

SANCTI
BONAVENTURÆ
EX ORDINE MINORVM,
S. R. E. CARDINALIS,
EPISCOPI ALBANENSIS,
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS,
OPERV
TOMVS SEPTIMVS.

COMPLECTENS TERTIAM, ET QVARTAM
partem Opusculorum, quorum series indicat pag. 3.

NVNC PRIMVM IN GALLIA, POST CORRECTISSIMAS
Romanam Vaticanam, & Germanicam editiones impressus.

LVGDVNI,
Sumptib. PHIL. BORDE, LAVR. ARNAVD,
ET PETRI BORDE.

M. DC. LXVIII.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

SERIES OPVSCVLORVM, quæ hoc Tomo continentur.

Pars tertia hæc habet.

S ERMONES de decem præceptis.	pag. 1
De regimine anima.	pag. 17
Formula aurea de gradibus virtutum.	pag. 19
De pugna spiritali contra septem vitia capitalia.	pag. 26
Speculum anima.	pag. 29
Confessionale.	pag. 45
De præparatione ad Missam.	pag. 66
De instructione sacerdotis ad se præparandum ad celebrandam Missam.	pag. 71
Expositio Missæ.	pag. 73
De sex alis Seraphim.	pag. 83
Collatio de contemptu sæculi.	pag. 95
De septem gradibus contemplationis.	pag. 96
Exercitia quadam spiritalia.	pag. 98
Fascicularius.	pag. 103
Soliloquium.	pag. 105
Itinerarium mentis in Deum.	pag. 125
De septem itineribus æternitatis.	pag. 135
Incendium amoris.	pag. 184
Stimulus amoris.	pag. 192
Amatorium.	pag. 234
De Ecclesiastica Hierarchia.	pag. 246

Pars quarta hæc habet.

L egenda S. Francisci.	pag. 273
Expositio in regulam fratrum Minorum.	pag. 308
Determinationes questionum circa regulam S. Francisci.	pag. 329
Quare fratres Minores prædicent, & confessiones audiant.	pag. 339

Libellus Apologeticus in eos, qui Ordini fratrum Minorum aduersantur.	pag. 346
De tribus questionibus ad Magistrum innominatum.	pag. 356
De paupertate Christi contra Magistrum Guilielmum.	pag. 358
Quod Christus, & Apostoli, & discipuli eius discalceati inceserunt, siue de Sandaliis Apostolorum.	pag. 379
Apologia pauperum.	pag. 381
Ad quemdam Prouincialem ministrum epistola.	pag. 432
Ad ministros Prouinciales, & custodes epistola de reformandis Fratribus sui Ordinis.	pag. 433
Biblia pauperum.	pag. 434
Alphabetum Religiosorum.	pag. 528
Item de eodem.	pag. 529
Collationes octo.	ibidem.
Speculum disciplina ad Nouitios.	pag. 532
De profectu Religiosorum.	pag. 557
De institutione Nouitiorum.	pag. 613
Regula Nouitiorum.	pag. 623
Remedium defectuum religiosi.	pag. 629
De perfectione vitæ ad sorores.	pag. 631

Appendix hæc habet.

S ymma de essentia, & innisibilitate, & immensitate Dei.	pag. 640
De sex alis Cherubim.	pag. 643
De modo confitendi, & de puritate conscientia.	pag. 646
Mystica Theologia.	pag. 657
Compendium Theologica veritatis.	pag. 687
Acta Canonizationis S. Bonaventura.	pag. 798

SEQUITVR

SEQVITVR PARS TERTIA OPVSCVLORVM

S. BONAVENTVRÆ, ea potissimùm comprehendens, quæ pertinent ad exercitia spiritualia, quibus actiuorum, & contemplatiuorum vita instruitur. Hæc autem suis locis annotata cernuntur pagina præcedenti.

S. BONAVENTURÆ

EX ORDINE MINORVM,

S. R. E. CARDINALIS, EPISCOPI
Albanensis, Eximij Ecclesiæ Doctoris

Opusculum, quod inscribitur,

SERMONES DE DECEM PRÆCEPTIS.

Sermones hi de decem præceptis doctrinam continent saluberrimam, & omnibus maximè necessariam, iis præsertim qui vel confessiones audiunt, vel peccata sua integrè confiteri desiderant. Nam de obseruantis mandatorum nonnulla generatim præmittens S. hic Doctor, breuiter & dilucide explicat, quid singulis decalogi mandatis præceptum, quidve prohibitum sit: ut inde quisque intelligat, quæ præstare debeat ad præceptorum obseruationem, & quot quibusue modis eorum incurrat transgressionem. Qui verò de præceptis decalogi fusius desiderat ab Auctore instrui, legat eundem Centilog. 3. par. Sect. 33. & Diata Salut. tit. 3. per omnia capita, ubi hac de re itidem disputat.

SERMO I.

De iis, quæ nos mouere debent, ad seruandum mandata Dei, & de præceptis Decalogi in genere.

Matth. 19. c

SI VIS ad vitam ingredi, serua mandata. Verba ista scripta sunt in Matthæo, & sunt verba Saluatoris nostri, in quibus explicatur nobis summa totius nostræ salutis, quantum ad duo. Primo quantum ad præmium retributionis diuinæ. Secundo, quantum ad meritum operationis humanæ. Primum ibi. Si vis ad vitam ingredi. Secundum ibi. Serua mandata. Et hic rectus ordo tangitur, quia finis mouet agentem, ut se exerceat ad debitum finem. Sequamur ergo formam illius Magni Magistri. Sed antequam de præceptis aliquid dicamus, dicamus primo de obseruantis præceptorum. Præmittit Dominus primo motiuum, postea subiungit actum, per quem possumus deuenire ad debitum finem. Et notandum, quod sunt quatuor, quæ debent nos mouere ad obseruandum mandata Dei.

Primum est auctoritas mandantis. Secundum est obseruationis mandatorum utilitas. Tertium est transgressionis periculum. Quartum est irreprehensibilitas mandatorum. Quando ille qui mandat est magnæ auctoritatis, & obseruatio mandatorum est magnæ utilitatis, & in transgressionem est magnum periculum, & irreprehensibile est mandatum, tunc nullus potest habere excusationem de obseruatione mandatorum.

Primo dico, quod debet nos mouere ad obseruandum mandata Dei, auctoritas mandantis: quia ille, qui mandat, scilicet Deus, magnæ auctoritatis est; quod patet ex tribus. Primo, quia ipse sua magna potentia nos creat. Secundo, quia ipse sua mira sapientia nos gubernat. Tertio, quia ipse sua munifica beneuolentia nos saluat. Primo dico, quod ille, qui mandat obseruari mandata Dei,

A est magnæ auctoritatis, quia sua magna potentia nos creat. Iob: Manus tuæ fecerunt me. Et in Deuteronomio dicitur: Oculi vestri viderunt omnia opera magna Dei, quæ fecit, ut custodiatis mandata eius. Secundo est magnæ auctoritatis, qui sua mira sapientia nos gubernat. Vnde dicit Isaias: Ego Dominus, docens te vilia, gubernans te in via, qua ambulas; utinam attendisses mandata mea. Et Psalmista: Seruaui mandata tua & testimonia tua: quia omnes viæ meæ in conspectu tuo. Tertio est magnæ auctoritatis, quia sua munifica beneuolentia nos saluat. Vnde in Deuteronomio: Et nunc Israël, quid petit Dominus Deus tuus à te, nisi ut timeas ipsum, & diligas ipsum, & ambules in viis eius, & custodias mandata eius? Dominus, qui te creauit: Deus, qui te gubernat: tuus qui te saluat. Patet modo, quod dignitas siue auctoritas præcipientis debet nos mouere ad seruandum mandata.

Secundo debet nos mouere ad obseruandum mandata Dei obseruationis utilitas. In seruando enim mandata Dei est multiformis utilitas, quæ ad tres utilitates reducit. Prima utilitas est impetratio diuinorum charismatum. Secunda est reuelatio sanctorum scripturarum. Tertia est affectio cœlestium præmiorum. Prima, dico, utilitas in seruando mandata Dei, est impetratio diuinorum charismatum. Vnde in Ioanne: Si diligitis me, mandata mea seruare, & ego rogabo patrem meum, & dabit vobis alium Paraclitum. Secunda, intelligentia sanctorum scripturarum. Vnde dicitur in Psalmo: Super senes intellexi, quia mandata tua quæsiui. Sed quomodo perueniemus ad intelligentiam scripturam, docet Gregorius. Vnde super illud, quod discipuli quando viderunt Dominum Iesum, ipsum non intellexerunt, sed quando loquebatur, tunc ipsum intellexerunt, dicit Gregorius, quod audiendo Dei præcepta discipuli illuminati non sunt, sed faciendo ea illuminati sunt. Quare? quia non auditores legis tantum, sed factores iustificabuntur. Propter hoc dicit Iacobus in canonica sua: Estote factores verbi Dei, & non auditores tantum, fallentes vosmetipsos: quia qui est auditor verbi Dei tantum, & non factor, comparabitur viro consideranti vultum natiuitatis suæ

Iob. 10. b
Deut. 10. a

Isa. 48. e

Psal. 118. x

Deut. 10. c

Triplex
utilitas in
seruando
mandata
Dei.

Ioan. 14. b

Psal. 118. n

Greg. hom. 23
in Euangel.

Rom. 2. b

Iac. 1. d

Quatuor
sunt, quæ
debent nos
mouere ad
seruandum
mandata Dei

in speculo. Si videat homo decies vultum suum in speculo, adhuc non sciet ipsum: sed si videt vultum alterius hominis extra speculum, bene recognoscit ipsum; & hoc est propter fortem impressionem speciei super organum visus secundum rectam lineam, sed in speculo non est verus intuitus. Similiter, quando homo audit verbū Dei, videtur ei, quod ipsum intelligat; sed statim recedit; sed quando ponit ipsum ad experientiam bene operando, tunc ipsum intelligit. Tertia utilitas in seruando mandata Dei, est affectio præmiorum cœlestium. Vnde dicitur in prouerbis: Serua mandata mea, & viues; & legem meam quasi pupillam oculi. Hæc est ratio, quare homini existenti in Paradiso Deus dedit obseruantiam mandatorum. Patet modò, quod ad obseruandum mandata Dei, debet nos mouere utilitas obseruationis.

Tertio debet nos mouere ad obseruantiam mandatorum, periculum transgressionis; homo enim qui transgreditur mandata, incidit in multa pericula. Primo, quia multa bona perdit; secundo, quia in nefanda flagitia ruit; tertio, quia æterna supplicia meretur. Primo dico, debet nos mouere ad seruandum mandata Dei transgressionis periculum, quando transgressores multa bona perdunt. Vnde dicitur in Leuitico: Si non audieritis vocē meam, & non feceritis omnia mandata mea, visitabo vos in egestate & calore, qui conficiet oculos vestros, & consumet animas vestras. Dicit, visitabo vos in egestate, quæ est priuatio omnium bonorum; & calore, qui conficiet oculos vestros, & consumet animas vestras: quia auferet affectum boni, & intellectum veri. Vnde Psalmista: Dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum, & ipsum non est mecum. Secundo transgressores in nefanda flagitia ruunt. Vnde dicitur in Baruch: Non obediuius voci Domini, vt ambulemus in mandatis eius, & abiuius vnusquisque in sensu cordis sui maligni, & Psalmista: Populus meus non audiuit vocem meam, & Israël non intendit mihi, & dimisit eos secundum desideria cordis eorum. Tales dat Dominus in manus dæmonum. Vnde dicitur in Daniele: Dixerunt pueri in fornace ignis ardentis: Peccauimus, inique gessimus, & præuaticati sumus. Et sequitur eorum ignominia: Et traditi sumus in manus inimicorum nostrorum iniquorum, & regi iniusto & pessimo super terram. Tertio transgressores incidunt in pericula, quia æterna supplicia promerentur. Vnde dicitur in Psalmo: Maledicti qui declinant à mandatis tuis. Maledicti, quia dicitur eis: Ite maledicti in ignem æternum, &c. Ecce modo obseruationis mira utilitas, & transgressionis mira calamitas. Vnde Dominus per Moysen: En, inquit, propono tibi benedictionem & maledictionem. Benedictionem, si mandata mea feceris; maledictionem, si non feceris. Ponit nos Dominus in medio, & mirabiliter operatur nobiscum: quia quando aliquis vult aliquid alij ostendere, vtitur duplici ratione, scilicet ratione ostensua, & ratione ducente ad impossibile. Sic facit Dominus: Ponit hominem in medio inter cœlum & infernum. In cœlo est æterna gloria: in inferno sunt æterna supplicia. Et quando Dominus ostendit homini gloriam cœli, quam homo potest promereri, si obseruet eius mandata, tunc inclinat ipsum ad obseruantiam mandatorum per rationem ostensiuam. Quando verò ostendit homini inferni supplicia, quæ promeretur, si transgreditur mandata, tunc inclinat hominem per rationem ducentem ad impossibile. Ecce proponit tibi maledictionem & benedictionem. Dimitte Iudæ maledictionem, & accipe cum Matthia benedictionem, De Iuda dicit Psalmus: Noluit benedictionem, & elongabitur ab eo.

Quarto, debet nos mouere ad obseruandum mandata Dei irreprehensibilitas mandatorum. Est enim mandatum irreprehensibile; quia non continet aliquod impossibile, nec aliquod onerosum, nec iniquum. Primo dico, debet mouere ad seruandum mandata Dei irreprehensibilitas mandatorum, quia non continent aliquod impossibile, imò sunt facilia ad seruandum. Vnde dicitur in Ioanne: Hæc est charitas Dei, vt mandata eius

A custodiamus, & mandata eius graua non sunt. Habenti enim charitatem mandata sunt facilia; sed non habenti charitatē videntur difficilia. Et ponit Augustinus exemplum de aue sine plumis, & de aue cum plumis. Aui habenti plumas facile est volare; sed aui non habenti est difficile. Similiter homini peruersæ voluntatis difficilia videntur mandata; sed habenti charitatem sunt facilia. Vnde dicitur in Deuteronomio: Mandatum hoc, quod ego præcipio tibi hodie, non est super te, nec procul positum, nec in cœlo situm, nec trans mare positum, sed iuxta te est valde sermo in ore tuo, vt facias illum. Secundo mandata Dei sunt irreprehensibilia, quia non continent aliquid onerosum, imò sunt suaui. Vnde dicitur in Ecclesiastico: Nihil melius est, quam timor Dei, & nihil dulcius, quam respicere in mandatis Domini. Et Psalmus: Desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum multum, & dulciora super mel & fauum. Gaudium est iusto seruare iustitiam; sed palato infecto cibus dulcis videtur esse amarus; similiter homini peruersæ voluntatis mandata Dei videntur difficilia, licet sint suaui. Tertio, mandata Dei sunt irreprehensibilia, quia non continent aliquid iniquum. Vnde dicit Apostolus: Lex quidem sancta est, & mandatum sanctum, iustum & bonum. Propter hoc dicit alibi: Præcipio tibi in Deo, qui viuificat omnia, vt sine macula serues mandatum irreprehensibile. Coniungamus ista quatuor insimul, scilicet quod in illo qui præcipit, est summa auctoritas; quia sua magna potentia nos creat, mira sapientia nos gubernat, & munificencia benevolentia nos saluat.

Item videamus utilitatem obseruationis mandatorum: quarum prima est impetratio diuinorum charismatum, secunda est reuelatio sacramentorum scripturarum, & tertia est affectio cœlestium præmiorum. Item videamus transgressionis periculum, quia transgressores multa bona perdunt, in nefanda flagitia ruunt, & æterna supplicia promerentur. Item videamus irreprehensibilitatē mandatorum, quia mandata non continent aliquod impossibile, nec onerosum, nec iniquum. Et si ista quatuor bene consideremus, non est aliquis, qui possit se excusare de obseruatione mandatorum.

Sed quod est magnum mandatum, & primum in lege? Respondet Dominus in Mathæo: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua. Secundum simile est huic: Diliges proximum tuum sicut teipsum. Ex his vniuersa lex pendet & prophetæ. Augustinus ostendit, quod in isto verbo. Mihi autem adhærere Deo bonum est, continetur totum hoc, quod dicitur: Diliges Dominum Deum, &c. Debemus enim diligere Deum, quia hoc est iustum, bonum, sanctū, suaue, & facile. Vnde Augustinus: Domine quis mihi es? & ego quis tibi, vt iubeas me amare te, & si non amem te, minaris mihi ingentes miseras? Decalogus sacer, qui datus est Moyse in monte Sinai, ostendit, quomodo debemus custodire mandata Dei. Volo vobis ostendere, quod sicut octo partes orationis sunt fundamenta omnium corū, quæ exprimi possunt per sermonem in Grammatica, & decem prædicamenta sunt fundamentum omnium eorum, quæ determinantur in Dialectica; sic decem præcepta sunt fundamentum & regulæ omnium legum & bonorum, quæ sunt in moribus. Nec voluit Dominus, quod sine ratione data essent decem præcepta Moyse. Dicam modo ista decem in generali.

E Non habebis Deos alienos.
Non assumes nomen Dei tui in vanum.
Memento, vt diem sabbathi sanctifices.
Honora patrem tuum & matrem tuam.
Non occides.
Non mœchaberis.
Non furtum facies.
Non falsum testimonium dices.
Non concupisces vxorem proximi tui.
Non agrum, nec aliquam aliam rem. Vt magis clarius sit hoc, quod dicam, nota quod lex omnis non mandat, nisi iustitiam. Est enim lex regula iustitiæ. Sed iustitia

August. de
ver. Apost.
ser. 24. anse
med. tom. 10.

Deut. 30. c

Eccles. 23. b
Psal. 118. b

Rom. 7. c

1. Tim. 6. c

Mandatorū
obseruatio-
nis utilitas
triplex.

Matth. 22. d

Aug. enar.
in Psal. 72.
cir. f. 10. 8.

Aug. lib. 1.
confess. c. 5.
to. 1.

Hæc sunt po-
sita in Exo.
c. 20. diffusè.

est,

Quomodo
ex lege Moy-
sis probare
Trinitatem
possumus.

est, secundum quam homo habet ordinari ad Deum, & ad proximum. Et secundum hoc est duplex iustitia. Vna qua ordinamur ad Deum, & alia, qua ordinamur ad proximum. Et secundum hoc fuerunt duæ tabulæ datæ Moy- si, prima, & secunda. In prima continentur mandata ordi- nantia nos ad Deum: in secunda continentur manda- ta ordinantia nos ad proximum. In prima dico tabula continentur mandata ordinantia nos ad Deum: Deus au- tem est Trinitas, Pater & Filius, & Spiritus sanctus. Patri attribuitur maiestas, Filio veritas, & Spiritui sancto bo- nitas. In Patre est summa maiestas humiliter adoranda. In filio est summa veritas fideliter asserenda. In Spiritu sancto est summa bonitas sincerè amanda. Sed si ista tria ex æterna ordinatione debemus facere, necesse est in pri- ma tabula esse tria mandata secundum tria appropriata tribus personis diuinis. In primo mandato præcipitur humilis adoratio diuinæ maiestatis, cum dicitur: Non habebis Deos alienos. In secundo mandato præcipitur fidelis assertio diuinæ veritatis, cum dicitur: Non assu- mes nomen Dei tui in vanum. In tertio præcipitur diui- næ bonitatis sincera dilectio, cum dicitur: Memento vt diem sabbati sanctifices. In secunda tabula continentur septem mandata ordinantia nos ad proximum, quæ si- gnificantur per duo præcepta legis naturæ.

Hoc facias alij, quod tibi vñ fieri.

Non facias alij, quod tibi non vis fieri. Et secundum hoc est duplex pars iustitiæ ordinantis ad proximum, sci- licet innocentia & beneficentia. Mandatum beneficen- tiæ est. Honora patrem tuum & matrem tuam. Hoc no- men mandatum non est solum reuerentiæ, sed etiam be- neficij, & obsequij, & non est in patre solum, sed in om- nibus, quæ à patre procedunt. Mandatum innocentie necesse est multiplicari, quia hoc mandatum consistit in hoc, vt caueas ab offensa proximi tui; est autem triplex offensa, in animo, in verbo, & in facto. Offensa in facto est tribus modis, secundum quod homo tribus modis potest offendere proximum, scilicet in persona propria, in persona coniuncta, & in possessione terrenorum. Et secundum hoc sunt tria mandata, Non occides, Non mœchaberis, Non furtum facies. Dehinc sequitur offensa in verbo, contra quam est vnum mandatum, Non fal- sum testimonium dices. Per falsum autem testimonium significantur omnia, quæ homo potest dicere contra suum proximum. Offensa autem in animo duas habet ra- dices, secundum duplicem concupiscentiam: quia est concupiscentia carnis, & concupiscentia oculorum. Con- tra concupiscentiam carnis est vnum mandatum. Non concupisces vxorem proximi tui. Contra concupiscen- tiam oculorum est aliud mandatum, Non agrum, nec aliquam aliam rem. Patet modo in generali, quæ sunt decem præcepta, & penes quid accipiantur.

SERMO II.

De præambulis ad mandata Dei, de quæ primo mandato:

Ascende ad me in montem, & dabo tibi duas tabu- las lapideas, & legem & mandata, quæ scripsi, vt doceas filios Israël. Et Psalmus: Declinate à me maligni, & scrutabor mandata Dei mei. Legitur, quod B. Grego- rius, qui fuit Papa & doctor Ecclesiæ, habuit consuetu- dinem, quod quando ibat ad studium legis diuinæ, sem- per dixit ista verba: Declinate, &c. Et quæsitum fuit ab eo, quare hoc faceret: respondit Petro, cui consuevit di- cere secreta sua, quod experimento didicit, quod quan- do cogitare voluit in lege Dei, sentiebat dæmones sem- per sibi aduersantes. In alijs subtilitatibus instigant dæ- mones, quia in ipsis non vident damnum suum, imò expectant suum emolumentum: sed quando fit mentio de documentis veritatis, per quæ fugantur dæmones, tunc princeps tenebrarum occurrit armatus, modo per occupationes, modo per phantasticas illusiones, & niti- tur reuocare animos hominum à studio veritatis. Sed ve- rum est, quod verba ista, Declinate à me, &c. dixit Gre- gorius, sicut vir sanctus, qui tunc habuit virtutem com-

A pescendi dæmones. Sed ego non sum ex illis. Ideo in principio rogemus Dominum, vt imperet dæmonibus, ne nos impedian, & vt det nobis mentes serenas, ad intelligendum verba de mandatis.

Ascende ad me, &c. Dominus dixit Moy- si verbū istud, & Moyses audito verbo ascendit in montem, & accepit duas tabulas lapideas & legem & mandata. In quo signi- ficatur, quod si volumus peruenire ad intelligentiam mandatorum Dei, debemus ascendere in montem, id est, in eminentiam mentis: quia secundum impressionem lucis æternæ lex naturæ est nobis data, & secundum illam lucem documenta legis diuinæ suscepimus. Tan- gebam vobis alias, quod certū est, quod ens per se primò cadit in animam. Ens autem aut est creatū, aut increatū; & secundum hoc est duplex iustitia. Vna per quam ordi- namur ad ens increatum, alia per quam ordinamur ad ens creatum. Et secundum hanc duplicem iustitiam est duplex tabula Moy- si data, scilicet prima & secunda. In prima dantur mandata, per quæ ordinamur ad ens in- creatum. In secunda dantur mandata, per quæ ordinamur ad ens creatum. Ens autem increatum est causa omnium rerum, efficiens, formalis, exemplaris, & finalis. Ens etiam increatum habet potentiam, sapientiam, & beneuolentiā, & producit omnia in esse, & ista tria appropriantur tribus personis diuinis in Trinitate. Maiestas appropriatur Pa- tri, veritas Filio, & bonitas Spiritui sancto. Summa mai- estas, in Patre humiliter est adoranda, summa veritas in Filio fideliter est asserenda, & diuina bonitas in Spiritu sancto sincerè est amanda. Ista dicta fuerunt in generali: sed quia sermones de mandatis in vniuersali sunt inuti- les, nisi dicantur in speciali; ideo oportet explicare de mandatis in speciali. In generali dictum est, quod sunt decem mandata, quorum tria sunt in prima tabula.

Dicam vobis generale documentum, quod æterna Dei sapientia, quæ scripsit tabulas istas, breuissimo mo- do, & clarissimo modo, & facillimo modo tradidit. Tra- didit autem breuissimo modo, ne oneraretur nostra me- moria. Clarissimo modo, ne offusicaretur nostra intelli- gentia. Facillimo modo, ne reuocaretur nostra volun- tas. Hæc est ratio, quare per verba quanto breuiora, & quanto clariora & facilliora, & per actus synecdochicos data sunt mandata.

Primo videamus de primo mandato, sicut videmus in alijs rebus, quod primum opus est fundamentum omnium subsequentiū, sic primum mandatum est fun- damentum omnium aliorum mandatorum. Prima ver- ba de mandatis sunt illa: *Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Egypti, de domo seruitutis. Nō ha- bebis Deos alienos coram me. Non facies sculptile, nec si- militudinem eorum, quæ in cælis sunt, neque quæ in terris, neque eorum quæ in aquis sunt. Non adorabis, neque coles ea. Ego Dominus Deus tuus, fortis zelotes, visitans iniqui- tatem patrum in filios usque in tertiam, & quartam gene- rationem, & faciens misericordiam in millia, his qui dili- gunt me.* Ad plenam mandatorum explanationem con- currunt tria, quædam quæ pertinent ad mandati cog- nitionem, & ista debent præmitti: quædam quæ per- tinent ad mandati obseruantiam, & ista debent sub- iungi: quædam quæ pertinent ad mandati integritatem, & ista debent interponi. Primo dico, quod sunt quæ- dam, quæ pertinent ad mandati cognitionem, & ista debent præmitti, & sunt duo fundamenta fidei. Primum est notitia creatoris; secundum est notitia reparatoris. Isti duo sunt radij siue duo oculi, dirigentes nos semper in viam mandatorum Dei. Homo prius aperit oculos, quàm ambulet; sic debet homo prius cognoscere man- data per fidem, quàm exequatur mandata. Ad cognos- cendum autem creatorem dicit: *Ego Dominus Deus tuus.* *Ego Dominus*, hic insinuat potentiā Dei patris, *Deus*, hic insinuat sapientiam Filij, *Tuus*, hic insinuat bonitatem Spiritus sancti. In hoc autem, quod dicit, *Ego*, notat iden- titatem essentia, & in hoc notat Deum trinum & vnum creatorem vniuersorum. *Qui eduxi te de terra Egypti*: hic notat donum reparationis per verbum incarnatum

Exod. 20.

Nota tria
concurrentia
ad plenam
mandatorū
explanatio-
nem.

Exo. 24. c
Psalm. 118. p

Omnibus loquitur Dominus, quibus dedit præceptum, & omnibus præcepta dedit, licet primo daret ipsa Filiis Israël. Vnde quod dicitur: *Qui eduxite*, &c. dictum est non solum Hebræis pro ipsis, quoad corporalem educationem de Ægypto, sed generaliter pro toto genere humano, quoad educationem de Ægypto æternæ damnationis: de peccato primi hominis, ex quo educimur per Verbum incarnatum, quia sicut illi educti sunt de Ægypto post comestionem agni Paschalis, & per asperisionem sanguinis eius liberati ab Angelo exterminatore: sic nos educimur de seruitute diabolica per esum carnis Verbi incarnati in Sacramento Altaris, & per sanguinem eius in Baptismo: quia secundum Apostolum: Quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Hæc verba dicit tota Trinitas. Dicit igitur: *Ego sum*, cui debes obedire, & quem debes adorare. Et dicit: *Ego*, scilicet, qui te feci inesse naturæ, & inesse gratiæ. Debemus ergo dicere: Domine tu es quem debemus adorare, cui debemus seruire: tu es qui nos creasti, tu es qui nos redemisti. Vnde dicit Psalmus: Quoniam ipse est mare, & ipse fecit illud. *Sequitur*: Venite adoremus, & ploremus ante Dominum, qui fecit nos, &c. Nos populus pascuæ eius, &c. Sine istis duobus fundamentis fidei, scilicet sine notitia creatoris & reparatoris, nil intelligere possumus.

Vt autem intelligamus ista, oportet scire adminiculantia quædam: Scitis, ubi est prima cognitio nobis data de mandatis? Certe Moyses scripsit per Spiritum sanctum. Sed qualiter habuit istam cognitionem? Certe, quando Dominus apparuit ei. Et quomodo apparuit ei? Certe in igne flammæ rubi ardentis. Et tunc dixit Moyses: Qui es tu Domine? Et respondit Dominus: Ego sum qui sum. Et tunc dedit ei Dominus duo, scilicet lumen essentiæ æternitatis, & lumen veritatis æternæ. Rubus ardebat. In hoc ostendit nobis mysterium incarnationis humanæ. Ista duo sunt lumina & principalia fundamenta fidei, scilicet lumen essentiæ æternitatis, & mysterium incarnationis. Et quando facimus crucem in fronte in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Amen, recognoscimus Trinitatem & Redemptorem. Cum dicit homo, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, recognoscit Trinitatem: cum facit crucem in fronte, recognoscit Redemptorem. Patet modò, quomodo quædam valent ad mandati cognitionem, quæ debent præmitti, & ista sunt duo fundamenta fidei, scilicet notitia Creatoris & Redemptoris.

Secundo sunt quædam, quæ valent ad mandatorum obseruantiam, & ista debent subiungi. Omnia mandata aut sunt affirmatiua, aut negatiua. Affirmatiua sunt, vt homo faciat bonum. Negatiua, vt homo vitet malum. Sed impossibile est, vt homo vitet malum, nisi per timorem, & quod faciat bonum nisi per amorem. Propter hoc, ad obseruantiam mandatorum duo sunt necessaria, scilicet timor & amor. Auis non potest volare sine duabus alis: nec homo potest ambulare sine duobus pedibus. Similiter non est perfectus obseruator mandatorum Dei, nisi sit repletus timore & amore. Sed non replebitur homo timore, nisi ex consideratione seueritatis diuinæ: nec replebitur amore, nisi ex consideratione bonitatis diuinæ. Ista igitur duplex consideratio homini est necessaria. Sequitur: *Ego Dominus Deus, fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios usque in tertiam & quartam generationem. Fortis zelotes*, id est fortissimum habens zelum, scilicet eorum qui oderunt me. *Visitans iniquitatem patrum in filios*, non quod propter peccata actualia patrum æternaliter puniat filios: sed cum filij fuerint imitatores paternorum scelerum, punit peccata patrum cum peccatis ipsorum, usque ad tertiam & quartam generationem, scilicet temporaliter. Hoc autem dicit, vt timeamus, & per timorem à malo declinemus. Vnde dicitur in Ecclesiaste: Deum time, & mandata eius obserua; hoc est omnis homo, id est, ad hoc est omnis homo. Vis mereri, vt ad summum complementum peruenias? certe time Deum. Sed quomodo timebo? Certe,

quia Dominus est fortissimus zelator. Item cum hoc etiam oportet amare ipsum, quia ipse dicit de se: *Et faciens misericordiam in millia bis, qui diligunt me*. Dicit, quod visitat iniquitatem patrum in filios usque in tertiam & quartam generationem, & facit misericordiam in millia his, qui diligunt eum: in hoc ostendit nobis, quod Dei misericordia & benignitas transcendit ultionem iniquitatum. Quando cor hominis dilatatur per amorem, tunc homo facilius seruat mandata. Vnde dicit Psalmista: Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum. Omnis consummationis vidi finem: latum mandatum tuum nimis. Dicit, quod lata est via mandatorum, sed quibusdam videtur arcta. Certè amantibus est lata; sed non amantibus, est arcta. Patet modo, quomodo scilicet timor & amor valent ad obseruantiam mandatorum.

Tertiò, quædam valent ad integritatem mandatorum, & ista debent interponi, id est, in medio poni, & hoc tangit, cum dicit: *Non habebis Deos alienos coram me: Non facies sculptile, neque similitudinem eorum, qui in cælis sunt, neque quæ in terris, neque eorum quæ in aquis sunt*. Ibi præcipitur latria, quæ est soli Deo cultus debitus, & ex hoc nulli alij est debitus. Cultum aliorum Deus prohibuit in negatiua, & implicuit cultum Dei in affirmatiua. Sed in nouo testamento explicuit in affirmatiua cultum Dei Christus, quando dixit: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.

Sed quare prohibuit Deus cultum aliorum in negatiua, & non explicuit cultum Dei in affirmatiua? Certè, quia facillimo modo dare voluit mandata, & reuocare in negatiua ab idololatria, vt implicaret cultum Dei in affirmatiua. Et nota, quod ipse reuocabat ab omni idololatria, quia omne quod adoratur aliud à Deo, aut est creatura intellectualis, vt Angeli & dæmones; aut natura corporalis, vt cælum, & terra, & aqua, & huiusmodi; aut est figmentum humanæ mentis. Nunquid ens sufficienter non diuiditur per corporeum & incorporeum? quare ergo posuit figmentum, quod nihil est? Dico, quod idolum nihil est, imò fertur ad illud, quod est in æstimatione. Et videte, quomodo scriptura sacra procedit, creaturam intellectualem ponit in supremo, figmentum in medio, & naturam rei corporalis in imo. Vnde primo prohibet idololatriam respectu creaturæ intellectualis, cum dicit: *Non habebis Deos alienos*. Secundo prohibet idololatriam respectu figmenti humanæ mentis, cum dicit: *Non facies sculptile*. Tertio prohibet idololatriam respectu naturæ corporalis, & hoc respectu cælestium, terrestrium, & infernorum, cum dicit: *Neque facies similitudinem eorum, quæ in cælis sunt, neque quæ in terris, neque eorum, quæ in aquis sunt*. Primo prohibet hic idololatriam respectu cælestium, vt habetur in Psalmo: Quoniam omnes Dij gentium, dæmonia, Dominus autem cælos fecit. Secundo prohibet idololatriam respectu terrestrium. Vnde dicitur in eodem Psalmo: Confundantur omnes, qui adorant sculptilia, & qui gloriantur in simulacris suis. Quod homo incuruetur ad adorandum figmentum suum, hoc est peruersio summa. Tertio prohibet idololatriam respectu inferiorum. Vnde dicit Apostolus: Qui commutauerunt gloriam incommutabilis Dei. *Sequitur*: Et seruierunt creaturæ potius quàm creatori. Ecce quomodo vera adoratio Dei implicatur, & omnis idololatria prohibetur. Habemus modo præambula ad mandata, quæ sunt notitia creatoris & reparatoris, timor & amor, & prohibitio idololatriæ respectu superiorum, mediorum, & inferiorum.

Dico ultra, quod nos Christiani vltius debemus videre, quam nobis patefacta est veritas, & secundum tria quæ prohibentur, magna lux & vera nobis apparuit. Prohibentur autem tria, per quæ auertitur mens humana à reuerentia creatoris sui, & per tria quæ prohibentur nobis, prohibentur nobis omnes profanæ pactiones dæmonum, ibi: *Non habebis deos alienos*. Prohibentur etiam omnes falsæ superstitiones, & adinventiones errorum, ibi: *Non facies sculptile*. Prohibentur etiā omnes peruersæ appetitiones mundialiū naturarum, ibi: *Neque similitudinem*

Exo. 20. a

Psal. 118. d

Matt. 4. b

Quare Deus dedit primū mandatum negatiuum, de non adorandis Diis alienis, & non dedit affirmatiuum de vero Deo adorando.

Psal. 95. a

Rom. 1. c

Rom. 6. a

Psal. 94. b

Exod. 3. a

Mandatorum duo genera.

Timor & amor requiruntur ad obseruantiam præceptorū.

Ecl. 12. a

tudinem eorum, quæ in cælis sunt, &c. Dico ergo, quod in primo verbo: *Non habebis Deos alienos coram me*, prohibentur omnes profanæ pactiones dæmonum, siue sint per incantationes verborum, siue per inscriptiones characterum & imaginum, siue per immolationes sacrificiorum. In istis tribus consistunt omnes artes magicæ. Prohibentur igitur omnia, ex quibus oriuntur profanæ pactiones dæmonum, siue sint ad transmutationem naturarum, sicut fecerunt magi Pharaonis: siue sint ad ludificationem sensuum, sicut faciunt incantatores & histiones: siue sint ad inuestigationem futurorum contingentium. Omnia talia vocat Augustinus pactiones dæmonum. In talibus attribuitur creaturæ, quod deberet attribui creatori, & tales peccant contra primum verbum mandati, quod est: *Non habebis Deos alienos coram me*. De talibus dicitur in cantico Deuteronomij: Prouocauerunt eum in diis alienis, & in eo, qui non erat Deus, ad iracundiam concitauerunt. Et ideo dicit Apostolus: Tradidit eos Deus in passionem ignominie. Et Deus tradit eos in manus dæmonum.

Aug. lib. 2. de
Doctr. Chri-
stianæ. 20. c.
23. tom. 3.
Deut. 32. c.
Rom. 1. c.

Exemplum.

Habemus exemplum huius. Quidam literatus diu studuerat, qualiter posset effici diues, & fecit linguam suam venalem longo tempore, & tamen semper egebat. Cogitauit, Ex quo non possum ditari per Deum, ditabor per diabolum. Quæsiuit magum inter Iudæos & Christianos, & non inuenit. Cogitauit, Ego ipse experiar, si potero per diabolum effici diues. Iuit in viam quandam vmbrosam & saxosam iuxta torrentem, & dixit: Vbi es dæmon, qui semper quæris decipere homines? ego sum hic, vt dem me tibi. Prima vice non venit, quia forte Deus adhuc noluit permittere, nec secunda vice venit, tertia vice venit, & dixit: Quid petis a me? Respondit ille: Vt facias me diuitem. Cui diabolus: Prius adorabis me. Et tunc ille incurauit se, & adorauit illum. Et ludificauit eum Diabolus, quia tunc habuit potestatem in eum, fecit, quod omnes illi lapides videbantur ei esse aurum. Et dixit ei diabolus: Accipe satis de auro. Et tunc ille gaudens onerauit se de lapidibus, & cum venit domum, posuit lapides in quendam locum illius domus, & inceperunt ardere lapides, & combusta est domus, & quidquid in ea fuit, ita quod ipsemet vix euasit. Et cogitauit, Non curo quia ibo ad locum, vbi plurimum aurum dimisi. Accedens inuenit, quod essent ibi lapides, qui prius videbantur ei aurum purissimum, & sic ludificatus est: Patet modo, quomodo in primo verbo prohibentur omnes profanæ pactiones dæmonum.

Errores ex
quibus pro-
ueniant.

Arist. lib. 8.
Phys. in prin-
cipulis
text. 6. lib. 1.
de celo text.
101. & seq.
Auer. lib. 3.
de ani. com. 5.
& 36.

In secundo verbo: *Non facies sculpsile*, prohibentur omnes falsæ superstitiones adinventionis errorum; omnis enim error est fictio mentis. Errorem autem facit phantasia obnubilans rationem, quæ facit, quod illud quod non est, videatur esse. Prohibentur autem omnes superstitiones adinventionis errorum, siue procedant ex improbo ausu inuestigationis philosophicæ, siue ex peruerso intellectu sacræ scripturæ, siue ex inordinato affectu carnalitatis humanæ. Ex improbo ausu inuestigationis philosophicæ procedunt errores in philosophis, sicut ponete mundum æternum; hoc est, pervertere totam sacram scripturam, & dicere, quod Filius Dei non fuerit incarnatus. Et ponere, quod vnus sit intellectus in omnibus, hoc, est dicere, quod non sit veritas fidei, nec salus animarum, nec obseruantia mandatorum: & hoc est dicere, quod bonus homo damnatur, & malus saluatur. Ponere igitur, quod sit vnus intellectus in omnibus, prouenit ex improbo ausu inuestigationis philosophicæ. Et tales ponunt, quod impossibile est mortale deuenire ad immortalitatem. Et qui hæc confingit, tuetur, & imitatur, incedit contra secundum verbum mandati: *Non facies sculpsile*, & secundum hoc & fictor, & defensor, & imitator omnes prohibentur.

Item proueniunt in aliquibus errores ex peruerso intellectu sacrarum scripturarum, sicut hæreses hæreticorum, qui male sentiunt de Trinitate & Spiritu sancto. Tales sunt Arriani, Sabelliani, Donatistæ, & Pelagiani, & ceteri. Tercio adinventiones errorum proueniunt ex

A inordinato affectu carnalitatis humanæ. De numero talium est secta Epicureorum, quæ dicit, nullam aliam vitam esse, nisi istam: & secta Nicolaitarum, quæ dicit quod licet quemlibet facere turpiter cum qualibet. Sarraceni etiam, quod dicunt, non habent ex sacra scriptura, nec ex altitudine sapientiæ diuinæ. Omnes igitur errores vndeunque proueniant, tanquam sculpsilia debent abominari, quia peccant contra hoc mandatum: *Non facies sculpsile*. Vnde Hieremias: Stultus factus est omnis homo à scientia sua, id est, ab inuestigatione propria & nimia philosophiæ, confusus est artifex omnis in sculpsili, vana sunt eorum opera & risu digna, & in tempore visitationis suæ peribunt. Standum igitur est super hoc, quod limina fidei dicant, & quidquid huic aduersatur, totum debet abominari. Quando audiui de Aristotele, dum fui scholaris, quod ipse posuit mundum æternum, & audiui rationes & argumenta, quæ fiebant ad hoc, incœpit concurri cor meum, & incœpit cogitare, quomodo potest hoc esse? Sed modo sunt ista ita manifesta, quod nullus possit dubitare. Patet modo, quomodo in secundo verbo: *Non facies sculpsile*, prohibentur omnes falsæ superstitiones adinventionis errorum.

Hier. 10. c.

In tercio verbo: *Neque facies similitudinem eorum, quæ in cælis sunt, &c.* prohibentur omnes peruersæ appropriationes creaturarum. Omnis autem superflua appropriatio creaturarum procedit, aut ratione sublimitatis, aut ratione sufficientiæ, aut ratione delatationis. Primo modo est idololatria superbiorum. Secundo modo est idololatria avarorum. Tercio modo est idololatria lasciuorum. Contra primos dicitur in Psalmo: Non erit in te Deus recens, neque adorabis Deum alienum. Contra secundos dicit Apostolus: Auaritia est idolorum seruitus. Contra tertios dicit Apostolus: Quorum Deus venter est. Alias plenius prosequemur.

Psal. 80. b

Ephes. 5. b
Philip. 3. d.

Dixi, quod decem sunt mandata decalogi, quæ sunt fundamenta omnium legum, quorum tria continentur in prima tabula, quæ sunt ordinantia nos ad Deum trinum, & vnum; & hæc sunt tria secundum appropriata tribus personis diuinis. In diuinis enim est paternitas, filiatio, & processio: & secundum hæc, sunt tria appropriata tribus personis diuinis. Patri appropriatur maiestas, Filio veritas, Spiritui sancto bonitas. Ista tria respiciunt triplex genus causæ, scilicet causam efficientem, exemplarem, & finalem. Patri attribuitur causa efficiens, filio causa exemplaris, quia est imago Patris, & Spiritui sancto causa finalis. In patre est summa maiestas humiliter adoranda, in filio summa veritas fideliter asserenda, in Spiritu sancto summa bonitas sincerè amanda. Et secundum hæc tria necesse est, in prima tabula esse tria mandata. Primum est: *Non habebis Deos alienos coram me*. Secundum est: *Non assumes nomen Dei tui in vanum*. Tercium est: *Memento, vt diem sabbati sanctifices*. De primo mandato dictum est, quod quædam præmittuntur ad mandati cognitionem, quædam subiunguntur ad mandati obseruantiam, & quædam interponuntur ad mandati integritatem. Dictum etiam fuit, quod in verbo isto: *Non habebis deos alienos coram me*, prohibetur omnis idololatria respectu creaturæ intellectualis. Secundo prohibetur idololatria respectu figmenti humanæ mentis, cum subdit: *Non facies sculpsile*. Tercio prohibetur idololatria respectu naturæ corporalis, & hoc respectu cælestium, terrestrium, & infernorum, cum dicit, *Neque similitudinem eorum, quæ in cælis sunt, &c.* cetera. Dictum etiam fuit, quod in hoc verbo, *Non habebis deos alienos coram me*, omnes pactiones dæmonum prohibentur, siue sint per incantationem verborum, siue per inscriptiones characterum, vel imaginum, siue per immolationem sacrificiorum. In istis tribus consistunt omnes artes magicæ. Dictum etiam fuit, quod in secundo verbo: *Non facies sculpsile*, prohibentur omnes falsæ superstitiones adinventionis errorum. Et circa hoc dictum fuit, quod omnis error prouenit, aut ex improbo ausu inuestigationis philosophicæ, aut ex peruerso intellectu sacræ scripturæ, aut ex inordinato affectu carnalitatis humanæ. Propter primum pro

ueniunt errores in philosophis, sicut ponere mundum æternum, & huiusmodi. Propter secundum proueniunt errores in hæreticis, qui male sentiunt de Trinitate & Spiritu sancto. Propter Tertium proueniunt errores in Epicureis, qui dicunt, non aliam vitam esse, nisi istam. In tertio verbo: *Neque facies similitudinem eorum, quæ in cælis sunt*, &c. prohibentur omnes peruersæ appretiationes creaturarum. Et circa hoc dictum fuit, quod omnis peruersa appretiatione creaturarum, aut est ratione sublimitatis, aut ratione sufficientiæ, aut ratione delectationis. Primo modo est idololatria superbiorum, secundo modo auarorum, tertio modo lasciuorum. Ista dicta fuerunt de primo mandato. Modo dicebam, quod est triplex idololatria: Pactiones dæmonum, superstitiosæ adinventiones errorum, & peruersæ appretiationes creaturarum. In pactionibus dæmonum est summa omnium vitiorum malitia, & radix omnium malorum. Ex his tribus idololatriis procedunt omnes falsitates, & peccati deordinationes, quibus misera anima subiicitur dæmonibus. Vnde dicitur in Apocalypsi: Vidi de ore draconis, & de ore bestię, & de ore pseudoprophetę exire spiritus tres immundos in modum ranarum. Per draconem significantur pactiones dæmonum. Per pseudoprophetam superstitiosæ adinventiones errorum. Per bestiam peruersæ appretiationes creaturarum. Et omnia ista prohibentur in primo mandato. Et sicut Deus in prima creatione quodammodo omnia produxit, sic in primo mandato omnia mala prohibet, licet ad maiorem explanationem plura ponat mandata. Omisi dicere, quod Iudæi aliquando insultant nobis, quod non seruemus mandatum illud, & imponunt nobis, quod illud transgredimur. In isto mandato continentur tria verba: *Non habebis deos alienos coram me. Non facies sculptile: neque similitudinem eorum, quæ in cælis sunt*, & cetera.

De primo verbo dicunt, quod dicit Dominus, Audi Israël, Dominus Deus tuus vnus: & vos dicitis Trinitatem, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum. Item dicunt, quod facimus sculptile: quia Ecclesię plenæ sunt imaginibus. De tertio, quod prohibet Deus adorare corporalem naturam, dicunt, quod adoramus frustum panis, & hoc maxime videtur eis absurdum. De primo, quod dicunt, quod adoramus tres deos, dico, quod si adoraremus tres personas, ita quod diceremus, quod ibi essent tres dii, & triplex essentia, oporteret, quod adoraremus deos alienos. Sed nos adoramus Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, sicut vnum Deum, & vnā essentiam. Vnde sicut videmus, quod in homine est pluralitas naturarum, scilicet intellectualis & humana, & tamen est ibi vna persona; e contra in diuinis est vnitas essentiæ, & pluralitas personarum. Dixit quidam Iudæus: Vos dicitis, quod Deus filium habet, quare non habet uxorem? Isti Iudæi vilissime intelligunt. Deus Pater habet Verbum & Spiritum sanctum. Verbum habet, per quod omnia fecit: Spiritum sanctum habet per quod omnia conseruat. Verbum manat, à dicente, & est Deus de Deo. Similiter Spiritus sanctus spiratur, & est Deus in Deo. Solus Spiritus sanctus est, qui profunda cordium scrutatur, & ille est Deus. Vnde homo, qui ista vult intelligere & de istis loqui, oporteret quod habeat eleuatissimas cogitationes, non pedestres: quia aliter non potest intelligere altissima de Deo. Quando ponimus Trinitatem, non ponimus Christum purum, sed Deum cum homine. De secundo, quod dicunt: Non facies sculptile, & nos ponimus plures imagines in Ecclesiis, dico, quod impossibile est diuinitatē sculpi: sed facimus Christi effigiem, Christi dico, humanitatis. Vnde est in natura propria Deus absq; figura. Cur ideo pictus? quia carne probatur amicus. Et dico, quod est duplex adoratio, scilicet duliæ, & latriæ: Adoratione duliæ possumus adorare illos, in quibus est potestas, sapientia, & sanctitas. Et sic adoramus principes, prælatos, sicut in quibus est potestas. Adoramus etiam illos, qui excellentiam habent Philosophiæ, sicut illos, in quibus est sapientia, & sic quinquagenarius adorauit Heliam. Item adoramus sanctos in patria, sicut illos,

in quibus est sanctitas. Imaginibus eorum exhibenda est adoratio duliæ, non in quantum imago vel pictura, sed ratione illius, quod per ipsam signatur. Soli autem Deo exhibenda est adoratio latriæ. Et in hoc prohibentur omnes profanæ pactiones dæmonum, & omnes falsæ adinventiones superstitionis errorum, & omnes peruersæ appretiationes creaturarum. De tertio, quod maxime abhorrent, scilicet de corpore Christi, hoc secretissimum fuit, sed modo est promulgatum. Aliquando dixerunt aliqui, quod non esset Deus ibi, nisi in signo. Sed intelligendum est, quod ad prolationem verbi sacerdotis, & intentionem dicentis, substantia panis statim conuertitur in corpus Christi, quod habet vnitam animam cum deitate, & hoc est planum. Dicit Iudæus, quomodo potest hoc esse? Dico, quod ille, qui potest separare substantiam ab accidente, potest facere, quod non appareat substantia sensibus nostris, quæ est sub accidentibus alienis. Et adoramus verum corpus Christi, & Deum trinum & vnum. Et in hoc virtus Dei, potentia, sapientia, & bonitas manifestantur. Sed Iudæus errat, qui pedestri modo credit sentire. De hoc audiui, quod fuit quidam incantator dæmonum: quadam die cum quidam vellent aliquid impetrare à dæmone, fecit ille, quod venit in medio illorum. Et venit quidam sacerdos portans corpus Christi, & cum appropinquauit, inclinauit se ei dæmon, similiter cum rediit, inclinauit se. Et dixit incantator: Vnde hoc? prohibuisti mihi, ne adorem Christum, & tu adoras? Respondit dæmon: Inuitus feci. Nonne scriptum est: In nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum? Ista dicta sunt de primo mandato.

S E R M O III.

De secundo mandato.

NON assumes nomen Dei tui in vanum, neque inson-
nem habebit Dominus eum, qui assumpsit nomen
Dei frustra. Vnde dicit Psalmista: Seruus tuus sum ego, da
mihi intellectum, vt sciam testimonia tua. Ideo dilexi
mandata tua super aurum & topazion. Propterea ad om-
nia mandata tua dirigebat, omnem viam iniquam odio
habui. David Propheta dicit in verbis istis, quæ de causa
loqui debemus de mandatis Dei, & ostendit rationem
triplicem. Prima est, vt inflammemur ad dilectionem
mandati, nihil enim ita est necessarium, sicut diligere Dei
legem, & mandata eius. Ideo dicit: Ideo dilexi manda-
ta tua, &c. Secundo debemus loqui de mandatis Dei, vt
melius cognoscamus ea; quanto enim homo frequentius
vadit per viam aliquam, tanto melius cognoscit eam.
Vnde Gregorius: Homo cognoscit viam frequentius va-
dendo. Sed via eundi in patriam est in seruando mandata
Dei: sed non cognoscit homo mandata Dei, nisi audien-
do loqui de mandatis. Ideo dicit: Da mihi intellectum,
&c. Tertio debemus audire mandata, vt odio habeamus
iniquitates. Quando homo incipit cognoscere peccatum,
& iniquitatem, & peccati deordinationes, quæ
sunt contra Deum, tunc incipit detestari peccatum. De-
bemus igitur loqui de mandatis, vt ipsa diligamus, &
per ea in viam ad cælestem patriam dirigamur, & ini-
quitatem odio habeamus. Et vt hæc tria possimus con-
sequi, ideo in principio, &c.

Non assumes nomen Dei tui in vanum, &c. Sicut in
primo mandato præcipitur humilis adoratio summæ
maiestatis, sic in isto mandato secundo præcipitur fidelis
confessio summæ veritatis, & prohibetur abnegatio ve-
ritatis. In veteri testamento dicitur: Qui iurat, in nomi-
ne Dei iuret: & non periuret. Periurare, idem est quod
peierare, & hoc est nomen Dei in vanum assumere. Vnde
Hieremias: Iurabis in nomine Domini in veritate, iudi-
cio, & iustitia. Et dicit ibi glossa, quod iuramentum de-
bet habere tres comites, veritatem, iudicium, & iusti-
tiam. Primo dico, quod debet fieri iuramentum in veri-
tate. Vnde dicit: *Non assumes nomen Dei tui in vanum*,
hoc est sine veritate.

Apoc. 16. c

Decem no-
bis obiciunt
Iudæi, quibus
nituntur of-
fendere, quod
Christiani
primum mā-
datum trans-
grediantur.

Exemplum.

Phil. 2. b

Psalm. 118.

Sup. ser. 2.

Deut. 6. b
Leu. 19. c

Hier. 4. a

Adoratio
duplex.

4. Reg. 1. c

Intelli

Iuramentum duplex assertorium, & promissorium.

Auctor. 1. p. Centil. scilicet. 11. tom. 6.

Manichæorum hæresis. Matt. 5. e

Iuramentum promissorium fit tribus modis.

Rom. 1. a. Gen. 31. g

Heb. 6. d

Deut. 21. b

Ecd. 23. a

Intelligendum autem est, quod est duplex iuramentum, scilicet assertorium, & promissorium, ita quod est in testimonium, & in promissum. Fac iuramentum assertorium sic: Hoc tibi iuro, assero, & testificor per testimonium diuinæ veritatis. Illud autem iuramentum primo debet habere veritatem. Veritas autem est in iuramento, ut homo non neget verum, non affirmet falsum, & non asserat scienter dubium: quia sermo est indicatiuus eorum, quæ sunt in corde. Sed scitis quid est, quando homo aliquod falsum testificatur per testimonium falsitatis: hoc est dicere, quod mentitur, & diuina veritas mentitur secum. Et hic est primus modus assumendi nomen Dei in vanum, quando negamus veritatem. Secundo debet fieri iuramentum assertorium cum iustitia. Fit autem cum iustitia, quando non fit contra mandatum diuinæ legis, neque contra præceptum sanctæ matris Ecclesiæ, nec in dispendium salutis propriæ, vel alienæ. Et qui contra ista tria iurat, dupliciter peccat, & quia iurat, & quia seruat. Tertio oportet in iuramento assertorio, ut concomitetur iudicium, quod sit in mente discretio veritatis & iustitiæ, scilicet utrum iuramentum sit verum vel falsum, iustum vel iniustum, fructuosum vel infructuosum, & si iuro absque iudicio, non discernens inter ista tria, temerariè iuro. Isti tres comites debent esse in iuramento assertorio. Sed Manichæi insultant nobis, & dicunt, quod non debemus iurare omnino, quia dicitur in nouo testamento: Ego autem dico vobis, non iurare omnino. Sit autem sermo vester, Est, est, Non, non. Certe dico, quod ex certis causis bene licet iurare. Hæretici non bene attendunt vim vocabulorum. Differt dicere, non iurare omnino, & omnino non iurare. Sicut differt dicere: Quidam homo non currit, & non quidam homo currit. Omnino non iurare, est nullo modo iurare, & non omnino iurare, est non omnibus modis iurare, sed ex certis causis.

Secundo debet nomen Dei assumi non in vanum in iuramento promissorio. Fit autem iuramentum promissorium tribus modis, scilicet ad promouendum bonum, ad conseruandam fidelitatem, & ad ineundam mutuam pacem. Primo modo iurant inferiores superioribus. Secundo modo pares paribus. Tertio modo superiores inferioribus. De primo dicit Apostolus: Testis mihi Deus est. Secundo modo iurauit Laban fidelitatem Iacob! Tertio modo iurant superiores populo. Ex primo iuramento relinquitur triplex utilitas: fides in intellectu, amor in affectu, & pax in effectu. Istis tribus modis fit iuramentum ad promouendum bonum. Secundo modo fit iuramentum ad conseruandam fidelitatem, & hoc fit ad compescendum malitiam, ad sedandum controuersiam, & ad expurgandum infamiam. Primo dico fit ad compescendum malitiam, ut homo non neget veritatem, nec affirmet falsitatem: & hæc est ratio utilitatis iuramenti. Secundo modo fit ad sedandum controuersiam. Vnde Apostolus: Omnis controuersie finis est iuramentum. Tertio modo fit ad expurgandum infamiam. Vnde in Deuteronomio: dicitur, quod maiores debebant se expurgare per iuramentum, quando inueniebatur cadaver mortuum. Istis tribus de causis fit iuramentum ad conseruandam fidelitatem. Tertio modo fit iuramentum ad ineundam mutuam pacem, & in hoc intelligitur cohibitio peccatorum mortalium, quia omnis iuratio vera est periculosa, falsa est perniciosa, nulla autem est secuta. Et propter hoc dicitur in Ecclesiastico: Iurationi non assuecat ostium. Iste est intellectus literalis.

Spiritualis vero intellectus hic est: *Non assumes nomen Dei tui in vanum, &c.* Notandum est, quod assumimus nomen Dei non in vanum tribus modis, scilicet ad efficiendum, ad promittendum, & ad exprimendum. Primo dico, quod assumitur nomen Dei non in vanum ad efficiendum, ut in sacramentis, sicut dicitur in baptismo: Ego baptizo te in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Secundo modo fit iuramentum ad promittendum, sicut promitto ire ad sanctum Iacobum, vel intra-

re Religionem per iuramentum. Tertio assumimus nomen Dei non in vanum ad exprimendum, sicut quando loquimur cum iuramento. E contra accipimus nomen Dei in vanum per frustrationem sacramenti suscepti, per fractionem voti, & per prolationem sermonis blasphemii. Primo dico assumimus nomen Dei in vanum per frustrationem sacramenti suscepti. Et secundum hoc est triplex modus assumendi nomen Dei in vanum. Primo modo quando quis non credit, sicut hæreticus. Secundo modo quando credit, & se non disponit, sicut usurarius. Tertio modo quando gratiam in sacramento susceptam non custodit, sicut ille qui postea peccat. Audi, quando tu es insignitus in nomine Dei, tunc character tibi imprimitur per virtutem nominis Dei & quando homo postea peccat, euacuat virtutem sacramenti. De talibus dicit Apostolus ad Titum: Confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Et sic conculcas, & pollutum ducis sanguinem Christi.

Secundus modus assumendi nomen Dei in vanum est per fractionem voti emissi. Et hoc fit tribus modis. Primo per dilationem irrationabilem, sicut promitto ire ad sanctum Iacobum, & non assigno mihi certum tempus, & sic semper procrastino. Secundo fit voti fractio per voluntatem contrariam, sicut quando quis promittit aliquid Deo, & postea pœnitet. Contra tales dicitur in Deuteronomio. Si quid processerit de labijs tuis, non facies irritum. Tertio fit fractio voti per Apostaticam rebellionem, sicut quando homo apostatat à Religione. Primus modus est malus, secundus peior, tertius pessimus: quia dicitur: Homo apostata vir inutilis. Vnde dicit Ecclesiastes: Si quid vouisti Deo, non moreris reddere, displicet enim Deo stulta & infidelis promissio. Tempus, dies & hora interpellabit. Patet modo quomodo tribus modis in fractione voti assumimus nomen Dei in vanum.

Tertio assumimus nomen Dei in vanum per prolationem sermonis blasphemii, & hoc fit tribus modis. Primo quando aliquis loquens de Deo utitur locutione maledica, sicut quando maledicit Deo. Secundus modus est per locutionem mendacem, sicut quando quis negat verum, vel affirmat falsum: quia dicit Anselmus, quod omnis contradictionis nobilior pars Deo est attribuenda. Tertius modus est per locutionem probrosam, sicut quando quis loquitur de membris Christi interioribus, blasphemat pessime, etiam si verum dicat, & Christum despicit in eo, quod humilis fuit. Et tales diuino iudicio sunt exterminandi. Narrat enim Gregorius, quod quidam puer sex annorum consuetus fuit blasphemare: quadam die cum blasphemaret, & esset in sinu patris sui, raptus est à dæmonibus, & portatus in infernum. Propter quod dicitur in Leuitico: Quicumque blasphemauerit, morte morietur. Patet modo quibus modis assumimus nomen Dei in vanum.

SERMO IV.

De Tertio præcepto.

Memento, ut diem sabbati sanctifices. Psalmista: Misericordia Domini ab æterno, & usque in æternum super timentes eum, & iustitia illius in filios filiorum his, qui seruant testamentum eius. Indigemus diuina misericordia condonante offensas nostras, & diuina iustitia recompensante merita nostra. Sed timor Dei facit inuenire misericordiam, & obseruantia mandatorum, iustitiam. Consideratio autem magnificentie Dei inducit ad timendum: consideratio diuinæ legis inducit ad obseruantiam mandatorum. Et propter hæc innuitur nobis, ut semper cogitemus diuinam legem. Vnde Iudæi die sabbati consueverunt semper disputare de lege Dei, quia hoc est opus Dei. Et ut perfecte possimus loqui de lege Dei, ideo rogemus Deum in principio, &c.

Memento, &c. Dicebam vobis, quod in tabula prima continentur tria mandata nos ordinantia ad Deum, secundum tria appropriata tribus personis diuinis. In primo

Tit. 1. d

Deut. 23. d

Prov. 6. b. Eccl. 5. a

Greg. lib. 4. Dialo. c. 18.

Leui. 24. c.

Psa. 102. c

Sup. ser. 2.

Exo. 20.6

mandato præcipitur humilis adoratio diuinæ maiestatis. In secundo fidelis confessio summæ veritatis. In tertio sincera dilectio summæ bonitatis, & hoc tertium præceptum est. Et est summa verborum: *Memento; ut diem sabbati sanctifices.* Sequitur. *Sex diebus operaberis, & facies omne opus tuum, septima vero die non facies omne opus tuum, tu & filius tuus, & filia, seruus & ancilla, iumentum, & advena, qui est intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Deus cælum, & terram, mare & omnia, quæ in eis sunt, & septima die requieuit. Ideo benedixit, & sanctificauit illum.* Videte quod in his verbis Spiritus sanctus scripsit tabulas; quia Spiritus sanctus per digitum Dei intelligitur, qui omnia præcepta scripsit cum summa diligentia, hæc scripsit insinuans mandati integritatem, & consummationem. In hoc autem mandato aliquid præcipit, aliquid concedit, & aliquid interdicit. Præcipit sanctificare diem sabbati, ibi: *Memento, ut diem sabbati sanctifices.* Sanctificatio enim est conuertens animam ad Deum sanctum, ad Deum verum, & ad Deum summe diligendum. Aliquid concedit in isto mandato, ibi: *Sex diebus operaberis, & facies omne opus tuum.* Aliquid vero interdicit, scilicet opus seruile, ibi: *Nullum opus facies in eo, &c.* Hæc est perfecta vacatio, quæ habet adiunctam bonam operationem, & prohibitam seruilem. Ratio præcepti subiungitur, ibi: *Sex diebus fecit Deus cælum, & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt, & septimo die requieuit. Ideo benedixit, & sanctificauit illum.* Sed quare præcepit vacare? Certe, quia benedixit, & sanctificauit illum. Ideo & tu creatura, qui es Christi imitatrix, debes hoc facere. Modo Iudæi insultant nobis, & dicunt: Vos tenetis decalogum, & decalogus non habuit nisi præcepta moralia, morale autem necessitatem habuit pro omni tempore. Septima autem dies, in qua non licet operari, à prima die, in qua licet operari, est dies sabbati, quæ dicitur dies Saturni, & vos vacatis die Dominico pro die Saturni. Item dicitur: Omne opus non facies in die illa; & vos facitis multa opera, & ita totum dissipatis. Videte charissimi, intelligendum est ita, quod præceptum illud habet aliquid, quod est mere morale, & habet aliquid, quod est mere cæremoniale, & habet aliquid mixtum ex morali, & cæremoniali. Quod præcipit Dominus sanctificationem, id est, vacationem ad amandum, hoc est, vere præceptum. Vnde dicit Beatus Petrus, quod quilibet tenetur Dominum sanctificare in corde suo, id est, amare. Ille sanctificat, siue sabbatissimum facit, qui Deum supra omnia diligit propter se, & non propter aliud. Item est in præcepto aliquid figurale, sicut diei septimæ feriatio. Dies septima significat quietem animarum, & quietem Domini in sepulchro, & cessationem ab opere serui cum vacatione, & deprecatione. Deus enim sex diebus operatus est omnia, non quia non potuisset fecisse vna die: sed intelligendum est hoc, quod mundus aliquid habet in arte æterna, scilicet esse æternum, quod est æternitas vitæ & possessio vna, in quo nihil est prius, nec posterius; & hoc impressit Deus mentibus angelicis. Item habet mundus aliquid in intelligentia creata, scilicet prius & posterius natura simul secundum durationem; non secundum naturam, secundum quod est in materia: non propter defectum operantis, sed propter condescensionem ipsius, ut coaptaret omnia, & omnia in primis operibus designaret. Et sicut omnium operationum in primis operibus produxit; sic & seminata omnium operum, & quietationem plene produxit. Et quia septimo die requieuit, & intellectualem ad esse creaturam reuocauit, & septimo die animas in sepulchro reduxit ad quietem paradisi. Significatio igitur diei septimæ est figuralis quietis animarum. Sic igitur in mandato illo continetur aliquid quod est morale, scilicet, ut Deus super omnia diligatur, & aliquid quod est cæremoniale, ut figuratio diei septimæ. Item continetur aliquid quod est partim morale, & partim cæremoniale, ut cessatio ab operibus. Et in hoc quibusdam generaliter est intelligendum, in quibusdam specialiter. Si intelligamus sicut Iudæi, qui dicunt, quod debet fieri vniuersalis

A cessatio ab omni opere serui, sic insinuat Christiano, quod debet abstinere ab omni peccato, & sic est figurale. Si intelligamus, quod ab aliquibus debemus abstinere, sic est morale; non sicut in præcepto, & sicut in bene esse, & remansit sicut in Ecclesiastica institutione est præceptum. Dico opera seruilia opera mechanica, quæ sunt septem, scilicet agricultura, quæ comprehendit omnem modum colendi terram. Lanificium, quod consistit in omni genere vestimentorum. Fabricatio siue sit in materia ferrea, siue lapidea, siue metallica, siue lignea. Venatio, quæ comprehendit equorum, & venatorum opus, & omnem modum pistorum, coquorum, & omnem modum præparandi cibos. Medicina, quæ consistit in arte conficiendi pigmenta vel syropos, & huiusmodi. Nauigatio, quæ comprehendit omne opus nautarum in mari, siue omne opus mercationis. Et theatrica, quæ comprehendit omnem modum ludi, vel iucunditatis. Modo dico, quod in omnibus istis sunt quædam meræ seruitutis, quædam continuæ necessitatis, quædam meræ iucunditatis. Illa quæ sunt meræ seruitutis prohibentur ab Ecclesia. Illa autem, quæ sunt continuæ necessitatis, sicut illa, quæ sunt ad conseruationem vitæ, vel sanitatis, conceduntur in quantum sunt necessitatis, & prohibentur in quantum sunt seruitutis. Illa vero, quæ sunt meræ iucunditatis, sunt permissa, non prohibita: quia propter prauitatem nostram permittuntur ab Ecclesia. Et sic poterimus respondere.

Sed dices, quare confudit & miscuit moralia, & cæremonialia simul? Dico, quod hoc præceptum: *Memento, ut diem sabbati sanctifices, &c.* est de charitate, & quidquid patet & latet in aliis, in isto mandato consummatur. Et ideo miscuit simul moralia & cæremonialia, ut melius ad memoriam reduceremus, ne si specialiter poneret, grauaretur memoria nostra. Sunt autem tria, quæ requiruntur ad perfectam dilectionem. Primum est diuina vacatio conuertens animam in Deum. Secundum, imitatio Christi in bonis operibus. Tertium est cessatio ab omni opere serui, quæ cor reddit purum & mundum. Conuersio autem in Deum est secundum septem opera, quibus anima conuertitur ad perfectam vacationem in Deum, quorum tria sunt intrinseca, quæ sunt meditando, orando, & exultando. Ex istis tribus fit contemplatio. Alia sunt extrinseca, quæ sunt legendo, psallendo, sacrificium offerendo, diuinam legem adimplendo. Et hoc fit siue audiendo, siue docendo, siue cum aliis conferendo. Hoc est, quod dicit: *Memento, ut diem sabbati sanctifices, &c.* Mandat igitur Dominus primo vacationem conuertentem animam in ipsum. Secundo mādāt sui imitationem, cum dicit: *Sex diebus operaberis.* De ista imitatione dicit Apostolus: Imitatores Dei estote, sicut filij charissimi. Et in Luca: Estote misericordes, sicut & Pater vester misericors est. Sex autem sunt opera misericordiæ, scilicet parcere esurientes, potare sitientes, vestire nudos, colligere hospites, visitare infirmos, & redimere captiuos. Aliter enim impossibile est esse opus virtutis, nisi creatura in istis conformetur Christo. Ad opus autem virtutis requiruntur sex correspondentia sex operibus virtutis, quæ sunt circumscriptio prouida, intentio recta, affectio pura, electio recta siue iusta, prosecutio vigorosa, & informatio charitativa. Primum intelligitur in opere primæ diei, quando dixit Deus: Fiat lux. Et facta est lux. Hoc est circumscriptio prouida. Secundo oportet, quod homo ponat sibi rectum finem in Deum, & hoc notatur cum dicitur: Fiat firmamentum in medio aquarum. Et vocauit Deus firmamentum cælum. Oportet, quod homo agatur iustum, & habeat rectam intentionem ad Deum. Tertio requiritur affectio pura, & hoc intelligitur in tertio opere. Diuisit Deus terram ab aquis, id est, affectiones seculares à diuinis. Quarto requiritur electio iusta siue recta, ut ordinate faciat, quæ debet facere, & hoc notatur in quarto opere, cum dicit: Fiant luminaria in firmamento cæli, id est, sint opera nostra ordinata. Quinto requiritur prosecutio vigorosa, quod notatur in quinto opere, quando Deus produxit animam viuam, in aquis

Opuscul. de Reduct. art. ad Theolog. statim à princip. & Hug. de S. Viā. Excer. priorum li. 1. c. 14. & li. 2. Didasc. li. cap. 21.

Obiiciunt nobis Iudæi, quod sabbatum nō sanctificemus.

1. Pet. 3. 6

Lege breui loq. 2 p. c. 2. & Centilog 5 p. sect. 7. tom. 6.

Ephes. 5. 4 Luc. 6. e Opera misericordiæ.

Gen. 1. 4

nati

natalitia, in aëre volatilia. Sexto fecit Deus integra opera superuolantia omnibus circumstantiis, secundum quod exigit lex diuinæ charitatis. Charitas autem est forma perfectiua omnium, & ille qui habet charitatem, habet omnia ista sex. Sextum igitur opus virtutis est informatio charitatiua, quod notatur cum dicitur: Fecit Deus hominem ad imaginem, & similitudinem suam. Quando hominis opus integratur ex istis sex, tunc dicitur reatē viuere. Sed non sufficit facere virtutis opus, nisi homo caueat ab opere vitioso. Et hoc tangitur cum dicit: Nullum opus facies in eo.

Quinque modis potest homo facere peccatum. Primo quando peccatum perpetrat. Secundo quando ad peccandum alium incitat. Tercio quando peccantem defenfat. Quarto quando peccantem acceptat. Quinto quando peccantem dissimulat, nec arguit, nec punit & hoc est maximum periculum, quando quis alium castigare negligit. Primum peccatum tangitur, cum dicitur: *Nullum opus facies in eo*, i.e. tu nullum perpetrabis peccatum. Secundum peccatum tangitur cum dicitur: *Nec filius, nec filia*, i.e. non eris pater peccati instigando alium ad peccatum, verbo vel opere vel exemplo. Tertium peccatum tangitur, cum dicitur: *Nec seruus tuus, nec ancilla tua*. Ille qui facit peccatum, seruus est peccati: sed ille qui defenfat peccatum, Dominus est peccati, illi præbendo patrocinium, qui facit peccatum. Quartum peccatum est, quando aliquis peccantem acceptat, quod notatur ibi: *Nec iumentum tuum*. Iumentum cum fuit ligatum, non ducebatur ad opus, nisi acceptante Domino, & ista acceptatio est religatio. Quintum peccatum est quando aliquis alium castigare negligit, quod tangitur cum dicit: *Non aduena, qui est intra portas tuas*. Aduenam quis reputat hominem, quando dicit ad alium. Quid ad me de peccato suo? Et sic quando homo non punit peccatum alterius, efficitur particeps peccati illius. Aliis etiam multis modis efficitur homo particeps peccati alterius. Et propter hoc dicit Psalmista: Ab occultis meis, munda me Domine, & ab alienis parce seruo tuo.

S E R M O V.

De quarto præcepto.

Honora patrem tuum, & matrem tuam, ut sis longæuus super terram, quam Dominus Deus daturus est tibi. In Ecclesiastico dicitur: Quæ præcepit tibi Deus, cogita illa semper, & in plurimis operibus eius, ne fueris curiosus. Verba vltima specialiter dicuntur literatis: in quib. docet Ecclesiasticus cogitare vtilia, & vitare curiosa. Vtilia autem dirigunt nos in viam salutis: sed curiosa distrahunt nos à via salutis, & dissipant intelligentiam nostram. Magna pars intelligentiæ perditur propter curiositatem, & tamen nihil est pretiosius intelligentia in nobis. Dolemus cum perdimus aurum, multo plus dolere debemus, si amittamus intelligentiam; quia nihil est ita charum, sicut actus intelligentiæ. Sumus dicturi de præceptis, & indigemus, quod Dominus illustret intelligentiam nostram: ideo rogemus Deum in principio, &c.

Honora patrem tuum, &c. Dicebam, quod sicut anima rationalis ordinari habet ad creatorem, & ad creaturam, secundum hoc est duplex tabula, in qua lex Dei est scripta. In prima tabula continentur tria mandata, secundum tria appropriata tribus personis diuinis, & secundum triplicem operationem animæ. In primo mandato præcipitur humilis adoratio summæ maiestatis, in secundo fidelis confessio summæ veritatis, in tertio sincera dilectio diuinæ bonitatis. Ista tria mandata sunt fundamentum omnium præceptorum legis. Et propter hæc tria omnis timoratus, verax, & Deo deuotus tenetur ista principaliter custodire. Modo dico, quod in secunda tabula continentur septem præcepta, vnum est affirmatiuum, & sex sunt negatiua. Ratio distinctionis est hæc. Quia omnia mandata reducuntur ad duo: Hoc facias alij, quod tibi vis fieri. Non facias alij, quod tibi non vis fieri.

A Et iuxta hoc accipiuntur duo præcepta. Primum est innocentia. Secundum est beneficentia, quæ sunt duæ partes iustitiæ. Modo dico vltius, quod præcepta ordinantur secundum ipsorum nobilitatem, & beneficentia melior est, quam innocentia: ideo mandato innocentia præponitur mandatum beneficentia, & est synecdochicè traditum Iudæis, sicut, *Honora patrem tuum & matrem tuam, &c.* Et ponitur hic primo forma mandati, cum dicit: *Honora, &c.* Secundo subditur promissio, cum dicitur: *Ut sis longæuus, &c.* Intellige secundum literalem intelligentiam. Pater nominat personam generantis, personam instruētis, & personam educantis: qui pater habens filium generat ipsum, instruit ipsum, & nutrit, & ipse est, filio legare bona sua. Et sic pater tenet rationem originis, rationem regiminis, & rationem benefactoris. Et secundum hoc debetur ei triplex honor: honor reuerentia, honor obedientia, & honor beneficentia.

B Primo dico, patri, in quantum tenet rationem originis, debetur honor reuerentia. Vnde in Ecclesiastico: Qui timet Deum, honorabit patrem suum & matrem suam, & quasi dominis seruiet eis, qui se genuerunt. Secundo patri ratione regiminis debetur honor obedientia. Vnde Paulus: Filij obedite parentibus vestris, hoc enim iustum est. *Honora patrem tuum, & matrem tuam*, quod est mandatum primum in promissione, ut bene sit tibi, & sis longæuus super terram. Tercio honor debetur patri, quia rationem tenet benefactoris, honor, scilicet beneficentia. Vnde dicitur in Ecclesiastico: Fili suscipe senectam patris tui, & non contristes eum in vita illius. Præcipitur igitur, quod triplex honor impendatur parentibus, scilicet honor reuerentia, obedientia, & beneficentia. Et hoc est primum mandatum, quod debes custodire, propter promissionem, scilicet, ut bene sit tibi, & sis longæuus super terram. Et tangitur primo mandatum ibi: *Honora patrem tuum & matrem tuam*. Secundo additur promissum ibi: *Ut sis longæuus super terram, &c.*

Sed nunquid verum est semper, quod diutius viuant? Videmus hoc falli quandoque: ergo Deus fallax erit in suo promisso. Dico, quod longæuitas non solum attenditur secundum longitudinem dierum currentium, sed secundum valorem. Et secundum quod est triplex, honor, qui exhibetur parentibus, sic respondet huic triplici honori triplex præmium. Honoranti patrem honore reuerentia, debetur vita gloriosa siue honorifica. Honoranti patrem honore obedientia, debetur vita iucunda. Honoranti patrem honore beneficentia, conceditur vita opulenta. Primo dico, honoranti patrem honore reuerentia, conceditur vita gloriosa siue honorifica. Vnde Ecclesiasticus. Gloria hominis ex honore patris sui. Item ibidem: Ne gloriaris in contumelia patris tui, non enim est tibi honor, sed confusio. Naturale enim est, quod filius vehementissime diligit patrem, & indignatur quado aliquis iniuriatur patri. Secundo honoranti patrem honore obedientia, conceditur vita iucunda. Vnde Ecclesiasticus: Qui honorat patrem suum iucundabitur in filiis, & in diebus orationis suæ exaudietur. Qui honorat patrem suum, vita viuet longiore; & qui obedit patri suo refrigerat manum suam. Summa iucunditas est, quod homo non sit rebellis superiori suo: quia qui rebellis est superiori, inueniet rebellem inferiorem: & contemptor superiorum potestatum, contemnetur ab inferioribus. Sicut Adam quando fuit inobediens superiori suo, omnia inferiora sua, quæ sibi fuerant subiecta habuit contraria. Tercio honoranti patrem honore beneficentia, conceditur vita opulenta: Vnde Ecclesiasticus: Honora patrem tuum & matrem tuam, & superueniet tibi benedictio, & benedictio tua in nouissimo manebit. Benedictio ista vocatur multiplicatio bonorum. Ecce præceptum & ecce promissio. Obligamur ad obediendum parentibus, quandiu vrimur ipsorum bonis: & debemus eis obtemperare in exercitatione actuum virtuosorum, siue salubrium, in dispensationibus temporalium & in subministratione obsequiorum. Debemus etiam viuere secundum eorum consilium, & expendere secundum

Ecli. 3. a
Patri triplex
honor de-
betur.
Ephes. 6. a

Ecli. 3. b

Longæuitas
honoranti
patrem quo-
modo pro-
missa.

Ecles. 13. a
ibidem.

Ecli. 3. a

Genes. 3.

Ecli. 3. a

corum

Peccatum
quinque
modis ab
homine
committi
potest.

Psalm. 18. d

Exod. 20. b

Ecli. 13. e

Sup. ser. 2.

eorum imperium, & quando exegerit necessitas subministrare eis obsequium. Si tamen parentes aliquid velint, vel dicant, vel imperent nobis, quod sit contra profectum salutis nostræ, non est ipsis in illis pietas exhibenda. Et hoc est, quod dicit Dominus in Euangelio: Qui nō odit patrem suum aut filios propter me; non potest meus esse discipulus. Vult Dominus, quod ex affectu paterno non dimittat homo facere, quod pertinet ad salutem suam. Et hoc est, quod dicit Dominus: Dimitte mortuos sepelire mortuos suos, tu autem vade & annuncia regnum Dei. Et Hieronymus dicit: Si pater in limine iaceat, si mater vbera, quibus te lactauit, ostendat, per calcatum perge patrem, per calcatam perge matrem, & ad vexillum crucis euola. Solum enim genus pietatis est, in hoc esse crudelem. Ecce intellectus verborum secundum sensum literalem. Videte latiore intellectum.

Præcipitur beneficentia ad omne genus hominum. Pater nominat personam, in qua est præcipua ratio auctoritatis, antiquitatis, & amicitatis. Primo dico, in patre est auctoritas: & in isto mandato datur præceptum, quod obediatur patri, qui habeat auctoritatem. Auctoritatem autem habet omnis, qui præest reipublicæ, vel rei politicæ, vel rei monasticæ. Primo dico, quod ille, qui præest reipublicæ est pater ratione auctoritatis, ut princeps, baro, comes, vel dux. Et dicitur pater tutela, vel defensione, & eum debemus honorare. Vnde Beatus Petrus: Deum timete, principes honorificate. Secundo habet auctoritatem ille, qui præest rei politicæ siue Ecclesiasticæ. Et ipsum debemus honorare, secundum quod exigit dispositio Ecclesiastica & debet ei obedire vulgus. Vnde Apostolus ad Hebræos: Obedite præpositis vestris, & subiaceat eis: ipsi enim vigilantes, quasi rationem pro animabus vestris reddituri. Tercio auctoritatem habet ille qui præest rei monasticæ, & illum debemus honorare & ei obedire, secundum quod regula & promissio facta est. Vnde Hieronymus: Præpositum monasterij diligite ut patrem, timete ut dominum, audite ut magistrum, credite ut salubre, quidquid ipse vobis dixerit. Modo dico, quod istis debemus obedire, secundum quod exigit ordo vel auctoritas. Secundo in parte intelligitur antiquitas, & ex hoc intelligitur debilitas, senes enim debilitantur. Et qui patrem honorat ratione antiquitatis & debilitatis, honorat omnem hominem, qui indiget adiutorio, vel qui caret sensu, vel fortitudine, vel infestatur ab alio. Propter hoc debemus alium iuuare per documenta, vel sustentamenta & per patrocinia, & ad hoc specialiter sunt prælati. Si homo caret sensu, debent ipsum iuuare per documenta: si caret fortitudine, debent ipsum iuuare per sustentamenta: si infestatur ab alio, debent ipsum adiuuare per patrocinia. Tercio in parte intelligitur ratio amicitatis, & in hoc intelligimus, quod ratione originis, amabilis & amandus est omnis homo, & tenetur quilibet homo alium honorare. Vnde Apostolus: Honore inuicem præuenientes. Et iterum: Reddite omnibus debita, cui honorem, honorem. Nemini quidquam debeatis, nisi ut inuicem diligatis.

Debet homo alium diligere, bene volendo cuilibet quantum ad effectum, & quantum ad effectum, & quantum ad signum. Habet autem ista dilectio ordinem, quia debemus diligere secundum rationem proximitatis, secundum rationem similitudinis, & secundum rationem obligationis. Primo dico, debemus diligere secundum rationem proximitatis, & secundum hoc maiorem amorem debemus domesticis, quam extraneis, & amicis, plusquam inimicis. Secundo habet dilectio ordinem secundum rationem similitudinis, quia aliquibus debemus ratione similitudinis maiorem dilectionem, quam aliis: sic tenemur ratione similitudinis in forma specifica diligere hominem: secundum similitudinem ratione conuenientiae in fide debemus plus diligere Christianum quam Iudæum vel gentilem: & secundum rationem similitudinis in professione maxime debemus diligere, sicut religiosus fratrem suum, & vnus canonicus concanonicum suum. Tercio ratione obligationis debemus dili-

gere & tenemur obedire: & sic aliquibus plus tenemur quam aliis. Teneor enim alium diligere, & eum honorare ratione præcepti tantum: teneor plus ratione præcepti & beneficii: & teneor maxime, ratione præcepti, beneficii & promissi, id est, illum de quo est mihi præceptum, & recepi beneficium, & feci promissum, debeo plus diligere, & honorare. Patet modo quod in verbis istis: *Honora, &c.* tangitur præceptum: & quomodo secundo redditur promissum ibi: *Ut sis longæuus, &c.* Deinde dictum est, quomodo intelliguntur secundum intelligentiam literalem, & quomodo secundum spiritualementem. Et ut melius teneatis in mente dicam vobis duo exempla, vnum bonum de illo, qui matrem honorauit; & aliud malum & crudele de illo, qui patrem non honorauit. Dicam primum de bono.

Fuit quidam magister magnus & famosus Parisijs, & à multis notus & dilectus. Hoc audiens mater sua pauperula, cogitauit ire ad filium suum, accepit baculum & in tunicella de burello venit Parisios, & quæsiuit à quibusdam dominabus pro tali magistro. Dixerunt illi matronæ. Qui vultis ab eo? Respondit: Ego sum mater sua. Tunc illæ matronæ duxerunt eam in domum suam & refocillauerunt eam. Postea cogitauerunt, quod ille bonus homo verecundaretur, si videret eam in tali statu, & induerunt ipsam bene, & dederunt ei mantellum, & iuerunt secum ad magistrum. Tunc illa dixit, Ego sum mater tua. Respondit magister: Vere ego non credo, quia mater mea est pauperula, & consuevit habere solum tunicellam de burello. Et cum nullo modo vellet acquiescere verbis eius, reduxerunt eam in domum suam, & reddiderunt ei tunicellam eius, & baculum. Tunc illa accessit ad filium suum in congregatione multorum, & cum videret matrem suam in tali habitu venientem, deposuit caputium suum, & amplexatus est eam, & dixit: Modo scio, quod es tu mater mea. Hoc fuit diuulgatum per villam, & reputatum est ei, pro magno bono. Et postea factus est Episcopus Parisiensis.

Aliud exemplum dicam malum de eo qui non honorauit patrem suum; & vidi illum, qui nouit illum, cui hoc accidit. Fuit quidam homo pauper, qui per industriam suam multa acquisierat, & habebat vnicum filium. Et videntes quidam nobiles, ferunt quod contraxit filius cum filia cuiusdam nobilis. Et tunc illa quæ fuit pulchra & nobilis incepit abominari patrem, & fecit tantum cum marito suo, quod odio habuit patrem suum, & quod pater non habebat quid comederet nisi fabas malas, & semper in conuiuio expellebatur à domo. Quadam die fuit famelicus, & venit ad domum filij & petiit cibum, & datæ sunt ei fabæ malæ, & expulsus est à domo. Tunc illa dixit marito suo: Modo possumus comedere in pace. Vade ad arcam & accipe caponem coctum. Et cum aperuit arcam, mutatus est capo in bufonem. Qui subito saliens ad faciem eius, ponebat duos pedes ad mentum & duos ad frontem, & operuit totam faciem eius, & non fuit medicus qui sciret eum amouere. Tandem venit quidam, qui fecit tenellas quasdam, & dixit, quod eum amoueret. Tunc bufo aspexit eum tam horribili vultu, quod ille cecidit in terram, & amplius non audebat aliquid facere, & nullus fuit qui sciret apponere consilium, sed mala morte mortuus est. Patet modo præceptum, & promissum quod promittitur.

S E R M O VI.

De quinto, sexto, & septimo Præcepto.

Non occides. Non mœchaberis. Non furtum facies. Psalmista ait: Tunc non confundar, cum perspexero in omnibus mandatis tuis Iacobus dicit: Qui totā legem seruauerit, offendit autem in vno, factus est omnī reus. Non quia pro vna transgressione tantum punietur pœna sensus, sicut pro transgressione omnium; sed punietur tantum pœna damni: non tamen ita acriter pro vno, sicut pro omnibus. Ideo si quis vult pertingere ad vitam

æternam,

Exemplum de filio matrem honorante.

Exemplum cuiusdam qui patrem non honorauit.

Psalm. 118. a
Iac. 2. b

Luc. 14. e

Matt. 8. e

Hieron. epi. 1.
ad Heliod.

1. Pet. 2. e

Hebr. 13. e

Hieron. epi. 4.
ad Rustic post
med. 10. 1.Rom. 12. e
& 13. b

Homo quomodo est diligendus, & ordo in dilectione.

æternam, oportet quod perspiciat in omnibus mandatis Dei corde & opere. Et ideo dixit Psalmista: Cum perspexero, id est, perfectè inspexero, & consideraui, & iuxta hoc ego non timebo confundi. Non est magnum confundi in præsentia; sed confundi æternaliter, hoc debemus abhorrere. Sed tamen non possumus euadere istam confusionem, nisi perspiciamus in omnibus mandatis Dei. Ideo Deum rogemus in principio, &c.

Non occides, &c. Dicebam vobis, quod mandata Dei distinguebantur in duas tabulas. In prima continentur mandata secundum legem iustitiæ ordinantia nos ad Trinitatem: qua continentur tria mandata secundum tria appropriata tribus personis. In secunda tabula continentur mandata ordinantia nos ad proximum, & hoc secundum duplicem partem iustitiæ, scilicet innocentie & beneficentie. Reducitur autem tota iustitia ad tria: quia Deo debemus exhibere debitam reuerentiam, per orationem, confessionem, & satisfactionem. Patri debemus exhibere beneficentiam, & omnibus aliis innocentiam. Dictum est de tribus mandatis, quæ nos ordinant ad Deum; Dictum est etiam de quarto mandato, quod accipitur penes partem iustitiæ, quæ est beneficentia, in quo præcipitur, quod debemus exhibere honorem patri & matri: sequitur de sex aliis mandatis, quæ pertinent ad innocentiam. Nocet autem quis proximo suo tripliciter, peruersitate operis, falsitate sermonis, & improbitate voluntatis: & propter hoc Legislatores primo prohibet nocumentum, quod provenit ex peruersione operis. Peruersitas autem operis, qua quis iniuriatur alij, est triplex. Aut enim quis iniuriatur alij in propria persona, aut in coniuncta persona, aut in temporalis substantia, & secundum hæc sunt tria mandata, quæ pertinent ad innocentiam. In primo prohibetur nocumentum in propria persona, ibi: *Non occides*. In secundo prohibetur nocumentum in persona coniuncta, ibi: *Non machaberis*. In tertio prohibetur nocumentum in substantia temporalis, ibi: *Non furtum facies*.

Primo dico cum dicitur, *Non occides*, prohibetur ira prorumpens in iniurias peremptivas vitæ naturalis siue substantialis, & vitæ incolumis, & vitæ honorabilis, natura enim appetit, quod melius est, & ideo non sufficit sibi quod habeat vitam subsistentem, imò cum hoc vult vitam salubrem & incolumem. Ergo in isto mandato, *Non occides*, Legislatores prohibet primo iras prorumpentes in iniurias peremptivas vitæ naturalis. Secundo prohibet iras prorumpentes in iniurias vitæ incolumis, scilicet quando fit iniuria per verbera, vel vulnera. Tertio prohibet iras prorumpentes in iniurias vitæ honorabilis, sicut est iniuria quæ est in contumeliam apertam vel occultam, sicut illa quæ fit per signum. Vnde dictum est in Euangelio: Audistis, quia dictum est antiquis: *Non occides*. Ego autem dico, quod omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo, racha, reus erit concilio. Qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis. Ergo planum est, quod tribus modis facit homo contra illud mandatum, scilicet quando quis irascitur fratri suo, vel quando dicit, racha, vel quando dicit, fatue. Et quando hoc facit ex deliberatione animi, tunc dicit, quod reus est gehennæ ignis. Et quia vita naturalis fundamentum est respectu aliarum, ideo sub isto modo, *Non occides*, Legislatores expressit mandatum.

Manichæi autem obijciunt nobis, & dicunt, quod contradicit sibi Legislatores? Dicit enim: *Non occides*. Et alibi dicit: Maleficos non patieris viuere. Et hoc est contra principes in Christiana lege, qui per sententiam iudicariam alios occidunt. Item obijciunt, quod Dominus dicit: Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt, ergo non licet gladium accipere. Et similiter dicunt, quod non licet sacerdotem esse occisorem. Et hoc est contra Ecclesiam & Ecclesiasticas personas, qui exequendo iudicium & imperando accipiunt gladium. Item obijciunt, quod dicitur: Ergo autem dico vobis non resistere malo, & hoc est contra Legislatorem.

Intelligere debemus, quod prohibetur hic occisio ho-

minis, non bestiarum vel virgultorum, sicut dicebant antiqui Manichæi, qui volebant comedere de fructibus arborum. Occisio autem hominis potest esse à lege aut ab homine, in veritate, aut interpretatiue. Occisio autem hominis ab homine sicut ab homine non vt à lege, prohibetur; sed Deus qui conditor est naturæ, & conseruator naturæ & legis, potest hominem priuare vita, quando vult. Lex autem occidit hominem, quando minister legis occidit, & hoc seruato iusto ordine, iusta causa, & iusto animo. Oportet, quod adsit iustus ordo & iusta causa, id est, quod ex iusta causa occidatur, quia lex dicit: Iustè quod iustum est exequeris. Item oportet habere animum iustum, vt homo, qui est minister legis, ex lege hominem occidat, non libidine vindictæ, sed amore iustitiæ. Vnde Apostolus ad Romanos, loquens ad principes, dicit, quod princeps non sine causa gladium portat. Dei minister est vindex in iram ei, qui malè agit. Quod igitur Dominus dicit Petro. Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt; non refertur nisi ad hoc, quod ille, qui non est minister legis, non debet occidere. Et quod dicitur. Non licet sacerdotem esse occisorem, hoc non refertur ad principes. Tertium quod dicit Dominus: Ego autem dico vobis, non resistere malo, verum est vltionis libidine, sed amore iustitiæ, bene licet resistere malo. Patet modo, quod lex occidit hominem.

Item occiditur homo ab homine tripliciter, aut casu, aut necessitate, aut voluntate. Si homo occidit hominem casu, aut adhibet operam rei licitæ, & adhibet debitam diligentiam, excusatur à tanto, à toto. Si autem sit homicidium casuale, & homo adhibet operam rei illicitæ, nec adhibet debitam diligentiam, nec excusatur à tanto nec à toto. Si autem fuerit homicida ex necessitate, hoc est dupliciter, aut ex necessitate inuitabili, aut euitabili. Necessitas euitabilis est, si possum effugere, sed dimitto propter verecundiam vel aliam causam, & in isto casu excusatur à tanto & non à toto: quia melius esset, quod fugeret. Si autem sit necessitas inuitabilis, vt homo occidat alium hominem non amore vindictæ, sed amore conseruationis vitæ & animæ, vt non interficiat ipsum ex crudelitate, sed vt impediatur ipsum, ne perdat suam vitam & animam, & fiat hoc cum moderamine inculpatae tutelæ, hoc concessum est personis etiam perfectis, non solum imperfectis. Et hoc dicit Augustinus de libero arbitrio, & excusatur à tanto, & à toto. Tertio modo fit homicidium ab homine voluntate, & hoc dupliciter: aut libidine vindictæ, sicut quando aliquis interficit patrem alterius: aut animi crudelitate, sicut latrones vel iracundi interficiunt aliquos, & vtrumque istorum est prohibitum, & est primum grauius, quam secundum. Item fit homicidium interpretatiue in animo, & hoc tripliciter. Primo fit homicidium interpretatiue omittendo in facto. Vnde dicit Ambrosius: Pisce fame morientem, si non paueris, occidisti. Secundo modo fit, quando aliquis occidit alium consulendo, vel accusando, vel detrahendo, quando hoc facit ex malignitate animi. Tertio modo fit homicidium interpretatiue in animo, odinando. Vnde canonica Ioannis: Qui odit fratrem suum, homicida est. Dico ergo, quod secundum principalem intellectum prohibetur hic occisio, non quæ est secundum legem, sed quæ est secundum hominem, & illa quæ fit voluntate, aut interpretatiue. Et hoc est quod dicit: *Non occides*.

Sequitur: *Non machaberis*. Hic prohibetur quod vxorem proximi tui non violes. Et dicit Augustinus, quod hic prohibetur omnis illicitus vsus membrorum generationis, qui fit ad procurationem libidinis, & impugnationem castitatis. Et hoc fit septem modis, per adulteriũ, fornicationem, meretricium, stuprum, sacrilegium, incestum, & peccatum contra naturam. Notandum, quod est pudicitia coniugalis, communis, & priuilegiata. Secundum hoc dico, quod aliquis est impugnator pudicitie coniugalis, secundum hoc fit adulterium, & hoc fit cum peccat cū coniugata. Aut est impugnator castitatis cõmunis, & hoc fit cū peccat cum soluta simpliciter, &

Deut. 15.6

Rom. 13.6

Matth. 26.6

Tripliciter homo occiditur, & quando fit peccatum, & quando non.

Aug. lib. 2. de lib. arb. longè ante med. t. 1.

Referuntur ex Ambrosio. d. 86. c. Pisce.

Ioan. 3. c.

VI. Præceptum. Non Machaberis. August. in quest. sup. Exod. 9. 71. prope fin. 10. 4

VOCATUR

vocatur simplex fornicatio: vel cum peccat cum vagabunda, & prostituta, licet sit soluta, tunc vocatur meretricium. Si autem sit impugnator pudicitiae privilegiata, id est virginis, hoc est dupliciter: aut sit cum conditione adiuncta, quæ est defloratio: & sic vocatur stuprum: aut sit cum Domino Deo consecrata, & sic dicitur sacrilegium, hoc est quando aliquis Domino consecratam violat. Si autem sit contra fundamentum omnium istorum, sic dicitur peccatum contra naturam. Et hoc est dupliciter. Aut sit contra dictamen naturalis rationis, scilicet contra hoc, quod omnia animalia natura docuit, sic dicitur peccatum contra naturam proprie. Aut sit contra instinctum naturæ, & hoc modo est incestus, quando quis peccat cum persona sibi coniuncta. Peccatum contra naturam scelestissimum est, & super omnia fugiendum. Et de hoc crimine accusavit Ioseph fratres suos apud patrem suum crimine pessimo. Dicit igitur: *Non Machaberis*. Hic prohibetur omnis mæchia cum uxore proximi, & secundum Augustinum, omnis illicitus usus membrorum generationis, qui sit ad procuracionem libidinis cum impugnatione castitatis. Patet modo secundum quod accipiuntur transgressionis huius peccati, & peccatum contra naturam super omnia est fugiendum. Sed de peccato contra naturam narrat Petrus Damianus, quod erant duo in deserto qui asperrimam faciebant penitentiam & unus fuit idiota, & suis peccatis exigentibus illus est à diabolo, qui dixit ei, quod peccatum pollutionis contra naturam non maius esset peccatum, quam si homo mucilagines proiceret à naso suo. Tunc ille pestifer exercuit se ad illam impudicitiam. In morte autem portavit animam suam diabolus. Miratus est alius, quod ille qui fuit tantarum vigiliarum & laborum fuit perditus. Et astitit Angelus Domini, qui dixit illi, quod totum se fœdaverat per illud peccatum. Omnis igitur actus qui est in experientia libidinis qualicunque modo fiat, est prohibitus, nisi fiat in forma matris Ecclesiæ. In somnis paritur homo quandoque pollutiones absque causa & absque culpa. Sed quidam stultus presbyter cuidam confitenti de pollutione nocturna, dixit: Non potes habere denarium ad explendam libidinem tuam? Patet modo quomodo prohibetur hic omnis illicitus usus corporis & membrorum, procuratus extra formam matrimonij, & hoc tangitur, cum dicit: *Non Machaberis*.

Sequitur: *Non furtum facies*. Furtum est attrectatio rei alienæ invito Domino, si fiat ex cupiditate, sed si non fiat ex cupiditate non est furtum. Sicut filij Israël ex Domino præcepto, portaverunt secum ex Ægypto vasa argentea & aurea. Vel qui alij aufert gladium, ne faciat malum, tunc non dicitur furtum.

Furtum autem diuiditur per partes, quia furtum est contrectatio alienæ rei invito Domino, &c. & hoc fit aut per meram fraudem, aut per violentiam, aut per circumventionem. Primo modo cum fit per meram fraudem, & furtive, sic dicitur furtum. Si fiat per violentiam, hoc est dupliciter: aut est apertum, & sic dicitur rapina: aut est occultum, & sic dicitur latrocinium. Si vero fiat attrectatio rei alienæ per circumventionem, hoc potest fieri cum pactione adiuncta, & hoc tripliciter: aut cum pactione fraudulenta, aut iniqua, aut profana. Si sit cum pactione fraudulenta, sic fit in negotiationibus, hoc autem fit tripliciter, aut in pondere, aut in numero, aut in mensura, & de hoc rarissime evadunt mercatores. Si autem fiat cum pactione iniqua, sic est usura, in qua id, quod venditur, est commune, scilicet tempus. Si autem fiat cum pactione profana, in qua illud quod venditur, est proprium, sic dicitur simonia.

Sed queritur, si accommo tibi vestem vel equum vel domum, & accipio denarios, non est usura, sicut de pecunia? Dico, quod in veste vel equo vel domo trahitur usus ex re, non ex pecunia, & ideo non dicitur usura. Aliqui credunt, quod usura sit mala quia prohibita, sed certe est prohibita, quia mala. Item in mutuo meum sit tuum, & si tu aliquid acquiris per industriam tuam ex

A illo mutuo, & ego aliquid de illo repeto, vendo tempus quod est commune, quod non est licitum vendere: sed in accommodato non transit mea res in tuam. In mutuo pecunia mea fit tua, & non minoratur pecunia nec peioratur: sed in accommodato domus mea, vestis mea non fit tua, & minoratur, & peioratur domus vel vestis, & tu elicis ex ea utilitatem tuam non sicut ex tuo, sed sicut ex re mea, & diminuitur, & peioratur. Pecuniam autem mutuam totam, & integram oportet, quod mihi reddas, & ideo non excusor, cum peto aliquid de mutuo, & est ibi perversio ordinis, & appropriatio communis. Et debet quilibet sibi cavere de hoc, & sic si sit circumventio cum pactione iniqua, dicitur usura. Si autem fiat circumventio cum pactione profana, sic dicitur simonia: in qua qui vendit, nihil acquirit, & ille qui emit nihil habet, sed solum rem alienam contrectant, & hoc est cum res spiritualis venditur tanquam res vilis. Contra istos dicit Dominus: Nolite domum patris mei facere domum negotiationis. Sed quidam faciunt eam speluncam latronum. Vnde Dominus dicit per Prophetam: Principes eius in muneribus iudicabant, & sacerdotes eius in mercede docebant, & Prophetæ eius in pecunia diuinabant. Rogemus ergo Dominum Iesum Christum, &c.

SERMO VII.

De octavo, nono & decimo Præcepto.

C *Non loquaris contra proximum tuum falsum testimonium. Non concupisces rem proximi tui. Nec desiderabis uxorem eius.* Vnde dicitur in Deuteronomio: Considera, quod proposuerim in conspectu tuo vitam & bonum, & è contrario mortem & malum; ut diligas Dominum Deum tuum, & ambules in viis eius, & custodias mandata illius. In principio rogemus Deum, &c.

In Deuteronomio loquitur Moyses de decem mandatis, quæ Deus æternus per ipsius os proposuit, ut non despicerent ea Iudæi: & ostendit, quod in observantia mandatorum est vita & bonum, & oportet quod omnia feruentur ad hoc, quod in illorum observantia sit vita, & bonum. Ostendit etiam, quod in ipsorum transgressionem est mors, & malum, & quod in transgressionem unius necesse est intelligere transgressionem omnium, quoad damnum, non quoad penam. Dicebam alias, quod prima distinctio mandatorum est secundum duplicem partem iustitiæ, quæ nos ordinat ad Deum, & ad proximum, & secundum hoc duæ tabulæ datæ sunt Moyse. In prima continentur mandata, quibus ordinamur ad Deum, & sunt tria. In secunda continentur mandata, quibus ordinamur ad proximum, & sunt septem. Dicebam etiam, quod in secunda tabula est unum mandatum affirmativum, & sex negativa. De affirmativo & tribus aliis negativis habitum est.

Sequitur modo de aliis quorum primum est: *Non loquaris contra proximum tuum falsum testimonium*. In isto mandato negativo prohibetur mendacium, quod nocivum est proximo. Et secundum generalem intellectum prohibetur hic omne mendacium perniciosum, & datur intelligi, quod omne mendacium est malum. Augustinus autem distinguit mendacium & dicit, quod est mendacium officiosum, iocosum, & perniciosum. Mendacium officiosum est, quod nulli obest, & alicui prodest. Mendacium iocosum est, quod non fit causa nocendi, sed mentiendi libidine, & hoc nulli prodest & nulli obest. Mendacium perniciosum est, quod fit intentione mentiendi, & ut noceat, & hoc semper obest, & nulli prodest. Et dicit Augustinus. In primo mendacio est minima culpa, in secundo mediocris, in tertio est culpa gravis.

Mendacium officiosum fit tripliciter, aut pro defendenda re alicuius temporalis, aut pro tuenda vita, aut pro servanda castitate. Mendacium iocosum fit duobus modis, aut sola mentiendi libidine, aut causa placendi, & hoc est mediocris culpæ. Mendacium autem perniciosum

tripliciter

Genes. 37. 4

Aug. ubi supra proximo.

Ioh. 2. c

Micha. 3. d

VIII. Præceptum.

Deut. 30. e

Sup. ser. 1.

VII. Præceptum
Non furtum facies.
Exod. 21. a.

Furtum tripliciter fit.

Nota de
usura.Mendacium
triplex.
Aug. legendus de hoc
10. 4. lib. de mendacio ad
Conf. a. 11.
usque ad 15.
l. 3. q. sup.
Leuit. 24. 68.
tom. 60.

Mendacium
quid.

IX. & X.
Præceptum.

tripliciter fit, aliquando in doctrina religionis contra sacram scripturam: aliquando in impositione falsi criminis; & istis duobus modis nulli prodest, sed omnibus obest. Aliquando fit mendacium perniciosum in causa alicuius, & sic alicui prodest, & alicui obest. Sic igitur sunt octo genera mendacij. Et dicit Augustinus, quod Deus potest facere, quod furtum non sit peccatum; sed non potest facere, quod mentiri non sit peccatum. Et hoc est propter nobilitatem veritatis; quia mendacium est falsa vocis prolatio cum intentione fallendi; & Deus non potest recedere à veritate, quia est ipsa veritas; sed potest dispensare, quod furtum non sit peccatum. Inter omnia, quæ disponunt hominem, necessarium est, quod seruet fidem, & habeat veritatem in sermone. Vnde Seneca: Qui perdit fidem, non habet amplius quod perdat. Patet modo de isto mandato: *Non loquaris contra proximum tuum falsum testimonium.*

Postea subiungit duo præcepta: *Non concupisces rem proximi tui, nec desiderabis uxorem eius.* In quibus duplicem concupiscentiam, scilicet oculorum & carnis prohibet, quæ sunt fomenta omnium malorum; quia vis concupiscibilis infecta & corrupta corrumpit omnes alias animæ vites. Superius prohibetur actus illicitus exterior contra proximum, cum dicitur: *Non occides. Non mœchaberis. Non furtum facies. Non loquaris contra proximum tuum falsum testimonium.* Hic autem prohibetur actus illicitus interior, cum dicitur: *Non concupisces rem proximi tui, nec desiderabis uxorem eius.* Concupiscentia oculorum, siue cupiditas radix est omnium malorum: concupiscentia carnis est fomes omnium peccatorum. Et per istam duplicem concupiscentiam fit transfusio omnium malorum & peccatorum. Et ideo lex diuina ipsam prohibet, & in hoc omnia mala, & omnia peccata prohibet. Hæc est febris, qua omnes filij Adam febriunt, & generat omnia mala. In hoc igitur, non occides, non mœchaberis, non furtum facies, non loquaris contra proximum tuum falsum testimonium, præcipitur innocentia in actu exteriori, in aliis, non concupisces rem proximi tui, nec desiderabis uxorem eius, præcipitur innocentia in animo. Et sic patet, quæ sunt decem præcepta. In tribus primis præcipitur recta ordinatio ad Deum, in quarto recta ordinatio ad parentes. In sex aliis præcipitur recta ordinatio ad proximum.

Resumamus in summa ista decem præcepta, quæ sunt: *Non habebis deos alienos coram me. Non assumes nomen Dei tui in vanum. Memento ut diem sabbati sanctifices. Honora patrem tuum & matrem, &c.* Intelligere debemus, quod quamquam quædam dicantur præcepta affirmatiua, & quædam negatiua, omnia tamen affirmationem, & negationem in se continent. Quando Deus prohibet aliquid in vno mandato, præcipit contrarium: & è conuerso, quando aliquid præcipit, prohibet contrarium eius. In primo enim mandato præcipitur humilis adoratio Diuinæ maiestatis, & prohibetur idololatria. In secundo præcipitur fidelis assertio diuinæ veritatis, & prohibetur periurium. In tertio præcipitur deuota vel sincera dilectio diuinæ bonitatis, & prohibetur indeuotio. In quarto præcipitur pietas ad parentes, & prohibetur inhonoratio. In quinto præcipitur mansuetudo, & prohibetur iracundia. In sexto præcipitur pudicitia, & prohibetur mœchia. In septimo præcipitur largitas, & prohibetur furtum. In octauo præcipitur veritas & prohibetur mendacium. In nono præcipitur liberalitas cordis, & prohibetur concupiscentia rei temporalis. In decimo præcipitur castitas mentis, & prohibetur concupiscentia carnis. Vide, quod omnia mandata continent affirmationem, & negationem, & in omni præcepto est vita & bonum, mors & malum. Si facitis quæ præcipit Deus, & vitatis quæ prohibet, consequemini vitam & bonum. Sed si non facitis quæ præcipit Deus & non vitatis, quæ prohibet, incurretis mortem & malum. Ex legis obseruantia sequitur benedictio. Ex transgressione sequitur maledictio. Ex obseruantia legis efficitur homo reuerens, fidelis, deu-

A tus, pius, mansuetus, pudicus, largus, veridicus, propriis contentus, siue liberalis, & corde impollutus. E contra ex transgressione legis efficitur homo idololatra, blasphemus, indeuotus, impius homicida, mœchus siue adulter, fur, falsidicus, cupidus, & carnalis. Igitur obseruator legis & transgressor plus distant à se, quam infernus & Paradisus, quia vnus est in centro, alius in circumferentia. Nec Deus cœli aliud facere potest, quia iustus est, & se negare non potest.

Videte modò, quoniam omnes homines non addiscunt sapientiam nisi per flagella, & propter hoc Deus decem flagella, id est plagas, misit super terram Ægypti.

Prima fuit sanguinis, secunda ranarum, tertia multitudo cinifum, quarta multitudo muscarum mordentium, scilicet caninarum, quinta mortis pecorum & iumentorum, sexta vlcera siue vesicæ turgentium, septima destructio bonorum temporalium per grandinē, octaua locustarum, nona tenebrarum palpabilium, decima mortis primogenitorum. Modò videte, quomodo Spiritus sanctus flagellauit Ægyptios & manuducebat ad obseruantiam mandatorum; sic & nos propriissimè manuducit. Decem sunt legis transgressiones, & secundum hoc fuerunt decem plagæ.

Prima plaga sanguinis, qua percussi sunt idololatræ, quia de ipsis dicit Psalmus: Effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum suorum, & filiarum suarum, quas sacrificauerunt sculptilibus Chanaan.

Secunda plaga fuit ranarum, qua percussi sunt blasphemæ & periuri, qui comparantur ranis. Rana est animal clamosum, & seipsam clamando consumit. Similiter facit homo, quando stabilitatem veritatis perdit.

Tertia plaga dicitur cinifum, qua percussi sunt indeuoti, qui non custodierunt diem sabbati, quæ est dies deuotionis. Cinifes sunt muscæ parvæ, quæ valde inquietant, & vexant homines per omnia loca, & maxime per os & nares, & tantam faciebant vexationem, quod homines nullo modo poterant habere quietem. Similiter inquietantur indeuoti. In isto signo defecerunt Magi Pharaonis, in signum quod inquietudinem cogitationum non possumus effugere nisi per deuotionem. Gregorius vix vnā cogitationem tota die de terrenis habuit.

Quarta plaga est muscarum caninarum, qua percussi sunt impij, qui habent apud se muscas caninas, id est, carnales, & crudeles affectiones.

Quinta plaga fuit mortis iumentorum, qua percutiuntur homicidæ: quia omnis qui gladio occidit, reus est mortis: & tales moriuntur sicut iumenta, nec sunt digni diuina protectione, nec humana: quia qui alium occidit, seipsum interemit, & brutalitatem suam non sentit.

Sexta plaga fuit vesicæ turgentium, qua percutiuntur adulteri, qui habent vesicæ turgentibus, id est carnem infectam. Vesicæ nascuntur ex nimio humore faciente pruritum, & cum sentit homo pruritum, scalpit se, sed postea dolet. Similiter qui luxuriatur, primo delectatur, postea dolet.

Septima plaga fuit destructio bonorum temporalium, qua percutiuntur fures: quia dignus est perdere sua, qui aufert aliena. Ista fuit plaga grandinis, quæ omnia destruxit. Mirabile est, quod qui peccant peccato carnis, reconciliantur Deo per confessionem sine illa persona, cum qua peccant; sed qui aliena rapiunt, non reconciliantur Deo sine restitutione ablatorum, si reddere possunt.

Octaua plaga fuit locustarum, quæ comederunt omnem herbam virentem. Ista percuitur mendax, qui dentibus & labiis veritatem conculcat, sicut dicit Psalmista: Cor eorum vanum est, sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolosè agebant.

Nonā plaga fuit tenebrarum, qua percutiuntur cupidi & auari, quia nihil adeo exæcat hominem sicut cupiditas. Vnde, Xenia & dona exæcant oculos sapientum, & mutant verba iustorum. Cupiditas est sicut fumus scetidus, qui totum exæcat. Iudas cupidus filium Dei ven-

I. plaga, qua percussa est Ægyptus. Psal. 105. f

II. plaga.

III. plaga.

IV. plaga.

V. plaga.

VI. plaga.

VII. plaga.

VIII. plaga. Psal. 5. c

IX. plaga. Eccli. 10. d & Ex. 13. d Eccli. 10. b

X. plaga.

Hob 12. d

Gen. 49.

4. Reg. 20. b
et Isa. 38. b
Decem con-
descensiones
filij Dei, ut
nos liberaret
à decem pla-
gis.

Heb. 4. e

Mat. 14. d

Ro. 6. a. b

Psal. 15. a

dedit Salomon: Avaro nihil est scelestius, animam A
suam venalem habet, quoniam proiecit intima sua in
vita sua.

Decima plaga fuit mors primogenitorum, qua per-
cutiuntur carnales. Ista percussus est Esau. Ait enim
Apostolus: Ne quis inter vos fornicator sicut Esau, per-
dat primogenia sua. Carnalis concupiscentia abstulit no-
bis nobilem generationem, qua omnes nasceremur in-
nocentes & heredes Paradisi. Concupiscentia carnalis
facit nos nasci in mortem & culpam, & facit nos perde-
re ius primogenituræ. Quod figuratum est in Genesi: ubi
dicitur, quod Ruben primogenitus Iacob perdidit ius
primogenituræ, quia concubuit cum concubina patris
sui, & maculauit stratum eius. Et Ioseph, qui castissime
vixit in Ægypto, meruit esse princeps fratrum suorum.
Pater modo, quod omnes transgressores legis percutiun-
tur plagis istis.

Sed quis liberabit nos à plagis istis? Certè vnus solus
qui venit propter istas plagas amouendas, scilicet Chri-
stus, qui decem condescensiones fecit nobis contra de-
cem plagas. Quod figuratur in libro Isaïæ: ubi dicitur,
quod sol retrocessit decem gradibus: per quos signan-
tur decem condescensiones filij Dei ad hominem.

Prima condescensio, qua Dominus condescendit ho-
mini, est vsque ad carnem, hic est primus gradus quo re-
trocessit Sol.

Secunda condescensio ad mortalitatem nostram.

Tertia ad necessitatem nostram, quia famem, sitim &
frigus passus est.

Quarta ad pauperiem nostram, quia egenus factus est,
non habens locum ad quem declinaret.

Quinta vsque ad tentationem, quando permisit se
tentari, in hoc portauit infirmitatem nostram, nam ait
Apostolus: Non habemus Pontificem, qui non possit
compati infirmitatibus nostris, tentatum autem per
omnia, &c.

Sexta ad corporis lassitudinem & laborem.

Septima vsque ad mentis anxietatem. Vnde scriptum
est: Cæpit Iesus pauere & tædere, & dixit: Tristis est ani-
ma mea vsque ad mortem.

Octaua condescensio fuit vsque ad crucem, & hoc
fuit mirabile.

Nona fuit vsque ad mortem.

Decima fuit ad carcerem infernalem,

Istæ sunt decem condescensiones, quibus Deus con-
descendit hominibus. Sed quare condescendit ad carce-
rem infernalem? Certè ut in sanguine testamenti educe-
ret vinctos de carcere, & de tenebris, & de umbra mor-
tis. Christus enim per sanguinem testamenti nos libera-
uit, & eduxit de morte ad vitam, & de tenebris ad lu-
cem. Debemus igitur modo resurgere ad nouam vitam.
Sicut Christus resurrexit à mortuis, sic & nos in nouitate
vitæ ambulemus. Christus liberauit nos de manu Pha-
raonis, & introduxit nos in terram repromissionis, & in
signum huius manducatur modo Pascha, quia modo li-
berati sumus. Et ideò debemus celebrare Pascha, debe-
mus facere transitum & inchoare nouam vitam, & non
redire in Ægyptum. Nullus sit falsus proditor. Ista tria
sunt necessaria cuilibet poenitenti, scilicet quod displiceat
sibi peccatum suum, & paratus sit cauere de peccato
cum adiutorio Spiritus sancti, & quod paratus sit satis-
facere pro modulo possibilitatis suæ, & proponat nun-
quam peccatum iterare, ideo dicit Psalmista: Multipli-
catæ sunt infirmitates eorum, postea accelerauerunt.
Et hæc est consummatio verborum, per quæ semper
conformari debemus cum Christo, & refici, ut cum
Christo perueniamus ad æternam refectionem. Quàm
nobis, & vobis præstare dignetur Christus filius Dei,
Amen.

S. BONAVENTURÆ Eximij Ecclesiæ Doctoris.

Epistola continens,

VIGINTI QVINGVE MEMO-
rialia.

*Hac Epistola quadam veluti regula, & institu-
tio est omnium, qui veteri homine exuto, mori mun-
do, & Christo viuere percipiunt. At, ne hoc ipsum
desiderium, negligentia, & incuria nostra tepidi-
tate languescat, viginti quinque memorialia ob ocu-
los ponit S. Bonauentura: ut in his qua fugienda,
quæ sequenda sint, omni intimo mentis affectu
speculantes, tandiu in eorundem exercitatione
versetur, ut præstante Deo, virtutibus & gratiis
crescamus, quousque perfectum veniat desiderium
collum æternorum.*

PROLOGVS.

IN Christo suo dilecto. E. Bonauentura
de Balneo regio confrater eius in Domi-
no. Qualicumque, homine veteri iam exu-
to, Christo viuere, & mori mundo. Quo-
niam dilecte mi frater in Domino adhuc
me in præsentia tibi posito mihi instantissime supplica-
sti: ut te in posterum aliquibus literis exhortationis vi-
sitatem; noui frater, quod hæc dicens, ardentes pru-
nas congeris super caput meum. Verumtamen affectuo-
se instando, duritiæ meæ superbiæ supplici humilita-
te vicisti: intantum, ut ipse iam promitterem, quod
optabas, quamvis magis dignum foret, hæc me à te qui-
dem suscipere, quam me tibi huiusmodi destinare. Quia
tamen instantia tuæ deuotionis me compellit stultum
fieri in parte ista, sicut potero qualitercunque experiar,
quod hortaris; non tamen tibi alia specialia scribens, ni-
si ea quæ rudia, & simplicia mihi ipsi colligere propone-
bam, ex quibus iam plurima bene nosti. Sed interim, al-
loquens dilectionem tuam charissime, cum nullus, sicut
experientia certa docet, perfectè Deo seruire possit, nisi
dissoluere omnino se procuret à mundo: oportet si sequi
volumus Dominum Saluatorem, voci nos prophetica
obedire, ut scilicet peccatorum colligationibus dissolu-
tis dissoluamus fasciculos deprimentes: quatenus à ter-
renis actibus dissoluti sequamur liberis gressibus. Redem-
ptorem, quia iuxta Apostoli testimonium: Nemo militans
Deo debet se negotiis secularibus implicare. Nunquam
ergo de aliqua re creata, nisi in quantum nostrum exciter
diuini amoris, & dilectionis affectum, cor nostrum esse
solicitem permittamus: quia multiplex rerum labentium
varietas plus debito ruminata nō solum animū distrahē-
do, pacatæ mentis gratiam interruptit quietem: verum
etiam in animo gignendo phantasias, turbulentæ quassa-
tionis molestia importunè impellit eandem. Sed potius
affectionis omnium terrenorum sarcina onerosa deposti-
ta, absque retardationis grauedine curramus ad illum,
qui nos salubriter inuitat: in quo est animarum opulenta
refectio, & pax summa quæ exuperat omnem sensum.
Venite ad me, inquit, omnes qui laboratis & onerati estis
& ego reficiam vos. O domine quo indiges? quare vo-
cas? quid tibi commune nobiscum! O verè pietatis vox.
Venite ad me, inquit, & ego reficiam vos. O Dei nostri
dignatio admirabilis! O charitas ineffabilis. Quis enim
aliquando fecit talia! quis vnquam audiuit, quisve con-
spexit similia! Ecce inuitat inimicos, hortatur reos, allit-
cit ingratos. Venite, inquit, ad me omnes. Et discite à me.
Tollite iugum meum super vos, & inuenietis requiem

Rom. 12. d

Isa. 58. b

2. Tim. 2. a

Philip. 4. b
Matt. 11. d

Ibidem.

anima

Hib 4. c

animabus vestris. O verba dulcia, verba deifica, & penetrabiliora omni gladio ancipiti, intima præcordiorum emiscerantia, nimisque repleta dulcedine vsque ad diuisionem animæ pertingentia. Expergiscere nunc, ô anima Christiana, ad tantæ benignitatis amorem, dulcedinis tantæ saporem, & tantæ suauitatis odorem. Certè, qui ista non sentit, infirmus est, alienatus est, iam proximat morti. Inardescere, quæso, ô anima mea, pinguescere, dulcescere sapore: nemo te prohibeat intrare, tenere, gustare. Quid amplius quærimus, quid vltra expectamus, quid desideramus in hac vita? Habemus in Christo omnia bona. Sed heu ô insania nostra mirabilis! O infirmitas miserabilis! O vesania detestabilis! Nam vocamur ad requiem: & sequimur laborem. Inuitamur ad solarium: & quærimus dolorem. Promittitur gaudium: & appetimus mœrorem. Mirabilis prorsus infirmitas, miseraque peruersitas. Iam omnes insensibiles facti sumus, & quasi deteriores simulacris, habentes oculos, & non videntes, aures, & non audientes, rationem & non discernentes, amarum dulce, & dulce amarum ponentes. O Deus vnde nobis tantæ peruersitatis correctio? vnde nobis tantæ offensionis satisfactio. Certè nihil talè inuenitur in nobis, nisi tuo munere tribuatur. Tu enim solus potes nos corrigere, tu solus pro nostris delictis satisfacere, qui solus nosti figmentum nostrum, salus & redemptio nostra, qui solum illis hæc facis, qui se miseros conspicientes in imis, à te solum releuari confidunt. Leuemus ergo ad Deum mentis nostræ oculos in directo, & videamus, ubi nunc prostrati sumus. Quoniã qui proprium suum calum ignorat, surgere minus curat. Cognoscentes vero clamemus in fortitudine ad Deum de profundis, vt nobis adiutricem porrigat misericordiæ suæ manum, quæ abbreviari nunquam poterit ad saluandū. Non quæso confidentiam amittamus, magnam remunerationem habentem. Adeamus thronum gratiæ eius cum fiducia, fructum nostræ fidei reportantes, salutem scilicet animarum nostrarum. Nulla nobis insit cunctatio. Iam enim vita nos vocat, salus expectat, tribulatio compellit intrare. Quid ergo facimus? quid pigritamus? quid moras contrahimus? Festinemus ingredi in illam requiem iucunditatis æternæ, ubi sunt magna & inscrutabilia: quorum non est numerus. Ascendat quæso Hierusalem cor nostrum: suspiremus ad patriam nostram: tendamus sursum ad matrem nostram. Introeamus in potentiam Domini, & intueamur nostrum regem in ea regnantem, & liquefcat in miserationibus eius corda nostra. Agamus illi gratias toto corde, qui defectum nostræ ingratitude non consideras, suæ non abstulit à nobis misericordiæ pietatem: desiderium nobis tribuens ipsius viam currete mandatorum, quam sine desiderio nullus currere potest. Quod quidem minus non est vilipendendum, sed gratiæ reputandum: cum hoc prophetarum ille eximius se asserat concupisse, qui ait: Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore. Sed quia hoc ipsum desiderium aliquando nimia tepiditate nostræ incuriæ, & negligentia lassescit: cogitauimus quædam incitationis huius memorialia annotare, in quibus fugienda pateant, & sequenda: quæ quidem cum affectu affectuosè speculantes pristino vigore resumpto tam diu infatigabiliter virtutibus, & gratiis charitate diuina crescamus, quoad vsque perfectum veniat desiderium collum æternorum. Ponantur autem memorialium prædictorum prius quædam generalia: post modum specialibus subsequenter.

Memorialia generalia.

Sunt ergo hæc quædam virtutes probatæ in iuuenibus & scilicet salutis: per quas sine dubio ad perfectionem virtutum, & culmen gloriæ possunt ascendere fideliter exercitati per eas, videlicet sancta verecundia in cunctis rebus, & actibus suis, tarditas loquendi, promptitudo obediendi, frequentatio orationis, fugere otium, & dissolutiones, pure & frequenter confiteri, libenter seruire, & instructuofum consortium deuitare. Hæ namque sunt

A Margaritæ fulgentes, quæ possitorem suum Deo, & Angelis faciunt gratiosum. Dum autem ei placuerit, qui te segregauit ex utero matris tuæ, vocauitque per gratiam suam, vt in te reuelet imaginem filij sui, de miserabili seruitute Ægyptiaca transferens te in libertatem filiorum Dei, iamque in viam noui hominis inceptis pedem ponere, quæ inter timorem & amorem humilitatis est semita constituta: tunc per eandem humilitatis viam ad eminentiora conscendens, poteris te in altioribus exercere, ex quibus certa memorialia subscribuntur.

De concupiscentiis mortificandis.

Primum ergo oportet ante omnia te cupiente vestigia sequi Saluatoris, vt spem tuam totam fixam in Domino habeas, de omnibus huius mundi consolationibus penitus desperans.

De vitiis extirpandis.

Secundum est, vt ab omnibus vitiis, & concupiscentiis malis, in quantum sustinet humana conditio, te ipsum studeas penitus emundare, vt fermento veteri totius malitiæ & nequitia expurgato, ambules in nouitate vitæ post Christum: quia nisi prius huiusmodi catenas iniquitatis confregeris, anima tua in tenebris aggregata, ad cœlestia non poterit eleuari.

De colligationibus refecandis.

Tertium est, vt à te ipso dissoluas omnem colligationem extrinsecam, vt sana, & pura mente possis Deo colligari.

De tribulationibus cum patientia tolerandis.

Quartum est, vt amore altissimi & sponsi tui Christi, omnes mundi huius persecutiones æquanimiter feras, imò si possibile est pro voto suscipiens, solum in Christi passionibus delecteris: renuensque omnem temporalem lætitiã, in ipsis tribulationibus hilarescas, omnes reputans tibi esse ad purgationem peccaminum, & lucrum animæ tuæ præparatas.

Ut de nulla re conqueraris.

Quintum, vt cum creatorem tuum & omnium, te sentias offendisse, rationem tibi fieri non possas ab aliqua creatura.

De paupertate suiipsius.

Sextum, vt habeas despectui temetipsum, cupiens ab omnibus despici, zelansque sacratissimam paupertatem, in omnibus quæ ad te spectant. Asperitatem, vilitatem, & paritatem habeas, quantum potes, non tamen in aliis requiras, sed potius lætus, & gaudens de omni consolatione fraterna, eis sicut oportet obsequendo, & ministrando assistas, omnis consolationis eos reputans esse dignos, nisi, quod absit, ita tibi in aliquo pateret diuina offensa, quod omni excusatione careret; de qua compatiendo, & timendo ex intimo corde doleas, quantum potes.

De honoribus fugiendis.

Septimum est, vt omni tempore in timore stans blanditias huius sæculi, honores, glorias, vel fauores, aurasque vanæ gloriæ quasi mortiferas pestes omnino fugias toto posse, stansque continuo in teipso, omni hora habeas te suspectum, quia si tuiipsius victoriam fueris affectus, nullus hostis interius, vel exterius tibi noccebit.

De humilitate vera.

Octauum est, vt amore illius, qui cum sit Dominus omnium cœlestium, terrestrium, & infernorum, pro nobis assumpsit vilissimam serui formam, in ea subiciens se voluntariè hominum potestati, humiliando te ipsum omnem hominem reputes tuum dominum, & te verissime reputes seruum omnium, & in omnibus circa hominem te reputes sicut seruum. Sic enim tranquillitatem & pacem cum omnibus perpetuam obtinens, scandalum penitus ignorabis.

De pace anime, & quomodo habetur.

Nonum, vt nihil eorum tangas, quæ te spiritali vilitate non tangunt, hoc est de nulla re cures, vel implicet te in aliquo exterius vel interius quoquo modo; ubi non inuenis animæ tuæ lucrum, nec in huiusmodi te ab aliquo implicari permittas.

Gal. 1. c

1. Cor. 5. b

Psa. 113. b

Isa. 5. c

Isa. 59. d

Hib 4. d

Ibidem e

Psa. 118. e

De custodia sensuum.

Decimum, ut visui, atque omnibus sensibus corporis omnimodam custodiam ponas ita, ut nihil prorsus velis videre, vel audire, aut tangere, nisi vtilia animæ tuæ. Linguam etiam diligentissime restringas, ut nihil loquaris nisi interrogatus, vel necessitate vel vtilitate evidenti coactus, & tunc cum reuerentia animi, timoris dulcedine, breuiter & submisse si potes, semper deuotans prolixitatem verborum, eorum occasiones iuxta posse præsciendens.

De solitudine & vigiliis.

Vndecimum, ut gratam sanctamque solitudinem desiderans, omni tempore operationem vigiliarum habeas pretiosam, in ipsis semper offerens Deo orationes tuas cum attentione verborum, deuotionis feruore, & humilitate profunda.

De diuino officio.

Duodecimum, ut cum debes diuinum officium celebrare, ita factus in teipso quietus obliuiscaris omnium terrenorum, quatenus fixa mente cœlestibus insistens mysteriis, cum tanta illud deuotione, reuerentia, gaudio, ac timore persoluas, quasi inter Angelorum agmina constitutus, diuino conspectui laudes præsentialiter offeras cum eisdem.

Quod super omnia habeas in deuotione Virginem gloriosam.

Tertiumdecimum, ut gloriosam Reginam Domini nostri matrem benedictam in summo habeas omni tempore venerationis affectu, & in cunctis ad eam necessitatibus, periculis, & pressuris, tanquam ad refugium tutissimum, te conuertas, ipsius tutelæ præsidium flagitando, eamque in tuam suscipiens aduocatam, deuotissime ac secure tuam ei causam committas, quia mater est misericordiarum, quotidie studens ei specialem & singularem reuerentiam exhibere. Et, ut tua deuotio sit ei accepta, & reuerentia grata, ipsius puritatem & munditiam omni virtute, mente, & corpore, illibate in teipso seruando, toto conatu nitaris humilitate & mansuetudine eius veltigia imitari.

Quomodo fugienda sunt consortia mulierum.

Quartumdecimum, ut ubicumque mulieres, & virgines, & iuuenes quoscumque, præter necessitatis, vel manifestæ vtilitatis causam, deuotes. Et vnum ubicumque fueris elige tibi patrem, virum quidem sanctum, discretum, & pium, doctum potius experientia operis, quam sublimitate sermonis, qui te verbis, & exemplis efficacibus & probatis, ad diuinum amorem instruat & inflammet: ad quem in cunctis necessitatibus tuis possis habere recursum, & spirituale solamen.

De fuga acedia & tristitia.

Quintumdecimum, ut omnem frigiditatem acediae & tristitiæ, in qua latet via confusionis, quæ ducit ad mortem à te ipso summo studio depellens, interius exteriusque serenus semper & tranquillus existas. Nulli villo modo contradicas, vel resistas in aliquo, sed potius omni modo, per omnia omnibus acquiescas, dummodo diuinæ laudi, vel saluti animæ non obsistat.

Quod de omnibus habeas bonum exemplum.

Sextumdecimum, ut omnes affectiones tuas ac voluntates, conformes diuinæ voluntati. Omnia te ædificent, neque te deædificet aliquid in hoc mundo, puritatis & innocentie gratia diuini tibi muneris elargitæ. Nec aliorum plus debito defectibus perturbatus, iniquitati addendo iniquitatem, alienis sordibus polluaris; ne dum cupis alios de pelago liberare, deterius ipse corruas in profundum. Potius igitur, omnia quibus non potes sine detrimento prodesse, operiens charitate benigna, illi summæ sapientiæ derelinquas, quæ nouit bona de malis elicere quibuscunque, sicque in bonis operibus pariter atque malis, spirituale, Domino concedente, poteris reperire profectum.

De custodia cordis.

Decimumseptimum, ut cor tuum seruans omni custodia, solisque spiritualibus exercitiis deditum, nullæ ibi

A rerum visibilium imprimantur concupiscentiæ, ut creaturis omnibus alienum, libere possit vacare omnium creatori.

De charitate ad proximos.

Decimumoctauum, ut imaginem ac similitudinem maiestatis diuinæ considerans in cunctis hominibus ita omnes diligas intimæ charitatis affectu, omniumque & maxime infirmorum & quorumcunque indigentium curam geras, dummodo circa spiritualia tibi non fiat noxia distractio; sicut bona mater diligit, atque curat vni cum filium prædilectum.

De orationibus cum operibus sanctis.

B Decimumnonum, ut continuè mentem tuam ita habeas ordinatam cum Deo, quod omne opus tuum atque exercitium tam mentis, quam corporis sit oratio, omniaque seruitia & maxime humilia cum tanto facias charitatis feruore, ac si ea Christo corporaliter exhiberes. Quod certè debes, & potes veraciter cogitare, quoniam ipse dixit in Euangelio: Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.

De obedientia sancta.

C Vigessimum, ut honorem & reuerentiam omnibus tam debitam quam deuotam sanctissimæ obedientie normam, non solum magnis, verum etiam minimis, quasi pupillam studeas semper seruire illæ, obediens quidem non solum maioribus, ut prælatis, verum etiam minoribus omnibus te subiiciens quibuscunque, abnegando teipsum pro Christo. In bonis & indifferentibus semper alterius studeas facere voluntatem, in nullo præbens te alicui onerosum, sed potius in charitate Christi diligens vniuersos, teipsum communiter omnibus gratum reddens. Affabilitates, amicitias & familiaritates fugias singulares. Summopere caueas, ne vnquam verbo, vel facto vel gestu, alicuius rancoris, odij, clamoris, iniuriæ, turbationis, murmurationis, detractionis, scandali, & adulationis, & quorumcunque similium, aliqua ratione vel modo, per te vel alium, causa vel occasio fias.

Quod consolationes, & tribulationes occulte teneas.

D Vigessimumprimum, ut virtutes vel gratias spirituales quas in te, vel per te diuina misericordia operari dignatur tribulationes & prælia, virtutisque propositum, vel similia, ab omnibus abscondere studeas quantum potes: his tamen exceptis, quæ proprio sacerdoti in propria debent accusatione detegi, nisi forte alicui tuo speciali ac probato amico ea spiritualis vtilitatis gratia reuelares, cuius consilium vel doctrinam in huiusmodi credas tibi posse valere. Sollicitus semper sis furari tempus ubique, ut possis solitæ orationi, & meditationi sanctæ vacare, ut sedendo solitarius eleuatus sis desiderio ad superna.

Quod Deum semper & ubique habeas in memoria.

E Vigessimumsecundum, ut solutus ab omnibus creaturis, tanto mentis conatu desiderioque feruore circa tuum creatorem intendas; ut quasi omnium inferiorum oblitus, quicquid agas ubicunque steteris, & quibuscunque negotiis impliceris, die ac nocte & omni momento & hora, Deum semper habeas in memoria credens & cogitans te esse verissime coram eo, & ipsum cogitans vndique te aspicere. Hæc autem cogita cum magna reuerentia, ac timore pariter & amore, & cum magna discretionem; nunc ante pedes immensæ maiestatis eius prostratus corde amarissimo, peccatorum veniam postulando; nunc sacratissimæ passionis filij Dei gladio compassionis coram eius cruce vulneratus cum eo, lacrymosus, & flebilis apparendo; nunc totius vitæ illius decursum, obliquitatem tuam velut rectitudinis lineam præponendo; nunc inenarrabilia, & immensa Dei beneficia mente pertractans, gratiarum actionibus insistendo; nunc stimulis ipsius amoris ardentissime punctus, ipsum in creaturis omnibus intuendo: nunc potentiam, nunc sapientiam, nunc bonitatem & clementiam eius attendens, cum deuotissime

Mat. 23. d

in cunctis operibus suis collaudando: nunc desiderio patrie celestis attractus, ad ipsum gemitibus suspiriis anhelando: nunc circa nos viscera inestimabilis charitatis eius aspiciens, letabunda quadam excessiva admiratione, corde ac animo, in ipso deficiendo: nunc te precipitem, nunc te fugientem, nunc te ruentem, nunc Deum te timentem, subleuantem, retinentem, & attrahentem, nunc Deum te ingratum per omnia concernentem considerans, ineffabilibus diuinæ misericordiae visceribus tibi patefactis, nimio in eo charitatis ardore te confectens, totum te fletibus resoluendo: nunc vero occultissima, profundissima, & summe arcana nimiumque stupenda iudicia iustitiæ eius diligenter attendens, cum in omnibus fidelis, & constans cum summo amore, ingenti quoque timore ac tremore, discretus, supplex, & humilis venerando, præ omnibus autem continuam & viuam memoriam ipsius sacratissimæ passionis in animo & corde tuo ferens.

De sollicita custodia sui ipsius.

Vigesimum tertium, ut super custodia tua vigilans, omni tempore ab antiqui hostis fraudibus, qui sæpe se in Angelum lucis transfigurans, omni tempore & in omni via homini laqueum tendit & retia, ut animas nostras valeat captiuare, solitudine te cautissima tuearis, venantium laqueos fugiens sicut passer, tantæque puritatis humilitate sancta in oculis tuis fias, ut ne subtilissima eius retia te valeant continere, à quibus sane tunc poteris liberari illæsus, cum effectus fueris Israël, continue mentalibus oculis videris Deum: Quia non dormitabit, neque dormiet eius custos.

De pura confessione peccatorum.

Vigesimum quartum, ut tenens indefessum instituti sancti rigorem, sacris ardoribus celestium desideriorum succensus, mentis & corporis munditiæ pulchritudinem, innocentie puritatem, conscientieque terneritudinem conseruans, cura diligentissima caueas, ne vnquam rependo in aliquo resipiscas. Ad quod quidem diligentius & purius conseruandum, quotidiana discussione septies in die examines vitam tuam, semper ante vel immediate post quamlibet horam canonicam, considerans, & discutiens attentissime, qualiter de hora in horam ambulaueris digne coram Deo sine macula in iustitiæ semita. Et quia nemo est, qui sic disciplinam & iustitiam obseruet, ut nihil penitus negligat, vel omittat; ideo necessarium est, ut ad poenitentiae lauacrum recurrentes cum dolore & gemitu sæpissime tuæ accusationi insistas. In qua quidem accusatione seu confessione, integre, veraciter, & pure, sine omni velamine excusationis, vel occultationis, seu palliationis, per ordinem omnes tuos retexendo defectus, sacerdoti proprio tanquam Deo debes intimare, narrando prius omissiones, quas in iis, quæ sunt ad Deum fecisti, & maxime in oratione quantum ad duplicem eius partem, mentalem scilicet & vocalem: deinde defectus in obseruatione iustitiæ quoad proximum: post, commissiones, quas egisti ex mala custodia sensuum, & sensibus adiacentium affectionum & cogitationum. Hanc autem confessionem semper debet contritio & satisfactio comitari, ut doleas videlicet de omnibus offensis, non solum de magnis, sed etiam de modicis, & dolendo caueas iterare culpam. Semper studens causas, & occasiones peccati præscindere, quantumcunque per amorem videantur tibi coniunctæ: quia tunc iuxta Saluatoris sententiam, eruens est oculus scandalizans, id est occasiones peccati vitandæ, quæ quidem apparent nobis delectabiles nimium, etiam si multum nobis displiceant earum effectus. Vnde fortissimum est in hac pugna bellum. Et ideo oportet secundum Dei præceptum esse cæcum, surdum, & mutum, & insensibilem ad omnia, in quibus non inuenit anima lucrum. Ut autem diuinorum præceptorum, eiusque disciplinæ celestis obseruantiam in suprascriptis & ceteris aliis sollicitius intendas, ac feruentius accendaris, studeas hæc quinque semel ad minus inter diem & noctem, affectuose & morose omni tempore sincera mente tra-

A Etare, quam scilicet sit brevis vita nostra, quam lubrica via, quam mors incerta, quæ præmia iustis, quæ supplicia parantur iniustis, ut non sit seruitium sine timore, nec gaudium sine tremore.

Quales esse debemus in nostra reputatione: quamuis perfecti.

Vigesimum quintum & vltimum, ut cum diuina gratia largiente omnia benefeceris, te seruum inutilem & peccatorem recognoscens, omni beneficio Dei reputes te indignum, semper robustissimam fidem tenens, repletus charitate diuina, fiducia magna sperans, ab ipso misericordissimo Patre misericordiae tibi viscera aperiri; ut dum in fossam profundæ humilitatis firmissima taceris fidei fundamenta, erexerisque lucidissimos parietes continuæ ac feruidæ charitatis, decoratos omnium virtutum picturis, tectumque desideratæ spei beatissimæ posueris gloriosum, tandem omnibus ordinatè dispositis; summus ille celestis inhabitator dulcisque hospes fidelium animarum, cuius delitiæ sunt esse cum filiis hominum, tandiu tecum dignetur inhabitare per gratiam in præfenti sæculo vel exilio, quovsque post terminum vitæ huius, in celestis beatitudinis patria gloriosa stola perpetuæ immortalitatis indurus, claritatem vultus eius cum omnibus sanctis cernere merearis in iubilo, ubi erit summa felicitas, & æterna beatitudo, finis & complementum omnium desideriorum nostrorum.

Conclusio epistolæ huius.

C Hoc verumtamen adhuc scias, charissime frater, indubitanter, quod nisi perfecte abnegaueris temetipsum, sequi non poteris vestigia Saluatoris: & sine solitudine continua & labore, eius gratiam adipisci nequibis, & nisi assidue propulsaueris portas eius, ingredi non poteris ad pacem mentis, & nisi te instanter in timore Dei tenueris, cito domus tua corruet in profundum. Et si fideliter, & constanter te tenueris, & exercitatus fueris in prædictis, spero in misericordia Saluatoris, quod te gratia sua dignum faciet in præfenti, secumque poteris gloria in futuro. Quod ipse tibi concedat, qui est trinus & vnus in sæcula sæculorum benedictus, Amen. Hæc autem charissime non ideo tibi scripsi, quia te crederem talibus indigere, sed quia ante collegeram pro meipso, cernensque meæ Inconstantie pronitatem, seu constantiæ paruitatem cogitavi, ea tibi tamquam coadiutori fideli communicare, ut quod mea pusillanimitate negligentiaque temporis omittitur; tua magnanimitate, fetuor & solitudine restaretur, maximè cum te concordem quasi omnibus votis meis, in huiusmodi simplicioribus plurimum delectari cognoscam. Quapropter charissime in Christo, hæc ea rogo charitate suscipias, qua illa tibi me scio affectione misisse, ut videlicet his omnibus suprascriptis, quorum quidem disciplina non videtur esse gaudij sed mæroris, ita per celestium studiorum exercitia studeas te mancipare, ut pacatissimum iustitiæ fructum afferant in futuro, & expectationis eius dulcis memoria, etiam in præfenti anima tua gustu deuotionis, adipe, & pinguedine repleatur in Christo Iesu Domino nostro, cui me aridum & verbum potius, quam deuotum, deuotis tuis orationibus commendabis. Cui est honor, & gloria, decus, & imperium per infinita sæcula sæculorum, Amen.

S. BONAVENTURÆ Eximij Ecclesiæ Doctoris.

Opusculum ad Blancham Hisp. Reginam.

DE REGIMINE ANIMÆ.

Blancha, Hispania Regina, hoc opusculum de regimine animæ Auctor inscribit: in quo documenta sa-

*lutaria tradit, quibus ad vitam secundum Deum A
Reginam instruit. Fuit autem hac Blancha S. Lu-
dovici Francorum regis filia Fernando Alfonsi de-
cimi cognomento sapientis, Hispania regis primo-
genito filio in uxorem data. Sed Fernandus Prin-
ceps, procreatis ex ea Alfonso & Fernando, qui de
la Cerda vocati sunt, superstiti adhuc Alfonso Pa-
tre, antequam ad regni gubernacula manum ad-
mouisset apud Villam regiam cessit à vita. Testan-
tur hac Alfonsus à Carthagera in Anacephalaosi
Regum Hispania c. 84. Michaël Reticius de Regibus
Hispania lib. 3. Franciscus Tarafa de Regibus Hi-
spania in Alfonso X. Hoc tempore S. Bonaventura
Lutetia floruit,*

PRIMUM omnium necesse habes anima
mea altissimè, piissimè, sanctissimè de op-
timo Deo sentire, videlicet, certa fide cre-
dendo, attenta mente considerando, &
perspicaci rationis intuitu cum admiratione
perspiciendo. Altissimè quidem de optimo Deo sen-
tis, si cuncta de nihilo creantis & supportantis im-
mensam potentiam, si cuncta gubernantis & ordinantis
infinitam sapientiam, si denique cuncta iudicantis, & re-
tribuentis indeterminatam iustitiam, fideli, pio, & per-
spicaci contuitu, & credis, & admiraris, & perspicis, &
extra te exiens, & intra te ingrediens, & supra te transcen-
dens, ut illud veraciter decantes: Exultauerunt filia Iu-
dæ propter iudicia tua Domine, quoniam tu Dominus
altissimus super omnem terram, nimis exaltatus es super
omnes Deos, &c. Piissimè de optimo Deo sentis, si eius-
dem misericordiam admiraris, amplexaris, & benedicis,
ut summe benignam, in nostræ humanitatis, & mortalita-
tis assumptione, ut summe viscerosam, in crucis &
mortis perpeffione, & ut summe liberalem, in Spiritus
sancti donatione, & sacramentorum institutione, cum
seipsum communicet liberalissime in Sacramento alta-
ris, quatenus illud Psalmi ex animo cantes: Suavis Do-
minus vniuersis, & miserationes eius super omnia opera
eius, &c. Sanctissimè de optimo Deo sentis, si eiusdem
inexplicabilem sanctitatem aduertens, imitaris, & lau-
das, atque illi cum sanctis Seraphim, Sanctus, sanctus,
sanctus, proclamas. Sanctus primo hoc est in seipso san-
ctitatem, summe ac purissime habens, ut impossibile sit
ipsum aliquid nisi sanctum, velle, vel approbare. Sanctus
secundo, hoc est sanctitatem ita perfecte in aliis diligens
ut impossibile sit ipsum vere sanctitatem seruantibus,
aut gratiæ dona subtrahere, aut gloriæ præmia denega-
re. Sanctus & tertio, hoc est ita seuerè oppositum sancti-
tatis abhorrens, ut impossibile sit ipsum peccata nisi ab-
horretere aut reprobare, aut impunita relinquere. Quod
si sic senseris, cum legistatote cantabis: Deus fidelis, &
absque vlla iniquitate iustus & rectus.

Post hoc oculos tuæ mentis ad Dei legem conuertere,
quæ te iubet exhibere altissimo cor humile, piissimo cor
deuotum, & sanctissimo cor illibatum. Cor inquam,
humile debes exhibere altissimo, per reuerentiam in ani-
mo, per obedientiam in facto, & per honorificentiam in
verbo & signo, quatenus secundum Apostolicam regu-
lam & doctrinam. Omnia in gloriam Dei facies. Cor
autem deuotum exhibere debes piissimo, per interpel-
lationem fauentium precum, per degustationem spiri-
tualium suauitatum, & per actionem multiplicium gra-
tiarum, ut anima tua iugiter per desertum ascendat in
Deum, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thu-
ris, ut de sponsa in Canticis dicitur. Cor verò illibatum
exhibere debes sanctissimo sponso, ut nullus in te reg-
net, nec sensu, nec consensu, nec affectu corporeæ volu-
ptatis applausus, nullus terrenæ malignitatis affectus
quatenus omni exclusa macula peccati, possis cum Psal-
mista cantare: Fiat cor meum immaculatum in iustifica-
tionibus tuis, ut non confundar. Attende ergo diligenter,

& vide, si hæc omnia à iuuentute seruasti, quod si hæc
in conscientia reperiens, non tibi hoc attribuas, sed dono
Dei illiq; gratias agas, quod si te inuenis semel aut pluries
in horum aliquo, vel pluribus, vel forte in omnibus, aut
grauiter, aut leuiter deliquisse, siue per infirmitatem, siue
per ignorantiam, siue ex certa scientia, inenarrabilibus ge-
mitibus studeas reconciliari Deo. Et ad exhibendam
emendam illi, spiritum virtutis assume, ut possis cum pœ-
nitente veraciter cantare ac psallere: Quoniã ego in flagel-
la paratus sum, & dolor meus in conspectu meo semper.

Debet autem dolor animi duos habere comites, ut sit
purgatius animæ, & placatius Dei, nimirum timorem
diuini iudicii, & ardorem interni desiderij, ut recuperes
timendo cor humile, desiderando cor deuotum, & do-
lendo cor illibatum. Time igitur diuina iudicia, quæ
sunt abyssus multa. Time, inquam, vehementer, ne
forte quanquam sis aliquantulum pœnitens, adhuc tamen
displiceas. Time vehementius, ne post hoc Deum offendas.
Time etiam vehementissime, ne finaliter à Deo discedas
semper carens lumine, semper ardens igne, nunquam ca-
rens verme, nisi per veram pœnitentiam in gratia finali
decedas: ut sic cum Propheta decantes: Confige timo-
re tuo carnes meas, à iudiciis enim tuis timui: Dole quo-
que & satage propter commissa peccata. Dole, inquam,
vehementer, propter annihilationem omnis boni diui-
nitus tibi dati: vehementius, propter impugnationem
Christi pro te nati, & pro te cruci affixi: vehementissi-
me, propter vilipensionem Dei, cuius transgrediendo
leges, tu inhonorasti maiestatem, denegasti veritatem,
& offendisti bonitatem: totumque vniuersum debili-
tasti, deformasti, & deordinasti, dum diuinis aduersan-
do statutis, imperijs, & iudicijs, omnibus tibi seruienti-
bus propter Deum abusa es naturis, scripturis, iustitijs,
misericordijs, donis gratuitis, & præmijs repromissis.
Quibus diligenter consideratis luctum vniuerſi fac tibi
planctum amarum, deduc quasi torrentem lacrymas
per diem & noctem, non des requiem tibi, nec somnum
oculis tuis. Desidera nihilominus diuina charismata di-
uini amoris in Deum concendens, qui te peccantem,
tam patienter sustinuit, longanimitè expectauit, & mi-
sericorditer ad pœnitentiam reduxit: tibi concedendo
veniam, infundendo gratiam, & promittendo coronam.
Dum tamen eidem impendas, vel potius ab ipso sus-
cipias, eique rependas sacrificium contribulati spiri-
tus, cordisque contriti & humiliati, per compunctio-
nem amarum, confessionem veridicam, & per satisfac-
tionem condignam. Desidera, inquam, vehementer
diuinam complacentiam, per largam immiſſionem san-
cti Spiritus: vehementius diuinam conformitatem, per
expressam imitationem Christi crucifixi: & vehemen-
tissime diuinam comprehensionem, per apertam visio-
nem patris æterni, ut veraciter cum Propheta decan-
tes: Sitiuit anima mea, quando veniam, & apparebo an-
te faciem Dei?

Porro, ut hunc spiritum vitæ, timoris, doloris, & ar-
doris acquiras intrinsecus, exerce te foris ad omni-
modam modestiam, iustitiam, & pietatem, quatenus
iuxta documentum Apostoli, abnegans impietatem,
& sæcularia desideria, sobrie, & iuste, & pie viuas in
hoc sæculo. Exerce itaque temetipsam ad omnimo-
dam modestiam, ut iuxta Apostoli doctrinam, mode-
stia tua nota sit omnibus hominibus. Ad modestiam,
inquam, parcimoniæ, in victu & vestitu, somno & vigi-
lia, otio & labore, ut in nullo excedas. Ad modestiam
disciplinæ, per moderamen silentij & loquelæ, per mo-
deramen mœtoris & gaudij, ac etiam per moderamen
mansuetudinis & rigoris, iuxta quod opportunitas exi-
git, & recta ratio dicat. Ad modestiam honestatis,
per gloriationem, ordinationem, compositionem, sci-
licet actuum, motuum, gestuum, vestimentorum, seu
habituum, membrorum, & sensuum, iuxta quod mo-
ralis honestas, & regularis obseruantia id exposcit:
ut merito sis ex illorum numero, quibus Apostolus di-
cit: Omnia honeste, & secundum ordinem fiant

Psal. 37. d

Dolor animi
qualis de-
beat esse.

Psal. 35. a

Psal. 118. p

Ier. 6. g.
Thren. 2. f.

Psal. 41. a

Ad Tim. 2. c

Phil. 4. a

1. Cor. 14. g

in

Psal. 96. e

Psal. 144. b

Isa. 6. a

Deut. 32. a

1. Cor. 10. g

Can. 3. e

Psal. 118. k

in vobis. Exerce te quoque ad iustitiam, ut tibi illud propheticum possit veraciter aptari: Propter veritatem, & mansuetudinem, & iustitiam, &c. Ad iustitiam, inquam, integram, per zelum diuini amoris, per obseruantiam diuinæ legis, & per desiderium fraternæ salutis. Ad iustitiam ordinatam, per obedientiam ad superiores, societatem ad pares, & per castigationem ad inferiores. Ad iustitiam perfectam, ut omni veritati consentias, omni bonitati faueas, & omni malitiæ aduerseris, tam mente, quam verbo, quam etiam opere, nihil agens alij quod tibi nolis fieri, nihil negans alij, quod tibi vells impendi; quatenus illorum sis imitatrix perfecta, quibus dicitur: Nisi abundauerit iustitia vestra plus quam Scribarum, & Phariseorum, non intrabitis in regnum cælorum. Exerce te tandem ad pietatem, quia, ut dicit Apostolus: Pietas ad omnia valet, promissionem habens vitæ, quæ nunc est pariter & futuræ. Ad pietatem, inquam, diuini cultus attentæ & deuotæ ac reuerenter, scilicet, horas persoluendo canonicas, ac quotidiana confitendo peccata & deplorando, sacratissimam pro tempore Eucharistiam sumendo, & quotidie Missam audiendo. Ad pietatem saluationis animarum, nunc adiuuando per orationum frequentiam, per sermonum informationem, & per exemplorum incitamenta, ut qui audit, dicat. Veni. Hoc tamen sic sapienter oportet fieri, ut salutis propriæ dispendium non incurras. Ad pietatem reuelationis corporalium necessitatum, in supportando patienter, consolando amabiliter, & subministrastrando humiliter, hilariter, & misericorditer; ut sic diuinam impleas legem; cum dicat Apostolus: Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi. Ad quæ omnia prosequenda, super omnia credo valere memoriam Crucifixi, ut dilectus tuus tanquam fasciculus myrrhæ, inter mentis tuæ vbera iugiter commoretur. Quod ipse præstare dignetur, qui est benedictus in secula. Amen.

S. BONAVENTURÆ Eximij Ecclesiæ doctoris.

Opusculum quod inscribitur,
Formula aurea.

DE GRADIBVS VIRTVTVM.

In hoc Opusculo, ut titulus præferre videtur, S. Bonaventura, veluti per scalam gradus, ascensum aperit ad montem omnium virtutum. Deinde eundem conscendere monet, & hortatur. Ac denique modum præscribit, quo is ascensus facilius nobis sit, ut cuique attente & deuote legenti omnino patebit.

ACCEDITE ad Dominum, & illuminamini, & facies vestrae non confundentur, dicebat Dauid. Ius hominis est ad Deum accedere. Ius Dei accedentem ad ipsum illuminare. Ad Deum spiritualiter accedit, qui affectiones suas ad Deum dirigit, qui sperat Dei laudem, qui timet Dei contumeliam, qui lætatur de omnibus, quæ Deo placent, qui tristatur de omnibus, quæ Deo displicent, qui diligit virtutes & opera virtutum, qui odit vicia & opera vitiorum, qui erubescit iniqua, & opera iniquitatum, & occasiones iniquitatum. Deus lux vera illuminat accedentem, ad cognoscendum virtutes, & gradus virtutum, quæ sunt certissima via ad regnum cælorum. Si aliquis calumniatur gradus, qui ponuntur, & scit meliores gradus ponere, quam hic ponuntur, non est contra me, nec propter hoc volo litem subire. Et sciendum quod gradus, in plerisque ordinantur, secundum raritatem, vel secundum perfectionem, tamen diuersis respectibus se excedunt.

CAPVT I.

Gradus Charitatis.

PRIMUM autem notandum est de gradibus charitatis. Nam dicit sponsa in canticis: Ordinauit in me charitatem. Infimus gradus charitatis est, diligere amicum à quo homo diligitur, honoratur, fouetur, & in omnibus adiuuatur, qui hoc non curat facere, contra naturam nititur laborare. Diligere enim amantem, naturæ est, ut dicit Chrysostomus. Altior gradus, diligere inimicum ex corde propter Deum, qui eum ad imaginem suam creauit, & corpore suo refecit, & sanguine suo redemit; quia diligere non amantem gratiæ est, ut dicit Chrysostomus: qui hoc facere non curat, filius Dei esse recusat, qui facit solem suum oriri super bonos & malos. Altissimus gradus charitatis est, inimicos beneficiis ad amorem trahere. Vnde super illud. Ut sitis filij Patris vestri, dicit Glossa: Cumulus perfectionis est inimicos diligere, & pro ipsis diligenter orare, sicut fecit Christus, & alia Glossa super illud: Benefacite, &c. dicit: Non tantum ad amicos, sed etiam ad inimicos extendite opera charitatis, ut amici esse incipiant. In primo gradu stant ethnici & publicani, qui diligunt eos, qui se diligunt. In secundo stant perfecti Christiani, qui maledicentibus benediciunt. In tertio stant perfectissimi Religiosi, immo Christus, qui Iudam ad amorem suum traxit, benignissime osculando, pedes lauando, sua carne cibando, & in cruce pro persecutoribus orando.

Item altus gradus charitatis est, cum aliquis utilitatem amici sui cum proprio lucro querit. Altior, cum aliquis commodum amici sui, cum damno rerum suarum querit. Altissimus, cum aliquis bonum amici sui, cum propria morte querit. Vnde dicitur, Maiorem charitatem. &c. Ergo maximam charitatem habet, qui animam suam pro amicis ponit. In illo gradu stetit Christus, quando pauper factus est, cum esset diues, ut nos inopia sua diuites essemus, ut dicit Apostolus: Cum per suam contumeliam nobis obtinuit æternam gloriam. Cum per sua vulnera nobis exhibuit medicinam. Cum per suam mortem turpissimam nobis comparauit vitam æternam.

Item altus gradus charitatis est, cum quis diligit auferentem sibi res temporales. Altior, cum diligit auferentem sibi honorem. Adhuc altior, cum diligit auferentem sibi corpus, vel membra corporis. Altissimus, cum diligit auferentem sibi virtutes & dona spiritualia, siue ipsum Deum, ad peccatum quacunque occasione inducendo, vel à virtutis operibus retrahendo.

CAPVT II.

Gradus obedientia.

OBEDIENTIÆ altus gradus est obedire Creatori, Redemptori, remuneratori nostro, qui vult commune bonum nostrum in præsentem, & in futuro, cui obediendum est merito in omnibus præceptis & prohibitionibus: quia nihil præcipit, nisi ducat nos ad summum bonum: & nihil prohibet, nisi abducat nos à summo bono. Altior videtur gradus obedientiæ quodammodo esse, cum obediunt homini in persona Dei, quasi obediemus ipsi Deo: quia Deo tenemur obedire propter prædicta, sed non homini tenemur, nisi propter Deum. Cum obediunt, inquam, homini perfecti & discreti, qui omnia cum discretionem & deliberationem imperat. Altissimus autem videtur gradus obedientiæ cum obediunt homini indiscreti, & discolori, & despecto, in persona Dei, qui multa imperat cum impetu, & sine discretionem & deliberationem. Vnde Petrus: Serui obedite Dominis, non tantum bonis & modestis, sed etiam discoloris. Hæc est enim gratia apud Deum, quasi dicat, non est meritum magnum bonis & modestis obedire, tamen cautè videatur, ne obediatur contra salutem.

Item aliquis gradus obedientiæ in eo, quæ homini

Cant. 2. 8

Graduum
Charitatis
ordo. I.

Mat. 5. 8

Ibidem.

II.

Joan. 15. 6

2. Cor. 8. 6

III.

Graduum
obedientiæ
ordo. I.

1. Pet. 2. 6

II.

suaue est, & leue. Altior est obedire in eo, quod graue est, & ad breue tempus. Altissimus obedire in eo, quod graue est ad longum tempus, vel vsque ad mortem. In hoc gradu stetit Christus, cum obediuit Patri suo vsque ad mortem, à principio vitæ, turpissima sustinendo.

III.

Item aliqualis est gradus obedientiæ, obedire propter timorem pœnæ inferendæ propter inobedientiam, sicut sæpe contingit. Alter est obedire propter spem gratiæ in præsentem, & propter amorem gloriæ in futuro, quod etiam sæpe contingit. Altissimus est obedire propter neutrum horum, sed pure propter Deum, quia Deus Dominus noster est, & nos serui eius.

IV.

Ioan. 6. d
Marc. 4. d
V.

Item altus gradus est obedientiæ, implere verbû prælati, propter Deum. Altior implere nutum. Altissimus implere voluntatē, sicut dixit Christus: Non veni facere voluntatem, &c. Et item: Si fieri potest, transeat! &c.

Item aliqualis gradus est, cum mandatum differtur, & tamen impletur. Altior cum statim perficitur, sed tamen cum murmure & inuoluntariē. Altissimus cum statim perficitur, sponte, & cum magno desiderio.

CAPVT III.

Gradus humilitatis.

Graduum
humilitatis
ordo.

I.

Matt. 3. d

HUMILITATIS altus gradus est, cum aliquis sponte subiicit se maiori, hæc est deb. ta. Altior cum subiicit se pari, hæc abundans est. Altissimus cum subiicit se minori, hæc superabundans est. In hoc ultimo gradu fuit Christus, cum veniens ad Iordanem subiicit se Ioanni, dicens: Sine modo, sic enim decet nos adimplere omnem iustitiam, id est, humilitatem superabundantem, vt dicit Glossa.

II.

Matt. 11. d
Psal. 11. b
Ioan. 7. d
Idem 14. b

Item altus gradus est, cum aliquis habet humilitatem in verbis. Altior cum in factis. Altissimus cum habet humilitatem in corde. Ibi enim est virtus, sed non in verbis vel factis. Quandoquidem enim est, qui se nequiter humiliat, verbis, vel factis, vel gestibus, vel vestitu, vel incessu. Christus vero fuit humilis in corde, cum diceret: Discite à me, &c. Humilis in verbis, cum ciceret: Ego sum vermis, & non homo. Et mea doctrina non est mea, &c. Et, Verba, quæ ego loquor, à meipso non loquor. Humilis in factis, cum se inclinauit ante pedes Apostolorum in lotura.

III.

Michea 6. d

Item altus gradus humilitatis est, humiliare se propter magnitudinem & multitudinem defectuum, iuxta illud prophetæ: Humiliatio tua in medio tui, id est, materia humiliationis, sit in corde tuo, scilicet defectus tui. Altior est humiliare se, propter abundantiam virtutum, & donorum spiritualium, sicut arbor nobilis inclinatur ex abundantia fructuum. Vnde dicitur: Quanto maior es, humilia te in omnibus. Altissimus, propter imitationem exempli humilitatis Christi.

IV.

Ecclesi. 3. e
Ioan. 13.

Item altus gradus est humiliare se de omnibus malis commissis. Altior de omnibus bonis omissis. Adhuc altior de omnibus deturpatis. Altissimus de omnibus bonis in vacuum perceptis. Iste ordo sumitur ex raritate. Quanto enim gradus est rarior, tanto videtur altior. In nullo istorum fuit Christus, quia nihil mali commisit, & nihil boni omisit, & nihil boni deturpauit, nihil boni in vacuum recepit.

V.

Item altus gradus est, tam vilem se reputare, sicut vere est in oculis Dei. Altior, sicut vilis esse potuit coram Deo, si Dominus nō cauisset. Altissimus, sicut vilis adhuc fieri posset, si Dominus à tentationibus non custodierit.

CAPVT IV.

Gradus castitatis.

Graduum
castitatis
ordo. I.

Damasc.

CASTITATIS altus gradus est castitas coniugalis. Altior vidualis. Altissimus virginalis. Hoc patet per fructus, qui eis debentur, scilicet tricesimus, sexagesimus, centesimus. In hoc ultimo gradu fuit Christus, & beata Virgo mater eius. Damascenus etiam dicit: A nuptiis abstinencia, est Angelorum imitatio.

Item altus gradus est detestari gestus & tactus impudicos. Altior detestari verba impudica. Adhuc altior detestari voluntatem, vel concupiscentiam impudicam, sicut Sara dixit: Nunquam concupiui virum, &c. Altissimus; detestari cogitationem impudicam, sicut dicit Iob: Pepigi fœdus cum oculis, &c. Item multum quandoque periclitatur castitas ex auditu impudico. Magis quandoque ex visu, vt in Dauid, & in senibus in Daniele. Sed maxime quandoque ex tactu impudico. Item maxime adiuuatur castitas, si homo vitat locum suspectum. Magis si vitat homines suspectos. Multo amplius si vitat familiaritates suspectas, & ea quæ prouocant familiaritates suspectas, vt sunt dulces litteræ, dulces salutationes, dulces respectus, dulcia verba, & blanda, & crebra munuscula, de quibus Hieronymus dicit: Crebra munuscula, & dulces litteras, & sudariola, & cibos prægustatos, sanctus amor non habet.

B

Item altus gradus castitatis est, esse castum per munditiam carnis. Altior per munditiam mentis quia per impudicitiam maculatur corpus & anima, vt dicit Apostolus: Quodcunque peccatum fecerit homo, &c. Altissimus per imitationem exempli castitatis Christi.

CAPVT V.

Gradus patientiæ.

C

PATIENTIÆ altus gradus est, patienter sustinere amissionem rerum, vt Iob. Altior, patienter sufferre amissionem honoris, vt Dauid, cum improperia Semei sustinuit. Altissimus est, patienter sufferre mutilationem membrorum, vel ablationem vitæ corporalis. In hoc gradu fuit Christus, cum sponte pro nobis animam suam posuit.

Item altus gradus est patientiæ, tolerare afflictionem, quam homo pro peccatis meruit. Vnde Petrus: Si peccantes & colaphizati suffertis, &c. Altior, patienter sufferre afflictionem, quam innocenter sustinet pro iustitia. Vnde, si quid patimini propter iustitiam, beati. Altissimus est, feruenter appetere afflictionem. In hoc gradu fuit Christus, cum dicebat: Improperium expectauit, &c.

Item altus gradus patientiæ est, non vindicare iniuriam facto. Altior non vindicare verbo. Altissimus est non habere vindictam in desiderio.

D

Item altam habet patientiam, qui non indicat impatientiam in verbo. Altior, qui non indicat vultu. Altissimam qui non portat impatientiam in corde suo.

Item altum gradum patientiæ habet, qui non vindicat iniuriam suam cum vindicare potest, licet non sine damno. Altior, qui non vindicat, cum vindicare potest sine damno. Altissimus est, cum gratias agit pro afflictione, vt Tobias, cum dixit: Gratias ago tibi Domine, quia castigasti & sanasti me.

Item altus gradus patientiæ est, cum aliquis patienter sustinet aduersitates, vt à peccatis suis purgetur, iuxta illud: In fornace probatur argentum. Altior, vt in cœlo gloriose remuneretur, iuxta illud Matthæi: Beati eritis cum vos oderint homines, &c. Altissimus, vt Christo vicem rependat, iuxta illud Hieronymi: Fœlix est anima, quæ pro Christi nomine tanta voluerit sustinere, quanta ille pro nobis passus est.

E

Item altus gradus patientiæ est, de iniuria nunquam querimoniam facere. Altior nunquam iniuriam propriam excusare. Altissimus est, iniuriam propriam, nunquam alicui ad vindicandum significare.

CAPVT VI.

Gradus misericordiæ.

MISERICORDIÆ altus gradus est misereri proximi, iuxta illud, Estote misericordes. Et Iob: Si negaui quod volebant pauperes, &c. Et iterum: Oculi fui cæco, & pes claudō. Altior misereri sui, secundum

illud:

II.

Tob. 3. e

Iob. 31. a

2. Reg. 11. a
Dan. 13. a

Hieron. ep.
2. ad Nep.
tiam ante
mod.

III.

1. Cor. 6. d
Graduum
patientiæ
ordo. I.
Iob. 1.
2. Reg. 16. b

II.

1. Pet. 2. d

Matt. 5. a

Psal. 68.

III.

IV.

V.

Tob. 31. e

VI.

Pron. 27. e
Matt. 5. a

VII.

Graduum
misericor
diæ ordo.
I.

Luc. 6. e
Iob. 31. b
Idem 29. e

Ecl. 10. d
Iob. 19. c

II.

illud: Misere te animæ tuæ placens Deo. Altissimus miseri Dei, sicut ipse petit in Iob: Misere mihi mei, misere mihi mei, saltem vos, &c.

Mor. 8. a

Luc. 13. c

III.

Item altus gradus est, miseri consanguineis afflictis. Altior gradus, miseri extraneis afflictis. Altissimus, miseri inimicis afflictis. In hoc ultimo gradu fuit Christus, cum dixit: Misereor super turbam. Et iterum: Pater ignosce illis, &c.

IV.

Item altus gradus est miseri viuis in afflictione corporis. Altior, miseri viuis in afflictione spiritus. Altissimus, miseri mortuis in purgatorio.

V.

Gen. 18.

1. Reg. 24. a

2. Reg. 26. c

1. Reg. 16. b

Luc. 23. a

Ab. 7. 8

VI.

Item altus gradus est, miseri sanis in necessitate. Altior, miseri infirmis non decumbentibus in necessitate. Altissimus miseri infirmis decumbentibus in necessitate.

Item altus gradus misericordiae consistit in dando temporalia, sicut fecit Abraham, qui nulli negavit hospitium. Altior in condonando iniurias, sicut fecit David Sauli, & Semei. Altissimus pro iniuriantibus supplicando fideliter, sicut Christus & beatus Stephanus.

Item in alto gradu misericordiae consistit, quem ad miserendum inducit natura suadendo. In altiori, quem inducit homo præcipiendo, vel admonendo. In altissimo, quem inducit Deus inspirando.

CAPVT VII.

Gradus veritatis.

Graduum
veritatis ob
seruandæ
ordo.

I.

Veritatis altus gradus est libenter cogitare veritatem, & libenter cogitare de veritate. Altior est libenter loqui veritatem, & libenter loqui de veritate. Altissimus est libenter viuere secundum veritatem, & alios ad hoc inducere.

II.

Item altus gradus est cognoscere veritatem. Altior amare veritatem. Altissimus seipsum, & alios iudicare secundum veritatem. In omnibus istis gradibus fuit Christus.

III.

Item altus gradus est libere, & absque adulatione, & sine pallio pronunciare veritatem, quando libere pronunciare oportet. Altior libere defendere veritatem, quando defendere conuenit. Sed qui hoc faciunt sæpe amaritudinibus replentur, quia veritas res amara est. Dicit sanctus Bernardus: Melius est tamen pro veritate pati supplicium, quam pro adulatione pati beneficium. Altissimus est libere defendere veritatem coram inimicis.

IV.

Item altus gradus est propter veritatem res temporales in periculo ponere. Altior honorem imponere. Altissimus corpus in periculo ponere. Et hoc merito faciendum est, quia Christus veritas est.

CAPVT VIII.

Gradus Paupertatis.

Graduum
paupertatis
perfectæ or-
do.

I.

Paupertatis, quæ est vna de octo beatitudinibus, altus gradus est, relinquere res temporales. Altior relinquere amicos seculares, & spirituales. Altissimus relinquere seipsum, id est singularem sensum, amorem priuatum, propriam voluntatem. In omnibus istis gradibus fuit Christus, qui reliquit seipsum, sua, suos.

II.

Item altus gradus est pro transitoriis non laborare, nec sollicitari. Altior transitoria non appetere. Altissimus oblata respicere. In secundo fuit Apostolus cum dixit: Argentum & aurum, aut vestem nullius concupiui. In ultimo fuit Daniel Propheta, qui contempsit munera Balthasar, quia scriptura reprehendit munuscula dare, & accipere.

Ab. 20. c

Dan. 5.

Eze. 27. b

Dmt. 16. d

Ecl. 10. d

III.

Luc. 2. a

Item altus gradus est nolle habere certum hospitium, sicut Christo non fuit locus in diuersorio. Altior non habere certum vicum & vestitum tempore sanitatis. Altissimus nolle habere certum vicum & vestitum tempore infirmitatis. In hoc ultimo gradu fuit Christus, cum non habuit ubi caput suum reclinaret, nec haustum aquæ, nec vestem, sed nudus ante crucem stetit.

A Item in alto gradu paupertatis est, qui propter hoc eligit paupertatem, vt à transitoriis sollicitudinibus eruat. In altiori est, qui propter hoc eligit paupertatem, vt in virtutibus & donis spiritualibus dotetur. In altissimo, qui propter hoc eligit paupertatem, vt in sessione sua apud Christum in iudicio, Deus glorificetur.

In alto gradu est, qui nihil habet proprium, in speciali, sicut multi Religiosi. In altiori, qui nihil habet proprium in communi ad annum; vel ad longum tempus, sicut pauci Religiosi. In altissimo est, qui nihil habet proprium in communi, nec ad septimanam, vel ad diem, vt Fratres minores.

CAPVT IX.

Gradus prudentiæ.

B Prudentiæ altus gradus est, cognoscere Deum per creaturas, sicut dicit Apostolus: Inuisibilia Dei, &c. Altior per scripturas. Altissimus per fidem.

Item altus gradus est prudentiæ, ordinare mores exteriores secundum voluntatem Dei. Altior ordinare affectiones interiores. Altissimus, ordinare vites animæ secundum placitum Dei.

Item altus gradus est, ordinare vitam interius & exterius secundum exempla sanctorum. Altior secundum exempla Christi. Altissimus secundum mores Christi.

Item in alto gradu est, qui considerat amaritudinem animæ cum separatur à corpore. In altiori, qui considerat amaritudinem animæ cum separatur à familiaritate Dei ad breue tempus. Vnde Bernardus: Quæ anima semel accepit, &c. In altissimo, qui considerat amaritudinem animæ, cum æternaliter separatur à fruitione Dei.

Item in alto gradu est, qui considerat iucunditatem animæ, cum vnitur Deo ad longum tempus. In altissimo est, qui considerat iucunditatem animæ cum vnitur Deo æternaliter.

Item in alto gradu est, qui considerat, quomodo dat se Deus in bonis spiritualibus. In altissimo est, qui considerat, quomodo dat se Deus totum in omni, quod est ipse in diuina, & humana natura.

CAPVT X.

Gradus fortitudinis.

D Fortitudinis est altus gradus vincere mundum & delicias eius contemnendo, sicut dicit Apostolus: Omnia inquit arbitratus sum vt stercora &c. Altior est vincere carnem, & concupiscentias eius restringere, vt Apostolus: Castigo, inquit, corpus meum. Altissimus, vincere seipsum simpliciter & sponte vsque ad mortem obediendo, sicut in omnibus istis fuit Christus.

Item altus gradus est, fortiter resistere peccatis corporalibus, vt sunt luxuria, gula, &c. Altior, resistere peccatis spiritualibus, vt sunt placentia propria, displicentia aliena, hypocrisis, personarum acceptio, ingratitude. Altissimus est, resistere occasionibus, tam corporalium, quam spiritualium peccatorum, vt munuscula, & familiaritates, verba blanda, &c.

Item altus gradus est, non consentire peccatis operationis. Altior, non consentire peccatis locutionis. Altissimus, non consentire peccatis cogitationis. In his omnibus fuit Christus.

Item altus gradus est, fortiter laborare in hoc mundo pro sancta vita, quæ consistit in bona conscientia, & in bonis operibus & moribus. Altior, laborare pro societate angelica. Altissimus, laborare pro vniione Dei in vita æterna.

CAPVT XI.

Gradus iustitiæ.

Iustitiæ altus gradus est, reddere proximo ius suum, scilicet congratulationem in prosperitate, & compassionem in aduersitate, iuxta illud: Gaudete cum

gauden

IV.

V.

Graduum
prudentiæ
veræ, &
Christianæ
ordo.I.
Rom. 1. c

II.

III.

IV.

V.

VI.

Graduum
veræ atque
Christianæ
fortitudinis
ordo. I.
1. Cor. 4

II.

III.

IV.

Graduum
Christianæ
iustitiæ or-
do. I.
Rom. 12. c
Micha. 4. c

Micha. 4. c.

1. Thes. 5.

Malath. 1.

II.

III.

Dan. 8. 13. b

IV.

V.

Matth. 7. b

Graduum
Christianæ
temperantiæ
ordo. I.

II.

Gloss. in 1. c.
Iob. & Gre-
gor. 1. b. 5.
Mor. cap. 8.
ante med.
Prov. 10. c

III.

IV.

Graduum
Christianæ
pacis ordo. I.

gaudentibus, &c. Et altior, reddere sibi ius suum, scilicet dolorem de malis commissis, iuxta illud propheti- cum: Dole quasi parturiens, & cautelam contra mala committenda, iuxta illud: Non solum à malo, sed ab omni specie mala abstinere vos. Altissimus, reddere Deo ius suum scilicet timorem, quia Dominus iustus est: & amo- rem, quia Pater bonus est. Vnde Dominus dicit: Si ego Dominus, ubi timor meus? si Pater, ubi amor meus?

Item altus gradus est, reddere unicuique bonum pro bono. Altior, reddere bonum pro malo. Altissimus, red- dere optimum pro pessimo. Hoc fecit Christus, quando dedit corpus suum sanctissimum Iudæ pessimo traditori.

Item altus gradus est, iustificare omnes operationes, ut Deo placeant. Altior, iustificare omnes locutiones. Al- tissimus, iustificare omnes voluntates. In istis gradibus fuit Christus, cum dicit: Quæ placita sunt ei, facio semper.

Item altus gradus est, discere iudicare omnia opera sua, qua intentione, & ad quem finem fiant. Altior, iudi- care verba, utrum sint utilia vel nociva. Altissimus iudi- care conscientiam, utrum recta vel erronea sit, & omnes affectiones, utrum ordinatæ vel inordinatæ sint.

Item altus gradus est, exhibere naturalem iustitiam omnibus vivis, scilicet quod oderis tibi fieri; & quæcun- que vultis, ut faciant vobis homines. Altior, exhibere iustitiam omnibus mortuis consanguineis in eleemosy- nis, orationibus, & maxime testamentis eorum distri- buendis, secundum ordinationem ipsorum, & in omni- bus, quæ ipsis fideliter commiserunt. Altissimus, iusti- tiam exhibere mortuis extraneis, sicut eis commiserunt, & confidunt.

CAPUT XII.

Gradus temperantiæ.

Temperantiæ altus gradus est, moderare se in om- nibus exterioribus, scilicet in victu, habitu, somno, in incessu, verbis, factis, & moribus, ut omnia ordinate & modeste fiant secundum Deum. Altior est, temperare se in motibus & affectionibus interioribus, ne nimis circa transitoria occupentur. Altissimus, temperare cogitatio- nes, ne nimis extra Deum evagentur.

Item altus gradus est, restringere se ab illicitis interio- ribus & exterioribus. Altior, refrenare se à licitis exterioribus & interioribus ad tempus. Altissimus est, abstrahe- re à licitis exterioribus & interioribus usque ad mortem, iuxta illud: *Virtus est licitis abstinnisse bonis*. Ille enim so- lus ad illicita non cadit, qui se caute restringit à licitis, di- cit glossa super Iob. Qui enim non vult detrahare & mentiri, & similia, restringat se à licitis verbis, quia aucto- re Salomone, In multiloquio peccatum non deerit.

Item aliquis altus gradus est, moderate loqui de defe- ctibus hominum in præsentia eorum. Altior, tempe- rate loqui de defectibus vivorum & mortuorum in ab- sentia ipsorum, sed tanquam præsentem essent. Altissimus, excelsus tam vivorum quam mortuorum absentium ex- celsus fideliter, quia locum excusationis non habent.

Item Chrysostomus ponit gradus de temperantia ci- bi & potus, dicens: Nihil sic ægritudinem fugat, sicut moderata refectio, ecce altus gradus. Nihil sic sanitatem servat, ecce altior. Nihil sic acumen sensuum operatur, ecce altissimus.

CAPUT XIII.

Gradus pacis.

Pacis altus gradus est, cum caro subiicitur spiritui, siue rationi, difficilem se reddens ad omnia mala per- petranda. Altior, cum subiicitur caro spiritui, promptam se exhibens ad omnia bona facienda. Altissimus est, cum spiritus subiicitur Deo, omnem ordinationem tam in ex- terioribus, quam in interioribus animæ viribus pe- nitus observando. Iste ultimus gradus servatur in cælo.

Item altus gradus est, inferioribus parcere, si in ali-

quo exceßerunt, eosque benigne consolari, si in aliquam afflictionem inciderint. Altior est, cum paribus benigne conuersari, ita quod faciat eis bonum, quod sibi iuste vult fieri, nec inferat malum aliquod, quod sibi iuste non vult fieri. Altissimus, voluntatem suam voluntati superio- rum in omnibus conformare.

Item altus gradus, nullum turbare factis. Altior est, nullum turbare verbis, vel facie, vel in verbis post ter- gum. Altissimus est, nullam dare occasionem iustam ali- cuius turbationis, signo, nutu. In omnibus istis gradibus fuit Christus, secundum illud: Non veni facere volunta- tem meam, &c.

In altum gradum pacis ascendit, qui mala proximo- rum non publicat. In altiore gradum, qui bona pro- ximorum non minuit, nec denigrat, nec inuertit, sed extollit. In altissimum ascendit, qui defectibus eorum compatitur, & profectibus eorum ex corde congratula- tur. In isto gradu fuit Christus.

CAPUT XIV.

Gradus constantiæ.

Constantiæ altus gradus est, cum homo tantum vni- tur Deo, quod non potest induci ad aliquod ma- lum, quod Deo displicet, nec abduci ab aliquo bono, quod Deo placet, per amissionem rerum temporalium, sicut Tobias & Matthatias. Altior, cum homo non po- test cogi per mutilationem membrorum, sicut illi septem, de quibus legitur in libro Machabæorum. Al- tissimus, cum non potest cogi per ablationem vitæ tem- poralis, sicut Paulus, cum dixit: Non solum alligari, sed etiam mori paratus sum, propter nomen Domini Iesu Christi.

Item in altum constantiæ gradum ascendit, qui non recedit à Deo in prosperitate, sicut David. In altiore gradum ascendit, qui non recedit à Deo in aduersitate illata ab inimicis, ut Stephanus. In altissimum, qui non recedit à Deo in aduersitate illata ab amicis, ut Iob, qui dixit ami- cis: Iustificationem, quam tenere cœpi non deferam.

Item in alto gradu constantiæ est, qui non consentit tentationibus peccatorum carnalium, sed tamen suffert. In altiori est, qui non consentit tentationibus peccato- rum spiritualium, sed tamen suffert. Vnde Iacobus di- cit: Beatus vir, qui suffert tentationem, &c. In altissi- mo est, qui extirpat à se etiam occasiones tentationum carnalium & spiritualium peccatorum. In isto gradu fuit Christus.

Item in altum ascendit, qui non mouetur à sancta conuersatione, vel à bono opere, vel proposito bono, irri- sione, vel vituperatione, ut David, cui Michol irrisit, & contempsit, & improperavit, quod saltasset, sicut scurra nudus coram ancillis. In altiore, qui non mouetur adulatione, vel laude histrionum, & malorum homi- num. In altissimum ascendit, qui non mouetur adula- tione, vel laude bonorum hominum.

CAPUT XV.

Gradus largitatis.

Largitatis altus gradus est, hilariter dare temporalia, sicut fecit Abraham, qui nulli negavit hospitium. Altior est, hilariter dare spiritualia, sicut Apostolus fe- cit, dicens: Sapientibus & insipientibus debitor sum. Item: Si vobis spiritualia seminamus, &c. Altissimus est, sponte & hilariter dare corpus suum, sicut fecit Christus, qui dicit per Prophetam: Corpus meum dedi percutientibus; & cum dixit: Comedite ex hoc omnes, hoc est, &c.

Item in altum gradum largitatis ascendit, qui dat quidquid ab eo petitur, sicut Herodes fecit, qui filiæ di- xit: Quidquid petieris, dabo tibi. In altiore ascendit, qui dat plus, quam petatur ab eo, sicut fecit Naaman

II.

III.

Ioan. 6. d

IV.

Graduum
Christianæ
constantie
ordo.

I.

2. Mac. 7.

Ab. 21. c

II.

Iob. 27. b

III.

Iaco. 1. b

IV.

2. Reg. 6.

Graduum
Christianæ
largitatis seu
liberalitatis
ordo. I.
Rom. 1. b
1. Cor. 9. b
1/a. 50. c
Mat. 26. c

II.

Mar. 6. c

Giezi

4. Reg. 1. f

Ier. 16. d

III.

I. Sa. 1. f

1. Cor. 11. c

IV.

Mat. 5. g

CAPVT XVI.

Gradus compassionis.

Graduum
compassio-
nis Christi-
anæ ordo. I.

II.

III.
1. Cor. 11. f

1. Reg. 1. d

In eodem 18. g
Iob. 32. d

Lm. 19. f

IV.

V.

CAPVT XVII.

Gradus congratulationis.

Graduum
Christianæ
congratula-
tionis or-
do. I.

II.

III.

Giezi seruo Elizæ, petenti vnum talentum, dixit: Melius est, vt duo accipias. In altissimum ascendit, qui arguit non petentes, vt petant, sicut Christus. Vsq̃ue modo non petistis quidquam.

Item in alto gradu stat, qui dat aliquid habens spem recuperandi, vel recompensationis, sicut fere faciunt omnes homines, iuxta illud Isaiæ: Omnes diligunt munera, &c. In altiori stat, qui dat aliquid sine spe recompensationis, sicut Apostolus dedit spiritualia, dicens: Non quero vestra, sed vos. In altissimo stat, qui refert gratias accipientibus dona, sicut Chrysostomus dicit de Christo: Pro omnibus, quæ tribuisti nobis ô Christe, nihil petis, quam saluari, hoc ipsum tribuens, & accipientibus gratias agens. In omnibus istis gradibus fuit Christus.

Item in alto gradu stat, qui dat dona consanguineis indigentibus. In altiori stat, qui dat extraneis indigentibus. In altissimo stat, qui dat inimicis indigentibus, sicut Deus, qui facit solem suum oriri super bonos & malos.

Compassionis altus gradus est, medullitus condolere amico afflicto. Altior, condolere inimico afflicto. Altissimus condolere Deo de contumelia sibi illata.

Item in alto gradu est compassionis, qui condolet fanis in afflictione ipsorum. In altiori est, qui condolet infirmis in infirmitate. In altissimo est qui condolet purgandis in pœnis eorum in purgatorio.

Item altum gradum ascendit, qui afflictis condolet in corde, sicut dicit Apostolus: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, aliqua molestia tribulationis, & ego non vr̃or? dicit Glossa. In altiore ascendit, qui ore conqueritur incommodum afflictorum, sicut Dauid, mortem Saulis & Ionathæ dicens: Quomodo ceciderunt fortes in prælio? In altissimum ascendit, qui plorat super afflictionem, sicut Dauid lugebat Absalonem inimicum suum; & Iob: flebam, inquit, quondam super eo, qui afflicus erat, & anima mea compatiiebatur pauperi. In his gradibus fuit Christus, quando conquerendo flevit super Hierusalem, dicens: Quia si cognovisses. Quædam Glossa dicit super Marcum: Homo patitur & ridet; Deus compatitur, & flet.

Item altus gradus, condolere omnibus in afflictionibus corporalibus. Altior, condolere in afflictionibus spiritualibus. Altissimus, condolere in defectibus spiritualibus.

Item altus gradus est, condolere afflictis ad breue tempus. Altior, condolere ad longum tempus. Altissimus, condolere semper. In omnibus his gradibus fuit Christus.

A omnibus donis naturalibus in corpore & anima. Altissimus, in omnibus donis spiritualibus, & virtutibus in spiritu.

Item altus gradus est, congratulari omnibus consanguineis in omnibus bonis & profectu. Altior est, congratulari omnibus extraneis. Altissimus, congratulari omnibus inimicis.

Item altus gradus est, congratulari cum ad congratulandum instigat natura. Altior, cum Scriptura. Altissimus, cum inspiratio diuina. In omnibus his fuit Christus.

CAPVT XVIII.

Gradus abstinentiæ.

B Abstinentiæ altus gradus est, vitare superflua oblectamenta corporis in victu, & in vestitu, & in aliis commoditatibus. Altior, vitare oblectamenta spiritus, quæ subito veniunt, & subito terminantur, vt contingit in luxuria, in choreis, & cum aliquis delectabiliter audit, & loquitur mendacia, vel detractiones, & similia. Altissimus, vitare delectabilia spiritus, quæ sæpe veniunt, & diu permanent, sicut est in ornatu superfluo, & amicitia carnali, & in gaudio temporali.

Item altus gradus est, libenter vitare illicita oblectamenta, quæ homo non potest, vel difficulter habere potest. Altior est, sponte vitare delectabilia, quæ habet, vel quæ habere potest. Altissimus, qui potest vitare licita delectabilia, quæ habet, & quæ habere potest, & quibus meritorie uti potest, vnde illud: *Virtus est licitis abstineri se bonis.*

Item altus gradus est, sponte vitare delectabilia in viliis & nociuis. Altior, vitare delectabilia in raris, & caris ad tempus, & quæ fiunt cum multa diligentia, & magnis sumptibus comparantur. Altissimus, vitare delectabilia in raris omni tempore.

Item altus gradus, est consolationem transitoriam non admittere in omnibus visibilibus, propter Deum. Altior est fugere consolationem transitoriam in Angelis, & inuisibilibus propter Deum, sicut Maria Magdalena dixit: Non quero Angelos, sed eum, qui fecit me, & Angelos, &c. Altissimus, vitare ad tempus consolationem, quæ potest haberi in ipso Creatore, propter salutem proximorum, sicut dixit Apostolus: Optabam anathema esse pro fratribus. Et: Cupio dissolui, & esse cum Christo. In omnibus his fuit Christus.

CAPVT XIX.

Gradus concordie.

C Concordiæ altus gradus est concordare cum sanctis hominibus in sancta conuersatione. Altior, concordare cum sanctis Angelis in continua laude Dei, Altissimus, concordare cum Deo in perfecta voluntate.

Item altus gradus est, concordare cum subditis, defectibus compatiendo. Altior, concordare cum paribus, & sociis, profectibus eorum congaudendo. Altissimus, concordare cum prælatis, voluntati eorum obediendo in omnibus.

Item altus gradus est, concordare cum perfectis, præcepta Dei seruando. Altior, concordare cum perfectioribus, consilia Dei in scriptura perficiendo. Altissimus, concordare cum perfectissimis, diuinis moribus se conformando.

Item altus gradus est, concordare cum omnibus hominibus, quantum in se est, vt omnis perturbatio caueatur. Altior est, concordare cum omnibus hominibus propter quietem propriam, ne homo in seipso affligatur. Altissimus est, concordare cum omnibus hominibus, ne propter inquietudinem cordis Deus ab ipso, vel ipse à Deo ad breue, vel ad longum tempus alienetur. In omnibus his fuit Christus.

CAPVT

IV.

V.

Graduum
Christianæ
abstinentiæ
ordo. I.

II.

III.

IV.

Rom. 9. a
Phil. 1. cGraduum
Christianæ
concordiæ
ordo.

I.

II.

III.

IV.

CAPVT XX.

Gradus Gratiitudinis.

Graduum
gratiitudinis
ordo. I.

II.

III.

IV.

V.

Ioan. 3. d

Graduum
Religionis
(-t est vir-
tutis studiū)
ordo. I.

II.

III.

IV.

V.

Graduum
contritionis
ordo.

I.

II.

III.

IV.

Gratitudinis altus gradus est, digne ponderare naturalia dona corporis. Altior, digne ponderare naturalia dona animæ, scilicet memoriam, intelligentiam, & voluntatem. Altissimus, digne ponderare gratuita dona animæ, scilicet dona spiritus sancti, & virtutes.

Item altus gradus est, ponderare dona temporalia à Deo collata. Altior, ponderare dona spiritualia à Deo percepta. Altissimus, ponderare dona æterna à Deo percipienda.

Item altus gradus est, gratias agere de scriptura. Altior est, gratias agere de septem Sacramentis. Altissimus est, gratias agere de sanctissimis exemplis Iesu Christi, & moribus diuinis.

Item altus gradus est, gratias agere de præceptis sacre scripturæ. Altior, de consolationibus. Altissimus, de doctrinis Christi in Euangelio.

Item altus gradus est, gratias agere de omnibus creaturis, quas habet homo in terra. Altior est, gratias agere de omnibus Angelis, & sanctis, quas homo habet in cælo. Altissimus est, gratias agere de omnibus bonis, quæ habet in ipso. In omnibus his gradibus fuit Christus, ipso teste: Quæ placita sunt ei, facio semper.

CAPVT XXI.

Gradus Religionis.

Religionis altus gradus est, cognoscere omnia impedimenta Religionis, & de ea odire, sicut est otium, dissolutio, mala societas, curiositas, & nimia libertas. Altior est, cognoscere omnia incitamenta Religionis, & ea desiderare, ut est maturitas, solitudo, taciturnitas, bona societas, bona exempla. Altissimus, studiose se exercitare in omnibus, quæ pertinent ad Religionem, ut sunt virtutes, & opera virtuosa.

Item altus gradus est diligenter seruare omnia præcepta Religionis. Altior, seruare omnia vota Religionis, non solum maxima, sed & minima. Qui enim minima negligit, paulatim decideret. Altissimus, imitari optimos in Religione. & ipsis se conformare.

Item altus gradus est, relinquere res temporales. Altior, relinquere omnes amicos, tam carnales, quam spirituales. Altissimus, relinquere proprium sensum, & propriam voluntatem.

Item altus gradus est, seruare Religionem, & amare Religionem, propter penam vitandam, quæ debetur irreligiosis. Altior, propter spem in præcedenti, & gloriam in futuro, quæ debetur Religiosis. Altissimus, amare Religionem pure, propter Deum.

Item altus gradus est, semper niti ad proprios defectus videndos, qui semper pullulant. Altior, niti semper ad crescendo in virtutibus & spiritualibus donis, ad conformandum se diuinis moribus. Altissimus, semper dolere, quod non potest omnes defectus deuincere, nec semper exercere virtutes. In multis his gradibus fuit Christus.

CAPVT XXII.

Gradus contritionis.

Contritionis altus gradus est, ex corde dolere pro omnibus peccatis mortalibus. Altior, pro omnibus peccatis venialibus magnis. Altissimus dolere pro omnibus peccatis venialibus minimis.

Item altus gradus est, vehementer dolere pro peccatis operum. Altior, dolere pro peccatis verborum. Altissimus, dolere pro peccatis cogitationum & affectionum.

Item altus gradus est, dolere pro commissis omnium malorum. Altior, pro omissis omnium bonorum. Altissimus, pro deturpatione omnium bonorum per tedium & teporem, & etiam impuram intentionem.

Item altus gradus est, dolere pro omnibus malis, quæ

A homo commisit personaliter. Altior, pro omnibus, quorum fuit occasio scienter. Altissimus pro omnibus, quorum occasio fuit ignoranter. Vnde illud: Ignorantias, &c.

Item altus gradus est, dolere pro peccatis manifestis. Altior, pro peccatis occultis, quæ homo solus scit coram Deo. Altissimus, dolere pro peccatis, quæ solus Deus scit sine ipso in lumine suo. Vnde Apostolus: Nihil mihi conscius sum, &c.

Item altus gradus est, dolere de damno quod sibi homo per peccatum intulit. Altior, quod communitati intulit. Altissimus, de contumelia, quam Deo intulit.

Item altus gradus est, cum in contritione deletur culpa tantum. Altior, cum deletur culpa, & pars pænæ. Altissimus, cum deletur culpa & omnis pænæ.

Item in alto gradu est, qui dolorem mentis indicat in ore pure confitendo. In altiori, qui dolorem indicat in oculis lacrymando. In altissimo, qui dolorem indicat in opere, ieiuniis, vigiliis, & disciplinis carnem suam affligendo.

CAPVT XXIII.

Gradus confessionis.

Confessionis altus gradus est declarare secundum præceptum Apostolicum, semel in anno omnia peccata illius anni. Altior est confiteri singulis mensibus. Altissimus, confiteri semel in septimana, cum scriptum sit: Septies in die cadit iustus, & resurgit per confessionem.

Item altus gradus est, confiteri tantum vni sacerdoti, iuxta illud: Vade, ostende te Sacerdotibus. Altior est, confiteri pluribus sacerdotibus secularibus, iuxta illud: Ite, ostendite vos Sacerdotibus. Altissimus, confiteri pluribus Sacerdotibus Religiosis, qui diligentes sunt circa confessionem & confitentes.

Item in alto gradu est, quem ad confitendum mouet horror peccati, & fætor. In altiori est, quem mouet ad confitendum desiderium regni cœlestis. In altissimo, quem mouet ad confitendum amor vnionis Dei.

Item in alto gradu est, qui confitetur, ut à maculis emundetur animæ. In altiori, qui ideo confitetur, ut Deo per munditiā assimiletur. In altissimo est, qui ideo confitetur, ut Deo habitaculum in anima per munditiā præparetur. Sciendum, quod de singulis gradibus, de quibus est contritio, de eisdem debet etiam fieri confessio.

CAPVT XXIV.

Gradus satisfactionis.

Satisfactionis altus gradus est, emendare digne peccata propria. Altior, bonorum hominum. Altissimus emendare peccata malorum hominum.

Item altus gradus est, emendare peccata consanguineorum. Altior, emendare peccata extraneorum. Altissimus, emendare peccata inimicorum.

Item altus gradus est, emendare peccata in propria domo. Altior, emendare peccata in eremo. Altissimus, emendare in claustro.

Item altus gradus est, emendare peccata in claustro rigido. Altior, emendare in claustro rigidiori. Altissimus, in rigidissimo claustro.

Item altus gradus est, emendare peccata elemosynis. Altior, emendare bonis operibus, corporis ieiuniis, orationibus, peregrinationibus, & similibus. Altissimus, emendare peccata passionibus, corporis, scilicet lacrymis, disciplinis, ciliciis, & similibus. Perfectius est, aduersa tolerare patienter, quam bonis operibus insudare.

CAPVT XXV.

Gradus contemplationis.

Contemplationis altus gradus est, cognoscere Deum in creaturis. Altior, cognoscere Deum in scripturis.

Altissimus

Psal. 14. a
V.

1. Cor. 4. b

VI.

VII.

VIII.

Graduum
confessionis
sacramentalis
ordo. I.
Prou. 24. b

II.

Matth. 8. a

Luc. 17. d

III.

IV.

Graduum
satisfactionis
ut ad
penam per-
tinet. ordo. I.

II.

III.

IV.

V.

Graduum
contemplationis
ordo. I.

Altissimus est, cognoscere Deum in sua potentia, & sapientia, &c. A

CAPVT XXVIII.

Gradus timoris.

Item altus gradus est, cognoscere Deum in hominibus, qui ad imaginem eius sunt creati. Altior, cognoscere Deum in Angelis, qui sunt signaculum similitudinis Dei Altissimus, cognoscere Deum in sua substantia.

Item altus gradus est, cognoscere Deum in suis operibus: Altior cognoscere in suis moribus Deum. Altissimus cognoscere Deum in claritate sua. Vnde in Ioanne: Vt videant claritatem quam dedisti mihi.

Item ad altum gradum contemplationis ascendit, qui abstrahit animam suam ab omnibus transitoriis, & colligit eam ad seipsam. Ad altiorem tendit, qui cognoscit, qualis sit anima in se collecta super corpus, & sine corpore, & secundum quem, imaginata. Ad altissimum tendit, qui cognoscit Deum, ad cuius imaginem factus est, ut pro posse suo se illi conformet. In omnibus his fuit Christus.

CAPVT XXVI.

Gradus discretionis.

Discretionis altus gradus est, secundum ordinem Dei uti donis temporalibus. Altior, secundum ordinem Dei uti, donis naturalibus in corpore, & in anima. Altissimus, uti secundum ordinem Dei donis gratuitis in anima.

Item altus Gradus est, seruare praecepta scripturae. Altior seruare consilia scripturae. Altissimus, seruare doctrinas Iesu Christi.

Item altus gradus est, regere se secundum exempla sanctorum. Altior, secundum exempla Christi. Altissimus, secundum mores Dei.

Item altus gradus est cogitare varia beneficia Dei. Altior, de beneficiis collatis gratias agere. Altissimus, laudare diuinam naturam, & bonitatem, & quae coelegant dantibus.

Item altus gradus est in omnibus cautum esse coram saecularibus, ne scandalizentur. Altior, cautum esse coram religiosis, ut edificentur. Altissimus, coram Deo iudice cautum esse, ne offendatur.

CAPVT XXVII.

Gradus spei.

Spei altus gradus est, expectare coelestem hereditatem, quam daturum se Deus nobis per pignus obligauit, scilicet Spiritum sanctum in baptismo, qui est pignus hereditatis nostrae, ut dicit Apostolus. Altior est, expectare beatitudinis eandem hereditatem, quam nobis se daturum iuramento firmavit. Vnde. Iusiurandum, &c. Altissimus est, spectare eandem beatitudinem, quam nobis se daturum in lege, & Prophetis promisit. Vnde Apostolus: Quod oculus non vidit, &c.

Item in alto gradu est, qui expectat aeternam beatitudinem ex operibus misericordiae, & iustitiae, in quibus se diu exercuit. In altiori est, qui expectat eam ex passione Christi, qui nobis eam promeruit. Vnde Bernardus: Peccanti mihi peccatum, &c. In altissimo, qui expectat eam ex mera bonitate, & misericordia Dei, qui nos ad ipsam creauit.

Item in alto gradu est, quem certificat de aeterna beatitudine bene discussa conscientia. In altiori est, quem certificat veteris, & nouae legis scriptura. In altissimo est, quem certificat inspiratio diuina.

Item altum gradum tenet, qui expectat aeternam beatitudinem ex multiplici intercessione in via, & in patria. Altior, qui eandem expectat ex diligenti custodia Angelorum, Altissimum, qui eandem diligentissima custodia diuina expectat. Vnde Augustinus: Perfectioribus adest ipse Deus ad custodiam, imperfectioribus vero ipsi Angeli.

Timoris infimus gradus est, timere iudicem saecularem. Altior est, timere iudicem spirituales. Altissimus timere iudicem sempiternum.

Item altus gradus est, timere iudicem Deum, quia punire potest corpus in hoc mundo. Altior, timere eundem, quia punire potest animam. Altissimus, timere eundem, quia punire potest corpus, & animam in inferno.

Item in alto gradu est, quem timor cogit fugere omnia, quae elongant a familiaritate Dei ad breue tempus. In altiori est, quem cogit timor fugere omnia, quae separant ab vnione de longo tempore. In altissimo est, quem cogit timor fugere omnia, quae separant a fruitione Dei omni tempore.

Item in alto gradu est, cui timor semper suadet requirere voluntatem Dei, iuxta illud: Qui timet Dominum, inquit, quae placita sunt ei. In altiori gradu est, cui timor suadet semper perficere voluntatem Dei, iuxta illud: Qui timet Deum nihil negligit, & qui timet Deum faciet bona. In altissimo est, cui timor omnia bona conseruat, iuxta illud: Timor Domini omnibus superponit quasi signaculum omnia conseruans.

CAPVT XXIX.

Gradus doloris.

Doloris altus gradus est, tristari ex corde de omni incommodo proximorum corporali. Altior, tristari de omni incommodo proximorum spirituali. Altissimus, tristari de omni contumelia Dei.

Item altus gradus est, contristari, quod animae continuè in peccatis venialibus maculantur. Altior est, contristari quod animae frequenter peccatis mortalibus vulnerantur, iuxta illud Bernardi: Agnosce, homo, quam aspera peccatorum vulnera, pro quibus oportebat Dominum Christum vulnerari. Altissimus, tristari, quod vulnera Christi quotidie innouantur, cum peccati mortalis vulnere sauciantur.

Item altus gradus, tristari pronitate cadendi in malum. Altior, tristari de tarditate, & raritate surgendi a malo. Altissimus est, tristari de difficultate perseuerandi in bono.

Item altus gradus est, tristari de debilitate perficiendi bonum, Altior, de debilitate desistendi a malo. Altissimus, de fortitudine consummandi malum.

Item altus gradus est, tristari quod tam parum curantur exempla bonorum hominum in terra. Altior, quod tam modicum curantur exempla perfectiora in patria. Altissimus, quod tam parum curantur exempla perfectissima IESU-CHRISTI, per quatuor Euangelistas nobis testificata.

CAPVT XXX.

Gradus gaudij.

Gaudij altus gradus est, laetari hic, & in futuro, de aeterna societate Angelorum inferiorum, & sanctorum. Altior est, laetari de aeterna societate supernorum Angelorum & sanctorum, & praecipue beatæ Virginis Mariæ, quæ est super omnes Angelos & sanctos. Altissimus, laetari de aeterna societate Dei.

Item altus gradus est, laetari de mundissima carne Christi, quam sibi assumpsit de mundissimis sanguinibus beatæ Virginis Mariæ, quam homo videbit in aeternum carnalibus oculis. Altior, laetari de perfectissima anima sua in omnibus virtutibus, & donis spiritualibus, cuius anima non accepit Spiritum sanctum ad mensuram secundum quod alij sancti. Altissimus est, laetari de

Graduum timoris ordo I.

II.

III.

IV.

Eccles. 2. d

Eccles. 7. c

Eccles. 15. a

Ibid. 25. b

Graduum doloris, ut ad virtutem spectat, ordo I.

II.

Bern. de meditat. cap. 3. ante med.

III.

IV.

V.

Graduum gaudij spiritualis ordo I.

II.

III.

diuinitate Christi, quam habet communem cum Patre A & Spiritu sancto æternaliter.

IV.

Prosa. 15. d.

Item altus gradus est, de omnibus voluntatibus meritoriis lætari. Altior, lætari de omnibus meritoriis locationibus. Altissimus, lætari de omnibus meritoriis operationibus.

V.

Item altus gradus est, lætari hic, & in futuro, de exteriori sancta conuersatione. Altior lætari de interiorum affectionum ordinatione. Altissimus, lætari de mentis securitate. Vnde illud: Secura mēs, quasi iuge conuiuium.

Item altus gradus est, lætari de sanctæ Trinitatis visione, siue æterna cognitione. Altior, lætari de eiusdem æterna visione. Altissimus lætari de eiusdem æterna fruitione.

Propterea nos hortatur Augustinus dicens: O anima mirabilis creatura, quo te dejicis! terram amas, melior es: solem miraris, pulchrior es: cælum contemplaris, altior es: solo creatore tuo inferior. Si vis ergo progredi in me, & ego transiens in te: exi totaliter de te, traham te in me, & introduc me, & sic nec in te, nec in vlla creaturarum, quidquid amabis, præter me. Idem: Anima inter Deum, & creaturas media posita est, conuersione ad Deum illuminatur, melioratur, perficitur: conuersione autem ad creaturas obtenebratur, deterioratur, occiditur. Item: Deus intrabit in animam omni voluptate dulcior, omni luce clarior, omni honore sublimior, omni secreto interiori. Gregorius: esse quidem sine delectatione anima non potest, aut enim delectatur in summis, aut in infimis. Glossa super Ecclesiasticum: Felix anima, quæ quotidie mundat cor suum, vt recipiat habitantem Deum, cuius possessor nullo eget bono, quia omnium bonorum auctorem in se habet. Augustinus: Magna Dei pietas, & ineffabilis bonitas, qui hominem ad vitam æternam prædestinatum, mori non permittit, nisi in eo statu quo melior futurus non est, tollit etiam damnandos, cum noscit eos peiores futuros, vt sic minus puniantur, & iusti eorum exemplo non corrumpantur.

Gregor. lib.
18. Mer. cap.
8. in princ.

S. BONAVENTURÆ Eximij Ecclesiæ Doctoris.

Opusculum.

DE PUGNA SPIRITUALI, CONTRA septem vitia Capitalia.

Breue hoc Opusculum, cui titulus est, De pugna spirituali, contra septem vitia capitalia. Continet documenta salutaria Christianis militibus, qui hostem vincere, & in hoc certamine superiores euadere conantur. Nam Auctor, Gregorij Hieronymi, Climachi, Cassiani, & Isidori, doctrinis vsus singulorum vitiorum naturas explicat; deinde machinas, quibus hominem adoriuntur detegit, remedia denique tradit, quibus veluti propugnaculis, insidie vitiorum retundantur.

CAPITA HVIVS OPVS CVLI.

De certamine contra gulam, de natura gula & eius remediis.	Cap. I.
De pugna, & natura luxuria, & remediis eius.	Cap. II.
De Philargyria, vel auaritia, & remedio eius.	Cap. III.
De ira, & remediis eius.	Cap. IV.
De inuidia natura, de eius ortu, atq; remediis.	Cap. V.
De accidia & remediis eius.	Cap. VI.
De tristitia natura, & pugna contra eam.	Cap. VII.
De vana gloria, & remediis eius.	Cap. VIII.
De superbia, & remediis eius.	Cap. IX.

CAPVT I

De certamine contra gulam, de natura gula, & eius remediis.

IA nunc milites Christi bellum spirituale ingressuri, induite vos armatura Dei, arripite gladium & scutum, gladium virilitatis, & strenuitatis, scutum patientiæ, vt sitis patientes in sustinendo eorum imperus & dolores. Videtur autem incipiendum certamen primo contra gulam: quia quandiu gula in nobis dominatur, aliorum vitiorum certamina magis occulta videre non possumus. Item, vt Gregorius dicit, Multi quandoque ardua & magna incipiunt: sed quia gulam non vincunt ea quæ fortiter egerunt, turpiter perdunt. Qui enim nequit in propria terra, id est, naturali carne debellare, quomodo vincet in terra longinqua: Est autem gula inordinatus, & immoderatus appetitus cibi.

Omnia illa quæ faciunt animam interius vtiliter occupari in viribus animæ, & quæ eius desiderium internum augent, remedia sunt contra gulam, imò contra omnia vitia carnalia. Hoc est, quod dicit Hieronymus ad Rusticum: Ama scientiam scripturarum, & vitia carnis non amabis. Hinc est quod dicit Ioannes Climachus, etiam in hac materia expertissimus, quod carentia dolorum, & obliuio mortis, est occasio gulæ. Breuiter quælibet vacantia, vel vacuitas à desideriis bonis, à meditationibus sunt origo, vel augmentum præcipuum vitiorum carnalium. Remedia igitur sunt timor mortis, iudicij, & inferni bene cordi impellus, si homo interius occupatur circa desiderium regni cælorum, desiderium perfectionis, imò quolibet bonum internum desiderium, vt deuotio, maximè compunctio lacrymæ, oratio, hæc enim intus cor hominis occupant, & secundum Hieronymum, desiderium desiderio, affectus affectu expellitur.

Sobrietas arcem concupiscibilitatis contra gulam deberet custodire. Est enim virtus, qua corporis alimenta cum moderamine admittuntur. Et debet sobrietas præcipue esse vigil contra gulam. Vide ne excedat in cibi qualitate, sed de quantitate difficile discernitur. Hic tamen in omnibus potest esse continentiae finis, ne quis iuxta mensuram capacitatis suæ saturitatis oneretur ingluuie.

Primus gradus sobrietatis est, vt patienter sustineas & feras, cum non poteris habere cibum, vel potum ad libitum.

Secundus est, etiam velle his, quæ possunt haberi amore sobrietatis, paupertatis, & boni exempli, carere.

Tertius posse abstinere sine difficultate ab habitis delectabilibus.

CAPVT II.

De pugna, & natura luxuria, & eius remediis.

SI gulam non viceris, sed ipsa te vicerit, statim aduocat sororem suam, id est, luxuriam, cuius aduentus indicia sunt, quæ per naturam eius poteris agnoscere. Statim enim in concupiscibili accendit amorem & inclinationem, & affectum ad fœminas, aut suscitatur motus in carne: & hoc potes videre per motus carnis, & titillationes. Aliquando magis in anima, per affectionem & inclinationem ad actum illicitum, vel ad personam affectu illicito. Et hunc modum affectus, potes considerare per imagines mulierum in te depictas. Contra illud vitium est certamen longum & durum, imò vero viribus nostris hoc specialiter non possumus perficere.

Gula quid.

Hieron. ep. ad
Rustic. cir.
med. Ioan.
Clim. de gu-
la, gr. 14. cir.
fin.

Hieron. ibid.
ubi supra
prox. in sensu.
Virtus so-
brietatis &
gradus eius.

Vnde

Vnde radicale remedium secundum Augustinum pluribus locis libri confessionum de continentia, & alios sanctos, est, ut homo cor suum humiliet, & cognoscat propriam fragilitatem, & recurrat ad misericordiam Dei. Sunt quædam remedia, quæ magis luxuriam remouent ab anima, ut contritio spiritus, frequens oratio, continua meditatio mortis, inferni, & similitum præmissorum. Horum remediorum ratio patet ex his, quæ dicta sunt de gula. Item repressio interiorum affectionum, & malarum cogitationum, quod fit maxime per alia deuota, & spiritualia desideria. Item sunt quædam remedia, quæ magis restringunt luxuriam, abstinere à carne, & ieiunium. Maxime autem est tenendum contra hoc vitium æquale moderatumque ieiunium. Item opus manuum instabiles cordis peruagationes coercens. Sunt quædam, quæ directe iuuant contra vtraque, id est, luxuriam tam in carne, quam in anima, sicut est custodia diligens sensuum. Hi enim sunt fenestræ, per quas hoc vitium intrat. Item fuga societatis mulierum, nec familiaritatem habere cum eis, nec solum cum sola, maxime in secreto loco, loqui, nec domus earum, secundum Hieronymum frequentare.

Primus gradus castitatis est, ut viriliter cum labore abstineas ab actu carnis, cum proposito sic manendi, & neques semper consensum motibus illicitis.

Secundus, ut per remedia prædicta, & alia similia, caro tua spiritui tuo subiugetur, ut rarius tenteris, & facilius tentatio ceditur imperado magis, quam reluctando.

Tertius gradus castitatis est, ita domitas habere concupiscentias carnis, ut vix rarissime & tenuissime sentias, & talem te induisse affectum, ut cum nausea & horrore inde audeas vel loquaris.

C A P V T III.

De philargyria vel auaritia, & remedio eius.

Post luxuriam sequitur philargyria vel auaritia, quæ passio vexat tepefactos in seruitio Dei. Nam raro impugnat certantes legitime, præsertim si sub alterius degunt cura. Remedium tibi sit, ut sciens aliquam artem, labore manuum victum & vestitum conquirens, illis sis contentus. Ideo Deo confide, qui non relinquit sperantes in se.

Summa remediorum, si vis auaritiam ad plenum vincere, relinque omnia quæ habes, & alterius curæ te committe, cum aliis viuens in communi. Huic autem vitio in principiis obsta, ut non admittas desiderium cuiusque. Sicut enim hoc vitium in principio facile vincitur, ita si semel admittitur, potest cunctis difficilior excludi.

Primus gradus quo proficis, contra hoc vitium in contemptu mundi est, nihil habere iniusti, & diuitiis non abuti ad peccatum, eleemosynam facere,

Secundus est, nihil habere superfluum, sed necessariis esse contentum. Sed multi necessitatem suam valde amplificanti, sed non est tutum, ut homo in multis sibi confidat, sed potius alteri.

Tertius est, nihil possidere in hoc mundo, sed duntaxat capere vsum necessarium, & frequenter pati penuriam, cibo, potu, & vestitu.

C A P V T IV.

De ira, & remedio eius.

Ira prædicta vitia arcem concupiscentiarum oppugnant. Quartum autem vitium quod est ira, debellat vim irascibilem, & est nocua bestia sibi nocens, & alios scandalizans, virus mortiferum animam interficiens, & spiritum sanctum expellens. Cum autem ira vim irascibilem obtinuit, statim introducit ibi suam familiam, quæ sunt rixa, tumor mentis, contumelia, clamor, indignatio, & blasphemia.

A Remedia contra iram sunt ista, primo os tacendo comprimere, & accensam flammam in corde suffocare. Nota autem quod secundum Ambrosium in libro de officiis, verus præliator eo vsque per timorem, meditationemque mortis & similitum, & maxime deuotam compunctionem (qua secundum Climachum ita extinguitur ira & indignatio, sicut ignis aqua) motus iræ deberet reprimere & mansuefacere, ut morum tranquillitas, vfu quodam, & affectione, & proposito, in naturam vertatur. Multum iuuat contra iram, si quotiens quis in ira recesserit, iam sopita commotione seipsum dure redarguat, & comprehendat, & humiliter reum se det toto corde, ab illis veniam petens, quos offendit.

Gradus autem quibus contra iram ascenditur, patent ex dictis. Primus est iræ resistere cohibendo linguam, membra, &c. ne excedat foris.

Secundus est cum homo iam per exercitia dedit non turbari ex aduersis, sed est quasi in loco munito, non curans ea quæ sibi fiant contraria.

Tertius est, gaudere & in tribulationibus gloriari, cum adsunt, & desiderare cum desunt.

C A P V T V.

De inuidia natura, de ortu eius, atque remedio.

Quintum certamen est contra inuidiam, quàm beatus Gregorius ponit inter vitia capitalia, eo quod ex iurratione habet, quod alia vitia inde sequantur. Licet Cassianus & Isidorus eam inter capitalia non enumerent, eo forsitan, quod ipsa ex vitio capitali suam ducit originem. Ut autem huius vitij naturam per suum effectum in te comprehendas, scire debes, quod inuidia est dolor de bono alterius. Inuidiæ enim obiectum est bonum fraternaliter in quantum est sibi malum. Hoc autem contingit dupliciter, vel tripliciter. Vno modo in quantum sibi imminet malum, ut si inuidemus quod inimicus noster, vel aliquis qui nobis non placet, sit noster prælatus timentes ne nos deprimat, & hoc in casu statet sine peccato. Alio modo quando respicimus bonum proximi, non quod sibi inuidemus illud, sed quia dolemus illud, nobis abesse, & hoc est interdum bonus zelus. Tali enim inuidia debemus omnes tendere ad humilitatem, & charitatem, & obedientiam. Alio modo fit istud, in quantum bonum fratris est diminutium nostræ præcipue gloriæ. Vnde inuidia est præcipue circa illa, in quibus gloria consistit. Vnde generaliter vanagloriosi, & pusillanimes sunt inuidi, quia isti timent minui gloriam suam, illi timent faciliter superari. Hæc inuidia ubi cunque venerit, filias suas secum adducit, quæ sunt odium, susurratio, detractio, exultatio in aduersis proximi, & afflictio in prosperis eius.

Inuidiam verò dilectio proximi expellit, ideo de ipsa dilectione proximi aliqua dicamus. Et primo quibus mediis dilectionem inter nos mutuo seruare possumus. Deinde quomodo quilibet se talem exhibere debeat, ut & ipse diligatur ab aliis, & alios ipse diligat: & ex his sufficientia remedia inuidiæ apparebunt. De primo scias, quod perfecta, vera, & indisrupta dilectio solum inter tales inuolabiliter seruatur, qui sunt vnus propositi, vnus nolle & velle & quodammodo vitiis omnibus expurgati, ut in 16. collatione Patrum dicitur. Et ita summa dilectio erit in patria, & fuisset vera in Paradiso si non primus homo cecidisset.

Attamen sunt quædam remedia, quibus dilectio inter nos acquiritur, & seruatur, & si non perfecta.

Primum est, quod etiam inuidiæ est summum remedium, ut vnusquisque toto corde omnia quæ mundi sunt, ex quibus contentio, rixa, vel inuidia oriri potest, cordialiter despiciat & calcet, siue sunt diuitiæ siue honores.

Secundum, ne quis sapiens sibi sequatur propriam suam voluntatem nulli acquiescens, & hoc causat maxime discordiam, & rancorem.

Remedia
contra iram.
Amb. lib. 1.
offic. cap. 21.
tom. 4.
Ioan. Clim.
de ira vacui-
tate & man-
suetud. gra-
du 8. in prin.

Gregor. lib. 31.
Mor. cap. 17.

Inuidia
quid.

Vanaglorio-
si, & pusilla-
nimes, quare
sunt inuidi
præ ceteris.

Quomodo
mutua dile-
ctio conser-
uetur.

Cass. coll. 16.
cap. 3. & 5.

Cor. 3. 4

Tertiò, vt sciat, quæ vtilia sunt, ac necessaria postponenda bono charitatis. Nam si habeam fidem, ita vt montes transferam; si linguis hominum loquar & Angelorum, charitatem autem non habuero; nihil mihi prodest. Ideo super omnia exercitia in omnibus operibus, præ omnibus debemus quærere fraternam charitatem. Nec est aliquid, quod tantum Angeli & Dominus Angelorum in nobis inuenire desiderant, sicut fraternam vnionem & mutuam charitatem.

C. ff. collat. 16. cap. 26.

Quartum vt vnusquisque summopere iracundiam, & alia quibus fratrem offendit, caueat, & deuiter, & si quando contra fratrem excessit, humiliter satisficiat, si quando frater contra eum rancorem sine causa concepisset, quantum in ipso est, studeat pacificare. Hæc habentur in collatione patrum, xvj.

CAPVT VI.

De acedia, & remediis eius.

Sextum certamen est contra acediam. Cuius natura est, vt tædium boni generet, animi torporem causet, mentem grauet, tristitia, ad somnum & dissolutionem, inclinet, horrorem loci, & cellæ fastidium, fratrum contemptum, & aspernationem gignit, nil operis libet maximè spiritualis. Nam interdum opus manuale arripit, vt possit spiritualia, orationes & similia relinquere. Huius filia sunt malitia, id est voluntas machinandi malum, desperatio, pusillanimitas, rancor, id est odium inueteratum, torpor circa præcepta Dei, euagatio mentis circa illicita.

Remedia contra acediam.

Summum remedium contra acediam est, nunquam tædere, sed repugnando acedie obuiare & vincere eam laborando. Attamen homo potest opera sua variare, vt nunc oret, nunc legat, nunc meditetur, &c. vt si vnum non sapiat, sapiat saltem aliud, sicut febricitanti habenti gustum infectum, apponuntur multa fercula. Item contra tædium cordis, valet varietas actionis. Item valet compunctio. Qui enim lugeat seipsum, non nouit acediam, ait Climachus. Ligetur ergo iste tyrannus memoria offensionum & delictorum, & percutiatur opere manuum, & interea meditatione futurorum bonorum.

Ioan. Clim. e acedia gradu 12. statim à princ.

CAPVT VII.

De tristitia natura, & pugna contra tristitiam.

NOta, quòd tristitia mala est duplex. Nam quandoque tristitia dicitur generaliter, ita quòd versetur circa omnes passionem: nam in omni passione est inuenire tristitiam & delectationem, secundum quod suum obiectum adipiscitur, vel ab ea repellitur. Et hanc tristitiam in tantum superabis, in quantum singula vitia extirpaueris, si multum, multum si parum, parum, omnino autem, si omnino ipsam necas. Sed ad hoc quis idoneus? Alia est specialis circa diuinam, tædium, & ista potest comprehendere sub acedia. Tristitiæ origo difficulter est cognoscibilis, eo quòd tam multas habeat origines omniumque vitia & affectiones.

Contra hæc duo vitia acediam, & tristitiam, pugnat charitas Dei, quæ nunquam est otiosa contra acediam. Ad quam charitatem triplici gradu perueharis.

Primus, sic vt licitis concessis, vt tamen illicita deuiter.

Secundus est feruentiori desiderio omnia quæ Dei sunt, studiosè facere in se, & in alijs promouere.

Tertiò est tanto affectu æstare ad Deum, quòd quasi sine ipso viuere non possit. Valet etiam contra tristitiam deuota confabulatio in bona societate, memoria benignitatis & misericordie Dei. Item deuotus cantus, vt dicit Paulus ad Ephesios.

Ephes. 5. d

CAPVT VIII.

De vana gloria, & remediis eius.

SI omnia prædicta vitia viceris, quòd sine maximis laboribus & multis doloribus non fit, si tamen fit tunc amplius à vana gloria cauere debes. Hæc enim occulte virtutibus se ingerit, ita vt vix à spiritualibus semper valeat comprehendere. Hæc est multiformiter vana, semper & in omnibus vanitatem ingerens in vestitu, in apparatu, in loquela, in taciturnitate. Si veste pretiosa indutus fueris, adest, si humilis fueris, amplius gloriatur; si loqueris, gaudet vnde dixeris; si taces, laudat te velut humilem. Ipsa semper suggerit, & magnum desiderium ingerit ad illa, in quibus laus & honor consistit, etiam per magna pericula & labores, & maiorem fortitudinem dat suis amatoribus quàm spes beatitudinis veris præliatoribus. Hæc eadem bestia suggerit gradum clericatus, presbyterij, & diaconatus. Si quis tamen eum vellet cogere, nam per se non vult, ne ipse appetere videatur. Vide super hoc exemplum libro de institutis cœnobiorum Cassiani. Non possunt varietates huius bestie explicari, sed vbicunque eam proieceris, semper stat aculeo recto sicut tribulus. Ipsa est sicut allium quoties vnum tegmen remoueris, aliud adhuc intus habet, ubi autem ipsa intrauerit, matrem dolosam sequuntur filie peruersæ, quæ sunt inobedientia, contentio, iactantia, hypocrisis, pertinacia, discordia, nouorum præsumptio seu inuentio.

Cassian. de instit. cœnobi. lib. 11. cap. 14. & 15.

Quam vanam gloriam si vincere desideras, caue summo studio, ne quicquam intentione gloriæ incipias facere, cogitans illud Saluatoris: Receperunt mercedem suam. Et illud: Quoniam Deus dissipauit ossa eorum, qui hominibus placent, confusi sunt, quoniam Deus spreuit eos. Item illud: Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem. Secundo deberes niti, illud, quod bona intentione incæpisti, simili custodia ab iniquatione gloriæ custodire. Item quidquid singulare est, & vnde laus & gloria posset conquiri, semper vitandum est bellanti contra hanc bestiam. Nam principium priuationis vanæ gloriæ, secundum Climachum est, custodia oris, & amor humilis societatis, ignominia consummata, coram multitudine miserabiliter adinueniri. Chrysostomus: Vnicum vanæ gloriæ remedium, orare Deum, vt ipse te liberet.

Matth. 6. a Psal. 51. b

Gal. 1. b

Ioan. Clim. gradu 21. de cenodoxia prope fin.

CAPVT IX.

De superbia, & remediis eius.

Vltimo aggredienda est ipsa superbia, vitiorum regina, vitiorum radix, virtutum omnium deuoratrix, quæ tantæ est fortitudinis & seueritatis, vt Luciferum eijceret de cælo. Attamen puer David in Domino confidens, per humilitatem, Goliath, quantalibet esset staturæ enormitate erectus prostrauit.

1. Reg. 17.

Est autem superbia duplex, vna spiritualis pulsans, scilicet virtuosos de perfectione; alia carnalis, quæ minus perfectos pulsant de aliqua excellentia exteriori. Nam primæ est in corde suo magna merita sibi depingere, spirituales gratias attribuere sibi, quantum Deus eum diligat cogitare, mirari, quòd non faciat mirabilia, turbare quòd Deus non dat sibi nescio quid speciale, & alios velut carnales despiciere. Et hæc est multum periculosa, & plusquam vitia carnalia. Nollum vitium est, quod ita omnes virtutes exhauriat, cunctaque iustitia, & sanctitate hominem expoliet, quemadmodum huius superbiæ malum.

Superbia duplex.

Qui autem huius nequissimi spiritus laqueos vult euadere, debet in singulis, in quibus se senserit virtutibus profecisse, dicere ex sententia: Gratia Dei sum id quod sum, & cogitare Deum esse, qui operatur in nobis, & velle, & perficere pro bona voluntate. Item diligenter

1. Cor. 15. b

confide

considerare, quia bona nostra non sunt à nobis, sed dona Dei, de quibus districtè sumus rationem reddituri. Item bona nostra quàm multis malis sunt permixta, tepiditate, hypocrisis, &c. Item considerare, quàm multa sint in nobis mala, & vitiosa. Item attendere meliores nobis homines & Angelos, ut ita in comparatione vilescamus nobis.

Carnalis autem superbia his indiciis demonstratur. Est clamosa dum tacet, amara & indignabunda, & indissolubila lætitia, risus irrationabilis & sine causa, in tristitia sua est seuera, dura, reprehendit cum rancore non ex compassione, verba profert passim sine aliqua cordis gravitate, vel ponderatione, expers patientiæ, charitatis, aliena audacter iniuriat, sed pusillanimitèr iniuriam patitur, difficulter aliis obedit, exhortationem recipere spernit, in propria voluntate permanens, sed vult propria statuere, nunquam alterius diffinitioni acquiescere, non vult consilium ab aliquo recipere, magis sibi credens quàm sapientibus.

Huius remedium primum est obedientia simplici corde suscepta, & humiliter exhibita. Secundum, ut intimo cordis affectu fratribus nostris humilitatem exhibeamus, in nullo eos lædere acquiescentes. Item semper niti exercere nos in humilibus operibus, vilibus & despectis officiis, puta ministrare in coquina, lavare scutellas, purgare domum, semper vilia officia eligere humili habitu, humilibus gestis incedere. Hæc si in consuetudinem venerint cor ad humilitatem inclinant. Item honorem fugere, magis semper eligere ministrare, quàm ministrari, superba vocabula & nomen iactantiæ etiam à propria familia deuitare. Item omnia signa, & quæque facta, iactantiam vel vanitatem præsententia declinare.

Humilitas quæ contra superbiam pugnat tres habet gradus.

Primus est, ut homo seipsum cognoscat infirmum, inopem boni, vitiosum, & si quos alios habet defectus, & non eleuet se supra se.

Secundus est, cum homo se desiderat ab aliis reputari, qualem seipse noscit in veritate, scilicet vilem, inopem, superbum, &c.

Tertius est, quando homo in magnis virtutibus, & honoribus non extollitur, & nihil sibi ex hoc blanditur, totum in illum refundens à quo totum accepit, & ei integrum restituens. Talis fuit humilitas Christi, & talis Angelorum, & Sanctorum in gloria.

S. BONAVENTURÆ Eximij Ecclesiæ Doctoris,

Opusculum, quod inscribitur.

SPECULVM ANIMÆ.

Aperte huic opusculo S. Bonaventura, Speculum animæ, nomē dedit. Sicut enim in speculo obiectarum rerum imagines apparent, & quisque in eo effigiem suam intuetur: ita in hoc tractatu capitalia vitia, eorumque propaggines adeò perspicuè cernuntur, ut eo sibi ob oculos mentis proposito non mediocriter iuuetur is, qui conscientiam suam examinare, & patrata scelera inquirere, eademque in memoriam revocare studet, ad integram eorum confessionem. Hoc autem opusculum tripartitum est. Primo siquidem Auctor præfationem præmittit, in qua describit arborem, cuius radix cupiditas est, truncus vero voluntatis consensus, rami affectiones variae, quæ, ut ipse ait, ex voluntate procedunt, & secundum eius conditionem pensantur. Deinde per tria capita tractat de tribus precipuis huius arboris ramis,

A scilicet superbia, concupiscentia diuitiarum, & concupiscentia carnis. Postremo, ut facilius sibi arborem quisque confingat, breviori, quo potest compendio, seu epilogo, hæc omnia comprehendit. De hac legendus est Auctor his præsertim in locis, videlicet 2. Sent. d. 35. & 36. Breuior. p. 3. per tot. isidem Centiloq. p. 1. Diet. salut. tit. 1. opus. proxime seq. & plerisque in aliis.

CAPITA HVIVS OPVSCVLI.

De superbia. Cap. I.
De Concupiscentia diuitiarum. Cap. II.
De Concupiscentia carnis. Cap. III.
Epilogus prædictorum, ubi Arbor describitur. Cap. IV.

P R Æ F A T I O.

ARBOR mala fructus malos facit, dicit Dominus, secundum Glossam interlinealem ibidem. Mala arbor, mala voluntas est, ex qua secundum aliam Glossam, fructus malæ operationis procedit. Huius autem arboris folia, mala verba sunt, secundum Glossam in principio Psalmistæ super illud: Et folium eius non defluet. Per folia enim verba signantur, folia siquidem vanitatem & fluxibilitatem habent, quod est de natura verborum. Huius arboris rami sunt affectiones diuersæ, quæ ex voluntate procedunt, & secundum eius conditionem pensantur. Si enim voluntas mala est, ramis suis suam corruptionem immittit, secundum illud Apostoli: Si radix sancta, & rami, &c. Truncus autem istius arboris est voluntatis consensus, quoniam sicut radix ramos suos, nisi mediante trunco, non potest expandere; sic nec radix malæ voluntatis, ramos vitiorum non potest emitte, nisi mediante consensu. Siquidem secundum Gregorium, suggestionem, delectationem, & consensum peccatum perficitur. Radix autem istius arboris secundum Apostolum est cupiditas. Licet autem radix arbori præter originem, tamen à fructu incipimus, per folia & ramos & truncum descendentes per ordinem ad radicem, ut iterum incipientes ab ipsa, qualiter procedant ascendendo monstremus.

Sciendum igitur, quodd hæc radix, quæ cupiditas, vel concupiscentia nominatur, secundum Bedam, ex corruptione seminis transfusa per primos parentes ad posterum habet ortum. Sicut autem materialis radix humorem trahit & germinat: sic radix concupiscentiæ, secundum Gregorium, ab imaginatione suggesta, ab extrinseco sumit naturam, qua mediante germinat, cum delectatio ex imaginatione procedat. Tunc autem emitit virtus, cum ex delectatione consensus oritur, quia secundum Augustinum, est duplex consensus, scilicet in delectatione & opere. Cum enim ex imaginatione, & delectatione morosa cum aduersione periculi, consensus in delectationem sequitur, etiam si opere non complendum decernat, mortale est. Et propter hoc secundum Augustinum, totus homo damnabitur, licet iste progressus peccati, qui diuinus est, potissimè in peccato carnali locum habeat, & manifestius ibidem appareat; tamen & in omnibus aliis mortalibus locum habet. Si enim quodcumque peccatum mortale, mente per cogitationem teneris, & delectationem consensus in ipsum sequatur absque consensu in opus si facultas adesset, nihilominus est mortale.

Ut autem de radice ista plenior notitiam habeamus, & quomodo ex ipsa fructus malæ operationis procedat, quadruplicem actuum differentiam assignamus. Sunt enim quidam actus, qui de natura sui bonum dicunt. Sunt alij, qui quantum de natura sui esse, indifferentiam habent, nec boni, nec mali, in genere moris dicuntur, ut leuare festucam, & huiusmodi. Sunt alij, qui de natura sui malum dicunt, & tamen aliqua de causa vel fine, bonitatem moris fortiri possunt: ut occidere hominem, quod quidem existente iustitia bonum fieri

Mat. 7. c

Psal. 1. a

Rom. 11. b

Greg. in Reg. lib. 12. ind. 7. ep. 31. interrog. 11. a 1. Tim. 6. b

Bedam in ep. ad Rom. c. 5. in illa v. rba, Propter: a sicut per vñ homin. m. & c. b Greg. ibidem ubi sup. interrog. 10. circa med. in sensu. c August. de Gen. cont. Manich. lib. 2. c. 24. prope finem. 1. d ibidem.

Actum quadruplex differentia.

Augr. 7. de
serm. Dom.
in mon. 1.
2. cap. 28.
tom. 4.

Amb. lib. 1.
offic. cap. 30.
ante med.
tom. 4.

Luc. 13. b

Circumstan-
tiæ actuum.

potest, licet de sui genere malum dicat. Sunt autem, secundum Augustinum alij, qui ita habent deformitatem annexam, quod nullo bono fine vel intentione possunt fieri, nec facientem excusare: vt fornicari, vel iniustitiam facere, vel adulterium committere, & huiusmodi. Hoc igitur circa istam materiam est sciendum, quod secundum Ambrosium, Affectus nomen operi imponit, & ex intentione opera iudicantur. Quod quidem de duobus primis generibus actuum intelligit Ambrosius, scilicet quando bonum est, vel indifferens. Si enim aliquis intentione inanis gloriæ pascit pauperem, vel ex contemptu festucam erigit, ex mala intentione procedit & rationem radicis sortitur. In alio autem genere actuum, sola iusta intentio opus bonum facere potest. In quarto autem genere actuum, nulla intentio vel finis potest facere bonum actum: quacumq; enim intentione quis fornicationem, vel actum adulterij committat, nullatenus excusatur. Hoc etiam circa istam arborem est sciendum, quod truncus istius arboris, rami & fructus cum foliis, ex quibusdam circumstantiis quantitatem assumunt, sicut materialis arbor ex sterquilinijs, & corruptionis iniectio in fructibus & alijs recipit incrementum, secundum quod dicit colonus ille in Luca. Hæ autem circumstantiæ hoc variculo continentur, videlicet.

Quo, quis, ubi, cum quo, quotiens, cur, quomodo, quando!
Quo, motu supple, utrum ex tentatione graui, vel leui, vel nulla, si malitia vel infirmitate, vel ignorantia. Quis, persona, prælatus, vel ordinatus, clericus, vel alius, vel alij in exemplum positi religiosi, vel huiusmodi, in quibus peccatum aggravari potest ratione personæ. Vbi, si in loco sacro, vel communi, ita quod malum possit esse alijs in exemplum. Cum quo, si multos ad simile malum traxit, &c. Quotiens, si habuit in consuetudine. Cur, scilicet quo fine vel intentione, licet enim malum facere bona intentione, non excuset à toto, tamen excusat à tanto. Similiter autem & perversa intentione, aggravat peccatum. Quomodo, si fortè modum nouum, modum effrænatum peccati inuenit. Quando, ut si fortè tempus sacrum, vel orationi deputatum, in peccato expendit. Sunt autem aliæ circumstantiæ, quæ specialem speciem dant peccato, vt cognoscere uxorem alterius, & similia, quæ nullatenus à confitente omitti debent, & plenius in arboris prosecutione patebunt. Quod autem, ut iam supradictum est, secundum Apostolum, rami & fructus ex radice pensantur, satis de facili potest quisq; perpendere, si peccatum eius radicem mortalem habet, & ponitur exemplum. Videre enim mulierem de se non habet rationem peccati, nec tangere, & tamen si de radice luxuriæ procedat directè, cuius malus habitus latet interius est mortale. Quando autem radix rationem mortalis habeat, in prosecutione, & formatione arboris poterit plenius pertractari. Hoc autem addo, quod illud mortale de suo genere dicitur, quod directè est contra Deum, vel proximum. Directè autem dico, quia sicut in materiali arbore ex trunco vel ramis, quædam pullulationes indirectè procedunt, quas adulterinas vocamus: ita ex radice malæ voluntatis, quam concupiscentiam nominamus, multa semina prodeunt, quæ directè contra Deum vel proximum non faciunt, sed aliquantulum indirectè, & talia venialia nuncupantur. Vnde etiam aduertendum, quod multa talia ponuntur in formatione istius arboris, quæ licet in se, & in suo genere mortalia non dicantur, tamen ad suam radicem relata, & eidem coniuncta, possunt habere rationem mortalis. Licet autem contingat interdum, quod vnum opus, & idem à diuersis trahat originem, vt percutere, ex superbia, inuidia, & ira potest procedere: tamen idem actus in arbore nullatenus iteratur. Sed verè pœnitens, arboris inspector, diligenter aduertat, quibus ex causis & radicibus actus ille inueniatur in ipso, digna etiam de liberatione consideret progressum peccati, quomodo radix concupiscentiæ germinauerit in ipso, & circumstantiis de quibus superius est expressum. Et si de fructu, vel folijs, vel ramis arboris se comedisse aduertat, per con-

sessionem euomat, vt animæ recuperet sanitatem. Hæc est enim arbor, de cuius fructu mortifero protoplasti parentes contra præceptum summi medici gustauerunt, & mortem experti sunt, quam ad posteros transmiserunt. Et hæc est arbor, quæ secundum testimonium Matthæi excidetur, & in ignem mittetur, & ardebit.

His ergo prælibatis, arborem imaginariam describamus, in cuius radice sit illa Apostoli auctoritas: Radix omnium malorum cupiditas. Truncus autem istius arboris taliter describatur, quod ab imaginatione incipiat, & in delectatione morosa cum aduersione periculi sit eius medium, & in consensu triplici terminetur, scilicet in consensu, in delectatione, & in opere, secundum quod progressus peccati superius est expressus. Quia autem omne peccatum vel cogitatione, vel locutione, vel opere perpetratur, & sicut supra probatum est, in ramo mala voluntas significatur, in verbo autem folium, fructus in opere: ideo omnia peccata, quæ in progressu occurrunt, quæ ad cogitationem pertinent per modum rami, quæ verò ad locutionem per modum foliorum, quæ autem ad opus per modum fructuum in arbore describantur. Sed hos ramos, fructus, & folia, describamus huius arboris. Siquidem secundum Ioannis testimonium, tres rami principales ex radice concupiscentiæ prodeunt, quoniam omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ, quæ concupiscentia honoris nominatur. Et de hoc ultimo, primo est dicendum, tanquam de grossiori, & à quo plures rami, onusti fructu, & folijs mortiferis oriuntur, & primo de superbia.

C A P V T I.

De primo principali ramo, scilicet Superbia.

Hic igitur ramus, qui superbia nominatur, in genere suo mortale peccatum dicitur, quoniam directè est contra Deum, & eius reuerentiam, cum scilicet creatura ultra quod à factore accepit, extollitur, & quasi usurpare præsumit. Vnde & Gregorius 34. Moralium dicit: Evidentissimum signum reproborum est superbia. Per hoc patet, quod illa superbia est mortalis, qua quis se ultra merita extollere appetit, & se melioribus anteponeat, & hoc si ex deliberatione procedat. Sicut enim alia peccata carnalia motus habent, qui præueniunt rationem, quibus ratio non consentit: sic & superbiæ motus quamplurimi in homine rationem præueniunt, quos ratio aduertens reprimit, vel saltem non consentit. Hic autem ramus superbiæ tres præcipuè ramos habet, scilicet præsumptionem, contemptum, & inanem gloriam.

Præsumptio in hoc consistit præcipuè, quod homo præsumit gratiam se habere, vel ex se, vel pro meritis suis, vel falso, vel plus alijs, vnde versus.

Ex se pro meritis falso plus omnibus inflat.

Et secundum hoc præsumptio quatuor ramos habet secundum Gregorium in Moralibus. Hi autem rami cum suis fructibus, & folijs habent rationem mortalis, eo modo, quo de superbia est prædictum. Ex hoc autem ultimo ramo, scilicet plus omnibus, duplex ramus oritur. Hoc enim in gratuitis sicut in virtutibus, vel in gratis datis, scilicet in gratiis exterioribus potest intelligi. Ex quorum ramorum medio oritur elatio cordis inordinata, & confidentia de se, & inepta audacia. Ex ramo autem, qui est præsumptio de bonis gratuitis, oritur folium diuinæ tentationis, & fructus discriminis. Appellatur Dei tentatio, quando quis experimentum diuinæ potentiæ quærit, vt sicut petere absq; necessitate. Discrimen autem dicitur, quando quis se exponit periculo, in sola diuina virtute confidens, contempro humano adiutorio, absq; necessitate fidei, vel Ecclesiæ, & habet rationem mortalis. Vnde dicitur in Deuteronomio: Non tentabis Dominum Deum tuum, dicit Glossa:

Gen. 3.

Matth. 3. b

1. Tim. 6. b

2. Ioan. 2. c

Gregor. lib.
34. Mor. cap.
ult. cir. fin.

Præsumptio
quid.

Gregor. lib.
31. Mor. cap.
17. post me-
dium.

Deut. 6. d

Deum

Deum tentat, qui habens quod faciat sine ratione se committit periculo.

Contemptus
quid.

Secundus ramus superbiæ est contemptus, eo enim quo quis alios se præsumit supergredi, Deum contemnit & hominem, & secundum hoc hic ramus in duos diuiditur, videlicet in contemptum Dei, & proximi, qui planè habent rationem mortalis: quia contra charitatem Dei & proximi sunt directi. Ex ramorum istorum medio procedit ramus inobedientiæ, per quam à potestate alterius, & subiectione se eximit, nulli volens subesse. Ex primo autem ramo, qui est contemnere proximum, procedunt illi fructus, scilicet se à societate & verbo subtrahere, & gestu indignationem, vel contemptum ostendere, folia etiam ex ipso procedunt, quæ sunt verborum indignatio irreuerentia in verbo, * ironia, derisio, sub-

* Hæc sup-
pleta sunt ex
quarto capite
ubi continetur
horum
epilogus.

sannatio, quæ omnia sunt contra charitatem ad proximum, & mortalia sunt, secundum quod ex superbia & contemptu nascuntur. Est autem ironia alterius detestatio per contrarium. Derisio autem, & subsannatio differunt: quoniam derisio fit in voce, sed subsannatio fit in gestu, vel trahendo linguam, vel faciendo nutus, & similia, irreuerentia autem in modo loquendi. Cum hoc autem folio est irreuerentia in facto, ex quorum medio procedunt isti fructus, scilicet irreuerentia facta parentibus, prælati, principibus, maioribus, senioribus, patribus spiritualibus, & sanctis viris, locis, & rebus sacris, & temporibus, ut in violatione festorum contingit, & præcipue sacramentis, maxime sacramento altaris. Qui enim excommunicatus, vel suspensus vel interdictus, vel in mortali peccato solemniter in Ecclesia officiat, vel sacramentum administrat, vel recipit in mortali, vel irregularis, vel inconfessus post mortale, cum copia sacerdotis celebrat, vel notorius peccator officium correctionis exercet, vel excommunicato scienter participat in diuinis, & hoc scienter faciat, & ignarus iuris existat, irreuerentiam diuinis exhibet, & mortaliter peccat. Hoc etiam sciendum est, quod excommunicati vel interdicti, qui se ingerunt diuinis, si hoc scienter faciant contra præceptum Ecclesiæ, mortaliter peccant. Alia etiam supra posita rationem mortalis peccati habere possunt, secundum quod ex ramo contemptus procedunt.

Nota pro
excommuni-
catis.

Secundus ramus, qui ex contemptu Dei & proximi oritur, est superbia, quæ quidem respectu Dei manifestè mortale est, respectu etiam maiorum quibus obedire debemus, siue parentibus, siue prælati rationem mortalis habet, si præcipiantur licita & honesta. Vnde dicit Apostolus: Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Et parentibus non obedire, ab eodem Apostolo inter mortalia computatur.

Rom. 13. 2

Rom. 1. 2

Inobedien-
tia duplex.

Ex medio autem ramorum inobedientiæ respectu Dei & proximi, procedit ramus impatientiæ similiter bipartitus contra Deum, & proximum, & ista quidem impatientia ex inobedientia oriri dicitur: quia cum à superiori aliquid faciendum imponitur, quod peruersæ displicet voluntati, in ipsa impatientia excitatur, quod nihil aliud est, quam immoderata animi perturbatio, ex dicto vel facto alterius, quod personam ipsius tangit, & in quo se reputat grauari, vnde hoc laborat vitio, qui infirmitates, vel infortunium, vel onus impositum non sustinet patienter, & habet rationem mortalis, cum vsque ad odium Dei, & proximi se extendit. Et secundum hoc, ex hoc ramo impatientiæ procedit aliud, scilicet odium Dei, qui licet in se odio haberi non possit, tamen in effectibus suis odiri potest. Ex hoc ramo folium blasphemiarum, & murmuris nascitur, & manifestè rationem habet mortalis.

Murmura-
tionis des-
criptio.

Ex ramo autem impatientiæ ad prælatum oritur, & murmuratio, folium scilicet vento superbiæ agitarum. Est autem murmuratio, iniusta querela contra superiores latenter multorum auribus conculcata, & habet rationem mortalis, secundum quod ad alterius diffamationem anhelat. Cum hoc autem folio est fructus obstinationis, & pertinaciæ.

Est autem Pertinacia, perseverantia in malo propo-

to contra voluntatem superiorum. Ex qua oritur folium rebellionis apertæ, & fructum transgressionis secum habet, quæ omnia habent rationem mortalis, secundum quod ex inobedientia oriuntur. Cum fructu autem transgressionis sunt excommunicationis, interdicti, & suspensionis sententiæ, quas sustinere procedit ex inobedientia, si debite infligantur.

Item ex ramo inobedientiæ ramus infidelitatis procedit, secundum quam aliquis se ab obedientia Romanæ Ecclesiæ alienat. Et quidem hic ramus in hos ramos se diuidit, scilicet in hæsitationem, dubitationem, & errorem, & hos fructus habet, hæresim, schisma, sortilegium, & diuinationis, superstitionisq; folia, quæ etiam fructus apostasiæ, & idololatriæ secum habent. Et de singulis, quid sint per ordinem exprimamus.

Est autem hæsitatio, mentis titillatio contra fidem, cum scilicet intellectus non perfecte consentit his, quæ sunt fidei, sed dubitat, quod etiam de suo genere est mortale.

Est autem error, quando iam tenetur contrarium fidei, siue scienter, siue ignoranter. Sed tamen multum interest: qui enim credenda nouit per fidem Ecclesiæ, & tenet contrarium, peccat mortaliter: qui autem ex simplicitate ignorat, si tamen intentionem, & voluntatem habeat generaliter credendi, quod credit Ecclesia, nullatenus iudicandum est mortale. Si quis ex simplicitate veritatem videre oculis corporalibus credat, non propter hoc contemnendus est, cum paratus sit credere, quod credit Ecclesia indistinctè. Vnde dicit Augustinus: Errare potero, sed hæreticus non ero.

Est autem hæresis, obstinata affirmatio contra fidem. Schisma à autem scissione dictum est. Vnde ille schismaticus dicitur, qui ab unitate Ecclesiæ se separare intendit, licet eadem sentiat, quæ tenet Ecclesia & fides catholica secundum Augustinum contra Faustum.

Sortilegium est, cum id quod futurum est, inquiritur, & habet multas species, quæ per folia in arbore designantur, scilicet diuinationes per astra, per incantationes, per dæmonum consultationes, per garrum auium, quod dicitur augurium, per ligaturas nominum, temporum obseruationes, & somniorum, quæ omnia prohibentur ab Ecclesia tanquam mala, & habent rationem mortalis: quia quod soli Deo competit, attribuitur creaturæ. Hoc tamen circa obseruantiam temporum, & orationes debes aduertere, quod sortiuntur sortilegij rationem, quando scilicet creditur, quod magis valeant ad vnum effectum, quam ad alium, vel quando quis confidit in determinato orationum numero, vel effectum optatum, qui sic fecerit, infallibiliter consequi putat.

Quid autem sit apostasia, à fide, vel idololatria planè pater.

Tertius ramus superbiæ est inanis gloria, qua quis appetit suam excellentiam ostendere, quæ habet rationem mortalis, in quantum quis gloriam sibi appetit, quæ soli Deo debetur, quoniam ipse fecit nos, & non ipsi nos. Vnde qui gloriam non refert in Deum, vel sic gloriam affectat acquirere, quod si ex hoc assequatur, offensam Dei non metuit, mortaliter peccat. Vnde Augustinus in libro de ciuitate Dei, dicit: Hoc vitium inimicum est piæ fidei, si maior in corde sit cupiditas gloriæ, quam Dei timor & amor. Si autem in bono proprio, quis inaniter gloriatur, ita tamen quod ibidem non sistat, vel actu vel habitu in Deum referat, nec ut hoc acquireret aliquo modo Deum velle offendere, nullatenus est iudicandum mortale.

Ex hoc inanis gloriæ ramo quatuor rami oriuntur, scilicet ambitio honoris, & fauoris humani appetitus, confusionis timor, & laudis amor. Ex primo autem ramo inanis gloriæ, qui est ambitio, oritur fructus pompæ, qui tres fructus habet, & vnum folium scilicet fastum in superfluo comitatu, & apparatu, & fastuoso gestu, & affatu, quæ licet mortalia non sint ex suo genere, tamen prout oriuntur ex ramo superbiæ mortalia esse possunt.

Pertinacia
quid.

Hæsitatio
quid.

Error quid.

Hæresis, &
schisma.

August. ha-
bet hoc lib. 2.
con. Cresc.
Gramm. c. 7.
tom. 7.

Augurium
vnde dica-
tur.

Apostasia.

Inanis gloria
quid.

Psal. 99. 4

August. lib. 5.
de ciu. Dei
c. 14. tom. 5.

Ex secundo ramo qui est appetitus humani fauoris, A est adulationis folium, quæ quandoque mortalis, & quandoque venialis, qui enim ad malum alium incitat, malum factum eius laudando per adulationem, vel alij occasionem præbet ut in peccato remaneat, vel ut ultra merita sua efferat ipsum, scilicet falsa laudando, in tali adulatio est mortalis: si autem sola intentione placendi, & ut Dei gratia augeatur, quam in veritate ipse commendat, mortalis nullatenus iudicatur. Et hoc Augustinus in sermone de purgatorio iudicat veniale.

Secundum igitur hoc, folium adulationis in tria diuiditur, quia aut adulatio est de bono habito, aut non habito, vel de malo.

Item ex ramo appetitus fauoris humani, oritur prodigalitis fructus, fit enim homo prodigus, ut humanum fauorem acquirat. Habet autem prodigalitas rationem mortalis, secundum quod bona, quæ utiliter in pauperes fundi debebant, inutiliter expenduntur, & in personis inhonestis non seruando modum, vel tempus. Et quidem hoc vitium, malum est in personis Ecclesiasticis, quorum bona ultra sustentationem personæ & status, debent pauperibus erogari. Secundum hoc autem prodigalitas quatuor fructus habet, quia nec personam, cui dat, nec modum, nec tempus considerat, & incuriam secum habet. Est autem incuria, cum quis sic curam de bonis suis abiicit, quod bona eius depereunt, quæ à Deo collata sunt, ut exinde sustententur pauperes Christi, hæc autem incuria non iudicatur mortalis, nisi secundum quod ex aliqua radice mortali procedit. Quandoque enim ex contemptu temporalium procedit, tamen semper ad indiscretionem pertinet, & ex tanta negligentia procedere potest, quod mortalis esse posset, ut si fortè indigentiam manifestam pauperum viderit, & bona quibus eos iuuare posset, depereire permittit.

Item ex tertio ramo inanis gloriæ, qui est timor confusionis, hi procedunt fructus, mala scilicet verecundia, & falsa humilitas. Verecundia autem hos habet fructus secum, scilicet erubescuntiam diuinorum, ut cum quis erubescit vel facere Missam, vel orare. Item verecundiam paupertatis parentum, vel pauperum amicorum. Item in confessione, secundum quod aliquis confessionem dimittit, vel non confitetur veritatem propter confusionis timorem. Falsa autem humilitas est cum aliquis se ipsum humiliat, ne per superbiam minus reputetur ab aliis. Item ex illo ramo, qui est timor confusionis, hæc folia oriuntur, videlicet veritatis negatio in iudicio, vel extra iudicium, veritatis impugnatio, falsa excusatio, & peccati defensio. Ista autem, quæ ad timorem confusionis pertinent, habent rationem mortalis, non ex genere, sed secundum quod amor fauoris humani, amor diuino præfertur, & eligit hoc magis contra Deum facere, quàm confusionem humanam incurere. Hoc tamen circa negationem veritatis in iudicio aduertendum est, quod ex suo genere mortale est, & quia superiori in iudicio obedire tenemur, & iustitiæ opponitur. Si tamen aliquid superior interroget, quod secundum iuris ordinem interrogare non debet, potest appellari, sed nullo modo licet mentiri.

Ex quarto ramo inanis gloriæ, qui est amor humanæ laudis oriuntur tres fructus, scilicet hypocrisis, ostentatio, singularitas, & iactantia folium quod in quatuor est diuisum. Aut enim est de bono habito, vel non habito, aut de malo facto, vel non facto, & de his per ordinem videamus. Est autem hypocrisis, secundum Isidorum, simulatio boni non existentis, unde est mendacium in signo. Sicut enim mendacium omne non semper est mortale, sed quando est in detrimentum proximi, vel contra veritatem fidei, vel morum: sic nec hypocrisis semper est mortalis, nisi quando fit intentione decipiendi sub specie bonitatis, sicut illi qui simulant sanctitatem, ut bona Ecclesiæ habeant, quæ habere digni non sunt, & Ecclesiam per suam simulationem decipiunt. Quando autem fit intentione laudis, tunc de ea sicut de inani gloria iudicandum est, sicut superius est expressum.

Ostentatio est, quando bonum quod quis habet, vel habere se putat, exterius ostendere nititur, ut laudem humanam exinde consequatur, nec est mortale ex suo genere, nisi secundum quod inanis gloria iudicatur mortalis. Singularitas est, cum quis vult singulariter apparere, & secum habet fructus diuersos, secundum quod in diuersis materiis inuenitur, cum scilicet communia quis non dignatur facere, vel docere, vel modum singularem in factis satagit ostendere, & hoc quandoque rationem mortalis habere dicitur, secundum conditionem radicis, eo modo quo inanis gloria, quæ propter hoc intenditur esse mortalis. Iactantia quandoque mortalis, quandoque venialis. Cum enim quis se iactat de bono quod habet, vel se habere putat, ut inanem gloriam consequatur, tunc iudicandum est de tali iactantia, sicut de radice ipsius. Cum de bono quod non habet, tunc est ibi mendacium, & tunc si tale est mendacium, quod sit contra diuinam reuerentiam, vel proximi charitatem, habet rationem mortalis. Contra Dei reuerentiam se iactabat Phariseus. Cum autem quis de peccato mortali quod non fecit, vel quod fecit, se iactat, mortale est, quoniam in peccato facto sibi complacet, & unde confusionem metuit, quærit gloriam, si factum suum in alios extendit.

Item nota, quod fructus singularitatis, qui procedit ex inani gloria, iam supradiximus, non solum per modum fructus in opere, sed etiam per modum rami, debet describi in arbore, ad significandam voluntatem singularem apparendi. Ex hoc autem ramo procedit ramus inuidiæ. Sic autem ex voluntate singulariter apparendi procedit, quia dum quis videri singulariter appetit, si aliquem videt in gratia præeminere qui eius offuscet gratiam, eidem inuidet, & est peccatum mortale.

Est autem inuidia tristitia de bono alterius secundum Damascenum. Circa quod notandum, quod hoc quatuor modis potest contingere, vno quidem modo, cum quis bonum alterius sibi esse damnosum aduertit, & cum quis de promotione inimicorum tristatur, & hoc rationem mortalis non habet. Item secundum quod quis bonum videt in alio, in quo defectum patitur, & ex quo dolet, non quidem, quia alius bonum habeat, sed quia ipse non habet, & non habet rationem peccati. Item alio modo dolet quis de bono alterius in quantum ipsum indignum videt bonis, quæ habet, & hoc etiam non habet rationem peccati in bonis temporalibus, quæ homini quandoque proficiunt ad ruinam. Alio modo quis dolet de bono alterius, secundum quod per bonum alterius gloriam suam putat diminui, & hoc est inuidia, quæ iudicatur mortalis, & quia ex ramo procedit superbiæ, & quia directè opponitur charitati, in qua vita animæ conseruatur. Sicut autem de superbia dictum est, quod quidam motus præueniunt rationem, quibus ratio non consentit, nec habent rationem mortalis, ita & de inuidia est dicendum.

De ramo autem inuidiæ præcipue, exeunt duo rami, scilicet exultatio in aduersis, & dolor in prosperis, qui, sicut dictum est de inuidia, rationem habent mortalis. De primo autem ramo, scilicet de gaudio in aduersis, oriuntur hi fructus, machinatio, scandalum, insidiæ, proditio, suspicio, & iudicium. Inter hæc folia, discordiarum seminatio, secretorum & confessionis reuelatio, signo, vel verbo, vel circumstantia, & falsum testimonium, de quibus sigillatim aliquid est dicendum.

Machinatio, est mali occulta, & studiosa procuratio. Scandalum secundum Augustinum est dictum vel factum minus rectum, præbens alij occasionem ruinæ, cum scilicet aliquis alium in malum inducit, & est mortalis, cum aliquis per consilium vel exemplum ex intentione inducitur in mortale. Insidiæ sunt, prout hic de insidiis loquimur, inuestigatio & consideratio factorum alterius, ut accusari possit deprehensus in malo. Proditio est, cum aliquis amicitiam ad alium simulat, ut ipsum decipiat, de quo dicit Boëtius, quod nulla pestis efficacior est ad nocendum, quàm familiaris inimicus. Suspicio

Ostentatio.

Singularitas.

Iactantia.

Luc. 18.

Inuidia quid. Damasc. or. 1. lib. 2. c. 14.

De ramis, fructibus & foliis, inuidiæ.

Machinatio quid. Scandalum quid. Hieron. posuit in c. 15. Math. in illa verba: Scis, quia Pharisei, &c. tomo 6. Insidiæ quid.

August. de sanctis, serm. 41. ante med. tom. 10.

Incuria quid sit.

Humilitas falsa quid.

Hypocrisis. fid. de summo bono c. 24. sent. 2.

Suspicio
quid.
Iudicium
peruersum
quid.

1. Cor. 4. 6

Proverb. 6. 6

Ecclesi. 10. 6

Proverb. 22. 6

Ecclesi. 11. 4

Rom. 1. 4

spicio est, cum quis facilis est, ut malum de alio suspice-
tur, unde Tullius: Suspicio est mala opinio, ex leuibus
causis, & hoc ex mala affectione inuidiæ procedit, & tunc
habet rationem mortalis, alia autem non iudicatur mor-
talis. Iudicium peruersum est, cum quis ad alium male
affectus, non solum malum suspicatur in ipso ex causis
leuibus, verum etiam diffinit in corde vel ore sententia-
liter peccatum mortale committi ab aliquo, & hoc de
suo genere est mortale, ex quacunque radice procedat.
Vnde Glossa super illud ad Corinthios: Nolite ante tem-
pus iudicare. Suspicionem vitare non possumus, quia ho-
mines sumus: iudicia tamen, id est, sententias diffinitivas
cauere debemus. Hoc autem iudicium semper est nimis
grauē peccatum, & procedit, cum quis ex sola suspitione
ex causis leuibus condemnatur. Item folia quæ de ramo
isto procedunt, sicut dictum est, sunt discordiarum semi-
natio. Cum enim aduersitati quis congaudet alterius,
alios concitat contra ipsum, quod est peccatum mortale.
Vnde in proverbiis dicitur: Sex sunt quæ odit Dominus,
& ultimum ponitur tanquam peius. Qui seminat inter
fratres discordias. Item secretorum reuelatio, tunc est
peccatum mortale, cum tale secretum est quod in illius,
qui secretum commisit, potest verti detrimentum, tunc
autem maximum est peccatum, cum videlicet ad reuelationem
confessionis, verbo, vel signo, vel circumstantia
aliqua quis procedit.

Secundus ramus inuidiæ principalis, est dolor in pro-
speritate proximi, quod, ut supradictum est de inuidia,
habet rationem mortalis. Ex hoc autem ramo procedit
detractionis folium, quo proximi prosperitas impedi-
tur. Hoc autem folium principaliter in duo diuiditur:
quia qui detrahit, aut hoc est, eius bonum diminuendo,
aut eidem malum imponendo. Primum folium qua-
tuor folia secum habet, scilicet bonum proximi tacere,
diminuere, peruertere, & negare. Ex secundo autem ra-
mo hæc folia procedunt, malum libenter audire, dissi-
mulare, confirmare, aggrauare, addere, reuelare, & im-
ponere, de quibus videamus qualiter habeant rationem
mortalis. Sciendum igitur quod est denigratio famæ al-
terius per verba occulta. Vnde Salomon dicit: Si mor-
deat serpens in silentio, nihil habet, eo minus qui occulte
detrahit, habet autem ex suo genere rationem mortalis.
Cum enim secundum Sapientem, Melius sit nomen bo-
num, quam diuitiæ multæ; sicut mortale est rem inuito
domino pertractare, & qui hoc facit, ad restitutionem te-
netur: sic etiam alterius famam auferre, mortale est, & qui
hoc facit, ad restitutionem tenetur. Hoc tamen circa istam
materiam est aduertendum, quod quodlibet breue ver-
bum, quod in derogationem vergit alterius, non est iudi-
candum mortale, maxime cum ex habitu inuidiæ non pro-
cedit. Ad detractionem autem spectat, ut dictum est, bo-
num proximi tacere, quod quidem mortale est, cum vi-
det aliquis iniuste famam alterius deperire. Sicut enim in
arcta necessitate tenemur proximo in rebus temporali-
bus prouidere; sic etiam & in necessitate famam eius ser-
uare. Diminuere bonum alterius est, cum aliquis com-
mendationem alterius audire non potest, sed eam diminuit
quod charitati opponitur, & si ex ramo inuidiæ proce-
dat, mortale est, quandoque tamē absque mortali contingit,
ut cum quis audit commendari indignum, vel ultra me-
rita, & ex hoc potest oriri aliqua deceptio, tunc non ha-
bet rationem peccati. Conuertere bonum alterius, est bo-
num quod negari non potest, mala intentione factum as-
serere. Vnde de tali dicitur: Bona in mala conuertens in-
sidiatur, & in electis ponit maculam. Quod manifeste ha-
bet rationem mortalis, cum procedit ex inuidia; tamen
cum hoc ex falso procedit iudicio, de hoc quandoque in-
dicari debet, sicut de malo iudicio est dictum. Cum quis
bonum peruertit alterius cum mendacio, tale mendacium
cum sit perniciosum, rationem mortalis sortitur. Item
negare bonum alterius, quod scitur inesse, pertinet ad
detractionem mortalem. Item de alio malum libenter
audire, vel occasionem detractionis præstare, vel dissi-
mulare cum possit corrigere, est mortale. Vnde Aposto-

lus: Detractores Deo odibiles esse commemorat, dig-
nos morte iudicat, non solum autem facientes, sed con-
sentientes. Tamen circa hoc debemus dicere, quod si ali-
quis detractionem alterius audiat, & non ex inuidia,
sed ex verecundia, vel aliquo timore humano ne offen-
dat aliquem, non est iudicandum mortale; nisi sit talis
persona, quod ex officio corrigere debeat, cui posset ce-
dere in mortale. Item malum auditum de aliquo confir-
mare, & additis circumstantiis aggrauare, vel dicto al-
terius addere mendaciter, vel veraciter, ad diffamationem
intendendo, est mortale. Multum tamen interest, utrum
hoc procedat ex inuidia, vel indiscreto zelo iustitiæ, quā-
doque enim contingit mala aliorum, facta ex quadam in-
dignatione vel leuitate loquendi, nec intentione diffamandi
contra aliquem malum recitari, vel etiam aggra-
uari, quod esset durum iudicare mortale. Hoc tamen à
plerisque magis dicitur, quod crimen alterius etiam ve-
rum extra correctionis ordinem reuelare mortale est.
Ordo autem correctionis fraternæ est à Domino insti-
tutus, qui ait: Si peccauerit in te frater, in te, id est, te
sciente, vade & corripe eum, &c. Hic etiam circa istam
materiam est notandum, quod si crimen alterius detegere,
vni non potest prodesse nisi ad diffamationem, est contra
ordinem correctionis fraternæ.

Item ex medio duorum ramorum inuidiæ descripto-
rum, procedit ramus rancoris, cum enim inuidus bo-
num proximi non potest diminuere, nec eidem malum
inferre prorumpit in cordis rancorem. Est autem Ran-
cor motus cordis grauis ex mala affectione procedens
in proximum, & habet rationem mortalis, si ex inuidia
procedat, vel libera voluntate. Ex libera autem volun-
tate dico, quia contingit interdum, quod aliquis homo
propter suam ineptitudinem, vel illatam iniuriam, sine
motu displicentiæ videri non potest: quod quidem in
multis magis habet rationem passionis, quam peccati,
dum voluntas libera non consentit. Ex hoc autem ramo
rancoris procedit ramus odij, qui manifeste habet ratio-
nem mortalis: quia rectæ charitati opponitur, in qua vi-
ta animæ conseruatur. Hoc etiam aduertendum, quod
non solum secundum præceptum tenemur diligere ami-
cos, sed etiam inimicos & malos; vitium tamen in ali-
quo non tenemur diligere. Vnde & si quis contra alium
moueatur propter eius vitium, quandoque non est vi-
tium, sed virtus, licet quandoque zelus indiscretus circa
hoc possit contingere, & sic oditur vitium, quod ali-
quando redundat in personam. Debent autem, secun-
dum Augustinum in speculo, corrigi vitia hominum,
cum dilectione personarum, & odio vitiorum.

Ex ramo autem odij oritur ramus iræ. Est autem ira,
ut hic accipitur, inordinatus animi motus ad nocen-
dum proximo sine causa, & cum sit contra charitatem
habet manifeste rationem mortalis. Hoc tamen notan-
dum est, quod quælibet ira non debet iudicari mortalis
secundum enim Gregorium, est ira per zelum, & est ira
per vitium. Est autem ira per zelum, cum quis multum
intense contra malum mouetur, & in punitionem ten-
dit, quod quidem virtutis est, nisi zeli indiscretio inter-
ueniat, sicut de odio immediate est prædictum. Ira au-
tem per vitium est, cum quis contra proximum moue-
tur iniuste, & ad eius poenam intendit. Et quandoque si-
cut de aliis vitiis est dictum, talis modus præuenit iudi-
cium rationis ex complexione, vel ex causa alia, & tunc
non habet rationem mortalis. Ex hoc autem ramo iræ
procedit ramus appetitus vindictæ & fructus crudelita-
tis, & folium discordiæ, quæ consistit in verbis.

Circa appetitum vindictæ intellige, quod aliquis vin-
dictam de aliquo dupliciter potest appetere; aut in quan-
tum est in proximo nocumentum, & procedit ex odio; aut
inquantum per poenam potest corripi proximus, ne de
cetero ad peccatum declinet, & hoc modo vindictam ap-
petere non est malum, licet autem vere puniens debet
advertere, quod quandoque mens sibi met mentitur, &
quod facit ex odio, ex bona intentione fieri sibi ipsi simu-
lat, & in hoc conscientiam suam mendaciter informat.

Ex

Matth. 18. 6

Rancor
quid.

Inimici &
mali sunt
diligendi,
non tamen
vitium.

Aug. habet
hoc ep. 109.
post med. 10. 2.
Ira quid.

Gregor. lib. 5.
Mor. cap. 31.
post med. 10.
Ira duplex.

Calumniæ
quid.

Ex ramo appetitus vindictæ oriuntur hi fructus: Calumnia, vexatio, & damnificatio. Calumnia est falsi criminis impositio, & est manifestè mortale, quia est perniciosum mendacium, & procedit ex odio, & quia iniustitia inuenitur ibidem.

Vexatio.

Est autem vexatio, cum quis alium trahit ad iudicium sine causa, & ipsum in persona sua vexat, & in expensis damnificat, quod fit quandoque per falsas literas, vel falsò impetratas, vel non suas, sed alterius, vel iuris ordine prætermisso, vel ad impossibilia obligando, vt citando coram diuersis iudicibus ad loca distantia, & iniuste, in quibus causis non solum quis peccat mortaliter, verum etiam ad restitutionem omnium damnorum, & expensarum tenetur.

Damnificatio.

Item, damnificatio est, cum quis in temporalibus bonis damnificat, & est mortale. Hoc etiam potest fieri dupliciter, aut impediendo bonum habitum, vel habendum, aut malum inferendo, quod etiam fit pluribus modis, quæ per modum fructus in arbore describuntur. Vnde circa hoc est notandum, quòd quinque modis est quis reus damnificatione proximi, scilicet faciendo, præcipiendo, consulendo, iuvando, & dissimulando, scilicet cum prohiberi potest vel impediri damnum proximi, & voluntarie sustinetur, & quatuor casibus primo dictis, qui sic reus est, ad restitutionem tenetur, & in omnibus istis est peccatum mortale, quoniam hæc omnia directè charitati proximi opponuntur. Hoc tamen circa dissimulationem damni alterius est aduertendum, quòd alterius damnum dissimulare non semper iudicandum est mortale, puta cum quis ex timore magis quàm ex ira vel odio dissimulat, timens ne forte malefactores contra ipsum moveantur, & in damnum proprium, possit aliquoliter redundare, vel in casu vbi probabiliter credit, quod sua correctio non proderet. Vnde Augustinus primo de Ciuitate Dei: Si propterea quisque obiurgandis, & corripiendis mala agentibus parcat, ne deteriores efficiantur, non videtur esse cupiditatis occasio, sed consilium charitatis.

Aug. lib. 1. de
ciu Dei cap.
9. ante med.
om. 5.

Secundus ramus iræ est crudelitas, ex qua oriuntur hi fructus, scilicet, incarceration, percussio, verberatio, duellum bellum, mutilatio, & occisio, de quibus aliquid videamus.

Crudelitas.
Sen. lib. 2. de
 Clem. cap. 4.

Est autem crudelitas, secundum Senecam, atrocitas animi in exigendis pœnis. Ex hoc etiam ramus feritatis procedit. Est autem feritas, cum quis sœuit in proximum absque aliqua culpa præcedente in ipso, & in hoc à crudelitate differt, quia crudelitas est excessus in infligendo pœnam pro peccato commisso, habet autem vtrumque; rationem mortalis, quia opponitur charitati. Si tamen excessus in puniendo, ex zelo iustitiæ quandoque contingat, vt alij terreantur, nisi sit excessus notabilis nõ esset de facili iudicandum mortale. Punire autem absque omni culpa, & causa, semper habet rationem peccati mortalis, absque autem causa dico, quia sine culpa quandoque quis punitur non tamen sine causa, sicut patet in crimine læsæ maiestatis. Et quandoque etiam illi de terra alicuius in quantum sunt res domini offendentes absque culpa propria in temporalibus puniuntur.

De incarceratione autem & verberatione, vel percussione, mutilatione, vel occisione proximi, clarum est, quod habent rationem mortalis, nisi fiant, per iustitiæ auctoritatem, iuris ordine, & moderamine obseruato, vim vi repellendo, cum moderamine inculpatae tutelæ, hæc enim opponuntur charitati proximi, & licet de suo genere mala sunt, tamen multum aggrauantur secundum radicem, si ex radice odij oriuntur.

Hoc tamen de percussione notandum, quòd parentum percussio specialius est peccatum, à quo simplex sacerdos non potest absoluere, & est contra præceptum diuinum de honore parentum. Percussio autem clerici grauior est quàm alia: & si grauis est ad solum Papam pertinet absolutio.

De bello autem notare debemus, quòd ad iustum bellum tria specialiter requiruntur, sine quibus habet ra-

tionem mortalis, videlicet, principis auctoritas. Vnde Augustinus contra Faustum: Suscipiendi belli auctoritas, atque consilium penes principes sit. Item iusta causa. Vnde et idem Augustinus: Iusta debent esse bella, quæ vlciscuntur iniurias. Tertiò requiritur intentio recta. Vnde et idem etiam Augustinus de verbis Domini: Apud viros Dei cultores, bella non crudelitate, aut cupiditate geruntur.

Duellum autem nota, quod secundum iura est prohibitum, & secundum rationem habet rationem mortalis, & in appellatione, & in Domino, cuius auctoritate fit, & procuratoribus, & in pugilibus propter pecuniam. Et hoc patet cum manifestè habeat rationem tentationis diuinæ, & à forti debilis per naturam vincatur. Dicunt tamen quidam, quòd consuetudo excusat in hoc facto: cuius contrarium tenetur communiter à Theologis, & Iuris peritis.

Tertium, quod ex ramo iræ procedit, est discordiæ folium, secundum quod consistit in verbis. Ex discordia enim animorum, etiam discordia verborum procedit. Hoc autem folium in huiusmodi folia est diuisum, quæ sunt: irritatio, comminatio, contumelia, improprium, maledictio, procacitas, clamor, & irreconciliatio. Circa materiam istam in generali notandum est, quòd discordia in verbis contentio dicitur, qua quis verbis alterius procaciter contradicit, vnde contentio duorum dicitur, dicit enim modum inordinatū & contradictionem. Potest igitur inordinatè aliquis contradicere proximo malum & falsum dicenti, & tunc ratione contradictionis, peccatum non habet, sed in modo potest esse excessus, scilicet cum extendit modum negotij vel personæ, & potest esse mortale, cum quis ad confusionem anhelat alterius ex ira fortè, vel odio, vel sit tanta contentio, quòd exinde scandalum oriatur. Cum autem quis contendit cum aliquo, & veritati etiam contradicit, vel veritatem impugnatur ex inuidia, vel ira, vel odio, tunc est mortalis contentio, & est contentio, quæ inter opera carnis ab Apostolo numeratur: Qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt. Huiusmodi autem contentionis species est irritatio, quando aliquis proximo loquitur pungitiuè, secundum quòd quandoque contingit, quòd homo ex odio, quod habet ad alterum, libenter eum verbis stimulat & irritat, sicut de fratribus Ioseph in Genesi dicitur: Oderant eum, nec poterant ei quidquam pacifice loqui. Et sic est mortale peccatum, secundum quod ex odio vel ira mortali procedit, vnde de hoc iudicandum est secundum rationem radicis.

Item cum hoc folio est comminatio, cum scilicet aliquis alicui se malum facturum promittit. Et sicut lædere proximum est mortale, sicut dictum est superius, sic malum comminari, quod si fieret mortalis esset, peccatum mortale est si sit deliberatio, & proponat facere quod minatur. Vnde scriptum est: Ante sanguinem, maledicta, contumelia & minæ.

Sequitur videre de contumelia, improprio, & conuitio, & notandum, quòd contumelia est obiectio criminis perpetrati. Improprium est, cum quis iniuriosè reducit ad memoriam auxilium, quod contulit necessitatem patienti. Vnde ait Sapiens: Pauca dabit, & multa improperebit. Conuitium autem est, cum defectus corporalis, vel aliud quodcumque crimen obijcitur ad confusionem personæ, & de his videamus quomodo habeant rationem peccati. Hoc igitur circa istam materiam est notandum, quòd cum secundum Philosophum, voces sint signa intellectuum, multum considerandum est, quo animo verba dicantur. Contingit autè quandoque talia verba dici ex indiscreto zelo, vel zelo iustitiæ, aut amoris, vel ex quadam surreptione & subito motu iræ, & tunc non esset iudicandum mortale, nisi tantus esset excessus, & verba sic inordinata, quod aliquis per talem contumeliam in diffamationem incurreret manifestè. Tunc enim zelus iustitiæ nullatenus excusaret, quin peccaret mortaliter, sicut si quis aliquem ludendo interficeret per cautelam, tamen posset peccare

Aug. contra
Faust. lib. 22.
cap. 75. 20. 6.
a Idem quæst.
sup. 105. lib. 6.
quæst. 10. 2. 4.
b Refertur ex
Aug. 23. qu. 1.
cap. apud.
Duellum.

Gal. 5. d

Gen. 37. a

Comminatio.

Eccli. 22. d

Contumelia.

Eccli. 20. b

* Arist. lib.
Periher. 1. 1.

Simplex sacerdos non potest absolvere parentum percussores. Tria ad iustum bellum requiruntur.

morta

mortaliter. Cum autem quis alteri conuitium vel contumeliam, vel improprium dicit ad proximi confusione, & dehonorationem intendens, tunc agitur contra charitatem proximi, & peccat mortaliter, & sic intelligitur verbum Domini, dicentis: Qui dixerit fratri suo, fatue, reus erit gehennæ ignis.

Item folium discordiæ, vt dictum est superius, est maledictio, vt cum aliquis malum alij imprecatur optatiue, & manifestè habet rationem mortalis, quia est contra proximi charitatem, si tamen mente ita teneatur, sicut ore profertur. Et hoc modo loquitur Apostolus cum dicit: Maledici regnum Dei non possidebunt. Contingit tamen verbum maledictionis esse veniale, vel propter paruitatem mali oprati, vel quia ludo, vel surreptione, vel zelo iustitiæ, vel non malo affectu verba dicuntur. Et hoc modo Augustinus in sermone de Purgatorio, hoc iudicat veniale.

De clamore autem verborum, & procacitate sciendum, quod quandoque contingit, quod licet intentione verborum conuitia grauius non dicantur, tamen tantus clamor & procacitas potest esse, quod scandalum sequitur, vel etiam ex intentione proximus prouocatur, & tunc habet rationem mortalis, eo modo, quo dictum est de contentione. Si tamen ex deliberatione procedit, & ex ramo iræ vel odij procedit, aliàs autem non iudicatur mortale.

Item ad discordiam pertinet, irreconciliatio, cum scilicet quis proximum per contumeliam, vel alio modo læsit, & ipsum pacificare contemnit. Sicut enim rem alterius ablatam, vel famam, tenetur restituere proximo, sic, & pacem, petendo veniam. Vnde conuenienter dicit Augustinus in speculo, quod melior est ille, qui quamvis ira sæpe tentetur, tamen ad impetrandum festinat, vt ei dimittat, cui se fecisse agnoscit iniuriam, quàm qui tardius irascitur, & ad impetrandum veniam tardius inclinatur. Vnde non pigeat ex ipso ore proferre medicamenta, vnde facta sunt vulnera. Quod si quis contemnat facere, peccatum committit, sicut patet per verbum veritatis dicentis: Si offers, &c. secundum Glossam, munus nequaquam acceptatur talis offerentis, ante reconciliationem fratris. Et per hoc manifestè probatur, quod est ibi peccatum mortale, non enim nisi per peccatum mortale amittit acceptionem diuinam, hoc tamen sane debet intelligi, cum scilicet talis fuit offensa, quod rationem mortalis habuerit. Qualiter autem contumelia rationem mortalis habeat, iam dictum est.

CAPVT II.

De concupiscentia diuitiarum.

Secundus ramus, qui ex radice concupiscentiæ, & ex strunco mali consensus procedit, est concupiscentia oculorum, qui alio nomine auaritia nominatur. Dicitur autem auaritia, secundum quod est auaritia æris, id est, pecuniæ, ita quod per pecuniam omnia temporalia designantur. Vnde auaritia est inordinatio animi circa temporalia habita vel habenda. Quod duobus modis potest contingere, vel inordinate amando vel appetendo, vel iniuste acquirendo. Circa hoc tamen aduertendum est, quod vtroque modo potest esse mortale, cum scilicet aliquis amorem diuitiarum præfert charitati Dei vel proximi, vel cum iniuste præfertur, vel per rapinam temporalia acquiruntur, & sic auaritia ab Apostolo inter mortalia computatur. Sicut autem de aliis vitiis dictum est, quod sua venialia habent, dum scilicet rationem præueniunt; sic etiam auaritia quælibet non iudicatur mortalis, vt cum quis ad temporalia inordinate afficitur, tamen salua charitate Dei, & proximi, vel proximus in tam modico læditur, quod nullo modo iudicaretur mortale. Secundum hoc igitur, ex primo ramo auaritiæ tres rami principales procedunt, qui dicuntur, inordinatum desiderium habendi, inor-

dinatus haberi amor, & inordinatus dolor amissi, & eo modo, quo dictum est de auaritia, est iudicandum de ipsis.

Item ex primo ramo, qui est inordinatum desiderium habendi, procedunt hæc, scilicet sollicitudo in mente, & iniustitia in opere. Hæc autem sollicitudo potest habere rationem mortalis, scilicet cum propter sollicitudinem rerum temporalium dimittuntur necessaria ad salutem. Vnde ex hoc ramo, Sabbati violatio oritur, cum scilicet contra præceptum diuinum vel Ecclesiæ, tempora non seruantur. Per hoc autem sabbatum, in lege nostra Dominica intelligitur, & festa alia ab Ecclesia instituta. Observatio siquidem diei Dominicæ est de iure diuino, scilicet præceptum diuinum, vt habetur in Exodo: Memento, vt diem sabbati sanctifices, ex constitutione Ecclesiæ, & Spiritus sancti familiari consilio, propter solemnitatem resurrectionis Dominicæ, & propter quietem, quæ octauæ ætati respondet, succedit Dominica sabbato, & in ipsa cessare à serui opere debemus, & vacare diuinis. Hoc autem circa istam materiam est notandum, quod observatio ista quantum ad aliquid est moralis, & de iure diuino, quantum autem ad aliquid ceremonialis, & ad ius positium pertinet, quod enim homo aliquod tempus habeat ad vacandum diuinis, hoc pertinet ad morale præceptum, sed quod tali vel tali die, vel ab isto opere cessetur, vel ab illo, hoc ad ius positium pertinet. Igitur mandatum diuinum transgreditur, qui sic temporalibus negotiis occupatur, quod nunquam vacat diuinis. Præcipiunt etiam festum vel Dominicam violari, qui peccato operam dat, hoc enim est opus seruile, qui facit peccatum, seruus est peccati. Vnde Augustinus de decem chordis: Melius faceret Iudæus in agro suo aliquid vtile, quàm in theatro seditiosus existere, & melius fœminæ eorum, die sabbati lanam facerent, quàm tota die in Neomeniis suis impudice saltarent, quod tamen intelligendum est de ludis, qui sunt cum peccato mortali. Non enim intelligo sabbatum violari per peccatum veniale, quia secum compatitur obseruantia mandatorum. De operibus autem mechanicis, quæ seruilia dicuntur, sicut iam dictum est, ad Ecclesiam pertinet iudicare, qualiter sit abstinendum. Vnde Ecclesia pro tempore necessitatis, quæ legem non habet, dispensat, vnde in hoc casu præceptum vniuersalis Ecclesiæ particulariter vel consuetudo generaliter approbata ab omnibus est obseruanda. Vnde de mercatis, & quadrigatione, & negotiatione, & nundinis, & talibus, quæ quandoque sunt in multis locis diebus Dominicis, & festiuis, vtrum sit mortale, vel non, à legislatoris interpretatione dependere videtur, si enim hoc Ecclesia prohibeat sub virtute obedientiæ constat transgredi esse mortale peccatum.

Secundum, quod ex ramo inordinati appetitus temporalium procedit, vt dictum est, est iniustitia in opere, quæ in duos fructus principales distinguitur: quia aut est aperta iniustitia, aut occulta, quæ fraus alio nomine nuncupatur. Iniustitia autem aperta hos fructus secum habet, qui sunt, furtum, vsura, rapina, & iniqua sententia, de quibus aliquid videamus.

Circa furtum nota, quod furtum est occulta rei alienæ contrectatio inuito Domino, & habet rationem mortalis, in quantum est contra iustitiam, & opponitur charitati proximi. Vnde lex diuina dicit: Non facies furtum. Hoc tamen aduertendum, quod tam modica res posset esse, vel tam modici valoris, quod non haberet rationem mortalis, nisi forte adesset voluntas maius accipiendi, si facultas adesset, vel in illo modico esset alterius notabilis damnificatio, plus enim quandoque damnificatur pauper in paruo, quàm diues in magno, vel nisi forte esset tanta necessitas, quod accipere rem alterius cogeretur: tunc enim potest aliquis rem alterius pro extrema, vel urgente necessitate corporis accipere: quia in necessitate omnia sunt cõmunia, & tunc furtum dici non debet, quia suum est, quod in necessitate accipit, vel etiam pro necessitate alterius. Vnde Ambrosius: Esurientiur-

panis

Exod. 20. 6

August. lib. de
decem chord.
cap. 3. ante
med. tom. 3.Furtum
quid.

Exod. 20. 4

Ambrosius
Dom 8 post

Panis est, quem tu detines, & loquitur de avaro. Huius autem furti quatuor sunt species, scilicet rei occulta acceptio, rei inuentæ detentio, sacrilegium, & proprietas in Religiosis.

Circa rei inuentionem nota, quod quædam inueniuntur in littore maris vel aquæ communis, talia enim cedunt in proprietatem inuenientis. Similiter & thesauri, qui inueniuntur in terra, qui non fuerunt à tempore, à quo sit memoria in bonis alicuius, tamen secundum leges, dominus terræ debet habere medietatem. Vnde in Matthæo dicitur de inuentione thesauri absconditi, quod emit eum. Illa autem quæ inueniuntur, quæ probabiliter fuerunt in bonis alterius, retinere, est furtum. Vnde Augustinus: Si quid inuenisti, & non reddidisti, rapuisti. Si autem possessor inueniri non possit, consuetudo terræ est seruanda.

Circa sacrilegium a nota, quod sacrilegium est ratione acceptionis sacræ rei, vel in loco sacro, & secundum hoc triplex est species sacrilegij, vt quando aufertur sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro, vel sacrum de non sacro.

Quarto circa furtum Religiosorum in retentione proprij, notandum est quod dicit Augustinus^b de Religiosis, quod si quis rem sibi collatam celauerit, furti iudicio condemnatur, tunc autem intelligo hoc celari, & habere proprij rationem, quando sic celatur, quod si etiam prælatus in virtute sanctæ obedientiæ præciperet, quod reuelaretur, etiam celaretur. Nec aliter intelligo mortale, nisi quando contra voluntatem prælati præcepto-riam detineretur. Hoc etiam notandum de Religiosis, & dispensatoribus, & filiis familias, & vxoribus, quod furtum possunt committere, si notabiliter dominos rerum in dispensando damnificent, contra voluntatem & intentionem dominorum, cum autem intuitu pietatis etiam commune bonum procurando, nec mala intentione dant aliqua, vel dispensant, non est iudicandum mortale.

Sequitur de rapina. Est autem rapina, cum quis rem alterius manifeste per violentiam accipit iniuste, & habet manifeste rationem mortalis, sicut de furto dictum est. Vnde in Isaia dicitur: Ego Dominus diligens iudicium, & odio habens rapinam. Potest tamen esse veniale, vel etiam nullum, eo modo quo de furto dictum est, vel etiam in bello iusto, quando bona inimicorum rapiuntur. Quid autem requiratur ad bellum iustum, dictum est superius. Cum rapina autem sunt fructus alij, scilicet inductio nouæ talis, vel consuetudinis exactio, extorsio, munerum acceptio, & ludus aleorum.

Circa primum notandum, quod nouas talias, vel leges, vel consuetudines constituere, ad extorquendum pecuniam absque iusta causa, habet rationem rapinæ. Item exactio est, cum quis debitum inordinate exigit, & potest habere rationem rapinæ, cum scilicet creditor videt damnum notabile debitoris, nec necessitatem patitur, sed commode potest expectare, tunc enim posset laedi charitas, & posset esse necessitas, quod exactio haberet rationem mortalis. Vnde qui à subditis talias & seruitia isto modo exigunt, nec necessitati eorum, quantumcunque sint pauperes, compatiuntur, recte raptores dicuntur. Vnde hæc, quæ de actione dicta sunt, contra illud præceptum morale sunt, quod ponitur in Exodo: Si pecuniam dederis mutuo populo meo pauperi, non vrgebis eum quasi exactor.

Tertius fructus rapinæ est extorsio, quod quidem est cum quis terrendo, vel adulando, vel violentis precibus extorquet ab aliquo seruitium, vel aliquod temporale: & tunc quidem potest habere rationem mortalis, cum tollitur ratio voluntarij arbitrij ab illo, cui infertur talis extorsio, & talis est qui minatur, vel rogat ab eo, qui potest nocere, & cuius offensa probabiliter timetur, nisi habeat quod petit, & hoc modo extorsio violenta est, & sic est contra præceptum in Leuitico positum, vbi iubetur non aliquid extorqueri.

A Quartus fructus rapinæ est munerum acceptio, quæ quandoque non habent rationem peccati, scilicet cum pauper dat diuiti, reus iudici, creditori debitor. Suspecta tamen est talis munerum collatio, & receptio, ex intentione dantis vel recipientis cito posset inueniri ratio mortalis peccati. Vnde cum diues à paupere recipit, vt ipsum secundum iustitiam tueatur, cum alias hoc facere teneatur, & iudex cui datur aliquid, vt peruertat iudicium, vel vt iustitiam consequatur, cum munus recipit, aut iudicium peruertit, aut iustitiam vendit, manifeste habet rationem mortalem. Creditor etiam, qui à debitore munus recipit, in rationem debiti videtur quod accipiat, & si hac ratione non accipit, tunc habet rationem vsuræ. Quandoque tamen non habet rationem peccati, vt cum quis simpliciter recipit munus, absque mala intentione, nec habet rationem, quare possit suspicari, quod mala intentione doneatur.

B Quintus fructus rapinæ est ludus aleorum, seu taxillorum, qui prohibitus est tam à iure canonico, quam ciuili. Vnde & de hoc dicunt quidam, quod sit peccatum mortale, eo quod sit contra ius canonicum & ciuile, & quod ex ludo habetur, nullo bono titulo possidetur, nec potest retineri, sed debet pauperibus erogari. Quia enim qui in ludo lucratur, iniuste lucratur, & qui amittit, iuste amittit, ideo qui lucratur, eidem à quo lucratur restituere non tenetur, nisi forte induxerit ad ludendum. Cum autem ludus satis videatur ex radice rationem habere mortalis peccati, quia scilicet ex auaritia videtur procedere, & quia ludo multa communicantur peccata, scilicet fraus, mendacium, periurium, blasphemia, scandalum, amissio temporis, & ira frequenter: ideo hæc causa prohibitionis ludi esse videtur. Cum ludit aliquis causa recreationis, peccatis supradictis exclusis, non videtur habere rationem mortalis.

C Tertius fructus principalis iniustitiæ ad proximum quæ ex ramo auaritiæ procedit, est vsura. Dicitur autem vsura ab vsu æris, sunt enim quædam res, quarum vsus est rei consumptio, quarum dominium in accipientem transfertur, vt pecunia, & bladum, & vinum, vnde qui talium vsum vendit, vsurarius dicitur, & habet rationem mortalis peccati, & in quantum contra præceptum mortale iustitiæ est, quia vendit alij quod suum non est, cum iam sit translatum dominium. Vnde scriptum est: Qui pecuniam suam non dedit ad vsuram. Vsura enim in has species diuiditur. Est enim vsura in spe, cum quis non expresse contractum vsurarium facit, licet speret pro mutuo se aliquid accepturum, & hac intentione dat mutuum, alias non daturus; constat, quod talis quantum ad Deum, qui cor intuetur, vsurarius iudicatur. Vnde Dominus: Date mutuum, nihil inde sperantes. Item est vsura non solum intentione, sed & opere, cum quis debitorem ad amplius obligat quoquomodo, vel tacite, vel expresse, tacite quidem mutuando speciem pro specie, vt bladum pro blado, & huiusmodi, vt ea recipiat tempore cariori, vel dando antiquum pro nouo, vt melius recipiat innouatum, in quibus casibus vsura committitur, cum proprium commodum, non necessitas proximi ibidem attendatur. Tunc autem potest manifeste scire corrupta intentio, cum solummodo præcluditur infra tempus, quo carius venduntur, cum quis autem huiusmodi intendit seruare, vsque ad tempus, quo vendentur carius, licet debitor in se periculum suscipiat, non tamen in creditore iudicatur vsura, si hoc faciat, vt proximo subueniat. Item tacita vsura est, cum quis ratione dilationis plus iusto vendit & accipit, & cum quis ratione mutui seruitium vel munus accipit, vt superius est expressum. Item est vsura tacita, cum quis aliquid commune habet cum aliquo, quidquid sit illud, & periculum vel damnum non sit commune. Item est vsura manifesta, cum promissum ex pacto interuenit accipiendi amplius, vel etiam obligatio ex pacto ad simile mutuum faciendum.

Vsura quid.

Psal. 14.

Luc. 6. 8

Secun

Iniustitia in
contracti-
bus.

Secundus ramus principalis auaritiæ est iniustitia oc-
culpta, quæ in contractibus multis modis contingit, scilicet
vendendo, emendo, commutando, & hoc potest esse,
quando circa spiritualia vel temporalia, fit fraus in nu-
mero, pondere, & mensura, in valore, seu in quantitate,
in defectus taciturnitate, cum scilicet notabilis est defe-
ctus, & occultus rei venditæ, & tacetur, & ita care vendi-
tur, ac si non esset ibi defectus aliquis. Item notabiliter
care vendendo, vel propter necessitatem ementis, vel
propter solutionis dilationem, vel propter simplicitatem
ementis, qui rei valorem non nouit. Item in venditione
suspecta locutio, plurima, scilicet rei falsa commenda-
tio, periurium, execratio, verborum duplicitas, seu falsi-
tas, quæ omnino secundum quod ad nocumentum pro-
ximi, vel deceptionem ordinantur, sic contra proximi
charitatem sunt. Hoc tamen aduertendum, quod sicut
supradictum est de furto, ita posset esse proximi tam mo-
dicum nocumentum, quod quantum esset de ratione
contractus, non iudicaretur mortale.

Menda-
cium.
Psal. 5. b

Hoc tamen circa mendacium est notandum, quod
sicut habetur super illud Psalmi: Perdes omnes qui lo-
quuntur mendacium; triplex est mendacium, scilicet
iocosum, officiosum, quod fit propter bonum proprium
vel etiam proximi, & perniciosum, quod fit in nocumen-
tum proximi, vel fidei detrimentum, & hoc vltimum de
suo genere est mortale. Vnde cum mendacium fit in pro-
ximi nocumentum, in contractibus, patet, quod habet
rationem mortalis.

* Hiero. lib. 1.
comment. in
Hierem. c. 4.
non longe à
prin. som. 4.
Refertur 22.
q. 2. cap. ani-
maduertendu-
m.
Iuramentu.

Hoc etiam circa periurium, & iuramentum est no-
tandum, quod iuramentum, secundum * Hieronymum,
tres comites habere debet, scilicet veritatem, iudicium,
& iustitiam. Iudicio caret iuramentum absque discretio-
ne, & deliberatione factum. Iustitia caret iuramentum
illicitum, quod est in detrimentum salutis æternæ. Veri-
tate autem caret, cum falsum iuratur.

Circa iuramentum etiam est sciendum, quod duplex
est iuramentum, scilicet assertorium, & promissorium.
Iuramentum assertorium est cum falsum iuratur, vel
quod creditur esse falsum ex suo genere est mortale, &
contra præceptum diuinum, de non assumendo nomen
Dei in vanum; hoc autem sic intelligendum videtur, cum
quis ex deliberatione peccat, & se peccare aduertit.

Circa iuramentum promissorium notandum, quod
cum quis promittit per iuramentum aliquid se facturum,
& deliberatiue, tenetur illud adimplere: aliter est trans-
gressor præcepti, nisi forte ad implendum reddatur im-
potens, vel nisi iuramentum vergat aliquo modo contra
Dei vel proximi charitatem. Dicit enim Isidorus: In ma-
lis promissis rescinde fidem: in turpi voto muta decre-
tum. De verborum autem duplicitate & falsitate, quan-
do fit in proximi deceptionem & nocumentum, sicut de
mendacio iudicandum videtur. Vnde dicit Isidorus: Qua-
cunque arte quis iurauerit, Deus, qui conscientia testis
est, illud accipit, sicut ille, cui iuratur.

Circa fraudes, quæ in emendo fiunt, notandum, quod
quandoque in venditore est simplicitas, vel necessitas:
& hoc modo contingit fraus in emptore, scilicet cum res
emit vilius, vel ratione simplicitatis illius vendit, vel ne-
cessitatis, vel ignorantia.

Item peccata locutionis in emptoribus frequenter in-
ueniuntur, cum scilicet res mendaciter vilipenduntur &
rationes, quæ circa venditores sunt dictæ. Et eo modo
quod dictum est de venditore, sic etiam de fraude in com-
mutationibus est similiter iudicandum.

Item, ut dictum est, non solum consistit iniustitia &
fraus in contractu temporalium rerum, sed etiam circa
spiritualia. Et quidem potest fieri, vel circa iudicia, & sic
est fructus iniquæ sententiæ: vel circa beneficia, & sic si-
monia. Est autem simonia, secundum quod communiter
diffinitur, studiosa voluntas emendi vel vendendi aliquod
spirituale, vel spirituali annexum; & habet rationem
mortalis: quia manifeste ibi est iniustitia contra Deum,
cum spiritualia non possint cadere sub pretio temporali,
& quia non potest quis vendere vel emere illud, cuius

Simonia
quid.

A non potest habere dominium, spiritualium autem non
sumus Domini, sed ministri. Vnde Apostolus ait: Sic
nos existimet homo, &c. Item, quia gratis accipiuntur,
gratis conferri debent. Iuxta illud Matthæi: Gratis acce-
pistis, &c. Simonia autem tribus modis committitur, &
secundum hoc tres fructus habet in arbore; committitur
enim à manu, ut munera corporalia conferendo pro spi-
ritualibus obtinendis. Item munus à lingua, ut per preces
carnales & iniustas, spiritualia obtinendo. Item munere
ab obsequio, ut cum quis per seruitium humanum, ini-
ustum, vel inhonestum spiritualia obtinet. Item nota
alias species simoniæ, quia permutando, transigendo spi-
ritualia beneficia absque superioris auctoritate, contra-
hitur simonia secundum iura. Appellatur permutatio,
cum fit mutatio dignitatum, vel quorumcunque bene-
ficiorum Ecclesiasticorum. Transactio autem est de qua-
cunque re spirituali non gratuita pactio. Hoc autem circa
materiam generaliter est aduertendum, quod spirituale
dare vel accipere pro temporali, ita quod spirituale ca-
dat sub pretio, est vitium simoniæ. Licet autem pro la-
bore & pro sustentatione secundum bonas consuetudi-
nes accipere seu dare.

Item ut dictum est, alius fructus iniustitiæ seu fraudis
est ad proximum, scilicet iniusta sententia & multos fru-
ctus mortiferos habet, qui sunt, iniustitiæ peruersio sine di-
latio ordinis, inris mutatio, falsum testimonium, iniusta
aduocatio, litterarum abusus, quæ omnia habent rationem
mortalis, secundum quod cedunt in proximi nocumentum,
& ex radice auaritiæ procedunt, ut pecunia emergatur.

Circa quartum scilicet de iniusta aduocatione nota
peccata, quæ ibi inueniuntur frequenter scilicet iniustum
patrocinium, litis prolongatio, & iuris sophistica alle-
gatio, iniustum consilium, scilicet de mendacio, seu
periurio in iudicio faciendo, quæ manifeste rationem
mortalis habent, cum fiunt in proximi nocumentum.

Aduocatio
iniusta.

Circa quintum, scilicet litterarum abusionem, nota
etiam multa peccata, quæ committuntur hoc facto, scilicet
iniusta impetratio, ut cum veritate tacita vel falsitate
suggesta, litteræ ad vexationem proximi impetrantur:
iniusta extensio, ut cum quis habet litteram ad aliquas
personas specialiter, vel ad certum numerum persona-
rum, vel ad certum negotium, & ultra litteræ virtutem
vel tenorem, extenditur ad negotia vel personas. Item
additio vel diminutio per rasuram, vel fictio, cum quis
bullam subtiliter raserit, vel bullam falsam facit, in quo
vltimo casu, ipso iure maiorem excommunicationem
incurrit.

Abusio litte-
rarum.

Secundus ramus principalis, qui ex auaritia procedit,
est inordinatus amor habiti; & ex hoc ramo hi fructus
procedunt, iniusta congregatio, immisericordia, seu in-
compassio, restitutionis dilatio, irrecompensatio, illibe-
ralitas; de quibus est videndum, quomodo habent ra-
tionem peccati.

Circa primum de iniusta congregatione est notandū,
quod iniusta congregatio est, cum quis bona sua, seu fru-
ctus terræ congregat solo ardore habendi, vel ut carestia
procuretur, & res seruatz postmodum carius vendantur,
& iterum pretium reponatur. Et hoc quidem rationem
mortalis habere potest, dum est tibi intentio ira congre-
gandi, nec dispergendi, loco & tempore, sed solo ardore
habendi, & luxuriandi in eis. Et hoc exemplum patet in
illo diuite, de quo dicitur, quod dicebat: Anima mea
habes, &c. cui responsum est: Stulte hac nocte repetent
animam tuam, scilicet demones, &c. ergo manifestum
est, quod faciebat peccatum mortale. Secundus fructus
est immisericordia in effectu, cum scilicet proximus in
arcta necessitate videtur, & scitur hoc, & non subuenitur
ei, cum tamen omnia in necessitate debeant esse commu-
nia, & tunc potest esse mortale, & secundum hoc mali iu-
dicantur de defectu misericordiæ, sicut patet in Mat-
thæo. Vnde & sic intelligit Ambrosius, ubi dicit: Pasce
fame morientem, si non paupisti, occidisti. Non solum au-
tem est in præcepto proximum iuuare in datione tempo-
ralium, sed etiam in aliis actibus misericordiæ, sicut patet

Lucæ 12. g

Matth. 25.
Refertur ex
Amb d. 86.
c. pasce.

in Matthæo vbi supra. Tertius fructus est restitutionis dilatio. In illis enim casibus, in quibus non transfertur dominium, sicut in furto, rapina, & similibus semper est detentor in mora, & peccat mortaliter retinendo, licet pœniteat accepisse, si tamen adsit reddendi possibilitas, vel opportunitas. Vnde & Augustinus dicit: Non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum. In his autem, in quibus dominium transit in accipientem, sicut in murdo, non est quis in mora, nisi secundum conditiones appositæ, & sic posset esse tantæ conditionis transgressio in proximi læsionem, quod posset habere rationem mortalis. Quartus fructus inordinati amoris temporalium est irrecompensatio, cum scilicet quis multa bona accipit ab aliis, & ex inordinato amore temporalium, aliquid recôpensare dimittit, quod manifeste est contra ius naturale. De hoc tamen secundum radicem iudicandum est, scilicet, vtrum hoc ex avaritia procedat, quæ habeat rationem mortalis: qualis autem avaritia radicem mortalis habeat, dictum est. Sicut autem de irrecompensatione, ita & de illiberalitate dicendum est, cum quis non est liberalis in dando.

CAPVT III.

Tertius principalis ramus est concupiscentia carnis.

Tertius ramus principalis, qui ex radice concupiscentiæ, ex trunco malæ voluntatis procedit, est carnis concupiscentia, secundum Ioannem in canonica sua, scilicet, in querendo delectationem, & vitando molestiam. Et secundum hoc in duos ramos principales iste ramus diuiditur. Primus autem ramus, qui ex quæstu delectationum consistit, in duos ramos diuiditur, quia quædam est delectatio pertinet ad conseruationem indiuidui per actum refectionis: alia est pertinet ad conseruationem speciei per propagationem seminis.

Quantum autem ad primum, specialiter peccatum gulæ consistit. Est autem gula, secundum quod habet rationem peccati mortalis, inordinatus appetitus vel vsus nutrimenti, rationem subuertens, & auertens à Deo; & hoc patet in illa gula præcipue, qua quis præcepta Dei non timet prætergredi, vt delectamenta ciborum sequatur, & illa in qua etiam ratio subvertitur, cum ex deliberatione, seu aduersione rationis procedit, vt cum quis scienter se inebriat, vel naturam propriam grauat. Vnde Gregorius tricesimo Moraliū, sic loquitur de gula dicens, quod dominante gulæ vitio, omne quod egerint homines fortiter, perdunt. Sicut autem alia vitia sua venialia habent, vt supra dictum est, ita etiam gula sua venialia habet. Vbi circa actum nutritionis & desiderium non est inordinatio contra Deum, nec auersio rationis; quia tales actus non sunt quandoque in potestate hominis. Ex hoc autem ramo præcipue tres rami exeunt principales, scilicet incontinentia gulæ, immodestia, & delectatio.

Circa primum scilicet de incontinentia gulæ notandum est, quod istos fructus habet secum, anticipationem, frequentationem, & ieiunij fractionem. Anticipatio est, cum quis horam comedendi anticipat, quod potest fieri tempore ieiunij, vel alio tempore. Si autem tempore ieiunij, quod est in præcepto, cum hora comedendi secundum iura & consuetudinem assignetur post meridiem, qui horam notabiliter anticipat sine causa, sola comedendi libidine, fraudem facit, nec tale ieiunium reputatur: vt si quis forte hora tertia comederet, & sic se impleret, quod post modum illa die non esurirer. Qui autem fraudem facit legi, committit in legem. Vnde Chalcedonense Concilium: Nullatenus iudicandi sunt ieiunare, qui ante comedunt, quam vespertinum celebratur officium, quod tempore Quadragesimali dicitur. Alias autem post nonam. Item ista anticipatio fit etiam alio tempore, vt multi qui volunt comedere, statim quando de lecto exeunt, sicut bruta etiam quandoque absque aliquo appetitu ex praua consuetudine; quod est graue peccatum, & vix potest contingere, quin à radice mortali procedat. Secundus fructus est frequentia cibi vel potus, quod nisi cogat ætas, vel infirmitas, vel iusta necessitas, manifeste contra rationem est peccatum;

A quam prohibet Apostolus, qui ponit comestationem inter opera carnis. De quibus dicit: Qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt. Per quod patet manifestè, quod aliqua comestatio habet rationem mortalis, cum scilicet procedit ex gula eo modo, quo habet rationem mortalis. Quando autem habeat rationem hanc, dictum est supra. Tertius fructus incontinentiæ gulæ, est fractio ieiunij ab Ecclesia instituti, quod fit in numero, in qualitate. In numero comestionum, pluries comedendo: in qualitate cibi, cibum vetitum comedendo, vt comedendo carnes, vel lacticia, & huiusmodi in Quadragesima. Et hoc de ieiunio est sciendum, quod quicumque hoc ieiunium non obseruat absque dispensatione superioris, iusta necessitate laboris necessarii, vel paupertatis notabilis, vel ætatis, vel infirmitatis, est transgressor præcepti, & sic peccatum mortale committit. Vnde Hieronymus ad Lucinium, loquens de ieiunio dicit: Vnaquæque prouincia abundet in suo sensu, & præcepto maiorum, leges Apostolicas arbitretur; per quod patet, ieiunium esse in præcepto.

B Secundus ramus principalis gulæ, est immodestia, scilicet cum in nutriendo corpus, modus debitus non seruatur: & duos fructus habet, scilicet auiditatem, & nimietatem. Est autem auiditas, inordinata in comedendo gulositas, & est peccatum, cum motus brutales & inordinatos debeat refrænare, & potest quandoque sine peccato esse, vt cum homo non subiacet suæ potestati: & quandoque est veniale, vt cum non ita reprimat sicut decet; & potest esse mortale, si ex radice mortali procedat, sicut de frequentia dictum est. Secundus autem fructus immodestiæ in cibo est nimietas, vt cum quis comedit in nimia quantitate, vel bibit. Ex hoc fructu nascitur corporis grauitas & infirmitas, mentis hebetudo & cæcitas, iudicij præcipitatio, iucircumspectio, ebrietas, loquacitas, inepta lætitia, & dissolutio. Circa materiam istam notandum in generali, quod ille nimis dicitur comedere, qui ultra commoditatem naturæ comedit & bibit; & est contra rationem, & per consequens peccatum, cum actus nutritionis sit ad conseruationem indiuidui, & per talem culpam fiat naturæ subuersio; vnde patet, quod ibi est abusus & peccatum. Et tantum in grauiamen naturæ procedere potest, si ex deliberatione fiat, quod habebit rationem mortalis. Ex deliberatione autem dico, quia quandoque ex passione famis, vel prætextu æstimate necessitatis hoc potest fieri, quod de facili non esset iudicandum mortale. Ex hoc autem fructu, vt dictum est, est corporis grauitas & infirmitas, quæ ex nimia cibi sumptione procedit, & hebetudo mentis, & cæcitas, quæ licet magis rationem pœnæ, quam culpæ habeant, tamen causa peccati esse possunt, cum quis ratione infirmitatis, vel grauitatis carnis iam non potest facere, nec implere id, ad quod à natura ex præcepto tenebatur, vel cum ex nimia sumptione cibi vel potus, in talem habitudinem, vel cæcitatem mētis incidit, quod necessaria ad salutem non cogitat, nec diiudicat, & transgreditur, vel sententiam, vel verbum præcipit in proximi nocumentum. Et tunc manifeste non excusatur quin talibus possit peccare mortaliter in talium commissione, cum factus sit ineptus ad talia exercenda, dando operam rei illicitæ. Et hæc intelligo, nisi amisisset totaliter rationem, vel forte corporis potestatem, eo modo, quo de ebrietate dicitur.

E De ebrietate autem notandum, quod si quis sciens vini vel liquoris fortitudinem, & aduertens, quod ex eius nimia sumptione potest ebrietatem incurrere, nimis sumendo, peccat mortaliter, quia scilicet vsu rationis se priuat, & omnium peccatorum periculis se exponit. Vnde Ambrosius in libro de Patriarchis: Vitandam discimus ebrietatem, per quam crimina vitare non possumus: nam quæ sobrii cauemus, per ebrietatem ignorantes committimus. Et Apostolus ad Galatas inter opera mortalia ebrietatem connumerat. Potest tamen ebrietas contingere absque mortali, & etiam veniali, vt cum quis liquoris fortitudinem non agnoscit, vel liquorem

Gal. 5. d

ieiunium.

Hieron. ep. 28. quæst. ad Lucin. prope fin.

Immodestia

Ebrietas.

Amb. hb. 1 de Abrah. cap. 6. cir. fin. Refer. 1. r. 15. q. 1. c. sane. * Gal. 5. d

inebrian

August. lib.
2. cont. m.
Faust. 44.
om. 6.

Aug. ibid.

inebriantem pro alio bibit, vel siti ducitur non aduertens, Vnde & Augustinus contra Faustum, Loth de ebrietate excusat. Cum autem quis ratione ebrietas, vel occasione, peccatum mortale ignoranter postmodum committit, si mortalis fuit ebrietas, non totaliter excusatur: tamen secundum quod ratio voluntarij diminitur, sic peccatum excusatur à tanto, licet non à toto. Si autem ebrietas absque peccato contingit, tunc à peccato mortali excusare potest. Vnde Augustinus, Loth ebrium ab incestu excusat, dicens contra Faustum: Loth culpandus, non quantum incestus, sed quantum ebrietas meruit. Tamen cum quis ad se redierit, debet de illo peccato dolere, vt credo, & etiam confiteri: quia ad superiorem pertinet iudicare, vtrum talis fuerit ebrietas, quæ peccatum valeat excusare. Item folium istius immodestiz est loquacitas, quæ multa folia secum habet, scilicet multiloquium, vaniloquium, stultiloquium, turpiloquium: de quibus cum voces sint signa intellectuum, iudicandum videtur secundum rationem radicis.

Vltimus fructus nimiz comestionis est inepta lætitia & dissolutio, quæ sortiuntur rationem peccati secundum radicem, & in aliquibus secundum scandalum, seu occasionem scandali, quod tantum esse poterit, quod habebit rationem mortalis.

Tertius ramus principalis, qui ex gula procedit, est inordinata delectatio, & hos fructus etiam secum habet, scilicet: sollicitudinem in quærendo, studiositatem in præparando, multipliciter in diuersificando, caritiam in emendo, voracitatem in sumendo, quæ rationem peccati sortiuntur secundum rationem radicis, & personarum & statuum, vel secundum quod in talibus sit ita notabilis superfluitas atque sumptus; quod pauperum indigentia & necessitas hoc faciat habere rationem mortalis, eo modo, quo superius de prodigalitate est dictum.

Secundus ramus principalis, qui ex radice carnalis concupiscentiz procedit, est delectatio inordinata circa actum, qui pertinet ad conseruationem speciei, vt dictum est supra, quæ luxuria appellatur, quæ quidem habet rationem peccati, in quantum repugnat rationi vel naturæ, & habet rationem mortalis, sicut patet ad Galatas; vbi inter carnis opera computatur. Hic autem ramus cum præcedenti ramo conuenienter inseritur, quia ex gula procedit, & gula ei materiam administrat, quia semen secundum Philosophum est superfluum alimentum. Sicut autem dictum est de aliis peccatis, quod motus proprii & diuersi, qui præueniunt rationem, nec adhibetur consensus, non habent rationem mortalis, sic etiam de luxuria est dicendum.

Ex hoc autem ramo tres rami speciales procedunt, qui sunt, inhonestas, carnalis affectio, & incontinentia. Inhonestas hos fructus emittit, quia est inuerecunda in verbo, in gestu, in facto, in habitu. Circa inuerecundiam hoc est aduertendum, quod licet sit passio, tamen ex vitio oritur; cum enim inuerecundia sit de turpi proprie, quia qui inuerecundus est, turpia videtur diligere; vnde de ipsa iudicandum est, secundum rationem radicis. Neque enim quandoque est in potestate hominis, quando voluerit verecundari, quia huiusmodi passionis, vt frequenter complexionem sequuntur.

Circa inhonestatem in gestu, vel facto, vel verbo, sciendum, quod multum ex affectu pensantur, vel secundum quod ex hoc ratione temporis, vel loci, vel personæ potest oriri scandalum, & tunc ex aliqua circumstantia, posset tantam præstare occasionem scandali, quod posset habere rationem mortalis, vt si forte persona Religiosa, vel posita in exemplum, choreas, vel tripudia duceret, vel si forte quæcunque in Parasceue talia exercerentur. Inhonestas autem in verbo, quæ scurrilitas dicitur, de qua dicit Apostolus, Nec nominetur in vobis; ex affectu pensatur vel secundum scandalum ratione personæ, vel secundum quod verba talia alios ad malum incitant, cum & tali intentione dicuntur, & sic posset habere ra-

tionem mortalis. Et sic etiam de choreis, & cantilenis, & lusibus, intelligendum est. Per hæc igitur quæ dicta sunt, patet, quomodo histriones, saltatrices, & tales ioculariores, qui inhonestis verbis & factis, homines faciunt delectari, non pensantes quæ verba vel facta proferant, dum tamen possint pecuniam extorquere, non sunt in statu salutis. Dare etiam talibus est in peccato fouere. Vnde Augustinus super Ioannem: Dare res suas histrionibus, vitiosum est. Qui autem talia exercent officia absque inhonestate ad recreationem hominum, cum quandoque talis recreatio sit lætitia & virtus, etiam secundum Philosophum Eutrapelia nominatur, non tales damnandi, nec talibus dare iudicatur peccatum.

Circa inhonestatem habitus, notandum, quod iste fructus quatuor secum habet, scilicet superfluitatem, pretiositatem, curiositatem, & inhonestatem. Superfluitas autem consistit in duobus, numero & mensura, vt cum habentur vestes plures, vel nimis laræ vel defluentes. Item curiositas in veste duobus modis inuenitur, scilicet in colore & modo facturæ. Inhonestas autem est, cum modus facturæ, vestium impudicitiam præterdit, & ad malum prouocat, vt pretiosarum vestium, vel circa collum, & guttur, tale quod. Huius autem inhonestatis sunt fructus, vnctio, lotio, deceptio, compositio, multiplicatio, adinuentio, vt cum sunt vnctiones, vel lotiones ad acquirendum colorem, vel deceptiones in mutando capillos, vel fucando caput & huiusmodi. Item compositio, vt cum nimis stricti sotulares, vel singularis modus in compositione seruatur. Item multiplicatio iocalium, etiam adinuentio noui modi in talibus, quæ omnia, quomodo rationem peccati habeant, videamus.

Circa ergo hanc materiam est notandum, quod ista quatuor possunt habere rationem peccati, vel ratione peruersæ intentionis, vel contrariæ consuetudinis, vel conditionis personæ, vel temporis, vel ratione radicis possunt habere rationem peccati, vel cum ista ex superbia oriuntur, & ad inanem gloriam ordinantur, vel cum ista sunt intentione placendi, & ad luxuriam prouocandi, & si radix mortalis sit, & ramus mortalis erit. Dicit enim Augustinus, quod non solum appetere, sed etiam appeti velle, criminofum est. Hæc etiam ratione consuetudinis contrariæ possunt habere rationem peccati, vt cum quis quærit habitum, qui consuetudini terræ non congruit, vel vnguentis vitur, vel modo ornat, & incedit in scandalum proximorum, vt si vir veste muliebri vteretur, & è conuerso, & huiusmodi. Et ita talibus tanta posset dari occasio scandali, quod posset iudicari mortale. Vnde Augustinus tertio confessionum: Consuetudo vel lex terræ, nulla ciuis vel peregrini libidine violetur. Item ratione conditionis personæ, quia aliud decet clericum & personas Ecclesiasticas, vel prælatum & religiosum; aliud personas laicas, aliud diuitem, aliud pauperem, aliud viduam, aliud coniugatam. In hoc etiam potest contingere ratio peccati, secundum quod quælibet persona suum statum in aliquo prædictorum excedit, vt si forte tot paria vestium velit habere burgensis aliqua, quot regina, & sic de aliis. Vnde sic potest in talibus excedere statum suum, quod oportet concludi, quod ex aliqua mala radice procedat, & quod vergat in scandalum proximorum. Quarto ratione temporis, vt cum quis vitur talibus, & talia multiplicat tempore necessitatis pauperum, & cum tanta est caristia, quod pauperes arctam indigentiam patiantur, quod deberent pauperibus erogari, quæ in talibus superfluitatibus expenduntur: & tanta posset esse ex vna parte superfluitas, & ex alia tanta indigentia, quod posset habere rationem mortalis eo modo, quo dictum est de prodigalitate.

Secundus ramus principalis luxuriæ est carnalis affectio, quæ duobus modis contingit, vel secundum quod aliquis ad carnem suam, seu corpus inordinate afficitur, vel etiam ad alium. Primum autem istorum cura carnis vocatur, de qua dicit Apostolus: Curam carnis ne fece-

Aug. tract.
100. in 10.
ante med.
tom. 9.
Arist. lib. 4.
Ethic. cap. 8.

Inhonestas
habitus.

Aug. epist.
109. de regul.
monac. cir.
me. tom. 2.

Aug. lib. 3.
confess. cap. 8.
non longè à
princ.

Carnalis
affectio.

Rom. 13. d

ritis in desideriis. Huius autem rami sunt multi fructus. A secundum diuersa opera, in quibus consistit carnalis delectatio, & secundum hoc est mollities in vestibus, in culcitris, in lineis, in sedilibus, & in lectis quies corporis. Item sollicita cautio aduersitatis, vel frigoris, caloris, famis, & huiusmodi, & ista licet de se non habeant rationem mortalis; tamen circa ista potest esse sollicitudo, quod ista præponuntur amoris diuini, vel aliquod diuinorum præceptorum omittitur, vel aliquid contra Deum fit, ut talia habeantur. Item carnalis affectio quandoque habetur, ut cum quis ratione eorum, quæ ad carnem pertinent, inordinate diligit, potest carnalis affectio nuncupari. In hoc autem potest esse duplex excessus, scilicet in affectu, & effectu. In affectu autem potest esse duplex, vel secundum quod caro sonat in naturam, secundum illud Apostoli: Carnem suam nemo odio habuit; vel secundum quod sonat vitium, secundum illud: Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt. Primo modo quando est excessus in diligendo filios vel parentes, ut cum amor creatori præferatur, ut si quis Deum offendere magis eligeret, quam amorem talium amittere, vel eorum quodcumque detrimentum videre, quod esset peccatum mortale secundum verbum Domini, dicentis: Qui amat patrem, aut matrem, aut filios plus quam me, non est me dignus. Est autem alius amor carnalis, secundum quod caro sonat in vitium, qui ex corruptione carnis nascitur, ut cum quis ad aliam personam sic quandoque afficitur, quod licet in actu peccati consensus non interueniat, tamen ad actum illum talis affectio aliquantulum ordinatur, quod ex eius fructibus comprobatur, cum scilicet ex mutua collo-
C tione, vel societate, vel aspectu, vel visu, carnis stimuli oriuntur. Constat autem secundum Apostolum, quod si rami sint mali, & radix etiam mala erit. Hoc etiam patet, quod habet rationem peccati, quia ex tali affectu ratio amittit dominium, & voluntas etiam rationem quandoque sequi non potest, tali affectione ligata, cum scilicet affectus trahatur ad cogitandum de re amata, nec sit in potestate eius cogitationem dimittere. Insuper & ad Dei delectationem eleuari non potest, tali affectione depressa. Insuper & quandoque corporis detrimentum incurrit. Cum igitur aliquis se scienter inebrians, quia usum & potestatem rationis voluntarie amittit, & in corpus proprium peccat quia ex hoc deterioratur in corpore; multo amplius videtur, quod qui in talem affectionis seruitutem se scienter iniicit, cum non ita cito sicut ebrietas transeat, peccat mortaliter. Vnde & hoc videtur dicere Augustinus in Speculo, cum de talibus dicit, Secundum concupiscentiam carnis alterutro delectantur ardore, & intactis etiam ab immunda violatione corporibus, fugit castitas ipsa de moribus. Sicut autem supradictum est, quod quandoque ebrietas rationem mortalis non habet, cum aliquis fortitudine vini, vel conditione decipitur non aduertens: sic & si quis per contubernium personæ alicuius in talem affectionem incidat non aduertens, non iudicarem peccatum, immo potius passionem. Si inde aduertens, affectionis periculum fouet, affectionem & nutrit, iam in talem affectionem consentit. Si autem aliquis talem affectionem sentiret, & semper displiceret eidem, aut si esset vrgens necessitas, vel magna utilitas conuiuendi, vel colloquendi, vel consolandi personas huiusmodi, non crederem iudicandum mortale, nisi per talem affectionem sentiret in se notabile spiritualium detrimentum. Et si forte talis esset persona, quam oporteret actus spirituales exercere, & per hoc impediretur, ne possit implere officium competenter, tunc licet in societate personæ illius posset sequi utilitas, tamen ex ordine charitatis tenetur occasionem vitare, cum damnum suum magis quam alterius vitare teneatur.

Acceptio personarum.

Item ex affectione carnali in effectu oritur acceptio personarum, & peruersio ordinis charitatis, & fauor mali. Circa primum, scilicet de acceptione personarum, notandum, quod acceptio personarum est, cum alicui per-

sonæ aliquid utilitatis impenditur, cum tamen illud idem faciendi alteri, maior ratio inueniatur, & hoc quidem ex affectione inordinata oritur & contra legem, iuxta illud: Non accipietis cuiusquam personam. Hæc acceptio personarum quadruplicem fructum habet, quia in beneficiis, electionibus, honoribus, & iudiciis. In beneficiis est dupliciter, ut cum dantur beneficia Ecclesiastica, vel temporalia. Circa collationem beneficiorum Ecclesiasticorum, tunc intelligo acceptionem personarum habere rationem mortalis, cum beneficium Ecclesiasticum alicui indigno confertur, scienter dignis postpositis, siue sit intuitu consanguinitatis, vel etiam beneficii temporalis, vel affectionis spiritualis. Similiter autem & diuitem eligere ad dignitatem Ecclesiæ, contempto paupere instructiore. Vnde Augustinus super illud: Nolite in personarum acceptione &c. Quis, inquit, ferat, si quis diuitem eligat ad sedem honoris Ecclesiæ, contempto paupere instructiore & sanctiore? Si autem sint temporalia beneficia, sic in eis potest esse personarum acceptio mortale peccatum, in necessitatis articulo, quando quis tenetur beneficium conferre ex præcepto, & cum datur beneficium illi, qui non indiget, ratione particularis amoris, & ille est qui in arcta necessitate contemnitur. In his autem, in quibus non tenetur quis dare, non cadit acceptio personarum secundum illud Matthæi: Aut non licet mihi, quod volo facere?

Circa tertium, scilicet de acceptione in honoribus est notandum, quod cum quis solum ratione diuitiarum honoratur absque ratione virtutis vel status, peccatum est, secundum illud: Quicumque diuitem propter diuitias honorat, peccat. In hoc autem posset habere rationem mortalis, ut si quis pauperes sanctos contemneret, nec eis ratione sanctitatis honorem præstaret, nec aliquem, nisi diuitem vel potentem honorare veller, cum secundum Philosophum, honor non sit aliud quam testimonium virtutis.

Circa quartum hoc notandum videtur, quod qui sic personam in iudicio accipit à vero iudicio deuiando, manifeste facit contra iustitiam, & proximi charitatem, & ita non est dubium, quin peccet mortaliter, vnde & contra legem est, quæ dicit: Non accipies personam, ut à vero iudicio deuias.

Circa secundum principale, quod ex affectione carnali oritur, scilicet de peruersione ordinis charitatis, hoc primo notandum est quod charitas ordinata esse debet, secundum illud: Ordinauit in me charitatem. Quatuor autem sunt secundum charitatem diligenda per ordinem, scilicet Deus, nos, proximus, & corpus nostrum. Hic autem ordo est necessarius ad salutem respectu bonorum spiritualium, scilicet quod amor alicuius creaturæ Deo nullatenus præferatur. Item quod non faciat aliquis peccatum propter dilectionem proximi. Item quod corpus proprium non tantum diligat, quod ex hoc aliquo modo peccatum veller committere. Item quod salutem proximi proprii corporis dilectioni proponat.

Tertius fructus affectionis carnalis est fauor mali, & hoc fit multis modis; quandoque enim ex familiari amore contingit, quod peccatum alterius dissimulatur, & secundum hoc est incorrectio, consensus, procuratio, seu adiutorium, & communicatio in casu illicito.

Circa primum notandum, quod correctio proximi est omnibus in præcepto, cum tamen scitur vel creditur, quod correctio peccatum impediatur, quod alias fieret. Et licet sit omnibus in præcepto, illis tamen præcipue, quibus incumbit ex officio, ut sunt Domini, Principes, Prælati, & magis in hoc peccare possunt. Quod autem correctio sit omnibus in præcepto, patet per Augustinum de verbis Domini: Si negligis corrigere, peior factus es, eo qui peccauit.

Item procuratio peccati est consensus in peccatum, & adiutorium quodcumque, & participatio, si sint respectu peccati mortalis, erunt eiusdem generis secundum Apostolum dicentem: Qui talia agunt, digni sunt morte:

Deut. 1. c

Iacob. 2. a

Matth. 23. b

Glossa interlin. in Iacob. cap. 2.

Arist. lib. 1. rhet. cap. 9.

Deut. 16. d

Can. 2. a Ordo charitatis.

Correctio proximi.

August. de ver. Dom. ser. 16. ante med. sermo 10.

Rom. 1. b

non

Ephes. 5. 2

1. Cor. 15. f

Matth. 10. d

Rom. 11. b

Aug. Regula
tertia, c. 21. 10.
1. 2. ep. 109.
de reg. mona-
chor. circa
med. tom. 2.

non solum qui talia agunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.

Tertius ramus carnalis concupiscentiæ est, ut dictum est, incontinentia, quæ præcipue circa actus venereos consistit. Ex hoc ramo procedit, turpis imaginatio, motus carnalis, delectatio simplex, & morosa, aduersio periculi, consensus in delectationem, & consensus in opus, & deinde fructus operis malus. Circa materiam istam notandum est, quod in consensu in delectationem primo mortalis ratio inuenitur. Sicut enim dicit Augustinus: Si mente delectatio teneatur, & voluntate cum aduersione periculi, & in delectationem huiusmodi consentit, etiam si in opus extrinsecum non interueniat consensus, nihilominus est mortale peccatum, & propter hoc totus homo damnabitur. De consensu autem in opus mortale, quin habeat rationem mortalis, non est dubium; fructus autem operis per quinque sensus distinguitur scilicet in auditu, visu, odoratu, loquela, & tactu. In auditu autem multiplex contingit peccatum luxuriæ prout luxuria in inordinatam delectationem ducit: scilicet in curioso auditu rumorum, instrumentorum musicorum, cantilenarum scurrilium, & verborum inhonestorum: quæ omnia videntur iudicanda secundum habitum, quo quis mouetur ad audiendum talia scilicet secundum conditionem radicis. Visus etiam inordinatus pestiferus fructus habet. Aspectus pulchritudinum, & visus delectabilium, cum inordinatione delectationis, & curiosus aspectus mulierum. Item aspectus, signa, & nutus. Item aspectus factorum impudicorum, & motuum, seu carnalium peccatorum, de quibus dicit Augustinus in Speculo: Nec dicatis vos habere animos pudicos, si habeatis oculos impudicos: quia impudicus oculus, impudici cordis est nuntius. Et cum sibi mutuo aspectu corda nuntiant impudica, & alterutro delectantur ardore, intactis ab immunda violatione corporibus, fugit castitas ipsa de moribus. Secundum hoc igitur, satis potest patere, quoniam inordinati aspectus possunt habere rationem mortalis, cum scilicet ex malo consensu, periculum graue & probabile peccati mortalis, in se vel alio aduertitur ex aspectu. Quoniam secundum Sapientem: Qui amat periculum, in illo peribit. De odoratu autem iudicandum est secundum conditionem radicis. De loquela autem secundum quod ex carnali concupiscentia oriri videtur, multi prodeunt fructus, scilicet scurrilitas, de qua iam dictum est, cum de inhonestate verborum fecimus mentionem. Item inuitatio, prouocatio ad peccatum, verbo vel scripto, vel nuntio. Item attractio per verba dulcia, quæ affectu pensantur.

Circa tactum hoc aduertendum videtur, quod in tactibus multiplex peccatum inuenitur, secundum quod loca, circa quæ tactus contingit, habent maiorem inhonestatem, & magis possunt ad luxuriam prouocare. Vnde hoc circa istam materiam est tenendum, quod libidinosi tactus oscula, absque etiam consensu in opus carnale, habent rationem peccati mortalis, secundum quod in eis oritur delectatio carnalis voluntarie, & deliberatiue. Vnde super illud, Fornicatio, & omnis immunditia, &c. dicit Glossa: In oculis & amplexibus, de quibus dicit Apostolus ibidem, quod non habent hereditatem in regno Christi, & Dei. Hic autem tactus distinguitur; quia vel fit in personam propriam vel in aliam, & eodem modo habet rationem peccati. Cum tactu autem ponitur corruptio carnis, quæ pollutio dicitur, quæ duobus modis contingit; aut per actum tactus, seu imaginationem delectationis morosæ, aut per actum carnalem. Si primo modo per tactum vel imaginationem, hoc contingere potest dupliciter. Aut dormiendo, aut vigilando. Circa pollutionem in somno hoc breuiter est notandum, quod talis pollutio secundum se non habet rationem peccati eo quod tunc liberum arbitrium vincum sit, scilicet per comparisonem. Potest autem contingere ex superfluitate cibi vel potus, vel ex turpi imaginatione in vigilia præcedente. Quod si causa mortalis fuit, puta quia vigilando consentit, vel actum gulæ mortalem exercuit, se-

condum hoc pollutio est signum grauioris, & tunc dicte circumstantiæ sunt in confessione notandæ vel dicendæ. Cum autem talis pollutio illusionem diaboli, vel debilitate retentiæ, vel virtute exclusiue contingit, nec adest complacentia, non habet rationem peccati. De pollutione autem vigilando sic distinguitur, quod si est procurata per tactum, vel imaginationem voluntariam quoquo modo, vel per auditum, vel visum, vel motum; omnis enim talis resolutio si sit procurata, vel si consensus interueniat, est mortalis quocunque modo. Et si semen extra vas naturale voluntarie emittatur, habet rationem mortalis peccati, quod etiam contra naturam est. Si autem in tactu sit sexus mutatio, etiam grauissimum est peccatum, & talia peccata nec nominari debent, & ignominiosa dicuntur. Potest etiam huiusmodi pollutio contingere per actum carnalem, & hoc dupliciter, quia vel per actum matrimoniale, vel per actum mœchiæ. In actu autem matrimoniali potest contingere deordinatio in modo, in tempore, & in causa. In modo quidem peccatum est, cum modus, qui naturæ non congruit, inuenitur. In tempore autem, cum tempore menstruorum debitum exigitur, quod est contra legem, si scienter fiat, est peccatum mortale. Item cum tempora orationi, honestati, & festiuitatibus sanctorum deputata, non obseruantur, quod tamen mortale non dico. Item in causa, cum in actu huiusmodi non prolis, sed carnis delectatio queritur, quod licet excusetur per matrimonium, tamen posset habere rationem mortalis, si vsque ad hoc inordinatio extendatur, quod imaginando alienam mulierem cognoscat propriam, vel si eo affectu cognoscat, quod etiam si vxor propria non esset, vellet nihilominus delectationem complere. Si autem per actum mœchiæ talis inordinatio compleatur, secundum hoc huiusmodi peccati sex species distinguuntur, Simplex fornicatio, solutus cum soluta. Adulterium, ligatus cum ligata, vel altero ipsorum ligato. Stuprum in defloratione virginum. Raptus, qui consistit in violenta mulieris cognitione. Item incestus, qui est, cum cognoscitur consanguinea vel affinis. Item sacrilegium, cum scilicet Deo dicatæ virgines vel viduæ cognoscuntur, vel in sacro loco talia exercentur: de quibus omnibus pertranseundum iudico, cum absque hæsitacione habeant rationem mortalis.

Secundus ramus principalis, qui ex carnis corruptione contingit, ut dictum est supra, est inordinatio in euitandis aduersis, & ex hoc ramo procedit vitium capitale, quod acedia nominatur. Est autem acedia secundum actum proprie, ut est vitium principale & capitale, tristitia quædam aggrauans, quæ ita deprimit animum hominis, ut eidem nihil agere libeat, & maxime bonum aliud quod spirituale. Habet autem rationem peccati mortalis, in quantum quis per talem tristitiam bona spiritualia deuitat deliberatiue, nec placent ei: quod frequenter ex carnis corruptione procedit, in quantum scilicet aliquis curam carnis agens, spiritualia refugit, carne contra spiritum dominante. Vnde à beato Gregorio 31. Moralium inter capitalia vitia computatur. Sicut autem de aliis est prædictum, non quælibet acedia, nec quilibet motus acediæ habet rationem mortalis, sed oportet, quod ex deliberatione procedat. Ex hoc ramo procedunt secundum Isidorum de summo bono, & secundum Gregorium 31. Moralium, alia vitia, quæ sunt pusillanimitas, torpor, euagatio mentis, instabilitas corporis, tristitia cordis, & desperatio.

Circa primum, de pusillanimitate sciendum, quod ille pusillanimis dicitur, qui animum pusillum habet ad exequendum bona opera, quæ facilius operari posset. Vnde sicut præsumptio habet rationem peccati, quia per eam tendit homo ad ea, quæ eius potestatem excedunt: ita & pusillanimitas est peccatum, dum recusat tendere in illud bonum, quod commensuratum est suæ personæ. Et inde est, quod seruus qui acceperit pecuniâ Domini sui, & fodit in terra, nec operatus est ex ea propter quendam pusillanimitatis timorem punitur à Domino, ut patet in

Acedia quid.

Gregor. lib. 31.
Mor. c. 17.

Isido. lib. 2. de
sum. bo. c. 37.
c. 1.

Pusillanimitas
quia.

Matthæo & in Luca. Habet autem pusillanimitas rationem mortalis, cum pusillanimitate dimittuntur necessaria ad salutem, ut diuina præcepta. Posset nihilominus habere rationem mortalis in casu, ut si quis detrimentum fidei, vel damnum proximi spirituale, vel etiam temporale ex pusillanimitate defensionis, prædicationis, vel correctionis dissimularer. Vnde Gregorius in pastorali dicit, quod illi, qui prodesse utilitati proximorum refugunt, si districtè incidentur, ex tantis rei sunt, quantis, venientibus ad se, prodesse potuerunt.

Ex ramo autem pusillanimitatis procedit timor seruilis, humanus, & mundanus, qui eodem modo, sicut de pusillanimitate dictum est, sortiuntur rationem peccati. Est autem timor seruilis, cum quis ut seruus dimittit malum facere, non propter dilectionem, sed propter pænæ timorem. Timor autem humanus dicitur, cum quis parcens carni suæ, spiritualia bona refugit, quæ carnis deletionibus aduersantur. Est autem timor mundanus, cum quis propter timorem mundi, personæ scilicet alicuius, dimittit bonum facere solummodo. Primus autem timor semper cum mortali peccato est, scilicet cum quis peccatum dimittit facere solummodo ratione pænæ. Secundus autem timor & tertius habent rationem mortalis, cum propter huiusmodi necessaria saluti dimittunt.

Circa secundum de torpore notandum est, quod tunc quis torpere dicitur, cum ad bene operandum inuenitur inefficax, sicut aquam tepere, seu tepida esse dicitur, cum non est efficax caloris. Vnde tibi in Apocalypsi dicitur: Utinam esses calidus, aut frigidus, sed quia tepidus es, incipiam te euomere de ore meo; & talis torpor ex displicentia boni videtur procedere, quæ tanta esse poterit, quod erit cum peccato mortali, ut cum quis palatū animæ sic corruptum habet, quod in nullo bono spirituali complacentiam inuenit, & propter hoc quidquid boni facit, tepide & indeuote facit. Vnde ex hoc ramo procedit negligentia, cum quis negligit facere quod debet, vel si forte illud facit, quod absque diligentia facit. Et secundum hoc dupliciter potest habere rationem mortalis. Vno modo, si dimittantur per negligentiam necessaria ad salutem. Alio modo, ut si forte talia fiant, sic cum contemptu fiunt, quod quoquo modo fiant, non curat omnino; & sic intelligitur illud: Qui negligit vitam suam, mortificabitur.

Ex hoc autem ramo negligentia multi fructus oriuntur, scilicet omissio, ignorantia, obliuio. Circa omissionem sciendum, quod multiplex est omissio, quæ multipliciter habet rationem peccati. Est enim omissio boni propositi, voti promissi, iuramenti debiti, vitium salutis. Circa omissionem boni propositi notandum, quod habet rationem peccati, secundum rationem radicis, seu causæ, nec enim de se habet rationem mortalis, nisi fuerit propositum boni necessarij ad salutem.

Circa secundum scilicet de omissionem voti sciendum, quod votum est conceptio melioris propositi, animi deliberatione firmata; & talem promissionem absque causa vel dispensatione debita omittre, habet rationem mortalis. Vnde David: Vouete & reddite, ubi dicit Glossa, quod vouere est voluntatis, & reddere est necessitatis.

Circa tertium, scilicet de omissionem promissi notandum, quod promissum non complere, quando est simplex promissio, nisi compleatur, peccatum est: nisi ad sit impedimentum legitimum, vel iusta causa dimittendi promissum, habet autem rationem peccati eo modo, quo & mendacium. Tunc enim impletur mendacium, cum non impletur promissum. Patet igitur, quomodo potest habere rationem mortalis; quoniam sicut mendacium, quod in damnum vergit alterius, habet rationem mortalis: sic & frustrare promissum cum damnificatione alterius, ut si forte aliquis promittat adiutorium alicui, in prosecutione alicuius negotij, & postmodum ille succumbit, vel notabiliter damnificatur in negotio propter defectum promissi. Item circa hoc sciendum est, quod secundum iura est promissio secundum quam competit actione in iure illi, cui fit promissio, ut cum quis facto vel

verbo, vel fide præstita coram bonis, se obligat ad implendum promissum, & tunc secundum iustitiam promissum tenetur implere. Aliter directè faciendū contra iustitiam, peccatum mortale committeret. In promissis autem, quæ vergunt in detrimentum salutis, non obligatur quis. Vnde Isidorus: In malis promissis rescinde fidem: in turpi voto, muta decretum. De omissionem iuramenti, hoc idem dicendum, quod sicut qui in iuramento assertoriè peierando, peccat mortaliter, si hoc deliberatè faciat, & se iurare aduertat; ita etiam, qui iuramentum promissorium frangit sine causa, idem genus culpæ incurrit.

Circa omissionem verò iniuncti notandum est, quod pœnitentiam iniunctam à discreto confessore contemnere, & sine causa aliqua dimittere, absque dispensatione, videtur habere rationem mortalis. Vnde Augustinus in epistola: Nihil aliud agit, qui verè pœnitet, nisi ut id quod malè fecerat, impunitum non sinat.

Circa omissionem debiti hoc est notandum, quod homo debet aliqua de iure naturali agere, & facere alij, quod sibi vult fieri. Aliqua de iure diuino, ut præcepta decalogi. Aliqua de iure positio ex præcepto, ut semel in anno confiteri proprio sacerdoti, id est, illi, qui potest absolueret, & semel in anno, scilicet in Pascha communicare, nisi ex causa legitima dimittatur: & ille qui est in sacris ordinibus constitutus, vel beneficium habet Ecclesiasticum, tenetur ad horas canonicas ex præcepto. Circa primum autem & secundum, scilicet de omissionem iuris naturalis & diuini, in prosecutione prædictorum dictum est.

De transgressionem seu omissionem eorum, quæ ad ius positium pertinent, hoc sciendum est, quod qui ius positium scienter omittit, si id ius sit præceptorum, inobediens est, & peccat mortaliter: vnde illa, quæ ad ius positium pertinent, & habent rationem præcepti, dimittere, peccatum mortale iudicatur. De his verò, quæ ad officium diuinum specialiter pertinent, est notandum, quod in hoc multipliciter peccatur, scilicet dicendo officium inattentè, indeuotè, extra horam, corruptè, & diminutè; inde tamen non facile est iudicandum mortale, nisi hoc proueniat ex contemptu. Simpliciter autem dimittere officium in Ordinato in sacris, in religioso clerico, & professo, in beneficiato in Ecclesia, mortale communiter iudicatur.

Circa omissionem vitium ad salutem, hoc notare possumus, quod quilibet vitia salutis tenetur querere, maxime illa, sine quibus non potest habere quis cogitationem illorum, quæ sunt necessaria ad salutem. Vnde maximum est, quod ille qui sermones & monitiones, & societatem bonorum euitat hac intentione, ne scilicet hac occasione moueatur ad bonum, vel ut cognitionem eorum non habeat, quæ necessaria sunt salutis vel vitia, resistit Spiritui sancto & gratiæ Dei, & ex hoc mortaliter peccat, ut pote qui suam salutem contemnit.

Secundus ramus, qui ex negligentia procedit, ut dictum est, est ignorantia, secundum quod potest habere rationem peccati. Nulla enim ignorantia potest habere rationem peccati, nisi ex negligentia oriatur. Vnde Augustinus de natura & gratia: Non tibi deputatur ad culpam, quod inuitus ignoras; sed quod negligis querere, quod ignoras. Vnde qui de salute sua diligens est, per ignorantiam damnari non potest: quia si in eo ignorantia esset, inuincibilis esset, quæ excusat omnino. Ignorantia igitur, quæ peccatum est, ex negligentia oritur; quæ multiplex potest esse, scilicet ignorantia iuris & facti.

Circa ignorantiam facti, notandum, quod tunc dicitur esse facti ignorantia, quando aliquis facit factum malum ex genere, & ignorat, quod tale factum faciat, de quo tamen nouit, quod peccatum est, ut si quis credat interficere feram, & interficiat hominem, vel credit cognoscere suam, & cognoscit non suam. In hoc casu secundum modum negligentia, potest ibi esse peccatum. Si enim in hoc casu non apponit aliquam diligentiam, quam debet, ita poterit esse crassa negligentia,

Isid. de con-
temp. mun.
post med.

Pœnitentia
iniuncta.

Aug. ep. 54.
ad Maced.
longè ante
med. tom. 2.

Debitum,

Officium
diuinum.

Ignorantia.

Aug. de natu.
& grat. c. 67.
cir. fi. tom. 7.

Ignorantia
multiplex.

quod

Gen. 4. d

quod non excusabit à peccato. Vnde Lamech, qui putavit occidere feram, & occidit Cain, non excusatur.

Circa ignorantiam iuris nota, quod est ius naturale, diuinum, & positium. Circa ignorantiam iuris naturalis nota, quod nullus excusatur, quin peccet, faciendo contra legem naturalem. Hoc autem ius naturale, seu lex naturalis appellat illud, ad cuius cognitionem potest homo per naturalia attingere. Constat enim, quod qui tale quid ignorat, hoc ei ex negligentia contingit.

Circa ignorantiam iuris diuini, scilicet mandatorum decalogi, & articulorum fidei, notandum est, quod hæc ignorantia est mortalis, quia in potestate cuiuslibet est hoc scire, & à lege naturali deriuatur.

Circa ignorantiam iuris positui, notandum, quod quilibet illa, quæ pertinent ad officium suum, & de iure positio sunt, scire tenetur, & talium ignorantia est mortalis. Hic distinguendum videtur. Quædam enim sunt iura præceptoria, quædam monitoria, quædam consultatoria. Vnde de iure præceptorio, hoc intelligo, sicut dictum est supra de iure positio, ubi de omissione diximus. Licet autem, ut dictum est, naturalis iuris ignorantia, seu etiam iuris alterius non excuset: tamen si contingat, aliquem multa peccata per ignorantiam commisisse, quorum non potest in modico tempore habere notitiam, in modico tempore possunt per contritionem generalem dimitti, sicut alibi diffusius tractari habetur.

Item ex ramo ignorantie procedit error conscientie, & eius transgressio & perplexitas & discrimen. Est autem error conscientie, cum conscientia dicat aliquid faciendum, ad quod non tenetur quis, vel quod facere non est peccatum. Qui enim facit contra conscientiam, secundum Gregorium, ædificat ad gehennam: & si sit conscientie iudicium, quod ommissio aliqua, vel transgressio sit mortalis, peccat mortaliter dimittendo. Cum autem conscientia dicat aliquid faciendum necessario, quod tamen peccatum mortale est, mortaliter peccat dimittendo, & nihilominus faciendo, & tunc perplexitas est manente conscientia, quæ tamen dimitti potest & debet. Tunc autem discrimini se quis exponere dicitur, cum aliquid timet & dubitat esse mortale, & tamen id facit, & tunc etiam mortaliter peccat, quia discrimini se exponit. Hæc autem dicta sunt, ut frequenter, ex negligenti discussionem conscientie procedunt, quæ negligentia tanta esse poterit, quod mortalis erit, sicut de ignorantia iam dictum est.

Tertius ramus, qui ex acedia procedit, est obliuio, quæ in duos ramos diuiditur. Est enim obliuio peccatorum, & beneficiorum Dei, & hominis, ex qua ingratitude oritur & indeuotio. Circa obliuionem peccatorum est notandum, quod peccata propria obliuisci ex negligentia, est peccatum, cum quis teneatur conteri & confiteri de peccatis suis, quod non potest facere, si obliuioni tradantur, & tanta circa hoc poterit esse negligentia, quod habebit rationem mortalis, sicut de ignorantia est prædictum. Item beneficia Dei obliuisci, nec considerare, & sic Deo esse ingratum, mortale est. Vnde bene in quodam sermone de talibus dicit Bernardus: Quantos videmus quasi obliuisci sui, & peccatorum suorum, Dei quoque & beneficiorum eius immemores, sic non redimere, sed amittere tempus, ut de moribus & affectionibus suis vltima apud ipsos vix mentio fiat?

Vltimus ramus, qui ex acedia procedit, est omnium pessimus, scilicet desperatio, qua quis peccatorum suorum immanitatem considerans, & de Dei misericordia diffidens, laxat frenum peccatis. Et hoc quidem grauissimum est peccatum, quod dicitur in Spiritum sanctum, de quo dicit Dominus: Non remitteretur in hoc sæculo, nec in futuro. Non quod non possit dimitti, sed quia vix dimitti potest, vel quia ibi non est color excusationis, qui locum præstet diuinæ misericordie. Hoc autem peccatum conuenienter ex acedia oriri dicitur, quia, ut dictum est, acediosus complacentiam aliquam in bono non inuenit, & ideo à bono opere se subtrahit, spes autem ex merito operis prouenit.

Hic vero circa peccatum in Spiritum sanctum notandum est, quod huius peccati sex species à Sanctis assignantur, scilicet, desperatio, de qua dictum est.

Item præsumptio, cum quis in tantam prorumpit insaniam, quod non cogitat iustitiam in Deo esse, sed quid quid faciat, ad gloriam sui prouenire credit.

Impenitentia, cum quis proponit, quod nunquam poenitebit de peccatis suis. Et iuxta hunc ramum est alius, qui licet non dicatur peccatum in Spiritum sanctum, tamen peccatum mortale est, scilicet cum quis se cogitat esse in mortali peccato, & in offensa diuina, & non statim poenitet, sed adhuc remanere in peccato intendit.

Quarta species peccati in Spiritum sanctum est, obstinatio, cum quis sic malo adhærere intendit, quod nulla persuasione vel timore redire ad bonum intendit.

Quinta est impugnatio veritatis agnitæ, scilicet cum quis impugnat fidei veritatem, ut licentius peccet.

Sexta est inuidia fraternæ gratiæ, cum quis in tantam prorumpit malitiam, quod gratiam Dei multiplicari in mundo & fidem crescere, videre non potest. Hæc autem peccata in Spiritum sanctum dicuntur, quoniam licet contra totam Trinitatem sint, tamen sunt præcipue contra bonitatem diuinam, quæ Spiritui sancto appropriatur, sicut potentia Patri, sapientia Filio. Dicitur enim quis peccare in Patrem, cum peccat ex infirmitate. In Filium, cum peccat ex ignorantia. In Spiritum sanctum, cum peccat ex malitia, quod habet magis rationem peccati. Soli peccant in Spiritum sanctum, qui impenitentes existunt vsque ad mortem. Spiritus enim sanctus charitas est diuinitatis, est amor genitoris & genitæ veritatis, qui suam gratiam nobis tribuit, sui ipsius artham. Qui igitur peccat, & gratiam suam recuperare non amat, & nunquam curat ab eo diligi, qui totus est amor, & charitas, nec ad illud tendit, vnde sumpsit artham, in Spiritum sanctum peccat, & nunquam post mortem, sicut neque viuens, consequetur veniam. Sicque nullus peccat in Spiritum sanctum, qui fugit ad ipsum. Ecce radicem arboris malæ, truncum, ramos cum foliis, & fructibus plenis veneno mortifero, secundum intellectus mei paruitatem descripsi, sed sicut Dauid cum dicebat: Delicta quis intelligit, &c. Neque enim peccatorum grauitatem, & conditionem me scire suppono. Vnde & si quid in hoc opusculo scriptum lector inueniat, quod ei scrupulam dubitationis ingerat, peritiores medicos consulat, qui securius sibi arboris fructum, & ipsius periculum valeant indagare. Neque intentionis meæ est, hic aliquid temere asserere, vel alicui præiudicium generare. Ut autem ea quæ dicta sunt planius innotescant, ipsa breuiter recapitulo eo modo, & ordine, quo sunt in arbore describenda.

CAPVT IV.

Epilogus prædictorum, ubi arbor describitur.

Radix malæ arboris est cupiditas, secundum Apostolum. Ex qua truncus malæ voluntatis procedit, qui incipit in imaginatione mala, & procedit in mala & morosa delectatione, & consummatur in malo consensu: qui duplex est, scilicet consensus in delectationem, & in opus.

Sunt aliquæ circumstantiæ, quibus aggrauatur peccatum, quæ in hoc versiculo continentur.

Quid, quis, ubi, cum quo, quotiens, cur, quomodo, quando.

Ex præmissa radice concupiscentiæ triplex ramus procedit, scilicet concupiscentia honoris, concupiscentia oculorum, & concupiscentia carnis.

Peccare in Patrem, Filium, & Spiritum sanctum quid sit.

Epilogus prædictorum.

Psalm. 28. 6

1. Tim. 6. 6

Superbia.

Ex primo ramo hi rami procedunt, scilicet præsumptio, inanis gloria, contemptus.

Præsumptio hos habet ramusculos.

Ex se, pro merito, falso plus omnibus.

Et hos ramos habet præminentia, in gratuitis & gratis datis.

Ex primo ramo procedit folium tentationis diuinæ cum fructu discriminis.

Ex præminentia ex gratis datis sunt hi rami, elatio mentis, confidentia de se, de qua procedit fructus inordinatæ audaciæ.

Ex ramo contemptus est ramus duplex, contemptus Dei, & contemptus proximi, & horum medius est inobedientia ad Deum & ad proximum.

Ex contemptu Dei procedunt hi fructus, irreuerentia rebus diuinis exhibita, locis, personis, temporibus, sacramentis, sustinere interdictum, suspensionem, excommunicationem, recipere quodcumque sacramentum in mortali peccato, quodcumque sacramentum ministrare, vel Ecclesiam officiare, officium correctionis exercere, inconfessus sacramentum recipere, habita copia sacerdotis, in statu suspensionis, vel interdicti, vel excommunicationis, vel irregularitatis celebrare, item in excommunicatione se diuinis ingerere, vel interesse, item cum excommunicato in diuinis participare.

Ex contemptu proximi hi fructus procedunt, subtrahio à verbo, à societate, gestu, vel modo, indignationem ostendere. Hæc sunt folia, indignatio verborum, ironia, derisio, subsannatio, irreuerentia in verbo.

Ex inobedientia procedit ramus impatientiæ, cum fructu murmurationis, blasphemiarum, pertinaciæ, rebellionis, & transgressionis, & hæc possunt esse contra Deum, & contra proximum.

Item ex ramo inobedientiæ, infidelitatis ramus procedit, & hi rami ex ea exeunt, diuinatio, apostasia, idololatria. Item hæc folia prædicta, prout in verbis existunt, scilicet, peruersum dogma, seu prædicatio.

Secundus ramus superbiæ est inanis gloria, ex qua quatuor rami oriuntur, honoris ambitio, fauoris humani appetitus, confusions timor, & laudis amor.

Ex ramo ambitionis oriuntur hi fructus, scilicet pompa, quæ in tres fructus diuiditur, scilicet fastum in superbo apparatu, & comitatu & gestu ex cordis affectu, & folium fastus in verbo.

Ex appetitu fauoris, procedit folium adulationis, quod tripartitum est, quod aut est de bono habito, aut non habito, vel de malo facto.

Item ex appetitu fauoris oritur fructus prodigalitatis quadripartitus, quia non considerat tempus, nec personam, nec modum, & incuriam secum habet.

Ex ramo timoris confusionis, hi fructus procedunt, mala verecundia, & falsa humilitas in verbo vel in facto.

Verecundia mala diuiditur, quia aut est de bono opere, vel de paupertate parentum, vel de naturali defectu, vel carentia gratiæ gratis datæ. Item in confessione hæc folia secum habet, nempe exultationem, defensionem, veritatis negationem, in iudicio, vel extra iudicium, veritatis impugnationem.

Ex amore humanæ laudis hi fructus oriuntur, simulatio, seu hypocrisis, ostentatio, singularitas. Item iactantiæ est folium, quod quadripartitum est, quia aut est de bono habito, vel non habito, vel de malo facto, vel non facto.

Ex singularitate procedit ramus inuidiæ, quæ est secundum iudicium capitale. Inuidia verò in duos ramos diuiditur principales, qui sunt exultatio in aduersis proximi, & dolor in prosperis.

De exultatione in aduersis oriuntur hi fructus, machinatio, infidia, scandalum, proditio, suspicio, iudicium. Item habet folia, discordiarum seminatio, secretorum reuelatio, & maxime confessionis, verbo, signo, vel circumstantia. Item falsum testimonium.

Ex secundo ramo, scilicet de dolore prosperitatis

A proximi, procedit detractio folium, & ramus rancoris. Detractio autem diuiditur, quia aut fit bonum alterius diminuendo, vel destruendo, vel malum imponendo.

Primum folium alia quatuor secum habet, scilicet bonum proximi tacere, diminuere, peruertere, & negare.

Secundum folium hæc etiam secum habet. Malum libenter audire, dissimulare, confirmare, aggravare, addere, reuelare, imponere.

Ex ramo rancoris procedit odium.

Ex ramo odij procedit ira, quæ est tertium capitale.

Ex ira procedit fructus crudelitatis, & hi fructus, percussio, verberatio, incarceration, duellum, bellum, mutilatio, occisio.

Ex folio discordiæ hi folij oriuntur, irritatio, comminatio, contumacia, improprietas, conuiuium, maledictio, procacitas, clamor, irreconciliatio.

Ex ramo appetitus vindictæ oriuntur calumnia, vexatio, damnificatio.

Vexatio hos fructus secum habet, quia fit per falsas literas, vel falsò impetratas, tacita veritate, vel suggesta falsitate, vel per non suas, vel non ad hoc impetratas, vel coram diuersis iudicibus ad impossibilia obligando.

Damnificatio in duos fructus diuiditur, quia fit aut bonum impediendo habitum, vel habendum; aut malum inferendo, quod etiam multis modis fit, scilicet faciendo, præcipiendo, consulendo, iuuando, dissimulando.

Secundus ramus principalis, qui ex radice concupiscentiæ procedit, est concupiscentia oculorum, quæ auaritia nominatur, & est quartum vitium capitale.

Ex auaritia autem tres rami principales procedunt, inordinatum desiderium habendi, vel inordinatus amor habiti, & inordinatus dolor amissi.

Ex inordinato desiderio habendi procedunt duo fructus, scilicet sollicitudo, & iniustitia. Ex sollicitudine autem procedit festorum violatio.

Iniustitia autem diuiditur, quia aut est manifesta, aut occulta, quæ fraus nuncupatur. Iniustitia aperta hos fructus habet secum, scilicet furtum, rapinam, vsuram, & iniquam sententiam.

Furtum in quinque diuiditur, qui sunt, occulta rei acceptio, rei inuentæ detentio, sacrilegium, & proprietas in religiosis, & mala dispensatio.

Rapina hos etiam fructus habet, qui sunt nouæ talis, vel consuetudinis inductio, exactio, extorsio, munerum acceptio, & ludus alearum.

Vsura diuiditur, quia quædam est in spe, quædam in rei contractu.

In contractu autem est multiplex vsura, scilicet in venditione, emptione, mutua commutatione, ratione temporis, vel rei, vel periculi, vel obligationis, vel corruptæ intentionis.

Item contingit fraus in contractibus, in emptione, & venditione, in numero, pondere, & mensura, in valore, in qualitate, in taciturnitate defectus,

Item notabiliter care vendendo pro necessitate ementis, vel debitorum solutionis, vel pro simpliciter ementis.

Item in fraude plurima mala locutionis folia contingunt, mendacium, periurium, duplicitas.

Ex ramo autem mali contractus oritur fructus simoniæ.

Item ex iniustitia ad proximum, ut dictum est, oritur iniqua sententia & secum habet hos fructus, qui sunt, iustitiæ peruersio, ordinis iuris immutatio, sententiæ dilatio, iniusta aduocatio, literarum abusus.

Mala autem aduocatio, hæc folia secum habet, iniustum patrociniū, iniustum consilium, litis prolongatio, iuris sophistica allegatio, literarum abusus.

Fit his modis iniusta impetratio, tacita veritate, vel

suggesta.

Inuidia.

Auaritia.

suggesta falsitate, iniusta extorsio, additio, vel diminutio, siue quæque falsificatio.

Secundus ramus principalis avaritiæ est inordinatus amor habitus, & ex hoc ramo hi fructus procedunt, iniusta congregatio, ad proximum incompassio, restitutionis dilatio, beneficii irrecompensatio.

Tertius ramus principalis, qui ex radice cupiditatis procedit, est concupiscentia carnis, quæ in duos ramos diuiditur. In quærendo inordinate delectationem, & vitando molestiam.

Primus ramus diuiditur, quia aut est circa delectationem actus, qui pertinet ad conseruationem indiuidui, scilicet circa actum nutritionis, aut est circa actum, qui pertinet ad conseruationem speciei, scilicet circa actum generationis.

Primus igitur ramus, qui ex concupiscentia carnis oritur, est inordinata delectatio circa actum nutritionis, & quintum vitium capitale, quod gastrimargia dicitur.

Ex vitio autem gulæ tres rami principales procedunt scilicet incontinentia gulæ, immodestia, & inordinata delectatio.

Ex incontinentia gulæ hi fructus procedunt: anticipatio horæ, nimia frequentia, fractio ieiunij.

Ex immodestia, hi fructus procedunt, audivitas, & nimietas.

Cum fructu autem isto, qui est nimis sumere, sunt hi fructus, corporis grauitas, infirmitas, mentis hebetudo, cæcitas, præcipitatio iudicij, incircumspectio, loquacitas, inepta lætitia, dissolutio, ebrietas.

Loquacitas autem hæc folia secum habet, multiloquium, vaniloquium, stultiloquium, turpiloquium.

Tertius ramus gulæ est inordinata delectatio circa cibum, & hos fructus secum habet, scilicet sollicitudinem in procurando, studiositatem in præparando, multiplicatam in diuersificando, caritiam in emendo.

Secundus ramus, qui ex carnali concupiscentia procedit, est inordinatio circa actum generationis, qui luxuria dicitur, & est sextum vitium capitale.

Ex luxuria tres rami principales procedunt: inhonestas, affectio, incontinentia.

Inhonestas hos fructus habet, inuerecundiam in verbo, in gestu, in habitu.

Inhonestas in gestu habet choreas & tripudia, & corporis motus.

Item inhonestas in verbo habet scurrilitatem, & histriationem.

Item inhonestas in habitu, hos fructus secum habet scilicet superfluitatem, pretiositatem, multiplicatam, curiositatem.

Superfluitas in duobus consistit, in numero & mensura.

Curiositas consistit in colore & modo facturæ, & compositione corporis.

Huius compositionis fructus sunt, adinuentio noui modi, nouorum iocalium. Item vnctiones, lotiones, fucatio, suppletio capillorum ex alienis.

Secundus ramus luxuriæ principalis, est carnalis affectio, & iste est duplex, quia potest esse respectu sui vel proximi,

Si respectu sui sit, hos fructus habet, primo curam carnis, quæ habet hos fructus, molliem in vestibus, in culeitris, & talibus. Item nimiam sollicitudinem in euitando pœnam, frigus, calorem, sitim, famem, & huiusmodi.

Carnalis affectio ad proximum duplex potest esse, vel ad parentes, vel ad alios: potest etiam esse in affectu, vel in effectu.

Ex ramo carnalis affectionis oritur acceptio personarum, peruersio ordinis charitatis, & fauor mali.

Personarum acceptio est in beneficiis, electionibus, honoribus & iudiciis.

Fauor mali hos fructus secum habet, dissimulationem, incorrectionem, consensum, adiutorium, & communicationem.

Tertius ramus principalis concupiscentiæ carnalis, est incontinentia quæ per hos ramusculos procedit, qui sunt turpis imaginatio, morosa delectatio, consensus in delectatione, & consensus in opere. Item hos fructus secum habet, id est, quinque sensus, in auditu, visu, odoratu, gustu & tactu.

In auditu curioso scilicet rumorum, canticorum, instrumentorum, verborum dissolutorum, & scurrilium.

In visu, in aspectu oculorum, pulchritudinum hominum, & mulierum, inhonestorum membrorum, gestuum, spectaculorum.

In verbo, scurrilia dicendo, ad malum incitando, verbo, vel in attrahendo.

In tactu multipliciter, in osculis, & tactibus libidinis sui vel alterius, & ex hoc sequitur pollutio dormiendo per naturalem actum in vase debito, vel contra naturam, per actum naturalem matrimonij actiue. Item ex hoc per actum matrimonij vel mœchiæ. Per actum matrimonij modo inordinato, vel tempore illicito, vel intentione non recta.

Mœchiæ autem sex fructus ponuntur, fornicatio, adulterium, stuprum, raptus, incestus, & sacrilegium.

Secundus ramus principalis concupiscentiæ carnalis, est inordinatio in pœnis euitandis, ex qua oritur vltimum vitium capitale, quod acedia nominatur.

Ex acedia procedunt hi fructus, pusillanimitas, torpor, enagatio mentis, instabilitas corporis, tristitia cordis, & desperatio.

Ex pusillanimitate procedit timor seruilis, humanus, mundanus.

Ex torpore procedit negligentia, cuius fructus sunt omissio, ignorantia, & obliuio.

Omissio multiplex est, scilicet boni propositi, voti promissi, iuramenti, iniuncti debiti, vtilium salutis, pertinentium ad ius naturale, vel diuinum, vel positium.

Ignorantia est multiplex, scilicet iuris naturalis, diuini, & positui. Item facti, item affectata, crassa, & supina, & inuincibilis.

Ex ignorantia procedit error conscientiæ, & eius transgressio.

Obliuio est duplex, peccatorum, & beneficiorum Dei & hominis.

Ex his oritur ingratitude, & indeuotio.

Vltimus fructus est desperatio peccatum in Spiritum sanctum.

Peccati in Spiritum sanctum, sex species distinguuntur, scilicet desperatio, præsumptio, impœnitentia obstinatio, impugnatio agnitæ veritatis, & inuidentia fraternæ gratiæ. Si quis autem plenius de singulis velit habere notitiam, ad tractatum superiorem recurrat.

S. BONAVENTURÆ Eximij Ecclesiæ Doctoris.

Opusculum, quod inscribitur,

CONFESSIO N A L E.

Est hoc Opusculum, quod Confessionale inscribitur, utilitate præcipuum: in quo S. Bonaventura tam Confessorem, quam Confitentem copiose dirigat ad ea, quæ confessioni præiunguntur, quæque in confessione agenda, dicendaue sunt, & quæ ipsam confessionem consequuntur, annexis Canonibus penitentialibus, quorum cognitio valde est necessaria.

CAPITA HVIVS OPVSCVLI.

Qualiter sacerdos confessor habere se debeat in confessione. Caput primum, continens particulas VI.

De interrogationibus faciendis in confessione. Cap. II. continens particulas XX.

De pœnitentiis iniungendis secundum canones pœnitentiales. Cap. III. continens particulas LX.

De usu clauium. Cap. IV. continens particulas III.

De irregularitatibus & dispensationibus. Cap. V. continens particulas LVIII.

P R Æ F A T I O.

IN Dei tabernaculo, id est, in sancta Ecclesia positus, & si per Doctrinæ sapientiam, phialas exuberantis doctrinæ ad inebriandum mentes legentium ministrare non potui, in quantum pro diuina largitate suffeci, cyathum parum, atque angustum, vel, ut verius dicam, pene nullius scientiæ, præsens videlicet opusculum de informatione simplicium sacerdotum, in confessionibus audiendis, compulsus per obedientiam compilavi. Cum secundum beatum Gregorium circa principium, cura pastoralis sit ars artium, regimen animarum, & occultiora sunt vulnera cogitationum, quam viscerum. Horrendum profecto est videre quosdam sacerdotes nostri temporis, qui sacram scripturam, in qua præfati regiminis ars sufficientissime traditur, & iura canonica, & scripta doctorum, in quibus plenissime declaratur, vel per torporem legere negligunt, vel per ignorantiam nesciunt, & tamen cordis medicos in audiendis confessionibus, se profecti impudenter non metuunt, quando qui pigmentorum vim nesciunt, videri carnis medici erubescunt. Talium ergo Deo odibili ignorantia, per obedientiam, ut dixi compulsus, subscripta informatione simplici studui, sicut potui, quamvis non, ut debui, subuenire. In primo autem huius Opusculi titulo capitulorum, & singulorum particularum eorundem continentia præmittuntur, quibus ad legentis animam quasi quibusdam passibus facilius gradiatur. Porro particularum quinti capituli continentia non prænotantur, quia sicut inspicienti patet, per se possunt satis facilius inueniri. Ceterum simplex simplicibus simplicia scribens simpliciter, particulas præsentis Opusculi secundum quod occurrerunt memoriæ magis, quam secundum naturalem adinuicem coherentiam ordinavi, omni qua possum humilitate ac deuotione supplicans, quatenus.

*Sis mihi corrector refecando superflua lector;
Veraque digneris, qua desunt inungere veris.
Omni defectum partim studio breuitatis
Scribentis tribuas, partim vitio ruditatis.*

QUALITER SACERDOS

Confessor habere se debeat in confessione. Cap. I. continens Particulas sex.

CAPVT I.

De loco confessionis.

PARTICVLA I.

VI facit veritatem venit ad lucem, ut manifestentur eius opera, quia in Deo sunt facta. Ex hoc verbo sacerdos, qui Angelus Domini exercituum dicitur, intelligat ut non tenebrarum, sed lucis Angelum se ostendat, sedens pro confessionibus audiendis in loco manifesto, & omni suspitione carente, ubi videri possit ab omnibus, & non audiri. Querendo enim latibula tenebrarum, male agere se ostenderet dicente Chri-

Asto: Omnis enim qui male agit, odit lucem. Qui est in intentione mali, & cui placet malum. Hæc Glossa, & non venit ad lucem, ut non arguantur opera eius. Caueto, ait Hieronymus, omnes suspiciones, & quicquid probabiliter fingi potest, ne fingatur ante deuita. Apostolus: Ab omni specie mala, id est, non solum ab eo, quod est malum, sed etiam ab omni quod speciem mali præterdit, nos admonet abstinere. Et quia secundum Augustinum libro de singularitate clericorum, pene post principium: Peius est quam mœchia, continentiam ducere criminofam, & infamem facere, sanctimoniam. Sacerdos audiens confessionem, sedeat, ut dictum est, in loco publico, & honesto, ne quod absit, adulterum se ostendat. Nam dicitur: Oculi adulteri obseruat caliginem. Veniens igitur ad manifestationis lucem faciat veritatem, ut dicitur in Ioanne, ibi Glossa, id est, bona opera, quæ veritas iubet.

CAPVT I.

Qualiter sacerdos cauere debeat ab illicita delectatione.

PARTICVLA II.

Solicitus etiam sit Sacerdos, ne dum confitentem foris à sordibus purgat, ipse ex his, quæ audit per voluntariam delectationem interius sordidetur. Debet enim esse, ut nobilis manus, quæ alium lauans, lauatur, mundans mundatur, non ut lexiua vilis, quæ aliâ mundificans inquinatur. Caueat ergo ne per voluntariam delectationem caput aspidis fugat, & occidat eum lingua viperæ. Glossa: aspis est paruus serpens, viperæ prolixioris est corporis, & sic nascitur, ut violenter exeat. Caput itaque aspidis fugit, & occidit eum lingua viperæ, quia cum initium suggestionis occultæ libenter suscipiat, violentis postmodum se tentationibus deuictus tradit, vel quia venenum aspidis concite, viperæ tardius occidit; per aspidem violenta, & subita, per viperam tentatio tardior significatur. Hæc Glossa.

CAPVT I.

Quod confessor non respiciat faciem pœnitentis.

PARTICVLA III.

Debet etiam cauere sacerdos, ne vultum sibi confitentis maxime mulieris respiciat, ne confitens confundatur, & ne ipse delectatione illicita capiatur, unde debet semper mulier sedere à latere confessoris, quia ut dicit Abacuc: Facies eius ventus vrens, & Glossa Gregorij super illo verbo Genesim: Vidit igitur mulier, &c. Ne lubrica in cogitatione versemur non debemus intueri, quod non licet intueri, quod non licet concupisci. Ut enim munda mens in cogitatione seruetur, à lasciuia voluptatis reprimendi sunt oculi, quasi quidam raptores ad culpam. Non enim Eua lignum contigisset, nisi prius incaute respexisset. Pensandum ergo quantum ab illicitis debeamus visum restringere, qui mortaliter viuimus, si & mater viuientium per oculos ad mortem venit. Hæc Glossa.

CAPVT I.

Quod confessor peccata pœnitentium non abhorreat.

PARTICVLA IV.

Non debet etiam confessor pœnitentis horrere peccata, quantumcunque enormia, turpia, magna, inaudita, vel inusitata sint, quia ut dicit Ioannes: Qui sine peccato est vestrum, primus in illam mittat. Aut enim confessor fuit, vel est, vel erit, aut esse potuit, in similibus peccatis, vel maioribus. Vnde præcipit Deus: Non abominaberis Idumæum, id est, peccatorem rubore confusionis dignum, quia frater tuus est, vel Ægyptium, id est, peccatorem peccatorum angustis tribulatum. Idumæus namque rufus, vel rubens interpretatur. Ægyptius angustia, siue tribulatio.

CAPVT

Gregor. post
in par. 1. ca. 1.
ria.

Mira mode-
stia ac humi-
litas Aucto-
ris.

Ioan. 3. c

Malac. 2. b

Ioan. 1. c

Hieron. ad
Neposianum:
ep. 2. ante
med.
1. Thes. 5. d

Est inter ope-
ra Cypr. 3.

Iob. 2. 4. c
Ioan. 3. c

Iob. 20. b

Abac. 1. c.
Gen. 3. a
Ex Gregor.
lib. 2. 1. Mor.
cap. 2. ante
med.

Ioan. 8. a

Deut. 23. b

CAPVT I.

Qualiter sacerdos alloqui debeat Pœnitentem.

PARTICULA V.

EXinde debet confessor pio ac suauī alloquio, ipsum consistentem ad veram compunctionem, & ad nudam, & expressam confessionem inducere, non statim ex abrupto, si tempus sufficit, inferre. Dic peccata tua, sed dulciter ei proponere aliqua de confessionis vtilitate, quæ valet ad septem. Valet enim ad peccati cognitionem propter instructionem sacerdotis. Vnde dicitur in Deuteronomio: Si difficile, & ambiguum iudicium apud te esse perspexeris inter sanguinem, & sanguinem, causam, & causam, lepram, & non lepram, & infra parum: Surge & ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, & venies ad sacerdotes Leuitici generis, quæresque ab eis. Psalmista: Dixi confitebor, &c. Si propositum valet, quanto magis ipsa confessio? Ad cogniti, & contriti satisfactionem. Vnde dicitur in Ecclesiastico: Est confusio adducens gloriam, & gratiam. Ad pœnæ diminutionem, vi clauium, de hoc Matthæus: Quodcunque solueris super terram, &c. Ad Dei glorificationem. Vnde Iosue: Da gloriam Domino Deo Israël, & confitere, atque indica mihi quid feceris. Ad intercessorum multiplicationem, dicente Iacobo: Confite mini alterutrum peccata vestra, & orate pro inuicem ut saluemini. Ad conscientie asscurationem. Vnde David statim cum dixit: Peccaui, audiuit: Dominus quoque transtulit peccatum tuum, non morieris. Et hoc est magnum bonum, ut dicit Paulus: Gloria nostra hæc est, testimonium conscientie nostræ. Proponat etiam ei de peccatorum venia, de Dei misericordia, & suadeat ei, quod non verecundetur confiteri, sed nude, & expresse omnia confiteatur, quia non homini confitetur, sed Deo scienti omnia, qui si nude confiteatur pro absoluto habetur, si vero scienter aliquid occultauerit, confessio nihil valebit, quia qui in hoc vno offendit, factus est omnium reus, inquit Iacobus. Si vero non vult confiteri, proponat ei terrores iudicii, pœnas inferni, & quod multo melius est, erubescere hoc coram vno homine, quam in die iudicii coram Deo, & omnibus Angelis, hominibus, & dæmonibus.

CAPVT I.

Quod confessor in iudicio pœnitentia personam non accipiat.

PARTICULA VI.

STudeat etiam confessor cauere ab acceptione personarum, quod confessor in iudicio pœnitentia personam non accipiat, quæ sic describitur à magistris. Acceptio personæ est iniustitia, qua præfertur persona personæ propter causam indebitam. Attende diligenter, o iudex pœnitentialis, quod tibi dicitur: Non facies quod iniquum est, nec iniuste iudicabis. Non consideres personam pauperis, nec honores vultum potentis. Ne videlicet declines à via iustitiæ propter pauperis compassionem, vel propter potentis adulationem. Attende præterea tibi dictum: Non accipias personam, nec munera, quia munera excæcant oculos sapientum, & mutant verba iustorum. Attende nihilominus diligenter, & considera vniuersaliter omnibus confessoribus esse dictum: Audite illos, & quod iustum est, iudicate, siue cuius ille, siue peregrinus nulla erit distantia personarum, ita parum audietis, ut magnum, non accipietis cuiusquam personam, quia Dei iudicium est. Audite inquam, id est, diligenter intendite peccata, & peccatorum circumstantias examinando: & quod iustum est iudicare, iustos videlicet, siue diuites, siue pauperes absolucendo: & impios, quamvis etiam potentes & diuites condemnando: nec accipietis personam cuiusquam, pauperes indebite exasperando & diuitibus &

A potentibus adulando. Non inquam accipias personam, ne maledictione prophetica feriaris, qua dicitur: Væ qui iustificatis impium pro muneribus, & iustitiam iusti auferitis ab eo.

DE INTERROGATIONIBVS
faciendis in confessione. Cap. II.
continens Particulas XX.

CAPVT II.

Qualiter interrogationes sint faciende in generali.

PARTICULA I.

OST hæc sacerdos incipiat audire confessionem ipsius. Interrogando si peccator nesciat confiteri, & adiuuando per inquisitionem, discretè tamen, ita quod sollicitus sit vñtata peccata singulatim requirere, inusitata vero per circumstantias generales, & valde remotas caute inuestigare; ne inexpertis detur materia, vel occasio, quod ante nesciuerat perpetrandi, sicut aliquoties contingit ex quorundam insipientium confessorum interrogationibus. Taliter autem indiscretè interrogantes, non sunt vitiorum euulsores, & destructores, sed potius ædificatores, & plantatores. Ideo, ut dictum est, non debent de peccatis inusitatis expresse interrogare, sed nec ad circumstantias speciales descendere, sed tantummodo in vniuersalibus stare, & sapienter valde à longe & à remotis generalibus circumstantiis incipere quætere, ita ut si fecit, confitens statim cognoscat: si non fecit, nesciat quid confessor dicat. Verbi gratia: Si de incontinentia quærat, & velit scire, an in turpi vitio peccauit, dicere potest: Habuisti vnquam pollutionem dormiendo? Si dicat, quod sic, quærat, si vigilando, quia omnis pollutionis voluntaria procuratio, excepto fœdere matrimoniali, peccatū mortale est. Si adhuc dicat, quod sic, posset quætere quomodo, caueat tamen, ne vnquam quærat virtutē illo, vel illo modo speciali, sed quærendo generaliter modum, expectet ab illo determinationē. In quo casu potest intelligi, quod præcipit Dominus confessori sub typo creditoris in Deuteronomio: Cum repeteres à proximo tuo rem aliquam, quā debet tibi, non ingredieris domum eius, i. e. cor vel conscientiam eius, ut pignus auferas, sed stabis foris, & ille tibi proferet, quod habuerit, si vero dicat, quod nō, taceat sacerdos. Cauere enim debet ne lupum excitet dormientem, ne videlicet peccata noua in animo hominis repræsentent. Similiter faciendum est de aliis peccatis inconfectis. Si autē confitens etiam peccata consuetæ nesciat confiteri, ut fere cōmuniter omnes rureses, potest & debet confessor interrogare, secundum illud Ezechielis: Fili hominis fode parietē. Augustinus de vera, & falsa pœnitentia circa finem: Diligens igitur inquisitor & subtilis inuestigator sapienter, & quasi astute interroget à peccatore, quod forsitan ignorat, vel verecunde velit occultare. Cognito itaque crimine, varietates eius non dubitet inuestigare, & locū & tempus, &c. quæ supra diximus in exponendo eorum qualitates, quibus cognitīs, ad sit, benevolus, paratus erigere, & secū onus portare. Habeat dulcedinem in affectione, pietatē in alterius crimine, discretionem in varietate personarum. Et infra: Semper cum iuuat leniendo, spem promittendo, consolando, & cum opus fuerit etiam increpando, hæc Augustinus. Et introducit hæc auctoritas, & multa de ista materia de pœnit. d. 6. per totum.

CAPVT II.

Qualiter & de quibus interrogandum sit, & primo de superbia.

PARTICULA II.

Taliter autem Sacerdos potest incedere, interrogando primo de superbia, & primo: Si ex tumore cordis cum deliberatione, superbiuit de bonis naturæ alios cōtemnendo, utpote de ingenij naturalis subtilitate

de

de corporis fortitudine, pulchritudine, agilitate, & similibus, de omnibus donis, scilicet gratiæ gratis datæ, sicut de bona voce, de affabilitate, eloquentia, & similibus, appetendo pro his inordinate placere, vel eadem, si non adfuerint, culpabiliter affectando. Secundo, de bonis fortunæ: Si se extulit de diuitiis, de parentum multitudine, nobilitate, & de propria dignitate, potestate, de acquisita scientia, industria, experientia, de consilij excellentia, & similibus, vel si defuerunt, ea culpabiliter affectauit. Quæret etiam si de præmissis omnibus, vel aliquibus, aliquando se iactauit, forte etiam mendaciter, & de quatuor speciebus superbiæ, quæ continentur in hoc versu:

A se, pro meritis, falso plus omnibus inflat.

Tertiò de bonis gratiæ gratum facientis, utpote de deuotione, oratione, de lacrymis, ieiunio, silentio, obedientia, humilitate, & similibus omnibus exercitiis, quoquomodo ad gratiam gratum facientem pertinentib. Quarto, si extulit se de peccatis, utpote de luxuria, vel aliis quibuscunque, quia secundum beatum Gregorium: Omni culpa grauius est, quando de commisso vitio superbitur.

CAPVT II.

De Inuidia.

PARTICVLA III.

Quærat etiam de inuidia. Si lætatus est de proximi aduersitate, qui eum læsit, vel contristatus de prosperitate, quod est primus gradus inuidiæ: vel qui non læsit, quod est secundus: vel qui bene sibi fecit, quod est tertius. Hic descendere poterit de diuersis aduersitatibus in speciali, scilicet infirmitate corporis, labore, & dolore, vel cordis tribulatione, vel confusione, & similibus secundum quod pro varietate personarum viderit expedire.

CAPVT II.

De ira.

PARTICVLA IV.

Postea quærat de ira, secundum tres gradus iræ. Primus est quando homo irascitur, & maledicit, vel malefacit conuitanti sibi, vel malefacienti. Secundus gradus est, quando ex amaritudine cordis sibi maledicit, vel malefacit se percutiendo, vel aliquid huiusmodi. Tertius gradus est, quando homo ex nimio furore, in ludo, vel alibi, maledicit Deo benedicto, ubi etiam quærat de peccatis, quæ proueniunt ex ira, scilicet de bellis, homicidiis, incendiis, & huiusmodi.

CAPVT II.

De Acedia.

PARTICVLA V.

Deinde quærat de acedia. Primò si per tedium boni, ex consuetudine, & prauitate, & desiderio mali, quodcunque malum faciendo lætatur, & bonum quodcunque faciendo tristatur, ubi poterit descendere ad diuersa bona, & mala, secundum quod exigit diuersitas personarum. Secundo quod si non solum in bono tristatur, & malo lætatur, sed etiam aliquos deridendo à bono retrahit, vel ad malum attrahit, verbis, gestibus, & exemplis. Tertio, si desperando, vel de misericordia Dei nimium præsumendo, omni stultitiæ, & impudicitæ se tradidit per otium, à bona cogitatione, locutione, & operatione cessando, concupiscentiæ carnis, oculorum, & superbiæ vitæ insistendo: aut amore mali, aut tædio boni malo per negligentiam non resistendo, in dissolutione spectacula vana videndo, in fractione vocis, in leuitate mentis, in gestibus corporis lasciuiendo inepte, & nimis ridendo, alios ad risum mouendo, fabulosa & vana loquendo, vagus & inconstans existendo, quod modo non vult, modo vult, quod nunc laudat, nunc vituperat, grauis ad bona, levis ad mala, gratiam Dei repellendo, & si

receperit, expellendo, tempus, horas, dies & menses & annos inutiliter expendendo, pœnitentias iniunctas indeuote perficiendo, vel imperfectas relinquendo, vel totaliter omittendo.

CAPVT II.

De Auaritia.

PARTICVLA VI.

Quærat etiam de avaritia, & tribus gradibus. Primus si sua non communicauit ut debuit, ubi quærat de operibus misericordiæ si omisit, & hoc tam de spiritualibus, quam de corporalibus. Spiritualia sunt hæc, doctrina, consilium, iniuriarum remissio, correctio, consolatio, supportatio, & oratio, quæ præter primum continentur in hoc versu:

Consule, castiga, solare, remitte, fer, ora.

Corporalia continentur in hoc versu:

Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

Secundus gradus est, quando per fraudem acquirit, ubi quærat de diuersis modis illicite acquirendi, de quibus postea tangetur. Tertius gradus est, si non restituit illicite acquisita, nec etiam operarios, vel seruientes sibi remunerauit, ut debuit.

CAPVT II.

De Gula.

PARTICVLA VII.

Quærat etiam de gula, secundum tres gradus gulæ, primus si se repleuit frequenter, & præposuit epulas dilectioni, vel delectationi Dei, ita quod non delectaret eum quidquam boni agere. Secundus gradus est, quando quasi nullum vel paucos dies vult ieiunare, & si ieiunat immunde ieiunat, bibendo vinum ante prandium in quadragesima, vel aliis diebus ieiuniorum. Tertius gradus est, si comedat, aut bibat, ut fortior sit ad peccandum. Quærat etiam de speciebus gulæ subscriptis. Prima si nimis saepe sumpsit cibum. Secunda si variis ferculis usus sit. Tertia si non cibaria requirat, & inconsumpta. Quarta, si pretiosa & sumptuosa requirat, non habito etiam respectu quod magis sint saporosa. Quærat etiam si propter delectationem comedit nociua corpori, & in infirmitate positus morbum potius confortauit, quam naturam.

CAPVT II.

De Luxuria.

PARTICVLA VIII.

Quærat etiam de luxuria, de tribus gradibus eius. Primus si peccauit solutus cum soluta, vel è contrario. Secundus, si coniugatus cum coniugata, vel è contrario. Tertius si vitio Sodomitico, ubi cautissime procedat, sicut superius est expressum. Quærat etiam si cum consanguinea vel affini.

CAPVT II.

De primo præcepto Decalogi, de sacramentis, & articulis fidei.

PARTICVLA IX.

Postea procedere potest confessor, si voluerit, de decem præceptis, quæ continentur his versibus:

Sperne deos, vita periuria, sabbata serua.

Non sis occisor, mæchus, fur, testis iniquus.

Sit tibi patrius honor, sit tibi matris amor.

Nullum nuptam, vel rem cupias alienam.

Circa primum præceptum sic quærat. Si aliquando quatuordecim articulos fidei non credidit, tam de diuinitate, quam de humanitate Christi. Septem autem articuli pertinentes ad diuinitatem sic distinguuntur. Primus est de vnitatem essentiæ, scilicet, Credo in Deum, singulariter, non Deos, ut notet vnitatem essentiæ. Vnde in maiori Symbolo dicitur: Credo in vnum Deum. Iste

primus

primus articulus, scilicet, Credo in Deum, debet retorqueri ad tres sequentes, qui sunt de tribus personis. Primus de Patre, cum dicitur: Patrem omnipotentem. Secundus de Filio, cum dicitur: Et in Iesum Christum Filium eius unicum Dominum nostrum. Tertius de Spiritu sancto, cum dicitur: Credo in Spiritum sanctum. Est ergo sensus: Credo in Patrem omnipotentem Deum. Credo in Filium unicum Dominum nostrum Deum. Credo in Spiritum sanctum Deum. Ecce habemus quatuor articulos pertinentes ad diuinitatem in se. Tres alij pertinent ad effectus. Primus indicat effectum creationis, scilicet, Creatorem cœli & terræ. Secundus effectum recreationis, scilicet, Sanctam Ecclesiam Catholicam, sanctorum communionem, remissionem peccatorum. Tertius, effectum resurrectionis, scilicet, Carnis resurrectionem, & vitam æternam. Carnis resurrectio pertinet ad corpus, vita æterna ad animam. Ecce tres articuli pertinentes ad effectus diuinitatis, quatuor ad diuinitatem in se consideratam, & sunt simul septem. Septem pertinentes ad humanitatem sunt isti. Primus scilicet, Conceptus de Spiritu sancto. Secundus, Natus ex Maria Virgine. Tertius, Crucifixus, mortuus, & sepultus. Quartus, Descendit ad inferos. Quintus, Resurrexit à mortuis. Sextus, Ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis. Septimus, Inde venturus est iudicare vivos & mortuos. Quærat etiam circa Ecclesiastica sacramenta, quæ continentur in hoc versu:

Abluo, firmo, cibo, dolet, ungo, ordinet, iungo.

Quærat etiam, si aliquando voluntariè, & fortè ex deliberatione, circa prædicta dubitauit, tertio, si fortilegiis & diuinationibus corde credidit, vel ore docuit, vel talia in opere perpetravit.

CAPVT II.

De secundo præcepto.

PARTICVLA X.

Quærat etiam de secundo mandato. Si aliquando nomen Dei sumpsit in vanum, sine causa iurando, iuramentum violando, votum transgrediendo, falsa iuratione affirmando, vel negando, inutiliter iurando, consuetudinem incurrendo.

CAPVT II.

De tertio præcepto.

PARTICVLA XI.

Quærat etiam de tertio mandato, Si solemnitates præcipuas, & dies Dominicos, & festiuos violauit, opera seruilia faciendo, choreas ducendo, vel eas ducen- tibus intendendo, vel aliquos gestibus, vel ornatu ad libidinem prouocando, peccata luxuriæ, vel alia committendo. In quibus omnibus poterit descendere ad multa specialia & singularia, secundum varias circumstantias personarum.

CAPVT II.

De quarto præcepto.

PARTICVLA XII.

Circa quartum præceptum quærat, si spirituales patrem, vel prælatum inhonorauit, eius præcepta contemnendo, excommunicationem incurrendo, vel quam incurrerat non curando, vel in ea existens, diuinis officiis se ingerendo, vel prælato detrahendo, vel contentiosè contradicendo, vel corde vel ore maledicendo, vel debita subrahendo. Similiter de parentibus carnalibus, multa huiusmodi quærere poterit, iuxta quod vide- rit expedire.

CAPVT II.

De quinto præcepto.

PARTICVLA XIII.

Circa quintum præceptum quærat, Si occiderit ali- quid omitendo, vt si in extrema, vel notabili

A necessitate posito non subuenit. Item si occidit commit- tendo, vt pote corde odiendo, ore detrahendo, malum consulendo, opere vel malo exemplo animam alicuius interficiendo. Item si corporaliter occidit, & hoc tripliciter, casu, necessitate, vel voluntate. Item etiam quærat si circumstantia personæ exegerit, si occidit, conceptum præpediendo, vel abortum procurando, licet fortassis ef- fectus in huiusmodi non fuerit subsecutus.

CAPVT II.

De sexto præcepto.

PARTICVLA XIV.

B Circa sextum præceptum quærat secundum septem differentias luxuriæ, fornicationem, meretricium, adulterium, stuprum, sacrilegium, quod est concubitus, prout hic sumitur, quo continentia Deo sacrata læditur, vel violatur, incestum, & peccatum Sodomiticum, pp- test etiam addi octaua differentia, scilicet libidinosus coitus coniugalis, qui aliquando prouenit ex fragilitate, aliquando ex impetuositate metas honestatis, & rationis transcendens, & ideo semper est mortale peccatum, quod fit quinque modis. Primus causa satiantis libidinis, & hoc per meretricias blanditias. Secundus, quando fit contra naturalem vsum. Tertius, cum fit in tempore prohibito. Quartus, cum in loco prohibito. Quintus, cum acceditur ad vicinam, vel quæ est in fluxu menstruo. Hæc sunt verba Magistri Alexandri, de quibus omnibus confessor interrogando cautissimè procedat, ne efficiatur eis causa mortis, quibus ostendere debuerat viam vitæ.

CAPVT II.

De septimo præcepto.

PARTICVLA XV.

Circa septimum præceptum quærat de quinque dif- ferentis contrectationis rei alienæ, quæ sunt bene- ficij subtrahitio, rapina, furtum, vsura, simonia.

CAPVT II.

De octauo præcepto.

PARTICVLA XVI.

Circa octauum præceptum quærat de octo generi- bus mendacij, quorum quinque sunt mortalia, & tria venialia; & continentur in his versibus:

*Perversus doctor, detractor, testis iniquus,
Mentirique libens, & qui mentitur adulans,
Res, corpus, florem si quis fallendo tuetur.
Hæc tria sunt venia, sunt mortis cetera quinque.*

CAPVT II.

De nono præcepto.

PARTICVLA XVII.

E Circa nonum præceptum quærat, si libenter ali- quando habuisset rem proximi, etiam iniuste, sed sine conatu exteriori auferendi: vel aliquando cum co- natu exteriori, sed sine effectu.

CAPVT II.

De decimo præcepto.

PARTICVLA XVIII.

Circa decimum præceptum quærat, si morosas co- gitationes luxuriæ voluebat in corde, & sine con- sensu operis, vel aliquando cum consensu, sed sine conatu exteriori directe, vel indirectè signis, nutibus, gestibus, per se, vel per alios, personas aliquas sollicitando: vel etiam si concupisci voluit cum conatu exteriori, vel sine vt prius. Hic similiter exprime diversos conatus, quibus tam mulieres quam viri prouocant personas, à quibus desiderant concupisci.

CAPVT II.

De nouem modis currendi cum fure.

PARTICULA XIX.

Quærat etiam de nouem modis currendi cum fure, quos ad multa alia præcepta poterit adaptare, qui continentur in his versibus:

*Iussio, consilium, consensus palpi, recursus,**Mutua participans, non obstant, non manifestans.*

Ista possunt applicari ad eos, qui tenent ludæos, meretrices, lufores in domibus, & ad multa alia peccata.

CAPVT II.

De circumstantiis.

PARTICULA XX.

Quærat etiam de circumstantiis peccatorum, quæ continentur in hoc versu:

Quis, quid, ubi, per quos, quotiens, cur, quomodo, quando.

De quibus circumstantiis loquitur Augustinus, in libro de vera & falsa Pœnitentia, cap. 10. & ponuntur de pœnitentia distin. 5. Consideret, & in 4. libro sententiarum distin. 16. circa princ. Post igitur illa tria, quæ præ omnibus conuenit quæri, scilicet si fidem sanctam firmiter teneat, extra. de pœnit. & remiss. Deus qui Ecclesiam, in fi. Si orationem Dominicam sciat. Si omnes homines in Ecclesia diligat, ac de prædictis circumstantiis taliter quærat. Primo quis ipse fuerit, cum peccauit, cuius scilicet conditionis, cuius gradus, eodem enim genere peccati peccat grauius sacerdos quam diaconus, diaconus quam subdiaconus, subdiaconus quam acolytus, acolytus quam laicus, religiosus quam secularis. Quærat etiam quid fecit, scilicet periurium, fraudem, & huiusmodi. Quærat ubi peccauit, in loco sacro, vel publico. Quærat etiam cum quo, vel per quos, non de personis, sed de conditionibus personarum, vtrum scilicet fuerint coniugatae vel solutæ, cognatae vel affines, clerici vel laici. Quærat etiam quoties, vt si sciat numerum peccatorum dicat secundum veritatem, vel saltem secundum æstimationem. Dicat etiam cum quor, & quamdiu in peccato permanerint. Quærat etiam cur, quia si grauius Deum offenderit, qui ex timore, vel coactione peccauit, grauius tamen, qui ex crassa vel supina ignorantia; grauius, qui ex pura malitia. Item si multum peccauit, qui ab aliis cogitur, multo plus, qui se cogit peccare, vt quidam luxuriosi, gulosi, maliciosi, desperati. Quærat etiam quomodo, vtrum tali vel tali modo. Hanc tamen circumstantiam non quærat de peccato luxuriæ, nisi à remotis, vt prædixi. Quærat etiam quando, vtrum in tempore festiuo, vel non festiuo. Item cum quæritur quis fuerit, potest quærare de circumstantiis sui officij. Verbi gratia. Si est regularis, interrogetur de inobedientia, de proprietate, incontinentia, de simonia, & aliis pertinentibus ad obseruantiam regularem. Si est clericus de simonia in ordinibus, & beneficiis, & huiusmodi multis. Præmissæ etiam circumstantiæ, & quædam aliæ continentur in præscriptis:

*Aggrauat ordo, locus, persona, scientia, tempus,**Ætas, conditio, numerus, mora, copia, causa.**Et modus in culpa, status altus lucta pusilla.*

Super omnia autem attendat confessor, vt confitentem peccato faciat abrenunciare, non tamen iuramento propter periculum periurij, nisi in casibus expressis in iure. Primus quando quis excommunicatus pro enormi crimine veniam postulat. 1. quæst. vlt. Cum aliquis, & extra. de sentent. excom. Ex tenore. Secundus, quando ab hæretico reuertente requirit iuramentum. 1. quæst. 7. Quotiens. Tertius ab incendiario, vt 23. quæst. vlt. Pessimam. Similiter in quolibet horrendo crimine, iurabit pœnitens se nunquam simile commissurum, 1. quæst. 2. De viro. Non tamen id faciendum est de quolibet mortali, nec etiam de quolibet enormi, cum periculum timetur periurij. Atq. Extra. de cohabit. cler. & mulie. Clericos.

A Quærat etiam de quinque sensibus, & affectionibus septem, quæ sunt, spes, timor, gaudium, mœror, & amor, & pudor, & odium.

Poterit etiam quærare cum opportunum fuerit, de vintiquatuor peccatis linguæ, quæ sunt hæc, blasphemia, peccatum murmuris, peccati defensio, periurium, mendacium, detractio, adulatio, maledictio, conuitium, contentio, bonorum derisio, prauum consilium, peccatum seminantium discordias, peccatum bilinguium, rumor, secreti reuelatio, iactantia, indiscreta comminatio, promissio, otiosum verbum, multiloquium, turpiloquium, scurrilitas, indiscreta taciturnitas. Attende tamen, quod non omnia quæ dicta sunt de quolibet confitente sunt inquirenda, sed variis variis morbis debes dare curas, iuxta doctrinam Hieronymi in glossa super verba Marci. Hoc genus in nullo potest eiici nisi in oratione & ieiunio, vbi ait: Medicina cuiuslibet vulneris, adhibenda est ei. Non sanat oculum quod calcaneum, ieiunio passiones corporis, oratione sanantur pestes mentis. Hæc glossa.

Peccata linguæ.

DE PŒNITENTIIIS

Iniungendis secundum Canones pœnitentiales.

CAPVT III. CONTINENS

PARTICULAS LIX.

Quod pœnitentia sunt arbitraria, & vtrum sacerdos teneatur scire Canones pœnitentiales.

PARTICULA I.

IRA pœnitentias iniungendas hoc teneas, quod omnes pœnitentiæ arbitrariæ sunt, & arbitrio pœnitentialis iudicis relinquuntur. Et hoc probat Leo Papa 26. q. 7. Tempora, & Nicolaus Papa ead. De his vero, & Concilium Carthag. ea. Pœnitentibus, & Hieronym. de pœn. d. 1. Mensuram. Et hanc opinionem approbat consuetudo, quia generaliter hoc seruatur. Nec obstat quod dicit Greg. de pœnit. distin. 5. Falsas pœnitentias dicimus, quæ non secundum auctoritatem sanctorum Patrum, pro qualitate criminis imponuntur: quia hoc verum est, nisi ex causa consideratis circumstantiis, pœnitentia temperetur. Nec illud Gregorij: Quod prolixior debeat esse pœnitentia quam fuerit culpa. de pœnit. distin. 3. Productior: quia hoc intelligendum est de interiori pœnitentia: vel potest intelligi de pœna, quam patimur propter peccatum primi parentis. Quamuis autem pœnitentiæ sint arbitrariæ, semper tamen pro quolibet mortali peccato, septennis pœnitentia est imponenda, 33. q. 2. Hoc ipsū, & 5. seq. 2. q. 1. Prædicandum, nisi maior vel minor inueniatur à canone expressa. In quo quidem casu, si crimen publicum sit, publica non minor vel maior quàm scripta sit, pœnitentia est imponenda. Extra. de pœnitent. & remiss. Qui sint. Si occultum, tunc indistincte arbitrariæ imponuntur, sicut probant concordantiæ iam signatæ. Certum est etiam, quod maior causa dispensandi in pœnitentia requiritur in publico, quam in occulto. In utroque tamen, ex causa minor pœnitentia potest imponi consideratis criminis quantitate, & qualitate, & personæ dignitate, conditione, sexu, officio, paupertate, debilitate, consuetudine, complexione, societate, contritione, loci, religionis, & temporis, qualitate, causa, animo, voluntate, & aliis circumstantiis, quas ponit Augustinus in libro de vera, & falsa pœnitentia, & introducit de pœnit. distin. 5. cap. 1. Supradictis igitur consideratis, alleuiabit, vel aggrauabit sacerdos discretus pœnas peccantium. de pœnitent. distin. 1. In actione. & cap. Iudicet. quia apud Deum plus valet mortificatio vitiorum, quam abstinentia ciborum, vt in præallegato cap. Mensuram. Vt autem sacerdos circa pœnitentias dispensando cautius arbitretur, nota casus in quibus per canones certæ pœnæ seu pœnitentiæ imponuntur. Nam canones pœnitentiales

De hac materia legendus est Alexander in 4. d. 20. q. 3.

c. 10. item 4.

tiales

uales tenetur scire sacerdos, 38. dist. Cælestinus Papa omnibus orthodoxis Episcopis: Nulli sacerdoti liceat canones ignorare, &c. & ca. sequenti, Augustinus. Quæ ipsis sacerdotibus necessaria sunt ad discendum, id est, sacramentorum liber, hoc est Missale, lectionarius, antiphonarius, baptisterium, computus, canones pœnitentiales, psalterium, homeliæ per circulum anni diebus Dominicis & singulis festiuitatibus aptæ. Ex quibus omnibus si vnum defuerit, sacerdotis nomen vix in eo consistere poterit, quia valde periculosa Euangelicæ minæ sunt, quibus dicitur: Si cæcus cæco ducatum præstet, ambo in foueam cadunt.

CAPVT III.

De pœnitentia Presbyteri fornicantis.

PARTICVLA II.

Primus Canon ex Concilio Gangren. 82. dist. Presbyter si fornicationem fecerit quamquam secundum canones Apostolorum debeat deponi; tamen iuxta auctoritatem beati Siluestri Papa, si non in vitio perduret, si sua sponte confessus adiecit, ut resurgeret, decem annis in hunc modum pœniteat. Tribus quidem mensibus priuato loco à ceteris remotus pane, & aqua à vespere in vespeream utatur: tantum autem diebus Dominicis & præcipuis festis, modico vino, & pisciculis, atque leguminibus recreetur, sine carne, & sagimine, & ouis, & caseo, & sacco indutus, humo adhareat, die ac nocte iugiter misericordiam Dei omnipotentis imploret. Finitis tribus mensibus continuis exeat, tamen in publicum non procedat, ne grex fidelis in eo scandalum patiatur. Nec enim debet sacerdos publice pœnitere sicut laicus. Postea aliquantisper resumptis viribus, annum vnum & dimidium in pane & aqua expleat, exceptis Dominicis diebus, & præcipuis festiuitatibus, in quibus vino, & sagimine, ouis, & caseo, iuxta canonicam mensuram uti poterit. Finito primo anno, & dimidio, corporis & sanguinis Domini nostri, ne indurescat, particeps fiat, & ad pacem veniat, psalmos cum fratribus ultimus in choro canat, ad cornu altaris non accedat, iuxta beati Clementis vocem, minora gerat officia. Deinde vero usque ad expirationem septimi anni, omni quidem tempore, exceptis tribus Paschalis diebus, tres à legitimas ferias in vnaquaque hebdomada, in pane, & aqua ieiunet. Expleto anni septimi circulo, si fratres apud quos pœnituit eius condignam pœnitentiam laudauerint, Episcopus in pristinum honorem, iuxta beati Calixti Papa auctoritatem, eum poterit reuocare. Sanè sciendum est, quod secundam feriam vnum psalterium canendo, aut vnum denarium pauperibus dando si opus est, redimere potest. Finitis septem annis deinde usque ad finem decimi anni, sextam feriam nulla interueniente redemptione obseruet, in pane & aqua. Eadem quoque pœnitentia erit sacerdoti de omnibus aliis peccatis, & criminibus, quæ eum in depositionem adducunt. Neque hoc cui libet videatur onerosum, si sacerdos post lapsum, dignè ut supra dictum est, pœnitens ad pristinos redeat honores. Hæc canon. a Legitimas, scilicet secunda, quarta, & sexta feria, de consec. dist. 3. Ieiuna.

CAPVT III.

De pœnitentia sacerdotis fornicantis cum filia spiritali.

PARTICVLA III.

Secundus canon est Cælestini Papæ 30. q. 1. Si quis sacerdos cum filia spiritali fornicatus fuerit, sciat se graue adulterium commisisse. Idcirco semina, si laica est, omnia relinquat, & res suas pauperibus tribuat, & conuersa in monasterio, iugi pœnitentia Deo usque ad mortem seruiat. Sacerdos autem, qui malum exemplum dedit hominibus, ab omni officio deponatur, & peregrinando quindecim annis pœniteat, postea vero ad monasterium vadat, ibique diebus omnibus viua sua Deo seruiat. Hæc canon. Idem: Non debet Episcopus, aut presbyter commisceri cum mulieribus, quæ sua confessa fuerint peccata. Si forte, quod absit, hoc contigerit, sic pœniteat, quomodo de filia spiritali. Episcopus quin-

S. Bonau. Tom. VII. Pars III.

A decem annis, Presbyter duodecim annis, & deponatur, si tamen in conscientia populi denegerit. Hæc canon.

CAPVT III.

De pœnitentia eius, qui peccauit contra naturam.

PARTICVLA IV.

Tertius canon est Concilij Lateranensis, extra. de excess. prælator. Clerici. & infra. Quicumque illa incontinentia, quæ contra naturam est, propter quam ira Dei venit in filios diffidentia, & quinque ciuitates igne consumpsit, deprehensi fuerint laborare, si clerici fuerint, deiciantur à clero, vel ad agendam pœnitentiam in monasteriis detrudantur. Si laici, excommunicationi subdantur, & à cœtu fidelium sint, vel fiant penitus alieni. Hæc canon. Hoc autem vitium maius est, quam si matrem quis cognosceret, 32. q. 7. Adulterium.

Ephes. 5. 6

CAPVT III.

De pœnitentia sacerdotum clandestinas desponsationes non prohibentium, aut eisdem interesse præsumendum.

PARTICVLA V.

Quartus canon est Innocentij Tertij, in Concilio generali, extra. de clandest. despon. Cum inhibitiio copula coniugalit sit in ultimis tribus gradibus reuocata, eam in aliis volumus districte seruari. Vnde prædecessorum nostrorum vestigiis inhærendo clandestina coniugia penitus inhibemus, prohibentes etiam, ne quis sacerdos talibus interesse præsumat. Quare specialem quorundam locorum consuetudinem, ad alia generaliter prorogando statuimus, ut cum matrimonia fuerint contrahenda, in Ecclesiis per presbyteros publice proponantur, competenti termino præfinito, ut infra illi qui voluerit, & valuerit legitimum impedimentum opponat, & ipsi presbyteri nihilominus inuestigent, utrum aliquod impedimentum obstat. Cum autem apparuerit probabilis coniectura contra copulam contrahendam, contractus interdicatur expresse, donec quod fieri debeat super eo manifestis constituerit documentis. Si quis vero huiusmodi clandestina, vel interdicta coniugia inire præsumserit in gradu prohibito etiam ignoranter, soboles de tali coniunctione susceptæ, prorsus illegitimæ censentur de parentum ignorantia nullum habitura subsidium, cum illi taliter contrahendo non expertes scientia, vel saltem affectatores ignorantia videantur. Pari modo proles illegitima censetur, si ambo parentes impedimentum scientes legitimum, præter omne interdictum, etiam in conspectu Ecclesiæ contrahere præsumserint. Sanè si parochialis Sacerdos tales coniunctiones prohibere contempserit, aut quilibet etiam regularis, qui ei præsumserit interesse, per triennium ab officio suspendatur, grauius puniendus, si culpa qualitas postulauerit. Sed his, qui taliter præsumserint etiam in gradu concesso copulari, condigna pœnitentia iniungatur. Si quis autem ad impediendam legitimam copulam, malitiose impedimentum obiecerit, canonicam non effugiet ultionem. Hæc canon. a Ad alia, scilicet loca.

CAPVT III.

De pœnitentia eius, qui post votum simplex contrahit.

PARTICVLA VI.

Quintus canon est Theodoti 27. distincti. Si vir simplex votum virginittatis habens, adiungitur uxori, postea non dimittat uxorem, sed tribus annis pœniteat.

Theodo. in pœnitentiali.

CAPVT III.

De pœnitentia Sacerdotum in excommunicatione celebrantium.

PARTICVLA VII.

Sextus canon est Ioannis octauij 11. q. 3. De illis Presbyteris, qui tempore sanctiss. prædecessoris nostri, domini Papæ Nicolai, excommunicati sacrum mysterium contingere præsumserunt, ipsi in se damnationis, sicut sacri canones statuerunt, sententia intulerunt, tamen quia misericordia Apostolica, venia solet præstare correctis, ob multitudinem misericordiae

E 2 illis

illi hanc indulgentiam exhibemus, ut sancta communione A
a saginati, studeant tribus continuis annis per hebdomadam
omni secunda, quarta, & sexta feria à vino & à carne pe-
nitius ieiunare, & ultra lugenda nequaquam committere.
Hæc canon. a Saginati. Ap. id est refecti.

CAPVT III.

De pœnitentia eius, qui accusat alium ad mortem.

PARTICVLA VIII.

Septimus canon ex Burchardo l. 44. ext. de accus.
Accusasti aliquem, & per tuam accusationem occisus
est, nisi a pro pace hoc feceris, quadraginta dies in pane &
aqua, quod carina vocatur, cum septem seqq. annis pœniteas. B
Si autem per tuam delaturam b debilitatus est, per tres de-
bes quadragesimas pœnitere. Hæc canon. a Pro pace, scilicet
ut boni quiete viuant. b Debilitatus est, id est mutilatus.

CAPVT III.

De pœnitentia eius, qui filiam suam spiritualem carnali
filio tradit.

PARTICVLA IX.

Octauus canon Zachariæ & Deus dedit, 30. q. 3.
Non oportet filiam, quam de sacro fonte suscepit,
aliquando filio suo in matrimonium tradere, quia in diuina
sententia, germani esse inueniuntur. Si quis tali facinore com-
mixtus, minime restrinxerit frena luxuria, ab Ecclesia ca-
tholica abominabitur. Sed si conuersus fuerit, post separatio-
nem septem annis pœnitentiam gerat. Conscius simul cum
auctore sit ista conditio, id est, simul cum cooperantibus, &
consentientibus pœniteat. Hæc canon.

CAPVT III.

De pœnitentia eius, qui contrahit cum sponsa alterius.

PARTICVLA X.

Nonus canon extra. de sponsa duorum. ex Burchardo
lib. 30. Accepisti illam in uxorem tibi, quam alter ha-
buerat sibi disponatam, illam dimitte: quia nunquam potest
tibi legitima fieri, & quadraginta dies in pane & aqua,
quod carinam vocant, cum septem sequentibus annis pœni-
teas. Hæc canon.

CAPVT III.

De pœnitentia patris & filij, vel duorum fratrum cum una
muliere concumbentium, an si quis cum matre & filia,
aut cum duabus sororibus, aut cum duabus
commatribus concubuerit.

PARTICVLA XI.

Decimus canon est ex Concilio Chalcedon. 30. q. 4.
Si pater & filius, aut duo fratres cum una muliere,
aut si cum matre & filia, aut cum duabus sororibus, aut cum
duabus commatribus aliquis concubuerit, secundum anti-
quam & humaniorem diffinitionem, octo annis pœniteat.
Hæc canon.

CAPVT III.

De pœnitentia sacerdotis homicide.

PARTICVLA XII.

Vndecimus canon. 50. dist. Ioan. VIII. Miror minus
doctam scientiam tuam sacerdotem putare, post perpe-
tratum homicidium, posse in sacerdotio ministrare, imo quod
est ineptius, nobis suadere velle, ut ipsi tali presumptioni
præberemus assensum. Quis enim tam demens, tamque per-
uersi sensus, tale quid existimaret, vel post quantumcumque
pœnitentiam concedendum, cum omni sit canonica disciplina
contrarium? Debet ergo sacerdotio priuatus, lachrymarum
fonte, flagitium tam immane diluere, ut talibus saltem re-
mediis curatus, salutis possit inuenire suffragium. Hæc can.

CAPVT III.

De pœnitentia mulieris, qua occidit ancillam, & de
pœnitentia homicide voluntarij.

PARTICVLA XIII.

Dodecimus canon. 50. d. ex Concilio Eliberitano.
Si qua femina furore zeli accensa, flagellis verbera-
uerit ancillam suam, si aut infra tertium diem, cum cruciatu
animam emittat, eo quod incertum sit an voluntate, an casu
occiderit: si voluntate, post septem annos, si casu, post quinque
annorum tempora a pœnitentia legitima, ad communio-
nem placuit admitti. Quod si infra tempora constituta, fue-
rit infirmata, accipiat communionem. Hæc canon. De eodem
capitulo seq. ex capitulis Martini Bracharen. c. 78. Si quis
voluntate homicidium commiserit, ad ianuam catholice Ec-
clesiæ semper iaceat, & communionem in exitu viæ sue sus-
cipiat. Si autem non voluntate, sed casu aliquo homicidium
fecerit, prior canon septem annis pœnitentiam agere iussit,
secundus canon quinque mandauit. Hæc canon.

Eliber. Concil.
can. 5.

CAPVT III.

De pœnitentia pro homicidio necessitatis euitabilis, & de pœ-
nitentia eius, qui occidit latronem, & de pœnitentia
intuitu discipline occidentis, vel ligatum
latronem interficientis.

PARTICVLA XIV.

Tertius-decimus canon. 50. dist. ex Ilerdensi Concil.
De his clericis, qui in obsidionis necessitate positi fue-
rint id statutum est, ut qui altario seruiunt vel ministrant,
& Christi corpus & sanguinem tradunt, vel vasa sacro officio
deputata contrectant, ab omni humano sanguine etiam hostili
se abstineant. Quod si in hoc inciderint, tam officio quam
communione corporis Domini duobus annis priuentur, si aut
his duobus annis, ieiuniis, vigiliis, orationibus, & eleemosynis,
pro viribus, quas Dominus donauerit, expientur, & ita demum
officio & communioni reddantur: ea tamen ratione, ne ulte-
rius ad officia potiora promoueamur. Quod si indefinito tem-
pore negligentiores circa suam salutem extiterint, protelanda
ipsius pœnitentia tempus, in potestate sacerdotis maneat. Hæc
canon. Sed si esset inuitabilis necessitas, in nullo impu-
taretur, 50. dist. Quia te. Quod verum est, quoad pecca-
tum, sed quoad cautelam, & innocentiam suam Ecclesiæ
ostendendam, bonum est pœnitere, Extra. de homic. c. 2.
ex pœnitentia Rom. Interfecisti firem, aut latronem ubi
comprehendi poterat absque occisione, quia ad imaginem Dei
creatus est, quadraginta dies non intres Ecclesiam, & lanea
veste indutus, ab escis & potibus, qui a interdicti sunt, & à
thoro, & gladio, & equitatu, illos supradictos dies abstineas.
In tertia autem & quinta feria & sabbato, aliquo genere le-
guminum, vel oleribus, pomis, & paruis pisciculis, cum medio-
cri ceruisia, utere temperate. Si autem sine odij meditatione,
te, tuæque liberando, huiusmodi diaboli membra interfecisti,
secundum indulgentiam dico, propter imaginem Dei, si ali-
quid ieiunare potueris, bonum est tibi, & eleemosynam fac
largiter. Si presbyter eadem fecerit, non deponatur, tamen
quamdiu vixit, pœnitentiam agat. Hæc canon. a Interdicti
sunt. 4. distincti. Denique, id est à carnibus, & ab omnibus,
quæ sementinam trahunt originem carnis, lacte videlicet,
& caseo, & ouis, quia ut dicit sapiens quidam: Ouum est
liquida carnis substantia, lac autem sanguis colore muta-
to, caseus autem lac coagulatum. Si quis autem per infan-
tiam committit homicidium, non imputatur, 3. q. 9. Indi-
cas. Qui verò etiam intuitu disciplinæ, incaute percutien-
do occidit, deponatur, extra. de homicidio presbytero-
rum. Item qui ligatum latronem interfecit, deponatur,
extra. de homic. Suscepimus.

Conc. Ilerd.
c. 1.

CAPVT III.

De pœnitentia matricide.

PARTICVLA XV.

Quartus-decimus canon. 33. quæst. 2. Nicolaus Papa.
Latorem presentium matricidam esse cognouimus, cui

præcipi

precipimus, ut sub iugo penitentia permaneat, ita ut per annum integrum Ecclesiam non ingrediat, sed ante fores basilica stans orans, deprecans Deum, perseueret, qualiter tanto eripiat, ut piaculo. Completo vero anni circulo, introeundi Ecclesiam licentiam habeat, tamen inter audientes stet, & nondum communicet. Completis autem trium annorum circulis, sacra communione illi gratia concedatur. Oblationes vero non offerat, nisi prius aliorum septem annorum circula expleantur. In his autem omnibus annis, atque temporibus, carnem non manducet, & nec vinum bibere presumat, exceptis festis diebus atque Dominicis, & à Pascha usque Pentecosten, & quocumque ire voluerit, nullo vehiculo deducatur, sed pedibus proficiatur, arma non sumat nisi contra paganos. Ieiunet autem tribus diebus per hebdomadam, usque ad vesperam. A propria ac legitima coniuge ne separetur, ne in fornicationis voragine corrumpatur: quod ne fiat optamus. Si autem ante annorum trium cursum, finis vite illius appropinquaverit, corporis & sanguinis Domini nostri Iesu-Christi particeps fiat. Sin autem, ut supra statimus, efficiatur. Tamen si illius consequationem & lacrymarum fontem, in omnibus videris floridis actionibus & bonis operibus pullulare; humanis circa eum sollicitudo peruegit appareat, mitisque omnibus demonstratur. Hæc canon. a inter audientes, i. e. inter laicos.

CAPVT III.

De penitentia uxoricida.

PARTICULA XVI.

Stephanus Papa V. Astulpho. 33. quæst. 2. Admonere te cum lacrymis & multo gemitu cordis curauimus fili Astulphe, sed non filius dici debes, qui tam crudeliter infelix homicidium perpetrasti. Nam occidisti uxorem tuam, partem corporis tui, legitimo tibi matrimonio sociatam. sine causa mortis non tibi resistente, non in fidiam quoquomodo vite tue. Non inuenisti eam cum alio viro nefariam rem facientem, sed concitatus à diabolo, impio furore inflammatus more latronum atrociter eam gladio tuo, crudelior omni bestia interemisti, & nunc post mortem eius, addis iniquitatem super iniquitatem filiorum tuorum improbe prado, qui non percepisti matri, & filios tuos orphanos fecisti, inducere vis super eam causam mortis post mortem per unum hominem homicidam, & reprobum testem incusare vis mortuam. Quoniam nec Evangelium, nec ulla diuina, & humana lex, vnius testimonio etiam idoneo, quempiam condemnat, vel iustificat: quanto magis per istum flagitiosissimum, & sceleratum, ne illa vina debuit condemnari, nec à te post mortem eius accusari? Primum causa criminis subtiliter inuestiganda erat, & tunc si ita fuisset inuenta, secundum legum tranuic debuit vindictam accipere ultionis. Nam si verum, quod absit, fuisset, sicut adulter mentitus est, post septem annos penitentia peracta, dimittere eam per approbatam causam poterat, si voluisses, occidere tamen eam nullatenus debuisti. Non enim vult Deus mortem peccatoris, sed ut conuerteretur ad penitentiam & viuat. Idcirco placeat tibi consilium nostrum, & facias hoc, quod melius & leuius videri tibi potest. Miserebere anima tua, ut non sis tutus in homicida. Relinque, quapropter te rogamus, hoc malum sacculum, quod te traxit ad tam immanissimum peccati facinus. Ingrederere monasterium, humiliare sub manu abbatis, multorum fratrum precibus adiutus, obserua cuncta simplici animo, qua tibi fuerint imperata, si forte ignoscat infinita Dei bonitas peccatis tuis, & refrigeret animam tuam priusquam crucieris perpetuis flammis. Hoc melius, & leuius tibi esse certissime scias. Sin autem publicam penitentiam permanens in domo tua, vel in hoc mundo vis agere, quod tibi peius, & grauius esse non dubites, ita ut agere debeas exhortamur. Omnibus diebus quibus penitere debes, vinum & siceram non bibes, carnem numquam comedas ullo tempore, praterquam in Pascha, & in die Natalis Domini, in pane & aqua & sale penitentiam age, in vigiliis, & ieiuniis, orationibus, elemosynis omni tempore perseuera, armis numquam cingere, nec in loco quoliuer litigare

A præsumas, uxorem numquam ducere concubinam non habere, nec adulterium committere audeas, in balneo numquam laueris, in conuiuiis latantium numquam te misceas, in Ecclesia segregatus ab aliis Christianis, post osium & postes humiliter te reponere, ingredientium, & egredientium suppliciter orationibus commenda te, & communione corporis & sanguinis Domini, cunctis diebus vita tua indignum te existimes, in ultimo tamen exitus vite tue die, si merueris, pro viatico, si sit quid tibi tribuat, tantummodo venialiter ut accipias tibi concedimus. Sunt & alia multa qua tibi nimis diuina, & satis acriter erant iuxta magnum pondus peccati, o infelix adicienda. Sed si hac omnia, qua tibi misericorditer supradicta sunt, perfecto corde, Domino auxiliante feceris, & custodieris, confidimus de immensa Dei clementia, remissionem tuorum te habiurum peccatorum, & secundum dictum iusti, bonique pastoris, resoluet te sancta Ecclesia ab hoc vinculo peccati in terris, ut per ipsius gratiam qui eam sanguine suo acquisiuit, solutus sis in calis. Si autem aliter feceris, & sancta matris Ecclesia tam salubrem admonitionem despexeris, ipse sis tibi iudex, & in laqueo diaboli, quo irretitus teneris, permanebis, sanguis tuus super caput tuum. Nos alieni à consortio tuo, pro aliorum Dei filiorum salute, ipso opulante, omni sollicitudine nitimur desudare, & Domini misericordiam quotidie attentius implorare. Hæc canon.

CAPVT III.

De penitentia eorum, qui occidunt filios.

PARTICULA XVII.

Huius sceleris poena secundum leges hæc est, ut partecida virgis sanguineis verberatus, in culco, i. e. in sacco corij insuatur, cum cane, & gallo gallinaceo, & vipera, & simia, deinde in profundum maris iactetur, vel in amnem, ut & cælum superstiti, & terra mortuo auferatur, sicut in institutis de publicis iudiciis. §. Alia deinde lex, sed secundum canones non sic, sed imponitur poena inclusionis in monasterium. Extra. de iis qui fil. occiderunt, quod est Alexandri III. Veniens ad nos M. mulier lacrymabili nobis confessione monstrauit, quod cum de quodam filium genuisset, & iste sibi saepe turgido vultu improperasset, quod filius eius non esset, ipsa iracundia calore ducta, Deumdem filium interfecit, & infra: Mandamus quatenus eam labores inducere, ut ad aliquod monasterium transeat, in quo peccata sua perpetua penitentia deploret. Si autem repugnante carnis sua fragilitate, ad hoc induci noluerit, ei licentiam in Domino nubendi tribuas: quia tutius nobis videtur, ut in Domino nubat uni soli, quam inhonestè multos admittat. Hæc canon. Hanc tamen penitentiam iniungendā intelligas, si is quis filium occidit, coniugem & filios alios, nō habet, alias secus, ut in proximo capitulo seq. Cum vero in lectis parentum filij inueniuntur oppressi, penitentia imponatur, quæ continetur in eodem titulo cap. vlr. cuius verba sunt hæc: De infantibus autem, qui mortui reperiuntur, cum patre & matre, & non apparet, utrum à Patre, vel matre oppressus sit ipse, vel suffocatus, vel propria morte defunctus, non debent inde securi esse parentes, nec etiam sine poena: sed tamen consideratio debet esse pietatis, ubi non voluntas sed euenus mortis causa fuerit. Si autem eos non latet ipsos interfectores esse, scire debent se grauiter deliquisse. Quidam autem penitentiam trium annorum iudicant esse debere, quorum unum peragant in pane & aqua. Hæc canon.

CAPVT III.

De penitentia periuri.

PARTICULA XVIII.

Sexta quæstione prima, Fabianus Papa: Quicumque sciens periurauerit quadraginta dies in pane & aqua, & septem sequentes annos peniteat, & nunquam sit sine penitentia, & nunquam in testimonium recipiatur, communionem tamen post hac recipiat. Hæc canon.

CAPVT III.

De pœnitentia eius, qui per capillum Dei iurauerit, vel huiusmodi

PARTICVLA XIX.

Vigesima secunda quæst. 1. Pius Papa.
Si quis per capillum Dei, vel caput iurauerit, vel alio modo blasphemiam contra Deum usus fuerit, si in Ecclesiastico ordine est, deponatur, si laicus anathematizetur, & si quis per creaturam iurauerit acerrimè castigetur, & iuxta hoc, quod synodus diiudicauerit pœniteat. Si quis autem talem hominem non manifestauerit, non est dubium, quin diuina condemnatione, coërceatur, & si Episcopus ista emendare neglexerit acerrimè corripatur. Hæc canon.

CAPVT III.

De pœnitentia pro falsa mensura.

PARTICVLA XX.

Extra. de empt. & vendit. ex Concilio Moguntinen.
Ut mensura & pondera iusta fiant, & infra: Si quis iustas mensuras, & iusta pondera, causa lucri mutare præsumpserit, triginta dies in pane & aqua pœniteat. Hæc canon. Tales etiam variis pœnis puniuntur secundum leges. Nam aliquando interdicitur negotiatio, interdum relegantur, & humiliores ad opus publicum dantur, & insuper lege Cornelia de falsis puniri debent, in tit. de ordinariis criminibus, Annonam, circa finem.

CAPVT III.

De pœnitentia eius, qui post solemnem pœnitentiam ad vomitum redit.

PARTICVLA XXI.

De pœnitentia distinct. 5. ex Nicæno Concilio.
Si qui verò per Dei gratiam vocati primo quidem ostenderunt fidem suam, deposito militie cingulo, post hæc autem ad proprium vomitum sunt reuersi, ut & a pecuniis darent, & ambirent redire rursus ad militiam; isti decem annis sint inter pœnientes, post primum triennium, quo fuerint inter audientes extra Ecclesiam. Ab omnibus verò illud præcipuè obseruetur, ut animus eorum & fructus pœnitentiae attendatur. Quicumque enim cum omni timore, & lacrymis perseverantibus, & operibus bonis conuersionem suam non verbis solum, sed opere & veritate demonstrant, cum tempus statutum ab eis fuerit impletum, & orationibus iam coeperit communicare, licet & Episcopo humanius etiam circa eos aliquid cogitare. Qui verò indifferenter habuerint lapsum, & suscitare sibi quod Ecclesiam introierint, arbitrantur, isti omnimodo statuta tempora implebant. Hæc canon. a Pecuniis darent, ad negotiationem, vel ad vsuram.

CAPVT III.

De pœnitentia eius, qui deuotam seu Monialem cognoscit.

PARTICVLA XXII.

Vigesima prima quæst. 1. ex Conc. Martini Brachar. c. 30.
De filia Episcopi vel Presbyteri sine diaconi, si deuota fuerit, & maritum duxerit, si eam pater, vel mater in affectum receperint, a communione habeantur alieni. Pater verò in concilio b causas se nouerit præstaturum. Mulier verò non admittatur ad communionem, nisi marito defuncto egerit pœnitentiam. Si autem viuente eo secesserit, & pœnitentiam egerit, & petierit communionem, in ultimo sine vita sua deficiens eam accipiat. Hæc canon. Item c. sequenti. ex Concilio Toletano 1. c. Deuotam peccantem non reci-

piendam esse in Ecclesia, nisi peccare desierit, & si desinens egerit pœnitentiam decem annis, recipiat communionem. Prius autem quam in Ecclesia admittatur ad orationem, ad nullius communionem Christiana mulieris accedat. Quod si admissa fuerit & hæc qua eam acceperit, d habeatur in absentia, corruptorem etiam par pœna constringat. Quæ autem maritum acceperit, non admittatur ad pœnitentiam, nisi aut viuente marito, vinere caste coeperit, aut postquam ipse decesserit. Hæc canon. a In affectum receperint, supple, fouendo eam in errore. b Causas, idest pœnas. c Deuotam peccantem, idest fornicantem. d Habeatur in absentia, idest excommunicata minori excommunicatione.

CAPVT III.

De pœnitentia eius, qui cantat Missam & non communicat.

B

PARTICVLA XXXIII.

De consecr. distinct. 2. ex Concilio Toletano 12.
Relatum nobis est quosdam de sacerdotibus, non tot vicibus communionis sanctæ gratiam sumere, quot sacrificia in uno die videntur offerre. Sed si in uno die plurima per se Deo offerant sacrificia, in omnibus se oblationibus a communione suspendant, & in sola tantum extrema sacrificij oblatione, communionis sanctæ gratiam sumant, quasi non sit totiens, illi verò & singulari sacrificio participandum, quotiens corpus & sanguinis Domini nostri Iesu Christi in immolatio facta constituerit. Nam ecce Apostolus dicit: Nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris? Certum est, quod hi qui sacrificantes non edunt, rei sunt Domini sacramenti. Quicumque ergo sacerdos, deinceps diuina altaria sacrificium oblaturus accesserit, & se a communione suspenderit, ab ipsa qua se indecenter priuauit gratia communionis, anno uno repulsum se nouerit. Non quale erit illud sacrificium, cui nec ipse sacrificans, participes esse dignoscitur? Ergo modis omnibus tenendum est, ut quotiescunque sacrificans corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi in altari immolat, totiens perceptionis corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi participem se præbeat. Hæc canon.

Conc. Tolet.
12. can. 5.

1. Cor. 10. 8

CAPVT III.

De pœnitentia sacerdotis, qui mortuum clericum inualuit in palla altaris.

PARTICVLA XXIV.

De consecratione distinct. prima. Clemens Papa:
Nemo a per ignorantiam clericum mortuum credat eoluendum, aut eius scapulas operire velit palla, qua fuit in altari, aut certe qua diacono data est in mensa Domini. Qui hac fecerit, vel leniter, vel quasi nihil, & negligenter habuerit, diaconus triennio sexque mensibus a Dominico erit remotus altari, graui percussus anathemate, eo quod Clericum non admonuerit. Presbyter decem annis & quinque mensibus excommunicatus sit, propter quod de Dominicis sacramentis, b subiecta sibi non admonuerit ministeria, & postea cum grandi humilitate, marri reconcilietur Ecclesia. Hæc canon. a Per ignorantiam, scilicet iuris. b Subiecta sibi, idest subiectos ministros.

CAPVT III.

De pœnitentia eius, qui committit sacrilegium violando Ecclesiam, vel aliquid enormiter committendo in Ecclesia.

E

PARTICVLA XXV.

Dodecima quæstione secunda, Nicolaus Papa: De viro nefando Burgando nomine, qui rabie insana commotus, diabolicis se laqueis irretire non dubitauit, atque gentiliū more, a per abrupta i. inera & b compita, insidians vobis in vestra Ecclesia villa, una cum clericis vestris manentibus, & populū salubribus instruere dogmatum monitis decertantibus, paneque spiritalis verbi, vacua hominum corda reficientibus, atque laudabile salutis propria desiderium habentibus, sanctorum Apostolorum Petri & Pauli limina visitare,

collectis

Conc. Nicæ.
can. 13.

collectis malitia sua sequacibus, & iniquitatibus complicitibus, nefarias inuisiones, ac deprauidones violentas inferre, demoniaco ausu præsumpsit, & ut epistola vestra textus eloquitur, sacrum altare sacraque Dominici corporis & sanguinis vasa, insuper & sanctum chrisma polluis arripere manitus, quas, vilia, & ad usum communem apta præsumpsit, dilectio nos vestra consuluit, si ipse vel qui cum eo in tam impio & iniquo scelere fuerunt, ad poenitentiam quandoque gratia attracti diuina venire voluerint, quo eos poenitentia vinculo constringatis, nostra inquisitionis censuram exposcere curastis. De quibus, si tamen ita est, iubemus cum ad poenitentiam accelerauerint, vno anno extra Ecclesiam Dei confilire, cuius sanctissima vasa extra ritum fidei Christiana diripiendo, auferre non dubitauerunt. Secundo vero anno, ante fores Ecclesie sine communionemaneant. Tercio vero anno, Ecclesiam Dei ingrediantur, & inter c audientes astent sine oblatione, non manducantes carnem, neque bibentes vinum, prater Natalis & Resurrectionis Dominica dies. Quarto praterea anno, si his prioribus tribus eorum fructuosus fuerit poenitentia labor, communioni fidelium restituantur, totaque mentis intentione stondentes, talia se ulterius nunquam facturos corpus & sanguinem Domini suscipere mereantur & usque ad septimum annum, tribus hebdomada diebus, sine esu carnis, & vini potione poenitentes maneant. Hæc canon, a Per abrupta, idest, occulta. b Compria, idest, concursus viarum. c Audiemes, idest, laicos.

CAPVT III.

De poenitentia parentum, qui frangunt sponsalia filiorum post septem annos.

PARTICVLA XXVI.

TRigesima prima quæst. 3. ex Elibertano Concilio: Si a qui parentes fidem fragerint sponsaliorum, trienni tempore a communionem abstineant. Si vero idem sponsus vel sponsa, in illo graui crimine non fuerint deprehensi, c excusati erunt parentes. Si vero in eodem vitio iuerint, & polluerint se consensiendo, superior sententia seruetur. Hæc canon. a Si qui parentes, Apparatus fragerint: non copulando eos, sicut iurauerunt de consensu filiorum. b Non fuerint: Appar, quia copulari volunt inter se, non obstante voluntate parentum. Excusati, c Appar, quoad poenam Ecclesie, non quoad reatum, ex quo operam dederunt, ne filij copularentur, peccauerunt mortaliter. Hæc Appar.

CAPVT III.

De poenitentia eius, qui ducit in matrimonium quam pelluit per adulterium.

PARTICVLA XXVII.

TRigesima prima quæst. 1. ex Concilio Elibertano: Si qua vidua fuerit mæchata, & eundem postea habuerit maritum, post quinquennium tempus acta legitima poenitentia, placuit eam ad communionem reconciliari. Hæc canon.

CAPVT III.

De poenitentia maledici.

PARTICVLA XXVIII.

EXtra. de maledicis. Gregorius Nonus. Statuimus, ut si quis contra Deum vel aliquem Sanctorum suorum, & maxime beatam Virginem, linguam in blasphemiam publice relaxare præsumpsit, per Episcopum suum poena subdatur inferius annotata, ut videlicet septem diebus Dominicis, prae foribus Ecclesie in manifesto, dum aguntur Missarum solemnibus blasphemus existens, ultimo illorum die Dominico, pallium & calceamenta non habeat, ligatus corruat circa collum septemque precedenibus sextis feris, ieiunet in pane & aqua, Ecclesiam nallatenus ingressus. Quolibet quoque predictorum dierum, tres si poterit alioquin duos reficiat pauperes, sine vniuersis & si nec ad hoc facultates eius suppetant, id in poenam commutetur aliam;

A cui etiam, si renuerit recipere ac peragere poenitentiam supra dictam, Ecclesia interdicitur ingressus, & in obitu Ecclesiastica careat sepultura, per temporalem praterea potestatem coactione, si necesse fuerit, Episcopi diocesani, aduersus eum. Blasphemus, si diues fuerit, quadraginta solidorum, alioqui triginta, siue viginti, & si ad id non sufficiat quinque solidorum visualis moneta, poena mulctetur, nullam in hoc misericordiam habiturus, quod etiam inter alia communis statuta ponatur. Hæc canon.

CAPVT III.

De poenitentia sacerdotis reuelantis confessionem.

PARTICVLA XXIX.

DE poenitentia distinctione 6. Gregorius Papa: Sacerdos ante omnia caueat, ne de his qui confitentur ei peccata sua alicui recitet, non propinquis, non extraneis, neque, quod absit, pro aliquo scandalo. Nam si hoc fecerit, deponatur, & omnibus diebus vite sue ignominiosus perigrinando pergat. Hæc canon.

CAPVT III.

De poenitentia eius, qui compulsus conditionaliter periurat.

PARTICVLA XXX.

VIgesima secunda quæstione quinta, Pius Papa: Qui compulsus a domino sciens periurat, utriusque periuri, & dominus & miles dominus, quia praecepit miles, quia plus dominum, quam animam dilexit, si liber est, quadraginta dies in pane & aqua poeniteat, & septem sequentes annos; si seruus eiusdem, tres quadragesimas, & legitimas ferias poeniteat. Hæc canon.

CAPVT III.

De poenitentia eius, qui periurat in manibus Episcopi, vel in cruce sacrata.

PARTICVLA XXXI.

VIgesima secunda quæstione quinta: Qui periurat in manu Episcopi, vel in cruce consecrata, tres annos poeniteat. Qui autem coactus fuerit, & ignorans se periurauerit, & postea cognoscit, tres quadragesimas poeniteat. Hæc canon.

CAPVT III.

De poenitentia eius, qui coactus periurat pro vita redimenda.

PARTICVLA XXXII.

Capitulo sequenti, ex poenitentiali Theodori: Si quis coactus pro vita redimenda, vel pro qualibet causa, vel necessitate periurat, quia plus corpus quam animam dilexit, tres quadragesimas poeniteat, alij iudicant tres annos, vnum ex his in pane & aqua. Hæc canon.

CAPVT III.

De poenitentia eius, qui scienter falsum iurat, vel alium iurare compellit.

PARTICVLA XXXIII.

VIgesima secunda quæstione quinta: Si quis conuictus fuerit, alios ad falsa testimonia, vel ad periuria attraxisse, vel quacumque corruptione sollicitasse, ipse quidem usque ad exitum vite non communicet. Hi vero, qui ei in periurio consensisse probantur, postea ab omni testimonio sunt remouendi, & secundam legem infamia notabuntur. Hæc canon. a Testimonio. Appar, etiam post poenitentiam priuatam, secundum quosdam, 6. quæst. 1. Quicumque.

CAPVT III.

De pœnitentia eius, qui in dicendis horis vel officiis diuinis à metropolitana consuetudine discrepat Ecclesia.

PARTICVLA XXXIV.

DVodecima distinet. ex Concilio Toletano II. De his, qui contra voluntatem Apostoli circumferuntur omni vento doctrina, placuit huic sancto concilio, ut metropolitana sedis auctoritate coacti, vniuscuiusque Provincia ciues, rectoresque Ecclesiarum, vnum, eundemque in psallendo teneant modum, quem in metropolitana sede cognouerint institutum, nec aliqua diuersitate cuiusque ordinis vel officij à metropolitana sede pariantur se disiungi. Sic enim iustum est, ut inde vnusquisque sumat regulas magisterij, unde honoris consecrationem accipit, ut iuxta maiorum decreta sedes, quæ unicuique sacerdotalis dignitatis est mater, ecclesiastica dignitatis vel rationis sit magistra. Abbatibus sane indultis officiis, quæ iuxta voluntatem sui Episcopi regulariter illis implenda sunt, cetera officia à publica, id est, vesperas, matutinas siue Missas, aliter quam in principali Ecclesia celebrare non liceat. Quisque autem horum decretorum violator extiterit, sex mensibus à communione priuatus apud metropolitanum sub pœnitentia censura maneat corrigendus, quatenus apud illam & præterita transgressionis culpam lacrymis diluat, & necessariam officiorum doctrinam studiosè addiscat. Sub ista ergo regula disciplina, non solum metropolitanus totius provincie sue Pontificis vel sacerdotes astringat, sed etiam ceteri Episcopi subiectos sibi Ecclesiarum rectores obtemperare his institutionibus cogant. Hæc canon. a Publica, Appa. clericorum secularium, quorum officia publica sunt.

CAPVT III.

De pœnitentia Episcopi, qui correctionem de simoniaca venditione dissimulat.

PARTICVLA XXXV.

PRima quæst. prima, ex Concilio Toletano II. Quidquid inuisibilis gratia consolatione tribuitur, nunquam quæstibus, vel quibuslibet premiis venundari penitus debet, dicente Domino: Quod gratis accepistis, gratis date; & ideo quicumque deinceps in Ecclesiastico ordine constitutus, aut pro baptizandis, consignandisque fidelibus, aut collatione crismatis, vel promotionibus graduum, præmia qualibet vel pretia, nisi voluntariè oblata, pro huiusmodi ambitione susceperit, equidem si sciente loci Episcopo, tale quodcumque à subditis perpetratum fuerit, idem Episcopus duobus mensibus excommunicationi subiaceat, pro eo quod scita mala contextit, & correctionem necessariam non adhibuit. Si autem suorum quispiam, eodem nesciente pro supradictis quodcumque capitulis accipiendum sibi esse crediderit, si Presbyter est, quatuor mensium excommunicatione plectatur, si diaconus trium: subdiaconus verò vel clericus his cupiditatibus seruens, competentis pœna, & debita excommunicatione plectendus est. Hæc canon.

CAPVT III.

De pœnitentia Episcopi, qui ordinat clericum inuitum.

PARTICVLA XXXVI.

SEptuagesimaquarta distinet. ex concil. Aurelianens. Episcopus qui a inuitum, aut reclamantem ordinare præsumperit, annuali pœnitentia subditus, Missas facere non præsumat. Hæc canon. a Inuitum, Appa. aliquo indicio alio, quam voce, voluntatem ostendentem.

CAPVT III.

De pœnitentia sortilegorum.

PARTICVLA XXXVII.

EXtra. de Sortileg. ex pœnitentia Theodori. In tabulis vel codicibus, aut alijs, sorte furta, non

A sunt requirenda, nec diuinationes aliquas in aliquibus rebus quis observare præsumat. Qui autem contra fecerit, quadraginta dies pœniteat. Hæc canon.

CAPVT III.

De pœnitentia eius qui videt in astrolatio.

PARTICVLA XXXVIII.

EXtra. de sortileg. Alex. III. Granden. Patriarchæ. Ex tuarum tenore litterarum accepimus, quod V. presbyter cum quodam infami ad priuatum locum non accessit ea intentione, ut inuocaret demonium, sed ut inspectione astrolabij, furtum cuiusdam Ecclesie posset recuperari. Verum licet hoc ex bono zelo, & simplicitate se fecisse proponat, id tamen grauissimum fuit, & non modicam inde peccati maculam contraxit. Et infra: Mandamus, quatenus talem ei pro expiatione illius delicti pœnitentiam imponas, quod per annum & amplius si tibi visum fuerit, eum ab altaris ministerio precipias abstinere, & ex tunc a liberum sit ei exercere officium sacerdotis. Hæc canon. a Liberum, Appa. hoc intellige dictum ex dispensatione, nam de iure communi, debuit remanere priuatus & Episcopus iure contra illum processit. 26. q. 5. Non oportet. Si quis Episcopus.

CAPVT III.

De pœnitentia eius, cui per negligentiam aliquid de sanguine distillauerit.

PARTICVLA XXXIX.

DE consecr. distinet. 2. ex decreto Pij Papæ. Si per negligentiam aliquid de sanguine Domini stillauerit in terram, lingua lambetur, & tabula radetur, si fuerit tabula, ut non conculcet, locus corrodetur, & igne consumetur, & cinis intra altare recondetur, & sacerdos quadraginta diebus a pœniteat. Si super altare stillauerit calix, sorbeat minister stillam, & tribus diebus pœniteat. Si super linteam altaris, & ad aliud stilla peruenierit, tribus diebus pœniteat. Si usque ad tertium, nouem diebus. Si usque ad quartum, viginti diebus pœniteat, & linteamina quæ tetigerit stilla, tribus vicibus minister abluat, calice subterposito, & aqua ablutionis sumatur, & iuxta altare recondatur. Hæc canon. a Pœniteat. Appa. hæc pœnitentia erit, ut tot diebus ieiunet; & tot diebus abstineat à perceptione sacramentorum. Arg. 45. dist. Quidam enim de Episcopis.

CAPVT III.

De pœnitentia eius, qui sacrificium enomit.

PARTICVLA XL.

DE consecr. d. 2. Ex pœnitentia Bedæ presbyteri: Si per ebrietatem, vel voracitatem Eucharistiam enomuerit, quadraginta diebus pœniteat, si laicus est. Clerici vel monachi, seu diaconi, & Presbyteri, septuaginta diebus pœniteant, Episcopi nonaginta. Si pro infirmitatis causa enomuerit, septem diebus pœniteat. Hæc canon.

CAPVT III.

De pœnitentia eius, qui presbyterum interficit.

PARTICVLA XLI.

EXtra. de pœn. & remiss. ex Concil. Moguntino: Qui presbyterum occiderit, duodecim annorum pœnitentia ei secundum canones imponatur, & infra: Conuictus usque ad ultimum tempus vitæ suæ militia cingulo careat, & absque spe coniugij maneat. Hæc canon.

CAPVT III.

De pœnitentia beneficiati ab Ecclesia, qui rectorem, vel clericum alium ipsius Ecclesie interficit.

PARTICVLA XLII.

EXtra. de pœnis. Innoc. III. in concilio generali, hæc decretalis secundum quosdam incipit ibi: In quibusdam

c. 3.
Eph. 4. 6

c. 8

Mat. 10. 4

Conc. Aur.
3. 6. 7.

busdam. & pro vna computatur. Sacri nihilominus concilij approbatione statimimus, quatenus si patroni, vel advocati, seu feudatarii, seu vicedomini, aut alii beneficiarii alicuius Ecclesie rectorem, vel clericum alium ipsius Ecclesie, per se, vel per alios occidere, vel mutilare ausu nefando praesumerint, patroni ius patronatus, advocati advocatiam, feudatarii feudum, vicedomini vicedominatum, & beneficiarii beneficium prius amittant, ne minus vindicta quam excessus memoria praeferatur, non solum de praemissis nihil perveniat ad heredes, sed etiam usque ad quartam generationem, posteritatemque talium in clericorum collegium nullatenus admittantur, nec in domibus regularibus, alicuius praelationis assequantur honorem, nisi cum eis fuerit misericorditer a dispensatum. Hæc canon. a Dispensatum, Appar. ab Episcopo, licet honestum esset, quod fieret de licentia Papæ.

CAPVT III.

De pœnitentia incendiariorum.

PARTICULA XLIII.

Extra, de iniuriis, ex pœnitentia Romano:

Si quis domum vel arcem cuiusque voluntarie incendit, sublata & incensa omnia restituat, & tres annos pœniteat. Hæc canon.

Itē alius canon de eod. 23. q. 8. Inn. II. in vniuersali cōc. Pessimam siquidem & depopulatricem, & horrendam incendiariorum malitiam, auctoritate Dei & beatorum Apostolorum Petri & Pauli omnino detestamur & interdicimus. Si quis igitur post huius nostre prohibitionis promulgationē, malo studio, siue pro odio, siue pro vindicta, ignem apposuerit, vel apponi fecerit, aut appositoribus consilium vel auxilium scienter tribuerit, excommunicetur, & si mortuus fuerit incendiarius, Christianorum careat sepultura; nec absoluitur, nisi prius damno, cui intulerit, secundum facultatem suā resarcit, & iuret se ignem de cetero non appositurum. Pœnitentia autem ei detur, ut Hierosolimis, aut in Hispania in seruicio Dei, per annum integrum permaneat. Si quis autem Archiepiscopus, vel Episcopus hoc relaxauerit, damnum restituat, & per annum ab Episcopali officio absteineat. Sane regibus, & principibus, faciendā iustitiā facultatem, consiliis Archiepiscopis, & Episcopis non negamus. Hæc canon.

Hodie postquam publicati sunt, non possunt absolui citra sedem Apostolicam, extra, de sent. excom. Tua nos. Appar. quia hæc non distinguitur, de omnibus intelligas. Tamen non credo, quod omnes incendiarii generaliter sunt ipso iure excommunicati, nisi de incendiariis Ecclesiarum, cum de aliis non inueniam, & per hanc decretalem probatur, quod ipso iure sunt excommunicati, sed illis primo excommunicatus ab Episcopis subsecuta publicatione & denunciatione. Papa per hanc decretalem, sibi referuat eorum absolutionem ad terrorem. Hæc Appar. Raymundus, & Redonen, tantum intelligunt de incendiariis factorum locorum. Ganfredus dicit, quod Episcopus potest incendiarium excommunicare, sed non absolvere, postquam fuerit denunciatus, cum quo concordat textus. Hæc decretalis & Apparatus, & copiose, & ideo magis ei credo.

CAPVT III.

De pœnitentia communicantis cum hæretica

PARTICULA XLIV.

Vigesima quarta quæstione prima, Iulius Papa:

Si quis dederit, vel acceperit communionem de manu hæretici, & nescit quod Ecclesia catholica contradicit, postea intelligens, annum integrum pœniteat. Si autem scit, & neglexit, & postea pœnitentiam egerit, decem annos pœniteat. Alij iudicant septem, & quidem humanius, ut quinque annos pœniteat. Si quis permiserit hæreticum Missam suam celebrare in Ecclesia catholica, & a nescit, quadraginta dies pœniteat. Si pro reuerentia eius, annum integrum pœniteat. Si pro damnatione Ecclesie catholica, & consuetudinis Ro-

manorum, proiciatur ab Ecclesia sicut hæreticus, nisi habeat pœnitentiam: si habuerit pœnitentiam, decem annis pœniteat. Si recesserit ab Ecclesia catholica in congregatione hæreticorum, & alios persuaserit, & postea pœnitentiam egerit, duodecim annis pœniteat, tres extra Ecclesiam, septem inter audientes, & duos adhuc extra communionem. De his ita in canone dicitur, ut duodecimo anno, communionem sine oblatione percipiant. Hæc canon.

a Nescit, Appar. ignorantia iuris, vel ignorantia facti, crassa. b Inter audientes, Appar. catechumenos, qui olim audiebant Missam, usque ad secretam Missæ, & postea expellebantur, de consecrat. distin. i. Episcopus nullum.

CAPVT III.

B De pœnitentia eius, qui cognoscit duas sorores, vel matrem & filiam, amitam, vel neptem.

PARTICULA XLV.

TRigesima secunda q. 7. ex Moguntinen. Concilio: Si quis viduam uxorem duxerit, & postea cum filiastra sua fornicatus fuerit, seu cum duabus sororibus, aut si qua cum duobus fratribus, seu cum patre & filio, si quis relictam fratris, si quis nouercam aut neptem, aut nurum, aut consobrinam, aut filiam auunculi, aut eius relictam, aut priuignam polluerit, eos disjungit, & ulterius nunquam coniugio copulari precipimus. Hæc canon.

CAPVT III.

C De pœnitentia eius, qui cum brutis coierit, ubi notat rationem septennis pœnitentia.

PARTICULA XLVI.

TRigesima tertia q. 2. Isidorus ad Massonem Episc. Hoc ipsum, quod canonum censura, post septem annos remeare pœnitentem in statum pristinum precipit, non electione proprii arbitrij sancti patres, sed potius ex sententia diuini iudicis sanxerunt. Nam legitur, quod Maria soror Aaron prophetissa, dum detractionis aduersus Moysen incurrisset delictum, illico stigmate lepra percussa est. Cumque peteret Moyses ut emundaretur, precipit eam Dominus extra castra septem diebus egredi, & post emundationem rursus eam in castra admitti. Maria vero soror Aaron, caro inteligitur sacerdotis, qua dum superbia dedit a sordidissimis cogitationum maculatur contagiis, extra castra septem diebus, id est, extra collegium sanctæ Ecclesie septem annis proicitur, ubi post emendationem uitiorum, loci, vel pristina dignitatis recipiat meritum. Et post pauca: In fine autem epistola hoc adiiciendum putauit, ut quotiescumque in gestis conciliorum discors sententia inuenitur, illius magis sententia teneatur, cuius antiquior, & potior extat auctoritas. Hæc canon.

Hoc quamquam de sacerdotibus videatur specialiter dictum, generaliter tamē de omnibus pœnitentibus oportet intelligi admittationem, namque illius diuina sententia David de adulterio, & homicidio reprehensus, unius hebdomade ieiunium in satisfactionem admissi sceleris, Deo legitur obtulisse. Hinc etiam ecclesiastica consuetudine est usurpatum, ut maiorum criminum pœnitentia septem annorum spatio concludatur, nisi vel officij excellentia, vel criminum magnitudo, vulgarem consuetudinem excedens, veluti dum contra naturam humana societatis, parentibus vel liberis, vel aliis eiusmodi personis impudicē adharemus: vel dum relicto naturali usu contra naturam, more Sodomitico fornicamur, vel usque ad coitum brutorum animalium prolabimur, praemissum spatium transcendere cogat. Hæc Gratianus.

CAPVT III.

De pœnitentia patroni, qui dilapidat res Ecclesie.

PARTICULA XLVII.

Sedecima quæst. 7. Filiis vel nepotibus ac honestioribus propinquis eius, qui construxit vel dicauit Ecclesiam

Num. 11.

Hæc que sequuntur, sunt verba Gratiani. 2. Reg. 12.

Conc. Tol. 9. c. 1.

licitum

licitum sit, hanc habere solertiam, ut si sacerdotem, seu mini-
strum aliquid ex collatis rebus defraudare prauiderint, aut
commotionis honesta conuentione compefcent, aut Episcopo
vel iudici corrigenda denuncient. Quod si Episcopus talia
agere tentet, Metropolitano eius hac insinuare procurent. Si
autem Metropolitani iustitia ageretur, regis hac auribus insinua-
re non differant. Ipsi tamen heredibus in eisdem rebus non
liceat quasi proprii iuris potestatem præferre, non rapinam,
non fraudem ingerere, non violentiam quamcumque præsu-
mere, sed hoc solum in salutarem sollicitudinem adhibere,
quod aut nullam noxam operatio nocens attingat, aut mul-
tam, vel aliquam partem salutaris mercedis assumat. Si quis
verò deinceps hac monita temerare præsumpserit, & male
rapina cum confusione restituerit, & excommunicationis annua
sententiam sustinebit. Hæc canon.

CAPVT III.

De pœnitentia eius, qui domum suam cum magicis &
incantationibus lustrat.

PARTICVLA XLVIII.

Vigesima sexta quæstio. 5. ex Ancirano Concilio:
Qui diuinationes expetunt, etiam morem gentilium
sequuntur, vel a in domos suas huiusmodi homines intro-
ducunt, exquirendi aliquid arte malefica, aut b expiandi
causa, si regula quinquennii iaceant, secundum gradus pœ-
nitentia diffinitos. Hæc canon.

a In domos suas, Appa, secundum leges isti concreman-
tibus sed ille in cuius domo hæc fiunt, post publicationem
bonorum in exilium mittitur, ut de maleficis. Nullus
b Expiandi, Appar. Infirmitatis purgandæ.

CAPVT III.

De pœnitentia Episcopi, vel clerici magos vel
aruspices consulentis.

PARTICVLA XLIX.

Vigesima sexta q. 5. ex Concilio Toletano 4. cap. 30.
Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut diaconus, aut
quilibet ex ordine clericorum, magos, aut aruspices, aut incan-
tatores, aut ariolos, aut certe augures, vel sortilegos, vel qui
proficiuntur artem magicam, aut aliquos eorum similia exer-
centes, consiliu deprehensus fuerit, ab honore dignitatis sua
suspensus, monasterij curam suscipiat, ilique pœnitentia per-
petua deditus, scelus admissum sacrilegi soluat. Hæc canon.

CAPVT III.

De pœnitentia sacerdotis, cuius negligentia sacrificium à
bruto comeditur.

PARTICVLA L.

De consecratione dist. 2. ex Concilio Aurelianen.
Qui bene non custodierit sacrificium, & mus vel
aliud aliquod animal illud comederit, quadraginta dies pœ-
niteat. Qui autem perdiderit illud in Ecclesia, aut pars eius
ceciderit, & non inuenta fuerit, triginta dies pœniteat. Hæc
canon.

CAPVT III.

De pœnitentia sacerdotis, qui incautus Eucharistiam
dimisit.

PARTICVLA LI.

Extra. de cust. Euchar. Innoc. III. in Conc. generali.
Statuimus ut in cunctis Ecclesiis chrisma, & Eucharis-
tia sub fidei custodia clauibus adhibitis conferantur, ne
possit ad illa temerari. manus extendi, ad aliqua horribilia,
vel nefaria exercenda. Si verò is, ad quem spectat custodia,
ea incautus reliquerit, tribus mensibus ab officio suspendatur,
& si per eius incuriam aliquid nefandi inde contigerit,
grauiori subiaceat ultioni. Hæc canon.

CAPVT III.

De pœnitentia iurantis non facere pacem cum proximo.

PARTICVLA LII.

Vigesima secunda quæst. 4. ex Concilio Ilerdensi.

Qui sacramento se obligauerit, ut litigans cum quo-
libet ad pacem nullo modo redeat, pro periurio, vno anno à
communionem corporis & sanguinis Domini segregatus, rea-
tum suum elemosynis, fletibus, & quantis potuerit seiniis
absoluat, ad charitatem verò, qua operit multitudinem pec-
catorum celeriter venire festinet. Hæc canon.

can. 7.

I. Pet. 4. c

CAPVT III.

De pœnitentia scienter rebaptizati, & bis confirmati.

PARTICVLA LIII.

Extra. de apostatis. Alexander Tertius:

Ex literarum tuarum tenore perpendimus, quod qui-
dam aegritudine longa confectus, in sano sortilegarum mulie-
rum credens consilio, ut sanaretur, per iterationem fecit iniu-
riam baptismatis sacramento. Et infra: Quia erga nos tua
duxit prudentia consulendos, qualiter puniri debeat acolytus,
quem minor aetas, & intentio fraterna salutis excusare vide-
tur, discretionis tua presentibus literis respondemus, quod ad
superiores ordines promoueri, si publicum est, quod proponitur,
non valebit, nisi ad religionem transire voluerit, ut favore
religionis ipsius, circa eum valeat dispensari. Si verò occul-
tum est, promoueri poterit, & excessum suum dignis pœnitentia
fructibus expiare. Hæc canon.

Item de eod. de conse. d. 5. ex Concil. Tarraconen. ca. 6.

Dicitur nobis, quod quidam de plebe bis, vel ter, vel eo
amplius Episcopis ignorantibus, tamen ab eisdem Episcopis
confirmantur. Unde nobis visum est, eandem confirmationem,
sicut nec baptismum iterare minimè debere: quia bis, vel ter,
vel amplius baptizatos, aut confirmatos, non saculo, sed Deo
soli, sub habitu regulari, vel clericali religiosissime famulari
decretum est. Hæc canon.

CAPVT III.

De pœnitentia raptoris.

PARTICVLA LIV.

Extra. de raptoribus, Eugenius Tertius:

Statuimus, ut quicumque ex his, qui violententer surrexe-
rint in rapinam, siue in Ecclesiarum violatione manifestè
deprehensus fuerit, nisi prius ablata restituat, si poterit, vel
emendandi firmam & plenam securitatem fecerit, pœnitentia
beneficium ei penitus denegetur. Si verò usque ad obitum,
in contumacia sua durauerit, & in extremis positus reme-
dium pœnitentia humiliter postulauerit, si emendationem,
vel emendandi securitatem præstiterit, ei pœnitentia, & Ec-
clesiastica sepultura concedatur. Qui autem in sanitate obsti-
nata mente non pœnituerit, vel emendauerit, & in morte se-
curitatem præstare nequiuert, solemnitas pœnitentia parum
prodesse videtur, sicut credimus. Sed de peccato contritio via-
ticum non negetur, ita tamen ut nullus clericorum sepultura
illius intersit, nec eius elemosynam accipere præsumat. Quod
si qui Presbyterorum vel clericorum, contra hac in vita, vel
in morte pœnitentias dare, aut sepultura interesse, vel eorum
elemosynas accipere attentauerint, seu huiusmodi rapina
participes inuenta fuerint, ordinis sui damnum irreuer-
sibiliter patiantur, & Ecclesiastico beneficio careant. Hæc
canon.

Secundum Raymundum dicere potes, quod hæc de-
cretalis est localis, vel quando illi non pœnituerant. Vi-
detur enim, quod si aliquis esset etiam pro huiusmodi
criminibus excommunicatus, & dum in extremis age-
ret pœnitentiam, iuxta formam Ecclesiæ absolutus,
non debet ei cœmeterium, vel alia Ecclesiæ suffragia
denegari, sed eius hæredes, & propinqui, ad quos bona

p. etuene

peruenerint ipsius, vt pro eo satisfaciant, sunt censura A
Ecclesiastica compellendi. Extra. de sepulturis Paro-
chianos. §. Parum prodesse. Appa. quantum ad pœ-
nam temporalem,

CAPVT III.

De pœnitentia propter necessitatem famis furtum
committentis.

PARTICVLA LV.

EXtra. de furtis, ex Pœnitentiali Theodori:
Si quis propter necessitatem famis, aut nuditaris
furatus fuerit cibaria, vestem, vel pecus, pœniteat hebdo-
madas tres. Et si reddiderit, non cogatur ieiunare. Hæc
canon.

CAPVT III.

De pœnitentia eius, qui stuprauit virginem.

PARTICVLA LVI.

EXtra. de adulteriis Gregorius. Peruenit ad nos,
quod Felix quandam virginem decepit stupro. Quod
si verum est, quamvis esset de lege pœna plectendus, nos
aliquatenus legis duritiam molientes, hoc modo dispo-
nimus, vt, aut quam stuprauit uxorem habeat, aut si re-
nuendum putauerit, corporaliter castigatus, excommuni-
catusque, in Monasterio, in quo agat pœnitentiam, re-
trudatur; de quo nulla sit ei egrediendi sine praeceptione
licentia. Hæc canon.

CAPVT III.

De pœnitentia adulteri vel adultera.

PARTICVLA LVII.

EXtra. de adulteriis. Alexander III. Significasti
nobis, quendam Presbyterum cum alterius coniuge
intra Ecclesiam dormiuisse, qua se & illum cuiusdam Sa-
cerdoti huiusmodi delictum confessos fuisse publicè tibi de-
textit, & hoc ipsum idem Sacerdos nomen adulteri celans
in tua presentia dixit. Super quo quid fieri debeat, cum,
negante adultero, mulier in confessione persistat, consilium
requisisti. Ideoque mandamus, quatenus condignam pœ-
nitentiam prafatæ imponens adultera Ecclesiam per asper-
sionem aqua benedicta reconciliare procures. Prædicto au-
tem Sacerdoti, ne contra Apostolum, infirmorum corda,
mala fama ipsius percuantur, & ne viuperetur minist-
rium nostrum, neque Presbyteri securiores existentes, in
peccatum licentius prolabantur, cum vicinis Presbyteris,
quos se peierare nolle cognoueris, iuxta arbitrium tuum,
purgationem indicas, quem si purgare poteris, in officio suo
ministrare permittas, alioquin ipsum ab officio suo suspen-
dere non postponas. Hæc canon.

Pœna autem pro adulterio imponitur mortis, quasi
pro sacrilegio. Nam sacrilegos nuptiarum gladio pu-
niri oportet, vt C. de adulteriis. l. Quamvis. Fœmina
autem, iure authenticorum, verberata in Monaste-
rium retruditur, quam intra biennium viro recipere li-
cet, biennio transacto, vel viro mortuo, antequam
uxorem de Monasterio educat, adultera tonsa, Mona-
stico habitu suscepto, ibi, dum viuit, permaneat, dua-
bus partibus propriæ substantiæ liberis applicandis, ter-
tia Monasterio. Si liberos non habeat, parentibus ex-
stantibus huiusmodi iniquitati non consentientibus,
tertia pars applicatur, duæ Monasterio; quibus prædi-
ctis non extantibus, tota substantia Monasterio qua-
ritur, pactis dotalium instrumentorum omni casu ser-
uandis, vt in auth. Vt nulli iudicium. Hæc sunt verba
Ganfredi.

CAPVT III.

De pœnitentia medicorum corporum, medicos animarum
non vocantium.

PARTICVLA LVIII.

EXtra. de pœnitent. & remiss. Innocent. III.
Cum infirmitas corporalis nonnunquam proueniat
ex peccato, dicente Domino languido, quem sanauerat:
Vade & amplius noli peccare, ne deterius aliquid tibi con-
tingat: presenti decreto statuimus, & districte precipimus
medicis corporum, vt cum eos ad infirmos vocari conige-
rit, ipsos ante omnia moneant, & inducant, vt medicos
aduocent animarum, vt postquam fuerit infirmo de spiri-
tuali salute prouisum, ad corporalis medicina remedium
salubrius procedatur, cum causa cessante cesset effectus. Hoc
quidem inter alia huic causam dedit edicto, quod quidam
in agitudine lecto iacentes, cum eis à medicis suaderetur,
vt de animarum salute disponant, in desperationis articu-
lum incidunt, unde facilius mortis periculum incurrunt.
Si quis autem medicorum huius nostra constitutionis, post-
quam per Prelatos locorum fuerit publicata, transgressor
extiterit, tandiu ab ingressu Ecclesie arceatur, donec pro
transgressionem huiusmodi satisfecerit competenter. Caterum
cum anima sit multo pretiosior corpore, sub interminatio-
ne anathematis prohibemus, ne quis medicorum pro corpo-
rali salute aliquid agraio suadeat, quod in periculum
anima conuertatur. Hæc canon.

CAPVT III.

C De pœnitentia & pœna negligetiam confessionem &
communione, & peccata in confessione
detecta reuelantium.

PARTICVLA LIX.

EXtra. de pœnitent. & remiss. Innocent. III.
Omnis vtriusque sexus fidelis, postquam ad an-
nos discretionis peruenerit, omnia sua solus peccata, sal-
tem semel in anno fideliter confiteatur proprio Sacerdoti,
& iniunctam sibi pœnitentiam, propriis viribus studeat
adimplere, suscipiens reuerenter ad minus in Pascha Eu-
charistia Sacramentum, nisi fortè de proprii Sacerdotis
consilio, ob aliquam rationabilem causam, ad tempus ab
huiusmodi perceptione duxerit abstinentiam. Alioquin vi-
uens, ab ingressu Ecclesie arceatur, & moriens Christiana
careat sepultura. Vnde hoc salutare statutum frequenter
in Ecclesiis publicetur, ne quisquam ex ignorantia cecita-
te, velamen excusationis assumat. Si quis autem alieno
Sacerdoti voluerit iuxta de causasua confiteri peccata, li-
centiam prius postulet, & obtineat à proprio Sacerdote,
cum aliter ipse illum non possit absolvere vel ligare. Sacer-
dos autem sit discretus & cautus, vt more periti medici,
superinfundat vinum & oleum vulneribus sauciatis, dili-
genter inquirens, & peccatoris circumstantias & peccati,
quibus prudenter intelligat, quale debeat ei præbere con-
siliū, & cuiusmodi remedium adhibere, diuersis expe-
rimentis vtendo, ad sanandum agrotum. Caneat autem
omnino, ne verbo, aut signo, aut alio quouis modo ali-
quatenus prodas peccatorem. Sed si prudentiori consilio
indiguerit, illud absque ulla expressione persona caute re-
quirat: quoniam qui peccatum in pœnitentiali iudicio
sibi detectum præsumpserit reuelare, non solum à Sacer-
dotali officio deponendum decernimus, verum etiam ad
agendum perpetuam pœnitentiam in arctum Monaste-
rium detrudendum. Hæc canon.

DE VSV CLAVIVM.
CAPVT IV. CONTINENS
PARTICVLAS III.

*De quatuor casibus, in quibus Sacerdos non potest absolvere,
& quod sex modis falsa pœnitentia dicitur, & proprius Sacerdos sex modis dicitur.*

PARTICULA I.

PRIMVS casus, in quo Sacerdos non potest confitentem absolvere, est, cum quis non est verè contritus. Talis enim nec à summo Pontifice, posset absolui à peccatis. Quatuor autem modis dicitur, & est aliquis non verè contritus, sed falsè, qui notatur de pœnitentia distinct. 5. & sunt verba Gregorij: Falsas pœnitentias dicimus, quæ non secundum auctoritatem sanctorum patrum pro qualitate criminum imponuntur. Ideoque quicumque miles, vel negotiator, vel alicui officio deditus, quod sine peccato exerceri non possit, si grauioribus culpis irretitus ad pœnitentiam venerit, vel qui bona alterius iniuste detinet, vel qui odium in corde gerit, recognoscat se veram pœnitentiam non posse peragere, per quam ad vitam æternam valeat peruenire; nisi negotiationem relinquat, vel officium deferat, bona quidem, quæ iniuste abstulit, restituat, & odium ex corde dimittat, arma deponat, vteriusque non ferat, nisi consilio Religiosorum Episcoporum, pro defendenda iustitia. Quintus modus, notatur eadem dist. ex verbis Inno. I. Fratres nostros Episcopos & Presbyteros admonemus, ne falsis pœnitentiis laicorum animas decipi, & in infernum pertrahi patiantur; falsam autem pœnitentiam esse constat, cum speritis pluribus, de vno solo pœnitentia agitur, aut cum sic agitur de vno, vt non discedatur ab alio. Vnde scriptum est: Qui totam legem obseruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus, scilicet quantum ad vitam æternam. Sicut enim, si peccatis omnibus esset inuolutus, ita & si in vno tantum maneat, vitæ æternæ ianuam non intrabit. Falsa est etiam pœnitentia, cum pœnitens ab officio vel curiali, vel negotiali non recedit, quod sine peccatis agi nullatenus præualet, aut si odium in corde gesserit, aut si offenso cuilibet non satisfacit, aut si offendentem offensum non indulgeat, aut si arma quis contra iustitiam ferat. Hæc canon.

Ex his duobus capitulis colligitur, quod quinque modis falsa pœnitentia dicitur. Primus est, si confitens ex contemptu & sine rationabili causa, pœnitentias secundum auctoritatem Patrum taxatas, subire noluerit. Secundus, si officium, de quo vivit, non iustificauerit, vel si sine peccato exerceri non possit, non dimiserit. Tertius, si odium in corde tenuerit. Quartus, si ablata non restituerit. Quintus, si in voluntate peccandi remanserit. Sextus addi potest, si de peccatis præteritis sufficienter non doluerit; & hic sextus modus tangitur ab Augustino, cuius verba sunt hæc: Continue enim dolendum est de peccato, quod declarat ipsa dictionis virtus. Pœnitere enim est pœnam tenere, quapropter pœnitentia talis dicitur attritio, non contritio. Secundus casus est, quando tam graua quis commisit peccata, quod ad superiorem debeat confitens transmitti, quæ autem sint illa, postea differetur. Tertius, si maiori excommunicatione sit confitens innodatus, à qua non potest absolui, nisi per proprium Sacerdotem. Quartus, si confitens non est subditus confessoris, & confessor non sit eius Sacerdos proprius. Quia vt dicit canon. 6. quæst. 3. Scriptum ex Deuter. 23. Nemo debet falcem in messem alterius mittere. Et 9. q. 2. Nullus Parochianum alterius iudicare præsumat, & de pœn. d. 6. c. fin. dicit Urban. II. Qui contra hæc statuta facere tentauerit, gradus sui periculo subiacet, & vt dicit Calixtus Papa IX. q. 2. c. r. Talis

A iudicatio nullas habet vires, quoniam nullius alterius iudicis nisi sui sententia tenebit. Si autem cogitas, quia tota die contrarium fieri videmus. Respondeo, tanto peius; & qui hos canones non seruant, grauissimè peccant.

Sciendū tamen, quod proprius Sacerdos alicuius sex modis efficitur. Vno modo per determinationē superioris, prout determinantur pastores, vel vicarij ab illis, quibus licet habere vicarios ex dispensatione superioris. Secundo modo per priuilegiū aliquorū, vt quidā religiosi sunt. Sed talibus confessi, nisi legitimū impedimentū habeant, debent iterum Sacerdoti proprio confiteri. Tertio per licentiam proprii Sacerdotis, cum mittit subditos ad aliquos discretos. Illa tamen licentia non debet fieri generaliter ad omnes, sed ad illos, vel ad illum, quem scit esse discretum & notum. Quarto cum quis est vagabundus, & peruenit ad Sacerdotem discretum & notum. Quinto, cum quis est in articulo extremæ necessitatis. In illa enim potest quilibet Sacerdos quemlibet verum contritum absolvere ab omni excommunicatione, & ab omni peccato, quantumcunque sit graue. Vnde Iulius Papa XXVI. quæst. 6. Si Presbyter abnegauerit pœnitentiam morientibus, reus est animarum. Sexto propter nimium defectum Sacerdotis.

Quinque autem faciunt nimium defectum in Sacerdotibus. Vnum est, si sunt confessionis proditores: per hoc enim non solum damnantur æternaliter, sed, vt dicitur in canone, etiam in præsentem puniuntur, per B. Gregorij depositione, & perpetua peregrinatione, de pœn. dist. 6. Sacerdos. Per Innoc. III. non solum depositione, sed insuper arcta Monasterij intrusione. Extra. de pœnit. & remiss. Omnis viriusque sexus. Item alius canon. 5. q. 6. Delatori, aut lingua capuletur, aut conuictio caput damnetur, vel amputetur. Hæc canon. Capuletur, id est, suspendatur caput, scilicet ciuile, non naturale, quod dicitur status hominis. Instit. de capit. diminitur. Secundum si sunt notorii iuris, & vt credo facti fornicatores. Tertium, si sunt iudicij confessionis peruersores, eo quod sunt de quibus dicit Isaias: Væ qui iustificatis impium pro muneribus, & iustitiam iusti auferis ab eo. Quartum, si sunt aliquarum personarum sollicitatores. Quintum, si graue & cæcam patiuntur ignorantiam, ne si cæcus cæcū ducat, &c. Nam vt dicitur in sentent. lib. 4. dist. 21. c. ult. & de pœn. dist. Quod autem dicitur: aliud est fauore, vel odio, Sacerdotis proprium contemnere, quod canones prohibent: aliud cæcū, vitare, quod Urbanus facere monet. Ne si cæcus cæcū, &c. Et in illis casibus tunc efficitur subito alius Sacerdos proprius, non quilibet tamen, sed discretus, & notus ex ordine, vel persona. Dico autem notos, ne detur occasio declinandi ad hæreticos. Si vero prædictorum quatuor nihil impediatur, potest confessor confitentem ab omnibus absolvere, cum distinctione prædicta, videlicet, quod confitens sit bene contritus, quod non sit grauioribus criminibus irretitus, quod non maiori excommunicatione innodatus, quod confessoris subditus vno prædictorum sex modorum.

CAPVT IV.

Quibus Sacerdos possit, vel non possit iniungere pœnitentias viles ad salutem, & de pœnitentia solenni.

PARTICULA II.

ATtendendum igitur, cum sint tria genera confitentium, quod secundum omnes doctores primis nulla potest iniungi pœnitentia utilis ad salutem, nec per maiorem videlicet, nec per minorem. Horum autem sunt sex genera. Primi raptores, secundi usurarij, tertij incendiarij, quarti fures, quinti simoniaci, sexti dolosi circumuectores, vt sunt peruersi iudices, aduocati iniqui, testes falsi, negotiatores fraudulentij, & huiusmodi, quibus omnibus, non potest alia à quocumque iniungi pœnitentia, nisi illa Evangelica: Redde quod debes: & illa Apostolica: Reddite omnibus debita: & illud Ecclesiastici: Redde debitum tuum. Quod si hanc acceptare noluerit

Sacerdos proprius sex modis dicitur.

Isa. 5. f.

Quatuor modis dicitur quis non verè contritus.

Greg. VII. in Syn. Roma. celebrata an. 1078. c. 6.

Iacob. 2. b

Pœnitentia falsa sex modis dicitur.

Aug. lib. de vera & falsa pœnitentia. c. 18. tom. 4.

Matth. 18. d
Rom. 13. d
Eccl. 4. a

confitens

confitens, nulla alia iniungi potest, quæ sibi valeat ad salutem. Quia ut dicit Augustinus in Epistola ad Macedonium 14. q. 6. Si res aliena, propter quam peccatum est, possit reddi, & non redditur, pœnitentia non agitur, sed simulatur. Si vero pœnitentia veraciter agitur, non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum. Septimi sunt quibus etiam à nullo iniungi potest pœnitentia, quicunque mortale peccatum dimittere nolunt, de quibus tactum est supra, potest tamen eis dari consilium Beati Gregorij dicentis de pœnit. dist. 5. Falsas pœnitentias dicimus, &c. Nec tamen desperet, sed faciat interim quidquid boni potest, ut Dominus illuminet cor eius ad pœnitentiam.

Secundi vero sunt, quibus tantum à maiore iniungi potest pœnitentia, quorum sunt quinque genera. Primi quibus solemnitas pœnitentia est iniungenda, non dico publica, sed solemnitas, quæ fit in capite Quadragesimæ, cum solemnitate illa, quæ traditur dist. 50. In capite & est decretum illud Agathen. concilij, cuius verba sunt hæc: In capite Quadragesimæ, omnes pœnitentes, qui publicam suscipiunt aut susceperunt pœnitentiam, ante fores Ecclesiæ se repræsentent Episcopo civitatis, sacro induti, nudis pedibus, vultibus in terram demissis reos se esse ipso habitu & vultu protestantes. Ibi adesse debent decani, id est archipresbyteri parochiarum, & presbyteri pœnitentium, qui eorum conversationem diligenter inspicere debent, & secundum modum culpæ, pœnitentiam per præfatos gradus iniungere. Post hoc eos in Ecclesiam introducant, & cum omni clero, septem pœnitentiæ Psalmos in terra Pontifex prostratus cum lacrymis pro eorum absolutione decanter. Tunc surgens ab oratione, iuxta quod canones iubent, manus eis imponat, aquam benedictam super eos spargat, cinerem prius mittat, deinde cilicio capita eorum cooperiat, & cum gemitu & crebris suspiriis denunciaret eis, quod sicut Adam proiectus est à Paradiso, ita & ipsi pro peccatis ab Ecclesia abijciuntur. Postea iubeat ministris, quod eos extra ianuam Ecclesiæ expellant, clerus vero prosequatur eos cum responso: In sudore vultus tui, &c. ut videntes sanctam Ecclesiam, pro facinoribus suis tremefactam atque commotam, non parvipendant pœnitentiam. In sacra autem Domini cœna rursus ab eorum decanis, & eorum presbyteris, Ecclesiæ liminibus repræsententur. Hæc canon.

Secundi, quando quis est excommunicatus à iure, vel à iudice, qui non debet absolui, nisi à maiore, salva distinctione iuris.

Tertij, quando quis est in quacunque irregularitate, quia propter illam debet pœnitentem mittere ad Episcopum, vel ad alium qui possit dispensare.

Quarti, sunt incendiarij satisfacere volentes, de quibus 23. q. ult. Eutichianus Papa. c. Si quis. & lono. 11. c. seq. Pessimam. Nam talia maioribus reservantur, propter quorundam sacerdotum simplicitatem, iuxta verbum quod elici potest ex Glossa Bedæ super illud: Confitemini alterutrum, &c. Maiora maioribus, minora minoribus confitenda sunt.

Quintus casus, si sit consuetudo in aliquo Episcopatu, quod aliqua certa, & graviora crimina ad Episcopum deferantur, quæ sibi singulariter reservavit, puta in quibusdam Ecclesiis homicidia, sacrilegia, peccata contra naturam notoriè facta, peccata falsariorum, & huiusmodi talia, si sit consuetudinis, ut maioribus reserventur. Pro omnibus aliis potest iniungi pœnitentia vere contrito etiam à minori, cum distinctione prædicta.

CAPITULUM IV.

De quatuor regulis observandis in pœnitentiâ iniungendis.

PARTICULA III.

Post hoc, notandæ sunt quatuor regulæ, in iniunctione pœnitentiæ strictissime observandæ.

Prima est, ut secundum qualitatem culpæ, imponat qualitatem pœnitentiæ, videlicet pro occultis peccatis

occultam, pro manifestis vero manifestam iniungat pœnitentiam, ut ait super Mat. 6. magna Glossa Bedæ, quæ sic incipit: Christus tres mortuos. Notandum quoque, quod publica noxa publico eget medicamento, levia autem & secreta, possunt delevi pœnitentia levi & secreta. Hæc Glossa. Augustinus: Qui enim multos offendit peccando, multos oportet placare satisfaciendo. Item in homilia de pœnitentia. 2. q. 1. Si peccaverit, ubi contingit malum, ibi moriatur.

Secunda regula, ut secundum quantitatem peccati, maior vel minor pœnitentia iniungatur, consideratis tamen diuersis statibus personarum, & circumstantiis, de quibus tactum est in c. 3. partic. 1. Sic enim præcipit Dominus: Iuxta mensuram peccati, erit & modus plagarum, ita tamen quod quadragenarium numerum non excedat, id est, vires pœnitentis. Status enim pœnitentiæ per quadragenarium numerum figuratur. Item: In mensura contra mensuram, cum abiecta fuerit, iudicavit eam scilicet culpam. Attendendum tamen, quod si minorem condigno iniungat sacerdos pœnitentiam, non est propter hoc pœnitens à pœna absolutus, sed quidquid purgandum, remanserit, si decedit, procul dubio in igne purgatorij purgabitur, quia dicit Gregorius de pœnitentia dist. 1. c. Si peccatum David: Aut Deus punit, aut homo. Et infra: Nequaquam igitur peccatori parcitur, quia nullatenus sine vindicta culpa laxatur. Hæc canon. Qualiter autem se habere debeat sacerdos circa infirmos, docetur in pœnitentia à Theodoro Episcopo Cantuariensi 26. q. 7. c. 1. 6. Ab infirmis, & libro sententiarum 4. dist. 20. c. Solet quæri. Ab infirmis in periculo mortis positus, pura est peccatorum confessio inquirenda, non tamen illis est imponenda quantitas pœnitentiæ, sed innotescenda, & cum amicorum orationibus, & eleemosynarum studiis, pondus pœnitentiæ subleuandum, si fortè migraverint, ne obligati, & communionis, & consortio veniæ fiant alieni. A quo periculo si diuinitus ereptus conualuerit, pœnitentiæ modum à sacerdote sibi impositum, diligenter obseruet. Et ideo secundum auctoritatem canonicam, ne illis ianua pietatis clausa videatur, orationibus & consolationibus Ecclesiasticis, sacra olei inunctione inuncti, secundum statuta sanctorum Patrum communionis viatici recitantur. Hæc canon.

Tertia regula est, ut iniungat toto tempore vitæ suæ, de peccatis præteritis pœnitere, & propositum habeat in futuris semper abstinendi. Quia quamvis pœnitentia exterior iniungatur alicui ad tempus, debet tamen usque ad finem vitæ suæ dolore, secundum quod dicit Augustinus in libro de vera & falsa pœnitentia, & introducit de pœnitentia distinct. 3. cap. 4. & superius tactum est. Continue dolendum est de peccato, quod declarat etiam ipsa dictionis virtus. Pœnitere enim est pœnam tenere, ut semper puniat in se vleiscendo, quod commisit peccando. Ille pœnam tenet, qui semper vindicat, quod commisisse se dolet, ubi dolor finitur, deficit & pœnitentia. Hæc canon.

Quarta regula est, ut sibi iniungat illud quod ait ipse Saluator: Vade, & amplius noli peccare. Vnde Augustinus: Non dixit. Nec pecces, sed nec voluntas peccandi in te oriatur. Quod, quomodo servabitur, nisi dolor in pœnitentia continue custodiatur? Sic igitur semper doleat, & de dolore gaudeat, & non semper doluisse, doleat. Hæc Augustinus. Qui ergo in vno, vel in pluribus offendere vult, non debet tali siue sano siue infirmo, siue literato, siue illiterato, religioso, vel sæculari veniam peccatorum sacerdos promittere, nec corpus Domini aliquatenus dare, vel licentiarum, nisi semper de cetero desistere voluerit ab omni mortali, etiam si sit sacerdos, & instet festum quodcunque, etiam si vestitus missalibus indumentis, etiam si expectaret Papa, & Imperator, & totus mundus sacerdotem sic indutum, etiam si post annum peccare vellent, & tibi confiteretur. Talis enim confessio est istorum, qualis erat confessio presbyterorum, de quibus legitur, quod ad inuicem confessi

Aug. lib. de vera & falsa pœnit. c. 11. tom. 4. a Idem serm. 16. de ver. Dom. 10. 10.

Dent. 25. 4

Isa. 27. 6

Greg. lib. 9. Mor. c. 10.

c. 19. tom. 4.

Ioan. 8. 6 Aug. de vera & falsa pœnit. c. 13. tom. 4.

Dant. 13. 6

sunt concupiscentiam suam de Susanna, & qui tamen desistere noluerunt, propter iniquitatem suam perierunt. Similiter & isti peribunt in voluntate peccandi permanentes, quia ut Apostolus ait: Voluntarie nobis peccantibus, iam non relinquitur hostia pro peccato, Glossa: In voluntate peccandi permanentibus. Quotiescunque autem sacerdos, in voluntate peccandi mortaliter permanentibus licentiat corpus Christi, peccat mortaliter: quia Christum cum Iuda tradit, ut secundo crucifigatur. Imò dicit Augustinus in glossa super illud Psalmi: Et dederunt in escam meam fel, quod gravius peccat, qui contemnit regnantem in cælo, quam qui crucifixerunt ambulantes in terra. Hoc quidam pestiferi & idiotæ non attendentes, dant largam licentiam communicandi, luxuriosis, exactoribus, usurariis, concubinariis, & huiusmodi monstruosis, ira & odio plenis. O magna & infelix præsumptio, licentiarum aliis tam ingens flagitium, quod sibi nullus hominum licentiarum posset. Magna vero præsumptio simplicis sacerdotis, licentiarum aliis, quod nec Papa, nec Angelus, nec Petrus, nec omnes Angelorum exercitus possent licentiarum. Cum sententiam iudicis Paulus voce præconia proclamauerit: Quicumque manducauerit panem hunc, vel biberit calicem Domini indignè, reus est corporis & sanguinis Domini. Glossa: Indignus est, qui aliter celebrat mysterium Eucharistiæ, quam à Christo traditum est, & qui non deuota mente accedit ad Eucharistiam, vel in voluntate peccandi manens, & iste talis est reus corporis & sanguinis Domini, id est, mortis Christi pœnas dabit, id est, ac si Christum occiderit, punietur. Hæc glossa, continet: Tam graue peccatum est, Christum indignis licentiando tradere, ut ipse iudex per se clamet: Væ autem homini illi, per quem filius hominis tradetur. Bonum erat ei si natus non fuisset homo ille. Glossa: Multo melius esset omnino non esse, quam male esse. Ac si aperte dicat: Melius esset tali homini, quod Christus nunquam fuisset incarnatus, nunquam natus, nunquam passus, nunquam à morte resuscitatus, licet per hoc multos liberauerit, infernum spoliauerit, cælos ditauerit: quia omnia hæc talia non proficiunt ad salutem, sed ad acerbiorum damnationem, quia grauius peccant, qui contemnunt regnantem in cælo, quam qui crucifixerunt ambulantes in terra, ut dictum est. Vnde in nullo casu, sanis, nec infirmis, nec sacerdotibus, nec aliis peccare volentibus, debet sacerdos corpus Christi licentiarum vel indulgere, quia præcipit Dominus: Nolite sanctum dare canibus, id est, ad vomitum peccatorum redire volentibus. Sciat ergo confessor studiosus, quod si discrete in omnibus prædictis, se circa consistentem habuerit, non tantum saluat ipsum consistentem, sed etiam seipsum. Insuper & operit multitudinem peccatorum, ac ampliora gaudia vitæ cœlestis sibi conquirat. Sicut beatus Iacobus dicit: qui cum disseruisset de sacerdotibus, & confessione, statim subintulit dicens: Scire debet, quoniam qui conuerterit peccatorem ab errore viæ suæ, saluabit animam suam à morte, & operit multitudinem peccatorum.

DE IRREGULARITATIBVS, & dispensationibus. Cap. V. continens Particulas LVIII.

PARTICULA I.

Qui adultus causa mortis baptizatur, non debet promoueri, ut distinct. 57. Si quis. Potest tamen Episcopus dispensare cum eo, propter raritatem clericorum, si meruerit eius vita, ut d. c. Si quis.

PARTICULA II.

Qui sciens bis baptizatur, de consec. dist. 4. Qui bis. Vel bis confirmatur, de consec. dist. 5. Dictum. & dist. 50. Presbyteros. Cum his non dispensatur. Si ve-

ro ignoranter, Episcopus potest dispensare, ut in d. c. Qui bis. & i. q. 4. Placuit.

PARTICULA III.

Qui sine baptismo ordinatur, talem potest Episcopus baptizare, & iterum ordinare. Extra eod. de presbytero non baptizato. Si quis & cap. Veniens.

PARTICULA IV.

Qui bis ordinatur. i. quæst. 7. Saluberrimum. Cum hoc dispensat Episcopus, si ignoranter, ut ibidem Alexander Papa.

PARTICULA V.

Qui per saltum ascendit ad ordinem prætermisso aliquo, potest ab Episcopo ordinari, interim ab executione suspensus, donec prætermisum suscipiat. dist. 48. Sicut. & dist. 52. Sollicitudo. Extra. de clerico per saltum promotus. c. vnico.

PARTICULA VI.

Qui furtiue ab Episcopo suo ordinem recepit. Extra eodem. Veniens. Cum H. Lator. Si talis intrauerit religionem, Episcopus vel prælatus suus potest cum eo dispensare. Hoc intellige, si sententia excommunicationis lata non fuit, ut in dictis capp. & in App.

PARTICULA VII.

Qui ab alieno Episcopo, præter sui Episcopi licentiam ordinatur. 7. q. 1. Episcopus in diœc. Cum hoc potest Episcopus dispensare. 9. q. 2. Lugdunensis.

PARTICULA VIII.

Qui extra tempora statuta ordinatur. Extra. de temporibus ordin. Cum quidam. Cum hoc solus Papa dispensat, ut dicitur ibid.

PARTICULA IX.

Qui ab Episcopo, qui cessit loco & ordini ordinatur. Extra de ordinatis ab Episcopo, qui resignauit Episcopatum, vel excommunicato, Requisiuit. Sed si ignoranter ad maiores ordines à tali promouetur, Episcopus suus cum eo poterit dispensare, nisi crassa fuerit ignorantia, ut in dicto. c. Requisiuit. Apparatus tamen dicit, quod etiam si probabilis sit ignorantia, necessaria est dispensatio.

PARTICULA X.

Qui ab Excommunicato vel suspensio ordinatur. Extra. de ordinatis ab Episcopo, qui resignauit Episcopatum, vel excommunicato. Cum clericis. Sed Episcopus vel Archiepiscopus potest cum eo dispensare, ut ut ibidem dicitur, si ignoranter recepit, quia si scienter, non dispensaretur cum eo. 9. quæst. 1. Ordinationes.

PARTICULA XI.

Qui suspensus vel excommunicatus ordinem recipit. Arg. Extra de ætate & qualitate ordinandorum. Cum bonæ. Extra. de clerico excommunicato ministrante. Postulasti. Cum hoc solus Papa dispensat. Extra eod. Clerici in Appa.

PARTICULA XII.

Qui rejicit religionis habitum, & in sæculo in apostasia fuerit ordinatus. Extra eod. Consultationi. Cum hoc solum Papa dispensat, ut ibidem dicitur. Vbi nota quosdam speciales casus, in quibus Papa dispensat in Appar.

PARTICULA XIII.

Qui in quolibet mortali ordinatur. Arg. Extra. de cohabitatione clericorum & mulier. Qui sint dist. 25. Primum. & 9. quæst. 2. Audi. Et licet talis indigeat dispensatione, secundum Raymundum Rodonen. tamen dicit hæc verba: Non credo quod indigeat dispensatione post pœnitentiam, si sit occultum. Arg. Extra de temp. ord. Qui sint. cui concordat Bernardus in Appar. ibidem. Item Rodonen. dicit, quod talis large dicitur suspensus, non per modum sententiæ, sed per modum simplicis pro-

hibitio

hibitionis, contra quam prohibitionem, qui celebrat, non incurrit irregularitatem, sicut incurrit, qui celebrat su spensu per sententiam. De hac materia multa inuenies in summa Raymundi titulo de lapsis, & c. l. §. contra predictas tres regulas.

PARTICULA XIV.

Q Vi duos sacros ordines, vel minores cum subdiaconatu, aut diaconatu recipit vna die. Extra. de temporibus ordin. Literas. Extra eod. c. Dilectus. Extra. de eo, qui furtiue suscepit ordines. Cum H. Lator. Innotuit. Cum huiusmodi potest Episcopus dispensare in minoribus, & maioribus, si intrauerit religionem, vel prelatus suus potest, vt in dicta decretali Innotuit.

PARTICULA XV.

Q Vi non habens ordines, diuinum exercet officium, vel habens aliquem ordinem, & alterius ordinis, quem non habet, officium exercet, hic per dispensationem Papæ in ordine, quem habet, toleratur, sed ad alium non promouebitur, vt 14. quæst. 3. Privilegium 25. quæst. 2. Sic decet. Extra eo. Si quis. & c. Ex literis.

PARTICULA XVI.

Q Vi excommunicatus, vel suspensus celebrat, vt extra. de cleri. excommunic. ministrante. Clerici. & cap. Latores. & cap. sequen. & Fraternitati, & Apostolicæ. Si minori.

PARTICULA XVII.

Q Via in loco interdicto celebravit. Extra. de cleri. excomm. min. Postulasti. In hoc casu, & in præcedenti dispensat Papa, vt dicitur in cap. dictis. maxime c. Clerici. vbi hoc satis dicitur in Appa.

PARTICULA XVIII.

Q Vi in hæresim lapsus, ab ea reuertitur. 1. quæst. 7. Saluberrimum, & c. Conuenientibus. Hic ad maiores ordines non promouetur, sed in susceptis potest Episcopus dispensare cum eo, vt in dicto cap. Saluberrimum.

PARTICULA XIX.

Q Vi hæreticis Ecclesiastica sacramenta distribuerit, vel eos sepulturæ tradiderit, vel oblationes eorum receperit. Extra eod. Excommunicamus, 1. 6. Si vero clericus. Cum his dispensat solus Papa, vt ibidem dicitur.

PARTICULA XX.

Q Vi hæreticis credentibus, fautoribus, & defensoribus eorum in aliquo præstiterit auxilium, consilium, & fauorem, & qui eis in causis, vel factis, vel aliis litigationibus sub eorum examinatione patrocinium præbuerit, & pro eis publica instrumenta, vel scripta fecerit, perpetuo est ab officio suspensus. Extra eod. Si aduersus nos.

PARTICULA XXI.

Q Vi duas vxores simul, vel successiue habuit, dist. 34. Christiano 30. quæst. 1. Quomodo. Extra. de diuort. Gaudemus.

PARTICULA XXII.

Q Vi contrahit cum corrupta, vel vidua. dist. 32. Scritum, & dist. 34. Curandum & cap. Præcipimus. & extra. de bigamis. c. 1. & 2. Secundum Raymundum non potest Episcopus cum bigamo dispensare. Extra. de bigamis. Nuper. Ad idem facit extra. de bigam. Super eo. distinct. 50. Si quis viduam. Sed hoc non tenet illud, c. dist. 34. Lector. nisi forte quoad minores ordines, in quibus credo, quod Episcopus potest dispensare propter necessitatem, arg. dist. 34. Subdiaconus. & in d. c. Lector. & dist. 50. Placuit. Si tamen clericus in sacris ordinibus constitutus, qui nullam ante susceptionem

A ordinum habuit vxorem, contraheret de facto matrimonium, & postea transfret ad religionem, in qua conuersaretur honeste posset suus Episcopus dispensare. Extra. Qui clerici vel vo. hucusque Raymun.

PARTICULA XXIII.

Q Vi duxit viduam à primo viro intactam, vel qui duas vxores habuit prima incognita, si mortua fuerit, non est bigamus. Extra eodem. cap. Debitum. & dist. 34. cap. ultimo.

PARTICULA XXIV.

Q Vi cum virgine contraxit, sed postea alterum cognouit. 34. dist. Si cuius vxorem, & c. seq.

PARTICULA XXV.

Q Vi infra sacros ordines consistens, de facto contraxit. Extra de bigamis, A nobis fuit.

PARTICULA XXVI.

Q Vi post votum castitatis emissum, professione regulari contempta, de facto contraxit matrimonium. 27. quæst. 1. Quotquot. In istis casibus quinque bigamiæ, potest Episcopus dispensare in minoribus tantum propter necessitatem. Arg. 34. distinct. Lector. & cap. Subdiaconus. & distinct. 50. Placuit.

PARTICULA XXVII.

Q Vi claustra egrediens, physicam vel leges audit. Extra. Ne cler. vel mon. Super specula. Cum hoc solus Papa dispensat, vt dicitur ibid.

PARTICULA XXVIII.

Q Vi duxit leuem personam, vt put à ancillam ioculatricem, licet virginem, à promotione repellitur. 34. dist. Si quis viduam.

PARTICULA XXIX.

Q Vi in duello pugnavit. Extra eod. Porro. Cum hoc Episcopus dispensat, si mors, vel decisio membrorum non sit secuta, vt in d. c. Porro.

PARTICULA XXX.

Q Vi solemnem egit pœnitentiam. dist. 50. Ex pœnitentibus 32. dist. Illiteratos. Extra de bigamis. cap. primo. Cum his dispensat Episcopus, tantum in minoribus propter necessitatem Ecclesiæ, vel vtilitatem distinct. 50. Placuit Extra. de sent. excommunicationis. Nuper.

PARTICULA XXXI.

Q Vi illegitime natus est. Extra. de fil. presbyter. c. 1. Extra. de elect. Innotuit. Extra. Qui fil. sint legit. Per venerabilem. Si intrauerit religionem, poterit promoueri, quia religio tollit hanc irregularitatem ad omnes ordines. Si remanserit in sæculo, potest Episcopus cum eo dispensare ad omnes ordines. Extra eod. Veniens. Solus autem Papa dispensat, vt habeat curam animarum vel prelacionem habeat. Extra eodem. Nimis in provincia tua, vbi de hoc plene dicit in Appar.

PARTICULA XXXII.

Q Vi contempto Ecclesiastico iudicio in casu non licito, vadit ad sæcularem iudicem. 3. quæst. 5. Si quis Episcopus 11. quæst. 1. Continuum in auth. Quomodo Apostolus §. Non aliter.

PARTICULA XXXIII.

Q Vi mutilatus est sponte sine causa, vel iusta causa, vel magno, vel paruo membro repellitur à promotione, & deicitur iam promotus. Extra. de corpore vitia. Significauit & dist. 15. Si quis abscidit partem. & dist. 33. Maritum.

PARTICULA XXXIV.

Q Vi iusta causa, vel propter lepræ periculum, amputare facit virilia, vel aliud paruum membrum non repellitur, vel rejicitur. Idem intelligitur, si sit casu fortuito mutilatus, vel in infantia sectus nisi fuerit magnum

membrum, quod deformitatem generet, vel scandalum. dist. 55. Si quis à medicis. & Si quis per ægritudinem. & Lator. Extra eodem. Ex parte M. & ex parte B.

PARTICULA XXXV.

Si membrum amisit, quod generet deformitatem, vel si amisit oculum, non potest sine dispensatione Papæ promoueri.

PARTICULA XXXVI.

Debilitatus si sine baculo stare non poterit, ab altari repellitur. Arg. de consecr. dist. 1. Nullus. 44. distinct. Disciplina. Si manum aridam habet. Si maculam in oculo, quæ generet deformitatem. Extra eod. Quoniam tua. Si leprosus efficitur. Extra. de clerico ægrotante. De rectoribus. & cap. Tuanos. Si morbum caducum patitur. 7. quæst. 1. Illud. & quæst. 2. Nuper. & distinct. 33. Maritum. & cap. Communitur. & cap. Clerici. Idem est de furiosis, ut cap. Maritum. Tales non ad administrationem, vel ordinem admittuntur, & suspensi sunt sine culpa, sed non sine causa, tamen à beneficio non remouentur. distinct. 55. Si Ecclesiastica 7. quæst. 1. Cum percussio.

PARTICULA XXXVII.

Qui homicidium fecerit sine causa iusta, cum hoc non dispensatur. Si causa iustitæ, cum hoc non dispensatur, ut possit promoueri: sed si sit promotus in ipsis ordinibus, cum ipso potest per Papam dispensari. distinct. 51. Aliquantas. Aliàs si sponte fecerit homicidium sine spe recuperationis, & dispensationis deponatur distinct. 50. Clerici. & cap. Si quis viduam. Si necessitate euitabili, similiter ad superiores ordines non potest ascendere, sed in susceptis, cum eo potest dispensari, licet non facile dispensatur, & per Papam. Si ineuitabili, datur consilium ut non ministret homicida, etiam in susceptis ordinibus. dist. 50. De his clericis, non tamen deponitur, sed in suo ordine toleratur, de iure absque dispensatione, secundum L. & Raymundum, extra de homicid. c. 2. & secundum Bernardum in Appar. super illud cap. extra eod. Sicut dignum. Si casu, cum culpa, & negligentia, ab ordine suscepto perpetuo cessabit, dist. 50. Hi qui arborem. & extra eod. Presbyterum. Episcopus tamen potest in minoribus, & in subdiaconatu iam suscepto dispensare. Extra eod. Cōrinebatur. Si diaconus vel sacerdos fuerit, ad Papam pertinet, ut in ipsis ordinibus, vel ministret, vel promouetur ad ipsos, ut in dicto cap. Continetur. & cap. Lator præsentium. Secundum Raymundum tamen non potest dispensare Episcopus dist. 50. Miror, quod intelligunt quidam indistinctè, scilicet tam de voluntario, quàm de casuali alij de homicida voluntario. Hæc Raymundus. Si sine culpa, & negligentia, in ordine suscepto poterit ministrare, & ad maiores promoueri. Extra eod. Literis significasti. cap. Dilectus. cap. Ex literis. Et dicunt quidam, quod non oportet cum eo dispensari, ut in dictis capitulis apparet. Sed securius, & tutius est, ut vel saltem Episcopus cum eo dispenseret. distinct. 50. Clerico.

PARTICULA XXXVIII.

Sunt & alij casus, in quibus tenetur reatu sanguinis, licet non occidat, utpote qui homini, vel mulieri aliquid fecerit, vel ad potandum dederit, ut non possit generare, vel concipere, vel nasci soboles.

PARTICULA XXXIX.

Qui hominem ceperit, vel capi fecerit, vel consilium dederit, vel in pressionem miserit, si expressione, vel captione mors subsequuta fuerit. Extra eodem. Sicut dignum.

PARTICULA XL.

Qui consilium, vel mandatum, vel studium dederit, ut homo occidatur. Extra eodem. Significasti. 2. distinct. 50. Si quis viduam. de pœnit. dist. 1. Periculose.

PARTICULA XLI.

Quicumque in causa sanguinis est iudex, assessor, Procurator, aduocatus, officialis, testis, notarius scribens sententiam, vel dictans, distinct. 51. Aliquantas & cap. Clericis.

PARTICULA XLII.

Qui chirurgiæ curam adhibuerit, vel potionem dederit, unde mors fuerit secuta, si per cupiditatem fecit, & in arte eadem expertus non extitit, nec diligentiam, quam debuit, adhibuit, tenetur, ut de casuali homicidio, cum culpa, & negligentia. Extra eodem. Tua nos.

PARTICULA XLIII.

Qui interest ubi vindicta sanguinis exercetur. Extra. Ne clerici, vel monachi. Sententiam sanguinis. Bernardus in Appara. Si tantum interest, propter hoc non videtur irregularis effici, vel debere deponi, sed aliàs debet puniri, quia interfuit contra præceptum dicti canonis.

PARTICULA XLIV.

Si hi qui retinent beneficium, vel feudum de Ecclesia, si ipsi Ecclesiæ personam occiderint filij eorum usque in quartam generationem in clericos non debent promoueri. Extra de pœnis. In quibusdam. Bernardus in Appara. dicit secundum Ioannem, quod Episcopus potest cum talibus dispensare, honestum tamen esset, quod nullus Episcopus in hoc casu dispensaret, ut supra dictum est.

PARTICULA XLV.

Qui pro ordinatione sua, promissum, vel iuramentum fecerit, ordinatori, vel præsentatori, quod eos super prouisione sua non inquietabit, cum eo non dispensat, nisi Papa. Extra. de simonia. Si quis ordinauit.

PARTICULA XLVI.

Quia simoniaco ordinatur Episcopo, siue tunc sciat esse simoniacum, siue non. 1. quæst. 1. Si qui à simoniacis. Sed in primo casu sine misericordia deponitur. 1. quæst. 1. De cetero, nisi violenter attrahatur. 1. quæst. 1. Constat. In secundo casu dispensatio toleratur, ut in cap. Si qui à simoniacis.

PARTICULA XLVII.

Qui ordinem vel beneficium aliquod spirituale aliquo dato, vel promisso, vel retento, vel in pactum deducto, vel precibus carnalibus, vel alienis receperit. 1. quæst. 1. Ordinationes. Sunt nonnulli. Statuimus decretum. Si qui à Simoniacis.

PARTICULA XLVIII.

Nota quod simoniacus in ordine, siue sit occultum, siue manifestum, suspensus est, quoad se, & quoad alios. Similiter simoniacus in beneficio dando, vel recipiendo, vel in ordine confirmando, vel conferendo si sit notorium. Extra eod. Tanta. Si occultum quoad se tantum. Extra eod. Ex tuæ fraternitatis. De hoc dicitur in Appa. Extra eod. supra illud c. Accusatum. Tales sine spe dispensationis oportet renunciare ordini & beneficio sic suscepto. 1. quæst. 1. Erga simoniacos. Extra eod. Ex tuæ fraternitatis, & c. Matthæus. Potest tamen Papa cum eis ex plenitudine potestatis dispensare, quamvis non sit in iure expressum. Episcopus vero dispensare non potest, nisi in casu, scilicet si crimen nescientibus ordinato, & ordinatore commissum sit, & postquam simpliciter renunciauit ordini, vel beneficio sic suscepto. Extra eod. De simoniace ordinatis.

PARTICULA XLIX.

Qui Decanatum, vel Archidiaconatum, vel aliquam iurisdictionem ad agendas vices Episcoporum, sub annuo censu receperit, ut simoniacus est suspensus,

prima quæst. tertia. Ex multis, extra. eodem. Ne prælati vices suas sub annuo censu, c. Quoniam in quibusdam.

PARTICULA L.

Sunt & alij casus, in quibus suspenditur aliquis ipso iure, sed ipso facto non efficitur irregularis. Monitione competenti non præmissa, prælatus excommunicans aliquem, suspenditur ipso iure per unum mensem ab introitu Ecclesiæ extra. de sententia excommunicationis. Sacro approbante, & in nova constitutione. Cum medicinalis. Quando dicitur monitio competens, intelligitur trina, 24. quæst. tertia. De illicita.

PARTICULA LI.

Rector Ecclesiæ, qui pro alienis debitis grauat Ecclesiam sibi commissam, vel literas alicui concedit, vel sigilla quibus Ecclesia possit obligari, suspenditur ipso iure, donec cum ipso dispensetur, extra. de solutionibus. Si quorundam.

PARTICULA LII.

Adulter manifestus, fornicator, vel testis falsus, si crimina ipsa sint notoria, suspensi sunt quousque penitentiam egerint: extra. de temporibus ordi. & qualitate ordin. Quæsitum est de sacerdotibus: extra. de cohabitatione clericorum. Quæsitum.

PARTICULA LIII.

Sordinator ab ordinato acceperit iuramentum, vel promissionem, quod super prouisione cum non inquitur à collatione ordinum, per triennium est suspensus. Extra. de simoniis. Si quis ordinauerit.

PARTICULA LIV.

Vsurarium manifestum, & in hoc decedentem, qui tradiderit sepulturæ Ecclesiasticæ, vel receperit oblationes eius, suspensus est usque ad arbitrium Episcopi. Extra. de usuris. Quia in omnibus.

PARTICULA LV.

Qui eligunt in Episcopum personam patientem defectum in natalibus, ætate, & scientia, id est illegitimam, & infra trigessimum annum ætatis, vel non competentis literaturæ, triennio à beneficiis suspenduntur, Extra de electione.

PARTICULA LVI.

Nota quod capitulum quandoque dispensat secundum Raymundum extra. de simon. Ex insinuatione. Extra. de præben. Cum non ignores, ubi Bernardus in Appar. videtur sentire contrarium.

PARTICULA LVII.

Ad plenioram autem intelligentiam, omnium in hoc ultimo capitulo prædictorum, nora verba Augustini scribentis ad Bonifacium, quæ introducuntur 50. d. c. Ut constitueretur, & sunt hæc: Ut constitueretur in Ecclesia, ne quisquam post alicuius criminis penitentiam, clericatum accipiat, vel ad clericatum redeat, vel in clericatu maneat; non desperatione indulgentiæ, sed rigore factum est disciplinæ. Alioqui contra clauas Ecclesiæ datas disputabitur, de quibus dictum est: Quæ solueritis in terra, soluta erunt & in cælo. Sed ne forte etiam de criminibus cæteris, spe honoris Ecclesiastici, animus intumescens superbe ageret penitentiam, seuerissime placuit, ut post actam penitentiam de damnable crimine, nemo sit clericus, ut desperatione temporalis altitudinis, medicina maior, & verior esset humilitatis. Nam & sanctus David de criminibus mortiferis egit penitentiam, & tamen in honore suo perstitit, & beatus Petrus quando amarissimas lacrymas fudit, utique Dominum negasse penituit, & tamen Apostolus mansit. Sed non ideo putanda est superuacua posteriorum diligentia, qui ubi saluti nihil detrahebatur, humilitati addiderunt aliquid, quo salus tutius muniretur, experti, credo, aliquorum fictas penitentias, per affectatas honorum potentias. Cogunt enim multas inuenire medi-

cinas multorum experimenta morborum. Verum in huiusmodi causis ubi per graues dissensionum scissuras non huius, aut illius hominis periculum, sed populorum strages iacent, detrahendum est aliquid seueritati, ut maioribus malis sanandis charitas sincera subueniat. Hæc Augustinus.

PARTICULA LVIII.

Ex his verbis Augustini colliguntur tres regulæ. Prima, qui peccauit post baptismum, non potest promoueri.

Secunda est, promotus qui mortale crimen committit, deicitur.

Tertia est, qui ab ordine deponitur, non potest restitui, ubicumque mitius agitur, dispensatio est.

Contra prædictas tres regulas potest Papa dispensare in omni casu ex plenitudine potestatis, licet plures casus sint in quibus nullo modo dispensat, ut in homicidio voluntario, dist. 50. Miror, in quatuor casibus, qui continentur in his versibus:

*Sive bis ordo datur, siue Baptismus repetatur,
Sive, ut euertatur fidei status, ordo petatur,
Vel si præstetur, ut viringue Simon operetur,
Ut dispensetur spes irrita prorsus habetur.*

Baptismus repetatur, siue ignoranter, siue scienter. Secus tamen est, si aliquis ad cautelam sub conditione se faciat baptizari, quia talis non incurrit irregularitatem. **E**uertatur, quando scilicet aliquis cum possit ordinari à catholico Episcopo, se facit ab hæretico ordinari. **V**ringue Simon, id est si simonia interueniat ex parte ordinati, & ordinatoris. Sed circa Episcopos inferiores duplex est solennis opinio. Vna dicit, quod Episcopus potest dispensare contra duas regulas primas in adulterio, & minoribus criminibus, in maioribus adulterio nequaquam, nisi in casibus à iure expressis, quod in eis possit Episcopus dispensare. Alia opinio dicit, quod potest Episcopus dispensare in omni crimine contra duas regulas primas, nisi expresse sibi prohibeatur à iure. Hoc probatur 82. dist. Presbyter. & de penit. dist. 6. c. 1. in fine. ver. Itaque Pontifex iustus atque discretus, non cogitur sacerdotes suos semper abdicere, nec mox restituere, nisi à Romano Pontifice fuerit statutum. Hanc secundam opinionem tenent Laurentius, Vincentius, Tancred. Ioannes, Raymundus, & Bernardus, ut notatur in Appar. illius c. Etia. de iudic. At si clerici. Quibus, consentiendo dicatur, quod Episcopus contra primas regulas duas, nisi expresse sibi prohibeatur à iure, potest in omni crimine dispensare.

Vnde sciendum, quod Episcopis in vigintiquinque casibus dispensare prohibetur.

Primus de homicidio, distinct. 50. Miror, quod intelligunt quidam indistincte, tam de voluntario, quam de casuali, quod etiam generali Ecclesiæ consuetudine roboratur. Alij de homicida voluntario.

Secundus casus de simoniaco, cum distinctionibus, quas require supra c. eod. partic. 48.

Tertius casus de eo, qui excommunicatus maiori excommunicatione, vel per iudicium suspensus ab officio, celebrat officiendo 7. q. 1. Si quis Presbyter. 11. quæst. 3. Si quis Episcopus, primo, Extra. de sententia excommunicationis, Cum illorum absolutio. Quidam dicunt contrarium in hoc casu, scilicet, quod posset Episcopus dispensare. Arg. 2. quæst. 4. Quæ de causa. Sed non tutum, nec consuetum, nisi in casu, scilicet si eos redderet ignorantia facti probabiliter excusatos. Extra. de clerico excommunicato ministr. Apostolica.

Quartus casus est de clerico excommunicato in concilio, qui accedit ad iudicium principis in casu non concesso, contempto iudice Ecclesiastico. 26. quæst. 5. Si quis Episcopus.

Quintus casus est, de bigamo. Extra. de bigamis. Super eo. Nuper. & require supra c. cod. de bigamis.

Sextus casus est, de duobus presbyteris, ut præfuit vni Ecclesiæ æqualiter 21. q. 2. c. pen.

August. epist. 50. post medium. tom. 2.

Mat. 18. c.

Septimus casus est de habendis duobus vel pluribus beneficiis curam animarum habentibus. Extra. de cler. Dudum.

Octauus casus est, de eo, qui constitutus est infra vigesimum quintum annum, quia non potest cum eo Episcopus dispensare, ut promoueat ad honores. Extra. de elect. Cum in cunctis. Extra. de ætate, & qualitate ordin. Eam te. vbi præcipit Papa, quod nullus promoueat, nisi sit ætatis legitimæ. Extra. de elect. Nihil est.

Nonus casus est de illegitimè nato, cum quo non potest Episcopus dispensare, ut promoueat ad honores. Extra. de filiis presbyt. c. pen. & vlt. vbi dicit, quod cum illegitimè natis solus Papa dispensat. Quod autem tales prohibentur ab honoribus, dicitur in concilio Pictauien. Extra. de filiis presbyteror. cap. 1.

Decimus casus est, de eo, qui recipit ordinem scienter ab Episcopo, qui resignauit Episcopatu, cum quo non dispensatur nisi à Papa.

Vndecimus casus est, de eo, qui recipit ordinem scienter ab Episcopo excommunicato. Extra. eod. c. 2.

Duodecimus casus est, de tertia regula supradicta, contra quam non potest Episcopus, nec aliquis alius à Papa dispensare dist. 50. cap. 1. & 2. & 2. quæst. 6. Ideo, 1. & 2. Et intelligas hoc de solemniter degradato. Bernardus in Appar. illius cap. Extra. de clerico excommunicato ministrante, Clerici, dicit, quod si Episcopus cum aliis Episcopis ipsum à sacerdotio tantum deposuit, potest eum recipere in inferioribus ordinibus & sic de aliis ordinibus. Arg. 15. quæst. 8. Qui admisit, & cap. Si quis presbyter. Si verò depositus est ab omni ordine, tunc solus Papa restituit. Hæc Appar. & sunt verba hæc. Quidam tamen dicunt, & malè, quod Episcopus potest depositum restituere. pro eis est 11. quæst. 3. Episcopus, Presbyter, sed illud potest intelligi, cum constabat depositionem nullam esse. Item pro eis esse videtur distinct. 46. Clericus maledicus. Sed ibi expone, degradetur, id est, suspendatur.

Tredecimus, & Decimusquartus, Decimusquintus, & Decimus sextus, continentur in his versibus.

*Sive bis ordo datur, siue baptismus repetatur.
Sive, ut euertatur fidei status, ordo petatur.
Vel si præstetur, ut utrinque Simon operetur,
Ut dispensetur, &c.*

De primo require huius capituli particulam 4. De secundo require eod. partic. 2. De tertio, habes 1. quæst. 7. Conuenientibus. §. Item Tharastus patriarcha vers. Constantinus Episcopus dixit. De quarto require eiusdem cap. partic. 46. & 48.

Decimusseptimus casus est, de eo qui extra tempora statuta ordinatur, de quo require huius c. partic. 8.

Decimooctauum casum require particula 8.

Decimnonum require particula 11.

Vigesimum require particula 12.

Vigesimumprimum require particula 15.

Vigesimum secundum require particula 17.

Vigesimumtertium require particula 19.

Vigesimumquartum require particula 27.

Vigesimumquintum require particula 35. Fortassis apparebunt & alij casus, sed de istis dixisse sufficiat, qui ad præsens memoriæ occurrerunt. Et quoniam.

*Rebus in humanis, nihil omni parte beatum.
Quod Deus vnus habet, cui subiacet omne creatum.
Plura quidem dicta, cum reor, esse relictæ.
Hæc quoque cognosco, merito veniam mihi posco.
Christe reum purga, fac dignum vera Sophia.
Lux, dux, vita, via fer opem prece virgo Maria.
Fac precibus gratum culpa soluendo reatum.
Fac cruce damnatum quondam, nunc clarificatum.
Virgo tuum natum, sine fine videre beatum.
Quem dilexisti, molli gremio tenuisti.
Vbere nutristi, cui lac sacrum tribuisti.
Fac faciem Christi cognoscere, quem genuisti.*

De qua facie loquitur Apostolus, cum dicit: Videmus nunc per speculum, & in ænigmate, tunc autem fa-

cie ad faciem. Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam sicut & cognitus sum. Hæc facies summe luminosa est finis omnium studiorum, summe gratiofa finis omnium desideriorum, summe virtuosa finis omnium sacramentorum. Sufficientissimè copiosa est finis omnium laborum & dolorum. De hac facie Augustinus ait: Facies Dei, manifestatio eius intelligenda est. Hanc optabat cognoscere ille mitissimus Moyses, dicens: Si inueni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi faciem tuam, ut sciam te. Ad hanc faciem peruenire est finis sine fine. Ad quam finem omnia finientem, nos perducat bonitas infinita, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus Beata Trinitas vnus Deus. Qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

S. BONAVENTURÆ Eximij Ecclesiæ Doctoris,

Opusculum, quod inscribitur.

DE PRÆPARATIONE AD MISSAM.

Argumentum in duo Opuscula, quæ proximè sequuntur.

Opusculum hoc, & proximè sequens in eodem argumenti genere versantur, ut inscriptiones quæque eorum manifestum faciunt. Nam alterum, De præparatione ad Missam, alterum, De instructione sacerdotis ad se præparandum ad celebrandum Missam, inscribitur. Vtrumque dignum sane est, ut à sacerdotibus & teratur manibus, & animo volutetur. Hi quippe quam singulari pietate, ac religione ad Missæ sacrificium, in quo illa Deo Patri placens hostia Iesus Christus in odorem suauitatis offertur, accedere debeant, ex documentis hic à S. Bonaventura traditis planè intelligent. Documenta verò hæc innituntur auctoritati Apostoli 1. Cor. 11. dicentis: Probet autem seipsum homo & sic de pane illo edat, & de calice bibat, quam probationem & examinationem iuxta quatuor fieri debere in hoc opusculo docet: nempe, si cum qua fide, quali proposito, quanta charitate, propter quid ad sacrificium altaris accedit, omni affectu sacerdos perpendit. In sequenti verò iuxta se considerationes, quæ sunt: rationis discretio, mentis deuotio, animi reuerentia, amor & desiderium cordis, pro se & aliis affectuosa doprecatio, totius hominis diligentia. Hæc omnia fusius prosequitur in his Opusculis Auctor deuotis quoque & piis adhibitis orationibus, & meditationibus. Id tamen obseruandum est circa locum Auctoris, c. 4. huius Opusculi, vbi loquens de prauis sacerdotibus, qui polluti peccatis Sacrificium altaris offerunt, ait: Verum si horum Sacrificium suscipit Deus, &c. intelligendum videlicet esse, quantum est ex parte similium sacerdotum, iuxta dictum Hieronymi ad c. 1. Malac. ut ref. d. 49. c. fin. Sacerdotes, inquit, nomen Domini despiciunt, & quantum ad se panem pollutum offerunt, qui ad altare indignè accedunt.

CAPITA HVIVS OPVSCVLI.

Quomodo se probare debeat Sacerdos Missam celebraturus.

Quare

1. Cor. 13. d

August. lib.
22. de ciu.
Dei c. 29. an
te med.
Exod. 23. c

Quare CHRISTVS continetur sub istis duabus speciebus.

Cap. II.

Quare CHRISTVS corpus suum dare voluerit velatum.

Cap. III.

De discussione conscientia ante communionem sacram. Et cum quali proposito, seu dispositione accedendum sit.

Cap. IV.

Ex quanta charitate, quantoque fervore accedendum sit communicatio.

Cap. V.

Qualiter, & per qua homo ad celebrandum accenditur.

Cap. VI.

Quare necesse sit anima nostra recipere sacramentum.

Cap. VII.

Propter quod & propter quam causam communicandum.

Cap. VIII.

De laetitia, qua soli Deo debetur.

Cap. IX.

De dulcia.

Cap. X.

De intentione celebrantis Missam solemnem.

Cap. XI.

De confessione celebrantis facienda.

Cap. XII.

Quomodo sacerdos celebrans se habeat infra sacram canonem.

Cap. XIII.

Quomodo se habeat Sacerdos post communionem sacram.

Cap. XIV.

CAPVT I.

Quomodo se probare debeat sacerdos Missam celebraturus.

D honorem gloriosæ & indiuiduæ Trinitatis, & ad honorem excellentissimi Sacramenti, scilicet pretiosi corporis, & sanguinis Domini nostri Iesu Christi, describam tibi formam, per quam potes leuiter manuduci ad contemplationem tanti mysterij, ac congruè disponi ad eius perceptionem: quam non raptim strepitu verborum legere, sed eius sensum efficaciter cordi imprimere debes, & ex intimo affectu singula quæque in toto, vel in parte, prout sonant, sollicitè ruminare.

Primo igitur accessurus ad mensam cœlestis conuiuij, iuxta Apostolum, Proba te ipsum, & diligenter examina, cum qua fide, quali proposito, quanta charitate, propter quid, aut propter quam causam accedis, vt sic accedendo ad mensam cœlestis conuiuij, iuxta Apostolum, probes teipsum diligenter examinando.

Attende igitur ista quatuor singula per se, & vide primo, quam fidem habere debes, circa veritatem, & essentiam huius Sacramenti. Credere enim firmiter debes, & nullatenus dubitare, secundum quod docet Ecclesia catholica, & prædicat, quod in hora expressionis verborum Christi, panis materialis, atq; visibilis, aduenienti viuifico & cœlesti pani, velut vero creatori honorem deferens, locum suum, scilicet visibilem speciem accidentium, pro ministerio, & sacramentali seruitio relinquit, quo desinente esse, miro & ineffabili modo, in eodem instantia ista sequentia sub illis accidentibus veraciter existunt.

Primo illa purissima Christi caro, & sacrum corpus, quod, fabricante Spiritu sancto, tractum fuit de vtero gloriosæ Virginis Mariæ, appensum in cruce, positum in sepulchro, glorificatum in cœlo.

Secundo, quia caro non viuit sine sanguine, ideo necessario est ibi sanguis ille pretiosus, qui feliciter manauit pro mundi salute in cruce.

Tertio, cum non sit verus homo absque anima rationali, propterea est ibi anima gloriosa Christi excedens in gratia omnem virtutem & gloriosam, & potestatem, in qua repositi sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei.

Quarto, quia Christus est verus Deus, & verus homo, ideo consequenter est ibi Deus gloriosus in maiestate sua. Hæc omnia quatuor simul, & singula tota simul, sub speciebus panis & vini, perfecte continentur, non minus in calice, quam in hostia, nec minus in hostia, quam in calice, nec in vno defectus suppletur alterius, cum nullus sit, sed in ambobus integrum continetur, propter mysterium, de quo grandis est sermo. Sufficit enim credere Deum, verum & hominem sub vtraque contineri specie;

A cui assistunt Angelorum frequentia, & Sanctorum præsentia.

CAPVT II.

Quare Christus tantum continetur sub istis duabus speciebus.

Sed vide, quàm pulchre Christus sub his tantum duabus speciebus continetur. Primo, quia panis & vinum optimum sunt nutrimentum totius hominis: nam panis nutrit carnem, & vinum transit in sanguinem, qui est sedes animæ. Secundo, quia eorum usus est homini principalior, & communior est, & mundior, & minus fastidiosus habetur; ideo puritas spiritualis refectionis opportunè per ista significatur. Tertio, quia optimè figurant passionem Christi, quæ quotidie per hoc sacramentum memoratur: nam panis significat corpus illud tritum, molitum, pistum in passione, decoctum & assum igne diuini amoris, in camino, id est ara crucis. Vinum verò significat sanguinem, qui de vna, scilicet Christi corpore, in torculari crucis à calcantibus Iudæis expressus est. Quarto pulchrè significat corpus Christi mysticum, scilicet Ecclesiam collectam ex multis fidelibus prædestinatis ad vitam, tanquam panis, vinum ex multis granis & racemis.

Cum ergo accedis, caue ne dubitando vacilles, & tanquam cæcus manus tentans innitaris baculo arundineo, scilicet argumentis naturalibus, & rationibus humanis, quærendo quomodo ista fieri possunt, sicut quondam Iudæi litigabant, & quidam discipuli scandalizati abierunt retrorsum. Sed subice te ipsum Deo, & captiva mentem tuam sub iugo fidei, quam tantis testibus roboratam vides. Quid enim dubitationis de hoc Sacramento remanet, quod à Christo tam expressè traditum, ab Apostolis prædicatum, à sanctis Patribus orthodoxis tot centenariis annorum præfiguratum, tantisque cærimonijs, tot miraculis, & prodigijs, & obseruantijs, quasi testimonijs palpabilibus, vides confirmatum? Tolle hoc sacramentum de Ecclesia, & quid erit in mundo, nisi error & infidelitas? & populus Christianus erit quasi grex porcorum dispersus, & idololatriæ deditus, sicut expressè patet in ceteris infidelibus. Sed per hoc stat Ecclesia, roboratur fides, viret vel viget Christiana religio, & diuinus cultus. Vnde inquit Christus: Ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi.

Accedens ad Eucharistiā capiet intellectum sub iugo fidei. Ioan. 6. f. 2

Mat. ult. d

CAPVT III.

Quare Christus corpus suum dare voluerit velatum.

Post etiam notare debes, quod sic decuit Christum corpus suum velatum nobis dare. Quid enim valeret fides tua, si Christus in propria forma visibilis tibi appareret? certè & coactè eum adorares. Aut quomodo carnales oculi tantam gloriam ferre possent? Quis verò, nisi insipiens, dicat, vt carnem crudam, & hominis cruorem in propria forma sua comedere & bibere debeas? Recedat ergo omnis dubitatio, quia si vt olim diuinitas in vtero virginali latuit, & Filius Dei sub humanæ carnis velamine visibilis mundo apparuit, sic & glorificata humanitas, diuinitati coniuncta sub forma panis & vini latet, vt nobis mortalibus competere posset.

CAPVT IV.

De discussione conscientia ante communionem sacram. Et cum quali proposito, seu dispositione accedendum sit.

Secundo proba teipsum, cum quali proposito, & dispositione accedis. Ideò discute & reuelue conscientiam domum, & vide ne fortè sit intus aliqua turpitudine in mente, vel macula extra in carne, qua offendi possunt oculi illius, qui est sanctus sanctorum. Primo ergo rediens introitus ad iniquitatem tuam mentis, quanta mala ab ineunte ætate commisisti, quanta bona neglexisti, quàm brevis vita, quàm incerta mors, quàm lubrica, &

Munditia animæ ad communionem requiritur.

periculosa via huius tēporis ruminare fortē, quod absit, post præcedentem confessionem, & poenitentiam aliquod in te sit mortale peccatum, vel peccandi propositum, vnde mortua sit tua misera anima, ac per hoc à radice Christi & Ecclesiæ abscissa, quia ille viuificus panis, & diuinus non præstat influxum vitæ, nec nutrimentum membris abscissis & mortuis, teste Scriptura, quæ dicit: In maleuolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Vnde à talibus sumitur sacramentum, & non res sacramenti, id est Christi grātia, & vnitas charitatis eius: comeditur gustu, sed non reficit spiritum: vadit ad ventrem, sed non reficit mentem: deglutitur sicut abrotanum sine sui læsione, & non viuificat animam, nec incorporat eam sibi, neque vnit, sed potius, nausea compellente, talem Christus euomit, velut cadauer putridum bestiis deuorandum & auibus, cum scilicet infelicem animam tradit satanæ cruciandam, sicut de Iuda scriptum est: Quoniam post bucellam introiuit in eum satanas. Quapropter si talibus laqueatus es, caue ne pro aliqua causa, vel necessitate, absque debita contritione, ac proposito poenitendi, ac confessione præmissa, accedere ad altare præsumas: quia horrendum est incidere in manus Dei viuentis.

Sed heu! quot sunt hodie sacerdotes miseri, & suæ salutis improvidi, qui corpus Christi in altari velut carnes pecudum manducant, & inuoluti, & contaminati abominationibus, de quibus fas non est dicere, sceleratis manibus, & pollutis labiis contingere non verentur & osculari Filium Dei, & Mariæ Virginis vnigenitum. Verum si horum sacrificium suscipit Deus, audeo dicere, mendax est, & socius peccatorum. Insuper, quod deterius est, ad tantam quidem peruenerunt istis diebus peruersitatem & stultitiam, vt patent infelicissimi sua scelera & immunditias peccatorum, quæ quotidie reiterare proponunt, absque poenitentia & confessione, per sacram communionem quotidie celebrantes expiare. Tales non sunt sacerdotes, sed sacrilegi: non Christiani, sed hæretici, profecto si fidem rectam haberent, aut peccare timerent, aut celebrare cessarent.

Secundò non tantum cordis, sed & corporis attendenda est munditia: ideo caue ne immundus accedas, non tantum dico de immunditia voluntaria, quæ mortalis, sed etiam nocturnali, siue casuali macula, quæ impedit celebrationem, vbi non est magna necessitas, vel iussio præceptorum. Vbi ergo dicta interueniunt, & dictæ maculæ non dederis occasionem vel causam per præcedentem concupiscentiam, vel inordinatam crapulam, nec secuta est notabilis mentis inquinatio per reminiscētiā, vel illusionem phantasticam carnalium, credo quòd accedere posses, saluo meliori iudicio, maximè si singularis deuotio ratione solemnitatis vel alterius similis causæ te traheret ad celebrandum. Custodire etiam debes pudicitiam manuum quantum potes, & omnium membrorum tuorum puritatem. Vnde tibi consulo, vt præ ceteris hominibus omni tempore maximè dum Missam celebraturus es, caueas ab omni tactu non solum turpi & immundo qui sit cum peccato, sed etiam à quo libet indecenti, & inquinato, & totum te recolligas, vt nec actus, nec cogitatio ad aliquod aliud dispergatur. Et insuper curam habeas diligenter, de munditia & nitore paramentorum altaris, & sacrorum vasorum, vt cum honore, & omni diligentia tractetur ille, qui est Angelis, & Archangelis tremebundus.

CAP V.

Ex quanta charitate, quantoque feroore accedendum sit communicaturo.

Tertio proba teipsum ex quanta charitate, & quali feroore accedis, non solum enim mortalia vitanda sunt, sed etiam venialia peccata, per negligentiam & otium multiplicata, & etiam per inconsiderationem, ac per distractionem dissolutæ vitæ, & malæ consuetudinis, licet non occidant animam, tamen reddunt hominem

tepidum, grauem, & obnubilatum & indolentem, & ineptum ad celebrandum, nisi dicti pulueres & stipulæ venialium, per afflatum spiritus, & flammam charitatis ventilentur, & consumantur ex ardescēte igne cordis & ex consideratione propriæ vilitatis. Ideo caue ne nimis tepidus, & inordinatus accedas, & inconsideratus: quia indignè sumis, si non accedis reuerenter, circumspēctē, & consideratē. Vnde Apostolus: Iudicium sibi manducat & bibit, quod apertitus insinuat cum subdit, dicens: Ideo inter vos multi imbecilles, scilicet per fidei inconstantiam, & infirmī, id est graui peccato sauci, & dormiunt multi, scilicet per torporem & desidiam. O quàm graues angustiae, o quàm angustiae me vndique affligentes. Accedere indignè horrendum est iudicium: non accedere ex notabili negligentia vel contemptu, damnabilis est culpa. Beda. Nam cum sacerdos est absque peccato mortali, & in proposito bono, non habens legitimum impedimentum, & non ex reuerentia, sed ex negligentia celebrare omittit, tunc, quantum in ipso est, priuat Trinitatem laude & gloria, Angelos lætitia, peccatores venia, iustos subsidio, & gratia, in purgatorio existentes refrigerio, Ecclesiam Christi spirituali beneficio, & seipsum medicina & remedio contra quotidiana peccata, & infirmitates. Quia sicut ait Ambrosius: Si quotiescumque effunditur sanguis Christi, toties in remissionē effunditur, de beo illum semper accipere, vt semper mihi peccata dimittantur: qui semper pecco, semper de beo accipere medicinam. Item priuat se omnibus talibus prouenientibus ex sacra communione, quæ sunt peccatorum remissio, fomitis mitigatio, mentis illuminatio, interior resectio, Christi & corporis eius mystici incorporatio, virtutum roboratio, contra diabolum armatio, fidei certitudo, spei eleuatio charitatis excitatio, deuotionis augmentatio, & Angelorum conuiuatio. Item non complet sibi iniunctū magnæ diuinitatis obsequium nec officium exercet debitæ seruitutis Dei, & tamen scriptum est: Maledictus, qui facit opus Dei negligenter. Item contemnit Christi præceptum de obseruantia huius sacramenti, idēd Christus comminatur: Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, &c. Item abiicit viaticum suæ peregrinationis, exponens se periculo mortis, quia nisi recipiat alimentum corporis Christi, & vitæ vegetationem, efficitur sicut aridum membrum, ad quod non transmittitur corporalis cibi nutrimentum. Vltimò, quantum in se est, euacuat diuinum cultum & latriam, creatori debitam, ingratus de beneficiis. Vnde dicitur in Numeris: Si quis mundus est, scilicet à peccato mortali, & in itinere non fuerit, scilicet aliter impeditus, & non fecerit phasē, anima illa de populo suo exterminabitur: quia sacrificium non obtulit Deo Domino, tempore suo. Ergo quantum potes, toto conatu per exercitium boni operis lacrymarum contritionem, & deuotionis flammam, expelle à te omnem teporem, & negligentiam, ne inueniaris respuere tantorum charissimum dona.

CAP V. VI.

Qualiter & per qua homo ad celebrandum accenditur.

Si vis accendi ad amorem, considera tota mente ista duo. Primo illius summæ charitatis incendium, quo summa bonitas, & benignitas, pro te verniculo fætido, tam pœnosæ sustinuit crucis opprobrium. Secundo illius nobilissimi corporis cibationem dulcissimamque sanguinis potionem. Primo attendas illam beatissimam mortem discutens causam. Causa autem alia non fuit, nisi necessitas nostræ redemptionis. Omnis autem lex pro læsæ maiestatis offensione, offendentem iudicat, reum mortis. Huius rei causa, cum peccatis exigentibus essemus rei mortis, pro recompensatione tanti debiti, miserans Deus humanæ miseræ, & parcens nostræ morti, prouidit & concessit prioribus pro morte hominum, eadem fieri animalium, & offerri sibi hostias & sacrificia placationis; vt quoties quis peccaret, roties esset pro eo

lebranti vitanda.

1. Cor. II. d

Amb. lib. 4. de sacra. e. ult. tom. 4. ref. de conf. dist. 2. c. si quotiescumque.

Hier. 48. b

Ioan. 6. f

Num. 9. b

Munditia corporis quomodo ad Eucharistiam suscipiendam requiratur.

Peccata etiā venialia ce-

necessa

necessarium hostias immolari. Quæ omnia figuræ erant & umbræ, donec Christus caput humani generis mitteretur, viua & rationalis hostia absque peccato, qui pro omnibus hominibus seipsum ex amore offerret ad mortem pro nostræ mortis redemptione. Sed quia non debuit pluries mori, eo quod illa vna mors satisfecit pro peccatis omnibus factis & fiendis; ideo sufficit, quod illam vnâ hostiam corporis sui, quondam pro nobis semel immolatam, moriens relinqueret; quotidie à nobis pro residuis delictorum, mystice offerendam Deo patri, pro commutatione nostræ mortis, cui quotidie sumus obnoxii per peccatum. Vnde Augustinus; Iteratur quotidie hæc oblatio, licet semel Christus passus sit, quia quotidie peccamus peccatis, sine quibus mortalis infirmitas viuere non potest. Et quia quotidie labimur, quotidie pro nobis Christus mystice immolatur. Hæc ille. Propter hoc quidquid agitur in Missa, & omnis ornatus, & cærimonia, nihil aliud repræsentat, nisi Christi passionem. Ob hoc super omnia est necessaria Christi mortis memoria in Missa. Vnde Ipse Christus ait: Hoc facite in meam commemorationem. Et eius Apostolus: Quotiescunque manducabitis, &c. mortem Domini annuntiabitis, donec veniat; scilicet ad iudicium. Dum ergo accedis, dic ex toto corde.

Ecce cœlestis pater, recolens mortem illam vnigeniti Filij tui Domini nostri Iesu Christi, offero tibi hanc hostiam, quam ipse olim obtulit pro mea & totius mundi salute. Ecce ad altare tuæ maiestatis transmittio oblationem viuam, quam tu in miseratione multa misisti ad altare crucis immolandam pro nobis. Recordare ergo illius sacrosancti sudoris, quasi guttæ sanguinis decurrentis in terram. Respice illam virgineam carnem, verberibus crudeliter flagellatam, colaphis & alapis cæsam, liuoribus tumidam, sputis maculatam, sanguine cruentatam, spinis perforatam, clauis confixam, lancea vulneratam. Illa ergo pietas, quæ Filium tuum traxit & vicit, vt in statera crucis totius mundi peccata libares, ipsa te cogat Pater misereri nobis miseris. Respice obsecro non nostra peccata, sed in faciem Christi tui. Non enim in iustificationibus nostris preces nostras prosternimus, sed in multitudine miserationum tuarum.

Secundo si vis ad amorem accendi, & inflammari; considera illius sacri corporis cibationem dulcissimam, & vide quàm bonus, & suavis est spiritus eius in nobis quamque congrua, & vtilia prouidit nobis Pater noster cœlestis viuificantia alimenta.

CAPVT VII.

Quare neesse sit anima nostra recipere sacramentum.

Quia enim rationalis creatura ad hoc facta est, vt sit capax & particeps bonitatis Dei, ex qua participatione viuere, & ad beatum esse peruenire debet, sine qua ex se ad nihilum tendit & ad mortem sempiternam, nisi per cibum viuificantem iugiter vegetetur, ex participatione diuinæ virtutis, & gloriæ. Quam participationem ideo comestionem voco, quia sicut corpus animale per cibum viuificatur, calefit, & impinguatur: sic anima rationalis per spiritum Christi, quo frui debet, pleno affectu, & intellectu nutritur, & inflammatur. Et sicut Angeli in patria pleno hantibus bibunt de spiritu perenni, & viuo fonte luminis, ac satiantur ab vbertate domus eius: sic sapientia ante præuidit, vt rationales animas hominum, quas tam carè redemit, & per gratiam magnificauit, ac effecit similes Angelis Dei, cibaret illo pane, quo Angeli nutriuntur, sine quo nec illi nec isti viuere possunt, & hoc per aliquem modum conuenientem nobis paruulis: quia impossibile est nobis comedere cum isto mortali corpore illum panem vitæ in soliditate propriæ formæ, scilicet diuinitatis. Ideo vt nobis comestibilem cibum præberet sub forma conuenientiori scilicet panis & vini corporalis dandum, propter conuenientem simi-

litudinem panis ad panem, & refectionis ad refectionem vt sicut Angelos viuentes spiritus cibatur verbo increato sic mortales homines cibatur verbo incarnato, in sacramento suscepto. Vnde dictum est: Panem Angelorum manducabit homo, &c. Et: Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi, &c. Item nota, quod sicut cura est Deo de corpore animalis cuiuscunque prouidere illi cibum conuenientem; sic cura est eidem de nutrimento nobilissimi sui corporis mystici, quod est Ecclesia cuius Christus Filius Dei est caput, nec aliunde debet vegetari & viuere, quàm à capite suo, vt omnia membra, scilicet viri iusti vnita & sibi inuicem cohærentia, in Christo capite, ipsius spiritu, & amore nutrantur per hoc sacramentum vnita, & pacis; ac per hoc sicut non est vita corpori absque incorporatione cibi conuenientis ei, sic animæ rationali non est vita spiritualis, sine incorporatione & inuisceratione huius cibi spiritualis sibi conuenientis. Vnde inquit Christus: Qui manducat me, viuit propter me. Hæc autem est differentia inter comestionem corporalem, & spiritualem: quia ibi cibus comestus transit in substantiam & nutrimentum comedentis; hic vero comedens incorporatur Christo, & transit in amorem, & vnitatem spiritus Christi. Ideo dictum fuit beato Augustino; Non ego mutabor in te, sed tu mutaberis in me, id est in mei similitudinem: scilicet bonitatem, sanctitatem, &c. sicut ignis, ferrum sibi in similitudinem conuertit.

CAPVT VIII.

Propter quod, & propter quam causam communicandum.

Quarto & ultimo probatur te ipsum, propter quod aut propter quam causam accedis. Et hic dirige aciem mentis ad duo præcipue, scilicet ad purum affectum, & desiderium sanctum. Secundo ad debitam intentionem, & propositum necessarium.

Primo vide, quid desideres, ne propter auaritiam, aut timorem, aut vanam gloriam, aut consuetudinem; aut alicuius mundanæ complacentiæ, aut temporalis fauoris causa accedas: sicut multi diebus istis abutuntur ad sui perditionem, quod est datum ad salutem. Væ, væ, væ Domine Deus, quanti hodie infelices ad sacros ordines accedunt, & diuina mysteria accipiunt, non cœlestem panem, sed terrenum quærentes; non spiritum sed lucrum: non Dei honorem sed suam ambitionem; non salutem animarum, sed quæstum pecuniarum: non Christo seruire mundo corde & corpore in sacris mysteriis, sed deliciari, ditari, superbire, & luxuriari de patrimonio Christi & de elemosynis pauperum; ac Ecclesiasticas dignitates ambiendo multis litigiis, & simoniis potius rapiunt, quam assequantur, non vocati à Deo, sed impulsus à diabolo tanquam Daram & Abiron. Tu autem homo Dei, dirige vota tua & desideria ad Deum, & vide quibus affectionibus & desideriis trahi debeas ad sacra mysteria celebranda.

Primo te trahet conscientia & remorsus delictorum sperans per eum quasi per hostiam oblationis ab omni peccato purgari.

Secundo tuæ infirmitatis intuitus & consideratio vt eum quasi medicinam ad te voces, per quam ab omni infirmitate ruearis.

Tertio pressura alicuius tribulationis, vt per eum, qui omnia potest, ab omni aduersitate citius libereris, & protegaris.

Quarto, desiderium alicuius gratiæ vel spiritualis beneficii impetrandi, vt per eum, cui Pater nihil negare potest, obineas.

Quinto, gratiarum actio pro omnibus beneficiis temporalibus, & spiritualibus, tibi, & aliis impensis, cum nihil habeamus Deo retribuere, pro omnibus, quæ retribuit nobis, aliud, quàm Calicem salutis accipere, & sacrificare Hostiam laudis, id est, Iesum Christum.

Sexto, charitas, & compassio proximorum, cum pro salute viuorum, & requie defunctorum, nihil effica-

Psal. 77. c
Ioan. 6. c

Ibidem. f

August. lib. 7.
conf. cap. 10.
tom. 1.

Contra eos
qui prauo
intuitu ad
sacros ordi-
nes acce-
dunt.

Num. 16.
Quo animo
ad sacra altar-
is mysteria
accedum.

Ref. de conf.
d. 1. c. vtrum
ex August.
sunt tamen
verba Pa-
schalis de cor-
pore & sang.
Dom. cap. 9
luc. 22. b
1. Cor. 11. d

Ad sacrum
faciendum
præuia obla-
tio.

Rationalis
creatura ad
quid creata.

Eucharistia
Angelis &
hominibus
communis.

cuius interpellat, quàm Christi sanguis effusus in remissionem peccatorum.

Septimo, laus Dei & Sanctorum, cum nihil habeamus, quo possimus Deum & Sanctos pro sua dignitate laudare, quàm Christum sacramentaliter Deo patri offerre & immolare.

Octauo, Dei amor & dilectio, ut eum inuites ad te, ac per inuiscerationem spiritualis refectionis, in te ipso eum delectabiliter amplexeris.

Nono, sitis & desiderium augendæ gratiæ, quia hoc sacramentum fontem continet gratiarum, & sanctificationum, & auctorem continet salutis, Dominum nostrum Iesum Christum. Ideo dicitur Eucharistia, id est bona gratia. Cetera vero sacramenta fluentia sunt, & rituali gratiarum, quibus sanctificamur.

Decimo, ardor, & suspirium, quo totis visceribus virtute huius excessivæ charitatis, & dulcissimæ refectionis cupias sanctificari ab omni inquinamento carnis, & spiritus, & eripi ab omnibus periculis & tentationibus, ac inseparabiliter vniri Christo Saluatori, & conseruari in suo amore. Vnde inquit Christus: Pater quos dedisti mihi, volo ut vbi ego sum, illi sint mecum, ut sit vnum, sicut nos vnum sumus, ego in eis, & tu in me, ut sint consummati in vnum.

C A P V T I X.

De latria quæ soli Deo debetur.

Secundo dirige mentem tuam ad debitam intentionem & propositum, circa ea quæ agere debes. Tria autem sunt, quæ celebraturus intendere debes, scilicet Deum per latriam colere, Christi mortem memorari, & totam Ecclesiam iuuare. Primo intendas Deum per latriam colere. Cultus autem latriæ, est honor soli Deo impensus, summo creatori ex debito seruitutis, quo obligamur non solum nostra, sed nos ipsos impendere pro suo honore, & pro eo moti si expedierit, ad recognitionem beneficiorum suorum, & suæ immensæ bonitatis nobis ostensæ, & hoc contrito corde & spiritu humiliato, & toto affectu, actu, & habitu, gestibus & signis prosternentes nos ante oculos suæ maiestatis, & sacrificiis, ac muneribus eum venerantes, referamus ad ipsum omnem spem nostram, & desiderium nostrum tanquam in finem vltimum, & in eum a quo omnia sperantes, propter quæ omnia expectantes, ab eo meritum, & retributionem bonorum nostrorum, & malorum, secundum retributionem iustitiæ suæ, sui que beneplaciti.

C A P V T X.

De dulia.

Aliis quoque Sanctis exhibetur honor & deuotio, quæ dicitur dulia, quæ non est cultus nec adoratio sed subrogatio, & inuocatio, ut sint apud Deum aduocati pro nobis, & omnis reuerentia, quæ eis impenditur, propter Deum, cui sunt coniuncti, exhibetur. Deus autem debet à nobis in immensum timeri, & honorari, & amari. Primo ex consideratione suæ omnipotentis, & iustitiæ, qui nos plenissimo iure damnare potest & saluare. Est etiam summe timendus. Ex hoc enim timore oritur dolor de peccatis, pudor, suspiria, lacrymarum tunctiones peccatorum, supplicationes, ieiunia, disciplinæ peregrinationes, & huiusmodi. Secundo ex consideratione suæ sapientiæ & maiestatis, summe est honorandus. Ex hoc namque oritur veneratio & reuerentia, genuflexiones, & incuruationes, prostrationes, orationes, purificationes, consecrationes, munditia sacrorum vasorum, paramentorum ornatus, & decor, festiuitates, celebrantes & solemnitates luminarium, cantus, psalmodiæ hymnorum, lectionum, & huiusmodi. Tertio ex consideratione bonitatis, & clementiæ est infirmè amandus, Ex hoc autem amore oriuntur gratiarum actiones, laudes hym-

ni, benedictiones, vota sancta, & incensationes, & huiusmodi.

C A P V T XI.

De intentione celebrantis Missarum solemnia.

Intendere debes, ut ex frequentatione diuini cultus nomen Dei in nobis sanctificetur, ut à nobis per sanctitatem vitæ glorificetur in mundo, ut crescat in orbe cultus & honor Dei, ut cognoscat totus mundus, nos esse clericos vniuersi veri Dei, & Saluatoris Iesu Christi. Intendere debes, & memorari Christi mortem. Et de hoc dictum est supra. Intendere debes totam Ecclesiam iuuare, ut scilicet proponas Deum orare pro Papa, Cardinalibus, Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, Doctoribus, Rectoribus, Sacerdotibus, Clericis, Monachis, Religiosis, Monasteriis, & omnibus Christo famulantibus, pro Regibus, Ducibus, Principibus, & ceteris nobilibus, pro virginibus, viduis, orphanis, peregrinis, afflictis, captiuis, debilibus, infirmis, & pro omni populo Dei. Etiam pro paganis, Schismaticis, & hæreticis, ut conuertantur ad Deum verum, & sanctæ Ecclesiæ unitatem. Item in speciali orare debes pro aliquibus causis, charis scilicet parentibus, consanguineis, & amicis deuotis, & tibi recommendatis, ac in tua oratione sperantibus. Item singularissime pro te ipso, & si aliquem prædictorum fidelium, præcipue propter odium vel rancorem, excludis, ut non sit particeps tanti beneficii, mortaliter peccas, agens cum odio diuina mysteria.

C A P V T XII.

De confessione celebrantis faciendâ.

His præmissis, postquam ex ruminatione prædictorum in meditatione tua exardescit ignis in corde tuo, euome & purga facies peccatorum tuorum spiritu contrito, & humiliato, memorans quanta commisisti cogitatione, verbo, & opere, quanta bona omisisti, quæ facere debuisti, & potuisti, & veniens ad spiritualem medicum, & patrem, dic peccata non communi & generali confessione, ut quidam duri corde faciunt, palliantes foliis verborum in generali confessione sua enormia peccata, & absque verecundia & dolore taliter proferentes, ut etiam in plateis possent taliter absque rubore confiteri. Hæc non est confessio, sed deceptio, & derisio. Sed si vis sanari, aperi vulnera tua, & de profundo corde enarra, clarè & aperte, quæ post præcedentem confessionem egisti, non solum opera, sed & cogitationes peruersas, quarum delectatio mentem maculat: non solum mortalia, sed etiam venialia grauiora, quæ conscientiam lædunt, & mordent. Cetera per modum generalem breuiter & clare exprime. Deinde peracta pœnitentia tibi iniuncta, decanta illos quinque Psalmos: Quàm dilecta; Benedixisti; Inclina; Credidi, & De profundis, cum suis versiculis & orationibus. Dic etiam, si tempus suppetit, illam orationem, Summe Sacerdos: quæ valde efficax est & deuota. Postea procedens ad altare recordare Christum euntem ad crucem, & fige cor ad ea, quæ in passione gesta sunt, legas clare & distinge ea, quæ legenda sunt, non multiplicando collectas nimias, nec alia legendo ex deuotione vel arbitrio proprio, quàm quod à sanctis Patribus institutum est.

C A P V T XIII.

Quomodo sacerdos celebrans habere se debeat infra sacrum canonem.

Cum autem perueneris ad sacrum canonem recollege mentem, ne per diuersa vagetur, appone diligentiam magnam in signis & actibus, maiorem in verbis, maximam in intentione. Primo propter continen-

tiam

Eucharistiæ
Ety mon.

Ioan. 17. d

Latria quid

Quare Deus
à nobis in
immensum
timendus,
honorandus
& amandus
sit.

Venialia
grauiora
confutanda.

In consecra-
tione quo-
modo inten-
tio dirigenda.
Deuota cõ-
municantiũ
oratio.

riam diuinitatis immensæ, in Memento, tam pro uiuis, quàm pro defunctis, non fiat cum voce & verbis commendatio, sed tantum mente discurre per quasdam personas magis intimas, ceterasque collige sub compendio, referens intentionem ad omnes, pro quibus antea orasti, siue orare promisti. Dum autem perueneris ad, *Qui pridie*, dirige mentem & intentionem tuam ad faciendum id, quod intellexit Christus in sua cœna, & quod intendit sancta Mater Ecclesia. In communione autem pausa paulisper: & dic non lingua vel labiis, sed corde.

Domine mi quis es tu, & quis sum ego, ut præsumam te mittere in latrinam foetidam corporis mei, & animæ meæ? Ut quid me facisti, ut tibi iniuriam hanc execrandam facerem? Mille enim lacrymarum anni non sufficerent, ad tam nobile sacramentum semel digne accipiendum, quanto magis ego miser indignus sum, qui quotidie pecco, & incorrigibilis perseuero, & in peccatis æcedo, sed in infinitum maior est misericordia tua, quàm miseria mea: unde confusus de tua pietate præsumo te sumere.

Hæc enim duo maxime requiruntur ad congruam perceptionem sacramenti, scilicet profunda humilitas, cum annihilatione sui, & compassio mortis Christi.

CAPVT XIV.

Quomodo se habeat sacerdos post communionem sacram.

Post communionem si non sentis aliquam spiritua-
lem refectionem, signum est spiritualis infirmitatis, vel mortis. Ignem posuisti in sinum, & non sentis calorem, mel in ore, & non sentis dulcedinem. Si vero consolationem sentis aliquam, non tibi tribuas, sed suæ bonitati immensæ, quæ etiam & malos & indignos consolatur, & dicas in corde tuo.

Ad sacrum
faciendum,
sex in cele-
brante re-
quiruntur.

Ad meam miseriam detestandam me conuincit beneficium suum. Si mihi peccatori alia fecit, quid faceret si vitam meam correxero? Ideo totis viribus volo me mutare, & sibi semper adhærere.

Hoc autem non reputes te posse tuis viribus, sed auxilio gratiæ eius. Quod ipse omnibus nobis præstare dignetur. Amen.

S. BONAVENTURÆ
Eximij Ecclesiæ Doctoris.

Opusculum.

DE INSTRUCTIONE SACERDOTIS
ad se præparandum ad celebrandam Missam.

Ad Missam celebrandam sex consideranda sunt. Primum est rationis discretio respectu veritatis, ut scilicet sciat quis, quid recipere debeat. Quid, quia verum Deum, qui fecit cælum, & terram, & verum hominem, qui pro nobis pependit in ligno. Quis, quia homo, non bestia propter peccatum. Unde præ ceteris repellat à se sacerdos bestialitatem peccati.

Secundum mentis deuotio ratione eius sanctitatis. Debet enim considerare, quod quem recipimus, sanctus sanctorum est, & omnis sanctitatis origo: & ideo quantum potest sancte, & deuote accedat ad ipsum, à se expellens omnem peccati rubiginem per lacrymarum compunctionem, & omnem mentis amaritudinem, per orationis dulcedinem deuotionemque.

Tertium est animi reuerentia respectu maiestatis, ut scilicet ad tam excellentem Dominum vereatur accedere tam vilissima creatura. Si enim ante Imperatorem

A non esset dignus stare homo infectus putredine, quanto magis Dominum recipere in sacramento altaris indignus, & miser homo, cuius omnes iustitiæ sunt sicut pannus menstruatus? & si iustitiæ sunt tales, qualia sunt peccata? equidem indignissimus est ad hoc omnis homo. Consideret tamen, quod maior dignatio sua, quàm dignitas nostra, sua benignitas, quàm miseria nostra.

Quartum est amor, & desiderium cordis ratione suæ bonitatis. Unde multum cauere debet homo, ne cum tædio, aut corporis torpore ad illud sacramentum accedat, in quo continetur summa bonitas, & infinita iucunditas. Unde mirum videtur, quomodo in ista receptor homo non liquecat amore, caloreque, & quomodo non absorbeat suauitatis dulcore. Consideret ibi corpus Domini sui, si vult ad amorem accendi, & illius nobilissimi corporis & sanguinis cibationem, si vult desiderium prouocare, & tandem refici prouocatus.

Quintum est pro se & aliis affectuosa deprecatio, & humilis in sermone, ratione suæ clementiæ. Ab ipso enim secure potest petere, qui dixit: Petite, & accipietis: quærite & inuenietis. Et ad hoc credo maxime istud sacramentum esse, ut postuletur venia, & gratia impetretur in oblatione istius excellentissimi holocausti.

Sextum est totius hominis diligentia, respectu suæ immensæ nobilitatis siue nobilissimæ immensitatis. Si enim cū diligentia magna quis seruit alicui principi singulari: tanto maiori diligentia debet sacerdos Domino suo ministrare, & omni vigilantia pertractare illud dignissimum sacramentum, ac si nihil faciendum esset, aut nunquam aliud facere deberet. Ecce ibi debet esse attentio tota, probatio sufficiens & distincta, ut nil confusum aut diminutum fiat. Debet etiam nihilominus contractatio fieri prouida, & discreta, ac omni honestate ornata, ut sic ibi omnia, cum summa diligentia operetur sacerdos.

Ad hoc consulo cuilibet sacerdoti, ut præ ceteris hominibus se omni tempore ab omnibus, quæ aliquo modo cor suum habitaculum regis sui pollueri possunt siue parum siue multum, tam occasionaliter, quàm actualiter elonget se quantum potest. Tunc autem precipue, cum ad Missam vadit celebrandam à cunctis se abtineat, quantum potest, & se totum recolligat in seipso: ut nec sensus, nec cogitatio ad illud diffundatur: suam conscientiam discutiat diligenter, & quod inuenit lauandum, lauet abundantia lacrymarum, vadat ad confessorum suum, & extra euomat omnia venenata: & immediate peracta pœnitentia, si tunc facere poterit, iterum recolligat semetipsum, & ad diuinam maiestatem eleuet mentem suam, & consideret diuinam magnificentiam, & ad propriam miseriam vergat, ut sic videat, quàm magnus est Dominus, & quàm paruus est seruus immo vanus & inutilis. Intret quantum potest in Deum, & in seipso, in quantum potest, ad nihilum redigatur, & cum fuerit abstractus, & diuinus effectus, quasi nihil aliud videat, nihil aliud sentiat, nisi Deum, & propter Deum omnia reputet vanitatem, tunc cogitet qualis fuit erga nos dilectio Dei nostri, qui sic pro vili re, immo pro tam detestabili voluit sic vnire sibi vile, & in ea vilissima & abominabilissima tam turpia voluit sustinere. Tunc ruminet illam magnificentiam charitatis & illo inestimabili ardore inflammetur: & cum ignitus fuerit charitati circa dilectum, adaperiat viscera pietatis pro se vilificato, afflicto, & lethaliter vulnerato compatiatur, intra se omnia ista vulnera transformet, ac si ipsemet esset lethaliter vulneratus, & magna Christi vulnera. & nunc quantum in isto vulnere, quantum in illo passus sit, meditetur, nunc quanta fuerint illa flagella estimet diligenter. Et cum sic in ista meditatione cum Christo fuerit crucifixus, quia in isto exigitur maxime sacramento: tunc cogitet, quod illam nobilem carnem in crucis ara immolatam pro nobis dignatus est dare in cibum & sanguinem eius effusum pro redemptione humani generis de latere suo in potum. Numquam credas quod sanguis ille, quem recipimus in altari, sit extra corpus eius sed tamē & effusum pro nobis in passione recipere debemus sub illa intentione. Tunc eius dilectionē

Conscientia
discutienda
& cor à crea-
turis omni-
bus, ad crea-
torem con-
uertendum.

Passio Chri-
sti meditan-
da & ex pas-
sione chari-
tas.

circa

circa nos consideret, & ruminet illius magnificentiam sacramenti, & hoc quantum potest: quia vix potest aliquam inuestigare scintillam tam immani amoris Domini in hoc magnifico sacramento. Et cum bene ruminabit istud magnificum sacramentum Saluatoris, iam quadam dulcedine cœlesti inductus humiliter, & reuerenter accedat ad hoc sacramentum, & cum omni diligentia prosequatur, adhibitis & aliis circumstantiis, quas in principio huius tractatus tractavi. Cum autem recipere debuerit, aliqua poterit præmeditari, sic placet, ut pote dicat in corde suo.

Ad illud tam nobile sacramentum recipiendum, non sufficerent mille anni ad præparationem condignam: quanto magis ego miser & indignus sum, qui quotidie pecco, incorrigibilis perseuero, & impræparatus accedo. Quare Domine me fecisti, ut tibi execrandam iniuriam facerem, quod te pono in latrina peccatorum animæ meæ: quoniam non est cloaca magis fœtida, quam peccatrix anima mea. Vtinam hanc immundam animam aliquis fluuius compunctionis discutrisset, ut ibi non fuisset tanta peccatorum sanies congregata. Domine, quid est hoc? numquid ibi te ponere debeo? sed in infinitum maior est misericordia tua, quam nostra miseria: & ideo de tua benignitate confidens te præsumo sumere, ut sic infirmus accedam ad medicum dulcissimum, ut tua liberer medicina. Quanto enim plus infirmus sum, tanto plus indigeo Deus meus & in liberatione mea magis apparebit tuæ immensitas pietatis. Accedam ad Deum meum confidenter, quia infinitæ sunt misericordiae eius, & secum fruor bonorum delictis. Ingrediar ergo sponsa ad sponsum, secumque volo inseparabiliter commorari. Nolo amplius alteri adherere, ut cum ipso solo gaudium habeam sine fine.

Hæc & alia quæ dicere voluerit, corde dicat, non ore, quia non credo expedire ibi proferre alia, quam illa, quæ in canone continentur.

Et nota quod secundum meum videre, ad efficaciter recipiendum valet compassio Christi, & vilificatio & annihilatio sui, quantum potest vilis fiat, & indignus in oculis suis, qui recipere debet. Cum autem sacramentum expletum fuerit, cogitet in corde suo, post tam nobilem cibum nolo stercora degustare, & cum ipse sit summa iucunditas, nolo de cetero affici circum aliquam creaturam. Si autem affectionem ibi nullam habuit, recogitet signum esse infirmitatis vel mortis. Ignem enim posuit in sinu, & calorem non sentit, mel posuit in ore, & dulcedinem non percipit. Et ideo talis miseriam suam recognoscat, & mutet in melius vitam suam. Si vero refectionem ibi recipit, non sibi attribuat, sed infinitæ diuinæ maiestatis bonitati, quæ se ad bonos, & malos extendit, & dicat in corde.

In me Dominus operatur mirabilia, ad detestationem miseriæ meæ, & ad conuincendum beneficiis iniquitatem meam magnam. Nam me mortuum fecit sentire, & vermem vilissimum cœlestia degustare. Si mihi peccatori talia fecit Dominus, quid faciet sit correxero vitam meam, & continuè voluero in melius, promouere, & cœlestibus dedicare meditationibus, & sibi soli de cetero adherere? Quod tamen facere potuit auxilio Domini, non propria virtute, & sicut cogitat, sic opere adimpleat.

ORATIO.

Domine Deus meus quomodo ausus sum te alloqui vilissima creatura, nam fœtidissimus sum, horribilis sum, stercus vermisque nequissimus, & vanissimus homo. Tu autem Deus deorum, Dominus dominantium, omne bonum, honestum, & pulchrum, omnis utilitas, omnis amœnitas, omnis suauitas, fons splendoris, fons melodiæ, fons odoris, fons dulcoris, fons amoris & intimus dilectionis amplexus, & tu rogas me & ego fugio: de me es sollicitus, de te non curo: mihi semper seruis, & ego te semper offendo: te mihi tribuis, & ego te contemno. Me ergo vanitatem & nihil diligis, & te infinitum & inenarrabile bonum sperno, fœtorem, horrorem, mor-

talem dolorem tibi ô beatissime, benignissime, amantissime sponse præpono. Plus me allicit creatura, quam Creator: vanitas, quam æternitas, detestabilissima miseria, quam summa felicitas. Plus me inclinât sordes, quam eleuet pulchritudo, seruitus quam magnitudo, amaritudo, quam dulcedo. Nam meliora sunt vulnera diligentis quam fraudulenta oscula inimici, & tamen plus approbo hoc affectu fraudulenta oscula, quam vulnera diligentis. Sed ne reminiscaris Domine delicta mea, vel parentum meorum, sed pietatis tuæ viscera, & dolorem tuorum vulnerum, non quod ego sed quod tu pro me sustinisti, considera. Si me, ut ostendis, diligis, cur me relinquis? cur fatigari permittis? Me ergo amantissime tene timore, restringe amore, quæta dulcore. Dulcissime sponse nequeo, nescio, tibi volo seruire, tibi adherere toto corde, immo vix pericula amare, hoc operari in me tu potes, tu scis, tu vis, & à me exis. Quid ergo deficiam in beneplacito meo, vel tu in tuo? Obsecro, ut nō præualeat homo, sed Deus, nolo in hac contrarietate deficere, nolo succumbere, sed succurre festinanter. Viuendo luxuriose, & me nimis, & tuas creaturas lasciuie amando, totam meam substantiam dissipavi, nunc recognoscentem miseriam, & penuriam meā famelico appetitu ad paternæ misericordiæ viscera redeuntē me oculis tuæ pietatis agnosce, & dignare me radiis tuæ gratiæ lætabundis occurrere, & cum amplexibus pacis, & quietis largiaris oscula.

En recognosco quod in cœlum & in totam curiam cœlestē, & Ecclesiam Romanā, immo in omnem creaturam tuam & coram te, te contempto, peccaui, & malum coram te feci, & certè non sum dignus vocari filius tuus nec mercenarius etiam seruus, aut aliqua vilissima creatura, sed miserere mei, & dele iniquitatem meam, ut iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris: quia dicunt animæ meæ, Non est salus ipsi in Deo eius.

Obsecro, iube, ut detur mihi charitatis stola, fidei feruentis annulus in calceamentis, & eleuantis, & confirmantis spei protegantur pedes, ut sic ebrius tuo sanguine, totus in te resoluar amore.

Intret dolor tuus intima mea, & omnem amorem excipiet alienum, sim tecum crucifixus mundo, ut sic mortuus, vita mea sit tecum abscondita in Deo. O vita mea, vita felix, quæ abscondita est ipsi mundo, & sociata ipsi Christo, in Deo centro suo quietatur, vnum est mihi necessarium, & solum vnum quero. Abscedat ergo phantasmatum multitudo, vnus est dilectus meus, vnus est amor meus Iesus Christus, Deus meus, sponsum meus. Nihil ergo sapiat, nihil deleat, nihil alliciat, nisi Iesus Christus, totus sit meus, totus sim suus, & fiat cor meum vnum cum ipso, nihil me iudicans scire vel amare, vel affectare nisi Dominum Iesum Christum, & hunc crucifixum.

Ergo bone IESV recollige me visceribus, refice vberibus, & inebria me vulneribus. Euigila ergo anima mea ad viscera compassionum, quibus plorauit in infantia, Super Hierusalem, super Lazarum, & in cruce, immo in illis super te, & egrediatur fluuius de loco voluptatis ad rigandum Paradisum, qui est in quatuor capita diuisus. Si enim egrediebatur fluuius lacrymarum de loco voluptatis, & omnium deliciarum, quanto magis, debet egredi de loco omnium spurcitiarum? Ergo bone IESV summis deliciis plenus plorasti. Euigila etiam anima mea ad verba instructionum, & exhortationum, & promissionum, quia de verbo vitæ æternæ habes. Euigila ad exprobrationes, vulnera, illusiones, & occisiones, ad dolores passionis, & compassionis. Attendite, inquit, & videte, si est dolor, sicut dolor meus, immo Domine accedam, & videbo, si est amor sicut amor tuus. Et ideo nihil nisi te propter te volo amare. Tu Domine me iniquum, pessimum, & contemporem tuum, vilissimum fœtorem stercorum, & horrorem vermium amasti tantum, ut tanta pro me dignareris pati, & sustinere, & ego te infinitum bonum, patrem piissimum, sponsum dulcissimum omnis pulchritudinis & suauitatis fontale principium, non tantum diligam ut saltem mo-

Alia communicantis meditatio.

Ad efficacem Eucharistiæ sumptionē, compassio Christi, & sui humilitas requiruntur.

Meditatio post communionem.

Alia deuota oratio post communionem dicenda.

Prom. 27. a

Tob. 3. a

Luce. 15. e

Ibidem. d

Psal. 50. a

Psal. 3. a

Feruens amantis animæ in Christum religio.

1. Cor. 2. a

Luce 19. f
Ioan. 11. e
Gen. 2. b

Thom. 1. d

riar

Gal. 2. d
Psal. 115. a

Psal. 145. a

Psal. 103. d

1. Reg. 2. a

riar parte, pro te mundo, immo moriar & mihi ut totus tecum affixus ligno, nihil sentiam nisi te, ut viuum iam non ego, vivat autem in me Christus. Quid ergo retribuam Domino, pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo. Sic ergo calix continuus in corpore saltem superabundantis gratiæ radicetur in corde, melos diuinæ laudis diffundatur, quare continue ac indefinenter in ore laudabo Deum meum, in vita mea psallam Deo meo, quamdiu fuero. Lucundum sit ei eloquium meum, ego vero delectabor in Domino, leuabo, & ostendam ei faciem mentis, & in auribus ab ore meo resonabit immensa gratiarum actio, & magnificentia suæ laudis. Recedant ergo de cetero omnia vetera de ore meo, & de anima mea: quia Deus scientiarum Dominus est, & ipsi præparantur cogitationes, & voces. Arcum fortium superabo, & induar virtute ex alto. Gaudens gaudebo in Domino solum, & implebitur cor meum iubilo, & omnia ossa mea exultabunt in Deo meo, quia totum me offeram Saluatori meo. Quiescet cor meum in dulcedine bonitatis immensæ. Laudabo excellentiam gloriæ summæ, & sequar vestigia passionis acerbæ. Corpus conculcetur, cor eleuetur, laude vero repleatur os meum, ut die ac nocte Dei magnitudinē tantæ vitæ irremissibiliter quiescant. Abscedat vanitas, accedat diuinitas, transformat charitas, & fiam totus diuinus, aperiatur cor meum, aperiatur vulnera, iungantur intima, & fiant vnum cum Christo. Amen.

S. BONAVENTURÆ Eximij Ecclesiæ Doctoris.

Opusculum, quod inscribitur.

EXPOSITIO MISSÆ.

Brevis hac est Missæ expositio, sed plena ac repleta doctrina mirabili, & eruditione non vulgari. Nam sanctus hic Doctor vel hoc solo Opusculo testatum facit, quantum sacrorum rituum cognitione, solemniumque Ecclesiæ caeremoniarum obseruatione excelluerit. Igitur sacra Missa mysteria dum breuiter exponit, & dilucide explicat, ad huius auri Opusculi frequentem lectionem, præcipue sacerdotes inuitat, qui in eius, quod offerunt, tam sancti sacrificij meditatione iugi & assidua potissimum versari debent. Pro commoditate vero legentium, capitibus quatuor distinctus est denuo tractatus iste, ut mox infra patebit.

CAPITA HVIVS OPVSCVLI.

De sacerdotalibus indumentis, & eorum significatione.

Cap. I.

Missæ unde dicta, & de ingressu sacerdotis ad altare usque ad offertorium. Cap. II.

De Offertorio, & aliis, usque ad canonem Missæ. Cap. III.

De totius Canonis Missæ expositione. Cap. IV.

CAPVT I.

De sacerdotalibus indumentis, & eorum significatione.

Christus assistens Pontifex. Apostolus ad Hebræos dicit illa verba de Domino Iesv & vero Pontifice. Iste namque Pontifex tantæ dignitatis est, quod etiam pontifices, & sacerdotes nostri in omnibus, quæ in Missa faciunt, ipsum repræsentant. Vnde cum maiori

A reuerentia & deuotione sacrosancta Missarum solemnitas audire velitis, quid Missa significet, & quomodo Christum tam Missa quam sacerdos repræsentet, compendiosè dicere volo.

Sciendum igitur, quod sacerdos primo capiti amictum superponit, quod humerale dicitur, quod usque ad humeros descendit, & inter consecratas vestes computatur, postea albam induit, & cingulo se cingit, postea manipulum in læua manu sumit, postea stolam longam collo superponit, & eam cancellatam in pectore ad modum crucis iuxta vtrumque latus cingulo tenus ligamenti applicat, postea casulam induit, & sic ad altare procedit. Si quis ex his indumentis per obliuionem aliquid omitteret, grauiter peccaret.

Quid autem hæc significant, breuiter videamus.

B Humerale caput cooperiens signat, quod Christus, qui est caput Ecclesiæ, diuinitatem in humanitate abscondit.

Alba munda & longa magnam Christi munditiam significat, quia Petrus dicit, quod Christus peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Hanc munditiam Christus in baptismo nobis tribuit. Linum enim alba per aquam dealbatur, & Ecclesiæ per baptismum Christi candidatur.

Cingulus designat virginitatem Christi, & suæ castissimæ matris, quam nos habere docuit, dicens: Sint lumbi vestri præcincti, &c.

Manipulus in læua est humilitas Christi in hac vita, vel manipulus in læua designat pugnam Christi pro iustitia; ipse enim pro iustitia pugnavit, mundum superauit, & diaboli potestatem deiecit, & idcirco manipulus in læua clypeum, vel pugnam pro iustitia designat. Ad hanc nos hortatur Christus, dicens: Beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, &c.

Stola longa supra collum ante cor, & usque ad pedes dependens signat obedientiam Christi & voluntariam seruitutem pro nobis. Ipse enim pro salute nostra factus est patri obediens usque ad mortem, mortē autem crucis, & hoc designat cancellata stola in pectore ad modum crucis. Designat etiam crux in pectore passionem Christi, quam circumferre peruigili meditatione debemus, vna cum sacerdote in corde & corpore per mortificationem terrenæ delectationis. Designat etiam crux ante pectus sacerdotis cancellata, populum Iudaicum in sinistram partem transire, qui Christum occidit, & ipsam credere noluit. Populus autem gentilis in Christum credidit, & se in dexteram partem per fidem collocavit. Quod expressum est in Genesi, quando Iacob nepotibus suis videlicet Manasse, & Ephraim benedicens cancellatis manibus dexteram supra iuniorem, scilicet Ephraim, læuam vero supra seniore, scilicet Manassen posuit, & ait: Benedicat Deus pueris illis.

Casula, id est, parua casa vel domus, signat cælum & terram, quæ Christus sua maiestate implet, sicut ipse dicit per Prophetam: Cælum & terram ego impleo. Casula etiam designat charitatem, qua diligere debemus amicos in Deo, & inimicos propter Deum, sicut Christus nos docuit verbo, & exemplo. Per anteriorem partem casulæ designantur amici, per posteriorem inimici. Vnde Christus dixit in S. Matthæo: Diligite inimicos vestros, &c.

CAPVT II.

Missæ unde dicta, & de ingressu sacerdotis ad altare, usque ad offertorium.

Dicitur autem Missa à mittendo & repræsentat legationem inter homines, & Deum; Deus enim mittit Filium suum Christum in altari & iterum mittit Ecclesiæ fidelis eundem Christum ad patrem, ut pro peccatoribus intercedat.

Item ante inceptionē Missæ sacerdos dicit confessionem, quia licet sit nuncius & legatus fidelium, tamen se

Quocumque indumento ex his omisso per obliuionem, celebrans grauius peccaret.

1. Pet. 2. d
Singulorum sacerdotalium indumentorum significatio.
Luc. 12. e

Matth. 5. a

Philipp. 2. a, b

Gen. 48. e

Hier. 23. e

scire debet peccatorem esse, accusans se de peccatis suis, sicut scriptum est: Iustus in principio accusator est sui. Signat etiam confessio ante Missam, quod Christus pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis, ut nos offerret Deo patri, & ipse Christus in persona peccatorum dicit in Psalmo: Longe à salute mea verba delictorum meorum; quasi dicat, peccata populi mei non permittunt me vivere, sed oportet ut pro peccatoribus moriar, & sic eos patri meo reconciliando offeram.

Item post confessionem sacerdos accedens altare illud osculatur, signans per incarnationem, & passionem Christi salutem & pacem Iudæis & gentibus ad fidem Christi conuersis esse nunciatam. In dextro enim cornu altaris Iudæi, in sinistro vero Gentiles designati sunt. Vnde & Missa in dextro cornu inchoatur, quia ex stirpe Iudæorum Christus humanitatem assumpsit. Beata enim virgo Maria de Regia stirpe David originem duxit, quæ de spiritu sancto Christum Dominum nostrum concepit.

Tandem chorus vel sacerdos introitum Missæ incipit, quem omnes astantes clerici cōcorditer cantare debent. Chorus namque Græce, concordia dicitur Latine. Quod autem introitus bis cantatur, per hoc desiderium antiquorum Patrum designatur, in quorum persona Esaias dixit de incarnatione Christi, quam Prophetæ & Patriarchæ desiderabant: utinam disrumperes cœlos, & descenderes, quorum tandem audiens clamorem Dominus venit in mundum, sicut ipse per Psalmistam dicit: Propter miseriam inopum & gemitum pauperum nunc exurgam, dicit Dominus. Item quod introitus bis cantatur, designat, quod qui venturus erat, Deus & homo in vna persona existeret. Item quod introitus bis cantatur, & in medio sancta Trinitas per Gloria patri collaudatur, signat, quod Christus de Virgine natus, introiit in hunc mundum, & fidem Trinitatis nobis insinuans, iterum ascendendo introiit in cœlum: quem multi sanctorum imitati sunt, qui licet hunc mundum per natiuitatem & per propagationem carnis introierunt, & carnaliter de parentibus nati sunt; tamen per fidem Sanctæ Trinitatis in baptismo, vel effusionem sanguinis pro Christo sunt renati, & sic Angelicis choris associati.

Vnde & *Kyrie eleison*, nouies decantatur, quia drachma decima scilicet humana natura, quæ perdita erat, inter nouem choros Angelorum per incarnationem Christi instauratur.

Et quia sancti Angeli de hac instaurazione gratulantur, hymnus Angelorum, scilicet *Gloria in excelsis Deo*, quem ipsi in natiuitate Christi cantauerunt, per sacerdotem lætanter inchoatur, hoc signans, quod Christus propter humani generis restaurationem, incarnari dignatus est. Quæ autem in hoc hymno sequuntur, scilicet, *Laudamus te*, vsque ad finem, B. Thelephorus Papa post sanctum Apostolum Petrum numero octauus, apposuisse dicitur, licet quidam sanctum Hilarium Episcopum Pictauensem, & doctorem præcipuum hæc apposuisse contendant.

Vnde sciendum, quod cum *Kyrie eleison*, cantamus, Domini Dei nostri misericordiam prouocamus, & ut nostri miseretur, inuocamus. *Kyrie eleison*, interpretatur Domine Deus Pater miserere. *Chiste eleison*, Domine Iesu Christe fili David miserere. *Kyrie eleison*, Domine Spiritus sancte miserere; ymas enim Latine signat, nobis; quasi dicat Ecclesia catholica: Sancte Pater, qui Filium tuum misisti, ut ex virgine Maria nasceretur, miserere nobis, ut nouem choris Angelorum associemur Christe Fili Dei viui, qui de virgine Maria nasci dignatus es, miserere nobis. Sancte Spiritus, qui Mariam virginem tua gratia implesti, quando Christum concepit, miserere nobis. Sic autem Trinitatem per *Kyrie eleison*, & *Chiste eleison* inuocamus.

Et *Gloria in excelsis* subiungimus, ut ostendamus nos eundem Deum colere in terris, quem Angeli venerantur in cœlis.

post hoc sequitur Oratio, quæ collecta dicitur, eo

quod omnes astantes Missæ se debeant deuote colligere, & cum sacerdote fideliter orare. Et huic orationi præmittitur saluatio, scilicet *Dominus vobiscum*, & hæc saluatio pertinet ad simplicem sacerdotem. Episcopi autem, qui sunt vicarij Christi, salutare solent populum ea salutatione, qua Christus salutauit suos discipulos, id est, *Pax vobis*, quasi dicat: Si digne sacris mysteriis interesse velitis, sitis filij pacis. De salutatione minorum sacerdotum, scilicet *Dominus vobiscum*, & responsione populi, *Et cum spiritu tuo*, sicut dicit beatus Hieronymus, cum spiritu hominis optat spiritus Dei esse, quia in spiritu rationali creatus est homo ad imaginem & similitudinem Dei. Hortatur autem omnes circumstantes, ut secum orent dicens: *Oremus*: Iam omnes vanitatem postponamus, detractiones, & susurrations malas in Ecclesia abiciamus, & deuotioni diligentissime intendamus, & orationi sacerdotis in Missa, eo quod ipse sacerdos suam, & omnium circumstantium orationem, & deuotionem, sua supplicatione colligat, & ad Deum preces fundat, quam cum concluderit, petit, ut exaudiri mereatur à Patre, *Per Dominum nostrum Iesum Christum*.

Vnde si exaudiri volumus, Dominum ad nos clamantem audiamus in Epistola, & eius præcepta impleamus, in quantum possumus. Epistola enim interdum ex veteri, interdum ex nouo testamento sumitur, quia vetus testamentum & nouum de Domino & eius præceptis loquuntur. Dicitur autem epistola ab epi, quod est supra, & stola, missio, quasi de supremis missa. Spiritu enim sancto inspirati prophetæ & Apostoli, locuti sunt omnes. Sciendum, quod in quartis feriis quatuor temporum leguntur duæ lectiones, scilicet Prophetia, & Epistola, in quibus designatur quod omnes clerici, qui ordinandi sunt, & inuestiendi sacris ordinibus, in sequenti sabbato eruditi debent esse in veteri, & in nouo testamento, vel in duobus lectionibus designatur, quod in corpore & anima mundi debent esse. Ab hac enim quarta feria vsque ad sabbatum, clerici antiquitus examinabantur, & in sabbatho ordinandi Episcopo præsentabantur. In quo sabbatho quinque lectiones leguntur ad designandum, quod omnes, qui illo die ordines consequuntur, illuminatos debent habere sensus, ut populum sibi commissum eo melius regere valeant. Nam si cæcus cæcum ducit, &c.

Debent ergo in mandatis Domini perseuerare fideliter, quæ eis in lectionibus & epistolis frequentius reiterantur, & ire de virtute in virtutem, quod Graduale designat. Dicitur enim à gradiendo. Vnde Dominus cuiusdam dixit: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. *Graduale* autem in duobus versibus terminatur, quia in duobus præceptis charitatis, scilicet in dilectione Dei & proximi vniuersa lex pendet & prophetæ.

Per charitatem autem merebimur gaudia regni cœlestis, quod in Alleluia designatur. In cœlo enim sancti Deum laudant, & Alleluia interpretatur laudate Deum, Gaudium autem Sanctorum interminabile & ineffabile dicitur, quod per pneuma post Alleluia dulce & longum satis proprie declaratur. Solemus enim longam notam tonando post Alleluia super hanc litteram A, prolixius decantare, quasi dicat: Gaudium Sanctorum in cœlis interminabile & ineffabile est.

Quod autem tempore mœoris Tractum pro Alleluia cantamus, in hoc mœorem & tristitiam huius seculi designamus.

Sequitur de sequentiis, *Sequentia* dicuntur à sequendo, quia antiquum cantum secutæ sunt. Fecit autem sequentias * Natherus Abbas sancti Galli. Quidam autem monachi Grisei sequentias non cantant, quia ipsi antiquum vsu non sequuntur in cantando. Multi etiam post Abbatem Natherum sequentias nouas fecerunt, sicut Hermanus contraetus, qui fecit *Aue praelara*, & *Sancti spiritus*, & multi alij, quorum nomina longum esset dicere.

Quod autem dicitur ante Euangelium, sequentia sancti Euangelij, id est, sequentia quæ legi debent, sunt secundum Matthæum vel Ioannem dicta.

Episcopi ad
populum sa-
lutatio.
Ioan. 20. e

Epistola.

2. Pet. 1. d

Duæ lectio-
nes, quæ le-
guntur in
quatuor té-
poribus, quid
significent.

Mat. 15. b

Graduale.
Mat. 19. c

Mat. 12. d

Alleluia quid
significet.

Tractus
mœorem
denotat.

Sequentia,
& earum
auctores.
* Norgerus
dicitur iste
apud Tri-
themium,
qui ex Ab-
bate S. Galli
factus est
Episcopus
Leodiensis.

Sequitur

Psalm. 8. c
1. Pet. 3. d

Psalm. 21. a

Introitus
Missæ.

Isa. 64. a

Psalm. 11. b

Hymnus
Angelicus à
quo auctus.

Oratio cur
collecta nū-
cupatur.

Sequitur videre, quare Euangelium in aquilonari parte legatur, & quid per hoc insinuat. Euangelium Græce dicitur bonum nuncians, siue bonum nuncium. Latine. Et quid melius nuncians, quam quod filius missus à Patre, dicit: Venite benedicti patris mei. Quod autem Euangelium contra aquilonem legitur, hoc designat, quod Dominus Iesus, qui pro nobis incarnari dignatus est, luciferum, & omnes aëreas potestates debellare venit. Ipse enim lucifer dixit: Ponam sedem meam ad aquilonem, & similis ero altissimo. Cui dictum est: Quomodo cecidisti, &c. Igitur Euangelium legendum est, ut aquilo surgat, & auster veniat, quod est dicere, ut diabolus fugiat, & Spiritus sanctus adueniat.

Solet autem legens Euangelium populum salutare, & eis salutem Domini optare, quatenus corda circumstantium aperiantur ad audienda & implenda verba sancti Evangelij. Et respondet populus: *Gloria tibi Domine*: qui nos ad tuam doctrinam vocare, & tuo sanguine redimere dignatus es.

Signant autem se fideles signo sanctæ crucis in initio Evangelij, sicut & legens Euangelium, ut ad intelligenda verba sancti Evangelij ab inanibus cogitationibus mudentur, & à Domino audire mereantur, quod discipuli à Domino meruerunt audire: Iam vos mundi estis, propter sermonem quem locutus sum vobis. Debent etiam verba sancti Evangelij stando, & denudato capite ab omnibus, & sine baculo vel reclinatorio cum reuerentia & tremore audire, quia Dominus nudam & apertam veritatem in Euangelio prædicavit. Vnde male faciunt, qui eo tempore genua flectunt, vel in oratione procumbunt. Dominus enim Iesus Christus dulcissima verba, & melliflua prædicavit, quæ etiam ab extraneis commendata sunt. Vnde legitur in Euangelio Ioannis, quod quidam eius verba audientes dixerunt: Numquam locutus est homo, sicut hic homo loquitur: Et mirabantur de his, quæ procedebant de ore Dei. De mirabilibus autem & de signis, quæ in Evangelij leguntur, statim lecto Euangelio laicis aliquid esset dicendum.

Post hoc sequitur: *Credo in unum Deum*, quia omnia quæ Christus prædicavit, & Evangelistæ scripserunt, firmiter credere debemus. Hanc fidem catholicam Græci Symbolum vocant. Est autem triplex Symbolum à sanctis Patribus editum. Primum videlicet, Credo in Deum, quod ad horas solet dici. * Hoc Symbolum sanctissimi Christi Apostoli per singulas particulas composuerunt, & hanc fidem Apostoli per totum orbem divulgauerunt. Sed sciendum, quod huic fidei catholicæ hæretici fortissime restiterunt impugnantes eam. Sanctissimi autem Episcopi 318. inter quos B. Nicolaus dicitur fuisse, concilio Nicæno habito post tempora Apostolorum anno 320. hanc fidem catholicam ab Apostolis editam diligentissime elucidare curauerunt, & symbolum hoc scilicet Credo in unum Deum, quod in Missa canitur, ediderunt, & in Missa cantari statuerunt. Quod statutum in Concilio Constantinopolitano à multis sanctis Episcopis, inter quos dicitur fuisse B. Augustinus, valde approbatum & firmatum est. Tertium symbolum, quod ad horam primam dicitur, scilicet, *Quicumque vult*, B. Athanasius Alexandrinus Episcopus dinoscitur edidisse. Et hæc dicta de symbolis sufficiant.

CAPUT III.

De Offertorio, & aliis, usque ad canonem Missæ.

Sequitur videre de Offertorio. Dicitur autem offertorium ab offerendo, eo quod populus oblationes ad altare deferens, devotum & fidelem se esse Deo ostendat. Nam sicut sacerdotes solent gaudere, si multi ad offerendum veniant: sic Apostoli gaudebant, quando multi populi se Deo offerebant, & fidei catholicæ obediabant, sicut in actibus Apostolorum legitur. Solet autem sacerdos ante offertorium populum per Dominum vobiscum, salutare, & ad orandum per Oremus

inuitare: quia ordo conueniens est, ut post prædicationem Evangelij iam lecti, sequatur in corde latus, in ore fructus, in opere fides. Præterea & offerenda dicitur, quia Domino sacrificium laudis offertur. Sacerdos enim acceptis oblationibus à populis calicem cum vino & aqua, præparat & hostiam à ministris accipit; post hoc liber canonis, & præfationis ad sinistram partem deferretur, iuxta quæ partem & Euangelium legi solet, sicut superius dictum est: quia gētes doctrinam Christi & Apostolorum, quæ in sinistro cornu altaris figuratæ sunt à Iudæis, & deuotius quam Iudæi susceperunt. Iudæi enim, exceptis paucis, doctrinam Christi repulerunt, & Apostolos de Iudæa eiecerunt. Ita, ut ipsi dicerent Iudæis: Vobis quidem verbum salutis missum est: sed quoniam repulistis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes. Vnde si vnum lumen tantum ad Missam habeatur ante Euangelium, ad sinistram partem altaris ponendum est: quia cereus fidem signat, quia in Christum credimus nos, qui ex gentibus venimus.

His itaque peractis calix cum patena adaptatur, in quo vinum cum aqua limphatur, & cum oblata adhibita super altare eleuatur.

Sciendum quod altare quadrangulum designat crucem Christi quadratam. Calix sepulchrum Domini. Patena lapidem superpositum. Corporale sindonem mundam, in qua inuolutum est corpus Domini. Rotunditas hostiæ Trinitatem, & æternitatem Dei. Rotunditas enim sine caret & initio. Æternitas etiam caret initio, & sine non clauditur, quod in fine collectarum, quando *Per omnia secula* dicitur, declaratur.

Altare quando ab Episcopo consecratur, in quatuor cornibus ad modum crucis oleo perungitur. Et Ecclesia sanguine Christi similiter est petuncta. Vnde cantatur: *De crucis stipite, quem sacer cruor perunxit*, &c. Item altare pannis albis & mundis cooperitur, & crux Christi humanitate eius in ea pendente decoratur. Item in altari sanctorum reliquiæ absconduntur, & in cruce Domini maxima mysteria reperiuntur, videlicet longitudo, latitudo, sublimitas, & profundum.

Quod autem in calice aqua admiscetur vino nunc dicendum est: debet enim in modica quantitate vino admisceri, videlicet ut aqua omnino absorbeatur à vino. Si enim, quod absit, multitudo aquæ in calice misceretur, ita ut aqua vinum vinceret, & eius saporem tolleretur, sacerdos sanguinem Christi non consecraret, & negligentiam magnam committeret. Aqua enim designat populum: Vinum Christi Deitatem. Quando autem aqua admiscetur, populus Christo adunatur. Vnde valde timendum est, ne aqua omittatur, & cauendum ne populus à Christo separetur.

Hostia autem iuxta calicem locatur, quia Christus pro Ecclesia immolatur. Hostia etiam de multis granis conficitur, & cum aqua adunatur, similiter & vinum ex multis racemis liquatur; per quæ datur intelligi, quod Christus cum multis membris per aquæ baptismum sibi coniunctis, vnum corpus efficitur. Vnde dicit Apostolus super hoc verbo: Et erunt duo in carne vna: Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, & in Ecclesia. In festis autem præcipuis, calix & hostia simul & altare, cum thuribulo incensantur. Per quod signatur, quod fidelis populus vna cum sacerdote orationes singulas, vel speciales ad Sanctos facere debent, quorum solemnitatem specialiter peragunt. Sacerdotes enim in solemnitatibus, collectas, præfationes, communicantes in canone, mutare solent: sic & populi circumstantes speciales orationes Deo, & sanctis mittere debent. De his dicitur in persona Ecclesiæ: dirigatur oratio mea, &c.

Deinde præparato calice, & thurificato, sacerdos se humiliter solet in oratione, & inclinare, postea ad populum se vertens, ut pro se oret, silenter petit. Quid autem hoc significet, breuiter videamus. In Euangelio legitur quod ad prædicationem Christi multi conuerterantur ita ut Pharisei dicerent: Ecce mundus totus post eum

A. 13. 8

Altare, calix, patena, corporale, rotunditas hostiæ, quid significet.

Altaris consecratio.

Mixtio aquæ cum vino in calice.

Ephes. 5. 8

P. 140. 8

abiit, & propter resurrectionem Lazari collegerunt A Pharisæi cōcilium, ut non solum Dominum Iesum Christum, sed etiam Lazarum interficerent resuscitatum; propter quod quia Christi nondum aduenerat hora, scilicet usque ad diem palmarum se occultabat, & secreto orabat, & docebat, quod silentium & inclinatio post offertorium significat. Item post diem palmarum discipulos orare hortatur, scilicet ante Parasceue, ne intrent in tentationem: quod orare ante secretam sacerdotis ad populum se vertentis indicat.

Secreta autem occultam orationem significat, in qua sudor sanguineus de corpore eius distillabat. Item Dominus noster Iudæis obiecit, quod occiderunt prophetas, & ad se missos, cum monita sua spernerent, dixit ad eos: Dico vobis, non me videbitis amodo, donec dicatis, Benedictus, qui venit in nomine Domini, &c. & sic ab eis recedens, usque ad præfinitum tempus à patre se occultabat. In die autem palmarum, ut dictum est, se eis humiliter offerebat in asino sedens. Tunc adimpletū est, quod dixerat. Nam pueri Hebræorum cum multa turba, quæ conuenerat ad diem festum Paschæ, clamabant dicentes, Benedictus qui venit. Et Osanna, &c. quæ omnia sacerdotes in Missa repræsentat, quando post secretam, *Per omnia secula* alta voce decantat, & prefationem, & *Sanctum*, usque ad *Osanna in excelsis* in Ecclesia pronunciat.

Sciendum, quod in Præfatione tangitur prærogatiua non paruipendenda. Ecclesia enim militans in terris, petit admitti voces suas cum spiritibus & virtutibus Angelicis in cœlis. Quod utique fit, si iuxta admonitionem sacerdotis corda sursum habemus ad Dominum, non ad terrenum desiderium: quia sine dubio ima summis coniunguntur; scriptum est enim: Vbi fuerit corpus, illic congregabuntur aquilæ, id est, Angeli. Cum quibus nostras voces cum spiritibus & virtutibus Angelicis, in cœlis admitti petimus sine fine dicentes ter: *Sanctus*, quia trinus & vnus est Deus. Et ideo tribus vocibus, *Sanctus* cantamus, quia Deum potentem in cœlo, in inferno, & in terra pronunciamus, ita ut in nomine Domini omne genu flectatur, &c. vel ideo ter, *Sanctus*, cantamus, quasi dicat: Omnipotens Deus Sanctus es, fideles tuos in terra protegens. Sanctus es, Angelos in cœlis, & omnes sanctos inenarrabili gaudio replens, & hi exercitus tanguntur in hoc verbo Sabaoth, quod interpretatur exercitus. Benedictus ergo, qui venit in nomine Dei Patris, & pro salute nostra carnem assumere, & crucem subire dignatus est. *Osanna in excelsis*.

Osanna interpretatur salua, & saluifica; quasi dicat Ecclesia: Qui potens es in excelsis, salua nos Christe existentes in terris. Quod autem *Osanna* bis cantatur, duplex stola vel gloria Sanctorum, scilicet corporis & animæ per hoc insinuat. Hic est notandum, quod in tribus linguis nominatissimis Missa cantatur, scilicet Hebræa, Græca, & Latina, per hoc intelligi datur, quod omnis lingua confitetur, quia Dominus Iesus est in gloria Dei Patris. Hebræa sunt Sabaoth, *Osanna*, Amen, Alleluia, & his similia. Græca sunt, Kyrie eleison, Latina, Euangelia & Epistolæ, & cœtera. Titulus etiam crucis hoc repræsentat, scilicet: Iesus Nazarenus Rex Iudæorum, qui Græce, Hebræice, & Latine scriptus fuit.

Item ante canonem sacerdos digitos lauat, per quod intelligi datur, quod solummodo baptizati interesse debent consecrationi corporis Christi. Caueat autem sacerdos ne digitos lotos, postquam eos lauit & extersit, de cetero disiungat, excepto, quando facit signum crucis super sacrificium salutare, vel quando hostiam tangit. Non enim debet eisdem digitis quidquam nisi hostiam tangere, quousque eos in calice post sumptionem sacramenti lauet.

CAPUT IV.

De totius Canonis Missæ explanatione.

Sequitur videre de canone Missæ, quod diuersi sancti composuerunt. Sed quidem scholasticus Romanæ

Ecclesiæ ad petitionem Apostolici, regulariter eum ordinauit. Nam fortissimam & sanctissimam distinctionem, quam Christus edidit in medio canonis, sicut cor hominis in medio posuit. Cor enim hominis dicitur in medio corporis positum: sic & sacratissima verba, cum quibus sacerdos corpus Christi, & sanguinem conficit in medio canonis reperiuntur, quasi Rege diuino in medio existente, & sancto exercitio circumstante. Multi enim Sancti, scilicet Gelasius, Damasus, Gregorius, Leo, Sergius Papa, & ceteri multi diuersas clausulas apposuerunt. Sed Apostoli solummodo hanc clausulam: *Qui pridie*, cum Pater noster dixerunt, & sic Missam cantauerunt. Canon enim discrete & sub silentio legendus est. Discrete, ut verba canonis, nec nimis velociter syncopeando, vel nimis protrahendo circumstantibus generet tedium. Vnde Ecclesia statuit, ut canon deuote, & sub silentio legatur, quod silentium humilitatem Christi in sua passione indicat, quia coram præside stans, diiudicatus nihil dicebat, & sicut agnus coram tondente, sic non aperuit os suum.

Est autem initium canonis: *Te igitur clementissime Pater*. Vbi notandum est, quod hæc coniunctio *Igitur*, ad Præfationem & ad *Sanctum* refertur, quæ ante canonem cantata sunt; quasi dicat sacerdos in persona Ecclesiæ: Quia admisisti omnipotens Deus, ut te cum sanctis Angelis laudemus, & idem clamemus: Ideo *Clementissime Pater te supplices rogamus ac petimus* per Iesum, *ut*, id est, ut *accepta habeas hæc dona*, id est, benedicas. Sciendum autem, quod diuina prouidentia factum est, ut cano ab hac littera T, inciperet; quæ sui forma signum crucis ostendit in figura. In plerisque sacramentariis, id est, canonum libris, imago crucifixi depingitur, ut non solum intellectus litteræ, verum & aspectus figuræ memoriam Dominicæ passionis inspiret. Littera namque T, mysterium crucis insinuat, dicente Domino per Prophetam: Signa Thau in frontibus virorum dolentium & gementium, ne ab Angelo percutiantur. Et quod in frontibus per confirmationem & vnctionem Dominicæ passionis deuotissime teneamus. Vnde statutum est à sanctis Patribus, ne quisquam sacerdotum in aliquo altari Missam celebraret, nisi ibi imago posita fuerit crucifixi. Quam sacerdos intuens, & brachia extensa in eâ cernens pro populi delictis exorando, brachia sua ad eum extendere admodum crucis nullatenus erubescat. Paulus namque dicit: Mihi absit gloriari nisi in cruce; &c.

Vnde quia de sancta cruce, vel de signis crucis hic mentio habita est, pauca de mysterio crucis hic inferantur. Ipsa namque Crux est imperium super humerum Saluatoris. O signum inestimabile, & sacramentorum vberitate refertum. Crux est lignum vitæ in medio paradisi; quod quatuor Euangeliorum flumina rigant. Crux est charitas, id est, cubitus, in quo consummata est arca, id est, Ecclesia. Crux est ara, super quam Abraham immolauit Isaac filium, id est, pater cœlestis Dominum Iesum Christum. Crux est lignum, quod missum est in Marath, id est, in mundum, & dulcoratæ sunt aquæ legis, quia per crucem discimus inimicos diligere, quod utique legi veteris testamenti contrarium est. Ipsa enim dicit, Odio habebis inimicum tuum, & oculum pro oculo, dentem pro dente. Crux est virga cum qua petra percussa est, id est, Christus, & egressa sunt flumina largissima sanguinis & aquæ, quibus animæ nostræ sanantur & lauantur. Crux est palus, in quo erecto serpente æneo, id est, Christo omnes, qui eum fideliter aspiciunt, liberantur à moribus serpentum ignitorum, id est, diabolorum. Crux est cithara, in qua noster David, id est, Christus psallebat, quando in ea pendeat, & malignorum spirituum impetus à Saule, id est, ab humano genere refrenabat. Crux est duo ligna, quæ colligebat vidua Sareptana, id est, Ecclesia, ut sibi & filio panem faceret, quia in cruce panis, id est, Christus Dominus decoctus est. Crux est lignum Elisæi, ad quod ferrum de profundo natavit, quia per lignum crucis de abyssu mortis sumus extracti, & hoc ab Elisæo caluo habemus, id est, Christo in cruce denudato, vel

Greg. Reg. li. 7. ep. 63. Scholasticum auctorem Canonis Missæ scribit.

Sacri canonis Missæ auctores.

Silentium Missæ, Christi humilitatem refert.

Isa. 53. c

Missæ canon cur a littera T, exordietur.

Exec. 9. b

Coram crucifixi imagine sacrificii peragatur.

Gal. 6. d

Sacræ crucis encomium atque figuræ: Isa. 9. b Gen. 2. b Gen. 6. c Gen. 22.

Exo. 15. f

Exo. 21. e Exo. 17. e

Num. 21. b

1. Reg. 16. d

3. Reg. 17. b

4. Reg. 6. b

in

in monte Caluarie crucifixo. Crux est lignum, de quo dicunt Iudæi per Hieremiam prophetam: Venite, mittamus lignum in panem eius, id est, Christum in cruce interficiamus. Crux est palma quam Christus ascendit, & fructus eius apprehendit, id est, redemptionem nostram. Crux est clavis David, quæ ianuam cœli aperuit, & nos intro misit.

Quod autem tres cruces supra calicem & hostiam per manus sacerdotis signantur, quid significant, videamus. Signant enim tres traditiones, quibus Filius Dei traditus est in mortem. Traditus enim est Filius à Deo patre, sicut dicit Apostolus, Proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum; hoc primum signum signat, ubi dicit, *Hæc dona*. Item tradidit Filius seipsum, de qua traditione dicit Isaias: Tradidit in mortem animam suam, & cum sceleratis reputatus est; & hæc traditio signatur, cum dicitur: *Hæc munera*. Deus enim hoc munus valde libenter acceptat. Item Christus traditus est à Iuda discipulo, & hoc in malo, de qua traditione dicit Matthæus in Euangelio: Qui autem tradidit eum, dedit eis signum, dicens: Quemcumque osculatus, &c. Et hæc traditio significatur in hoc verbo, *Hæc sancta sacrificia illibata*. Quia enim Christus sine peccato natus est, & sine peccato vixit, & innocenter occisus est, ideo eius mors sancta est, licet eum Iudas mala intentione tradiderit. Quod additur, *Sacrificia illibata*, id est, prius non immolata, ad hoc respicit, quia sacerdos novum sacrificium altari posuit, quod adhuc consecrari debet, scilicet panem & vinum; vel *Illibata*, id est, intacta, vel immaculata: & sic refertur ad ipsum Christum, quem peccatum non tetigit, nec scdauit, sicut dicit Apostolus: Qui peccatum non fecit, &c.

Sequitur: *In primis, quæ tibi offerimus pro Ecclesia tua sancta Catholica*. Vtile est valde pro sacrosancta matre Ecclesia orare. Nam qui libenter pro ea orat, omnibus bonis eius particeps fit. Orat autem sacerdos cum circumstantibus, & se petit exaudiri à Patre, per Iesum, id est, propter Iesum Christum Filium suum, ut dictum est; quasi dicat. Si nos propter peccata nostra exaudiri non meremur, saltem propter Filium tuum nos exaudire digneris, ut Ecclesiæ tuæ pacem tribuas, & eam custodias: quia nisi eam custodieris, frustra vigilar, &c. Et pacem non habebit. Digneris etiam eam adunare, quia omne regnum in se diuisum desolabitur, & si tu eam non rexeris, per multa schismata turbabitur.

Sequitur: *Vna cum famulo tuo Papa nostro*. Hic est notandum, quod in omni Missa Apostolici memoria habenda est: quia hoc est in conciliis statutum. Debet autem sacerdos non nominare nomen Apostolici, sed per memoriam nominare.

Sequitur: *Et Antistite nostro*, id est, Episcopo.

Sequitur: *Et rege nostro*, scilicet Romanorum, similiter corde tenus cogitabit. Ecce quam fideliter sacerdos coniunctus Deo in Missa pro Ecclesia catholica, pro iudicio spirituali & sæculari orat.

Sequitur: *Et omnibus orthodoxis, atque catholicis, & Apostolica fidei cultoribus*. Ista clausula intelligitur de omnibus Cardinalibus, Primatibus, Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, Prælatibus, & ceteris Ecclesiæ præpositis, vel sacerdotibus, & eorum subditis, pro quibus in Missa orandum est.

Sequitur: *Memento Domine*, &c. Hic attendendum est, quod in hoc loco sacerdos tenetur orare pro omnibus, quæ ei aliqua beneficia impenderunt.

Sequitur: *Et omnium circumstantium*. Ecce hic sacerdos orat pro circumstantibus, & eos Deo commendat, quasi dicat: O Deus, tu eorum fidem & deuotionem melius nosti, quam ego: ergo corrige in eis, quidquid corrigendum in eis inueneris.

Sequitur: *Qui tibi offerunt*, vique *Deo vino*, quasi dicat sacerdos: Omnipotens Deus hoc sacrificium laudis offerunt tibi circumstantes, & pro quibus orauimus, *Pro se suisque omnibus* vique, *Deo vino, & vero, & reddunt vota sua*. Nota, quod Patrem Domini nostri Iesu Chri-

sti vna cum Spiritu sancto, Deum viuum & verum appellamus, ad differentiam deorum non viuorum, nec verorum, sed idolorum, quibus gentes sacrificabant. Vnde Psalmista: Simulachra gentium, argentum, &c. Et iterum: Os habent & non loquentur; & ideo qui non vident, nec audiunt, quomodo alios exaudire possunt? minime.

Sequitur: *Communicantes*, vique, *Iesu Christi*. Hic extra unitatem Ecclesiæ non est locus offerendi sacrificium, & ideo memoriæ Sanctorum communicamus, quatenus in communione Sanctorum sacrificia offeramus; quasi dicat: Ecclesia militans in terris, & si nos propter peccata nostra non meremur exaudiri, communionem, id est, cœtu Sanctorum, scilicet beatæ Virginis, & Apostolorum, Martyrum, & Sanctorum omnium exaudiri mereamur. Inuocamus enim illos, repellere eos non potes, & quia exauditione digni sunt, & nos vna cum ipsis exaudire digneris. Quare autem commemoratio Confessorum non fit in canone sicut Martyrum, duplex est ratio. Primo, quia martyr Græce dicitur, testis Latine. Martyres autem solummodo in canone positi sunt, quia testes passionis existunt, & pro Christo martyrium pertulerunt. Secunda ratio est, quia canon à beato Gelasio Papa, vel à quodam scholastico, sicut dictum est, editus fuit antequam festa Confessorum celebrarentur. Potest enim sacerdos Missam cantare de confessore, sed ore tenus non nominet eum in canone. Tandem subiungat: *Et omnium Sanctorum tuorum*, &c. quod vbique sacerdos in canone facere potest. Et quoniam multæ filia, id est, animæ Sanctorum congregauerunt diuitias sanctitatis, beata virgo Maria supergressa est vniuersas. Ideo prima in canone ponitur.

Sequitur: *Quorum meritis*, &c. Sicut & Moyse orauit dicens: Memento Domine Abraham, Isaac, & Iacob, quibus iurasti, &c. ac si dicat, facilius me exaudies, quia Sanctorum memoriam me facere iubes. Ecce quomodo in Missa ima summis coniunguntur, & terrestres quodammodo efficiuntur cœlestes, quia militantes in terris, triumphantes Sanctis in cœlis per orationem canonis vniuntur. Vnde sequitur: *Hanc igitur oblationem*, vique ibi: *Diesque nostros in tua pace disponas*, quæ beatus Gregorius dicitur apposuisse, & vere verba satis plana sunt: ideo dimittantur.

Sequitur: *Quam oblationem*, &c. Hic videndum est, quare quinque signa crucis fiant super calicem & hostiam. Sed sciendum est, quod per diuersa & multiplicata signa, quæ in canone sunt, diuersa genera tormentorum, quæ pro nobis sustinuit Christus, designantur. Hæc igitur signa significant, quod Christus in sensibus secundum carnem passus est, ut sensus nostros illuminaret. Passus est enim in visu per velationem, in auditu per derisionem, in gustu per fellis & acetum potationem, in adoratione per stertentium corporum, quando passus est in loco Caluarie, corruptionem, in tactu per clauorum confixionem. Item in tribus signis, quæ in hoc loco cōmuniter super calicem & hostiam fiunt, possunt designari tria genera hominum, quibus Christus venditus est à Iuda, sc. Sacerdotes, Scribæ, & Pharisei. Isti enim Christum emerunt, & eum quasi maledictum & proscriptum traxerunt. Sed Sacerdos è contrario dicit, Christum esse oblationem, *Benedictā*, quia benedictus fructus ventris Mariæ: *Ascriptam*, quia Iesus in scripturis vocibus prophetarum præsignatus, assistit pro nobis faciei diuinæ: *Ratam*, quia regnū eius durat sine fine. Quod autē duæ cruces specialiter super calicem & hostiam fiunt, signat, quod Iudas venditor & quidam emptores, qui ad fidem per penitentiam non redierunt, propter hoc corpus & animam perdiderunt.

In hac autem clausula subsequitur: *Rationabilem, acceptabilem facere digneris*; quasi sacerdos dicat: Iudæi in veteri testamento obtulerunt oblationem irrationabilem, id est, iumenta muta & ratione carentia: sed tu sanctissime, & clementissime Pater facere digneris oblationem nostram rationabilem, ut apud te pro nobis rationem reddat. *Acceptabilem*, quatenus tibi placeat, & nos

Pf. 113. b
Ibidem.

Cūr non fiat
in canone
Missæ con-
fessorum
commemo-
ratio.

Prom. 31. d

Exod. 32. e

Crucis signa-
tur quinque
super cali-
cem & hos-
tiam fiant.

ibi acceptabiles efficiat. Ita ut panis in altari positus fiat nobis *corpus*, quod corpora nostra viuificet, ne æternaliter moriamur, & vinum *sanguis*, qui animas nostras sanctificet, ne perpetue damnemur, & hoc dilecti filij tui Domini nostri Iesu Christi, qui, scilicet Christus, corpus & animam saluare potest.

Sequitur: *Qui pridie, quam pateretur*, hoc est, quinta feria ante Parasceuem, *accepit panem in sanctas*, usque *Benedixit*. Nota quod in hoc loco signum crucis cum verbo sonat. Sciendum autem quod Sancta Trinitas in hoc loco, cum sacerdote panem, & vinum mirabili & occultata, & ineffabili benedictione, his verbis prolatis. *Hoc est corpus*, &c. *Hic est calix*, &c. veraciter benedicit panem & vinum in verum corpus & sanguinem Christi mutando.

Sequitur: *Simili modo*. Postquam autem sacerdos hæc omnia peregit manus ad modum crucis ad utraque cornua altaris extendit passionem Domini repræsentans, & nihilominus per hoc insinuans, quod Christus Dominus pro Iudæis & Gentibus passus est, qui in utrisque cornibus altaris designati sunt, ut dictum est, ita ut ipsi ad viam veritatis redeant, & fidem catholicam imitentur.

Nunc autem videndum est, quare in Missa sacerdos corpus Dominicum in altum leuat, & fidelibus altantibus ostendit. Corpus Domini nostri Iesu Christi multis de causis eleuatur à sacerdote in Missa. Quarum prima & præcipua est ad gratiam Dei patris, quam peccatis nostris perdimus, obtinendam. Solo enim peccato offenditur & irritatur, sicut dicit Psalmista: Irritauerunt Deum in adinventionibus suis. Sacerdos igitur eleuat in altari corpus Christi, quasi dicat: O pater cœlestis peccauimus, & te ad iracundiam prouocauimus. Sed nunc respice in faciem Christi filij tui, quem tibi præsentamus, & te ab ira ad misericordiam prouocamus. Ne ergo auertas faciem tuam à puero tuo, scilicet à filio tuo, sed memento quod dixeris de eodem filio tuo: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Corrige ergo in nobis misericorditer propter eum quidquid inuenieris corrigendum, & conuerte nos ad te, & auerte iram tuam à nobis.

Secunda causa, quare eleuatur, est ad impetrandum & obtinendum omne bonum, quo in præsentī vita & futura necessarij sumus. Bonum igitur, quo in hac vita indigemus, est pax peccatoris, quam nemo nisi à peccato mortali solutus habere potest. Hæc est pax, de qua Christus dixit discipulis: Pacem meam do vobis. Secundum bonum est charitas, & hæc virtus valet ad præsentem & ad futuram vitam. Charitas namque in hac vita hominem dirigit, & ad vitam æternam perducit. Vnde Ioannes dicit: Qui manet in charitate, in Deo manet. Eleuat ergo sacerdos corpus Christi, quasi dicat circumstantibus: Si obtinere vultis, quod cupitis, pacem inter vos habete, & charitate mutua diligite, quia Christus per mortem suam nos Deo & Angelis pacificauit, & per charitatem nobis æterna gaudia comparauit.

Tertio eleuatur corpus Christi, ad remunerandum ius nostrum, quod habemus in cœlo iam in spe, sed tandem habituri sumus in re. Ius nostrum, quod in cœlo habemus, est vita æterna. Vnde Ioannes in suo Evangelio ponit verba Christi, sic dicentis: Ego veni in mundum, ut, omnes imitatores mei, scilicet, vitam habeant in præsentī, & habeant abundantius in futuro. Vnde hoc ius nostrum scriptum est in privilegio nostro, id est, in Christo, & hoc stylo ferreo, quia lancea latus eius apertum est, & pedes & manus clavis confixæ. Vnde eleuat sacerdos corpus Christi in altari, quasi dicat: O vos Angelici spiritus, qui hic præsentēs assistitis, testes sitis, quod vita æterna nostri iuris est, & ad hoc confirmandum eleuamus privilegium nostrum, id est, Christum pro nobis passum.

Quarta ratio est, quia eleuatur corpus Christi ad ostendendam potentiam Dei. Magna enim est potentia Dei, quia ad prolationem istorum verborum: *Hoc est*

corpus meum, panis in corpus Christi transsubstantiatur: hæc est mutatio dexteræ excelsi, & transcendit omnem sensum. Eleuat ergo sacerdos corpus Christi; quasi dicat, Prius vidistis panem in altari, sed modo consecratione peracta, videre verum corpus Christi. Si ergo Deus tam potenter potuit talem mutationem facere, potens est, & nos mutare de culpa ad gratiam, & postmodum ad gloriam.

Quinta ratio, quia eleuatur corpus ad declarandam sapientiam Dei. Mira enim & inenarrabili sapientia se ostendit Christus nobis inuolutum, de qua inuolutione dicit nobis Isaias: Veretū es Deus absconditus, Deus Israel Saluator.

Sciendum in hoc loco, quod Deus & Dominus noster Iesus Christus multis de causis in forma panis se abscondit. Nam si in altari sic appareret sicut est, vel sicut in cruce corpus eius distensum est, multi eum sumere tererentur, & irent retrorsum, iuxta quod in Euangelio dictum est: Multi enim discipulorum, nouorum Christianorum, cum audissent, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, ex hoc territi abierunt retrorsum, & iam cum illo non ambulabant. Putabant enim, quod deberent eum per membra secando discerpere, & sic manducare, quod utique humanæ fragilitati fuisset horribile. Sed ipse in cœna corpus & sanguinem suum sub visibili specie velauit, & populis manducandum tradidit. Aliæ adhuc sunt rationes, quare velatur, quas prætermitto.

Sexto eleuatur corpus Christi in altari, ad ostendendam eius largitatem. Quæ enim maior largitas, quam ut homo manducet panem Angelorum? Eleuat ergo sacerdos corpus Christi in altari, quasi dicat: O fideles Christi gaudere, & aspiciate. Hæc est enim cœlestis præbenda Angelorum, quam nobis transmisit largissimus Rex cœlorum, ut omni gratia & benedictione repleamini, & hoc tangitur ibi, *Ut quotquot ex hac altaris participatione*, usque ibi, *Omni benedictione cœlesti & gratia repleamur*. Sed vix illi, qui corpus Domini, hanc scilicet sacratissimam præbendam, sumere non curat, & se ab eo alienat, de quo dicit Elisæus propheta in libro Regū: Videbis, & non gustabis. Multi namque vident corpus Christi, sed heu non gustant, & se per peccata grauia ab eo alienant.

Septimo eleuatur corpus Christi, ad ostendendam bonitatem Christi. Quæ enim maior bonitas, quam quod Christus dignatur captiuus esse in altari? Vnde de ipso dicit in persona Hieremiæ Prophetæ: Ecce ego in manibus vestris sum, quod bonum & rectum est in oculis vestris facite mihi. Nota quod dum aliquis dux propter suos captiuus tenetur, non dimittitur nisi det magnam pecuniam: sic nec nos Christum captiuum dimitte debemus, nisi remissionem peccatorum nobis tribuat, & regnum cœleste ab eo accipiamus. Eleuat ergo sacerdos corpus Christi in altari, quasi dicat: Ecce quem totus mundus capere non potest, captiuus noster est, ergo eum non dimittamus, nisi quod petimus, prius obtineamus.

Octauo eleuatur corpus Christi ad lætificandam Ecclesiam sanctam per vexillum exercitus. Vnde omnes, qui sub vexillo illo militant, gaudium & fortitudinem accipiant. In pugna enim & militia omnes sumus. Vnde Iob: Militia est vita hominis. Eleuat ergo Sacerdos corpus Christi in altari, quasi electis dicat: Nolite timere, secute pugnate. Ecce vexillum nostrum, quod propter nos in cruce rubricatum est & depictum. Ecce Dominus Iesus in medio nostri est.

Nono eleuatur, ad Christum imitandum & sequendum. Vnde ut peccatores eum sequi velint, & non desperent de spe veniæ, Christus filius Dei, patri latus præsentat, ut vulnere cicatrices ostendant. Vnde Bernardus: Securus habemus ad Deum accessum, filius ostendit vulnera, mater vbera, &c. Eleuat ergo Sacerdos corpus Christi, ac si peccatoribus & ceteris Christianis dicat: Ecce filius Dei, qui pro nobis extensus, & eleuatus est in patibulo crucis sequimini eum, ut saltem aliquid

Luc. 22.6

Isaia 45.2

Ve quid Dominus in Sacramento sub speciebus lateat. Ioan. 6.8

Multis de causis corpus Christi in Missa eleuatur.

Ps. 105.6

Mat. 3. d. 17. a

Ioan. 14. d

2. Ioan. 4. c

Ioan. 10. b

4. Reg. 7. d

Hier. 26. d

Iob 7. a

pro

pro eo patiamini, quia tanta pro nobis passus est. Vnde Petrus in epistola: Christus pro nobis passus est. Ergo à nobis compatiendum est ei, ita ut passionis eius beneficium nunquam obliuiscamur.

Propter quod in canone subditur: *Vnde & memores, usque, Beata passionis.* In hoc loco recolitur memoria Dominicæ passionis, Resurrectionis, & Ascensionis. Nam per quinque signa, quæ hic fiunt, designantur quinque vulnera Christi, scilicet duo in manibus, duo in pedibus, & vnum in latere. Quod autem tria signa super calicem & hostiam communiter fiunt; in hoc intelligi datur, quia passio Christi vulnerat charitatem, Resurrectio roborat fidem, Ascensio lætificat spem. Hæc in littera tanguntur, quando dicitur: *Passionis, Resurrectionis, & Ascensionis.* Duo autem signa sequentia, quæ super corpus Christi, & sanguinem fiunt, designant iustorum corporis & animæ immortalitatem. Sancti namque & iusti qui in vulneribus Christi nidificant, efficiuntur puri, siue immaculati, & vitam æternam possidentes, & salutem perpetuam corporis & animæ consequentes. Nam & hæc in verbis canonis tanguntur, quæ de Christo sic pronunciantur: *Hostiam puram*, quoad primum. *Hostiam sanctam*, quoad secundum. *Hostiam immaculatam*, quoad tertium. *Panem sanctum vite æternæ*, quoad quartum. *Et calicem salutis perpetuæ*. Quoad quintum est enim Christus hostia pura, electos suos purificans, hostia sancta, dilectos suos sanctificans, hostia immaculata, maculas nostras purgans, panis vite æternæ, Angelos, & homines reficiens, & calice sui præclari sanguinis inebrians, & perfundens.

Sequitur, *Supra; propitio, usque, Immaculatam hostiam.*

Nota, quod in hoc loco tres Sancti veteris testamenti nominantur, Abel, Abraham, Melchisedech, qui figuram passionis Christi, imo & cœnæ eius sanctissimæ proprie repræsentant. Abel enim obtulit munera de primogenitis gregum, & Christus primogenitum obtulit in multis fratribus, agnum immaculatum Deo patri, de quo agno dixit Ioannes Baptista: Ecce agnus Dei, &c. Item Abel à fratre suo Cain innocenter occiditur, & Christus à fratribus suis Iudæis, scilicet malis permittitur, & necatur. Abraham obediuit Deo ad immolandum filium, Christus factus est obediens Patri usque ad mortem, & in manus Patris tradidit spiritum. Melchisedech obtulit panem & vinum. Erat enim sacerdos Dei altissimi: Et Christus in altari sub specie panis & vini, corpus & sanguinem suum offert Deo Patri pro nobis, ipsum nobis pacificans. Nam Melchisedech fuit rex Salem, id est, pacis. Christus autem dicitur in hoc loco Abel, ratione innocentie, Abraham, ratione obedientie, Melchisedech, ratione clementie, & sanctitatis eximie.

Vnde sequitur: *Sanctum sacrificium, immaculatam hostiam.* Hæc verba Leo Papa canoni addidisse legitur: *supplices te rogamus.* In hoc loco inclinatio Sacerdotis signat inclinationem Christi; quando inclinato capite tradidit spiritum. Debet ergo fideles in hoc loco cum sacerdote fidelissime se humiliare, & Deo animas suas per intima suspiria commendare. Nam in hac clausula, quam Leo Papa magnus composuit, usque ad *Memento*; tam profunda & inscrutabilia posita sunt verba, ut de eis beatus Gregorius, quasi de re ineffabili penitus locutus sit. Dicit enim sic: *Iube hæc perferri, &c.* Quis fidelium dubium habere possit in ipsa immolationis hora, ad sacerdotis vocem cælos aperiri, Angelorum choros interesse, ima summis sociari, terrena cælestibus iungi, vnumque ex visibilibus & inuisibilibus fieri? Item alibi: Vno eodemque tempore ac momento, & in cælum rapitur ministerio Angelorum ad associandum corpus Christi; & ante oculos sacerdotis in altari videtur. Hucusque Gregorius Magnus. Saluo tamen occulto cælestis oraculi Ecclesiæ sacramento, possunt hæc verba simplicius intelligi, *Iube hæc*, id est vota fidelium, supplicationes, & preces perferri per manum sancti Angeli tui, &c. Si enim Tobia orante Angelus preces eius obtulit Deo; quanto magis quando Christus cum sacerdote orat, & preces

& oblationes populi offeruntur in cælum, imo ipse Christus magni consilij Angelus preces Ecclesiæ in Missa Deo Patri offert, & gratiam refert. Vnde Ambrosius: Non dubites, inquit, assistere Angelos, quando Christus assistit immolatus.

Sequitur: *In sublime altare tuum*, hoc intelligitur esse sancta Trinitas, de quo legitur: Non ascendes per gradus ad altare meum, quod est dicere: Aequalitatem Trinitatis crede, non descensionem, vel ascensionem, sicut fit in gradu. Quidam hæretici putant Patrem maiorem Filio, & hi conantur ascendere ad altare, sed repelluntur à Filio, qui dicit: Ego & Pater vnum sumus. Quidam etiam hæretici de hoc altari conantur descendere, putantes Spiritum sanctum minorem esse Filio, & Patre, & hi reuerberantur à Patre, & Filio in sacra scriptura, quæ dicit: Spiritus ubi vult spirat. Et Ioannes dicit: Spiritus est Deus: & idem dicitur in Symbolo Athanasij: Qualis Pater, talis Filius, talis Spiritus sanctus.

In conspectu diuinæ maiestatis tue. Altare Sanctæ Trinitatis dicitur sublime, i. inaccessibile puro homini, vel incomprehensibile. Sed sacrificium altaris, sc. hostia salutaris Dominus noster Iesus Christus per mortem ad hoc altare coæternus Patri, introiit semel æterna redemptione inuenta, sicut dicit Apostolus, & apparuit vultui Dei pro nobis in conspectu diuinæ maiestatis ipsius Patris, *Vei*, i. quatenus, vel ut qui, *Ex hac altaris participatione*, o sancte Pater, *sacro sanctum filij tui corpus, & sanguinem sumpserimus*, digni sicut decet communicando, *omni benedictione cælesti, & gratia repleamur per eundem Dominum nostrum Iesum Christum.* In his tribus signis

intelligi datur, quod necesse habemus, ut Dominus Deus distribuatur corporibus castitatem, quod in primo signo intelligitur, ubi dicitur, *& sanguinem sumpserimus.* Iustus enim, ut Habacuc ait, ex fide viuit, & anima hominis in sanguine est, sicut dicit Moyses. Item necesse habemus, ut Deus tribuat nobis cognitionem puram, quod in tertio signo intelligitur, quia facie tenus super caput & pectus imprimitur, ubi cogitationum sedes est. Ergo si seruauerimus & amauerimus corporis castitatem, animarum puritatem, benedictione & gratia in cælis merebimur relperiri. Item inclinatio sacerdotis in hoc loco inclinationem capitis Christi in morte signat ut dictum est. Inclinato enim capite tradidit spiritum, & tale fecit testamentum secundum Ambrosium qui dicit, quod auctor pietatis in cruce pendens, in singularibus negotiis pietatis officia diuidebat, persecutionem Apostolis, pacem discipulis, corpus Iudæis, Patri spiritum, virgini paronymum, latroni Paradisum, Christianis pœnitentibus crucem commendat. Ergo tollamus crucem eius, quod in duobus signis, quæ super corpus & sanguinem fiunt, intelligitur, quia per mortem eius à duplici morte, scilicet corporis & animæ liberamur: si tamen confessionem eius in mente seruamus, quod in tertio signo exprimitur.

Nam si compatimur, & conregnabimus, sicut dicit Paulus. Item in tribus signis quæ in hoc loco fiunt, quidam diuersas passionis Christi intelligi volunt corporis, & per flagella dissecationem quoad primum, sanguinis effusionem quoad secundum, faciei velationem quoad tertium. Vnde sicut Christus per passionem suam de hoc mundo transiit, patri spiritum commendauit; sic & nos spiritus fidelium defunctorum de hoc mundo per mortem migrantium, & in fide catholica decedentium, omnipotenti Deo commendamus, propter quod subditur.

Memento Domine, &c. Attendendum est, quod pia mater Ecclesia non solum pro viuis, sed etiam pro defunctis in persona sacerdotis fideliter intercedit, certissime credens, quod pretiosus sanguis Christi non solum pro viuis, sed etiam pro mortuis ad redemptionem proferat & liberationem à pœnis illis duntaxat. *Qui nos præcesserunt cum signo fidei*, id est, charitate. In quo fideles ab infidelibus discernuntur. De hac liberatione dicit Prophetia ad Christum: Et tu in sanguine testamenti tui, extraxisti viuos tuos de lacu inferiori, in quo non erat aqua,

Amb. l. i. in Luc. c. i. longe ante med. t. 3. Exod. 20. 9

Ioan. 10. d

Ioan. 4. d

Hebr. 9. c

Hab. 2. d
Leu. 17. d

Ioan. 19. f.

1. Tim. 2. d

Zach. 9. c

Pro damna-
tis orandum
non est.
Aug. simile
quid habet
lib. 21. de
ciui. Dei cap.
24. ante me-
dium tom. 5.

Pro parenti-
bus primo
orandum est.

Apoc. 14. c.

Pf. 55. c.

Luc. 2. c.

1. Ioan. 1. c.

Job. 14. a
Ec. LXX.
Sive mortali-
bus viuere
poteſt homo.
ſine veniali-
bus minime.

Luc. 23. f

Ibidem.

Chryſ. hom. de
latrone &
hom. ſeq. de
cruce & la-
trone tom. 6.

Luc. 23. f

Apoc. 21. g

Stephanus
virgo fuit.
Gen. 48. d

ſcilicet de inferno ſuperiori. Non eſt autem orandum pro eis, qui ſunt in inferno inferiori, quia ibi nulla eſt redemptio, & quos pro certo damnatos ſcimus, quia vt dicit Auguſtinus: Si ſcirem patrem meum eſſe in inferno, vbi nulla eſt redemptio, non plus orarem pro eo quam pro diabolo. Orandum eſt ergo pro fidelibus defunctis, *Qui dormiunt in ſomno pacis*, id eſt, nulla hæreſi vel diſcordia, vel impœnitentia, ab vnitate Eccleſiæ ſegregati, licet forte aliqua cremabilia vel correptione digna detulerint de hoc mundo. Et ſacerdos debet primo orare pro patre & matre, poſtea pro ſibi commiſſis, non tamen nomine tenus, ſicut ſupra dictum eſt, ſed memoriter, &c.

Sequitur: *Omnibus in Chriſto quieſcentibus*, &c. Illi enim mortui in Chriſto requieſcunt, qui in Chriſto moriuntur, ſicut in Apocalypſi legitur.

Sequitur: *Locum refrigerij*, in quo Lazarus Euangelicus habitabat, *lucis*, ſcilicet Chriſti, qui eſt lux mundi. Ipſe enim eſt lumen viuientium. Vnde Pſalmiſta: Vt placeam coram Deo in lumine viuientium, & *pacis*, de qua pace dixit Simeon: Nunc dimittis, vſque in pace, vt indulgeas per Chriſtum Dominum noſtrum. Qui enim indulgentiam, & miſericordiam quaerit, iudicem placat & vincit.

Sequitur: *Nobis quoque peccatoribus*, quaſi dicat: Sicut dixit Ioannes Apoſtolus: Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Et: Non eſt homo, qui non peccet, licet infans vnus diei ſuper terram. Multi namque ex miſericordia Dei ſine peccatis mortalibus viuere poſſunt, ſed ſine venialibus raro.

Sequitur: *De multitudine miſerationum tuarum ſperantibus*. Si enim latro in cruce pendens contritus & confitens veniam meruit, quare non merebitur Chriſtianus miſericordiam, & veniam peccatorum, contritus & confeſſus? Vnde & vocis expreſſio, & cordis tunſio manu dextera contritionem & confeſſionem latronis in cruce pendentiſ ad dexterum latus Chriſti designat. Ipſe enim contrito corde confeſſus eſt, & ſocio ſuo in ſiniſtro latere pendenti dixit: Nos quidem digna factis recipimus, &c. Et reſpondit Dominus: Amen dico tibi, hodie mecum eris in Paradifo.

Vnde ſequitur: *Partem aliquam & ſocietatem*, &c. Ioannes Chryſoſtomus dicit, quod latro qui in cruce Deum confeſſus eſt, omnes ſanctos in regno præuenit. Nec mirum, ipſe enim Dominum in cœlo regnare confitebatur, qui ab Apoſtolo Petro in terra negabatur, per quod intelligi datur, quod ſeruenter pœnitentes interdum tepidos Sanctos in regno præueniunt. Beata Virgo & Apoſtoli adhuc in terra fuerunt. Sanctus Ioannes Baptiſta, & alij Patriarchæ & Prophetæ adhuc in limbo detinebantur, quando dictum eſt latroni: Hodie mecum eris in Paradifo, & id eſt, eris in gaudio, quia vbi Chriſtus eſt, ibi gaudium eſt, & Paradifus, & lux, & pax, & iucunditas. Ipſe enim Chriſtus eſt lux vera, &c. Chriſtus etiam cœlum illuminat ſicut de ſuperna Hieruſalem dicitur in Apocalypſi: Ipſe enim Agnus, id eſt, Chriſtus, illuminat eam, & Sanctis gaudium infundit. Vnde: Gaudent in cœlis animæ Sactorum, qui Chriſti veſtigia ſunt ſecuti, quia ſequuntur Agnum quocumque ierit. De hac ſocietate in hoc loco dicitur: *Societatem donare digneris cum tuis ſanctis Apoſtolis, & Martyribus*. Quidam dicunt hic intelligi Ioannem Baptiſtam. Expoſitores autem Ioannem Euangeliftam. Licet enim in principio canonis ſit cum ceteris Apoſtolis nominatus, nominatur tamen hic, quia duplici priuilegio gaudet, ſcilicet, Apoſtolatus veſtigio, & virginitatis. Amoris Chriſti priuilegio, merito ſecundum locum ſortitur in canone, & cum Stephano qui etiam virgo & martyr fuit. In veteri enim teſtamento Iacob Patriarcha dilexit Ioseph plus ceteris filiis, eique duplicem hæreditatem tribuit quam tulit in arcu, & gladio de Amorrhæorum populo. Et Chriſtus huic diſcipulo & chariſſimo filio duplicem hereditatem, & honorem tribuit vt ſupra. Notandum, quod ſancta Fœ-

licitas vidua martyr, in hoc loco canonis, ſanctis virginibus anteponitur & præfertur. Et licet hoc forte ratione antiquitatis ſit factum, ita vt priuilegio virginitatis non derogeretur: tamen ſecundum Auguſtinum, in hoc loco datur intelligi quod ſeruantes, & vere pœnitentes virginibus, & adioſas, & acedioſas exercitiis diuinis præire conantur. Vnde ſequitur: *Intra quorum conſortium*, &c. *per Chriſtum Dominum noſtrum*. Qui enim veniam deſiderat, iram iudicis placat, & miſericordiam prouocat: propter quod quidam pœnitens dixit: Miſerere mei Deus ſecundum magnam miſericordiam tuam. Virginitas autem ſi humilitatem cuſtodiat, & ſeruorem deuotionis habeat, magna meretur priuilegia, & prærogatiuas gratiarum. Virginibus namque, & martyribus, & prædicatoribus fidei Chriſtianæ aureola in cœleſti patria reſeruatur. Hæc enim tria genera Sanctorum in hoc loco canonis inueniuntur: *Intra quorum*, vſque ad *Chriſtum Dominum noſtrum*, per quem ſcilicet Chriſtum, *hæc omnia*, ſcilicet Pater cœli, *bona creas*. Licet enim Deus Pater in principio, id eſt, in filio creauit cœlum & terram, & omnem ornatum eorum, & cuncta quæ fecerat, erant valde bona; tamen ſemper eadem bona creat renouando, quoad vinum & panem, & quæ in altari offerri debent. Vnde non ſolum à ſacerdote, ſed etiam à ſancta Trinitate benedicuntur & conſecrantur, & in corpus Chriſti, & ſanguinem tranſubſtantiando viuificantur, ſicut patet in verbis, quæ ſequuntur: *Sanctificas, viuificas, benedicis*. In his tribus ſignis notantur tres dies, quibus Dominus erat in ſepulchro, & requieuit ab omni opere ſuo, quod patrarat. Niſi enim granum frumenti, id eſt, Chriſtus Dominus noſter cadens in terram, &c. ſed quia granum mortuum eſt, & in terra ſepultum, denuo reuixit, & pullulauit, & fructum multum attulit in electis. Nam ſepultura terram ſanctificauit, à morte reſurgens mortuos viuificauit, & benedicendo panem cœleſtem viuus multiplicauit. Hæc in tribus verbis prædictis tanguntur, ſcilicet, *Sanctificas* quoad primum, *Viuificas* quoad ſecundum, *Benedicis* quoad tertium. Vnde ſequitur: *Et præſtas nobis*, ſubintelligitur ſanctificationem, vt ſcilicet per corpus Filij tui ſanctificemur: hanc viuificationem, vt per ſanguinem ipſius viuificemur: hanc benedictionem, vt ea digne ſumendo à te benedicamur. Et ex hoc eſt tibi Deo Patri omnipotenti, omnis honor & gloria in vnitate Spiritus ſancti. Sciendum, quod in hoc loco in tribus ſignis notantur tria, propter quæ Chriſtus voluit tres eſſe dies ſuæ ſepulturæ, ſcilicet, quæ ſunt in Cœlo reſtauraturus, & quæ in terra reparaturus, & quæ apud inferos redempturus. Vel in tribus ſignis huius loci intelligitur ſancta Trinitas, ſicut patet in littera. In Patre quidem notatur auctoritas. In Filio æqualitas. In Spiritu ſancto communitas.

Quod autem corpus Chriſti ſupra calicem in ipſa hora leuatur, & cum ipſo calix ſignatur, per hoc intelligi datur, quod mors à Chriſto ſuperatur, vita reparatur, & gloria datur, de hoc patet in verbis canonis: *Per ipſum, & cum ipſo, & in ipſo*. Nota, quod in hoc loco Miſſa correſpondet omnibus horis canonicis, quia omnia quæ Chriſtus paſſus eſt in ea repræſentantur, & memorantur. Chriſtus namque in matutinis paſſus eſt traditionem, conſpunctionem, alaparum caſiones, tandem à mortuis reſurrexit. Hora prima coram Pilato deriſiones, inſultationes. Hora tertia, &c. ſicut in patris ſapientia plenius continetur. De iſtis ſeptem horis dicit Pſalmiſta: *Septies in die laudem dixi tibi*, &c. Iſte ſeptenarius numerus ſignari poteſt, in ſeptem ſignis crucis quæ in hoc loco ſunt cum dicitur: *Sanctificas, viuificas, benedicis, per ipſum, & cum ipſo, & in ipſo, &c.* Nam qui Deum deuote laudant, ſeptem donis Spiritus ſancti replentur, & per Patrem, & Filium, ſanctificantur, viuificantur, & benedicuntur. Quod autem vltimum ſignum iuxta labium calicis ſit, cum dicitur: *In vnitate Spiritus ſancti*, designat, quod qui adhæret Deo vnus Spiritus cum eo efficitur, ſicut dicit Apoſtolus.

Aug. de vir-
ginitate ſan-
ctæ. c. 45. to. 6.

Pf. 50. a

Gen. 1.

Ioan. 12. d

Pſal. 118. x

1. Cor. 6. d.

Sequitur:

Sequitur: *Per omnia secula seculorum*, quod alta voce pronuntiatur, & corpus Domini super calicem, & cum calice leuatur, per quod intelligi datur, quod tristitia Apostolorum de passione Domini ab eorum cordibus ipso renouante fugabatur, & gaudium resurrectionis annunciabatur.

Sequitur: *Oremus*, ut sic adiuuante Domino à morte peccati resurgamus, in eadem iterum non cadamus, quia Christus resurgens ex mortuis iam non moritur, &c. & idcirco peccatum non dominetur nobis. Nam qui facit peccatum, teste Apostolo, seruus est peccati, fugiamus ergo tam horribilem dominum, & ad misericordem Dominum, & pietatis & dulcedinis reuertamur. Nam & pater omnium non dignatur appellari, quia pater misericordiarum, & Deus torius consolationis est, reuera enim ut Deum patrem nostrum nominare valeamus, diuina informati sumus institutione. Filius enim, qui dicitur coequalis Patri, hoc nos docuit, & sic frater noster instituit. Ipse namque est Filius Dei per naturam, nos filij ipsius per gratiam. Ergo, Pater noster qui es in celis, &c. Petimus ergo panem nostrum, & respondent clerici circumstantes. Amen, quod secundum Hieronymum, Hebræum est, & sonat, ut vere, & fideliter fiat, quasi dicat Ecclesia astanti sacerdoti in Missa: O reuerende sacerdos, quidquid in hac oratione petisti, & optasti, in te & in nobis, veraciter & fideliter fiat & compleatur.

Sequitur: *Liberanos quasumus Domine ab omnibus malis præteritis, præsentibus, & futuris*, ut tui auxilio & te miserante, præterita mala deleantur, præsentia vincantur, futura præcaueantur.

Et intercedente Beata & gloriosa Virgine semper Dei genitrice Maria, usque, *Per eundem Dominum nostrum*, &c. In hoc loco canonis tertio fit commemoratio Sanctorum. In hac oratione omnes Sancti comprehenduntur, & includuntur, quando Beata Dei genitricis, & Sanctorum Apostolorum Petri, & Pauli, & Andreæ nomina recitantur. Omnes enim Sancti, aut per castitatem, aut virtutum firmitatem, aut per humilitatem, aut per virilitatem pugnae pro iustitia regna celorum adepti sunt. Vnde in Beata Maria Virgine designatur castitas: in beato Petro, virtutum firmitas: in sancto Paulo, humilitas: in Andrea virilitas pugnae pro iustitia usque ad mortem.

Sequitur: *Da propitiū pacem, &c.* Orat sacerdos cum collecta pro pace, & hoc ipsum beatus Paulus instituit fieri, sic dicendo: Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus, pro Regibus, & his qui in sublimitate constituti sunt, ut quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate. Orat ergo Ecclesia pro pace temporali, ne impediatur, vel retrahatur à pace spirituali.

Sequitur: *Ut opē misericordia tua adiuti*, quantum ad interiorē, & exteriorē religionem pertinet, à peccato sumus semper liberi, & ab omni perturbatione securi. Perturbamur enim si peccatis mortalibus grauamur, & obcecatur cor humanum: perturbamur quando nostro arbitrio relinquimur, & à nobis diuina gratia subtrahitur & elongatur, quod, ne fiat, sacerdos per eundem, id est, propter eundem Dominum nostrum Iesum Christum Patris Filium orat.

Sed antequam sacerdos in hoc loco per eundem Dominum incipiat, calicem discooperit, & corpus Domini super calicem leuans, diuidit in tres partes, vnam partem in calicem mittens, duas extra seruans, & antequam vnam partem in calicem mittat, alta voce: *Pax Domini* pronuntiat. Tria quoque signa crucis, cum corpore Christi in calice signat. Et quid hoc significet breuiter videamus. Et primo quare hostia diuiditur in tres partes, quam causam Sergius Papa determinat, sic: Triforine est corpus Christi. Pars hostiæ in calicem missa, corpus Christi, quod à mortuis resurrexit & animæ vnitum est, monstrat. Pars comesta ambulans adhuc

A super terram. Pars in altari usque ad finem remanens, membra Christi esse corpora Sanctorum, usque ad finem mundi in sepulchris quiescentia designat. Diuiditur autem sub forma panis in Altari corporis Christi species non essentia, deitate in sua vnione permanente, quæ diuidi non potest. Sed in qua re fiat corporis Christi diuisio, vel fractio ostendit Augustinus, dicens: Quando Christus manducatur, reficit non deficit. Nam & Christus carnalem sensum discipulorum redarguit, qui putabant eius carnem sicut aliam diuidendam in partes, & in morsus lacerandam. Diuiditur autem forma, vel species. Consecratione namque perfecta corpus Christi sub accidentibus panis velatur, quæ accidentia sunt color, sapor, qualitas, quantitas, & forma. Substantia namque panis, & vini in consecratione per verba Christi refecatur; sed accidentia remanent. Nam si accidentia auferrentur, sacerdos Missam non perficeret, sed terreretur. Vnde in hoc fragilitati humanæ consultatur. Possunt ergo in tribus partibus Eucharistiæ tres substantiæ in Christo signari, scilicet Deitas, corpus, & anima. Quod autem vna particula in calicem mittitur, per hoc intelligi datur, quod caro Christi in passione mortua est: & anima immortalis, & Deitas impassibilis & hoc duæ particule extra calicem seruatae representant.

Item in tribus partibus Eucharistiæ potest Sancta Trinitas designari. Quod igitur, particula in calicem mittitur, duabus extra remanentibus, figurat, quod licet indiuisibilia sint opera Trinitatis: tamen secundum Augustinum ad solum Christum pertinet caro, ergo pars in calicem missa, incarnatum & passum solum Christum Dei filium designat. Duæ vero partes extra calicem seruatae, immunitatem carnis, Patris & Spiritus sancti figurant. Non enim pater vel Spiritus sanctus est incarnatus vel passus, ut dicit Augustinus, sed incarnatio ad solum Christum pertinet. Quod autem indiuisibilia sanctæ Trinitatis sint opera, sacerdos innuit, cum hostiam diuidit, dicens namque ad Patrem. *Per eundem Dominum nostrum Iesum Christum*, usque, *qui tecum viuisti & regnasti*, vnam fractionem facit, ac si diceret, diuidere videor indiuisibilem, & si Christus mortuus est ex humilitate, viuunt tamen ex virtute Diuinitatis, in qua semper cum Patre existens nunquam recessit à Patre. Cum vero dicit: *In unitate Spiritus sancti*, hanc Eucharistiæ facit fractionem, ac si diceret, licet Spiritus sanctus obumbrasse virgini legatur in conceptione Filij, tamen à Patre æternaliter procedens Spiritus sanctus, Patrem & Filium nunquam deseruit, sed sancta Trinitas indiuisa permanet. Per omnia secula seculorum.

Item Eucharistia in tres partes diuiditur, in hoc tres partes corporis Christi, quod est Ecclesia, figurantur, scilicet caput cum membris. Vna pars est ipsum caput, scilicet Christus primitiæ dormientium. Altera pars animæ Sanctorum in cælo triumphantium. Tertia pars in terra militantium. Quod autem duæ partes seorsum extra calicem seruantur, per hoc intelligi datur, quod Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi vltra, &c. nec his qui cum ipso sunt sanctis. Vnde in Apocalypsi legitur: Non esurient neque sitient amplius, &c. Tertia vero pars in calicem ponitur, & signat eos qui adhuc in pugna, vel militia passionis huiusmodi existunt.

Item Eucharistia in tres partes diuisa, tres ordines Ecclesiæ significat, scilicet virginum, viduarum, & coniugatorum. Duæ ergo partes extra calicem seruatae, cælibatū & sanctimoniam virginum & viduarum representant. Nam secundum Apostolum, Virgo & innupta cogitat, quæ Domini sunt. Tertia vero pars in calicem missa statim coniugatorum, & passionem designat. Vnde ipse Apostolus dicit: Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, id est, de passionibus diuersis coniugatorum, tam in rebus quam in aliis. Dicit enim: Tribulationem autem carnis habebunt huiusmodi, id est, coniugati. Offertur autem hostia Christi in altari, ut virgines & vidua

Referuntur
hæc ex Aug.
in serm.
quodam de
verb. Euang.
de cons. dist. 2.
cap. Inuitas.

Aug. lib. de
Ecclesiast.
dogm. cap. 2.

Rom. 6. b

Apoc. 7. d

1. Cor. 7. f

Ibidem.

De cons. d. 2.
c. Triforme.

in

in sanctorum perseverent, & pro adiutorio coniugatorum, ne tribulationibus huius mundi positi desperent.

Item Eucharistia in tres partes diuiditur & offertur ad tres designata in his versibus.

Corporis in partes Christi diuisio fit tres.

Tincta datur viuis, sed pars non tincta supernis.

Est donanda reis, tertia pars iustificandis.

Isti versus sic intelliguntur. Prima pars missæ in calicem offertur pro viuis Christianis, qui in miseriis, & pressuris huius mundi affliguntur & patiuntur, quatenus Deus mitigare dignetur afflictiones eorum. Altera pars extra calicem reservata, offertur ad laudem, & ad gloriam Sanctorum, qui iam triumphanti in cælo in regno cælorum. Tertia pars offertur pro his, qui sunt in purgatorio, ut à poenis citius liberentur & absoluantur, quatenus & ipsæ animæ in sinu Abraham, hoc est, in gaudio & refrigerio assumantur, & gloria sicut cæteri Sancti perfuantur.

Sequitur antequam tertiam particulam in calicem mittat, *Pax Domini* alta voce pronunciatum, per quod datur intelligi, quod Christus à mortuis resurgens triplicem pacem discipulis annunciauit scilicet pacem temporis, pectoris, & æternitatis. Hæc pacis tria genera designata sunt in tribus signis crucis, quæ sacerdos facit cum corpore Christi inter calicem, dicens: *Pax Domini sit semper, &c.* & respondet chorus: *Et cum spiritu tuo*, quasi dicat: Tu nobis pacem optas, & eadem pax cum spiritu tuo maneat, quatenus totus in spiritu mysteriis diuinis insistas, & spirituali gaudio plenus fias. Hæc triplex pax in tribus osculis designatur, quia sacerdos altare tribus vicibus osculatur, scilicet in principio Missæ, in medio, & in fine. Nam cum Christus nasceretur, in principio temporis pacem secum attulit, ut ad edictum vnius hominis describeretur vniuersus orbis. Hæc pax designatur in primo osculo, quod in initio Missæ sacerdos altari imprimit. Secunda pax est pectoris, & signatur in secundo osculo, quod sacerdos facit in canone, quando dicit: *Supplices te rogamus*. Christus namque cum mortem pro nobis pertulit, nos Deo, & Angelis pacificauit, & pacem pectoris nobis donauit. Et ad hanc pacem confirmandam, pectus & latus cum lancea aperiri voluit, & ad pacem sui cordis nos intromisit. Tertia pax æternitatis figurata est in ultimo osculo altaris. Christus namque consummatis omnibus, quæ de eo scripta fuerunt in lege & prophetis, post in cælum ascendens, Patri nos reconciliauit, sic & Missa peracta pacem æternitatis nobis parauit.

Sed norandum, quod à dominica oratione vsque ad finem Missæ interdum silentium celebratur, & interdum à sacerdote cantus, vel à clero alta voce inchoatur, per hoc intelligi datur, quod Christus resurgens ex mortuis, interdum silentium mæoris à cordibus discipulorum per suam dulcissimam apparitionem, & salutationem fugauit: aliquando vero corporalem præsentiam ab eis auferens, se & quando voluit occultauit. Legitur etiam, Christum infra quadraginta dies apparuisse decies post resurrectionem, & interim quoties voluit se occultasse. Nam in ipsa die Resurrectionis quinquies; in Ascensione bis: ut Christus suam resurrectionem cordibus discipulorum, & ascensionis gloriam eorum mentibus imprimeret, & ut ipsi discipuli quæ sursum sunt saperent, non quæ super terram. Ceteræ autem apparitiones, intra quadraginta dies factæ sunt. Hanc autem vicissitudinem sacerdos in Missa ab oratione Dominica vsque ad finem Missæ, ut dictum est subtilius iam cantando, pulcherrime repræsentat.

Sequitur *Agnus Dei*, quod Sergius Papa instituit, ut cum fractione corporis Domini deuotissime cantetur. Dicitur autem agnus ab agnoscendo, quia matrem suam in magno gtege per balatum agnoscit. Sic Christus in cruce positus, Patrem agnouit per obedientiam: quia factus est ei obediens vsque ad mortem, &c. Item agnouit matrem per debitam reuerentiam, quia eam dulcissimo

discipulo suo Ioanni commendauit in morte. Christus est agnus propter innocentiam, quia innocentem occisus est, ideo plangendus est. Ideo canit Ecclesia: Plangent eum quasi vnigenitum, quia innocens Deus occisus est.

Cantamus ergo ter agnus Dei, quasi dicamus, *Agnus Dei*, qui agnouisti patrem per obedientiam, matrem per reuerentiam, *miserere nobis: Agnus Dei*, qui tollis peccata mundi per innocentiam, *donam nobis pacem*. Item *Agnus Dei* ter cantamus, ut liberemur à malis præteritis, præsentibus & futuris. Post hoc, osculum amicis porrigimus antequam communicemus, quod Innocentius Papa instituit. In hoc signatur, quod omnis amaritudo corporis à nobis separanda est, quia si ab inuicem discordamus, in Christi corpore non manemus, sicut dicit Apostolus, & Euangelista Ioannes: Omnis, qui odit fratrem suum, homicida est, & scimus, quod omnis, qui odit fratrem, non habet partem in regno Dei. Teneamus ergo pacem temporis cum proximis, pacem pectoris cum nobismet ipsis, scilicet omnes homines in Christo sinceriter diligendo, ut pacem æternitatis consequamur in cælis adiuvante Domino nostro Iesu, &c.

Postea mittit sacerdos partem hostiæ in calicem, dicens: *Fiat hac commixtio*. Qui autem hoc significet, superius pertractatum est, nisi quod sacerdos in hac clausula, salutem mentis & corporis sibi, & omnibus fumentibus corpus Domini exoptat, & ad vitam æternam promerendam, & compescendam præparatio salutaris fiat. Hæc enim valde necessaria sunt corpus Christi sumere volentibus, ut salutem mentis, ut puritatem cordis habeant, & mundam conscientiam ad vitam promerendam.

Deinde sequitur oratio: *Domine Iesu Christe*. In qua oratione petuntur tria, à peccatis liberatio, præceptorum Dei obeditio, & à Deo nunquam separatio, sicut pater in litera.

Post hanc orationem, memoria Dominicæ passionis breuiter, & memoriter cum omni deuotione habenda est, contrito corde & conscientia non ficta. Hic attendendum est, quod à sacerdote post hanc orationem, dicens: *Amen*, quod alibi non fit in canone, nisi post Pater noster & in hoc loco. Sacerdos enim canonem tacite legit, & ideo nemo ei responderet, *Amen*, nec ipse sacerdos in quocunque loco canens, subiungere debet, *Amen*, excepto quando canonem finit post hanc orationem, Domine Iesu Christe, &c. *Amen*.

Finito canone sacerdos se applicat ad susceptionem sacrosanctæ hostiæ. Quidam enim sacerdotes de manu, quidam de patena sumunt. Hi qui de patena corpus Christi sumunt in latitudine charitatis, quæ in patena figurata est. Interim cantatur, *communio*, hoc est, quod discipuli gaudium Resurrectionis, mutuo sibi nunciauerunt.

Post hoc sequitur oratio, & signatur quod vndecim discipuli in Galilæa videntes Dominum, adorauerunt. Item signatur, quod in cælis pro nobis orat, repræsentatione suæ passionis & vulnerum, & quod postea iterum se ostendet.

Et post hoc dicit: *Ite Missa est*, & populum benedicit. Quod signat, quod veniet in iudicio, & se nobis ostendet, & fidelibus suis dabit benedictionem suam, & tunc læti vadent ad mansiones suas, de quibus dicitur in Ioanne: In domo Patris mei mansiones multæ sunt. Ad quas mansiones nos perducatur ipse Pontifex, & Sacerdos, qui cum Patre, & Spiritu sancto viuit & regnat, Amen.

Pax Domini
&c triplicem
pacem, quam
Christus discipulis
annunciauit,
significat.

Quidam alta
voce quædam
in silentio à sacer-
dote cur dicuntur.
Christus decies post re-
surrectionem
apparuisse
legitur.

Col. 3. a

Sergius Papa
ut Agnus
Dei cantaretur
instituit.

Philip. 2. a

Ex Zach. 12.
6

1 Ioan. 3. c

Christus in
cælis pro
nobis orat
sua vulnera
patri repræ-
sentando.
Ioan. 14. a

S. BONAVENTURÆ
Eximij Ecclesiæ Doctoris.

Opusculum, quod inscribitur,

DE SEX ALIS SERAPHIM.

In hoc Opusculo S. Bonaventura Ecclesiæ pralatorum instruit ad regimen subditorum, quibus præsunt & veluti Seraphim sex alis ornari Isaias cap. 6. vidit, quarum duabus faciem velabant, duabus pedes, duabus denique volabant: sic etiam spiritualis seraph, hoc est, Pralator Ecclesiæ Domino sedenti super solium excelsum, & eleuatum sex virtutibus quasi alis sex ornatus assistere debet; quarum duas scilicet zelum iustitiæ, & pietatem siue compassionem fraternam super caput eleuet, mediis duabus, patientia & vita exemplari, corpus & pedes contegat: ultimis vero duabus, circumspectione, & deuotionis studio, in latum, & in altum volet. Vnde his præcipue virtutibus pollere debet, qui Ecclesiæ regimini præst, zelo iustitiæ, pietate, patientia, exemplo vitæ, discretione circumspecta, & deuotione ad Deum. De quibus Auctor mirifice tractat in hoc Opusculo.

CAPITA HVIVS OPVS CVLI.

Quod incipientes propter multa magistro indigent. Cap. I.

Qui sunt, qui magistro non indigent. Cap. II.

Quod prima ala pralatorum esse debet zelus iustitiæ, Cap. III.

Quod secunda ala pralatorum, est pietas. Cap. IV.

Quod tertia pralatorum ala, est patientia. Cap. V.

Quarta pralatorum ala est, quod sit exemplaris in vita. Cap. VI.

Quod quinta ala Pralatorum, est circumspecta discretio. Cap. VII.

Quod sexta Pralatorum ala, est deuotio ad Deum. Cap. VIII.

PROLOGVS.

A occasione sapienti, & addetur ei sapientia, ait sapiens: Cum igitur ex leui sæpe occasione, sapiens materiam sumat altioris sapientiæ, qui etiam plerumque per alterius stultitiā fit eruditior, præsens scriptum potest nouis, & nondum in officio regiminis ad plenum exercitatis, ad perfectam discretionem boni & mali aliqualem dare occasionem vltius cogitandi, & ex defectibus, quos hic considerat diligentius requirendi altiora: siue vtiliora, & etiam plura, quam hic ponantur necessaria religioso ad regimē subditorum: quia legimus aliquando sapientes etiam ex naturali quadam brutorum animalium solertia, sumpsisse considerationis industriam, ad aliquas artificiales peritis excogitandas.

CAPVT I.

Quod incipientes propter multa magistro indigent.

Hæc tibi scribo, vt scias quomodo oporteat te in domo Domini conuersari, quæ est Ecclesiæ Dei viui, ait Paulus discipulo suo Timotheo, quem præfecerat Ecclesiæ Ephesi Episcopum. Scribit duabus Epistolis, dicens, quomodo conuersari debeat in officio regiminis commissi, vt qui iam ab eo didicerat sanctè viuere per se, sciret etiam, qualiter deberet & aliis vtiliter & meri-

torè præesse. Magna enim differentia est inter scire humiliter subesse, & pacificè coesse, & vtiliter præesse Bernardus: Multos cernis sub magisterio quietè viuere, quos si iugo absoluas, videbis non posse quiescere, nec à quolibet re innoxios se seruare. Rursum quosdam inuenies, cum omnibus quantum in se est, pacifice viuere, minime quidem egentes magistro, nec tamen idonei magisterio. Quadam siquidem bona mediocritate contenti sunt, sicut eis mensuram gratiæ partitus est. Socialiter enim inter fratres sciunt & pacifice viuere, super fratres vero positi, non solum inutiliter præsent, sed & insipienter & nequiter. Vtrisque ergo prioribus meliores existunt, qui superiores esse sciunt. Vnde non passim quemlibet de populo docetur Moses ceteris præficere, sed eligere ex omni populo viros gnatos & idoneos, qui iudicent populum omni tempore. Qui enim suscipit officium, vt alios bonos faciat, oportet, vt hanc bonitatis disciplinam prius in se studiosè exercendo didicerit, & ex frequenti vsu in habitum verterit. Vnde Dominus prius legitur fecisse, quæ post erat verbo docturus, iuxta illud Actorum: Cæpit Iesus facere, & docere. Incipientes indigent magistro vt doceantur, quæ ignorant scilicet, salutis suæ & profectui necessaria & vilia, quid vitare debeant, quod sapere, quid facere, quid sperare, quid timere, & inter minus vel magis bona vel mala discernere, dicente Paulo: Indigetis, vt vos doceamini, quæ sint elementa exordij sermonum Dei. Item, vt exerceantur in operibus virtutum, quia non sufficit scire bonum nisi etiam opere exerceatur. Sicut qui audit medicinæ scientiam, & postea practicando exercet eam, quia exercitium operis plenius imprimit menti cuiuslibet disciplinæ peritiā, quam solus auditus. Et quia imperfecti segniter se in virtutum studiis exercere solent, expedit, vt ab alio ad hoc aliquando compellantur. Ideo magistri solent discipulos suos, quos perfectos cupiunt fieri, in diuersis virtutum exercitiis occupare, modo in operibus humilitatis, modo fraternæ charitatis, modo sobrietatis, modo deuotionis, modo patientiæ, castitatis, taciturnitatis, obedientiæ, & aliarum virtutum, vt & ipsæ virtutes sic exerceantur, & videntur, & vitia his contraria expugnentur: quia quanto magis virtus proficit, tanto plus vitium oppositum debilitatur, teste Apostolo, qui ait: Educate illos in disciplina, &c. Item, vt custodiantur, ne aut in peccatum labantur, aut minus discrete in virtutum operibus exerceantur. Teneræ enim mentes & à peccati affectu nondum plene deterasæ, sæpe magis timore humano, quam diuino à voragine peccati detinentur. Ideo talibus expedit, superiorum magisterio subijci, per quos à periculis retrahantur, sicut paruuli à matre comminante ab aquæ mersione, & luporum moribus, defenduntur. Nam ait Sapiens: Seruabit te, vt eruaris de via mala, & ab hominibus qui peruersa loquuntur. Item, vt corrigantur, quia peccatum trahit semper ad deterius, sicut vna febris præbet sæpe incitium alteri grauiori, & vulnus aliquando generat fistulam, nisi medicorum præcaueatur solertia. Ita, qui labitur in culpam, difficulter per se corrigitur, nisi fortioris auxilio fulciatur. Propter hoc enim vult Deus minoribus maiores præesse, vt si ceciderint in peccatum, vel in aliquo negligentes fuerint & incauti, per eorum admonitiones, correptiones, coërcitiones & castigationes emendentur: quia si arbitrio suo relinquerentur, fortè nec reatum suum agnoscerent, vel torpentes diutius in cæno volutarentur, vel profundius mergerentur, iuxta illud Iudæ: Hos quidem arguite iudicatos, &c. Necessè ergo est, eos magistro humiliter esse subditos: quia nisi quis medico obedienter obtemperet, non poterit ab infirmitate sanari. Infirmitates in homine sunt passionnes vitiorum, dicente Luca: Dedit illis virtutem & potestatem super omnia dæmonia, & vt languores curarent.

CAPVT II.

Qui sunt, qui magistro non indigent.

Qui autem pro se magistro non indigent, debent ita esse scientia illuminati, quod nihil errent in his, quæ scire necessario eos oportet, & qui decipi non possint ab homine vel dæmone, vel à proprio sensu sub specie boni, donum discretionis spirituum diuinitus adepti, iuxta illud: Vbiq; & in omnibus institutus sum. Debent etiam feruore deuotionis ita esse repleti, quod sine alterius impulsu, nouerint seipsos ad omne virtutis exercitium fideliter extendere, prout semper fuerit optimum, teste Paulo, qui ait: Quæ retro sum oblitus, ad ea quæ priora sunt extendens me ipsum, &c. Debent quoque amore boni sic esse affecti, vt quasi naturaliter omne malum horreant & omne scandalum studiosè declinent, & sine offensa quietè cum omnibus conuersentur. Sine offensione, inquit Apostolus, estote Iudæis & gentibus. Debent etiam ita esse humiles in omnibus, vt nec de bonis habitis extollantur, nec malis omnino carere præsumant, vt omnes excessus cogitationis, locutionis & omissionis in se subtiliter dijudicent, & districtè castigando emendent. Et in his omnibus sint ita stabiles, quod nec leuitate, nec distractione aliqua, nec difficultate, vel metu, à statu suo valeant immutari. Vnde Apostolus ait: Quis nos separabit à charitate Christi? &c. Quia vero tales difficile est reperiri; ideo paucis conuenit viuere absque obedientiæ iugo. Ideo, & qui aliis præsumunt, vt melius & cautius agant, necesse habent aliis subesse, à quibus regantur, vsque ad summum omnium Pontificem, qui vice Christi caput est totius Ecclesiæ militantis. Qui ergo aliis præesse debent, vtiliter oportet eos variis esse præditos virtutibus, & alias habere ad se, quibus irreprehensibiliter viuant, alias ad suos superiores, quibus humiliter eis, in quibus debent, obediant, & alias ad subditos quibus eos meritorie regant, & ad meliora promoueant. Licet autem omnes virtutes eminenter habere debeat, qui ex officio habet omnes virtutes docere, tamen quia numerus senarij est primus perfectus numerus sui generis perfectione, constans ex suis partibus aliquotis: ideo bonus animarum rector, maximè religiosus, inter ceteras, debet singularibus virtutibus præfulgere, sicut Isaias scribit, dicens: Seraphim, quæ sunt præ eminentiora cælestium spirituum agmina, sex alis ornata. Et fortasse, ideo in tali similitudine, sanctissimo patri nostro Francisco in illa gloriosa visione Dominus apparuit, quando eum passionis suæ stigmatibus insigniuit, vt ostenderet, sic alatos spiritualiter esse debere, qui eius familiæ vtiliter præesse deberent. Sic & quatuor animalia singula, vt dicitur in Apocalypsi, habebant alas senas.

CAPVT III.

Quod prima ala Prælatorum esse debet zelus iustitiæ.

Prima ala rectoris animarum est zelus iustitiæ, qua non potest aliquid iniustum, sine cordis murmure, in se & in aliis sustinere. Tantum enim quisque bonus æstimandus est, quanto plus & purius odit malum. Quantum enim res diligitur, tantum de eius destructione doletur. Vnde notandum, quod sunt quatuor genera hominum in religione, vel in Ecclesia, quos bonos dicere solemus.

Primi sunt, qui malum non faciunt, nec tamen in bonis operibus se studiosè exercent, vt qui quiete & pacifice cum aliis viuunt, nullum offendentes, nec prauo opere scandalizantes, vt habetur in primo Regum: Homines isti satis boni fuerunt, & non molesti, &c. Nam in vsu habemus, tales dicere bonos esse, qui mites sunt moribus, & socialiter se cum omnibus habentes, licet alias quoad ad virtutum exercitia, aliquatenus desides videan-

A rur. Pueri etiam baptizati eodem modo boni iudicantur.

Secundi sunt meliores, qui mala nulla faciunt, insuper in bonis operibus se frequenter exercent, in sobrietate, castitate, humilitate, dilectione proximi, & orationis instantia, & similibus, quæ intelligunt esse bona. Sed hoc habent proprium, quod sicut nihil negligunt ex his, quæ possunt & sciunt, ita etiam videtur eis sufficere bonum, quod faciunt, nec ad ampliora, & perfectiora sanctitatis desideria incalescunt. Sufficit eis tantum vigilare, tantum orare, tantum pro Deo dare, vel ieiunare, vel laborare & huiusmodi, & his contenti quiescunt, aliora aliis relinquentes. Vnde Ecclesiastes dicit: Deprehendi nihil esse melius, quam lætari hominem in opere suo, & hanc esse partem illius.

B Tertij sunt adhuc his meliores, qui malum detestantur & fugiunt, & bona quæ possunt studiosè exercent, & cum omnia fecerint, quæ valent, parum se fecisse reputant, respectu eorum quæ desiderant, scientes, quod corporalis exercitatio ad modicum vtilis ab Apostolo perhibetur. Et ideo viri mentales, & internæ deuotionis saporem, & Dei familiarem notitiam, & amoris eius experientiam suspirando desiderant, nihil se esse, vel habere iudicantes, nec aliquam consolationem de temporalibus vel spiritualibus recipientes, quandiu pro voto prædictis virtutum exercitiis, & deuotionis dulcedine non fruuntur, nec tamen contra aliorum vitia, & peccatorum pericula zelo feruoris inflammantur, cupientes omnes esse bonos, & beatos, sed vbi hoc non inueniunt, nullo doloris vulnere sauciantur, sibimet intenti & Deo.

C Tales ad aliorum regimen vocati, minus in hac parte sunt idonei, quia propriæ quieti curam illorum postponunt. Iuxta illud Iudicum: Nunquid possum deferre dulcedinem meam, fructusque suauissimos, & ire vt inter cetera ligna promouear?

Quarti sunt optimi, qui cum prioribus bonis innocentie & virtutum, zelo iustitiæ & animarum calant, qui non recipiunt consolationem de propriæ salutis profectibus, nisi alios secum trahant ad Deum, exemplo Domini, qui cum in se plenum semper habeat gaudium, non contentus gloriam solus habere, exiuit assumpta forma serui, multos filios in gloriam secum adducere opere & doctrina. Zelus enim iustitiæ quasi coccus bis tinctus duplici charitatis colore rutilat, amoris nempe Dei, & proximi. Amor Dei non tantum desiderat eius dulcedine frui, & ei adhærere, sed etiam diligit eius beneplacitum impleri, eius cultum ampliari, & honorem sublimari. Vult enim eum ab omnibus agnosci, ab omnibus amari, ab omnibus ei serui, & super omnia honorari. Amor proximi desiderat non tantum eius corporalem sospitatem, & temporalem prosperitatem; sed magis eius æternam salutem. Vbi ergo charitas ista perfectior, ibi feruentius desiderium ista promouendi, & instantius studium & purius gaudium, vbi hæc inuenit. Charitas enim, teste Paulo, non quærit quæ sua sunt, sed quæ Dei sunt. Quantum vero diligit Deum & quæ Dei sunt, purius desideras, tantum doles de offensa Dei, vbi vides eum non agnosci, & ideo inhonorari, vbi vides eum non amari, & ei non obediri, & eius cultum destrui, & aduersarios multiplicari, & lætificari. Et quantum diligit salutem proximi, tantum affliget de perditione eius & nocumento profectus eius. Et licet hæc charitas requiratur in omnibus amicis Dei, maximè tamen in Vicariis Dei, qui secundum cor Dei moueri debent amore iustitiæ, & odio iniquitatis, iuxta illud Psalmistæ: Dilexisti iustitiam, &c. Iustitia potest hic dici obseruantia omnium, quæ saluti vel profectui animarum necessaria sunt. Horum quædam procedunt à lege æterna, vt puræ virtutes, humilitas, castitas, charitas, misericordia, & similes, sine quibus nullus quocunque tempore poterit saluari, ad quæ etiam præcepta Dei in veteri, ac noua lege maxime ordinantur. Sicut Dominus dicit ad dilectionem Dei & primi totam legem & prophetas spectare, iuxta illud Matthæi: In his duobus mandatis, &c.

Quædam

Philip. 4. a

Idem 3. c

1. Cor. 10. g

Rom. 8. f

Isa. 6. a

Apor. 4. c

Quatuor genera hominum dici solent boni.

1. Reg. 26. a

Eccles. 3. e

1. Tim. 4. a

Iudic. 9. b

1. Cor. 13. b

Psa. 44. b

Matth. 22. d

Quædam procedunt ab humana vice Dei institutione, ut quæ per Ecclesiam pro communi utilitate canonice sunt præcepta, sicut ritus sacramentorum, & aliorum ad iuris positivi præcepta pertinentium, extra Canonum statuta, ab omnibus obseruentur, ita, ut quilibet obseruet illa, quæ conueniunt suo statui & communiter omnibus imperata, laicis vel clericis. Quædam ex voto proprio proueniunt, ut ea ad quæ nemo cogitur. Sed qui ea sponte vouerit, iam velut ex præcepto Dei compellitur obseruare, ut continentia religiosorum & obedientia, & abdicatio proprii in monasterio, & alia quæ per regulam vel cuiusque ordinis diffinitiones eius professoribus imponuntur. Vnde dicitur in Deuteronomio: Cum votum voueris Domino, non tardabis reddere, quia requirit illud Deus. Et si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum, si nolueris polliceri, absque peccato eris. Quod autem semel egressum est de labiis tuis, obseruabis & facies, sicut promisti Domino Deo tuo, & propria voluntate & ore tuo locutus es. Quædam procedunt ex quadam habilitatione profectus spiritualis, quamvis alias non forent necessaria salutis, ut omnis disciplina diuini officij & singulorum officiorum in religione, & officiorum & temporum, in silentio, victu & habitu, labore, vigiliis & cæteris spiritualibus disciplinis, in quibus singularum religionum obseruantia variantur, sicut cuique visum fuerit expedire. Quamvis autem in his non tanta vis salutis existat, quasi sine eis non sit salus; tamen transgressio eorum deformat religionis decorem, & profectum spirituale, & aliorum ædificationem solet impedire. Sicut enim amor iustitiæ, studiosè ista in se, & in aliis promouet, & congaudet, ubi videri ista sollicitè obseruari, ita è contrario dolet, & vritur, & accenditur pro transgressione illorum cum Psalmista, qui ait: Nonne, qui oderunt te, &c. Quodam vero intimo sapore discernit, ut magis doceat de grauioribus transgressionibus, & de leuioribus minus. Sapiens enim qualque res ponderat, prout sunt, tam bonas quam malas. Insuper autem quandoque magna pro paruis reputat, & leuia, quasi maxima ponderat, trabem festucam iudicat, aliquando culicem, deglutendo camelum. Decimatis mentam & rutam & relinquitis quæ grauiora sunt, ait Saluator: Tales zelo proprio feruntur, & non spiritu Dei in hac parte aguntur. Sicut quidam pro vna inclinatione in choro neglecta, plus accenduntur puniendo, quam pro longa detractione de alio religioso excitata. Grauius indignantur pro versiculo & rubrica neglecta, quam pro magna perturbatione cum scandalo procurata.

Principaliter igitur cauenda & dolenda est transgressio præceptorum Dei, deinde inuiolabile præceptorum sanctæ Ecclesiæ, deinde illorum quæ sub voto voluntario sibi met quisque fecit necessaria, ut regulares obseruantia, maxime quæ sub præcepto sunt statuta, deinde omnia scandala speciem mali quancunque habentia, nempe auaritiæ, superbiam, inuidiam, gastrimargiam, iracundiam, suspectam familiaritatis, inobedientiam, & similia vitiorum, quæ odorem famæ religiosorum quo alij fideles debent ab eis ædificari, & ab eis discere quid cauere debeant & facere, fœtere faciunt, ut magis per eos inficiantur scandalo, quam reficiantur virtutis exemplo, dicente Apostolo: Nomen Dei per vos blasphematur inter gentes. Facilius autem grauius peccatum occultum curatur, quam tale scandalum, quia illud per secretam potest sanari poenitentiam, scandalum autem vix auellitur à cordibus omnium, ad quos forte peruenit.

Deinde cauenda est perturbatio studij deuotionis, ex qua fulcitur omnis vera religio, & omne virtutis exercitium impinguatur. Arida est omnis religio, quæ non oleo isto saginatur. Instabilis est bonorum operum structura, quæ deuotæ orationis frequentia non compaginat, sicut paries lapidum sine cemento. In omni religione ubi deuotionis fervor tepuerit, etiam aliarum virtutum machina incipit deficere, & propinquare ruinæ,

A Lampades fatuarum virginum sine oleo exstinguuntur ut ait Matthæus.

Deinde cauenda est negligentia exterioris disciplinæ, quæ pro decore religionis, & habilitationis profectus spiritualis statuta est, cuius desertio signum est negligentia conscientia, & interioris leuitatis. Talis autem disciplinæ obseruantia non ita mandatur, quasi aliter non liceat viuere, sed quia sic magis conuenit propter honestatis conformitatem, & vniuersam fratrum conuersationem, ne pro libito quisque viuatur, & faciat, unde forte alij turbentur. In talibus autem obseruantis, quæ in se indifferentes sunt, sed propter aliud statuta, ut dictum est, maior est habenda diligentia, ut bene seruentur, quam scrupulosè timendum, si ex aliqua surreptione quandoque transgrediantur; nisi forte consuetudo generaret deformitatem, & dissimulatio negligentiam nutrirer, tunc propter aliud malum consequens præcauendum, zelus disciplinæ dormire non debet.

Verus igitur iustitiæ zelator primo cauet, ne malum aliquo modo faciat, vel doceat. Secundo ne licentiet, vel concedat quacunque importunitate seu circumuentione mollius. Tertio ne faueat vel diligit fieri, etiam si eo irrequisito fiat, vel absente. Quarto ne dissimulet & taceat quasi nesciens, cum ad eum pertineat arguere, & ostendere quantum malum sit, & detertere, ne ulterius audeant similia attentare. Quinto ne inultum esse patiat, quia aliquod bonum patit peccati castigatio, scilicet quod ipse qui fecit, prohibetur ultra peccare, dicente Domino: Iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Item, quia purgatur à peccato, ne à Deo postea durius puniatur, ait enim scriptura: Tu virga percuties illum, & animam illius de inferno liberabis. Item, quia per hoc alij eruduntur, ut caueant similia perpetrare, iuxta illud: Pestilente flagellato, sapientior erit paruulus, id est, tenellus & nouus cautior esse discet. Item, ipse prælatus, vicarius superni iudicis, liberat animam suam à peccato negligentia, officium suum sic implendo. Quod quia Heli sacerdos non fecit, mortis sententiam cum filiis peccantibus excepit: ut haberetur in 1. Regum. In hoc enim differunt laudabiles Religionis & iam dilapsæ non quod nullus peccans in laudabilibus reperitur, sed quod nullus impune peccare sinatur, & peccandi aditus studiose præcludantur, & incorrigibiles & alios inficientes eliminantur, & boni foueantur & diligantur, ut perseuerent, & in melius semper proficiant. Nam cum in conuentu Angelorum ante confirmationem, & in ordine Apostolorum sub magisterio Christi reperta sit prauitas, quis ordo bonorum in terra audeat sibi arrogare hanc prærogatiuam, quod peccatum in eo non sit? quia & si plurimi per Dei gratiam immunes ibi fuerint, sed non omnes. Vos mundi estis, sed non omnes; ait Dominus. Bonis enim quandiu sunt hic in statu merendi, expedit aliquos malos secum habere, qui eis sint maioris occasio meriti, quibus compatiuntur in malis suis, contra quos zelus eorum inardescat, quos corrigere laborent, quibus similes fieri pertimescant, qui eis sint tentationis materia, à quibus etiam persecutiones sustineant, & ex quorum consideratione confusi humilientur, quia tales non sunt, admonentur gratiarum actionis ei, qui custodit eos, ne tales efficiantur. Si autem decissent bonis prædictarum virtutum occasiones, merita ipsorum tanto fierent etiam minora, dicente Paulo: Quæ enim seminauerit homo hæc & metet. Nec tamen diligendi sunt mali seu fouendi, sed tolerandi: maxime quorum occulta sunt mala, & alios non inficiunt, & est spes de correctione ipsorum. Vbi vero ista defecerint, ibi sine graui detrimento sustineri non possunt: & ideo eliminandi sunt, ne putetur eorum prauitas bonis placere. Interim etiam dum tolerantur, puniendi sunt stimulis admonitionum, correctionum, confusionum, & castigationum, virgendi etiam fomentis exhortationum, consolationum, & orationum & promissionum, si forte conualecant de infirmitate, & fortes fiant. Præcludenda est ei via peccandi,

& tentationis aditus obstruendi, quod etiam bonis expedit, ne opportunitas mali faciat eos deteriores. Prælati enim Vicarii Dei, cui data est potestas à Domino super familiam suam, & cui debent subditi ea de causa vice Domini obedire, si non corrigit delinquentes, si permittit sub se vitia crescere, & consuetudines malas oriri, & iam exortas roborari & dilatari, si videt regulares observantias dilabi, & transgressiones multiplicari, & pro posse non obuiat tam præsentibus malis, quàm imminenti-
bus triplicem Deo reddet rationem.

Primò pro sua negligentia quando non fecit ad quod officio tenebatur, nam ait Sapiens: Cum essetis ministri regni illius, non rectè iudicastis, nec custodistis legem iustitiæ, neque secundum voluntatem eius ambulastis. Horrendè & cito apparebit vobis, quoniam iudicium durissimum his, qui præsumunt fieri, &c.

Secundò quòd omnia peccata subditorum quæ poterat & debuerat correxisse & præcauisse, imputantur ei. Vnde dicitur Ezechiel: Si non fueris locutus, ut custodiat se impius à sua via, ipse in impietate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram.

Tertiò, pro abusione honoris, & potestatis sibi collatæ, quam ad propriam gloriam & commodum retorfit, & non ad quod data est ei. Tollite ab eo talentum, ait Christus, & inutilem seruum ejicite in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dentium. Ostendat ergo bonus zelator, quantum diligit Deum, in eo quod beneplacitum eius in se & in aliis promoveat, nec ab hoc zelo mollescat per desidiam, ne labore lassetur, nec consiliis flectatur, nec astutiis circumveniat, nec amicitia, nec blandimentis delinatur, nec minis terreatur, nec per diuturnam pravam consuetudinis præscriptionem desperet, quin suum officium exequatur.

CAPUT IV.

Quòd secunda ala prælatorum, est Pietas.

SECUNDA ala huius Ecclesiastici Seraph est pietas, siue fraternæ compassio, ut sicut eum charitas Dei ad zelum iustitiæ inflammat, ita fraternæ dilectio ad pietatem informet. Nam & si vitii debetur virga feriens, infirmitati tamen necessarius est baculus sustentans, dicente Propheta: Virga tua & baculus tuus, &c. & Paulo: In virga veniam ad vos, an in charitate & spiritu mansuetudinis? Sic & ille Samaritanus vulneribus illius seminiui relictis, infudit vinum zeli ferventis, & oleum pietatis mitigantis. Alia est autem infirmitas corporis, alia mentis, & utraque indiget compassione.

Infirmitas corporis triplex est. Primi sunt infirmi decumbentes in lectulis, vel in acutis, vel in aliis infirmitatibus grauibz laborantes. Alij sunt infirmi per domicilium, vel etiam per terram quandoque deambulantes, & tamen sæpe grauibz doloribus afflictis, ut calculosi, inflatuli, ponderosi & similes. Tertij determinatam infirmitatem non habentes, sed tamen corpore debiles, & viribus exhausti, ut senes, & laboribus confecti, vel naturali infirmitate depressi, sed quandoque accidentali languore ad tempus attriti. His est triplici pietate subueniendum, scilicet remediis medicinalibus, si congrue potest fieri. Item relaxatione rigoris, in victu, vestitu vigiliis & huiusmodi. Item exemptione laboris, in officiis, seruitiis, discursibus, & huiusmodi, pro ut cuiusque necessitas exquirat: ita quòd primis de primo, secundis de secundo, tertiis de tertio, iuxta singulorum indigentiam speciali succurratur. Omnis humanitas est infirmis & debilibz exhibenda, quia flagellati sunt à Domino: si super hoc ab hominibus tribulantur, ipsa eorum miseria clamat ad patrem misericordiarum contra illos, qui eos tribulant conquerendo, dicente David: Quoniam quem tu percussisti, persecuti sunt: & super dolorem vulnerum meorum addiderunt, &c. Infirmus enim, qui afflictus sibi subuenire non valet, eo ipso amplius tribulatur, quia ab his quibus debe-

ret non consolatur, non à labore releuatur, non subuenitur indigenti, nec habet sibi compatiemem, iuxta illud propheticum: In conspectu tuo sunt omnes qui tribulant me, improprium expectavit cor meum & miseriam. Et sustinui qui simul contristaretur, & non fuit: & qui consolaretur, & non inueni. Et dederunt in escam ineam fel exprobrationis, & in siti mea potauerunt me aceto obiurgationis. Fiant ergo eis, quæ sequuntur, &c. Bonus autem Prælati agnoscit se fratrum suorum patrem, non dominum, & exhibet se eis medicum, non tyrannum: nec reputat eos ut iumenta sua, vel seruos emptionis; sed ut filios hereditatis supernæ consortes: & facit eis, sicut vellet sibi fieri, similiter indigeret, sed fortes & sani non sentiunt, quod sentit æger, ideo nesciunt eis compati, scient autem postea, cum dolebunt. Quod si objiciant, quia sæpe fingunt se quidam debiliores, quàm sint, nunquid propter hoc omnes sunt hypocritæ iudicandi? cum è contrario pro paucis iustis, ut habetur in Genesi, multis malis Dominus voluerit pepercisse.

Triplici autem ratione magis indigent infirmi subsidio pietatis, quam sani & robusti, primo propter sustentationem vitæ, quia seipsos non valent procurare, si tunc etiam ab aliis non procurantur, coguntur deficere, & non possunt subsistere, iuxta illud: Ne penitus pereat, qui abiectus est. Secundo propter restaurationem sanitatis & virium, quas in infirmitate perdiderunt. Cum enim sanus & fortis solus indigeat sustentamento; ut quod habet, conferuet, æger & debilis indiget duplici refectione, ne pereat, & perdat, quod adhuc habet, & reparet quod amisit dicente Domino: Ab eo qui non habet etiam quod videtur habere, auferetur. Tertio propter consolationis releuamen, quia cum sic multipliciter affligantur, solatium est eis, cum vident alios sibi compati, & ad reparationis suæ studium fideliter cooperari: & dicunt cum Saul. Benedicti vos à Domino, quia doluitis vicem meam.

Sed dicunt aliqui: Illis debilibz digne subuenitur, de quibus est spes conualescentiæ, in illis vero de quibus non præsumitur, quòd aliquando conualescant, inutiliter consumuntur expensæ. Hoc rectè diceretur, si non propter meritum charitatis, sed propter retributionem humanæ utilitatis deberet infirmis misericordia exhiberi. Qui autem propter hoc infirmo subuenit, ut cum sanatus fuerit, benefactum illud seruando retribuatur, merito charitatis se priuat. Vbi enim maior miseria, ibi clarior misericordia apparet, & purior charitas. Expedit ergo Prælatum, quandoque experiri infirmitates ceterorum, ut discat compati, iuxta illud: Non habemus Pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, &c.

Infirmitas mentis etiam sunt tria genera. Primi, qui ex deuotionis defectu, vel tentationis impulsu, proni sunt ad scandala, & peccata, ex facili occasione vacillantes, & ad lapsum proclines, ut ait Apostolus: Inter vos multi infirmi & imbecilles, &c.

Secundi qui licet bonæ voluntatis sint, & deuoti; tamen ex leui correptione, vel inuectiua obiurgatione effecti pusillanimes, aut coincidunt in quandam desperationis diffidentiam, aut prorumpunt in grauem commotionis impatientiam, unde postmodum dolent, & ceteri quandoque turbantur. Vnde Paulus: Debemus nos firmiores imbecillitates, &c.

Tertij sunt omnes generaliter imperfecti, qui in diuersis virtutum studiis sæpe vacillant, & variis passionum febribz sentiunt se interdum, etiam reluctantes, pulsari, modo elationis, modo iræ, modo acidiæ, & inuidiæ, concupiscentiæ, gulæ, & aliorum vitiorum tam carnalium, quàm spiritualium, qui dicere debent cum Psalmista: Misere mei Domine, quoniam infirmus sum, &c. Remedia his infirmitatibus adhibenda sunt ut subtrahatur eis occasio scandali, opportunitas peccandi, ne videant unde infirmantur, vel audiant, & ne

Psal. 68. d

Gen. 18. d

2. Reg. 14. c

Iud. 19. d

1. Reg. 13. c

Heb. 4. d

Infirmitas
mente tria
genera.

1. Cor. 11. g

Rom. 15. d

Psal. 6. d

sape

Gen. 34. d

Col. 3. d

Ecl. 17. d
in sensu.

Gen. 33. e

1. Ths. 2. b

Exec. 34. a

Bern. ser. 23.
in Cant. ante
med. panis
mutari.
Num. 11. cPatientia in
tribus neces-
saria praela-
to.

Gal. 2. b

Mar. 6 f
8. a

sæpe permittantur extra domum vagari. Dina enim, vt ait Scriptura, egressa domum corrupta est: & per exhortationes crebras exemplis patientiæ confortentur, & à duris increpationibus, donec conualecant de infirmitate, parcatur eis & aliis offensis, quibus perturbentur. Vnde Apostolus: Patres nolite ad indignationem prouocare filios vestros, vt non pusillo animo fiant. Qui enim amplius commouet satis per se commotum, quasi prouocat contra se canem latrantem, vt mordeat eum. Item æquanimiter mores, & imperfectiones eorum supportentur: nam dicit Sapiens: Non omnes omnia possunt. Sicut autem rudibus, & minus peritis solent doctores eorum imperite ignoscere, cum minus recte sentiant, ira & virtuosius benigne supportant aliorum defectus, scientes, quod non omnes possunt æqualiter esse perfecti, & quasi paruulis & teneris in Christo grauiora, quam valeant portare, onera non imponunt, nec ab eis exigunt ea, quæ vires ipsorum excedunt. Hinc in Genesi: Nocti, quod paruulos habeam teneros, & oues & boues scetas mecum, quas si plus in ambulando fecero laborare, morientur vna die cuncti greges. Hoc est: Qui paruulos imperfectos, & aliquam bonam habentes voluntatem, quasi foetus in utero, plus vrget in exercitio virtutis, quam secundum gratiam, quam acceperunt; etiam illud quod iam habent, supra vires agitando extinguit in eis, quod præuidens Paulus ait: Facti sumus paruuli in medio vestrum, tanquam si nutrix foueat filios suos; quod ita humiliter & pie blanditus sum vobis, condescendens vestræ teneritudini & imperfectioni. Quo contra de duris, & non compassiuis pastoribus conqueritur Dominus dicens: Quod infirmum fuit non consolidastis, & quod ægrotum non sanastis, & quod fractum non alligastis, & quod perierat non quaesistis: Sed cum austeritate imperastis eis, & cum potentia, &c. & Bernardus: Vt quid grauatis iugum vestrum, cum cernitis discipulorum, quorum vos potius iugum portare debetis? Ponite onera, producite vbera, pecora lactate, quiescant. Et si interdum seueritate opus sit, paterina sit, non tyrannica, iuxta illud: Porta eos in sinu tuo, sicut portat mulier infantulum suum, & defer in terram pro qua iuravi, &c.

CAPVT V.

Quod tertia Praelatorum ala, est Patientia.

Tertia ala Ecclesiastici Seraph est patientia & constans longanimitas. Sicut enim tectum tabernaculi, vt interiora munda manerent & nitida, excepit in se pulueres, & imbres, & ventorum impulsus; ita superiores qui fideliter subditos suos defendunt è turbine peccati, necesse est, sæpe diuersarum excipere tempestates aduersitarum, sicut gallina pro pullis se obicit miluo, vt eos defendat.

Tria verò sunt inter alia, in quibus patientia ei necessaria maxime videtur. Primo propter multiplices labores & curas, & occupationes diuersimode emergentes. Cura enim continua vrget eum, tam de spiritualis prouidentia disciplinæ, quam de corporalis subsidij prouisione. Vnde & Apostoli non solum de spiritualibus, sed & de temporalibus fidelium necessitatibus, maxime pauperum, solliciti erant, iuxta illud: Iacobus & Ioannes & Cephas dexteram dederunt mihi & Barnabæ societatis, vt nos in gentes, ipsi autem in circumcisionem, scilicet Euangelij prædicationem extenderent, tantum vt pauperum Christi memores essemus: quod etiam sollicitus fui, hoc ipsum facere, &c. Dominus quoque turbas, quas verbo salutis pavit, etiam pane corporali in deserto se sustinentes, cum aliunde non haberent, refecit. Occupationes quoque variæ tam ex domesticis curis, quam extraneis causis frequenter emergunt, quibus cogitur aliquatenus implicari, & quomodo se de illis expediat, anxari. Ex his etiam labores plurimi crescent discursuum, vigiliarum, tractatum & aliarum fatigationum, pro quibus omnibus patientia ei necessaria est

ita, vt Moyses mitissimus & Deo familiarissimus, propter hoc in plures onus gubernationis populi sit partitus, quasi non valens tot negotia sustinere, sicut scriptum est: Non valeo solus vestra negotia sustinere, & pondus ac iurgia, date è vobis viros sapientes & gnaros, & quorum conuersatio probata sit in tribubus vestris, & ponam vobis eos principes, &c.

Secundò est ei patientia necessaria, pro tardo profectu illorum; in quibus continue fatigatur. Videt enim paucos eorum proficere, videt post, quia per multos conatus suos ea, quæ multo labore in modico iam emendari cœperant, ex facili iterum dilabuntur, & propter plures difficultates, & obstacula profectum spirituale impedientia, quasi in desperationem tendere fructum laboris sui, sicut qui multa seminavit, & pauca conspiciunt oriri; videt etiam quandoque, quæ personaliter iubet & ordinat, negligenter impleri & seruari, & sæpe sub specie boni latenter malum subintrare, ita quod non audet apertè vt malum redarguere, cum bonum in superficie appareat, & tamen in fine per hoc maius bonum destruitur, & apertioribus malis aditus aperitur, verbi gratia, vt multi saluentur, plures quam opportune tenere possumus, recipimus. Sed ipsa tandem multiplicatio, erit paupertatis nostræ obfuscatio, dum plures velint pluribus gaudere, non carere: inde sequitur frequentior discursus pro acquirendo necessaria, exquiruntur viæ insolitæ in petendo, incautus agitur contra regulam; vel recipiendo, quies deuotionis extinguitur, mores religiosi in dissuetudinem vertuntur, consuecunt fratres libenter euagari, & diuersa carnis comoda foris venari, familiaritates, in regula prohibitas, contrahere, munera à consentibus querere, ædificationes animarum pro quaestu vendere, diuitibus adulari, areas dilatare, sumptuosa Palatia exaltare, scandala non curare, & Dei honor, qui ex nostra sancta conuersatione, & aliorum exinde ædificatione provenire debuerat, agendo his contraria, conculcatur. Idem est de præpopera promotione iuuenum, & nondum probatorum ad ordines, & officia confessionis, prædicationis, & prælationis. Idem de pluribus quæ coram hominibus sunt, alicuius apparentiæ, sed religionis puritatem interius coram Deo obscurant, & rudes in religione, qui interna non sapiunt, putantes in his exterioribus honestatibus, totam vim spiritualis conuersationis constare, magno zelo eas defendunt, & de veris virtutibus, & spiritualibus non curant. Hæc & alia plurima videns spiritualis prælatus, qui omnia in veritate diiudicat, tabescit, & vritur, & non valens corrigere pro desiderio, in virtute patientiæ mirabiliter exercetur, & dicit cum Propheta: Tabescere me fecit zelus meus, zelus domus tuæ comedit me, &c.

Tertiò necessaria est ei patientia, pro ingratitudine illorum, pro quibus tanta sollicitudine laborat, scilicet quod vix vnquam eis satisfacit, quin semper conquerantur, quod alter posset eis & melius facere si vellet, quod sæpe perplexus est, an debeat eorum importunitatibus cedere, & acquiescere in omnibus quæ cupiunt, vel rigide tenere quod credit esse magis expediens, iuxta illud Pauli: Quid eligam ignoro, coarctor enim, &c. Item quod inuertunt ei plurima quæ facit, & interpretantur ad deterius, & super his visitant eum, & murmurant, & accusant, & detrahunt ei, & sumunt inde materiam scandali, vnde putabat se Deo & ipsis obsequium præstitisse, ita, quod vix in aliquo potest inueniri remedium, in hoc quod ordinat aut quod facit, quin semper aliquibus displiceat & turbentur. Item, quod etiam in faciem quidam resistunt ei, vel literis arguunt eum & despiciunt & concitant alios, vt se ei opponant, vel astute impediunt, ne possit perficere quæ debet. His & aliis aduersis quibus diuersimode impetitur, triplici patientiæ scuto studeat se opponere.

Primò vt modeste & mature & benigne ad singula respondeat, & impetum feruoris reprimat, ne in voce aut vultu seu moribus impatientiam ostendat. Tunc

Deut. 1. a

Psal. 118. f
& Ps. 68. b

Phil. 1. d

enim magis proficit per patientiam, & tandem deuincit, quos impetuosè agendo amplius prouocaret. Sic Gedeon modeste respondens viris Ephraim contra se iurgentibus, compescuit spiritum eorum, quo tuebant. Nam teste Sapiente: Responsio mollis frangit iram, sermo durus suscitatur furor. Vix enim commotio commotione sedatur, ut vitium vitio non sanatur. Impatientia enim prælati confundit, quæ promouere poterat bona. His modis alios scandalizas iuxta illud: Qui impatientis est, exaltat stulticiam suam, scilicet aliis pandendo. Reddit eum subditis & aliis contemptibilem, ut dicitur in Prouerbiis: Qui vanus, & excors est, patebit contemptui. Facit eum exosum & horrendum, iuxta illud Ecclesiastici: Terribilis est in ciuitate sua homo linguosus, & temerarius in verbo suo odibilis erit. Prouocat alios ad impatientiam, dicente scriptura: Vir iracundus prouocat rixas, qui autem paries est, mitigat suscitatas. Non audent ei subditi necessitatem suam aperire, iuxta illud Iob: Si cœperimus loqui tibi, forsitan moleste accipies. Replet domum murmure, & rancore, ut patet in Prouerbiis: Qui conturbat domum suam, possidebit ventos, scilicet conspirationem. Teneros mente fugat, & pusillanimes facit, sicut dicit Salomon: Spiritum ad irascendum facilem, quis poterit sustinere? Nemo audet eum monere de his, quæ forent emendanda, ut patet in primo Regum: Ipse est filius Belial, ita ut nemo possit eo loqui.

Secundo studeat esse pacificus, ut nec vindicet se de illatis iniuriis nec in corde oderit illos, nec curam seignius agat, nec quærat eos à se remouere, imò lubentius teneat eos, ut per hoc & illos & alios ædificet benefaciendo ingratis, & ut per se virtutis exercitium in eis habeat, exemplo Summi pastoris, qui ait: Eritis filii altissimi, quia ipse benignus est super ingratos & malos. Cum enim sit proprie officium pastoris docere virtutes, si viciosos remouet à se, quos docebit? Si medicus fugit ægros, quos curabit? Si fortis tyro declinat imperantes se, quomodo assequetur triumphum gloriæ? Si negotiator negligit merces, in quibus magna lucretur, quomodo poterit ditari? Inde est, quod inter alios tot sanctificati sunt Episcopi, & Prælati, quia tam agendo bona quam patiundo aduersa, & alios ædificando, ad alta perfectionis culmina officij sui occasione perueniunt, dicente Paulo: Qui Episcopatum desiderat, &c.

Tertio si patiens non minus sit voluntarius, & studiosus ad exequenda ea quæ officij sui sollicitudo requirit, propter tedium laboris, vel tarditatem profectus, vel importunitates subditorum, vel alia grauamina, quia sic ad alta merita perueniunt, iuxta illud: Vos ergo confortamini, & non dissoluantur manus vestrae, erit enim merces operi vestro. Istæ manus Prælati sunt instantia in agendo, & patientia in sufferendo, quod grauat: quæ si non dissoluantur per desidia seu intolerantiam, mercede sæterna ei cumulatur. Per has namque aduersitates rector à peccatorum puluere purgatur, quem contrahit ex humanæ infirmitatis surreptione. In multis enim offendimus omnes, etiam in pluribus negotiis plures negligentia sæpe sunt, à quibus purgari necesse habent hic Prælati, ne illic durius puniantur, iuxta illud: Si inique aliquid gesserit, corripiam eum in virga virorum, & in plagis filiorum hominum.

Item per has, dum deprimitur, à tumore superbiæ custoditur, quæ potentibus periculosius insidiatur, dum & sublimitas officij, & libertatis licentia, & boni operis placencia facile mentem eius extollerent, nisi aduersitatis iugum collum præsumptionis eius humiliaret, & sic à superbiæ voragine defenderet. Nam in Iob legitur: Erudians instruit disciplina, ut auertat hominem ab his, quæ fecit, & liberet eum desuper eruens animam eius à corruptione, & vitam illius, ut non transeat in gladium. Increpat quoque per dolorem in lecto, &c. Custos enim salutis, & profectus boni rectoris est humiliatio aduersitatis, sine qua, cum successus prosperitatis cito releuasset in ventum præsumptionis. Vnde David secundum cor

Dei electus, quando premebatur aduersis, deuotissimus fuit & humilis; quando autem extollebatur prosperis, incidit in culpam offensionis, ipso attestante cum dicit: Bonum mihi quia humiliasti me, &c.

Item, ut dictum est, meritum eius exinde multiplicatur, dum non solum pro bonis, quæ in se & aliis promouet, gloriam acquirit, sed & pro aduersis, quæ patitur magnifice coronatur, sicut aurum quod per ignem probatum sit pulchrius & pretiosius, sicut scriptum est: Tanquam aurum in fornace probauit, &c. Sæpe autem spiritualis profectus crescit, dum non sentitur: & roboratur, cum magis infirmari putatur, iuxta illud: Sic est regnum Dei quemadmodum si homo iaciat sementem in terram, & dormiat, & exurgat nocte ac die, & semen germinet, & crescat dum nescit ille, &c. Non autem mirum, si omnes conatus rectoris non proficiunt in omnibus, cum nec Dei operatio in omnibus proficiat ad salutem ipsorum, & multi sint vocati, & pauci electi. Omnia enim quæ seminantur, non conualescunt, & qui thesauros effodiunt lubenter multam terram eruperant, ut modicum auri vel argenti reperiant. Tantus autem profectus est boni rectoris, quantum foret detrimentum si non esset, sicut lux tantum est bonum, quantum eius absentia malum. Animare etiam debet rectorem ad laboris tolerantiam, quod non minus meretur in illis, qui deficiunt, vel modicum proficiunt, quam in his qui maxime proficiunt. Non enim dicit Apostolus: Vnusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum profectum, sed secundum suum laborem. Dei enim est incrementum dare, plus enim laborat doctor in indocili, quam in docili discipulo: & ideo apud iustum æstimatorem laboris, plus meretur. In terra sterili & saxosa agricola plus laborat, & si fructus paucior, sed pretium maius. Et quæ difficilior elaborantur, sæpe carius venduntur.

CAPITULUM VI.

Quarta Prælatorum ala est, quod sit exemplaris in vita.

Quarta ala est, ut sit exemplaris in vita. Ipse namque debet ceteris esse norma viuendi, ut quæ docet verbis, ostendat actionum figuris, sicut qui Geometriam docet, pingit in sabulo figurarum demonstrationes, ut quod dicit, melius capiatur: nam dicitur in Actis: Cœpit Iesus facere, & docere, & alibi. Exemplum enim dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, & vos ita faciatis. Gedeon ait suis: Quod me facere videritis, hoc facite. Quamuis igitur non solum in præfatis, sed in omnibus virtutum exemplis debeat rector præcedere subditos, specialiter tamen in his tribus, scilicet in communis obseruantia conformitate, in mansuetudinis humilitate, & in maturitatis honestate. Vnde Apostolus: In omnibus te ipsum præbe exemplum bonorum operum in doctrina, in integritate, & in grauitate. Communem vitam cum ceteris obseruet in victu, vestitu, & labore, ut non vacet conuiuio & potationibus, cum alij sobrio cibo & potu utantur, nec sit eis dissimilis habitu, cum quibus est ei professio communis. Nec à labore ceterorum se subtrahat, qui illos iubet in eisdem laboribus exerceri. Pastor si se à grege segregat, oues insidiis luporum exponit. Sanus sit sanis, & infirmus infirmis, velut alter Paulus, qui dicebat: Factus sum infirmis infirmus, scilicet exemplar, ut infirmos lucrater. Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem saluos. Nam si sanus debiler viuat, facit eos exemplo suo carnales. Si vero infirmus recusat infirmorum remedia, facit eos pusillanimes: innuens, quod aut velit eos similiter facere, aut non cupiat eis, ut melius fiat illis. Alacrius certat miles in acie, si ducem suum secum cernit laborem certaminis tolerare. Vnde in Actis dicitur: In omni tempore, quo intrauit, & exiuit inter nos Dominus Iesus incipiens à baptismo Ioannis, usque ad diem, qua assumptus

Psal. 118. i

Sap. 3. b

Mar. 4. c

Mat. 22. b

1. Cor. 3. b

Act. 1. a
Ioan. 13. b
Iudic. 7. a

Tit. 2. b

1. Cor. 9. d

Act. 1. d

est

est à nobis, &c. hoc est, à primo tempore, quo cœpit habere discipulos post baptismum, usque quo ascendit ad Patrem, semper exemplo suo erudit nos; intrans, familiariter cum discipulis viuendo; & exiens, vtiliter cum turbis, prout congruebat, conuersando.

Sit etiam humilis moribus, vt mores eius ostendant cum non alta de se sentire, nec affectare prælationem, sed timere & coactum tenere, & magis desiderare subesse, & eos quibus præest, meliores se iudicare, & eorum potius se seruum, quàm magistrum vel dominum reputare. Qui maior est in vobis, fiat sicut minor: & qui præcessor est sicut ministrator, ait Dominus. Ego autem in medio vestrum sum sicut qui ministrat &c. Vnde in Ecclesiastico dicitur: Rectorem te posuerunt, &c.

Sit etiam humilis affabilitate, vt subditi facili accessum ad eum habeant, & fiducialiter ei loqui, de quibus indigent, audeant; & patienter eos audiat, & benigne eis satisfaciatur, & studiose instruat, & alacriter exhortetur, studeat magis amari quàm timeri, quia lubentius obediatur ei, qui diligitur, quàm qui timetur. Obedientia dilectionis propriæ est voluntaria, timoris autem magis est coacta. Quantò ergo illa habet de voluntario, tantò sublimior est in merito, finis autem officij regiminis est commissos sibi ad vitam æternam dirigere, & ad similia virtutum merita fideliter promouere.

Sit etiam humilis in vfu rerum temporalium, vt nihil habeat pomposum vel diligit, sed omnia quæ habere videtur, paupertatem voluntariam demonstrent & humilitatem ostendant, scilicet vestes, libri, cella, lectulus, vtensilia, mensa, pallia, & huiusmodi, vt nihil in omnibus appareat, quod notam iactantiæ vel curiositatis habeat, nec talia fieri ab aliis patiat. Similia etenim similibus congaudent, alta sublimibus, humilia humilibus delectando. Non est autem humilis cordis indicium curiosa quærere, pretiosa affectare, & excelsa ambire. Nam scriptum est: Omne sublime videt, ipse est rex super vniuersos filios superbiæ.

Maturitatis honestas perpenditur in tribus, scilicet, si non sit levis in moribus, videlicet in verbis, & iocis scurrilibus, & irreligijs, quæ licet in se quandoque quasi grata putentur, minus tamen reuerendum faciunt, & vrendum. Gregorius enim dicit: Non facile eius prædicatio recipitur, si levis in moribus videtur. Nam & si prælatus magis diligendus sit, expedit tamen, vt ab insolentibus timeatur. Ipse amor aliquo modo suauior sentitur cum reuerentia mixtus. Quod patet in amore summi conditoris; cuius quo maiestas sublimior agnoscitur, dignationis dulcedo sapidius amatur, sicut dicit Prophetæ: Dulcis & rectus Dominus, propter hoc legem dabit, &c.

Item, si non sit levis in affectu per priuatos amores notabiles, tam ad fœminas, quàm ad quilibet leues personas. Licet enim meliores in affectu præferendi sint minoribus, & omnes propter spem salutis in Christo amplectendi sint, in actu tamen exterioris exhibitionis taliter se gerat ad omnes, vt nullus se ab eo contemni propter alios suspicetur, se quilibet se ab eo diligi præsumat, & fiducialiter ei quasi singulari amico confidat, ne alicui indignatio & inuidia in alijs nutriatur, sicut fratres Ioseph qui oderunt eum, pro eo quod à patre singularius amaretur, vt dicitur in Genesi.

Item si non est levis in proposito, & inconstans in consilio, vt quod iam placet mox displiceat, modò velit, vnum, modò contrarium, vbi rationabilis causa non appareret. Quis enim eius iudicio credat, vel eius voluntati se contemperet, quem in neutro stabilem agnoscat? Idcirco eius subiecti non possunt eius reueteri prudentiam, nec sciunt se parare ad voluntatis eius obedientiam, & in vtroque non potest esse modicum nocumentum. Propterea dicit Paulus: Omnia probate, quod bonum est tenete, & facite sine hesitatione, & retractationibus, quæcumque facitis. Vbi tamen causa rationabilis subest iustæ necessitatis vel piæ vtilitatis, vt aliter & aliter aliquid fieri expediat, non est hoc leuitatis sed maturitatis:

quia sicut stultum esset melius mutare in deterius; sic etiam stolidi est obstinatio, tam pertinaciter inhaerere conceptis, vt pro maiori bono, & aperto ab eis flecti non possit, iuxta illud: Nec putetis, si diuersa iubeamus, ex animi nostri venire leuitate, sed pro qualitate & necessitate temporum, vt reipublicæ poscit vtilitas ferre sententiam. Vnde & Apostolus excusat se, cum promiserit Corinthiis se venturum, quod non leuitate hoc promiserit, sed pro eorum vtilitate, cum dicit: Volui prius venire ad vos &c. & in Ecclesiastico: Secundum iudicem populi, sic & ministri eius, & qualis rector est ciuitatis, tales & inhabitantes in ea.

Boni magistri bonos discipulos facere consueuerunt vt frequentius, multi fierent meliores in Religionibus, & in Ecclesia, si melioris vitæ eis exempla à suis doctores proponerentur. Negligentia verò huiusmodi ab illis, qui culpabiles sunt, districte in iudicio requiretur. Nam Dominus dicit: Ecce ego ipse super pastores, requiram gregem meum de manu eorum. Doctrina verborum sine exemplis operum, est sicut cæmentum sine calce aridum & inualidum. Ipsi lineabant parietem absque temperamento, dic eis, quod casurus sit. De correctis exemplaribus correctæ scribuntur volumina, de corruptis corrupta. Tenacius inhaeret doctrina operum, quàm verborum. Nam cuius vita despicitur, restat vt eius prædicatio contemnatur. Rector enim præcipue ad hoc studere debet, vt sibi commissos faciat Christi formes, id est, vt formam vitæ ad Doctrinam Christi eis imprimat, vt non solum mente eum attendant, sed & moribus imitentur. Vnde Apostolus ad Ephesios dicit: Estote imitatores Dei sicut filij, &c. & ad Galatas: Filioli mei, quos iterum parturio, donec Christus formetur in vobis. Sed cum ex verborum doctrina minus capiant de doctrina Christi, debent etiam formam eius visibilem in se ipsis ostendere, vt eis profundius imprimatur, dicentes cum Apostolo: Imitatores mei estote, sicut & ego Christi, quasi dicat: Si formam Christi desideratis ad imitandum agnoscere, in meis hanc moribus considerate. Et ad Galatas: Viuo autem iam non ego, viuit verò in me Christus. Vicarius enim Christi, vicem Christi debet gerere, in beneplaciti eius promotione, in potestatis eius auctoritate, & in similitudinis eius representatione, scilicet vt ea quæ vult, promoueat in subditis, & eius auctoritate illa possit, quæ eis expediunt, & eum se imitabilem illis moribus, & vita demonstret, idem dicente Apostolo alibi: Non enim nosmetipsos prædicamus, sed Iesum Christum Dominum nostrum, nos autem seruos vestros per Iesum. Ille verò seipsum, & non Christum prædicat, qui gloriam propriam quærît dicendo, & qui malis exemplis, se potius quàm Christum ingerit subditis imitandum. Nam dicit Apostolus: Æmulantur vos non bene, sed excludere vos volunt, vt illos æmulemini, hoc est, non bono zelo præsumunt vobis, qui per sua praua exempla excludunt vos ab imitatione Christi, vt mores eorum discatis, & exempla sequamini.

CAPVT VII.

Quòd quinta ala Prælatorum, est circumspècta discretio.

Quinta ala Ecclesiastici huius Seraph, est circumspècta discretio, & provida faciendorum consideratio. Quæ quàm necessaria sit rectori animarum, Salomon ostendit: qui habens à Deo postulandi, quæ vellet optionem, prætermisiss omnibus, petiuit sapientiam, sine qua asseruit, non posse populum bene regi. Dabis ergo Domine cor seruo tuo docile, vt iudicare possit populum tuum, & discernere inter bonum, & malum, & alibi dicit: Ad vos ergo reges sunt hi sermones mei, vt discatis sapientiam, & non excedatis. Et Psalmista: Et nunc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram. Rector enim est dux gregis sibi commissi, & si ipse errauerit, grex in dispersione con-

fusus, interibit. Sicut oculus est lux totius corporis, A ita pastor gregis commissi, iuxta illud: Vos estis lux mundi, &c. Secundum quod oculus est clarus, & obscurus, sic etiam corpus ab eo regitur directe, vel per deuia.

Duplex ergo circumscriptio rectori necessaria est, vt sciat, quid agendum sit, & qualiter. Nam nec bonum simpliciter bonum est, nisi bene fiat, id est sicut decet. Bernardus: Tolle discretionem, & virtus vitium erit. Sine ipsa zelus precipitat, teste Apostolo, qui ait: Emulationem Dei habent, sed non secundum scientiam. Item compassio condescendit vsquequaque sub specie pietatis, sicut dicitur in Prouerbiis: Qui parcat virgæ, odit filium, hoc est, qui sub specie pietatis peccantem non corrigit, animam eius ad interitum mittit. Item patientia sine discretionem remissum in regiminis vigore facit, cum sub specie humilitatis rebelles non reprimat. Vnde scriptum est, quod Roboam erat rudis, & corde pauido, nec poterat resistere eis, scilicet qui se Domino & sibi opposuerant. Item sine discretionem quaecumque bonum exemplum inefficax fit ad edificandum alios, sicut bonus cibus non est delectabilis, sine condimento salis: ait Leviticus: In omni oblatione tua offeres sal, & Apostolus dicit: Rationabile obsequium vestrum. Si recte offeras, recte autem non diuidas, peccasti: hoc est, bona facere non sufficit, nisi discrete, qualiter, quando, vbi, quare agendum fuerit, videatur.

Quamvis autem plurima sint, circa quæ oportet rectorem esse circumscriptum, quæ non possunt breuiter poni, tamen quatuor videntur præcipua, in quibus debet eius prouidentia vigilare. Vnde dicitur in Exodo: Iubetur pontifex ingrediens sanctuarium, vt ministret Domino, inter alia ornamenta semper in pectore rationale iudicium deferre, & in ipso quatuor ordines gemmarum, ita quod quilibet ordo tres lapides contineat pretiosos, auro inclusos, &c. Pontifex Domino ministrans, sanctuarium ingreditur, cum prælatus curam animarum suscipit, vt in earum saluatione Deo gratissimum præstet obsequium. Nullum enim Deo gratius sacrificium, quam zelus animarum. Qui inter alia virtutum insignia, semper debet rationis iudicio quatuor ad officium suum spectantia, in pectore versare. Primum est, quomodo in statu debito commissos sibi gubernet, vt boni sui proficiant, & persistant. Secundum, quomodo lapsos, & deuios corrigit, & emendet. Tertium, exteriora negotia, quæ requiruntur ab eo congrue disponat. Quartum, quomodo se in his custodiat, & gerat. Tres lapides in singulis versibus, sunt tria ad singula eorum quatuor pertinentia. Ad statum debitum tenendum conuenit, vt rector omnium subditorum, mores, conscientias & vires perspicue agnoscat, vt secundum quod unicuique expedit, onus obseruantia regularis imponat. Non enim omnes omnia possunt æqualiter, & vnus quasi proprium habet donum ex Deo, alius sic, alius vero sic. Vnde in libro Numerorum dicitur: Aaron, & filij eius intrabunt, ipsi quoque disponent onera singulorum, & diuident quid portare quis debeat. Aaron & filij eius sunt Prælati maiores, & minores, qui debent intrare, id est interiora cuiusque agnoscere, & secundum quod conuenit singulis onus Religiosæ conuersationis imponere, & propter triplicem obseruantia qualitatem, quæ sunt tres lapides pretiosi, in primo versu quatuor ordinum prædicatorum.

Prima obseruantia consistit in illis, quæ sunt iuxta cuiusque professionis formam de necessitate salutis, quæ ita annexa sunt ordini & regulæ, vt eorum transgressio temeraria inducat mortale peccatum, vt est obedientia præcepti, voluntaria paupertas, castitas, & alia præceptorie imperata, in quibus locum non habet dispensatio magistris, cum & ipse sit ad ea seruanda ligatus. Hæc necesse est Prælatus vigilanter agnoscere, quia tenetur ea facere, ab omnibus studiose seruari, & nolentes cogere ad seruandum, & pro nulla causa permittere, quantum in se fuerit, aliquem contraire, etiam si magna pro-

pter hoc sibi, & fratribus tribulatio seu dispendium immineret. Quis nos separabit à charitate Christi, ait Paulus, tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? quasi dicat: Non debet. Hoc est contra illos qui dicunt, Si sic, vel sic non acquireretur, necessitas fratribus, ne possent hic aliquatenus sustentari. Cum talis forma conquirendi est contra regulam, & in scandalum, & Religionis deformitatem; melius est ibi non esse Religiosos, vbi non possunt, vel non volunt viuere vt Religiosi, quia tunc nec ipsi pereunt, nec alij de ipsis scandalizantur, dicente Domino: Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis, expedit ei, vt &c. Quid ergo qui multos & magnos scandalizat? Ista consideratio prima debet esse gemma lucens in pectore Pontificis, id est præ omnibus curanda.

Secunda versatur circa illa, quæ spectant exercitium altioris perfectionis scilicet singularis, patientiæ admirandæ, humilitatis stupendæ, charitatis arduæ, sobrietatis eximie, paupertatis & sublimis deuotionis, & similia virtutum, ad quas debet rector commissos, exhortationibus, monitis, & exemplis efficacibus afficere, & attrahere magis, quam inuitos cogere. Consilia enim perfectionis suadentur, non imperantur: præter ea, quæ in voti emissionem exprimuntur, vt continentia. Præcipua tamen causa monasticæ institutionis fuit, vt esset schola palæstralis, exercitij perfectionis. Palæstra, vt dicitur, fuit ludus nudè luctantium, qui se oleo perungebant, ne à colluctantibus teneri possent, & ita ad terram dejici. Et apte similatur à Paulo luctamini Religiosorum, cum dicit: Omnis enim qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet. Rector igitur & hanc gemmam ferat in pectore, vt sectatores suos doceat, & prouocet; non solum viam tenere, qua saluentur, sed etiam ad perfectionem tendere, per quam sublimem in cælo gloriam assequantur.

Tertia consistit in illis, quæ nec sunt de pura necessitate salutis, nec de eminentia perfectionis, sed tamen ad vtriusque acquisitionem, & conseruationem à sanctis patribus apte statuta sunt, ad exercitium bonorum operum & decorem ipsius religionis, & ad ædificationem inuentium, vt sunt ieiunia, silentium, solemnitas diuinorum officiorum, & exteriores corporalium exercitationum honestates, quæ iuxta Apostolum tam vtilis sunt, sicut instrumenta pro artificijs quæ possent & aliter peragi à peritis, cum prius fuerint artes quàm talia instrumenta. Vnde discretus Prælatus, cum necessitas exigit, vel maior utilitas requirit, dispensat in causa pro talibus pro loco, & tempore, sine difficultate, cum viderit expedire. Vbi autem maior utilitas, vel necessitas non exigit, studiose faciat ea seruare. In hoc indiget Prælatus non modica discretionem, vt sciat inter rigorem & remissionem medium tenere. Si autem nimis fuerit rigidus & ipse minus erit dilectus fratribus, & illi minus erunt voluntarij ad alia quæ utiliora, & necessaria forent. Rursum si fuerit plusquam conuenit remissus in talibus cito maior dissolutio subsequetur. Qui spernit modica, paulatim decidet, ait Sapiens.

Circa lapsorum correptionem discretio Prælati similiter vigere debet. Hic est ordo secundus, tres gemmas continens, quia triplex continentia ad hoc est necessaria, sicut sunt tria genera delinquentium. Quidam enim cum deliquerunt, mox aut intus moti à spiritu, aut foris correpti ab homine, ad penitentia remedium confugiunt. His cum clementia fomentis medicus spiritualis remedia satisfactionis sic temperata debet adhibere, quibus & satisfaciant Deo de offensis, & proximo de scandalo, vt ceteri peccare magis timeant, & tamen propter lenitatem remedij ipsos non peniteat, se penitentia submisisse, nam dicit Paulus: Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto vos qui spirituales estis, subaudi, medici, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans remetipsum, &c. id est, talem ei satisfactionem imponite, per quam cognoscat pondus reatus sui, ita tamen clementer, sicut tibi met velles alium

Rom. 8. f

Matt. 18. a

Palæstra.

1. Cor. 9. d

1. Tim. 4. b

Eccli. 19. d

Gal. 6. a

compati

compati, si tali peccato delinques. Et hæc est vna gemina secundi ordinis, discretio talis. Alij cum delinquant, tegunt, palliant, defendunt, & virus interius later. Et licet rector ex certis indiciis deprehendat ibi saniam putridam esse collectam, tamen non ita erumpet exterius, nec per euidens testimonium, nec per voluntariam confessionem, quod possit opportune ferro apertæ correctionis secare. Si corripit non proficit, & videtur magis vitiorum diffamator, quàm vitiosorum corrector: sed mouetur & dissimulat, vritur & anxiatur tam pro anima fratris quàm pro se, quia non corrigit delinquentem. Cum ergo aliud congrue facere non possit, portet, dissimulet, patientiam suam exerceat; & quod arguendo non valet, orando labore obtinere, vt aut Deus citius demum corrigat, aut latentem eius malitiam detegat, vt aliquod remedium apponatur. Sicut Dominus Iudam proditorem diu tacite tolerauit, quodd eum aperte non corripuit, donec in tantum eius iniquitas creuit, quodd per se patenter erupit. Quæ quamdiu latuit, licet in se lethali ter ægrotaret, tamen aliis non nocuit, & ideo irreprehensibiliter potuit tacite tolerari, nam dicit Dominus in Matthæo: Sinite vtraque crescere vsque ad messem, id est, zizania cum tritico, & in Apocalypsi dicitur: Qui in sordibus est, sordescat adhuc. Debet tamen talibus, vbi potest, caute cauere ab occasione peccandi, & in communi moneri debent, vt resipiscant, iuxta illud: Vx homini illi: per quem filius hominis tradetur. Sed cum ad tam singulare facinus non potuisset Iudas subito proruisse, nisi diu paulatim in deterius semper prolapsus, apparet eum à Domino in malo statu diu occulte toleratum. Ego tacens, & quasi non videns. Talis ergo dissimulatio in corde rectoris multa discretione indiget, vt in neutro deuierit à iusto. Et hæc est gemma secundi ordinis secunda in pectore sacerdotis. Tertij offendunt grauitè aperte, & non recipiunt debitam correctionem, vel fide recipiunt, quia non emendantur, & alij ex eis fiunt deteriores, vel scandalizantur de ipsis, vel imitari eos incipiunt, si vident eos impune peccare, volentes sibi parci, sicut illis parcitur. Vbiunque ergo quatuor illa conueniunt, scilicet, grauitè, aperte, peccare, & non esse spem correctionis propter obstinationem, seu inueteratam mali consuetudinem, & alios infici per eius exemplum, vel scandalizari, quia talia tolerantur; quid restat, nisi vt ouis morbida abjiciatur, & membrum putridum præcidatur, ne sana inde inficiantur, & corrumpantur? Vnde dicit Apostolus: Vtinam & abscindantur, qui vos conturbant, & ad Corinthios: Auferte malum ex vobismet ipsis. Quodd si infidelis discedit, discedat. Et Lucas dicit: Succide ergo illam, scilicet, ficum infructuosam, vt quid etiam terram occupat? & Matthæus: Omnis arbor quæ non fert fructum bonum, excidetur, & in Numeris: Præcipe filiis Israël, vt ejiciant de castris omnem leprosum, & qui semine fluit, pollutusque est super mortuo ne contaminent ea, cum habitauerint vobiscum, &c. Ad ista tamen non debent impetu ferri, sed maturo consilio prudentum, & spiritum Dei & donum consilij habentium. Omnia cum consilio fac, & post factum non pœnitebis, & in Matthæo: Quis scandalizauerit vnum ex pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei, vt suspendatur miola a sinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris: hoc est, cuius vita in habitu religionis magis scandalizat simplices, quàm ædificet, expedit, vt foris missus, solus damnetur, quàm per eum sacra religio contaminetur.

Tertius ordo versatur circa negotia, quæ per Prælatum sunt disponenda, quorum alia expedit, vt aliis disponenda committat, alia per seipsum disponat, alia præcidat, & remoueat, quantum valet. Sic Christus commisit alia discipulis procuranda, vt Iudæ oculos, sibi retinuit prædicationis & curationis officium, vt patet in Luca. Requisitus enim vt inter fratres quoddam hereditatem diuideret, respondit: Homo, quis me constituit iudicem aut diuisorem inter vos? Exteriora & tem-

poralia corporalis necessitatis officia, si per seipsum voluerit actu disponere, impeditur ab interiorum & meliorum prouisione, quia sparsus ex se mentis oculus minus videt interiora & necessaria salutis. Vnde in Exodo dicitur: Esto tu populo in his quæ sunt ad Deum, & leuius feres partito in alios onere, scilicet leuiorum, & in Actis: Non est æquum nos relinquere verbum Dei, & ministrare mensis, &c. Si alios non haberet, quibus curam exteriorum committeret, potius deberet ab alio fraudem in temporalibus pati, quàm ipse Prælatus in talibus occuparetur, exemplo Christi qui sciens Iudam esse furem, tamen permisit eum exteriora procurare, iuxta illud: Fur erat, & loculos habebat, & ea quæ mittebantur, portabat. Hoc est contra illos, qui facilius inueniunt, quibus curam animarum committant, quàm rerum suarum temporalium: cum incomparabiliter maius sit dispendium periclitari animas, quàm res perire. Spirituales verò & quæ ad salutem necessaria sunt, & profectum virtutum, principaliter debet animarum custos & rector sibi curanda retinere, cum hæc sint de substantia officij pastoralis, & de his maxime sit in iudicio rationem Domino redditurus. Hæc sunt qualiter regula studiosè seruetur, & alia statuta, & ordinis disciplina. Item quodd pax & dilectio sit inter fratres. Item, ad ipsum pertinet conscientias singulorum agnoscere, de quibuslibet perplexitatibus expedire, pericula peccatorum prouidere & præcauere, monere fratres vt proficiant, corrigere corrigenda, elucidare dubia, informare singulos, qualiter officia sibi commissa congrue administrent, quod & fratribus, prout conuenit, sufficiant, & conscientiam non offendant. Vbi vero non potest hominibus satisfieri, nisi cum offensa Dei, ibi seruetur ad Deum obedientia, & ad homines patientia, & dicamus cum Petro: Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus.

Prælatus vero gerit vicem capitis in corpore fraternitatis, vt cum alia membra debita sunt actionibus sibi competentibus, caput omnibus præsidendo prouideat, quasi omnium sensuum capax, & omnia regens & sensum & motum omnibus transmittens per iussiones, vel concessionem sanctæ obedientiæ, quasi quorundam compaginatione neruorum: vnde & caput singulari actione non occupatur, vt vacet omnium membrorum prouisioni. Omnibus enim proficit, pro omnibus audit, odoratur, gustat, & loquitur. Sic & Prælatus sibi commissis. Ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus reddituri, ait Apostolus.

Superflua vero & non necessaria salutis, vel profectui animarum negotia, expedit præcidere, & tam à se, quàm à fratribus quantum opportune poterit remouere. Cum enim propter temporis breuitatem, & diuinitatem vix necessariis sufficimus disponendis, si superuacuis vel alienis volumus occupari negotiis, negligimus utiliora & meliora, cum distractus animus ad plura, fit minor ad singula prouide peragenda. Inde fit aliquotiens, cum Prælati & Religiosi nimis se exterioribus occupationibus implicent, ædificiorum, librorum, causarum, & aliorum, quibus fructuosius carerent, vt non solum meliora interim negligant, sed etiam conscientiam sæpius inquinant, & ex usu exteriorum tenebescat oculus mentis ad contemplationem spiritualium & interiorum, & tepescat ad desiderium supernorum. Sicut enim humores noxij affluunt, vbi fuerit in corpore læsio, nisi caute remoueantur, ne fiat ibi tumor vel vlcus; ita & negotia crescunt ad extinctionem spiritus, qui se eis acquieuerit occupari. Ideo discretio Prælati debet prouide prospicere, quid ex quolibet euentu possit consequi, & quæ negotia admittere, vel quantum expedit ea exequi, circumspicere rimari. Ait enim Sapiens: Fili ne in multis sint actus tui. Qui sarcinam satis grauem portat, imprudens est, si adhuc onera plura sibi portanda imponit, quibus potest opportune carere.

Super omnia vero debet semetipsum rector circumspicere, ne aliis prouidens seipsum negligat: ne alios

Exod. 18. c

Act. 6. a

Ioh. 12. a

Act. 5. c

Heb. 13. c

Ecc. 11. b

saluans, seipsum in periculum demergat. Quid enim prodest homini, si mundum vniuersum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur? Hic est quartus ordo gemmarum triplici circumspectione, quasi pretiosorum trium lapidum ornatu complendus, ait enim Ioannes: Videte vosmetipsos, ne perdati quæ operati estis, supple, in aliis: sed ut mercedem plenam suscipiatis.

Vna circumspectio sui versatur circa conscientia se-
renitatem, ut illa semper secunda sit & munda. Secunda sit ut nihil velit, agat, iubeat, vel permittat illicitum & indecens, profissionique suæ contrarium, in quo peccatum seu scandalum deprehendatur. Munda, ut de bonis quæ fecit, vel promouet, gloriam ab hominibus non capter, nec sibi exinde immoderate placeat, solius Dei beneplacitum in omnibus quærens, ut quæ pro eo facit, id est, vice Dei, etiam pure faciat propter eum & ipsius amorem. Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit, hoc est, si intuitus intentionis purus fuerit charitate, totum corpus bonæ operationis dignum erit præmio lucis æternæ. Si autem nequam fuerit, &c. Scrutetur ergo conscientiam suam, sollicitè dijudicans quid egerit, quod omiserit de agendis, & quo fine bona fecerit, & de malis doleat, & confiteatur, & corrigat & caueat, de bonis vero non in se, sed in Domino gloriatur cum Apostolo; qui ait: Si nosmetipsos diiudicemus, non utique iudicemur. Qui puluerem ab aliis detergit, vix potest transire, nisi & ipse puluere respersatur, quem etiam in se detergere necesse habet, iuxta illud: Medice cura teipsum. De bonis vero quæ facit sic lætetur, ut inde non extollatur, æstimans quod non propter se, sed propter alios quibus præest, Deus dedit ei benefacere vel dicere vel sentire.

Alia circumspectio sui versatur circa exteriores mores & verba, quibus oportet cum aliis magis quam sibi met deferuire. Qui enim pluribus cogitur viuere ad exemplum, & satisfacere singulis & omnibus placere multa indiget discretionem, ut medium valeat tenere, ne sit nimis tristis vel hilaris, nimis seuerus vel lenis, nimis socialis vel alienus, nimis tacitus vel verbosus, nimis dure loquens vel blande, nimis rigidus vel remissus, nimis sæpe cum hospitibus vel raro, nimis laute reficiens vel tenuiter, nimis facta fratrum obseruans vel dissimulans, nimis fouens aliquos vel alios paruipendens, & similia. Cum ergo non possit semper teneri, quod de omnibus placeat; minus tamen deuiat, si ad benignitatis partem plus declinat, per quam redditur subditis magis amabilis, ob quam ei libentius obtemperant, & audacius ad eum recurrunt, in quibus indigent, & alacrius imitantur. Ipsa enim potestatis auctoritas facit eum satis timendum subditis, & si huic iungitur austeritatis seueritas pauidis fit mentibus onerosa. Vos autem cum austeritate imperabatis eis & cum potentia, & dispersæ sunt oues meæ, dicit Dominus. Et in Ecclesiastico: Noli esse quasi leo in domo tua, subuertens domesticos tuos. Hinc est, quod ipse summus princeps pastorum Dominus Iesus tantam nobis benignitatis charitatem exhibuit, ut se nobis faceret amabilem & ita imitabilem, ut per amorem suæ humanitatis traheret ad amorem & cognitionem suæ diuinitatis, ut dum visibiliter Deum cognoscimus, per hunc in inuisibilem amorem rapiamur. Sic & vicarius Christi Prælati, ad hoc maxime studeat à subditis diligi, ut sic facilius trahat eos ad amorem Christi. In omni tamen dubio semper magis inclinet se ad illud, quod secundum veritatis iudicium virtuti charitatis & humilitatis, & professæ puritati magis consonat, & Euangelicæ perfectioni.

Vltimo etiam ipsa discretio, quæ cetera omnia dijudicat, circumspectat seipsam, ne ei contingat ut oculo corporis, qui cum alia videat, non videt seipsum: videlicet ne plus sapiat quam oportet sapere, ne sibi plus credat quam expedit, ne sit sapiens in oculis suis, quia teste Beato Gregorio: Sicut subditorum tentatio est, reprehendere in prælati quod in multis non recte agant, ita prælatorum tentatio est, quod se ceteris sapientiores

A æstimant. Vnde dicitur: Vidisti hominem sapientem sibi videri, magis illo spem habebit stultus. Stultus enim sibi met non confidens, quærit consilium à sapientibus ne decipiatur. Ille autem dum de se plus quam debet præsumit, etiam ubi errat, recte se plerumque sentire deceptus putat. Inter omnes autem tentationes videtur ista periculosior cuique Christiano, scilicet, proprio sensui nimis inniti. Cum enim nemo reperiatur ita perspicacis intelligentiæ, quin possit in aliquibus falli, qui hoc totum & solum reputat iustum quod ipse senserit, astuto aduersario ad varias seductiones sub specie boni librum aditum pandit. Ait enim Psalmista: Sedit in insidiis cum diuitibus in occultis, ut interficiat innocentem. Ibi enim libentius insidiatur, ubi maiores meritorum diuitias cernit inquiri, ut ibi innocentem inquirat & occidat, ubi se Deo magis obsequium præstare sperabat.

B Vnde cautum est semper rectori, consilia libenter audire, & humiliter quærere. Et in hoc triplex humilitas consistit. Primò, si alij idem sentiunt quod & ipse, securior est quod non decipiatur. Secundò quidquid fecerit cum prudentium consilio, si aliquid inde euenerit contrarij minus ei poterit imputari, quam si de suo tantum sensu id fecisset. Tertiò, quod sæpe in merito humilitatis talis, Deus dat ei agnoscere per se vel alium, quod ante non intellexit. Hinc Moyses, cui Deus facie ad faciem loquebatur, consilium Ietro soceri sui gratum habuit & seruauit. Hinc Apostolus Paulus Spiritu sancto repletus, Euangelium quod per reuelationem Iesu Christi didicerat, ipsius instinctu ascendens Hierusalem, cum Petro & Ioanne & Iacobo Coapostolis suis contulit, ut esset securior in prædicando, cum ab eis non discordaret, & exemplum per hoc daret fidelibus prælati consilium requirendi. Omnia cum consilio fac, & post factum non pœnitebis, ait Scriptura. Aliqui vero cum ad officium regiminis assurgunt, ita se continuo repletos spiritu scientiæ reputant, ut omnia antecessorum suorum facta stulta iudicent & peruersa: alij vero è contrario cum ab eodem absoluuntur officio, quæcunque successores eorum faciunt, simili modo condemnant, non attendentes, quod sicut ipsi aliorum facta deprimunt, ita eorum facta alij possunt despiciere, huic dicit Isaias: Væ qui spernis, nonne & ipse sperneris? Nullorum enim facta tam studiosè solent ab aliis obseruando notari sicut illorum, qui aliorum facta seuerè dijudicant, si forte in quo ipsi alios arguunt reprehensibiles reprehendantur.

D Sunt enim duo genera hominum, quorum consilia prudens rector non facile debet recipere, scilicet adulator & detractor. Primi istorum seducunt eum, ut magis de se quam expedit, præsumat: iuxta illud: Qui beatum te dicunt, ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant, ne de te vera sentias humilitate propriæ cognitionis. Secundi inducunt eum ut peius, quam habet, de aliis suspicando sentiat, & sæpe innocentes condemnet, & priusquam veritatem rei plene cognoscat, dicente scriptura: Aures principum simplices, & ex sui natura aliud æstimantes, callida fraude decipiuntur, & malis quorundam suggestionibus regum studia deprauantur, ut eos qui credita sibi officia diligenter obseruant, & ita cuncta agunt, ut omni laude sint digni, mendaciorum cuniculis conentur subuerrere, &c. Cum autem tribus de causis soleat requiri consilium, scilicet propter emendationem, ut discatur de quo dubitatur, propter auctoritatem ut magis habeat vigoris quod per tales consultum fuerit, & propter pacem, ne habeant aliqui occasionem murmurandi: propter primam causam, consulendi sunt prudentiores, propter secundam nominationes, & propter tertiam omnes ad quos negotium pertinere videtur. Sed quia singularia sine numero sunt, in quibus discretio est necessaria, non potest dari certa & communis regula, quæ valeat pro omnibus.

Mor. c. 14.
cir. fin.
Prover. 26. b

Psal. 9. c

Exo. 18. c

Gal. 2. a

Ecdi. 32. d

Isa. 33. a

Isa. 3. c

Esth. 16. a

CAPUT VIII.

Quid sexta prelatorum ala est deuotio ad Deum.

Sexta & vltima ala, sine qua reliquæ perfici non valent, maxime est necessaria, vt sit deuotus ad Deum per quem zelus iustitiæ accenditur, pietas compassionis infunditur, patientia roboratur, exemplum bonum conditur, discretio clarificatur. Hæc est vnctio spiritus, docens de omnibus, quæ expediunt saluti. Vnde dicit Ioannes: Vos vnctionem habetis à Spiritu sancto, & nostis omnia, & non necesse habetis, vt aliquis vos doceat: sed sicut vnctio eius docet vos de omnibus. Deuotio mentem illuminat ad cognoscendum quid sit melius. Vnde Dominus dicit: Docebit vos omnia, & suggeret, &c. Inflamat ad appetendum bonum. Vnde & in Ecclesiastico dicitur: Qui edunt me, adhuc esurient: & qui bibunt me, &c. Roborat ad perficiendum, Deus est enim qui operatur in nobis & velle & perficere pro bona voluntate. Facit horrere peccata, dicente Psalmista: Iniquitatem odio habui, & in Apocalypsi, liber comestus dulcis gustu, amaricat ventrem. Actiones ordinat ad virtutes, sicut dicitur in Canticis: Introduxit me rex in cellam vinariam, ordinauit in me charitatem. Mores exterius componit & verba, sicut dicit Tobias: Nunquam cum ludentibus miscui me, neque cum iis qui in leuitate ambulant: Scientiam fidei dulcem reddit. Sapientia enim secundum nomen suum est, id est, sapida scientia. Spem in fiduciam erigit. Ipse enim Spiritus sanctus reddit testimonium nobis quod sumus filij Dei. Amorem Dei accendit, nam dicit: Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Deo familiarem efficit iuxta illud, Loquebatur Dominus cum Moyse, sicut homo loqui solet ad amicum suum. Dat fiduciam impetrandi petita, sicut habebat Ioannes cum dicebat: Fiduciam habemus ad Deum, & quodcumque petierimus, accipiemus. Orationem impinguat. Psalmus: Holocaustum tuum pingue fiat, & in Ecclesiastico, ait enim: Impingua oblationem. Pium & affectuosum facit, iuxta illud: Suauis, humanus & benignus est spiritus sapientiæ. Cor humiliat, vt ait Isaias: Super quem requiescet spiritus meus: nisi super humilem, &c. Oleum spiritum premij in olla feruente. Contra aduersa constantiam præstat. Vnde dicit Psalmista: Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo. Et Apostolus: Quis nos separabit à charitate Christi: Omnia opera bona delectabilia facit, iuxta illud: Non habet amaritudinem conuersario illius, nec tedium, sed lætitiā & gaudium. Mentem in superna eleuat: Si direxerit ad Deum cor suum, spiritum eius & statum ad se trahet. Mundum vilescere facit, dicente Ecclesiaste: Vidi quæ fiunt cuncta sub sole, & ecce omnia vanitas. Desiderate cælestia cogit. Hinc Apostolus dicit: Coarctor è duobus desiderium habens dissolui, & esse cum Christo. Peccata delet, & pœnas peccati. Vnde ait Dominus: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Merita sublimat, teste Sapiente, qui ait. Si diuitiæ appetuntur, quid sapientia locupletius, quæ omnia operatur? Proximos in maxime ædificat. Vnde dicitur: Offerte illi incensum dignum in odorem suauitatis. Et Christi bonus odor sumus. Dæmones fugat. Nam fumus eius extricat omne genus dæmoniorum. Angelos innirat & Sanctos: ait enim Psalmista: Præuenerunt principes coniuncti psallentibus, & Tobias: Quando orabas cum lacrymis, &c. Hæc & multa alia deuotionis gratia confert. Ideo præcipue rector animarum studiosus esse debet eam habere, per quam semper informetur quid faciat, adiuetur vt possit, conseruetur ne deuiet. Non enim solum pro se orare necesse habet, sed etiam pro illis qui sibi commissi sunt, quos non sufficit sine diuino auxilio custodire. Nam, nisi Dominus custodierit ciuitatem, &c. Est enim Prælator mediator

A inter Deum & subditos, vt sicut negotium Dei gerit apud illos, docendo, corrigendo, sursum agendo, ita etiam negotia eorum studeat apud Deum fideliter promouere, placando, gratiam impetrando, & conseruando à malo. Vnde scriptum est: Ego sequester & medius fui inter Deum & vos,

B Alia autem deuotio communis, alia specialis, alia assidua. Communis in diuinis officijs, specialis in orationibus, assidua in omnibus agendis. Circa diuinam triplicem debet habere diligentiam deuotionis, scilicet vt omnia fiant ordinate, & non confuse, & sine erroris hesitatione: vt quisque deputatum ministerium, congrue exequatur. Vnde Paulus dicit. Omnia honeste & secundum ordinem fiant in vobis: nam dicitur in Paralipomenis: David & omnis exercitus segregauerunt in ministerium Domini, qui prophetauerunt in citharis, psalterijs, & cymbalis secundum numerum suum dedicato sibi officio seruientes. Item vt strenue & non pigre seu desidiose opus Domini, scilicet diuini cultus officium peragatur. Quia ait Hieremias: Maledictus qui facit opus Dei fraudulenter, &c. Item, vt deuote, & reuerenter sine aliqua dissolutione, & strepitu, distinctè & attente diuina officia persoluantur, sicut in conspectu Angelorum, & in præsentia Dei, sicut dicitur in Ecclesiastico: In omni corde & ore collaudare & benedicite nomen Domini.

C Officium enim diuinum in Ecclesia Spiritus sanctus ordinauit fieri quinque de causis. Primò propter imitationem cælestis concentus, quo Sancti & Angeli in cælo assidue in præsentia Dei eius laudibus sunt intenti. Vnde dicit Psalmista: Beati qui habitant in domo tua Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te. Cum enim secundum promissionem suam dicat Dominus: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, vsq; ad consummationem sæculi, hic dignetur Christus nobiscum esse vetaciter, tam sacramentaliter, quam spiritualiter; dignum est, nos ei pro modulo nostro aliqualem exhibere reuerentiam honoris & laudis, iuxta exemplar similitudinis cælestis, vt ei & si non continue, sicut illi cæli cantores, saltem interpolatè pro nostra fragilitate psallendo, alacriter assistamus imitantes illam quæ sursum est, Hierusalem matrem nostram, vt ait Paulus.

D Secundo, vt beneficiorum Dei memores, certis horis gratias pro his laudando & orando, ei iugiter referamus, qui natus in nocte ex Maria Virgine, mane iudici passus assistitur, diluculo resurrexit, hora tertia flagellatur, & post, Spiritum sanctum misit Apostolis, sexta crucifixus, nona in cruce pro nobis mortuus, vespere cœnans, corporis & sanguinis sui nobis sacramenta tradidit, & completorio sepultus est. Missarum autem celebratio non tantum eius nobis passionis mysterium memorandum ingetit, sed & præsentia suæ gratiam exhibet, & sub forma sacramenti nos seipso spiritualiter pascit. Si ergo iustum est, nos horum nunquam obliuisci, ita expedit, ea semper recolere certis horis. Vnde Isaias: Miserationum Domini recordabor, laudem eius super omnibus quæ reddidit nobis.

E Tertiò, vt nosmetipsos sic assidue ad deuotionem excitemus, & ignem amoris Dei per hoc nobis, ne per desidia, seu alias occupationes tepescat, continue reacendamus, sicut iussit Dominus Moyse dicens: Ignis est iste perpetuus, qui nunquam deficiet, quem nutriet sacerdos in altari, subiciens mane ligna. Ignis est deuotionis feruor, qui semper in altari cordis ardere debet, quem sacerdos deuotus semper, subjiendo ligna diuinæ laudis, debet nutrire, ne aliquando extinguatur. Vnde dicit Psalmista: Benedicam Dominum in omni tempore, &c.

Quartò, vt simplices fideles qui per se nesciunt certa orandi tempora eligere, per hoc ad orationis studium assuefaciamus, vt saltem tunc ad Ecclesiam oraturi conueniant, quando ibidem diuinæ laudis officia persoluantur, & vt minus afficiantur tædio ibi persistendi, quandiu coram se vident clericos celebrare diuina. Vn-

Dmt. 5. a

Triplex deuotio.

2. Cor. 14. 2
1. Pa. 25. a

Hier. 48. b

Ecclesi. 39. d

Psalm. 83. a

Matth. 28. d

Gal. 4. d

Isa. 63. b

Leu. 6. d

Psalm. 35. a

de

de in Luca dicitur : Omnis multitudo populi erat foris A hora incensi. Multi enim rudes vix vnquam se orationi offerrent, si fortis non certis temporibus in Ecclesiam ex consuetudine, ad diuinorum celebrationem, & verbi Dei recitationem, ordinatè vocarentur.

Quinto propter decorem Religionis Christianæ: quia decens est & congruum, vt si Iudæi & Gentiles & quidam hæretici quandoque conuenticula sua faciunt, & sua profana ibi commercia celebrant, & ritus suæ perfidie obseruant, multo dignius qui vera & sacrosancta habent sacramentorum mysteria, ad ea celebranda, & veneranda sæpe conueniant, & debita conditori suo laudum solemnita persoluant, quibus & gratiam Dei ampliorem merentur, & vitam æternam, & quibus alliciantur simplices ad Religionis sanctæ reuerentiam & amorem. Propter quod scriptum est : Dedit in celebrationibus decus, & ornauit tempora, &c. Inter omnes ergo exteriores obseruantias maior debet diligentia diuino officio adhiberi, vt sicut dictum est, ordinatè fiat, strenue & deuote. Alia enim tempora facimus pro Deo, in hoc autem assistimus Deo, & intendimus Deo, & alloquimur eum & nos ipse, simul & pro nostris necessitatibus eius auxilium postulamus.

Specialis deuotio consistit in orationibus priuatis, in familiaribus vocalium orationum recitationibus, veluti, Psalmorum, latinarum, & aliarum orationum quas in secreto quisque per se extra ordinarie ruminando persoluit. Nam dicit Dominus : Cum oratis, dicite : Pater noster. Item in sacris meditationibus, cum quis ante mentis oculos recolligit peccata propria, & miseria, & futura supplicia, vel beneficia Dei generalia, seu specialia, & passionem Christi, & bonitatis eius dulcedinem, & præmia repromissa, vt ex his concipiat deuotionis affectum, timoris, vel amoris Dei, desiderij, mæoris vel gaudij spiritualis, iuxta illud : Meditatus sum nocte cum corde meo, &c. Item in piis erga Deum affectibus, & lacrymis, & suspirijs, & sanctis desideriis amoris, & aliis internis & ineffabilibus motibus cordis, in iubilis, excessibus, & raptu, & absorptione spiritus in Deum, quo adhærens Deo, vnus sit spiritus cum eo per puræ intelligentiæ lucem, & cognitionem Dei, & amoris eius ardorem, & glutinosam fruendi inhaesionem. Ipse enim spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.

Quodd si prælatus præpeditur variis curarum distractionibus, speciali deuotioni sæpius intendere; saltem interdum, cum opportune videlicet, quasi furtim & raptim ad orationis studium se conferat, ne omnino refrigeret, ne in dissuetudinem orandi veniat, ne Deo alienus efficiatur, ne gratia diuinæ propitiationis ei quasi insensibiliter subtrahatur. Vnde Moyses cum per populi negotia exterius vexaretur, crebro in tabernaculum fœderis ad Dominum recurrit, familiare ipsius colloquium ibi expetens, quo intrinsecus in spiritu reficeretur. Dominus quoque diebus prædicans turbis, noctibus in orationibus solus pernoctauit. Et licet parua detur mora prælato orandi, tamen quia pro aliis debet ex officio orare, datur ei quandoque propter alios copiosior orandi gratia, vt quibus prodest agendo, possit etiam orando prodesse, tantum non negligat querere, nec abjiciat cum offertur, ne ex merito ingratitude ab eo gratia elongetur, assidua deuotio semper ei debet adesse, sicut & quibuscumque proficere volentibus in Religionis virtute. Et ipsa triplex est. Vna est iugis memoria Dei ante oculos cordis. Vnde dicitur : Prouidebam Deum in conspectu meo semper, & alibi : Oculi mei semper ad Dominum. In omni loco & tempore semper debet homo studere Deo intendere, quasi sit coram eo per mentis intuitum. Vnde solebant dicere Elias, & Eliseus : Viuit Dominus, in cuius conspectu sto. Sicut enim Angeli quocumque mittantur, tamen à diuina contemplatione non recedunt : ita homo, virtutis pro suo posse, semper Dei memoriam à suo corde non remoueat. Vnde si aliquando contigerit, semetipsum inde

redarguat. Nam dicit Bernardus : Omne tempus quo de Deo non cogitas, puta te perdidisse. Nam & si profunde non possis cogitationem tuam semper in ipsum defigere meditando, saltem memorando cordis intuitum in eum dirige, & cum datur opportunitas, ipsa memoria in meditationem seu orationem formetur, sicut qui materiam formandæ imaginis secum circumfert, vt cum habuerit opportunitatem, aliquid in ea sculpendo operetur.

Alia est continuum studium Deo placendi, in omni actione, vel locutione, vt semper quasi in eius præsentia gaueat, vnde ei displiceat, & doleat si forte fecerit, & studeat in quo & qualiter ei possit magis placere, dicebat enim Apostolus : Contendimus siue absentes siue præsentis placere illi. Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi. Semper enim debet Religiosus se gerere, quasi in proximo sit tribunali summi iudicis præsentandus. Estote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis veniet, dicebat Dominus discipulis suis. Omnia nostra videt, quæ facimus, & sicut non obliuiscitur bonorum operum ad præmiandum ex diuturnitate temporis, ita nec malorum ad puniendum, nisi per poenitentiam diluantur. Vnde peccator, contemnens animam suam, dicit, in Ecclesiastico : Nemo circumspicit me, quem vereor, delictorum meorum non memorabitur altissimus, & non intelligit, quoniam omnia videt oculus eius, &c.

Tertia est, omnia agenda oratione saltem mentali præuenire, ad omnes euentus oratione se præmunire, & omnia beneficia gratiarum actione prosequi, ac laude diuina, agenda petat à Domino sibi salubriter inspirari, euentum dirigi ad salutis profectum, beneficia augeri, & conseruari. Sicut enim nauta prouidens tempestatem, festinat sæpius ingredi portum securum, ita Religiosus ad orationis portum continue confugiat, vbi omnes periculorum collisiones euadat & in omnibus agendis semper plus orationi fidat, quam propriæ industriæ, vel labori. Vnde scriptum est : Cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt ad te oculos nostros dirigamus, videlicet in oratione, & Psalmista : Sicut oculi seruorum in manibus dominorum suorum, &c.

His igitur & aliis pennis Ecclesiasticus seraph idest prælatus spiritualis, Domino sedenti super solium excelsum & eleuatum, ornatus assistat : quarum primas duas super caput eleuet, mediis duabus corpus & pedes contegat, vltimis duabus in latum & altum volet : vt zelum eius non humanæ laudis feruor deprimat, nec compassionem eius carnalis inclinet affectus, sed sursum recta intentio sustollat, & fraternæ charitatis pietas in altum erigat, propter retributionem supernam, iuxta illud Psalmistæ : Inclinaui cor meum ad faciendas, &c. Patientia vero, & vita exemplaris contegant eum à perturbationum iaculis, & à nuditate inopiæ meritorum, quibus quasi armis defendatur & quasi sacris vestibus adornetur. Vnde ait Isaias : induere fortitudine tua Sion, induere vestimentis gloriæ tuæ. Circumspectione vero vbique circumuolet, videndo quid & qualiter sit agendum, & deuotionis studio quæ sursum sunt, quærat, vbi Christus est in dextera Dei sedens sublimi volatu ad ipsum accedens. Licet autem omnes, qui præsunt animabus, has virtutes non possint omnes æqualiter habere, tamen omnino necessarium est eis, aliquatenus non carere tam pro fructu ædificationis illorum, quibus præsunt, quam propriæ salutis profectu. Quilibet etiam Religiosus, qui seipsum habet regere, & de suis ipsius regimine rationem Deo est redditurus in extremo examine, his alis & pennis, quantum sibi met indiget, oportet adornari, & in superna subleuari, vt sit feruens in iustitia, compatiens proximis propter Deum, patiens in aduersis, bono exemplo alios ædificans, circumspectus in omnibus, & super omnia Deo per orationis studium familiariter adhærens, qui eum in omnibus protegat, dirigat, & promoueat, & tandem

Bernard. lib.
Meditationi
c. 6. post me.

Secunda de
uotio.

1. Cor. 5. 6

Luc. 12. 6

Ecclesi. 13. 6

Tertia de
uotio.

2. Par. 20. 6

Psal. 122. 6

Psal. 188. 6

Isa. 52. 6

Colos. 3. 6

ad

ad cœlestia euolare faciat. Quod nobis præstare digne-
tur IESVS CHRISTVS. Amen.

S. BONAVENTURÆ Eximij Ecclesiæ Doctoris

Opusculum, quod inscribitur,

COLLATIO DE CONTEMPTV SÆCVLI.

*Mirifice hic nos ad mundi contemptum horta-
tur Sanctus Bonaventura, septem propositis, quæ si
optime perpenduntur, facillè nos inducunt ad sæculi
fugam & ad æterni, & incommutabilis boni profe-
ctionem. Hæc autem sunt labor amatores mundi
fatigans, Negligentia melioris boni ex amore mun-
di, Vanitas rerum temporalium, Fugacitas gloriæ
mundanæ, Periculum, in quo versantur mundani,
Mutabilitas rerum temporalium, Vultus occultum
peccati, quod infligunt suis amatoribus bona mudi,
quæ omnia mira breuitate prosequitur Auctor. Bo-
na verò pars huius collationis ex diuersis locis S.
Gregorij constat, ut alicubi in margine annotatur.*

SEPTEM sunt in mundo, quæ si homo
bene perpenderet, & attente consideraret,
facillè mundum contemneret, vinceret, &
fugeret, & ad seruendum Deo se confer-
ret. Deo enim seruire, est seruitium perdere.

Primum est labor, amatores mundi fatigans. Quis
enim in honore sine dolore, in prælatione sine tribula-
tione, in sublimitate sine vanitate esse poterit? Vnde
damnati in fine dicent: Lassati sumus in via iniquitatis,
& perditionis, ambulauimus vias difficiles. Repti
hic fatigantur in desideriis, postea cruciantur in tormen-
tis. Magna est proinde securitas cordis, nihil habere
concupiscentiæ sæcularis. Nam si ad terrena adipiscenda
inhiat, securum tranquillumque nullatenus esse potest:
quia aut non habita concupiscit, ut habeat, aut adepta
meruit ne perdat. Nolite ergo charissimi diligere mun-
dum neque ea quæ in mundo sunt, scilicet delicias, & di-
uitias. Beatus homo, qui scit Christum Iesum, etiam si
alia nescit. Infelix qui scit omnia alia, illum autem ne-
scit. Vnde versus:

*Hoc est nescire, sine Christo plurima scire.
Si Christum bene scis, satis est si cetera nescis.*

Secundum est negligentia melioris boni, ex amore
mundi. Amatores enim mundi adeo intenti, & diligen-
tes sunt circa bona terrena acquirenda, quod omnes
negligunt æterna. Amator enim mundi huius, quanto
amplius Dei obliuiscitur, tanto plus à Deo derelinquitur,
& mens ipsius obdurefcit. Quanto quis malis adhæ-
ret, tanto minus intelligit bona quæ perdit. Contem-
nentes etiam Deum minime sentiunt, quantum sit ma-
li, quod sic agunt. Sancti etenim viri, quia nihil huius
mundi diligunt, sed cœlestem gratiam appetunt magna
tranquillitate viuunt. Huius autem mundi felicitas
magna est infelicitas. O quàm felix est cui datum est
mundum contemnere, & Christo seruire, omni libertate
melior est seruitus Christi.

Tertium quod nos excitare debet ad contemptum
mundi & rerum temporalium, est vanitas ipsarum. Læ-
titia sæculi vanitas est. Cum magna expectatione spera-
tur ut veniat, & non potest teneri cum venerit, & trans-
eunt omnia, & euolant omnia, & sicut fumus euanes-
cunt, & vix qui amant talia. Vnde quidam:

*Præterit ista dies, nescitur origo secundi.
An labor an requies sit, transis gloria mundi.*

Vanitas tem-
poralium.

Ecce mundus transiit & concupiscentia eius. Quid
ergo vis, an amare temporalia, & transire cum tempore,
an Christum amare, & in æternum viuere? Vnde per-
fecti viri indefinenter breuitatem præsentis vitæ respi-
ciunt, quasi quotidie morientes viuunt, & tanto solici-
tius ad ventura se præparant, quanto & nulla esse tran-
sitoria semper ex fine pensant. Immensum est quod sine
termino sequitur, & parum est quicquid finitur. Et quod
verius summa cognoscunt eò subtilius terrena delipi-
ciunt, qui illuminatæ mentis oculos considerationis in
æterna figunt. Et idè gaudia præsentis vitæ, quæ iniu-
sti æstimant magna, ipsi deputant ut stercore: & ea quæ
sæculi amatoribus chara sunt, ipsi velut aduersam rem
fugiunt. Alienos enim sciunt esse à Deo, quibus hoc sæ-
culum ad omne commodum prosperatur. O gens sine
consilio, & sine prudentia. Vtinam saperent & intelli-
gerent, ac nouissima prouiderent. Saperent, damnato-
rum multitudinem, saluandorum paucitatem, & tem-
poralium rerum vanitatem. Intelligerent tria, scilicet
peccatorum multitudinem, bonorum omissionem, &
temporis amissionem. Prouiderent tria, scilicet mortis
periculum, extremum iudicium, & æternum supplicium.
Mors quasi ad oculum demonstrat esse contemnenda
quæcunque in hoc mundo ab impiis quærentur, scilicet
diuitias, delicias, & honores. Labor quærentium diui-
tias vanus ostenditur, cum homo nudus in terra reuertit-
tur. Et labor deliciarum inutilis probatur, quia corpus
nutritum deliciis, vermibus esca paratur. Ambitio ho-
noris infructuosa cognoscitur, quia homo sub terra con-
ditur, & homines & iumenta vadunt super eum. Angu-
stinus: Nolite ergo charissimi diligere mundum, neque
ea, quæ in mundo sunt. Dimittamus hæc vana & ma-
nia. Conferamus nos ad solam inquisitionem eorum,
quæ finem non habent. Vita hæc misera est, mors incer-
ta subito obrepit, & post hæc negligenti supplicia luen-
da sunt. Redite ergo præuicaciter ad cor, & adhærete
illi qui vos fecit. State cum illo & stabitis, fallax & va-
nus est mundus, finis dubius, exitus horribilis, iudex ter-
ribilis, & pœna infinita.

Quartum nos ad mundi contemptum sollicitans, est
fugacitas gloriæ mundanæ. Dum enim libenter ac iu-
cundissime moratur homo in mundo, diu; victurum se
arbitratus, subito rapitur à morte & anima segregatur à
corpore, pergitque miseris plena, tremens ac dolens, in
regionem penitus ignotam, occurrentibus sibi dæmo-
nibus, &c. Vbi sunt amatores huius sæculi, qui ante
paucos dies nobiscum fuerunt? nihil ex eis remansit nisi
cineres & vermes. Attende diligenter, qui sunt vel fue-
runt. Homines fuerunt sicut & tu, comederunt & bi-
berunt, duxerunt in bonis dies suos, & in puncto descen-
derunt ad infernum. Hic caro vermibus, illic anima
sempiternis deputatur incendiis. Nolite ergo fratres di-
ligere mundum, sed sequimini Christum, qui dixit:
Regnum meum non est de hoc mundo. Ad cœlestem
patriam toto mentis desiderio suspirate, ut ipsam finali-
ter consequamini. Non sunt hic vera solatia, sed ibi po-
tius est vera vita, ubi nunquam mors timebitur.

Quintum, quod nos ab amore mundi retrahere de-
bet, est periculum, in quo sunt homines existentes in
mundo. Quid enim faciunt homines sæculares secun-
dum sæculum viuentes, quàm quod implicent se pecca-
tis, & confodiunt animas suas, magnis vulneribus suo-
rum peccatorum, intantum quod non possunt ea sen-
tire. Adulteria, fraudes furta, mendacia, & cuncta
mala diffusa sunt. A maximo vsque ad minimum om-
nes sequuntur auaritiam. Vnusquisque ad uxorem
proximi sui inhiabat. Quilibet quomodo substantiam
suam faciat ampliorem excogitat. Nullus vel pauci qua-
liter animam suam saluent. O quantum exultat nunc
diabolus. Omnes in procliuo vitiorum sunt. Nullus
vel pauci conuertuntur, cuncta nobis superflua sunt ex-
pensa, terrenis inhiamus, terrena sapimus, Deum & eius
mandata contemnimus, terribilia iudicia audientes non
obstupescimus. Nolite ergo charissimi diligere mundum

neque

Ex B. Greg.
lib. 7.
Mor. c. 14.
post med.

Ex eodem
ibid. l. 15. c. 3.

1. Joan. 2. c

Isa. 46. c

Fugit gloria
mundi.

Joan. 18. f

Periculum
in mundo.

Jer. 8. c
Jer. 5. b

neque ea quæ in mundo sunt, quia iacula diaboli sunt sed seruiamus Christo, nihil est melius & vtilius bona vita.

Sextum nos sollicitans ad fugiendum de mundo est mutabilitas rerum temporalium. Vnde legitur quendam Philosophum dixisse: Quando cogito de pace, & quiete, quæ est in corde puro, & de delectatione quæ est in intellectu Deum contemplante, de securitate & de spe, quæ est in corde Deum diligente; tunc iudico, quod talibus intendere nihil aliud est, quam Deiformiter vivere. Cæcus est, qui aliis deditus est, quia defictum est omne quod creatum est. Quæ est ista vita nostra, nisi cursus ad mortem, & quid est vivere, nisi diu torqueri? Si enim sublimiter pensetur, omne quod agitur pœna est, miseria est. O amatores mundi ad quem laboratis finem. Cur vosmetipsos affligitis circa nihil, cum creatorem omnium possidere valeatis? Quid amplius queritis? Quid homini sufficit cui conditor ipse non sufficit? O filij hominem vsquequod graui corde, ut quid diligitis vanitatem, & queritis mendacium. Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Quicumque ergo vult ad terram promissionis peruenire, id est, gloriam supernæ patriæ obtinere, necesse est, ut per virgam crucis transeat mare rubrum, ab Ægypto intrans desertum vitam deliciosam, & tenebras peccatorum deserens, assumat vitam laboriosam, & moriatur cum Christo in cruce pœnitentiæ, ut sic in hora mortis suæ mereatur audire illud dulce verbum, quod dictum est latroni: Amen dico tibi, hodie mecum eris in Paradiso.

Septimum & vltimum, quod nos debet compescere ab amore rerum mundialium, est occultum vulnus peccati, quod bona mundi suis amatoribus infligit. Difficile enim est, ut inter vanitates sæculi quis positus à vitis maneat illibatus: proximus periculo diu tutus non eris. Felix est ergo illa anima, quæ huiusmodi delectationibus oblectatur, ubi turpitudine nulla inquinatur, sed veritatis securitate purgatur, quam ita delectat lex Dei, ut omnes delectationis lasciuia vincat. Cui ergo sapit Christus, amatus est illi mundus, quia gustato spiritu Christi, desipit omnis caro. Vnde Beatus Augustinus ad Dominum: Peto, ut omnia mihi amarescant, ut tu solus dulcis animæ meæ appareas, qui es dulcedo ineffabilis, per quam cuncta amara dulcorantur. Tua dulcedo, Laurentio craticulam dulcem fecit. Pro tua dulcedine, ibant Apostoli gaudentes in conspectu concilij, quoniam digni habitus sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Ibat Andreas securus & gaudens, quoniam ad tuam dulcedinem properabat. Pro hoc emenda, pellem propriam Bartholomæus dedit. Pro hac gustanda, veneni poculum intrepidus Ioannes potavit. Hanc ut gustauit Petrus omnium inferiorum oblitus, clamauit quasi ebrius dicens: Domine bonum est nos hic esse, faciamus hic tria tabernacula. Hic moremur & contemblemur, quia nullo alio indigemus. Vnam scintillam dulcedinis iste gustauit, & omnem aliam dulcedinem fastidiuit. Quid putas dixisset, si magnam illam dulcedinis multitudinem diuinitatis gustasset, quam abscondisti timentibus te? Hanc dulcedinem tuam ineffabilem & illa gustauerat virgo Agatha, de qua legimus, quod lætissima & gratulanter ibat ad carcerem, quasi ad epulas inuitata. Hanc ut reor, & ipse gustauerat qui dicebat: Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te. Et iterum: Gustate & videre, quoniam suavis est Dominus. Hæc Augustinus. Qui ergo nihil de ista dulcedine Dei gustat, fordidari terrenis desideriis non enitat. Magnum donum Dei est, vitia & delicias huius mundi abdicasse. Vlulate ergo miseri dilectores huius mundi, qui corpus ante tempus destruitis, & animam interficitis. Vnde infinitates multæ, & mors tam repentina nisi ex ciborum nimia copia, & frequenti mulierum usu. Dum dulciter creditis, certe deluditis vosmetipsos, pro corpore obliuiscimini animam, & ecce corpus simul cum anima ante

tempus destruitis. Epulamini & inebriamini, non enim post mortem amplius facietis. Seminate corruptionem, & de corruptione colligietis diuinam sententiam, quam iustus ille iudex dabit in magno iudicio Dei dicens: Ite maledicti in ignem æternum. Heu cor lapideum, si cum talem tibi cogitas ob huius mundi parua solatia imminere sententiam non formidas. Sed fortè quis dicat, quod vir qui in peccatis vixit toto tempore vitæ suæ, in mortis articulo accepta pœnitentia à Deo, veniam obtinebit, heu quàm vana suspicatio, & falsa meditatio. Raro accidit ut in morte mereatur diuinam obtinere indulgentiam, qui dum sanus est & validus, Deum offendere non formidat. Hoc tendo, hoc verum puto, quod ei non bonus est finis, cui semper fuit mala vita. Pretiosa est in conspectu Domini mors sanctorum eius, ait Psalmista: Mors vero peccatorum pessima, nolite ergo charissimi diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt, sed fugite de medio Babylonis. Exite de Vr Chaldæorum, incendio scilicet vitiorum. Fugite & saluate animas vestras. Conuolate ad vrbes refugij, ad loca videlicet religiosa, vbi possitis de præteritis agere pœnitentiam, in præsentibus obtinere gratiam, & fiducialiter futuram gloriam præstolari.

S. BONAVENTURÆ Eximij Ecclesiæ Doctoris.

Opusculum.

DE SEPTEM GRADIBVS contemplationis.

Omnis perfectionis initium profectum & statum subtili narratione Auctor in hoc opusculo docet simulque ad hac viam commonstrans veluti per gradus ducit: qui quidem gradus ab eodem septem connumerantur, videlicet: Ignis, vnctio, ecstasis, speculatio, gustus, quies, gloria. De his vero singulis breuem sermonem scribit, sed mirabili doctrina refertum.

CONTEMPLATIVORVM aquilinos obtutus acui, & ipsorum spirituale palatum perfundi dapibus supernæ dulcedinis affectans septem gradus eò gloriosissimos, quod scientia experientiæ probatissimos in medium censui deducendos, refectione quorum odorifera confido, quod tam intellectui splendoris copia, quàm affectui deifici dulcoris affluentia piissimæ maris thearchicæ exhalabit. Primum igitur dicamus ignem, secundum vnctionem, tertium ecstasin, quartum speculationem, quintum gustum, sextum quietem, septimum gloriam. Primo enim anima ignitur: ignita vngitur: vncta rapitur: rapta speculatur vel contemplatur: contemplans gustat: gustans quiescit. Hæc in via possunt acquiri, non tamen subito sed gradatim. Citius autem hæc experitur, qui frequentius spiritualibus se exercet. Septimus in patria confertur abundantius, ijs qui se in præcedentibus gradibus exercuerunt.

Ignis est vehemens diuini caloris vel amoris feruor, ex camino supersplendentis Hierusalem flabellatus. Huius ignis calor contemplatiui siue sancti actiui viri animam, cum se ad orandum Deum effuderit in conspectu Dei subito eam valde perlucido splendore irradians, quamplurimum ignit & arentes motus affectionesque accendit, malosque concremat & exufflat, teporem inflamat, & torporem expergisci facit, atque ipsam totam animam velut vespertinum quoddam & pinguiusculum holocaustum diuino conspectui repræ-

Ignis quid sit.

sentat

sentat, intuetur tunc & gaudet. Deus adest & pauet illa, ille immisum ignem auget ut magis caleat, illa ortas affectiones colligens nutrit, ut eo amplius magis reddatur incendium, quo abundantius subministratur materia accendendi. Super hunc gradum pedem fixit, qui potest dicere cum Propheta: Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardescet ignis. Et iterum: Inflammatum est cor meum, & renes mei commutati sunt.

Vnctio est velut quidam roseus liquor, qui per totam animam se diffundens ipsam erudit, corroborat & confortat, disponens eam suauiter ad veritatis luculentias suscipiendas, atque pariter contemplandas. Hac cælica vnctione perlinitus fuerat, qui dicebat: Vnxit me vnctione misericordiae suae. De qua rursus dicit David: Sicut ros Hermon, qui descendit in montem Sion. Hermon interpretatur lumen exaltatum. Habet autem signare infinitissimam Iesu bonitatem. Ipse etenim de se dicit: Ego sum lux mundi. Quæ quidem lux de terra in crucem, de cruce vero fuit super pulchritudinem cælorum omnium exaltata, ita ut licet semper potuerit, nunc autem conuenientius propter suæ humanitatis superpulchritudinem claritatem adiectam, dici queat supersplendens candor, & supercandens splendor illius æternæ & foelicissimæ regionis. Ros igitur montis huius descendit in montem Sion, id est, contemplatiui viri mentem, ipsius præcordia tam irrigando fecundans, quam fecundando irrigans, ne plus ardeat, quam oportet. Quod enim purificat ignis concremando, hoc vnctio mulcet suam pinguedinem perfundendo, ut capifacilius sit diuinorum & pulcherrimorum radorum, ab æternaliter oriente aurora ditissime emanantium, quibus quidem salubriter perlustrata, ita secundum Apostolum docetur de omnibus ut nequaquam quisquam ibidem locus ignorantiae tenebris pateat, ubi fulgeat copia tam gloriosi luminis.

Ecstasis, est deserto exteriore homine, sui ipsius supra se voluptuosa quædam eleuatio, ad superintellectualem diuini amoris fontem, mediantibus sursum actiuis virtutibus pro viribus se extendens. Virtutes sursum actiuas voco humilitatem & puritatem. Humilitate etenim fit exterioris hominis desertio; puritate vero interioris hominis sursum actio, quem quidem ad fontalem perducens radium, ibidem haurit sanctas thearchici amoris & inolitas influitiones: quarum gratia posteriorum oblitus, ad anteriora empyrei & superlucidissimi tabernaculi se extendit. Est enim ecstasis faciens amor diuinus non dimittens sui ipsorum amatores esse, sed amandum, ut testatur secretorum Dei conscius Dionysius. Igitur si in vera & non ficta Dei charitate sumus & amore in sancta ecstasi sumus, interiorem hominem ad interiora extendente, exterioris vero sicut posterioris obliuisci faciente.

Speculatio, est beatorum & supercælestium; & soli Deo scibilium diuitiarum, intellectuales & affectuales pia inuestigatio. Contemplantur autem hi duo, scilicet intellectus, & affectus: sed intellectus longe dissimiliter ab affectu. Cum enim animus contemplatiuus sensibus spiritualibus suspensis, synderesim in specula eterna extendit, apex intelligentiæ & principalis affectio pariter feruntur mutuo in diuina se promouentes, & æqualiter ascendentes, illa speculando, hæc vero desiderando. Præcurrente autem intelligentiæ nec ingredi queunte, utpote per speculum videns, foris remanet. Affectio vero quæ nescia est speculi, intrans vnitur, secundum illud: Qui adhæret Deo, vnus spiritus est. Ingressoque intellectu, qui ante conatu suo ingredi non poterat, à superessentiali, & superintellectuali deifica bonitate hilariter excipitur affectio ipsa. Suscepramque superferuide ipsam desiderantem, & se sursum pro viribus impingentem ipsam in se profundius trahens, tam intelligentiæ superclarorum radorum pulcherrificans claritatem fontani splendoris, quam affectioni thearchici & superinmensi saporis suauiter sanctum de-

liderium nutriendum suauitatem superlucidissimam elargitur. Postea illis sic gustantibus, illam magis desiderantibus magis seipsam diuina bonitas immitit, & abundantius superfulget, quoniam multum diligunt illam summam veritatem, hoc summum bonum. Foelix nimis qui huius gradus collem attingit: hic plane Angelificatus in præfenti, futuram iam inchoauit vitam. Ex quibus fuerat, qui dicebat: Nos autem reuelata facie gloriam Dei specularantes, in eandem transformamur imaginem à claritate in claritatem, tanquam à Domini spiritu. Vbi potissime diuinus ille Apostolus vtilitatem expressit contemplationis. Quid enim est reuelata facie gloriam Domini speculari, nisi remota omni impuritate faciem nostræ intelligentiæ velante, gloriam Dei, id est, tam super ignotam, & simplicissimam & supersplendentem æternitatis claritatem, quam superineffabilem & humanis mentibus non capifacilem omnino supercælestium substantiarum supertranquillissimam pacem, pie, pure, deuotèque rimari? Quid vero est taliter specularantes in eandem imaginem transformari, nisi quia causa superactiue suauitatis sunt hæc eadem, quæ imaginati sumus, ut nos à nobis abstractos & in seipsa absorptos, ita torrente voluptatis nos potant, ut necesse sit de terrenis in cælestes, de carnalibus in spirituales, de hominibus in quodammodo Angelos transformari? Sic ergo intelligo verbum. In eandem imaginem transformari, id est, in eandem imaginata. Bene autem dicitur. A claritate in claritatem, tanquam à Domini spiritu, quia ab ipso Domini spiritu mahudoti super sanctissimis diuinis splendoribus adimplemur, & per hoc de cognitione in cognitionem proficimus, sicut per prophetam dicitur: In lumine tuo videbimus lumen. Hæc contemplatio vel inuestigatio quasi nihil habet periculi vel laboris, in animo pio, puro & vacante, habet vtilitatem inæstimabilem, etiam si nihil inuestiget.

Gustus autem est superinæstimabilis diuinæ dulcedinis persuasus quædam & inolita prælibatio, ex cellario sancti Spiritus in Sanctorum contemplatiuorum animas distillata. Prælibatio dico; quoniam per modicum valde est, quod nobis ex ista tam supermagna multitudi- ne diuinæ dulcedinis tribuitur, quod prouisus & superineffabili thearchica bonitate fieri, non est dubium. Dum enim stillatim æternis & supersuauibus illis influitionibus recreamur, frequentius nos ipsos orationibus extendimus, atque ad cumulos omnimodæ plenitudinis anhelamus. Quamvis autem utrumque faciunt, tamen plus alliciunt, quam reficiunt diuinæ illæ prælibationes, efficiunt enim esuriem, non saturitatem pariunt. Beneficio huius gradus cognitio experientiae tribuitur, per quam supercælestium substantiarum cognitioni conformamur. Quidquid enim diuinæ mentes nouerunt, hoc illius experientia probauerunt. Quia sicut sol terris, sic ipsa simplici cognitioni prælata est. Gloriosi & foelices illi, qui super verticem huius gradus eleuati sunt. Eructant plane hi abundantiam suauitatis æternarum nuptiarum, vacant & vident, quam suavis est Dominus.

Quies est totius animæ mira quædam & suavis tranquillitas, per infusam nobis ex frequentia orationis dulcedinem concreata. Solis valde spiritualibus experientia huius quietis conceditur, quibus & datur etiam ipsas supercælestes substantias contemplando transcendere. Superignota enim bonitas, ipsis familiaris, seipsam eis immitit, & ipsi tota virtute dilatato sinu sancti desiderij, potenter suscipiunt beatas immissiones, animalibus præsumptuos omnino incognitas. Sic igitur puris sanctorum contemplatiuorum animabus, tam insueto nutrimento diuissime adimpletis splendescit ipsorum ratio, dulcescit concupiscentia, hilarescit irascibilis, ex dilectione quorum deificam illam quietem non ambigimus emanare. Hic gradus gloriosior & pretiosior est, quo ultimo modo, gradui, qui solum patriæ est, appropinquat.

De septimo tutius tacendum censui, quam loquendum, quoniam nulli viatorum ascensus siue visio huius gradus patere potuit, nisi illi cœlesti Paulo, qui se raptum usque ad huiusmodi per sacram Scripturam asserit. Felix certe superdulcissimæ & gloriosissimæ Virginis Mariæ anima, cui hoc datum est in via, quod nulli sanctorum aliquando possederunt, portauit ergo illam gloriam à qua portantur ceteri, ascendit illa gradum hunc, per fidei cognitionem, descendit ille ad eam, per carnis assumptionem. Quid hunc gradum, hanc gloriam censeam dicis: Nihil aliud quam ipsum quem peperit, quem lacte virgineo educavit, manibus eburneis contrectauit, dulcissimo gremio fouit, pudicissimo vultu blandiebatur, castissimo amplexu complexa est, Dominum nostrum Iesum Christum, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

S. BONAVENTURÆ Eximij Ecclesiæ Doctoris

EXERCITIA QUÆDAM Spiritualia.

In hoc Opusculo tredecim spiritualia exercitia proponit Auctor, & post ultimum exercitium adiungit breuem quandam formulam ex Bernardo desumptam, qua ab exterioribus ad interiora, & ab his ad superiora conscendamus. Quæ quidem omnia, quo breuius ab Auctore proponuntur, eo frequentius à nobis exerceri debent.

VT in virtutibus conferueris, oportet te habere exercitia spiritualia quibus animum tuum occupes, quia nisi sic non poteris in virtutibus persequere.

PRIMO igitur exercebis te in oratione, tali modo & temporibus istis feruenter.

Ante cuiuslibet operis vel facti inceptionem, Dominum inuocabis & modicum orabis cum tali orationucula, Deus in adiutorium meum intende: Misere mei Deus, vel huiusmodi. Item quodcumque audis campanam sonare, orabis, vel quando audis pulsare horas, has orationes feruenter ad intra facias, & ita facias, quod si iuxta alios fueris, illi non considerent, quod ores.

SECUNDVM tuum exercitium erit istud, videlicet vt feruenter proponas quodcumque audis sonare campanam, generaliter te emendare, breuiter cum oratione per morulam vnus Pater noster.

Antequam notabile opus facias, breuiter cogitabis, qualiter proposuisti te habere in priori proposito.

Item de mane semper proponas, qualiter te per totam diem velis habere, & hoc antequam facis facta tua extrinseca, & quando facis factum aliquod cogitabis breuiter, qualiter proposuisti.

Item ter vel quater in die, propones feruenter contra superbiam.

TERTIVM exercitium erit de aliquo bono cogitatio, quando tempus vacauerit. Habebis enim qualibet die vnā memoriam specialem, de qua cogitabis sæpè, & ad quam cursum habeas.

Habebis enim Dominica die de regno cœlorum.

Feria secunda, de extremo iudicio.

Feria tertia, de beneficiis Dei.

Feria quarta, de morte.

Feria quinta, de pœnis inferni.

Feria sexta, de Passione Domini.

Sabbato de Domina nostra, & peccatis propriis. Passionem tamen Domini in qualibet die cum materia diei, & cum beneficiis Dei habebis. Et in qualibet hora matutina, primæ, tertiæ, &c. de passione illius horæ, cum

A pauco de materia illius diei cogitabis. Sic igitur cogitando, & tua facta faciendo, spero quod tempus competenter expendes.

QUARTVM exercitium erit, vt quotidie te exerceas in operibus humilibus & despectis, semper eligere locum vilissimum, & te ipsum ex toto corde despiciere, nulliusque laudis dignum te reputare, sed totum ascribere Deo, siue lauderis, siue vitupereris non curabis. Esto considerans te ipsum, & inuenies, quod non es aliqua laude dignus, sed omni opprobrio dignissimus. Cum enim es iuxta alios, habebis te taciturne, verecunde, & mansuete, tamen sicut decet.

QVINTVM exercitium erit, vt omnia signa superbiæ deuities, scilicet clamorem in loquendo, & sic de aliis.

SEXTVM exercitium erit, vt sæpè consideres in quibus te male habeas, vbicumque fueris, & non permittas aliquod paruum vitium transire non iudicatum: quia qui parua non reputat, in maiora sæpè cadit.

SEPTIMVM exercitium erit, vt præcipue vbicumque fueris, oculos tuos custodias, quia ex incustodia oculorum infinita mala eueniunt: ergo præcipue custodi oculos.

OCTAVVM exercitium est considerare aliorum bona, & non mala. Cum enim videris aliquem peccantem, cogitabis quod si ipse haberet tantam gratiam à Deo sicut tu ipse, multum feruentius emendaret se quam tu. Si autem videris aliquem aliquid boni facere, cogitabis qualiter posses illud imitari.

NONVM exercitium erit, vt omnia quæ videris & audieris ab hominibus, ad bonum trahas, & sic non suspicaberis.

DECIMVM exercitium erit, vt semper vbicumque fueris, habeas te morigerare, & compositæ ab extra, ne aliis exhibeas malum exemplum: quia exterior incompositio est signum indeuotæ mentis.

VNDECIMVM exercitium erit, vt semper vbicumque fueris, videas, vt illud non facias cum quo alicui possis præbere malum exemplum, vel vnde alius posset suspicari: quia valde periculosum est aliis præbere malum exemplum.

VDODECIMVM erit, viriliter tentationibus resistere, & à carnalibus te abstinere & abstrahere, quia in illis salus non est.

VLTIMVM erit, vt semper stes in timore & habeas te verecunde, & ita custodi te solus, sicut quando es cum aliis. Nam Deus omnia videt, quæ facis. Hæc exercitia in communi in quantum potes, facere studebis, & Dominum diligenter rogabis, vt velit tibi dare gratiam ad faciendum ea, quia sine ipso nihil potes facere, & cetera.

Redeam ab exterioribus ad interiora, ab interioribus ad superiora conscendam, vt possim cognoscere, vnde venio, aut quo vado. Quid sum, & vnde sum, vt ita ex cognitione in ei, valeam peruenire ad cognitionem Dei. Quanto namque in propria cognitione proficio, tanto ad cognitionem Dei accedo. Vnde venio, secundum anteriorem hominem de parentibus illis, qui me fecerunt, ante damnatum quam natum, peccatores peccatorem in peccato suo genuerunt, & de peccato nutrierunt. Quid sum ego? homo de humore liquido. Sum enim in momento conceptionis, de humano semine conceptus: deinde spuma illa coagulata modicum crescendo caro facta est: postea plorans, & eiulans, traditus sum huius mundi exilio, & ecce iam maior plenus iniquitatibus. Iam iam præsentabor ante districtum iudicem. Tunc dicetur de me: Ecce homo & opera eius. Cogita hæc profundius.

Multa ex his à Bern. mutata lib. medit. cap. 1. c. 2.

S. BONAVENTURÆ
Eximij Ecclesiæ Doctoris.

Fascicularius, in quo de exercitiis spiritualibus agitur.

Auctor in hoc Opusculo nonnulla ad meditando proponit, quibus deuoti, ut vel timore perterreantur, vel amore accendantur, frequenter sese spiritualiter exercent. Hæc autem sunt, memoria peccatorum, memoria mortis, memoria extremi examinis, memoria pœnarum inferni, memoria æternæ gloria, & memoria beneficiorum Dei, beneficij Incarnationis præsertim. De quibus omnibus generalia quædam affert, & in unum ad modum fasciculi colligit, unde quis plura elicere valeat.

SVMMA CAPITVM HVIVS

OPVSCVLI.

- Qualiter fiat memoria peccatorum. Cap. I.*
Generalis modus ad formandum meditationes de morte. Cap. II.
Generales modi ad formandum meditationes de pœnis infernalibus. Cap. III.
Generales modi meditandi circa extremum iudicium. Cap. IV.
Generales meditationes de gloria cœlesti. Cap. V.
Breuis modus meditandi circa beneficia Dei. Cap. VI.
Decora Domini, & præparatione ad susceptionem corporis Christi. Cap. VII.
De generali materia exercendi in passione Domini. Cap. VIII.

P R Æ F A T I O.

SCIRE debes, quod quamvis omnia quæ in diuina scriptura reperiuntur, imò cœlum, & terra, & omnia quæ in eis sunt, de Deo loquantur & instruant, non tamen omnia conueniunt, ad vtiliter meditandum: sed ea debes potius ad meditandum suscipere, unde amplius timore conciteris, vel accendaris ad amorem. Sunt autem quædam generalia, circa quæ frequentius exercitia deuoti versantur, videlicet memoria peccatorum, qua compunguntur ad compunctionem vel dolorem. Memoria mortis, qua ut omnia huius mundi oblectamenta, gloriam, & honorem, altum statum vilipendant, accenduntur. Memoria extremi examinis, qua inflammantur ad bona opera peragenda, ut tunc cum iustis mereantur accipere præmiū meritum. Memoria pœnarum infernalium, qua omnia illicita licet dubia, respuent timore tormentorum. Memoria cœlestis gloria, ut hic quiescant & exultent in spe, ac ut illic sint digni gloria, nitantur se veris virtutibus adornare. Memoria beneficiorum Dei, & maxime beneficij incarnationis, ne gratiæ largitori inueniantur ingrati. Ut autem de his cogitare eo promptius ad manum valeas, habeas aliqua generalia, unde tu valeas plura elicere. De vnoquoque præmissorum hic inferuntur, ut data occasione sapienti sapientior fiat, & ex paucis plura eliciat, sicut ipsi congruit cogitanti. Esto igitur animal mundum, ruminans & reuoluens ea, & ipsi similia in corde tuo, ut ita inutilia, & vana possis e memoria remouere.

C A P V T I.

Qualiter fiat memoria peccatorum.

VT tibi de memoria tuorum peccatorum nascatur compunctio, talibus stimulis te concute meditando. Cogita, & ut sentire valeas diligenter stude, quantum vnumquodque peccatum Deo displiceat. Reuolue, quod superbia eiecit Luciferum de cœlo: Inobedientia Adam de Paradiso proiecit. Luxuria subuertit Sodomam & Gomorrhā, & pæne totum mundum in diluuiō submisit, Christus pro peccato mortem sustinuit amarissimam, & ne peccatum inultum remaneret, & suæ iustitiæ non satisfaceret. Cogita secundo quod Deus alteri iudicare non poterit, quam opera nostra merentur. Est enim Deus æquitas quædam intelligibilis, inconuertibilis, atque indeclinabilis, non minus malorum pœna, quam beatorum gloria. Igitur tibi reddet iuxta opera tua. Non igitur palliemus, ut blandiamur nobis, quia non est ita durum, & Deus est misericors. Cogita de peccatis tuis præteritis ante conuersionem, cogita quam inulta sunt in locutione, opere, & consensu. In cogitatione tot sunt, quot nequeas numerare. Cogita, quam turpia præcipue ad carnalia, in quibus tamen minus immoreris, ne delectatio subrepat. Cogita, quam graua, quibus Deum offendisti: & rursum Christum quodammodo crucifixisti. Cogita de peccatis post conuersionem tuam, quod semper tam negligens, tam tepidus tot annis sine profectu fuisti, & vide de singulis tuis criminibus, numera ea si potes in conspectu Domini, & pete veniam de præteritis, adiutorium de præsentibus, & cautelam contra futura. Deinde cogita in quanto satisfecisti pro istis, certus, quod quidquid hic non reddideris, in futuro à te exigetur vsque ad minimum quadrantem. Nullum enim malum impunitum erit sicut nec aliquod bonum irremuneratum. Denique cogita quod iudicia Dei sunt inscrutabilia, nescis si in gratia, nescis si vere conuersus, quid in te lateat quod Deum non latet, sed offendit, nescis si perseveraturus. Hæc rumina, hæc cogita, & si bene sentis ea, non altum sapias de teipso. Caue tamen desperationem si profundius huiusmodi meditationibus te immerferis, atque ita huiusmodi meditationes digere, ut non absorbearis tristitia nimia & deiectione: sed ut instigeris ad vitæ emendationem, & tolerantiam omnium tribulationum.

C A P V T II.

Generalis modus ad formandum meditationes de morte.

DE morte tua ita poteris formare meditationes tuas. Primò, ut horam mortis semper suspectam habeas. Cogita quod improvise mors veniet, quia sicut fur, quando minime putabis, quando minime disposuisti, quando adhuc diutius viuere sperabas, & tamen adhuc multa agere cogitasti, prout experientia quotidiana te satis sufficienter docet, & docuit de pluribus tibi notis. Reuolue deinde ordinem, quo ad mortem deuenitur, & habe te nonnunquam sicut si statim esses moriturus, & melius senties quæ sequuntur. Cogita igitur qualiter præcedit mortem grauissima infirmitas, cuius aliæ infirmitates non sunt nisi sicut præcones, vide gravitatem huius infirmitatis. Cogita horrorem naturalis inclinationis appetentis permanere. Cogita deinde cum iam homo sentit, se hinc transiturum, siue medicis hoc dicentibus, siue si ipse per se senserit, quantus tunc erit clamor conscientie, quantus remorsus in eo qui se non disposuit, tunc enim ipsa peccata ad memoriam confluunt. Et cogita de singulis peccatis tuis, & passionibus propriis singulariter, quantum tunc de eis dolebis, quia non viciisti. Cogita si tali articulo mortis esses cōstrictus, & vitiis & concupiscentiis ligatus, quanto desiderio desiderares vnam horam, vel annum sanitatis pro emendatione.

Cogita homo cum ad illam horam veneris, & hinc transibis, & tempus præteritum comparaueris ad æternitatem ad quam transibis, quam breue tibi videbitur, tota vita tua apparebit tibi breue somnium, & ita tibi erit totum tempus ac vita, ac si per modicum spatium, putà iter mediæ leuicæ perrexisses. Cogita etiam quantus erit dolor ille, cum vides, quod propter tam paruam delectationem, illa sempiterna gaudia amisisti. Cogita, quam amara erit separatio, cum ab his, quæ vitiosè dilexisti separeris, putà ab honore tuo, qui hic in alto statu totis viribus honorem quæsiuisti, & à voluptatibus, & sic de aliis. Considera dispositionem morientis, quomodo totum corpus nigrescit & rigescit, oculi contabescunt. Cogita quomodo dæmones sint ibi, tanquam rugientes parati ad escam expectantes. Deinde imaginare, quomodo anima in egressu à corpore suo, cum incipit considerare regionem ignotam, quod tot dæmones eam expectent, quam inuite exiret, quam libenter rediret ad corpus suum, sed non potest, quia clausæ sunt fenestræ sensuum, & aditus vitales. Cogita quomodo tunc singuli spiritus vitiorum ad eam occurrent, quærentes sua in eis: spiritus superbiæ, superbiam, spiritus luxuriæ quærit luxuriam, quilibet quæ sua sunt, & sic de aliis. Vltimo aduerte quomodo anima egressa de corpore statim statuitur ante tribunal iudicis, & refertur sententia, quæ ex hoc tunc vsque in æternum non reuocabitur. Et vbicumque tunc lignum ceciderit, ibi manebit. Demum cogita, quod tandem corpus traditur sepulturæ, & perpetuæ obliuioni, hospes hic fuit vnus noctis, & abiit, & memoria eius recessit à terra. Poteris autem modum hunc contrarium sumere de morte iustorum, nam iusti videntes se de hoc mundo migraturos, gaudent in testimonio conscientiæ, exultant quod liberantur de istis miseriis, quia hic non fuerant ligati concupiscentiis, non dolent hinc exire, & sic de aliis.

CAPVT III.

Generales modi ad formandum meditationes de pœnis infernalibus.

DE pœnis infernalibus, imaginare ipsum infernum secundum quasdam similitudines à sanctis super hoc positas. Aspice igitur chaos horribilissimum, lacum subterraneum, puteum profundissimum, & totum ignitum. Item imaginare ciuitatem magnam & horribilem, & penitus tenebrosam, obscurissimis & terribilissimis flammis succensam, clamantibus, vlulantibus, & plangentibus vniuersis præ inexplicabilibus doloribus & similes similitudines poteris cogitare. Cogita de pœnarum acerbitate. Dicitur enim ignis ille ad ignem nostrum tanti esse caloris, quanti noster ignis est ad depictum. Et ita cogita de frigore, & fœtore. Huius pœnalitatis acerbitas patet ex stridore dentium, ex gemitu, & planctu, & blasphemia, & sic de aliis. Cogita de pœnarum multiplicitate. Ibi enim est ignis inextinguibilis obscurissimus, frigus intolerabile, fœtor horribilis, tenebræ palpabiles. Ibi erit pœna in omni sensu. In visu per horribiles visus & aspectus dæmoniorum. In auditu, per lamentabiles gemitus, & clamores de miserabili societate, & crudelitate tortorum, sine omni misericordia, in torquendo non fatigantur, nec ad misericordiam commouentur. Insultabunt dicentes, vbi nunc gloria? vbi nunc altus status? vbi superbia? Cogita quomodo nunc ibi per membra quibus quis peccauit eisdem puniatur, & omnibus membris malus pœnam sustinebit. Cogita etiam de pœna interiori, videlicet remorsu interiori conscientiæ, & vermis eorum qui non morietur. Quis potest sufficienter cogitare quantum doleant, quod illam pœnam modicis laboribus & breui tempore non euaserunt. Item internæ passionibus maxime regnabunt in eis: erunt enim maxime iracundi & inuidi, & erunt ita simul sicut canes rabidi. Item recordabuntur priorum delectationum ad augmentum pœnæ. Vnde ibi lamentabuntur, dicentes: Quid

A nobis profuit superbia? Cogita de duratione pœnarum, quod scilicet nunquam sit finem habitura. Non potest mille millia annorum, imò non potest tot annos, quot anni possunt in millibus numerari, quia nulla ibi redemptio, nullus ibi finis.

CAPVT IV.

Generales modi meditando circa extremum iudicium.

DE extremo examine, cogita quantus tunc fiat terror. Ipsa enim angelica tuba, intrabilia, terrenda, scilicet fulgura, coruscationes percutient corda hominum, & pauere facient. Cogita, si potes, magnitudinem iræ iusti iudicis, venientis contra eos qui eum offenderunt. Et quantum mali terrebuntur. Imaginare quomodo & quam amara fiet ibi diuisio. Ponentur omnes iusti, humiles, mites ad dexteram: superbi, inuidi, luxuriosi, &c. ad sinistram, à modò non coniungendi. Nunc sunt duo in mola vna, &c. & vnus assumetur, & vnus relinquetur. Cogita quid timoris, & quid horroris, quid admirationis erit superbis, elatis huius mundi cum se abjectos viderint & pauperes, viles, & despectos quos infanos putabant ad dexteram Christi in gloria viderint assistentes. Tunc pœnitentiam intra se agentes dicent: Ecce hi quos habuimus in derisum aliquando. E contra, iusti stabunt in magna constantia aduersus eos qui se angustiauerunt. Cogita quomodo omnium operum ibi, & cogitationum fiet redditio. Hierusalem scrutabitur in lucernis, id est, hi qui apparebunt velut sancti, inuestigabuntur ibi, & quidquid in eis occultum fuerit ad lumen veniet. Testes erunt diabolus, qui ostendit nobis omnia quæ fecimus vbi, & quando, &c. Item proprium scelus, & totus mundus dabit testimonium contra peccatores. Cogita quomodo Christus exhibebit passionis suæ insignia, & quomodo per illam Christus exprobrabit quod eam contempsimus. Cogita de illo horribili tonitruo, & irreuocabili sententia. Ite maledicti, &c. Cogita de dulcissima inuitatione iustorum ad sempiternam cœnā per illam vocem. Venite, &c. Cogita quam magna sint opera misericordiæ, & pietatis, cum ea solum Christus ad iudicium suum adducere videatur. Cogita quod iusti ibunt in vitam æternam, iniusti in supplicium sempiternum. Et hæc duo loca per chaos magnum diuisa semper permanebunt.

CAPVT V.

Generales meditationes de gloria cœlesti.

DE gaudiis super cœlestibus, imaginare locum illum, per imaginarias similitudines à sanctis pro nostra capacitate inuentas. Est enim ciuitas ex auro purissimo, gemmisque pretiosis mirabiliter constructa, singulæ portæ ex singulis margaritis, & campus spatiosissimus ac speciosissimus omnium florum pulchritudine decoratus. Ibi ætatis amœnitas, ibi odoris suauitas, &c. Cogita quantum pores, quantum erit gaudium ex visione sanctissimæ Trinitatis, in qua relucet exemplar omnis pulchritudinis, omnis bonitatis, omnis suauitatis, quam vident omnia scienda scies, & quidquid voueris habebis in illa. In illa enim visione beatificaberis. Cogita de visione humanitatis Christi, qui hic fuit propter nos pauper & vilis homo, ibi sublimis DEVS & homo. Cogita de gaudio quod habebis ibi ex societate gloriosæ Virginis, omnium sanctorum Apostolorum, martyrum, confessorum, virginum, & de cuiuslibet gaudio gaudebis & tu. Cogita de dotibus quas ibi corpus tuum recipiet, quæ sunt immortalitas, impassibilitas, summa agilitas, & maxima speciositas. Cogita de dotibus animæ quibus ipsa anima replebitur, quæ sunt plenitudo scientiæ & lætitiæ. Cogita de istis dotibus, quam multa alia consequeris, videlicet securitatem, qua non timebis eici, non timebis à tentatione vinci, inde tibi libertas summa, inde sanitas, inde voluptas, inde amicitia inde honor, inde concordia. Et breuiter, habebis ibi quid-

quid

quid volueris, & quidquid nolueris non habebis.

CAPVT VI.

Breuis modus meditando circa beneficia Dei.

VT circa beneficia Dei innumera, aliquem modum habeas meditando, & memoriam tuam reformat: discias, quod in his triplici consideratione potes tuas meditationes variare, & dilatare, vt nunc tua quidem meditatio versetur circa ipsum benefactorem, nunc circa te ipsum cui benefecit, nunc circa ipsa beneficia quæ tibi multipliciter elargitur. Considera, quod ipse benefactor tuus Dominus Deus, ita tibi benefacit, vt nihil à te reperat, nec te nec aliqua creatura indiget. Considera, quod sit infinitæ potentæ cuius potentiam declarat vniuersitas, & multitudo creaturarum suarum. Considera quod sit immensæ sapientiæ, & hoc attende ex pulchritudine, & ordine totius vniuersi. Attende igitur quantæ sit bonitatis, si hic talis tantusque Dominus modicum encensulum tibi tribuit, immo quantæ bonitatis, quod tantus de tantillo dignetur cogitare. Considera quam sollicita sit tanta maiestas circa te, in tribuendo beneficia. Modo quo tibi magis expedit, ab æterno disposuit tibi ea dare, ab æterno, & semper actualissime cogitauit, & talia tibi beneficia præordinauit. Ita sollicitus circa te sicut circa integrum orbem, vel vniuersitatem creaturarum. Ita enim hic magnus Rex tibi, & circa te intendit, ac si vacaret singulis. Et hoc affectum tuum non modicum ad gratitudinem, & amorem accenderet, si singula beneficia diuina toti generi humano collata, ita tibi attraheres, & ita te ex eis ad gratitudinem intelligeres obnoxium, ac si tibi soli fuissent collata, verbi gratia, ac si pro te solo crucifixus, factus homo, &c. propter te solum creasset cælum, & terram, & hoc docet nos Chrysostomus. Affectu etiam tanto beneficia illa dat, quod si etiam quid minimum daret, gratissimum merito deberet esse. Perpetua, inquit, charitate dilexi te, & ex perpetua, & maxima charitate donat sua beneficia. Attende quam sis vilis, quam plenus malitiis, & concupiscentiis, sicut tibi superius satis est ostensum, cum diceretur de discussione tui, & propria cognitione, & de memoria peccatorum.

Circa beneficia forma dupliciter meditationes. Primo circa hoc, quod mala tua benigne tibi remisit. Secundo, quod innumerabilia tibi contulit dona, & munera, dimisit enim tot mala quot fecisti, de quibus supra dictum est: immo dimisit tot quot facere potuisti, à quibus te præseruauit. Attende quam longanimiter te expectauit in peccatis, & non occidit sicut meruisti. Circa beneficia autem, quæ dedit tibi, cogita quam multa, quam bona, quam vtilia, quam magna, quis enumerabit ea? quis intelliget? quis loquetur? Attamen vt hic habeas modum cogitandi, cogita quomodo dedit tibi dona naturæ, dona gratiæ, dona superexcellentiæ. Percurre aliqua de singulis, nam in quolibet sunt multa bona valde. De dono naturæ est, quod creauit te in tempore, & quod ab æterno te disposuit creandum, non creauit te pecus, sed hominem: dedit visum, auditum, &c. & singulis creauit sensibus, ea quæ tibi congruunt oblectamenta. Item dedit animam immortalem, cui dedit rationem, ingenium, industriam, qua omnia materialia potest intelligere. Dedit mentem, vel intellectum, qua immateriales Spiritus Deum, & Angelum intelligeret, propter te omnia in terra creauit, omnia elementa ad tuam vitam, omnia animantia ad tuum nutrimentum. Dona gratiæ. Primo quod voluntatem tuam ab eo aduersam ad se reuocauit, & ei gratiam suæ iustificationis infudit, quæ solum ab eo descendit, dedit voluntatem, vt velles te emendare, tum & locum ordinauit, vt possis. Ad donum superexcellentiæ spectat, quod propter te fecit Filium suum incarnari, vt esset amicus tuus, frater tuus, qui & propter te mortuus est, & crucifixus, & seipsum dedit in altaris sacramento. Misit tibi Spiritum sanctum, &

A hoc in signaculum acceptionis, in priuilegium amoris, in annulum desponsationis. Cogita quam multa ab initio egit mira cum genere humano, propter genus hominum locutus est cum patribus, apparuit in figuris, loquebatur in prophetis, eduxit de Ægypto, induxit in terram promissionis, & infinita mirabilia. Vt quid autem hæc omnia fecit, nisi vt per figuras, & per prophetas intellectum tuum in cognitione veri illuminaret, & affectum tuum detraheret ad amorem boni?

CAPVT VII.

De cæna Domini, & præparatione ad susceptionem corporis Christi.

Sed super omnia quotidie, & maxime Dominici corporis sacramenta sumpturus memoriam facias illius deuotissimi mysterij, quod in cæna Domini primitus erat institutum. Siquidem postquam agnum paschalem typicum cum suis discipulis Dominus Iesus comedit more Iudæorum, tunc verum agnum paschalem comedendum dedit. Consecrauit enim corpus suum atque discipulis suis tradidit ad manducandum, quibus, & potestatem tradidit id ipsum consecrandi, & aliis tribuendi. O vere magna munificentia, o inaudita largitas, o charitas superexcellens, qui seipsum dat, quid poterit negare? quid ultra faceret? omnia quæ potuit pro nobis fecit omnia quæ habuit nobis dedit, dedit regnum suum, dedit & seipsum, ideoque in hac cæna dicebat: Hæc quotiescumque feceritis, in mei commemorationem facite. In memoriam, scilicet eorū quæ pro te in carne gessi, quod propter te derisus, illusus, crucifixus sum. In mei, inquit, memoriam hoc sacramentum omnium sacramentorum excellentissimum ægrotis est medicina, peregrinantibus diæta, debilesque confortat, valentes delectat, languorem sanat, sanitatem seruat, fit homo mansuetior ad correptionem, patientior ad laborem, ardentior ad amorem, sagacior ad cautelam, ad obediendum promptior, ad gratiarum actionem deuotior. Aduerte tamen, quod effectus sacramentorum solet esse secundum dispositionem, & præparationem suscipientium. Neque enim Iudas præmissa dona suscepit, qui corpus Domini suscepit, si tamen suscepit. Ideoque tibi summo opere studendum est, vt quantum potueris ante susceptionem digne te præpares. Qui enim corpus & sanguinem Domini indigne sumit, iudicium sibi manducat, & bibit. Tria autem sunt, quæ exigit à te huius sacramenti digna susceptio, scilicet corporalem munditiam, puritatem conscientiæ, & actualem deuotionem. Corporalis autem munditia aliquando ex decenti, aliquando ex necessario requisita. Puritas autem conscientiæ, præsertim à criminibus, ipsa est necessaria. Ideo vide, vt ante susceptionem huius sacramenti contritionem habeas, atque, si fieri potest, ante conspectum Domini humiliter lacrymasundas, quibus te laues à peccatis tuis quæ fecisti, & quæ omisisti, & quæ facere potuisti corde, ore, & opere. Actualem autem deuotionem in te faciunt timor, & amor. Timor incutit reuerentiam: amor autem desiderium, & affectum. Habeas reuerentiam & timorem: terribilis enim est hæc mensa, ad quam cum debita reuerentia, & congrua vigilantia necesse est accedas. Siquidem in hac sacerdotali mensa, nunc præsens est Christus, & qui vltimam cænam cum Apostolis cœnauit, ipse istam quoque consecrauit. Non enim homo est qui proposita, scilicet panem, & vinum, corpus Christi facit, & sanguinem: sed ille, qui pro nobis crucifixus est Christus, sacerdotis ore verba proferuntur, & Dei virtute & gratia proposita consecrantur. Quo modo tu igitur ad illam mensam, ad præsentiam Christi, ad tactum Dei filij intrepidus audes accedere, quem Ioannes Baptista tangere contremiscit? Petrus Apostolorum princeps à se præformidine repulit, dicens: Exi à me Domine, quia homo peccator sum. Cogita quod iste quem tu sumis, erit iudex tuus. Time igitur, ne si indigne sumptuleris, & sine reuerentia, post mortem in-

Matt. 26. c
Mar. 14. c
Luc. 22. b
1. Cor. 11. f

1. Cor. 11. f

Tra requiruntur in eo qui Eucharistiam suscipitur est.

Matt. 3. c. d
Luc. 5. b

uenias iratum, cum ad eius tribunal præsentatus fueris A
iudicandus, quem tremunt Potestates, adorant Domi-
nationes. Denique cogita, quod licet mille millibus an-
norum te ad hoc sacramentum per puras orationes, san-
ctissimas præparationes præparaueris, nihil esset ad con-
dignam susceptionem, etiam si haberes merita omnium
sanctorum, quanto magis tu qui sine deuotione, sine
præparatione accedis. Item attende propriam vilitatem
modo superius dicto, & reputabis te indignum, & ac-
quires reuerentiam congruam, & hoc valet maxime pro
huius Sacramenti susceptione, ut quantum poteris, has
vilis in oculis tuis. Habet etiam desiderium ad huius
reuerendi Sacramenti susceptionem. Panis enim iste,
ut dicit Augustinus, esuriem quærit hominis interioris.
Diuersi autem diuersimode affectum ad susceptionem
huius sibi formant sacramenti. Aliqui enim trahuntur B
amore vnionis Christi, ut dilectum in se sapius am-
plexentur; aliqui trahuntur desiderio sanationis passio-
num suarum, & malorum desideriorum, ut eum quasi
medicum aduocent, per quem ab omni infirmitate cu-
rentur. Aliquos trahit conscientia delictorum, eo
quod hoc sacramentum institutum est in remissio-
nem peccatorum, aliquos trahit amor, & compassio
proximi, ut succurrant per hanc hostiam viuus simul
& defunctis. Ut autem desiderium tuum accendatur,
cogita, quod Christus omnium ad se accedentium
dolores tulit, & omnes infirmitates nostras ipse por-
tauit.

Mulier accedens retro sanata est: peccatrix pedes of-
culans est mundata: Chananæa dum importune sequi-
tur, est exaudita: Leprosi accedentes curati sunt, dæmo- C
niaci, paralytici, & cuncta naturæ monstra dum acce-
dunt, & credunt, salutem consequuntur. Nam virtus ex
illo exibat, & sanabat omnes. Publicani & peccatores
accedentes, veniam merentur, nec eorum conuiuia de-
spexit. Igitur cum feceris quod in te est, accede in fide,
& fiducia, sperans de infinita Dei pietate. Debes
etiam præcipue ante huius Sacramenti susceptionem,
deuotissime Christi passionem percurrere, nam specia-
liter in memoriam passionis hoc Sacramentum legitur
institutum. Si autem quæris, quo te affectu magis de-
beas excolere timoris, scilicet & reuerentiæ, an amoris
& desiderij, an debeas, ut multi, cum importuna desiderij
festinantia anhelare, an ut nonnulli reuerentiæ, & ti-
moris magnitudine, magnitudinem Sacramenti atten-
dens, & propriam infirmitatem considerans, magis de-
beas affectu retrahi & elongari? Ad hoc sancti responde-
runt vtrumque affectum commendantes, vniuscuiusque
conscientiæ, quid ei melius visum fuerit, relinquentes.
Festinavit si quidem Zachæus, ut Dominum gaudens in
domum suam suscipere. Centurio propriæ infirmitatis
consciens, repulit eum, dicens: Domine non sum dignus,
ut intres sub tectum meum. Vnum tamen est quod om-
nibus generaliter tutum videtur, ut scilicet ex reuerentia
timentes spem & desiderium non relinquamus, ut ex
spe & fiducia non amittamus timorem, & reuerentiam,
sed semper inter hæc vtraque confidentes, & timidi flu-
ctuemus. Ait enim Sanctus Gregorius: Nihil nobis se-
curius, quam sub spe timere. Simpliciter tamen loquen-
do dubium non est, quin melior sit affectus amoris, E
quam timoris, sed quod est simpliciter melius, in casu est
sæpe peius, & pluribus periculosius.

CAPUT VIII.

De generali materia exercendi in passione Domini.

Circa passionem Dominicam, in qua te præ cæteris
exercitiis ardentius, & deuotius exercebis, ut ea
quæ in sacris Euangelis legeris, ad tuam deuotionem
melius scias reflectere, & dirigere ad propriam vilita-
tem: scire debes, quod tria sunt, in quibus tua conside-
ratio circa mortem Saluatoris nostri speciosissime spe-
culatur.

Sunt autem hæc tria, opus, modus, & causa. Opus, ut
ipsam passionem, sicut facta à sanctis Euangelistis nar-
ratur, studiosa, & deuota mente pertractes, & inuenies
Christi mirabilem patientiam, & excitaberis tu ad com-
passionem. Cum autem Sacramentum, diuinæ scilicet
passionis historiam in mente tua reuoluis, ut ad litteram
materiam nostræ redemptionis contempleris, diligen-
ter debes ad hoc niti, ut quoties audis Iesum vel Chri-
stum hoc fecisse, vel sustinuisse, per nomen Iesus, in men-
te tua repræsentetur, nec solum Deus, nec solum homo,
nec sola deitas, vel humanitas, sed in mente formabis
conceptum personæ vnus, quæ simul est Deus & homo,
& in qua deitas, & humanitas sine essentialium permix-
tione, in vno supposito conuenerunt. Itaque Christus,
vel Iesus cum dicitur, Deus & homo & persona deitatis,
& humanitatis designatur. Ita quidquid Deus fecisse di-
citur, hominem fecisse firmiter fide catholica retinemus,
quidquid homo sustinuit, Deum credamus, & cogite-
mus sustinuisse, verbi gratia, cum legis Christum fleuisse
super Lazarum, vel Hierusalem, in mente concipies non
nudum hominem, quoniam tunc minus mirabile est
hominem fleuisse: sic cum audies Christum in cruce pe-
pendisse, non hominem solum in mente cogita, sed ho-
minem Deum, & amplius miraberis, & multo plus ad
deuotionem accenderis, & moueberis ad compassionem.
Et quidem omnibus fidelibus Iesus, vel Christus Deum
hominem repræsentat: sed quanto illud lucidius, & cla-
rius attendere poteris, tanto eris deuotior in Christi vi-
ta, morte, miraculis & factis.

Secundo circa opus passionis Christi, ut magis accen-
daris ad compassionem, debes diligenter aduertere quo-
tiescunque legeris, aut in passione Christi aliquas pœ-
nalitates Christo inflatas, eodem genere pœnalitatis
seu eodem genere pœnarum Christum in passione sua
vltra omnem æstimationem fuisse afflictum, quod ex
multis causis poteris considerare, quæ te ut passionis
Christi amaritudinem sentias, multum mouebunt. Si
bene consideras, vnusquisque homo in eodem gradu
pœnalitatis plus minusve patitur, quanto pœnam plus
minusve senserit, ut notum est. Tanto enim quisque
pœnam facilius, & acrius sentit, quanto natura fuerit
viuacior, & sensus eius facilius percipit. Sed Christus
erat viuacissimus, ideo quælibet pœna ei inflata erat
ei grauissima. Cogita ergo si illa crucifixio, & illa cla-
uatio manuum & pedum, de qua Propheta ait: Fode-
runt manus meas, &c. alteri fuisset homini intolerabi-
lis, quam grauior & acerbior Christo in sua natura de-
licatissima, nobilissima, & viuacissima. Item erat pœ-
na eo grauior, quo à peculiari suo populo inflata, cui
merito dicere poterat, Popule meus quid facere debui
tibi, & non feci? Tu autem quid peius mihi retribuere
poteras quam fecisti. Item pœna Christi erat in om-
ni sensu, & in omni membro, sicut inuenies si bene
opus passionis in mente tractaueris. Item deuote ima-
ginare interiori Christi pœnalitatem, quæ forte ex-
teriori pœna non erat minor, immo forsitan multo ma-
ior, quæ interiora pœna causabatur in eo ex zeli feruo-
re pro humano genere, in quo tamen quo ad maiorem
partem, videbat passionem suam fore inutilem. Item
hæc interior pœna surrexit ex magna compassione suæ
dilectissimæ matris: item ex nostra cæcitate, & ingrati-
tudine. Cum igitur legeris, vel in mente reuolueris quo-
modo Christus fuit flagellatus, derisus, illusus, con-
sputus, crucifixus, &c. noli solum cogitare de pœna ex-
teriori, sed ita Dominum Iesum respice in talibus pœ-
nis, quasi hominem Deum exterius summa pœna-
litate afflictum, & etiam vltra quam humana mens com-
prehendere potest, interius tribulatum, & dolorosum.
Et vere si ita respicis Christum in quavis afflictione
constitutum, si non condoles, valde mirandum est. Cum
re vera si perfecte comprehenderes animal brutum ita
inexplicabili pœna affligi humanitatis aspectu compare-
reris, quanto magis Domino Deo. Et hæc de opere.

Circa modum autem patiendi si diligens fueris & de-

Circa Passio-
nem Domini
tria conside-
randa.

Ioh. 11. 6
& Luc. 19. f

Psal. 11. 6

Matt. 9. 6
Luc. 7. f
Matt. 15. c
Mar. 1. c. d
Mar. 2. b
Luc. 6. a

Luc. 19. a
Matt. 8. a

note

uote rimaris, inuenies præcipue humilitatem, miritatem, & generaliter omnium virtutum exemplar imitandum. Ut autem modum patiendi in Christo in te melius sentias, debes in omnibus, quæ de passione Christi legis vel cogitas, semper in mente tua reuoluere, quomodo Christus se habuit in verbis, in responsionibus, in factis in pœnis, quomodo se habuit tam interius, quam exterius, & quomodo illa prout loco, & personis congruebat, optimo modo formabat, & hoc poteris in Euangelio inuenire, vel certe si ibi non est expressum, ex reipso forma. Nam nullus Christianus ignorat, quin in omnibus optimo modo se habuit. Igitur de modo ita debes cogitare, cum verbi gratia, legis: Stetit Iesus ante Pilatum præsidem, &c. Cogita primo modum stationis, quam humilis fuit, forte inclinato capite, demissis oculis. Deinde de modo prolationis verborum, quam leni & dulci voce deprompsit, ita ut te delectaret audire aliquem hominem ita loquentem. Nam vox eius non minus, quam facies decora. Deinde cogita quomodo se habuit, & planum est, quod stetit cum summa humilitate, non habens inuidiam contra Pilatum, & Iudæos, sed compassionem. Sic cogita quando Iudæi clamauerunt, Crucifige, &c. quomodo Christus ea audiuit, certe summo dolore, & ex compassione, & zelo tamen exterius humiliter se habuit, & sic omnia pertractans, imitare modum Christi se habendi secundum locum & tempora, & inuenies omnem virtutem in Christo, & optimum modum quo se habere potuit. Maxime autem diligenter attende modum, quo interius se habuit compassione, & zelo.

Circa tertiam scilicet causam, ita semper lege & cogita de passione Redemptoris tui, ut scias, quia tu es causa, Passus est enim propter tuam redemptionem, illuminationem, iustificationem, & glorificationem; ita semper attrahe tibi & hoc beneficium, quasi sit pro te solo passus, ut supra dictum est. Ita cogita semper, ut quidquid legeris vel cogitaueris, quasi dicat Christus, hoc feci, ut sequaris vestigia mea, te humilies, patiens sis, tollas crucem tuam & sequaris me: quia non est seruus super Dominum suum.

S. BONAVENTURÆ Eximij Ecclesiæ Doctoris.

Opusculum, quod inscribitur,

PASSIO CHRISTI BREVITER COL-
lecta ad modum fasciculorum.

Deuotus & omni pietate plenus est iste tractatus: in quo fasciculus Myrrha sponsa vberibus interponitur, ut virtutum studium, & ad Christi vulnera compassionis affectus augeatur. In antiquis impressis non erat hoc opusculum à superiori distinctum: tamen visum est in hac editione sub peculiari titulo precedenti annectere, cum solum in eo de passione Christi ad modum fasciculorum sermone Auctor scribat. Idemque factum est de eo opusculo, quod supra pag. 26. inscribitur, De pugna spirituali contra septem vitia capitalia, quod post hoc sine ullo titulo in antiquis impressis continebatur. Ibi enim aptius visum fuit apponere post illud, cui titulus est, Formula aurea de gradibus virtutum.

Primus fasciculus, Dominica die, de oratione in horto, & captione.

ASCICVLVS myrrhæ dilectus meus mihi, inter vbera mea commorabitur, loquitur anima deuota, designans Christi amaritudinem se simul collectam iugiter in suo pectore circumferre. Ut autem tu etiam quicumque memo-

riam tuam per meditationem mortis Christi reformare desideras, in promptu habeas fasciculos, qui in memoria tua commorentur, passionem Christi hic tractam solummodo ordine Euangeliorum inseruimus compendiose, ut ex illis paucis secundum illa tria, quæ dicta sunt, opus, modum, & causam, habeas materiâ copiose meditandi, & de paucis plurima colligas. Cogita igitur quomodo solenni illa cœna, de qua supra dictum est, celebrata, & hymno dicto, Christus Deus & homo videns appropinquare tempus suum, surrexit ut iret ad montem, hoc est, opus quod fecit. Cogita igitur, ut supra dictum est, de modo, quomodo se habuit intus, & extra. Eundo, fugam discipulorum prædixit: Petrum asserit ter se negaturum, & alia quæ loquebatur; & hoc iterum opus attende. Cogita etiam quomodo exteriori verba illa deprompsit, & quali interiori protulit affectu, sic facias vbique ne opus semper est repetere. Assumpto Petro, Iacobo, & Ioanne ait: Tristis est anima mea usque ad mortem. Relictis illis solus orat in monte. Finita tertia vice oratione, ex imaginatione mortis, & interno dolore, & timore, factus est sudor eius sicut sanguis, innuens ineffabilem pœnam per hoc; nam de nullo tale aliquid legimus. Tunc Angelus vnus suum Dominum confortauit. Cogita quomodo Christus inimicis suis obuiauit, & sponte se obtulit, & verbo suo eos in terram prostrauit. Deinde à Iudæis capitur, trahitur, vincitur, & ad domum Annæ deducitur: & omnes discipuli fugerunt; & hic sit tibi fasciculus vnus memoriæ commendandus. Et hic si placet, potes aspicere Christum, qui sit iste qui ista patitur, & te subdas ei per rationis assensum. Crede igitur, & cogita ipsum esse veraciter Dei filium, omnium principium, Saluatorem omnium, & retributorem omnium.

Fasciculus secundus, de illusione coram Anna, & Caipha, & negatione Petri.

IN domo Annæ confessus veritatem, à seruo nequam percutitur. Cogita hic opus, modum & causam, vel saltem aliquod eorum sicut tibi congruit. Deinde in domo Caiphæ, ubi Scribæ & Pharisei expectabant, adducitur, illuditur, & percutitur tanquam blasphemus. Falsum testimonium quæritur, & non inuenitur. A Pontifice adiuratur, à Petro ter negatur, sed Christus respiciens Petrum, exire, & flere amarissime compulit. Mane factus ad Pilatum victus ducitur. Cogita modum, quo ipsi eum ducebant, quia pessime tanquam latronem, & maleficum, &c. Iudas videns, quod parabant Christum ad mortem, tantum in seipso doluit, quod tam dulcem hominem tradidit, ut se laqueo suspenderet, & retulit pecuniam, cum qua emptus est ager, sicut prædixit Hieremias: Coram Pilato multipliciter innocenter accusatur, mittitur ad Herodem, ab eo ut fatuus illuditur, & irridetur. Hic diligentissime considera, qualis est qui patitur, & ei configurare, ut compatiaris innocentissimo, mirissimo, amantissimo, & nobilissimo. Et hic sit fasciculus secundus.

Fasciculus tertius, de coronatione, & crucifixione.

POST hoc petentibus Iudæis dimittit Pilatus Barabam, & tradidit Iesum ad crucifigendum victus importunitate Iudæorum, & timore Cæsaris. Tunc Iesus more & schemate regis multipliciter illuditur, chlamyde induitur, spinis coronatur, arundine percutitur, ut Rex in derisum adoratur. Hic homo cogita modum, attende causam, quomodo scilicet Christus se habuit, & quomodo Iudæi se habuerunt, causam quare tanta sustulit, vadens ut crucifigatur, proprium portat patibulum, populus sequebatur, & mulieres flentes, quibus ait: Nolite flere super me, &c. In monte Caluariæ crucifigitur. Et hic diligenter pertracta modum crucifixionis. Aut enim primo crucem erexerunt, & Christus ascendit ad crucem, aut certe crucem posuerunt in terram, & ibi eum clauis affixerunt. Nam alius modus non apparet. Et

hic tertio specialius conuenit considerare, quantus est iste qui tanta patitur, vt ad ipsum possis egredi per admirationis aspectum, quia immensus est potestate, speciositate, felicitate, & æternitate. Admirare igitur maiestatem annihilari, speciositatem decolorari, felicitatem tormentari, æternitatem mori. Et hic tertius fasciculus.

Fasciculus quartus, de his quæ facta sunt dum Christus penderet in cruce, & de emissionem spiritus.

Pendens Christus in cruce, sitit. Cogita opus quomodo Christus pendet, cogita modum, & causam, cogita, quod sitit, orat pro crucifixoribus, blasphematur in cruce, irridetur à prætereuntibus, à principibus, à latrone, titulus verissimus & indelebilis, Iesus Nazarenus Rex Iudæorum, scribitur. Stat mater Iesu dolorosa sub cruce, quam respexit, & Ioanni commisit; fiunt tenebræ. Designans tandem quanta sua esset poena, & quod humanitas fuit deserta, in eo, quod nulla fuit redundantia superiorum vitium, in quibus fruebatur, ad inferiores, quibus patiebatur, clamabat: Eli, Eli, lammasabaðhani? Accepto aceto, consummatis iam omnibus, cum nihil restabat agendum, clamans alta voce tradidit spiritum, innuens: quod quamdiu veller, tamdiu viueret, & quod nullus animam suam à se tolleretur, sed quod ipse sponte eam poneret. Et hic debes considerare, quali forma passus est, assimilationis amictu. Passus est enim sicut verus agnus liberalissime respectu sui, obedientissime respectu patris, prudentissime respectu aduersarii. Stude igitur ad habendum habitum secundum effigiem modi se habendi, scilicet benignitatis, seueritatis, humilitatis, & perspicacitatis. Et hic sit fasciculus quartus.

Fasciculus quintus, de his quæ facta sunt Christo pendente in cruce post mortem.

Laaronum ossa confringuntur, Christi os non comminuitur, ne figura de hoc euacuetur. Latus eius aperitur, vnde profluunt Ecclesiæ sacramenta, velum scinditur, sepulchra mortuorum aperiuntur, vt inde mortui in die resurrectionis cum Christo resurgerent. Hic considera, quantus pro te passus est, & crucem amplectere per passionis desiderium, vt sicut ipse passus est iniuriam, conuitia, ludibria, supplicia, sic tu passionem Christi imitando, amplectere pro eo omnem passionem plenam iniuriis, conuitiis, ludibriis, & suppliciis. Et hic fasciculus quintus.

Fasciculus sextus, de septem signaculis in passione Christi referatis.

Passio Christi non solum reformat memoriam per deuotam meditationem, nec solum inflammat desiderium ad deuotionem, quinimmo præcipue illustrat intellectum, & ducit ad cognitionem veritatis. Siquidem in vniuersitatis cognitione, septem erant clausa ante Christi passionem, quæ sunt in eius passione referata. De quibus intelligi potest illud Apocalypsis: Aperta sunt signacula septem. Primum signaculum fuit Deus admirabilis, qui per crucem manifestatus est esse summa sapientia, in eo, quod diabolus decepit, summa iustitia, in quantum quæsiuit redemptionis præmium, summa misericordia, quia tradidit pro nobis filium. Secundum signaculum fuit spiritus intelligibilis, qui manifestatus est per passionem, quantæ sit benignitatis, quantum ad Angelos, qui permiserunt Christum crucifigi, quantæ dignitatis quoad homines, nam propter eos Christus est crucifixus, quantæ crudelitatis quoad dæmones, qui Dominum Deum suum fecerant crucifigi. Tertium signaculum est mundus sensibilis, qui in morte Christi probatur esse locus tenebrarum, in quo regnat cæcitas, quia lucem veram non cognouit, in quo regnat sterilitas, quia

Christum infructuosum reputauit, impietas, quia innocentem condemnauit. Quartum signaculum fuit paradysus, qui per crucem apparet esse locus gloriæ, latitiæ, & opulentiæ in eo, quod Christus propter eius restitutionem factus est vilis, pauper, & miser. Quinto per mortem Christi infernus manifestatus est esse plenus omni egestate, vilitate, & paupertate, quia si hæc passus est propter peccati deletionem, multo magis damnati hæc patientur propter iustam operum retributionem. Sextum signaculum fuit, virtus laudabilis, quæ per crucem Christi probatur esse pretiosa, speciosa, & fructuosa. Pretiosa, quia Christus ante voluit vitam corporalem perdere, quam contrariari virtuti. Speciosa, quia in contumeliis relucebat. Fructuosa, quia vnus perfectus actus Christi virtutis infernum spoliavit, cælum aperuit, perditum restaurauit. Septimum signaculum per crucem apertum est, & in eo, quod apparuit reatus culpabilis, quam detestabilis sit, cum ad sui remissionem indigeat tam magno pretio, tam grandi piaculo, tam difficili medicamento.

Fasciculus septimus, de Resurrectione, Ascensione, & missione Spiritus sancti.

Tertia autem die Christus victor mortis resurrexit, & nos resurrekturos monstravit. Si igitur Christo passo fuisti compassus, nunc resurgenti congaude. Cogita deuote, qualiter anima Christi ad infernum descendit, quid ibi egit, & de gaudio sanctorum patrum, & tristitia dæmoniorum. Cogita de timore custodum. Cogita de custodia Angelorum circa sepulchrum, quomodo nunc refertur vnus solus sedere, nunc stare supra lapidem, nunc in sepulchro, nunc duo, & hi diuersimode, per quod ostenditur multitudo Angelorum circa sepulchrum, & varia visitatio mulierum. Cogita quomodo amor & desiderium Magdalenam, & alias feminas frequenter cogeat currere, & sepulchrum Domini visitare. Cogita de variis Christi apparitionibus. Cogita de dulcibus eius colloquiis cum discipulis. Cogita, cur Christus voluit in Galilæa apparere, nisi vt debeas à vitiis transmigrare; vnde Pascha transitus. Sed in Galilæa, id est, transmigratione, & mutatione corporum nostrorum, in regno cælorum Christum videbimus post generalem resurrectionem. Post quadraginta dies resurrectionis ascendens Christus in altum, captiuam duxit captiuitatem sanctorum patrum. Meditare de gloriosa processione ascendentium cum Christo, nam sancti sequebantur, Angeli venientes obuiabant, & tunc inter se quæstiones illas formabant, de quibus Isaias ait: Quis iste est qui venit, &c. Cogita de tristitia Apostolorum, & Angelorum gaudio. Cogita de Angelis redeuntibus & Apostolos consolantibus. Disce tu ascendere ad Christum, sed per ascensiones prius dictas, vt relinques hic vitium: quia nullum vitium ascendit cum Salvatore, vt dicit Augustinus. Deinde de cælo Dominus in linguis igneis misit Spiritum sanctum. Vide quomodo deinde Apostoli fuerunt confortati, & in charitate fundati. Meditare cur Spiritus sanctus in igne, cur in linguis, cur in vtrisque simul, & cur in aliis creaturis apparuit: & stude proprietates rerum talium in te habere. Cogita effectus & dona Spiritus sancti, & multa similia circa Spiritus sancti missionem, signaque militantis sub gula, scilicet somnum, cordis duritiam, otiositatem, risus procacitatem, contradictionem, & insensibilitatem.

Isaia 63. a

Aug. ser. 1.
in festo Ascen.
qui est de eph.
175. in prin.
10. 10.

S. BONAVENTURÆ
Eximij Ecclesiæ Doctoris,

Soliloquium.

DE QUATVOR MENTALIBVS EXERCITIIS,
quod dicitur Imago vita : & Dialogus
eiusdem Auctoris.

Hoc opusculum, quod minori eruditione, quam deuotione plenum est, contemplationis lumen, & charitatis ignem fouere volenti copiosissimam materiam præbet. Nam animam & hominem se inuicē interrogando & respondendo Auctor inducit, & plerisque Sanctorum Patrum sententiis in medium allatis (de quibus, ut idem ait, tractatum hunc compilauit) hoc ait, ut unumquemque facile doceat, quomodo per mentale exercitium, oculum contemplationis in interiora sua, in exteriora, inferiora & superiora conuertens, spreto commutabili bono, incommutabile & æternum toto animi affectu prosequatur. Habet verò hoc soliloquium multa desumpta ex illo Hugonis de S. Victore de artha anima, cui est valde simile.

SVMMA CAPITVM HVIVS
OPVS CVLI.

Quomodo anima per mentale exercitium debet radium contemplationis reflectere ad interiora sua, ut videat qualiter est formata per naturam, deformata per culpam, & reformata per gratiam. Cap. I.

Quomodo anima per mentale exercitium debet radium contemplationis conuertere ad exteriora, ut cognoscat quam instabilis sit mundana opulencia, quam mutabilis mundana excellentia, & quam miserabilis mundana magnificentia. Cap. II.

Quomodo anima per mentale exercitium debet radium contemplationis conuertere ad inferiora, ut intelligat humane mortis inenitabilem necessitatem, iudicij finalis formidabilem austeritatem, pœnæ infernalis intolerabilem pœnalitatem. Cap. III.

Quomodo anima per mentale exercitium debet radium contemplationis conuertere ad superiora, ut cognoscat & sapiat cœlestis gaudij inestimabilem pretiositatem, ineffabilem delicias, & interminabilem æternitatem. Cap. IV.

P R O L O G V S.

ELECTO genua mea ad patrem Domini nostri Iesu Christi, à quo omnis paternitas in cœlo, & in terra nominatur, ut det vobis secundum diuitias gloriæ suæ virtutem corroborari per spiritum eius in interiori homine, Christum per fidem habitare in cordibus vestris: in charitate radicati & fundati, ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit longitudo, latitudo, sublimitas & profundum, scire etiam supereminentem scientiæ charitatem Christi, ut impleamini in omnem plenitudinem Dei. Apostolus Paulus vas æternæ electionis, sacrarium diuinæ Sanctificationis, speculum & exemplar supernæ contemplationis in verbis præmissis ostendit nobis mentalis exercitationis ortum, obiectum, & fructum. Mentalis enim exercitatio, si debet esse pia & salutifera, oportet quod habeat potentiam supernaturaliter confortantem, sapientiam regulantem, & clementiam consolantem. Fleat igitur anima deuota diuinæ contemplationis amore accensa, genua mentis

A ante thronum beatissimæ & incōprehensibilis Trinitatis: pulset humiliter, & postulet sapienter Dei patris confortatricem potentiam, ne labore depressa succumbat: Dei filij regulatricem sapientiam, ne errore seducta à veritate deuiet: Dei Spiritus sancti consolatricem pietatem, & clementiam, ne tædio victa deficiat. Omne enim datum optimum, & omne donum perfectum, deforsum est descendens à patre luminum; & Secundum Augustinum: Omne bonum nostrum aut Deus est, aut à Deo est. Vnde non immerito in omni boni operis initio, ille est inuocandus, à quo omne bonum originaliter progreditur, per quem omne bonum exemplariter producit, & ad quem omne bonum finaliter reducit. Hæc est illa ineffabilis Trinitas, Pater, Filius, & Spiritus sanctus, quæ tangit Apostolus, cum dicit: *Flecto genua mea &c. vltq; ubi, ut possitis.*

B Secundo ostendit istius salutiferæ mentalis exercitationis obiectum. Obiectum verò exercitationis deuotæ mentis, dicuntur esse interiora, & exteriora, inferiora, & superiora. Debet enim anima deuota per mentale exercitium contemplationis radium reflectere primo ad interiora sua, ut videat qualiter sit formata per naturam, deformata per culpam, reformata per gratiam. Secundo debet conuertere radium contemplationis ad exteriora, ut cognoscat, quam instabilis sit mundana opulencia, quam mutabilis mundana excellentia, & quæ miserabilis mundana magnificentia. Debet etiam tertio radium contemplationis conuertere ad inferiora, ut intelligat humanæ mortis inenitabilem necessitatem, iudicij finalis formidabilem austeritatem, pœnæ infernalis intolerabilem pœnalitatem. Debet quarto conuertere radium contemplationis ad superiora, ut cognoscat & sapiat cœlestis gaudij inestimabilem pretiositatem, ineffabilem delicias, & interminabilem æternitatem. Hæc est illa crux beata, quatuor finibus terminata, in qua o anima deuota, cum tuo dulcissimo sponso Iesu Christo debes iugiter meditando pendere. Hic est ille currus igneus, quatuor totis consummatus, in quo debes post tuum fidelissimum amicum assidue contemplando cœli palatium conscendere. Hæc est illa quadruplex regio Orientalis, Aquilonaris, Occidentalis, & Meridionalis, quam tu o anima quotidie debes peregrinando intrare, & tuum dilectum specialissimum in ea speculando quætere, & inuestigare, ut possis dicere cum sponsa: In lectulo meo quæsiui per noctem, quem diligit anima mea. Hæc quatuor tangit Apostolus cum subiungit: *Ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit longitudo, latitudo, sublimitas, & profundum.* Fructus illius salutiferæ exercitationis si digne & laudabiliter exequatur, est felicitas æterna, quæ est quid optimum, & pulcherrimum, & per se sufficientissimum, nullo extra se indigens. In qua videbimus, & amabimus, vocabimus, & laudabimus in æternum, & ultra, eum qui est benedictus in secula. Hunc fructum promittit Apostolus, quando sermonem concludit, dicens: *Ut impleamini in omnem plenitudinem Dei.* Hanc plenitudinem tunc inueniemus, quando Deus erit voluntati multitudo pacis, rationi plenitudo lucis, memoriæ continuatio æternitatis. Tunc enim Deus erit omnia in omnibus, cum à ratione omnis error, à voluntate omnis dolor, & à memoria omnis timor recesserit, & successerit illa, quam speramus, mira serenitas, diuina iucunditas, æterna securitas. Hunc tractatum instigante conscientia, propter simpliciores quosque simplicibus verbis de Sanctorum dictis compilauit, per modum cuiusdam dialogi: in quo anima deuota veritatis æternæ discipula meditando interrogat, & homo interior mentaliter loquendo respondet. Ut autem ad inestimabilem contemplationē istius mentalis exercitationis perueniamus, ab exordio incipiamus, & Patrem luminum humiliter inuocando accedamus: genua cordis deuotè flectamus ante thronum æternæ Majestatis, & ante solium indiuiduæ Trinitatis lachrymis & gemitibus incessanter clamemus, ut Deus Pater per suum benedictum Filium donet in Spiritu sancto nobis gratiam exercitandi mentaliter, ut possimus cognoscere, quæ sit longitudo, latitudo, sublimitas,

1ac. 1. 8
Aug. lib. de
natura boni
com. Manich.
cap. 1. tom. 6.
in sensu.

Eph. 3. 6

Obiectum
 mentalis
 exercitatio-
 nis.

4. Reg. 2. d

Cant. 3. 6

Fructus me-
 talis exerci-
 tationis

1. Cor. 13. d

Eph. 3. 6

Ortus exer-
 citationis
 mentalis.

& profundum, ut per hanc pertingamus ad eum, qui est A
omnis desiderij finis & complementum. Amen.

CAPUT I.

*Quomodo anima per mentale exercitium debet radium
contemplationis reflectere ad interiora sua, ut videat
qualiter est formata per naturam, deformata per cul-
pam, & reformata per gratiam.*

ANIMA.

Dicquaso ô homo, si post deuotam inuocationem
diuinæ magnificentiae, & post humilem implora-
tionem æternæ sapientiae, & demum post flebilem sup-
plicationem supernæ pietatis & clementiae, gratiam exer-
citandi mentaliter circa quadruplicem materiam videli-
cet longitudinis, latitudinis, sublimitatis, & profundita-
tis obtinerem, quo ordine inchoarem, ne meritum huius
exercitationis amitterem, si in debito ordine ignoranter
procederem. Ordinis enim ignorantia secundum Am-
brosium perturbat formam meritorum: nec reputatur,
secundum eundem, perfecta rei cognitio in nobis existe-
re cum scimus quid faciendum, & ignoramus quo ordi-
ne sit procedendum.

Homo, O anima, secundum Bernardum, à te tua con-
sideratio inchoet, ne frustra extendaris ad aliena, te negle-
cta. Idem. Multi multa sciunt, & se ipsos nesciunt, alios
inspiciunt & seipso deservunt, Deum quærentes per ex-
teriora, deserentes sua interiora, quibus interior est Deus.
Idcirco ab exterioribus ad interiora redeam, & ab inter-
ioribus ad superiora conscendam: ut possim cognoscere,
vnde veni, aut quo vadā; vnde sim, & quid sim: & ita per
cognitionem mei ascendam ad cognitionem Dei. Item
Chrysostomus super Matthæum dicit: Non minima pars
philosophiæ est cognitio sui. Item Ambrosius in he-
xameron: Cognosce te ô homo quantus sis, attende tibi
ut consideres, quid in te intret in cogitatione, quid exeat
in sermone. Vitam ergo tuam ô anima quotidiana discus-
sione examina. Attende diligenter quantum proficias,
quantum deficias, qualis sis in moribus, qualis sis in affe-
ctionibus, quam similis sis Deo, & quam dissimilis, quam
prope & quam longe. Illud semper agnosce, quam multo
laudabilior & melior es, si te cognoscis, quam si te negle-
cto cursus siderum, vires herbarum, complexionem homi-
num, naturas animalium cognosceres, scientiam omnium
cælestium, & terrestrium haberes. Redde ergo te tibi, &
si non semper, saltem interdum. Rege tuos affectus, dirige
actus, corrige gressus. Igitur anima tene consilia sancto-
rum, & primo radium contemplationis conuertere ad re-
gionem orientalem, hoc est, ad considerationem tuæ
condonationis. Diligenter igitur considera, quam gene-
rose à summo artifice sis facta per naturam, quam vitiose
à tua voluntate deformata sis per culpam, quam gratiose
à diuina bonitate sæpe reformata sis per gratiam.

Primo ergo considera, quam generose formata sis per
naturam. Generositas tua naturalis consistit in hoc, ut
existimo, quia ibi naturaliter ad tui decorem impressa est
imago Beatissimæ Trinitatis. Vnde Anselmus in proso-
logio: Fateor Domine, & gratias ago, quia me creasti ad
tuam imaginem, ut tui memor sim, te cogitem, te dili-
gam. Bernardus: Secundum interiorem hominem tria
in me inuenio, per quæ Deum recolo, conspicio, & con-
cupisco. Hæc tria sunt memoria, intelligentia, & volun-
tas. Cum enim Dei reminiscor, in ipso condelector. Me-
moriam enim eius super vnum. Cum intelligentia ipsum
intueor, quantum in se sit incomprehensibilis, quia
principium, & finis. In Angelis desiderabilis, quia de-
siderant in eum prospicere. In sanctis omnibus delectabi-
lis, in quantum in eo assidue felices lætantur. In creaturis
omnibus admirabilis, quia omnia potenter creat, sapien-
ter gubernat, benigne dispensat. Cum hæc intueor, ipsum
concupisco. Cum Deum per voluntatem diligo, me in
ipsum transformo. Hæc est enim virtus amoris, ut talem
te esse oporteat, quale est illud quod amas. Hæc Bernar-
dus. Recognosce ergo ô anima mea, quam mira & in-
-

stimabilis dignitas est, esse non solum vestigium creato-
ris, quod est commune omnibus creaturis, sed etiam esse
imaginem, quod est proprium creaturæ rationalis. Lauda
igitur anima mea Dominum, lauda Deum tuum Sion.
Expergiscere & lauda, exulta & gaude, quia insignita es
Dei imagine, decorata similitudine, particeps rationis,
capax æternæ beatitudinis. Sed quia hæc modica non
immerito forte iudicarentur, si morte finirentur, exulta
& lauda; quia cum prædictis dedit tibi naturam immor-
talem, substantiam incorruptibilem, durationem inter-
minabilem, vitam perpetuam. Imago enim æternæ Tri-
nitatis non esses, si termino mortis præcludi posses. Au-
gustinus de ciuitate Dei: O anima aduerte, quod creator
tuus post illud esse, dedit tibi perpetuum esse, post hoc
dedit tibi viuere, sentire, discernere, sensibus te decora-
uit, sapientia illustrauit. Tuam igitur pulchritudinem at-
tende, ut intelligas, qualem debeas in te pulchritudinem
diligere. Quod si temetipsam, ut expedit, contemplari
non sufficis, cur saltem quid de te æstimare debeas, ex iu-
dicio alieno non perpendis? Sponsum habes de cuius
pulchritudine, si non dubitares, scires, quod tam pulcher,
tam formosus, tam vnicus Dei filius, tuo aspectu captus
non esset, si eum singularis decor & ultra ceteros admi-
randus, non traxisset. Hæc Augustinus. Sed hæc fortasse,
ô anima, nimis ingrata, tibi videntur modica, propterea
audi tertio dignitatem admirabilem: quod tantæ es sim-
plicitatis, quod nihil potest domum mentis tuæ inhabi-
tare, nihil potest in ea mansionem facere, nisi simplicitas
& puritas Trinitatis æternæ. Ecce quid dicit sponsus tuus:
Ego, inquit, & pater ad eum venimus, & mansionem
apud eum faciemus. Et alibi in Euangelio: Zachæ festi-
nans descende, quia hodie in domo tua oportet me ma-
nere. Illi enim menti illi soli possibile est, qui eam
creauit. Ipse enim est, qui intimior intimo tuo ei se perhi-
bet, ut dicit Augustinus. Gaude igitur ô felix anima
quod potes esse tanti hospitis hospita. Bernardus: O fe-
lix anima, quæ quotidie cor suum mundat, ut inhabitantem
Deum suscipiat, cuius hospes nullo bono indiget,
quia auctorem omnium bonorum in se habet. O quam
beata anima apud quam Deus sibi requiem inuenit, quæ
dicere potest: Qui creauit me, requieuit in tabernaculo
meo. Negare si quidem ei cæli requiem non poterit, qui
sibi in hac vita requiem præparauit. Hæc Bernardus. O
anima nimis es auara, si non sufficit tibi tanti hospitis
præsentia: quia scio, quod tam liberalis est, quod commu-
nicabit tibi de bonis suis: quod tam pius est, quod dila-
bit te de donis suis. Nullo enim modo deceret tantum
principem, si hospitam suam permetteret indigentem.
Adorna igitur thalamum tuum, & suscipe regem facto-
rem tuum, de cuius præsentia exultabit, & lætabitur tota
familia tua. O vere mira & multum admirabilis senten-
tia! Rex cuius pulchritudinem sol & luna mirantur, cuius
magnitudinem cælum & terra reuerentur, de cuius
sapientia cælestium spirituum agmina illuminantur, de
cuius clementia omnium beatorum collegia satiantur,
talis tuum, ô anima desiderat hospitium, tuum cœnacu-
lum, plus quam cæleste palatium appetit, & exoptat.
Deliciæ enim suæ sunt esse cum filiis hominum. Sed si
hæc adhuc te non mouent ad laudandum creatorem
tuum, conuertere contemplationis radium ad quantum
beneficium, & cognosce, quod tantæ capacitatis est pa-
latium tuum, quod nulla creatura sufficit satiare tuum
desiderium. Hugo de S. Victore: Omnis incurdita, om-
nis suauitas, omnis potentia, omnis opulencia rerum
creatarum afficere cor humanum potest, satiare non po-
test. Anselmus: Omnis creatura, quæ Deus mens non est,
mihi inopia est. Et quare? Reuera secundum Gregorium in
moralibus: Anima humana; quæ ad Deum appeten-
dum facta est, quidquid infra Deum appetit, minus est
ideoque iure ei non sufficit, quod Deus non est.

Iam, ut æstimo, anima sufficienter vidisti tuam nobi-
litatem, quæ est valde laudabilis: conuertere nunc radium
contemplationis ad tuam super ceteras creaturas pote-
statem, quam reuera est admirabilis. Hugo de artha

Psal. 147. a

Ioan. 14. c

Luc. 19. a

Aug. lib. 3.
conf. c. 6. in
fin. tom. 1.
Ber. in Medi-
tation. cap. 1.
Eccl. 24. a

Prou. 8. d.

Greg. lib. 26.
Mor. cap. 28.
cir. med.

anima:

Aug. de S.
Vid. de Archa
anima longe
ante mod.

animæ: O anima mea, quid dedit tibi sensus tuus? Re-
spice mundum istum; omnis natura ad hunc finem cur-
sum suum dirigit, ut tuis utilitatibus deferuiat, tuisque
oblectamentis secundum distributionem temporum in-
desinenter occurrat. Vide iam anima mea, & diligenter
considera, quod creator tuus sponsus & amicus, totam
machinam mundialem ad tuum ordinavit ministerium.
Ecce Angeli purgant & inflammant tuum affectum, il-
luminant & informant tuum intellectum, perficiunt, &
custodiunt tuum subiectum. Magna dignitas est habere
tales doctores consolatores, & tales conseruatores. O
anima si videre posses, quanto gaudio, quantoque tripu-
dio assistunt orantibus, intersunt meditantibus, quan-
to studio nos in bono conseruant, quanto desiderio nos &
salutem nostram æternam expectant! Cælum tibi de-
seruit per suum motum, luminaria cæli per suum influ-
xum, Sol causat tibi diem, luna illuminat tibi noctem
ignis temperat æris frigiditatem, aer tibi mitigat ignis
internam caliditatem, aqua tibi mundat fœtorem, miti-
gat tibi sitis ardorem, & fecundat terræ vigorem, Terra
verò te sustentat sua soliditate, recreat sua fertilitate, de-
lectat sua amœnitate. Ecce anima breuiter discurresti per
singula, ab inferioribus ad superiora, & inuenisti, quod
omnis creatura ad hunc finem ex diuina ordinatione
cursum suum dirigit, quatenus tuis utilitatibus deferuiat,
tuisque oblectamentis indesinenter occurrat. Sed caue
anima mea, ne non sponsa sed adultera dicaris, si munera
dantis plus quam affectum amantis diligis. Augustinus in
libro confessionum: Væ tibi, si oberras in vestigiis tuis, si
nutus suos pro eo amas, & non aduertis, purgatæ mentis
intelligentia, quid innuat lux illa beatissima, cuius nutus
& vestigia sunt omnium creaturarum decus & forma.
Adhuc si forte ignoras te ô pulcherrima multerum,
egredere, & abi post vestigia gregum, id est, irrationabi-
lium creaturarum, quæ sunt vestigia creatoris tui, tu
verò speculum Beatissimæ Trinitatis. Ergo omnibus di-
gnior & excellentior comprobaris. Et pascere hædos tuos
iuxta tabernacula pastoris, id est, conuertere cogitationes
tuas ad choros Angelorum, quibus quodammodo simi-
lis es in natura & concius eris in gloria.

Anima, iam satis silui, diu tacui, iam nunc cum ve-
recundia & rubore compellor confiteri & dicere, quod
hanc dignitatem modicum aduertis. Amorem meum heu
ego infelix, & misera nimis indigne prostitui, factorem
meum non pro his omnibus glorificaui, Deum meum
propter dona sua non benedixi, & non adoravi eum to-
to tempore vitæ meæ, nimis indigne & irreuerenter, va-
ne & negligenter vixi. Et, ut verum fatear secundum
Bernardum, quanto perfectius dignitatem meam aspi-
cio, tanto magis vitam degenerem me duxisse confun-
dor & erubesco. Timeo etenim, quod tanto grauior sit
culpa, quanto dignior & nobilior sit natura. Formido
quod tanto grauior sit offensa, quanto maior est illius
qui offenditur excellentia. Pertimesco quod tanto peior
est iniuria, quanto maiora fuerunt illius, cui iniuriam irro-
gaui, beneficia. Heu, heu Domine Deus meus, ex digni-
tate substantiæ iam perpendo vilitatem malitiæ, ex spe-
ciositate naturæ cognosco deformitatem culpæ, ex re-
cordatione beneficiorum acceptorum, intelligo ingrati-
tudinem factorum meorum. Væ mihi miseræ, iam vi-
deo, iam cognosco, quod quidquid à summo datore acce-
pi ad vsum vitæ, miserabiliter inflexi ad abusum prauita-
tis & culpæ. Tranquillitatem humanæ pacis ad vsum
conuerteri vanæ securitatis; peregrinationem terræ, pro in-
habitatione dilexi patriæ; salutem & pulchritudinem cor-
poris redegi in seruitutem voluptatis: vbertatis abun-
dantiam, non ad necessitatem corporis, sed ad superflui-
tatem expendi miseræ cupiditatis: tempora serena &
blandimenta æris, ad amorem mihi seruire cōgi terre-
næ delectationis. Timeo heu & valde pertimesco, ut si-
mul me ferire puniendo debeant, quæ vitiis meis male
subiecta seruebant.

Homo. O anima aliquantulum iam perpendo, quod
bona est tua cognitio. Ex verbis enim tuis sentio, quod

non fuit frustra mea admonitio. Videtur mihi quod nu-
mine diuino sis aliquantulum illustrata, & tactu veri lumi-
nis mota. Quia secundum Gregorium in Moralibus: Vnusquisque dum tactu veri luminis illustratur, sibi ipsi
ostenditur, ut unde cognoscit quid est iustitia, inde eru-
ditur, quid est culpa, qua excæcatur. Unde sancti viri
quo altius apud Deum virtutum dignitate proficiunt, eo
subtilius indignos se esse deprehendunt: quia dum pro-
ximi luci fiunt, quidquid eis in se ipsis latebat, inue-
niunt. Hæc Gregorius. Igitur anima si luce veritatis tacta
dignitatem tuam, quam hætenus non attendisti, co-
gnoscis, si culpam qua Creatorem tuum offendisti intel-
ligis, & vidisti, quam gratiose formata sis per naturam,
vide nunc quam vitiose deformata sis per culpam. An-
selmus: Reduc anima ærumnosa & misera, ad memo-
riam enorme delictum, & perduc in cælum usque rugi-
tum, & lamentum. Cogita anima perfida Dei, adultera
Christi, quid feceris. Dereliquisti in cælo castum amo-
rem tuum, contempsisti factorem tuum, repudiasti spon-
sum tuum, turbasti Deum tuum irreuerenter tractasti
sanctum Angelum custodem tuum. Eras templum Dei,
sponsa Christi, sacrarium Spiritus Sancti. Quæ est ista
subita conuersio & repentina mutatio? De Dei virgine
facta es corruptio satanæ? De sponsa Christi, scortum
execrabile diaboli? Hæc Anselmus. Recordare ô anima
propter quid vendideris decorem tuum, propter quid
abieceris honorem tuum, pro quo tam turpiter fœdaveris
vultum tuum, quæ tanta bona pro tam vili pretio vendi-
disti. O anima quare te tot bonis spoliasti? quare frustra
tantis te honoribus priuasti? quare tot bona opera negli-
xisti, tot annos, tot dies, tot horas sine fructu vixisti?

Anima. Recognosce ô homo, quod verum loqueris,
& non immerito me de tanta transgressione reprehendis.
Bernardus: O Domine Deus meus quor tempora effluxerunt
in quibus sine fructu, ut aspicio, vixi coram te, quomo-
do subsistam? quomodo ad te leuare potero faciem
meam, in illo magno & terribili examine, quando enu-
merari iusseris omnes dies meos, quærens fructum in eis?
O Domine Deus, cur intermisi te vilo tempore versari in
corde meo, te tota mente amplecti, in tua dulcedine de-
lectari? Omnia interiora mea ubi tunc erant, quando
tecum non erant, cum à te habeat omnis creatura quid-
quid habet desiderabile, laudabile, delectabile? Hæc
Bernardus. Heu Domine, nunc intelligo, sed confiteri
erubesco: species & decor creaturarum decepit oculum
meum, & non aduertis, quia speciosior omnibus creatu-
ris tu es, quibus tantummodo vnâ guttam tuæ inæsti-
mabilis pulchritudinis communicasti. Quis enim orna-
uit cælum sideribus, ærem volucris, aquam piscibus,
terram plantis & floribus, homines in corpore diuersis
coloribus, in mente variis virtutibus? Nonne clemen-
tissime Pater, per te illa cœlestium spirituum agmina, va-
riis donis sunt ornata? nonne per te Seraphim ardent
dilectione, Cherubim lucent cognitione, de tuis donis
iudicant Throni, de tuis muneribus dominantur Domi-
nationes inclytæ, ex tua virtute præsumunt Principatus, ex
tua potestate Potestates, dæmonum malitias arcant, &
ex tua profunda potentia miracula faciunt Virtutes, ex
tuo precepto Archangeli magnis nunciant maiora, An-
geli vero minoribus significant minora? Sed quid sunt
hæc omnia, nisi tuæ pulchritudinis modica scintilla? O
bone Iesu fons vniuersæ pulchritudinis, ignosce mihi
animæ miseræ, quod tuam pulchritudinem tam serò co-
gnoui, tam tarde amavi, propterea miserabiliter oberraui.
Dulcedo etiam creaturarum decepit gustum meum, &
non aduertis quod mellic dulcior es. Tu enim melli & om-
ni creaturæ dulcedinem suam, immo tuam commodasti,
& non est aliud in creatura dulcedo vel delectatio, nisi
tuæ dulcedinis, quam abscondisti timentibus te, modi-
ca demonstratio. Unde dulcedo omnium creaturarum,
si quis iuste aduertat, nihil aliud facit, nisi quod ad tuam
dulcedinem æternā inuitat. O Iesu fons vniuersæ dulce-
dinis & pietatis, ignosce mihi quod tuā inæstimabilem,
& mellissimam dulcedinem in creatura non cognoui, nec

Greg. lib. 32.
Mor. cap. 1. in
prim.

Anima per
culpam ni-
mis sit de-
formis.

Pia recogni-
tio animæ de
suo peccato.

Psalm. 30. 6

internæ

internæ mētis amore degustavi, propter ea miserabiliter A oberravi, & animam meam vsque modo siliquis porcorum saturavi. Sed heu numquam, ut timeo de pane filiorum tuorum manducaui, ideo semper in deliciis mundi ieiuna & famelica permansi Gregorius: Quia intus gustare nolumus paratam dulcedinem, propterea ieiuni, & famelici, amamus miseri famem nostram. O dulcissime Iesu modo video, modo agnosco, quod omnis dulcedo tibi contraria, fuit mihi afflictio & magna miseria. Augustinus in libro confessionum: Tu enim misericordissime Deus etiam in peccatis meis semper mihi aderas, piissime sustinens omnes iniquas delectationes meas, & malas, amarissimis respergens amaritudinibus, docens per flagella, si vellem sine amaritudine delectari, non possem nisi in te Domine. Hæc Augustinus. Sed heu hæc doctrinam non intellexi, propterea oberravi, semper tamen in deliciis meis iniquis timui proditorem, timui accusatorem, timui reprehensorem, formidavi aliquotiens conscientiam, expavi multotiens infamiam, nonnumquam abhorui gehennam, & tamen heu ego misera inter tot tormenta, non mutavi voluntatem propriam. Decepit etiam odor creaturæ olfactum meum, & ignoravi, quod odor tuus, O bone Iesu, redolet super omnia aromata. O bone Iesu fons odoris cuius suauitas fecit indefinenter post te currere, & infatigabiliter laborare. Ignosce mihi, quod tam sero te cognoui, tam tarde in odore vnguentorum tuorum post te cucurri. Puto tamen & per hoc me non excuso, quod odor illius cœlestis apothecæ huic terreno fœtori, quo infecta eram, non miscetur. Decepit etiam sonus falsus, siue fallax creaturarum auditum meum, & nesciui nec sensi, quam dulcia faucibus electorum tuorum eloquia tua, quam suauia auribus amicorum tuorum consilia tua, quam leuia manibus sanctorum tuorum mandata tua. O Iesu fons sapientiæ, auctor scientiæ, consiliator casti consilij, fac me vel saltem modo audire vocem tuam, sonet vox tua in auribus meis. Cum quanta amaritudine recogito, quod fefellit me illa vox miserrima cantantium, & dicentium: Venite, fruamur bonis quæ sunt, coronemus nos rosis antequam marcescant, & non prætereant nos flos temporis. Vino pretioso, & vnguentis optimis nos impleamus, vbique relinquamus signa lætitiæ. Hanc vocem audiui, & non intellexi, nec aduertii, quoniam omnia vana sunt, & risu digna. Omnia enim hæc & his similia cito pertransierunt, & velut vmbra evanuerunt. Quid enim vana hæc omnia amatoribus suis contulerunt? Quem enim fructum tunc habuerunt in illis, in quibus nunc confunduntur & erubescunt? O Domine Deus meus, lumen cordis mei, panis animæ meæ, virtus amicans mentem meam, non te amabam, & fornicabar abs te, & fornicanti mihi sonabant euge euge. Amicitia huius mundi, fornicatio est abs te. O quid miserris misero non miserante super seipsum? Sed inter hæc omnia tu amantissime Deus mihi semper aderas, vocem tuam frequenter audiui, inspirationem tuam salutiferam sensi, sed non consensi. O quotiens mihi illud salutiferum consilium inspirasti? Peccasti, quiesce, desine, & erubescere. Ad quæ ego misera morem secuta beati Augustini in libris confessionum verba somnolenta aliquando respondi: Domine expecta me modicum, sine paululum, modo à vanitate quiescam, modo de malignitate erubescam, omnia vana & mundana derelinquam. Sed heu illud modicum, & modo, non habebat modicum & modum, & paululum in longum ibat. Item, Augustinus: Ipsa segnitie est res, quæ multos æternaliter occidit, & finaliter in peccatis detinet, qui se ad vocem Domini non corrigunt. Vocem quidem occultæ inspirationis audiunt, sed vitam non corrigunt, dicentes: Cras, cras, & subito ostium clauditur, remanetque peccator foras extra arcam cœlestis patriæ cum voce coruina, quia pro peccatis gemere noluit cum columba. Gregorius: Heu quam multos in peccatis peius sua felicitas prostravit, multos diuturna pax inertes reddidit: eoque illos mox malignus hostis grauius percutit, quo longius quietis usu negligentes inuenit.

Item Gregorius: Quos enim Deus ut conuertantur diu-
tius tolerat, non conuersos diutius damnat. Sed o homo,
ut tibi meæ infelicitatis historiam perfectius manifeste
profiteor, quod hæc omnia meæ infelicitati non sufficie-
bant, sed ad cumulum damnationis heu mundana mol-
lities tactum meum nimis miserabiliter decipiebat, &
ignoravi, quod tam suavis o bone Iesu esset tuus ample-
xus, tam honestus tactus tuus, tam deliciosus conuiuius
tuus. * Cum enim te amauero, munda sum, cum tetigero
casta sum, cum accepero virgo sum. Tuus o dulcissime
Iesu amplexus non maculat, sed mundat, tuus tactus
non inquinat, sed sanctificat. O Iesu fons vniuersæ dul-
cedinis & suauitatis, ignosce mihi, quod tam sero credi-
di, quantum habet deliciositatis, quantum honestatis,
quantum iucunditatis quando læua tuæ æternæ sapien-
tiæ & cognitionis est sub capite meo, id est, ratione, &
dextera tuæ diuinæ clementiæ, & dilectionis amplexabi-
tur me, id est, voluntatem. Heu me miseram, quid vni-
quam tam dulce, tam suauē, tam deliciosum, & salutife-
rum potest experiri, quā inter brachia tanti sponsi quies-
cere, inter oscula tanti Regis & amici feliciter obdormi-
re? Hanc dulcedinem senserat anima deuota, quando
optabat, dicens: Osculetur me osculo oris sui, &c. Num-
quid has delicias anima deuota erat experta, quando
orabat ardens, & iam pene deficiens præ dilecti sui con-
cupiscentia, dicens in Canticis: Quis mihi det te fratrem
meum, sugentem vbera matris meæ, ut inueniam te so-
lum foras, & deosculer te, & iam me nemo despiciat?
Apprehendam te, & ducam te in domum patris mei, &
in cubiculum genitricis meæ. Ibi me docebis, & dabo ti-
bi poculum ex vino condito, & ex musto malo granato-
rum meorum. Quis enarrare sufficeret, nisi qui mente
gustasset, quantum habet hoc verbum dulcedinis & de-
uotionis, quando bene ponderatur, & recte cibatur de-
uota mente? Vnde expositionem deuotæ menti relin-
quo. Sed o Domine Deus, si hæc tam dulcia sunt cogi-
tanti, quam dulcia esse possunt degustanti? Si tam suauia
sunt legenti, quam consolatoria erunt per affectum senti-
enti? Augustinus: Fac me dulcissime Iesu intus gustare
per amorem, quod extra gusto per cogitationem: fac me
sentire per affectum, quod sentio per intellectum. Hæc
Augustinus. Eia dulcissime Iesu transige saluberrimo
vulnere amoris tui, medullas animæ meæ, ut vere ardeat,
langueat, & liqueat, & solo tuo desiderio deficiat, cu-
piat dissolui & esse tecum. Te solum semper esuriat pa-
nem vitæ cœlestis, qui de cœlo decendisti. Te sitiāt fon-
tem vitæ, fontem æterni luminis, torrentem veræ volu-
ptatis. Te semper ambiat, te quærat, teque inueniat, in
te dulciter requiescat. Sed quæ vesania, quæ infernalis
furia, tanto tempore à me prohibuit talia, & tanta mentis
meæ solatia, tam diuina gaudia, & melliflua conuiuia?
Dic quæso o homo, quæ est tanti mali causa, quæ tanti
periculi ratio, quæ tanti damni occasio.

Homo. Video o anima, quod iam fatigata laboribus
iam vexata doloribus, ultra inuenire non valeas, cui tan-
tum damnum illatum ascribas. Peto igitur, ut cum pa-
tientia audias; si tibi tanti mali causam demonstrauero,
si tibi tanti damni inimicum ostendero. Iam pro parte
hostem tetigisti aliquoties, tamen forte præ dolore men-
tis non aduertisti. Habes o anima mea inimicum dome-
sticum hostem amicum, aduersarium propinquum, qui
tibi malum pro bono reddidit, & sub specie amicitie
crudelior existens inimicus, his omnibus & aliis infinitis
bonis te priuauit. Hic hostis, salua tua reuerentia, est caro
infelix & misera, multum tamen tibi dulcis & dilecta.
Hanc cum pauci, inimicum pessimum contra te erexi-
sti. Hanc cum honorasti, hostem crudelissimum contra
te armasti. Hanc cum foris variis & pretiosis indumentis
decorasti, omnibus interioribus ornamentis te spoliasti,
nesciens quod dicit beatus Gregorius in homiliis: Vnde,
inquit, caro ad tempus suauiter viuit, inde spiritus in
æternum torquetur & ingemiscet. Et contra quo plus
caro premittitur, eo plus de spe cœlesti animus lætatur.
Vnde pro tanta iniuria nobis per te illata, continere am-

* Ex Amb. de
de S. Agn. ep.
34. non longe
à prin. tom. 1.

Cant. 2. a

Cant. 1. a

Cant. 2. a

Hæc habet
Anselmus de
meditatione
redemptionis
humana c. 7.

Hostis pessi-
mus animæ,
caro est.

plus

Bernardus in
meditationibus.
l. 1. c. 17.

plius me non valeo, quin tantum malum hucusque sub
silentio periculose pertransitum reprehendam. Scio, in-
quit Bernardus, o anima quendam, qui per plures annos
tecum vixit, ad mensam tecum sedit, cibum de manu tua
sumpsit, & in sinu tuo dormiuit, cum voluit tecum collo-
quiui habuit, hic iure hereditario seruus tuus est. Sed
quia delicate nimis enutristi eum, & virga pepercisti, le-
uauit calcaneum suum super caput tuum, & te in seruitu-
tem redegit. Et subdit: O anima miserabilis & misera, quis
te liberabit de vinculo improprietatis huius? Exurgat Deus
& cadat armatus, & conteratur inimicus. Inimicus, in-
quam, contemptor Dei, amicus mundi, cultor diaboli.
Quid tibi videtur de illo? Si recte sentis, puto quod me-
cum dices: Reus est mortis, crucifigatur. Noli ergo dissi-
mulare, noli differre, noli parcere, crucifige, crucifige
eum. Sed in qua Cruce? In Cruce Domini nostri Iesu
Christi, in qua est salus, vita, & resurrectio nostra. Recole
igitur o anima primordia tua, attende quod es insignita
Dei imagine, decorata eius similitudine, desponsata fide,
dotata spe, praelecta charitate, redempta sanguine, par-
ticipes gratiae, capax beatitudinis, quid tibi cum carne,
vnde ista pateris? Si diligenter conditiones eius aduertis,
nunquam vilius sterquilinum vidisti. Si eius miseras
enumerare velis, quam onusta sit peccatis, pruriens con-
cupiscentiis, occupata passionibus, polluta illusionibus,
confusione plena, ignominia repleta, quid de ea habes
aliud, quam cogitationes foedas & immundas? Hæc Ber-
nardus. Idem: O anima diuina erubescere in similitudi-
nem porci commutari, erubescere volutari in cæno, quæ
es de cælo. Idem super Cantica: O anima donec in car-
ne es, inter spinas versaris, & necesse est, vt tentationum
tribulationes, & impugnationum aculeos grauiter patia-
ris. Vnde dicitur tibi in Canticis: Sicut lilium inter spi-
nas, sic amica mea inter filias. O candens lilium, o tener,
& delicate flos, increduli, & subuersores sunt tecum, &
cum scorpionibus habitas. Vide ergo quomodo caute
ambules inter spinas. Caro & mundus pleni sunt spinis:
conuersari in his, & non lædi, diuinæ potentiae est, & non
virtutis humanæ. Hæc Bernardus.

a. Hostis er-
delis animæ,
diabolus.
Ex Leuit. 17.
7. de Naciui-
tas. cir. med.

Est & alius inimicus fortis, & crudelis, qui mira callidi-
tate omnium discit consuetudines, ventilat curas, scru-
tatur affectus, & ibi semper quærit causas nocendi, vbi
quemquam viderit studiosius occupari. Nouit enim hic
hostis antiquus, ab initio humani generis inimicus, cui
ipse illecebras gulae ingerat, cui virus inuidiae infundat, cui
blandimenta luxuriæ obiciat, cui vana superbæ incira-
menta promittat, nouit quem metu opprimat, quem gau-
dio fallat, quem admiratione seducat. Habet etiam aliquos
sibi obligatos, quorum ad alios decipiendos ingeniis vti-
tur, & linguis. O anima fragilis ad resistendum, facilis ad
cadendum, difficilis ad surgendum, qualiter istius crudelis
aduersarij laqueos euadere poteris, quem tantis subtilita-
tibus præditum agnoscis? Hæc Leo Papa.

Citatur hic
locus ex An-
selmo de Si-
mil. sup. 10. 6.
Phar. l. 2. c. 5.
tam in ibi non
reperiuntur
quod Anselm.

ANIMA. Nunc video, iam primitus recognosco, quod
sicut dicit Anselmus, consuetudo peccati est, quod non
facile cognoscitur ab eo qui ipse premitur: sed mox cum
inceperit se quis ab illo alienare, tunc demum cognoscit
in quanta feciditate iacuerit. Igitur quia iam aliquantulum
me ipsam à peccato alienare incipio, & per hoc me, & pecca-
tum meum agnosco, me amplius à planctu continere non
valeo. O Domine Deus meus, tu impressisti mihi amabi-
lem imaginem tuam, & ego superinduxi odibilem imagi-
nem diabolicam. Heu, heu miser homuncio, quod dæmo-
nis imaginem superimpressi, super imaginem Dei. Cur
non odi eius imitationem, cuius abhorreo nomen? Ille
sponte cecidit, ego volens corruui. Ille nuda præcedente
vindicta peccauit superbiens, ego visa eius poena peccaui
contemnens. Ille semel innocentia est institutus, ego mul-
totiens sum restructa. Ille se erexit contra eum qui se fe-
cit, ego me erexi contra eum qui me refecit. Ille Deum
dereliquit permittentem, ego fugi Deum persequentem.
Ille perstat in malitia Deo reprobante, ego curro à Deo
misericorditer reuocante. Et si ambo contra Deum, ille
tamen contra non requirentem se, ego vero contra mo-

rientem pro me. Ecce cuius imaginem horrebam, cum in
multis me inueniam horribiliorem.

HOMO. Fuge, fuge à me o horribilis substantia, fuge te
ipsam, exterrita à te ipsa. Ne igitur sine rugitu cordis tui
toleres horrorem tuum. Si toleras, non te agnoscis; non
est hæc fortitudo, sed mentis hebetudo: non est sanitas,
sed obdurata iniquitas.

ANIMA. Si me videro, est horror intolerabilis: si non
videro, est mors inuitabilis. O quam infelix, qui sibi est
horribilis: sed tamen multo infelicior, cui mors æterna est
sensibilis Anselmus in orationibus: O pater patientissime,
o Rex clementissime, tegere non valeo, excusare nequeo,
& tamen confiteri non modicum erubesco. Iam causam
tantorum malorum inuenio, iam quod prius male latuit
agnosco. Bernardus in meditationibus: Cor enim meum
miserum, dum futurum non curauit gaudium, nec diui-
num quæ fuit consilium, à seipso fuit elongatum, & in
amore terrestrium occupatum, dumque elapsus fuit ab
illis, & inuolutum in istis, vanitas ipsum decepit, luxuria
polluit, curiositas abduxit, cruciabat invidia, torqueba-
tur iracundia, diuidebatur auaritia, anxiebat in acedia, sic-
que immergebatur omnibus vitiis: quia vnum bonum,
quod sibi sufficere potuit, dereliquit. Hæc Bernardus.
Abeant ergo mitissime Deus in obliuionem coram te
omnia male consumpta mea tempora, & concede, vt hoc
temporis mei residuum forte nimis breue, & momenta-
neum, sit tibi honorificum, mihi fructuosum, & proximo
ædificatorium. Iam piissime Deus propter magnitudinem
damni, quod infelix, & misera miserabiliter incurri, video
& recognosco, quod me ipsam & peccatum meum suffi-
cienter, vt merui deplangere non valeo, si tanta debeat
esse non immerito peccati detestatio, quanta fuerit in mi-
sera voluntate delectatio.

HOMO. O anima si per te, vt asseris, non potes, nec
sufficis delictum tuum deplangere, necesse habes te ad
aliquem Sanctorum cor uertere. An ignoras, quod secun-
dum Bernardum, securum habes accessum ad Deum, vbi
matrem habes ante filium, filium ante patrem? Mater
pro te ostendit filio peccatus, & vbera, filius patri latus &
vulnera. Putas quod vlla poterit ibi esse repulsa, vbi tot
sunt charitatis indicia? In periculis ergo & in angustiis ac
in rebus dubiis Mariam cogita, Mariam inuoca. Non re-
cedat à corde tuo, non discedat ab ore tuo. Ipsam se-
quens, non deuias: ipsam rogans, non despectas: ipsa tenen-
te, non corruis: ipsa protegente, non metuis: ipsa duce, non
fatigaris: ipsa propitia ad veniam peruchis. Hæc Bernar-
dus. Anselmus: Dic igitur o anima cum magna mentis fi-
ducia: O Domina si tuus filius per te factus est frater no-
ster, nonne tu per ipsum facta es mater nostra? Exultabo
igitur & lætabor, quia quidquid iudicabitur de me, pendet
ex sententia matris & fratris mei. Hæc Anselmus.

ANIMA. Cum peccaui in filium, irritaui matrem. Ma-
trem offendere non potui sine iniuria filij. Quid ergo o
homo faciam? quis reconciliabit me filio, inimica matre?
quis mihi placabit matrem, irato filio?

HOMO. Anselmus: O anima non dubites, & si ambo
sint offensi, ambo tamen sunt clementes, ambo piissimi.
Fugiat ergo reus iram iusti Dei ad piam matrem, refugiat
reus iram offensæ matris ad benignum filium, & dicat:
Deus qui factus es filius sceminae propter nostram mise-
riam, scemina quæ facta est mater Dei propter misericor-
diam, aut miseremini mihi impiæ peccatrici, aut ostendi
te mihi magis misericordem, ad quem ego misera confu-
gere valeam. Hæc Anselmus.

ANIMA. O homo quam sanum consilium tuum,
quam consolatorium est mihi miseræ verbum tuum!
quia quando peccatum meum recte aspicio, tunc inue-
nio, tunc agnosco, quod elementa per peccata mea pol-
lui, cælos inquinavi, astra cæli obfuscavi, damnatos in
inferno cruciaui, Sanctos in cælo perturbaui, Angelos
mihi ad custodiam deputatos irreuerenter pertractaui.
Vnde ab omnibus his auxilium petere pertimesco. Et
quia iusti iuste mihi indignati sunt, ad ipsos confugere
non præsumo.

Bern. Medita-
tion. cap. 9. in
sensu, verbis
nonnihil im-
mutatis.

Bern. hom. 2.
super Miss. est
cir. fin.

Anselm. in inno-
censione ma-
tris Virginis.
Mar. simul
et filij eius
cir. fin.

Anima pec-
cando om-
nes crea-
tas post Deum
offendit.

HOMO. O anima nimia est trepidatio tua, quamuis placita sit humiliatio tua. An ignoras, quod multi de Sanctis peccauerunt, qui qualiter nobis peccantibus misereri debeant, in suis magnis peccatis didicerunt? Cogita Moysen Prophetam eximium, de diuina potentia desperantem. Cogita David Regem sanctissimum, contra diuinam legem adulterio, & homicidio peccantem. Agnosce Salomonem sapientissimum, idola vana, & pessima adorantem. Cognosce Manassem Regem iniquissimum, qui plusquam omnes Reges Israël peccauerat, qui dicebat: Peccaui super numerum arenæ maris, & non sum dignus videre altitudinem cœli præ multitudinem iniquitatis meæ hos semper cogita veniam impetrantes. Sed quid plura de sanctis veteris Testamenti? Cogita nunc & aduerte paucos de sanctis noui Testamenti. Vide Matthæum sedentem ad telonium, peccatorem publicanum, & assumptum in discipulum. Vide Paulum lapidantem Stephanum, & electum in Apostolum. Vide Petrum, Christum abnegantem, & mox veniam impetrantem. Vide militem Christum Crucifigentem, & tamen de diuina misericordia præsumentem. Vide latronem in Cruce pendentem, & veniam impetrantem. Postremo cogita ô anima, quod illa famosa & immunda peccatrix Maria Magdalena facta est tam singularis & specialis Christi amatrix. Omnes enim quotquot modo cum Deo regnant, vel olim sicut nos peccauerunt, vel saltem peccasse potuissent, si eos diuina clementia à peccato non præseruasset. Quia cuiusque donatum est, ut peccare penitus non potuerit, non est hoc naturæ, sed cœlestis gratiæ.

ANIMA. Iam nunc securè Prophetas & Reges imploriam nunc audacter Apostolos & Martyres inuocabo: Confessores, Virgines, & Viduas, constanter interpello. Sed tamen præ omnibus his Sacratissimam Dei Genitricem Virginem Mariam confidentius adorabo. Scio enim quod tam pia, dulcis, & suavis est Maria, quod nec nominari potest quin accendat, nec cogitari quin rectet affectum diligentium se. Hæc est enim illa quæ salutem omnibus impetrauit, & totius mundi reparationem obtinuit. Hæc Bernardus, Anselmus. O fœmina mirabiliter singularis, & singulariter admirabilis, per quam elementa renouantur, infirmi medicantur, homines saluantur, & Angeli reintegrantur. O fœmina gratia plena, de cuius plenitudinis abundantia resperfa reuiuiscit omnis creatura. Bernardus: O benedicta genitrix vitæ, inuentrix gratiæ, mater salutis, per te accessum habemus ad filium tuum, ut per te nos suscipiat, qui per te datus est nobis. Excuset apud ipsum integritas tua culpam corruptionis nostræ, humilitas tua Deo grata, ô beatissima, veniam impetret vanitati nostræ. O benedicta, per gratiam, quam inuenisti, per prærogatiuam quam meruisti, per misericordiam quam peperisti, fac ut qui mediante te dignatus est fieri particeps infirmitatis, & miseriæ nostræ, te intercedente nos faciat participes gloriæ suæ. Hæc Bernardus.

HOMO. Iam nunc, ut æstimo, ô anima mea aliquantulum meritorie conuertisti radium contemplationis ad videndum qualiter formata sis per naturam, & quomodo deformata per culpam: conuerte nunc radium tuum, iam ut spero per contritionem depurata, ad intuendum qualiter sis reformata per gratiam. Scire tamen debes, quod quanto perfectius per contritionis lauacrum, caligo mentis detergitur, tanto lucidius diuinæ reparationis beneficium speculatur. Peccatum enim secundum Augustinum est tenebra, qua intellectus obrunditur, & interior homo totus obtenebratur. Vnde necesse est, ut tanto sollicitius mentales oculi à peccati tenebra per compunctionis lachrymas continuè expurgentur, quanto amplius per hanc, contemplationis radius obtenebratur. Hæc Augustinus. Iam igitur ô anima in affectionibus serenata, dirige radium contemplationis, ad intuendum quam profunda Dei clementia, quam alta Dei sapientia, quam mira Dei potentia sis per gratiam reformata. Considera primo qualiter per beneficium redemptionis, te à peccato originali liberauit. An ignoras, quod per peccatum originale eras bonis naturalibus & spiritualibus spoliata, potestati

A principis tenebrarum subiugata, à patria tua repulsa & alienata? Sed secundum Bernardum: Singularis illa maiestas mori voluit, ut viueremus, seruire ut regnaremus, exulare ut repatriaremus, & ad vilissima opera inclinatus est, ut nos constitueret super omnia opera sua. Venit enim Filius hominis quærere & saluum facere, quod perierat. Venit, inquam, ut te superbum humiliaret. Gregorius in registro: Ad hoc vnigenitus Dei filius formam infirmitatis nostræ suscepit, ad hoc inuisibilis non solum visibilis, sed etiam despectus apparuit, ad hoc contumeliarum ludibria, illusionum probra, passionum tormenta tolerauit, ut superbum non debere esse hominem doceret humilis Deus. Augustinus: Omnia bona terrena contempsit Deus, ut contemnenda nostra monstraret: & omnia terrena mala sustinuit, ut sustinenda doceret, ut nec in illis quæreretur felicitas, neque in istis timeretur aduersitas. Venit secundo, ut te parti reconciliaret. Augustinus: Cum inimicus esses patri, ego reconciliaui te: cum longè esses, ego veni ut reducerem te: cum inter montes, & siluas errares, quæsiui te: inter lapides & ligna inueni te, in humeris meis portauit te, patri meo reddidi te, laboraui, sudaui, caput meum spinis exposui, manus meas clauis obieci, lancea latus meum aperire permisi, sanguinem meum pro te fudi, torque non dicam iniuriis, sed asperitatibus laceratus sum propter te, sed heu propter peccatum tuum te diuidis à me. Venit tertio, ut venditum repararet. Augustinus: Admiremur, gratulemur, amemus, laudemus, adoremus, quoniam per Redemptoris nostri mortem, de morte ad vitam, de tenebris ad lucem, de exilio ad patriam, de corruptione ad incorruptionem, de miseria ad gloriam, de luctu ad gaudium, vocati sumus. Gregorius Nazianzenus. O mira & inaudita permixtio, qui creator est sit creatura, qui immensus est, capitur, qui diues est in homines pauper efficitur. Suscepit imaginem carnis meæ, ut imaginem quam fecerat, repararet, ut carnem mortalem immortalitate dotaret. Expergiscere nunc ô anima mea, respice in faciem Christi tui. Vide faciem illam quondam splendore nimio luminosam, propter te velatam contra charitatem: decore speciosam, inflatam contra speciositatem: dulcore gratiosam, consputam contra gratiositatem: amore desiderabilem, abominabilem contra desiderabilitatem. Vide nunc ô anima mea, & diligenter considera mira & inaudita prodigia, quæ fecit Dominus super terram. Deus illudatur, ut honoreris, innocens flagellatur ut consoles, iustus crucifigitur ut libereris, agnus immaculatus occiditur ut epuleris, sanguis & aqua de latere lanceati emittuntur ut poteris. Respice igitur in pretium redemptionis placans offensam præuaricationis: inspicere exemplum informationis, præstans adminiculum sanctificationis: aspice auxilium protectionis, referans ianuam incarcerationis: suscipe præmium retributionis, conferens gratiam iustificationis. Aspice ô anima delicata contemplando assidue, & fac imitando perfecte secundum exemplar consummatæ iustitiæ, quod tibi in monte monstratum est, hoc est, in Christi victoriosissima passione. An non consideras, quod deliciis corporalibus æstuas, & Christus Dominus tuus, Rex tuus, sponsus tuus, magister & amicus tuus, affligitur omni genere pœnarum, in omni parte sensum, ab omni statu hominum? Rex illudit, Præses iudicauit, Discipulus vendidit, Apostoli reliquerunt, Pontifices, Scribæ & Pharisei tradiderunt, gentiles flagellauerunt, turbæ condemnauerunt, ac milites crucifixerunt. Bernardus: Caput illud Angelicis tremendum spiritibus, densitate spinarum pungitur: facies pulchra præ filiis hominum sputis Iudæorum deturpatur: oculi lucidiores sole caligant in morte: aures quæ audiunt Angelicos cantus, audiunt peccatorum insultus: os quod docet Angelos, felle & aceto potatur: pedes quorum scabellum adoratur, quoniam Sanctum est, cruci clauo affiguntur: manus quæ formauerunt cœlos, sunt in cruce extensæ & clauis affixæ: corpus verberatur, latus lancea perforatur. Et quid plura? non remansit in eo aliquid liberum nisi sola lingua, ut pro peccatoribus exoraret, & matrem discipulo commendaret. Hæc Bernardus. Et quid

Bern. ser. 3. de
Ascens. Dom.
non longe à
prim.

Luc. 19. b
Habetur
apud Greg.
lib. 34. Mor.
cap. 18. longè
post mod.

Aug. lib. de
Catechiz. rudib.
c. 22. 1. 4.
Aug. orat. 8.
tione contra
quinque h.
ref. c. 6. circa
med. tom. 6.

Gregor. Nat.
orat. 38.

Contemplatio
Passionis
Domini

plura:

plura? ô fidelis anima Saluator noster nullis aduersantium hostium tentamentis potuit à nostræ salutis cura reuocari. Sed quo magis eius ostenditur æmulatio, eo grauior nos, si hanc spernimus, sequitur damnatio.

Anima. O homo iam diu tacui, quia quæ proposuisti, cum gaudio pariter, & luctu, deuota mente recepi. Gaudens igitur gaudebo in Domino, quia me tantum dilexit, quod vnigenito filio suo propter me non pepercit. O inestimabilis dilectio charitatis, vt ancillam, immo nec nomine ancillæ dignam, redimeres, filium tradidisti. O Domine Iesu Christe, qui propter me tibi non pepercisti, cor meum tuis vulneribus ita saucia, & mentem meam tuo sanguine ita inebria; vt quocumque me verram, semper te videam crucifixum, & quidquid inspexero, mihi appareat tuo sanguine rubricatum: vt sic totus in te tendens, nil valeam præter te inuenire, nil nisi tua vulnera inueniri. Hæc mihi consolatio sit, tecum mi Domine crucifigi, & mihi sit intima afflictio aliquid præter te meditari. Hugo de Sancto Victore: Nulla dilectio maior, nulla charitas sincerior, nullus amor fortior; mortuus est pro me innocens, nihil in me inueniens quod amaret. Sed heu quoties hanc miram circa nos diuinæ pietatis dignationem aduerto, de nimia ingratitude mea non modicum confundor, & erubesco.

Homo. Hugo de arrha animæ: O anima dereliquisti sponsum tuum, prostituiti amorem tuum, & pro tantis beneficiis gratias non egisti: quia vt reuelaret te illuc vnde cecideras, ipse descendere dignatus est, & pie pati quod tolerabas. Cogita ergo quantum diligat te, qui non nisi moriendo à morte voluit liberare te. Hæc Hugo. Vnde anima mea, quanto beneficia Redemptionis recognoscis digniora, tanto peccata ingritudinis sunt deteriora. Vide ergo ne sis ingrata, cui tanta beneficia sunt collata; magnum enim est peccatum ingritudinis, quia secundum Bernardum: Ingratitudo est quasi ventus vrens, exsicicans riuulos diuinæ misericordiæ, fontem clementiæ & fluentia gratiæ. Attende igitur ô anima mea, frequenter volue & reuolue in mente illud horribile verbum, quod contra ingratos profertur, in persona Saluatoris, dicentis: O anima vide quanta pro te patior, ad te clamo qui pro te morior. Vide pœnas quibus afficior, vide clauos quibus confodior, audi impropria quibus confundor. Sed cum sit tantus dolor exterior, cruciatus tamen interior est grauior, cum tam ingratum te experior. Et alibi Bernardus contra ingratos in persona Christi inuehitur dicens: Popule meus quid feci tibi, aut in quo molestus fui tibi, responde mihi: quid causæ est quod inimico meo magis libet seruire, quam mihi? Attende quod ego sum qui creauit te ergo omnibus bonis ditavi te; si hæc modica videntur ingratis, ego pretiosissimo sanguine meo redemi te. Eia anima mea, non recedant hæc à corde tuo, non discedant ab ore, semper gratias age, nunquam cessa vnigenitum Dei filium pro tantis donis benedicere & magnificare. Sit tibi dilectus pro his omnibus aliquando fasciculus myrrhæ in corde tuo; aliquando iubilus in mente, laus in ore, melos in aure.

Anima. Iam diutius me continere non valeo. Dic quæso: Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi?

Homo. O anima, sicut dicit Bernardus in meditationibus: Totam vitam tuam debes huic, non immerito, qui vitam suam pro te posuit, & cruciatus duos sustinuit, he & tu æternos cruciatus sustineres. Quid tibi, vel durum esse poterit, cum recordatus fueris, quod ille speciosus in forma Dei pro te voluit crucifigi? O quam indebita miseratio, ô quam gratuita dignatio, quam inopinata dilectio, quam stupenda dulcedo, regem gloriæ pro despectissimo vermiculo moti & crucifigi. O quam dulcis amicus, ô quam fortis auxiliator, ô quam prudens consiliator.

Anima. O homo fateor & verè recognosco, si essent in me omnes vitæ filiorum Adam, omnes dies sæculi, & labores omnium hominum qui sunt, fuerunt, & erunt, nihil esset ad comparationem illius, quod sponsum meum pro me

A sustinuit, quod pro peccatis meis filius Dei tolerauit. Cum ergo donauero ei quidquid sum, & quidquid possum, nonne erit sicut stella ad solem, sicut stilla ad fluuium, & sicut puluis ad montem? Hæc Bernardus.

Homo. O anima quia iam confidero, quod depurato contemplationis oculo gratiam diuinæ Redemptionis, qua te à peccato originali sponsum tuum liberauit, agnoscis, adhuc modicum pro Deo loqui incipiam, & tibi ad cumulum diuinæ miserationis, qualiter per ipsam à peccato actuali libera sis, ostendam. Conuertere igitur radium contemplationis ad beneficium iustificationis, & considera Domini tui gratiam; quam paterne per occultam inspirationem te à peccato reuocauit, quam dulciter, & quam amicitie alloquendo per interiore allocutionem reuocauit, dicens: Reuertere, reuertere Sunamitis, id

B est, anima per peccatum misera effecta, vel captiuata, vel mortificata. Reuertere, inquit, ô anima ad me, ego sum creator tuus: reuertere, ego sum redemptor tuus: reuertere, ego sum consolator tuus. Et si hæc modica videntur, reuertere ultimo, quia ego sum tam liberalis remunerator tuus. Reuertere igitur ad me, ego sum, qui te tam nobiliter creauit. Reuertere, ego sum qui te tam misericorditer per mortem meam amarissimam, de morte æterna liberaui. Reuertere ad me, ego sum, qui te bonis spiritualibus & corporalibus tam multipliciter ditavi. Reuertere ultimo ad me ô anima, ego sum qui te iam per præparatam felicitatem tam liberaliter remuneraui. Reuertere, inquit, à peccato cogitationis, reuertere à peccato locutionis, reuertere à peccato actionis, reuertere à peccato affectionis. Reuertere ad me ô anima, te sancti cum magno desiderio expectant, & ad tuum aduentum Angeli exultant. Reuertere, vocat te expansis in cruce manibus Iesus Christus. Reuertere, tuum reditum præstolat totius Trinitatis abyssus. O anima hæc fuit vox, si bene recolis, dilecti inuitantis! Aduerte nunc, quæ fuerit longanimitas expectantis. O quanto tempore tuum aduentum expectauit, heu quanto tempore te in peccatis tuis tolerauit. O quot & quanto ante tuam conuersionem in peccatis damnauit, & te semper peccantem misericorditer expectauit. Reuertere adhuc ô anima, Christus in cruce te expectans habet caput inclinatum, ad te peccatricem, & immundam deosculandam, habet brachia extensa, ad amplexandam: manus apertas ad remittendum; corpus extensum, ad se totum impendendum: pedes affixos, ad tecum commanendum: latus apertum, ad te in illud intromittendum. Esto ergo ô anima iam columba nidificans in foraminibus petrae, in cauerna maceræ peruola manus, peruola pedes, inuola lateri, ibi tua requies, ibi secura quies. Hæc Bernardus. Hugo de Sancto Victore: O anima si digne cogitare posses, quot & quales in tui comparatione abiecti sunt, qui tibi datam gratiam consequi non meruerunt. Elegit ergo & prælegit te sponsum tuum, elegit te in omnibus, assumpsit ex omnibus, amauit præ omnibus. An ignoras, quam fœda prius fuisti, quam polluta, & dissoluta prius extitisti? Ipse te lauari lauacro regenerationis, paut cibo dulcissimi corporis. Ipse tibi dedit vestimenta virtutum, quibus nuditatem tuam tegetes, & te adornares. Ipse contulit aromata bonorum operum, quibus foetorem peccati effugares: dedit speculum Scripturæ, in quo faciem tuam agnosceres.

Hæc Hugo. O anima vidisti longanimitatem expectantis, iam nunc conuertere radium contemplationis ad benignitatem iustificantis. Cogita diligenter, vnde tibi post hæc omnia tam inestimabilis gratia, vt eius merearis esse sponsa, in quem desiderant Angeli prospicere. Bernardus: Quid ergo retribues Domino pro omnibus quæ retribuit tibi? Tribuit enim tibi per gratiam vt sis socia mensæ, socia regni, socia thalami. Vide quibus brachiis à te sit amplexandus, quibus labiis deosculandus, qui te tantæ estimauit, & te suo sanguine mundaret, & propter te somnum mortis acciperet.

Anima. Fateor iam & recognosco, experior & intelligo, me multo plura his à Deo meo recepisse, sed pro his omnibus nihil dignum beneficiis tantis Deo retri-

Iustificatio
magnum est
Dei benefi-
cium.

Cant. 8. d

Hug. de arrha
anima post
med.

buisset, unde ait Bernardus: Misericordias Domini in æternum cantabo, quia septem in me misericordias factas considero, per quas suam inestimabilem pietatem evidentissime recognosco. Primum, quod à multis peccatis me confirmavit. Secundum, quod me peccantem non statim damnauit, sed me prolongante iniquitatem, ipse prolongauit pietatem. Tertium, quod cor meum immutauit, ut fierent ei dulcia, quæ prius erant amara. Quartum, quod me poenitentem misericorditer recepit. Quintum, quod continendi & emendandi mihi virtutem præstitit. Sextum, quod dedit mihi gratiam promerendi. Septimum, quod mihi tribuit spem obtinendi. Dic mihi iam o homo propter diuinam clementiam, quid pro his omnibus Domino meo tribuam, ne fiam indigna percipiendis, si ingrata fuero inuenta de perceptis? Augustinus: Quid ergo retribuam Domino, nisi quod diligam & gratias agam, confitear & laudem dicam nomini suo æterno & benedicto? Quoniam tam paratus est mihi dimittere mala, & tam inestimabilia conferre bona. Gratias eius deputo, quod peccata mea quasi glaciem soluit, gratias eius deputo quæcumque mala non feci, & ideo omnia mihi reputo dimissa, quæcumque à me, ipso duce, non sunt commissa. Hæc Augustinus in libro Confessionum.

Homo. O anima scito quod quidquid tibi dilectus tuus contulit, quidquid propter te sustinuit, totum in charitate perpetua, qua te dilexit, consummauit. Unde, sicut æstimo, nec melius, nec decentius, quam per dilectionem retribuitur, quod ex sola dilectione condonatur.

Anima. Eia mi Domine Deus meus, si hæc ita se habent, quantum ego infelix & misera diligere deberem Deum meum, qui me creauit cum non eram, redemit cum perieram, & de multis periculis liberauit me: quando errabam reduxit me, quando ignorabam docuit me, quando peccabam corripuit me, quando contristabar, consolatus est me, quando steterat, tenuit me, quando cecidi erexit me, quando iui duxit me, quando ueni suscepit me. Hæc & multa alia fecit mihi Deus, de quibus dulce mihi erit semper loqui, semper cogitare, semper gratias agere, utinam pro omnibus beneficiis suis possem eum laudare & amare. Cum enim, secundum auctorem de spiritu & anima, cunctis prædens, singulos implens, ubique præsens cunctorum curam agens, & tam singulis quam omnibus prædens; ita tamen totum ad custodiam meam occupatum video, quasi omnium oblitus fuerit, & mihi solum intendere velit. Sic enim præsentem se mihi exhibet, semper se paratum offert, si me paratum inuenierit, ut quocumque me uerto, non me deserat, nisi ego prius deseram eum. Nec pro his omnibus quod illi retribuam habeo, nisi tantum, ut diligam. Hæc auctor de spiritu & anima, Bernardus: O bone Iesu! quoties post immensas & innumerabiles lachrymas, quoties post varios singultus & gemitus, me sauciatam & iam penè desperantem vnixisti vnctione misericordiae tuæ, & omnino penè deficientem excepisti gaudentem, nec dereliquisti de uenia præsumptam. Sed super hæc omnia mihi te bone Iesu amabilem non immerito reddit Calix passionis, quem bibisti, opus nostræ Redemptionis quod suscepisti. Hoc enim est, quod totum amorem meum vendicat sibi, hoc est, quod meam deuotionem blandius allicit, & iustius stringit, & vehementius afficit. Etenim ubi te humiliasti, ubi te naturalibus radiis exuisti, ibi charitas plus effulsit, & gratia amplius radiauit. Hæc Bernardus. Adiuro vos, inquit anima in Canticis, filia Hierusalem, si inuenieritis dilectum, ut nunciatis ei, quia amore langueo. Bernardus: Non operit anima quem diligit, quia præsentem omnibus credit, qui de corde suo non recedit. Augustinus: Amo te Domine, & impatiens est amor, nec lacrymis sedatur, donec amoru deretur quod amatur. Nihil eius mœstitiam consolatur, quousque non aspicitur quod desideratur.

Anima. Sed nunquid o homo ille tenetur Deum diligere, qui se gaudet talia, qualia ego commisi, minimè commisisse?

Homo. O anima non te quisquam irrideat, ab eo ægram sanari oportet, à quo sibi præstitum est ut non ægotaret,

A vel forsan ut maiores labores cautius euitaret. Et ideo Deum tantundem, immò te uera amplius diligit: quia per quem me uidet tantis peccatorum meorum languoribus exui, per eum se uidet tantis doloribus non implicari. Hæc Augustinus in libro Confessionum. Hieronymus: Sine amore charitatis quamuis quisque rectè credat, ad beatitudinem tamen venire non potest: quia tanta est charitas, ut etiam prophetia & martyrium sine illa nihil esse credantur, nullum præmium charitati compensatur. Charitas enim omnium virtutum obtinet principatum. Augustinus: Da mihi te Deus meus, redde te mihi, amo te, & si parum est, amem validius. Non possum metiri, ut sciam quantum desit mihi amoris tui, ad id quod satis est, ut currat uita mea in amplexus tuos, nec anertatur donec abscondatur in abscondito vultus tui. Hoc tantum scio, quod quale mihi est præter te, & omnis copia quæ Deus meus non est, mihi egestas est. Hæc Augustinus.

Anima. Nunc ergo o homo, quia pro his omnibus dilectum dilectorem meum, ut dixisti, diligere debeo, dic quæso quantum aut quomodo ipsum diligam, quatenus sibi vicissitudinem tantæ dilectionis rependam?

Homo. O anima, quamuis secundum Bernardum, causa diligendi Deum, Deus sit; modus uero diligendi eum, sit sine modo diligere; possumus tamen modum aliquem ex ipsis sacrae Scripturae locis inuestigare. Ipse etenim qui tibi dilectionem tribuit, modum diligendi ostendit, quando dixit: Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. Dilige igitur anima amore singulari Deum Patrem, qui te tam nobiliter ex nihilo creauit, Deum Filium, qui te tam inestimabiliter pro te moriendo reformauit, Deum Spiritum Sanctum, qui te tam misericorditer & tam dulciter sapientius consolando à peccato conseruauit, & in bono confortauit. Dilige igitur Deum patrem fortiter, ut nullo alieno amore periculose vincaris, dilige Deum Filium sapienter, ut nullo alieno amore dolose seducaris, dilige Deum Spiritum Sanctum dulciter, ut nullo alieno amore venenose inficiaris. Vel aliter secundum Bernardum: Disce à Christo o anima Christiana, quemadmodum debeas diligere Christum. Dilige dulciter, prudenter, & fortiter. Dulciter, ut amore illius omnis amor alius tibi uilescat, & ipse solus sit tibi mel in ore, melos in aure, iubeus in corde. Dilige prudenter, ut amor tuus in eo solo, & in nullo alio continue inardescat. Dilige fortiter, ut tua fragilitas omnia dura & aspera gaudenter pro ipso sustineat, ut dicas: Labor meus uix est vnus horæ, & si amplius est, non sentio præ amore. Hæc Bernardus: Hieronymus: Ita Christianus per amorem in Christum iugiter intendat, ut omnia libenter propter ipsum sustineat, donec ad ipsum perueniat. Hæc Hieronymus: Amemus Christum, & eius semper quæramus inhaerere amplexibus, & facile videbitur omne quod est difficile. Ambrosius: O anima semper in mente tua pertracta, quam dulciter Christus te dilexit in incarnatione, quam prudenter in conuersatione, & quam fortiter in passione. Hugo: Nulla dilectio maior, nulla charitas sincerior, nullus amor fortior; mortuus est pro te innocens, nihil in te inueniens quod amaret. Hæc Hugo de Sancto Victore.

E Anima. Dic quæso o homo, salua reuerentia tua, non ex curiositate, sed ex humilitate, non ex præsumptione, sed potius ex deuotione interrogo: Et quid est quod amo, cum Deum meum amo?

Homo. O anima, si tua quæstio esset præsumptuosa, tunc nimis esset vitiosa: sed quia ex deuotione originatur, deuotam responsionem meretur. Audi ergo quid dicit ille magnus amator Dei Augustinus in libro Confessionum. Cum Deum, inquit, amo, non amo speciem aut decus, non tempus, non candorem lucis istius amicum oculis, non dulces melodias, non vnguenta suauiter redolentia, non manna, non mella, non membra carnis amplexibus acceptabilia, non hæc amo cum Deum amo. Sed quid amo? Amo lucem quandam, quandam vocem, quandam odorem, quandam cibum, quandam amplexum

Aug. l. 13. c. 6. som. 1.

Quantum & quomodo Deus sit diligendus.

Bern. de dilig. gen. Deo in princ.

Mass. 22. d

Bern. form. 20 sup. Cam. cir. med.

Hieron. ep. 21. ad Eustach. vers. fin. s. 1.

Hugo de ar. rha ani. post med.

Aug. c. 6. l. 10. c. 6. s. 1.

interioris hominis mei. Vbi fulget animæ, quod non capit locus: vbi sonat, quod non capit tempus: vbi redolet, quod non spargit flatus: vbi sapit, quod non minuit edacitas: vbi hæret, quod non diuellit fatietas.

ANIMA. Dic quæso ô homo, vel paululum de charitatis virtute, qua cognita ad diligendum Deum fortius animus inardescat.

HOMO. Re vera ô anima charitatis fructus magnus est, sed occultus. Ipsa enim, secundum Augustinum, in aduersitatibus tolerat, in prosperitatibus temperat, in duris passionibus est fortis, in bonis operibus hilaris, in tentatione tutissima, in hospitalitate liberalissima, inter veros fratres lætissima, inter falsos patientissima. Ipsa est inter opprobria secura, inter odia benefica, inter iras placida, inter insidias innocens, in iniquitate gemens, in veritate respirans. Hæc Augustinus de laude charitatis Bernardus: O felix amor, ex quo oritur strenuitas morum, puritas affectuum, subtilitas intellectuum, sanctitas desideriorum, claritas operum, sæcunditas virtutum, dignitas meritum, sublimitas præmiorum & honorum. O dulcedo amoris, ô felix amor dulcedinis, comedat te cor meum, & necesse tuo repleantur viscera animæ meæ. Hæc Bernardus. Idem: O anima quam dulcis est tibi charitatis, qui fessos alleuat, debiles roborat, mæstos lætificat. Iugum namque veritatis facit suauem, & onus eius leue. Idem: Fateor domine, non sustinui pondus diei & æstus, sed iugum suauem & onus leue porto. Opus enim meum vix est vnius horæ, & si plus est non sentio præ amore. Sed quid plura? Hugo de Sancto Victore: O anima tanta est vis amoris, ut talem te necesse sit esse, quale est illud quod amas. Et cui per affectum coniungeris, in ipsius similitudinem ipsa quodammodo dilectionis societate transformaris. Hæc Hugo.

CAPVT II.

Quomodo anima per mentale exercitium debet radium contemplationis convertere ad exteriora, ut cognoscat quam instabilis sit mundana opulentia, quam mutabilis mundana excellentia, & quam miserabilis mundana magnificentia.

ANIMA.

Iam video, quoniam miser est omnis animus iunctus amicitia, rebus temporalibus, quæ cum labore acquiruntur, cum timore possidentur, cum dolore amittuntur. Sed Beatus est qui amat te Domine, & inimicum propter te & amicum in te: solus enim nullum charum amittit, cui omnes in te chari sunt: te vero nemo amittit, nisi qui te dimittit, qui autem te dimittit quo vadit, nisi à te placido ad iratum? Hæc Augustinus. Idem: O charitas quæ semper ardes, & nunquam exstingueris, Charitas Deus meus accende me. Iubes ut amem te, da quod iubes; & iube quod vis. Iubes certe quod contineam à concupiscentia carnis, à concupiscentia oculorum, & ambitione sæculi. Augustinus: Minus te domine amat, qui aliquid tecum amat, quod propter te non amat. Hieronymus: O homo, amemus Christum, & eius semper inhætere quæramus amplexibus, & facile videbitur omne difficile.

HOMO. O anima iam, ut video, recognoscis quam felix & quam beatus est, qui in solo æternitatis desiderio per amorem figitur, qui nec prosperitate extollitur, nec aduersitate quassatur, & dum nihil habet in mundo quod diligit, nihil est in mundo quod pertimescat. Hæc Gregorius in moralibus. Conuerte igitur ô anima nunc radium contemplationis ad ea, quæ sunt iuxta te, hoc est mundum istum sensibilem, ut ipsum & ea quæ sunt in ipso despicias, & eo despecto amplius in amore sponsi inardescas. Minus enim eum amas, si aliquid cum eo appetis, quod propter ipsum & in ipso non diligas. Tanto enim secundum Gregorium quis ab illo superno amore disiungitur, quanto inferius delectatur, & citius ad Deum

conuertitur, qui non habet in hoc sæculo, unde delectatur. Et secundum glossam super Exodum, Tanto quis ab inferiorum amore disiungitur, quanto ad sola æterna amanda subleuatur. Cetera igitur creatura tibi vilescat, ut creator tuus in corde solus dulcescat. Augustinus. Volue igitur semper & reuolue, non tantum ex auditis, sed etiam ex expertis, non tantum ex dictis, sed etiam ex factis, quam instabilis sit mundana opulentia, quam mutabilis mundana excellentia, quam falsa & mirabilis mundana gloria. Omne enim secundum Gregorium, quod hic eminet, multo plus mœrore efficitur, quam honore gaudeat. Bernardus: Ecce huius mundi amatores nundinas huius sæculi perambulantes, alij diuitias, alij honores, alij gloriam quærentes. Sed quid de diuitiis dicam, quæ cum labore acquiruntur, cum timore possidentur, cum dolore amittuntur? Quid de honore referam? In loco sublimi positus es, numquid non eris indicandus ab omnibus, lacerandus ab omnibus? Numquid in honore sine dolo, in prælatione sine tribulatione, in sublimitate sine vanitate esse quis poterit? Quid de gloria dicam? Nihil aliud est nisi quædam vana aurium inflatio. Numquid & ipsa est sine iudicio? Respice quos antecedis, & cogita quia in omnibus inuidiæ semina præbes. Toties angelo apostatæ similis esse volo, quoties præesse desidero. Hæc Bernardus. Hieronymus: Nihil namque sæculo rebusque; sæculi fugacius est, quas, cum tenere cupimus, amittimus. Vidisti Imperatores, vidisti præfectos, vidisti exercitus, victorias & triumphos: heri fuerunt, hodie non sunt, heri, quasi flos apparuerunt, hodie quasi fœnum aruerunt. Nihil itaque bonum est, nisi quod perpetuum est. Hæc Hieronymus.

ANIMA. O homo si hæc ita se habent, quid est quod miseri homines quærent, dum mundi vanitates appetunt? O quantum excæcati sunt, qui mundi gloriam quærent. Gregorius: Nonnulli dum quorundam gloriam cernunt, magnum aliquid existimant, atque ut talia mereantur, exoptant. Cum vero eos morientes aspiciunt, eorum quam vana sit gloria cum gemitu fatentur, & dicunt: Ecce quam nihil est homo. Hæc Gregorius.

HOMO. O anima charissima, & quid sunt mundana omnia, nisi quædam vana somnia? Et quid profuit superbia aut diuitiarum iactantia amatoribus suis. Transierunt enim omnia tanquam vmbra, & tanquam navis, quæ pertransijt fluctuantem aquam, cuius non est inuenire vestigium. In malignitate enim sua consumpti sunt. Heu quam plurimi etiam nullum signum reliquerunt. Vbi sunt principes gentium, & qui dominati sunt super bestias, quæ sunt super terram? Qui argentum thesaurizauerunt, & aurum congregauerunt, qui ciuitates & castra extruxerunt, reges & regna bellando denicerunt. Vbi sapiens? vbi scriba? vbi inquisitor huius sæculi? Vbi Salomon sapientissimus? vbi Alexander potentissimus? vbi Samson fortissimus? vbi Absalom speciosissimus? vbi Asuerus gloriosissimus? vbi Cæsares potentissimi? vbi reges, vbi principes inelyti? Quid profuit eis inanis gloria, brevis læticia, mundi potentia, magna familia, carnis voluptas, diuitiarum falsitas, concupiscentiæ suauitas? vbi risus? vbi læticia? vbi iactantia? vbi arrogantia? Ecce generositas sanguinis, pulchritudo corporis, forma elegans, iuuenilis decor, prædia, palatia immensa, suppellex, adde & mundi sapientiam, de mundo sunt hæc omnia, & mundus quod suum est, diligit, & tamen cum mundo non diu subsistunt. Transibit enim mundus & concupiscentia eius. Bernardus: Tu ergo si recte sapis, si tecum lumen oculorum est, desine sequi quæ consequi miserum est, quæ possessa onerant, amata inquinant, & amissa cruciant. Tu ergo relinque hæc omnia propter eum, qui est super omnia. Hæc Bernardus: Fuge ergo, & confuge ô anima ad urbem refugij, hoc est, ad vitam religiosam, vbi possis de præteritis agere pœnitentiam, & in præsentibus obtinere gratiam, & feliciter præstolari futuram gloriam. Non te retardet peccatorum conscientia, quia vbi superabundauit iniquitas, superabundare consuevit & gratia. Non pœnitentiarum austeritas ipsa te deterreat.

Non enim condignæ sunt passionēs huius temporis ad A præteritam culpam, quæ remittitur, ad præsentem gratiam, quæ immittitur, & ad futuram gloriam, quæ promittitur. Hæc Bernardus.

ANIMA. Iam falsitatem & instabilitatem mundi agnosco, sed nescio quo vinculo detenta adhuc auertere mentem nequeo.

HOMO. Certe si diligenter ô anima & prudenter periculum tuum, quod de mundo incurris, aduerteres, proculdubio animum à sæculi vanitatibus cohiberes. Grauis enim & nimis periculosa est mundana conuersatio, quia secundum Bernardum, Periclitatur castitas in deliciis, humilitas in diuitiis, pietas in negotiis, veritas in multiloquio, charitas in hoc nequam sæculo. O anima debilis, & infirma, quæ tam facilis es ad decipiendum, tam pro-na ad cadendum, tam difficilis ad surgendum. An igno-
Bern. ibid.
Chry. oper. imper. homil. 39. & ne med. 10m. 2.

ras, quod sicut difficile est, arborem iuxta viam positam fructus pulcherrimos vsque ad maturitatem seruare, sic difficile est hominem iuxta sæculum viuentem, iustitiam immaculatam vsque in finem conseruare: Hæc Chrysostomus. Item Augustinus in epistola quadam: Vincula huius mundi habent asperitatem veram, iucunditatem falsam, certum dolorem, incertam voluptatem, durum laborem, timidam quietem, plenam miseriam, nullam beatitudinem, & inanem spem. O anima, si hoc in mente portares, mundum & ea quæ in mundo sunt, contemneres. Et quid est charissima quod diligis? quid est quod apperis? quid est quod in mundo quæris? Si prælationem diligis, quid aliud facis, nisi quod vitam tuam confundis? An ignoras, quod monstruosa res est gradus sum-
Ex Bern. lib. 2. de consid. ad Eugen. cap. 7.

mus & animus infimus, sedes prima & vita ima, lingua magniloqua, & manus otiosa: sermo multus & fructus nullus, vultus grauis & actus leuis, ingens auctoritas & nutans instabilitas. Hæc Bernardus. Sed forte dices, prælationem quidem appeto, sed in ipsa benè & sanctè viuere intendo. Laudo, sed raro, quod laudate valeam, inuenio. Vnde semper timeo quod dicit Gregorius in regi-
Greg. Reg. lib. 6. c. 17 post med. & lib. 25. Mor. c. 14.

stro: Ita sibi regentium & subditorum merita connectuntur, vt sæpe ex culpa præsentium fiat deterior vita subditorum. Et sæpe ex merito plebium delinquit vita pastorum. Si sapientiam mundi quæris, ô quanto periculo te committis. Bernardus: Heu quot & quantos mundi maledicta sapientia supplantauit, & conceptum in eis diuinum extinxit spiritum, quem vehementius Dominus accendi voluit. An ignoras, quod sapientia mundi terrena est, animalis & diabolica, inimica salutis, suffocatrix vitæ & mater cupiditatis? Hæc Bernardus. Augustinus: Qui sine Salvatore salutem vult quærere, & sine vera sapientia æstimat se prudentem fieri posse, non sanus, sed æger est, non prudens, sed stultus est, & in ægritudine laborat assidue. Qui enim crescit in scientia & non in bona vita, elongatur à Deo, sicut dicit Algazel. Tu ergo si sapiens esse desideras, discas in terris, quorum scientia perseueret tecum in cælis. Hæc Hieronymus. Hic studeas, qualiter ad ipsum peruenias, quem semel vidisse est omnia didicisse. Hæc est illa æterna veritas, sine qua omne sapere desipere est, quam solam cognoscere perfectum scire est. Augustinus: Infelix homo qui scit omnia alia, te autem nescit. Beatus autem qui te scit, etiam si aliena nesciat. Si autem te & alia nouit, non propter illa beator, sed propter te solum beatus. Anselmus: Sed fortasse diuitias mundiales, pompas sæculares, & delicias carnales ô anima mea diligis, & propter hoc mundum inuite derelinquis. Sed atende quod caduca & fragilia sunt hæc. Dic ubi reges: ubi principes? ubi omnium prædictorum dilectores? Timeo quod multi ex ipsis heu exterminati sunt, & ad inferos descenderunt. Quid nunc eis prodest superbia: quid diuitiarum iactantia? Qui enim plus diligit mundum quam Deum, sæculum quam claustrum, gulam quam abstinentiam, luxuriam quam continentiam, sequitur diabolus, & ibit cum eo ad æternum supplicium. Augustinus: Qui florent felicitate sæculi, peteunt virtute Dei: florent ad tempus, peteunt in æternum: florent falsis bonis, pereunt veris tormentis. Idem: Si in hoc sæculo
Aug. lib. 5. conf. 64. & 10. 2.

aliquid nos habere delectat, Deum qui possidet omnia expedita mente possideamus, & in ipso habebimus quidquid feliciter & sancte desideramus. Gregorius. Nec diuiti obsunt opes si eis bene vratur, nec pauperem egestas commendabilem facit, si inter inopias sordes peccati non caueat. Sed adhuc ô anima inuenies quod obicias dicens: Mundum despicio, sed amicos, parentes, & cognatos derelinquere non valeo. Friuola ô anima est hæc obiectio. Bernardus: Fidelis sermo & omni acceptione dignus. Si impium est contemnere patrem vel matrem, propter Christum piissimum est. O dirum patrem, ô suam matrem, immo non parentes, sed peremptores, qui te malunt perire cum eis, quam regnare sine eis. Hieronymus: Licet sparso crine & scissis vestibus vbera, quibus te nutrierat mater, ostendat, licet in limine pater iaceat, per contemptam matrem, per calcatum patrem perge siccis oculis, & ad vexillū crucis euola. Solum pietatis genus est in his fuisse crudelem. Chrysostomus: An ignoras ô anima, quod qui habet Iesum, habet patrem, & matrem, & omnē amicum? Quid sequeris mortuos? sequere viuū, & dimitte mortuos sepelire mortuos suos.

ANIMA. Iam ex verbis tuis ô homo perpendo, & ex multis experimētis cognosco, quod etiā mundus, in seipso aruit. Sed adhuc heu in multorum cordibus floret, qui amaritudines mundi diligunt, fugientem sequuntur, labentem amplectuntur, dic quæ est tantæ cæcitatæ ratio.

HOMO. O anima an ignoras, quod tam delicata, & tam nobilis es à sponso tuo auctore omnium condita, quod sine dilectione esse non potes: Hieronymus: Difficile est humanā animā non amare, necesse est enim, vt mens nostra ad quoscumque trahatur affectus. Vnde secundum Bernardū etiam oportet, quod aut in summis aut in infimis delecteris. Igitur secundum Gregorium in moralibus, Quia sunt nonnulli, qui vitam suam negligunt, dum transitoria appetunt, & æterna non intelligunt, vel intellecta contemnunt, dolorē non sentiunt, dum vulnerati sunt. Vnde heu se miseri in bonis esse putant, exilium quasi patriam diligunt, & in cæcitare quasi luminis claritate exultant. E contra electorum mentes, dum cuncta transitoria quasi nulla conspiciunt, ad quid sunt conditæ, requirunt. Cumque eorum affectui nihil extra Deum sufficiat, in sola contemplatione conditoris quiescunt, supernis interesse ciuibz appetunt, & adhuc in mundo positi extra mundum surgunt. Hæc Gregorius. Idem super Ezechielem: Dulcedo videtur esse in rebus humanis, sed eis qui nullam de cœlestibus dulcedinem experti sunt. Quia dum mens humana minus æterna intelligit, tanto dulcius in temporalibus requiescit. Sed si quis iam cordis lingua gustauerit, quæ sit illa dulcedo cœlestium præmiorum, huic quanto dulcius fit, quod intus videt tanto magis in amaritudinē vertitur omne quod foris sustinet.

ANIMA. Nequæso ô homo procrastines, mihi aliquid de mundano & cœlesti gaudio edicere, quatenus vtriusque natura perfectius cognita, vnum verius despiciam, & ad alterum assequendum studiosius me extendam: quia puto quod sicut bonum non amatur, nisi cognoscatur, ita malum non deuitatur, nisi intelligatur.

HOMO. O anima æstimo, quod mundanum gaudium (si tamen potest dici gaudium, & non potius flagellum incognitum) numquam perfecte cognoscitur, nisi cum perfecte despicitur. Vnde sicut à perfectis mundi contemptoribus traditur, mundanum gaudium potissime propter quinque contemptibile est habendum. Primo, quod habet vilitatem in obiecto. Quid enim est sæculi lætitia? Respondet Augustinus, impunita nequitia, id est luxuriari, inebriari, comestationibus vacare, vanitatibus intendere, & pro his in hac vita nihil mali sustinere. Putant enim mali se esse in deliciis, cum non corriguntur pro suis nequitiiis. Et ignorant, quod sicut dicit Augustinus, nihil infelicius est felicitate peccatum, quæ pœnalis infirmitas nutritur, & mala voluntas roboratur. Secundo habet impuritatem in subiecto. Anima enim peccatis deformata, est subiectum mundani gaudij, quæ lætatur cū male fecerit, & exultat in rebus pessimis. Vnde
Aug. serm. 37. de ver. Dom. post med. tom. 10.

Bern. ep. 104. ad Magist. Galterum de Caluo monte in fin. Hieron. ep. 1. ad Heliod. longe à prin.

Hieron. ep. 2. ad Eustoch. longe ante med. Greg. 1. Mor. cap. 10.

Greg. hom. 10. in Ezechie. longe post med.

Aug. serm. 37. de ver. Dom. post med. tom. 10.

Pron. 1. c

bene

benedicit Beatus Hieronymus, quod ridere & gaudere cum hoc seculo, non est factum hominis sensari, sed phrenetici. Reuera o anima cor mundum non cum hoc seculo immundo, sed cum Deo & in Deo latum est & iucundum. Tertio habet breuitatem in seipso, quia gaudium hypocritae ad instar puncti. Hypocrita est hic mundus, cuius gaudium est ad instar puncti, quod nec latum, nec longum, nec altum est, nec profundum. Augustinus super Ioannem: Lætitia seculi vanitas est, cum magno desiderio speratur, ut veniat, & non potest teneri cum venerit. O anima quam brevis, quam fragilis, & quam caduca est mundana lætitia. Breues enim dies hominis sunt, ut dicit Iob. Quarto habent tristitiam in termino, quia ducunt heu miseri in bonis dies suos, & in puncto ad infernum descendunt. Extrema enim talis gaudij luctus occupat. Immo o anima si vales discernere, tale gaudium habet semper tristitiam admixtam in actu suo, quia semper necesse est quod præsumat sua, perturbata conscientia. An ignoras o anima, quod non diutius perdurat lætitia quæ est in comedendo & bibendo, quam durat tristitia quæ est esuriendo & sitiendo? sic est de omnibus aliis. Quinto habet miseriam magnam in affectu proprio, quia est spiritualis gaudij impedimentum. O anima agnosce quam miser est hic mundus, & quam miserimi qui sequuntur ipsum semper enim mundana gaudia excluderunt homines à beata vita. Bernardus: O quam vilis est, quam inutilis est mundana consolatio, & quod plus est metuendum, quia veræ ac sanctæ consolationis est impedimentum. Renuas igitur o anima mea in mundo delectari, si vis de Dei memoria consolari. Hæc Bernardus. Augustinus: Cetera creatura vilescat, ut creator in corde dulcescat.

Anima iam mundum despicio, iam falsam lætitiam, veram tristitiam, falsam dulcedinem, & veram mundi amaritudinem agnosco, & ob hoc non immerito hæc omnia secundum tuum consilium contemno. Sed quia sicut asseris, sine dilectione esse non valeo, dic quæso quid agam; quo me conuertam? Vbi dilectionem conuenientem inueniam.

Homo. O anima si te ipsam perfecte cognosceres, ex tui cognitione mundum & omnia quæ in mundo sunt, contemneres, & discere posses, quam consolationem in tua dilectione affectare non immerito deberes. O anima si te naturam cœlestem intelligeres, proculdubio terrenam consolationem abhorreres. Erubescere igitur consolari in cœno, quæ es de cœlo. Erubescere in imis delectari, quæ non potes nisi in summo satiari. Natura es, ut puto, cœlestis, & cœlestem consolationem, sicut æstimo, naturaliter, si carnalis insania permetteret, appetis, & requiris. Bernardus: O quam dulce & delectabile esset, adiuncto diuini amoris condimento, secundum naturam viuere, si carnalis insania nos permetteret, quæ sanata statim naturalibus natura arrideret.

Anima. Et quid est proprie secundum naturam viuere?

Homo. Propriissime secundum naturam viuere, est in terris cœlestem vitam ducere, ab exterioribus ad interiora redire, ab interioribus ad superna ascendere, & facere omnia secundum nobilissimum quod in homine præcellens, hoc est secundum intellectum. Hæc Philosophus 4. Ethic.

Anima. Potest ne aliquis in terris, & in hac lacrymarum valle cœlestem vitam ducere?

Homo. O anima si de meis verbis tanquam hominis peccatoris dubitas & miraris, audi Augustinum & Apostolum Paulum. Ecce quid dicit Augustinus: Cum æternum aliquid per cognitionem & amorem capimus mente, iam non in hoc mundo sumus. Vnde est quod dicit Apostolus: Nostra conuersatio in cœlis est. O anima mea puto igitur, quod verius es vbi amas, quam vbi animas: quia quidquid diligis ipsa dilectionis vi in eius similitudinem transformaris. Si ergo cœlestia contemplanis, si cœlestia diligis, quomodo iam non in cœlis commoraris, quæ cœlestibus spiritibus in vita assimilatis?

A Anima, Heu, heu iam me infelicem & miseram, miserabiliter multo iam tempore excæcatam sentio, quæ tanto tempore per cognitionem in temporalibus & terrenis rebus oberravi, mundanis & vilibus me per amorem alligavi, de quibus paucam consolationem, multam vero amaritudinem & desolationem, modicam & valde exilem lætitiam, sed variam & sæpe magnam cordis tristitiam sumpsi. Dic ergo iam quæso o homo, quæ est cœlestis consolatio, & si quo modo possem ad ipsam pertingere in hac valle lacrymarum & miseræ? Quid est quod in Deo meo inuenio, cum tam libenter & tam facilliter omnia propter ipsum contemno, cum dico intra meipsum cum gaudio. Deus cordis mei, Deus pars mea in æternum? Quid est quod in illa breuissima hora in dilecto meo degusto, cum omnia dura & amara & aspera gaudenter & hilariter, propter ipsum sustinere totis viribus concupisco, & dico: Mihi adhærere Deo bonum est. Et, Quis me separabit à charitate Christi?

B Homo. Secundum Bernardum, o anima hæc consolatio nihil aliud est, quam gratia quædam deuotionis, procedens de spe veniæ, & gustus boni licet exiguus, & suauissima quædam delectatio, qua benignus Deus afflictâ recreat animam, qua anima ad Deum requirendum inuitatur, & ad diuinum amorem accenditur vehementer. Hugo de Sancto Victore. O anima quid putas est tam dulce & tam suauis, quod in recordatione dilecti deuotas animas solet tangere, & tam suauiter afficere, ut iam totaliter à seipsis alienari incipiant? Exhilaratur conscientia, & in obliuionem venit omnium dolorum memoria: exultat animus, clarescit intellectus, cor illuminatur, affectus iucundatur. Iam nesciunt vbi se esse conspiciunt, & quasi amplexibus amoris aliquid intus tenent, & nesciunt quid sit, & tamen totis viribus tenere concupiscunt. Luctatur quodammodo delectabiliter animus, ne recedat ab eo, quasi in eo finem omnium desideriorum inuenierit. Hæc Hugo. Bernardus: Nonnumquam quasi clausis oculis bone Iesu ad te inhianti, mittis mihi in os cordis, quod non licet mihi scire quid sit. Saporem quidem sentio, dulcedinem adeo confortantem, quæ si perficeretur in me, nihil ultra quærerem. Nonne hic est iubilis cordis.

C Gregorius: Iubilis dicitur ineffabile mentis gaudium, quod non abscondi, non sermonibus aperiri potest. Sed tamen quibusdam moribus aperitur, licet nullis proprietatibus exprimat. Vnde Psalmus: Beatus populus qui scit iubilationem. Non dicit, qui loquitur, sed qui scit quia iubilis quidem sciri potest intellectu, sed dicto seu verbo exprimi non potest. Bernardus: Istum autem gustum cum accipio, nullo corporis visu, nullo animæ sensu, nullo spiritus intellectu aduertere me finis quid sit, cum accepero & ruminare volo, & diiudicare eius saporem, statim transit dulcor eius, deglutio quidē illud quidquid est in spe vitæ æternæ, sed operationis eius virtutem diu ruminando, omnibus animæ venis & medullis quasi vitalem quandam succum optabam infundere, ut ab omnibus aliis affectibus desiperet, & illud solum saperet, sed festinat transire, & cum de inquisitione vel acceptione eius vel visu, formata quædam lineamenta memoriæ gestio artius impressa committere, vel etiam memoriam labilem scripto iuuare, experimento cogor dicere id Euangelicum: Nescis vnde veniat, aut quo vadat. Hæc Bernardus. Quæ putas o anima est tam dulcis tamque suavis delectatio? certe hæc est consolatio diuina.

D Anima. O homo quis mihi hoc tribuat, ut hæc tam inexperta consolatio in cor meum perueniat, ut malorum meorum obliuiscar, ac mundanam consolationem despiciam, & à me ipsa feliciter alienari incipiam?

E Homo. O anima, magnum est quod desideras, inestimabile donum est, quod exoptas. Vnde, ut æstimo, humano studio non potest obtineri, humano merito vix potest promereri, sed à Deo humilibus precibus, & à digne dispositis ex sola diuinæ pietatis condescendencia vix potest impetrari. Omne enim aurum in comparatione illius arena est exigua, & argentum illi comparatum tanquam nihilum reputatur.

Psalm. 72. d.
Rom. 8. g.
Bern. ser. 1.
in f. 80 om-
nium Sancti.
post m. d.

Bern. de amo-
re Dei cap. 9.
cir. med.

Greg. li. 24. g.
Mor. cap. 5. n.
longe à prin.

Psalm. 88. c

Ioan. 3. d

Sap. 7. e

ANIMA. O homo dic rogo, qualis debet esse dispositio, qua ordinari debet ad impetrandum orantis affectio?

HOMO. De hac materia multum posset dici ab expertis, sed quia inexpertum me esse recognosco, etiam pauca me dicere erubescō, Vnde timeo, ne dicatur contra me: Quare tu enarras, quod non degustas? quare tanquam indignus laudas quod ignoras?

ANIMA. O homo, noli timere, cum reuerentia & humilitate quæ audisti & legisti deuote proponere. Multi enim de rebus magnis & arduis aliis vtiliter proposuerunt, quod non de propria experientia, sed aliorum scientia didicerunt.

HOMO. Iam cum aliqua audacia loquar. Nam vires quas imperitia denegat, charitas subministrat. Vnde sic sentio, sic refero. Puto, saluo meliori iudicio, si vis te ad hanc cœlestem dulcedinem degustandam præparare, debes esse depurata, exercitata, & eleuata. In primo hæc cœlestis dulcedo odoratur, in secundo degustatur, & in tertio aliquando vsque ad ebrietatem sumitur & potatur. Primo dico quod debes esse depurata à peccatis, ab affectionibus inordinatis, à temporali consolatione, & à creaturarum inordinata dilectione, quia secundum Bernardum, Errat omnino si quis illam cœlestem dulcedinem huic cineri, diuinum illud balsamum huic venenoso gaudio, charismata illa Spiritus sancti, huius seculi illecebris misceri posse arbitratur. Sed postquam à talibus anima fuerit purgata, lacrymosis gemitibus depurata, & candidata dolosis fletibus, quia dignum est, sicut dicit Augustinus, quod mens illa semper in se dolores inueniat, quæ derelicto creatore semper in se & in creatura gaudia quærebat. Pulchrè igitur Gregorius in moralibus super illo verbo Iob: Antequam comedam suspiro dicit. Comedere animæ est, supernæ lucis contemplationibus pasci. Suspirat ergo antequam comedat, quia qui se in hoc exilio per desideriorum cœlestium lamenta non humiliat, æternæ patriæ gaudia non degustat. A veritatis enim pabulo ieiuni sunt, qui in hac peregrinationis inopia lætantur. Secundo debet mens esse exercitata in bonorum perpetratione, & in malorum perpeffione. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Quia quos amor veritatis afficit, refectio consolationis pascit Bernardus: O bone Iesu, quoties post innumerabiles lacrymas & gemitus sauciatam animam meam vnxiisti vnctione misericordiæ tuæ, & nonnunquam pene desperantem excepisti, consolatain & de venia præsumentem dereliquisti? Ecce quo modo pretium rerum honestarum in ipsis est. Vnde reuera quamvis in initio arcta sit via quæ ducit ad vitam, processu tamen tempotis inæstimabilis dilectionis dulcedine dilatatur. O igitur quam beata consolatio, quæ diuinitus infunditur laborantibus pro Christo. Tertium in quo anima inebriatur hac dulcedine, est mentis eleuatio, quando feliciter animus à terrenis abstrahitur, & miro quodam modo supra se ipsum, supra mundum, immo super omnem creaturam eleuatur, vt iam dicere possit anima: Introduxit me rex in cellaria sua. Hæc est illa cella vinaria, in qua introducit anima, vbi bibit de vino condito inæstimabilis deitatis, & de lacte albißimo incontaminabilis humanitatis. O anima hinc bibunt amici, sed inebriantur charissimi. O felix ebrietas, quam sequitur mentis & corporis tam casta & sancta sobrietas. Hinc efficitur anima more ebrij gaudens & lætabunda in aduersis, fortis & secuta in periculis, prudens & discreta in prosperis, liberalis & pia in condonandis iniuriis, & tandem quæta & somnolenta recumbens in amplexibus diuinis, cum læua sponsi sponsam sub capite amicabiliter sustentat, & dextera dilecti dilectam familiariter amplexatur.

ANIMA. O homo confiteor cum humilitate & cum reuerentia, quod accidit mihi aliquando, licet heu per raro, quod cum magna violentia circa conuersionis meæ primordia, animum à terrenis abstraxi, & ad cœlestia contemplanda cum conatu nimio eleuau. Intraui cum tremore, circumspexi cum rubore, vidi choros Angelo-

rum, palatia & gaudia Patriarcharum & prophetarum, Apostolorum aspexi tabernacula, & Martyrum conuiuia, Virginum & Confessorum solatia, eleemosynam videlicet alicuius consolationis à singulis pretij, micæ decedentes de mensa dominorum desiderau, nec obtinui. Sed, quod auditu lamentabile est, mox ab omnibus vt peregrina & in cognita repulsa fui. Quid ergo profuit mihi laboriosa mentis eleuatio, quam nulla secuta fuit consolatio?

HOMO. O anima non fuit sine causa repulsio hæc tam desolatoria. Puto quod hæc fuit causa, quia voluisti esse socia consolationis, antequam fuisti socia passionis, voluisti esse particeps remunerationis, antequam imitatrix virtutis. Satage ergo primo esse socia Angelorum per puritatem & innocentiam, socia Patriarcharum & Prophetarum per humilitatem, & fidei confidentiam, stude esse filia Apostolorum & Martyrum per charitatem & patientiam, Confessorum & Virginum per pietatem & continentiam, & tunc audacter in hoc exilio saltem cum filio prodigo, pij patris eleemosynam obtinebis.

ANIMA. O homo iam quam vana & insipida sunt omnia transitoria agnosco, & ob hoc mundum despicio, consolationem sæculi vilipendo, mundana quoque gaudia sicut venena mortifera fugio & contemno, vitam etiam præteritam quasi mortuam plango & mentem meam miseram gemitibus & fletibus abluo, & repurgo, & si aliquando inter lacrymas & gemitus odorem diuinæ suauitatis vel modicum sentio, adhuc tamen cibum Angelorum & vinum amicorum infelix & misera ieiuna & sitibunda non degusto. Bernardus: Non accessit adhuc Domine Deus meus cor meum ad multitudinem dulcedinis tuæ, quam abscondisti timentibus te. Foris enim eius odore vtunq; sustentor, quod est mihi super odorem balsami, cunctique generis suauia odoramenta. O Domine Deus, si tam nobilis est odor, quam dulcis est tuæ dulcedinis sapor? Si tantæ virtutis est modica degustatio, quantum iucunditatis habet felix inebriatio? O quis mihi det vt venias in cor meum, & inebries illud vino tuo, & amplectar te Deus meus?

HOMO. Secundum Augustinum, ô anima deuota, loquar salua reuerentia, nimis estis auara, & vtinam non præsumptuosa. Vires vestras perpendite, merita considerate, virtutes discutite, & tunc si placet, sufficiat vobis magis in odore diuinorum vnguentorum cum adolescentulis humiliter currere, quam præsumptuose super merita postulare.

ANIMA. O homo, quam durus & onerosus es mihi miseræ animæ consolator, quam parcus, si fas est dicere, diuinæ bonitatis es dispensator. Audacter dico, tacere non valeo, mihi odor non sufficit, modicus gustus plene non reficit, sed afficit, ebrietatem affectus mens appetit & requirit. Scio qui dicit: Bibite amici, & inebriamini charissimi, si deprimit indignitas petentis, spem tamen erigit pietas promittentis. O homo quomodo dubitare valeo, quin paratus sit dare bona sua qui pro me non indignatus est pati mala mea? An ignoras qui multos de Dei pietate docuisti, quod de Beato Augustino didicisti, sic dicente: Erubescat humana pigritia, plus vult Deus dare, quam audeat homo postulare? Idem de vera religione. Deus dedit nobis pignus spiritus, in quo sentiamus eius dulcedinem, & degustemus ipsum fontem vitæ, in quo sobria ebrietate irrigemur, tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum. Chrysostomus: Nil omnipotentiam Dei clariorem reddit, quam quod omnipotentes facit eos, qui sperant in eo, nam Deo per spem innixum animum, nulla fraus, nulla illecebra, poterit vel stantem deiicere, vel durantem superare. Erubescat nunc humana desperatio, & maledicta sit pusillanimitatis trepidatio, quæ diuitem & nimis liberalem in omnes qui inuocant illum, æstimat illis qui spem perfectam ponunt in illum, sua posse beneficia denegare. Nunquid non pater æternus, apud quem nulla est transmutatio, ex sola liberalitatis immensitate filium suum misit, in quo dedit totum quod habuit, totum quod

potuit

Bern. ser. 6.
in Ascens.
Dom. post.
med.

Greg. lib. 5.
Mor. cap. 7. in
prin.

Matth. 5.

Matth. 7. b

Cant. 2. a

Cant. 5. a

Cant. 2. a

Luc. 15. a

Cant. 5. a

Ps. 1. a

Rom. 10. a

Luc. 1. c

potuit, totum quod ille fuit : Si vero sua liberalitas suam A infinitam bonitatem modo diminueret, forsitan non immerito nostra infirmitas trepidaret. Sed quia ex seipso non ex accidenti bono bonus est, ex suae bonitatis communicatione non diminuitur, ex alienae bonitatis additione non augetur.

HOMO. Anima, magna est fides tua, valde fortis es in spe & confidentia. Et quamvis spes quae procedit ex meritis propriis & diuinæ clementiae confidentia, meritoria sit, laudabilis & sancta, consulo tamen sane antequam ad querendam ebrietatem supra te ascendas, prius per tui considerationem salubriter infra te descendas, ut discas tuum sponsum reuerenter timere, antequam incipias tuum secretum cubiculum introire : quem non solum timere debes cum irascitur, verum etiam cum suavissime & delicatissime blanditur.

CAPUT III.

Quomodo anima per mentale exercitium debet radium contemplationis convertere ad inferiora, ut intelligat humanae mortis inevitabilem necessitatem, iudicii finalis formidabilem austeritatem, poenae infernalis intolerabilem paenitentiam.

ANIMA.

D I C quæso ô homo breuiter, quæ sint illa inferiora, ad quæ mea consideratio est conuertenda ? Ascendere festino, ebrietatem diuinæ consolationis quæro, in inferioribus diu morari non valeo. Iam dilecta tabernacula tua Domine virtutum desidero, habitare in atriis Domini totis viribus concupisco.

HOMO. Hæc inferiora sunt ô anima mea, ut te conuertas, & videas mortis inevitabilem necessitatem, & ingemiscas diuini iudicii infallibilem æquitatem siue veritatem, & contremiscas poenarum infernalium intolerabilem asperitatem, & expauescas. Considera igitur frequenter, volue, & reuolue diligenter, quod mors non potest declinari, quod hora mortis non potest inuestigari, quod tempus à Deo præordinatum non potest immutari. Isidorus : In rebus humanis nihil certius morte; nihil incertius hora mortis. Non miseretur inopie, non reueretur potentiam, non respicit morum aut generis excellentiam, non parcat iuuentuti vel ætati, senibus est in ianuis, iuuenibus in insidiis.

ANIMA. Audio quod nostrum viuere nihil aliud est, quam ad mortem transire. Cur temporalia diliguntur, quæ tam in certo tempore possidentur? Cur tanto tempore vitam istam desideramus, in qua quanto amplius viuimus, tanto plus peccamus, quanto vita longior tanto culpa numerosior? Quotidie namque crescunt mala & subtrahuntur bona. Quis enim considerare valeat, quanta mala per momenta temporum perpetramus, & quanta bona negligimus? Grauis siquidem culpa est, cum nec bona facimus, nec bona cogitamus, sed mentem per inania & inutilia vagari permittimus.

HOMO. Sicut dicit Gregorius : Carnales mentes ô anima idcirco temporalia diligunt, quia vita carnis, quam fugitiua sit, minime perpendunt. Nam si velocitatem transitus eius aspicerent, hanc etiam prosperitatem modice duraturam minime amarent. Idem : Vita mea nauiganti similis est, siue dormiam siue vigilem, semper vado festinus ad mortem. O vita præsens quam multos decipis, quæ dum fugis nihil es, dum videris umbra es, dum exaltaris fumus es, dulcis es stultis, amara sapientibus, qui te amant, non te cognoscunt, qui te fugiunt ipsi te intelligunt. Aliis te promittis longam ut decipias, aliis breuem, ut in desperationem inducas. Auctor de Spiritu & anima: Iugi meditatione animum nostrum exerceamus, & miseriae nostras consideremus. Cum dolore vitam istam intrauimus, cum labore viuimus, cum timore exituri sumus. Bernardus: Quotquot degimus in hac regione umbræ mortis, in infirmitate corporis, in conflictu &

in loco tentationis, si diligenter aduertimus, triplici incommodo miserabiliter laboramus. Faciles enim sumus ad seducendum, debiles ad resistendum, & fragiles ad operandum.

ANIMA. Iam video quod inutiliter in hoc tempore viuitur, nisi festinetur ad comparandum meritum quo in æternitate viuatur. Ideo non esset curandum quandiu esset viuendum, sed potius quam bene in hac vita operandum. Quia & si alicui quod bene viuatur, condonetur, tamen ut diu viuatur certum est, quod nulli conceditur. Bernardus: Est igitur vita secunda, ubi conscientia pura, ubi mors sine formidine expectatur, cum dulcedine adesse optatur, & cum deuotione acceptatur.

HOMO. O anima si hæc ita se habere intelligis, audi consilium meum, & in hac vita quandiu durat, compara tibi vitam illam quæ semper durat. Dum viuis in carne morere mundo, ut post Deo viuite incipias: Bernardus: Intellige, quod venientem mortem nullus lætus & hilaris suscipit, nisi qui se ad ipsam dum viueret bonis operibus præparauit. Attende quod secundum Senecam: Insuper, id est, peccator & criminosus, moriendo mortem incipit; sed sapiens & virtuosus moriendo mortem vincit.

ANIMA. O homo video quod bonorum mors est beata, mors vero peccatorum infelix & misera.

HOMO. O anima secundum Bernardum, Bona est iusti mors propter requiem, melior propter nouitatem, optima propter securitatem. E contra mors peccatorum pessima, & bene pessima, mala in mundi amissione, peior in carnis separatione, sed pessima in duplici vermis & ignis contritione, & quod omnium pessimum est, in diuinæ contemplationis priuatione.

ANIMA. Iam satis de morte dixisti, sic modo de statu finalis iudicii.

HOMO. O anima facio, quod hortaris, sed rogo audi cum patientia. Scire debes quod quamuis de morte meditari sit horribile, de statu finalis iudicii cogitare, ut æstimo, non minus est formidabile: quia nullus tunc poterit fallere sapientiam, flectere iustitiam, inclinare clementiam, declinare ultionis & iustæ retributionis sententiam. Bernardus: Considera igitur anima mea cum tremore, quid erit de te in die nouissimo quando contra te de cogitationibus loquetur conscientia, quando te de tuis actionibus omnibus accusabunt elementa, quando contra te crux Christi portabitur in testimonium, quando verbera ipsius contra te clamabunt, vulnera eius allegabunt, clauis loquentur, cicatrices conquerentur. O angustia, hinc erunt peccata accusantia, inde terrens iustitia, intus vrens conscientia, subitus horrendum chaos inferni, supra Iudex iratus iusti iudicii, foris mundus ardens, intus iustitia iudicantis terrens. Et si iustus vix tunc saluabitur, impius & peccator ubi appatebunt? in quam partem se præment? latere erit impossibile, apparere intolerabile. Anselmus in meditationibus: O anima peccatrix, lignum inutile & aridum, æternis ignibus deputatum, quid respondebis in illa die, quando exigitur à te usque ad ictum oculi omne tempus tibi impensum, qualiter sit à te expensum? Eia, eia anima mea, quid tunc erit de cogitationibus vanis & otiosis, de verbis leuibus iocosis & ridiculosis, de operibus inutilibus & infructuosus. Ambrosius super Lucam: Væ mihi si peccata mea non defleuero: Væ mihi si media nocte ad confitendum tibi non surrexero. Iam securis ad arborem posita est, faciat fructum qui potest, fructum quidem poenitentiae. O anima siue vigiles siue dormias, semper in auribus tuis illa horribilis tuba resonet: Surgite mortui, venite ad iudicium. O anima nunquam excidat à tua memoria: Ite maledicti in ignem æternum. Venite benedicti, percipite regnum. O quid potest lamentabilius & terribilius cogitari, quam, Ite? & quid delectabilius exprimi, quam, Venite: Dux sunt voces, quarum nihil horribilius vna, & nihil iucundius altera poterit audiri. O anima separa te modo à mundo, ut tunc possis manere cum Christo. Fuge modo mundum, ut sequaris Deum

Declina

Non multum curandum, quandiu, sed quæ bene viuatur.

Bern. in ser. ad milites templi c. 1.

Sententia est Seneca epist. 30. post. med.

Bern. ep. 105. ad Roman. Sublime.

De finali iudicio.

Hæc ex Bern. de interiori domo. c. 38. 1. post. q. d.

Ansel. lib. de miseria hominis. c. 1. med.

Amb. in Luc. lib. 2. c. 3. s. 3.

Mater. 2. c. d.

psal. 83. a

Mors semper meditando.

Ep. apud Bern. serm. de conversione ad clericos. c. 14. & citatur ex Bern. Pba. lib. 3. c. 43. super iom. 6.

Greg. lib. 4. Mor. cap. 6. c. 1. s. u.

Idem Reg. lib. 6. ind. 15. c. 190.

Auct. de sp. cr. an. c. 49. apud Aug. tom. 3. Bern. de Aduentu Dom. ser. 7.

De infernali
pœnaHæc ex Bern.
serm. de quin-
que negotia-
tioni. & quin-
que region.
post med.
Hæc ex Bern.
in med. c. 3.a Habentur
hæc apud
Aug. ser. 251.
de temp. cir.
med. 10. 10. &
ex Aug. ci-
tantur sup.
10. 6. Phare-
ra 1. 3. c. 50.
b Greg. lib. 4.
Dial. c. 44.
an mda.
Carentia
visionis di-
uinæ excedit
alias pœnas
inferni.Aug. lib. Me-
dit. 1. 39. 1. 9.Greg. 10. 12.
in Evang.
cir. med.

Declina modo prauorum societates & consortia, ut tunc A
valeas sequi beatorum agmina. Post hæc omnia, conuer-
te radium contemplationis ad reprobos tormenta,
vide quam sint varia quam aspera, quam intolerabilia.
Bernardus ad Eugenium: Ego horreo vermem morda-
cem, & mortem viuacem. O gehennalis regio fugienda,
ubi est ignis ardens, frigus rigens, vermis immortalis,
foetor intolerabilis, & mallei percutientes, vmbra pal-
pabiles, confusio peccatorum, innodatio vinculorum,
horribiles facies dæmonum. Augustinus in quodam ser-
mone: Væ illis quibus præparabitur dolor vermium, ar-
dor flammarum, sitis sine potu, fletus & stridor dentium,
lacrymarum oculorum, ubi mors optatur, sed non dabitur,
ubi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.
Quis putas tunc erit mœror? quæ tristitia? quis luctus?
quando separabuntur iniqui à consortio iustorum, &
tradentur potestati dæmonum, & ibunt cum eis in sup-
plicium æternum, ibique semper erunt sine fine in luctu,
plandū, & gemitu, procul à gaudiis Paradisi, nunquam
refrigerium suscepturi, sed per multa millia annorum
cruciandi, nunquam tamen heu miseri liberandi tibi tor-
quens & puniens non fatigabitur, ibi qui torquetur nun-
quam morietur. Sic enim ignis ille consumet, ut vitam
tamen semper seruet: sic vetera tormenta patientur, ut
semper innouentur: sic sine spe veniæ, & misericordiæ
semper viuunt, ut tamen moriantur, sic morientur, ut ta-
men nunquam consumantur.

ANIMA. O homo quare in inferno, ut dicis, mors
queritur & non inuenitur. Et quare punitur æternaliter,
quod committitur temporaliter?

HOMO. Quia secundum Gregorium, a quibus in hoc
seculo vita offertur & nolunt accipere, in inferno qua-
rent mortem, & non poterunt inuenire. b Idem. Iniqui
libenter voluissent sine fine viuere, ut potuissent sine fi-
ne in iniquitatibus permanere. Ad districti ergo iudicis
iustitiam pertinet, ut nunquam careant supplicio, quo-
rum mens in hac vita nunquam voluit carere peccato.
Hieronymus: O mors quam dulcis esses quibus tam
amara fuisti, te solummodo desiderant, qui te tam vehe-
menter odiebant. O anima si hæc prædicta videntur tibi
terribilia, audi quæ sunt his omnibus grauiora. Chryso-
stomus super Matthæum: Si mille gehennas mihi propo-
nas, non tantum reputo sicut ab illius gloriosæ societa-
tis iucunditate expelli, & exosum fieri creatori. O anima
terribilis est gehenna, sed terribilior facies iudicis irata;
sed quod omnium vincit terrorem, est à beatissimæ &
iucundissimæ Trinitatis contemplatione elongatio
æterna. Chrystomus: Excludi à bonis æternis, & alie-
num effici ab his quæ præparauit Deus diligentibus se,
tantum generat cruciatum, ut si exterius nulla pœna tor-
queret, hæc sola sufficeret, & melius esset mille millia
flammarum sustinere, quam Christi faciem mansuetissi-
mam iratam videre, & ab ipsa æternaliter discedere.
O si Deus sic egit cum Angelo superbiante, quid de te
erit terra & cinere. Ille superbuit in cœlesti palatio, ego
autem in sterquilinio. Quis non tolerabiliorem in diuine
superbiam quam in paupere asserit: Væ mihi si tam du-
re & potenter est punita superbia in Angelo, qualiter in
me misera & paupercula est iudicanda? O pie Iesu pro-
pter nomen tuum fac mecum misericordiam, & obli-
uiscere superbum prouocantem, respice miserrum humi-
liter inuocantem, & recognosce benignissime quod est
tuum, absterge quod est alienum. Misere Domine dum
est tempus miserendi, ne damnes in tempore iudicandi.
Verum est, quod conscientia mea meruit damnatio-
nem, pœnitentia non sufficit ad satisfactionem. Sed cer-
tum est, quod tua misericordia omnem superat offen-
sionem. Hæc Anselmus in meditationibus. Augustinus
in meditationibus: Noli Domine sic attendere malum
meum, ut obliuiscaris bonum tuum. O bone Domine
si ego admisi, vnde me damnare potes, tu non admisti
vnde saluare soles. Gregorius in homilia: O si homo in-
telligere posset, quid admirationis haberet: Ecce sponsus
venit, quid dulcedius. Quæ paratæ erant intrauerunt

cum eo ad nuptias? quid amaritudinis: Et clausa est ia-
nua? O anima quid plura? Prosper de vita contempla-
tiua: Cogita quantum sit malum à facie Christi sepa-
rari, ab illo gaudio diuinæ contemplationis excludi, bea-
tissima sanctorum omnium societate priuari, morti vitæ
æternæ, & viuere morti sempiternæ, profundo flu-
uantis gehennæ immergi, edacissimis vermibus in
æternum dilaniari, nec finire tribulationes, incendij flu-
uantis strepitus pati, barathri fumigantis amara cali-
gine oculos obcæcari, non sentire quod illuminat, sed
sentire quod cruciat. Hæc Prosper. Augustinus: Tanta
erit in inferno vis doloris, ut se non ferat alias intentio
cogitationis.

ANIMA. Iam timore contremisco, iam horrore de-
ficio, dic quæso ô homo ad quid valet tam lamentabi-
lis meditatio?

HOMO. O anima puto, quod prædictorum continua
& deuota meditatio est peccatorum medela, & ad quæ-
que bona agenda & mala sustinenda salutifera excitatio.
Bernardus in Epistola quadam: Vigiliis times manuum-
que tuarum labores: sed leuia sunt hæc meditati flamma-
mas perpetuas. Recordatio tenebrarum facit non hor-
rere solitudinem, si futuram de verbis otiosis cogitas dis-
cussionem, non displicebit silentium: fletus ille & stridor
dentium ante oculos mentis sæpe reducti, pares tibi red-
dunt mattam & culcitram. Augustinus in quodam ser-
mone: Mens humana mundi huius illecebris, & concu-
piscentiis deuicta, fugit laborem, expetit voluptates, &
vix ad hoc ducitur, ut à se consuetudines vitæ prioris ex-
cludat. Sed cum cœperit cogitare futuri iudicii necessi-
tatem, & pœnarum æternalium crudelitatem, volunta-
rium bellum indicit passionibus, mota vel spe præmij
vel timore supplicij, vim facit pristinis desiderijs, violen-
ter vincere seipsam & contendit. Hæc Augustinus. Vnde
versus:

*O felix mortale genus, si semper haberet
Æternum præ mente bonum, finemque timeret.*

CAPUT IV.

*Quomodo anima per mentale exercitium debet radium
contemplationis conuertere ad superiora, ut cognoscat
& sapiat cœlestis gaudij ineffabilem pretiositatem,
ineffabilem deliciasitatem, & interminabilem æter-
nitatem.*

ANIMA.

I Am nunc ô homo me miseram in hac lachrymarum
valle proiicam satis terruisti, licet non infructuose do-
cuiisti. Miserere etiam nunc mihi miseræ, & faciam sicut
dudum promissiisti. Propone paululum de felicitate per-
petua, si forte valeam ex hoc capere aliqua mentis solati-
a, quia alternis uti delectabile est, quia secundum Au-
gustinum siue plectendo, siue ignoscendo, siue deterren-
do, siue consolando semper bene agitur, ut vita homi-
num corrigatur. Attende homo, quam generosus est ani-
mus hominis, sæpè facilius ducitur leuibus, & blandis,
quam terribilibus & aduersis, sæpè magis allicitur pro-
missis & consolatoriis, quam cogatur minis & terrori-
bus. Vnde soror nostra sponsa trahi cupiebat odore cœ-
lestium vnguentorum, sapore diuinorum charismatum, &
sic cum sponso currere, & viam mandatorum iam non ex
timore, sed amore delectabiliter adimplere.

HOMO. O anima verum esse profiteor, quod loque-
ris, sed heu multi sunt, qui Deum nolunt imitari in pro-
speris. Vnde necesse est eos deterri in aduersis. Multi
enim sunt, qui diuina charismata, vel propter cæcita-
tem non intelligunt, vel propter negligentiam vanis oc-
cupationibus perdunt. Vnde, ut æstimo, Deus ex suæ infi-
nitæ bonitatis immensitate semper paratus esset magis
consolationibus fouere, quam asperitatibus terrere, si
homines æquè dispositi essent, ut suam diuinam conso-
lationem reciperent. Quæ adeo pretiosa & delicata est,

quod

Prosper de vit.
contempl. 1. 3.
c. 12. post med.Bern. ep. 1.
ad Robert.
nepot. post
med.]De cœlesti
gaudio.

Cant. 1. 6

quod nullo modo decet vel expedit, ut indifferenter omnibus tribuatur. Tu ergo si post hæc tibi proposita ad hanc aspiras, vide quod habeas purgatum intellectum, & bene dispositum affectum: quia, secundum Augustinum, summum bonum non nisi purgatissimis mentibus cernitur: & puto quod multo minus, non nisi valde bene dispositis affectibus degustetur. A multis enim in hac vita valde limpide speculari, à quibus etiam minime degustatur. Vnde idem Augustinus: Fac me Domine precor degustare per affectum, quod intelligo per intellectum: fac me sentire per amorem, quod sentio per agnitionem.

ANIMA. Dic quæso ô homo, quæ debent dispositiones in affectu & intellectu præcedere, ut vel saltem ad modicam mentis ebrietatem valeam cœlestem dulcedinem contemplando degustare? Iam enim dudum in speculatione mentem exercitavi, & heu adhuc nunquam, ut timeo, vel modicam stillam illius cœlestis dulcedinis sensu. Multa de sanctorum vita & conuersatione legi, multa de natura, de operationibus, & ordinibus Angelorum, nonnulla etiam legi de inestimabili diuinitatis vnitatem, de incomprehensibili diuinitatis Trinitate, plura de beatorum omnium inestimabili felicitate: & quando prædictis toto studio mentem occupavi, heu adhuc ieiuna & famelica permansi, & semper cum beato Augustino clamaui: Fac me, clementissime pater, gustare per affectum, quod sentio per intellectum: & tamen non profeci. Sæpius etiam longo studio fatigata, & mihi met ipsi irata clamaui cum Propheta, expectando micæ quæ cadunt de mensa dominorum, in aula cœlica: Vsq̃uequo Domine obliuisceris me in finem, vsq̃uequo auertis faciem tuam à me? Quia & si me indignam ad manducandum filiorum panem iudicavi, manducare saltem micæ minutissimas decedentes cum magno desiderio expectaui. Sed heu, ut frequentius aperto ore inhians in vacuum laboraui.

HOMO. O anima, prædicta, quæ lamentabiliter es conquesta, accidunt ex duplici causa. Aliquando ex valde pia & salutifera diuinæ bonitatis dispensatione. Vnde Gregorius in moralibus: Differre solet pater pius voces petentium ad tempus, ut desideria crescant, & eo magis exaudiantur ad meritum, quo citius non exaudiantur ad votum. Item in homilia: Sancta desideria ex dilatione crescant, si autem ex dilatione deficiunt, desideria non fuerunt. Deus enim quamvis per pietatem est clementissimus, tamen aliquando contingit, ut hoc quod libentissime tribuit, protrahat, ut discas magna multum & ardentem desiderare, & adepta sollicitius cum gratiarum actione conseruare. Aliquando etiam beneficium protrahit ex postulantis inordinata dispositione. Bernardus: Errat omnino si quis illam cœlestem dulcedinem huic cineri, diuinum illud balsamum huic venenoso gaudio, charismata illa Spiritus sancti huius sæculi illecebris misceri arbitratur. Sed iam ô anima ne diutius te protraham, nec amplius te per expectationem affligam, purga intellectum à vanis & inutilibus phantasiis, à naturalibus & curiosis rationibus, ab extraneis & scientificis occupationibus. Purga etiam affectum à culpa, à culpæ sequela, à culpæ occasione vel causa. Erige rationem, dilata & expande affectionem, intra in gaudium Domini, quod nec oculus in hac vita perfecte vidit, nec auris audit, nec in cor hominis ascendit. Exardescit igitur ô anima amore, & desiderio supernæ vitæ sanctotum, ubi est actio non operosa, requies non desidiola, ubi vita sine defectione, laus diuina sine cessatione. Hæc Augustinus. Bernardus: Gaude igitur, & exulta, ac mercedem laboris tui considera, quæ reuera est tam multa, quod non potest numerari, tam magna, quod non potest mensurari, tam pretiosa quod non potest æstimari, tam copiosa quod non potest terminari.

ANIMA. O homo multa iam dixisti in genere, dic quæso per singula in specie, quia magis intelligimus quæ specialiter distinguuntur, quam quæ generaliter exprimentur.

A HOMO. O anima quid dicere valeo? cum futurum gaudium aspicio. Iam pene præ admiratione deficio, quia gaudium erit intus & extra, subius & supra, circum & circa. Gaudebis igitur in omnibus, gaudebis de omnibus. Gaudium tuum, ut puto, præfiguratum est in Apocalypsi per illam mulierem beatam, quæ amicta fuit Sole, & Luna sub pedibus eius, & corona duodecim stellarum in capite eius. Mulier ista, ut æstimo, est anima beata, æterni regis filia, sponsa, & regina. Filia per naturæ creationem, sponsa per gratiæ adoptionem, regina per gloriæ collationem. Hæc bene dicitur amicta sole, quia decorata splendore claritatis deificæ, coronata dignitate felicitatis æternæ. In qua felicitate ob specialem decorem sunt duodecim gaudia, per duodecim stellas figurata, per quæ decoratur, & ornatur felicitas superna. Hæc gaudia debes tu ô anima quotidie deuota mente transcurrere, & nullam præsentis miseræ, & incolatus consolationem querere, & spe illius gaudij omnem tribulationem vitæ præsentis patienter, & gaudenter sustinere. Beda: O anima non turbeis, si mali in hoc mundo florent, & tu pateris, ipsi gaudent, tu perturbaris. Mali heu nihil habent in cœlesti gaudio: nec cures tu, si nihil habueris in hoc sæculo. Sed spe illius gaudij quo tendis, quidquid in via aduersitatis occurrit, affectus tuus gaudenter, & patienter sustineat. Hæc Beda. Bernardus: O anima si te aliquando delectant mundana gaudia, falsa huius sæculi gloria, brevis & caduca potentia, illic mentem euoca, & omnia reputabis ut stercorea. Hieronymus: Curre igitur ô anima non passibus corporis, sed affectibus & desideriis, quoniam non solum Angeli & Beati, sed & Angelorum & Beatorum Dominus & Magister te expectat. Expectat te Deus pater tanquam filiam dilectissimam, Deus filius tanquam sponsam dulcissimam, Deus Spiritus sanctus tanquam amicam sibi gratissimam. Expectat te Deus pater, ut heredem vniuersorum bonorum te constituat, Deus filius ut te fructum suæ natiuitatis, & pretium sui pretiosissimi sanguinis Deo patri offerat, Deus Spiritus sanctus, ut suæ æternæ beatitudinis & dulcedinis participem te faciat. Expectat te illa beatissima omnium cœlestium spirituum æterni regis familia, ut te in suum collegium suscipiat. Tu ergo ipsorum societatem super omnia desiderata. Cum magna verecundia illuc venires, si eam in hac lacrymarum valle non amasses. Quoties ergo te vana

B huius sæculi delectat ambitio, quoties videris in hoc mundo aliquem gloriosum, statim ad cœlum mente transgredere, & esse incipe, quod futura es. Reuera æstimo ô anima si hæc cœlestia gaudia iugiter in mente teneres, de hoc exilio quoddam suburbium cœlestis regni construeres, in quo illam æternam dulcedinem quotidie spiritualiter prælibando degustares. Quia cum aliquid æternum mente capimus, iam nō in hoc mundo sed in cœlo habitamus. Augustinus: Tanta est ô anima vis tuæ dilectionis, quod ibi verius habitas, ubi per contemplationem amas, quam ubi per essentiam amas. Bernardus: Hoc est charissima anima regnum Dei, quod intra nos est, quod heu miserabiliter negligimus, cum foris ad inania & vana fusi sumus. Gregorius: Fusi sumus foras, de regno Dei quod intra nos est nihil curantes, foris querimus consolationem de rebus vanis & insaniis falsis, ita quod iam religionis antiquæ deuotionem amisimus, adeo quod nec speciem ipsius retinemus. Tu ergo ô anima æterni regis filia, audi mente deuota, & inclina aurem tuam ad sancta, & salutifera consilia. Vide per contemplationem cœlestis regni consolationem, obliuiscere per contemptum & detestationem populum tuum, & domum patris tui, hoc est mundum, diabolum, te ipsam, & omnem vanam ambitionem. Vide igitur & deuota mente pertracta qualiter illi diuini, & cœlestes spiritus, qui præsentis vitæ & miseræ periculum euaserunt, quamvis ab illius æterni solis splendore se nunquam possint auertere; aliquando tamen radium suæ contemplationis conuertunt ad inferiora, aliquando ad superiora, aliquando ad interiora, aliquando ad exteriora.

Ex Apoc. lib. de similit. c. 7.

Apoc. 12. 6

Hæc habet Bern. in med. c. 6. Ar. med.

Hæc habentur apud Bern. in Apolog. ad Gulielm. Abb. luge post. med.

Beati de
euatione
periculorum
gaudent.

Exo. 15. a

Isa. 6. b

Psal. 88. a

Aug. lib. 22.
in civ. Dei
c. 30. 10. 5.

Greg. hom.
27. in Euang.
in princ.

Bern. ser. de
conuers. ad
Cleric. 10. 30.

Gaudium est
beatis de his
quæ iuxta
te sunt.

exteriora. Conuerunt, inquam, ad inferiora, & gaudent ex triplici causa. Primò quod tam impios, horribiles & crudeles hostes per diuinam potentiam superauerunt: Secundò quod omnes defectus & peccata, vel per diuinam sapientiam vitauerunt, vel iam dudum commissa correxerunt. Tertiò quod tam lamentabiles & interminabiles cruciatus æternos, per diuinam clementiam euaserunt. O anima quanto putas gaudent quotidie gaudio, quando tot vident à carne, & mundo, & diabolo superari, tot tam diuersis peccatis, de quibus nunquam merentur veniam, inquinari, tot æternaliter sine fine damnari? Reuera tunc puto quod de morte transisse ad vitam, vitæ duplicat gaudium. O Domine Deus si nunc tam graue periculum est in bello, quantum tunc erit gaudium de triumpho, cum post deuictum triumphatumque mundum, submerso in ipso Pharaone & exercitu eius in mari rubro, tenent omnes electi tympanum, cum Maria psallentes, & cantantes, laudantes & benedicentes Dominum, vna voce dicentes: Cantemus Domino, gloriosè enim, & cetera. Tunc constituentur duo Cherubin, hoc est duo chori electorum, scilicet innocentes & poenitentes, clamantes alter ad alterum: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus sabaoth. Sanctus Deus pater, qui nos à mundo, à carne & diabolo tam potenter liberauit. Sanctus Deus filius, qui nos à poena & à culpa tam sapienter iustificauit. Sanctus Deus spiritus sanctus, qui nos tam clementer ab æternis tormentis præseruauit. Plena est omnis terra gloria eius, qui nos de mundi miseria ad cœlestis regni gaudia euocauit. O anima qualis tibi erit dies illa, cum ad hanc felicem choream fueris assumpta, & cum omne tormentum tibi, si piè vixeris, si patienter sustinueris, conuertetur in æternum iubilum? Tunc de omnibus his laudabis Dominum Deum tuum labiis exultationis, dicens: Misericordias Domini in æternum cantabo. Quo cantico secundum Augustinum de ciuitate Dei, quod cantatur in laudem gloriæ Christi, cuius sanguine liberati sumus, nihil erit iucundius illi ciuitati, & nihil dulcius. Tu ergo cum temptationibus probaris, cum persecutionibus impugnaris, cumque in hoc sæculo variis tribulationibus infestaris, tunc mente in cœlum euola, & cogita quod hoc non est aliud nisi æterni gaudij materia. Et tunc secundum Gregorium consideratio præmij minuit vim flagelli. Gregorius: Si consideremus quæ & quanta sunt, quæ nobis promittuntur in cœlis, vilescunt animo omnia quæ sunt in terris; & reuera non tantum bona quæ delectabiliter possidemus, verum etiam mala quæ lamentabiliter sustinemus. Bernardus: Non sunt condignæ passiones huius temporis ad præteritam culpam quæ dimittitur, ad præsentem gratiam quæ immittitur, & ad futuram gloriam quæ promittitur; quam tu tunc iò anima cum gaudio possidebis, quando perfecte intelliges, quod in mundo cum tanto periculo quo plerique opprimuntur vixisti: quod dæmonis fallaces astutias, quibus multi decipiuntur, vicisti: quod cruciatus æternos, quibus innumerabiles affliguntur, euasisti.

ANIMA. O homo quam sana & salutifera est hæc tua consolatio: quia cum hæc, quæ proposuisti, aduerto, consolationem ex spe non modicam recipio. Sed o Domine Deus, quid putas tunc erit, cum hoc quod modo spero veraciter possidebo?

HOMO. O anima modica sunt hæc, quæ audisti, imò comparatiuè quasi nulla sunt quæ mente percepisti: sed parum per oculos mentales erige, & quanta sint gaudia quæ de his percipias, quæ iuxta te sunt deuota mente frequentius volue, & reuolue. Attende igitur & considera locum speciosum, quem tibi diuina sapientia ædificauit. Attende & victum deliciosum, ornatum curiosum, thesaurum pretiosum, quem tibi æterna potentia congregauit. Attende etiam collegium famosum, cum quo de diuina clemētia mens tua æternaliter exultabit. O anima attende quam gloriosa, quam famosa, quam gaudiosa est ista domus Dei, ciuitas cœlestis, mansio secunda, patria continens totum quod delectat.

BERNARDUS: Attende quam clara, quam luminosa, quam splendida est ciuitas, quæ non indiget Sole neque Luna ut luceant in ea, sed ipse Dominus Sol iustitiæ, candor lucis æternæ, lux eius est, & lucerna eius agnus. O anima attende quam alta, & quam spatiosa, quam pulchra & speciosa, quam decora & famosa est ciuitas illa, quam ornat per seipsam Trinitas beatissima. O quam gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei. O Israël quam magna est domus Dei, & ingens locus possessionis eius. O anima illic contemplare tabernacula Patriarcharum, & Prophetarum: habitacula Apostolorum, & Martyrum: cœnacula Confessorum, & Virginum: palatium cœlestium spirituum: thronum illum beatissimæ Trinitatis speciosissimum. O anima hic licet sis corpore, illic esto mente. O anima transvola omnia, scrutare omnia, visita omnia, ingredere cuncta per ordinem ostia, quousque peruenias ad summi regis palatia, ibi sit mens, & hic erit requies. Augustinus: O anima in illa sancta ciuitate libenter studeas morari, libenter conuersari, quia ibi est vita sine morte, iuuentus sine senectute, lux sine tenebris, pax imperturbabilis. Sedebit enim populus meus in tabernaculo fiduciæ, & in requie opulenta dicit Dominus. Secundò attende victum deliciosum, ornatum curiosum, & thesaurum pretiosum. Et quis erit ibi noster cibus, nisi ille agnus beatissimus, ille mundus & immaculatus Iesus Dei patris & Mariæ virginis filius, de quo sanctis spiritibus ministrabuntur ad omnem sufficientiam fercula nobilissima? Nobilia quidem de ipsius candidissima humanitate, sed nobilissima de ipsius superbeatissima diuinitate. Tunc enim anima ingreditur ad degustandum diuinitatem, egreditur ad prælibandum humanitatem, & pascua inueniet ad omnem sufficientiam, & satietatem. O quam beati sunt qui ad cœnam nuptiarum agni vocati sunt. Ibi etiam beata vita in suo fonte bibitur. Vnde huic humanæ vitæ aliquando aliquid aspergitur, unde in temptationibus fortiter, iuste, temperanter, & prudenter viuatur. Ibi semper adhæret sitis atque satietas: sed miro quodam modo longe aberit à siti necessitas, longe à satietate fastidium. Inebriabuntur enim ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos secundum Prophetam.

ANIMA. Et quando hoc?

HOMO. Æstimo, quod non prius, nisi quando ille deliciosus pincerna summi regis, splendor paternæ gloriæ, candor lucis æternæ, figura diuinæ substantiæ, speculum sine macula claritatis Deificæ, in quem desiderant omnes illi cœlestes spiritus prospicere, quando talis & tantus præcinget se, & faciet illos discumbere, & personaliter transiens ministrabit illis. O anima hic deuota mente pertracta, quantum gaudium tunc illi boni spiritus concipiant ex tam stupenda dignitate ministrantis, ex tam miranda charitate cuiuslibet sodalis conuiuantis, ex ferculorum delicio opulencia, ex ministrorum numerosa frequentia, ex musicorum instrumentorum, & aliorum psallentium, cantantium, & laudantium regem gloriæ, Deum Dei filium dulcisona resonantia. In hoc cœlesti magno stupendoque conuiuio audies Angelos iubilantes, Virgines chorizantas, Apostolos psallentes, Martyres tripudiantes, Confessores laudantes, Patriarchas & Prophetas iucundantes, omnes sanctos & electos Dei vnanimiter Patrem & Filium & Spiritum sanctum collaudantes, & vna voce dicentes: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus sabaoth, plena est omnis terra gloria eius. O quam gloriosum est regnum, in quo cum Christo regnant omnes sancti, amicti stolis albis, sequuntur agnum quocunque ierit. O anima quomodo poterit ibi esse alicuius boni carentia, cum tam varia sit exultanti materia? Tunc enim aperientur omnes illi thesauri æterni Dei, ubi sunt omnes diuitiæ, omnes deliciæ absconditæ, & dabuntur à Patre æterno unicuique varia, & pretiosa munera secundum sua merita. Sed si adhuc non sufficiunt ista, attende tertio iuxta te omne sanctorum collegium, quod ad beatitudinis tuæ

Psal. 86. a
Baruch. 3.

Isa. 32. d

Psal. 39. b

Isa. 6. b

Apo. 7. c

cumulum

cumulum diuina clementia congregauit. Quia nullius boni sine socio iucunda est possessio, sicut dicit Seneca. * Vide igitur quæ lingua, vel quis intellectus capere sufficiat, illius supernæ ciuitatis quanta sint gaudia, Angelorum choris interesse, cum beatissimis spiritibus gloriæ conditoris semper assistere, & ab illorum beatissima societate nunquam discedere, sed continuè cum ipsis & de ipsorum gaudio in perpetuum exultare. Anselmus: Ibi enim à singulis omnes, ibi ab omnibus singuli cognoscuntur. Nec quemquam latebit, qua patria, qua gente, qua stirpe, quis conditus sit. Ibi enim erit tam beata & perfecta charitas iustorum, quod unusquisque intantum diligit proximum suum, quantum seipsum. Ex quo illud inestimabile sequetur bonum, quod ita unusquisque de alterius bono vel gaudio gaudebit, sicut de merito proprio. Proinde cum innarrabilis sit numerus electorum, quis putas narrare sufficiat gaudium beatorum? Hæc gaudia Hieronymus in fine Epistolæ ad Eustochium describens, ait: Egredere quæso ô anima paulisper de papilione corporis, ut in ostio stans, videas Dei gloriam pertransire, & præsentis laboris ante oculos pinge mercedem. Qualis tibi erit dies illa, cum Maria mater Domini tibi occurreret choris comitata virgineis, cum & ipse sponsus tibi cum omnibus sanctis occurreret, dicens: Surge veni, propterea amica mea, formosa mea, columba mea, iam hiems transiit, imber abiit & recessit. Tunc Angeli admirabuntur de tua gloria, dicentes: Quæ est ista quæ ascendit de deserto, deliciis affluens, inmixta super dilectum suum, videbunt te filia Sion & laudabunt. Tunc illa centum quadraginta quatuor millia in conspectu throni, & seniorum tenebunt citharas, & cantabunt canticum nouum. Tunc secuta in amplexus sponsi euolabis, cum iubilo, dicens: Inueni quem diligit anima mea, tenui eum nec dimittam. Hæc Hieronymus. Tunc filij septem illius magni Iob, qui est magnus super omnes qui morantur in illa beata orientalium regione, facient conuiuia singuli in die suo, & inuitabunt sororem suam, te confortem suam. Et dicent tibi singuli: Be nunc, & accumbes cum iucunditate; quia inuenisti gratiam coram summo principe. Et tu respondebis cum gaudio, dicens: Bibam & hilarior fiam, quia magnificata est hodie anima mea præ omnibus diebus vitæ meæ. O verè inaudita magnificentia, ô læta & iucunda excellentia, qualis nunquam in hoc sæculo est audita. Puto quod omnis huius mundi pompa, in comparatione illius esset vix modica gutta.

ANIMA. O homo iam diu tacui, iam satis silui, quia quæ proposuisti cum delectatione & admiratione nimis audiui, ne quæso procastines, quin specialibus, & perfectius mihi aliqua de hoc cœlestium spirituum conuiuio exponas: quia iam prius aliquid de hoc tetigisti, sed nimis cito pertransisti.

HOMO. O anima malim iterum quod petis sub silentio pertransire, quam vel modicum de hoc cœlesti secreto mysterio ore polluto proferre, vel etiam mente concipere: quia qui adhuc mundalibus & superuacuis rebus heu sapius implicor, qui adhuc heu, heu filiquis porcorum cum ceteris mundanis pascor, de tam familiaribus diuinorum spirituum operationibus loqui erubescimus, & confundor. Quia tamen piis votis tuis contraire non valeo, proponam breuiter quod aliquando spiritu instigante, licet indignus, mente pertracto. Quamuis enim in illa cœlesti aula, ubi plenitudo omnis boni in omnibus illis perfectè est, quamuis ibi pro differentia meritum, quædam data sint excellenter, nihil tamen ibi ex inestimabilis diuinæ pietatis immensitate secundum Gregorium, possi letur singulariter. Omnia enim sunt omnibus communia, propter eum qui in omnibus est omnia. Ibi enim Virgo gaudebit de sanctæ viduitatis merito, ibi vidua exultabit de castæ Virginitatis priuilegio, ibi Confessor de martyris iucundabitur triumpho, ibi martyr tripudiat de Confessorum brachio, ibi propheta laudabit de Patriarcharum pia conuer-

satione, ibi Patriarcha exultabit de Prophetarum fide & speculatione, ibi Apostoli & Angeli gaudebunt de merito omnium inferiorum, ibi omnes inferiores lætabuntur de gloria, & corona superiorum. Ex illius enim sanctæ & perfectæ charitatis vinculo fiet, ut unusquisque habiturus sit in alio, quod non habet in merito proprio.

ANIMA. O homo nec adhuc ista sufficiunt mentem meam quietare, unde quæso ne pertranscas, mihi aliqua de dicto conuiuio sigillatim & distincte explicare.

HOMO. O anima nosti quod balbutiendo, ut possumus, excelsa Dei resonamus. Nec mirum, quia cum sumus minus idonei ad intelligendum, quomodo possumus esse sufficientes ad loquendum, cum illa quæ lipipientibus oculis contemplamur, verius sint quam intelligantur, & verius intelligantur, quam exprimantur vocibus? Ne te tamen diutius protraham, audi quid imaginatur intellectus, licet adhuc modicum degustet affectus. Puto quod illi septem filij de quibus supra memorauimus, sunt omnes Sancti & electi Dei spiritus, altissimi Patris heredes & filij. Hi conuiuia unusquisque in die suo faciunt, quando se inuicem cœlestibus gaudiis pascunt. In quo de meritis suis singuli iuxta datam sibi gloriam fercula deliciosissima propinant. Primò igitur die primogenitus, hoc est ille cœlestium Angelorum numerus, qui non immerito nomine primogeniti censentur, quia priores sunt creatione & conuersatione ad Deum, à quo nunquam recesserunt per peccatum, sed semper immobili charitate summo Patri adhæserunt, & illam hæreditatem beatam cœlestis regni priores omnibus feliciter possederunt. Isti tibi ô anima in suo conuiuio, diuersa fercula delictiosa, & pretiosa propinant, cum unusquisque ordo de eo quod excellentius recipit in munere gaudia specialia administrat. Iam cogita ô anima quale tibi ferculum propinant illi summi spiritus Seraphici ordinis, qui adeo vicini illi æterno Patri sunt, quod inter ipsos, & hunc nulli alij spiritus intersunt, qui ipsum immediatius contemplantur, & suis bonis æternis perfectius perfruantur. Quale putas hi propinant gaudium de naturæ nobilitate? quale de contemplationis claritate? quale de dilectionis sinceritate? Hi ergo, hoc est illi qui Seraphim nominantur, istud conuiuium ornant ardore diuinæ charitatis: Cherubin splendore æternæ claritatis: Throni æquitate diuinæ maiestatis. Hoc etiam conuiuium glorificant Dominationes, de dominandi super alios, excellentia: Principatus de præcipiendi inferioribus magnificentia: Potestates de auctoritate malignos spiritus coercendi. Hoc etiam conuiuium honorificant Virtutes, de potestate miracula faciendi: Archangeli de dignitate superiora nunciandi: Angeli de agilitate minora diuinæ scientiæ secreta reuelandi. Ecce vides qualiter singuli mentes beatorum cœlestibus gaudiis pascunt, de his quæ ab illa supercœlesti aula specialius in munere receperunt. Nec est mirandum, quod hæc prædicta, & multa alia nobis adhuc occultiora illi spiritus in nostrum gaudium nobis propinant, qui tam fideliter, tam dulciter, tamque amabili in hac lacrymarum valle nos custodiunt, & nos ad illam æternæ beatitudinis patriam perducere totis viribus concupiscunt.

Bernardus: O si quis cognosceret quemadmodum præueniunt principes coniuncti psallentibus, in medio iuencularum tympanistrarum, videret itaque qua cura, quove tripudio intersunt cantantibus, adsunt orantibus, insunt meditantibus, supersunt quiescentibus, præsunt procurantibus. O anima ieiuna & famelica, si vel vnā micam quæ cadit de mensa dominorum in hoc conuiuio, aperto mentis ore, sumptisses, puto quod hanc peregrinationem ex tunc impatienter tolerasses. Puto si vnā guttam de vino potus eius degustasses omnem huius sæculi dulcedinem fastidires. Gregorius in moralibus: Si cor semel in cœlestibus, per degustationem sabaudi, figitur, quam abiecta sunt mox cernitur, quæ prius alta videbantur. O anima

Septem ordines beatorum conuiuia spiritualia ad inuicem in cœlo faciunt unusquisque in die suo.

Bern. li. med. c. 6. ante med. Psal. 67. c

mea dilecta de conuiuio Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, Confessorum, Virginum qui per alios sex filios non immerito præfigurantur, quid dicam? Vnusquisque enim horum tot in conuiuio suo proponet fercula, quot habuit in hac vita virtutum opera. Et quis enarrare sufficiat, quantum gaudium quælibet anima suscipiat de sanctorum Patriarcharum humilitate perfectissima, de Prophetarum credulitate certissima, de Apostolorum charitate ardentissima, de Martyrum stabilitate, & patientia, de Confessorum pietate, & clementia, de virginum castitate, & continentia? & idem Gregorius, in homilia super Lucam ait: Reuera vox & lingua deficit: quia intellectus capere non sufficit, quantum sit gaudium, Angelorum choris interesse, cum beatissimis spiritibus gloriæ conditoris assistere, præsentem Dei vultum cernere, incircumscriptum lumen videre, nullo metu mortis affici, de incorruptionis perpetuæ munere lætari. O quam felix tibi erit hæc dies, cum fueris ad hæreditatem patrum tuorum reuersa, & quando ab his omnibus cum inestimabili gaudio fueris assumpta, & ad thalamum summi regis feliciter introducta. Iam nunc expergiscere o anima mea, & cum illa famosa Regina Sabba, cum aromatibus virtutum, cum thesauris bonorum operum, cum magno apparatu cœlestium desideriorum, ascende in illam Hierusalem supernam, & contemplantur diligenter singula, & vide quod veritas vincit famam, gloria exuperat omnem loquelam; si forte posses ex admirationis magnitudine extra humanum spiritum rapi, & miro quodam modo in diuinum spiritum transformari, ut dicere inciperes cum Petro in magno cordis iubilo: Domine bonum est nos hic esse, hic pater, hic soror, hic frater, hic patria. O Domine per-mitte nos hic esse, & ab hinc nunquam discedere. Ambrosius: Fugiamus o anima in patriam verissimam, quia illic est patria ad quam conditi sumus, pater à quo creati sumus, ibi est Hierusalem ciuitas superna, quæ est mater nostra Anselmus: O anima tantus debet esse in hac vita mortali amor & desiderium perueniendi ad illud ad quod facta es, & dolor, quia nondum ibi es, & timor ne forte non peruenias: ut nullam lætitiā sentire debeas, nisi de his quæ tibi, aut auxilium aut spem conferunt perueniendi.

ANIMA. O homo dum hæc aliquando cogito, dum hæc tacita mente mecum pertracto, quid est quod tunc interlucet mihi, & percutit cor meum sine læsione, & in-horresco, & ardesco? Augustinus Intromittor aliquando mentaliter in affectum multum inusitatum, ad nescio quam dulcedinem, quæ si perficeretur in me, nescio quid erit quod vita ista non erit. Sed recidiuo onerosus ponderibus, & reorbeor solitis curis. Hic esse valeo, nec volo, illic esse volo, nec valeo, miser utrobique. Hæc Augustinus.

HOMO. O anima puto quod hæc cœlestia sine prælibatione dulcedinis, non possunt à digne dispositis cogitari. Sed nescio quid tunc erit, cum perfecte in re sine ænigmate poterunt degustari. Vnde non est mirandum si prælibatio talium tibi incurrit huius exilij tædium: quia nihil est magis amarum, quam postquam anima consuevit talium prægustratione consolari, si rursus inceperit mundialibus & transitoriis implicari. Hinc est, quod anima laborat, lætatur & anxietur, illic semper esse cupit, nec sufficit: hic esse compellitur, sed illic post hoc quod prægustratum est, ascendere conatur. Iam enim gustato spiritu desipit omnis caro. Vidisti gaudium beatorum de his quæ sunt infra te, & de his quæ sunt iuxta te, vide modo, si potes, quale gaudium futurum sit de his quæ sunt intra te. Homo enim remunerabitur in corpore & in mente, & istorum æterna & inseparabili vnione. Corpus enim nostrum ex quatuor elementis est compositum, vnde quatuor dotibus erit remunerandum. Terra tunc habebit æternam immortalitatem, à qua omnimodam impassibilitatem, aer maximam agilitatem, & ignis splendidissimam claritatem. Tunc fulgebunt iusti sicut Sol, & tanquam scintillæ in arundine-

to discurrent. Absterget enim Deus omnem lacrymam ab oculis sanctorum, & tam non erit amplius, neque luctus neque clamor, neque dolor sed sempiterna pax & lætitia. In sempiterna patria corda beatorum sibi inuicem in claritate lucent, & puritate translucent, ibi vniuscuiusque vultus aspicitur, & conscientia penetratur, ibi vniuscuiusque mentem ab alterius oculis corpulentia non abscondit. Etiam mox ubicunque voluerit animus, statim aderit corpus. Augustinus: Sicut enim tunc animus perfectissime obedit Creatori, ita corpus promptissime obtemperabit suo motori. Tam potentem tunc faciet Deus animam, ut ex eius beatitudine plenissima redundabit in corpus, ex qua redundantia habebit vigorem impassibilitatis, splendorem claritatis, aptitudinem subtilitatis, promptitudinem agilitatis. Ibi erunt omnes sensus in actibus suis. Ibi enim oculus videbit decorem speciosissimum, gustus sentiet saporem dulcissimum, olfactus odorabit odorem suauissimum, tactus amplexabitur obiectum deliciosissimum, auditus immutabitur per sonum iucundissimum. Ibi enim cum mens in exultationem rapitur, lingua in canticum laudis eleuatur.

ANIMA. O homo audiui iam dudum mirabilia, & cum vera sint hæc omnia, quid aliud est hæc præsens vita, nisi quædam mortis vmbra.

HOMO. O anima bene dixisti, quia temporalis vita æternæ vitæ comparata, mors est potius dicenda quam vita. Ipse enim quotidianus defectus corruptionis, quid est aliud quam quædam prolixitas mortis? Ergo sancti viri, quia huius vitæ breuitatem indefinenter aspiciunt, quasi quotidie morientes viuunt: & ideo se non mansuros sollicitius præparant, quia hæc omnia nihil esse ex fine semper pensant. Sed carnales mentes, ideo præsentia diligunt, quia vita carnis quam fugitiua sit minime perpendunt. Nam si velocitatem transitus eius aspicerent, hanc etiam prosperam minime amarent. Hæc Gregorius. Augustinus: Recedat ergo o anima amor vitæ præsentis, & accedat arbor vitæ aduenientis, ubi nulla aduersitas turbat, nulla necessitas angustat, nulla molestia inquietat, sed perennis lætitia regnat, & considera quanta sit felicitas futura, ubi nullum erit malum, nullum latebit bonum, vacabitur Dei laudibus, qui erit omnia in omnibus: Ibi enim nulla desidia cessabitur, nulla indigentia laborabitur, ibi esse nostrum non habebit mortem, nosse nostrum non habebit errorem; amare nostrum non habebit offensionem. Ibi aberit omnis tarditas, omnis corruptio, omnis deformitas, omnis infirmitas. Ibi cœlum nouum & terra noua. Ibi similes erimus Angelis Dei, & si non ætate, certè tamen felicitate Augustinus: O anima mea illam vitam amplecti debueras, ubi vita sine morte, iuuentus sine senectute, gaudium sine tristitia, pax sine discordia, voluntas sine iniuria, lux sine tenebris & regnum expers commutationis. Secundo considera quantum gaudeat animus; cum resumpserit tale corpus quale iam audisti, non tale quale cum ingenti dolore sustinisti, & cum magno certamine deuicisti, de quo sæpius tibi met impatiens patienter, & irascens elementer dixisti. Quis liberabit me de corpore mortis huius? Non certè tale, sed iam perfecte obediens & spirituale. Tale, inquam, tale quod tibi erit in contemplationis solatium, & in æternæ felicitatis augmentum.

ANIMA. Mirari super omnibus his non sufficio, & præ magnitudine admirationis in inquisitione deficio. Vnum tamen scire desidero, qualiter mens quæ in præsentia vita à Dei contemplatione per corpus deprimitur, illic per ipsum in contemplatione adiuuetur?

HOMO. O anima scrupulosa est hæc quæstio, sed quia magis est curiosa quam deuota, brevis erit responsio. Anima enim tunc virtute diuina alium habebit modum intelligendi quam in via. Nec est mirandum, si pro loco & tempore mutat ordinem, & modum agendi creaturæ, qui est fabricator, & auctor vniuersalis

Apo. 21. b

In cœlo omnis sensus corporis erit in actibus suis.

Hæc ex Greg. hom. 37. in Euang. serm. in prin.

Ex Aug. lib. 2. de Civ. Dei cap. 30.

Aug. ser. 49. ad frat. in ere. ant. med. scilicet 10.

Rom. 7. d

Anima in cœlo iuncta corpori, aliquid habebit mo-

nature

Greg. hom. 73. in Euang. nb. l. 2. g. a. prim.

Mat. 17. a

Anselm. l. 1. cur. Deu. homo cap. 20.

Aug. conf. lib. 10. c. 40. com. 2.

Gaudium est beatitudo de his quæ sunt intra te.

Sap. 3. b

naturæ. In rebus enim mutabilibus, tota ratio facti est potentia facientis. Certum est quod ipsa anima nunquam resurrectionem corporis appeteret, si resurrectum etiam quantumcunque gloriosum, diuinam contemplationem impediret. Nam secundum Augustini sententiam & doctrinam, ipsæ animæ sanctæ desiderant corporis resurrectionem, & expectant iteratam unionem ipsius, quia ipsarum sine eo non potest consummari felicitas, nec satiari iucunditas. Adeo enim vehementer anima corpus desiderat, quod etiam aliquantulum eius contemplationem impedit, & retardat. Bernardus: O misera caro foetida & foeda, unde tibi hæc gloria, quod animæ sanctæ quas Deus insigniuit sua imagine, proprio redemit sanguine, te desiderant, te expectant, & ipsarum sine te non potest consummari felicitas, nec satiari iucunditas? Augustinus: Cum anima hoc corpus non animale iam, sed spirituale receperit, perfectum habebit suæ naturæ modum, obediens & imperans, viuificata & viuificans. Tunc ineffabili felicitate fiet, ut sit ei gloriæ quod fuit sarcinæ. O anima cogita qualis tibi tunc erit gloria, cum induta fueris illa stola noua & splendida, ornata omni lapide pretioso, id est, corpore glorificato. In quo tot fulgebunt gemmæ pretiosissimæ, quot sunt virtutes in mente. Tunc ut puto, cantabis cum iubilo canticum nouum Domino dicens: Gaudens gaudebo in Domino quia induit me vestimento salutis & induimento lætitiæ circumdedit me, & tanquam sponsam decorauit me corona. Adhuc vide tertio & diligenter considera si tantum gaudium habitura sis quasi de alieno, quid hauries de proprio? Quis enim enarrare sufficeret, quantum gaudium, quam stupendam gloriam, quam incomprehensibilem laudem & magnificentiam habitura sis à Trinitate beatissima, à sanctorum omnium societate felicissima, pro eo quod corpus tuum proprium tam viriliter per clypeum castitatis & continentię superasti: pro eo quod mundum tam potenter per gladium paupertatis & indigentię debellasti: pro eo quod diabolum pessimum tam fortiter per hastam humilitatis & obedientię effugasti: pro eo quod omnibus cogitationibus, omnibus affectionibus, singulis inordinatis moribus tam viriliter restitisti? Aduerte si potes, quantam laudem habitura sis ab his, quos verbo & exemplo ad meliora prouocasti. Et quid plura? pro singulis cogitationibus, locutionibus, actionibus virtuosis, specialem & æternalem laudem suscipies: & id quod tibi in te defuerit, illa cœlestis & diuina beatorum societas, charitate mutua adimplebit. Quia unusquisque habebit ibi in proximo, quod sibi deficit in merito proprio. O anima hæc cogita, hæc mente pertracta, cum tibi piæ viuienti inferuntur aduersa, ad hæc mente euola, cum premit corpus, cum fremit mundus, cum insidiatur diabolus ad hæc recurre, his mentem delinire. Quia id quod in præfenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum & in sublimitate æternæ gloriæ pondus in nobis operatur. Sed quia reuera id solum & verum gaudium est, quod non de creatura, sed de creatore concipitur, cui omnis comparata aliunde iucunditas mœror est; omnis suauitas dolor est, & postremo omne quod delectari potest molestum est, secundum Bernardum. Igitur consulo ô anima, quod iam per præmissa tanquam excitata, disposita & inuitata, ad auctorem tuum te conuerteras, & quantum gaudium ab eo illi beati spiritus recipiant diligenter consideres & adueras: quia omne gaudium propositum vel est accidentale, & ob hoc non satiatur, sed excitat, ut est illud quod beati spiritus de his quæ infra vel iuxta ipsos sunt, accipiunt: vel est consubstantialiale, & ob hoc non sufficit & afficit, ut est illud quod de his quæ intra ipsos sunt, concipiunt. Hoc vero gaudium quod de superioribus hauriunt, solum substantiale vocatur: quia per hoc solum affectus rationalis creaturæ satiatur. Hugo de sancto Victore: Omnis iucunditas, omnis suauitas, omnis dulcedo rerum creaturarum afficere cor humanum potest, satiari non potest.

ANIMA. Dic quæso ô homo quale & quantum sit

A istud gaudium? quia hoc solum desidero, hoc est quod præ omnibus concupisco, quia scio quod hæc omnia etiam si habentur sine illo, non solum non sufficiunt, sed etiam animam ieiunam, famelicam, & miseram derelinquunt.

HOMO. Anima tu quæris quale & quantum sit istud gaudium? Interrogavi omnia intima mea, & mihi narrare non sufficiunt. Anselmus: Si enim singula quæ prædicta sunt bona sunt & iucunda; cogita mente, quantum sit illud bonum delectabile, quod continet iucunditatem omnium bonorum in se, non qualem in rebus creatis experti sumus, sed tantum differentem, quantum differt creator à creatura. Qui tanto bono fruetur quidquid volet erit, & quidquid nolet non erit. Hæc Anselmus.

Cæsarius: Beatam vitam facilius est consequi quam enarrare: cuius cursus sine termino, usus sine fastidio, refectio sine cibo, sub antiquis perpetuisque gaudiis semper noua iucunditas; & sine timore amittendi continuata felicitas. Hæc Cæsarius. Augustinus: Præmium virtutis est qui virtutem dedit, & qui seipsum, quo nihil maius aut melius esse possit, repromisit. Quid enim aliud est quod per Prophetam dicitur. Ego ero illorum Deus, nisi ego ero, unde satientur, ego ero quæcunque ab omnibus honestè desiderantur? Augustinus de ciuitate Dei: Ipse est finis desideriorum nostrorum, qui sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur, hoc munus, hic affectus, hic actus, profecto erit omnia in omnibus. Hæc Augustinus: Puto tamen ne diutius te protraham, quamvis reuera inestimabile sit illud gaudium & ineffabile: æstimo tamen quod de tribus proveniat, & triplex gaudium illos beatos spiritus lætificat & delectat. Gaudent enim delectabiliter in perfecta & clarissima Diuinæ claritatis contemplatione: gaudent dulciter in melliflua & suauissima Diuinæ bonitatis degustatione: gaudent sempiternaliter in tranquilla & securissima Diuinæ maiestatis refectione. Scis enim ô anima, quod tribus viribus naturalibus præemines in tua substantia: habes enim vim rationalem, quæ non perfecte illuminatur, nisi per primæ veritatis apertam cognitionem: & vim concupiscibilem, quæ non satiatur nisi per summæ bonitatis perfectam dilectionem: vim quoque irascibilem, quæ non quietatur nisi per æternæ maiestatis securam comprehensionem. De his tribus dicit beatus Bernardus, super Cantica: Qui replet in bonis desiderium tuum, ipse futurus est rationi plenitudo lucis, voluntati multitudo pacis, memoriæ continuatio æternitatis. Quare tristis es ô anima mea? & quare conturbas me? Spera in Deo quoniam adhuc consistebor illi; cum omnis error à ratione, omnis dolor à voluntate, & à memoria omnis timor recesserit, & illa successerit, quam speramus, mira serenitas, plena suauitas, & æterna securitas. O anima quantum putas gaudent & lætantur, qui illud æternitatis speculum iugiter contemplantur: in quo omnia præterita, præsentia & futura, quæ summæ beatitudini competunt, apertissime speculantur? Augustinus: Dum ad illam supernam lucem Patris luminum venerimus, totum quod in creaturis esse potest, intelligimus. Anselmus: Tunc iusti sciunt cuncta quæ Deus fecit scienda. Et quid est quod nescire possunt, qui scientem omnia vident?

ANIMA. Et quomodo simplicitas hoc permittit?

HOMO. Fulgentius: Sicut per speculum vitreum trina nobis visio demonstratur, quia nos ipsos, ipsum speculum, quicquid præfens est videmus; sic per speculum Diuinæ claritatis ipsum Deum, & quicquid præfens est, id est, nos ipsos, & creaturas alias cognoscimus.

ANIMA. O beata veritas, iam video, quod sine te sapere, desipere est, te vero nosse perfectum scire est.

HOMO. O anima quæ naturaliter scire desideras, hoc speculum videre affecta, in illo studere & legere desideras, quia hoc semel vidisse, est omnia didicisse. Ibi reuera videbitur, & reputabitur stultitia. Platonis theoria, Aristotelis philosophia, Empedoclis theorematum,

Ansel. in pro-
sologio c. 24.

Aug. lib. 22.
de ciu. Dei,
cap. 30. ro. 5.
Ezech. 37. f.
Idem ibid.

Gaudium
ineffabile
beatorum ex
tribus pro-
uenit, scilicet
ex beatitudi-
ne trium po-
tentiarum
animæ.

Bern. ser. 11.
in Cant. post
med.

Habetur hic
locus ex Ful-
gentio citatus
in libro de
triplici habi-
taculo c. 6 in
princ. inter
Aug. opera
tom. 9.

Hypocratis scrutinia, Ptolomæi astrologia, &c. Quia quidquid hic de veritate intelligimus, minima pars eorum est quæ ignoramus. Sed tunc o anima videbis & afflues, & mirabitur & dilatabitur cor tuum.

ANIMA. Et quid videbo?

HOMO. Regem cæli in decore suo. Beda: Splendor æternæ pulchritudinis est tantæ suauitatis, tantæque dulcedinis, ut etiam ipsi Angeli qui Sole sunt incomparabiliter clariores, eo satiari non possint. Tunc ergo afflues deliciis in stupenda Diuinæ claritatis cognitione, miraberis in tuipius deliciofa consideratione, dilaberis in omnium creaturarum perfecta speculatione. O contemplatio stupenda & admirabilis! O consideratio deliciofa & delectabilis! O speculatio gaudiofa & ineffabilis! O quàm digne dictum est de te Domine Deus meus: Melior est dies vna in atriis tuis, super millia. Quia secundum Augustinum: Tanta est pulchritudo iustitiæ, tanta est iucunditas lucis æternæ, ut etiam si non liceret amplius in ea delectari quàm vnus diei hora, propter hoc solum innumerabiles huius vitæ dies, pleni deliciis & circumfluentia bonorum temporalium, recte meritoque despicerentur. Tam pulchra enim est, & suavis, ut ea visa nihil amplius possit desiderari, & omnem exuperat concupiscentiam,

ANIMA: Est ne aliquid aliud cuius visio delectet & cuius contemplatio lætificet?

HOMO. O anima quamvis hæc sola sufficeret, si nulla alia adesset, est tamen adhuc vna, ut de aliorum omnium pene innumerabilium iucunda visione taceam, quæ mirabiliter omnium cœlestium spirituum mentes lætificat, & miro quodam modo nescio quo inæstimabili gaudio, omnem beatam creaturam inebriat: videre scilicet illius cœlestis Reginæ Deificam claritatē, & suæ beatissimæ prolis glorificatam humanitatem. Quis o animi na vel cogitare sufficiat, quantum gaudium generat, illam matrem misericordiæ, Reginam pietatis & clementiæ videre, iam non recumbentem cum paruulo vagiente in præsepio, iam non lacrymantem; circumuentem, querentem & dicentem: Nunquid quem diligit anima mea vidistis? cum perdidit dilectissimum infantulum in triduo, sed eum nunc inspicientem in sempiterno gaudio? Iam enim non conturbabitur, confugiens in Ægyptum à facie Herodis, quia ipse ascendit in cœlum, Herodes autem in infernum. Iam non conturbatur circa plurima quæ fecerunt filio suo Iudæi, quia omnia subiecta sunt ei. Iam certè non euigilantem, vociferantem, clamantem & dicentem: Quis mihi det, ut ego moriar pro te fili mi Absalon? cum staret prope vnigenitum filium suum pendentem & morientem in patibulo. Iam non lamentantem lacrymabiliter, cum ubi daretur discipulus pro magistro, seruus pro Domino, creatura pro creatore, quasi alienus pro vnigenito & dulcissimo filio. Sed hanc quondam propter nos tam miseram tantis mœroribus plenam, nunc inæstimabiliter super omnem creaturam exaltatam, regnantē cum Christo in Trinitatis superbenedictæ palatio cantantem, iubilantem, & dicentem: Tenui illum nec dimittam. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Et illud: Transite ad me omnes qui concupiscitis me, & à generationibus meis adimplemini. O anima mea, mente deuota pertracta, quàm sit plenum omni suauitate gaudium, videre hominem hominis conditorem, scēminam omnium conditoris genitricem, fratrem nostrum quondam perditum, abiectum & despectum, nunc inuentum, nunc reuersum, nunc regnantem, nunc omnibus imperantem. O quis mihi det te fratrem meum suggestentem vbera matris meæ, ut inueniam te foris, & deosculer te labiis deuotionis, amplectar te brachiis dilectionis, & iam me nemo despiciat, cum introduxero te in cubiculum cum dulcedine suauissimæ fruitionis? Hanc fruitionem desiderabar ille deuotus Anselmus in meditationibus, quando dicebat: O dulcissime puer quando te videbo? quando ante faciem tuam apparebo? quando satiabor pulchritudine

A tua? quando videbo vultum tuum desiderabilem, in quem desiderant Angeli prospicere? Væ animæ te non amanti, te non quærenti: quæ si mundum diligit, peccatis seruit, nunquam est quieta, nunquam secura. Nihil quæso sine te mihi placeat, nihil dulcescat, nihil speciosum, nihil præter te arrideat pretiosum. Vilescant omnia præter te. Quod tibi est aduersum, mihi sit molestum: & tuum beneplacitum sit meum indeficiens desiderium. Tædeat gaudere sine te, delectet gaudere tecum, & flere tecum. O bone Iesu si tam dulce est flere de te, quàm dulce est gaudere de te. Hæc Anselmus.

ANIMA. O homo iam amore videndi Dominum creatorem meum languo, ardore cernendū Iesum fratrem meum, Redemptorem meum deficio. Iam desiderio intuendi illam virginem gloriosam, matrem Redemptoris mei vulnerata ingemisco. O bone Iesu quando videbo gaudium meum, quod desidero? o quando apparebit gloria eius quam esurio? o quando veniet consolator meus quem expecto? O si quando inebriabor ab vbertate domus eius ad quem suspiro? Iam grauis est mihi omnis creatura ad videndum: quia nimis incomparabiliter supereminet pulchritudo, à qua processerunt hæc omnia.

HOMO. O anima expecta cum patientia, ut crescant tua desideria, quia scriptum est, Modicum & non videbitis me, & iterum modicum & videbitis me.

ANIMA. O modicum longum, o modicum nimis prolixum, quia etsi modica sunt merita, longa tamen sunt desideria.

HOMO. O anima si longa & magna videntur tibi tua desideria, quibus æstuas ad æternam gloriam & charitatem contemplandam: quanto putas desiderio æstuarere debeas ad æternam bonitatem perfectè diligendam, & ad summam maiestatem æternaliter possidendam? Si enim hæc omnia summe non diligeres, quomodo de visione gauderes? Et si benè videres & intelligeres, & tamen secuta mente non possideres: quomodo beata permaneres? Augustinus: Ibi igitur vacabimus & videbimus: videbimus & amabimus: amabimus, & habebimus. Ipse enim est finis desideriorum nostrorum, qui sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione in æternum laudabitur. Vna enim ibi & tota virtus est amare quod videas, & summa felicitas æternaliter habere quod amas. Ibi beata vita in suo fonte plene perfectè bibitur, vnde miro quodam modo & delectabiliter impressa sitis simul atque satietas alternatur. Sed longè à sui necessitas repellitur, longè à satietate fastidium amouetur. Hæc Augustinus. Sed ne te iam o anima diutius protraham, audi quid de prædictis omnibus cœlestibus gaudiis dicit ille deuotus Anselmus in fine prologion: Excita te, inquit, nunc o anima mea, & erige totum intellectum tuum, & quantum potes cogita attente, quàm delectabile sit illud bonum, quod continet iucunditatem omnium bonorum. Si iucunda est vita creata, quàm iucunda est creatrix essentia? Si iucunda est salus facta, quàm iucunda est salus quæ fecit omnia? Si amabilis est scientia de creaturis, quàm delectabilis est illa quæ de rebus increatis? Et infra: Cur ergo per multa vagaris, quærendo bona creata? Ama vnum, in quo sunt omnia. Si delectat pulchritudo, Fulgebunt iusti sicut Sol. Si libertas aut fortitudo, Similes erunt Angelis Dei in cœlis. Si longa & salubris vita, est ibi sanitas æterna. Si satietas aut ebrietas, satiabuntur de gloria, & inebriabuntur ab vbertate domus Dei. Si melodia, ibi canūt Angeli. Si societas, & amicitia, ibi est beatorum societas, & omnium vna voluntas. Si honores, & diuitiæ: Gloria & diuitiæ in domo eius. Si securitas & certitudo, ibi omnium temporum æterna longitudo. O cor humanum, cor indigens, cor expertum ærumnas, imò obrutum ærumnis, quantum gauderes si his omnibus abundares? Interroga intima tua, si capere possint tantum gaudium suum de tanta beatitudine sua. Sed si homo de tanta beatitudine vix capiet gaudiū proprium,

quomo

Psal. 83. c

Videre beatam Virginē super choros Angelorum exaltatam, magna est beatitudo matris gaudij. Cant. 3. b

L. Reg. 18. d

Cant. 3. b
Matt. 11. d
Eccli. 24. c

Cant. 8. a

Ioan. 16. b

Aug. lib. 22.
de ciu. Dei,
cap. 30. 10. f.

Ansel. in prologio c. 24.

Ibidem c. 25.
Matt. 19. f
Matt. 22. c

Psal. 35. b

Psal. 111. a

quomodo capax erit tantorum gaudiorum, quantus est A
numerus electorum, ubi unusquisque tantum diligit pro-
ximum suum quantum seipsum, & tantum de suo gau-
dio gaudet, quantum diligit? Ita etiam quisque plus abs-
que æstimatione, de Dei, quam de sua & omnium ele-
ctorum gaudet felicitate. Quia sicut Deum toto corde,
tota anima, tota mente diligit: ita ad plenitudinem gau-
dij illius totum cor, tota anima, tota mens non sufficit,
quia tantum gaudebunt, quantum amabunt, tantum ama-
bunt, quantum videbunt. Et infra: Certe nec oculus
vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit,
quantum te amabunt, & cognoscent sancti Dei. Oro
Deus meus, cognoscam te, amem te, ut æternaliter gau-
deam de te. Et si non possum ad plenum in hac vita,
crescat saltem hic notitia tui & amor, ut ibi sit plenum
gaudium: hic sit in spe, & ibi sit in re. Domine pater per
filium tuum hic iubet, immo consulis petere, & promit-
tis accipere, ut gaudium nostrum plenum sit. Peto Do-
mine quod per admirabilem consiliarium tuum consulis
petere, & promittis accipere, ut gaudium nostrum sit
plenum, meditetur de hoc mens mea, sermocinetur os
meum, loquatur inde lingua mea, esuriat anima mea, si-
tiant caro mea: donec intret in gaudium Dei, mei, qui
est trinus & unus benedictus in secula. Amen.

S. BONAVENTURÆ
Eximij Ecclesiæ Doctoris,
Opusculum, cui titulus est.

ITINERARIUM MENTIS IN DEUM.

Hoc opusculum S. Bonaventura, Ioannes Gerso
Cancellarius Parisiensis prima parte opusculorum
suorum in epistola de laudibus huius Sancti Do-
ctoris, tantopere commendat, ut non opusculum
sed opus immensum nominet, cuius laus superior
est ore mortalium. Præterea idem Gerso parte se-
cunda titulo de libro legis, inter alia S. Bonauen-
tura opuscula, quibus & intellectus illuminatur &
inflammatur affectus, breuiloquium notat, & Iti-
nerarium tanta arte compendij diuinitus compo-
sita, ut supra ipsa nihil. Sed omisso Breuiloquio,
mirabile sane est huius opusculi artificium, in quo
nec rerum multitudo, & magnitudo prolixum facit
opus; nec operis breuitas multitudinem & magni-
tudinem rerum premit, quominus copiose tracten-
tur. Nam à creaturis ad creatorem per sex gradus
scalares usque ad anagogicos excessus procedens, si-
mulque docens, & mouens totius naturalis & su-
pernaturalis doctrina documenta non minus bre-
uiter complectitur, quam abunde explicat.

SVMMA CAPITVM HVIVS
Opusculi.

De gradibus ascensionis in Deum, & de speculatione
ipsius per vestigia eius uniuerso. Cap. I.

De speculatione Dei in vestigiis suis in hoc sensibili mun-
do. Cap. II.

De speculatione Dei per suam imaginem naturalibus po-
tentius insignitam. Cap. III.

De speculatione Dei in sua imagine donis gratuitis re-
formata. Cap. IV.

De speculatione diuina unitatis per eius nomen prima-
rium quod est esse. Cap. V.

De speculatione Beatissima Trinitatis in eius nomine,
quod est bonum. Cap. VI.

De excessu mentali, & mystico, in quo requies datur in-
tellectui, affectu totaliter in Deum per excessum tran-
seunte. Cap. VII.

PROLOGVS.

IN Principio primum principium à quo
cunctæ illuminationes descendunt tan-
quam à patre luminum, à quo omne est da-
tum optimum, & omne donum perfe-
ctum, Patrem scilicet æternum inuoco
per Filium eius Dominum nostrum Iesum Christum, ut
intercessione sanctissimæ Virginis Mariæ, genitricis eius-
dem Dei & Domini nostri Iesu Christi, & Beati Francis-
ci, ducis & patris nostri, det illuminatos oculos mentis
nostræ, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis illius,
quæ exuperat omnem sensum: quam pacem euangeli-
zauit, & dedit Dominus noster Iesus Christus, cuius
prædicationis repetitor fui pater noster sanctus Francis-
cus, in omni sua prædicatione pacem in principio & fi-
ne annuncians, in omni salutatione pacem optans, in
omni contemplatione ad ecstasticam pacem suspirans,
tanquam ciuis illius Hierusalem, de qua dicit ille vir pa-
cis, qui cum his qui oderunt pacem erat pacificus: Ro-
gate quæ ad pacem sunt Hierusalem. Sciebat enim quod
thronus Salomonis non erat nisi in pace, cum scriptum
sit: In pace factus est locus eius, & habitatio eius in
Sion. Cum igitur exemplo beatissimi patris nostri
Francisci, hanc pacem anhelò spiritu quærere, ego pec-
cator, qui loco illius patris beatissimi post eius transitum
septimus generali fratrum ministerio, per omnia indig-
nus succedo, contigit, ut nutu diuino, anno post ipsius
beati patris transitum trigesimo tertio ad montem Al-
uernæ tanquam ad locum quietum, amore quærendi
pacem spiritus declinarem, ibique existens dum mente
tractarem aliquas mentales ascensiones in Deum, in-
ter alia occurrit illud miraculum, quod in prædicto
contigit loco ipsi beato Francisco, de visione videlicet
Seraph alati instar crucifixi. In cuius consideratione sta-
tim visum est mihi, quod visio illa prætenderet ipsius
patris nostri suspensionem in contemplando, & viam,
per quam peruenitur ad eam. Nam per senas alas illas
recte intelligi possunt sex illuminationum suspensiones,
quibus anima quasi quibusdam gradibus & itineribus
disponitur, ut transeat ad pacem, per ecstáticos exces-
sus sapientiæ Christianæ. Via autem non est nisi per
ardentissimum amorem crucifixi, qui adeo Paulum ad
tertium cælum raptum transformauit in Christum, ut
diceret: Christo confixus sum cruci. Viuo ego, iam
non ego; viuit autem in me Christus. Qui etiam adeo
mentem Francisci absorbit, quod mens in carne pa-
tuit, dum sacratissima passionis stigmata in corpore
suo ante mortem per biennium deportauit. Effigies igitur
sex alatum seraphicarum, insinuat sex illumina-
tiones scalares, quæ à creaturis incipiunt, & perducunt
vsque ad Deum, ad quem nemo intrat recte nisi per
Crucifixum. Nam qui non intrat per ostium in ouile, sed
ascendit aliunde, ille fur est & latro. Si quis vero per
ostium introierit, ingredietur & egredietur, & pascua in-
ueniet. Propter quod dicit Ioannes in Apocalypsi: Bea-
ti, qui lauant vestimenta sua in sanguine agni, ut sit po-
testas eorum in ligno vitæ, & per portas ingrediantur ci-
uitatem. Quasi diceret, quod per contemplationem in-
gredi non potest Hierusalem supernam, nisi per sangui-
nem agni intret tanquam per portam. Non enim di-
spositus est aliquo modo ad contemplationes diuinas,
quæ ad mentales ducunt excessus, nisi cum Daniele sit
vir desideriorum. Desideria autem in nobis inflaman-
tur dupliciter, scilicet per clamorem orationis, quæ
rugire facit à gemitu cordis; & per fulgorem specula-
tionis, qua mens ad radios lucis directissime & intentif-
sime se conuertit. Igitur ad gemitum orationis per
Christum crucifixum, per cuius sanguinem purgamur à
sordibus vitiorum, primum quidem lectorem inuito, ne
forte credat, quod sibi sufficiat lectio sine vnctione, spe-
culatio sine deuotione, inuestigatio sine admiratione,
circumspectio sine exultatione, industria sine pietate,

Iacob. 1. c

Psal. 119. b
Psal. 121. a

Psal. 75. a

S. Bonavent.
septimus ge-
neralis a B.
Francisco.

1. Cor. 12. a
Gal. 2. d

Ioan. 10. a

Apoc. 22. c

Dan. 9. f

Heb. 1. a

scientia sine charitate, intelligentia sine humilitate, studium absque diuina gratia, speculum absque sapientia diuinitus inspirata. Præuentis igitur diuina gratia humilibus & piis, compunctis & deuotis, vnctis oleo diuinæ lætitiæ, & amatoribus diuinæ sapientiæ, & eius desiderio inflammatis, vacare volentibus ad Deum magnificandum, amandum & etiam degustandum, speculationes subiectas propono, insinuans quoddam parum aut nihil est speculum exterius propositum, nisi speculum mentis nostræ tersum fuerit & politum. Exerce igitur te homo Dei prius ad stimulum conscientie remordentem, antequam oculos eleues ad radios sapientiæ in eius speculo relucentes, ne forte ex ipsa speculatione radiorum, in grauiorem incidas foueam tenebrarum. Placuit autem distinguere tractatum in septem capitula, præmittendo titulos ad faciliorem intelligentiam dicendorum. Rogo igitur, quoddam magis pensetur intentio scribentis quam opus; magis dictorum sensus, quam sermo incultus; magis veritas, quam sermonum venustas: magis exercitatio affectus, quam eruditio intellectus. Quod ut fiat, non est harum speculationum progressus perfunctotie transcurrendus; sed morosissime ruminandus.

CAPUT I.

De gradibus ascensionis in Deum, & de speculatione ipsius per vestigia eius in vniuerso.

Beatus vir cuius est auxilium abs te, ascensiones in corde suo disposuit in valle lacrymarum, in loco quem posuit. Cum beatitudo nihil aliud sit, quam summi boni fruitio, & summum bonum sit supra nos; nullus potest effici beatus, nisi supra seipsum ascendat, non ascensu corporali, sed ascensu cordiali. Sed supra nos leuari non possumus, nisi per virtutem superiorem nos eleuantem. Quantumcumque enim gradus interiores disponantur, nihil fit nisi diuinum auxilium comitetur. Diuinum autem auxilium comitatur eos, qui petunt ex corde humiliter & deuote, & hoc est ad ipsum suspirare in hac lacrymarum valle, quod fit per feruentem orationem. Oratio igitur, mater & origo est sursum actionis in Deum. Ideo Dionysius in libro de mystica Theologia, volens nos instruere ad excessus mentales, primo præmittit orationem. Oremus igitur & dicamus ad Dominum Deum nostrum: Deduc me Domine in via tua, & ingrediar in veritate tua. Lætetur cor meum, ut timeat nomen tuum. In hac oratione orando illuminamur ad cognoscendum diuinæ ascensionis gradus. Cum enim secundum statum conditionis nostræ ipsa rerum vniuersitas sit scala ad ascendendum in Deum, & in rebus quædam sint vestigium, quædam imago, quædam corporalia, quædam spiritualia, quædam temporalia, quædam æterna ac per hoc quædam extra nos, quædam intra nos; ad hoc quod perueniamus ad primum principium considerandum, quod est spiritualissimum & æternum, & supra nos, oportet nos transire per vestigium, quod est corporale & temporale & extra nos, & hoc est deduci in via Dei. Oportet etiam nos intrare ad mentem nostram, quæ est imago Dei æterna, & spiritualis, & intra nos, & hoc est ingredi in veritatem Dei. Oportet etiam nos transcendere ad æternum spiritualissimum, & supra nos, aspiciendo ad primum principium, & hoc est lætari in Dei notitia & reuerentia maiestatis. Hæc est igitur via trium dierum in solitudine. Hæc est triplex illuminatio vnius diei, & prima est sicut vespere, secunda sicut mane, tertia sicut meridies. Hæc respicit triplicem rerum existentiam, scilicet in materia, in intelligentia, & in arte diuina, secundum quam dictum est, fiat, fecit, & factum est. Hæc etiam respicit triplicem substantiam in Christo, qui est scala nostra, scilicet corporalem, spiritualement & diuinam.

Secundum hunc triplicem progressum, mens nostra

Atres habet aspectus principales. Vnus est ad corporalia exteriora, secundum quem vocatur animalitas seu sensualitas. Alius intra se & in se, secundum quem dicitur spiritus. Tertius est supra se, secundum quem dicitur mens. Ex quibus omnibus disponere se debet ad ascendendum in Deum, ut ipsum diligat ex tota mente, ex toto corde, & ex tota anima, in quo consistit perfecta legis observatio, & simul cum hoc sapientia Christiana.

Quoniam autem quilibet prædictorum modorum geminatur, secundum quod contingit considerare Deum ut a, & u: sen in quantum contingit videre Deum in vnoquoque prædictorum modorum, ut per speculum, & ut in speculo, seu quia vnaquæque istarum considerationum habet commisceri alteri sibi coniunctæ, & habet considerari in sua puritate: hinc est, quoddam necesse est, hos tres gradus principales ascendere ad senarium, ut sicut Deus sex diebus perfecit vniuersum mundum, & in septimo requieuit, sic minor mundus sex gradibus illuminationum sibi succedentium ad quietem contemplationis ordinatissime perducatur. In cuius rei figura sex gradibus ascendebatur ad thronum Salomonis. Seraphin, quæ vidit Isaias feras alas habebant. Post sex dies vocauit Deus Moysen de medio caliginis. Et Christus post sex dies ut dicitur in Matthæo, Duxit discipulos in montem, & transfiguratus est ante eos.

Iuxta igitur sex gradus ascensionis in Deum, sex sunt gradus potentiarum animæ, per quos ascendimus ab imis ad summa, ab exterioribus ad intima, à temporalibus ad æterna, scilicet sensus, imaginatio, ratio, intellectus, intelligentia, apex mentis, seu synderesis scintilla. Hos gradus habemus in nobis plantatos per naturam, deformatos per culpam, reformatos per gratiam, purgandos per iustitiam, exercendos per scientiam, perficiendos per sapientiam. Secundum etiam primam naturæ institutionem, creatus fuit homo habilis ad contemplationis quietem, & ideo posuit eum Deus in paradiso deliciarum. Sed auertens se à vero lumine ad commutabile bonum, incuruatus est ipse per culpam propriam, & totum genus suum per originale peccatum; quod dupliciter infecit humanam naturam, scilicet ignorantia mentem, & concupiscentia carnem: ita quod ex cæcatus homo & incuruatus in tenebris sedet, & cœli lumen non videt, nisi sibi succurrat gratia cū iustitia contra concupiscentiam, & scientia cū sapientia contra ignorantiam, quod totum fit per Iesum Christum, qui factus est nobis à Deo sapientia & iustitia, & sanctificatio & redemptio. Qui cum sit Dei virtus & sapientia, cum sit verbum incarnatum plenum gratiæ & veritatis, gratiam & veritatem fecit: gratiam, scilicet charitatis infudit, quæ cum sit de corde puro & conscientia bona, & fide non ficta, totam animam rectificat, secundum triplicem ipsius aspectum supradictum. Scientiam veritatis edocuit secundum triplicem modum Theologiæ, scilicet symbolicæ, propriæ, & mysticæ: ut per symbolicam recte vramur sensibilibus, per propriam recte intelligibilibus, per mysticam rapiamur ad supermentales excessus.

Quicumque ergo vult in Deum ascendere, necesse est, ut vitata culpa deformante naturam, naturales potentias sapradictas exerceat, ad gratiam reformatam, & hoc per orationem: ad iustitiam purificantem, & hoc in conuersatione: ad scientiam illuminantem, & hoc in meditatione: ad sapientiam perficientem, & hoc in contemplatione. Sicut igitur ad sapientiam, nemo venit nisi per gratiam, iustitiam & scientiam; sic ad contemplationem nemo venit nisi per meditationem perspicuam, conuersationem sanctam, & orationem deuotam. Sicut igitur gratia fundamentum est rectitudinis voluntatis, & illustrationis perspicuæ rationis; sic primo orandum est nobis, deinde sanctæ viuendum, tertio spectaculis veritatis intendendum, & intendendo gradatim ascendendum, quousque veniatur ad montem excelsum, vbi videatur Deus Deorum in Sion.

Quoniam igitur prius est ascendere, quam descen-

vocatur animalitas, spiritus, & mens.

3. Reg. 10. c
Isa. 6. a
Exod. 24. b
Matt. 17. a

Gen. 2. b

Originale peccatum humanam naturam dupliciter infecit.

1. Cor. 1. d

1. Tim. 1. b

Violenti ad Deum ascendere quid præstandum

Psal. 83. c

Psal. 83. b

Beatitudo quid.

Dionys. de myst. Theo. c. 1.
Psal. 85. c

Exod. 3. f

Mens nostra

dere in scala Iacob, primum gradum Ascensionis collocemus in Imo, ponendo totum istum mundum sensibilem nobis tanquam seculum, per quod transeamus ad Deum opificem summum, ut simus veri Hebræi transeuntes de Ægypto ad terram patribus repromissam, simus & Christiani, cum Christo transeuntes ex hoc mundo ad patrem, simus & sapientiæ amatores, quæ vocat & dicit: Transite ad me omnes qui concupiscitis me, & à generationibus meis adimplemini. A magnitudine enim speciei & creaturæ, cognoscibiliter poterit horum creator videri. Relucet autem Creatoris summa potentia, sapientia, & benevolentia in rebus creatis, secundum quod hoc tripliciter nunciat sensus carnis sensui interiori. Sensus enim carnis aut deseruit intellectui rationaliter inuestiganti, aut fideliter credenti, aut intellectualiter contemplanti. Contemplans considerat rerum existentiam actualem, credens rerum decursum habitualem, ratiocinans rerum præcellentiam potentialem.

Primo modo aspectus contemplantis res in se ipsis considerans, videt in eis pondus, numerum, & mensuram. Pondus quoad situm ubi inclinatur, numerum quo distinguuntur, & mensuram qua limitantur. Ac per hoc videt in eis modum, speciem, & ordinem, nec non substantiam, virtutem, & operationem: ex quibus consurgere potest sicut ex vestigio, ad intelligendum potentiam, sapientiam & bonitatem Creatoris immensam.

Secundo modo aspectus fidelis considerans hunc mundum, attendit originem, decursum, & terminum. Nam fide credimus, aptata esse sæcula verbo vitæ. Fide credimus trium legum tempora, scilicet naturæ, scripturæ, & gratiæ sibi succedere, & ordinatissime decurrere. Fide credimus mundum per finale iudicium terminandum fore. In primo potentiam, in secundo prouidentiam, in tertio iustitiam summi principij aduertentes.

Tertio modo aspectus ratiocinantis inuestigans, videt quædam tantum esse, quædam tantum esse & vivere, quædam vero esse, vivere, & discernere. Et prima quidem esse minora, secunda media, tertia meliora. Videt iterum quædam tantum esse corporalia, quædam partim corporalia, partim spiritualia, ex quo aduertit aliqua esse mere spiritualia tanquam vtriusque meliora & digniora. Videt nihilominus quædam esse mutabilia & corruptibilia, ut terrestria, quædam mutabilia & incorruptibilia, ut cælestia, ex quo aduertit quædam esse immutabilia & incorruptibilia, ut supercælestia. Ex his ergo visibilibus consurgit ad considerandum Dei potentiam, sapientiam, & bonitatem, videntem, viventem, & intelligentem: mere spiritualementem & incorruptibilem & intransmutabilem. Hæc autem consideratio dilatatur secundum septiformem conditionem creaturarum, quæ est diuinæ potentia, sapientiæ, & bonitatis, testimonium septiforme: si consideretur cunctarum rerum origo, magnitudo, multitudo, pulchritudo, plenitudo, & operatio, & ordo. Origo namque rerum secundum creationem, distinctionem, & ornatum, quantum ad opera sex dierum, diuinam prædicat potentiam, cuncta de nihilo producentem, sapientiam cuncta lucide distinguentem, & bonitatem cuncta largiter adornantem. Magnitudo autem rerum secundum molem longitudinis, latitudinis, & profunditatis, secundum excellentiam virtutis longe lateque & profunde se extendentis, sicut patet in diffusionem lucis secundum efficaciam operationis intimæ, continuæ, & diffusæ, sicut patet in operatione ignis, manifeste indicat immensitatem potentia, sapientiæ, & bonitatis trini Dei, qui in cunctis creaturis per potentiam, præsentiam, & essentiam incircumscriptus existit. Multitudo vero rerum secundum diuersitatem generalem, specialem, & individualem, in substantia, in forma seu figura, & efficacia ultra omnem humanam æstimationem, manifeste trium prædictarum conditionum in Deo immensitatem insinuat & ostendit. Pulchritudo autem rerum secundum varietatem luminum, figurarum, & colorum, in corpo-

ribus simplicibus, mixtis, & etiam complexionatis, sicut in corporibus cælestibus, & mineralibus, sicut lapidibus & metallis, plantis, & animalibus, tria prædicta euidenter proclamat. Plenitudo autem rerum secundum quod materia est plena formis, secundum rationes seminales: forma est plena virtute, secundum actiuam potentiam: virtus est plena effectibus, secundum efficientiam, id ipsum manifeste declarat. Operatio multiplex, secundum quod est naturalis, secundum quod est artificialis, secundum quod est moralis, sua multiplicissima varietate ostendit immensitatem illius virtutis, artis, & bonitatis, quæ quidem est omnibus causa efficiendi, ratio intelligendi, & ordo viuendi. Ordo autem secundum rationem durationis, situationis, & influentiæ, scilicet per prius, & posterius, superius, & inferius, nobilius, & ignobilius, in libro creaturæ insinuat manifeste primi principij primatatem quantum ad infinitatem potentia. Ordo vero diuinarum legum, præceptorum, & iudiciorum, in libro scripturæ immensitatem sapientiæ. Ordo autem diuinorum sacramentorum, beneficiorum, & retributionum in corpore Ecclesiæ immensitatem bonitatis, ita quod ipse ordo nos in primum & summum potentissimum, & sapientissimum, & optimum euidentissime manu ducit. Qui igitur tantis rerum creaturarum splendorebus non illustratur, cæcus est: qui tantis clamoribus non euigilat, surdus est: qui ex omnibus his effectibus Deum non laudat, mutus est: qui ex tantis indiciis primum principium non aduertit, stultus est.

Aperi ergo oculos, aures spirituales admove, labia tua solve, & cor tuum appone, ut in omnibus creaturis Deum tuum videas, audias, laudes, diligas & colas, magnifices & honores, ne forte contra te vniuersus orbis terrarum consurgat. Nam ob hoc pugnabit orbis terrarum contra insensatos, & è contra sensatis erit materia gloriæ, qui secundum Prophetam possunt dicere: Delectasti me Domine in factura tua, & in operibus manuum tuarum exultabo. Quam magnificata sunt opera tua Domine, omnia in sapientia fecisti, impleta est terra possessione tua.

C A P V T II.

De speculatione Dei in vestigiis suis in hoc sensibili mundo.

SE D quoniam circa speculum sensibilem, non solum contingit contemplari DEUM per ipsa tanquam per vestigia, verum etiam in ipsis in quantum est in eis per essentiam, potentiam, & præsentiam, & hoc considerare est altius quam præcedens, ideo huiusmodi consideratio secundum tenet locum, tanquam secundus contemplationis gradus, quo debemus manu duci, ad contemplandum Deum in cunctis creaturis, quæ ad mentem nostram intrant per corporales sensus.

Notandum igitur, quod iste mundus sensibilis, qui dicitur macrocosmus, id est longus mundus, intrat ad animam nostram, quæ dicitur microcosmus, id est minor mundus, per portas quinque sensuum, secundum ipsorum sensibilem apprehensionem, oblectationem, & diiudicationem. Quod patet sic. Nam in eo quædam sunt generantia, quædam generata, & quædam regentia hæc & illa. Generantia sunt corpora simplicia, scilicet corpora cælestia, & quatuor elementa. Nam ex elementis per virtutem lucis reconcilians contrarietatem elementorum in mixtis, habent generari & produci quæcumque generantur, & producantur per operationem virtutis naturalis. Generata vero, sunt corpora ex elementis composita, sicut mineralia, vegetabilia, sensibilia, & corpora humana. Regentia, hæc & illa, sunt substantiæ spirituales, siue omnino coniunctæ, ut sunt animæ brutales, siue coniunctæ separabiliter, ut sunt animæ rationales, siue omnino separatæ, ut sunt spiritus cælestes, quos Philosophi intelligentias, nos Angelos appellamus. Quibus secundum Philosophos competit mouere corpora cæle-

stia, ac per hoc eis attribuitur administratio vniuersi, A
suscipiendo à prima causa, scilicet Deo, virtutis influen-
tiam, quam refundunt secundum opus gubernationis,
quod respicit rerum consistentiam naturalem. Secundum
autem Theologos, attribuitur eisdem regimen vniuersi,
secundum imperium summi Dei, quantum ad opera re-
parationis, secundum quæ dicuntur administratorij
spiritus, missi propter eos, qui hæreditatem capiunt sa-
lutis.

Heb. 1. d

Homo mi-
nor mundus.

Homo igitur, qui dicitur minor mundus, habet quinque
sensus quasi quinque portas, per quas intrat cognitio om-
nium, quæ sunt in mundo sensibili in animam ipsius.
Nam per visum intrant corpora sublimia & luminosa, &
cætera colorata: per tactum vero corpora solida & ter-
restria: per tres vero sensus intermedios, intrant interme-
dia, ut per gustum aquea, per auditum aërea, per odora-
tum vaporabilia, quæ aliquid habent de natura humida,
aliquid de aërea; aliquid de ignea seu calida sicut patet in
fumo ex aromatibus resolutio. Intrant igitur per has
portas tam corpora simplicia, quam etiam composita ex
his mixta. Quia vero sensu percipimus non solum hæc
sensibilia particularia, quæ sunt, lux, sonus, odor, sapor, &
quatuor primariæ qualitates quas apprehendit tactus;
verum etiam sensibilia communia, quæ sunt, numerus,
magnitudo, figura, quies, & motus, & omne quod moue-
tur, ab alio mouetur, & quædam seipsis mouentur &
quiescunt, ut sunt animalia, dum per nos quinque sensus
motus corporum apprehendimus, manu ducimur ad co-
gnitionem motorum spiritualium, tanquam per effe-
ctum in cognitionem causarum.

Sensibilia
particularia,
& commu-
nia.

Intrat igitur quantum ad tria rerum genera in animam
humanam per apprehensionem totus mundus iste sensi-
bilis. Hæc autem sensibilia exteriora sunt, quæ primo
ingrediuntur ad animam, per portas quinque sensuum.
Intrant, inquam, non per substantias suas, sed per simili-
tudines suas, primo generatas in medio, & de medio in
organo exteriori, & de organo exteriori in interiori, &
de hoc in potentia apprehensua, & sic generatio speciei
in medio, & de medio, in organo & conuersio potentie
apprehensue super illam facit apprehensionem om-
nium eorum, quæ exterius anima apprehendit.

Ad hæc apprehensionem si sit rei conuenientis, se-
quitur oblectatio. Delectatur autem sensus in obiecto
per similitudinem abstractam percepto vel ratione spe-
ciositatis sicut in visu, vel ratione suauitatis, sicut in odo-
ratu & auditu, vel ratione salubritatis, sicut in gustu &
tactu appropriate loquendo. Omnis autem delectatio est
ratione proportionalitatis. Sed quoniam species tenet ra-
tionem formæ, virtutis, & operationis, secundum quod
habet rectum ad principium à quo manat, ad medium
ad quod transit, & ad terminum in quem agit; ideo
proportionalitas aut attenditur in similitudine, secun-
dum quod tenet rationem speciei seu formæ, & sic dicitur
speciositas, quia pulchritudo nihil est aliud quam
æqualitas numerosa, seu quidam partium situs cum colo-
ris suauitate. Aut attenditur proportionalitas in quantum
tenet rationem potentie seu virtutis, & sic dicitur suauitas,
cum virtus agens non impropotionaliter excedit
recipientem, quia sensus tristatur in extremis, & in me-
diis delectatur. Aut attenditur proportionalitas in quan-
tum tenet rationem efficacie & impressionis, quæ tunc
est proportionalis, quando agens imprimendo replet in-
digentiam patientis, & hoc est saluare & nutrire ipsum,
quod maxime apparet in gustu & tactu. Et sic apparet,
quomodo per oblectationem delectabilia exteriora, se-
cundum triplicem rationem delectandi, per similitudi-
nem intrant in animam.

Post hanc apprehensionem & delectationem fit di-
judicatio, qua non solum dijudicatur vtrum hoc sit album
vel nigrum, quia hoc solum pertinet ad sensum exte-
riorem, non solum vtrum sit salubre vel nocuum, quia hoc
pertinet ad sensum interiorem; verum etiam qua dijudi-
catur & ratio redditur, quare hoc delectat. Et in hoc
actu inquiritur de ratione delectationis, quæ in sensu

percipitur ab obiecto. Hoc est autem cum quæritur ra-
tio pulchri, suavis, & salubris, & inuenitur, quia hæc est
proportio æqualitatis. Ratio autem æqualitatis est eadem
in magnis & paruis, nec extenditur dimensionibus, nec
succedit seu transit cum transeuntibus, nec motibus al-
teratur. Abstrahit igitur à loco, tempore, & motu, at per
hoc est incommutabilis, incircumscriptibilis, intermina-
bilis, & omnino spiritualis. Dijudicatio igitur est actio,
quæ speciem sensibilem sensibiliter per sensus acceptā,
introire facit, depurando, & abstrahendo in potentiam
intellectuam. Et sic totus iste mundus introire habet in
animam humanam per portas quinque sensuum, secun-
dum tres operationes prædictas.

Hæc autem omnia sunt vestigia, in quibus speculari
possumus Deum nostrum. Nam cum species apprehensa
sit similitudo in medio genita, & deinde ipsi organo im-
pressa, & per illam impressionem in suum principium,
scilicet in obiectum cognoscendum deducat, manifeste
insinuat, quod illa lux æterna generat ex se similitudi-
nem, seu splendorem coæqualem, consubstantialem &
& coæternalem. Et quod ille qui est imago & similitudo
inuisibilis Dei, & splendor gloriæ, & figuræ substantiæ
eius, qui vbique est per primam sui generationem, sicut
obiectum in toto medio suam generat similitudinem,
per gratiam vnionis vnitur, sicut species corporali or-
gano, indiuiduo rationalis naturæ, ut per illam vnio-
nem nos reduceret ad Patrem, sicut ad fontale princi-
pium & obiectum. Si ergo omnia cognoscibilia habent
sui speciem generare, manifeste proclamant, quod in
illis tanquam in speculis videri potest æterna generatio
Verbi, imaginis & Filij, à Deo Patre æternaliter ema-
nantis.

Dijudicatio
quid.

Heb. 1. d

Secundum hunc modum species delectans ut specio-
sa, suavis, & salubris insinuat, quod in illa prima specie est
prima speciositas, suauitas, & salubritas, in qua est sum-
ma proportionalitas, & æqualitas ad generantem, in qua
est virtus, non per phantasma, sed per veritatem appre-
hensionis illabens: in qua est impressio saluans, & suf-
ficiens, & omnem apprehendentis indigentiam expel-
lens. Si ergo delectatio est coniunctio conuenientis cum
conueniente, & solius Dei similitudo tenet rationem
summe speciosi, suavis, & salubris, & vnitur secundum
veritatem, & secundum intimitatem, & secundum plen-
itudinem replentem omnem capacitatem: manifeste
videri potest, quod in solo Deo est fontalis, & vera dele-
ctatio, & quod ad ipsam ex omnibus delectationibus,
manu ducimur requirendam.

Delectatio
vera in solo
Deo.

Excellentiori autem modo & immediatori, dijudica-
tio ducit nos in æternam veritatem certius specular-
dam. Si enim dijudicatio habet fieri per rationem abstra-
hentem à loco, tempore, & mutabilitate, ac per hoc à
dimensione, successione, & transmutatione, per rationem
immutabilem, & incircumscriptibilem; & interminabi-
lem, nihil autem est omnino immutabile, incircumscri-
ptibile, & interminabile, nisi quod est æternum, omne
autem quod est æternum, est Deus, vel in Deo. Si ergo
omnia quæcumque certius dijudicamus, per huiusmodi
rationem dijudicamus, patet quod ipse est ratio om-
nium rerum, & regula infallibilis, & lux veritatis, in qua
cuncta relucet infallibiliter, indelebiliter, indubitanter,
irrefragabiliter, indijudicabiliter, incommutabiliter, in-
coarctabiliter, interminabiliter, indiuisibiliter, & intel-
lectualiter, & ideo leges illæ per quas iudicamus certi-
tudinaliter de omnibus sensibilibus, in nostram confide-
rationem venientibus, cum sint infallibiles, & indubi-
tabiles intellectui apprehendentis, sint indelebiles à me-
moriam recolentis tanquam semper præsentis, sunt irre-
fragabiles & indijudicabiles intellectui iudicantis, quia,
ut dicit Augustinus, nullus de eis iudicat, sed per illas
necesse est, eas esse incommutabiles, & incorruptibi-
les tanquam necessarias, incoarctabiles, & tanquam
incircumscriptas, & interminabiles, tanquam æter-
nas, ac per hoc indiuisibiles, tanquam intellectuales &
incorporeas, non factas sed increatas, æternaliter exi-

Delectatio
in re conue-
niente se-
quitur appre-
hensionem.Pulchritu-
do quid.Dijudicatio
apprehen-
sionem, &
delectationem
sequitur.Aug. lib. de
vera relig.
c. 31. 10. 1.

fientes

istentes in arte æterna, à qua, per quam, & secundum quam formantur speciosa omnia vel formosa, & ideo nec certitudinaliter iudicari possunt, nisi per illam, quæ non tantum fuit forma cuncta produciens, verumetiam cuncta conseruans & distinguens, tanquam ens in omnibus formam tenens, & regula dirigens, & per quam diiudicat mens nostra, cuncta, quæ per sensus intrant in ipsam.

Hæc autem speculatio dilatatur secundum considerationem septem differentiarum numerorum, quibus quasi septem gradibus conscenditur in Deum, secundum quod ostendit Augustinus in libro de vera Religione, & in sexto musicæ, vbi assignat differentias numerorum gradatim conscendentium ab his sensibilibus, vsque ad opificem omnium, vt in omnibus videatur Deus. Dicit enim numeros esse in corporibus, & maxime in sonis & vocibus, & hos vocat sonantes. Numeros ab his abstractos, & in sensibus nostris receptos, & hos vocat occurrentes. Numeros ab anima procedentes in corpus, sicut patet in gesticulationibus & saltationibus, & hos vocat progressores. Numeros in delectationibus sensuum, & conuersione intentionis super speciem receptam, & hos vocat sensuales. Numeros in memoria retentos, & hos vocat memoriales. Numeros etiam per quos de his omnibus iudicamus, & hos vocat iudiciales, qui, vt dictum est, necessario sunt supra mentem, tanquam infallibiles, & indiudicabiles. Ab his autem imprimuntur mentibus nostris numeri artificiales, quos tamen inter illos gradus non enumerat Augustinus, quia connexi sunt iudicialibus, & ab his manant numeri progressores, ex quibus creatur numerosa formæ artificiatorum, vt à summis per media ordinatus fiat descensus ad infima. Ad hos etiam gradatim ascendamus à numeris sonantibus, mediantibus occurrentibus, sensualibus, & memorialibus.

Cum ergo omnia sint pulchra, & quodam modo delectabilia, & pulchritudo, & delectatio non sint absque proportionem, & proportio primo sit in numeris, necesse est omnia esse numerosa, ac per hoc numerus est præcipuum in animo conditoris exemplar, & in rebus præcipuum vestigium ducens in sapientiam. Quod cum sit omnibus euidentissimum, & Deo propinquissimum, propinquissime quasi per septem differentias ducit in Deum, & facit eum cognosci in cunctis corporalibus, & sensibilibus, dumque numerosa apprehendimus, numerosis proportionibus delectamur, & per numerosarum proportionum leges irrefragabiliter iudicamus.

Ex his duobus gradibus primis, quibus manuducimur ad speculandum Deum in vestigiis, quasi ad modum duarum alarum descendendum circa pedes, colligere possumus, quod omnes creaturæ istius sensibilis mundi, animum contemplantis & sapientis ducunt in Deum æternum, pro eo quod illius primi principij potentissimi, sapientissimi, optimi, illius æternæ originis, lucis, & plenitudinis, illius, inquam, artis efficientis, exemplantis, & ordinantis, sunt vmbræ, resonantiæ, & picturæ, sunt vestigia, simulachra, & spectacula nobis ad contuendum Deum proposita, & signa diuinitus data. Quæ, inquam, sunt sicut exemplaria vel potius exempla, proposita mentibus adhuc rudibus & sensibilibus, vt per sensibilia quæ vident, transferantur ad intelligibilia quæ non vident, tanquam per signa ad signata. Significant autem huiusmodi creaturæ huius mundi sensibilis inuisibilia Dei, partim quia Deus est omnis creaturæ origo, exemplar, & finis, & omnis effectus est signum causæ & exemplatum exemplaris, & via finis ad quem ducit: partim ex propria representatione, partim ex prophetica præfiguratione, partim ex Angelica operatione, & partim ex superaddita institutione. Omnis enim creatura ex natura, est illius æternæ sapientiæ quædam effigies, & similitudo: sed specialiter illa, quæ in libro Scripturæ per spiritum prophetiæ assumpta est ad spiritualium præfigurationem. Specialius autem illæ creaturæ, in quarum effigie Deus Angelico ministerio voluit apparere. Specialissime verd ea, quam voluit ad signandum instituere, quæ tenet non solum rationem signi secundum nomen commune, verum-

etiam Sacramenti. Ex quibus omnibus colligitur, quod inuisibilia Dei à creatura mundi per ea, quæ facta sunt intellecta conspiciuntur: ita quod qui nolunt ista aduertere, & Deum in his omnibus cognoscere, benedicere, & amare, inexcusabiles sint: dum nolunt transferri de tenebris in admirabile lumen Dei. Deo autem gratias per Iesum Christum Dominum nostrum, qui nos de tenebris transtulit in admirabile lumen suum, dum per hæc lumina exterius data, ad speculum mentis nostræ, in quo relucent diuina, disponimur ad reintrandum.

CAPVT III.

De speculatione Dei per suam imaginem, naturalibus potentiis insignitam.

Quoniam autem duo gradus prædicti, ducendo nos in Deum per vestigia sua, per quæ in cunctis creaturis relucet, manu duxerunt nos vsque ad hoc, vt ad nos reintrarem, in mentem scilicet nostram, in qua diuina relucet imago: hinc est, quod iam tertio loco ad nosmetipsos intrantes, & quasi artium forinsecus relinquentes, in sanctis, scilicet anteriori parte tabernaculi, conari debemus per speculum videre Deum: vbi ad modum candelabri relucet lux veritatis in facie nostræ mentis, in qua scilicet resplendet imago beatissimæ Trinitatis.

Intra igitur ad te, & vide quoniam mens tua amat feruentissime semetipsam: nec se posset amare, nisi se nosceret: nec se nosceret, nisi sui meminisset, quia nihil capimus per intelligentiam, quod non sit præsens apud nostram memoriam. Et ex hoc aduertis animam tuam triplicem habere potentiam, non oculo carnis, sed oculo rationis. Considera igitur harum trium potentiarum operationes & habitudines, & videre poteris Deum per te tanquam per imaginem, quod est videre per speculum, & in ænigmatem.

Operatio autem memoriæ est retentio & representatio, non solum præsentium, corporalium, & temporalium, verumetiam succedentium, simplicium, & sempiternalium. Retinet namque memoria præterita per recordationem, præsentia per susceptionem, futura per præuisionem. Retinet etiam simplicia, sicut principia quantitatum continuarum & discretarum, vt punctum, instans, & vnitatem, sine quibus impossibile est meminisse, aut cogitare ea, quæ principiantur per hæc: Retinet nihilominus scientiarum principia & dignitates, vt sempiternalia & sempiternaliter, quia nunquam potest sic obliuisci eorum, dummodo ratione vtatur, quin ea audita approbet, & eis assentiat, non tanquam de nouo percipiat, sed tanquam sibi innata & familiaria recognoscat. Sicut patet si proponatur alicui. De quolibet affirmatio vel negatio: vel, Omne torum est maius sua parte, vel quæcumque alia dignitas cui non est contradicere, admittitur ratione. Ex prima igitur retentione actuali omnium temporalium, præteritorum, scilicet, præsentium, & futurorum, habet effigiem æternitatis, cuius præsens indiuisibile ad omnia tempora se extendit. Ex secunda apparet, quod ipsa non solum habet ab exteriori formati per phantasmata, verumetiam à superiori suscipiendo & in se habendo simplices formas, quæ non possunt introire per portas sensuum & sensibilibus phantasias. Ex tertia habetur, quod ipsa habet lucem incommutabilem sibi præsentem, in qua meminit inuariabilem veritatum. Et sic per operationes memoriæ apparet, quod ipsa anima est imago Dei & similitudo ad eum sibi præsens & cum habens præsentem, quod eum actu capit, & per potentiam capax eius est, & particeps esse potest.

Operatio autem virtutis intellectus est in perceptione intellectus terminorum, propositionum, & illationum. Capit autem intellectus terminorum significata, cum comprehendit, quid est vnumquodque per diffinitionem. Sed diffinitio habet fieri per superiora, & illa per superiora diffiniri habent, vsquequod veniatur ad superna & generalissima, quibus ignoratis non possunt intelligi diffinitiuè.

Rom. 1. 6

1. Cor. 13. 6

Memoriæ operatio.

Intellectus operatio.

Ens multis
in ois confi-
deratur.

finitive inferiora. Nisi igitur cognoscatur quid est ens per se, non potest plene sciri definitio alicuius specialis substantiæ. Nec ens per se cognosci potest, nisi cognoscatur cum suis conditionibus quæ sunt vnum, verum, bonum. Ens autem cum possit cogitari ut diminutum, & ut completum, ut imperfectum, & ut perfectum, ut ens in potentia, & ut ens in actû, ut ens secundum quid, & ut ens simpliciter, ut ens in parte, & ut ens totaliter, ut ens transiens, & ut ens manens, ut ens per illud, & ut ens per se, ut ens permixtum non enti, & ut ens purum, ut ens dependens, & ut ens absolutum, ut ens posterius, & ut ens prius, ut ens mutabile, & ut ens immutabile, ut ens simplex, & ut ens compositum: cum priuationes & defectus nullatenus possint cognosci nisi per positiones, non venit intellectus noster ut plene resolvens intellectum alicuius entium creatorum nisi iuuetur ab intellectu entis purissimi, actualissimi, completissimi, & absoluti: quod est simpliciter & æternum ens, in quo sunt rationes omnium in sua puritate. Quomodo autem sciret intellectus hoc esse ens defectuum & incompletum, si nullam haberet cognitionem entis absque omni defectu? Et sic de aliis conditionibus prælibatis. Intellectum autem propositionum, tunc intellectus noster dicitur veraciter comprehendere, cum certitudinaliter scit illas veras esse, & hoc scire est scire, quoniam non potest falli in illa comprehensione. Scit enim, quod veritas illa non potest aliter se habere. Scit igitur veritatem illam esse incommutabilem. Sed cum ipsa mens nostra sit commutabilis, illam sic incommutabiliter relucens non potest videre, nisi per aliquam aliam lucem omnino incommutabiliter radiantem, quam impossibile est esse creaturam mutabilem. Scit igitur in illa luce, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, quæ est lux vera, & verbum in principio apud Deum. Intellectum autem illationis tunc veraciter percipit noster intellectus, quando videt quod conclusio necessariò sequitur ex præmissis, quod non solum videt in terminis necessariis, verum etiam in contingentibus, ut si homo currit, homo mouetur. Hanc autem necessariam habitudinem percipit non solum in rebus entibus: verum etiam in non entibus. Sicut enim in homine existente sequitur: Si homo currit, homo mouetur, sic etiam non existente. Huiusmodi igitur illationis necessitas non venit ab existentia rei in materia, quia est contingens, nec ab existentia rei in anima, quia tunc esset fictio, si non esset in re. Venit igitur ab exemplaritate in arte æterna, secundum quam res habent aptitudinem & habitudinem adinuicem, ad illius æternæ artis representationem. Omnis igitur, ut dicit Augustinus in libro de vera Religione, vere ratiocinantis lumen accenditur ab illa veritate, & ad ipsam peruenire. Ex quo manifeste apparet, quod coniunctus sit intellectus noster ipsi æternæ veritati: dum nisi per illam docentem nihil verum potest certitudinaliter capere. Videre igitur per te potes veritatem, quæ te docet, si te concupiscentiæ & phantasmata non impediunt: & se tanquam nubes inter te & veritatis radium non interponant.

Electiuz
virtutis operatio.

Operatio autem virtutis electiæ attenditur in consilio, iudicio, & desiderio. Consilium autem est, in inquirendo quid sit melius, hoc an illud. Sed melius non dicitur, nisi per accessum ad optimum. Accessus autem est secundum maiorem assimilationem. Nullus igitur scit, utrum hoc sit illo melius, nisi sciat illud optimo magis assimilari. Nullus autem scit, aliquid alij magis assimilari, nisi illud cognoscat. Non enim scio hunc similem esse Petro, nisi sciam vel cognoscam Petrum. Omnis igitur consilianti necessario est impressa notitia summi boni. Iudicium autem certum de consiliabilibus est per aliquam legem. Nullus autem certitudinaliter iudicat per legem, nisi certus sit, quod illa lex recta sit, & quod ipsam iudicare non debet. Sed mens nostra iudicat de seipsa. Cum igitur non possit iudicare de lege per quam iudicat, lex illa superior est mente nostra, & per hanc iudicat, secundum quod sibi impressa est. Nihil

autem est superius mente humana, nisi solus ille qui fecit eam. Igitur in iudicando, deliberatiua nostra pertingit ad diuinas leges, si plena resolutione dissoluatur. Desiderium autem principaliter est ipsius, quod maxime ipsum mouet. Maxime autem mouet, quod maxime amatur. Maxime autem amatur esse beatum. Beatum autem esse non habetur, nisi per optimum & finem vltimum. Nihil autem appetit humanum desiderium, nisi summum bonum: vel quod est ad illud, vel quod habet aliquam effigiem illius. Tanta est vis summi boni, ut nihil nisi per illius desiderium à creatura possit amari. Quæ tunc fallitur & errat, cum effigiem & simulachrum pro veritate acceptat.

Summi boni

Vide ergo quomodo anima Deo est propinqua, & quomodo memoria in æternitatem, intelligentia in veritatem, electiua potentia ducit in bonitatem summam secundum operationes suas. Secundum autem harum potentiarum ordinem, originem, & habitudinem, ducit in ipsam beatissimam Trinitatem. Nam ex memoria oritur intelligentia, ut ipsius proles: quia tunc intelligimus cum similitudo quæ est in memoria resultat in acie intellectus, quæ nihil aliud est quam verbum. Ex memoria & intelligentia spiratur amor, tanquam nexus amborum. Hæc tria, scilicet mens generans, verbum, & amor, sunt in anima quoad memoriam, intelligentiam, & voluntatem, quæ sunt substantiales, coæquales & coæuæ, se inuicem circumcedentes. Si igitur Deus perfectus est spiritus, habet memoriam, intelligentiam, & voluntatem, habet & verbum genitum, & amorem spiratum, qui necessario distinguuntur, cum vnus ab altero producat, non essentialiter, non accidentaliter: ergo personaliter. Dum igitur mens seipsam considerat per se tanquam per speculum, confurgit ad speculandam Trinitatem beatam, Patris, Verbi, & Amoris, trium personarum coæternarum, coequalium, & consubstantialium, ita quod quilibet trium in quolibet est aliorum, vnus tamen non est alius: sed ipsi tres sunt vnus Deus.

Ad hanc speculationem quam habet anima de suo principio trino & vno, per trinitatem suarum potentiarum, per quas est imago Dei, iuuatur per lumina scientiarum, quæ ipsam perficiunt & informant, & Trinitatem beatissimam tripliciter repræsentant. Nam omnis Philosophia, aut est naturalis, aut rationalis, aut moralis. Prima agit de causa essendi, & ideo ducit in potentiam Patris: secunda de ratione intelligendi, & ideo ducit in sapientiam Verbi: tertia de ordine viuendi, & ideo ducit in bonitatem Spiritus sancti. Rursus prima diuiditur in Metaphysicam, Mathematicam, & Physicam. Et prima est de rerum essentiis, secunda de numeris & figuris, tertia de naturis, virtutibus, & operationibus diffusiuis. Et ideo prima in primum principium Patrem, secunda in eius imaginem Filium, tertia ducit in Spiritus sancti donum. Secunda diuiditur in Grammaticam, quæ facit potentes ad exprimendum: Logicam, quæ facit perspicaces ad arguendum: Rhetoricam, quæ facit habiles ad persuadendum siue mouendum. Et hæc similiter insinuat mysterium beatissimæ Trinitatis. Tertia diuiditur in monasticam, æconomicam, & politicam. Et prima insinuat primi principij innascibilitatem, secunda Filij familiaritatem, tertia Spiritus sancti liberalitatem. Omnes autem istæ scientiæ habent regulas certas & infallibiles, tanquam lumina, & radios descendentes à lege æterna in mentem nostram. Et ideo mens nostra tantis splendoribus irradiata & superfusa, nisi sit cæca, manu duci potest per seipsam, ad contemplandam illam lucem æternam. Huius autem lucis irradiatio & consideratio sapientes suspendit in admirationem, & è contrariis sapientes, qui non credunt ut intelligant, ducit in perturbationem, ut impleatur illud Propheticum: Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis, turbati sunt omnes insipientes corde.

Philosophia triplex.

Pf. 75.4

CAPUT IV.

De speculatione Dei in sua imagine, donis gratiæ reformatæ.

Sed quoniam non solum per nos transeundo, verum etiam in nobis contingit contemplari primum principium, & hoc maius est quam præcedens: ideo hic modus considerandi quartum obtinet contemplationis gradum. Mirum autem videtur, cum ostensum sit, quod Deus ita propinquus sit mentibus nostris, quod tam paucorum est, in seipsis primum principium speculari. Sed ratio est in promptu, quia mens humana sollicitudinibus distracta, non intrat ad se per memoriam phantasmatibus obnubilata, non redit ad se per intelligentiam, concupiscentiis illecta, nequaquam reuertitur ad seipsam per desiderium suauitatis internæ & lætitiæ spiritualis. Ideo totaliter in his sensibilibus iacens, non potest ad se tanquam ad Dei imaginem reintrare.

Et quoniam ubi quis ceciderit, necesse habet ibidem recumbere, nisi apponat quis & adiciat ut resurgat, non potuit anima nostra perfecte ab his sensibilibus releuari ad contuitum sui, & æternæ veritatis in seipsa, nisi veritas, assumpta forma humana in Christo, fieret sibi scala reparans priorem scalam, quæ facta fuerat in Adam. Vnde quantumcunque sit illuminatus quis lumine naturæ, & scientiæ acquisitæ, non potest intrare in se, ut in seipso delectetur in Domino, nisi mediante Christo, qui dicit: Ego sum ostium. Per me si quis introierit, saluabitur, & ingredietur, & egredietur, & pascua inueniet. Ad hoc autem ostium non appropinquamus, nisi in ipsum credamus, speremus, & amemus. Necesse est igitur, si reintrare volumus ad fruitionem veritatis, tanquam ad paradysum, quod ingrediamur per fidem, spem, & charitatem mediatoris Dei & hominum Iesu Christi, qui est tanquam lignum vitæ in medio paradysi.

Superuertienda est igitur imago mentis nostræ tribus virtutibus Theologicis, quibus anima purificatur, illuminatur, & perficitur, & sic imago reformatur, reficitur, & conformis supernæ Hierusalem efficitur, & pars Ecclesiæ Militantis, quæ est proles, secundum Apostolum, Ierusalem cœlestis. Air enim: Illa quæ sursum est Hierusalem, libera est, quæ est mater nostra. Anima igitur credens, sperans, & amans Iesum Christum, qui est verbum Patris incarnatum, increatum, & inspiratum, scilicet via, veritas, & vita: dum per fidem credit in Christum, tanquam in verbum increatum, quod est verbum & splendor Patris, recuperat spirituales auditum & visum, auditum ad suscipiendum Christi sermones, visum ad considerandum ipsius lucis splendor. Dum autem spe suspirat ad suscipiendum verbum inspiratum, per desiderium & affectum recuperat spirituales olfactum. Dum charitate completur verbum incarnatum, ut suscipiens ab ipso delectationem, & ut transiens in illud per ecstasticum amorem, recuperat gustum & tactum. Quibus sensibus recuperatis, dum sponsum suum videt & audit, odoratur, gustat, & amplexatur, decantare potest, tanquam sponsa, Canticum Cantorum, quod factum fuit ad exercitium contemplationis secundum hunc quartum gradum, quem nemo capit, nisi qui accipit, quia magis est in experientia affectuali, quam in consideratione rationali. In hoc namque gradu recuperatis sensibus interioribus, ad videndum summè pulchrum, ad audiendum summè harmonicum, ad odorandum summè odoriferum, ad degustandum summè suauem, ad apprehendendum summè delectabile, disponitur anima ad mentales excessus, scilicet per deuotionem, admirationem, & exultationem, secundum illas tres exclamationes, quæ fiunt in Canticis Cantorum. Quarum prima fit per superabundantiam deuotionis, per quam fit anima sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris. Secunda per excellentiam admirationis, per quam fit anima sicut aurora, Luna, & Sol, secundum processum illuminationum suspendentium animam ad

A admirandum sponsum consideratum. Tertia per superabundantiam exultationis, per quam fit anima suauissimæ delectationis deliciis affluens, innixa totaliter super dilectum suum. Quibus adeptis, efficitur spiritus noster Hierarchicus ad conscendendum sursum, secundum conformitatem ad illam Hierusalem supernam, in quam nemo intrat, nisi prius per gratiam ipsa in cor descendat, sicut vidit Ioannes in Apocalypsi sua. Tunc autem in cor descendit, quando per reformationem imaginis, per virtutes Theologicas, & per oblectationes spiritualium sensuum, & suspensiones excessuum, efficitur spiritus noster Hierarchicus, scilicet purgatus, illuminatus, & perfectus. Sic etiam gradibus nouem ordinum insignitur, dum ordinate in eo interius disponitur nunciatio, dictatio, ductio, ordinatio, roboratio, imperatio, susceptio, reuelatio, & vnio, quæ gradatim correspondent nouem ordinibus Angelorum, ita quod trium primo dictorum gradus, respiciunt in mente humana naturam, tres sequentes industriam, & tres postremi gratiam. Quibus habitis anima intrando in seipsam, intrat in supernam Hierusalem, ubi ordines Angelorum considerans, videt in eis Deum, qui habitans in eis, omnes eorum operatur operationes. Vnde dicit Bernardus ad Eugenium, quod Deus in Seraphin amat ut charitas, in Cherubin nouit ut veritas, in Thronis sedet ut æquitas, in Dominationibus dominatur ut maiestas, in Principatibus regit ut principium, in Potestatibus tuetur ut salus, in Virtutibus operatur ut virtus, in Archangelis reuelat ut lux, in Angelis assistit ut pietas. Ex quibus omnibus videtur Deus omnia in omnibus per contemplationem ipsius, in mentibus, in quibus habitat per dona affluentissimæ charitatis.

Ad huius autem speculationis gradum, specialiter & præcipue adminiculatur consideratio sacræ Scripturæ diuinitus immixtæ, sicut Philosophia ad præcedentem. Sacra enim Scriptura principaliter est de operibus reparationis. Vnde & ipsa præcipue agit de fide, spe, & charitate: per quas virtutes habet anima reformari, & specialissime de charitate. De qua dicit Apostolus, quod est finis præcepti, secundum quod est de corde puro, conscientia bona, & fide non ficta. Ipsa est plenitudo legis, ut dicit idem. Et Saluator noster asserit, totam legem, Prophetasque pendere in duobus præceptis eiusdem, scilicet in dilectione Dei & proximi: quæ duo innuuntur, in vno sponso, Ecclesiæ Iesu Christo, qui simul est proximus & Deus, simul frater & Dominus, simul etiam Rex & amicus, simul verbum increatum & incarnatum, formator noster & reformator, &c. Qui etiam summus Hierarcha est, purgans, illuminans, & perficiens sponfam, scilicet totam Ecclesiam, & quamlibet animam sanctam. De hoc igitur Hierarcha & Ecclesiastica Hierarchia, est tota sacra Scriptura: per quam docemur purgari, illuminari, & perfici, & hoc secundum triplicem legem in ea traditam, scilicet naturæ, Scripturæ, & gratiæ. Vel potius secundum triplicem partem eius principalem, scilicet legem Moysicam purgantem, teuelationem propheticam illustrantem, & eruditionem Euangelicam perficientem. Vel potissimum secundum triplicem eius intelligentiam spirituales, scilicet tropologicam, quæ purgat ad honestatem vitæ: allegoricam, quæ illuminat ad claritatem intelligentiæ: & anagogicam, quæ perficit per excessus mentales, & sapientiæ perceptiones suauissimas: secundum tres virtutes prædictas Theologicas, & sensus spirituales reformatos, & excessus tres supradictos, & actus mentis Hierarchicos, quibus ad interiora regreditur mens nostra, ut ibidem speculetur Deum in splendoribus sanctorum: & in eisdem tanquam in cubilibus dormiat in pace & requiescat, sponso adiurante quod non excitetur donec de eius voluntate procedat.

Ex his autem duobus gradibus mediis, per quos ingredimur ad contemplandum Deum intra nos, tanquam in speculis imaginum creatarum, & hoc quasi ad modum alarum expansarum ad volandum, quæ tenebant medium locum: intelligere possumus, quod in diuina,

manu

Can. 3. b

Apo. 21. g

Bern. de consider. l. 5. c. 5. in fin.

1. Cor. 13. d

Sacræ Scripturæ consideratio.

1. Tim. 1. b

Rom. 13. c
Matth. 22. d

Can. 1. b

manu ducimur per ipsius animæ rationalis potentias, naturaliter insitas, quantum ad earum operationes, habitudines, & habitus scientiales: secundum quod apparet ex tertio gradu. Manu ducimur etiam per ipsius animæ potentias reformatas, & hoc gratuitis virtutibus, sensibus spiritualibus, & mentalibus excessibus: sicut patet ex quarto. Manu ducimur nihilominus per hierarchicas operationes, scilicet purgationis, illuminationis, & perfectionis, mentium humanarum: per hierarchicas reuelationes sacrarum scripturarum nobis per Angelos datarum: secundum illud Apostoli, quod lex data est per Angelos in manu mediatoris. Et tandem manu ducimur per hierarchias, & hierarchicos ordines, qui in mente nostra disponi habent instar supernæ Hierusalem. Quibus omnibus luminibus intellectualibus mens nostra repleta à diuina sapientia, tanquam domus Dei inhabitatur, effecta Dei filia, sponsa, & amica: effecta Christi capitis membrum, soror, & coheres: effecta nihilominus Spiritus sancti templum, fundatum per fidem, eleuatum per spem, & Deo dicatum per mentis & corporis sanctitatem. Quod totum facit sincerissima charitas Christi, quæ diffunditur in cordibus nostris, per Spiritum sanctum qui datus est nobis, sine quo spiritu scire non possumus secreta Dei. Sicut enim quæ sunt hominis, nemo scire potest, nisi spiritus hominis qui est in illo: ita & quæ sunt Dei, nemo scit nisi spiritus Dei. In charitate igitur radicemur & fundemur, ut possimus comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit longitudo æternitatis, quæ latitudo liberalitatis, quæ sublimitas maiestatis, & quod profundum sapientiæ iudicantis.

CAPUT V.

De speculatione diuina unitatis, per eius nomen primum, quod est esse.

QUOIAM autem contingit contemplari Deum, non solum extra nos, & intra nos, verum etiam supra nos: extra nos per vestigium, intra nos per imaginem, & supra nos per lumen, quod est signatum supra mentem nostram, quod est lumen veritatis æternæ, cum ipsa mens nostra immediate ab ipsa veritate formetur: qui exercitati sunt in primo modo, intrauerunt iam in atrium ante tabernaculum, qui vero in secundo, intrauerunt in sancta: qui autem in tertio, intrant cum summo Pontifice in sancta Sanctorum: ubi supra arcam sunt Cherubim gloriæ, obumbrantia propitiatorium, per quæ intelligimus duos modos, seu gradus contemplandi Dei inuisibilia & æterna, quorum vnus versatur, circa Dei essentialia, alius vero circa propria personarum. Primus modus primo & principaliter desigat aspectum in ipsum esse, dicens quod qui est, est primum nomen Dei. Secundus modus desigat aspectum in ipsum bonum, dicens, hoc esse primum nomen Dei. Primum spectat potissime ad vetus testamentum, quod maxime prædicat diuinæ essentiæ unitatem. Vnde dictum est Moyse: Ego sum, qui sum. Secundum ad nouum quod determinat personarum pluralitatem, baptizando in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Ideo magister noster Christus volens adolefcentem, qui seruauerat legem, ad Euangelicam leuare perfectionem; nomen bonitatis Deo principaliter & præcisè attribuit. Nemo, inquit, bonus, nisi solus Deus. Damascenus igitur sequens Moysen dicit, quod qui est, est primum nomen Dei. Dionysius sequens Christum dicit, quod bonum, est primum nomen Dei.

Volens igitur contemplari Dei inuisibilia, quoad essentiæ unitatem, primo desigat aspectum in ipsum esse: & videat ipsum esse adeo in se certissimum, quod non potest cogitari non esse, quia ipsum est purissimum, non occurrit nisi in plena fuga non esse: sicut & nihil in plena fuga esse. Sicut igitur omnino nihil, nihil habet de esse, nec de eius conditionibus: sic è contra, ipsum esse nihil habet de non esse, nec actu, nec potentia, nec se-

cundum veritatem rei, nec secundum æstimationem nostram. Cum autem non esse priuatio sit essendi, non cadit in intellectum nisi per esse: esse autem non cadit per aliud, quia omne quod intelligitur, aut intelligitur ut non ens, aut ut ens in potentia, aut ut ens in actu. Si igitur non ens non potest intelligi nisi per ens, & ens in potentia non nisi per ens in actu, & esse nominat ipsum purum actum entis: esse igitur est quod primo cadit in intellectu, & illud esse est quod est purus actus. Sed hoc non est esse particulare, quod est esse arctatum, quia permixtum est cum potentia, nec esse analogum, quia minime habet de actu, eo quod minime est. Restat igitur quod illud esse, est esse diuinum. Mira igitur est cæcitas intellectus, qui non considerat illud quod prius videt, & sine quo, nihil potest cognoscere. Sed sicut oculus intentus in varias colorum differentias, lucem per quam videt cetera, non videt, & si videt, non tamen aduertit: sic oculus mentis nostræ intentus in ista entia particularia, & vniuersalia, ipsum esse extra omne penus, licet primo occurrat menti, & per ipsum alia tamen non aduertit. Vnde verissime apparet, quod sicut oculus vespertilionis se habet ad lucem: ita se habet oculus mentis nostræ ad manifestissimam naturæ. Quia assuefactus ad tenebras entium & phantasmata sensibilia, cum ipsam lucem sumi esse intuetur, videtur sibi nihil videre: non intelligens, quod ipsa caligo summa est mentis nostræ illuminatio; sicut quando videt oculus puram lucem, videtur sibi nihil videre.

Vide igitur ipsum purissimum esse si potes, & occurret tibi, quod ipsum non potest cogitari, ut ab alio acceptum: ac per hoc necessario cogitatur, ut omnimode primum: quod nec de nihilo, nec ab alio potest esse. Quid enim est per se, si ipsum esse non est per se, à se: Occurret etiam tibi, ut carens omnino non esse, ac per hoc ut nunquam incipiens, nunquam desinens, sed æternum. Occurret etiam tibi, ut nullo modo in se habens nisi quod est ipsum esse, ac per hoc ut cum nullo compositum, sed simplicissimum. Occurret etiam, ut nihil habens possibilitatis, quia omne possibile aliquo modo habet aliquid de non esse: ac per hoc ut summè actualissimum. Occurret ut nihil habens defectibilitatis, ac per hoc ut perfectissimum. Occurret postremo, ut nihil habens diuersificationis: ac per hoc ut summè vnum.

Esse igitur quod est esse purum, & esse simpliciter, & esse absolutum, est esse primum, æternum, simplicissimum, actualissimum, perfectissimum, & summè vnum. Et sunt hæc ita certa, quod non potest ab intelligente ipsum esse cogitari horum oppositum, & vnum horum necessario infert aliud. Nam quia simpliciter est esse, ideo simpliciter primum: quia simpliciter primum, ideo non est ab alio factum, nec à seipso potuit, ergo æternum. Item quia primum & æternum, ideo non ex aliis, ergo simplicissimum. Item quia primum æternum, & simplicissimum, ideo nihil est in eo possibilitatis cum actu permixtum, & ideo actualissimum. Quia primum, æternum, simplicissimum, actualissimum: ideo perfectissimum. Tali omnino nihil deficit, nec aliqua potest fieri additio. Quia primum, æternum, simplicissimum, actualissimum, perfectissimum: ideo summè vnum. Quod enim per omnimodam superabundantiam dicitur, dicitur respectu omnium. Quod etiam simpliciter per superabundantiā dicitur, impossibile est ut conueniat nisi vni soli. Vnde si Deus nominat esse primum, æternum, simplicissimum, actualissimum, perfectissimum, impossibile est ipsum cogitari non esse, nec esse nisi vnum solum. Audi igitur Israhel. Deus tuus, Deus vnus est. Si hæc vides in pura mentis simplicitate, aliquantulum perfunderis æternæ lucis illustratione. Sed habes vnde subleueris in admirationem. Nam ipsum esse est primum & nouissimum, est æternum, & præsentissimum, est simplicissimum, & maximum, est actualissimum, & immutabilissimum, est perfectissimum, & immensum, est summe vnum, & tamen omnimodum. Si hæc pura mente miraris, maiore luce perfunderis, dum ulterius vides, quia ideo est nouissimum, quia primum. Quia enim est primum, omnia operatur propter seipsū:

Aristot. lib. 1.
Metaph. 1.11

Esse quomodo intelligi debeat.

Deut. 6.4

Gal. 3.6

1. Cor. 2.6

1. Cor. 2.6

Exod. 17.6

Exod. 15.6

Exod. 3.4

Mar. 10.6
Damasc. l. 1.
de flor. heb.
c. 12. Dionys.
de diu. nom.
cap. 4.

Deus præsens est omnibus.

Deus immutabilis.

Deus causa omnium.

Deus est sphaera, cuius centrum est ubique & circumferentia nusquam.

Rom. 11. d

Exod. 33. d

Summum bonum cogitari non potest sine emanatione personarum.

& ideo necesse est, quod sit finis ultimus, initium, & consummatio, & . Ideo est praesentissimum, quia aeternum. Quia enim aeternum non finitur ab alio, nec deficit à seipso, nec decurrit ab vno in aliud, ergo nec habet praeteritum, nec futurum, sed esse praesens tantum. Ideo maximum, quia simplicissimum. Quia enim simplicissimum in essentia, ideo maximum in virtute, quia virtus quanto plus est unita, tanto plus est infinita. Ideo immutabilissimum, quia actualissimum. Quia enim actualissimum est, ideo est actus purus. Et quod tale est, nihil noui acquirit, nihil habitum perdit, ac per hoc non potest mutari. Ideo immensum, quia perfectissimum. Quia enim perfectissimum, ideo nihil potest cogitari ultra ipsum melius, nobilius: nec dignius, ac per hoc nihil maius, & omne tale est immensum. Ideo omnimodum, quia summe vnum. Quia enim summe vnum, ideo est omnis multitudinis vniuersale principium. Ac per hoc ipsum est vniuersalis omnium causa efficiens, exemplans, & terminans, sicut causa essendi, ratio intelligendi, & ordo viuendi. Est igitur omnimodum non sicut omnium essentia, sed sicut cunctarum essentiarum superexcellens, & vniuersalissima, & sufficientissima causa. Cuius virtus, quia summe unita in essentia, ideo summe infinitissima, & multiplicissima in efficacia.

Rursus reuertentes dicamus, quia igitur esse purissimum, & absolutum, quod est simpliciter esse, est primum, & nouissimum, ideo est omnium origo, & finis consummans. Quia aeternum, & praesentissimum, ideo omnes durationes ambit, & intrat, quasi simul existens earum centrum, & circumferentia. Quia simplicissimum & maximum, ideo totum intra omnia, & totum extra omnia, ac per hoc est sphaera intelligibilis, cuius centrum est ubique, & circumferentia nusquam. Quia actualissimum, & immutabilissimum, ideo stabile manens, moueri dat vniuersa. Quia perfectissimum, & immensum, ideo est intra omnia, non inclusum, extra omnia, non exclusum, supra omnia, non elatum, infra omnia, non prostratum. Quia vero est summe vnam, & omnimodum, ideo est omnia in omnibus: quamvis omnia sint multa, & ipsum non sit nisi vnum, & hoc quia per simplicissimam unitatem, serenissimam veritatem, & sincerissimam bonitatem, est in eo omnis virtuositas, omnis exemplaritas, & omnis communicabilitas, ac per hoc ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Et hoc quia omnipotens, omnisciens, & omnimode bonum, quod perfecte videre est esse beatum, sicut dictum est Moyse: Ego ostendam tibi omne bonum.

C A P I T V L V M VI.

De speculatione beatissimae Trinitatis in eius nomine quod est bonum.

Post considerationem essentialium, eleuandus est oculus intelligentiae ad contuitionem beatissimae Trinitatis, ut alter Cherub iuxta alterum statuatur. Sicut autem visionis essentialium ipsum esse est principium radicale, & nomen per quod cetera innotescunt: sic contemplationis emanationem, ipsum bonum est principalissimum fundamentum. Vide igitur, & attende, quoniam optimum quod simpliciter est, quo nihil melius cogitari potest: & hoc tale, sic est, quod non potest cogitari non esse, quia omnino melius est esse quam non esse, sic est quod non potest recte cogitari, quin cogitetur trinum, & vnum. Nam bonum dicitur diffusum sui. Summum igitur bonum summe diffusum est sui. Summa autem diffusio non potest esse, nisi sit actualis, & intrinseca substantialis, & hypostatica, naturalis, & voluntaria, liberalis, & necessaria, indeficiens, & perfecta. Nisi igitur in summo bono aeternaliter esset productio actualis, & consubstantialis, & hypostatica, aequè nobilis, sicut est producens per modum generationis, & spirationis, ita quod sit aeternalis principij aeternaliter comprincipiantis, ita quod esset dilectus, & condilectus genitus, scilicet, &

A spiritus, hoc est Pater, & Filius & Spiritus sanctus, nequaquam esset summum bonum, quia non summe se diffunderet. Nam diffusio ex tempore in creatura, non est nisi centralis vel punctalis respectu immensitatis bonitatis aeternae. Vnde, & non potest aliqua diffusio cogitari maior illa, ea videlicet in qua diffundens communicat alteri totam substantiam, & naturam. Non igitur summum bonum esset, si re vel intellectu illa carere posset. Si igitur potes mentis oculo contueri puritatem bonitatis, quae est actus purus principij charitativae diligentis amore gratuito, & debito, & ex utroque permixto, qui est diffusio plenissima per modum naturae & voluntatis, quae est diffusio per modum verbi, in quo omnia dicuntur, & per modum doni, in quo cetera dona donantur, potes videre per summam boni communicabilitatem, necesse esse Trinitatem Patris, & Filij, & Spiritus sancti. In quibus necesse est propter summam bonitatem, esse summam communicabilitatem, & ex summa communicabilitate summam consubstantialitatem, & ex summa consubstantialitate summam configuralitatem, & ex his summam coequalitatem, ac per hoc summam coaeternitatem, atque ex omnibus praedictis summam cointimitatem, qua vnus est in altero necessario per summam circumcessionem, & vnus operatur cum alio, per omnimodam indiuisiorem substantiae, & virtutis, & operationis, ipsius beatissimae Trinitatis.

Sed cum haec contemplaris vide ne te existimes comprehendere incomprehensibilem, habes enim adhuc in his sex conditionibus considerare, quod vehementer in stuporem admirationis inducit oculum mentis nostrae. Nam ibi est summa communicabilitas cum personarum proprietate, summa consubstantialitas cum hypostaseon pluralitate, summa configuralitas cum discreta personalitate, summa coequalitas cum ordine, summa coaeternitas cum emanatione, summa cointimitas cum emissionem. Quis ad tantorum mirabilium aspectum, non confurgat in admirationem? Sed haec omnia certissime intelligimus esse in beatissima Trinitate, si leuamus oculos ad superexcellens bonitatem. Si enim ibi est summa communicatio, & vera diffusio, vera est ibi origo & vera distinctio. Et quia totum communicatur, non pars, idem ipsum datur quod habetur, & totum. Igitur emanans, & producens, & distinguuntur proprietatibus, & sunt essentialiter vnum. Quia igitur distinguuntur proprietatibus, ideo habent personarum proprietates, & hypostaseon pluralitatem, & originis emanationem, & ordinem non posterioritatis, sed originis, & emissionem non localis mutationis, sed gratuita inspirationis, per rationem auctoritatis producentis, quam habet mittens respectu missi. Quia vero sunt vnum substantialiter, ideo oportet, quod sit unitas in essentia, & forma, & dignitate, & aeternitate, & existentia, & incircumscribilitate. Dum ergo haec per se sigillatim consideras, habes vnde veritatem contempleris. Dum haec adinuicem confers, habes vnde in admirationem altissimam suspendaris. Et ideo ut mens tua per admirationem in admirabilem ascendat contemplationem, haec simul sunt consideranda. Nam & Cherubim hoc designant, quae se mutuo aspiciabant. Nec hoc vacat à mysterio, quod respiciant se versis vultibus in propitiatorium, ut verificetur illud quod dicit Dominus in Ioanne: Haec est vita aeterna, ut cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti IESVM-CHRISTVM. Nam admirari debemus non solum conditiones Dei essentielles, & personales in se, verumetiam per comparisonem ad supermirabilem vnionem Dei, & hominis in unitate personae Christi.

Si enim Cherub es, essentialia Dei contemplando, & miraris quia simul est diuinum esse primum, & nouissimum, aeternum, & praesentissimum, simplicissimum, & maximum seu incircumscriptum, totum ubique, & nusquam comprehensum, actualissimum, & nunquam motum, perfectissimum, & nihil habens superfluum, nec diminutum, & tamen immensum, & sine termino

Exod. 25. b

Ioan. 17. A

Multa mirabilia in vnio-
ne duarum
naturarum
in Christo.

infinitum summe vnum, & tamen omnimodum, vt omnia in se habens, vt omnis virtus, vt omnis veritas, vt omne bonum: respice ad propitiatorium, & mirare, quod in ipso principium primum iunctum est cum postremo, Deus cum homine sexto die formato, æternum iunctum est cum homine temporali, in plenitudine temporum de Virgine nato, simplicissimum cum summo composito, actualissimum cum summe passo, & mortuo, perfectissimum, & immensum cum modico, summe vnum, & omnimodum cum indiuiduo composito, & à ceteris distincto, homine, scilicet IESU CHRISTO.

Si autem alter Cherub es, personarum propria contemplando, & miraris communicabilitatem esse cum proprietate, & consubstantialitatem cum pluralitate, configurabilitatem cum personalitate, coequalitatem cum ordine, æternitatem cum productione, cointimitatem cum emissionem, quia Filius missus est à Patre, & Spiritus sanctus ab utroque: qui tamen semper est cum eis, & nunquam recedit ab eis: respice in propitiatorium, & mirare, quia in Christo stat personalis vnio cum Trinitate substantiarum, & naturarum dualitate: stat omnimoda consensus cum pluralitate voluntatum, stat Dei, & hominis comprædicatio cum pluralitate proprietatum, stat coadoratio cum pluralitate nobilitatum, stat coexaltatio super omnia cum pluralitate dignitatum, stat condominatio cum pluralitate potestatum. In hac autem consideratione est perfectio illuminationis mentis, dum quasi in sexta die videt hominem factum ad imaginem Dei. Si enim imago est similitudo expressiua, dum mens nostra contemplatur in Christo filio Dei (qui est imago Dei inuisibilis per naturam) humanitatem nostram tam mirabiliter exaltatam, tam ineffabiliter unitam: videndo simul in vnum primum, & vltimum, summum, & imum, circumferentiam, & centrum, & ω, causatum, & causam, Creatorem, & creaturam, librum scilicet scriptū intus, & extrā: iam peruenit ad quandam rem perfectam, cum Deo ad perfectionem suarum illuminationum, in sexto gradu quasi in sexta die perueniat: nec aliquid iam amplius restet nisi dies requiei, in qua per mentis excessum requiescat humanæ mentis perspicacitas, ab omni opere quod patrarat.

CAPVT VII.

De excessu mentali, & mystico, in quo requies datur intellectui, affectu totaliter in Deum per excessum transcurrente.

His igitur sex considerationibus excursis, tanquam sex gradibus throni veri Salomonis, quibus peruenitur ad pacem: vbi verus pacificus in mente pacifica tanquam in interiori Hierosolyma requiescit, tanquam etiam sex alis Cherub, quibus mens veri contemplatiui, plena illustratione supernæ sapientiæ valeat sursum agi tanquam etiam sex diebus primis in quibus mens exercitari habet, vt tandem perueniat ad sabbatissimum quietis. Postquam mens nostra contuita est Deum extra se per vestigia, & in vestigiis: intra se per imaginem, & in imagine: supra se per diuinæ lucis similitudinem super nos relucens, & in ipsa luce, secundum quod possibile est secundum statum viæ, & exercitium mentis nostræ: cum tandem in sexto gradu ad hoc peruenit, vt speculetur in principio primo, & summo, & mediatore Dei, & hominum Iesu Christo ea, quorum similia in creaturis nullatenus reperiri possunt, & quæ omnem perspicacitatem humani intellectus excedunt: restat vt hæc speculando transcendat, & transeat, non solum mundum istum sensibilem, verum etiam semetipsam: in quo transitu Christus est via, & ostiū Christus est scala, & vehiculum, tanquam propitiatorium super arcam Dei collocatum: & sacramentum à sæculis absconditum. Ad quod propitiatorium qui aspicit, plena conuersione vultus aspiciendo ad eum in cruce suspensum, per fidem, spem, & charitatem, deuotionem, admirationem, exultationem, ap-

pretiationem, laudem, & iubilationem: pascha, hoc est transitum cum eo facit: vt per virgam crucis transeat mare rubrum, ab Ægypto intrans desertum: vbi gustet manna absconditum, & cum Christo requiescat in tumulo, quasi exterius mortuus, sentiens tamen quantum possibile est secundum statum viæ, quod in cruce dictum est latroni coherenti Christo: Hodie mecum eris in paradiso. Quod etiam ostensum est B. Francisco, cum in excessu contemplationis in monte excelso (vbi hæc, quæ scripta sunt mente tractauit) apparuit Seraph, sex alarum in cruce confixus: vt ibidem à socio eius (qui tunc cum eo fuit) ego, & plures alij audiuius, vbi in Deum transit per contemplationis excessum: & positus est in exemplum perfectæ contemplationis, sicut prius fuerat actionis, tanquam alter Iacob mutatus in Israël, vt omnes viros verè spirituales Deus per eum inuiteret ad huiusmodi transitum, & mentis excessum, magis exemplo quam verbo. In hoc autem transitu si sit perfectus, oportet quod relinquatur omnes intellectuales operationes, & apex affectus totus transferatur, & transformetur in Deum. Hoc autem est mysticum, & secretissimum, quod nemo nouit nisi qui accipit: nec accipit nisi qui desiderat: nec desiderat nisi quem ignis Spiritus Sancti medullitè inflamat, quem Christus misit in terram. Et ideo dicit Apostolus, hanc mysticam sapientiam esse per Spiritum Sanctum reuelatam. Quoniam igitur ad hoc nil potest natura, modicum potest industria, parum est dandum inquisitioni, & multum vnctioni: parum dandum est linguæ, & plurimum internæ lætitiæ: parum dandum est verbo, & scripto, & totum Dei dono, scilicet Spiritui Sancto: parum aut nihil dandum est creaturæ, & totum creatrici essentiae, Patri, & Filio, & Spiritui sancto, dicendo cum Dionysio ad Deum Trinitatem: Trinitas superessentialis, & superdeus, & superoptime Christianorum inspector theosophiæ, dirige nos in mysticorum eloquiorum superincognitum, & superlucens, & supersublimissimum verticem: vbi noua, & absoluta, & inconuersibilia, & incommutabilia, Theologiæ mysteria, secundum superlucens absconditam oculis docentis silentij caliginem, in obscurissimo, quod est supermanifestissimum, supersplendentem, & in qua omne relucet, & inuisibilem superbeatorum splendoribus, superimplentem inuisibiles intellectus. Hoc ad Deum. Ad amicum autem cui hæc scribuntur, dicatur cum eodem: Tu autem o amice circa mysticas visiones corroborato itinere, & sensus desere, & intellectuales operationes & sensibilia, & inuisibilia: & omne non ens, & ens, & ad vnitatem (vt possibile est) inscius restituere ipsius, qui est super omnem essentiam, & scientiam. Etenim te ipso, & omnibus immensurabili, & absoluto puræ mentis excessu, ad superessentialem diuinarum tenebrarum radium, omnia deserens, & ab omnibus absolutus ascendens. Si autem quæris quomodo hæc fiant: interroga gratiam, non doctrinam: desiderium, non intellectum: gemitum orationis, non studium lectionis: sponsum, non magistrum: Deum, non hominem: caliginem, non claritatem: non lucem, sed ignem totaliter inflammantem, & in Deum excessiuis vnctionibus, & ardentissimis affectionibus transferentem. Qui quidem ignis Deus est, & huius caminus est in Hierusalem, & Christus homo hunc accendit in feruore suæ ardentissimæ passionis, quem solus ille verè percipit, qui dicit: Suspendium elegit anima mea, & mortem ossa mea. Quam mortem qui diligit, videre potest Deum, quia indubitanter verum est: Non videbit me homo, & viuet. Moriamur ergo, & ingrediamur in caliginem, imponamus silentium sollicitudinibus, concupiscentiis, & phantasmatibus, transeamus cum Christo crucifixo ex hoc mundo ad Patrem, vt ostenso nobis Patre dicamus cum Philippo: Sufficit nobis. Audiamus cum Paulo: Sufficit tibi gratia mea. Exultemus cum Dauid, dicentes: Defecit caro mea, & cor meum, Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum. Benedictus Dominus in æternum, & dicat omnis populus: Fiat, fiat.

Exod. 14. c
Aper. 2. o

Luc. 23. f
B. Francisco
in excessu
contempla-
tionis appa-
ruit Seraph.

Gen. 35. b

1. Cor. 2. b

Dionys. de
myst. Theol.
1. in prim.

Iob. 7. c
Exod. 33. d

Ioan. 14. a
2. Cor. 12. c
Psal. 88. g

Reg. 10. c

Exo. 25. b
Ephes. 3. b

S. BONAVENTURÆ Eximij Ecclesiæ Doctoris

Opusculum, quod inscribitur.

DE SEPTEM ITINERIBVS æternitatis.

In prologo summam explicat Auctor, quis sit eius scopus, & argumentum circa quod versatur iste tractatus, doctrina, & eruditione plenus: qui deuotus mentes dirigit per itinera septem ad ingrediendum intrinsecum secretum & æternum, quod est anima patria. Hoc autem opusculum suo pristino splendori restitutum est ex Codice manuscripto, cuius liberalissime copiam fecit Reuerendissimus D. F. Augustinus Fiuizianus ordinis Eremitarum S. Augustini S.D.N. CLEMENTIS VIII. Sacrista & Archihospitalis S. Spiritus in Saxia, eiusque Ordinis Generalis Commendatarius. Nam multa quæ deerant, quæque deprauata legebantur, huius M.S. Codicis beneficio expleta sunt, & restituta, ita ut opusculum hoc auctius nunc & integrius, quam antea in lucem prodeat.

PROLOGVS.

VM, qui venit ad me, non eijciam foras; inquit Saluator. S. Augustinus de cognitione veræ vitæ dicit in principio: Cum Christus veritas, & vita dicat: Hæc est vita æterna, ut cognoscant te verum Deum solum; conitatur profecto, naturam rationalem ad hoc solum esse factam, ut factorem suum verum Deum intelligat, intelligendo diligat, diligendo in eo qui est æterna vita æternaliter permaneat, & beate viuat. Ex quo concludit dicens: Diuinitatis ergo essentiam rationabiliter inuestigare, ut est possibile, est ad vitæ æternam festinare. Hanc ergo negligendo ignorare, est utique ad mortem indeficientem damnabiliter propere. In his verbis ostendit B. Augustinus, generaliter æternitatis esse duo maneria. Vnum quod est vita æterna. Alterum quod est mors amarissima. Innuit etiam Augustinus hic in his verbis, istorum æternorum maneriorum duo itinera: quia ad primum peruenitur per rationabilem inuestigationem cum amore; ad secundum per damnabilem omissionem cum dolore: Dominus autem Iesus Christus, qui est via, in qua imus, veritas ad quam peruenimus, & vita in qua permanebimus, in verbis propositis ostendit specialiter & principaliter vtrumque manerium, & eorum itinera. Vnum intrinsecum, & quasi secretum, & æternum in se: quia ipse est animæ patriæ, & habitatio; ut dicitur in libro de spiritu, & anima. Aliud ostendit manerium extrinsecum & extra se, quod est æternum animæ exilium, in quo, secundum Matthæum, est fletus & stridor dentium. Itinera autem ad primum manerium & intrinsecum, dicit Dominus, esse secundum multiplicem accessum ad se. Itinera vero ad secundum manerium, & intrinsecum, dicit secundum multiplicem recessum à se. Vnde Augustinus in libro Soliloquiorum primo dicit: Deus est, à quo auerti est cadere, in quem conuerti est surgere, in quo manere est consistere. De isto ergo intrinseco secreto & æternali manerio, primo videndum est, postea de itineribus, quibus acceditur ad illud.

DE INTRINSECO SECRETO, & æternali manerio in Christo.

Circa primum igitur scilicet circa intrinsecum secretum, & æternale manerium sunt septem per or-

A dinem notanda, quæ sunt necessaria ad dicendorum cognitionem.

Notandum est igitur primum, quid illud intrinsecum secretum in Christo dicatur.

Secundò qualiter in illo intrinseco secreto variaz mansiones distinguantur.

Tertiò secundum quid homo ad illud intrinsecum secretum admittatur.

Quartò quibus pedibus spiritus noster illud intrinsecum secretum ingrediatur.

Quintò qualiter spiritus noster in illo intrinseco multipliciter esse dicatur.

Sextò qualiter spiritus noster in illo intrinseco stabilitur & perpetuatur.

Septimò quæ & quot sunt itinera, per quæ ad illud intrinsecum peruenitur & intratur.

DISTINCTIO I.

Quid intrinsecum secretum in Christo dicatur.

PRimum notandum est, quid sit illud intrinsecum secretum, & æternale manerium in Christo. De quo sciendum, quod cum in Christo sit duplex natura, humana & diuina; diuina autem sit omni creaturæ maxime intrinseca, ut ait Augustinus, & Hugo. Ideo intrinsecum illud in Christo est diuina persona in humanitate eius abscondita, ita quod Christi humanitas est via ad diuinitatem. Vnde Augustinus exponens illud Ioannis: Ego sum via, dicit: Verbum assumens humanitatem, factum est via. Ambula per hominem si vis venire ad humanitatem, & peruenies ad Deum, scilicet personam verbi, in quo sunt absconditi omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei. Procul dubio si non esset aliquod intrinsecum in Christo secretum, ad quod intrandum inuiteret nos, non dixisset ipse: Ego sum ostium, &c. vsque inueniet. Ego sum ostium sensui, per corporale obiectum. Videte inquit, manus meas, & pedes meos: quia ego ipse sum. Ego sum ostium intellectui, per fidem reseratum. Vnde in Isaia dicitur: Nisi credideritis, non intelligetis. Ego sum ostium voluntati, per charitatem apertum. Charitas non vult scire medium inter se, & dilectum, imò, ut dicit Hugo: Amor siue charitas suo acumine omnia penetrat, donec ad dilectum veniat. Per me ergo ostium si quis introierit per fidem & charitatem, ad meam intrinsecam & absconditam diuinitatem, saluabitur. Quia siue ingrediatur ad meam diuinitatem contemplandam, siue egrediatur ad meam humanitatem imitandam, pascua utrobique inueniet æternæ viriditatis & salutis. Et de pascuis humanitatis, intratur ad pascua diuinitatis. Quod ostendit Hugo bene in prologo suo super Angelicam hierarchiam, ubi dicit sic: Propterea Iesus carnem assumptam in edulium nobis proposuit, ut per cibum carnis, inuiteret nos ad gustum diuinitatis. In his pascuis sponsa constituta dixit: Comedi fauum cum melle meo. Fauus, sicut dicit Origenes, est cera virginea, loculis vel cellulis distincta, quæ sunt melle repletæ. Quid ergo aliud est; Comedi fauum meum cum melle meo, nisi gustavi dulcissimam diuinitatem in cera virgineæ humanitatis absconditam cum ipso absconso? De isto intrinseco Augustinus loquens super Ioannem, quasi admirando exclamat dicens: O magnum penetrabile, & secretum dulce! O secretum sine tædio, sine amaritudine malarum cogitationum, sine interpolatione tentationum & dolorum. Hoc est gaudium, de quo dicit Saluator: Intra in gaudium Domini tui. Hæc Augustinus. Et sic patet intrinsecum Domini Iesu Christi.

DISTINCTIO II.

Qualiter in intrinseco Christi secreto varia mansiones distinguantur.

SECundò videndum est, qualiter in illo intrinseco Christi variaz mansiones, vel maneria distinguantur.

De quo notandum est, quod per ostium intrantes ad interiora domus, non omnes æqualiter locantur, sed secundum maiora merita vel minora personarum. Vnde Bernardus in Cantica dicit. Vnaquæque anima deuota inueniet sibi secretum cum sponso, vt dicat illud Isaia: Secretum meum mihi, secretum meum mihi: quia non omnibus vno loco datur frui gratia, & secreta sponsi præsentia, sed vt cuique paratum est à Patre. Non enim nos ipsum elegimus, sed ipse nos elegit, & posuit nos, & vbi à Deo vnusquisque positus est, ibi est. Hæc Bernardus. Vnde notandum, quod quidam ex ingredientibus intrinsecum secretum Domini Iesu, recipiuntur in domum sanctæ compunctionis, vt Maria Magdalena in domo Simonis. In palatium continuæ meditationis, vt Dauid qui dicit: Meditatio cordis mei in conspectu tuo semper. In mensam dulcis refectionis, vt Petrus, qui dicit: Si tamen gustatis, quoniam dulcis est Dominus. In cubiculum solitariæ contemplationis, vt Ioannes quiescens in pectore Domini. In amplexus amoris vnionis, vt de sponso dicitur: Læua eius sub capite meo, & dextra illius amplexabitur me, spiritus tamen sponsæ iam omnes istas mansiones visitauerat. Sed Bernardus aliter distinguit istas mansiones, dicens: Denique vna mulier compuncta secus pedes Domini Iesu sortita est locum huius secreti; sed altera suæ deuotionis fructum siue secretum ad caput inuenit, si tamen altera. Porro Thomas in latere, Ioannes in pectore, Petrus in sinu patris, Paulus in tertio cælo secreti huius gratiam sunt assecuti. *Et sequitur:* Prior mulier strauit sibi inturo humilitatis, posterior in solido spei, Thomas in solido fidei, Ioannes in lato charitatis, Paulus in intimo sapientiae, Petrus in veritatis luce: & sic apud sponsum mansiones multæ sunt. Hæc sunt verba S. Bernardi. Sed Gregorius in Euangelio, *Erant appropinquantes ad Iesum*, & Hugo de sancto Victore lib. 4. de claustro animæ c. 26. videtur has mansiones distinguere, quasi ad modum distinctionis Angelicarum mansionum. Vnde super primum Angelicæ hierarchiæ dicit Hugo: Secundum illam namque proportionem, qua nunc dona gratiarum differenter percipimus; meritò postea vel hic per mentis contemplationem, vel illic per retributionem, in numerum, id est, in mansiones, transimus Angelorum, & etiam secundum differentiam progressionum, & incrementa illuminationum, & secundum gradus spiritualium profectuum in nobis differenter transimus in numerum Angelorum, Et tam Gregorius, quàm Hugo hæc explicant, dicentes. Oportet & in hac vita manentes, conformare se cœlestibus mansionibus per aliquam imitationem, qui volunt ascendere ad illas. Vnde dicit vterque: Sunt nonnulli, qui parua capiunt, sed tamen illa pie fratribus nunciare non desistunt. Illi itaque in numerum, id est, mansiones Angelorum currunt. Et sunt nonnulli, qui diuina largitate refectioni, secretorum cœlestium summa capere valent, & nunciare, quo ergo isti nisi inter Archangelorum mansiones deputantur? Et sunt alij, qui mira faciunt, signa valenter operantur. Quo ergo isti nisi ad supernarum Virtutum sortem & mansionem congruunt? Et sunt nonnulli, qui etiam de obsessis corporibus dæmones fugant, & virtute orationis ejiciunt, itaque isti mansionem suam inter Potestates fortiuntur. Et sunt nonnulli, qui acceptis virtutibus etiam electorum hominum merita transcendunt, ideo electis fratribus principantur, vbi ergo isti nisi in mansionibus Principatum sortem accipiunt? Et sunt nonnulli, qui sic in seipsis, cunctis vitiis, & desiderijs dominantur, vt ex vitæ munditia dij inter homines vocentur, quo isti nisi inter Dominationes currunt? Et sunt nonnulli, qui dum sibi metipsis vigilanter dominantur, & se discutiunt, semper inhærentes, hoc in munere accipiunt, vt recte alios iudicent, in his veluti throno Deus residens cuncta mirabiliter examinat & dispensat. Quid ergo isti nisi Throni Conditoris sui sunt, & ad supernorum sedilium mansiones adscribuntur? Et sunt nonnulli, qui plenitudinem scientiæ accipiunt, vt Cherubim iure no-

minentur, qui dilectione Dei, & proximi pleni sunt. Hi sortem mansionis suæ inter Cherubim percipiunt. Et sunt nonnulli, qui supernæ contemplationis facibus accensi in solo conditoris sui desiderio anhelant, nihil iam in hoc mundo sapiunt, sed solo æternitatis amore pascuntur, terrena quæque abijciunt, cuncta temporalia mente transcendunt, amant & ardent, atque in suo ardore requiescunt, amando ardent, loquendo alios accendunt, & quos loquendo tangunt, ardere protinus in Dei amore faciunt: quid ergo istos nisi Seraphim dixerim, & quo nisi inter Seraphim mansionis suæ sortem accipiunt? *Sequitur.* Ad hos ergo vicos, vt in eis sine fine permaneant, venient, qui modum quem prædiximus in hoc sæculo pro posse suo tenent. Hæc ille. Et his concordat Hieronymus, qui dicit: Paratæ sunt in cælo diuersæ mansiones diuersis virtutibus, quia non personæ acceptantur, sed opera, &c.

DISTINCTIO III.

Secundum quid homo ad illud intrinsecum secretum admittatur.

Tertio videndum est, secundum quid homo in illud intrinsecum, & secretum Domini admittatur & introducatur, vel intromittatur. Circa quod notandum, quod cum in homine sit corpus, & anima, & spiritus, vt dicit Origenes super Cantica: oportet videre, secundum quod istorum trium, homo ad illud intrinsecum admittatur, & introducatur. De quo sciendum, quod cum Christus dicat, Spiritus est Deus, & qui adoratur eum in spiritu, & veritate, id est, in deuotione & cognitione, oportet adorare; hæc autem conueniunt spiritui humano, ergo secundum spiritum oportet adorare, & intrare. Item cum Deo maxime assimilemur secundum spiritum, secundum quem etiam sumus ad imaginem, & similitudinem Dei, & secundum hoc sumus capaces Dei, vt dicit Augustinus lib. 14. de Trinitate, ergo secundum spiritum ingredimur, qui est supremum, & optimum in homine. Item secundum corpus non possumus ingredi illud intrinsecum, cum corpus non possit locari nisi in loco corporali. Item cum anima, vt corpus animet, necessariò insit ei vt forma, nec sic possit se extendere extra corpus ad æterna, cum Apostolus dicat. Nostra conuersatio in cœlis est, non secundum corpus sed secundum mentem, nec secundum animam vt animat corpus, vt patet ex Glossa, ideo necesse est, vt per spiritum nostrum tanquam optimum in nobis, accedamus ad illud speciale intrinsecum secretum Domini Iesu: quia ipse misit spiritum suum, vt spiritum nostrum leuaret post ipsum, vt ait Richardus. Et quia ipse Richardus alibi dicit, oportet antequam introire liceat in illud intimum secretum quietis, & supremæ tranquillitatis arcum, vt fiat ista valde mirabilis diuisio, non corporis, & animæ dissolutio, sed alia ac multò mirabilior, multoque gloriosior diuisio videlicet animæ, & spiritus, quam in nobis operari solet, sicut testatur Apostolus, dicens: Viuis est sermo Dei & efficax, & omni gladio ancipiti penetrabilior, & pertingens vsque ad diuisionem animæ & spiritus. Hæc ille. Ex quo oportet videre, qualiter iste spiritus ab anima diuiditur, vt ab omnibus exoneratus, ascendat ad illud intrinsecum & secretum quietis. De quo notat Richardus, & Auctor libri de spiritu & anima, vbi vterque exponens prædictum verbum Apostoli dicentis, quod sermo Dei pertingit vsque ad diuisionem spiritus & animæ, concordant per omnia, dicentes sic: Nihil in creaturis hac diuisione mirabilius cernitur, vbi illud, quod essentialiter vnum est atque indiuiduum in se ipso, quandam diuisionem patitur; neque enim in homine vno alia est essentia eius spiritus, atque eius animæ, sed vna eademque substantia simplicis naturæ. Non enim in hoc gemino vocabulo gemina substantia intelligitur: sed cum ad

Apud Hug.
ibid. in fin.
cap.

Hieron. in
Matt. c. 3. v. 5.

Ioan. 4.

Aug. lib. 14.
de Trin. c. 19.
tom. 3.

Phil. 3. d

Richard. in
prolog. lib. de
Trinit. circa
med.
Idem in lib.
de extermin.
natione mali.
tract. 3. c. vlt.
H. b. 4. c

Richar. vbi
sup. proxim.
& Auct. de
spir. & ani.
c. 34. circa
med. apud
Aug. tom. 3.

distinctio

Bern. ser. 25.
sup. Cantic.
post. med.

Isa. 24. c

Luc. 7. f

Psal. 18. c

1. Pet. 2. a
Ioan. 13. c

Cant. 2. b

Bernard. vbi
sup. prox.

Hug. lib. 1. in
1 cap. Angel.
Hierarc. post
med.

Greg. homil.
34 in Euang.
post med.
Hug. lib. 4.
de claustro
ann. c. 26.

distinctionem ponitur gemina nominatio eiusdem es-
sentia, una superior per spiritum, alia inferior designatur,
& hæc per animam. *Sequitur.* In hac itaque diuisione,
anima & quod animale est in imo remanet. Spiritus au-
tem, & quod spirituale est ad suprema euolat, & ab infi-
mis diuiditur, vt ad suprema eleuetur ab anima scin-
ditur, vt Domino iungatur. Quoniam qui adhæ-
ret Domino, vnus spiritus est cum illo. O quam felix
diuisione, & mirabilis separatio, vbi, quod corpulentum
est, & fæculentum, deorsum remanet, quod spirituale, &
subtile est, vsque ad speculationem diuinæ gloriæ subli-
matur, & in eandem imaginem transformatur, pars infe-
rior componitur ad summam pacem & tranquillitatem,
dñm pars superior sublimatur ad gloriam & iucundita-
tem. Hoc vterque ponit. Ex quo apparere potest, quòd
quanto spiritus noster ab omnibus temporalibus, &
etiam ab ipsa anima, vel etiam à seipso diuiditur, quòd
tanto facilius & perfectius illud spirituale intrinsecum,
& æternale manerium perfectius accedit, & ingreditur.
Et ideo notandum est, quòd spiritus noster aliquando in
tantum à corpore, & anima diuiditur: vt spiritus in spi-
ritu esse asseratur, & quandoque vt spiritus supra spi-
ritum esse dicatur, & quandoque spiritus sine spiritu cre-
datur. Primò dico, quòd spiritus humanus quandoque à
corpore in tantum alienatur, & ab anima distrahitur, vel
diuiditur, vt spiritus merito in spiritu esse dicatur. Quod
ostendit Richardus loquens de Ioanne Euangelista, vbi
dicit sic: Nonne spiritus in spiritu esse tunc recte asseri-
tur, quando exteriorum omnium obliuiscitur, pariter &
ignarus est omnium eorum, quæ in corpore corporaliter
aguntur, & illa solum intelligit per memoriam vel in-
tellectum, quæ in spiritu & circa spiritum actuantur?
Quare Ioannes in Apocalypsi bene dicit: Fui in spiritu in
Dominico die. Vel sicut ibidem Richardus dicit, An hoc
est spiritum in spiritu esse, semetipsum intrare, & intra
semetipsum totum colligere, & ea, quæ circa carnem seu
etiam in carne geruntur interim penitus ignorare? Sed
Haymo super Apocalypsim, sic exponit, dicens: Ioannes
sic fuit in spiritu, quod tamen ipsam carnem funditus
non deseruit, sed spiritui æternitatis adhæsit mens eius,
& à spiritu docente assumptus fuit spiritus docendus,
ideo tam mirabilia & profunda vidit. Secundo dico quòd
spiritus humanus quandoque in tantum amoris feruore
supra se rapitur, vt merito spiritus supra spiritum esse
dicatur. Vnde Hugo dicit: Acumen amoris est, cum om-
nia transcendendo despiciat. Super feruidum autem
amoris est, cum etiam semetipsum contemnendo relin-
quit, & in cōparatione dilecti se despiciat, & modo miro
fit, vt per dilectionis ignem in illum sustollatur, qui est
supra se, & per vim amoris expellatur vt exeat etiam à se,
nec se cogitet, dum Deum solū amat. Hæc ille. Hoc modo
Petrus fertur raptus fuisse supra se, quare in Actibus di-
citur, & Petrus ad se reuersus dixit, &c. Quod Richar-
dus exponens, dixit: Hoc sane non imprudenter dicitur,
quod Petrus longè super hominem fuit, quia longè à
semetipso, & supra semetipsum recessit, & alioquin non
erat à quo ad se reuerteretur. Tertiò dico, quòd spiritus
humanus in tantum à seipso quasi diuiditur, vt spiritus
sine spiritu esse dicatur. Vnde in libro Regum legitur,
quòd videns regina Sabba sapientiam Salomonis, & do-
mum, & habitacula, & cetera, nō habebat vltra spiritum.
Quod exponens Richardus dicit: Nonne recte dicitur,
spiritum semetipsum non habere, quando incipit à se-
metipso omnino deficere, & à suo esse in supermunda-
num quendam, & vere plusquam mundanum, vel huma-
num statum transire, & mirabili transfiguratione spiritus
ille ab humano videtur in diuinum deficere, ita vt ipse
iam non ipse, eo dantaxat tempore, quo incipit Domi-
no altius inhaerere? Qui autem adhæret Deo vnus spiritus
est, & sic totus illud diuinitatis atcanum intrat, clamans
cum Psalmista: Defecit in salutem tuam anima mea. Hæc
ille.

DISTINCTIO IV.

*Quibus pedibus spiritus noster illud intrinsecum secre-
tum ingreditur.*

Quartò videndū est quibus pedibus & gressibus spi-
ritus noster in illud intrinsecum secretum, & spiri-
tuale manerium ingreditur. De quo notandum, quòd si-
cut dicit Vercellensis super Cantica: Pedes nostri spi-
ritus, sunt intellectus & affectus, quibus frequenter anima
deuota carpit itinera æternitatis. Ratio autem huius est,
quòd spiritus noster per intellectum & affectum se ad
æterna extendit, & eo attingit aliquid. Vnde Hugo
libro de arca Noe dicit, Hoc est ad Deum tendere, &
ad ipsum pertingere, semper eum per desiderium quæ-
rere, per cogitationem inuenire, & per gustum tangere, &
Commentator Hugo super septimum Angelicæ hierar-
chiæ dicit: Mentis cœlestes siue spiritus rationales ad
interiora mentis cognitione & dilectione accedunt, &
proximi sunt secundum excellentissimam collocatio-
nem, quam habent iuxta Deum, vbi est intrinsecum
spiritus nostri, vt supra dictum est. Sed notandum, quòd
pedes spiritus nostri oportet esse mundos, & puros, quia
nihil inquinatum intrabit intra secretum Domini Iesv.
Et cum pedes spiritus humani quandoque tangant ter-
ram mediante sensualitate, & etiam ne pulvis terrenus eis
adhæreat: ideo indigent frequenti lotionem, & munda-
tione, vt ostendit Dominus quando dixit: Qui lotus est,
non indiget nisi vt pedes lauet, id est qui sine peccato
mortali est, non indiget capitis lotionem. Cuius ra-
tio est, quia caput nostri spiritus est intelligentia, quæ
in viris sanctis immediate coniungitur Deo, vt dicit B.
Augustinus in suo libro de spiritu & anima ideo lotionem
non indiget. Nec tales indigent lotionem manuum, quia
opera eorum munda sunt, propter munditiam capitis,
ea in Deum ordinantis, sed indigent lotionem pedum. Cu-
ius ratio est secundum Augustinum, & Origenem, quia
impossibile est, hominem aliquando non peccare veni-
aliter, & non habere aliquam inordinationem in sua
sensualitate, propter continuam conuersationem in ter-
ris, ex qua contrahitur aliqua macula impuritatis in affe-
ctu, & ex hoc ruga obscuritatis in intellectu. Vnde Ori-
genes dicit: Ego impossibile puto, non contaminari extre-
ma animæ & infima eius, quanquā quis perfectus quoad
homines reputetur. Ideo charissimi discipuli Domini
sunt qui solum pedum indigent lotionem. Hos pedes bene
lotos timuit coīquinari sponsa, quando dixit: Laui pedes
meos, Glossa, id est cogitationes meas, quibus aliquan-
do terram tangere solebam, quos secretis fletibus com-
punctionis abluī, vt intrare merear cœlestem patriam.
Quomodo ergo iterum coīquinabo illos Vercellensis
dicit? Quomodo coīquinabo illos iterum vmbri &
imaginibus temporalium, cum etiam intellectuales ope-
rationes, & formæ in hoc loco, in superintellectuali
exercitio reputentur maculæ & offendicula? Hæc
ille.

Secundò notandum est, quòd quia multa offendi-
cula & diuersa in istis itineribus æternitatis sunt, quibus
spiritus noster impeditur, & retardatur ab ingressu illius
intrinseci secreti, ideo oportet vt spiritus noster non so-
lum habeat pedes ab immunditiis lotos, sed etiam ad
ambulandum exercitatos, & agilitate veloces. Vnde
Dionysius dicit, quòd pedes in scriptura significant vir-
tutem motiuam, acute penetrantem, & velocem, id est
semper eundem in diuina. *Et sequitur:* Propter quod
alatos Theologia figurauit pedes sanctorum intelle-
ctuum, quod significat reduciūam velocitatem, & su-
pernis inuectiuam ab omni terrestri deprimentem. Hæc
Dionysius. Horum pedum velocem agilitatem habuit
propheta Dauid, cum dixit: Qui perfecit pedes meos
quali ceruorum. Quod Gregorius exponens dicit: Cer-
uus cum iuga montium ascendit, quæque aspera & obie-
cta transgreditur, donec ad superiora eleuetur, non so-

Pedes nostri
spiritus sunt
intellectus
& affectus.

Hug. de arca
Noe lib. 1. c. 4.
cir. med. Idem
sup. 7. Ang.
hier. lib. 7. post
med.

Ioan. 13. b

Aug. de spi. &
an. c. 11. 20. 3.

Aug. tra. 56.
c. seq. in 10.
tom. 2.

Cant. 3. b

Dionys. de
Ang. hier. c.
15. ante med.

Psal. 17. c
Greg. lib. 26.
Mor. cap. 1.

lum currit, sed etiam saltat; ita etiam electorum mentes A quæcumque sibi obuia respiciunt, contemplationis saltu transcendunt, donec se ad superna euehant.

Tertio notandum, quod oportet, quod pedes spiritus nostri non solum ad ambulandum sint expediti, sed etiam per amorem ad penetrandum acuti, ut spiritus potenter omnia transire possit, dicens cum Psalmista: In Deo meo transgrediar murum. Quod Gregorius exponens, ubi supra, dicit: Murus est omne quod itineri nostro obijcitur, cum ad dilectum transitur: quem transgredimur, cum præ amore supernæ patriæ, omnia huius mundi obiecta calcamus. Hæc ille. Et sicut dicit Augustinus: Ire ad Deum tanto nobis melius est, quanto magis ad illum imus, quo nihil melius est. Imus autem non ambulando, sed amando. Quem tantò habebimus præsentior, quāto amorem, quo in eum tendimus, habebimus purior. Hæc Augustinus. Gressus ergo mentales, & pedes spiritus non sunt corporales, sed spiri- B ritales. Et ideo Gregorius dicit: Ad se quippe venire præcipit Deus, non gressibus corporis, sed profectibus amoris & spiritus, veritate dicente: Venite ad me omnes, qui laboratis, Et Augustinus: Iter tuum voluntas tua est. Amando ascendis, negligendo descendis; stans in terra in cælo es, si diligis Deum. Et sic patet de passibus spiritualibus.

DISTINCTIO V.

Qualiter spiritus noster in illo intrinseco multipliciter esse dicatur.

Q Vinto videndum est, qualiter spiritus noster in illo intrinseco manerio multipliciter esse dicatur. Circa quod notandum est, quod cum Apostolus dicat, C quod in Domino Iesu sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei absconditi, quis potest inuestigare & enarrare magnitudinem & multitudinem diuitiarum & deliciarum istius intrinseci secreti cubiculi, nisi quantum quilibet per fidem illuminatus, & per charitatem inflammatus, in illo habitare consueverit & per aliqualem experientiam didicerit? Vnde dicit Bernardus: In hoc arcanum, in hoc sanctuarium Dei, si quem forte vestrum aliqua hora sic rapi, & sic abscondi contigerit, ut nemo eum auocet, aut perturbet, vel sensus egens, vel cura pungens, vel culpa mordens, vel ea certe quæ difficiliter amouentur, irreuerentia imaginum corporalium phantasmata, poterit quidem hic cum ad nos reducit gloria-ri, dicens: Introduxit me rex in cubiculum suum. Et ibidem quasi admirando exclamat dicens: O verè quie- D tus locus est, quem non immerito nomine cubiculi censuerim, in quo Deus non turbatus ira, nec velut distractus cura prospicitur, sed probatur voluntas eius bona, & beneplacens, & perfecta. Visio ista non terret, sed mulcet: inquietam curiositatem non excitat, sed sedat, nec fatigat sensus, sed tranquillat. Hic verè quietus Dominus quiescit, Deus tranquillus qui tranquillat omnia, & quietum aspicere, quiescere est. Hæc Bernardus, hi qui secreta istius cubiculi ingrediuntur, siue gazophylacii secretum inhabitant, per veram fidem & charitatem, magni sunt: quia magna audiunt, & percipiunt magna, introducti in plenitudinem æternorum & diuinorum thesaurorum in illo absconditorum. Et ideo Bernardus dicit quod hi, qui magni sunt fide & charitate, digni inveniuntur, ut inducantur in omnem plenitudinem Dei, nec est omnino in omnibus apothecis sapientiæ aliquid, à quo Deus scientiarum Dominus, arcendos censeat cupidus veritatis, non conscios vanitatis. Et infra sic dicit: Istiusmodi sapientibus spiritibus magnus occurrit sponsus, & magnificabit facere cum eis, emittens lucem suam, & veritatem suam, eosque adducens, & deducens in montem sanctum suum, in tabernacula sua. Regem in decore suo videbunt, præeuntem se ad speciosa deserti & ad flores rosarum, ad lilia conuallium, ad amœna hortorum, ad irrigua fontium, ad delicias cellariorum,

ad odoramenta aromatum, postremo ad ipsa secreta cubiculi. Isti sunt thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei, absconditi penes sponsum. Hæc sunt pascua vitæ, præparata in refectorem animarum sanctarum. Beatus vir, qui impleuit desiderium suum ex ipsis. Hæc Bernardus. Sed proculdubio si spiritus humanus quasi ab anima diuisus, & corpore, quandoque illud intrinsecum lucis manerium ingrediatur solus, & intus recipiatur, rediens de regione lucis illius intrinseci ad animam & corpus, ipse enarret quales diuitias acceperit, qualia verba audiuerit, & quales delicias gustauerit, si tamen enarrare potest, quia Gregorius dicit: Sæpe amantis animus tantæ contemplationis munere impletur, ut videre valeat, quod omnino loqui non valeat. Si autem enarrare non poterit, saltem ut alter Moyses descendens à consortio Domini in anima & corpore aliqua signa, & testimonia secum ferat, testificantia quod in regione lucis fuerat. Dicit enim Hugo: Ecce dum de illo diuino internæ contemplationis secreto reuertimur, quid nobiscum afferre poterimus nisi lucem? Lucem de regione lucis venientes portamus. Hoc enim decens & necessarium est, ut cum à lucis regione venimus ad fugandas nostras tenebras, nobiscum lucem apportemus. Et quis scire poterit, quod ibi fuerimus, si illuminati non redimus? Sed si vidimus Patris potentiam, apportemus lucem diuini timoris. Si vidimus Filij sapientiam, apportemus lucem veritatis. Si vidimus Spiritus sancti clementiam, apportemus lucem dilectionis. Potentia torpentes excitet ad timorem. Sapientia ignorantie tenebris excæcos illuminet. Clementia calore charitatis frigidos inflammet. Hæc ille.

DISTINCTIO VI.

Qualiter spiritus noster in illo intrinseco stabilis, & perpetuatur.

Sexto videndum est, qualiter spiritus noster cum in illud intrinsecum manerium æternale fuerit introductus, in illo stabilis & perpetuus, ita tamen quod ad imperium, regis egrediatur, & ingrediatur ad naturam humanam imitandam, & contemplandam diuinam. De quo sciendum est, quod spiritus noster in illo arcano se- crero per veram fidem collocatur & stabilis, & per sanctam charitatem in eodem perpetuatur. De fidei collocatione & stabilitione dicit Dionysius: Quod circa veritatem vere existentem & non errantem, versatur fides diuina quæ est stabilis collocatio credentium, collocans illos in veritate, & firmans simplicem veritatem, in transmutabili identitate in ipsis credentibus, habentibus cognitionem veritatis, & ideo credentem in veritate, teste Scriptura, nihil mouebit à lætitia, quæ est secundum veram fidem, sed habebit in ea permanentiam immobilis & intransmutabilis identitatis. Sequitur. Qui enim veritati vnitus est, ipsa vnione bene nouit quod bene sentit. Quamvis multi corripiant ipsum, tanquam mentis excessum passum, siue furiosum: ipse tamen bene nouit se ipsum non furentem, ut errantes ei imponunt, sed per simplicem veritatem semper eandem, & eodem modo se habentem, liberatum ab instabili & variabili diuisione contra errorem. Hæc Dionysius. Ex his apparere potest, quomodo fides spiritum nostrum in illo intrinseco manerio Iesu collocat & stabilizat. Vnde dicit Isaias: Si non credideritis, non permanentis, scilicet in Deo. Et Eusebius in glossa super illud Lucæ: Vbi thesaurus vester est, ibi & cor vestrum erit, dicit sic. Qui mentem applicauerat ad cœlestia, ibi mentem habebit, ut videatur solo corpore cum hominibus conuersari, animo verò iam sit aggressus mansiones cœlestes. Hæc ille. De charitatis autem perpetuatione, id est qualiter spiritus noster in intrinseco Domini Iesu perpetuetur, notandum, quod cum Ioannes dicat: Deus charitas est, qui manet in charitate, in Deo manet, ergo quandiu spiritus manet in charitate, tandiu manet

Psal. 17. c.
Greg. ibid.

August. ad
Mac. 4. on. ep.
52. post med.
rom. 2.

Greg. lib. 11.
Moral. cap. 4.
ante med.
Matt. 11. d.
Aug. in Ps.
77. tom. 8.

Galioff. 2. a

Bernard. in
Canti. serm.
23. cir. fin.

Ibid. paulo
ante.

Ibid. serm.
31. post med.
diu.

Psal. 125. a
Psal. 42. a

Psal. 126. c

Greg. lib. 15.
Mor. cap. 17.

Hug. in lib.
cribus diuini
sine fin.

Dion. de diu.
nis nom. c. 7.
cir. fin.

Rom. 8. f

Isa. 7. b
Luc. 12. c

1. Ioh. 4. c

in

in Deo siue in intrinseco Domini Iesu, sed spiritus noster in æternum potest in charitate manere cum adiutorio Dei, ergo in æternum potest manere in Deo. Vnde in libro de spiritu & anima dicitur, quod anima habet in se amorem, quo semper potest stare cum Deo. Quod autem spiritus noster in æternum possit stare cum Deo, & manere in charitate, ostendit Apostolus ad Romanos, ubi dicit: Quis potest nos separare à charitate Christi: quasi dicat: Nemo, imo nulla creatura, sicut ipse postea probat, Ergo nulla creatura potest nos eijcere ab illo intrinseco, nec ipse Deus vult eijcere, ut ipse dicit in Ioanne. Quandiu enim sumus charitate vestiti, licet nos ipsos per peccatum eijcere possimus, non tamen distantia locali, cum Deus sit vbique, sed distantia dissimilitudinis. Dicit enim Augustinus: Non locorum interuallis, sed similitudine acceditur ad Deum, & dissimilitudine disceditur ab eo. Quod autem nulla creatura possit nos separare à charitate Dei, quæ nobis in Christo datur, ostendit Apostolus ibidem, dicens: Certus sum quod neque mors, scilicet quam minantur, separabit nos à charitate Dei. Cuius rationem assignat Augustinus de moribus Ecclesiæ, dicens: Licet corpus nostrum possit mori, tamen ipsum quo diligimus Deum, scilicet anima mori non potest, nisi dum diligit Deum: cui mors est non diligere Deum, quod nihil aliud est, quàm ei in diligendo aliquid præponere. Alia est ratio secundum Ambrosiū: Quia mors erat sanctis occasio eundi ad præmium promissum, & quasi ianua: ergo mors non potest nos separare à charitate Christi, ergo non potest abijcere ab eo.

Secundò neque vita, inquit Apostolus, scilicet promissa, potest nos separare à charitate. Cuius rationem assignat Augustinus in libro de moribus Ecclesiæ, dicens: Quia Deus fons vitæ, sicut ergo nemo separat à fonte aquæ promittendo aquam: ita nemo separat à vitæ promittendo vitam. Vnde Dominus dicit in Ioanne: Qui credit in me, habebit vitam æternam.

Tertiò, inquit Apostolus: Neque Angeli, neque principatus, neque virtutes, neque inferiores, neque medij, neque superiores poterunt nos separare à charitate Dei, cuius ratio est secundum Augustinum, quia Angeli, cum inhæremus Deo, non sunt mente nostra potentiores, imo toto mundo superior est mens inhærens Deo, ut ait Augustinus de moribus Ecclesiæ. Quomodo ergo separabunt nos à charitate Christi, ad quam nos etiam hortantur, ergo nec nos eijcient.

Quartò, inquit Apostolus: Neque instantia, id est, instantes molestiæ nos à Deo separabunt. Quia eo ipso eas leuiiores sentimus, quo ei à quo nos separare moliantur, arctius inhæremus: charitas enim omnia sustinet, & est vita morientium, ait Augustinus de laude charitatis, ergo non separat, sed vnit.

Quintò, inquit Apostolus: Neque futura, id est, promissio futurorum nos à charitate separabunt. Cuius ratio est secundum Augustinum de moribus Ecclesiæ, quia quidquid boni futurorum est, certius promittit Deus, & nihil est ipso Deo melius, qui perfecte inhærentibus sibi iam præsens est, ergo nec talia separant à charitate, ergo nec eijciunt à Deo.

Sexto, inquit Apostolus: Neque fortitudo, id est, violentia alicuius poterit nos separare à charitate Dei, neque altitudo, id est, prosperitas, neque profundum, id est, aduersitas poterunt nos separare à charitate Christi, neque alia creatura. Cuius rationem innuit Apostolus in eodem capite dicens: Quia bonis omnia cooperantur in bonum, ergo non separant nisi nos velimus. Per charitatem ergo quæ, ut dicit Apostolus, omnia potest, omnia sustinet, & nunquam excidit, spiritus noster in illo intrinseco ubi est fons vitæ & charitas potest manere semper, maxime cum charitas voluntates nostras ad Deum, quasi ad centrum suum proprium inclinet, & nos sibi incorporet, & voluntates perfecte concordet, quæ maxime amantium refectionem consummant & perpetuant. Vnde dicit Dominus: Eum qui venit ad me, non eijciam foras. Quod Augustinus exponit, di-

scens: Veniamus ad Deum, intremus ad Deum, & incorporemur ei, ut nos non faciamus voluntatem nostram, sed voluntatem Dei, & non eijcet nos foras, scilicet in exilium tenebrarum æternarum, sed siue ingrediamur, siue egrediamur, pascua inueniemus nostram nutrientia charitatem, quæ nos perpetuat in Christo. Quia qui manet in charitate, in Deo manet, sicut dicit Ioannes.

DISTINCTIO VII.

Quæ & quot sunt itinera, per quæ ad illud intrinsecum peruenitur & intratur.

Septimò postquam visum est, quid sit illud intrinsecum secretum, & æternale manerium in Christo, & qualiter in illo intrinseco variæ mansiones distinguuntur, & secundum quid homo in illud intromittatur. Viso etiam quid spiritus in homine dicatur, & quibus pedibus illud intrinsecum ingreditur, & qualiter humanus spiritus in illo dicatur, stabilitur, & perpetuatur. Videndum est, quæ & quot sunt itinera, per quæ ad illud intrinsecum secretum & æternale manerium, spiritus humanus accedat & ingreditur. Circa quod sciendum est, quod, sicut dicitur in libro de spiritu & anima, duo sunt loca, inter quæ spiritus humanus existens, ad vtrumque se mouere potest, siue itinerare. Deus enim est in summo, mundus vero in imo. Ille, scilicet Deus in eodem statu æternitatis suæ immobilis existit, ideo ipse solus est æternitate mensurabilis. Cuius ratio est, quia sicut Boëtius in libro de consolatione dicit: Æternitas est interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio, quæ nulli creaturæ conuenit, sed soli Deo, ut patet consideranti huius diffinitionis partes. Iste autem mundus cursu mutabilitatis suæ semper instabilis fuit, & ideo tempore mensuratur, quia tempus est mensura motus mutabilium rerum, non permanentium, sed succedentium ut fit, & ideo talia dicuntur temporalia. Rationalis autem spiritus quasi in quodam medio est constitutus, sed medium oportet participare naturam extremorum, propter connexionem vniuersi: & ideo oportet, quod spiritus noster in aliquo conueniat cum æternis, & in aliquo cum temporalibus. Cum æternis conuenit in hoc, quod secundum substantiam omnino est stabilis perpetuo, in æternum manens, & ideo quoad hoc non mensuratur tempore transeunte, quia illo corruptibilia mensurantur, nec mensuratur æternitate, quia illa soli Deo conuenit: ergo necessario mensuratur mensura media, scilicet æuo, quod est quædam participatio æternitatis. Vnde Dionysius de diuinis nominibus dicit, quod æuum dicitur quæta & tota simul vita. Damascenus dicit, quod æuum non est tempus nec pars temporis, sed quod simul protenditur cum æternis, scilicet secundum perpetuationem. Idem dicit Augustinus libro 12. confessionum. Vnde in libro de spiritu & anima dicitur: Spiritus humanus quadam conditionis suæ excellentia, huic mutabilitati quæ deorsum est, supereminet, quasi creatus in horizonte æternitatis, & ideo ad illam, quæ est apud Deum immutabilitatem, nondum peruenit, quamvis perungere possit cum Angelis. Spiritus enim noster conuenit cum temporalibus in hoc, quod secundum operationes aliquas est mutabilis, & in eis successiones patitur. Vnde in libro de spiritu & anima dicitur: Si spiritus noster in his qui deorsum transeunt se per cupiditatem immerferit, statim per infinitas distractiones sine itinera rapietur, & seipso quodammodo diuisus dissipabitur, & ideo quoad istas operationes, temporalis efficitur, quia tempore mensuratur.

De hac instabilitate & mutabilitate dicit Hugo de arca Noe sic: Dum cor nostrum, siue spiritus noster per desidia fluere cæperit, quasi in tot diuisum est, quot sunt ea quæ concupiscit. Hinc nascitur motus sine stabilitate, labor sine requie, cursus sine peruentione, ita ut

Iuan. 6. d

1. Iuan. 4. c

Aug. de sp. an. c. 46. in fi. apud Aug. tom. 3.

Boet lib. 5. de consola. phil. pro 1. c. 6. Triplex mensura entium, scilicet tempus, æuū, & æuiternum.

Dion. de diuinis nom. c. 5 & 10. Dam. li. 2. fid. orthod. c. 1. Aug. lib. 12. conf. c. 11. 10. 1. Aug. de sp. an. c. 47. in prin. apud Aug. 10. 3. Ibidem.

Hug. lib. 1. de arca Noe in prologo cir. fin.

semper sit inquietus spiritus noster, donec illic inhzere cœperit, vbi desiderio suo nihil deesse gaudeat, & ea quæ diligit semper mensura confidat & credat. Hæc ille. Ex quo concluditur, quod necesse est, quod spiritus humanus habeat aliquas operationes, quæ maneant secundum suam substantiam, licet vna alteri succedat. Quod accidit, vbi sunt operationes intrinsecæ intellectus & affectus, maxime quando in æternis figuntur, quas operationes exercere possit spiritus humanus, etiam si cælum staret, vel si nollum esset tempus, vt patet per Augustinum, nec mirum cum sit spiritus humanus supra tempus, existens, in carne temporali. Dicit enim Gregorius in Moralibus: Subleuata mens, id est, spiritus, extra terminos temporum ducitur, etiam cum à carne in tempore tenetur, & in libro de spiritu & anima: Si spiritus humanus ab hac infima distractione quæ deorsum est, erexit se, & hæc infima deferens, atque paulatim se in vnum colligens, secum esse didicerit, tanto amplius in vnum colligetur, quando magis desiderio & cognitione sursum eleuabitur, donec tandem omnino immutabilis sit, & ad illam veram & vnicam quæ apud Deum est, immutabilitatem perueniat, vt perpetuò sine omni mutabilitatis vicissitudine requiescat: iam in intrinseco Domini perfectè collocatur. Hæc ille. Ex his patet, quod sicut spiritus humanus ex inordinato amore temporalium aggrauatus, descendit ab æternis per aliqua itinera iniquitatis deorsum ad temporalia: sic spiritus humanus ex ordinato amore æternorum alleuiatus ascendit sursum, per itinera rectæ æquitatis ad æterna. Et sicut ille per septem itinera obliqua descendit ad temporalia: ita iste per septem itinera recta ascendit ad æterna propter quod itinera æternitatis nuncupantur.

Itinera ergo æternitatis ducentia ad intrinsecum secretum, & æternale manerium Domini sunt, hæc scilicet æternorum recta intentio, æternorum studiosa meditatio, æternorum limpida contemplatio, æternorum charitativa affectio, æternorum secreta reuelatio, æternorum experimentalis prægustatio, æternorum Deiformis operatio.

Ad itinerandum autem in his septem itineribus æternitatis, Dominus amorose inuitat spiritum humanum, ostendens & promittens ei septem adminicula, coöperantia ad ambulandum in itineribus æternitatis. Istam autem inuitationem mens humana diligenter aduertat. Quia sicut dicit Vercellensis super Cantica: Nihil est quod ad continuos sponsæ profectus eam promoueat efficacius, quam Deum imitari, & ab eo inuitari effectiue. Hoc quidem exercitio continuo vniformiter proficiunt cœlestes substantiæ, quæ non cessant post sponsum ingredi. Totus enim cursus amoris in assidua & continua huiusmodi inuitatione consistit, vt in fine libri Canticum patet, dicit ergo: Surge, propera amica mea, & columba mea, formosa mea & veni. Amica, quia amans & amata. Ego enim diligo diligentes me. Columba mea, quia spiritu simplificada, sicut scriptum est in Matthæo: Estote simplices sicut columbæ. Formosa mea, quia ad imaginem & similitudinem Dei facta, vt dicitur in Genesi. Surge igitur à temporalibus ad æterna tendendo, & propera, æterna inuestigando, & veni, æternitatem meam ingrediendo. Huius petitionis reddit causam, dicens: Surge, propera amica mea & veni, quia iam est itinerandi opportunitas temporanea, quia iam hiems transijt peccati infrigidantis, & itinera ambulantium obliquantis. Quia iam est iterum optata facilitas, quia iam imber abiit & recessit, curæ distrahentis & itinerantes impediens. Quia iam est itinerantium amœna iucunditas, quia iam flores apparuerunt in terra nostra. Quia iam tempus vernale venit, ex præsentia diuini solis in terra nostræ carnis. Quia iam est perambulantium allenata agilitas, quia iam tempus putationis aduenit, quo spiritus noster exoneratur ab omnibus superfluis & vanis. Quia iam est viarum reuelata veritas, quia vox turturis audita est in terra nostra Verbi incarnati, omnem veritatem docentis. Quia iam est viatici desiderati satietas, quia ficus

A protulit grossos suos, scilicet Pater fons dulcedinis, Filium panem omnis suauitatis, & Spiritum sanctum potum sobriæ ebrietatis. Quia iam est medijs odorifera suauitas: quia vineæ florentes odorem suum dederunt, id est, potentia fecundæ dederunt odorem bonæ famæ ex operibus odoriferis, quia bonus odor Christi sunt. Igitur surge, propera amica mea & veni. Vnde dicit Origenes: Quis iam non surget? quis non properet? aut quis non veniet vbi tot vtilitatum insignia concurrunt? Singula istorum adminiculorum applicabuntur singulis itineribus, vt patebit infra, & hæc itinera abscondita sunt à sapientibus & prudentibus huius mundi, & reuelata sunt paruulis, id est, humilibus. Vnde dicit Habacuc: Incuruati sunt colles mundi, id est, sapientes, ab itineribus æternitatis eius, id est, obliquati sunt à viis rectis æterni Dei: quia qui à recta via declinant, quando plus vadunt, tanto plus à termino rectæ viæ recedunt, & quando plus se sapientes mundi ab æterna veritate auertunt, tanto plus stulti facti in temporalibus, euauerunt; dicentes illud Sapientiæ: Sol intelligentiæ non est ortus nobis, lassati sumus in via iniquitatis, viam Domini ignorauimus. Cum ergo Augustinus 14. & 15. de Trinitate dicit, quod spiritus noster ad imaginem & similitudinem Dei æterni sit, & ex hoc æternitatis capax sit, & ex hoc sortiatur quandam iam participationem, dum etiam secundum substantiam, & secundum aliquas operationes intrinsecas sit supra tempus: quia in æuo quod est quædam æternitatis participatio, vt supra dictum est; ideo spiritus noster humiliatus & contritus, & à Deo amorose inuitatus ad veniendum per itinera æternitatis, ad suum intrinsecum secretum, & æternale manerium, secure & gaudens cum Psalmista petat, dicens: Deduc me Domine in viam æterna.

DE ITINERIBVS, QVIBVS AD illud intrinsecum secretum, & æternale manerium in Christo acceditur.

De primo itinere æternitatis.

PRIMUM igitur iter æternitatis, quod est æternorum recta intentio, spiritus humanus desiderio æternorum ab omnibus alleuiatus, & ad perambulandum incitatus & expeditus, primò aggrediatur vnum æternum intendendo, vnum æternum attendendo, vnum æternum ingrediendo, in vno æterno permanendo, propter vnum æternum quod est optimum & vnum necessarium, & finis quietans, & consummans multitudinem omnium desideriorum in vnum, quod non auferetur ab eo in æternum, vt patet in Luca. Sed quia nemo caute itinerat, qui vias itineris ignorat, ideo ad cognitionem istius viæ siue itineris, quod est æternorum recta intentio, oportet sex considerare per ordinem.

Primum est, quæ sit necessitas istius itineris, & quare alijs itineribus præmittatur.

Secundum est, quid sit intentio, & à qua potentia animæ oriatur.

Tertium est, qualiter intentio nostra rectificetur, & Deiformis, & æterna efficiatur.

Quartum est, per quæ signa intentio recta simplex, & perfecta cognoscatur.

Quintum est, qualiter per intentionem rectam spiritus humanus ad intrinsecum & æternale manerium Domini Iesu actuat & ingrediatur.

Sextum, qualiter spiritus humanus ad veniendum per illud, ad intrinsecum æternum Iesu dulciter & amanter ab eo inuitatur.

DISTINCTIO I.

Qua sit necessitas istius itineris ; & quare aliis itineribus præmittatur.

Primò igitur videndum est, quæ sit necessitas istius itineris, quod est æternorum recta intentio, & quare alia itinera præcedat. Circa quod notandum est, quod cum intentio finem actionis, & itineris nobis præstendat, ut dicit Gregorius 28. Moral. ubi sic dicit: Intentio priusquam se in actione exercent, hoc iam quod appetit, contemplatur. Item cum intentio actionum dirigat nostram in operatione, ut dicit Gregorius ibidem, unaquæque actio intentionem suam quasi intuentem oculum sequitur. Item cum intentio operi nostro, quasi fundamentum finale præstitatur, ut dicit Gregorius 28. Moral. ubi dicit: Sicut fabrica columnis, columnæ autem basibus fulciuntur, ita vita nostra virtutibus, virtutes vero intima intentione subsistunt. Ideo rationabiliter iter intentionis alia itinera præcedere debet. Vnde Gregorius ibidem dicit: Vigilanti cura per cuncta opera intentio nostra nobis pensanda est, ut nihil temporale in his, quæ agit, appetat: sed totum se in soliditatem æternitatis figat: ne si extra fundamentum nostræ actionis fabrica ponatur, totum opus in nihilum solvatur: quia etiam summa opera inaniter fiunt, si intentiones cordium extra æternitatis rectitudinem deflectuntur. Hæc ille. Et ibidem dicit: Si recta intentio in operatione non tenetur, totum opus amittitur & deruitur: Si autem recte intendimus, bonum opus efficitur, etiam si minus bonum extra videatur. Plane ergo patere potest istius itineris necessitas in ordine respectu aliorum.

DISTINCTIO II.

Quid sit intentio, & à qua potentia anima oriatur.

Secundò videndum est, quid sit intentio, & à qua potentia animæ oriatur. De quo notandum est, quod sicut dicit Anselmus lib. de concordia præscientiæ, & liberi arbitrij. Voluntas est instrumentum seipsum mouens, & omnia alia instrumenta, quibus sponte utimur & quæ sunt in nobis, ut manum, linguam, visum & cetera huiusmodi, & quæ sunt extra nos, ut stylum, securim, & cetera huiusmodi, & facit omnes voluntarios motus ipsa vero se suis affectionibus mouet in finem desideratum, & ideo sola voluntas elicit actum intentionis proprie dictæ & principaliter, sed à ratione siue intellectu dirigente siue dictante. Et nota, quod hæc intentio non fit sine amoris desiderio: quia quânto maior est amor finis, tantò vehementior est motus intentionis in finem, ita quod amor mouet in finem desideratum, sed intentio omnia per quæ amor potest consequi hunc finem desideratum, ordinat, & disponit ad illius finis consecutionem. Vnde Glossa super illud Psalmi: In laqueo isto quem absconderunt, dicit, quod pes animæ est amor, & eo mouetur anima ad locum, quasi ad terminum ad quem tendit, id est ad dilectionem bonam vel malam, quo se peruenisse ad amorem lætatur, amor autem est actus voluntatis.

Ex quo patet, quod intentio proprie & principaliter, est actus voluntatis, ut elicientis, & libere ordinantis, & mouentis in finem, & à ratione directus. Et nota, quod ista intentio ut est à voluntate per gratiam formata, non solum actualis, sed & habitualis facit actum & opus meritorium. Cuius ratio est, quia præter naturalem bonitatem, quæ est in actu voluntatis eo ipso quo est ens, tota alia bonitas ipsius est ex eius sufficienti ordine intentionis ad debitum finem. Tunc autem debiti finis est sufficiens ordo, quando ex parte agentis per intentionem bonam, fit ordinatio actus sui in debitum finem, & quando ex parte actus est, quod sit ordinabilis ad illum finem, ut per ipsum possit finis acquiri, id est quod actus sit de

A genere bonorum, talis enim ordo includit bonitatem esse in actu, quæ sibi bebetur ex obiecto debito, & ex forma debita, quæ est charitas, & ex circumstantia, & ex debito fine. Deficiente autem altero istorum, actus vitiosus est. Ex quo patet, quod etiam actus indifferens per ordinationem debitam in debitum finem fit meritorius: quia intentio recta si sit actualiter à voluntate elicitur mediante gratia, addit aliquam bonitatem supra habitum, cui debetur præmium substantiale. Per actus enim voluntatis elicitos ex gratia meremur vitam æternam. Ex his etiam patet, quod intentio actualis est perfectior & magis meritoria habituali, quia addit aliquam bonitatem supra habituale. Vnde Gregorius 28. Moral. dicit: Sicut lucerna corporis est oculus carnalis lucens toti corpori, ita per radium intentionis illustrantur itinera actionis. Nam dicit Dominus: intentio sicut lucerna fulgoris illuminabit te.

DISTINCTIO III.

Qualiter intentio nostra rectificetur, & ex hoc Deiformis, & æterna efficiatur.

Tertio videndum est, qualiter intentio rectificetur, & ex hoc Deiformis & quasi æterna efficiatur. De quo notandum est, quod sicut dicit Hugo libro 1. de arca Noe: Cor hominis quod prius amore diuino stabile & fixum in æternitate persistit, quia vnum amando vnum permanet, postquam per desideria terrena defluere cœpit, quasi in tot diuisum est, quot ea sunt quæ concupiscit, ergo secundum diuersitatem concupiscentiæ siue amoris erit diuersitas intentionis. Vnde Bernardus super Cantica ostendit, quod si amans turpia appetit, etiam intentio turpis erit, & scedans faciem animæ vel spiritus, & si honesta, etiam intentio honesta erit. Vnde Bernardus ibidem describit diuersas intentiones, secundum diuersas affectiones.

Primò ergo secundum Bernardum, est quædam intentio peruersa & iniqua: ut illa quæ procedit ex voluntate affectata carnaliter, siue ex amore carnali tendens ad finem, qui contrarius est ultimo fini & æterno, ut est intentio illorum, qui terrena sapiunt, quorum Deus venter est, qui intendunt gulæ, ut magis possint exercere actus luxuriæ. Talis intentio est obstinatorum in temporalium amore. Vnde Bernardus ibidem dicit: Tendere non in Deum, sed in sæculum sæcularis animæ est, ut dictum est, & habet talis faciem fœtidissimam fœtore peccati.

Secundò est intentio quædam ficta & falsa; ut quæ procedit ex voluntate affectata mendaciter tendens in Deum apparenter & false & non verè, quia propter fauorem hominum, de qua dicit Bernardus ibidem: Tendere quasi in Deum, sed non propter Deum, hypocritæ planè animæ est, omnem decorem animæ exterminantis, & totam illam scedantis propter turpitudinem hypocrisis.

Tertio intentio quædam est obliqua & mercenaria, ut quæ procedit ex voluntate affectata pusillanimitè tendens in Deum non propter Deum, sed propter præsentis vitæ necessaria, ex qua recuratur ad se. Vnde mercenaria est, quia veris filiis non conuenit, ut patet per Ambrosium, qui dicit in Glossa Luc. 15. sic: Filius, qui habet sancti Spiritus pignus, in corde sæcularis mercedis lucra non quærit, sed seruat ius heredis. De hac intentione dicit Bernardus ibidem: Si autem intentio solum vel maxime ob vitæ præsentis necessaria, se ad Deum conuertit, non quidem fœce hypocrisis fœtidam, pusillanimitatis tamen vitio dicimus obscuram & minus acceptam eo quod nõ quærit Deum propter se, ideo prædicta tria itinera sunt obliqua & temporalia, non æterna.

Quartò quædam intentio est recta, quæ est & propter Deum principaliter, & propter ipsum directa quæ est actuum bonorum, & hæc procedit ex voluntate affectata spiritualiter, id est æstu diuini amoris calefacta. Quæ

voluntas

Intentio actualis maioris est meriti, quam habitualis Gregor. 28. Moral. c. 6. post med. Luc. 11. c.

Hugo lib. 1. de arca Noe in prologo.

Bernardus in Cant. Ser. 40.

Diuersificatur intentiones iuxta diuersitatem affectionum

Phil. 3. d.

Ambrosius lib. 7. in Luc. cap. 15. tom. 3. Bernardus ibidem ubi supra prox.

Greg. 28. Moral. c. 6. post med.

ibidem.

ibid. paulo post.

44.

44.

Psalm. 9 d.

Intentionis descriptio

voluntas sic æstuans, intentionem ad consecutionem A æterni finis desiderati operando impellit, liquefaciendo in Deum dirigit, nec eam sistere nisi in Deo æterno sinit. Vnde Origenes super Cantica dicit: Qui sancto desiderio intus æstuat, ad quodlibet opus bonum habilis inuenitur, quia nihil duri in corde, id est in intentione portat, quod non feruore æstuantis desiderij in Deum liquecat. Hæc Origenes. Hæc tamen intentio perfectum decorem non habet per omnia, quia adhuc circa multa est occupata, licet propter Deum. Vnde Bernardus ubi supra dicit: Porro in aliud tendere quàm in Deum, & tamen propter Deum, non orium Mariæ, sed Marthæ negotium est. Absit autem, ut quæ huiusmodi est, quidquam dixerim illam habere deformem, nec tamen ad perfectum affirmauerim peruenisse decoris; quippe, quia adhuc sollicita est, & turbatur erga plurima, & non potest terrenorum actuum vel tenui puluere non aspergi; quem tamen facile citoque deterget in hora sanctæ deuotionis, vel dormitionis casta intentio, & bonæ conscientie interrogatio ad Deum. Hæc Bernardus super Cantica.

Quintò intentio quædam est recta, simplex, & magis immediata, & odore finis æterni dulciter allecta, quæ est contemplatiuorum, & illa procedit ex voluntate finis æterni affectiua experimentaliter. Experimentalis enim odor ultimi finis, omnia alia aliquo modo contemnere facit, ex quo intentionem in nullo alio fine quiescere facit, sed eam quantum potest ultimo fini immediate vnit. Dicit enim Hugo, quod experientia est mater vel magistra intelligentiæ, & quod ille optimè veritatem nouit, qui eam non audiendo solum, sed etiam gustando & faciendo didicit. In tali enim experientia intentio non ambulat, sed quasi currit. In odorem, inquit Sponsa, curremus vnguentorum tuorum. Hæc intentio tendit in Dominum solum immediate quantum potest, & propter ipsum; sed ut pluries non totaliter propter ipsum solum, sed etiam quærit propter se delectari, & consolari, retinens adhuc aliquid de proprio, ut dicit Bernardus: & ideo talis intentio diuisa est. Talis clamat cum Petro: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, quid ergo erit nobis? Et cum Psalmista: Inclinaui cor meum ad facien- das iustificationes tuas in æternum, propter retributionem. Quam tamen intentionem Dominus non reprehendit, quia non principaliter quærebat mercedem, sed Domini voluntatem, cum multi tales sint in æterna domo Patris.

Sextò intentio quædam est immediata, simplificada, & Deificata, & amore finis æterni totaliter attracta. Et hæc est beatorum in patria, & inde intentio fit intentio æterna, & elicitur à voluntate affectata Deiformiter. Deificatio autem, ut dicit Bernardus, nihil relinquit in voluntate admixtum vel proprium, sed totum per intentionem dirigit in Deum. Vnde dicit ibidem sic: O puta & defæcata intentio voluntatis, eo certè defæcator, & purior, quo in ea de proprio nihil iam admixtum relinquitur, eo suauior, & dulcior, quo totum diuinum est quod sentitur. Sic affici Deificari est, sic omnem tunc in sanctis qui sunt in patria, humanam affectionem, quodam ineffabili modo necesse est quiescere, & à semetipsa liquefcere, atque in Dei penitus transformati voluntatem, alioquin quomodo omnia in omnibus erit Deus, si in homine aliquid de homine supererit? manebit quidem substantia, sed in alia forma, in alia gloria, aliaque potentia. Et videtur sentire Bernardus hoc impossibile fieri, nisi post resurrectionem corporum, cum beati adhuc ante resurrectionem corporum, desiderio naturali appetant vnionem corporum suorum. Hæc Bernardus. Idem sentit Augustinus de appetitu corporum, ut patet lib. 12. super Genesim.

DISTINCTIO IV.

Per quæ signa, recta & simplex intentio cognoscatur.

Quartò videndum est, per quæ signa recta & simplex intentio cognoscatur. Circa quod notandum est,

quod huius intentionis aliqua signa sunt quasi exteriora, & quoad homines, & quædam interiora, & quoad conscientiam. Signa ergo exteriora rectæ & simplicis intentionis, secundum Origenem exponentem illud: Quam pulchri sunt gressus tui, &c. sunt quinque. Loquens ergo de multa pulchritudine gressuum intentionalium dicit: Sponsa calceata pulcherrimè incedit, quasi rectissima intentione. Post sanctorum exempla incedit calceata, sed hypocrita nudo pede incedit, quia Deum sequitur corrupta intentione, caret enim exemplari pelle, uterque tamen ex fructibus suis cognoscitur. Et ponit ibi quinque signa rectæ & simplicis intentionis, per quæ illi ab istis distinguuntur.

Primum signum est humanæ laudis detestatio, & Dei glorificatio. Vnde Saluator: Cum facis elemosynam, non li tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt. De hoc dicit Chrysostomus: Tuba est omnis actus, per quem operis iactantia demonstratur.

Secundum signum, est sobria tristitia, & exultatio mentis. Vnde Christus dicit: Cum ieunatis, nolite fieri, &c. ubi Origenes dicit: Non inueni verius signum boni cordis, quàm si erumpat foras dulcedine mentis, & frequentia sobriæ exultationis & tristitiæ.

Tertium signum est ordo correctionis, ut primò à te ipso incipias, & post, alios corripas. Vnde in Matthæo dicitur: Hypocrita eice primum trabem de occulto tuo, & tunc videbis eicere festucam de oculo fratris tui. Et Origenes ibidem: Nisi fallar nihil aliud appetis, nisi apparere iustus, dum me corripis & te negligis: aut si me & te corripis, quare à me incipis & non à te?

Quartum signum est benignitas compassionis. Vnde Saluator dicit: Væ vobis scribæ hypocritæ, qui aliis clauditis regnum cælorum, & imponitis eis grauia onera, &c. Gregorius: Qui bonus est corde, benignus est compassione.

Quintum signum est immobilitas mentis, tam in aduersis, quàm in prosperis, quæ ut alter Iob omnia æqualiter acceptat, dicens: Si bona accepimus de manu Domini, cur non similiter & mala? Vnde Gregorius exponens illud Iob. 1. Erat simplex & rectus, dicit: Simplex & rectus est ille, qui in aduersis non frangitur, qui ad temporalia non inclinatur vel incuruatur; qui ad superiora totus erigitur, qui Domini voluntati humiliter subiicitur. Hæc Gregorius. Hæc Origenes breuiter enumerat dicens: Quam pulchri sunt gressus tui in calcaneo tuo filia principis, si in operibus, quæ agis laudem humanam vitas, si sobrie exultas, si primo te corripas, si aliis benignitatem exhibeas, si patientiam in aduersis ostendas. Hæc sunt signa exteriora.

Post hæc primò videndum est de signis interioribus rectæ & simplicis intentionis. De hoc nota, quod Bernardus libro de præcepto, & dispensatione, dicit sic: Ut interior oculus intentionis veræ sit simplex, duo arbitror illi necessaria esse, scilicet charitatem in intentione, & veritatem in electione. Primò necessaria est charitas in intentione. Cuius ratio est, quia charitas in intentione ad omnia, quæ ad finem sunt principaliter intenta, dirigit & extendit, & per hoc arctius vnit, cum in omnibus vnum intendit, & ad vnum tendit, & omnia quantum potest cum illo vnire quærit. Vnde Gregorius in Pastoralis dicit: Charitas diuisa vnire consuevit, & cor iusti non diuidi per multa compellit: quod tantò arctius in Deo colligit, quantò illud latius per sancta desideria spargit.

Secundò ad hoc quod oculus intentionis sit rectus, & verè simplex, requiritur veritas in electione, quia illa non sinit errare circa finem intentum. Vnde Bernardus ibidem dicit: Quomodo denique simplex erit oculus intentionalis, cum ignorantia veritatis etiam qui bonum diligit, & malum nescius agit? Sed illius non immeritò oculum simplicem duxerim, cui neutrum bonum desit, quia ista duo, oculum intentionis faciunt simplicem, scilicet amor boni, & cognitio veri. Hæc Bernardus. Sic igitur nec charitas intentionem sinit ante finem in-

Cant. 7. 4

Matt. 6. 4

Chrysostomus
13 in Math.
paulo anti
medium.
Matt. 6. 6

Matt. 7. 4

Matt. 23. 6

Iob 1. 4

Bern. de præ-
cepto. & dis-
pens. c. 17.

Bern. ibid.

tentum

tentum stare, nec veritas finit eam circa finem errare. Veritas enim non amat angulos, nec ei diuersoria placent, ait Bernardus. Igitur opus per intentionem bonam agitur, quando illa charitate & veritate munitur. Spiritum igitur rectum innoua in visceribus meis.

DISTINCTIO V.

Qualiter per intentionem rectam & simpliciter spiritus humanus ad intrinsecum, & æternale manerium Domini Iesu accedat, & ingrediatur.

Quinto videndum est, qualiter per intentionem rectam & simpliciter spiritus humanus ad intrinsecum & æternale manerium Domini Iesu accedat, & ingrediatur. De hoc nota, quod cum recta & simplex intentio sit quædam tendentia recta sine obliquitate, & simplex sine admixtione, in æternitatem à voluntate desideratam, & à ratione dictatam, consequens est, quod intentionis tendentia continua est æternitatis consideratæ approximatio, & attingentia continua. Vnde Hugo lib. 1. de arca Noë dicit sic: Hoc est ad Deum tendere, semper eum per desiderium quærere, per cognitionem inuenire, & per gustum tangere. Intentio charitate & veritate munita, omnia temporalia derelinquat, & ad æterna redeat, donec intentio tentio fiat, ut dicere possit. Inueni quem diligit anima mea, tenui eum nec dimittam, donec eum introducam in omnes mentis capacitates, tam communes quam singulares, ubi intentio omnibus inferioribus superfertur, extra mundum constituitur, in æternis collocatur & quietatur. Vnde Gregorius 25. Moral. dicit sic: Si semel in appetitione cælestis patriæ forti stabilitate animus pro intentione figitur, minus rerum temporalium perturbatione vexatur. A cunctis quippe exterioribus moribus eandem intentionem suam quasi quendam secretum secessum petit, ibique incommutabili inhærens & mutabilia cuncta transcendens, iam ipsa tranquillitate quietis suæ in domo, scilicet in mundo, extra mundum est. Excedit quippe omnia ima, intentione summorum, & cunctis rebus quas non appetit, libertate quadam superesse se sentit, nec tempestatem rerum temporalium intus sustinet, quam intuetur foris: quia terrena omnia quæ concupita opprimere mentem poterant, despecta subitus iacent. Vnde per Prophetam dicitur: Statue tibi speculam, quia dum quisque speculatur summa, supereminet infimis. Hæc Gregorius. Si igitur spiritus noster in se bene ordinatus, cum omnibus actionibus in vnum se colligat, sursum ad æterna tendat, & licet quoad aliqua instabilis permaneat, intentione tamen in æternitate stabilis persistit, quæ non nisi in æternis stabilitur. Dicit Gregorius, & Hugo lib. 4. de arca Noë. Quamdiu homo ordinem suæ naturæ tenuit, quamvis per actionem variaretur, interius tamen per intentionem & amorem stabilis permanet; quia vnum intendebat, & propter vnum omnia faciebat, vnum diligebat, & omnium voluntatum atque actionum suarum finem ad vnum referebat creatorem suum, qui solus sufficiebat. Hæc ille. Et Basilii exponens illud Lucæ: Porro vnum est necessarium dicit: Vniformis est vita Christiana, ad vnam tendens intentionem, scilicet gloriam Dei: multiformis verò & varia est vita eorum quæ de foris sunt, pro libitu suo variata.

DISTINCTIO VI.

Qualiter spiritus ad veniendum per iter rectæ & simplicis intentionis ad æternum intrinsecum Domini Iesu dulciter ab eo inuitatur.

Sexto videndum est, qualiter spiritus ad veniendum per iter rectæ & simplicis intentionis ad æternum intrinsecum Domini Iesu, dulciter ab eo inuitatur, dicente sponso in Canticis: O amica mea propter intentionis tuæ simplicitatem, tam in quiete interioris contempla-

tionis, quam in exercitio exterioris actionis: & in consolatione Angelicæ allocutionis me solum intendeabas, cum me in lectulo quæsisisti, ciuitates circuisti, vicos perambulasti, custodes Angelicos sustinisti, quare pertransitis his omnibus singularis me singulariter inuenisti & tenuisti: Surge, si enim amica mea es, surgendum est tibi, per tuæ intentionis stabilitatem ad me incessanter tendendo, quia & si me ut amicum inuenisti, nondum tamen ad plenum cognouisti. Quære ergo faciem meam semper cum Psalmista. Quia qui sine fine est amandus, sine fine est quærendus, ait Augustinus in Glossa. O columba mea propter intentionis simplicitatem & vnitatem. Vna enim est columba mea, quæ ut dicit Vercellensis ibidem vnica simplicem habens intuitum, vnde signat puram intelligentiam contemplans diuinam simplicem essentiam, ex quo simplicitas magis fuit, sicut scriptum est: Estote simplices sicut columbæ. Properea propter intentionis tuæ agilitatem mihi continuè approximando, quia per continuum desiderati finis intentionem, consequeris continuam approximationem ad me, qui sum principium & finis. Principium te liberaliter creans, finis te finaliter quierans. O formosa mea, propter intentionis tuæ Deiformitatem. Ipsa enim intentio ait Dominus, quasi lucerna fulgoris illuminabit te, ut iam mihi proprium in te relinquens, quod in me amorose non ordinaueris, propter quod pulchra es amica mea, & macula non est in te. Veni igitur ad meam diuinitatem, quia intentionis tuæ tendentia non quiescit nisi in mea æternitate, quæ est secretum meum intrinsecum & æternale manerium. Veni autem, quia iam est itinerandi temporanea opportunitas, quia iam hiems transit. Quod Vercellensis exponens ait: Hiems multiplici intemperie itinerantes præpedit. Vnde Dominus ait: Orate, ne fuga vestra fiat hieme vel Sabbato. Hiemis igitur nomine, inquit Vercellensis, intelliguntur quælibet impedimenta, vel offendicula itinerum æternitatis. Horum autem itinerum offendicula, sunt concupiscentia carnis, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ, cum omnibus familiis suis, sed hæc omnia iam sunt diminuta, quia iam hiems transit. Hæc ille: Et æstas solis æterni incarnati Verbi, iam in terra nostra apparuit, & ideo iam temporanea itinerandi est opportunitas, ideo dicit Vercellensis: Hæc itinera sibi carpit Sponsa per totam seriem Canticorum Sponso vocante, illuminante, adiuuante, supportante, & amplexante, cælestibus peranymphis obsequia sua impendentibus. Hæc ille: Veni ergo o amica mea, quia iam hiems peccati intentionis tuæ ascensum retrahentis transit. Veni columba mea, quia iam hiems peccati intentionis tuæ agilitatem retardantis, abiit. Veni formosa mea, quia iam hiems peccati intentionem pulchritudinis tuæ deturpantis recessit. Veni autem amica mea, per intentionis tuæ singularitatem, ut me æternaliter amplexeris. Veni columba mea, per intentionis tuæ Deiformitatem, ut me æternaliter fruaris. Ego enim perpetua dilectione dilexi te. Ad quam fruitionem æternam nos perducatur, qui in æternum regnat æternus Deus in æternum benedictus. Amen.

DE SECUNDO ITINERE
Æternitatis.

Secundum iter æternitatis per quod spiritus humanus tendit ad intrinsecum secretum, & æternale manerium Domini Iesu, id est, ad æternam eius diuinitatem, est æternorum studiosa meditatio. De quo itinere sunt septem per ordinem notanda.

Primum est, qualiter iter studiosæ meditationis immediate iter rectæ intentionis sequatur.

Secundum est, quid sit meditatio, & qualiter à cogitatione distinguatur.

Tertium est, qualiter in itinere meditationis Deus spiritum humanum illuminet, & confabuletur.

Quartum

Quartum est, qualiter spiritus humanus in itinere meditationis Deum alloquatur.

Quintum est qualiter allocutio diuina intrinseca à nostra meditatione distinguatur.

Sextum est, qualiter spiritus humanus per iter meditationis æternitatem Domini Iesu ingrediatur.

Septimum est, qualiter spiritus humanus ad veniendum per iter meditationis, ad æternitatem à Iesu inuitatur.

DISTINCTIO I.

Qualiter iter studiosæ meditationis iter rectæ intentionis sequatur, & de necessitate huius itineris.

Primo igitur notandum est, qualiter iter studiosæ meditationis, iter rectæ intentionis sequatur, & quæ istius itineris sit necessitas. De quo notandum est, quod cum radius rectæ & simplicis intentionis, spiritu humano æternum & beatificum finem omnis consolationis vel consummationis, quasi speculatiuè præostendat, quod necessarium est, quia nisi spiritus humanus finem illum aliquantulum præcognosceret, nesciret quo tenderet, vel ubi quiesceret, & nisi illum finem aliquantulum desideraret & inueniret, nunquam quærere curaret, sed vagus & profugus super terram, ut alter Cain à facie Domini proiectus, nunquam stabilis permaneret, ut dicit Hugo l. 1. de arca Noë, meditatio studiosa per omnia discurrendo ad hunc finem intentum inuestigando, quasi practice quærat, & inueniat, & spiritum ad illum cum animi ratione, & exultatione non desistat adducere; ideo rationabiliter immo necessario iter meditationis immediatè sequitur iter intentionis. Vnde Richardus dicit: Meditationis studium est semper quouis industriæ labore, qualibet animi difficultate, ardua quæque apprehendere obscura irrumperè, occulta penetrare, donec veritatem diu quæsitam inueniat, & animum siue spiritum ad veritatis contemplationem, cum admiratione & exultatione adducat. Hæc ille. Hæc etiam duo itinera mutuo se iuuant. Intentioni duo sunt necessaria scilicet amor boni, & cognitio veri, ut supra dictum est: sed meditatio hæc duo augmentat, & confortat suo feruore, quia secundum Psalmistam: In meditatione mea exardescet ignis, quia intentionem ad cognitionem veri illuminat, & quoad desiderium boni finis inflammat, ex quo intentio meditationem in finem intentum & desideratum rectius dirigit, & vehementer impellit. Item intentio finem itineris ostendit, meditatio verò viam ad summa & æterna pandit, & quæ sint necessaria itineri prouidè disponit, ait Bernardus. Ex his pater, quare iter meditationis sequatur iter intentionis & eius necessitas.

DISTINCTIO II.

Quid sit meditatio, & qualiter à cogitatione distinguatur.

Secundo videndum est, quid sit cogitatio, ne spiritus humanus per viam cogitationis, pro via meditationis iter arripiat. Oportet scire quid sit cogitatio, & quid sit meditatio, & qualiter inrer se distinguantur. De quo nota quod Richardus dicit sic: Sciendum, quod vnam, eandemque materiam habentia, aliter per cogitationem intuemur, aliter per meditationem rimamur. Multum enim à se inuicem differunt hæc, quamuis quandoque in materia conueniant. Et ideo dicit Richardus ibidem: quod cogitatio est ipsius animi aspectus, ad euagationem pronus. Ipsa enim singulis penè momentis consuevit se ad inepta & friuola relaxare, & sine vlllo discretionis freno ad omnia se ingerere, vel præcipitem dare. Meditatio verò ut dicit idem, est studiosa mentis intentio, ad inuestigandum diligenter intendens, & est prouidus animi intuitus, ad veritatis inquisitionem vehementer occupatus. Ex his pater multiplex istorum differentia, ut ostendit Richardus ibidem dicens: Prius differunt, quia cogitatio per diuersa quæque lento pede graditur,

A sine respectu peruentionis, passim huc illucque vagatur. Meditatio verò sæpè per ardua, & aspera ad directionis finem cum magna animi industria peruenire nititur. Secundo differunt, quia cogitatio serpit: meditatio incedit, & ut plurimum currit. Tertio differunt, quia cogitatio est sine labore, & fructu: meditatio vero cum labore, & fructu. Quarto differunt, quia cogitatio semper vagis motibus de vno in aliud transit: meditatio autem semper circa vnum aliquod incessanter incedit. Quinto differunt, quia cogitatio oritur ex imaginatione, & ideo quandoque est sine ratione. Ad cuius intellectum nota, quod sicut dicit Richardus, duplex est imaginatio. Vna est bestialis, alia rationalis, bestialis sine vtilitate, & deliberatione huc illucque discurrit, quod & bestia facere potest. Rationalis autem, est illa qua imaginamur diuersa, componendo vel diuidendo prout volumus, quod bruta non possunt sic facere. Meditatio enim oritur ex ratione: unde quandoque transit in contemplationem per admirationem, & exultationem. Hæc ille. Et sic apparet, quid sit cogitatio, & quid meditatio, & qualiter inter se differunt & conueniunt, vnum tamen pro altero frequenter ponitur, quia cogitatio in meditationem conuertitur, ut dicit Richardus.

DISTINCTIO III.

Qualiter in itinere meditationis Deus spiritum humanum illuminet, & alloquatur.

Tertio quia allocutio diuina illuminans mirabiliter à montibus æternis, mentem hominum ad ambulandum ad æterna inducit, & alleuiat viam: ideo notandum est, qualiter in itinere meditationis Deus spiritum humanum alloquatur, & de æternis quandoque quasi confabuletur, ne sicut dicit Bernardus, itineratis laboribus fatigetur, sermonibus delectati. Dicit namque Bernardus super Cantica sic: Deus quasi viator quispian itinerantibus sese associans, iucundis confabulationibus suis, à labore viæ omnem hominem releuat & commutat, ita ut eo discedente loquantur: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur nobis in via? Hæc ille.

Ergo videndum est, qualiter Deus in meditationibus nostris cum spiritu nostro loquatur & confabuletur. De quo notandum est, quod Dionysius in principio Angelicæ Hierarchiæ dicit: Pater æternus lumen generat simplicissimum in essentia, & ipsum vniuersale lumen ab ipso Patre prodiens, ad communicandum sui cognitionem & participationem, non solum admittit cœlestes mentes, sed & ad nos per distributionem bonitatis suæ venit, ut nos ab infimis separatos, suscitet ad sui desiderium & cognitionem, & remota mentis distractione, conuertit nos ad congregantis Patris visionem æternam. Hæc ille. Et hoc est lumen, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, quantum in se est: sed diuina illuminatio, est inspirata Dei locutio. Vnde Gregorius 2. Moralium dicit: Quasi enim audientibus dicitur, quod videntibus inspiratur. Et Augustinus de triplici habitaculo dicit sic: Dei locutio est occulta inspiratio, qua mentibus suam voluntatem, & suam veritatem ostendit visibiliter. Sic & Gregorius 2. Moral. ostendit, quod Deus nos alloquitur per inspirationem mentis intrinsecam. Vnde & 35. Moral. dicit sic: Loquitur quippe Deus intrinsecus silenter, sonans inuisibili lingua compunctionis, & quanto plenius intus auditur, tanto ab exteriorum desideriorum strepitu perfectius audiens auertitur, ut cum Propheta David dicat: Audiam quid loquatur in me Dominus Deus, &c. In his qui conuertuntur ad cor, id est, mentem, in qua Deus tanquam in imagine sua habitare dignatur. Quomodo autem ibi habitaret æternus, & non loqueretur de æternis?

Secundò nota quis diuinam allocutionem audiat. Ad hoc respondit Dominus dicens: Qui habet aures audien-

Rich. in lib.
Beniam. m.
nor. c. 16.

Rich. l. 1. d. 3.
iam. mai. de
contempl. 4.

Bern. in Cā.
serm. 31.

Luc. 24. 6

Ioan. 1. 9
Greg. l. 1. 2. Mo.
ral. c. 4. ante
med.
Aug. de tripl.
hab. c. 5. ante
med. tom. 9.
Greg. vbi sup.
prox. 4. l. 35.
Mor. c. 3. Gre.
l. 2. 7. Moral.
c. 13. post med.
in sensu.
Psalm. 84. c.

Matth. 11. 6

Gen. 4. b
Hug. lib. 1. de
ar. mor. in
prologo.

Rich. de arca
myst. l. 1. c. 4.

Psalm. 38. a

Bern. in 1.
serm. de S.
Andr. in fin.

Rich. de arca
myst. l. 1. c. 3.

audiat. Et in Apocalypsi : Qui habet aures audiendi, audiat, quid spiritus dicat Ecclesiis. Quod exponens Richardus ibidem dicit: Aures audiendi habet ille, qui spiritum habet intelligendi, & affectum diligendi, & promerendi ea quæ dicuntur vel promittuntur. Vnde Dominus loquens Iudæis sordis quantum ad auditum interiorem, siue sensum spiritualem, dixit, quare non cognoscitis loquelam meam? quia non potestis audire sermonem meum, quia ex Deo non estis, sed ex patre diabolo estis, qui in veritate non stetit, & ideo mendax est, sed qui ex Deo est, verba Dei audit, & si quis sermonem meum seruauerit, mortem non gustabit in æternum sed qui uiuit habet sensus interiores spirituales viuaces, sed tamen non omnes habent eos exercitatos, & apertos ad audiendum verbum Dei. Nisi enim sensus auditus interior excitetur, & à Iesu aperiatur, spiritus noster surdus, & mutus ad audiendum efficitur, vt de talibus dicatur illud Psalmi: Aures habent, & non audiunt Deum intus loquentem, nec enim est spiritus in ore ipsorum ad Deum alloquendum. His concordat Gregorius 27. Moral. ubi dicit sic: Vox Domini auditur, cum gratiæ eius aspiratio mente concipitur, cum sensualitas occultæ nostræ surditatis rumpitur, tunc auditus reparatur. De hoc nota infra in 6. itinere distincti 4.

Sed qualiter sensus interiores reparantur, & excitantur, docet Apostolus ad Romanos, ubi dicit: Si spiritu facta carnis mortificaueritis, uiuetis, scilicet secundum spiritum. Qui autem secundum spiritum viuunt, quæ spiritus sunt, sentiunt, id est, spiritualia eius sapiunt. Cuius ratio est, quia uiuificato spiritu uiuificatur & sensus spiritus, vt in spiritualibus exercitetur, & delectentur in eis, scilicet in spiritualibus; quod non solum verum est de sensu interiori auditus, sed etiam de omnibus sensibus interioribus. Quod etiam probatur in libro de spiritu, & anima, ubi dicitur sic: Cum exterior sensus carnis bono suo utitur, interior sensus quasi obdormit. Non enim cognoscit bona interioris sensus, qui iucunditate exteriorum bonorum capitur. Nam qui in carne uiuit, in carne sentit, & dolores carnis fugit quantum potest, & consolationes querit carnis, sed talis vulnera animæ prorsus ignorat: ideo nec medicinam querit eis. Cum autem mortuus fuerit sensus animæ, quo vadit in carne, nunc uiuificari incipiet sensus interior, quo sentit semetipsum, & tunc sciet dolores suos spiritus, & sentire incipiet sua vulnera, & etiam oblectamenta sua, & tanto perfectius, quanto intimius. Hæc ille: Tales ergo cum iam habent interiorem auditum apertum, audiunt Deum in se loquentem, vt dicant illud Psalmi: Ignitum eloquium tuum vehementer, & seruus tuus dilexit illud: & de hoc infra in 6. itinere dist. 3.

Tertiò etiam nota quod sicut patet per Gregorium 2. Moral. Deus non omnes æqualiter alloquitur in meditationibus suis; nec vnumquemque hominem omni tempore æqualiter alloquitur, sed prout unicuique opus est. Quare & Dominus discipulis dixit: Multa habeo vobis dicere sed non potestis portare modo.

Item sciendum est, quod Dominus multipliciter loquitur nobis, primò aliquando acriter arguendo, dicens: Quos amo, arguo, & castigo. Quod Richardus, & Haymo exponentes dicunt: Vt ad illud quod Dominus suadet, nos perducatur; proponit arguere & castigare quos amat; ideo libenter toleranda sunt eius verba & verbera. Secundò terribiliter comminando, dicit: Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palme, & arefecerit, & in ignem mittetur & ardet. Tertiò, prudenter docendo, dicit: Vos dixi amicos. Quare? quia omnia, quæ à Patre meo audiui, nota feci vobis scilicet quæ necessaria ad salutem fuerunt, ait Chrysostomus. In Mathæo: Aperiens os suum docebat eos, dicens: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Quartò, utiliter suadendo, dicens: Suadeo tibi emere aurum ignitum probatum, vel locuples fias. Per aurum, vt dicit Richardus ibidem, signatur charitas, quæ vt aurum fulget, quæ dilectione fernet, quæ in tribulatione fornacem examina-

tionis sustinet. Hæc ille: Quintò, veraciter promittendo. Vnde ait Dominus: Qui diligit me, sermonem meum seruabit & Pater meus diligit eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Hic tria promittit, scilicet, dilectionem, visitationem, & mansionem. Quid maius his? Sextò, dulciter consolando, dicens: Comedite amici mei, & inebriamini charissimi. Comedite corpus meum, bibite sanguinem meum, & inebriamini diuinitate mea. Verbum caro factum est, vt cibus Angelorum fieret cibus hominum, ait Gregorius: Septimò, familiariter susurrando; vnde in Iob dicitur: Porro dictum est ad me verbum absconditum, & quasi furtiue suscepit auris mea venas susurri eius. Quod Gregorius exponens 5. Moral. dicit: quod per verbum absconditum allocutio intimæ aspirationis intelligitur, quæ mentem siue spiritum contingens subleuat, & temporales cogitationes deprimens, hanc æternis desideriis inflammat, vt nihil nisi superna cogitare libeat, & cuncta inferiora contemnat. Absconditum igitur verbum audire, est locutiones sancti Spiritus in corde concipere, quem mundus audire non potest, quia Spiritum Sanctum accipere non potest, qui ad diligenda inuisibilia non assurgit. Hæc Gregorius: *Sequitur.* Et quasi furtiue suscepit auris mea venas susurri eius, ubi dicit Gregorius: Susurrium occultum verbi est ipsa locutio aspirationis internæ. Venæ autem susurri, dicuntur earum cogitationes, quibus hæc ipsa aspiratio ad mentem ducitur. Venas igitur superni susurri auris cordis furtiue suscipit, quando subtilitatem locutionis intime afflata mens rapit, & occultè cognoscit. Nisi enim ab exterioribus desideriis se abscondat, interna non penetrat, & occultatur vt audiat, & audit vt occultetur. Hæc ille: Verba huius diuini susurri quandoque sic sunt abscondita & occulta, vt in intimis audita, extra dici non possint. Vnde dicit Gregorius 25. Moral. Riui spiritualium donorum, in amantis mente, ita de cælestibus subtiliter currunt, vt per os carnis explicari non possint. Hæc ergo nemo scit, nisi qui accipit, ait Dominus in Apocalypsi, ubi dicit Haymo, qui ad hoc prædestinatus est, vel vt dicit Augustinus ibidem, qui acceperit per experientiam, vel per reuelationem. Et huius allocutionis habuit experientiam, qui dixit: Anima mea liquefacta est, vt dilectus locutus est. Sic igitur apparet, qualiter Deus spiritum nostrum in meditationibus alloquatur.

DISTINCTIO IV.

Qualiter spiritus humanus in itinere meditationis Deum alloquatur.

Quarto videndum est, qualiter spiritus noster, siue mens nostra, in meditationibus suis Deum se alloquentem alloquatur. Cum enim Deus, vt iam suprà dictum est, spiritum siue mentem nostram in meditationibus quandoque tam amabiliter & dulciter alloquatur, vt spiritus noster quasi admirando cum Propheta clamat: Quam dulcia faucibus meis eloquia tua super mel ori meo: concedens & necesse est, vt spiritus noster Deum alloquentem se, humiliter & dulciter cum reuerentia, & cum gratiarum actione alloquatur, dicens cum Psalmista: Si immaculatus ero: erunt, vt complacent, eloquia oris mei quantum ad allocutionem exteriorem: Et meditatio cordis mei in conspectu tuo semper quantum ad allocutionem interiorem. De hac allocutione dicit Bernardus: Sicut quondam Moyses quasi amicus ad amicum cum Domino loquebatur, & Dominus respondebat, ita & tunc inter verbum & animam, ac si inter duos vicinos, familiaris admodum celebratur allocutio. Nec mirum, ex vno enim fonte amoris unicuique influit diligere inuicem, & confoueri pariter. Dulciora ergo melle volant hinc inde, totius in se verba suauitatis & mutui feruntur aspectus, sancti indices amoris, cum dicat alter in Canticis: Ecce tu pulchra es amica mea & statim altera dicat: Ecce tu pulcher es dilecte mi; ibidem Lectulus noster floridus. Hæc ille.

Primò igitur de ista allocutione notandum est, quod A
Deus summe affabilis, ut spiritum siue animam ad hanc
allocutionem animet & incitet, ipse prior alloquitur
cam, dulciter inuitando ad se alloquendum, dicens: So-
ner vox tua in auribus meis, id est, desiderium tuum. Et
reddat illius rationem, dicens: Vox enim tua dulcis; quia
procedit à fonte dulcedinis inspiratæ charitatis, & ex
fonte candidæ & sapidæ veritatis, ideo in spiritu & veri-
tate sonent in auribus meis. Et quia verba tua exteriora
dulcescunt ex dulcedine verborum interiorum, ideo
fauus distillans sunt labia tua, quantum ad verba exte-
riora, quia, mel dulcis charitatis, & lac candentis veritatis
sub lingua tua abscondita sunt quantum ad verba inte-
riora, ideo dicit: Eloquium tuum dulce.

Secundò de ista allocutione nota, quid sit os animæ
vel spiritus: & quid lingua quibus Deum alloquimur, B
Gregorius 15. Moral. dicit, quod os cordis, id est, animæ,
est meditatio siue cogitatio, alias Propheta non diceret:
Labia dolosa in corde, & corde locuti sunt. Ex abundan-
tia enim cordis loquitur, tam spirituale, quam corpora-
le, siue bonum, siue malum. Lingua verò spiritus siue
animæ quid sit, ostendit Bernardus dicens: Verbum Dei
est spiritus, & anima est spiritus, & habent linguas suas,
quibus sibi se alterutrum alloquantur, præsentemque indi-
cent. Et verbi diuini lingua, est fauor dignationis. Animæ
verò lingua, est feruor deuotionis. Et sequitur ibidem.
Elinguis est anima atque infans, quæ hanc non habet &
nullatenus potest illi esse sermocinatio cum verbo Dei.
Ideo cum verbum huiusmodi linguam mouet, volens ad
animam loqui, non potest anima non scire, vel sentire
eius sermonem. Viuis enim sermo Dei, & efficax &
penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens vsque ad
diuisionem spiritus & animæ. Et rursum cum sua verba
mouet anima, verbum Dei multominus potest latere,
non propter hoc quia vbique præsens, sed magis pro-
pter hoc quod nisi ipso stimulante, deuotionis lingua
minimè ad loquendum moueretur. Hæc omnia Bernar-
dus, & Gregorius.

Tertiò necessarium puto, circa istam allocutionem
spiritualem scire, quid sint verba spiritus, & animæ &
qualiter diuersimodè Deum alloquitur anima. De hoc
dicit Gregorius, 2. Moral. sic: Animarum verba sunt ipsa
desideria. Nam si desiderium sermo non esset, Propheta
non diceret: Desiderium cordis eorum audiuit auris tua.
Magnum desiderium est magnus clamor. Tanto ergo
minus clamat quis, quanto minus desiderat, & tanto ma-
iorem vocem in aure circumscripti spiritus exprimit, D
quanto se in eius desiderio plenius fundit. Inde dicit Au-
gustinus 10. lib. confess. quod nihil corporale in spiri-
tuali allocutione imaginandum est. Vnde Bernardus dicit:
Quoties legis vel audis verbum æternum & animam
pariter colloqui, & se inuicem intueri, noli imagi-
nari corporeas voces, vel apparere corporeas imagines,
quia hæc locutio verbi est infusio doni, & responsio ani-
mæ est admiratio cum gratiarum actione. Hæc Bernar-
dus. Sed Gregorius 2. Moralium dicit: Vox animæ per di-
stincta verba se explicat, dum se per innumeros modos
admirationes format. Ideo notandum est, quod anima
siue spiritus humanus secundum diuersa desideria, & di-
uersos modos admirationis, diuersimodè Deum allo-
quitur in suis meditationibus. Qui licet sint infiniti, ta-
men ad septem reducuntur. Quandoque enim eum ani-
mus alloquitur, ut Deum fideliter adorando, ut quando
in meditationibus suis desideria sua in vera fide & sincera
charitate soli Deo exhibet, quod soli Deo debetur, quia
scriptum est, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli
seruies. Veri adoratores sunt, qui eum in spiritu & veri-
tate adorant. Ita quod concordat cultus exterior interio-
ri. Soli autem Deo seruitur, cum totus homo in Deum
per intentionem ordinatur.

Secundò, ut Creatorem vehementer admirando, ut
quando cum stupore mentis diuinorum operum & fa-
ctorum magnitudinem rimamur, per gradus admiratio-
nis ascendendo vsque ad mentis excessum, ait Richar-

duus l. 2. c. 1. ut clamet cum Apostolo: O altitudo diuitia-
rum sapientiæ, & scientiæ Dei, &c. Et Psalmista: Quam
magnificata sunt opera tua, Domine.

Tertiò, ut Patrem confidenter deprecando, ut quando
desideria filialis necessitatis ad paternam clementiam
humiliter clamant, dicendo: Pater noster, qui es in cœ-
lis, &c. In quo omnes petitiones nobis necessariæ inclu-
duntur. Gregorius 22. Moral. dicit: Vera postulatio non
est in vocibus oris, sed in cogitationibus cordis. Valen-
tiores voces apud secretissimas aures Dei non faciunt
verba nostra, sed desideria petitoria.

Quartò, ut Dominum humiliter honorando, ut quan-
do se inutilem reputans seruum, nihil boni sibi ascribit,
sed omnia à Domino largitore omnium, se gratis recipere
cognoscit. Vnde Gregorius 16. Moral. dicit sic reci-
tans illud Psalmi: Dixi Domino; Deus meus es tu: quo-
niam bonorum meorum non eges, & dicit. Talis verè
nobis Dominus est, qui bono serui non indiget, sed
bona confert.

Quintò, ut iudicem horribiliter timendo, ut quando
trepidus desideriis reatum & infirmitatem propriam cum
confidentia infinitæ misericordiæ insinuat, dicens illud
Iob: Loquar in amaritudine animæ meæ, ubi dicit Gre-
gorius: Amaritudo præsentis poenitentia extinguit sup-
plicia sequentis itæ quare confidenter dicit: Noli me con-
demnare. Si autem dicis, non condemnabo te, ergo indica
mihi cur me ita iudices. Respondet dicens per Aposto-
lum: Cum à Domino iudicamur, corripiamur, ut non cum
hoc sæculo damnemur.

Sextò, ut socium familiariter confabulando, ut quan-
do anima diuina allocutione resecta, è conuerso seipsam
cum gratiarum actione in seruire desideriorum sociali-
ter se exhibet, & familiariter se alloquentem alloquitur.
Quod autem societas possit esse inter Deum, & animam,
dicit Apostolus: Fides est per quam vocati estis in socie-
tatem filij eius. Et Ioannes: Si in luce ambulamus, sicut
& ipse in luce est, societatem habebimus adinuicem.
Quod autem mutuo se & socialiter alloquantur, patet
suprà, ubi dicitur, quod Deus quasi viator itineranti-
bus sese associat, & iucundissimis confabulationibus
suis à labore viæ releuat omnem hominem, & com-
mutat, &c.

Septimò, ut sponsum dulciter susurrando, ut quan-
do præ magnitudine amoris occulta, & intima deside-
ria nec ad plenum formare valet, nec plenè exprime-
re. Cum enim Dominus Deus cum anima susurret,
ut suprà dictum est, necesse est, ut anima cum Deo
susurret. Susurrium autem diuinum, ut ait Gregorius
5. Moral. est cum animam tam intima inspiratione al-
loquitur, ut per os carnis exprimi non possit. Sic & su-
surrium animæ est, ut cum ad intima sua reducta fuerit
per diuinum susurrium, concipiat verba, quæ per os
carnis exprimere non potest. Hoc autem susurrium non
fit, nisi in silentio & in solitudine. Ideo dicit Dominus
per Prophetam Oseam: Ducam eam in solitudinem, &
ibi loquar ad cor eius. Ducit autem in solitudinem, vo-
cando eam ad sua intima, ut sola cum solo loquatur, in
nullo impedita. Vnde Cantorum vltimo dicit: Fac me
audire vocem tuam, ac si dicat: Ego intus menti sum,
tu autem exterius adhuc quasi longè distas, ait Vercel-
lensis: & ideo vox tua quasi exterior minus audibilis
tanquam frigida, & adeo minus gratiosa: & ideo fac me
audire vocem tuam in intimis ardentissimorum deside-
riorum. Vnde Vercellensis exponens idem verbum di-
cit: Sponsus trahens se ad interiora supernarum allocu-
tionum, ut animam ad interiora desideriorum prouo-
cet, & eo feruentiora desideria in ea suscitaret, dicit: Fac
me audire vocem tuam in intimis tuis. Non enim est
sponsus vox audibilior, quam feruens desiderium sui.
Hæc ille. Ex quo patet, ait Vercellensis, quod Dominus
ostendit nihil nobis esse salubrius, nihil in nobis esse
Deo iucundius, nihil in portione Mariæ esse perfectius,
quam in seruire desideriorum ecstasticorum, in diui-
num radium extensorum incessanter exerceri semper in

supernis

Cant. 2. d

Cant. 4. c

Cant. 4. b

Greg. lib. 15.
Moral. c. 5.
post med.
Psalm. 11. aBern. super
Cant. ser. 45.
post med.

Heb. 4. c

Greg. lib. 2.
Moral. c. 4.
ante med.
Psalm. 9. dAug. 10. con-
fess. cap. 2. in
sensu, 10. 1.
Bernard. ubi
sup. prox.Greg. 2. Mo-
ral. c. 4. ante
med.
Anima in
oratione
multiplici-
ter loquitur
cum Deo.Mat. 5. b
Ioan. 4. cRich. l. 2. de
contempl. c. 1.
in prin.Rom. 11. d
Psalm. 103. dGreg. lib. 22.
Moral. c. 13.
ante med.Greg. lib. 16.
Moral. c. 1.
Psalm. 135. iIob 10. a
Greg. lib. 9.
Moral. c. 14.
statim à prin.
1. Cor. 11. g1. Cor. 1. b
1. Ioan. 1. c
Sup. dist. 4.
huius inu-
rarij.Suprà dist.
prox. præ-
sentis.
Greg. lib. 5.
Moral. c. 19.
c. 20.

Osee 2. c

supernis, iucundando in intima Dei allocutione. Ibi autem dicit verba arcana, quæ non licet homini loqui, ait Hugo super Angel. hierarchiam.

DISTINCTIO V.

Qualiter allocutio diuina à nostra meditatione distinguatur.

Quinto, quia simillima sunt cogitata nostræ mentis sermonibus veritatis, ideo necesse est, ut arbitror scire, qualiter allocutio diuina à nostra meditatione distinguatur. De quo notandum est, quod cum secundum Augustinum de triplici habitaculo: Allocutio Dei sit diuina inspiratio, qua mentibus nostris suam voluntatem & suam veritatem inuisibiliter ostendit: Meditatio autem humana sit studiosa mentis intentio ad inuestigandum veritatem, diligenter insistens cum labore, ait Richardus, planum est, quod meditatio humana ab allocutione diuina multipliciter distinguatur.

Primo distinguuntur in hoc, quia allocutio diuina præcedit, & inchoat meditationem humanam. Dicit enim Apostolus, quod non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, tanquam ex nobis, quanto minus sumus sufficientes aliquid meditari ex nobis, tanquam ex nobis: cum meditatio perfectior sit cogitatione, sicut dicit Richardus libro 1. cap. 3. Sufficientia autem nostra ex Deo est. Vnde Sapiens, Cor hominis phantasias patitur, nisi ab Omnipotente iunetur & illustretur. Cui concordat Bernardus ser. 46. super Cantica, ubi loquens de spirituali locutione, quæ fit in meditatione dicit: Lingua animæ est feruor deuotionis. Et elinguis est anima, & infans, quæ hanc non habet, & non potest illi esse sermocinatio cum verbo, & nisi ipso verbo diuino stimulante deuotionis lingua nunquam ad loquendum mouetur. Nisi ergo allocutio diuina, siue inspiratio, mentem ad meditandum excitet, & inspiret spiritui quid, qualiter, & quando de diuinis sit meditandum, humana meditatio vana & inutilis remanet, quia in ea non exardescit ignis deuotionis, sed ignis vanitatis, & cupiditatis.

Secundo distinguitur, quia allocutio diuina meditationem humanam instruit, & verificat. Allocutio enim diuina ex inspiratione diuina procedit à veritate ineffabili docens loqui, & meditari cœlestia, & supernaturalia ostendit, ut supra dictum est. Meditatio autem oritur ex ratione humana, ut dicit Richardus libro 1. c. 3. Qualiter ergo ratio meditationem de cœlestibus instruat vel verificabit, cum ipsa sine inspiratione & vñctione, quæ de omnibus docet, ut dicit Ioannes non possit se extendere ad supernaturales veritates? & ideo circa talia cæca, & muta est. Qui enim de terra est, de terra loquitur. Super quibus verbis dicit Augustinus, quod homini secundum se considerato, non conuenit loqui nisi terrena. Talis enim ex propriis loquitur, & animalis homo non percipit ea, quæ Dei sunt. Talis iniquitatem meditatus est in cubili suo, ait Psalmista, id est, in corde suo, de quo exeunt furta, homicidia, &c. diuina autem allocutione adueniente & audita, in interiori inspiratione tota meditatio instruitur & verificatur. In Inspiratione enim idem est dicere & illuminare, audire, & videre. Quia sicut dicit Gregorius 2. Moral. Quasi audiri dicitur, quod videntibus inspiratur. Loquendo veritas docetur, illuminando veritas videtur. Hæc ille. Experientia prædictorum patet, quia cum ex abundantia cordis os loquatur, tam cordis quam corporis: de corde sic inspiratio non exeunt cogitationes malæ, furta, homicidia, & cetera talia, sed meditationes odoriferæ, verba dulcia, ut talis anima dicere possit illud Canticorum: Fasciculus myrtiæ dilectus meus mihi inter vbera commorabitur. Dilectus, inter vbera, id est, in mea memoria, ait Glossa commoratur per continuam meditationem, ut fasciculus myrtiæ quæ corpora à putredine conseruat, & vermes mortificat, ait Vercellensis: & ideo fasciculus myrtiæ signat suauissimam fragrantiam sanctarum meditationum de Deo,

quæ mentem à putredine & corruptione mortalium præseruat, & vermes, id est, offendicula meditationum mortificat. Talis meditationis eloquium est dulce.

Tertio patet distinctio inter allocutionem diuinam & meditationem, quia allocutio diuina meditationem humanam perficit & consummat. Dicit namque Dionysius; quod bona naturalia perficiuntur per bona supernaturalia. De bonis autem naturalibus animæ dicit Glossa super principium Canticorum sic: Omnes animæ motiones vniuersitatis conditor creauit ad bonum, scilicet æternum, ad quod tantum per se peruenire non poterant, nisi supernaturalibus bonis supernaturaliter perficerentur. Vnde dicitur ibidem: Disce motus animæ tuæ & naturalis amoris incendium ad melioris transferre, scilicet ad supernaturales perfectiones. Motus enim animæ tam intellectuales quam affectuales, inter Deum, & animam, in meditationibus quasi quidam nuncij discurrunt, qui inutiles, & indigni erunt in conspectu Dei nisi lumine veritatis, & feruore charitatis per diuinum alloquium præueniantur, alioquin si homo ex propriis loquatur, mendax inuenitur. Hæc enim dona supernaturalia faciunt motus mentis, tam intellectuales, quam affectuales, dignos, & acceptos in conspectu Dei, tanquam filias Iudæ, & Hierusalem regem suum in decore suo videntes. De istis nunciis loquens Richardus dicit sic: Quotidie, ni fallor, qui meditationi, & locutioni insistitis, Dei nuncios suscipitis. Quoties enim ex abditis scripturæ recessibus, nouos intellectus erimus, quid aliud quam quosdam dilecti nostri nuncios recipimus? Huic sanè negotio subseruit omnis sacra lectio, sagaxque meditatio. Alij namque legentibus, alij meditantibus, diuinorum secretorum internuncij occurrunt, qui dilecti nostri ad nos mandata perferunt, & de singulis instruunt. Non enim decet amantes mutua studia, mutuaque in alterutrum desideria nescire, neque sufficit æstuanti animæ ardenti que desideria semel audire dilectum. Obsecro ergo manda, remanda. Nuncius medius inter nos discurret, qui me de singulis instruat, doceat me non solum super statum meum, sed & de statu tuo, doceat quomodo apud te sit, vel quid tibi de mea placuerit. Hæc ille.

Sed qualis differentia inter nuncios veros, & falsos sit, & quomodo cognoscamus, docet. Richardus dicens sic: Diuinus nuncius proculdubio est, per quem diuinæ voluntatis beneplacitum cognoscimus, per quem ad æternorum cognitionem illuminamur, per quem ad æternorum desiderium inflammamur. Hæc ille. Ex quo patet istorum nunciorum differentia. Nunciantes enim nobis quæ sunt contra Dei voluntatem, vel de mundanis, vel de his quæ sunt carnis, sunt falsi nuncij, quæ carnis sunt sentientes, quia caro, & sanguis reuelauit eis. Alij vero sapiunt quæ Dei sunt, quia Pater reuelauit eis, ergo ex fructibus eorum cognoscetis eos. Aqua frigida animæ sitienti, bonus nuncius de terra longinqua.

Sed Bernardus aliter distinguit inter allocutionem diuinam & meditationem humanam, dicens: Sunt quædam verba nostri sponsi ad nos, nostræ meditationes de ipso & de eius gloria, elegantia, potentia, & maiestate, & non solum hæc, sed & cum versamus auida mente testimonia eius, & iudicia oris eius, & in lege eius meditamur die ac nocte, sciamus pro certo adesse sponsum, atque alloqui nos, ut non fatigemur laboribus, sermonibus delectati. Tu ergo cum tibi talia volui animo sentis, non tuam putes cogitationem, sed illum agnosce loquentem, qui apud Prophetam dicit: Ego qui loquor austeritatem. Sequitur. Similia enim sunt cogitata nostræ mentis sermonibus veritatis in nobis loquentis, nec facile quis discernit, quid intus cor suum portat, quidve intus audiat, nisi qui prudenter aduertit Dominum in Euangelio loquentem: Quia de corde exeunt cogitationes malæ, & illud: Quid cogitatis mala in cordibus vestris? & Loquitur mendacium, qui de propriis loquitur.

Cant. 4. b

Dionys. de
Ang. Hier. im.Rich. de con-
templ. li. 4. c.
14. ante med.† Idem ibid.
c. 13. ante med.Qualiter
cognosci pos-
sit an aliqua
motio sit à
Deo, vel à
dæmone.Rich. ubi
sup. lib. 5.
c. 13.
ante med.Mat. 7. c
Fron. 25. dBern. in Cant.
ser. 32. ante
med.

Isa. 42. e

Isa. 15. b
Mat. 9. a

Ioan. 8. f.
2 Cor. 3. b

Psal. 34. c

Psal. 77. c
Ioan. 19. a

2. Cor. 3. b

1. Cor. 15. b

Prov. 12. c

Vt anima ad
perfectionē
contempla-
tionis tem-
poralia fu-
gere debet.
Exod. 3. aPhil. 3. d
Psal. 54. b
Bern. sup.
Cant. ser. 52.
cir. med.Greg. lib. 4.
Mor. c. 28.
cir. med.

Apostolus autem: Non sumus sufficientes, inquit, cogitare aliquid ex nobis tanquam ex nobis, subaudi, bonum, sed sufficientia nostra ex Deo est. *Sequitur.* Cum ergo mala in corde versamus, nostra cogitatio est: si bona, sermo Dei est. Illa cor nostrum dicit, hæc audit si bona sunt. Audiam, ait Propheta, quid loquatur in me Dominus Deus quoniam loquetur pacem in plebem suam. Itaque pacem, pietatem, iustitiam Deus in nobis loquitur, nec talia nos cogitamus ex nobis, sed in nobis audimus. Ceterum homicidia, adulteria, furta, blasphemiae, & his similia de corde exeunt, nec illa audimus, sed ea dicimus. *Sequitur.* Fiunt tamen quandoque in cordibus immisiones per angelos malos, ut in cor Iudæ misit diabolus, &c. nec talia de corde exeunt, sed ei immittuntur. Quid autem in his tribuatur cordi, vel quid hosti, & quando, incertum est mihi, sed hoc quidem sine periculo est. *Sequitur.* Sed sane aliud est ubi periculose, immo damnabiliter erratur, atque ubi certa regula præfigitur, ne quod Dei est in nobis, demus nobis, putantes verbi visitationem, nostram cogitationem. Quantum ergo distat bonum à malo, tantum distant ista duo à se: quoniam nec de verbo malum, nec de corde exit bonum, nisi forte quod prius verbo concepit. Sciant enim inimici gratiæ, absque gratia nec ad cogitandum bonum, sufficere cor humanum, sed sufficientia eius ex Deo est. Et sciant qui cogitant bonum, vocem Dei esse, non cordis prolem existere. Vide autem quoniam verbum Dei quod egreditur de ore Dei, non reuertatur ad vacuum, sed prosperatur, & facit omnia ad quæ misit illud, ut dicere possis & tu: Gratia Dei in me vacua non fuit. *Sequitur.* Felix mens cui indiuiduus comes ubique se affabilem præbet, cuius indefinenter oblectata suauitate facundia, à carnis molestiis, & vitiis sese vendicat, omni hora redimendo tempus à diebus malis, quoniam talis non conturbabitur, sicut dicit Scriptura, quidquid acciderit ei. Hæc omnia Bernardus.

DISTINCTIO VI.

Qualiter spiritus humanus per iter meditationis æternitatem Domini ingreditur.

Sexto videndum est, qualiter spiritus noster in itinere studiosæ meditationis intrinsecum, secretum, æternum manerium Domini IESU ingredi conatur. Circa quod notandum est, quod cum verbum æternum se spiritui nostro in meditatione sua quasi quendam viatorem, iucundissimis confabulationibus associet ipsum de temporalibus abstrahendo, de æternis instruendo ad æterna inuitando, ut ex prædictis patere potest, ideo necesse est, ut spiritus noster temporalia fugiat, quia ex hoc æternis appropinquat, & ad interiora deserti cum Moyse intrat, ut de æternis audiat, in solitudine meditationis assidue permaneat, in æterna introeat, & cum Apostolo Paulo conuersationem in cœlis habeat, ut cum Psalmista dicere possit: Ecce elongaui fugiens, & mansi in solitudine. Quod verbum exponens Bernardus super Cantica dicit sic: Non fuit contentus exire, nisi & longè se faceret, ut quiescere posset. Et si transiisti carnis oblectamenta, ut minime iam obedias concupiscentiis eius, nec tenearis illecebris, & curis, perfecisti & separasti te, sed nondum te elongasti, nisi & irruentia vndique phantasmata corporearum similitudinum, transuolare mentis puritate præualeas. Hucusque noli tibi promittere requiem. Erras, si circa te inuenire æstimas locum secretum quietis, & solitudinis, secretum luminis, & habitaculum pacis. Hæc Bernardus.

Sed nota, quod hæc solitudo meditationis in mente est humana, ut dicit Gregorius 4. Moralium, dicit enim: In solitudine manere est à secreto cordis terrenorum desideriorum tumultus expellere, & in vna intentione eternæ patriæ, amorem intimæ quietis anhelare. *Sequitur.* A tumultu rerum temporalium magnum quendam recessum petierat, quietam mentem, in qua tanto verius

Deum cerneret, quanto hunc cum se solo solum inueniret. Hæc ille. Vade Psalmista manens in solitudine illa, ait: Expectabam eum, qui saluum me fecit, à pusillanimitate spiritus & tempestate. In quibus verbis dicit Propheta se à duobus malis liberatum in solitudine, quæ consueuerunt impedire ambulantes in tenebris æternitatis, scilicet à pusillanimitate spiritus, & tempestate. Primum est interius, secundum est exterius. Primum, scilicet pusillanimitas est ex defectu fidei, ex quo omnia interiora impedimenta oriuntur, quia spiritus sine fide infirmus est usque ad mortem. Ab hac pusillanimitate in solitudine tantum saluatus fuit, ut dicat: Quoniam in te eripiar à tentatione, & in Deo meo transgrediar murum. Quod Gregorius exponens 26. Moralium dicit: Murus est omne quod itineri nostro obicitur ne ad Deum, quem diligimus, transeamus: sed murum transgredimur, cum præ amore illius omnia mundi delectamenta calcamus.

Secundum, scilicet tempestas est ex defectu charitatis, ex quo oriuntur impedimenta itinerantium ab exteriori, quia omnis tempestas exterior frequenter generat interiorem, nisi adsit charitas, quæ omnia suffert. Ab hac tempestate in solitudine Psalmista tantum liberatus fuit, ut diceret, quoniam in solitudine expectabam, perfecit pedes meos tanquam ceruorum. Quod Gregorius 26. Moral. exponens dicit: Electorum mentes cerui dicuntur, dum quæque, quæ in hoc mundo obuiantia, obstitute sibi conspiciunt, contemplationis saltu transcendunt, & more ceruorum despectis terrenarum rerum sentibus, in suprema, id est, æterna se euehant. Hæc ille. Igitur in hac meditatione solitaria, sola cum solo securè manet, à temporalibus abscondita, æternis veritatibus meditatione fidei, & charitatis feruore viuificata & stabilita. Quod etiam Hugo lib. 2. de de arca Noë, ostendit, dicens: Si per studium meditationis assidue cor nostrum inhabitare cœpetimus, iam quodammodo temporales esse desistimus, & quasi mortui mundo facti, intus cum Deo viuimus, tunc quidquid fortuna extra molitur, facile contemnimus, quia ibi fixum est nostrum desiderium, ubi mutabilitati non subiaccemus. Ecce iam studiosa mentis meditatio in tantum se exercuit & perfecit, quod in contemplationem transiit. Et hoc est, quod dicit Richardus: Veritatem per meditationem diu quæsitam, tandem inuentam, mens solet cum auiditate suscipere, mirarique cum exultatione, eiusdem quoque admirationi diutius inhærere, & hoc est iam meditando meditationem excedere, & per meditationem in contemplationem transire, sicut etiam cogitatio quandoque in meditationem transit. Hæc ille. Ex his apparere potest, quomodo spiritus humanus per meditationem æternorum à temporalibus recedit, & æternis inhæret, ut dicat cum Apostolo: Nostra conuersatio in cœlis est, & cum Psalmista: Transiimus per ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigerium.

DISTINCTIO VII.

Qualiter spiritus humanus ad veniendum per iter meditationis ad æternitatem à IESU inuitatur.

Septimo videndum est qualiter spiritus humanus ad veniendum per iter studiosæ meditationis, ad intrinsecum & æternum Domini Iesu secretum, ab ipso dulciter inuitatur, dicens Sponsæ in Canticis: Surge, prope amica mea, columba mea, formosa mea, & veni. Cuius inuitationis subiungit allecctiuum, dicens: Veni, quia iam est itinerandi optata facilitas. Iam enim imber curæ temporalis distrahentis & impediens ambulantes in itinere meditationis abiit & recessit, & quia pluuia æstivalis descendit, & venit in vellus virgineum, colligendo dispersiones meditationum ad congregantis Patris unitatem, & simplicatam æternitatem. Dicit ergo animam inuitando: O amica mea, propter meditationis tuæ amorosam assiduitatem, quæ est incentiua amoris, quia

Psal. 54. b

Greg. lib. 16.
Moral. c. 10.

Psal. 17. c

Ibidem.
Greg. lib. 16.Hug. lib. 2. de
ar. Noë. c. 1.
ante med.Rich. ubi
sup. lib. 1. c. 4.Phil. 3. d
Psal. 54. b

Cantic.

in

in ea exardescit ignis, ait Psalmista. Quod Hugo libro 4. de arca Noë exponens dicit: Sicut ligna ignem nutriunt, sic cogitationes siue meditationes desideria pascunt. Quare in canticis dixit Sponsa mediatrix æternorum: Fasciculus myrtæ, dilectus meus mihi inter vbera mea commorabitur, id est, in memoria mea, ait Glossa, siue meditationum, surge per meditationis tuæ extensionem à temporalibus in æternitatem, ut primo egrediaris cum Isaac in agrum ad meditandum. Secundo extendas te in cælum cum Apostolo ad conuersandum. O columba mea propter meditationis tuæ columbinam simplicitatem: ait Isaias: Meditabor ut columba. Vercellensis dicit, quod columba habet simplicem intuitum, & signat puram & simplicem intelligentiam. Ex pura autem & simplici intelligentia oriuntur puræ, & simplices meditationes, quæ sunt Deo gratissimæ: Propere per meditationis tuæ agilitatem, quam agilitatem desiderabat, qui dixit: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam? Quam agilitatem obtinuit, cum dixit: Si ascendero in cælum, tu illuc es: si descendero ad infernum, ades. Si sumptero pennas meas diluculo, &c. O formosa mea propter meditationis tuæ pulchritudinem puritatem. Meditationis enim sedula exercitatio circa æterna mentem purificat à temporalibus abstrahendo, & eam pulchritudine, & formosam facit, ad æterna extendendo, ut cum Psalmista dicat: Meditatus sum in nocte, scilicet temporalium: exercitabar, me ad æterna extendendo: & scopebam spiritum meum, non solum à temporalibus fugiendo, sed etiam umbram temporalium similitudinum, & imaginum omnino abstergendo. De hac extensione ad æternitatem, dicit Augustinus. Mens quanto magis se extendit ad illud quod æternum est, tanto magis se extendit ad illud quod formatur ad imaginem Dei, & ideo querenda est facies Dei semper, ut imago magis reformetur, donec, secundum Apostolum, in eandem imaginem transformetur, ut dicat illi Deus illud Canticorum: Quam pulchra es, &c. Veni igitur ad meum intrinsecum, & intra in gaudium Domini tui, veni iam ingressa, ut amplius ingrediaris, quia post me ingredi non cessabis. Et huius amorosæ inuitationis subiungit amorosum allectum dicens: Surge velociter & veni, quia imber abiit, & recessit. Quod Vercellensis exponens dicit: Imber est aqua hiemalis à cælo fugiens, & in terram corruens, frigefaciens, & in multas guttas se diuidens, lutum generans, & itinerantes impediens & signat affectum curæ temporalis, quia lubricum, & deorsum trahit, & quasi iusta necessitate mentem retrahit à suspendio spirituali in æterna spectacula: & ad sollicitè tractanda negotia terrena vehementer vrget. Vnde spiritualis mentis feruorem, sæpe tepescit, vel etiam totaliter exstinguit: licet quidam perfectissimi inter maiores exemplo Angelico præcedant, & incedant erecti, inferius agunt sursum erecti, scilicet per rectam, & deuotam intentionem. Iste imber est vitandus in vsu & intentione. Hæc ille. Sed quia iste imber siue aqua hiemalis abiit & recessit, & imber æstivalis siue aqua sapientiæ salutaris aduenit, quæ iter meditationis nostræ ab æternis non impedit, sed promouet, dirigit, & perficit, idcirco veni. Nam hæc aqua æstivalis spiritum tuum in meditationibus ad veniendum ad meam æternitatem sursum erigit, ad meam æternitatem salire facit, ad meam æternitatem introducit. Vnde dicit Iesus sol æstiuus: Aqua quam ego do, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. In his verbis veritas innuit, quod aqua æstivalis à fonte vitæ oritur quia apud Deum est fons vitæ, ut ait Psalmista, & ideo meditationem nostram sursum trahit per desiderium æternorum, quare Psalmista dicit: Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum. Secundo innuit, quod aqua æstivalis spiritui nostro ad velociter veniendum per meditationem multipliciter cooperatur, tum quia spiritus itinerantis ad æterna, quoad temporalia exstinguit: quia aqua illa fiet in eo fons aquæ fluentis, per omnes valles animæ, qui autem intra se habet fontem, sitire non potest, ait Chrysostomus.

mus: Item spiritui itineranti ad æterna vigorem tribuit, quia est aqua saltare faciens. Tertio aqua hæc æstivalis spiritum itinerantem reformat, & perficit, quia ad vitam æternam introducit, quia non saltat ad temporalia, sed saltat in vitam æternam, ut dicitur hic. Ad quam vitam nos perducatur Pater & Filius, & Spiritus sanctus, vnus Deus benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

DE TERTIO ITINERE

Æternitatis.

Tertium iter æternitatis per quod spiritus humanus venit ad intrinsecum & æternum manerium Iesu est æternorum limpida contemplatio. Ad cuius itineris maiorem notitiam septem per ordinem sunt notanda.

Primum quæ sit istius itineris necessitas, & quare iter meditationis immediatè sequitur.

Secundum est, quid sit contemplatio, & qualiter descriptio eius intelligatur.

Tertium est, qualiter contemplatio à cogitatione, meditatione, speculatione, & intuitiva visione distinguatur.

Quartum est, qualiter contemplatio secundum diuersos gradus diuersimodè à diuersis diuidatur.

Quintum est, quantam iucunditatem spiritus humanus in itinere contemplationis experiatur.

Sextum est, qualiter per iter contemplationis spiritus æternum manerium Iesu ingrediatur.

Septimum est, qualiter spiritus humanus ad veniendum per iter contemplationis, ad secretum Iesu inuitatur.

DISTINCTIO I.

Quæ sit necessitas itineris contemplationis, & quare immediatè sequatur iter meditationis.

Primo igitur videndum est, quæ sit necessitas istius itineris, scilicet contemplationis æternorum, & quare immediatè iter meditationis sequatur. De quo sciendum, quod cum meditatio æternorum sit quædam inuestigatio, & inquisitio cum magna animi industria veritatis æternorum, nec ab inquisitione desistat, donec quod querit, inueniat quantum potest: planum est, quod spiritus humanus per ipsam meditationem in æternis non figitur nec quietatur, donec per contemplationem ei ostendatur, quod per meditationem quærebatur. Sed quam cito quæsitum inuenitur, & spiritus illi quasi acquiescendo cum admiratione inhaerere cœperit, tam cito meditatio esse desinit, & in contemplationem transit, ait Richardus. Per meditationem veritatem diu quæsitam tandemque inuentam, mens solet cum auditate suscipere, mirari cum exultatione, eiusdem quoque admirationi diutius inhaerere, & hoc est iam meditationem meditando excedere, & per meditationem in contemplationem transire. Proprium est enim contemplationi, iucunditatis suæ spectaculo cum admiratione inhaerere. Meditationi vero proprium est, sua promotione semper in vltiora tendere. Hæc ille. Ex his igitur patere potest istius itineris necessitas, quia motus meditationis imperfectus & minus utilis permaneret sine termino & quiete contemplationis, cum meditatio terminetur & transeat in contemplationem, tanquam in illud quod perfectius est. Ex his etiam patet ordo istius itineris contemplationis ad iter meditationis, ex quo studio meditationis spiritus humanus surgit in iter contemplationis, ut ait Richardus: & per veritatis contemplationem homo conuertitur ad iustitiam ad gloriam, & sic patet primum.

Contemplatio, finis est meditationis.

Rich. lib. 1. de arca mystica c. 4.

DISTINCTIO II.

Quid sit contemplatio, & qualiter descriptio eius intelligatur.

Contemplationis definitio.

Rich. ubi supra.

Contemplantibus quatuor sunt necessaria.

Hugo in 7. Aug. Hier. l. 3. post med.

Auctor de spir. & ani. c. 10. apud Aug. tom. 3.

Cant. 4. c.

Bern. de passione Domini c. 45. cir. med.

Secundò videndum est, quid est contemplatio, & qualiter descriptio eius intelligatur. De quo notandum est, quod contemplatio secundum potissimum statum, est actus intellectus non impediti, gratia sanati in æterna spectacula directi, cum admiratione suspensi. Sic videtur Richardus contemplationem describere, dicens sic: Contemplatio est libera mentis perspicacia, in sapientiæ spectacula cum admiratione suspensa.

In hac descriptione innuuntur quatuor, quæ contemplantibus sunt necessaria. Primum est liber contemplationis motus, ab omnibus exoneratus, & in nullo impeditus, ut Richardus ibidem dicit: Contemplatio libere quodam motu, & secundum spontaneum nutum huc, illucque circumfertur, & nullo difficultatis obstaculo à discurfionis suæ impetu impeditur, quin contemplanda contempletur quantum potest. Ex hoc apparet, quod spiritus contemplativus debet esse sine peccato, quia qui peccat servus est peccati, & vinculis eius ligatur ne sursum feratur. Debet etiam esse liber à desiderio & cura temporalium, quæ sunt iuga duræ servitutis. Liber autem spiritus dimittitur, quando calcatis terrenis desideriis, ab appetitione temporalium in securitate mentis exoneratur. Hæc Gregorius 3. Moral.

Secundum, quod necessarium est contemplantibus, quod hic ponitur in descriptione, est quod oculus contemplationis sit perspicax, id est, gratia sanatus. Dicit enim Hugo commetator super Angelicam hierarchiam, quod triplex est oculus. Est enim oculus carnis, quo videt homo ea, quæ sunt extra se, & oculus rationis, quo videt homo ea, quæ sunt intra se, & oculus contemplationis, quo videt homo ea, quæ sunt supra se. Oculus carnis apertus est, oculus rationis lippus & oculus contemplationis clausus est. Hæc ille. Igitur necesse est, ut oculus contemplationis perspicax sit, & sanetur. Oportet igitur scire quatuor. Primo quid oculus contemplationis dicatur, secundo qualiter oculus sanatur, tertio quid sit aspectus eius, quarto quid sit visio eius. Hæc quatuor dicit Auctor de spiritu & anima, omni animæ necessaria esse, & ostendit quodlibet eorum dicens: Spiritus dicitur mens rationalis, ubi est quædam scintilla tanquam oculus animæ, ad quam pertinet imago, & cognitio Dei. Sequitur. Oculus ergo animæ est mens, & hæc ab omni labe corporis debet esse pura, & tunc est sana. Mentis autem aspectus est ratio, intellectus verò visio. Hæc omni animæ necessaria sunt, id est, ut oculos habeat, & sanos, ut aspiciat, & ut videat. Sequitur. Sanos oculos habet, cum ab amore talium cupiditatum purgata est, atque remota, scilicet ab imaginibus. Aspiciat, cum in Dei lumine oculos figit, sed videt, cum in ista contemplatione conspiciat, quanta sint gaudia, quanta lætitia, quanta serenitas, quanta iucunditas. Sanitas facit illam securam, aspectus rectam, visio beatam, quæ est finis aspectus. Hæc ille. Iste est oculus contemplationis, de quo dicit Sponsus: Vulnerasti cor meum in vno oculorum tuorum, id est, tua intelligentia simpliciter penetrasti omnia per tingendo ad cor meum, & propter te vulneratum fuit ex amore intimo quo dilexi te.

Tertium quod ponitur in descriptione contemplationis est, quod oculus contemplationis in spectacula sapientiæ æternæ sit directus, quod notatur per hoc quod dicitur, in sapientiæ spectacula. Ex hoc autem patet quod Richardus hic non accipit contemplationem, ut est actus intellectus præcisè, sed etiam ut saporosam dilectionem includit. Nam sapientia à sapore dicitur, ut dicit Bernardus, & obiectum sapientiæ principale & primum est ipse Deus, sub ratione qua verum est excitativum voluntatis, ad eius saporosam dilectionem, & actus sapientiæ est contemplari Deum: non quocunque modo,

A sed ex dilectione, cum quadam experimentalis suavitate in affectu. Igitur spectacula sapientiæ sunt cognitio veri, & amor siue sapor boni. Dicit enim Linconiensis, quod sapientia oritur ex amore, quæ prorumpit in lumen cognitionis & saporem gustationis sicut ex calore prorumpit lux & flamma. Hæc ille. Actus igitur contemplationis duo includit, scilicet cognitionem, & saporosam dilectionem, & dilectio adiuvat cognitionem. Vnde secundum mensuram dilectionis, dispensatur & modus manifestationis, ait Richardus.

Quantum, quod ponitur in descriptione contemplationis est mentalis suspensio ex admiratione causata, & notatur in hoc quod dicit, admiratione suspensa. De hac admiratione dicit Richardus libro 5. de arca mystica, cap. 9. Ex novitate rei quæ est supra spem & nostram æstimationem oritur admiratio, ex admiratione autem accrescit attentio, & ex attentione cognitio, & ex his mentis suspensio, quia sicut dicit ibidem: Dum humana intelligentia diuino lumine irradiata intelligibilium contemplatione suspenditur, dum in eorum admiratione ad modum auroræ, distenditur, quanto semper ad altiora vel ad mirabilia ducitur, tanto amplius, tantoque copiosius ad modum auroræ dilatur. Vnde quanto ab infimis fit remotior, tanto semetipsa purior, & ad sublimia subtilior inuenitur. Ex quo sequitur, quod tanto in superioribus diutius suspenditur, quanto à retrahentibus dilatur & elongatur. De hoc suspendio dicit Iob: Suspendium elegit anima mea. Quod Vercellensis exponens, dicit sic: Suspendium illud est extensio mentis in æterna spectacula, ut cum fieri potest nunquam ex intentione voluntatis, sed sola interpellatione necessitatis, acies mentis inde flectatur, ut dicit Psalmista: Oculi mei semper ad Dominum.

Rich. lib. 5. de contempl. c. 9. Hi enim libri Beniamin, maioris, ut de contemplatione, ut de arca mystica inscribitur.

Iob. 7. 6

Psal. 124. 6

DISTINCTIO III.

Qualiter contemplatio differat à cogitatione, meditatione, speculatione, & ab intuitiva visione.

Tertio videndum est qualiter contemplatio differat à cogitatione, meditatione, speculatione, & ab intuitiva cognitione. Hæc enim quendam ordinem, & gradum habent inter se. Nam cogitatio, quæ oritur ex imaginatione, transit & terminatur in meditationem. Meditatio, quæ oritur ex ratione, transit & terminatur in speculationem. Speculatio, quia partim oritur ex ratione, & partim ex intelligentia, transit, & terminatur in contemplationem. Contemplatio autem, quæ oritur ex intelligentia, transit & consummatur in intuitivam cognitionem. Hæc enim omnia in hoc conveniunt cum fuerint ordinata, quod dirigunt in diuinum aspectum, sed tamen differenter: & hæc differentia prædictorum quatuor à contemplatione, potest cognosci per quatuor, quæ in contemplationis definitione ponuntur, quam Richardus ponit in libro 1. cap. 4.

Primo differat contemplatio à cogitatione per hoc, quod in descriptione contemplationis ponitur, quod sit libera. Vnde Richardus libro 1. de arca mystica, c. 3. dicit sic: Contemplatio libero volatu, quocunque eam fert impetus, mira agilitate circumfertur. Cogitatio autem per denia quæque lento pede, sine respectu peruentiois passim huc illuc vagatur. Et quia cogitatio ex imaginatione oritur, ideo quandoque sine ratione mouetur, ut dicit Richardus: & ideo minus libera est, quam contemplatio, quæ ex intelligentia procedit, & oritur, imò cogitatio rationi subiicitur, quæ est infra intelligentiam, & per eam regitur. Vnde Gregorius libro 1. Moral. sic dicit: Cogitationes ad modum ancillarum rationi subiiciuntur, quia si à domo mentis ad momentum ratio discedat, quasi absente domina, cogitationum se clamor velut garrula ancillarum turba multiplicat: ut autem ratio ad mentem redierit, mox se confusio tumultuosa compescit, & quasi ancillæ ad iniunctum opus se tacite reprimunt, dum cogitationes protinus se causis propriis ad utilitatem subdunt. Hæc Gregorius. Et sicut

Rich. lib. 1. de contempl. c. 4. in prin.

Ibid. c. 31

Greg. lib. 1. Mor. c. 11.

Richardus

Richardus libro 1. cap. 4. dicit: Si cogitatio quandoque ratione moueatur, ut ad cognoscendum aliquid ambiar, & ad hoc vehementer, & fortiter insistat, iam non est cogitatio, sed modum cogitationis cogitando excedit, & cogitatio in meditationem transit.

Secundo igitur sciendum est, quod contemplatio etiam differt à meditatione per hoc, quod in descriptione contemplationis ponitur, quod ipsa est mentis perspicacia. De quo sciendum est, quod perspicacia est actus intelligentiæ. Intelligentia autem, ut dicit Auctor libri de spiritu, & anima, est ea vis animæ, quæ supponitur Deo immediate, qua de diuinis, quantum homini possibile est, cognoscitur. Sed, sicut dicit Richardus, ex intelligentia oritur contemplatio, ex ratione autem oritur meditatio, & ex hoc ipse ostendit, quantum contemplatio excedat meditationem, ex quo patet etiam differentia eorum. Vnde Richardus dicit sic: Ecce tria, imaginatio, ratio, intelligentia. Inter hæc intelligentia obtinet supremum locum, imaginatio infimum, ratio medium, & omnia quæ subjacent sensui inferiori, necesse est ea subjacere sensui superiori, sed non è conuerso. Vnde constat, quod cuncta quæ imaginatio vel ratio comprehendit, sub intelligentia cadunt, & etiam illa, quæ nec imaginatio vel ratio comprehendit. *Sequitur.* Vide quam latè contemplationis radius se expandat, qui omnia illustrat, & quomodo contemplatio sub vno visionis radio, ad innumera se extendit. *Sequitur.* Per intelligentiam siquidem sinus mentis in immensum expanditur, & contemplantis animi acies acuitur, ut capax sit ad multa comprehendenda, & perspicax ad subtilia penetranda. Hæc ille. Et propter hoc dicit Richardus ibidem, quod meditatio in contemplationem transit, tanquam in illud quod perfectius est, id est, in aliquem gradum contemplationis, qui dicitur speculatio, qui non est perfectus gradus contemplationis, licet vnum pro alio ponatur, ut patet.

Tertio sciendum est, quod contemplatio differt à speculatione per hoc, quia in descriptione contemplationis ponitur quod fertur in sapientiæ spectacula. De quo nota, quod secundum Augustinum libro 15. de Trinitate. Speculatio dicitur, cum aliquid non in se, sed per imaginationem suam videtur, & in ænigmate, id est, obscure. Richardus libro 5. de arca mystica dicit: Quamuis contemplatio, & speculatio pro inuicem soleant poni, & in hoc sæpè scripturæ sententiæ proprietatem obnubilent, & inuoluant: aptius tamen, & expressius speculationem dicimus, quando per speculum cernimus: contemplationem verò quando veritatem sine aliquo inuolucro, vmbatamque velamine in sui puritate videmus. Vnde Hugo in septimum Angelicæ Hierarchiæ dicit: Dionysius vocat simplices fulgores, puras illuminationes deuenientes ad primas contemplationes. Pura illuminatio est, quando veritas per se ipsam concipitur. Pura contemplatio est, quado veritas in seipsa non per subiectam imaginem videtur. Hæc ille. Ex quo apparet, quod contemplatio in speculationem sapientiæ, clariorem aspectum habet, quam speculatio, & gustum sapidiorem. Vnde Richardus ibidem exponens illud: Montes exultauerunt ut arietes, & colles sicut agni ouium, dicit: Colles ad agnorum similitudinem exultant, quando imensa illa intimæ solemnitatis tripudia, eos vsque supra semetipsos leuant, ut cœlestium secretorum arcana, saltem per speculum in ænigmate videre valeant: montes vero quasi ad instar arietum exultant, quando maiores in iucunditatis suæ excelsibus, in pura, & in simplici veritate vident, & minores, ut iam dictum est, vix per speculum in ænigmate videre valent. Hæc ille. Expedi etiam scire, quod Linconiensis commentator Dionysij, loquens de speculis spiritualibus super 3. Angelicæ Hierarchiæ dicit, quod specula spiritualia pura, clara, & plana, spiritualiter primo recipiunt radios solares, sibi incidentes immediate à fonte luminis, & tale dicitur lumen contemplationis, temperatum tamen in oculo contemplantis, ut infra patebit: & secundario lumen receptum

A specula refundunt in eos, qui luminis sunt capaces, non tamen secundum claritatem illam qua ipsi recipiunt, sed secundum cuiuslibet capacitatem, & hoc dicitur lumen speculationis, quia mediante speculo spirituali recipitur, vel per scripturam, vel doctrinam, vel per exempla ab illuminantis speculis procedentia, quemadmodum speculum materiale primo à lucido suscipit radios sibi incidentes, quos reflectit in oculos conspicientis, quos oculus tanquam sibi iam mediante speculo proportionatos recipit, quos tamen in fonte luminis propter nimiam refulgentiam oculus debilis immediate videre non potuit, ut patet ad sensum. Nec lumen speculari ita efficaciter repræsentat lucidum oculo videntis, sicut lumen immediate receptum à lucido, ut patet in perspectiua, & in epistola Iacobi ubi dicitur, quod considerans vultum suum in speculo, statim oblitus est, &c.

B Quarto sciendum est, quod contemplatio differt ab intuitiva cognitione per hoc, quod in descriptione contemplationis ponitur, admiratione suspensa. Suspendio enim dicit quasi quandam violentam eleuationem, dum anima naturæ suæ possibilitatis supergreditur terminos. Vnde Richardus dicit: Procul dubio, cum anima sancta de interno quodam tripudij sui applausu à semetipsa excutitur, dum supra semetipsam ire mentis alienatione vrgetur, dum in cœlestibus tota suspenditur, dum Angelicis spectaculis tota immergitur, naturæ possibilitatis terminos supergressa videtur, propter quod anima contemplatiua frequenter ad inferiora dilabitur. Vnde sequitur ibidem: Nonne velut terra à terra suspenditur, quando homo super hominem ducitur? cui per exprobrationem à Domino dicitur: Terra es, & in terram ibis. *Sequitur.* Terra rectè dici potest, quamdiu luteas inhabitat domos, & terrenum habet fundamentum. Sed Gregorius 10. Moralium dicit: Anima, à contemplatiua infirmitatis suæ pondere victa lassatur, & tanto celerius labitur quanto carnis claustra transgrediens, supra semetipsam ire conatur. Sed anima intuitiue cognoscens Deum, nunquam ad inferiora relabitur, sed sine intermissione, & fatione Deum in æternum dulciter intuetur, quod in corpore corruptibili fieri non potest. De quo plenius notatur in quinto itinere. Vnde dicit Dionysius in 2. Angelicæ Hierarchiæ secundum commentatorem: Deus quia semper vniiformiter, & æqualiter bonus, & pulcher est, & quia habet in se simplicissime omnem speciem desiderabilem, & secundum omnia est totus desiderabilis, ideo plenarie, intime, & irreuocabiliter in se trahit omnium suorum comprehensorum desideria. Hæc ille. Omnes igitur istæ differentię sunt secundum clariorem, & minus clarum aspectum ad Deum, & quodlibet prædictorum terminatur in sequens se, tanquam in perfectius eo, sic etiam contemplatio proficiendo terminatur in intuitiuam cognitionem, tanquam in suam perfectionem. Vnde Glossa Lucæ 10. dicit, Vita contemplatiua hic incipit, & in cœlesti patria perficitur, quia amor est ignis, qui hic ardere incipit, sed cum ipsum quem amat, videbit, amplius in amore ignescit. Et Gregorius in Moralibus exponens illud Lucæ: Maria optimam partem elegit quæ non auferetur ab ea, dicit: Actiue vitæ opera, cum corpore transeunt, contemplatiue autem vitæ gaudia, melius ex fine conualescunt. Et sic patet differentia prædictorū.

DISTINCTIO IV.

ARTICVLVS I.

Qualiter contemplatio secundum diuersos gradus diuersimode à multis diuidatur.

Q VARTO videndū est, qualiter contemplationis iter per diuersos gradus vel modos secundum varias considerationes sanctorum, & diuersas traditiones doctorum distinguatur, ut per hoc verius, breuius, & securius iter contemplationis eligamus, & per hoc ad æternum intrinsecum Domini IESU verius perueniamus.

Sed ad intellectum istorum, hoc prænotandum est, quod aliud sunt gradus contemplationis, & aliud sunt gradus perueniendi per diuersas dispositiones ad contemplationem. Gradus contemplationis sunt quidam progressus, & profectus intellectualis cognitionis, & saporosæ dilectionis, ad contemplandum Deum sub ratione veri, & boni. Vnde Gregorius 22. Moralium dicit: Gradus dicuntur mensuræ crescentium virtutum. Tales autem gradus profectuum sunt innumerabiles. Gradus autem ad contemplationem disponentes, sunt illa quæ adiuuant, & disponunt gradatim intellectum, & affectum ad contemplandum, & sic omnis creatura est quasi quædam scala, per quam gradatim ascenditur, ad contemplandum Deum, cum creaturæ sint creatæ propter electos. Loquendo tamen secundum consuetum modum, gradus contemplationis dicuntur illa incrementa contemplationis, & illæ dispositiones quæ magis intellectum, & affectum coadiuant ad contemplandum, & quæ distincta sunt, & tradita à sanctis doctoribus. Vnde Gregorius 22. Moralium dicit: Gradus vocantur incrementa virtutum, distincte tradita à Sanctis. Necessitatem autem istorum graduum contemplationis, ostendit Gregorius 22. Moralium dicens sic: Nemo infima deferens, repente fit summus: quia ad obtinendum perfectionis meritum, oportet, vt mens quotidie in altum quasi quibusdam ascensionis gradibus perueniat. Vnde, & recte Psalmista dicit: Ibunt de virtute in virtutem, donec videatur Deus Deorum in Sion. Et idem: Deus in gradibus eius cognoscetur, scilicet contemplationis, cum suscipiet eam contemplator. Similiter Linconiensis super Angelicam Hierarchiam ostendit necessitatem istorum graduum per exemplum, dicens sic: Sicut oculi carnis infirmiores prius suscipiunt lumen solis obscurum, & magis coloribus superfusum, deinde magis confortati, suscipiunt illud à coloratis mediis coloribus, & postea visu roborato, plus suscipiunt illud superfulgidum coloribus albis, deinde vero plus aucta sanitate, suscipiunt illud fulgentibus coloribus superfusum vt speculis tandem oculis perfecte sanatis suscipiunt solarem radium non autem alicui superfusum, sed in se purum ipsum solem in ipso puro solari lumine irreuerberare conspicientes: sic etiam oportet, mentis oculum infirmiore prius assuescere ad conspiciendum lumen solis, intelligentia in grossioribus, deinde in subtilioribus, donec tandem ex ipsa luminis datione multis multipliciter superfusa, extendamur, & restituamur in simplicem ipsius radium. Hæc ille.

Ex prædictis apparet, quod tam in radioso lumine contemplationis speculatiuæ, quam in saporoso gustu contemplationis practicæ, oportet paulatim, & gradatim, proficisci ascendere, & ascendere clarius cognoscere Deum: quia sicut dicit Hugo super Angelicam Hierarchiam: Quanto magis crescit Ascensio, tanto magis crescit cognitio, donec oculus intellectualis magis ac magis illuminetur, & confortetur, & affectus mentalis magis purificetur, & inflammetur, vt totus homo exterior, & interior in Deum ordinetur, & hoc verius, & perfectius videtur fieri, per gradus illos, qui mentem ad similitudinem cœlestis Hierarchiæ purgant, illuminant & perficiunt. Ait enim Hugo commentator super 3. Angel. Hierarchiæ: Et oportet, quod mens quæ Deum vult contemplari, primum purgetur, postea illuminetur, & deinde perficiatur, quia nisi præcederet purgatio, non sequeretur illuminatio; & nisi esset illuminatio, non veniret consummatio siue perfectio, & tales quanto magis ascendunt, tanto magis appropinquant diuinitati. Quanto autem magis appropinquant, tanto verius contemplantur. Tales autem gradus Dionysius in Angelica Hierarchia dicit esse tam in mente Angelica, quam in mente humana bene ordinata. Vnde secundum commentatorem Linconensem, & Hugonem, & Vercellensem, dicit Dionysius: Addam ego, & ex abundanti non inconuenienter, quod vnaquæque mens Angelica, vel humana bene ordinata, habet in sua singulari persona primas,

medias, & vltimas ordinationes, & virtutes, & sursum actiones, Hierarchiarum illuminationes manifeste distinctas. Hæc Dionysius. Hæc verba exponens commentator Vercellensis dicit sic: Qualiter in singulis mentibus hierarchicis disponantur tres hierarchiæ, & in singulis earum tres ordines iuxta Angelicam dispositionem, videlicet in infima Angeli, Archangeli, & Principatus, videndum est. Per hos enim mens bene ordinatur ad exteriora, vel respectu exteriorum. In media autem mentis hierarchia sunt Potestates, Virtutes, & Dominationes per hos ordinatur respectu interiorum. In summa mentis hierarchia, sunt Throni, Cherubin, & Seraphin, per hos ordinatur respectu superiorum. Et has nouem ordinationes vocat Vercellensis nouem gradus contemplationis, quibus reducitur in diuinam monadem. Et prosequitur ibi de singulis gradibus, præmittens, quod infima mentis hierarchia consistit in eius natura, media in industria, tertia in gratia, quæ incomparabiliter excedit vtramque. In prima operatur natura, in summa sola gratia, in media industria, & gratia. *Et sequitur.* Infimus ordo infimæ hierarchiæ qui dicitur Angelicus, continet primas, & simplices apprehensiones naturales, tam intellectus, quam affectus, sine aliqua dictatione commodi vel incommodi, quæ tanquam Angeli, scilicet nuncij aliquid simpliciter annuntiant.

Ecce Vercellensis subtiliter incipit ab infimo gradu intellectualis operationis, & affectionis, quæ sunt primæ & simplices apprehensiones, & ascendit paulatim, & gradatim per cacumina collium æternorum, vsque ad summos apices intellectus & affectus, vt patebit infra.

Medius ordo infimæ hierarchiæ continet naturales dictationes apprehensorum, vtrum videantur commoda vel incommoda, ex his fit annuntiatio principalior quam sit prima.

Tertius ordo vel gradus infimæ hierarchiæ continet appetitus, vel fugas apprehensorum secundum dictationes commodi vel incommodi. Fuga autem est mali, & appetitus boni, & ita iste ordo præbet ducatum inferioribus in diuina, quod signatur nomine Principatum. Hæc Vercellensis. Ecce per hos tres ordines, & gradus infimæ hierarchiæ mentis humanæ, fit homo bene ordinatus respectu exteriorum, dum primi, & infimi gradus intellectus & affectus fuerint bene ordinati quod fit, dum sibi obiecta simpliciter apprehendunt, discretiue discernunt, sincere bona appetunt, & mala fugiunt. Vnde Bernardus super Cantica dicit: Beata mens, quam totam sibi vendicant sapor boni, & odium mali, hoc est refrenari ad sapientiam.

Quartus ordo vel gradus, qui est infimus in media hierarchia mentis, continet voluntarios motus intellectus & affectus, cum libero arbitrio iam acceptis, examinantia & ordinantia mentem, quantum est in ipsis, per diffinitiuam sententiam, ad petendum, & querendum toris viribus intellectus, & affectus summum bonum, & ad repellendum omnia obstacula. Nomen autem Potestatis signat ordinem secundum Dionysium.

Quintus ordo, qui est medius mediæ hierarchiæ mentis, continet robora virtutum valida naturalium & gratuitarum, ad exequendum fortiter, quod à Potestatibus rectè decretum est, quod notatur nomine Virtutum.

Sextus ordo, qui summus est in media hierarchia mentis, continet authentica imperia liberi arbitrij quibus apices intellectus, & affectus tota virtute suspenduntur, ad suscipiendum diuinos superaduentus, quantum possibile est libero arbitrio adiuto à gratia. Et huiusmodi suspendij, & imperij ac libertatis sublimitas, vocatur nomine Dominationum. In isto autem ordine mens adhuc sobria extenditur ad radium superiorem vsque summos naturæ terminos. *Et infra.* Mens itaq; contemplatiua decursis seriatim quinq; gradibus contemplationis prædictis, in culmine sexti aciem figens in ordine Dominationum mentis nititur in theoricis excessus cupiens in ordinem Thronorum mentis assumi. Hæc Vercellensis.

Ecce

Greg. lib. 22.
Mor. ca. 14.
ante med.

Greg. ibid. cir.
fin. Ibidem
vlti supra
ante med.

Pf. 83. b

Pf. 47. a
sec. LXX.

Hug. in tom.
Aug. Hier.
lib. 9. par. 2.
circa fin.

Hugo in 3.
Aug. Hier.
lib. 8. post
med.

Vercell. sup.
Isaia 6. 7. 6.
in prelo. su.
per Cam.

In contem-
plationem
tres possunt
distingui
hierarchiæ
& in quali-
bet tres gra-
dus instar
cœlestis le-
rar.

Ecce per hos tres gradus mediæ hierarchiæ mentis humanæ, fit homo bene ordinatus respectu interiorum, id est, ad seipsum, ita ut totum regnum animæ pacificetur, dum primo per gradum infirmum potestate ordinata, viriliter repelluntur omnia offendicula mentis bene ordinatæ, & Deo conformiter operante, ut sine vlla ordinis confusione, & perturbatione, tendat ad finem ultimum, ad quem creata est, & dum secundo per gradum medium mens in virtute valida & inconcussa exequitur omnes operationes intellectus, & voluntatis siue affectus, Deo conformiter operante ad Deum seu finem intentum consequendum, quantum potest, iuxta gratiam & virtutes à Deo acceptas: & dum tertio per gradum summum mediæ hierarchiæ plena libertate & in nullo impedita, & Deo conformiter operante, ut possibile est, intellectus & affectus cum omni familia sua liberi, in æterna extenduntur, ergo ordinatio interioris hominis est necessaria, quia sicut dicit Hugo: Sicut sine gratia operari vanum est, ita præter ordinem operari, ac contra ordinem peruersum est. Et quia sicut dicit Linconiensis ibidem: Ordo dicitur potestas à Deo tradita, ad disponendum sacra omnia potestati suæ subiecta, ideo homo interior ordinatus per istos tres gradus, fit etiam ordinatus respectu interiorum.

Septimus ordo, qui est infimus in summa vel summa hierarchia mentis, per mentis excessus susceptivus est diuini superaduentus. Vnde Thronorum nomine censetur, & quot sunt sinus mentis, siue capacitates illius super substantialis solaris radij, supersimplicis in essentia, & multiplicis in efficacia, tot sunt throni mentis. Throni autem inconcussi collocantur stabiliter, & sunt susceptivi diuini superaduentus, & sunt deiformes, & familiariter aperti ad Deum in se suscipiendum. Hæc Vercellensis. Hugo vero idem dicit: Subsellia Dei, id est, sedilia subleuantur per dignitatem, collocantur per stabilitatem, Deum aduenientem in se suscipiunt, & ferunt, quia fiunt ad susceptiones aperti. Hæc ille.

Octauus ordo siue gradus, qui est medius in summa hierarchia mentis, sicut dicit Vercellensis, continet omnimodam cognitionem intellectus, & affectus, intellectus attracti diuina dignatione, quo non valet ascendere per se, & attracti affectus, affectionem tamen & summitatem intellectus attracti non extendentis, simul enim attrahuntur, & quasi coambulant ipse affectus & intellectus, usque ad nouissimum defectum intellectus, qui est in summitate huius ordinis Cherubim, quem intellectuales etiam attractus non excedunt, sed ibi habet suæ cognitionis, & sui luminis consummationem. Vnde ordo siue Gradus ille Cherubim vocatur. Hæc ille, & iterum dicit sic, quod manifestatio interpretationis huius nominis Cherubim, signat, quod substantiæ huius ordinis siue gradus habent virtutem excellentem cognitiuam, & diuinorum mysteriorum inspectiuam, & supremæ in-fluitionis luminum diuinorum post Seraphim susceptiuam principaliter, contemplatiuam diuinæ pulchritudinis quam etiam communicant inferioribus.

Nonus ordo siue gradus, qui est summus in summa hierarchia mentis continet principaliter in Deum pura suspiria, superintellectuales extensiones & immissiones, feruidos fulgores, & fulgidos feruores, ad quorum omnium sublimes excessus, & excedentes sublimitates, intelligentia trahi non potest, sed solus affectus principalis Deo vnibilis. *Sequitur.* In hoc ordine offeruntur Deo orationes castissimæ, quibus Deo assimilamur. Iste ordo sponsum amplexatur & sponsi amplexibus admittitur, speculum nescit, Mariæ partem percepit, quæ non aufertur ab ea. De isto ordine siue gradu contemplatiuo in inferiores ordines, & gradus seriatim, id est, ordinate fuit diuini luminis inundatio. Hæc ille. Ecce per hos tres gradus supernæ hierarchiæ mentis humanæ, fit homo creatus & bene ordinatus respectu supernorum, scilicet respectu Dei: dum primo per gradum infimum omnes Throni siue mentis capacitates Deo aperiuntur, & ab ipso inhabitantur: & dum secundo per medium gradum

omnes intellectuales actiones ad Deum contemplandum intimè, quantum possibile est, & veraciter diriguntur: & dum tertio per supremum gradum, omnis voluntatis affectiones ad Deum diligendum totaliter, & finaliter reducuntur, ut Deum in omnibus, & omnia in Deo ordinate diligant. In hoc gradu fuit anima contemplatiua constituta, quando dixit ipsa: Ordinauit in me charitatem. Quod exponens Vercellensis dicit: Per ordinem Seraphicum omnes inferiores ordines siue gradus participant lumina diuina, & hierarchiæ disponuntur, id est inferiora, & exteriora, per media inferiora reducuntur ad superiora, scilicet in Deum ordinata charitate. Vnde bene dicit: Ordinauit in me charitatem.

ARTICVLVS II.

De gradibus contemplationis secundum Richardum.

Richardus autem ponit sex gradus, vel species contemplationis, quasi quasdam dispositiones & itinera ad æternitatem. Et sicut commentator Dionysij infimum gradum contemplationis ab infimo gradu intellectualis & affectualis operationis, quæ sunt simplices apprehensiones, incipit & instituit, & ascendere gradatim docet, per cacumina collium æternorum, usque ad summos apices intellectus, & affectus, ut supra patuit: ita Richardus ponendo sex gradus contemplationis, instituit primum gradum & infimum in imaginatione, quæ non est aliquis gradus intellectualis operationis, sed longè inferior est intellectu & affectu, & ab illa ascendit gradatim usque ad cognitionem inextinguitæ veritatis, omnem humanum intellectum excedentis, & etiam usque ad excessum humanæ mentis. Vnde idem Richardus dicit: Nos debemus à nouissimis incipere, & scientiæ nostræ promotionem paulatim subleuare, & per exteriorum notitiam ad inuisibilem cognitionem ascendere. Cum enim exteriorum scientiam apprehenderis, & in eorum doctrina exercitatos sensus habueris, debes ad altiora ascendere, & spiritualium creaturarum scientiam comparare. Hæc ille.

Primum ergo gradum siue infimum Richardus dicit esse imaginationem, & secundum solam imaginationem. Vnde dicit: Tunc contemplatio nostra in gradu imaginationis versatur, & secundum solam imaginationem formatur, quando nihil arguendo quærimus, & ratiocinando inuestigamus, sed liberè mens nostra huc illucque discurret, quo eam in hoc genere speculationis admiratio rapit, quæ oritur ex his, quæ sensu corporeo hauriuntur, dum imaginamur, quam sunt multa & varia, & pulchra, & iucunda: talium enim forma, & imaginatio in considerationem adducta, infertur stuporem & admirationem. Sed necessarium est, hoc scire quod duplex est imaginatio, ut supra dictum est. Dicit namque Richardus, quod imaginatio alia est bestialis, ut illa quando circa ea, quæ ante vidimus, vel fecimus, sine vtilitate, & absque omni deliberatione, huc illucque vaga mente discurremus. Vtique hæc bestialis est, & ideo ad contemplationem non pertinet. Alia est imaginatio rationalis, ut quando aliqua imaginamur rationabiliter ex his, quæ videmus & illis sæpè utimur in contemplatione. Hæc ille. Et licet imaginatio non sit aliquis gradus intellectus, est tamen ordinata dispositio ad intellectum, quia sicut dicit Richardus imaginatio rationi famulatur, & ideo aequaliter gradus contemplationis dicitur.

Secundus gradus contemplationis secundum Richardum est, qui in imaginatione consistit, tamen secundum rationem formatur, atque procedit, ratiocinando circa ea, quæ imaginationi præsentantur, quod fit, quando ea, quæ in imaginatione versamus, & ad primum gradum contemplationis pertinent, ratione quærimus, & inuenimus, & inuenta in considerationem cum admiratione adducimus. In primo itaque gradu res istas imaginamur. In secundo autem gradu rerum vilitatem, rationem,

Cam. 2. 8

Rich. de contempl. lib. 1. cap. 6.

Sex sunt gradus contemplationis.

Richard. ubi sup. lib. 4. c. 5.

Rich. lib. 1. de contempl. c. 6.

Rich. in lib. Benjamin. mino. cap. 16.

Imaginatio alia bestialis, alia rationalis.

Rich. lib. 1. de contempl. c. 6.

*Aut. de sp.
et an. ca. 12.
ad Aug.
1. 3.*

*Rich. lib. 1. de
contempl. c. 6.*

*Richar. lib.
Beniamin
Min. cap. 5.
Rom. 1. 5.*

*Rich. lib. 1. de
contempl. c. 6.*

& ordinem, & creatas condiciones rimamur, speculamur, & miramur. Hæc itaque contemplatio in imaginatione consistit secundum talem rationem, quia circa ea ratiocinando procedit. Hæc ille. Hic gradus est superior præcedenti gradu, eo quod ratio in eo operatur, licet cum imaginatione quæ rationi subiicitur. Dicitur enim in libro de spiritu & anima: Et imaginatio ad rationem non ascendit, sed infra remanens eam aliquantulum deducere potest, & quasi à longè quædam ostendit, ad quæ non potest pervenire, & idè benè ponitur gradus contemplationis, quia per ipsum spiritus humanus magis appropinquat, & ascendit ad cognitionem veræ contemplationis, quam præcedens gradus. Multa enim ratio concludit ex imaginatione, occasione assumpta, quæ continuè afflatur rationi famulando, etiam sensu absente, siue quiescente.

Tertius gradus contemplationis, ut dicit Richardus, est, qui in ratione secundum imaginationem formatur. Isto autem gradu contemplationis tunc veraciter utimur, ut inquit Richardus, quando rerum visibilium similitudine multifaria in rerum invisibilium speculationem subleuamur. *Sequitur.* Hæc verò speculatio in ratione consistit, quia in his solum, quæ imaginationem excedunt, per intuitionem, & investigationem insistit, ut quæ sunt invisibilia. Dicitur autem secundum imaginationem formari, quia ex rerum visibilium imaginatione in hac speculatione similitudo trahitur, unde in rerum invisibilium investigatione animus adiuvetur. Et hic gradus perfectior est præcedentibus, ex eo, quod iste se extendit ad contemplationem invisibilium, & spirituum, licet ex imaginatione visibilium similitudinem trahat in sui adiutorium. Vnde Richardus dicit: Cum scriptum sit, quia invisibilia Dei à creatura mundi, per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: manifestè ex hoc colligi potest, quod ad invisibilium cognitionem, nunquam ratio confurgit, nisi ei ancilla sua, videlicet imaginatio, rationi visibilium formam repræsentaret. Per rerum enim visibilium speciem, surgit ratio ad invisibilium cognitionem quotiens his adiuta, illa trahit ad quandam similitudinem. Sed constat, quia sine imaginatione, corporea nesciret, sine quorum cognitione ad cælestium cognitionem, vel contemplationem non ascenderet.

Quartus gradus secundum Richardum est, qui in ratione, & secundum rationem formatur, quod utique fit, cum semoto omni officio imaginationis, solum illis animus intendit, quæ imaginatio non novit, sed quæ mens ex ratiocinatione colligit, vel per rationem deprehendit. Tali enim speculationi tunc insistimus, quando invisibilia nostra, quæ per experientiam novimus, & ex intelligentia capimus in considerationem ducimus, & ex eorum consideratione in cælestium animorum, & supermundanorum intellectuum contemplationem assurgimus. *Sequitur.* Hæc autem contemplatio in ratione consistit quia sensibilibus semotis, solum intelligibilibus intendit. Et hæc quidem contemplatio ab illis utique invisibilibus nostris videtur initium sumere, & fundamentum capere, quæ humanum animum constat per experientiam intellectualem nosse, & per communem intelligentiam comprehendere. Sed tamen pro hac parte hæc contemplatio etiam in ratione rectè dicitur consistere, quia ipsa invisibilia nostra à ratione comprehenduntur, & in eo ipso ratiocinationis modum minimè supergraditur. Hæc ille. Hic gradus contemplationis perfectior est præcedentibus, eo quod tam à corporalibus, quam à temporalibus magis elongatur, & spiritus magis in eo purificatur, & æternis unitur. Vnde Richardus ibidem dicit, quod in hac contemplatione animus humanus primum pura intelligentia utitur, quæ semoto omnis imaginationis officio, ipsa intelligentia nostra in hoc primum negotio seipsam ingerere videtur. Hæc enim per seipsam operatur, & quasi per speciem contemplatur. Hæc ille.

Quintus gradus contemplationis esse dicitur, qui est

A supra rationem, sed non præter rationem. In hanc autem contemplationis speculationem, mentis sublevatione ascendimus, quando ex divina revelatione cognoscimus, quæ nulla ratione humana plenè comprehendere valemus, & nulla ratiocinatione nostra intelligere, & investigare sufficimus. Talia sunt illa, quæ de divinitatis natura in illa simplici essentia credimus, & scripturarum divinarum auctoritate probamus. *Sequitur.* Ergo contemplatio nostra tunc veraciter supra rationem ascendit, quando id animus per mentis sublevationem credit, quod humanæ capacitatis metas transcendit, & supra rationem, ne tamen præter rationem censenda est, quando ei quod per intelligentiæ aciem cernitur, humana ratio contraire non potest: quin potius facile acquiescit, & sua attestatione alludit. Hæc ille. Et hic gradus est perfectior, & sublimior præcedentibus gradibus eo quod ista contemplatio est supra rationem. Circa quod nota, quod sicut dicit idem Richardus: Quædam sunt infra rationem, ut quæ sensu corporeo percipimus: quædam secundum solam rationem sunt, ut quæ ratione investigamus: quædam supra rationem sunt, ut quæ vel per revelationem, vel quæ nullus sensus corporeus potest attingere, & nulla ratio humana penetrare, sed tamen veraciter ea esse credimus, licet nec experimento, nec intellectu comprehendere possimus.

Sextus gradus contemplationis est, quæ in his versatur, quæ sunt supra rationem, & videntur esse præter rationem, seu etiam contra rationem. In hac utique suprema omnique dignissima contemplationis specula, tunc animus veraciter exultat, atque tripudiat, quando illa ex divini luminis irradiatione cognoscit, atque considerat, quibus omnis humana ratio reclamatur. Talia sunt pene omnia, quæ de personarum Trinitate credere iubemur, de quibus cum humana ratio consulitur, nihil aliud quam contraire videtur. Iste gradus contemplationis perfectior est omnibus præcedentibus, eo quod in eo pura intelligentia operatur, quæ ad contemplationem divinæ maiestatis admittitur. Vnde idem Richardus dicit: Quantum quæso est, quod intelligentia humana quotidie ad illos supercælestium animorum theoricos excessus nititur, & quandoque etiam pro divinæ dignationis beneplacito, ad illa summæ maiestatis magnalia contemplando subleuatur? Hæc autem sublevatio quæ quandoque extenditur usque ad mentis elevationem, fit ex tribus, quandoque ex magnitudine devotionis, quandoque ex magnitudine admirationis, quandoque ex magnitudine exultationis, ut semetipsam omnino non capiat, sed supra semetipsam eleuata in alienationem transeat. Magnitudine devotionis mens supra semetipsam eleuatur, quando tanto cælestis desiderij igne succenditur, ut amoris intimi flamma ultra humanum modum excrescat, quæ animam humanam ad ceræ similitudinem liquefactam, à pristino statu penitus resoluat, & ad instar fumi attenuatam in superna eleuet, & ad summam emittat. Magnitudine admirationis anima humana supra semetipsam ducitur, quando divino lumine irradiata, & summæ pulchritudinis admiratione suspensa, tam vehementi stupore concutitur, ut à suo statu funditus concutatur, & in modum fulgoris coruscantis quanto profundius ex despectu sui ad ima deiicitur, tanto sublimius, & celerius per summorum desiderium reuerberata, & supra semetipsam rapta in sublimia eleuatur. Magnitudine verò exultationis, & iucunditatis mens humana supra semetipsam rapitur, & à se alienatur, quando intima illa æternæ suavitatis abundantia potata, imò plenè inebriata, quid sit, quid fuerit, penitus obliuiscitur, & in alienationis excessum tripudij sui nimietate traducitur, & in supermundanum affectum quandam sub quodam miræ felicitatis statu raptim transformatur. Hi sunt igitur gradus contemplationis secundum Richardum.

*Rich. ubi
sup. prox.*

*Rich. de contempl.
lib. 4.
cap. 2.*

*Rich. lib. 5. de
contempl.*

ARTICVLVS III.

*De gradibus contemplationis secundum Auctorem
de spiritu, & anima.*

Sed auctor libri de spiritu & anima considerans, quod Seriam Dionysius dicit in epistola ad Titum, quod homo ex duabus naturis constat, anima scilicet & corpore: anima rationali quæ simplex est in essentia, & ex corpore composito, ut iuxta utriusque naturæ proprietatem illuminetur diuinis cognitionibus; & ut mens eius puras & simplices & intimas sensibilibus signorum intelligentias, segregata ab ipsis signis conspiciat, & ut sensualitas eiusdem per naturæ proprietatem cooperetur mentali cognitioni, ut sic ad diuina extendatur, & ideo in contemplatione oportet uti sensibilibus formis, in quibus diuina inuisibilia immundis, id est, carnalibus abscondantur, & spiritualibus manifestentur. Ideo auctor prædictus primum gradum ascendendi in Deum, dicit esse in sensuum operatione per quam concipiuntur res corporales. Secundum in imaginatione, per quam concipiuntur corporalium similitudines. Tertium in ratione, per quam percipiuntur rerum naturæ siue rationes. Quartum in intellectu, per quem percipiuntur spiritus creati. Quintum in intelligentia, per quam percipitur spiritus increatus. Sextum in sapientia, per quam aperitur spiritualis gustus. Et auctor prædictus addit ibidem: Quid sensus percipit, imaginatio repræsentat, ratio inuestigat, intellectus iudicat, memoria seruat, intelligentia comprehendit, & ad contemplationem adducit, sed sapientia gustare facit. *Sequitur.* Sic fit ascensus ab inferioribus ad superiora, & à summis dependent iuna. Et cum ab inferioribus ad superiora, id est temporalibus ad æterna ascendere volumus, prius occurrit nobis sensus, tanquam primum iter, deinde imaginatio, postea ratio, intellectus, intelligentia, & in summo est sapientia. Et statim subdit definitiones prædictorum, dicens: Sensus est ea vis animæ, quæ rerum corporearum corporeas percipit formas præsentis, quæ variæ & multipliciter ostendunt suum Creatorem. Vnde Bernardus super Cantica dicit: Quid est, quod hic est tanta formarum varietas, atque numerositas specierum in rebus conditis, nisi quidam radij diuinitatis, monstrantes quidem quia verè est, à quo sunt, non tamen quid sit prorsus diffinites? Itaque de ipso vero verum vides, sed non ipsum verum. Vnde hoc genus videndi commune est, in promptu enim est, iuxta Apostolum, omni videnti ratione, inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciere. Hæc ille. Et hæc est à temporalibus ad æterna ingressio, ait Augustinus de vera religione.

Secundum gradum dicit esse imaginationem. Est autem imaginatio secundum eum, ea vis animæ quæ rerum corporearum incorporeas recipit formas absentium, præsentium, præteritorum, & futurorum, quandoque ut sic ipsa inter sensum & rationem, quasi ancilla inter dominum, & seruum discurret, & quidquid exterius haurit per sensum carnis, intellectui repræsentet ad obsequium rationis. Ex hoc apparet, quod imaginatio simplicior est, & nobilior potentiis sensitiuis, cum ipsa sola similitudines obiectorum omnium sensuum in se recolliat, & quoad aliquid quasi ab hoc loco, & hoc tempore abstrahat, ut patet per Richardum quare imaginatio animam magis facit appropinquare æternis, quam sensus exteriores. Vnde Richardus dicit, quod ratio ad inuisibilem cognitionem nunquam assurgeret, nisi ei ancilla sua imaginatio visibilibus formas repræsentaret, sine quarum cognitione, ad cœlestium contemplationem nunquam ascenderet. Merito ergo gradus contemplationis potest dici, dispositiue saltem.

Tertius gradus ascendendi ad Deum, siue contemplandi, dicitur esse in ratione. Ratio autem secundum eum est ea vis animæ, quæ rerum corporearum naturas, formas, differentias, & propria accidentia percipit, omnia

A incorporea, sed non extra corpora. Abstrahit enim à corporalibus, quæ fundantur in corporibus, non actione, sed consideratione. Natura nempe ipsius corporis, secundum quam omne corpus est, nullum corpus est. Hæc ratio sensum mentis acuit, veraque à falsis distinguit, & imaginem Dei in se conseruat. Hæc ille. Ex quo apparet, quod ratio sensum, & imaginationem incomparabiliter excellit dignitate, & excedit opere. Vnde anima per rationem non solum Deum esse cognoscit, sed etiam eius capax fit, ut patet per Augustinum 14. & 15. de Trinitate. Nam per rationem anima de Deo meditat, meditando contemplatur, Deus contemplatus amatur, & verè amatus habetur; imò sicut dicit Augustinus in originali: Hæc est vis naturæ diuinitatis, ut creaturæ rationali iam ratione videnti, non omnino ac penitus possit abscondi, vnde est verè gradus contemplationis ratio.

Quartus gradus secundum eum, est in intellectu. Intellectus autem secundum eum est ea vis animæ, quæ inuisibilia percipit, sicut Angelos, animam & omnem creaturam spiritum, & sic intellectus acceptus ad contemplationem cooperatur, quia importat quandam intimam contemplationem. Dicitur enim intellectus, quasi intus legens, penetrat enim usque ad essentiam rei, quia obiectum intellectus est, quidquid est, quod etiam asserit Philosophus. Accipitur etiam intellectus quandoque, ut est virtus intellectualis, siue ut est habitus principiorum naturalium, quæ sub lumine sunt naturali, & sic intellectus ostendit veritatem infallibiliter. Dicitur namque in libro de spiritu, & anima, quod intellectuali visione nunquam fallitur anima, aut enim tantum intelligit, & verum est, aut si verum non est, non intelligit, & ideo intellectus sic acceptus dicit aspectum manifestum, & infallibilem circa principia, & sic acceptus intellectus etiam cooperatur ad contemplationem. Accipitur enim aliquando intellectus, ut est donum Spiritus sancti, & sic intellectus est habitus supernaturalis principiorum supernaturalium, quæ sunt articuli fidei, & sic nominant quandam excellentiam cognitionis, penetrandi ad intima cognoscibilem. Vnde Gregorius libro 1. Moralium dicit: Intellectus in die suo conuiuium parat in mente, quia in eo quod audita penetrat, reficiendo cor, tenebras eius illustrat. Nam lumen intellectus sic acceptum, ita se habet ad principia, quæ nobis naturaliter innotescunt, sicut se habet lumen naturale, ad ea principia, quæ primordialiter cognoscimus. Sed sicut lumen naturale infallibiliter veritates principiorum naturales ostendit: ita & donum intellectus supernaturales veritates infallibiliter ostendit. Vnde intellectus sic acceptus, est verus, & necessarius contemplationis gradus.

Quintus gradus ascendendi ad æterna, siue contemplandi secundum eum est intelligentia: Est autem intelligentia, ut ibidem dicitur, ea vis animæ, quæ immediate supponitur Deo. cernit quippe ipsum supremum verum & incommutabile. Et infra dicit sic: intelligentia est vis animæ, quæ de diuinis, quantum homini possibile est, cognoscitur ad cœlestia arcana penetranda, quæ ut dicit Boëtius, paucorum est hominum. Ex quo patet quod intelligentia excellit intellectum in sua actione, & ab ea differt, & quod est perfectior gradus contemplationis. Quod etiam Richardus videtur sentire, dicens: Per intelligentiam siquidem sinus mentis in immensum extenditur & contemplantis animi acies acuitur, ut capax sit ad intelligibilia comprehendenda, & perspicax ad subtilia penetranda. Et nunquam contemplatio potest esse sine viuacitate intelligentiæ. *Sequitur.* Etiam quotiens contemplantis animus dilatatur ad ima, quotiens eleuatur ad summa, quotiens acuitur ad inscrutabilia, quotiens agilitate mira, & pene absque timore rapitur per innumera, ex quadam vi intelligentiæ hoc esse, non dubitatur. Hæc ille.

Sextus gradus contemplationis siue ascendendi ad æterna, secundum prædictum est, in sapientia, quæ sequitur

Intellectus quid.

Arist. 1. de ani. tex. 27.

Aug. lib. 1. de spir. cap. 20. c. 23. ap. 3.

Greg. lib. 1. Mor. cap. 10.

De spir. & ani. cap. 1. intelligentia quid. lib. cap. 37.

Rich. de contempl. lib. 1. ap. 3.

intelligi

intelligentiam, quia sicut dicit idem: Vt visio mentis est A intelligentia, sic mentis gustus est sapientia. Illa contemplatur, ista gustatur, & delectatur. Sed hic primo notandum est, quod sapientia quædam est, quæ acquisita est per studium humanum, quæ est virtus intellectualis. De qua loquitur Philosophus in *Metaphysica* sua. Et hæc per rationis inuestigationem inquit rectum iudicium de diuinis, & actus intellectuales, & omnes operationes animæ perficit, secundum eum, quantum potest. Quia sicut dicit Seneca: Sapiens ad omnem incursum munitus, & intentus, non si paupertas, non si luxus, non si ignominia, non si dolor impetum faciat, pedem referet. Interit, & contra illa ibit, & inter illa. Et infra: Sapiens plenus est gaudio & inconcussus, cum diis ex pari viuit. Hæc ille. Ideo potest dici aliquis gradus contemplationis. Alia est sapientia quæ de sursum est infusa. Et hoc est donum Spiritus sancti. Et ad istam non solum pertinet secundum iudicium rectum contemplari diuina, sed gustare, & regulare humanos actus, excellentiori modo quam sapientia, quæ est virtus intellectualis, utpote magis de propinquo Deum attingens, & experiens per quandam vnionem spiritus, & animæ ad ipsum, ut directa per regulas legis æternæ. De ista sapientia loquens Bernardus libro de amore Dei, dicit sic: Sapientia à sapore dicitur, sapor autem iste, in gustu quodam est. Gustum autem illum nemo exprimere potest, nec ille, qui meretur gustare, sed dicere potest: Gustate & videte, quoniam suauis est Dominus. Hoc gustu, secundum Apostolum, gustatur Dei verbum, gustantur etiam diuitiæ sæculi venturi. Et sequitur. Hic gustus si defuerit solus, omnes alij sensus scilicet spirituales quatuor languescunt. Gustum autem sequitur quædam saporis dulcedo, quam in interiori suo sentiens anima, quodam modo singulari quæ suscipit cuncta discernit, & diiudicat, sequitur, & omnes sensus vegetat, & confirmat, scilicet interiores. Hi sunt gradus contemplationis secundum illum.

ARTICVLVS VI.

De gradibus contemplationis secundum Origenem.

AD hos gradus siue species contemplationis supra dictorum Doctorum, quasi omnium aliorum doctorum gradus, & species contemplationis mediate vel immediate possunt reduci, ut patet de sex gradibus contemplationis Origenis, quos declarat, dicens: Contemplatorem verum, & iubilatorem certum te iudico si primo perficiat te actio. Hic Origenes subtiliter considerat, quod ubi vita actiua terminatur, & perficitur, ibi vita contemplatiua ordinate inchoatur, & gradatim sursum tendit, & proficit, donec in visionem intuitiuam consummatur. Vnde proprie loquendo de contemplatione, perfectio actionis non est gradus contemplationis, sed potest dici status quidam resultans à summa perfectione vitæ actiue, quæ necessario præcedit, tanquam disponens potentias contemplatiuas ad actus suos non impeditos, sed perfectos. Gregor. 6. Moralium dicit sic: Qui arcem contemplationis ascendere desiderant prius necesse est, ut in opere actionis perfecte se exercent. Et pro tanto dicitur gradus contemplationis.

Secundò secundum Origenem verus contemplator es, si in te est sensum exteriorum retentio, siue retractio ad interiora, & collectio eorum in vnum. Hoc enim, iuxta Vercellensem, est greges, id est, sensus bestiales, minare ad interiora deserti per itinera æternitatis. Hoc fit, quando inuisibilia Dei à creatura mundi, per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, & sempiterna virtus eius, & diuinitas. Hæc est, sicut dicit Augustinus libro de vera religione, à temporalibus ad æterna regressio, & ex vita veteris hominis in nouum hominem reformatio, ut supra patuit.

Terriò, verus contemplator es, quando est in te omnium imaginabilium transitus, quando mente omnia

imaginabilia transcendis. Talis contemplator, sicut dicit Bernardus, fuit qui dixit: Elongauit fugiens, & mansi in solitudine. Non enim fuit contentus exire, nisi longè se faceret, ut posset quiescere. Sequitur. Transiisti carnis oblectamenta, ut minime iam obedias concupiscentiis eius, nec tenearis illecebris perfecisti, & superasti te, sed nondum elongasti, nisi, & irruentia vndique phantasmata, corporearum similitudinum, transuolare mentis puritate præualeas. Hæc ille. De quo vide supra dist. 6.

Quartò verus contemplator es, si transcendisti omnia rationalia propter phantasmata, & alia impedimenta retardantia animam ad superiora properantem. De hoc dicit Richardus: Contemplatio nostra tunc veraciter supra rationem ascendit, quando id animus per mentis subleuationem cernit, quod humanæ capacitatis metas transcendit, ut sunt illa, quæ de diuinitatis natura, & de simplici eius essentia credimus. Et licet illa contemplatio supra rationem sit, non tamen præter rationem censenda est, quando ei, quod per intelligentiæ aciem cernitur, humana ratio contraire non potest, quin potius ei facile acquiescit, & sua attestatione alludit. Hæc ille.

Quintò verus contemplator es, si sursum tractus es super omnia intelligibilia in caliginem ignorantie. Et hic gradus contemplationis est de quo loquitur Dionysius, dicens: Adhuc restat principalior Dei cognitio, quæ figuratur in eo, quod Moyses separatur ab his, qui locum Dei secum viderant, & subtrahitur illis visis, & intrat in caliginem ignorantie, & vnitur incomprehensibilitati diuinæ, quam non penetrat intelligentia, quæ verè est omnium clarissima, & in se claudit, & secretissime celat omnes cognitiones comprehensiuas tanquam in causa prima omnium & per eam omnis vnitus Deo, qui est supra omnia, constituitur in excellentia, quam neque ratio inuestigat, nec intellectus speculatur, & ab omnibus, & quasi à seipso segregatur, & per vnionem dilectionis, quæ affectiua est veræ cognitionis, vnitur Deo intellectualiter ignoro, cognitione multo meliori, quam sit cognitio intellectualis, in eo quod intellectualem cognitionem deteliquit, & super intellectum, & mentem Deum cognoscit. Hæc Dionysius secundum commentatorem Vercellensem dicit, hæc require plenius supra.

Sextò verus contemplator es, si in te est vniformis fixio intelligentiæ puræ, & ab omnibus omnino denudatæ, & conformis affectio volutiue potentiæ per omnia, in nullo impeditæ, in vno fontali principio cælestium gaudiorum, quod est Deus trinus, & vnus. Vnde Origenes ibidem prædicta in vnum recolligens, dicit: Contemplatorem verum, & iubilatorem certum te iudico, si primum te perficiat actio, si sensum ab exterioribus reuoces, si imaginabilia felici motu pertranscas si rationalia celeri motu percurras, si intelligibilia felici, & illuminata fide cognoscas, si in primo vero, & in summo bono intelligentiam, & voluntatem tuam ponas sugens, vnde teneritudinem tuam nutrias, bibas, vnde gaudeas, haurias vnde nunquam deficias. Hi sunt gradus contemplationis secundum Origenem.

DISTINCTIO V.

Quantam utilitatem spiritus humanus in itinere vitæ contemplatiue experiatur.

QVinto videndum est, quantam iucunditatem, & utilitatem spiritus humanus in itinere vitæ contemplatiue experiatur. Nam Deo per totum illud iter associatur continue. Primò ergo videamus, qualiter spiritus in hoc itinere dulciter à Domino consolatur. De quo illud Lucæ de vita duarum mulierum, scilicet Marthæ, & Mariæ, de quibus dicit Gregorius libro 6. Moralium: Quid per Martham exterioribus obsequiis occupatam, nisi actiua vita figuratur? Quæ stetit, quia sic dicit Glossa: Vita actiua in laborioso defudat certamine, quæ & querulabatur de sorore, quia turbata circa plurima

Bern. super Cant. ser. 32. post. med.

Rich. de contempl. lib. 1. c. 6. cir. fin.

Dionys. de myst. Theo. cap. 1. Exod. 24. d.

Sen. in ep. 59. cir. medium.

Iac. 3. d.

Bern. lib. de natura & di. gnitate diuini amoris c. 10. in princ. ser. Psal. 33. b. 1. Pet. 2. a.

Orig. super Cant. ca. 2.

Greg. lib. 6. Mor. cap. 17. post. med.

Rom. 1. 6

Aug. d. vera rel. cap. 29.

Vitæ contemplatiue utilitates.

Luc. 10. 8

Greg. lib. 6. Mor. ca. 18. ante med.

vitæ

vitæ actiue. Vnde Bernardus dicit: Cum anima in actione sua in aliud tendit, quam in Deum, quamvis hoc faciat propter Deum, tamen non hoc est Mariæ otium, sed Marthæ negotium, quæ adhuc sollicita est, & turbatur erga plurima, & non potest terrenorum actuum vel tenui puluere non respergi, quem tamen cito facileque deterget in hora sanctæ deuotionis vel dormitionis casta intentio, quæ est intendere & querere solum Deum propter ipsum solum, quod proprium est sponsæ, &c. ut dictum est supra in primo itinere distinct. tertia.

Ex quo patet, quod itinerantes in vita actiua frequenter turbantur, sed spiritus ambulans in itineribus vitæ contemplatiuæ, à Deo dulciter consolatur post actiuam. Vnde Gregorius libro 6. Moralium dicit: Quid per Mariam, quæ ad pedes Domini residebat, audiens verbum Domini, nisi vitæ contemplatiua exprimitur, quæ ex hoc à Domino commendata fuit, quia optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea? Quæ autem illa optima pars fuit, quærit Richardus dicens: Quæ est pars optima, quam elegit Maria, nisi vacare, & videre quam suauis est Dominus? Nam Maria sedens secus pedes Domini, audiuit verbum illius. Summam itaque sapientiam Dei in carne latitantem, quæ oculus carnis videre non poterat, audiendo intelligebat, & intelligendo videbat, quia credebat: & in hunc modum sedendo, & audiendo, summæ veritatis contemplationi vacabat. *Sequitur.* Hæc est pars, quæ electis, & perfectis nunquam auferitur, & sanè est negotium, quod nullo fine terminatur. Nam veritatis contemplatio in hac vita inchoatur, sed in futura vita iugi perpetuitate celebratur. Per veritatis sanè contemplationem homo eruditur ad iustitiam, & consummatur ad gloriam. Hæc ille.

Secundò videamus qualiter humanus spiritus ambulans per itinera vitæ contemplatiuæ, Deo familiari amicitia vnitur. In Ioanne enim legitur, quod Dominus dixit Petro: Sic volo eum manere donec veniam. Tu me sequere. Vbi dicit Augustinus, quod per hos duos Apostolos signantur duæ vitæ. Vna actiua per Petrum, altera contemplatiua, quæ signatur per Ioannem Euangelistam. De Petro, per quem significatur actiua vita, dixit Dominus: Tu me sequere per imitationem, perferendo mala temporalia. Vita igitur actiua Petri est in labore: altera, scilicet contemplatiua Ioannis, in requie. Vna est in opere actionis, altera in mercede contemplationis. Prima agitur dum facit bonum, & declinat à malo, quæ tamen finitur: altera vero fruatur bono, quod non finitur, Christi scilicet gloria. De Ioanne verò dixit Dominus: Sic eum volo manere, donec veniam. Vbi dicit Glossa. Nolo eum per martyrium consummare, sed expectabit placidam absolutionem carnis suæ, quando ego veniens, recipiam eum in æternam beatitudinem. Vnde hæc vita contemplatiua hic inchoatur, & in futura vita consummatur. Hanc vitam Dominus in Ioanne inchoauit, quando volentem nubere, sibi familiariter associauit, quam multis familiaribus signis amicitie continuauit, donec eum inuitando dulciter in æterna beatitudine consummauit. Hæc vita contemplatiua est summum beneficium, quod conferri potest animæ. Habet enim sibi annexas perfectissimas, & supremas, & vltimas delectationes, consequentes virtutes, dona, beatitudines, & fructus, magnificatias, & contentiuas, & vnitivas spiritus creati rationalis, & Dei increati, tanto felicius, quanto immediatius, sicut dicit Origenes super Cantica. Signa familiaritatis patent in Euangelio.

Tertiò videamus, qualiter spiritus humanus ambulans per itinera vitæ contemplatiuæ vigili somno quietatur, & illuminatur post luctum vitæ actiue, sicut patet de Iacob, qui post luctum, & somnum contemplationis, dicit videre spiritualia, ut diceret: Vidi Dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea. Vnde Hugo dicit: Tunc ex Iacob fit Israël, quando post sudationes bonæ operationis, peruenitur ad lucem contemplationis. Tunc exultabit Iacob, & lætabitur Israël. Igitur per Iacob luctantem, signatur vita actiua, quæ contra vitia luctatur.

In quo luctamine, & si spiritus non mortificatur, ut plurimum tamen infirmatur, & fatigatur, ut clamat cum Psalmista: Afflictus sum, & humiliatus sum nimis. Per Israël vero videntem, signatur vita contemplatiua, quia in via dormiens, cœlestia contemplatur. Quid namque est dormire in via, ait Glossa, nisi in præsentis vitæ transitu à rerum temporalium amore labentium, oculos mentis claudere? Hos oculos concupiscentiæ aperuit diabolus, quos innocentia clausos tenuit. Hæc Glossa. Iste somnus tantum placet Deo, ut cum contestatione iuramenti prohibeat tales excitari à somno tali, & patione, contemplatiua, dicens: Adiuro vos filie Ierusalem, ne excitetis, neque euigilare, &c. Quod exponens Origenes dicit: Coniurationem tuam audiui Domine, quam, ni fallor, sponsæ tuæ actus, & status causabat, status optimus, actus præcellentiissimus, tibi incumbens sine medio te videns sine nubilo, in te quiescens sine tædio, de te hilarescens sine modo, à te permanentiam accipiens sine termino. Hæc ille.

Quarto videndum est, qualiter spiritus humanus ambulans per itinera vitæ contemplatiuæ facie pulchrificatur, & visu clarificatur Richardus dicit, Duas legimus, uxores Iacob habuisse cogebatur. Vna Lia, altera Rachel vocabatur, Lia fuit fœcudior, Rachel fuit formosior. Lia fœcunda, sed lippa, Rachel sterilis, sed formosa singularis. Per Liam signatur vita actiua, per Rachel vita contemplatiua. Ad Liam pertinet flere, dolere, gemere, & suspirare: & ideo rectè talis vxor Lia, hoc est, laboriosa, vocatur, & minus videns. Sed ad Rachel, quæ interpretatur visum principium, vel otium, pertinet meditari, & contemplari, discernere, & intelligere. *Sequitur.* Sed quid dulcius, quid iucundius potest esse, quam oculum mentis ad summæ contemplationem sapientiæ erigere? Ad hanc itaque contemplationem cum ratio dilatatur, merito Rachel nomine honoratur. Hæc ille. Ex hac autem contemplatione summæ sapientiæ facies mentis pulchrificatur. Exemplum habemus de Moyse, cuius facies splendida fuit facta ex consortio sermonis Domini, ut Iudæi non possent intendere in eam. Similiter ex hac contemplatione visus mentis clarificatur. Exemplum de S. Benedicto, de quo narrat B. Gregorius libro 2. Dialogorum quod cum in oratione constitutus, quendam radium diuini solis aspiceret, totus mundus ante oculos suos adductus videbatur, ubi vidit etiam animam Germani Episcopi Capuani, in sphaera ignea in cœlum ferri ab Angelis. Et Gregorius dicit ibidem: Quid mirum, quod mundum ante se collectum vidit, qui subleuatus in mentis lumine, & contemplatione extra mundum fuit? Hæc ille. Spiritus igitur in itinere contemplationis facie pulchrificatur, visu clarificatur. De hac contemplatione pulchrificante dicit Hugo: Contemplatio est desica similitudo, quia dum per eam illuminati lucentes fiunt, quodammodo ipsius luminis lucentis similitudinem accipiunt. Hæc ille. Et Gregorius libro 6. Moralium: Vita contemplatiua speciosa est in anima contemplantis. Propter quod dicitur animæ contemplatiuæ? Tota pulchra es amica mea.

Quintò spiritus humanus ambulans in itineribus vitæ contemplatiuæ, dulciter, & multipliciter reficitur. Nam cibatur primo ut fortificetur. Comedere autem animæ spirituale est, supernæ lucis contemplationibus pasci, ait Gregorius 5. Moralium. De hac refectioe dicit Gregorius super Ezechielem: Contemplatiua vita amabilis valde dulcedo est, quæ supra semetipsam animam rapit, cœlestia aperit, terrena autem debere esse contemptui ostendit, spiritualia oculis mentis patefacit, corporalia abscondit, ut talis contemplatrix dicat illud Cantorum: Ego dormio, & cor meum vigilat. Vigilanti enim corde dormit, per hoc, quod dum interius contemplando proficit, ab inquieto corporis opere foris quiescit, neque adhuc tamen præsens Deus in sua claritate conspiciatur, sed quædam sub ipsa speculatur anima, vnde refecta proficiat, & post ad visionis gloriam pertingat. Hæc ille. Hanc refectioem anima cōtemplatiua gloriatur se esse

Ps. 37. b

Cant. 5. c

Rich. li. 2.
12. Patriarchis sue Benjamin min. c. 1.

Exod. 54. d

Greg. lib. 2.
Mor. ca. 35.Hug. super.
7. Ang. Hier.
lib. 7. an. med.
Greg. hoc dicit lib. 2. in
Ezech. hom.
14. post med.
Cant. 4. bAnima contemplatiua multipliciter reficitur.
Greg. lib. 5.
Moral. c. 6. in prin.
Greg. super
Ezech. hom.
15. post. med.
Cant. 5. a

Cant. 2. a

expertam dicens: Fructus eius dulcis gutturi meo. Vbi Origenes sic dicit: Da mihi Domine fructū dulcē, fructū vitæ animæ meæ, altus es, attolle desiderium: benedictus es, sanctifica obsequium: imputribilis es, purifica affectum: suavis es, lætifica animam. Item in hoc itinere vitæ contemplatiuæ spiritus reficitur potu inebriantis gratiæ. Vnde anima contemplatiua in canticis ostendit, se hanc potationem inebriantem expertam esse, cum dixit. Introduxit me Rex in cellam vinariam, vbi Glossa dicit: Quam cito guttur meum dulcedinem gratiæ eius attingit, ita me recreatam spiritu, & ab amore terrenorum in suprema translatam sentio, ac si in cellam vinariam introducta, nouo suo meri odore, & poculo inebriata sim. Sed hanc refectionem spiritus ambulans in viis vitæ actiuæ vix, & raro experitur. Vnde Augustinus in epistola ad Hebræos dicit: Contemplatiui, non actiui amare, & gustare possunt sincerum bonum, ad quod gustandum, necesse est cessare à tumultu mundi, propter quod esuriunt, & sitiunt modo actiui, quia non habent gustus sensum exercitatum.

Cant. 1. a

Anima contemplatiua à labore vitæ releuatur.
Luc. 24. c
Greg. hom. 30. in Enan. post med.

Sup. tit. in 2. dist. 3.
Bernard. in Cant. ser. 31.

Cant. 2. b

Anima contemplatiua à terrenis eleuata in cælo commoratur.

Hugo lib. 3. de claustro animæ c. 1. in prin.

Ioan. 6. e

Matth. 11. d

Septimo spiritus humanus ambulans in itineribus vitæ contemplatiuæ, ultra omnia inferiora mentaliter eleuatur, & in sancta trinitate ineffabiliter iucundatur. Vnde Hugo dicit: Contemplatio claustrum animæ dicitur in cuius sinu dum se recipit animus sola cœlestia meditat, à terrenis separatur, à turba carnalium cogitationum longè ponitur, dulces carnis refugit affectus vagos sensuum astringit motus, in Domino delectatur, Angelica dulcedine fruitur, legit in libro vitæ, pro silentio pacem tenet, in choro virtutum seruat concordiam morum, summi patris potentiam considerat, sapientiam Filij inuestigat, Spiritus sancti benignitatem amat. Dum hæc tria contemplatur, tribus modis consolatur. Hæc ille. Hos autem tres modos consolandi potest experiri pro vero, qui in itinere contemplationis ambulans, experitur in memoria Patrem admonentem, & trahentem ad Verbum suum Iesum Christum audiendum. Quia sicut dicitur in Ioanne: Nemo venit ad me, nisi Pater meus traxerit eum per internam inspirationem. Item consolatur, qui experitur in intelligentia Filium Patris illuminantem, ad Patrem suum cognoscendum, quia sicut dicitur in Matthæo: Nemo nouit Patrem nisi Filius, & cui voluerit Filius reuelare. Item consolatur, qui experitur in voluntate Spiritum sanctum afficientem, & ad Patrem, & Filium amplexandum, &

tenendum. Quare in amore qui appropriatur Spiritui sancto, Pater, & Filius tenentur, & amplexantur? quod ostendit Augustinus. Spiritus ambulans in itineribus vitæ actiuæ, sæpe ab huiusmodi consolationibus impeditur, & amaritudinibus repletur. Vnde Origenes super Cantica dicit: Qui terrenis inhæret, inuenire non potest, nisi quod in terrenis latet, scilicet amaritudinem, & dissipationem. Sunt, & aliæ multæ vtilitates contemplationis.

August. de Tri. nit. lib. 6. c. 5 tom. 3.

DISTINCTIO VI.

Qualiter per iter contemplationis spiritus æternum manerium Christi ingrediatur.

Sexto videndum est, quomodo per iter contemplationis spiritus noster ad intrinsecum secretum Domini Iesu ingrediatur, & ab exterioribus abscondatur. Et quamvis ex prædictis gradibus contemplationis satis patere posset, qualiter spiritus humanus contemplando ingrediatur in æternum manerium Iesu: cum Hugo super primum Angelicæ Hierarchiæ dicat, quod quanto magis crescit à seipso ascensio, tanto magis crescit cognitio, donec oculus intellectualis magis ac magis illuminetur, & confortetur, & affectus mentalis magis purificetur, & inflammetur, & totus in Deo quietetur, & in istum ascensum doceant prædicti gradus contemplationis: planum est, quod per eos potest cognosci, qualiter spiritus contemplatiuus in illud secretum intrinsecum Domini Iesu ingrediatur, & abscondatur: tamen propter istius manerij vtilitatem notandum, quod cum Dominus dicat: Non videbit me homo, & viuet, necesse est, ut spiritus contemplatiuus mundo prius moriatur, & mundus sibi moriatur, & ex tunc in æterna ingrediatur, & in eis abscondatur. Quid est autem spiritum per contemplationem illud intrinsecum secretum intrare, nisi ab omnibus temporalibus absolui, & elongari, & in æterna extendi, & in eis abscondi continuis profectibus, donec totus homo exterior, & interior in Deum ordinetur, prout possibile est statui vitæ? Vnde Gregorius libro 14. Moralium dicit: Contemplationis penna nos subleuat, atque à nobis ad illum erigimur intuendum raptim, & intentione cordis, & dulcedine contemplationis, aliquo modo à nobis imus in ipsum, & hoc ire, est requiescere, dissimiliter tamen requiei diuinæ assimilamur, & imitamur requiem Dei. Nam sequitur ibidem: Namque ut beati simus, & æterni, æternum imitabimur in æternum, & magna nobis est æternitas, imitatio æternitatis, nec expertes sumus eius quam imitari possumus. Hæc Gregorius. Oportet enim verum contemplatorem mori mundo, ut mundus sibi moriatur, ut in nullo contemplatio eius impediatur. Dicit enim Gregorius libro 18. Moralium: Quisquis sapientiam, quæ Deus est, videt, huic vitæ funditus moritur, ne iam amore eius teneatur. Talis fuit ille verus contemplator Paulus, quando dixit: Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Quod Gregorius exponens libro 5. Moralium, dicit: Mundus quidem ei crucifixus fuerat: quia hunc cordi suo iam mortuum non amabat. Sed seipsum mundo crucifixerat: quia talem se exhibere studuit, ut ab eo quasi mortuus concupisci non posset. Et sequitur. Sancti igitur viri ab importunitate desideriorum temporalium, à tumultu inutilium curarum, à clamore perstreptentiumurbationum semetipsos sacri verbi gladio mortificare non desinunt, atque intus ante Dei faciem in sinu mentis absconduntur. Vnde recte per Psalmistam dicitur: Abscondes eos in abscondito vultus tui, à perturbatione hominum. Quod quamvis perfecte postmodum fiat, etiam nunc ex magna parte agitur cum à temporalibus tumultibus, & eorum delectatione in interiora rapiuntur: ut mens eorum dum in amore Dei tota tenditur, nulla mundi perturbatione laceretur. Hinc est, quod Paulus contemplatione mortuos quasi in sepulchro absconditos, discipulos viderat, quibus dicebat: Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Hæc ille.

Spiritus contemplatiuus debet prius mundo mori, ut Deum in oratione videre possit.

Exa. 33. d

Greg. lib. 18. Mor. cap. 21. ante med. Gal. 6. d. Greg. lib. 5. Moral. cap. 5. cir. med.

Ibidem cap. 5. post med.

Psalm. 30. d

Coloss. 3. a

DISTIN

DISTINCTIO VII.

A

DE QVARTO ITINERE

Æternitatis.

Qualiter spiritus humanus ad veniendum per iter contemplationis ad secretum I E S V inuitatur.

Septimò videndum est, qualiter spiritus humanus ad veniendum per iter iucundæ contemplationis ad intrinsecum secretum Domini Iesu, ab eo inuitetur, Sponso in Canticis dicente: Surge, propera amica mea, columba mea, formosa mea, & veni. Cuius inuitationis subiungit alleclium, dicens: Veni quia iam est itinerandi amœna iucunditas, quia flores apparuerunt in terra nostra. Iam enim tempus vernale aduenit, ex præsentia diuini solis incarnati. Vnde Origenes super Cantica dicit: Ipso sole iustitiæ oriente, hiems transiit, & ver fidei calore Spiritus sancti terram soluit, & flores virtutum producit. Ergo ô amica mea, propter contemplationis tuæ amorosum affectum, vulnerasti cor meum Sponsa mea, penetrando dulcissimam dulcedinem in vno oculorum tuorum, sicut exponit Vercellensis, id est intelligentia tua attracta, & simplificada in contemplatione pulchritudinis meæ. Surge mentaliter per amorosæ contemplationis sursum actione ut sicut dicit Glossa super illud Matthæi: Respicite volatilia cœli, Sola contemplatione iam in cœlo degas quasi auis cœlica, non terrena. O columba mea, propter contemplationis tuæ radiosum aspectum, quia oculi tui columbarum, ubi dicit Glossa: Sensus tui spirituales contemplatione spiritualium rerum excellentes reuerendi sunt, & simplificati, ideo magis confortati, propterea ait Isaias: Assument pennas ut aquilæ, volabunt, & non deficient. Aquila, sicut dicit Hugo, super 15. Angelicæ Hierarchiæ, auis est altifera, & cito volans, & significat agilitatem spiritus, &c. O formosa mea, propter contemplationis tuæ speciosum obiectum. Ex pulchritudine enim obiecti beatifici, mentes contemplatrices beatificantur, & pulchrificantur. Vnde Dionysius in Angelica Hierarchia dicit: Deus pulchros facit suos contemplatores, & amatores, iuxta illud ad Corinthios: Nos autem reuelata facie gloriam Domini speculantes, in eandem imaginem transformabimur, &c. Tali contemplatrici dicitur: Ostende mihi faciem tuam. Facies enim tua decora, non decore corporali, sed decore vero, & spirituali, & interiori. Veni ergo de labore ad requiem, de dolore ad consolationem, de languore ad impassibilitatem. Veni ad interiores theorias vnitivæ contemplationis, tanquam ad interiora deserti, ubi iam apparent flores, id est splendores cœlestis sapientiæ, qui ibi apparent in contemplatione clara, qui prius te latebant in prima desideriorum extensione. Vnde in Iob dicitur: Auditui auris audiui te, nunc autem oculus meus videt te. Veni, aperta sunt prata, apparuerunt herbæ florentes, varios flores, & odoriferos, & spirituales in Ecclesia producentes. Vnde Gregorius exponens illud Genesis: Odor filij mei, sicut odor agri pleni, dicit: Aliter refolet flos vitæ, per quem signantur prædicatores doctrinis inebriati. Aliter flos olei, id est misericordes, qui lucent, & refouent debiles. Aliter flos rosæ, id est, martyres exemplis fragrant. Aliter flos lilij, id est, virgines candidam famam spirantes. Aliter flos violæ, id est humiles purpuram cœlestis vitæ seruantes. Aliter spica nardi, id est perfecti, & maturi, opera bona fructificantes dicit Gregorius. Et Origenes: Quis iam non surgat, quis non properet, aut quis non veniat ubi tot utilitatis insignia concurrunt? Per illud iter floridæ contemplationis fideliter, & amorosè ambulare tribuat nobis, qui est æternorum via, veritas, & vita. Amen.

Quartum iter æternitatis est, per quod spiritus humanus venit ad intrinsecum secretum, & æternum manerium I E S V, est æternorum charitatiua affectio. Ad cuius itineris maiorem cognitionem, septem sunt notanda.

Primò quare iter charitatiuæ affectionis iter contemplationis immediatè sequatur.

Secundò, quid sit charitatiua affectio, & quomodo sit iter ad æterna, ut verius cognoscatur.

Tertiò, qualiter charitatiua affectio à naturali affectione, vel acquisita dilectione distinguatur.

Quartò, quibus signis & coniecturis charitatiua affectio qualitercunque manifestetur.

Quintò, qualiter charitatiua affectio à sanctis Doctoribus per gradus diuidatur.

Sextò, qualiter spiritus noster per charitatiuæ affectionis, æternum manerium ingrediatur.

Septimò, qualiter spiritus noster ad veniendum per iter charitatiuæ affectionis ad æterna à Domino inuitatur.

DISTINCTIO I.

Quare iter charitatiua affectionis iter contemplationis immediatè sequatur.

Primò igitur videndum est, qualiter iter charitatiuæ affectionis iter contemplationis immediatè sequatur. De hoc nota, quod quia affectio charitatiua tanquam posterior perficit contemplationem, dicit enim Augustinus, quod quanto flagrantius Deum diligimus, tanto certius, sereniusque eum videmus: ideo charitatiua affectio debet immediatè sequi contemplationem tanquam excellentior, & perfectior, & perficiens intellectum contemplatiuum. Voluntas enim tanquam posterior in ordine, aperit intellectui suam perfectionem. Cuius signum est, quia voluntas imperat intellectui quærere, & inuenire notitiam quæ est perfectio intellectus, & partus mentis, sicut ostendit Augustinus. Et Hugo super septimum Angelicæ Hierarchiæ dicit: Dilectio supereminet scientiæ, & maior est quam intelligentia. Plus enim diligitur Deus, quam intelligatur, & dilectio intrat, & appropinquat, ubi scientia foris stat. Et istius dicti reddit rationem dicens: Nec mirum, quia dilectio semper amplius præsumit, & confidit, semper acutum habet penetrans omnia, & sequens imperum ardentis desiderij, nec dissimulare valet, donec ad amatum perueniat. Hæc ille. His concordat Gilbertus Porretanus, ubi dicit: Scientia inflat, charitas perficit. Charitas intimior est, quam scientia, & ad secretiora pertingit. Omnia enim interiora perficit spiritus amoris, quo, & scrutatur profunda Dei. Hæc ille. Nullum etiam bonum perfectè noscitur, quod non perfectè amatur, sicut Augustinus dicit. Vnde in Ecclesiastico dicitur: Qui timetis Deum, diligite illum, & illuminabit corda vestra. Rationabiliter igitur charitatiua affectio sequitur contemplationem, tanquam perficiens eam, quamvis incognita amari omnino non possint, secundum Augustinum.

DISTINCTIO II.

Quid sit charitatiua affectio, & quomodo sit iter ad æterna, ut verius cognoscatur.

Secundò videndum est, quid sit charitatiua affectio, ut ex hoc spiritus cognoscat, qualiter ipsa sit iter ad æterna. De quo primo sciendum est, quod amor, dilectio, & charitas, in scriptura frequenter pro eodem accipiuntur, ut dicit Dionysius quarto de diuinis nominibus, ubi

Amor sequitur contemplationem.

Aug. lib. 8. de Trinit. c. pen. tom. 3.

Aug. ubi sup. li. 9. c. ult. Hugo in 7. Ang. Hier. li. 6. ante med.

ill. super Cant. ser. 39. cir. flāter Bernar. op. tom. 2. Aug. lib. 83. questionum, q. 35. tom. 4. Eccl. 2. 6

Charitas quid sit.

Aug. lib. 8. de
Trin. cap. 10.
10m. 3.

Diuersimodi
amores.

Amor natu-
ralis.

Iob. 37. 6

dicat Communiter, & vniformiter vtendum est in diu-
nis nomine amoris, nomine dilectionis, siue etiam cha-
ritatis. Et Augustinus octauo de Trinitate dicit, quod
nihil aliud est charitas, nisi amor boni. Est igitur scien-
dum, sicut dicit Dionysius vbi supra, quod vnus est amor
increatus, qui sua supersubstantiali, & vniuersali appeti-
bilitate ingignit amorem creatum omnibus rebus; qui
amor creatus, est quædam inclinatio, & coordinatio
amantis ad bonum amatum, & ideo Dionysius distin-
guit ibidem diuersos amores, secundum diuersas incli-
nationes ad bonum appetibile, dicens: Quando amorem
nominamus, siue diuinum, siue Angelicum, siue intelle-
ctualem, siue animale, siue naturalem, designamus no-
mine amoris, quandam virtutem vnituiam, vbi dicit
commentator: Amor est connexio, & vinculum, quo om-
nium rerum vniuersitas ineffabili amicitia, insolubilique
vnione copulatur. Et commentator exponit, & declarat
istos amores ibidem. Ex quibus magis quid amor siue
charitas sit, apparebit. Amorem naturalem vocant incli-
nationem ad bonum, quæ non præsupponit cognitionem
aliquam, quæ inest omnibus rebus à Creatore indita,
qua inclinentur ad conseruationem sui esse quod est bo-
num eis. Vnde dicitur in Iob: Frumentum desiderat nu-
bes, id est, naturalem habet inclinationem ad hoc bonum.
Amorem animale vocat inclinationem ad bonum, quæ
præsupponit cognitionem sensitiuam, & hic tantum est
in his, in quibus est sensibilis appetitus, vt in homine, &
in brutis. Amorem intellectualem vocat inclinationem
ad bonum, quæ præsupponit cognitionem rationis vt
commentator ait, quæ est in homine & hic amor distin-
guitur: quia quædam est inclinatio ad bonum, quæ non
præsupponit nisi naturalem cognitionem boni absolu-
te, & est à voluntate non deliberata: quædam est incli-
natio in bonum, quæ præsupponit cognitionem delibe-
ratam respectu boni relati ad aliud vt ad finem, vel cir-
cumstantias, vel ad aliquid aliud, tunc est amor electi-
uus, qui proprie dicitur dilectio. Si autem ille amor sit
per aliquem habitum supernaturalem, per quem homo
sit acceptus Deo, & dignus remunerari in æterna vita,
amor charitatis est siue gratuitus, & hic necessarius est,
vt sicut intellectus per fidem, quod est lumen superna-
turale, eleuatur ad beatifici obiecti supernaturalem co-
gnitionem; ita & affectus siue voluntas per superna-
turalem habitum charitatis eleuatur ad beatifici obiecti
supernaturalem affectionem, vt infra patebit.

Amorem autem Angelicum vocat inclinationem in
bonum, in qua præsupponit altiore cognitionem, quæ
sit cognitio humana: & ideo Angelus fortius inclinatur
in bonum cognitum, & perfectius. Vnde Linconiensis
commentator super quintum Angelicæ Hierarchiæ di-
cit: Angeli ex rationis abundantia scientes, id quod ap-
petunt esse vere desiderabile, & vehementissime, & inti-
me, & totis viribus desiderandum, & amandum amore
puro, & non in aliud tendent; illud intendunt, ita fortiter,
& inauertibiliter, quod illa intentio à nulla pote-
state, & potentia intercipi potest, vel impediri, & sic amor
intellectualium tendit in eis in visum bonum, quod est
verum, & summum bonum. Hæc ille.

Amorem vero diuinum Dionysius vbi supra ponit,
præexistentem supersubstantialiter in bono ad existen-
tiam emanantem, qui & rursus ad bonum conuertitur,
in quo diuinus amor monstratur, sicut quidam æternus
circulus, habens finis interminabilitatem, & principij
carentiam, circumambulantem propter bonum ex bono,
& in bonum, per quandam circulationem non erran-
tem, & ipse amor in eodem, & secundum idem procedens,
semper in se manet, & ad se restituitur. Hæc ille De
isto amore dicit idem sic: Audeo autem pro vero dicere,
quia ipse Deus omnium tam pulchro, & bono amore
omnium per abundantiam amatiuæ bonitatis, quasi ex-
tra seipsum sit, prouidendo omnibus existentibus, & per
amorem, & bonitatem trahitur, & ex eo, quod est super
omnia, ad id, quod est in omnibus deducitur secundum
virtutem supersubstantialem facientem ecstasim sed à se

A inegressibilem. Propter quod Deum zelotem vocant,
tanquam abundanter amantem existentia, & excitantem
mentes ad feruens desiderium ipsius: vnde amabilis, &
diligibilis dicitur, in quantum est plenitudo bonitatis, &
pulchritudinis cunctis appetentibus. Dicitur Deus
amor, & dilectio in quantum ipse est virtus mouens, &
quasi sursum agens omnia, ad se naturaliter appeten-
dum: quemadmodum adamus quiescens, fecit ferrum
moueri. Hæc Dionysius. Ex his omnibus concludit, di-
cens: Quando ergo amorem nominamus siue Diuinum,
siue Angelicum, siue intellectualem, siue animale, siue
naturalem, designamus nomine amoris quandam virtu-
tem vnituiam, & concretuam, mouentem superiora ad
prouidentiam inferiorum, & coordinatam ad continuam,
& mutuam habitudinem inferiorum, ad conuersionem
ad superiora. Ex quibus omnibus apparere potest, quod
amor est virtus vnituiam amantis cum amato.

DISTINCTIO III.

*Qualiter charitativa affectio à naturali affectione, vel
acquisita dilectione distinguitur.*

Tertio ne spiritus humanus arripiat iter naturalis af-
fectionis, vel acquisitæ dilectionis, pro itinere cha-
ritatiuæ affectionis, expedit videre, qualiter affectio cha-
ritatiua siue gratuita à naturali affectione & acquisita
dilectione, vel amore differat, vel distinguatur. De quo
notandum est, quod sicut dicit Hugo de sancto Victo-
re in libro, qui incipit. Accipe frater charissime, affectus
est spontanea quædam ac dulcis ipsius animi ad aliquid
inclinatio. Et quia, sicut ipse dicit ibidem, secundum
variā inclinationem affectionum, & motuum varian-
tur nostri amores, ideo vt de omnibus affectionibus, &
motibus, quibus amor noster multipliciter variatur,
quis illorum maxime sequendus sit, & quantum, & qua-
liter, vt competenter fiat, & quis respondendus sit, vel
etiam reprimendus, subtilius est inquirendum. Per hoc
patebit in quo amores isti conueniunt, & differunt.

Sunt autem, sicut ipse ostendit, ibidem quinque
amores, & affectiones, quibus inclinamur ad aliquem
vel aliquid.

Primus est affectus naturalis, de quo dicit Hugo ibi-
dem sic: Naturalis affectus est cuiuslibet ad carnem
suam, nemo enim carnem suam odio habuit. Item ma-
tris ad filium, non enim potest mater obliuisci infan-
tem vteri sui. Item hominis ad domesticum suum. Qui
enim curam domesticorum non habet, fidem negauit,
& est deterior infideli. Hunc sane affectum sicut non ad-
mittere impossibile est, ita non sequi summæ virtutis
est, nisi ratione reguletur. Semper enim iste affectus
mollia suggerit, & suaue, & iucundum, quod terrenum
quod voluptuosum, & quod delicatum libenter ample-
ctitur: quod vero asperum, quod voluntari contrarium
omni horrore refugit quocirca huius affectionis execu-
tatio amor peruersus est. Hic amor à Salvatore interdi-
citur, cum dicit: Qui amat animam suam, perdet eam
E Proinde Sanctus Augustinus dicit: Si male amas, tunc
odisti: si bene oderis, tunc amasti. Sequitur. Qui enim
amat secundum talem affectum utique odit, quia qui
diligat iniquitatem odit animam suam: qui vero odit se-
cundum illum affectum, secundum rationem diligit. Na-
turale quidem est, quod homo erga se, & suos affectum
habeat, sed amorem secundum affectum habere non de-
bet. Hæc ille. Quod in isto affectu naturali affectio cha-
ritatiua differat, patet, quia ista cum homine nascitur,
illa verò à Deo inducitur, dicit idem Hugo.

Secundus est affectus carnalis, de quo dicit idem sic:
Carnalis affectus duplex est. Plerumque enim neque
virtus, neque vitium est sed est quædam exterioris homi-
nis habitudo, animum intuentis sibi inclinans facile?
Quippe cum alicuius forma est elegantior, & sermo sua-
uior, venustus aspectus, etiā ignoratis qualis ipse sit pro-
uocat, & perstringit ipsum affectum. Hoc in puero Moyse

apparuit,

Affectio cha-
ritatiua qua-
liter ab af-
fectione natu-
rali, & acqui-
sita differat.

Hugo vbi supra
pro. Ephe. 1. 17
Isa. 49. 4
2. Tim. 5. 6

Ioh. 12. 6
Aug. 17. 11
in Ioh. 1. 10
medium 10. 9.

apparuit, quod propter elegantem formam tribus mensibus contra præceptum Pharaonis abscondebatur, & à filia ipsius Pharaonis in filium fuit adoptatus. Porro & qui ad noxiam voluptatem in qualibet specie suauitatis malè blanda compungit, motum carnalis affectus nemo sani capitis dubitauit. Hic carnalis affectus fuit qui Dauid ad speciem Berhsabee præuenit incautum, præuentum distoluit, dissolutum obruit. Hic affectus sapientiam Salomonis absorbit, & carnali libidine dissolutum, in spiritualis fornicationis barathrum, & nefandissimam idolorum culturam deiecit. Hæc ille. Talis affectus non meretur habere nomen amoris veri sed, ut dicit Dionysius, est longinquum idolum veri amoris & plenus anxietate. Affectio autem charitativa plena est iucunditate. Vnde Richardus de Trinitate: Sicut charitate nihil est melius, ita & nihil est iucundius.

Tertius affectus est officialis, de quo Hugo sic dicit: Officialem affectum dicimus, qui meritorum vel obsequiorum exhibitorum quorundam animos inclinat, qui quamvis sit periculosus, tamen admittendus est, ne sis ignarus vel ingratus in officio, cauendum est ne tam homini impertiatur, quam vitio. Quid magis cauendum est, quam ne obsequiis vel muneribus illectus aut foueas vitia aut vitiosa? Proinde in muneribus vel obsequiis suscipiendis, magna habenda est discretio. Et attendendum est ad personæ dignitatem, ut si fortè tanti meriti sit, ut affectus officialis transeat in rationalem, ut quem cœpimus diligere, quia nobis gratus, diligi incipiat, quia virtutibus adornatus, & retributio secundum rationem non secundum affectum impendatur, sed, & desiderium quo amati præsentia desideratur, vel actus quo ipsa præsentia comparatur, rationem sequatur non affectum. Iste quoque affectus, qui hominem sine alterius causæ respectu spontè complectitur, per omnia temperetur. Ab isto affectu multum differt affectio charitativa, quia iste querit quæ sua sunt, per charitatem autem singula sunt omnium, & omnia singulorum, quia non querit quæ sua sunt, ut ait Gregorius in Moralibus.

Quartus est affectus rationalis de quo Hugo sic dicit: Rationalis affectus hic est, qui ex consideratione alienæ virtutis oboritur, videlicet cum oculis nostris, cuiuslibet virtus, vel sanctitas explorata, vel fama diuulgata, mentem nostram dulcedinis suauitate perfundit. Sequitur. Hic est affectus qui nos audita triumphali martyrii passionis, suauissima compungit deuotione, ac memorabiles actus præcedentium quasi sub oculis delectabili meditatione depingit, & ad proximi dilectionem contemplantis eius virtutibus accendit, propter quod constat, hunc affectum esse perfectiorem. Etenim non modicum virtutis indicium est ipse amor virtutis, ex quo ad actum virtutis excitabitur. Hæc ille. Ab isto affectu differt affectio charitativa, quia ista ratione mediante ab exemplis exterioribus oritur, & exercitatur. Affectio vero charitativa à Spiritu sancto ad amandum etiam peccatores inflammatur, & bonorum exemplis multo dulcius afficitur, ut patet per Apostolum, vel per alios Sanctos.

Quintus est affectus spiritualis, sic dictus, quia vel à spiritu immittitur, vel à spiritu oritur, vel à spiritu inspiratur. Et hic affectus est triplex, quia quandoque immittitur à spiritu maligno: quandoque oritur à spiritu humano, & quandoque inspiratur à spiritu diuino, & sancto. A spiritu maligno affectus immittitur; ut dicit Hugo, quando inclinatur aliquem ad vitia. Illo affectu maligno, filius David improbe in sororis exarsit amplexus. Istumque affectum misit in cor Iudæ, ut Dominum traderet. Illo affectu inclinatur ad quæque turpia. Vnde Osée, Spiritus (inquit) fornicationis decepit eos. Quod autem affectio charitativa differat ab illo planum est: quia illi contrariatur. A spiritu autem humano tam ex innata ingenuitate, quam ex studiosa, & exercitata exquisitio, oriuntur quandoque affectus amorosi ad summum bonum diligendum, quod est summe appetibile, & sunt simillimi affectui charitativæ, siue grativæ. Nam si acci-

piatur gradus maximæ charitatis, qui testante veritate in Evangelio, est, ut animam suam ponat quis pro amicis suis, similem gradum ex puris naturalibus inueniuntur multi ascendisse. Vnde Augustinus narrat, quod multi utilitatem Reipublicæ propriæ vitæ præponebant. Et exemplificat de hoc. Et Tullius de officiis dicit, quod duo erant præcepta Platonis volentibus Reipublicæ prodesse. Primum, ut utilitatem civium sic tueantur, ut quæcumque agant ad eam referant, obliti commodorum suorum. Secundum præceptum fuit, ut totum corpus Reipublicæ curent principaliter, ne dum aliquam partem tuentur, reliquas deferant. A spiritu autem diuino affectus charitatis infunditur, ut patebit, qui licet in multis differat à prædictis, in multis tamen conuenit cum eis propter quod difficile est distinguere inter istas affectiones, scilicet charitativam, naturalem, & acquisitam, propter similitudinem actuum suorum.

Et tamen isti habitus differunt, quod certum est, primo, quantum ad originem, quia charitas gratuita à solo Deo supernaturaliter infunditur. Vnde dicit Apostolus: Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per inhabitantem Spiritum sanctum. Illa autem scilicet naturalis per naturam cum homine nascitur, & altera per exercitium acquiritur. Secundo differunt quantum ad substantialitatem, quia charitas gratuita est viuificativa, purior, & feruentior quia nunquam est sine Spiritu sancto, qui datur in ea, neutra autem aliarum viuificat. Tertio differunt quantum ad formalitatem, quia charitas gratuita alias virtutes, vel habitus informat, & perficit: ut dicit Ambrosius. Vtrique autem illorum manent informes, & imperfecti sine ista. Quarto differunt quantum ad finis capacitatem, quia charitas gratuita spiritum humanum à culpa ducit, in gratiam conducit, & Deo vnit, & gaudio perenni & iubilatione, consummat & perficit. Vnde Rabanus in quodam sermone dicit sic: Charitas siue amor diuinus est ignis in meditatione, mentem purificans à sordibus vitiorum. Lux est in oratione mentem irradians claritate virtutum. Mel est in gratiarum actione, mentem dulcorans, dulcedine diuinorum beneficiorum. Vinum est in contemplatione, mentem inebrians iucunda delectatione. Sol est in æterna beatitudine, mentem clarificans, serenissimo lumine, & suauissimo calore, exhilarans ineffabili gaudio, in perenni iubilatione. Hæc ille. Nullum istorum potest perficere sine charitate, nec naturalis amor, nec acquisita dilectio. Bernardus super Cantica sermone 50. sic distinguit, dicens: Est affectio, quam caro, siue natura gignit: est affectio, quam studiosa exercitatio acquirit, siue quam ratio regit: & affectio, quam sapientia condit. Hæc vltima primam illuminat, secundam remunerat; prima quidem est dulcis, sed turpis: secunda est sicca, sed fortis: tertia suavis, & pinguis, quæ gustat, quoniam suavis est Dominus. Hæc ille. Certa tamen differentia in his non potest haberi.

DISTINCTIO IV.

Quibus signis, & coniecturis charitativa affectio qualitercumque manifestatur.

ARTICVLVS I.

De signis charitatis iam genita.

Quarto igitur videndum est, quibus signis vel coniecturis charitativa affectio, ut à Deo inspirata est, qualitercumque cognoscatur. Circa quod sciendum, quod quamvis Magister in sententiis notificare nitatur habitum charitatis, dicens: Charitas est virtus gratuita, voluntatem in esse secundo perficiens, in ordine ad actum diligendi, prompte, & facilliter, propter se, & supra omnia summum bonum: & licet habitus notificentur per eorum actus: tamen, ut supra patuit, quia actus charitatis, & actus amoris naturalis, & acquisitæ dilectionis sunt,

Ioan. 15. b
Aug. de ciui.
Dei li. 1. c. 8.
Cic. lib. 1.
offic.

Charitas
gratuita ab
aliis affecti-
bus dilectio-
nis ut differt.
Rom. 5. 4

Ter. ser. 50. in
Cant. ante
m. d.

Quibus con-
iecturis co-
gnosci potest
qui non sit
in gratia.

simillimi, ideo non possumus certitudinaliter scire, utrum A habeamus habitum charitativæ affectionis: quod non absque rationabili causa à Deo ordinatum est, & ideo oportet nos esse contentos aliquibus signis, & coniecturis, & quibus aliquantulum confidimus nos habere charitatem gratitatem. Et quia ista signa, & coniecturæ oriuntur ex actibus charitatis, quorum aliqui ex ipsa charitate eliciuntur, aliqui ex ipsa imperantur, & horum aliqui sunt charitatis incipientium, & alij charitatis proficientium, & alij charitatis perfectorum, propter quod Sancti & Doctores aliqui dicunt, aliqua signa esse charitatis genitæ, aliqua roboratæ, & aliqua esse charitatis signa iam perfectæ. Et signa charitatis iam genitæ seu infusæ, sicut dicit Bernardus sunt quatuor, quæ ibi numerat, dicens sic:

Primum signum charitatis genitæ siue infusæ, est dolor de culpa præterita. Ratio huius est, Charitas & culpa mortalis opponuntur, & ideo simul stare non possunt in eadem voluntate, ideo quando charitas est in voluntate, expellit culpam per dolorem contritionis. Vnde Augustinus dicit sic: Radix omnium bonorum est charitas, & radix omnium malorum est cupiditas, & simul ambæ non possunt esse, quia nisi una radicitus euulsa fuerit, alia plantari non potest. Ergo dolor contritionis signum est habitæ charitatis, cum utraque simul in voluntate esse possit.

Secundum signum charitatis genitæ secundum Bernardum, est firmum propositum cavendi futura peccata cum effectu. Cuius ratio est, quia habere propositum cavendi omnia peccata mortalia cum effectu, nec per amorem naturalem, nec per acquisitam dilectionem, potest diu quis habere sine gratia, siue charitate adiuuante. Vnde Augustinus dicit, quod voluntas ipsa nisi gratia Dei liberetur à servitute, qua facta est serva peccati, & ut vitia superet per gratiam adiuvetur rectè, pieque viui à mortalibus non potest, licet enim propter libertatem posset vitare quodlibet peccatum mortale signatum, non tamen propter infirmitatem potest diu omnia in communi vitare, quin in aliquod incidat. Ergo diu esse sine mortali peccato, signum est charitatis iam habitæ, siue mortali, id est sine conscientia mortalis.

Tertium signum charitatis genitæ, secundum Bernardum, est delectatio in auditu diuini sermonis. Ratio huius est, quia amantes delectantur in sermonibus mutuis, siue sint sermones inspirati, siue scripti, siue exterius auditi, ut ex illis capiant experimentum mutuum affectionum, quos charitas silentio regere non potest. Mos enim amantium est, ait Chrysostomus, ut amorem suum silentio regere non queant. Vnde, & Gilbertus Porretanus idem dicit: Ideo Charitas inspiratione, id est, interna locutione non est contenta, sed sacri sermonis institutiones, velut clypeos, undique memoriter apprehendit, sed nec his contenta, quasi vociferando clamat: Nunciate dilecto, quia amore langueo, ubi dicit Glossa: illis volentibus docere, ista flagrans amore prior alloquitur. Ex his apparet, quod delectatio in auditu verbi Dei, est signum charitatis genitæ.

Quartum signum charitatis genitæ est promptitudo boni operis. Ratio huius signi est, quia charitas maximè est operativa, quia ipsa est amor finis, & ideo imperat omnem actum ordinatum, vel ordinabilem in hunc finem. Vnde Gregorius in homilia super Ioannem: Si quis diligit me, dicit: Nunquam amor est otiosus: operatur enim magna si est, si autem operari renuerit, amor non est. Et ibidem, Probatio dilectionis est exhibitio operis. Et Bernardus super Cantica: Magna res est amor, si ad suum recurrit principium, si suæ origini reducit, si refusus suo fonti, semper ex eo sumat, vnde iugiter fluat. Igitur operatio bonorum operum, signum est charitatis habitæ.

Quintum signum charitatis iam genitæ ponit Anselmus in libro de similitudinibus, ubi dicit, quod quando

aliquis de defectu alicuius tristatur spirituali, & de profectu aliorum spirituali lætatur, signum est charitatis. Et Augustinus in una epistola ad Hipponenses, dicens: Qui non dolet de malo proximi, non est in eo charitas Christi. Ratio huius signi est, quia cum secundum Dionysium charitatis ardor sit virtus unitiva, ideo nititur omnia liquefcere, & in unum conflare, ut ipsa uniantur. Vnde Gregorius super Ezechielem dicit sic: Ecce qualis est charitas, quæ diuersitates mentium accendit, concremat, conflatur, & quasi in unam speciem reformat. Sed hanc conflationem unitivam defectus spiritualium impedit, & profectus perficit, ideo charitas facit de uno tristi & de altero lætari. Vnde Apostolus dicit, quod charitas non congaudet iniquitati, sed magis congaudet veritati, igitur tristi de defectu spiritualium, & gaudere de eorum profectu, signum est charitatis.

ARTICVLVS II.

De signis charitatis iam roboratæ.

Secundo quidam tradunt aliqua signa charitatis iam roboratæ, siue proficientis. Et licet multa sint signa istius charitatis, tamen quinque sufficiant magis utiliora. Primum igitur signum iam roboratæ, & proficientis charitatis, est frequens, & iusta conscientie examinatio, non solum de peccatis mortalibus, sed etiam de venialibus. Ratio huius signi est, quia sicut charitas opponitur peccato mortali, ita feruor charitatis opponitur veniali, ut ipsum expellat ab anima, ne Spiritui sancto displiceat: qui omnes officinas mentis visitat, & mundat. Vnde Gregorius in Moralibus, & Bernardus in sermone de Pentecoste, dicunt: Spiritus sanctus profecto monet, mouet, & docet. Monet memoriam, mouet voluntatem, & docet rationem, nec minimam peccati paleam, infra cordis, quod possidet: habitaculum, patitur residere, sed statim igne subtilissimæ circumspeditionis exurit. Hæc ille. De quo igne Ambrosius super illud: Veni ignem mittere, dicit sic, Dicit ignem, quia aurea vasa Dominicæ domus meliorat, fenum vero consumit, & stipulam. Aurea vasa sunt animæ ad imaginem Dei factæ secundum tres potentias secundum quas capaces Dei sunt, ut dicit Augustinus 14. & 15. de Trinitate, quas ignis charitatis innotuat, & perficit, & peccata deformantia tam maiora, quam minora liquefcendo consumit. Cum igitur frequens examinatio conscientie sit à Spiritu sancto per feruorem charitatis, planum est, quia ipsa est signum roboratæ charitatis, quæ operit multitudinem peccatorum.

Secundum signum proficientis charitatis roboratæ, est concupiscentiæ diminutio. Ratio huius signi est, quia quanto charitas diligens Deum magis augmentatur, tanto magis homo à concupiscentia temporalium elongatur, ex quo ipsa concupiscentia in tantum diminuitur. Vnde Augustinus in Enchiridio dicit, quod minuitur concupiscentia, crescente charitate, donec veniat ad magnitudinem, qua maior esse non possit. Vbi autem non est charitas: ibi regnat cupiditas: regnat autem cupiditas, quando desiderium veri, & boni expellit, & saporem.

Tertium signum charitatis proficientis est sensuum interiorum, siue spiritualium vitalis exercitatio. Ratio istius signi est, quia sicut exercitatio sensuum corporaliū signum est corporalis vitæ, ita exercitatio sensuum spiritualium, signum est spiritualis vitæ. Sunt namque quinque sensus interiores in mente, sicut sunt quinque sensus exteriores in corpore, sicut dicitur in libro de spiritu, & anima, & Gregorius in Moralibus, dicit: Habitare in corpore animam, probant vitales sensus: ita habitare in anima spiritum, probat vita spiritualis. Illud ex visu & auditu dignoscitur, istud ex charitate & aliis virtutibus probatur. Bernardus sermone de Pascha dicit: Fidei vitam opera testantur. Sicut enim corporis vitam ex motu

Aug. epist.
137. non longè
à prin.

Greg. hom.
16 super
Ezech. longè
ante mediū.

1. Cor. 13. 6

Signa cha-
ritatis pro-
ficientis.

Ber. ser. 1 de
Pentec. p. 1
med.

Luc. 12. f

Amb. lib. 7.
commen. in
Luc. 12. f. 3.

Aug. in En-
chir. c. 121.
tom. 3.

Auctor de
spir. & ani.
cap. 49. apud
Aug. tom. 3.

Bernar. de

suo

Bernar. in
ser. de omni-
bus Sanctis

In lib. 50. ho-
mil. tom. 8.
cir. prin. 10.

Aug. 1. 1. Re-
tract. c. 9. cir.
med. tom. 1.

Gilb. Porret. in
Cantica ser.
26. post med.

Greg. ho. 30.
in Ioan. non
longè à prin.
Ber. ser. 33.
super Cant.
cir. med.

Ref. rect. ser.
1. in prin.

suo scimus: ita fidei vitam ex bonis operibus cognoscimus. Quia sicut vita corporis est anima, per quam mouetur, & sentitur: ita vita fidei est charitas, per quam operatur actus virtutum, & Spiritus sancti. Igitur ex charitate siue dilectione, quæ est vita animæ, secundum Hugonem de artha animæ, sensus interiores viuificantur & exercitantur ideo profectus interioris siue spiritualis exercitationis, signum est augmentatæ dilectionis, quæ omnia exercet in finem, id est, ordinat.

Iam. 14. c

Greg. hom. 30
in Euan. non
longe à prin.

Quantum signum charitatis est studiosa mandatorum Dei obseruatio. Ratio huius signi est, quia obseruatio mandatorum vera sine charitate fieri non potest. Vnde Dominus dicit sic: Qui diligit me, sermonem meum seruabit, & Pater meus diliget eum, &c. Quod exponens Gregorius in homilia dicit sic: In quorundam corda venit, & mansionem non facit, quia tempore tentationis ab eo recedunt. In quorundam corda venit & mansionem facit, quia sic amor siue charitas Dei eos penetrat, ut ab amore, tempore tentationis non recedant. Qualiter autem charitate non proficeret, qui fontem dilectionis in se haberet, & iam aliquantulum gustaret? Vnde Augustinus dicit: Tu qui veram requiem, quæ post hanc vitam promittitur, quæris, etiam hanc inter amarissimas vitæ huius molestias, suauem iucundamque gustabis, si eius, qui eam promisit, præcepta seruando, dilexeris. Et sic patet quantum signum charitatis proficientis.

Quintum signum charitatis proficientis est diuinorum veritatum manifestatio. Ratio huius signi est, quia amor est signum communicationis, & ideo amicus reuelat, & communicat amico suo secreta sua quasi non credens ea ponere extra se, sed in eo, qui est sicut ipse. Amicus enim meus est, quasi alter ego, ait quidam. Vnde Richardus dicit: Si vis noscere quia sublimitas diuinorum reuelationum sit manifestum diuinæ dilectionis indicium, audi: Iam non dicam vos seruos, inquit Dominus, sed amicos, quia omnia nota feci vobis, quæ audiui à Patre, quia ex magnitudine diuinæ dilectionis pendet modus diuinæ reuelationis. Et idem dicit sic: Certum igitur signum tibi sit, quod dilectum tuum minus diligis, & ab illo minus diligetis, si ad theoricis excessus; nondum vocantem, sequi merueris. Ex quo patet, quod crescente reuelatione, crescit & dilectio. Et signum quintum charitatis proficientis patet sic.

ARTICVLVS III.

De signis extrinsecis charitatis iam perfectæ.

Tertio quidam tradunt quædam signa charitatis iam perfectæ, prout potest perfici in via. Quia iustorum semita, quasi lux splendens procedit, & crescit vsque ad perfectam diem, scilicet perfectæ charitatis. Et ideo sciendum est, quod in viatoribus duplex est perfectio charitatis. Vna est necessitatis & sufficientiæ, alia est privilegiatæ sanctitatis & excellentiæ. Has perfectiones tangit Prosper de vita contemplatiua, ubi dicit sic: In hac vita perfecti sunt illi, qui perfecte Deum diligunt, qui volendo quod vult Deus; nullis peccatis quibus offenditur Deus, acquiescunt, & semper ad virtutes habendas se extendunt. Perfectionem necessitatis tangit, cum dicit: Qui volendo quod vult Deus & hanc habet quicunque manet in charitate, & ad hanc perfectionem inuitat Dominus, dicens: Perfectus eris & absque macula; coram Domino Deo tuo. Absque macula nempe criminali, ut ait Glossa. Perfectionem autem excellentiæ tangit Prosper, cum dicit: Semper ad virtutes habendas se extendunt. Vnde bene in epistola quadam dicit sic: Indefectum proficiendi studium, & iugis conatus ad perfectionem, reputatur perfectio. Sed quia Apostolus dicit: Velle mihi adiacet, perficere autem non inuenio: ideo plena charitas qualis erit in patria, nullo modo in via haberi potest. Propter quod signa talis

A perfectæ charitatis, in his non quærentur, sed signa perfectæ charitatis, prout in via haberi potest, quærentur.

Est igitur notandum, quod signa charitatis perfectæ dupliciter considerari possunt: quia quædam habentur quasi ex actibus exterioribus, & quædam quasi ex actibus interioribus, & licet de vtrisque multa assignari possint, tamen de vtrisque ad præsens sufficiant.

Primum igitur signum extrinsecum charitatis perfectæ est, si quis pro salute proximi mori paratus est. Ratio istius signi est, quia sicut dicit Augustinus libro de gratia, & libero arbitrio: Parua charitas non sufficit ad implenda magna mandata, ut sunt mori pro Christo, vel pro fratribus, & cetera huiusmodi: sed requiritur ad hoc charitas magna, id est, perfectæ. Vnde super epistolam Ioannis, dicit Augustinus. Perfecta charitas, hæc est, ut quis pro fratribus sit mori paratus, sicut & Origenes etiam exponit illud Canticorum: Ascendam ad palmam, dicens. Voluntas patiendi probauit, quia veraciter amauit, & tanto erat amor altior, quanto patiendi pro Ecclesia voluntas erat paratior. Hæc ille. Et Dominus dicit: Maiorem hac dilectionem, &c. Signum igitur perfectæ charitatis est, si aliquis paratus est mori pro salute proximi.

Secundum signum extrinsecum perfectæ charitatis est, si inimicos diligit, & eis propter Deum benefacit. Ratio huius signi est, quia sicut dicit Hugo de artha animæ: Amor transformat amantem in similitudinem amati, in quantum potest: non solum quantum ad substantiam, sed etiam quantum ad operationes arduas & difficiles. Cum ergo Deus amatur ab eo, qui diligit inimicos & bene facit eis, sibi assimilatur, ut ipse ostendit, dicens: Diligite inimicos vestros, & benefacite eis, ut sitis perfecti, sicut & Pater vester perfectus est: & hoc non possit fieri per quamlibet dilectionem, sed per perfectam, quia dicit Augustinus in Enchiridio, quod talis dilectio perfectorum est, & Origenes super Cantica dicit: In exhibitione pietatis probatur magnitudo amoris: ideo illud verum est signum, diligere inimicos propter Deum dilectum.

Tertium signum charitatis perfectæ extrinsecum est, si omnia aduersantia gaudenter suscipit, & patienter sustinet. Ratio huius signi est, quia charitas perfectam mentem ab amore huius vitæ quasi totaliter auertit, & occidendo quasi insensibilem reddit, quia pœnas temporales, & mortem contemnere facit. Vnde Gregorius in homilia 9. dicit sic: Fortis est, ut mors dilectio quia sicut mors corpus interimat, sic charitas vitæ æternæ ab amore temporalium mentem auertit & occidit. Nam mentem, quam perfecta charitas absorbuerit, ad terrena foris desideria velut insensibilem reddit, neque Sanctus quilibet mori pro Domino potuisset in corpore, nisi prius à terrenis desideriis in mente mortuus fuisset. Hæc ille. Charitas enim omnia sustinet, ait Apostolus. Vnde Apostoli ibant gaudentes à conspectu concilij, &c. Ex quo patet veritas istius signi.

Quantum signum perfectæ charitatis extrinsecum est, si omnibus renunciare paratus sit, & sequi Christum. Ratio huius signi est, quia perfecta charitas omnia renuit, quæ eius officiū impediunt. Vnde Apostolus omnia arbitratus est ut stercus, ut dilectum lucrificaret. Sed temporalium concupiscentia maximè impedit officiū charitatis. Dicit enim August. quod charitatis venenū, est spes adipiscendorum temporalium, & nutrimentum charitatis, imminutio cupiditatis: perfectio vero charitatis est, ubi nulla est cupiditas. De hoc dicit Gregorius: Sunt nonnulli iustorum, qui ad contemplandum culmen perfectionis dum ad altiora interius appetunt, exterius cuncta derelinquunt, qui rebus habitis se nudant, gloria honoris se expoliāt, qui desideriorum interiorum assiduitate se affligunt, de exterioribus habere consolationem nolunt quibus Paulus dicit: Mortui estis, & vita vestra abscondita est in Deo. Hæc ille. Et sic patet, quod renunciare omnibus, & sequi Christum, eius voluntatem faciendo, signum est perfectæ charitatis. Vnde Ioannes, dicit:

Aug. lib. de
gratia & li-
bero arb. c.
17. in prin.
tom. 7.

Aug. tract. 5.
in epist. Ioan.
ante med.
tom. 9.
Cant. 7. b

Ioan. 15. b

Mat. 5. 8

Aug. in En-
chir. c. 73.
tom. 3.

Greg. hom.
11. in Euan.
paulo post
prin.

1. Cor. 13. b
Ad. 5. 8

Aug. in lib.
83. q. 36 in
prin. tom. 4.
Greg. lib. 8
Mor. c. 15. sub
initium.

Colos. 3. a

1. Ioan. 2. a

Ref. rect. ser.
1. in prin.

Iam. 14. c

Greg. hom. 30
in Euan. non
longe à prin.

Rich. de con-
templ. l. 4. cap.
16. post med.
Ioan. 15. b

Rich. lib. 1.

Prin. 4. c

Charitatis
perfectio
duplex.
In p. lib. 3. de
vita contempl.
cap. 15. cir. fin.
Deu. 18. c

Rom. 7. c

Qui seruat verbum Dei, verè in eo charitas Dei perfecta est.

Quintum signum perfectæ charitatis extrinsecum est, si nihil aliud quam solum Deum timuerit. Ratio huius signi est, quia sicut dicit Ioannes: Perfecta charitas foras mittit timorem. Quod exponens Gilbertus Porretanus sermone 18. dicit: Charitas proximi caret timore, sed Charitas Christi caret timore. Hæc enim nihil pœnale habet, timor autem pœnam habet ergo in Christi charitate non erit timor nisi filialis. Quid enim timebit charitas vereres offensas? quia multitudinem peccatorum operit charitas. Quid infirmitatem propriæ conscientie timebit ne decedat? quia fortis ut mors dilectio. Quid temporales pro Christo timebit molestias finibiles, cum nec quidem si æternæ fuerint, defatigari aut nec euanescere poterit dilectio consummata, id est, perfecta? Non ideo amat charitas ut pereat, sed magis vult foris in æternum perire pœnaliter, quam priuati vsu amoris interni æternaliter. Hæc ille. Ex his patere potest, quod timorem expellit charitas perfecta. Quidam etiam ponunt signa istius amoris corporalia, ut faciei pallorem, corporis languorem, actionis torporem & cetera huiusmodi. Sed illa sunt signa tam amoris carnalis, quam spiritualis, ut communiter patet.

ARTICVLVS IV.

De signis intrinsecis charitatis perfectæ.

Ultimo videndum est designis intrinsecis charitatis perfectæ. Sunt enim quædam actiones charitatis perfectæ quasi intus manentes à charitate elicite vel imperatæ, & tanto sunt veriora, quanto interiora. Quanto enim charitas perfectior, tanto acutior, & ad intima pertingens, ut patet per Hugonem, ideo intimiores & perfectiores elicit actus.

Primum igitur signum intrinsecum charitatis perfectæ, sunt profunda & intima suspiria mentis. Ratio huius signi potest esse talis, quia quando memoria rei amatæ intima mentis amantis tangit, statim suspiria amorosa quasi quosdam nuncios amoris expellit, donec eam præsentia dilecti visitet, & visu reficiat. Vnde Gregorius 5. libro Moralium adducens illud Iob: Antequam comedam suspiro, dicit: Mens ad inspirationem fulgoris intimi, suspiriis vegetata conualefcit: quia eam amor veritatis afficit, & refectio contemplationis pascit. Tepidus autem amor hoc non facere potest, sed amor perfectus. Patet ergo, quod intima suspiria sunt signum charitatis perfectæ, ut idem & Richardus dicit.

Secundum signum charitatis perfectæ, sunt alta desideria. Ratio istius signi est, quia Augustinus libro 13. confessionum dicit, Omnia ponderibus suis aguntur, & loca sua petunt grania deorsum ut lapis, sursum leuia, ut ignis. Hæc extra loca sua exeunt quasi inquieta, sed quod est pondus in corporalibus, est amor in spiritualibus. Vnde dicit idem: Amor meus pondus meum, eo feror, quocumque feror. Dono tuo accendimur, & sursum ferimur. Ergo quanto amor magis accenditur, tanto desideria amorosa perfectius sursum feruntur, nec quiescunt, donec ad locum suum scilicet ad amatum Deum perueniant. Vnde sequitur. Inardescimus, & imus, & ascendimus Ascensiones in corde ad pacem in Hierusalem. Simile dicit Linconiensis super 3. Ang. Hierar. Et Gregorius libro 7. Moralium dicit sic: Sancti viri cum desiderium æternitatis anhelant, in tanta altitudine vitæ se subleuant, ut audire iam quæ mundi sunt, graue sibi ac deprimens pondus credant. Valdè enim intolerabile æstimant, quidquid id non sonat, quod intus amant. Sequitur infra: Et multiplicata charitate maioribus desideriis æstuant, & iam peruenire ad vitam spiritus, etiam per cruciatus corporis anhelant. Ex quo patet, quod alta desideria, quæ in summum desiderabile tendunt, signa perfectæ charitatis sunt. Idem dicit Richardus in tractatu de charitate.

Tertium signum & intrinsecum perfectæ charitatis, sunt cogitationes languide. Ratio istius signi est ista. Fulgentius in quodam sermone dicit: Necessè est, ut quo præcessit dilectionis thesaurus, id est, amatum, illuc sequatur cogitationis affectus, id est, desiderium amorosum. Ideo veritas ait: Vbi enim thesaurus tuus est, ibi & cor tuum erit. Sequitur. Ut ergo cælestia thesaurizemus, cælestia diligamus. Vis ergo nosse vbi thesaurizas? attende quid amas, attende & quid cogitas, & ita fiet, ut thesaurum tuum ex tuo amore recognoscas, & amorem tuum iudicio tuæ cogitationis intelligas. Hæc ille. Si ergo cogitationis affectus est vbi est thesaurus amoris, id est, amatum, planum est, quod cogitatio fastidit omne aliud ab amato. Vnde Glossa super illud Canticorum: Adiuro vos filiæ Hierusalem, ut annuncietis dilecto, quia amore langueo: dicit sic. Præ magnitudine amoris, omnia temporalia sunt mihi fastidium, vnde langueo. Languor autem iste causatur ex amore perfecto. Vnde Origenes ibidem, distinguit inter amorem simplicem, & ardorem, & languorem. Amant, inquit, incipientes, ardent proficientes, languent perfecti: ergo cogitationes languidæ sunt signum amoris perfecti. Simile ostendit Richardus infra.

Quartum signum intrinsecum amoris perfecti, sunt expectationes tædiosæ: Ratio huius signi est, quia sicut dicit Linconiensis: Amore tendente in rem amatam, nihil velocius, nihil acutius, nihil subtilius, aut penetrabilius, quia sua natura non quiescit, donec substantialiter totam penetrauerit profunditatem, & pertransierit amabilis totalitatem quantum potest. Et idem: Quando cursus istius amoris impeditur, vel retardatur qualitercumque, tota mens turbatur, & expectatione attædiatur. Quia sicut dicit Richardus: Amanti omnis mora nimis longa videtur, expectatio onerosa, clamat cum sancto Iob: Tædet animam meam vitæ meæ. Quod exponens Gregorius 9. Moralium, dicit: Præfens vita vilescere, id est, tædere incipit, dum diuinus amor dulcescere cæpit, id est, perfici. Vnde amans perfectè, cum tædio quodam fastidit omne, quod cursum amoris impedit. Ideo Gilbertus Porretanus sermone 11. dicit sic: Amor terrenarum occupationum impatiens est, suis satis habet inferuire negotiis, otio gaudet, quiete fouetur, ad internam dilectionem libera tempora habere volens. Sequitur. O quam durum est amanti animum dimidiare cum Christo & mundo. Et quam durum est in dilectionis via peregrinas admittere curas, & cælesti secretum secularibus infestari turbis. Sequitur. Amor nihil magis vult quam amare. Hæc ille. Et sic patet quartum signum charitatis perfectæ.

Quintum signum intrinsecum perfectæ charitatis, sunt affectiones ecstasice. Ecstasis autem est excessus mentis, ait Papias: Ratio huius signi est, quia sicut dicit Dionysius: Amor in Deum tendens, est faciens ecstasim spiritus. Et reddit rationem ibidem, dicens: Quia amor non permittit amatores esse sui ipsorum per mentis sobrietatem, sed eorum qui amantur per mentis excessum, sed illi, qui sunt aliorum, extra se sunt. Quia sicut dicit Bernardus: Non est præsentior noster spiritus vbi animat, quam vbi amat. Quod tamen intelligendum est, quantum ad conatum affectionis. Hunc autem excessum, non potest facere nisi charitas perfecta, quæ per fortem inclinationem, causat tendentiam vehementem in rem amatam, quod ostendit Dionysius ibidem per exemplum, dicens sic: Vnde beatus Paulus in amore Dei magnificè excellens dicit. Vivo ego, iam non ego, viuit autem in me Christus. Sequitur. Hoc autem dicit verus amator, & ecstasim passus, viuens Deo & non sibi. Hæc exponens Vercellensis dicit: Vivo ego vita naturali, iam non ego, per imitationem excessiuam ad æternitatis immensitatem, quasi absorpta & suo officio suspensa, dirigor, moueor, doceor, & regor vita supersubstantiali, cui vnior, quæ repleor, viuit autem in me Christus, id est, sicut anima sobria me regit naturaliter, & disponit ad omnem actum interiorem, sic virtus Christi cui vnior

Fulg. serm. de
Confessoribus
longe post
m. d.
Mat. 6. a

Cant. 2. b

Lincon. super
7. Ang. Hier.

Rich. de contemp.
lib. 4. c. 25. in prin.
Iob 10. a
Greg. lib. 9.
Mor. c. 23. in prin.
Gilb. Porret. ser. 11. in Cant. in prin. inter Bern. opera tom. 2.

Dionys. de div. no. c. 4.

Bern. de præcepto & dispensa. c. 27.

Gal. 2. d

Vercell. in prole. super Cant.

Gil. Porret.

1. Petr. 4. b
Cant. 8. b

Hug. in 7. Ang. Hier. lib. 7.

Greg. lib. 5. Moral. c. 7. Iob 3. d

Rich. tract. de gradib. char. violentia non longe à prin. Aug. lib. 13. Conf. c. 9. 10. 1. Ibid.

Greg. lib. 2. Moral. c. 5. 1. r. fin.

Greg. ibid. c. 7. statim à prin.

gratuite,

gratuite, me viuificat & ad omnia disponit. *Sequitur.* Hæc dixit sicut verus amator. Verus amator est, qui in solum, & summè, & verè diligibile, & desiderabile, immediate, & propter ipsum, superintellektualiter tendit. Hæc ille. Et sic patet quintum signum charitatis perfectæ. Sunt tamen plura alia signa charitatis perfectæ, sed hæc propter breuitatem ad præsens sufficiant.

DISTINCTIO V.

Qualiter charitativa affectio à sanctis Doctoribus per gradus diuidatur.

ARTICVLVS I.

De gradibus amoris gratuiti.

Quinto videndum est, qualiter charitativa affectio à sanctis Doctoribus distinguatur per gradus. Dicit enim Augustinus sic: Nunquid mox ut nascitur charitas, iam prorsus perfecta est; immò ut perficiatur, nascitur, cum fuerit nata nutritur, cum fuerit nutrita roboratur, cum fuerit roborata perficitur, & cum ad perfectum venerit, dicit: Cupio dissolui, & esse cum Christo. Ex quo patet, quod in charitate sunt diuersi gradus. Et quia Augustinus alibi dicit: Tanto nobis melius, quanto magis ad Deum imus, quo nihil melius est: imus autem non ambulando, sed amando, quem tanto habebimus præsentiorum, quanto eundem amorem quo in eum tendimus, poterimus habere puriorum. Hæc ille. Et quoniam maior & minor puritas in gradibus inuenitur charitatis, ideo de gradibus eius videndum est, quomodo ab infimis ascendamus ad medios, & per medios veniamus ad summos: quia, ut ait Gregorius: Nemo repente fit summus, sed per gradus ad summum peruenitur.

Propter quod notandum est, quod quidam distinguendo gradus charitatis, siue amoris gratuiti, incipiunt ab infimo gradu amoris, ascendendo vsque ad gradus amoris violenti. Et quidam alij docent ascendere ultra per gradus amoris violenti, vsque ad gradus amoris Seraphici.

Primò igitur notandum, quod quidam doctor, scilicet Cantuariensis super Cantica incipit rationabiliter ab infimo gradu charitatis, siue amoris gratuiti, ascendendo per sex gradus, vsque ad gradus amoris violenti siue vehementis, dicens: Non omnis amor inducit languorem siue vulnerat, sed vehemens amor, qui habet sex gradus præcedentes, quos enumerat ibi dicens: Primus amoris gradus dicitur amor incomparabilis, & iste est communis omnium electorum. Secundus gradus, est amor incontaminabilis, & iste est mundi contemptorum & religiosorum. Tertius gradus, est amor infatigabilis, & iste amor est iugiter proficientium & Confessorum. Quartus gradus, est amor inseparabilis, & iste est bonorum contemplatiuorum. Quintus gradus, est amor insuperabilis, & iste est Christi martyrum siue victorum. Sextus gradus, est amor insatiabilis, & iste est iugiter desiderantium, ut solitariorum.

His sex gradibus decursis, sequitur amor violenter inducens languorem.

Primus gradus charitatis siue amoris & infimus, est amor intemporalis, qui est communis omnibus electis, qui est tantæ virtutis, quod omne peccatum mortale ab anima expellit, & Deum super omnem creaturam diligit. Et hic gradus est necessitatis, ut ostendit Dominus in Euangelio Matthæi ubi dicit: Qui diligit patrem, & matrem, &c. non est me dignus. Ergo super omnia diligendus est Deus. Vnde Anselmus dicit, quod creatura rationalis, nihil debet diligere, nisi summam essentiam, aut propter illam. Ratio istius est, quia in quo est summa diligibilitas, summè debet diligi, hoc autem est Deus.

Secundus gradus amoris charitatiui, est amor incontaminabilis, & hic gradus est mundi contemptorum,

A qui tantæ est virtutis, ut hominem à mundana conuersatione abstrahat, ne mens polluitur, & ne charitas ab opere impediatur. Vnde Ioannes dicit: Si quis diligit mundum, non est charitas patris in eo, quoniam omne quod in mundo est aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ. Ratio istius est, quia ignis amoris, ut dicit Linconiensis in Angelica Hierarchia, separat heterogenea, & vnit homogenea: separat enim omne inconueniens ab amato.

Tertius gradus charitatiui amoris, est amor infatigabilis, & iste est iugiter proficientium & Christi Confessorum, qui est tantæ virtutis, ut animam non sinat quiescere, donec inueniat quem diligit. Vnde in Canticis dicitur: In lectulo meo quasiui per noctem, &c. Surgam circuibō per vicos & plateas, quærens quem diligit anima mea. Quod exponens Origenes dicit: Quærendus es Domine cum frequentia laboris, nunc in lectulo lumine veritatis, nunc per noctes feruore charitatis, abiecta superstitione naturalis rationis. *Sequitur.* Solus amor te inuenit, quia qui te amat, te habet ut amet, amat ut habeat, & ne te in æternum perdat. Hæc ille.

Quartus gradus amoris charitatiui est amor inseparabilis, & hic est assidue contemplantium, & hic gradus tantæ virtutis est, ut continuis stimulis agitet mentem contemplatoris ad comprehendendum dilectum, donec tandem dicat: Inueni quem diligit anima mea. Et dicit Bernardus: Quis te non teneat Domine I e s v, qui tenentem te spe fortificas, perfectione decoras, persecutione conducis, remuneratione perducis? Ego autem non dimittam te nisi benedixeris mihi & nunquam dimittam te, quia non benedicis nisi tenentem te. Istum gradum videtur habuisse Apostolus, cum dixit: Quis separabit nos à charitate Christi? &c.

Quintus gradus amoris gratuiti est amor insuperabilis, & hic est Christi martyrum & aduersariis non cedentium, qui est tantæ fortitudinis, ut in libro de moribus Ecclesiæ dicat Augustinus: Nihil tam durum, atque ferreum, quod non igne amoris vincatur. Et Hieronymus in quodam sermone dicit: Nihil amantibus durum est, nullus labor difficilis. *Sequitur.* Amemus & nos Christum, & facile videbitur esse omne difficile. Ratio huius est, quia sicut dicit Augustinus de sancta viduitate. Nullo modo onerosi sunt labores amantium, sed ipsi delectant, sicut venantium, aucupantium & piscantium labores. In eo enim quod amatur, aut non laboratur, aut labor amatur. Amor autem reddit minus sensibilem, ait Augustinus.

Sextus gradus amoris gratuiti est amor insatiabilis, & hic est iugiter desiderantium & solitariorum. Hic gradus tantæ fortitudinis est, ut nihil sibi sufficiat præter vnum solum quod amat, & ad ipsum semper amplius in hac vita sitit & desiderat. Ratio huius est, quia sicut dicit Richardus lib. de charitate: Charitas ista semper inuenit, quod adhuc concupiscere potest: quia quidquid agit, desiderium ardentis animæ non satiat, sitit & bibit, bibendo sitim non extinguit, sed quo amplius bibit, eo amplius sitit. Auidæ enim immò & insatiabilis animæ sitis, vel esuries non sedatur, sed irritatur. *Sequitur:* Quid quæso amore molestius, quidvè acerbius, cum sitim suam nec resistendo temperare, nec inebriando possit extinguere? Hæc ille. Ecce quod iste gradus amoris, iam se extendit ad violentiam quandam amantis, ut clamet cum Psalmista: Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum. Vnde Cantuariensis ibidem dicit: Istis sex gradibus decursis, sequitur amor inducens languorem, qui est gradus amoris violenti. Et ideo nunc de illo dicendum est.

ARTICVLVS II.

De gradibus amoris violenti.

De gradibus igitur amoris violenti, loquens Richardus in tractatu de charitate dicit: Vis magna dilectionis magna virtus charitatis, multi gradus in ea, & in illis

I. Ioh. 12.

Cant. 3. A

Bern. libid.

Rom. 8. f

Aug. lib. de morib. Eccl. c. 22. 10m. 1. Hieron. epist. 21. ad Eustoch. vers. 3. Aug. de Viduitate. bono. c. 21. prope finem. 4.

Rich. de 4. gradib. violentie charitatis ante med.

Psal. 41. b

Rich. ibid. statim à pri

magna

Ibid paulo
post.

Cant. 2. a
sec. lxx.

Richard. ubi
sua. proxi. non
longe à prin

Cant. 1. b

Cant. 3. c
Mat. 11. b

Apoc. 2. a

Ibidem.

magna differentia, & quis eos distinguere vel saltē dinumerare sufficit? Et dinumeratis aliquibus gradibus, idem dicit: Supra tamen omnes gradus dilectionis est amor. Iste ardens & feruens, qui cor necessitat, & medullitus trāsfigit, vt veraciter dicat: Vulnerata charitate ego sum. *Et sequitur*: Cogitemus ergo, quæ sit supereminencia charitatis Christi, quæ dilectionem parentū vincit, amorem prolis superat, affectum carnis trāscendit, vel extinguit, insuper & animam suam in odium vertit. O vehementia dilectionis, ô violentia charitatis Christi, ô excellentia & supereminencia charitatis Christi. Hoc est de quo loqui volumus, de vehementia charitatis de supereminencia perfectæ æmulationis ascendendo ad opera violentæ charitatis: & inuenio quod charitas vulnerat, charitas ligat, charitas languidum facit, charitas defectum inducit. Quid horum non violentum? quid horum non validum? Hæc omnia Richardus. Et post hoc prosequitur dicens.

Primus igitur gradus violenti amoris est, quando mēs desiderio suo resistere non potest, quin vulneretur. Nonne tibi cor percussum videtur, quando ille igneus amoris aculeus mentem hominis medullitus penetrat, affectumque transuerberat, in tantum vt desiderium siue æstū cohibere animo non valeat, desiderio ardet, affectu feruet, æstuat, anhelat profundē ingemiscens, & longa suspiria trahens, vt dicat, Vulnerata charitate ego sum. Sed nota, quod amor violentus non solum vulnerat amatrices animas, sed etiam cœlestes substantias, immo etiam ipsum fontem amoris Deum vulnerat. Vnde Vercellensis exponens illud Canticorum: Filij matris meæ pugnaverunt contra me, dicit: Filij sunt substantiæ supernæ ciuitatis, ex qua ipsa assidue spiritualia percipit alimenta, pugnaverunt contra me. Pugnantes corporaliter, spiculis acutis mutuo se feriunt & pungunt, sic mentes contemplatiuæ speculationis volatiles, feruentia desideria, subtilia & acutè penetratiua immittunt, primo quidem in paranymplos. Prorsus eisdem pertransitis in sponsum dirigunt sagittas acutas volatiles, violenti scilicet amoris, vt dicat: Vulnerasti cor meum, soror mea Sponsa, sicut dicitur in Canticis. *Et sequitur*. Ex quo à diebus Ioannis regnū cœlorū vim patitur. Ex tunc enim regnum cœlorum quasi violenter rapitur ab his, qui stimulo violenti amoris aguntur, mentes enim cœlestes ad similitudinem pugnantium, his speculationibus & desideriis occurrentes, luminibus feruidis & penetratiuis illos perfundunt, & ad sui ipsarum excessum, quasi ad quādam spiritualem mortem prouocant, quam eligunt offesa, vt viuant vita Sponsi. Hæc Vercellensis. De signo huius amoris Richardus ubi supra dicit: Hæc tibi animæ vulneratæ certa sunt signa, gemitus, & suspiria, vultus pallens, atque tabescens quæ omnia operatur amor vehemens. Sed post subiungit vtilitates istius gradus, dicens: In primo isto gradu spiritus iste intrat super mel dulcis ad animam, & inebriat eam in tantum, vt habere dicatur mel & lac sub lingua sua. Et parum post dicit sic: Hic est ille cibus cœlestis, qui egredientes de Aegypto solet reficere, & per solitudinem ducere & pascere, hoc est illud manna absconditum, quod nemo scit, nisi qui accipit, non per doctrinam, sed per experientiam, & hic est ille dulcor suauitatis spiritualis, & tenera suauitas, quæ solet lactare, & alere, & ad maturitatem paulatim perducere. *Et infra*: Hoc ergo, æstimo, per dilectionis gradum agitur, vt dum mens sæpe visitatur, sæpe reficitur, sæpe inebriatur, quandoque ad maiora audienda prouocatur, & ad secundū gradū charitatis disponitur. Hæc ille.

Secundum gradum amoris violenti, inquit Richardus, diximus illum qui ligat, sicut primum diximus, qui vulnerat. Nonne, inquit sine omni contradictione animus ligatus est, quando omnium obliuiscitur, vt aliud meditari non possit? quia quidquid agat, quidquid dicat, semper hoc mente reuoluit, perennique memoria retinet, hoc dormiens somniat, hoc vigilans omni hora tractat. Vnde facillè est perpendere, vt arbitror quomodo hic gradus priorem gradum transcendit, qui mentem

A hominis nec ad horam quietam esse permittit. *Sequitur*. Rectè itaque dictum est, quod prior gradus sit qui vulnerat, secundus sit iste qui liget. Licet ergo ligari minus sit quandoque, quam vulnerari, tamen maior violentia videtur esse si postquam aliquis percussus deiicitur, deiectus, deprehenditur, deprehensus abducitur, abductus incarcerationatur, incarcerationatus catenatur, atque ligatur, & iam omnino captius tenetur. Quid horum quæso maius & violentius? Ille liber est, iste autem à loco in quo detinetur, recedere non potest. Sic vtique qui à secundo gradu violentæ charitatis absorptus est, quidquid agat, quocumque se vertat, ab illa vna & intima sollicitudinis suæ cura auelli non potest, quia ligatus est. Hæc ille. Sed quæ sunt vincula, quibus spiritus siue animus sic ligari potest? Respondet idem, dicens: Si vultis audire de charitate ligante, propheta Osea dicit: In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis. Sed qui sunt isti funiculi Adam primi parentis nostri nisi munera Dei? In magna enim gloria creatus fuit. Quid igitur sunt ista charitatis vincula, nisi Dei bene cœlia, bona naturæ, bona gratiæ, & bona gloriæ? Huius enim beneficentiæ vinculis debitores obnoxios nos fecit, quia naturam condidit, gratiam contulit, & gloriam repromisit. Ecce funiculus triplex. Funiculus, autem triplex difficile rumpitur. Seneca dicit: Qui beneficium accipit, libertatem vendidit. *Sequitur*. Adiecit autem Dominus adhuc noua vincula charitatis, quæ manu valida multiplicat super nos, vt nos sibi arctius astringat, quæ enumerari non possunt. Hæc ille. Cum his cōcordat Vercellensis, qui exponens eandem auctoritatem dicit: In funiculis Adam traham eos, id est, in vinculis charitatis. Ipse siquidem Deus mentem mouet in se suo amore, adducitque suis participationibus, quibus solum cognoscitur; quantæ autem illæ sint quis nouit? Richardus igitur quasi concludendo dicit: Sicut in priori gradu degustata suauitas satiat animum transfigitque affectum: sic in hoc secundo gradu, inspecta claritas cogitationem ligat, vt illius obliuisci, vel aliud cogitare non possit. Vincula illius alligatura salutis dicitur in Ecclesiastico.

Ad tertium itaque gradum violenti amoris ascendit, quando omnem alium amorem excludit, quando nihil præter vnum, vel nisi propter vnum diligit. *Sequitur*. In hoc itaque tertio gradu violentæ charitatis, nihil omnino satisfacere potest, præter vnum, sicut & nihil sapere potest, nisi propter vnum. Vnum amat, vnum diligit, vnum sitit, vnum concupiscit, ad vnum anhelat: in vnum suspirat, & in vno inardescit, in vno requiescit, vnum solū est in quo reficitur, vnum solum ex quo satiatur, nil dulcescit, nil sapit, nisi hoc vno conditur. *Sequitur*. Quidquid vltro se offerat, quidquid sponte occurrat, cito reiecit, cito conculcatur, quod suo affectui non militat, vel eius desiderio non deseruiat. Sed quis huius affectus tyrannidem digne describat: quoniam omne desiderium expellit, omne studium excludit, omne exercitium violenter opprimit, quod suæ concupiscentiæ deseruire non concupiscit. Quidquid agat, quidquid dicat, quidquid cogitet, inutile imo intolerabile videtur, nisi in vnum sui desiderij finem concurrat. Cum autem frui potest eo quod diligit, omnia pariter se habere credit, sine illo autem horret omnia, corpore deficit, corde tabescit ac languescit, consilium non accipit, rationi non acquiescit, nullam consolationem admittit, sed clamat cum Sponsa: Nunciate dilecto, quia amore languo. Vbi ait Glossa: Præ amoris magnitudine, omnia temporalia sunt mihi fastidio. *Sequitur*.

Tertius itaq; gradus amoris est, quando mens rapitur in Deum luminis abyssum ita vt humanus animus in hoc statu omnium exteriorum oblitus, penitus nesciat seipsum totusque transeat in Deum suum. In hoc itaq; gradu, compescitur plene carnalium desideriorum turba, & fit in cœlo silentium quasi dimidia hora: in hoc namque gradu dum mens à seipsa alienatur, dum in illud diuinum secretarium rapitur, dum ab illo diuini amoris incendio circumdatur, intime penetratur & in

flammat.

Osea 11. a

Eccles. 4. c

Richard. ibid.

Eccles. 6. d

Cant. 2. a

Apoc. 2. a

flammat, seipsum penitus exurit, & diuinum quendam affectum induit, & inspectæ pulchritudini configurata, tota in aliam gloriam transit. In hoc statu anima in illum quem diligit liquefit, & in seipsa tota languescit, ut dicat: Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo. Hæc ille.

Sed nota, quod triplex est languor. Primus est defectus corporis, ex intensione feruoris, amoris, vel charitatis. Vnde Glossa dicit: Iam anima supradictis confortata, ita in amore Dei ardet, ut præ nimio ardore, languor carnis imminet, crescente enim virtute mentis, decrefcit fortitudo corporis, ait Glossa super illud Genesis: Angelus Domini tetigit neruum, &c.

Item est alius languor charitatis respectu temporalium. Vnde Glossa ibidem: Quanto, inquit, ad amorem Sponsi se accendit mens, tanto ab amore temporalium languescit.

Item est alius languor respectu tribulationum, habet enim amor plagas suas, secundum Augustinum, quæ quandoque amarissime infliguntur. De his tribus dicit Origenes: O si sic languescat seruus Christi in spe æternæ visionis, ut caro pressa non lasciuiat, mundus fallax non inuoluat, tribulatio vtilis eos custodiat, cum quo suis in tribulationibus est ipse Deus, ut dicit Psalmista: Cum ipso sum in tribulatione, &c. Et Richardus concludens in fine dicit: Sicut primus gradus affectum sauciat, sic secundus sauciatum ligat, sic tertius actionem implicat, ut animus circa aliqua occupari non possit, nisi quo eam voluntatis diuinæ nutus trahit vel impellit. Et sic qui ad hunc tertium gradum amoris profecerunt, nil iam propria voluntate agunt, nihil omnino suo arbitrio relinquunt, sed diuinæ dispensationi omnia committunt. Hæc ille. Sed hic caute intelligas, ut non cooperationem totaliter excludas creaturæ. Vnde Richardus ibidem addit dicens: Sicut artifex liquefactis metallis, formam quamcunque voluerit imprimit, sic anima in illo statu ad omnem diuinæ voluntatis nutum se facile applicat, imo spontaneo quodam desiderio ad omne eius arbitrium seipsam accommodat, & iuxta diuinæ beneplaciti modum, omnem voluntatem suam informat, ut obediat cum Christo vsque ad mortem. Huic exemplari quilibet se debet conformare, qui vult summæ charitatis gradum attingere.

Quartus gradus violentæ charitatis, est, ut ait Richardus ibidem, quando æstuantis animi desiderio iam omnino nihil satisfacere potest, & ideo ad defectum ducit. *Sequitur.* Quis huius supremi gradus violentiam digne pensare sufficiat? quid quæso cor hominis profundius penetrat, vehementius exagitat, cum suum suam nec resistendo temperare, nec inebriando extinguere possit? In hoc quarto gradu est amor insuperabilis, quia alij affectui etiam maiori non cedit. Insuperabilis est, quia à memoria nunquam recedit. Singularis est, quia socium non recipit. Insatiabilis est quia ei satisfieri non poterit. *Sequitur.* Quanta est excellentia ipsius amoris, qui omnem alium affectum excedit? quanta quæso vehementia, quæ mentem quiescere non sinit? quanta obsecro violentia charitatis, quæ omnem alium affectum violenter expellit? quanta supereminetia, cui omnino nihil sufficit? O excellentia amoris, ô violentia dilectionis, ô charitatis vehementia, ô æmulationis supereminetia. *Et infra dicit:* In primo gradu, aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem, eo quod insuperabilis sit. In secundo gradu, anima ponit dilectum suum super cor suum sicut signaculum, eo quod illum omnino obliuisci non potest. In tertio gradu, si dederit homo omnem substantiam suam pro dilectione, quasi nihil despiciat eam, eo quod in re alia delectari non possit. In quarto gradu, fortis est ut mors dilectio, & dura ut infernus, æmulatio, eo quod ei sit dulce, quidquid pro Deo facere, vel sustinere possit: hic enim omnem alium affectum expellit & vincit. Si enim ad aliquid affectum habemus, quod propter Deum non diligimus profecto adulterinus affectus est, qui summæ charitatis constantiam frangit viresque eius minuit,

inquantum ad aliena animam trahit vel impellit. *Sequitur.* In primo igitur gradu, diligitur Deus ex corde, in secundo ex toto corde, in tertio ex tota anima, in quarto autem ex tota virtute: *Et infra dicit:* Secundum aliquem modum anima in hoc gradu efficitur immortalis & impassibilis, immortalis, quia à vita separari non potest. Certus sum, inquit Apostolus, quod neque mors, neque vita, neque aliqua creatura, &c. Nonne impassibilis secundum aliquem modum non videtur, qui illa damna non sentit, qui in omni iniuria hilarescit, & quidquid infertur ei ad pœnam, totum præsumit ad gloriam, ut cum Apostolo dicat: Libet gloriabor in infirmitatibus meis, &c. Et Apostoli ibant gaudentes, &c. Nonne hic gradus amoris violenti videtur animum hominis quasi in amentiam vel in sanctam insaniam vertere, dum non sinit eum in æmulatione modum vel mensuram tenere? Nonne summæ amentię videtur esse; veram vitam repellere, summam sapientiam arguere, & omnipotentię resistere? Nonne vitam repellit, qui pro fratribus à Christo separari cupit? sicut ille, qui dixit: Aut dimitte illis hanc noxam, aut dele me de libro, in quo me scripsisti. Nonne sapientiam arguere voluit vel docere, qui ad Deum loquitur, dicens: Absit à te Domine, ut rem hanc facias, & occidas iustum cum impio, fiatque iustus sicut impius. Non est hoc tuum facere. Nonne omnipotentię resistere tentauit, qui iram eius mitigare homo præsumpsit atque præualuit quando Dominus sententiam mutauit? Ecce in quantam præsumptionis audaciam, consummatio charitatis solet mentem hominis erigere. Hæc omnia Richardus, præposterè tamen.

ARTICVLVS III.

De gradibus amoris seraphici.

DE gradibus autem seraphici amoris nunc dicendum est, non quod nos similes actus amoris exercere in hac vita possimus: sed quod nos studeamus aliquid imitari eos, inquantum possumus in diuino amore.

Primo igitur videamus de amore Angelorum in communi. De quo sciendum est, quod sicut Dionysius dicit, secundum translationem Vercellensis: Amorem diuinum Angelorum intelligere oportet immaterialiter, qui est supra mentem & desiderium, indeclinabile in aliud, & irremissibile à proprio feruore contemplationis diuinæ, & per excessum omnis substantię in solius Sponsi amplexus tendentis, & nulla anxietate afflicti, ut accidit in desideriis carnalium voluptatum, quarum appetitus plenus est anxietate, & infra desiderium non volens coerceri vel remitti propter sui fortitudinem ad id, quod appetit, & incorruptibilitatem ad id, quod nulla actione valet intercideret, propter hoc quod pure Deum & simpliciter desiderant, & nihil est quod possit eos ab eius amore reuocare vel retardare. Et quia semper Deus est vniformis, & æqualiter bonus & pulcher, & quia ipse habet in se simplicissimè omnem speciem desiderabilem, ut sapientiam, bonitatem, pulchritudinem, æternitatem, omnipotentiam, &c. & secundum omnia est totus desiderabilis, ut habetur in Canticis. Ideo trahit plenarie, intime, irreuocabiliter in se omnium suorum omnia desiderabilia comprehensorum. Hæc ille. Et cum hoc concordat. Linconiensis commentator ibidem, dicens sic: Angeli ex rationis abundantia scientes illud, quod appetunt esse desiderabile, & vere, & vehementissime, & totis viribus desiderandum, & amandum amore puro, & non in aliud tendente, illud intendunt ita fortiter & tam inuertibiliter, quod illa tentio à nulla potentia interdici potest vel impediri, & est ipse amor intentio & progressio ad aliud & amplexus illius adepti, nec aliqua ratione aut modo aliquo retinetur, aut auertitur, aut remittitur eorum tentio in illud, aut progressus, aut in illud adeptum amoris amplexu deferitur. Hæc ille. Ex his apparet, quantum amor Angelorum excedit amorem nostrum, saltem quantum

Rom. 8. g

2. Cor. 12. b
Act. 5. 2

Exod. 32. f

Gen. 18. c

Vercell. de
Ang. Hier.
c. 5.

Cant. 5. d

ad

Dionys de
Ang. Hier.
c. 7.

8. Cor. 12. b

Hug. in 7.
A. g. Hier.
lib. 6. ante
mod.

ad actum & operationem. Non inuenimus in scriptura sacra, gradus amoris Angelici distincte traditos, nisi Seraphim De quorum amore Dionysius loquens ponit quinque gradus, vel magis quinque proprietates, dicens: Congruum est, ut in supremis substantiis ordinetur prima Hierarchia, quæ super ceteras exaltatur, & circa Deum immediatè collocatur, ad quam tanquam Deo proximam principalius deferuntur, primo Dei influitiones & perfectiones. Et illius Hierarchiæ ordo primus Seraphim, id est, calefacientes, vel incendentes interpretantur. *Sequitur.* Interpretatio autem istius nominis Seraphim, incendentes, vel calefacientes iuxta naturales proprietates ignis, qui incendit & calefacit, nobis significat æternam mobilitatem substantiarum illius ordinis circa diuina, & incessabilitatem, & caliditatem, & acutum, & superferuidum. Alia translatio habet, & excellentem feruorem sempiternæ motionis eorum in Deum, quæ attentissima est & irremissibilis, & in aliud desiderabile nunquam declinans. Hæc verba occultissima sunt, ideo Linconiensis commentator exponens ea dicit sic: Ad hos deiformes habitus tam excelsos, & à nostra infirmitate longinquos, & visui nostro tam absconditos exponendos, omnino minores sumus. Verisimile est enim hoc esse de arcanis verbis, quæ Paulus in raptu suo audiuit, quæ homini non licet loqui. Hæc tamen Dionysio quasi specialissimo discipulo, & cœlesti eius conciuui locutus est, quæ iste, ut existimo, non omnibus communiter, sed puritate intelligentiæ & diuinis illuminationibus & gratia privilegiatis, ac per hoc super hominem eleuatis, decreuit communicare, de quorum numero ego non sum, tamen communicabo ea in quantum possum. Hæc ille. Similiter commentator Hugo, ostendit subtilitatem istorum verborum, & dicit sic: Si quod sentio dicam, primum hoc fateor; quia verba audiuimus, aut non homini dicta, aut non dicta ab homine. Nam per hominem ea dici tam magnum mihi videtur, ut nihil amplius homini dari possit. Et quia fortè verba ista ab illis verbis nata sunt, quæ audiri potuerunt, dici non debuerunt. Nam ille, qui hæc dicebat, usque ad tertium cælum peruenerat, & intrauerat in Paradisum Dei, ibique verba quædam audierat de verbo secreta omnino & proxima silentio, usque ad quæ auris humana non contingeret, quæ nemo audiret, donec sciret. Intus enim audiebantur, ubi dicebantur, & non poterant exire foras, ubi erat homo. Propterea ab eo, qui intus erat & valde intus, intus, & introrsum audiri potuerunt: sed his, qui foris erant dici non debuerunt: ne tamen vel illi, qui foris erant, derelinquerentur, si ab eo, qui intus erat non vocarentur, nata sunt verba de verbis, sicut de verbo nata fuerant de verbis, quæ intus seruari debuerunt, verba quæ foras proferri potuerunt, de immensis magna: de occultis obscura, de impenetrabilibus profunda: quæ à nobis audita sunt tanquam tonitrua, utrum intellecta nescio. Et addit ibidem; Si hæc non gustantur, non amantur: si autem non amantur, non intelliguntur: & si non intelliguntur, vane audiuntur. In amore autem fit gustus, id est, experientia, quæ est magistra intelligentiæ & nostra consummatio. Hæc ille. Igitur qui volunt hoc perfectè intelligere primo experiantur. Narrata autem difficultate istorum verborum prædictorū doctorū expositionē videamus vtrorumque. Prima igitur proprietas seraphici amoris, siue supremus gradus secundum Dionysium, est semper mobile. De quo Linconiensis, & commentator Hugo concorditer dicunt, quod auctor volens ostendere proprietates amoris, quo feruent Seraphim, sicut ea significauit per ignem, sic eorum deiformes habitus significat per ignis proprietates. Ignis namque proprietates sunt, sempiterna non interrupta mobilitas, caliditas, acumen penetrantium, & velociter acutum & superferuidum: quia interior calidū sibi eorum, quæ contingit, est assimilatiuum. *Et infra sequitur:* Eadem ignis proprietas, quæ dicitur motio amoris, ut æstimo, signat actionem & amationem non interruptam, nec finitam quiete, vel pausatione ab agendo. Quæ enim potest esse alia amoris motio, nisi eius actualis amo-

tio, quæ non in illis cœlestibus substantiis, sicut in nobis quandoque quiescit & finitur, sed sempiternè agit, existens intenta, ut non desistat quandoque ab agendi motione: ac per hanc intentionem intermissibilis ab amandi intentione, & indeclinabilis & inflexibilis ab amando ordinate amatum, & indeclinabilis ad aliquid aliud inordinate amandum. *Sequitur.* Huiusmodi ergo semper motione, prædicto modo, attenta, & per hoc irremissibilis & indeclinabilis semper mobilis circa diuina, primo docet manifestatiue cognominationem Seraphim. Hugo commentator addit hic, dicens, quod motio dilectionis quæ ad superiora est intenta, intima & inflexibilis dicitur: prout autem fit ad subiecta, id est, inferiora reductiua & actiua exemplatiuum nominatur. Motus enim ille, qui in superiori est contemplatio, in inferiori est operatio, & ad superiora tendit, ut in eis requiescat, ad inferiora tendit, ut ea ad se reducat, sursum charitas mouetur, ut illic maneat, deorsum ut redeat. Præterea motio charitatis in superioribus quidem ad inferiores reductiua & actiua dicitur: reductiua in eo quod illos ad Creatorem suum eodem igne charitatis succendens conuertit: actiua vero, in eo quod illos accepta claritate illustrans, ad ipsius voluntatem componit. *Et infra.* Propter quod itaque dilectio illorum exemplum facta est in inferiorum ad superiora tendendi, & secundum superiora incedendi tanquā recalificans ista, scilicet inferiora, & resuscitans in consimilem caliditatem, ut semper ardeant, sed non æqualiter. Mobile igitur amoris est, ut non torpescat dilectio nostra, neque tepescat. Hæc Hugo ibidem.

Secunda proprietas, vel gradus Seraphici amoris est incessabile, vel infinitum. Et hæc proprietas amoris differt à prima. Et commentator Linconiensis reddit rationem differentię, dicens: Sicut hæc particula, semper mobile, tollit interruptionem motionis in amotione: sic hoc adiunctum incessabile vel infinitum, tollit terminationem durationis. Vel fortè, inquit, Linconiensis per hoc, quod dicit Auctor, incessabile vel infinitum, intendit exprimere hanc proprietatem amoris, ad similitudinē proprietatis ignis, videlicet quod sicut ignis non habet terminum in agendo, dum inuenit materiam aptam in quam possit transire. Sic amor, & eius actio non habent terminum in agendo, dum inueniunt materiam aptam, in quam possunt transire. Deus autem infinitus est, quia infinitæ potentię, sapientiæ, bonitatis, iustitiæ, misericordiæ, &c. De ipso igitur dictus amor in seipsum transiens, semper inuenit aptam materiam in quam naturaliter aptus natus est transire, & ignis qui est amor aptus natus accendi. *Sequitur.* Amor igitur & amoris motio in diuina, terminum non habet in agendo. Signatur igitur per mobile semper, sempiternitas priuans interruptionem, & durationis interminationem, per incessabile vero vel infinitum, amoris & amotionis signatur augmentabilitas, priuans terminum augmentationis seu intensiōis & magnitudinis. Vnde vetus & consuetus sermo, quo dicitur: Modus amandi Deum, est quod sit sine modo & mensura. Secundo idem declarat dicens: Si scibilia sunt infinita, saltem ex infinitate specierum, numerorū, & figurarum, & his per se accidentibus, & intellectus naturaliter amat omnia scibilia, scire, &c. Tertio idem declarat per reflectionem amoris super omnē suum actum, respectu omnium virtutū. Aduertendum est, quod per prædicta duo nomina, sc. per mobile, & incessabile seu infinitum, ex vi sermonis non signatur actus, sed ad prædictos amoris actus naturalis aptitudo. Hæc omnia Linconiensis, & ibidem addit dicens: Motio igitur illorū spirituum summæ diuinitati appropinquantium, incessabilis dicitur & intenta per intima, & inflexibilis, quia à se per amoris desiderium in Deum intendens, & mobilis semper est, & nunquam in se subsistit, & intenta ut in illum pergat, & intima ut ad exteriora non defluat, inflexibilis ut ad alia extra ipsum non diuertat mobile ad inquisitionem excitat, incessabile ad perseverantiam confirmat. Hæc ille.

Tertia proprietas siue gradus seraphici amoris est calidum. De quo dicit Hugo in commento, quod hoc, ter-

Hug. lib. 7.
Ang. Hier.
lib. 6. post.
med.

Ibid. paulo
post.

Ber. de dili-
gendo Deo in
prin.

Hugo ubi
sup. prox. ante
med.

tio

tertio loco conuenienter ponitur, quia sicut mobile præcedit, ut inquisitionem excitet: & incessabile sequitur, ut ad perseverantiam confirmet: ita calidum sequitur, ut sensum vivificet, & acutum sequitur, ut ad apprehendendum penetret, & ultimo superferuidum sequitur, ut ad hætionem & amplexum quietum manifestet. Require plura ibi si vis. Linconiensis autem de calido loquens, dicit sic. Sicut prima actio ponderosi vel levis, est inclinatio ad naturalem locum, sic actio virtutis seu potentie amatiue est inclinatio ad naturale amabile. Hæc tamen actio non simpliciter est amatio, sicut inclinatio ponderosi & levis nondum actualis est motio ad locum naturalem, cum frequenter sit inclinatio cum quiete rei inclinantis, altero prohibente actum motionis. Hanc igitur inclinationem virtutis amatiue, puto significari per calidum: motionem autem ad naturaliter amabile amplexandum, existimo significari per acutum. *Ideo sequitur:* Ipsam autem rei amate amplexationem, semper tentationem, seu cum illa adhesionem, & in illam quietationem manifestari per superferuidum. Caliditas enim, naturaliter est inclinatio subiecti in dilatationem & diffusionem sui in omnem partem. Gaudium autem est animi diffusio: sed amor est res, quæ per se & sola est gaudiosa & dilatabilis. Est igitur res amor per se dilatationis, & diffusionis participativa: quapropter & inclinatio ad actum amoris, est inclinatio ad actum dilatationis & diffusionis. Vnde conuenienter hæc inclinatio nomine calidi est expressa. Calor namque, qui intus est non videtur, & mouet virtutem incendij latentis, sed quod mouet videtur, & ex quo videtur, intelligimus vim magnam & violentiam sortem caloris, qui latet & non videtur. Calor iste sine tumultu & actione sensitiva ad amorem ingreditur, ut ingressus illius sibi assimilet, & tandem potenter à seipso ejiciat, & tandem per calorem totus ignescat. De isto gaudio amo dicit Richardus sic: Amor est dulcedo saporis intimi, & quanto ardentius amat, tanto suauius gustat. Et amor est gaudium spei, quia ubi amor, ibi spes, & ubi est spiritalis amor, ibi est spirituale gaudium.

Quarta proprietas siue gradus seraphici amoris est acutum. Quod exponens commentator dicit sic: Acutum, significat quandam impetum amoris, & vehementiam desiderij ardentis & penetrantis, ut ibi sit ubi est ipsum amatum, cum ipso & in ipso, ut non solum ab ipso calidum sit, sed transcat acutum in ipsum. Poterat enim calidum esse, & quasi de longè calidum fieri, cui hoc satis esset, amare absentem, & præsentem non videre, vel præsentissimum possidere. Sed non erat iste amor perfectus nisi acutum faceret sibi foramen, & transiret omnia, & penetraret donec ad dilectum perueniret, imò porius in dilectum iret. Si enim in dilectum non vadis, adhuc foris amas, neque acutum habes dilectionis, & torpens diuisus es, manens extra, & alius à dilecto, & vnum non efficeris cum ipso. Amor autem te vult vnum facere cum ipso, & ideo penetrat omnia, & appropinquat quantum potest ad vnum ipsum. Vnde Propheta ait: Vbi erat impetus spiritus, illuc gradiabantur. Impetus acutum est. *Et infra dicit.* Acutum non quiescit, donec intret & penetret, & dicat: Tenui eum, nec dimittam, donec introducam eum in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ. Sed tamen ipsum ad te introductum, non quolibet modo, ut scilicet subsistat extra apud te, vel in partibus tuis, siue ante ostium domus tuæ, aut etiam solummodo in domo tua: quia hoc non esset signum magnæ dilectionis, nisi usque ad thalamum perueniat, & cubiculum ingredietur, & usque ad interiora penetret, & in intimis requiescat. Ipse autem ingredietur, ut & tu ingrediaris ad illum. Hæc ille. Linconiensis illud verbum exponit dicens sic: Acutum, dicitur tam quod subtile & penetratiuum est quam quod in motione velox. Inhiatione autem tendente in rem amatam, nihil velocius. Vnde nihil acutius, nihil subtilius amore, aut penetrabilius: quia natura non quiescit donec naturaliter totam amabilis penetrauerit virtutem, & profunditatem, & totalitatem quantum potest. Hoc igitur existimo significari per acutum. Hæc ille.

A Quinta proprietas siue gradus seraphici amoris est superferuidum. Quod Linconiensis exponit, primo ostendens quid sit feruidum, & quid sit superferuidum. Dicit ergo sic: Feruere dicuntur, qui impressio calore supra se sursum feruntur, & proprio pondere in se redeunt, huiusmodi super se leuationes, & in se relapsus vicissitudinarie, feruores dicuntur. Sancti itaque viri, qui exarserunt sancti Spiritus gratia; supra se effertur in Deum, & ex proprio pondere recidunt in se ab actuali supra se eleuatione. Hi vicissitudinantes, congrue dici possunt spiritu feruentes & qui in hoc supereminet, superabundanter superferuidi dicuntur.

Sed oritur quaestio, Angeli, quorum amor defixus in Deum non repescit aut remittitur, aut aliquo modo declinat ab ipso, quomodo dici possunt feruentes? & si feruentes dici possunt, quomodo superferuidi dicuntur? Respondet Linconiensis quod potest dici, quod sicut Dei cognitio in se est sicut mane, & cognitio eius in creaturis est velut vespere, sic amor in se est eleuator, & amor ipsius in creaturis depressior. Et in hoc utroque ipsius amore sese naturaliter ad inuicem consequente, quasi quædam vicissitudo feruor est spiritalis, cuius supereminentia est esse in termino possibilis sibi intensio. Vel quod forte, inquit Linconiensis: posset dici, amor quo Deum Angeli amplexantur, superferuidus est qui est intensus ad summum, non lentescit nec remittitur, sed immobiliter præstat in intensiois suæ summitate. Sic enim vis caloris sursum ferentis, partes liquidæ feruentis supra se posset eas portare & sustinere in sua super se eleuatione, ita ut neque caloris remissione, neque proprio pondere relaberentur ad inferius: liquidum huiusmodi vsitato modo loquendi, non diceretur feruere, sed verissime, diceretur superferuere, cum maioris virtutis esset id eleuare, & quietare in sua eleuatione supra se quam id solum eleuare absque quietatione, & statim laberetur inferius. Et sic patet cognominatio Seraphim. Docet etiam hæc proprietas istius potentie amatiue primum actum, qui est inclinatio, & consequenter secundum actum, qui est motio animi ad naturaliter amatum, intendens ipsum penetrare, ut possibile est: & deinceps docet tertium & ultimum actum istius potentie amatiue, qui est cum amato iam adepto adhesio & quietatio. Intelligit tamen prioritatem & posterioritatem naturæ, non temporis. Hæc ille. Hugo vero commentator exponens prædictum verbum, scilicet superferuidum dicit: Admonet nos hæc res aliquid magis cogitare de superferuido quam de calido & acuto. Nostis enim quomodo id, quod feruet, quadam caloris incendij sui violentia iactatur extra se, tollitur supra se, & facit motionem magnam inuisibili æstuatione. *Et infra:* Quod enim prius acutum fuit in dilectione, obfistentia omnia penetrans, superferuidum fit, iam bulliens in seipso stare non valens. Acutum enim amoris est cum omnia transcendendo despiciat: superferuidum autem cum etiam seipsum contemnendo relinquit. Nam qui hoc solum appetit, quod amat, in illius comparatione, etiam seipsum contemnit & despiciat. Neque enim verè hoc solum appetit, si vel semetipsum cum illo amaret, non autem hoc facere potest, nisi magna & singularis dilectio, ut præ amore illius quod solum diligitur, ille etiam qui amat quodammodo à semetipso despiciatur. Sic ergo miro modo per dilectionis ignem sustollitur, qui etiam supra se per vim amoris expellitur, ut exeat etiam à se. Quomodo igitur feruet, & quomodo bullit corde, qui per conceptum amoris superni ignem dum in illum solum, qui sursum est, apperendum fertur cogitatione, & desiderio extra se projicitur, & supra se eleuatur, nec se cogitat, dum illum solum amat? Et in fine concludit, dicens: Ecce diximus mobile illius dilectionis incessabile, & calidum, & acutum, & superferuidum, & intensum, & intimum, & inflexibile, & exemplarium, & reductiui, & actiui, & recalificans, & resuscitans, ut ex istorum aliquali cogitatione imitemur, ut possumus in amando, cælestes substantias.

Hug. in 7.
Ang. Hier. lib.
6. anti med.

DISTINCTIO VI.

Qualiter spiritus noster per iter charitativæ affectionis æternum manerium ingrediatur.

Sexto videndum est, qualiter spiritus noster per charitativam affectionem intrinsecum & æternum secretum Domini Iesv ingrediatur. Circa quod notandum est, quod amare Deum, est accedere ad ipsum, & intrare & gustare, quoniam suavis est Dominus. Et hoc ostendit Gregorius 15. Moralium, dicens sic: Superiora amare, iam sursum est ire: dumque magno desiderio ad cœlestia animus inhiat, miro modo hoc ipsum quod accipere querit, hoc iam degustat. Et Gregor. super Ezechielem dicit: Quantum quisque amat, in tantum ad ingressum regni appropinquat. In quantum verò ingredi negligit, intantum recusat. Ratio istorum est, quia verus amor siue charitas, nullum patitur medium inter se, & obiectum quod est Deus, sed vehementer tendit in ipsum immediatè: & idèò nunquam quiescit, donec omnia transeat, & ad ipsum & in ipsum veniat. Et Hugo dicit: Dilectio siue amor impetum sui ardentis desiderij sequens, amato appropinquat quantum potest, & eo amplius sitiens intrare ipsum cupit, & esse cum Christo, & tam prope, ut si fieri potest, hoc idem ipsum sit quod ipsum est: ideo super omnia verius, citius, perfectius pervenitur ad Deum gressibus affectionum, quam gressibus pedum. Vnde Aug. dicit: Ire ad Deum tanto nobis melius est quanto magis ad illum imus, quo nihil melius est. Imus autem non ambulando sed amando, quem tanto habebimus præsentior, quanto eundem amorem quo in eum tendimus, poterimus habere purior. Hæc enim charitas, ut dicit Auctor de spiritu & anima, est via Dei ad homines & via hominum ad Deum. Per charitatem namque venit Deus ad homines, venit in homines. Per charitatem elegit Deus homines, & eligunt homines Deum, diligunt Deum, & ad Deum currunt, & ad Deum perveniunt. Sic familiaris est Deo charitas, ut mansionem habere nolit, ubi charitas non fuerit. Et ibidem dicitur sic: Anima namque, quam Dei pietas respicit, humilitas subjicit, pœnitentia ducit, iustitia deducit, obedientia conducit, perseverantia perducit, devotio introducit, puritas coniungit, & charitas unit. *Sequitur.* Habet anima in se amorem, quo semper potest stare cum Deo. Si igitur charitatem habemus, & Deum habemus, & in eo manemus, quia Deus charitas est. De hac materia, requirite plus in hoc quarto itinere, quasi per totum.

DISTINCTIO VII.

Qualiter spiritus noster ad veniendum per iter charitativæ affectionis ad æterna à Domino inuitatur.

Septimo videndum est, qualiter spiritus humanus ad veniendum per iter charitativæ affectionis, ad intrinsecum & æternum secretum Domini ab ipso amabili-ter inuitatur, dicente sponso in Canticis: Surge, propera amica mea, columba mea, formosa mea, & veni. Et huius inuitationis allectivum subiungit, dicens: Veni, quia iam est ambulantium alleviata agilitas, quia tempus putationis advenit, id est, omnium superfluum & grauantium depositio. Dicit ergo: Amica mea, propter tuam unitivam charitatem. Charitas enim, ut ait Apostolus, est fortissimum vinculum amicitiae: quia ipsa est vinculum perfectionis. Imò fortis est, ut mors dilectio. Surge, propter dilecti tui attractivam amabilitatem. Ego enim traho te movendo sicut amatum & desideratum, & traho te in vinculis Adam, & in funiculis charitatis, id est, in unitivis attractionibus primæ dilectionis ait Vercellensis. O columba mea, propter charitatis tuæ sinceritatem. Charitas sincera est ait Bernardus in libro de diligendo Deū, qua proximi bonum æquè diligimus ut nostrum. Nam qui magis aut certe solum diligit suum bonum, conuin-

Acitur non castè diligere bonum, quod propter se diligit, non propter ipsum. Homo secundum Prophetam, confitebitur tibi cum benefeceris ei. Propterea, propter charitatis tuæ velocitatem. Nihil enim velocius est amore acuto tendente in rem amatam, ait Linconiensis super septimum Angelicæ Hierarchiæ, cui etiam hora brevis longa videtur, ut suprâ. O formosa mea, propter charitatis tuæ pulchritudinem. Quam pulchra es, & quam decora charissima in deliciis, ibidem dicit Origenes: Mirabilis laus tua non ex tuo, sed ex eo qui diligit te. Fide enim polles, spes nites, charitate luces, iustitia splendes, fortitudine rutilas, prudentia fulges, & temperantia candes. Veni per iter charitatis non divisa, sed integra, quæ fit ex toto corde, id est, secundum Augustinum toto intellectu sine errore, ex tota anima, id est, ex tota voluntate sine contradictione, ex tota mente, id est, memoria sine obliuione. Si vnum illorum deest, integre non venis. Huius autem inuitationis subiungit allectivum, dicens: Veni, quia tempus putationis advenit, id est, omnia aggrauantia, & impediencia spiritum itinerantem in itinere charitatis, sunt amota, quia charitas operit multitudinem peccatorum, non querit, quæ sua sunt: & alleviamenta itinerantes collata sunt, scilicet palmites omnium habituum virtutum. Vercellensis exponens hæc verba dicit: In vite putantur, id est, refecantur farmenta, quæ si in Vere manerent, fructum multiplicem, sed minus nobilem proferrent. Sic, inquit, in mente sunt virtutes & motus, qui apti sunt in vita activa fructificare, sed illi fructus minus reputantur, respectu fructuum vitæ contemplativæ. Maria optimam partem elegit, quæ, &c. Similiter intellectus speculationis fructificat, in diuino cognitione per creaturarum investigationem, sed ille fructus minus nobilis est, quia ænigmaticus est respectu cognitionis unitivæ. Nam dicit Dionysius: Est iterum diuinissima cognitio Dei, qua ipse cognoscitur, per ignorantiam, quando scilicet mens ab omnibus intellectualibus & intelligibilibus recedens, & tandem seipsam excedens, unitur radiis æternæ sapientiæ, inscrutabilis profunditatis. *Et sequitur:* Quoties ergo superintellectualiter exercemur ad diuinum radium, toties opus est, ut refecemus intellectuales operationes, ut docet Dionysius primo de mystica Theologia: & similiter creaturarum similitudines, ut innuitur in Exodo, ubi dictum fuit Moyfi; solve calceamenta de pedibus. Pedes sunt intellectus & affectus, quibus spiritus noster ad æternum Deum accedit, ut supra dictum est. Qui pedes mundati sunt ab omnibus pelliculis, id est, creaturarum similitudinibus quos Sponsa dixit se lauasse in Canticis, ubi dicit Vercellensis, Pedes meos, id est, affectum & intellectum, quibus carpsi itinera æternitatis, laui, & purgavi vel purificaui; quomodo iterum inquinabo illos vmbis & imaginibus temporalium; cum etiam intellectuales operationes & formæ in hoc loco, id est, superintellectuali exercitio, reputentur vmbra & offendicula? Hæc ille. Et hæc sufficiant pro quarto itinere æternitatis.

DE QUINTO ITINERE
Æternitatis.

Quintum igitur æternitatis, per quod spiritus noster venit ad intrinsecum secretum, & æternum manerium Domini Iesv, est æternorum occulta reuelatio. Reuelationes autem æternorum sunt studiosissime considerandæ, & assidue ruminandæ: quia sicut dicit Vercellensis; Assidua reuelationum spiritualium ruminatio, præbet assiduum cognitionum & exultationum mentis incrementum, & ex hoc excessum æternorum, & ingressum occultorum consequitur.

Sunt autem ad maiorem huius itineris cognitionem septem consideranda, per ordinem.

Primo, qualiter iter occultæ reuelationis æternorum, iter charitativæ affectionis sequatur.

Secundo, qualiter reuelatio æternorum, occulta dicatur, & qualiter distingatur.

Psal. 43. d

Cant. 7. b

1. Pet. 4. b

Luc. 10. g

Dionys. de
div. nom. c. 7.
post med.

Exod. 3. b

Cant. 5. b

Tertio,

Greg. lib. 15.
Mor. c. 27. in
fin.Hug. super 7.
Ang. Hier. lib.
6. ante med.Aug. ad Mar.
cel. ep. 55. post
med. 2. 2.Auct. de spir.
et ani. ca. 16.
in fin. apud
Aug. 20. 3.Ibid. c. 26. in
med.

Cant. 2. c

Coloss. 3. c

Cant. 8. b

Osee 11. a

Bern. lib. de
diligen. Deo
longè post
med.

Tertio, qualiter per sensibilem reuelationem spiritus A noster ad accessum æternorum mittatur.

Quarto, qualiter per intellectualem reuelationem æternorum, spiritus noster ad æterna introducat.

Quinto, qualiter per superintellectualem reuelationem æternorum, spiritus noster æternitati uniatur.

Sexto, qualiter superintellectualis reuelatio æternorum à nobis acquiratur.

Septimo, qualiter ad iter occultæ reuelationis æternorum spiritus noster à Domino inuitatur.

DISTINCTIO I.

Qualiter iter occultæ reuelationis æternorum, iter charitativa affectionis sequatur.

PRIMO igitur videndum est, qualiter iter occultæ reuelationis æternorum, iter charitativæ affectionis sequatur. De hoc potest assignari ratio talis. Cum secundum Augustinum libr. 13. confessionum: Charitas siue amor sit pondus inclinans amantē ad amatum & appropinquare facit amato, quantum potest, ut etiam transformet amantem in amatum secundum Dionysium, quanto ergo propinquius est amans amato, tanto verius, subtilius, & perfectius sibi reuelatur amatum. Vnde Hugo super 7. Angelicæ Hierarchiæ dicit: Constat, ut qui ardentius diligunt, profundius conspiciant, & subtilius discernant: & quia magis profunde prospiciunt, procul dubio evidentius cognoscunt. Ergo rectissime quanto æterna magis amantur, tanto perfectius cognoscuntur. Et sic verificatur verbum Richardi dicentis libro 4. de contempl. Ex magnitudine dilectionis pendet modus diuinæ reuelationis ideo rationabiliter illud iter sequitur præcedens iter ex quo pendet modus diuinæ reuelationis.

DISTINCTIO II.

Qualiter reuelatio æternorum occulta dicatur, & qualiter distinguatur.

SECUNDO videndum est, qualiter reuelatio æternorum dicatur occulta, & qualiter distinguatur. De primo notandum, quod reuelatio diuinorum dicitur occulta, quia non nisi in occulto percipitur. Sive enim reuelatio prout est occultorum manifestatio per exteriores figuras fiat, siue per sacras Scripturas, siue per illuminationes inspiratas, siue per collocationes exterius expressas, semper fit in occulto, ut ostendit Hugo libr. 4. de Arca Noë, ubi dicit, quod in reuelationibus necessaria est secreta habitatio, & mentis collectio & unio, unde dicit sic: Scutemur Scripturas, & inueniemus vix aut nunquam Deum fuisse locutum in multitudine, sed quotiescunque innotescere voluit aliquid hominibus, non gentibus & populis, sed vel singulis, vel admodum paucis, & à communi hominum frequentia segregatis, vel per nocturna silentia, vel in campis & solitudinibus, & montibus & vallibus se manifestauit. Sic locutus est cum Noë, cum Abraham, cum Isaac, cum Iacob, & Moïse, Samuele, David, & omnibus Prophetis. Et sequitur: Quid est quod semper loquitur in secreto Deus, nisi quod nos ad secretum vocat? & quid quod cum paucis loquitur, nisi ut nos colligat siue uniat? Et dicit ibidem sic: Similis ratio est quare Deus obscure loquitur in Scripturis, ut veritas malis abscondatur, & bonis reueletur. Simile dicit Deus in Euangelio, ne margaritæ pedibus porcorum conculcentur. Simile dicit Dionysius in mystica theologia loquens ad Timotheum.

Ex his patere potest secundum, scilicet quomodo reuelationes distinguantur. Non enim omnes æqualiter à sensibilibus abstrahuntur, nec æqualiter in intellectu excitantur: nec æqualiter superintellectualiter sursum extenduntur: ideo necesse fuit, ut quibusdam fierent reuelationes sensibiliter, quibusdam intellecturaliter, & quibusdam superintellectualiter, quas reuelationes legimus

Moyli factas, quando exiuerat ex Ægypto temporali ad interiora descendi, ut illas nunciaret filiis Israël, de Ægypto exire desiderantibus, ut testabatur clamor eorum ad Dominum, ut pergerent iter trium dierum in solitudine: quæ possunt intelligi tres reuelationes.

Prima reuelatio sensibilis, & simpliciter viuentibus fide Ægypto huius mundi exire desiderantibus. Vnde quibusdam patribus fiebant sensibiles reuelationes ut exemplificat Dionysius sicut pastoribus, & quibusdam aliis. Hæc reuelatio ad intrandum ad æterna allicit.

Secunda reuelatio est intellecturalis quæ fit intellecturaliter videntibus, in filiis Israël de Ægypto huius mundi exeuntibus, iam intellecturaliter ambulantibus. Et hæc reuelatio ad æterna introducit ut quarto capite patebit.

Tertia reuelatio est superintellectualis. Et hæc tantum fit unitis mentibus, & egressis de Ægypto, & interioribus deserti existentibus, ut Moysi. Et hæc reuelatio æternitati unit, ut patebit infra cap. 5. Istas reuelationes mens percipit, quæ in intimis, & imis stare consuevit, ait Richardus. Et sic patet secundum, scilicet qualiter reuelatio distinguatur.

DISTINCTIO III.

Qualiter per sensibilem reuelationem spiritus noster ad accessum æternorum alliciatur.

TERCIO videndum est de qualibet istarum reuelationum. Et primo de sensibili, qualiter spiritus noster per eam ad excessum æternorum alliciatur. De qua notandum est, quod hæc reuelatio fit plebi simpliciter viuenti, de Ægypto temporali iam exire desideranti ad terram promissæ æternitatis. Et hæc reuelatio, ut dicit Richardus, scilicet sensibilis fit dupliciter. Fit enim quandoque per signa sensibilia, ut quando res videtur corporalibus sensibus extra absque significatione mystica, ut Pharaonis & huiusmodi, qui nullum sensum spirituales vel mysticum intellexerunt. Et sic non fuit reuelatio facta illis, quia ultra sensum nihil manifestatum fuit. Est & alia reuelatio sensibilis siue visio corporalis, quæ fit sensibus exterioribus, ut quando res videntur in quibus latet significatio mystica, qualis facta fuit patribus veteris legis & nouæ, ut dictum est, & patet per Dionysium: qui mysteria nouerunt, ut Abraham, Isaac & Iacob, &c. Necessitas huius reuelationis fuit, ut dicit Dionysius in epistola ad Titum, ut homo qui constat ex duabus naturis, anima, scilicet rationali, quæ simplex est in essentia, & corpore composito iuxta utriusque naturæ proprietatem illuminetur diuinis cognitionibus, ut & mens eius puras & simplices & intimas signorum sensibilibus intelligentias segregate ab ipsis signis conspiciat, & sensualitas eiusdem per naturæ proprietatem coaptetur mentali cognitioni, & sic ad diuina extendatur. Hæc ille. Et secundum Augustinum de vera religione. Sic inuisibilia Dei à creatura mundi per ea, quæ facta sunt intellecta, conspiciuntur, & sempiterna eius virtus & diuinitas. Et hæc est à temporalibus ad æterna regressio, & ex vita veteris hominis in nouum hominem reformatio. Hæc ille. Quia ita sensualitas ordinate cooperatur cognitioni mentali. Hæc reuelatio sensibilis facta fuit Moysi, cum de rubo ardenti Dominus sibi sensibiliter apparuit, in subiecta creatura, & dixit filiis Israël, dicēs: Ego sum Deus Abraham, Isaac, & Iacob, hoc nomen mihi est in æternum. In hac reuelatione sensibili ostendit Dominus ignem diuinitatis unendum cum rubo humanitatis, in qua Verbum paternum ostendit suam sensibilem denominationem, in qua coniungit æterna cum temporalibus, spiritualia corporalibus, patriam exulibus, cum dicit: Ego sum Deus Abraham, Isaac, & Iacob. Ego, inquit, sum, quia esse meū æternum, & immutabile est. Quod etiam ostendit Dominus, dicens: Antequam Abraham fieret ego sum. Et dicit Hieronymus ad Marcellam: Deus, qui exordium naturæ non habet, verè nomen essentiae tenuit. Ego sum Deus Abraham, Isaac, & Iacob. Deus autē sum viuorum,

Exod. 3. a

Dionys. de Ang. Hier. c. 4

De reuelatione sensibili.

Rich. super Apoc. c. 1.

Dionys. de Ang. Hier. c. 4.

Rom. 1. c. Aug. de vera rel. c. 29. to. 1.

Exod. 3. b.

Ioan. 8. g

Matt. 22. d

non mortuorum. Ego sum Deus Abraham, Isaac & Iacob. Ergo Abraham, Isaac & Iacob viuunt, sed non viuunt in temporali mutabilitate, non exilij huius calamitate, sed æterna hereditate, quia nomen hoc mihi in æternum est. Dicens ergo filijs Israël: Ego sum Deus Abraham, Isaac, & Iacob, eos alliciendo, vt ex Ægypto temporali, corruptibili, & peregrina egrediantur, ad terram hereditatis patribus promissam & datam, & terram, inquam, æternæ stabilitatis & veritatis, terram æternæ beatitudinis & hereditatis. Nam, vt dicit Augustinus: Natus est nobis Christus in temporis mobilitate, vt nos perducatur ad patris æternitatem. Factus est Deus homo, vt homo fieret Deus. Veniat igitur modo non corporaliter, sed mentaliter memoria æterna cogitando, quia sicut Augustinus dicit: Cum æterna cogitamus, non sumus in hoc mundo, quem iam transcendimus. Veniat etiam intellectui æterna contemplando, quia Gregorius 18. Moral. dicit: In sanctis fit æternitas, aspiciendo Dei æternitatem. Veniat etiam voluntati æterna amando, quia sicut dicit Gregorius 1. Moral. Vnusquisque electorum adhuc in mundo positus corpore, mente amante, etiam extra mundum surgit. Et 15. dicit: Superiora amare iam sursum est ire, cumque magno desiderio ad cœlestia, inhiant, miro modo hoc ipsum quod accipere quærunt, iam degustant. Sic igitur patet qualiter, sensibilis reuelatio æternorum ad æterna allicit.

DISTINCTIO IV.

Qualiter per intellectualem reuelationem æternorum spiritus noster ad æterna introducat.

Quarto videndum est, qualiter per intellectualem reuelationem æternorum: spiritus noster ad æterna introducat, quæ fit intellectualiter viuentibus, vt filijs Israël de Ægypto huius mundi mentaliter iam egredientibus, & ad æterna tendentibus. Et hæc reuelatio non fit oculis carnis, sed mentis, vt dicit Richardus: Et fit dupliciter, quia quandoque fit quando per Spiritum sanctum animus illuminatus, formabilibus rerum visibilibus similitudinibus præmonstratis siue præsentatis, ad inuisibilem cognitionem ducitur: qualiter Ioannes vidit in Apocalypsi, & Ezechiel propheta, sicut dicit Glossa super primum prologum Apocalypsis, & in fine alterius prologi dicens, quod Ioannes imagines mente vidit, & tamen veritatem in eis intellexit. Hæc reuelatio ad æterna ducit, quia per eam intellectus in inuisibilem & æternorum cognitionem exsurgit & perducitur, vt dicit Richardus.

Secundo modo fit hæc reuelatio æternorum siue visio intellectualis, vt dicit Richardus, quando spiritus humanus per internam inspirationem suauiter tactus, nullis mediantibus rebus visibilibus, ad cœlestium cognitionem erigitur, sicut vidit propheta Dauid, qui vidit in spiritu, & Hugo super 7. Angelicæ Hierarchiæ, idem dicit. Et Haymo super Apocalypsim concordat, vbi dicit: Intellectualis visio siue reuelatio fit quandoque non per corporales res, nec per similes, sed ipsa veritas immediate manifestatur videntibus, quod propriè electorum est. Vnde Saluator dixit Petro: Caro, & sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus, qui in cælis est, per interiorē inspirationem ait Psalmista: Audiam quid loquatur in me Dominus Deus. Hæc occulta reuelatio æternorum, videtur innui per hoc quod dictum est Moyse, quando in interioribus deserti dictum est sibi: Dices filijs Israël: Qui est, misit me. Hic apparet quod hæc reuelatio fit intellectualiter viuentibus, quia filijs Israël, & in interioribus mentis, quia interiora deserti ingredientibus. Vnde Vercellensis dicit sic: Populo Israëlítico mandatur nomen intellectuale, scilicet qui est, siue ens, quod est emanatio primæ existentie causa causalissima. Et Damascenus dicit, quod qui est, principaliter est nomen omnibus nominibus Dei, quæ de Deo dicuntur. Totum enim in seipso comprehendit, velut quoddam pelagus substantiæ infi-

nitum & interminatum. His concordat Augustinus libro 5. de Trinitate, cap. 2. Et quia illud verbum est, significat præsens nunc æternitatis, eo quod ambit omnes differentias temporis: prout de Deo dicitur; idem mentem siue intellectum à temporalibus ad æterna, à sensibilibus ad intelligibilia ducit & pertrahit, vsque ad nunc æternitatis quod varietates temporis nescit, vt tales dicant illud Pauli: Nostra conuersatio in cœlis est.

Sed sciendum est, quod ista reuelatio intellectualis æternorum non fit nisi intelligentibus, & interiora ingredientibus vbi omne velum remouetur ab eis. Nam reuelatio dicitur, quasi veli remotio ab oculis intellectualibus, quam remotionem petiuit Dauid dicens: Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua. De hoc velamine dicit Apostolus: Vsque in hodiernum diem velamen in lectione veteris Testamenti manet non reuelatum, quod in Christo euacuatur. Nos autem reuelata facie gloriam Domini specularantes, in eandem imaginem transformamur, à claritate in claritatem, tanquam à Domini spiritu. Velamen ergo à Christo euacuatur, vt nobis Pater manifestetur. Vnde ait ipse: Neque Patrem quis nouit nisi Filius, & cui voluerit Filius reuelare. Christum autem Spiritus sanctus clarificat, non in se sed in nobis, vt ipse dicit: Cum venerit Paracletus, ille me clarificabit, & docebit vos omnia: quia amor diuinus omne velum remouet, & omnem veritatem docet. Vnde Apostolus dicit: Nobis autem reuelauit Deus per spiritum suum, quia omnia persequatur etiam profunda Dei. Et Ioannes: Vnctio docebit vos omnia, scilicet Spiritus sanctus.

DISTINCTIO V.

Qualiter per superint intellectualem reuelationem æternorum spiritus noster æternitati vniatur.

Quinto videndum est, qualiter per superint intellectualem reuelationem æternorum spiritus noster æternitati vniatur.

Sed hic primò occurrit dubium, quod in reuelatione ista superint intellectualem videtur includi oppositum in adiecto, quia, vt ait Papias: Reuelatio est manifestatio eorum, quæ fuerunt abscondita; sed abscondita reuelantur cum intelliguntur, quæ autem intelliguntur non sunt superint intellectualem; ergo nulla reuelatio dicitur superint intellectualem.

Sed ad horum cognitionem habendam, est notandum quod secundum sanctos Augustinum, Gregorium, Dionysium, & alios, homini à Deo donantur diuersi habitus supernaturales, ad suum finem, qui est supernaturalis, comprehendendum vel consequendum. Donantur enim intellectui habitus supernaturales ad suum finem cognoscendum, vt fides, & scientia diuinorum, &c. Donantur etiam voluntati supernaturales habitus ad Deum diligendum, vt charitas siue amor gratuitus, &c. Sed habitus charitatis excellit omnes habitus intellectus, vt fidem, & spem, & scientiā, &c. vt expresse ostendit Apostolus in epistola prima ad Corinthios, vbi primo enumeratis aliquibus actibus, & habitibus intellectus & voluntatis. Maior autem horum infert, est charitas. Et ostendit ibidem, quod nullus habitus, vel actus intellectus est meritorius, siue habitu voluntatis, qui est charitas; & quod habitus intellectus aliquantulum euacuabuntur, propter imperfectionem eorum, in patria. Habitus autem voluntatis propter suam perfectionem permanebunt in patria, sed perfectiores eliciunt actus, vt patet; & ideo actus dilectionis hic præfertur actui cognitionis, tanquam perfectior. Vnde in Matthæo dicitur, quod dilectio est primum & maximum mandatū. Item actui dilectionis conuenit vnire & transformare, vt dicit Dionysius de diuinis nominibus, vt visum est supra, hoc autē nullus attribuit intellectui proprie. Ex his igitur patet plane, quod actus dilectionis excellit & præcedit actum cognitionis intellectualis in aliquo gradu. In quantum autem eum excellit, in tantum eum excedit coniungendo Deum in aliquo gradu dilectionis, ad quē actus intellectualis extendi non

Phil. 3. d

Reuelatio vnde dicitur.

Psalm. 118. c. 1. Cor. 2. c.

Matth. 11. d

Ioan. 16. b. 1. Cor. 2. c.

1. Ioan. 2. d

Habitus supernaturales nobis infundantur.

1. Cor. 13. d

Matth. 22. d

Dionys. de diu. nom. c. 4.

potest

Aug. ser. 9. de nascit. Dom. in prin. 10. 10. Aug. lib. 4. de Trinit. c. 17.

Idem. 5. lib. Moral. c. 27.

De reuelatione intellectuali.

Rich. in 1. c. Apocal.

Ibidem.

Matth. 16. c.

1. sal. 84. c.

Exod. 3. d

Vercell. in prolo. super Cant. Dam. lib. 1. fid. or. theod. c. 12.

I. Ioh. 3. 6

Ioh. 15.
Greg. hom.
17. in Ench.
mte mod.Hugo in 7.
Aug. Hier.
Ioh. 6. cit. mod.Dilectio in-
trat vbi sci-
entia foris stat.

Exod. 3. d

Apoc. 2. 8

potest, quia superintellektualis est, saltem in hac vita, A quia in patria videbimus Deum sicuti est, ut dicit Ioannes. Nec obstat quod dicit Augustinus: Incognita nequaquam possunt amari, quia est notitia aliqua non intellektualis, sed affectualis seu experimentalis, ut statim patebit. Vnde Gregorius exponens illud Ioannis: Vos dixi amicos meos, &c. dicit: Quia cum affectus discipulorum imprimuntur diuino amori, fit in eis prælibatio quædam, & per consequens quædam notitia experimentalis: quia amor notitia quædam est: ergo patet, quod non est oppositum in adiecto, cum illa notitia sit alia ab intellektuali, ut dictum est. Cum prædictis concordat Hugo commentator Dionysij dicens sic: Intelligas quanta est vis veri amoris, & dilectionis: si tamen intelligi potest: quoniam dilectio supereminet scientiæ, & maior est intelligentiæ, plus enim diligitur, quam intelligitur. Intrat dilectio & appropinquat, vbi scientia foris stat. Et reddit rationem: Quia amor, inquit, præsumens & confidens amato, suo acumine penetrat omnia, impetum sequens ardentis desiderij sui, nec dissimulari valens, donec ad amatum perveniat, & eo ipso amplius adhuc sitiens intrare ipsum, & esse cum ipso, & esse tam prope, ut si fieri possit, hoc idem ipsum sit quod ipse. Ecce expressè dicit, quod verus amor Dei vnit Deo immediatus quæ intellektio, & quod intellektus non capit. Sic ergo talis notitia affectualis est superior intellektuali. Cum his concordat per omnia Vercellensis super Cantica dicens, quod affectus & intellektus simul coambulant, usque ad novissimum defectum intellektus vbi habet suæ cognitionis, & sui luminis consummationem. Affectus autem adhuc continet principalia in Deum suspiria, superintellektuales extensiones, & immisiones, feruidos fulgores, & fulgidos feruores, ad quorum omnium sublimes excessus & excedentes sublimitates, intelligentia trahi non potest, sed solum principalis affectus Deo vnibilis, & hoc idem post dicit: Tanta est virtus veri amoris & pulchri quod non solum facit homines & Angelos excedere propriam naturam, ut in Deum ascendant, sed etiam Deum quasi naturam propriam egredi, ut ad creaturas quasi infra naturam suam procedendo condescendat. Et hoc ut dicit Dionysius, audiendum est dicere pro veritate, cum tamen sit ingreifibilis à se, licet ipse suam immensitatem nostræ capacitati contemperet eo immutato. Hæc revelatio superintellektualis æternorum fuit facta Moyse in interioribus deserti constituto. quærenti à Domino, quod sibi nomen esset. Respondit Dominus in subiecta creatura, dicens: Ego sum qui sum, ut dicit Vercellensis, ego sum, esse in se reflexum, vel entitas, quale nomen non concipitur nisi ab apice principalis affectionis quæ æternitati vnitur, quasi dicat. Me nemo potest cognoscere, nisi per me ipsum. Vnde nomen quod quæris, est mirabile, quod nemo scit, nisi qui accipit. Nisi, scilicet qui acceperit per revelationem vel experientiam, ut August. ait, vel sicut dicit Haymo, qui ad hoc prædestinatus est, ut experimento cognoscat. Ex quo patet, quod revelatio hæc non fit nisi mentibus seraphicis, in interioribus deserti existentibus, id est, in caligine occulti silentij, in qua revelare & verè apparere Deus superintellektualiter, ut dicit Linconiensis.

DISTINCTIO VI.

Qualiter superintellektualis revelatio æternorum à nobis acquiratur.

Sexto cū revelatio æternorum ista sit superintellektualis, E & ideo nec cogitari nec dici possit, ut supra paruit. Ideo oportet videre, qualiter sit attingenda & obtinenda. Circa quod norandum est, quod Dionys. de mystica Theol. volens Timotheo ostendere accessum ad istā revelationem superintellektualem æternorum, docet eū derelinquere omnes revelationes sensibiles, & omnes revelationes intellektuales ita naturales, quam supernaturales, & omnia sensibilia, & intelligibilia, donec ingrediatur caliginem occulti silentij, in qua revelare & verè apparere Dominus superintellektualiter. Vbi Dionysius cap. 1. di-

cit secundum translationē Abbatis: Tu autē Timothee ad hoc quod capax fias mysticarum contemplationum suæ revelationum incorporare sic radio diuino, derelinque sensus, & sensibilia exercitia & intellektuales operationes, & omnia intelligibilia, & forti conatu hic comprime te, & si est tibi possibile, conurge ignote, & superintellektualiter ad vñionem Dei, quæ est super omnem cognitionem. Istud verbum conurge ignote, exponens Linconiensis commentator dicit sic: Surge & restitue te incognitè, ut possibile est ad vñionem Dei, id est, eius qui super omnem cognitionem est; quæ quidem restitutio vel resurrectio fit per ipsius solius fortè desiderium, & amorem superferuidum, quæ nulla ratiocinativa inuestigatione potest esse cognita. Et infra dicit: Cessans enim in ista caligine ab operatione cognitionis, sed æstuans desiderium solius Dei perfectè ab ipso incogniti, ipsi soli vnitur, & cognoscens videt in ista caligine superintellektum: quia ad hoc cognoscendum non posset intellektus humanus & inoculatus attingere, non quod intellektus dicatur inoculatus à privatione potentie visus, sed à privatione omnis actus visui, dum oriatur in illa caligine. Sequitur. Et hi sunt gradus ascensionis in spirituale caliginem, signati per ea quæ sunt historicè facta Moyse. Et is est modus habendi se in caligine illa, donec diuinus radius verè incircumuelatè appareat, & se reuelat dicto modo. Hæc Linconiensis.

Gradus igitur ascensionis istius sunt, primo derelinquere omnia sensibilia: secundo omnia intelligibilia: tertio ingredi caliginem, vbi apparet Deus. Cum his concordat quasi per omnia Vercellensis commentator per eandem historiam Moyse, ostendens gradus ascendendi caliginem mysticam, in qua se Deus incircumuelatè reuelat. Vnde dicit, quod Moyse, primo visus est se purgare à multitudine sensibilibus, & deinde à non puris separari, & post omnem mundationem audit sonum buccinæ, & tonitrua videt, & fulgura micantia, & radios multos emittentia, & post separatus à multitudine populari cum Aaron, & Nadab, & Abiu, & septuaginta senioribus in Israël tanquam rationalibus ascendit, & tunc fuerunt sibi reuelata intelligibilia scilicet æternæ archypia, siue rationes exemplares omnium creaturarum, quæ in Deo sunt, quarum intellektuali inspectione Deum cognoscimus, quibus nihil diuinius oculis intellektualibus intuemur. Hæc ille.

Tertio dicit. Sed adhuc restat principalior Dei cognitio, quæ figuratur in eo quod Moyse post prædicta separatur ab his, qui prædicta secum viderant, & subtrahitur illis visis & intrat in caliginem ignorantie, & vnitur incomprehensibilitati diuinæ, quam non penetrat intelligentia, quæ omnium clarissima est, & in se claudit & celat secretissimè omnes cognitiones comprehensivas. Exemplum huius planè videtur in luce stellari, quomodo absconditur in luce solari in meridie. Sequitur: Et omnis vnitus Deo per eum, qui est super omnia, constituitur, in excellentia quæ nec ratio inuestigat, neque intellektus speculatur, & quasi ab omnibus talibus, & quasi à seipso segregatur & per vñionem dilectionis quæ est effectiua veræ cognitionis vnitur Deo intellektualiter, tamen ignoto, & tamen cognitione multo meliori, quam sit cognitio, in eo quod intellektualis est: quia in eo quod cognitionem intellektualem derelinquit, superintellektum & mentem Deum cognoscit. Hæc ille.

Ex prædictis patere potest, quod revelatio superintellektualis non fit per intelligibilem cognitionem, sed per ardentissimam immò superferuidam dilectionem, & experimentalem notitiam. Ex his etiam apparet, sicut dicit Linconiensis, quod hæc revelatio quæ fit in circumuelatè & verè, absque symbolis & imaginibus, secundum sui nudam apparitionem, solum fit his, qui transcendunt immunda omnia, id est terrena omnia, quæ amore contracta maculant amantem mentem, & etiam pura, quæ non maculant mentem contingentem, & quia ascendunt super ascensionem omnium sanctorum extremitatum, hoc est, ascendunt super omnes actus, omnis virtutis ap-

Exod. 19. 6

Exod. 24. 4

prehensuz agentis quantum possibile est intensè & de- A
relinquunt omnia diuina lumina illustrantia, & intro-
eunt in caliginem, hoc est actualem ignorantiam om-
nium. Vbi verè est, vt eloquia aiunt, qui est super omnia,
solum enim ibi inuenitur & tenetur. Qualis ibi inue-
nitur non est effabilis. Hæc ille. Cui talis reuelatio facta
fuerit, dicat illud Matthæi: Confiteor tibi Pater Do-
mine, &c.

Mat. 11. d

DISTINCTIO VII.

*Qualiter ad iter occulta reuelationis æternorum
spiritus noster à Deo innitatur.*

Septimo videndum est, qualiter spiritus humanus ad B
ueniendum per iter occultæ reuelationis, ad intrinse-
cum secretum Domini, ab ipso inuitatur dicente: Surge,
propterea amica mea, formosa mea, & veni, & huius inui-
tationis subiungit alleluium, dicens. Quia iam ambulan-
tibus reuelata est veritas, quia iam vox turturis audita
est in terra nostra, id est, vox paterni verbi reuelantis om-
nem veritatem in terra humanitatis nostræ. Dicit ergo:
O amica mea, propter secretorum reuelationem. Vnde
Saluator dicit in Ioanne: Vos dixi amicos, quia omnia
quæ audiui à Patre nota feci vobis, notitia experimenta-
li, dicit Gregorius in homilia. Surge ad reuelationum
perfectiorem à sensibili ad intellectualem, ab intelli-
gibili ad super-intellectualem, vt disponas: secundum Psal-
mistam, Ascensiones in corde tuo in valle lacrymarum.
O columba mea, propter reuelationum exercitationem.
Et sequitur: Oculi tui sicut columbarum super riuos
aquarum, id est, vt dicit Vercellensis, innitentes aquis sa-
pientiæ, quæ derivantur à fonte sapientiæ, in quibus
mentes columbinæ tanquam in puro speculo contem-
plantur reuelationes, mentem simplicantes, & purifi-
cantes. Propterea, propter reuelationum plenissimam ef-
fusionem. Vnde in Canticis Columbæ, quæ resident in
mentis suspendio, quietatæ iuxta fluentia plenissima.
Propter quod, vt dicit Vercellensis, quantum mortali-
bus conceditur ad plenissimas sapientiæ essentialis co-
pias acceditur, quarum plenitudo nulla effusione dimi-
nuitur. Hæc Vercellensis. O formosa mea, propter reue-
lationum radiosam illuminationem. Vnde dicit in Isaia:
Implebit Dominus splendoribus animam tuam, & eris
quasi ortus irriguus cuius non deficiunt aquæ. Exem-
plum de Moyse, cuius facies ex consortio Domini splen-
dida facta est, vt videri non posset oculis corporalibus.
Veni, propter diuinarum reuelationum certam direccio-
nem. Psalmista: Specie tua & pulchritudine tua, &c. quia
vox iam turturis audita est in terra nostra, gemitu amo-
roso cantans: Ego sum via, veritas & vita: ego sum via
per quam tutissimè ibis: ego sum veritas, ad quam cer-
tissimè ibis, quia iam finis ænigmatis est: ego sum vita,
in qua æternaliter permanes. Qui enim inuenit me, in-
ueniet vitam. Ego veni, quia mens quasi avis turturea
inuenit sibi nidum continuæ mansionis, ab æterno tur-
ture præparatum, vbi reponat pullos suos, id est, omnes
castos & amorosos conceptus castæ mentis, à casto, &
amoroso turture, id est, verbo paterno auditos concep-
tus, & gemitus. Vnde Glossa dicit: Turtur est Christus
amator castitatis, cuius vox audita est in terra nostra, id
est, in humanitate, in qua verbum paternum denunciat
nobis amœnissimum aduenisse tempus veris, id est, tem-
pus gratiæ, & in quo nobis reuelauit omnia quæ audiuit
à Patre. Dum, sicut dicit Gregorius: Affectus nostri im-
primantur diuino amor, cui nihil occultatur. Vnde Ver-
cellensis exponit illud verbum dicens sic: Turtur est so-
liuagus, & significat mentis virtutem vniciuam & super-
intellectualem, quæ nidificat in amœnissimis locis viren-
tibus, & assiduis contemplatiuis mentibus & pullos vt
turtur fouet nocte in superluceni caligine occulti silen-
ij. In quo nos perducatur benedictus Deus. Amen.

Cant. 2. e

Ioan. 15. e
Greg. hom. 37.
in Euan. ante
med. Pf. 83. b

Cant. 5. c

Isa. 58. d

Pf. 44. a

Ioan. 8. d

Prov. 8. d

Ioan. 15. e

DE SEXTO ITINERE

Æternitatis.

Sextum iter æternitatis per quod spiritus noster venit
ad intrinsecum secretum, & æternale manerium Do-
mini I E S V, est æternorum experimentalis prægustatio,
& notitia. Nisi enim esset in nobis æternorum quædam
spiritualis prægustatio, non diceret Psalmista: Gustate &
videte, quoniam suavis est Dominus, &c. Ad maiorem
huius itineris notitiam septem per ordinem sunt no-
tanda.

Pf. 33. b

Primò igitur videndum est, quod hæc experientia
dicatur, & quare præcedentia itinera sequatur.

Secundò, quarum potentiarum ista experimentalis no-
titia dicatur.

Tertiò, qualiter spirituales sensus potentiarum ab ex-
perimentalis notitia impediuntur.

Quartò, qualiter interiores sensus spirituales reparan-
tur vel reformantur.

Quintò, qualiter per gustum internam spiritualem
æterna prægustantur.

Sextò, qualiter quilibet sensus interior spiritualis
æterna experitur.

Septimò, qualiter spiritus noster ad veniendum per
iter experientiae ad intrinsecum Domini inuitatur.

DISTINCTIO I.

*Quis dicatur experimentalis prægustatio æternorum, &
qualiter alia itinera sequatur.*

Primo igitur videndum est, quid hæc experientia di-
catur, & qualiter alia itinera sequatur. De quo notan-
dum est, sicut dicit Papias, quod experientia idem est
quod notitia. Vnde experientia videtur esse obiecti cu-
iuslibet potentie præsentialis actus & notitia. Actus enim
vitales attingunt sua obiecta actiue vel passiue, vel vtro-
que modo, secundum quosdam: aliàs potentia non fieret
in actu. Vnde si omnes homines dicunt mihi hoc esse
dulce, per hoc non habeo notitiam experimentalem: de
illo etiam quantumcunque probent per rationes, sed
opinionem vel fidem, vel scientiam possem habere. Sed
si gustus meus attingit gustabile, vel attingitur ab illo,
tunc habeo notitiam experimentalem illius. Similiter est
de gustu interiori, & aliis sensibus spiritualibus. Vnde si
ego lego vel audio ab aliquo, quod dulcis sit Dominus,
propter hoc non habeo notitiam experimentalem de
hoc, nisi gustus spiritualis attingatur à dulcedine diui-
na, vt dicat cum Sponsa: Fructus eius est dulcis gutturi
meo: Vbi loquitur de gustu spirituali & experimentalis,
vt patet in Glossa. Et ista notitia experimentalis perfe-
ctissimorum est. Vnde dicit Bernardus super Cantica:
Quidquid de occultis tuis scimus o Domine I E S V, aut
Scriptura docente, aut te reuelante, aut certe quod perfe-
ctissimorum est, gustando didicimus, id est, experientia,
Ex quo patere potest secundum, scilicet quod istud iter
experimentalis notitiæ æternorum rationabiliter sequi-
tur itinera præcedentia. Quid prodest namque multa
cognoscere & intelligere, nec illa experiri, nec ad aliquem
vsum illa habere: ergo experientiae notitia quandoque est
necessaria. Vnde Hugo dicit sic: Non facit perfectum co-
gnitio virtutis, nisi & habitus virtutis in experientia sub-
sequatur. Magistra enim est intelligendi experientia, &
illa optimè iudicii veritatem cognouit, quia iam non
audiendo solum, sed gustando & faciendo didicit. *Sequitur*:
In experientia namque & habitu virtutis, cognitio
perficitur veritatis: quia in sola intelligendi illuminatio-
ne inchoatur. Hæc ille. Ad hanc experientiam hortatur
Petrus, dicens: Si enim gustatis, quam dulcis est Domi-
nus. Rationabiliter itaque iter experimentalis notitiæ
æternorum sequitur præcedentia itinera tanquam illa
perficiens.

Experientia
quid.

Cant. 2. a

Hug. in 7.
Ang. Hier.
lib. 7. post med.

1. Pet. 1. a

DISTIN

DISTINCTIO II.

*Quarum potentiarum ista experimentalis
notitia dicatur.*

Secundò videndum est, quarum potentiarum, & quorum sensuum experimentalis notitia esse dicatur. Circa quod notandum est, quod in libro de spiritu, & anima dicitur sic: Duo quidem in homine sunt sensus, vnus interior, & alius exterior, & vterque bonum suum habet in quo reficitur. Sensus exterior reficitur in contemplatione humanitatis, sensus interior in contemplatione Diuinitatis. Propterea enim Deus factus est homo, vt totum hominem beatificaret, & tota conuersio hominis esset ad ipsum, & tota dilectio esset in illo, cum à sensu carnis videretur per carnem, & à sensu mentis per Diuinitatis contemplationem. *Sequitur:* Hoc erat totum bonum hominis, vt siue ingrederetur, siue egrederetur, pascua in suo factore inueniret. *Et infra dicit:* Cum homo constet ex carne, & anima, & in carne sint quinque sensus, scilicet visus, auditus, olfactus, gustus, & tactus, quos tamen non mouet absque animæ societate: ita anima similiter habet quinque sensus suo modo, quia spirituales res non corporalibus sensibus, sed spiritualibus rimandæ sunt. *Et sequitur:* Vnde diuina vox in Deuteronomio ait: Videte quod ego sum Deus: ecce spiritualis visus. Et in Apocalypsi: Qui habet aures audiat, quid dicat spiritus Ecclesiæ: ecce spiritualis auditus. Et in Psalmos: Gustate, & videte, quoniam suavis est Dominus: ecce spiritualis gustus. Et Apostolus: Bonus odor Christi sumus: ecce spiritualis olfactus. Et in Euangelio: Fide mulierem se tetigisse magis, quam corpore ostendit dicens: Quis me tetigit? ecce spiritualis tactus. *Et sequitur:* Sic modo cum omni cautela seruandum est, quid ad corporis sensus & quid ad animæ dignitatem pertineat. Hæc ille. Ex his planè patet quod sicut experientia corporalium fit sensibus corporalibus, ita experientia spiritualium fit in mente spiritualibus sensibus.

DISTINCTIO III.

*Qualiter spirituales sensus potentiarum ab experi-
mentali notitia impediuntur.*

Tertio videndum est, qualiter sensus nostri interiores spirituales ab illa experimentalis notitia impediuntur. De quo notandum, quod sensus spirituales dupliciter impediuntur ab experimentalis notitia. Vnum impedimentum est ex natura corrupta, aliud est ex nostra negligentia. De primo impedimento Bernardus dicit sic: Saporem interiorem perdidimus ab ipso penè exordio generis nostri. Vnde ex quo cordis palatum sensu carnis prævalente infecit virus serpentis antiqui, cœpit non sapere bonum, ac sapor noxius subintrat, & insipientia mulieris, id est, sensualitatis saporem boni excludit: quia serpentis malitia, & astutia mulieris insipientia circumuenit. Hæc ille. Ille morsus serpentinus fecit sensus interiores languescere, & tabescere. Ex tunc enim visus interior spiritualis tenebescit auditus surdescit, olfactus tabescit, gustus amarescit, & tactus crassescit, vt clamet Propheta: Oculos habent, & non videbunt, aures habent & non audient, &c. Tales manent in tenebris exterioribus carnis. De impedimento secundo dicitur in libro de spiritu & anima, sic: Hoc bonum magnum quod habuit ex duplici sensu, scilicet interiori, & exteriori benè ordinato, malum magnum secutum est: quoniam perduto bono quod intus erat, egressa est anima ad bona aliena quæ foris erant & pactum fecit cum delectationibus sæculi, requiescens in illis, non attendens homo boni sui interioris absentiam, eo quod consolationes suas quærit in bonis aliènis. Nam cum exterior sensus carnalis bono suo foris vitur, interior sensus quasi obdormit. Non enim cognoscit bona interioris sensus, qui iu-

A cunditate bonorum exteriorum capitur. Nam qui in carne viuit, in carne sentit, & dolores carnis fugit, quantum potest: vulnera autem animæ prorsus ignorat. Vnde non medicinam quærit. *Sequitur:* Cum autem mortuus fuerit sensus animæ, quo viuit in carne, tunc viuificari incipiet sensus ille, quo intus sentit seipsum, scilicet scientia experimentalis, & tunc sciet dolores suos, & sentire incipiet vulnera sua interiora tanto grauius, quanto propinquius. Magis enim nocet malum, quod magis intimum, & magis prodest bonum, & delectat, quod magis intimum est. Hæc ille. De hoc vide hic proximo membro plenius, qualiter vtrumque impedimentum tollitur, scilicet experimentalis notitiæ. Item in tertio itinere aliqua inuenies de eodem,

DISTINCTIO IV.

*Qualiter interiores sensus spirituales reparantur
vel reformantur.*

Quarto videndum est, qualiter sensus interiores spirituales reformantur vel reparantur. Circa quod sciendum est, quod contra primum impedimentum, scilicet corruptionem naturæ, necesse est, vt à Iesū qui est clauis David, sensus nostri aperiantur, antequam æterna experiantur. Vnde Bernardus dicit: Dominus post suam resurrectionem loquens discipulis, ait Euangelista Lucas: aperuit eis sensum, vt intelligenter Scripturas. Cum enim, inquit Bernardus Scripturarum interiorem sensum, & virtutem miraculorum, & sacramentorum Dei cœperimus non solum intelligere, sed etiam quadam, vt ita dicam, experientiæ manu palpare, & tractare, quod non fit nisi quodam conscientie sensu, & experientiæ disciplina intelligentis, & scientis bonitatem Dei, & virtutem, quam potenti bonitate, cum efficaci virtute in filiis gratiæ opus ipsius gratiæ operatur: tunc demum sapientia quod suum est, exequitur, tunc quos dignos iudicat, vñctione sua docet de omnibus, tunc appposito bonitatis Dei sigillo, omnia* pectora nostra vñctione illa, & *emollit, & imprimat, & *conformat: & si quæ dura, si quæ rigida inuenit, inculcat, & infringit, donec lætitia Dei salutaris accepta, & sapientiæ spiritu principali confirmata, anima læta, & sancta decantet ad Deum: Signatum est super nos lumen vultus tui Domine, dedisti lætitiā in corde meo: & idem super Cantica, dicens: Sapientia assidua vincit malitiam, id est, concupiscentia in mentibus ad quas intrauerit, saporem mali quem illa inuexit sapore meliore exterminans. Intrans enim sapientia, dum sensum carnis infirmit, intellectum purificat, cordis palatum sanat, & reparat, sanato palato, iam sapit bonum, sapit, & ipsa sapientia, qua in bonis nihil est melius. Hæc ille. Contra impedimentum secundum, scilicet nostram negligentiam, necesse est vt sensus exteriores sopiantur, & à sua vagatione restringantur, quia tunc interiores sensus excitantur, & exercitantur. Vnde 30. lib. Moralium Gregorius dicit: Si exterior euagatione sensus clauditur, interior sensus aperitur. Cuius rationem reddit Hugo de arca Noë, vbi dicit: Mentis quas curæ carnales exagitant, non comprehendunt sapientiam, sed qui minoratur & ipse inuenit eam: quia dum animus ab exterioribus ad interiora abstrahitur, ad seipsum colligitur, & robustior ad contemplanda cœlestia eleuatur & cum à delectatione exteriori abstrahitur, necesse est, vt aliquid spiritualis gaudij prægustare incipiat, ne si omnino à delectatione manserit alienus, quasi semen aridum sine humore ad gramen sapientiæ non conualecat. *Sequitur:* Fit ergo diuina gratia inspirante, vt mens sic abstracta & terrenis desideriis exuta statim quadam insolita lætitia perfundatur, vt eo amplius amarum asse agnoscat quod deseruit, quo magis dulce sentit quod inuenit. *Sequitur:* Illas mentes internæ dulcedinis desiderium trahit, quas nullus concupiscentiæ carnalis affectus relinquit. Hæc ille.

Bern. lib. de
amore c. 10.
cir. fin.
Luc. 24. d

* al. peccata.
* al. emol-
lita.
* al. confor-
tat.
Ps. 4. a
Bern. super
Cant. ser. 85.
cir. med.

Greg. 30. lib.
Moral. c. 9.
post med.
Hug. lib. 3. de
arc. Noë c. 1.
c. 2.
Eccli. 38. e

DISTINCTIO V.

*Qualiter per gustum interiorem spiritualem
æterna prægustantur.*

Quinto videndum est, qualiter per interiorem gustum spiritualem æterna prægustantur. Circa quod sciendum, quod nisi gustus spiritualis esset in nobis, Psalmista non dixisset: Gustare, &c. & Dominus non diceret: Qui manducat hunc panem viuet in æternum. De gustu æternorum spirituali dicit Bernardus: Mens est quædam vis animæ, qua inhæremus Deo, & fruimur. Fructio autem hæc in sapore quodam est diuino. Quare sapientia à sapore dicitur, sapor autem iste in gustu quodam est. Gustum autem istum nemo potest digne exprimere, nec etiam qui meretur gustare, sed potest diceret Gustate, & videte, quoniam suavis est Dominus. Hæc Bernardus. Dicit etiam Gregorius: Suauitatem eius non cognoscitis si hanc minimè gustatis. Ex quo ergo gustum illum nemo potest exprimere, sed solum per experientiam noscitur, ideo oportet viam quærere qualiter spiritus noster ad istam gustus experientiam possit pertinere.

De quo notandum est, quod **I** **E** **S** **V** **S** qui est sapientia Patris sapida, quia in eo est sapor omnis suauitatis, & delectamenti, primum exiuit, ut dicit Hugo, per creaturam mundi, & manifestauit se in operibus suis, & cepit videri visibiliter inuisibilis, per effectum suum visibilem. Et ille exitus sapientiæ causabat in sensibus nostris exterioribus, quandam notitiam æternorum scientialem, quia secundum Apostolum: Inuisibilia Dei à creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque virtus eius, & gloria, & diuinitas. Et licet illud lumen sapientiæ aliquem causet saporem in sensibus, ut patet per Psalmistam: Delectasti me Domine in factura tua, &c. tamen illa delectatio fit semper ex gustu sapientiali, oleo gratiæ condito, nec illa notitia est experimentalis, sed discursiua, vel naturalis.

Secundo, ut dicit Hugo ibidem, exiuit sapientia Patris incarnata, & facta est lumen in testa, ut nos illuminaret, & ad Patrem renocaret. Et ille exitus sapientiæ, siue manifestatio, causabat in sensibus nostris interioribus quandam notitiam æternorum credibilem, supernaturalem, & ideo nobilior est præcedente, quia supernaturalia dona perficiunt animam, ut dicit Dionysius. Sed nec illa notitia est experimentalis, quia experientia repugnat fidei, ut patet per Gregorium: Tamen ex notitia fidei firma, multiplex notitia, & consolatio habetur, ut patet per Dionysium, qui dicit sic: Fides diuina est stabilis collocatio credentium, collocans illos in veritate, confirmans simplicem veritatem intransmutabili identitate in ipsis credentibus. Et credentem in veritate, teste Scriptura, nihil mouebit à lætitia, quæ est secundum veram fidem, sed habebit in ea permanentiam immobilis, & intransmutabilis identitatis. Qui enim veritati vnitus est, ex ipsa vnione benè nouit, quando benè sentit, quamuis multi corripiant eum, tanquam mentis excessum passum.

Tertio, ut dicit Hugo, sapientia incarnata quæ semper inuisibilia manifestat, voluit ostendere, quomodo ipsa animorum cibus, & refectio est. Et ideo carnem assumptam nobis in edulium proposuit in sacramento, ut per cibum carnis ad gustum inuiteret diuinitatis. Hæc ille. Egressa est ergo sapientia Patris, & quasi iam panificata, ut iam dicat: Ego sum panis vitæ, & Pater dat vobis panem de cælo verum, qui de cælo descendit. Igitur **I** **E** **S** **V** **S** in sacramento est verus cibus, & verè gustabilis, ut per gustum corporis eius perueniatur ad gustum diuinitatis eius, quia ipse est via secundum humanitatem ad eius diuinitatem, ut supra dictum est. Summe autem necessarium est, ad hoc ut ad gustum intimæ diuinitatis pertingatur per corpus eius in sacramento, quod sensus corporalis aliquo sensibili signo foueatur, & determinetur, & ut intellectus lumine supernaturali fidei confortetur,

A & ut voluntas charitate inflammetur, & sic per spiritualem manducationem corporis Christi, ad gustum absconditæ diuinitatis pertingatur. Sed ecce, hic Iesus dicit: Ego sum ostium, per me si quis introierit, saluabitur, & pascua inueniet. Ego sum ostium sensui corporali, per signa sensibilia monstratum. Ego sum ostium intellectui, per fidem perfectam referatum. Ego sum ostium voluntati, per charitatem feruidam apertum, gustatum, & habitatum. Ego, inquam, sum ostium sensui, per signa sensibilia monstratum in Sacramento, per sensibiles species Sacramentales panis, & vini, quæ significant perfectam refectioem. Signa enim sensibilia, secundum Augustinum, sunt, quæ præter speciem, quam ingerunt sensibus aliquid aliud faciunt in cognitionem venire. Vnde Hugo, ubi supra dicit: Ne humana infirmitas contactum carnis in assumptione abhorreret, ideo consueti edulij speciebus carnem velauit, ut sensus foueretur, dum consueta percipit, ut etiam intellectus credendo, & affectus diligendo determinare dirigeretur ad cibum hunc, quem Pater signauit sensibilibus signis. Hinc Chrysostomus super illud: Hoc facite in meam commemorationem, dicit: Hoc fecit Christus sensibilibus signis ut nos duceret ad maius amicitie fœdus suam charitatem declarans erga nos præstitit se non solum videri desiderantibus, sed etiam palpari, comedi, & amplecti, & totum affectum explere. Hæc ille.

Item, inquit secundo: Ego sum ostium intellectui, per fidem perfectam referatum. Vnde Chrysost. in tract. de Symb. dicit: Fides est lumen animæ, ostium vitæ, fundamentum salutis æternæ. Vnde dicit Isaias: Nisi credideritis, non intelligetis: ergo per fidem intratur ad veritatis cognitionem. Vnde Augustinus super Ioanne dicit: Noli intelligere ut credas, sed crede ut intelligas. Intelligere enim est merces fidei, Fides mundet te, ut intelligere repleat te. Hæc ille: Intellectus enim humanus sine radio fidei, circa diuina est quasi cæcus. Vnde impossibile est, quod intellectus attingat corpus Christi, ut existit sub speciebus Sacramentalibus nisi lumine supernaturali certissimæ fidei illuminetur, & dirigatur, alias non videbit riuulos fluminis torrentis butyri, & mellis, ut dicit Iob. Quod exponens Gregorius 15. Moral. dicit: Butyrum nascitur ex carne, & significat Christi humanitatem, mel vero descendit ex aëre, & significat Christi diuinitatem. Ex his duobus descendunt septem riuuli contemplationis humanitatis & septem diuinitatis, quos solum fideles in tanta plenitudine quandoque recipiunt, ut videant quod dicere non valent. Attingit enim fides inaccessa, ait Bernardus, quia intellectus per fidem illuminatus, & confortatus attingit hanc veritatem indubitantly, quod Christus verè est in Sacramento, & diuinitas verè est in Christo.

Item tertio inquit: Ego verè sum ostium voluntati, per charitatem feruidam, apertum, gustatum, & inhabitatum: quia qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. Hæc autem manducatio fit spiritualiter. Manducare autem spiritualiter, est attingere ad rem huius Sacramenti. Res autem huius est duplex, vna contenta, & signata, & est Christus integer qui continetur sub speciebus panis, & vini, Alia est res signata, & non contenta, & hæc est corpus Christi mysticum. Ille ergo manducat spiritualiter, qui Christo coniungitur per fidem, & charitatem. Fides pertinet ad cognitionem, charitas ad refectioem, ideo etiam vnitur corpori Christi mystico, id est, Ecclesiæ. Ex ista enim manducatione oritur attingentia spiritualis, alias Christo non incorporaremur, dum carnem eius gustamus. De ista incorporatione Augustinus super Ioannem dicit: O Sacramentum pietatis, ô signum vnitatis, ô vinculum charitatis. Qui vult viuere accedat, credat, incorporetur, & viuificetur. Et Hugo dicit, quod ista manducatio dicitur vnifica, quia vnos secum efficit omnes, quibus se manducandam præbet. Dicat ergo manducans illud Canticorum: Comedi fauum cum melle meo. Fauus, sicut dicit Origenes, est cera virginea, cellulis distincta,

*Pf. 33. b
Ioan. 6. f
Bern. lib. de
amore Dei
c. 10. paulo
post prin.*

*Greg. hom.
36. paulo post
prin.*

*Hug. in 1. ca.
Angel. Hier.
lib. 2. an.
med.*

Rom. 1. c

Pf. 91. a

*Greg. ho. 26.
in Eman. sta-
rim post prin.
Dion. de diu-
inis nom. c. 7.
cir. fin. Rom.
8. d*

*Vbi supra
prox. longè
post med.*

*In sacra-
mento alta-
ris, qualis
gustus per-
cipiatur.
Ioan. 6. d*

Ioan. 10. b

*Aug. lib. 2. de
Doctrina
Christi. c. 1.
tom. 3.*

*Hugo ubi
sup. prox.*

*Isa. 7. sec. 70.
Aug. tra. 19.
in Ioan. post
med. tom. 9.*

*Iob 10. c
Greg. lib. 15.
Mor. c. 10.*

*Bern. super
Cant. ser. 76.
cir. med.*

Ioan. 10. b

*Res Sacra-
menti du-
plex.*

*Aug. tr. 25. in
Ioan. post me-
dium 10. 10.
Hug. sup 7.
Aug. Hier.
lib. 7. longè
post med.
Cant. 5. a*

melle

melle repletus. Quid ergo est aliud: Comedi fauum cum melle meo, nisi manducare corpus virginæ carnis dulcissima diuinitate repletum? & sic per gustum humanitatis peruenitur ad gustum diuinitatis, & ideo ad prælibamen æternitatis.

DISTINCTIO VI.

Qualiter quilibet sensus interior spiritualis æterna experietur.

Sextò notandum est, qualiter quilibet sensus interior spiritualis æterna experietur. De quo sciendum est, quod Bernardus dicit: Sicut corpus habet suos quinque sensus, quibus animæ coniungitur, vita mediante, sic anima habet suos quinque sensus, quibus Deo, siue æternis coniungitur, mediante charitate. Quare Apostolus dicit: Nolite conformari huic sæculo, sed reformamini in nouitate sensus vestri, ut probetis, id est, experimento sciat, quæ sit voluntas Dei bona, beneplacens, & perfecta. *Sequitur*: Per sensus corporis veterascimus, & huic sæculo conformamur. Per sensus vero mentis, renouamur in agnitione Dei siue æternorum. *Et infra dicit*: Sicut omnes sensus corporales, scilicet, visus, auditus, odoratus, & tactus, sine sensu gustus infirmantur, & hebetantur in operationibus suis: sic ante aduentum Iesu mediatoris, omnes sensus nostri spirituales languebant, propter absentiam gustus spiritualis vel sapientiæ, quæ nondum fuit incarnata, nec quasi gustata, à culis gustu quanto diutius abstinemus, tanto sensus interiores magis deficient, & infirmantur in actibus suis circa æterna. Vnde Gregorius 14. Moralium exponens illud Iob: Attenuetur fame robur eius, & inedia inuadat costas eius, sic dicit: Ex rationali anima habet homo, ut in perpetuum uiuat, & tamen hominis iniqui robur attenuatur fame, quia anima eius nulla interni cibi refectione pascitur. Et inedia inuadit costas eius, quando spirituali refectione subtrahitur, sensus mentis deficient. Et tunc cogitationes suas nec tegere, nec tueri possunt: quia fames interna sensus mentis extenuat, & ideo se foris extendunt ad temporalia spreitis æternis, quæ eis non sapiunt. Adueniente autem gustu sapientiæ, ait Bernardus ubi supra, tunc sequitur quædam dulcedo saporis, quam in interiori suo sentiens anima, modo quodam singulari, quæ suscepit cuncta discernit, & diiudicat, seque & omnes sensus vegetat, & confirmat. Nam hic panis spiritualis est, de quo dicitur: Paratum panem dedisti eis de cælo sine labore, omne delectamentum in se habentem, & omnis saporis suauitatem. Substantiam enim tuam, & dulcedinem tuam quam in filios habebas, ostendisti, & deseruiens vniuersi cuiusque voluntati, ad quod vnusquisque volebat, conuertebatur. Ac si diceret: O Pater substantiam tuam, id est, Filium tuum, cui totam substantiam tuam comunicas, & dulcedinem tuam, id est, Spiritum Sanctum, quem æternaliter spiras, nobis ostendis, & comunicas in Sacramento charitatis: ergo, & omnem saporem suauitatis. Et ideo iste panis sapientialis nobis in Sacramento charitatis exhibitus maximæ attingentiæ est. Attingit enim omnes sensus interiores, in tantum, ut in omnibus manducantibus eum, maneat. & ipsi in eo, ut non moriantur in æternum, sed in æternitate uiuant, & maneant, ut dicit Saluator.

Diuinissima igitur Eucharistia in se habens delectamentum omnem sensum interiore attingens, sensum visus spiritualis excitat ad experiendum æternorum contemplationem, sensum auditus spiritualis excitat ad experiendum æternorum auditionem, sensum olfactus excitat ad æternorum olfactionem, sensum tactus spiritualis excitat ad experiendum æternorum rectionem, sensum gustus spiritualis excitat ad experiendum æternorum prælibationem. Nisi istis sensibus interioribus æterna aliquo modo in hac vita experirentur, Gregorius 5. lib. Moralium non diceret sic: Æternitas per inhiantem mentem sine specie cernitur, sine sonu auditur, sine motu suscipi-

tur, sine loco retinetur, sine corpore tangitur, & cum mens phantasmata imaginationum corporalium abiicit, iam aliquatenus æternam diuinitatem conspiciat: quam si necdum quid sit apprehendit, agnoscit tamen certè quid non sit.

Videamus ergo de singulis sensibus interioribus. Primo igitur Iesus, panis vitæ in Sacramento manducatur, cum verè in se habeat delectamentum omnis suauitatis omnium sensuum spiritualium. Et cum ipse sit candor lucis æternæ, & speculum sine macula: attingens sensum visus interioris hominis iam aliquo modo experientem, ipsum excitat ad æternorum recipiendam contemplationem vel inspectionem. Vnde Gregorius 24. Moral. exponens illud Iob: Videbit faciem eius in iubilo, dicit sic: Plerique contemplatione quadam retributionis æternæ, etiam prius quam spoliuntur carne, hilarescunt, dum in iubilo faciem Dei conspiciunt: quod fit, cum aliquis spirituales oculos in radio æterni solis figit. Ibi lumen viuens videt: quia iam omni mutabilitatis vicissitudine atque obumbratione calcata, veritati æternitatis inhæret, eique inhærendo quem cernit ad similitudinem incommutabilitatis assurgit, atque in semetipsam auctoris sui inconuersibilem speciem, dum recipit, assumit. Quæ etiam ad mutabilitatem per seipsam lapsa est, ad immutabilitatis statum immobilem videndo formatur. Hæc Gregorius: Huius sensus experientiam habuit, qui dixit: Dilectus meus candidus, & rubicundus, &c. Experimentaliter loquebatur, ait Vercellensis.

Secundo Iesus panis Sacramentalis, cum sit verbum Patris (verbum autem est notitia declaratiua cum amore, ut ait Augustinus lib. 9. de Trinitate) attingens aures spirituales in Sacramento, excitat eas ad experiendum allocutionem de æternis, quia quantum in se est, semper notificat æterna, & illuminabit omnem hominem. Anima autem nisi haberet aures spirituales habiles ad audiendum æterna, Iesus non dixisset. Qui habet aures audiendi audiat. Dominus autem, ut dicit Gregorius, non querit res corporis, sed mentis. Et in Apocalypsi dicit idem: Qui habet aures, &c. ubi dicit Richardus: Illa habet aures audiendi, qui habet sensum intelligendi, & affectum diligendi ea quæ promittuntur, & idem dicit Haymo: Auris carnis tantum ad audiendum consistit, auris verò cordis auditu simul, & intellectu viger. Has aures verbum Patris multipliciter alloquitur, ut supra dictum est in itinere meditationis. Et Augustinus super Genesim ad litteram dicit: Sapientia Filius Dei non cessat loqui occulta inspiratione ad intellectualem creaturam. Sed Gregorius 13. Moral. dicit: Vnde exterior auditus aperitur, inde interior obsurdescit. Huius allocutionis experientiam habuit, qui dixit: Vox dilecti mei, ubi dicit Glossa: Gaudeo consolatoriam eius vocem audiens, dum eius faciem nondum video, tamen subleuato ad cælum animo aliquam suauitatem prægusto futuræ beatitudinis, & hoc in præsentis sæculo. Hæc Glossa.

Tertio Iesus panis Sacramentalis excitat olfactum ad æternorum odorem sentiendum. Cum sicut dicit Dionysius, existit fontana copiosa susceptionum diuinatum suauitatum, refundens de sua plenitudine diuinissimas fragrantias. Ideo olfactum interiore spirituale excitat, & aperit, ad experiendum æternorum odorem, ut Ioannes Euangelista tanquam expertus diceret: Odor tuus Domine excitauit in nobis concupiscentias æternas. Sed hic nota quid sit olfactus spiritualis in anima, & in Angelis. De hoc dicit Linconiensis commentator super Angelicam Hierarchiam sic: De olfactiua virtute discretina odorum, quæ intus suscipiendo agit, dicit Dionysius, signare susceptum bene redolentis, hoc est, bene contemplantis gratiæ diuinæ. Et Dionysius 4. Ecclesiasticæ Hierarchiæ, dicit sic: Si sensibilium aromatum susceptio moderata, vim olfactinam nostram sanam delectabiliter refouet, pariter & intellectualem sensum nostrum spiritualis suauitatis discretium ab appetitu inordinato purgatum, susceptio diuini boni odoris sancta delectatione nos replebit. Huius odoris experientiam

habuit,

De sensibus interioribus.

Sap. 7. d

Iob 33. d
Greg. lib. 24.
Moral. c. 7.
post med.

Cant. 5. c

Aug. lib. 9. de
Trin. cap. 9.
c. 10.

Matt. 13. a
Et Luc. 8. a
Greg. super
Exech. ho. 14.
ante med.
Apoc. 2.
per totum.

Cant. 6

Dionys. 4.
Ecol. Hier.

Bern. lib. de
amore Dei,
c. 6. cir. fin.
Rom. 12. a

Ibid.

Iob 18. c
Greg. lib. 14.
Moral. c. 6.
post med.

Bern. ubi sup.
prior. c. 106

Sap. 16. b

Joan. 6.

Greg. 5. Mo.
c. 26. non lon-
ge à prim.

Bern. super
Cant. hom.
22. non longe
à prim.

2. Cor. 1. d

Ioan. 6. f

Hug. lib. 1. de
ar mor. c. 4.
cir medium.

Pf. 104. a
Aug. enarra-
tione in Pf.
104. non lon-
ge à prim. 1. 8.
Cant. 4. c

Aug. in Ep.
57. ad Darda-
num paulo
an. med. 10. 2.
Rom. 1. c

Aug. lib. 9. de
Trini. c. 8.
tom. 3.

Rich. lib. 4.
de contemp.
cap. 15.

Cant. 1.

1. Cor. 13. d
Luc. 10. g
2. Cor. 5. a
Cant. 3. b
Mat. 6. b

habuit, qui dixit: in odorem vnguentorum tuorum cur-remus post te, ubi dicit Bernardus sic: Et si Dominus suavis odoris sit vniuersis, maxime tamen domesticis, & quanto quis sibi familiaris vitæ merito ac mentis puritate appropriat, tanto eum arbitror recentiore aromatum, & vnctionis suauioris sentire fragrantiam. Porro in huiusmodi non capit intelligentia, nisi quantum experientia attingit. Hæc ille. Deo igitur gratias, qui odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco, ut dicit Apostolus.

Quarto Iesus panis sacramentalis, cum sit summæ attingentiæ, quia ipse se dat in cibum, & manet in cibato, & cibatus in eo, ut dicitur in Ioanne, & hoc in maxima charitate, ubi sit verissima attingentia animæ, & Dei spiritualis. Sed notandum, quod Hugo in libro 1. de arca Noë, dicit sic: ad Deum attingere, est semper per desiderium eum quærere, & per cognitionem inuenire, & per gustum tangere. Ex quo patet, quod attingentia ista habet quosdam gradus, per quos Deus acceditur, & inuenitur, & attingitur, non accessu locali, nec tactu corporali, sed similitudine spirituali acceditur ad Deum, & dissimilitudine à Deo receditur, ut dicit Augustinus in libro sexto de trinitate.

Primus igitur gradus est, quo Deus attingitur, cum per desiderium quæritur: quamvis enim Deus ut desideratur, secundum aliquid ut præsens non habeatur, tamen necesse est, ut etiam secundum aliquid præsens habeatur, alias non desideraretur. Dicit enim Gregorius in homilia: Profecto, qui Deum desiderat, iam habet quem amat, & tamen habitus amplius quæritur: quia sine fine est quærendus, qui sine fine est diligendus, ut ait Augustinus exponens illud psalmi: Quærite faciem eius semper.

Secundus gradus, quo Deus attingitur, est cum per cognitionem inuenitur. Cognitio enim est actus vitalis. Actus autem vitales attingunt sua obiecta, ut dictum est supra, alias dilectus non dixisset dilectæ: Vulnerasti cor meum in vno oculorum tuorum, intelligentia tua penetrante ait Vercellensis. Sed attingentia manet imperfecta, nisi id, quod præsens est cognitioni fiat præsens voluntati amanti. Quia Augustinus dicit, quod quidam Deum cognoscunt, qui tamen Deum propter hoc non habent, quasi eum ut Deum cognouerint, non tamen ut Deum glorificauerint, ut ait Apostolus.

Tertius gradus, quo Deus attingitur, est cum Deus per amorem tenetur, & amplexatur, & spiritualiter manducatur. Hi autem actus, & gradus sunt principaliter ipsius affectus, & voluntatis. Vnde Augustinus dicit quod voluntas habet vnum proprium actum, qui est actus tenendi siue amplexandi & quasi possidendi, quos actus non potest habere intellectus. Nam possessio non est intellectus cognoscentis, sed voluntatis habentis, sicut sanitas sani non est medici cognoscentis, sed sani eam habentis. Vnde & actum gustandi non habet intellectus, sed voluntas, quia gustus est in charitate, sicut dicit Richardus, sed charitas vel dilectio est actus voluntatis. Nam sicut dicit Richardus: Sicut Deus per memoriam auditur, & per intelligentiam videtur, ita per affectum amplexatur, & attingitur. Hunc tactum spirituale experta fuit, quæ dixit: Læua eius sub capite meo. Læuæ nomine intelliguntur splendor intellectus speculatiui, qui ad gustum viatoris pertinent, dextræ nomine quæ patriam signat, intelligitur superintellectualis vnio ad Deum quæ speculum nescit, & quasi ad præmium inclinat tanquam arrha, & pignus nec auferetur. Quare dixit sponsa: Tenui eum, nec dimittam illum, post tam excessiuos amplexus, & ineffabiles. Hæc Vercellensis.

Quinto Iesus est panis super substantialis, sicut patet in Matthæo. Ideo gratissima, & sufficientissima refectio Angelorum, & hominum, ut dicitur in psalmo. Ideo attingens gustum interioris mentis, aperit eum ad æternorum dulcedinem gustandam. Vnde Vercellensis super

Cantica dicit: Nihil est quod ita gratam mentibus præstet refectioem sicut panis super substantialis. Hæc enim refectio non fit per speculum, sed per diuinæ dulcedinis experientiam, iuxta quod gustus, & tactus non exercentur per speculum sicut visus. Et in hac Dei participatione fundatur portio Mariæ, quæ non auferetur ab ea. Sed hæc est principalis ruinæ antiquæ reparatio, quando in primo Adam spoliati fuimus, & vulnerati in naturalibus. Hæc ille. Quamuis autem iste panis habeat omne delectamentum, & omnem saporem suauitatis, & sanet omnes infirmitates nostras secundum Psalmistam, non tamen omnibus sapit æqualiter. Dicit namque Bernardus: Deus non vniformiter sapit omnibus. Oportet namque pro variis animæ desideriis diuinæ præsentis gustum variare, & infusum saporem diuinæ dulcedinis diuersa appetentis animæ aliter atque aliter oblectare palatum. Multum enim differenter sapit iste panis vitæ æternæ reprobis, & electis. Vnde Gregorius 11. Moralium exponens illud Iob: Auris verba diiudicat, & fauces comedentis saporem, dicit sic. Iob in his verbis aliquid de reprobis, & aliquid de electis innuere videtur, quia verba sapientiæ, quæ reprobi audiunt tantum, electi non solum audiunt, sed etiam gustant, ut eis in corde sapiat, quod reprobis non mentibus, sed & solummodo auribus sonat. Aliud namque est cibum nominatim audire solummodo, aliud vero est gustare. Electi itaque cibum sapientiæ sic audiunt, ut degustent: quia hoc quod audiunt ipsis per amorem medullitus sapit, reprobi vero qualiter sapiat, ignorant. Aliud enim est aliquid scire de Deo, & aliud quod cognoscitur faucibus intelligentiæ gustare. Illa enim dicta in sapientiæ radice solidata sunt, quæ per viuendi vsum, & actuum experimentum conualescunt. Hæc Gregorius. Sed, ut supra dictum est, oportet volentem gustare hunc panem super substantialem, habere sensus excitatos. Hos sensus interiores videtur beatus Augustinus habuisse, qui 10. libro Confessionum ait sic: Quid amo cum Deum meum amo? certe non exteriora, sed quandam lucem, & quandam vocem, & quandam odorem, & quandam cibum, & quandam amplexum interioris hominis mei, ubi fulget animæ meæ lumen, quod non capit locus, & ubi sonat verbum, quod non rapit tempus, ubi olet odor quem non spargit ventus, & ubi sapit cibum, quem non minuit edacitas, & ubi hæret quod non diueller satietas. Hæc amo cum Deum meum amo. Hæc Augustinus. Ex his patet, qualiter sensus interiores nostri æterna experiantur. Vnde & Richardus dicit: Non debet nobis sufficere illa æternorum notitia, quæ est per fidem solum, nisi & apprehendamus illam, quæ est per intelligentiam, si nec dum sufficimus ad illam, quæ est per experientiam. Hæc ille.

DISTINCTIO VII.

Qualiter spiritus noster ad veniendum per iter experientia ad intrinsecum Domini inuitatur.

Septimo videndum est, qualiter spiritus noster ad veniendum per iter experientialis prægustationis æternorum, ad intrinsecum Domini Iesus inuitatur ab ipso dicente: Surge, propera amica mea, columba mea, & veni. Et huius inuitationis subiungit alleclium, dicens: Quia ficus protulit grossos suos id est, quia iam est desiderati viatici optata suauitas. Tunc namque est itinerandi securitas, quando itinerans suauiter reficitur, & itinerantis virtus augmentatur, donec cum propheta ad montem Dei Oreb perueniatur. Dicit igitur, O amica mea, propter experimentalem mei manducationem, nonne comediisti fauam meam cum melle meo, id est dulcedinem diuinitatis cum corpore, & sanguine meæ humanitatis. Hoc enim proprium est amicis meis, ut comedant, & bibant, & inebrientur charissimi, ut corpus meum comedant, & sanguinem meum

Luc. 10. g

Bern. super
Cant. ser.
31. post med.

Iob. 12. b
Greg. lib. 11.
Moral. ca. 4.
ante med.

Aug. 10. lib.
confess. ca. 6.
tom. 1.

Rich. lib. 1.
de Trin. c. 3.

Cant. 1. b

3. Reg. 19. b
Cant. 5. a

bibant,

bibant, & experientia intima, mea diuinitate inebriantur. Hoc enim proprium electorum est, dicit Haymo super Apocalypsim. Surge ad meam experimentalem cohabitationem, ut ubi sum ego, & tu sis, quia ex hac manducatione mei, tu manes in me, & ego maneo in te, tanquam mihi iam incorporata. Ego quidem in altissimis habito, & thronus meus in columna nubis. Ideo surge & columba mea, propter experientiam tuam simplicem fruitionem, & singularem. Solum enim queris experiendo frui presentia mea. Vnde dixisti: Renuit consolari anima mea, memor fui Dei, & delectatus sum. Quod exponens Gregorius 18. Moral. dicit sic: Quia temporalium amissione non lugeo, de temporalium abundantia consolari nequaquam possum, & tamen memoria Dei solum delectatus sum. Si igitur tantum delectatur in sola memoria Dei, dicat cum Bernardo: Super mel, & omnia eius dulcis presentia. Propere propter experientiam tuam perfectionem, & delectationem. Quanto enim spirituales delicias plus experiris, tanto audius appetis eas, propere igitur venire ad me fontem omnium deliciarum. Nam etiam celeritas in desiderio mora est, ut dicit Seneca. O formosa mea, propter experientiam tuam radiosam multiplicationem. Experitis enim me, te visitantem, post patietem stantem, per cancellos prospicientem, in montibus salientem. Item experitis me, te alloquentem, te odore meo semper attingentem, te reficientem, & amplexantem, &c. ut patet in Cantico amoris per totum. Vnde Bernardus dicit: Attendite Sponsæ deuotionem, atque solertiam siue experientiam, quod vigili utique oculo, scilicet experientia, obseruat Sponsi aduentum, & deinceps omnia ipsius intuetur. Venit enim ille, accelerat, appropriat, id est, respicit, alloquitur, & nihil horum momentorum Sponsæ industriam fugit. Hæc ille: Veni igitur ad experientiam tuam consummationem, quia ficus protulit grossos suos. In quo ostendit suæ inuitationis dulce allectiuium. Quid per ficum conuenientius intelligi potest producentem fructum dulcedinis, quam Pater æternus, principium omnis dulcoris, qui protulit nobis grossos infinitæ dulcedinis, & refectionis, scilicet verbum suum Spiritum Sanctum, consubstantialia, & coæternos? Verbum suum infinitæ dulcedinis protulit incarnatum ut nobis esset in redemptionem, & panem supersubstantialialem, ut esset nobis in refectionem, qui descendit de cælo nobis præparatus, & habens in se omne delectamentum, & omnem saporem suauitatis, ut per ipsum dulciter reficiamur in via, ne deficiamus, sed ad æternum Patrem reducamur. Ecce dicit Hugo: Vnum ferculum proponitur in mensa Domini, sed noli contemnere. Continet enim in se omne bonum. Sed hanc refectionem non omnes gustant. Ipsa enim vna est singularis, quia cum aliena, & extranea delectatione, & dulcedine non percipitur. Dicitur domestica, quia amicis, & familiaribus tantum præparatur. Dicitur vnica, quia vnum secum efficit omnes, quibus se sumendam, & percipiendam præbet. Hæc ille: Ficus etiam paterna protulit nobis Spiritum Sanctum consubstantialialem, & coæternum, qui est fons infinitæ dulcedinis saliens in vitam æternam. Spiritus enim meus super mel dulcis. A quo omnis dulcedo emanat. Vnde Gregorius 1. f. Moral. dicit, quod vnctio Spiritus Sancti facit contemnere inferiora, & eleuat ad superiora, & quod dulcedo eius hic sentiri potest, non dici. Hunc grossum infinitæ dulcedinis Pater nobis protulit, dum nobis eum in sensibilibus signis misit, & quotidie inuisibiliter electis mittitur, qui itinerantes per septem dona quasi per septem dies, & per septem refectiones spirituales, nos ad conuiuium æternorum collum perducit. Vnde Gregorius 1. r. Moral. dicit, quod vnumquodque donum Spiritus Sancti, diem spiritualem facit in mente per suam illuminationem, & in qualibet die conuiuium facit per suam dulcedinem. Intellectus in die suo conuiuium facit, & præparat, quia in eo quod audita penetrat, reficiendo cor, tenebras eius illustrat. Sapientia in die suo conuiuium facit, quia mentem æternorum spe, & certitudine reficit. Consilium in die suo conuiuium exhibet,

A quia dum præcipitem esse prohibet, ratione animum replet. Fortitudo in die suo conuiuium facit, quia dum aduersa non metuit, trepidanti menti cibos confidenter apponit. Scientia in die suo conuiuium præparat, quia in ventre mentis ignorantie ieiunium separat. Pietas in die suo conuiuium exhibet, quia cordis viscera misericordie operibus replet. Timor in die suo conuiuium facit, quia dum premit mentem, ne de presentibus superbiat, de futuro illam cibo spei confortat. Hæc ille: Et sic itinerans ad æternitatem confidens, & velociter incedit. Et hæc dona Sancti Spiritus sunt quedam perfectiones animæ, per quas redditur bene mobilis ad æterna consequendum, & exercitata ad experiendum, quia spiritualis omnia diiudicat. Ad cuius æternitatis plenam experientiam nos perducatur æterna sapientia benedictus Deus. Amen.

DE SEPTIMO ITINERE æternitatis.

Septimum iter æternitatis, per quod spiritus noster venit ad intrinsecum secretum, & æternale manerium Domini Iesu est æternorum meritoria operatio, siue Deiformis, id est, diuinæ operationis conformis; nisi enim opera nostra essent iter ad æterna, Dominus non diceret se redditurum unicuique secundum opera sua. Opera enim illorum sequuntur illos, sicut dicit Ioannes. Ad maiorem autem huius itineris notitiam habendam, septem sunt notanda.

Primò, quare iter meritoria operationis præcedentia itinera subsequatur.

Secundò, quare natura rationalis ad hoc facta est, quod operetur, & æternum finem per hoc consequatur.

Tertiò, quare homo secundum duplicem naturam corporalem, scilicet, & spiritualemente operari teneatur.

Quartò, qualiter operatio vtriusque naturæ corporalis, scilicet, & spiritualis Deiformis efficiatur.

Quintò, qualiter diuersi gradus vtriusque operationis vel species distinguantur.

Sextò, qualiter spiritus per vtramque vitam, scilicet ætiam, & contemplatiuam ad æterna ingrediatur.

Septimò, qualiter ad veniendum per iter meritoria operationis à Domino inuitetur.

DISTINCTIO I.

Quare iter meritoria operationis præcedentia itinera subsequatur.

Primò, notandum est, quod cum aliquis in spiritualibus exercitatus fuerit ad æterna directus per rectam rationem vel intentionem, cum fuerit in itineribus æternitatis expeditus per frequentem meditationem, cum fuerit ad æterna directus per limpidam contemplationem; cum fuerit ad æterna inclinatus per feruidam dilectionem, cum fuerit de æternis instructus per multiplicem reuelationem, cum fuerit æterna expertus per dulcem prægustationem, ut de omnibus patuit supra, quid modo restat, nisi æterna ingrediatur per Deiformem, & meritoriam operationem? Quidnam prædicta omnia valerent, si ea Deiformis operatio non consummaret? Non enim perfectum facit cognitio veritatis, nisi subsequatur habitus virtutis in operatione, ait Hugo super 7. Angelicæ Hierarchiæ. Et in libro de tribus diæis dicit sic: Quid nobis prodest, si in Deo cognoscimus maiestatis celsitudinem, & nullam nobis inde colligimus utilitatem? Si enim de illo intimo diuinæ contemplationis secreto reuertimur, quid nobiscum afferre poterimus nisi lumen exemplaris operationis, &c. ut supra in prologo distinct. 5. Quare iter meritoria operationis rationabilitet prædicta sequitur.

DISTIN

DISTINCTIO II.

Quare natura rationalis ad hoc facta est, quod operetur, & æternum finem per hoc consequatur.

Secundò sciendum est, quod natura rationalis ad hoc facta est, ut operationes proprias operetur, & per hoc gratia mediante finem suum ultimum consequatur. Propter hunc enim finem conditus est homo, ut opus, propter quod factus est operetur, & non solum ne à vita æterna siue à suo fine excludatur, sed etiam ne quasi naturali sua perfectione priueretur. Quod Linconiensis commentator super 3. Angelicæ Hierarchiæ sic ostendit, dicens: Facta est rationalis natura non solum propter inhærere Deo per dilectionem Dei, sed etiam propter operari secundum sacras ordinationes benè ad proximum ex dilectione proximi. Et si prædicto modo non operatur, tunc sine, propter quem facta est, cæter: cum neutra dilectio sine altera permaneat, ac per hoc cassa, & vana est, & idcirco indigna subsistere, etiam secundum existentiam naturalem ei diuinitus datam propter huiusmodi finem. Sicut enim, secundum Apostolum, qui non laborat, non manducet: sic omne quod propter opus factum est, si suæ negligentia vitio non facit, existentia suæ naturalis fulcimento priuari debet, ut videlicet plenitudinem integram, & integritatem plenam existentia naturalis non retineat. Sic primus Angelus, & primus homo, non operantes secundum sacras ordinationes gratia propriæ, recedentes voluntariè, & elongantes se à per se ente, & per se esse, deciderunt in corruptionem naturalis existentia, non quod ipsa caderent in penitus non esse, sed quod ipsa, ut prædictum est, à propriæ integritatis plenitudine deciderunt, & propter auersionem ab illo, qui solus per se est, & conuersionem ad aliud, quod per se non est aut deficiente est, dicuntur magis non existere quam existere. Hæc ille: Et ideo non licet otiosi à bono opere. Otium enim sine literis mors est, ait Seneca, & viui hominis sepultura. Et Bernardus in sermone ad solitarios. Nihil pretiosius tempore, quia sicut capillus non peribit de capite, sic nec momentum peribit de tempore, quin oporteat reddere rationem. Igitur natura rationalis facta est ut operetur, & per hoc finem suum consequatur.

DISTINCTIO III.

Quare homo secundum duplicem naturam operari tenetur.

Tertio videndum est, quod cum homo constet ex duplici natura, corporali, scilicet, & spirituali: ideo duplices operationes debet operari, ut secundum utramque naturam ad æterna passibus operationum dirigatur per intentionem rectam in finem ultimum, qui est Deus æternus, ut sic totus homo eum tota familia sua spiritali benè ordinetur, & pacificetur, & regnum efficiatur æterno Deo. Nisi enim Deus regnum suum in nobis habere posset, non dixisset, regnum Dei intra vos est. Hoc autem regnum non est esca vel potus, sed iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu Sancto. Iustitia iustificans iudicia cordis siue rationis, pax tranquillans imperia facultatis, gaudium adimplens desiderium voluntatis. Et Gregorius exponens illud verbum, dicit: Hæc sunt quasi imago, & archa perennis lætitiæ futuri sæculi. Istarum operationum tam spiritalium, quam corporalium ordinem, & directionem in finem, scilicet Deum benè ostendit, & docet Auctor libri de spiritu, & anima, dicens: Nobilis est creatura anima, ciuitas namque Dei est, de qua tam gloriosa dicta sunt, quod ad imaginem, & similitudinem Dei facta est. Hæc ciuitas Hierusalem merito appellata est quia ad fruendum visione illius pacis summæ, quæ fecit utraque vnum creata est. Mens eius paradysus est, in qua dum cœlestia meditatur, quasi in paradiso voluptatis delectatur. Domus etiam summi patrisfamilias est anima,

A propter vnitatem morum. Sponsa Christi propter dilectionem. Templum Spiritus Sancti, propter sanctificationem. *Sequitur*: Ciuitas Regis æterni, propter concordiam ciuium. Et quia nulla est ciuitas absque populo, disposuit in ea Conditor noster populum triplicis gradus, id est, sapientes ad consulendum, milites ad pugnandum, artifices ad ministrandum. Ciues huius ciuitatis, sunt naturales, & ingeni animi vigores tanquam indigenæ, quorum distincti sunt gradus. Alij superiores alij medij alij inferiores, ad similitudinem Angelicæ Hierarchiæ. Superiores sunt quidem intellectuales sensus, medij rationales, infimi animales: quorum hæc differentia est. Animalis siue sensualis appetit sensibilia. Rationalis discernit, & discretionis oculo aspernatur ea. Intellectualis pertrahit ea ad diuina. *Sequitur*: Intellectuales igitur sensus sunt tanquam animæ consiliarij dicentes ei: Deum time, & mandata eius obserua: propter hoc est enim omnis homo. Rationales sunt milites, qui hostes concupiscentiarum impugnant per arma iustitiæ. Animales siue sensuales sensus sunt tanquam rustici, & artifices mechanici, qui corporalibus rudimentis insistant, & corpori necessaria ministrant. *Sequitur*: Hanc triplicem vim animæ, scilicet sensualem, rationalem, & intellectualem, Philosophi partes animæ vocauerunt, non integrales sed virtuales, quia potentia eius sunt. Hæc omnia in libro prædicto. Tota igitur ista familia pacificata, & quælibet ad suum officium, & opus ordinata, & directæ, & Regi suo plenè subiectæ, omnes extranei regnum animæ turbantes eiiciantur, & excludantur. Extranei autem sunt, ut dicit Richardus, omnes cogitatus tam vani, quam noxi, qui nulli nostræ vtilitati seruiunt, & similiter turba inordinatarum affectionum, & sollicitudinum, quas omnes oportet eiicere, ut Regis nostri legibus, & dilecti nostri amplexibus, quanto liberius tanto iucundius, liceat inhærere. Qui absterget omnem lachrymam ab oculis eorum. Ex his apparet, quod homo secundum utramque naturam debet operari, cum secundum utramque sit beatificabilis.

DISTINCTIO IV.

Qualiter operatio vtriusque naturæ corporalis, scilicet, & spiritalis Deiformis efficiatur.

Quartò videndum est, cum Dionysius dicat, quod ex Scriptura edocemur, quod iam in hac vita Deiformem vitam inchoamus, quam in cœlo consummabimus, qualiter utraque nostra operatio, scilicet spiritalis & corporalis, Deiformis, id est, diuinæ operationi conformis efficiatur. Nisi enim aliquammodo possemus nos Deo Patri nostro conformiter operari tanquam Filij, Dominus non dixisset: Estote perfecti, sicut, & Pater vester cœlestis perfectus est. Sicut enim imaginem Dei Patris nostri habemus in mente vel tenemus, ita etiam, ut Dei Filij sumus, debemus similitudinem tenere in operatione. Nam eius Filij sumus, cuius opera facimus, dicit Dominus. Vnde Dionysius dicit: Vniuscuiusque Hierarchiæ, id est, benè ordinatæ personæ perfectio, est ad Dei imitationem secundum propriam operationem reduci esse, & fieri cooperatricem, quod efficacius omnibus diuinam ingignit conformitatem, & facit repræsentare diuinam operationem in seipso, secundum quod possibile est, iuxta illud Pauli: Dei enim adiutores sumus. Notandum igitur, quod Dionysius 5. Ecclesiasticæ Hierarchiæ dicit: Ne illuminationes diuinarum operationum confusæ, & indistinctæ videantur, ideo tam Angelici, quam Ecclesiastici gradus sunt diuisi in primas, medias, & ultimas sanctas operationes, & ordines, secundum Hierarchicas discretionis, id est, ordinatas distinctiones. Et cap. 10. Angelicæ Hierarchiæ dicit, quod vnaquæque mens benè ordinata, tam Angelica, quam humana habet in se primas, medias, ultimas, siue infimas ordinationes, & virtutes, & sursum actiones, secundum quas vnusquisque Angelus, & homo Hierarchicus, id est, benè ordinatus percipit secundum propriam capacitatem, Dei purgationem,

illumi

2. Th. 3. c.

Sen. epist. 82.
paulo post
prin.

Luc. 17. c.

Rom. 14. c.

Aug. de sp. &
an. cap. 37.
apud Aug. in
pr. tom. 3.

Ecl. 11.

Rich. lib. 4. de
contempl. ca.
15. non longe
à prin.
Apor. 21. b.Dion. 7. Eccl.
cl. Hier.

Mat. 18.

Ionn. 8. c.
Dion. cap. 5.
Ecl. Hier.

1. Cor. 3. b.

illuminationem, & perfectionem, quæ sunt Deiformes operationes, nos Deo conformantes. Oportet igitur volentes Deiformes operationes operari esse Hierarchicos, id est, benè ordinatos ad similitudinem Angelicæ Hierarchiæ, ut videlicet secundum supremas operationes simus benè ordinati ad Deum, secundum medias ad nosmetipsos; secundum ultimas siue infimas, simus benè ordinati quantum ad exteriora. Et sic erimus totaliter ordinati, & operationes nostræ Deiformes, & Deo acceptæ erunt, quia per eas purgamur, illuminamur, & perficimur. Et ex tunc erimus idonei ad purgandum, illuminandum, & perficiendum alios dispositiue, quia sumus coadiutores Dei, qui solus hoc facit effectiue. De hoc vide supra itinere 3. distinct. 4.

Primò igitur, ut tanquam benè ordinati Deiformiter operemur quoad Deum, ad similitudinem supremæ Angelicæ Hierarchiæ, in qua, sicut dicit Bernardus lib. 7. de consideratione, Deus in Seraphim amat ut charitas, in Cherubim nescit ut veritas, in Thronis sedet ut æquitas: oportet etiam ut nos, quantum possumus, Deum summum bonum diligamus, ut summam veritatem cognoscamus, & ut summam æquitatem in nobis teneamus, & sic erimus benè ordinati quoad Deum per Deiformes operationes. Quia sicut dicit Linconiensis super Angelicam Hierarchiam: Intellectus humanus in suo supremo gradu ad intus habet ut ferueat amore cum Seraphim, luceat scientia cum Cherubim, spiritualis factus iudicet omnia cum Thronis.

Secundò, ut tanquam benè ordinati circa nosmetipsos, Deiformes operationes operemur ad similitudinem mediæ Angelicæ Hierarchiæ, in qua, sicut dicit Bernardus ubi supra, Deus dominatur ut maiestas, operatur ut virtus, tuetur ut salus, oportet ut etiam nos omne impediens participationem diuinæ dominationis superemus, ut opera omnium virtutum secundum gratiam nobis datam studiose agamus, ut omnibus inordinatis motibus, & impulsionebus potenter resistamus, & illa, ut possumus, inferioribus communicemus, & sic erimus benè ordinati in nobis per Deiformes operationes, quia sicut dicit Linconiensis, ubi supra. In media Hierarchia nostra oportet, quod dominemur cum dominationibus, ut fortes simus cum virtutibus, ut ordinati simus cum potestatibus.

Tertiò, tanquam benè ordinati ad exteriora, operemur Deiformes operationes ad similitudinem infimæ Angelicæ Hierarchiæ, in qua Deus, sicut dicit Bernardus, ubi supra, regit ut principium, reuelat ut lux, & assistit ut pietas; oportet ut omnia exemplariter ad primum principium reuocemus, ut lumen veritatis verbis, & factis aliis ostendamus, ut opera pietatis omnibus deuotè exhibeamus, & sic erimus ordinati quoad exteriora per Deiformes operationes: quia sicut dicit Linconiensis ubi supra. In vltima nostra Hierarchia oportet, ut principemur cum Principibus, scilicet media ad primum principium reducendo: ut reuelemus veritatem cum Archangelis, & piè assistamus indigenti cum Angelis. Ut igitur dicit Dionysius: Diuinitas cœlestes animos prius naturaliter mundat, postea illuminat, & illuminatos perficit, ad operationes perfectionis Deo conformes. Hæc ille.

DISTINCTIO V.

Qualiter diuersi gradus vtriusque operationis, vel speciei distinguantur.

Quintò videndum est qualiter in vtriusque operationibus diuersi gradus vel speciei distinguantur. Sed quia de operationibus spiritualibus, prout respiciunt vitam contemplatiuam, supra dictum est in 3. itinere, distinct. 4. de gradibus contemplationis: ideo modo dicendum est de gradibus operationum, prout respiciunt vitam actiuam. Et primo dicendum est de gradibus operationum virtualium, prout ordinantur ad proximum: secundo ut ordinantur in proprium subiectum: & tertio prout ordinantur ad Deum.

Gradus operationum virtualium, prout modo loquor de virtutibus, consistunt in quatuor virtutibus Cardinalibus, quarum quælibet habet plures gradus, ut ostendit Macrobius libro 1. de quatuor virtutibus, ubi recitat dicta Platonis, qui distinguit quatuor genera virtutum, quarum quædam dicuntur politicæ, quædam purgatorię, quædam purgati animi, quædam exemplares. Primæ ordinant hominem, quoad proximum, secundæ quoad subiectum proprium, tertiæ quoad Deum, quartæ perficiunt alias. Politicæ sunt quibus boni viri reipublicæ consulunt, urbem tuentur, parentes venerantur, liberos amant, proximos diligunt, ciues suos bene gubernant. Purgatorię virtutes sunt, in quantum ab his animum ad diuina trahunt. Purgati animi virtutes sunt, in quantum animum innixum diuinis expeditum tenent. Exemplares, siue heroicæ sunt, quæ in solo Deo sunt, non ut in nobis, sed incomparabiliter excellentiore modo, à quibus omnes virtutes in nos influunt, operantur, & consistunt.

Notandum est igitur, quod Macrobius ibidem quamlibet istarum virtutum distinguit, & diffinit, per quas diffinitiones patent earum gradus siue species, & proprietates. Primò igitur diffiniens prudentiam primam virtutem Cardinalium, ut etiam virtus politica, dicit: Prudentia est ad rationis normam vniuersa dirigere. Secundò, ut est virtus purgatoria diffinit eam sic: Prudentia est mundum istum, & omnia, quæ in eo sunt diuinorum comparatione despicere. Tertio, ut est virtus purgati animi diffinit eam sic: Prudentia est diuina non quasi in electione aliis præferre, sed quasi nihil aliud sit intueri, quod perfectiorum est. Exemplaris autem prudentia, ut est in Deo, est ipsa mens diuina, vel diuinæ mentis regula, qua disponit vniuersa in cœlo, & in terra. Hæc ille. Ex his apparere potest, quod primus gradus prudentiæ, ut est virtus politica, facit hominem in omnibus rationabiliter operari, & cum omnibus honeste conuersari. Secundus gradus prudentiæ, ut est virtus purgatoria, mentem altius erigit: quia dum mundana despiciunt, æterna siue cœlestia prudenter appetit. Tertius gradus prudentiæ, ut est virtus purgati animi, mentem plenius perficit, dum eam in æterna figit, quia sola æterna appetit. Exemplaris autem prudentia, quæ in solo Deo est, prædictos gradus inchoat, deducit, & consummat: quia omnis prudentia vera à Deo est, ut patet.

Secundò, Macrobius secundam virtutem Cardinalem, scilicet, fortitudinem diffinit, & primo, ut est virtus politica, dicens: Fortitudo est, quæ habet mentem super metum erigere, & nihil nisi turpia formidare. Secundò, ut est virtus purgatoria, diffinit eam sic: Fortitudo est animam non terri corporis cruciatu, ductu Philosophiæ præcedente. Tertio, ut est virtus purgati animi, est passiones non tantum vincere, sed omnino penitus ignorare. Exemplaris fortitudo quæ in Deo est, est quod semper idem est, nec vnquam mutatur. Ex his parere potest, quod primus gradus fortitudinis, ut est virtus politica, hominem facit omnem timorem pro vtilitate reipublicæ postponere, & turpia formidare. Secundus gradus fortitudinis, ut est virtus purgatoria, mentem magis confortat, ut nulla pœna temporalis eam terreat: quia ad sola æterna fortiter anhelat. Tertius gradus fortitudinis, ut est virtus purgati animi, mentem in æternis figit: quia cum omnia contraria vicerit, repugnare omnino, & confidenter contemnit. Exemplaris autem fortitudo, quæ in Deo est prædictos gradus inchoat, deducit, & consummat. Ipsa enim attingit à fine usque ad finem fortiter, suauiter disponens omnia.

Tertiò, Macrobius tertiam virtutem Cardinalem, scilicet temperantiam diffiniens primò, ut est virtus politica,

Macrobius. 1. 1. in somn. Scipionis cap. 8.

Quatuor genera virtutum.

Virtutum Cardinalium diffinitiones & gradus.

Prudentia.

Ecd. 1. 4.

Ibidem.

Fortitudo.

Sap. 8. 4. Ibidem.

Temperan-
tia.

tica, dicit sic: Temperantia est virtus, quæ in nullo modo-
rationis metam excedit. Secundò, ut est virtus purgato-
ria, diffinit sic: Temperantia est omnia relinquere, nisi
quantum natura requirit. Tertio, temperantia ut est vir-
tus purgati animi, est terrenas cupiditates non reprimere,
sed obliuisci. Exemplaris autem temperantia, quæ in
Deo est, sic est, quod in se perpetua intentione conuersa
est. Ex his apparet, quod primus gradus temperantiæ, ut
est virtus politica hominem ab excessu, & defectu custo-
dit: quia ei medium virtutis in omni operatione ostendit.
Secundus gradus temperantiæ, ut est virtus purgatoria
mentem ad æterna perfectè dirigit: quia omnem super-
fluitatem rerum grauantium firmiter excludit. Tertius
gradus temperantiæ, ut est virtus purgati animi mentem
æternis infigit: quia concupiscentiam omnis inordinati
concupiscibilis penitus extinguit. Exemplaris autem tem-
perantia, quæ in Deo est, prædictos gradus temperantiæ
inchoat, deducit, & perficit: quia omni creaturæ nume-
rum, pondus, & mensuram tribuit.

Sap. 11.2

Ibid.
Iustitia.

Quartò, Macrobius virtutem quartam Cardinalem,
scilicet iustitiam, ut est virtus politica, diffinit, dicens: Ius-
titia est mundum istum despiciere, & dare unicuique
quod suum est, scilicet sibi ipsi, & proximo, & Deo. Se-
cundò iustitia, ut est virtus purgatoria, est ad veram pro-
positi viam consentire. Tertio iustitia, ut est virtus purgati
animi, est cum diuina mente perpetuò fœdere sociari.
Exemplaris iustitia, ut in Deo est, est quod perenni lege
à superna sui operis continuatione non flectitur. Hæc
ille: Ex his patet, quod primus gradus iustitiæ, ut est vir-
tus politica hominem ab omni iniquitate custodit, &
cum omnibus pacificè conuersari docet. Secundus gra-
dus iustitiæ, ut est virtus purgatiua, mentem ad æterna di-
rectè trahit: quia iusto ordini rectæ rationis perfectè con-
sentit. Tertius gradus iustitiæ, ut est virtus purgati animi,
mentem in æternis figit: quia illam cum Deo perpetuo
sociat fœdere. Exemplaris autem iustitia, ut in Deo est,
prædictos gradus inchoat, deducit, & perficit, quæ om-
nem creaturam perpetua, & inflexibili lege iuste regit.
Ex his aliquantulum patet, quomodo gradus operationum
virtualium differenter sunt in actiuis, & contemplatiuis,
& qualiter per virtutes, ut sunt virtutes politicæ, homo
ordinatur in operationibus suis quoad proximum: per
virtutes, ut sunt purgatoriæ ordinatur quantum ad se-
ipsum: ut sunt virtutes purgati animi quantum ad Deum.
Alias virtutes exemplares, quæ in Deo sunt solum perfici-
unt secundum magis, & minus, prout operantes in fide
& charitate opera lucis, eas perfectius, vel minus perfe-
ctè participant, vel imitantur.

DISTINCTIO VI.

*Qualiter spiritus per utramque vitam scilicet actiuam, &
contemplatiuam ad æterna ingrediatur.*

SEXTò videndum est, qualiter per utrasque operatio-
nes, scilicet interiores, & exteriores hominis siue vitæ
actiue, siue contemplatiue spiritus humanus ad intrinse-
cum, & æternale manerium Iesu ingrediatur. De quo no-
tandum est, quod sicut dicit Prosper in libro de vita con-
templatiua, licet vita actiua, & contemplatiua itineribus
disparibus incedant, ad eandem patriam tamen tendunt.
Actiua vita, ait Prosper, habet sollicitum cursum, con-
templatiua verò habet gaudium sempiternum, quod non
auferetur ab ea in æternum. Item in contemplatiua vita
regnum percipitur, in actiua regnum acquiritur. Hæc
scilicet actiua, facit te plurimum bonorum copia operum
pullare ianuam, illa, scilicet contemplatiua vocat con-
summandos in patriam. In hac scilicet actiua contemni-
tur mundus, in illa videtur Deus. Hæc ille: Cum his con-
cordat Augustinus in sermone de dedicatione templi,
dicens sic: Sicut malis operibus quasi quibusdam vecti-
bus, & feris vitæ nobis ianua clauditur, ita absque dubio
bonis operibus aperitur. Igitur non solum bonis operi-
bus hominis interioris, sed etiam bonis operibus ho-

Prosper de
vi. contempl.
l. 1. c. 12.Aug. ser. 1. in
anniuers. de-
dic. Eccl. vel
alt paulo post
prin. de temp.
252.10.

Aminis exterioris peruenitur ad æterna, quia Deus red-
dit unicuique secundum opera sua, iuxta illud: Opera
enim illorum sequuntur illos. Qui bona opera facit,
quid aliud, quam ad æterna quasi quibusdam passibus
tendit? Et qui æternam vitam quærimus, quid aliud,
quam quædam itinera agimus, per quæ ad patriam fe-
stinamus? ait Gregorius 22. Moral. Quia quamuis in
vfu operis sit temporalitas, tamen in intentione debet
esse æternitas.

Apo. 14. c

Greg. lib. 22.
Mor. cap. 22.
paulo post pr

Et notandum, quod sicut per opera interioris homi-
nis, ut per contemplationem, quandoque fit quædam
prælibatio æternæ vitæ: ita, & per opera exterioris homi-
nis fit in eo aliquando similitudo aliqua vel imago æter-
næ vitæ, sicut dicit Bernardus in l. de amore Dei, ubi dicit
sic: Sicut in sanctitate vitæ, & hominis interioris contem-
platione, & fruitione diuinitatis, iam futuræ vitæ beatitu-
dinē prælibare in hac vita videntur, & imitari: sic etiam
de corporum suorum glorificatione quam plenè ibi perce-
pturi sunt, in hac vita non nihil percipiunt. Accepta illa
gratia, quam habitantes in vnum seipsi in Deo, & Deo
in seipsis fruuntur, ipsius carnis se sentiunt vicisse omnes
contradictiones, ut vniuersa substantia carnis non sit eis
nisi instrumentum boni operis. Nam, & si ipsius miseris,
& infirmitatibus contabescunt, ex hoc ipso in interiori
homine fortius conualescunt. Quando enim infirmor,
tunc fortior sum, & potens, ait Apostolus. Sequitur: Sen-
sus ipsi nouam percipiunt quandam, & propè spiritualem
gratiam, oculi simplices, & aures obtemperantes, & ali-
quando in feruore orationis tanta odoris ignota quædam
fragrantia inspirat, tanta gustus & si non gustando suauis-
tas, tanta per mutuam tactum spiritualis charitatis in-
centium fit, ut videantur sibi intra seipsos spiritualis gra-
tiæ, cuiusdam volupratis g. rere paradysum. Vultus etiam
& totius corporis compositione vitæ, & morum, &
actuum decore, mutæ etiam scripturis in illis deuotis
exhibitionibus, & piis susceptionibus, cuiusdam gratiæ
beneplacito sibi conueniunt inuicem, & conuiuiunt, ut
verè sit cor vnum, & anima vna. Nimirum corporum
suorum gloriam iam hic inchoant vel incipiunt, & puri-
tate conscientiæ, & intimæ conuersationis gratia perfe-
ctè habituri, eam in futura, & perenni vita pronunciat.
Hæc Bernardus: Et Origenes super 7. Cantorum dicit:
Concordia hic inchoatur, quæ in futura gloria inter ele-
ctos cœlestis patriæ semper datur. Hæc enim bonos con-
fortat, in pugna superat, consolatione inebriat, Deo asso-
ciat, amorem augmentat. Hæc inchoat, quod in cœlo
consummatur. Hæc ille: Potest ergo humanus spiritus di-
cere: Ingrediar in locum tabernaculi tui.

Bern. de na-
tura, & di-
gnit. amor.
Diu. cap. 10
post med.

2. Cor. 12. d

DISTINCTIO VII.

*Qualiter ad veniendum per iter meritoria operationis à
Domino spiritus humanus inuitatur.*

SEPTIMò videndum est, qualiter spiritus humanus ad
veniendum per iter Deiformis actionis, siue merito-
riæ operationis ad intrinsecum, & æternum manerium
Domini Iesu, ab ipso amorose inuitatur dicente: Sur-
ge propra amica mea, formosa mea, columba mea,
& veni.

Cant. 5. b

E Dicit igitur: O amica mea, propter operationis meæ
Hierarchicam imitationem. Amica (inquit) mea, quia ma-
nus tuæ stillant myrrham. Quod exponens Vercellensis
dicit sic, quod per manus stillantes myrrham signantur
operationes Hierarchicæ ordinatæ. Nam sicut Deus stil-
lat dona gratiarum, & perfectionem operationum primæ
Angelicæ Hierarchiæ, & illa instillat mediæ, & media
vltimæ, ut patet per totam Angelicam Hierarchiam: ita
anima in suo supremo à Deo recipiens perfectionem sua-
rum operationum circa superiora. Et ut illa stillat in me-
diam perfectionem suarum operationum circa superio-
ra, respectu interiorum: sic & illa stillat in vltimam men-
tis Hierarchicam perfectionem suarum operationum
respectu exteriorum. Et hæc est stillatio gratiæ myr-

Ibid.

rha,

rhæ, quæ operationes præferuat à putredine vanæ laudis, & fœtore humani fauoris. Surge propter operationis tuæ ostensionem rectam, vt Pater cœlestis honorificetur, & proximus ædificetur, quia opera tua sunt plena coram Deo meo, vt dicitur in Apocalypsi. Opera sunt plena coram Deo, vt Haymo ait, quando virtutes datæ vitiis non commaculantur, & exterius humana gloria non quæritur. Plenitudo enim legis est dilectio, ait Apostolus. O columba mea propter operum tuorum secundam parturitionem. Quasi enim columba, quæ est auis secunda, aquas steriles mundi fugiens, & ad meum intrinsecum, & æternum manerem quasi ad arcam salutis confugiens portans tamen oliuæ virentibus foliis, id est, amorosam voluntatem plenam operibus bonis, vbi vt columba fecunda in foraminibus petreæ nidificans, æterna secunda parturit opera lucis. Vnde Bernardus super Cantica exponens illud verbum, dicit sic: O amica mea, si quietem desideras, si securitatem affectas, si fecunditatem amas, assume pennas sicut columba, & volans nidifica in vulneribus Iesu. C H R I S T I. Nusquam quies gravior, nusquam securitas tutior, nusquam fecunditas vberior. Vbi hauries, quod pullis ministres. Propere propter operationis tuæ spirituales refectionem. Dicit enim Origenes super Cantica. De natura boni operis est, quod ipsius multiplicatione multiplicetur etiam dilectio, & delectatio, & quasi quoddam condimentum cibi spiritualis est hilaritas bene operatiua. Nam bonum operum facit dulcedinem in gustu, & gaudium in corde. Et Gregorius 21. Moral. dicit: Comedere animæ est bonis operibus satiari. Ergo propere, ô formosa mea, propter operum tuorum Deiformem ordinationem. Deiformis autem ordinationis, vt dicit Linconiensis super 3. Angelicæ Hierarchiæ, est renouatio spiritus rationalis, & confortatio ipsius prout possibile est secundum tria, scilicet amorem, scientiam, & operationem ad Deum, ad quod Deiforme attingit nostra possibilis assimilatio ad ipsum, vt amor referatur ad Spiritum, scientia ad Filium, operatio ad Patrem. *Sequitur*: Est enim in nobis primo amor boni in genere, deinde scientia bonorum in specie, de quibus procedit in operationem singularium bonorum scitorum, & amatorum. Et quasi concludit dicens, quod rationalis creatura debet, vt possibile est secundum amorem, scientiam, & operationem Deo assimilari, & ad eius imitationem reduci Deiformiter. Et veni propter operationis tuæ plenam remunerationem. Merces enim meam mecum est dare unicuique secundum opera sua.

Veni ergo ad me de Libano Sponsa mea, veni coronaberis. Hoc verbum exponens Vercellensis dicit, quod omnes tres Hierarchiæ Sponsæ candore lucis æternæ perfusæ sunt, quasi montes eleuati, & ideo in Libanum conuersæ sunt, qui interpretatur candidatio, quare ter dicitur, veni.

Primò igitur dicitur: Veni Sponsa mea de infima Hierarchia tua, quæ perfusa est lumine virtutum politicarum, per quas charitate iam formatas, operaris ordinatè circa omnia exteriora exemplo, & doctrina alios ad me reducendo.

Secundò: Veni de media tua Hierarchia, quæ perfusa est lumine virtutum, quæ dicuntur purgatoriæ, per quas operaris ordinatè circa omnia tua interiora, habitus virtutum, & donorum Deiformiter exercendo, & proficiendo, vt dictum est.

Tertiò: Veni de suprema tua Hierarchia, quæ perfusa est lumine virtutum, quæ dicuntur purgati animi, per quas operaris ordinatè circa superiora. Deum sinceriter contemplando, & fortiter amando, & sursum tendendo, vt coroneris.

Pro operibus enim infimæ Hierarchiæ coronaberis corona gaudio. Vnde Sapiens dicit: Circa te corona fructuum quasi plantatio cedrorum in Monte Libano, quia de omnibus per exemplum, & doctrinam tuam conseruis gaudebis.

Secundò pro operibus mediæ Hierarchiæ coronaberis corona speciosa. Vnde in Apocalypsi dicitur in capite

A eius corona duodecim stellarum. Per duodenarium signatur vniuersitas perfectionis alicuius, vt patet per Augustinum in libro de Ciuitate Dei.

Tertiò pro operibus supremæ Hierarchiæ coronaberis corona gloriosa interminabilis æternitatis. Vnde in Prouerbiis: Corona tribuetur ei in generatione, & generationem, id est, sempiternum. Corona nec habet principium neque finem in figura, & significat æternitatem, quæ nec fine, nec principio clauditur.

Veni igitur Sponsa mea, quia mihi, & tibi omnia communia sunt. Vnde Bernardus serm. 7. super Cantica dicit: Non sunt inuenta æquæ dulcia verba, quibus verbi animæque dulces ad inuicem exprimunt affectus quemadmodum Sponsus, & Sponsa, quibus quippe omnia communia sunt, nihil proprium, nil à se diuisum habentibus.

B Vna vtriusque hæreditas, vna domus, vna mensa, vnus thorus, vna caro, & secundum Apostolum, Deus, & anima vnus spiritus.

Vltimò Dominus subiungit huius sanctæ imitationis dulce alleclium, dicens: Veni, quia vineæ florentes odorem dederunt, qui odor istius itineris medium facit odoriferum, & fugat, & expellit venenata. Quid autem per vineas florentes, & odorem spargentes conuenientius intelligitur, quam fecundæ mentis potentia, & capacitates odoriferæ illius sapidæ partiis, quæ est vera vitis, quam Pater cœlestis agricola in mentibus humanis tanquam in orto vinearum sacris inspirationibus plantat, Sacramentis vegetat, & bonis operibus maturat, prout gradatim ipsam vineam excolit, vt fructificet? Vnde Hugo lib. 2. de Arca Noë dicit: Hoc est verè lignum vitæ, verbum Patris, sapientia Dei, quæ in cordibus Sanctorum

C tanquam in Paradiso inuisibiliter primo per timorem seminatur, post per gratiam rigatur, per dolorem moritur, per fidem radicitur, per deuotionem germinat, per compunctionem oritur, per desiderium crescit, per charitatem roboratur, per spem viret, per circumspectionem frondet, & extendit ramos, per disciplinam floret, per virtutem fructificat, per patientiam maturefcit, per mortem carpitur, per contemplationem cibatur. Hæc ille: Cum igitur, vt dicit Dionysius 4. Ecclesiasticæ Hierarchiæ, Iesus qui est vera sapientia Patris, sit fontana copiosa susceptionum diuinarum suauitatum, & refundat de plenitudine sua diuinitas fragrantias siue odores ad Deiformes intelligentias, in quibus mentes suauiter delectatæ, & sanctis, & odoriferis susceptionibus adimpletæ vtuntur intelligibili alimento, penetrante ad intimos suos intellectuales sinus secundum suam diuinam participationem bene olentium distributionum, planum est, quod hi, quos sapida sapientia inhabitat, sacris susceptionibus quasi vineæ florentes fecundantur habitibus virtutum, & fructibus bonorum operum perficiuntur, & sic tot suaues odores aliis dant, quot exempla odoriferorum operum euaporant. Vnde Paulus dicit: Deo autem gratias, qui odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco. Bonus enim odor Christi sumus, his, qui salui fiunt, qui bono odore recreantur, & his qui pereunt qui bonum odorem abominantur, sicut bufones bonum odorem vineæ florentis. De hoc odore require supra

D itinere 6. Vineæ igitur florentes dicuntur fecundæ mentis potentia, & capacitates odoriferæ, quas cœlestis agricola inhabitans, & excolens, facit eas floridas, & odoríferas. Floridas per verbum veritatis, odoríferas per scriptum charitatis. Dionysius dicit, quod Filius, & Spiritus Sanctus, quasi quædam pullulationes à Patre originem habent, & quasi quidam flores, & supersubstantialia lumina ab ipso lumine, vel patre luminum existunt. Vnde agricola cœlestis dicit: Veni auster, perfusa hortum meum vt fluant aromata illius. Quod verbum exponens Vercellensis dicit: Sponsa hic inuitatur ad perfectionem Hierarchicæ operationis. Auster enim est ventus calidus, & purus, & per eum potest intelligi verbum quantum ad puritatem veritatis, & Spiritus Sanctus quantum ad calorem charitatis. Dicit igitur agricola cœlestis: Veni

Aug. l. 20. de Ciu. Dei. c. 5. rom. 5. Prou. 17. d.

Bern. ser. 7. in Cant. non longe à prin.

1. Cor. 6. d.

Hug. lib. 2. de arca Noë, cap. vlt.

2. Cor. 2. d.

Dion. de diu. nom. cap. 2.

Cant. 4. d.

Auster, perfla hortum meum, id est, supremam Hierarchiam, quam speciali zelo tanquam hortum voluptatis fecundam operibus veritatis, & odoriferis exemplis, ut producat viam germinans virgines, & virgineas mentes, & aromata illius, & participationes luminum odoriferorum fragrantis mentis fluant Hierarchicæ, id est, fluant de summa mentis Hierarchia in mediam, & de media in infimam, ut sic mens exerceatur ad perfectionem Hierarchicæ operationis, scilicet ut fortiter & incessanter extendatur sursum ad Deum, ad hauriendum diuinum odoriferum lumen, quod vineam maximè fecundat, & perficit: & secundo haustum lumen odoriferum firmiter in se custodiat, & exerceat: tertio illud lumen odoriferum aliis hominibus sine decremento luminis sui, veris doctrinis, & odoriferis exemplis communicet, ut dicere possit illud Ecclesiastici: Ego sicut vitis fructificavi odorem suavitatis.

Ecd. 24. c.

Orig. super Cant. 6. c.

Tota igitur Trinitas has vineas inhabitat, Pater in memoria, operarios ad laborandum excitans sacris inspirationibus: Filius in intelligentia operarios ad prudenter laborandum clavis veritatibus illuminans: Spiritus Sanctus in voluntate, operarios ad laborandum exemplariter feruidis affectionibus inflammans. Vnde Origenes dicit sic: Deliciosus intuitus memorie per Patrem confortatæ, intelligentiæ per Filium illuminatæ, & voluntatis per Spiritum Sanctum expeditæ ad operandum: quia Deo existente in vineis Engaddi, tanto ero remotior, quanto sterilitari propinquior. Et ibidem dicit: O amica mea conuertere in requiem tuam, id est, in Deum tuum, ut in te tanquam in speculo imaginem suam expressiuam repræsentet, in te ineffabiliter delectetur, & familiariter congratuletur, te eleuet innouando, te innouet decorando, te decoret amando, te amet inhabitando, te à casu futuro præseruet præcauendo, & te lætificet de conuersione gratias agendo. Hæc ille.

Isai. 30. c.
Aug. de verb.
Dom. ser. 55.
prop. 5m.
rom. 10.
1. Ioh. 3. a

Prov. 8. d

Cant. 7. d

Ecd. 12. b

Greg. 1. 5. Mo.
c. 27. in fin.

Spiritus igitur noster ad veniendum, iam à Domino amorose inuitatus, & ex hoc ad ambulandum prædicta itinera æternitatis vigorose animatus, & amorose, & gratiose à Patre tractus, competenter petit dilectum inuitantem horum itinerum esse socium, ducem, ductorem, & conseruatorem quia ipse est via, veritas, & vita. Ipse est via per quam imus, de qua Isaias dicit. Hæc est via, ambulate in ea. Et Augustinus super Ioannem dicit sic: Verbum assumendo hominem factum est via, ambula per hominem, & peruenies ad Deum. Ipse est veritas per quam perueniemus, quia veritas est finis ænigmatum. Vnde Ioannes ait: Videbimus eum sicuti est. Neque Patrem quis novit nisi Filius, & cui voluerit Filius revelare. Ipse est vita, in qua permanebimus in æternum. Vnde dicitur in Proverbiis: Qui me inuenerit, inueniet vitam, scilicet æternam.

Dicit igitur spiritus amans confidenter illud verbum Canticorum: Veni dilecte mi ad sitibundam æternorum intentionem, quantum ad iter primum, scilicet rectæ intentionis: ingrediamur in agrum per deuotam æternorum meditationem, quantum ad iter secundum: commoremur in vallibus per limpidam æternorum contemplationem, quantum ad iter tertium: mane surgamus ad veniendum per inebriantem æternorum dilectionem, quantum ad iter quartum: videamus si vinea floruit, per pululantem æternorum reuelationem, quantum ad iter quintum: si flores fructum parturiunt, per experimentalem æternorum prægustationem, quantum ad iter sextum: floruerunt mala punica per collum æternorum Deiformem operationem, quantum ad iter septimum. Sic ibi homo in domum æternitatis suæ. In qua, sicut dicit Auctor de spiritu, & anima, erit manifesta visio, plena cognitio, vera dilectio, firma coniunctio, societas individua, similitudo perfecta, vita beata in æternum, & ultra, in perpetuas æternitates. Odor autem, & dulcedo prælibatur prædictorum, & gustatur à spiritibus ambulantibus in prædictis itineribus, ex quo velocius currunt. Vnde Gregorius 15. Moral. dicit: Superiora amare iam sursum ire est, dumque magno desiderio ad cælestia ho-

mo inhiat, miro modo hoc ipsum quod accipere quærit, iam degustat. Ex quo spiritus itinerans maximè consolatur, consolatus currendo calefcit, calefactus deuotione mollescit, mollificatus amando liquefcit, liquefactus feruendo sursum effluit, ut nusquam nisi in æternitate sistere, & quiescere velit. Vnde Origenes dicit sic, quasi admirando Diuinæ consolationis dulcissimus affectus, ut audio, est liquefactio. Liquefcit enim mens cum deuotione mollescit, ut Sponsus in ea suauiter cubet, & nihil ei duri obstat. Liquefcit dum deuotione calefcit, ut dilectus in ea calorem diuini amoris inueniat, ut quasi quidam contactus spiritualis fiat, qui maximam delectationem generat. Liquefcit, quia dum deuotione superfluit, ut Deus solum plenum dominium in ea obtineat, tunc omnes motus, omnes nifus, omnes impetus eius æternitate feliciter terminat. Hæc ille: Ad quam domum æternitatis nos perducatur, conducatur, & inducat, qui est trinus, & vnus Deus in æternum benedictus. Amen.

Orig. super Cant. 6. c. 2.

S. BONAVENTURÆ Eximij Ecclesiæ Doctoris

Opusculum, quod inscribitur.

INCENDIUM AMORIS.

C Multis nominibus reperitur inscriptus liber hic in hæcenus impressis. Nam Paruum bonum, Regimen conscientie, Itinerarium in seipsum, Fons vite, vel Incendium amoris appellari, opuscula S. Bonaventura Venetiis ultimo edita testantur. Trishemius autem Regimen conscientie, id est, paruum bonum inscribit, eiusque principium esse ait: Ecce descripsi eam tibi, & inter Opuscula S. Bonaventura connumerat. Libuit autem magis in hac Vaticana editione, Incendium amoris inscribere, ne confingeretur titulus alius ab eo, quem Auctor ipse libro suo tribuit. In fine enim prologi sequentis ita ait: Istius libri titulus Incendium amoris dicatur. Ex quibus verbis satis constat, quæ sit legitima huius Opusculi inscriptio, Intentionem vero suam in prologo itidem Auctor manifestat. Si quis vero seipsum cognoscere, & vitam secundum Deum instituere desiderat, hunc tractatum studeat memoria retinere, & opere exercere.

CAPITA HUIVS OPVSCVLI.

De triplici modo se exercendi circa triplicem viam sapientie, & primo de meditatione. Cap. I.
De oratione, quomodo per eam veniatur ad sapientiam veram. Cap. II.
De contemplatione, quomodo per eam perueniendum sit ad sapientiam veram. Cap. III.

PROLOGVS.

VIGILANS verò, animam meam tanquam frigiditate tenebratam calefcere conor, quam in deuotione desertam scio incendi, & ingenti nimirum desiderio super terrigenas eleuari. Non enim in otio aduenit mihi affluentia amoris æterni, neque dum corporaliter fueram nimis aggrauatus, & fatigatus præ itinere ardorem ipsum spiritualem potui sentire, aut etiam immoderatè occupatus solatiis, vel ut cuidam vltimæ dispositioni deditus: immò me in talibus refrigerare deprehendi, donec iterum postpositis omnibus, quibus exterius possem detineri, solummodo Saluatoris aspectibus assistere contenderem, in internisque

odoribus

odoribus immorare. Istum ergo librum offero intuentibus non Philosophis, non mundi sapientibus, non magnis Theologis infinitis quaestionibus implicatis, sed rudibus, & indoctis, magis Deum diligere, quam multa scire conantibus. Non enim disputando, sed agendo sciatur ars amandi. Arbitror autem ea, quae hic continentur, ab istis quaestionariis, & in omni scientia summis, sed in amore Christi inferioribus, non posse intelligi: unde nec eis scribere decreui, nisi postpositis, & obliis cunctis, quae ad mundum pertinent, solis conditoris inardescant desideriis mancipati. Primo quidem ut omnem terrenam dignitatem fugiant, omnem ostentationem scientiae, & vanam gloriam odiant: ac demum pauperari altissimae se conformantes, orando, & meditando, diuinæ dilectioni iugiter assistant. Si nimirum apparebit eis interius igniculus quidam virtutis increatae, & componens cor eorum ad capiendum calorem, quo cuncta caligo consumetur: eleuabit eos in ardorem amabilem, & amoenissimum, ut temporalia transcendant, & thronum teneant in termino tranquillitatis. Quo enim scientiores sunt, eo aptiores sunt, vel essent ad amandum, si verè spernerent seipsos, & ab aliis sperni gauderent. Proinde quia hic vniuersos excito ad amorem amorisque superferuidum ac supernaturalem affectum, utrumque ostendere conabor. Istius libri titulus Incendium amoris dicatur.

CAPVT I.

De triplici modo se exercendi circa triplicem viam sapientia, & primo de meditatione.

ECce descripsi eam tibi tripliciter, ait Sapiens: Cum omnis scientia debeat gerere Trinitatis in signum, praecipue illa scientia, quae in sacra Scriptura docetur, debet in se repraesentare vestigium Trinitatis. Propter hoc Sapiens eam tibi tripliciter descripsisse dicit, propter triplicem ipsius intellectum spiritualem, moralem, scilicet allegoricum, & anagogicum. Hic autem triplex intellectus responder triplici aetui Hierarchico, scilicet purgationi, illuminationi, & perfectioni. Purgatio autem ad pacem ducit, illuminatio ad veritatem, perfectio ad charitatem. Quibus perfectè adeptis, anima beatificatur, & secundum hoc quod circa hæc versatur, suscipit meriti incrementum. In horum igitur trium cognitione, dependet scientia totius Theologiae, & meritum vitae aeternae.

* Sciendum ergo est, quod triplex est modus exercendi se circa hanc triplicem viam, scilicet legendo, meditando, & orando: lectio est diffusior, meditatio est breuior, oratio est compendiosior. Lectio enim huius triplicis viae totam continet sacram Scripturam, immò ferè omnem sanam doctrinam, sicut ostensum est supra, in tractatu de reductione omnium artium ad Theologiam. Primò meditationis formatum breuiter libeat intueri. Sciendum ergo, quod tria sunt in nobis, secundum quorum usum in hac triplici via exercemur, scilicet stimulus conscientiae, radius intelligentiae, & igniculus sapientiae. Si ergo vis purgari, verte te ad conscientiae stimulum: si illuminari, ad intelligentiae radium: si perfici, ad sapientiae igniculum secundum consilium B. Dionysij ad Titum: ubi eum hortatur, dicens: Verte te (inquit) ad radium, &c.

Ad stimulus conscientiae debet homo exercere se ipsam, hoc modo meditando in via purgatiua, scilicet ut primo seipsum exasperet, secundo exacuat, tertio dirigat. Nam exasperandus est recordatione peccati, exacueudus circumspectione sui, & rectificandus consideratione boni.

Peccati autem recordatio debet esse in hunc modum, ut arguat se animus, de multiplici negligentia, & concupiscentia, & nequitia. Ferè enim omnia peccata, & mala nostra, siue contracta, siue acta, reduci possunt ad hæc tria. Circa negligentiam autem attende, quod primo debet recogitare homo, si in se fuerit negligentia scilicet

A cordis custodiendi, temporis expendendi, & finis intendendi. Hæc enim tria sunt ab omnibus summa cum diligentia obseruanda, scilicet ut cor bene custodiatur, tempus vtiliter expendatur, & finis debitus in omni opere præfigatur. Secundò debet homo cogitare si negligens fuerit in oratione, in lectione, & in boni operis executione. In his tribus debet vnusquisque diligenter ac sollicitè se exercere, & excolere, ut possit fructum bonum dare in tempore suo, eo quod vnum horum sine altero nequaquam sufficiat. Tertio debet cogitare sollicitè, si negligens fuerit ad penitendum, ad resistendum, & ad proficiendum. Debet enim vnusquisque cum summa diligentia deslere culpam commissam, repellere tentationem diabolicam, proficere de vna virtute in aliam, ut sic possit petuenire ad terram promissam.

Circa concupiscentiam autem debet cogitare homo, si in eo viuatur concupiscentia voluptatis, curiositatis, & vanitatis, quæ sunt radices totius mali. Primò igitur recogitanda est concupiscentia voluptatis, quæ tunc in homine viuatur, si fuerit in eo appetitus dulcium, mollium, & carnalium. Hoc est si homo quærat cibaria saporosa, vestimenta delictiosa, & oblectamenta luxuriosa. Quæ omnia non solum reprehensibile est appetere cum consensu, sed etiam debet homo respuere primo motu. Secundò recogitanda est concupiscentia curiositatis, si viuatur vel vixerit in homine. Hoc autem deprehenditur, cum quis appetit scire occulta, videre pulchra, & habere chara. In omnibus his est vitium auaritiæ, & curiositatis. Multum reprehensibile est hoc in homine. Tertio recogitanda est concupiscentia vanitatis, quæ tunc viuatur in homine, si in eo fuerit appetitus fauoris, laudis, & honoris. Quæ omnia vana sunt, & hominem vanum reddunt: & ita fugienda sunt sicut concupiscentia mulierum. Et de omni tali debet conscientia arguere cor humanum.

Circa nequitiam autem debet cogitare homo si in se vigeat, vel aliquando vigerit iracundia, inuidia, & acedia. Quæ faciunt hominem nequam. Primò cogitanda est iracundiæ nequitia, quæ consistit in animo, in signo, & in verbo, vel in corde, in facie, & in clamore, vel in affectu, affatu, & effectu. Secundò recogitanda est nequitia inuidiæ, quæ in aliena prosperitate tabescit, in aliena aduersitate hilarescit, & in aliena mendicitate refrigescit. Tertio recogitanda est nequitia acediæ, ex qua oriuntur suspensiones malæ, cogitationes blasphemæ, & detractioes malignæ. Omnis enim talis nequitia admodum detestanda est. Ex hac trifaria recordatione triplicata, debet exasperari stimulus conscientiae, & amaricari anima, ut possit homo consequi salutem.

Viso qualiter exasperari debeat stimulus conscientiae in recordatione peccati, videndum est qualiter sit exacueudus stimulus in circumspectione sui. Tria autem debet homo circa se circumspectare, scilicet diem mortis iminentem, sanguinem Christi recentem, & faciem iudicis præsentem. In his tribus acuitur stimulus conscientiae contra omne malum. Primò namque acuitur dum considerat homo diem mortis, quia est indeterminabilis, inuitabilis, & irreuocabilis. Quem si diligenter inspiciat, diligentissime laborabit, ut dum tempus habet purgetur ab omni negligentia, & concupiscentia, & nequitia. Quis enim moraretur in culpa, qui non est certus de die crastina? Secundò acuitur dum considerat homo sanguinem Christi effusum pro humano corde excitando, pro eodem abluendo, & pro ipso mollificando. Vel effusum pro humana immunditia mundificando, pro humana morte viuificando, & pro humana atiditate fecundando. Quis enim tam hebes, ut permittat in se regnare culpam negligentiae, concupiscentiae, vel nequitiae, qui cogitat se perfusum illo pretioso sanguine? Tertio acuitur dum considerat homo faciem iudicis, quæ est infallibilis, inflexibilis, & infugibilis. Nullus enim potest aliquo modo fallere eius sapientiam, flectere iustitiam, effugere vindictam. Quia ergo nullum bonum irremuneratum, nullum malum impunitum: quis non acuetur ex hac consideratione contra omne malum?

Tria sunt homini circa se consideranda.

Tria bona
meditanda
circa rectifi-
cationem
stimuli con-
scientiæ.

Mich. 6. 6

Luc. 11. 6

Strenuitas
quid.

Seueritas
quid.

Benignitas
quid.

Via illumi-
natiua.

Post hæc videndum est, quomodo stimulus conscientie sit rectificandus in consideratione boni. Tria autem sunt bona meditanda, in quorum acquisitione rectificatur stimulus conscientie, scilicet strenuitas contra negligentiam, seueritas contra concupiscentiam, & benignitas contra nequitiam. His enim tribus habitis, fit conscientia bona, munda, & recta. Et hoc est quod dicitur in Michæa: Indicabo tibi homo, quid sit bonum, & quid Dominus requirat à te. Vtique facere iudicium, & diligere misericordiam, & sollicitum ambulare cum Deo tuo. In quibus verbis tanguntur illa tria prædicta. Similiter, & Dominus hæc eadem tangit in Luca dicens: Sint lumbi vestri præcincti.

Primo igitur inchoandum est à strenuitate, quæ viam præbet aliis. Licet autem eam sic describere: Strenuitas est quidam vigor animi, excutens omnem negligentiam, & disponens animam ad faciendum bona opera, vigilanter, confidenter, & eleganter. Hæc est quæ viam præbet ad omnia bona sequentia. Secundo sequitur seueritas, quæ est quidam vigor animi restringens omnem concupiscentiam, & habilitans animam, ac feruentem reddens eam ad amorem asperitatis, paupertatis, & vtilitatis. Tertio sequitur benignitas, quæ est quidam dulcor animæ, excludens omnem nequitiam, & habilitans animam, ad benevolentiam, tolerantiam, & ad internam lætitiā. Et hic est terminus purgationis secundum viam meditationis. Nam omnis conscientia munda læta est, & iucunda. Qui igitur vult purgari, vertat se modo prædicto ad stimulum conscientie. In prædicta tamen exercitatione à quolibet præmissorum potest inchoari nostra meditatio. Transcundum est etiam ab vno in aliud, & tamdiu immorandum, quousque tranquillitas, & serenitas acquiratur, & percipiatur, ex qua oritur spiritualis iucunditas. Quæ adepta, promptus est animus ut sursum tendat. Incipit ergo via ista à stimulo conscientie, & terminatur in affectum spiritualis lætitiæ, exercetur in dolore, & consummatur in amore.

Secundo loco post viam purgatiuam, sequitur illuminatiua. In qua se debet homo exercere ad radium intelligentie hoc ordine. Nam radius intelligentie est primo protendendus ad mala dimissa, secundo dilatandus ad beneficia commissa, tertio reflectendus ad præmia promissa. Protenditur autem radius intelligentie ad mala dimissa, dum sollicitè pensantur mala, quæ Dominus indulget: quæ tot sunt, quot sunt peccata quæ commisimus, & tam magna, quantis eramus malis astricti, & quantis bonis priuati. Et hæc meditatio satis patet ex præcedenti. Nec hoc solum attendendum est, quanta mala commisimus, sed etiam considerandum est, in quanta mala incidissemus, si Dominus permisisset. Et cum hæc diligenter pensantur, per radium intelligentie tenebræ nostræ illuminantur. Et talis illuminatio coniuncta debet esse gratitudini affectionis, alioquin non est illuminatio celestis, ad cuius splendorem videmus sequi calorem. Vnde gratiæ hic agendæ sunt pro dimissione malorum commissorum, vel possibilitium committi, infirmitate, necessitate, & voluntatis peruersitate.

Secundo videndum est, qualiter iste radius intelligentie dilatetur in consideratione beneficiorum commissorum, quæ quidem sunt in triplici genere. Quædam enim spectant ad complementum naturæ, quædam ad adiutorium gratiæ, & quædam ad donum superabundantiæ. Ad complementum naturæ spectat, quod dedit Deus ex parte corporis, scilicet, membrorum integritatem, complexionis sanitatem, & sexus nobilitatem. Ex parte sensus, visum perspicuum dedit, auditum acutum, & sermonem discretum. Ex parte animæ, ingenium clarum, iudicium rectum, & animum bonum dedit. Ad adiutorium autem gratiæ, spectat primo, quod dedit gratiam baptismalem, qua deletur culpa, restituitur innocentia, & confertur iustitia. Et per hoc dignum facit vita æterna. Secundo, quod dedit gratiam poenitentialem quantum ad animi voluntatem, temporis opportunitatem, & Religionis sublimitatem. Tertio, quod dedit gratiam

A Sacerdotalem per quam fecit dispensatores doctrinæ, dispensatores indulgentiæ, & dispensatores Eucharistiæ. In quibus omnibus secundum plus, & minus dispensantur verba vitæ. Ad donum autem superabundantiæ spectat, quod primo dedit totum mundum, scilicet, inferiora ad obsequium, paria ad meritum, & superiora ad patrocinium. Secundo dedit Filium suum, & hoc in fratrem, & amicum, in pretium nostrum, & in cibum quotidianum. Primum in incarnatione, secundum in passione, & tertium in altaris consecratione. Tertio dedit Spiritum Sanctum: & hoc in signaculum acceptionis in privilegium adoptionis, & in annulum desponsationis. Et per hoc fecit animam Christianam, verè suam amicam filiam, & sponsam. Hæc omnia sunt mira, & ineffabilia: & in eorum meditatione ad modum sponsæ anima debet esse Deo grata.

B Tertio circa viam illuminatiuam, videndum est qualiter iste radius intelligentie per meditationem est reflectendus: ut ad fontem totius boni reuertatur, recogitando præmia promissa. Considerandum est ergo sollicitè, & frequenter pensandum: quod Deus, qui non mentitur, credentibus diligentibus se promissit veraciter amotionem omnium malorum, associationem omnium Sanctorum, & impletionem omnium desideriorum in seipso, qui origo est, & finis omnium bonorum. Qui est tantum bonum, quod excedit omnem petitionem, omnem desiderij dilationem, & omnem æstimationem. Et hos tanto bono dignos reputat, si diligimus, & appetimus eum super omnia, & propter se: & ideo cum omni desiderio, & affectu ac benevolentia, debemus in ipsum tendere.

C Postremo sequitur, qualiter nos exercere debemus ad igniculum sapientiæ. Hoc autem faciendum est hoc ordine. Quia iste igniculus sapientiæ sollicitè ac diligenter est primo congregandus, secundo inflammandus, & tertio subleuandus. Congregatur autem, per reductionem affectionis ab omni amore creaturæ, à cuius amore reuocari debet affectio. Quoniam amor creaturæ non proficit: & si proficit, non reficit & si reficit, non sufficit. Ideo omnis amor talis ab affectu: debet omnino elongari.

D Secundo inflammandus est igniculus iste, & hoc ex conuersione affectionis super amorem Sponsi. Et hoc quidem fit, vel comparando ipsum amorem ad seipsum, vel ad affectum supernorum ciuium, vel ad ipsum Sponsum. Tunc autem hoc fit quando attendit, quod per hunc amorem potest in nobis suppleri omnis indigentia, & quod per amorem est in beatis omnis boni abundantia, & quod per amorem habetur ipsius summi desiderabilis præsentia. Hæc enim sunt, quæ affectum inflammant.

E Tertio subleuandus est igniculus iste, & hoc supra omne sensibile, imaginabile, & intelligibile, hoc ordine, ut homo immediatè de ipso quem perfectè optat diligere, primo meditando discat, quod ille, quem diligit, non est visibilis, audibilis, nec odorabilis, gustabilis, rangibilis, aut sensibilis: immò totus desiderabilis. Secundo cogitet, quod ille, quem diligendo quærit, non est terminabilis, figurabilis, numerabilis, circumscriptibilis, commutabilis, aut imaginabilis, sed totus desiderabilis. Tertio cogitet, quod ille, quem diligit, non est demonstrabilis, diffinibilis, opinabilis, æstimabilis, inuestigabilis, aut intelligibilis sed totus desiderabilis.

Ex his autem liquide patet, qualiter ad sapientiam factæ Scripturæ perueniri potest, meditando, scilicet circa viam purgatiuam, illuminatiuam, & perfectiuam. Et non solum factæ Scripturæ continentia, immò omnis meditatio nostra debet versari circa ista. Nam omnis meditatio sapientis, aut est circa opera humana, cogitando, scilicet quid homo fecerit, & quid debeat facere, & quæ sit ratio mouens: aut circa opera diuina, cogitando, scilicet quanta Deus homini commiserit, quod omnia fecit propter hominem, quanta dimiserit, & quanta repromiserit, & in hoc clauduntur opera creationis, reparationis, &

glorifi

glorificationis; aut circa vtrorumque principia, quæ scilicet sunt Deus & anima, qualiter hæc ad invicem sunt copulanda. Et in hoc debet stare omnis meditatio nostra, quia est finis omnis cognitionis, & operationis, & est sapientia vera, in qua est cognitio per veram experientiam. In huiusmodi autem meditatione tota anima nostra debet esse intenta secundum vires suas scilicet secundum rationem, & synderesim, conscientiam & voluntatem. Nam in huiusmodi meditatione, ratio percunctando affert propositionem, synderesis sententiando profert diffinitionem, conscientia testificando infert conclusionem, & voluntas præeligendo defert solutionem. Verbi gratia. Si quis velit meditari circa viam purgatiuam, debet ratio quærere, quid debeat fieri de homine, qui templum Dei violauit. Synderesis responder, quod aut debet disperdi, aut lamentiis pœnitentiæ purgari. Conscientia assumit: Tu es ille ergo vel oportet te damnari, aut stimulis pœnitentiæ affligi. Deinde voluntas præelegit, scilicet quod recusat damnationem æternam, & assumit voluntarie pœnitentiæ lamenta. Iuxta hunc modum in viis incedendum est.

CAPUT II.

De oratione quomodo per eam veniatur ad sapientiam veram.

Postquam diximus, qualiter ad sapientiam veram pervenitur, legendo & meditando videndum est nunc, qualiter ad ipsam pervenitur orando. Sciendum autem est, quod in oratione sunt tres gradus, siue partes ipsam perficientes: quorum primus est, deploratio miseriæ: secundus, imploratio misericordiæ: & tertius, exhibitio latriæ. Latriæ autem cultum Deo exhibere non possumus, nisi ab eo gratiam consequamur. Misericordiam verò Dei ad dandam gratiam non possumus inflectere, nisi per deprecationem & expositionem nostræ miseriæ & indigentia. Nam omnis perfecta oratio debet habere istas tres partes. Non enim sufficit vna sine altera, nec perducit ad metam perfectam, & ideo hæc tria sunt semper iungenda.

Deploratio autem miseriæ circa quatuorunque miseriæ sit, siue pro perpetracione culpæ, siue pro amissione gratiæ, siue pro dilatione gloriæ: hæc tria debet habere scilicet dolorem, pudorem, & timorem. Dolorem propter damnum, siue incommodum: pudorem propter opprobrium siue inhonestum: timorem, propter periculum siue reatum. Ex memoria enim præteritorum oritur dolor dum recordatur, quid omisit, quia præcepta iustitiæ: quid commisit, quia prohibita culpæ: quid amisit, quia gratuita vitæ. Ex intelligentia præsentium oritur pudor, dum attendit, ubi sit, quia longè in imo, quæ fuerat prope in summo: qualis sit, quia fœda in luto, quæ fuerat pulchra imago: quæ sit, quia ancilla, quæ fuerat libera. Ex providentia futurorum oritur timor, dum præcogitat, quod tendat, quia ad inferos propèat gressus eius: quid occurrat, quia iudicium inevitabile, iustum tamen: quid assequatur, quia stipendium mortis æternæ.

Imploratio autem misericordiæ circa quatuorunque gratiam innocetur, debet esse cum affluentia desiderij quod habemus à Spiritu sancto, qui postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus: cum fiducia spei, quam habemus à Christo, quia mortuus est pro nobis omnibus: cum diligentia implorandi subsidij, quod quærimus à Sanctis omnibus. Quando enim hæc tria concurrunt, tunc imploratur efficaciter diuina misericordia. Affluentiam desiderij habemus à Spiritu sancto, quia per ipsum sumus à Patre in Filio prædestinati æternaliter: per ipsum sumus renati in baptismo spiritualiter: & quia per ipsum sumus congregati in Ecclesia vnanimiter. Confidentiam spei habemus à Christo Domino, quia pro nobis obrulit se in cruce in terra, quia pro nobis offertur à matre Ecclesia in sacramento altaris, in sui memoriam: & quia pro nobis apparet vultui Patris in cœlo in gloria. Diligentiam implorandi subsidij à Sanctorum confor-

atio, habemus ab Angelorum ministrantium patrocinis, à beatorum triumphantium suffragiis, & à iustorum militantium meritis.

Exhibitio autem latriæ ex quacunque gratia Deus colatur, debet habere tria. Primò enim ob gratiam impetrandam, debet cor nostrum incuruari ad Dei reuerentiam, & adorationem. Secundò debet dilatari ad benevolentiam, & gratiarum actionem. Tertio debet eleuari ad cōplacentiam, & mutuam allocutionem, quæ est Sponsi & Sponsæ, quam docet Spiritus sanctus in Canticis. In quasi recto ordine fiat, mira est exultatio & iubilatio: ita ut ducatur homo in excessum, & faciat animam dicere: Bonum est nos hic esse. Et hic debet oratio nostra terminari. Nec ante debet homo desistere, donec ingrediatur in locum tabernaculi admirabilis, usque ad domum Dei ubi in voce exultationis est sonus epulantis. Ut autem incurueris ad reuerentiam, admirare immensitatem diuinam, & intueri modicitatem tuam. Ut dilateris ad benevolentiam attende benignitatem diuinam, & vide indignitatem tuam. Ut eleueris ad complacentiam, recogita charitatem diuinam, & considera tepiditatem tuam: ut ex huius collatione peruenias in excessum mentis.

Sciendum autem, quod reuerentiam debemus exhibere Deo tripliciter. Primò tanquam Patri, à quo formati, reformati, & educati. Secundò tanquam Domino, à quo eruti de ore inimici, redempti de carcere inferni, & conducti in vineam Domini pro munere Paradisi. Tertio debemus exhibere Deo reuerentiam, tanquam iudici, coram quo accusati: accusat enim clamor conscientia coram quo conuicti, conuincit enim euidentia vitæ: & coram quo confessi, confitetur enim aspectus diuinæ, sapientia, unde contra nos de iure debeat sententia proferri. Et prima quidem reuerentia debet esse magna, secunda maior, tertia maxima. Unde prima est ad modum inclinationis, secunda ad modum genuflexionis, & tertia ad modum prostrationis. In prima nos subijcimus, in secunda nos dejicimus, in tertia nos abijcimus. In prima reputamus nos paruos, in secunda minimos, in tertia vero nullos.

Benevolentiam autem debemus simili modo Deo tripliciter exhibere: scilicet magnam, maiorem & maximam. Magnam consideratione infirmitatis nostræ: maiorem consideratione magnitudinis gratiæ suæ: & maximam consideratione immensitatis misericordiæ suæ. Et magnam pro commissis, maiorem pro dimissis, & maximam pro promissis. Vel magnam pro complementis naturæ, maiorem pro indumentis gratiæ, & maximam pro donis supererogantiæ. In prima cor extenditur, in secunda aperitur, ut in Canticis dicitur: Aperi mihi soror mea: & in tertia effunditur, ut in Threnis dicitur: Effunde super aquam cor tuum ante conspectum Domini.

Complacentiam autem triplici modo debemus Deo exhibere toto corde. Primò, ut sic coarctetur complacentia nostra ad Deum, ut unicuique placeat, quod solus Deus placeat sibi. Secundò, ut ei hoc placeat, quod ipse placeat soli Deo. Tertio, ut hoc ei placeat, quod in hac complacentia ceteri communicent. In prima est magna, in secunda maior, & in tertia maxima. In prima est amor gratuitus, in secunda est amor debitus, & in tertia est amor ex utroque permixtus. In prima crucifigitur mundus homini, in secunda crucifigitur homo mundo, & in tertia crucifigitur homo pro mundo, ut pro omnibus velit homo mori, ut & ipsi placeant Deo. Et hic est gradus, & status perfectæ charitatis, ante cuius assecutionem nemo debet se æstimare perfectum. Tunc autem hanc perfectionem homo assequitur, quando cor suum inuenit non solum voluntarium, sed etiam auidissimum ad moriendum pro salute proximorum, secundum quod Apostolus dicebat. Libentissime impendam, & superimpendam ego ipse pro animabus vestris. Ad hanc perfectam dilectionem proximi non pervenitur, nisi prius perveniatur ad perfectam dilectionem Dei, propter quem diligitur proximus, qui non est diligendus nisi propter Deum. Et propterea ad intelligendam perfectionem in dilectione Dei, sciendum

Mat. 17. 6

Psal. 41. 6

Deo tripliciter exhibenda reuerentia.

Deo tripliciter benevolentia præstanda.

Cant. 5. 6
Thren. 4. f

Complacentia tripliciter Deo exhibenda toto corde.

1. Cor. 12. 6

dum est, quod sex sunt gradus, quibus paulatim & ordinate proceditur, ut ad perfectionem perueniatur. Quorum primus est suauitas, secundus audivitas, tertius saturitas, quartus ebrietas, quintus securitas, sextus tranquillitas.

Psal. 75. b

Primus itaque gradus est suauitas, ut homo addiscat gustare quam suavis est Dominus. Et hoc quidem fit vacando, & sabbatizando ei per sanctas meditationes, secundum quod dicitur in Psalmo: Reliquiae cogitationis diem festum agent tibi. Quod quidem fit, quando meditationes circa amorem Dei, suauitate pariunt in corde.

Iob. 7. c
Psal. 41. a

Secundus gradus est audivitas, quando scilicet anima assuefieri coeperit circa illam suauitatem, & nascitur in ea tanta esuries, ut nihil eam possit reficere, nisi eum quem amat, possederit perfecte. Quod quia non potest in praesenti attingere, quia adhuc longe est, continue excedit & egreditur extra per amorem ecstasium, clamans & dicens illud beati Iob: Suspendium elegit anima mea, & mortem ossa mea. Et illud Psalms: Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus.

Prom. 17. a

Tertius gradus est saturitas, quae oritur ex ipsa audivitate. Qui enim vehementissime Deum desiderat, & sursum fertur, iam omne quod deorsum videt, vertitur ei in fastidium. Vnde quasi saturatus non potest refectionem inuenire in aliquo, citra ipsum dilectum. Et sicut saturatus si cibum sumat, incurrit potius abominationem quam refectionem, sic in hoc gradu charitas facit circa omne creatum. Vnde dicit Sapiens: Anima saturata calcabit fauam.

1. Cor. 12. c

Ad. 5. g

Quartus gradus est ebrietas quae oritur ex saturitate. Ebrietas autem in hoc consistit, quod quis tanto amore diligit Deum, ut iam non solum fastidiat solatium terrenum, sed etiam delectetur, & quærat tormentum pro solatio, & amore illius, quem diligit, delectetur in poenis, opprobriis, & flagellis cum Apostolo. Vnde sicut ebrius seipsum denudat sine pudore, & sustinet plagas sine dolore, sic in isto intelligendum est. Vnde: Ibant Apostoli gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati.

Rom. 8. g

Quintus gradus est securitas, quae oritur ex ebrietate. Ex hoc enim quod anima sentit se tantum amare Deum, quod libenter sustinet, propter ipsum omne damnum, & omne opprobrium, iam foras mittitur timor, & tantum concipit anima spem de adiutorio Dei, ut nullo modo existimet se posse separari ab eo. In hoc gradu erat Apostolus, cum dicebat: Quis nos separabit à charitate? &c. Certus sum enim, quia neque mors, neque vita & cetera, poterit nos separare à charitate Dei, quae est in Christo Iesu Domino nostro.

Psal. 75. a
3. Reg. 10. c
2. Para. 9. d

Cam. 3. d

Sextus gradus est vera & plena tranquillitas, per quam est tanta pax & requies in anima, ut quodam modo sit in silentio, & somno, & velut in arca Noë collocata, ut nullo modo perturbetur. Quis enim potest inquietare mentem, quam nullus cupiditatis stimulus inquietat, & nullus timoris aculeus agitat? In ista mente pax est, & status ultimus, & quies, & ibi requiescit verus Salomon: Quoniam in pace factus est locus eius. Et ideo valde conuenienter isti gradus significantur per illos sex gradus, quibus ascendebatur ad thronum Salomonis. Et propter hoc dicitur in Canticis: Ascensum purpureum media charitate construit. Quia impossibile est ad istam tranquillitatem pertingere, nisi per charitatem. Hac autem acquisita, facillimum est homini facere omne, quod est perfectionis, siue agere, siue pati, siue vivere, siue mori. Studendum est igitur ad profectum charitatis, cum profectus eius inducat perfectionem omnis boni, & complementum.

Ut igitur sint ad manum praedictae differentiae, nota, quod qui ad hanc perfectionem vult proficere, debet per meditationem stimulum conscientiae primo exasperare, exacuere, & rectificare: & sic ad radium intelligentiae transire, ipsum protendendo, dilatando, & reflectendo: & sic ad igniculum sapientiae transire ipsum congregando,

A inflammando, & subleuando; & sic per orationem primo debet deplorare miseriam suam, cum dolore propter damnum, cum pudore propter opprobrium, & cum timore propter periculum.

Secundò debet implorare diuinam misericordiam, cum vehementia desiderij per Spiritum sanctum, cum fiducia spei per Christum crucifixum, & cum assistentia patrocinij per Sanctorum suffragia.

Tertiò debet exhibere latriam, exhibendo Deo reuerentiam, beneuolentiam, & complacentiam. Ut primò ex parte Dei procedat admiratio diuina, quasi maior propositio: secundò ex parte nostra sequatur consideratio, quasi assumptio: tertiò fiat latriae plena exhibitio, quasi conclusio. Qui autem sic excitauerit se continue & inerte, proficiet in charitate secundum sex gradus praedictos, quibus peruenitur ad perfectionem tranquillitatis ubi est multitudo pacis, & quasi quidam finis quietis nostrae, quam Dominus reliquit Apostolis. Vnde nota, quod Apostolus in qualibet salutatione optabat gratiam & pacem, gratiam tanquam primordiale, pacem sicut complementum: ad Timotheum autem interponit misericordiam, quae est vtriusque principium.

Nota, quod in Missa cogitandum est de negligentia circa corpus Christi. Nota de sacramento, quod Dominus propter nos semper totus ibi est, & nos raro vel nunquam ibi toti sumus propter eum. Item quod ibi est pretium redemptionis nostrae, & non liberamur & hoc restat per nos. Item quod ibi verè est Deus, & non videmus eum, ad quem videndum creati sumus. Item quod ibi est paratior ad liberandum nos, quam nos à miseria liberari. Item quod ipse ad salutem nostram instituit hoc sacramentum, & tam studiosè nos vero tepidi, imò toti frigidi hoc consecramus. Item quod ipse ibi est cum Angelorum frequentia, nos cum magna cordis irreuerentia. Item quod ipse ibi ardens est pro nostra dilectione, nos ibi remissi in gratiarum actione. Item quod ipse ibi est cibus Angelorum ad nostram refectionem, & nos non gustamus eum propter nostram corruptionem. Item quod quidquid dispergimus per culpam, ipse ibi congregat per gratiam, nec tamen grati sumus. Item quod ipse se ibi offert pretium redemptionis nostrae sine tadio, nec tamen liberamur omnino.

Vis ergo scire, quae & quanta, & quibus debeas? Primo Christo omnem vitam tuam ponere: quia ipse suam posuit pro tua, & cruciatus diros sustinuit, ne tu peptuos sustineres. Sed confer praemia omnis vitae filiorum Adam & omnes dies saeculi, & labores omnium hominum qui fuerunt, sunt, & erunt, nihil erunt ad comparisonem illius corporis, quod spectabile, & etiam stupendum est virtutibus supernis in conceptu de Spiritu sancto, in ortu de Virgine, in vitae innocentia, in doctrinae affluentia, & in coruscationibus miraculorum, in reuelationibus sacramentorum. Sicut igitur exaltantur caeli à terra, sic exaltata est vita illius à vita hominum, quae tamen posita est pro vita nostra. Sicut enim nihil ad aliquid nullam habet comparisonem, ita vita nostra ad vitam illius proportionem. Cum illa nulla dignior sit, nostra nulla inferior potest esse. Cum ergo ei me deuouero, quid quaeso sum, nonne sicut stella ad solē, gutta ad fluuium, lapis ad montē? Sed non huic soli debitor sum, cui nihil retribuere possum.

E Exigunt à me praeterita peccata mea futuram vitam meam, ut faciam dignos fructos poenitentiae, & recogitem omnes annos meos in amaritudine animae meae. Sed ad hoc quis idoneus? Peccaui super numerum arenae maris, & multa sunt peccata mea, & non sum dignus aspicere caelum, dixit Manasses in sua oratione, &c. Quid igitur sine numero est, quomodo numerabo? Quomodo sufficiam, cum cogas reddere debitum usque ad nouissimum quadrantem? Sed & delicta quis intelligit? Quantum poeniteam, quantumlibet me affligam & macerem propter nomen tuum, non propter poenitentiae meritum, propitiaberis Domine peccato meo, ait iustus, multum est enim.

Cum igitur quidquid vis, quidquid sapis, quidquid habes,

Polebræ & viles meditationes infra Missarum sollemniam.

Quantum Christo Domino debeamus.

Peccata praeterita vitam praeteritam ad poenitentiam obligant.

Psal. 141. c

Viram no-
stram gloriam,
quam ipe-
ramus, hui
vindicat.
1. Cor. 2. 6

Creatori no-
stro totaliter
quidquid su-
mus, debe-
mus.

habes, quidquid potes huic vni rei dedicaueris, nunquid est, vel in aliquid computandum est.

Sed tertium debitorem ostendam tibi, qui non minus acriter, quam veraciter sibi vendicat vitam vram. Puto enim quod possidere desideras gloriam illam, quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, &c. regnum omnium seculorum, vivere in æternum, in perpetuas æternitates. Credo quod velis æqualis esse Angelis Dei, & in plateis supernæ Hierusalem melos Angelorum audire, & videre quidquid est illud vel erit, quando Deus erit omnia in omnibus. Nonne ad hoc totum te, & quantumcunque vndique trahere poteris, dare oportebit? Et cum omnia impleueris, non tamen credas condignas esse passiones huius temporis vel corporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis.

Quid dices, & si quarum debitorem adduxero in medium, qui sibi iure primatus tres superiores excedere velint? Ecce in ianuis est, qui fecit cælum & terram. Creator tuus, tu creatura. Tu seruus, ille Dominus. Ille figulus, tu figmentum. Totum ergo quod es, illi debes: à quo totum habes. Illi præcipue Domino, qui & fecit te, & bene fecit tibi, qui & tibi ministrat siderum cursus, aeris temperiæ, iucunditatem terræ, fructuum vbertatem. Huic te vera totis medullis, totis visceribus seruiendum est: ne forte indignationis oculo te respiciat ac despiciat, & coneruat te in æternum. Expone igitur mihi, cui horum quatuor proponis reddere quod debes, cum vnusquisque tam interius, quam exterius exactor sit, vt te singulariter possideat? Eia Domine, vim patior, responde pro me, quia horum quatuor quilibet de iure me tenere potest, & suffocare. In manus tuas commendo spiritum meum, tu persolue omnibus, tu ab omnibus me libera, quia tu es Deus & non homo, & quod apud hominem impossibile est, possibile est tibi Domine Deus noster.

C A P V T III.

De contemplatione, quomodo per eam perueniendum sit ad sapientiam veram.

Postquam autem diximus, qualiter ad sapientiam nos exercere debeamus per meditationem & orationem, nunc breuiter tangamus, qualiter contemplando ad veram sapientiam peruenitur. Per contemplationem namque transit mens nostra ad supernam Hierusalem: ad cuius instar, Ecclesia est formata, secundum illud Exodi: Inspice & fac secundum exemplar, quod tibi monstratum est in monte. Necesse est enim Ecclesiam militantem conformari triumphanti, & merita præmiis, & viatores beatis secundum quod possibile est. In gloria autem triplex est dos, in qua consistit perfectio præmij, scilicet summæ pacis tentio, summæ veritatis visio, & summæ charitatis fruitio. Et secundum hoc distinguunt triplex ordo in suprema Hierarchia cælesti scilicet Thronorum, Cherubim, & Seraphim. Necesse est igitur, vt qui vult ad illam beatitudinē per merita peruenire, istorum trium similitudinem, secundum quod possibile est, in via sibi compareret, scilicet, vt habeat soporem pacis, splendorem veritatis, & dulcorem charitatis. In his enim tribus requiescit Deus, & habitat tanquam in folio proprio. Necesse est igitur, vnumquodque trium prædictorum, per tres gradus ascendendi distinguere secundum triplicem viam, nempe purgatiuam, quæ consistit in expulsiōe peccati, illuminatiuam, quæ consistit in imitatione Christi; & vniuiam, quæ consistit in susceptione Spiritus sancti. Ita quod quælibet via habet gradus suos, per quos ascenditur ab imo, & tenditur vsque ad summum.

Gradus autem perueniendi ad soporem pacis, sunt isti septem.

Primò occurrit pudor in recordatione flagitij, & hoc quantum ad quatuor, scilicet quantum ad magnitudinem multitudinem, turpitudinem, & ingratiitudinem.

Secundò occurrit timor in circumspeditione iudicij, & hoc quadruplicis, scilicet dissipationis operis, exca-

tionis rationis, obdurationis voluntatis, & condemnationis finalis.

Tertiò occurrit dolor in æstimatione damni, & hoc secundum quatuor, scilicet quantum ad amissionem diuinæ amicitiae, quantum ad perditionem innocentiae, quantum ad vulnerationem naturæ, & quantum ad dissipationem vitæ præteritæ.

Quartò occurrit clamor in imploratione subsidij quadruplicis, scilicet Dei Patris, Filij Redemptoris, Virginis Matris, Ecclesiæ triumphantis.

Quintò occurrit rigor in extinctione fomitis, siue incentiui quadruplicis, scilicet ariditatis quæ est desidia, peruersitatis quæ est malicia, voluptatis, quæ est concupiscentia, & vanitatis quæ est superbia.

Sextò occurrit ardor in appetitu Martyrij, & hoc propter quatuor, scilicet propter perfectionem remissionis offensæ, purgationis maculæ, satisfactionis pœnæ, & propter perfectionem * sanctificationis concupiscentiæ.

Septimò loco occurrit sopor in obumbratione Christi, vbi est status & requies, quando homo sentit se protegi sub vmbra alarum diuinarum, vt non vtatur ardore concupiscentiæ nec timore pœnæ. Ad quod non potest perueniri, nisi per appetitum Martyrij: nec ad appetitum Martyrij, nisi extinxerit incentiuum: nec ad extinctionem incentiui, nisi implorauerit subsidium: nec ad implorationem subsidij nisi deploret damnum: nec ad deplorationem damni, nisi timeat iudicium: nec ad timorem iudicij, nisi recordetur & erubescat flagitiū. Qui ergo vult habere pacis soporem, procedat secundum ordinem prædictum.

Gradus autem perueniendi ad splendorem veritatis, ad quem peruenitur imitatione Christi, sunt isti septem, scilicet assensus rationis, affectus compassionis, aspectus admirationis, excessus deuotionis, amictus assimulationis, amplexus crucis, & intuitus veritatis. In quibus hoc ordine progrediendum est.

Primò considera quis est, qui patitur, & ei subdere per rationis assensum, vt credas firmissimè ipsum veraciter esse Dei filium, omnium rerum principium, Saluatorem hominum, & retributorem meritorum omnium.

Secundò considera qualis est, qui patitur, & ei configurare per compassionis affectum, scilicet vt compatiaris ei tanquam innocentissimo, micissimo, nobilissimo, & amantissimo.

Tertiò considera quantus est, qui patitur, & ad ipsum egredere, per admirationis aspectum: & attende, quod ipse est immensus potestate, speciositate, felicitate, & æternitate. Igitur admirare immensam potestatem annihilari, speciositatem decolorari, felicitatem tormentari, æternitatem mori.

Quartò considera, qua de causa patitur, & te ipsum obliuiscere per deuotionis excessum: quia patitur, scilicet pro tua redemptione, illuminatione, sanctificatione, & glorificatione.

Quintò considera, quali forma patitur, & ipsum induere per assimulationis amictum. Passus est enim sicut verus agnus, libentissime respectu proximi, seuerissime respectu sui, obedientissime respectu Patris, & prudentissime respectu aduersarij. Stude igitur ad habendum habitum secundum effigiem imitationis Christi, scilicet benignitatis, seueritatis, humilitatis, & perspicacitatis.

Sextò considera quanta sint quæ patitur, & crucem amplectere per passionis desiderium, vt sicut Christus passus est vincula, vt impotens omnipotentia: conuitia, vt vilis bonitas: ludibria vt stulta sapientia: & supplicia, vt iniqua iustitia. Sic & tu considera passionem crucis, hoc est, passionem plenam iniuriis in rebus, contumeliis in verbis, ludibriis in signis, & suppliciis in tormentis.

Septimò considera quid ex hoc consequitur, quod patitur, & veritatis radium intuetur per contemplationis oculum. Quoniam ex hoc, quod agnus passus est, septem signacula libri aperta sunt. Liber iste est vniuersalis rerū notitia, in qua septem erant clausa homini, quæ quidem sūt per passionis Christi efficaciam referata scilicet Deus admirabilis, spiritus intelligibilis, mundus sensibilis

paradisus

* ad extinctionem.

apoc. 5. 6

paradisus desiderabilis, infernus horribilis, virtus laudabilis, reatus culpabilis.

Primo enim Deus admirabilis, manifestatus est nobis per crucem esse summæ, & inscrutabilis sapientiæ, summæ & irreprehensibilis iustitiæ, summæ & inenarrabilis misericordiæ. Summa enim sua sapientia decepit diabolus: Summa sua iustitia quæ fuit redemptionis pretium: Summa sua misericordia pro nobis tradidit Filium suum. Quæ si diligenter considerentur, Deum nobis clarissime manifestant.

Secundo spiritus intelligibilis nobis manifestatus est per crucem, secundum differentiam triplicem, scilicet quantæ sit benignitatis quantum ad Angelos, quantæ sit dignitatis quantum ad homines, & quantæ sit crudelitatis quantum ad dæmones. Nam Angeli permiserunt crucifigi Dominum suum: Dei Filius crucifixus est propter genus humanum, & hoc ad crudelem suggestionem dæmonum.

Tertio mundus sensibilis nobis manifestatus est per crucem, quoniam est locus tenebrarum plenus: in quo regnat cæcitas, quoniam lucem veram & summam non cognouit: regnat sterilitas, quoniam IESVM CHRISTVM tanquam infructuosum despexit: & regnat impietas, quoniam Deum, & Dominum suum, & amicum, & innocentem damnauit, & interfecit.

Quarto paradisus desiderabilis nobis manifestatus est per crucem, in quo est fastigium totius gloriæ, spectaculum omnis lætitiæ, & promptuarium omnis opulentiæ. Vnde Deus propter illam habitationem nobis restituendam, factus est pro nobis homo, scilicet vilis, miser, & pauper. In quo celsitudo abiectionem induit, iustitia reatum subiit, opulencia egestatem suscepit. Nam altissimus Imperator accepit seruitutem abiectionem, ut sublimemur in gloriam. Iustissimus iudex subiit reatum penalisimum, ut iustificemur à culpa. Opulentissimus Dominus suscepit egestatem extremam, ut locupletemur in copia.

Quinto infernus horribilis manifestatus est nobis per crucem, locus utique plenus omni egestate & penuria vilitate, & ignominia, & omni calamitate, & miseria. Vnde si necesse fuit hæc Christum pati propter peccati deletionem, multo fortius oportet hæc pati damnatos, propter iustam meritorum suorum retributionem.

Sexto manifestata est nobis per crucem virtus laudabilis, quantum scilicet sit pretiosa, speciosa, & fructuosa. Verè pretiosa, quia potius voluit Christus vitam corporalem perdere, quam virtuti contraire. Verè speciosa, quia in ipsis contumeliis relucebat. Et verè fructuosa, quia vnus actus perfectæ virtutis infernum spoliavit, coelum aperuit, & perdita restauravit.

Septimo manifestatus est nobis per crucem reatus culpabilis, quantum sit detestabilis, cum ad sui remissionem indigeat tam magno pretio, grandi piaculo, & tam difficili medicamento. Ecce igitur habes, quomodo in cruce omnia manifestantur, si bene ad hæc septem reducantur. Omnia enim ad hæc septem reducantur. Vnde ipsa crux verè beata, est clavis, porta, via, & splendor veritatis. Quam qui deuote sibi tollit, & sequitur Christum iuxta modum præassignatum, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ.

Gratus autem perueniendi ad dulcorem charitatis, sunt isti septem, scilicet vigilantia sollicitans, confidentia confortans, concupiscentia inflammans, excedentia eleuans, complacentia quietans, lætitia delectans, & adherentia conglutinans. In quibus hoc ordine progredi debes, qui vis ad perfectionem charitatis, & amoris Spiritus sancti pertingere.

Primo ergo, necesse est, ut vigilantia te sollicitet, propter Sponsi promptitudinem, adeo ut possis dicere illud Psalmi: Deus Deus meus ad te de luce vigilo. Et illud Sponsæ: Ego dormio; & cor meum vigilat. Et illud Isaïæ: Anima mea desiderauit te in nocte, sed & Spiritu meo in præcordiis meis, de mane vigilabo ad te.

Secundo, ut confidentia te confortet, propter Sponsi

certitudinem, adeo ut verè possis dicere: In Domino confido. Et illud: In te Domine speraui. Et illud Iob: Etiam si occiderit me, in ipso sperabo.

Tertio, ut concupiscentia te inflamet propter Sponsi dulcedinem, adeo ut possis dicere: sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus. Et illud Canticorum: Fortis est ut mors dilectio. Et illud: Quia amore langueo.

Quarto, ut excedentia te eleuet, propter Sponsi celsitudinem, adeo ut possis dicere cum Psalmista: Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum. Et illud Canticorum: Trahe me post te, &c. Et illud Iob: Suspendium elegit anima mea.

Quinto ut complacentia te quietet, propter Sponsi pulchritudinem, adeo ut possis dicere illud Sponsæ: Dilectus meus mihi & ego illi. Et illud: Dilectus meus candidus & rubicundus, electus ex millibus.

Sexto, ut lætitia te delectet propter Sponsi plenitudinem, adeo ut possis dicere: Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificauerunt animam meam. Et illud: Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine. Et illud Apostoli: Repletus sum consolatione, superabundo gaudio, &c.

Septimo, ut adherentia te conglutinet: propter amoris Sponsi fortitudinem, adeo ut possis dicere illud Psalmistæ: Mihi autem adherere Deo bonum est. Et illud Pauli: Quis nos separabit à charitate Christi? In his enim gradibus ordo est, nec status est ante vltimum, nec ad illum peruenitur nisi per gradus intermedios, & mutuo se pariunt. Et in primo viget consideratio, in ceteris vero sequentibus dominatur affectio. Vigilantia enim considerat, quam honestum, quam conferens, quam delectabile sit diligere Deum. Et ex hoc quasi nata confidentia, parit concupiscentiam, & illa excedentiam, quousque perueniatur ad copulam, osculum, & amplexum dilecti, & amantissimi.

Gratus pertinentes ad purgationem, sic distinguuntur. Possunt autem dicti gradus aliter distingui, & quasi in idem redeunt, ut primo distinguantur & gradus purgationum sic: Propter flagitium erubescere, propter iudicium contremisces, propter damnum ingemisces, propter remedium implora subsidium, propter aduersarium extingue incendium, propter brauium anhela ad martirium, & propter vmbraculum approxima ad Christum.

Gratus pertinentes ad illuminationem sic distinguuntur. Nota quis patitur, & credens captiuare: qualis qui patitur, & condolens amaricare: quantus qui patitur, & stupens admirare: qua de causa patitur, & confidens precare: quali forma patitur, & sequens assimilare: quanta quæ patitur, & ardens amplexare: & quid ad hoc consequitur? quod patitur, & intelligens contemplare.

Gratus viæ vnitiuæ sic distinguuntur: Te vigilantia sollicitet, propter Sponsi promptitudinem: confidentia corroboret, propter eius certitudinem: concupiscentia inflamet, propter eius dulcedinem: excedentia eleuet, propter eius celsitudinem: complacentia alliciat, propter eius pulchritudinem: lætitia inebriet, propter amoris eius plenitudinem: & adherentia conglutinet, propter eius fortitudinem, ut dicat semper deuota anima in corde suo ad Dominum. Te quæro, in te spero, te desidero, in te confurgo, te accepto, in te exulto, & tibi finaliter adhæreo.

Nota quod gradus proficiendi possunt etiam aliter distingui, secundum triplicem differentiam triplicatam, triplici hierarchiæ consonam. Nam cuilibet proficere volenti, necessaria sunt tria, scilicet amaritudo, gratitudo, & similitudo. Et hoc post lapsum. Si enim homo nō peccasset, duo sufficerent scilicet gratitudo & similitudo. Gratitudo videlicet propter gratiam, similitudo vero propter iustitiam. Sed nunc etiam necessaria est amaritudo, propter medicinam. Peccata enim per delectationem perpetrata, non possunt purgari aliquo modo, aut deleri, nisi è contrario per afflictionem, & amaritudinem.

In ipsa autem amaritudine debet esse ponderatio ma-

Psalm. 10. a
Psalm. 30. a
Iob. 13. c

Psalm. 41. a
Cant. 8. b
Cant. 2. a
Psalm. 83. a
Cant. 1. a
Iob. 7. e

Cant. 2. d
Cant. 5. c

Psalm. 93. d

Psalm. 10. e
1. Cor. 7. a

Psalm. 72. d
Rom. 8. f

Psalm. 62. a
Cant. 5. a
Isa. 26. a

lorum commissorum, propter proprias nequicias: per-
pessio dolorum, propter Christi angustias: & postula-
tio remediorum, propter proximi miseria.

In gratitudine autem simili modo debet esse admira-
tio beneficiorum, propter creationem de nihilo: accu-
mulatio meritorum, propter reparationem de peccato:
& actio gratiarum, propter ereptionem de inferno. Fuit
enim creatio ad imaginem, redemptio per proprium
sanguinem, & ereptio usque ad cœli altitudinem.

In similitudine etiam pari modo debet esse aspectus
veritatis eleuatus ad superiora: affectus charitatis dilata-
tus ad exteriora: & actus virilitatis ordinatus ad interio-
ra. Eleuatio ad superiora debet diligenter fieri per aspe-
ctum veritatis, & hoc per contemplationem Dei intelli-
gentia: per circumspectionem vniuersorum scientia: &
per captiuationem iudiciorum fide formata.

Item dilatio seu extensio circa exteriora, debet fieri
diligenter per affectum charitatis, & hoc per appetitum
deliciarum cœlestium, sapientia: per amplexum rationa-
bilitatem, amicitia: & per contemptum voluptatum carna-
lium, modestia.

Item ordinatio siue exercitatio circa interiora, de-
bet fieri diligenter per actum virilitatis, & hoc per ag-
gressum difficilium, strenuitate: per actum laudabi-
lium, magnanimitate: & per amplexum humilium, hu-
militate.

Purgatio autem in amaritudine, in qua contrito re-
spectu sui, debet esse dolorosa per tristitiam, propter ma-
la prementia te ipsum, Christum, & proximum.

Compassio respectu Christi, debet esse timorosa per
reuerentiam, propter iudicia latentia: & tamen vera, li-
cet incerta, sicut tempus, dies & hora.

Commiseratio respectu proximi, debet esse clamoro-
sa per confidentiam, propter patrocinia semper parata
per Deum, per Christum, & per suffragia Sanctorum. Il-
luminatio in similitudine, in qua est aspectus veritatis
primæ, qui debet esse erectus ad incomprehensibilia, ex-
tensus ad intelligibilia, & exinanitus ad credibilia. In
qua etiam est affectus charitatis, qui debet esse erectus
ad Deum, extensus ad proximum, & exinanitus ad mun-
dum. In qua etiam est actus virilitatis, qui debet esse ere-
ctus ad commendabilia, extensus ad communicabilia, &
exinanitus ad contemptibilia.

Sequitur perfectio in gratitudine in qua est vigilantia
exurgens ad Canticum, propter beneficiorum utilita-
tem: letitia exultans ad iubilum, propter donorum pretio-
sitate: beneuolentia accedens ad amplexum, propter
dantis liberalitatem. Nota quod aspectus veritatis debet
esse erectus ad incomprehensibilia, & hæc sunt myste-
ria, summæ Trinitatis, ad quæ erigimur contemplan-
do ea, & hoc dupliciter, vel per positionem, vel per
ablationem. Primum ponit Augustinus, secundum Dio-
nysius.

Per positionem primo intelligimus in diuinis esse
quædam vt communia, quædam vt propria, quædam
vt appropriata, quædam sunt media inter hæc, & illa.
Intellige ergo & contemplare si potes circa Deum com-
munia, & vide quoniam Deus est essentia prima, natu-
ra perfecta, vita beata: quæ necessariam habent conse-
quentiam. Iterum intende, & vide si potes, quoniam
Deus est æternitas præsens, simplicitas replens, & stabili-
tas mouens: quæ similiter consequentiam habent, &
connexionem naturalem. Postremo attende & vide,
quoniam Deus est lux inaccessibilis, mens inuariabilis,
& pax incomprehensibilis: quæ non tantum essentia
vnitatem, sed etiam includunt perfectissimam Trinita-
tem. Lux quidem tanquam parens generat splendorem,
lux autem & splendor producant calorem: ita quod ca-
lor procedit ab utroque, licet non per modum proliis.
Si ergo Deus verè lux est inaccessibilis, ubi splendor, &
calor est substantia, ibi hypostasis verè in Deo est Pater,
& Filius, & Spiritus sanctus: quæ sunt propria diuina-
rum personarum. Mens etiam tanquam principium con-
cipit, & producit à se verbum, à quibus emanat amo-

ris donum. Et hoc in omni mente perfecta est reperire.
Si ergo Deus est mens inuariabilis planum est in Deo
esse principium primum, verbum æternum, & donum
perfectum, quæ sunt propria diuinarum personarum.
Pax etiam includit nexum plurimorum. Perfectæ autem
necesse non possunt, nisi similes. Similes autem esse non
possunt, nisi ambo à tertio, vel vnus ab altero. Sed in
diuinis non possunt ambo esse à tertio eodem modo.
Necesse est ergo, quod si in diuinis sit vera pax, quod
ibi sit prima origo, eius imago, & vtriusque connexio.

Deinde in diuinis sunt appropriata secundum tripli-
cem differentiam. Prima appropriata sunt vnitas, veri-
tas, & bonitas. Attribuitur vnitas Patri, quia origo: veritas
Filio, quia imago: bonitas Spiritui sancto, quia con-
nexio.

Secunda appropriata sunt potestas, sapientia, & vo-
luntas. Attribuitur potestas Patri, quia est principium: sa-
pientia Filio, quia est verbum: voluntas Spiritui sancto,
quia est donum.

Tertia appropriata sunt altitudo, pulchritudo, & dul-
cedo. Attribuitur altitudo Patri, propter vnitatem & po-
testatem. Nihil enim aliud est altitudo, quam singularis,
& vnica potestas. Pulchritudo Filio, propter veritatem,
& sapientiam. Nam sapientia multitudinem idæarum,
veritas autem æqualitatem includit. Pulchritudo autem
nihil aliud est, quam æqualitas numerosa. Dulcedo Spiritui
sancto, propter bonitatem & voluntatem. Vbi enim
summa bonitas est iuncta cum voluntate, ibi est summa
charitas, & summa dulcedo. Est igitur in Deo altitudo
terribilis, & hic est status erectionis, pulchritudo mira-
bilis, & hic est status contemplationis: dulcedo deside-
rabilis, & hic est status glorificationis. Hæc est igitur
erectio per viam affirmationis.

Sed alia est eminentior per viam negationis. Quo-
niam, vt dicit Dionysius: Affirmationes incompactæ
sunt. Negationes vero, licet videantur minus dicere, plus
tamen dicunt. Et hic modus erectionis est per abnega-
tionem trium, ita quod in negationibus illis sit ordo, in-
cipiendo ab inferioribus usque ad superiora. Est etiam
supereminens positionis inclusio. Vt cum dicitur,
Deus non est quid sensibile, sed supersensibile, nec ima-
ginabile, sed superimaginabile, nec intelligibile, sed su-
perintelligibile, nec existens hoc vel hoc, sed super om-
ne ens. Et tunc veritatis aspectus fertur in mentis cali-
ginem, & altius eleuatur, & profundius egreditur pro
eo quod excedit se & omne creatum. Et hic est nobilissi-
mus eleuationis modus. Sed tamen ad hoc, quod sit
perfectus, præexigit alium, sicut perfectio illuminatio-
nem, & sicut negatio affirmationem. Hic autem modus
ascendendi tanto est vigorosior, quanto vis ascendens
est intimior: tanto fructuosior, quanto affectio proxi-
mior. Et ideo vtile valde est in illa exerceri.

Vt ergo in hac eleuatione veritatis aspectus se valeat
exercere, nota, quod in prima hierarchia veritas est ad-
uocanda per gemitum & orationem, & hoc est Angelo-
rum. Audienda per studium, & deuotionem, & hoc Ar-
changelorum. Annuncianda per exemplum, & prædica-
tionem, & hoc est Principatum.

In secunda hierarchia veritas est adeunda per refu-
gium & commissionem, & hoc est Potestatum. Appre-
hendenda per zelum & emulationem, & hoc est Virtu-
tum. Associanda per sui contemptum, & mortificatio-
nem, & hoc est Dominationum.

In tertia hierarchia veritas est adoranda per sacrifi-
cium & laudem, & hoc est Thronorum. Admiranda per
excessum & contemplationem, & hoc est Cherubin.
Amplexanda per osculum & dilectionem, & hoc est Se-
raphim. Nota diligenter prædicta, quoniam in illis est
fons vitæ.

S. BONAVENTURÆ
Eximij Ecclesiæ Doctoris,
Opusculum,
CVIVS TITVLVS EST:
STIMVLVS AMORIS.

Opusculum hoc in tres partes distributum anno Domini millesimo, quingentesimo, decimo septimo, die septima mensis Iunij Parisiis impressum fuit, & à magistro Ioanne Quentini sacra Pagina professore eximio, Canonico, & Pœnitentiario Parisiensi correctum & emendatum. Cuius editio longè copiosior, ac integrior est, ea qua omnium vltima Venetiis prodiit, & magis concordat cum Trithemio, qui Opuscula Sancti Bonaventura connumerans, hoc quod De passione Domini inscribit, tribus libris constare affirmat, eiusque principium apponit, nempe, Currite gentes vndique. Propterea visum est exemplar huius antiqua editionis sequi. Prologus vero longè diuersus est ab eo, qui habetur in prænominate editione Veneta. In ea enim loco Proemij est deuota illa oratio Auctoris, Transfige dulcissime Domine IESV, &c. cuius magna pars habetur supra in Soliloquio cap. I. qua etiam hic apposita est, post Prologum antiqua editionis. Argumentum vero huius Opusculi, quod est in antiqua editione sic habet:

LIBER iste, qui stimulus amoris in dulcissimum, & piissimum IESVM Saluatorem nostrum non incongrue potest dici, in tres diuiditur partes. In quarum prima de Christi gloriosissima passione agitur, videlicet quomodo homo ipsam passionem meditari debet, & quam sit utilis eius meditatio: & qualiter, & quam libenter homo conuertere debet ad compatiendum Domino IESV crucifixo: & alia plura, quæ circa ipsam passionem considerari possunt. In secunda vero parte, de his, quæ ad contemplationem disposita sunt, tractatur, videlicet qualiter homo possit amplius proficere, & magis Deo placere: qualiterque ordinatus esse debeat ad Deum, ad se, & ad proximum; & alia plura, quæ ad ipsam contemplationem dispositiua & inductiua sunt. Tertia vero & vltima parte de ipsa contemplationis quiete prosequitur, videlicet quæ sunt, quæ inducunt hominem ad contemplationis quietem, & quam gloriosissimum sit se mutare in Deum, qualiterque homo mutetur in Deum; & alia plura, quæ ad ipsius contemplationis quietem peruenire volentibus, perutilia, ac necessaria sunt. Qui vult habere saporem amoris in his, quæ sequuntur, debet cum humilitate & amore maiestatem, & dignitatem Dei admirari, quantam humilitatem & passionem propter charitatem pro nobis moriendo in cruce sustinuit meditari, & ruminare cum amore, & cum ardentissimo desiderio; petitionis, quæ ibi continentur sibi petere, & pro certo proficere in Christi amore.

A CAPITA HVIVS PRIMÆ PARTIS.

Quomodo homo debet libenter Christi passionem meditari, & quam sit utilis eius meditatio. Cap. I.

Qualiter debet homo nisi ad compatiendum Christo crucifixo. Cap. II.

Meditatio in Parasceue de dolore, quem tunc beata Virgo Maria habuit. Cap. III.

Quod circa passionem Domini sex sūt consideranda. Cap. IV.

Quod passio Domini adaptatur quatuor affectibus animi. Cap. V.

Quod passio Domini adaptatur virtutibus, & primo fidei, & post de aliis. Cap. VI.

De septemplici ascensu contemplationis in passione secundum septiformem gratiam Spiritus sancti. Cap. VII.

Quod Christus in sua passione beatitudines octo perfecte habuit. Cap. VIII.

Quod in cruce apparent duodecim fructus spiritus, quos enumerat Apostolus ad Galatas. Cap. IX.

Quod in cruce speculari possumus pulcherrimum exemplar decem mandatorum Decalogi. Cap. X.

Quod à passione omnia sacramenta Ecclesiastica trahunt virtutem, & quod sine ea impossibile est intelligere sacram scripturam. Cap. XI.

Quomodo in beata Domini passione relucet omnium Angelicarum Hierarchiarum officium. Cap. XII.

Quomodo etiam ibi relucet summa Dei potentia, summa eius sapientia, & summa clementia, & circa hoc quædam excitatiua vel exercitia. Cap. XIII.

Quomodo in passione Domini excitetur, & inflammetur cor hominis ad septem opera misericordie. Cap. XIV.

Oratio valde deuota circa passionem Domini. Cap. XV.

PROLOGVS.

De te Domine leuavi animam meam, Deus meus in te confido non erubescam. Confusus de tua liberalissima pietate, allectus mira suauissimi amoris & odoris tui suauitate, attractus instringibili vinculo tuæ ardentissimæ charitatis, ad te, qui habitas in cœlis, leuavi oculos meos, splendore solis iustitiæ illustratus, charitatis tuæ lumine prouocatus, auidissime requirens speciosissimum decorem amantissimi vultus tui: Sollicitant me intima, quæ tibi in me placita habeas. Quid autem mihi indigno seruo acceptabilius, quam scire qualiter tanto Domino valeam famulari? Ad tuum igitur amorem erectus amici prece inductus, zelo interno coactus, qualiter quisque te studiosè querere debeat, qualiter inuenire valeat, qualiter possit ad te accedere, & strictis tenere amplexibus quibusdam meditationibus declamare præsumam. In quibus, & si diuersæ chordæ tanguntur, ad vnum redactæ puris auribus faciunt melodiam. Quamvis enim diuersæ & plurimæ materiæ in diuersis capitulis describantur: tamen inde nihil resonat, nisi perfectio animi ad diuinum amorem. Si aliquid aliud inueneris, pie lector, legitimè corrigas, & non rodas: quia malitia non est in causa, sed simplicitas. Diuersum namque modum inuenies in eis, vt diuersitate modi & materiæ, lectori fastidium temperetur, & eius anima ad cœlestia cautius eleuetur variis illustrata radiis, cibis refecta diuersis, multiplicique varietate allecta. Tu autem frater mi Ioannes de ordine Fratrum Minorum, qui Eucharistius appellaris, accipe munusculum quod à me indigno sæpe tua humilitas postulauit, nec irrideas meam ignorantiam, sed potius mihi paruulo balbutienti, & infantilibus artibus gestienti, sicut pia mater arride. Scio namque quod simplicitatem diligas, & fercula etiam rusticana sapide quodam famelico appetitu degustes. Insatiabile est enim desiderium tuum, & auide apprehendis oblata. Aperi ergo os tuum, & tibi quamvis rudis incorpora infra scripta. Ipsa enim præseruatiua sunt, & conseruatiua humidi radicalis: quia ea de ligno vitæ suscepi. Caue ergo ne lignum scientiæ retrahat ab hoc esu, & nudus apparere velearis coram Deo, insipidaque tibi sapida, & sapida tibi

Psal. 124.

insipida

insipida videantur. Hic vero modum orandi, viuendi, & A
meditandi inueniet vir deuotus. In istis iustus ab infimis
eripitur, ad intima tollitur, ad summa erigitur cum dul-
core. Qui ergo voluerit vsque ad perfectum crescere, le-
gat & impleat, quæ scribam gratia Crucifixi irrigante.

ALIVS PROLOGVS.

TRansige dulcissime Domine I e s v medullas
animæ meæ, suauissimo ac saluberrimo vulnere
amoris tui. Vulnere viscera animæ meæ, vera, & firma,
& Apostolica charitate: vt verè ardeat, langueat, & li-
quefiat anima mea solo semper amore, & desiderio tui.
Concupiscat, & deficiat anima in atria tua, cupiat dis-
solui, & esse tecum. Da, vt anima mea te solum semper
esuriat panem vitæ cœlestis, qui de cœlo descendisti, pa-
nem Angelorum, refectionem animarum sanctarum, B
panem nostrum quotidianum, & supersubstantialem,
habentem omnem saporem, & omnem dulcorem, &
omne delectamentum suauitatis, in quem desiderant
Angeli prospicere. Te semper esuriat, te comedat cor
meum, & dulcedine saporis tui repleantur viscera animæ
meæ. Te semper siciat fontem vitæ æternæ, fontem sa-
pientiz, fontem scientiz, fontem æterni luminis, torren-
tem voluptatis & vbertatis domus Dei. Te semper am-
biat, te quærat, te inueniat, ad te tendat, ad te perueniat,
te medietur, de te loquatur, & omnia operetur ad lau-
dem, & gloriam nominis tui, cum omni humilitate, &
discretionem, omni dilectione, & delectatione, omni fa-
cilitate & affectu, omni patientia & pace perfecta, omni
longanimitate, & perseverantia vsque in finem. Vt tu so-
lus semper sis mihi spes mea, gaudium meum, iucunditas C
mea, fiducia mea, diuitiæ meæ, dilectio mea, quies mea,
tranquillitas mea, dulcedo mea, suauitas mea, cibus meus,
refectio mea, tutela mea, sustentatio mea, expectatio
mea, refugium meum, auxilium meum, refrigerium
meum, patientia mea, protectio mea, responsio mea, lo-
cutio mea, meditatio mea, operatio mea, thesaurus
meus, in quo solo fixa & firma, & immobiliter radicata
sit semper mens mea, & cor meum. Amen.

C A P V T I.

*Quomodo debet homo libenter Christi passionem
meditari.*

CUrrite gentes vndique, & miramini erga vos cha-
ritatem Dei, & erga ipsum cæcitatem & malitiam
vestram. Si enim Dei Filius voluit inseparabiliter con-
iungi naturæ humanæ, quanto magis anima vestra de-
beret sibi inseparabiliter copulari? Si enim Dei filius vo-
luit tanto charitatis feruore sic vilissimos cineres sibi
vnire, quanto auidius deberet vnusquisque ad recipien-
dum ipsum deuotissime cor suum recipere? Quæ vesania
animæ, quod hoc negligit, & potius vult stercoribus ad-
hærere? Non enī assumptus Filius Dei carnem, vt homo
carni adhærere; sed sicut ipse in carne existens carnem
afflixit, & carnalia contempsit & anima eius semper Deo
Patri adhæsit; sic homo carnem mortificet, & semper se
erigat ad diuina. O mirabilis cæcitas hominis, qui cum
ex anima & carne consistat, & anima sine comparatione
melior sit, & nobilior ipsa carne, totum tempus expen-
dit in prouisione carnis, siue in his, quæ caro requirit, &
animam suam negligit, ac si nihil esset: nec ipsam pasce-
re, nec ipsam nutrire, nec in summo quietare studet Crea-
tore: cum tamen hoc lenius, suauius, delectabilius, seu
opportuniùs sine comparatione valeat impetrari. Vbi-
que se enim offert homini Deus, & sui ipsius nisi mor-
tem Filij sui pretium non requirit. Corporalia autem
semper fugiunt, nec etiam cum omni sollicitudine & la-
bore, ac anxietate possunt plenè ab aliquo possideri in
hoc mundo: nisi fortè dicamus, quod plenè omnia con-
temnit. Sed quod mirabile est, hoc sibi facit anima à car-
ne aliquantulum inclinata, non tamen coacta. Nam

voluntariè subdit se carni, & carnis beneplacita nititur
adimplere, & Deo suo subdere cum omni exhortatione,
beneficiorum collatione, interna inspiratione contem-
nit, & in proprio bono, id est, in propria vtilitate non
vult Dei voluntatem facere. Certè si anima non esset
peior omni animali, Deum, cui similis est, deberet super
omnia diligere, & de ceteris non curare. Si ergo anima
carnem diligit, nullam carnem, nisi carnem Christi
ames. Hæc enim pro tua, & totius humani generis salute
est super aram crucis oblata, cuius passionem in corde
rumines quotidie. Huius enim passionis Christi medi-
tatio continua mentem eleuabit, quid agendum, quid
meditandum, quid quiescendum, & sentiendum sit, in-
dicabit: te demum ad ardua inflammat: te vilificari, &
contemni, & affligi faciet: affectus tuos tam in cogita-
tione, quam in locutione, ac etiam operatione regula-
bit. O passio desiderabilis, ô mors admirabilis! Quid
mirabilius quam quod mors viuificet, vulnera sanent,
sanguis album faciat, & mundet intima, nimius dolor
nimium dulcorem inducat, apertio lateris cor cordi
coniungat. Sed adhuc mirari non cesses, quia sol obscu-
ratus plus solito illuminat, ignis extinctus magis inflam-
mat, passio ignominiosa glorificat. Sed verè mirabile
est, quod Christus in cruce sitiens inebriat, nudus exi-
stens virtutum vestimentis ornat; sed & eius manus li-
gno conclauatæ nos soluunt; pedes confossi nos curre-
te faciunt, emittens spiritum vitam inspirat, in ligno de-
cedens ad cœlestia vocat. O passio mirabilis, quæ suum
meditorem alienat, & non solum reddit angelicum,
sed diuinum. Nam per meditationem cominorans in
Christi tormentis etiam seipsum non videt, semper in-
tuetur Dominum suum passum; vult secum crucem
baiulare, & pro ipso leuissimè omne bonum, & malum
vult portare, & ipse in corde portat, cœlum & terram
pugillo tenentem. Vult secum spinis coronari, & ipse
spe gloriæ coronatur. Vult secum in ligno sine vestimen-
tis friguscere, & nimio amoris ardore accenditur. Vult
secum acetum gustare, & vino inenarrabilis dulcedinis
potatur. Vult secum in cruce existens sibi illudi, & ipse
ab Angelis honoratur; & à beata Virgine in Filium
adoptatur. Secum volens tristari, lætatur; secum volens
affligi, consolatur; & nimium iucundatur. Cum Chri-
sto vult in cruce pendere; & eum dulcissime Christus
amplexatur. Secum vult faciem mortis pauore perfu-
sam inclinare, & eius caput Christus eleuans suauissimè
osculatur. O mors amabilis, ô mors delectabilis! O cur
crucis illius loco non fui, vt Christus fuisset manibus
meis, & pedibus conclauatus! Certè illi Ioseph ab Ari-
mathia dixissem; non auferas I e s v à me, sed me
secum sepelias in sepulchro. Non enim volo amplius
ab ipso separari, Sed si hoc modo facere non possum
corpore, saltem hoc volo mente. Bonum est enim secum
esse, & in ipso volo tria tabernacula facere, vnum in ma-
nibus, vnum in pedibus, sed aliud continuum in late-
re ybi volo quiescere, dormire, videre, bibere, comedere,
legere, orare, & omnia mea negotia pertractare. Ibi lo-
quar ad cor eius, & ab ipso quod voluero, impetrabo. Sic
faciens dulcissimæ matris vestigia sequar, cuius animam
passionis Filij gladius pertransiuit. Securè de cetero ipsā
alloquar vulneratus, & ipsam ad quod voluero, inclina-
bo. Et non solum apparebo cum Filio suo crucifixus, sed
ad præsepe rediens ibi cum eo iacebo paruulus, vt ibi-
dem cum suo Filio suis vberibus merear ablacari. Mif-
cebo igitur lac Matris cum sanguine Filij, & mihi faciam
vnam dulcissimam potionem.

O amantissima vulnera Domini nostri Iesv Christi!
Nam cum in ea quadam vice oculis subintrarem aper-
tis, ipsi oculi sanguine sunt repleti, sicque nihil aliud vi-
dens cœpi ingredi, manu palpans; donec perueni ad in-
tima viscera charitatis suæ, quibus post vndique circum-
plexus reuerti nequii. Ideoque ibi inhabito; & quibus
vescitur cibus, vescor, ac inebrior suo potu. Ibi tanta abun-
do dulcedine, vt tibi non valeam enarrare. Et qui prius
fuerat pro peccatoribus in vtero virginali, tunc dignatur

Passionis
Christi me-
ditatio quæ
vtilis.

Lnc. 2. c.

Rapens mi-
rabilis sancti
Bonæ

Hominis
cæcitas.

me feruum suum intra viscera sua comportare. Sed multum timeo, ne veniat partus eius, & ab illis delitiis excidat, quibus fruor. Sed certe, & si me pepererit, debet sicut mater me lactare vberibus, leuare manibus, portare brachiis, osculari labiis, foueri gremiis, aut certe quid faciam scio. Quantumcunque me pariat, scio, quod semper sua vulnera sunt aperta, & per ea in eius uterum iterum introibo & hoc totiens replicabo, quousque ero sibi inseparabiliter conglobatus. O cecitas filiorum Adæ, qui per hæc vulnera in Christo nesciunt introire! Supra suas vires laborant in vanum, & aperta sunt ostia ad quietem. An ignoratis, quod Christus est gaudium beatorum? Cur ergo tardatis per sui corporis foramina in illud gaudium introire? Quomodo insanitis, quia beatitudo Angelorum patet, & circumstant, aut paries eius contractus est, & vos introire negligitis? An forsâ expectatis, quod prius resoluetur corpus vestrum, non credentes quod in Christo in præsentia anima valeat, quietari? Sed crede mihi ô homo, quia si in ipsum per hæc angusta foramina intrare volueris non solum anima, sed etiam quietem ad dulcedinem mirabilem inueniet corpus tuum, & quod carnale est, & ad carnalia tendit, ex illo vulnere introitu fiet adeo spirituale, ut ceteras præter eas, quas ibi sentit, delicias reputes esse nihil. Immo fortasse aliquando anima propter aliquam obedientiam vel utilitatem dictabit esse recedendum, & caro allecta illa dulcedine dicet ibi esse immorandum. Et si ita accidit de corpore quanta credis animam frui dulcedine, quæ per illa foramina coniungitur cordi Christi? Certe exprimere tibi nequeo, sed experire, & cito. Ecce aperta est apotheca omnibus aromatis plena, & medicinalibus opulenta. Per vulnere ergo fenestras intra, & accipe medicinam sanatiuam, reauratiuam, præseruatiuam, & conseruatiuam. Ibi quascunque volueris species accipe. Ibi quæcunque delicata appetieris electuaria sume.

Si etiam suauitatis vnguentis volueris deliniri, per illa intrare vulnera non postponas. Ecce aperta est ianua paradisi, & per lanceam militis gladius versatilis est amotus. Ecce lignum vitæ tam in ramis, quam in stipite perforatum, in quibus foraminibus nisi pedes, id est, affectus posueris, non poteris capere fructus eius. Ecce apertus est thesaurus diuinæ sapientiæ, & charitatis æternæ. Intra ergo per vulnere aperturam, & cum cognitione delicias obtinebis. O quam beata lancea, & beati clauis, qui apertionem huiusmodi facere meruerunt! O si fuisset loco illius lanceæ, exire de Christi latere noluissem, sed dixissem: Hæc requies mea in sæculum sæculi. Hic habitabo, quoniam elegi eam. O stulti, & tardi corde qui ad possidendum aliquod vanum per incerta foramina introitis, & inde etiam exire multotiens non potestis: sed ad possidendum Dei Filium summum bonum, candorem, & splendorem æternum per apertas vulnerum ianuas non introitis! O anima ad imaginem Dei facta, quomodo te potes amplius continere? Ecce Sponsus tuus dulcissimus pro te vulneratus iam factus gloriosus te cupit amplecti, & tibi dulcissima elargiri oscula, & ad ipsum negligis festinare? Nam præ nimio amore aperuit sibi latus, ut tibi tribuat cor suum: sibi etiam voluit pedes & manus perforari, ut cum ad ipsum peruenieris, sic tuæ manus intrent in suas, ac pedes tui in suos, ut sibi inseparabiliter coniungaris. Obsecro secundum Apostolum omnia proba, hoc experiri coneris, & si ibi bonum tibi videretur, inde amplius ne discedas & non dubito, quod si fueris expertus, omnia, præter ipsum, amaritudinem reputabis. Velles libenter tunc tibi illa vulnerum ostia, postquam intraueris, obferari, ut inde exire amplius non valeres. Admiraberis sic valde nam & aliorum super hoc habitam cecitatem. Gaudebis nihilominus de tanta dulcedine, quam tu senties & in tantum etiam inflammabitur cor tuum, ut quasi nitens anima de corpore exire velit, & naturaliter in Christi vulneribus habitare. Et inebriabitur anima à tanta dulcedine & feruore, & vix poteris eam ad aliud inclinare. O vulnera corda faxea vulnerantia, & mentes congelatas inflammantia, & pectora adamantina liquefa-

cientia præ amore! O certe vita, dulcedo, & spes nostra! Si enim per meditationem istius passionis ad illam peruenieris dulcedinem, de qua dixi, vel etiam ad maiorem, attende ne velis ipsam passionem meditari propter aliquam dulcedinem temporalem, sed ut tui Creatoris beneficium recognoscens in eius accendaris amore. Et hæc debet semper esse tua continua oratio.

ORATIO DEVOTISSIMA.

Domine sancte, Pater omnipotens, æterne Deus, propter tuam largitatem, & filij tui, qui pro me sustinuit passionem & mortem: & Matris eius excellentissimam sanctitatem, atque beati Francisci, & omnium Sanctorum merita: concede mihi peccatori, & omni tuo beneficio indigno: ut te solum diligam, tuo amore semper sitiam, beneficium passionis continuè in corde habeam, meam miseriam recognoscam, & ab omnibus conculcari, & contemni cupiam: nihil me contristet nisi culpa. Amen.

CAPVT II.

Qualiter debet homo nisi ad compatiendum Christo crucifixo.

Ad compatiendum Domino Iesv Christo, crucifixo, primo studeas quantum potes te vnire illi per feruentem amorem. Nam quanto feruentius diliges eum, tanto magis suæ compatiaris passioni: & quanto plus ei compatiaris, tanto plus erga eum tuus accendetur affectus. Vnde si mutuo se augebunt dilectio, & compassio, donec venias ad perfectum, nisi hoc remanserit propter aliquam tuam miseriam. Et præcipue studeas abiicere omnem præsumptionem, diffidentiam & negligentiam. Debet enim homo tam nobile opus aggredi humiliter, & confidenter, & instanter, & cum quanta potest munditia cordis. Et quamvis homo videatur sibi indignus, & nequam nihilominus non desistat: quia ipse pro peccatoribus crucifixus est.

Primo igitur sic ibi vnieris amore, ut cor tuum iam sibi non tibi videatur coniunctum. Quomodo enim tunc non senties eius vulnera, aut quas passionem habebit, quæ non perfundant cor tuum? Studeas ergo quantum potes, ut cor tuum intret in ipsum totaliter, & te extra ipsum reputes esse nihil, & de te extra ipsum tanquam de nihilo curabis. Tota cura tua vertatur ad præsens circa Dominum tuum passum. Nam eius es quicquid es, nec debes alteri de te quidquam exhibere. Si ergo translatus in ipsum sic fueris non possum credere, quin eius vulneribus vulnereris, & perfundaris eius contumeliis, illusionibus & opprobriis. Tunc quantam iucunditatem & dulcedinem assequaris, Dominus per suam misericordiam te faciat experiri. Male enim scirem hoc tibi calamo declarare. Et si hæc tibi nimis alta videntur, nec adhuc bene pertingere potes, sicut velles; potes te adhuc exercere modo alio grossiori subsequenti.

Debes enim cogitare quantam passionem sustineres si excoriareris sicut beatus Bartholomæus, vel assareris, ut beatus Laurentius, aut vsque ad ossa carnes tuæ dentibus ferreis lacerarentur, alias etiam cogita pœnas, quas volueris, & passionem. Et cum ita ista cogitando super te conceperis quandam horrorem nimis passionis, tunc cogita quod Dominus noster Iesvs Christus pro te vilissimo peccatore multo grauioribus, & intolerabiliore sustinuit in cruce dolores, quam tu sustineres in passionibus supradictis. Tunc ergo rumina in corde tuo, quantam sustinuit angustiam & afflictionem, & quantus amor ad hoc ipsum induxit, & sic meditando afficiatur cor tuum illis doloribus quantum potest, & quasi illos sustineres amarissimis lacrymis perfundaris: nec dubium quin in dulcedinem maximam conuertantur.

Et si adhuc hoc tibi non valet, melius experire. Facias tibi vnum bonum flagellum multum afflictuum, & non nimis læuium, & in abscondito egregie te flagella non parcens corpori, donec fuerit bene perfusum dolo-

Instructio I.
ad compatiendum
Christo crucifixo.

Instructio II.

Instructio III.

Psal. 131. d

1. Thim. 5. c

re. Et tunc cum illos senties dolores, ad Christum passum dirige cogitatum tuum, & meditare, quod dulcis dilectus Sponsus tuus, amarus, desiderium animæ tuæ, Angelorum solatium, beatorum præmium; Dominus Iesus Christus pro te vilissimo stercore voluit in suo corpore quasi sine comparatione sustinere multo intensiores dolores. Et non dubites, quod ultimum istud remedium multum valet, quia per passiones addiscit homo compati patienti. Ad hæc omnia addas orationem, ut quasi continuè depreceris Dominum Iesum Christum, ut suis vulneribus mentem tuam vulneret: ut per ipsas passiones & vulnera à sua largitate impetres, quod intendis.

Et si hæc omnia non valent tibi propter duritiem cordis tui, te tanquam stercus abhorrens plores amare, & dicas: Vsq̃uequo cordis mei nequitia præualebit aduersus Iesum Dominum meum passum: cuius vulnera vicerunt diaboli potestatem, superauerunt primi parentis veneficia, confregerunt portas inferni, & aperuerunt portas paradisi, & in tantum abundat malitia cordis mei, ut non deuincatur à tam excellentissima bonitate. Quid ergo me nequius, & quid maius malitia cordis mei? Heu mihi quid faciam, qui nimium infirmus à passione Domini mei Iesu Christi nequeo recipere medicinam? Non cessent oculi mei à ploratu donec lacrymarum abundantia demolliat duritiem cordis mei. Heu, heu, quo ibo à spiritu tuo? Quid faciam ex quo animæ meæ vitam nescio inuenire, & erga me summam diffusionem diuinæ clementiæ non valeo degustare? Sedebo in sterquilinio & mentis meæ saniem testa radam, affligam me de cetero, nec aliquatenus mihi parcam, donec in afflictione inueniam Dominum meum afflictum. Misum est certè quomodo homo habet patientiam in seipso: videns tantam nequitiam cordis sui, & non doleat. O cor pessimum immò diabolicum vsquequò resistes largitati immensæ. Quare magis delectaris in vulneribus peccati, quam in vulneribus Iesu Christi? Quare magis compateris parvæ puncturæ pedis tui, quam grauissimæ morti Domini tui, & intensissimo dolori capitis tui, vitæ animæ tuæ Christi? Vbi maior imbecillitas & infania? O homo, nonne tibi videtur quod illum plus diligis, cui plus compateris in dolore? Et nunquid ergo plus diligis pedem tuum, quam Dominum tuum, quia scilicet isti pedi plus compateris in parua afflictione, & in illam quasi cor tuum tendis, quam illi, scilicet Domino Deo tuo, in maxima angustia & dolore, & parum aut nihil inclinatur cor tuum ad ipsum? O cæcitas immensa! ô serpentibus deteriores, qui in afflictione compatiendo capiti, totum corpus suum exponunt flagellis! Sed certè videtur quod tanquam membra putrida iam sumus excissi à capite nostro Iesu Christo, quia ipso vulnerato, eius vulnera non sentimus. Heu, heu Domine mi, quare me fecisti, si non dubeo tibi esse coniunctus? Aut si tibi sum coniunctus, quare non sum tecum pariter vulneratus? Pro me Domine, pro me vulneratus es, non pro te: & tu vulnera portas, non ego. Quid est hoc? Ego debeo esse subiectum vulnere, & non tu: quia ego sum qui peccaui, ego qui iniquè egi: sed tu qui es innocens quis, quid fecisti? Vertantur, obsecro vulnera hæc in me, & in domum patris mei. Redde nobis Domine, redde vulnera nostra, ne tu qui innocens es, nocens appareas, retinens vulnera aliena, aut saltem tecum vulnera corda nostra. En mori volo, nisi vulneres mentem meam. Abhorreo videre cor meum non vulneratum: cum videam te Saluatorem sic pro me vilissimo cruci affixum. Aut ergo Domine Iesu me tecum conuulnera, aut certè da mihi licentiam transuerberandi meipsum materiali gladio. Nolo enim Domine sine vulnere viuere, quia te video vulneratum. Si hæc omnia non valuerint tibi, tam nobilissimo beneficio es indignus, & de cetero non reputes te hominem, sed bestiam, & cum veris sit habitatio tua, quia indignus es consortio aliorum. Fortè tamen si multum te humiliaueris, ille, qui respexit humilitatem ancillæ suæ, respiciet humilitatem animæ tuæ, & dabit tibi cor nouum, ut cognoscas Dominum Deum tuum passum.

A sum. Sed quando Domine Iesv, quando hoc erit; Differre Domine, mors mihi est. Et si multum expectaueris, fortè desiderio liquefiam, & postmodum in liquido vulnera permanentia imprimi non valebunt. Nam anima mea Domine incipit iam languere, & quasi ad nihilum redigor, desiderans tuis vulneribus consolari. O Domine Iesv, vbi est sapientia tua; An ignoras, quod melius est te habere creaturam tuam vulneratam, quam ad nihilum redactam? Non ergo me, quæso, differas vulnerare, ne multa dilatione amittas, quem tuo pretioso sanguine redemisti. Curre, curre Domine Iesv, curre, & me vulnera, quia fortasse nihil de me inuenies, si expectas. Sed heu mihi, quam vilis factus sum: quia videtur etiam quod Deus qui inimicos diligit, me odiat. Nunquid ergo plusquam inimicus factus sum? Nam, ut inimicos redimeret, voluit lethaliter vulnerari, & ego deficio, & non videtur curare. Non enim peto, ut pro me amplius vulneretur, sed ut mihi quasi iam mortuo applicet sua vulnera, & reuiuam.

B Domine Iesv ferrum, tuam creaturam insensibilem, voluisti tuum corpus vulnerando intrare, & me tuâ creaturam rationalem intrare per iam facta vulnera non permittis. Quid est hoc? Nunquid cor meum est durius, & vilius omni ferro? An cogitas, quod crudelius est; Sed mea crudelitas non tibi oberit si intrauero, cum amodo sis impassibilis. Quantumcunque enim intrem per tua vulnera, & discurram, & tuas carnes comedam præ amore, semper impassibilis permanebis, & meus satiabitur appetitus, ita tamen quod amplius incendatur. Sed quid vociferabor amplius? Tardas, & non venis, & iam lassatus desiderio incipio insanire. Amor regit, & non ratio, & curro cum impetu quocunque me volueris inclinare. Nam qui me vident, derident, & quod tuo amore sim ebrius, non cognoscunt. Dicunt enim, quid iste insanus vociferatur in plateis? Et quantum sit desiderium non aduertunt. Ignorant, quod amor tuus incensus impedit vsum sensus, & quod qui te feruenter quærit, seipsum & omnia derelinquit, & qui te quærit puro corde, sic parum de extrinsecis curat, ut etiam quid faciat multoties non aduertat. Veni domine, bone Iesv, & noli amplius tardare, ne præ nimio desiderio fiam simpliciter sine sensu. Sed forsitan hoc requiris, ut cum ab omnibus fuero abstractus, purius intrem per vulnera tua gloriosa, quibus tunc plenariè vulneres amantem. Tunc clamabo, & dicā. Heu, heu mihi Domine mi Iesv, quomodo te video crudeliter vulneratum, quanto dolore te video aggrauatum? Quis mihi hoc tribuat, ut pro te moriar dulcissime Domine Iesv? Te videre viuere in tanto dolore sustinere non possum, te aspicere horreo supra modum, te etiam liberari mors mihi esset: & ideo angustia sunt mihi vndique, & quid eligam, ignoro, nisi tecum pariter crucifigi. Tuas angustias considerans in meipso deficio, etiam exanimis efficior præ dolore, & ira, quod pro me sustines tanta mala. Quid fecisti Domine, quare pro me vilissimo ascendisti in crucem? Et quid sum ego vilissimus vermis, putredo detestabilis, pro quo tu Dominus omnium debeas sic affligi, cum tu sis sapientia Patris? Quare talem commutationem fecisti, ut dares vitam pro morte, veritatem pro vanitate, gratiam pro malitia, gloriam pro miseria? Quis, quare hoc tu potens feceris, poterit cogitare vel iudicare? Nimia fuit dilectio tua, & in hoc apparuit abyssus, tuæ scilicet immensitas pietatis. Non enim in te video causam mortis, nisi superabundantiam charitatis. E Nonne melius erat bone Iesv, ut non essem, quam ut factus te occiderem? Et cur carnes meas non lacero præ dolore, aut quomodo me omnis creatura non occidit, qui fui occasio tuæ mortis? Nonne mirabile videtur me cogitare te tam nobilissimum & benignissimum Dominum pro me tam vilissimo mortuum, & non statim deficere præ nimia tristitia? Et quomodo, si non esset tuæ contrarium voluntati, me materiali gladio non occido præ dolore, qui fui occasio tuæ mortis? Cum patientia ergo magna me debeo sustinere, sicut sustinerem aliquem iuicum meum coram oculis meis, cum video quem toto corde occidere affectarem, quamuis non auderem

aliqua ratione. Nonne & hoc nequissimum est, quod A post tam admirabile & fructuosum tuæ passionis beneficium non cesso peccare in conspectu oculorum tuorum, ac si tua passio nihil esset? Te mihi dedisti, & te renuo, tenebras effugasti, & ipsas incurro, mundum abiicisti, & ipsum eligo, vel elegi. An non vides patientissime Domine IESV, quod semper nitor facere tuæ contrarium voluntati, & in facie tibi resisto aperte? Si dicis. Nolo ut hoc facias, dico, Volo. Si dicis, Volo ut hoc fiat, dico, Nolo. Scio te Dominum meum summum bonum esse, & nihil ego sum, & ad te ac si nihil esses, non aspicio, sed conuerto cordis & corporis mei faciem ad ea, quæ vana sunt, & aliquando ad quæ incongruum est, nominare, & sic eis cor meum amoris vinculo colligatur, ut ad te, cuius est, nequeat eleuari, & hoc certè detestabilis abusus est. Sed nunquid bone Domine IESV voluisti pro me frustra mori, qui quem sic carè emisti, pro nihilo perdidisti? Me tecum occidas, & pariter transfigas, ne à te valeam amplius separari, ut tecum possim vivere in æternum. Amen.

ORATIO DEVOTISSIMA.

Domine IESV Christe, cor meum tuis vulneribus sanctifica, & tuo sanguine inebria mentem meam, ut quocunque me vertam semper te videam crucifixum, & quidquid aspexero, in tuo sanguine mihi appareat rubricatum: ut sic in te totus tendens, nihil præter te valeam inuenire, nihil nisi tua vulnera valeam intueri. Hæc mihi consolatio, tecum mi Domine vulnerari, hæc intima sit mihi afflictio sub te aliquid meditari. Non quiescat cor meum bone IESV, donec inueniat te centrum suum. Ibi iubet, ibi suum terminet appetitum. Amen.

CAPVT III.

Meditatio compassiva in Parasceue doloris quem tunc habuit beata Virgo Maria.

Stabat iuxta crucem IESV Mater eius. O Domina mea, ubi stabas? Nunquid tantum iuxta crucem? Imò certè in cruce cum Filio ibi crucifixus eras secum. Sed hoc distat, quia ipse in corpore, tu autem in corde. Necnon & eius vulnera per corpus eius dispersa, sunt in corde tuo vnita. Ibi Domina lanceatum est cor tuum, ibi spinis coronatum, ibi illusum, exprobratum, & contumeliis plenum, aceto & felle potatum. O Domina cur iusti immolari pro nobis: Nunquid non sufficebat Filij passio nobis, nisi crucifigeretur & mater? O cor amoris, cur conuersum es, in globum doloris? Aspicio Domina cor tuum & id non cor, sed myrrham, & absinthium, & fel video. Quæro matrem Dei, & ecce inuenio spumam, flagella, & vulnera: quia tota conuersa es in ista. O amaritudine plena quid fecisti? Cur vas sanctitatis fecisti vas pœnalitatis? O Domina quare non es solitaria in camera tua? Quare iuisti ad Caluarie locum? Non est tua consuetudo Domina ad talia spectacula properare. Cur te non retinuit pudor mulieris, cur te non retinuit horror facinoris? Cur te non retinuit verecundia virginitatis? Cur te non retinuit loci turpitudine, multitudo vulgi, detestatio mali? Cur te non retinuit clamoris vehementia, stultorum vesania, & pœniacorum caterua? Hæc non considerasti Domina, quia cor tuum alienatum totum præ dolore non erat in te, sed in afflictione Filij, & in vulneribus vnici & in morte dilecti. Non considerabat cor tuum vulgus sed vulnus: non pressuram, sed fixuram: non clamorem, sed liuorem: non horrorem, sed dolorem. Reuertere Domina ad locum pristinum, nec cum percussione pastoris, te etiam amittamus, ut non vna hora vtriusque priuemur regimine. Non est consuetudo Domina, mulieres tali morte condemnari, nec etiam contra te Domina sententia est promulgata. Sed, ut puto audire, hæc non potes, quia amaritudine repleta es, totum cor tuum versum est Domina circa Filij tui passionem. O mira res, tota es in vulneribus Christi, totus Christus crucifixus est in intimis visceribus cordis tui. Quomodo est hoc, quod

continens sit in contento? O homo vulnera cor tuum, si vis hanc intelligere quæstionem. Aperi cor tuum clavis, & lancea, & veritas subintrabit. Non enim intrabit se iustitiæ in cor clausum. Sed ô vulnerata Domina vulnera corda nostra, & in cordibus nostris tuam, & Filij tui renoua passionem. Cor tuum vulneratum coniunge cordi nostro, ut tecum tuis vulneribus pariter vulneremur. Cur hoc tuum cor saltem Domina non habeo, ut quocunque pergam semper tuo Filio videam te confixam. O Domina si non vis mihi dare tuum Filium crucifixum, nec cor tuum vulneratum, saltem quæso mihi tribue Filij tui vulnera, contumeliasque & illusiones, ac opprobria, & illa quæ in te sentis. Quæ enim mater est, quæ si posset & à se, & à suo Filio non auferret passiones, & in suo poneret seruo? Aut si sic inebriata es istis, quod nec ea vis à tuo corde, nec à tuo Filio separare, saltè Domina illis ignominias, & vulneribus indignissimum me coniunge, ut tibi, & Filio tuo solatium sit habere socium pœnarum. O quam beatus essem, si possem vobis saltem in vulneribus sociari. Nam quid est maius hodie Domina, quam habere cor iunctum cordi tuo, & Filij tui corpori perforato? Nonne cor tuum plenum est gratiæ illius? Et si apertum est, gratia illa non decurrit in cor sibi iunctum? Et si Filius tuus gloria beatorum, quomodo sit perforatum est corpus eius, non emanat illius dulcedo gloriæ in cor sibi iunctum? Non enim intelligo aliter posse esse, sed timeo ne simus aliquando longè, & credamus esse propè. O Domina quare mihi quod peto non tribuis? Si te offendi, pro iustitia cor meum vulnera. Si tibi seruiui, nunc pro mercede peto vulnera. Et ubi est Domina, ubi est pietas tua, ubi est immensa clementia tua? Quare facta es mihi crudelis, quæ semper fuisti benigna? Quare facta es mihi amara, quæ semper fuisti dulcis, & pia? Quare facta es mihi auara, quæ semper fuisti liberalis, & larga? Non peto à te Domina solem, neque sidera, sed peto vulnera. Quid est hoc si de istis vulneribus es auara? Aut à me Domina vitam auferas corporalem, aut cor meum vulnera. Verecundum enim & opprobriosum est mihi, videre Dominum meum IESV M vulneratum, & te conuulneratam Dominam, & me seruum vilissimum pertransire illasum. Certè scio, quid faciam, vel tibi sine cessatione vel intermissione cum clamore, & lacrymis, tuis pedibus prouolutus postulabo, proclamabo, & ero nimium importunus, & hæc mihi tribues, aut si me percusseris, ut recedam, tamen stabo, & tua sustinebo flagella, donec ero vndique vulneratus, nec aliud à te nisi vulnera peto. Si autem sine percussione blandiri volueris, perseverabo constans, & tua recipiam blandimenta, & ipsæ blanditiæ cor meum vulnerabunt amore. Si autem, nec quidquam dixeris, tunc cor meum vulnerabitur tristitia, & dolore, & sic sine dolore non recedam.

CAPVT IV.

Circa passionem Domini sex sunt consideranda.

Circa passionem Domini IESV sic potest homo se habere, ut consideret eam, primo ad imitandum, secundò ad compatiendum, tertio ad admirandum, quarto ad exultandum, quinto ad resoluendum, sexto ad quiescendum.

Primò igitur eam consideret ad imitandum, hæc enim est summa & perfectissima Christiani imitatio. Hæc est summa, & perfectissima vita imitando Christum. Hæc est summa, & perfecta religio, & religiosa perfectio. Hæc est regula, & exemplar perfectionis omnis vitæ & virtutis, scilicet Christum imitari in passione & morte. Sit ergo regula nostra viuendi passio Saluatoris, & tanto amplius in hoc consolemur, quanto amplius Christo conformamur, & tanto amplius desolemur, quanto ab hoc exemplari: & regula amplius elongamur. Semper ergo, quantum in nobis est, velimus ab omnibus conculcari, deijci, vilipendi, illudi, persequi, flagellari, & in diuinis obsequiis ab omnibus exprobari. Simus nudi cum eo nudo, & nihil penitus cupiamus habere, immò habere

Passio Christi consideranda est ad imitandum.

aliquid

aliquid, sit nobis grauissima poena, & dolor immensus: nihil autem habere, plena exultatio. Abhorreamus dulcia, & delectabilia degustare, & potius velimus vilibus & amaris cibari, & desideremus quoddam quolibet cibaria felleum nobis potius, quam melleum ferant saporem: quia ipse Christus felle & aceto fuit potatus. Et, ut breuiter dicam, consideremus, quæ pro nobis sustinuit, qualiter in passionibus se habuit, & nos pro modulo nostro, quantum possumus, conformemur eidem.

Passio Christi consideranda est ad compatiendum.

Secundo deberet eam homo considerare ad compatiendum. Debemus enim considerare ipsius flagella, illusiones, & opprobria, & in corde nostro ruminare, & imaginari quanta ibi fuit deiectio, & contemptus erga Dominum nostrum Iesum Christum, quantus dolor, quantave afflictio in corde & corpore. Sic & ratione passionis, & compassionis pro peccatis nostris fuit. Consideremus ergo, quanta tunc amaritudine repletus erat Angelorum dulcedo, quantumque aggrauabat eum non tantum poenæ illatio, & nostra ingratitudo, sed & assistentis Matris afflictio, quam sic diligebat, & quasi deficere præ compassionis dolore videbat. Ibi Filius crucifigebatur cum Matre, & propter mutuam & intensam dilectionem ex compassione mutua erat nimia afflictio vtriusque, & maxime cum pro inuicem paterentur. Sciebat Mater, quod Filius pariebatur pro ipsa, sicut pro reliquis redimendis, sciebat Filius, & certissime scrutabatur, quod suus gladius ex compassione, Matris animam pertransibat. Vnde passio Filij erat passio Matris. Eia ergo Christiane hæc verte, & conuerte in corde tuo, & totum cor tuum reple conuitiis illis, & poenis videns Dominum tuum, & Sponsum tuum pro te talia sustinere. Si enim ei per amorem bene vnitus fueris, tunc compatieris eidem. Si autem non sentis dolorem capitis, quomodo es vnum cum ipso? Et sicut plus compatiendum est capiti, quam ceteris membris, sic magis sine comparatione sibi compati debemus, plusquam quantumque dilecto Filio, vel amico, immo plusquam tibi ipsi, si omnia prædicta patereris. Nunc ergo charissimi felle & absinthio, atque myrrha inebriemur, & solum eius vulnera sentiamus, transigant cordis nostri intima, eius conuitia, flagella, & vulnera, nec in nobis sit, quod non perfundatur compassionis dolore, & affligatur intense.

Passio Christi consideranda est ad admirandum.

Tertio consideremus eam ad admirandum. Si enim consideremus quis, quæ, pro quibus passus est, multum mirari debemus. Quis, scilicet Filius Dei verus, summe potens, sapiens, & bonus, & simpliciter quicquid nobilitatis ei attribueris, nihil est adhuc respectu magnitudinis suæ. Omnia quantumcunque bona sint & magna, sunt sicut quædam fauilla, immo quædam vanitas in comparatione ipsius. Quæ, scilicet peregrinationem, fugas, sitim, famem, calorem, frigus, tentationes, horrores, persecutiones, sputa, opprobria, vincula, flagella, illusiones, & dolores, plagas, & vulnera. Conspuitur enim gloria, condemnatur iustitia, ludex iudicatur, inoffensus inculpatur, innocens infamatur, Deus blasphematur, Christus conculcatur, occiditur vita, obscuratur sol, luna denigratur, sidera dispetuntur: & hæc omnia tolerat patienter, ut agnus, cum solo nutu omnem creaturam demergere posset in profundum inferni. Sed pro quibus hæc patitur? Pro nequissimis mancipiis, pro sceleratissimis inimicis, immo pro diabolicis viris, & per imitationem diaboli filiis, pro contemptoribus diuinæ maiestatis, & diuinæ bonitatis ingratis. Ergo talis & tantus, talia & tanta pro tam vilissimis, & abiectissimis passus est. Sed à quibus? à specialiter prædilectis, & aliis præelectis, quibus omnem benignitatem ostendit, à vilissimis maximus, à stultis sapientissimus: quia Dei verbum, & Dei sapientia, ab impiis summe pius, à sanie foetidissima splendor æternus. In his ergo omnibus in diuinæ benignitatis, & largitatis admirationem eleuamur.

Passio Christi consideranda est ad exultandum.

Quarto consideremus eam ad exultandum. Exultare in ea debemus de redemptione humana, restauratio- ne Angelica, & diuina clementia. De redemptione hu- mana sine dubio nimis gaudere debemus facta per Chri-

A sti passionem & mortem. Quis, quæso, non exultet & gaudeat, cum cernit seipsum per hanc beatissimam passionem liberatum à damnatione æterna, à culpæ ignominia, à potestate diabolica? Sed quis non exultet in immensum, cum cernit Deum ipsum in tantum diligere, ut tantæ vilitati, & poenalitati subiecerit semetipsum pro eo? Non quod gaudeat de eius vilitate & passione dico, sed de eius effectu, affectu, & amoris manifestatione. Quis Princeps in Regno vel Imperio alicuius Imperatoris, vel Regis, cernens se tantum à Rege, vel Imperatore diligi, ut paratus esset mori pro ipso, non gauderet & exultaret? Quanto magis nos vilissimi homines, & nefandissimi peccatores, & serui gaudere debemus & exultare, cum videmus Regem regum, & Dominum dominantium, & Creatorem nostrum Iesum nos ita continue diligere, ut immolauerit seipsum pro nobis in tam turpi & vilissima morte? Debemus etiā superextolli immensa exultatione. Plus enim sine comparatione me diligit, quam ego meipsum. Gaudeamus etiam & exultemus, quod per Christi passionem restaurata est Angelica ruina: Magna iucunditas debet nobis esse cum videmus per Christi mortem tam nobile collegium reparari de nobis, ut fiat vnum ouile, & vnus pastor, & simus vnum in vno. In hoc enim debet tota celestis curia & etiam militaris Ecclesia gratulari. O certe amabilis, & venerabilis passio salutaris, quæ sic disuncta coniugis, & transequestrata conglutinas, & vnus firmissimè insimul, stringisq; vinculo consummati amoris & felicitate gaudij sempiterni. Præcipue autem gaudere, & exultare debemus cernentes in supradictis omnibus summam clementiam Domini, Dei, nostri Iesu Christi. Hæc puto summam esse gloriam bonorum tam hominum, quam etiam Angelorum, quanto intimius, & profundius contemplantur clementiam & beneuolentiam Dei, & immensitatem bonitatis eius, & hoc debet esse cuiuslibet contemplantis exultatio medullaris. Sed vbi, quæso, magis apparet diffusio bonitatis diuinæ, & benignissimæ clementiæ dulcissimi, & amantissimi Patris & Domini nostri Iesu Christi, quam in passione sua, vbi talia, tanta, tam turpia & graua sustinere voluit pro inimico suo liberando & glorificando, pro vanitate quadam digna morte æterna? In istud gaudium intret homo, & reficiatur magnificentia benignitatis diuinæ. Accedat homo ad cor altum, & in corde suo exaltetur excellentissima, & inenarrabilis clementia Christi passio, &c.

D

Quinto etiam consideremus beatissimam Christi passionem ad cordium nostrorum resolutionem, & etiam perfectam transformationem in ipsum, quod fit quando homo non solum imitatur, compatitur, admiratur, & exultat, sed etiam totus homo conuertitur in eum; scilicet Dominum nostrum Iesum Christum crucifixum, ut iam quasi vbique, & semper crucifixus sibi occurrat. Intimè tunc ille verè in ipsum resoluitur homo, quando exiens ex se, & superpositus vniuersis, immo super se abstractus ab omnibus totus est conuersus in Dominum suum passum, ut nihil videat, aut sentiat intra seipsum, nisi Christum crucifixum, illusum, exprobratum, & passum pro nobis.

Passio Christi consideranda est ad transformationem in ipsum.

E

Sexto consideremus eandem beatissimam Christi passionem ad quietem dulcoris interni, quod fit quando resolutus homo, ut dixi, sitibundus eandem passionem ruminare non cessat, & intrans secundum posse suum illum passionis thesaurum similiter & deuotè, liquefit amore deuoto, & feruida deuotione vel dilectione deficit à se, & requiescit in Christo crucifixo. Sed quanto ei plus inhæret, & appropriat, tanto amplius deuotissimo amore in se deficit, & liquefit, & quanto plus deficit à se amore, & deuotione, tanto amplius eidem dilecto pro se mortuo inhæret, & plus requiescit in eo. Et sic mutuo se augent adhæsiō amoris, & deuotio, donec tota Sponsa absorbeat ab illo camino amoris passionis dilecti. Sic in amplexibus Sponsi soporata quiescit, qui clamat, & dicit: Adiuto vos filiæ Hierusalem, ne euigiletis, neque suscitare faciatis dilectam, donec ipsa velit, &c. Sic ergo

Passio Christi consideranda est ad interni dulcoris quietē

Can. 3, b, c

circa passionem Domini debet esse imitatio ad purgationem mentis & dilectionem, compassio ad unionem & amorem, admiratio ad mentis elevationem, gaudium, & exultatio ad cordis dilatationem, resolutio ad perfectam conformationem, quies, & pausatio ad deuotionis compositionem.

CAPVT V.

Qualiter passio Domini adaptatur quatuor affectibus animi.

Sed necdum ruminare cessamus Christi gloriosissimam passionem, ut per eam dirigamur in omni bona affectione, virtute, sapientia, cogitatione, locutione, & operatione. Sed primo de quatuor affectibus animi videamus, qui sunt gaudium, dolor, spes, & timor. In hac autem beatissima passione datur nobilissimi gaudij materia, & vehemens exultatio. Ibi est etiam omnis inutilis, & nociui gaudij refectio. Vbi est maior materia gaudij & exultationis, quam circa Christi passionem, qua ab omni potestate diaboli liberamur, à culpa & poena absolui-mur, in Dei filios adoptamur, & Christo in matrimoniū iungimur, qua etiam gratia largitur, cœlum aperitur, gloria offertur & datur? Vbi est maior & excellentior gaudij materia, quam ut videamus nos à Deo in tantū diligī, ut talia voluerit pati pro nobis. Est etiam ibi inutilis & nociui gaudij refectio. Considera Domini nostri passionem beatissimam, & videbis quomodo refecanda est omnis consolatio corporalis, & omne gaudium corporale, & omnis laus humana. Est etiam in hac beatissima passione materia immensi doloris. In dolore enim Domini nostri Iesu Christi, debemus inimè sibi condolere, & compati. Debemus etiam ei condolere, & multum dolere quòd peccata nostra fuerunt sibi occasio tantæ abiectionis, & tam immensæ afflictionis. Est insuper ibi materia spei. Qui enim proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo, etiam cum illo non omnia nobis donauit; Est etiam ibi vehemens materia timoris. Si enim pro delictis nostris passus est homo Deus, in quo non potuit esse peccatum, quanto magis puniuntur peccatores; Si enim sic actum est in viridi, quid fiet in arido; Inuicem autem coniunge, scilicet gaudium & dolorem, spemque ac timorem, ne desperationem incurras, vel præsumptionem. Et sic aliquantulum adaptatio de quatuor animi affectibus patet.

CAPVT VI.

Quomodo passio Domini adaptatur virtutibus, & primo fidei, & post de aliis.

Nunc aliquantulum de virtutibus videamus diuinis. Quid dicimus de fide? Dico, quòd hæc est robur & fundamentum totius Christianæ fidei, vel religionis. Peto an Deus erat iste, qui passus est, annon? Si sic, habeo propositum, quia ipsa passio veram humanitatem demonstrat, patet ipsum esse verum Deum & hominem. Si autem dubitas, ostendo tibi ex ipsa passione ipsum fuisse Deum. Nam si non erat Deus, & dicebat se Deum esse, erat superbissimus hominum, immò & dæmonum: quia Lucifer nunquam dixit se esse Deum, licet quantum ad aliud voluerit esse similis Altissimo. Sed sic superbū impossibile est, tantam deiectionem, illusionem, passionem, & ignominiosam mortem subire, tam voluntariè, tam humiliter, tam pacificè, & velle cum peccatoribus reputari. Si enim non erat Deus, & volebat se ostendere Deū, quidquid fuisset vilitatis, fragilitatis, & deiectionis, occultasset pro posse. Idcoque nec famem, nec sitim, nec laborem, nec fatigationem, nec lacrymationem, nec timorem, nec vllum dolorem ostendisset, sed si habuisset libèter occultasset. Nec enim multum curasset se ostendere hominem, & maximè passibilem & mortalem sed quod videretur esse apparentiæ sublimitatis, & magnificentiæ,

ut posset aliquantulum credi Deus. Cum hæc simul credere sit difficillimum, & parum ad elationem superbi faceret reputari homo mortalis, quomodo obsecro dixisset. Tristis est anima mea, usque ad mortem? quomodo se dixisset Filium hominis? Si dicas quod non voluntariè, sed inuitè passus est: hoc stare non potest, quia ipse dixerat: Ecce ascendimus Hierosolimam, & Filius hominis tradetur, ut crucifigatur, &c. Vnde prædixit omnia. Si dicas, quod hæc ad deceptionem fecit, hoc nihil est, quod scilicet aliquis se velit morti tradere propter aliquam deceptionem. Si dicas, quòd videbatur mori, sed non moriebatur: ad hoc dico, quòd nullo modo homo, quantumcunq; malitiosus, seu etiam diabolicus, nec etiam diabolus hoc fecisset: quia non erat ista via tradenda ad credendum aliquem non Deum esse Deum, sed potius contrariabatur. Quod patet, quia discipuli eius relicto eo abiierunt, & ut dicitur in sola Virgine remansit fides Ecclesię. Stultissimum enim & incredibile est, nec etiam licet dicere, nec etiam cogitare, quòd homo quantumcunq; diabolicus procuret se ab omnibus pro Deo coli, tam ignominiosa morte, & vilissima deiectione, sed potius è contrario, cum passio Christi sit Iudæis scandalum, gentibus autem stultitia. Ex qua gloriosissima passione arguitur, Iesum Christum non esse tantum verum hominem, sed etiam verum Deum, & omnium Dominum. Item si solam humanam laudem quæreret & appeteret, nonne descendisset de cruce, quando Iudæi dixerunt. Descendat nunc de cruce, & credemus ei? Hæc enim via passionis ignominiosa, & si non esset expediens homini decipere volenti, ut ostensum est, tamen congruentissima fuit Deo saluare cupienti ratione suæ bonitatis, potentiæ, & sapientiæ, qui non procurabat nisi nostram redemptionem, & salutem, obediendo Patri usque ad mortem.

Est autem hæc gloriosissima passio, non solum fidei fundamentum, sed & spei erectio, ubi seipsum donauit, & charitatis inflammatio, ubi se pro nobis immolauit. Et hæc sufficiant de Theologicis virtutibus, & etiam de Cardinalibus. De quibus tamen latius tam in præcedentibus, quam etiam in sequentibus patet.

Est nihilominus exemplum, & ratio perfectissimæ prudentiæ, temperantiæ, fortitudinis, & iustitiæ, sicut intelligentibus apparet manifestissimè.

CAPVT VII.

De simplicis ascensu contemplationis in passione secundum septiformem gratiam Spiritus sancti.

In hac etiam gloriosissima passione, gloriosissimè luceat speculum sapientiæ & intellectus, consilij & fortitudinis, scientiæ & pietatis, & timoris. Sed qualiter ibi sit, & appareat summa sapientia, est sensus consummatus cogitare de ea, & quàm sapientissimus homo fiat in illa, & de aliis donis pertractare per singula nimis est prolixum. Adhuc tamen charissime frater potes in præclarissima passione, quàm nominare sum indignus septem ascensus siue gradus contemplationis euidentissimè speculari secundum septiformem gratiam Spiritus sancti, donum scilicet sapientiæ, & intellectus, &c.

Nam in illa beatissima passione crucifixus cum Christo ad acumen contemplationis ascendit per sapientiæ donum hoc modo. Consideratio sapientialis est in hac beatissima passione, quando homo considerat potentissimū pro nobis conculcari, sapientissimum ad modum stulti illudi, optimum amaritudine repleri, & tanquam pessimum turpissima morte damnari. Et ex hoc surgit mens in quandā admirationē tantæ dignationis diuinæ, & tantæ erga nos benignitatis indignos. Et tunc cum masticat illam passionem Domini sui Iesu, diligenter admirans in ea excellentissimam benignitatem Domini Dei nostri Iesu Christi erga nos seruulos suos, incipit mentis desiderium, & amoris ardor erga Dominū nostrū Iesum Christum intendi, & quadam auiditate hanc excellentissimam passionem & immensam Saluatoris clementiam rumi-

nare,

Mar. 14. d

Luc. 18. f

Mat. 26. f

2. Cor. 1.6

Mat. 27. c

Rom. 8. f

Luc. 23. c

Gradus primus per donū sapientiæ

nare, incipit eius gustu animi quodam modo ineffabili dulcorari, amaritudine appetitus refici, & torus homo interior alienari à se, & quietari in Christo. O mira, & à sæculis res inaudita! In ineffabili amaritudine, dulcor indicibilis reperitur: & in hoc perficitur contemplatio speculantis, quia summam, & inenarrabilem dulcoris suauitatem, quam sentit in consideratione illius summæ clementiæ, qua dignatus est pro nobis mori, coniungit cum amaritudine inæstimabili, quam sentit compatiendo doloribus Domini nostri Iesu Christi passi. Amaritudo n. compassionis animū recolligit, & vnit admiratio diuinæ clementiæ in eadem passione animum iam vnitum eleuat, & totum in Deum diffundit. O mira passio! O ineffabilis portio! O confectio impretriabilis, commixtio ineffabilis, intimus dolor internæ compassionis cum immensa exultatione diuinæ bonitatis. Et quia ibi inenarrabilis amaritudo cum inenarrabili dulcedine reperitur, ideo inter vtrumque contemplantis animus obstupescit, & quasi ebrius corrui totus in Deum. In compassione illius amaritudinis fit quasi aurum in fornace anima purissima. In consideratione vero illius clementiæ, & benignitatis, fit anima ab illo sole iustitiæ splendidissima. Fit quidem illa amaritudine homo innocentissimus, fit illa benignitate doctissimus. Fit homo interior illa amaritudine abstractissimus, & fit illa clementiæ immensitate diuinissimus. Quid dicam? Ecstasius fit aspectus interior, & ab illa ineffabili clementia absorbetur, & tunc requiescit Sponsa cum Sponso, & mira suauitate sopitur.

Gradus secundus per donum intellectus.

Est etiam ascensus in præamabili passione per donum intellectus hoc modo. Eo enim quod homo cogitat, quod Filius Dei voluit pro ipso redimendo talia sustinere, recognoscit quantæ nobilitatis sit anima sua, pro qua redimenda voluit Filius Dei mori: & hoc ipso ad nobiliora animatur. Et quia illum pretiosissimum sanguinem pro anima sua dealbanda effusum esse agnoscit, dedignatur se vilitatibus vitiorum inquinari. Quia cognoscit etiam per illam beatissimam passionem ruinam Angelorum de hominibus reparari: ideo renocatur ad Angelice viuendum, & in cælestibus conuersari. Et quia videt Christum in cruce totum pro nobis expositum tribulationi, iam sibi omnia leuia videntur, dum tamen possit illi soli viuere, & placere. Recogitat quomodo ab ipso Christo dilectus est, quem pro se sic videt ignominiosè, & acerbè tractatum, & amore ipsius accensus illud latus beatissimum pro suo modulo nititur introire, quod pro se, ac sibi dignoscit esse apertum. Ardescit quasi ignis animus eius, & cū Christo toto corde desiderat crucifigi. Suspirat, anhelat, & anxietur totaliter illa passione perfundi, & plenariè in suum Dominum crucifixum transformari. In seruitute & miseria se reputat esse, nisi conseruetur in sanguine Redemptoris. Non se reputat hominem, sed bestiam; & peius quam bestiam, nisi sit vestitus Dominica passione. Abhorret negligere tam nobilissimum Dei beneficium, & ideo semper, vel quasi, vult meditari de ipsa passione: Sicut enim vult semper redemptionis manere, sic semper vult redemptionis pretium in corde portare. Suam vitam, & suas delicias reputat Christum passum, & ideo semper conuersatur cum illo. O quantus dolor, quantaque tristitia, si videat cor suum ad illud inclinari! Inebriatur Christi cruore, & iam dedignatur perfrui alia re. Nam sanguis Christi ornat genas eius, vt Christi formis sit pura Christi Sponsa. Agnoscit enim quod apertione lateris eius copulata est in coniugium eius. Et ideo semper vult stare ad latus eius. Palpat & tractat Sponsam suam vulneratam, & totum vulneratur cor eius. Applicat cor suum vulneribus Sponsæ, perligat, & signat indissolubili vinculo charitatis, & sic colligatur vulnerata Sponsa cum vulnerato Sponso, & vulnus vulnere copulatur. Emanat Sponsæ sanguis in vulnere Sponsæ, & ipsa deficit dolore, amore liquefit, ibique requiescit.

Gradus tertius per donum consilij.

Tertius ascensus est in illa beatissima passione per donum consilij, hoc modo. Recogitat animus contemplantis, quod Dominus noster Iesus Christus crucifixus vsque ad crucis mortem fuit obediens Patri, omni vilitati, abie-

ctioni, & derisui subiectus pro nobis, paternum cum sua deiectione requirens honorem, vt sicut quantum ex parte nostra erat, peccatis nostris inhonoraueramus eum, sic seipsum inhonoraret ignominiosè moriendo pro nobis. Recogitat etiam quod si Christus semper fuerit pauper in cruce, tamen pauperrimus fuit, cum expoliatus, nudus remansit pendens in ligno. Recogitat etiam quod in cruce fuit amaritudine & doloribus plenus, qui Angelorum dulcedo & solatium erat. Elongata enim fuit ab eo omnis delectatio & consolatio temporalis. Ex his ergo confurgit animus ad similia facienda, etiam se abstrahere cupit ab omni appetitu honoris, & ab omni rerum possessione, ac ab omni corporali consolatione. Primo ergo intuens Christum Dominum suum abiectum & vilificatum, non iam temporalem honorem appetit, sed toto corde desiderat cum Domino suo omnem vilitatem, abiectionem, & derisionem subire: in quibus possit Domino suo aliquatim conformari: honores tanquam vilissimum sterus abhorret. Iam non desiderat placere hominibus, sed potius quantum in se est, omnibus displicere, & ab omnibus abhorri, semper tamen ad Dei honorem: & etiam si indifferenter esset vtrumque, vituperium potius appeteret quam honorem. Sunt enim ei scetidissimæ laudes sui, id est, de seipso, vnde solum diuinas laudes requirit, ibique totus affluit, resoluatur, & siti inextinguibili inæstimabiliter in omnibus solum diuinum honorem requirit. Iam non ad se reflexus; nec ad alia obliquatus; sed totus rectissimè tendens in Deum. Tunc maximè lætatur eius animus, quando vituperio suo honorificat Deum: quia ad vtrumque anhelat cor eius, & vtrumque respicit in Christo crucifixo fuisse. Sed quid dicam de paupertate? Semper vellet esse nudus cum nudo in cruce: dolor enim sibi est intimus aliquid habere, gaudium maximum non habere siue in proprio, siue in communi, siue quantum ad dominium, siue quantum ad vsum. Vsum enim paupertatis maximè ei placet. Sed quia necessitas, aut spiritalis vtilitas non permittit eum aliquorum vsibus non indigere, ideo secundum quod ad honorem Dei videt esse, tenet ea, sed tamen quasi gladium acutum in corde. Et ideo paucioribus vitur, quibus potest, alleuians se amplius quò potest, nec delectatur in multiplicando, sed gaudet in abiiciendo. Sed quid de corporeis consolationibus & deliciis dicam? Ab omni breuiter consolatione, quæ non est à Deo, vel secundum Deum, vel in Deo, se abstrahit quantum potest. Semper desiderat amaritudine & afflictione cum Christo repleti: quidquid complacet suo corpori; aut corporis sui oblationi, corde abhorret. Non potest gaudere, non potest lætari, nisi videat se illis beatissimis vulneribus conformari, horret in consolationibus, in amaritudinibus & doloribus gaudet. Sic ergo egregius contemplator per donum consilij in passione Christi se ab omnibus abstrahens totus in Deum tendens super omnia eleuatur, à se ipso abstractus, solum in Dei honore, in Christi vilificatione & afflictione, cor suum, & sua meditatio conuersatur. Iam solus cum solo conuersatur, & circa diuinos honores, circa æternas diuitias, circa immensas Dei delicias negotiatur in prædicta passione anima delicata. Ibi habitat, ibi requiescit, in Domino suo dulcoratur, cor liquefit, pectus, mens supra se eleuatur, inebriatur anima spiritalibus deliciis, & in eis sepelitur.

Quartus ascensus est per donum fortitudinis, per hunc modum in prædicta passione. Nam anima diligenter illam passionem Domini sui ruminans considerat Christi fortitudinem aggrediendo; tolerando; subiugando. In aggrediendo tam voluntariè, tam opprobriosa certamina, offerendo se ad tam vilia, & acerbissima perferenda pro nobis idololatriæ & inimicissimis suis. In tolerando tam acerba & vilia pro creatura sua, quam in momento destruere posset, quasi mansuetissimus agnus; imò sine comparatione mansuetior in tolerando. In subiugando se in cruce diabolum superauit, & mortem moriendo destruxit. Sic & fortis Christi miles, & imitator Domini sui quanto res difficilior, quantoque ignominiosior, tanto fer-

Gradus quartus per donum fortitudinis.

uentius & ardentius, atque libentius aggreditur eam, dum tamen sit ad Dei honorem & laudem, aut aliorum salutem, vel propriæ animæ utilitatem, quod totum ad honorem Domini est. Nam nihil ei difficile esse vel ignominiosum videtur, dum pro eo facit, qui pro ipso indigno talia est aggressus: imò omnia dulcia, omnia amabilia, omnia laudabilia, & desiderata iudicat. Quanto magis assimilatur illi ignominiosæ passioni, illam libentius astringit, amplectitur avidius. Hæc quærit, hæc recogitat, hæc scienti animo adimplere desiderat. Non dicit, Quare mihi impositum est hoc vel illud onus? sed dicit, Quare non subeo hoc, & illud gravissimū & vilissimum opus. Ex hoc nititur etiam imitari Dominum suum Iesum in tolerantia passionum. Fit enim agnus & coram se tendentibus iridentibus & flagellantibus obmutescit penitus, imò in omnibus his aridet cor eius, videns se Domino suo conformari, & pro meritis digna pati, & eo ipso Dominum honorari. Imitatur etiam Dominum in fortitudine dominandi. Subiugat enim sibi omnem animi sui appetitum, ut ad nihil nocivum, nisi superuacuum, & inutile extendatur. Quasi castrum fortissimum cor suum custodit, ut non solum nociva, sed etiam otiosa, vel infructuosa permittat ibi rogari. Omni custodia custodit cor suum, & semper vult diuina vel ad Deum suum tendentia ruminare. Et quia dum in hac vita sumus semper, vel quasi semper, aritico paleæ admiscetur, idem semper ventilabrum tenet in manu ad continuè persilandum & purgandum aream suam. In ostio cordis suipius statuit versatilem gladium, ut ipsum quasi Dei paradisum custodiat diligenter. Quique cogitatus in corde suo vesci voluerit ligno vitæ, hunc diligenter fouet & nutrit: qui vero ad lignum vertitum solum aspectum direxerit, illum statim à corde suo absceidit. Non ibi introitus colubri tortuosi, nec muliebris cogitatio reperitur. Et si inueniatur, cum vituperio, & cum impetu remouetur, solumque ibi virilia nutriuntur. Hic verè potest diuinæ contemplationi adhærere, qui purgato corde, & mundo corpore incedit. Non enim leuat oculos ad vana, aures ad inutilia vel nociva, non nares ad odorifera, non gustum ad dulcia, non tactum ad mollia: sed totaliter interius & exterius cum omni diligentia se custodit, & dominatur sui plenariè secundum quod potest assequi in hac vita: sicque propter sui puritatem aptissimus fit ad susceptionem diuinarum irradiationum. Libenter in tam puro habitaculo habitat sol iustitiæ, & fulget in quibuslibet angulis eius. In intimis eius resplendet claritas huius solis, quia nec impediens inuenit, nec resistens: splendet, & resplendet, donec illud cor purum absorbeatur diuina claritate. Tunc anima super se eleuata, diuinam caliginem intrat, tunc clamat & dicit: Et nox illuminatio mea in deliciis meis.

Math. 3. c. 6
Luc. 3. d

Gen. 3. d

Psal. 138. b

Gradus
quintus per
donum scientiæ.

Gen. 1. a

Ibidem.

Quintus gradus per donum scientiæ est in beatissima passione Domini nostri Iesu Christi. Et sic velis accipere donum scientiæ in medio nationis parvæ & peruersæ prudenter conuersari; primo clarissimum speculum de hoc inuenies in hac beatissima passione. Possumus tamen præfatum donum scientiæ accipere, prout est inferiorum cognitio, prout ipsa sunt auxilientia, & inducentia ad spiritualia, & supercælestia contemplanda, & hoc in passione Domini nostri Iesu Christi inuenire poterimus, maxime considerantes correspondentiam figurarū. Et reperies ibi mirabilem thesaurum sub illis figuris absconditum, in quo mira deuotionis suauitas, & animarum satietas fodienti cum diligentia elargitur. Videas ergo qualiter figuræ, & diuina Scriptura in Domini passione clarescunt, & inde postmodum altius eleuare ad admirandam sapientiam & clementiam Dei Patris nostri, qui sic ad utilitatem nostram omnia tam diligenter ordinauit. Omnia ergo in quantum possumus ad Christum crucifixum reducamus. Dicamus igitur: In principio creauit Deus cælum, & terram, id est in Filio sic crucifixo Angelicam, & humanam naturam restaurauit, humanam redimendo, Angelicam de hominibus reparando. Dixit Deus: Fiat lux. Ipse in cruce lux est expellens omnes peccato-

rum tenebras per sui præsentiam faciens diem, & per absentiam noctem. Fecit etiam firmamentum in medio aquarum in cruce, diuidens consolationes temporales ab æternis, vel diuidens aquas sapientiæ humanæ ab aquis sapientiæ diuinæ, vel diuidens aquas vitiorum ab aquis gratiarum, vel aquas tribulationum ab aquis diuinarum consolationum. Item in Christo existente in cruce congregatæ sunt aquæ sub cælo erant: quia Deus posuit in eo omnes iniquitates nostras, id est pœnas pro nostris iniquitatibus debitas. In eo verò facta est congregatio aquarum, quia in eo fuit diluuium passionum, amaritudinum, & opprobriorum: & ideo gratia sui terra apparuit arida. Qui enim pro peccatis nostris digni eramus inundatione omnis pœnæ, liberati sumus merito passionis suæ. Vnde verè ipse fuit mare magnum, & spatiosum nimis, & profundum. Et sic discurre per Scripturas secundum quod Dominus tibi dabit: quia quasi infinita inuenies ibi, quæ pulcherrimæ Dominicam passionem designant. Nec tamen si multo plus sine comparatione essent, sufficerent ad ipsam plenariè declarandam. Et si quis benè & diligenter eas Scripturas recolligeret, & videret, in quo ista & illa Christi passionem ostendunt, videret in eis mirabilem correspondentiam, & audiret ibi mirabilem melodiam, quæ miro modo dulcoraret cor suum, & faceret eum ingredi in Sanctuarium Domini. Accipe vnā quantumque vis alienam figuram de passione Domini nostri Iesu Christi, & videbis quanta est ibi dulcedo, si bene cum diligentia ruminetur. Vide, obsecro, illam Abraham figuram de vitulo, quem tribus Angelis ad vescendum dedit, quantam dulcedinem continet contemplationis. Quæ tamen in apparentia parum, vel parua apparet. Quantam ergo continet dulcedinem, quæ in ipso primo aspectu ipsam mentem dulcorat, sicut est illa ligni vitæ in medio paradisi, id est Christi in cruce in medio Ecclesiæ, siue in corde Virginis, quæ erat sicut paradysus, & de fonte egrediente de loco voluptatis, id est de latere Christi, &c. Quid est, obsecro, Abraham vitulum tenerimum de armento dare ad vescendum tribus viris, nisi Deum Patrem, suum Filium vnigenitum innocentissimum, imò gratiæ & veritatis plenum pro nostris iniquitatibus tradere morti crucis? Et quid est tres viros vitulo vesci, nisi ex illa passione toti satisfieri Trinitati, quæ erat pro nostris iniquitatibus ad iustitiam famelica? In hoc apparet illius figuræ dulcedo, quod per Abraham intelligitur Deus Pater, & per vitulum Filius, & per illos tres viros ipsa Trinitas, cum tamen non distinguantur Pater, & Filius ab ipsa Trinitate, nisi quia sunt de tribus personis duæ. In hoc dico apparet ineffabilis, & mira dulcedo cordi contemplantis: quia Deo ad iustitiam suam famesciente in seipso propter nimiam benignitatem suam iudicium flexit. Alioquin deuorasset nos iustitiæ fames: quia non erat qui satisfacere posset illi appetitui, nisi iste vitulus tenerimus. Deus ergo Pater tradidit Filium suum omni afflictioni, & derisui ad satisfaciendum sibi, & Filio, & Spiritui sancto pro iniuria eis illata à nobis. Quid est hoc? Numquid, quia offendimus eum, debuit seipsum iudicare? Nonne aliter potuit vindicare se, nisi adiret pœnam offensæ? Ipse Christus erat offensus à nobis, & iterum iudicatus fuit à nobis, & in nobis, & pro nobis, & hoc secundum diuersas naturas, tamen eadem persona fuit offensa, & iudicata. Comede ergo tu frater dulcissime de vitulo Abraham, si vis mirabilem refectionem habere. Attende etiam quidquid in figura sequitur: Filius Abraham promittitur de Sara post vituli comestionem, cum tamen essent ambo senes prope ætatem. Quid est hoc? Numquid post mortem Christi nascitur denuo Christus, qui per Isaac intelligitur? Sic certè in cordibus nostris. Nam iste Abraham senex, est Deus Pater, qui antiquus dierum in Daniele vocatur propter principalem auctoritatem, quæ residere consuevit apud senes. Non enim in eo est durationis successio. Nam etsi propter immensitatem sit eius duratio interminabilis vitæ possessio, tamen propter nimiam simplicitatem est

Ibidem.

Psal. 103. c

Gen. 18. b

Dan. 7. c

tota

tota simul. Iste pater antiquus de Sara antiqua post vituli comestionem genuit Isaac, id est, vnicum filium, quem genuit, & generat ab æterno, id est, postquam pro nobis in cruce immolatus est, in mentes nostras omni malitia antiquitas misit non per loci mutationem, sed per mentium nostrarum irradiationes: & tunc ridere vere potuimus, quia dulce lumen, & delectabile oculis solem iustitiæ intueri potuimus. Et ideo verè Isaac dicitur risus noster. Sed nunquid Domino mirabile fuit, quod antiquus de antiqua generaret? Item omni admiratione dignum, & gratiarum actione, quod ille, qui est summæ maiestatis & antiquus propter auctoritatis principalitatem, vilissimarum animarum, & idololatriarum, omnique malitia antiquatarum voluerit recordari. Sed hoc maxime mirum videtur, quia post mortem vituli, id est, Filij: quia eo ipso digni eramus carentia eius, quia ipsum occideramus. Fecit ergo benignissimus Dominus antiquato tempore, & antiquata malitia, nobis bene, quia facimus ei malè, occidimus Filium suum, & illa morte nobis ipsam damnauit. Vide, & attende mirabilia Dei. Sed nonne anxietas in corde in nouissimis diebus, iam sene Sara? Quid si Sara mortua esset? quid si paululum expectasset, qui tæto distulit tempore? Nonne defecissemus in iniquitatibus nostris, nisi esset Isaac amplius risus noster: Sed quare plus modo, quam prius? Nonne quia abundauerunt iniquitates præ ceteris? Gratias tibi Domine I E S V, gratias agimus: quia recordatus es nostri, repugnantibus meritis nostris.

Totum ergo me tibi debeo, imo in infinitum plusquam totum, si possem: quia non solum me fecisti totum, sed immensa etiam benignitate tua me refecisti. Accedat ergo, & attendam ad te totus, & tibi totaliter adhærebo. Ibi requiescat cor meum, & de cetero per deum non discurrat. Si ergo in prædicta passione mens eleuari debet per scientiam figurarum correspondentium, & præfigurantium ipsam beatissimam passionem, debet enim eas cum summa diligentia ruminare, & in illos diuinæ bonitatis, & benignitatis thesauros per ipsarum considerationem introire, donec in tantum eleuetur, ut tota mens in Christum suum Dominum vulneratum totaliter perfundatur, & eius amore absorbeatur cor eius. Hoc tamen donum Dei est, totumque ab ipso recognoscere debet, faciat tamen quod in se est.

Sextus est etiam ibi ascensus per donum pietatis. Cum enim homo considerat illa intima pietatis viscera Domini nostri I E S V Christi, quæ super nos effudit in cruce taliter moriendo pro nobis, mouetur, & aperitur cor eius erga proximum suum, ut libenter pro salute sua se totum ei impendat, pro quo videt suum Dominum crucifixum. Dilatatur cor eius ad sanguinem Christi Redemptoris, & sicut toto corde compatitur Domino suo I E S V Christo in cruce pendenti, ita intime, & quasi sibi ipse condolet proximo suo ab ipsis vulneribus recedenti, imo istum sanguinem conculcanti. Ideo vulneratur cor eius propter contemptum sui Domini vulnerati, & propter compassionem, scilicet proximi, beatam vitam in æternam mortem voluntarie commutantis. Dei videt contemptum, mortem Christi Filij Dei vnigeniti contemptam, eiusque preciosissimum sanguinem conculcatum, nobilissimam Creaturam Dei imagine insignitam voluntarie ire ad inferni suspendium. Et sicut malis condolet, ita bonis congaudet, videns eos recipientes effectum vulnerum I E S V Christi. Cum omnibus intrat vulnera illa, & fit vnum cum illis. Cum gaudentibus de bono gaudet, & cum tristantibus de malo tristatur. Quemlibet proximum reputat seipsum, videns se, & proximum esse ab eodem creatos, consimili imagine insignitos, eodem sanguine redemptos, & ad idem præmium ordinatos. Et ex hoc præcipue ad proximum cor suum aperit, quia videt Dominum suum pro omnibus crucifixum: & ideo ipsum in omnibus requirit, in omnibus considerat, & in omnibus pro suo modulo inuenitur, scilicet Christum suum contemplans totusque est proximi: quia totus est crucifixi. O quantum cordis

A gaudium quantumque tripudium cum videt is proximum suum Dominum bonis operibus honorare! Non inuidet, non æmulatur, non detrahit, non retrahit, non impedit, non retardat signis, dictis, aut factis, casualiter, seu occasionaliter, sed totaliter sitit proximi profectum, & delectatur defectum, vtrumque reputans suum. Et hoc maxime placet Domino nostro I E S V Christo crucifixo: quia pro ipsarum salute, & paterno amore est ipse affixus in cruce. Animarum salus, honor diuinus, compassio proximi, inflammatio sui sunt proprie attendenda in vulneribus Christi, & per illius pietatis donum modo mirabili anima eleuatur in Deum suum. Quando enim homo in quantum potest, se nititur conformare illi diuinæ pietati, quam erga nos manifestauit in cruce: tunc anima præcipue complacet ipsi Christo. Et ideo sibi conformatam, sibi dilectam ad pietatem apertam, ad suos amplexus tanquam sponsam electam adduxit, hanc amat, hanc diligit, hanc stringit quam videt secum idem sentire, sibi compatiendo: idem sapere, Deum honorando: idem zelare, animas sitiendo: in seipsum transformari nimio amore ardendo. Ideo pietas ad omnia utilis est, quæ, & diuinum honorem appetit, & dolores ab animabus expellit, & animarum fructus sitit, & Christi sanguinem in anima sua requirit, & amorem erga Deum & proximum, erigit, & ignit, &c. Attendamus ergo charissimi, quia pro certo credo quod istud donum inter omnia, & forè præ aliis imò firmiter credo, quod præ aliis placet Domino Deo, nostro I E S V Christo. Faciamus ergo obsecro, beneplacitum eius, & pietatem suam hauriamus de latere eius. Simus omnes vnum in Domino nostro crucifixo, & nihil nisi I E S V M in proximo requiramus, & sic in proximum tendamus, ut super Christi vulneribus recurramus cum ipso. Non proximum nostrum aspiciamus, ut pulchrum, aut huiusmodi, quæ animam retrahere à Christo, vel eius amore possunt: sed ut Christi morte redemptum, sanguine Christi perfusum. Anima proximi cum sanguine Christi intret in cor nostrum, nihil nobis sit difficile, nihil videatur vile, etiam ignominiosa morte mori pro illo, pro quo Dominus noster est cum tanta ignominia crucifixus: imo omnes sitiamus pro animarum salute omnem afflictionem, omnem ignominiam, & mortem etiam turpissimam sustinere. Sit vnusquisque proximus sicut cor nostrum, pro quo fuit cor, vel corpus Domini nostri I E S V Christi tot doloribus aggravatum. Multiplicemus prædicationes, exercitationes, bona exempla, orationes, ieiunia, genuflectiones, vigilias, & vilificationes pro animarum salute. Hoc sit officium nostrum, hæc gloria, & consolatio nostra semper pro animabus aliquid Deo offerre. Non cesset lacrymarum fons ab oculis nostris pro nostris, & proximorum peccatis. Sufficiat nobis charissimi his doloribus in hac valle miseriæ satiari. Semper proximorum peccata, & nostra pendeant in oculis nostris, imo intrent, & penetrent intima cordis nostri, & semper vbique, & in omnibus Dominus noster I E S V S Christus pro peccatis nostris crucifixus occurrat. Hæc pietatis Ascensio totum emollit cor, & dilatat, & inter Christi amplexus collocat, & quietat.

Septimus gradus ac vltimus est per donum timoris, à quo omnis perfectio actionis, & contemplationis obseruatur, vel conseruatur duntaxat ut seruitus excludatur. Et est iste ascensus per hunc modum in passione Domini nostri I E S V Christi. Quando enim homo videt, quod Filius Dei Dominus Deus suus natura humana assumpta tanta pro peccatis nostris sustinuit, & tam grauissimè peccatum nostrum in se iudice innocentissimo, imo Deo nostro piissimo vindicauit: considerat quanta poena, quantis opprobriis atque illusionibus, & flagellis dignus est ipse, qui ipsam nequitiam perpetravit. Cognoscit etiam ex hoc, quantum peccatum suum summæ maiestati displicuit, & quantum ipsum abhorruit, dum ad ipsum abluendum suum Filium tradidit morti crucis. Sicut enim Deo displicet Filij contemptus & occisio, sic suo modo ei nostrum displicet peccatum, pro quo facta

1. Tom. 4. 6

Grādus septimus per donum timoris.

Grādus sextus per donum pietatis.

est

est illa traditio, imo tantum peccatum nostrum abhorruit, ut potius mortem Filij, quam peccatum sustineat, magis sibi placuit Filium tradere cruci, quam dedecus peccati sustinere. Videat ergo homo, & consideret, quantum illam maiestatem offenderit; dum ipsum Deum etiā post tale iudicium contempsit, rursus quantum in se est Dei Filium crucifigens. Mirum est quomodo homo nimio timore non continue tremat coram Deo, quem offendit, sicut tremat populeum folium cum à magno vento mouetur, & deberet quasi in cinere, & terra præ timore resolui. Recurramus ergo charissimi ad vanitatem, & nequitiam nostram, & diuinam offensam, & coram ipso nos humiliemus quantumcunque poterimus: quia adhuc modicum est secundum quod congrueret nequitiae nostrae, & maiestati suae. Paueamus atque vereamur oculos nostros ad cælum leuare, & tendamus peccata more publicani, ut nobis ipsis peccatoribus misereamur. Dicamus: Magnum est, si indignabitur aspicere nos, qui pro vilissimo stercore contempsimus ipsum. Timore reuerentiae illius summæ maiestatis in nihilum, prout possumus, redigamur: & de cetero de nobis non nisi vilia sentiamus. Contra nostram prauam nequitiam animemur, & nos ipsi nostri iudices sumus, vindicemus in nobis iniuriam Domini nostri, & quantum possumus nos conculcemus, dicentes unusquisque intra se: Si pro peccatis meis Dominus meus ita vilificatus est, & afflicus: quomodo meae vilitati, & afflictioni parcere potero, qui peccaui? Absit à me, ut de cetero præsumam de me, nisi derestabile, vilissimum, & abominabile stercus cuius foetorem ego ipse sustinere non possum. Ego ipse, qui contempsimus Dominum Deum, & pro quo mortuus est Dominus meus IESVS. Iam horrent me vestimenta mea, & mirum videtur, quomodo me non detestatur omnis creatura, quia omnium Creatorem contempsimus. Sic tamen timere debemus, ut semper de Dei infinita clementia confidamus: quia certe in infinitum sua bonitas excellit malitiam nostram. Et iste supradictus timor, & humilitatis, & reuerentiae est miræ Ascensionis occasio: quia tunc præcipue ducitur homo ad superabundantiam gratiae. Sed ne tibi displiceat charissime frater si huius timoris occasione aliquam digressionem fecero à Dominica passione. Intendo enim tandem reuerti ad illam. Ut plenius ergo huius timoris conceptum tibi exprimere valeam: iam mihi videtur, ut tota huius mundi machina post me, & contra me nefandum proclamet, & dicat: Iste est ille, qui Dominum Deum nostrum contempsit, & contemnit. Iste est vanissimus, & nequissimus, qui plus vanitatem quam Dominum dilexit. Iste est ille pessimus, & ingratus, qui plus diabolicis figmentis, quam diuinis beneficiis est tractus, plus sibi complacuit diabolica nequitia, quam diuina beneuolentia: magis eligit esse seruus diaboli, quam filius Dei. Iste est, qui in praesentia Dei ei iniuriari non timuit. Iste trahi non potuit diuinis blanditiis, nec terri diuinis iudiciis. Iste certe est, qui diuinam potentiam, diuinam scientiam, diuinam sapientiam, diuinamque bonitatem suis maleficiis contempsit, & quantum in se fuit, irritis. Plus timuit vni infirmissimo viro iniuriari, quam summæ potentiae Dei. Plus veredabatur coram aliquo vilissimo rustico aliqua turpia peragere, quam coram summæ sapientiae Deo nefandissima perpetrare. Plus amplexus est stercus foetidissimum, quam summe bonum, & summe suauissimum, cum tamen id esset in prohibitione, istud in præcepto, & exhortatione. Iste est, qui Deum pro nihilo reputauit, & non pro Deo adorauit, & vanitatem supra Deum dilexit, conuertebat se ad abominabilissimam saniem, & dorsum vertebat ad diuinam maiestatem. Quid dicam? Omnia abominabilia non timuit in Dei praesentia perpetrare: nec veritus est Creatorem suum. Clamant suo modo creaturae, & dicunt: Iste est qui nobis abusus est, & qui debuit in beneplacito Creatoris nos ordinare, fecit nos ad diaboli dolum seruire: dum nos supra Deum amauit, magnam nobis iniuriam fecit. Iste est nefandissimus homo, qui nos ad honorem Dei factas in iniuriam Dei conuer-

tit: debuit nobis in beneplacito Dei vti, & voluit potius nobis in diabolica seruitute abuti. Erat anima eius ad imaginem Dei facta, & ipsam deturpans voluit omnium nostrum imagine insigniri. Terrenior enim fuit terra, fluxibilior aqua, vanior aëre, plus ardescens vel ardentior igne concupiscentia, durior saxis contra se, crudelior brutis contra alios, venenosior basiliscis. Quid dicam? Nec Deum timuit, nec homines reueritus est: suum venenum quantum in se fuit in multos diffudit, nunc oculis, nunc cogitationibus, nunc verbis, nunc gestibus, & factis. Non suffecit ei Deo iniuriari in se, sed, & alios ad Dei iniuriam, quasi in quantum potuit, prouocauit. Quid dicam? Seipsum quasi aliquid magnum non omnipotentem Deum existimauit, dum nec Dei voluntate, nec aliqua lege voluit regulari, sed pro libito contra Deum, & prout sibi placuit sua voluntate vagari, se pro suo posse supra Deum erexit. Si Deus suum non adimpleuit beneplacitum, & aliqua aduersa intulit, vel non semper suae felicitati prouidit: contra ipsum Dominum Deum suum, quasi contra vnum suum famulum turbabatur. Non Deum dilexit propter Deum, sed propter seipsum, & Deum ordinans ad se, tanquam ad finem. In sua propria voluntate omnia ad se, tanquam finem, & Deum, & finem vltimum prout potuit, ordinauit. Et si dimisit aliquando peccare, non dimisit propter odium, & detestationem mali, & dilectionem summi boni, sed quia aliquando timuit repelli. Vnde semper erat ad se reflexus, siue in dimittendo, siue in faciendo, & omnia propter se, vel dimisit, vel fecit. Tam de bonis, quam de malis voluit commendari, ac si Deus esset, à quo cuncta quae sunt bona, & mala ordinantur in bonum. Quid ultra discurrem?

C Superbior fuit Lucifero, præsumptuosior Adam eiecto de paradiso: quia illi claritate pleni habuerunt alleluia aliquod, imo maximum ad præsumendum: iste autem plenus foetidissimo stercore, tenebrositate, & miseria non habuit nisi retrahentia. Clamant ergo contra me indignissimum dignissime omnes vel vniuersae creaturae, & dicunt: Venite, & disperdamus eum, qui totus fuit deditus iniuriae Dei nostri. Vnde suo modo clamat, & dicit terra: Quare tam nequissimum sustineo? Aqua dicit: Quare eum non suffoco? Dicit aër: Quare non deficio? Ignis autem: Quare eum non comburo? Lapis: Quare eum non lapido? Infernus: Quare eum non deuoro, & crucio? Heu, heu miser, quid faciam, quod ibo, quia omnia contra me sunt armata? Ad quem recurram? Quo diuertam? Contra omnia feci, Deum contempsimus, Angelos irritaui, Sanctos inhonoraui, homines viatores multipliciter offendi, abusus sum ceteris creaturis. Quid tantum discuro? Hoc ipso quod Deo Creatori omnium iniuriatus sum cum ipso simul omnem creaturam offendi. Nescio ergo miser, quo me conuertam, qui omnium me constitui inimicum, nec superius, vel inferius, ante, vel retro, à dextris, vel à sinistris declinare possum, imo nec interius, nec exterius. Conscientia enim mea contra me pugnat, & totum diuisum est cor meum. Euigilabo ego miser, & oculis sine fine plorabo, dum sum in hac valle miseriae, si forte dignetur me respicere piissimus Pater. Scio quid faciam, vel facere disposui. Projiciam me in conspectu Domini Dei mei, & dicam ei.

D Eia verè Domine, ego sum ille tuus pessimus inimicus, nequissimus seruus, nefandissima creatura, quae feci detestabilissima in praesentia tua. Non sum dignus Domine creatura tua esse, etiam in quantumcunque poena constitutus. Si enim ego solus haberem illam poenam infernalem, quam omnes daemones, & omnes homines damnati habebunt, non sufficienter secundum peccata mea punirer. Expande Domine super hunc miserum, pallium immensae clementiae tuae, & vincat nequitiam meam immensa bonitas tua. Recognosce in me imaginem tuam, quamuis deturpatam, & deduc me ouem quamuis errantem ad te pium pastorem. Gratuletur dulcissimus Pater de redeunte prodigo filio, pastor bonus de inuenta oue, & piissima mater de drachma reperta. O quam felix erit dies, & hora, quando super collum meum corrueris, &

oscula exhibebis. Et ut te quidem possum placare, scio A
quid faciam. Contra meipsum ego ipso amabor, & ero
præ ceteris crudelior mihi, & severissimus iudex. Af-
ficiam me undiq; pœnalitatibus, & angustiis, & me tan-
quam lutum fœtidissimum conculcabo, & abominabor
me sicut stercus, & intolerabilis ero mihi metipsum. In mea
confusione, & deiectione, & conculcatione siue à me,
siue ab aliis illata lætabor, & exultabo cum apparuerit
ignominia mea. Et quia non sufficio me detestari contra
me uniuersum cœtum creaturarum congregabo, & à
qualibet confundi, & puniri desiderabo, quia earum con-
tempni Creatorem. Hic erit mihi thesaurus desiderabi-
lis, super me pœnas, & opprobria aggregare & eos inti-
mo corde diligere, qui me adiuuerint in hoc facto. O-
mnem consolationem, & honorem vitæ præsentis horrebo, B
& velut valde hostes blandientes habebo. Credo firmi-
ter, quod si sic fecero, uniuersa quamuis à me offensa ad
mihi compariendum potius, quam ad vindicandum in-
clinabo, & quæ prius contra me clamabant, nunc suo
modo pro me Creatori suo intercedent. Aperietur super
me indignum, & miserum diuinæ pietatis thesaurus,
sed, & illustrabor in eum vel gloria sua. Exuar vestimen-
tis viduitatis nimis, & clara veste fulgebo. Et certus sum,
quod si sic me deiecero, sicut dixi, qui nunc sum omni-
bus creaturis abominabilis, & malo dignissimus propter
nimiam clementiam Dei mei ornabor monilibus, & in
eius Sponsam assumar. Introibo secum in cubiculū eius,
& tandem secum matrimonium consummabo. Resoluat
in ipsum, & siam vnus spiritus cum eo, & qui prius erat
demoniacus, ero diuinus. O mira, & inenarrabilis immu-
tatio dextræ tuæ Domine Deus meus! Ad quid ergo re-
tardabo adimplere, quæ dixi? Quomodo capient som-
num oculi mei, aut quietem cor meum, donec veniam ad
diu desideratum Sponsum meum, & Dominum meum
IESVM? Currant ergo undiq; opprobria, & flagella, &
me nequissimum introducant ad benignissimum Domi-
num meum IESVM. Omne honorificum, & delectabile
sit procul à me, nec audiat in finibus meis. Solus ho-
nor diuinus in omnibus nobis requiratur, & abiectio no-
stra. Scio etiam quid faciam, Domini mei IESV vulnera
introibo, & in eius dolores, & opprobria quantum pote-
ro, transibo, vel transformabor, & eius opprobriosis-
simam passionem induam tanquam vestimentum regale, & ni-
hil requiram, nisi quæ sunt conformia huic passioni, ce-
teraq; abiciam sicut stercus. Quæ creatura audebit de
cetero post me conclamitare? Si fuero hac veste indutus,
iam Christi passio pro me prout necessarie fuit contra
omnia militabit. Non erit qui contra me militare audeat,
si Christi stigmatibus fuero consignatus. Vbiq; & semper
habitabo in illis ut sim quasi in castro securus ab omni
impulsu maligno. Et impossibile erit charissime frater,
quod si fuero bene in Christum crucifixum transformatus,
quin sim illi conformis, & coheres in regno, ubi illi
sunt dilectissimi Dei, qui sunt crucifixi cum Christo.
Non enim potest se Deus negare sanguine Christi per-
fuso. Ornabo ergo genas meas Christi cruore, & ero
amabilis Deo, mirabilis mundo laudabilis consortio bea-
torum, qui clamabunt, & dicent: Quis est iste formosus
in stola sua? Quis est iste, qui sic gloriose incedit laurea-
tus in sanguine Christi? Certe omnes prædicabunt me
beatum, qui oculum habebunt apertum. Unde non du-
bitas frater charissime, quod hoc est summum refugium
ad omne malum vitandum, & ad omne bonum assequen-
dum. Hic deliciarum paradisus, de cuius lateris medio
abundantia omnis dulcoris & suauitatis emanat. Ibi in-
ebriatur homo dulcedine indicibili, & mira amœnitate
alienatur à se, & super excedenti deuotione reparatur, &
superfertur in Christo. Ibi que requiescit inter amplexus
dilecti. Hæc autem omnia charissime frater redigamus
ad tria, ad quæ semper tenemur, vel conemur, scilicet ad
honorem Dei, compassionem Christi, & proximi, &
deiectionem nostri. Et hoc toto corde, & nihil aliud si-
tiamus. Quod nobis concedat qui viuunt, & regnat in sæ-
cula sæculorum. Amen.

CAPVT VIII.

*Quod Christus in sua passione beatitudinem
ad se perfectum habuit.*

Beatitudinem sepece refulget clarissimus splendor
In hac beatissima passione Domini nostri IESV
Christi, imo proprie hic est fons, & origo earum, & etiam
allectiuum, & directiuum exemplar. Quis enim pauper
spiritu, nisi Christus in cruce nudus? Quis mitis, nisi, qui
tanquam ouis ad occisionem ductus est, & coram ton-
dente se non aperuit os suum? Quis lugens, nisi, qui cum
olamore valido, & lacrymis preces, supplicationesque of-
ferens pro suis crucifixoribus; & nobis peccatoribus
suisque inimicissimis? Quis excusabat apud Deum Pa-
trem intercedendo, & dicebat: Pater ignosce illis, quia
nesciunt quid faciunt? Ipse enim plus peccata nostra lu-
gebat, quam pœnam suam, plus compatiendo nobis quæ
sibi. Quis vero esuriuit, & sitiuit iustitiam, nisi Christus
in cruce pro peccatis nostris, satisfaciendo iniuriæ Pa-
tris, esuriens, & sitiens animarum salutem? In cuius rei
signum dicebat: Sitio? Quis vero misericors, nisi hic
Samaritanus, qui transeunte sacerdote, & Leuita, infun-
dens vinum, & oleum vulnerato alligauit vulnera, &
imposuit iumento suo, scilicet torpore proprio, nostras
infirmittates assumens pro peccatis nostris? Quis pa-
tiens nisi, qui iustissimus, & innocentissimus pro pecca-
tis, & iniustitiis nostris crucifixus vi amoris, & ardore
charitatis iniquitates nostras portauit super lignum? Vbi
relucet munditia cordis, nisi in eo, qui innocens immo-
latur, & ipse corda nostra suo sanguine pretioso munda-
uit, & lauit? Quis vero pacificus, nisi ille, qui est pax no-
stra, qui fecit viraque vnum, & passione sua pacificauit
nos Deo in sanguine suo? Quis vero persecutionem pas-
sus est propter iustitiam, quam habebat, faciebat, prædi-
cabat & stitabat, nisi ille, qui est à Iudæis crucifixus? Ve-
rè hic est verè beatus, cui maledixerunt homines aduer-
sus eum mentientes. Hæ sunt beatitudines, quas habere
ipse Christus docuit, & in seipso qualiter sint adimplen-
dæ suo exemplo monstrauit.

Luc. 23. c

Joan. 19. f

Luc. 19. f

Ephes. 2. c

CAPVT IX.

*Quod in cruce apparent duodecim fructus spiritus, quos
enarrat Apostolus ad Galatas.*

In hac etiam crucis arbore sunt illi suauissimi fructus,
quos enarrat Apostolus ad Galatas, dicens: Fructus
autem spiritus sunt charitas gaudium, pax, patientia, ben-
ganimitas, bonitas, benignitas; mansuetudo, fides: quia
ibi est fundamentum fidei, & fulcimentum, & verum
oblectamentum in ratione sui obiecti, & non subiecti,
quia in Christo non fuit fides. Sequitur modestia, conti-
nentia, & castitas. Hæc omnia manifestissime relucet in
passione Christi in cruce. Et ideo convenientissime sub-
dit Apostolus ibidem: Qui autem sunt Christi, carnem
suam crucifixerunt cum vitiis, & concupiscentiis, scilicet
ut manifestissime ostendat hos fructus pendere in arbo-
re sanctæ crucis, quos capere possunt conformantes se
ei affigentes seipso cruci.

Gal. 5.

CAPVT X.

*Quod in cruce speculari possumus pulcherrimum exem-
plar decem mandatorum decalogi.*

Est etiam in hac beatissima passione regula, & exem-
plar, & executio mandatorum Dei, ut sicut ipse fuit
Deo Patri obediens vsq; ad mortem, sic, & tu obedias vsq;
ad mortem diuinis mandatis. Possumus autem ibi specu-
lari exemplar pulcherrimum omnium mandatorum.
Quantum enim ad primum mandatum, in quantum
ipse homo summus Dei cultor fuit offerens se Deo Pa-

tri

tri in ara crucis sacrificium medullatum, oblationem, & A hostiam pacificam pro peccato.

Quantum ad secundum mandatum, non assumpsit nomen Dei in vanum, nec falsum iuravit, sed in passione crucis beatissima, quæ Patribus iurauerat, adimpleuit.

Quantum ad tertium mandatum, sabbato in sepulcro quieuit, & ibidem etiam nos debemus celebrare sabbata nostra non in trās, vanitatibus, & discursibus, sed in quiete cum gratiarum actione.

Quantum ad primum præceptum secundæ tabulæ, Patri summam reuerentiam in cruce exhibuit, dum se ei usque ad mortem crucis humiliavit, ut debitum honorem contra iniuriam à nobis illatam impenderet ei. Exhibuit etiam debitam reuerentiam Matri suæ, cui non solummodo fuit subiectus, imo in cruce pendens cum magna diligentia dilecto discipulo eam commendauit.

Quantum ad secundum non solum mortuos non occidit, sed etiam sua beatissima passione, & morte, mortem occidit, & mortuos viuificauit.

Quantum ad tertium contra mœchiam detestabilem, sibi in matrimonium copulauit Ecclesiam, Sponsus castissimus Sponsam castissimam eligendo non habentem maculam, neque rugam.

Phil. 2. 8

Quantum ad quartum, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed exinaniuit semetipsum formam serui accipiens. Vel dicimus quod furtum non fecit sed furtum recuperauit per mortem. Descendit enim ad inferos, & spoliavit infernum, & quos furtiua manus diaboli de bonis iniuste rapuerat, & iniuste detinebat, merito suæ passionis redemit, captiuamque ducens captiuitatem dedit dona hominibus.

Quantum ad quintum, non solum falsum testimonium non dixit sed pro veritate quam dicebat, & faciebat contra se falsos testes habuit dicentes contra eum blasphemiam, & nequitiam, propter quod etiam adiudicatus est morti.

Quantum ad sextum, & septimum non solum non aliena concupiuit, sed etiam semetipsum proximis in cruce donauit. Sic igitur manifestissime apparet, qualiter mandatorum obseruantia relucet in passione gloriosa Domini nostri IESV Christi.

C A P V T X I.

Quod à passione Domini omnia sacramenta Ecclesiastica trahunt virtutem, & quod sine ea impossibile est intelligere sacram Scripturam.

Apo. 3. 6

AB hac etiam sacratissima passione omnia sacramenta Ecclesiastica trahunt virtutem, quæ sunt nobis contra omnem morbum spiritualem saluberrima medicina. Hæc etiam beatissima passio est nobis diuinorum Scripturarum Daudica clauis, quæ aperit, & nemo claudit, claudit & nemo aperit. Sine hac enim impossibile est intelligere sacram Scripturam, & hac bene in mente impressa omnia in luce clarescunt. Incipias ab Adam, quomodo Eva de Latere eius formata est, & de ligno vitæ in medio paradisi, de immolatione Abel, & morte eius: & sic per totam Scripturam discurre, si vis videre, quomodo veritas eius resplendet in speculo passionis:

C A P V T X I I.

Quomodo in beatissima Domini passione relucet omnium Angelorum hierarchiarum officia.

Hierarchia celestis prima.

EX prædictis manifestissime apparet, quomodo à passione Christi emanat omnis perfectio, & in ea relucet omnis pulchritudo Ecclesiasticæ, vel Euangelicæ Hierarchiæ. Simili modo in ea resplendet, & relucet omnis perfectio, pulchritudo, & decor Angelicæ Hierarchiæ. Nam in ea primo, & principaliter refulget ille Seraphicus ardor amoris, quia maiorem charitatem nemo

habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Non credo, quod omnes Angeli de paradiso possent suis intelligentiis capere hanc vehementiam charitatis, qua Dominus noster IESVS voluit talia pati pro nobis vilissimis seruis, imo nequissimis inimicis eius. Refulget etiam Cherubim speculatio, & intelligentia veritatis. Nihil enim scio in hoc mundo, quod tantum veritatem scripturæ elucidet, tantum ad cœlestia contemplanda releuet, tantum ad Deum sapiendum illuminet, sicut passio IESV Christi. Hic verè inuenitur scientiæ plenitudo. Hic etiam maximè splendet erga maiestatem æternæ Thronicæ reuerentia, & veneratio. Sicut enim illi cœlestes spiritus Throni dicuntur, quia in ipsis dicitur Deus tanquam in suo Throno quiescere propter nimiam venerationem, & reuerentiam, quam erga diuinam maiestatem habent, quia ipse quiescit super humiles, & timentes eius sermones: sic, & in hac beatissima passione Domini nostri IESV Christi, dicitur Dominus Deus tanquam in suo Throno quiescere, quia ibi fuit excellens humilitas, reuerentia, & veneratio summa erga maiestatem æternam, nullamque credo Angelorum reuerentiam huic posse comparari. Et ideo, ut per Anthropopathos loquar, spiritus Dei peccatis nostris irritatus, & inquietatus in hac beatissima passione pacificatus fuit, & quieuit. Naturaliter enim Dei Thronus potest appellari passio, quia in ea, id est, in signis eius iudicaturus est mundum. Vnde etiam firmiter credo, quod ad mundum iudicandum de nequitia sua apparebit ibi lancea, corona spinea, clauis, spongia, & huiusmodi, & Dominus IESVS cum stigmatibus suis, qui clamabit, dicens: Videte qualia à vobis, in vobis, & pro vobis passus sum, & tamen ingrati omnia contempsistis, & pro nihilo poenam, & ignominiam meam duxistis. Itē ergo maledicti in ignem æternum, &c. Et sic patet de prima Hierarchia.

Ioan. 15. 6

In hac etiam beatissima passione relucet dominationum præcellentia. Humiliavit enim semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod, & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen quod est super omne nomen. Ibi etiam relucet vel resplendet Potestatum resistentia, quia illam diabolicam potestatem, de qua dicitur, quod non est potestas super terram, quæ comparetur ei, ipse IESVS victoriosissime sibi subiungauit per patibulum crucis, & mortem moriendo destruxit. Refulget etiam ibi Virtutum efficax operatio, & præcipue ibi fuit virtus cordium penetratiua, & attractiua. Vnde illud est: Cum exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum. Vnde quod nos credamus, & diligamus eum nullo modo nobis ipsis attribuamus, quia nemo venit nisi tractus. In quo notatur motus non voluntarius ex parte nostra, sed potius violentus. Et sic patet de secunda Hierarchia.

Mat. 25. d
Hierarchia
secunda.
Philip. 2. 8

Iob. 41. d

Ioan. 14. 6

Clarescit etiam in hac beatissima passione Principatum regimen, quia factus est principatus super humerum eius. Ibi etiam virefcit Archangelorum resolutio, quia per hanc gloriosissimam passionem fit sufficiens leuatio ab omni culpa, & ab omni poena. Ibi etiam lucefcit Angelorum reuelatio, qua occulta Scripturæ abdita, vel abscondita, & diuinorum secretorum mysteria panduntur per apertionem lateris Christi. Et ideo merito in eius morte veluti templi scissum est, ut apparerent quæ erant in sacris Scripturis occulta. Et sic patet de tertia Hierarchia.

Hierarchia
tertia.
Isa. 9. 6

Ex his ergo omnibus patet manifestissime, quomodo non solum Ecclesiastica, sed etiam Angelica Hierarchia in passione Domini refulget. Et sicut est Angelorum purgare, illuminare, & perficere, sic imò multo magis in passione Christi reperitur apertè. Per has igitur conformitates, quas Christi passio cum ordinibus Angelorum habet, conuenientissimum fuit non solum redimere animas, sed etiam ad reparationem Angelicæ ruinæ conuenientissime disponere, & ordinare. Propter nimiam enim charitatem, quæ resplendebat in cruce incendium amoris erga Deum, & proximum in hominibus accendebatur. Et sic reddebantur, & adhuc redduntur apti ad supetemententem Seraphicum ordinem. Per veritatem

etiam

etiam in hac beatissima passione expressam illuminantur homines contemplantes ipsam ad diuinæ veritatis cognitionem: & ideo aperti sunt ad cognitionem, & restorationem Cherubim. Et per magnam humilitatem, & reuerentiam, & venerationem erga Dei maiestatem, quæ fuit in illa passione, prouocantur homines ad consimilem pro suo modulo humilitatem, & venerationem, ac reuerentiam, & honorem: & sic apti fiunt ad Thronorum reparationem. Exemplo etiam illius excellentissimæ Dominationis diuinæ per passionem habitæ, de qua dictum supra, propter quod, & Deus exaltauit illum, &c. homines prouocantur ut macerationibus, & afflictionibus corporalibus nitantur, vitiis, & concupiscentiis dominari, & omnem sibi animi appetitum subiugare, ut nihil otiosum, nihil inordinatum præsumant in ratione hominis dominari, sed omnia recto iudicio rationis huiusmodi appetituum genua flectantur, & sic apti fiant ad reparationem ordinis Dominationum. Et ut breuiter transeam, sic per reliquos ordines discurre, siue per ordinum perfectiones, secundum quod de istis dictum est: ut scilicet per resistantiam contra diabolicam tentationem, & fraudem ad Potestates. Per virtuosas operationes, & conuersationes ad Virtutes. Per diligens regimen omnium sensuum suorum, & mortuum interiorum, & etiam aliorum hominum, si ad ipsum spectant, ad Principatus. Per reuelationem necessitatum, & diligentiarum proximorum ad Archangelos. Per prædicationem, & doctrinam ad Angelos. Vel si vis dicere, quod Archangelorum est maiora, Angelorum minora docere, sic doctores ad Archangelos, prædicatores ad Angelos ordina. Et hæc omnia ad passionem Christi ordina sicut de Seraphim, & aliis dictum est.

Potes etiam aliam breuem assignare rationem, quare passio Christi fuit idonea ad reparationem Angelorum, quia sicut illi per summam præsumptionem, & superbiam ceciderunt: ita per infimam exinanitionem, & humiliationem Christi crucifixi veri Dei, & hominis, debuerunt prædicti ordines ex hominibus in suis oculis abiectionis, & humilibus reparari: ut quod superius dictum est, particulariter per restorationem Thronorum, hoc pro omnibus vniuersaliter restaurandis ordinibus sumamus.

His autem eisdem rationibus, quibus videmus qualiter Angelorum decor, & perfectio in Christo crucifixo refulget, possumus videre, quomodo in eadem passione refulget gloria hominum beatorum. Quia illi claræ veritati, quæ est in illa passione beatissima, sicut supra dictum est, correspondet aperta visio patriæ quantum ad cognitionem rationalis. Illi profundissimæ humilitati, & reuerentiæ, qua passio Domini Thronus dicebatur superius correspondet firma intentio quantum ad irascibilem. Quia super quem requiescit spiritus meus, nisi super humilem, &c. Illi etiam superexcellentiæ charitati Dominicæ passionis correspondet in patria ipsius concupiscibilis dilectio verè consummata. Illi Dominationi, de qua dictum est propter quod, & Deus exaltauit illum, &c. Correspondet agilitas, quia subest ei cum voluerit posse. Illi resistantiæ potestatis, qua moriendo mortem destituit, correspondet impassibilitas. Illi virtuositati, qua exaltatus à terra omnia traxit ad seipsum, correspondet subtilitas tanquam penetratiua virtus. Illi claritati, & nobilitati Principatus, de quo dicitur, Factus est principatus eius super humerum, &c. & de qua claritate potest illud adduci, Pater clarifica me, &c. correspondet dos claritatis. Officio autem Archangelorum, & Angelorum, quod bene repræsentatur in illa passione, ut præmonstratum est, correspondet in hominibus beatis decor aureolæ, quæ debetur doctoribus, & prædicatoribus.

Et sic patet qualiter in hac beatissima passione refulget tanquam in speculo præclarissimo, & mundissimo omnis gratiæ, & gloriæ plenitudo. Gloriæ dico quantum ad præmium substantiale, ut dotes corporis, & quantum ad præmium accidentale, ut decor aureolæ, quæ debetur

A prædicatoribus, siue doctoribus, martyribus, & virginibus. Nam in cathedra sanctæ crucis docuit, & martyrum caput fuit, & Virgo virginum Virginem virgini commendauit. Non solum autem ipsorum sanctorum plenitudo gloriæ refulget in hac beatissima passione, sed etiam ab ipsa meritorie emanat. Et ut magis appropriate loquamur per apertionem lateris mittit Sanctis visionem apertam: per pedum, & manuum conclaurationem, intentionem firmam: per gustationem aceti, & fellis inebriationem amoris, & hoc erat quod sitiebat: per coarctationem ligaminum meruit nobis agilitatem: per illusionem sputorum solis claritatem: per mortem impassibilitatem: per inclusionem in sepulchro subtilitatem: per coronam spineam non solum aureæ, sed etiam aureolæ venustatem, scilicet illis tribus generibus hominum, videlicet virginum, martyrum, & doctorum. Et quidquid dicamus, credo quod in hac beatissima passione est materia excellentissimæ gloriæ, & immensi gaudij tam Angelorum, quam hominum beatorum. Et hoc est quod credo firmiter, & non dubito, quod tam Angeli, quam homines beati totaliter in Deum tendunt, & totis mentibus intime Deum diligunt, ita quod plus sine comparatione Deum diligunt, quam seipsos: immo non credo quod seipsos diligant, nisi propter Deum. Et ideo sine comparatione plus exultant, & gaudent de Dei magnificentia, quam de propria gloria. Cum ergo in Christi passione sit excellentissima manifestatio summæ potentie, summæ sapientie, summæ clementie Dei, sicut postea aliquantulum declarabo: ideo prædicta passio est eis materia excellentissimi gaudij, & exultationis immensæ.

B Vnde quamvis gaudeant homines videntes se per illam passionem redemptos, & Angeli videntes se per eandem reparatos, & sic quodammodo ad seipsos reflectantur, quamvis hoc semper videant, & referant in Deum: tamen credo, quod sine comparatione plus exultent, & gaudeant, & totaliter in Deum excedant cognoscentes in ea tam potentiam, quam sapientiam, & inestimabilem, & immensam clementiam Dei sui. Vnde sicut apparet hic summa, & immensa diffusio diuinæ bonitatis, ita credo quod in ea sit excellentissima, plenissima, & totaliter medullaris diffusio mentium in Deum ob nimiam iuconditatem, & gaudium. Sic ergo manifeste apparet quod passio Christi fons gratiæ, & gloriæ reperitur, & quod in ea refulget decor, & perfectio subcælestis hierarchiæ, & etiam cælestis.

C A P V T XIII.

Quod summa potentia, sapientia, & clementia summa ibi relucet, & etiam circa hac quadam excitatiua vel exercitatiua.

Nunc Deo fauente, videre restat, qualiter supercælestis hierarchia, quæ Deus est, in cruce splendet, ut scilicet aliquantulum videamus, qualiter in ea refulget summa potentia, summa sapientia, summa clementia Dei. Et quia infirmum de potentia, stultum de sapientia, prauum de bonitate loqui, præsumptuosum est: ideo mihi velle subtilia, & quæ supra vires meas sunt, inuestigare non licet. Attamen ad maiorem prædictorum intelligentiam, & consolationem nostram aliqua communia videamus. Manifestatur autem in illa beatissima passione diuina, diuina potentia, & beneuolentia in tolerando, in liberando, in gratificando, in iustificando, in suscitando, in magnificando.

Dico primo, quod manifestatur in hac beatissima passione eius fortitudo, & clementia in tolerando. Quod autem ille, qui est Deus omnium, & omnia conseruat, sine cuius manu omnia reducuntur in nihilum sustineret patienter, effugari, qui ubique erat, ligari, qui immensus erat, flagellari, qui gloriosus existeret, alapari, qui mundum plasmauerat, conspui, splendor æternus, & speculum sine macula, blasphemari, pater immensæ, bonitatis, diiudicari, iudex immensæ potestatis, crucifigi,

Dominus immensæ libertatis, acetō, & felle potari, fons immensæ suauitatis, gaudium Angelorum affligi, vita uiuentium occidi, spinis coronari gloriæ corona, latus aperiri, agnus immensæ clementiæ, in lapide sepeliri sol iustitiæ. Hæc omnia à nequissimo homine pro eo patienter sustinere, imo pro eis orare, fuit potestatis immensæ tolerantia bonitatis, & clementiæ. Sic ergo patet potestas seu potentia, & bonitas Christi in tolerando.

Signum etiam fuit huius immensæ bonitatis, & potentia in liberando. Quod enim Christus crucifixus potentissimum ligaret, mortem moriendo destrueret, & occideret, & sepultus infernum spoliaret, fuit immensæ potentia signum. Sed etiam hoc fuit immensæ, & excessiue clementiæ signum, quod pro suis nequissimis inimicis à morte liberandis dignatus est mori. Hoc enim inexcogitabile est, quod morte, quæ sibi inferebatur, liberaret inferentes à morte, cum propter hoc debuisset fortius, vel potius secundum humanum iudicium nos omnes æterna morte condemnare, hoc ipso quod à nobis, & occasione nostri fuisset tam vili, & crudeli morte occisus. Nec credo, quod Angeli de paradiso potuissent hanc summam clementiam cogitare, antequam fuerit eis reuelatum.

Fuit autem immensæ potentia, & beneuolentiæ signum in iustificando. Si enim maius est iustificare impium, quam cælum, & terram creare propter repugnantiam voluntatis: quantæ ergo clementiæ, quantæque fuit potentia saluare, & iustificare impium summam impietatem perpetrantem, & Saluatorem, & iustificatorem occidentem? Et ideo illud immensæ clementiæ fuit, quod effectu illius summæ impietatis voluerit nos ab omni impietate iustificare, cum secundum humanum iudicium debuisset, si nunquam alia interuenisset culpa, nos penitus reliquisse, & ad nihilum redegisse, quod idem est: quia si penitus nos relinqueret in nihilum redigeremur, aut illam nequitiam non in iustificationem, sed in pœnam ordinasset æternam. Hoc ergo summæ potentia, & clementiæ fuit, quod nos iustificauit merito suæ passionis, quæ procreata est à nequitia nostra, & merito nequitia nostræ. Hæc omnia inaudita, & mirabilia sunt diligenter ruminanda, & omni admiratione digna, & deficit ibi omnis ratio, & intellectus, & non modicum succenditur affectus.

Apparuit etiam ibi summa potentia in resurgendo. Planum est enim, quod à mortuis resurgere, & maxime per se, vel mortuum resuscitare, vtrunque est infinitæ potentia, & vtrunque ibi fuit, quia resurrexit, & aliquos secum suscitauit, qui venerunt in sanctam ciuitatem, & apparuerunt multis. Sed, & hoc fuit immensæ clementiæ, quod dignatus est non statim resurgere, sed pro fide nostra aliquantulum differre, & pro nobis mortuus permanere, vt ipsum fuisse verum hominem crederemus fideliter. Nec nimis distulit, vt & ipsum esse Deum verum credamus, & alios suscitauit, vt ei redderent testimonium. Et ipsemet per quadraginta dies adhuc apparens in multis argumentis, vt ei crederemus, distulit ad cælum ascendere cum omni dignatione, & feruenti dilectione nostram salutem operans, & procurans. Non enim sufficit ei mortalis, & passibilis conuersari nobiscum, sed, & gloriosus, & immortalis per quadraginta dies manifestissime apparere Apostolis, & eos de regno Dei docere. O amor quantum Deum nostrum Iesum signasti nobiscum, qui non videtur posse separari à nobis, & nos vilissimam famem dignetur cum tanta ac tali diligentia sibi per fidem, & amorem vnire!

Manifestata est etiam ibi summa potentia in magnificando. Magnificauit enim eum in conspectu regum, & principum, qui tamen in conspectu Dei fuit semper magnus, & istud scilicet Christum crucifixum in conspectu hominum magnificare, & omnibus super extollere fuit summæ potentia. Quare? quia fuit contra sapientiam Græcorum, contra scandalum Iudæorum, contra idololatriam Romanorum, contra scuitiam tyrannorum, con-

tra omnem astutiam dæmoniorum, supra omnem rationem, & intellectum, scilicet credere hominem crucifixum esse Deum. Et istud fuit summæ clementiæ eius, quod nos fecerit sibi credere, imo etiam eum credere Deum contra omnem duritiam, & nequitiam nostram, nos ad se sua intima virtute trahendo. Et ideo summas grates, & gratias ei debemus: quia non fuit currentis, neque volentis, sed Dei miserentis. Quid enim sibi fecimus, quod nos in eum plusquam reliqui crederemus: Fideliter ergo, & cum omni timore, & honore seruimus ei, perfecto corde, & animo volenti, & iubilemus ei cum totis præcordiis nostris: quia nobis indignis luxit cum iucunditate admirabile lumen eius, & dulcissima, suauissima, & amabilissima claritas eius irradiat intima mentis & tenebras conuertit in lucem, eleuat, coniungit, Deificat, & resoluit. Ex his ergo manifeste apparet, quod summa potentia, & summa clementia Dei refulget in passione Domini nostri IESU CHRISTI.

Nunc restat videre qualiter summa sapientia relucet ibidem. Et quamvis non sufficiamus, neque sciamus omnia enarrare, tamen aliqua de multis ad consolationem nostram dicamus. Sapientia eius summa in hac passione apparet in gratissima correspondentiā in omnibus mysteriis redemptionis à culpa. Nam sicut prima mulier de virginea carne sumpta, & facta seducta est, sic Christus de Virgine natus, crucifixus est. Et sicut illa accepit de ligno vetito, & dedit viro suo, de quo facta erat, sic Christus in ligno crucis est passus voluntarie, & hanc passionē Matri suæ, de qua natus fuerat, communicauit, cuius animam doloris gladius pertransiuit. Vsq̃ue enim hodie ignorauimus, quare Dominus noster Iesus Christus voluerit illam dulcissimam Matrem suam sibi assistere, & secum tam immenso dolore affligi cum bene nobis sufficeret sua passio. Sed vt video hoc summa clementia, & summa eius sapientia exigebat, quamvis essemus indigni. Et sicut Eva seducta est volendo esse sicut Deus, ita passus est homo Deus. Et sicut illa de latere viri facta fuit principium nostræ damnationis, quia virum sibi consentire fecit: sic Christus latus aperuit vnde virtus sacramentorum emanauit. Et sicut illa vidit lignum, quod erat pulchrum visui, & ad vescendum suauē: sic Christus consputus est in vultu, & amaritudine fellis gustatus. Et sicut illius pedes currunt ad lignum, & manus extenduntur ad fructum, sic Christus pedibus, & manibus est in cruce affixus. Illa ambitiosa, iste humillimus. Illa vero inobedientissima, iste vsque ad mortem obedientissimus. Contra appetitum scientiæ, Dei sapientia condemnatur. Illi erant ambo nudi cum peccauerunt, Christum vero nudum crucifixerunt. Ibi homines post culpam se absconderunt à facie Dei, hic Christus Dominus Deus noster post mortem in sepulchro absconditur à facie hominum. Illi descenderunt ad imum ad laborandum, hic descendit ad infernum spoliandum. Sic apparet aperte, & manifeste, qualiter in hac beatissima passione gloriosissima summa Dei sapientia claret. Et in omnibus istis non solum Dei sapientia, sed etiam summa Dei dignatio, & clementia demonstratur, quod ipse voluerit pro comestione illius ligni lignum crucis ascendere, & pro extensis ad fructum manibus, manus suas eleuare in cruce, & huiusmodi, quæ superius dicta sunt. Hoc enim fuit summæ, & ineffabilis suæ clementiæ. Nec credo, quod tanta dignatio possit à creatura aliqua cōprehendi, sed credo quod in ipsa Angeli, & Sancti verè exceduntur, & supereffunduntur ab illis immensitate clementiæ, vtpote sicut piscis in mari, & si non sit similitudo perfecta. Accedamus ergo charissimi ad cor altum, & in illa profunditate benignitatis immensæ totaliter immergamur. Accedamus cum fiducia ad Christi latus, & intremus ipsum. Accedamus charissimi, accedamus, & moriamur cum ipso. Accedamus obsecro, accedamus, quia ad amplexus eius brachia sunt extensa. O bone Iesu, quid fecisti, quid me tantum amasti? Quare Domine, Quare? Quare Domine Iesu? Quid sum ego? Non sum dignus vt intres sub tectum meum quāto magis vt moriaris propter peccatū meum,

Rom. 9. 8

Luc. 1. 6

Gen. 3. 6

Matt. 8. 4

sed

sed tantum dic verbo, & sanabitur anima mea. Quare ad ipsam sanandam vis emittere animam tuam? Sufficit Domine, sufficit verbum tuum. Quare tam ignominiosa & crudeli morte effundis sanguinem tuum? Solo verbo Angelos, cœlos & totum hunc mundum creasti. Quare tot doloribus, tam dura, & crudeli morte me nequissimum seruum redemisti? Sonet obsecro charissimi fratres in auribus vestris vox illa Domini nostri Iesu Christi, imo sonet in intimis cordis vestris: Attendite, & videte si est dolor similis sicut dolor meus. Penetrent charissimi etiam isti dolores intima nostra, & corda nostra istis doloribus gladiantur. Accedamus ad latus eius, & sugamus sanguinem eius: quia hoc beneplacitum eius est. Non faciamus ipsum talia frustra pati: non permittamus hunc sanguinem effluere super terram. Fiant ergo corda nostra receptacula, & vasa sanguinis Domini nostri Iesu Christi, & eius inebriari doloribus dicamus: Nobis autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi crucifixi. Quod nobis concedat, qui vivit, & regnat, &c.

CAPUT XIV.

Quod in passione Domini excitetur, & inflammetur cor hominis ad septem opera misericordiae.

Cum iam per ea, quæ dicta sunt in passione Domini nostri Iesu Christi multipliciter possit nostra contemplatio regulari, & perfici: nunc, qualiter in eadem ad actionem excitemur, & dirigamur, restat aliquantulum inquiri. Et quia actiua vitæ inter alia opera misericordiae, & pietatis amplius eloquiâ sacra commendatunt, & etiam quia de illa actione quæ ad veram afflictionem, & deiectionem spectat, satis est superius tractatum: ideo ad præsens, aliis prætermisissis, videamus qualiter in illa passione Dominica est excitatio, inflammatio, exemplar, speculum illorum misericordiae operum, de quibus in Matthæo Dominus noster dicit se in iudicio disceptaturum, & pro illis æternum præmium largiturum, siue redditurum. Venite inquit benedicti patris mei, &c. Esuriui, &c. Abstergamus ergo charissimi caliginem ab oculis cordis nostri, & intueamur diligentissime illam beatissimam passionem, & videbimus clare, qualiter in ipsa, prædicta opera eleganter relucunt. Sed primo videamus qualiter ad ipsa complenda allicimur; postea videre poterimus qualiter per ipsam in eisdem operibus regulamur. Si enim consideramus, qualiter Dominus noster esuriuit, & sitiuit, multum pro nobis, multum moveri debemus, ut esurientes, & sitientes pascamus; ut sibi in suis membris subueniamus. Et, ut omnia reducamus ad passionem Christi, audiamus in Evangelio ipsum Iesum clamantem in cruce, Sitio. Nam si beati sunt, qui esuriunt, & sitiunt iustitiam; cum ipse fuerit plenus omni gratia & perfectione, ipse maximo in hac beatissima passione nostram iustitiam esuriuit & sitiuit, quia quando moriebatur non pro ea solum esuriem, & sitim spiritualement habuit ipse in cruce; sed etiam valde probabiliter credo quod corporalem famem, & sitim ibi habuit: quia nocte præcedente multum laborauerat, & vigilauerat in oratione, & postmodum in captivæ anxietate, & demum diuersis flagellis, & laboribus fatigatus circa horam sextam, quando appetitus solet incitari, & incendi, fuit cruci affixus: & usque ad nonam ieiunavit ibidem, & dixit, Sitio. Et ipsi ei propinauerunt acetum, quod cum accepisset inclinato capite, emisit spiritum. Nec est multum credibile, quod tunc virtute diuinitatis restiterit alicui necessitati, & indigentiae corporali, sicut cum quadraginta diebus ieiunavit: quia ipsi passioni exposuerat se plene pro nobis in cruce. Sic ergo quia Dominus noster Iesus Christus esuriuit, & sitiuit pro nobis, multum allici debemus ad ipsum pascendum in membris suis. Peregrinus etiam fuit Dominus noster, quia dixit imminente illa morte beatissima: Regnum meum non est de hoc mundo. Etiam in cruce maxime peregrinus fuit, &

alienus reputatus pro nobis, quia amici, & proximi eius tunc longe recesserunt ab eo, & tanquam peregrinus, extraneusque factus est fratribus suis. Hunc ergo peregrinum, fratres charissimi, pro nobis factum, recolligamus in membris eius.

Nudus etiam fuit Dominus noster in cruce pro nobis: ipsum obsecro induamus in membris eius. Ibi etiam apparuit verè infirmus doloribus, & angustiis plenus pro nobis: ipsum visitemus in membris eius. Captus est pro nobis, & captivus ad crucem deductus, in ea suspensus, & conclauatus: ad membra sua captiva, & incarcerata eamus. Sic ergo apparet qualiter in præhabita passione fuit tanquam verum obiectum alleclium, & excitantium ad prædicta opera complenda in membris eius.

Nunc videamus qualiter in prædicta passione fuit exemplar motuum, & directuum in operibus supradictis. Ipse enim eadem opera exercuit. Ipse enim latus suum aperuit, & sanguinem suum fudit ad sitientes potandos. Carnem suam in ara crucis igne ardoris nimij amoris concremavit ad esurientes pascendos. Et ideo in cœna præcedenti sacramentum altaris ordinavit ad nos reficiendum, quod quidem sacramentum est memoriale Dominicæ passionis. Nam caro sua verè est cibus, & sanguis eius verè est potus, sicut ipse Dominus testatur. Si ergo de seipso Dominus noster Iesus fecit cibum nobis, & potum, quanto magis nos alere debemus esurientes, & sitientes non solum de superfluis, sed etiam de necessariis nostris? Si enim Dominus noster dedit nobis carnem suam in cibum, quanto magis nos debemus dare ei in membro suo carnes bestiarum nostrarum? Si enim seipsum panem viuum, qui de cœlo descendit, dedit nobis ad manducandum, quanto magis dare ei debemus in membris eius panem mortuum, qui de terra exiuit? Si nobis dedit cibum spiritualement, panem scilicet Angelorum, qui nos sibi vnit & conuertit in seipsum, quanto magis nos ei in membris eius dare debemus vitem vini, vel lactis vermium scilicet nutrimentum? Simus ergo, charissimi fratres, solliciti ad alendos pauperes Christi, imo ad alendum Christum in pauperibus suis.

Opus etiam hospitalitatis exercuit in ipsa cruce. Nam ibi erat quidam peregrinus, qui iuerat viam longinquam, & à Christo hospitium petens, ait: Memento mei Domine, dum veneris in regnum tuum. Quasi diceret: Digneris Domine Iesu Christe peregrinum recognoscere, & in illo regni tui palatio recolligere. Mirum de Dei clementia, iam oblitus esse videtur, quod alias dixit illi, qui de eius hospitio interrogabat eum: Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidus, Filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet. Sed quid? Non tantum non tardat ipsum hospitio recipere, non sub porticu, non in stabulo, sed in seipso, non cras, non post cras, sed hodie mecum eris in paradiso. O misera hominum nequitia! Dominus noster latronem recepit in hospitio, & in seipso, & nos in terrenis, & lutosis domibus, etiam bonos recipere nolumus, sed excusamus nos, & dicimus forte ipsi sunt latrones. Memento miser homo, quod latronem Dominus ipse recepit. Et si forte non potes, quia, & tu pauper es, recolligere in materiali domo, recolle saltem eum in corde tuo, ei compatiendo.

Denudavit etiam se Dominus noster Iesus Christus ad nostra verenda operienda, & nudus pendit in cruce. Quanto magis personas nostras nudare debemus ad operiendum eum in pauperibus suis, aut, ut de nobis loquar, cellarum aut lectorum angulos à superfluis tunicis pro Christi pauperibus euacuare debemus? O quantum gaudium nobis esse deberet, cum nos exuere possemus pro Christo, ut non solum superflua sed etiam nobis necessaria pauperibus largiremur. Ipse enim pro me nudatus est, & ego pro ipso nolo indigentiam illam pati: Absit à nobis hoc fratres charissimi non solum nostra, sed nos proximis nostris, imo Christo in proximo largiamur: quia ipse se totum nobis dedit. Nam, & ipse nos infirmos visitavit, & in cruce infirmitates nostras, & cunctarum infirmitatum nostrarum angustias, & dolores super

2. Cor. II. 2

se portauit. Sic charissimi fratres infirmos eius solliciti
visitemus, & eorum infirmitates in nos compatiendo, in-
simul recipiamus, siue transformemus, vt dicamus cum

Apostolo Paulo: Quis infirmatur, & ego non infirmor?

Ipse etiam Dominus noster IESVS in illo triduo capti-
uos inferni adiit. Quomodo ergo erit sic deterrimus, &
profundissimus carcer, quin ibi visitemus captiuos, imo
in captiuis Dominum nostrum IESVM? Totum enim
reputat Dominus noster sibi fieri, quod amore ipsius fa-
cimus membris eius. Omnium autem istarum pietatum
in Domino nostro compulsiua, conseruatiua & confor-
tatiua fuit illa pietas, qua pro suis crucifixoribus exora-
uit. Sic, & nos nostram pietatem, & misericordiam erga
proximum conseruare debemus in hoc, vt non solum
nos offendentibus parcamus, & erga illos tranquillum
animum habeamus, verum etiam pro ipsis affectuosissi-
mas ad Deum preces fundamus. Quod nobis concedat,
qui in Trinitate, &c.

CAPVT XV.

*Oratio valde deuota circa passionem
Domini.*

O Domine IESV CHRIS TE, o verè amice, o aman-
tissime Sponse, fac lutum ex sputo, & lini oculos
meos, vt qui cæcus sum videre valeam vulnera tua. Intro-
duc me Domine IESV quamvis indignissimum famu-
lum tuum in gazophylacium veri templi, vt intueri va-
leam, quid quantumque obtuleris Patri pro nobis. For-
tassis anima mea quamvis à te vero Sponso multis ini-
quitatibus viduata sit, offerret tibi duo minuta. Recipe
me quamvis filium prodigum ad comedendum tecum
vitulum saginatum, assatum in cruce. O bone, & vere
magister doce me thesauros sapientie beatissimæ mortis
tuæ. Iterum atque iterum Domine IESV aperire digneris
latus tuum mihi nequissimo famulo tuo, vt oculi mei,
qui depredati sunt animam meam in tuo latere inueniāt
prædam meam. O bone IESV nimis laxum est cor
meum, nisi emolliatur sanguine tuo, nimis distractum
est cor meum, nisi recolligatur in latere tuo. O bone pa-
stor, ego sum illa ovis, quæ perit, & errauit, pro qua in
cruce posuisti animam tuam. Ecce ego sum, agnosce eā,
introduc me caulas vulnerum tuorum. Tu autem Do-
mine IESV CHRIS TE in tua passione me custodias dili-
genter. Nam sine tua morte morior, sine tuis vulneribus
vulneror, sine tuis conuiciis conuicior, sine tuis flagellis
virga non æquitatis, sed iniquitatis flagellor. Sed quia ne-
scivi perseuerare in tua beatissima passione, sum quasi in
nihilum redactus: quia ignominiam crucis dimisi, igno-
miniosus factus sum: quia stultitiam crucis reliqui, stul-
tissimus, & vanissimus factus sum: quia infirmitatem tuæ
passionis neglexi, infirmus factus sum: quia à doloribus
aculeorum tuorum recessi, spinis concupiscètiarum con-
fixus sum. Quid dicam? nisi cor meum doloribus tuis
aperiatur, nefandissimis viriis aperiatur. Nisi sciat latira-
re in vulneribus tuis, à latronibus plagis impositis spolia-
bitur. Nam contra superuacuum, & vanam gloriam, aua-
ritiam, & inuidiam odium siue iram, & acediam, gulam,
& luxuriam perfectissima medicina, imo sine qua nul-
la alia medicina, est passio tua. Contra superbiam, eius
humilitas: vanam gloriam, eius vilitas: auaritiam, eius ni-
mia largitas: & sic de aliis. Ipsa est, quæ sepit aures, ne au-
diam vana vel praua: oculos claudit, ne aspiciam morti-
fera vel nociua: os obstruit, ne loquela vel gustu offendā:
nares obturat, ne circa odorifera offendam: manus ligno
affigit, ne extendantur ad tactus vel opera vitiosa: pedes
conclauat cruci, ne inutiliter vel nociue discurrant. Ipsa
fouet mutuam dilectionem, auget internam deuotionē,
eleuat ad supernam contemplationem. Hanc ergo Do-
mine acerbissimam passionem, & ignominiosam da mi-
hi in Sponsam, & indiuisibili, & indissolubili vinculo
ipsam mihi coniunge, super omnes mulieres, id est, delicias
& consolationes temporales adamaui eam, & tamen sæ-

pe alia superinducta repudiaui eam. Nunc modo venio,
& requiro eam, ne quæso mecum agas iuris rigore, sed
tuæ clementie dispensatione. Hanc ergo da mihi Do-
mine IESV, qui hanc amauisti, hanc dilexisti, hanc totis visce-
ribus concupiui, ipsa sola mihi sufficit, ipsa sola me me-
dullitus nutrit, & reficit in hac vita. Ipsa est vita mea,
consolatio mea, & delicias meæ, ipsa lux, & sapientia
mea ipsa reducit, & deducit, sine ipsa deuio, & erro, sine
ipsa à portu salutis declino.

O bone IESV nihil à te peto in hac vita, nisi vt perfe-
ctè sim tecum crucifixus in cruce. Certè dilectissime Do-
mine IESV nolo viuere, nisi moriar tecum, aut ergo da
mihi mortem temporalem, aut in corde meo imprime
tuam mortem. Heu mihi, quare natus sum, nisi Dominum
meum IESVM amplectar in cruce, & requiescam in vul-
neribus eius. Magis eligo ad præsens tecum crucifigi,
quam tecum deliciis affluere. Hanc tuam beatissimam
passionem volo, hanc peto, hanc totis internis concupis-
co medullis, omnibus pro ipsa abrenuncio, & etiam me-
ipsum relinquo, ipsa sit mihi anima mea, & corpus meum,
& omnis consolatio mea. Nam sanguis tuus inebriat me,
& dolores tui sciderunt cor meum. Domine IESV pro
me fecisti cælum, & solem, lunam, & stellas, ignem, aë-
rem, aquam, & terram, aues, & pisces, bestias, & reptilia,
arbores, & flores, herbas, & cætera, aurum, & argentum,
vniuersa metalla, colores diuersos, & lapides pretiosos.
Sed quis de manibus tuis quæ fuit hæc? Sine petitione,
sine instantia hæc omnia nobis dedisti, & tota die affligo
animam meam petendo ignominiosam mortem tuam
& vix possum aliquam guttulam impetrare. Scias Do-
mine IESV, quia omnia visibilia mihi vilescunt, pro ipsa
tibi vniuersa restituo, & da mihi vulnera tua. Hæc super
cælum habilitant cor meum, super sidera resurgent, &
illuminant intellectum meum, super ignem accendunt
affectum meum, super aërem fecundant sermonem meum,
super aquam emolliunt animum meum, super terram sta-
bilit, & fecundant affectum meum. Hæc auribus, bestiis,
& piscibus utiliora, fructibus suauiora, arboribus, & flo-
ribus amœniora, argento, auro, & lapidibus pretiosis pre-
tiosiora, imo certè hæc omnia non nisi vanitas est, vel
sunt, respectu tuæ passionis beatissimæ. Hanc volo Do-
mine IESV, hanc volo, tribue mihi in uxorem. Non peto
pulchritudinem cœli, sed ignominiam tui, non mundi
delicias, sed tuas angustias. Cito mihi Domine IESV tri-
bue eam, nolo secum Domine IESV sponsalia facere, sed
matrimonium consummare. Consentiat in me Domine
IESV, quia consentio in eam, & est matrimonium ratum.
Intrent cor meum vulnera tua, & ipsa intrent animam
meam, & erit matrimonium consummatum.

Sed quis sum ego Domine mi IESV, vt à te in Spon-
sam, illam audeam petere, quam solam tuis intimis ami-
cis, & maximis pro omnibus amicitiis tuis coniungis?
Sed quamuis nihil nisi vanitas, & detestanda sanies sim,
præsumo tamen de immensa clementia tua. Et si non ha-
beam puritatem, & sanctitatem matris tuæ, vt digne tibi
compatiar, latronis tamen prauitatem habeo, vt secū ad
latus tuum crucifigi debeam. Magis in hac vita desidero
Domine IESV cum latrone tecum in crucem ascendere,
quā cum Petro, Iacobo, & Ioanne in monte transfigura-
tionis tuæ conscendere. Magis placet ad præsens oculo
mentis videre te consputum, quam transfiguratum. Et si nō
sum tanquam velum nobilissimum in templo, vt in mor-
te tua scindar, sum tamen foetidissimum monumentum,
vt ad apertionem tui lateris aperiri debeam. Quid in me
queris dulcissime Domine Iesu? si in morte petre scif-
sæ sunt, & ego tamen durior sum petra. Si enim terra mo-
ta est, ego terrenissimus sum. Quid ergo iniquitatis de-
est in me, vt non indigeam tua morte? Et si cœlestis non
sim in tibi compatiendo, nec queam cum sole obscurari,
tamen infernalis conuersationis sum, vt in hoc triduo
mortis tuæ à te debeam visitari. Non ergo Domine IESV
te retrahat iniquitas mea, quin mihi hanc nobilissimam
Sponsam ignominiosam scilicet mortem tuam insepara-
biliter mihi eius desiderio æstanti coniungas. Ipsa enim

est pulcherrima omnium mulierum, id est, excellentissima omnium gratiarum. In ea fuit summus cultus Dei; summa Dei dignatio, summa Dei ad nos diffusio. Ipsa summa Dei sapientia, & prudentia percussit superbum, sua potentia animas de inferno transtulit in cœlum, sua potestate placavit, imo & donavit Deum, cuius violentum colorem amplectuntur humiles, & confessores; lilij candorem innocentes, & virgines roseum ruborem amplectuntur martyres in charitate feruentes, quia in ea fuit summa humilitas, innocentissima virginitas, & excellentissima, & excessiva charitas. Eius purpureum, & coccineum colorem admirantur Angeli, ad eius fragrantissimum odorem sentiunt, & suscitantur mortui, ad eius suavissimum tactum roborantur infirmi, ad eius dulcissimum gustum reficiuntur, & conseruantur perfecti. Talis est filij Hierusalem & filia, Spôsa mea, & amica mea, desiderium animæ meæ. Ipsa inimicum meum diabolum superat in me, à mundo me alienat, carnem meam bene castigat. Mihi ergo absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus, &c. Est ergo mihi quippe mi Domine Iesu magna gloriatio, quod pro me cœlum, & sidera, & alias inferiores creaturas fecisti. Sed multo sine comparatione maior mihi gloriatio, quod pro me dignatus es mortalis fieri. Magna quippe gloriatio, quod me fecisti ad imaginem, & similitudinem tuam, sed sine comparatione maior mihi gloriatio, quod pro me formam serui accipiens, factus es similis mihi. Magna mihi gloriatio, quod tot beneficiis me gubernas, & nutris: sed sine comparatione maior mihi gloriatio, quod pro me esuristi, sitisti, & fatigatus super fontem sedisti, & multa incommoda sustinuisti. Magna mihi gloriatio, quod cunctis animalibus me præposuisti, sed sine comparatione maior, quod pro me te Dominum omnium vni puellæ, & fabro subdidisti. Magna mihi gloriatio, quod me si amicus tuus fuero, honorificaturus es in cœlo tuo: sed sine comparatione maior mihi gloriatio, quod pro me adhuc pessimo inimico tuo conuictus, conspurcus, & multipliciter illusus es in medio terræ. Magna mihi gloriatio, quod me, si iustus fuero, ditaturus es in regno, sed multo magis est mihi magna gloriatio, quod pro me peccatore in extrema paupertate fuisti in ligno: quia quantum ad gustum, cum sitires, fel habuisti, & acetum: quantum ad operimentum, corpus habuisti nudum: quantum ad reclinatorium, non habuisti, ubi reclinares caput tuum, imo corona spinea fuit puluinar tuum. Magna mihi gloriatio, quod si gratiam vsque ad finem habuero me delectatione es impleturus vniuersarum deliciarum paradisi: sed multo mihi maior gloriatio, quod pro me tuos contemptore, & pleno omni abominabili lanie, impletus es inæstimabilibus angustiis & doloribus, morte turpissima condemnatus in Caluarie loco. Magna mihi gloriatio, quod si Angelice vixero in terris, Angelis es me sociaturus in cœlis: sed multo maior mihi gloriatio, quod pro me diabolicam vitam ducente cum latronibus es Crucifixus in terris cum impiis, & iniquis associatus, & deputatus. Mihi ergo absit nisi in cruce IESU CHRISTI gloriari. In quo debeo gloriari nisi in summo Dei mei honore, summa Dei mei erga me gratia, siue dilectione, & dignatione? Hæc autem sunt plene in cruce. Mihi ergo absit gloriari, &c. Si enim pretiosa est in conspectu Domini mors sanctorum eius, quia patiuntur & moriuntur pro ipso, quanto magis debet esse gloriosa in conspectu nostro mors Domini nostri IESU CHRISTI, cum ipse patiatur, & moriatur pro nobis? Igitur gloriari nos oportet in cruce Domini nostri IESU CHRISTI. Sed heu, heu audi iterum clamantem IESVM, & dicentē, Longè fecisti notos meos à me, posuerunt me abominationem sibi. Elongasti à me amicum, & proximum, & notos meos à miseria. Qui videbant me foras, fugerunt à me. Petiit fuga à me, & non est qui requirat animam meam. Extraneus factus sum fratribus meis, & peregrinus filiis matris meæ. Sustinui, qui simul contristaretur, & non fuit, qui consolaretur, & non inueni. Nolite fratres charissimi, nolite fugere, nolite crucifixum in medio

A latronum solam relinquere. Redite obsecro, & eamus, & moriamur cum illo. Omnes fugerunt, sola Domina Mater remansit cum eo. Eamus cum Ioanne, & associemus Dominam nostram, & stemus iuxta crucem cum ea. Si enim Maria Cleopha, & Maria Magdalene associantur Virgini Matri, bene possumus nos associare Matri, & Discipulo. Credo firmiter, quod cum Ioanne dicetur nobis: Ecce Mater vestra de Domina nostra, & ei dicetur, Ecce filij tui. Simus charissimi cum Matre, si volumus Filium cum Matre lucrari. Non enim potest vnus sine altero impetrari. Ascendamus cum eis in palmam, & apprehendamus fructum eius: nam in ea cor Virginis cum Filio pendet. Nullus se excuset in quocunque sit statu, quia nullus est, qui non inueniat in hac arbore suauissimum fructum, & sufficientissimum nutrimentum. Nam si peccator es illam acerbissimam, & ignominiosam passionem considera ad detestandum peccatum, & horrendum, quia ipse pro peccatis nostris mortuus est. Si incipiens, & pœnitens es, considera illam passionem ad exemplum pœnitentiæ, & satisfactionem habendam. Si es proficiens, considera illam passionem ad eius effectus rimandum, & ruminandum, in quo multum proficit homo. Si es perfectus, considera illam passionem ad Christum, & Matri eius intime compatiendum, & totum te in illam passionem transformandum. Si tu es in iustitia consummatus, considera illam passionem ad Dei dilectionem, & dignationem erga nos admirandum. Nullus ergo se excuset, quin hic inueniat suum pabulum, quin hic inueniat portum, domicilium, & centrum suum. Hos igitur quinque status quinque Domini nostri plagas cum æstuanti desiderio apprehendite in curam, & sollicitudinem continuam cordis vestri. Quod nobis concedat IESVS CHRISTVS crucifixus benedictus in sæcula. Amen.

STIMVLI AMORIS.

PARS SECVNDA.

CAPITA HVIVS SECVNDÆ PARTIS.

- Qualiter homo possit amplius proficere, & magis Deo placere.* Cap. I.
- Qualiter homo ad amorem Dei se debet excitare, & quantum potest cor suum unire, vel ignire.* Cap. II.
- Qualiter homo debet Deo libenter dare cor suum.* Cap. III.
- Qualiter homo ordinet cogitationes suas, ita quod Deum habeat semper in corde.* Cap. IV.
- Qualiter homo ad operandum plus in Deo ferueat.* Cap. V.
- Qualiter homo se perfecte odiat ut Deum perfecte diligat.* Cap. VI.
- Qualiter homo debet in omni actione frui contemplatione.* Cap. VII.
- Quoddam delectabile, & allecctiuum.* Cap. VIII.
- Quod sit homo bene ordinatus in cogitatione, locutione, & operatione.* Cap. IX.
- De ordine ad proximum.* Cap. X.
- Qualiter zelator animarum se ordinare, & habere debet.* Cap. XI.
- Quod anima debet affici tantum amore Christi terrenorum utilitate contempta.* Cap. XII.
- Descriptio beatitudinis.* Cap. XIII.
- Oratio valde deuota.* Cap. XIV.
- Quadam notabilia.* Cap. XV.
- Quadam alia notabilia.* Cap. XVI.
- Qualiter se debeat habere Sacerdos cum ad corpus Christi venit.* Cap. XVII.
- Petitio ad excitandum in amorem dulcissimi IESU.* Cap. XVIII.

CAPVT I.

Qualiter homo possit amplius proficere, & magis Deo placere.

VT homo possit amplius proficere, & magis Deo placere, ista decem quæ sequuntur in se studeat habere.

Primò studeat, qualiter possit vel quantum potest se vilissimum reputare, & indignum omni beneficio Dei. Sibi displiceat, soli Deo placere cupiat. Ab aliis velit vilis, non humilis reputari. Et ex hoc summam Dei clementiam recognoscat, quod cum stercus sit vilissimum, in omnibus infidelissimum ad immensæ maiestatis iniuriam tam promptissimum, dignatur in seruum sibi assumere, & quod maius est adoptare in filium. Non enim reputes magnum, quod Deo seruis, sed reputa maximum, quod ipse dignatur habere sic insufficientem, & miserum seruum.

Secundò, vt de nihilo, nisi de peccato, vel ad peccatum inducente, & à bono retrahente doleat, imò de quacumque tribulatione, iniuria, & afflictione gaudeat. Inferentes intime diligat, specialem orationem pro eis faciat Deo: inde copiosis laudes referat, & ad regatandum ei de tanto beneficio insufficientem se recognoscat: quia quem diligit Deus corripit, & castigat, & ipsæ tribulationes ad Deum nos ire compellunt.

Tertiò, vt paupertatem, & omnem penuriam propter Christum diligat, de temporalibus nisi strictè ad necessitatem suam non requirat, aut quocumque modo appetat: sed Christo capiti in paupertate, & in omnis consolationis corporalis deiectione se studeat conformare. Et hoc debet maximum reputare; quod Rex regum, & Dominus dominantium Christus sic seruum vilissimum suis dignatur induere ornamentis vel vestimentis, & sibi lutum foeditissimum simulare. Ideoque quanto videt se ditiozem, & in pluribus corporis consolationibus abundare, tanto debet intimius, & profundius contristari cernens se eo magis à Christo similitudine elongatum.

Quartò, vt in bonis, & in indifferentibus alterius potius quam suam studeat adimplere voluntatem, imò semper suam in exterioribus actibus studeat abnegare, aliorum beneplacita affectans cum omni vigilantia in licitis adimplere. Et si hoc circa omnes facere debeat, suorum tamen superiorum debet præcipue obedire beneplacitis, & totis viribus, & visceribus amplexari, quæcumque dixerint honesta esse, aut velle fieri. Si ergo aliqua intimauerint, debet pro posse suo cum magno desiderio effectui mancipare.

Quinò, vt nullum quantumcunque miserum despiciat: sed potius erga omnes materno moveatur affectu, & sic omnibus intime compatiatur, sicut mater vnico filio suo prædilecto: omnes eorum miseras reputer esse suas: & sicut sibi metipso debet omnibus, si tamen potest, subuenire. Et quamvis erga omnes in compatiendo, & ministrando debeat maternaliter se habere, debet tamen omnes tanquam patres, & dominos reuereri.

Sextò, vt nullum indicet de peccato, cum ignoret quid diuina gratia in anima operetur. Sed si aliquem per signa aliqua manifesta compererit peccatorem, plus de peccato doleat, quam si vulnus proprio corpori millefies inferretur. Recogitet etiam quod pretiosior est anima, quæ sic lethaliter vulneratur, quam omnia corpora vniuersi, scilicet tam hominum, quam cælorum in quantum corpora. Et ideo sicut corpus meum amare vel custodire vellem: sic immo multo magis deberem proximum cum omni diligentia custodire, & à peccato retrahere oratione, exhortatione, & exemplo.

Septimo, vt bonum proximi sicut suum diligat, & sicut mater in bonis filij iucundatur, sic in bonis omnium viuientium debent iucundari & maxime de his, quæ spiritualia sunt, & ad spiritualia inductiua, & sic ac si sua

A essent, debet aliorum bona procurare, & procurata sollicite promouere, & semper debet plura, & maiora, de proximo credere, quam valeat intueri, debet nihilominus de bonis temporalibus proximi non modicum congaudere.

Octauo, vt nihil præter Deum diligat, sed pure propter Deum, vt in omnibus solus Deus sinceriter diligatur sine socio: nec alliciat quantacunque sanctitas alicuius, aut beneficiorum immensitas: nec aliquem diligat amore singulari, sed amore communi, vt scilicet charitate omnes in Deum referens magis diligat meliorem. Potest tamen beneficia pro beneficiis rependere, & pro benefactoribus, & propinquis, & præcipue parentibus orationem Deo ad salutem animarum effundere specialem.

Nonò, vt quidquid faciat, & quibuscunque negotiis implicetur, Deum tamen semper actu in corde habeat, & nihil aliud, quam honorem suum in omnibus actualiter, seu habitualiter intendat: ac ad hoc præcipue nitatur, vt sic semper præsentem Deum intelligat ac si ipsum qui vbique est præsens in sua videret substantia, & essentia, sicque eum timeat, & reueretur, & immenso amore in ipsum feratur, eoque prout potest, in via fruatur & in ipso, & non in alio requiescat.

Decimò, vt si prædicta assequi potest, esse magna Dei beneficia recognoscat. Debet tamen, & ceterorum beneficiorum innumerabilium secundum quod potest reminisci, & præcipue quod sua eum voluit imagine insigniti, eiusque naturam assumere, & se pro ipso morti tradere, in via sibi in cibum, in gloriam, in præmium tribuere semetipsum. Et quia nondum allecutus est eum in præmium, tandem in via aspiciat eum in patibulo, sicque sibi compatiatur ac si omnia eius vulnera in suo corde sustineret. Et de hoc præcipue dolere debet, quod tot videt frustrari beneficio tam immenso: Cernat eum denique in altari exhibitum sibi in cibum, & potum omnis saporis suauitatem habentem, & in ipso toto affectu delectatus clamet, & dicat.

Domine IESU CHRISTE, qui es panis vitæ, ita me de te satiare dignare, vt nihil præter te esuriam, ita me de te inebriare digneris, vt nihil præter te sitiam. Tene Domine mentem meam, ne interneniente vmbra terræ, à te vero sole iustitiæ separetur.

Matri autem Christi omnem quam poterit reuerentiam exhibeat, & dicat.

Dilectissime Domine IESU dignare me infirmum peccatorem Matri tuæ reuerentiam debitam exhibere. Et tu clementissima Domina impetra mihi, vt suæ, & tuæ semper deditus sim seruituti, & tibi omni tempore obsequar pura mente, & corde, & corpore deuotis continue tuæ benignitati assistam. Amen.

CAPVT II.

Qualiter homo ad amorem Dei se debet excitare; & quantum potest cor suum vnire, vel ignire.

QVia cor contemplantis non cessat, siue cessare non debet inuestigare, quomodo sui creatoris amore amplius inardescat, proposui balbutiens ad hoc inducere aliquod inductiuum.

Primum ergo agnosce, ô homo quod nihil est, quod ad eius amorem tantum te inflammet, sicut beneficiorum eius immensa donatio. Hoc enim ipso, quod ipsum ad largiendum tibi ineffabilia liberum vel liberalem recogitas, ipsum te diligere nimium recogitare continearis. Quid est hodie, quod magis incitet, vel excitet ad amorem, quam diligere, & amari? Hoc enim faciunt, quantumcunque crudeles homines, quia diligentes se diligunt, quamvis hoc erga suum Creatorem instigante antiquo serpente negligant adimplere. Cogita quidquid velis, & inde creatorem tuum habebis non modicam materiam diligendi. Accede ergo ad ipsum per hunc modum. Debes non fictè, sed veraciter recogitare te assistere coram Domino tuo. Ita enim est, vbi es, sicut est in cæ-

Oratio.

Oratio.

Prou. 8. 6

lo empyreo: & te esse tuum, & non suum cogita, & non dubites, quod ab eo quidquid ad salutem pertinet non ad tuum damnum petieris, impetrabis. Hæc certè omnia sunt incentiua amoris. Quomodo diligis eum, cuius es, & qui paratus est omnia tibi dare? Nonne multum diligis eum qui aliquid tibi tribuit? Nonne ergo magis eum diligis, quia omnia, immò etiam tibi tribuit semetipsum? Si ergo te diligis, quomodo ipsum, qui te fecit, non diligis? Tu te destruxisti, & adhuc destruis, & te amas: & ipsum, qui te construit & restruct, & conseruat non amas? Dic ergo Domino, Domine creatura tua sum, & mihi teipsum negare non potes. Sed antequam procedas, hæc quæ dixisti, meditare, & inflammare amore. Quis enim amplius se continere potest, quin statim omnibus oblitus in Deum se totum proiciat non per partes, dum cogitat Dominum suum summum bonum, delicias Angelorum; præmium beatorum, homini infirmo & corruptibili, cuius miseriam nemo posset exprimere, semetipsum negare non posse, & quantumcunque sit infirmus, seu miserrimus & peccator, si ad ipsum se conuerterit, & ab ipso petierit, obtinebit, & hæc nos desiderat petere & largiri, cum dicit: Petite, & accipietis? Nescio quid amplius laboramus, cur quotidie nos affligimus circa nihil, cum possidere Creatorem omnium valeamus. Quid ergo amplius laboramus, & quærimus? Si enim omne bonum sic leniter habere valco, cur nitar plena miseris possidere? O Domine Deus meus, quid tibi nisi iniuriam facimus, quod te nobis tribuis sic libenter? Si te habeamus, nihil tibi confert, & tamen sic nos diligis, quod te nobiscum esse delicias tuas dicis. Quare nos tantum diligis, ut libentius teipsum nobis tribuas, quam aliquid aliud quod petamus? Et certè nec ego volo, de cetero aliud possidere, ex quo debita petitione valco possidere Deum meum. Ornabo me monilibus, & ipsum introducam in thalamum cordis mei, & ibi secum de cetero requiescam. Benè scio, quod nihil aliud petit, & querit ipse: animam meam visitare & intrare desiderat, & diu est, quod pulsauit, doleo tamen quod tantum, & tamdiu carui tanto bono. Dic ergo ei: Scio, quod plusquam ego me diligis, de me igitur amplius non curabo, sed solum tuis deliciis inhærebo, & tu mei curam habeto. Non possum intendere mihi & tibi. Et ideo permutatim tu intende mihi, & meæ infirmitati, ut ipsam subleues: & ego intendam tuæ bonitati, ut in ipsa delecter. Et quamuis ego tecum lucrer nimis, & tu mecum nihil, scio tamen quod libentius tecum es, & me conseruas & promones, quam ego tecum, ut tua perfruar bonitate. Vnde hoc? Certè nisi quod ego me odi, & tu me diligis. Si autem Domine vellem discurrere per omnia tuæ dilectionis signa, deficerem: quia nec bona naturæ, nec bona fortunæ, nec bona gratiæ, nec bona gloriæ, si hominum, & Angelorum linguis loquerer exprimere possem. Et ideo his tacitis in tuum Filium Pater æternæ respiciat. O quanta fuit erga hominem Deus meus tua dilectio, qui eum tantum dilexisti, ut velles hominem esse Deum, & Deum hominem appellari. Quid dicam de sexu fragili? Ipsum tuum Filium de ipso nasci voluisti, & qui erat tuus vnigenitus & proprius, voluisti Filium Virginis nominari & esse. Multum quidem Domine secundum vtrumque sexum exaltasti genus humanum, qui tibi æqualem Filium voluisti hominem esse, & filium mulieris. Non hoc dilectionis signum voluisti circa Angelos demonstrare. Non enim Angelos, sed semen Abrahæ apprehendit. Mirum est certè quomodo pro tuo amore corda fidelium vel filiorum hominum non scindantur. Quid habuit Deus aliud facere, quam cum peccauimus in infernum profundum nos deicere, & aliam nobiliorem creaturam, si voluisset, in instanti creare? Quanta fuit ista Dei dilectio, quod post lapsum dignatus est, nos quærere tam benignè & post eius offensam nos amplius, quam prius exaltare. Quid fuit istud? Nunquid exaltationem meruit culpa nostra? Certè non, sed ne à te fugeremus amplius humanam naturam tibi inseparabiliter vnire voluisti. Mira videtur tua dilectio Deus meus, qui te odientes

A diligis, & exaltas. Si ergo nos, qui nihil sumus, tantum diligis, qui es summus: quomodo nos miseri te non diligimus, qui es omne bonum? O cor meditantis quomodo in tam excellenti dilectionis affectu non deficiis præ amore! Quid in hoc Deus voluit, nisi ut suo nos inebriaret amore? Quanta est hæc Creatoris nostri dignatio, quod nos tantum desiderat sibi per dilectionis vinculum colligari. Quomodo potest cor hominis aliud cogitare? Ut sic erga nos exaltares Deus noster, voluisti paruulus nasci: ut nos bestiales per peccatum cœlestes faceres voluisti inter bestias in præsepio collocari. O mira bonitatis diuinæ diffusio! ô detestabilis nostrorum excæcatio oculorum! ô glacies, non cor, cur non liquefcis ad hunc calorem? Heu mihi, nescio per quam viam Deus amplius non requirat, ex quo per hanc nos non habet. Sed quid dicam? Christus, qui est receptaculum expulsum voluit fugere in Ægyptum Nunquid Domine Iesu, qui vbique eras, fugere indigebas? Non certè, quia omnes inimicos tuos in tua potestate tenebas. Sed hoc facere voluisti, ut pro me patiens tuum mihi manifestares amorem, & ad te fugerem persecutus. O Deus meus benè video, quia totus es meus? & me vis totaliter possidere. Sed quid plura? Taceo vitæ tuæ processum, qui totus es dilectione plenus, & venio ad alas, & consputa.

Certè hoc dilectionis signum cor hominis non sufficit cogitare. Si enim nihil amplius mihi vnquam fecisses, nec etiam facturus esses, nisi quod Deus æternus in mea natura sustinere voluisti hæc opprobria, deberem totaliter tuo igniri amore. Quid enim gratius Deo, & quid vilius peccatore? Et tamen tu Deus pro peccatoribus voluisti à peccatoribus conspui, & illudi. O Deus meus, quid fuit istud, quoniam à creatura tua, quam in momento delere poteras, sic vilia tolerasti, & dicentibus te esse dæmoniacum benignè respondebas! O summa tuæ manifestatio charitatis, qui talia pro nobis à dæmoniis audiebas! Quid tibi tantum curæ erat de nobis, quod de omni opprobrio supponebas? Sed tua nimia dilectione hoc sustinere voluisti placide, O cor plusquam lapideum, ô cor non cor, cur non accenderis ex amore? Lapis calore solutus in æs vertitur, & tu ad tantum calorem immutabilis perseueras. Vtinam ergo lapideum esses, non carneum. Et quid verò mirabilius, quam quod caro cordis lapide durior, & insensibilior inuenitur? Sed nonne dicit Dominus, quod auferet à nobis cor lapideum, & dabit nobis cor carneum? Immo ex quo lapis citius immutatur, quam cor carneum, det lapideum cor, carneum auferendo. Ad verecundiam nostram dico: O cor nequissimum! ô cor inanisimum, ô cor infidelissimum, cur te sic odis? cur te sic laceras, & consumis? cur te sic fortiter diligentem non diligis? O cor crudelissimum, cur mortem plusquam vitam diligis? cur te quærentem non recipis? O lapides, & creaturæ insensibiles, fleatite vesaniam cordis mei. Certè Domine Iesu etiam si me odires, ex quo Deus meus es, & refugium meum, solus protector & gubernator meus te diligere deberem, quanto magis cum me tantum diligas, & me sequaris tuis beneficiis fugientem. Nam tantum me diligis, ut te pro me odire videaris. Nonne tu iudex omnium voluisti pro me iudicari, & mortem turpissimam & grauissimam sustinere? O Deus meus, quid mihi amplius facere debuisti? Certè si hoc mihi fecisset minimus rusticus, ipsum deberem diligere in æternum, & ego non te diligam Deum meum? Non dico, quod sanguis effusus, quæ tota fuit plena charitate, sed planè solus tuus aspectus me inebriare deberet, quanto magis ergo passio tua grauissima, & ignominia plena? Certè me totum voluisti, qui mihi te totum tribuisti. Et quis requirebat hoc de manu tua Domine mi? Cur tibi curæ fuit de tam vilissima creatura? Certè nihil aliud nisi tua maxima bonitas, & immensa dilectio hoc exegit. Nam si nos redimere volebas, aliter facere potuisti: sed sic facere dignatus es, ut nos tuo amplius inflammares amore. O amor & desiderium cordis, ô dulcedo, & sua-

Mat. 7. c

1. b. 18. d

Ezech. 11. c

1. Cor. 6. a

Hebr. 2. d

uitas mentis, ô ardor, & inflammatio pectoris, ô lux, & claritas oculorum, ô aurium pulchra symphonia, ô hostia Deo Patri odorifera, ô melliflua gustatio fluxus sanguinis, ô amantissima palpatio lateris, ô anima mea, ô vita mea, ô viscera cordis mei, ô medulla ossium, vegetatio carni, sensificatio organorum, intellectus, inspiratio, & exultatio mea. Cur ego non sum conuersus totus in tuum amorem? Quare aliquid est in me nisi amor? Quomodo possum aliquid aliud cogitare vel meditari? Et quid amore tuo dulcius? Quid amplius cupio? Cur ego non sum illo illaqueatus, & captus? Undique circumdat me amor tuus, & nescio quid sit amor. Sed heu mihi cur sic insensibilis maneo sine causa? Cur vanitas plusquam tu, qui es veritas, me allexit, & allicit? Cur iniquitas plusquam Saluatoris mei benignitas me attraxit? Cur stercoreum odium plusquam mei Creatoris, & Redemptoris amorem nimium admaui? O quantum dilexisti hominem Deus meus! Non solum in Cruce pro ipso pati voluisti, sed etiam apud inferos ipsum visitasti, & tecum ad supernos reduxisti. Nonne potuisti Domine Iesu pro ipso mittere aliquem Angelorum, nisi ipsum extraheres per te ipsum? Cur vis hominem ubique sociare? Cur in omni loco vis cum homine habitare? Quid habet nisi vilia & mala ipse homo? Cur ipsum diligis sic immense? Postquam etiam surrexisti, voluisti adhuc quadraginta diebus homini apparere, sed & cum glorificatus esses, vesci voluisti, pacem donasti, & te ei palpabilem tribuisti. Sed Domine Iesu nonne sufficiebat homini, quod pro ipso fueras Crucifixus, nisi ipsum de inferni profundo, & infimo lacu extraheres? Videtur quod tantum hominem dilexeris, ut ab ipso nolueris abstinere. An ignorabas, quod de tam excellenti passionis beneficio fueramus ingrati? Etiam quos speciales habueras increduli extiterunt. Quomodo ergo nos potuisti amplius intueri? O quam mirabilis est tua dilectio dulcissime Domine Iesu, cum non possis ab hominibus separari. Nonne qui ascensus eras ad dexteram Patris tui, potestatem homini dimisisti, ut te, cum vellet, habeat in altari, hanc potestatem & antequam mori inciperes dimisisti, ne amittere te timeret. Sed cur hoc facere voluisti cum missurus esses Spiritum Sanctum? Cur semper cum homine vis morari? Sed tuo corpori incorporare nos totaliter voluisti, & tuo nos potare sanguine, ut sic tuo inebriati amore tecum vnum cor, & vnam animam haberemus. Quid enim aliud est, tuum sanguinem bibere, qui sedes est animæ, quam nostram animam tuæ animæ inseparabiliter colligari. Hoc est certe, quod vis, hoc certe est, quod desideras Deus meus, hoc est Redemptor, & Domine mi, quod tanto tempore procurasti. Pro hoc enim ab infamia tua laborasti. Hoc nobis concedas, qui in æternum viuis, & regnas. Amen.

CAPUT III.

Qualiter homo debet libenter Deo dare cor suum.

O Domine mi Iesu, tu te mihi dedisti, & à me cor meum petis, sed quantum est hoc Domine mi, qui ita excellens es? Si enim haberem cor vnum, quod solum maius esset, quam si simul essent omnia corda filiorum hominum, & omnes Angelorum effectus, & ut moraliter loquar, maius esset, & quod plura spiritualia, & corporalia simul actu contineret, vel continere posset, quam cælum empyreum, ipsum totum & totaliter tibi tribuere deberem, & adhuc tanto Domino munusculum paruum, immò quasi nihil esset: quanto magis ego illam paruum scintillam cordis, quam habeo, tibi dabo, & totaliter in te ponam. Hoc enim per maximum est mihi, quod cor meum habere digneris. Nonne ergo stultus essem, si illud applicarem de cetero alicui creaturæ, cum Deus meus illud velit habere? Et iam in meipso nolo, quod remaneat amodo, sed volo ut totaliter requiescat in te, qui creasti illud ad laudandum te. Melius est, quod cor meum maneat in æterna iucunditate, in diuina maiesta-

te, & immensa bonitate, quam in mea fragilitate: in tua scilicet Deitate, quam in mea iniquitate. Si hoc habere contemplatiue cupis multum corde desideres, & multum ore postules: & desiderium animæ tuæ tribuet tibi Deus, & voluntate tua non fraudaberis, sed mentem tuam eleuans in benedictionibus dulcedinis te præueniet, tanquam corona lapidis pretiosi semetipso mentem tuam circumdabit. Nullus enim potest perfecte inuenire Deum, qui se perfecte non odit.

CAPUT IV.

Qualiter homo ordinet cogitationes suas ad Deum, ita quod Deum semper habeat in corde.

O Homo vis cognoscere, quomodo ad Deum tuum dirigas cogitatum? Semper cogitare debes te esse in præsentia Dei tui, & ipsum semper habeas in tuo cogitatu. Super Christum autem pro te grauissime vulneratum, quasi semper dirigas cogitatum, & quod ipse sit Deus tuus, qui pro te talia passus est, cogitabis. Sæpè etiam ad Matrem Christi reuerenter, quæ est multorum solatium, festinabis, & quotiescumque ad ipsam tuum dirigas cogitatum, ipsam cogita Matrem Dei: ut sic quocumque dirigas cogitatum, Deum tuum semper habeas in corde, & semper coram ipso existens, suamque admirans magnitudinem, & tuam misericordiam recognoscens, quantum poteris resilies in te ipsum admirans non modicum, quod dignatur rem tam sordidam coram suis oculis præsentare, & te ad momentum patitur in sua præsentia commorari. Hæc sic faciens de hoc dono, & de omnibus aliis referas Deo gratias. Et quod etiam ei regratari possis, recogita magnum donum. Et hoc donum scilicet quod in præsentia sua valeas commorari semper & alia quæ tibi concesserit Dominus, debes cum omni vigilantia custodire semper, cum magna auiditate inhians ad maiora. Et si propter tuam miseriam aut aliquam occupationem exteriorem, cogitatum tuum à sua præsentia absentari perpenderis, vel respicis impeditum cum magna anxietate reuerti studeas ubi eras, scilicet ad præsentiam Dei. Et hoc facies qualiter processum habere debeas, cito te docebit. Hoc tamen pro certo in te habcas, quod quidquid sit de aliis; semper debes te ad nihilum redigere, quantum potes & omnium peccatorum te infimum reputare, & tam pro te, quam pro aliis à Deo tuo tibi præsentem cum omni humilitate veniam postulare, & tuam considerationem super hoc diligere poteris per hunc modum. Nunquam considerare vel cogitare debes, quod alij peccatores taliter à Deo sint elongati: quin ipsi, sæpè, & si non semper, ad Dominum se conuertant in corde, & quin Dominum suum tunc intimius recogitent, quantum & clarius recognoscant, & quin reuerentia maiori coram ipso assistant, & maiorem suorum habeant confusionem peccatorum, & humiliter se ei præsentent: quin etiam maiori, & ardentiori moueantur affectu in præsentia tanti boni. Et si hoc pleno corde non poteris cogitare, hoc ipso deberes te superbissimum reputare. Nec de congruo deberes huic tuæ superbæ præponderare conscientias aliorum. Nullum etiam quantumcunque publicum peccatorem iudices, vel contempnas, quia nescis finem eius. Potens est enim Deus iustificare impium, & malignum. Te ergo, & non alios iudices in hoc mundo: quod si facere non potes, debes tunc firmiter præsumere, quod superbia sit illud vitium, in quo ceteros singulariter tu excedis, ex quo non potes tuam aspicere prauitatem. Et certe si hoc est verum, satis potes te infimum omnium reputare. Sed forsitan tua superba cogitatio dicet tibi. Quomodo hoc de infidelibus cogitare possum, scilicet quod sim eis infimus, qui nec Deum etiam cognoscunt? Sed audi cæca superbia. An ignoras, quod si Deum recognoscis, ipsumque te redemisse credis suo sanguine pretioso, & contra eum eleuaris in superbiam, quod grauius peccas, quam si hæc omnia ignorasses? Nonne ubi cum peccato maior est cognitio, maior est contemptus? Et

nonne

nonne ubi maior est contemptus, maior est peccatum? Nullum ergo excipias, o infania, sed pleno corde te humilia tua misericordiam recognosce. Et si tibi tunc subrepat cogitatio. Ergo tu à Deo reprobatus: hanc quam ei-
tius excludere debes, nec permittere aliquo modo te ad
commorari. Timere tamen debes non modicum, & altissi-
mi Dei super te tollere pietatem, & confidere in Christi
vulneribus, & in clementia Matris eius. Immensa est
enim misericordia Dei nostri. Et si essent in te solo om-
nia peccata, quæ unquam facta sunt, vel etiam possent
de cetero perpetrari, in infinitum superexcellit eius mi-
sericordia, & tibi hæc omnia, si ad se recurreres propter
suam pietatem largissimam condonaret. Si etiam tunc
tibi subrepat cogitatio, utrum sis in charitate an non, ci-
mere procul dubio debes: sed caue ne determinate in par-
tem aliquam inclineris, fideliter tamen age, & de diuina
misericordia semper spera. Si enim hoc egeris, & tui con-
sideratione reputaveris te ipsum peccatorem nocte vndi-
que obrutum, ac de tanta tenebrositate intense dolens
ad fontem pietatis humiliter conuerteris mentem tuam,
orietur in tenebris illis lux tua, & eleuaberis Dei nostri
dulcissima pietate ad cælestia contemplanda, & ibi deli-
ciosa abundabis, & dices cum Propheta: Et nox illuminatio
mea in deliciis meis. Quod nobis præstare dignetur, &c.

CAPUT V.

*Qualiter homo opere mundo vel ad operandam plus in
Deo feruens.*

SI attenderes o homo, qualiter Deus ad imaginem
suam te creare, & formare voluit, & pro te tot, & tam
nobiles creaturas condidit, & tuam assumens naturam
tam chare te redemit, & non solum ut ipsam habeas in
cibum in præsentem, sed etiam seipsum in futurum tibi in
præmium reponit, nunc naturam conseruat, gratiam-
que infundit, & hæc omnia ad suum facit honorem. Si
etiam in ipsum tenderes, ut deberes, & eius honorem ap-
pereres, ut quasi tui oblitus pro nihilo te supponeres,
quidquid honoris, consolationis, aut tribulationis siue in-
iuriæ tibi contingeret, ac si nihil accideret, reputares, to-
tum in laudem & gloriam referens Creatoris. Et quan-
tumcumque: & quodcumque aliquid faceres ad Dei
honorem, animæque salutem, utrum difficile esset, non
iudicare deberes, sed cum impetu mentis immo amore
feruenti deberes studere effectui mancipare. Si enim be-
nè Creatoris tui esses succensus amore, o homo, nihil pro
ipso iniuriosum, nihil difficile reputares, omnia tibi leuia:
amabilia, omnia dulcia, & suauia apparerent, & tam li-
benter hæc omnia adimpleres, & cum omnia perfecisses,
te tamen quasi nihil pro ipso fecisse crederes, immo po-
tius defecisse: teque ex hoc tantum exosum haberes, ut
te ipsum vix posses aliquatenus tolerare, & cogitares sol-
licite quomodo posses maiora facere, aut saltem perfe-
ctius eadem adimplere, proponeresque in corde tuo de
factis & defectibus tuis gratanter flagellari. Nam erubescer-
es non modicum & dolores tam altissimo Domino tuo
sic miserrime ministrare. Quid plura dicam: Quanto plus
proficeres, tanto plus te deficere cogitares, & amplius
erubesceris, & doleres, & maiori succensus ardore sem-
per maiora te incipere conareris. Nunquam enim de his,
quæ ad honorem Dei cerneret, tuus posset refici appeti-
tus. Semper enim famelicus appareres. O mirabilis calor
amoris, qui sic citò digeri omne molestum facis, ac tan-
dem conuerteris in præmium sine fine. Non dubito, quin
tunc nimio feruore ebulliret cor tuum summum, quod
haberes exosum, & quidquid ad momentum te subtra-
heret à seruitio Dei tui. Semper tamen videreris tibi ad
seruiendum Deo tuo piger, aliisque serui Dei respectu tui
viderentur tibi promptissimi, & feruentissimi apparerent,
& eorum pronitas, seu promptitas tibi esset in magnum
gaudium, sed tua pigritia in mœrorem verteretur. Accede
ergo ad cor altum, & in tuis actibus exaltabitur Deus
tuus. Si enim habueris cor infirmum & terrenum, mini-

Ama seruitia maxima reputabis, & quæ quasi nihil erunt,
tibi difficilia apparebunt, & illa, quæ pro te, aut pro vno
amico tuo vilissimo libenter faceres, pro Deo tuo altissi-
mo facere grauaberis, ultra modum dulcia & amabilia
reputabis, amara & amarissima dulcia indicabis. Oculus
infirmus irradiationes veri solis iustitiæ abhorrebit, &
ambulare in tenebris affectabit. De spiritualibus viris
triumphabis, & te triumphari à demonibus ignotabis.
Sed heu, & vae tibi, quia tam bestiis non potes compara-
ri. Vtriam iumentis similis factus esses, quæ subeunt
onera dominorum. Non poteris de culpa alios arguere,
& te tuis intus nequitias adimplere. Si ergo sic ad ser-
uiendum Deo tuo habes manus ligatas, & pedes, non
restat tibi, nisi ut in exteriores tenebras proliciaris. A
quo nos ipse custodiat, cuius misericordia totus est ple-
nus orbis. Amen.

CAPUT VI.

Qualiter homo se perfecte odiat, ut Deum perfecte diligat

Quoniam ad dilectionem Dei habendam impedit
dilectio sui, & quando vna intenditur, altera remit-
titur: ideo ut perfecte possimus Deum diligere, debemus
nos perfecte odire. Tunc autem perfecte te odis, cum ap-
petis ab hominibus pleno corde conculcati, vilissimum
reputari, flagellari, deiici, & quasi ad nihilum redigi, &
hæc omnia reputas esse pauca, in tuis iniuriis delectari,
& in tuis tribulationibus consolari: & non solum vis tibi
hæc ab omnibus inferri, sed etiam cupis eos credere, te
istis iniuriis & tribulationibus esse dignum. Hoc dico ideo
quia multi appetunt sustinere aduersa, ut in eorum tole-
rantia ab hominibus commendentur. Tales autem non se
odiunt, sed diligunt, & mercedem suam, pro doloriam
recipiunt in hoc mundo. Tunc etiam perfecte te odis,
quando non solum vis ab hominibus conculcati, sed
etiam te ipsum tantum abhorres, ut vix te ipsum valeas
tolerare, & es tibi abominabilis nimis, & velles etiam à
creaturis irrationabilibus, & insensibilibus impugnari: &
cum aliquid propter tuam necessitatem, licet non contra
Deum, delectabile tamen aut afflictuum recipis, contra
temetipsum turbaris, solum Deum quæris, & omnia re-
nuis extra ipsum. Ad hoc donum per maximum perueni-
re valebis, si confideris & ex corde sæpe petieris hoc à
Deo. Ex parte tamen tua possunt esse aliqua inductiua &
dispositiua ad donum istud.

Primò considera debes, quod natus es in peccato,
& ex quo ab illo lauacro regeneratus es, & purgatus, &
lotus, postquam usum liberi arbitrij habuisti, usque ad
hanc horam, quasi continuè immemor ablutionis patriæ
quæ deriuauit à latere Christi Iesu, & diuinam non ti-
mens nec reuerens maiestatem, in cuius præsentia existe-
bas, temetipsum offenderis plusquam aliquis crudelissi-
mus inimicus. Quomodo si hæc cogitaueris, te non odi-
bis? Et quid odimus nisi mala contraria & nocua? Et
quid peius, quam se opponere summo bono? Quid con-
trarius, quam sanguinis Christi euomere medicinam?
Quid est nocuius, quam suæ animæ occisio? Et tu tibi
talis fuisti etiam plusquam valeas cogitare. Debes etiam
cogitare, quod quanto ab extrinsecis amplius molestaris,
tanto magis tibi præcluditur via, ne vageris per deula, &
affectum amplifies creaturæ, sed ut in solo Deo altissi-
mo requiescas. Quis ergo non odibit illius apertionem
clausuræ, vnde potest exire à Deo? Certè tunc aperitur,
cum propria tribulatio non amatur, sed ab animo effu-
gatur potius volendo requiescere in stercore, quam in
Deo. Cogita ergo, quod soli Deo debetur reuerentia &
honor, & ipse in se, & in suis creaturis solus est diligen-
dus. Et ideo, si verè Deum diligis, debes, te honorari, &
diligere ab omnibus, abhorre. Quomodo non abhorrebo
mihi attribui, quod est Dei? Immo oppositum potius
affectabo, ne si medium tenere vellem, incurrerem ex-
tremum. O quam utiles sunt istæ afflictiones extrinsecæ!
Certè per ipsas ad cognitionem miseræ nostræ deueni-

mus, & per hanc cognitionem nostri peruenimus ad cognitionem Dei. Nam quanto quis magis est suae vilitatis cognitor, tanto magis est diuinæ maiestatis inspector. Quid ergo vtilius, quam per hoc humiliari, & ad cœlestia exaltari? Quis ergo renuet, se odire, & ab omnibus conculcari? Certè nescio, nisi stultus. Si ergo times ô homo, quæ ab hominibus inferuntur, quanto magis timere deberes, quæ à Deo infliguntur? Sed si illa times, certè ista diliges, & amabis. Nam istæ afflictiones sunt viæ ad patriam, & materia magni boni. Consolationes verò sunt viæ ad pœnas, & materia magni casus. Istæ scilicet consolationes animam interficiunt, & deturpant. Hæ autem animam lauant à maculis, & purgant à scoria peccatorum; vt sic dealbata & mundata videat Deum suum. O Deus, quis non appetit hoc habere, nisi qui non appetit te videre, aut qui non appetit ad tuam gloriam euolare; Et quomodo probabitur aliquis esse verus tuus amicus, nisi qui pro te aduersa voluerit sustinere? Nunquid vera amicitia probatur in consolationibus, & honoribus huius mundi? Certè si sic pauci inuenirentur mali qui pauci sunt, & vix aliqui, qui non appetant consolari. Sed certè illi filij tui concernuntur, quos corrigere non desinis. Nam semper cum talibus commoraris. Non ergo hoc renuat, sed diligat, nisi qui non vult tanquam specialis amicus, immò tanquam charissimus filius cum Domino habitare. Et hæc nos semper stimulant, & faciunt currere ad maiora, faciuntque conscendere ad montana, & ad cœlestia contemplanda. Hæc sunt certè, quæ ceteris patientibus membris compati instruunt. Quomodo enim proximo, iniurias, passiones, & damna patienti compatiar, qui ea nunquam probavi? Propterea dicit Apostolus ad Hebræos: Non enim habemus Pontificem qui non possit compati infirmitatibus nostris. Et hoc est, quia in suo corpore fuit eas expertus sicut ibidem innuit. Nam languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Et nunc si aliis non compatimur, quomodo cum illo contregnamus? aut si membra mortua & insensibilia sumus, quid restat nisi vt de corpore excidamur: aut dicito mihi, quomodo tuo capiti, Christo pro te mortuo scies compati, qui non pateris? aut si Christo non compateris, quomodo poteris sibi conformari? Sed certè si nihil aliud te moueret hoc solum deberet te facere auidum passionum. Quid peius, aut magis mortiferum, aut pestiferum, quam passionibus Christi non compati, aut tanti beneficii ingratus existere: aut quid fructuosius, aut suauius, quam illius passionis ex corde compassionem plenam gerere? Quod bene nullus potest facere, nisi qui iniurias passus, vel expertus est. Aut dic mihi, quid nobilius est, quam assimilari Filio Dei? Quomodo si nunc ei dissimiles fuerimus per consolationes & honores, erimus sibi confratres in regno Dei? Minime: Quid enim abominabilius, quam videre pro me vilissimo stercore, Dei Filium in assumpta humanitate iniurias, & opprobria sustinere, mortem turpissimam & grauissimam tolerare, & ego velim ab hominibus honorari, & deliciis affluere? O homo, stercus, & plusquam stercus pro iniuria quam sibi feceras, ipse semetipsum ad talia iudicauit, ipse scilicet actor, & iudex super se reflexit iudicium amarissimum, & tu adhuc coram eo, qui sibi iniurias, vis pertransire immunis? Saltem coram oculis sic pro te afflictis prætende mœrorem, & corde te offer ad consimilia patienda, & certè non dubites, quod ex quo est sufficienter punitur, si hoc iterum sustinere volueris, & toto appetieris corde, non sustinebis hoc: quia non vult, vt pro eadem iniuria bis passio inferatur. Sed quod credis iniurias esse, in honorem conuertet, & quod credis tribulationem esse, in consolationibus mutari videbis, & vbi credis esse damnum, reperies fructum multum. Et quanto iniuria maior, tanto honorabilior eris: & quanto tribulatio & afflictio intensior, tanto magis consolaberis: & si omnia propter ipsum amiseris, certè ipsum, qui est omnia, possidebis. Si autem honorem appetieris, deprimeris: si consolationes, tribulaberis: si temporalia, pauper eris. Qui enim aliud præter Deum appetierit, se

A affliget: immò etiam si se indebitè dilexerit, se occidet. Si autem se odiens, Deum dilexerit, ipsum plenarie possidebit. Vnde qui Deum diligit, ipsum tunc habet Deum, ita quod si solum Deum dilexit, ipsum plenarie possidebit. Vnde quanto perfectius Deum diligit, tanto perfectius ipsum habet. O stultissimi homines, quomodo hic oculos vestros non ponitis, si vultis vos, & omnia abhorreret? Certè cum videritis vos possidere Creatorem omnium, & mens vestra in ipso quæta fuerit, omnia mundanam vanitatem reputabitis, & corpora vestra dum adhuc sunt mortalia, tanquam stercora erunt vobis abominabilia, & sicut qui auferret stercus vel aliquid abominabile ab oculis vestris, sic qui vos vsque ad mortem affligeret: & sicut qui detestaretur quod abominaremini, gauderetis, sic qui vos detestando iniurias, & opprobria vobis dixerint, & fecerint, exultabitis. Nam nihil poterit vobis euenire aduersi: quia consolationes & honores non poterunt vos decipere, eo quod de ipsis non curatis, sed eorum contrarium appetitis. Aduersitates etiam non poterunt vos decipere, quia ipsas affectatis, immò quanto maior erit tribulatio, tanto maior erit consolatio: quia magis in hoc casu adimplebitur desiderium vestrum. Non certè sic deberet esse. Quis enim non deberet gaudere, si separaretur à vanitate, & coniungeretur veritati? Nonne hæc omnia sunt vanitas? Et quid est veritas? Nihil, nisi Deus. Et ideo omnia præter Deum, aut quæ in ipsum non tendunt, abhorrenda sunt. Si enim sic esses ô homo, quod in solo Deo velles affici, & suum sires honorem, & te vt dictum est, non diligeres, sed odires, & ab aliis appeteres conculcari, viam diabolo obstrueres, vel obstruxisses, vt ad te penitus intrare nō posset. In hoc enim concordant Doctores, quod omnis malitiæ causa est timor vel amor, immò etiam causa ipsius timoris est amor sui. Quomodo ergo ex timore peccare poteris, qui te desiderabis affligi, & contemni, & ab hominibus conculcari? Et quomodo amore tui peccare poteris, qui te perfectè odis, & Creatorem tuum diligis? Hæc certè si habueris, à sceditate separaberis, & ad perfectam innocentiam, & sanctitatis consummationem pertinges, & qui aliquando fuisti seruus diaboli, eris permaximus in regno Dei. Quid ergo assequi ista tardas? Quare negligimus hanc mentis perfectionem habere? Nunquid hoc donum excellentissimum negabit nobis Deus, si ab ipso illud postulare voluerimus? Certè non de hoc te certifico, sicut possum, immò libentissime hoc tibi dabit. Non dico, quod tibi dabit pati; quia non omnibus concedit hoc, sed tribuet tibi velle pati. Et forte si dignus fuëris, etiam istud dabit tibi. Et si dicis: Non possum tantum laborare, vt ad tantam sanctitatem venirem, vt non solum Deum diligerem, & me super omnia abhorrerem, & ab aliis vilipendi appeterem: & ego dico tibi, quod ad hoc non requiritur iste labor extrinsecus, aut corporis valetudo, sed potius sollicitudo cordis, & corporis quies: labor cordis, & quies mentis. Non requiritur dico multus labor extrinsecus, quia per illum destrueretur vel distraheretur homo interior. Labor tamen pietatis, & humilitatis ad hoc, & ad omnia vtilis est, dum tamen quietem mentis homo custodiat: nec requiritur valetudo corporis, quia repugnat valetudini spiritus. Requiritur autem labor cordis in surgendo, & totaliter se euellendo ab istis infimis, & ad cœlestia ascendendo. Et dum ascenderis, requiritur quies mentis. Multum enim abhorret Deus, cum quis eum degustat, & ibi non quiescit, sed potius tanquam si Deus non esset ei sufficiens, redit ad amplexanda stercora, & sic inquinatus iterum vult Dominum amplexari; sed hoc vni rustico facere non auderes: ergo ipsum Deum plus omni rustico vilipendimus. Et nihilominus volumus, quod in omnibus satisfaciatur voluntati nostræ, sed non est ita. Sed si impetrare volueris sine repulsa tam hoc præcellens donum, quam alia, ad ipsum reuerenter conscendas, ibique quiescas, & sollicitè roga eum, vt amplius non te permittat redire ad vomitum. Et si sic feceris, non dubito quod ab illo splendore æterno illuminatus tuas miseras recognoscas, & super omnia te

odibis,

Hebr. 4. d

Isai. 13. a

odibis, diuinam experieris bonitatem, & omnia tanquam stercora reputabis, & coniungeris amoris vinculo soli Deo. Quod ipse nobis concedat, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

C A P V T VII.

Qualiter homo debet in omni actione frui contemplatione.

SI homo benè inebriatus amore sui Creatoris esset, nihil in omnibus requireret, nisi quomodo suo Creatori posset diligentius & perfectius deferuire, & propriam penitus, quantum posset, voluntatem abscindens solum quæ magis crederet Deo placere, cum impetu animi affequi conaretur, & sic in omnibus, & per omnia, non quæ sua sunt, quæreret, sed quæ Iesu Christi: obliuisceretur quodammodo sui, solius memor Dei. Hic talis & tantus præ feruore, & amoris magnitudine vel immensitate non multum, ut credo, distingueret inter gradum & gradum, vitam & vitam, statum & statum, personam & personam, tempus & tempus, locum & locum: sed quocumque modo, & quacumque hora discernere posset, quid amplius suo Creatori placeret, statim perficere conaretur, toto animi affectu tendens in Deum. Quanto enim creaturæ ad Deum magis reducuntur, tanto sibi vel inter sese mutuo amplius vniuntur. Omnino ergo communicans, id est, ad vnum commune omnia reducens, (quod facit quis, cum nihil requirit in omnibus, nisi honorificentiam Dei, ad quam facta sunt omnia, & ad hoc vniuersa ordinata,) & in vno Creatore coniungens, (quod verum est cum vniuersa in Deo collocat, & solum Deum in omnibus intuetur) & nihil in omnibus nisi Deum videre semper suspirans, semper anhelans, & ad seruiendum Deo suo in omnibus totus accensus, totus ignitus non consideraret, quid sibi suauius, quid dulcius esset: sed in omnibus quid Deo suo amabilius. O felix talis, qui cum actiua contemplatiua haberet: quia sic Domino ministraret, ut Martha: ut tamen à pedibus Domini non discederet cum Maria, sic se Angelicis spiritibus niteretur conformare, qui nobis ministrando à diuina contemplatione non vacant. Quid enim est hoc, scilicet Domino ministrare, aliud, nisi cum ministrat sano, cum visitat infirmum, vel seruit infirmo, semper in eis Dominum intueri & frui Deo in proximo? Assistendo seruit, manum porrigit proximo, & cor ad Deum. Proximo seruit, non ut homini, sed ut in homine Deo. Totum semper refert ad Iesum, qui dicit: Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Et ideo cum in lecto videt proximum infirmum, sibi videtur, quod videat Christum suum, & per hoc nihil sibi difficile, nihil sibi abominabile, nihil ignominiosum æstimat facere pro infirmis, ac pro aliis desolatis: sed omnia dulcia, omnia suauia, omnia amabilia iudicabit, cum sic in proximo ministrat Christo. Credo sine præiudicio, quod qui sic, ut dictum est, feruenter & diligenter Christo in proximo ministraret, putet propter Christum tendens in Christum, quod plus mereretur & virtuosius moreretur, & à Deo amplius approbaretur, quam si proprio corpori Christi ministraret. Et hoc sic patere potest. Vnus enim pessimus homo si videret Christum esse in vno lecto, & cognosceret eum, non est dubium quod sibi feruenter, & diligenter ministraret: sed sibi, id est, Christo in proximo cum tanto feruore & diligentia ministrare non posset, nisi perfectus, ut credo, immo, ut ita loquar, & plusquam perfectus. Et ideo cum toto animi conamine hanc gratiam habere conemur. Quis de cetero abhorrebit leprosum, declinabit infirmum, negliget desolatum cum in eis intuemur Christum, & plus ibi possumus mereri, & Deo placere, ut probatum est, quam si etiam ministraremus in Christo? Indicabo tibi Sponsa, quem diligit anima mea. Certè in infirmaria iacet, ibi angustiat, ibi dolore grauatur, vel torquetur. Curre, & sibi ministra, sibi que compare infirmanti. Cur instas Sponsa quotidie, ut Sponsi osculo osculeris? Accede ad leprosum, & osculare eum, quia ibi

A iacet, Cur Sponsa misera præ Sponsi amore languescere te dicis, & ipsum quotidie nudum, discalceatum, & afflictum ante te vides transire, & negligis, & etiam non compateris ei? Et si non possumus, fratres, omnibus præstare obsequia, quia multi sunt indigentes saltem omnibus compassionem donemus, & in omnibus consideremus Christum. Credo firmiter, quod si Christum neglexerimus in cœno vel in terra, quod ipsum non habebimus in cœlo. Audi quid ipse dicit: Infirmus eram, & non visitastis me; &c. Ite maledicti, &c. Et bene nostis, quod non sunt hæc verba mea, sed ineffabilis veritatis. Timeamus ergo fratres hanc sententiam, qui totiens negleximus eum. Non interrogemus eum de cetero, nec dicamus ei: Vbi iaces? vbi cubas in meridie, quia iam nouimus locum. Scimus enim eum in infirmaria iacere. Non autem restat, nisi præstare obsequium.

Audite, obsecro consilium meum, & non aspiciatis ad factum meum. Qui enim vult, ut dixi, cum actiua contemplatiua vitam habere, ut suum Dominum in omnibus contempletur, videtur mihi, quod hæc vita sit brevis & bona, videlicet; ut se totum recolligens intret ad cor suum, & intima cordis ingrediens, se resoluat in Deum: ut nihil nec videat, nec sentiat nisi Deum, & tunc aliquo modo sic Deificatus & transformatus in Deum ad quodcunque se verteret, nihil nisi Deum considerabit, & quidquid operis faciat non homini, sed soli Deo facere existimabit. Et dum hanc formam habebit, vel tenebit in omnibus Deum videbit, & in labore actiuo contemplatiua fruetur. Et si contingat, immo quia continget, ab hac nobili forma discedere ad ipsam statim nitatur homo redire, & hæc totiens faciat, quod quasi in habitum ducat, & hoc magis honore, & diuina largitate, quam aliqua industria impetrare credat. Et si hæc omnia nimis difficilia tibi videntur saltem ad hoc conare, ut semper & in omnibus quæras facere, quod sit magis honorificum Deo, conforme Christo, utile tibi, & proximo, afflictuum & ignominiosum corpori proprio. Quod ipse nobis concedat, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

C A P V T VIII.

Quoddam delectabile & allelium.

ANIMA mea liquefacta est, ut dilectus locutus est, &c. O mira, & inestimabilis virtus amoris! Deum inclinat ad terram, mentem eleuat ad patriam, & Deum, & animam vel hominem simul conglutinat ad gloriam, Deum facit hominem, & hominem facit Deum, temporalem facit æternum, immortalem occidit, mortalem immortalem facit, & inum excelsum constituit, inimicum facit amicum, seruum facit filium, & abominabile facit gloriosum, frigida facit ignea, obscura facit clara, dura facit liquida. Nam anima mea liquefacta est, &c. O verbum admirabile! o verbum nimium delectabile! Ego vilissimus, & nequissimus seruus tuus Domine Deus meus, qui etiam non sum dignus aliqua tua creatura vocari, nec esse quomodo sum, tibi tantæ charitatis vinculo colligatus, ut ad verbum tuum præ amore fuerim liquefactus. O ardor amoris, qui intima mentis in Deum infundis! Nam adamantina erat anima mea, & eius intima nimium solidata, nunc amore liquefit, nunc extra se exit, & in Deum tota se diffundit, proprium locum relinquit, & in Deum currit, absorbetur à Deo & obliuiscitur sui.

O amor, quid tibi tribuam, qui me fecisti diuinum? Vno ego, iam non ego: viuit autem in me Christus. Inenarrabilis est virtus tua o amor, qui lutum in Deum transfiguratur. Quid ergo te potentius, quid dulcius, quid iucundius, quid & nobilius obsecro? Bone amor, qui terrena ponis in cœlum, deficio tui memor, & facio me vniri dilecto. O felix amor, qui nos facis languidos. Sponsi nostri amplexibus sustentari. O desiderabilis amor, qui summis deliciis replet egentes! Sed si liquefacta es ad verbum eius, o anima mea, quomodo sustines amplexus eius, quomodo non es consumpta ad oscula eius? Si liquefacta es ad

affatum

Matt. 23. d

Can. 1. b

Phil. 1. c

Luc. 10.

Matt. 23. d

Can. 5. b

Gal. 2. d

Can. 1. b

affatum eius, quomodo non es absorpta cum intras per vulnera, & per venas ad cor eius? Sed ô mira dulcedo, & mira iucunditas, ut quod non meremur nominare, possimus masticare! Non mereor esse ancilla, & facta sum in deliciis charissima. Quis sufficit tanti amoris etiam scintillam modicam intueri? Quid est hoc? Nescio, capere nequeo, inquit, sed obstupesco admiratione, iucundor delectatione inebrior exultatione. Sed quid merui, quid feci, ut tanta mihi beneficia exhiberes? Te persecutus sum, & in te collocatus sum: tuam faciem conspui: & tu oscula mihi tribuisti: te vulneravi gladio, & tu me à morte liberaisti. Te repleui dolore, & tu me gaudio & consolatione. Occidi te Deum meum, & mihi te felicem vitam tribuisti. O mira mutatio dextræ tuæ! Non ergo mirum si ad verbum tuum liquefcit cor meum, immò de cetero totus accendat, & totaliter liquefciam, ut in te totaliter sim effusus, nihil præter te videam, nec in aliud cogitara, dicta, vel facta transeant vlllo modo, immò mirum videretur quomodo non sumus sic intenti ad te, quod ignoramus omnia præter te. Si enim habemus te, quid amplius volumus? In te ergo dulcissime Domine Iesu quiescat mens nostra, & à te, nec ad modicum separeretur. Stultissimum quidem est etiam nobilissimo, & iucundissimo loco exire. Quomodo audemus nisi dulcissimum Sponsum inspicere ne subtrahatur à nobis? Quid quæso nos mouet aliud intueri? Nonne terrena sunt stercorea, & hoc est summum bonum. Quomodo omnia non desipiunt, & despiciuntur? quomodo omnia non fuerint ad præsentiam tanti boni? O, ô, ô stultitia hominum impiorum! Redite præuaricatores ad cor. In vobis est regnum Dei, & vos pro sanie foetidissima infantis, & diabolicam seruitutem subitis. In vobis est certè Deus noster, conuertimini super eum, & fruimini ipso: & eum quem prius contempsistis, nunc, & de cetero contenti sitis, & hæc sit portio vestra. Quod nobis concedat, qui viuuit, & regnat. Amen.

Isai. 46. c

CAPVT IX.

Quomodo sis homo bene ordinatus in cogitatione, locutione, & operatione.

Seruus Dei nunquam deberet nec aliud, nec aliter cogitare, loqui & operari, quam si Deum facie ad faciem videret. Nec enim dubium est, quod sic est nobis præsens Deus, & sic nos videt: sicut si essemus in cælo empyreo in sede B. Virginis: quamuis non sic influat hic, sicut ibi. Et ideo quamuis eum non videamus, ex quo scimus eum esse iuxta nos, & etiam in intimis cordis nostri: non propter hoc debemus plus vel minus, vel aliter loqui aut facere, quam si semper videremus eum. Tantum enim timeret seruus Imperatoris, si sciret, quod Imperator esset iuxta eum, & videret eum, & ipse Imperatorem videre nequireret, quantum timeret si Imperatorem videret, immò forsitan magis. Nullus enim seruus est, qui non timeat propriè quod videatur à Domino suo. Vnde si sciret seruus pro certo, quod Dominus suus non posset eum videre, nec etiam scire posse, quod seruus faceret, non timeret tum Dominum, ut credo. Sed si sciret se videri à Domino, & Dominum tamen videre non posset, tunc multum timeret. Quanto ergo magis Dominum nostrum timebimus: quia nobiscum, & in nobis est, & omnia intuetur? Debemus semper moueri timore, reuerentia, deuotione, amore, & erubescencia peccatorum. Mirum est certè, quomodo tam modica scintilla sicut est cor meum non absorbetur totaliter ab immensa bonitate diuina, & quomodo seruus Dei amore Domini sui non semper inebriatus incedit. Hoc credo fieri, si illi bonitati immensæ vellet applicare cor suum. Vnde de hoc non dubitet aliquis, quod quanto magis illi bonitati diuinæ vellet applicare cor suum, tanto melior & perfectior esset. Et qui in summo bono cor applicare posset, ut penitus oblitus omnium, præter ipsum, toto animi conamine in ipsum tenderet, ibique quiesceret, non statim à tanto bono resi-

aliens, tunc credo, quod absorptus dulcedine consummaretur in statu. Tunc enim inter consolationes & tribulationes, vituperia & honores, blandimenta & opprobria, inseparabilis pertransiret, nihil sitiens nisi Deum suum, & solum eius affectans honorem. Tunc comprehensor dici posset, potius quam viator, beatus non miser, Angelus non homo, non peccator, sed sanctus. Et si ad hoc pertingere cupis ô homo, hanc breuem regulam tene. Quicumque vult esse consummatus in statu debet de sua virtute totaliter desperare, & plenarie se conuertens, & committens in manibus pietatis immensæ toto corde confidat de ipsa, nihilque quantum in se est, omittens de contingentibus, fideliter agat quidquid potest cernere ad sui pertinere honorem. Sed & hoc in præfata regula scriptum est donum Dei per maximum. Et quisquis hoc habuerit non à se, sed à Deo fideliter habuisse recognoscat sciens pro certo, quod ad hoc per se est impossibilis, sed pronus potius ad digna tormenta mortis æternæ. A qua morte nos custodiat ille, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

CAPVT X.

De ordinatione ad proximum.

De proximo accipe hanc doctrinam: Vnumquemque hominem de mundo, reputa teipsum. Et si hoc bene feceris, & in corde tuo bene imprefferis: non est dubium, quin bonum suum, sicut tuum diliges, & quod ad salutem suam spectare videris, sicut pro te sollicitè procurabis, oratione, exhortatione, & auxilio, & quocumque modo poteris: & cum ipsum videris bona dicere, vel facere, repleberis gaudio, sicut si tu diceres, vel faceres. Si autem sciueris ipsum esse in peccato, aut in aliquo speciali vel spiritali delicto, vel defectu nimium condolebis, & ipsum prout poteris à malo reuocabis, & induces ad bonum. De miseris autem corporis sic compatiaris sibi ac si illas in proprio corpore haberes, & sic libenter ac diligenter serues ei, sicut faceres tibi, & etiam quia te debes odire, illum autem diligere. Et ideo si te offenderit dicto, vel facto, non plus curabis, quam si tu ipse hoc fecisses, vel dixisses, & eo amplius tibi placebit: quia ibi est maior merendi materia. Et si quid feceris boni vel dixeris, non plus eleuaberis, quam si alius fecisset vel dixisset. Et si aliquem defectum non culpabilem feceris coram eis, non plus curabis, quam si in priuato, vbi nullus vidisset, fecisses. Inde etiam sequitur, quod si vnumquemque reputaueris teipsum, quod nullum specialem habebis: & quia omnes tibi singulares erunt, nullum plus altero diliges, nisi quantum noueris ipsum meliorem esse, non quia tibi plus familiaris vel notus. Nec etiam circa quantumcunque bonum debemus affici, sed solummodo circa Deum siue in se absolute, siue etiam in quantum illi vel isti tanta dona largitur. Possumus tamen plus orare pro illis, quibus sumus magis obligati. Nec tamen sic orandum est pro illis, ut alios dimittamus. Hoc autem solum appropriabis tibi, scilicet tuam culpam & defectus tuos, & quod te viliozem omnibus reputeres, & non solum tua, sed etiam aliena peccata reputeres esse tua, & pro ipsis veniam postulabis sicut & pro tuis. Et si dicas, quomodo possum omnes homines æstimare plus quam meipsum? Hoc te docet facere perfecta charitas, quæ te eis coniungens vnum cum eis facit. Hoc tamen clarius intuetur, & ad hoc faciendum facilius mouetur, qui cor suum in honorem Dei totaliter radicauit, nihil aliud nec in se, nec in aliis quærens. Vnde hæc est via optima, quod qui vult Deum & proximum diligere, solum Dei honorem sitiat, & cum magna auiditate quærat, nihil aliud intendens in omnibus. Quod nos concedat Deus æternus. Amen.

CAPVT XI.

Qualiter zelator animarum se ordinare, & habere debet.

Sic debet esse modus & forma præparandi & disponendi se, ut possit quis fructificare in proximo sine sui detrimento: quia contingit, & contingere aliquando potest, quod in procuranda aliorum salute propria negligitur, imo propria suffocatur. Cum ergo vis pro proximo orare ei prædicare, lectionem legere, vel eius confessionem audire, aut aliqua talia facere, primo faciem mentis ad æternum lumen conuertere, & ad eius splendorem: confortare spiritu, ut non præualeat caro: abstine ab exteriori homine, quantum potes, ut solum sis interior ad interiora conuersus. Tunc eundem interiorem hominem in proximo considera, de eius exteriori nisi in quantum ad interiorem ordinatur non curans. Tunc interior tuus homo ad interiorem proximi conuertatur, & utriusque exteriori in supradictis actibus tanquam vanitas negligatur, ne pro exteriori interior ad vana trahatur. Ipsum ergo exterio rem proximi hominem tanquam sacculum stercore relinquens, considera interiorem ad imaginem Dei factum, sanguine Christi redemptum, locum Spiritus sancti, habitaculum Christi, Dei virtutis & sapientie sedem, & ad æternam beatitudinem possibilem. Tunc honoris Domini tui sitibundus ingemisce, & plora, quia eius imaginem vides denigrari, pretiosissimum sanguinem conculcari, Spiritus sancti habitaculum pollui, Sponsam Christi prostituui, eius sedem dejici, & totam suam beatitudinem pro vilissimis stercorebus contemni. Mirum certe videtur, quomodo iusti oculi possunt à ploratu cessare videntes tantam vesaniam in proximo, imo etiam fuisse aliquando in seipso, & tantam iniuriam Deo suo fieri. Quis mihi quæso dabit, ut cum Mardocho indutus sacco pro tanta populi nece non imminente, ut illa Iudæorum, sed iam facta, quotidie plorem, imo continue vsque ad fores palatii vlulando incedens? Si enim ille pro corporali morte Iudæorum tantum dolorem & tristitiam propter nimiam plenitudinem charitatis publice prædebat, quomodo ego miser lacrymis impono quietem, qui infinitam stragem video animarum, & Deum meum, pro nihilo reputari. Animetur iis anima viri iusti, & Dei sui contemptum non sustinens, animarum mortem abhorrens conetur modis omnibus, quibus potest animas à peccatis liberare. Quomodo potest dicere se Deum diligere, & eius amorem appetere, qui eius imaginem videt iacere in sterquilino, & non curat. Aut quomodo si cogitat quod Filius Dei pro animabus redimendis mortuus est quomodo & ipse pro animabus mori non cupit? Et maxime cum videt, Christi sanguinem pedibus conculcari, quomodo quæso potest hanc sui Domini iniuriam sustinere? quomodo se totum non fundit in oratione quotidie, clamat in prædicatione, aut proximos instruit lectione, vel eos audit in confessione, ut hunc sui Domini sanguinem recolligere possit, animas recolligendo & conuertendo? Quid plura dicam? Credis te esse habitaculum Spiritus sancti, qui vides eius templum latrinam fieri, & non clamas, sed dissimulas, qui solum tuam quietem requiris. Absit. Quomodo ergo credis te Sponsi amicitiam habere, qui eius Sponsam ab adulterio non eustodis, aut adulterantem non reprehendis, cum facultas non desit, aut eam festinanter ad Sponsum non reducis? Aut quomodo poteris æternaliter summo bono frui, quod vides adeo contemni, ut pro vilissima sanie commutetur, aut negligatur, imo potius blasphemetur, & tamen ab hoc contemptu negligis animas remouere & ad eius amorem conuertere? His auditis scindantur obsecro corda nostra, & nullo modo tantam Dei iniuriam patiamur. Fateor, ut vos ad animarum zelum alliciam in corde meo iacere, quod si certissimus essem quod nunquam deberem perfui Deo meo, nihilo minus ad honorem suum vellem libentissime pro qualibet anima peccatrice semel mori, ita quod tot mortes in

A præsentem sustinerem, quot sunt in mundo animæ peccatrices, ut ipsæ consequerentur gratiam in præsentem, & gloriam in futuro, quanto magis si secum deberem postmodum gloriari? Ista charissimi scilicet diuinus contemptus, & animarum interitus sunt, quæ deberent nos inflammare ad prædicationes, confessiones, orationes, & ad bonorum exemplorum exhibitiones, non vana gloria, non cordis iactantia, non complacentia humana, non aliqua vtilitas mundana. Solum ab animabus IESVM Christum crucifixum quæramus. Emptæ sunt enim pretio magno, ut aut pretium reddant, aut in emptione permancant. Inebriemus eas sanguine non curiositate, ut sic Dominum nostrum crucifixum concupiscant. Dicat quilibet nostrum eis. Nihil iudicavi me scire inter vos, nisi Dominum IESVM, & hunc Crucifixum, non certe Aristotelis, vel Platonis Philosophiam. Illum enim reputo hoc solum verbum dicere posse, qui nihil è proximo nisi passionem Christi requirit, & in quolibet proximo sibi videtur, quod videat IESVM Christum passum. Vnde signanter dicit inter vos nihil me iudicavi scire, &c. Quid dicam? Non solum vestra non volo aut vobis placere cupio, sed nec etiam vos ipsos, aut aliquid aliud cognoscere me iudico, sed in omnibus solum Dominum IESVM, & hunc Crucifixum. Et bene dicit non iudicavi, quia & si alia habitualiter sciam, sic tamen ad hoc, scilicet ad Christi passionem sum totaliter intentus, ut meum iudicium ad aliud non flectatur. Posset autem illud verbum aliter ad animarum consolationem exponi, id est, tantum sum in hac passione in Deo inebriatus, ut quidquid aliud offeratur mihi, aut visui, vel gustui, seu auditui, siue alij sensui, & quidquid sit præter istud, totum reputo esse nihil: quia iam non delector, iam non glorior, non morior, nisi in sanguine Christi. Ad hunc totaliter sum conuersus. Non sunt oculi mei pleni adulterio, sed Christi tormento. Non os meum plenum est detractione, sed Christi passione. Et sic de aliis prosequere sensibus, quicumque es, qui hoc dicere potes, quia longè est à me verbum istud. Et si in verbis istis non fuit hæc intentio Pauli, sit tamen intentio nostra, quia non intendo hic intentionem Pauli exponere, sed nostram deuotionem excitare. Quod nobis concedat, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

1. Cor. 6. d

1. Cor. 2. d

CAPVT XII.

Quod anima debet affici tantum amore Christi terrenorum utilitate contempta.

Anima rationalis ad imaginem diuinam procreata inter Deum, & irracionales creaturas media constituta non ad infima per amorem se deberet inclinare: sed solum se erigere ad Deum eius inebriata amore, inferiorum vilitate contempta. Et si ad aliquam contingeret se vertere creaturam etiam æqualem, ut pote alium hominum aut Angelorum, statim deberet omnia ad amorem dilecti referre, solum ad suum Sponsum vnicum medullitus, & impetualiter tendens, nihil inueniens columbina Sponsa in quo nisi in Spōso requiescat pes eius nec etiam appodietur aut adhæreat vllō modo. Nescit castissima Sponsa viuere nisi cum Sponso; sicut nec piscis nisi in aqua, vel infra aquam ibi vacat, vel natat anima delicata, ibi delectatur, ibi reficitur inenarrabili & suauissimo nutrimento. Si quomodo exit, statim incipit palpitare, statimque ad igneum flumen, seu fluuium rapidumque redit, extra ipsum omnia suspicans mortem esse, tota liquefit, & resoluitur in dilectum. O amor quid facis? quid hoc amore nobilius? quid vtilius? quid suauius? Et tamen omnes aut quasi omnes negligunt hunc amorem. Nunc hic dici potest: Qui manet in Deo, manet & Deus in eo. Quod nobis concedat. &c.

1. Ioan. 4. d

CAPVT XIII.

Descriptio beatitudinis.

Accipe frater sana verba, quæ de beatitudine dicam indignus. Nam sic puto eam posse describi, tu tamen corrige. Beatitudo est plena & intima in Deum resolutio. Beatitudo est summa exultatio de honorificencia Dei. Beatitudo est castissimis & æternis amplexibus Sponsi cum Sponsa, vel Sponsæ cum Sponso matrimonij consummatio. Beatitudo est diuinæ dulcedinis inebriatio sine fine. Beatitudo est sol iustitiæ æternus. Beatitudo est cum immenso desiderio plena resectio. Ad quam nos perducatur, qui vivit, & regnat per æterna secula IHSVS Christus. Amen.

CAPVT XIV.

Oratio deuotissima.

O Deus meus, ô amor meus, ô lux delectabilis, ô suauissima irradiatio, ô iucundissima contemplatio, ô nutrimentum Deificum, pabulum suauissimum, sapidissima degustatio, indicibilis resectio, ô mellissimum osculum, & amplexus felicissimus, ô indissolubilis coniunctio, cordialis diffusio, medullaris transformatio, ô Accensio amantissima, inflammatio incentiua, ebriatio sobriissima, & liquatio solidissima. O Sponsa mea, ô Deus meus, ô amor meus, ô cordis iubilus, ô mentis ardor, ô amoris incendium, ô dulcissimum solatium, ô verissimum gaudium, irradiat fulgoribus animam meam dulcissimæ castitatis tuæ transfixam, iaculo & amoris facibus inflammata, sapidissimis affectionibus tuis, & amore languentibus desideriis resecte dulcorata. Amen.

CAPVT XV.

Quædam notabilia.

Si enim aliquis princeps inuitallet aliquem pauperem & vilissimum hominem ad conuiuium abundans, & delicatum, in quo omnis sufficientia & suauitas reperiri posset, quæ reperiri posset in aliqua creatura: & ille vilissimus homo nauicaret super illo nobilissimo conuiuium, & ad stercorea potius inhiaret, deberet stultissimus reputari: sic imo sine comparatione magis stultus reputari debet quilibet homo, & præcipue sacerdos, qui cælestibus alimentis vescitur, si cor suum istis corruptibilibus applicatur. Et sicut sapiens & deliciosus homo foetidissimam fanem non solum non appeteret, sed nec etiam videret, vel nominare, vel audire nominare abhorreret: sic omnis vir perfectus, & sacerdos præcipue abhorreere deberet quidquid illas internas delicias modo aliquo impediret, aut quidquid aliud Christi habitaculum modo aliquo macularet. Vnde omni custodia deberet custodire cor suum. O mira cæcitas omnium impiorum, qui magis eligunt pretio animæ suæ à diabolo emere vnâ foetidissimam consolationem, & vilissimam, quam summam, & excellentissimam consolationem à Deo gratis habere. Quis enim non putaret stultum illum, qui potius vellet ab vno tabernaculo vinum corruptum, & foetidissimum emere pretio omnium bonorum suorum, & se totaliter omni bono pro tam vilissimo potu expoliare, quam ab vno alio dulcissima vina gratis habere, & ex hoc omnibus bonis tepleri? Hanc stultitiam, & multo maiorem adimplet peccator. Sicut enim stultus reputari debet, & nunquam ad opulentiam perueniret ille mercator, qui in caterua mercantium loca, tempora, & modum mercandi notaret, & hæc etiam referret alij & in seipso sæpius hæc repeteret, & nunquam tamen mercationem bonam, vel vtilem faceret: sic qui tota die de regno cælorum scripta multiplicat, & ipsis vacat, & aliis etiam prædicatione denuntiat, & tamen nunquam ag-

Agreditur aliquam operationem bonam. Quid prodest ô stultissimi mercatores studere, & prædicare, & opere non implere? Sicut sponsa delicata & nobilis, quæ haberet nobilissimum sponsum, & pulcherrimum, & sapientissimum, & optimum, non inclinaretur ad afficiendum circa aliquem foetidissimum leprosum: sic ergo multo magis affectus viri perfecti nullo modo non solum separari, sed nec etiam retardari deberet ab amore Dei sui propter amorem alicuius creati: nec vlllo modo prout potest, deberet affici circa aliquam creaturam, sed potius deberet abhorreere, & abominari, sicut supradicta sponsa prædictum leprosum. Quod nobis concedat, &c.

CAPVT XVI.

Quædam alia notabilia.

Sic, pie, iuste, & caste debet vivere vnusquisque, ac si sciret proprie, & pro certo se eadem die vel statim migraturum vel moriturum. Vnde non est perfectionis, ut credo, quod communiter dicunt multi: Si scirem me moriturum infra breue tempus, ita bene me præpararem, & tam sancte viverem. Debet enim perfectus dicere non sic, sed sic: Si mille millia annorum viverem, & hoc scirem pro certo, ita studiose tam iuste & sancte, ac sollicitè volo Deo meo seruire, ac si hodie deberem de hoc mundo transire. Et in hoc filius, non mercenarius vel seruus, apparet. Sicut enim diligo Deum, & ipsi seruo propter se, cum æque bonus sit si multum vixero, sicut si parum: ita debeo ei seruire, & eum diligere si multum vixero, sicut si parum.

CAPVT XVII.

Qualiter se debet habere sacerdos cum ad corpus Christi venit.

Ad Missam celebrandam sex confidero attendenda. Primum est rationis discretio, &c.

Quæ tractantur in hoc, & sequenti cap. eadem sunt cum iis, quæ habentur supra hoc eodem tomo facie 71. in Opusculo de instructione sacerdotis ad se præparandum ad celebrandam Missam: nec re, nec verbis quidquam differunt. Quare lector eo recurre, ne hic eisdem repetitis absque necessitate crescat volumen.

CAPVT XVIII.

Petitio ad excitandum cor in amorem dulcissimi IESV.

O Domine Deus meus, quomodo ausus sum te alloqui vilissima creatura? &c.

Require ut supra, facie 72. & 73.

STIMULI AMORIS

PARS TERTIA

CAPITA HVIVS TERTIÆ PATRIS.

- Quæ sunt quæ inducunt hominem ad contemplationis quietem.* Cap. I.
Quam glariosum sit se mutare in Deum. Cap. II.
Quod mirabile est gustantem semel Deum posse ab eo amplius separari. Cap. III.
Quod homo in breui potest esse perfectus. Cap. IV.
Quomodo anima inebriatur in conspectu à Creatore suo. Cap. V.
Quod homo ante raptum diuersimode inebriatur. Cap. VI.
Quod contemplativus debet gaudere de bonis proximi, quod si non fecerit, tria mala committet. Cap. VII.

Quod

Quod contemplatiuus non iudicet alios propter defectus in ipsis apparetes. Cap. VIII.

Quod contemplatiuus non reputet alios impares sibi. Cap. IX.

Contra superbes, & de se præsumentes. Cap. X.

De paucis bene obediens. Cap. XI.

Quod viles sint tentationes seruis Dei. Cap. XII.

Quod tentationes de predestinatione reprimi debent. Cap. XIII.

Quæstio carnis ad Deum Patrem de Christo. Cap. XIV.

Et Patris responsio. Cap. XV.

Meditatio super Ave Maria. Cap. XVI.

Meditatio humilis ac expositio super orationem Dominicam. Cap. XVII.

Sequuntur alia dua breues expositiones super orationem Dominicam. Cap. XVIII.

Meditatio super Salve Regina. Cap. XIX.

De statu beatorum in celesti Hierusalem. Cap. XX.

CAPUT I.

Quæ sunt quæ inducunt hominem ad contemplationis quietem

I ad contemplationis quietem volueris peruenire, in te tria studas radicare.

Primum est, ut quantum tuum Conditor offendit, & à te, & ab aliis quotidie offendatur, recognoscas, & de tuis sceleribus intime dolens, aliisque tanquam tibi compatiens, abundanter, si potes, quotidie lacrymeris, & hæc cogitas magis tristari desideres, quam gaudere, cernens, quod non sumus in statu lætitiæ, sed mœroris. Magnum est enim si Deum nostrum sic grauiter offensum in nostris delictis, possumus toto tempore vitæ nostræ plorando placare. Et hanc consolationem debemus eligere in præsentī pro posse semper nostras & proximorum miseras, & nequias deplorare, & ipse benignissimus Dominus animæ sic fideliter in amaritudine existenti, post lacrymarum fletum, exultationem infunder. Et sicut aqua in vite putrefacta cum solis calore decocta in vinum conuertitur: sic lacrymæ in perfecte contrito, seruire charitatis decoctæ in vinum lætitiæ conuertuntur. Nec enim decet Dominum tam nobilem in aliqua domo habitare, nisi mundissimâ, inuenerit, & cum omni diligentia lacrymis expiatam.

Secundum est, ut nitaris quantum potes Christi compati passioni, & ubiq; eum tecum circumferre in corde. Nisi enim compatiendo nouerimus pati secum, secum non poterimus iucundari. Si enim bene passionem fueris meditatus, & multum intraueris latus eius, cito venies ad cor eius. O felix cor, quod sic cordi Christi dulciter colligatur, cuius læua sub capite eius, & dextera illud amplexatur: quia tunc recte cum Sponsa Sponsus collocatur & colligatur in cubiculo. Sed optimum cor mihi narra, obsecro, dulcedinem, quam tu sentis, quibus affluis deliciis non occultes. Sed ut bene video, non audis, quia cor tuum absorptum est præ dulcore. Iam tu interpretis tui existentis in carcere oblitus es. Cerno enim sic te amœnitatē nimia esse captum, ut iam non sint amplius neque vox neque sensus. Quicumque enim ad contemplationis quietem, & dulcedinem nisi per istud ostium voluerit intrare, furum se reputet & latronem.

Tertium est, ut possidere non cupias, nisi Deum, & quidquid nisi Deum habueris, aut oblatum fuerit: vel videris aut nominare audieris, debes tanquam de tot foliis non curare: sed in Deo solo stabilis mentem tuam & solus soli sibi iungaris. Tunc in auribus tuis melos suæ eloquentiæ resonabit, thesauros suæ sapientiæ reuelabit, melliflua oscula exhibebit, neque præ deliciis non poteris sustinere, & suis te sustentans amplexibus, nimia dulcedine absorberis. O felix anima, quod abijisti, quod nos in tanta amaritudine reliquisti? Nuntia nobis, obsecro si tibi sufficit istud bonum, aut si vis, quod de nostris obsequiis tibi transmutamus. Sed, ut puto, vel credo, non

reputas nos xenii, sed stercorebus abundare. Quid tibi offendimus, o anima mea, iucunditate repleta, quod etiam maxima nostra aspicere non dignaris? Quare quæ sic diligimus, tu contemnis? Sed ut video nobis non loqueris, quia rapta es à dilecto. O amor ineffabilis, qui sic cor conglutinat suo fini! O mira benignitas Saluatoris, qui se singulariter diligentes tam dono visitat excellenti.

CAPUT II.

Quam gloriosum sit, & qualiter possit homo mutari in Deum.

Mirabilis mutatio dextera excelsi! Sicut enim apud homines temporalia diligentes, mirabile esset, si quis vnum foetidissimum stercus commutaret in omnes delicias & honores mundi huius, scilicet ut pro vno foetidissimo stercore haberet huius mundi plenam dominationem, & quantum ad temporalia ad modum Imperatoris, & quantum ad spiritualia ad modum Papæ, & nullam resistantiam habere posset, & insuper maligni spiritus obtemperarent ei, & non solum terra, sed etiam cæli, & sidera ad suum regerentur nutum: mortificare etiam posset, & mortuos suscitare, & infirmos curare: & etiam posset cursum naturæ in omnibus mutare & habere omnes diuitias: & delicias, quas citra Deum posset excogitare, imo quas Deus posset facere; dum tamen in Deum non ducerent: sic imo sine comparatione multo magis est admirabilis, laudabilis, & amabilis illa commutatio, quando quis commutat se in Deum. Nam maior est sine comparatione distantia inter hominem, & Deum, quam inter quancumq; vilissimam creaturam, & omnia quæ citra se Deus facere posset. Tunc autem homo se ipsum commutat in Deum, quando eligit & diligit se odiri, & solum Deum diligere, & circa nihil aliud vult affici nisi solum circa Deum, & ille solus in suo iacet affectu, & de nihilo curat, nisi de ipso Deo, & totaliter sitit quomodo per se, vel per alios honorificetur Dominus Deus suus. O commutatio desiderabilis! Nam certe iste vulnera peccatorum in Christi vulnera commutauit, & mentis foeditatem in Dei bonitatem, suam vilitatem in Dei maiestatem, suam nequitiam in Dei clementiam, amaritudinem cordis in dulcedinem Creatoris. Nam totus est in Deum vel Dei, & nihil nisi Deum requirit. Cor suum plenum est ipso Deo, se exuit, & Deum induit, zelo Dei sibi met guerram facit tanquam crudelissimo hosti. Si ergo talis est commutatio ista, cur setue nequam, infidele mancipium, inutilis creatura hoc adimplere retardas? Caue etiam, ne hoc adimplere studeas cum torpore, vel tempore operis, grauamine cordis, anxietate pectoris, insensibilitate mentis, sed potius cum animi auditate, feruoris intentione, amoris immensitate, maxime cum nihil sit vtilius homini, nihil delectabilius nihil nobilius. Si ergo te ipsum exueris, & per hunc modum in Deum intraueris caue ne extra ipsum possis aliquo modo inueniri. Et si aliqua mentis infirmitate vel negligentia te exire contigerit, illuc statim recurre cum fletu, & deprecare suppliciter, ut tibi indulgeat, & dignetur te fugitiuum setuum recipere. Et nunc proponas firmiter in corde tuo, quod amplius inde non exeat. Non tamen dico, ut tale propositum facias, quod ad nouam culpam te obliget, quia fragiles sumus, & inconstantes. Et si millesies ab eo exieris, totiens ad ipsum recurras.

Regula istius capituli bona est, quod nullum cum Deo potest bene perfecte vniri, vel esse, qui alicui creaturæ affectum suum ligatum, siue inclinatum habet.

CAPUT III.

Quod admirabile est gustantem semel Deum, posse ab eo amplius separari.

Multum mirari debemus, imo nos non miramur, quomodo homo semel Deum degustans, & eius dulcedinem, potest ab eo amplius aliquatenus separari, & quomodo non obliuiscitur omnia ex ebrietate nimia & comedere, & bibere ac dormire, & si quid aliud ante ipsum

ponatur, quomodo potest ibi aliud, quam suum Dominum benignissimum intueri, & in eo summa dulcedine delectari: cum ipsum in omnibus sciat esse, & in omnibus illum inuenire possit, ac in omnibus requiescat. O quam bonus Israel Deus his, qui recto sunt corde! O quam dulcis, & suavis est spiritus eius in eis! O quanta amaritudine, quanta tristitia, quanta anxietate repleri deberet aliquis, qui etiam ad momentum ab illa sequeretur dulcedine!

CAPUT IV.

Quod homo in breui potest esse perfectus.

Quicumque per contemplationem ad summitatem montis Dei vult peruenire, oportet quod nunquam quietat, dum vigilat, sed semper per mentis eleuationem ascendat. Nam in isto ascensu non quiescere est quiescere: & qui quiescere vult, fatigatur, nec postea sic potest bene ascendere, imo contingit aliquando, quod cum quiescere vult, intantum fatigatur, ut amplius nullo modo ascendere possit. In ascensu enim montis materialis, quia caro infirma est, quietem interpositam requirit. In ascensu autem montis spiritualis, quia spiritualis promptus est, contrarium requiritur, ut scilicet non quiescat spiritus, sed dum fatigatur tunc ascendere debet velocius, currere fortius, & recentior fiet, & audior erit ad maiora, & sibi leuius apparebit, & delectabilis, & suauis, & dulcius gradietur, non quiescere eligens pro quiete. Et ideo stulti sunt, & quid sit contemplatio inexperti, qui causa resumendi vires requiescunt. Tunc habent pro certo, quia in illa quiete vires minimè resumunt, sed potius disperdunt. Vnde si fortiter currit animus, contemplantis, tunc suaue est, & si plane incedat incipit fatigari, si quiescit, vires disperdit. Et ideo non est aliud nisi cum Virgine ascendere in montana cum festinatione. Si quis hoc capere non potest, sed vult quiescere, & tamen ascensum in desiderio habet, hoc restat remedium, quamuis non valeat his, quæ dicta sunt, adæquari, scilicet ut saltem modum ascendentium materialiter non deferat. Nam qui materialiter in montem ascendunt, & in medio fatigati quiescere volunt, non descendunt ad quiescendum in valle: quia sic ad summitatem nunquam venire possent, & stultissimi reputarentur ab omnibus hominibus. Sic sunt stulti reputandi, & nunquam ad cacumen contemplationis peruenient, qui hodie per contemplationem modicum vel multum ascendunt, & affectu tædio ad locum unde veniunt siue ad statum, unde recesserant, redeunt ad quiescendum, & in peccatorum siue vanitatum vallibus, seu imperfectionis planitie credunt ad ascensum effici fortiores, ignorantes quod vix poterunt ad locum siue statum, ad quem perueniant, peruenire. Et ista est ratio, sicut credo, quare sic pauci homines contemplatiui attingunt supercilium montis. Vnde si homo ascenderet quantum posset, & ibi quiesceret, non inde recedens aliquo modo, & cras eleuaretur altius, & ibi etiam figeret pedem cordis, & postmodum sic ascenderet sic faciendo semper, dico vobis, quod iste plus proficeret in vno mense, quam alius in quadraginta annis, qui retrocederet ad quiescendum, & semper ad idem rediret. Et credo, quod iste in breui consummaretur in statu, & esset gloriosus coram Deo, & à tota celesti curia prædilectus. Si autem in monte timueris aliquid, curras ad cauernas lateris Christi. Si vero non potes abstinere à valle, quia ibi nutritus es, nec vis adimplere, quæ dixi: hoc saltem fac, ut ad vallem tuæ miserie, & totius humani generis condescendas per humilitatem tuam, & compassionem proximi, tam de tuis, quam de alienis dolendo peccatis, & pro eis veniam postulando à Deo. Quam ipse concedat, qui est benedictus in sæcula. Amen.

Vnde hæc brevis regula hæc omnia in breui comprehendit. Qui voluerit per contemplationem ad summitatem montis Domini peruenire, non quiescat, nec retro-

cedat, donec affecutus fuerit, quod intendit: nisi forte descendere velit ad suorum, & aliorum tristitiam peccatorum.

CAPUT V.

Quomodo anima inebriatur in contemplatione à Creatore suo.

Altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius! Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto eius? Sed si quis ascendere voluerit, per quam viam cum inuestigabiles sint viæ eius? Audi dilectum tuum anima dilecta, & gaude cum cuncta, quæ dicta sunt, cum omni diligentia studeris adimplere, & sic Deo appropinquaueris, ut nihil præter ipsum valeas cogitare, & cetera præter ipsum sint in nimia amaritudine, & quasi libentius velles animam à corpore separari, quam animam tuam separare à continua cogitatione Dei tui, vel quasi continua. Et quasi videretur tibi, quod te ipsum non ames nisi te propter ipsum amaueris: quid tibi de dilecto tuo contingat ausculta, amore repleta, imo in amore conuersa. Iste dilectus tuus ô dilecta, à qua non potes aliquatenus separari, seipsum à cogitatu tuo continuo paulisper subtrahet, ita ut cor tuum circa aliquid aliud incipiet euagari, & tu videns eum, quem fortiter diligis, abcessisse, nimia auditate repleta quæres vndique, quomodo possis, quem sic fortiter diligis, inuenire, omnibusque creaturis breuiter nuntiabis, ut dicant vel indicent tibi, ubi est dilectus tuus: quia languida efficieris præ amore. Quanto tunc fletu, quanta lamentatione perfunderis, quanta anxietate post dilectum tuum discurrens, tibi nescio enarrare. Sed ô mirabilis inebriatio amoris! Hoc ipso quod in ipsum tendis, cum ipso es, & ignoras. Sed quid faciet dilectus tuus, omni amore repleta? Nunquid poterit se amplius occultare? Sed dilectissimus Sponsus tuus, quantocyus se tibi præsentabit, & tu illum videns quem cum tanta auditate quæsieras, nimio amore amplexaberis, eum semper tamen cum omni reuerentia & timore. Sed quanta ad hæc adsit tibi consolatio, tunc si sapiens fueris, poteris experiri. Sed audi ô amantissima Domini, cum te securam reddideris iterum se absentabit. Et tunc maiorem ardorem, quam prius ipsum requirendo habebis. Quid tibi dicam? Iterum se absentabit, & iterum atque iterum, & breuiter totiens, à te se absentabit, donec sis sollicita custodire eum, ut te securam non audeas reddere, & omnia habeas iam suspecta. Sed ô felix anima audi, quid faciet tibi dilectus tuus? Cum secum incipies delectari vel quietari, vino dulcissimo incipiet te potare. Et tu eius illecta dulcedine amplius eum incipies affectare, & ipse largissimus amplius tibi dabit: & quanto plus dabit amplius postulabis, & ipse benignissimus amplius tibi ministrabit. Quid dicam? Satiari non poteris, donec inebriata fueris, & vino iam vndique perfusa. Vtrum autem post frequentem & nimiam inebriationem, soporem aut raptum consequaris, sicut Dominus tibi concesserit, poteris experiri. Largissimus est enim, & plus sine comparatione, quam credi valeat, elargitur. Hoc tamen debes semper habere in corde tuo, quod tu sis vilissimus, & quod nullo modo ad hoc aptus sis: imo per maximum tibi debet videri, si ipse delet peccata tua, etiam cum quantumcunque peccatorum afflictione in hoc mundo: Qui est laudabilis, & gloriosus in sæcula. Amen.

CAPUT VI.

Quod homo ante raptum diuersimodè inebriatur.

Quoniam in pluribus locis supra dictorum capitulorum diximus, hominem diuina influentia inebriari posse, ut mens tua amplius eleuetur, volo, ut ebrietatem illarum influentiarum diuinarum non ignores. Debes enim intelligere, quod vir contemplatiuus, quamuis

multas

multas consolationes habeat spirituales, antequam ad A
saporem & raptum perueniat, ad quod pauci attingunt,
valet duplicem experiri ebrietatem.

Ebrietas
mentis du-
plex.

Prima est quædam abundantia iucunditatis in corde,
& vehemens iubilatio mentis, quæ post multum fluxum
aut considerationem passionis Christi, aut per magnum
feruorem amoris singularis in Deum venit ex quadam
nova influentia, & diuina irradiatione in mentem. Et illa
lætitia tantum abundat in corde, vt etiam in membra
corporis redundet, & illa faciet diuinæ clementiæ arri-
dere, & præ exultatione nimia ad modum ebrii præcipi-
tenter graditur quietem non sustinens, & creaturas, quas
inuenit, sui Creatoris, amoris magnitudine amplexatur.
Et bene potes credere, quod cor suum non inultum ap-
plicat ad terrena, sed si aliquid occurrit, omnia reputat
esse vana.

Est alia dulcedo siue ebrietas, quæ nimia dulcedine
replet cor ex diuino consortio, hæc venit per contem-
plationis quietem, & intantum abundat hæc dulcedo in
corde, vt redundet ad omnia membra abunde, adeo vt
totus sibi iam interius, quam exterius mellifluus videat-
ur. Et sicut prima ebrietas præ hilaritate quietem non
sustinebat, sic & ista præ nimia dulcedine quiescere facit.
Et hæc nisi intantum incendat, vt soporem generet, non
auferet totaliter particularium sensum actus, sed ad mo-
dum ebrii esse liberos non permittit, & tunc quasi quid-
quid viderit, reputabit quadam diuina dulcedine abun-
dare. Et quamuis prima sit intensio lætitiæ, & ista in-
tensio dulcedinis: tamen non oportet dubitare, quin
illa sentiat dulcedinem, & ista lætitia non priuetur. Et
quamuis non sit necesse timere de prima, sed potius sit
gaudendum: tamen de secunda, quæ consistit in quadam
admirabili dulcedine cordis semper securum est dubita-
re, quia diabolus transfiguratur se in Angelum lucis, &
consuevit aliquando similia procurare. Vellet enim,
quod homo superbiret, & se aliquid reputaret, vt talibus
deliciis frueretur, & ibidem quiesceret, vt sic auerteretur
à Deo. Et si hoc bene permitteret Dominus euenire,
quia aliqui contemplatiui aliquando de se nimis præsu-
munt, aliosque contemunt, & credunt se Deo esse pro-
ximos, cum tamen sint per superbiam ab eo nimis elon-
gati. Et ideo diabolus pater superbiæ hanc potestatem in
eos accipit, vt talibus deliciis illos decipere possit. Et ideo
cum summa diligentia attendendum est, vt quandocun-
que acciderit talis delectatio, aciem mentis in Deum di-
rigas, nec ab ipso cor tuum discedat. Et si delectari opor-
teat solum delecteris in Deum. Tunc si à Deo esset illa
dulcedo deberet intendi, si à diabolo deberet priuari, aut
saltem remitti. Quod si Deus in hoc te voluerit aliquan-
do consolari, vt qui pro tuis, aliorumque peccatis amari-
tudine replearis, aliquando deliciis perfruaris, regriari
sibi debes, vt potes, & adhuc tamen timere, ne præsum-
ptionem incurras. Potes enim cogitare ad humiliandum
cor tuum sub hac dulcedine, quod Dominus pro paruo
aliquo bono, quod facis in præsentia, quod tu reputas esse
magnum, fortasse vult tibi præmio dare illud, quia te
præmiis æternis reputat esse indignum. Potes enim ti-
mere, ne istud dulcissimum vinum te adhuc spiritualiter
febricitantem in periculum mortis inducat, id est, occa-
sionaliter te faciat subire. Ideo pleno corde dum sumus
in hac valle miseriæ constituti, debemus magis appetere
cum Christo crucifixo affligi: quam periculosis deliciis
afflui. Et sicut quotidie peccamus, imò quasi continue:
sic debemus pro eisdem peccatis velle pœnam continuâ
sustinere. Et sicut sumus vilissimi serui Dei, sic debet
nobis placere, imò debemus appetere ab omnibus vilis-
simos reputari. Et sicut ad honorem Dei facti sumus, sic
illud solum deberet in me & in aliis placere mihi, quod
ad suum tendit honorem, & illud solum displicere, quod
in contrarium vergit. De indifferentibus autem nullo
modo debemus curare, nisi quia omnia debemus ad lau-
dem Dei referre. Quod nobis concedat, &c.

CAPVT VII.

*Quod contemplatiuus debet gaudere de bonis proximi,
quod si non fecerit tria mala committet.*

Hæc omnia etiam appetere debes ô contemplatiue
cuilibet homini, & debes pro quolibet homine sol-
licite orare. Et quando vides aliquod bonum in proxi-
mo, mirabiliter gaudere debes, etiam si illud non videas
in te. Quod si non feceris sed potius dolueris, tria ma-
xima mala in hoc committis. Primum est, quod hono-
rem Dei, qui in bonis illius resultat, odire videris. Secun-
dum est, quod passionem Christi, qui ad hoc est passus,
vt vtriusque abundet virtutibus, contemnis. Tertium
est, quod charitatem, qua proximum sicut teipsum dili-
gere debes, & eius bonum affectare sicut tuum, laceras,
B & diuidis. Multum ergo bonum proximi diligas & pro-
cures, & maxime spirituale, & etiam cum necessitas se
obtulerit, temporale: & semper spiritualia tibi Dominus
exhibebit, & tandem ad cœlestia te vocabit. Ad quæ nos
perducatur, qui pro nobis voluit crucis opprobria sustine-
re. Amen.

CAPVT VIII.

*Quod contemplatiuus non iudicet alios propter
defectus in ipsis apparentes.*

Diabolus in malitia antiquatus viros contemplatio-
nis cernens in cœlestibus conuersari, vnde propter
superbiam est eiectus, nititur modo aliquo eos ad se at-
trahere. Et quia videt eos non posse vincere in aperto,
conatur saltem decipere eos in occulto. Sed quamuis
diuersa malè diuersis temporibus suggerat, tamen ad hoc
nititur, vt contemplatiuus de se præsumat, & alios iudi-
cet vitiosos Apostolicæ inhærens sententiæ. Omnia iudi-
cat spiritualis, & ipse à nemine iudicatur. Sed ô pestis
mors grauissima & occulta! Hæc Deum fugat, præsum-
ptionem pessimam inducit & abhorrendam, hæc ves-
centem in croceis facit stercorea amplexari, hæc spiritali
plenum lætitia ad acediam ducit, hæc omnia ad hono-
rem Dei referenda facit diabolicè fraudari. Sed ô homo
nunquid in altum contemplationis ascendisti, vt sic fa-
ciens aliosque iudicans debeas magis præcipitium su-
stinere? Pone ergo te nouissimo loco in consideratione
tui ipsius, & cadere non valebis, & Dei commendans
opera omnia, commendaberis. Attende ergo ô homo
D in contemplatione constitutus, & cognosce qualiter
Deus propter suum honorem faciens creaturam diuer-
sis diuersa voluit munera elargiri vt non vno modo,
sed multiformiter honoremur, atque sui thesauri mani-
festari sic queant & commendandi suam magnificen-
tiam materiam multipliciter habeamus. Debes ergo co-
gitare primo, quod Deus sicut bonus pater familias ordi-
nans domum suam, pensat filiorum sapientiam, poten-
tiam & bonitatem, & secundum quod viderit, diuer-
sa committit officia & tribuit dignitates. Cogita ergo
primo tu, qui contemplationi vacas, quod Deus pater
tuus benignissimus sciens te ad omnia imbecillum, no-
luit te in periculosis & difficilibus ac implicatis operi-
bus ministrare, sed sua clementia tanquam infirmum
per contemplationis, quietem te voluit consolari. Alios
autem cernens in charitate feruentes & fortiter radica-
tos voluit super periculosa & difficilia ordinare, sibi ni-
hilominus quietem tribuens post laborem & consolatio-
nem non modicam in labore. Si ergo videris te spiritua-
libus inhætere, ceteros autem circa alia laborare, non
eos iudices, sed sapientiam, & bonitatem Dei in eis inspi-
ce. Te autem infirmum agnosce aliosque considera esse
fortes. Quomodo enim fortem te reputare potes, qui
propter nimiam tui infirmitatem læti molliem, id est
contemplationis dulcedinem sustinere non vales, sed
ad modum arundinis omni vento moueris? Quid
ergo faceres, si te oporteret vna manu ædificare,
& alia hostes gladio effugare? Nempe solo pauore
deficeres. Lauda ergo Dominum Deum tuum, qui

1. Cor. 1. d

Thren. 4. d

potentes in arduis posuit, & aduersis prudentes cautos A fecit studiis, clementes bonorum temporalium fecit distributores. Te autem ne deficeris, voluit quiescere per contemplationis quietem: ne errares, noluit te subtilia & curiosa inuestigare, vt simplicitatem haberes: ne malus dispensator esses, voluit te omnia abnegare, vt pauper esses. Non ergo te de istis exaltes, & alios iudices, sed exaltes: nec ab eis excludas eos, quos videris otiosos. Debes enim cogitare, quod tanquam sapientes & probi thesaurum acquisitum abscondunt laborantes in occulto, & in publico quiescentes. Aut certe cogita, quod ille, qui dedit ventris pondus, permittit eos in istis minimis & manifestis deficere, ne de maximis, quæ sibi concedit in superbiam eleuentur. Et quamuis sic facere debeas de omnibus supradictis, tamen quia vides eos in periculo esse, debes tu, qui in quiete es, pro eis orare, vt sic possis eos allicere ad quietem. Debes secundo omnia ad laudem B Creatoris reducere. Quod facere poteris per hunc modum, & etiam melius si Dominus dignabitur tibi indicare. Cum etiam videris aliquos in prælatione temporalis, vel spiritualis, siue in dignitate aliqua constitutos hoc esse factum ad commendandum magnificentiam & potentiam Dei cogitabis, & eum laudabis. Cum autem aliquos insistentes scientiæ videris, & non solum Creatoris, sed etiam creaturarum occultissima inquirentes, & quemlibet versiculum curiosissime obseruantes, seu ordinantes, hoc esse ad manifestandam Dei sapientiam non ignores, & in eis diuinam sapientiam commendabis. Cum autem vides aliquos temporalibus negotiis insistentes, in ipsis laudabis Dei providentiam, per tales quiescentibus providentem. Si videris aliquot insistere C operibus pietatis in ipsis laudabis diuinam bonitatem se ad omnia difundentem. Si videas aliquos ceteros iudicare, Domini iudicium time. Si videas pœnam inferentes, diuinam recogita iustitiam. Si rigidos, diuinæ iustitiæ expauesce rigorem. Si reprehensores, & causarum discussores, futuri iudicii recordare. Si videris prælatos circa punitionem remissos, in eis diuinam misericordiam commendabis. Si calorem habueris, recogita Dei Patris erga nos nimiam charitatem, qui suum Filium voluit incarnari, & pro nobis omnibus crucifigi. Si frigus habueris, ab omni æstu miseriæ ad refrigerium anhelabis. Et sic omnia potes reducere ad laudem Conditoris. Non enim debet esse creatura quantumcumque tibi vilissima, ac infima videatur, in qua tuum non honorifices Creatorem. Hoc ipso enim omnis creatura digna est omni laude, quod à Deo condita est, & ab eo conseruatur in esse, & hoc ipso dicitur esse Dei, si suum mirabiliter commendat auctorem. Hæc pauca exempla posui, vt habeas mentem & viam ad maiora. Et istud est diuinum iudicium ad quod, te voluit Apostolus inuitare in auctoritate prædicta, quam tu pessime assumebas. Non enim vult D Apostolus innuere, quod spiritualis homo ceteros debeat contemnere, vel iudicare, cum alibi ipse dicat: Nolite ante tempus iudicare. Et alibi: Tu qui es, qui alienum seruum iudicas? Sed tu dices, quod hæc secreta diuinæ sapientiæ non percipit homo carnalis, sed spirituali mente præditus, vt dixi, quod melius in creatura qualibet iudicabit, id est, discernet. Iudica ergo & tu omnia, id est, diuinam sapientiam & bonitatem in omni creatura discernere, verum omnium honorifices Conditorem. Si autem aliquem certitudinaliter & probabiliter noueris peccatorem, caue diligenter, ne propter hoc ipsum condemnes, nec etiam ipsum commendes, sed vitium tibi displiceat & compatiaris in quantum poteris personæ. Laudabis etiam Dominum Deum tuum, qui non permisit impium grauius cadere, nec te illud vitium perpetrare. Nullo enim modo dubites, quod si te non custodiret à malo, grauius & turpius deduceres ad effectum, Deum etiam suppliciter exorabis vt ipsum & quemlibet peccatorem releuet à peccato, & te custodiat ab omni malo. Nisi enim noueris compari peccatis proximorum, ad bonum indurabitur cor tuum, & forte in malum corrues sine freno. Qui enim fideliter oratione vel exhortatione

bonum proximi non procurat, cum facere potest, non dubito, quod ab ipso Domino elongatur. Sed quanto magis credis ab his Dominum elongari, qui arridendo detractoribus ac cæteris peccatoribus applaudendo, eis in sua malitia fauent & audaciam tribuunt iterum similia faciendi. Si ergo opportunitas se obtulerit, malum argue, aut si non expedierit, saltem tristitiam prætende faciei, vt aliquantulum confundatur peccato. Ne attendas magnitudinem alicuius, quia illum reputa esse magnum, qui approximat Deo, & tanto meliorem vel maiorem, quanto amplius approximat. Quæ enim peruersitas facit seruum diaboli timere, & magnum reputare, & Filium Dei adoptiuum contemnere, iam arrham patriæ possidentem? Velania est nimis magna, à qua nos custodiat Christus, qui est benedictus Deus in sæcula sæculorum. Amen.

CAPVT IX.

Quod contemplatiuus non reputet alios impares sibi.

N On cessans antiquus hostis, cum non potest virum contemplatiuum in hoc decipere, vt velit alios iudicare, saltem nititur eos ad hoc deducere, vt quia vident se in multis operibus, quæ ipsi faciunt, proficere, alios imperfectos esse iudicent: quia eisdem non vacant laboribus, aut certe quia eadem, quæ ipsi, sollicitudine & quiete, siue vigilia & abstinencia non vtuntur, sed potius eos vident secundum suum iudicium otiosos, vel cernunt eos circa temporalia implicatos, in quibus ipsi, qui sic mundo proficiunt aliquando offendunt. Sed o error pessime & occulte, qui secundum exteriorem conuersationem vult de interiori homine iudicare! Non enim requirit tantum laborem corporis, quantum laborem cordis & edificium spirituale. Imò apud Deum primum sine secundo non valet: secundum autem sic sine primo: & quod vni est nocuum, alij quandoque perutile erit. Et sicut facies hominum sunt diuersæ, sic & modi viuendi, & in bono proficiendi. Et ideo quando te vides laudabilibus operibus fulgere, & alios vides circa alia intentos & negligentes, cogitare debes, quod licet ista sint in aperto, in occulto tamen vel saltem in cordis cubiculo laborant opera delicata. Et quia Deus illos per cordis sanctitatem diligit specialiter, fortè non curat eos exterioribus laboribus aggrauare, vt ne tam interius, quam exterius laborantes sustinere non possent.

Debes ergo ad istam tentationem expellendam primo in corde tuo cogitare, quod non est consuetudo quod filij regum quotidie ad lucrandum panem suum manualibus operibus se affligant, sed vt delicatè & sine labore magno de regalibus deliciis nuttiantur. Nam sic est ad litteram, quod oportebit multoties vnum fratrem ad habendam vnâ deuotionem, aut aliquam interiorem ordinationem, multum laborare, & illud idem vel melius habebit alius in sola mentis conuersione ad Deum.

Secundò cogitare debes, quod illud, quod habere laboras, & modo de nouo incipis degustare, sit tam in aliis inueteratum, & firmiter radicaturn. Et fortassis ista est ratio vna, quare affici sicut tu exterius circa bona spiritualia non videntur, quia dulcedo spiritualis de nouo veniens mutationem inducit, sed non sic vt credo illum, qui iam diu est mutatus immutat, sed perficit & conseruat. Et quando vides te quodâ modo liquefieri præ amore, alios vero minimè, cogitare debes, quod ad calorem solis iustitiæ ad similitudinem solis materialis aliqui liquefiunt præ amoris seruore à Deo, vt sua membra valeant sustinere. Alij verò desiccantur non solum ab aquositate peccati, sed etiam ab humiditate reliquiarum peccati, & in bono ita consolidantur contra malum, vt nihil à charitate Dei valeat eos separare. Aliqui verò maturescunt ita, quod sibi tam interius, quam exterius dulcissimi videantur, & abolita iam omni mentis acerbitate iam potius in patria, quam in via habitare cernantur. Aliqui verò crescendo ad modum arborum, quamuis tales dulcedines non degustent, crescentes tamen de die in diem fiunt apud Deum maiores. Alij tamen putrescunt, vt mali. Dum er-

go aliquos istorum effectuum recipis, debes credere, quod A ille idem effectus vel maior sit in fratre tuo. Et quamvis non sic cito liquefiat pro amore, sicut tu fortassis consolidatur vel maturefcit, vel crescit in bono, & huiusmodi sunt forsan meliores effectus. Et certe cum credis, te liquefieri, tu marcescis: & ideo alios non minus te propter talia perfectos iudices, sed potius time, ne sibi tu valeas comparari. Nam si cera cum liquefcit ad solem, ceteris creaturis diceret nullum beneficium solis, aut non ita magnum percipitis, sicut ego stultum esset: quia & si non liquefiant ad solem sicut ipsa, tamen arbores potiora fructus percipiunt beneficia. Potes, & à te adhuc totaliter prædictam tentationem effugare. Debes namque cogitare, quod sicut quantum ab bona temporalia bonitatem Dei percipimus omnes, ita tamen quod secundum aliam rationem iste, & ille, & quot homines, imò quot creaturæ sunt, tot participandi Dei bonitatem differentes rationes recipiunt: ita simili modo credendum est, quantum ad spiritualia in rationalibus creaturis. Nam gratia naturam perficit. Et hanc diuersitatem in spiritualibus timuit Apostolus, cum dixisset, Volo autem omnes homines esse, sicut me ipsum, cum statim subdit: Sed unusquisque proprium donum ex Deo habet, alius quidem sic, alius vero sic. Et ex aliis diuersis locis hanc veritatem habere potes. Si ergo ita est, quomodo non aliter spiritualiter viuet, & seruiet iste quam tu? Aliqui enim tendunt ad Deum per quietem, aliqui per laborem, alij sic, alij vero sic: & multotiens est melior, qui vilior reputatur. Non ergo aliquem imperfectiorem te iudices, si non facit omnia quæ tu facis.

Cum etiam vides fratrem tuum cum aliquo, vel cum aliquibus commorari, & tu solitarius es, tunc cogitare debes, quod iste perfectus est in charitate, & propter magnam Dei dilectionem ubique sit cum eo siue cum fratribus sit, siue solus. Et quia tu in dilectione Dei es imperfectus, vix te potes ad proximum conuertere, quin offendas, vix autem aut nunquam ad Deum potes bene te conuertere, quin oporteat te à proximo sequestrari, sed hoc certe imperfectionis est. Nam Angeli, qui sunt in charitate perfecti ita bene mouentur in Deum, cum sunt nobiscum, aut cum nobis ministrant, sicut cum sunt in cælo empyreo. Hoc tamen non dico, quia credam sic totaliter posse in via fieri, siue dum viatores sumus, sed aliquammodo possumus eos sequi.

Adhuc etiam potes cogitare, quod sunt ab istis exterioribus retracti, & soli Deo vacant, & ita feruenter mouentur in ipsum, quod propter nimiam intentionem mentis corpus dissolui videatur, & ad nimiam redigatur debilitatem. Et ideo, ut vires resument, ne penitus deficiant, & ne etiam sua sanctitas ab aliis aduertatur, se offerunt, ut seruos solatio proximorum, semper tamen omnia ad honorem Dei facientes. Et ideo stultum est, fratrem suum iudicare pro qualibet trufa, vel imperfectum reputare. Sunt enim hodie multi honestissimi exteriori, qui parum proficiunt interiori. Et multi sunt dissoluti in gestibus, qui sunt in corde sanctissimi, aut amicissimi Dei. Aut, quod peius est, aliqui sunt odoriferi hominibus, & coram Deo sunt foetidissimi, & suæ exterioris sanctitatis iam suam receperunt mercedem. Et aliqui apparent hominibus peccatores, & eorum conuersatio interior est in cælis. Non dico tamen, quin multotiens conuersatio exterior correspondeat interiori. Et quia hoc, vel etiam contrarium discernere non valemus, omnes esse Dei filios iudicemus, & nos inferiores omnibus: nisi tamen manifestè contrarium videamus. Nam de bonis, & de sua eminentia sanctitatis incerti sumus, sed de nostra multiplici malitia sumus certi. Magna est enim præsumptio velle circa proximum meum limitare influentiam diuinæ bonitatis, quia mihi omnes mores sui non placent. Et quid insanius, quam diuinam influentiam, vel complacentiam velle, secundum meam complacentiam regulare. Hoc autem tunc facio, cum illud, quod non mihi placet, suspicor non placere Deo. Cum etiam videam aliquos circa exteriora implicari, tunc cogitare debes, quod illa ad laudem sui Crea-

toris referant, & magis in illis circa Deum afficiantur, quam tu cum te rectè conuertis ad Deum. Fortasse enim, quia sic Deum diligunt vehementer student ipsum quærere in omnibus creaturis, quia ipsum in omnibus nimis laudabilem, & desiderabilem esse credunt, & cognoscunt. Et hoc est magnum gaudium, & lætitia eorum, cum vident etiam in rebus vilissimis summam Dei potentiam, bonitatem, & sapientiam mirabiliter commendandam. Et ideo illa vilia fortè sic libenter pertractant, ne assimilentur nobis, quibus omnia sunt nociua. Sed fortè quando credis eos otiosos esse, inenarrabili tunc lætitia spirituali perfunduntur interiori, quamvis hoc dissimulent, ut sapientes. Aut fortè, quia se reputant ita viles, non præsumunt se diuinæ faciei continuè præsentare, sed se vilibus adiungentes, nituntur reuerti ipsi in corde, ita tamen quod ipsum in veritate aliquando contemplantur. Et hæc potest esse ratio, quare sic semper cum aliis iucundantur, quia oritur eis lætitia, quod sic viles homines sicut se esse existimant, possit cum eis, quos filios Dei reputant consolari. Et si dicis propter aliquos, ergo deberent cum melioribus conuersari. Dico, quod fortè illos meliores reputant, qui minorem simulant sanctitatem. Aut fortè esse cum illis non reputant se dignos, quia nimis conuersationi illorum est dissimilis vita sua. Et ideo sufficere eis videtur, si valent esse cum illis Dei filiis, quos possunt aliquammodo imitari. Sciunt enim, quod in habentibus symbolum facilior est transitus. Aut fortè nolunt esse cum magnis vel nimis perfectis, ne sua bona intentio cognoscatur. Potes etiam cogitare, quod fortè hoc concessit eis Dominus, ut circa ista extrinseca implicentur: & cum fratribus conuersantur, quia sic est Deum difficilius possidere, quam si solitarij permanerent, & quanto cum maiori pugna & labore Deum obtinent tanto est eis laudabilius. Quis dubitat, quod si homo implicitus vitæ actiue negotiis adeo perfectè possideret Deum, sicut ille, qui moratur solitariè, quin, & laudabilius esset? Et certe ubi est maior resistentia, ibi aliquando intenditur vis amoris, & per multiplicem intensionem actus, siue feruoris augetur substantia charitatis, & inde maius præmium assequuntur. Cum ergo eos credis perdere, ipsi lucrantur: & cum eos existimabis infirmos inuenire in via, in patria super te inuenies exaltatos, si tamen ibi fueris. Multum enim timendum, ne sicut humilitas ipsos exaltat, ita nostra superbia, qua omnes alios volumus iudicare, nos deiciat in infernum. Aut cogita de eis, quod ipsi approbant, posse se Deo seruire perfectè in his, ad quæ se inueniunt paratos, magis quam accedere ad ardua, & deficere sicut facis. Multum enim reputant vel reputare debent incongruè aliquid tanto Domino agere imperfectè. Aut forte tam magna in occulto, quam parua in publico, tam terrena, quam cælestia attentant facere, ut in omnibus his inimicus humani generis impugnetur, & ipsi in omnibus mereantur. Et quævis sic imperfecti tibi videantur, fortè plus in vno interiori motu mouentur, quam tu in multis. In d fortè plusquam tu in omnibus, & hoc ignorans minores te non iudices alios, sed lauda Dominum, qui dignus est te eis sociare, quorum fortè meritis spiritualiter viuas, & si non viuas per eos forsitan viues. Hæc autem dixi ad reprimendum diabolicam tentationem. Et quamvis sit sic aliquando, aut sic esse possit, & sic de proximo sit credendum: tamen simpliciter mihi magis placet, & credo, quod magis placeat Deo vita contemplatiua quam actiua & vita solitaria, quam domestica, & mihi magis placet honestas, quam dissolutio: & hanc credo magis esse eligendam, quam illa, quia, & si illa posset ordinari in Deum, & in sapientibus ordinetur: tamen semper quod est propinquius fini, magis est eligendum, & magis ipse finis, quam quod est ad finem. Et ideo licet ita se habeant ista, tamen non est dubium, quod personæ ista habentes se habent ut excedentia, & excessa. Nam aliqui actiui maioris sunt charitatis, & meriti, quam aliqui contemplatiui, & è conuerso: & aliqui domestici, quam aliqui solitarij, & è conuerso. Quidquid tamen habeamus, dummodo Deo placeamus, magnum erit: quia in tanta multi-

tudine hominum pauci sunt Deo grati. Cuius rei causa, & pro nobis, & pro ipsis debemus quotidie lacrymari non modicum, & deprecari, ut dignetur nos facere sibi gratos, aut si sumus usque in finem in gratia nos conseruet. Quod ipse nobis concedat, qui propter hoc voluit incarnari, & lethaliter vulnerari. Amen.

CAPUT X.

Contra superbos, & de se presumentes.

O Superbe ô Luciferi imitator immunde, nunquid te cogitas Deum esse, an omnia esse à Deo ignoras? Si ergo à te aliquid esse protestaris certè Deum te esse fateris. Sed amplius vide, ut tua insania reprimatur. Nonne de alienis stultum est gloriari? Cum ergo cuncta sint à Deo si de aliquo gloriaris te comprobas esse stultum. Si autem hæc ignoras, te comprobas esse cæcum. Audi ergo insane. Si gloriari vis, & stultus apparere non vis, exclude quæ non sunt tua, & de reliquis glorieris. Sed certè si omnia non tua excluderis, in nihilum redigeris. Ergo de nihilo gloriare, si non vis incurrere vanitatem.

Sed specialius ad dona gratum facientia descendamus. De illis gloriari non potes, quia hæc te habere ignoras, imò si gloriaris, non habes. Sed etiam, quod habcas supponamus, qualiter ea possideas videamus. Tibi proditori, & infideli seruo Domini tui iustitiam, quam habes noster benignissimus Dominus, tanquam pannum albißimum dedit, & tu eam stillare non cessas sanguine menstruato. Sed ô vesania plene, utinam saltem frontem mulieris meretricis haberes. Quæso quæ sit meretrix sic corrupta, quæ de menstruo gloriatur; imò quasi nullam inuenies meretricem, quæ de hoc non intimè confundatur, nec etià audeat hoc sponsa amantissimo sponso reuelare. Quid ergo ô stulte in malitia gloriaris? Si tantum in mente semel ad modum mulieris deficeret, haberet forè causam gloriandi. Sed erubescere, & dole, quia quotidianus, & quasi continuus est fluxus tuus. Si ergo à te solum est malum, & à Deo tantum est bonum, non in te, sed in Domino glorieris, & de tua turpitudine coram oculis diuinæ Maiestatis continuè erubescas, sicut deficere non desistis.

Sed dicis. In me nolo de cetero gloriari, sed tamen cupio ab omnibus commendari. Sed ô impie latro audi. Nonne stultum est largissimo Domino, qui omnia tribuit abundanter, furari, quod sibi charissimum est: maxime, ut videat, & sibi displiceat, & sustinere non valeat? Sic est stultus, qui ab hominibus laudem quærit. Ideoq; cum vniuersa propter semetipsum operatus sit Deus omnes laudes, omniaque laude digna ad honorem referas Dei tui, & in teipso cogita diligenter quod ad hoc creatus es, & redemptus, ut non tu, sed Deus in tuis operibus commendetur. Tu ergo Domini voluntatem fideliter exequaris, ut laudari abhorreas, Deum autem gaudeas ab omnibus exaltari. Et quanto magis ab aliquo commendatur, tanto in maius gaudium eleueris, & studeas quantum potes, mente, lingua, & opere Deum tuum omni tempore adorare, semperque actu solam suam laudem intendas. Si enim bene diligeres Dominum Deum tuum, eiusque honorem appeteres, ut deberes, mallet amarissimis quibuscunque semper pasci, & ab omnibus stultus reputari, imò tanquam stercus abhorrerri, quam quibuscunque deliciis abundare, & quantumcumq; ab omnibus eleuari, aut quantacunque corporali perfrui sospitate, si Deus tuus in te amplius non laudaretur. Et etiam posito, quod par esset præmium, utrobique, hoc deberet gratissimum esse nobis, quod altissimus Deus noster à nobis, & de nobis aliquod laudis munusculum recipere dignaretur. Sed propter nostras miseras in contrarium nitimur tota die. O mira, ineffabilis, amabilisq; clementia Saluatoris, qui tam benignissimè nostris condescendit miseriis! Quis illam poterit nuntiare? O homo totaliter te inolue in misericordia, & mirare, & tam dulci Domino gratias agere non desistas! O mi Domine, quid tibi contuli, quod tam dulciter me superbum

atque arrogantem pertractas, & foues? Quæ est ista gratia, quam inueni, quod ante te me sustines ad momentum? Certè hoc non merui, sed potius, cum feris habitare, imò bone Iesv nec etiam creatura tua mereor nominari. Quid tibi pro his faciam ô immensitas bonitatis? Quid pro his tantis beneficiis potero tibi exhibere? Ego nescio tibi satisfacere pro delictis, nec etiam pro beneficiis laborare, nec tibi valeo aliquid dare nisi tuum. Scio quid faciam. Me tibi totaliter exhibebo, & me ipsum in te totum proiciam, & semper timore, & verecundia plenus tibi quantum potero reuerentiam exhibebo. Et si dignaberis, tibi fideliter continuè ministrabo: & si hoc parum sit, quia quod potui, feci, non dubito, comprobabis. Sed hoc maximum mihi est, si dignaberis me tecum in area commorari. O quam dulcis tunc mihi esset tua presentia summè bona! Accedam cum silentio, & discooperiam pedes tuos, ut me digneris aduenam in matrimonio copulare. Non quiescam certè donec tuis amplexibus gaudeam, & inenarrabili dulcedine consopitus in tuis brachiis conquiescam. Tunc deliciis affluam, & mirabitur, & dilatabitur cor meum, & mira suauitate potius nihil nisi te potero cogitare. Attramen obsecro amabilis Domine, ut meo regimini nullo tempore me dimittas, quia sum animæ meæ lacerator, & lapidator impius. Omnia, quæ mihi volueris elargiri, sicut illa tribuis, tu conserua, & tibi soli sit honor, & gloria, &c.

CAPUT XI.

De paucitate bene obedientium.

Q Vis dabit capiti meo aquam, & oculis meis imbrem lacrymarum, ut plorare valeam perfectorum statum, quasi ad nihilum iam redactum? Nam terra culta diuinis consiliis, & Christi exemplis, spinas, & tribulos germinat pro frumento. Certè quanto res perdita est nobilior, tanto debet esse intensior dolor. Sed ut de multis aliqua videamus, de obedientia tanquam de religionis fundamento pertractemus.

Heu curre, & discurre, utrum possis in sua perfectione in aliquibus eam inuenire, & credo, quod vix aut nunquam in aliquo inuenies eam latitantem. Sed mirari potes, quod cum religiones, & religiosi multiplicentur, quomodo obedientiæ perfectio sit in paucis, imò quasi in nullis valeat reperiri? Certè si multiplicata est gens, non debet tamen magnificata lætitia spiritualis intensiue. Quæso, ut mihi dicas, quis est ille, qui velit habere Prælatum ad præcipiendum, nonne potius ad seruiendum? Iam volumus Prælatorum voluntatibus assentire? Certè non? sed volumus ut voluntates nostras debeant in omnibus adimplere. Et si aliquid deest, iam plus de ipsis, quam de scutiferis suis murmuramus, ipsis gladio linguæ non parcimus, & quod peius est, quod nobis ab alio esset gratum hoc ipso quod sit à Prælati, est nobis odiosum. Iam non cogitamus, quomodo possumus eorum voluntatem plenius adimplere, ac nostram voluntatem perfectius abnegare, sed quomodo possumus eis in omnibus resistere, & ad faciendum quod cupimus eos coarctare, aut renuendum quod nobis iniungunt, excusare, & aliqua palliare: aut diligenter inuestigamus, quomodo non teneamur sibi in hoc, vel in alio aliquatenus obedire. Sed heu Luciferi imitator, qui præesse voluit potius quam subesse. Timeo ne secum habitaculum habeamus, & ad confusionem nostram appareat Christus passus, qui pro nobis Patri usque ad mortem voluit obedire nihil sibi retinens de iis, quæ propria voluntas in omnibus appetere consuevit. Se enim exinanivit ad plenum. Hunc imitati sunt patres nostri, qui cum Prælati essent, se subditos faciebant. Hoc sibi dulce, hoc delectabile, hoc sibi erat peramabile. In his, quæ magis suæ voluntati contraria existerant, in his, quæ ad exterioris hominis confusionem, afflictionem, exinanitionem spectabant, sibi infimis obedire. Non enim curiosè librabant an hoc melius illo, hoc securius, hoc laudabilius esset, sicut quidam faciunt causa fugæ: sed cuncta, quæ non essent con-

Ifr. 60.4

Hier. 9.4

Gen. 3.6

Isa. 9.4

Philip. 2.4

tra

Exemplum
obedientiae.

Luc. 8.
Mat. 17. 8

Gal. 5.

Mat. 16. 4

Job. 31. 8

Mat. 8. 4

tra Deum quantumcunque ardua, & vilia, dum cerne-
rent esse secundum beneplacitum Prælatorum, adimple-
bant auiditate maxima. Tanta enim in eis erat obedi-
entia dilectio, ut ad implenda iussa non timerent discurrere
super aquas, nec ire ad capiendas lænas cum iniungeretur
eis, & multa alia, quæ non sufficio enarrare, faciebant.
Nec enim indicavit esse infructuosum, qui Abbati obediens
quasi importabiliter voluit per annum lignum aridum ad-
aquare. Ibi apparuit obedientia celsitudo, quia quod mortuum,
& aridum fuerat, per obedientia meritum fructum fecit.
Quid ergo de obedientia gloriamur, cur non potius de nostra
superbia confundimur? Nunquid viri contemplativi possumus
nominari? Timeo, quod nec etiam Christiani, sed potius imitatores
Luciferi possumus, & dæmoniaci appellari. Quomodo enim
Christianus dici potest, qui Christo contraria nititur adimplere?
Nunquid Christus consideravit, quod ipse erat Deus, & secundum
humanitatem omni gratia, & scientia plenus, imò quantum
ad animam iam beatus, qui beatæ Virginis, & Ioseph erat
subditus? In soluendo etiã didragma servis dæmonum
voluit obedire. Nos vero sumus sepulchra dealbata
hypocrisis, plena ossibus mortuorum hominibus
exterius mortui apparentes, & interiorum timore
superbia vegetamur. Iam obedire renuentes dicimus
quod non sumus vocati in servitutem, sed potius in
libertatem. Ignoramus enim quod obedire, vel servire
Deo in hac obedientia servitute regnare est. Quanto enim
magis nosmetipsos subicimus tanto maiori honore
efficimur digniores. Non solum enim ipsa obedientia
reges constituit in futuro, sed, & nunc si in sua
perfectiōe existat, facit creaturis omnibus dominari.
Ad statum reducit pristinum, & nihil contrarium, nisi
ad profectum animæ fuerit, molestare permittit. Aversa
facit prospera, & hominem adhuc in mortali corpore
facit Angelicè se habere. Necnon, & sui Domini honorem
appetere cum fervore, & omnibus postpositis laudem
Dei facit quærere cum magna auiditate in qualibet
creatura, nec momentum permittit pertransire à servitio
Dei. O virtus mirabilis, quæ sui facit hominem obliuisci,
& in suum semper tendere Redemptorem, & in terris
ambulantem facit in cœlestibus habitare! Quid ergo
murmuras de obedientia ô superbe? Cum enim dicit
Apostolus, quod in servitutem non sumus vocati, innuit
quod non debemus nec Deo, nec Prælati obedi-
re timore servili ad modum servorum, sed timore
filiali, & liberali admodum filiorum, ac si voluerit
dicere, quod de cetero voluntatem nostrâ propriam
non faciamus. Cum enim Dominus Iesus Christus dicit,
Qui vult venire post me non adiungit, beneplacitum
suum sequatur, sed abneget (inquit) semetipsum,
& tollat crucem suam, & sequatur me, & tota
sacra Scriptura tam vetus, quam nova obedientiam
laudat. Si enim bonam superbiam haberes, non
renueres Deo tam in se, quam in alio quocunque
Prælato vilissimo obedire, sed potius dedignareris
animam tuam tam nobilem subicere alicui alij
creaturæ vilissimæ. Mirum est autem, quod
dedignatur homo Deo servire in Prælato, & non
dedignatur servire uni homini libero, aut alicui
alij creaturæ vilissimæ, sed totum tempus suum
nititur expendere circa nihil. Ideoque pauper
solitarius, si cerneret quod plus quam alius
offenderit, & contra Dominum superbe egerit,
suam voluntatem, in vindictam Dei, & sui
niteretur in omnibus abnegare, & seipsum
abhorrens vellet ab omnibus conculcari, semper
tamen ad honorem Dei sui omnia referens. Quod
facere ipse concedat nobis, qui volens Patri
obedire, crucifixus est pro nobis redimendis.

A Domine, quæ filium suum à se elongatum videre
desiderans, & amplexari per terribile aliquod
timorem inducit, & extendens brachia filium
recipit fugientem, cum gaudio sibi aridet, &
oscula dulcia elargitur, & ne alias à se
recedat, hortatur, ut non accadat sibi malum,
consolatur ad se stringens, & demum vbera
subministrat. O felix tentatio, quæ ad
divinos amplexus fugere nos compellit! O
dulcis Domine, qui nos permittis undique
effugari, & te semper tribus refugium
salutare, ut tecum omni tempore commoremur.
Non ergo te tentationes habere miteris ô
homo, sed ad Deum fugias expauescens,
ibique, si tenari nolueris, residebis: sin
autem, capi poteris, & damnari. Si autem
à Deo tuo nimium te elongatum repereris,
nec potes ad eum recurrere, pleno corde,
ad Christum tibi proximum accelerabis, &
in sui lateris puteo panno superposito
absconderis, & ne timeas quod te inueniat
inimicus.

Hoc semper pro regula generali habeas, quod
quandocunque Deum volueris ad te
profundè inclinare, in corde tuo vulnera
Christi porta, & eius conspersus sanguine
te Patri quasi vnigenitum præsentabit, &
ipse tanquam pater dulcissimus tibi
plenariè providebit. Accede ergo ad
Christum, & eum suppliciter deprecetur,
ut ex quo non decet ipsum denuo
vulnerari, dignetur in tuo corpore sua
vulnera renovare, teque totaliter
rubricare. Et sic indutus purpura poteris
Regis Palatium introire. O tentate,
vulnera hæc meditate, & hæc semper
tibi erunt refrigerium, & solamen. Ne
dubites, quod si ea in corde tuo
impresseris, nulli aditus tentationi
parebit. Quis videns Dominum gloriæ,
nostris sceleribus sic graviter vulneratum,
auderet iterum scelera perpetrare? Et
sic pro ipsorum vulnerum reuerentia,
atque compassione non desisteret à
peccato, saltem quia videret quod sine
comparatione grauior pœna deberetur
peccatori in omnibus, quam innocens in
peccato deberet timere, & etiam
abstinere. Si autem contra te etiam
propter tuas nequicias ipsum videris
indignatum, ad spem peccatorum
confugas, Matrem suam, & ipsi
tanquam Matri Dei reuerentiam
exhibebis, ac fufus lacrymis eius
auxilium postulabis. Et si perseueraveris
non quiescens, non dubites, quod ab ea
quod volueris, impetrabis. Secum enim
creuit miseria, & sibi pro miseris
satisfacere officio est commissum. Et cum
magna diligentia hoc exerceas, quia
quod communiter exercet erga omnes,
tibi non poterit denegare. Quod, & si
nullo modo te videris consolari,
nosce Deum te diligere, & hoc facit,
ut peccatorum tuorum profunditates
agnoscas, & tuam miseriam non
ignores. Et hoc maximum Dei donum
est. Non enim sibi placet præsumptio
aliquorum, qui se iustos reputant, &
ad ipsum Altissimum tanquam ad
familiafem amicum accedunt. Vult enim
ut quantumcunque quis sit magnus se
miserum, & quasi nihil reputans,
ad ipsum veniat cum peccatorum
suorum confusione, & magna reuerentia,
& timore. Et magnum imò maximum
reputet quantumcunque magnus, si
ipsum immensus Deus noster dignatur
saltem à longè intueri. Ideoque pleno
corde Dei magnitudinem, & suam
paruitatem confiteatur, & dicat:
Domine non solum non sum dignus,
ut intres sub tectum meum, sed nec
ut tibi appropinquare valeam
villo modo. Sufficit enim mihi,
ut tuæ pietatis oculis digneris me
respicere à remotis. Dico quod si in
hoc perseueraveris non quiescens non
solum te videbit, sed ad sua
secretissima te introducet. Quod ipse
facere dignetur, qui est benedictus in
sæcula sæculorum. Amen.

C A P V T XIII.

Quod tentatio de prædestinatione reprimi debet.

C A P V T XII.

Quod tentationes sunt vitales servis Dei.

O Miræ benignitatis Altissime, qui nos
tentari permittis, non ut capiamur, sed ut
timentes ad te portum turtissimum
fugiamus. More bonæ matris facis ô

SI de prædestinatione, aut præscientia Dei
aliqua cogitatio tibi surrepat, sic responde
diabolo talia propinanti: Quidquid sit de
tæ, te certum est esse damnatum: sed si
ego præscitus sum, & Deum non debeam
habere post hanc vitam: totis tamen viribus
laborabo, ut

ipsum

ipsum saltem habeam in presenti, & ipsum possideam, A quantum possum: ne in utroque statu caream tanto bono. Momentum ergo temporis de cetero non dimittam, quin secundum meum posse fruatur ipso, & semper in ipso summa iucunditate delecter, ex quo æternam miseriam assequi debeo in futuro. Nonne mihi summa vesania esset, si certum est, me æternalibus ignibus cruciandum, me inimico meo tradere in presenti, & ex nunc incipere cum diabolo conuersari? Non sufficit illa miseria, nisi me nunc miserum faciam ante tempus? Imò certè plus prædestinanti me Deo meo, prout potero, totaliter exhibebo, ut nihil sit in me, nec cor, nec lingua, nec cetera membra, quin continuè sint in seruitio Dei mei, ut saltem dum possum, & quantum possum habeam summum bonum. Sicut enim sæculares, qui in Quadragesima non debent comedere carnes, volunt in carnispræiurio carnis abundare: sic certè de Deo deberet facere, qui de sua præscientia esset certus. Et hoc præcipuè faceret, qui quam suavis est Dominus degustaret, cetera verò delicata absinthium reputaret. Sed quantumcumque me Deus præsciuerit scientia, constat mihi, & scio, quod seipsum negare non potest. Eum ergo totis visceribus amplexabor, & ipsum stringens fortiter, etiam si aurora apparuerit, & non mihi benedixerit, non ipsum dimittam, quod si benedixerit mihi, nec etiam tunc dimittam, & sine me recedere non valebit. Licitum est enim mihi inferre sibi violentiam in hac parte, cuius ipse commendat illos, qui regnum cælorum rapiunt violenter. Aut certè scio quid faciam. In cauernis vulnere suorum me abscondam, ibique quiescit latitabo, nec extra se me inuenire poterit, & etiam expellere non decebit, qui dicit: Eum qui venit ad me non eiciam foras. Et sic me damnare non poterit, nisi seipsum iudicare voluerit. Aut ad Matris suæ pedes prouolurus stabo, & quod propter peccatores Mater Dei facta sit, allegabo: & ut mihi veniam impetret, implorabo. Nec repulsam ab ea pati potero, quia fons pietatis ab omnibus prædicatur. Ipsa enim non miseri ignorat, & miseris non satisfacere numquam sciuit. Non credo, quod propter me nouam velit addiscere lectionem. Ideoque ex compassione maxima ante Filium suum mecum, si dici potest, misera apparebit, & mihi ad indulgentiam suam vnicum Filium inclinabit. Et sic triplex refugium habeo, quod quasi triplex funiculus difficile confringetur. Quod si prædestinatus sum, & æternam patriam debeam cum Angelis possidere: certè debeo ex nunc vitam Angelicam ducere non humanam. Totum D me illi debeo, qui se mihi in præmium præparauit, & hac proportionem contentus nihil aliud amodo debeo affectare. Iustus est enim, & si aliud quam ipsum quærerem, contra me posset rationabiliter indignari, & quem visurus sum beneuolum, viderem statim iratum contra me sententiam inferentem. Igitur in fine diabolo sic concludo: Quidquid de me futurum sit, à seruitio Dei non desistam, & vix tibi, qui non potes tanto Domino ministrare, & eius dulci præsentia iucundari, &c.

CAPVT XIV.

Questio carnis ad Deum Patrem de Christo.

Carnem contra spiritum per contemplationem eleuatum, imò contra Christum, animam eleuantem auscultat. Inquit caro: Tibi Deo Patri iusto, ac misericordie infinitæ de tuo Filio conqueror, ut tua iustitia consideret violentiam mihi factam, & misericordia tua meæ miseriæ condescendat. Ille tuus Filius plenus scientia, & virtute me sua sapientia circumuenit, & sua virtute violentiam mihi fecit. Ille tuus Filius sua sapientia se sub carne mihi simili occultauit, & ad me, humilitate nimia & benignitate inenarrabili callide subintravit. Omnibus fuit humilior, omnibus despectior, omnium necessitates assumpsit, omnium infirmitates portauit, pro omnibus crudelissimè voluit crucifigi, tam compassione, quam grauissima passione voluit affligi, cordis amorem per apertionem lateris sui voluit demonstrare, indeque vo-

luit in remedium emanare sacramenta. Quid plura? Suam carnem constituit in cibum, suum sanguinem in potum, & seipsum promisit in præmium, tua præcepta facientes matrem, fratresque vocabat. Demum non solum in via, sed etiam in patria promittebat, quod se succingeret, & eis ad mensam tuam comedentibus transiens ministraret. His omnibus, & aliis, quæ nec scio, nec valeo enarrare, animam mihi deputatam non modo allexit nimis, sed etiam intus intrans sua attraxit virtute in tantum, & sic sibi ipsam suis blanditiis coniunxit, ut iam de me non curer, sed potius affligat, deiciat, & conculcet, & ad nihilum redigat, & quod grauius videtur, hoc mihi inferentes diligit, & pro eo, vel eis orationem specialem faciat, & si non inferantur inferri appetat. Sicque mortificor, & non curat: in limo iaceo, & exultat. Sed quid dolorem dolori addit, & ut intense doleam cupit? Hæc sua gloria videtur esse mihi inferre iniuriam, contumeliam, & quidquid vilissimum credi potest. Sicque me desolatam, afflictamque relinquit, & ipsa semper vult tuo Filio commorari, semper sua carne cibari, suo sanguine inebriari, & ubicumque fuerit, vult semper secum commorari. Nunc autem secum apparet in præsepio parua, nunc secum brachiis Virginis amplexatur, Virginis brachiis deportatur, laque Virginis fouetur. Nunc secum famescit, nunc secum sitit, nunc secum conspuitur, nunc secum vulneratur, nunc secum in cruce tristatur, nunc secum in cælis apud te lætatur, consolatur, quocumque perrexerit, secum vadit, sine ipso esse nõ requirit, ad nihil potest se vertere sine ipso. Quid tibi dicam Pater de tuo Filio, qui animam mihi deditam sic suo inebriauit amore, sic autem alienauit à me? Si rapinam commisit, iubeas restitui. Nec enim mihi parum videtur sic rapere vnā mentem. Cur enim mihi anima deputata solum Filium tuum diligit, cur me sic odit, cur cetera derelinquit? Tui Filij amore absorpta graditur sine sensu: iam nihil aliud audit, nihil aliud cogitat vel gustat, nihil aliud odorat, & semper vult inter sua brachia commorari. Ibi iucundatur, ibi lætatur, ibi deliciis abundat, ibi nimio amore inebriata cubat. Nec mirum si hæc anima mea tantum Filio tuo adhæsit. Quia nisi esset lapide durior, & ferro insensibilior, ex quo sibi tanta Filius tuus fecit aliter facere non deberet. Et ubi iste est durus lapis, qui tanti amoris ardore non scinderetur, imò liquefieret sicut cera, si sibi fierent omnia supradicta. Et ideo non conqueror de ea tibi benignissime Pater, quia fecit quod debuit: sed de tuo Filio, qui eam nimis allexit beneficiis, ac me in tanta miseria dereliquit.

CAPVT XV.

Responsio Patris ad carnem.

Attende, & audi, quid respondeat Pater clementissimus carni. Quia creatura mea es, tibi iustitiam cum misericordia exhibebo. Nam cum ancilla animæ esses, semper tamen dominari voluisti, ac semper inordinate egisti, tibi non mihi eam seruire fecisti, ipsam ad omnia mala pronam reddidisti, & quod peius est, eam ad imaginem meam factam diabolicæ seruituti subdidisti. Eam bestiis peiorem fecisti, eam sordidam, & abominabilem exhibuisti, eam super omnem caliginem denigra- sti, & in tantum eam alterasti, ut creaturam tam nobilem cognoscere non valerem. Oportuit ergo, qui eam, quæ in carne erat, nimis diligebam, meum Filium incarnari, ut eam alliceret ad suum, meumque amorem, & quia tibi carni anima adhærendo mortua erat, ut viuificaretur, meum volui Filium incarnatum pro ea occidi. Nec fuit Filij mei hic aliqua circumuentio vel deceptio, sed mea, suæque ineffabilis dignatio. Et quia tu caro à tuæ infusions principio semper male egisti, meus vero Filius erga eam nimio exarsit amore, & se totū sibi exhibuit, non iustitia mea multa exigit, ut eam totam, & totaliter sibi dimittam, & ipsa te plusquam ærcus abhorreat, & ab omnibus abhorreti cupiat: Sed quia non solum iustitiam, sed & misericordiam implorasti: volo ut aliquando etiam in

præsentia

presenti dulcedine, quam in meo sentit Filio, perfundaris, & insuper in futuro nobilissimè ac perfectissimè te do-
tabo, & si bene animæ obedieris ex nūc non solū à pœna
eterna, sed & à purgatorio te absoluo. Qui uiuō in eternū.

CAPVT XVI.

Meditatio super Aue Maria

Aue Maria, gratia plena, Dominus tecum. Tibi Do-
mine Deus gratias ago, quas possum ex intimis
præcordiis meis, qui pro nobis indignis dignatus es no-
stram assumere naturam, & virginali vtero baiulari, & ex
ea Virgine nascens, lacte nutriti, eius foueri gremio, &
eius subiici imperio, qui omnia conseruas, & regis, & me
fœtidissimam sanie, & turpitudinem detestabilem, &
abominatione plenum, & omni vita, imò essentia in-
dignum, dignatus es tantum illustrare, vt sciam te Ma-
trem habere, & hoc mihi indignissimo concessisti, vt ipsā
possum, & audeam salutare. Non enim fecisti taliter om-
ni nationi: & hoc summum beneficium non manifesta-
sti eis. Vbi est Domine peculiari ille populus, quem in
manu potenti, & brachio extenso, de terra Ægypti per
desertum in terram promissionis eduxisti, tot signis, &
prodigiis manifestantiæ tuæ? Nonne Domine iste est po-
pulus, cui hoc beneficium promissisti? Cur igitur non si-
bi tuis cultoribus, sed nobis idololatri, & infidelib. hoc
tuum summum, & maximum beneficium reseruasti?
Quare nobis paucis, cum multi, & quasi infiniti populi
hoc ignorent? Nonne Domine vniuersorum es Creator,
& omnes ad imaginem tuam fecisti? Nonne Domine se-
creta consueuerunt pandi amicis? Cur nunc Domine ini-
micis, & maximè mihi, qui à vertice capitis vsque ad plā-
tam pedis infectus sum, & totus tendo ad ea, quæ tuæ sūt
contraria voluntati? Cur Domine tam nobile donum,
tam excellentem thesaurum tuo infidelissimo, & nequis-
simo seruo dedisti? Nonne Domine tibi videtur, quod
non honorem, sed derideam Matrem tuam, quando su-
perbus humilem, imò humillimam superbissimus, ca-
stissimam immundissimus, cœlestissimam imò diuinis-
simam vanissimus, & terrenissimus, sanctissimam impiis-
simam, Matrem Dei, filius diaboli salutare præsumo? Vbi
est bone Domine nunc reuerentia Matris tuæ? Cur tales
eam salutare permittis? Sed ô piissime Iē s v propter
tuam erga nos nimiam charitatem non suffecit, te omni
derisui, & contemptui propter nos subiicere: sed Matrē
tuam iam ad dexteram tuam sedentem permittis pollu-
tis labiis tractari, vt possis corda nostra tuo, & eius amore
inflammare. Nec dubium est, quod indignissimi sumus,
& credo, firmiter quod nullus sit cœlestis Angelus, qui
eam, vt digna est, valeat salutare, quanto magis ego im-
mundissima creatura? Mirum videtur, quomodo miset
homo non tremat, & expauescit tantam Dominam sal-
utare. Sed illud detestabile nimium est, ipsam nomina-
re ore, & corde, vana, & inutilia imò nefanda tractare,
ipsamque alloqui tergo verso. Cum omni enim reue-
rentia, honore, & deuotione est Virgo beatissima salu-
tanda: & ipsa tales quærit, qui ad eam deuotè, & reuerē-
ter accedant. Hos enim diligit, hos nutrit, hos in filios
suos suscipit. O beatus qui de tam nobili Matre lætatur,
ipsam corde amplectitur, opere imitatur! O felix, qui
Matrī Dei secundum posse suum nititur conformari! Hic
est certè, qui omni creatura contempra soli Deo singu-
lari amore inhæret, & crucifixus cum Christo salutem
animarū sitit. O mirum verè quomodo non capitur exul-
tatione cor talem Virginem saluantis! Matrem Dei al-
loquitur, Deum ex ipsa factum hominem contempla-
tur: hic videt ima summis, & summa imis pro se vnitatem
coniungi. Quomodo, quæso, non liquefit in hac saluta-
tione mens nostra, vbi Deum nos tantum dilexisse vide-
mus, vt ex Virginali vtero dignatus sit fieri frater noster?
Os enim nostrum, & caro nostra est. O mira, & ineffabi-
lis diffusio bonitatis diuinæ! Quanta, quæso, erga talem
Virginem deberet cor nostrum deuotione diffundi, per
quam talem ad nos meruimus diffusionem diuinam, per

A quam certè metuimus Deo esse fratres, & coheredes in
regno? Mira deberet dulcedine os nostrum abundare,
cum tam dulcem Dominam, & benignam saluamus, &
eius benedicimus fructum. Suauissimus enim, & dulcis-
simus est fructus eius, & in ore, & in corde sapientis dul-
cescit! ô quam mira est huius Virginis fecunditas, quæ
dum saluatur deuotè, ad cor saluantis suauissimum fru-
ctum emanat. Quanto autem in eius fructu quis amplius
iucundatur, tanto ab ea amplius impetrat: & nisi dicat,
sufficit, nunquam cessabit. O mira Domina, mirum vi-
detur, quomodo non tantum delectamur in te salutan-
do, quod vel propter te, & fructum tuum cetera ignore-
mus! Quomodo, quæso, non est ad te tantum intentus
homo, propter tuā suauitatem nimiam, vt & semetipsum à
se abstractus ignoret? ô raptrix cordū! ô absorptrix mē-
tium! Cur nos Domina ingruidas tuo affectu? Cur nos
Deo nostro imprægnas? Cur luto impleas cœlos, & vanis-
simos, facis diuinos? Cur nos obsecro filij tui inebrias
amore, cum nec sibi aliquid impendere valeamus? Quid
tibi prodest animarum amatrix, quod te, & Filium tuum
nimio diligamus amore? Nonne tibi cœlestia sufficiunt?
Cur terrena corda requiris, cum tamen sint fœtidissima,
& terrena? Accipe animarum venatrix, & refoue in sinu
gratiæ tuæ. Quis enim potest animarum venatrix, effuge-
re claritatis tuæ fulgorem, & tuæ radios pietatis? Nec
enim est qui à calore abscondere se possit: quia beneficiis
tuis pleni sunt cœli, & terra. Quocunque enim perga-
mus, occurrit nobis diffusio vteri Virginalis. Ecce ergo
vndique nos tuis beneficiis irretisti, & semper, & vbiq-
ue tuæ benignitatis laqueos extendisti, vt à te Matre dulcis-
sima fugere rationabiliter nequeamus, sed sēper in tuæ
dulcedinis gremio quiescamus. Currite ergo charissimi
vndique, & tam nobilem, & suauem Virginem salute-
mus. Aue.

Patientiam habe Domina, quod Angelicam saluta-
tionem promo, & Angelicè non uiuo, sed potius diabo-
licè. Horrendus sum, & te salutare præsumo. Cōfido cer-
tè dulcissima de nimia bonitate tua, & tuo inflammatus
amore, te quamuis indignus nimium non vereor saluta-
re: Aue. Quid mihi Domina dulcius tuo Aue? O mirum
Aue, quod quadam cœlesti dulcedine inebriat cor deuo-
tum. Certè iam dicere potest deuotè saluans: Liquefa-
cta est anima mea, vt salutaui Dominam meam. Deficit
cor meum, & caro mea, dum alloquor Dominam meam:
D Quis in te non deficiet Virgo sacra, dum cernit hac salu-
tatione præuia te Filio Dei imprægnatam? Quis homo
non deficiat, dum cernit Dei Filium tuo vtero baiulari,
tuo lacte nutriti? Quid ergo libentius audis ô Domina,
quam salutationem, qua recognosceris Mater Dei? Sic
in te vis homines iucundari, vt semper in eum, cuius
Mater es, refundatur affectus. Non enim puto, vt velis
aliter, nisi vt Mater Dei saluari, nec etiam cognosci. Por-
ta es cristallina, & per te vis tuo Filio nos coniungi. Sed
aue, & verè aue. Nam cor nostrum aperuit tuum, aue. O
mirabile, & superadmirabile aue, ad quos dæmones ef-
fugantur, peccatores liberantur, filij delectantur: Ange-
lus gratulatur, Verbum incarnatur, Virgo gravidatur.
Certè aue, cuius fructu creaturæ renouantur, homines
redimuntur, Angeli reparantur. Ergo tibi aue, vniuersa
creatura sine fine promat. O dulcissimum, & suauissi-
mum aue, quo terrestria lætantur, cœlestia iucundantur!
O aue, quod intellectum irradiat, affectum satiat, mentem
ad cœlestia leuat: quo animus illustratur pectus dulcora-
tur, caro maceratur. Igitur aue. O catenale Aue, quod
cor constringis cum Virgine, & separas à tertenis, cum
misericordissima miserum, cum Domina seruum, cum
Matre filium firmissimè ligas! O amabile Aue! Accedat,
vt saluet, qui vult catenari amore: & cum saluauerit ex
corde, amplius, fortiusque constringetur: & quanto con-
stringetur fortius, libentius saluabit. Sicq; amor, & aue,
mutuo se augebunt, donec cor salutis deficiat præ dul-
core. O Virginis amor, diuinum reddis amantem, virgi-
neum facis iam multa sorde pollutum. Ergo aue Domi-
na mea, Mater mea, imò cor meum, & anima mea, Virgo

Maria,

Maria, & Maria mea, aue. O nomen suauissimum, nomen A iucundissimum, nomen dulcissimum, nomen Mariæ! Quid feci, quid præsumpsi, quomodo excessi, quod nominare te audeo? Quis vnquam talia audiuit, vt perditionis Filius, peccatorum sacculus, dæmonum famulus, te nominare præsumat? O amor mei, nomen Matris Dei reuereri nescit amor, mihi parce Domina, quod me amare dicam te. Etenim si non sum dignus, non es indigna amari. Quis ô Domina te amare desister, cuius beneficiis gratiam, & gloriam impetramus? Per te Domina franguntur vincula, soluantur debita, vincuntur vitia, solidantur contracta, reparantur perdita, renouantur vetera, roborantur infirma, magnificantur minima, exaltantur infima, incepta promouentur, imperfecta perficiuntur, perfecta consummantur, cor purgatur, refulget mens, animus inflammatur, liquefcit pectus, dulcescit gustus, decoratur aspectus, desponsatur peregrina, traducitur sponsa, & resoluitur anima. Omnia hæc per te Virgo Maria, ergo Aue Maria. Verè Maria stella maris, amarum mare, & Domina. Stella maris mundo totaliter in amaritudine posito, lucis æternæ radium emittendo. Amarum mare cor tuum in passione Filij tui in cruce pro nobis pendentis totaliter transformando, Domina super omnes Angelorum choros, ad Filij dexteram ascendendo. Et stella maris es nos dirigendo, amarum mare compatiendo, & Domina protegendo. Stella maris es honestate, amarum mare pietate, sed Domina potestate. O Domine Deus, quid tibi retribuemus pro omnibus, quæ dedisti nobis? Quid tibi faciemus, aut facere possumus, quod nobis in amaricatione amaritudinis positis, tenebris vndiq; circumseptis à portu salutis nimium elongatis, turbinibus, & procellis ad naufragium agitis, imò tempestate nimia pene submersis, tam nobilè solatium, tam dulce consortium, tam efficax auxilium, tam pium subsidium Virginem Mariam irradiantem stellam dedisti? O certè beata nox, & felix tenebra, & gloriosa caligo, quæ tali stella meruit irradiari! Certè hæc nox illuminatio mea in deliciis meis. O gloriosa Virgo, si es stella maris, semper volo in hac vita esse in mari, vt sis semper mea stella, semper in mari sim perfectæ amaritudinis de peccatis meis gemendo, Christo crucifixo intimè compatiendo, proximorum miseriis, & vitiis condolendo. Semper volo in hoc triplici pelago nauigare, vt habeam huius stellæ ducatum. Væ illis, qui sunt in deliciis, & nolunt in hoc mare intrare: quia hac dulcissima stella carebunt. Currant vndiq; tribulationes, & sepiant amaritudinibus inauditis, non timebo, quoniam tu mecum es: imò tunc verè mihi refulges, cum vallatus angustiis, cum omni humano auxilio destitutus, cum intrauerit aqua vsque ad animam meam, cum abiectus fuero, & reprobatus ab omnibus creaturis. Me peccatorem nequissimum, & omni malo dignissimum impugnet, & stimulet, obsecro, rota mundi machina, vt mecum sit hæc stella maris Maria! ô felix cum fuero ab omnibus exprobratus, & conculcatus, & ab hac stella susceptus! Stella est maris, & in amaritudine positis ipsa relucet. O quam dulce, & delectabile oculis, videre hanc lucem! ô quam bona, & amabilis commutatio omnem mundi consolationem abhorre, & longè à se irrecuperabiliter eicere pro fulgenti stella maris! Plus enim valet vna sola illustratio illius stellæ, quam omnium mundanorum. Quis ergo omnis amaritudinis, & compassionis, & passionis mare non gaudenter intret, vbi refulget hæc stella? Non paueat cor perfectum, quia impossibile est naufragium fieri hac stella radiantem, nec potest nubes aliqua interponi nisi volenti! ô Domina mea, tu in hoc mari es nobis nauis sustentans, & portans, anchora stabiliens, & firmans, gubernaculum dirigens, & reificans, velum deducens, & obumbrans, stella refulgens, & salutis portum demonstrans, imò impetrans, & conseruans. Quis ergo non libenter hoc mare compunctionis, compassionis, & passionis intrabit, vbi tu in omnibus subuenis, & ministras? Imò, vt plus audeam dicere, tu es Maria amarum mare facta propter Filij tui passionem, & iniquitatum nostrarum com-

passionem. Non quod modo aliquid tristabile patiaris, sed considero mentem tuam, secundum quod in hac vita iuxta crucem vivebas. Hoc ergo duplex intremus mare, scilicet tuo Filio crucifixo, & tuo cordi sibi infixio compatiendo, & de nostris iniquitatibus, quæ tantæ fuerunt necis occasio, intimè contristando, si volumus cor tuum intrare, quod factum est mare magnum, & spatiosum nimis. Quis ergo non libenter intrabit hoc mare, vt possit cor Virginis introire? Certè hi bene intrant cor tuum, & sunt continuè in corde tuo, qui Filij tui ruminant continuè passionem. Impossibile est enim Mater piissima, Filij tui intrare vulnera, & non intrare cor tuum: quia illa vulnera sunt in corde tuo perpetuo collocata. Sicut enim illa stigmata semper erunt in Filij tui corpore, sic semper in Matris mente. Quis ergo amplius tardabit, & pigritabit hoc nauigium introire? Dulce est de te audire, sed dulcius de te cogitare, & dulcissimum, & suauissimum per Christi vulnera cor tuum intrare. Non ergo recedat homo à Christi passione, contumelia, & vulnere, si non vult à corde tuo exire. Ibi sit homo totus virgineus, totus sanctissimus, totus diuinus. Ibi obliuiscitur homo sui, recogitans, quæ sunt Matris, & Filij. Quod nobis concedat ille, qui benedictus viuit in sæcula sæculorum. Amen.

CAPVT XVII.

Meditatio humilis ac expositio super Orationem Dominicam.

Pater noster qui es in cælis, &c. ô immensa clementia! ô ineffabilis benignitas! ô mira dignatio! ô Ongitudo, latitudo, sublimitas, & profundum charitatis diuinæ. Vilissimum lutum, detestabilis sanies, nequissima creatura se Dei Filium nuncupat, & Dominus dominorum, Rex regum, & Dominus dominantium se meum Patrem dicit. Cum oratis (inquit) dicite: Pater noster, qui es, &c. Et quod hoc dicit veritas verissimum est. Et scio quod plus sine comparatione me diligit, quam pater carnalis vel mater, imò quam me ego ipse. De tanto ergo Patre eleuabitur cor meum, vt aquila, & iam hæres cæli omnia inferiora contemnami. Quid mihi vltra de terrenis honoribus, qui sum Filius Dei? Maius dedecus esset mihi, appetere quantumcunque honorem terrenum, quam filio Imperatoris latinæ officium. Quid vltra mihi de terrenis diuitiis, qui regni æterni sum heres? Ignominiosius esset mihi, de quantumcunque magnis diuitiis terrenis curare, quam primogenitum Imperatoris de fimo equorum. Quid vltra de deliciis carnalibus, & ceteris quantumcunque magnis? Detestabilis mihi esset filio Imperatoris summi, affici in quantumcunque allectiua creatura, quam filium regis in sanie foetidissima. Quid bonum, quid pulchrum, quid vtile, quid desiderabile me allicere potest, qui heres sum omnis boni? Fons omnis pulchri, & boni. Omnia enim respectu illius non sunt, nisi quædam similitudo, & vmbra. Accedam ergo ad Patrem meum, quia nihil aliud vult, nisi vt habeam ipsum. Nunquid ergo negligens ero? Nunquid ergo pausabo? Nunquid aliis intentus ero? Certè cum impetu omnibus postpositis curram ad eum. Sufficit mihi, si habeam Patrem meum. Et idè toto corde tendam ad eum. Non aliud aspiciam, nec aliud videbo, nisi Dominum Deum meum: quia oculis mentis totus tendo ad eum, quia nimis allexit animum meum. *Pater noster, &c.* Mel, & fau in ore meo cum te Deum meum Patrem inuoco meum. O dulcedo indicibilis! ô iucunditas inestimabilis! ô iubilatio ineffabilis, cum audeam te Patrem meum vocare! ô exultatio! ô admiratio! ô medullaris modulatio, quia Pater meus es tu. Quid vltra procedam, quid vltra dicam, quid vltra petam? Pater meus es tu. Sed vbi es tu Pater mi, vbi es? Si vbique es, imò quia vbique es, quomodo sedes est tibi cælum? Sed idè benignissimè vis, vt dicamus, Pater noster, qui es in cælis, vt nos à terrenis ad cælestia eleues, vbi maxime tua potentia, tua sapientia, & bonitas elucescit, vt ibi, mi Pater, sit semper tecum conuersatio nostra, vt à te cælestia non terrestria, vel ter-

Psal. 103.

Mat. 6.6

Psal. 133.6

Psal. 22.6

Psal. 68.4

rena

rena quæramus, & non petamus: aut certè vt nos spirituales cœli facti in nobis sit habitatio tua. Quid ergo nos retardabit, quid nos retrahet, quid impedimenta præstabit quin cœlestem vitam non terream ducamus, vt in nobis sit habitatio tua? ô digna admissio, mira dignatio, & dignatiua Christi habitatio in nobis! Ego fœtidissimus sumus, & abominabilis peccatorum latrina valeo esse ex immensa clementia Dei mei tabernaculum eius, & qui sum plenus sanie, & fœtore ero sanctum Dei templum, sapientiæ sedes, & habitaculum Spiritus Sancti; ô felix dies, ô beata hora, cum talem hospitem possidebo! Tenebo eum nec dimittam, donec introducam eum, immò ipse introducat me in domum illius, quæ sursum est Hierusalem matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ, scilicet in intima contemplationis quiete, vbi cubant, vbi quiescunt animæ delicatæ.

Pater noster, qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuum. O quam benè sequitur, quam benè continuatur, præelegantissime ordinatur petitio ad prædicta, scilicet, sanctificetur nomen tuum ad Pater noster, qui es in cœlis, quasi filialis deuotio, cœlestis contemplatio totum animum reuerentis filij conuertit in Patrem cœlestem, vt clamet, & dicat: *Sanctificetur nomen tuum*, quasi dicat: Non terrenas diuitias, delicias, & honores peto: sed vt sim in te totus conuersus, & totus diuinus. Sanctificetur ergo nomen tuum, vt scilicet mea vis rationalis tua sapientia illustrata, & omni errore, ambiguitate, & tenebrositate propulsata purgatam habeam conscientiam, id est, purissimam notitiam tui.

Adueniat regnum tuum, vt mea vis irascibilis tua potentia roborata ad arduitatem regni tui conscendat.

Fiat voluntas tua, vt mea vis concupiscibilis, tua bonitate dulcorata, immò tua charitate perfecta plenissimè tuo beneplacito acquiescat, vt ex vera dilectionis amicitia sit idem velle idem nolle. Vel, Sanctificetur nomen tuum, quantum ad puram notitiam intellectus. Adueniat regnum tuum, quantum ad feruens desiderium affectus. Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, & in terra, quantum ad perfectum obsequium effectus.

Sanctificetur ergo nomen tuum in nobis Domine, quod ab æterno sanctissimum est in se, vt quidquid videmus, quidquid audimus, quidquid intelligimus, & sentimus, totum ad sanctissimi nominis tui notitiam ordinemus, vt sit in nobis nomen tuum sanctum, id est, sine terra, & purum, vt excisi ab omni curiositate, & vanitate, & omni inutili phantasia, te solum in omnibus cognoscamus. Semper piissime, & sanctissime Pater mentis nostræ oculus ad te lumen æternum incessabiliter dirigatur, semper te qui in omnibus es, & à quo omnia sunt, in omnibus te intuear, in omnibus te cognoscam! O quam dulce lumen, & delectabile oculis à te sole iustitiæ nunquam mentis intuitum amouere! ô quam dulcis, & amabilis, quam admirabilis oculis nostris tuorum claritas radiorum! Sanctificetur ergo nomen tuum.

Adueniat regnum tuum. Nunc regnum huius mundi occupauit totam animam meam, immò totam dissipauit animam meam, totam lacerauit, totam fœdauit, totam denigravit sponfam tuam dilectam, animam meam. Totum cor meum, totum animum meum vanitas, immò fœditas huius mundi allexit. Ideo nunc quæ mundi sunt, sentio, quæ carnis sunt, appeto, quæ terrena sunt, cogito, & affecto, factus sum ciuis huius mundi, & sub huius mundi principe sollicitè studeo militare. Sed ô Domine, nonne creatura tua sum? Ergo adueniat regnum tuum, vt princeps huius mundi eiiciatur foras. Tu solus in me regnes, tu solus inhabites mentem meam, totum me occupet regnum tuum, totum sibi vendicat desiderium meum, solus reficias affectum meum. Quid quæro, quid desidero, quid volo, quo vago, quo discuro, quo distrahor? Sufficit mihi Domine regnum tuum, sit ibi habitatio mea: sit ibi refectio mea, sit ibi tota conuersatio mea. Tu solus bonus, tu solus pulcher, tu solus amabilis, tu solus desiderabilis animarum amator. Tu solus me regas, tu solus me dirigas, tu solus me allicias, tu solus cor meum

A tecum habeas animarum zelator. In te solum quiescat cor meum, & pectus meum. In te solum nunc dulcoretur cor meum, tu solus repleas animum meum. Cum imperu ascendam ad te centrum meum, & regnum meum animarum redemptor. Ergo adueniat regnum tuum.

Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, & in terra. Hoc volo, hoc desidero, hoc totis animi visceribus concupisco, vt in me, & de me, ac per me, non mea; sed tua fiat voluntas. Totus sim, totus in tuum solum plaudam honorem, ad hoc factus sum, ad hoc natus sum, vt tuum solum honorem requiram. Iam non fleat ad meum appetitum, iam non requiram proprium commodum; iam non desiderem amicorum affectum, sed solum nitar tuum solum in omnibus beneplacitum adimplere. Non cogitem quid amatum, quid dulce, quid onerosum, vel

B leue, quid asperum vel suaue, sed cum imperu, & desiderio feruenti, & cum anxietate curem perficere, quæ tuæ sunt beneplacita voluntati. Hoc solum mihi iucundum, hoc mihi sit suaue, hoc solum mihi sit leue, hoc delectabile, & amabile in quantumcunque asperis, vilius, difficilibus, effusis, & amaris, tuam requirere, perficereque voluntatem. O gaudium, & iucunditas, & exultatio medullaris, vtinam totum & totaliter, semper, & vbique exponerem me ad omnem tui honorem, quem possem modo aliquo effectui mancipare! O vtinam solus possem omnia tua mysteria mi Domine adimplere. Magis gaudeo, magis approbo, amplius totis artibus, & visceribus concupisco, me totum exponere, & impendere tuo honori, me de me tuæ satisfacere voluntati pro te, quam etiam quantumcunque cœlestibus, & diuinis

C deliciis iucundari. Si enim propter te mi Domine lacerarer, & passiones, & mortes quascunque ad tui honorem reciperem, eas magis approbarem, magis diligere, & de his magis gauderem, quam de quacunque delectatione, quam etiam in patria possem habere, nisi forte illa delectatio tantum aut plus cederet ad tui honorem, & hoc etiam non ratione delectationis, sed ratione tui honoris optarem. Non enim factus sum ad meam vanitatem consolandam, sed ad tuam magnificentiam honorandam. Quid mihi maius, quid mihi dulcius, quid mihi amabilius, quam me totum in tuum honorem resolui? O gaudium Domini! ô tripudium! ô mihi omne iubilare solatium, quod possim aliquid quacunque difficultate facere ad tuum honorem? Hoc Angelorum est gaudium, cœleste desiderium, posse tibi totaliter obsequi, totaliter te frui, tuæ voluntati plenarie conformari, & tuum honorem, & magnificentiam admirari. Non dubito, immò certus sum, quod plus gaudent Angeli, & animæ sanctæ de magnificentia honoris tui, quam de magnificentia gloriæ suæ. Et ideo fiat voluntas tua, sicut in cœlo, id est, in cœlestibus spiritibus: & in terra, id est, in nobis hominibus. Et tuæ voluntati adeo libenter, & feruenter ac voluntariè obsequamur, vt ipsi secundum possibilitatem nostræ virtutis totaliter conformemur.

Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. O quam benè ordinat, quam eleganter coniungit hæc verba præmissis, & quamuis de pane materiali, & etiam spirituali possit exponi, de sacramentali tamen pane maximè exponamus ad præsens. Et, vt dixi, in verbis Domini est egregius ordo. Quis enim adeo dignus, quis adeo est habilis ad susceptionem huius Sacramenti ad offerendum Filium Deo Patri, vt ille, qui vt suprà dictum est, se totaliter in Deum ordinauit, & quantum ad intellectum, affectum, & effectum, qui se totum Deo obrulit, totum se sacrificio consecrauit, qui in se annullatus est, & in Deum totus illatus est, qui non quæ sua sunt, quærit, sed quæ Iesu Christi? Ille enim in hoc sacrificio potest Iesum Christum recipere, Iesum Christum Deo Patri pro se, & aliis offerre: & ideo petitioni isti magister verus præposuit: *Sanctificetur nomen tuum.* Et optimè coniungit ad illud verbum: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* Qui enim ex Ægypto peccatorum exiuit, in sanctificetur nomen tuum: & mare rubrum tentationum inundantium submersis

Aegyptiis sicco pede transiit, in adueniat regnum tuum: & in deserto contemplationis soli Deo intendit, & se totum Deo dedicauit, in fiat voluntas tua: iam in hoc deserto esuriens manna, id est, panem coelestem, à coelesti Patre requirit, in panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Qui enim in Aegypto aliquando super ollas carniū sedit, nunc illis spiritibus solum panem viuū, qui de cœlo descendit, exquirat, postulat, & acquirit. O admiranda Christi dignatio, mira iubilatio mentis Deus meus, sponsus meus, amor meus, factus est cibus meus. Sanctorum præmium, gaudium Angelorum, Dei Patris verbum est nutrimentum meum. Lux mundi, sol cœli, sapientia Dei est refectio animi mei. Proles virginea, redemptio humana, cœlique gloria facta est cibatio mea. Quid ultra affecto, quid ultra me potest allicere? Absit à me Domine, ut ex quo cor meum habet tam nobilem cibum, quod circa aliquid, quod est in toto mundo afficiatur. Quomodo, obsecro, post tam nobilem cibum, sufficientissimum, suauissimum, & dulcissimum potest cor meum circa vana, turpia, & immunda delectari? Et si semper non possit ipsum sacramentaliter sumere, saltem cor meum ipsum spiritualiter non desinat ruminare. In veritate mirum, & plusquam mirum videtur, quomodo præ dulcore, & nimio amoris feruore cor non deficit in hoc cibo. Tu solus bone Iesu sis cibus meus, & refectio mea, te solum esuriam, te solum audio, & insatiabili appetitu comedam, & semper sim famelicus tui. Quid te dulcius, quid suauius, quid amabilius bone Iesu? Te solum volo comedere, te solum cupio masticare. Tu mihi semper dulcescis in corde. Si solus odor tuus deberet sufficere toti mundo, quanto magis cibatio tua? Si in verbo, quod de ore tuo procedit reficimur, & viuimus, quid est te verbum æternum ore recipere, & cordis dentibus masticare? Quomodo in te cordis penetralia non liquefunt? Quomodo non sic cor meum delectatur in te, ut obliuiscatur omnia præter te? Si aliquid terrenum, immò aliqua similitudo terreni tantum cor meum occupat aliquando, ut obliuiscatur tui, quomodo tua verissima præsentia non me tantum reficit, & inebriat, ut omnis mundi obliuiscar, & etiam mei? Hunc ergo Pater cœlestis panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Da nobis hunc panem, ut semper in præsentia, & semper præsentialiter eum habeamus. Sit semper præsens spiritualiter hic cibus, & nunquam sciat præteritum vel futurum. Sed hodie doces bone Iesu, ut dicamus: Cur quæso tantum festinas esse nobiscum? Quare non differs vsque ad cras? Quid enim in nobis vides? quid in nobis sentis, quid in nobis agnoscis, quod in tantum nostro es inebriatus amore? Quid nobiscum luctaris, quid in nobis reperis, quem fructum de nobis habebis, quod nescis tardare? Sed sic amor nostri te vrget, ut differre nequeas, quin statim velis esse nobiscum, cum quibus nullum habes luctum? Nos autem, qui sumus foetidissima sanies, & indigni etiam tua creatura, quantumcunque vilissima, nominari, quomodo differimus ex quo tantum desideras nos esse tecum, quin te summum bonum speculum sine macula impetremus? Tu ergo bone Domine differre non vis, ut ostendis, nec nos differre volumus amplius, hodie ergo te repetimus, ut habeamus. Non enim tarda est institutio quod esset, si peteremus, & non impetraremus. Quia ergo te statim petimus, & desideramus, & hoc ipsum tu cupis, accede ad cor nostrum, quia ad te ascendit cor nostrum. En inebriatus es nostri, & nos tui amore. Te ergo ad nos, & nos ad te cum imperu iungit pondus amoris. Et iam omni mora sublata mutuus fit amplexus, & inter brachia tua deficit anima mea absorpta amoris feruore. Cum enim sensi amplexum tuum, excitasti animum meum, post cibasti, deinde inebriasti, tandem tuis amplexibus, & osculis separasti animam meam, & in tuis brachiis quiescit, non eam quamuis indignam abiicis, non eam refugis, sed ad te stringens clamas, & dicis, non eam refugis, sed ad te stringens clamas, & dicis: Adiuro vos filie Hierusalem, ne euigiletis neque suscitare faciatis dilectam, donec ipsa velit. Sed adiuro clemen-

A tiam tuam bone Iesu, quare dixisti quotidianum? Nonne continuè vis esse cibus noster? Nonne sufficit si per vnam diem in nobis habitas, & moraris nobiscum? Quid fecimus tibi? Quid ergo dicam de beneuolentia tua? Nescio: quia in illis thesauris clementiæ tuæ deficit animus meus, ita ut non possit paruam considerare scintillam, tanta est abyssus eius. Et ideo aliud nescio dicere, nisi ex quo vis semper esse nobiscum, nos omni tempore simus tecum, & nunquam à te Sponso benignissimo, & specioso, cibo suauissimo recedamus. Ita enim Domine tuo amore, & deuotione nos conglutines tecum, ut non possimus à te recedere, nec velimus.

*Sic ergo: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Et dimitte nobis debita nostra, sicut, & nos dimittimus debitoribus nostris. Hoc sic ordina & coniunge prædictis. O bone Iesu nobilissimum cœlum nobis indignis seruulis tuis benignissime, & instantissime obtulisti. Sed quid? Timeo ad conuiuium Esther, ut Aman inuitari. Et si illa bone Iesu non sit intentio tua, tamen timeo de iniustitia mea, quia agnosco peccata mea. Quid ergo? Cenuuium opulentissimum paratum est, nunciij, id est, Angeli sancti ministrant, esuries me excitat, & compellit: tamen accedere non præsumo, quia peccaui. Quid ergo faciam? Angustia sunt mihi vndique. Sed certè quid eligam scio. Ibo enim ad Patrem meum coelestem, de quo supra dictum est. Pater noster, &c. & dicam ei: Pater peccaui in cœlum, & coram te. Iam non sum dignus vocari filius tuus, fac me sicut vnum de mercenariis tuis, id est, dimitte nobis debita nostra. Sed ô felix recognitio culpæ, quæ promeretur Patris amplexus. Forte amoris feruore inter amplexus eius resoluar, & mutabor in virum alterum, & aliquantulum audebo comedere de vitulo saginato. Dimitte ergo nobis debita nostra. O mira Dei nostri dignatio! ergo nos ipsum contempsimus, & pro vilissima sanie commutauimus, & tamen nobis suadet ut veniam petamus. Quomodo vult nobis veniam dimittere cum offensis, hoc autem non vult Angelis elargiri? Quomodo, quæso bone Domine potes nos amplius aspicere, qui ita turpiter à nobis abiicimus te? Ergo ex quo tu ipse suades, *Dimitte nobis debita nostra*, dimitte nobis: quia iam pro nobis ipse debitum soluiisti, iam te ipsum pro nobis in sacrificio obtulisti. Tu es, qui nos doces, ut dicamus, *Dimitte nobis, &c.* Hoc facere potes. Nonne pax iam facta est? Nonne iam pacis conuiuium celebratū est, aut quotidie celebratur. *Dimitte ergo nobis debita nostra, sicut, & nos dimittimus debitoribus nostris.* O beatum proximi debitum! ô felix offensa, quam allegare coram Deo possumus in remissionem debiti nostri! Non ergo charissimi fratres contristemur, si nos offendunt homines, si nobis iniuriantur, si nos affligunt, rapiunt, & accipiunt nostra: sed in his quantum est pro nobis exultemus, & gaudeamus, immò affectemur, & cupiamus: quia dimittendo ea proximis, allegare poterimus dimissionem debiti nostri. Non est dubium, quod magnæ virtutis, magnæque efficacæ est allegatio ista, quam summus aduocatus, & iudex noster nos docet. Ergo dimittite, & dimittetur vobis.*

*Dimitte ergo nobis debita nostra, sicut, & nos dimittimus debitoribus nostris. Et ne nos inducas in tentationem. Quid enim Domine prodest baptizari, vel lauari à mortuo, si iterum tango mortuum? Non sufficit mihi Domine ut peccata commissa dimittas, nisi etiam mi Domine à culpis, & à peccatis imminentibus custodias. Nam promptissimus sum ad peccatum, & nisi me custodias, sine freno irruam in peccatum. Quid Domine profuit Aman, quod à Rege Assuero super omnes principes fuit elatus, cum postea inflatus superbia fuit suspensus in ligno? Quid enim mihi prodest, quidquid in præmissis petitur verbis, nisi me contra tentationes conserues in bono? Ergo, *Et ne nos inducas in tentationem.* Vis bone Iesu, ut sic petamus, quia multotiens permittis nos tentationibus stimulari, ut ad te recurramus. Omnem modum, & viam, qua possis nos ad te trahere exerceas, quia tecum nos cupis habere. Tentatus ergo ad amplexus paternos, fugiam, ut recipiat me fugientem, & timidum, & dicam ei:*

Et ne nos inducas in tentationem. Hoc vult, hoc desiderat, hoc expectamus Pater, ut ad refugium curram, & auxilium, & sinum eius, ut totaliter de me diffidens solum de ipso confidam. Ergo, & ne nos inducas in tentationem. *Sed libera nos à malo. Amen.* Verum est Domine, quia sumus digni omni malo, quia contempsimus omne bonum, sed vide clementissime Pater infinitam misericordiam tuam, & omnino detestabilem nequitiam nostram, & releua à nobis paruulis, nobis infimis importabile onus: à malo opprimente, destruyente, & retardante à bono, libera famulos tuos, ut liberè possimus dominatui tuo seruire, & vacare, & maxime ab illo terribili, & horribili malo æterno nos libera, ne tua desiderabili visione primemur, quod horrent omnia ossa nostra. Quid enim in hi prodesset, tuam creaturam fuisse, nisi te habeam, & totus in te ferar, & totaliter in vita æterna? Quam nobis concedet ille, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

CAPUT XVIII.

Alia dua breues expositiones super orationem Dominicam.

Possunt autem supradicta aliter explicari sic, ut Pater noster præmittatur, ut confidenter ad Christum accedamus. Qui es in cœlis, ut quæ sursum sunt, quæramus, non quæ super terram. Sanctificetur nomen tuum, quantum ad fidei illustrationem. Adueniat regnum tuum, quantum ad spei firmitatem. Fiat voluntas tua, quantum ad charitatis conformitatem, & perfectionem. Panem nostrum quotidianum, quantum ad nutrimentum, & fulcimentum temperantiæ, quod maxime exhibetur in pane Eucharistiæ. Et dimitte nobis debita nostra, &c. Quantum ad correspondentiam, & meritum iustitiæ per hoc quod subditur: Sicut, & nos dimittimus, &c. Et ne nos inducas in tentationem, quantum ad actum prudentiæ, quæ est in præcauendis insidiis. Sed libera nos à malo, quantum ad actum fortitudinis, quæ est in tolerandis aduersis. Amen.

Possimus autem supradictas petitiones exponere pro his, quæ habituri sumus in patria, ut sanctificetur nomen tuum, referatur ad apertam visionem, quasi diceretur quod nunc per speculum, & in ænigmate videmus, tunc purè, & sine terra, & sine aliquo medio videamus. Adueniat regnum tuum, quantum ad firmam tentationem, ut in æternum regnemus. Fiat voluntas tua, quantum ad consummatam dilectionem, quæ plenè amantem in amatum transformat. Et tunc exponendum est. Sicut in cœlo, & in terra, id est, sicut in Angelis, & in hominibus fiat. Panem nostrum quotidianum, &c. quantum ad suauissimam fruitionem. Et exponendum est quotidianum, id est, continuum, quia semper ibi est dies. Et exponendum est hodie, pro præsentia, quæ non habet præteritum, & futurum, sed est tota simul, quod melius per præsens notatur. Et dimitte nobis, &c. In quo petitur aduentus anni iubilæi, in quo omnia debita dimittuntur veris Iudæis, id est, penitentibus, & confessis, & homo homini, & Deus hominibus talibus vniuersa delicta dimittet. Et ne nos inducas, &c. In qua petitur illa pacis pulchritudo, de qua dicitur: Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, ubi non est amplius satan, nec malus occurfus. Sed libera nos à malo, quasi diceret: Duc nos ad illum statum, qui est omnium bonorum aggregatio perfectus, & in priuatione omnium malorum iucundus, ubi verè liberati erimus à malo. Hæc autem expositio vltima multam admirationem, & miram, vel nimiam deuotionem, medullarem exultationem, plenam laudis persolutionem requirit, & in ea satis sunt miri, & inenarrabiles contemplationis thesauri, sed non sufficio, nec sum dignus eos dispensare, nec ponere in os meum immundum, maxime cum Regis Assueri aulam ingredi non valeam non vocatus, & ideo simplicitati nostræ sufficiant, quæ suprà diximus foris in atrio existentes. Ipse autem Christus ad nos in clementiæ signum virgam autem extendat, ut possimus

securè ad ipsum introire, secum in æternum regnare, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

CAPUT XIX.

Meditatio super Salve Regina.

AD salutandam beatam Virginem Mariam, primo debes eius magnitudinem considerare. Nec enim circa Filium eius potuit amplius eleuari, quam ut Mater Dei vocaretur. Exultans ergo, & admirans magnitudinem Matris nostræ deuotè, & reuerenter ad ipsam accedens dicito, *Salve.* Hoc dicto, statim in tuam resiliis paruitatem, & magnificentiam Matris Dei, & dic: Patientiam habe in me Domina, quod ego vilissimus hominum audeo assistere tantæ Dominæ, & salutare præsumo reginam cœlorum, Dominam Angelorum, & Matrem Dei mei. Sed de tua benignitate humili, & humilitate benigna confido, quod me indignissimum sustinebis. Et quamuis sis arca veteris Testamenti, & ego multo ignobilior, tamen cum te tetigero corde, & salutauero ore, non credo percuti, sed tuo amore potius inflammari, & tua pietate largissima in omnibus exaudiri. Ergo *Salve Regina.* Sub tuo regimine Domina volo de cetero militare, & me totaliter tuæ dominationi committo, ut me plenarie regas, & gubernes. Non mihi me relinquant: quia sum mihi ipsi contrarius nimis. Quidquid ergo mihi dimiseris, noueris miserrimè deseruiendum. Sed cum plenus sim miseria, & à planta pedis vsque ad verticem putrefactus gerens horrorem foetoris, quomodo me regere dignaberis tam nobilissima creatura? Certè, quia tu es regina misericordiæ. Et qui misericordiæ subditi sunt, nisi miseri? Sed regina misericordiæ es, & ego miserrimus peccatorum. Quomodo ergo Domina non exercebis in memetipsum tuæ miserationis effectum. Verè Domina regina es misericordiæ, quia non est in hac vita sic desperatus, sic miser, cui non impetres misericordiam salutare, si ad tuum declinauerit regimen. Certè Domina cum te aspicio, nihil nisi misericordiam cerno. Nam pro miseriis Mater Dei facta es, misericordiam insuper genuisti, & demum tibi miserendi est officium commissum. Vndique sollicita de miseris, vndique misericordia vallis, solum misereri tu videris appetere. Multum sollicita es, miseros hos in tuos filios adoptare, hos regere Domina voluisti, & ideo regina misericordiæ tu vocaris. Quid ergo de cetero formidamus, quid timemus, & quis à te, quod petierit non habebit? Certè nullus, nisi qui se miserum non recognoscit: quia non subest tuo regimini nisi miser. Aut etiam si se cognoscit miserum, de tua misericordia non confidit? Illi ergo paueant soli, qui se existimant esse iustos, & superbi præsumptuosi, qui tuo regimini non subsistunt, & illi miseri, qui tuam misericordiam non requirunt. Nos ergo miseri tecum de cetero consolemur, tecum amodo Domina habitemus, demum totis visceribus amplectamur: quia tu es vita. Vita verè, quæ mortem superbiæ vicisti: quæ nobis vitam gratiæ impetrasti, vitam gloriæ genuisti. Et non est dubium, quod vitam naturæ multis reddidisti. O vita mirabilis, quæ mortuos viuificare conaris! Per te ô Domina à priuatione est homo regressus ad habitum, ô vita mortem non timens, mortem expellens, mortales immortales constituens! ô certè vita amabilis, vita desiderabilis, vita delectabilis! ô vita non senescens, sed potius senes ad iuuentutem reducens! ô vita carnales vitas ad nihilum redigens, & abhorrens! ô vita, quæ nutris cœlestibus alimentis! ô vita certè contraria vitæ mundi! Qui enim vult te habere se affligat, delicias respuat, delicata quæque contemnat, & qui amplius mortificatus fuerit, amplius te possidebit, ô vita diuina fortificans potestate scilicet impetratione diuina, diuina sapientia regulans, & diuina vegetans bonitate. Si vita mea es, cur non semper in me es, cur non semper vegetas animam meam? Quis mihi tribuat, ut semper gaudeam beneficio huius vitæ? *Dulcedo.* Vera dulcedo quæ amaritudinem peccati, veniam impetrando, expellis, quæ nobis

dulcedinem gratiæ, & vitæ acquiris, quæ ad suaues cœle- A
stis patriæ contemplationes introducis. O dulcis Domi-
na, cuius sola memoria affectum dulcorat, cuius medi-
tatio magnificentiæ mentem eleuat, cuius pulchritudo
oculum exhilarat, cuius amœnitatis immensitas cor
meditantis inebriat! O Domina, quæ rapis corda dulce-
dine! Nonne cor meum Domina rapuisti, & ubi quæso
posuisti illud, ut ipsum valeam inuenire? Nunquid in
sinu tuo, ne inueniam, collocasti? Nunquid inter vbera
tua posuisti illud? Fortasse ibi posuisti illud cor meum,
ut quod frigerat tibi, calefiat. O raptrix cordium, quan-
do mihi restitues cor meum? quare sic corda simpli-
cium rapis? quare violentiam facis tuis amicis? Nunquid
semper vis ipsum tenere? Cum id à te postulo, mihi ar-
rides, & statim tua dulcedine consopitus quiesco, & in
me reuersus cum iterum postulo, me amplexaris dulcis-
sima, & statim inebrior tui amore, & tunc cor meum
non discerno, nec aliquid scio petere nisi tuum. Sed ex B
quo sic est cor meum tuo dulcore inebriatum, gubernat
illud cum tuo, & in sanguine agni conserua, & in latere
Filij colloca. Tunc assequar, quod intendo, tunc posside-
bo, quod spero, quia tu es spes nostra. Nonne Domina
tu es regina, nonne tu es nostri Mater præmij scilicet
Christi, qui est præmium bonorum, & beatorum? Non-
ne tu es, quæ tantum nos exaltare desideras? Nonne
plus sine comparatione nos diligis, ac bonum nostrum
procuras amplius, quàm mater carnalis? Si ergo nos vis
facere gloriosos, immò quia vis, quis poterit te prohibe-
re? Sperent in te, qui nouerunt nomen tuum, quoniam
non derelinquis quærentes te Domina. Certè qui spe-
rant in te, mutabunt fortitudinem, assument pennas, ut
aquilæ, volabunt, & non deficient: current, & non labo-
rabunt. Quis enim non sperabit in te, quæ etiam adiu-
uas desperantes? Et quis non sperabit in te, per quam C
exaudiri sunt patrum preces, & eorum adimpleta sunt
promissa? Quid potuerunt Patriarchæ, & Prophetæ de-
siderare, quod per te Domina non fuerint assecuti? Si
antiqui hæc omnia habuerunt per te, quomodo nos, qui
sumus vnici Filij tui sanguine redempti non habebimus,
quod vouerimus postulare? Non dubito, quod si ad te
venerimus, habebimus quod vouerimus. In te ergo spe-
ret, qui desperat, qui deficit ad te recurat confidenter,
ad te perueniat, qui vult aliquid impetrare, dicendo: *Salue*.
Quid ergo de cetero à tui saluatione poterit nos prohi-
bere, ex quo es vita dulcedo, & spes nostra? Quid ergo à
tua reuerentia, ex quo es regina, nos poterit impedire? Et
quid est, salutationem replicare, nisi tibi sine fine reue-
rentiam exhibere. Quid est salutare, & iterum salutare,
nisi salutem, & salutis profectum à te Domina postulare?
Quid salutamus, & iterum salutamus, nisi ut tam inte-
rius, quam exterius per te Domina salubriter custodia-
mur? Quid saluto, nisi quia vtrumque hominem tuæ re-
uerentiæ expono? Quare te salutavi, nisi ut te haberem?
Quare iterum te salutavi, nisi ut per te Filium tuum
possiderem? Quare te salutavi, nisi ut redderem te at-
tentam ad vota mea? Et iterum quare te saluto, nisi ut
benè suscipias, & perficias ipsa vota mea? Aut certè
primò te volumus salutare, ut te commendemus, secun-
dò ut post hanc miseriam, Filij tui gloria gaudeamus.
Primò est Domina salutata, ut per te gratia impetretur.
Secundò, ut per te ad gloriam perueniatur. *Ad te*, ad te
verè, quia tu sola Dominum genuisti, tu sola interemisti
vniuersam hæreticam prauitatem. Tu sola es Domina
regni, tu sola es gubernatio præmij. Ad te matrem mi-
sericordiæ, matrem certè, quæ lauas nos à facibus pecca-
torum, quæ nos consolaris in cunabulis vagientes, paru-
los esurientes lactas, cuius brachiis sustentamur deficientes.
Tu verè consolidas vulneratos, ad salutem perducis
ægtotos. Et non solum mater, sed etiam medicina facta
es miserorum, quæ es Domina Angelorum. Ad te certè,
quæ non derelinquis delinquentes, quæ non respuis fu-
gientes, quæ blandimentis nos allicis, deliciis nos foues,
& nutris. *Ad te clamamus*. Quomodo non clamaremus,
qui vulnera sustinemus, plagas sentimus: quia inimicis

vndique circumdamur? Clamamus angustii, miseriis
infinitis oppressi, clamamus cordis anxietate, stomachi
vacuitate, doloris acerbitate. Aut forte erga te amoris
immensitate clamamus, ne somnolentia tibi erga nos in-
ducatur. Quare enim obdormis Domina? Surge, & ad-
iuua nos. Clamamus etiam, ut nostram tibi manifeste-
mus miseriam: quia clamare necessitas nos compellit. Et
etiam ad te clamamus, ut te ad compassionem amplius
moueamus. Propter hunc clamorem raucæ factæ sunt
fauces meæ. Quid ergo amplius moraris? Quid affligi
nos permittis? Si ergo multum tardaueris, & vocem cla-
mando amiseris, ad te amplius clamare nequibo. Et heu
mihi, quid tunc faciam, cum nec exaudire me poteris, nec
audire? Quid faciam Domina, cum à te fuero penitus
destitutus, cum tua vbera non poteris ministrare? Citò
Domina subuenias clamanti, ne in manibus subiiciar ini-
mici. Curre, festina Domina, & tuum nequissimum
seruum ac infidelissimum ad te clamantem parcendo ad-
iuua, & eripe de manibus inimici, & periculis tui hostis.
Si aliud ò Domina te allicere non deberet, nisi quia tuus
hostis audet tuos seruos fraudulenter inuadere, deberes
ad nos quantocyus festinare. Curre, & libera nos Domi-
na propter suam superbiam comprimendam. Curre, ne
inimici tui dominantur in nobis clientulis. Curre ne di-
cant, ubi est Deus eorum, de cuius clementia confide-
bant. Nec mireris Domina, si clamamus: quia sumus à te
nimium elongati in regionem longinquam: dissipauimus
partem nostram, quasi diceretur: Si propè essemus, pla-
nius possemus loqui: & ideo, quia longè sumus, clama-
mus exules: exules à patria, exules à visione diuina: &
utinam non exules à gratia, exules à consolatione ma-
terna. O anima, cur non es potius separata à corpore,
quam à tua Domina? Exaltata es à Christo capite, &
quomodo potes misera sine capite ambulare? Nonne
ambulare sine capite monstruosum est? Heu mihi, cur
in tam longum exilium relegatus sum? Quomodo vel
quando videbo Deum Saluatorem meum, aut quando
potero saltem Dominam ineam intueri? Non dubito
Domina, quod si ad te tanquam exules clamauerimus
corde, te, & tuum Filium plenè possidebimus. Cur ergo
volumus hic quiescere? Cur ad patriam non anhelamus?
cur non affectamus matrem dulcissimam amplexari?
Quare non desideramus secum cum Filio suo commora-
ri? O Domina, dum hic sumus, exules constituas nos, ne
etiam tanquam in patria confidentes quærere te, & Fi-
lium tuum desistamus. Sic tamen constituas exules in
corpore, ut hic tecum simus ciues in mente *Filij Eua*.
Verè filij Eua, quia superbi, & præsumptuosi: verè filij
Eua, quia ambitiosi, & auari, saltem scientia, & utinam
non te aliena, gulosi, carnales, & inobedientes, & breuiter
in omnibus ipsam Euam sequentes, & promptissimi ad
malum, difficileque ad bonum. Et si contingat aliquem
filium bonorum operum generare, cum quadam cordis
tristitia, & dolore parturimus, sed malum cum gaudio
perpetramus. Nec nobis sufficiunt mala nostra, sed sicut
Eua Adam, ita nos alios maculamus ad malum. Et etiam
sicut ipsa excusabat se, ita, & nos in defectibus nostris
excusamus, aut saltem si possumus, in alios retorquemus.
Tædet nos vesci ligno vitæ, & in Cruce Dominum con-
templari, & manus ad lignum prohibitum applicamus.
Non curamus per contemplationem paradisi deliciis
consolari, sed potius volumus in peccatorum facibus ha-
bitare. Plus enim placet nobis in multo labore, & sudore
vilis agere, & acquirere, quam Dominum gloriæ degu-
stare. Nisi enim Domina nos adiuuisses, fortasse iam ad
infernus profundissima venissemus. Nec enim est, quod
nos possit excusare, quia non te, sed Euam in omnibus
imitamur, ac propter hoc Domina, *Ad te suspiramus*. Sus-
piramus autem de tam bonæ matris absentia, venire ad
te Domina cupientes, suspiramus ad te, tuum Filium af-
fectantes. Suspiramus ad te, tanquam paruuli ad tua vbe-
ra anhelantes, suspiramus ad te desiderio tui, suspiramus,
& amore nostro. Nullus enim nisi tuus amor, quo erga
te sumus Domina inebriati intrinsecus, cogit nos ad te

Psal. 43. d

Psal. 68. a

Psal. 78. c

Luc. 15.

Job 19. d

Domina

psal. 118. b

Domina suspirare. Quis enim non te diligit reparatricem omnium, amoris caminum, pulchriorem sole, dulciorem melle, bonitatis thesaurum, honestatis speculum, omnis sanctitatis exemplum? Omnibus es amabilis, omnibus es affabilis, omnibus delectabilis. Sedes es sapientiae, fluuius clementiae, radius Deitatis, nec est qui se abscondat à calore tuo. Quis ergo ad te non suspirabit? Amore etiam suspiramus, & dolore: vndique namque nos angustiae prement. Quomodo ergo nunc non suspiramus ad te, quæ solatium es miserorum, refugium expulso- rum, liberatio captiuorum, medicina infirmorum, mater parvulorum, sponsa adultorum, regina bellatorum, Domina vniuersorum, & etiam inimicorum, nec est qui tuæ voluntati valeat obuiare? Sic afflicti, sic miseri ad te talem Dominam suspiramus, gementes, & flentes in hac lacrymarum valle. Tu Domina nonne vides quomodo, & qualiter sumus amaritudine pleni? Intus sumus gementes, & exterius flentes in loco lacrymoso iacentes. Onerati peccatis gemimus, aggrauati molestiis flemus, abundantes miseriis in valle lacrymarum sumus. Gemimus fauciati, flemus spoliati, in valle lacrymarum sumus destituti. Gemimus Solem iustitiæ non videntes, flemus inimicis nostris seruientes, in valle lacrymarum sumus. tuum auxilium implorantes. Hæc est certè vallis lacrymarum, ad quam omnia lacrymabilia fluunt, gemebunda decurrunt, flebilia ruunt. Ad hanc vallem fluxerunt dæmones infernorum, peccatum protoplastorum, miserie antiquorum. Quid autem amplius dicam? Non sufficio, nec scio huius vallis detestabilia enarrare. *Eia ergo aduocata nostra illos tuos misericordes oculos ad nos conuer- te.* O laudabilis clementia Creatoris, quæ sic afflictis tam nobile, & laudabile subsidium dignatur largiri! O certè Dei nostri mira benignitas, qui suis reis te Domi- nam tribuit aduocatam, vt à Filio tuo inter nos, & ipsum iudicem constituta; quod volueris pro nobis valeas impe- trare! Nec enim dubium est, quod nostra culpa iustè damnavat, quos conseruat tuæ aduocatio pietatis. O mi- rabilis erga nos misericordia Dei nostri, qui ne alias fu- geremus pro sententia, non solum dignatus est commu- nicare se nobis in iudicem, vt esset Deus, & homo Iesus Christus, à quo debet sententia promulgari: sed voluit ipse sua viscera misericordiae matrem suam Dominam gratiæ, nostram instituere aduocatam. Et ideo non timen- dum est, quin miserearis miseris, & ad illam partem in- clines sententiam, quam defendis, & nobis exhibeas glo- riam, quam causaris. Scio benè, quod post sententiam non est appellatio ad maiorem: quia, & si iudex sit homo tuus Filius, est tamen, & Deus Filius Dei Patris. Non enim video Dominam, quomodo aliquid tibi valeat dene- gare, qui vult, vt per te cœlestem patriam habeamus. Hoc est enim quod cupit Deus noster, hoc est quod deside- rat, hoc est pro quo te matrem constituit aduocatam. Nō ergo restat Dominam, nisi vt illos tuos misericordes oculos ad nos conuertat. *Eia ergo aduocata nostra illos tuos misericordes oculos ad nos conuer- te.* Non enim dubito, quod si nostras aspexeris miseras, non poterit tua mise- ratio suum retardare officium. Mirabiles, nec non, & ama- biles tuorum radij oculorum, quibus nos allicis ad amo- rem, & ad plenam Dominam salutem venenatos oculos cruas basillisti. O Eux oculi venenati, cur non offeris vos oculis Virginis, si vultis perfectam recipere medicinam! Nam suorum claritas oculorum umbras expellit, effugat cateruas dæmonum, purgat vitia mentium, corda conge- lata succendit, demum ad cœlestia trahit. O Domina, quam beati sunt, quos viderint oculi tui: Hos ergo oculos ad nos conuer- te. *Et Iesum benedictum fructum ventris tui nobis post hoc exilium ostende.* O venter mirabilis, qui potuit capere Creatorem! O venter laudabilis, qui me- ruit recipere Redemptorem! O venter desiderabilis, qui emanauit desiderium mentium, gratiarum fluuium, gloriæ præmium! O venter, non venter, sed cœlum empyreum. In hoc ventre fuit pretium perditorum, felicitas beato- rum, Deus Angelorum! O beatus venter! O beata viscera! O beata vbera! O Domina nostra! O fons pietatis, locus

A sanctitatis, flumen bonitatis, venter tuus Domina! O felix venter, qui solem genuisti, mundum reparaisti, patriam recuperaisti! O quam pretiosus venter, qui portauit medi- cinam infirmis, vitam mortuis, & paradysum iustis! O venter eburneus, & sedes sapientiæ! O venter cornatilis, & celsitudo gloriæ! O venter amabilis, & dulcedo animæ! O eleuatio mentium, inebriatio cordium, suauitas peccato- rum, fructus tuus Domina! hic est verè fructus beatus à principio sui ortus: hic est Iesus Filius Dei viui, hic est Saluator noster Dominus Deus noster. Hunc Iesum be- nedictum fructum ventris tui, nobis post hoc exilium ostende benignum: vt ipsum videndo, ipsum habeamus: ipsum habendo, ipso perfruamur, o clemens indigentibus! o pia exorantibus! o dulcis diligentibus! o clemens pœnitentibus! o pia proficientibus! o dulcis contem- plantibus! o clemens laborando! o pia largiendo! o dul- cis te donando! o clemens consolando! o pia blandiendo! o dulcis osculando! O clemens in effectu! o pia in affe- ctu! o dulcis in assatu! O clemens in conceptu! pia in aspectu, dulcis in amplexu, dulcis in amore rectis, cle- mens in subiectione, pia in correctis, & dulcis in dilectione. O clemens, o pia, o dulcis Maria. Amen.

CAPVT XX.

De statu beatorum in cœlesti Hierusalem.

A D contemplandum quietem omnium, de cœlesti Hierusalem aliquid balbutiendo prorumpam. Nam locus est altissimus, splendidissimus, latissimus, & firmis- simus. Societas est nobilissima, speciosissima, benignissi- ma, purissima, incessabilissima id est, nunquam cessabit, nec remittetur. Ibi habebimus Dominum potentissi- mum, excellentissimum, iustissimum, & liberalissimum; Patrem nobilissimum, ditissimum, providentissimum, & piissimum, fratrem simillimum curialissimum, sapientis- simum, & optimum, sponsum pulcherrimum, singulari- ter summum, suauissimum, & amore feruentissimum. Quantum ad nos, erit ibi aperta visio, firma tentio, con- summata dilectio, continua laudatio, reuerentia profun- dissima, admiratio altissima, exultatio sanctissima, & deu- otio intima: & in corpore erit agilitas, claritas, subtili- tas, & impassibilitas. Ex prædictis omnibus consurget fructio perfectissima, satietas sufficientissima, sobrietas sobriissima, voluptas pudicissima, cordialis diffusio, iu- cundissima amplexio, seu complexio, medullaris trans- formatio, centralis quietatio, omnis amœnitas, omnis suauitas, omnis securitas, & omnis libertas: quia liberi erimus ab omni iniuria, violentia, culpa, & miseria. Et sic absterget Deus omnem lacrymam ab oculis sanctorum suorum, & mors ultra non erit, neque luctus, neque cla- mor, neque dolor erit ultra: quia prima transierunt vt ve- ritas in Apocalypsi testatur. Felices lacrymæ, quas mahus Conditoris absterget. Et ideo veritas per Isaiam dicit: Ad vbera portabimini, & super genua blandientur vobis. Quomodo si mater blandiatur Filio, ego consolabor vos, & in Hierusalem consolabimini. Et quoniam tan- tum gaudebimus de bono alterius, quantum diligimus eum: & ibi verè diligemus omnes alios, sicut, & nos, & Deum perfectissimè plusquam nosmetipsos: ideo multi- plicabitur gaudium nostrum secundum inestimabilem numerum Angelorum, & sanctorum, de quorum gaudiis gaudebimus sicut de nostro. Et plus sine comparatione gaudebimus de immensitate diuinæ potentiæ, sapientiæ, & bonitatis: quam de felicitate nostra. Et quia istud est excessuum, sic absorbebimur gaudio de felicitate diui- na, & intrabimus in gaudium Domini intus, & foris vni- que absorpti, & circumdati gaudio excessiuo. Nec mi- rum, quia plus sine comparatione nos diligit Deus, quā nos ipsi nos, & ideo sine comparatione plus dabit nobis gaudij & lætitiæ, quam sciremus aut possemus petere vel appetere. Sic ergo abundabimus, & superabundabimus gaudio: quia diligentes, & quia dilecti, quia nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparaasti diligentibus te. Immo non solum cor hominis

Apoc. 7. d
21. b

Isai. 66. d

Isai. 64. a &
1. Cor. 13. e

*Psalm. 70. d.
Psalm. 147. d.
Psalm. 68. d.
Tob. 13. d.
Psalm. 145. d.*

viatoris, sed nec etiam comprehensoris, aut alicuius Angeli potest aut poterit illud bonum infinitum, & gaudium nobis paratum, & oblatum comprehendere. Sic ergo intrabimus in gaudium Domini nostri. Gaudens ergo gaudebo in Domino semper, & ei de tantis beneficiis gratias exhibebo. Gaudebunt labia mea, cum cantauero sibi, & anima mea quam sic nobiliter seipso redemit. Lauda ergo Hierusalem Dominum, lauda Deum tuum Sion, immo laudent eum caeli, & terra, mare, & omnia quae in eis sunt. Iam super omnes vicos Hierusalem alleluia dicamus. Lauda ergo anima mea Dominum, laudabo Deum meum in vita mea, & illum mecum laudet omnis creatura. Amen.

S. BONAVENTURÆ Eximij Ecclesiæ Doctoris, Opusculum, quod inscribitur.

AMATORIUM.

Prologus huius Opusculi satis docet Auctoris scopum, qui propositis beneficiis, quibus homo à Deo est affectus, eundem allicit ad Dei amorem: ideoque Amatorium hoc inscribitur opusculum. Quod quia ex variis Auctorum locis constituitur, non sine magno labore suo pristino nitori quantum fieri potuit, restitutum est, conquisitis locis eorum, qui citantur. Erant enim antea in eo multa perturbata, tum quia uni Auctori ascribebatur, quod alterius erat: id quod ex indiligentia prouenit Impressorum, qui appositos è contra in margine Auctores, ut se fecisse S. Bonaventuram in prologo scribit, intra textum prapostere collocarunt. Tum quia marginales notationes ex incuria itidem in textum irrepsissent, quæ omnino sententiam pervertebant: quibus eliminatis, & Auctoribus è contra in margine debito loco apposis textus integer est redditus.

PROLOGVS.

PRÆSENS opusculum, qui legerit, intentionem esse sciat opificis, quasdam sanctorum auctoritates sub continuatione ordinare studuisse, eorundem nominibus è contra in margine intitulis, quæ animi legentis vel audientis, ad amorem sui Conditoris efficacius debeant inclinare, sumpta primitus materia de excellentia primæ conditionis, homini collata, consilio totius sanctæ Trinitatis, & opere Maiestatis diuinæ. Deinde hominem alloquitur solum, ostendens ei, & astruens, homines ceteros non tantum ac vniuersa ad obsequium ipsius, & solamen condita vel creata: immo, & amoris priuilegio singularis, speciali ei munere data. Prosequitur deinde consequenter, tam necessitatem, quam piam liberalitatem Incarnationis Christi, & passionis pro homine: quæ duo potissimum ingratitudinem expellunt, & cor humanum efficacius ad amorem sui Conditoris inducunt. Ex quibus quatuor præmissis, dignitate videlicet primæ creationis, priuilegio singularis amoris, dignitate piæ redemptionis, peccator meditando in se reuersus, plerumque compungitur, & abiecto quidquid mundanum sapit, totus ad Christum conuertitur, quem sui totius non ignorat auctorem, & benefactorem, & omnium bonorum largitorem. Et fit, ut tanto plus per humilem satisfactionem Deo fiat propinquus, quanto per inobedientiam prius ab eo extitit alienus. Et hoc quidem fuit principale intentum in hoc opere, ut ex recognitione beneficiorum Dei circa homines, & amoris, alter ad alterum quasi confabulando degenerem se agnosceret, pro ingratitudine sua, filiali potius quam seruilis cō-

tritione cōpunctus, tam pium patrem, tam ingratus filius se excitaret filialiter ad amandum. Ratio ergo intentionis opificis, hominem sui Creatoris prouocare satagens ad amorem, præfenti labori Amatorium nomen imponit.

AMATORIUM.

AD te sermo meus dirigitur, quisquis primæ conditionis tuæ dignitatem ignorans, tuæ reformationis laborem, & pretium non attendis: ut consideratione tantæ dignitatis, & dignationis tantæ, tam beneficium Deum tam benignum Dominum, mutuo intuitu discamus pariter amare, cui pro vniuersis suis beneficiis semper humilique indeuoti fuimus, & ingrati.

In primis igitur te admoneo, ut sine intermissione recorderis, quam dulcis, & quam bonus sit erga te Creator tuus, quanta bonitas eius fuit, quod te cum non esses, creauit, & quod te non pecus aut creaturam insensibilem, sed etiam creaturam fecit, qua eum posses intelligere, amare, & cum eo suam æternitatem, æterna, & felix possidere. Et quod intantum te dilexit, ut cum multa contra suam voluntatem aucturam sciret, voluit te tamen facere, & esse. Et quod tecum tanta mansuetudine, ut pius, & misericors adhuc patitur, expectans tuam emendationem, quia nullo modo te cupit perdere, sed adhuc te patitur viuere, adhuc tibi ea, quæ sunt necessaria ad sustentationem huius vitæ, non desinit ministrare. Et sicut rebus ipsis experiri potes, peccatis tuis non potes eius bonitatem vincere, ne adhuc te velit sicut promeruiisti, confundere, vel ex toto destruere. Cerrissimum est ergo illum pium esse erga te, qui tanta bona tibi largitur, nec adhuc de tuis iniquitatibus se querit vindicare. Præterea de eius benignitate adhuc cogita. Ut autem communia replicem quot sunt membra in corpore, tot beneficia inuenies magna, & pro minimo membro plus debes amare Deum, quam multi amant eum, pro cunctis beneficiis, quæ ab eo recipiunt. Si quis amisisset oculum, quantum amaret eum, qui sibi illum restitueret? Et si quis meruisset amittere eum, quantum amaret illum, qui sibi oculum conseruaret? Nec minus amandus, qui eum ab initio dedit, & qui datum conseruauit, cum multoties vtendo eum contra Deum amittere meruit. Quod dixi de oculo, de ceteris membris cogita. Si verò tantum amandus est, qui dedit corpus, quantum amandus est, qui dedit animam, quæ in infinitum melior est corpore? Quæ si amisisset vsum rationis, quantum amaret illum, qui illum restitueret? Quantum ergo amandus est, qui tibi rationem dedit? Itē. Quantum amandus est ille, qui mirabiliter corpus, & animam coniunxit, & hanc coniunctionem tibi seruaui, cum peccando mortem multoties meruisses?

Cogita igitur, & recogita, tantam erga tui Creatoris benignitatem, & erige te sicut erectus es, & omnes sensus tuos ad eius ineffabilem dilectionem. Nihil enim iustius, nihil salubrius, nihil vtilius, & dulcius, quam quod ex toto homo diligit, quem sui totius nouerit non solum auctorem, sed, & conseruatorem. Si verò naturaliter amat filius patrem, à quo habet corpus, quanto magis Deum amabit, qui corpus eius, & animam ex nihilo fecit?

Et si amandus est genitor, tamen præponendus est Creator.

Vt quid non amaret opus artificem, cum haberet unde id posset? Et cur non quantum omnino posset, cum nihil omnino nisi eius munere posset?

Valde igitur mihi amandus est, per quem sum, viuo, & sapio.

Parumne videtur tibi hoc? Cogita qualem te fecit. Nempe secundum corpus egregiam creaturam: secundum animam magis, imagine Creatoris insignem, rationis participem, beatitudinis æternæ capacem. Porro coherere sibi fecit artificio incomprehensibili, sapientia inuestigabili. Nec tamen ante promeruit, qui ante non fuit. Nec spes retributionis fuit, quoniam bonorum nostrorum non eget.

Disce igitur in referendo gratiam, non esse tardus aut segnus. Disce ad singula dona gratias agere. Diligenter

Anselm.

August.

August.

Bern. de diligendo Deo ante med.
Idem in Cāt. serm. 20. in prin.
Idem in Ps. Qui habitat. ser. 14 statim à princ.

Idem ser. 51. sup. Cant. cir. med.

considera

confidera, quæ tibi apponuntur, nulla Dei dona gratia-
rum actione frustrentur.

Tanta namque dignitas conditionis humanæ esse co-
gnoscitur, ut non solo iubentis sermone, ut alia sex die-
rum opera, sed consilia sanctæ Trinitatis, & opere Maie-
statis diuinæ creatus sit homo: ut ex primæ conditionis
honore intelligeret, quantum suo Conditori deberet:
dum tantum in conditioe mox dignitatis priuilegium
præstare ei Conditor, ut tanto ardentius amaret Condi-
torem, quanto mirabilius se ab eo conditum esse intelli-
geret. Faciamus, inquit, hominem ad imaginem & simi-
litudinem nostram. Nec hoc solum, quod sanctæ Trini-
tatis consilio, sic ab excellentia Conditoris conditus est:
sed etiam quod ad imaginem & similitudinem suam ipse
Creator omnium, cum creauit, quod nulli alij ex creatu-
ris donauit. Quæ imago diligentius est ex interioris homi-
nis nobilitate consideranda. Primo siquidem ut sicuti
Deus vnus semper vbique totus est omnia viuificans, mo-
uens, & gubernans, quia in eo viuimus, mouemur, & su-
mus: sic anima in suo corpore vbique tota viget, viuifi-
cans illud mouens & gubernans. Neque enim in maiori-
bus sui corporis membris maior, & in minoribus minor,
sed in minimis tota est, & in maximis tota. Et infra eo-
dem. Et hæc est imago vnitatis omnipotentis Dei, quam
anima habet in se, quæ etiam sanctæ Trinitatis quandam
habet similitudinem. Primo in eo, quia sicut Deus est,
viuit, & sapit: ita anima secundum suum modum est, vi-
uit, & sapit. Est quoque in anima similitudo Trinitatis,
in eo quod ad imaginem sui Conditoris perfectæ, scili-
cet & summæ Trinitatis quæ est in Patre & Filio, & Spi-
ritu sancto, condita est. Et licet vnus naturæ sit illa, tres
tamen dignitates habet, id est, intellectum voluntatem,
& memoriæ: sine quibus anima perfecta esse non po-
test. Quod idem, licet aliis verbis in Euangelio designa-
tur, cum dicitur: Diliges Dominum Deum tuum ex toto
corde tuo, ex tota anima tua, & ex tota mente tua, id est,
ex toto intellectu tuo, & tota voluntate tua, & ex tota
memoria tua. Imago est in substantia, similitudo in mo-
ribus. Nam sicut ex Patre generatur Filius, & ex Patre Fi-
lioque procedit Spiritus sanctus: ita per intellectum ge-
neratur voluntas, & ex his ambobus procedit memoria,
sicut facile à sapiente quolibet intelligi potest. Nec enim
anima perfecta esse preest sine his tribus, nec horum trium
vnum aliquod quantum ad suam beatitudinem pertinet,
sine aliis duobus integrum constat. Et sicut Deus Pater,
Deus Filius, Deus Spiritus sanctus est, non tamen tres
dij sunt, sed vnus habens tres personas: ita anima intelle-
ctus, anima voluntas, anima memoria est: nec tres tamen
animæ in vno corpore, sed vna anima tres habens digni-
tates, atque in his tribus imaginem gerit eius mirabilem
in sua natura noster interior homo. Ex his quasi excellen-
tioribus animæ dignitatibus iubemur diligere Deum, ut
in quantum intelligitur, diligatur: & in quantum diligi-
tur, semper in memoria habeatur. Nec solus sufficit in-
tellectus, nisi fiat voluntas in amore eius. Imo nec hæc
duo sufficiunt, nisi memoria addatur, qua semper in me-
te intelligentis & diligentis maneat Deus, ut sicut nullum
potest esse momentum, quo homo non fruatur Dei bo-
nitate, & misericordia: ita nullum sit momentum, quo
præsentem eum non habeat in memoria. Et hæc habet de
imagine. Nunc vero de similitudine aliqua intellige, quæ
in moribus credenda est. Ut sicut Deus qui hominem ad
similitudinem suam creauit charitas est, bonus & iustus,
patiens & mitis, mundus & misericors, & cetera insignia
virtutum suarum, quæ de eo leguntur: ita homo creatus
est, ut haberet charitatem, ut bonus esset & iustus, patiens
ac mitis, mundus & misericors foret. Quas virtutes quan-
to plus quisque in seipso habet, tanto propior est Deo,
maiores sui Conditoris similitudinem gerit. Si vero
quod absit, aliquis per deum vitiorum & diuortia crimi-
num, ab hac nobilissima sui Conditoris similitudine de-
gener oberrat, tunc fiet de eo, quod scriptum est: Homo
cum in honore esset, non intellexit, &c. Quis maior ho-
nor potuit homini esse, quam quod ad similitudinem sui

A Factoris conderetur, & videretur virtutum vestimentis or-
naretur, quibus & Conditor: Quod quidem nulli alij ex
creaturis, nisi soli homini concessit. De quo legitur: Do-
minus regnavit, decorem indutus est, &c. id est, omnium
splendore virtutum, & totius bonitatis decore ornatus.
Vel, quod maius homini potest esse dedecus, vel infeli-
cior miseria, quæ, ut hac similitudinis gloria sui Condi-
toris amissa ad informem & irrationabilem brutorum anima-
lium delabatur similitudinem? Quapropter o homo di-
ligentibus attende primæ conditionis tuæ excellentiam:
& venerandam sanctæ Trinitatis imaginem in teipso co-
gnosce, honoremque similitudinis diuinæ, ad quam crea-
tus nobilitate morum, exercitio virtutum, & dignita-
te meritorum, habere contende: ut quando apparuerit
qualis sit, tunc similis ei appareas, qui te mirabiliter iam
ad similitudinem suam in primo Adam condidit, & etiā
mirabiliter, ut infra patebit, in secundo reformauit. In pri-
ma namque conditione gloria præuentus est & honore,
in secunda pietate persecutus est & amore, ut ingrati-
tudinem tuam erubesceres, & ad Conditorum tuum amo-
rem tuum totum conuerteres, qui tanto artificio uteba-
tur, ut nullum alium præter ipsum amares. In primo ope-
re conditionis tuæ de limo terræ plasmavit hominem
Deus & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ. Ecce
qualis artifex, qualis vnitor rerum: ad cuius nutum sic
conglutinantur sibi, limus terræ & spiritus vitæ. Limus
quidem iam ante creatus erat, quando in principio Deus
creauit cælum & terram. At spiritus sane non commu-
nem, sed propriam habet conditionem, nec in massa
creatur, sed singulari, quadam excellentia inspiratur.

C Quem cum in hominem inspirasset, dedit ei sensum
& intellectum, ut per sensum lutum sibi associatum viuifi-
icaret, & per intellectum regeret. Et ut per intellectum
intus ingrederetur, & contempleretur Dei sapientiam, &
per sensum foris egrederetur, & contempleretur opera
sapientiæ: intellectu intus illustrauit, sensu foras decora-
uit, ut in vtroque refectionem inueniret, intus ad felicitate-
tem, foris ad iucunditatem. Sed quia bona exteriora diu-
stare non possunt, iussus est homo ab exterioribus ad in-
teriora redire, ab inferioribus ad superna ascendere. Tan-
ta siquidem dignitatis est humana conditio, ut nullum
bonum præter summum ei sufficere possit.

Agnosce igitur o homo dignitatem tuam, agnosce
gloriam conditionis tuæ. Est & tibi de mundo corpus,
sed tibi sublimius est aliquid, nec omnino comparan-
dum ceteris creaturis. Compacta & confederata sunt in
te caro & anima, illa plasmata, hæc inspirata. Quis non
videat, quantum corpori præstat anima? Nunquid
non truncus esset insensibilis, caro inanimata? Ab anima
enim pulchritudo, ab anima incrementum, ab anima
claritas visus, & sonus vocis. Denique sensus omnis ab
anima est, & per sensus progreditur ad corpus mouen-
dum & viuificandum.

Cuius duplex est vita, alia qua viuit in carne, alia qua
viuit in Deo. Duo siquidem sunt sensus in homine, vnus
interior, & alter exterior, & vterque bonum suum ha-
bet, in quo reficiatur. Sensus interior reficitur in contem-
platione diuinitatis, sensus exterior in contemplatione
humanitatis. Propterea enim Deus homo factus est, ut
totum hominem in se beatificaret, & tota conuersio ho-
minis esset ad ipsum, & tota dilectio esset in illo: cū à sen-
su carnis videretur per carnem, & à sensu mentis per diui-
nitatis contemplationem. Hoc erat totum bonum homi-
nis, ut siue ingrederetur, siue egrederetur, pascua in fa-
ctore suo inueniret. Pascua foris in carne Saluatoris: pa-
scua intus in diuinitate Creatoris. Sed heu hoc magnum
bonum secutum est malum, quoniam perditio bono
quod intus erat egressa est anima ad bona aliena, quæ fo-
ris erant, & pactum fecit cum delectationibus sæculi, re-
quiescens super illas, non attendens absentiam boni sui
interioris, eo quod consolationes suas cerneret in bonis
alienis. Nam cum exterior sensus carnalis bono suo uti-
tur, interior sensus mentis quasi obdormit. Non
enim cognoscit bona interioris sensus, qui iucundat e

exterior.

V. 4

2/2. 2. 2.

Gen. 1. 2.

Aug. de spir.
et ani. c. 14.
cir. med. 3.Bern. ser. 2. in
Natal. Dom.
non longe à
prin. sparsim.Aug. ibid. ubi
supra pro.
ca. 9.

Ioan. 10. 6

exteriorum bonorum capitur. Nam qui carne uiuit, in carne sentit, & dolores carnis fugit, in quantum potest: vulnera autē animæ prorsus ignorat, nec medicinā querit in eis. Cum autē mortuus fuerit sensus animæ, quo uiuit in carne, tunc uiuificari incipiet sensus ille, quo sentit semetipsum. Et tunc scient dolores suos, & sentire incipiet vulnera sua, tanto grauius, quāto propius. Sic enim ad intellectum reuocata à corruptione carnalium affectionum se studet mundare, & ad naturam propriam qua Deum suum, qui eum possedit, fecit, & creauit, agnosceret, seipsam incitare, intelligens, quod vita ipsius dilectio est.

Vnde scire potes homo & intelligere, quod vita animæ tuæ dilectio est, & quod sine dilectione esse non potest, eo quod vita ipsius est.

Cum anima ad solum Deum appetendum sit creata, iure ei nihil sufficit, quod Deus non sit.

Restat igitur, ut verum amorem tuum in melius mutare studeas, eo quod in temporalibus & mundanis verus & permanens amor non est: quibus animæ palatus infatuatur, ne sentiat amorem per desiderium, nec suauitatem per dulcedinem Conditoris sui. Non enim dubito, quin multis iam experimentis didicisti, fallacem esse, & fugacem amorē huius sæculi, quem semper vel cum perit id quod tibi elegeris, perdere, vel cum aliud quod magis placet, superuenerit, coheris mutare. Sic desideris intus fluctuas, dum nec sine amore esse potes nec verum amorem inuenis. Idcirco quasi in exilio erras, quia dum traheris per concupiscentias temporalium amorem non inuenis æternorum. O si te ipsum suspiceres, o si animam tuam videres: quæ specie sua omnium visibilium decorem & pulchritudinem vincit, agnosceres certè, quanta reprehensione dignus fueris, cum aliquid extra te amore tuo dignum existimabas. Ideo tibi iniuriam facis, qui vel inhonestas, vel certè ea, quæ amore tuo digna non sunt, in societatem dilectionis admittis. Nunc vero quia faciem tuam, & speciem vultus tui, quæ in anima est, qualis sit contemplari non potes, facilius in ea, quæ foris admiranda videntur, affectum dilectionis extendis. Præsertim, quia amor nunquam solitarius esse patitur, quia & in hoc ipso iam quodammodo amor esse desinit, si in alterum pariliteris consortem, vim dilectionis non diffundit. Scire tamen debes, quod idcirco vis dilectionis non extinguitur, si à rebus abiectis & vilibus appetitus eius cohibeatur. Imo ille magis sibi iniuriam facit, qui vel inhonestas, vel certè ea, quæ amore suo digna non sunt, in societatem dilectionis admittit. Primum igitur necesse est, ut te ipsum consideres, & cum cognoueris dignitatem tuam, quam proposui superius, imo & illam, quæ patet inferius, nec iniuriam facias amori tuo, abiectiora te non ames. Nam & ea, quæ per se considerata pulchra sunt, pulchrioribus cōparata, vilescunt. Non vis habere amorem solitarium, nec enim potes, noli tamen habere prostitutum. Quæras ergo vnicum, quæras & vnice dilectum. Scis enim quia amor ignis est, & ignis quidem fomētum quærit. Sed caue, ne injicias quod fumum potius, aut fœtorem ministrat. Ea vis amoris est, ut talem te esse necesse sit, quale est illud quod amas, & cui per affectum contigeris in ipsius similitudinem, ipsa quodammodo dilectionis societate transformeris. Similitudo namque causa est amoris. Tuæ igitur pulchritudinem animæ attende & intelliges, qualem debeas pulchritudinem diligere, Sponsum habet, sed nescit: pulcherrimus est omnium, sed faciem eius nondum vidit. Ille eam vidit, quia nisi eam vidisset, non eam diligeret. Sed vidit, quia eam creauit, quæ ipsius amore digna foret. Noluit adhuc seipsum ei præsentare, sed munera misit, arrham dedit, pignus amoris, signum dilectionis. Si cognoscere illum posset, speciem eius videret, non amplius de sua pulchritudine dubitaret. Sciret enim quod tam pulcher, tam formosus, tam elegans, tam vnicus in suo affectu captus non esset, nisi eum singularis decor, & ultra ceteros admirandus traheret. Nunc videre illum non potest, qui absens est, & ideo non timet, neque erubescit illi iniuriam facere, quia singularitatem eius amorem contemnit. Si vero adhuc scire non

A potest qualis ille sit qui eam diligit, consideret saltem arrham, quam dedit. Fortassis in ipso munere eius quod penes eam est, poterit agnoscere quo affectu eum diligere, quo studio & diligentia, se illi debeat conseruare. Insignis est arrha eius, nobile donum eius, quia nec magnum, decuit, ut parua daret, nec pro paruo sapiens magna dedisset. Magnum ergo est quod illi dedit, sed maius est quod in ipsa diligit. Respice vniuersum mundum istum & cōsidera si aliquid in eo sit, quod tibi ob causam amoris illius non seruiat. Omnia propterea facta sunt, ut seruiant homini. Omnis natura ad hunc finem cursum suū diligit, ut obsequiis tuis famuletur, & vilitati deseruiat, tuique oblectamenti pariter & necessitatibus, secundū affluentiam indeficientem occurrat. Hoc cœlum, hoc terra, hoc aër, hoc maria, cum eis, quæ in eis sunt vniuersis, explere nō cessant. Hoc circuitus temporum, annuis in nouationibus, & rediuiuis partibus, antiqua innouans, dilapsa reformans, consumpta restaurans, pastu perpetuo subministrat. Quis ergo putas hoc instituit, quis hæc naturæ præcepit, ut sic vno consensu tibi seruiat? Beneficiū accipis, & auctorem eius non cognoscis. Donum in manifesto est, largitor occultus. Et tamen ipsa te ratio dubitare non sinit, hoc tūum non esse debitū, sed beneficium alienum. Multum igitur tibi contulit, qui hoc totum & tantum, & tibi dedit. Multo ergo diligendus est, qui tantum dare potuit: & qui tantum dare voluit, multum dilexit. Tantum ergo diligens & tātum diligendus, dono suo demonstrat, ut quam stultum esse amorem tam potentis non vltro concupiscere, tam impium sit atque peruersum, tam diligentem non amare. Vide ergo quid agis; cum in hoc mundo amari, & amare concupiscis. Totus mundus tibi subiectus est, & tu, non dico totum mundum, sed nescio quam aliam mundi portiunculam, quæ nec specie pulchra, nec vtilitate necessaria, nec quantitate magna, nec bonitate optima antecedit, in societatem tui amoris admittere non aspernaris. Certè si hæc diligis ut subiecta dilige, ut famulantia dilige, ut munera amici, ut beneficia Domini: Sic tamen ut semper memineris quid ibi debeas: nec ista pro illo, nec ista cum illo, sed ista propter illum, & per ista illum, & supra ista illum diligas.

Quia amor quo aliquis amat Deum propter temporalia, contumeliosus est Deo. Temporalia qui sic amant, præferunt ei. Propter quod enim vnumquodque amatur illud magis amatur. Vnde boni ad hoc vtuntur mūdo, ut fruatur Deo. Mali autem è contra, ut fruantur inundo uti volunt Deo. Vti namque est quod in vsum venerit, referre ad obtinendum illud, quo fruendum est: alias abuti est.

Non ergo munera dantis, plus quam amantis affectum diligas. Maiorem charitati eius iniuriam facis, si dona illius accipis, & tamen vicissitudinē dilectionis non rependis. Aut dona illius si potes respue, vel si dona recipere non potes, vicissitudinem amoris repede. Dilige illū, dilige te propter illū, dilige dona illius propter illum. Dilige illum, ut fruaris illo, dilige te, ut diligaris ab illo.

Ex hoc enim diliges te, quod diligis Deum ex toto te. Dilige in donis illius, quod data sunt ab illo. Illum tibi, & te illi dilige: dona illius ab illo tibi, propter te.

E Anima temporalia amans quasi inquinata, indigna est Dei amore.

Si alicuius pulchræ fœminæ flagrates amore iure se tibi non daret, si aliud quidquam præter se à te amari comperisset. Sic qui in bonis temporalibus amorem suum ponit, Dei amore indignus est.

Amor illius nullam vitiorum patitur fœditatem nullam consentit secum esse carnalium desideriorum voluptatum. Dicis mihi forte.

Cum superius dixeris, non solum vnicum, sed vnice electum esse debere amorem, id est, in solum dilecto, & solum diligendo constitutum, eo quod perfecte laudabilis amor non sit, si vel alter cum solo diligitur, vel qui summe diligendus non solus amatur. Ecce ego vnice dilectum, & vnice electum diligo: sed hanc huius dilectionis meæ iniuriam patior, quod solus diligens, solus non amor. Nam hanc dilectionis eius arrham, quam mihi

obijcis,

Hug. de ar-
rha ani. in
prim. fer.
Greg. lib. 26.
Mor. c. 28.
cir. m. d.
Hug. de ar-
rha ani non
longè à prim.
parfim.

Aug. de ciu.
Dei.

Hug. ubi sup.
longè à prim.

August.
Hugo. ilid.

Bernardus.

Aug. Soliloq.
lib. 1. c. 13.
statim à pri.
19. 1.

Anselmus.

Hug. ubi sup.
ante med.

objicis, quot sunt, vel certe quales sunt, cum quibus hæc mihi communis est, tu ipse agnoscis. Quomodo igitur de privilegio singulari potero gloriari, qui hoc quod tam magnum asseris, non dicam cum bestialibus, sed & cum ipsis bestiis cōmune accipis? Quid mihi lux solis amplius confert, quam reptilibus & vermibus terræ? Omnia similiter viuunt, omnia spirant, idem pastus, idem porus omnium. Non ita satis congrue diligendum singulariter probas, si non & ipsum quoque vel in aliquo singulariter dilexisse demonstras. Ad quod respondeo. Tria quædam sunt, in quibus id, quod te mouet inuenis. Discerne, quæ dona à Deo tuo accepisti. Alia communiter, alia specialiter, alia singulariter data sunt. Communiter data sunt, quæ omnibus propter te tecum seruiunt. Specialiter vero data sunt, quæ multis, non tamen omnibus propter te tecum concessa sunt. Singulariter data sunt, quæ tibi soli sunt data. Nunquid ideo minus te diligit, quia quædam dona sua tecum simul cum omnibus concessa? Nunquid felicior te fecisset, si tibi soli mūdum dedisset? Astue- ris homo, quod omnia propter te singulariter facta sunt, & singulariter tibi data sunt: Ecce non sint creati homines super terram, non sint bestiae, solus mundi diuitias possides. Vbi igitur illa grata, & utilis societas humanæ conuersationis? vbi solatia? vbi oblectamenta quibus iam frueris? Vide igitur, quia & in hoc tibi multum contulit, quod hæc ad solamen tecum creauit. Si mundus iste & hæc omnia tibi seruiunt, quomodo etiam omnia ad obsequium tuum facta non sunt? Nunquid paterfamilias solus panem suum comedit? nunquid solus poculum suum bibit? nunquid solus vestimentis suis induitur? nunquid solus calefit igne suo? nunquid solus habitat in domo sua? Totum tamen non immerito eius dicitur, quidquid habentij, qui ei vel per dilectionem, vel per subiectionem famulantur. Siue igitur illa, quæ tibi seruiunt, siue illa quæ tibi seruiētibus necessaria sunt, omnia tibi data sunt, omnia tibi obsequia impendunt. Dicis adhuc forte. Tuæ rationes hoc persuaferunt, ut illa quoque singulariter mihi donata crederem, quæ in vsum seruientium mihi communiter donata viderem. Hinc doceor omnia, quibus vita irrationalium fouetur, meæ potius ditioni esse assignanda, propterea quod illa quoque, quæ in his aluntur, in vsum meum sunt deputata. Privilegium tamen singularis amoris exinde non astringitur, quia hoc non solum mihi, sed cunctis similiter hominibus, & multis vero amplius subiecta esse noscuntur. Est namque specialis quidam amor ad homines, quo quidem ipsi homines aliis D creaturis, non autem ad inuicem amplius gloriari habent. Nam quod in assertionem singularis amoris dicis, etiam mihi inter cetera donatam esse societatem hominum, cū tam mea illis quam illorum mihi donata sint, nihil in hoc singulare reperire possum. In qua societate non solum me lædit amissa gloria singularitatis, sed vilis participatio. Quot enim increduli sunt, quot scelesti, quot impuri sunt, qui in societate similiter gloriari possunt? Sed te turbare non debet, quod in vsum rerum temporalium, eadem bonis & malis conditio concessa est, nec idcirco eos similiter à Deo amari existimes, quia his omnibus tecum similiter communicare vides. Nam sicut bestiae non propter se, sed propter homines creatæ sunt: ita mali homines non propter se, sed propter bonos viuunt. Et sicut vita eorum vtilitati bonorum deseruit: sic omne quo vita eorum alitur, dubium non est, quin ad ditionem bonorum referendum sit. Idcirco autem mali inter bonos viuere permittuntur, ut societas illorum, bonorum vitam exerceat, quos & felicitate sua admonent potiora his, & quæ mali communicare non possunt, bona querere, & iniquitate sua cogunt arctius virtutem amare. Postremo, ut dum illos diuina gratia destitutos vident, per quælibet abrupta vitiorum ruere, discant quantas pro sua salute debeant Creatori gratias referre. Ratio siquidem diuinæ dispensationis ad nostræ salutis augmentum, & glorificationis documentum hoc exigebat, ut sicut in vita beatorum dicimus summam felicitatem non esse his vitia quoque in vita malorum hominum discamus, non esse

A summam felicitatem his dominari. Similiter ergo bonis & malis ista concedi debuerunt, quia aliter boni potiora sibi seruari non crederent, nisi ista tam bonis, quam malis communia esse viderent. Nihil igitur o homo amplius de societate aut felicitate malorum conqueraris; imo multum tibi placeat, & ad amandum creatorem tuum arctius hoc te excitet, eo quod sunt flagella Patris misericordiarum, erudientis filium suum ex amore paterno.

Omnis namque malus, aut ideo viuit ut corrigatur, aut ideo viuit, ut per illum boni exerceantur.

Nec idcirco in privilegium singularis amoris tecum ascribendos pures, quia in vsum eos & dominio rerum transeuntium socios habueris: quia etiam in hoc, sicut iam dixi, salutis tuæ proficiunt, quod istis tecum non tantum vti, sed & dominari possunt. Quid autem de societate bonorum dicam? Dixi autem societatem hominum dono tibi Creatoris esse concessam, ut inde solamen vitæ accipias, ne quadam solitaria & inerti vita destitutus, contabescas. Sicut igitur vita malorum tibi est exercitium, sic solamen est vita bonorum: qui certe tales sunt, quos nec felicitatis tuæ participes, nec amoris tui debeas aspernari consortes. Nam si verè bonos diligis, quidquid illis beneficii impenditur, inde charitas, quæ in te est, non quasi de alieno, sed quasi de proprio gloriatur. Licet igitur beatorum esset, isto amore vel solum perfrui, multo beatus in ipso cum multorum bonorum congratulatione delectari: quia cum in eos, qui etiam comparticipant affectus dilectionis, expanditur charitatis gaudium, & suauitas ampliatur. Spiritualis namque amor tunc melius cuique fit singularis, quando omnibus est communis nec participatione plurimum minuitur, cuius fructus vnus & idem totus in singulis reperitur: ac per hoc etiam singulariter diligit te, quia nil diligit sine te. Sic igitur singulis adest quasi omnibus, quia nec alium nec maiorem dilectionis affectum singulis impenderet, si absque cunctorum participatione singulos amaret. Nihil ergo de privilegio singularis amoris tui societas bonorum præscribit, quia amator tuus in omnibus diligit te, quia nihil diligit sine te. Non autem timeas animum illius in amore plurimum quasi per affectum distrahi, & idcirco minorem esse ad singulos, quod partitus quodammodo & diuisus videatur in cunctos. Ergo omnes vnum vnice diligant, ut omnes ab vno vnice diligantur. Quia nec alius præter vnum, vnice ab omnibus diligendus est, nec alius præter vnum, vnice omnes diligere potest. Omnes autem in vno se quasi vnum diligant, ut vnus dilectione vnum fiant. Iste amator vnicus est, non tamen priuatus: solus, non tamen solitarius: participatus, nec diuisus: communis, & singularis: cunctorum singularis, & singulorum totus, nec participatione decrescens, nec vsum deficiens, nec tempore veterascens, antiquus & nouus, affectu desiderabilis, experientia dulcis, fructu æternus, iucunditate plenus, reficiens & satians, nec vnquam fastidium generans. Ut autem tibi plenius satisfaciam, demonstrabo qualiter iste sponsus & amator castitatis, singulis quos diligit, quasi omnibus affectu, & effectu adsit. In hoc quoque prouidit tibi Deus, optimus amator tuus, ne nihil esset, in quo singulariter de ipso gloriari non possis: sed sicut communia & specialia dedit, sic & singularia tribuit. Communia quidem sunt ea quæ in vsum vniuersorum veniunt, sicut est lux solis, spiramen aeris. Specialia vero, ut ea, quæ non omnibus, sed quasi cuidam societati concessa sunt, sicut est fides, sapientia, & disciplina. Singularia autem, ut ea, quæ vnicuique propria impartita sunt, sicut Petro principatus in Apostolis, Paulo Apostolatus in gentibus, Ioanni privilegium amoris. Considera ergo, quæ communia cum omnibus, quæ specialia cum aliquibus, quæ singularia solus acceperis. In omnibus his te dilexit, quæ vel communiter cum omnibus, vel specialiter quibusdam, vel singulariter tibi soli tribuit. Cum his omnibus rursus te dilexit, qui de participatione doni sui sociavit. Præ his omnibus te dilexit, quibus singularis dono gratiæ te prætulit. In omni creatura dilectus es, cum omnibus bonis dilectus es, præ omnibus malis di-

Aug. enarr.
in Psal. 54.
ro. 8.
Hugo ubi sup.
non longe à
med.

lectus es. Et ne parum tibi videatur, quod præ omnibus malis dilectus es, quanti boni sunt, qui minus te acceperunt attende. Nec parum existimes vel in tantis, & cum tantis esse dilectum, nisi & bonos omnes habebas socios, malos vero & quæ condita sunt vniuersa subiectos. Vidisti ergo quanta sunt in quibus dilectus es, vidisti quales sunt cum quibus dilectus es. Nunc quod præ omnibus dilectus es, considera quantum potes. Tu enim nosti quid acceperis, & necesse habes adhuc melius nosse, ne incipias vel de his, quæ non accepisti præsumere, vel de his, quæ accepisti gratias non referre. Nam & ipse idcirco hæc tibi dedit, ut tu ea semper in memoria habebas, & nunquā ab eis amore obliuione tabescas. Primum cogita homo, quod aliquando non fueris, & ut esse inciperes, hoc eius dono acceperis. Donum ergo eius erat, ut fieres. Sed nunquid tu ei aliquid dederas priusquam fieres, quod tibi hoc ab eo redderetur, ut fieres? Nihil prorsus, nihil tu dederas, nihil dedisse poteras plusquam fieres, sed gratias accepisti, ut ab eo fieres. Cui ergo prælatus es, in eo quod factus es? Quis minus accipere potuit, quam qui ut fieret, accepit? Et tamen nisi hoc esset, aliquid accipere, non poterat, qui non erat, & nisi incipere esse quam non esse melius esset, nihil ille, qui est, eo qui non est, amplius accepisset.

Cur ergo homo totum ei te debere non attendis, quem tui totius non ignoras. Auctor? Quid ergo tu qui Deum tutum tenes, non solum gratuitum vitæ tuæ largitorem, largissimum administratorem, pium consolatorem, sollicitum gubernatorem, sed insuper etiam copiosissimum redemptorem, æternum conservatorem, ditatorem, & glorificatorem? Dignus plane est morte, qui ei recusat viuere. Quid retribuēs Domino pro omnibus his?

Sed quare fecit te Deus tuus, nisi quia esse magis quam non esse voluit te? Et plus dilexit te omnibus his, quæ accipere non meruerunt illud ab illo. Cum ergo Deus tuus esse tibi dedit, bonum, & magnum bonum, & pulchrum bonum dedit tibi. Et te cum hoc tibi daret, prætulit omnibus, quibus hoc tantum bonum suum dare noluit. A Deo nostro à quo facti sumus, qui non fuimus, omnibus qui facti non sunt, amplius accepimus. Qui utique si amplius nihil dedisset, pro eo ipso tamen semper à te laudandus & diligendus esset.

Merito igitur totum exigit te qui fecit te.

Nunc autem amplius dedit, quia dedit non solum esse, sed pulchrum esse, quoad animam dico, & formosum esse: quod quantum superat nihil per existentiam, tantum antecedit aliquid per formam: in quo multum placeat id, quod est, & amplius quod tale est. In quo omnibus te prælatum aspice, quos tale & tam excellens bonum existendi vides non accepisse. Sed nec hic terminari potuit munificentia largitoris optimi. Adhuc aliquid plus dedit & magis nos ad similitudinem suam traxit. Voluit enim ad se trahere per similitudinem, quos ad se trahebat per dilectionem. Dedit ergo nobis esse, & pulchrum esse, & viuere, & ut præcellamus, & ijs, qui non sunt per essentiam, & ijs, quæ inordinata aut in composita sunt per formam, & quæ inanimata per vitam. Magno ergo debito obligatus es. Multum accepisti, & nihil à te habuisti, & pro his omnibus non habes quid retribuas, nisi tantum ut diligas. Accepisti autem hoc totum per dilectionem.

Amor per se sufficit, his per se placet, & propter se. Ipse meritum, ipse præmiū est sibi. Magna res amor. Solus ex omnibus animæ motibus, sensibus, atque affectibus in quo potest creatura, & si non ex æquo, respondere Auctori. Verbi gratia. Si mihi irascatur Deus, num ego illi similiter redirascar? Non utique sed pauebo, sed contremiscam, sed veniam deprecabor. Ita si me arguat, non redarguetur à me, nec si me iudicabit, iudicabo ego eum, si dominatur, me oportet seruire: si imperat, me oportet parere, & non vicissim à Domino vel seruicium exigere, vel obsequium. Nunc videas iam de amore quam aliter sit, nam cum amat Deus, nihil aliud vult, quam amari. Quippe non ad aliud amat, nisi ut ametur, sciens ipso

A amore beatos, qui se amauerint. Magna igitur res est amor, sed si fuerit purus. Purus amor mercenarius non est, purus amor de spe vires non sumit, nec tamen diffidentiae damna sentit.

Scias igitur, quia quod per dilectionem datum est, nec melius nec decentius, quam per dilectionem rependi potest.

Quia non solum Deus hominem amare voluit, sed etiam ab eo vult amari. Nam cum ipse immensus, sit tamen amorē suum ponere voluit in hominē, qui est quasi putredo & vermis: Quanta dignatio, quanta dilectio?

Et hoc considera: Poterat autem etiam Deus aliis creaturis suis dedisse vitam, sed amplius in hoc dono dilexit te. Nec ideo plus dilexit te, quoniam plus diligendum inuenit in te: sed quia gratuito plus dilexit te. Talem fecit te, ut iam merito plus diligat te. Quid hæc omnia faciant diligenter considera, nisi inuenerint considerantis animum, ab omni penitus prauo vendicatum amore, & ad se mirabiliter rapiunt, & vehementer afficiunt?

Vide ergo quomodo, imo quam sine modo à nobis Deus amari meruerit, qui prius dilexit nos, tantus & tantum, & gratis tantillos & tales. Modus idcirco diligendi Deum esse debet, sine modo diligere. Cum vero dilectio, quæ tendit in Deum, tendat in immensum, tendat in infinitum, nam & immensus & infinitus est Deus, quisnam, quæso, debeat finis nostri esse, vel modus amoris?

Modus tamen diligendi Deum est, ut ipse ametur super omnia, & propter se. Quia minus eum amat, qui cum eo aliquid amat, quod propter eum non amat.

Præterea post esse, post pulchrum esse, & post viuere datum est sentire, datum est discernere: & per eandem dilectionem datum est: quæ nisi præcessisset, nihil à largiente datum nihil ab indigente acceptum fuisset. Quam sublimis & quam decorus in anima factus es. Quid tibi iste ornatus tantus ac talis voluit, nisi quia idem ipse, qui induit consortem suo palatio, suæ gloriæ præparauit? Nouit ad quod opus te conderet, nouit qualis ornatus illud opus deceret, & ideo dedit quod decuit, & quod tantum decuit, ut & ipse diligeret hoc, qui dederit. Sensibus foris decorauit, intus sapientia illustrauit. Sensus dans, quasi interiorem ornatum, sapientiam, quasi interiorem habitum: Sensus quasi quasdam gemmas fulgentes, appendens exterius: sapientiam, quasi naturali pulchritudine, faciem vultus tui decorans intus. Ecce ornatus tuus omnium gemmarum vincit pulchritudinem. Ecce facies tua omnium formarum superat decorem. Talem te omnino esse decebat, qui ad cœlestis palatium curiæ introducendus eras. Quantum dilectus es, & præ quantis dilectus es, quando talis factus es? Quam singulare donum, quod non omnibus concessum, non nisi dilectis, & diligentibus concedendum. Multum gloriari poteris, & multum custodire debueras, ne tale donum perderes, ne tale ornamentum scēdasses, ne tantum decorem corrumperes, & eo amisso vel imminuto amplius miser fieres, quam eo non accepto, vel non perfecto miser fuisses: ne te cum damno amissæ pulchritudinis, simul torqueret confusio scēditatis, & abiectus vilior fieres, quam si receptus non fuisses. Istud custodiendum, & illud cauendum fuerat, ut istud custoditum persisteret, & illud cautum non eueniret. Sed vide quid fecisti. Dereliquisti Deum amatorem tuum, & cum alienis prostituisti amorem tuum, scēdasti pulchritudinem tuam, dispersisti ornatum tuum. Oblitus es Domini Creatoris tui, & pro tantis beneficiis condignas grates non egisti. Ideo vero ad maiorem confusionem tuam hæc dixi, ut eo magis odio dignum ostenderem, quo tantis beneficiis acceptis, & non custoditis ingratum comprobarem, & ut magis de cetero illi fias obnoxius, qui te fecit cum non eras, & redemit cum perieras. Nam illud quoque in assertionem amoris illius commemoravi, ut inde occasione accepta, tibi narrare incipiam, quantum amator tuus, qui tam excelsus apparuit cum te conderet humiliari dignatus est, cum repararet. Illic tam sublimis, hic tam humilis, nō tamen hic, quam illic minus amabilis. Illic potenter tibi, magna

Hugo parum ante mod. ubi sup. Bernard.

Hugo ibid.

Bern. de diligendo Deo ante mod.

Aug. lib. 10. conf. c. 29. l. 1. Hugo ubi sup. prox.

Bern. de diligendo Deo ante mod.

Hugo ibid.

Augustinus. Hugo ibid.

Bern. ser. 83. sup. Cant. cir. med.

contulit

contulit, hic misericorditer pro te dura sustinuit. Vt enim te releuaret illic vnde cecideras, ipse descendere dignatus est huc, vbi iacebas. Et vt tibi iuste redderetur, quod perdidideras, ipse dignatus est, pie pati quod tolerabas. In primis vero quod nullo modo poterat homo labore, poena, vel merito, dignitatem quam peccando amiserat, promereri, ostendam tibi qua necessitate vel ratione Deus, cum sit omnipotens, humilitatem, & infirmitatem humanæ naturæ pro eiusdem restauratione assumpsit.

Oportebat namque, vt sicut per hominis inobedientiam mors in humanum genus intrauerat, ita per hominis obedientiam vita restitueretur. Et quemadmodum peccatum, quod fuit causa nostræ damnationis initium habuit à femina: sic nostræ iustitiæ, & salutis Auctor nascetur de femina. Et vt diabolus, qui per ligni gustum, quem persuasit, hominem vicerat: ita per passionem ligni, quam intulit, ab homine vinceretur.

Sed ipsa hominis liberatio nec per aliam, quam per Dei personam fieri decuit, nec potuit: quia quæcunque persona alia hominem à morte æterna redimeret, eius seruus idem homo rectè iudicaretur. Quod si esset, nullatenus restauratus esset in illam dignitatem, quā habiturus erat, si non peccasset: cum ipse, qui non nisi seruus Dei, & æqualis Angelis bonis per omnia futurus erat, seruus esset eius, qui Deus nō esset, & cuius Angeli serui nō essent.

Quod vero homo per aliam, quam per Dei personam, liberari non potuit, manifeste vt rum esse attende. Constat Deum proposuisse, vt de hominibus Angelos, qui ceciderant, restauraret. Tales ergo oportet esse homines in illa ciuitate superna, qui pro Angelis in illam assumuntur, quales illi futuri erant, pro quibus ibidem erunt, id est tales, quales nunc sunt boni Angeli. Alioquin non erant restaurati, qui ceciderunt: & sequeretur, quod Deus aut non poterit perficere bonum, quod incepit, aut poenitebit eum tantū bonū incepisse, quæ duo absurda sunt. Oportet ergo, vt æquales sint homines bonis Angelis. Cum ergo boni Angeli nunquam peccauerint, potestne cogitare, quod homo, qui secundum quod homo aliquando peccauit, nec vnquam Deum pro peccato satisfecit, sed tantum impunitus dimittitur, æqualis sit Angelo, qui nunquā peccauit? Minime. Non ergo decet Deū, hominem peccantem sine satisfactione, ad restorationem Angelorum assumere perditōrū, quoniam veritas nō patitur eum leuari ad æqualitatem beatorum. Considera etiā in solo homine, sine hoc quod debet Angelis æquari, D

Exemplum.

vt rum eum taliter Deus ad beatitudinem illam, vel talem qualem habebant antequam peccarent, debeat prouehere? Ponamus per exemplum, aliquem in manu tenere margaritam pretiosam, quam nulla vnquam, pollutio tetigit, & quam nullus possit alius amouere de manu eius, nisi ipso permittente: & eam disponat recondere in thesaurū suū, vbi sunt charissima & pretiosissima, quæ possidet. Quod si permittat ipse eandem margaritam ab aliquo inuido excuti de manu sua in cœnum, cum prohibere possit, ac postea eam de cœno sumens, pollutā, & non lotam in aliquem mundum & charum locum, deinceps illam sic seruat, & recondit, putabisne illum sapientem? Non, si rectè sapias: An nō similiter faceret Deus, qui hominem Angelis lociandum sine peccato quasi in manu sua tenebat in paradiso, & permittit vt accensus invidia diabolus eum in lutum peccati, quamvis consentientem deieceret. Si enim prohibere veller diabolus, non posset tentare hominem, nonne inquam similiter faceret ac si hominem peccati forde maculatū, sine omni lauactione, id est, absq; omni satisfactione talem semper mansurum, saltem in paradysum, de quo eiectus fuerat, reduceret.

Tenē igitur certissime, quia sine satisfactione, id est sine debiti solutione spontanea, nec Deus potest peccatum impunitum dimittere, nec peccator ad tantam beatitudinem, vel talem qualem habebat antequam peccaret, peruenire.

Firmiter igitur crede, ne dubites, quia secundum mensuram peccati oportet satisfactionem esse. Et tu quid sol-

ues pro peccatis? Forsitan dices poenitentiam cor contritum, & humiliatum, abstinentias, & multimodos labores corporis & misericordiam dandi & dimittendi obedientiam. Quid in omnibus his das Deo? Vide & diligenter considera, quia cum reddis Deo aliquid quod debes, & si non peccasti, non debes hoc computare pro debito. Omnia autem illa debes Deo, quæ dicis. Tantus namque debet esse in hac mortali vita amor, & ad quod pertinet oratio & desiderium perueniendi ad hoc, ad quod factus es, & dolor, quia ibi non es, & timor ne non peruenias, vt nullam lætitiā sentire debeas, nisi de his, quæ tibi auxilium, aut spem dant perueniendi. Quid ergo das Deo, quod non debes, cui totum quod es, & quod habes, & quod potes, debes: ne pecces? Nihil igitur in omnibus das Deo, quod non debes. Quid ergo solues Deo pro peccato tuo, cum nihil habeas, quod pro peccato soluas.

Et si grauiter peccamus quotiescunque scienter aliquid, quamlibet paruum contra voluntatem Dei facimus quid faciet miser homo peccator, quid Deo pro peccato soluet, qui tot & tanta non solum grauiā, sed & enormia sciens, & prudens commisit per longum tempus imo fere tota vita sua, & quasi sus in volutabro luti delectabiliter in eisdem iacuit? Si secundum quantitatem peccati exigit Deus satisfactionem, nec satisfacis si non reddis aliquod maius, quam id pro quo peccatum facere non debueras, quia sic ratio exigit: quid facies, quid solues Deo tot malis obuolutus.

Item homo in paradiso sine peccato factus, quasi positus est pro Deo inter Deum & diabolū, vt vinceret diabolū, non consentiendo suadenti peccatum ad honorem Dei, & ad confusionem diaboli, cum ille infirmior in terra non peccaret, eodem diabolo suadente, qui fortior peccauit in cœlo nullo suadente. Et cum hoc facere posset, nulla vi coactus, sed sola suasionē sponte vinci permittit, ad voluntatem diaboli, & contra voluntatem Dei & honorem. Iudica ergo homo tu ipse, si nō est contra honorem Dei, vt homo reconcilietur illi, cum calumnia huius contumeliæ Deo irrogatæ, nisi prius honorauerit Deum vincendo diabolū, sicut illum inhonorauit victus à diabolo. Victoria vero talis debet esse, vt sicut fortis ac potestate immortalis consensit facile diabolo vt peccaret, vnde iuste incurrit poenam mortalitatis: ita infirmus & mortalis, qualem ipse se fecit, per mortis difficultatem vincat diabolū, vt nullo modo peccet, quod facere non potest quandiu ex vulnere primi peccati concipitur, & nascitur in peccato. Adhuc accipe vnum, sine quo non reconciliatur homo, nec minus impossibile.

Quid abstulit homo Deo, cum vinci se permittit à diabolo? Nonne abstulit Deo, quidquid de humana natura facere proposuerat? Intende industriam, & iustitiam, & iudica secundum illum, vt rum ad æqualitatem peccati homo satisfaciatur Deo, nisi id ipsum quod permittendo se vinci à diabolo, Deo abstulit, diabolū vincendo restituat: vt quemadmodum per hoc quod est victus rapuit diabolus quod Dei erat, & Deus perdidit: ita per hoc quod vincat, perdat diabolus, & Deus recuperet. Nullatenus ergo debet aut potest accipere homo à Deo, quod Deus illi dare proposuit, si non reddit Deo totum quod illi abstulit, vt sicut per illum Deus perdidit, ita per illum recuperet. Quod non aliter fieri valet, nisi vt quemadmodum per victū tota humana natura corrupta & quasi fermentata est peccato, cum quo nullum Deum assumit ad perficiendam illam ciuitatem cœlestem, ita per Vincentem iustificetur tot homines quot illum numerum completuri erunt, ad quem complendum factus est homo. Et hoc facere nullatenus potest peccator homo, quia peccator peccatorem iustificare nequit. Nihil ergo iustius, nihil impossibilius.

Attende adhuc. Si homo dicitur iniustus, qui homini non reddit quod debet, multo magis iniustus est, qui Deo quod debet, non reddit. Quod si reddere non potest, quomodo iniustus est? Audi. Forsitan si nulla est in illo causa impotentiae, aliquatenus excusari potest. Sed si in ipso impotentia culpa est, sicut non leuat peccatū, ita

non

Ibid. c. 21. post med.

Ibid. c. 22. in prin.

Ibid. c. 23. in prin.

Ibid. c. 24.

non excusat non reddentem debitum. Nam quis iniungat opus aliquod seruo suo, & præcipiat illi, ne se deiciat in foueam, quam illi demonstrat, unde nullatenus exire possit & seruus ille contemnens mandatum, & monitionem Domini sui, sponte in monstratâ se mittat foueam, ut nullatenus possit opus iniunctum facere, putâne aliquatenus illi impotentiam illam ad excusationem valere, cum opus iniunctum non faciat? Non. Imo dupliciter peccauit, quia & quod iussus est facere, non fecit, & quod præceptum est, ut non faceret, fecit. Ita homo, qui se sponte obligauit illi debito, quod soluere non potest, & sua culpa deiecit se in hanc impotentiam, ut nec illud possit soluere quod debebat ante peccatum, id est, ne peccaret, nec hoc quod debet, quia peccauit, inexcusabilis est. Ipsa namque impotentia culpa est, quia non debet eam habere, imo debet eam non habere. Nam sicut culpa est, non habere quod habere debet, ita culpa est, habere quod debet non habere. Sicut igitur culpa est homini non habere potestatem illam quam accepit, ut posset cauere peccatum: sic culpa est illi habere impotentiam, qua nec iustitiam tenere, & peccatum cauere, nec quod pro peccato debet reddere potest. Sponte namque fecit, unde perdidit illam potestatem, & deuenit in hanc impotentiam. Illud enim est non habere potestatem, quam debet habere, & habere impotentiam, quam debet non habere. Quapropter impotentia reddendi Deo quod debet, quæ facit ut non reddat, non excusat hominem si non reddit, quoniam effectus peccati non excusat peccatum quod facit. Iniustus est ergo homo, qui non reddit Deo quod debet, & iniustus est, quia reddere nequit. Et nullus iniustus admittetur ad beatitudinem, quoniam quemadmodum beatitudo est sufficientia, in qua nulla est indigentia: sic nulli conuenit nisi in quo ita pura est iustitia, ut nulla sit iniustitia. Cum igitur videas peccatorem hominem, hoc debere Deo pro peccato quod vel reddere nequit, & nisi reddiderit, saluari nequit, instruendus es ne forte desperes, qualiter Deus misericordia saluet hominem, cum peccatum non dimittat illi, nisi reddiderit propter quod illud debet.

*Ibid. l. i. c. 1.
in prin.*

Rationalem naturam à Deo factam esse iustam, ut illo fruendo beata esset, dubitari non debet. Ideo namque rationalis est, ut discernat inter iustum & iniustum, inter bonum & malum, & inter magis bonum & minus bonum. Simili ratione probat, quod ad hoc accepit potestatem discernendi, ut odisset, & vitaret malum, ac amaret & eligeret bonum, atque maius bonum magis amaret, & eligeret. Sed non conuenit, ut Deus potestatem tantam frustra dederit. Ad hoc itaque factam esse rationalem creaturam, certum est, ut summum bonum super omnia amaret & eligeret, non propter aliud, sed propter ipsum. Si enim propter aliud, non ipsum, sed aliud amat. Ut igitur frustra non sit rationalis, simul ad hoc rationalis, & iusta facta est. Quapropter rationalis natura, iusta facta est, ut summo bono, id est, Deo fruendo beata esset. Homo ergo qui rationalis creatura est, factus est iustus ad hoc, ut Deo fruendo beatus esset.

Ibid. c. 2.

Quod autem factus sit talis, ut necessitate non moreretur, hinc facile probatur, quia sapientiae & iustitiae Dei non repugnat, ut cogeret mortem pati sine culpa, quem iustum ad beatitudinem fecit. Sequitur ergo, quia si nunquam peccasset, nunquam moreretur.

Ibid. c. 3.

Vnde aperte quandoque futura resurrectio mortuorum probatur. Quippe si homo perfectè restaurandus est: talis debet restitui, qualis futurus erat, si non peccasset. Nihil ergo iustius, aut conuenientius intelligitur, quam ut sicut homo si perseverasset in iustitia totus, id est, anima & corpore, æternum beatus esset, ita si perseverat in iniustitia, totus similiter miser sit.

Ibid. c. 4.

Ex his enim facile est cognoscere, quoniam aut hoc de humana perficiet Deus natura, quod incepit, aut in vanum fecit tam sublimem naturam ad tantum bonum. Aut si nihil pretiosius cognoscitur Deus fecisse, quam rationalem creaturam, ad gaudendum de se: valde alienum est ab eo, ut illam rationalem creaturam penitus perire si-

A nat. Necesse est, ergo, ut de humana natura, quod incepit, perficiat. Hoc autem fieri, sicut dixi, nequit nisi per integram peccati satisfactionem, quam nullus peccator facere potest.

Ibid. c. 5.

Si vero intelligis necesse fuisse, ut Deus perficeret quod incepit, forte cogitas dicens: Quam gratiam debeo pro eo, quod fecit me propter se? Aut quomodo imputabo meam salutem eius gratiae, si me saluat necessitate? Sed attende quod est necessitas, quæ beneficienti gratiam auferit aut minuit, & est necessitas, quæ maior ex beneficio gratia debetur. Cui enim aliquis ea necessitate, cui subiacet, inuitus benefacit, aut nulla, aut minor illi gratia debetur. Cui vero ipse sponte necessitati benefaciendi se subdit, neque inuitus eam sustinet, tunc utique maioris beneficii gratiam meretur. Non enim hæc est dicenda necessitas, sed gratia: quia nullo cogente illa suscepit aut seruat, sed gratis. Quare multo magis si Deus facit bonum homini, quod incepit, licet non deceat eum à bono incepto deficere, totum gratiae debemus imputare: quia hoc propter nos, non propter se, nullius egens, incepit. Non enim illum latuit, quid homo facturus erat, cum illum fecit: & tantum bonitate sua illum creando, sponte se, ut perficeret inceptum bonum quasi obligauit. Denique Deus non facit necessitate, quia nullo modo cogitur, aut prohibetur facere aliquid. Et cum dicimus Deum aliquid facere quasi ex necessitate vitandi inhonestatem, quam utique non timet, potius intelligendum est: quia hoc facit necessitate seruandæ honestatis. Quæ scilicet necessitas non est illud, quam immutabilitas honestatis eius, quam à seipso & non ab alio habet: idcirco improprie dicitur necessitas. Dico tamen, quod necesse est, ut bonitas Dei propter immutabilitatem suam perficiat de homine, quod incepit: quamvis totum sit gratia bonum quod facit.

Hoc autem fieri nequit, nisi sit qui soluat pro peccato hominis aliquid maius, quam omne, quod Deus non est. Illum quoque, qui de suo poterit Deo dare aliquid, quod superat omne, quod sub Deo est, maiorem esse necesse est, quam omne, quod non est Deus. Nihil autem est super omne, quod Deus non est, nisi Deus. Non ergo potest hanc satisfactionem facere, nisi Deus. Sed nec facere illam debet, nisi homo. Si ergo, sicut constat, necesse est, ut de hominibus perficiatur illa superna ciuitas, neque hoc esse valet, nisi fiat supradicta satisfactio, quam neque potest facere nisi Deus, nec debet nisi homo, necesse est, ut faciat eam Deus homo. Inuestigandum nunc est, quomodo esse possit Deus homo.

Ibid. c. 6.

Diuina enim natura & humana non possunt in inuicem mutari, ut diuina fiat humana, aut humana diuina: nec ita misceri, ut quædam tertia fiat ex duabus, quæ nec diuina sit omnino, nec humana. Denique si fieri posset, ut altera in alteram conuerteretur, aut esset tantum Deus, & non homo, aut solus homo, & non Deus. Aut si misceretur ita ut fieret ex duabus corruptis quædam tertia (quemadmodum ex duobus indiuiduis animalibus diuersarum specierum, masculo & foemina nascitur tertium, quod nec patris integram, neque matris seruat naturam, sed ex utraque tertiam mixtam) non homo esset, nec Deus. Non igitur potest fieri homo Deus, quæ quærimus ex diuina & humana natura, aut conuersione alterius in alteram, aut corruptiua commixtione naturæ utriusque; in tertiam, quia hoc fieri istæ duæ naturæ nequeunt: aut si fieri valerent, nihil ad hoc, quod quærimus, valeret. Si autem ita quolibet modo coniungi debent hæ duæ integræ naturæ, ut tamen alius sit Deus, alius homo, & non idem sit Deus, qui & homo: impossibile est, ut ambo faciant, quod fieri necesse est. Nam Deus non faciet, quod non debebit, & homo non faciet, quia non poterit. Ut ergo hoc faciat Deus homo, necesse est eundem ipsum esse perfectum Deum, & perfectum hominem, qui hanc satisfactionem facturum est, quoniam eam facere non potest, nisi verus Deus, nec debet nisi verus homo. Quoniam ergo seruata integritate utriusque naturæ, necesse est inueniri Deum hominem, non minus est necesse, has duas naturas integras conuenire in una personam, quemadmodum corpus & anima rationalis conueniunt

Ibid. c. 7.

in vnum hominem, quoniam nequit aliter fieri, ut idem ipse sit perfectus Deus, & perfectus homo.

Restat nunc quætere, unde & quomodo assumeret Deus humanam naturam? Aut enim assumeret eam de Adam, aut faciet nouum hominem, quemadmodum Adam fecit de nullo alio homine. Sed si nouum hominem facit non ex Adæ genere, non pertinebit ad humanum genus, quod natum est de Adam. Quare non debet satisfacere pro eo, quia non erit de eo. Sicut enim rectum est, ut pro culpa omnis homo satisfaciatur, ita necesse est, ut satisfaciens idem sit, qui peccator, aut eiusdem generis. Aliter namque nec Adam, nec genus eius, satisfaciatur per se. Ergo sicut de Adam & Eva peccatum in omnes homines propagatum est, ita nullus nisi vel ipsi, vel qui de illis nascitur, pro peccato hominum satisfacere debet. Quoniam ergo illi nequeunt, necesse est, ut de illis sit, qui hoc faciet. Amplius sicut Adam & totum genus eius per se steterit sine sustentatione alterius creaturæ, si non peccasset, ita oportet, ut si idem genus resurgit post casum, per alium resurgat ac releuetur. Nam per quemcumque in statum suum restituitur, per illum itaque stabit, per quem statum suum recuperabit. Deus etiam quando humanam naturam primitus fecit in solo Adam, nec feminā, ut de utroque sexu multiplicarentur homines, facere voluit, nisi de ipso, aperte monstrauit; se non nisi de Adamo voluisse facere quod de natura humana facturus erat. Quapropter si genus Adæ per aliquem releuatur hominem, qui non sit de eodem genere, non illam dignitatem habebit, quam habiturus erat, si non peccasset Adam: & idem non integrè restaurabitur, & Dei propositum deficere videbitur, quæ duo inconuenientia sunt. Ergo necesse est, ut de Adam assumatur homo, per quem restaurandum est genus Adæ. C

Pinge igitur in animo non super fictam vanitatem, sed super solidam veritatem, & dic; quia valde conuenit, ut quemadmodum hominis peccatum, & causa nostræ perditionis principium sumpsit à femina, ita medicina peccati, & causa nostræ saluationis nascatur à femina. Similiter & hoc: Si Virgo erat, quæ causa fuit humano generi totius mali, multo magis decet, ut Virgo sit, quæ causa erit totius boni. Hoc quoque similiter: Si mulier, quam Deus fecit de viro sine femina, facta est de Virgine, conuenit valde ut vir quoque, qui fiet de femina sine viro, fiat de Virgine.

Nunc tibi quoque dicendum est in qua persona Deus, qui est tres personæ, hominem assumat, plures enim personæ nequeunt vnum eundem hominem assumere in vnitatem personæ, quare in vna persona tantum hoc fieri necesse est. Sed de hac vnitatem personæ Dei & hominis, & in qua persona Dei, hoc magis fieri oporteat, breuiter tango, cur videlicet potius Filij persona debeat incarnari, quam Patris, aut Spiritus sancti. Si quælibet alia persona incarnaretur, erunt duo Filij in Trinitate, Filius scilicet Dei, qui & ante Incarnationem Filius est, & ille, qui per Incarnationem, Filius erit Virginis; & sic erit in personis, quæ semper æquales esse debent, inæqualitas secundum dignitatem natiuitatum. Dignior enim natiuitatem habebit natus ex Deo, quam natus de Virgine. Est & aliud cur magis conueniat Filio incarnari, quam aliis personis; quia conuenientius sonat Filium supplicare Patri, quam aliam personam alij. Item: Homo, pro quo erat oraturus, & diabolus, quem erat expugnaturus, ambo falsam similitudinem Dei propria voluntate præsumperant. Vnde quasi specialius aduersus personam Filij peccauerant, quia vera Patris similitudo creditur. Illi cui specialius sit iniuria, conuenientius attribuitur culpæ vindicta, aut indulgentia. Quapropter cum nos ratio inuitabilis perduxerit ad hoc, ut necesse sit diuinam & humanam naturam in vnam conuenire personam, nec hoc fieri possit in pluribus personis Dei, & hoc conuenientius fieri pateat in persona Verbi, quam in aliis; necesse est, Verbum, Deum, & hominem in vnam conuenire personam.

Igitur sempiterna & summa essentia, quæ se sic ad humani generis inclinauit salutem, nos quidem in suam

A gloriam transtulit, sed quod erat esse, non destitit. Quod enim Verbum caro factum est, non hoc significat quod in carnem sit Dei natura mutata, sed quod à Verbo in vnitatem personæ sit caro suscepta, in cuius vtrique nomine homo totus accipitur.

Vnde vtrique naturæ in suis proprietatibus permanenti, tanta est vnitatis facta & communio, ut quidquid ibi est Dei, non sit ab humanitate disiunctum, quidquid autem est hominis, non sit à diuinitate diuisum.

Verbum enim & anima, & caro in vnam conuenire personam, & hæc tria vnum, & hoc vnum tria sunt, non commixtione substantiæ, sed vnitatem personæ.

B Et in hoc homo considera, quod cum origo humanæ multum dederit, quod nos ad imaginem suam fecit, reparationi nostræ longè amplius tribuit, cum seruili formæ ipse se Deus coaptauit. Quamvis enim ex vna, eademque pietate sit, quidquid creaturæ Creator impendit; minus tamen mirum est hominem ad diuina proficere, quam Deum ad humana descendere.

Quis enim ab impietate ad iustitiam, à miseria ad beatitudinem esset recursus, nisi & iustus ad impios, & beatus inclinaretur ad miseros?

Libet idcirco in huiusmodi consideratione aliquantulum immorari, eo quod tam ipsius obstupenda dignatio, qua nostrum sibi associauit iumentum, quam copiosa redemptio apud eum, qua humiliter crucis subiuit tormentum, meditando materiam ministrat abundanter. Nescio namque si vlla esse possit efficacior, ac suauior morum ædificatio, quam Verbi incarnati fidelis & pia consideratio. Quid enim hominem sic excitare potest ad amorem Dei, quam præueniens amor Dei, tamque vehemens ad hominem, ut homo propter hominem velit fieri? Quid autem nutrit ita amorem proximi, quam similitudo & natura proximi in humilitate Dei? Nam humilitatis exemplum nec cogitare posse maius aliquid existimo, quam exinanitionem Dei in formam serui, & seruitutem plusquam serui.

Venit igitur Filius Dei de corde Patris, in vterum Virginis Matris. Venit à summo cælo in inferiores partes terræ. O inestimabilis dignatio & pœnitentia inexcogitabilis, quod in carceris huius horrorem, sœtoremque nostræ mortalitatis, tanta dignata est descendere celsitudo! Mira quærentis Dei dignatio, mira dignitas hominis sic quæsitæ, in qua si gloriari voluerit, non erit insipiens: non quod aliquid esse videatur tanquam à semetipso, sed quod tanti fecerit eum.

Agnosce igitur ex his dignitatem tuam, & diuinæ confors factus naturæ, noli in veterem vilitatem degeneri conuersatione redire.

Omnes namque diuitiæ, omnis gloria mundi, & quidquid in eo concupiscitur, minus est ad hanc gloriam, imò nec aliquid in eius comparatione.

E Præterea non tam admiranda, quam etiam obstupenda intueor in hac gloria. Nam cum humanarum infirmitatum vel iniuriarum, quas pro nobis pertulit diuina dignatio, sicut tempore primam, sic humilitate fere maximam existimo, quod in vtero concipi, in vtero nouem mensibus Maiestas illa incircumscripta passa est contineri. Vbi enim sic se exinaniuit, ut quasi penitus à seipso defecisse visus sit. Tanto tempore nihil illa sapientia loquitur, nihil illa virtus manifestum operatur, nullo signo visibili Maiestas, quæ clausa latet, proditur. Nam in cruce visus est infirmus, ubi quod infirmum fuit ipsius, statim fortius apparuit omnibus hominibus, quando & moriens glorificat latronem, & expirans inspirat Centurionem: quando horatius dolor passionis eius non solum compati facit elementa creaturarum, sed etiam contrarias fortitudines subigit æternorum passioni dolorum. In vtero sic est, quasi non sit: sic omnipotens virtus vacat, quasi nihil possit, & Verbum æternum sub silentio se premit.

Exinaniuit igitur semetipsum formam serui accipiens

Idem ser. 8. in
nat. Domini
non longè à
prin.

Ber. ser. 3. in
vig. Natiuit.
Dom. post
med. Lec.
ser. 4. in Nat.
Dom. c. 2.

Idem ser. 1.
de Passione
Dom. c. 2.

Bern. ser. 1. in
Aduentu
Dom. sparsim.

Leo ser. 1. in
Nat. Dom.
circa fin.

Bern. ubi
sup. prox.

Guerrius
Igniacensis
ser. 3. in An-
nuncia. Dom.
circa med.

& cum tota multitudine miserationum suarum de thalamo profiliit virginali.

Guerricus.

Dependet Deus ad vbera, ponitur in præsepe, ligatur in cunis pannis inuoluitur, & laxatis fasciis felices manus & sancta brachia per cunarum paruitatem expandit. Nulla ibi domus ambitio ubi reclinatorium in stabulo, Mater in sceno, Filius in præsepio. Tale elegit mundi fabricator hospitium, huiusmodi habuit delicias sacræ Virginis puerperium. Panniculi pro purpura, pro bysso in ornatu regio lacinia congeruntur. Genitrix est obstetrix, & deuota dilectæ soboli ipsa exhibet clientelam, attrahit, amplectitur, iungit oscula, porrigit mammam, totum negotium plenum gaudio, nullus dolor, nulla naturæ contumelia in puerperio. Pedissequas substantia familiaris non patitur mancipiorum obsequia sumptus tenuis, & inops mensa excludit. Nullum domus arcta diuersorium occupabat, nec secreti recessus erant illius casulæ incastraturam, tectum, & soli parietes per circuitum vestiebant. Nec ibi locus erat lauacris, quæ solent puerperis præparari, quippe nec aliqua naturæ iniuria Matrem Domini læserat, quæ sine tormento pepererat, quæ in conceptione caruit voluptate. Et quamuis in propria venerit, qui omnia continet, quidquid circa ipsum vel ipsius Genetricem impendebatur officij, non tantum pauperrimum extitit, sed etiam alienum.

Bernardus.

Et de quo dicebatur, Quis Deus magnus sicut Deus noster? & magnitudinis eius non est finis: iam non prædicatur magnus Dominus, & laudabilis nimis, sed paruus Dominus, & amabilis nimis. Alludit ut paruus, Virgini Matri arridet, & blandientes oculos in Mariam intorquet. Stat perterrita tantis miraculis Regina cælorum, confert in corde suo salutationem Archangeli, conceptionem Dei, & natiuitatem pueri: & miratur, quod ille, qui sic potuit ad nos venire, sic voluit subuenire. Et certe cum totus sit dulcedo, & sic subuenire nobis voluit, dulciorem cum mihi facit teneritudo membrorum. Dulcedo hæc incomparabilis, & pietas ineffabilis, ut Deum qui creauit me, videam puerum creatum propter me, Deusque maiestatis & gloriæ non solum similis mihi fiat corporis veritate; sed etiam miserabilis, & velut humanæ indigens opis appareat ætatis infirmæ. O duritia cordis mei!

Id. in Cantica
ser. 64.
circa fin.

Quid hoc faciat? Amor certe dignitatis nescius, dignatione diues, effectu potens, suasu efficax. Quid amore violentius? Triumphat de Deo amor, quia semetipsum exinaniuit, & scias amoris fuisse, quod plenitudo effusa est quod altitudo adæquata, quod singularitas associata est.

Bernardus.

Quid igitur ad hæc dormitat tua affectio, imò non dormitat, sed mortua est.

Guerricus
ser. 3. de Nat.
Dom. sparsim.

Ut te lucrificeret, ut me ad amorem suum traheret, omnem pulchritudinem diuinitatis in hominem transfudit. Transfusus Deum in hominem dico, quia non ad mensuram datum homini video, nec de omni plenitudine sua penes Deum aliquid reledit, quod in hominem, cui vnitus est, non effudit, dum omne, quod in diuinitate thesauro pietatis inuentum fuit totum in vtero Virginis aggestum. Ira enim Deus funditur, Deus amatus in hominem effusus est, quod tanquam à sua propria virtute sit exinanitus, dum videlicet in ea humilitate, qua tibi consulit, non solum Patre, sed etiam seipso factus sit inferior. Quæ verò maior exinanitio in oculis videntium, quid efficacius ad Creatorem tuum reamandum, quam quod propter splendor gloriæ, & figura paternæ substantiæ, formam præferat seruilem, & in ipsa non habens speciem neque decorem? Qui enim quasi parum esset exinanitus si homo solum fieret, etiam humanæ carnis ira funditus in se formam & speciem vacuauit, sapientiā infatuauit, virtutem infirmauit, minuitque magnitudinem, ut & in natiuitate minimum, & in passione se nouissimum virorum hominibus exhiberet. Vnde nec reputauerunt eum. Obstupescere ergo homo tanta pro te mirabilia, tanta beneficia pro te exhibita. Cogita quantum te diligat, qui tanta dignatus est facere pro te. Considera diligenter Dominum Sabaoth, qui cælum & terram implet, iacentem in præ-

sepio infantulum, imò cuius Maiestati angusta est omnis cæli latitudo, pannis inuolutum, & qui cælis tonat, sub cuius vocis tonitruo Angelicæ potestates submittunt alas suas, vagientem; ut ipsius amoris ardore totus accensus, ad tanta beneficia, tua usque huc ingratitudo erubescat, quia ipse tuam naturam diuinæ voluit associari in vna persona, nunquam ab eo separandam, signum amoris, ut sic saltem cum amares, à quo te agnosceres sic amari.

Pro his semper gratus esto, indefinenter gratias age. Et caue ne indignum videri velis, ut credatur Deus Dei Filius scemineis se inseruisse visceribus & Maiestatem suam huic contumeliæ subdidisse, ut naturæ carnis immixtus, in vero humanæ substantiæ corpore nasceretur: cum totum hoc opus non iniuria sit ipsius, sed potentia, non credenda pollutio, sed gloriosa dignatio. Si enim lux ista visibilis nullis immunditiis, quibus superfusa fuerit, violatur, nec radiorum solis nitorem, quem corpoream creaturam esse non dubium est, loca nulla sordentia vel cœnosa contaminant; quid illius supernæ, sempiternæ, & incorporeæ lucis essentiam potuit, qualibet sui qualitate pollueret, quæ se ei, quàm ad imaginem suam condidit sociando creaturæ, purificationem præstitit, maculam non recepit, & sic sanauit vulnera infirmitatis, ut nulla pateretur damna virtutis?

Leo ser. 4.
in Epiph.
Dom. c. 4.

Quàm felix proinde, quàm amabilis natiuitas tua, puer Iesu, quæ natiuitatem omnium emendat, conditionem reformat, præiudicium soluit, chirographum damnatæ naturæ rescindit; ut si quem piger damnabiliter esse natum, possit felicissimè renasci. Et infra: Verè tu puer misericors, quem sola misericordia puerum fecit, licet pariter misericordia & veritas in te obuauerunt sibi. Verè, inquam, tu misericors puer natus es nobis, non tibi: lucra nostra, non augmenta tua nascens de nobis quæ sisti, qui ad hoc solum nasci dignatus es, ut nos minoratione tua proueheres, humiliatione glorificares. Dulce certè, proinde dulce, & sapidum cogitare, & recogitare puerum Deum, quin etiam efficax, & operatorium ad medendum ac dulcorandum, si qua in nobis est, peccatorum amaritudinem, penitentia austeritatem. Quid non temperabit illa dulcedo, quæ mortem quoque facit dulcissimam? Et inter hæc considerata, semper recurro ad hoc quod dulcius sapit, & familiarius adhæret, videlicet, quod ideo voluit in similitudinem hominum fieri, ut hominibus esset amabilior. Similitudo enim ad amorem efficacius operatur. Ideo non me capio præ lætitia, quod illa Maiestas naturam suam natura meæ carnis, & sanguinis superuestit, & me miserum in diuitias gloriæ suæ non ad horam, sed in sempiternum includit: sit frater meus, Dominus meus, & timorem Domini fratris vincit affectus. Ideo Domine Iesu libenter audio te regnantem in cælis, sed libentius nascentem in terris. Hæc enim meditatio rapit affectum meum, & huius memoria concalescit cor meum, viuientis & viuide porionis asperitare purgatum. Erat utique Dominus meus inter Angelicos ordines, audiens hymnum gloriæ suæ admirabilis, illi mirabili creaturæ faciens mirabilia in cælo, & in terra, in mari & in omnibus abyssis. Ego autem in luto factus, & miseriarum obuolutus, miser & miserabilis, & omnem spem egrediendi perdideram. Ille in gloria, ego in miseria, admirabilis ille, ego miserabilis. Sanctum, & terribile nomen eius, quod vix audeat illud dignior nominare natura. Nomen illud clausum & integrum, quomodo capere poteram, quod vix Angelicus oculus prospicere, necdum perspicere potest, ille, qui erat admirabilis agminibus Angelorum, inclinatur cælos, & sit consiliarius hominum. Maiestatiuum nomen, in precatiuum effunditur, & qui mirabilis est in cælis, consule re venit in terris. Abscondit purpuram sub miseriæ vestimentis, & ad lutum ubi iacebam, inclinatur, non mergitur. Et si audeo dicere, infixus sum in limo profundis. Operi manuum suarum porrigit dexteram, de profundis aquarum extraxit, extraxit abluit, ablutum induit, indutum reparat, reparatum confirmat. Porrigit dexteram

Guerricus ser. 3.
de Nat. Do-
mini non
longè à princ.

cum

cum nascitur, cum loquitur extrahit, abluat cum moritur, A induit cum resurgit, cum ascendit, reparat, confirmat cum Spiritum sanctum emittit de cœlis.

Et ut agnoscas plenius homo dignitatem tuam, agnoscas & gloriam conditionis tuæ vel humanæ; tria opera, tres mixturas fecit omnipotēs illa Maiestas in assumptione carnis nostræ, ita mirabiliter singularia, & singulariter mirabilia, ut talia nec facta sint, nec facienda sint super terram. Coniuncta sunt quippe adinuicem Deus & homo, Mater & Virgo, fides & cor humanum. Admirabiles istæ mixturæ, & omni miraculo mirabilius, quomodo tam diuersa adinuicem potuerunt coniungi. *Et infra*: Huic limo terreno vim vitalem miscuit, ut in arboribus, unde surgit venustus in foliis, in floribus pulchritudo, sapor in fructibus & medicina. Adiecit etiam vim sensibilem limo nostro, ut in pecoribus, quæ non solum iam vitam habeant, sed & sentiant quinque partita sensificatione vigentes. Addidit adhuc honorare limum nostrum, & ei vim rationalem immisit, ut in hominibus, qui iam non solum viuunt, sentiant, sed & discernant inter commodum, & incommodum, inter bonum & malum, & inter verum & falsum. Voluit quodque adhuc infirmiora nostra abundantiori gloria sublimare, & contraxit se Maiestas, ut quod melius habebat, videlicet seipsum, limo nostro coniungeret: miscerentque se inuicem Deus & limus, Maiestas, & infirmitas, tanta vilitas, & sublimitas tanta.

Et vide, quod si mirabilis fuit coniunctio prima, videlicet inter animam & corpus, sed mirabilior fuit secunda inter Deum & limum, nec minus mirabilis erit & tertia, cum homo, Angelus, & Deus, vnus & erit spiritus. Confundatur ergo superbia hominum, & ad humilitatem Dei nouerit de se humilia sapere lutum.

Nihil enim Deo sublimius, nihil vilius limo, & tamen tanta dignatione descendit Deus in limum, tantaque dignitate limus ascendit in Deum, ut quidquid fecit Deus, limus fecisse credatur, quidquid limus pertulit, Deus pertulisse dicatur, tam ineffabili, quam incomprehensibili sacramento. *Et infra*: Aduerte ergo homo, quia limus es, & non sis superbus; quia Deo coniunctus es, & non sis ingratus.

Verum quoniam bona, quæ largiri mortalibus non cessat misericors & miserator Dominus, recolere, & recolligere omnia omni homini impossibile est, id saltem quod præcipuum est maximum opus, videlicet redemptionis, à memoria tua aliquatenus non recedat.

Agnosce igitur quantum valeas, & quantum debeas, & dum pretium tui cogitas, tibi vilis esse desinas.

* Perspice homo quantum valeas, ut tandem, inquam, vilis tibi esse desinas, ut per hoc erubescendis subiacere vitiis dedigneris, dum generositatem tuam de Creatoris, ac Reparatoris dignitate metiris.

Reus namque eris, non parui pretij, sed sanguinis Christi, qui violas, & maculas animam, Christi sanguine mundatam, & passione redemptam.

Memento cuius sis capitis, & cuius corporis membrum. Reminiscere, quia morte Christi, erutus de potestate tenebrarum, translatus es in Dei lumen, & regnum: quia pretium tuum sanguis est Christi, qui veritate te iudicabit, qui misericordia te redemit.

Miserendi enim nostri Deus causam, nisi in sua bonitate, non habuit. Mirabilior est secunda hominum generatio, quam prima conditio: quia plus est in nouissimis sæculis reparasse Deum, quod perierat, quam à principio fecisse, quod non erat.

Memento te, & si de nihilo factum, non tamen de nihilo redemptum. Sex diebus condidit omnia, & te inter omnia. At vero per triginta tres annos, operatus est salutem tuam in medio terræ. O quantum laborauit sustinens carnis necessitates, & hostis tentationes. Quis vero inter cetera digna penset, quantum fuerit humilitatis, mansuetudinis, & dignationis, Dominum Maiestatis indui carne, mulctari morte; turpari cruce? Nunquid non valuit opus suum reparare absque ista difficultate? Valuit,

sed maluit cum iniuria sui, ne pessimum atque odiosissimum vitium ingratitude ultra reperiret in homine. Sane multum fatigationis assumpsit, quo multæ dilectionis hominem debitorem teneret, commoneretur; gratiarum actionis difficultas redemptionis quem minus esse deuotum fecerat conditionis facilitas. Quid enim dicebat homo creatus & ingratus? Gratis quidem conditus sum, sed nullo grauamine auctoris, vel labore. Siquidem dixit & factus sum, quemadmodum vniuersa. Quid magnum est, quamlibet magna, quod in verbi facilitate donauerit? Sic beneficium Creatoris attenuans humana impietas, ingratitude materiam inde sumebat, unde amoris causam habere debuerat; idque ad excusandas excusationes in peccatis. Sed luce clarius patet, quantum homo pro te factus dispendium fecit, de Domino seruus, de Dei Filio, hominis Filius fieri non despexit.

Et qui te semel tantum & solum dicendo fecit, in reficiendo profecto multa & gessu mira, & pertulit dura: nec tantum dura, sed etiam indigna. Et ideo licet multum possit hominem incitare ad amandum Deum, quod ipse eum fecit, tamē multo amplius debet eum incitare, quod ipse eum refecit, quia non tam facile refectus, quam factus. Quid ergo retribuam Domino, pro omnibus, quæ tribuit mihi? In primo opere me mihi dedit, in secundo se, & ubi se dedit, me mihi reddidit. Datus ergo & redditus, me pro me debeo, & bis debeo, quid Deo retribuam pro se? Nam etiamsi me millies rependere possem, quid sum ego ad Deum? *Et paulo ante*: Quid igitur magnum tanto recompensator amor, si pulvis exiguus totum se ad reamandum collegerit, quem illa nimirum Maiestas in amorem præueniens, tota in opus salutis eius intenta conspicitur?

Ecce Domine, quia tu me fecisti, debeo me ipsum amanti tuo totum: quia me redemisti, debeo me ipsum amanti tuo totum: quia tanta promittis, debeo me ipsum amanti tuo totum. Imò & tantum debeo, plusquam me ipsum, quantum tu es maior me, pro quo dedisti teipsum, & cui promittis teipsum.

Et hæc tria considero, in quibus tota spes mea consistit. In charitate adoptionis, veritate promissionis, & potestate redemptionis. Scio igitur cui credidi, & certus sum, quia in charitate nimia adoptauit me, quia verax in promissione, & quia potens in exhibitione.

Cogita igitur quantum diligit te, qui tanta pertulit pro te, & tanta facere dignatus est propter te, & qui tanta tibi dare promittit. Primo namque pulcher factus fueras eius munere, postmodum vero scdus factus es tua iniquitate. Sed iterum mundatus es, & formosus factus es eius pietate, operante tamen utrobique charitate. Olim cum non esses, dilexit te, ut conderet te; postea cum scdus factus esses dilexit te, ut pulchrum faceret, & ut ostenderet tibi quantum te diligeret: non nisi moriendo à morte te liberare voluit, ut non tantum pietatis impenderet beneficium, verumetiam charitatis ostenderet affectum, imò & tam sincera charitate diligit, ac si semper cum eo perstitisses, nec exprobrat tibi reatum, nec impropert tibi beneficium. Et si deinceps cum eo fideliter perseuerare, ipsumque ut decet, amare, & tuum illi amorem incontaminatum seruare volueris, maiora prioribus se daturum promittit.

Quia gemina dulcedo suauitatis exuberat in pectore Iesu, longanimitas videlicet in expectando, & in donando facilitas. Ad hoc siquidem diu suspendit sententiam ultionis à contemnente, ut quandoque gratiam exhibeat remissionis in pœnitente. Non vult enim mortem peccatoris, sed ut conuertatur & viuat. De pœnitendi facilitate audi: Quacunque hora peccator ingemuerit, peccatum suum remittetur ei. Et David paucis comprehendit vtrumque. Longanimis, inquit, & misericors.

Et ideo misericors est, quod tardius videtur ei peccatori veniam dare, quam ipsi peccatori accipere. Sic enim festinat absolvere reum à tormento conscientie suæ, quasi plus cruciet eum passio miseri, quam ipsum miserum passio sua. Et ut hoc euidentius intelligas, attende.

Bern. de diligendo Deo ante med.

Anselm. de med. redempt. hum. c. 7.

Bern. ser. 3. in Dom. 6. post Pentec. cir. fin.

Hugo de archa anima post med.

Bern. in Cant. ser. 9. cir. med.

Ezec. 18. e. ibidem.

Psalm. 102. b.

Idem lib. de interiori do. mo. c. 37.

Hugo ubi
suprapost
med.

Abieras siquidem & perieras, & quia in peccatis tuis A
vænundatus eras, ultra se continere non potuit. Venit
igitur ille post te ut redimeret te, & tantum dilexit te, ut
sanguinis sui pretium appenderet pro te, talique pacto,
& reduxit de exilio, & redemit de seruitio: Nulla ergo di-
lectio maior, nullus amor sincerior, nulla charitas san-
dior, nullus affectus ardentior. Mortuus est pro te inno-
cens, nihil quod in te amaret inueniens. O cor indura-
tum, cor plus quam lapideum, eo quod in morte, amato-
ris tui, quam pro amore tuo sustinuit, & petra scissæ sunt,
& monumenta aperta sunt. Cur non datum est mihi in-
telligere Deum Creatorem meum pro amore meo quasi
infatuatum, & tamquam ad nihilum videre redactum?

Hugo ibid.

Quidnam inuenisti in me Domine Deus, quod dilige-
res, & tantum diligeres, ut moreris pro me?

Bernardus.

Quod tale in me inuenisti, pro quo tanta & tam dura
& dira sustinere voluisti? O bone Iesu, si mihi saperet
etiam præter hæc, quam dulciter cum hominibus conuer-
satus es, quam magna etiam abundanter eis largitus es,
dura & aspera pro eis passus es, dura verba, duriora verbe-
ra, durissima & horrenda crucis tormenta. Flagellis cæ-
sus, spinis coronatus, clavis confossus, patibulo affixus, op-
probriis saturatus, omnium tamen immemor dolorum,
ait: Pater ignosce illis. Expansis pro eis in cruce mani-
bus, dedit risum malignantibus, & fletum fidelibus, factus
que omnibus est derisui, qui solus potuit esse terrori.
Quid igitur magis admirandum? quid amplius detestan-
dum? quid grauius puniendum, quam, quod videns
Dei Filium, summum in regno Angelorum, nouissimum
in regno hominum, apponit se magnificare homo super
terram? Quid superbis terra & cinis?

Luc. 23, 6

Idem ser. 1.
in Epipha.
Dom. ante
med.

Quanto enim se minorem fecit in humilitate, tanto se C
maiores ostendit in bonitate, & quanto pro te est vilior,
tanto tibi debet esse carior.

Quæ maior iniquitas, quam ut inde Creator à te con-
temnatur, unde plus amari merebatur? Attende amorem,
quo se totum tibi impendit, nihil sibi retinens. Attende,
& humilitatem qua seruiuit tibi, nihil sibi dominationis
vendicans.

Bernardus.

Primo omnia sua tibi dedit, dehinc & seipsum expo-
suit utilitatibus tuis, non parcens sibi propter te, in ieiun-
iis multis, in laboribus frequenter, in vigiliis supra mo-
dum, in fame & siti, etiam in frigore & nuditate.

Leo ser. 14.
de Pass. Do-
mini c. 4.

Nam omnes infirmitates nostras, quæ veniunt de pec-
cato, absque peccati communione suscepit; ut & famis ac
sitis, somni & lassitudinis, mœoris ac fletus, affectioni-
bus non careret, doloresque sæuissimos usque ad mortis ex-
trema pateretur. Ministerium vero suum impleuit, humi-
lians semetipsum, & obediens factus Patri usque ad mor-
tem, mortem autem crucis. Sed parum tibi forte videtur,
quod cum esset Filius & coæqualis, tanquam seruus ser-
uit Patri si non & seruo suo, plusquam seruus seruiuit. Fa-
ctus quidem erat homo, ut Creatori seruiret. Et quid ius-
tius, quam ut seruias illi, à quo creatus es, sine quo nec
esse potes? Et quid beatius aut sublimius, quam seruire
illi, cui seruire regnare est? Non seruiam, inquit homo
Creatori: ego igitur seruiam tibi Creator hominum. Tu
recumbe, ego ministrabo, ego tibi pedes lauabo. Tu quies-
ce, ego languores tuos feram, & infirmitates tuas porta-
bo. Vtere me ut libet in omni necessitate tua, non modo
ut seruo tuo, sed etiam ut iumento tuo, ut peculio tuo. Si
fatigatus autem & oneratus es, ego te & onus tuum fe-
ram, ut legem meam primus impleam. O duritia cordis
mei, ad dignationem tantam tam inopinatam! O detesta-
bilem superbiam hominis seruire contemnentis. Dorsum
etiam posuit ad flagella, & plagis vapulauit non paucis,
nec paruis. Indicio sunt riuuli sanguinis, qui de tot parti-
bus profluunt corporis. Contumelia, & tormento inter-
rogatus fuit, veluti seruus aut latro. Subditur quæstioni,
qua confessio extorquebatur criminis. Nunquam igitur
recedet à memoria tua, tam debita miseratio, tam proba-
ta dilectio.

Anselmus.

Scio namque Domine, quia licet multæ sint causæ,
multæ sint rationes, quare te deberemus diligere, nulla

tamen maior causa, nulla cogentior ratio, quam nostræ
redemptionis modus. Debemus diligere te, quia nos
creasti, quia nutriuisti, quia pascis & vestis. Sed ideo ma-
ximè, quia redemisti nos tali modo, scilicet morte tua, &
tali genere mortis, quod tunc temporis erat vilissimum
genus mortis, quo puniebantur latrones, & qui magna
scelera commiserant. Quanto enim abiectione pro homi-
nibus pati dignatus es, tanto magis ab hominibus hono-
rari, & diligi dignus es. Quis enim tantæ duritiæ est & ob-
stinationis, ut non possit animum suum inclinare ad te
diligendum, qui tantum dilexisti nos, ut nos lauares à
peccatis nostris in sanguine tuo? Quis est, qui non possit
seruentius & diligentius & dulcius diligere, quando re-
cordatur, quod in cruce brachia tua expandisti, desiderans
nos amplecti, & recipere omnes, qui ad te confugere
volunt?

In nullo vero clarius, quam vulneribus tuis eluxit,
quod tu Domine suavis es, & mitis, & multæ miseri-
cordiæ.

Bernardus.
Caus. ser.
61. ante med.
ibidem ser.
20. non lan-
ge à princ.

Idcirco super omnia reddit te amabilem mihi, bo-
ne Iesu, calix quem bibisti, opus redemptionis nostræ:
Hoc omnino amorem nostrum vendicat facile totum
sibi. Hoc, inquam est, quod nostram deuotionem, & blan-
dus allicit, & iustius exigit, & arctius stringit, & afficit
vehementius. Multum quidem laborauit in eo Salua-
tor, nec in omni mundi fabrica tantum fatigationis au-
ctor assumpsit. In dictis suis sustinuit contradictores, in
factis obseruatores, in tormentis illudores & in morte ex-
probratores.

Cum igitur deuoueris quidquid es, quidquid potes,
nonne sic est quasi stella ad solem, quasi lapillus ad mon-
tem, & quasi gutta ad fluium? Si perpenderes, quam
multa, & quam multis debeas, videres, quam nihil sit
quod facis, quam nec etiam inter minima computan-
dum, ad comparationem debitorum tuorum. Quod si
nescieris & scire volueris, respice mentali oculo, quanto
remunerationis debito astringaris Domino patienti.

Idem in ser.
de quadrupli-
cibus debito
sparsim.

Bernardus

Volue & reuolue Dominicum corpus, à latere usque
ad latus, à summo usque deorsum, & ubique inuenies do-
lorem. Respice sudorem sanguineum, alaparum contu-
meliam, flagellorum instantiam, spineam coronam, sputi
ludibria, crucis angariam, patibuli suspendium, oculos
languentes, oris pallorem, fellita cibaria, acida pocula,
caput inclinatum, geniculationes irrisorias, titulum fa-
mosum, vestimenti sortem, & geminatum, crucifige.
Quid plura? Vilissimum mortis supplicium, & probra
nefandissima. Vide Christum in cruce pendentem, capi-
tis inclinationem ad osculum, brachiorum extensionem
ad amplexum, lateris apertionem, & totius corporis con-
fixionem ad effectum. Considera Filium Virginis illitum
sputis, liuidum plagis, clavis confixum. Attende rectorem
cœli stantem in cruce, pallidum in morte, & carne defor-
mem. Ne pertranscas Dominum Angelorum, virum per-
cussum à Deo & humiliatum, virum quasi leprosum, &
omnibus detrimentis expositum. Copiosa namque apud
eum redemptio. Et verè copiosa, quia per quinque partes
de corpore eius vnda sanguinis emanauit, cum ad redem-
ptionem totius orbis vna pretiosissimi sanguinis sui gutta
sufficeret. Sed ideo data est copiosa, ut virtus dilectionis
in beneficii redundatione claresceret.

Psalm. 139. b

Agnosce etiam, quam graua sunt illa vulnera, pro
quibus necesse fuit Christum Dominum vulnerari. Si
hæc omnia non essent ad mortem, mortemque sempi-
ternam, nunquam pro eorum remedio Dei Filius more-
retur.

Idem ser. 1.
in Nat. Do.
post med.

Hæc quanti valeant frequenter cogita, & in statera
charitatis appende, & quidquid amoris impendendum
habes, illi repende. Inspice diligenter vulnera pendens,
cicatrices resurgens, sanguinem morientis, pretium cre-
dents, commercium rediments.

Hugo.

Et quia Filius Dei occidi iubetur, ut pretiosi sangui-
nis sui balsamo vulneribus tuis mederetur, nunquam à
corde tuo recedat, quatenus toto tibi figatur in corde, qui
pro te totus fixus est in cruce.

Bern. ubi
sup. præ.

In

In qua Christi fixatione tria diligenter considera, ut illi arctius per amorem adhaereas, triplicem videlicet vilitatem, triplicem asperitatem, & triplicem paupertatem. Prima vilitas fuit alaparum, & colaphorum & arundinis percussio, tanquam in ribaldum. Secunda fuit maior, scilicet tanquam in buffonem, vel aliquod sordidum aut foetens sputi excreatio. Tertia fuit maxima, videlicet inter latrones matris turpissimae condemnatio. De triplici autem asperitate vide diligenter. Prima asperitas fuit spinatum per medium cutis capitis, ad modum coronae crudelis infixio. Secunda maior, totius videlicet corporis usque ad sanguinis effusionem ligati & non potentis ire quo veller, crudelior flagellatio. Tertia vero & maxima, omnium membrorum in cruce violentissima distensio, maxime cum talem distensionem comitata fuerit manuum, & pedum crudelissima transfixio. Nam si ad se membra traheret, propria vulnera in loco sensibilibus, ut ita dicam, propter nervorum sensibilibus concursus, & causam mortis augmentaret: si autem distenta permitteret, dolorem ex distensione, vel quasi dissociationem omnium iuncturarum sentiret. Nam non sunt veriti, membra eius intantum distendere, ut omnia ossa eius possent dinumerari. De paupertate vero considera. Priuua paupertas fuit, quod tantum non habebat, quod in propria domo suum caput reclinare posset. Secunda vero maior iuxta crucem, quod vestes non habebat, quibus membra tegere posset. Tertia autem maxima, quod nec spatium pedis voluit in terra habere, unde in aëra ascendit, quando in cruce pro te pendere voluit.

Tamen in his omnibus non est diuina natura humiliata, sed humana est exaltata: nec est imminuta, sed ista est misericorditer adiuta. Nec humana natura in illo homine passa est aliquid vlla necessitate, sed sola libera voluntate: nec vlla cogente obedientia, sed potenti disponente sapientia. Non enim illi Pater, ut moreretur, cogens praecepit: sed ille, quod Patri placitum, & hominibus profuturum intellexit, hoc sponte fecit. Nec eum ad hoc Pater potuit cogere, quod ab eo exigere non debuit. Sic itaque Patri obedientiam liberam exhibuit, cui hoc placitum sciuit, sponte facere voluit. Denique quando Pater hanc bonam illi voluntatem, quamuis liberam dedit, non immerito dicitur, quia eam velut praeceptum Patris accepit. Hoc itaque modo obediens fuit Patri usque ad mortem; & sicut mandatum dedit illi Pater, sic fecit, & calicem, quem dedit illi Pater, bibit. Haec est enim perfecta & liberrima humanae naturae obedientia, cum voluntatem suam liberam sponte voluntati Dei subdit, & cum acceptam bonam voluntatem sine omni exactione, spontanea libertate opere perficit. Sic homo ille redemit omnes alios, cum hoc, quod sponte dedit Deo, computat pro debito, quod illi debeant. Quo pretio non semel tantum à culpis homo redimitur, sed etiam, quoties cum digna poenitentia redierit, recipitur: quae tamen poenitentia peccanti non promittitur. Lætare igitur pro libertate tua, & esto semper gratus illi, qui sic gratis sua morte ad vitam te restaurauit. Sed o tu Domine, tu qui ut ego viverem mortem suscepisti, quomodo lätabor de libertate mea, quae non est nisi de vinculis tuis? Qualiter gratulabor de salute mea, cum non sit nisi de doloribus tuis? Quomodo gaudebo de vita mea, quae non est nisi de morte tua? An gaudebo de his, quae passus es, & de crudelitate illorum, qui ea tibi fecerunt? quoniam nisi illi fecissent, tu passus non esses: & si tu passus non esses, haec mea bona non essent. Sed certe illorum nequitia nihil facere potuit, nisi quod tu sponte permisisti, nec tu passus es, nisi quia tu pie voluisti. Ergo tu peccator redemptus, illorum crudelitatem dimitte Dei iudicio, & tracta de his, quae debes Saluatori tuo. Intuere necessitatem tuam & bonitatem eius, & vide quas gratias reddas, & quantum debeas amoris eius.

O si attenderes quot & quales in comparatione tui abiecti sunt, qui hanc, quae tibi data est, gratiam per mortem videlicet Filij Dei consequi non potuerunt. Certe audisti

ab initio usque in hanc diem, quam multae generationes hominum perierunt, quae etiam omnes sine cognitione Dei, & pretio suae redemptionis in interitum sempiternum dilapsae sunt. Omnibus illis Redemptor & amator tuus te prae tulit, quando tibi hanc gratiam largitus est, quam nullus hominum percipere meruit. Et quid dices? Quare puras quod praelatus es omnibus illis? Numquid tu fortior illis? numquid tu sapientior? numquid nobilior? numquid ditior omnibus illis fuisti? quia hanc prae omnibus illis specialem gratiam sortiri meruisti? Quot fortes, quot sapientes, quot nobiles, quot diuites ibi fuerunt, & tamen vniuersi relictæ, & abiectæ perierunt. Tu solus prae omnibus illis assumptus es, & quare hoc in te factum sit, nullam praeter gratuitam Saluatoris tui charitatem causam inuenire poteris. Elegit ergo, & praelegit te in omnibus, & assumpsit te ex omnibus & amauit te prae omnibus: Nomine suo vocauit te, ut memoriale eius semper esset apud te, voluit te participem esse in nomine, participem esse in nominis veritate, quoniam vnxit te illo quo & ipse erat vnctus oleo lætitiæ, ut ab vnctus sit vnctus, qui à Christo diceris Christianus.

Adhuc diligentius ac plenius attende, quanta tibi contulit hic amator tuus, ut in omni statu, omni tempore, ipsius beneficia, atque circa te sollicitudinem recognoscas.

Semper cogita quantam tecum misericordiam fecit, & in hoc perpende quantum ab ipso diligeris, quod eius beneficium nunquam tibi defuisse cognoscis.

Non enim tibi inter cætera paruum æstimandum est beneficiū, quod bene vtens malo parentum tuorum, creauit te de carne illorum, & inspirauit in te spiraculum vitæ, discernens te ab illis, qui vel abortiuæ proiectioni sunt ab utero, vel qui inter materna viscera suffocati penè videntur concepti non vitæ. Et infra: Quid etiam quod integra tibi, & sana membra creauit, ne esses parentibus tuis dolori, & opprobrio alienis? Magnum certe, & hoc. Sed considera illud, quàm fuerit inæstimabilis bonitatis, quod eo tempore, & inter tales nasci voluit, per quos ad fidem suam, & sacramenta peruenires. Vnde innumerabilibus millibus hominum hoc negatum, quod tibi gratularis esse concessum, cum quibus tecum, cum vna esset, eademque conditio, illi derelicti per iustitiam, tu vero vocatus es per gratiam. Procede & adhuc intuendo munus eius fuisse, quod educatus à parentibus fuisti, quod te flamma non læsit, quod non absorbit aqua, quod non vexatus à dæmone, quod non percussus à bestiis, quod præcipitio non necatus, quod usque ad congruam ætatem in eius fide & tuitione nutritus.

Ecce natus es, fons baptismi tibi positus est, & lauetur regenerationis, in quo sordes præteritorum criminum abluis. Deinde chrisma & oleum, in cuius vnctione Spiritu sancto liniris. Post hæc delibutus & in vnctione profusus ad mensam venis, & percipis ibi alimentum corporis & sanguinis Christi, quo interius saginatus & refectus, noxiam illam præteritorum ieiuniorum maciem depellis, & pristina pulchritudine atque fortitudine reparatus, rursus quodammodo iuuenescis. Deinde vestimenta bonorum operum induis, & cum ieiuniis, cum vigiliis, aliisque operibus misericordiae, vel pietatis, quasi vario ornatu decoraris. Ad vltimum sequuntur aromata virtutum, quorum odor suauiter spirans, omnem illum antiquorum sordium foetorem fugat, ita ut quodammodo tibi totus mutari, & in alium transformari videaris, & magis lætus, magis alacris, magis sospes efficiaris. Datur etiam tibi speculum sancta Scriptura, ut ibi videas faciem tuam, ut neque minus neque aliter quàm deceat, habeat compositio ornatus tui. Quid dicis igitur homo? Scis utrumne aliquid horum perceperis? Certe in fonte ablutus fuisti, certe chrismatis vnctionem perceperisti, certe de mensa Christi pretiosum cibum comedisti, sed forte iterum pollutus es, habes lacrymas, quibus te iterum abluas. Iterum vnctio emarcuit in te, per piam & bonam deuotionem iterum te vngas. Vide quam pia tibi dispensatione, vbique concurratur. Non habuisti, & datum est tibi; perdidisti

Ibid. longè post med.

Aug. in lib. de diligendo Deo. c. 11. rom. 9.

Hugo ibid. ubi supra prox.

Anselm. de meditatione redempt. humanæ. c. 3. 4. 5. 6.

Iam. 14. d. Iam. 18. 6.

Hugo de anima post med.

& restauratur tibi; nusquam derelinqueris, ut scias quantum illi te diligat, à quo amaris. Non vult te perdere, & ideo tanta patientia te expectat, & concedit pie, negligenter toties amissa, iterum atque iterum si tu volueris reparare. O quot iam perierunt, qui ista tecum acceperunt, sed amissa iterum recipere non meruerunt. Plus ergo omnibus dilectus es, quia tam benignè amissum redditur, quod illis perditum tam districte negabatur. Numquid tibi gratia bene operandi nulla data est? Tamen voluntas bona ipso largiente negata non est. Si magna opera facis, misericorditer sublimaris: si non facis magna opera, fortassis salubriter humiliaris. Melius nouit ille, quid tibi expediat, quam tu: & ob hoc si vis de illo bene sentire, totum quod ab illo tibi fit, bene fieri intellige. Forte gratiam virtutum non habes, sed dum vitiorum impulsu concuteris, melius in humilitate solidaris. Suauius redolet Deo humilitas infirma, quam virtus elata. Nihil ergo dispositioni eius præiudicare audeas, sed semper cum timore & reuerentia ora eum, ut quemadmodum ipse nouit, tibi subueniat, si qua adhuc in te mala permanserint, pie diluat, si qua inchoata sunt bona, benignè perficiat, & ea, qua ipse voluerit via te ad se perducatur. Quid tibi amplius dicam? Est ne aliquid adhuc, quod dicere possim ad ostendendam dilectionem? Tibi loquor peccator. Quid dicēs? Si tua dicis, aliena non poteris. Si aliena & tua, non tamen omnia. Quis enim omnia dicere potest? Et tamen scimus, quia omnium origo est charitas. Ecce duo nati sunt, eadem utrisque nobilitas generis, eadem hora natiuitatis. Alter in paupertate relinquitur, alter diuitiis sublimatur, & utrumque charitas operatur: quia & hunc paupertate humiliat, & illum abundantia consolatur. Iste debilis est, & ille fortis. Iste tenetur ne malum perficiat, ille roboratur ut ad bonum opus conualecat: utrumque charitas probat, nec reprobatur. Alter per sapientiam illuminatur, alter in simplicitate sensus sui relinquitur. Iste ut seipsum despicere, ille ut Creatorem suum studeat agnoscere: utrique tamen voluit charitas adesse. Talis est amor Dei in nobis ne quidquam omnino humana infirmitas toleret, quod ipse quantum in bonitate sua est, ad bonum nostrum non disponat. *Et infra:* Anima aduerte igitur, sicut superius memorauimus, & vide, quod merito amor iste singularis Dei, qui cum se in multos diffundat, ita tamen vnice singulos amplexatur. Verè pulchrum & mirificum bonum, quod commune est omnium, & totum singulorum, cunctis præsidens, singulos implēs, ubique præsens, omnium curam gerens, & tamen singulis quasi omnibus prouidens. Sic certè mihi videtur, cum eius miserationes circa me attendo, quod, si fas est dicere, quodammodo nihil aliud faciat Deus, nisi ut saluti meæ prouideat, & ita totum ad custodiam meam occupatum video, quasi omnium oblitus sit, & mihi soli vacare velit. Semper præsentem exhibet, semper paratum se offert, quocumque verterò me non deserit, ubicumque fuero non recedit, quidquid egero, pariter assistit. Et quod tandem cunctis actionibus, siue cogitationibus meis perpetuis sit inspector, & quantum ad bonitatem suam pertinet indiuiduus cooperator assistit, ipso operis sui effectu patenter ostendit. Ex quo constat, sicut præmissi, quod licet facies eius à nobis non possit videri, nunquam tamen possit præsentia eius euitari. *Et paulò ante hac:* Confiteor igitur tibi miserationes tuas, Domine Deus meus, quia non dereliquisti me. Quid retribuam tibi, pro omnibus, quæ tribuisti mihi? Vis ut diligam te? Et quomodo diligam te? Et quantum diligam te? Et quis sum ego, ut diligam te? Quid faciemus Domino Deo nostro, à quo tot & tanta bona suscepimus? Neque enim contentus fuit ea, quæ & cæteris, bona nobis tribuere; sed in malis quoque nostris eum singularem dilectorem agnoscimus, ut eum tam de bonis, quam de malis nostris omnibus singulariter diligamus. Tu dedisti mihi Domine, ut te cognoscam, & ut præ cæteris multis de tuis secretis reuelata intelligam. Alios coactantes meos in tenebris ignorantie dereliquisti, & mihi præ illis lumen sapientiæ tuæ infudisti. Tu dedisti mihi verius cognoscere te, purius diligere te, sincerius

credere in te, ardentius sequi te. Tu dedisti sensum capacem, intellectum facilem, memoriam tenacem, linguam disertam, sermonem gratum, doctrinam laudabilem, efficaciam in opere, gratiam in conuersatione, profectum in studiis, effectum in conceptis, solamen in aduersis, cautelam in prosperis, fortitudinem in aduersis, & quocumque vertebam me, ubique gratia tua & misericordia præcessit me. Et sæpè cum mihi videbar consumptus, subito liberalisti me.

Quando errabam, reduxisti me; quando ignorabam, docuisti me; quando pecebam, corripuisti me; quando contristabar, consolatus es me; quando desperabam, confortasti me; quando cecidi, erexisti me; quando steteri, renouisti me; quando iui, duxisti me; quando veni, suscepisti me. Hæc omnia & multa alia fecisti mihi Domine Deus meus, de quibus mihi dulce erit semper cogitare, semper loqui, semper gratias agere, ut te laudem, & amen pro omnibus beneficiis tuis Domine Deus meus. Amen.

Aug. lib. de dilig. Deo. c. 9. rom. 9. & lib. Soliloq. c. 13. eo 10m. & lib. de spi. & an. c. 17. rom. 3.

S. BONAVENTURÆ Eximij Ecclesiæ Doctoris

Opusculum,

DE ECCLESIASTICA HIERARCHIA.

Præsens Opusculum quadripartitum est: cuius prima pars agit de tribus prima Hierarchia ordinibus: secunda de tribus ordinibus Hierarchia secunda: tertia de tribus ordinibus Hierarchia tertia: quarta de cæli, & cælestium corporum proprietatibus. Continent autem singula partes singularem, & valde utilem doctrinam iis præsertim, qui regimini præsunt, dum modum ostendit Auctor quo se superioribus spiritibus conformare debeant tam subditi quam prelati pro sua quique ratione. Lector tamen animaduertere debet præcedens Opusculum à S. Bonauentura hic in principio citatum, in quo se de rerum ordine & distinctione egisse ait, illud non esse quod in ultima editione Veneta de mystica Theologia inscriptum huic proximè præponitur, tum quod in eo de his non agit, tum quod an Bonauentura sit ab aliquibus in dubium reuocetur, tum denique quod in antiquis impressis non est is Opusculorum ordo. Quare vel iniuria temporum tractatus ille non extat, vel fortasse breuiloquium est, in cuius secunda parte de productione, & distinctione rerum agitur, & si coniectura aliquis locus est, fortasse auctor statim post breuiloquium, hoc scripsit.

Prima Pars huius Opusculi de tribus ordinibus primæ Hierarchiæ, cuius hæc sunt capita.

<i>De nomine Angeli, & quod ea varia in Scriptura significentur.</i>	Cap. I.
<i>De Seraphim.</i>	Cap. II.
<i>De Cherubim.</i>	Cap. III.
<i>De Thronis.</i>	Cap. IV.

C A P V T I.

De nomine Angeli, & quod eo varia in Scriptura significantur.

INVISIBILIA Dei, per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, ut ait Apostolus, sempiterna quoque eius virtus & diuinitas. A magnitudine enim speciei & creaturæ cognoscibiliter poterat Creator horum videri, ait Sa-

Rom. 1. 2

piens.

piens. Ex quo apparet manifestè, quòd humanus intellectus ad inuisibilem & intellectualium contemplationem ascendere non poterit, nisi per visibilem & sensibilem considerationem dirigatur. Impossibile namque est, ut dicit, Dionysius, aliter nobis lucere diuinum radium, nisi varietate sacrorum velaminum anagogice circumuelatum. Idè Theologia poetis sacris informationibus vsa est, ut ex rerum visibilium similitudinibus allegoricè locutiones & mystici intellectus transumptiones formentur, & sic sensibilibus & visibilibus spiritualia & inuisibilia coaptentur. Huius rei gratia præsens opusculum, & si laboriosum mihi, tamen & aliis paruulis in Christo lac petentibus, ut spero, non instructuosum, offero ad ædificationem domus Domini, qui est sublimis & gloriosus in sæcula sæculorum. In quo agitur de proprietatibus rerum naturalium quas secundum paruitatem meam, nunc tropologicè, nunc allegoricè, necnon quandoque anagogicè rebus spiritualibus comparavi, iunioribus relinquens materiam exercitij sensibilia insensibilibus, & carnalia spiritualibus coaptant. Et cum rerum naturalium proprietates ipsarum sequantur substantias, secundum ipsarum distinctionem substantiarum & ordinem erit distinctio, & ordo proprietatum, quas in alio opusculo per se positas & distinctas, poteris per ordinem reperire.

Primo igitur de spirituali substantia actu & potentia materia separata est agendum, cuius proprietates & differentias in præcedenti opusculo traditas, poteris diligentius intueri, sed quantum ad præsens spectat negotium, est notandum, quòd inter principalem & propriam significationem, Angelus metaphoricè ad significandum diuersa in sacra Scriptura est transumptus, quia, ut beatus ait Gregorius, nomine Angeli, nunc Christus, nunc iustus, nunc gratia seu virtus, figuratiter nuncupatur.

Christus igitur ratione assumptæ humanitatis, dicitur Angelus propter missionem. Angelus enim mittit, & mittitur, sic Christus à Patre in mundum missus est. Vnde dicit Isaias: Quem mittam? & quis ibit nobis? & in Matthæo: Non sum missus, nisi ad oues domus Israël. Et in Ioanne: Honorifico eum, qui me misit. Et in Exodo: Mittam vobis Angelum præcursores, ut eiciam Amorrhæum, &c. Et ibidem: Ecce ego mitto Angelum meum, qui præcedat te, & custodiat te in via, & introducat in terram, &c. Vnde Christus sic missus more Angeli alios misit, iuxta illud Matthæi: Ecce ego mitto vos sicut oues, & Lucas: Rogate Dominum messis, ut mittat operarios, &c. Idè dicitur in libro Iudicum, Dixit Angelus Domini ad Gedonem: Vade & scito, quòd misero te, & liberabis Israël, & in Hieremia: Ad omnia quæcumque mittam te, &c.

Secundo propter illuminationem. Angelus enim illuminat, & illuminatur, sic Christus diuinitatis lumine repletus, ad illuminandum sedentes in tenebris & umbra mortis mundo est datus, ut dicit Ioannes: Lux in tenebris lucet, &c. & Isaias: Dedi te in lucem gentium, ut sis salus, &c. Et in Apocalypsi: Vidi Angelum alium descendentem de cælo, habentem potestatem magnam, & terra illuminata est à gloria eius, &c. Est in Actibus: Angelus Domini astitit, & lumen refulsit in habitaculo carceris. Nam ubi Christus est, tenebra esse non potest.

Tertio propter purgationem; quia Angelus purgat & purgatur, & Christus in Matris utero diuina virtute ab omni immunditia foetis est purgatus, & actu & potentia ab omni corruptione vitij liberatus, & fide corda credentium purificat, & ad totius munditiæ puritatem nos informat. In cuius rei figura dixit Angelus ad Manue: Abstineat puer ab omni immundo; vinum & siceram, &c. Isaias: Volauit vnus ad me ex Seraphim, & dixit: Ecce terigi labia tua, & auferetur iniquitas tua, & mundabitur peccatum tuum.

Quarto propter perfectionem; quia Angelus perficit & perficitur, & Christus non solum est purgatus à malo, imò perfectus est in omni bono, & est causa totius nostræ perfectionis: iuxta illud Lucæ: Perfectus omnis erit si

fuerit sicut magister eius. Vnde in signum summæ perfectionis, omnia terrena fugere docuit. In cuius rei figuram dixit Angelus ad Iacob: Surge egredere de terra hac, revertere in terram natiuitatis tuæ, &c. Hic Angelus est Christus, qui monet ut de terrenis fugiamus, & in terram viuientium ingredi festinemus.

Quinto propter meditationem; nam Angelus inter Deum & homines est medius, & hoc congruit Christo, qui est Mediator Dei & hominum, mundum, scilicet Deo reconcilians, & ad patris amicitiam nos reducens, & pro nobis continue intercedens. Vnde dicit Ioannes: Aduocatum habemus apud Patrem Christum Iesum, qui interpellat pro nobis. Et Iob: Si fuerit pro eo Angelus loquens miseretur eius, & dicer: Libera animam eius, ne descendat in corruptionem.

Sexto propter mysticam refectionem; nam Angelus diuino alimento repletus, nos reficit, & Christus Patris complendo voluntatem, reficitur. Vnde Ioannes dicit: Meus cibus est, ut faciam voluntatem eius, &c. Et sic refectionis, & spiritualiter & sacramentaliter nos reficere non destitit, iuxta illud Sapientie: Angelorum esca nutriti populum tuum, & paratum panem de cælo præstitisti. Et 3. Regum: Tetigit eum Angelus, & dixit: Surge, & comede.

Septimo propter inferiorum regimen siue gubernationem; Angelorum enim regimini hæc inferiora deputantur, ut dicitur in Ecclesiastico: In vnamquamque gentem præposuit rectores, &c. & hoc Angelo magni consilij, id est, Christo, conuenit, qui omnium electorum mentes in sua custodia suscipit & tutela, ut dicitur in Ioanne: Quos dedisti mihi, ego custodiui, & nemo ex eis periit, nisi filius perditionis, &c. & in Ecclesiastico: Ne dicas, Coram Angelo non est prouidentia, &c. Et in Exodo: Tollens se Angelus Domini, qui præcedebat castra filiorum Israël, abiit post illos, &c. quia Christus, qui omnes præcessit doctrina & exemplo, omnes sequitur custodiæ beneficio ait enim Psalmista: Immittit Angelus Domini, &c. Bernardus: O quam desiderant ciues Angelici ciuitatis suæ ruinam restaurari, o quam solliciti ut veniant lapides viui. Quomodo discurrent medij inter nos & Deum, gemitus nostros portantes; non dedignantur nobis fieri socij, qui pro nobis iam sunt ministri. Expectat nos creata iam illa multitudo. Væ tibi quicunque es, qui redire iam desideras ad lutum, reuertiam vomitum. In quouis diuersorio Angelo tuo reuerentiam age, ne audeas illo præsentem, quod me vidente non auderis.

Nomine Angeli iustus intelligitur, & præcipue vir spiritualis & religiosus, & omnis literatus, seu prælatus pro Angelo comparatur, sic Ioannes Baptista propter prædicationis excellentiam, & spiritualis vitæ eminentiam, Angelus à Domino nuncupatur in Matthæo: Hic est de quo scriptum est. Ecce ego mitto Angelum meum, &c. Item Ioannes in Apocalypsi: Rectores septem Ecclesiarum Angelos vocat, & Paulus: Spectaculum facti sumus mundo, & Angelis, & hominibus. Et alibi: An nescitis, quia Angelos iudicabimus. Et rursus: Mulier habeat velamen super caput suum, propter Angelos.

Comparantur autem viri iusti Angelis propter septem. Primo propter munditiam cordis, & puritatem conuersationis. Nam Angelus ab omni corpulentia & conditione carnea est separatus. Spiritus enim carnem & ossa non habet. Sic vir iustus nihil habet in se admixtionis carnalis delectationis, imò sicut adeps ab omni carne separatur, ut dicitur in Ecclesiastico, & in Psalmo: Qui fecit Angelos suos spiritus, &c. Idè legitur Angelus carnes consumpsisse, Extendit, inquit in libro Iudicum, Angelus Domini summitatem virgæ, & terigit carnes, ascenditque ignis de petra, & carnes azymolque panes consumpsit. Vir enim spiritualis, cum virga penitentiae, quidquid in eo carnalitatis est, consumere solet, & per omnia abolere.

Item secundo propter limpiditatem diuinæ cognitionis. Angelus enim Deiformem habet intellectum. Vnde sicut eius intellectus Deo immediatè coniungitur, & in-

Gen. 31. a

1. Ioan. 2. a
Iob 33. d

Ioan. 4. c

Sap. 16. c

3. Reg. 19. b

Ecd. 17. b

Ioan. 17. b

Ecd. 5. b

Exod. 14. d

Pf. 33. b
Bernardus in
medit. c. 6.

Angeli nomine iustus quandoque intelligitur.
Mat. 11. b

Apoc. 1. 2. 3.
1. Cor. 4. b
1. Cor. 11. b
Ibidem.

Iusti propter septem comparantur.
Luc. 24. f

Ecd. 47. a
Pf. 103. a
Iudic. 6. d

fluentia oculi luminis illustratur, sic vir iustus, suum A sensum, & intellectum Deo reddit conformem, & non de se præsumat, sed ut amplius mereatur per fidem illuminari, & perfectius diuinis instrui, se Deo subicere non postponit. Ait enim Apostolus: Destruentes per arma spiritualia, omnem altitudinem extolentem se aduersus scientiam Dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum, in obsequium Christi. Et ad Timotheum: Quod manifestum est in carne, iustificatum est in spiritu, apparuit Angelis, prædicatum est in gentibus.

Item tertio propter humilitatem subiectionis. Nam inferior Angelus subest superiori, & obedit sine murmure & indignatione, quia superior præest sine tyrannica inferiorum oppressione. In quo notatur, quanta debeat conformitas esse inter imperium prælatorum, & obedientiam subditorum. Nam sicut prælatorum monere est cum mansuetudine, ita subditorum est humiliter iustis iussionibus obedire, sicut dicitur ad Hebræos: Obedite præpositis vestris, & subiacete eis. Ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri, ut cum gaudio hoc faciant non gementes. Vnde in signum talis obedientiæ dicitur in Zacharia: Alius Angelus egrediebatur in occursum Angeli, qui loquebatur in me, & dixit: Curre, & loquere ad puerum istum, &c. Ecce cum quanto moderamine maior præcipit, & cum quanta humilitate alter eius imperio acquiescit. Et Petrus in Canonica: Animas nostras castificantes in obedientia charitatis & fraternitatis amore, simplici ex corde.

Item quarto propter rectitudinem intentionis. Nam Angelus, ut dicit Gregorius, in omni suo opere Deum inspicit & nihil aliud, quam diuinæ voluntatis regulam diligit vel requirit. Ita enim exteriora diuino nutu Angeli peragunt, quod mentis aciem ab ipso non deflectunt. C Ideo dicitur in Mattheo: quod Angeli eorum semper vident faciem Patris. Gregorius: Semper videntis omnia faciem intuentur, qui nulla intentionis dissimilitudine ab ipsius præsentia remouentur. Et in 2. Regum: Tu Domine mi, quasi Angelus Dei es, fac quod beneplacitum est tibi: quia qui Deum vera intentione cordis diligit, ab ipsius voluntatis beneplacito non recedit.

Item quinto propter sedulitatem & diligentiam administrationis. Angelus enim ad Sanctorum ministerium continue deputatur, & substantiæ suæ agilitate ad peragendum quælibet inuncta subito concitatur. Omnes enim sunt administratorij spiritus missi, propter eos, qui capiunt hereditatem salutis. Sic absq; dubio, viri Angelici Angelorum numero ascribuntur, qui pro aliorum salute laboris ministeria assumere non verentur. Ideo dicit Isaias: Ite Angeli veloces ad populum, &c. Vnde magnum obinent Angelorum officium, qui docendo & inducendo vitæ exemplo, ad Deum errantes alliciunt & conuertunt. De quo Iacobus: Qui conuerterit peccatorem ab errore viæ suæ, animam eius saluabit à morte, &c. Talis fuit Angelus, qui dixit ad Agar: Revertere & humiliare sub manu dominæ tuæ, & noli timere, &c. Talis etiam fuit Angelus, de quo dicit Manue: Obsecro Domine, ut mittas Angelum, ut veniat iterum, & doceat nos, quid de puero, qui nasciturus est, facere debeamus.

Item sexto propter continuitatem dulcedinis contemplationis. Angelus enim sic administrando Deo seruit, quod propter hominum seruitium à contemplationibus intimis non recedit, ut dicit Gregorius: Nam quando cumq; ad exteriora exeunt, ab interiori contemplatione non recedunt, quia illum semper aspiciunt, qui præsens est quocumq; vadunt. Sic vir spiritualis taliter circa exteriora se occupat, ut deuotionis spiritum non extinguat. Vnde quando extrinsecus per bonorum exercitationes operum fatigatur in corpore, intrinsecus reficitur in mente. Vnde in Osea dicitur: In fortitudine sua directus est cum Angelo, & inualuit ad Angelum & confortatus est, fleuit & rogauit eum. Et in Genesi: Vidit Angelos descendentes, & ascendentes per scalam, &c. Scala, sicut ibi dicit Glossa, cuius cacumen tangebatur cælum, significat Christum, qui est via recta perducens ad Deum, per hanc

scalam descendunt viri spirituales cum Angelis ministrando ascendunt & contemplando. Vnde dicitur in Daniele: Millia millium ministrabant, &c. Et Ioannes: Videbitis Angelos ascendentes, & descendentes super Filium hominis.

Item septimo, propter fixum & stabilem motum dilectionis, quo amor Angelicus tanquam ignis sine termino in Deum mouetur, ideo sæpius Angeli in specie ignis leguntur apparuisse, ut in Exodo apparuit Dominus, idest Angelus, in quo erat Dominus, in flamma ignis de medio rubi, & videbat quod rubus ardebat, & non comburebatur, &c. Rubus est vir spiritualis spinis penitentiae circumplexus, medium rubi est cor viri iusti, de cuius medio erumpere debet flamma inextinguibilis charitatis. Vnde dicitur in Canticis: Lampades eius Lampades ignis, atque flammarum. Et in Psalmo: Ministros suos B facit flammam ignis. Hoc igne cor accensum ardet, & non comburitur, quia nulla aduersitate frangitur, nullo etiam mortis metu ab illo, quem diligit, separatur. Vnde 2. Regum legitur: Sicut Angelus Domini, sic est Dominus meus Rex, qui nec benedictione, nec maledictione mouetur. Ideo dicitur in Actis: Angelus Domini apparuit Moyse in igne rubi. Et in libro Iudicum: Angelus Domini cum flamma pariter ascendit in cælum.

Item Angelus, dicitur gratia Dei, siue virtus. Hunc Angelum Dominus mittit, quando alicui gratia infunditur: ideo dicitur in Daniele: Angelus Domini descendit in fornacem, &c. Omnis enim æstus concupiscentiæ, ac fomitis incentiuum extinguitur, quando Angelus in fornacem mittitur, idest quando diuina gratia cordi infunditur, & virtus animæ inspiratur. Virtus enim dicitur quasi virum tuens, vel quasi virens intus: quoniam duplicem habet effectum, nam animam sua præsentia tuetur, ac cōseruat, & ornat atque decorat, sicut Angelus hominem custodit, & seruat, animam etiam illuminat, perficit, & informat. Ideo dicitur in Actis: Viderunt vultum Stephani, quasi vultum Angeli. Et in libro Esther: Vidi te Domine, quasi Angelum Dei. Valdè ei mirabilis es, & facies tua plena gratiarum, dicitur ergo gratia Angelus Dei, per quem mens humana perfectissime custodiatur, per quem peccatum expellitur, & potestas dæmonum in anima euacuatur. Vnde dicitur in Exodo: Angelus meus præcedet te, & custodiet te in via, & eiiciet Amorrhæum, Cananæum, &c. Septem nomina gentium ponit, per quæ septem principalia peccata intelligit, quæ superueniens gratia eiicit penitus & excludit. Et sunt nouem genera gratiarum, quæ comparisonem habent ad nouem ordines Angelorum, & quarum usu ad Angelorum æqualitatem peruenitur.

Prima igitur gratia, est gratia dilectionis siue charitatis, de qua Lucas: Si diligitis eos, qui vos diligunt, quæ est vobis gratia? Et Ioannes: Maiorem gratiam non habeo, quam ut audiam filios meos in veritate ambulare. Ista gratia à Domino animæ immissa, ipsam inflammat, & per feruorem amoris, ordinis Seraphim ipsam assimilat, & conformat. Vnde in Luca dicitur: Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi ut ardeat? Et in Threnis: De excelso misit ignem in ossibus meis.

Secunda gratia, est gratia sapientiæ, & diuinæ cognitionis, de qua in Prouerbiis: Inueniens gratiam & disciplinam bonam coram Deo & hominibus. Et in Ecclesiastico: In me omnis gratia vitæ & veritatis. Et in Prouerbiis: Super aurum & argentum est gratia bona. Et in Ecclesiastico: Vir sapiens amabilem se faciet, gratiæ autem futurorum effundentur: Hæc gratia mentem illuminat, & intuitum animæ ad Deum videndum per fidem habilitat, & informat: Vnde Psalmista: Præceptum Domini lucidum illuminans oculos. Per hanc gratiam ordo Cherubim in anima collocatur, quando mens à sensu carnali abstracta, ad susceptionem diuini luminis per cognitionem veritatis præparatur. Et hoc intellexit Psalmista cum dixit: Ascendit super Cherubim, & volauit, &c. Et Ezechiel: Tu Cherubim plenus sapientia, & decore.

Dan. 7. c
Ioan. 1. g.

Exp. 3. a

Can. ult. b
Psal. 103. a

2. Reg. 14. d

Act. 7. d
Iud. 13. d

Angeli nomine gratia Dei siue virtus significatur.
Dan. 3. o

Act. 6. d
Eph. 15. d

Exo. 23. d

Luc. 6. d
3. Ioan. 1. b

Luc. 12. f
Thren. 1. c

Prou. 3. a

Ecclesi. 24. c
Prou. 22. a
Ecclesi. 20. b

Psal. 18. c

Psal. 17. a
Ezech. 1. 8. c

Tertia

Tertia gratia est contemplationis, siue spiritualis delectationis quæ ex plenitudine diuinæ dilectionis & cognitionis in anima generatur. De hac dicitur in Exodo: Domine si inueni gratiam coram te, ostende mihi faciem tuam, &c. Et in Ecclesiastico: Gratiam & speciem desiderabit oculus, & super hoc virides sationes. Hæc gratia mentem quietat & pacificat, & velut sedem quietissimam, ad diuini superaduentus susceptionem præparat & coaptat, & sic Thronorum ordinem representat, anima etiam iusti sedes sapientiæ est. Dicitur etiam in Ecclesiastico: Thronus meus in columna nubis. Columna nubis, est anima per contemplationem suspensa & eleuata, in qua Dei Filius tanquam in throno requiescit.

Quarta gratia est benignæ seueritatis, siue seueræ liberalitatis, ad bene præfendum. Magna enim gratia Dei est, quod prælati sic exequantur contra delinquentes iustitiam, ut benignitatem & misericordiam non dimittant. Vnde dicitur in Ecclesiastico: Curam illorum habet, ut ornamentum gratiæ accipias, & coronam ac dignitatem consequaris. Et alibi iterum: Retribuet gratiam, qui offert similitudinem, & qui facit misericordiam offert sacrificium. Et rursum: Sunt homines misericordiæ, intuentes gratiam in oculis omnis carnis, &c. Hæc gratia ordinat prælatos respectu suorum subditorum, ut sciant qualiter se debeant inferioribus conformare, & sine tyrannide dominari. Ideo dicitur adhuc in Ecclesiastico: Rectorem te posuerunt, noli extolli, esto in illis quasi vnus ex ipsis, & sic configuratur ordini Dominationum. Apostolus etiam ad Colossenses: Domini, quod iustum est, facite seruis vestris, scientes, quia & vos Dominum habetis in cælis. Et Petrus: Non ut dominantes in clero, sed forma gregis facti ex animo, & cum venerit princeps pastorum percipietis immarcescibilem coronam gloriæ.

Quinta gratia est humilitatis ad obediendum, de qua dicitur in Ecclesiastico: Quanto magnus es, tanto plus te humilia in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam, quoniam magna est potentia Dei solius, & ab humilibus honoratur. Et Petrus: Humilibus dat gratiam. Hæc gratia ordinat subditos respectu suorum superiorum, ut debitam reuerentiam eis impendant. Vnde dicitur in Ecclesiastico: Auditacens, & pro reuerentia accedet tibi bona gratia. & sic per hanc gratiam ordini Principatum anima conformatur. Magnus enim princeps est, cui propria voluntas non principatur. Ait Ecclesiasticus: Principatus sensati stabilis erit. Et Iob: Senes assurgentes stabant, & principes cessabant loqui, & digitum superponebant ori suo, &c. Et in Genesi: Princeps Dei es apud nos. Et Psalmista: Præueniunt principes coniuncti psallentibus, &c.

Sexta gratia est patientiæ & longanimitatis, de qua Petrus: Hæc est gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias patiens iniuste. Quæ enim gratia est, si peccantes sufferis? Et in Ecclesiastico: In dolore sustine & in humilitate tua patientiam habet. Hæc gratia docet resistere temptationibus, & aduersas dæmonum coercere potestates. Vnde Ecclesiastes: Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, ne dimiseris locum tuum. Locum suum dimittit, qui per impatientiam dæmoni cedit, cum dicat: Resistite diabolo, & fugiet à vobis. Vnde per patientiam conformatur homo ordini Potestatum. Maxima enim potestas est per patientiam seipsum, mundum, & diabolum superare. Vnde in Prouerbiis: Melior est vir patiens viro forti, & qui dominatur animo suo, expugnatore urbium. Et in libro Machabæorum: Accingimini viri potentes, &c. Et in Psalmo: Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime.

Septima gratia est pudicitæ & castitatis. Ait enim Sapiens: Nemo potest esse continens, nisi Deus det, & hoc Dei donum est. Gratia enim super gratiam, est mulier sancta & pudorata, ut dicitur in Ecclesiastico. Item in Deuteronomio: Si non inueniet mulier gratiam coram viro suo propter aliquam fœditatem, abominabilis erit mulier huiusmodi. Gratia enim Dei luxurioso penitus

A denegatur. Hæc gratia hominem facit virtuosum, ut viriliter omnes motus sensualitatis rebellantes conterat, & allidat. Vnde Psalmista: Viriliter agite, & confortetur cor vestrum: Et hæc virtus refertur ad ordinem virtutum, quorum est officium, naturam lapsam vel corruptam miraculose reparare. Non enim est maius miraculum, quàm in carne præter carnem viuere, hoc enim non est humanæ naturæ sed Angelicæ, ut dicit Hieronymus. Et Psalmista: Dextera Domini fecit virtutem dextera Domini, &c.

Octaua gratia est eloquentiæ ad docendum, de qua Psalmista: Diffusa est gratia in labiis tuis & habetur etiam in Prouerbiis: Propter gratiam labiorum, habebit amicum regem. Et in Ecclesiastico: In labiis sensati inuenietur gratia. Hæc gratia ordinat animam ad gradum Archangelorum, quorum est docere. Vnde in Daniele: Gabriel fac intelligere visionem. Et alibi: Egressus sum ut docerem te, & intelligeres. Et Malachias: Labia sacerdotum custodiunt scientiam, &c.

Nona est gratia misericordiæ & pietatis ad compatiendum, de qua in Ecclesiastico: Elcemosyna gratiam hominis conseruabit quasi pupillam. Et alibi: Fatuo, id est, auaro non erit amicus, & non erit gratia in bonis illius. Hæc gratia conformat mentem ordini Angelorum, qui omnes suas gratias nobis communicant, qui bonis nostris congratulantur. Vnde Lucas: Maius gaudium, &c. & nostris miseriis compatiuntur. Isaias: Angeli pacis amare stebunt. Et in libro Iudicum: Ascendit Angelus ad locum sientium.

Cum secundum Dionysium: Hierarchia sit sacram, & rationalium rerum ordinata potestas debitum in subditis retinens principatum manifestum est, triplicem esse hierarchiam, secundum triplicem ordinatam à Deo potestatem, scilicet diuinam, Angelicam, & humanam. Est itaque prima hierarchia supercælestis siue diuina, quæ consistit in tribus increatis personis. Secunda est cælestis siue Angelica, quæ cõpletur in bonis Angelis & beatis. Tertia est sub cælestis, scilicet humana, quæ in prædestinatis hominibus perficitur, & præcipue in prælati. Hæc autem hierarchia humana ad similitudinem cælestis hierarchiæ ordinata est, & disposita, & secundum maiorem vel minorem gratiæ siue potestatis perceptionem, in maiori vel minori, siue in excellentiori & inferiori gradu ordinatissime constituta. Vnde in Iob dicitur:

D Nunquid nosti ordinem cœli? aut rationem eius pones in terra? &c. Nostre cœli ordinem, est cognoscere supernarum virtutum ordinatissimam dispositionem, eius rationem in terra ponere, est vitam & officium hominum, quamdiu in terra sunt, secundum similitudinem cælestium spirituum sancte & reuerenter ordinare. Vnde noui sunt ordines ordinandorum, sicut noui sunt sancti ordines Angelorum. Est enim ordo Episcoporum, presbyterorum, diaconorum, subdiaconorum, acolytorum, exorcistarum, lectorum, psalmistarum, & ostiariorum: sicut Moyse dictum est: Inspice, & fac secundum exemplar, quod tibi in monte monstratum est. Et in Sapientia dicitur: Dixisti me ædificare templum & altare, secundum similitudinem sancti tabernaculi, quod præparasti ab initio, &c. Et 1. Paralip. Omnia, inquit David, euenerunt ad me scripta manu Domini, ut intelligerem opera exemplaris. Nostra itaque exemplaria sunt sanctorum Angelorum agmina ordinata, ut scilicet secundum ipsorum ordinationem; distinctionem, & operationem nostram, quantum possibile est, ordinemus conuersationem. Ut igitur illa omitamus, ratione difficultatis, & prolixitatis, quæ dicit Dionysius in Ecclesiastica hierarchia, hoc sufficiat de hoc ista vice, quod Ecclesia militans in suis mēbris disponitur, secundum similitudinem Ecclesiæ triumphantis, & hoc quoad ordinationem, quoad scientiam, & quoad actionem. Est enim hierarchia, ut dicit Dionysius, ordo diuinus, scientia, & actus, Deiforme similans, & ad inditas ei diuinitus illuminationes proportionaliter ascendens. In ordine notatur distinctio illorum, qui per ordinatum officium, à Domino maiorem vel minorem recipiunt potestatem

Psal. 30. d

Hieron. ad
Demetria.
Epist. 3. post
med.Psal. 44. a
Prou. 22. b
Eccli. 22. cDan. 8. e
Dan. 9. f
Malach. 2. bEccli. 17. c
Eccli. 20. bLuc. 1. c. b
1. a. 33. b
Iudic. 2. a
Dionys.Hierarchia
triplex.

Iob 38. d

Exod. 25. d
Sap. 5. b

1. Par. 28. c

Dionys. de
cæles. Hier.
c. 3.

testatem

testatem. In scientia, notatur discretio, in actione vero ministerium. Sine ordine enim præsumptio est actio: sine actione, negligentia est ordo; sine scientia & discretionem, est actio reprehensibilis, & ordo inutilis. Et ideo tam in ordine, quàm scientia & actione, & hominum, & Angelorum potestas Dei vniformitatem imitatur, & secundum modum, & mensuram suæ illuminationis in ordine suo proficit, & rectè discernendo, & benè operando, ad Dei conformitatem, quantum possibile est, ascendit, * tunc vero Angelorum hierarchiæ, quibus per imitationem, & vitæ conformationem, dum tres electorum hominum ordines secundum trinas condiciones siue differentias singulis appropriatas comparantur. Et hi tres saluandorum status significantur per illos tres, quos dicit Ezechiel liberandos. Si fuerint, inquit, in ciuitate hi tres viri, scilicet Daniel, Noe, & Iob, num liberabunt animas suas? Daniel, qui ab continentia merito obtinuit intelligentiam visionum, typum gerit claustralium & religiosorum, qui continue gratia & excellentia ab continentia, qua non solum abstinere ab illicitis, verum etiam à licitis concessis, merentur amplius illuminari. Noe autem, qui arcam gubernauit, formam gerit Prælatorum, per quorum scientiam, & regiminis industriam, electi in arca Ecclesiæ constituti, à diluuij, id est, peccati periculo merentur liberari. Per Iob vero, cæteris actiuorum, & coniugatorum numerus poterit designari, pietatis operibus & misericordie comprobatus. Iob enim fuit coniugatus.

Tres igitur sunt ordines electorum, scilicet religiosorum, siue contemplatiuorum, Prælatorum, & actiuorum. De his dicitur in Luca: Duo erunt in lecto, in agro, & in mola. Nam illi, qui sunt contemplatiui, in cubiculo diuinæ suauitatis requiescunt: qui vero prælati sunt, in agro regiminis, correctionis, & prædicationis officio se exponunt, sed qui verè subditi sunt & actiui laborem molæ non renuunt, & à boni exercitio non desistunt, &c. Iste igitur triplex status saluandorum, per quamdam appropriationem videtur esse comparabilis triplici statui Angelorum, inter quos, secundum ordinem differentiam, quidam sunt primi; quidam vero vltimi, & quidam intermedij. Primi quidem ordines hierarchici, debent esse tres ordines, scilicet Angeli de ordine Seraphim, qui amoris incendio præ ceteris feruent: Cherubim quoque, qui cognitionis priuilegio gaudent, & Throni, qui iustitiæ perpendiculo aliis præminent. Angelis horum trium ordinum, qui officio & dignitate sunt ceteris sublimiores, comparabiles sunt viri summæ perfectionis, religiosi videlicet, & claustrales, qui tanto maioris meriti æstimantur, quanto ad altiores vitæ perfectionem ex voti proposito obligantur. Et ideo nomen & officium Angelorum, qui Deo sunt viciniore, sibi vendicant, qui amoris incendio inflammati, ac sapientiæ dono præditi, diuinæ iustitiæ se conformant. Vnde dicuntur Seraphim, id est, ardentes vel incendentes, propter incensionem & feruorem charitatis; Cherubim, propter plenitudinem cœlestis sapientiæ, & cognitionem diuinæ veritatis: Throni vero propter amorem iustitiæ, & perpendiculum æquitatis.

CAPVT II.

De Seraphim.

Dicuntur igitur primo Seraphim, quia Angeli illius ordinis, diuini amoris incendio præ ceteris inflammati aliorum sunt inflammatiui. Sic religiosi quasi ignei, illos ad amorem Dei & proximi inflammant, ad quorum corda, nunc verbo, nunc exemplo appropinquant. Dicitur enim in Ecclesiastico: Surrexit Helias sicut ignis, & sermo eius sicut facula ardebat. Et in Luca: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis? &c. Et ideo Angeli ordinis Seraphim, non solum dicuntur calidi, imo superferuidi. Nam qui feruet caloris violentia, nunc extra se iactatur, nunc supra se tollitur, sic mens religiosa in Dei amore feruida, nunc supra se per deuotionem rapitur: infra etiam, vt quando sui ipsius obliuiscitur; nunc ad

A proximum inflammandum diffunditur, & dilatur, in se stare non valens; nunc volens alios attrahere, & sibi incorporare satagit, & conatur. Vnde dicitur in Iob: Feruens & fremens absorbebit terram. Et Psalmus: Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis. Et in Apocalypsi: Vidi Angelum, cuius facies erat vt sol, & pedes eius vt columna ignis. Ideo dicitur in Isaia: Volauit ad me vnus ex Seraphim, & in manu eius calculus ignitus, quem tulerat de altari, & tetigit os meum, &c.

Item secundo, quia in se mobiles aliorum sunt motiui. Vnde & volasse leguntur in Isaia: Sic religiosi spiritu diuinæ dilectionis moti, mobiles sunt iussis superiorum, sine moræ dispendio obtemperando, & aliis exemplum obedientiæ relinquendo, tales perficere imperata non procrastinant, sed velut volucres, ad omne, quod præcipitur aduolant, & festinant. Ideo de veloci talium obedientia dicitur in Isaia: Qui sunt isti, qui vt nubes volant? Et alibi: Ite Angeli veloces. Et in Sapientia: Omnibus mobilibus mobilior est sapientia. Et in Ezechiele: Quocumque ibat spiritus, rotæ leuabantur sequentes eum. Spiritus enim vitæ, &c. Spiritus vitæ est charitas, quæ vita est animæ. Qui enim non diligit, manet in morte, vt dicit Ioannes. Spiritus quidem vitæ, principium est motus & operationis in corde. Vnde si fuerit spiritus vitæ in corde mobilem efficit hominem, & agilem ad quamlibet victoriosam actionem, de tali dicitur in Prouerbiis: Vidisti hominem velocem in opere suo? &c.

Item tertio acuti sunt & penetratiui: penetrant enim contemplando ad interiora velaminis, id est, ad secretissima Deitatis: sic contemplatiuorum affectus per desiderium semper in Deum tendit, & extra se non effluens, ad aliud præter ipsum, & extra ipsum non diuertit. Vnde dicitur in Ecclesiastico: Gyrum cœli circuiui sola, & profundum abyssi penetraui. Et ad Corinthios: Spiritus omnia scrutatur, etiam profunda Dei. Et Iob: Omne pretiosum vidit oculus eius, profunda fluminum scrutatus, &c. Tam acutus & penetratiuus fuit Paulus, quod in perquisitione cœlestium arcanorum, vsque ad cœlum tertium introiuit: Vnde in libro Sapientiæ dicitur inter alia, quod spiritus sapientiæ est acutus.

Item quarto sunt inferiorum & suppositorum reductiui: quia quos Seraphim igne charitatis accendunt, ad Deum qui sursum est, deducunt, & conuertunt. Sic affectus viri spiritualis, igne charitatis succensus, nunc se extendit ad Deum per contemplationem, nunc vero ad proximum per compassionem. Ad Deum mouetur, vt in eo conquiescat; ad proximum, vt ipsum ad Deum reuocet & reducat. Vnde Iacobus: Si errauerit quis à veritate, & conuerterit eum aliquis, scire debet, &c. Et in Exodo: Si errauerit bos vel asinus reducat eum, &c.

Item quinto actiui & exemplificatiui, quia non solum inferiores accendunt, verum etiam & ordinate diligendi formam tribuunt: quia Angelos inferiores informant qualiter per amorē perfectum redeant in Deum, & secundum superiora proficiant & incedant. Et hoc proprie religiosi congruit, quos Dominus sæcularibus posuit in exemplum, vt secundum ipsorum imitationem mores prauos corrigant, & contemptis terrenis, cœlestia appetant & acquirant. Sic & Isaia nudus & discalceatus, datus est in signum & portentum Aegyptiis, & Aethiopibus, & quibusdam aliis. Vita itaque religiosorum exemplar est mundanorum. Similiter vita & conuersatio sancta prælatorum, forma est & reformatio vitæ subditorum. Vnde dicitur in Deuteronomio: Describet sibi Rex Deuteronomiū legis, & accipiet exemplar à sacerdotibus Leuiticæ tribus, & habebit secū, &c. Et Zacharias: Adam exemplum meū ab adolescentia mea. Et Ioannes dicit: Exemplum dedi vobis, &c. Et Paulus: Esto exemplum fidelium, in verbo, in fide, & in castitate. Mali autem sanctorum Angelorum omisso exemplo, se exhibent exemplar perditionis sicut Achaz, qui misit exemplar altaris Damasci in Hierusalem. Quod quidem videntur facere aliqui de modernis, qui hoc sæculo nequam se conformant, relictis, & abie-

Iob 39. c
Ps. 103. a
Apoc. 10. a

Isa. 6. c

Seraphim
sunt motiui.
Ibidem.Isa. 60. b
Isa. 18. a
Sap. 7. c
Ezech. 1. c
1. Ioan. 3. c

Prou. 12. d

Seraphim
acuti & penetratiui.Eccli. 24. a
1. Cor. 2. c
Iob 28. b

Sap. 7. c

Seraphim
inferiorum
reductiui.Iac. 5. d
Exod. 23. aSeraphim
actiui & exemplificatiui.

Isa. 20.

Deut. 17. d

Zach. 13. c
Ioan. 13. b
1. Tim. 4. a

4. Reg. 16. b

Cris

* Locus iste
mutilus est.

Ezech. 14. d

Luc. 17. g

Seraphim
sunt inflam-
matiui.

Eccli. 48. a

Luc. 24. e

Id. 17. b

Ezech. 5. d
1. Pet. 2. b

Id. in Co.
m.

Seraphim
purgatiui.

Mal. 3. a
Ezech. 7. d

Deut. 13. b
Gen. 17. a

Isa. 6. c
Ibid. d

Seraphim il-
luminariui.
Dion. de celo-
sti Hier. 2. 7.
Matt. 5. b

Id. 38. c
Eph. 5. b
Phil. 1. b
Dion. 11. a

Isa. 6. b

Leuit. 6. b
De Sera-
phim septem
dicta Isaie
explicantur

Luc. 10. a
Ezech. 4. b

Gen. 19. a

Actis Patrum & regulæ institutis, vt dici possit illud Iob : Posuit me quasi in proverbium vulgi, & exemplum suum. Relinquant aliis exemplum culpæ, erunt posteris exemplum pœnæ, sicut dicit Ezechiel: Eris opprobrium & blasphemia, & exemplum & stupor cunctis gentibus. Et Petrus : Ciuitatem Sodomorum in cinerem redigens euersione damnauit, exemplum eorum, qui impie acturi sunt ponens, &c. Et Canonica Iudæ : Ciuitates finitimæ simili modo exornatæ, & abeuntes post carnem alteram factæ sunt exemplum, ignis æterni pœnam sustinentes.

Item sexto, Angeli ordinis Seraphim sunt holocausti purgatiui: quia non solum sunt purgati à corruptione mali, imo ab imperfectiōe omnis boni, in quibus nulla adest mali corruptio, nec deesse alicuius boni perfectio comprobatur, & hoc potissime congruit viris Angelicis & perfectis, qui se Domino medullatum holocaustum penitus obtulerunt, qui velut Angeli ignei, in se etiam leuioris culpæ maculam non admittunt: imo omnem mali speciem in se, & in aliis annihilant, & consumunt. Ideo dicit Malachias : Erit quasi ignis conflans, & sedebit, & purgabit filios Leui. Et in Ecclesiastico: De negligentia purga te cum paucis. Nec solum sunt puri, & immunes à corruptione mali, verum etiam ab imperfectiōe boni, vt dicitur in Deuteronomio. Perfectio tua & doctrina tua à viro sancto, &c. Sic etiam dictum est Abraham : Ambula coram me, & esto perfectus. Ideo dicunt Seraphim ad Isaïam : Auferetur iniquitas tua, & peccatum tuum purgabitur, in quo notatur purgatio omnis mali. Et sequitur in eodem capite : Adhuc erit decimatio, & conuerteretur, & erit in ostensione sicut terebinthus, & sicut quercus expandens ramos suos, semen sanctum erit, quod stererit in ea. Ecce perfectio totius boni, quæ consequitur purgationem mali.

Item septimo sunt illuminatiui & omnis tenebræ obscuritatis fugatiui; luciformem enim & illuminatiuam habent proprietatem, vt dicit Dionysius, quod viris spiritualibus potissime conuenit, quos Deus velut luminaria in firmamento, id est, in Ecclesia collocauit, quibus dicitur : Vos estis lux mundi, & ideo omnes tenebras in se, & in aliis discutunt, & lucis spirituales radios vndiq; circumsparunt, iuxta illud Iob : Per quam viam spargitur lux? Et ad Ephesios : Vt filij lucis ambulate in dilectione. Et ad Philipenses : Inter quos lucetis tanquam luminaria, &c. Et Daniel : Fulgebunt iusti, siue docti, sicut splendor firmamenti, &c. Nomine igitur Seraphim, qui Deo immediatius coniunguntur, & in diuini laudibus voces frequentius emittere dignoscuntur, viri religiosi & spirituales non immerito intelliguntur, qui viciniore sunt Deo per contemplationem & laudis continuationem, sicut dicitur in Isaia: Clamabat alter ad alterum, & dicebant : Sanctus, Sanctus, Sanctus, &c. Et propter charitatis incensionem, cuius excessus siue incensio plus exigitur in ipsis quàm in aliis, præsertim cū ipsi sint altare Domini, in quorū corde & corpore iuge sacrificiū Domino immolatur; & ideo ignis in hoc altari est continue accendendus, vt patet in Levitico : Ignis, &c.

De istis autem Angelis ordinis Seraphim, septem specialiter exprimuntur, sc. quod stabant, quod duo erant quæ stabant, quod bis sex alas habebant, quod se velabant, quod volabant, quod clamando requiæ non habebant, quod tollentes lapidem ignitum de altari, labia Isaie emundabant. Ista omnia exiguntur in viris Angelicis & spiritualibus, quoad statum perfectiōis. Quod namq; duo fuisse dicuntur, refertur ad mutuam cohabitationis associationem, siue ad mutuam geminæ charitatis exhibitionem; quia inter pauciores, quàm inter duos, esse non potest ostensio charitatis. Ideo dicitur in Luca : Misit binos & binos, ante faciem suam, &c. Et Ecclesiastes: Melius est duos esse simul quàm vnum; habent enim emolumentum societatis suæ, &c. Ideo duo Angeli missi sunt simul in Sodomam, vt haberetur in Genesi, quorum vnus gentem peruersam subuerteret, alter vero iustum Lot cū sua familia liberaret. Ad vtrumq; ministerium complen-

A dum vnus Angelus sufficere potuisset, duos tamen simul misit Dominus, vt societatem mutuam in Angelis & hominibus commendaret, & ad augmentum & conseruationem charitatis societatem esse necessariam demonstraret. Ideo dicit Psalmista: Ecce quàm bonum, &c. Ideo dicuntur duo fuisse in agro, duo in lecto.

Quod autem secundo super templum stabant, scilicet quod non sedebant, non iacebant, sed fixi & erecti super vtrumq; pedem stabant, refertur ad erectam affectiōis & intētiōis eleuationem ad cœlestia, & ad fixam ac immobilem æternorum contemplationem. Vnde dicitur in Psalmo : Stantes erant pedes nostri in atriis tuis Hierusalem. Et in Hieremia: State super vias vestras, & videte, & interrogare, quæ sit via bona? Et in Psalmo. Mane astabo tibi, & videbo. Et in Habacuc : Super custodiam meam stabo, &c. Et in Sapientia : Cœlum attingebat stans in terra. Ideo dicitur Angelum stetisse iuxta aram templi, &c. in Apoc.

Tertio bissexenas alas habebant, quia sex erant vni, sex alteri, & hoc habet referri ad plenitudinem operum charitatis & misericordiæ, quæ necessario super obseruationem decalogi supererogantur, quibus viri spirituales, velut duodecim pennis siue alarum fulcimentis, à terrenis ad cœlestia eleuantur. Sex itaque alæ vnus, sunt sex opera misericordiæ, quæ exhibentur proximo respectu corporis reficere esurientem, potare sitientem, cooperire nudum vestimentum non habentem, visitare infirmantem, recolligere pauperem transeuntem hospitio, sepelire morientem. De quibus dicitur in Matthæo, & in Tobia. Sex vero alæ alterius, sunt sex opera spiritualia proximo exhibita ex parte mentis, scilicet conuertere errantem, instruere ignorantem, ad gratiam suscipere pœnitentem, diligere persequentem, arguere delinquentem, defendere innocentem. Talibus alis à dextris & à sinistris, electorum mentes ad cœlestia eleuantur, sicut dicitur in Psalmo: Si sumptero pennas meas diluculo, &c. Et Ezechiel: Pennæ eorum erant iunctæ alterius ad alterum, &c. Et in Apocalypsi: Data sunt ei alæ, vt volaret in desertum à facie draconis persequentis.

Quod autem Seraphim velebant faciem & pedes, refertur ad humilem religiosorum intentionem. Non enim intendunt sua merita propter hominum laudem publicare, sicut faciunt hypocritæ, qui stant in angulis platearum orantes, vt videantur ab hominibus, vt dicitur in Matthæo; sed vt Deo placeant, qui videt in abscondito, student bona quæ faciunt occultare. Nesciat sinistra tua, quid faciat dextera, vt dicit idem Matthæus. Caput itaq; corpus & pedes velant, & tegunt, qui nec in principio, nec in fine, nec in medio, de bonis, quæ faciunt, laudari appetunt ab hominibus, vel requirunt.

Seraphim quinto dicuntur volasse, & hoc refertur ad perfectiōem iustorum, & meritorū multiplicationē. Nam aus volans per multiplicatum alarum motum, & sæpius iteratum, aëra petens, à terra se elongat: sic viri sancti non per otium & torporem, imo per bonorum operum exercitium & laborem, relictis terrenis, cœlestibus appropinquant. Psalmista: Quis mihi dabit pennas? &c.

Clamor sexto Seraphim iugem significat diuinæ laudis sine intermissione continuationem: sic continue prorumpunt electi ex desiderio videndi Deum, idem Psalmista: Ad videndum in bonitate electorum tuorum, ad lætandum in lætitia gentis tuæ, vt lauderis cum hæreditate tua. Clamabant autem Seraphim. Sanctus, Sanctus, Sanctus. Ideo enim prorumpunt electi, præcipue religiosi, in triplicem laudem Dei; quia ipse Sanctus sanctorum electos suos sanctificat, ab amore mundanorum separando; & separatos in via meritorum promouendo; & in fine iam sanctificatos, per sanctificationis consummationem in gloria præmiando. Est itaque iugiter laudandus quia efficit hominem sanctum & mundum in pœnitentia; sanctiorem in iustitia; sanctissimum vero in gloria sempiterna. De hac sanctificatione dicitur in Ioanne : Sanctifica eos in veritate, vt & ipsi sanctificati sint & consummati in vnum, sicut ego & tu vnum sumus.

Pf. 132. a
Luc. 17. g

Pf. 121. a
Hier. 6. d
Pf. 5. a
Hab. 2. a
Sap. 18. c
Apoc. 8. a

Matt. 25.
Tob. 1. c 2.

Pf. 138. b
Ezech. 1. c
Apoc. 12. d

Matt. 6. a
Ibidem.

Pf. 34. b

Pf. 105. a

Ioan. 17. c

Quod

Quoddam verò septimo labia Isaiæ polluta cum calculo rangebant & mundabant, habet referri ad sanctorum & religiosorum misericordiam & compassionem, qua per gratiam ipsos sanctificantem in se purgati, sæcularibus etiam & aliis immundis peccatoribus compatientes, feruentissimis & deuotissimis orationum suffragiis, eorum sanctificationi cooperantur. Sic Moyses suis precibus Mariam leprosam & immundam, sanitati & munditiae restituit. Et in Iob dicitur: Seruus meus Iob orabit pro vobis, faciem eius suscipiam, ut vobis non imputetur stultitia. *Et sequitur:* Conuersus est Dominus ad penitentiam Iob, cum oraret pro amicis suis, &c. Ex quo patet manifeste, quoddam multum cooperantur bonorum suffragia ad peccatorum iustificationem & emendationem. Et hæc de ordine Seraphim dicta sufficiant.

CAPUT III.

De Cherubin.

Sicut viri perfecti configurantur ordini Seraphim propter excellentiam feruentissimæ dilectionis; ita assimilantur ordini Cherubim propter plenitudinem sapientiæ, & prærogatiuam limpidissimæ cognitionis, quæ in viris spiritualibus dignoscitur præ ceteris relucere. Cherubim quippe plenitudo sapientiæ interpretatur, quod absque dubio; viris spiritualibus conuenit, per quorum corda spiritus sapientiæ affluentissimæ se diffundit. Vnde Apostolus: Sapientiam loquimur inter perfectos, sed non sapientiam principum huius sæculi, quæ destruitur; sed loquimur sapientiam in mysterio absconditam, quam nemo principum huius mundi cognouit, &c. Istius sapientiæ cælestis radius per Spiritum sanctum in cordibus virorum spiritualium diffunditur, sicut ibidem sequitur: Nobis autem revelauit Deus per Spiritum sanctum suum, quia Spiritus scrutatur omnia, &c. Hæc sapientia non est mundana quæ inflat, sed illa, quæ ædificat. Prima enim est terrena, de qua dicitur in Luca: Prudentiores sunt filij huius sæculi filiis lucis, & hæc est in auaritia & negotiosis. Præterea est animalis, de qua ad Romanos: Prudentia carnis mors est, hæc est in voluptuosis, quia vera sapientia non inuenitur in terra suauiter viuendum, ut dicit Iob. Est insuper diabolica, & hæc est in superbis, & in inuidis, de quibus Isaias: Væ qui sapientes estis in oculis vestris, &c. Et in Hieremia: Sapientes sunt ut faciant mala, sed in maleuolam animam non introibit sapientia, ut dicitur in Sapientia. Ideo ad veram & permanentem sapientiam, quæ desursum est; recurrendum est. Hæc enim est pudica, pacifica, modesta, &c. Ut dicit Iacobus. Nam mentem quam inhabitat, purificat, & pacificat, & quiescit. Et ideo istius Sapientiæ plenitudo, perfectorum mentes Angelis ordinis Cherubim parificat & configurat. Ideo in Malachia: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius: quia Angelus Domini exercituum est. Et in huius rei figuram dicitur in Exodo: Duos quoque Cherubim facies ex utraque parte oraculi, Cherub vnus erit in latere vno, & Cherub alter in latere altero, &c. Istud oraculum est cor humanum, in quo oportet Deum adorare in spiritu & veritate, sicut dicitur in Ioanne. In quo quasi à sinistris erigitur Cherub quoad scientiam in humanis, ut scilicet sciamus qualiter in medio huius prauæ & peruersæ nationis sapienter conuersemur: in alia vero parte debet esse Cherub quoad sapientiam necessariam in diuinis, ut scilicet secundum spiritum diuinæ sapientiæ nos cælestibus conformemur. Et sic Cherubim vocabulum in præsentia, & in futuro scientiam significat.

Cherubim
dici possunt
viri perfecti.

Possunt itaq; viri perfecti dici Cherubim, propter multa, quæ secundum traditionem beati Dionysij, istis Angelis specialiter appropriantur, & primo propter Deificam visionem. Ideo enim Deuotissimi dicuntur, quia diuini luminis influentia primo & principaliter irradiantur, qua in Dei visione sublimiori gloria extolluntur. Et hoc ideo, nam viri spirituales Angelis quidem Cherubim comparabiles, Deum vident per cognitionem, & per conscientiam munditiam, sibi adhærent inseparabiliter per amorē,

A & sic de numero Cherub efficiuntur, ad quorum æquiparantiam se deuenisse vitæ & gratiæ merito dignoscunt. Vnde dicitur in 1. Paralip. Aurum purissimum dedi, ut fieret ex eo similitudo Cherubim, secundum opera exemplaris, &c. Aurum purissimum puram significat conscientiam, & mundam, quæ in viris spiritualibus potissime inuenitur, propter quam vita Angelica in ea similis potissime reperitur. Nam nulla creatura puritati Angelicæ in præsentia poterit adæquari, quæ ipsius Angelicam puritatem, quantum in se fuerit, contempserit imitari.

Item secundo propter singularem diuini luminis susceptionem, quia lux diuina super ipsos transfusa, ipsos singulariter illuminat, ut omnibus sub se constitutis ipsis mediantibus euidentissime se ostendat. Propter quod Cherubim plena fuisse oculis leguntur, quia viri Angelis Cherubim comparati, circumspectionis gratia & prouidentia dono circumdati, sunt vndique luminosi, ut non solum propria, verum etiam & aspiciant vigilantia studio aliena & ideo forsan facies Cherubim mutuo se leguntur respexisse, quia vnusquisque alterius debet esse oculus, & alieno periculo vehit proprio cum discretionis moderamine contraire.

Item tertio propter sibi infusæ sapientiæ communicationem. Nam occultum supremæ sapientiæ donum siue lumen, quod diuinitus accipiunt, ad alios transfundunt, sic iusti talentum quod ex Dei dispensatione recipiunt, non ponunt sub modio, sed super candelabrum, quod omnibus quantum in se est, communicant æqualiter & exponunt. Ideo dicit Sapiens: Sacramenta Dei non abscondam, sed ponam in lucem scientiam, & non præteribo veritatem, &c. Verum erubescere possunt inuidi & æmuli, qui donum Dei nituntur sibi solum vindicare. Contra quod est illud Numeri: Quid, inquit, æmularis pro me: quis tribuat ut omnis populus propheteret, & det singulis spiritum suum?

Item quarto propter diuinæ quietis præparationem. Vnde Dionysius, eos diuinæ quietis hospites siue receptores cognominat. Ex eo enim quoddam lumen capiunt, locus luminis fiunt. Qui igitur per amorem & quietem conscientia Deo desuper venienti, in suo affectu locum præparant, Angelis Cherubim se conformant. Ideo forsan dicitur sedere super Cherubim, quia quos quietos, humiles, & mansuetos inueniet, in ipsis familiariter requiescet, sicut dicit Isaias: Requiescet super eum, &c. Et Psalmista: In pace factus est locus eius, &c. Isaias: Super quem requiescet spiritus meus, nisi super mansuetum, &c.

Item quinto propter immediatam secretæ Dei sapientiæ circuitionem. Nam Angeli Cherubim immediate quidem Deo assistunt, per incommutabilitatem contemplationis & veritatis, circumeunt tamen semper admirando & laudando incomprehensibilem profunditatem diuinæ maiestatis, nam quanto contemplationis acie profundius diuinitatis secreta comprehendere satagunt, tanto se minus comprehendisse per omnia recognoscunt, sic reuera est de perfectis, qui nondum se comprehendisset arbitrantur, imo quanto videntur esse virtutibus & gratis perfectiores, tanto se reputant omnibus inferiores, & cum aliqui reputant eos usque ad Dei secretiora iam penetrasse, vix putant se adhuc talia inchoasse, iuxta illud Ecclesiastici: Cum consummauerit homo, tunc incipit. Et in Luca: Cum omnia bene feceritis, dicatis: Serui inutiles, &c.

Item sexto propter Deifici alimenti vnificam repletionem: quia non esset per omnia beatus Angelorum status, si multa de secretis Dei caperent intellectu, & tamen vacui remanerent in affectu. Ideo dicit, quoddam multa quidem & inaudita de Dei secretis intelligunt, sed singuli summam repletionem spiritualem, qua Deo incorporantur, inueniunt, & per internam dulcedinem diuinæ voluntati vniti, ab ipso non recedunt. Sic viri spirituales multa capientes intellectu, vberius se & alios reficiunt, quanto profundiora de occultis diuinæ sapientiæ apprehendunt, ideo dicitur in Hieremia: Inebriabo animas sacerdotum pinguedine, &c. Et in Isaias: Audite, &c.

Istius

1. Par. 18. d

Exach. 1. e
10. e, f
Apoc. 4. e

Matth. 5. b

Sap. 6. d

Num. 11. f

Dionys. de
caelest. Hier.
c. 7.

Isa. 11. a
Ps. 75. a
Isa. 66. a

Ecclesi. 18. a
Luc. 17. c

Hier. 31. c
Isa. 55. a

istius alimenti dulcedinem, tanto iusti perfectius recipiunt & sentiunt, quanto sensus corporis & affectiones cordis, purius custodiunt atque regunt. Ideo Abraham prius Angelorum pedes abluebat, quos temperato cibo reficere disponebat, ut dicitur in Genesi: Afferam pauxillum aquæ, & lauentur pedes vestri, &c. Soli enim boni & mundi ad esum Angelicum admittuntur. Et Sapiens: Præparasti populo tuo escam Angelorum, &c.

Item septimò, propter situs collocationem. Nam supernæ virtutes ex parte dexteræ collocantur, dæmones verò sinistram tenere videntur, iuxta illud Ezechielis: Cherubim stabant à dextris domus, &c. Et hoc est proprium electorum & perfectorum, ut sint filij dexteræ, sicut mundani filij sunt sinistræ. Nam oues à dextris, hædi verò à sinistris in iudicio locabuntur, ut dicitur in Matthæo. In cuius rei figuram Abraham dexteram tenuit, Loth verò tenens sinistram in Sodomam declinavit, ut legitur in Genesi. Ideo etiam posuit Iacob manum dexteram super caput Ephraim, sinistram verò super caput Manasse, ut dicitur in Genesi. Manasse obliuio, Ephraim verò frugifer, vel fructificatio interpretatur. Qui hic gaudent bonis temporalibus, quibus applaudit mundus, sunt Ephraim, & putant se dexteram felicitatis obtinere, iuxta illud Psalmi: Beatum dixerunt populum, cui hæc sunt. Religiosi verò quos obliuiscitur, & abiicit mundus, sinistram habere parrem à reprobis opinantur, dicente Sapientia: Hi sunt, quos aliquando habuimus in derisum, &c. sed in fine cancellabuntur manus, quia mali sinistram cum rubore obtinebunt, boni verò cum honore dexteram obtinuisse se gaudebunt, quando dicitur: Amice ascende superius, & erit tibi gloria coram simul discumbentibus, aliis incipientibus obtinere nouissimum locum cum rubore.

Item octauò, propter inferiorum excitationem. Nam Angeli ordinis Cherubim inferiores Angelos excitant in diuinæ contemplationis admirationem, & quod de Deo per cognitionis donum percipiunt, inferioribus innotescunt. Et hoc conuenit Religiosis, & verbo & exemplo sæculares allicere ad laudem & cognitionem Creatoris, nam dicit Scriptura: Cum ambularent Cherubim, ibant pariter & rotæ iuxta ea, & cum eleuarent alas suas ut exaltarentur de terra, non residebant rotæ, sed iuxta erant, stantibus illis stabant, &c. Ex quo manifestum est, quod ex profectu vel defectu Religiosorum & Clericorum dependet profectus vel defectus laicorum, iuxta illud: Et nunc fratres, vos qui estis Presbyteri in populo Dei, ex vobis pender anima illorum.

Item nonò, propter diuinæ voluntatis manifestationem. Nam ipediantibus Angelis Cherubim diuina voluntas in superioribus innotescit. Ideo dicitur: Audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio, quod erat super arcam inter duas alas Cherubim, inde & loquebatur ei. Sic Religiosi & litterati viri sūt quasi interpretes Dei, ad aures simplicium laicorum, & ipsorum laicorum ad aures Dei. Moyse retulit verba Domini ad populum, & vice versa, populi ad Deum, ut dicitur in Exodo. Et sonus alarum Cherubim erat quasi sonus aquarum multarum: quasi vox sublimis Dei, ut dicitur in Ezechiele. Nam perfecti verba populorum referunt ad Deum in oratione & gratiarum actione, & verbum Dei annuntiant populo in prædicatione. Videant igitur, quod fideles sint interpretes non amore, non odio vel timore alicuius personæ, & diutnum consilium peccatoribus occultantes. Talis interpres fuit Paulus, qui dicit: Nihil subtraxi vobis vtilium, quin annuntiarem vobis, & docerem, publicè testificans omnibus pœnitentiam & fidem, &c.

Item decimò, propter specialem custodiæ paradisi deputationem. Nam Cherubim velut ianitoribus, custodia iannæ paradisi fuit deputata, ut patet in Genesi: Collocavit Cherubim, & flammeum gladium atque versatilem, ad custodiendam viam ligni vitæ. Et hoc videtur esse proprium officium Religiosorum & Doctorum, & Prælatorum, ut tam ex vitæ merito, quam ex officio, vitam ætarnam quæ ducit ad vitam in se custo-

diant, & aliis ostendere non desistant, ut dicere possint illud Hieremiæ: Hæc est via, ambulate in ea, sed non debet esse sine gladio versatili, & flammeo vir perfectus.

C A P V T I V.

De Thronis.

Tertius ordo primæ Hierarchiæ, vocatur ordo Thronorum, in quibus diuina iustitia potissime requiescit, per quorum ministerium diuinæ æquitatis excellentia, benigne & sapienter iudicans, vniuersa hominibus innotescit, sicut dicit Psalmus: Sedes super Thronum, qui iudicas iustitiam. Et Ecclesiasticus: Vnus est Altissimus, Creator omnium, potens, & metuendus nimis, sedens super Thronum dominans Deus. Vnde hi Angeli, in quibus Deus residet, & cuncta subiecta ordinat & disponit, dicuntur Throni: quia sicut Thronus subiecitur residenti, sic Angeli illius ordinis diuinæ iustitiæ sunt subiecti: ex quo præfidentis auctoritas declaratur, & ipsorum subiectorum Thronorum, id est, Angelorum humilitas commendatur. Nam super humiles spiritu Dominus requiescit: & ideo viri spirituales & perfecti, siue sint Religiosi, siue Prælati, significantur per Thronos ratione iustitiæ, & humilitatis, sicut per Cherubim propter excellentiam sapientiæ, & sicut per Seraphim ratione charitatis. Nam illa quæ de Thronis per appropriationem dicuntur, in viris sanctis per imitationem diuinæ iustitiæ inueniuntur.

De proprietatibus autem Thronorum dicit Dionysius, quod sunt sedes Dei Altissimi compactæ, id est, conuenienter coniunctæ, ab omni liberæ subiectione, diuini superaduentus susceptiæ, Deiferæ, & ab omni extremitate remotæ, &c. Et hæc conditiones, quamuis propriè dicantur de Angelis tertij ordinis, conueniunt tamen per appropriationem viris sanctis, qui possunt dici viri ignei vel flammei, quoad perspicuitatem cognitionis, & feruorem charitatis, iuxta illud Danielis: Thronus eius flamma ignis, ibi Glossa Origenis: Thronus Dei sunt Monachi & Eremitæ, & consimiles, qui in vno loco degentes, Deo militare student, nec per loca discurrunt, in quorum quietis cordibus quiescit Deus: qui benè flamma nuncupantur, quia dilectione Dei & proximi, & desiderio cœlestis patriæ inflammantur.

Dieuntur etiam Throni eburnei propter mundiciæ cordis, & candorem innocentie castitatis. Vnde significantur per Thronum eburneum, quem fecit Salomon de ebore grandem, ut patet in 2. Paralipomenon, & 3. Regum. Nam in cordibus eburneis, id est, mundis & castis Dominus requiescit, qui pascitur inter lilia, donec inclinetur umbra, & aspiret dies. Et ideo in virginali vtero velut in Throno eburneo, diuinitas nouem mensibus requieuit, iuxta illud: Venter tuus eburneus, distinctus Sapphiris. Ille inquam venter, de quo Lucas ait: Beatus venter qui te portauit, &c. Qui vtrique fuit eburneus venter vel Thronus, quantum ad extinctionem fomitis & concupiscentiæ, tam originalis quam actualis, & quoad priuilegium continentie singularis.

Item sunt Throni gemmei, variis scilicet gemmis & lapidibus pretiosis insigniti, quantum ad mentis constantiam & patientiæ firmitatem. Vnde dicitur in Ezechiele: Similitudo Throni quasi aspectus Sapphiri. Et in Apocalypsi: Sedes erat posita in cœlo, & super sedem sedens, & aspectus eius quasi aspectus lapidis smaragdi. Sapphirus est solidus lapis cœlestis & ærei coloris, & significat illos qui firmi sunt, & stabiles contra extrinsecas mundi tribulationes, & hoc ob spem æternorum & bonorum cœlestium futurorum, sicut fecit Eleazarus, qui dixit: Domine tu scis qui cum à morte possem liberari, duos corporis sustineo cruciatus: secundum aliam verò translationem: Propter timorem tuum hæc li-

Hier. 6. d

Psal. 9. e
Eccli. 1. a

Isai. 66. a.

Dion. de cel.
Hier. 6. 7.

Dan. 7. e

2. Par. 9. d
3. Reg. 10. c
Cant. 3. d
& 4. b

Cant. 5. d
Luc. 11. d

Ezech. 1. 9.
Apoc. 4. a

Sapphirus.

1. Mac. 6. 8

Smaragdus.

1. Cor. 9. d
Iaspis.

2. Cor. 2. c

Matth. 5. e
Iob. 13. d

Ecclesi. 35. d

Prov. 10. d

Ecclesi. 24. a

Sap. 1. d
Ibid. 5. cEcclesi. 10. b
Prov. 25. a

Psalm. 88. f

Sap. 5. a

Matth. 5. a

1. Cor. 8. a

Matth. 12. d

Gen. 14. d
2. Reg. 23. c

Isai. 58. d

benter patior. Smaragdus verò, qui lapis est mundus, & A
contra impetuosum sanguinis fluxum utilis, significat
illos qui in amore castitatis roborati, innatas reprimunt
in se corporis passiones, sicut fecit Apostolus quando
dixit: Castigo corpus meum, & in servitutem redigo, &c.
Iaspis verò, qui est gemma fugans phantasmata, illos si-
gnificat, qui tentationes dæmonum superant, & ipsorum
phantasticas vincunt illusiones & declinant, sicut Apo-
stolus, qui dixit: Non ignoramus cogitationes eius, &c.
Et talibus gemmis, id est, viris solidis in fide & operè vir-
tutis, præparat Dominus Thronum suum, sicut dicitur
de Hierusalem cœlesti: Thronus Dei, dicebatur in Mat-
thæo. Et in Tobia: Ex saphiro & smaragdo ædificabitur,
& ex lapide pretioso, &c.

Item Throni sunt nubi, per compassionem & pietatem
in quibus Dominus residens, velut de quibusdam
nubibus pluens, per ipsas subuenit miseris afflictorum.
Vnde in Ecclesiastico: Speciosa est Dei misericordia in
tempore tribulationis, quasi nubes pluviæ in tempore
siccitatis. Et in Prouerbiis: Misericordia & veritas custo-
diunt regem, & roborabitur clementia Thronus eius. De
hoc Throno dicitur in Ecclesiastico: Thronus meus in
columna nubis.

Item iusti dicuntur Throni Domini, sed quasi aurei
per incorruptibilem iustitiam, & inflexibilem æquita-
tem: nam aurum incorruptibile est & vix flexibile, sic ius-
titia, de qua in Sapientia: Iustitia perpetua est: & im-
mortalis, &c. Et in eadem: Iusti in perpetuum viuent, &
ideo in eis velut in Throno aureo, firmo & solido, Do-
minus requiescit, sicut Assuerus qui in Throno aureo
& in folio regni sui residebat. Et in Prouerbiis: Au-
fer iniquitatem & impietatem de vultu Regis, & fir-
mabitur.

Possunt etiam dici iusti Throni siderei, siue stellei, &
hoc per tranquillitatem conscientiae, & perfectam cordis
humilitatem. Nam quanto hominis conscientia humi-
liando se magis indignum reputat, tanto circa cœlestia
obtinenda amplius se coaptat, & ad Deum in se susci-
piendum tanto est habilior, quanto in sui consideratione
humilior iudicatur. Ideo dicit Psalmista: Thronus
eius sicut Sol in conspectu meo, & sicut Luna perfe-
cta, &c. Sol quidem & Luna computantur inter sidera,
quæ quamvis corporali dimensione & virtuali effectu
& operatione sint maxima, tamen minima secundum
sensum aspectum iudicantur. Et hoc humilibus congruit,
qui quando in mundo minus reputantur, tanto sunt ma-
iores, iuxta illud Sapientiae: Habuimus eos in derisum,
& in similitudinem improperij, & finem illorum sine
honore, & ecce quomodo computati sunt inter Filios
Dei, &c.

Sancti itaque viri, qui tam multiplici causa Dei di-
cuntur Throni, Angelis tertij ordinis comparantur, pro-
pter altissimæ paupertatis professionem. Nam illud re-
putamus altius, quod est à centro remotius. Tales sunt
pauperes spiritu, quorum est regnum cœlorum: qui cum
terrenis nihil commune possident, & ideo superiorem
in cœlestibus locum habent, sicut dicit Apostolus: Al-
tissima eorum paupertas, abundauit in diuitias simpli-
citis eorum, &c. Alta quidem est paupertas, quæ tollit
superflua: altior quæ distribuit & licita & permissa: sed
altissima sibi subtrahit etiam necessaria. Sicut illa vidua,
quæ in gazophylacio de suis necessariis duo dedit mi-
nuta. Altius est igitur pauper spiritu superflua abiiciens,
sicut Abraham, qui dixit: Iuro tibi, &c. Altior verò à
licitis abstinens, sicut David, qui abstenuit ab aqua quan-
do sitiuit. Sed altissimus est, ea quæ videntur necessa-
ria non admittens, iuxta illud Isaiæ: Sustollam te super
altitudinem terræ, & cibabo te hæreditate Iacob patris
tui, &c.

Item Throni Angeli sunt compacti, id est, conue-
nienter aptati & coniuncti, quia mutua charitatis iun-
cturam aliqua relaxante iniuriam non deferunt, sed se-
cundum naturæ suæ & gratiæ capacitatem Deum super-
uenientem aptissime recipiunt, & receptum de se ulte-

rius non repellunt. Et hoc conuenit sanctis viris, & per-
fectis, ut sint compacti sicut Throni, per mutua chari-
tatis & affectionis indissolubilem compaginationem, sed
in omnibus se Deo coaptantes, sibi in suis affectibus
immutabilem præparent mansionem. Vnde Paulus: Cre-
scamus in charitate, in illo qui est caput, ex quo totum
corpus ipsi compactum est, & connexum per omnem
iuncturam, &c. Nam in illis, qui sunt uniti, & compacti
in charitate, sine omni scissura & affectionis separabili-
tate, Deus pacis requiescit, &c.

Item ab omni ignominiosa subiectione sunt liberi,
quantum ad omnimodam seruitutis peccati euacua-
tionem. Nam Throni quamvis Deo sint subditi, non
tamen seruiliter sunt oppressi, & tanto magis sunt li-
beri, quanto ei magis sunt subiecti, cui servire est re-
gnare, &c. Seruitus itaque nimis ignominiosa & tur-
pis est peccare. Nam qui facit peccatum, seruus est pec-
cati, ut dicit Saluator. Deo vero subijci, & eius iussis
obtemperare, summa est libertas, & iam cum Christo
in spiritu conregnare. Et ad Romanos: Liberati à pecca-
to: serui facti estis iustitiæ, &c. Veri ergo serui sunt, in
quorum mentibus per malitiam regnat diabolus: sed
verè liberi sunt, quorum corda per gratiam inhabitat
Deus.

Item sunt Deiferi, per legis diuinæ voluntariam sup-
portationem, nam tunc Deum ferre dicimur, quando
fidei suæ præceptis voluntariè subijcimus. Idèd ait
Apostolus: Glorificate, & portate Deum in corde &
corpore vestro. Tanquam ergo Throni Deum ferim-
us, quando præceptorum suorum onera comportamus.
Vnde in Canticis: ferculum fecit sibi Salo-
mon, &c.

Item diuini superaduentus sunt susceptiui, & hoc per
omnimodam voluntatis cum Deo conformationem.
Nam ad illos Deus sine obstaculo peruenit, ubi contra-
dictionem voluntatis improbe non agnoscit, & idèd
Thronum cordis oportet disponere, & aprare, si ipsum
in nobis voluerimus habitare, quia legitur in libro Sa-
pientiæ: Non habitabit in corpore subdito peccatis, &
idèd sola domus cordis est præparanda & ornanda, ne
forsitan ad nos declinans recedat, eo quod Thronum vel
sedem paratam non inueniat in figuram huius dicitur
in 4. Regum: Vir Dei sanctus est iste qui transit per nos,
faciamus ergo ei cœnaculum, & ponamus in eo lectu-
lum, mensam, & sellam: & candelabrum, ut cum venerit,
maneant apud nos, &c.

Item Throni Angelici ab omni extremitate sunt re-
moti, quia ei qui sine fine & principio est, in quo non est
reperire extremitatem, immediatè sunt coniuncti, &
hoc refertur ad virtutis meditationem, siue virtutis
existentis in medio electionem, quam viri sancti An-
gelorum exemplo eligunt, & ab extremitate virorum
se subtrahentes, ad virtutis medium tendunt, & bonis
æternis, quæ sine extremitate sunt, per virtutis opera se
coniungunt: In medio se tenendo proficiunt, quia per
fidem & charitatem mediatori Dei & hominum ad-
hærendo, ab ipso per voluntatis discrepantiam non re-
cedunt. In medio se tenent, qui omnibus indifferenter
sine acceptione personæ, iustitiam exhibent. Dicitur
enim in libro Paralipomenon: Non est apud Deum ini-
quitas, neque personarum acceptio, neque cupido mu-
nerum, &c. Et in Prouerbiis: Accipere personam impij in
iudicio, non est bonum, &c. Hi medium non tenent, sed
ad extremitatem tendunt, & idèd Throni Dei non sunt.
Et iterum: Multi colunt personam potentis, & amici
sunt munera tribuentis. Et Isaias: Corruit in platea ve-
ritas, & causa pauperis non potuit ingredi ad eos. Boni
vero & electi, ideo Throni Dei sunt, quia pauperibus si-
cut diuitibus æqualiter se exponunt. Vnde dicitur in Pro-
uerbiis: Qui in veritate iudicat pauperes, Thronus eius
in æternum firmabitur, &c.

Item Throni Angelici Deo præsidenti non coacte, sed
spontaneæ sunt subiecti, & ideo eorum ministerium
potius est felicitatis, quam necessitatis, & hoc refertur ad

Ephes. 4. c

Ioan. 8. d. c
Rom. 6. c.

Ibidem.

1. Cor. 6. d.

Cantic. 3. d

Sap. 1. a

4. Reg. 4. b

2. Par. 19. b

Prov. 18. a

Prov. 19. a
Isa. 59. c

Prov. 29. b

voluntariam

voluntariam electorum obedientiam subiectionem. Coacta enim seruitia Deo non placent. Vnde Paulus: Non ex necessitate, sed ex hilaritate, &c. Et in Psalmo: Voluntarie sacrificabo tibi, &c. Et in Exodo: Obrulerunt mente promptissima & deuota primitias Domino, &c. In corde itaque deuoto, & ex deuotione ad obediendum prompto Dominus suauiter velut in Throno requiescit. In cuius rei figuram Spiritus Sanctus sicut columba descendit, & requieuit super caput Domini, quando Ioanni voluntarie subditus ab ipso voluit baptizari; ait enim Ioannes: Vidi Spiritum quasi columbam, de caelo descendentem, & manentem super eum, &c. Pater itaque ex praedictis, quia in viris sanctis & Religiosis ille triplex ordo celestis per quandam assimilationem configuratur, ex quibus conuincitur, quod subsequenter Hierarchia triplex ordo, in bonis rectoribus Praelatis per quandam expressam similitudinem reperitur. Nam media Hierarchia continet Dominationes, Virtutes, & Potestates secundum Dionysij ordinationem. Nam dominationes usum dominandi edocent: Virtutes vigorem conformandi se Deo inferioribus viriliter exhibent: Potestates malitiam aduersariorum cohibent atque arcant. Istitis tribus Angelorum ordinibus, quorum nomina sonant in dominium, virtutem, & potestatem, omnis Praelationis auctoritas correspondet. Nam omnis Praelatio est propter tria principaliter à Domino ordinata, quia per ipsos vult Deus homines per fidem veritatis, & mores sanctitatis, ad Dei similitudinem reformare, vel lites rescindere, ac discordes ad concordiam reuocare, aut coercere rebelles, & malitiam reformare. Ad morum disciplinam & correctionem est instituta dignitas Sacerdotalis: ad reformandam concordiam inter homines, & pacem conservandam ordinata est auctoritas iudiciaria: ad malitiam coercendam, concessa est potestas saecularis imperialis, scilicet & regalis. Prima auctoritas est pure spiritualis, tertia est pure temporalis, sed media est mediocris, scilicet partim spiritualis, partim temporalis. Illi igitur qui praerminent in ministerio Pontificali, siue Sacerdotali, assimilantur ordini Dominationum: qui vero ex officio praecellunt in auctoritate iudiciali, conformitatem habent cum ordine Virtutum: sed qui alios, transcendunt in potentia saeculari, configurantur ordini Potestatum, de quibus per ordinem aliqua sunt breuiter in medium proferenda.

DE ECCLESIASTICA HIERARCHIA.

PARS SECVNDA.

De Dominationibus.

De virtutibus.

De Potestatibus.

Cap. I.

Cap. II.

Cap. III.

CAPVT I.

De Dominationibus.

DOMINATIONES itaque dicuntur Angeli primi ordinis mediae Hierarchiae. Sic autem secundum Isidorum nuncupantur, quia inferioribus Angelis dominantes, eos instruunt & informant, qualiter in Praelationis officio debeant subditos ad Deificam similitudinem reuocare, & sine tyrannide subditorum facta liberaliter ordinare. Vnde dicit Dionysius: Nominatio Dominationum absolutam, & liberam anagogen absque vlla tyrannica dissimilitudine, liberaliter seueram, & ab omni subiectione ignominiosa remotam declarat, quasi dicat: Sicut per anagogen, id est, per excellentiam vniuersalem, super alios Angelos sine subiectione eleuantur, ita per nullam tyrannidem ad depressionem aliorum inclinantur. Quorum dominatio & liberalis est & seuera: liberalis in benignitate: seuera in potestate, & hoc proprie conuenit Praelatis, qui in spiritualibus singulariter dominantur, sicut Sacerdotibus & Episcopis, qui in spirituali officio iudicantur omnibus digniores. Dicuntur itaque illi qui pra-

A sunt pure in spiritualibus dominationes: quia verum dominium est, quando superantur vitia, ac virtuosa opera in regno animae, siue Ecclesiae dominantur. Non autem possunt extirpari mala, vt bona efficaciter dominantur, nisi per Praelatorum ministerium quibus coelitus collata est auctoritas, vt per ipsorum officium, & Sacramentorum mysterium euacuentur vitia, & mores in hominibus corrigantur, & sic subditorum mentes per morum disciplinam ad Deiformem similitudinem reformentur. Et ideo apud Praelatos animarum istius Dominationis auctoritas à Domino est relicta, vt ipsis cooperantibus, peccati seruitus penitus auferatur, & vera libertas spiritus, electis mentibus per ipsorum ministerium conferatur. Vnde dicitur in libro Sapientiae: In sapientia tua constituisti hominem, vt dominaretur creaturae tuae, quae à te facta est, vt disponas orbem terrae in aequitate, & in directione cordis & in iustitia, &c. quasi dicat, ideo dominium homini super hominem contulisti, vt cor auersi hominis per iniustitiam, mediante iustitia, ad Deum iterato dirigatur. Recognoscant igitur Pontifices Christi ac Sacerdotes, quod à Dominatore vniuersae terrae receperunt supremum dominium, & à diebus saeculi, non solum hominibus, immò & Angelicis spiritibus penitus inauditum. Quia, vt dicit Bernardus nec regibus, nec saeculi huius potestatibus, legitur attributum, vt illud conficiat quotidie consecratus in Sacerdotem in altari, quod Dei Filius diuinitatis virtute perfecit in cena Paschali, vbi fuit remunerans & munus, cibans & cibus, conuiuia & conuiuium, offerens & oblatum. Istud donum Praelatis est collatum, non ad turpem quaestum extorquendum, nec ad superbiendum, vel subditos qualitercumque opprimendum, sed potius ad verae libertatis statum, per Sacerdotum officium & Sacramentorum & mysterium reducendum. Et hoc dicit Zacharias: Sedebit, & dominabitur, & erit Sacerdos in solio suo, & erit consilium pacis inter eos, & erunt coronae memoriales in templo Domini. Dicuntur igitur Christi Sacerdotes dominationes, non quia debent dominari in clero, vt superbiant, sed vt formam gregi ex animo se ostendant, & ad Angelorum conformitatem, verbo & exemplo promoueant subditos, & adducant, iuxta illud Petri: Non vt dominantes in clero, &c.

Illi igitur, qui plenam in spiritualibus à Domino receperunt auctoritatem, non immerito Dominationibus conformantur, & hoc praecipue propter illa, quae appropriata de istis Angelis recitantur. Primo propter Clericalis auctoritatis libertatem; nam in hoc istorum Angelorum dignitas consistit, quod nullius pedestris subiectionis oppressione oppressa sit, vt dicit Dionysius: & hoc quidem clero conuenit, qui libertatem non modicam, laicis omnino & pedestribus incomparabilem, à Domino recipere meruit, vt dici possit illud Psalmi: Non fecit taliter omni nationi. Vnde omnium iumentorum, & reptilium, & etiam volatilium dominatio, est vniuersaliter Clericis & viris spiritualibus attributa, vt dicitur in Genesi: Dominamini piscibus & volucibus, &c. Et in Deuteronomio: Dominaberis omnibus nationibus, & nullus tibi dominabitur.

Item secundò propter praestendi modum, & dominandi qualitatem; nam Angeli illius ordinis sic inferioribus praesunt, quod nullam tyrannicam violentiam illis, qui sibi subiecti sunt, inferunt, sed simpliciter eis in omnibus condescendunt, quod utique Clericis conuenit, vt taliter se habeant circa laicos, quod eorum vita videatur habere conformitatem ad Angelos praedictos.

Item terriò propter ipsorum Clericorum caelestem intentionem, siue intentionis puritatem; nam isti Angeli dicuntur à Dionysio sursum actiui, quia conuersi ex suo ordine, alios inferiores conuertunt, & perfecti in se alios perficiunt, & alios ex suo lumine illuminare satagunt, & intendunt, & istud manifestum est esse Angelicum, vt illi qui praesunt verbo & exemplo alliciant conuertendos, & perficiant perficiendos, vt sic cortina cortinam trahat, &

Sap. 9. a

Bern. in ser. q. uodam, de cena Dom. tom. 2.

† forsan ministerium. Zach. 6. d

1. Petr. 5. a Episcopi quomodo Dominationibus conformantur.

Dion. de ecl. Hier. c. 8.

Psalm. 147. b

Gen. 1. d Dom. 15. a

Dion. istid. ubi supra prox.

Apoc. ult. d
Ecclesi. 10. a

qui audit, dicat: Veni, sicut dicitur in Apocalypsi, & in Ecclesiastico: qualis est Dominus, vel rector ciuitatis, tales sunt qui habitant in ea, &c.

1. Tim. 4. a

Item quartò propter officij Clericalis necessariam liberalitatem; nam Angeli istius ordinis dicuntur liberales & seueri, quia benignitatem habent, & seueritatem in liberalitate: sic & Prælati Ordinis Ecclesiastici liberales sunt in casu necessario, pariter & seueri. Liberales quidem & benigni circa humiles & providentes: duri verò circa reprobos & rebelles: quia quos non possunt censura Ecclesiastica reducere ad veritatem vitæ per benignitatem; nituntur reducere per seueritatem. Sic legitur Apostolus fecisse ad Titum, & ad Timotheum, cum dixit: Increpa, obsecra, &c.

Rom. 2. c
Isai. 28. d

Item quintò propter quandam vitæ & morum sæcularium disparitatem: quia sicut dicuntur Angeli Dominationum, omni scilicet dissimilitudine segregati, quia nihil indecens, nihil inhonestum diuinæ similitudini contrarium in Angelis illius ordinis inuenitur, & hoc utique Angelicæ puritati consonum est, ut qui alios tangunt, & aliis corrigendo dominantur, non subiaceant vitiis, quibus verborum moribus aduersantur, sicut faciunt illi: Qui prædicant non furandum, furantur: & qui dicunt non mœchandum, mœchantur, ut dicit Apostolus: De quibus etiam Isaias: Audite illusores, qui dominamini super populum meum. Tales sunt hypocritæ, qui multa dicunt & imponunt aliis, & suum digitum non apponunt. Qui utique illusores sunt, quia decipiunt, quibus adulantur, iuxta illud Isaiæ: Popule meus, qui te beatum dicunt, &c.

Isai. 3. c

Dion. ibid.

Prov. 16. d

Gen. 4. b
Gen. 3. a

Item sextò propter status potestatum dominabilitatem; nam illi veri sunt Domini, qui ita dominantur aliis quod sunt etiam Domini propriæ voluntatis, sicut de istis Angelis dicit Dionysius, quod sunt veram dominationem indefinenter desiderantes: quod utique istis congruit, qui ita aliis præsumunt, quod propriæ conscientie dominium non omittunt, de quibus dicitur in Prouerbiis: Melior est patiens, viro forti: & qui dominatur, &c. Nequaquam enim sunt reputandi dominatores hominum aliorum, qui serui sunt vitiorum, dicitur enim in Genesi: Sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius. Et alibi: Sub potestate viri eris, & ipse dominabitur tui.

Tob. 4. c

Item septimò propter fixam & stabilem affectus immutabilitatem, sicut dicitur de Dominationibus, & ad nullum vanè apparens, sed ad verè existens totaliter sunt conuersi, quia ad nullum inane, & transitorium se conuertunt, sed semper illum, qui verus est, Deum, scilicet aspiciunt, & sibi in omnibus placere concupiscunt. Non igitur Clericis cohuenit vanitates & insanias mundi falsas aspiciere, qui Dominatori verò semper debent assistere, & dominatorum, vel dominationum nomen, vel officium se æstimant obtinere. Ideo dicit Tobias: Nunquam in tuo sensu superbiam dominari permittes, &c.

1. Pet. 2. b

Paret igitur, quod dignitas Clericalis, quæ in sua radice considerata est, penitus spiritualis, merito est consona ordini Dominationis, quæ sic præcedit alios inferiores ordines, quod illos illuminat, perficit, & purgat, & tamen ab illis non illuminatur, nec perficitur, nec purgatur: quia sicut spiritus dignitate, & officio præcellit corpus, sic potestas spiritualis dignior est, quam sæcularis: & ideo bene sortitur nomen dominationis. Vnde regalis potestas subiaceat potestati, & auctoritati spirituali, sicut in prima Canonica Petri, dicitur: Vos estis gens sancta, regale Sacerdotium, &c. Nam temporale regnum velut quoddam adiectum subiaceat Sacerdotio in nouo Testamento, sed in veteri testamento, Sacerdotium subfuit regno. Vnde dicitur in Exodo: Elegi vos in populum peculiarem, in Sacerdotale regnum, &c. ubi regnum ponitur substantiuè, sed sacerdotium adiectiuè, & ideo reges tunc poterant amouere ab officio summos Sacerdotes, sicut Salomon amouit Abiathar. Iam verò possunt Sacerdotes & Pontifices ex causa amouere Reges, & deponere Imperatores, sicut sæpius accidit & visum est, quando scilicet eorum malitia hoc exigit, & Reipublicæ necessitas sic requirit.

Exod. 19. a

3. Reg. 2. d

Summus verò Pontifex penes quem prima in terris residet auctoritas, non à Rege, non à Principe sæculari, non ab homine iudicatur, sed solius Dei iudicio reseruatur. Spiritualis enim homo iudicat omnia & à nemine, nisi à solo Deo iudicatur. Sed ut possint tales personæ liberius spiritualibus vacare, ut nunc per verbi vitæ prædicationem, nunc verò per sacramentorum ministrationem populum sibi subditum ad Deiformem similitudinem reformare, necesse fuit, alios assumere in partem sollicitudinis, qui in diuersis negotiis & causis eis assisterent, & onus eorum supportarent. Tèporalia enim spiritualibus sunt annexa, & de facili spirituale officiū impedirent, nisi causas & lites ex tèporalibus orientes, aliqui per iustitiam deciderent, & definirēt. Ideo dixit Iethro ad Moysen: Ultra vires est negotium: solus sustinere nō poteris, esto tu populo in his, quæ ad Deum pertinent, ut referas quæ dicuntur, ad Deū, ostendasque cæremonias, & ritum colendi Deum, viæque per quam ingredi debeant, & opus, quod facere debeant. Prouide ergo viros potentes & timentes Deū, in quibus sit veritas & oderint auaritiam, & constitue ex eis, qui iudicent populum in omni tempore, leuiusque tibi sit, partito in alios onere. Et tales sunt decani, præpositi, Archidiaconi, & quicūque iudices, siue ordinarij, siue delegati, qui lites sopiunt, & decedentes causas, discordes ad concordiam reuocant, & reducunt, & tales sua officia prouidē, & viriliter exequentes, conformitatem habent cum ordine virtutum, qui sequitur ordinem Dominationum, nam sine virtute non potest tale expediri officium.

1. Cor. 1. d

Exod. 18. c

CAPVT II.

De Virtutibus.

Dion. de co-
lest. Hier. c. 8.

Virtutes itaque dicuntur Angeli secundi ordinis mediæ Hierarchiæ, qui sic vocantur, ut dicit Dionysius, propter fortem & immutabilem virilitatem, ad susceptionem diuinarum illuminationum, nullatenus infirmam, sed viriliter in Dei imitationem redactam, Deiformem morum non derelipientem, sed firmiter ferentem in superessentialem, & potentificam virtutem Deiformiter prouenientem. Hæc omnia figuratiue intellecta, sunt ad illos, qui iudicandi recipiunt potestatem, referenda. Nam ut pax & concordia in Christi Ecclesia habeatur, iustitia à Domino est ordinata. Iustitia enim & pax se inuicem concomitantur; nam dicit Psalmista: Suscipient montes pacem populo, & colles iustitiam: quia non esset pax in montibus, id est, in superbis hominibus: nisi esset iustitia in collibus, id est, in bonis, & humilibus Prælati ac iudices, in quibus virilitas siue virtuositas Angelica requiritur, ut nec benedictione, nec maledictione à rectitudine iustitiæ moueantur, sicut de Dauid, de quo in secundo Regum: Tu autem Domine mi Rex es sicut Angelus Dei, qui nec maledictione, nec benedictione mouetur. Fortis igitur, & virilis debet esse iudex, ne timore, odio, vel amore à vigore iustitiæ deflectatur. Ideo datur consilium in Ecclesiastico: Noli quærere fieri iudex, nisi virtute valeas irrumperet iniquitates, ne forte expauescas faciem potentis. Et in Sapientia: Audite reges & iudices, qui iudicatis terram, vobis data est virtus ab Altissimo, &c. Et iterum in Ecclesiastico: Homines diuites in virtute, pulchritudinis studium habentes, pacificantes in domibus suis. Sunt igitur virtutes quoad virilem iustitiæ executionem, ut dicitur in Psalmo: Viriliter agite.

Psal. 71. a

2. Reg. 14. d

Ecclesi. 7. a

Sap. 6. a

Ecclesi. 44. a

Psal. 30. d

Ecclesi. 4. d

Zach. 13. c

Ezech. 3. b

Item propter virtuosam iustitiæ defensionem; nam dicitur in Ecclesiastico. Pro iustitia agonizare, & vsque ad mortem certa pro iustitia, &c. Nam quando subditi vident Prælatos pusillanimes, & trepidos, de facili perterretur, ut dicitur in Zacharia: Percutia pastorem, &c. Hieronymus: Huc scito nullū esse Christianum, qui nec metuit, nec concupiscit, ideo dicitur in Ezechiele: Ut adamantem & silicem posuit te, ne timeas eos, &c. In silice duro, & adamante solido, & omnis ferri attractiuo, significatur iudicis constantia, & fortitudo, cui semper associanda est patientiæ mansuetudo, quæ quandoq; attrahit etiam in malitia obstinatos. Viriliter igitur dicuntur viri An-

gelici

gelici Virtutum cœlestium imitatores esse iustitiæ propugnatores, ne dici possit illud Ezechielis: Non ascenditis ex aduerso, nec opposuistis, vos, &c.

Item Virtutibus cœli comparantur, propter diuinæ sapientiæ imitationem quam semper debent iudices in suis sententiis præ oculis retinere. Humana enim iustitia diuinam debet prout est possibile, imitari, & ne erret per ignorantiam diuino lumine illustrari, ideo dicitur in libro Sapientiæ: Diligite lumen sapientiæ qui præestis populis, &c. ne dicatur illud Heremiæ: Forsitan pauperes & stulti ignorant viam Domini, & iudicium Dei sui. Ibo igitur, &c. Et Isaias: Nescierunt saturitatem, ipsi Pastores ignorauerunt intelligentiam, & ideo dicitur de Virtutibus, quod viriliter per susceptionem illuminationum reducuntur ad Dei imitationem. Nam qui à Deo illuminantur, sine officulo ipsius iustitiæ exequentur, & hoc est quod dicit Psalmista: Domine in lumine vultus tui ambulabunt, & in iustitia tua exaltabuntur.

Item propter celerem causæ pauperum determinationem, nam vera iustitia cum fuerit nota iudici, non est ab executione retardanda, immò statim definienda, & promulganda: & hoc præcipue in causis pauperum, quarum dilatio eis multipliciter est nociua, & ideo dicitur, quod virtutes Dei formem motum non derelinquunt, quia virtuosus iudices cognita causa pauperis iudicare non differunt, sicut nec Deus de quo dicitur: Dominus non elongabit, sed iudicabit iustos, & faciet iudicium, & fortissimus non habebit in illis patientiam, &c. Nam sine moræ dispensio sunt innocentes absoluedi, rei verò puniendi.

Item per voluntariam auaritiæ fugam, & munerum declinationem, nam munerum cupiditas multum solet enervare vires iudiciorum, ideo præcipitur in Exodo: Non accipies munera, quæ excæcant etiam prudentes, & subuertunt verba iustorum. Et in Deuteronomio: Non accipies personam neque munera, quia excæcant, &c. & ideo eis congruit, quod dicitur de Virtutibus, quod ad potentificam & superessentialem virtutem perueniunt, id est, in suis moribus, & operibus, solum Deum & non proprium commodum attendunt: sic virtuosus iudices & Prælati nihil faciunt propter lucrum, sed omnia peragunt propter Deum: quia non hominum est iudicium, sed diuinum, vt patet in 2. Paralipomenon: Videte, inquit, quid faciatis non enim hominum exercetis iudicium, sed Dei, &c.

Item propter celerem & virilem oppressorum liberationem, nam iudex virtuosus innocenter oppressos viriliter eripit, & facienti iniuriam, totis viribus se opponit: Prælati enim & iudices Angeli sunt, & Angelorum officii gerunt, quorum ministeriū est dæmones coercere à violentia, & ab obsessis corporibus viriliter remouere, iuxta illud Tobia: Apprehendit Raphaël dæmonium, &c. Et in Daniele: Misit Deus Angelum suum, & concludit orationem, &c. Tanquam dæmones sunt crudeles, impij, tyranni, innocentum, & pauperum oppressores, de quibus Isaias: Dabo eos in manus dominorum crudelium, &c. Et Hieremias: Crudelis est, & non miserebitur, & ideo virtuosum est talium insolentiam reprimere, & vt oppressos per iustitiam liberare. Vnde in prouerbis: Erue eos qui ducuntur ad mortem. Quod si dixeris: Vires mihi non suppetunt, &c. Et Iob: Eo quod liberaßem pauperem vociferantem, & pupillum cui non erat adiutor, contrebam molas iniqui, & de faucibus illius, &c. Et in 1. Reg. Pascebat seruus tuus gregem patris sui, & veniebat leo vel vrsus, & tollebat arietem de grege, & persequabar illos, & percutiebam, & eruebam de ore eorum, &c. & ideo dicitur in Isaias: Iudicate pupillo, subuenite oppresso. Item propter alienæ famæ, vel pecuniæ ablatæ & debitæ, vel subtrahæ plenariam restitutionem, & in hoc assimilatur eorum officium ministerio Virtutum, quia per Angelos illius ordinis fiunt miracula & membra corporis à suis visibus depauperata, & deprauata in statum pristinum restaurantur. Et hoc conuenit iudicibus & Prælati, famam proximi iniuste læsam, & possessionem, vel pecuniam vi ablatam, integrè restaurare per sententiam, & ipsos læsores ad satisfactionem compellere, & emendam. Et hoc

A figuratur in libro Regum: Erui David omnia quæ tulerant Amalechitæ, nec defuit quidquam de spoliis, sed omnia quæcumque rapuerant, retulit, & reduxit. Et alibi: Ouem reddet in quadruplum, &c. Sic Salomon, audita causa duarum mulierum super rapto pueri, reddidit infantem matri suæ. Et tantum de Ecclesiasticis.

C A P V T III. De Potestatibus.

Sicut autem Prælati spirituales, & iudices in suis officiis conformitatem habent ad Dominationes, & Virtutes sic Reges & Principes sæculares cœlestes debent imitari Potestates. Nam potestates dicuntur Angeli, quorum potentia speciali aduersæ potestates coercentur, ne tantum lædant, quantum desiderant. Vnde dicit Dionysius: Sæcularum Potestatum cognominatio, docet potentem, & benè ornatum & inconfusam circa diuinas susceptiones ordinationem, non tyrannicè inferiora virtute potestatiua præcipiant, sed potenter in diuina reducunt, & ad Potentificam causalem potentiam, quantum fas est, assimilantem & ad Deum, qui princeps est omnis potestatis, secundum Hierarchicam dispositionem inferiora cōuertentem, diuinam, & lucentem potentiam in inferioribus resplendere facientem, &c. Vnde Angeli illius ordinis, refranant, & coercunt omnes, Hierarchicam Prælationis & subiectionis ordinationem impediētes. Vnde Prælationis potestatem à subditis contemni non permittunt, & subditos per violentiam ab iniquis Dominis opprimi non sinunt immò omni iniuriæ istorum, & illorum obuiant potentissime, & resistunt. In his omnino debent Reges & Principes sæculares, sanctas, & cœlestes intueri potestates scilicet vt sapienter regant, ordinate vivant, & potenter malum reprimant & vindicent, innocentibus parcant, & iniuriam fieri personis miseris nō permittant, vt etiam de suscepta potestate non superbiant, sed potius humilibus condescendant. Istæ conditiones in habentibus potestatem requiruntur, quia huiusmodi Reges & Principes à Deo recepisse potestatem huiusmodi dignoscuntur.

Ordinata igitur erit potestas secularis, & secundum similitudinem cœlestium potestatum disposita, si in potestate constituti fuerint sapientes, scilicet non secundum voluntatis impetum, sed secundum rationis gubernaculum in singulis procedentes, sicut dicitur in Prouerbis: Audiens sapiens, sapientior erit, & intelligens gubernacula possidebit. Ideo Salomon in principio regni sui petiuit sapientiam, dicens: Domine Deus tu me fecisti regnare pro patre meo, & ego sum puer paruulus, ignorans egresum, & introitum meum. Da ergo seruo tuo cor docile, vt possit iudicare populum tuum, & discernere inter bonum & malum, &c. Sicut enim nec in spiritali iurisdictione, sic nec in temporalis, sine sapientia, & discretione est agendum. Ideo præcipitur in Deuteronomio: Cum sederit Rex in folio regni sui, faciet sibi describi Deuteronomij verba, & accipiat exēplar à Sacerdotibus Leuiticæ tribus & habebit secum, &c. Ideo prouertur ætatis homines & senes, solebant eligi in Principes & in Reges: quia non in pueris, sed in antiquis sapientia reperitur. Propter hoc Roboam perdidit regnum, quia iuuenis existens, derelicto consilio seniorum, iuuenum consilio acquieuit. Ideo dicit Ecclesiastes: Væ terræ cuius Rex est puer, &c.

Item similes sunt potestatibus cœlestibus, si ornati moribus, vitam bonam & innocentem subditis ostendant. Nihil enim prodest vestiri purpura, diademate insigniri, gemmis lucentibus splendete, & moribus incompotis fordescere & sceterere. Ideo dicuntur potestates benè ornata & inconfusa accepisse à Domino potestatem. Nam, sicut dicit Poëta:

Virtus non quaritur extra.

*Non eget exterius, qui moribus intus abundat,
Nobilitas sola est, animum quæ moribus ornat.*

Dominus itaque non attendit in potentibus mundi, vel carnis nobilitatem, siue corporis, siue habitus venustatem: sed nobilitatem morum, & conscientie puritatem, & hoc est, quod dicitur in 1. Regum: Non respicias vul-

1. Reg. 30. a
1. Reg. 12. b
3. Reg. 3. d

Principes
sæculares
Potestati-
bus com-
parantur
Dion. de ca-
lesti Hier. c. 8.

Prou. 1. a
3. Reg. 3. b

Deut. 17. d

Iob. 1. b
3. Reg. 12. c
Ecclef. 10. e

1. Reg. 16. b

tum, neque altitudinem staturæ eius, quoniam abieci eum A neque iuxta intuitum hominis ego video, &c.

Item potestatibus sunt similes, quia amore iustitiæ animati, omnem malitiam sunt in reprobis vendicantes, & pacem perturbantes publicam persequentes, sicut de Iuda dicitur: Persecutus est iniquos perscrutans eos, qui populum conturbabunt, & succendit eos flammis, &c. Est enim potestas Regum, & Principum inter homines à Domino ordinata, ut ipsorum metu malorum audacia refrenetur, qui quidem tantum inualesceret, quod si non resisteret potestas publica, etiam humana societas penitus dissiparetur. Ideo dicitur: Omnis anima sublimioribus Potestatibus subdita sit, &c. Et in primo Machabæorum: Accingimini & estote filij potentes, & estote parati, quia melius est mori, &c. Ideo etiam dicitur in Exodo: Elige de omni plebe viros potentes, &c. Et in Psalmis: Super femur tuum potentissime.

Item verè sunt Potestates, quæ non tyrannica crudelitate, sed potius humana, immò Angelica benignitate subditos regunt, & custodiunt innocentes. Vnde dicitur in Esther: Cum pluribus gentibus imperarem, & vniuersum orbem meæ ditioni subiugassem, volui nequaquam abuti potentiæ magnitudine, sed cum clementia, & lenitate gubernare subiectos, ut absque terrore vitam transigentes, optata pace fruerentur, & ideo de Potestatibus dicitur, quod nihil ab eis tyrannice perficitur, sed omnia cum mansuetudine peraguntur.

Item Potestates sunt, qui seipsos considerant, & de suscepta potestate non superbiunt, immò quanto videntur aliis esse magis auctoritate, & potentia transcendentes, tanto abundantiori humilitate sunt aliis condescendentes, sicut dicitur in Ecclesiastico: Quanto maior es, tanto plus te humilia in omnibus, sicut ipse Dei Filius, qui omnibus præfuit, omnium potentissimus se in omnibus exhibuit infirmior, malens potius per humilitatis mansuetudinem, quam per potestatis fortitudinem, mundum miserum perducere ad salutem. Vnde dicitur in Psalmis: Non in fortitudine equi, &c. Ille igitur potentissimis, & supernis spiritibus est similior, qui alios benigne regendo est humilior, sicut dicitur in Daniele: Cognoscant viuentes, quia dominabitur excelsus in regno hominum, & humillimum hominem constituet super eum. Et in Ecclesiastico: In manu Dei potestas terræ.

Item pacem generalis Ecclesiæ sunt potentissime procurantes, nam tanta subeunt mala hominum, quod nequaquam Dei Ecclesia in pace conquiescit, nisi potentissima Regum & Principum prouidentia subueniret. Vnde 2. Machabæorum: Videbat sine prouidentia regali impossibile dari pacem rebus, nec Simonem posse cessare à stultitia sua, &c. Et ideo recognoscere debent Principes sæculares, quod idcirco gladium portant, ut per auctoritatem, & potestatem illis concessam, pax Ecclesiæ vniuersaliter tueatur, & humana audacia metu potentiæ Principum restringatur. Vnde Paulus: Vis non timere potestatem? bonum fac, & habebis laudem.

Item lucentem Dei potentia sunt in istis inferioribus resplendere facientes, sicut de Potestatibus dicit Dionysius, quia sicut in eis relucet diuina bonitas, & veritas, & potestas, mediantibus Angelis superioribus ita Potestates Angelos inferiores reducant ad consimiles gratiæ, & gloriæ participationes. Tales utique debent esse huius mundi Potestates, ut nunc per iustitiam & seueritatem, nunc verò per clementiam & benignitatem, populum simplicem ad Dei reducant cognitionem, & potentes ad inuolabilem legum diuinæ iustitiæ obseruationem. Ideo dicitur in Ecclesiastico: Dominantes in potestatibus suis, homines magna virtute & prudentia præditi. Et in Psalmis: Fecit Solem in potestatem diei, Lunam & stellas in potestatem noctis, quasi dicat. Sicut Sol potestate illuminat & perficit diem, Luna verò decorat noctem: sic boni Prælati ad modum Solis, per exempla benignitatis, & clementiæ alliciunt ad amorem, & per rigorem iustitiæ formidinem incurrunt & terrorem. Per timorem quidem à tenebrosis operibus reuocant, sed per clementiam &

amorem ad bonum prouocant, exhilarant, & confortant. Vnde dicitur in Proverbiis: Sicut fremitus leonis, ita & Regis ira, & sicut ros super herbam, ita hilaritas eius. Merito igitur nomine Potestatum, intelliguntur Reges, & Principes, siue Domini sæcularium & mundanorum, quibus est obediendum in his, quæ ad suum pertinent Principatum, ut patet per Apostolum Paulum, qui dicit: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, &c. Et Petrus in 1. Canonica dicit: Serui, subditi estote in omni timore Dominis, &c. Et in eodem: Siue Regi tanquam præcellenti, &c.

DE ECCLESIASTICA HIERARCHIA.

PARS TERTIA.

De Principatibus.

De Archangelis.

De Angelis.

Cap. I.

Cap. II.

Cap. III.

CAPITULUM I.

De Principatibus.

LTIMA Hierarchia secundum Dionysium, continet Principatus, Archangelos, & Angelos. & hi tres ordines referuntur ad statum subiectionis, sicut præcedentes tres respiciunt statum Prælationis. In subditis autem tria considerantur, scilicet obedientia respectu Dei & Prælati, & vitæ innocentia respectu sui, & misericordia respectu proximi, ut sic viuant iusti quoad Deum, & Prælati eius exhibendo obedientiam debitam & reuerentiam: sobrie quoad se, innocenter viuendo, & conseruando vitæ munditiam: & pie quoad proximum, ei liberaliter subueniendo, & impariando misericordiam. Vnde qui maiorum suorum imperio humiliter acquiescunt, Principatibus configurantur, qui verò vitæ continentiam seruant, & innocenter viuunt Archangelis assimilantur: sed illi, qui operibus pietatis, & eleemosynæ sua peccata redimunt, & indigentibus liberaliter subueniunt, Angelos imitantur. Subditi igitur humiles & verè obediens Principatibus, continentes siue innocentes Archangelis misericordes & penitentes Angelis comparantur.

Principatus autem dicuntur Angeli, & dicit Isidorus, qui præ ceteris possident donum reuerentiæ. Vnde eorum ministerium est docere homines, exhibere vnicuique reuerentiam secundum gradum suum: ut sicut Dominationum subsidio superiores in onere regiminis adiuuantur, ita subditi sanctorum Principatum præsidio, ad obediendum suis superioribus prouocentur. De istis quidem dicit Dionysius: Sancti Principatus ad principalem Principatum Deiformiter sunt motui & inferiorum ordinatione sancta & conuenienti reductiui, & ad superprincipalem omnis Principatus principem totaliter conuersiui, & ordinationis eius manifestè ostensiui, &c. Istis igitur Angelis similes sunt verè obediens, per voluntariæ rei imperatæ adimplerionem, ut scilicet sicut desiderant sibi præesse sine tyrannide & oppressione, ita libenti animo pro bono obediens sciant & velint subesse, sine rebellionis animi & voluntatis contradictione. Nam sicut tyrannica superiorum oppressio prælationis iura violat: ita subditorum insolentia obediens principatum destruit & eneruat. Qui ergo suis maioribus humiliter obtemperant, per donum reuerentiæ in se principatum ordinem repræsentant. Vnde dicitur in libro Iudicum: Cor meum diligit principes Israël: qui voluntariè vos obtulistis discrimini, benedicite Domino, &c.

Item secundò per debitam reuerentiæ exhibitionem, quia cui honorem, honorem; cui timorem, timorem, ut dicit Apostolus, in flexione, in assurrectione, & ut dicitur in Leuitico: Coram cano capite surge, &c. De his omnibus dicitur in libro Iob: Senes assurgentes stabant, Principes cessabant loqui, & digitum superponebant ori suo, vocem suam cohibebant Duces, &c.

Item terciò per humilem diuinæ potestatis recogni-

tionem:

Prout. 19. b

Rom. 13. a
1. Pet. 2. c

Dion. de cel.
Hier. c. 6.

Isidor. lib. 7.
etym. c. 5.

Dionys. ubi
supra.

Iud. 5. b

Rom. 13. b
Leuit. 19. f
Iob 29. b

tionem: quia dum suis superioribus obediunt, Dei potestatem in illis quibus obtemperant, recognoscunt. Vnde homini non obediunt, sed potius Deo, quem in homine considerant, & attendunt. Vnde Alexander Macedo re-dargutus à suis Principibus, quod summum sacerdotem Iudæorum, sicut Principem adorasset, respondit: quia non hominem adorasset, sed Deum in homine, qui sibi in tali effigie in somnis apparuisset, & totius orbis principatum sibi promississet. Et ideo non est attendendus homo, qui præcipit, & imperat: sed Deus, qui præcipientium corda inhabitat, & legem obedientiæ ipsis mediantibus præcipit, & mandat. Et Paulus: Serui, obedite per omnia dominis vestris, non ad oculum seruientes quasi placentes hominibus, sed in simplicitate cordis amantes Deum, quod facitis, ex animo operamini sicut Domino, & non sicut hominibus. Et alibi: Non ego præcipio, sed in me Dominus. Et iterum: An experimentum queritis eius, qui in me loquitur Christus? Homo igitur non est nisi organum, per quod Deus loquitur, hoc patet in Exodo, ubi dicitur: Ego veniam ad te in caligine nubis, ut audiat me populus loquentem ad te, & credat tibi in perpetuum. Et ideo non homini facit iniuriam, qui non obedit, sed Deo cuius ordinationi resistit, sicut dicit Apostolus. Si ergo Principatus mediantibus superioribus ordinibus, ad obediendum summo Principi donum reuerentiæ recipiunt, & idem donum ad redu-cendos inferiores per obedientiam legem eis communicant, & transfundunt: sic homines qui Principatibus sunt conformes, mediantibus suis superioribus, ad superprincipem omnis Potestatis, scilicet ad Deum totaliter conuertuntur, & ipsius imperio humerum subicientes, ad dignitatem Principatum, & Angelorum consortium obedientiæ merito reducuntur. Vnde dicit Isaias: Factus est principatus super humerum eius, &c.

Item quarto propter libertatis veræ acquisitionem, nullus enim verè liber esse poterit, qui non secundum Principatum assimilationem, obedientiæ legibus penitus se subiecerit. Nam qui verè obediens esset, omnem creaturam sibi subicibilem inueniret. Omnis enim creatura, ut dicit Augustinus, homini obedit, si simpliciter Creatoris imperio obediret, imo ipse Deus nihil penitus subtraheret ab hominis obedientia, si se non subtraheret à diuina. Et hoc pater, quia quandiu antiqui suis præceptis simpliciter, & præcise obediabant, etiam Deum obedire humanis iussionibus versâ vicissitudine sentiebant, ut pater in Iosue. Non fuit post vel ante tam longa dies, obediens Deo voci hominis & pugnante pro Israël. Vnde patet, quod qui verè est obediens, summum Principem Deum sibi subiecit, & habere conformitatem cum summis Principibus se ostendit.

Item quinto, subditi, & subiectionis statu constituti, configurantur ordini Principatum, propter suorum superiorum modestam supportationem: quia si subditi spiritu superbiæ inflati, prælatorum officio resisterent modis omnibus spiritualem Ecclesiæ principatum impedirent. Et ideo in officio prælationis constitutis, non est leuiter derogandum, nec eis faciliter detrahendum, quia hoc omnino contrariatur officio Principatus, ideo dicitur in Exodo: Diis non detrahes, & Principi populi tui non maledices. Et in Prouerbiis: Verbofus dissipat Principes. Et ideo sicut non decet subditum obloqui prælato: sic non expedit ipsum maiorem, de facili adhibere fidem, quando sinistra vel detractoria dicuntur de subdito seu ministro. Dicitur enim in Prouerbiis: Princeps qui libenter audit verba mendacij, omnes ministros habet impios, &c.

Item sexto propter expressam diuinæ dilectionis ostensionem de Principatibus enim dicitur, quod sunt supersubstantialis ordinationis manifeste ostensui, id est, ordinatæ dilectionis. Nam superiores ordines, quibus mediantibus suas recipiunt illuminationes, singulari modo diligunt, & in signum amoris, inferiores Angelos ad superiorum conformitatem ordinatissime promouent & reducunt, & hoc conuenit bonis subditis, ut suis præ-

latis obediunt, ut Domino Deo, & eisdem non ex timore sed ex amore, reuerentiam, & honorem exhibeant, & impendant. Vnde Sapiens in Ecclesiastico Filij sapientiæ Ecclesia iustorum, & natio eorum obedientia, & dilectio. Et Apostolus: Obedite præpositis vestris, & subiacere eis: ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri, ut cum gaudio hoc faciant, & non gementes, &c. Item Ecclesiasticus: Timor Domini initium est dilectionis. Talis timor reuerentiæ debetur prælatis, & non seruis. De quo dicitur ab eodem Apostolo: Vis non timere potestatem, &c. Vnde tales, qui suos diligunt prælatos, à Domino versa vice singulariter diliguntur: sicut etiam patet in Ecclesiastico: Eris tu velut filius Altissimi obediens, & miserebitur tui magis quam mater. Et in libro Iudicum: Anima mea diligit Princeps Israël, &c.

Item septimo propter voluntariam correctionis susceptionem. Nam qui Angelicis Principatibus in vita, & in moribus assimilantur, libenter sustinent correctionem, & correcti, non ad iram vel odium prouocantur. Quidquid enim Dominationes, & Potestates Principatibus influunt, vel infundunt, hoc benigno affectu Principatus recipiunt, & admittunt. Nā habetur in Ecclesiastico: Quidquid tibi applicatum fuerit accipe, & in dolore sustine, & in humilitate tua patientiam habe, &c. Nam correctio siue disciplina est animæ medicina: quæ, & si ad tempus vulnus mordeat, tamen sanat. Et ideo prudens non odit medentem, imò diligit, & sustinet corrigentem. Idè dicitur in Prouerbiis: Qui corripit hominem, gratiam postea inueniet apud eum, magis quam ille, qui per linguæ blandimenta decipit. Et Iob: Increpationem Domini ne oderis, quia ipse vulnerat, & medetur, &c. Ex quo patet quod homines asperi, & amari, qui nolunt corripiri, non possunt sanari. Vnde dicitur iterum in Prouerbiis: Homini qui dura ceruice corripientem contemnit, repentinus ei superueniet interitus, & sanitas eum non sequetur. Et Amos: Oderunt in porta corripientem, & perfectè loquentem abominati sunt, &c. Stulti sunt tales, qui obloquuntur, & murmurant contra disciplinam. Dicit enim Isaias: Stultus stulta loquetur, scilicet murmurando contra prælatos, & corripientibus se detrahendo. Et sequitur: Princeps vero, ea quæ digna sunt Principe cogitabit, &c. Quod utique facit, qui cogitatum suum sic disponit, & ordinat, ut omnia velit sustinere patienter, & corrigenti non resistat. Talis princeps fuit Iob quando dixit: Hæc sit consolatio mea, ut affligens me dolore non parcat.

C A P V T II.

De Archangelis.

IN subditis verò non solum exigitur obedientia respectu prælati, imò, & vitæ munditia, & innocentia respectu sui. Mundos enim, & immaculatos subditos & ministros requirit Dominus, similiter, & prælatus. Vnde Psalmista: Ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat, &c. Tales fuerunt pueri David, ut patet in 1. Regum. Si mundi sunt pueri à mulieribus, manducant. Et respondit David: Continuius nos, & vasa puero-rum sancta sunt. Exigitur autem in eis triplex munditia, scilicet munditia cordis. Nam beati mundo corde, &c. dicitur in Matthæo, & in Prouerbiis: Qui diligit cordis munditiam, &c. Item munditia oris in Iob. Hæc passus sum absque iniquitate manus meæ cum haberem mundas ad Deum preces. Idè Angelus legitur mundasse labia Isaiæ. Item munditia corporis de qua Isaias: Mundamini qui fertis vasa Domini. Et Iob: Si mundus & re-ctus incederis. Et Paulus: Ut mundaret sibi populum acceptabilem, &c. Et item. Mundemus nos ab inquinamento carnis, & spiritus, perficientes sanctificationem. Sic sanctificati, & mundi assimilantur sanctis Archangelis, qui Principatibus immediatus sociantur, & Archangelus ad Virginem est transmissus, ut per hoc ostenderetur, quod

Archangeli
qui dicantur.Dion. de cele-
stis Hier.
cap. 9.

Matt. 22. c

Prælati quo-
modo Ar-
changelis
debeat con-
formari.Luc. ult. f.
Psalm. 103. a

Num. 4. b

Gen. 19. d

Dan. 10. e

Tob. 6. a

Iud. 16. e
Dan. 13. a.

Apoc. 3. d

magna est conuenientia inter virgineam castitatem, & A Archangelicam dignitatem.

Dicuntur autem Archangeli, qui ad nuncianda maiora, à summo Principe transmittuntur, qui inter Angelos inferioris ordinis Principatum habere dignoscuntur, qui à Principatibus accipiunt illuminationes, quas postea Angelis manifestant. Et ideo dicit Dionysius, quod ordo Angelorum communicat cum Principatibus, & ordinibus superioribus, quantum ad susceptionem illuminationum, & sui ad superprincipale principium conuersionem: communicat etiam cum inferioribus, per ipsorum ad Deum reductionem. Nam vniti Deo, mediantibus aliis ordinibus superioribus per amorem, Angelos inferioris ordinis, & homines, nituntur vnire Deo, quemadmodum, & ipsi sunt vniti, & ideo vnificam, & simplicam dicuntur habere virtutem. Vnde status continentium merito comparatur ordini Archangelorum, qui per vitam munditiam, merentur obtinere illius ordinis dignitatem sicut dicit Dominus: In resurrectione neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut Angeli Dei.

Conformes igitur debent esse Archangelis, quantum ad conscientiam puritatem, vt scilicet eorum mens, & conscientia ab imaginatione, & appetitione carnalitatis sit remota, sicut natura Archangelica ab omni tali conditione esse dignoscitur aliena. Et ideo non solum expedit talibus à carnis passionibus abstinere, verum etiam illecebram carnis saltem in memoria non tenere. Dicitur enim in Luca: Spiritus carnem, & ossa non habet. Et in Psalmis: Qui facit Angelos suos spiritus. In cuius rei signum, præceptum est filiis Caath, quod mundarent altare à cinere, & inuoluerent illud purpureo vestimento, & ponerent cum vasis ministerij. Caath, dolens vel poenitens interpretatur. Filij itaque Caath filij sunt poenitentiae, & doloris, qui altare proprii cordis debent emundare, non solum ab igne luxuriæ, imo etiam, & cinere, id est, à reliquiis immunditiæ, scilicet à memoria, & cogitatione, sicut dicitur in Genesi: Nec stes in omni circa regione, &c. & tunc digni erunt huiusmodi, cum vasis tabernaculi, & ignis receptaculis inuolui, id est, sanctorum Archangelorum societati adæquari, si videlicet fuerint in purpureo continentiae vestimento vndique inuoluti.

Item secundò, propter officij dignitatem, nam inter coelestium spirituum ministeria, leguntur Archangeli habuisse in omnibus digniora, vt patet in Gabriele, qui virginitatis Filium prædixit de Virgine nasciturum. Similiter, & in Michaële, qui populum Israëliticum prædixit de captiuitate Babylonica exiturum. Similiter, & in Raphaële, qui missus est ad Tobiam curandum, qui prædixit se dæmonium fugaturum. Fumus (inquit) eius extricat omne genus dæmoniorum, &c. Et in istis tribus officiis priuilegiatis, videntur habere continentes assimilationem cum Archangelis prætaxatis: nam continentia sanat à vulnere concupiscentiæ mentem, & spiritualem reparat in animo visionem, nam libido affectum corrumpit & fauciat, intellectum vero obtenebrat, & excæcat, vt patet in Samsonem, qui per libidinem, & vires corporis amisit, & exoculatus ab hostibus fuit. Idem etiam patet in illis senibus, de quibus dicitur: Exarserunt in concupiscentiam eius, & euerterunt sensum suum, & declinauerunt oculos suos, vt non viderent cælum, neque recordarentur iudiciorum iustorum. Sic vir Archangelicus, continens scilicet, & mundus, Raphaëlis consilio piscem arripit, & contra omnem spiritus infirmitatem cordis, & fellis particulam apponere non desistit. Piscis est Christus, sicut dicit Glossa super finem Ioannis ultimi. Piscis albus, est Christus passus. Cuius cordis particula, id est, dilectio in perforatione cordis nobis ostensa est, potissime ad fugam, & declinationem omnis malitiæ motiua. Fellica autem passionis eiusdem amaritudo, est omnisturpitudinis concupiscentiæ purgatiua, & cæcitatibus ac caliginis spiritualis absterfuiua. At tale collyrium mittit Ioannes in Apocalypsi, dicens. Inunge oculos tuos collyrio, &c. Continentia etiam à Babylonica confusione liberauit, & libertati gloriæ filiorum Dei suos imitatores

restituuit vel restaurauit, & ideo Archangelus Michael, qui populo captiuo præfuit annuntiatoris populi liberationem Danieli in vestimentis lineis se ostendit, & auro mundo cinctus fuit. In quo datur nobis intelligi, quod illi soli ab vltima corruptione naturæ, & gratiæ liberantur, qui hac duplici munditia, scilicet mentis: & corporis vestiuntur, ideo dicit Ecclesiastes: Omni tempore sint vestimenta tua candida, &c. Et Apocalypsis: Beatus qui custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet. Ad hoc etiam continentia diuinæ inhabitationi hominem præparat, quia Deus mentes castas inhabitat, & frequenter, & ideo Archangelus Gabriel mundissimus, ad Mariam mundissimam est specialiter destinatus, & aduentus auctoris totius munditiæ nuntiatus, & hoc vt omnis conscientia hic aduertat quia mundus Deus, mentes immunditiæ subditas non subintrat, vt dicitur in libro Sapientiae. Non habitabit, &c.

Item vita continentiae assimilatur dignitati Archangelicæ, propter corporis assumpti qualitatem: nam Angelus cum sit incorporeus, non nisi propter nostram instructionem, corporis assumit effigiem siue representationem: & ideo Archangelus apparens secundum humanæ capacitatis apprehensionem, & castitatis commendationem mortalibus se ostendit, sicut patet in Prophetâ Daniele, vbi de Michaële Iudæorum Principe, & Archangelo, secundum quod dicit Glossa super illud: Vir vestitus lineis, & cinctus auro obrizo apparuit, cuius corpus fuit quasi chrysolitus, & facies eius quasi species fulguris, & oculi eius vt lampas ardens, & brachia eius, & pedes sicut similitudo æris candentis. Hæc quidem de Archangelo Michaële sunt dicta, sicut expressè dicit Glossa, cuius ibidem commendatur corpus. Describitur etiam, & vestitus: nam vestis linea candida, & citra renes deaurata, corpus etiam fuit gemmeum, igneum, & æneum: in quo ostenditur, quod duplex est continentia, scilicet corporalis, quæ quidem cum difficultate acquiritur, difficilius retinetur, sed difficillimè, imò impossibiliter vsq; in finem sine gratia custoditur. Vestis itaque linea siue candida, refertur ad castitatis honestatem, qua hominis animus mirabiliter decoratur: deaurata verò, ad eiusdem refertur continentiae charitatem siue preiositatem, cui omnis virtus inestimabilis, vel incomparabilis reputatur, iuxta illud Ecclesiastici: Non est æqua ponderatio continentis animæ. Et Isaias: Pretiosior erit vir auro, & homo mundo obrizo. Quod fuit similis chrysolito lapidi, scilicet maris effigiem præferenti, igni siue fulguri, & æri candenti, omnimodam significat mentis puritatem, quæ quidem acquiritur per amaritudinem contritionis, & hoc chrysolito designatur: & per inflammationem delectationis, & hoc in igne vel fulgure figuratur: & per inuincibilem instantiam, & continuationem operationis, & hoc in ære candente demonstratur, &c. & hoc est quod dicitur in Ezechiele: Erat aspectus animalium, scintillæ quasi aspectus æris candentis, & sicut splendor ignis, & fulguris coruscantis, & quasi visio maris, &c.

Item comparantur continentes Archangelorum ordini, propter vnificam simplicitatem: nam vniti per gratiam, & amorem, alios nituntur inferiores ad diuinam reducere vnionem, vt dicit Dionysius. Et hoc propriè conuenit continentibus, qui diuinæ simplicitatis sequentes puritatem, diuinas carnalium affectiones nituntur abstrahere ab illicitis, & reducere ad mentis, & corporis castitatem, quia cortina cortinam trahit, sicut dicitur in Apocalypsi, & in Ezechiele. Erant autem pennæ coniunctæ alterius ad alterum, &c. Idem Angeli se mutuo exhortantur ad sanctitatem, vt dicit Isaias: Clamabat alter ad alterum, dicens: Sanctus, Sanctus, Sanctus, &c. Et Paulus: Esto exemplum fidelium in verbo, in conuersatione, in charitate, in fide, & castitate.

Item propter singularem quam habent cum Domino familiaritatem: nam Archangeli specialissimè dicuntur Domino assistere, sicut sibi præ cæteris magis familiares, vt dicitur in Luca: Ego sum Gabriel, qui asto ante Deum,

Dan. 10. a

Eccle. 9. c
Apoc. 16. c

Sap. 1. a

Dan. 10. a

Eccle. 26. e
Isa. 13. b

Ezech. 1. b

Dion. de cele-
stis Hier. 9.Exo. 26. a
Apoc. ult. d
Ezech. 1. b

Isa. 6. b

1. Tim. 4. c

Luc. 1. b

&c. Et

&c. Et in Tobia: Ego sum Raphael, vnus ex septem, qui
stant ante Deum. Et vtrique continentibus conuenit,
qui ratione vitæ incorruptæ Domino familiaris viden-
tur adherere, sicut de innocentibus dicitur: Virgines
enim sunt, & sequuntur agnum quocumque ierit. Ideo
Ioannes virgo permanens maiorem familiaritatem cum
Virginis Filio habuit, & contraxit, hoc est quod dicitur
in libro Sapientie: Incorruptio facit propinquum Deo.

CAPVT III.

De Angelis.

Vltimus ordo est Angelorum. Vnde Angeli sunt
cœlestes spiritus vltimam hierarchiam perficien-
tes, qui immediate se habent ad Ecclesiasticam hierar-
chiam, vt eam purgent, perficiant, & illuminent, vt ipsis
mediantibus sit sursum ad Deum actio, conuersio, com-
municatio, & vnio, dicit Dionysius. Est autem Angelus
nomen officij non naturæ, semper enim spiritus sunt sed
cum mittuntur, Angeli vocantur. Vnde illuminationes
quas ex superioribus accipiunt, ad nos deferunt, & secun-
dum diuersos gradus vitam humanam ordinant, & dis-
ponunt, & ad diuinam cognitionem nos adducunt. Vn-
de sicut aliis ordinibus subsunt, ita hominibus præsent,
& ideo sursum se extendunt per dilectionem, deorsum
progrediuntur per hominum gubernationem.

Et istis Angelis potissime assimilantur boni subditi,
quoad exercitum misericordie, & compassionis: quia
enim nos diligunt, ideo dona gratiarum, quæ à Deo reci-
piunt, nobiscum diuidunt, & diligunt quantum in eis
est, laborant, vt ad diuinæ gratiæ participationem nos
perducant. Et quamuis Deo assistant per contemplatio-
nem, mouentur tamen ad nos per dilectionem, & quæ
in secreto contemplationis hauriunt, sanctis animabus
communicant, & transfundunt. Sic viri spirituales An-
gelis se configurantes, operibus pietatis intendunt, & sua
indigentibus distribuunt liberaliter, & impendunt. De
quibus dicitur in Ecclesiastico: Isti sunt viri misericor-
diz, &c. Hoc docuit Tobias, dicens: Si multum tibi fuerit,
abundanter tribue: & si exiguum tibi fuerit, etiam exi-
gnum impartiri stude. Et in Prouerbiis: Per misericor-
diam, & fidem, &c. Et Lucas: Estote misericordes, &c.
Talis fuit Iob, qui dixit: Ab infantia creuit mecum mise-
ratio, & de vtero egressa est mecum. Et ille est vere mi-
sericors, qui totum suum cor impendit miseriis proxi-
morum.

Item Angelus, quia non dependet à materia corpora-
li, transiens per materialia, & sensibilia, ab ipsis non co-
arctatur, nec in aliquo coinquatur: sic boni actiui trans-
eunt per bona temporalia, nullam ab illis contrahunt
infectionem: nam ipsorum corda non dependent à terra,
ideo dicit Psalmista: Diuitiæ affluant, nolite cor appo-
nere. Non sic est de avaris, quorum affectus omnino
dependet à terrenis, vt dicit idem Psalmista: Congluti-
natus est in terra venter noster. Et Ioannes: Qui de terra
est, de terra loquitur. Et Isaias: De terra mustabit elo-
quium tuum. Et in Ecclesiastico: Nihil est iniquius,
quam amare pecuniam.

Item Angelus illis, qui magis ei sese conformant, &
vicinius appropinquant, plus se communicat, & ideo
comparatur luci, in Genesi, in Luca, & in Actibus. Nam
sicut lux transparentia, & diaphana manifestius illuminat,
contracta autem, & terrestria, propter grossitudinem sibi
resistentem, non penetrat, nec immutat: sic lux Ange-
lica sibi appropinquantes perfectius illuminat, & illu-
strat, & ideo vbi obstaculum improbæ voluntatis inue-
nit, per huiusmodi affectum terrenum, & grossum se non
diffundit. Ideo dicitur in libro Sapientie: Spiritus disci-
plinæ effugiet fictum. In quo per spiritum Angelicū in-
struimur, quantum in nobis est, omnibus benefacere, sed
præcipue domesticis fidei humanitatis obsequium pro-
pensius exhibere, & præcipue illis, qui nobiscum maio-
rem habent in virtuosus operibus conformitatem, iuxta

illud Sapientis: Si benefeceris, scito cui benefeceris. Pau-
per enim iustus iniusto præponendus est, quamuis tem-
pore necessitatis bonis, & malis sit Elcemolyna facien-
da, iuxta illud Luca: Omni perenti te tribue. Ideo etiam
in figura ignea leguntur Angeli apparuisse in multis lo-
cis factæ Scripturæ: quia vis ignea omnia penetrat, &
omnia purificat, & tamen perfectius illa immutat, quæ
subtiliora sunt, & in sua substantia puriora, & ad susce-
ptionem suæ impressionis sunt habiliora.

Item Angeli velocitate sua naturali, subito, & in tem-
pore inintelligibili operantur, ideo comparantur ventis
Similiter in multis locis, & maxime à Psalmista, qui
dicit: Volauit super pennas ventorum. Nam ventus ve-
lociter agens non valet detineri, subito venit, & subito
recedit, & causam motus non cognoscimus, & vbi se oc-
cultat non videmus, sic, & Angeli. In hoc etiam assimi-
lantur viri misericordes Angelis, qui statim quando pau-
peris indigentiam percipiunt, manum adiutricem por-
rigunt, & tanquam venti, nunc occulte, nunc manifeste
ad subueniendum pauperi se exponunt, sicut fecit B. Mi-
chael, qui subito, & occulte sicut ventus ad subleuatio-
nem inopiæ sui populi prosiliuit, iuxta illud Sapientis:
Cor inopis ne afflixeris, & non protrahas datum angu-
stianti Et in Iob: Si expectare feci oculos viduæ. Vnde
exemplo Angelorum, instruimur festinanter, & occulte,
siue inintelligibiliter pauperi subuenire. Et hoc est con-
tra aliquos, qui pauperibus bene promittunt; sed pro-
missum non perducunt ad effectum, Contra quod dicitur:
Ne dicas amico tuo vade, & reuertere, cras dabo
tibi, cum statim possis dare.

Item virtus Angelica vniiformiter est permanens, &
indefessa, ideo semper depingitur in forma hominis iu-
uenis, & hoc propter vniiformem Angelorum virtutem
semper conualescentem, & nunquam deficientem, vel
ad antiquationem pertingentem. Et hoc congruit iustis,
qui à bono proposito non deficiunt, sicut faciunt aliqui;
qui liberales, & prodigi sunt in iuuentute, sed ad auari-
tiam se conuertunt in senectute, & tunc potissime in
horrea congregant, & temporalia coadunant, quando
morti vicinius appropinquant, sicut legitur fecisse diues
ille stultus in Luca: Hac nocte repetent animam tuam,
&c. Sed vir Angelicus nunquam torpescit ab exercitio
operum charitatis, immo tanto plus proficit in virtuti-
bus, quanto procedit amplius in diebus: sicut de Aser
dicitur in Deuteronomio: Sicut dies inuentutis tuæ, ita
& senectus tua. Et in Psalmo: Senectus mea in misericor-
dia vberi, sicut, & Caleb cum esset octogenarius, ita
fortis fuit ad gradiendum, & pugnandum, sicut tempore
iuuentutis, Et in Psalmo: Renouabitur vt aquilæ iuuen-
tus tua, &c.

Item Angeli habent virtutem motiuam semper in di-
uina procedentem, & ideo Angeli alati, & pennati de-
scribuntur. Alis enim, & pennis à terra volucres eleuan-
tur, sic boni, & Angelici viri, alis geminæ charitatis, ab
amore terrenorum, affectu, & voluntate separantur, &
ad cœlestia mente ab omni cura terrenorum expedita,
eleuantur. Istæ sunt duæ alæ, quæ datæ sunt mulieri, vt
fugeret in desertum, vt dicitur in Apocalypsi, & Isaias:
Assument pennas vt aquilæ. Et ideo describuntur Angeli
in figura aquilæ, & significant sublimem ascensum An-
gelorum, & hominum in diuina, quando quæ sursum
sunt, diligunt, & non quæ super terram. Alas quidem
non aquilæ, sed potius milui habent impij, raptores, &
auari, pauperum oppressores, quibus non eleuantur ad
cœlum, sed potius deprimuntur ad infernum, vt dicit
Zacharias: Datæ sunt ei alæ milui, & delata est in cam-
pum Senaar, quod interpretatur fœtor, & signat infer-
num, vbi deferuntur impij duplici ala adiuti, scilicet ala
cupiditatis, & ala malignitatis. De quibus Hieremias: In
alis tuis, inuentus est sanguis pauperum.

Item Angeli tanta lege obedientiæ sunt astricti, quod
nunquam ad aliud deffectuntur, nisi ad illud solum, ad
quod Dei ipsis præsentis nutu, & imperio ducuntur. &
ideo in figura equorum sapius describuntur. Nam

sicut

Eccli. 12. 8

Luc. 6. 4

Ezech. 21. 6

Psal. 7. 4

Eccli. 4. 8

Iob. 31. 6

Prou. 3. 4

Luc. 16.

Deut. 33. 4

Psal. 91. 6

Ios. 14. 4

Psal. 105. 4

Ezech. 1. 6

Isa. 6. 4

Apoc. 12. 4

Is. 40. 8

Zach. 5. 6

Hiero. 2. 8

sicut equus circumducitur freno: sic ipsi diuino imperio A circumaguntur: ita viri sancti in statu subiectionis constituti, velut equi ad Dei laudem infrænati, ab obedientie legibus non recedunt: sed nunc se exhibent Deo, tamquam albos equos per vitæ munditiam, & castitatem, nunc etiam ut nigros per humilitatem, & nunc rubecos siue igneos per feruidam charitatem, nunc varios per multiplicis meriti diuersitatem. De his equis dicitur: Numquid præbebis aquo fortitudinem? Et in Prouerbis: Equus paratur ad bellum, &c. Et in Zacharia: Visitauit Dominus exercituum gregem suum, domum Iudæ, & posuit eos quasi equum gloriæ suæ in bello. Et in libro Machabæorum: Apparuerunt aduersarij de cælo viri quinque in equis, frænis aureis decori, &c. & in his puritas conscientie, & ductilitas obedientie designantur, nam talibus frænis Dei iumenta refrænantur, quia B à voluntatis propriæ impetu voluntariè coarctantur. Vnde Iacobus: Equis fræna in ora mittimus, ad consentiendum nobis, & omne corpus eorum circumferimus, &c.

Item Angeli quamuis ad diuersa, & contraria sint missi, tamen in se contrariis affectionibus, & animi motibus non afficiuntur, & ideo vestimenta varia, & aureis zonis constricta, habuisse dicuntur. Nam Angelus habet virtutem seruandi firmiter, & coadunandi, & suas, & subditorum affectiones, ut singulæ, & vniuersæ in Deum iustificentur, & ad ipsum reducantur, sicut vestes ne decedant circa corpus zona colligantur. Et hoc proprium est existentibus in actiua vita, ut quamuis corpora circa diuersa sint distracta, corda tamen quoad intentionem finis semper in Domino sint vnita, sicut fuerunt corda discipulorum. De quibus dicitur: Erat omnibus cor vnum & anima vna in Domino. Varia ipsa vestimenta, varia sunt virtutum opera, quæ zona charitatis quæ est vinculum perfectionis, ad finem vnicum vniuntur, iuxta illud Lucæ: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ, &c. Lumbi quidem cingulo castitatis, sed pectus zona aurea charitatis. Et in Ecclesiastico: Circumcinxit eum zona iustitiæ, &c.

Item quando ad exteriora mittuntur, orationes, & merita singulorum vel demerita, sub certo iustitiæ, pondere, & mensura, ad Deum reducere perhibentur, ut patet in libro Tobiz. Ideo instrumenta mensurandi, & ponderandi in manibus gestare videntur, quibus sunt similes viri iusti, qui non solum propria, verum etiam aliena nituntur apud Deum in orationibus, & gratiarum actionibus habere recommendata. Eandem enim mensuram gratiæ, & gloriæ à iusta Dei prouidentia profuturam desiderant, quam ex proprio merito à summo iudice iam expectant. Vnde Paulus: De reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, &c.

DE ECCLESIASTICA HIERARCHIA.

PARS QUARTA.

Quæ mutila, ac imperfecta est.

Cæli nomine varia in Scriptura significari, & quomodo nomine cæli significantur Angeli. Cap. I.

Cælorum nomine quomodo Apostoli sancti significantur. Caput. II.

Cælorum nomine auctoritas iudicium, & prælatorum designatur. Cap. III.

Cælorum nomine religiosi, & contemplatiui significantur. Cap. IV.

Cælorum nomine Doctores sacra Scriptura significantur. Cap. V.

Firmamenti nomine Christus significatur. Cap. VI.

Cæli natura, & proprietates, quomodo B. Virgini Mariæ conueniant. Cap. VII.

CAPUT I.

Cæli nomine varia in Scriptura significari, & quomodo nomine cæli significantur Angeli.

O CAVIT Deus firmamentum cælum, &c. Viso qualiter ordines Angelorum figuratiue possint adaptari diuersis ordinibus hominum electorum, nunc ad intuentias cæli, & cælestium corporum proprietates est breuiter transeundum. Et cum sit multiplex cælum, ex consideratione proprietatum corporum cælestium, multiplicem possumus elicere mysticum intellectum. Dicitur enim in Deuteronomio: En Domini Dei tui cælum est, & cælum cælorum, &c. Ibi dicit Glossa: Nonnulli dicunt septem esse cælos. Primum aereum, secundum æthereum, tertium olympium, quartum igneum, quintum firmamentum, sextum aqueum siue crystallinum, septimum empyreum. Nomine igitur cælorum intelligere possumus statum, & dignitatem tam hominum, quam Angelorum electorum, quorum conuersatio in cælis est.

Cæli itaque nomine, quandoque in Scriptura intelligitur puritas Angelorum, quandoque dignitas sanctorum, quandoque potestas siue auctoritas, quandoque sublimis vita, & conuersatio iustorum, quandoque occultatio diuinorum iudiciorum. Cælo igitur primo, scilicet empyreo puritas Angelica comparatur, de quo dicit Basilii: Cælum primum est natura simplicissimum, de corpulentia habens naturam subtilissimam, & tamen solidissimam, primum mundi inferiorum contentium, ordinatum, & informatum: quod propter suam dignitatem est singularis Dei sedes, siue habitaculum nuncupatum. Hæc omnia beatissimis spiritibus congruunt, in quibus singulariter requiescit Deus per aptissimam, & ordinatissimam voluntatis conformitatem. Vnde dicit Isaias: Cælum sedes mea est, &c. Et Psalmista: Dominus in cælo sedes eius. Et iterum: Dominus in cælo parauit sedem in suam. Et in Apocalypsi dicitur: Et ecce ostium apertum in cælo. Et parum infra: Et ecce sedes posita erat in cælo, supra sedem sedens.

Dicuntur itaque Angeli cælum, propter omnimodam incorruptionem, & naturæ suæ puritatem, nihil enim habent corpulentie, qui ab omnibus corporis passionibus sunt diuisi. Ideo dicitur in Exodo: Sub pedibus eius, quasi opus lapidis sapphiri, & quasi cælum cum serenum est. Vnde sicut cælum serenum, serena est, & pura natura Angelorum, cui nulla prorsus adhæret oppilatio carnaliū passionū, nulla attingit infectio morum vel affectionū.

Item secundo subtilissimi sunt quantum ad intelligentiæ perspicacitatem, vnde dicit Psalmista: Qui fecit cælos in intellectu. Quia quanto sunt Deo viciniore, tanto in secretis diuinis, & arcanis Dei sunt subtiliores, & ad videndum omnia in speculo aptiores. Dicit enim Ezechiel: Plenus sapientia, & perfectus decore, &c.

Item tertio solidissimi sunt quantum ad naturæ incorruptæ perpetuitatem, & fixam ac stabilem in Deo voluntatem sicut dicit Iob: Tu forsitan cum eo fabricatus es cælos, qui solidissimi quasi ære fusi sunt. ibi Glossa: Angelici spiritus, qui in cælestibus sunt conditi, per cælos exprimentur, qui ab integritate etiam acceptæ fortitudinis, nulla mutabilitatis rubigine consumantur. Ideo dicitur in Ezechiele: Et similitudo super capita animalium firmamenti quasi aspectus crystalli horribilis. Crystallus firmam soliditatem habet, & radium solis in se recipiens ignem emittit, sic diuini spiritus soliditatem habent in constantia virtuosæ actionis, & perspicacitatem in perceptione diuinæ illuminationis. Vnde dicitur in Apocalypsi: Ostendit mihi fluuium aquæ viæ tanquam crystallum procedentem de sede Dei. Per fluuium crystallinum de sede procedentem, possumus intelligere abundantiam virtutis, & gratiæ, quam diuina virtus per Angelorum ministerium in nobis operatur.

Gen. 1.4

Dent. 10.6

Cæli nomine varia in Scriptura significantur.

Basilii.

Isa. 66.1
Psalm. 10.6
Psalm. 102.4
Apoc. 4.4

Exo. 24.6

Psalm. 135.6

Ezech. 28.6

Iob. 37.6

Ezech. 1.7

Apoc. 22.4

Item

Item quartò quantitate sunt maximi, non per dimensionem, sed per virtutem, & potestatem. Immensam enim habent altitudinem, quoad diuinorum præceptorum * immensam latitudinem, quoad completissimam dilectionem: maximam profunditatem, quoad secretorum cognitionem. Vnde in Ecclesiastico: Altitudinis firmamentum pulchritudo eius, &c. Et Isaias: Quis mensus est pugillo aquas, & cælos palmo ponderauit? Glossa: Vt diuina manus cælestium spirituum potentiam ponderat, & eorum virtutes numerat, & mensurat.

Item quinto qualitate sunt lucidi sicut cæli, per scientiæ, & sapientiæ claritatem. Nam cælestes spiritus illuminantur à fonte primi luminis per sapientiæ receptionem, & alios illuminant per gratiæ susceptæ communicationem: iuxta illud Apocalypsis: Vidi Angelum descendentem de cælo, habentem potestatem magnam, & terram illuminata est à gloria eius. Et Lucas: Angelus Domini stetit iuxta illos, & claritas Dei circumfulsit illos, &c. Et in Actibus: Angelus Domini astitit, & lumen refulsit, &c.

Item sextò figuratiōe sunt sphærici per continuationis contemplationem, quia mens Angelica à fonte primi luminis primas recipit influentias, quas postea ad alios diffundit, & diffundendo, & communicando, illos quibus communicat, ad Deum reuocat, & reducit. Vnde affectus Angelicus circulariter mouetur, quia primo mouetur in Deum, & de Deo in proximum per dilectionem, & iterum à proximo mouetur in Deum per dilectionis extensionem, & continuationem. Vnde dicitur in Ezechiele: Ibant, & reuertebantur in similitudinem fulguris coruscantis. In quo notatur motus circularis in Angelica affectione. Fulgurenim, sicut ibi dicit Glossa, ab igne exir, & discurrens subito ad ignem tanquam ad matricem redit: sic spiritus Angelicus à Deo gratiæ influentiam per contemplationem recipit, & communicando aliis per gratiarum actionem ad Deum, qui est ignis consumens, redire non desistit, exit ministrando, redit laudando, & contemplando, iuxta illud Ecclesiastici: Gyrum cæli circuiui sola, &c. Et Psalmista Circuiui, & immolauit in tabernaculo eius, hostiam vociferationis, &c. Apocalypsis: Omnes Angeli stabant in circuitu Throni. Et Ezechiel: Splendor erat in circuitu eius.

Item septimo situ sunt supremi, non per circumspeditionem, sed per dignitatem, nam dignitate naturæ, & officio excellunt alias creaturas, sicut cælum alia præexcellit elementa. Tanto enim sunt omnibus superiores, quanto Deo per familiaritatem, & gratiam sunt propinquiores. Vnde dicit Iob: Suscipe cælum, & intueri æthera, quod altior te sit. Ibi Glossa: In cælo, & in æthere supernas accipere possumus potestates, quas iubemur vt intueamur, vt cum Angelicos spiritus longè à nobis distare conspiciamus, ab ipso Creatore spirituum quantum differamus, cognoscamus.

Item octauo omnium inferiorum sunt contentiui, quantum ad charitatem. Nam ex affectu dilectionis, Angeli hominibus electis administrant, & inesse gratiæ continent, & conseruant, sicut dicitur in Psalmis: Angelis suis Deus mandauit de te, vt custodiant te, &c. Et iterum: Immittit Angelus Domini in circuitu, &c. Et Sapiens: Et hoc quod continet omnia, scientiam habet vocis. Et Esther ait: Tu fecisti cælum, & terram, & quidquid cæli ambitu continetur. Dominus omnium es, nec est qui resistat maiestati tuæ.

Item nonò omnium inferiorum ordinatiui: nam circuli cæli ordinatè se intersecant, & hæc inferiora nunc calore, nunc frigore ordinant, & immutant: sic cælestes spiritus in se ordinati aliorum sunt ordinatiui, dicente Iob: Nunquid nosti ordinem cæli, aut rationem eius pones in terra? &c. Ordinem cæli noscere est dispositionem supernarum virtutum videre. Rationem eius ponit in terra, qui vitam suam disponit secundum cælestia, & Angelorum patrociniō affectionem suam erigit ad æterna. Et Hieremias: Templum iuxta ordinem suum fundatur, &c. ad Galatas dicitur: Ordinata est lex per Ange-

los in manu mediatoris. Ex his igitur nouem cæli proprietatibus, manifestum est Angelicam naturam in scriptura cælum aptissimè nuncupari.

CAPVT II.

Cælorum nomine quomodo Apostoli sancti significantur.

COELorum etiam nomine Apostoli sancti possunt merito designari, de quibus Iob: Spiritus Domini ornauit cælos, vbi dicit Gregorius: Nisi Apostoli Christi promissa Paracleti dona perceperissent, nullo virtutis decore claruissent. Hæc vitam cælestem, & conuersationem spiritualem aduocauit. Vnde Isaias dicit: Posui verba mea in ore tuo, & in vmbra manus meæ protexi te, vt plantes cælos, & fundes terram. Hi sunt cæli, qui vbique enarrauerunt gloriam Dei, qui cælos stabiliunt prudentia, cuius rore nubes concresecunt, vt dicitur in Prouerbiis. Nam sanctorum Apostolorum vita pariter, & doctrina, vniuersus mundus quasi rore quodam saluifero, medullitus irrigatur, vt dicitur in Deuteronomio: Caligabunt cæli rore. Ibi dicit Glossa: Tunc Apostoli fuerunt quasi cæli rore pleni, quando subtili, & suauis doctrina Christi cælitus sunt imbuti. Non enim fructificat quod huius roris perfusio non fecundat. Ideò Isaias præsentiam Apostolorum desiderans, exclamat dicens: Rorate cæli desuper, & nubes pluant, &c. Fuerunt itaque Apostoli quasi cæli, sed ærei in ipsorum vocatione, quando, scilicet à terrena conuersatione eleuati diuinis laudibus, & proximorum profectibus à Domino sunt deputati. Nam ær à terra eleuatur, & substantiæ suæ subtilitate cælo assimilatur, & propter conformitatem quam habet in cælo, sæpius in Scripturis æris interstitium cælum nuncupatur, sicut Matthæus dicit: Venerunt volucres cæli, & comederunt ea. Et in Psalmis: Super ea volucres cæli habitabunt, ait etiam Iob: Volatilia cæli indicabunt tibi. Nam Apostoli doctores fidei virtutum pennis de terrenis eleuati, prædicationis discursu per mundum vniuersum circumuolauerunt, & velut cæli ærei nunc tonantes minis, nunc pluentes doctrinis, nunc miraculis coruscantes, sopitorum corda in peccatis salubriter commouerunt, sicut scriptum est in Psalmis: Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ, vidit, & commota est terra. Et in libro Iudicum: Terra mota est, cælique ac nubes distillauerunt aquis. Item cæli, scilicet ætherei sunt facti in ipsorum perfectione, siue in perfecta vitæ Christi imitatione. Æther enim naturam ignis imitatur, ignis est Christus, qui est ignis consumens. Vnde in Deuteronomio: Dominus Deus tuus ignis consumens est, cuius puritatem tam in vita, quam in doctrina, Apostoli post eorum vocationem perfectissimè sunt secuti. Vnde Iob: Suspice cælum, & intueri, & contemplare æthera, &c. Quasi dicat. Considera ætheream, & cælestem conuersationem in Apostolis, qui exemplo Christi omnia contempserunt in tetris, vt suo Regi essent similes, qui habitant in supernis. Vnde dicitur in Prouerbiis: Quando præparabat cælos aderam, quando æthera firmabat sursum.

Item cæli ignei sunt effecti in Spiritus sancti missione, quando à Christo vocati, & ipsius vestigia plenissimè imitati, igne cælesti in aduentu Spiritus sancti sunt repleti, & quidquid in eis fuerat infirmitatis vel imperfectionis, in istius ignis præsentia penitus est consumptum, iuxta Sophoniam: In igne enim zeli mei deuorabitur omnis terra, &c. Et in Threnis: De excelso misit ignem in ossibus meis, id est, charitatis feruorem in Apostolis, per quorum igneam conuersationem vniuersalis Ecclesia amore Christi est vndique inflàmata. Vnde dicit Zacharias: Ponam duces Iuda sicut caminum ignis in lignis, & sicut facem ignis in fœno, & deuorabunt ad dexteram, & sinistram omnes populos, &c. Duces Iuda fuerunt Apostoli primitiui, qui dicuntur Ecclesiastici Principes, & belii Christi triumphales duces, qui charitatis camino suc-

centi,

Iob. 16. d
Greg. lib. 17.
Mor. cap. 19.
cir. fin.
Isa. 49. a

Psal. 18. a

Prou. 3. c

Deut. 33. d

Isa. 45. a

Matth. 13. a
Psal. 103. b
Iob 12. b

Psal. 76. d
Iudi. 5. a

Deut. 4. d

Iob 35. a

Prou. 8. d

Soph. 3. b
Thren. 1. c.

Zach. 12. b

* deest for-
san imple-
tionem, aut
aliud simile.
Ecclesi. 43. a
Isa. 40. c

Apoc. 18. a

Luc. 1. b
Act. 12. a

Ezech. 1. d

Ecclesi. 24. a
Psal. 16. e
Apoc. 7. c
Ezech. 1. b

Iob. 35. a

Psal. 90. e
Psal. 33. b
Sap. 1. b
Eph. 13. e

Iob. 38. d

Hebr. 30. d
Gal. 3. e

centi, quidquid fuit in se, & in aliis ligni, stipulae, vel foeni omnino annihilauerunt, & populos credentes per fidem, & amorem Christo incorporantes, in igneam, & coelestem conuersationem transtulerunt, iuxta illud Leuitici: Egressus ignis à Domino deuorauit holocaustum, & adipem qui erant super altare. Et in 3. Regum: Cecidit ignis Domini de caelo, & vorauit holocaustum, & ligna & lapides puluerem quoque, & aquam, quae erat in aqua ductu lambens, omnia enim peccata mortalia, & venialia, carnalia, & spiritualia, velut puluerem, & ligna spiritus ignitae charitatis, per Apostolorum ministerium in hominibus consumebar, & in coelestem ac igneam naturam conuertebat.

Item quasi coeli fidei refulserunt in miraculorum perpetracione, quando, scilicet diuino Spiritu repleti, miraculis claruerunt, & veritatem fidei, quam docebant, prodigiorum ostensione, & coelestis virtutis approbatione, tam efficaciter affirmarunt, quod nec sapientes mundi, nec etiam tyrannorum, gladij fulgorem fidei extinguere potuerunt. Habacuc ait. Ibunt in splendore fulgurantis haste tuae. Nam fulgore miraculorum, quasi cum hasta Petrus, & Paulus Simonem magum deiciebant, & Neronem Romanorum Principem, virtuosos operibus deuincebant, iuxta illud Iudicum: De caelo dimicatum est contra eos, stellae manentes in ordine suo, &c. tot itaque sideribus refulserunt, quot miraculis, & virtuosos operibus claruerunt: ideo dicitur in Genesi, quod fecit Deus stellas, & posuit eas in firmamento caeli, vt lucerent, &c. Et in eodem: Suscipe caelum, & numera stellas, sic erit semen tuum. Vnde dicitur in Ecclesiastico: Species caeli, est gloria stellarum.

Item crystallini effecti sunt caeli in ipsorum passione, quando nulla iniuria, nulla tormenti violentia potuerunt à fide Christi diuidi vel auelli, vt patet ad Romanos, vbi dicitur: Quis nos separabit à charitate Christi? Vnde fidem, quam dicebant, per passionis constantiam roborabant, & ad moriendum pro fide alios animabant. Vnde dicitur in Ezechiele: Similitudo firmamenti, quasi aspectus crystalli horribilis. Crystallus primo est aqueus, & fluidus, sed perflante vento, coadunacione partium fit solidus, atque durus. Aqueus, & fluidus fuit Petrus, quando ad vocem ancillae dum mori timuit, auctorem vitae se noscere denegauit: sed per venti flatum, id est, per Spiritus sancti aduentum, fuit ipse in firmitatem crystallinam subito induratus, quando dixit in Actibus: Non enim possumus quae audiuius, & vidimus non loqui, per Ecclesiasticum. Gelauit crystallus ex aqua.

Caeli vero empyrei facti sunt in eorum glorificatione: nam caelum empyreum totum splendidum est, nihil habens tenebrarum, quod sanctis glorificatis conuenit, quorum splendor caeli splendorem superauit. Vnde Tobias: Luce splendida fulgebis. Et Ecclesiasticus: Vas caelorum in firmamento caeli resplendens. Et Daniel: Qui docti fuerint, fulgebunt sicut splendor firmamenti. Et Sapiens: Et fulgebunt iusti, & tanquam scintillae in arundinetis discurrent. Et Isaias: Implebit splendoribus animam tuam, & ossa tua liberabit.

CAPVT III.

Caelorum nomine auctoritas Iudicum, & Praelatorum designatur.

Patet itaque, quod merito S. Apostoli dicti sunt caeli, quibus assimilari debent praelati ipsorum successores, nomine enim caelorum intelligitur auctoritas iudicis, & praelatorum, qui sicut in officij dignitate, sic in merito, & vitae sanctitate coelestem Apostolorum conuersationem deberent in seipsis exhibere. Auctoritas enim Apostolica in coelestibus sacramentis distribuendis, in verbi vitae ministerijs exponendis, in sapiendis litibus, & iudiciis faciendis, ad Ecclesiarum praelatos est ex ordinatione Dominica derivata. Coelestis igitur debent esse virtutis, & naturae, qui se, & alios debent de co-

lestibus expedire. In huius rei figuram Dominus manna de caelo pluit, vt habetur in Exodo, De caelo docuit. Et alibi: Vos vidistis, quod de caelo locutus sum vobis, de caelo etiam leges, & iudicia Hebraeorum populo promulgauit, vt patet in Deuteronomio, & Exodo, vt sic caeli nomine nos patenter instrueret, quod officium conficiendi panem vitae, docendi etiam, & iudicandi alios, nullus sibi assumeret, qui coelestem naturam scientia, & moribus non haberet. Propter quod dicit Psalmista: Annuntiabunt caeli iustitiam eius. Non enim possunt annuntiare Dei iustitias homines impij, & terreni. Vnde Psalmographus: Peccatori dixit Deus, quare tu enarras iustitias meas? Sed caeli id est, coelestes viri, quorum conuersatio in caelis est, ad coeleste officium sunt digni.

Dicuntur autem praelati caeli propter plura. Primo quia sunt luminosi, & luminis diffusui sicut caelum: quod bonis praelatis conuenit, qui sunt luminosi in se per conscientiae puritatem, & lumen ad alios diffundunt per doctrinam, & sanctae conuersationis claritatem, quibus dicit Dominus: Vos estis lux mundi. Et ibidem: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona. Et in Ecclesiastico: Species caeli, gloria stellarum mundum illuminans, &c. Sic lucidi fuerunt Apostoli, & alij patres primitiui, vt patet in Moyse, qui ex consortio Dei in monte, tantam contraxit claritatem in facie, quod eius vultum non poterant Iudaei intueri, vt patet in Exodo. Plurimi autem praelati moderni temporis hanc claritatem perdidit. Vnde dici potest illud Hieremiae: Asperi caelos, & non erat lux in eis. Et Isaias: Stellae caeli, & splendor earum non expandent lumen suum. Et Ezechiel: Et operiam cum extinctus fuerit caelos, nigrescere faciam, & stellas eius. Et quia praelati nec in vita, nec in scientia sunt luminosi, ideo non est mirum si subditi fuerint tenebrosi, sicut Tobias, qui dixit: In tenebris sedeo, & lumen caeli non video. Et Amos: Tenebrescere faciam terram in die luminis, &c.

Item secundo vniuersimodum sunt motui, & in suo motu velocissimi. Caelum enim est mobile, & inquietum, cuius motus est reuolubilis super medium, id est, super axem, in quo ostenditur bonorum praelatorum diligentia, & sollicitudo circa curam, & salutem suorum subditorum, qui more caeli praedicando mouentur, iuxta illud Ecclesiastici: Ecce caelum, & caeli caelorum, abyssos, & vniuersa terra, & quae in eis sunt, in conspectu illius commouebuntur. Virtus enim motiua caeli rapit firmamentum ab Oriente in Occidentem, & iterum redit de Occidente ad Orientem: sic vir perfectus à quiete contemplationis procedit ad laborem praedicationis, & iterum peracto exercitio operis, procedit orando, sicut fecit Moyses, qui postquam fregerat vitulum, & corripuerat populum, ait ad populum: Peccastis peccatum maximum, reuertar ad Dominum, si quo modo quiuero ipsum deprecari pro scelere isto. Reuersusque ad Dominum ait: Obsecro Domine, aut dimitte ei hanc noxam, &c. In Exodo: Sic autem obsecrantes libenter exaudit Deus: Et in Osea: In die illa ego exaudiam caelos, & caeli exaudient terram. De hoc motu circulari dicitur in Ezechiele: Ibant & reuertebantur in similitudinem fulguris, &c. Et in Iob: Lustrant per circuitum quocumque eas voluntas gubernantis duxerit. Et in Ecclesiaste: Lustrans vniuersa in circuitu pergit spiritus, & in circulos suos reuertitur, se mouendo, se, & circumeundo, caelum semper voluitur circa axem, cui innitens medium nunquam derelinquit. Axis est Christus, cui per intentionem, & amorem semper adheret, & innititur vir perfectus, & talis medium virtutis non deserit, qui mediatori Dei, & hominum in omnibus suis operibus se coniungit.

Item tertio caelum continuatione sui motus est principium generationis, & corruptionis effectiuum, & hoc proprie conuenit praelatis, qui filios gratiae per Euangelium Domino generant, & virtutum germina in subditorum cordibus radicanes, virtutum extrahunt, & extirpant, & iure doctrinae salutaris irrigant, & fecundant. Et Isaias: Quomodo descendit de caelo imber, & nix, &

inebriat

Leuit. 9. d

3. Reg. 18. f

Habac. 3. c

Iudic. 5. c

Gen. 1. b

Gen. 1. 5. b
Eccli. 43. b

Rom. 8. f

Eccli. 2. f

Act. 4. d

Eccli. 43. c

Tob. 13. c
Eccli. 43. a
Dan. 12. a
Sap. 3. b

Isa. 58. d

*f. mysterijs.

Exo. 16. c

Exo. 20. d
Deut. 5
Exo. 20.

Psal. 21. d

Psal. 49. c

Matth. 5. b

Eccli. 43. b

Exo. 34. d

Hier. 4. a
Isa. 13. b

Ezech. 32. b

Tob. 5. b
Amos 8. c

Eccli. 16. a

Exo. 32. f

Ibidem.

Ose. 2. d
Ezech. 1. d
Iob. 37. b

Eccli. 1. b

Isa. 55. f

Zach. 8. b

Deut. 28. c

Iuda c

Iob. 3. b

Iob. 25. a

1. Thessal.

Phil. 67. a

Psal. 140. a

Hier. 10. d

1. Pet. 1. a

1. Thessal. 3. b

Philip. 3. d

Rom. 2. c

1. Thess. 1. c

1. Tim. 4. c

Ecclesi. 38. d

Sap. 8. a

Ephes. 5. a

Exod. 25. d

Psal. 8. a

inebriat terram, & infundit eam & germen facit ipsa: A sic verbum quod procedit, &c. Et Zacharias: Vine dabit fructum suum, & terra dabit germen suum, & cœli dabunt rotem suum. Si cœli tempore nostro essent roriflui, id est, Prælati essent dono cœlestis sapientiæ repleti, tunc utique populares & subditi fructiferi fierent & fecundi: sed quia Prælati aridi sunt & duri, ideo non proficiunt subditi. Ideo dicitur in Deuteronomio: Sit cœlum supra te æneum, & terra quam calcas ferrea. Et sequitur: De cœlo descendat super te cinis.

Item quarto cœlū est siderū errantium repressuum: nā violentia sui motus planetas euagantes retrahit, & motū diuturno ab Oriente in Occidentem post se rapit. Stellæ errantes, subditi sunt peccantes, ut in Canonica Iudæ: Sidera sunt errantia, quibus procella tenebrarū seruata est in æternū. Et in Iob: Obtenebrentur stellæ caligine eius, &c. Ibi ait Gregorius: Quos serpens tortuosus durus per malitiam ad necem percutit, fuisse latentes hypocritas velut stellæ caliginosas ostendit, ut quales interius fuerint latenter in prosperis, euidenter pateat in aduersis. De his stellis ait Iob: Stellæ non sunt mundæ in conspectu eius. Horum siderum motum inordinatum cœli, id est, iusti Prælati cœlestis legis iudicio reprimunt, quando talium excessus corrigunt, & correctos ad frugem melioris vitæ prouehunt & compellunt. Vnde Paulus: Corripite inquietos. Et Psalmista: Cœli distillauerunt à facie Dei Israel, &c. Tunc cœlestes animi non furoris grandinē, sed imbris dulcedinem stillant, quando diuinam clementiam circa peccatores intuentes, non cum seueritatis impetu, sed blandientis animi affectu, mentes corrigunt & castigant. Vnde Psalmista: Corripiet me vir iustus in misericordia & increpabit me, &c. Et Hieremias: Corripe me, verumtamen in iudicio, & non in furore, ne forte, &c.

Item quinto cœlum est inferiorum informatium; inferiora enim sunt in superioribus tanquam in propriis formis ut dicit Philosophus, quia secundum varias corporum impressiones figurantur, & formantur species inferiores. Et hoc prælati congruit, quorum vita vitæ subditorum debet in omnibus esse forma, sicut dicit Petrus in 1. Canonica: Forma facti gregis ex animo, &c. Et 2. ad Thessalonicenses: Ipsi scitis, qualiter oportet vos imitari nos, quoniam non inquieti fuimus, &c. Et sequitur, Non quasi non habuerimus potestatem: sed ut nos metipsos daremus vobis formam ad imitandum nos. Et ad Philipenses: Imitatores mei estote, & obseruate eos; qui ita ambulant, sicut habetis formam nostram. Forma enim debent esse subditorum in doctrina veritatis. Et ad Romanos: Confidis te esse ducem cæcorum, magistrum infantium, habentem formam scientiæ & veritatis in lege. Et ad Thessalonicenses: Forma facti estis omnibus credentibus in Macedonia.

Item in munditia castitatis, ut patet ad Timotheum: Exemplum esto fidelium in verbo, in conuersatione, in charitate, in fide, & in castitate.

Item in excellentia humilitatis, dicitur enim in Ecclesiastico: In brachio suo formabit lorum, & ante pedes suos curuabit virtutem suam, Prima forma informat animam ex parte rationalis, secunda ex parte concupiscibilis, tertia ex parte irascibilis. Sed ne aliquid in subditis relinquatur non formatum, informandi sunt à suis superioribus vltima forma, scilicet forma perfectissimæ charitatis, de qua dicitur in Sapientia: Amator factus sum formæ illius. Istius formæ impressor fuit Paulus cum dixit: Imitatores Dei estote sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione. Ad tales informationes cœlestes in subditis imprimendas, inuitauit Deus Moysen, cum dixit. Inspice, & fac secundum exemplar, quod tibi in monte monstratum est. Opera itaque prælatorum, velut quædam exemplaria cœlestia obijcienda sunt oculis subditorum. Vnde Psalmista: Quoniam videbo cœlos tuos, &c.

Item sexto cœlum est omnium motuum inferiorum dimensuum: nam motus cœli est primum temporis subiectum, & omnium motuum inferiorum mensura. Vnde qui motum corporis cœlestis nō considerat, in computa-

tionē temporis multū errat. Sic auctoritas & iurisdictio Prælatorum regula est & mensura subditorum: nam iuxta ordinatum motum voluntatis superiorum, moueri debet corda & voluntates inferiorum. Ipsorum enim est officiū, subiectorum corda discutere, & de singulorum factis rationem & computum exigere: quia de factis subditorum reddituri sunt rationem, quando dicitur illud Hieremias: Vbi est grex, qui datus est tibi, pecus inclytum tuum? Et Ezechiel: De manu tua requiram. Et 3. Regum: Custodi virum iustum, qui si elapsus fuerit, erit anima tua pro anima illius: Et ad Hebræos: Ipsi peruigilant, quasi reddituri rationē pro animabus vestris, ideo motus & affectiones oportet mensurare, & cognoscere meritā singulorū, sicut dicit Salomon; Diligenter cognosce vultum pecoris tui, ne scilicet contingat errare in reddendo rationē. Et Iob: Quis enarrabit rationem cœlorum? &c. Difficile utiq; est enarrare, quam distictam requirit à Prælati de subditis rationem, quando dicit unicuique: Redde rationem villicationis tuæ. Et Isaias: Visitabit militiam cœli in excelsis, & super reges qui sunt super terram.

Item septimo cœlum aquarum superiorum & inferiorum discretiū est, sicut dicitur in Genesi: Posuit firmamentum in medio aquarum, & diuisit aquas ab aquis, & signat Prælatos Ecclesiæ, qui fidei firmitate, & fortitudinis robore; contemplatiuos quasi superiores aquas sursum tenent; ne labantur ad inferiora, & sæcularibus negotiis se implicent, & sæcularibus implicitos quasi aquas mobiles sub se coercerent, ne tranquillitatem contemplatiuorum perturbent. Discernunt etiam inter bonos, qui cœlestem habent puritatem, & malos qui carnalem habent fluiditatem, spirituales, scilicet sursum tenendo per consolationem carnales deprimendo, & compellendo subire correctionem. Vita etiam prælatorum inter vitam contemplatiuam & actiuam, quasi in medio firmata est, & quasi ex utraq; compacta, eorum etiam diligentia se debet interponere mediam inter huius mundi diuites & tyrannos, & inter pauperes ac infirmos, ne sināt violentiā diuitum transire in oppressionem pauperum, nec insolentiam pauperum in fraudem & contemptum potentium; siue suorum dominorum, ideo in persona boni Prælati dicitur de Ioseph in Ecclesiastico: Natus est homo princeps firmamentum gentis, stabilimentum populi, &c. Proprie igitur nomine cœlorum significatur in scripturis potestas prælatorum, qui auctoritate & potentia Christi Ecclesiam disponunt & gubernant, sicut cœli inferiora mundi elementa ordinant & immutant,

CAPITULUM IV.

Cœlorum nomine religiosi & contemplatiui significantur.

Cœlorum etiā nomine intelligitur sãctitas religiosorum, siue cœlestis & sublimis conuersatio contemplatiuorum, in quorum mentibus pacificis & quietis, diuina virtus tanquā in cœlis singulariter requiescit, iuxta illud Isaias: Cœlum sedes mea, terra autem scabellum pedum meorum, &c. De his cœlis dicit Psalmista: Conspicebuntur cœli mirabilia tua Domine. Hi cœli sunt claustrales & contemplatiui, qui ad cœlestem vitam diuina gratia eleuati, in diuinæ laudis confessione continue perseverant: quia sicut dicit Glossa, Ante suam conuersionem ad penitentiam, heri fuerant vorago ebrietatis, hodie ad Deum conuersi, effecti sunt ornamentū sobrietatis: heri cœnum luxuriæ, hodie decus temperantiæ, heri blasphematores, hodie Dei laudatores: heri seruiebant creaturis, hodie effecti sunt serui Creatoris.

Dicuntur autē tales cœli propter plura. Primo propter remotissimam ab amore terrenorum elongationem: nam cœlum æquis spatiis à centro terræ est remotissimum: sic contemplatores cœlestium ab omni cura temporali abstracti, locum sibi vendicant superiorem, Deo scilicet & Angelis propiorem, sicut dicit anima contemplatiua in Ecclesiastico: Ego in altissimis habito, &c. Et in Prouerbiis: Cœlum sursum, & terra deorsum, sic cor regum

Hier. 13. c
Ezech. 3. c
3. Reg. 20. g
Hab. 2. c

Prov. 27. d

Iob. 38. d

Luc. 16. a

Isa. 24. d

Gen. 1. a

Ecclesi. 49. d

Isa. 66. a

Psal. 88. a

Ecclesi. 24. a

Prov. 25. a

inscrutabile, id est, imperscrutabilis est affectio illorum, qui bene se regunt. Non à carnalibus potest experiri, quid dulcedinis de Deo suo sentiunt; qui contemplationis volatu per cœlestia se diffundunt: ideo via aquilæ in cœlo à Salomone difficilis iudicatur in Prouerbiis, quia quod contemplatiuæ mentes in raptu contemplationis de diuina dulcedine hauriunt, à mundi amatoribus ignoratur, iuxta illud Ecclesiastici: Virtutem altitudinis cœli ipse conspicit. De istius cœli altitudine iam multi corruerunt, qui cœlestem gratiam paruipendentes, ad amorem terrenorum velut canes ad vomitum redierunt, & professionis suæ altitudinis, iam obliti, mundi huius immunditiis adhæserunt. Ideo dicit Isaias: Quomodo cecidisti de cœlo Lucifer, qui mane oriebaris? corruisti in terram, &c. de hoc alias.

Secundo propter cœlestis munditiæ imitationem, nam propter subtilitatem suæ essentiae cœli sunt purissimi, & ab omni corruptionis immunditia alieni, sicut dicit Aristoteles, Corpus cœli non ingreditur corruptio, nec generatio, &c. Sic contemplatiui cœlestem puritatem æmulantur, & in omni cordis & corporis munditia puritati cœlesti per confessionem continentiae conformantur. Et ideo in castis & lucidis religiosorum mentibus specialiter requiescit, iuxta illud Psalmi: Ponam thronum eius sicut dies cœli. Et in Ezechiele: Et super firmamentum quod erat imminens capiti eorum quasi aspectus lapidis sapphiri similitudo Throni. Sapphirus cœlestem repræsentat puritatem pariter & colorem, & significat munditiam & castitatem, cuius gratia viri spirituales thronus Dei fieri promerentur, iuxta illud Psalmi: Dominus in cœlo parauit sedem suam.

Tertio propter ordinatam obedientiae voluntariae continuationem: nam cœlum cursum suum, ordine quieto & imperturbato peragit, & ab eodem puncto in idem continue se reuoluit: & hoc congruit religiosi, qui spiritu diuino commoti, sine tædio & murmure, non cessant cursum iniunctæ obedientiae pro viribus adimplere. Vnde Hieremias: Si defecerint leges cœli coram me, dicit Dominus, tunc semen Israel deficiet, ut non sit gens coram me cunctis diebus, &c. Hunc motum velut stellæ erraticæ quidam retardant, & obedientiae legibus obuantes, & voluntatis propriæ motibus innitentes, quietam claustrii conuersationem dissipant, & perturbant, iuxta illud Apocalypsis: Factum est prælium magnum in cœlo, & draco pugnat, &c. Dicitur, quod quando stellæ erraticæ mutuo conueniunt in capite vel cauda draconis, vel contrarie se aspiciunt, tunc cœlū perturbatur, & frequenter oriuntur tempestates, & eclipsis nunc Lunæ, nunc Solis in capite vel cauda draconis ex mutua coniunctione, vel directa oppositione procreatur. Stellæ euagantes, sunt peruersi claustrales à rectitudine regularis disciplinae per campos licentiæ deuiantes, qui nunc conueniunt in dracone per fraudulentam conspersionem, nunc ex aduerso se aspiciunt, & mutuo se opponunt per mutuam defensionem, ex quorum lite & conspersione turbationis non modicæ scandala plurima sæpius oriuntur, & ipsi religiosi qui per famam velut cœli relucere debent, famæ suæ iacturam per talium insolentiam patiuntur. Vnde dicitur in Apocalypsi: Sol factus est niger tanquam sacculus cilicinus, & stellæ ceciderunt de cœlo, &c.

Item quarto propter harmonicam circulorum, cœli proportionem: nam in cœlo quidam sunt circuli superiores, quidam inferiores, quidam autem dicuntur solstitiales, quidam æquinoctiales, quidam æstiales, quidam hiemales. Sic in religiosorum collegio velut in cœlo, quidam vicem gerunt prælationis, & hi sunt solstitiales, in quorum vita & conuersatione sol institui debet expressius relucere, iuxta illud Ecclesiastici: In vnamquamque gentem posuit rectorem, & pars Dei Israel facta est manifesta, & omnia opera illorum velut sol in conspectu Domini. Alij sunt æquinoctiales, illi, scilicet qui in statu subiectionis dies & noctes æquare & continuare in Dei laudibus non desistunt, qui scilicet in media nocte ad confitendum Domino surgunt, & in die media seu meridie

laudes laudibus accumulunt, & adiungunt. De quibus Isaias: Tota die & tota nocte non tacebunt. Et Psalmista: Vespere, & mane, & meridie narrabo & annuntiabo, &c. Et Isaias: Clamabant. Sanctus, Sanctus, Sanctus, &c. Et Psalmista: Tota die laudem tuam. Circuli verò æstiales, qui polo appropinquant, & versus verticem cœli plus se eleuant, sunt contemplatiui, qui ab omni sollicitudine temporali se elongant, & in sublimitate contemplationis cœlestibus se conformant. Dicitur enim in Iob: Excelsior cœlo est, & supra stellarum virtutem sublimatur. Sed per circulos hiemales, qui terræ sunt viciniore, significantur boni actiui & officiiati, qui officio administrationis intenti temporalia procurant, & ea, quæ sunt aliis necessaria officiosissime administrant. Iterum dicit Iob: Præcipit hiemis pluuiis & imbribus fortitudinis suæ. Et in Genesi: Æstas & hiems, nox & dies non requiescent. Prælati igitur & subditi, actiui, & contemplatiui, velut quidam cœlestes circuli, officiorum gradibus ad inuicem sunt distincti, nexu tamen indissolubilis charitatis pariter sunt coniuncti, sicut dicit Apostolus: Totum corpus compactum & connexum, per omnem iunctionem subministrationis, &c.

Item quintò propter omnimodam contrarietatis remotionem cœlo nihil est contrarium, ut dicit Philosophus, maxime quia ex contrariis partibus non componitur, & idèd non potest cœlum aliqua corruptio subintrare: sic inter viros spirituales & cœlestes nulla contrarietas in affectu, nulla disparitas in victu, nulla singularis diuersitas in vestitu debet inueniri, imò ipsorum concordia attestatur, quod tam in virtutibus, quam in moribus permanent incorrupti, iuxta illud Iob: Qui facit concordiam in sublimibus suis. Et in Ecclesiastico: Concordia fratrum amor proximorum, vir & mulier benè consentientes, &c. vbi ergo rixæ & diuisiones, & contrariæ partes sunt in claustris ibi summa est corruptela. Dicit enim in Osea: Diuisum est cor eorum, idèd nunc interibunt. Nam contrarietas est causa corruptionis, sicut vnitas siue simplicitas incorruptibilitatis. Vnde dicitur in Actibus. Erat omnibus cor vnum, & anima vna in Domino. Et in Psalmis: Qui habitare facit vnus moris in domo. Et Sophonias: Ut inuocent omnes nomen Domini, & seruiant ei humero vno. Et in Osea: Congregabuntur filij Israël, & filij Iuda pariter, &c. Vnde discipuli congregati in vnum, Spiritum sanctum recipere meruerunt, ut dicitur in Actibus.

Item sextò propter ordinatam orbium cœli eleuationem & depressionem. Dicunt enim Philosophi, quod ex ordinato orbium motu, & eorum graui & acuto & interciso processu, incredibilis harmonia procreatur: sic viri cœlestes omnia ordinatè facientes suauem reddunt melodiam, quando scilicet de contemplatione ad actionem, de lectione procedunt ad orationem: quando superiores iustè & benignè præsumt sine tyrannide, & iniusta subditorum oppressione, & inferiores mansuetè subsunt sine murmure & contradictione: quando qui præsumt ad subditos condescendunt per compassionem & amorem, & illi, qui subsunt ordinatè exhibent suis superioribus reuerentiam debitam & honorem, ex tali ordinato ascensu, & descensu, dulcis concentus generatur. Idèd dicit Iob: Concentum cœli quis dormire faciet? sed hic concentus iam minus in cœli orbibus, id est, claustralibus inuenitur, iuxta illud Apocalypsis: Factum est silentium in cœlo, ferè per dimidiam horam. Ecce in multis locis insurgunt subditi contra prælatos, & prælati contra subditos grassantur, & sic concentus cœli in talibus vel silet penitus, vel plurimum impeditur: boni tamen istud silentium tanquam periculosum & nocuum infringunt, qui scilicet ordinatè & pacificè viuunt, sicut dicitur iterum in Apocalypsi: Audiuimus vocem in cœlo, sicut vocem citharædorum citharizantium in citharis suis, & cantabant quasi canticum nouum.

Item septimò propter cautiſſimam meritorum suorum occultationem: nam cœlum interpolate aliqua de suis contentis aspicientibus repræsentat, sed plura & nobiliora

Isa. 62. c
Psal. 54. c
Isa. 6. b
Psal. 34. d

Iob. 22. b

Iob. 37. b
Gen. 7. d

Ephes. 4. d

Arist. ibid.

Iob. 25. a
Ecclesi. 25. a

Ose. 10. a

Act. 4. f
Psal. 67. b
Soph. 3. b
Ose. 1. d

Act. 2. a

Iob. 38. d

Apoc. 8. a

Apoc. 14. a

ab

ab oculis intuentium subtrahit, & occultat, & hoc religiosis vitam cœlestem habentibus conuenit, vt aliqua de suis virtutibus ostendant aliquando, ad ædificationem proximorum: sed plura abscondant propter humiliationem sui, secundum doctrinam Domini dicentis in Matthæo: Tu cum oraueris intra cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrem tuum in abscondito, &c. Et in eodem: Faciem tuam laua, ne videaris hominibus ieiunans: sed patri tuo, qui videt in abscondito. Et in eodem: Attendite ne faciatis iustitiam vestram coram hominibus, &c. Qui igitur cœlicam ducunt vitam, non omnia omnibus reuelant propter ostentationem, sed quando aliqua oportet facere proximis ad exemplum, in occulto faciunt quoad intentionem. Nam nobiliora in cœlo plus celantur, quam illa, quæ in firmamento sensibilibus intuentur. Ait enim Sapiens: Quæ in prospectu nostro sunt, inuenimus cum labore, quæ autem in cœlis sunt, quis inuestigabit? quasi dicat nullus potest merita sanctorum occulta cognoscere, nisi ille solus, qui super omnes cœlos considerat, & lumen eius super omnes terminos terræ, vt dicitur in Iob: Ille solus vota humilium respicit & approbat, qui solus cœli occultissima inuestigat. Et in Psalmis: Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat? &c. Hypocritæ vero qui in seipsis cœli speciem mentiuntur se habere, plura bona quam habeant, fingere non verentur. Vnde dicit Nahum: Plures fecisti: quam stellæ sint cœli, negotiationes tuas. Sed tales stellæ non sunt stellæ veræ, quia in cœli corpore non sunt fixæ, & ideo semper pereunt & cadunt in fine, sicut quasdam flammulas stellis similes, de cœlo in noctibus cadere, sæpius est videre. Ideo in Apocalypsi dicuntur stellæ de cœlo cecidisse, & in Matthæo. Nam, vt dicit Gregorius. Hypocritarum opera quamuis ad tempus inter iustorum merita lucere videantur, in fine tamen quia à fructu sunt vacua, funditus annullantur. Ideo dicitur in Iob: Si ascenderit ad cœlum superbia eius, & caput eius nubes retigerit, &c. Et in Abdia: Inter sidera posueris nidum tuum, &c. Et Isaias: In cœlum ascendam, super astra cœli exaltabo solium meum. Et Psalmista: Posuerunt in cœlum os suum, &c. Sed qui veri sunt cœli, in Deo abscondita sua occultant opera, & ideo stabilia permanent vsq; in posterum atq; fixa, iuxta illud Ecclesiastici: Conclude eleemosynam in sinu pauperis, & orabit pro te, & proderit tibi super aurum.

Item octauo propter continuam influentiam & virtutis diffusionem: nam virtus cœlestis per singula se diffundit elementa, sic religiosi bona, quæ desuper receperunt, omnibus indigentibus communicant, & misericordiae opera secundum vniuersi cuiusque indigentiam singulis administrant, & ad imitationem Patris cœlestis, qui misericors est, & misericordes diligit, & illis specialem gratiam infundere consuevit, sicut dicit Psalmista: Domine in cœlo misericordia tua, &c. Beati enim misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur, dicitur in Matthæo. Religiosi itaque pietatis opera diligenter, sunt cœli, in quibus thesauri Domini reperiuntur, qui inspiratione diuina, necessitatis tempore pauperibus diffunduntur. Vnde dicitur in Deut. Aperiet Dominus thesaurum suum optimum, cœlum: vt pluuiam tribuat terræ in tempore suo.

Pater ex prædictis, quod cœlorum nomine religiosi in Scripturis sæpius denotantur, qui inter ceteros electorum gradus, cœlis potissime conformantur, ratione subtilitatis diuinæ Scripturæ, in qua velut in cœlo omnia occulta Christi, & Ecclesiæ mysteria continentur, iuxta illud Isaia: Complicabuntur sicut liber cœli, &c. Et Ezechiel: Aperti sunt cœli, & vidi visiones Dei. Et in Apocalypsi: Apertum est templum in cœlo, & visa est arca testamenti in cœlo. Nam sicut cœlum est principium illuminationis & irradiationis totius mundi sensibilis, sic totius veritatis cognitio exordium à diuinis eloquiis accipit, & scripturis, iuxta illud Psalmi: Declaratio sermonum tuorum illuminat. Nam mandatum lucerna est, & lex lux, vt dicitur in Prouerbiis. Vnde quidquid proponitur prophetice rationis, quidquid asseritur mundanæ sapientiæ argumentis, si veritati Theologicæ non consonat, à

A natura cœli discrepat, & discordat, vt dicere possit mundi sapientibus scriptura veritatis: Sicut exaltantur cœli à terra, sic viæ meæ à viis vestris.

Item secundo virtus cœli est causa viuificationis inferiorum & sensificationis, quia nihil viuit, nec sensum percipit, vbi cœli radius non pertingit: ex quo manifeste conuincitur, quod omnis mens vel conscientia moritur, ad cuius interiora verbi vitæ virtus non ingreditur, quod expertus Petrus, dixit in Ioanne: Ad quem ibimus: verba vitæ æternæ habes. Et Psalmista: Eloquium tuum viuificabit me. Et Dominus in Ioanne: Verba quæ locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Et in Ecclesiastico: Sustulisti mortuum ab inferis, de sorte mortis in verbo Dei tui. Et ideo Scriptura diuina spiritualiter intellecta, intellectum viuificat & affectum, iuxta illud Ioannis: Vita erat lux hominum. Et Apostolus: Tuba Dei descendet de cœlo, & mortui qui in Christo sunt, resurgent primi, &c. Tuba de cœlo canens est vox prædicatorum de secretis Scripturæ cœlestia exprimens, resonans, & exponens. Ad tubæ sonitum resurgent mortui tui de sepulchris peccatorum, sicut dicit Ioannes: Hora venit, & iam nunc est, quod omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem Filij Dei, &c.

Item tertio ratione obnubilationis, quia cœlum quod in suo proprio circulo semper lucidum est & serenum, secundum nostrum aspectum propter interpositionem vaporum, sæpius apparet nubilosum: sic Scriptura diuinitus aspirata, figuris & ænigmatibus est sæpius inuoluta, vt carnalibus & indignis Scripturarum lateant mysteria, quæ tamen piis mentibus, sapientibus ea quæ sunt spiritus, lucida sunt & aperta, iuxta illud Genesis: Cum obduzero cœlum nubibus, apparebit arcus meus, &c. Quandoque enim propter aliquorum imperitiam, quandoque etiam propter hæreticorum malitiam, sunt celanda quædam Scripturæ & fidei sacramenta. Et hoc faciendum est coram simplicibus & infirmis, ne subtilia & sublimia capere non valentes à recto deuiant, similiter coram infidelibus, ne blasphemant: Non enim debemus sanctum dare canibus, neque spargere margaritas coram porcis, ne forte conculcent eas, &c. sicut dicit Dominus in Matthæo. Ideo præceptum fuit, quod nulli viderent vasa sanctuarii nuda, exceptis sacerdotibus filiis Aaron, vt dicitur in Numeris. Ideo oportuit arcam & alia tabernaculi vasa obuoluere pellibus hyacinthinis, ne forsitan alij aliqua curiositate secreta tabernaculi intuentes morentur, sicut ibidem dicitur. Claritatem itaque cœli obuoluit nubibus, & obducit, qui Scripturarum subtilia subticens, simplicia & intellectu facilia proponit, simplicibus autem exponit. Radius enim luminis cœlestis qui visum aquilæ acuit & confortat, obtundit visum noctuæ & excæcat. Vnde qui debilis est visus, id est, parui intellectus, non debet alta & insensibilia perscrutari, ne de claritate nimia obtenebretur eius animus vnde putabat illuminari. Vnde dicitur in Prouerbiis: Ad opes quas habere non poteris, ne erigas oculos tuos. Facient enim sibi pennas, & volabunt in cœlum. Hoc sciens Dominus, dixit, Nicodemus in Ioanne: Si dixit vobis terrena & non creditis: Si dixero vobis cœlestia quomodo credetis? Et in Ecclesiastico: Altiora te ne quæsieris, & in pluribus Dei operibus non fueris curiosus, &c. Et sequitur: Non est necesse quæ abscondita sunt, videre oculis tuis.

E Item quarto ratione fecundationis. Nam calore cœlesti pariter & rote omnia procreantur, nec aliquid in terra crescendo proficit, nisi vbi calor cœlestis se spargit, & humoris aut pluuiæ cœlestis se diffundit. Scriptura tota ignea est, illuminans per sapientiam intellectum, & ad amorem inflammans affectum. Vnde dicit Psalmista: Ignitum eloquium tuum vehementer, &c. Et in Deuteronomio: In dextera eius ignea lex: Et Hieremias: Factus est sermo Domini in corde meo quasi ignis æstuans clausus in ossibus meis. Et in Prouerbiis: Omnis sermo Domini ignitus clypeus, &c. Clypeus est cum protegit, ignitus cum accendit. Cœlum igitur igneum, diuinum est Verbum, dum inflammat. Vnde ait Psalmista: Eloquium Domini inflammauit eum, &c. Rorifluum autem est dum fecun-

Isa. 55. c

Ioan. 6. 2
Ps. 118. 5
Ioan. 6. 2
Eccli. 48. aIoan. 1. a
1. Thes. 4. d

Ioan. 5. c

Gen. 6. c

Matth. 7. a

Num. 4. a

Prou. 23. b

Ioan. 3. b

Eccli. 3. c

Ibidem.

Ps. 118. f
Deut. 33. a
Hier. 20. b

Prou. 30. a

Ps. 104. b

Deut. 32. a

Job 29. d

Isa. 55. e

Job 29. e

Heb. 6. b

Deut. 28. e

Ps. 148. a

Prov. 12. e

Ps. 88. e

2 Pet. 1. d

Hier. 10. a

Sap. 13. a

Rom. 1. e

Ps. 32. b

Dan. 12. a

Job 37. c

Ecclesi. 43. b

Sap. 7. e

Job 37. a

Dan. 8. e

Apoc. 6. d

dat. Inflamat enim cor ad dilectionem, fecundat velut pluvia aut ros ad operationem. Dicitur enim in Deuteronomio: Concresecat ut pluvia doctrina mea, fluat velut ros eloquium meum. Et Iob: Stillabat super eos eloquium meum, expectabant me sicut pluviam & os suum aperiebant quasi ad imbrem ferotinum. Vi ergo talis calor, & humoris de agro cordis, virtutis germen prorumpit in fructum operationis. Vnde dicit Isaias: Quomodo descendit imber de celo, & non reuertitur, se infundit in terram & inebriat eam, & germinare eam facit, &c. Et Iob: Ros in messione mea morabitur, &c. Maledicta autem terra, quæ rorifluus cæli guttis continue infunditur, & tamen sterilis inuenitur. Et Paulus: Terra, quæ spinas profert & tribulos, reproba est, & maledictio proxima. Et in Deuteronomio: De celo descender super te cinis, &c. Quod fit in peruersis Theologis, qui rore cæli quotidie pluuntur, semper tamen remanent sine fructu.

Item quinto ratione permanentiæ infinitæ durationis. Cælum enim inter omnia corpora, magis durable est & firmum: & ideo est perpetuum, quia cum non sit compositum ex contrariis non habet in se principium dissolutionis, & hoc conuenit Scripturæ veritati, quæ tantæ est firmitatis quod non potest arte vel ingenio immutari. Et ideo dicit Psalmista: Statuit ea in æternum & in sæculum sæculi, præceptum posuit & non præteribit. Et in Proverbiis: Labium veritatis firmum erit in perpetuum. Et iterum in Psalmis: Quæ procedunt de labiis meis, non faciam irrita. Et in secunda Petri: Et habemus firmiorem propheticum sermonem. Vnde omnes scientiæ quæ in firmitate istius Scripturæ non sunt fundatæ, inutiles sunt atque vanæ, iuxta illud Hieremiæ: Omnes leges gentium vanæ sunt. Et Sapiens: Vani sunt omnes homines, in quibus non subest sapientia. Et Apostolus: Euanuerunt in cogitationibus suis, dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. Vnde sapientes huius sæculi, qui ingenia sua fundant in sapientia huius mundi, nihil habent cælestis penitus firmitatis: sed doctores boni, virtute diuini verbi sunt firmissimi sicut cæli, iuxta illud Psalmi: Verbo Domini cæli firmati sunt. Et Daniel: Fulgebunt sicut splendor firmamenti. Et Iob: Solidissimi sunt quasi ære fundati.

Item sexto ratione ornatus & compositionis: nam propter varium stellarum ornatum, nihil est pulchrius quam sit cælum. Sic diuina sapientia, quæ in scriptura diuina sculpta est & cælata, expositionibus variis quasi quibusdam radiantibus stellis, multipliciter est ornata. Relucet enim diuina veritas nunc in historia, nunc in allegoria, nunc in ea rutilat sensus tropologicus, nunc irradiat anagogicus intellectus. Vnde in Ecclesiastico: Species cæli est gloria stellarum. Et in Sapientia: Dedit mihi scire anni cursus, & stellarum dispositiones, &c. Variis itaque scripturæ diuinæ sententiis quasi coruscantibus cæli astris, omnium errorum & phantasmatum tenebras effugatur, & relucet veritas fidei, qua totius Ecclesiæ superficies decoratur, vnde dicit Iob: Super omnes cælos considerat, & lumen illius super omnes terminos terræ. Tempore vero Antichristi, istius cæli ornatus splendidus obfuscabitur, quando verbi prædicatio ab hæreticis & tyrannis prohibebitur, & veritas fidei latens in Scripturis variis hæreticorum figmentis, insuper & physis argumentis multipliciter impugnabitur, sicut dicit Daniel: Magnificatum est cornu modicum usque ad fortitudinem cæli, & deiecit de stellis, & conculcauit eas, & abstulit iuge sacrificium, & deiecit locum sanctificationis eius, &c. Et in Apocalypsi: Cælum recessit sicut liber inuolutus, & montes & insulæ de loco suo motæ sunt. Nam liber diuinæ sapientiæ, qui modo omnibus est apertus tempore persecutionis extremæ, claudetur vndique, & erit omnibus obuolutus, & tunc montes & insulæ mouebuntur: quia tam prælati, quam subditi, tam contemplatiui quam actiui, qui voluerint esse stabiles in fide, in lege Domini permanere, iniquitatem persecutionis dæmonis, & Antichristi cum suis fugere compellentur. Quapropter dici-

tur in Proverbiis: Cum defecerit prophetia, dissipatur populus, qui vero custodit legem, beatus est. Patet itaque quod veritas diuinæ sapientiæ, quæ in Scriptura sacra velut in cælo occultatur, congrua similitudine cælesti corpori comparatur.

CAPUT V.

Calorum nomine Doctores sacra Scriptura significantur.

Doctores sacra Scripturæ per rationes prætaxatas cæli sæpius nuncupantur, quia mundum illuminant per vitam & doctrinam. Vnde dicit Daniel: Qui docti fuerint, fulgebunt sicut splendor firmamenti. Et Paulus: Inter quos lucetis, sicut luminaria in mundo, verbum vitæ continentes ad gloriam meam in die Christi, quia non in vacuum cucurri, neque in vacuū laboravi.

Item primo, quia mortuos in peccatis viuificant & sensificant ad vitam, eos inducendo ad penitentiam, sicut fecit Dauid, qui quos voluit viuificauit, & quos voluit mortificauit, ut patet in secundo Regum. Nam bonorum confessorum & doctorum consilio, qui viuunt mundo, & peccato mortificantur ut viuant Deo, mortificant carnem, sed spiritui vitam conferunt spiritualem, iuxta illud Petri: Mortificatus quidem carne, viuificatus autem spiritu. Et Paulus: Mortui estis, & vita vestra abscondita est in Christo. Ad hanc vitam perducit solertia doctorum & sacerdotum, ex quorum consilio dependet vita subditorum, iuxta illud Iudith: Vos qui estis presbyteri in populo Dei ex vobis dependet anima illorum, ad eloquium vestrum illorum corda eriguntur. Ideo legitur Dominus dixisse discipulis ad prædicandum destinatis: Infirmos curate, mortuos suscite, ut dicitur in Matthæo. Sicut leo qui vocis rugitu suscitatur catulum mortuum, sic strenuus doctor rugitu prædicationis & corruptionis reuocat subditos ad vitam spiritualem: nam dicitur in Proverbiis: Virga percutit eum, & animam eius à morte liberabis, &c. Sic viuificatiui tanquam cæli, & inferiorum sensificationi fuerunt doctores & sacerdotes primitiui, sed de modernis sacerdotibus potest dici illud Ezechielis: Violabant me ad populum meum, ut interficerent animas, quæ non moriuntur, & viuificarent animas, quæ non viuunt, mentientes populo meo, &c. Et in Osea: Particeps sacerdotum in via interficientium pergentes de Sichem.

Item secundo propter subditorum exemplum se humiliant, & tam in paritate victus, quam in humilitate habitus, corpora sua cruciant, & castigant: sicut Ioannes Baptista, qui erat vestitus pilis camelorum. Sic Elias de quo dicitur: Vir pilosus, & zona pellicea accinctus renibus, & illi similes sunt cælo, cuius claritas non deficit, quamvis nebulis vel nubibus obducatur: quia sub asperitate penitentiarum eorum sanctitas amplius augmentatur, iuxta illud Isaias: Induam cælos tenebris & ponam saccum operimentum eorum quod sit, quando diuina virtute sub sacco vel cilicio penitentiarum cælestis thesaurus occultatur. Sic legitur scyphus Ioseph argenteus, & ad augurandum optimus in sacco Benjamin fuisse occultatus, ut legitur in Genesi. Scyphus argenteus est sacerdos clarus scientia, mundus vita: cuius oris ministerio quasi scypho mundo, auditoribus doctrinæ salutaris eloquium præfulgebat. Talis scyphus fuit Paulus, sicut ibidem dicit Glossa, in cuius corde cælestis doctrinæ poculum propinatur, iuxta illud Ezechielis. Tulisti tibi scyphos, & vasa aurea & argentea, &c. Et Salomon dicit: Feci mihi scyphos & vrceolos in ministerio ad vina fundenda, & supergressus sum opibus omnes, qui ante me fuerunt in Hierusalem. Vrceoli sunt doctores, dum vinum cælestis sapientiæ hauriunt & recipiunt: scyphi vero quando gratiam cælitus receptam aliis tribuunt & diffundunt. Tales scyphi in sacco Benjamin, id est, filiorum dexteræ deponuntur, quia sub habitu humilitatis & penitentiarum usque ad tempus præuisi à Patre absconduntur, sed aperto sacco, statim proditur,

quam

Prov. 29. e

Dan. 12. a

Phil. 2. b

2. Reg. 8. a

1. Pet. 3. d

Colo. 3. a

Judith. 8. c

Matth. 10. a

Prov. 23. b

Ezech. 13. c

Osea 6. d

Matth. 3. a

4. Reg. 1. b

Isa. 50. b

Gen. 44. a

Ezech. 16. b

Ecclesi. 2. a

quam pretiosum vasculum in sacci officio continetur: quia animæ resolutæ à corporis ergastulo euidenter sollet Deus ostendere, quantum dilexit thesauros repositos in sacco. Vnde Psalmista: Concidisti saccum meum, & circumdediti me lætitia.

Item boni doctores comparantur cælis, quia cœlesti more alios rore cœlestis gratiæ infundunt, & humore deuotionis ad compunctionis gratiam ipsos prouocant & inuitant. Nam multi omnimodo aridi & indeuoti, accedunt ad prædicationem, vel confessionem, qui bonorum sacerdotum suffragio ante suum recessum de cœlo consolatione, & lacrymarum imbre copiosius compelti recedunt, in optimo proposito fructiferi, qui prius æstimabantur penitus steriles & infœcundi. Vnde dicitur in Genesi: De rore cœli & de pinguedine terræ, erit benedictio tua. Et in Canticis: Caput meum plenum est rore & cincinni mei guttis noctium. Ideo de confessoribus & de doctoribus, quos reliquit Deus ad mundi fœcundationem, dicitur in Michæa: Erunt reliquiæ Iacob in medio populorum multorum sicut ros à Domino, & quasi stillæ super herbam, quæ non expectat virum, & non præstolatur filios hominum. Et erunt reliquiæ Iacob in gentibus, in medio populorum multorum, quasi leo in iumentis siluarum, & quasi catulus leonis in gregibus pecorum. Ideo dicit Isaias: Rorate cæli desuper, & nubes pluant iustum, &c.

Item secundo fixi sunt & cōstantes per omnimodam patientiam, sicut cœli, qui ira sunt firmi & stabiles, quod de nullius contrarij motus impetu possunt dissolui. sic doctores & prædicatores Christi, cū nulla corporis iniuria possunt frangi. Vnde Psalmista: Patientes erunt, vt annuntiēt. Et in Prouerbiis: Doctrina viti, per paciētiā noscitur, &c. Vnde sicut cœlū à superioribus aquis non deprimitur, nec ab inferioribus eleuatur: sic nec iustus doctor erigitur in prosperis, nec deiicitur per pusillanimitatem in aduersis. Aquæ enim superiores significant prospera, iuxta illud Iob: Si continuert aquas, omnia siccabuntur, si emerferit eas subuertent terram. Inferiores vero significant grauiā & aduersa, vt dicitur in Threnis: Aquæ inundauerunt super caput meum, & dixi, Perij. Inter has aquas stabant boni immobiles atque firmi, sicut dicitur in Iosue: Ingressis sacerdotibus Iordanem, steterunt aquæ superiores instar montis intumescētes: quæ autem inferiores erant in mare solitudinis descēderunt, &c. Vnde sacerdotes portantes arcam, ad modum cæli inter medias aquas fuerunt tuti, iuxta illud Isaiæ: Cum transferis per aquas tecum ero, & flumina non operient te. Sic Eliseus diuisis aquis Iordanis transiit intrepidus. Eliæ pallio, qui in cœlum raptus fuerat, præmunitus. Eliæ pallium de cœlo derelictum, est Christi exemplum nobis datum in subsidium, vt nec mundi prospera timeamus, nec aduersa. Vnde Apostolus: Curramus ad propositum nobis certamen, aspiciens, &c.

Item cœlesti decorantur sicut cœli ornatu, quantum ad vitæ perfectionem, & virtutū decentiam, & cœlestem in moribus disciplinā. Vnde dicit Iob: Spiritus Domini ornauit cælos. Vbi dicit Gregorius. Quot sunt dona prædicantium, tot sunt ornamenta cœlorum: Quæ ornatum enumerat Apostolus dicens: Oportet Episcopum esse prudentem, sobrium, pudicum, hospitalem, modestum, ornatum, &c. Hunc ornatū cœlestem præfigurabat habitus sacerdotis in Exodo: Fecit superhumeralē de auro & hyacintho, purpura coccoque bis tincto, & bysso rectora opere plumario, & posuit in rationali doctrinam, & veritatem, &c. Et in Sapientia: In veste poderis eius erat descriptus totus orbis terrarū. Cœlique non sunt, vbi tales ornatus desunt, sicut est videre in pueris sacerdotibus: in quorum vita non relucet sol feruentis charitatis, nec resplendet luna misericordiæ & pietatis, nec refulgent stellæ munditiæ & castitatis, non comparent etiam constellationes duodecim signorum, id est, non relucet in eis, nec apparet vestigium vitæ & cōuersationis duodecim Apostolorum, non hyades, non pleiades, non Oriona cum interioribus austru, quoniam nec virtutes

A interiores, scilicet purgati animi ad cōtemplatiuam pertinentes: nec exteriores videlicet purgatoriæ & politice vitæ exteriorē quoad actiuam dirigentes, iam in Ecclesiæ doctoribus vix inueniuntur, & ideo totius Ecclesiæ species in tenebram, & deformitatem est mutata. Ideo dicit Iob: Qui præcipit soli & non oritur, & claudit stellas quasi sub signaculo. Sequitur: Qui facit arcturum, Oriona, & hyadas, & interiora austru. Et in Hieremia: Aspexi cælos, & lux non erat in eis, & ideo multa imminēt mundo petricula: quia vbique deficiunt in doctoribus & sacerdotibus huius mundi cœlica ornamenta, sicut dicitur in Actibus. Neque sole, neque sideribus apparentibus per plures dies, & tempestate non exigua ingruente, omnis spes salutis ablata est.

Item quarto sicut cœli vniuersaliter extenduntur, iuxta illud Isaiæ: Qui extendit cælos, & expandit eos sicut tabernaculū ad inhabitandum, nulla enim est cœli particula, quin æqualiter expansa inueniatur & extensa: sic Christi sacerdotes ad cœli similitudinem, nihil retinent non extensum. Extendunt enim linguā, cor, & manum. Cor, inquam, extendunt ad Deum per deuotionem ad proximum per cōpassionem. De primo dicit Psalmista: Anima mea sicut terra sine aqua tibi. De secūdo dicitur in Iob: Cōpariebatur anima mea pauperi. Et Isaias: Cum effuderis esuriēti animam tuam, &c. Linguam etiam extendunt ad Deum in oratione & continua gratiarum actione, ad proximum in doctrina & prædicatione. De primo dicitur in Ecclesiastico: Iterauit orationem suam, volens ostendere virtutem Dei. Et post: Rursum orauit Deum omnium, qui magna fecit in omni terra. Et Psalmista: Labijs exultationis laudabit os meum. De secūdo dicitur in Prouerbiis: Os suum aperuit sapientiæ, & lex clementiæ in lingua eius. Similiter manus extendunt ad Deum per supplicationem, iuxta illud Psalmi: In noctibus extollite manus vestras in sancta. Sic Moyses extendit manus suas in cœlū & cessauerunt tonitrua, in Exodo. Ad proximum vero extendunt manus per subuentionem, & necessitatis proximi subleuationem. De hoc dicitur in Prouerbiis: Manum suam aperuit inopi, & palmas suas extendit ad pauperem. Sic Martinus tanquam cœlum fuit extensus ad Deum, quando oculis & manibus in cœlum intentus, inuictum ab oratione spiritum non relaxabat. Similiter ad proximum, quando etiam nec palliū sibi sine pauperis solatio retinebat, & ideo propter tantam charitatis extensionem cœlum extensum potuit merito nuncupari, iuxta illud Psalmi: Extendens cœlum sicut pellem. Et Isaias: Manus meæ tenderunt cælos, & omni militiæ eorum demandavi. Et in Hieremia: Prudentia sua extendit cælos. Propter istas & alias suprapositas cœli proprietates & naturas, merito doctores Scripturæ cœlo comparantur.

C A P V T VI.

Firmamenti nomine Christus significatur.

Sicut nomine cœli significatur sancti superius nominati, sic & nomine firmamenti. Idem est enim firmamentū quod & cœlum, sicut dicitur in Genesi: Vocauit firmamentum cœlum. Singulariter tamen potest vocari firmamentum natura nostra à Christo assumpta, & in ipso vnione personæ cum diuinitate vnita, de quo Psalmista: Fiat manus tua super virum dextera tua, & super filium hominis, quem cōfirmasti tibi. Nam Redemptor noster super omnia Deus verus, & factus super omnia homo perfectus, secundū naturam assumptæ humanitatis firmamentum nuncupatur, sicut dicit Psalmista: Dominus firmamentum meum & refugium meum. Et Ezechiel: Aspectus firmamēti, quasi aspectus crystalli, &c. Natura enim nostra priusquā assumeretur fuit terra; postquam autē ab auctore est assumpta & super Angelos subleuata, facta est firmamentum: & ideo similis est crystallo, quæ ex aqua congelata indissolubilem contrahit firmitatem. Quia igitur corpus Redemptoris vsque ad mortē passionibus & pœnis subiacuit, aquæ fluxibilitatem in se habuit: quia nascendo, crescendo, esuriendo,

sitiendo, moriendo, per momenta temporum mobiliter decurrit, cuius cursum intuens Propheta, ait: Exultauit ut gigas ad currendam viam, &c. sed in resurrectionis gloria virtutem incorruptionis obtinuit, & in crystallinam firmitatem natura primo mutabilis mutata fuit. Dicitur itaque Christus homo firmamentum, ratione firmæ & fixæ vnionis, qua humana natura in vnione personæ in Christo indissolubiler copulatur, iuxta illud Ezechielis: In firmamento quod erat super caput Cherubim quasi lapis sapphirus. Lapis sapphirus, est Christus Dominus qui est lapis angularis, in se Deum & hominem vnens, homines & Angelos quasi parietes duos associans, & coniungens sibi per fidem & amorem, infixos retinens, etiam ab ipsorum fauore & gratia non recedens. Vnde Paulus, In spiritu vobiscum sum gaudens, & videns ordinem vestrum, & firmamentum eius, quæ in Christo est, fidei vestræ. Et sequitur ibi: Superædificati, & confirmati in illo, in gratiarum actione, &c. Quia igitur ipse totius Ecclesiæ militantis & etiam triumphantis congruum est fundamentum, ideo bene vocatur firmamentum. Et quia fundamentum cæleste est & non terrenum, ideo dicitur in Isaia: Fundabo te in sapphiris. Et in Exodo: Sub pedibus eius quasi opus lapidis sapphiri, &c. Et Paulus: Firmum Dei fundamentum stat. Et in Matthæo: Fundata erat supra firmam petram.

Item secundò ratione meditationis; nam sicut firmamentum est inter aquas superiores & inferiores medium collocatum, sic mediator Dei & hominum, secundum quod homo Patre minor, tamen in quantum Dei Filius omni creatura superior, ima & summa, inuisibilia & sensibilia reconciliat, & in se medio recolligit & adunat, sicut dicit Apostolus: In ipso condita sunt vniuersa in cælo & in terra, visibilia & inuisibilia. Et in Genesi: Posuit firmamentum in medio aquarum, diuisitque aquas ab aquis, &c. Et ideo qui modo secernit & diuidit inter inferiorum & superiorum, bonorum & malorum, spiritualium vel carnalium merita, æquo iudicio diuidet & discernet inter præmia aut flagella. Vnde dicitur in Matthæo: Cuius ventilabrum in manu eius, &c. Et in Prouerbijs: Sicut diuisiones aquarum, ita corda regum in manu Domini.

Item tertio ratione vniuersalis conuersationis inferiorum & comprehensionis: nam firmamentum infra suæ sphaeræ circumferentiam, omnia sensibilia comprehendit, & per alternum generationis vel corruptionis officium, quicquid est de esse & substantia vniuersi, custodit, nec destructionem permittit. Sic Christus ars & sapientia Dei Patris, infra sinum suæ potestatis prædestinatos continet & præscitos, nec prædestinationis filios finaliter permittit ire ad interitum, nec præscitos ex toto in nihilum. Nam filios gratiæ præseruat ad gloriam, reprobationis vero filios seruat ad gehennam, ut sicut in bonis immutabilis Deo gratia commendatur: ita eius inflexibilis iustitia quæ videbitur in reprobis, timeatur. Vnde Sapiens dicit: Tempore casus sui inueniet firmamentum. Et rursum: Iustitia eius proteget te, & in die agnitionis inuenies firmamentum.

Item quarto ratione diuinæ inhabitationis: nam cum Deus sit in omni creatura, cælum tamen siue firmamentum pro speciali sede sibi vendicat, quia ibi singulariter & excellenter operando, maiestatis suæ præsentiam manifestat, ut dicit Damascenus. Sicut humanitas, quæ de Virgine est assumpta, singulare diuinitatis habitaculum est effecta, quando Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Vnde dicit Paulus: Complacuit omnem plenitudinem inhabitare, & per eum omnia reconciliari, &c. de præparato habitaculo suo. Et in tercio Regum: Cum orauerit in loco hoc, tu exaudies in cælo, in firmamento habitaculi tui, &c. Et in Exodo: Sanctuarium tuum quod firmauerunt manus tuæ. Et in eodem: Firmissimo habitaculo quod operatus es, &c. Ideo enim diuinitas Christi humanitatem inhabitat, ut homines per hominem deprecantes audiat, & eorum postulatio-

nibus condescendat, propter quod omnes collectæ & orationes Ecclesiæ per Christum nostrum finiuntur. Vnde dicit Apostolus: In quo habitat plenitudo diuinitatis corporaliter, & estis in illo repleti, &c.

Item quinto ratione circularis reuolutionis, circulem enim formam habet firmamentum, & motum oblique volubilem: si enim firmamentum moueretur in directam, quoad nos, generatio rerum inferiorum non perficeretur, & talis forma quæ est perfecta & nobilissima nobilissimo corpori erat danda, quia talis figura continuo motui eius fuit necessaria. Circularis, immo circulus perfectissimus est ipse Christus, in quo duæ extremitates, lineæ velut in puncto vniuntur. Nam diuinitas, quæ omnium rerum caput est & principium, cum natura humana quæ finis erat omnium creaturarum, & ultimo in esse producta, in ipso Christo velut in puncto in vnione personæ est coniuncta, & tanta firmitate roborata. Firmata enim sunt duæ naturæ in vna persona sic, quod vna ab altera nunquam poterit separari. Et ideo proprie Christus nomen obtinet firmamenti, cuius motus & operatio circularis est. De sinu enim Patris, in Virginis uterum est ingressus: deinde per mundum & limbum progrediens iterum ad Patrem est reuersus, sicut dicitur in Ioanne: Exiui à Patre, & veni in mundum: & iterum relinquo mundum, & vado ad Patrem. Et in Ecclesiastico: Oritur sol & occidit, & ad locum suum reuertitur, gyrat per meridiem, & flectitur ad Aquilonem, &c.

Ecce motus Christi reflexus & obliquus. Attingit enim à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter, sicut dicitur in Sapientia: Quia nunc flectitur ad Aquilonem, id est, ad peccatores in peccatis induratos, per misericordiam illorum corda ad poenitentiam remolliendo: nunc vero ad meridiem, id est, ad bonos in feruore charitatis existentes, ipsos consolando: ideo dicitur in Ecclesiastico: In meridiano exurit terram, &c. Et in Esdra: Conuertitur in gyro cæli, & iterum reuertitur in eundem locum in vno die.

Item sexto ratione fortissimæ impressionis, & aggregationis luminis in centro. Nam cum sit firmamentum corpus sphaericum, & luminosum, & concauum & conuexum, cuius mediū & centrum ex omni parte ex se emittit radium ad suum medium: vnde cum terra teneat vicem centri, manifestum est, quod in terra sit radiorum maxima aggregatio, & ex influentia radiorum luminis maxima sit variatum specierum productio, & generatio.

Firmamentum igitur lucidum, & conuexum significat Christum Dominum, qui est lux vera, illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum, ut dicit Ioannes: cuius sphaerica rotunditas, id est, æterna potestas, omnia continet & sustentat, cuius luminositas omnia illustrat, cuius conuexitas omnium bonorum, gratiarum, & donorum plenitudinem commensurat, iuxta illud Ioannis: Vidimus eum quasi vnigenitum à Patre plenū gratiæ & veritatis. Ab istius igitur firmamenti connexitate, ad cor humanum, velut ad proprium centrum transfunduntur radij gratiarum. De plenitudine eius omnes recipimus gratiam pro gratia. Plena igitur fit impressio, & coadunatio cælestis luminis in corde hominis. quoad ipsius iustificationem: plenior quantum ad illustrationem sapientiæ, & veritatis inspirationem: plenissima vero quoad consummationem iustitiæ, & finalem charitatis in homine perfectionem, & conseruationem. Ideo ait Apostolus: Plenitudo legis est charitas. De prima dicitur in Psalmis: Plena est iustitia dextera eius. Et iterum in alio Psalmo: Flumen Dei repletum est aquis, &c. A Christo enim velut à fonte procedit flumen poenitentiae, qua anima à sordibus abluitur & purgatur, & ad videndum lumen desuper veniens disponitur, & habilitatur, sicut dicitur in Ioanne: Abij, laui, & video. Et in Sapientia: Omnis orbis terrarum limpido replebatur lumine, &c. De secundo dicitur in Isaia: Replebitur terra scientia Domini, quasi aquæ maris operientes. De tertio dicitur in Psalmis: Dies pleni inueniuntur in eis. Et Iob: Complebunt dies suos in bono, & annos suos in gloria.

Coloss. 2. 6

Ioh. 16. 4
Ecl. 1. 6

Sap. 8. 4

Ecl. 43. 4
3 Esd. 4.

Ioh. 1. 9

Ibidem. 6

Ibidem.

Rom. 13. 6
Psalm. 47. 6
Psalm. 64. 6Ioh. 9. 6
Sap. 17. 4
Isa. 11. 6

Et

Psalm. 18. 6

Ezech. 10. 4

Coloss. 2. 4

Isa. 54. 2
Exod. 24. 6
2. Tim. 2. 6
Matth. 7. 4Coloss. 1. 6
Gen. 1. 6Matth. 3. 6
Luc. 3. 4
Prou. 21. 4Ecl. 3. 4
Ecl. 27. 4

Coloss. 1. 6

3. Reg. 8. 6

Exod. 15. 6

Ibidem.

Cant. 5. c

Ecdi. 34. c

1. Ioan. 2. a

Dan. 10. b

Psal. 36. c

Prou. 24. b

1. Reg. 2. b

Psal. 131. a

Psal. 134. a

Gen. 7. b

4. Reg. 7. a

Deut. 33. a

Thren. 1. c

Ezech. 1. g

Deut. 4. d

Heb. 12. g

Isai. 33. b

Ezech. 28. d

Leuit. 10. a

Et in Canticis : Resident iuxta fluentia plenissima. Tali-
bus radiis à Christo effluentibus, tanquam à firmamen-
to nobilissimo virtutum, & meritorum species in electo-
rum cordibus procreantur, iuxta illud Ecclesiastici: Ipse
est firmamentum virtutis, regimen ardoris, & vmbracu-
lum meridiei, deprecatio offensionis, adiutorium casus
exaltans animam, & illuminans oculos, dans sanitatem,
vitam, & benedictionem, quasi dicat, à Christo velut à
firmamento effluit virtutis perditæ restitutio, ardoris cō-
cupiscentiæ, & diabolicæ inflammationis repressio, per-
secutionis mitigatio, de offensis remissio, & apud Patrem
pro peccatis propitiatio, vt dicitur in Ioanne, & in Da-
niele: A ruina, & casu subleuatio. Et in Psalmis: Cum ce-
ciderit non collidetur. Et in Prouerbiis: Septies cadit iu-
stus: affectu ad cœlestia eleuatio in 1. Regum: Vt se-
deat cum principibus. Et in Psalmis: Exaltaui animam
meam: secretorum reuelatio, collatio impassibilitatis, do-
num immortalitatis, benedictio æternæ hereditatis, ite-
rum in alio Psalmo: Illic mandauit Dominus benedictio-
nem, & vitam, &c. Ista decem bona, velut decem radij à
Christo exeunt, ad perfectionem hominum emanare, &
effluere vndique non desistunt. Vnde dicitur in Genesi:
Cataractæ cœli apertæ sunt, & facta est pluuia magna,
&c. Et in 4. Reg. Si fecerit Deus cataractas cœli aperire,
nunquid poterit esse quod loqueris, &c.

Item septimò ratione inflammationis, nam firmamen-
tum illud inflamat, ad quod per contactum appropin-
quat. Hoc Christo conuenit, qui sibi gratia, & fauore
coniuictos ad diuinum amorem inflamat penitus, &
accendit, vt pater in Apostolis, qui tanto feruentiori igni-
culo sunt accensi, quanto magis sibi vicini, meruerunt
fieri per familiaritatis gratiam propinqui, iuxta illud Deu-
teronomij: Qui appropinquant pedibus eius, &c. Vnde
doctrina Christi ignea ipsos fecit feruidos penitus, & ig-
nitos. Vnde dicitur in Threnis: De excelso misit ignem in
ossibus meis, & erudiuit me Dominus. Et Ezechiel: Vidi
speciem eius quasi speciem electri, & quasi aspectum
ignis intrinsecus, &c. Loquitur de sedente in Throno su-
per firmamentum, qui vtiue significat Christum, cuius
humanitas significatur per electum, quod est metallum
ex auro, & argento compositum, sublimi artificio confla-
tum. Nam in auro incorruptibili animæ Christi immor-
talitas, in argento candido, & mundo, assumpti corporis
puritas designatur, ex eis duobus Christus secundum ho-
minem est formatus: qui secundum vtramque naturam
argento mundior, & auro obrizo pretiosior inestimabi-
liter arbitrat. Istud electum intrinsecus videtur igneū,
quia corpus Christi cum anima, Deo qui est ignis con-
sumens ineffabiliter est vnitum. Istius sedentis species, à
medio corporis, & sursum, videbatur ardens intrinsecus,
& latens, à lumbis verò deorsum, ignis splendens exte-
rius, & apparens. Nam Christi virtus cum supernis spiri-
tibus quantum ardeat, humana ratio non excogitat. Vn-
de dicit Isaias: Quis potest habitare cum igne deuoran-
te, & cum ardoribus sempiternis, &c. Et Ezechiel: In
medio lapidum ignitorum ambulasti. A lumbis au-
tem deorsum apparet ignis splendens, quia in quan-
tum Apostolos, & alios gratiæ filios accenderit, per fa-
cti euidentiam omnibus est apparens. Nam in lumbis
sedes est generationis, & ideo à lumbis deorsum in cir-
cuiu splendere dicitur, quia in illis, quos per gratiam
gignit, ampliori gratia feruere se ostendit. Vnde dicitur
in Leuitico: Sanctificabor in his, qui appropinquant
mihi, &c. Nos siquidem latet, quantum Christi virtus
accendit illos, qui sunt in patria: sed per multa exempla
videmus, qualiter à sua gratia igniuntur, quos per ver-
bum vitæ genuit hic in via. Et ideo bene firmamentum
dicitur, quia mens, quæ ab eo tangitur, accenditur subi-
to, & ignitur.

Item octauò ratione impermutabilis fixationis, quia
firmamentum in sua natura immutabile permanet, &
persistit: & quamuis inferiora variis impressionibus alte-
ret, & immutet, tamen mutabilitatem inferiorum cor-
porum in se non recipit, nec admittit. Hæc firmamenti

proprietas est in Christo manifesta, cuius bonitatem hu-
mana peruersitas non superat, cuius misericordiam ad
vltimam peccatam creaturæ malitia non inclinat: quia ex
innata sibi bonitate semper punit citra meritum, & re-
munerat supra dignum. Ideo dicitur Habacuc: Cum
iratus fueris, misericordiæ recordaberis. Et Psalmista:
Iratus es, & misertus es nobis, immò quando exigente
iustitia, nunquam iratus aliquos punit, in puniendo ta-
men irascentis passionem non sentit, sicut dicitur in Sa-
pientia: Tu dominator virtutis cum tranquillitate iudi-
cas, & cum magna reuerentia disponis nos. Et in Psal-
mis: Mutabis eos, & mutabuntur, tu autem idem ipse
es, &c. Et in Numeris: Non est Deus quasi homo vt men-
tiatur, nec vt filius hominis vt mutetur. Et Malachias:
Ego sum Deus, & non mutor. Et Iacobus: Apud quem
non est transmutatio, &c. Permanens itaque veritas ip-
so Christo, fixaque bonitas: sicut est permanens fixio vel
stabilitas in firmamento. Vnde dicitur in Ecclesiastico:
Amicus si permanferit fixus, erit tibi cœqualis, quia per-
manet in die necessitatis.

Item nonò ratione immensæ magnitudinis, & incom-
prehensibilis dimensionis. Nam sicut cœli altitudo vel
latitudo super verticem cœli graditur, &c. Et in Esdra:
Excelsum est cœlum, &c. Et Iob: Excelsior cœlo est: &
quid facies? Et Psalmista: Super cœlos est gloria eius.
Firmamentum quidem quandoque cum terra videtur
conungi, vt patet in nostro horizonte, siue in termino
nostri visus, & tamen quantum distat à nostro capite,
tantum vel plus distat ab horizonte. Sic Christus in ter-
ra visus, cum hominibus conuersatus, in nullo differre
ab aliis mortalibus est putatus. Vnde dixerunt: Vnde
huic sapientia? nonne hic est filius Ioseph, & Mariæ, &c.
Falsa tamen fuit eorum opinio, sicut falsa est oculi visio,
vbi putat adæquari terræ superficiem firmamento. Vnde
Isaias: Sicut exaltantur cœli à terra, ita viæ meæ à viis
vestris, &c. Et in Psalmista: Eleuata est magnificentia
tua super cœlos. Patet igitur ex prædictis, quod huma-
nitas assumpta, prædictis rationibus cœlum fuit, quod
firmamentum est vocatum.

CAPVT VII.

*Cœli natura, & proprietas quomodo B. Virgini
Maria conueniant.*

NEc caret natura, & proprietate cœlestis Virgo bea-
tissima, ad cuius vterum subintrandum per Incar-
nationem Verbi, est diuinitas inclinata, quando secun-
dum Psalmistam: Inclinauit cœlos, & descendit: ibi Ver-
bum Dei se inclinauit, & carne indutum ad nos venit,
sicut ibi exponit Glossa. Cœli itaque puritatem in se ha-
bere debuit Maria, de cuius mundissimis particulis illa
purissima caro Verbi cœlestis vnibilis est assumpta. Ecce
cœlum, & cœli cœlorum Deitatis magnitudinem ad ple-
num capere non possunt, sicut dicitur in 3. Regum, & ad
comprehendendam magnificentiam gloriæ sanctitatis
eius, virtutes cœlestes non sufficiunt: & tamen Maria
ipsum cum plenitudine Deitatis genuit, ad cuius susce-
ptionem totus mundus non sufficit, nec sufficit, iuxta il-
lud Sapientiae: Tanquam momentum stateræ est ante te
orbis terrarum, & tanquam gutta roris antelucani, &c.
Et Isaias: Ecce omnes gentes quasi non sint, sic sunt co-
ram te, &c. Patet igitur quod Maria Deum incompre-
hensibilem totum, & plenum in se nullatenus suscepif-
set, nisi virtute, & gratia, cœli magnitudinem transcen-
disset. Cœlo igitur cœlica Virgo comparatur, quia cœlo
nihil purius, nihil sublimius, nihil pulchrius, nihil vti-
lius, nihil communius, nihil velocius, nihil perfectius, ni-
hil durabilius inter corpora visibilia inuenitur. Cœlo igi-
tur nihil est purius, & hoc propter naturæ suæ transparen-
tiam, & diaphaneitatem: & hoc gloriosissimæ Virgini con-
uenit, propter omnimodam ipsius munditiam, & castita-
tem. Nam per sanctificationis gratiam in vtero materno
exitit ab omni originalis culpæ foeditate depurata, & ad

Habac. 3. a
Psal. 59. a

Sap. 12. c
Psal. 102. d

Nam. 23. c

Malach. 3. b
Iac. 1. c

Ecdi. 6. b

3. Esd. 4.
Iob 11. b
Psal. 112. a

Baruc. 3. d

Marth. 13. g

Isai. 55. c
Psal. 8. a

Psal. 17. a

3. Reg. 8. c

Sap. 11. d

Isai. 40. d

susceptionem Verbi vitæ antequam nasceretur disposita, & præordinata, iuxta illud Psalmi: Parata est sedes tua ex tunc, &c. Nam quæ ab æterno præelecta est, & prædestinata in Dei scientia, ut ad tantam gloriam assumeretur, in materno utero à spiritu sanctificante præuenta est, & sanctificata, ut in tempore à Patre luminum præfixo, Mater Dei fieri mereretur, sicut dicit in Prouerbiis: Ab æterno ordinata sum, & antequam terra fieret. Et in Ecclesiastico: Ab initio, & ante sæcula creata sum, id est, quodam privilegiato modo creari præuifa, ut perficeret cælum, in quo Deus nouo modo resideret, sicut dicit Psalmista: Dominus in cælo parauit sedem suam. Et Isaias: Cælum mihi sedes est, &c. Hanc sedem sibi parauit omnium artifex, & sapientia Christus in virginali sanctificatione, ipsam sedem subintravit, & in ipsa quieuit in ipsius Virginis fœcundatione. Vnde præfigurata est per Thronum Salomonis, quem fecit de ebore grandem: & per sedile, vel ferculum, quod fecit sibi Salomon de lignis Libani, cuius ascensus fuit purpureus, & reclinatorium aureum, ut dicitur in Canticis. Hæc omnia de his sedibus dicta, puritati conueniunt virginali: quia pura fuit in utero, purior in mundo, purissima hæc rutilat nunc in cælo. Prima refertur ad ortus ipsius sanctificationem, quantum ad fœditatis originalis ablationem. Secunda ad eius miraculosam fœcundationem, quando non solum per Spiritum Sanctum superuenientem pronitas fomitis est extincta, immò etiam omnis potestas peccandi ab ipsa est ablata, & in gratia est totaliter confirmata.

Tertia refertur ad eius gloriosam in cælo collocationem, quando penitus ablata omni infirmitate corporali, in naturam cœlestem per immortalitatis dotem est murata. Prima itaque puritas, scilicet originalis, significatur in sede facta de lignis libani. Nam illa ligna sunt cedrina quæ habent naturam, & proprietatem imputribilitatis, & emittunt spiramen fragrantiae, & odoris. Et hoc conuenit eius mundissimis membris, per sanctificationis gratiam à motibus fomitibus alienis, iuxta illud Ecclesiastici: Ego quasi libanus non incisus euaporauit, & sicut balsamus non mixtus odor meus. Libanus fuit per innocentiam non incisus per peccandi impotentiam, & ideo euaporauit odorem balsamo impermixto suauiore. Nam tota massa in Adam corruptioni fomitis est admixta, & sic per consequens adulterata: licet Virginis corpusculum ab hac corruptela est per gratiam liberatum, & ideo effudit odorem suauissimum tanquam balsamum impermixtum, id est, Filium, cuius odor est sicut odor agri pleni, cui benedixit Deus, ut dicitur in Genesi.

Secunda puritas, scilicet virtualis, quam contraxit ex conceptione verbi, significatur in munditia Throni eburnei. Ebur enim candidissimum, & solidissimum, nihil habens in se concuum vel porosum, designat munditiam Mariæ virgineam, per præsentiam ipsius concepti Verbi, in totius gratiæ plenitudine solidatam. Nam ipsa sola plena gratia inter mulieres est reperta, cuius intellectus repletus est apertissima fidei veritate, sicut beata dixit Elisabeth: Beata, quæ credidisti, quoniam perficientur in te, quæ dicta sunt tibi à Domino. Eius etiam affectus repletus est feruentissima charitate. Eburneum verò, id est, virgineum corpus repletum est maiestate, & ideo significatur per solium in quo sedere vidit Dominum Isaias: Vidi, inquit, Dominum sedentem super solium excelsum, & eleuatum, & plena erat domus à maiestate eius, &c. Excelsum siquidem fuit hoc solium, quia supra conditionem naturæ corruptæ à fomite liberatum. Eleuatum autem est dictum, quia supra hominem ne peccandi habeat potentiam, est per gratiæ beneficium confirmatum. Pura itaque fuit nascendo: purior Dei verbum concipiendo purissima verò, omnes molestias corrupti corporis in sua assumptione finaliter euadendo: & ideo bene comparabilis est cælo ratione incorruptionis, & omnimodæ puritatis.

Item sicut cælo inter corporalia quoad se nihil sublimius, quia nihil à centro terræ remotius, & hoc forsitan propter disparem circumferentiam, & centri qualitatem,

nam centrum suo pondere petit imum: sphaeræ vero circumferentia sua leuitate tendit sursum vsque ad summum: sic Virgo benedicta à mole fomitibus, & amore carnalis affectionis per gratiam absoluta, tota à mundano confortio differens, & recedens, vita, & moribus in cœlestibus est locata, iuxta illud Ecclesiastici: Ego in altissimis habitabo, & quia in altissimis, & inauditis Dei consiliis semper mansit, & aliquid propter cœlestia inter mundi prospera non curauit, ideo significatur in Genesi per scalam quam vidit Iacob, cuius cacumen tangebatur cælum, & Dominus innixus scalæ, &c. Scala cœlica per quam patet ascensus ad æterna, est Maria, quæ à Iacob est visa in somnis: quia Mariæ præsentia præuifa est multipliciter à Prophetis. Latera huius scalæ sunt tribus duæ, scilicet Sacerdotalis, & regalis, ex quibus Maria contraxit originem secundum carnem. Gradus interscalares, sunt eius privilegia, & dignitates singulares, huius scalæ cacumen in Deo est, & ei coniungitur per cœlestem conuersationem, sicut dicitur in Apocalypsi: Signum magnum apparuit in cælo, mulier amicta sole, &c. De ista inhærentia cum cælo dicit Bernardus: O Virgo virginum, virga sublimis, in quam sublime tuum sanctum verticem erigis, vsque ad sedentem in Throno, vsque ad Dominum maiestatis: nec id quidem mirum est, quia mittis in altum radices humilitatis. Per hanc scalam descendit Angelus magni consilij, ut nostram assumeret infirmitatem, vnde Apostolus: Qui descendit, ipse est qui ascendit super omnes cælos, ut impleteret omnia. Per hanc etiam scalam Angeli ascendunt, scilicet qui Angelicam vitam ducunt. Hieronymus: In carne studeamus per Mariam ascendere ad ipsum, qui per ipsam ad nos descendit: ut per eam ipsius inueniamus gratiam, qui per eam ad nostram deuenit miseriam. Per te habeamus ascensum ad filium: ô benedicta inuentrix gratiæ, genitrix vitæ, mater salutis, ut per te nos suscipiat, qui per te datus est nobis. Patet itaque, quod Maria tanquam cælum, locum supremum sibi vendicat, & nos hæreditatis cœlestis amatores in cœlestibus coadaptat, iuxta illud Ecclesiastici: In hæreditate Domini morabor, &c.

Item cælo nihil est pulchrius, nihilque aspectui est iucundius, & hoc propter ordinatissimam contentorum ipsius varietatem, Nā Sol, & Luna, &c. Sidera fixa vel nō fixa, ornant mirabiliter firmamentum: sic illa gloriosa Virgo cælo simillima post suum Filium, qui est speciosus forma præ filiis hominum, immò præ multis millib. Angelorum, inter omnes creaturas est pulcherrima, & ad intuendum magis grata. Ideo dicit Ecclesiasticus: Altitudinis firmamentum pulchritudo eius, species cœli in visione gloriæ, &c. Stellarum gloriosa numerositas, virtutum & gratiarum singularium est diuersitas, quibus misericordiae mater inæstimabiliter decoratur, idem rursus: Vas castrorum in excelsis in firmamento cœli resplendens gloriosa. Ideo describitur in Apocalypsi, quod mulier illa cœlestis fuit amicta sole, & corona duodecim stellarum in capite ipsius. Vnde Angeli admirantes ipsius pulchritudinem, prout possunt, ipsius gloriam per similitudinem corporum cœlestium exprimunt, & describunt in Canticis: Quæ est ista quæ progreditur sicut aurora confurgens, pulchra ut Luna, electa ut Sol, &c. Sole enim nihil pulchrius est de die, Luna nihil pulchrius de nocte, aurora nihil formosius in cōfinio vtriusque. Progredita est igitur ut aurora in nascendo: per mundum progredita est quasi Luna in virtutibus concrescendo: egressa est de mundo, singularem gloriæ dignitatem quasi Sol præ ceteris obtinendo. Aurora siquidem finis est noctis, & principium diei subsequens, & indicium solis iam in proximo orientis: sic Maria in suo ortu fuit quasi finis, & consummatio culpæ originalis, & euacuatio omnis tenebræ spiritualis. Fuit etiam lucis veræ præambulum indicium, & futuræ gratiæ in mundum præueniens argumentum: quia ortus Virginis aduentum annuntiavit in proximo Saluatoris. Vnde dicitur in 2. Reg. Sicut lux auroræ oriente sole rutilat, & sicut herba germinat de terra, &c. Et in Osea: Quasi diluculum præparatus est egressus eius, &c. Dicitur ergo Virgo esse quasi aurora confurgens, per gratiam

Ecclesi. 24. a

Gen. 28. c

Apo. 12. a
Bern. sup.
Missus est
serm. 2. post
med.

Ephes. 4. b

Ecclesi. 24. a

Ecclesi. 43. a

Ibid.

Apo. 12. a

Cant. 6. c

2. Reg. 23. a
Ose. 6. b

ipsam

ipsam sanctificanrem à corruptione spiritualis, & corporalis culpæ se erigens, quia non iacuit inclinata ex toto ob culpam originalem, sicut iacent non renati: nec sedit partim erecta, partim prostrata habens pronitatem concupiscentiæ, sicut habet baptizati: sed dicitur consurgens, id est, ex toto ad cœlestia se erigens, & extendens, quia nullum in ipsa remansit inclinatum vel motuum ad peccandum. Bernardus: Copiosissima sanctificationis gratia descendit in Mariam Dei matrem, quæ non solum sanctificavit eius ortum, sed à peccato eam custodiuit immunem iuxta illud Psalmi: Tu fabricatus es auroram, & solem. Vnde sicut veniente aurora abundat ros, sic nascente Virgine, ros benedictionis, & gratiæ incepit mundi superficiem infundere, & corda credentium adimplere, quod innuitur in libro Iudicum: Compresso vellere ros replevit terram. Sicut manna iacuit quasi ros in circuitu castrorum, mane vel aurora consurgente, ut dicitur in Exodo: Idem etiam Iacob surgente aurora, meruit accipere benedictionem, ut dicitur in Genesi: E: ideo qui benedictionibus gratiæ, & gloriæ repleri desiderat, accedat ad auroram, requirat, & Mariam. Vnde dicit Iob: Præcepisti diluculo, & ostendisti auroræ locum suum. Pulchra verò fuit ut luna, quoad gratiam conceptionis, quia Luna Soli coniuncta radium solarem recipit, & accensa radium receptum ad terram transfundit. Sic Maria paternum radium Dei Verbum caro factum in se concepit, & conceptum sine virginitatis detrimento peperit, & transfudit: iuxta illud Ecclesiastici: A luna signum diei festi, &c. Pulcherrima autem ut Sol facta est, quoad gloriam suæ assumptionis, quando omnes creaturas in luminositate dignitatis, in fervore charitatis, in magnitudine potestatis transcendere meruit, sicut Sol cætera sidera præcellit: sicut dicitur in Ecclesiastico: Sicut Sol oriens in altissimis Dei, sic bonæ mulieris species in ornamentum domus. Sicut igitur pulchritudo firmamenti consistit in his, & aliis corporibus luminosis, sic pulchritudo Mariæ in prædictis operibus virtuosus.

Item cœlo nihil vilius, quia ex virtute, & influenza cœli, mortua, & inueterata reuiuiscunt, & renascuntur, & quæ consumpta fuerant, renouantur, nec potest aliquid vivere, ubi virtus desuper effluens non potest pervenire: & hoc Virgini gloriolæ congruit, à cuius virtute & gratia vita uniuscuiusque oritur, & procedit iuxta

A illud Ecclesiastici: In me omnis gratia vitæ, & veritatis, in me omnis spes vitæ, & virtutis. Sicut ergo cœlum suos emittit radios ad vegetationem, & sensificationem inferiorum, sic Virgo cœlestis radios misericordiæ transfundit ad vivificationem peccatorum, & ad conservationem electorum, dicitur enim in Ecclesiastico: Sapientia inspirat vitam filiis suis. Et in Canticis: Emissiones tuæ paradus malorum, &c. Sicut enim paradus à se emittit flumina, & fontes continuè emanantes, herbas, & arbores fructificantes, & sic mater misericordiæ à se emittit riuulos, & fontes gratiarum quibus corda arida infunduntur, & imbuuntur, & fructus virtutum quibus affectiones illorum qui esuriunt iusticiam, fructuosus operibus nutriuntur. Idem signatur per paradus voluptatis, quem plantavit Dominus à principio, in quo posuit hominem quem formavit, quia in beata Virgine est repositus in Incarnatione ille cœlestis homo, scilicet Christus, non ab homine, sed à solo Deo. Vnde dicitur in Esther: Fecit Rex regum conuiuium in vestibulo horti, consiti ad modum densi nemoris. Hortus est Virginis uterus, in quo Rex regum nostræ mortalitatis vestibus est indutus, Vnde dicitur in canticis: Hortus conclusus soror mea sponsa. Hic hortus ad modum densi nemoris est constitutus, quia in ipsa omnium virtutum genera, sine mensura & numero sunt inserta. Hæc verò plantationes non terrenæ, sed cœlestes, & spirituales sunt insertiones. Vnde dicitur in Deuteronomio: De pomis cœli, & rore, de pomis fructuum Solis, & Lunæ erit benedictio tua. Et ideo qui aridos, vel etiam mortuos in peccatis se sentiunt, ad Mariam debent festinare, quia in ipsa velut in cœlo, aut in Paradiso, omnia prædicta poterunt inuenire, iuxta illud Ecclesiastici: C Adimplet quasi Euphrates sensum, & multiplicat quasi Iordanis in tempore messis.

Item cœlo nihil est communius, & hoc est propter eius immensurabilem quantitatem: quia quantum de se est, omnibus se æqualiter commensurat, & luminis sui radios indefinenter omnibus administrat. Sic innata Virginis bonitas à nullo se subtrahit, sed omnibus se communicat, & diffundit, nisi illi forsitan, qui voluntariè se ab ea illuminari negligit vel contemnit. Vnde dicitur in Iob: Super quem non fulget lumen illius, &c. Vnde, & ipsa dicit in Ecclesiastico: Ego feci, ut oriretur in cœlo lumen indeficiens, &c.

Finis Tertiæ Partis Opusculorum S. Bonauenturæ.

SERIES OPVSCVLORVM, QVÆ HAC QVARTA PARTE CONTINENTVR.

Egenda S. Francisci.

Expositio in regulam Fratrum Minorum.

Determinationes questionum circa eandem regulam.

Quare Fratres Minores prædicant, & confessiones audiant.

Liber Apologeticus in eos, qui Ordini Fratrum Minorum aduersantur.

Contra calumniatorem Franciscana regula, siue de tribus questionibus.

De paupertate Christi contra Magistrum Guillelmum.

Quod Christus, & Apostoli nudis pedibus inceserint, siue de Sandaliis Apostolorum.

Apologia pauperum.

De non frequentandis quasibus, canendisque discursibus.

De reformandis Fratribus.

Biblia pauperum.

Alphabetum spirituale Religiosorum.

Collationum Monasticarum ad Fratres libellus.

Speculum disciplina ad Nouitios.

De profectu Religiosorum.

De institutione Nouitiorum.

Regula Nouitiorum.

Remedium defectuum religiosi.

De perfectione vite.

S. BONAVENTURÆ

S. BONAVENTURÆ

Ex Ordine Minorum.

S. R. E. EP. CARDINALIS

Albanensis, Eximij, Ecclesiæ

Doctoris,

Opusculorum

QUARTA PARS.

Opusculum, quod inscribitur.

LEGENDA S. FRANCISCI.

Quarta hac pars Opusculorum S. Bonaventura complectitur ea, quæ ad religiosos? præcipuè ad Fratres Ordinis Minorum spectant. Ideoque ea primum Opuscula apponuntur, quæ idem Auctor ad instructionem fratrum sui Ordinis, & ad eorumdem defensionem composuit. In principio verò huius quartæ partis non abs re visum est, collocare Opusculum, quod Legenda S. Francisci inscribitur, ut auctor est Trithemius, in quo de vita S. Francisci per quindecim capita agitur: & postea de eiusdem Sancti miraculis, ut videre licet in Prologo ipsius S. Bonaventura. Hoc autem Opusculum licet antea extra tomos Opusculorum vagaretur, nunc denuò huic editioni adiunctum est quantum fieri potuit suo pristino nitori restitutum ope antiqui exemplaris. M. S. ex bibliotheca Illustrissimi, & Reuerendissimi D. Cardinalis Sernani ex Ordine Minorum: cui S. Bonaventura operum edendorum à Sixto Quinto Pontifice Maximo cura commissæ est: quique pro emittendis virorum Illustrissimi sui Ordinis libris auctis, & illustratis, nec labori nec impensis parcat.

PROLOGVS.

P PARVIT gratia Dei Saluatoris nostri diebus istis nouissimis in seruo suo Francisco omnibus verè humilibus, & sanctæ paupertatis amicis, qui superaffluentem in eo Dei misericordiam venerantes, ipsius erudiuntur exemplo, impietatem, & sæcularia desideria funditus abnegare, Christo conformiter viuere, & ad beatam spem desiderio indefesso sitire. In ipsum namque ut verè pauperculum, & contritum, tanta Deus excelsus benignitatis condescensione respexit, quod non solum de mundialis conuersationis puluere suscitauit egenum: verum etiam Euangelicæ perfectionis professorem, ducem, atque præconem effectum, in lucem dedit credentium: ut testimonium perhibendo de lumine, viam lucis, & pacis ad corda fidelium Domino præpararet. Hic etenim quasi stella matutina in medio nebulae, claris vitæ micans, & doctrinæ fulgoribus, sedentes in tenebris, & umbra mortis irradiatione præfulgida direxit in lucem, & tanquam arcus refulgens inter nebulas gloriæ signum in se Dominici fœderis repræsentans, pacem, & salutem euangelizauit hominibus, existens, & ipse Angelus veræ pacis: secundum imitatoriam quoque similitudinem præcursoris destinatus à Deo, ut viam parans in deserto altissimæ paupertatis tam exemplo quam verbo pœnitentiam prædicaret: primum supernæ gratiæ præuentus donis, dehinc virtutis inuictæ adauctus meritis, prophetali quoque repletus spiritu, necnon, & angelico deputatus officio, incendiisque seraphico totus ignitus, & ut vir hierarchicus curru igneo sursum vectus, sicut ex ipsius vitæ decursu

Ioan. I. 4

A luculenter apparet, rationabiliter comprobatur venisse in spiritu, & virtute Eliæ. Ideoque alterius amici sponsi Apostoli, & Euangelistæ Ioannis vaticinatione veridica sub similitudine Angeli ascendens ab ortu solis signumque Dei viui habentis astruitur non immerito designatus. Sub apertione namque sexti sigilli, Vidi, ait Ioannes in Apocalypsi, alterum Angelum ascendentem ab ortu solis habentem signum Dei viui. Hunc Dei nuntium amabilem Christo, imitabilem nobis, & admirabilem mundo, seruum Dei fuisse Franciscum, indubitabili fide colligimus: si culmen in eo eximæ sanctitatis aduertimus, quam inter homines viuens imitator fuit puritatis angelicæ, qua, & positus est perfectis Christi sectatoribus in exemplum. Ad quod quidem fideliter sentiendum, & piè, non solum inducit officium, quod habuit, vocandi ad fletum, & planctum, caluicium, & singulum sacci, signandique thau super frontes virorum gementium, & dolentium signo pœnitentialis crucis, & habitus cruci conformis: verum etiam irrefragabili veritatis testificatione confirmat signaculum similitudinis Dei viuentis, Christi videlicet crucifixi: quod in corpore ipsius fuit impressum, non per naturæ virtutem vel ingenium artis: sed potius per admirandam potentiam Spiritus Dei viui. Ad huius tam venerabilis viri vitam omni imitatione dignissimam describendam indignum, & insufficientem me sentiens, id nullatenus attentassem: nisi me fratrum seruens incitasset affectus, generalis quoque Capituli concursus induxisset instantia, & ea, quam ad sanctum patrem habere teneor, deuotio compulisset: ut pote, qui per ipsius inuocationem, & merita in puerili ætate, sicut

Apo. 7. 4

B recenti memoria teneo, à mortis faucibus erutus, si præconia laudis eius tacuero, timeo sceleris argui, ut ingratus. Et hæc penes me causa præcipua hunc assumendi laborem, ut ego qui vitam corporis & animæ à Deo mihi conseruatam recognosco per ipsum, & virtutem eius in me ipso expertus agnouit vitæ illius virtutes, actus, & verba quasi fragmenta quædam partim neglecta, partimque dispersa, quamquam plenè non possem, utcumque colligerem: ne morientibus iis, qui cum famulo Dei conuixerant, deperirent. Ut igitur vitæ ipsius veritas ad posteros transmittenda certius mihi constaret & clarius, adiens locum originis, conuersationis, & transitus viri sancticum familiaribus eius adhuc superuiuentibus collationem de his habui diligentem, & maximè cum quibusdam, qui sanctitatis eius, & consilij fuerunt, & sectatores præcipui: quibus propter agnitam veritatem probatamque virtutem fides est indubitabilis adhibenda. In descriptione autem eorum, quæ per seruum suum Deus dignanter effecit, curiosum styli ornatum negligendum esse putavi, cum legentis deuotio plus simplici sermone, quam phalerato proficiat. Nec semper historiam secundum ordinem temporis texui propter confusionem vitandam, sed potius ordinem seruare studui magis aptæ iuncturæ, secundum quod eodem peracta tempore diuersis materiis, vel diuersis patrata temporibus eidem materiæ congruere videbantur. Initium autem vitæ ipsius, progressus, & consummatio quindecim distincta capitulis describuntur inferius annotatis.

E Agitur enim primo de conuersatione ipsius in habitu sæculari.

Secundò de perfecta conuersatione eius ad Deum, & de reparatione trium Ecclesiarum.

Tertiò de institutione religionis, & approbatione regulæ.

Quartò de profectu ordinis sub manu ipsius, & confirmatione regulæ prius approbatæ.

Quintò de austeritate vitæ, & quomodo creaturæ præbebant ei solatium.

Sextò de humilitate, & obedientia, & de condescensionibus diuinis sibi factis ad nutum.

Septimò de amore paupertatis, & mira suppletionem defectuum.

Octauò de pietatis affectu, & quomodo ratione carentia affici videbantur ad ipsum.

Nonò

Nono de feruore charitatis, & desiderio martyrij.
Decimo de studio, & virtute orationis.
Vndecimo de intelligentia Scripturarum, & spiritu prophetiarum.
Duodecimo de efficacia prædicandi, & gratia sanitatû.
Tertiodecimo de stigmatibus sacris.
Quartodecimo de patientia ipsius, & transitu mortis.
Quintodecimo de canonizatione, & translatione ipsius.
Postremo de miraculis post transitum eius felicem ostensis aliqua subnectuntur.

CAPUT I.

De conuersatione eius in habitu seculari.

Vir erat in Ciuitate Assisij Franciscus nomine, cuius memoria in benedictione est pro eo quod Deus ipsum in benedictionibus dulcedinis benignè præueniens, & de præsentis vitæ periculis clementer eripuit, & cœlestis gratiæ donis affluenter impleuit. Etenim cum inter vanos fuerit hominum filios iuuenili ætate nutritus in vanis, & post aliqualem litterarum notitiam lœratiuis mercationum deputatus negotiis: superno tamen sibi assistente præsidio, nec inter lasciuos iuuenes, quamvis effusus ad gaudia, post carnis petulantia abiit: nec inter cupidos mercatores, quamquam intentus ad lucrum, sperauit in pecunia, & thesauris. Inerat namque iuuenis Francisci præcordiis diuinitus indita quædam ad pauperes miseratio liberalis: quæ secum ab infantia crescens tanta eor ipsius benignitate repleuerat, ut iâ Euangelij non sardus auditor, omni proponeret se petenti tribuere, maxime si diuinum allegaret amorem. Cum autem semel negotiationis intentus tumultibus, pauperem quemdam pro amore Dei petentem eleemosynam præter morem solitum vacuum repulisset: statim ad cor reuersus cucurrit post ipsum, & eleemosyna illi clementer impensa, promissit Domino Deo, quod nunquam ex tunc, dum adesset possibilitas, petentibus pro amore Domini se negaret, quod usque ad mortem indefessa pietate obseruans, copiosa in Deum dilectionis, & gratiæ incrementa promeruit. Aiebat enim post, cum iam perfectè Christum induerat, quod etiam existens in habitu seculari vocem diuini expressiuam amoris audire vix vquam sine cordis immutatione valebat. Porro mansuetudinis lenitas cum elegantia morum, patientia, & tractabilitas supra humanum modum, munificentia largitas ultra suppetentiam facultatum, quibus bonæ indolis adolescens certis florere conspiciebatur indiciis, quædam videbantur esse præludia, quod copiosior super eum foret in posterum diuinæ benedictionis abundantia diffundenda. Quidam sanè vir de Assisio valdè simplex, ut creditur eruditus à Deo, cum aliquando per ciuitatem eunti obuiaret Franciscus deponebat pallium, sternebat ipsius pedibus vestimentum, asserens omni fore Franciscum reuerentia dignum: utpote qui esset in proximo magna facturus, & ob hoc ab vniuersitate fidelium magnificè honorandus. Ignorabat autem adhuc Franciscus circa se consilium Dei, pro eo quod tam iussione patris ad exteriora distractus, quam corruptione naturalis originis ad inferiora depressus, nondum didicerat contemplari cœlestia, nec assueuerat degustare diuina. Et quia spiritali auditui dat intellectum inflata vexatio, facta est super eum manus Domini, & immutatio dexteræ excelsi, diutinis languoribus ipsius corpus affligens: ut coaptaret animam ad sancti Spiritus vnctionem. Cumque resumptis corporeis viribus, sibi vestimenta decentia more solito præparasset: obuiam habuit militem quemdam generosum quidem, sed pauperem, & malè vestitum, cuius pauperiem pio miseratus affectu illum protinus se exuto vestiuit: ut simul in vno geminum impleteret pietatis officiû, quo, & nobilis militis verecundiam tegeter, & pauperis hominis penuriam releuaret. Nocte vero sequenti cum se sopori dedisset palatium speciosum, & magnum cum militaribus armis crucis Christi signaculo insignitû clementia sibi diuina monstrauit, ut misericordiam pro sum-

A mi regis amore, pauperi exhibitam militi, præstenderet incomparabili compensandam esse mercede. Vnde, & cum quæreret cuius essent illa omnia: sua fore militumque suorum, superna fuit assertione responsam. Euigilans itaque mane cum nondum haberet exercitatum animum ad diuina perscrutanda mysteria, nesciretque per visibilibus species transire ad contuendam inuisibilem veritatem, magnæ fore prosperitatis indicium existimabat insolitam visionem. Disposuit itaque diuinæ adhuc dispositionis ignarus in Apuliam ad quendam liberalem comitem se conferre in ipsius sperans obsequio decus adipisci militiæ, ut ostensa sibi visio prætenderet. Cumque paulo post iter aggressus iuisset usque ad proximam ciuitatem, audiuit in nocte Dominum familiari sibi allocutione dicentem: Francisce quis potest melius facere tibi, Dominus, aut seruus, diues aut pauper: cui cum Franciscus respondisset, quod tam Dominus quam diues facere melius potest, intulit statim: Cur ergo relinquis pro seruo Dominum, & pro paupere homine diuitem Deum? Et Franciscus: Quid me vis Domine facere? Et Dominus ad eum: Reuertere in terram tuam: quia visio quam vidisti spiritualem præfiguratur effectum, non humana sed diuina in te dispositione complendum. Mane itaque facto cum festinatione reuertitur versus Assisium securus, & gaudens: & iam exemplar obedientiæ factus, expectabat Domini voluntatē. Et tunc à publicæ negotiationis tumultu se subtrahens, supernam deuote precabatur clementiam, ut quid sibi foret agendum ostendere dignaretur. Cum autem ex frequenti orationis vsu flamma desiderij cœlestis in eo vehementer succresceret, & iam pro amore supernæ patriæ terrena omnia despiceret, quasi nihil thesaurum sentiebat se reperisse absconditum: ac velut prudens negotiator margaritam inuentam, excogitabat venditis omnibus comparare. Adhuc tamen qualiter id ageret, ignorabat: nisi quia ipsius suggereretur spiritui, quod spiritalis mercatio à mundi contemptu sumat initium, Christi; militia sit à sui ipsius victoria inchoanda. Quadam itaque die dum equitaret per planitiem, quæ subiacet ciuitati Assisij, leprosum quemdam habuit obuium, cuius inopinatus occurfus ei non paruum incussit horrorem. Recurrens autem ad perfectionis mente iam conceptæ propositum, & recolens quod seipsum oporteret primum deuincere, si vellet effici Christi miles, ad deosculandum eum equo lapsus occurrit. **D** manum quasi aliquid accepturus leprosum protenderet: pecuniam cum osculo reportauit. Statim autem equum ascendens, & se circumquaque conuertens, cum campus pateret vndique liber, leprosum illum minimè vidit. Admiratione itaque repletus, & gaudio, laudes cœpit Domino decantare deuotè, proponens ex hoc semper ad maiora conscendere. Solitaria proinde loca quærebat amica mœroribus: in quibus dum gemitibus inenarrabilibus incessanter intenderet: post longam precum instantiam à Domino meruit exaudiri. Dum enim vna dierum sic sequestratus oraret, & præ nimietate feruoris totus esset absorptus in Deum: apparuit ei Christus Iesus veluti cruci confixus. Ad cuius conspectum liquefacta est anima eius, & memoria passionis Christi visceribus cordis ipsius adeo impressa medullitus, ut ab illa hora, cū Christi crucifixo veniret in mentem, vix posset à lacrymis & gemitibus exterius continere: sicut ipse postmodum familiariter retulit, cum appropinquaret ad finem. Intellexit per hoc nempe vir Dei illud Euangelicum sibi dici: Si vis venire post me, abnega te ipsum, & tolle crucem tuam, & sequere me. Induit ex tunc spiritum paupertatis, humilitatis sensum, & affectum intimæ pietatis. Nam cum prius leprosum non solum consortium verum etiam longinquum contuitum vehementer horreret: iam propter Christum crucifixum, qui iuxta verbum prophetiæ contemptibilis, vel leprosus apparuit: ut semetipsum plenum contemneret, humilitatis, & humanitatis obsequia leprosis beneficia pietate præstabat. Visitabat enim frequenter domos ipsorum, liberaliter eis eleemosynas erogabat, & cū multo cōpassionis affectu, manus eorum

Mat. 16. d

Ist. 53. b

oscula

osculabatur, & ora. Pauperibus etiam mendicantibus A non solum sua, verum etiam seipsum cupiebat impendere aliquando vestimenta exuens, aliquando, dissuens aliquando scindens ad largiendum eis, cum prae manibus alia non haberet. Sacerdotibus etiam pauperibus reuerenter subueniebat, & pie, praecipue in ornamentis altaris: quo, & cultus diuini particeps fieret, & cultorum inopiae supplementa praebere. Cum autem religiosa deuotione tunc temporis limina visitaret Apostoli Petri, conspecta multitudine pauperum ante fores Ecclesiae partim pietatis ductus dulcedine, partim paupertatis allectus amore, vni ex eis magis egenti proprias largitus est vestes, & semicinctiis contactus illius, diem illum in medio pauperum cum insolita spiritus iucunditate transegit, vt & saecularem gloriam sperneret, & ad perfectionem B Euangelicam gradatim conscendendo perueniret. Mortificationi carnis inuigilabat attentius, vt Christi crucem quam interius ferebat in corde, exterius etiam circumferret in corpore. Agebat autem haec omnia vir Dei Franciscus non ad habitum, vel conuictu sequestratus a mundo.

CAPVT II.

*De perfecta conuersione eius ad Deum, & de reparatione
trium Ecclesiarum.*

Q Vonia autem seruis Altissimi doctorem non habebat aliquem in huiusmodi nisi Christum: addidit adhuc ipsius clementia eum in gratiae visitare dulcedine. Dum enim die quadam egressus ad meditandum in agro deambularet iuxta Ecclesiam sancti Damiani, quem inabatur praeter nimiam vetustate ruinam, & in eam instigante se Spiritu causa orationis intrasset, prostratus ante imaginem Crucifixi non modica fuit in orando spiritus consolatione repletus. Cumque lacrymosis oculis intenderet in Dominicam crucem, vocem de ipsa cruce dilapsam ad eum corporeis audiuit auribus, ter dicentem: Franciscus vade, & repara domum meam, quae, vt cernis tota destruitur. Tremefactus Franciscus, cum esset in Ecclesia solus, stupor ad tam mirandae vocis auditum, cordeque percipiens diuini virtute eloquii mentis alienatur excessu. In se tandem reuersus ad obediendum se parat, & totum se recolligit ad perficiendum mandatum de materiali Ecclesia reparanda: licet principalior intentio verbi ad eam ferretur, quam Christus suo sanguine acquisiuit: sicut eum Spiritus sanctus edocuit, & ipse postmodum fratribus reuelauit. Surrexit proinde signo crucis se muniens & assumptis pannis venalibus ad ciuitatem, quae Fulgineum dicitur, festinus accessit: ibique venditis quae portauerat, equum, cui tunc infederat, felix mercator assumpto pretio dereliquit. Rediensque Assisium, Ecclesiam, de cuius reparatione mandatum acceperat, reuerenter intrauit: & inuento illic sacerdote pauperulo, ei reuerentiam decentem exhibuit, & ad reparationem Ecclesiae & pauperum usum pecuniam obrulit: & vt secum se morari pateretur ad tempus humiliter requisit. Acquieuit sacerdos de mora ipsius: sed timore parentum pecuniam recusauit. Quam verus pecuniarum contemptor in quamdam fenestram proiciens, abiectam velut puluerem vilipendit. Moram autem faciente seruo Dei cum sacerdote praedicto, cum hoc intellexit pater ipsius perturbatus animo cucurrit ad locum. At ipse quia nouus Christi erat athleta, cum audiret persequentium minas, & eorum praesentiret aduentum, dare locum irae volens, in quadam occulta fouea se abscondit: in qua diebus aliquibus latitando rogabat Dominum incessanter lacrymarum imbre perfusus, vt liberaret de manibus persequentium animam suam, & pia inspirauerat vota benigno favore compleret. Igitur excessiua quadam compleris laetitia cepit de pusillanimitatis ignauia semetipsum arguere: relictaque fouea, & abiecto pauore versus ciuitatem Assisij iter aggressus est. Quem cum ciues cerneret facie squallidum, & mente mutatum ac per hoc alienatum putarent a sensu, luto platearum, & lapidibus impetebant, & tan-

quam insano, & dementi clamoris vocibus insultabant. Famulus autem Domini nulla fractus aut mutatus iniuria, vt surdus in omnibus pertransibat. Cumque clamorem huiusmodi pater audisset, statim accurrens non ad liberandum eum, sed potius ad perdendum omni miseratione subtracta pertractum domi, primo verbis deinde verberibus, & vinculis angit. Ipse autem ad exequendum Domino quod ceperat proptior ex hoc & validior reddebatur: recolens illud Euangelij verbum, Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum caelorum. Post modicum vero tempus patre a patria discedente mater eius factum mariti non approbans, & inflexibilem filij constantiam emolliiri posse non sperans, a vinculis absolutum abire permisit. At ipse gratias omnipotenti Deo refertens: ad locum in quo prius fuerat, est reuersus. Rediens autem pater, & cum non inueniens domi: conuictis illatis uxori fremens cucurrit ad locum, vt si eum reuocare non posset, saltem de provincia effugeret. Franciscus vero confortatus a Deo obuuium ultro se obtulit patri furienti, libera voce clamans, se pro nihilo ducere vincula, & verbera eius, insuper, & contestans se pro Christi nomine gaudenter mala omnia subiturum. Ardens itaque pater, quod eum reuocare non posset, ad extorquendam pecuniam se conuertit: qua tandem inuenta in fenestrela quadam, aliquantulum ipsius mitigatus est furor, auaritia siti utcumque per haustum pecuniae temperata. Tentabat deinde pater carnis filium gratiae, pecunia iam nudatum ducere coram Episcopo ciuitatis, vt in ipsius manibus, facultatibus renuntiaret paternis, & omnia redderet, quae habebat. Ad quod faciendum se promptum exhibuit verus paupertatis amator: perueniensque coram Episcopo, nec moras patitur, nec contatur de aliquo, nec verba expectat, nec facit: sed continuo depositis omnibus vestimentis restituit ea patri. Inuentus est autem tunc vir Dei cilicium habere ad carnem sub vestibus delicatis. Insuper ex admirando feruore, spiritu ebrius reiectis etiam femoralibus, totus coram omnibus denudatur, dicens ad Patrem: Vtique nunc vocavi te Patrem in terris: amodo autem secure dicere possum: Pater noster, qui es in caelis, apud quem omnem thesaurum reponi, & omnem spei fiduciam collocaui. Hoc cernens Episcopus, & admirans tam excedentem in viro Dei feruorem protinus exsurrexit, & inter brachia sua illum cum fletu recolligens, uti erat vir pius & bonus pallio quo erat amictus operuit, praecipiens suis, vt aliquid sibi darent ad membra corporis contenda: oblatum est autem ei mantellus pauper, & vilis cuiusdam agricolae seruientis Episcopi. Quem ipse gratanter suscipiens, cum cemento, quod sibi occurrit ad modum crucis manu propria consignauit: operimentum formans ex eo crucifixi hominis, & pauperis seminudi. Sic igitur seruus Regis altissimi nudus relictus est, vt nudum sequeretur crucifixum Dominum, quem amabat: sic utique cruce munitus, vt animam suam ligno salutis committeret per quod de mundi naufragio saluus exiret. Solutus exinde mundi contemptor a vinculis mundanarum cupidinum, ciuitate relicta, securus, & liber secretum solitudinis petiit, vt solus, & silens supernae audiret allocutionis arcanum. Dumque per siluam quamdam iter faciens, laudes Domino lingua Francorum vir Dei Franciscus decantaret cum iubilo, latrones super eum ex abditis irruerunt. Quibus ferali animo quis esset interrogantibus, vir Dei confidentia plenus prophetica voce respondit: Pro eo sum magni Regis. At illi percutientes eum in defossam locum plenum niuib. proiecerunt, dicentes: Iace rustice praeco Dei. Ipse vero recedentibus illis exiit, de fouea, magnoque exhilaratus gaudio, altiori cepit voce per nemora laudes Creatori omnium personare. Et veniens ad quoddam vicinum coenobium Eleemosynam petiit, vt mendicus: & recepit vt incognitus, & despectus. Inde vero progrediens deuenit Eugubium, ubi a quodam amico pristino agnitus, & susceptus, paupere tunicula, vt Christi pauperulus est contactus. Exinde totius humilitatis amator se transtulit ad leprosos, eratque cum eis diligentissime seruans

omnibus

CAPVT III.

De institutione Religionis, & approbatione regula.

omnibus propter Deum. Lauabat ipsorum pedes, ligabat A
 vlcera, educebat plagarum putredinem, & saniem abster-
 gebat, osculabatur etiam ex miranda deuotione vlceros-
 as plagas ipsorum Euangelicus medicus mox futurus.
 Propter quod tantam est à Domino consecutus virtutem,
 vt in spiritualibus & corporalibus morbis mirabiliter
 expurgandis mirabilem efficaciam obtineret. Referam
 vnum de multis quod accidit viri Dei fama postmodum
 latius clarescente. Cum enim cuiusdam de comitatu
 Spoletano, os pariter & maxillam morbus quidam hor-
 ribilis depascendo corroderet: nec subueniri posset ei-
 dem aliquo medicinæ remedio: contingit vt propter san-
 ctorum exposcenda merita, Apostolorum visitatis limi-
 nibus de peregrinatione rediens, seruo Dei occurreret:
 cumque præ deuotione veller ipsius osculari vestigia vir
 humilis hoc non ferens, osculari volenti pedes osculum
 oris dedit. Dum autem leproforum seruus Franciscus mi-
 rabili pietate illam plagam horribilem ore sacro contin-
 geret, omni fugato morbo, subito æger ille sanitatem re-
 cuperauit optatam. Nescio quod horum magis sit merito
 admirandum, an humilitatis profunditas in osculo tam
 benigno, an virtutis præclaritas in miraculo tam stupen-
 do. Fundatus iam in Christi humilitate Franciscus ad
 memoriam reducit obedientiam sibi à cruce iniunctam
 de S. Damiani Ecclesia reparanda, & tanquam verus
 obediens Assisium rediit, vt saltem mendicando voci di-
 uinæ pareret. Depositaque omni verècundia propter
 amorem pauperis Crucifixi, mendicabat apud eos, inter
 quos abundare solebat, debile corpus attritum ieiuniis
 oneribus lapidum supponendo. Prædicta igitur Ecclesia
 iuuante se Domino & deuotione ciuium assistente refe-
 cta: ne post laborem corpus torperet ignauia, transtulit se
 ad reparandam Ecclesiam quandam B. Petri longius à ci-
 uitate distantem ob deuotionem specialem, quam ad
 Apostolorum Principem sinceræ fidei puritate gerebat.
 Hac tandem Ecclesia consummata peruenit ad locum,
 qui Portiuncula dicitur: in quo Ecclesia Beatissimæ Vir-
 ginis genitricis Dei antiquitus fabricata extiterat: sed de-
 lecta, tunc à nemine curabatur. Quam cū vir Dei sic de-
 relicta conspiceret ob deuotionem feruentem, quam
 habebat ad Dominam mundi, cœpit illic assidue pro
 ipsius reparatione morari. Sentiens autem iuxta nomen
 ipsius Ecclesiæ, quo ab antiquo Sancta Maria de Ange-
 lis vocabatur, Angelicarum ibi visitationum frequentiam
 pedem fixit ibidem propter reuerentiam Angelorum,
 amorēque præcipuum Matris Christi. Hunc locum
 vir sanctus amauit præ ceteris mundi locis, hic etenim
 humiliter cœpit, hic virtuose profecit, hic feliciter con-
 summauit, hunc in morte fratribus tanquam Virgini
 charissimum commendauit. De hoc frater quidā Deo de-
 uotus ante conversionem suam visionem viderat relatio-
 ne condignam. Innumeros cernebat homines cæcitate
 percussos, facie in cœlum directā, & genibus flexis, in
 huius Ecclesiæ stare circuitu: qui omnes protensis mani-
 bus in altum, lacrymabiliter clamabant ad Deum, mise-
 ricordiam postulantes & lumen. Et ecce ingens de cœlo
 splendor aduenit se per omnes diffundens, qui lumen
 vnicuique tribuit & salutem desideratam concessit. Hic
 est locus, in quo Fratrum Minorum ordo à S. Francisco
 per diuinæ reuelationis instinctum inchoatus est. Diuinæ
 namque providentiæ nutu, qua Christi seruus dirigeba-
 tur in omnibus, tres materiales erexit Ecclesias antequam
 ordinem inchoans Euangelium prædicaret, vt non so-
 lum à sensualibus ad intelligibilia, à minoribus ad maio-
 ra ordinato progressu conscenderet: verum etiam vt quid
 esset facturus in posterum sensibili foris opere mysteria-
 liter præsignaret. Nam instar reparatæ triplicis fabricæ
 ipsius sancti viri ducatu, secundum datam ad eo formam,
 regulam, & doctrinam, Christi triformiter renouanda
 erat Ecclesia, trinaque triumphatura militia saluando-
 rum, sicut & nunc cernimus esse completum.

IN Ecclesia igitur Virginis Matris Dei moram faciente
 seruo ipsius Francisco, & apud eam, quæ cœcepit Ver-
 bum plenum gratiæ & veritatis continuis insistente ge-
 mitibus, vt fieri dignaretur aduocata ipsius, meritis ma-
 tris misericordiæ concepit ac peperit spiritum Euangeli-
 cæ veritatis. Dum enim die quodam Missam de Apostolis
 deuotus audiret, perlectum est Euangelium illud, in quo
 Christus discipulis ad prædicandum mittendis formam
 tribuit Euangelicam in viuendo, ne videlicet possideant
 aurum vel argentum, nec in zonis pecuniam, nec peram
 in via, nec duas tunicas habeant, nec calceamenta dese-
 rant, neque virgam. Quod audiens & intelligens ac me-
 moriæ commendans Apostolicæ paupertatis amicus in-
 dicibili mox perfusus lætitia: Hoc est, inquit, quod cupio
 hoc quod totis præcordiis concupisco. Soluit proinde
 calceamenta de pedibus, deponit baculum, peram reiecit,
 & pecuniam execratur, vnaque contentus tunica, reie-
 cta corrigia pro cingulo funem sumit: omnem sollicitudi-
 nem cordis apponens qualiter audita perficiat, & Apo-
 stolicæ reſtitutionis regulæ per omnia se coarctet. Cœpit
 ex hoc vir Dei diuino instinctu Euangelicæ perfectionis
 æmulator existere, & ad pœnitentiam ceteros inuitare.
 Erant autem ipsius eloquia non inania nec risu digna, sed
 virtute Spiritus Sancti plena erant, medullas cordis pe-
 netrantia, vt in vehementem stuporem audientes con-
 uerterent. In omni prædicatione sua pacem annuncians,
 dicendo: Dominus det vobis pacem: populum in sermo-
 nis exordio salutabat. Hanc quippe salutationem Domi-
 no reuelante didicerat, sicut ipse postmodum testabitur.
 Vnde factum est, vt iuxta sermonem propheticum, &
 ipse prophetarum spiritu afflatus annuntiaret pacem,
 prædicaret salutem, ac salutaribus monitis fœderaret
 plurimos veræ paci, qui discordes à Christo prius exte-
 rant à salute longinqui. Innotescente itaque apud mul-
 tos viri Dei tam Doctrinæ simplicis veritate, quam vitæ:
 cœperunt ipsius exemplo viri quidam ad pœnitentiam
 animari, & eidem reiectis omnibus habitu, vitæque con-
 iungi, quorum primus extitit vir venerabilis Bernardus,
 qui vocationis diuinæ particeps factus, patris beati pri-
 mogenitus esse promeruit, tam prioritate tēporis, quam
 privilegio sanctitatis. Hic enim serui Christi sanctitate
 comperta, ipsius exemplo disponens perfecte contem-
 nere mundum, ab eodem, qualiter id perficeret, consi-
 lium requisivit. Quo audito Dei famulus pro primæ
 prolis conceptu Sancti Spiritus consolatione repletus: à
 Deo est, inquit, hoc consilium requirendum. Intrauerunt
 proinde Ecclesiā S. Nicolai mane iam facta, & oratione
 præmissa cultor Trinitatis Franciscus, ter Euangeliorum
 librum aperuit, trino exposcens à Deo testimonio san-
 ctū Bernardi propositum cōfirmari. In prima libri aper-
 tione illud occurrit: Si vis perfectus esse, vade, & vende
 omnia, quæ habes, & da pauperibus. In secunda: Nihil
 tuleritis in via. In tertia verd: Qui vult venire post
 me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & se-
 quatur me. Hæc est, ait vir sanctus, vita & regula nostra,
 omniumque qui nostræ voluerint societati coniungi.
 Vade igitur, si vis perfectus esse, & perfice, quæ audisti:
 Non multo pōst vocatis eodem spiritu quinque viris
 filiorum Francisci senarius numerus completus est: inter
 quos tertium sortitus est locum sanctus pater Ægidius,
 vir utique Deo plenus, & celebri memoria dignus, hic
 etenim postmodum virtutum sublimium exercitatione
 præclarus sicut famulus Domini de ipso prædixit quam-
 quam esset idiota & simplex ad excellē contemplationis
 sublimatus est verticem. Nam per multa curricula tem-
 porum sursum actionibus incessanter, adeo crebris in
 Deum rapiebatur excessibus, quemadmodum & ego
 ipse oculata fide conspexi, vt magis censeretur inter ho-
 mines vitam Angelicam agere, quam humanam. Illo.

Math. 19. c

Luc. 9. a
Math. 16. d

quoque tempore cuidam Sacerdoti ciuitatis Assisij nomine Siluestro honestæ conuersationis viro, quædam à Domino fuit ostensa visio non tacenda. Cùm enim modum & viam Francisci, fratrumque suorum humano spiritu abhorreret, ne periclitaretur pro temeritate iudicij, respectu fuit supernæ gratiæ visitatus. Videbat namq; in somnis totam Assisij ciuitatem à dracone magno circumdari, præ cuius magnitudine nimia tota regio videbatur exterminio subiacere. Contuebatur post hæc crucem quandam auream ex ore procedentem Francisci, cuius summitas cælos tangebatur, cuiusque brachia protensa in latum vsque ad mundi fines, videbantur extendi. Ad cuius etiam aspectum præfulgidum draco ille teter & horridus penitus fugabatur. Hoc dum sibi tertio monstraretur, diuinum existimans esse oraculum, viro Dei & fratribus suis per ordinem enarrauit; ac non multo post tempore mundum relinquens vestigiis Christi sic perfectæ adhæsit, quod vita ipsius in ordine authenticam reddit eam, quam in sæculo habuerat visionem. Ex huius visionis auditu vir Dei non in gloria est elatus humana, sed bonitatem Dei in suis beneficiis recognoscens, fortius animatus est ad hostis antiqui fugandam versutiam & crucis Christi gloriam prædicandam. Quadam autem die dum in quodam solitario loco annos suos in amaritudine recogitans deploraret, sancti Spiritus in eum superueniente lætitiæ certificatus est de remissione plenaria omnium delictorum. Raptus deinde supra se ac in quodam mirandum lumen totus absorptus, dilatato mentis sinu, quæ circa se & filios suos futura erant, luculenter aspexit. Post hoc reuersus ad fratres: Confortamini, ait, charissimi, & gaudete in Domino, nec quia pauci estis efficiamini tristes, neque vos terreat mea vel vestra simplicitas: quoniam sicut mihi à Domino in veritate ostensum est, & in magnam multitudinem faciet nos Deus crescere suæque benedictionis gratia multipliciter dilatabit.

Eodem quoque tempore quodam alio bono viro Religionem intrante, ad septenarium numerum viri Dei soboles benedicta peruenit. Tunc pius pater omnes ad se filios conuocauit & plura eis de regno Dei, de contemptu mundi, de abnegatione propriæ voluntatis, corporisque castigatione pronuntians, propositum suum de mittendo illos in quatuor patres orbis aperuit. Iam enim sterilis & pauperula simplicitas sancti partis pepererat septem filios, & desiderabat vniuersitatem fidelium ad poenitentiam lamenta vocatam, Christo Domino parturire. Itaque, inquit dulcis pater ad filios, annuntiantes hominibus pacem, prædicate poenitentiam in remissionem peccatorum. Estote in tribulationibus patientes, in orationibus vigiles, in laboribus strenui, in sermonibus modesti, in moribus graues, & in beneficiis grati: quia pro his omnibus regnum vobis præparatur æternum. At illi coram seruo Dei humiliter se prosternentes in terram, cum gaudio spiritus suscipiebant obedientiam sanctæ mandatum. Ipse verò dicebat unicuique sigillatim: laeta cogitatum tuum in Domino, & ipse te enutriet. Hoc verbum dicere solitus erat quotiescunque fratrem aliquem ad obedientiam dirigebat. Tunc & ipse sciens se datum aliis in exemplum, ut prius faceret quam doceret, cum vno sociorum versus vnam orbis partem perrexerat, reliquis sex ad modum crucis, tribus aliis mundi partibus deputatis. Modico autem elapso post tempore, benignus pater charæ prolis exoptans præsentiam, cum in vnum eos per se conuocare non posset: per eum orabat hoc fieri, qui dispersiones congregat Israël. Sicque factum est, ut absque humana vocatione, omnes ex insperato post modicum temporis iuxta eius desiderium diuina operante clementia non sine ipsorum admiratione pariter conuenirent. Illis quoque diebus quatuor sibi adhærentibus viris honestis, ad duodenarium numerum excreuerunt.

Cernens autem famulus Christi, paulatim accrescere numerum fratrum, scripsit sibi & fratribus suis simplicibus verbis formulam vitæ, in qua sancti Euangelij obseruantia pro fundamento indissolubili collocata, pauca quædam alia inseruit, quæ ad vniuersam viuendi mo-

dum necessaria videbantur. Desiderans autem per summum Pontificem approbati, quæ scripserat, disposuit cum illo simplicium cœtu Apostolicæ sedis adire præsentiam, de sola confusus directione diuina. Cuius desiderium Deus ex alto respiciens, sociorum animos simplicitatis suæ consideratione perterritos ostensa viro Dei visione huiusmodi confortauit. Videbatur siquidem ei, quod per quandam viam incederet, iuxta quam stabat arbor celsitudinis magnæ. Ad quam cum appropinquasset, & sub ea stans ipsius altitudinem miraretur, subito tantum diuina virtute leuabatur in altum, ut cacumen contingeret arboris, eiusque summa facillime curuaret ad ima. Huius visionis prælagium vir Deo plenus intelligens referri ad cõdescensionem Apostolicæ dignitatis, exhilaratus est spiritu, fratribusque suis in Domino confortatis iter cum eis aggressus est. Cum autem ad Romanam curiam peruenisset, & adduceretur ante conspectum Summi Pontificis, essetque Christi Vicarius in palatio Lateranensi, in loco, qui dicitur Speculum, deambulans, altis occupatus meditationibus, Christi famulū tanquam ignotum repulit indignanter. Quo humiliter, foras egresso, sequenti nocte huiusmodi revelatio facta est à Deo ipsi Summo Pontifici. Videbat namque inter pedes suos palmam paulatim succrescere, & in arborem pulcherrimam eleuari. Et eo mirante, quid hæc visio vellet ostendere, diuina lux impressit menti ipsius Christi Vicarij, quod hæc palma illum pauperem, quem in præcedenti die repulerat, designabat. Et mane sequenti mandauit per suos famulos per urbem dictum pauperem queri. Quem inuentum iuxta Lateranum in hospitali S. Antonij, ante conspectum suum celeriter iussit adduci. Cumque introductus esset ante conspectum Summi Pontificis, exposuit suum propositum, petens humiliter & instanter supradictam sibi viuendi regulam approbati. Videns autem Christi Vicarius Dominus Innocentius III. vir utique sapientia clarus admirandam in viro Dei simplicis animi puritatem: propositi constantiam, ingenitumque voluntatis sanctæ feruorem, Christi pauperem mentis amore completens inclinatus est animo, ut pium supplicanti præberet assensum. Distulit tamen perficere quod Christi postulabat pauperculus, pro eo quod aliquibus de Cardinalibus nouum aliquid & supra vires humanas arduum videretur. Aderat autem inter Cardinales, vir venerandus D. Ioannes de sancto Paulo Episcopus Sabinensis, omnis sanctitatis amator, & adiutor pauperum Christi. Qui diuino Spiritu inflammatus Summo Pontifici dixit, & fratribus suis: Si petitionem pauperis huius, tanquam nimis arduam, nouamque refellimus, cum petat confirmari sibi formam Euangelicæ vitæ, cauendum est nobis ne in Christi Euangelij offendamus. Nam si quis intra Euangelicæ perfectionis obseruantiam & votum ipsius dicat contineri aliquid nouum aut irrationabile, vel impossibile ad obseruandum, contra Christum Euangelij auctorem blasphemare conuincitur. Quibus propositis, successor Apostoli Petri conuersus ad pauperem Christi, dixit: Ora fili ad Christum, ut suam nobis per te voluntatem ostendat: qua certius cognita tuis pijs desideriis, securius annuamus. Omnipotentis autem Dei famulus, totum se conferens ad orandum precibus deuotis obtinuit, & quod exterius ipse proferret, & quod interius Papa sentiret. Nam cum parabolam de diuite Rege cum muliere formosa & paupere contrahente gratanter, & de prole suscepta præferente generantis Regis imaginem, ac per hoc educanda de mensa ipsius sicut à Deo acceperat, retulisset: ex illius interpretatione subiunxit: Non est formidandum, quod fame pereant æterni Regis filij & hæredes: qui ad imaginem Regis Christi per Spiritus Sancti virtutem de paupere matre nati: & ipsi per spiritum paupertatis sunt in religione paupereula generandi. Si enim Rex cælorum imitatoribus suis regnum promittit æternum, quanto magis illa subministrabit, quæ communiter largitur bonis & malis? Hanc ergo parabolam & intellectum ipsius Christi Vicarius cum diligenter audisset, miratus

est valde & indubitanter Christum locutum in homine recognouit. Sed & visionem, quam tunc temporis è cælo perceperat, in hoc viro fore complendam, Spiritu diuino suggerente firmavit. Videbat namque in somnis, vt retulit, Lateranensem Basilicam fore proximam iam ruinæ quam quidem homo pauperculus modicus & despectus proprio dorso summisso ne caderet sustentabat. Verè, inquit, hic est ille, qui opere & doctrina, Christi sustentabit Ecclesiam. Inde præcipua deuotione repletus petitione eius se per omnia inclinauit, ac Christi famulum speciali semper amore dilexit. Proinde postulata concessit, & adhuc concedere plura promisit. Approbavit regulam, dedit de poenitentia prædicanda mandatum, & laicis fratribus omnibus, qui seruum Dei fuerant comitati fecit coronas parvulas fieri, vt verbum Dei libere prædicarent.

CAPVT IV.

De profectu ordinis sub manu ipsius, & confirmatione regulae prius approbatæ.

FRetus exinde Franciscus superna gratia & auctoritate Papali cum fiducia multa versus vallem Spoletanam iter arripuit, vt Euangelium Christi faceret & doceret. Dum autem in via conferret cum sociis qualiter regulam, quam susceperant sincere seruarent, qualiter in omni sanctitate & iustitia corâ Deo incederent, qualiter in seipsis proficerent, & essent aliis in exemplum diutius collatione protraherent, hora pertransiit. Et cum iam lassari essent ex diuturnitate laboris esurientes in quodam loco solitudinis subsisterunt. Sanè cum omnis via deesset qua possent sibi de victu necessario providere: statim affuit providentia Dei. Nam subito apparuit homo afferens panem in manu, quem pauperculus Christi dedit: subitoque disparuit, incognitus vnde venerit, aut quo irer. Cognoscentes autem per hoc pauperes fratres supernum sibi in comitatu viri Dei adesse præsidium magis donoliberalitatis diuinæ, quam cibo carnis propriæ sunt refecti: insuper diuina consolatione repleti, statuerunt firmiter & irrevocabiliter confirmaverunt, nullius mediæ aut tribulationis impulsu à sancto paupertatis resiliere promisso. Exinde in vallem Spoletanam cum sancto proposito redeuntes tractare cœperunt, vtrum inter homines conuersari deberent, an ad loca solitaria se conferre. Sed Christi seruus Franciscus non de sua vel suorum confidens industria per orationis instantiam diuinæ super hoc voluntatis beneplacitum requisivit. Supernæ igitur reuelationis illustratus oraculo intellexit se ad hoc missum à Domino, vt Christo lucraretur animas, quas diabolus conabatur auferre. Ideoque magis omnibus, quam sibi soli viuere prælegit: illius prouocatus exemplo qui vnus pro omnibus mori dignatus est. Recollegit itaque se vir Dei cum ceteris sociis in quodam tugurio derelicto iuxta ciuitatem Assisij, in quo secundum sanctæ paupertatis formam in labore multo & inopia victitabant: magis lacrymarum, quam deliciarum panibus refici satagentes. Vacabant enim ibidem diuinis precibus incessanter mentaliter potius quam vocaliter studio intendentes orationis deuotæ pro eo quod nondum Ecclesiasticos libros habebant in quibus possent horas Canonicas decantare. Loco tamen illorum librum crucis Christi continuatis aspectibus diebus ac noctibus reuoluebant: exemplo patris, & eloquio eruditi, qui iugiter faciebat eis de cruce Christi sermonem. Rogantibus autem fratribus, vt eos doceret orare dixit: Cum orabitis, dicite: Pater noster, &, Adoramus te Christe ad omnes Ecclesias tuas, quæ sunt in toto mundo, & benedicimus tibi, quia per crucem tuam sanctam redemisti mundum. Docuit insuper eos Dominum laudare in omnibus, & ex omnibus creaturis honorare præcipua reuerentia sacerdotes, fidei quoque veritatem secundum quod sancta Romana tenet & docet Ecclesia, & firmiter credere, & simpliciter confiteri. Seruabant illi Patris sancti documenta per omnia, & ad

omnes Ecclesias & cruces quas è longinquo videre poterant iuxta datâ sibi formam orantes, se humiliter prosternebant. Contrahentibus autem fratribus moram in loco præfato, vir sanctus die quadam sabbathi ciuitatem Assisij intrauit prædicaturus mane diei Dominicæ, vt moris erat, in Ecclesia Cathedrali. Cumq; in quodam tugurio sito in horto Canonicorû vir Deo deuotus in oratione Dei more solito pernoctaret, corporaliter absentatus à filiis, ecce verè media noctis hora quibusdam ex fratribus quiescentibus, quibusdam perseverantibus in orando: currus igneus mirandi splendoris per ostium domus intrans, huc atque illuc per domicilium tertio se conuertit: super quem globus lucidus residebat, qui Solis habes aspectum, noctem clarere fecit. Obstupefacti sunt vigilantes excitati simul & exterriti dormientes, & non minus senserunt cordis claritatē, quam corporis, dum ex virtute mirandi luminis alterius alteri conscientia nuda fuit. Intellexerunt namque concorditer omnes videntibus inuicem vniuersis in cordibus singulorum sanctum patrem absentem corpore, præsentem spiritu tali transfiguratum effigie supernis irradiatum fulgoribus, & ardoribus inflammatum supernali virtute in curru splendente simul & igneo sibi demonstrari à Domino, vt tanquâ veri Israëlitarum post illum incederent, qui virorum spiritualium, vt alter Helias factus fuerat à Deo currus & auriga, credendum sane quod ille horum simplicium aperuit oculos ad preces Francisci, vt viderent magnalia Dei, qui oculos quondam aperuerat pueri ad videndum montem plenum equorum & igneorum curruum in circuitu Heliei. Regressus autem vir sanctus ad fratres cœpit conscientiarum ipsorum secreta rimari, confortare ipsos de visione illa mirabili, & de profectu ordinis multa futura prædicere. Cumque patefaceret plurima quæ sensum transcendebant humanum, verè cognouerunt fratres, super seruum suum Franciscum Spiritum Domini in tanta plenitudine quiesuisse, quod post ipsius doctrinam & vitam erat eis proficisci tutissimum. Post hæc pusilli gregis pastor Franciscus ad sanctam Mariam de Portiuncula duodenarium illum fratrum numerum superna gratia præeunte deduxit, vt vbi meritis Matris Domini, minorû sumperat ordo initium, ipsius illic susceperet auxilliis incrementum. Ibi quoque factus Euangelicus præco ciuitates circuibat & castra, non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in virtute spiritus annuntians regnum Dei. Videbatur intuentibus homo alterius sæculi, quippe qui mente ac facie in cælum semper intentus, omnes sursum trahere conaretur. Cœpit ex hoc Christi vinea germinare germen odoris Domini, & productis ex se floribus suauitatis, honoris, & honestatis vberes fructus afferre. Nam prædicationis ipsius feruore succensi quamplurimi vtriusque sexus in coniugali pudicitia Domino famulantes, secundum formam à Dei viro acceptam, nouis se poenitentia legibus vinciebant, quorum viuendi modum idem Christi famulus ordinem fratrum de poenitentia nominari decreuit. Nimirum sicut in cælum tendentibus, poenitentia viam omnibus constat esse communem, sic & hic status clericos & laicos, virgines & coniugatos in utroque sexu admittens, quanti sit apud Deum meriti, ex pluribus per aliquos ipsorum patris miraculis innotescit. Conuertebantur etiam virgines ad perpetuum cœlibatum, inter quas virgo Deo charissima Clara ipsarum plantula prima tanquam flos vernans & candidus odorem dedit, & tanquam stella prægelida radiauit, hæc nunc glorificata in cœlis ab Ecclesia digne veneratur in terris, quæ filia fuit in Christo sancti patris Francisci pauperculi, & mater pauperum dominarum. Multi etiam non solum deuotione compuncti, sed & perfectionis Christi desiderio inflammati, omni mundanorum vanitate contempta, Francisci vestigia sequebantur, qui quotidianis succrescentes profectibus vsque ad fines orbis terræ celeriter perueniunt. Faciebat namque sancta paupertas quam solam deferebant pro sumptibus, ipsos ad omnem obedientiam promptos, robustos ad labores, & ad itinera expeditos. Et quia nihil terrenum habebant,

4. Reg. 2. c.

4. Reg. 6. c.

Mat. 6. b.

nihil amabant, nihilque timebant amittere, securi erant A ubique, nullo pauore suspensi, nulla cura distracti, tanquam qui absque mentis turbatione vivebant, & sine sollicitudine diem crastinum & serotinum hospitium expectabant. Multa quidem eis in diuersis partibus orbis inferebantur conuitia tanquam personis despicabilibus & ignotis, verum amor Euangelij Christi adeo ipsos patientes effecerat, ut quærerent potius ibi esse ubi persecutionem paterentur in corpore, quam ubi cognita sanctitate ipsorum, mundano possent gloriari fauore. Ipsa quoque rerum penuria superabundans eis videbatur ubertas dum iuxta consilium sapientis pro magno ipsis minimum complacebat. Sane cum ad infidelium partes, aliqui ex fratribus peruenissent, contingit, ut quidam Saracenus pietate commotus pecuniam eis offerret pro necessario victu. Illis autem recusantibus accipere admiratus est homo cernens, quod inopes essent. Intellecto tandem quod pauperes effecti amore Dei, pecuniam possidere volebant, tanta est eis affectione coniunctus, ut offerret se ad ministrandum omnia necessaria, quandiu facultatum sibi aliquid superesset. O inestimabilis pretiositas paupertatis, cuius miranda virtute mens feritatis barbaricæ in tantam miserationis est immutata dulcedinem! Horrendum est proinde ac nefarium scelus, ut hanc margaritam nobilem vir Christianus conculcet, quam tanta veneratione extulit Saracenus.

Eo tempore religiosus quidam de ordine Cruciferorum, Moricus nomine in hospitali quodam prope Assisium languore tam graui, tamque prolixo laborans, ut iam morti foret adiudicatus à medicis viro Dei supplex factus per nuntium postulabat instanter, ut pro se ad Dominum intercedere dignaretur. Cui beatus pater benigne assentiens, oratione præmissa panis micas accepit, & cum oleo accepto de lampade, quæ coram Virginis ardebat altari cominiscens, quasi quoddam electuarium, per manus fratrum infirmanti transmisit, dicens: Medicinam hanc fratri nostro deferre Morico, qua ipsum Christi virtus non solum plenæ sanitati restituet: verum etiam robustum bellatorem effectum, aciei nostræ perseveranter adiunget. Statim autem ut antidotum illud sancti Spiritus adinventionem confectum æget homo gustauit, sanus exurgens tantum mentis & corporis à Deo vigorem obtinuit: ut paulo post viri sancti religionem ingressus, & vnica tantum operiretur tunicula, sub qua longo tempore lorica portabat ad carnem, & crudis dumtaxat cibariis, herbis videlicet, leguminibus, fructibusque contentus: per plura temporum lustra, nec panem gustaret, nec vinum: fortis tamen & incolumis perseverans. Crescentibus quoque virtutum meritis in parvulis Christi odor opinionis bonæ circumquaque diffusus, ad præsentiam sancti patris videndam plurimos è diuersis mundi partibus attrahebat. Inter quos quidam sæcularium cantionum curiosus inuentor, qui ab Imperatore propter hoc fuerat coronatus, & exinde rex versuum dictus, virum Dei contemptorem mundalium adire proposuit. Cumque apud castrum Sancti Seuerini eum prædicantem reperisset in Monasterio quodam, facta manu Domini super se, vidit eundem crucis Christi prædicatorem Franciscum duobus transuersis ensibus valde fulgētibus in modum crucis signatum: quorum vnus à capite ad pedes, alius à manu in manum per pectus transuersaliter tendebatur. Non nouerat faciem seruum Christi, sed tanto monstratum miraculo mox agnouit. Subito stupefactus ad visum, incipit meliora proponere. Tandemque verborum ipsius compunctus virtute, tanquam si esset gladio spiritus ex eius ore procedente transfixus, sæcularibus pompis omnino contemptis, beato patri professione coheret. Propter quod videns ipsum vir sanctus ab inquietudine sæculi ad Christi pacem perfectè conuersum, fratrem Pacificum appellauit. Hic postmodum in omni sanctitate proficiens, antequam fieret minister in Francia, siquidem prius ibidem ministerij gessit officium, meruit iterato magnum Thau in fronte Francisci videre, quod colorum varietate distinctum, faciem ipsius miro venu-

stabat ornatu. Hoc quippe signum vir sanctus magno venerabatur affectu, frequenti commendabat eloquio, & in eis, quas dirigebat literulis, manu propria subscribebat, tanquam si omne ipsius studium foret signare Thau iuxta dictum propheticum super frontes virorum gemētium & dolentium, ad Christum Iesum veraciter conuersorum. Processu quoque temporis multiplicatis iam fratribus, cœpit eos pastor sollicitus in loco sanctæ Mariæ de Portiuncula ad generale capitulum conuocare, ut in funiculo distributionis diuinæ in terra paupertatis eorum vniciq; tribueret obedientiæ portionem. Vbi licet omnium necessariorum esset penuria, fratrumque multitudo ultra quinque millia conueniret aliquando, diuina tamen opulante clementia, & victus sufficientia suberat: & salus comitabatur corporea & spiritualis iucunditas affluebat. Capitulis vero prouincialibus, quia corporalem præsentiam exhibere non poterat, per sollicitam curam regiminis, instantiam precis, & efficaciam benedictionis spiritu præsens erat: quamvis aliquando mira Dei faciente virtutē visibiliter appareret. Dum enim egregius prædicator, qui & nunc Christi præclarus confessor Antonius, de titulo crucis Iesus Nazarenus Rex Iudæorum, in Arelatenſi Capitulo fratribus prædicaret, quidam frater probatæ virtutis Monaldus nomine, ad ostium Capituli diuina commonitione respiciens, vidit corporeis oculis beatum Franciscum in aëre subleuatū extensis velut in cruce manibus, benedicientem fratres. Tanta vero & tam insolita fratres omnes consolatione spiritus repletos se fuisse senserunt, ut de vera sancti patris præsentia certum eis intra se Spiritus testimonium perhiberet: licet postmodum id non solum per euidentia signa, verum etiam per eiusdem sancti Patris verba exteriori fuerit attestazione compertum. Credendum sane quod omnipotentis Dei virtus, quæ Ambrosium pium sacrum antistitem tumulationi gloriosi concessit interesse Martini, ut pium Pontificem pio veneretur officio, etiam seruum suum Franciscum prædicationi præsentauit veracis sui præconis Antonij, ut approbaret veritatis eloquia, præcipue crucis Christi, cuius erat baiulus & minister. Cum autem dilato iam ordine, viuendi formam per dominum Innocentium approbatam disponderet per successorem ipsius Honorium in perpetuum facere roborari, huiusmodi fuit à Deo reuelatione commonitus. Videbatur quidem sibi de terra micas panum subtilissimas collegisse, multisq; famelicis fratribus ipsum circumstantibus debere tribuere. Cumque micas tam tenuis distribuere formidaret, ne forte inter manus exciderent, vox ei desuper ait: Franciscus vnā de micis omnibus hostiam facito, & manducare volentibus tribue. Quo id agente, quicumque illud non deuote recipiebant, aut receptum contemnebant donum, mox lepra infecti, notabiles apparebant. Recitat mane vir sanctus hæc omnia sociis, dolens se non percipere mysteriū visionis. Sequenti vero die cum vigil in oratione persisteret, huiusmodi vocem de cælo de lapsam audiuit: Franciscus micæ præteritæ noctis verba Euangelica sunt, hostia regula, lepra iniquitas. Volens igitur confirmandam regulam ex verborum Euangelij aggregatione profundius traditam ad compendiosorem formam, iuxta quod dictabat visio monstrata redigere, in montem quendam cum duobus sociis Spiritu sancto ducente, conscendit, ubi pane tantum contentus & aqua, ieiunans, conscribi eam fecit, secundum quod oranti sibi diuinus Spiritus suggerebat. Quam cum de monte descendens, seruandam suo Vicario commisisset, & ille paucis elapsis diebus assereret per incuriam perditam, iterato sanctus vir ad locum solitudinis rediit, eamque instar prioris, ac si ex ore Dei verba susceperet, illico reparauit, & per supradictum dominum Papam Honorium octauo Pontificatus illius anno, sicut optauerat, obtinuit confirmari. Ad cuius obseruantiam fratres feruenter inducens, dicebat se nihil ibi posuisse secundum industriam propriā, sed omnia sic scribi fecisse, sicut sibi fuerāt diuinitus reuelata. Quod ut certius constaret testimonio Dei, paucis admodum

Ezech. 9. 6

euolutis

euolutis diebus, impressa sunt ei stigmata Domini Iesu digito Dei viui, tanquam bulla summi Pontificis Christi ad confirmationem omnimodam regulæ, & commendationem auctoris, sicut post suarum enarrationem virtutum suo loco inferius describetur.

CAPVT V.

De austeritate vite, & quomodo creatura præbebant ei solatium.

Cum igitur cerneret vir Dei Franciscus suo exemplo ad crucem Christi baiulandam feruenti spiritu plurimos animari, animabatur & ipse tanquam bonus Dux exercitus Christi ad palmam victoriæ per culmen inuictæ peruenire virtutis. Attendens enim illud Apostoli verbum: Qui autem sunt Christi carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis, ut crucis armaturam suo ferret in corpore: tanta disciplinæ rigiditate sensuales appetitus arcebat, ut vix necessaria sumeret sustentationi naturæ. Difficile namque fore dicebat necessitati corporis satisfacere, & prouitati sensuum non parere. Propter quod cocta cibaria sanitatis tempore vix admittebat & raro, admissa vero aut conficiebat cinere, aut condimentisaporem admixtione aquæ ut plurimum reddebat insipidum. De potu quid dicam, cum & de aqua frigida dum sitis æstualet ardore, vix ad sufficientiam biberet. Modos adinueniebat abstinentiæ potiores, & quotidie exercitatione crescebat, licetque iam perfectionis culmen attingeret, tanquam incipiens semper aliquid innovabat, afflictionibus carnis puniendo libidinem. Egre diens tamen exterius propter verbum Euangelij, conformabat se suscipientibus ipsum in qualitate ciborum: cum tamen ad interiora regressus districtè seruaret rigidam abstinentiæ parcitatem. Sicque seipsum austum sibi, humanum proximo, subiectum Euangelio Christi per omnia reddens, non solum abstinendo, verumetiam manducando præbebat ædificationis exemplum. Nuda humus ut frequentius lectus erat lassato corpusculo, & sæpius sedens ligno vel lapide ad caput posito, dormiebat, vnica paupere contectus tunicula, in nuditate Domino seruebat, & frigore. Interrogatus aliquando quomodo vestitu tam tenui se posset ab hiemalis algoris asperitate tueri, in spiritus feruore respondit: Si supernæ patriæ flamma per desiderium contegeremur interius, frigus istud exterius facillè portarem. Vestis horrebat molliem, asperitatem amabat, asserens propter hoc Ioannem Baptistam ore diuino fuisse laudatum. Si quando vero in data sibi tunica lenitatem sentiret, chordulis eam contexebat interius: quia non in calulis pauperum, sed in palatiis Principum iuxta veritatis verbū vestimentorum dicebat requirendam esse molliem. Experientia enim certa didicerat, dæmones asperitate terri, deliciosi autem & molliibus ad tentandum fortius animari. Vnde cum nocte quadam propter infirmitatem capitis & oculorum, præter solitum morem cervical de pluma positum haberet ad caput: dæmon in illud ingressus ipsum usque ad horam matutinalem inquietatum multimode à sanctæ orationis studio perturbauit, donec vocato socio puluinar cum dæmonio fecit extra cellulam longius exportari. Egressus autem cum puluinari frater de cella, membrorum omnium vires amisit, & vsum: quousque ad vocem sancti patris hoc cognoscentis in spiritu vigor pristinus cordis & corporis sibi fuit plenarie restitutus. Rigidus in disciplina super custodiam suam stabat, curam permaximam gerens de vtriusque hominis puritate seruanda: quapropter circa conversionis suæ primordia tempore hiemali in foueam plenam glacie seipsum plerumque mergebat, ut & domesticum sibi hostem perfectè subiceret, & candidum vestimentum pudoris à voluptatis incendio præseruaret. Tolerabilius viro spirituali fore incomparabiliter assererat magnum sustinere frigus in carne, quam ardorem carnalis libidinis, vel modicum sentire in mente. Cum autem apud cremum de

A Sarrhiano nocte quadam orationi vacaret in cellula, vocauit eum hostis antiquus, tertio dicens: Franciscus Franciscus: Cui cum quæreret, respondisset, fallaciter ille subiunxit: Nullus est in mundo peccator, cui, si conuersus fuerit, non indulgeat Deus. Sed quicumque semetipsum poenitentia dura necauerit, misericordiam non inueniet in æternum. Statim vir Dei per reuelationem cognouit hostis fallaciam, quomodo nixus fuerit eum ad tepida reuocare. Nam hoc sequens indicauit euentus. Continuo enim post hoc ad insufflationem illius, cuius altius prunas ardere facit, grauis ipsum carnis tentatio apprehendit. Quam ut præsensit castitatis amator, deposita veste, chorda cœpit se verberare fortissime. Eia inquit frater asine, sic te decet manere, sic subire flagellum. Tunica religioni deseruit, sanctitatis signaculum præfert, furati eam libidinoso non licet, si quo vis pergere perge. Insuper & mirado feruore spiritus animatus, aperta cella foras exiit in hortum, & in magnam demergens niuem corpusculum iam nudatum septem ex ea plenis manibus cœpit compingere massas, quas sibi proponens, suo sic exteriori homini loquebatur: Ecce, inquit, hæc maior vxor tua est, quatuor istæ, duo filij, & duæ filiæ, reliquæ duæ seruus & ancilla, quos ad seruendum habere oportet. Festina igitur omnes induere, quoniam frigore moriuntur. Si vero eorum multiplex sollicitudo molestat, vni Domino sollicite serui. Illico tentator victus abscessit, & vir sanctus cum victoria in cellam rediit: quia dum bene poenalter alxit foris, ardorem interius sic extinxit libidinis, ut deinceps tale aliquid minime sentiret. Quidam autem frater, qui tunc orationi vacabat, hæc omnia luna clarius incedente prospexit. Cōperto vir Dei quod hoc ille nocte vidisset, referens ei tentationis processum, præcepit, ut quandiu ipse viueret, nulli videnti rem, quam viderat, propalaret. Non solum autem mortificari debere docebat vitia carnis, & eius incentiua frænari: verumetiam exteriores sensus, per quos mors intrat ad animam, summa vigilantia custodiri. Mulierum familiaritates, colloquia & aspectus, quæ multis sunt occasio ruinæ, sollicitius euitari iubeat, asserens per huiusmodi debilem frangi, & fortem sæpe spiritum infirmari. Harum contagionem euadere conuersantem cum eis, nisi probatissimum virum tam facile dixit, quam iuxta Scripturam in igne ambulare, & non comburere plantas. Si quidem ipse adeo auerterat oculos suos, ne huiusmodi vanitatem viderent: quod sicut aliquando socio dixit, quasi nullam recognoscebat in facie. Non enim securum esse putabat, earum formarum introrsus haurire imagines, quæ possunt aut edomitæ carnis resuscitare igniculum, aut pudicæ mentis maculare nitorē. Asserebat etiam friuolum esse mulieris colloquium excepta sola confessione vel instructione breuissima, iuxta quod & saluti expedit, & congruit honestati. Quæ sunt, inquit, religioso cum muliere tractanda negotia, nisi cum sanctâ poenitentiam vel melioris vitæ consilium religiosa petitione deposcit? Ex nimia securitate minus cauetur hostis, & diabolus, si de suo capillum potest habere in homine, cito excrecere facit in trabem. Otium autem omnium malarum cogitationum sentinam docebat summopere fugiendum, exemplo demonstrans rebellem carnem & pigram disciplinis continuis, & fructuosis laboribus esse domandam. Vnde corpus suum fratrem asinum appellabat, tanquam laboriosis supponendum oneribus, crebris cædendum flagellis, & vili pabulo sustentandum. Si quem veto cernebat otiosum & vagum aliorum velle manducare labores, fratrem muscam nominandum censebat: eo quod talis nihil boni faciens, sed benefacta inficiens, vilem & abominabilem se omnibus reddat. Propter quod dixit aliquando: Volo fratres meos laborare & exercitari, ne otio dediti, per illicita corde aut lingua vagentur. Euangelicum siquidem volebat à fratribus obseruari silentium, ut videlicet ab omni otioso verbo omni tempore abstinerent sollicite tanquam reddituri in die iudicij de huiusmodi rationem. Sed & si quem inuenisset fratrem verbis assuetū inanibus, acriter arguebat: taciturni-

Prov. 18. d

tatem modestam, & puri cordis affirmans custodiam, & A non modicam esse virtutem, pro eo quod mors & vita fore dicatur in manibus linguæ, non tam ratione gustus, quam ratione loquelæ. Licet autem pro viribus ad vitam austeram fratres induceret, non tamen ei placebat distractionis severitas, quæ pietatis non induit viscera, nec est discretionis sale condita. Cum enim quadam nocte unus ex fratribus præ nimietate abstinentiæ admodum fame cruciatus, nullam posset habere quietem, intelligeretque pius pastor ovi suæ imminere periculum, vocavit fratrem, apposuit panem, & ut roborem illi tolleretur, cepit ipse prior comedere, eumque ad manducandum dulciter invitare. Deposuit frater verecundiam, sumpsit cibum gaudius quamplurimum, quod per circumspectam condescensionem pastoris, & corporis euasisset dispensium, & non modicum accepisset ædificationis exemplum. Mane facto, fratribus conuocatis in unum, vir Dei referens quod acciderat nocte, provida cōmonitione subiunxit: Sit vobis fratres non cibus, sed charitas in exemplum. Docuit insuper eos discretionem sequi, ut aurigam virtutum, non eam, quam caro suadet, sed quam edocuit Christus, cuius sacratissimam vitam expressum constat esse perfectionis exemplar. Et quoniam agnum sine macula crucifixum non est possibile homini carnis infirmitate circumdato sic perfecte sectari, quia aliquando aliquas contrahat sordes: ideo documento certo firmabat eos, qui perfectioni vitæ vigilantiter intendunt quotidianis debere se lacrymarum emundare fluentis. Licet enim tam esset adeptus cordis & corporis puritatem mirabile, non cessabat tamen lacrymarum imbribus iugiter oculos expiare mentales, corporeorum luminum non ponderando iacturam. Cum enim ex continuo serui infirmitatem oculorum incurrisset gravissimam, suadente sibi medico quod abstinere à lacrymis, si corporei visus cæcitatem veller effugere, vir sanctus respondit. Non est frater medice ob amorem luminis quod habemus commune cum muscis, visitatio lucis æternæ repellenda vel modicum: quia non spiritus propter carnem, sed caro propter spiritum beneficium lucis accepit. Malebat siquidem corporalis visus lumen amittere, quam lacrymas, quibus oculus mundatur interior, ut Deum videre valeat repressa deuotione spiritus impedire. Cum autem semel daretur consiliū à medicis, & instanter suaderetur à fratribus, ut pateretur sibi per remedium subueniri cocturæ, humiliter vir Dei assensit, quia salutiferum hoc simul & asperum esse cernebat. Vocatus itaque venit chirurgus, instrumentum ferreum igni submittens ad faciendum cocturam. At Christi seruus corpus iam horrore cōcussum confortans sicut amicum, cepit ignem alloqui, dicens: Mi frater ignis præ ceteris rebus æmulandi decoris virtuosum, pulchrum, & vtilem te creavit Altissimus. Esto mihi hac hora propitius, esto curialis. Precor magnum Dominum, qui te creavit, ut tuum mihi calorem temperet, quo suaviter vrentem valeam sustinere. Oratione finita, contra igne candescens ferreum instrumentū signum crucis edidit: ac deinceps intrepidus persistebat. Profundatum est crepitans ferrum in tenera carne, & ab aure usque ad supercilium coctura protraxit. Quantum irrogauerit ignis ille dolorem, vir ipse sanctus expressit. Laudare, inquit ad fratres, Altissimum: quia verè dico vobis, nec ignis ardorem sensi, nec carnis vllum dolorem. Et conuersus ad medicum: Si non est, inquit, caro bene decocta, imprime iterum. Expertus medicus in inualida carne virtutem spiritus tam potentem miratus est, & diuinum hoc miraculum extulit, dicēs: Dico vobis fratres vidi mirabilia hodie. Quia enim ad tantam deuenerat puritatem, ut caro spiritui, & spiritus Deo harmonia mirabili concordarent, diuina ordinatione fiebat, ut creatura Creatori suo deseruiens voluntati & imperio eius mirabiliter subiaceret. Alio enim tempore apud eremum sancti Urbani seruo Dei ægritudine gravissima laborante, cum ipse naturæ defectum sentiens, vini poculum postulasset, nihilque de vino, quod sibi dari posset, responderetur adesse, iussit aquam afferri, & allatam signo cru-

cis edito benedixit. Mox vinum efficitur optimum, quod fuerat aqua pura, & quod deserta loci paupertas non potuit, viri facti puritas impetrauit. Ad cuius gustum tanta protinus facilitate conualuit, ut saporis nouitas, & innouatio, sanitatis gustabile, ac gustantiem supernaturaliter innouantes perfectam in ipso expoliationem veteris hominis, & induitionem noui, duplici attestazione firmarent. Non solum creatura seruo Dei seruiebat ad nutum, sed & creatoris vbique prouidentia condescendebat ad placitum. Cum enim tempore quodam ex multarum infirmitatum concursu aggravato corpore ad iucunditatem spiritus excitandam alicuius audiendi soni harmoniaci desiderium habuisset, nec id honestatis decencia per ministerium fieri pateretur humanum, affuit Angelorum obsequium ad viri sancti placitum adimplendum. Nocte etenim quadam vigilante ipso, & meditante de Domino, repente insonuit cithara quædam harmoniæ mirabilis, & suauissimæ melodix. Non videbatur aliquis, sed transitum & reditum citharæ ipsa hincinde auditus volubilitas innuebat. Spiritu in Deum directo, tanta fuit in illo dulcisono carmine suauitate perfruitus, ut aliud se putaret sæculum commutasse. Hoc & fratres sibi familiares non latuit, qui per certa frequenter conspiciebant indicia, eum tam excessiuis & crebris consolationibus à Domino visitari, ut nec ipsas omnino occultare valeret. Alio quoque tempore viro Dei prædicationis causa inter Lombardiam, & Marchiam Ternisanam iter agente cū fratre socio iuxta Padurū, tenebrosa noctis superuenit obscuritas. Cumque via esset exposita periculis magnis, & multis propter tenebras, fluuium, & paludes, dixit socius ad virum sanctum: Ora pater, ut de instantibus periculis liberemur. Cui vir Dei cum fiducia multa respondit: potens est Deus, sibi placet suæ dulcedini tenebrarum effugata caligine, beneficiū nobis impendere lucis. Vix sermonem compleuerat, & ecce tanta lux illico cepit circa eos superna radiare virtute, ut nocte aliis existente obscura, ipsi luce clara viderent non solum viam, verumetiam plurima circumquaque. Cuius lucis ducatu, corporaliter directi, & spiritualiter confortati, vsque ad locum hospitij per non modicum viæ spatium, cum diuinis hymnis, & laudibus incolumes perueniunt. Perpende quantæ fuerit vir iste munditiæ, quantæque virtutis, ad cuius nutum suum ignis ardorem temperat, aqua saporem commutat, Angelica præbet melodia solatium, & lux diuina ducatum, ut sic sanctificatis viri sancti sensibus, omnis probetur mundi machina deseruire.

CAPVT VI.

De humilitate & obedientia, & de condescensionibus diuinis sibi factis ad nutum.

Omnium virtutum custos & decor humilitas copiosa virum Dei vbertate repleuerat. In propria quidem reputatione nihil erat, nisi peccator, cum in veritate speculum esset, & splendor omnimodæ sanctitatis. Super hanc studuit ædificare seipsum, ut sapiēs architectus fundamentum præiaciens, quod à Christo didicerat. Dicebat propter hoc Filium Dei de altitudine sinus paterni ad nostra despicabilia descendisse, ut tam exemplo, quam verbo Dominus & Magister humilitatem doceret. Propter quod studebat tanquam Christi discipulus in oculis suis, & aliorum vilescere à summo dictum esse Magistro commemorans. Quod altum est apud homines, abominatio est apud Deum. Sed & verbū hoc dicere solitus erat. Quantum homo est in oculis Dei, tantum est, & non plus. Stultum proinde iudicans mundanis extolli fauoribus, gaudebat de opprobriis, & de laudibus tristabatur. Malebat quidem de se vituperium audire, quam laudem, sciens quod hoc ad emendandum induceret, illa impelleret ad cadendum. Et ideo sæpe cum populi merita in eo sanctitatis extollerent, præcipiebat alicui fratri, ut in contrariū verba ipsum vilificantia suis auribus inculcando proferret. Cumque frater ille licet inuitus eum rusticū, & mer-

Luc. 16. d

cenarium,

cenarium, & inutilem diceret, exhilaratus tam mente, A quam facie respondebat: Benedicat tibi Dominus, fili charissime, quia tu verissima loqueris, & talia filium Petri Bernardonis decet audire. Ut autem se ceteris despiciabilem redderet, non parcebat rubori, quin in prædicatione coram omni populo proprios manifestaret defectus. Accidit semel, ut infirmitate grauat, rigorem abstinentiæ pro recuperanda sanitate modicum relaxaret. Viribus autem corporis utcumque resumptis, verus sui contemptor, ad propriæ carnis animatus opprobrium: Non est, inquit conueniens, ut populus abstinentem me credat, & ego è contrario carnaliter reficiam in occulto. Surrexit propterea sanctæ humilitatis spiritu inflammatus, & in platea ciuitatis Assisij populo conuocato, solemniter cum fratribus multis, quos secum adduxerat, maiorem introiit Ecclesiam, funeque ad collum ligato, nudum cum femoralibus solis in oculis omnium se trahi præcipit usque ad lapidem, in quo malefactores puniendi consueuerant collocari. Super quem conscendens, licet quartanarius esset, & debilis, acerbis frigoris tempore cum multo vigore animi prædicauit, audientibusque cunctis asseruit se non tanquam spiritualem honorandum fore, quinimodò tanquam carnalem, & gluttonem ab omnibus contemnendum. Igitur qui conuenerant, tam ingenti viso spectaculo, admirati sunt, & quia ipsius austeritatem iam nouerant, deuotione compuncti, humilitatem huiusmodi magis admirabilem, quam imitabilem proclamabant. Licet autem id magis videatur portentum fuisse instar prophetalis vaticinii, quam exemplum, tamen veræ documentum extitit humilitatis perfectæ, quo Christi sectator instruitur transitorie laudis præconium debere contemnere, rumentis quoque iactantiæ comprimere fastum, & fraudulentæ simulationis mendacium confutare. Multa quidem in hunc modum sæpius faciebat, ut exterius tanquam vas perditum fieret, & sanctificationis spiritum interius possideret. Studebat bona Domini sui arcano pectoris condere, nolens parere gloriæ quod posset occasio esse ruinæ. Nam sæpè cum beatificaretur à pluribus, verbum huiusmodi proferebat: Filios, & filias adhuc habere possem, nolite laudare securum. Nemo laudandus cuius incertus est exitus. Ista quidem laudantibus, ad se autem sic: Latroni si tanta contulisset altissimus gratior te foret Franciscus. Dicebat fratribus sæpè de omni eo, quod peccator potest, nemo sibi deber iniquo applausu blandiri: Peccator, ait, ieiunare potest, orare, plangere, carnemque propriam macerare: hoc solum non potest, Domino scilicet suo esse fidelis. In hoc itaque gloriandum, si suam Domino gloriam reddimus, si fideliter seruientes, ipsi quidquid donat, ascribimus. Ut autem pluribus modis negotiator hic Euangelicus lucraretur, ac totum præsens tempus conflaret in meritum, non tam præesse voluit, quam subesse, nec tam præcipere, quam parere. Idcirco Generalis cedens officio, Guardianum petiit, cuius voluntati per omnia subiaceret. Tam enim vberem asseribat sanctæ obedientiæ fructum, ut eis, qui iugo ipsius colla summitterent, nil temporis sine lucro transiret: unde, & fratri, cum quo erat solitus ire, semper obedientiam promittere consueuerat, & seruare. Dixit aliquando sociis: Inter alia, quæ dignanter pietas mihi diuina concessit, hanc gratiam contulit, quod ita diligenter nouitio vnus horæ obedirem si mihi Guardianus daretur, sicut antiquissimo, & discretissimo fratri. Subditus (inquit) E Prælatum suum non hominem considerare debet, sed illum, pro cuius est amore subiectus. Quanto enim contemptibilior præsidet, tanto magis humilitas obedientis placet. Cum verò vice quadam quæreretur ab eo, quis esset verus obediens iudicandus, corporis mortui similitudinem pro exemplo proposuit: Tolle (inquit) corpus exanime, & vbi placuerit, pone. Videbis non repugnare motum, non murmurare situm, non reclamare dimissum. Quod si statuatur in Cathedra, non alta, sed ima respiciet. Si collocetur in purpura, duplo pallefcet. Hic, ait, verus obediens est, qui cur moueatur, non diiudicat, vbi locetur

non curat, ut transmutetur non instat, euectus ad officium, solitam tenet humilitatem, plus honoratus plus reputat se indignum. Dixit aliquando socio suo: Non mihi videor frater minor, nisi fuero in statu, quem tibi descripsero. Ecce Prælati existens fratrum, vado ad Capitulum, prædico, & commoneo fratres, & in fine dicitur contra me. Non conuenis nobis, quia illiteratus es, elinguis, idiota, & simplex. Tandem eiior cum opprobrio, vilipensus ab omnibus: Dico tibi nisi eodem vultu, eadem mentis lætitia, & eodem sanctitatis proposito hæc verba audiero, frater minor nequaquam sum. Et addebat: In prælatione casus, in laude præcipitium, in humilitate subditi animi lucrum est. Cur ergo periculis plus, quam lucris attendimus, cum acceperimus tempus ad lucrum? Hæc igitur de causa humilitatis forma Franciscus Fratres suos voluit vocari Minores, & Prælatos sui ordinis dici ministros, ut, & verbis vteretur Euangelij, quod obseruare promiserat, & ex ipso nomine discerent discipuli eius, quod ad discendam humilitatem ad scholas humilis Christi venissent. Magister siquidem humilitatis Iesus Christus, ut informaret discipulos ad humilitatem perfectam, dixit: Quicumque voluerit inter vos maior fieri, sit vester minister: & quicumque voluerit inter vos primus esse, erit vester seruus. Cum autem requireret ab eo Dominus Ostiensis, ordinis Minorum Protector, & promotor præcipuus, qui postmodum iuxta quod idem vir sanctus prædixerat, ad summum Pontificatus sublimatus honorem, Gregorius nonus est dictus, vtrum sibi placeret quod fratres sui promouerentur ad Ecclesiasticas dignitates. Respondit: Domine, minores ideo vocati sunt fratres mei, ut maiores fieri non præsumant. Si vultis, ut faciant fructum in Ecclesia Dei, tenete illos, & conseruate in statu vocationis eorum, & ad prælationes Ecclesiasticas nullatenus ascendere permittatis. Et quoniam humilitatem tam in se, quam in subditis cunctis præferebat honoribus, amator humilium Deus, altioribus ipsum dignum iudicabat fastigijs, secundum quod vni fratri viro virtutis, & deuotionis præcipuæ visio cœlitus ostensa monstrauit. Cum enim esset in comitatu viri Dei, & vna cum ipso in quadam Ecclesia deserta seruenti oraret affectu, in ecstasi factus, vidit inter multas in cœlo sedes, vnam præ ceteris digniorem pretiosis ornatam lapidibus & omni gloria refulgentem. Miratus intra se præclari refulgentiam throni, anxia cœpit cogitatione perquirere, quis ad illum deberet assumi. Audiuit inter hæc vocem dicentem sibi: Sedes ista vnus de ruentibus fuit, & nunc humili seruatur Francisco. Reuersus demum frater ad se ab orationis excessu, virum beatum exterius prædeuntem solito fuit more secutus. Cumque incedentes per viam de Deo inuicem loquerentur, frater ille visionis suæ non immemor, solerter ab eo quæsiuit, quid de seipso sentiret. Ad quem humiliter Christi seruus: Videor, ait, mihi maximus peccatorum. Cui cum frater diceret ex aduerso, quod hoc non posset sana conscientia dicere, nec sentire, subiunxit: Si quantumcunque sceleratum hominem tanta fuisset Christus misericordia persecutus, arbitror sanè quod multo quam ego Deo gratior esset. Confirmatus fuit frater ex tam admirabilis humilitatis auditu de veritate visionis ostensæ, Euangelio sacro testante cognoscens, quod ad excellentiam gloriæ, de qua superbus eiicitur, verè humilis exaltetur.

Alio quoque tempore, cum in deserta quadam oraret Ecclesia in Prouincia Massæ apud montem Casalem, intellexit per spiritum sacras ibidem remansisse reliquias. Quas cum longo iam tempore defraudatas honorificentia debita, non sine mœrore conspiceret, præcipit fratribus, ut eas cum reuerentia deferrent ad locum. Sed cum poscente causa discessisset ab eis, mandati patris immemores, filij obedientiæ meritum neglexerunt. Die verò quadam cum sacra celebrare vellent mysteria, superiori altaris operimento summo ossa pulcherrima, & redolentia nimis non sine admiratione reperiunt intuentes reliquias, quas non hominis manus, sed Dei virtus attulerat. Reuersus paulò post vir deuotus diligenter cœpit

Act. 18. f

exquirere, si quod de reliquiis mandauerat, esset imple- A tum. Verum neglectæ obedientiæ culpam fratres confidentes humiliter cum pœna veniam meruerunt. Et ait vir sanctus: Benedixit Dominus Deus meus, qui per se ipsum impleuit, quod vos facere debuistis. Considera diligenter diuinæ prouidentiae curam circa puluerem nostrum, & humilis Francisci excellentem in oculis Dei perpende virtutem. Nam cuius iussis non paruit homo, votis obediuit Deus.

Quodam tempore deueniens Imolam, ciuitatis Episcopum adiit, humiliterque poposcit, ut cum ipso beneplacito posset populum ad prædicationem vocare. Cui Episcopus dure respondens, sufficit (inquit) frater, quod ego prædicem populo meo. Inclinauit caput verus humilis, & foras egressus, post modicam horam regreditur intro. A quo, cum Episcopus quasi turbatus requireret, quid iterato petere vellet, humili tam corde, quam voce respondit: Domine si pater filium vno repulerit ostio, alio sibi reintrandum est. Humilitate victus Episcopus, alacri vultu eum amplexus est, dicens: Tu, & omnes fratres tui de cetero in Episcopatu meo generali mea licentia prædicetis: quia illud humilitas sancta promeruit. Contigit ipsum aliquando Aretium deuenire, cum tota ciuitas intestino bello quassata propinquum sui minabatur excidium. Hospitatus vero in suburbio vidit supra ciuitatem exultantes dæmones, ac perturbatos ciues ad eandem mutuum succedentes. Ut autem seditiosas illas effugaret aëreas potestates, fratrem Siluestrum columbinæ simplicitatis virum, quasi præconem præmisit, dicens: Vade ante portam ciuitatis, & ex parte Dei omnipotentis dæmonibus in virtute obedientiæ præcipe, ut exeant festinanter. Accelerat verus obediens patris iussa perficere, & præoccupans in laudibus faciem Domini, ante portam ciuitatis cœpit clamare valenter: Ex parte C omnipotentis Dei, & iussu serui eius Francisci procul hinc discedite dæmones vniuersi. Redit ad pacem continuo ciuitas, & ciuilitatis in se iura ciues omnes cum magna tranquillitate reformant. Expulsa quippe dæmonum furibunda superbia, quæ ciuitatem illam velut obsidione vallauerat, superueniens sapientia pauperis, videlicet Francisci humilitas, pacem reddidit, urbemque salauit. Humilis enim obedientiæ ardua promerente virtute super spiritus illos rebelles atque proteruos tam potestatum fuerat affecutus imperium, ut & ipsorum feroces proteruias premeret, & importunas violentias propulsaret. Fugiant quidem superbi dæmones excelsas virtutes humilium, nisi cum interdum ad humilitatis custodiam diuina eos clementia colaphizari permittit, sicut, & Paulus Apostolus de seipso scribit, & Franciscus experimento probauit. Rogatus enim à Domino Leone Cardinali S. Crucis, ut secum aliquantum moraretur in vrbe, acquieuit humiliter ob ipsius reuerentiam, & amorem. Prima igitur nocte cum post orationem vellet quiescere superueniunt dæmones in Christi militem atrociter insurgentes: quem cum diu verberassent, ac dure, ac vltimum quasi seminecem reliquerunt. Discedentibus illis, socius vocatus aduenit, cui cum vir Dei rei narrasset euentum, subiungens, ait: Credo frater quod dæmones, qui nihil possunt, nisi quantum prouidentia superna disponit, ideo in me nunc tam ferociter irruerunt, quia non bonam spem præfert mansio mea in curia magnatorum. Fratres mei, qui in locis pauperculis commorantur, audientes me cum Cardinalibus esse, suspicabuntur forsitan implicari mundanis, efferri honoribus, & deliciis abundare. Ideo melius iudico, eum, qui ponitur in exemplum fugere curias, & humiliter inter humiles in locis conuersari humilibus, ut sustinentes penuriam, fortes efficiat similia sustinendo. Veniunt ergo mane, & humili excusatione proposita, vale faciunt Cardinali. Abhorrebat nempe vir sanctus superbiam, omnium malorum originem, & inobedientiam, ipsius pessimam prolem, sed non minus humilitatem poenitentiae acceptabat. Accidit semel ut eidem præsentaretur quidam frater, qui contra legem obedientiæ aliquid fecerat, disciplina iusti-

tiae corrigendus. Videns autem vir Dei fratrem illum per signa euidencia veraciter esse compunctum, ad indulgendum ei amore fuit humilitatis inductus. Ne tamen facilitas veniæ incentiuum esset aliis delinquendi, iussit ablatum fratri caputium in medio flammarum proici: ut omnes aduerterent, quanta, qualique vindicta offensa sit inobedientiæ percellenda. Cumque per moram caputium fuisset in medio ignis, præcepit ipsum flammis detrahi, reddique fratri humiliter poenitenti. Mirabile dictu. Extrahitur caputium de medio flammarum nullum habens adustionis vestigium. Sicque factum est, ut hoc vno Deus miraculo, & sancti viri virtutem, & humilitatem poenitentiae commendaret. Digne itaque secunda est Francisci humilitas, quæ tam miram in terris etiam dignitatem obtinuit, ut Deum inclinaret ad votum, & hominis immutaret affectum, dæmonum proteruitatem suo iussu propelleret, & flammarum voracitatem solo nutu refrænaret. Re vera hæc est, quæ possessores suos exaltans dum omnibus reuerentiam exhibet, ab omnibus promeretur honorem.

CAPUT VII.

De amore paupertatis, & mira suppletionem defectuum.

Inter cetera charismatum dona, quæ à largo datore Franciscus obtinuit, prærogativa quadam speciali promeruit in diuitias simplicitatis exrescere per altissimæ paupertatis amorem. Hanc Filio Dei vir sanctus familiarem attendens, & iam quasi toto orbe repulsam charitate sic studuit desponsare perpetua, quod non solum pro ea patrem, matrêque reliquit, verum etiam quæ habere potuit vniuersa disperfit. Nemo tam auri, quam ipse cupidus paupertatis, nec thesauri custodiendi sollicitior vllus, quam iste huius Euangelicæ margaritæ. In hoc præcipue suus offendebar aspectus, si quidquam videret in fratribus, quod paupertati non per omnia consonaret. Reuera ipse à principio Religionis usque ad mortem tunica, chordula, & femoralibus diues, iis contentus fuit Christi Iesu paupertatem, & matris frequenter cum lachrymis reuocabat ad mentem: inde hanc virtutum asserens esse reginam, quia in Rege regnum, & in regina Matre ipsius tam præstanter effulgit. Nam, & fratribus in conclaui quærentibus, quæ virtus magis amicum redderet Christo, quasi secretum sui cordis aperiens, respondebat: Paupertatem noueritis fratres, specialem viam esse salutis tanquam humilitatis fomentum, perfectionisque radicem, cuius est fructus multiplex, sed occultus. Hæc enim est Euangelici agri thesaurus absconditus, pro quo emendo vendenda sunt omnia, & quæ vendi non possunt illius comparatione spernenda. Ad huius (inquit) culmen, qui cupit attingere, non solum mundanæ prudentiæ, verum etiam litterarum peritiæ renuntiare quodammodo debet: ut tali expropriatus possessione introeat in potentias Domini, & nudum se offerat brachiis Crucifixi. Nequaquam enim sæculo perfecte renuntiat, qui proprii sensus loculos intra cordis arcana referuat. Sæpe verò de paupertate sermonem faciens ingerebat fratribus Euangelicum illud: Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos: Filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet. Propter quod docebat fratres, ut pauperum more pauperulas casulas erigerent, quas non habitaret ut proprias, sed sicut peregrini, & aduenæ alienas. Leges namque peregrinorū esse dicebat sub alieno colligi tecto, sitire, ad patriam pacifice pertransire. Mandabat dirui aliquando domos erectas, aut fratres exinde amoueri, si aliquid in eis perciperet, quod ratione approbationis vel sumptuositatis contrarium esset Euangelicæ paupertati. Hanc sui dicebat ordinis fundamentum, cui substrato primarie, sic omnis structura religionis innititur, ut ipsius firmitate firmetur, & euersione funditus euertatur. Docebat proinde, sicut reuelatione didicerat, sacræ religionis ingressum ab illo fore inchoan-

Matth. 8. c
Luc. 9. g

dum

Mat. 19. c

dum Euangelico verbo: Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus. Ideoque non nisi expropriatos, & nihil penitus retinentes admittebat ad ordinem, tum propter verbum sancti Euangelij, tum etiam ne forent in scandalum loculi referuati. Vnde in Marchia Anconitana cuidam petenti ad ordinem recipi, verus pauperum Patriarcha respondit: Si vis Christi pauperibus iungi, pauperibus tua distribue. Quo audito perrexit homo, & ductus amore carnali sua suis reliquit, nilque pauperibus. Verum cum hoc illo referente, vir sanctus audisset, tura eum increpatione feriens, dixit: Vade viam tuam, frater musca: quoniam nondum existi de domo, & cognatione tua. Consanguineis tuis tua dedisti, & defraudasti pauperes, dignus non es pauperibus sanctis. Incepisti à carne, ruinolum fundamentum spiritali fabricæ collocasti. Rediit animalis homo ad suos, & repetiit sua, quæ pauperibus relinquere nolens, virtutis propositum citius dereliquit. Alio quoque tempore cum in loco sanctæ Mariæ de Portiuncula tanta esset inopia, quod non posset hospitibus fratribus superuenientibus secundum necessitatis exigentiam provideri: adiit virum Dei vicarius suus allegans penuriam fratrum, & petens ut intrantium novitiorum res aliquas referuare liceret, ad quas expendendas recurrere possent fratres tempore opportuno. Ad quem vir sanctus superni consilij non ignarus: Absit, inquit, à nobis frater charissime, ut pro quouis homine impiè agamus in regulam. Malo te altare Virginis gloriosæ nudare cum necessitas id requirit, quam contra paupertatis votum, & observantiam Euangelij aliquid vel modicum attentare. Gravius enim habebit beata Virgo sancti Euangelij perfectè seruato consilio, suum altare detegi, quam altari suo ornatu Filij sui promissum consilium prætermitti. Transiens autem quodam tempore vir Dei cum suo socio per Apuliam iuxta Barum, inuenit in via bursam magnam, quasi plena esset denariis, tumescentem, quam visitato vocabulo: Fundam appellant. Monetur à socio pauper Christi, & instanter inducitur ut bursa tollatur è terra & pecunia pauperibus erogetur. Renuit homo Dei, commentum affirmans fore diaboli in bursa inuenta, & fratrem non suadere rem meriti, sed peccati: aliena scilicet surripere, ac donare. Recedunt de loco, festinant iter perficere cœptum. Sed nondum quiescit frater vacua pietate delusus, virum Dei molestans, quasi de releuanda pauperum penuria non curaret. Acquieuit tandem vir mitis redire ad locum, non ut fratris voluntatem perficeret, sed ut detegeret diabolicam fraudem. Reuersus est ergo ad fundam cum fratre, & iunene quodam, qui erat in via, oratione præmissa, iubet socio illam leuare. Tremefactus frater obstupuit, diabolicum iam præsentens monstrum, propter obedientiam tamen sanctæ mandatum, dubietatem abigens cordis, manum extendit ad bursam. Et ecce serpens non modicus de bursa exiliens, simulque cum ipsa subito euanescens, diabolicam deceptionem fratri monstrauit. Hostilis itaque versutia deprehensa fallacia, dixit vir sanctus ad socium: Pecunia seruis Dei, ô frater, nihil aliud est, quam diabolus, & coluber venenosus.

Accidit post hæc quoddam mirabile viro sancto, dum se ad ciuitatem Senensem, causa exigente transferret. Tres quidem mulieres pauperulæ, statura, ætate, ac facie per omnia similes in quadam ei magna planitie inter Campilium, & sanctum Quiricum occurrerunt, nouum salutationis munusculum ei offerentes: Benè veniat, inquit, domina paupertas. Quo audito, verus paupertatis amator indicibili repletus est gaudio, utpote, qui nihil in se salutandum hominibus tam libenter haberet, quam quod illæ decreuerant. Subito disparentibus illis considerantes fratres socij tam admirabilem in eis similitudinem, salutationis, occursum, & disparentiæ nouitatem, mysticum aliquid designari circa virum sanctum non irrationabiliter perpenderunt. Sanè per illas tres, ut videbatur, mulieres pauperulas sic vniiformi facie occurrentes, sic salutantes insolite, sic subito disparentes,

A Euangelicæ perfectionis formositas, quantum ad castitatem, scilicet, obedientiam, & paupertatem satis conuenienter ostenditur in viro Dei pari forma perfectè fulsisse, licet gloriari præelegerit in priuilegio paupertatis, quam modo matrem, modo spōsam, modo dominam nominare solebat. In hac ceteros cupiebat excedere, qui ex ipsa didicerat inferiorem se omnibus reputare. Si quando pauperiorem se quempiam secundum exteriorum habitum cerneret, semetipsum protinus arguens excitabat ad simile, tanquam si æmula paupertate concertans, vinci se timeret in illo. Accidit enim ut pauperculum quendam obuium haberet in via, cuius cum nuditatem aspiceret, compunctus corde, lamentabili voce dixit ad socium: Magnam verecundiam intulit nobis huius inopia, quia nos pro magnis diuitiis paupertatem elegimus, & ecce magis relucet in isto. Propter sanctæ paupertatis amorem omnipotentis Dei famulus, elemosynis ostiatim quæsiis utebatur multo libentius, quam oblati. Si quando enim inuitatus à magnis personis, mensis esset profusioribus honorandus, prius per propinquas vicinorum domos panum fragmenta petebat, ac deinde sic diratus inopia discumbebat. Et cum aliquando id fecisset, inuitatus à Domino Hostiense, qui pauperem Christi præcipuo complexabatur affectu, conquerenti Episcopo, quod suo derogasset honori, utpote qui in eius comesturus domo pro elemosynis isser: seruis Dei respondit: Magnum, mi Domine, vobis honorem exhibui, dum maiorem Dominum honoravi. Siquidem beneplacitum est Domino in paupertate, & ea maxime, quæ voluntaria pro Christo mendicitas est. Hanc dignitatem regalem, quam pro nobis Dominus Iesus egenus factus assumpsit, ut sua nos diraret inopia, ac verè pauperes spiritu regni cœlorum Reges instituere, & hæredes nolo relinquere pro feudo diuitiarum falsarum vobis ad horam concessio. Nonnunquam fratres ad petendum elemosynam hortans, verbis utebatur huiusmodi. Ite, inquit, quoniam hac nouissima hora fratres minores commodati sunt mundo, ut electi in eis impleant, vnde à iudice commendentur, illud audientes suauissimum verbum: Quamdiu fecistis vni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Iucundum proinde dicebat sub fratrum Minotum titulo mendicare, quem in retributione iustorum Euangelicæ veritatis magister ore suo tam signanter expressit. In festis quoque præcipuis, ubi opportunitas aderat, mendicare solitus erat dicens in sanctis pauperibus propheticum illud impleri: Panem Angelorum manducauit homo. Illum sanè panem Angelicum esse dicebat, quem pro Dei petitem amore, & beatis suggerentibus Angelis pro ipsius charitate largitum sancta paupertas colligit ostiatim. Vnde cum semel die sancto Paschæ moram faceret in eremitorio quodam adeo ab hominum habitatione remoto, quod commodè mendicare non posset, memor illius, qui discipulis euntibus in Emmaus ipso die in specie peregrini apparuit, ab ipsis fratribus elemosynam petiit ut peregrinus, & pauper. Quam cum accepisset humiliter sacris eos informauit eloquiis, quod transeuntes per mundi desertum tanquam peregrini, & aduenæ, verique Hebræi Pascha Domini hoc est transitum ex hoc mundo ad Patrem, in paupertate spiritus continuè celebrarent. Et quoniam in petendis elemosynis non quæstus agebatur cupidine, sed spiritus libertate Pater pauperum Deus specialem de ipso curam gerere videbatur.

Accidit enim semel ut infirmitate grauatus Domini seruis, in loco Noceræ, reduceretur Assisium per solemnes nuntios, ad hoc Assisinas populi deuotione transmissos. Qui Christi famulum deducetes, ad villam quandam deueniunt pauperulam, nomine Sarrhianum: ubi cum fames, & hora cibum expeterent, euntes, & nihil inuenientes venale, vacui redierunt. Ad quos vir sanctus, ideo nihil inuenistis, quia plus in muscis vestris, quam in Domino confiditis. Muscas nempe denarios vocauit. Sed reuertimini, ait, per domos, quas circuistis,

Mat. 23. d

Psal. 77. c

Luc. 24.

&

& amorem Dei offerentis pro pretio, humiliter eleemosynam postulare. Nec falsa id æstimatione verecundum putetis aut vile, quoniam vniuersa in eleemosyna post peccatum dignis, & indignis eleemosynarius ille magnus largiflua pietate concessit. Deponunt erubescen-
 A tiam milites, & eleemosynam sponte petentes, plura pro Dei amore, quam denariis emunt. Siquidem diuino nutu corde compuncti pauperes incolæ, non solum sua, sed, & seiplos liberaliter obtulerunt. Sicque factum est, ut inopiam, quam pecunia releuare non poterat, Francisci pauperes opulenta suppleret. Tempore, quo infirmus iacebat in eremitorio propè Reate, medicus quidam opportunum eum frequentabat officio. Cum autem Christi pauper impotens esset ad rependendam mercedem labori condignam, liberalissimus Deus ne ipsum sine præsentī remuneratione dimitteret, pium eius obsequium hoc nouo beneficio vice pauperis compensauit. Huius enim medici domus, quam tunc temporis ex omni lucro suo, de nouo construxerat, parietum patula scissione à summo vsque deorsum adeo de proximo minabatur ruinam, quod non videbatur per humanæ artis industriam possibile ipsius casui obuiare. Ipse verò de sancti viri meritis plenè confidens, cum magnæ fidei deuotione petiuit à sociis eius aliquid sibi concedi, quod idem vir Dei manibus contrectasset. Cum igitur modicum de capillis ipsius multa precum obtentum instantia posuisset de sero intra muri scissuram, mane resurgens, tanta inuenit aperturam illam soliditate conclusam, ut nec reliquias ibi positas posset extrahere, nec scissuræ prioris vestigium aliquod inuenire. Factumque est, ut qui ruinoso corpusculo serui Dei sedule ministrarat, ruituræ domus propriæ periculo præcaueret.

Alio quoque tempore vir Dei ad quandam heremum transferre se volens, ut ibi liberius contemplationi vacaret, quia debilis erat, cuiusdam viri pauperis vectabatur a fello. Cumque diebus æstiuis famulum Christi sequendo vir ille montana conscenderet, asperiori, & longiori itinere fatigatus, nimioque sitis ardore deficiens, instanter coepit clamare post sanctum: En morior (inquit) siti, nisi poculi alicuius beneficio continuo refociller. Absque mora vir Dei profiliuit de asino, & fixis in terra genibus, palmas tetendit in cælum, orare non cessans, donec se intellexit auditum. Oratione tandem finita: Festina, inquit viro, ad petram, & illic aquam viam inuenies, quam tibi hac hora misericorditer Christus de lapide bibendam produxit. Stupenda Dei dignatio, quæ seruis suis tam facile se inclinat. Bibit sitiens homo aquam de petra orantis virtute, & poculum hausit de saxo durissimo. Aquæ decursus ibidem ante non fuit, nec ut est diligenter quæsitum, deinceps potuit inueniri. Qualiter autem per merita sui pauperis, Christus multiplicauerit cibos in mari, cum suo sit loco inferius annotandum: hoc tantum commemorasse sufficiat, quod de eleemosyna modica sibi collata, nautas à famis, & mortis periculo per dies plurimos liberauit, ut ex hoc liquido possit aduerti, quod omnipotentis Dei famulus sicut in educatione aquæ de petra conformis exiit Moyse, sic in multiplicatione victualium Eliseo. Procul igitur à pauperibus Christi diffidentia omnis abscedat. Si enim paupertas Francisci adeo copiosæ sufficientiæ fuit, ut subuenientium sibi defectus iam mira virtute suppleret, quod nec cibus, nec potus, nec domus deesset, cum pecuniæ, & artis, & naturæ facultas defecerat: multò magis illa merebitur, quæ visitato diuinæ prouidentie ordine communiter conceduntur. Si, inquam, petræ siccitas ad pauperis vocem abundans poculum sitiienti propinauit pauperulo, nil iam inter omnia suum denegabit obsequium his, qui pro auctore omnium omnia reliquerunt.

CAPVT VIII.

De pietatis affectu, & quomodo ratione carentia videbatur ad ipsum affici.

Pietas vera, quæ secundum Apostolum ad omnia va-
 let, adeo cor Francisci repleuerat, ac penetrauerat, ut totum videretur seruum Dei in suum dominium vendicasse. Hæc est, quæ ipsum per deuotionem sursum agebat in Deum, per compassionem transformabat in Christum, per condescensionem inclinabat ad proximum, & per vniuersalem conciliationem ad singula, refigurabat ad innocentiam statum. Cumque per hanc piè moueretur ad omnia, specialiter tamen animas Christi Iesu sanguine pretioso redemptas cum cerneret inquinari aliqua forde peccati, tanta miserationis teneritudine deplorabat, ut eas tanquam mater in Christo quotidie parturiret. Et hæc penes ipsum causa præcipua venerandi verbi Dei ministros, quod semen fratri suo defuncto Christo videlicet pro peccatoribus crucifixo per ipsorum conuersionem, & pia sollicitudine suscitent, & sollicita pietate gubernent. Istiusmodi miserationis officium Patri misericordiarum omni sacrificio firmabat acceptius maxime si studio fuerit perfectæ charitatis impensum, ut ad id laboretur magis exemplo, quam verbo magis lacrymosa prece, quam loquaci sermone. Plangendum proinde dicebat prædicatorem tanquam vera pietate priuatam, siue qui in prædicatione non animarum quærit salutem, sed propriam laudem, siue qui prauitate destruit viræ, quod ædificat veritate doctrinæ. Præferendum huic dicebat fratrem simplicem, & elinguem, qui bono exemplo alios prouocat ad bonum. Illud quoque verbum: Donec sterilis peperit plurimos, taliter exponebat: Sterilis, inquit, est frater pauperculus, qui generandi in Ecclesia filios non habet officium. Hic pariet in iudicio plurimos: quia quos nunc priuatis orationibus conuertit ad Christum, suæ gloriæ tunc iudex ascribet. Quæ multos habet filios, infirmabitur: quia prædicator vanus, & loquax, qui multis nunc quasi sua virtute genis gaudet, cognoscet tunc se nil proprii habere in eis. Cum igitur animarum salutem viscerosa pietate appeteret, & feruida æmulatione zelaret, suauissimis se dicebat repleti odoribus, & quasi vnguento pretioso liniri, cum sanctorum fratrum per orbem distantium odorifera fama, multos audiret ad viam veritatis induci. Et talium auditu exultabat in spiritu, benedictionibus omni acceptione dignissimis fratres illos accumulans, qui verbo, vel opere ad Christi amorem inducerent peccatores. Sic etiam qui Religionem sacram iniquis violarent operibus, maledictionis eius grauissimam incurrerant sententiam. Ad te Domine (inquit) sanctissime, à tota cœlesti curia, & à me paruulo tuo sint maledicti, qui suo malo exemplo confundunt, & destruunt, quod per sanctos fratres ordinis huius ædificasti, & ædificare non cessas. Tanta frequenter afficiebatur mœstitia super scandala pusillorum, ut deficere se putaret, nisi diuinæ fuisset clementiæ consolatione suffultus. Cum autem semel malis turbatus esset exemplis, & anxio spiritu misericordem Patrem precaretur pro filiis, responsum huiusmodi reportauit à Domino:
 E Cur tu pauper homuncio conturbaris, an ego te super religionem meam sic pastorem institui, ut me principale nescias esse patronum? hominem simplicem ad hoc te constitui, ut quæ in te fecero, non humanæ industriæ, sed supernæ gratiæ ascribantur. Ego vocavi, seruabo, & pascam, & aliis excidentibus alios subrogabo, ita ut si nati non fuerint, faciam illos nasci, & quantiscumque fuerint impulsibus paupercula hæc concussa religio, salua semper meo munere permanebit. Detractionis quoque vitium inimicum fonti pietatis, & gratiæ, tanquam serpentinum abhorrebat morsum, & atrocissimam pestem, & piissimo Deo abominabile fore firmabat, pro eo quod detractor animarum sanguine pascitur, quas gladio linguæ necat. Audiens semel fratrem quendam denigrare famam

1. Tim. 4. c

1. Reg. 2. a

famam alterius, conuersus ad Vicarium suum dixit: Surge, surge, discute diligenter, & si accusatum fratrem innocentem repereris, accusantem dura correctione cunctis rodde notabilem. Nonnunquam verò cum, qui fratrem suum famæ gloria spoliaret, iudicabat habitu spoliandum, nec ad Dominum oculos posse leuare, nisi prius quod abstulerat, reddere pro posse curaret. Tanto maior est, aiebat, detractorum impietas, quam latronum, quanto lex Christi, quæ in obseruantia pietatis impletur, magis animarum, quam corporum nos astringit optare salutem. Afflictis quoque qualicumque corporali molestia mira compassionis teneritudine cōdescendens, si quid penuriæ, si quid defectus in aliquo cerneret pij cordis dulcedine regerebat in Christum. Sanè clementiam habebat ingentem, quam superinfusa Christi pietas duplicabat. Itaque liquecebat animus eius ad pauperes, & infirmos, & quibus non poterat manum, exhibebat affectum. Contigit semel vt pauperi cuidam elemosynam importunè petenti, vnus è fratribus durius responderet. Quod audiens pauperem pius amator, fratri præcepit, vt ad illius pauperis pedes se nudatum prosterneret, & clamaret culpabilem, orationis suffragium postularer, & veniam. Quod cum ille fecisset humiliter, dulciter pater adiecit: Dum pauperem vides, ô frater speculum tibi proponitur Domini, & pauperis Matris eius. In infirmis similiter infirmitates quas assumpsit, considera. Cumque in pauperibus cunctis, & ipse Christianissimus pauper effigiem Christi prospiceret, si qua etiam necessaria vitæ sibi collata fuissent, eis occurrentibus non solum liberaliter conferebat: verumetiam ac si illorum propria essent iudicabat esse reddenda. Accidit semel, vt eidem redeunti de Senis, pauper quidam occurreret, cum occasione infirmitatis super habitum palliolo quodam esset amictus. Cuius miseria oculo clementi conspecta: Oporteret, inquit ad socium, vt reddamus mantellum pauperulo isti, nam ipsius est. Mutuo enim ipsum accepimus, donec pauperiorem inuenire contingeret. Socius autem pij patris necessitatem considerans, pertinaciter obfistebar, ne prouideret alij se neglecto. At ille pro furto, ait, mihi reputo à magno elemosynario imputandum, si hoc quod fero non dederò magis egenti. Propterea de omnibus, quæ sibi dabantur ad necessitatem corporis releuandam solitus erat à dantibus licentiam petere, vt sicutè posset, si magis egenus occurreret erogare. Nulli prorsus rei parcebat, nec mantellis, nec tunicis, nec libris, nec etiam paramentis altaris, quin omnia hæc dum posset, vt pietatis impleter officium indigentibus largiretur. Pluries cum oneratis obularet in via pauperibus, imbecilles humeros illorum oneribus supponebat.

Consideratione quoque primæ originis omnium abundantiori pietate repletus, creaturas quantumlibet paruas, fratris vel sororis appellabat nominibus pro eo quod sciebat eas vnum secum habere principium. Illas tamen viscerosius amplexabatur, & dulcius, quæ Christi mansuetudinem piam, similitudine naturali prætendunt, & Scripturæ significatione figurant. Redemit frequenter agnos, qui ducebantur ad mortem, illius memor agni missimi, qui ad occisionem duci voluit pro peccatoribus redimendis. Hospitato quadam vice seruo Dei apud monasterium sancti Verecundi de Episcopatu Eugubij, ouicula quædam agniculum peperit illa nocte. Aderat eius ferocissima, quæ vitæ innocentis non parcens, rapacem morsu necauit. Hoc audito pius pater mira compassionem commotus, & agni siue macula recordatus, lamentabatur pro morte agniculi coram omnibus, dicens: Heu me frater agnicule animal innocens, Christum hominibus representans: maledicta sit impia, quæ te interfecit, nullusque de ea comedat homo, vel bestia. Mirabile dictu. Statim infirmari cœpit porca malefica, & tribus diebus corporalem pœnam exsoluens, vlticem tandem petulit necem. Proiecta autem in vallum monasterij, ibique longo tempore iacens, in modum tabulæ deficcata, nulla fuit elsa famelico. Aduertat igitur humana impietas quali pœna sit ferienda finaliter, si tam horrenda morte

A percussa est ferocitas bestialis. Perpendat, & fidelis deuotio, quæ in seruo Dei pietas fuerit admirandæ virtutis, & copiosæ dulcedinis, vt ei applauderet suo modo etiam natura brutorum. Iter enim faciens iuxta ciuitatem Senensem, inuenit in pascuis magnum ouium gregem. Quas cum benigne, vt erat solitus, salutasset, relicto pastu, cucurrerunt omnes ad eum, leuantisque capita sua, erectis in eum lumbis intendebant. Tantum quidem ei fecerunt applausum, vt pastores mirarentur, & fratres cernentes circa ipsum tam ouium agnos, quam ipsos arietes sic mirabiliter exultantes. Alio quoque tempore apud sanctam Mariam de Portiuncula quædam viro Dei fuit ouis oblata, quam propter innocentiam, ac simplicitatis amorem, quas ouis natura præterit gratanter suscepit. Monebat pius vir ouiculum, vt, & laudibus diuinis

B intenderet, & ab omni fratrum offensa caueret, ouis autem quasi viri Dei pietatem aduerteret, informationem ipsius sollicitè obseruabat. Nam audiens fratres in choro cantare, & ipsa Ecclesiam ingrediens sine alicuius informatione flecebat genua, vocem balatus emittens ante altare Virginis Matris agni, ac si eam salutare gestiret. Insuper, & cum eleuaretur sacratissimum Christi corpus inter Missarum solemnias, flexis curuabatur poplitibus, tanquam si reuerens pecus de irreuerentia indeuotos argueret, Christoque deuotos ad Sacramenti reuerentiam inuitaret. Tempore quodam agniculum in vrbe secum habuerat ob reuerentiam illius missimi agni, quem nobili matronæ dominæ, scilicet Iacobæ de septem foliis in suo recessu conseruandum commisit. Agnus verò quasi in spiritualibus eruditus à sancto dominæ ad Ecclesiam cuncti, stanti, & reuertenti societati inseparabili coharebat. Si matutinali hora domina tardaret exurgere, agnus consurgens impellebat eam cornulis, & balatibus excitabat, gestibus adhortans, & nutibus, vt ad Ecclesiam properaret. Propter quod agnus Francisci discipulus, deuotionis iam magister effectus, vt mirabilis, & amabilis à domina seruabatur. Alio quoque tempore apud Grecium viuus viro Dei oblatus fuit lepiscillus, qui liber in terra positus cum posset quo veller effugere, vocante se patre benigno in sinum illius propero cursu saltauit. Quem ipse pio eordis affectu circumfouens, vt debatur eidem compati quasi mater, dulcique allocutione commonitum, ne se iterum capi permitteret, liberum abire permisit. Cumque pluries in terra positus vt abscederet, semper in sinum patris rediret, tanquam si sensu quodam occulto cordis ipsius præciperet pietatem, tandem iussu patris à fratribus delatus est ad loca solitudinis tutiora. Modo quoque consimili, in insula lacus Perusini cuniculus quidam captus, & viro Dei oblatus, cum ceteros fugeretur, manibus eius, & sinu se domestica securitate commisit. Per lacum Reatinum eidem ad eremum de Grecio properanti, piscator vnâ ex deuotione fluuialem obtulit auem, quam cum libenter susceptam aperitis inuitaret manibus ad recessum, nec illa veller abire, erectis in cælum oculis, diu in oratione permansit, & quasi aliunde post longam horam ad se reuersus, dulciter iterato mandauit auiculæ, vt Dominum laudatura recederet. Suscepta itaque cum benedictione licentia, gestu corporis quoddam prætendens gaudium, aduolauit. In eodem lacu similiter oblatus fuit ei piscis magnus, & viuus, quem more solito fraterno nomine vocans, in aquam reposuit iuxta nauem. Piscis vero cœptam viro Dei ludebat in aqua, & quasi amore illius allectus, nullatenus recessit à navi, nisi prius ab eodem cum benedictione licentia sibi data. Alio quoque tempore ambulans cum quodam fratre per paludes Venetiarum, inuenit maximam auium multitudinem residentium, & cantantium in virgultis. Quibus visis, dixit ad socium: Sorores aues laudant Creatorem suum, nos itaque in medium ipsarum euntes, laudes, & horas Canonicas Domino decantemus. Cumque in medium ipsarum intrassent, non sunt aues motæ de loco. Et qui propter gratiarum ipsarum in dicendis horis se mutuo audire non poterant, conuersus vir sanctus dixit ad aues: Sorores aues à cantu cessate,

donec

donec laudes Deo debitas persoluamus. At illæ continuo tacuerunt, tamdiu in silentio persistentes, quamdiu dictis horis spatiose, & laudibus persolutis à sancto Dei cantandi licentiam receperunt. Dante autem eis viro Dei licentiam, statim more solito cantum suum resumpserunt. Apud S. Mariam de Portiuncula, iuxta cellam viri Dei super ficum cicada residens, & decantans, cum seruum Domini, qui etiam in paruis rebus magnificentiam Creatoris admirari didicerat, ad diuinas laudes cantu suo frequentius excitaret, ab eodem quadam die vocata, velut edocta cœlitus super manum volauit ipsius. Qui cum dixisset: Canta soror mea cicada, & Dominum Creatorem tuo iubilo lauda: sine mora obediens canere cœpit, nec desistit, donec iussu patris ad locum proprium reuolauit. Mansit autem per octo dies ibidem, quolibet die veniendo, cantando, & recedendo eius iussa persiciens. Tandem vir Dei ait ad socios: Demus iam sorori nostræ cicadæ licentiam, satis enim nos suo cantu lætificans ad laudes Dei octo dierum spatio excitauit. Et statim ab eo licentiata recessit, nec ultra ibidem apparuit, ac si mandatum ipsius non auderet aliquatenus præterire. Eidem Senis infirmo phasianus quidam de nouo captus, à nobili quodam transmissus est viuus. Qui continuo ut virum sanctum audiuit, & vidit, tanta ei amicitia coheret, ut nullo modo pateretur ab ipso seiungi. Nam pluribus vicibus extra locellum fratrum in vinea positus, ut abiret si vellet, rapido semper cursu redibat ad patrem tanquam si ab eodem omni fuisset tempore educatus. Deinde cuidam collaris viro, qui ex deuotione seruum Dei visitare solebat, velut sibi molestum foret à pij patris absentari conspectu, escam recusauit omnino. Reportatus tandem ad famulum Dei, statim ut conspexit eundem, quibusdam hilaritatis prætextibus gestibus, auide manducauit. Cum ad eremum peruenisset Aluernæ, propter Quadragesimam celebrandam in honorem Archangeli Michaëlis diuersi generis aues circa ipsius cellulam volitantes, concentu sonoro, & lætitiæ gestibus, quasi de eius aduentu gaudentes patrem pium inuitare ac allicere videbantur ad moram. Quo viso, dixit ad socium: Cerno frater voluntatis esse diuinæ, quod hic aliquandiu commoremur, tantum sorores auiculæ de nostra videntur præsentia consolari. Cum igitur contraheret ibi moram, falco ibidem nidificans magno se illi amicitia fœdere copulauit. Nam semper horam nocturno tempore, in qua vir sanctus ad diuina officia surgere solitus erat, cantu suo præueniebat, & sono. Quod famulo Dei gratissimum erat, eo quod tanta sollicitudo, quam circa eum gerebat, omnem ab ipso torporem desidæ excuteret. Cum verò seruus Christi infirmitate plus solito grauaretur, parcebat falco, nec tam tempestiuas indicebat vigilias. Siquidem velut instructus à Deo circa diluculum suæ vocis campanam leui tactu pulsabat. Diuinum certè videtur fuisse præsagium, tam in exultatione multimodi generis auium, quam in cantu falconis, cum Dei laudator, & cultor pennis contemplationis subuectus tunc foret illic apparitione seraphica sublimandus. Moram eo faciente tempore quodam in eremitorio Grecij, loci illius indigenæ malis multiplicibus vexabantur. Nam, & luporum rapacium multitudo, non solum bruta, sed, & homines consumebat, & grando annua tempestate blada, & vineas deuastabat. Dum igitur sic afflictis præco sacri Euangelij prædicaret, dixit ad eos: Ad honorem, & laudem Dei omnipotentis fideiubeo vobis, quod pestilentia hæc omnis abscedet, & respiciens vos Dominus, multiplicabit in temporalibus bonis, si mihi credentes misereamini vestri, ut vera confessione præmissa dignos faciatis pœnitentiæ fructus. Iterum hoc annuntio vobis, quod si beneficiis ingrati ad vomitum conuersi fueritis, innouabitur plaga, duplicabitur pœna, & maiori in vos ira desuipiet. Ab illa utique hora pœnitentiam ad exhortationem ipsius agentibus illis cessauerunt clades, periere pericula, nec molestia quidquam lupi intulere vel grandines. Immo, quod maius est, si quando vicinorum arua grando peruaderet, istorum terminis appropinquans, ter-

minabatur ibidem, aut in partem aliam diuertebat. Cessauit grando, seruauerunt, & lupi passionem serui Dei, nec contra pietatis legem in homines ad pietatem conuersos attentauerunt amplius desuipere quamdiu iuxta conditum contra piissimas Dei leges impie non egerunt. Piè igitur sentiendum est de pietate viri beati, quæ tam miræ dulcedinis, & virtutis fuit, ut domaret ferocia, domesticaret siluestria, mansueta doceret, & brutorum naturam homini iam lapsa rebellem ad sui obedientiam inclinaret. Verè hæc est, quæ cunctas sibi creaturas confederans valet ad omnia, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ.

CAPUT IX.

De seruire charitatis, & desiderio Martyrij.

Charitatem feruentem, qua sponsi amicus Franciscus ardebat, quis enarrare sufficiat? Totus namque quasi quidam carbo ignitus diuini amoris flamma videbatur absorptus. Subito enim ad auditum amoris Domini excitabatur, afficiebatur, inflammabatur, quasi plethra vocis extrinsecæ corda cordis interior tangeretur. Talem pro eleemosynis censum offerre, nobilem prodigalitatem dicebat, & eos, qui minus ipsum, quam denarios reputarent esse stultissimos, pro eo quod solius diuini amoris impretriabile pretium ad regnum cœlorum sufficiat comparandum, & eius, qui nos multum amauit, multum sit amor amandus. Ut autem ex omnibus excitaretur ad amorem diuinum, exultabat in cunctis operibus manuum Domini, & per iucunditatis specula in viuificam consurgebat rationem, & causam. Contuebatur in pulchris pulcherrimum, & per impressa rebus vestigia, prosequabatur vbique dilectum de omnibus sibi scalam faciens, per quam conscenderet ad apprehendendum eum, qui est desiderabilis totus. Inaudita namque deuotionis affectu, fontalem illam bonitatem in creaturis singulis, tanquam in riualis degustabat, & quasi cœlestem concentum perciperet in consonantia virtutum, & actuum eis datorum à Deo ipsas ad laudem Domini more Prophetæ David dulciter hortabatur. Christus Iesus crucifixus intra suæ mentis vbera, ut myrrhæ fasciculus iugiter morabatur, in quem optabat per excessui amoris incendium totaliter transformari. Prærogatiua quoque peculiaris deuotionis ad ipsum, ab Epiphaniæ festo vsque ad continuos quadraginta dies, eo scilicet tempore, quo Christus latuit in deserto, ad solitudinis loca declinans, cellaque reclusus, quanta poterat arctitudine cibi, & potus, ieiuniis, & orationibus, & laudibus Dei sine intermissione vocabat. Tam feruido quidem in Christum ferebatur affectu, sed & dilectus illi tam familiarem rependebat amorem, ut videretur ipsi famulo Dei, quasi iugem præ oculis ipsius Saluatoris sentire præsentiam, sicut aliquando sociis familiariter reuelauit. Flagrabat erga Sacramentum Domini corporis, seruire omnium medullarum, stupore admirans permaximo, illam charissimam dignationem, & dignantissimam charitatem. Sæpè communicabat, & tam deuotè ut alios deuotos efficeret, dum ad immaculati agni degustationem suauem quasi spiritu ebrius, in mentis ut plurimum rapiebatur excessu. Matrem Domini nostri Iesu Christi indicibili complectebatur amore, eo quod Dominum maiestatis fratrem nobis effecerit, & per eam simus misericordiam consecuti. In ipsa post Christum præcipue fidens eam sui ac suorum aduocatam constituit, & ad honorem ipsius, à festo Apostolorum Petri, & Pauli vsque ad festum Assumptionis deuotissime ieiunabat. Angelicis spiritibus ardentibus igne mirifico ad excedendum in Deum, & electorum animas inflammandas inseparabilis erat amoris vinculo copulatus, & ob deuotionem ipsorum, ab Assumptione Virginis gloriosæ quadraginta diebus ieiunans orationi iugiter insistebat. Beato autem Michaëli Archangelo, eo quod animarum repræsentandarum haberet officium, speciali erat amore deuotior, propter feruidum, quem

Cant. l. i.

habebat

habebat zelum ad salutem omnium saluandorum. Ex recordatione sanctorum omnium tanquam lapidum ignitorum in Deificum recalescebat incendium: Apostolos omnes, & præcipue Petrum, & Paulum propter feruidam charitatem, quam habuerunt ad Christum, summa deuotione complexans. Ob quorum reuerentiam & amorem. Quadragesimæ specialis ieiunium Domino dedicabat. Non habebat aliud Christi pauper nisi duo minuta, corpus, scilicet, & animam, quod posset liberali charitate largiri. Sed hæc per amorem Christi sic offerebat continue, ut quasi omni tempore per rigorem ieiunij corpus, & per ardorem desiderij spiritum immolaret, exterius in ærio sacrificas holocaustum, & in templo interius concremans thymiam. Sic autem cum charitatis excessiua deuotio sursum in diuina ferebat, ut eiusdem affectuosa benignitas ad naturæ consortes, & gratiæ dilataret. Quem enim creaturis ceteris germanum pietas cordis effecerat, mirum non est, si Creatoris insignitus imagine, & sanguine redemptus auctoris germaniorem Christi charitas faciebat. Non se Christi reputabat amicum, nisi animas foueret, quas ille redemit. Saluti animarum nihil præferendum esse dicebat, eo maxime probans quod vnigenitus Dei pro animabus dignatus fuerit in cruce pendere. Hinc sibi in oratione lucam, in prædicatione discursus, & in exemplis dandis excessus. Vnde quoties austeritas nimia reprehenderetur in ipso, respondebat se datum aliis in exemplum. Licet enim innocens eius caro, quæ iam se sponte subdebat spiritui, nullo egeret flagello propter offensas, tamen exempli causa renouabat illi poenas, & onera, custodiens propter alios vias duras. Dicebat enim: Si linguis hominum loquar, & Angelorum, charitatem autem in meipso non habeam, & proximis virtutum exempla non monstrem, parum prosum aliis, mihi nihil. Feruenti quoque charitatis incendio gloriosum sanctorum martyrum emulabatur triumphum, in quibus nec amoris flamma extingui, nec fortitudo potuit infirmari. Desiderabat propterea, & ipse illa perfecta charitate succensus, quæ foras mittit timorem, per martyrij flammam hostiam Domino se offerre uiuentem, ut vicem Christo pro nobis morienti rependeret, & ad diuinum amorem ceteros prouocaret. Sexto namque conuersionis suæ anno desiderio martyrij flagrans, ad prædicandam fidem Christianam & poenitentiam Saracenis, & aliis infidelibus ad partes Syriæ transfretare disposuit. Cumque nauem quandam ut illuc tenderet, conscendisset, ventis contrariis flantibus compulsus est in Sclauoniæ partibus applicare. Cum igitur moram aliquamdiu contraxisset ibidem, nec inuenire posset nauem tunc temporis transfretantem, fraudatum à suo desiderio se sentiens, nautas quosdam Anchonam tendentes, ut amore Dei eum secum ducerent exorauit. Verum illis propter expensarum defectum pertinaciter recusantibus, vir Dei plurimum de Domini bonitate confusus, nauem cum socio latenter conscendit. Affuit quidam à Deo, ut creditur, pro paupere suo missus, qui secum ferens necessaria victus, quendam timentem Deum de navi ad se vocatum sic allocutus est: Hæc pro pauperibus fratribus in navi latitantibus conferua fideliter, ac necessitatis tempore amabilius subministra. Sicque factum est, ut nautis propter vim ventorum per dies plurimos nusquam applicare valentibus, omnia consumeretur ipsorum cibaria, & sola pauperi Francisco collata desuper elemosyna superesset. Quæ cum esset modica tantum diuinâ virtute suscepit augmentum, ut diebus pluribus in mari propter tempestatem continuam contrahentibus moram, usque ad portum Anchonæ omnium necessitatibus plenarie subueniret. Videntes itaque nautæ per seruum Dei multa se mortis euasisse discrimina, tanquam qui maris horrenda pericula senserant, & miranda opera Domini viderant in profundo, gratias egerunt omnipotenti Deo, qui semper in suis amicis & seruis mirabilem, & amabilem se ostendit. Cum autem relicto mari, terram perambulare cepisset, iactato in eam salutis semine, reportabat manipulos fructuosos. Verum,

A quia martyrij fructus adeo cor eius allegerat, ut pretiosâ pro Christo mortem super omnia virtutum merita peroptaret, versus Matrochium iter arripuit, ut Miramolino, & genti eius Christi Euangelium prædicaret, si quo modo ad concupitam palmam valeret attingere. Tanto namque desiderio ferebatur, ut quamuis esset imbecillis corpore peregrinationis suæ præcurreret comitem, & ad exequendum propositum festinus, & tanquam spiritu ebrius aduolaret. Sed cum iam usque in Hispaniam perrexisset, diuina dispositione quæ ipsum referuabat ad alia grauissima ei superuenit infirmitas, quia præpeditus, quod cupiebat, adimplere nequiuit. Sentiens igitur vir Dei, quod necessaria erat adhuc proli, quam genuerat, ipsius vita in carne, quamuis mortem sibi lucrum putaret esse, rediit ad pascendum oues suæ sollicitudini commendatas. Verum charitatis ardore spiritum ipsius ad martyriū perurgente, tertia adhuc vice pro fide Trinitatis effusione sui sanguinis dilatanda, versus infideles proficisci tentauit. Tercio decimo namque conuersionis suæ anno ad partes Syriæ perges, multis se periculis constanter exposuit: ut Soldani Babylonie posset adire præsentiam. Inter Christianos enim ac Saracenos tunc bellum tam implacabile erat exercituum castris hincinde in campo comminus ex aduerso locatis, ut via mutui transitus sine mortis discrimine non pateret. Exierat si quidem à Soldano edictum crudele, ut quicumque caput alicuius Christiani afferret, Bizantium aureum pro mercede reciperet. At intrepidus Christi miles Franciscus sperans in proximo suum adipisci posse propositum, diffiniuit iter arripere, mortis pauore non territus, sed desiderio prouocatus. Oratione namque præmissa, confortatus à Domino, confidenter illud propheticum decantabat: Nam & si ambulauero in medio umbræ mortis, non timebo mala; quoniam tu mecum es. Assumpto igitur socio fratre, Illuminatio nomine, viro utique luminis, & virtutis, cum iter cepisset obuias habuit ouiculas duas, quibus visis exhilaratus vir sanctus, dixit ad socium: Confide frater in Domino, nam in nobis Euangelicum illud impletur: Ecce ego mitto vos sicut oues in medio luporum. Cum autem processissent ulterius, occurrerunt ei satellites Saraceni, qui tanquam lupi celerius accurrentes ad oues, seruos Dei feraliter comprehensos crudeliter, & contemptibiliter pertractarunt, afficientes conuiitiis, affligentes verberibus, & vinculis alligantes. Tandem afflictos multipliciter, & attritos ad Soldanum diuina disponente prouidentia, iuxta viri desiderium perduxerunt. Cum igitur princeps ille perquireret, à quibus, & ad quid, & qualiter missi essent, & quomodo aduenissent, intrepido corde respondit Christi seruus Franciscus: Non ab homine, sed à Deo altissimo se fuisse transmissum, ut ei & populo suo viam salutis ostenderet, & annuntiaret Euangelium veritatis. Tanta vero mentis constantia, tanta virtute animi tantoque seruiore spiritus prædicto Soldano prædicauit, Deum trinum, & vnum, & Saluatorem omnium IESUM Christum, ut Euangelicū illud in ipso claresceret, veraciter esse completum: Ego dabo vobis os, & sapientiam, cui non poterunt resistere, & contradicere omnes aduersarii vestri. Nam, & Soldanus admirandum in viro Dei feruorem spiritus conspiciens & virtutē, libenter ipsum audiebat, & ad moram contrahendam cum eo instatius inuitabat. Christi vero seruus superno illustratus oraculo: Si vis, inquit conuerti tu cum populo tuo ad Christum, ob illius amorem vobiscum libenter cōmorabor. Quod si hæsitas propter fidē Christi legem Mahumeti dimittere: iube ignem accendi per maximum, & ego cum sacerdotibus tuis ignem ingrediar, ut vel sic cognoscas, quæ fides certior, & sanctior non immerito tenenda sit. Ad quem Soldanus, non credo, quod aliquis de sacerdotibus meis se vellet igni propter fidem suam defensandā exponere, vel genus aliquod subire tormenti. Viderat enim statim quendam de presbyteris suis virum authenticum, & longæuum, hoc audito verbo de suis conspectib. aufugisse. Ad quem vir sanctus: Si mihi velis promittere pro te, & populo tuo, quod ad Christi cultum si ignem

illæsus exiero veniatis: ignem solus introibo. Et si combustus fuero, imputetur peccatis meis. Si autem diuina me protexerit virtus, Christum Dei virtutem, & sapientiam, verum Deum, & Dominum Salvatorem omnium agnoscatis. Soldanus autem optionem hanc accipere se non audere respondit, quia seditionem populi formidabat. Obtulit tamen ei multa munera pretiosa, quæ vir Dei non mundanarum rerum, sed salutis animarum avidus, spreuit omnia quasi lutum. Soldanus autem videns virum sanctum tam perfectum rerum mundalium contemptorem, admiratione permotus, maiorem erga ipsum deuotionem concepit. Et quamuis ad fidem Christianam transire noller, vel forsitan non auderet, rogauit tamen deuotè famulum Christi, vt prædicta susciperet pro salute ipsius Christianis pauperibus vel Ecclesiis eroganda. Ipse verò, quia pondus fugiebat pecuniæ, & in animo Soldani veræ pietatis non videbat radicem, nullatenus acquieuit. Videns etiam se non proficere in conuersione gentis illius, nec suum assequi posse propositum, ad partes fidelium diuina reuelatione præmonitus remeauit. Sic itaque Dei ordinante clementia, & sancti viri promerente virtute, misericorditer, & mirabiliter factum est, quod Christi amicus mortem pro ipso viribus totis exquiret, & tamen nullatenus inueniret, vt & merito non careret oprati martyrij, & insigniendus seruaretur in posterum priuilegio singulari. Sic utique factum est, vt ignis ille diuinus adhuc perfectius ipse æstuarer in corde, vt post potentius euaporaret in carne. O verè beatum virum, cuius caro, etsi tyrannico ferro non cæditur; occisi tamen agni similitudine non priuatur. O, inquam, verè ac plenè beatum, cuius animam, etsi gladius persecutoris non abstulit, palmam tamen martyrij non amisit.

CAPUT X.

De studio, & virtute orationis.

Sentiens Christi seruus Franciscus corpore se peregrinū à Domino, cum iam ad terrena foris desideria per Christi charitatem totus esset insensibilis factus, ne foret absq; consolatione dilecti, sine intermissione orans spiritum Deo contendebat exhibere presentem. Erat quidem oratio contemplanti solatium, dum supernarum circuitu mansionum Angelorum conciuis iam factus, feruenti desiderio quærebat dilectum, à quo solus cum carnis paries disiungebat. Erat & operanti præsidium, dum in omnibus, quæ agebat de sua diffidens industria, & de superna pietate confidens, per ipsius instantiam totum in Domino cogitatum iactabat. Orationis gratiam viro religioso desiderandam super omnia firmiter asserbat, nullumque credens sine ipsa in Dei prosperari seruitio, modis quibus poterat fratres suos ad eius studium excitabat. Nam ambulans, & sedens intus, & foris, laborans, & vacans, orationi adeo erat intentus, vt illi videretur non solum quidquid erat in eo cordis, & corporis, verum etiam operis, & temporis dedicasse. Solitus erat nullam visitationem spiritus, cum negligentia præterire. Si quidem, cum offerebatur, sequebatur eam, & quamdiu Dominus concedebat, dulcedine perfruebatur oblata. Cum autem intentus itineri, diuini spiritus aliquos sentiret afflatus sociis præcedentibus, gradum figebat, nouamque inspirationem ad fruitionem conuertens, gratiam non recipiebat in vacuum. Suspendebatur multoties tanto contemplationis excessu, vt supra semetipsū raptus, & ultra humanum sensum aliquid sentiens quid ageretur circa se exterius ignoraret. Transiens namque semel per Burgum sancti Sepulchri, castrum utique populosum, pro debilitate corporis subuectus asello, obuias habuit turbas in eum præ deuotione ruentes. Tractus autem, & detentus ab eis, compressus quoque ac multipliciter attractatus, insensibilis videbatur ad omnia, & velut exanime corpus, de his quæ fiebant circa ipsum nihil penitus aduertebat. Vnde cum iam diu transito castro, turbisque reliquis peruenisset ad quoddam domicilium leproforum, quasi aliunde rediens cœlestium contempla-

Ator, sollicitè requisivit, quando propinquarent ad Burgū. Mens quidem ipsius in cœlestibus fixa splendoribus varietates non senserat locorum, nec temporum, nec occurrentium personarum. Quod ipsi accidisse frequentius, sociorum eius experientia multiplex comprobauit. Et quia in oratione perceperat sancti Spiritus desideratam præsentiam tanto familiarius se offerre precantibus, quanto plus inuenit elongatos à strepitu mundanorum, ideo loca solitaria quærens, ad solitudines, & Ecclesias derelictas oraturus nocte pergebat. Vbi dæmonum pugnas horribiles frequenter sustinuit, qui secum sensibilibus colligentes nitebantur ipsum ab orationis studio perturbare. Ipse verò armis munitus cœlestibus, quanto vehementius impetebatur ab hostibus, tanto fortior in virtute, & feruentior reddebatur in prece, fidenter dicens ad Christum: Sub umbra alarum tuarum protege me à facie impiorum qui me afflixerunt. Ad dæmones autem: Facite quidquid in me valeatis maligni spiritus, & fallaces. Non enim potestis, nisi quantum vos manus superna relaxat, & ego ad perferendum omnia, quæ illa infligenda decreuerit, cum omni iucunditate paratus assisto. Quam mentis constantiam superbi dæmones non ferentes abscedebant confusi. Vir autem Dei solitarius remanens, & pacatus, nemora replebat gemitibus, loca spargebat lacrymis, pectora manu tundebat, & quasi occultius secretarium natus, confabulabatur cum Domino suo. Ibi respondebat iudici, ibi supplicabat patri, ibi colloquebatur amico, ibi quoque à fratribus ipsum piè obseruantibus aliquotiens auditus est clamorosis gemitibus apud diuinam pro peccatoribus interpellare clementiam, deplorare etiam alta voce, quasi coram se positam Dominicam passionem. Ibi visus est nocte orans manibus ad modum crucis protensis, toto corpore subleuatus à terra, & nubecula quadam fulgente circumdatus, vt illustrationis mirabilis intra mentem mira circa corpus perlustratio testis esset. Ibi etiam sicut certis est comprobatum indicis, incerta sibi, & occulta diuinæ sapientiæ pandebantur, quamuis illa non vulgaret exterius, nisi quātum Christi urgebat charitas, & proximorum utilitas exigebat. Dicebat enim: Leui mercede rem impretabilem contingit amitti, & illum, qui dedit ad non dandū iterum facile prouocari. Quando à priuaris redibat orationibus, quibus penè in virum alterum mutabatur, summopere studebat conformare se ceteris, ne forte quod foris ostenderet, aura fauoris intus à mercede euacuaret. Cum in publico subito afficeretur visitatus à Domino, semper aliquid obiciebat astantibus ne sponsi familiares attactus forinsecus vulgarentur. Excreationes, gemitus, duos anhelitus, extrinsecos nutus orans inter fratres deuitabat omnino, siue quia diligebat secretum: siue quia ad interiora reintrans totus ferebatur in Deum, sæpè talia familiaribus dixit: Quando seruus Dei orans visitatur diuinitus dicere debet: Istam consolationem mihi peccatori, & indigno de cœlo misisti Domine, & ego illam tuæ committo custodiæ: quia thesauri tui me sentio esse latronem. Cum autem ab oratione reuertitur, sic debet se pauperculum, & peccatorem ostendere, ac si nullam sit nouam gratiam consecutus. Orante autem viro Dei in loco de Portiuncula contigit Assisinate Episcopum venire ad eum, vt erat solitus, visitandum. Qui mox, vt locum fuit ingressus ad cellam in qua Christi seruus orabat plus debito fidenter accessit. Pulsoque ostiolo intraturum se ingerens, dum caput immisit, sanctumque orantem conspexit, repentino timore concussus, obrigescentibus membris etiam loquelam amisit. Subitoque voluntate diuina per vim foras propulsus retrogrado pede procul abductus est. Stupefactus Episcopus ad fratres festinauit, vt potuit, Deoque sibi restituere linguam: primo verbo confessus est culpam. Contigit tempore quodā Abbatē monasterij S. Iustini de Episcopatu Perusij obuiare famulo Christi. Quo viso Abbas deuotus celeriter de equo descendit, vt, & viro Dei reuerentiam faceret, & de salute animæ aliqua cū ipso conferret. Tandem habita collatione suauis Abbas abscedens, orari pro se humiliter petiit. Cui vir Deo cha-

Psal. 16. b

rus

rus respondit: Orabo libenter. Parum itaque discedente Abbate, dixit fidelis Franciscus ad socium: Expecta frater modicum: quia debitum volo soluere, quod promisi. Orante autem illo, subito Abbas insolitum calorem, & dulcedinem hactenus inexpectatam sensit in spiritu: ita quod in excessu mentis effectus: totus à seipso in Deum defecit. Parua morula substitit: & in se reuersus, virtutem orationis S. Francisci cognouit. Maiori proinde circa ordinem semper amore flagrauit: multisque factum pro miraculo rerulit. Solitus erat vir sanctus horas Canonicas non minus timorare Deo persolvere, quam deuotè. Nam licet oculorum, stomachi, splenis, & hepatis ægritudine laboraret, nolebat tamen muro vel parieti inhærere dum psalleret: sed horas semper erectus, & sine caputio, non gyronagis oculis, nec cum aliqua syncopa persolvebat. Si quando esset in itinere constitutus, figebat tunc temporis gressum, huiusmodi consuetudinem reuerentem, & sacram propter pluuiarum inundantiam non omittens. Dicebat enim: Si quietè comedit corpus cibum suum futurum cum ipso vermium esca, cum quanta pace, & tranquillitate accipere debet anima cibum vitæ? Grauius etiam se putabat offendere si quando orationi deditus, vanis phantasmatis interius vagaretur. Cum aliquid tale accideret, non parcebat confessioni quin illud protinus expiaret. Hoc studium sic in vsum conuerterat, vt rarissime muscas huiusmodi pateretur. Fecerat in Quadragesima quadam vasculum vniui, vt minutias temporis, ne omnino exciderent, occuparet. Quod cum dicenti tertiam in memoriam veniens paululum ipsius animum distraxisset, motus feruore spiritus, vasculum igne consumpsit, dicens: Sacrificabo illud Domino, cuius sacrificium impediuit. Psalmos cum tanta mentis ac spiritus attentione dicebat, quasi Deum præsentem haberet: & cum nomen Domini in eis occurreret, præ suauitatis dulcedine labia sua lingere videbatur. Ipsum quoque Domini nomen non solum cogitatum, verum etiam prolatum, & scriptum, reuerentia volens honorare præcipua, fratribus persuasit aliquando vt omnes schedulas scriptas vbicumque repertas colligerent, mundoque loco reponerent, ne forte sacrum illud nomen contingeret conculcari. Nomen autem Iesu cum exprimeret vel audiret, iubilo quodam repletus interius, totus videbatur exterius alterari: ac si mellissimus sapor gustu, vel harmoniacus sonus ipsius immutasset auditum. Contigit autem anno tertio ante obitum suum, vt memoriam Natiuitatis pueri Iesu ad deuotionem excitandam apud Castrum Grecij diserneret agere cum quanta maiori solemnitate valeret. Ne verò hoc leuitati posset ascribi, à Summo Pontifice petita, & obtenta licentia, fecit præparari præsepium, apportari fenum, bouem, & asinum ad locum adduci. Aduocantur fratres, adueniunt populi, personat sylua voces, & venerabilis illa nox luminibus copiosis, & claris, laudibusque sonoris, & consonis, splendens efficitur, & solemnitas. Stabat vir Dei coram præsepio pietate repletus, repletus lacrymis, & gaudio superfluis. Celebratur Missarum solemnitas super præsepio, Leuita Christi Franciscus sacrum Euangelium decantante. Prædicat deinde populo circumstanti de Natiuitate Regis pauperis, quem cum nominare vellet: puerum de Bethleem præ amoris tenetitudine nuncupabat. Miles autem quidam virtuosus, & verax qui propter Christi amorem sæculari relicta militia, viro Dei magna fuit familiaritate coniunctus Dominus Ioannes de Grecio se vidisse asseruit puerulum quendam valde formosum in illo præsepio dormientem: quem beatus pater Franciscus ambobus complexans brachiis excitare videbatur à somno. Hanc siquidem deuoti militis visionem non solum videntis sanctitas credibilem facit: sed, & designata veritas comprobatur, & miracula subsecuta confirmant. Nam exemplum Francisci consideratum à mundo excitatiuum est cordium in fide Christi torpentium: & fenum præsepis reservatum à populo, mirabiliter sanatorium fuit brutorum languentium, & aliarum repulsiuum pestium diuersarum, glorificante Deo per omnia seculum suum, san-

A & æque orationis efficaciam euidentibus miraculorum prodigiis demonstrante.

CAPVT XI.

De intelligentia Scripturarum, & spiritu prophetia.

AD tantam autem mentis serenitatem indefessum orationis studium cum continua exercitatione virtutum, virum Dei perduxerat: vt quamuis non habuerit sacrarum litterarum peritiam per doctrinam: æternæ tamen lucis irradiatus fulgoribus Scripturarum profunda miro intellectus scrutaretur acumine. Penetrabat enim ab omni labe purum ingenium mysteriorum abscondita, & ubi magistralis scientia foris stat, affectus introibat amantis. Legebat quandoque in libris sacris, & quod animo semel iniecerat, tenaciter imprimebat memoriæ: quia non frustra mentalis attentionis percipiebat auditu, quod continuæ deuotionis ruminebat affectu. Querentibus aliquando fratribus, vtum sibi placeret quod litterati iam recepti ad ordinem intenderent studio sacræ Scripturæ. Respondit: Mihi quidem placet: dum tamen exemplo Christi, qui magis orasse legitur quam legisse, orationis studium non omittant; nec tamen studeant, vt sciant qualiter debeant loqui: sed vt audita faciant, & cum fecerint, aliis facienda proponant. Volo, inquit, fratres meos discipulos Evangelicos esse: sicque in notitia veritatis proficere, quod in simplicitatis puritate concrecant, vt simplicitatem columbinam à prudentia serpentina non separent, quas Magister eximius ore suo benedicto coniunxit. Interrogatus Senis à quodam Religioso viro Theologiæ sacræ Doctore de quibusdam quæstionibus difficilibus intellectu, tanta claritate doctrinæ, diuinæ sapientiæ patefaciebat arcana, vt vehementer stuperet vir ille peritus, & cum admiratione referret: Verè Theologia sancti Patris istius puritate, ac contemplatione tanquam alis in altum subuecta est aquila volans: nostra verò scientia ventre graditur super terram. Licet enim esset imperitus sermone, scientia tamen plenus enodabat dubia quæstionum, & abscondita producebat in lucem. Nec absconum, si vir sanctus Scripturarum à Deo intellectum acceperat, cum per imitationem Christi perfectam veritatem ipsarum descriptam gestaret in opere, & per Sancti Spiritus vñtionem plenariam, Doctorem earum apud se haberet in corde. Adeo etiam in ipso clauit spiritus prophetiæ, vt præuideret futura, & cordium contueretur occulta: absentia quoque velut præsentia cerneret, & se præsentem absentibus mirabiliter exhiberet. Tempore namque quo Damietam Christianorum obsidebat exercitus: aderat vir Dei non armis, sed fide munitus. Cum igitur die belli, Christiani pararentur ad pugnam: hoc audito Christi seruus vehementer ingemuit, dixitque socio suo: Si belli fuerit attentatus ingressus ostendit mihi Dominus non prosperè cedere Christianis, verum si hoc dixerò, fatuus reputabor: si tacuerò, conscientiam non euadam. Quid igitur tibi videtur? Respondit socius eius dicens: Frater pro minimo tibi sit vt ab hominibus iudicaris: quia non modò incipis fatuus reputari. Exonera conscientiam tuam, & Deum magis time, quam homines. Quo audito, exiliens Christi præco salutaribus monitis Christianos aggreditur: prohibet bellum, denuntiat casum. Fit veritas in fabulam: indurauerunt cor suum, & noluerunt reuerti. Itur, committitur, & bellatur, totaque in fugam vertitur militia Christiana: finem belli opprobrium regerens, non triumphum. Tanta verò strage Christianorum imminutus est numerus, vt circa sex millia fuerint inter mortuos, & captiuos. In quo euidenter innouit quod spernenda non erat sapientia pauperis: cum anima viri iusti annuntiet aliquando magis vera quam septem circumspectores sedentes in excelso ad speculandum.

Alio quoque tempore cum post reuersionem ipsius de ultra mare, Celanum prædicaturus accederet, miles

Ecclesi. 37. 6

quidam supplici cum deuotione cum instantia magna inuitauit ad prandium. Venit itaque ad militis domum, omnisque familia pauperum hospitem exultauit in ingressu. Ante uero quam cibum sumerent iuxta solitum morem, vir mente deuotus offerens Deo preces, & laudes, oculis stabat eleuatis in cælum. Oratione completa, benignum hospitem familiariter aduocatum in partem, sic allocutus est. Ecce frater hospes, tuis victus precibus ut manducarem, domum tuam intraui. Meis nunc cito monitis acquiesce: quoniam non hic, sed alibi manducabis. Confitere nunc peccata tua, ueræ poenitentiae dolore contritus, nec in te remaneat quidquam quod ueridica confessione non pandas. Reddet tibi Dominus hodie vicem: quoniam tanta deuotione suos pauperes suscepisti. Acquieuit continuo ut ille sermonibus sancti: socioque ipsius uniuersa peccata in confessione detegens, disposuit domum suam, & ad mortem suscipiendam, se quantum ualuit, præparauit. Intrauerunt tandem mentem, & incipientibus aliis manducare, hospes subito spiritum exhalauit, iuxta uerbum hominis Dei repentina morte sublatus. Sicque factum est hospitalitatis gratia promerente, ut iuxta uerbum ueritatis Prophetam recipiens, mercedem Prophetæ acciperet: dum per Sancti uiri pronuntiationem propheticam miles ille deuotus sibi contra mortis subitaneam prouidit: quatenus armis poenitentiae præmunitus perpetuam damnationem euaderet, & in æterna tabernacula introiret.

Matth. 10. d

Tempore quo vir sanctus Reate iacebat infirmus: præbendarius quidam nomine Gedeon lubricus, & mundanus infirmitate graui correptus, lectulo decubans, cum ad eum fuisset delatus, lacrymose rogabat cum simul astantibus, ut ab ipso crucis signaculo signaretur. Ad quem ille: Cum uixeris olim secundum desideria carnis non ueritus iudicia Dei, quomodo te cruce signabo? Verum propter deuotas intercedentium preces, signo te crucis signabo, in nomine Domini. Tu tamen scito te grauiora passurum, si ad vomitum redieris liberatus. Propter enim peccatum ingratitudinis semper peiora prioribus inferuntur. Signo itaque crucis super eum facto, statim qui contractus iacuerat, surrexit sanus: & in laudem Dei prorumpens. Ego, inquit, sum liberatus. Insonuerunt autem ossa renum eius audientibus cunctis ueluti cum manu ligna sicca franguntur. Paucis autem interlapis temporibus, Dei oblitus, corpus impudicitiae reddidit. Cumque sero quodam cenasset in domo cuiusdam Canonici, nocteque illa dormiret ibidem, subito super omnes corruit tectum domus. Ceteris autem euadentibus mortem, solus ille miser interceptus atque interemptus est. Iusto igitur Dei iudicio facta sunt nouissima hominis illius peiora prioribus propter ingratitudinis vitium, Deique contemptum: cum de accepta uenia gratum esse oporteat, ut duplo displiceat flagitium iteratum.

Alio quoque tempore mulier quædam nobilis Deo deuota uenit ad sanctum, ut suum ei explicaret dolorem, ac remedium postularet. Habebat quidem virum valde crudelem, quem aduersarium patiebatur in seruitio Christi: & ideo petebat à sancto quatenus oraret pro illo, ut sua Deus cor ipsius dignaretur emollire clementia. Ipse uero hoc audiens, ait illi: Vade cum pace, indubitanter expectans de viro tuo consolationem tibi de proximo affuturam. Et adiecit: Dices ei ex parte Dei, & mea quod nunc est tempus clementiae, postmodum æquitatis. Benedictione accepta reuertitur mulier, inuenit virum, denuntiat uerbum. Cecidit super eum Spiritus Sanctus, & nouum factum de veteri, sic facit cum mansuetudine respondere: Domina seruamus Domino, & saluamus animas nostras. Suadente igitur sancta uxore pluribus annis cælibem vitam agentes, eodem die ambo ad Dominum migrauerunt. Miranda certe in viro Dei spiritus prophetici uirtus, qua, & membris iam amentibus restituebat vigorem, & duris imprimebat cordibus pietatem: quamquam non minus eiusdem spiritus

fit stupenda limpiditas, qua sic futurorum præcognoscebat euentum, ut etiam conscientiarum scrutaretur arcanum: quasi alter Elifæus duplicem Eliæ spiritum assecutus.

Nam cum Senis viro cuidam sibi familiari quædam superuentura finaliter prædixisset, & vir ille peritus, de quo supra mentio facta est, quod de Scripturis cum eo conferebat aliquando: his auditis ab eodem sancto patre dubitando perquireret: an hæc ipse dixisset, quæ illius uiri relatione cognouerat: non solum se illa dixisse asseruit: uerum etiam quærenti alienum euentum proprium exitum prophetando prædixit. Quod ut certius cordi eius imprimeret quendam secretum conscientiae illius scrupulum quem nulli uiuenti uir præfatus expresserat, mirabiliter reuelando explicuit, & salubriter consulendo referauit. Ad quorum omnium firmitatem accedit, quod uir ille Religiosus sicut Christi famulus ei prædixit, sic finaliter consummauit.

Eo quoque tempore quo reuertebatur de ultra mare, socium habens fratrem Leonardum de Assisio, contigit eum fatigatum, & lassum parumper a sellum conscendere. Subsequens autem socius, & ipse non modicum fessus, coepit dicere intra se, humanum aliquid passus: Non de pari ludebant parentes eius, & mei. En ipse equitat, & ego pedester asinum eius duco. Hoc illo cogitante, protinus descendit de asino uir sanctus, & ait: Non frater conuenit ut ego equitem, tu uenias pedes: quia nobilior, & potentior in sæculo tu me fuisti. Obstupuit illico frater, & rubore suffusus, deprehensum se recognoscens, procidit ad pedes ipsius, & lachrymis irrigatus, nudum exposuit cogitatum, ueniamque poposcit.

Frater quidam Deo deuotus, & famulo Christi, frequenti cogitatione uersabatur in pectore, superna fore gratia dignum, quem uir sanctus familiari complecteretur affectu: quem uero tanquam extraneum reputaret, extra numerum electorum reputandum à Deo. Cum igitur cogitationis huiusmodi crebrius vexatus impulsu uiri Dei familiaritatem vehementer optaret, nec tamen cordis sui secretum reuelaret alicui, aduocans eum ad se, dulciter Pater pius sic allocutus est: Nulla te turbet cogitatio fili: quoniam te charissimum habens inter præcipuè mihi charos libenter tibi munus meæ familiaritatis, & dilectionis impendo. Miratus exinde frater, factusque deuotior ex deuoto, non solum in amorem creuit hominis sancti, uerum etiam per Spiritus Sancti gratiae munus, donis est maioribus cumulatus. Cum autem in monte maneret Aluernæ cella reclusus, unus è sociis magno desiderio cupiebat habere de uerbis Domini aliquod scriptum manu ipsius breuiter annotatum. Grauem enim qua vexabatur tentationem non carnis, sed spiritus ex hoc credebatur euadere, uel certe leuius ferre. Tali desiderio languens anxietate interius: quia uerecundia victus reuerendo Patri rem pandere non audebat. Sed cui homo non dixit, Spiritus reuelauit. Portari namque sibi iussit à fratre prædicto atramentum, & chartam, laudesque Domini iuxta fratris desiderium propria manu scripsit, & ultimo benedictionem ipsius, dicens: Accipe tibi chartulam istam, & usque ad diem mortis tuæ custodias diligenter. Accepit frater donum illud optatum, & statim omnis illa tentatio effugatur. Seruatur littera, & cum in posterum miranda effecerit, uirtutum Francisci testimonium fuit.

Frater quidam erat quantum à foris videbatur, sanctitate præclarus, conuersatione insignis, tamen admodum singularis. Omni tempore orationi vacans, tanta districtione silentium obseruabat, quod consueuerat non uerbis, sed nutibus confiteri. Accidit autem sanctum Patrem uenire ad locum uidere fratrem, & de ipso cum aliis fratribus habere sermonem. Commendantibus autem omnibus, & magnificantibus illum: respondit uir Dei: Sinite fratres, ne mihi in eo diabolica figmenta laudetis. In ueritate sciatis, quod diabolica tentatio est, & deceptio fraudulenta. Dure acceperunt hoc

fratres

fratres tanquam impossibile iudicantes, quod tot perfectionis indicibus fraudis se commenta fuscarent. Verum non post multos dies eo Religionem egresso euidenter apparuit quanta luculentia interioris contuitus vir Dei cordis eius secreta perspexit. Multorum quoque per hunc modum qui stare videbantur ruinam, sed, & plurium peruerforum conuersionem ad Christum immobili veritate prænuntiando appropinquasse videbatur ad æternæ lucis speculum contemplandum: cuius fulgore mirabili absentia corporaliter tanquam si essent præsentia mentis eius cernebat obtutus.

Quodam namque tempore Vicarius suus tenebat capitulum: ipse verò in cella orans, sequester erat, & medius inter fratres, & Deum. Cum igitur vnus ex ipsis defensionis quodam contextus palliolo non se subderet disciplinæ: videns hoc vir sanctus in spiritu, vocauit quendam de fratribus, & dixit ad eum: Vidi frater diabolum super illius fratris inobedientis dorsum, collum eius tenentem astrictum, qui tali seffore subactus, obedientiæ fræno spreto, instinctus eius sequebatur habenas. Et cum rogarem Deum pro fratre, subito dæmon confusus abscessit. Vade igitur, & dic fratri, vt obedientiæ sanctæ iugo collum sine mora submittat. Monitus per internuntium frater, statimque conuersus ad Deum, ad pedes Vicarij humiliter se proiecit.

Alio quoque tempore contigit duos fratres ad Eremitorium Grecij de remotis venire, vt virum Dei cernerent, & benedictionem multò desideratam iam tempore reportarent. Venientes autem, & non inuenientes, quia de publico iam ad cellam redierat, desolati abibant. Et ecce recedentibus illis, cum de ipsorum aduentu vel recessu nihil secundum humanum sensum percipere potuisset præter solitum morem egressus è cella, clamauit post eos: & iuxta quod optauerant, signo crucis facto in Christi nomine benedixit.

Duo fratres venerunt aliquando de Terra laboris, quorum antiquior nonnulla intulit scandala iuniori. Cum autem peruenissent ad Patrem, quæ fuit illè à iuniori qualiter erga ipsum se frater socius habuisset in via. Quo respondente vtrique satis benè, subiunxit: Caue frater, ne sub humilitatis specie mentiaris: scio enim, sed expecta modicum, & videbis. Miratus est per plurimum frater, quomodo tam absentia per spiritum cognouisset. Igitur non post multos dies contempra Religione, foras egreditur qui scandalum fecerat fratri, & à Patre non petierat veniam, nec correctionis debitam receperat disciplinam. Simulque duo in vna illius claruere ruina: æquitas, scilicet diuinæ iustitiæ, & perspicacitas spiritus prophetiæ. Qualiter autem absentibus se præsentem exhibuit diuina faciente virtute, euidenter ex superioribus innoscit, si reuocetur ad mentem, qualiter absens in curru igneo fratribus transfiguratus apparuit, & quomodo se Arelateni Capitulo in crucis effigie præsentauit. Quod factum esse diuina dispositione credendum est, vt ex præsentis corporalis apparitione mirabili patenter claresceret, quam præsens, & peruius spiritus eius luci sapientiæ foret æternæ, quæ omnibus mobilibus mobilior est: & vbique attingens propter sui munditiam per nationes in animas sanctas se transfert, & Dei amicos, & Prophetas constituit. Simplicibus, & paruulis sua solet pandere mysteria doctor excelsus. Sicut prius apparuit in David Prophetarum eximio, & post in Apostolorum principe Petro, & tandem in pauperculo Christi Francisco. Hi enim cum essent literarum imperitia simplices, facti sunt Sancti Spiritus eruditione illustres. Is quidem pastor vt gregem pasceret Synagogæ de Ægypto educum: iste piscator vt sagem replet Ecclesiæ multiformitate credentium: hic autem negotiator, vt margaritam emeret Euangelicæ vitæ, venditis, & dispersis omnibus propter Christum.

CAPVT XII.

De efficacia prædicandi, & gratia famulatum.

Fidelis re vera famulus, & minister Christi Franciscus vt cuncta fideliter, & perfectè perageret, illis potissime virtutum exercitiis intendebar, quæ sacro dictante Spiritu, Deo suo magis placere cognouerat. Qua de re contigit illum in magnum dubitationis cuiusdam agoniâ incidere: quam multis diebus ab oratione rediens terminandam fratribus sibi familiaribus proponebat. Quid, inquit, fratres consulitis, quid laudatis? an quod orationi vacem, an quod prædicando discurrâ? Si quidem ego paruulus simplex, & imperitus sermone, maiorem orandi accepi gratiam, quam loquendi. Videtur etiam in oratione luctum, & cumulatio gratiarum, in prædicatione distributio quædam donorum cœlitus acceptorum. In oratione etiam purificatio interiorum affectuum, & vnio ad vnum verum, & summum bonum cum vigoratione virtutis. In prædicatione spiritualium puluerizatio pedum, distractio circa multa, & relaxatio disciplinæ. Tandem in oratione Deum alloquimur, & audimus: & quasi Angelicam vitam agentes inter Angelos conuersamur. In prædicatione multa oportet condescensione vt ad homines, & humanè inter eos viuendo, humana cogitare, videre, dicere, & audire. Sed vnum est in contrarium, quod videtur præponderare his omnibus ante Deum, quod videlicet vnigenitus Dei Filius, qui est sapientia summa, propter animarum salutem de sinu Patris descendit, vt suo mundum informans exemplo, verbum salutis hominibus loqueretur, quos sacri sanguinis, & pretio redimeret, & emundaret lauacro, & poculo sustentaret, nihil sibi omnino reseruans quod non in salutem nostram liberaliter erogaret. Et quia debemus omnia facere secundum exemplar eorum, quæ videmus in ipso tanquam in monte sublimi, videtur magis Deo placitum, quod intermissa quiete foras egrediar ad laborem. Cumque per multos dies verba huiusmodi ruminaret cum fratribus, certitudinaliter nequibat percipere, quid horum sibi foret, vt Christo verè acceptius eligendum. Cum enim miranda nosset per spiritum prophetiæ, hanc per seipsum quæstionem dissoluere non valebat ad liquidum, Deo melius providente, vt prædicationis meritum per supernum manifestaretur oraculum, & serui Christi humilitas seruarietur. Non erubescere à minoribus parua quærere verus minor, qui magna didicerat à magistro supremo. Studio namque præcipuo solitus erat exquirere, quali via, qualique modo Deo posset secundum ipsius beneplacitum perfectius deservire. Hæc summa eius Philosophia, hoc summum eius desiderium extitit quoad vixit, vt quæreret à sapientibus, & simplicibus, perfectis, & imperfectis, paruulis, & grandævis, qualiter ad perfectionis culmen virtuosius peruenire valeret. Assumens itaque duos ex fratribus misit ad fratrem Siluestrum qui crucem egredientem viderat de ore ipsius: & tunc in montem supra Assisium iugiter orationi vacabat, vt diuinum super dubitatione huiusmodi responsum perquiret, quod sibi ex parte Domini demandaret. Hoc ipsum demandauit sacræ virgini Claræ, vt per aliquam puriorem, & simpliciorum de Virginibus sub ipsius disciplina degentibus, & ipsa cum sororibus aliis orans, super hoc exquireret Domini voluntatem. Concordauerunt autem mirabiliter in idipsum superno eis reuelante Spiritu venerabilis Sacerdos, & virgo Deo dicata, beneplaciti scilicet esse diuini, quod Christi præco ad prædicandum exiret. Reuerentibus itaque fratribus, & Dei iuxta quod acceperant indicantibus voluntatem, exurgens continuo succinxit se, & nulla prorsus contracta mora, iter aggreffus est. Ibat autem cum tanto feruore, vt diuinum exqueretur imperiū, tamq; celeriter percurrerebat, ac si facta manu Dei super eum nouam induisset è cœlo virtutem. Cum igitur appropinquaret Beuanium ad quandam locum deuenit, in quo diuersi generis avium maxima multitudo conuenerat. Quas cum sanctus Dei vidisset, ala-

criter cucurrit ad locum, & eas velut rationis participes salutavit. Omnibus verò expectantibus, & conuertentibus se ad eum, ita ut quæ in arbutis erant, inclinatis capitibus cum appropinquaret ad eas insolito modo in ipsum intenderent, usque ad eas accessit, & omnes ut verbum Domini audirent, sollicitè admonuit, dicens: Fratres mei volucres, multum debetis laudare Creatorem vestrum, qui plumis vos induit, & pennas tribuit ad volandum, puritatem concessit aëris, & sine vestra sollicitudine vos gubernat. Cùm autem eis hæc, & his similia loqueretur, auiculæ modo mirabili gestientes cœperunt extendere colla, protendere alas, aperire rostra, & in illum attentè respicere. Ipse verò cum spiritus feruore mirando per medium ipsarum transiens, tunica contingebat easdem, nec tamen de loco aliqua mota est, donec signo Crucis factò, & licentia data cum benedictione viri Dei, omnes simul aduolarunt. Hæc omnia contuebantur socij expectantes in via. Ad quos reuersus vir simplex, & purus, pro eo quod non hæcenus auibz prædicauerat, cœpit se de negligentia inculpare. Exinde prædicando per loca vicina procedens, venit ad castrum quoddam nomine Aluianum, vbi congregato populo, & indito silentio, propter hirundines nidificantes in eodem loco, magnisque garriribus perstreptentes audiri vix poterat. Quas vir Dei omnibus audientibus allocutus est, dicens: Sorores meæ hirundines iam tempus est, ut loquar, & ego, quia vos usque modo satis dixistis. Audite verbum Dei tenentes silentium, donec sermo Dei compleatur. At illæ tanquam intellectus capaces subito tacuerunt, nec fuerunt motæ de loco, donec fuit omnis prædicatio consummata. Omnes igitur qui viderunt, stupore repleti glorificauerunt Deum. Istius miraculi fama circumquaque diffusa, multos ad sancti reuerentiam, & fidei deuotionem accendit.

In ciuitate namque Parisiensi scholaris quidam indolis bonæ cum sociis aliis studio diligenter intentus, dum importuna garrulitate cuiusdam infestaretur hirundinis, dicere cœpit ad socios: Hæc hirundo vna de illis est, quæ virum Dei Franciscum prædicantem aliquando donec silentium eis imponeret, molestabant, & conuersus ad hirundinem fiducialiter ait: In nomine serui Dei Francisci præcipio tibi, ut ad me veniens continuo conticescas. At illa Francisci audito nomine, quasi viri Dei disciplinis edocta, & statim conticuit, & ipsius manibus tanquam tutæ custodiæ se commisit. Stupefactus scholaris, statim eam libertati restituit, & eius garrum amplius non audiuit.

Alio quoque tempore, cum famulus Dei Caietæ semel prædicaret in littore maris, turbis præ deuotione ruentibus, ut eum contingerent: horrens Christi seruus tantum populorum applausum in vnam hærentem littori nauculam profluit solus. Illa verò tanquam si rationis particeps motore moueretur intrinseco sine aliquo remige, cernentibus, & mirantibus cunctis, se longius à terra protraxit. Cùm autem aliquanto spatio in maris altitudinem secessisset, stetit inter fluctus immobilis quamdiu vir sanctus turbis expectantibus in littore prædicauit. Cumque audito sermone, & viso miraculo, ac benedictione accepta multitudo recederet, ne ipsum amplius molestarer, naucula proprio ductu ad terram reuersa est. Quis igitur obstinatæ mentis esset, & impiæ, qui prædicationem Francisci contemneret, cuius miranda fiebat virtute ut non solum carentia ratione, disciplinam suscipere, verumetiam inanimata corpora tanquam animata prædicanti seruirent?

Aderat equidem seruo suo Francisco, ad quæcumque pergeret is qui eum vixerat, & miserat Spiritus Domini, & ipse Dei virtus, & sapientia Christus, ut sanæ doctrinæ verbis afflueret, & magnæ potentie miraculis coruscarer. Erat enim verbum eius, velut ignis ardens, penetrans intima cordis, omniumque mentes admiratione replebat, cum non humanæ inuentionis ornatum prætenderet, sed diuinæ reuelationis afflatum redoleret. Nam cum semel prædicaturus coram Papa, & Cardinalibus

ad suggestionem Domini Ostiensis, sermonem quendam studiose compositum commédasset memoriæ, sterissèq; in medio ut ædificationis verba proponeret: sic obliuioni tradidit omnia, ut effari aliquid omnino nesciret. Verum cum hæc veridica humilitate narrasset, conferens se ad Spiritus Sancti gratiam inuocandam, tam efficacibus subito cœpit verbis affluere, tamque potenti virtute illorum mentes virorum sublimium ad compunctionem inflectere, ut apertè claret quod non ipse, sed Spiritus Domini loquebatur. Et quoniam primo sibi suaserat opere, quod aliis suadebat sermone, reprehensorem non timens veritatem fidentissime prædicabat. Nesciebat aliquorum culpas palpare, sed pungere, nec vitam fouere peccantium, sed aspera increpatione ferire. Eadem mentis constantia magnis loquebatur, & paruis, eademque spiritus iucunditate paucis loquebatur, & multis. Omnis ætas, omnisque sexus, properabat virum nouum mundo cœlitus datum, & cernere, & audire. Ipse verò per diuersas regiones progrediens euangelizabat ardentè, Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. In virtute namque nominis eius veritatis præco Franciscus eiiciebat dæmonia, sanabat infirmos, & quod maius est, sui sermonis efficacia obstinatorum mentes ad pœnitentiam mollebat, simulque sanitatem corporibus reddebat, & cordibus, sicut aliqua comprobant operum eius, exempli gratia inferius annotanda.

In ciuitate Tuscanella à milite quodam hospitio deuote susceptus, filium eius vnicum à natiuitate contractum ad multam ipsius instantiam, manu alleuans, sic subito incolumem reddidit, ut videntibus cunctis, protinus consolidarentur omnia corporis membra, & puer sanus effectus, & fortis confestim exurgeret ambulans, & exiliens, & landans Deum.

In ciuitate Narniensi cum paralyticum quendam membrorum omnium destitutum officio, signo crucis à capite usque ad pedes ad instantiam signasset Episcopi, perfectè restituit sanitati.

In Episcopatu Reatino puer quidam sic turgidus à quatuor annis, ut nullo modo propria crura cernere posset, à matre cum lacrymis præsentatus eidem, statim ut vir sanctus tetigit eum manibus sacris incolumis est effectus.

Apud ciuitatem Ortensem puer vnus ita conglomeratus, ut caput pedibus portaret applicitum, & haberet ossa nonnulla confracta, signo crucis ad parentum lacrymabiles preces ab eodem suscepto, subito extensus extitit, & illico liberatus.

Mulier quædam ciuitatis Eugubij ambas contractas, & aridas habens manus, adeo ut nihil per illas operari valeret, signo crucis ab eodem in nomine Domini sibi factò, tam perfectam obtinuit sospitatem, quod statim rediens domum, cibos in ministerium eius, & pauperum quasi altera socrus Simonis propriis manibus præpararet.

Puellæ cuidam in castro Beuanij, oculorum priuatæ luminibus, cum in Trinitatis nomine sputo suo ter ipsius oculos liniuisset, lumen concupitum restituit.

Mulier quædam ciuitatis Narnij, oculorum cæcitate percussa, signum crucis ab eodem suscipiens, lucem recuperavit optatam.

Bononiæ puer quidam vnum oculorum macula adeo habens obiectum, ut nihil prorsus videre posset, nec aliquo iuuari remedio, post signum crucis à capite usque ad pedes per seruum Domini sibi factum, visum recuperavit tam limpidum, ut postmodum Fratrum Minorum ordinem ingressus, se longè clarius videre assereret de oculo prius infirmo, quam de oculo semper sano.

In castro sancti Gemini seruus Dei à quodam deuoto viro susceptus hospitio, cuius vxor à dæmonio vexabatur post orationem factam in virtute obedientiæ imperauit dæmoni ut exiret, eumque potestate diuina tam subito effugauit, ut verè claresceret quod obedientiæ sanctæ virtuti peruicacia dæmonum non obsistat.

Mar. 16. d

In

In ciuitate de Castello, quidam furibundus, & nequam spiritus quandam obsidens mulierem, à viro sancto obedientiae accepto mandato, indignabundus discessit, mente simul & corpore liberam obsessam prius foeminam derelinquens.

Frater quidam infirmitate tam horribili grauabatur, vt magis esse vexatio demonis, quam naturalis infirmitas à pluribus firmaretur. Nam totus sæpe allidebatur, & volutabatur spumans, membris corporis nunc contractis, nunc extensis, nunc plicatis nunc tortis, nunc rigidis effectis & duris. Quandoque totus extensus & rigidus, pedibus æquatis capiti leuabatur in altum, horribiliter illico relapsurus. Hunc sic miserabiliter & irremediabiliter ægotantem plenus misericordia Christi seruus commiserans, buccellam sibi panis, de quo edebat, transmissit. Tantam verò gustatus panis contulit ægrò virtutem, vt deinceps huius infirmitatis molestiam non sentiret.

In comitatu Aretij cum diebus pluribus mulier quædam laborasset in partu, essetque iam proxima morti, nullum omnino desperanti de vita supererat remedium nisi Dei. Cum autem equo vectus propter corporis infirmitatem Christi famulus per partes illas transitum habuisset, contingit reduci animal per villam, in qua mulier torquebatur. Homines verò loci, viso equo, cui vir sanctus infederat, extraxerunt frænum vt superponerent mulieri: ad cuius contactum mirificum omni remoto periculo, mulier illico peperit cum salute.

Vir quidam de Castro plebis, Religiosus ac timens Deum, chordam apud se, qua cinctus fuerat, sanctus pater habebat. Cumque multitudo virorum ac mulierum in castro illo variis infirmitatibus laboraret, ibat per infirmantium domos, & intincta chorda in aqua dabat bibere patientibus, sicque per hunc modum plurimi sanabantur. Sed & de panibus à viro Dei contactis gustantes ægroti, diuina operante virtute consequerantur celeriter remedia sanitarum. Cum his & aliis multis miraculorum prodigijs præco Christi prædicans coruscaret, attendebatur his, quæ dicebantur ab eo, ac si Angelus Domini loqueretur. Excellens namque in ipso prærogatiua virtutum, prophetiæ spiritus, efficacia miraculorum, oraculum de prædicando cœlitus datum, obedientia creaturarum ratione carentium, vehemens immutatio cordium ad verborum ipsius auditum, eruditio eius à Spiritu Sancto præter humanam doctrinam, prædicandi auctoritas à Summo Pontifice non sine reuelatione concessa, insuper & regula, in qua forma prædicandi exprimitur ab eodem Christi Vicario confirmata, summi quoque Regis signacula per modum sigilli corpori eius impressa, tanquam testimonia decem, toti sæculo indubitanter affirmant, Christi præconem Franciscum & venerandum officio, & doctrina authenticum, & admirabilem sanctitatem, ac per hoc tanquam verè Dei nuntium Christi Euangelium prædicasse.

CAPVT XIII.

De stigmatibus sacris.

Moserat Angelico viro Francisco nunquam otiosi à bono, quin potius instar supernorum spirituum in scala Iacob, aut ascendeat in Deum, aut descendeat ad proximum. Nam tempus sibi concessum ad meritum diuidere sic prudenter didicerat, vt aliud proximorum lucris laboriosis impenderet, aliud contemplationis tranquillis excessibus dedicaret. Vnde cum secundum exigentiam locorum & temporum alienæ condescendisset procurandæ salutis, inquietationibus derelictis turbatum, solitudinis secreta petebat, locumque quietis quo liberius Deo vacans, extingeret si quid pulueris sibi ex conuersatione hominum adhæssisset. Biennio itaque antequam spiritum redderet cœlo, diuina prouidentia duce, post labores multimodos perductus est in locum excelsum seorsum, qui dicitur Mons Aluernæ. Cum igitur iuxta solitum morem, Quadragesimam ibidem ad honorem sancti

Archangeli Michaëlis ieiunare cœpisset, supernæ contemplationis dulcedine abundantius solito superfusus, ac cœlestium desideriorum ardentiori flamma succensus, supernarum cœpit immissionum cumulatius dona sentire. Ferebatur quidem in altum, non vt curiosus maiestatis persecutor opprimendus à gloria, sed tanquam seruus fidelis & prudens inuestigans beneplacitum Dei, cui se conformare omnimode summo petebat ardore. Immissum est igitur menti eius per diuinum oraculum quod in apertione libri Evangelici reuelaretur ei à Christo, quid Deo in ipso, & de ipso maxime foret acceptum. Oratione itaque cum multa deuotione præmissa, sacrum Euangeliorum librum de altari sumptum in sanctæ Trinitatis nomine aperiri fecit per socium, virum vtique Deo deuotum & sanctum. Sanè cum in trina libri apertione semper Domini passio occurreret, intellexit vir Deo plenus, quod sicut Christum fuerat imitatus in actibus vitæ, sic conformis ei esse deberet in afflictionibus & doloribus passionis, antequam ex hoc mundo transiret. Et licet propter multam austeritatem vitæ præteritæ, crucisque Dominicæ baiulationem continuam, imbecillis iam esset corpore, nequaquam est terrius, sed ad martyrij sustinentiam vigorosius animatus. Excreuerat, quidem in eo insuperabile amoris incendium boni Iesu in lampades ignis atque flammarum, vt aquæ multæ charitatem eius tam validam extinguere non valerent. Cum igitur Seraphicis desideriorum ardoribus, sursum ageretur in Deum, & compassiua dulcedine in eum transformaretur, qui ex charitate nimia voluit crucifigi, quodam mane circa festum Exaltationis sanctæ Crucis dum oraret in latere montis, vidit Seraph vnum sex alas habentem tam ignitas, quam splendas de cœlorum sublimitate descendere. Cumque volatu celerissimo peruenisset ad aëris locum viro Dei propinquum, apparuit inter alias effigies hominis crucifixi in modum crucis manus & pedes extensos habentis & cruci affixos. Duæ alæ super caput ipsius eleuabantur, duæ ad volandum extendebantur, duæ verò totum velabant corpus. Hoc videns vehementer obstupuit, mixtumque mœrore gaudium cor eius incurrit. Lætabatur quidem in gratioso aspectu, quo à Christo sub specie Seraph cernebat se conspici, sed crucis affixio compassiui doloris gladio ipsius animam pertransibat. Admirabatur quamplurimum in tam inscrutabilis visionis aspectu, sciens quod passionis infirmitas cum immortalitate spiritus Seraphici nullatenus conueniret. Intellexit tandem ex hoc Domino reuelante, quod ideo huiusmodi visio sic diuina prouidentia suis fuerat præsentata conspectibus, vt amicus Christi prænosceret se non per martyrium carnis, sed per incendium mentis totum in Christi crucifixi similitudinem transformandum. Disparens igitur visio, mirabilem in corde ipsius reliquit ardorem, sed & in carne non minus mirabilem signorum impressit effigiem. Statim namque in manibus eius & pedibus apparere cœperunt signa clauorum, quemadmodum paulò antè in effigie illa viri crucifixi conspexerat. Manus enim & pedes in ipso medio clauis confixæ videbantur, clauorum capitibus in interiori parte manuum & superiori pedum apparentibus, & eorum acuminibus existentibus ex aduerso. Erantque clauorum capita in manibus & pedibus rotunda & nigra, ipsa verò acumina oblonga retorta, & quasi repercussa, quæ de ipsa carne surgentia carnem reliquam excedebant. Dexterum quoque latus quasi lancea transfixum rubra cicatrice obductum erat, quod sæpe sanguinem sacrum effundens, tunicam & femoralia respergebat. Cernens autem Christi seruus, quod stigmata carni tam luculenter impressa socios familiares latere non possent: timens nihilominus publicare Domini Sacramentum, in magno positus fuit dubitationis agone, vtum videlicet quod viderat, diceret, vel taceret. Vocauit proinde aliquos ex fratribus, & generalibus verbis loquens, dubium coram eis proposuit, & consilium requisivit. Quidam verò ex fratribus gratia illuminatus, & nomine intelligens quod aliqua miranda vidisset, pro eo quod videbatur admodum stupe-

PROM. 25. d

CANT. 8. b

Gm. 28. c

factus, dixit ad virum sanctum: Frater non solum propter A te, sed etiam propter alios, scias tibi ostendi aliquando sacramenta diuina. Timendum propterea iure videtur ne si quod pluribus profuturum accepisti, celaueris, pro talento abscondito reprehensibilis iudicaris. Ad cuius verbum motus vir sanctus, licet alias dicere solitus esset, Secretum meum mihi: tunc tamen cum multo timore seriem retulit visionis præfatæ, addens quod is, qui sibi apparuerat, aliqua dixerit, quæ nunquam dum viueret, alicui hominum aperiret. Credendum sane tam arcana illa fuisse sacri illius Seraph in cruce mirabiliter apparentis eloquia quod forte non liceret hominibus ea loqui. Postquam igitur verus Christi amor in eandem imaginem transformauit amantem quadraginta dierum numero iuxta quod decreuerat in solitudine consummato, superueniente quoque solemnitate Archangeli Michaelis, descendit Angelicus vir Franciscus de monte secum ferens crucifixi effigiem, non in tabulis lapideis vel lignis manu figuratam artificis, sed in carneis membris descriptam digito Dei viui. Et quoniam sacramentum Regis abscondere bonum est: ideo secreti regalis vir conficius signacula illa sacra pro viribus occultabat. Verum, quia Dei est ad gloriam suam magna revelare quæ facit Dominus, ipse, qui signacula illa secrete impresserat, miracula quædam aperte per ipsa monstrauit, ut illorum occulta & mira vis stigmatum, manifesta pateret claritate signorum.

In Prouincia namque Reatina pestis inualuerat valde grauis, quæ oues & boues omnes sic consumebat crudeliter, quod nullum poterat remedium adhiberi. Vir autem quidam timens Deum nocte fuit per visionem commotus, ut ad eremitorium fratrum festinanter accederet, & loturam manuum ac pedum famuli Dei Francisci, qui tunc temporis morabatur ibidem acceptam, super animalia cuncta respergeret. Mane itaque surgens venit ad locum, loturaque huiusmodi per socios sancti viri latenter obtemperata, oues & boues languentes ex ea respergit. Mirabile dictu. Statim ut aspersio animalia languida, & in terra iacentia quantumcunque paululum attingebat, pristino recuperato vigore surgebant continuo, & tanquam nihil mali sensissent, ad pascua festinabant. Sicque factum est, ut per virtutem mirandam aquæ illius, quæ sacras plagas contigerat, omnis prorsus plaga cessaret, pestilensque morbus à gregibus fugaretur. Circa præfatum montem Aluernæ antequam vir sanctus ibi contraheret morā, nube ex ipso monte surgente, grandinis violenta tempestas fructus terræ consuetudinarie deuastabat. Sed post illam apparitionem felicem non sine incolarum admiratione grando cessauit, ut cœlestis illius visionis excellentiam & stigmatum ibidem impressorum virtutē serenati præter morem ipsa cœli facies declararet. Contigit quoque eum tempore hiemali propter debilitatem corporis, & asperitatem viarum hominis vnius pauperis subuectum a fello sub rupis cuiusdam prominentis pernoctaret crepidine, ut niuis & noctis superuenientium quoquo modo declinaret incommoda, quibus prædictus, ad hospitij locum non valuerat peruenire. Cum autem vir sanctus hominem illum querulosus submurmurantem gemitibus hinc inde seipsum iactare sensisset, tanquam qui tenui operimento contactus quiescere præ frigoris acerbitate nequibat, diuini amoris feruore succensus, manu illum protensa palpauit. Mirabile certe! Repente illius sacre manus contactum quæ seraphici calculi gerebat incendium omni fugato frigore tātus in virum intus & extra calor aduenit, ac si quædam in eum vis flammæ ex fornacis spiraculo processisset. Nā illico & mēte & corpore confortatus, suauius inter saxa, & nives usque mane dormiuit, quam vnquam in proprio lecto pausauerat, sicut ipse postmodum assererat. Certis itaque constat indicij, sacra illa signacula illius impressa fuisse virtute, qui operatione seraphica purgat, illuminat, & inflammat, cum ipsa forinsecus expurgando à peste salutē, serenitatem, & calorem corporibus efficacia mira conferrent, sicut & post mortem euidentioribus est demon-

stratum prodigijs suo loco posterius annotandis. Ipse vero licet thesaurum inuentum in agro multa diligentia studeret abscondere: latere tamen non potuit, quin aliqui stigmata manuum viderent & pedum, quamquam manus, quasi semper portaret contactas & pedibus ex tunc incederet calceatis. Viderunt enim dum viueret, fratres plurimi, qui licet essent propter sanctitatem præcipuam viri per omnia fide digni: tamen ad omne dubium amouendum, sic esse ac se vidisse tactis sacrosanctis iuramento firmarunt. Viderunt etiam ex familiaritate, quam cum viro sancto habebant aliqui Cardinales, laudes sacrorum stigmatum, prosis, & hymnis, & antiphonis, quas ad ipsius ediderunt honorem veraciter inserentes, qui tam verbo, quam scripto perhibuerunt testimonium veritati. Summus etiam Pontifex dominus Alexander cum populo prædicaret coram multis fratribus, & meipso, affirmauit se dum sanctus viueret stigmata illa sacra suis oculis conspexisse. Viderunt in morte plusquam quinquaginta fratres, virgoque Deo deuotissima Clara cum ceteris sororibus suis & sæculares innumeri, ex quibus quemadmodum suo loco dicitur, quamplurimi & osculati sunt ex deuotionis affectu, & contrectauerunt manibus ad testimonij firmitatem. Vulnus autem lateris ita sollicitè occultauit, ut illud nemo posset, nisi furtim contueri dum viueret. Vnus etenim frater, qui ei sedule ministrare solitus erat, cum pia eum cautela, ut ad excutendum extraheret tunicam induxisset, attente respiciens vidit plagam, cui etiam tres veloci contactu digitos applicans, tam visu, quā tactu vulneris quantitatem agnouit. Consimili cautela vidit etiam frater ille, qui tunc temporis erat Vicarius eius. Frater vero socius mirandæ simplicitatis dum infirmitatis causa languentes scapulas contrectaret, manu per caputium missa, & casualiter vulnere sacro illapsa, magnū ei doloerm infligit. Proinde portabat ex tunc femoralia ita facta, ut usque ad ascillas pertingerent ad vulnus lateris contegendū. Fratres quoque, qui illa leuabāt, vel tunicā excutiebat pro tempore, quia inueniebāt ea sanguine rubricata indubitanter per euidentē signum in cognitionē sacri vulneris peruenerunt, quod postmodum in morte reuelata facie, & ipsi cum alijs plurimis contēplati simul & venerati sunt. Eia nūc strenuissime miles Christi ipsius fer arma inuictissimi Ducis, quibus munitus, & insignitus, omnes aduersarios superabis. Fer vexillum Regis altissimi, ad cuius intuitum omnes pugnatōres diuini exercitus animentur. Fer nihilominus sigillum summi Pontificis Christi, quo verba & facta tua tanquam irreprehensibilia & authentica, merito ab omnibus acceptentur. Iā enim propter stigmata Domini Ihs v, quæ in corpore tuo portas, nemo debet tibi esse molestus, quin potius quilibet Christi seruus omni esse tenetur affectione deuotus. Iam per hæc signa certissima, non duobus aut tribus testibus ad sufficiētiam, sed quā plurimis ad superabundantiam comprobata testimonia Dei in te, & per te credibilia facta nimis omne tollunt infidelibus velamen excusationis, dum credentes in fide stabiliunt, spei fiduciam sursum agunt, & igne charitatis accendunt. Iam vere impleta est prima visio quā vidisti, videlicet quod lux in militia Christi futurus armis deberes cœlestibus, signoque crucis insignibus decorari. Iam in principio tuæ E conuersionis crucifixi visio cōpassiui doloris gladio mentaliter te transfigens, sed & auditus vocis de cruce tanquam de throno Christi sublimi & secreto propitiatorio procedentis iuxta quod tuo sacro firmasti eloquio, vera indubitanter fuisse creduntur. Iam in tuæ conuersionis progressu, & crucem quā vidit frater Siluester ex ore tuo mirabiliter procedentem, & gladios in crucis modū tua viscera transfigentes, quos sacer vidit Pacificus, reque secundum crucis figuram in aere subleuatum, cum de crucis titulo sanctus prædicabat Antonius, iuxta quod prospexit Angelicus vir Monaldus non phantastica visione, sed reuelatione fuisse cœlica conspecta vere creditur & firmatur, Iam denique circa finem quod simul tibi ostenditur, & sublimis similitudo Seraph & humilis effigies Crucifixi interius te incēdens, & exterius te consignans,

tanquam

tanquam alterum Angelum ascendentem ab ortu Solis, A qui signum in te habeas Dei viui, & prædictis dat firmitatem fidei, & ab eis accipit testimonium veritatis. Ecce iam septem apparitionibus crucis Christi in te, & circa te secundum ordinem temporum mirabiliter exhibitis & monstratis, quasi sex gradibus ad istam septimam, in qua finaliter requiescis, peruenisti. Christi namque crux in tuæ conuersionis primordio tam proposita, quā absumpta, & dehinc in conuersionis progressu per vitam probatissimam baiulata in teipso continue, & in exemplum aliis demonstrata tāta certitudinis claritate ostendit, Euāgelicæ perfectionis apicē te finaliter conclusisse, vt demonstrationem hanc Christianæ sapientiæ in tuæ carnis puluere exaratā, nullus vere deuotus abiiciat, nullus vere fidelis impugnet, nullus vere humilis paruipendat, cum sit vere diuinitus expressa, & omni acceptione condigna.

CAPVT XIII.

De patientia ipsius, & transitu mortis.

CHristo iam igitur cruci confixus, Franciscus tam carne, quam spiritu, non solum seraphico amore ardebat in Deum: verum etiam sitiebat cum Christo crucifixo multitudinem saluandorum. Faciebat proinde quoniam propter excrecentes in pedibus clauos ambulare non poterat, corpus emortuum per ciuitates & castra circumuehi, vt ad crucem Christi ferendam ceteros animaret. Fratribus quoque dicebat: Incipiamus fratres seruire Domino Deo nostro, quia vsque nunc parum profecimus. Flagrabat etiam desiderio magno ad humilitatis redire primordia, vt leprosis sicut à principio ministraret, corpusque iam præ labore collapsum reuocaret ad pristinam seruitutem. Proponebat Christo Duce se facturum ingentia, & fatiscientibus membris, spiritu fortis & feruidus, nouo sperabat certamine de hoste triumphum. Neque enim languor vel desidia locum habet, vbi amoris stimulus semper ad maiora perurget. Tanta autē in eo carnis ad spiritum, erat concordia, tanta obedientiæ promptitudo, quod cum ille ad omnē niteretur sanctitatem pettingere, ipsa non solum non repugnaret, sed præcurrere niteretur. Vt autem viro Dei cumulus meritorum accresceret, quæ omnia vere in patientia consummantur, coepit in infirmitatibus multimodis laborare tam grauiter, vt vix in eo membrum aliquod remaneret absque ingenti passionis dolore. Ad hoc tandem per varias & diuturnas ac continuas ægrotudines deductus est, vt consumptis iam carnibus quasi sola cutis ossibus cohæreret. Cumque duris corporis angeretur doloribus, illas suas angustias non poenarum censebat nomine, sed sororum. Cum autem semel grauius solito dolorum vrgeretur aculeis: quidā frater simplex dixit ad eum: Frater ora Dominum, vt mitius tecum agat, manum enim suā plus debito super te grauare videtur. Quo audito, vir sanctus cum eiulatu exclamans, ait: Nisi noscerem in te simplicē puritatem, tuum ex nunc abhorrerem consortium, qui ausus fueris circa me diuina iudicia reprehensibilia iudicare. Et licet totus esset attritus grauis prolixitate langoris proiciens se in terram, ossa debilia duro casu collisit. Et deosculans humū, Gratias, inquit, tibi ago Domine Deus de omnibus his doloribus meis, teque mi Domine rogo, vt centuplum, si tibi placuerit, addas: quia hoc erit mihi acceptissimū, vt affligens me dolore non parcas, cum tuæ sanctæ voluntatis adimpletio sit mihi consolatio superplena. Videbatur propterea fratribus, quod quasi alterum Iob viderent, cui cum langor cresceret carnis, crescebat simul & vigor mentis. Ipse autem obitum suū longe ante præsciuit, dieque transitus imminente, dixit fratribus sui corporis tabernaculum deponendum in proximo, quē ad modum sibi fuerat reuelatum à Christo. Cum itaque per biennium ab impressione sacrorum stigmatū, anno videlicet à sua conuersione vigesimo, multis fuisset angustiarum infirmitatū probatiuis tunctionibus conuadatus tanquam lapis in supernæ Hierusalē ædificio collocandus

& tanquam ductile opus sub multiplicis tribulationis malleo ad perfectionem adductus: ad sanctam Mariam de Portiuncula se portare poposcit: quatenus vbi acceperat spiritum gratiæ, ibi redderet spiritum vitæ. Quo cum fuisset perductus, vt veritatis exemplo monstraret, quod nihil erat illi commune cum mundo in illa infirmitate tam graui, quæ omni languori conclusit, super nudam humum se totum nudatum in spiritus feruore prostravit: quatenus hora illa extrema, in qua poterat adhuc hostis irasci, nudus luçaretur cum nudo. Decubans sic in terra saccina veste deposita, faciem solito more leuauit in cælum, & intendens illi gloriæ torus, manu sinistra dextri lateris vulnus ne videretur, obtexit: & ait ad fratres: Ego quod meum est, feci: quod vestrum est, Christus edoceat. Illacrymantibus autem sociis sancti, qui miro fuerat compassionis telo percussi: vnus ex eis quem vir Dei Guardianum suum esse dicebat, votum ipsius diuina inspiratione cognoscens, festinus surrexit, & acceptam cum chorda & femoralibus tunicam pauperulo Christi obtulit, dicens: Hæc tibi tanquam pauperulo commodo, & tu illa suscipias obedientiæ sanctæ mandato. Gaudet ex hoc vir sanctus, & iubilat præ lætitia cordis: quoniam fidem repuisse dominæ paupertati vsque in finem se vidit: palmasque leuans ad cælum, Christum suum magnificat, pro eo quod exoneratus ab omnibus, liber vadit ad ipsum. Fecerat enim hæc omnia paupertatis zelo, vt nec habitum quidem veller habere, nisi ab alio commodatum. Voluit certe per omnia Christo crucifixo esse conformis: qui pauper, & dolens, & nudus in cruce pependit. Propter quod, & in principio conuersionis suæ nudus remansit coram Antistite, & in consummatione vitæ nudus voluit de mundo exire: fratribusque sibi assistentibus in obedientia charitatis iniunxit, vt cum viderent eum iam esse defunctum per tam longum spatium nudum super humum iacere permitterent, quod vnus milliarij tractum suauiter quis perficere posset. O vere Christianissimum virum, qui & viuens Christum viuenti, & moriens morienti, & mortuus mortuo perfecta esse studuit imitatione conformis, & expressa promeruit similitudine decorari. Hora denique sui transitus propinquante fecit fratres omnes existentes in loco ad se vocari, & eos consolatoriis verbis pro sua morte demulcens, paterno affectu ad diuinum est hortatus amorem. De patientia, & paupertate, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ fide seruandis sermonem protraxit, ceteris institutis sanctum Euangelium anteponens. Circumsedentibus vero omnibus fratribus, extendit super eos manus in modum crucis brachiis cancellatis pro eo, quod hoc signum semper amabat: & omnibus fratribus tam presentibus quam absentibus in crucifixi virtute ac nomine benedixit. Insuper, & adiecit. Valere filij omnes in timore Domini, & permanete in eo semper. Et quoniam futura tentatio, & tribulatio appropinquat, felices qui perseuerabunt in his, quæ ceperunt. Ego vero ad Deum propero: cuius gratiæ vos omnes commendo. Suauissimi modi admonitione completa, iussit, Deo vir charissimus Euangeliorum sibi codicem apportari, & Euangelium secundum Ioannem, quod incipit eo loco: Ante diem festum paschæ sibi legi poposcit. Ipse vero prout potuit in huius psalmi vocem erupit: Voce mea ad Dominum clamaui: voce mea ad Dominum deprecatus sum. & ad finem vsque compleuit. Me, inquit expectant iusti: donec retribuas mihi. Tandem cunctis in eum completis mysteriis, anima illa sanctissima carne soluta, & in abyssum diuinæ claritatis absorpta, beatus vir obdormiuit in Domino: Vnus autem ex fratribus, & discipulis eius vidit animam illam beatam sub specie stellæ præfulgidæ à candida subuecta nubecula, super aquas multas in cælum recto tramite sursum ferri, tanquam sublimis sanctitatis candore prænitidam, & cœlestis sapientiæ simul, & gratiæ vbertate repletā: quibus vir sanctus promeruit locum introire lucis, & pacis, vbi cum Christo sine fine quiescit: Minister quoque fratrum in Terra laboris tunc erat frater August. vir utique sanctus, & iustus,

Ioan. 13. 6

Psal. 76. 6

qui

qui in hora vltima positus, cum iam diu perdidisset loquelam, audientibus qui astabant, subito clamauit, & dixit: Expecta me pater, expecta ecce iam venio tecum. Quærentibus fratribus, & admirantibus multum, cui sic loqueretur, audacter respondit: Nonne videtis patrem nostrum Franciscum, qui vadit ad cælum; Et statim sancta ipsius anima migrans à carne, patrem est secuta sanctissimum. Episcopus Assisinas ad oratorium sancti Michaelis in monte Gargano, tunc temporis peregrinationis causa perrexerat, cui beatus Franciscus apparens nocte transitus sui dixit: Ecce relinquo mundum, & vado ad cælum. Mane igitur surgens Episcopus sociis narrauit quæ vidit: & Assisium rediens, cum sollicite perquisisset, certitudinaliter comperit, quod ea hora qua sibi per visionem innotuit, beatus Pater ex hoc mundo migravit. Alaudæ aues lucis amicæ, & crepusculorum tenebras horrescentes, hora transitus sancti viri cum iam esset noctis secutura crepusculum: venerunt in multitudine magna super tectum domus, & diu cum insolita quadam iubilatione rotantes, gloriæ sancti, qui eas ad diuinas laudes inuitare solitus erat, tam iocundum quam euidentem testimonium perhibebant.

CAPUT XV.

De canonizatione, & translatione ipsius.

Franciscus igitur seruus, & amicus Altissimi Ordinis Minorum Fratrum institutor & dux, paupertatis professor, pœnitentiæ forma, veritatis præco, sanctitatis speculum, & totius Euangelicæ perfectionis exemplar, superna præuentus gratia, ordinato progressu ab infimis peruenit ad summa. Hunc virum mirabilem utpote paupertate præditiorem, humilitate sublimem, mortificatione viuidentem, simplicitate prudentem, omnique morum honestate conspicuum, quem in vita Dominus mirabiliter effecerat clarum, in morte fecit incomparabiliter clariorem. Beato namque viro migrante à sæculo, spiritus ille sacer domum æternitatis ingrediens, fontisque vitæ hauritu plenario gloriosus effectus, expressa quædam in corpore futura gloriæ signa reliquit, ut caro illa sanctissima, quæ crucifixa cum vitijs in nouam iam creaturam transierat, & passionis Christi effigiem priuilegij singularitate præferret, & nouitate miraculi Resurrectionis speciem præmonstraret. Cernebantur quidem in membris illis felicibus clauis ex eius carne virtute diuina mirifice fabricatis, sicque carni eidem innati, quod dum à parte qualibet premerentur, protinus quasi nervi continui, & duri ad partem oppositam resultabant. Inuenta quoque fuit patentius in ipsius corpore non inflata humanitas, neque facta plaga vulneris lateralis, instar vulnerati lateris Saluatoris, quod redemptionis, & regenerationis humanæ in ipso Redemptore nostro protulit sacramentum. Erat autem similitudo clauorum nigra quasi ferrum: vulnus autem lateris rubeum, & ad orbicularitatem quandam carnis contractione reductum, rosa quædam pulcherrima videbatur. Caro vero ipsius reliqua quæ prius tam ex infirmitate, quam ex natura ad nigredinem declinabat: candore nimio renitescens illius secundæ stolæ pulchritudinem prætendebat. Membra ipsius adeo mollia, & tractabilia se præbebant palpatibus, ut conuersa viderentur in teneritudinem puerilis ætatis, & quibusdam cernerentur euidentibus signis innocentie decorata. Cum igitur in candidissima carne, nigrescerent: plaga vero lateralis, ut vernans roseus flos ruberet: mirandum non est si tam formosa, & miraculosa varietas iocunditatem, & admirationem contuentibus ingerebat. Lacrymabantur filij pro subtractione tam amabilis patris: sed & non modica perfundebantur lætitia, dum deosculabantur in eo signacula summi Regis. Miraculi nouitas planctum vertebat in iubilum, & intellectus rapiebat indaginem in stuporem. Erat quippe tam insolitum, tamque insigne spectaculum contuentibus omnibus, & firmamentum fidei, & incitamentum amo-

Aris, audientibus vero admirationis materia, & excitatio desiderij ad videndum. Audito siquidem transitu patris, & fama diffusa miraculi, accelerans populus confluxerat ad locum, ut id cerneret oculis, quod à ratione dubium omne repelleret, & affectioni gaudium cumlaret. Admissi sunt igitur Assisinas ciues quamplurimi ad stigmata illa sacra contemplanda oculis, & labijs osculanda. Vnus autem ex eis miles quidem litteratus, & prudens Hieronymus nomine vir utique famosus, & celebris, cum de huiusmodi sacris signis dubitasset, essetque incredulus quasi Thomas, feruentius, & audacius coram fratribus, & alijs ciuibus mouebat clauos, sanctique manus & pedes, & latus manibus proprijs contrectabat, ut dum vulnere Christi veracia illa signa palando contingeret, de sui, & omnium cordibus omne dubietatis vulnus amputaret. Propter quod & ipse inter alios huius veritatis tam certitudinaliter agnitæ testis constans postmodum effectus est, & tactis sacrosanctis iuramento firmavit. Fratres autem, & filij, qui vocati fuerant ad transitum patris, cum omni multitudine populorum noctem illam in qua almus Christi confessor decessit, sic diuinis laudibus dedicarunt, ut non defunctorum exequiæ, sed Angelorum excubiæ viderentur. Mane autem facto, turbæ quæ conuenerant, acceptis arborum ramis, & cereorum multiplicatis luminibus, cum hymnis & canticis sacrum corpus ad ciuitatem Assisij detulerunt. Transeuntes vero per Ecclesiam Sancti Damiani, in qua virgo illa nobilis Clara, nunc gloriosa in cœlis, tunc inclusa cum virginibus morabatur ibique aliquantulum subsistentes sacrum corpus margaritis cœlestibus insignitum, videndum, & osculandum sacris illis virginibus obrulerunt. Peruenientes denique ad ciuitatem cum iubilo, pretiosum thesaurum quem portabant in Ecclesia sancti Georgij cum omni reuerentia condiderunt. In eo siquidem loco puerulus litteras didicit, ibique postmodum primitus prædicauit: postremo ibidem locum primum quietis accepit. Transijt autem venerabilis pater ex huius mundi naufragio anno Dominicæ Incarnationis millesimo ducentesimo vigesimo sexto, quarto nonas Octobris diē Sabbati in sero: sepultus in diē Dominico. Cœpit autem vir beatus continuo diuinæ faciei superirradiante respectu, magnis, & multis coruscantibus miraculis, ut sublimitas sanctitatis eius, quæ ipso viuente in carne ad morum directionem per exempla perfectæ iustitiæ innotuerat mundo: illo iam regnante cum Christo, ad omnem fidei firmitatem per miracula diuinæ potentiæ comprobaretur è cœlo. Cumque in diuersis orbis partibus gloriosa eius miracula, largaque per ipsum impetrata beneficia plurimos ad Christi deuotionem accenderent, & ad ipsius sancti reuerentiam incitarent: acclamantibus tam linguis sermonum, quam operum, ad aures summi Pontificis domini Gregorij Noni, quæ per seruum suum Franciscum Deus operabatur, magnalia peruenerunt. Sane cum idem Pastor Ecclesiæ non solum ex miraculis auditis post mortem, verumetiam experimentis in vita ipsius oculis visis, & manibus contrectatis, sanctitatem eius mirabilem plena fide certificatus agnosceret, ac per hoc in cœlis glorificatum à Domino nullatenus dubitaret: ut Christo cuius erat Vicarius concorditer ageret, hunc in terris reddere celebré, tanquam omni veneratione dignissimum pia consideratione disposuit. Ad omnem quoque certitudinem faciendam orbi terrarum, de glorificatione viri sanctissimi, inuenta miracula, & conscripta, & testibus idoneis approbata examinari fecit per illos, qui minus inter Cardinales fauorabiles negotio videbantur. Quibus diligenter discussis, & ab omnibus approbatis, de fratrum suorum, & omnium prælatorum qui tunc erant in curia, consilio, & assensu canonizandum decreuit: veniensque personaliter ad ciuitatem Assisij anno Dominicæ Incarnationis M. CCXXVIII. 17. Kalendas Augusti diē Dominico, cum maximis, quæ longum foret enarrare solemnibus, beatorum patrum catalogo sanctorum adscriptis, Anno vero Domini millesimo ducentesimo trigefi-

mo conuenientibus fratribus ad Capitulum generale Assisij celebratum ad basilicam in honore ipsius constructam, corpus illud Domino dedicatum 8. Kalendas Iunij translatum est. Dum autem ille sacer transportaretur thesaurus bulla Regis Altissimi consignatus: miracula plurima ille cuius effigiem præferebat, operari dignatus est, ut per ardorem ipsius saluificum affectus traheretur fidelium ad currendum post Christum. Erat re vera condignum, ut quem Deus in vita sibi placentem, & dilectum effectum, in paradysum per contemplationis gratiam transtulerat, ut Enoch, & ad cælum curru igneo per charitatis zelum rapuerat, ut Heliam, eius iam vernantis inter flores illos cælicos plantationis æternæ ossa illa felicia, de loco suo pullulatione mirifica redolerent. Porro sicut vir iste beatus mirandis virtutum signis in vita clauerat, sic à die transitus sui usque in præsens, per diuersas mundi partes præclaris miraculorum prodigijs diuina se potentia glorificante, coruscat. Nam cæcis, & surdis, mutis, & claudis, hydropicis, & paralyticis, dæmoniis, & leprosis, naufragis, & captiuis, ipsius meritis remedia conferuntur, omnibusque morbis, necessitatibus, & periculis subuenitur. Sed & multis mortuis per ipsum mirificè suscitatis, innotescit fidelibus mirificans sanctum suum magnificentia virtutis Altissimi, cui est honor, & gloria per infinita sæcula sæculorum. Amen.

INCIPIUNT QUÆDAM DE miraculis ipsius post mortem ostensis.

Et primo, De virtute sacrorum Stigmatum.

AD omnipotentis Dei honorem, & gloriam beati patris Francisci. Post glorificationem ipsius in cælis aliqua ex approbatis Scripturis miracula, ab illo præcipue censui sumendum fore initium, in quo crucis Iesu virtus ostenditur, & gloria innouatur. Nouus igitur homo Franciscus nouo, & stupendo miraculo clauit, cum singulari priuilegio retroactis sæculis non concessio insignitus apparuit: sacris videlicet stigmatibus decoratus, & configuratus in corpore mortis huius, corpori Crucifixi. De quo quidquid humana lingua dicatur, minus erit laude condigna. Totum quidem viri Dei studium tam publicum quam priuatum circa crucem Domini versabatur. Et ut crucis signaculo cordi eius à principio suæ conuersionis impresso corpus consignaret exte-
nus in ipsa se cruce recludens, habitum pœnitentiæ sumpsit: crucis imaginem præferentem, quatenus sicut mens eius intus Dominum crucifixum induerat, sic & corpus eius indueret arma crucis: & in quo signo Deus potestates aëreas debellaret, in eodem suis exercitus Domino militaret. Sed à principio temporis quo crucifixio militate cœperat, diuersa circa eum crucis perfulsere mysteria, sicut vitæ ipsius consideranti decursum clarius innotescit: qualiter apparitione crucis Domini-
cæ sepeiformi, tam cogitatu quam affectu, & actu, totus fuit in crucifixi effigiem per ipsius ecstaticum transformatum amorem. Digne igitur summi Regis clementia suis amatoribus ultra omnem æstimationem hominum condescendens suæ crucis vexillum ipsius corpori deferendū impressit, ut qui mirando fuerat crucis amore præuentus, mirando etiam fieret crucis honore mirificus. Ad huius stupendi miraculi irrefragabilem firmitatem, non solum videntium, & palantium testimonia per omnem modum credibilia: verum etiam apparitiones mirabiles, & virtutes post ipsius obitum coruscantes ad omne mentis effugandum nubilum suffragantur. Felicis namque recordationis Dominus Gregorius Papa IX. de quo vir sanctus prophetando prædixerat, quod ad dignitatem foret Apostolicam sublimandus: antequam crucis signiferum catalogo sanctorum adscriberet, scrupulum quendam dubitationis in corde gerebat de vulnere laterali. Nocte verò quadam, sicut ipse felix Antistes referebat cum lachrymis beatus ei Franciscus

quadam faciei prætenfa duritia in somnis apparuit, & hæitationem cordis ipsius redarguens, eleuauit brachium dextrum, detexit vulnus, phialamque poposcit ab ipso, ut scaturientem reciperet sanguinem, qui ex latere defluebat. Obtulit in visione Summus Pontifex phialam postulatam, quæ usque ad summum sanguine profluente de latere videbatur impleri. Ex tunc ad illud sacrum miraculum tanta cœpit deuotione affici, & æmulatione feruere, ut nullo modo pati posset, quod aliquis præfulgentia illa sacra signa superba præsumeret impugnatione fuscare, quin cum seuera increpatione feriret.

Frater quidam ordine Minor, officio prædicator virtutis, & famæ prærogatiua præpollens, cui firmiter erat de sancti stigmatibus persuasum, dum humano sensu miraculi huius apud se rationem perquireret, dubitationis cœpit cuiusdam scrupulo titillari. Cum igitur per dies plurimos sensuualitate sumente vigorem, luctamen huiusmodi pateretur: nocte dormienti S. Franciscus pedibus lutulentis apparuit, humiliter durus, & patienter iratus. Et quæ sunt, ait, ista in te conflictationum certamina, quæ dubitationum sordes? Vide manus meas, & pedes meos. Cumque ille videret manus confixas, lutulentorum pedum stigmata non videbat. Remoue, inquit, lutum à pedibus meis, & cognosce loca clauorum. Quos cum ille apprehendisset deuote, lutum sibi videbatur abstergere, locaque clauorum manibus contrectare. Continuo, ut vigilat, lacrymis irrigatur, & priores affectus quodammodo lutulentos tam lacrymarum profluuium, quam publica confessione deterfit.

In vrbe Roma matrona quædam morum claritate, ac parentum gloria nobilis, S. Franciscum in suum elegerat aduocatum, ipsius habens depictam imaginem in secreto cubiculo, ubi Patrem in abscondito exorabat. Die verò quadam dum orationi vacaret, considerans imaginem sancti sacra illa signa stigmatum non habentem, dolere cœpit non modicum, & mirari. Sed non mirum si in pictura non erat quod pictor omiserat. Cumque per plures dies, quid causæ foret defectus huiusmodi mente sollicita pertractaret: ecce subito die quadam apparuerunt signa illa mirifica in pictura, sicut in alijs ipsius sancti imaginibus pingi solent. Tremefacta illa filiam suam Deo deuotam aduocauit protinus, requirens si absque stigmatibus usque tunc imago fuisset. Affirmat illa, & iurat olim sine illis sacris stigmatibus extitisse, & nunc verè cum stigmatibus apparere. Verum quia mens humana semetipsam frequenter impellit, ut cadat, & in dubium reuocat veritatem: subintrat iterum cor mulieris dubitatio noxia, ne forte sic fuisset imago à principio consignata. At Dei virtus, ne primum contemneret miraculum, addit & secundum continuè namque disparentibus signis illis, nudata priuilegijs imago remansit, ut persequens signum fieret probatio præcedentis.

In Catalonia quoque apud Illerdam accidit virum quendam nomine Ioannem Beato Francisco deuorum quodam sero per quadam incedere viam, in qua pro inferenda morte latitabant insidiæ: non quidem ipsi, qui inimicitias non habebat, sed alteri cuidam, qui videbatur similis eius, & tunc erat, in comitatu ipsius. Exurgens autem quidam de insidijs, cum hostem suum hunc esse putaret, tam lethaliter eum plagis plurimis gladiavit, ut nulla prorsus superesset spes recuperandæ salutis. Siquidem primo inflata percussio humerum cum brachio penè totum absciderat, & ictus alius sub mammilla, tantam reliquerat aperturam, ut flatus inde procedens circa sex candelas simul iunctas exstingueret. Cum igitur consilio medicorum ipsius impossibilis esset curatio, pro eo quod putrescentibus plagis, ex eis fœtor tam intolerabilis exhalaret, ut etiam ipsa eius vxor vehementer horreret, nullisque iam humanis iuuari posset remedijs: conuertit se ad Beati Patris Francisci patrocinium quanta poterat deuotione poscendum, quem inter ipsos ictus vna cum Beata Virgine fidentissime innocaret. Et ecce misero in lectulo calamitatis solitario decubanti (cum Francisci

nomen

nomen vigilans, & eiulans frequentius replicaret) astitit A quidam in habitu fratris minoris, per fenestram, ut ei videbatur, ingressus. Qui vocans eum ex nomine, dixit: Qui fiduciam habuisti in me, ecce Dominus liberabit te. A quo cum æger quis esset, requireret, Franciscum ille se esse respondit. Et statim appropians vulnere illius ligaturas resoluit, & eum unguento per omnes plagas, ut videbatur, perunxit. Statim autem, ut sensit illarum sacrarum manuum, stigmatum Saluatoris virtute sanare valentiam suauem contactum, expulsa putredine, restituta carne, & vulneribus solidatis, restitutus est integrè pristinae sospitati. Quo facto beatus Pater abscessit. Et ipse sentiens se sanatum, & in vocem diuinæ laudis, & B. Francisci lætante erumpens, vocauit uxorem. At illa celerius currens, & stare iam videns quem sepeliendum credebat in crastino, cum esset stupore vehementi perterrita, viciniam totam clamore compleuit. Accurrentes autem sui cum illum niterentur tanquam freneticum in lecto reponere, & ille è contra renitens assereret, & ostenderet se sanatum, tanto sunt stupore attoniti, ut quasi sine mente omnes effecti, phantasticum esse crederent quod videbant, quia quem paulò ante conspexerant plagis atrocissimis laniatum, & totum iam marcidum, plena cernebant incolumitate iocundum. Ad quos ille, qui factus fuerat sanus: Nolite timere, inquit, nolite credere inane, quod cernitis, quia S. Franciscus modo à loco recessit, & illarum sacrarum manuum tactu me integrè ab omni plaga curauit. Crebrescente tandem huius fama miraculi, accelerat populus omnis, & videntes in tam aperto prodigio stigmatum B. Francisci virtutem admiratione simul, & gaudio replebantur, Christique signiferum magnis laudum præconiis extollebant. Digne quidem beatus pater carne iam mortuus, & viuens cum Christo, præsentis suæ ostensione mirabili, & manuum sacrarum palpatione suauis, vulnerato lethaliter viro sanitatem concessit, cum illius etiam in se stigmata tulerit, qui misericorditer moriens, & mirabiliter surgens, vulneratum genus humanum, & semiviuum relictum, plagarum suarum virtute sanauit.

Apud Potentiam Apuliæ ciuitatem, erat quidam clericus Rogerius nomine, vir honorabilis, & Ecclesiæ maioris Canonicus. Hic cum infirmitate quassatus, die quadam Ecclesiam oraturus intrasset, in qua erat imago B. Francisci depicta, gloriosa stigmata representans, cœpit de illius sublimitate miraculi tanquam de re omnino insolita & impossibili dubitare. Subitò igitur dum mente plagatus interius cogitaret inania, in palma sinistra manus sub chirotheca grauitè se sensit esse percussum, sonitum audiens percussuræ, velut cum spiculum proflit de balista, moxque tam vulnere sauciatus, quam sonitu stupefactus chirothecam de manu traxit, ut visu dignosceret, quod tactu perceperat & auditu. Cumque nulla fuisset prius in palma percussio, conspexit in medio manus plagam, quasi sagittæ percussione inflatam: ex qua tanta vis procedebat ardoris, ut videretur ex illo deficere. Mirabile dictu. Nullum in chirotheca vestigium apparebat, ut latenti plagæ cordis, latenter inflata pœna vulneris responderet. Clamat exinde per duos dies & rugit, dolore grauissimo stimulatus, & increduli cordis velamen explicat vniuersis. Credere se veraciter sacra stigmata in sancto fuisse Francisco fatetur & iurat, contestans omnis dubitationis abscessisse phantasmata. Orat suppliciter sanctum Dei per sacra sibi stigmata subuenire, & multas cordis preces multò impinguat profluvio lacrymarum. Mirum certè: Incredulitate proiecta, sanationem mentis sanatio sequitur corporalis. Omnis quiescit dolor, frigiditas ardor, nullum remanet vestigium percussuræ, sicque factum est, ut latens mentis infirmitas per patens carnis cauterium superna prouidente clementia curaretur, mentèque sanata, & ipsa caro pariter sanaretur. Fit homo humilis Deo deuotus, sancto & fratrum ordini perpetua familiaritate subiectus. Huius rei tam solemne miraculum iuramentis firmatum fuit, & litteris sigilli Episcopi munimine roboratis, ipsius ad nos notitia delata peruenit.

De sacris ergo stigmatibus nullus sit ambiguitati locus nullius in hoc, quia Deus bonus est, nequam sit oculus, quasi huiusmodi doni largitio sempiternæ bonitati non congruat. Si enim illo amore seraphico multa membra capiti cohererent Christo, ut & in bello simili armatura inuenirentur condigna, & in regno ad similem forent gloriam subuehenda, nullus hoc sanæ mentis, nisi ad Christi gloriam diceret pertinere.

De mortuis suscitatis.

IN Castro montis Marani propè Beneuentum, mulier I quædam S. Franciscus peculiari deuotione coherens, viam vniuersæ carnis intrauit. Conuenientibus autem Clericis nocte ad exequias & vigilias cum Psalteris decantandas, subitò cunctis cernentibus erexit se mulier super lectum, & vnum de astantibus Sacerdotem, patrum videlicet suum aduocauit, dicens: Volo confiteri pater. Ego enim mortua duro eram carceri mancipanda, quoniam peccatum quod tibi pandam, necdum confessa fueram. Sed orante, inquit, pro me S. Franciscus, cui dum viuerem, deuota mente seruiui: redire nunc ad corpus indultum est mihi, ut illo reuelato peccato, sempiternam promerear vitam. Et ecce vobis videntibus postquam illud detexero, ad promissam requiem properabo. Trementer ergo Sacerdoti trementi confessa, post absolutionem receptam, quietè se in lecto collegit, & in Domino feliciter obdormiuit.

In Castro Parmaco in montanis Apuliæ posito, patri & matri vnica erat filia in tenera ætate tenere prædilecta. Qua infirmitate graui ad mortem perducta, parentes eius successionem aliam non sperantes, se in illa quasi mortuos reputabant. Conuenientibus ergo consanguineis & amicis ad flebile nimis funus, iacebat mater infelix ineffabilibus completa doloribus, & absorpta suprema tristitia, de his quæ fiebant nihil penitus aduertebat. Interim S. Franciscus vno tantum socio comitatus apparens desolatam visitare dignatus est scœminam, quam sibi senserat esse deuotam, & piis eam affatus alloquiis: Noli flere, inquit, nam lucernæ tuæ lumen quod deploras extinctum, mea tibi est intercessione reddendum. Surrexit continuò mulier, & quæ sibi dixerat sanctus omnibus manifestans, non permisit extinctum corpus efferri, sed cum magna fide, S. Francisci nomen inuocans, & mortuam filiam apprehendens, viam & incolumem cunctis videntibus & mirantibus alleuauit.

Cum fratres de Noceria peterent quoddam plaustrum à quodam viro Petro nomine, quo aliquantulum indigebant, stulte respondit eis, pro petito subsidio irrogando conuiuium, & pro elemosyna ad honorem sancti postulata Francisci, in nomen ipsius blasphemiam iaculando. Pœnituit hominem statim insipientiæ suæ, diuino super eum irruente pauore, ne forte ultio Domini sequeretur, sicut & fuit protinus subsecuta. Nam infirmatus continuo primogenitus eius, paruo elapso spatio spiritum exhalauit. Volubatur per humum pater infelix, & sanctum Dei Franciscum vocare non cessans cum lacrymis exclamabat: Ego sum qui peccaui, ego qui iniquè locutus sum, me in persona propria flagellare debuisti. Redde sancte iam pœnitenti, quod abstulisti impiè blasphemanti. Tibi me reddo: tuis me obsequiis semper expono: nam & deuorum sacrificium laudis pro tui honore nominis semper offerā Christo. Mira res! Ad hæc verba surrexit puer, & planctum prohibens, se morientem educatum de corpore, per B. Franciscum deductum asseruit & reductum.

Cuiusdam vrbis Romæ notarij puerulus vix septennis matrem ad Ecclesiam Sancti Marci euntem puerili more sequi desiderans, dum remanere domi compelleretur à matre, per fenestrâ palatij se proiecit, & vltima quassatione collisus, continuò spirauit. Mater verò quæ nondum longè discesserat, ad sonitum corruentis precipitium pignoris suspicata celeriter rediit, filiumque reperiens tam miserabili casu repente subtractum, proxi-

nus sibi ipsi manus iniecit vltices, ac dolorosis clamoribus totam excitauit viciniam ad lamentum. Frater vero quidam, nomine Raho de ordine Minorum illuc se ad prædicandum conferens, propinquauit ad puerum, & fide plenus ait ad patrem: Credis ne sanctum Dei Franciscum posse filium tuum à mortuis suscitare, propter amorem, quæ semper ad Christum habuit pro reddenda vita hominibus crucifixum? Quo respondente se firmiter credere, & fideliter confiteri seruum sancti in perpetuum se esse futurum, si tantum à Deo munus per ipsius merita recipere mereretur: prostrauit se frater ille cum fratre socio in oratione, ceteros, qui aderant, excitans ad orandum. Quo facto, cepit puer aliquantulum oscitare, & apertis oculis, brachiisque eleuatis, seipsum erexit, & statim coram omnibus ambulauit incolumis, per mirandam sancti virtutem vitæ simul redditus & saluti.

In ciuitate Capuæ dum puer quidam super ripâ Vulturini fluminis cum pluribus iocaretur, incautus cecidit in profundum, quem fluminis impetus celeriter voras, sub sabulo mortuum sepeliuit: proclamantibus autem pueris, qui cum eo luserant circa flumen, populosa illuc multitudo conuenit. Cumque vniuersus populus suppliciter & deuote beati Francisci merita inuocaret, vt deuotorum sibi parætum fidem aspiciens prolem à mortis periculo dignaretur eripere, natator quidam procul astans clamoribus auditis, accessit. Et post diuinam inquisitionem, inuocato tandem beati Francisci subsidio, locum inuenit, in quo limus in modum sepulchri pueri cadaver obtexerat. Quem effodiens, & extra deportans, dolens defunctum inspexit. Licet autem populus, qui astabat, videret iuuenem mortuum: nihilominus tamen flens, & eiulans proclamabat: Sancte Francisce redde

puerum patri suo. Sed, & Iudei, qui venerant, naturali pietate commoti, dicebant: Sancte Francisce redde puerum patri suo. Subito puer lætantibus, & mirantibus cunctis, exurgens incolumis, duci se ad Ecclesiam beati Francisci suppliciter postulauit, vt gratias illi deuotus exoluere, cuius se nouerat virtute mirabiliter suscitatum.

In ciuitate Sueffæ in vico, qui ad columnas dicitur: repente quædam corruens domus vnum absorbit iuuenem, & subito interemit. Viri autem, & mulieres ruinæ sonitu excitati, vndique accurrentes, eleuauerunt hinc inde ligna, & lapides, & miseræ matri mortuum filium reddiderunt. Illa vero amarissimis repleta singultibus, sicut poterat dolorosis vocibus exclamabat: Sancte Francisce, sancte Francisce redde mihi filium meum: non solum autem illa, sed & omnes, qui aderant, beati patris præsidium flagitabant. Sed cum non esset, neque vox, neque sensus, cadauer posuerunt in lectulo ad sepeliendum ipsum diem crastinum expectantes. Mater vero fiduciam habens in Domino per merita sancti eis, votum emisit, noua se sindone beati Francisci operturam altare, si filium suum reuocaret ad vitam. Et ecce circa horam noctis mediam cepit iuuenis oscitare, & calecentibus membris viuus exurgens, & sanus in laudis verba prorumpit. Sed & clerus, qui conuenerat, & populum vniuersum excitauit ad laudes, & gratias Deo, & beato Francisco cum mentis lætitia persoluendas.

Iuuenis quidam Gerlandinus nomine, de Ragusia oriundus vindemiari tempore ad vineas exiens cum in vase vinario, vtres impleret, sub torculari se mitteret, repente prægrandes lapides motis in se lignorum struibus, caput ipsius lethali percussione quassarunt. Festinauit continuo pater ad filium, & desperans obrutum non adiuuit, sed eum sub onere sicut corruit, sic reliquit. Ac curterius expeditius vinitores magni clamoris vocem lugubrem audientes, multoque cum patre pueri dolore completi, extraxerunt iuuenem iam mortuum à ruina. Pater vero ipsius Ixsv pedibus prouolurus, humiliter precabatur, vt filium suum vnicum per sancti Francisci merita, cuius tunc imminebat solemnitas, sibi reddere dignaretur. Ingeminabat preces, vouebat officia pietatis, & sancti viri corpus se visitaturum cum filio si suscitaretur à mortuis, repromisit. Mirum certe. Continuo

A puer, qui toto fuerat corpore conquassatus restitutus vitæ, & integræ sospitati: gaudens coram omnibus exsurrexit: plangentes obiurgans, & sancti Francisci suffragiis vitæ se redditum asseuerans.

Quendam alium mortuum in Alemania suscitauit, de quo Dominus Papa Gregorius tempore translationis ipsius sancti fratres omnes, qui ad translationem, & Capitulum conuenerant, per Apostolicas litteras certos reddidit, & gaudentes. Miraculi huius seriem, quia ignoravi non scripsi: credens Papale testimonium omnis assensionis excellere instrumentum.

De his quos à mortis periculo liberauit.

IN confinibus vrbis vir quidam nobilis Rodolphus nomine, cum Deo deuota vxore, fratres Minores suo recepit hospitio, tam hospitalitatis gratia, quam beati Francisci reuerentia, & amore. Nocte vero illa in summitate turris dormiens custos castri, cum iam iaceret super struem lignorum in ipsa muri positorum crepidine, ipsorum soluta compage in tectum palatii corruit, & exinde super terram. Excitata ad sonitum casus tota familia, & custodis intellecta ruina, dominus castri, & domina cum fratribus accurrerunt. Is vero qui ab alto corruerat, absorptus fuerat tam profundo sapore, vt nec ad casum euigilaret iteratæ ruinæ, nec ad strepitum accurrentis familiæ cum clamore. Trahentium tandem, & impellentium manibus excitatus conqueri cepit, quod dulci fuisset quiete priuatus, inter beati Francisci brachia suauiter asserens se dormisse. Cum vero de casu proprio doceretur ab aliis, & in imo se videret, qui in alto iacuerat, stupens esse factum quod fieri non perceperat, pœnitentiam se facturum ob reuerentiam Dei, & beati Francisci coram omnibus repromisit.

In castro Pophis, quod in Campania positum est, sacerdos quidam Thomas nomine accessit ad reparandam ecclesiæ molendinum. Deambulans autem incaute secus extrema canalis quo gurgis profundus copioso defluebat influxu, subito casu cauilloso ligno intrusus est, cuius impulsu voluitur molendinum. Cum igitur confertus iaceret in ligno, & super os ipsius, quia supinus erat aquatum impetus inundaret, corde tamen quia lingua non poterat sanctum Franciscum flebiliter inuocabat. Per magnum vero spatium sic illo iacente, ac de vita ipsius iam penitus sociis desperatis in contrariam partem molam cum violentia reuoluerunt, & sic eiectus sacerdos palpitans volutabatur in aquæ meatu. Et ecce quidam frater Minor indutus tunica candida, & fune succinctus cum magna suauitate arreptum per brachium extra flumen eduxit, dicens: Ego sum Franciscus, quem inuocasti. Ille vero sic liberatus nimis obstupuit volensque pedum ipsius osculari vestigia, huc atque illuc anxius discurrebat, quærens à sociis, Vbi est ille? quod abiit sanctus? qua via discessit? Viri autem illi tremefacti proni ceciderunt in terram sublimis Dei gloriosa extollentes magnalia, & virtuosa merita humilis serui eius.

Iuuenis quidam de Burgo Celani, pro metendis herbis exierat ad campestria quædam, in quibus vetus latebat puteus, herbis in summo ore virentibus obumbratus, qui quasi per passus quatuor aquarum altitudinem continebat. Segregatim igitur per campum discurrentibus pueris, vnus ex improviso decurrit in puteum. Absorbente autem profunda fouea corpus, spiritus mentis sursum recurrebat ad beati Francisci suffragium, clamans in ipso lapsu fideliter, & fidenter: sancte Francisce adiuua me. Ceteri huc atque illuc se vertentes, dum puer alius non compareret, clamore, circuitu, & lacrymis requirebant eundem. Comperto tandem quod in puteum cecidisset, festinantes cum gemitibus redeunt ad Burgum: indicantes eundem, exposcentes auxilium. Redeuntibus autem illis cum multa hominū turba, demissus vnus per funem in puteum, puerum respexit in

aquarum superficie residentem, nihil passum penitus lē-
sionis. Extractus vero de puteo puer dixit omnibus qui
astabant: Quando subito cecidi beati Francisci patrocini-
um inuocaui, qui corruenti mihi statim præsentialiter
affuit, & manum porrigens leuiter apprehendit, nec vn-
quam deseruit, donec vnā vobiscū de puteo me eduxit.

In Ecclesia beati Francisci apud Assisium, dum præsente Romana Curia prædicaret dominus Episcopus Ostiensis, qui postmodum summus Pontifex extitit Alexander, quidam lapis ponderosus, & magnus incaute super pulpitum excelsum, & lapideum derelictus, præ nimietate pressuræ impulsus super caput cuiusdam cecidit mulieris. Existimantes igitur circumstantes, perfecte ipsam iam mortuam, & caput eius totaliter conquassatum, cooperuerunt eam pallio, quo erat amicta, vt sermone finito educeretur extra Ecclesiam lugubre funus. Ipsa vero se beato Francisco, ante cuius iacebat altare, fideliter commendauit. Et ecce prædicatione finita, mulier coram omnibus adeo surrexit incolumis, vt nullius in ea læsionis vestigium appareret. Sed & quod est amplius admirandum cum per longa tempora vsque ad horam illam dolorem capitis quasi continuum habuisset, plene fuit ex tunc ab omni morbi molestia liberata, sicut ipsa postmodum testabatur.

Apud Cornetum cum in loco fratrum ad fusionem campanæ, viri quidam cōuenissent deuoti, puerulus quidam octennis Bartholomæus nomine xenium quoddam fratribus laborantibus apportauit. Et ecce subito vêtus vehemens concussa domo, ostium portæ graue quidem & magnum super ipsum puerulū ita valido proiecit impulsu, vt quē tam ingens pōdus oppresserat, lethali crederetur collisione quassatus. Sic enim totaliter iacebat tumulatus sub pondere, vt nihil exterius appareret. Accurrerunt omnes qui aderant, beati Francisci virtuosam dexteram inuocantes. Sed & pater ipsius, qui rigescentibus mēbris se mouere non poterat præ dolore, votis, & voce sancto Francisco filium offerebat. Leuatum est denique funestum pondus desuper puerum, & ecce quem credebant mortuum, quasi suscitatus à somno lætus apparuit, nullam in se prorsus præferens læsionem. Igitur cum quatuordecim esset annorū, factus est frater minor, vir postea literatus & famosus in Ordine prædicator.

Homines de Lentino lapidem prægrandem absceiderunt de monte, qui supponendus erat altari cuiusdam Ecclesiæ beati Francisci in proximo consecrandæ. Cum autem fere quadraginta homines lapidem illum superponere vehiculo niterentur repetitis sapius viribus, super quendam hominem lapis ille cecidit, & in modum sepulchri obtexit. Sed cum mente cōfusi quid facerent, ignorarent, maior pars hominum desperata discessit. Porro viri decem, qui remanserant lugubri voce sanctū inuocantes Franciscum, ne in suo seruitio sic horrendo mori hominem pateretur, resumpto tandem corde, tanta facilitate lapidem amouerunt, vt nullus dubitaret virtutem affuisse Francisci. Surrexit homo incolumis in omnibus membris, insuper & lumen recuperauit limpidum oculorum, quod habuerat obscuratum, vt omnibus daretur intelligi, quam in rebus desperatis, beati Francisci merita validæ sint virtutis.

Simile quoddam accidit apud Sanctum Seuerinum in Marchia de Anchona. Dum enim lapis prægrandis de Constantinopoli apportatus ad basilicam beati Francisci multorum viribus traheretur, rapido lapsu est super quendam trahentium deuolutus. Cumque ille non solum crederetur defunctus, sed etiam totaliter comminutus, assistente sibi beato Francisco, & lapidem subleuante absque omni læsione sanus & incolumis lapidis proiecto pondere profiliuit.

Bartholomæus Caietanus ciuis, cum ad constructionem cuiusdam Ecclesiæ beati Francisci non modicum defudaret, ruente trabe quadam infirmiter posita, eiusque opprimente ceruicem, fuit grauiter conquassatus. Ipse vero mortē sibi sentiens imminentem, vbi erat vir fidelis & pius, à quodam fratre viaticum postulauit.

A Quod frater ille tam celeriter afferre non valens, quia mori subito credebatur, beati Augustini, verba protulit, dicens ei: Crede & manducaſti. Sequēti vero nocte beatus Franciscus cum vndecim fratribus illi apparuit, & inter vbera portans agniculum, ad lectum eius accessit, vocauitque illum ex nomine, dicens, Bartholomæe noli timere, quia non præualebit aduersum te inimicus, qui te in meo seruitio voluit impedire. Hic est agnus, quem tibi dari petebas, quem & propter bonum desiderium suscepisti, cuius etiam virtute consequeris vtriusque hominis sospitatem. Et sic per vulnera manum ducens, ad opus quod cœperat, cum redire præcepit. Qui valde mane consurgens, & iis, qui eum seminecem reliquerant incolumis & lætus apparens admirationem intulit, & stuporem. Sed & ipsorum mentes ad beati Patris reuerentiam & amorem, tam exemplo sui, quam sancti miraculo excitauit.

B Quidam de Castro Ceperani nomine Nicolaus, in manus inimicorum crudelium incidit die quadam. Qui crudelitati ferali vulneribus eum super vulnera concidentes vsque adeo super miserum sæuierunt, donec vel extinctum crederent, vel protinus extinguendum. Clamauerat autem Nicolaus prædictus cum primos ictus exciperet alta voce: Sancte Franciscus succurre mihi. Sancte Franciscus adiuua me. Hanc vocem à remotis audierunt quamplurimi, licet auxilium ferre non possent. Deportatus tandem domum, totus suo sanguine volutatus, fiducialiter assererat se mortem ex illis vulneribus non visurum, nec etiam se tunc sentire dolores, quoniam sanctus Franciscus sibi succurrerat, & vt pœnitentiam ageret, à Domino impetrauit. Quod & sequens confirmauit euentus. Nam lotus à sanguine continuo contra humanam spem exiit liberatus.

C Filius cuiusdam nobilis in Castro sancti Geminiani valido languore detentus, omnique vltius desperatus salute, ad extremum vsque perductus est. Riuis etenim sanguinis ab oculis eius emanabat, sicut ex vena brachij assolet ebullire, ceterisque propinquæ mortis veris indiis in reliquo corpore apparentibus, iudicabatur pro mortuo, sed & pro debilitate spiritus & virtutis, sensus, & motus, vsu priuatus visus est penitus emigrasse. Congregatis autem ex more ad planctum parentibus & amicis, ac de sola agentibus sepultura, pater ipsius fiduciam habens in Domino, concito gressu ad Ecclesiam cucurrit beati Francisci, quæ in eodē erat Castro constructa, & cingulo suspenso ad guttur, cum omni humilitate se prostravit in terram. Sicque vota vouens, & multiplicans preces, suspiriis & gemitibus meruit apud Christum, sanctum Franciscum habere patronum. Reuersus itaque statim pater ad filium, & sanitati restitutum inueniens, luctum in gaudium commutauit.

D Simile quiddam meritis sancti operatus est Dominus circa puellam quandam in Catalonia de villa nomine Tamarit, & circa aliam de Anchona, quæ cum essent præ nimietate ægritudinis in vltimo spiritu constitutæ, beatus Franciscus fideliter à parentibus inuocatus, perfectæ continuo restituit sanitati.

E Clericus quidam de Vico Albo nomine Matthæus, veneno mortifero bibito intantum fuit grauatus, quod loqui aliquo modo non valens, solum finalem exitum expectabat. Sacerdos quidam vt sibi confiteretur, admonuit, & verbum vnum ab eo extorquere non valuit. Ipse vero in corde suo humiliter Christū orabat, vt per beati Francisci merita à mortis eum faucibus eripere dignaretur. Moxque vt confortatus à Domino beati Francisci nomen fidei deuotione deprompsit testibus qui aderant, veneno euomito liberatori suo gratias egit.

De liberatis à naufragio.

IN magno maris periculo positi quidam nautæ, cum per miliaria decem à portu Barulitano distarent, ingrauescente nimium tempestate, iam de vita dubij anchoras submiserunt. Verum spiritu procellarum mari

*Aug. traſſ.
25. in Ioan.
post med.
10.9.*

feruen-

feruentius tumefcente, fractis funibus, & relictis anchoris incerto & inæquali cursu per æquora vagabantur. Tandem nutu diuino mari placato, ad resumendas anchoras, quarum funes superius enatabant, toto se conamine parauerunt. Cumque id perficere propriis viribus non valerent plurimorum sanctorum inuocato subsidio, multisque iam sudoribus liquecentes, nec vnam per totam diem resumere potuerunt. Aderat autem nauis quidam Perfectus nomine, sed moribus imperfectus, qui cum irrisione quadam dixit ad socios: Ecce sanctorum omnium inuocastis auxilium, & ut videtis, nullus est, qui succurrat. Inuocemus istum Franciscum, qui nouellus est sanctus, si quo modo in mare se demergat, & anchoras perditas reddat. Consenserunt ceteri, non irrisorie, sed veraciter suasioni Perfecti, & ipsius obiurgantes irrisorium verbum, firmauerunt cum sancto spontaneum votum, statimque in momento sine aliquo adminiculo natauerunt anchoræ super aquas, quasi ferri natura versa foret in ligneam leuitatem.

Peregrinus quidam inualidus corpore propter febris peracutæ symptomata, quam fuerat ante perpeffus, nauis quadam subuectus de vltimatinis partibus veniebat. Ferebatur autem & ipse ad beatum Franciscum præcipuo deuotionis affectu, & eum sibi apud cœlestem Regem elegerat aduocatū. Cum igitur necdum perfecte liber à morbo, sitis angustia retur ardoribus, deficiente iam aqua, cœpit alta voce clamare: Ite fidenter, haurite poculum mihi, quia beatus Franciscus vasculum meum aqua repleuit. Mirum certe, inuenerūt vas aqua repletum, quod fuerat ante vacuum derelictum. Alio vero die cum tempestate suborta operiretur nauis fluctibus, & procellis quateretur perualidis, ita ut iam naufragium timerent, cœpit idem infirmus subito clamore vociferari per nauem: Surgite omnes, inquit, & beato Francisco venienti occurrite. Ecce ad saluandum nos adest. Sicque cum voce magna, & lacrymis in faciem procidens adorauit. Statim ad sancti visionem omnem sospitatem resumpsit infirmus, & maris fuit tranquillitas subsecuta.

Frater Iacobus Reatinus cum in nauicula parua fluiuium quandā cum aliis fratribus pertransiret, sociis primo super ripa positis, postremo se ad exitū præparabat. Sed modico illo ligno per infortunium reuoluto, rectore natante fratermersus est in profundum. Inuocabant fratres extra positi affectuosis precibus beatum Franciscum, & ut filio succurreret lacrymosis gemitibus supplicabant. Submersus autē frater de ventre gurgitis nimis immēsi cum ore non posset, corde clamabat, ut poterat, implorans pij patris subsidium. Et ecce auxiliante sibi beati patris præsentia, per profundum sicut per aridam ambulabat, & demersam nauiculam capiens, cum ea peruenit ad litus. Mirabile dictu. Vestimenta eius madidata non sunt, nec aquæ gutta proximauit ad tunicam.

Frater Bonauentura nomine cum duobus viris per lacum quandā nauigans, contracta ex parte nauicula propter aquæ influentis impetum, demersus est cum nauis, & sociis in profundum. Cum autē de lacu miseræ misericordem patrem Franciscum inuocarent, cum multa fiducia, supernatauit subito aqua plena nauicula, & cum eis sancto præbente ducatu, salubriter peruenit ad portum. Sic & quidā frater de Esculo submersus in flumine, sancti Francisci meritis extitit liberatus. Sed & in lacu Reatino cum quidam viri & mulieres in consimili essent periculo constituti, ad inuocationem nominis sancti Francisci de aquarum multarum periculoso naufragio salubriter euaserunt.

Quidam nauis Anchonitani periculosa tempestate iactati, submersionis periculum iam videbant. Cumque sic desperati de vita sanctum Franciscum suppliciter inuocarent, lumen in mari magnum apparuit, & cum ipso lumine tranquillitas concessa diuinitus, ac si beatus vir sua miranda virtute & ventis imperare posset & mari. Quantis autem miraculorum prodigiis, beatus hic pater in mari claruerit, & clarescat, quotiens ibidem opem tulerit desperatis, nullatenus credo possibile per singula

enarrare. Nec mirum, si iam regnanti in cœlis collarum est imperium super aquas, cui & in hac mortalitate degenti omnis corporea creatura ad suam refigurata originem mirabiliter seruiebat.

De liberatis à vinculis & carceribus.

IN Romania Græcum quendam cuiusdam domini seruientem, contigit de furto fallaciter accusari, quem dominus terræ in arcto carcere mandauit includi, & grauiter vinculari. Domina vero domus miserta serui, quem indubitanter credebat à culpa sibi imposta innocentem, pro liberatione ipsius apud virum precibus insistebat deuotis. Verum non acquiescente viri sui duritia obstinata, recurrit domina supplex ad sanctum Franciscum, & eius pietati voto commendauit infontem. **B** Proptinus affuit miserorum adiutor, & virum in carcere positum misericorditer visitauit, soluit vincula, carcerem fregit, innocentem manibus apprehensum foras eduxit, & ait: Ego sum ille, cui domina tua te deuote commisit. Cumque ille timore magno corriperebatur, & pro descensu altissimæ rupis voraginem circuiret, subito liberatoris sui virtute inueniens se in plano, rediit ad dominam suam, relatāque per ordinem miraculi veritate deuotam dominam ad Christi amorem, & reuerentiam serui eius Francisci feruentius inflammauit.

In Missa sancti Petri cuidam militi debebat pecuniæ quantitatem pauperculus quidam. Cumque præ inopia facukas nō suppetere perfoluendi, captus debitor à milite repetere, misereri sibi orabat suppliciter, dilationem querens amore beati Francisci. Spreuit superbus miles preces oblatas, & sancti amorem veluti inane quid inaniter vilipendit. Nam ceruicose respondens, Tali te, ait, loco recludam, & tali retrudam carcere, quod nec Franciscus, nec aliquis te poterit adiuuare. Tentauit quod dixit. Carcerem adinuenit obscurum, in quo hominē vinculum coniecit. Paulo post adfuit beatus Franciscus, & contracto carcere, ruptisque compedibus, illæsum hominem reduxit ad propria. Sic fortitudo Francisci militem prædata superbum, captiuum, qui se sibi subiecerat, liberauit à malo, militemque proteruum admirando miraculo in mansuetudinem commutauit.

Albertus de Aretio cum in vinculis atrocissimis teneretur pro debitis iniuste ab eo petitis suam innocentiam sancto Francisco humiliter commēdauit. Ordinem quidem Fratrum Minorum plurimum diligebat, & sanctum Franciscum inter sanctos speciali venerabatur affectu. Dixit autem creditor suus voce blasphema, quod nec Franciscus, nec Deus posset eum de suis manibus liberare. Factum est itaque in vigilia sancti Francisci cum vinculus ille nihil comedisset, sed ob sancti amorem victum suum cuidam tribuisset egeno, nocte veniente apparuit ei vigilanti sanctus Franciscus, ad cuius ingressum vincula de pedibus, & catenæ de manibus ceciderunt. Sponte aperta sunt ostia, prosilierunt tabulæ de solatio, & liber abcessit homo, ad propria rediens. Impleuit ex tunc votum, ieiunans vigiliam beati Francisci, & cereo quem annuatim consuevit offerre in accrescentis deuotionis indicium, annuatim vnicam vnicam superaddens.

Residente in Sede B. Petri domino Gregorio Nono, quidam Petrus nomine de ciuitate Allisia, de hæresi accusatus, Romæ captus est, & de mandato eiusdem Pontificis ad custodiendum traditus Episcopo Tiburtino. Quem sub pœna Episcopatus accipiens, compedibus alligauit, obscuroque ipsum carcere ne posset effugere, fecit includi, panem ei præbens in pondere, & poculum in mensura. Cœpit autem homo ille beatum Franciscum ad sui miserendum multis precibus & fletibus inuocare, eo quod audierat solemnitate eius iam adeste vigiliam. Et quoniam fidei puritate omnem abdicauerat hæreticæ prauitatis errorem, totaque cordis deuotione adhæserat fidelissimo Christi seruo Francisco intercedentibus ipsius meritis à Domino meruit exaudiri. Instante enim

iam nocte suę festiuitatis, circa crepusculum beatus Frāciscus in carcerē miseratus descendit, & illum suo nomine vocans, vt cito surgeret, imperauit. Qui timore perterritus, quisnam esset interrogans, beatum Franciscum adesse audiuit. Cumque virtute presentie viri sancti, vincula pedum suorum contracta conspiceret cecidisse, & tabulas carceris clauis vltro profiliētibz aperiri, & apertum iter sibi ad exeundū pręberi: solutus tamen, & obstupescens fugere nesciebat, sed ad ianuam clamans, custodes omnes perterrituit. Qui cū eum liberatum à vinculis Episcopo nuntiasent post intellectum ordinem rei, ad carcerem Pontifex deuotus accessit, & manifeste Dei virtutem cognoscens, Dominum adorauit ibidem. Vincula quoq; coram domino Papa, & Cardinalibus delata fuerunt, qui videntes quod factum fuerat admirati plurimum benedixerunt Deum.

Guidolottus de sancto Geminiano falso accusatus fuit, quod veneno interemerat quendam virū, & quod eodem genere mortis, filium eiusdem viri, & vniuersam eius familiam proposuerat enecare. Captus proinde à potestate terrę grauissimis vinculis aggrauatus, in turri quadam reclusus est. Ipse vero fiduciam habens in Domino, pro sua innocentia quam sciebat, causam commisit beati Francisci patrocinio defendendam, Ex cogitante igitur potestate qualiter criminis obiecti confessionem eliceret per tormenta, qualibuscunque pœnis confessum faceret interire: nocte illa cum mane ad cruciatum deberet adduci, sancti Francisci pręsentia exstitit visitatus, & immenso luminis fulgore vsque mane circumdatus, repletusque gaudio, & fiducia multa securitatem euasione accepit. Aduenerunt mane tortores, & eundem de carcere eculeo suspenderunt, aggrauantes super eum multa pondera ferri. Depositus est pluries, & iterum eleuatus vt pœna pœnæ succedente citius ad confessionem, criminis arceretur. Sed spiritu innocentie lætabatur in vultu nullam mœsticiam prætendens in pœnis. Deinde accensus est ignis sub ipso non modicus: nec propterea capillus est læsus, cum tamen capite dependeret ad terram. Tandem bulliente oleo superfusus, virtute patroni cui se commiserat defendendum hæc omnia superauit, & sic dimissus liber saluus abscessit.

De liberatis à periculo partus.

Quedam Comitissa in Sclauonia, sicut nobilitate illustis, sic & emula probitatis erga sanctum Franciscum deuotione flagrabat, erga fratres vero sedula pietate. Tempore vero partus duos perpeffa dolores, rāta fuit angustia molestata, vt prolis futurus ortus pręsens videretur matris occasus. Non videbatur infantē eniti posse ad vitam, nisi expiraret è vita, ne tali nixu parere, sed perire. Subuenit cordi eius sancti Francisci fama, virtus, & gloria, excitatur fides, inflammatur deuotio. Conuertit se ad auxilium efficax, ad fidum amicum, ad deuotorum solatium, refugium afflictorū: Sancte Francisce, inquit, pietati tuę supplicant omnia ossa mea, & mente voueo quod explicare nō possum. Mira celeritas pietatis. Finis dicendi, finis fuit dolendi, parturiendi meta, pariendi principium. Statim enim omni cessante pressura partum edidit cum salute. Non fuit immemor voti, non propositi refuga, Ecclesiam quandam pulchram construi fecit, & constructam ad sancti honorem fratribz assignauit.

In partibus Romanis mulier quādā Beatrix nomine vicina partui, cum per dies quatuor fœtū in ventre portaret extinctū, multis infelix agitabatur angustijs, & exitialibus doloribus vrgebatur. Mortuus fœtus matrem cogebat ad mortem: & nondum in lucem productum abortinum, publicum matri periculum pariebat. Tentabat medicorum auxilium, sed omne humanum remedium laborabat in vanum. Sed de primis maledictionibus Euz copiosius aliquid declinarat in miserā, vt sepulchrum facta conceptus, sepulchrum pro certo

A proximum expectaret. Fratribz tandē Minoribus per internuntios tota se deuotione committens, suppliciter aliquid de sancti Francisci reliquiis fide plena poposcit. Contigit nutu diuino aliquantulum inueniri de chorda, qua fuerat sanctus quandoque præcinctus. Mox, vt super dolentem posita chorda fuit, omnis facillime solutus est dolor, mortis causa mortuus fœtus emissus, pristina sanitas restituta.

Cuiusdam de Narnio nobilis viri vxor Iuliana nomine, pro filiorum morte annos trahebat lugubres, & continuē infelices deplorabat euentus, pro eo quod omnes quos cum pressura portauerat filios, modico interiecto tempore cum vehementiori dolore sepultura tradiderat. Cum igitur quatuor mensium conceptum haberet in vtero, magisque propter euentus præteritos de conceptæ prolis sollicitaretur obitu, quam de ortu, beatum Patrem Franciscum pro vita nondum nati fœtus fideliter precabatur. Ecce autem nocte quadam dormienti sibi mulier quædam apparebat in somnis, formosum puerulū gestans in manibus, illumque lætissimē offerebat eidem. Cum verò illa recipere recusaret, quē statim formidabat amittere, mulier illa subiunxit. Secure suscipias, quia quem tuo mœrori compatiens sacer mittit Franciscus, vita viuet, & sospitate gaudebit. Statim euigilans mulier, intellexit per ostensam sibi cœlitus visionem beati Francisci sibi adesse suffragium: ex tunc abundantiori completa læticia, pro suscipienda prole iuxta promissum multiplicauit preces, & vota promisit. Impletū est denique tempus pariēdi, & peperit fœmina masculū, qui iuuenilis robore florens ætatis, tanquā per beati Francisci merita fomentū susciperet virē, incitamentū parientibus præbuit ad Christū, & sanctū eius deuotioris affectus. Simile quiddam huic in Tiburis ciuitate sanctus Pater effecit. Cum enim mulier quædam filias plurimas peperisset, desiderio prolis fatigata virilis, apud sanctum Franciscū preces ingeminauit, & vota. Concepit igitur eius meritis mulier illa, & geminos ei parere dedit, qui pro vno fuerat exoratus.

Apud Viterbium partui propinqua mulier, morti propinquior cēsebatur, visceralibus tormentata doloribus, & tota calamitosa in infortunijs mulierū, cumq; naturæ succumbente virtute, omnis deficeret artis industria, inuocato beati Francisci nomine, liberata confestim mulier, partum salubriter terminauit: sed affecta quod voluit, & oblita beneficij quod accepit honorem sancto non deferens, die natalis ipsius ad opera seruilis manus extendit. Et ecce subito dextrū brachium ad laborem extensum inflexibile remāsit, & aridum. Quod cum studeret ad se reuocare eū altero, vltione consimili, & illud exaruit. Timore igitur diuino correpta mulier, reintegrauit votū vsūque membrorum, quem propter ingritudinē amiserat, & cōtemptum, per misericordis, & humilis sancti merita, cui se iterato deuouit, recuperare promeruit.

Mulier quædam de partibus Aretinis, cum per septem dies partus discrimina sustineret, & iam in nigredinem versā desperata esset ab omnibus, votum fecit beato Frācisco, & eius cœpit moriens auxiliū inuocare. Emissa autem voto, celeriter obdormiuit, viditque in somnis beatum Frāciscum se dulciter alloquētem, ac requirentem vtrum faciem ipsius agnosceret & an antiphonā illam Virginis gloriosę, Salve Regina misericordię, sciret, ad honorem huius Virginis recitare. Qua respondente se habere notitiam de vtrisque. Incipe, ait Sanctus, Antiphonam sacram, & antequam cōpleas, paries cum salute. Ad hanc vocem euigilauit mulier, & cum timore cœpit dicere: Salve Regina misericordię. Cumque illos misericordes oculos precaretur, fructumque commemoraret vteri Virginis, continuo cunctis liberata pressuris infantem peperit speciosum, gratias agens Reginę misericordię, quæ per beati Frācisci merita ipsius fuerat dignata misereri.

De cæcis illuminatis.

IN conuentu fratrum Minorum Neapoli, cum quidā frater Robertus nomine, cæcus annis plurimis extitisset, creuit in oculis eius caro superflua, motum & vsum impediēs palpebrarum. Cum igitur frater forēses ad diuerſas mūdi partes tendentes, ibidem plurimi conuenissent, beatus pater Franciscus speculum obedientiæ sanctæ, vt eos miraculi nouitate hortaretur ad iter, prædictum fratrem ipsis præsentibus tali modo curauit, lacebat nocte quadam frater Robertus prædictus æger ad mortem, iamque sibi fuerat anima commendata, & ecce astitit ei beatus Pater cum tribus fratribus omni sanctitate perfectis videlicet sancto Antonio, fratre Augustino, & fratre Iacobo de Assisio, qui sicut eū perfecte fuerant secuti dum viuerent, ita & ipsum alacriter comitabantur post mortem. Accipiens cultellum sanctus Franciscus carnem superfluam resecauit, lumen restituit pristinum, & à mortis eum fauce reduxit, dixitque illi: Fili Roberte, gratia quam tecum feci signum est fratribus ad remotas nationes euntibus, quod ego præcedam eos, & ipsorum dirigam gressus. Vadant, inquit, gaudentes, & iniunctam obedientiam alacri animo exequantur.

Apud Thebas in Romania, mulier cæca vigiliam sancti Francisci in pane tantum, & aqua ieiunans, ad Ecclesiam fratrum Minorum summo mane festiuitatis à viro suo perducta est. Quæ dum Missa celebraretur, in eleuatione corporis Christi oculos aperuit, clare vidit, deuotissime adorauit. In ipsa vero adoratione voce magna proclamans: Gratias, inquit, Deo, & sancto eius, quia video corpus Christi, omnibus qui aderant in voce exultationis conuersis. Post factorum expletionem reuersa est mulier in domum suam cum gladio spiritus, & lumine oculorum. Exultabat quidem mulier non solum quia lucis corporeæ recuperarat aspectum: verumetiam quia sacramentum illud mirificum, quod est lumen animarum, verum & viuum respectu primario per beati Francisci merita fidei suffragante virtute meruerat intueri.

In Campania puer quidam quatuordecim annorum de castro Pophis subita vexatus angustia, sinistrum oculum amisit ex toto. Passionis acerbitas sic de loco suo propulit oculum, quod per octo dies extra nervo relaxato longitudine digiti vnus ad maxillas dependens, pene aridus est effectus. Sed cum sola superesset abscisso, & à medentibus foret penitus desperatus, pater eius ad auxilium beati Francisci tota se mente conuertit. Non defuit ille indefessus miserorum adiutor precibus supplicantis. Nam oculum aridum mirabili virtute in locum suum, pristinumque vigorem restituit, & lucis optatæ radiis illustrauit.

In eadem prouincia apud castrum magni ponderis lignum ex alto proruit & cuiusdam sacerdotis caput grauissime quassans, sinistrum oculum excæcauit. Qui humi deiectus cœpit alta voce sanctum Franciscum luctuose clamare, dicens: Succurre Pater sanctissime, vt ad festum tuum ire valeam, sicut fratribus tuis ire promisi, (erat enim vigilia sancti) qui statim exurgens, per optime liberatus in vocem prorupit laudis & gaudij, & circumstantes omnes, qui eius miseriæ condolebant, in stuporem conuertit, & iubilum. Iuit ad festum, narrans omnibus, quam in se expertus fuerat clementiam, & virtutem.

Vir quidam de Monte Gargano dum in vinea sua laborans, lignum quoddam ferro succideret, proprium percussit oculum, & sic diuisit per medium, vt quasi media pars ipsius exterius dependeret. Cumque in tam desperato periculo desperaret sibi posse per hominem subueniri, ieiunaturum se in festo sancti Francisci, si ei succurreret, repromisit. Statim in loco debito viri oculum sanctus Dei restituit, sicque diuisum reiunxit, & lumine pristino decorauit, vt nullius læsionis vestigia remanerent.

Filius cuiusdam nobilis viri à natiuitate cæcus, meri-

Atis sancti Francisci lumen accepit optatum. Qui nomen ab euentu sortitus, illuminatus vocatus est. Assumpsit postea cum in ætate esset Ordinem beati Francisci, accepti beneficii non ingratus, tantumque profecit in lumine gratiæ & virtutis, vt veræ lucis filius videretur. Tandem beati Patris promerentibus meritis, sanctum initium fine sanctiori conclusit.

In Zachanto quod est castrum iuxta Ananiam. Miles quidem Girardus nomine, oculorum lumen ex toto perdiderat. Accidit autem, vt duo fratres Minores ab exteris partibus venientes ad domum ipsius hospitaturi diuerterent. Suscepti itaque deuote propter reuerentiam sancti Francisci familia tota, & cum omni benignitate tractati, gratias agentes Deo, & hospiti, ad locum Fratrum deuenere vicinum. Nocte igitur quadam beatus Franciscus vni fratrum illorum in somnis apparuit, dicens: Surge, festina cum socio ad domum hospitis nostri, qui Christum, & me suscepit in vobis. Volo enim beneficia rependere pietatis. Cæcus quidem effectus est suis promerentibus culpis, quas pœnitentia non studuit confessione purgare. Disparente quoque patre, frater festinus surrexit, vt mandatum cum socio celeriter adimpleret. Venientesque ad hospitis domum, cuncta quæ viderat alter per ordinem, narrauerunt eidem. Stupuit vir ille non modicum, & vniuersa quæ dicebantur vera esse confirmans, compunctus ad lacrymas, confessus est libens. Tandem correctione promissa, interiorque homine taliter renouato, exteriorem continuo recuperavit aspectum. Huius miraculi fama circumquaque diffusa, non solum ad reuerentiam sancti: verumetiam ad confessionem humilem peccatorum, & hospitalitatis gratiam plurimos incitauit.

De liberatis à diuersis infirmitatibus.

A pud Castrum Plebis, iuuenis quidam mendicus surdus erat, & mutus à natiuitate sua, qui linguam adeo curtam habebat ac tenuem, quod multotiens exquisita à pluribus præcisa penitus videretur. Vir quidam Marcus nomine, ipsum propter Deum suscepit hospitio: qui eum sibi benefacere sentiens, cœpit cum ipso assiduus demorari. Sero quodam cum prædictus vir cœnaret cum coniuge, astante puero coram eis, dixit vxori: Hoc ego maximum miraculum reputarem, si beatus Franciscus huic auditum redderet, & loquelam.

Et adiecit: Voueo Deo quod si hoc sanctus Franciscus dignabitur operari, propter amorem suum huic puero expensas conferam, donec viuet. Mitum certe. Subito lingua creuit, & locutus est, dicens: Gloria Deo, & sancto Francisco, qui mihi loquelam præbuit, & auditum.

Frater Iacobus de Iseo, cum puerulus esset in domo paterna, rupturam incurrit corporis valde grauem. Superno verò afflatus Spiritu, licet esset iuuenis, & infirmus ordinem sancti Francisci deuotus intrauit: nulli tamen qua vrgebatur infirmitate derexit. Factum est autem, cum corpus sancti Francisci transferretur ad locum, vbi pretiosus sacrorum ossium, eius nunc thesaurus est conditus: affuit, & tunc dictus frater translationis gaudiis, vt glorificati iam Patris corpori honorem debitum exhiberet. Et appropinquans tumbæ, in qua ossa sacra fuerant collocata, præ deuotione spiritus sacrum tumulum complexatus, subito miro modo ad loca debita partibus reuocatis sanum se sensit, succinctorium deposuit, & ex tunc ab omni dolore præterito liber fuit. Ab infirmitate quoque consimili, frater Bartholus de Eugubio, frater Angelus de Tuderto, Nicolaus sacerdos de Stichano, Ioannes de Fora, vir quidam de Pisis, & alius de Castro Cisternæ, Petrus quoque de Sicilia, & homo quidam de Castro Selli iuxta Assisium, & quamplures alij, per Dei misericordiam, & beati Francisci merita extiterunt mirabiliter liberati.

In Maritima mulier quædam mentis alienationem per quinquennium passa, visu & auditu priuata est, in-

dumenta dilaniabat dentibus, ignis & aquæ periculum non timebat, & caduci morbi ad summum incurrerat horribilem passionem. Nocte vero quadam cum dispo-neret sibi diuina misericordia misereri, salutis fulgore lucis superillustrata diuinitus, vidit beatum Franciscum super solium sedere sublime, ante quem prostrata, san-ritatem suppliciter exposcebat. Illo vero nondum fauente precibus firmavit mulier vorum, promittens pro Dei amore ac sancti petentibus, donec haberet eleemosy-nam non negare. Illico sanctus pactum recognouit, quod olim cum Domino fecerat simile, & signans eam crucis signaculo, integram sibi restituit sanitatem. A consimili passione puellam quandam de Nursia, & fi-lium cuiusdam nobilis viri, & alios quosdam, relatione veridica compertum est sanctum Dei Franciscum mise-ricorditer liberasse.

Petrus de Fulgineo ad visitandum limina beati Mi-chaelis quodam tempore pergens, dum minus reueren-ter peregrinationem peregit, fontis cuiusdam aquam degustans, à dæmonibus est inuasus. Et exinde per tres annos obsessus, discerpebatur in corpore, pessima lo-quens & horrenda prætendens, habens aliquando luci-da intervalla, beati virtutem quam efficacem audie-rat ad effugandas aëreas potestates humiliter requisivit, & ad sepulchrum pii Patris accedens, mox ut illud con-tingit manu, à dæmonibus crudeliter cum discerpenti-bus mirifice liberatus fuit. Simili etiam modo, mulieri cuidam de Narnio habenti dæmonium, misericordia Francisci subuenit, & aliis pluribus quarum vexationum angustias, & curationum modos, longum esset per sin-gula enarrare.

Vir quidam nomine Bonus homo de ciuitate Fani, paralyticus & leprosus ad Ecclesiā beati Francisci, à pa-rentibus deportatus, vtriusque morbi plenam consecut-us est sanitatem. Sed & alius iuuenis quidam Acto no-mine de sancto Seuerino totus leprosus, voto emisso, & ad sepulchrum Sancti delatus, meritis ipsius à lepra mundatus est. Habuit quidem Sanctus supra huiusmo-di morbo curando præcellentem virtutem, pro eo quod humanitatis & pietatis amore leproforum obsequiis se-metipsum humiliter deputarat.

Nobilis quædam mulier Rogata nomine, in episco-patu Sorano per viginti tres annos fluxu sanguinis fati-gata, sed à quampluribus medicis quamplurima mala experta: præ nimietate quidem languoris sæpius videba-tur mulier expirare: sed si quando fluxus huiusmodi stringebatur, tumescebat corpore toto. Audiens autem quendam puerum Romano sermone canentem mira-cula, quæ Deus per beatum Franciscum fuerat opera-tus, nimio dolore commota, tota prorupit in lacrymas, sicque intra se fide accensa dicere cœpit: O beate Pater Francisce, qui tantis coruscas miraculis, si me digne-ris ab hac ægritudine liberare, magna tibi accrescet gloria, quoniam adhuc tantum miraculum non fecisti. Quid plura? his dictis, sensit se beati Francisci meri-tis liberatam. Filium quoque ipsius Marcum nomine, qui brachium habebat contractum, sanctus Franciscus voto ad ipsum emisso, sanauit. Fœminam etiam quan-dam de Sicilia per septennium fluxu sanguinis fatiga-tam, beatus Christi signifer saluam fecit.

In vrbe Romana Praxedis quædam nomine religio-sitate famosa, quæ à tenella ætate propter æterni Sponsi amorem arcto se carcere per quadraginta iam fere annos abdiderat, apud beatum Franciscum gratiam promeruit spiritualem. Nam cum die quadam pro rebus opportu-nis solarium suæ cellulæ conscendisset, & impulsione phantastica corruens, cum fractum haberet pedem cum crure, & humerum à positione debita sequestratum, ap-paruit ei benignissimus pater vestimentis gloriæ candi-datus, & dulcibus affatibus alloqui cœpit eandem: Sur-ge, inquit, filia benedicta, surge ne timeas, & apprehensa manu ipsius alleuans eam, disparuit. Ipsa vero per cellu-lam suam huc, atque illuc se conuertens, putabat se vi-sum videre vsquequo ad clamorem ipsius apportato iam

lumine, perfecte se sentiens per seruum Dei Francis-cum esse senatam, cuncta quæ acciderant, per ordinem narrauit.

De non observantibus festum, & non hono-rantibus sanctum.

IN Pictauiz partibus in villa, quæ Simo dicitur, sacer-dos quidam Reginaldus nomine, beato Francisco deu-otus, festum ipsius parochianis suis indixerat solemni-ter celebrandum. Vnus autem de populo ignorans san-cti virtutem, sui paruipendit sacerdotis mandatum. E-gressus autem foras in agrum, ut ligna succideret, cum se præparasset ad opus, vocem audiuit huiusmodi ter di-centem: Festum est: operari non licet. Verum cum nec imperio sacerdotis, nec supernæ vocis oraculo seruilis te-meritas frenaretur, addidit diuina virtus ad gloriam san-cti sui sine mora miraculum & flagellum. Mox enim ut furcam vna manu iam tenens, alteram cum ferreo in-strumento leuauit ad opus, sic diuina virtute utraque manus, vtrique instrumento cohæsit, ut ad neutrius di-missionem digitos aliquatenus relaxare valeret. Et quo stupefactus nimis, & quid ageret nesciens ad Ecclesiam multis vndique ad videndum prodigium occurrentibus properauit. Vbi mente compunctus ante altare, quodam ex assistentibus sacerdote monente, plures quippe ad festum vocati conuenerant sacerdotes, beato Francisco humiliter se deuouit, tria sicut ter vocem audierat vota vouens, quod scilicet festum ipsius coleret, quod ad il-lam, in qua tunc erat, Ecclesiam in festo veniret, & quod sancti corpus personaliter visitaret. Mirum certe relatu. Vno emisso voto, vnus digitus factus est liber, ad secun-di emissionem solutus est alius, sed tertio facto voto la-xatus est tertius, & postmodum tota manus, necnon & altera subsequenter populo, qui iam multus aduenerat, sancti clementiam deuotissime implorante. Sic homo pristinæ redditus libertati, per seipsum instrumenta de-posuit cunctis laudantibus Deum, virtutemque sancti mirificam, qui tam mirabiliter percutere poterat & sanare. Ipsa vero instrumenta vsque hodie coram alta-ri ad honorem beati Francisci fabricato ibidem in me-moriam sancti dependent. Plura quoque illic & in locis vicinis patrata miracula, & sanctum in cælis ostendunt eximium, & festum ipsius in terris venerabiliter exco-lendum.

D In ciuitate quoque Cenomanensi, dum in solemni-tate sancti Francisci mulier quædam manus ad colum ex-tenderet, & digitis apprehenderet fufum, obrigescentibus manibus, cœperunt digiti magnis ardoribus cru-ciari. Igitur pœna docente sancti recognoscens virtutem, corde compuncta cucurrit ad fratres. Cumque pro salu-te ipsius deuoti filii sancti Patris clementiam precaren-tur, incolumis effecta est statim, nec aliquid læsionis re-manfit in manibus, nisi ad facti memoriam solum vesti-gium combusturæ. Simili etiam modo in Campania ma-iiori mulier quædam, & in villa Oletti mulier altera, & in Castro Pilei tertia, dum beati Patris festum celebra-re contemnerent, præuariantes primum mirabiliter sunt punitæ, sed postmodum poenitentes per sancti Fran-cisci merita mirabiliter liberatæ.

E Miles quidā de Burgo in prouincia Massæ beati Fran-cisci operibus, & miraculorum signis impudentissime detrahebat. Inferebat multa opprobria peregrinis ad ipsius memoriam venientibus, & contra fratres publica garriebat infania. Cum autem semel sancti Dei gloriam impugnaret, addidit super peccata sua blasphemiam de-testantem. Si verum est, inquit, quod Franciscus iste sit sanctus, gladio cadat hodie corpus meum. Si vero san-ctus non est, euadam incolumis. Non distulit ira Dei condignum inferre supplicium, cum iam facta fuisset oratio in peccatum. Mora enim modica interiecta, dum blasphemus nepoti suo infertet iniuriā, accepit ille gla-dium, & patrum visceribus cruentauit. Eodem die mor-tuus est sceleratus, inferni mæcipium, & filius tenebrarū

ut ceteri discerent miranda Francisci opera non blasphe-
matoriis verbis impetere, sed deuotis laudibus ho-
norare.

Iudex quidam nomine Alexander, dum à B. Francisci deuotione quos poterat venenata lingua retraheret, diuino iudicio lingua priuatus, per sex annos obmutuit. Qui cum in eo quod peccauerat, torqueretur, alia pœnitentia reuocatus dolebat se contra sancti miracula oblatrasse. Itaque non perstitit misericordis indignatio sancti, sed pœnitentem ac se humiliter inuocantem restituta loquela recepit ad gratiam. Ex tunc linguam blasphemam consecrauit laudibus sancti, deuotionem simul, & disciplinam recipiens per flagellum.

De quibusdam aliis miraculis diuersorum generum.

IN Castro Galiani Valuenfis diœcesis, mulier quædam erat nomine Maria, quæ Christo Iesu, & B. Francisco famulatu deuoto subiecta, vna dierum æstiuo tempore exiit, ut manibus conquireret propriis necessarium victum. Cum igitur feruente nimium æstu, sitis deficere cœpisset ardoribus, omni priuata beneficio poculi pro eo, quod in monte arido sola esset, quasi exanimis humi prostrata, patronum suum S. Franciscum inuocabat pio mentis affectu. Dum autem perseveraret mulier in affectuosa, & humili prece, labore, siti, & æstu fatigata quâ plurimum, paululum obdormiuit. Et ecce S. Franciscus adueniens, & eam vocans ex nomine: Surge (inquit) & bibe aquam, quæ diuino munere tibi ac pluribus exhibetur. Ad huius vocis auditum surrexit mulier à somno, non modicum confortata, & accipiens silicem, quæ iuxta se erat, radicitus euulsit à terra, effodiensque ligno paruulo circumquaque, viuentem reperit aquam, quæ cum primo videretur paruula stilla, subitò diuina virtute creuit in fontem. Bibit itaque mulier, & satiata oculos lauit, quos cum longa prius haberet ægitudine obumbratos, noua ex tunc sensit luce perfusos. Festinauit ad domum mulier tam stupendum miraculum ad gloriam S. Francisci denuntians vniuersis. Concurserunt vndique multi ad miraculi famam, experientia magistra discentes mirabilem illius aquæ virtutem, dum ad ipsius contactum confessione præmissa, à variis morborum cladibus plurimi liberabantur. Perseuerat vsque hodie fons ibi perspicuus, & in honorem B. Francisci ibidem oratorium est constructum.

IN Hispania apud sanctum Facundum, viri cuiusdam cerasum arefactum ad virorem frondium, florum, & fructuum contra spem mirabiliter reuocauit. Incolas quoque terræ apud Vilesios, à vermium peste corrodentium vineas circumquaque miraculoso suffragio liberauit. Sacerdotis cuiusdam iuxta Palentiam horreum quoddam, quod vermibus frumentariis repleti quolibet anno solitum fuerat, sibi fideliter commendatum penitus expurgauit. Terram quoque Domini cuiusdam de Petramala in regno Apuliæ sibi suppliciter commendatam, ab odiosa peste bruchorum penitus seruaui indemnem: cum tamen in circuitu omnia essent prædicta pestilentia deuorata.

Vir quidam Martinus nomine, cum longè à Castro suo boues misisset ad pascua, crux vnus bouis casu quodam sic fuit desperate confractum, ut nihil esset sibi de remedio aliquo cogitandum. Dum autem pro decoratione foret sollicitus, & instrumentum, cum quo id faceret non haberet, domum reuersus B. Francisco bouis curam reliquit, ipsumque fidei sanctæ custodiæ fiducialiter commendauit, ne ante suum reditum deuoraretur à lupis. Summo itaque mane ad bouem in silua relictum cum excoiatore reuersus, pascentem ipsum ita reinuenit incolumem, quod nequaquam crux fractum ab altero discernebat. Gratias egit bono pastori, qui diligentem de boue suo curam habuit, & medellam donauit. Succurrere nouit humilis sanctus omnibus inuocantibus ipsum, nec quantumcunque paruas neces-

Alittates hominum dedignatur. Nam viro cuidam de Amiterno iumentum restituit furto sublatum. Mulieri cuidam de Interduco catinum nouum in multas partes casu diuisum integrè reparauit. Viro etiam cuidam de Monte Vlmi in Marchia consolidauit vomerem in frustra confractum.

In Sabinensi diœcesi vetula quædam octogenaria erat, cuius filia moriens lactentem infantulum dereliquit. Cum igitur anus pauperula plena esset inopia, & vacua lacte, nullaque esset mulier, quæ sitienti paruulo lactis stillicidium, iuxta quod exigebat necessitas erogaret, quod se verteret vetula penitus ignorabat. Debilitato verò infante, nocte quadam omni humano destituta subsidio, ad beati Patris Francisci auxilium implorandum, lacrymarum imbre perfusa, tota se mente conuertit. Affuit statim innocentis amator ætatis: Ego, inquit, sum Franciscus o mulier, quem cum tantis lacrymis inuocasti. Pone, ait, mammas tuas in ore pueruli, quoniam abundanter tibi lac Dominus dabit. Impleuit anus sancti mandatum, & statim octogenariæ mammæ lactis copiam effuderunt. Innouit omnibus mirabile sancti donum, multis tam viris, quam mulieribus accelerantibus ad videndum. Et quia quod testabantur oculi lingua impugnare non poterat, excitabantur omnes ad laudandum Deum in sancti sui virtute mirabili, & amabili pietate.

Apud Spoletum vir, & vxor vnicum habentes filium, quotidie illum velut hæreditarium opprobrium deplo-
Brabant. Brachiis siquidem collo connexis, iunctisque genibus pectori, & pedibus naribus alligatis, non hominis proles, sed monstrum quoddam potius videbatur. Vehementiori mulier ex hoc afflictâ dolore, crebris gemitibus clamabat ad Christum S. Francisci auxilium inuocando, ut infelici sibi, & in tali opprobrio constitutæ succurrere dignaretur. Nocte igitur quadam cum propter huiusmodi tristitiam tristis eam somnus arriperet. Apparuit ei S. Franciscus piis eam affatibus mulcens, insuper, & suadens quod ad locum propinquum suo nomini dedicatum deferret puerum, ut ex aqua putei loci illius in nomine Domini superfusus, plenam reciperet sospitatem. Negligente autem illa sancti adimplere mandatum: secundo replicauit id ipsum. Tertio quoque apparens, mulierem cum puero vsque ad ianuam dicti loci præambulo ducatu perduxit. Superuenientes autem nobiles quædam matronæ deuotionis causa ad prædictum locum eis à muliere præfata diligenter exposita visione, vna cum ipsa puerum fratribus præsentarunt, & haurientes aquam de puteo, earum nobilior propriis manibus lauit infantem. Statim puer omnibus membris ad sua loca perductis, sanus apparuit, & magnitudo miraculi omnibus admirationem induxit.

In Castro Chore Ostiensis diœcesis vir quidam sic crux ex toto perdiderat, ut nullo modo progredi vel mouere se posset. Positus itaque in angustia vehementi, & auxilio desperatus humano, cœpit nocte quadam ac si præsentem cerneret B. Franciscum talem coram eo assumere materiam querelandi. Aduua me S. Franciscus recolens meum seruitium, & deuotionem tibi impensam. Nam in asino meo te portauit, sanctos pedes tuos, & sanctas manus tuas osculatus fui semper tibi deuotus, semper tibi beneuolus extiti, & ecce mortis doloris huius durissimo cruciatu. His pulsatus querelis, statim affuit beneficiorum memor, & deuotionis gratus, & vigilanti viro cum vno fratre apparuit. Ad vocationem eius se venisse dixit, & tulisse remedia sanitatis. Tetigit locum doloris cum baculo paruulo, qui figuram thau in se habebat, & fracto mox apostemate, perfectam tribuit sanitatem. Et, quod mirabilius est, sacrum signum thau impressum super locum sanati vlceris ad miraculi memoriam dereliquit. Hoc signo S. Franciscus suas consignabat literas quotiens charitatis causa scriptum aliquod dirigebat. Sed ecce dum per diuersa miracula gloriosi Patris Francisci mens narrationis varietate distracta decurrit, promerente ipso crucis glorioso signifero in signum salutis thau non sine diuina directione peruenit, ut ex

hoc possumus aduertere, quod sicut crux militanti post Christum fuit sublimitas meriti ad salutem, sic, & triumphanti cum Christo facta est firmitas testimonij ad honorem. Hoc quippe crucis mysterium magnum, & mirum, in quo charismata gratiarum, & merita virtutum, & thesauri sapientiae, & scientiae tam alta profunditate velantur, ut à mundi sapientibus, & prudentibus sit occulta, tam plenè fuit Christi paruulo reuelatum, ut omnis vita ipsius non nisi crucis vestigia sequeretur, non nisi crucis dulcedinem saperet, non nisi crucis gloriam prædicaret. Verè namque in suæ conversionis principio dicere cum Apostolo potuit: Mihi autem absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi. Non minùs etiam verè in conuersationis progressu addere valuit: Quicumque hanc regulam secuti fuerint, pax super illos, & misericordia. Verissime autem in consummatione potuit subinferre: Stigmata Domini Iesu in corpore meo porto. Sed, & illud nos quotidie desideramus ab ipso audire: Gratia Domini nostri Iesu Christi cum spiritu vestro fratres. Amen.

Gloriare igitur iam secure in crucis gloria Christi signifer glorioſe, quoniam à cruce incipiens ſecundum crucis regulam proceſſiſti, & tandem in cruce perficiens per crucis teſtimonium quantæ gloriæ ſis in cælo cun- & ſis fidelibus innotefcis. Secure iam te ſequantur, qui exeunt ex Ægypto, quia per baculum crucis Chriſti mari diuiſo deſerta tranſibunt in repromiſſam viventium tetram, Iordane mortalitatis tranſmiſſo, per ipſius crucis mirandam potentiam ingreſſuri. Quod nos introducat verus populi ductor, & Saluator Chriſtus Ieſus crucifixus per merita ſervi ſui Franciſci. Ad laudem, & gloriam vniuſ Dei, & trini, qui viuſ, & regnat in ſæcula ſæculorum. Amen.

๓๕๓. ๔๕๓. ๕๕๓. ๖๕๓. ๗๕๓. ๘๕๓. ๙๕๓. ๑๐๕๓. ๑๑๕๓. ๑๒๕๓. ๑๓๕๓. ๑๔๕๓.

S. BONAVENTURÆ
Eximij Ecclesiæ Doctoris,

EXPOSITIO IN REGVLAM
Fratrum Minorum.

Hoc Opusculum à Trithemio inter S. Bonauenturae Opuscula connumeratur alio nomine inscriptum, videlicet Constitutiones Ordinis S. Francisci. In quo quidem Opusculo boni Prælati præstat officium, cuius est subditos docere, dirigere, corrigere, & fouere: & cum ipse Minister Generalis sui Ordinis extiterit, id efficit, dum regula S. Patris Francisci sanum sensum tradit. Huic verò editioni præpositus est singulis capitibus textus ipsius regula pro maiori commoditate legentium.

CONFIRMATIO REGVLÆ.

HONORIVS EPISCOPVS SERVVS E
Scluorum Dei.

Dilectis filiis Fratri Francisco, & aliis Frat-
tribus de Ordine Fratrum Minorum, salu-
tem, & Apostolicam benedictionem. Solet annue-
re Sedes Apostolica piis votis, & honestis peten-
tium desideriis fauorem beneuolum impartiri. Ea
propter dilecti in Domino filij vestris piis precibus
inclinati, Ordinis vestri regulam, à bona memoria
Innocentio Papa praedecessore nostro approbatam,
annotatam praesentibus, auctoritate vobis Aposto-
lica confirmamus, & praesenti scripti patrocinio
communimus, qua talis est.

EXPOSITIO CONFIRMATIONIS
REGVLÆ.

Gal. vlt. d.

Ecc. 4.6

10421.6

Aug. in Ioan.
tract. 122.
rom. 9.
Matth. 16. c

Luc. 22. d
Sep. 18. d

Dent.17.6

Ezech. 42. a

Dion. de cæl.
Hier. c. 3.

2. *Tim.* 3.6

n Rom. 13. d

Domino

Domino obedire. Sequitur: *Ea propter dilecti in Domino filij vestris pijs precibus inclinati, ordinis vestri regulam, a bona memoria Innocentio Papa predecessore nostro approbatam, annotatam presentibus auctoritate vobis Apostolica confirmamus, & presentis scripti patrocinio communimus, qua talis est: Cum ratione pietatis, & honestatis, dicat se Summus Pontifex hanc regulam confirmasse, impij sunt, qui à Sede Apostolica discordantes, per regulam istam dicunt seruari non posse, & per consequens aliquod impium continere. Tales hæretici sunt, & schismatici, ut patet in decretis. Item in Deuteronomio: Sequeris sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram, vel ad sinistram. Qui autem superbierit nolens obedire Sacerdotis imperio, & decreto iudicis, morietur homo ille. Ex prædictis patet, quod tota regula est mandatum Apostolicum, & per consequens authenticum quidquid in ea continetur. Sequitur textus.*

CAPUT I.

In nomine Domini Incipit Regula, & vita Fratrum Minorum.

Regula, & vita Minorum Fratrum hæc est Sanctissimi Domini nostri Iesu Christi, S. Evangelium obseruare, viuendo in obedientia, sine proprio, & in castitate. Frater Franciscus promittit obedientiam, & reuerentiam Domino Papæ Honorio, ac successoribus eius Canonice intrantibus, & Ecclesiæ Romanæ. Et alij fratres teneantur Fratri Francisco, & eius successoribus obedire.

EXPOSITIO.

Regula, & vita Minorum Fratrum hæc est scilicet Domini nostri Iesu. Hic subditur confirmata veritatis narratio, quæ rubricis duodecim discernitur, qui sunt duodecim durissimi lapides, de quibus dicit Iosue, quod duodecim electi viri acceperunt de alueo Iordanis, ubi steterunt Sacerdotum pedes, duodecim lapides, ponentes in loco castrorum, ubi illa nocte deberent figere tentoria. Hoc est dicere, quod fratres Minores, tanquam viri à Dño vero Iosue electi, volentes pertransire Iordanem, & festinate ad terram promissionis, eligant sibi duodecim durissimos lapides, id est, duodecim capitula Regulæ, Evangelicæ, & Apostolicæ sententia confirmata, de loco ubi steterunt pedes Sacerdotum, hoc est, ad imitationem duodecim Apostolorum. Tres primæ rubricæ, radios recipiunt Orientis. Tres aliæ sequentes, pericula excludunt Aquilonis. Tres tertio loco positæ obuiant malis ab Occasu. Tres ultimæ, Australibus deliciis sunt refertæ. Ut sic hæc ciuitas in quadro posita, ornata duodecim portis, scilicet duodecim Apostolicis margaritis, non timeat potentis insultum, pauperum, & sapientum industria communita. Trium autem primo positarum, id est, Orientalium rubricarum prima summarie Religionem instituit. Secunda ad eam venientes recipit. Tertia receptos interius, & exterius instruit disciplina. Et quia ut patet ex Dionysio, Substantia Hierarchiæ in duobus consistit, scilicet in sanctis perfectionibus, & in ordine perficiendorum. Prima ad perfectos per obedientiam, secunda subditorum ad Prælatos: idcirco prima rubrica duas habet partes, quarum prima summarie tangit huius Hierarchiæ, id est, sacri ordinis perfectionem. Secunda describit obedientialem ordinationem, ubi: *Frater Franciscus*. Dicit ergo primo: *Regula, & vita*. Regula ex hoc dicitur, quia rectè ducit. Rectum autem est, cuius medium non exit ab extremis. Et quia dicitur per Apostolum: Nihil intulimus in hunc mundum: haud dubium, quia nec auferre quid possumus. Illa ergo verissima dicitur regula, quæ docet, ut est possibile in vita, paupertatem

tem nudissimam obseruare. Hæc regula etiam est vita, ut tota fratrum conuersatio regulæ applicetur, iuxta id, quod legitur in 3. Reg. Operuit omnia laminis aureis. *Fratrum Minorum*, sic dictorum absolute, ut de nullo dignitatis gradu contententes, nec sibi nomen honoris aliquis usurpantes, omnibus se humilitatis amore, saluo Dei honore, subiiciant, ad nullam temporalem magnitudinem, ut pauperrimi, humillimi, & purissimi aspirantes. Dicti autem fratres Minores, ad imitationem illorum de quibus dicitur: *Quamdiu non fecistis vni de minoribus his, nec mihi fecistis*. Eorum igitur regula hæc est, scilicet Domini nostri Iesu Christi S. Evangelium obseruare. Hoc idcirco dicitur, quia tota regulæ substantia, de fonte trahitur Evangelicæ puritatis. Non est ergo regula aut vita hæc noua res, sed procul dubio renouata, magna que est huiusmodi regulæ professoribus materia solatiij, qui soli in hoc mundo vitam illam ad literam proficiunt, quam Apostolis ad prædicandum missis, Dominus commendauit. Sed cum dicat: *Hæc regula est sanctum, scilicet Evangelium obseruare*: nunquid vouentes hanc regulam, vouent per consequens omnem Euangelij perfectionem? Dico quod non, cum in ipsa regula quam vouent, quædam monitorie, & exhortatorie subiungantur. Cum ergo non omnem regulæ partem vouent obseruare, multo magis non vouent, quod non exprimitur in eadem. Cui simile est, quod super illud Psalmi: *Vouete, & reddite*, dicit Glossa, quod quædam vota sunt communia omnibus, ut vouere fidem, abrenuntiare diabolo, & pompis eiusdem, non superbire, non occidere, & huiusmodi, & de his omnibus præcipitur: *Vouete, & reddite*. Sicut ergo in hoc genere voti, non intelligitur expresse voueri ab omnibus Christianis præceptorie, nisi quod præceptorie in lege ponitur diuina: sic nec tota vita Evangelica vouetur ab huiusmodi regulæ professoribus, sed tantum illa eius pars, quæ ex regulæ intentione imponitur obligatorie obseruanda. Vouent ergo fratres totam regulam secundum intentionem mandatorum, partim ad obseruantiam, ut præceptorie imposita, partim ad reuerentiam & approbationem illorum, quæ non tam præceptorie imponuntur, quam meritorie proponuntur, tali statui specialiter æmulanda, ut est illud quod infra dicitur: *Orate semper ad Deum puro corde, habere humilitatem, & patientiam in persecutione, & infirmitate*. Licet enim virtutum actus sint in præcepto, tanta tamen actuum præcellentia nulli præceptorie imponitur, quanta in pluribus capitulis regulæ continetur. Vouent ergo fratres Evangelium eodem modo, partim scilicet ad obseruantiam, partim ad reuerentiam specialem, quam decet, & congruit tanto statui æmulari.

Ex his ergo patet error dicentium, quod vouentes hanc regulam vouent etiam omnia præceptorie, quæ in ipsa regula continentur, hoc enim est contra regulam manifestè, quæ expresse distinguit monitiones à præceptis.

Sequitur: *Viueno in obedientia, sine proprio, & in castitate*. Circa quod dicendum, quod obedientia vno modo est virtus contraria inobedientiæ, & sic omni conuenit Christiano, de qua Petrus: *Castificantes animas vestras, in obedientia charitatis*. Alio modo obedientia dicit statum eminentem huius virtutis, quando aliquis non tantum obedit Deo, verum etiam homini propter Deum. Item Deo obedit non tantum in necessariis, verum etiam in omnibus supererogationibus, & diuinis inspirationibus vniuersis, quantumcunque difficilibus, & arduis, illius exemplo, qui factus est obediens vsque ad mortem, ut dicit Paulus, qui mori minimè tenebatur. Hæc obedientia ex verbo Domini descendit, qui dicit: *Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, &c.* Sed triplex est sui abnegatio. Vna est necessaria per modum subcontrarietatis, qua scilicet homo, in quibusdam suæ voluntati renuntiat, ut in peccatis: in aliis verò, ut in indifferentibus, sibi retinet suam voluntatem. Alia est sui abnegatio per modum contrarietatis, ut in illis omnibus, siue simpliciter, siue accomodè, suæ renuntiant, voluntati,

nihil

3. Reg. 6. d

Matth. 23. d

Psalm. 75. b

1. Petr. 1. d

Philip. 2. a
Matth. 16. dDiffinit. 22.
Omnes sunt
Patriarche.
Deut. 17. c

Ios. 4. a

Dion. de ecel.
Hier. 5. 3.

Tim. 6. b

nihil volentes, siue agentes, secundum suam voluntatem vel secundum nutum suae voluntatis. De qua dicit quidam. Nil fragrat ita Domino in odorem suauitatis, quam si maletur Domino vitulus propriae voluntatis. Nimirum altissimum est in homine, rationalis voluntas. Altissimum ergo est sacrificium, eam totaliter Domino consecrare, non tantum ipsi Deo obediendo, sed etiam homini propter Deum; cum & ipse ad hoc docendum, parentum suorum subditus fuerit voluntati, ut legitur in Luca. Est etiam abnegatio tertia, quasi contradictoria, quae propriam exponit vitam pro gloria Conditoris. Obedientia tamen prout dicit statum eminentem virtutis obedientiae plures habet gradus, quidam enim in omnibus absolute, ut dictum est, quidam vero accomodate, utpote ad mediocritatem status sui pertinentibus, propriae renuntiant voluntati: quia Clerici saeculares in sacri ordinis susceptione, renuntiant propriis voluntatibus, & ex tunc plene debent subiici Ecclesiasticae potestati, ut legitur 12. q. 1. c. Non dicatis: Amplius, sublimior est obedientia Monachorum, quam saecularium Clericorum, ut patet Extra. de officio ordinarij, c. 9. Monachorum autem obedientia duobus constringitur. Primum quia per obedientiam, vouent salua stabilitate ad locum. Secundum quia ad nihil obedire tenentur, quod Regulam suam transcendere demonstratur. Altior est ergo obedientia illorum qui nullum habent in hoc mundo loci ius proprium quo sua obedientia restringatur. Item altior est illorum obedientia, quorum altior est Regula ex qua tenentur eiusdem regulae professores, nihil respuere, nisi sit ipsi regulae contrarium, vel saluti, directe vel aliquantulum. Illi ergo soli abnegationis contrariae secundo modo dictae gradus attingunt perfecte, qui in omnibus etiam indifferentibus subsumunt beneplacitis alienis, qui nullum habent patrociniū loci stabili, vel regionis, ad quam eorum obedientia contrahatur, qui nihil sibi obedientialiter impositum possunt repellere, quasi transcendens suam regulam, nisi vergat in suae animae detrimentum. Vnde patet, quod errant qui dicunt, quod in omnibus Religionibus obedientia sit aequalis.

Sequitur: *Sine proprio*. Et hoc etiam habet gradus. Nam secundum antiqua iura, Clericis habere proprium non licebat. Sunt adhuc etiam bona Ecclesiastica, non propria, sed communia, id est, communi utilitati viuendum deputata. Sed quia etiam praeter haec, licebat Clericis saecularibus habere propria pecuniaria, patet quod altior est status Monachorum quoad hoc, quibus non licet habere proprium villo modo personale, sed tantum in communi. Sed quia in bonis communibus est periculum, sicut in propriis ut patet ex auaritiis, & aliis malis affluentiae terrenaе frequenter annexis, tam Religiosorum, quam saecularium Clericorum, ille status est sincerior, & à periculis diuitiarum remotior, qui non habet affluentiam propriam, vel communem, mobilem vel immobilem, ut non sit ei ex diuitiis materia superbiendi, vel occasio lasciuiendi, vel auaritiæ incentiuum. Crescit enim amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit. Nihil igitur habet proprium ordo Minorum fratrum, nec aliqua ipsius ordinis persona, sed uti serui Christi, & seruiles pro Christo effecti, qui pro nobis formam serui acceperunt, in domibus viuunt alienis, illum imitantes, qui nullum habuit titulum domicilij, ubi caput suum sanctissimum reclinaret. Et propter ipsum, vtuntur librorum, & aliarum utilitatum vtensilibus, quae iuris sunt alieni. Nam & Christus alieno vescitur cibo, ut dicit Hieronymus ad Nepotianum. Vnde Gregorius IX. hanc eandem regulam elucidans, & istam professionem ab omni alia distinguens bene ait: Dicimus, quod nec in communi, nec in speciali, debet proprietatem habere, sed vtensilium, & librorum, & eorum mobiliū, quae licet ordini habere vsum habeat saluo locorum, & domorum dominio, illis ad quos noscuntur pertinere, nec vendi debent mobilia, nec extra ordinem commutari, aut alienari quoquo modo, nisi Ecclesiae Romanae Cardinalis, qui pro tempore fuerit ordinis gubernator, Ge-

nerali, seu Prouincialibus Ministris, auctoritatem super hoc praebuerit, vel assensum. Ex quo patet quod omnia mobilia quibus ordo vtitur, sunt nullo medio bona Ecclesiae, ratione cuius, & auctoritate, solus eiusdem Ecclesiae Cardinalis, & nullus eo inferior licentiam habet, sine ipso eadem dispensandi. Cum ergo in aliis Religionibus bona sic sint communia personis, quod tamen sunt propriae communitati, & sicut distinguuntur Ecclesiae, ita & possessiones Ecclesiarum: ita Ecclesia, quae est fratrum Minorum communitas nihil potest sibi vindicare per modum possessionis, vel domini communitatis suae proprium, mobile, vel immobile in hoc mundo. Posset quidem aestimari, quod in breuariis ordo haberet ius domini, quia nominatim in sequenti rubrica conceduntur, nisi sexta rubrica omnis rei, nulla excepta, dominium ab ordine excluderet manifeste.

Sequitur: *In castitate*. Cuius obseruantia, etiam in omnibus Religiosis, & Clericis intra sacros existentibus est posita, tamen altior disciplina isti ordini est imposita, quam alicui aliorum: cum hic praepertorie interdicitur fratribus: omne suspectum consortium, & ne ingrediantur interiores officinas monialium: nec etiam loca earum publica, nisi ex speciali causa, maturitate debita praexistente missarum ad talia personarum, ut sequentia amplius declarabunt. Si quis ergo omnes Religiosos in his tribus votis pares asserit, obedientiae scilicet, expropriationis, & castitatis, manifeste dicit falsum, uti in obedientia patuit etiam, & patebit quinta, & sexta rubricis, de expropriatione, & paupertate, patet etiam de castitatis inuiolabili honestate. Et si castitas ipsa Religiosorum gradus non habet: multi tamen sunt gradus disciplinae eius honestatem inuiolabilem obseruandi. Haec est igitur perfectio summaria Hierarchiae. Sed cum obedientia, paupertas, & castitas, partes sint Euangelicae doctrinae, utpote consilia Euangelica: quare hic haec tria ab Euangelio distinguuntur, cum dicitur: *S. Euangelium obseruare viuendo in obedientia, &c.* Responsio: Duplex est perfectio, una formalis, quae consistit in habitibus, & actibus virtutum: alia materialis, quae consistit in congregatione consiliorum, vel legum facientium, seu ducentium ad statum perfectionis. Prima intelligitur specialiter nomine S. Euangelij, quia haec perfectio est principaliter intentata in S. Euangelio, ad ipsam enim omnia consilia Euangelica ordinantur. Haec est quae praecipue in sermone Domini in monte pertractatur, cum dicitur: Beati pauperes spiritu, &c. Et in aliis virtutum Regularis, utputa in vitandis verbis otiosis, & similibus. Alia vero perfectio scilicet materialis ab hac expresse distinguitur, cum dicitur: *Viuendo in obedientia, sine proprio, & in castitate*, utique consiliaria, & celebri; de qua dicit Saluator: Qui potest capere capiat.

Sequitur de obedientiali eiusdem status ordinatione, per quam reducitur tota religio ad Hierarchiam Ecclesiae principalem. Pro quo dicit: *Frater Franciscus*, hoc sancti nomen fuit aduentitium, cum Ioannes nomine proprio in regeneratione imponi diceretur primo à matre, *Promittit obedientiam*. Et si totus clerus, & religiosorum vniuersitas, teneatur firmiter Apostolico Domino obedire, tamen sanctus huic debito votum adiicit speciale, sciens voto superuenire, & fortificari sacri ordinis vinculum, & meritum geminari. *Est reuerentiam*. Est autem reuerentia, exhibitio honoris procedens à timore filiali, & humili affectu. Vnde sapiens: Audi tacens, & pro reuerentia accedet tibi bona gratia, quia reuerentia humilitatis, est actus fratris Minoris. Vnde fratres Minores, sicut humilitatis profundissimae professores, debent inter omnes summe reuereri summum Pontificem, & alios pro gradu suo, in Ecclesiasticis officiis constitutos. *Domino Papa Honorio, ac successoribus eius canonice intransibus*, hoc est qui succedunt non facto tantum, sed iure, secundum formam canonum sublimati. *Et alij fratres teneantur fratri Francisco, & eius successoribus obedire*, ut carere autem vncinis mediis disponuntur, sic inferiores

Luc. 2. 8

Hier. epist. 2.
ad Nepot.
post mod.

Math. 5a

Math. 19. b

Franciscus
primo voca-
batur Ioan-
nes.
Fratres Mi-
nores praec-
teris tene-
tur Papae
obedire ex
voto siue
praeccepto
regulae.
Eccl. 32. b

Dionys.
Gen. 28. c
Cant. 3. d

à supremo vertice, per gradus medios deducantur. Hic est enim motus rectus mentium diuinarum, ut sanctus docet Dionysius. Et sic scala Iacob, ascendentibus, & descendentibus adornatur. Sic ascensu purpureo filia Hierusalem pergunt in reclinatorium Salomonis.

CAPUT II.

De his qui volunt vitam istam accipere, & qualiter recipi debeant.

Si qui voluerint hanc vitam accipere, & venerint ad fratres nostros, mittant eos ad suos ministros Prouinciales, quibus solummodo, & non aliis recipiendi fratres licentia concedatur. Ministri verò examinent eos de fide Catholica, & Ecclesiasticis Sacramentis. Et si hæc omnia credant, & velint ea fideliter confiteri, & usque in finem firmiter observare: & uxores non habent, vel si habent, & iam Monasterium intrauerint uxores, vel licentiam eis dederint auctoritate diocesani Episcopi, voto continentiae iam emisso, & illius sint ætatis uxores, quod non possit de eis oriri suspicio, dicant illis verbum sancti Euangelij, quod vadant, & vendant omnia sua, & ea studeant pauperibus erogare. Quod si facere non potuerint, sufficit eis bona voluntas. Et caueant fratres, & eorum ministri ne solliciti sint de rebus suis temporalibus, ut liberè faciant de rebus suis quidquid Dominus inspirauerit eis. Si tamen consilium requiratur, licentiam habeant ministri mittendi eos ad aliquos Deum timentes, quorum consilio bona sua pauperibus erogentur. Postea concedant eis pannos probationis, videlicet duas tunicas sine caputio, & cingulum, & bracas, & caparonem usque ad cingulum. Nisi eisdem ministris aliud secundum Deum aliquando videatur. Finito verò anno probationis, recipiantur ad obedientiam, promittentes vitam istam semper, & regulam observare. Et nullo modo licebit eis de ista Religione exire iuxta mandatum Domini Papæ, quia secundum S. Euangelium: Nemo mittens manum ad aratrum, & aspiciens retro, aptus est regno Dei. Et illi qui iam promiserunt obedientiam, habeant vnam tunicam cum caputio, & aliam sine caputio qui voluerint habere, & qui necessitate coguntur possint portare calceamenta. Et fratres omnes vestimentis vilibus induantur, & possint ea repeti de saccis, & aliis petiis cum benedictione Dei. Quos moneo, & exhortor ne despiciant, neque iudicent homines quos viderint mollibus vestimentis, & coloratis indutos uti cibis, & potibus delicatis, sed magis vnusquisque iudicet, & despiciat semetipsum.

EXPOSITIO.

Si qui voluerint hanc vitam accipere. Stratis huius ædificij fundamentis restat providere de habitatoribus ciuitatis, ut scilicet recipiantur ad ordinem venientes ad Orientem, lucis radios suscepturi. Et hæc pars quatuor habet. Primò, agitur de ipsorum receptione. Secundò de probatione, ibi: *Postea concedant.* Tertiò de recipiendorum professione, ibi: *Finito vero anno.* Quartò de professorum in victu, & vestitu descriptione, ibi: *Et illi*

A qui iam: Et quia circa receptionem tria concurrunt, scilicet recipiendi auctoritas, recipiendi idoneitas, humilitas, & Religionis requisita puritas, iuxta quod omne Hierarchicum negotium, diuiditur in sanctis perfectis, & perfectioribus, secundum Dionysium. Primò agitur de pertinentibus ad recipientem. Secundò agitur de pertinentibus ad recipiendi idoneitatem, ibi: *Et si hac omnia.* Tertiò de pertinentibus ad Religionis puritatem, ibi: *Dicant illis.* Circa receptores duo tangit, iuxta duas Ecclesie clauis, iuxta quod in Hierarchia est ordo, & scientia, ex quibus sequitur actio. Tangit primò circa receptores, clauem auctoritatis, & ordinem potestatis. Secundò pertinentia ad clauem scientie, & discretionis, ibi: *Minister verò diligenter.*

Dicit ergò. *Si qui voluerint hanc vitam accipere.* Loquitur conditionate, Dominum sequendo dicentem: Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, &c. Religionis enim huius propositum, ut nullum terrenum expectari possit emolumentum, nulli necessitate imponitur, nec carne & sanguine suggeritur, sed ab illo inspiratur, de quo dicit: Non potest homo accipere quidquam, nisi datum fuerit ei de cælo. *Et venerint ad fratres nostros.* Non hoc dicitur, quasi non liceat fratribus non venientes exhortationibus præuenire, cum, & ipse Dominus plures ad discipulatum recipiens, plures vocali vocatione præuenisse legatur, ut Andream, Petrum, & similes, quidam ipsum præueniunt, se eius consortio offerendo, quorum, & vnus repulsus est, sicut patet in Matthæo. Venientium igitur ad fratres, quidam sunt à fratribus præueniunt, quidam verò ipsos sua deuotione præueniunt. Et de omnibus hic dicitur: *Et venerint. Mittant eos ad suos ministros Prouinciales, quibus, & non aliis, recipiendi fratres licentia concedatur.* Ecce clauis auctoritatis, ministris tantum reseruatur. Ista autem commissio, seu ordinatio habet præcipuè duas rationes. Prima, ut receptorum, aut recipiendorum constantia probetur. Secunda est, quia de ministri prudentia amplius præsumitur quod arte sciat piscatoria, bonos in vasa sua eligere, malis verò non idoneis, foras missis. Nomen autem ministri sumitur ex Matthæo, ubi dicitur: Qui maior est vestrum, erit minister vester. Et quia plurimorum ad ordinem venientium, est deuotio manifesta, sufficiens est ad receptionem secularium, discretio in conuenientibus fratribus, maximè in loco generalium studiorum. Idem Dominus Papa non relaxans hanc regulæ partem, sed ad mentem eius dispensando aspiciens ordinauit, quod in talibus locis, discretis fratribus, receptionis auctoritas concedatur sciens quod dicit lex, ff. de legibus, quia scire leges, non est verbum eatum tenere, sed vim, & potestatem. Et 61. dist. cap. Statuimus, dicitur: Ecclesiasticæ prohibitiones, proprias habent causas, quibus cessantibus, cessant & ipsæ. Et 1. q. 1. dicitur: Quod pro necessitate temporis statutum est, cessante necessitate, cessare debet. Sed pro clauis discretionis dicit: *Minister verò diligenter eos examinabit de Fide Catholica, & de Ecclesiasticis Sacramentis.* Hoc pro illis dicitur partibus, ubi contingit aliquos hæreticos inueniri. Ad fidem Catholicam pertinent omnia, quæ ipsi fidei obsequuntur. Vnde quia fratres ad fidei doctrinam ex intentione regulæ sunt vocati, ut sequentia manifestant, statutum est in ordine, ne aliquis recipiatur ad ordinem pro Clerico, nisi fidei doctrinæ habeat conueniens fundamentum, vel saltem pro fundamenti penuria, ædificationis multitudo recompenser, ut quod in talibus lingua non sufficit, vita clamet, & sic de minoribus examinatio in maioribus implicatur, sicut ipse Dominus inhibendo idololatriam, inhibet omnem superstitionem: Inhibendo hæresim, inhibet omnis erroris perniciem. Inhibendo homicidium, inhibet omnem personæ iniustam læsionem. Inhibendo mœchiam, inhibet fornicationem. Præcipiendo honorem parentum omnem hominem pro gradus sui merito, cum innotuerit, præcipit honorari, ut sic minora in maioribus commenduntur. Sic etiam in præsentī, minorum examinatio in maioribus implicatur.

Matth. 19. c

Ioan. 3. d

Matth. 8. c

Matth. 20. d

Exod. 10. b

Et

Rom. 10. 6

Sap. 4. 6

Matth. 19. 6
Luc. 9. 8

Gen. 39. 6

Mar. 14. 6

Matth. 19. 6
Luc. 6. 6

Matth. 10. 6

Et si hac omnia credant, & velint ea fideliter confiteri. A Hic agit de pertinentibus ad recipiendum idoneitatem, quæ in duobus consistit. Prima ad Deum, pro qua dicit: *Et si hac omnia credant, utique corde, & velint ea fideliter confiteri.* Quia ore fit confessio ad salutem, ut dicit Paulus. Ex quo verè patet, quod recipiendi ad ordinem, debent parati esse ad martirium. *Et usque ad finem firmiter observare,* quia præmium datur soli perseveranti. Secunda est in ordine quoad mundum pro qua subdit. *Et uxores non habent, &c. vel licentiam eis dederint, scilicet maritis, auctoritate diocesani Episcopi, vero iam continentia omisso.* Hoc dicitur, quia votum quoad hoc non solemnifatur, nisi vouens mundo moriens, in spiritalis patris penitus transeat potestatem, quod præcipue convenit sponso Ecclesie. *Et illius sint atatis uxores, quod non possit de eis oriri suspicio.* Aetas ista non minus stabilitate virtutis, quam tractu temporis mansuranda videtur B quia dicit Sapiens: Senectus venerabilis est non diuturna, nec annorum numero computata. Cani enim sunt sensus hominis, & ætas senectutis vita immaculata. In isto autem impedimento, omnia alia intelliguntur, quæ possent ineptitudinem ad ingressum ordinis generare. Sicut modus est istius regulæ dare, ex similibus similia intelligere, & minuta in maioribus implicare. Quæ autem hic dicuntur, colliguntur Extra. de conversione coniugatorum, c. Cum sis, & aliis pluribus.

Dicant illis verbum S. Evangelij. Hic agitur de tertio, scilicet de Religionis puritate, quæ in tribus consistit, in venientium denudatione perfecta, in frugalitate recipientium manifesta, ibi: *Et caveant fratres, ne solliciti.* Tertio in directione ad releuationem pauperum discreta, ibi: *Si tamen consilium requiratur.* Pro primo dicit: *Dicant illis verbum sancti Evangelij, quod vadant, & vendant omnia sua, & studeant ea pauperibus erogare.* Hoc enim sumitur de consilio Domini, ut habetur in Matthæo, & simile legitur, in Luca ubi dicitur: Et ait alter: Sequar te Domine, sed permittite mihi primum renuntiare his quæ domi sunt. Ait ad illum Iesus: Nemo mittens manum suam ad aratrum, & aspiciens retro aptus est regno Dei, ut sint nudi corde, ut sint qui diuitiis habitis cor non apponunt, nec nudati tantum chlamyde cum Ioseph Egyptiam fugiente, quem imitantur, qui relictis implicationibus, sibi retinent operimentum sufficiens nuditari, & suo modo nudi nudam crucem sequuntur: sed sint etiam adeo nudi, ut sint spoliati sindone super nudo, ut à propinquiore cum adolescente, diligente Dominum præ ceteris cum abiectio pondere, in nuditatis termino, statui D viæ possibili, Christi vestigia imitentur: *Quod si facere non poterint, propter loci distantiam, vel propter litium implicationem: Sufficit eis bona voluntas, qua licet ceditur, & omnia contemnuntur, iuxta illud Hieronymi: Si habes res tuas, vende: si non habes, proice. Nemo renuntiaturus sæculo, potest benè vendere, quæ contempnit, ut venderet.*

Sequitur de puritate à parte recipientium. *Caveant autem fratres:* Istud videtur dici prohibitorie, cum inhi-beatur ut illicitum, quod colligitur ex hoc quod sequitur: *Si tamen consilium requiratur.* Ex quo enim licentia in hoc tantum datur, in alio denegatur. *Et eorum ministri, ne solliciti sint de rebus suis temporalibus, ut libere faciant de rebus suis, quidquid Dominus inspiraverit eis.* Hoc sumitur ex exemplo Domini dicentis: Vede omnia, quæ habes, & da pauperibus, &c. Secus erat in A&ibus Apostolorum, ubi dicitur, quod propter multitudinem virorum, ac mulierum simul existentium, inter quos nullus erat egens, Apostoli gerebant pecuniarum pretij rerum venditarum ad tempus sollicitudinem, quam citò dimiserunt, sicut impeditivam verbi Dei. Discretior, & excellentior est regula ab ipso Domino constituta Apostolis, cum dixit: Nolite possidere aurum, vel argentum: quam illa, quæ constituta est sub Apostolis, primitivam multitudini simul habitantium virorum, ac mulierum, ubi nullus eorum, aliquid possidebat, neque suum aliquid esse dicebat, sed ipsum in communi cum aliis pos-

sidebat. Hanc regulam sub Apostolis constitutam, instituit B. Augustinus sibi, & Clericis suis statuens, ne quid proprii possiderent. Sed quia vidit eam Augustinus à Clericis non servari, mutavit decretum eos habere proprium sustinendo, ut patet 12. q. 1. cap. Certè ego. Hanc eandem multitudinis regulam imitatus S. Benedictus mandavit bona ad ordinem venientium, nisi darentur pauperibus, adiungi rebus Ecclesie Monachorum, ut ipsi viuentes sine proprio personali, haberent possessiones monasteriis proprias, quibus ipse nullum præfixit limitem terrenæ affluentiae acquirendæ, unde agrum agro non cessant usque hodie eorum plurimi, copulare. Alia fuit antiquorum Monachorum forma, iuxta quod narrat Gregorius 3. dialogorum de S. Isaac Monacho. Cui cum plurimi possessiones offerrent ad monasterium constituendum, ille omnia oblata respuens, fortem tenebat sententiam, dicens: Monachus, qui in terra possessionem quærit, Monachus non est. Et Hieronymus ad Paulinum: Habet vnumquodque propositum principes suos: habemus, & nos principes propositi nostri, Paulum, & Antonium. Item noster princeps Elias, noster Eliseus, nostri duces filij Prophetarum, qui habitabant in agris, & faciebant tabernacula iuxta fluentia Iordanis. Item dicit in Epitaphio Nepotiani. Alij nummum addunt nummo, & marsupia fodientes matronarum opes venantur obsequiis. Ditiore sunt Monachi quam sæculares, possident opes sub Christo paupere, quas sub locuplete diabolo non habuerunt, & sustinet eos etiam Ecclesia diuites, quos tenuit mundus ante mendicos. Hæc Hieronymus. Et tamen sancta est viuendi forma si seruetur, quam instituit S. Benedictus, quidam in nigris, quidam verò in albis à longè imitantur. Beatus igitur Franciscus, videns pericula, & sacrilegia affluentiae terrenæ, quam multi possident in communi, elegit regulam ipsis Apostolis ad prædicandum missis à Domino constitutam iniungens fratribus ne solitudinem habeant de rebus venientium ad ordinem, ne sic ordinis maculetur puritas, vel inquietudine aliqua grauetur. Sed ne res venientium inutiliter dispensentur, remedium conveniens adhibetur, cum dicitur: *Si tamen consilium requiratur.* Hæc licentia sicut convenit Ministris, ita competit aliis, quibus ex privilegio Apostolico, recipiendi fratres ad ordinem est concessa, quoniam concessio principali accessorie etiam omnia cōceduntur. *Postea concedant eis pannos probationis.* Præmissa prima parte huius rubricæ, in qua agitur de venientium receptione: hic subiungitur secunda pars de eorum probatione, quantum ad habitus præcipue qualitatem. Dicit ergo: *Postea concedant eis pannos probationis, videlicet duas tunicas sine caputio.* Sed cum dicatur in regula Apostolorum: Neque duas tunicas, qualiter hic S. Franciscus concedit duas tunicas, qui superius dixit: *Regula, & vita Fratrum Minorum hæc est, scilicet Domini nostri Jesu Christi S. Evangelium observare?* Responsio: In Evangelio nomine vnius tunice, vestitus designantur necessarii. Vnde non habere duas tunicas, non est ferre superflua vestimenta. Sed quia pro Religionis honestate, necessarium est exteriorem tunicam, in longitudine, & latitudine, ab alia, vel aliis differre, necessarium vestimentum B. Franciscus in duas diuisit tunicas, in vna intelligens exteriorem amictum, ut fratres cappa tegantur, in alia intelligitur omne corpori manifestè necessarium vestimentum. *Et cingulum,* funem utique quia dicitur in Isaia: Erit pro zona funiculus, & cingulum sacci. Hoc cingulum funiculus est, quia sacci funibus cingi solent. Credo autem S. Franciscum istud cingulum elegisse, quia legitur in Matthæo: Vincum duxerunt eum & tradiderunt eum Pontio Pilato. Vel certè ad literam, ut cinguli vilitas concordet habitus vilitati, ut hoc cinctorio armati, & veritatis linea multis aspera, ab Ecclesia videantur disturbare simoniacos, & alios scelerosos. Facto enim flagello de funiculis, Dominus vendentes, & ementes de templi sui finibus noscitur eiecisse. *Et bracas,* quarum est necessitas manifesta in casibus innumeris, propter humanæ miserie tegumentum. Istarum braca-

Greg. lib. 3.
Dial. c. 14.Hier. ep. 13. ad
Paulin. circa
medium.Idem epist. 3.
ad Heliod.
circ. med.

Matth. 10. 6

Isai. 3. 4

Matth. 27. 4

Iuan. 2. 6

rum

rum non tangitur qualitas, vt liceat fratribus, si nolunt tangere lini delicias, bracis vti laneis, vel etiam cilicinis. *Et caparone vſque ad cingulum.* Vt more antiquorum Religioſorum, diſtinguatur habitus nouitiorum, ab habitu profeſſorum. Ab iſta autem generali lege excipiens addit: *Niſi eiſdem Miniſtris ſecundum Deum aliquando aliud videatur.* Ex hoc verbo S. Franciſci procedit, vt iſtud nouitatus inſigne pauciſſimis concedatur, quia crescente vanitate hominum, non eſt mirum ſi humilitas minuat. *Finis verò anno probationis.* Hæc eſt tertia pars rubricæ, in qua agitur de profeſſione. Primò quantum ad ſui obligationem votiuam. Secundò quantum ad propoſiti ſtabilem perſeuerantiam, ibi: *Et nullo modo licebit, &c.* Dicit ergo ſic: *Finis verò anno probationis.* Nec enim ante annum completum, licet poſſent ſe Deo immobiliter aſtringere, licet eos ad profeſſionem admittere faciendam. In quo anno poſſunt experiri afflictiones frigoris, & caloris. In cuius figura, ſterilis ficulnea anno vno dimittitur ne præſcindatur vt fructus ab ea agricolatus adhibito fimo expectetur. *Finis igitur anno probationis, recipiantur fratres ad obedientiam, promittentes vitam iſtam, & regulam, ſemper obſeruare.* In qua promiſſione ſic vouent totam regulam, vt ſupra tactum eſt, vt non omni eius parti ſe obligatorie aſtringant. Vouent enim ſe totam regulam pro regula habituros, ſecundum mandantis intentionem, vt quædam ad obſeruandum omnimode, quædam ad habendum pro ſalutaribus hortamentis. Ergo illa, quæ ad obſeruantiam, inuiolabiliter ſunt vouenda, iſta ad cautelam ex voto perenniter ſunt habenda. *Et nullo modo.* Hic tangit ſecundum, ſcilicet voti ſtabilem perſeuerantiam, dicens: *Et nullo modo licebit eis de iſta Religione exire, ſupple, poſt profeſſionem.* Exitum autem de Religione aliqua, dupliciter intelligere poſſumus. Vno modo vel retrocedendo, & hoc reuertendo ad ſæculum, ſeu ad Religionem laxiorem, quorum vtrumque eſt apoſtare, & retro aſpicere: alio modo procedendo ad altiore gradum fugere, ſcilicet melioris vitæ aſcendendo, ſicut faciunt qui à laxioribus ſtatibus ad Religiones ſe transferunt arctiores. Primus modus exeundi, eſt in omni Religione damnabilis. Secundus, laudabilis vbi poſſibilis. Sed profeſſio ad hanc Religionem eſt impoſſibilis, quod niſi Papa ſupponeret, in regula præmittens. *Et nullo modo licebit, non ſubiungeret: Juxta mandatum Domini Papa.* Quia **D** ſecundum ſanctum Euangelium: Nemo mittens manum ad aratrum, & reſpiciens retro aptus eſt regno Dei. Si igitur, non licet exire, quia non licet retro aſpicere ergo omnis alia Religio huic eſt retro, & apoſtaræ ſunt omnes ab hac Religione poſt profeſſionem ad quamcunque aliam tranſeuntes. Quod ſi aliquos exire, vel pro peccatis ſuis à Religione eiici contingat, ſi totis viribus iſtantes fuerint pro Religione hac recuperanda, nec gratiam inuenire valentes, ex tunc in aliqua alia Religione rigida, ſe ſaluare poterunt, ſi tamen quantum in ſe eſt, maneat in deſiderio ad ſtatum ſuum priſtinum reuertendi. Quod ſi de licentia Apoſtolica ſe gloriantur aliqui, aliter facientes, pro certiſſimo ſciant, contra hanc Domini ſententiam, Papam nihil facere: Nemo mittens manum ad aratrum, &c. Quod ſi mendaciis interuenientibus, aliquid contingat per tales à Sede Apoſtolica impetrari, non eſt eis excuſatio, ſed accuſationis duplicatio, dum mendacio tantum Patrem circumuenientes, ſuæ querunt apoſtaſiæ pallium, qui in votis non diſpenſat, niſi vbi ſuggerit pietas, & rationalis æquitas recompenſat. Et quia obligati ad eundem ordinem voto, vel iuramento, tenentur Domino integrè ſoluere quod vouerunt. Qua ratione, non licet fratribus de hac Religione exire, quia hoc eſt retro aſpicere. Non licet obligatis ad iſtam Religionem, quamcunque aliam intrare, proſiteri vel ingredi ad manendum, immò peccant mortaliter tales in Religionibus aliis remanentes: peccant etiam eos recipientes, & conſentientes, ſicut apoſtaſiæ facinus promouentes. Sed quid dicendum eſt de illis, qui ad Epiſcopale officium ex his fratribus aſſumuntur?

A Reſpondeo: Si coacti ab Eccleſia, huiusmodi inuitabili neceſſitate ſuſcipiant regimen animarum, non ſunt reputandi ab ordine egreſſi, ſi quantum in ipsis eſt: ſemper appetant in ſinu ordinis conſoueri. Quod ſi non vocati ad Epiſcopalem gradum, nec coacti, ad eundem aſpirant vt fugiant ærumnas pauperum, & ordinis rigorem, credo eos in illius partem ceſſuros, qui dixit: Sedebo in monte teſtamenti in lateribus Aquilonis. Sed nunquid obligati ad hanc Religionem, excuſabuntur ſi aſſumantur ad curam Paſtorales, vel aliam Eccleſiaſticam dignitatem, certum eſt quod non, vt patet extra. de voto, c. Per tuas. Vbi Papa cuidam ad Religionem obligato, & ante impletionem voti ad regimen animarum aſſumpto, reſpondit in hæc verba: Si tuam deſideras ſanare conſcientiam, regimen reſignes memoratæ Eccleſiæ, ac reddas Domino votum quod vouiſti.

B *Et illi qui iam, &c.* Hic tangitur quarta pars huius rubricæ, in qua agitur, de victus, & veſtitus diſtinctione. Primò quantum ad veſtitum. Secundò quantum ad victum, ibi: *Quos moneo.* In prima parte tangit veſtitus qualitatem, & quantitatem. Secundò vilitatem, ibi: *Et fratres.* Et interponit pedum nuditatem, vt patet. Dicit ergo ſic: *Et illi, qui iam promiſerunt obedientiam, profeſſi ſcilicet, habeant vnā tunicam cum caputio.* In quo habitus intelligitur: *Et aliam ſine caputio, qui voluerint habere.* In alia tunica ſine caputio, intelligitur ſecundum ſtatuta ordinis, vnica ſimplex vel repetita, nec debent plures haberi inferius, à profeſſis præcipue, niſi de Superiorum arbitrio, quibus regula committit talium ſollicitudinem, ſecundum loca, & tempora, &c. Dicit autem ſignanter, *qui voluerint habere*, quia varia ſunt corporum robora, & multum differentes diuerſarum intemperies regionum. Sed pro calceamentis addit: *Et qui neceſſitate coguntur, poſſunt portare calceamenta.* Vbi aduertendum, quod cum regula ſolùm pro neceſſitate cogente, concedit calceamenta portare: vbi ergo non cogit neceſſitas ſicut in corpore robuſti, vbi autem neceſſitas non cogit ſicut, & in negotiis gerendis, quæ & ſi per ſolos debiles expediri valent, poteſt tamen ſine periculo differri ipſarum expeditio, non licet. Calceamentorum ergo deportationem ipſa regula indirecè interdicit. Et quia verbum illud ſonit de Euangelio, vbi dicitur in regula Apoſtolorum: Neque calceamenta, patet hic vſum ſandaliorum minimè prohiberi, quoniam ſicut dicitur in Matthæo: Neque calceamenta, Euangelico more hanc complet ſententiam, præcepit eis, ne quid tollerent, ſed calceatos ſandalis, &c. Propter quod antiquæ ſculpturæ pariter, & picturæ, monſtrant, Apoſtolos calceatos ſandalis inceſſiſſe. Vnde ſuper illud Actuum: Calcea te caligas tuas, dicit Beda: Pro caligis, & caligulis, vt quidam habent, Græcus habet ſandalia. Hoc enim genus calceamenti, legitur in Euangelio, Apoſtoliſ fuiſſe permiſſum. Hæc Beda: Quæ expoſitio extranea videretur, niſi diceret Papias, quod caligæ ſunt ſandalia. Quæ autem ibidem dicuntur, ſcilicet in Actibus, Gloſſa interlinearis exponit dicens, quod per hoc quod Angelo iubente Petro, & ipſo complente, datur exemplum non ambulandi ſine calceamentis, & non poteſt ad literam, ad aliud genus calceamentorum retorqueri, quam ad illud, de quo loquitur textus ipſe, ſcilicet ſandalia. Verbum etiam ipſius Gloſſæ nullius eſt auctoritatis, quoad hoc quod dicit, Angelo iubente, & ſi ad perſonam Petri litera referatur, tamen iuſſio pro aliis myſticè intelligitur referri, ſcilicet ad virtutes, pedes ſpirituales munientes, quæ in ſandalis deſignantur. Sicut ad Ephēſios dicitur: Calceati pedes in præparationem Euangelij, ibi vide Gloſſam. Quod autem Chriſtus alia calceamenta Apoſtoli� inhibuerit, patet, quia ſuper illud Matthæi: Neque calceamenta, dicit Hieronymus: Et Plato duas corporis ſummitates dicit non eſſe velandas nec aſſuetam fieri debere mollitiem capitis, & pedum. Cum enim hæc firmitatem habuerint, cetera robuſtiora ſunt. Item Hieronymus ait: Diſcipuli, & ſine calceamentorum honore, & vinculis pellum, ad

Iſai. 14. 6

Matth. 10. 6

Mar. 6. 9

Act. 12. 6

Ephēſ. 6. 6

Matth. 10. 6

predicationem Euangelij destinantur. Milites vestimentis Christi sorte diuisis, caligas non habebat quas tollere. Nec Poterat enim habere Dominus, quod prohibuerat in seruis. Ecce quod Christus docuit incedere sine calceamentis, hoc ipse etiam obseruauit. Hic tamen Hieronymus aliter vitur nomine caligatum, quia supra habitus est ex Beda, & Papia. Item Eusebius sexto Ecclesiasticæ historiæ dicit: Desiderabam videre sanctum illum, & psallentem chorum, qui ad exemplum melioris vitæ ceteris omnibus viuunt legis Dei, atque Euangelij taciti predicatorum, in quibus ipse habitus præfert virtutis insignia, hirsutum caput, pedes nudi Apostolis similes. Idem patet de Hieronymo, & sui temporis monachis. Dicit enim in vitis Patrum cap. de S. Ioanne. Ita omnia illa exasperante loco, ut non solum nudos pedes ut eramus nos, sed, & calceamentis munitos terebret & fecer. Hæc Hieronymus. Item obsecro si Christus nudis pedibus minime incesisset, qualiter rationabiliter de Phariseo conquestus fuisset, dicens: Aquam pedibus meis non dedisti, &c. Sed quidam hic sensui suo innitentes, & ipsum Christi sensui præferentes, dicunt melius esse pro doctrina veritatis calceatum esse, quam discalceatum, ne impediatur verbum Dei. Sed attendant illi, quod nulla forma aptior est Euangelij propagandi, quàm illa in qua toti orbi fuit Euangelium prædicatum. Hoc autem factum est nudis pedibus. Vnde Hieronymus: Discipuli toto orbe peregrini, non æ in zona, non caligas habuere in pedibus. Fatetur poenam esse asperam pedum nuditate. In hieme quidem apparet, propter frigiditatem: In æstate autem grauior est, propter duritiem maiorem, quia calor plus opprimit terræ glebas, quam frigus, & Sole accendente, cum gelu resoluitur in hieme, exsiccat amplius in æstate. Calor etiam fundit, & frangit grauius pedes nudos. Et tamen ipsi fratres, cum Apostolo, in frigiditate, & nuditate ibant gaudentes, nec algoribus hiemis, nec ardoribus æstatis, haænus dimiserunt, quin nudis pedibus, adierint remotissimas partes mundi. Amplius posito quod Christus, vel in pueritia, vel ante trigessimum tertium annum, calceamenta habuerit, non tamen ea habuit, postquam eorum usum discipulis inhiuit, qui cepit facere, & docere. Sed pro vestimentorum qualitate subdit. *Et fratres omnes vestimentis vilibus induantur.* Hoc quidem conuenit altissimæ paupertati, quæcunque enim sunt, in usu verorum pauperum, sunt iuxta paupertatis regulam mensuranda. Hæc vilitas in tribus attendenda est scilicet in pretio, in colore, & super additis alterius panni assumentis. In pretio, inquit quia paupertas vera nihil pretiosum habet. Color etiam naturalis non artificialis, in veste haberi debet. Aliter frustra monerentur fratres in sequentibus, minime iudicare videntes vestimentis coloratis: tertium additur, ut sæculi stulticia in fratrum habitu ostendatur; vnde subdit: *Et possunt ea repeti de saccis, &c.* Saccus duplex est, scilicet lineus, & laneus. Et secundum istud, saccus dicitur omnis vestis vilis. Et est saccus cilicinus, quo vsi sunt Prophete. Vnde in Isaia: Solue saccum de lumbis tuis. Hieronymus in Glossa: Mira obedientia, solo cilicino induebatur, ut tradunt Hebræi, &c. Per alias species, aliorum pannorum diuersitas intelligitur in substantia, & colore. Additur autem huic vestimento benedictio Dei, quoniam qui se stultum, & despicabilem exhibet huic mundo, ipsi Deo efficitur pretiosus. Hæc est benedictio eius, qui apparuit in rubo. Ipse enim Christus vsus est vilissimis vestibus. vnde Chrysostomus super Ioannem homil. 33. Antequam apparuisset Iesus prædicabat eum Ioannes Baptista, ut facile susceptibile esset testimonium, ipso apparente, in vili vestimento innotescere. Itaque enim vili veste annuntiabatur forma communi omnibus Christus, ut Samaritanæ mulieres, & meretrices, & Publicani cum magno ausu auderent ei appropinquare, & loqui. Hæc Chrysostomus. Et nota, quod fratribus nulla pellicea vestimenta conceduntur.

Quos moneo, &c. Hic agitur de distinctione, quantum

ad victum. Excludit quidem Principaliter iudicium temerarium, & aliorum contemptum, ac præsumptionem priorum factorum. Secundo addit insinuantem exhortationem de ciborum vilitate, dicens: *Quos moneo, & exhortor ne despiciant in affectu, neque iudicent contemnendo, vel vilipendendo in cogitatu. Homines quos viderint vestimentis, & coloratis indutos.* Hieronymus ad Rusticum: Vilis tunica contemptum sæculi probat. Ita duntaxat, ne animus tumeat, ne habitus, sermoque dissentiant. Vnde licet faciliter vitari non possit iudicium suspicionis, vel hesitationis, cauendum est tamē penitus à iudicio diffinitionis, qua absolute talibus videntes contemnuntur. *Vti cibo & potu delicato.* Non est ergo fratrum, uti cibis, & potibus delicatis sicut nec vestibus uti coloratis. Hoc enim ad ius pertinet altissimæ paupertatis, quæ quanto est altior, tanto arctior debet esse victus. Vnde in comitiis Christi, inuenti sunt panes hordeacei, & hoc in deserto. In ciuitate autem vsus est panis triticeo. In quo & instituit Sacramentum. Similiter, & in deserto, ieiunabat quadraginta dierum spatio: inter homines autem existens, adeo se hominibus, & cibis, & potibus conformabat, ut vorator, & potator vini ab omnibus diceretur. Quid in hoc aliud tacite prædicat, nisi damnationem hypocrisis coram hominibus scilicet austere, & in abscondito viuere delicate? Vnde in Matthæo legitur, quod Iesus aduente per sata, discipuli coeperunt vellere spicas. Vbi Glossa dicit, quod in hoc docuerunt austeram vitam, & non accuratos, sed simplices cibos querere. Vnde certum est, quod paupertatem & poenitentiam profitentibus carnes in suis domibus sunt vitandæ extra casum necessitatis duplicis, scilicet vel infirmitatis, vel debilitatis manifestæ. Iuxta quod B. Benedictus inhiuit monachis carnes quadrupedum præter illos, qui sunt omnino debiles aut egroti. Idcirco temporibus poenitentiarum, Ecclesia à carnibus solet abstinere. Qui ergo sunt poenitentiarum perpetuæ professores, ab eis tritis, & integris, omni tempore debent abstinere, quantum patitur fragilitas humana. Nec hoc sufficit, nisi & à sumptuosius piscibus, & maxime belluis, studeant abstinere. Vnde Gregorius: *Qui à carnibus abstinent, nequaquam sumptuosiora marinarum belluarum conuiuia præparent.* Ridicula igitur videtur, abstinentia, maxime pauperibus, carnes non tangere, & pisces querere cariores. Et Hieronymus ait: Sit tibi vilis, & vespertinus cibus, olera, & legumina, interdum, & pisciculos paucos pro summis deliciis ducas.

Sequitur: *Sed magis unusquisque iudicet, & despiciat semetipsum.* Hoc enim veræ humilitatis conuenit professoribus, se ipsos despiciere, & despicabiles reputare. Sequitur.

CAPITULUM III.

De diuino officio, & ieiunio, & quomodo fratres debeant ire per mundum.

Clerici faciant diuinum officium secundum ordinem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, excepto psalterio, ex quo habere poterunt breuiaria. Laici vero dicant viginti quatuor Pater noster pro Matutino, pro Laudibus quinque, pro Prima, Tertia, Sexta, & Nona, pro qualibet istarum horarum septem, pro Vesperis autem duodecim, pro Completorio septem. Et orent pro defunctis, & ieiunent à festo omnium sanctorum vsque ad Natiuitatem Domini. Sancta vero Quadragesima, quæ incipit ab Epiphania vsque ad continuos quadraginta dies, quæ Dominus suo sancto ieiunio consecrauit, qui voluntarie eam ieiunant benedicti sint à Domino, & qui nolunt non sint astricti, sed aliam vsque ad Resurrectionem Domini ieiunent

Hier. Epi. 4.
ad Rusticum.

Ioan. 6. 4

Matth. 23. 2

Hier. epi. 19.
ad Paulinum
cir. med.

Alijs

Enc. 7. 2

Hier. epi. 2.
ad Ageruchium
post med.
Isa. 20. 4

Dem. 33. 6

Aliis autem temporibus non teneantur nisi se-
xta feria ieiunare. Tempore vero manifesta
necessitatis non teneantur fratres ieiunio cor-
porali. Consulo vero, moneo, & exhortor fra-
tres meos in Domino I E S V C H R I S T O,
vt quando vadunt per mundum non litigent,
neque contendant verbis, nec alios iudicent,
sed sint mites, pacifici, modesti, mansueti, &
humiles, honeste loquētes omnibus sicut de-
cet. Et non debeant equitare nisi manifesta
necessitate vel infirmitate cogantur. In quam-
cumque domum intrauerint, primum dicant.
Pax huic domui. Et secundum S. Euangelium
de omnibus cibis, qui apponuntur eis liceat
manducare.

E X P O S I T I O.

Clerici faciant diuinum officium, &c. Hæc tertia ru-
brica fratres instruit disciplina. Et hæc pars habet
tria quia primo agit de disciplina ordinante ad Deum
laudandum, & honorandum. Secundo agit de discipli-
na ieiunij quæ ordinat hominem, ad se ipsum, ibi: *Et
ieiunent.* Tertio agit de ordinantibus ad ædificationem
proximorum, & hoc quantum ad ambulantes per mun-
dum ibi: *Consulo.* In prima ergo parte, primo informat
clericos, deinde informat laicos.

Dicit ergo: *Clerici faciant diuinū officium, secundum
ordinem sanctæ Romanæ Ecclesiæ.* Quod officium fuit in
maiori parte à sancto Gregorio, & aliis sanctis institu-
tum, excepto psalterio, quia Ecclesiæ Romana vtitur a-
lia trāslatione psalterij, quam communiter habeatur,
vel verius aliter emendato. Ex quo scilicet officio, ha-
bere poterunt breuiaria. Sed quare sanctus Franciscus,
ex quo fratres suos volebat in prædicatione, & studio
per consequens exerceri tam oneroso, tam prolixo offi-
cio oneravit? Responsio. Sanctus Franciscus optabat
Romanæ Ecclesiæ vestigiis religionem suam idcirco
pro viribus copulare: quia sciens, eam immediate sub-
esse cœlesti curiæ, & ab ipso fuisse Domino institutam,
& à sanctis Patribus gubernatam, qui habentes sapien-
tiam, & iudicia mittere toti mundo, secundum illud ta-
men officiū prolixum laudauerunt altissimum, sicut, &
laudat vsque hodie Romana Ecclesiæ, regimini nihilo-
minus intenta Ecclesiæ vniuersalis, quibus etiam fuit
maximæ sollicitudinis inter omnes necessitates, sciebant
tamē clarissimum esse laudum meritū diuinarum, & per
consequens, breuitatem laudum, breuitatē arguere me-
ritorum. Cum Ergo nulli incumbit tanta sollicitudo
vacandi sapientiæ, pro regimine, vel illustratione vni-
uersalis Ecclesiæ sicut Ecclesiæ Romanæ: nulli pro Ec-
clesiæ ministerio, aut studio, congruit illud officiū ab-
breuiare. Suspecta est ergo cuiuslibet nutricis pietas,
quæ affectum putat transcendere tantæ matris: præterea
multum ad illuminationem proficit piarum mentium,
laudum frequentatio, iuxta illud Psalmistæ: *Sacrificiū
laudis honorificabit me.* Gregorius super Ezechielem:
*Vox psalmodiæ cum per intentionem cordis agitur per
hanc omnipotenti Deo ad cor iter paratur, vt deuoræ
menti vel prophetiæ mysterium, aut compunctionis
gratia infundatur.*

Pro informatione laicorum subdit: *Laici vero dicant
viginti quatuor Pater noster.* Doceantur autem laici, quod
tria hæc vocabula Pater noster, qui es in cœlis, pertinet
ad animi præparationem, quia cum vult se nominari
Deus Patrem, dat fiduciam impetrandi, quia pater li-
benter filiis thesaurizat. Cum vero dicitur, noster, docet
dilationem affectus, vt nullus orationem suam ad se so-
lum cōtrahat. Cum dicitur, qui es in cœlis, excitat puri-
tatem intentionis, vt orās sola cœlestia orando requirat.
Cum autem subdit: Sanctificetur, oratio subiungitur,
quæ in septem petitionibus continetur, quarum primæ

tres directe pertinent ad Dei honorem, quatuor sequen-
tes ad petentium vtilitatem. Cum enim dicitur, Sancti-
ficetur nomen tuum, petitur vt fidei veritas certissima,
qua Deus est pater Fidelium, & Fideles filij Dei appel-
lantur, ab infidelibus cognoscat. Cum autem dicitur:
Adueniat regnum tuum, petitur, vt eius legibus à cre-
dentibus obediatur. Fiat voluntas tua, petitur, vt eius
bonitas diligatur, & propter se colatur ab infirmis sicut
à fortibus. In quatuor autem petitionibus sequentibus,
primo petitur collatio omnis boni corpori, & animæ
necessarij, cum dicitur: Panem nostrū quotidianum da
nobis hodie. Et petendo tantū pro hodie, excludit pro-
teruiam auaritiæ, incertitudinem vitæ insinuando. Se-
cundo subditur petitio amorionis omnis mali. Primo
quantum ad præterita, cum dicit: Et dimitte nobis de-
bita nostra, vbi implicatur debitum innocentiae, vt sciat
se ad malum suum petere, qui in corde suo retinet ad-
huc rancorem iræ. Secundo quantum ad futura vt de-
tur gratia omnia deuitandi pericula peccatorum, vel
tentationum, Cum dicit: Et ne nos inducas in tenta-
tionem, id est, ne induci permittas. Tertio quantum ad
præsentis exilij vniuersa mala præsentia, vt habentes vi-
tam in patientia, mortem optemus vitam istam, cum
Domino placuerit, terminantem. Et hæc omnia confir-
mantur, cum dicit: Amen. Vbi notandum quod hæc o-
ratio inter omnes est præcipue veneranda, cum ab ipso
Domino, nullo medio, fuerit instituta. Dicit autem bea-
tus Franciscus signāter vigintiquatuor Pater noster pro
Matutino, quia officium nocturnale excubias repræ-
sentat ciuium supernorum, & illo tempore Deo est sa-
crificium laudis, & Angelis acceptissimum. Numerus
autē vigesimusquartus est numerus Patrum vtriusque
testamenti. Duodecim enim fuerunt Patriarchæ, per
quos multiplicatus est populus credentium carnaliter.
Duodecim etiam Apostoli, per quos in nouo testamen-
to multiplicatus est populus credentium spiritualiter.
Petunt ergo fratres in mysterio huius numeri, optan-
tes in vtriusque testamenti Patrū meritis exaudiri, quos
non est dubium, ad Angelicum consortium peruenisse,
vel quia vigintiquatuor sunt horæ naturalis diei, oratio
istius numeri petit remedium temporis vniuersi. Item
Matutinæ laudes, quæ à clericis decantantur, nouenario
psalmodum, lectionum, ac cantuum distinguuntur, vt
Angelicos nouem ordines representent. Numerus autē
vigesimusquartus generatur ex ductu ternarij in octo-
narium. In ternario autem, numerus credendorum. In
octonario iustitia intelligitur agendorum, cum secun-
dum Augustinum est numerus iustitiæ, vnique sua
tribuentis. Laici ergo, qui ad laudes Angelicas, vel in-
telligendo mysteria non assurgunt simplicitatem suam
in fide, & iustitia in hoc numero perficiunt, cum octo-
narius ad iustitiam, ternarius ad fidē pertinet Trinitatis.

Sequitur: *Pro Laudibus quinque.* Sicut Matutinū offi-
cium laudes signat ciuium supernorum, sic officium
Laudum significat cultū Ecclesiæ à mane Ecclesiæ pri-
mitiæ, vsque ad lucem claram, quam in fine sæculi expe-
ctamus. Incipiunt enim à regno Christi decore induti in
populo Iudeorum, per iubilum omnis terræ, transeun-
tes in populo gentium, lucem pacis datam fatentur Ec-
clesiæ, & duos primos psalmos tertio copulando, dupli-
cis populi concordiam representant. Transcunt autē
per canticum puerorum in camino laudes Ecclesiæ re-
præsentat sub Antichristo. Et cum in tribus psalmis lau-
des iungunt vltimo, tempus post Antichristum signifi-
cant, quando Christianis, qui vsque tunc fuerunt Iudei,
& pagani in vna fide sociati Dominum collaudabunt.
Per has quinque petitiones laudum canonicarū Eccle-
siasticarum, puto S. Franciscum hunc quinarium laicis
assignasse, nisi in hoc forte numero, differentia assigne-
tur laudum cœlestium, & terrestrium. Iuxta hoc diffe-
rentiam Hierarchiæ, quia cœlestis laudat Deum intellectu-
aliter, sub cœlestis per sensibilia symbola, quæ omnia per
quinque sensus cognoscuntur, dum auditus laudat in
canticis, visus in ornamentis, tactus in obsequiis, gustus

Aug. enar. in
Ps. 6. tom. 8.

Psal. 49. d
Greg. hom.
2. in Ezech.
post med.

in sacrificio altaris, olfactus in fragrantia thuris, & si qua similia ad fragrandum adhibentur.

Sequitur: *Pro prima*, in qua Dominus ad Pontifices ductus est. *Tertia*, in qua accusatus, & iudicatus est, in qua etiam descendit Spiritus sanctus. *Sexta*, in qua crucifixus est. *Et nona*, in qua mortuus est *pro qualibet istarum horarum septem*, ut septiformis gratia impetretur, vel secundum septem dona Spiritus sancti, vel secundum septem Ecclesie sacramenta, quibus Deus indidit suae efficaciam passionis. *Pro Vesperis autem duodecim*. Hoc ideo forte, quia Vesperae pro horis habent duodecim celebrari, ut pro omnium horarum diei praeteritae offensis, oratione duodenaria CHRISTI misericordia impleretur. Vel quia laudibus Vespertinis repraesentatur mundi Vespera, in qua ipse Deus incarnatus est, factus dies, & sibi duodecim horas, in duodecim Apostolis copulauit. Vnde legitur in Ioanne: Nonne duodecim horae sunt diei?

Sequitur: *Pro Completorio, septem*, in quo omnium consummatio insinuat, ut sicut Spiritus septiformis incipit, & dirigit, ita per ipsum, etiam diei meritum consummetur. Haec autem in vniuerso sunt septuaginta sex Pater noster, quibus si oratio pro defunctis adiiciatur numerus producit octuagesimus primus, ut omnium peccatorum remissio impetretur. *Et ieiunent*. Hic agitur de ordinantibus hominem ad seipsum, scilicet, de ieiunio. Et loquitur de triplici quadragesima duas praeciptorie imponens, tertiam ad deuotionis excitationem suadens. Tres siquidem leguntur quadragesima diebus continue ieiunasse, nempe Moyses, Elias, & ipse Dominus mer. Duplex autem est ieiunium, scilicet mœoris, & gaudij. Ieiunium mœoris est, quo carni placencia cibaria, studio poenitentiae carni abscinduntur. Ieiunium vero gaudij est, cum ipsum cor, tantis est inunctum spiritualibus deliciis, ut poena sit vacare mensis, & est per consequens delectabile ieiunare, cum ieiunatur, non ut corpus affligatur, sed ne deuotio interrumpatur, qua spiritus recreatur. Ieiunium Moyse, significat mœorem pro deletione culpae. Ieiunium Eliae, significat mœorē pro amotione omnis miserie. Primum signat ieiunium Quadragesima hie-mis: Secundum signat quadragesima veris. Vel melius, prima Quadragesima refertur ad peccata praeterita expianda. Secunda ad futura imminetia praecauenda. Ieiunium autem Christi significat Ieiunium gaudij, quo non tantum a cibis carnalibus, sed ab omni terrena delectatione delectabiliter abstinetur. Idcirco beatus Franciscus duas Quadragesimas praecipiendo imposuit: tertiam vero cum benedictione Dei suasit, sciens eam deuotione sola, & non aliqua coactione adimpleri debere.

Dicit ergo: *Et ieiunent a festo omnium Sanctorum, usque ad Natiuitatem Domini. Sanctam vero Quadragesimam, &c. Sed aliam usque, &c.* Nota quod hic secundo fit mentio de benedictione, hic in victu, superius in vestitu. *Aliis autem temporibus non teneantur nisi sexta feria ieiunare*, quia illa die voluit Dominus crucifigi. *Tempore vero manifesta necessitatis*, scilicet propter infirmitatem grauem, vel propter virtutem in labore ineuitabili adeo deficientem, quando scilicet labor incumbens de necessitate, aliter perfici non potest, *non teneantur fratres ieiunio corporali*. Ad gaudij igitur ieiunium, volens omni tempore fratres suspirare, iuxta Euangelicam regulam minus de ieiunio mœoris imponens, ad gaudij ieiunia informat in sequentibus, ut patebit. *Consulo vero*. Hic agitur de ordinantibus ad aedificationem proximorum, *per mundum*, scilicet à foris tam ambulando, quam in alienis domibus quiescendo. Circa primum, informat itinerationem ad vitandum malum. Secundo excludit equitationem, ibi: *Et non debeant*. In prima parte informat itinerationem ad vitandum malum. Tercio ad tenendum bonum, ibi: *Sed sint mites*. Pro primo dicit, *Consulo vero*, ad instructionē rationalis, *moneo*, ad allectionem concupiscibilis. Vnde Sapiens: Qui suavis est, viuit in moderationibus, in suis monitionibus relinquit contumeliam. *Et exhortor*, ad

excitationem, irascibilis. Ita fecit Iudas Machabaeus qui singulos armavit non clypei, aut hastae munitione, sed sermonibus optimis, & hortamentis, ut quando vadunt per mundum exemplo Christi, & discipulorum suorum, *Non litigent*, alicui inferendo contumeliam. *Neque contendant*, verbis pertinaciter affirmando sententiā suā, vel iudicialiter litigando. *Nec alios iudicent*, dubia scilicet in peiorem partem interpretando, ut sic seruetur, innocentia exterior, & interior. Sed pro bono tenendo, subdit: *Sed sint mites*, in cedendo improbitatibus, *pacifici*, minoritatis suae ordinem seruando. Et *modesti*, per disciplinam sensuum, & verborum, & operum, *mansueti*, moribus, non impetuosii. *Et humiles*, nullum honorem appetendo, & omnem gloriam humanam fugiendo. Nec hoc sufficit, nisi diffinitionem humilitatis in se studeant adimplere, quae talis est: Humilitas est virtus, qua homo vera cognitione sui sibi ipsi vilescens, appetit tractari, ut huiusmodi, & non sublimis gubernari. Et pro speciali disciplina addit: *Honeste omnibus loquentes, sicut decet*. Omnem scilicet hominem pro sui status gradu reuerendo. Haec est informatio itinerationis.

Sed pro seclusionē equitationis, subdit: *Et non debeant equitare*. Et per consequens, nec bigare, aut quadrigare, quae maioris sunt sumptus, *Nisi manifesta necessitate*, prolixī vel impediti itineris, vel negotij vrgentis, *vel infirmitate cogantur*. Dicit autem non debeant pro eo quod est, debeant non equitare. Et *In quacumque domum intrauerint*, ad procurandum animarum, scilicet salutem, ut dicitur in Matthaeo: Primum quaerite regnum Dei, &c. *Primum dicant: Pax huic domui*, secundum doctrinam Christi. Optando autem pacem optamus omnem liberationem à malo, & promotionem in bono. Et est pax tranquillitas cordis. *Et secundum S. Euangelium de omnibus cibis, &c.* Dicit notanter, *liceat*, non necessitatem imponendo, sed secundum indulgentiam permit-tendo, ut sciat se contra regulam nihil facere, si quis voluerit, sublimius ambulare. Ad hoc notandum dicit, *liceat de omnibus*, non simpliciter, sed *secundum S. Euangelium*. Istud autem non conceditur, nisi in praedicationis euntibus ministerio. Qui ergo pro animarum salute non circumeunt, in hac licentia ius non habent. Ipse dicendo, *secundum S. Euangelium*, licentiam temperat, ut scilicet secundum regulam Euangelicā honestatis fiat. Vnde cum verbum praedictum trahatur de Lucae Euangelio, vbi dicitur: Manducate quae apponuntur vobis: notandum quod ibi immediate subiungitur, & curate infirmos, qui in illa sunt, certum est illud intelligi spiritualiter, secundum principalem intellectum vocabuli. Non est autem modus curandi animas, delicatioribus uti cibariis, quam illi vtantur, in quorum mensis fratres ipsi vescuntur. Hoc enim est non curare infirmos, sed à fortitudine ad infirmitatem vocare. Quando ergo principales personae domus, & familiae, abstinēt à carnibus, non licet secundum S. Euangelium, fratres in esu carniū laxius ambulare. Item vbi est ferculorum superfluitas, non est Euangelicā sanctitatis, superfluitatem vsu suo, vel abusu verius approbare: sed magis necessitate accepta, dissimulare prudenter, quod nequit sine scandalo reprehendi. Item si aliqui religiosi receptores fratrum contra regulam suam carnes comederent, non est Euangelicā sanctitatis participare cum praueficatore in crimine, vel carnalitati irregulariter suo consortio conformari.

CAPITULUM IV.

Quod fratres non recipiant pecuniam.

Præcipio firmiter fratribus vniuersis, ut nullo modo denarios, vel pecuniam recipiāt per se, vel per interpositam personam, tamen pro necessitatibus infirmorum, & aliis fratribus induēdis, per amicos spirituales Ministri tantū,

2. Mac. 15. 6

Joan. 11. 6

Exo. 34. d
3. Reg. 19. b
Mat. 4. a

Mat. 6. d

Mat. 10. b

Luc. 10. b

Prov. 12. 6

&c

& Custodes sollicitam curam gerant, secundum loca, & tempora, & frigidas regiones, sicut necessitati viderint expedire, eo semper salvo ut (sicut dictum est) denarios, vel pecuniam non recipiant.

EXPOSITIO.

Precipio firmiter. Descriptis tribus portis Domini ciuitatis, per quas illucescit claritas Orientalis: sequitur secunda, in qua describuntur tres portæ munitæ contra insidias Aquilonis. Quarum prima, excludit periculum Iudæ pro pecunia Dominum tradentis. Secunda tollit periculum fidei religionis in otio viuentis. Tertia, aufert periculum multitudinis, cleri, in fine pro appropriatis communibus contententis. Prima aufert homini Deum. Secunda aufert homini seipsum: quia otiosus in nullo est sibi fructuosus. Tertia aufert homini proximum. Prima pars habet duas: quia primo excludit pecuniæ omnimodam receptionem. Secundo providens subditorum quieti, imponit prælati, circa procuracionem necessariorum sollicitudinem, ibi: *Tamen pro necessitatibus infirmorum.*

Dicit ergo pro primo: *Præcipio firmiter fratribus universis.* Circa quod sciendum, quod pecunia terrenum nomen est, redolens magis avaritiam, quam modum diuitiarum, ut dicit Augustinus. Dicitur pecuniæ vocabulo large, quidquid temporaliter possidetur. Vnde Augustinus lib. De disciplina Christiana dicit: Totum quidquid homines in terra possident omnia quorum domini sunt, pecunia vocatur, siue sit seruus, siue ager. Alio modo dicitur pecunia strictè, quod est mensura commutationis rerum, & sic accipitur, in Apostolorum actis, ubi dicitur: Pecunia tua tecum sit in perditionem. Volens igitur Dominus per seruum Franciscum avaritiæ radicem penitus excludere ab horto concluso, & fonte signato, præcepit ne recipiant fratres denarios, vel pecuniam, vel ullam possessionem terrenam, in pecoribus siue generaliter in omnibus, quæ paupertatem altissimam labefaciunt, & præcipue loquitur de pecunia numerata. Hoc autem trahitur ab Euangelio Matthæi: Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam, ubi dicit Glossa. Duo sunt genera necessariorum, vnum quo necessaria emuntur: aliud ipsa necessaria: per pecuniam in zonis vnde illa emuntur, per peram quod emitur, &c. Huius autem inhibitionis factæ Apostolis, septem sunt præcipuæ rationes.

Prima est suspicionis exclusio, ad efficaciam prædicationis.

Secunda est terrenæ sollicitudinis perfecta extirpacio, ad commendationem cœlestis providentiæ circa illos, qui diuinis vacant obsequiis. Et has duas rationes tangit Hieronymus in Glossa dicens. Si hæc haberent non viderentur, causâ salutis hominum prædicare, sed lucri, propterea vitæ necessaria amputat, ut Apostoli Doctores veræ religionis, qui instruebant omnia diuina providentia gubernari, seipfos ostenderent nihil cogitare de crastino. Hæc Hieronymus.

Tertia causa huius mandati, est declaratio virtutis ipsius Domini Saluatoris. Vnde pro istis tribus causis dicit Chrysostomus super Matthæum: Multa per hoc vnum commendauit. Primum quidem non suspectos faciens Apostolos. Secundo eruens eos ab omni sollicitudine, ut vocationem Dei verbo tribuant. Tertio docens eos suam virtutem. Hoc nempe postea dicit: Nunquid aliquid defuit vobis quando misit vos, nudos & discalceatos?

Quarta causa est perfecta omnis amoris mundani extirpacio, quia maxime inter possessiones cupidas solent haberi pecuniæ. Dicit enim Salomon: Pecuniæ obediunt omnia, & Auarus non implebitur pecunia. Et Ambrosius de Officiis: Dominus ad discipulos, ait: Nolite possidere aurum, neque argentum, quo velut falce in

humano pectore succidit pullulantem avaritiam. Chrysostomus super idem: Radicem malorum confestim euellens ait: Ne possideatis aurum, neque argentum. Non dixit: Non accipite vobiscum, sed etiam si possibile sit aliunde accipere, fugite periculosam hanc ægritudinem.

Quinta causa est, ut statum innocentie perditæ, ut erat possibile, renouaret. In qua si homo sterisset, omnia fuissent communia, & nulla proprietas contracta fuisset ad multitudinem aliquam vel personam. Vnde Chrysostomus dicit, quod hoc dixit, ut doceret eos, ad statum in quo homo erat ante peccatum recurrere.

Sexta ratio est ad doctrinam perfectissimæ libertatis, quia ut dicit Hieronymus in Epistola: Nemo perfectius erogat, quam qui nihil sibi reseruat. Et si beatius est dare, quam accipere, ut dicitur in Actis, beatissimus est, qui omnia sua dedit, & ut est possibile paucissima e contra recipit.

Septima causa est indiuisa cordis intentio circa prædicationem verbi Dei. Vnde Chrysostomus super idem: Orbi terrarum Deus Doctores missurus erat, propter hoc Angelos eos ex hominibus constituit, ab omni absolvens huius vitæ sollicitudine, ut vna sola retineantur cura, quæ est cura doctrinæ. Hanc igitur vitam Apostoli tenuerunt, & ante passionem Domini, & post. Vnde pauperi Eleemosynam petenti, respondit Petrus: Argentum, & aurum non est mihi. Glossa, memor præcepti Domini, dicentis: Nolite possidere aurum, &c. Ambrosius super Lucam, ait: Apostolus Petrus, primus executor Domini sententiæ ostendit, non in vacuum effusum Domini mandatum. Cum enim à paupere posceretur, ut ei aliquid pecuniæ largiretur, ait, Argentum, & aurum, &c. Non tam in hoc gloriatur Petrus, quod aurum, & argentum non habebat, quam quod seruet Domini mandatum, dicentis: Nolite possidere, &c. hoc est vides me discipulum Christi, & aurum, à me requiris?

Hæc Ambrosius: Augustinus dicit idem. Hoc idem etiam seruauit Paulus. Vnde Chrysostomus, de laudibus Pauli: Paulus pecuniam non possederat, nam, & ipse dixit: Usque in hanc horam, & esurimus, & sitimus. Idem patet de S. Ioanne Euangelista in Legenda sua. Dixerunt enim: Nulla ratione possumus accipere aurum, aut vestes, aut domos, aut prædia, aut seruos, &c. Hic tamen aduertendum quod præceptum erat Apostolis nihil habere, ut supra visum est. Et hoc seruauit Petrus cum aliis. Permissum est autem viuere de cibis, & prædiis alienis. & non præceptum. Vnde Chrysostomus, ubi supra: Omnibus eos denudans, omnia eis dedit, permittens eos manere in domibus illorum quos docent, & nihil habentes introire. Hoc idcirco dixerim, quia Paulus præcepta de non possidendo, nec ferendo pecuniam seruauit, sicut Chrysostomus expresse in libro dicit, de laudibus Pauli. Permissionem autem de accipiendis corpori necessariis ab auditoribus aliquando tenuit, vtens iure suo. Vnde dicit: Alias Ecclesias expoliaui, accipiens stipendium ad ministerium vestrum. Aliquando non tenuit sublimius ambulando. Vnde ait: Nocte, & die laborantes, ne quem vestrum grauaremus, prædicauimus Euangelium Dei in vobis. Præceptum ergo fuit nihil habere: permissum vero, non præceptum, in mensis, & de mensis viuere alienis.

Sed prædictæ sententiæ, & de Apostolica paupertate videtur esse contrarium, quod Dominus ipse legitur loculos habuisse. Sufficit ergo discipulo si sit sicut magister eius, ut dicitur in Matthæo. Item: Si hoc verum esset, tunc Episcopi, & clerici alij à tempore Siluestri essent in statu damnationis, ut dicunt Manichæi, habent enim aurum, & argentum. Item ex eadem ratione videtur, quod ista vita Apostolica, non sit aliis, quam prælatis Ecclesiæ, Apostolis succedentibus imitanda, etsi non illis, nec aliis. Item si aliquibus, imitanda sufficiens videretur eam imitari eis in itinere constitutis, & non in domo manentibus, ubi oportet per deposita futuris periculis obuiare. Vnde Augustinus, de sermone Domini in monte expo-

Chrys. ubi
sup. præm.

Chrys. ibid.

Act. 20.8

Chrys. ibid.

Act. 3.4

Ambros. li. 7.
commen. in
Luc. c. 10.

Aug. li. 3. de
Mirabilibus
scripturae c.
pen. tom. 3.
1. Cor. 4.6

2. Cor. 11.6

1. Th. 2.6

Ioan. 12.6

Matth. 10.6

Aug. lib. 7.
de Ciuitate.
Dei cap. 12.
tom. 5.
Aug. de disc.
cipl. Christi,
c. 1. tom. 9.
Act. 3.4.

Matth. 10.6

Chrys. 60.33.
in Matth. cit.
med. tom. 2.

Luc. 22.6

Ecl. 10.4
5.6
Ambros. de
offic. lib. 3. c.
15. tom. 4.

nens illud: Nolite esse solliciti, &c. dicit: Satis apparet Dominum nostrum non hoc improbare, si quis humano modo illa procurer, sed si quis propter ista Deo militet.

Ad primum responder Chrysostomus super Ioannem Homil. 71. ubi agit, de oculis Domini, dicens, qualiter non virgam, neque peram, non es iubens deferre, marsupium ferebat ad inopum ministerium, ut discas, quoniam valde pauperem, & crucifixum huiusmodi oportet facere multam procuracionem. Multa enim ad nostram dispensans doctrinam agebat. Hæc Chrysostomus: Habuit ergo oculos pro aliis, & hoc dupliciter, pro aliis, perfectis Ecclesiæ, scilicet prælati, ut doceat eos pro necessitatibus pauperum releuandis habere oculos. Vnde Augustinus: Habebat Dominus oculos, & à fidelibus oblata conseruans, & suorum necessitatibus, & aliis indigentibus tribuebat. Tunc primum Ecclesiasticæ pecuniæ forma est instituta. Hæc Augustinus. In suos autem vsus nunquā expresse legitur Dominum loculorum pecunias cōuertisse: immo magis prætenditur contrarium super illud Matthæi: Solue didrachma, ubi legitur Dominum soluisse didrachma miraculose, de pecunia miraculose in ore piscis reperta. Ibi enim, dicit Hieronymus in Glossa, Dominus tantæ fuit paupertatis, ut vnde daret tributa non haberet. Iudas quidem oculos in communi habebat: sed res pauperum in vsus suos cōvertere nefas duxit, id ipsum dans exemplum nobis. Hæc Hieronymus: Item habuit oculos pro aliis infirmis, & imperfectis, qui habent oculos pro seipsis, qui etsi sint perfecti respectu habentium propria, vel multa, & magna, cum ipsi habeant pauca, sunt tamen imperfecti in hoc, respectu illorum, qui nihil habent penitus in hoc mundo.

Quia nihil habentes penitus sunt in summo gradu in hac parte, ut est possibile statui humano, à mundi periculis, & illecebris absoluti. Vnde Hugo dicit: Habeat Iesus oculos, conformans se imperfectis. Christus in numero imperfectorum inueniri voluit, ne præsumerent non accipientes, & confunderentur accipientes. Et super illud Psalmistæ, producat scænum iumentis, dicit Augustinus: Habuit Dominus oculos, & dictum est de quibusdam scæminis religiosi, quod ministrabant eidem de substantia sua. Futurus erat Paulus nihil tale aliquando requirēs: sed quia multi infirmi ista quæsituri erant magis infirmorum personam suscepit Dominus, ergo sublimius Paulus: nequaquam, immo sublimius Christus, quia misericordius. Cum enim videret Paulum, ista non quæsiturum, prævidit, ne damnaret, quæsiturum, & præbuit exemplum infirmo. Hæc Augustinus: Quod autem dicit, quod prævidit Paulum non ista quæsiturum, intelligendum est aliquando & non semper, aliquando enim accepit, & aliquando non, ut supra patet. Qui igitur tantum pro aliis habent oculos, ad hoc auctoritate Ecclesiæ compelli, & si quantum in se est, optent pro se carere oculis, ad se autem seruantes districtiōnem paupertatis, ut patitur infirmitas, dum sint in alios affluentes: sic non habentur oculi in doctrinæ præiudicium, vel impedimentum: sed eos habent sine omni imperfectiōne, quia conueniunt cum Christo in habendo, & in habendi ratione. Qui autem habent oculos pro seipsis, habent eos, ut infirmi, conuenientes cum Christo in habendo, sed non in habendi modo: quia ipse non habuit oculos pro seipso, ut visum est, sed cū hac infirmitate tanto ad perfectiōnem appropinquat, quanto paucioribus sunt cōtenti. Ecce quod Christus legem datam Apostolis de oculis non habendis ipse compleuit circumueundo per castra, in quibus non habuit vbi caput sanctissimū reclinar. Et licet quodammodo infirmum videatur, secundum genus suum respectu perfectiōnis Pauli necessaria recipere illo modo, quo Deus recepit à mulieribus secum itinerantibus, & comedendo in mensis alienis: est tamen longe sublimius, sic de mensis alienis vivere quod nihil ex eis possessorie habeatur, quam depositum recipere, & pecuniam cum refectis promptuariis possidere. Propter quod Dominus, singularis perfectiōnis modum illum in exemplum commendans

A Apostolis habere oculos interdixit, ipse modum ipsum maiori parte, ut ostensum est, custodiuit. Vnde nunquam in textu Evangelico mentio fit de oculis, nisi sexta die ante articulum passionis, ubi de Iuda dicitur, quod fur erat, & oculos habens. Et infra: Quidam putabant, quod oculos habebat Iudas, quod dixisset ei Iesus: Eme quæ nobis necessaria sunt. Circa illud etiam tempus, immo ipsa vespere qua voluit comprehendere, dispensauit cum Apostolis, ut possent habere oculos singuli durante rabie persecutiōnis inortuo Salvatore. Vnde ait Saluator: Quando misit vos, sine sacculo, &c.

B Nunquid aliquid defuit vobis? &c. Sed nunc qui habet sacculum, &c. Ibi Glossa Bedæ dicit: Non eadem viuendi regula persecutiōnis qua pacis tempore, discipulos informat. Missis enim discipulis ad prædicandum, præcepit eis ne quid tollerent in via, ordinans, ut qui Evangelium prædicat, de Evangelio viuatur. Instante autem mortis articulo, & tota illa gēte, pastorem simul, & gregem persequente congruam temporum regulam decreuit permittens, ut tollant viui necessaria donec sopita persecutorum insania, tempus Euangelizandi redeat. Hæc Glossa. Igitur Apostoli missi ad prædicandum oculis caruerunt. Tempore vero persecutiōnis, & passionis dispensatiue oculos pro seipsis habuerunt. Tertio bona multitudinis ad tempus dispensauerunt, & illam dispensationem tanquam impeditiuam verbi Dei dimittentes, ad primariā reuersi nuditatem oculis caruerunt, ut supra visum est. Præterea licet Domino volenti portati fuerint oculi à Iuda proditore, non tamen videtur in eis, aliquid iuris possessorij vendicasse. Vnde ipse Dominus dicit in Ioanne: Venit princeps mundi huius, &c. Glossa: Noluit Dominus habere quod perderet, venit pauper ne haberet diabolus, quod auferret. Respondeo ergo breuiter ad obiectum de oculis, quod Christus aliquando habuit oculos pro aliis, ut ad hoc informaret Ecclesiæ prælatos. Item habuit oculos pro infirmis consolandis qui habent oculos pro seipsis. Sic in eorum solatium fugit cum quæreretur lapidandus, ne desperent si aliquando fugiant persequētes. Sic in exemplum fortium se sponte obtulit in passione, & pro ipsis in paupertate informandis, caruit oculis, quasi nec semper habitos tenebat possessorie reconditos, ut qui habent pro seipsis, & non gratia dispensationis oculos, sciant se in hac parte perfectiōnis apicem non tenere.

Et cum dicitur, Sufficit discipulo, respondendum est, quod Magister vnus diuersos docet discipulos, singulis in suis gradibus condescendens. Sicut Apostolus inter perfectos loquebatur sapientiam, lac dans paruulis ad escam. Non debet discipulo sufficere lactis capaci in lacte semper sistere, etiam si lac bibat Magister ei condescendens, sed magis ad hoc tendere, ut solidi cibi sit capax. Ita in proposito, non debet discipulo sufficere, ut sit sicut Magister eius infirmis condescendens, nisi ut est possibile gradatim in artis apices se extendat. Vnde illud verbum sufficit discipulo, pro solatio tribulationis dictum est specialiter, ut scilicet exemplo Magistri in tribulationum sufferentia viriliter perseveret.

Ad secundum dicendum, quod illa Manichæorum calumnia processit ex insipientia manifesta. Prædicta enim paupertatis districtiō non fuit imposita Apostolis, ut prælati, cum nondum illo tempore prælati essent, nec etiam sacerdotes, sed tantum authentici prædicatores missi toti mundo in sanctitatis exemplum, ut superius est ostensum. Vnde illa paupertatis districtiō nullos ligat alios nisi illos, qui ad hoc sponte se obligant propter Christum. Non solum ergo post Siluestri tempora, immo statim in Ecclesiæ principio, ipsi discipuli Christi instituerunt prælatos in suarum curarum custodiis residentes, quibus nunquam fuit interdictum habere bona Ecclesiæ sibi necessaria, in se, & suis subditis pauperibus eroganda. Succedunt ergo Episcopi Apostolis, in culmine auctoritatis Ecclesiæ, in obligatione, & debito virtutis, & sanctitatis, sed non in forma illius districtæ disciplinæ, & paupertatis debito supradicto. Hoc

reperies

Chrys. ho. 71.
in Ioan. pau-
dan. med. s. 2.

Aug. tract.
63. in Ioan.
cir. fin. 10. 9.

Matth. 17. d

Hugo de S.
Vid. in Psal.
91. cap. 64.

Psalm. 103. b
Aug. in Ps.
103. conc. 3.
cir. med. s. 8.

Ioan. 13. e

Luc. 22. d

Ioan. 14. d

1. Cor. 1. b

reperies notum in Decretis 12. quæst. 1. videmes : Et apud Bernardum, 2. de consideratione. Nec est locus orio, ubi sedula urget sollicitudo omnium Ecclesiarum. Nam quid tibi dimisit S. Petrus? Quod habeo, inquit, tibi do. Quid est illud, vnum scio neque aurum, neque argentum, cum ipse dicat: Argentum, & aurum, &c. Esto ut alia quacumque ratione hoc tibi vendices, sed non Apostolico iure; nec tibi dare quod non habuit potuit. Hæc Bernardus.

Ad tertium dicendum, quod Prælati ad illam vitam non tenentur, quia indifferenter omnibus proponitur eam volentibus imitari. Vnde Hieronymus: Vis perfecta esse, & in primo stare fastigio dignitatis, fac quod fecerunt Apostoli. Vnde omnia quæ habes, &c.

Ad quartum dicendum, quod ista Apostolica perfectio non est solum, in itinere, sed domi etiam obseruanda, ut nullum depositum pecuniæ habeatur ab his qui perfectionis regulam imitantur. Vnde Chrysostomus super Matthæo, homil. 33. in fine expositionis literalis, de non possidendo, aut portando aurum, vel argentum, dicit sic: Si in aliena patria existentes ad ignotos abeunt, nihil amplius oportet petere quotidiano cibo, multo magis domi manentes. Item super illud: Nunc qui habet sacculum, dicit Glossa. In hoc nobis datur exemplum, ut nonnunquam causa instante, quædam de nostri propositi rigore sine culpa possimus intermittere. Verbi gratia: Si per inhospitales regiones iter agimus, plura viatici causa licet portari, quam domi habeamus. Et expresse in Euangelio aperte prohibet Apostolis possidere pecuniam & portare, ut patet ex Hieronymo super Matthæum ibidem, & Rabano: Hæc fuit paupertas Apostolica ante passionem, & post ad tempus, tamen medio tempore paululum dispensatione Domini interrupta. Nec tamen omnes, ut dictum est, ad hoc tenentur. Et illud verbum Augustini loquentis de communi statu omnium præcedentibus non repugnat. Sed istum regulæ articulum fratres præuaricari videntur dum recipiunt alij pauperes sibi pecunias erogatas. Si enim ille facit cuius auctoritate sit, ipsorum autem auctoritate pro libitu eorum suis familiaribus, pecuniæ pluries commendantur, aliquoties extra Domini potestatem ergo ipsi pecuniam recipiant, ut videtur. Ad hoc patet responsio, quoniam dare, & recipere opponuntur relatiue. Igitur de necessitate, sicut dare se habet ad dominij translationem, & priuationem dantis, ita se habet recipere ad dominij acquisitionem. Sicut ergo nullus dat aliquid, nisi intendat se priuari dominio eius quod dat, & ipsum transferre in alium, sic nec recipit proprie aliquid secundum quod receptio opponitur donationi, nisi quod intendit sibi rei dominium, acquirere. Versus.

Non tibi dat quisquam, nisi quo vult expropriari,

Nec tu quid recipis, nisi velis ei dominari.

Namque recepta data sibi sunt aduersa relata.

Dans sua priuatur, recipis qui post dominatur.

Argumentum autem factum ex falsa suppositione procedit, quia non fratrum, sed mittentium auctoritate pecunia custoditur. Vnde dominium apud mittentes semper ibi remanet donec sit pro fratrum necessitatibus commutata, quod probatur, quia dicit lex, ff. de acquir. rer. dominio: Idem in bonis nostris habere intelligimur, quoties possidentes ereptionem, aut amittentes ad recuperandum eam, actionem habemus. Cum ergo ille, qui misit pecuniam, si viuit possit eam repetere sicut suam, nunquam à dominio suo recessit, nec in eis transit alienum. Fortè dices, quod mittens pecuniam intendat se priuari illius dominio. Fateor, quod verum est, sed modo licito, & fratribus honesto. Cum enim intendat fratres habere apud Deum intercessores, non intendit eos ob usum pecuniæ suæ constituere præuaricatores. Manet ergo semper pecunia in bonis eius, donec sit pro fratrum necessitatibus commutata. Amplius ponamus, quod intendat se priuari dominio pecuniæ, statim ut est alienis fratribus famulari commendata.

A Dico, quod adhuc à fratribus non recipitur, cum non intendat, quod aliqua pro eis recipiatur pecunia sicut sua, nec omnino consentiant, quod eis possessio acquiratur, sine consensu autem non acquiritur possessio. Vnde dicit lex, ff. de acquir. rerum proprietate, quod in amittenda possessione, affectio, ei qui possidet, est intuenda. Itaque si in fundo sit, & tamen nolueris eum possidere, protinus amittens possessionem: nec etiam sine voluntate donatoris transfertur dominium, ut patet ff. de acquir. rerum propriet. & dominio. Vnde cum dator pecuniæ intendat eam dare, tamen ut possit in fratrum usum conuerti, nunquam vult in eos dominium transferri, sed tantum pro ipsorum necessitatibus commutari. Ponamus quod pecunia tradatur per manus diuersas usque ad centesimam personam dator penitus ignoram. Dico, quod adhuc manet in bonis eius, eo enim modo quo tenuit eam auctoritate sua primus, tenet secundus, tertius, & millesimus, quia dicit lex, ff. de acquir. rerum dominio, quod traditio nihil amplius transferre debet, vel potest ad eum qui accipit, quam apud eum qui tradidit. Vnde semper potest repetere huiusmodi, sicut suam, qui ipsam pro fratrum necessitatibus commendat: potest enim mutare voluntatem suam, & pro tanto repetere. Aliter est in ultimis voluntatibus defunctorum, quia voluntas eorum est immobilis. Et ideo si contingat executores repetere pecuniam malitiose, pro fratrum necessitatibus commendatam, non est restituenda, cum sint contrarij ipsius testatoris ultimæ voluntati. Quod si ipsi malitiose pecuniam detineant, contra formam testamenti, nec eam velint commendare alicui fidei pro fratrum necessitatibus dispensandam, possent fratres ordinariis denunciare iniuriam defuncti, & suam sine perfectionis suæ aliquo detrimento, nec tamen iudicialiter repetere sicut suam, quamuis sit eis debita quæcumque portio testamenti. Quod si quæras cuius sit pecunia legata? dico quod manet in bonis defuncti erogandis, non hæredibus reseruandis. Vnde si fratres eam omnino respuant, debet aliis pauperibus erogari. Fratres igitur nullo modo nec in pecoribus, nec in quibuscumque aliis, recipiant pecuniam, nec mutuo, nec dono, nec legato, nec per se, nec per interpositam personam, quia nec dominium, nec possessionem sibi intendunt acquirere, commune, vel proprium villo modo. Nomen enim pecuniæ possessionem sonat, propter quod etiam Ioui nomen pecuniæ impositum est, cuius secundum fabulas, omnia sunt, ut docet Augustinus: Vnde cum sint diuitiæ cœlestes, & terrenæ, pecuniæ nomen tantummodo terram sonat, sicut docet Augustinus ibidem, & quod nomine pecuniæ vilissime & contumeliosissime Deus nuncupatur, cum tamen idem diues dicatur. Recipere igitur pecuniam, est recipere possessionem. Hæc est igitur summa prædictorum, scilicet quod fratres non recipiant per se, vel per interpositam personam pecuniam. Patet tam à parte ipsam recipientium vel nuntiorum, quam etiam à parte pecuniam mittentium, vel dominorum, quam à parte fratrum ipsorum. Quoniam mittentes non intendunt fratres facere præuaricatores, quos volunt habere pro se intercessores. Receptores etiam pecuniæ custodiant eam, non auctoritate fratrum, sed mittentium, licet custodiant eam ad voluntatem eorum. Fratres etiam non intendunt in pecunia sic missa, vel custodita, ius possessionis, vel dominij sibi aliquo modo vendicare.

Sed pro secunda parte huius rubricæ subdit: *Tamen pro necessitatibus infirmorum*, ne maneant desolati, & aliis fratribus induendis, in quibus alia necessitates maiores intelligunt *Ministri*, quorum est ministrare, & non ministrari exemplo Christi. Et *custodes*, quorum est curam gerere infirmorum. Nam Samaritanus custos interpretatur, qui curam habuit, &c. Nomina autem Custodum, & Ministrorum, etsi diuersis appropriantur, tamen circa easdem personas dicunt modum officij in hoc ordine Prælatorum. Ministerium dicit humilitatem, custodia autem vigilantiam insinuat Pastoralem, ne propter humilitatem sic dimittatur auctoritas, & euigilan-

Aug. lib. 7. de
Ciu. Dei. c. 11.
& 12. tom. 5.

Luc. 10. f

Esa. 21. b

tiam ne periclitetur ordinis disciplina. Vnde Isaias : Super custodiam meam ego sum, stans totis noctibus propter quod ipse generalis Minister custos inferius in regula appellatur. Hic autem nomine Custodum, etiam Guardiani intelliguntur, qui habent immediatè custodire, & intendere Pastoralis curæ. Istis ergo cura & sollicitudo tantum imponitur, & hoc propter duo, scilicet ut nullus sine ipsis sit sollicitus. Et quia dispensatio est necessaria, secundum varios status, de qua addit: *Secundum loca, & tempora, & frigiditas regiones.* Iuxta has igitur necessitates, necesse est dispensatiuè temperare rigorem, & temperamentum à solis Ministris, & Custodibus, in quibus Guardiani intelliguntur, debere fieri hic docetur. *Esse semper saluo, ut sic dictum est, denarios vel pecuniam, &c.* Hoc idcirco replicat, ne propter illius necessitatis periculum sustineat labefieri ordinis puritatem sciens per talium receptionem sub falso prætextu necessitatis, plures in clero, & claustris, & Deo, & hominibus viluisse, eo quod radix iniquitatis Antiochus, qui interpretatur silentium paupertatis, templum Dei legitur in Machabæorum historia profanasse, & contenebrescente studio sapientiæ quasi sole, luna scientiæ & studij in sanguinem est commutata. Hæc est radix sapientiæ B. Francisci diuinitus inspirata, ne vepribus, & spinis penè in vniuersa terra existentibus terror spinarum, ac veprium veniat in horto suo, quia de spinis vix minimè colliguntur.

1. Mach. 2. c

Mach. 7. s

CAPUT V.

De modo laborandi.

Fratres illi, quibus gratiam dedit Dominus laborandi, laborent fideliter & deuotè, ita quod excluso otio animæ inimico, sanctæ orationis, & deuotionis spiritum non extinguant, cui debent cetera temporalia deseruire. De mercede verò laboris per se & suis fratribus corporis necessaria recipiant præter denarios, vel pecuniam. Et hoc humiliter sicut decet seruos Dei, & paupertatis sanctissimæ sectatores.

EXPOSITIO.

Fratres illi, quibus dedit Dominus gratiam laborandi. Post exclusionem periculum Iudæ, hic excludit, periculum Religionis, ne Sponsa Christi panem comedit otiosa. Primò informat laborabiles ad laborem. Secundò subdit laborandi triplicem rationem, ibi: *Ita quod excluso otio.* Pro primo dicit: *Fratres illi, quibus Dominus gratiam laborandi.* In hac gratia intelligo vires corporis, & habitum artis acquisitum, ac habilitatem etiam artem acquiritur, laborent fideliter, respectu sui, & proximi, & deuotè respectu Dei, ut scilicet labor ipse in gloriam Dei dirigatur. De cuiusmodi autem laboris genere loquatur, patet ex rationibus laboris, quæ sunt tres, scilicet exclusio otiositatis inflammatio deuotionis, adeptio etiam sustentationis necessitatis corporalis. Voluit ergo S. Franciscus summè fratribus imponi exercitium, quod perfectissime excludit otium quod summe nutrit deuotionis affectum, quod laudabili modo corpori necessaria subministrat, labor autem corporalis, etsi excludat otium à corpore, tamen pro tanto ad modicum utilis est, quia à corde sordes, & otium non excludit, sicut patet in Mechanicis, qui inter labores corporales solent turpissimos sermones eruere. Studium verò sapientiæ ipsum cor occupat. Vnde in Prouerbiis dicitur: *Præbe mihi fili mi cor tuum.* Et Sapientia: *Labores huius magnas habent virtutes.* Ideo dicit: *Ita quod excluso otio anima inimico.* In Ecclesiastico dicitur: *Multam malitiam docuit otiositas.* Hieronymus ad Eustochium: *Teneas firmissimè, quod omnis concupiscentiæ, & immunditiæ, & peccati,*

Prou. 23. c
Sap. 8. a

Eccli. 33. d

A mater est otiositas. Item labor ipse sapientiæ excitat summæ deuotionis affectum. Vnde Sapiens: *Immortalitatis mater est in cogitatione sapientia, & amicitia illius delectatio bona, & in operibus manuum illius honestas sine defectione.* Ideo addit: *Sanctæ orationis, & deuotionis spiritum non extinguant.* Modus autem laudabilissimus corpori necessaria acquirendi est & in prædicationibus, & doctrinæ laboribus exerceri. Labor enim mechanicus condignè circa pretia compensatur. Non est autem digna compensatio receptio corporalium spiritualia seminanti. Vnde Paulus: *Si vobis spiritualia seminamus, non est magnum si carnalia vestra metamus,* ideo addit: *De mercede verò laboris, corporis necessaria recipiant.* Dignus enim est operarius mercede sua. Hoc Apostolis existentibus Prædicatoribus dictum est: quia Prælati nondum illo tempore erant, ut supra patuit. Et, ut dicit Augustinus libro de Monachorum opere, quatuor generibus hominum licet de Euangelio viuere, scilicet ministris altaris, qui sacrificium offerunt pro populo eidem diuina cantica decantando. Item dispensatoribus Sacramentorum, & Euangelistis, ac illis, qui ante conuersionem suam habeant sufficienter vnde viuere poterant, quod pauperibus erogauerunt. *Præter denarios, vel pecuniam,* ne aliquo modo transeant in ius ordinis, quod nomen tertio inhibet, propter triplex genus pecuniæ, scilicet mineralium, terræ nascentium, & pecorum etiam à quibus pecunia est appellata. Vnde ipse Dominus vniuersæ perfectionis exemplar, nunquam legitur aliquo laboris genere laborasse, sciens, quod licet Paulus, qui habuit spiritum in plenitudine, & sapientiam sine studij labore, stipendiarie laborauerit, non potest tamen hoc communiter fieri, ab his, qui circa procurandam salutem hominum sunt solliciti, vita, & verbo, sine huius sollicitudinis detrimento. Præterea labor sapientiæ simpliciter est melior corporeo labore, quamuis in casu possit labor stipendiarius esse necessarius prædicanti. Dominus igitur, quod simpliciter est prædicanti melius eligens, non laborauit stipendiarie, ne Doctores non laborantes arguerentur, vel labore tali impedirentur, vnde nec Paulus ubique, sed alicubi laborauit. Quia igitur quidam fratrum gratiam habent laborandi spiritualiter, quidam verò corporaliter tantum, omnibus dans regulam generalem, ut vnusquisque gratia sibi data utatur, dicit: *Fratres illi, quibus Dominus dedit gratiam.* Sed ne mercedis exactio turbet debitores, aut extra modum mendicitatis degeneret, addit: *Et hoc humiliter, sicut decet seruos Dei, & paupertatis sanctissimæ sectatores.* Sciendum, quod omne genus hominum ad aliquod exercitij genus vtilis, pro loco & tempore obligatur præceptorie, ut dicitur in Genesi: *In sudore vultus tui, vesceris pane tuo.* Vnde qui ad maiora apti non sunt, præcepto Apostoli labore sunt corporeo exercendi. Dicit enim ipse: *Audiuius enim inter vos quosdam ambulare in quiete, nihil operantes, sed curiosè agentes his autem qui eiusmodi sunt, denuntiamus, &c.* Impium est autem illud, quod otiosus, & curiosus dicitur, velle ad alios extendere, qui sublimioribus, & vtilioribus sunt intenti.

Sap. 8. d

1. Cor. 9. b

Luc. 10. b

Aug. lib. de
oper. Monach.
cap. 6. & seq.
tom. 3.

Gen. 3. d

2. Thess. 3. c

CAPUT VI.

E Quod fratres nihil sibi approprient, & de eleemosyna petenda, & de fratribus infirmis.

Fratres nihil sibi approprient, nec domum, nec locum, nec aliquam rem: sed tanquam peregrini & aduenæ in hoc sæculo, in paupertate & humilitate Domino famulantes, vadant pro eleemosyna confidenter. Nec oportet eos verecundari: quia Dominus pro nobis se fecit pauperem in hoc mundo. Hæc est illa celsitudo altissimæ paupertatis quæ vos charissimos fratres meos hæ-

redes

redes & reges regni cœlorum instituit, pauperes rebus fecit, virtutibus sublimauit; Hæc sit portio vestra quæ perducit in terram viuentium. Cui dilectissimi fratres totaliter inhærentes, nihil aliud pro nomine Domini nostri Iesu Christi in perpetuum sub cœlo habere velitis. Et vbicumque sunt & se inuenierint fratres, ostendant se domesticos inuicem inter se, & securè manifestet vnus alteri necessitatem suam: quia si mater nutrit & diligit filium suum carnalem, quantò diligentius debet quis diligere & nutrire fratrem suum spiritualem? Et si quis eorum in infirmitatem ceciderit, alij fratres debent ei seruire sicut vellent sibi seruire.

EXPOSITIO.

Fratres nihil sibi appropriant. Hic tertio excludit tertium periculum, quod scilicet de appropriatis propriis noscitur processisse. Et hæc pars habet quatuor: Primò inhibet appropriationem. Secundò imposit mendicitatem, ibi: *Vadant pro elemosyna*. Tertio excitat ad paupertatis immobilem amorem, ibi: *Hæc est illa celsitudo*. Quartò informat fratres ad mutuum consolationem, ibi: *Et vbicumque fuerint*. Dicit ergo pro primo: *Fratres nihil sibi appropriant*. Quia fratribus inhibuit receptionem pecuniæ, ne credatur quod alia liceret admittere, vtpote immobilia, in generali sermone excludit omnia, dicens: *Nihil sibi appropriant*, supple, nec proprietate personali, nec generali ipsius communitatis, sicut dicit Papa regulam declarando. Vnde addit: *Nec domum, nec locum, nec aliquam rem*. Hoc quidem rectè, quia dicit Seneca: Tutissime viueretur, si tollerentur duo verba meum, & tuum. Planum est his temporibus summum facere tumultum in Ecclesia, nostrum, & vestrum. Sed tanquam peregrini, & aduena in hoc saculo, in paupertate, & humilitate Domino famulantes. Intentio planè est S. Francisci, vt fratres sicut serui vtantur rebus in aliena positis potestate.

Sed quidam aduersarij S. Francisci, & veritatis, aliquando contra hoc obiecerunt, quia dicit Cano. 12. q. 1. c. Expedit: Expedit facultates Ecclesiæ possideri, & proprias perfectionis amore contemni. Et consequenter eodem cap. ponitur exemplum de S. Paulino, qui omnibus suis propriis distractis, factus est postea Ecclesiæ Episcopus, cuius facultates fidelissime dispensauit, subdit: Quo facto satis ostenditur & propria debere propter perfectionem contemni, & tamen sine impedimento perfectionis posse Ecclesiæ facultates dispensari, quæ sunt profecto communia possidere. Hæc Prosper: Ergo carere bonis communibus appropriatis nihil addit perfectioni.

Item videtur ista forma viuendi, falsum imponere Ecclesiæ Dei, Clerici, & Religiosi, qui habent bona Ecclesiarum non sunt Domini eorum, sed vsum tantum habent, quia dicit lex, ff. de rerum dominio, quod quæ diuini sunt iuris in nullius bonis sunt; ergo Clerici non habent dominium, sed vsum tantum.

Item res, quibus vtuntur fratres, aut sunt alicuius Domini, aut non, si nullius, quare tunc ipsi plus quam alij occupant? Si autem in alicuius hominis sunt, vtpote Ecclesiæ Romanæ, videtur ergo quod fratres, qui contemnant propter seruandam suam perfectionem, attribuyendo illa Ecclesiæ, imponunt ei imperfectionem, quod nefas est dicere, cum ipsa Ecclesia toti orbi sit posita in speculum & exemplum, vt patet 19. dist. Enimuerò.

Item res, quibus vtuntur fratres, aut sunt propriæ, aut communes. Si propriæ, damnabiliter habentur. Si communes, ergo sunt de numero illorum, de quibus dicitur: Et erant illis omnia communia.

Item fratres vtuntur rebus, quæ consumuntur ipso vsu. In talibus autem non differt dominium ab vsu. Do-

minium autem est appropriatio in summo, ergo talia sibi appropriant, vt cibis, & vestes huiusmodi.

Ad primum dicendum, quod sicut communitas rerum prius instituta est in charitatis incentiuum, sic carentia omnis iuris proprii, vel communis Apostolis imposita, istis nouissimis temporibus renouata est, ad auaritiæ extirpandam, quæ perniciosius hodie serpit in bonis Ecclesiæ, quorum abusus est sacrilegium, quam in aliis quibuscumque. Cum ergo dicit, quia expedit, &c. Fateor, inquam, & expedit, quia dicitur in Ecclesiastico: Non omnia omnibus expediunt, & non omni animæ omne genus placet. Vnde & Apostolus talia sibi minimè expedire dicit: Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. Cuius causam addens dicit: Sed ego sub nullius redigar potestate, iudicis scilicet repetendo aliquid tanquam meum. Expedit ergo haberi communio pro sustentatione ministrorum etiam egenorum. Expedit etiam modus alius, his qui nolunt propter possessionum multiplicationem, sub terrena redigi potestate, nil habere in proprio, vel communi. Vnde Hieronymus ait: Apostolici est fastigij, perfectæque virtutis, omnia vendere & pauperibus distribuere, & sic leuem, & expeditum cum Christo ad cœlestia subuolare. Et quod additur ibidem, quod sine impedimento perfectionis, possunt communia dispensari, fateor verum esse, quia vt supra tactum est, non repugnat perfectioni quantumcunque pauperis Ecclesiastica bona imperante Ecclesia suscipere dispensanda, si quantum in se est, dispensator semper eis carere optet quoad se, vt patitur fragilitas, distractionem minimè relaxando. Si enim dispensans oculos habet, non pro se, sed pro aliis, & in habendo & habendi modo conformis est Saluatori, vt supra paruit.

Ad secundum dicendum, quod licet illa quibus vtitur Ecclesia, in nullius sint bonis proprietarie quoad personam: sunt tamen propria communitatibus Ecclesiarum. Vnde dicitur in Actibus Apostolorum: Nec quisquam eorum ex his, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat; ergo possidebant in communi, sed non proprietarie, & pro tanto dicuntur talia in nullius bonis esse. Iuxta quod dicit lex, ff. de rerum dominio, quod Republicæ in nullius sunt bonis, ipsius enim vniuersitatis esse creduntur. Non est tamen vsquequaque simile de proprietatibus ciuitatum, & Ecclesiarum.

Ad tertium idem patet: Omnia enim mobilia, quibus Ordo vtitur, sūt merè & immediatè ipsius Ecclesiæ Romanæ. Sic ergo ea habere pro aliorum necessitate, in eo qui ingreditur per ostium Apostolico more, in nullo perfectioni repugnat, vt superius est ostensum.

Ad quartum dicendum, quod res quibus fratres vtuntur, sunt eis communes quantum ad vsum, sed tamen non quantum ad dominium. De illis sanctis autem in Hierusalem constitutis dicendum est, quod erant eis communia quantum ad possessionem. Alij verò plurimi inter eos communem vsum illarum rerum sine dominio habuerunt, sicut Apostoli, quando erant præsidentes illi multitudini, vt patet 12. q. 1. cap. Dilectissimis.

Ad quintum dicendum quod duplex est vsus rerum. Quidam enim vtuntur rebus auctoritate propria, vt Domini: quidam aliena, vt serui, quia vt dicit lex, ff. de peculio vestis qua vtitur seruus, est de peculio Domini. Et alibi dicit lex, quod illud quod seruo acquiritur, Domino acquiritur. In vsu ergo illorum, quia sua auctoritate vtuntur rebus, in huiusmodi non differt vsus à dominio, in vsu autem aliorum differt. Quia ergo fratres Minores pro Christo seruales effecti sunt, vtuntur rebus quas vsu consumunt, nec tamen eis dominantur; & in hoc ipsum Dominum imitantur, quod cibo vesceretur alieno, in alienis domibus continuè hospitando.

Sed quæritur, ex quo fratres tantum habent vsum rerum, possuntne habere vsum quarumcunque & quantarumcunque rerum? Et videtur quod sic, quia teste Gregorio: Censur non est in culpa, sed affectus: ergo sufficit habere affectionem liberam, nec est vis de rebus siue sint magnæ, siue parvæ.

Ecclesi. 37. d.
1. Cor. 6. c.

Hier. epist. 8.
ad Demetriadem post
med.

Ad. 4. f

Greg. lib. 10.
Mor. c. 17. non
longè à pr.

Item

Gen. 1. d

Item vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Bonum autem additum bono, auget ipsum: Ergo carentia diuitiarum nihil facit ad perfectionem.

Item nonne multi sancti leguntur in vtroque testamento, in diuitijs abundasse;

Respondeo ad quæstionem, quod cum fratres sint professores altissimæ paupertatis, oportet quod omnia, quæ in eorum vsum veniunt, habeant, ut est possibile paruitatem, vilitatem, & asperitatem, quæ tria paupertatē altissimam naturaliter consequuntur. E contra diuites habent affluentiam, & gloriam, & apparentiam, & consolationem, quæ possunt diuitijs comparari. Quia ergo paupertas in quantum est contraria diuitijs, caret his tribus si caret diuitijs, necesse est, ut paupertas altissima, ut est possibile, careat his tribus in summo. Non ergo competit viris pauperibus habere magnas areas, vel sumptuosa ædificia, aut quæcunque similia, non vasa ornata, non cellaria vinaria, non promptuaria instaurata: sed ut omnia quantum paritur fragilitas, ad paupertatis strictissimam regulam reducantur. Ideo addit: *Sed tanquam peregrini in hoc seculo, & aduena.*

Et ad dictum Gregorij dicendum: Fateor quidem quod census non est in culpa essentialiter, vel causaliter sed occasionaliter, quia affluentia habita illicit animum possidentis. Vnde Bernardus: Hæc est ratio non habendarum diuitiarum præcipue, quia sine amore, vix aut nunquam haberi possunt.

Et per hoc patet responsio ad secundum, quia omnia sunt bona essentialiter, sed occasionaliter mala sunt ex humana infirmitate. Vnde in sapientia dicitur: Creaturæ Dei in odium factæ sunt, & in tentationem animæ hominum, & in inuisculam pedibus insipientium. vnde dicit Poeta:

Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.

Ad tertium dicendum, quod aliqui sancti fuerunt diuites, sed paucissimi. Vnde diuites in singulari numero, & cum conditione commendantur à Sapiente. Beatus diues, qui inuentus est sine macula. Sed pluraliter dānatur à Christo: Væ vobis diuitibus, qui habetis hic consolationem vestram. Illis tamen omnibus Christus infinite præponitur, qui se exhibuit doctorem paupertatis verbo pariter & exemplo. Quod autem melior elegit, magis est eligendum.

Sequitur secunda pars rubricæ: *Vadant per eleemosynas confidenter, &c.* Sed contra hoc videtur, quia de sanctis pauperibus in Hierusalem congregatis dicitur: Nec quisquam egens erat inter illos. Sed ad hoc patet responsio ex prædictis in secunda rubrica, quia illi pauperes non omnino distractionem Apostolicæ paupertatis profitebātur ut visum est, inter quos erant neophyti viri & mulieres, quibus subita egestas perniciofa forsitā extitisset. contra Paulus pro se, & sibi conformibus ait: Vsq̃ue in hanc horam esurimus, & sitimus. Et alibi: Cum enim apud vos essem, & egerem, nulli onerosus fui.

Item obijcitur, licet Dominus pauper fuit, non tamen dicitur à quibusdam fuisse mendicus, ut videtur.

Item fratres mendicando videntur grauare alios pauperes mendicos, penitus humano auxilio destitutos.

Item dicitur: Beatius est magis dare, quam accipere.

Respondeo: Cum summe honorificum sit dare, summa peruatio honoris est constituere se in dandi impossibilitate, & necessitate mendicandi. Quia dicit Seneca: Nil carius emitur, quam quod precibus constat: Inter etiam omnium petitionum genera, verecundissima est mendicitas. Est enim mendicare, ad misericordiam hominum viuere, ut dicit Augustinus super illud Psalmi: Nutantes transferātur filij eius & mendicent. Quid potest autem tam verecundum esse, quam in omnium Christianorum misericordia se ponere: Hoc sciens sanctus Frācisus subdit: *Nec oportet eos verecundari, &c.* Ipse enim Dominus mendicus fuit. Vnde Augustinus super illud Psalmi: Persecutus est hominem inopem, id est, Christum, scilicet Iudas. Et quod addidit. Et mendicum,

illum eundem intelligere possumus, nisi forte, quia dicit mulieri Samaritanæ, Da mihi bibere. & in cruce, ait: Sitio. Amplius quamuis eius omnia essent, & ei ab omnibus deberentur, ipse tamen non est vñs sua potestate talia exigendo. Non enim exegit per imperium auctoritatis, sed per modū pauperis mendici sicut dixit Zachæo: Festinans descende. Ibi Glossa. Non inuitatus se inuitat.

Item tali etiam forma Apostoli processerunt, quibus licet omnia deberentur, tamen ut pauperes receperunt ex misericordia sibi datum ad necessitatem.

Item Bernardus tractans illud verbum: Cum factus esset Iesus annorum duodecim, dicit: Ut te, inquam, Domine per omnia nostræ paupertati conformares, & omnes vitæ humanæ calamitates susciperes, quasi vnus in turba pauperum, stipendium per ostia mendicabas. Huic concordat sanctus Augustinus, super illud producens fenum iumentis, dicit in originali: Loculi erant Iudæ proditori commissi & illi qui conferebant in loculos, Domino conferebant, nisi forte putatis, quod Dominus ibat, & petebat, aut indigebat, cui Angeli seruebant. Quare egere voluit, nisi ut daret exemplum montibus, ut parerent fenum? Hæc Augustinus.

Ad tertium dicendum, sicut dicit Apostolus: probauerunt Macedonia, & Achaia, collationem aliquam facere in pauperes sanctorum, qui sunt in Hierusalem. Placuit enim eis, & debitores sunt eorum. Nam si spiritualium eorum participes facti sunt Gentiles, debent & in corporalibus ministrare eis, Ibi dicit Glossa, quod erant debitores, quia illi pauperes miserant eis prædicatores. Cum igitur isti pauperes fratres toti mundo mittunt prædicatores, à toto mundo possunt accipere necessaria vitæ suæ. Nulli ergo iniuriuntur in hoc, quia legis testimonio docetur, quod nulli facit iniuriam, qui utitur iure suo. Nisi forte ideo faciunt iniuriam, quia quod possunt accipere cum honore, accipiunt cum extrema confusione.

Item omnia bona ecclesiæ Christi, & omnes superfluitates diuitum, sunt vna res publica pauperum. In participatione autem huius rei publicæ, tanto vnusquisque minus alios lædit, quanto paucioribus est contentus. Hoc faciunt fratres isti, qui cum possent viuere, sicut alij clerici in statibus honoris, & ætumnæ, mendicantes pro se ipsis, sicut Paulus mendicauit, pro alijs, ut patebit in epistolis suis, scilicet in collecturis pro pauperibus faciendis.

Ad vltimum sciendum, quod si beatius est magis dare, quam accipere, beatissimi sunt qui omnia dederunt. Vnde Hieronimus: Nemo perfectius erogat, quam qui sibi nihil reſeruat.

Item si recipere diminuet de beatitudine, ergo qui magis recipiunt, magis deficiunt, & qui minus recipiunt, minus deficiunt. In hac parte tales sunt isti pauperes in toto clero ex sua professione.

Item licet dare, simpliciter beatius sit quā recipere: tamen cum circūstantia tantæ humilitatis recipere est beatius, quam dare. Vnde Dominus suos discipulos ad receptionem informauit, quos nudos per secula destinauit. *Vadant fratres pro eleemosyna confidenter, nec oportet eos verecundari, quia Dominus noster se fecit pauperem in hoc mundo.* Sed glorientur, quia datum est eis pro nomine Iesu contumeliam pati, nihil habentibus, in hoc mundo.

Sed pro tertio addit: *Hæc est illa celsitudo altissima paupertatis, &c.* Quare altissima, nisi quia à mūdo remotissima, & per consequens cælorum regno summe vicina; Illi etiā vitæ æternæ, ut est possibile, simillimæ, vbi nihil terrenum est proprium, vel commune. Vnde subdit: *Quæ vos charissimos fratres meos heredes, & reges regni cælorum instituit. Ideo heredes, quia omnia dimittentibus pro regno cælorum, promittitur gloria æterna. Ideo reges, quia solutione facta plenaria pro re emenda. Idcirco in Mathæo dicitur: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Sunt ergo tanquam Domini cælorum, quia cuncta dederunt propter Deum*

Luc. 19. a

Luc. 1. f

Psal. 103. b

Rom. 15. f

Bern. in de-
clam. super
Ecc. 10. &c.
non longe à
prim.

Sap. 14. b

Ecc. 31. a
Luc. 6. d

Act. 4. g

1. Cor. 4. e
2. Cor. 11. b

Act. 10. g

Aug. enar. in
Psal. 108. ex-
positione 2.
tom. 8.

Aug. ibid.
Psal. 108. b

Mat. 5. a

quam

nondum sunt in eius possessione. Hunc autem modum acquirendi regnum addit dicens: *Pauperes rebus fecit, & virtutibus sublimauit.* ad hoc enim ordinatur paupertas ista, vt soluto per eam prohibete virtutis sanctitas augeatur. Studeat ergo isti pauperes, sicut sunt ceteris arctiores in paupertate, sic sint prae ceteris in omnibus celsiores. *Hae sunt portio vestra, quae perducit in terram videntium* eo ipso quo in terra morientium, nihil quaerunt. *Cui dilectissimi totaliter inhaerentes*, vt omnia quae in vltu fratrum sunt, hanc praedicent paupertatem, nihil aliud pro nomine Domini nostri IESU Christi, in perpetuum sub caelo habere velitis. Ipse enim ita pauper extitit, quod nihil habuit, quo posset cum diabolus spoliare, vt supra patet.

Sed quia sic fratribus depauperatis, necessaria est fraternitatis consolatio: addit: *Et ubicunque sunt fratres, ostendant; &c.* Ostendens qualiter se debent habere ad alios. Et primo ad sanos, & consequenter ad aegros. Circa primum informat eos ad veram non ad fictam Charitatem: & hoc in duobus. Primo quoad familiarem, affabilem, & socialem dilectionem. Secundo quoad necessitatum omnium releuationem. Dicit ergo: *Ubique sint, in domo, siue extra domum, & se inuenerint fratres, ostendant se domesticos inuicem inter se*, non solum publice, sed familiariter & secrete, & ideo ait, *inter se*. Pro secundo addit, *& secrete manifestet unus alteri necessitatem suam, & secrete*, inquit, sicut filius matri suae. Vnde addit, *quia si mater nutrit, & diligit filium suum carnalem, quanto diligentius debet quis diligere affectu, & nutrire, scilicet effectum fratrem suum spiritualem?* consequentia patet, quia amor gratuitus, scilicet charitatis, fortior est amore carnali. Tum quia charitas superat mortis innatum horrorem. Tum quia charitas habet fundamentum sui bonum infinitum propter quod nihil finitum praeualeat contra eam. Haec autem exhortatio ex illa regula Evangelica trahitur: In hoc cognoscent omnes, quod mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad inuicem. Item: Et tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. Sed pro aegrotis subdit: *Et si quis eorum in infirmitatem ceciderit, alij fratres debent ei seruire, sicut vellent sibi seruire.* Et hoc etiam ad eandem charitatem pertinet. Vnde in Ecclesiastico dicitur: Non te pigeat visitare infirmos, ex his enim in dilectione firmaberis. Vnde Saluator ait: Omnia quaecunque vultis, vt faciant vobis homines, & vos eadem facite illis, &c.

CAPVT VII.

De penitentia fratribus peccantibus imponenda.

Si qui fratrum instigante inimico mortaliter peccauerint, pro illis peccatis de quibus ordinatum fuerit inter fratres, vt recurratur ad solos Ministros prouinciales, teneantur praedicti fratres ad eos recurrere quam citius poterunt sine mora. Ipsi vero Ministri si presbyteri sunt, cum misericordia iniungant illis poenitentiam. Si vero presbyteri non sunt iniungi faciant per alios sacerdotes Ordinis, sicut eis secundum Deum melius videbitur expedire & cauere debent, ne irascantur, & conturbentur propter peccatum alicuius: quia ira & conturbatio in se, & in alijs impediunt charitatem.

EXPOSITIO.

Si qui fratrum instigante inimico mortaliter peccauerint. Stabilis duobus ciuitatis lateribus ex sex partibus figuratis, hic agitur de tertio latere Occidentali. Et haec pars habet tres partes, quia in prima agitur, de lapsorum releuatione a casu fugientium. In secunda agitur de principali ordinis gubernatione, & pertinentibus ad totius

A ordinis immobilem statum. In tertia agitur de erectione aliorum a casu, praedicando verbum diuinum. Prima pars habet tres. Primo enim tangitur peccatorum debita poenitentia. Secundo eorum ordinata correctio, ibi *Ipsi vero ministri si presbyteri sunt.* Tertio subditur ministrorum propria informatio, ibi: *Et cauere debent.* Dicit ergo sic: *Si qui fratrum instigante inimico, &c.* Quanto enim aliquis maius habuerit studium perfectum, tanto fortioribus contra eum machinatur insidiis. *Mortaliter peccauerint*, quod sit in omni voluntaria transgressione precepti legis diuinæ, & disciplinae. *Pro illis peccatis de quibus ordinatum fuerit inter fratres, vt recurratur ad solos Ministros Prouinciales.* Iuxta quod Dominus electionem demoniorum suis miraculis seruauit. *Teneantur praedicti fratres ad eos recurrere, quam citius poterunt sine mora.* Hoc de notoriis tantum peccatis intelligitur, quia quae secreta sunt non sunt publicanda. Grauius enim est peccatum, quod in scandalum aliorum publice perpetratur, quam occultum, ceteris paribus: & ideo grauius est puniendum.

Sequitur secundum: *Ipsi vero ministri si presbyteri sunt:* quod regulariter est tenendum, cum habeant curam animarum, & per consequens habeant vultus pecorum suorum cognoscere & in fide ac moribus ordinare. Istud autem dictum est pro ordinis principio, in quo erat raritas sacerdotum. Maxime quia sanctus Franciscus ex humilitate legitur sacerdotium fugisse, sicut & sanctus Benedictus: *Cum misericordia iniungant illis poenitentiam.* Cum misericordia inquit, ne eueniat quod dicitur. Cui austeritate imperabatis eis, & cum potentia, & dispersus est grex meus eo quod non esset pastor. *Si vero presbyteri non sint, iniungi faciant per alios sacerdotes ordinis.* Pro tertia parte subdit. *Et cauere debent ne irascantur.* Ira quae est habitus cum assensu liberi arbitrij in malevolentiam. Hoc idcirco dixerim, quia vitare omnes passiones superstitias ira non est in hominis potestate. Sufficit autem voluntatis rectitudinem custodire, & motus huiusmodi rationabiles circa consensum viriliter cohibere. Vnde Psalmus: Irascimini & nolite peccare. *Et conturbentur* id est, turbulenti & terribiles efficiantur, subditis suis, *propter peccatum alicuius*, quia ira & conturbatio, in se & in alijs impediunt charitatem, quae est vita cordis, vt ait Ioannes: Qui odit fratrem suum, homicida est. Non autem prohibet, iram per zelum quae virtus est necessaria in peccatis corrigendis.

D

CAPVT VIII.

De electione Generalis Ministri huius fraternitatis, & de Capitulo Pentecostes.

Vniuersi fratres vni de fratribus istius religionis teneantur semper habere Generalem Ministrum & seruum totius fraternitatis, & ei teneantur firmiter obedire. Quo decedente electio successoris fiat a Ministris prouincialibus & custodibus in Capitulo Pentecostes, in quo prouinciales Ministri teneantur semper infirmul conuenire, vbicunque a Generali ministro fuerit constitutum. Et hoc semel in tribus annis, vel ad alium terminum maiorem vel minorem, sicut a praedicto ministro fuerit ordinatum. Et si aliquo tempore appareret vniuersitati Ministrorum prouincialium & custodum, praedictum ministrum non esse sufficientem ad seruitium, & communem vtilitatem fratrum: teneantur praedicti fratres quibus electio data est, in nomine Domini alium sibi eligere in custodem. Post Capitulum vero Pentecostes, ministri & Custodes possint singuli, si voluerint, & eis expedire videbitur, eodem anno in suis custodijs semel fratres suos ad Capitulum conuocare.

EXPO

EXPOSITIO.

Vniuersi fratres vni de fratribus istius Religionis, &c. Hic secundo prouidetur aduersus Occasum principalis ordinis gubernatio, quantum ad quatuor. Primo quantum ad Generalis ministri perfectionem, & electionem. Secundo quantum ad Capituli Generalis celebrationem, ibi, *Quo decedente*. Tertio quantum ad absolutionem ministri inutilis, ibi: *Et si aliquo tempore*. Quarto quantum ad celebrationem capituli provincialis in singulis prouinciis, ibi: *Post capitulum vero Pentecostes*. Dicit ergo pro primo sic, *Vniuersi fratres, vni de fratribus istius religionis teneantur semper habere Generalem ministrum, & seruum totius fraternitatis*. Vnde in Ecclesiastico dicitur: Circa illum corona fratrum, quasi plantatio cedi in monte Libano. In his autem verbis, tangit eius auctoritatem in nomine generalitatis. Tangit etiam humilitatem cum dicit, *Ut sit seruus totius fraternitatis*, ut scilicet qui dum subditus erat, obediebat vni, aut duobus, sciat se electum, in Generalem ministrum, debere omnium necessitatibus obedire. Tangendo autem eius auctoritatem, & humilitatem notat etiam Vnitatem dicens, *Vnum de fratribus*. Quia sine vno capite, nulla res publica stare bene potest. Vnde vnum Apostolum Dominus praecepit ceteris. Item in Ezechiel dicitur: Suscitabo super eas pastorem vnum, qui pascat eas seruum meum David. Omne enim regnum in se diuisum desolabitur, Pro secunda particula addit: *Quo decedente, & fuerit ordinatum*, quia pro diuersis necessitatibus, oportet temporis spatium variare. In exemplum huius capituli, congregati discipuli receperunt Spiritum sanctum, ut habetur, in Actis. Et pro tertia parte addit: *Et si aliquo tempore, appareret vniuersitati Ministrorum provincialium & custodum, sine personarum acceptione, & nationum, teneantur praedicti fratres quibus electio data est in nomine Domini alium sibi eligere in custodem*. Hoc nomen Custos, actum dicit, & non gradum, sicut nomen Seraphin actum dicit, & non ordinem. Vnde in Isaia dicitur: Volauit ad me vnus Seraphin. Pro quarta particula addit: *Post Capitulum vero Pentecostes*. Non negat quin possint etiam capitula provincialia aliis annis celebrare, sed de isto fit specialiter mentio, quia est praeter ceteris necessarium, ut ordinationes generales Capituli, per Capitula provincialia celeriter publicentur, & ut possit de absolutis Ministris provincialibus prouideri.

CAPVT IX.

De praedicatoribus.

Fratres non praedicent in Episcopatu alicuius Episcopi, cum ab eo illis fuerit contradicendum. Et nullus fratrum populo penitus audeat praedicare, nisi a Ministro generali huius fraternitatis fuerit examinatus & approbatus, & ab eo sibi officium praedicationis concessum. Moneo quoque & exhortor eosdem fratres, ut in praedicatione quam faciunt, sint examinata & casta eorum eloquia ad vtilitatem & aedificationem populi, annuntiando eis vitia & virtutes, poenam & gloriam cum breuitate sermonis: quia verbum abbreviatum fecit Dominus super terram.

EXPOSITIO.

Fratres non praedicent in Episcopatu alicuius Episcopi, &c. Hae est tertia pars in qua agitur de praedicatione fratrum, pertinente ad Leuitan extirpandum, ut est mensa in latere Aquilonis, ut dicitur in Exodo. Et haec pars habet duas partes, quia primo agit de pertinentibus ad praedicationis auctoritatem, Secundo ad Praedicationis vti-

litatem, & maturitatem, ibi: *Moneo quoque fratres*. Et quoniam praedicaturi fulciuntur duplici auctoritate, scilicet praelatorum saecularium, quibus sunt greges commissi, & praelatorum ordinis, per quos habet de personis idoneis prouideri: pro primo dicit sic: *Fratres non praedicent in Episcopatu alicuius Episcopi, ubi eis fuerit contradicendum*. Hoc ideo dicitur, quia fratribus iste gradus licentiae debet sufficere, quia praesumitur eum consentire si non contradicat. Vnde Gregorius 22. Moralium: Pij pastoris mens quia non propriam gloriam, sed auctoris sui quaerit, ab omnibus vult iuuari. Fidelis namque praedicator optat, ut si fieri valeat, veritatem quam solus loqui non sufficit, ora cunctorum sonent. Haec Gregorius. Vnde in Luca dicitur: Vidimus quendam in nomine tuo demonia eiicientem, & prohibuimus eum, quia non sequitur te nobiscum. Et ait ad illos: Nolite prohibere, qui enim non est aduersus nos, pro nobis est. Simile legitur in Numeris. Ne igitur impedimentum esse possit verbi Dei expectatio licentiae expressae, ut ostendatur praesumptam licentiam sufficere his duntaxat, quorum praedictio est per sedem Apostolicam approbata, loquitur negatiue, in principio dicens: *Fratres non praedicent in Episcopatu alicuius*. Sed ponamus quod Episcopo attentante & approbante praedicationem fratrum, aliquis inferior praelatus repellat eum in parochia sua. Nunquid contra voluntatem eius debent ibidem praedicare? Et videtur quod non, quia omnis auctoritas concessa a quocunque iudice, intelligitur concedi sine praedictio, sed praedicare in alienis inuito curam habere, est in praedictum proprii pastoris, ergo nullum privilegium suffragatur fratribus ad praedicandum plebi, contradicente proprio pastore.

Item saltem nullus debet audire confessionem alicuius, parochiani alterius, quia per hoc impeditur ne possit agnoscere vultum pecorum suorum, contra illud Proverbiorum. Diligenter agnosce vultum pecoris tui.

Respondeo. Cura pastoralis non est dominium, sed dispensatio, & officium Ecclesiasticae potestatis. Vnde hierarchia secundum Dionysium est potestas ordinata, ad dispensandum sacra omnia potestati subiecta. In potestatibus autem ordinatis, quidquid potest inferior, etiam potest superior, & non est conuerso. Vnde & ipsa hierarchia habet totam potestatem in se ordinatam, quae est hierarchia per varios gradus distributa. Vnde nominans hierarchiam, nominat omnem hierarchicam potestatem. Vnde dicit Dionysius 1. Ecclesiast. hierarchiae, quod licet illa hierarchia aliis tradat sibi subditis potestatem, manet tamen apud eum ordinaria potestas, ad agenda omnia quaecunque per sibi subditos fieri possunt, ad salutem fidelium procurandum. Et quia quicquid potest ex ordinaria potestate seu auctoritate, potest alteri committere, & quod potest per se, potest per alium in adiutorium sibi subditarum potestatum mittere opitulationes, quotiescunque sibi videretur expedire, alioquin nimis periclitaretur status Ecclesiae, si Papa, vel inferior hierarchia videtur sibi subditis curae non sufficere, nec seipsam posse omnibus adesse, non posset viros idoneos mittere vice sua. Vnde si sacerdos curam habens nolit admittere fratrem misum canonice peccat mortaliter. Vnde Apostolus: Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Si igitur resistat sacerdos, nitatur frater cum humilitate allicere, quod si non possit, nisi scandalum imminet, debet frater praedicationis officium exercere. Quod si omnino se sacerdos irrationabiliter opponat, vehemens est praesumptio contra ipsum, cedendum est ad tempus malitiae, ne scandalum suscitetur, & denuntiandum est hierarchiae periculum animarum. Cum ergo dicit, quod in praedictum sacerdotis, dicendum quod non: quia nulli facit iniuriam, qui vitur iure suo. Non ergo iniuriatur Episcopus mittendo opitulationem, cum hoc facere posset de iure, ut supra visum. Nec iniuriatur opitulans illi, quem iuuat in sarcina supportanda; pro tanto enim minuitur sacerdoti curam habenti pondus in districto iudicio Dei, quantum ab illo supportatur. Et quod dico de praedicatione intelligo

Greg. lib. 22.
Mor. c. 16.
cir. med.

Luc. 9f

Num. 11f

Prov. 27. d

Dionys. de
caes. Hier.
c. 1.

Rom. 13. d

etiam

Eccli. 50. b

Ezech. 34. e
Matt. 12. b

Act. 2. a

Isa. 6. c

Exod. 26. g

etiam de confessionibus audiendis. Possunt enim fratres Apostolica ordinatione in privilegiis ordinis expressa, audire cuiuscumque Sacerdotis Parochianos, ipso incon-
sulto, vel etiam contradicente, si auctoritatem habeant ab Episcopo audiendi. Et quia curia Romana hoc determi-
nat, hæreticum est aliud pertinaciter affirmare. Sicut pa-
tet dist. 2. cap. Omnes, patet etiam Papam posse talia in
Ecclesia ordinare, quia certum est, quod distinctio cura-
rum, & collatio iurisdictionum ab auctoritate processit
Ecclesie Romanæ. Ergo quandocumque videtur ei ad
salutem fidelium aliud expedire, potest aliud ordinare di-
cente Augustino, quod hoc solum rectè agitur, ut vita
hominum corrigatur.

Ad obiectum de agnitione vultus, respondeo, quod si
Sacerdos proprius scire possit, & vellet sufficiens consi-
lium super subditos impendere, nullus sanæ mentis quæ-
reret immiscere se confessionibus ad ipsum non pertinē-
tibus, audientis. Certum est autem, quod quidam Sacer-
dotes omnes suos subditos audire non possunt propter
multitudinem subditorum. Vnde cum ipsi soleant sibi
alios adiungere Sacerdotes commensales, vel extraneos
ad tēpus vocare, pro illis audiendis, quos sibi nōlunt, vel
nesciunt, vel non possunt audire, impium est dicere ipsum
hoc posse, & Episcopum non posse. Potest igitur Episco-
pus aliquos mittere in adiutorium Sacerdotum, propter
ipsorum impotentiam, ignorantiam, vel acediam, qua te-
pidi sunt in discutiendis conscientis subditorum. Nec
propter hoc tantum, scilicet propter insufficiēciam Sacer-
dotum in aliquo prædictorum trium, immò etiam pro-
pter maius bonum: quia in maiorem feruorem poeniten-
tiæ excitantur multi ex prædicatione & exemplis fratrum,
quam plurimorum aliorum. Potest autem nihilominus Sa-
cerdos agnoscere vultus peccatorum suorum, vel quantum
ad exteriorem conversationem, vel quantum ad consciē-
tias subditorum suorum, si postquam fuerint fratri con-
fessi, dicant in foro conscientie Sacerdoti se confessos
fuisse: quoniam in foro conscientie pro se, & contra se cui-
libet est credendum, & aliqua etiam interim venialia emer-
gentia dicere. Quanquam non esset malum, immò certè
plurimum expediens, omnem confessionem reiterare, pro
benedictione duplici acquirenda, nisi fortè Sacerdos ille
esset ignarus plurimum, aut reuelator confessionis, aut sol-
licitator ad peccandum, aut simoniacus, aut aliter scele-
rosus, quo pateat ipsum, ut malæ conscientie hominem
non habere zelum Dei, pro aliis dirigendis. Impium est
autem non credere audito à fratre: cum credat audito à
seculari alio Sacerdote, vel dicere quod frater impedit
agnitionem vultus, quam non impedit alius secularis.

In omnibus autem confessionibus audiendis consulo
auditores fratres, prius inquirere, qua de causa declinant
auditorium proprii Sacerdotis, & nisi eos inueniant piè
motos & rationabili causa ductos, remittant eos ad pro-
prios Sacerdotes. Retrahuntur aliquando enim peccato-
res saltem ad tempus verecundia, ab ausu peccandi, in as-
pectu & præsentia proprii Sacerdotis, si bonus est, eorum
scelera cognoscentis. Sed quia hoc rarum est, non sunt
propter hoc particulare rarum bonum alia innumera di-
mittenda, quæ per auditum fratrum, vel aliorum Deum
timentium procurantur.

Pro auctoritate habenda à Prælati Ordinis subdit: *Nullus fratrum populo penitus audeat predicare, nisi, &c.*
Circa quod notandum est, quod superius dictum est, ces-
sante causa, &c. Certum est autem, quod nullus exami-
nandus est, nisi de cuius sufficientia non constat. Idcirco
Papa regulam declarando diffinit, quod qui examinatione
non indigent, non sunt ad generalem Ministrum causa
officij prædicationis mittendi. Aliud etiam privilegium,
examinationem committit discretis fratribus aliis, quod
privilegium non discordat ab intentione regulæ, quæ nō
intendit nisi periculis obuiare, quod (Deo gratias) excludi
potest per multiplicationem literatorum per ordinem ad
talem examinationem sufficientium, & melius sic pericu-
la excludentium: quam alio modo fieret: quia discursus &
viarum multiplicium pericula sic virantur. Sic Dominus

A ipse Christianæ Religionis institutor primo solus voca-
uit & informauit discipulos, secundo per alios Ecclesiam
dilatavit. *Moneo quoque, & exhortor ipsos fratres, ut in
prædicatione quam faciunt, ergo nullus debet prædicare,
nisi sciat ipse sermonem facere, & sufficiēter disponere.* Vn-
de subdit: *Sint examinata*, non temere ac sine delibera-
tione prolata, non sint noua ac suspecta, *sed casta eorum
eloquia.* Psalmista: *Eloquia Domini eloquia casta.* Hæc
autem castitas excludit corruptionem falsitatis, & immis-
sionem non solum enormitatis, immò etiam omnis va-
nitatis seu verbi risum prouocantis, seu fastum aut impe-
tum prætendentis. Excludit etiam corruptionem inten-
tionis. Vnde Apostolus ait: Non enim sumus sicut pluri-
mi adulterantes verbum Dei, sed ex sinceritate, sicut ex
Deo, coram Deo in Christo loquimur. Ex Deo, contra
falsitatem: coram Deo per maturitatem: in Christo, per
puritatis intentionem. Secundo describit eam per causam
finalem. Vnde subdit: *Ad utilitatem, & adificationem po-
puli.* *Utilitatem* in malo vitando: *adificationem* in bono
faciendo. *Populi* dicitur, ne tantum præsumant, quod
pauperibus & simplicibus prædicare contemnant. Sed
pro causa materiali subdit: *Annuntiando eis vitia & vir-
tutes*, quantum ad vitam præsentem, *penam, & gloriam*,
ad vitam futuram, quod dicit ne prædicent, scilicet se-
ipsos ut suam Philosophiam ostendant, & fimbrias ma-
gnificent. Pro causa formali, subdit: *Cum breuitate ser-
monis.* Hæc breuitas excludit verborum ambages & sen-
tentias inuolutas, verba etiam ardua super capacitatem
audientium, hoc patet per illud quod sequitur: *Quia ver-
bum abbreviatum fecit Dominus super terram.* Ista enim
abbreviatio non excludit, cum expedit, sermonis prolixita-
tem, quia Dominus ipse aliquando prolixè prædicauit,
sicut patet in Ioanne, & Matthæo. Sed breuitas dicitur
ibi restrictio omnium legalium, ad vnum Christum. Item
exclusio cærimonialium & commendatio moralium.
Item breuitas est charitas, quæ continet in se totam le-
gem ad literam; etiam studendum est breuitati, quia pro-
lixitas generando fastidium, auditores pluries retrahit ab
auditu. Ex isto capitulo patet, quod fratribus ex intentione
B. Francisci, incumbit studere, quia sine studio non
possunt verba modo debito examinare; patet etiam quod
fratres ex sua professione habent prædicare, in quorum
regula inter omnes specialis tractatus de prædicationis
officio continetur; vnde certissimè constat, quod nullis
aliis Religiosis plus competit prædicare ex ratione status
sui, quam his, qui hanc regulam profitentur.

CAPITULUM X.

De admonitione & correctione fratrum.

Fratres qui sunt Ministri & serui aliorum
fratrum visitent & moneant fratres suos, &
humiliter & charitatiuè corrigant eos, non
præcipientes eis aliquid quod sit contra ani-
mam suam & regulam nostram. Fratres verò
qui sunt subditi, recordentur quod propter
Deum abnegauerunt proprias voluntates.
Vnde firmiter præcipio eis, ut obediant suis
ministis in omnibus, quæ promiserunt Do-
mino obseruare, & non sunt contraria animæ
& regulæ nostræ. Et vbicumque sunt fratres,
qui scirent & cognoscerent se non posse re-
gulam spiritualiter obseruare, ad suos Mini-
stros debeant & possint recurrere. Ministri
verò charitatiuè & benignè eos recipiant. Et
tantam familiaritatem habeant circa ipsos ut
dicere possint eis & facere sicut domini seruis
suis. Nam ita debet esse quod Ministri sint
serui omnium fratrum. Moneo verò & exhor-
tor in Domino Iesu Christo, ut caueant fra-
tres ab omni superbia, vana gloria, inuidia,
auaritia, cura & sollicitudine huius seculi de-

Psal. 11. 6

2. Cor. 2. 4

Ioan. 12. c
Matth. 15. b

tractione & murmuratione. Et non curent A nescientes literas, literas discere, sed attendant quod super omnia desiderare debent habere spiritum Domini, & sanctam eius operationem, orare semper ad eum puro corde, & habere humilitatem & patientiam in persecutione, & in infirmitate, & diligere eos qui nos persequuntur, & reprehendunt & arguunt, quia dicit Dominus; Diligite inimicos vestros, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Qui autem perseverauerit usque in finem, hic saluus erit.

EXPOSITIO.

Fratres qui sunt Ministri, & serui aliorum fratrum, &c.

Descriptis tribus huius ciuitatis lateribus, hic describit latus quartum totum vergens ad Austrum, & etiam ad interiora Austri. Et hæc pars habet tres, quia prima pars docet seruare omnem virtutis perfectionem præcipue charitatis. Secunda docet seruare famæ sinceritatem à maculis præcipue fœditatis. Tertia sitientibus martyrium aperit aditum, docens infidelibus se iungere domesticis abdicatis. Prima pars habet octo, quia primò imponit Ministris Provincialibus diligentiam curæ. Secundò imponit subditis distinctionem obedientiæ, ibi: *Fratres verò, qui sunt subditi*. Tertio fratribus grauatis dat remedium, ibi: *Et ubicumque sunt*. Quarto circa hoc subdit informationem Ministrorum, ibi: *Ministri verò benigne*. Quintò subdit informationem omnium fratrum ad uitationem peccatorum præcipue spiritualium, ibi: *Moneo vero*. Sextò informat eos ad deuotionis spiritum, & orationis exercitium, ibi: *Sed attendant*. Septimò ad tolerantiam iniuriarum, & aliorum grauaminum, ibi: *Et habere humilitatem, & patientiam*. Octauò ad charitatis complementum, ibi: *Et diligere eos, qui nos, &c.*

Dicit ergo primo: *Fratres, qui sunt Ministri, & serui aliorum fratrum*. Ministri in spiritualibus, & serui in temporalibus. *Visitent*, socialiter, & *moneant*, iudicialiter ex dō Saluatoris Petro: Et tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Et hoc ad beneficiendum. *Humiliter*, non imperiose, & *charitative*, non contumeliose contradicentes, unde in Ezechiele dicitur: Lateribus & humeris impingebatis, & cornibus vestris ventilabatis omnia infirma pecora, donec dispergerentur foras. *Humiliter ergo, & charitative*. Exemplo Domini dicentis: Quotiens volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina. Ipse tamen Dominus asperæ dedit correctionis exemplum. Vnde factò flagello de funiculis expulit ementes & vendentes. Et Petro carnali sensu ducto dixit: Vade retro Sathanas. Durissime etiam Phariseos, & hypocritas increpabat. *Non precipientes eis aliquid, quod sit contra animam suam*, vtpote inhibitum lege diuina, & regulam nostram, inhibitum lege disciplinæ.

Pro secunda parte rubricæ subdit: *Fratres verò, qui sunt subditi recordentur, quod propter Deum abnegauerunt proprias voluntates*. Propria voluntas est illa, quæ omnino diuino imperio non ligatur, vel superiori regulæ non adhæret. *Vnde firmiter precipio eis, ut obediant suis Ministris*, & omnibus Prælati Ordinis. Et dicit: *Suis*, vt de Provincialibus, & aliis Prælati immediatis se loqui ostendat hic, qui supra de obedientia ad Generalem Ministris in primo capit. est locutus: *In omnibus, quæ promiserunt Domino observare*, supple, explicitè, vel implicitè. *Et non sunt contraria anima sua & regula nostra*, hoc supra expositum est.

Sequitur pro tertia parte: *Et ubicumque suos fratres, qui sciunt, se per experientiam: & cognoscentes, per rectum iudicium, se non posse regulam spiritualiter obseruare*, hoc est in his præcipue quæ spiritualia sunt, vt tran-

quillitas cordis, & puritas conscientia. *Non posse*, inquit, vel propter tentationum grauitatem periculofam, vt in consortio mulierum, vel *non posse*, quantum ad corporis necessaria, si non possint habere alicubi salua Ordinis puritate, vel propter similia. *Ad suos Ministros debeant recurrere*. Qui debent esse refugium afflictorum vice Domini dicentis: Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Recurrere, inquam, per se, vel per nuntium forma statutorum Ordinis obseruata in eundo, quia istud debitum non est exemptum ab obedientia statutorum.

Sequitur pro quarta parte: *Ministri verò charitative in corde, & benigne in vultu, & sermone, eos recipiant, & tantam familiaritatem habeant circa eos*, hoc est tam familiares seipso exhibeant, vt dicere possint eis, fratres ad eos recurrentes, & facere sicut domini seruis suis. In hoc verbo, *Sicut domini*: Ministri informantur ad humilitatem, vt se quasi seruos imaginentur fratrum aliorum esse. Et omnia verba imperium resonantia sileant, & facta dominatum prætendentia penitus deferant, exemplo illius, qui dixit: Qui maior est in vobis, fiat sicut minor, & qui præcessor sicut ministrator. Cum igitur dicitur, vt dicere possint & facere. Informatio est Ministrorum, ne factò aut verbo prætendant factum, qui possit repellere subditos à fiducia ad Ministros in necessitatibus recurrendi. Non est autem intelligendum verbum, quod subditis detur occasio superbiendi per nimiam humilitatem Ministrorum, ne sicut dicit Gregorius, dum nimis seruatur humilitas, regendi frangatur auctoritas. Vnde qui dixit: Qui maior est vestrum, &c. non dixit: Qui minor est, fiat sicut maior. Nam ita debet esse, quod Ministri sint serui omnium fratrum. Serui quidem in his præcipue, quæ ad salutem pertinent animarum. Vnde Dominus: Ego in medio vestrum sum tanquam qui ministrat.

Sequitur pro quinta parte: In qua tangit octo genera peccatorum, dicens: *Moneo verò & exhortor in Domino Iesu Christo, ut caueant fratres ab omni superbia*, quia vt dicit Augustinus super illud Psalmi: In ira consummationis. Alia vitia in malefactis timenda sunt, superbia in benefactis plus metuenda est: *Ab omni*, inquam, *superbia* cordis, conuersationis, sermonis, & operis, *vana gloria*, quæ oritur ex superbia, hoc est fratribus necessarium. Vnde Hieronymus super Matthæum: Eleganter in quodam volumine scriptum legimus: Ne quæras gloriam, & non dolebis cum inglorius fueris. *Inuidia*, quæ infallibiliter superbiam comitatur. Vnde Aug. super illud Psalmi: Superbiæ est comes inuidia: fieri enim non potest, vt superbus non inuideat. *Auaritia*, quæ consistit in cupiditate rerum terrenarum non habitatum. Item consistit in tenacitate rerum obtentorum quarumcunque in vsum venientium. Pro qua vltèr excludenda subdit: *Cura, & sollicitudine huius sæculi*, quæ ex auaritia proueniunt. Vnde Saluator: Nolite solliciti esse. Dicendo: *Aut sollicitudine huius sæculi*, sollicitudinem sæcularem perimi, vt spiritualement sollicitudinem non excludat, quæ in procuranda animarum salute præcipue exercetur. Inhibendo etiam sollicitudinem huius sæculi, curiositatem illorum percutit, qui immoderate student in sapientia sæculari. In culpam auaritiæ & sollicitudinis nimietatem, incidunt omnes superfluitates librorum, aut vestium, aut ædificiorum, aut similium. Quæ auaritia tunc est damnabilis, cum in grauamen aliorum pauperum, elemosynæ in talibus superuacue consumuntur. *Detractione*, quæ oritur præcipue ex inuidia, & odio, ideo excludendo detractionem, odium etiam & iram excludit. *Et murmuratione*, quæ ex impatientia & iudiciorum temeritate procedit, omnia vitia spiritualia, quæ religiosos fragiles comitari solent, hæc excludit excepta acedia, quam in suo consequenter opposito dissuadet. Curiositatem etiam laicorum cohibet, dicens: *Et non curent nescientes literas*, id est, laici literas discere. In quo verbo curiositatem cohibet, non tamen inhi- bet qui ipsi teneantur literas discere, si fuerit eis imperatum.

Sed cum ista sint mortalia, putà in lege Dei prohibita quare hic ea monitorie exhortantur? Ad quod dicendum,

Matth. ii. d

Luc. 22. f

Greg. 2. parti. cur. pastoral. cap. 6.

Ibid.

Aug. enar. in Psal. 58. com. 2. tom. 8.

Hier. in c. 5. Mast.

Aug. ibid.

Matth. 6. c

Obiectio. Responso.

quod

Matth. 5. g
Matth. 5. m

Luc. 22. d

Ezech 34. e

Matth. 23. d
Luc. 13. gIoan. 2. c
Matth. 8. d
Matth. 15. a

quod in omni genere capitalium peccatorum aliquid est mortale, & aliquid est veniale. Mortale est omne peccatum quo aliquid appetitur supra Deum. Hoc autem supra Deum appetitur, quando aliquis pro re temporali desiderata obtinenda, vellet aliquid peccatum mortale committere, quasi etiam non possit aliter obtinere, vel pro re iam obtenta non amittenda, prius vellet peccatum mortale committere, quam ipsa carere. Hæc autem docet S. Augustinus: Hoc est enim habere Christum in fundamento, nihil Christo præponere, sed in omnibus eius præponere præceptoriam voluntatem. Qui igitur excellentiam vel vanam gloriam inordinate appetit, ita tamen quod Deum sibi in corde præponit, nec aliquid contra Deum faceret pro gloria assequenda superbus est, sed non criminaliter; & propter istam distinctionem admostratur omne etiam signum superbiæ in gestu, habitu & sermone, & ita de aliis intellige consequenter. Qui ergo sollicitus est de sæculo contra regulæ honestatem, vel in tantum, ut illa amittat ad quæ ex lege vel voto regulæ tenetur, peccat mortaliter.

De detractio est difficilius explicare. Circa quod sciendum, quod detractio est quæ verbo lædit alium, præcipue in absentia. Talis ergo aut mentitur, ut lædat, & hoc est generaliter mortale peccatum, cum sit perniciosum mendacium; aut dicit verum licet malum, & hoc potest esse tripliciter, aut enim homo dicit malum verum de alio, zelo iustitiæ, quando & ubi dicendum est, & hoc non est malum, sed bonum. Aut dicit malum desiderio & libidine vindictæ, vel odio personæ, & hoc principali intentione, & talis peccat mortaliter. Aut dicit malum scitum, ex lubricitate linguæ, & hoc non est mortale peccatum, nisi ita contra prudentiam dicatur, ut possit in scandalum redundare. Zelo autem iustitiæ potest quis dicere malum dupliciter, vel ut corrigatur, vel ut caueatur. Murmuratio est peccatum mortale cum impugnatur scienter Dei iudicia, vel superioris auctoritatem, vel cum ordinatur ad scandalum suscitandum.

Pro sexta parte subdit: *Sed attendant quod super omnia desiderare debent, habere Spiritum Domini*, quem supra dixit spiritum sanctæ deuotionis. Ista deuotio est pius & humilis affectus in Deum, qui ex compunctione generatur. *Et sanctam eius operationem*. Oratio enim dicit Spiritus operationem. Quia dicit Apostolus ad Romanos, Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus: *Orare semper ad Deum, puro corde*. Oportet semper orare, & non deficere. Et Apostolus ait: *Sine intermissione orate*. Hoc autem triplicem, habet sensum, quorum duo tanguntur in Glossa: quia semper orare, est Canonicas horas quotidie debito modo dicere. Item semper orat, qui semper bene agit. Tertio modo, semper orare est, spiritum deuotionis semper inuolubiler obseruare, quæ habita inter quasque occupationes solet gemitibus, & suspiriis inenarrabilibus Christi clementiam implorare. Imperceptibiliter etiam ad hoc Regula, (ut existimo) manu ducit. Fratres igitur semper orantes, accediam à se excludunt & per ieiunium gaudij omne carnale solatium, procul pellunt, ubi cauenda est hæresis Massilianorum.

Pro septima parte addit: *Et habere humilitatem & patientiam*. Præmittit humilitatem patientiæ, quia fundamentum eius est, sicut è contrario superbia est fundamentum impatientiæ. Inter superbos semper iurgia sunt. *In persecutione*, quæ est aduersitas ad extra, & *in infirmitate*, quæ est aduersitas ab intra. Et dicitur: *In persecutione*, quia omnes qui piè volunt viuere, persecutionem patientur. Item Apostolus dicebat: *Vsq̃ue in hanc horam esurimus & sitimus*. Ibi Glossa: Libere, & sine adulatione veritatem prædicantes, & gesta prauæ vitæ arguentes gratiam non habent apud homines. Ad patientiam in infirmitate pertinet, paucis obsequiis paucisque remediis contentum esse, iuxta exigentiam paupertatis, ut memores sint fratres, quomodo olim Monachi languentes, aqua frigida vix ad sufficientiam utebantur. In quo (sine graui cordis gemitu non dico) magis reperiuntur vitiosi,

A pauperes in sæculo ad Religionem venientes. De quibus Hieronymus ait: Mirum de infelici conditione plurimorum. Sunt nonnulli viles, & abiecti in sæculo, qui quotidianis laboribus se ultra vires affligentes pro victu capiendo, vilissime, & vix raris fabis, & rapis, cum ordeaceo pane saturantur. Cum Christi verò ad mensam accedunt & Christi militiam suscipiunt, suæ egestatis oblici, lautiora querunt quam milites, qui sunt assueti magnificis: Hæc autem omnia in Christi, & Apostolica vita locum non habent. Hæc Hieronymus.

In vltima parte subdit: *Et diligere eos qui nos persequuntur facto, & reprehendere irrationabiliter, & arguunt rationabiliter*. Quia dicit Dominus: *Diligite inimicos vestros*, quanto magis amicos. *Et orate pro persecutoribus* in facto, & calumniatoribus vos, in falsi criminis impositione. Cuius rationem subdit, dicens: *Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum celorum*. Qui autem perseuerauerit usque in finem hic saluus erit.

CAPVT XI.

Quod fratres non ingrediantur monasteria Monacharum.

Præcipio firmiter fratribus vniuersis, ne habeant suspecta consortia vel consilia mulierum. Et ne ingrediantur monasteria Monacharum præter illos, quibus à Sede Apostolica concessa est licentia specialis. Nec fiant compadres virorum, vel mulierum, ne hac occasione inter fratres, vel de fratribus scandalum oriatur.

EXPOSITIO.

Pracipio firmiter. Hic docet fratres famæ sinceritatem obseruare à labe præcipue turpitudinis. Et hæc pars diuiditur in tres. Primò inhibet generaliter suspecta consilia omnium mulierum. Secundò cautelam adhibet circa consortia monialium. Tertio inhibet occasionem spiritualium cognationum.

Dicit ergo pro primo: *Præcipio firmiter fratribus vniuersis, ne habeant suspecta consortia vel consilia mulierum*. Suspectum consortium est, non solum mulieris suspectæ, immò cum omni muliere ubi locus, & tempus, gestus, & aspectus, & alia laudabilia indicia suspicionem laudabiliter non excludunt, ut si locus quærat pro mulierum colloquio solitarius, aut obscurus, & tempus nocturnum, vel alias opportunum. Si gestus sit dissolutus, utpote ex nimia mulieris appropinquitate, vel faciei ad eam conuersione, fixis oculis, manibus iunctis, omne tale consortium est suspectum. Vnde suspecta sunt consortia, & colloquia prædictis circumstantiis concurrentibus. Item si solitaria sint excluso aliorum auditu, licet non visu, ex intentione, sine causa pia, maxime si sint solitarie prolongata, aut cum eadem persona sine ratione euidenti frequentata suspecta sunt colloquia. Ad suspicionem autem mulierum facit ætas, & conditio colloquentis. Illam autem suspicionem existimo hic prohiberi, quæ fratri excitat enormis tentationis stimulum, vel quæ crimini præstat formentum, vel quæ potest apud alios, vel alium scandalum generare. Et hic æstimo omne suspectum prohiberi colloquium, quod ordinatur ad carnis immunditiam quamcunque, vel quod potest huius rei scandalum, vel suspicionem probabiliter excitare. Sicut Dominus prohibendo mœchiam, prohibet non solum minorem lapsum qui est fornicatio, sed & omnem maiorem turpitudinem, qua corpus seminaliter inquinatur.

Sequitur pro secunda parte: *Et ne ingrediantur monasteria Monacharum, præter illos quibus à Sede Apostolica concessa est licentia specialis*. Hæc inhibitio de omnibus monialiū domib. intelligitur. Vbi enim magis est periculum colloquij, ibi prudentius obuietur. Illæ autem Mo-

Hier. in epist.
ad Eustoch.

Matth. 5. 2

Aug. l. 21. de
Ciu. Dei.
c. 20. 1000. 5.

Rom. 8. 6
Luc. 18. 6

1. Thess. 5. 6

Gloss. Luc.
18. 6

Prov. 13. 6
2. Tim. 3. 6

1. Cor. 4. 6

miales S. Damiani præ ceteris mulieribus ab humanis A consortiis excluduntur; licet ergo in frequentatione earum posset oriri periculum propter quandam familiaritatem fratrum Minorum, & propter hoc sit licentia ad eundi talia loca Sedi Apostolicæ reservata: tamen quia aliæ moniales se amplius exponunt humanis colloquiis quam illæ, necesse est, ut illud mandatum ad omnes Monachas referatur secundum expositionem Domini Gregorij, & indulgentiam de talibus visitandis. Et sicut Monachi sunt non solum Collegiati verumetiam solitarij: sic & Monachæ, & Moniales intelligendæ sunt non solum Collegiæ, verum & quæ inclusæ dicuntur, & solitariam vitam agunt. Et hæc etiam vitandæ sicut Collegiæ propter maius periculum solitudinis, ex tenore præcepti, ut æstimo præcedentis.

Sequitur, pro tertia parte: *Nec fiant compatri viro- B rorum, aut mulierum, &c.* Hoc idem inhihetur Monachis. Et quia de similibus est ratio similis, scito hic prohiberi omne fratrum ad mulieres commercium, de quo posset fratribus scandalum generari.

CAPUT XII.

De euntibus inter Sarracenos, & alios infideles.

Quicumque fratrum diuina inspiratione voluerint ire inter Sarracenos, & alios infideles, petant inde licentiam à suis Ministris Prouincialibus. Ministri verò nullis eundi licentiam tribuant, nisi eis quos viderint esse idoneos ad mittendum. Ad hæc per obedientiam iniungo ministris, ut petant à Domino Papa vnum de sanctæ Romanæ Ecclesiæ C Cardinalibus qui sit Gubernator, Protector, & Corrector istius fraternitatis, ut semper subditi, & subiecti pedibus eiusdem Ecclesiæ stabiles in fide Catholica, paupertatem & humilitatem, & secundum Euangelium Domini nostri Iesu Christi, quod firmiter promissimus, obseruemus.

EXPOSITIO.

Quicumque fratrum, &c. Hic tertio docet, in martyrio consummare, & quia martyrium nihil est nisi fiat in Ecclesiastica vnitate: primo agit de primo. Secundo de secundo, ibi: *Ad hæc per obedientiam.*

In prima parte tangit fratrum hoc desiderio flagrantium deuotionem, & Ministrorum examinantium discretionem, dicens: *Quicumque fratrum inspiratione, non leuitate, non impetuositate, non astutia subterfugiendæ disciplinæ, voluerint ire inter Sarracenos, & alios infideles, ut paganos vel hæreticos, vel schismaticos: Petant inde licentiam à suis Ministris Prouincialibus,* quia huius rei obedientia non est inuoluntariis imponenda. Vnde subdit: *Ministri verò nullis eundi licentiam tribuant, nisi eis quos viderint esse idoneos ad mittendum.* Idonei autem sunt robusti corpore, & constantes in fide, probati virtute, & semper irreprehensibiliter conuersati.

Sequitur pro secunda parte: *Ad hæc per obedientiam iniungo Ministris, ut petant à Domino Papa, vnum de sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, qui sit Gubernator in bonis agendis, Protector in oppressiõibus alienis, & Corrector in delictis istius Fraternitatis; ut semper subditi, & subiecti sint pedibus eiusdem S. Ecclesiæ, stabiles in fide Catholica, sine qua illud martyrium nihil valeret, paupertatem contra auaritiã, & humilitatem contra superbiam, & S. Euangelium Domini nostri Iesu Christi, quantum ad virtutum perfectionem omnimodam, quod firmiter promissimus, id est, quatenus ipsum promissimus, obseruemus.* Propterea abundantius oportet obseruare nos ea, quæ audiamus, ne forte pereffluamus.

Queritur de præceptis regulæ, quæ scilicet vniuersaliter intelligenda sunt præceptorie imponi, & in quibus

possunt Prælati Ordinis dispensare.

Ad hoc respondeo, quod regula ista præceptis est plena & ut puto penè omnia in ea posita sunt præcepta, vbi aliquod expresse additum, ut monitionis vel exhortationis vocabulum, vel consimile aliud non declarat: Præceptorum autem istorum, tria sunt genera: In quibusdam enim ponitur expresse præcipiendi verbum, ut præ ceteris commendentur, & illa sic transeunt in votum, ut in nullo eorum ordo valeat dispensare. Aliud est genus præceptorum, quibus additur verbum tentionis vel debiti, vel aliquod simile: ex quo obligatio declaratur. Vocabulum autem tentionis, licet obligationem importet: non tamen sic districte, sicut vocabulum præcepti ad illud faciendum ligat, cui tentionis vocabulum est adiunctum. Quod patet, quia cum homo homini teneri dicitur in aliqua pecuniæ quantitate, certum est quod tentio obligationem importat vel ad soluendum, vel ad satisfaciendum, vel alio modo, nisi debitum velit creditor remittere debitori. Vnde licet tentio obligationem sonet, potest tamen ordo in particulari, & in casu cum aliquo dispensare in iam dictis: exceptis illis in quibus patet intentionem regulæ omnino præceptorie obligare, vel quorum transgressio scandalum, vel deordinationem notabilem generaret. Verbi gr. cum dicitur 1. cap. *Alij fratres teneantur fratri Francisco, & eius successoribus obedire.* Patet quod in hoc non potest ordo in aliquo dispensare. Sic etiam 8. cap. vbi dicitur: *Vniuersi fratres vnum de fratribus istius Religionis teneantur habere semper Generalem Ministrum.* Et infra eodem cap. *Teneantur prædicti fratres quibus electio data est, alium sibi eligere in Custodem, & sic in similibus.* In aliis autem nonnullis, credo quod ordo potest dispensare in particulari, & in casu. Verbi gratia, cum dicitur 3. cap. *Non teneantur nisi sexta feria ieiunare.* Credo quod citra manifestam necessitatem subditus tenetur ieiunium soluere, si Superior imponeret, nisi esset solutio ieiunij in scandalum aliorum. Similiter intelligo in illo verbo septimi capituli: *Teneantur prædicti fratres ad eos recurrere,* & in quibusdam aliis; nil tamen horum potest ordo generaliter immutare. Est etiam tertium genus, vbi nec additur præcipere, nec teneri: sicut patet in secundo capite in pertinentibus ad receptionem ad ordinem venientium, & in tertio in spectantibus ad diuinum officium, & in pluribus aliis consequenter, vbi multa essent præcepta ex intentione mandatoris, nisi eorum transgressio scandalum & deordinationem notabilem generaret. Circa quorum dispensationem in particulari intelligo idem, quod circa præceptum secundi ordinis est prædictum. Inter quæ etiam alia, quæ non præceptorie inseruntur, nec in speciali amplius diffinio, nisi ut omnia regulæ verba cum reuerentia recipiantur, & ipsorum transgressio penitus deuitetur: cum certum sit regulam pro lege dari, nec aliquis à lege auertitur, quin ad tenebras conuertatur.

Continuatio confirmationis Regulæ.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ confirmationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare presumpserit indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri, & Pauli Apostolorum eius se noverit incursurum. Datum Laterani, 3. Kalend. Decembris. Pontificatus nostri anno 3.

EXPOSITIO.

Nulli ergo. Hæc est pars tertia epistolæ, aliarum conclusiua, vbi duo sunt notabilia, scilicet regulæ stabilitio, & temporis determinatio. Pro primo dicit: *Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ confirmationis infringere, vel ei ausu temerario contraire.* Quod tamen faciunt detractores, regulam ipsam, & regulæ declarationem, & fratrum conuersionem, trino ordine lacerantes. Vnde caueant ab eo, quod sequitur: *Si autem quis hoc attentare presumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & B. Petri, & Pauli Apostolorum eius, se noverit incursurum.* Pro tempore addit: *Datum Laterani,* id est, in sede Imperiali, Christi nomini consecrata.

3. Kalendas

3. *Kalendas Decembris*, die quinto S. Saturni, quæ est prima scilicet solemnitas anni, secundum reuolutionem Romani officij, vt pateat hanc regulam esse renouatiuam gaudij, quod annus benignitatis Domini introduxit: quæ est etiam vigilia Andreæ Apostoli, vt sciant omnes huius regulæ obseruantiam esse vigiliam præambulam ad thronum iudicium cum gloria possidendum. *Pontificatus nostri anno 8.* vt octaua gratiæ, & gloriæ commendetur. Amen.

S. BONAVENTURÆ

Eximij Ecclesiæ Doctoris,

DETERMINATIONES

Quæstionum circa Regulam

S. Francisci.

Hoc tractatu respondet S. Bonaventura obiectionibus, quæ aduersus Religiosos omnes præcipue contra Fratres Minores fiebant: docetque aperte his obiectionibus satisfaciendo, plura quæ dubia, & mala videntur in Regula, nec dubia, nec mala esse.

Summa Quæstionum, quæ hoc Opusculo determinantur.

Cur tot existentibus sanctis, & approbatis ordinibus nouam regulam facere voluerit S. Franciscus. Quæst. I.
Cur fratres Minores populo prædicent, & confessiones audiant; cum animarum curam ordinarie non suscipiant. Quæst. II.

Cur fratres Minores literarum studio vacent. Quæst. III.

Cur fratres Minores nihil habeant proprium, nec in speciali, in nec communi. Quæst. IV.

Cur fratres Minores non degant in deserto. Quæst. V.

Cur fratres Minores habeant magnos conuentus. Quæst. VI.

Cur fratres Minores plura colligant, vel seruent, quam sufficiant ad vnius diei victum. Quæst. VII.

Quare plura nunc petunt fratres Minores, quam olim. Quæst. VIII.

Quæ sit causa impatientie penuria in fine præcedentis quæstionis dictæ. Quæst. IX.

Cur non recipiuntur omnes ad ordinem. Quæst. X.

Cur fratres Minores non laborent manibus pro victu. Quæst. XI.

An de qualibet Religione possit quis transire ad Religionem S. Francisci. Quæst. XII.

An de Religione S. Francisci post factam in ea professionem possit quis transire ad aliam. Quæst. XIII.

An liceat ordini Minorum eicere aliquem pro demeritis, vel egresso penitenti, & presenti receptionem denuo denegare. Quæst. XIV.

An omnes venientes ad Religionem S. Francisci sint recipiendi. Quæst. XV.

Cur aliqui in Religione sint moribus prauis. Quæst. XVI.

Cur non omnes discipuli à Religione eiciantur. Quæst. XVII.

In quibus bona Religio cognoscatur, & una melior altera iudicetur. Quæst. XVIII.

Quas ob causas in vita Religiosa ordines deficiant, & in quibusdam carimonialibus proficere videantur. Quæst. XIX.

Quare inter Religiosos aliquando dissensiones sint. Quæst. XX.

Religiosi quæ facta sua celare debeant. Quæst. XXI.

Cur Religiosi Ordinis S. Francisci ad mensas diuitum accedant. Quæst. XXII.

Quare Religiosi plus honorent diuites, quam pauperes. Quæst. XXIII.

Quomodo possint fratres Minores domos, hortos, libros, &c. possidere. Quæst. XXIV.

An F. Minores transgrediantur regulam, cum pecunia

qua sibi pro elemosyna erogantur per alios recipi & conservari faciant. Quæst. XXV.

An fratres Minores recipiant elemosynam ab iis, qui iniusta lucra sectantur. Quæst. XXVI.

Quare plures Clerici Religiosos odio habent. Quæst. XXVII.

P R Æ F A T I O.

V M Inter alios Ordines Religiosorum, ordo fratrum Minorum datus sit Ecclesiæ ad ædificationem fidelium in fide, & moribus, per verba doctrinæ, & exempla bonæ conuersationis, quibus, & fideles erudiantur ad imitandum, & fides muniatur contra prauitatem hæreticam, sicut lucerna fugans in domo tenebras, & operantes promouens. Vt autem eadem ædificatio afferat fructum ampliorem, necesse est ordinem ipsum quatuor ornamentis esse præditum, sine quibus minus proficeret in aliis, licet forte quoad se aliquo illorum posset carere. Primum est vita irreprehensibilis, quæ maximè sibi met prodest, & alios ædificat. Secundum scientiam sacræ Scripturæ, sine qua nec securè, nec vtiliter posset alios docere. Tertium est auctoritas prædicandi, & confessiones audiendi, in quibus maximè profunt fidelibus fratres. Quartum ratio satisfactoria, super quibusdam dubiis apud illos, qui non intelligunt qualiter fiant rationabiliter, & licite immò necessario & meritorie in ordine super quibus, aut mirantur, aut scandalisantur, vt sciant qualiter, & quomodo ista fiant rationabiliter: cum ad hoc teneamur. Nam, vt coram cæco offendiculum non ponamus, opera nostra lux debent esse coram hominibus, iuxta illud Matthæi: Sic luceat lux vestra coram hominibus. Vos estis lux mundi. Et ideo expedit in lucem ponere, & rationem ostendere de his, quæ non intellecta possent putari tenebræ, & per consequens possent aliorum ædificationem de nobis aliquatenus impedire. Sicut enim artis alicuius ignarus: videt aliqua ab illius artis opificibus instrumenta haberi, quæ non intelligit ad quid valeant; ita plerumque sæculares, & rudes mirantur, quare spirituales hæc, & hæc faciant: ita vt expediat aliqua ab eis abscondere, non ex simulationis palliatione, sed pro cautela, ne ponatur offendiculum infirmis, & pusilli intelligentia materiam scandali inde sumant. Aufer rubiginem de argento, & egredietur purissimum vas, hoc est, tolle de bono quod facis suspensionem, rationem reddendo, & apparebit purum & bonum quod putabatur vitiosum. Vnde Petrus dicit: Parati semper ad, &c. Ipsa enim opera Dei purissima in se, sæpè sunt in rudibus, & in infidelibus occasio scandali, cum non intelligunt, & sinistre ac peruerse interpretantur. Beatus qui non fuerit scandalizatus in me, ait Dominus, & Propheta dicit: cum sancto sanctus eris, & cum peruerso peruerteris. Vt ergo lucerna clarius luceat, offendiculum auferas ei, & limpidius lumen effundet.

Q V Æ S T I O I.

Cur tot existentibus sanctis, & approbatis ordinibus nouam Regulam facere voluerit S. Franciscus.

P R I M O igitur quæritur, cum tot sancti ordines, & approbatæ regulæ fuerint, cur S. Franciscus nouam regulam facere voluit, quasi non sufficerent priorum instituta sanctorum.

Ad illud tibi respondeo, quod Pater S. Franciscus Spiritu Dei plenus, & zelo charitatis Dei, & proximi totus ignitus, triplici desiderio flagrabat, videlicet vt totus posset esse imitator Christi in omni perfectione virtutum. Item vt totus posset adherere Deo per assiduam contemplationis eius gustum. Item vt multos posset lucrari Deo, & saluare animas, pro quibus Christus voluit crucifigi & mori. Et quia non suffecit ei, vt ista in propria persona tantum ageret, voluit instituere ordinem, vt multos coope-

ratores haberet, non solum in præfenti, sed etiam in futuro, qui & sanctitatis eius imitatores existerent, & alios Deo plurimos lucrarentur. Ordines autem quos ipse S. Franciscus inuenit in Ecclesia, aliqua prædictorum trium ex parte habebant, ut religiosi Cœnobitæ, qui in studio virtutum Christi imitantur vestigia. Eremitæ, qui contemplationi diuinæ frequentius vacant, & Clerici rectores plebium, qui animarum curam habentes ex officio, lucris animarum omni vigilantia intendere debent. Et quia hæc tria simul inuenit in nullo ordine. Spiritu sancto edoctus nouam condidit regulam, & nouum ordinem instituit, quo in possessione Euangelicorum consiliorum, obedientiæ, videlicet, & castitatis & abdicatione proprietatis Christi vestigia sequeretur, & in officio prædicationis & confessionis animarum lucra vtiliter quæteret, & in altissimæ paupertatis mendicitate libertatem spiritus retinens, contemplationis supernæ apprehenderet puritatem. Nam & si actionis exterioris occupatio aliquoties interrumpat otium contemplandi, ipsa tamen libertas cordis nullis sollicitudinibus temporalium distracta, spiritualis vacationis magnam præstat studiosis opportunitatem, ut orando, legendo, meditando, & contemplando. Plus enim obest ad deuotionis puritatem assequendam strepitus temporalium curarum, quam exercitatio virtuosarum actionum: quia curarum importunitas in otio corporis generat mentis inquietudinem. Boni autem operis fidelis exercitatio conscientiam quietat, & impinguando eleuat in superna, sicut qui laborat in præparationem conuiuij, in quo quietus iucunde epuletur. Vnde & Dominus per diem occupabatur in doctrina populi, & ægrotantium curatione: in noctibus orationibus in monte vacabat, sicut ait Lucas: Erat autem diebus docens in templo, noctibus vero exiens morabatur in monte Oliueti, & Psalmista dicit: In die mandauit Dominus misericordiam suam, & nocte canticum eius. Noluit S. Franciscus esse fratres suos afflictos ad curam animarum ex debito necessitatis, sed ex liberæ charitatis affectu, & ut meritum expectarent de fructu salutis aliorum, & periculum euitarent de perditione eorum, particeps in lucro, indemnes in detrimento, ut alios extrahant de naufragij, seu incendij periculo, ipsi tuti consistentes in solido, non periclitentur cum pereuntibus in peccato.

QVÆSTIO II.

Cur fratres Minores populo prædicent, & confessiones audiant, cum animarum curam ordinare non suscipiant.

Cum ergo, qui animarum curam ordinare non suscipitis, prædicatis populo, & confessiones auditis, mittentes falcem in messem alienam, cum illis proprie competat, qui animarum curam ex officio gerunt, iniuriantes Plebanis, in quorum videmini præiudicium exercere officia illis commissa, & decipientes illos, quos absoluitis, super quos iurisdictionem non habetis ordinariam, contra canonum instituta, & periculum animarum vestrarum?

Respondeo. Nulli in hoc facimus iniuriā, nec aliquem decipimus: sed sedes Apostolica, quæ immediate curam Ecclesiæ habet, & à qua ceteri Ecclesiarum Pastores, tam maiores, quam minores gubernandi suscipiunt auctoritatem, tam mediate, quam immediate, & à qua omnes canonum leges emanant, videns in his nouissimis temporibus, iuxta Apostolum instare tempora periculosa & laxatis Euangelicæ prædicationis retibus in capturā tantos influxisse pisces hominum ad fidei professionē quod rete fidei scinditur, messem fidelium multā, & operarios idoneos paucos eo quod peccata quotidie multiplicantur in Ecclesiā, & Episcopi negotiis exterioribus dediti spiritualibus intendere nequeunt, & pauci sunt Pastores in Ecclesiis personaliter residētes, sed Vicariis & mercenariis committunt oues, siue animas regēdas in quorum plurimis multi eueniunt defectus imperitiæ, & honestæ

vitæ, negligentia, & aliorum defectuum, per quos ad gubernandas animas redduntur inhabiles, & non esse qui plebes erudiant, vel à peccati facibus extrahant, vocauit nos in adiutorium tam cleri, quam populi, ut per officium prædicationis, & confessionis subueniamus animabus, & onus Pastorum subleuando alleuiemus, sicut Petrus, & eius socij non valentes soli rete piscium ad litus trahere præ multitudine, annuerunt Iacobo, & Ioanni sociis suis in alia naui, quæ signat Religionē, ut venirent & adiuuaret eos, ne vel ipsi mergerentur, vel pisces capti perirent. Cum ergo ex Apostolicæ sedis missione, Episcoporum beneuolentia, prædicationis opera, & confessionis subditis eorum impendimus, eos ex charitate & auctoritate eorum absoluiamus, & non decipimus eos, sed iuuamus, & in illis fit non præiudicium Plebanis, sed beneficium, dum pro eis laboramus, & ad obedientiam debitam eorum subditos exhortamur. Nam si Plebanus potest alteri vicem suam committere multo fortius potest hoc Papa, & Episcopi, qui pleniorē habent in omnes sibi commissos sine differentia potestatem. Et sicut ex charitate non ex necessitate impendimus fidelibus spiritualia subsidia, docendo, & orando, & à peccatis in confessione absoluendo: ita ipsi non ex debito coactionis, sed ex libertate charitatis ministrant nobis corporalis necessitatis subsidium, cum Dominus ordinauerit iis, qui Euangelium nuntiant, de Euangelio viuere, &c.

QVÆSTIO III.

Cur fratres Minores litterarum studio vacent.

Item quæro, cum religiosi debeant simpliciter ambulare, & omnino virtutibus abundare, & ad hoc operam dare, cur rursus studio litterarum, quæ olim sancti Patres postposuisse laudantur, ut Benedictus, & alij, se modo dant, & in secreta conuersatione student.

Respondeo, quod cum sicut dictum est, prædicationis officium ex regulari professione ordini annexum sit, & etiā confessionis, quæ notitiam requirunt sacræ Scripturæ, quæ subtili indiget in plerisque locis expositione, ne ex imperitia errores pro veritate doceamus, necesse est nobis sacræ Scripturæ habere studium & magistros. Hæc enim scientia non solum vtilis est ad aliorum eruditionem: sed etiam ad propriam instructionem, ut seruus Dei sciat seipsum bene regere. & virtutes à vitiis discernere, & notitiam Dei, & futurorum præmiorum clarius intelligere, & in omnibus cautius & fructuosius conuersari. Nam & Apostolus hortatur Timotheum ad lectionis studium & sanctorum nobis diligentia in sanctorum ruminatione Scripturarum frequenter commendatur. Veritas enim fidei, & vitæ sanctitas non aliunde, quam ex Scripturarum fonte hauritur, sine quibus impossibile est quemquam saluari. Hæreticorum etiam versutij qui in Scripturis sanctis occasionem erroris per falsas interpretationes assument, oportet per ipsarum diligentem inuestigationem diligentius obuiare, & fideles contra illorum fraudes & latentes decipulas præmunire. Vnde Hieronymus: Sancta rusticitas solum sibi prodest, & quantum ex vitæ merito Ecclesiam Christi ædificat, tantum nocet si distribuentibus non resistat. Vnde Apostolus dicit: Potens si exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt arguere, &c.

QVÆSTIO IV.

Cur fratres Minores nihil habeant proprium, nec in speciali, nec in communi.

Item cum sufficiat ad religionis perfectionem nil habere proprium in speciali, & habere possessiones pro necessitate in communi, sicut omnes religiones antiquorum patrum Benedicti, Augustini, & aliorum videretur inconsultum & aliquo modo tentare Deum, quod tantus ordo exponat se mendicanti quotidianæ velut cœlitus expectet victum suum cum posset aliter habere.

Respondeo, Perfectio diuersos habet gradus, & alius alio sublimior est, nec perfectioni aliorum ordinum præiudicat, quin altior possit inueniri. Tentare autem

Deum,

Luc. 21. 8

Psal. 41. 9

Luc. 5. 6

1. Cor. 9. 6

2. Tim. 4. 6

Tit. 1. 6

2. Tim. 3. 4

Matt. 19. d

Matt. 8. c

Matt. 19. c
1. Tim. 6. b

Prov. 6. d

Matt. 5. a
Matt. 10. b

Luc. 10. b

Deum, non est Christi promissionibus credere, & eius consiliis obedire, & eius vestigia imitari, qui dicit: Amen dico vobis, quod vos qui reliquistis omnia, & secuti estis me, sedebitis super sedem, &c. Dominus autem istam paupertatem docuit, & tenuit, ut nil possessionis in terra haberet. Vnde dicit: Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos, &c. Multis autē de causis, Ordo nil propriū possidet in hoc mundo. Primo, ut vestigia Christi perfectius imiteretur. Si vis perfectus esse, vende, &c. Secundo, ut laqueos avaritiæ facilius declinemus. Qui volunt diuites fieri incidunt, &c. Tertio, ut culpas superfluitatis plenius expiemus. Vnde in Prouerbiis: Omnem substantiam domus suæ, &c. Quarto, ut altioris meriti gloriam consequamur per varias virtutes paupertatis. Beati pauperes, &c. Quinto, ut liberiores simus mente ad spiritualia studia, orationis, contemplationis, lectionis. Quare dicit Dominus: Nolite possidere aurum, &c. Sexto, ut prædicationis studio expeditius intendamus. Septimo, ut verbum Dei minus trepide omnibus proponamus. Octauo, ut magis confidere omnes in eum sperantes doceamus. Nono, ut occasione petendæ eleemosynæ ad aliorum ædificationem frequentius exeamus. Decimo, ut qui nobis subueniunt in temporalibus fiducialius spiritualia requirant. Vndecimo, ut magis cauti simus ab omni scandalo, qui magis timemus in temporalibus deperire. Duodecimo, ut tantò humiliores simus, quantò magis subsidio aliorum indigemus. Et quia spiritualia fidelibus seminamus, non tantum ex gratia ab eis carnalia subsidia expectamus. Dignus est operarius mercede sua. Hieronymus: Reddendum possessionem nobis providere non oportet, sed ad mensam Domini tamquam fideles cooperatores occurramus.

QVÆSTIO V.

Cur fratres Minores non degant in deserto.

ITEM quæro. Cum religiosi à tumultu sæcularis frequentiæ sese separare studuerint, & in solitudinibus habitare, quid est quod vos frequentius in ciuitatibus, & oppidis manere soletis, quasi voluptuosius ibi pascendi, & inquietius, & indeuotius ibi viuatis?

Respondeo. Tres sunt causæ præcipuæ, pro quibus inter homines morari solemus. Vna propter eorum ædificationem, ut promptius eis adsimus, quando requirunt à nobis poenitentiam, doctrinam, & salutis consilium, & videant à nobis bonæ conuersationis exemplum. Si enim remoti essemus ab eis, nec ipsi possent ad nos quando indigerent, commode accedere, & difficile esset nos toties vocari, & maior esset nobis inquietudo continue currere, & recurrere, quam inter eos manere, & prius quam veniremus, affectus, & compunctio requirerentium poenitentiam sæpe tepuisset. Secunda causa est propter indigentiam victualium, quia in locis desertis non inueniremus quoties superuenientibus, vel residentibus, vel infirmis, indigeremus qui nobis necessaria vitæ ministrarent, cum per nos non habeamus. Extranei etiam qui pro consilio superuenirent, cum statim non possent expediti & recedere, cogerentur nobiscum frequentius hospitari, quod multis ex causis nullatenus expedit propter inquietudinem, suspicionem, & paupertatem. Tertia est causa propter tuitionem, quia si extra homines moraremur, nec libros, nec calices, nec vestes, nec alia necessaria tute seruare possemus à latronibus, vel prædonibus, vel seruientibus potentium. Nam personæ etiam sapius essent in periculo, si quando in prædicatione forsitan aliquos offenderemus, vel filium, vel fratrem alicuius, de quo doleret quod in Ordine reciperemus, qui etiam amicum fratrum vellet malitiose offendere, vel moleste ferret nos in terra morari, domus nostras incenderet, & nunquam possemus ibi pacifice commorari. Qui autem habent possessiones, & prædia, quæ sibi met sufficiunt, possunt extra ciuitates morari. Similiter, & solitarij qui paucis indigent pauca ab alijs requirere necesse habent. Sunt & aliæ causæ, quas

A modo prætereo, propter quas conuenit inter homines, potius quam in deserto iuxta conditiones nostri Ordinis habitare. Sed ad præsens istæ sufficiant.

QVÆSTIO VI.

Cur fratres Minores habent magnos conuentus.

ITEM quæro: Cum sancti Patres laudentur, in caelis, & vilibus habitaculis habitasse, quid est, quod vos altas & magnas domos erigitis, oratoria sumptuosa, & areas latas magno pretio comparatis, cum sitis pauperes, & mendici, & contemptores mundanorum esse debeatis?

Respondeo, sicut iam dictum est. Cum inter homines manere nos oporteat, aut ergo extra muros ciuitatis, aut intra. Si extra ciuitates maneremus, ubi possemus latiores areas leuiori pretio comparare, videlicet in campis vel hortis, quodcumque bellum timeretur, vel guerra, ciues loci formidarent, ne forte hostes domos nostras occuparent, & de illis niterentur ciuitatem, vel oppidum expugnare, & non auderent etiam alias quando sibi timerent, ad loca fratrum pro confessione, vel Missa, seu prædicatione securi venire, & ideo non diligunt, ut in talibus locis commoremur. Quod si intra muros habitamus, ubi propter frequentiam populi areae cariores sunt, oportet, & nos areas carius emere quantum sufficiant pro claustro, oratorio, & officinis congruis pro conuentu, hospitibus, & infirmis, & horto herbarum, tam pro pulmentatio, quam pro aëris recreatione, ut infirmi refocillentur & sani conseruentur, & lassi in spiritualibus studiis recreentur. Sæculares enim qui frequenter vagantur, domi non indigent recreatione aëris. Religiosi vero, qui in cellarum reclusorij religantur, nisi aliquam interiorius habeant aëris recreationem, cito languescunt, & ad studia spiritualia inhabiles efficiuntur, ita quod nec sibi, nec alijs proficiunt in deuotionis internæ profectu, in sapientiæ intellectu, in virtutum exemplis, & in doctrina salutis. Et quamuis perfectis omnis locus aptus sit pro disciplinæ internæ exercitijs, imperfectis tamen, & adhuc indigentibus eruditione virtutis opus est etiam exteriori distinctione officinarum claustralium, ut sciât ubi tacere debeât, ubi loqui liceat, ubi orare, ubi laborare, ubi legere, scribere, vel comedere, ubi sit requies infirmantium, ubi repausatio de labore itineris venientium, & aliorum, quæ in collegiis sunt necessaria, ne si confuse indifferenter singula fierent pro libito, iam nec disciplina, nec quies, nec deuotio, nec ordo inter fratres sicut expedit, seruaretur, quod esset in magni detrimentum Religionis, & in scandalum alienis, & in destructionem salutis, quia nec minores discerent à quo proficerent, nec perfecti alios ædificaret. Quia vero intra ambitum ciuitatis, ut dictum est, cariores sunt, areae, quod non possemus facile sufficientiam congruæ latitudinis habere, ut omnes officinæ deorsum collocarentur iuxta se inuicem, oportet aliquando ut vna super alteram locetur, ita quod vtrique aëris respiraculo non careat, & ex hoc domus nostræ magnæ apparent, & excelsum ac sumptuosæ, & paupertati dissimiles cum tamen hoc paupertas magis efficiat, quia ne circa dilatemur, inferius angustamur, & quia circumsepti sumus domibus aliorum vicinorum, & quia in ciuitate sæpe insurgunt incendia late peruagantia, ne vel domus, vel Ecclesiæ, vel libri, vel alia necessaria frequenter discrimini sint exposita, & in continuo tremore infirmantium corda sint inde suspensa, & ne ipsi vicini nostri à nobis per incendia molestantur, ubi possumus, facimus domos lapideas, ut nec igne, nec vetustate citius destruantur quia non solum corporibus, sed etiam cordibus magna est destructio, noua sæpius ædificia construere, maxime illis qui non habent sumptus, nisi quantum valent colligere mendicitate. Non tamen intendo in his excusare, nisi quæ valde necessaria sunt, & rationabiliter. Vbi autem superfluitas, curiositas, & irreligiositas, & regulæ

Gal. 2. d

Iſa. 49. d

Matth. 6. e

1. Cor. 16. a
2. Cor. 9. a

Matth. 20. f

& paupertati nostræ derogantes essent structura, reprehendo tecum, & omnia alia quæ Deo displicent tam in miribus, quam in rebus. Quintuplicos enim peccati rei sunt, qui superflua in ædificiis, & aliis quibus utimur, procurant & acquirunt. Primo propter transgressionem, quia pompis renuntiantes sæculi, in paupertate, & humilitate vera promiserunt Domino famulari. Vnde Apostolus ait: Si ea quæ destruxi, &c. Secundo propter malum exemplum, quo alij discunt ab eis similia facere, vel scandalizantur, quando vident eos, qui huiusmodi pro Christo spernere deberent, quærere vel sectari. Tercio propter inquietudinem fratrum propter huiusmodi ædificia, & procuraciones, quia, & deuotio extinguitur, & disciplina Religionis plurimum dissipatur, sicut scriptum est: Venerunt structores tui destruentes te, & dissipantes à te exhibunt. Quarto propter spoliacionem aliorum pauperum, quibus sæpe Eleemosynæ præripiuntur, & huiusmodi structurae fiunt, ex quibus illi deberent vestiri, & pasci, dum quod istis datur, eis negatur, quia ad dandum vtrisque sæpe deficit dantium largitas, & facultas. Quinto, quia quando nimis vrgemus homines ad dandum, perdunt deuotionem ad nos prius habitam, quod nec de prædicatione, nec exemplis, nec aliis quæ facimus ædificantur. Vnde cum vident nos accedere, terrentur, & timent, quod aliquid velimus ab eis expetere, quod graue sit eis dare, & erubescunt negare, & si dederint non libenter, minus merentur, & sic rebus, & deuotionis merito priuantur, &c.

QVÆSTIO VII.

Cur fratres minores plura colligant, vel seruent, quam sufficiant ad vnius diei victum.

ITEM quæro: Cum Dominus in Euangelio dicat: Nolite solliciti esse in crastinum, & vos sitis paupertatis Euangelicæ professores, non debetis plura colligere, vel seruare, quam quod possit quotidie ad vnius diei victum sufficere. Sed videtur quod non serueris.

Respondeo: Si diligenter Euangelij dicta pensamus, sollicitudinem de crastino, sed non prouisionem prohibere videtur. Vnde S. Apostoli Euangelij Christi perfectissimi obseruatores, tam pro se, quam pro aliis Christi pauperibus, qui omnia pro Christo reliquerunt, à fidelibus subsidium pro corporum necessitate etiam in futurum petebant, & recipiebant. Sicut Paulus rogatus à Petro, Ioanne, & Iacobo, collectis fieri per Ecclesias pro Christi pauperibus sustentandis mandauit. Et in aliis locis pluribus reperitur id fecisse. Qui etiam pro acquirendis necessariis sibi, & sociis suis laborauit manibus. Sollicitudo enim notat curæ anxietatem, illicitam conquisitionem, auaram superfluum prouisionem. Sicut enim in operatione salutis nostræ principaliter spem in Deum iactare debemus, ita & in corporali subsidio sollicitudinem debemus ei committere, & tamen ubi congrue possumus sine iactura spiritualis profectus nostri & aliorum, nobis necessaria prouidere, ne aliter quasi Deum tentare videamur, ut miraculose, sicut olim filiis Israël, nobis quotidie alimoniam subministret. Licet enim priorum fratrum puritas pro maioris perfectionis ardore pauciora, quam nunc consueuerint ad victum colligere necessaria, & populus propter hoc talem opinionem concepit, quod nil nobis licet reseruare in crastinum: tamen nec tunc, nec nunc aliquo nobis prohibitum est statuto, quin possimus ad victum, aliqua etiam necessaria in futurum pro aliquo tempore prouidere, maxime de his, quæ in promptu cum indigeremus, non possemus acquirere mendicando. Sunt enim quæ nisi colligamus certo tempore quando est copia, quando inter manus communiter habentur à populo postmodum, nec pro infirmis, nec pro hospitibus, nec pro aliis sine magna difficultate, vel magno pretio poterunt haberi. Medici enim maxime illo tempore solent necessaria petere, quo sciunt ea promptius à dantibus inter manus

A haberi, ut circa horam comedendi. Sic, & Dominus populo certo tempore præcepit mannae alimoniam colligere, quia non omni tempore in agro etiam si quærerent, inuenirent. Vnde: Tu das escam illis tempore opportuno. In hoc enim non tam nobis, quam illis à quibus petitur, prouidemus, quando tali tempore petimus, quo ipsi facilius dare possunt, & magis sunt voluntarij ad Eleemosynam largiendam.

Exo. 16. b

Psal. 144. c

QVÆSTIO VIII.

Quare plura nunc petunt fratres Minores, quam olim.

ITEM quæro: Quid est hoc, quod modo plura petitis, quam olim, ut cum tunc vix in vna, vel paucis villis, & pauca postulaueritis, modo late per terram, & oppida, & castra peruagando plurima congregatis? Videtur enim auaritia inter vos creuisse, & cura ventris hanc vobis prouidentiam persuasisse: videtur etiam quod spiritus extinctio vos in cella quiescere non permittit.

Respondeo: Vitiosos in hoc, & in aliis excusare non audeo, ut dixi, sed rationem pro illis, qui ratione ducuntur, & pia intentione omnia faciunt, ostendere benenolis nunc intendo: quia maleuoli, qui magis facta nostra calumniari desiderant, quam agnoscere veritatem, magis dolent, si ostensa ratione, eis materia subtrahitur detrahendi. Quia inimicus vult potius causas malignandi contra eum, quem odit sibi adesse, quam abesse, ut non ex inuidia, sed ex iustitia eum persequi videatur. Quod autem nunc potius, quam olim videmur mendicando plura colligere, inter alias principales causas quas potes aduertere veras esse, vna est, quod cum olim pauci fratres fuissent in ordine, nunc multo plures sunt vbique, & plures pluribus indigent, quanto numerus numerum excedit, & omnibus quæ necessitas requirit, est magis opus. Nam Dominus infans natus, modico diuersorio, & præsepio contentus fuit: sed aggregata discipulorum turba, ad celebrationem Paschalis conuiuij quæsiuit sibi præparari cœnaculum grande stratum. Secunda causa est, quod inter plures sunt etiam debiles, & infirmi, & maxime qui olim strenuæ Religionis, & arduæ paupertatis pondus per annos plurimos portantes, nunc ex humanæ mortalitatis defectibus lassati, cogente ipsa charitate non debent ipsi, ut infirma pecora relinqui, sed pie quamdiu poterit, fulcimentis corporalium necessitatum pro misericordia, & pro aliorum ædificatione, & pro iuniorum instructione sustentari. Et propter tales oportet, & expedit plura peti. Tertia causa, quia plures modò mendicantes sunt in Ecclesia de diuersis ordinibus, & quod nobis solum dabatur integrum, nunc minutatim diuiditur inter plures. Vnde cogimur nunc latius tanto vagari, quo minus in locis singulis datur nobis. Quod enim aliquando offerebatur nobis non quærantibus, nunc vix per diuersa minutatim colligimus cum rubore. Et oportet nos petere, quia non petentibus parum datur, dum ex multitudine petentium homines sunt lassati. Qui autem per se nihil habent, necesse est eos omnia quibus indigent ab aliis postulare, vel carere, nisi velint illicite acquirere, vel quocumque modo apud alios deseruire, vel nisi gratis eis donetur. Quarta causa, non tamen omnino commendabilis, sed pro aliqua parte excusabilis accedit, quia qui non est patiens penuriam, in his quibus indiget, plura eum conquirere oportet, &c.

QVÆSTIO IX.

Qua sit causa impatientie penuria in fine præcedentis quæstionis dicta.

ITEM quæro: Quæ potest esse huius impatientie causa nisi voluptuositas, quæ nil vult sibi deesse illorum quæ appetit, quæ omnis religiositaris est exterminium?

Respondeo:

Respondeo: Hæc, etsi in quibusdam habeat locum, non tamen est potior causa, sed aliæ quædam. Vna quia, ut dictum est, plures habemus debiles, & infirmos quam olim, cum omnes fere erant noui in Ordine: qui cum lassari iam, & exhausti sint viribus, oportet ut reficiantur, ne penitus deficiant, quod esset contra misericordiam, charitatis, & discretionis virtutem, cum tales maxime consilio suo, & zelo, & pietatis exemplo sustentent Ordinem in suo vigore, ne subito corruat à pristina puritate. Licet virtute corporali iam non sicut olim eminenter æstimentur lucere, propter corporis destructionem, aut oportet, quod contra misericordiam deficere subito permittatur, & tunc ex hoc magis fouebitur in Ordine caritas, quia quilibet iuuenis, & sanus instructus carnis prudentia, cogitabat apud se, dicens: Si tales viri pro ædificatione Ordinis corpora sua tradiderunt omnibus laboribus, modo debilitati sic permittuntur absque misericordia perire, volo mihi cauere, & parcere corpori, & illud fouendo custodire, ne mihi similiter contingat. Et sic aliquis audebit de cetero vix feruenter in Dei seruitio se exercere. Si autem debent debiles misericorditer refoueri, expedit, ut etiam alij, qui vnum corpus societatis cum eis sunt, & eis seruiunt, & labores Ordinis pro eis in domo, in diuino officio, in frigore, & petendis eleemosynis, & aliis obsequiis, aliquo modo mitius pertractentur, & melius reficiantur, ut minus de illis scandalizentur, & minus murmurent contra eos, quasi ipsi soli consumant omnia, quæ offeruntur, & ut patientius pro eis laborent, & hilarius ministrent, & ut ipsi debiles minus erubescant, & confidentius audeant necessitates suas accipere, cum videant alios etiam secum esse participes in consolatione. Sani ergo, & fortes non debent propter se ista appetere, nec suæ industriæ ascribere, quando appetentibus eis eleemosynam, ista offeruntur, sed cogitare debent, sicut, & veritas est, quod Deus ea propter debiles ministrat, & in tanta copia, quod exinde etiam sani consolentur. Propter præmissas rationes, vult etiam Deus veritatem suæ promissionis, & euidentiam suæ liberalitatis ostendere, dum nobis qui nullos certos redditus pro ipso habere decreuimus, & totam sollicitudinem in eum iactauimus, indulgentius necessaria ministrat, quam aliis quibusdam, qui lata prædia habent, & loculos plenos, ad hoc ut ei securius confidamus, & fidelius seruiamus. Alia causa est, quia eorum qui nuper de sæculo venerunt, quidam delicatè sunt nutriti, & cum in Ordine subito contra solitum coguntur aliter viuere in labore, & victu, & coercionem magisterij, territa caro tenera languescit, & nisi clementer foueantur, donec paulatim assuescant Ordinis pati rigorem, aut semper tabescendo languescent, aut ex rigoris horrore ad vomitum reuertentur. Et ideo expedit, ut supra. Tertia causa est spiritualis studij. Nam assiduum luctum in studio sacræ Scripturæ in deuotionis desiderio, in tentationis certamine, in internæ sollicitudinis vigore, ita consumit, & deficcit vires corporis, ut nisi exterius quandoque aliquatenus refocillentur, non valeant diu subsistere. Quod autem aliquando lautiores cibos, & potus habere videmur, hoc est proprie mendicorum, qui dum non reseruant in posterum, ut cumulos congregent, ut prædia lata comparent, statim comedunt, & bibunt ea, quæ Dominus administrat. Et quia pro honestate, & deuotione sua, plerique dant nobis non de vilioribus, sed de melioribus quæ Dominus dedit eis, etiam nos cum interim non habeamus alia quibus utamur, ne videamur ingrati, & avari, comedimus, & bibimus, quæ offeruntur nobis indifferenter, tam illa, quam alia iuxta illud regulæ, De omnibus cibis, qui apponuntur vobis liceat manducare. Mendicus enim si recuset ea, quæ offeruntur, cum non habeat unde aliaumat, remanebit inanis. Quia vero diuersi diuersa, & aliquando quasi aduersa mirantur de nobis, ut cum illi reprehendant in nobis carnalitatem, alij vero duritiam, quilibet pro visu suo, & affectu: oportet nos singulis de suis questionibus respondere, & rationem reddere, licet sequen-

tia præcedentibus continuato ipsis ordine ad hoc non cohæreant, sed modo de hac, modo de alia tractemus, & cetera.

QVÆSTIO X.

Cur non recipiuntur omnes ad Ordinem.

ITEM quæro: Cum omnibus debeatis cupere, ut saluentur vobiscum, quare indifferenter non omnes recipitis, qui desiderant, cum non arctet vos prædiorum paucitas, sed aperta sit omnibus via mendicandi?

Respondeo: Omnes quidem cupimus saluari, & nulli prohibere possumus licentiam mendicitatis. Sed omnes passim recipere, non expedit nobis, nec Ecclesiæ Dei. Nobis non, quia variaz sunt conditiones hominum, qualitates, & mores. Multos enim sæpe recipereimus imbecilles, qui non possent rigorem Ordinis sustinere: multos pauperes, qui non pro Deo, sed pro sustentatione vitæ viuere desiderarent nobiscum: multos in compositis moribus, quos vix corrigere ab inolita consuetudine possemus, & per tales dissolueretur Ordinis disciplina, & impediretur profectus aliorum, & non sufficerent eos alij pascere, nec eis seruire. Nec inuenirentur tandem, qui possent eis præesse, & omnes simul in corpore, & spiritu, quasi confusa multitudo perirent, quæ nec regi valet, nec congrue sustentari. Ecclesiæ similiter non expedit, quia cum sit Ordo ad ædificationem Ecclesiæ constitutus, multitudo receptorum magis confusionem induceret, nec de conuersione multorum exemplum ædificationis acciperet, sed scandalum, ubi religiositatis, excepto solo habitu, nihil inueniret. Minus enim malum est, non esse religiosos, vel nomine, vel habitu, ubi non viuunt, sicut Religionis eorum forma requirit, quam ut sint, & per vitam eorum peruersam alios scandalizent. Sicut melius est lucernam non esse in domo, quam esse ibi tantum sordidam, & non lucentem. Nimis etiam foret onerosum fidelibus, tot mendicos vnius Ordinis pascere à quibus nullum, vel modicum habnerint ædificationis præsidium. Sed tot, & tales solum recipi expedit, qui sine onere Ecclesiæ pasci possint, & qui valeant Ecclesiæ in spiritualibus respondere iis, quæ ab ea in carnalibus recipiunt pro corporum sustentatione, &c.

QVÆSTIO XI.

Cur fratres Minores non laborent manibus pro victu.

ITEM quæro: Cur ergo non laboratis manibus pro victu, ut non sitis Ecclesiæ onerosi in Eleemosynis petendis?

Respondeo: Si de puro labore manuum deberemus viuere, tantum vrgeret nos operis instantia, quod aliorum lucris intendere non possemus, nec diuina officia libere celebrare, nec orationi libere vacare. Cum enim ad confessionem, vel ad prædicationem frater vocaretur, respondere cogeretur, opus meum quo victui meo hodie deferuire debeo, nondum expleui, & ille, cui laboro priusquam deferuiam, non dabit mihi mercedem debitam, ideo non possum venire. Alias autem omnes præter infirmos laborant, alij in studio, ut fideles erudiant, alij in diuino officio, & laudibus Dei, alij in colligendis Eleemosynis pro sustentatione communi, alij in officiis domesticis, & infirmis, & sanis ex iniuncta obedientia ministrantes: quidam qui sciunt artes mechanicas pro fratribus, & extraneis exercentes, sicut mutuo cooperantur inter se formicæ, & apes: quidam per obedientiam missi diuersas terras perambulant, cum nuntios alios idoneos non habeamus, & sic nullus impune permittitur otiosus.

QVÆSTIO

QVÆSTIO XII.

An de qualibet Religione possit quis transire ad Religionem S. Francisci.

ITEM quæro: Si de quolibet Ordine, & Religione possit quis transire ad regulam, & Ordinem S. Francisci, scilicet fratrum Minorum?

Ad hoc sine præiudicio melioris sententiæ, respondeo quod sic, ubi sine scandalo aliorum potest fieri. Propter quod maxime prohibetur nobis de quibusdam religionis non recipiendis cum scandalum tale sit maius malum, quam aliorum receptio sit bonum. Cum enim tria illa principalia omnis Religionis, scilicet obedientia, castitas, & paupertas, in regula ista sint quasi altiora, & strictiora, quam in aliis ordinibus, & religionibus, sicut patet in regula ista, constat quod secundum hoc, Religio ista altior sit, & strictior aliis Ordinibus. Et ideo de qualibet Religione possunt secure ad istam intrare, dummodo non ex leuitate, sed ex Spiritu Dei ducti. Nam, & si aliqua sit quibusdam corporalibus exercitationibus strictior, ut abstinencia carniū, & silentio, & officio Ecclesiastico, & similibus, quæ tamen ex sublimiorum, obedientiæ, paupertatis, & castitatis virtute, facile recompensantur, sicut modicum pondus auri in pretio præualeat magno ponderi argenti vel alterius metalli. Corporalis enim exercitatio ad modicum utilis est, &c.

1. Tim. 4. c.

QVÆSTIO XIII.

An de Religione S. Francisci post factam in ea professionem possit quis transire ad aliam.

ITEM quæro: Si de ista Religione possit aliquis ire ad aliam post factam in ea professionem?

Respondeo, saluo meliori iudicio: Non, nisi per dispensationem Sedis Apostolicæ, cum hoc expresse in ipsa regula prohibeatur, ibi: *Nullo modo licebit eis, &c.* Nam cum non inueniatur altior regula vel strictior, seu æqualis, patet quod non licet cuiquam per seipsum ad inferiorem Ordinem transire. Omnes qui vident, incipient illudere ei dicentes, quia hic homo cœpit ædificare, & non potuit consummare, &c.

Regula c. 2.

Luc. 14. f.

QVÆSTIO XIV.

An liceat Ordini Minorum eiicere aliquem pro demeritis, vel egresso penitenti, & petenti receptionem denuo denegare.

ITEM quæro: Si liceat Ordini eiicere aliquem pro demeritis, vel egresso, & penitenti, & petenti receptionem denuo denegare? Cum enim Ordo in professione versa vice se obligauerit, ut sicut iste ligatus esset Ordini, ita è conuerso, videtur quod Ordo tenetur semper recipere, si exigit, ne promissum suum videatur irritare, si noller eum tenere, quem sponderat nunquam derelinquere. Videtur etiam quod Ordo non possit talem licentiarum ad alium Ordinem, quia non inueniet alibi quod hic promissit, & ita faceret eum voti sui transgressorem, & sic peccaret. Videtur etiam quod cum iste non possit compelli ad alium Ordinem, cum nulli Ordini se obligauerit nisi isti, & non debeat cogi inuitus ad quod se nullo voto astrinxit, etiam si alium Ordinem inueniret isti æqualem. Videtur etiam iste Ordo esse in culpa, si talis vagetur in sæculo, cum nolit eum recipere petentem, & ad alium Ordinem non debeat, vel non possit eum compellere, & si punit eum vel excommunicat quod iniuriatur ei, immo si non tenetur eum Ordo recipere, nec vult, iam punit non suum subditum. Et si punit eum corporaliter, capiendo, vel castigando, videtur in Canonem incidere iam latæ sententiæ, cum sit clericus, vel regularis. Si autem Ordo non vult eum recipere, & non conuenit eum aliam religionem intrare

A vel alij nolunt eum recipere, ad quos licentiarum est transire, & per hoc à fratribus ligatur excommunicatione, vel non absoluitur, ponitur in laqueum perplexitatis interminabilis, ut quasi ex omni parte præclusa sit ei via salutis, quod volenti saluari non potest, vel non debet fieri. Filius hominis non venit animas perdere, sed saluare, ait ipse Saluator.

Vt autem super his apertior pateat ratio, quid Ordini, vel egresso, faciendum sit in istis, nota cum aliquis ingressum petit istius Ordinis si recipitur, sit ei magna gratia, & multiplex, & de naufragio peccati eripitur, & sociatur illorum collegio qui ambulant in via Dei, tali conditione, ut & ipse gradiatur in eadem via cum eis seruando illa, propter quæ Ordo est institutus. Quamdiu ergo sic graditur postquam ad professionem receptus est, non potest eum Ordo abjicere, quia sicut ipse iam ligatus est Ordini, ita, & è conuerso, ut neutrum liceat alterum relinquere villo modo. Si autem frater aliter viuit, quam licet in Ordine, & sæpius correctus, se non sufficienter correxerit, si excessus occultus sit, toleretur, & cum cautela propter scandalum, ne si abiiceretur, cum eius culpa non pateat, videretur iniuste punitus, aut peccatum iniuste propalaretur, quod vtrumque illicitum videtur. Si vero excessus eius graues fuerint, & notorij, quod alij eius exemplo possint infici, si retineatur in Ordine, & extranei scandalizentur, quod talis in Ordine sustineretur, tū propter auferendum scandalum, tum propter corruptionem Ordinis præcauendam, debet ejici præuicator voti, & pacti sui. Quia iam Ordo non tenetur ei de promisso tenendi eum secum, qui promissum suum præuaticando pluries violauit, cū ideo sit vocatus Ordo, quod in se nil inordinatum pariat. Quod si Deo permittente talis seipsum eiiceret, gratiæ sunt Deo referendæ, non quia ille peccauit, sed quod oues suas à pestifera contagione liberauit. Vtinam, & abscondantur qui vos conturbant, scilicet puritatem vestram, pacem, & famam. Si autem allegatur, quod misero est misratio adhibenda, ut iterum recipiatur in Ordinem. Dici potest: Crudelis est misratio, vnde plures, & meliores grauitur offenduntur. Sicut qui furem liberaret, vnde pauperes spoliarentur, maxime cum tales lōgo vsu tepefacti, rarissime, verè, & perseveranter emendantur, & facilis remissio aliis audaciam præbeat delinquendi. Nec potest allegare sibi iniuriam si non recipitur, quia ipse talem se fecit ex culpa propria, quod recipi sit indignus, quin potius Ordo habet causam contra eum agendi pro eo, quod sic se dehonestauit. Vnde potest eum punire pro meritis, vel tradere cui seruiuit, nisi faciat quod tenetur. Sedes enim Apostolica, quæ ius suum vnicuique seruat, & vult Ordinem in sua puritate persisterere, non cogit Ordinem tenere illos, quorum cōuersatio nocua esset in Ordine, quia tunc puniret innocentes, & reos foueret, & occasionem daret Ordinis corruptioni per tales pestiferos, si eos recipi oporteret. Sed ne dānabiliter vagentur in sæculo, ex gratia Sedis Apostolicæ, Ordo dat eis licentiam, quos iudicat non recipiendos esse, ad alium determinatum transeundi, ubi saluentur, ad quem etiam transire tenentur si possunt, alioquin non erunt in statu salutis. Sicut Lot non volens montem conscendere, concedente Angelo, in Segor paruula saluatur. Propria auctoritate non possunt ordinem deferere, quem vouerunt, nec aliū intrare sine Ordinis sui licentia, vel Summi Pontificis, quia ut dictum est, ad inferiorem regulam non licet eis transire altiora professis. Quod autem talis alium cogitur intrare ordinem, si in isto non recipitur, cum tamen alium non vouerit nisi istum, inde est, quia cum vouit istum, sic alligauit se Religioni, quod secundum ius canonicum nullatenus redire potest ad sæculum, vel ad laxiorem vitam transire ei licet. Et ideo si demeretur in ordine, quem vouit non retineri, cum ex peccato suo non sit conditio eius melior facta, ut iam possit esse liber, sed potius deterior, oportet eum alium Ordinem intrare, & illum seruare, si vult saluari: & ad hoc cogit eum statutum vniuersalis Ecclesiæ, non ordo iste, & eius gratia permit-

Luc. 9. 8

Gal. 5. 6

Gen. 19. 4

titur

titur et ad inferiorem Ordinem transire, cum superio- rem non inuenit, ne aditus ei salutis præcludatur. Si autem velit in sæculo vagari, ex quo Ordo non vult eum recipere, nec ad religionem concedatur sibi transire in spatio temporis sibi determinato, licet iam videatur ab Ordinis iurisdictione exemptus, cum nolit eum amplius tenere, tamen ex auctoritate Summi Pontificis, cuius iurisdictioni non est substractus, potest eum Ordo impetere, & per censuram Ecclesiasticam vel etiam ad alias pœnas corporales potest coercere eum, vice domini Papæ, quandiu non habuerit alium iudicem regularem, cui se subiecerit, regulam, & Ordinem illius stabiliter assumendo. Sponte etiam egressus Ordinem istum, si non licentia eius intrauerit alium Ordinem, ad quem licentiarum posset, potest compelli, ut redeat, cum adhuc sit sub iurisdictione Ordinis istius, è qua non potest semetipsum eximere, nisi fratres dent ei licentiam ibi standi, & nolint eum recipere vel tenere. Hæc omnia iam statuta sunt, ne quis pedem ponat in lubrico, & obscuratus offendat, sumptis leuibus occasionibus recedendi ab Ordine, vel ad alium prohibitum transeundi, vel etiam inordinate viuendi.

QVÆSTIO XV.

An omnes venientes ad religionem S. Francisci sint recipiendi.

ITEM quæro: Cum multitudo sit sæpe occasio confusions, eo quod regi non possit, cur multiplicatis numerum in recipiendo inutiles, & oneratis vos ipsos, & alios?

Respondeo: Inutiles omnino scienter non recipimus, sed præter spem nostram aliquoties sic contingit. Quatuor enim causis solemus recipere superuenientes. Vna est compassio perditionis eorum, qui vix extra Ordinem in sæculo saluantur. Sicut qui de igne vel aqua periclitantem rapit, vel de alio discrimine. Secunda propter profectum Ordinis, qui ex scientia, & industria, morum honestate, & reuerentia, quorundam futurus præsumitur. Tertia propter aliorum ædificationem, ut multi de talium conuersatione, qui aliquo modo sunt famosi in sæculo emendantur, & eorum incitentur exemplo. Quarta propter precum instantiam, quam ipsi faciunt pro se, & alij pro eis, nimia importunitate obtinent aliquos recipi, quibus denegari non potest. Sicut autem agricola sæpe seminat, & plantat in spe, quod omnia conualescant, quod tamen plerumque in aliquibus non eueniet: ita contingit, & in religiosis ad Ordinem receptis. Nam ait Dominus: Aliud cecidit secus viam, &c. Seminat plures sulcos, ut si aliqua pereant, alia pro illis conualescant, si tamen omnes conualescerent, seges copiosior proueniret, &c.

QVÆSTIO XVI.

Cur aliqui in religione sint moribus prauis.

ITEM quæro: Vnde est, quod videmus aliquos religiosos moribus ita distortos, & rudes, sicut aliquos sæculares, superbos, vanos, cupidos, inuidos, detractores, iracundos, contumeliosos, desides, dissolutos, auaros, inuerecundos, delicatos, gulosos, garrulos, lasciuos, & quod ex his oritur forsitan incontinentes?

Respondeo: Religio est schola virtutum, in qua sicut in aliis disciplinis, & artibus discendis incumbitur. Videmus autem quod alius alio peritior est, alius rudior, alius diligentior, alius segnior. Hæc autem differentia ex quinque causatur. Vna causa est, quod sicubi informatores habentur, quorum eruditione boni discipuli nutriuntur, ubi autem non habentur, aut rudes in spiritualibus erunt discipuli, aut erroribus variis sub specie boni per sensum proprium seducuntur, habentes quidem zelum iustitiæ, sed non secundum scientiam, & sic à perfectione virtutum plurimi retardantur, ut vel malum æstiment bonum, aut minus bonum putent optimum, aut aliam

A viam quam debeant ad perfectionem tenendam. Secunda causa est defectus, seu copia bonorum exemplorum, quia noui in Religione sæpe tales sunt, quales alios esse vident. Sicut in sigillis, cera talem imaginem recipit, qualis fuit impressa. Et sunt sancti cum sanctis, boni cum bonis, peruersi cum peruersis. Tertia causa est nouitas in Religione, quia incipientes non possunt vel non habent illa, quæ habent perfecti. Et ignoscendum est eis in aliquibus, & patienter expectandum donec crescant, & addiscant quæ nondum apprehendere valuerunt. Debemus nos firmiores imbecillitates infirmorum sustinere, &c. Qui à puero exigit labores viri, & ab infirmo vires robusti, & à scholari vnius anni vires magistri, imprudens est. Vnde Apostolus: Cum essem paruulus, loquebar ut paruulus, &c. Ex hoc arguitur stoliditas secularium quorundam, qui dum vident aliquem religiosum in aliquo offendere, omnes religiosos despiciunt, quasi omnes tales sint: cum ipsis videretur iniustum, si quis eos propter aliena vitia deteriores haberet. Quarta causa est defectus gratiæ, non enim omnes omnia possunt. Sicut enim multi vellent esse diuites, & non possunt: ita non omnibus datur æqualis gratia spiritualium donorum. Velle mihi adiacet, perficere autem bonum non inuenio, ait Apostolus. Quinta causa est voluptas propria. Et si non omnia adsint prædicta, dum quis diu stetit in Religione, & bonorum exempla despexit, doctrinam non curauit, gratiam abiecit, virtuti non studuit, vitiis se subdidit, sicut heu plures sub Religionis habitu velut dealbata sepulchra in scandalum aliis conteguntur. Væ vobis Scribæ, & Pharisei hypocritæ, qui estis sicut, &c. ait Dominus.

QVÆSTIO XVII.

Cur non omnes dyscoli è Religione eiiciantur.

ITEM quæro: Cum Religio deberet esse sicut speculum in domo, in quo discant intrantes agnoscere deformitates suas, ut eas abstergant, quare non omnes dyscolos eiicitis, per quos Religionis puritas deformatur, si tamen non estis tales omnes, qui illos foueris?

Respondeo: Bona religio malos odit, non fouet, nec tamen omnes prauos eiicit, & hoc his de causis. Vna propter spem correctionis sicut ægrotans non eiicitur in mare quamdiu spes vitæ fuerit. Ita, & de lapsis in ordine intellige, cum multi lapsi per pœnitentiam surgentes, postmodum sani perseverant, & aliquoties meliores fiunt, quam qui lapsi non fuerint, sicut Dauid, & alij plures. Secunda propter defectum probationis, quia licet ex aliquibus coniecturis timeatur aliquis malus, tamen aperte non videtur communitati. Sicut si aliquis timeatur leprosus esse ex aliquibus signis, & non potest adhuc plene iudicari, sed latet morbus, & ideo inter sanos adhuc toleratur. Tertio propter scandalum, quoniam fratribus tantum notum est crimen illius, sed apud extraneos reputatur honestus. Qui si viderent eum eiici, & tamen nescirent causam, putarent ex inuidia fieri, vel cogitarent reliquos omnes esse tales, cum iste, de quo tantum præsumebant, occulte fuerit vitiosus. Nam Dominus cognouit Iudam esse vitiosum, & in exemplum nobis tolerauit eum, cum crimen eius aliis foret occultum, donec per apertam iniquitatem prodidit semetipsum, &c.

QVÆSTIO XVIII.

In quibus bona religio cognoscatur, & una melior altera indicetur.

ITEM quæro: Cum quælibet religio sibi met placeat, & aliis se præferat, quæ sunt maxime in quibus bona Religio agnoscatur, & in quibus alia melior altera æstimator?

Respondeo: Sæpe in vno, & in aliquibus præcellit vnus ordo alteri, ut iste in labore, alter in silentio, alius in abstinentia, & in similibus. Sed generaliter in istis agnoscitur, quis sit melior. Vnde si in studio omnis virtutis,

Rom. 15. 4

1. Cor. 13. 4

Rom. 7. 6

Matth. 23. 6

Luc. 3. 4

vt communiter personæ illius ordinis feruentius, & frequentius exercentur, maxime charitatis, & humilitatis, & internæ deuotionis, est signum bonum præcellentiæ, & perfectionis. Secundum, si omnia vitia, & scandala odio habent, & sollicitè cauent, & occasiones peccatorum amputant, & extirpant, & munditiam diligunt, & conseruant. Tertium est, si boni apud eos diliguntur, & fouentur, & despectis aliis in regimine animarum soli assumuntur, & per eos maxime gubernatur Ordo. Qui negligit modica paulatim decideret. Quartum, si à sæculari frequentia se subtrahunt, & honores fugiunt diuitias non ambiunt, & conformari huic sæculo tam in moribus, quam factis seu qualibet apparentia erubescunt. Quintum, si damnum, & iniurias illatas ac despectiones tacite sufferunt, nec per querimonias vindicare se cupiunt, sed Deum omnium inspectorem attendunt, qui suos cum vult potest defendere. Cum vero expedire eis nouerit, permittit eos pro altiori præmio tribulari, & patienter ferunt, donec placuerit Deo aliter ordinare, quæ ista signa plenius habent Religiones meliores sunt, & quæ minus, sunt minus bonæ, & quæ nihil, nihil sunt: qui etiam singulariter in se habet, bonus est, etiam si alij communiter non habent.

QVÆSTIO XIX.

Quæ ob causas in vita religiosa Ordines deficiant, & in quibusdam carimonialibus proficere videantur.

ITEM videmus Ordines omnes religiosorum deficere in vita religiosa, etiam si in temporalibus, & quibusdam carimonialibus videantur proficere. Causas huius defectus vellem scire præcipuas, aut enim non deberetis incipere, quod non potestis perficere, aut in inceptis pro posse perseuerare, alioquin præuaticatores voti merito reputabimini?

Respondeo: Omne quod non habet esse suum à se, deficiendo decedit in non esse, nisi sustentetur ab eo, qui dat ei esse. Sic & omnis ordo, & omnis homo. Vnde non solum Ordines religiosorum, sed etiam Episcoporum, & clericorum, & laicorum, & vniuersalis status multum deficit quantum ad communem statum, ab eo quod in principio fuit, cum omnes fideles erant perfecti, & sancti, quales nunc raro videmus. Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna, &c. Licet autem olim communiter, omnes boni, & sancti fuerint, tamen modo multo plures sunt sancti in Ecclesia Dei. Sed quia mali plures sunt, ideo non apparèt sancti, respectu multitudinis aliorum. Sanctitas etiam vera non cōsistit in exercitatione corporali, sed in virtutibus mentis. Et quia istæ non apparent exterius, nisi modice ex quibusdam signis operum, & sancti non quærunt videri ab hominibus vt laudentur, sed occultant bona, quæ habent singulariter præ ceteris, ideo pauci sancti modo in Ecclesia vel Ordinibus esse videntur. Causæ autem quare communitas in Religione deficit, sunt magis communes inter alias. Vna est multitudo intransigentium, quia multi non possunt tam facile sancti, sicut pauci. Sicut naui magna difficilius gubernatur quam parua, & vbi multa capita ibi multa cerebra, quæ omnia non possunt ad vnum sensum deflecti. Secunda, cum subtrahuntur qui primo tenuerunt Ordinem in suo vigore, vel cum debilitantur in corpore, non possunt iunioribus ardua rigoris dare exēpla sicut prius, & noui qui propria opera non viderunt imitantur eos tantum in his, quæ nunc vident in eis, & fiunt remissi, & sub specie discretionis, ne seipsos sicut antiqui destruant, parcent corpori. Et quia internas virtutes, quas antiqui habuerunt, non agnoscunt, vbi que neglecti sunt, quod nec exterius exercentur, nec interius virtutes apprehendunt. Etiam quia antiqui modo non valent eos exemplo præire, timent etiam eos in verbo corrigere: quia solent dicere iuniores: Verba quidem bona sunt, quæ dicunt nobis, sed opera non ostendūt, & sic magis scandalizan-

A tur. Tertia causa est. Quod quilibet non didicit, nescit docere: ideo cū regimen Ordinis deuoluitur ad istos iuuenes, tales nutriunt, quales ipsi sunt, ita quod iam Prior fratrum in fabulam vertitur, non trahitur in exemplum. Immo se tantum reputant illis Prioribus meliores, quominus agnoscunt, quæ sint perfectorum virtutes. Et dum exempla quædam exteriori disciplina conseruant in choro, vel processionali ingressu, & similibus, audent asserere quod status Ordinis nūquam fuerit ita bonus. Quarta causa est, quod paulatim subintrant non bonæ consuetudines, quæ statim ab aliis trahuntur in exemplum. Et si aliqui zelum Dei habentes illa redarguunt, audacter defendunt alij, quare sibi non liceat, quod alij permittitur, & pro lege tenebitur, cum ex vsu iam conueniens videatur, ita quod vix de cetero poterit extirpari. Rectores quoque, & si talia non diligunt, tamen ne maius malum sequatur, dissimulant vt pacifice cum fratribus viuant. Cumq; vna consuetudo talis facta fuerit tolerabilis, consequenter introducit alia, quasi cohærens priori, vt si illa admittitur, ista vetus toleretur. Quinta, occupationū frequenter emergentium, quæ corda distrahit, affectum deuotionis extinguit, mores alterat, interius occasiones vitiorum inducit, & ne de sua correctione efficaciter cogitent, semper noua impedimenta religionis innectit, donec tandem consuecant sola exteriora cogitare, & obscurato conscientie oculo, etiam cum defunt, occupationum causas impudenter quærere. Sicut Samson cæcatus in carcere molam traxit. Sunt & aliæ speciales causæ quorundam Ordinum, vt nimia inopia, ex qua coguntur fieri proprietarij, dum sibi met videtur quisque provide-
C re, quia non prouidetur eis in communi. Item nimie opes ex quibus fiunt carnales, superbi, & multipliciter viciosi. Item frequentia inter sæculares, ex qua oritur multarum tentationum carnalium materia, & teporis. Item frequens mutatio prælatorum, quæ & si pro parte bona sit, in quantum mali abiiciuntur: tamen in eo nociua est, quod boni dum cito sperant, absolui non præsumunt ag-
D gredi, vel non proficiunt, vt reforment statum Ordinis, & rebelles subditi potius laborant vt deponantur, quam vt status debitus reformetur. Item si vnus prælatus quædoque, vult reformationi intendere, ab aliis quoquo modo impeditur, vel ad minus non iuuatur ab his quorum auxilio indigeret, vt Prior nō adiungetur ab Abbate, vel Abbas ab Episcopo, & de similibus similiter iudicetur. Vnde rebelles subditi appellant ad illos, quos sciunt sibi in sua rebellionem fauere. Itē si aliqui in vno loco diligerēt reformare statum in melius, mittuntur ad alium locum, vbi non inueniūt quod quærebant. Ex his atq; aliis causis, status Religionis deficit, vt non solum fiat deterior, sed etiam quasi desperabilis, quod vix vnquā nisi Deus ordinet, aliter reformetur. Sed quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, quod non fit in communi, potest fieri in particulari. Quilibet proficere volens, conuertit ad lucrum suum aliorum detrimentum, & omnes vias alieni defectus, ad profectum suum cum Dei gratia retorquet. Et sicut electorum gloria ex hoc maior erit, quod reproborū societati admisti, eorum non imitantur exemplum, qui sunt ipsis tentationis, & exercendæ virtutis materia: ita & boni religiosi nunquam tanti fuissent meriti apud Deum, si non à tepidorum fratrum defectibus ad multiplicem virtutis lucem assidue expediti fuissent. Vnde Apostolus: Inter cetera virtutum suarum merita, quibus se ministrū Christi excellenter gloriatur, enumerat pericula in falsis fratribus, eo quod ei & aliis bonis multiplex sit occasio virtutis, scilicet quod primo eorum praua exēpla sunt bonis tentationis materia, & sic victoriæ causa. Item secundo, zelo iustitiæ circa eorum vitia accenduntur, & vruntur scandalis infirmorum. Item tertio, eorum miseriis compatiuntur, sicut mater filio ad perditionem properanti. Item quarto, magis laborant bonis exemplis eos corrigere, & monitis, & orationibus, & beneficiis. Item quinto, distortos mores patienter tolerant, & iniurias, quas eis pro iustitia inferunt. Item sexto, ex eorum contubernio despectiones
E sustinent

Recl. 19. a

AB. 4. f

Indic. 6.

Rom. 8. 6

2. Cor. 11. f

sustinent ab extraneis, quasi ipsi sint tales. Item septimò timidiore, ac per hoc humiliores fiunt, & ne cadant sollicitiores sunt. Item octauò Deo magis referunt gratias, quòd eos ne tales essent, benignè defenderit. Item nonò, ex malis iuxta se positis, virtutes iustorum clariùs elucet, & pulchrius fulgent. Ista & alia bona sunt, quæ Deus elicit ex consortio malorum cum bonis. Sicut enim accidentale gaudium bonorum cumulat visa pœna damnatorum, ita etiam in Ecclesia quodammodo decorat rectitudinem iustorum, deformitas iniquorum, disponente hoc superna sapientia, quæ nil inordinatum in omni regno dimittit, &c.

QVÆSTIO XX.

Quare inter Religiosos aliquando dissensiones sint.

Item quæro: Cùm nihil debeatis appetere terrenum, nec honores, nec res pro quibus solent homines inter se contendere, & sibi mutud inuidere, quæ causa est, quod sæpè videmus inter Religiosos esse dissensiones & inuidias, sicut inter seculares, vel aliquando aciores?

Resp. De his quæ irrationabiliter fiunt, reddi non potest ratio congrua. Vnde si aliqui sub habitu Religionis tales aliquando videntur, non est alia ratio, nisi eorum imperfectio, & quia habitus mentis non habet interius, quod ostendit habitus vestis exterius, & tonsuræ capitis. Boni autem si aliquando dissentire videntur, hoc his de causis fieri consuevit. Nam cum non omnes agnoscant æqualiter veritatem in omnibus, contingit, quod aliquis intelligit illud pro alia parte non fore expediens, vel aliud magis fore expediens quam illud: Et dum vterque hoc quod ipse melius iudicat, vult promouere, & quod nocivum credit, vult impedire, sic dissensio fit inter eos, id est diuersa sentio, non peruersa, cum vterque benè intendit. Sicut inter Paulum, & Barnabam pro Ioanne discipulo, quem voluit Barnabas assumere in socium prædicationis suæ, sed Paulus prohibuit, timens ne non perseveraret in continuatione laboris, & sic per eum impediretur, & sic dissentiebat. Et Barnabas Ioannem secum sumpsit, ubi minores haberet labores. Paulus verò Silam sumpsit pro fortioribus laboribus magis aptum, ut diuersis partibus diuisi, pluribus prædicando prodesse. Sic in expositione B. * Gregorij orante Daniele Dominum pro populi liberatione de captivitate Babylonica, Angelus dixit, quod eius oratio esset dudum exaudita, sed Princeps Persarum, id est Angelus illius gentis custodiæ deputatus restitit sibi vigintiuno diebus, ne statim liberarentur, sed diutius afflicti plenius à peccato purgarentur. Quid ergo mirum si boni quandoque pro bono dissentire videntur, ratione diuersarum considerationum, si Apostoli & Angeli eadem ratione dissentire inveniunt? Nam iuxta hunc sensum sancti quandoque rationabiliter à Deo dissentiunt, ut cum Deus vult aliquem mori, quem ipsi diutius desiderant vivere pro aliorum profectu, vel cum ipsi putant citius mori, quos Deus vult pro eorum salute adhuc diutius in corpore laborare. Vnde Apostolus dicit: Desiderium habens dissolui, &c. Alia causa est, quando vnus non videt intentionem alterius, quæ bona est, putat eum alia intentione aliquid facere, & displicet sibi, & dissentit ab eo, qui si sciret non displiceret sibi, quod facit, & esset pacatus cum eo. Sic Moyses iratus est filiis Ruben, & dimidiæ tribui Manasse, cum peterent terram Basan, & Hesebon in possessionem. Et Iosue iratus est eisdem pro constructione altaris super ripam Iordanis, antequam agnosceretur, intentionem vtriusque fuisse bonam: talis autem ignorantia non est semper culpabilis, dum tamen non sit iudicium nimis præceps, &c.

QVÆSTIO XXI.

Religiosi quæ facta sua celare debeant.

Item quæro: Cùm Religiosi tam studiosè solent abscondere facta sua, suspectum est apud eos, esse aliqua

indecentia: cur enim sic celantur, cum bona non sit necesse celari?

Resp. Tria solent celari, & abscondi. Primum est, singularia bona, ne de singulari gloria excellentia proueniat, & meritum depereat. Vnde Saluator: Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, &c. Item vitia & peccata, ne percipientes, scandalizentur, & qui peccantem scandalizant, duplici reatu obligantur. Væ homini illi per quem scandalum venit. Item quædam solent abscondi à non intelligentibus, qui ea iudicarent mala esse ex sua stoliditate: cum tamen coram Deo licita sint, vel etiam meritorie non propter hypocrisis, sed ne illi exinde infirmetur, & ita non propter se tantum, sed magis propter illos occultant Religiosi facta sua, ne noceant illis; quia non possunt omnium corda videre, & omnibus satisfacere, quare hoc, vel hoc fiat cum seculares rudes sint, & proni sæpius de Religiosis sinistra suspicari. Cùm enim vident eos refectionem accipere, iudicant eos carnales. Cùm vident eos humiliter iucundos, iudicant eos dissolutos. Cùm ex zelo iustitiæ vident se ab eis pro vitio suo redargui, dicunt eos iracundos. Cùm vident eos necessaria vitæ hinc inde mendicare, cum aliunde non habèant, dicunt eos auaros, & sic de singulis. Etiam quæ benè faciunt, reprehendunt, propter quod oportet, ut caueant alienæ infirmitati, & occultent quæ possent ab aliis mala iudicari, sic ait Apostolus: Videte ne hæc licentia vestra offendiculum fiat infirmis. Tribus modis seculares iudicant Religiosos. Primò, opinando de ipsis, quæ omnia sunt falsa, quæ ipsi per se confingunt, vel aliis inferentibus leuiter credunt: ut vulgus rusticorum, quod dicit nos Antichristi prænuntios, & quod omnes guerras terrarum, & principum feminemus. Secundò, quod illa quæ ipsi solent facere, non sunt peccata facere, cum vident nos aliquando facere, æstimant quod tali animo facimus ut ipsi, ut comedere delicata & bibere, alloqui fœminas, esse hilares, speciosas areas, munda ædificia ratione sani aëris, & Ecclesias decentes, & zelo disciplinæ inuicem accusare & punire, & pro cautela de locis transmutare, & similia, quæ à bonis bono, & à peruersis peruerso animo fieri solent. Tertiò, cum damus ei causam iudicandi, & suspicandi de nobis non bona, talia exempla eis ostendendo, quæ merito sunt reprehendenda. In primo sumus non sine culpa. In secundo indigemus bona cautela. In tertio culpa non caremus, dantes eis scandali offensionem, & ministerium Religionis vituperabile facientes, quibus debemus esse lumen sanæ doctrinæ, & forma rectè viuendi. Cùm autem despiciamur ab aliis sine causa, siue culpa nostra, ad profectum nostrum cedit multiplicem: Primò, peccata nostra per hoc purgantur. Secundò, bona nostra magis tuta sunt à vana gloria, & laude humana. Tertiò, humiliores reddimur coram hominibus. Quartò, cautiore sumus in verbis & factis, ne opinionem eorum confirmemus. Quintò, minùs eis sumus familiares, ac per hoc magis in cella quieti. Sextò, patientiam magis discimus ex tali despectione. Septimò interna consolatio spiritus impenditur quærentibus pro exteriori subtrahit. Octauò, maius meritum ex his omnibus coram Deo accrescit. Hæc & alia bona tanta sunt, quod si non obessent aliis, libenter tolerare debemus, despici ab aliis, & reprehendi, & persecutiones pati propter Christum sine culpa, &c.

QVÆSTIO XXII.

Cur Religiosi Ordinis S. Francisci ad mensas diuitum accedant?

Item quæro: Cùm deberetis sicut pauperes Christi pauperibus esse familiares, & eorum cibis contentari, quid est, quod magis frequentatis mensas diuitum, quam pauperum?

Respondeo: Tria nos specialiter inuitant ad hoc, videlicet nostra necessitas, quia cum itinerando per terram

lassitudine, & fame fatigamur, apud illos promptius speramus obtinere refectiorem, qui etiam pro honestate sua panem suum quibuscumque transeuntibus non negant, quam apud alios quos nescimus. Item pauperum inopia, quia si forte nos hilariter reciperent, expenderent nobiscum pro sua deuotione in vno prandio nobis etiam dolentibus, unde ipsi pluribus vicibus refici possent. Item ipsorum diuitum salus qui per occasionem concipiunt nostri familiarem notitiam, vt ad amorem Dei sic eos paulatim trahamus, & salutis doctrinam eis ingeramus, & per tale meritum Deum eis propitium faciamus, quia pauperes per se ingerunt se, & salutis consilia studiose requirunt, qui non habent in hoc mundo consolationem suam; diuites autem terrenis contenti, vel mundanis negotiis occupati, vel superbia inflati, raro humiliant se ad querendum salutis consilium, nisi per occasionem aliquam ad hoc à nobis, & Religiosis trahantur prudenter, sicut Dominus traxit Zachæum, & alios Publicanos, manducando cum eis, & docendo, non ignoraret, Phariseos & Scribas inde murmurare, & quo mater iam querere detrahendi, &c.

QVÆSTIO XXIII.

Quare Religiosi plus honorant diuites, quam pauperes?

Item quæro: Cum personarum acceptio sit apud Deum culpabilis, & ab Apostolo Iacobo prohibita, quare vos Religiosi magis honoratis diuites, quam pauperes, & promptius eis seruitis in confessionibus audiendis, & aliis consiliis, & obsequiis, sicut sæpè videmus, & scimus?

Resp. Deus pusillum fecit æqualiter & magnum, & æqualiter est illi cura de omnibus, in quantum factura eius sunt, ac ad salutem pertinent sempiternam. Ideo igitur nos omnes diligere debemus in Domino, & tam diuitum, quam pauperum salutem desiderare, & pro posse nostro promouere, sicut expedit his, & illis; Vnde si pauper melior est diuite, plus debemus eum diligere, tamen diuitem plus honorare quadruplici ratione. Vna, quia cum Deus in hoc sæculo diuites, & potentes prætulit pauperibus, quoad mundi gloriam, vbi est necesse alios aliis subesse, vel præesse nos honorando potentes, eius ordinationi concordamus, quos & ipse Deus honorauit in hac parte. Alia ratio, propter infirmitatem ipsorum diuitum, qui si non honorarentur, indignando magis infirmarentur, & deteriores efficerentur, & grauamen nobis; & aliis pauperibus inferrent, ne quod offendiculum demus infirmis, ne per nos deteriores fiant, qui omnes debemus potius ad meliora trahere, & prouocare. Tertia, quia maior utilitas prouenit ex correctione vnius diuitis, quam plurium pauperum. Pauperis autem salus sibi met prodest, diues autem emendatus multis prodest, tam propter exemplum aliorum, qui inde edificantur & prouocantur ad bonum, quam propter alia bona, quæ per eum promouentur in aliis, & mala impediuntur. Qualis Rector ciuitatis, tales habitantes in ea. Conuersio Constantini Imperatoris ad fidem plus profuit Ecclesiæ in pluribus, quam multorum aliorum. Quarta, cum à diuitibus plus recipiamus de corporali subsidio, eo quod magis abundant in talibus, iustum est, vt & eis vicem rependamus, & prouocantes simus eis obsequia specialia impendenda: pauperes etiam facilius expediuntur, quia tantis perplexitatibus non ligantur, diuites verò pluribus laqueis irretiti, frequentioribus indigent consiliis: ideo necesse est nos circa illos studiosius occupari, ne profundius in peccato mergantur. Nam vt dictum est iam, qui potentem in bono promouet, multos iuuat, sic è conuerso ipsius subuersio multorum est detrimentum, &c.

QVÆSTIO XXIV.

Quomodo possint fratres Minores domos, hortos, libros, &c. possidere?

Item quæro: Cum regula dicat quod nihil proprium debeatis habere, nec in speciali, nec in communi; & vos habetis domos, hortos, libros, vestes, & alia victui necessaria pro tempore, quomodo potestis transgressionem huiusmodi excusare bona conscientia?

Resp. Videmus in sæculo famulos Dominorum panem non suum comedere, tecto non suo contegi, & rebus alienis, videlicet Dominorum suorum vti: Sic & alij sæpè concessis vtuntur tam vestibus, quam aliis rebus de illorum voluntate, quorum res sunt. Sic & nos vtimur rebus necessariis pro corpore, quas tamen, nec in speciali, nec in communi nobis appropriamus. Regula enim non dicit, nos nihil debere habere, sed nihil nobis appropriare. Vnde vsum rerum necessarium habere possumus non proprietatem, alioquin nec vestem, nec cibum, nec aliquid aliud in vsum recipere deberemus, quod esset contra omnem rationabilem intellectum. Præsul enim Sedis Apostolicæ, qui est generalis omnium pauperum Ecclesiæ prouisor, specialiter nostri Ordinis curam habens, omnium mobilium, quæ ordini conferuntur, proprietatem sibi assumpsit, exceptis his quorum dominium sibi conferentes retinuerunt, & nobis vsum earundem rerum solum concedit, vt semper alieno victu, & vestitu, & tecto, & aliis vtensilibus absque proprietatis iure, ex ipsius concessione vtamur. Sicut familia patrisfamilias, quæ rebus Domini sui vtitur, tam in absentia, quam ipsius præsentia corporali, secundum ipsius dispositionem. Et eleemosyna, quæ nobis, à fidelibus datur, transit in vsum nostrum, & in illius dominium, qui est principalis Ordinis nostri dispensator, cui parati sumus omnia quæ habemus cum iusserit, tanquam Domino prout conuenit, resignare, & nil iuxta hoc proprietatis habentes, regulam nostram bona conscientia obseruamus, &c.

QVÆSTIO XXV.

An fratres Minores transgrediantur regulam, cum pecunia, qua sibi pro eleemosyna erogantur per alios recipi, & conseruari faciant.

Item quæro: Cum iterum regula dicat quod nec per vos, nec per alios debeatis recipere denarios, vel pecuniam, videmini per contrarium hoc facere, tam petendo pecuniam, tam reponendo, quam etiam dispensando, quia etsi personaliter eam non contrahatis, tamen per alios eam seruari, & recipi facitis, & distribui, sicut vultis, & tamen inhibetur sicut per præceptum, vt non habeatis super hoc potestatem dispensandi, nescio quomodo hanc transgressionem excusare potestis. Si autem non posset hoc præceptum seruari, non deberetis vouere, & potius esset à regula recedendum, quam laqueus esset vouentibus, cum seruari non possent.

Respondeo: Multa putantur mala, quamdiu non intelliguntur, quæ intellecta, rationabilia & iusta videntur. Sic & in ista quæstione apparet. Regula prohibet nec per nos, nec per interpositam personam nos recipere pecuniam, vt nostra sit, & nos Domini, & possessores pecuniæ simus, quasi rei propriæ. Sed concedit, vt per amicos spirituales, qui pro Deo nos spiritualiter diligunt, id est, castè, & iustè, necessaria procuremus, quæ tali modo vtraque congruè obseruantur, quod ea, quæ sine pecunia non possunt procurari, aut per ipsos procurentur, qui fratribus dant eleemosynam, aut per eorum nuntios, vt cum aliquis procurat fratribus librum scribi, vel vestem fieri, vel domum, vel aliud suis laboribus, & expensis, aut si fratres ista procurant, illi solum pecuniam illis qui fratribus commodauerunt. Vnde ista sunt procuranda,

1. Cor. 13. b

ut cum fratres faciunt librum scribi, alius soluat expensas per se, vel per nuntium suum, aut si aliqui volunt dare fratribus eleemosynam pecuniæ, possunt committere alicui, qui nomine suo eam seruet, pro utilitate tamen fratrum, ut vice illorum, qui sibi commiserunt pecuniam procuraret inde fratribus, secundum quod voluerit, secundum quod à fratribus instruitur per se, vel per alios, qui aptius ea promouent, quæ sibi fuerant commissa. Et per omnes istos non recipiunt fratres pecuniam, sed illi per se, pro illis qui sibi commiserunt pecuniam, conuertunt eam in utilitatem fratrum, vicem illorum gerentes in eo, quod seruant, & distribuunt ipsam pecuniam, quæ adhuc illorum est, qui dederunt, etiam si nesciant eam adhuc seruari, gerentes autem vicem fratrum in eo, quod eorum utilitatem promouent de pecunia aliorum. Fratres enim quamdiu pecunia non est redacta in rem aliam, quam eis ut licet, non habeant eam pro sua, sed illius qui deposuit eam, licet sciant eam pro sua utilitate ibi repositam. Sicut cum Dominus committit seruo suo pecuniam suam, ut mihi inde erant tunicam, interim est Domini, sed emptæ tunica, mea erit. Secundum hanc viam, & cautelam fratres, & per amicos speciales, & quoslibet procuratores, & mediatores procurant necessaria, nec tamen recipiunt pecuniam per illos procuratores, sed illi seruant illam nomine dantium, & vice ipsorum vertunt eam in utilitatem fratrum, ut dominium pecuniæ non transeat in proprietatem fratrum. Vnde conditor regulæ magis intendit fratribus præcludere viam auaritiæ in possessione pecuniæ, per quam omnis Religio suffocatur, quam obstruere eis opportunitatem necessaria procurandi. Sedes etiam Apostolica cuius acta toti Ecclesiæ diiudicanda exponuntur, & veneranda, ipsam regulam confirmando non approbasset, si in ea aliquid incongruum, & inobseruabile prospexisset. Ideo vouentibus eam non est laqueus perplexitatis, licet indigeant diligenti cautela, ne offendant contra eam, qui debent aliqua necessaria per pecuniam procurare, quæ tamen cautela magni est meriti, quamvis illi tutius ambulent, qui se subtrahunt à talibus negotiis, qui ad ea ex officio non coguntur, &c.

QVÆSTIO XXVI.

An fratres Minores recipiant eleemosynam ab iis, qui iniusta lucra sectantur.

1. Iai. 61. c

Item quæro: Cum res male acquisitæ Deo sint odibiles, unde Dominus dicit: Ego Dominus odio habens rapinam in holocausto: cur recipitis, vel petitis eleemosynam, ab illis qui iniusta lucra sectantur?

Respondeo: Quidam sunt qui solum habent res male acquisitas, & possunt certæ personæ inueniri, quibus competit recompensatio, (vbi tales scimus, de cetero non debemus ab eis eleemosynam petere, siue accipere, quia omnia quæ habent sunt aliorum, quibus tenentur reddere) vel omnes, vel aliquæ, quod si aliquæ, & non omnes, tunc vaga restitutio de eis danda est, & in pias causas eroganda. Quidam autem habent iniusta bona, ita quod si dant eleemosynam, tamen per hoc non fiunt impotentes, quin adhuc habeant unde possint restituere certis personis, quibus debent, unde possunt eleemosynam facere de residuo. A primis autem non possumus recipere, nisi ignorantia, vel extrema indigentia, vel præsumptio, quod creditores velint nos recipere, nos excuset. Vnde quando non constat de vero, aliquem iniusta detinere bona, non tenemur leuiter credere eum tanti criminis esse reum, eum de quolibet teneamur præsumere meliora. Mendicitas nostræ professionis, & quia Deo debita, pauperibus Christi largienda sunt, excusat nos in hac parte plenius, quam illos, qui ex aliis rebus habent, unde sufficienter valeant sustentari. Vbi tamen publica fama clamat aliquem esse de primis prædictis, etiam si aliter non constaret, propter scandalum non expedit ab eo recipere, vel petere eleemosynam, nisi forte talibus qui ex professione, vel officio habent, quod debent raptore ad

A restitutionem inducere, quia vtiliter gerunt in hoc negotium spoliatorum. Et dignus est tunc fidelis operarius cibo suo, cum nemo teneatur suis stipendiis militare. Ad hoc autem, ut possimus peccatores ad emendationem monendo inducere, concedit nobis Sedes Apostolica, etiam in terris excommunicatorum liberè commorari, & ab eis tunc eleemosynam recipere, maxime si aliunde non possemus sustentari. Si enim boni de medio malorum tollerentur, quis esset qui malos ad bonum verbo, & exemplo moueret, &c.

QVÆSTIO XXVII.

Quare plures Clerici Religiosos odio habent?

Item quæro: Quæ ratio est, quod Clerici magis odiunt nos, & persequuntur, quam laici, & simplices Sacerdotes?

Respondeo: Sicut non omnes laici diligunt nos, sic nec omnes Clerici odiunt nos. Si qui autem videntur nos odire, hoc quinque de causis potest esse. Vna, quod timent nos, quod ipsorum facta, & excessus vel defectus plenius agnoscamus, & seuerius arguamus, quo clarius videmus, quales esse deberent, & non sunt, per quos Ecclesia gubernatur. Secunda, quod invident nobis, quod sumus hominibus gratiores, & ipsi comparati nobis appareant in vita, vel in scientia viliores, vel etiam indoctiores in doctrina. Tertia, quod dolent, si per confessiones secreta eorum ab aliis, qui consilij fuerint percipimus, dum timent per illa magis vilescere, vel forte peronas illas nostro consilio ab eis auerti, & ad meliora conuertere. Quarta, quod timent sibi aliqua per nos emolumenta subtrahi, dum eleemosynas, quæ dantur nobis, arbitrantur sibi fore dandas, si nos non essemus. Et hæc videtur potior esse causa pluribus, qui nos odiunt, scilicet si plus inhiant lucris pecuniarum à suis subditis, quam fructui animarum, &c. Potest etiam quinta causa esse, quod diuina iustitia illos, qui quanto amplius cognouerunt, & spreuerunt, & quibus maiora beneficia contulit, & ingrati fuerunt, & gravior ceteris offenderunt, frequentius eum indignè contrectant, & percipiunt, tanto magis indurat, & profundius cadere permittit. Vnde non solum ipsi sunt mali in se, sed etiam alios secum malos esse desiderant, & bonos odiunt, & quos imitari nolunt, optant non esse, & persequuntur eos, quos sibi dissimiles esse dolent. Salomon: Grauis est nobis ad videndum. Et tunc ibidem plures de prædictis tanguntur. Laici verò, quia de prædictis causis minus habent, ideo minus odiunt: immò etiam diligunt, qui sentiunt nos salutem suam diligere, & sperant per nos eam fideliter apud Deum promouendam, ore, meritis, & doctrinis. Clerici etiam qui sanè sapiunt, eadem ratione nos fouent, & diligunt, quasi filios suos, & vocatores, & cooperatores tam suæ salutis, quam suæ sollicitudinis sibi commissæ in suis subditis necessarios adiutores, & oneris sibi impositi fideles subleuatores. Et de istis satis, &c.

Sap. 2. c

S. BONAVENTURÆ
Eximij Ecclesiæ Doctoris,OPUSCULUM, IN QVO
decernitur quare Fratres Minores
prædicant, & Confessiones audiant.

In hoc Opusculo determinans questionem propositam S. Bonauentura, & aduersariorum objectionibus satisfaciens doctrinam utilissimam tradit pro materia Sacramenti Penitentia, præcipue quoad ministrum ipsius.

Quia plerique dubitant, & quærent, cum non habeamus curam animarum ordinari nobis commissam, qua ratione, vel qua auctoritate, vel qua forma prædicemus, vel confessiones in populo audiamus.

Quod ut plenius, & planius intelligatur, rationis huius radicem altius inspicimus, ab ipsa primaria Ecclesiæ institutione originem breuiter colligentes.

Dominus Iesus Christus omnium creator, & gubernator, S. Ecclesiam suam ascensus in cælum, Apostolis regendam, & dilatandam commendauit, principaliter B. Petro Apostolo, cui de vniuerso grege fidelium specialiter dixit tertio: Pasce oues meas. Sed ut ordinarius gubernaretur vniuersalis Ecclesia, distinxerunt eam S. Apostoli per Patriarchatus, Primatus, Archiepiscopatus, Episcopatus, Parochias, & alias Canonicas distinctiones: ut quia per vnum vel per paucos non poterat singulis fidelium in omnibus salutis necessariis congruè satisfieri, plures ad huius sollicitudinis partes per determinatos sibi limites pro vtilitate animarum vocarentur, & secundum curæ Pastoralis amplitudinem, etiam quilibet istorum accepit certam auctoritatis potestatem, residente plenitudine potestatis Ecclesiasticæ apud Sedem Apostolicam Romanæ Ecclesiæ, cui Apostolus Petrus Princeps Apostolorum specialiter præfedit, & successoribus suis ibidem eandem potestatem reliquit.

Triplex est autem huius potestatis plenitudo, scilicet quod ipse Summus Pontifex solus habet totam plenitudinem auctoritatis, quam Christus Ecclesiæ contulit, & quod vbique in omnibus Ecclesiis habet illam, sicut in sua speciali Sede Romana, & quod ab ipso manat in omnes inferiores per vniuersam Ecclesiam omnis auctoritas, prout singulis competit eam participari, sicut in cælo ab ipso fonte totius boni Christo Iesu fuit omnis gloria Sanctorum, licet eam differenter singuli participant pro captu suo.

Prædicta verò distinctio Ecclesiarum, & Parochiarum triplici de causa est instituta, scilicet propter Rectorum sollicitudinem. Quod enim cuique specialius committitur, diligentius exequitur, nec expectat ut alter provideat his, qui suæ sollicitudini specialiter sunt commissi. Item propter subditorum vtilitatem, quia facilius reguntur, & singulis expeditius potest satisfieri, ut dictum est, per plures ministros, quam per paucos. Sicut Moyses solus non valens onera multitudinis populi sustinere, partitus est Tribunis, Centurionibus, Quinquagenariis, ac Decanis, ut maiores maiora, minores minora proportionaliter expedirent, retenta sibi tamen plenitudine potestatis, in typo futuræ dispositionis Ecclesiæ militantis. Item propter deprehendendas fraudes hæreticorum, & latebras peccantium, ut quisque pastor super gregem suum vigilans, possit luporum deprehendere insidias, & errantium ouium absentiam cognoscere, & ad gregis vnitatem, eas quærendo, reuocare.

Ministerium autem officij pastoralis circa ista septem præcipue versatur, maxime Plebanorum, scilicet docere, prædicando populum, quid credere, quid facere, quid cauere, quid sperare, quid timere debeant. Item peccantes corrigere, & iudicare, in confessione soluere, & ligare pro qualitate meritorum. Ecclesiam officiare, & diuina celebrare, & indicare statuta Ecclesiæ de feriis, & aliis intercedere pro populo apud Deum orando, & gratiam eis impetrando, quasi mediator inter Deum, & eos. Sacramenta Ecclesiastica, & sepulturam eis impendere, & alia Sacramentalia. Indigentibus in Parochia pro posse in corporis necessitatibus de rebus Ecclesiæ subuenire, exemplum bonæ viuendi in omnibus seipsum præbere, secundum honestatem vitæ Clericalis.

Obedientia verò populi ad Plebanos in his est conuerso maxime consistit, ut doctrinam eorum, & prædicationem, statuto tempore & loco auscultent. Ut de peccatis suis eorum correctioni subiaceant, iuxta Canonum instituta. Ut semel in anno ad minus omnia peccata sua quæ tunc habent, eis confiteantur. Ut in præcipuis festis, se-

condum iura ad Parochias conueniant, Missam audituri. Ut Sacramenta Ecclesiastica ab eis recipiant, & sepulturam, & huiusmodi. Ut indicta feriarum, ieiuniorum, & alia denuntianda ab eis, seruent. Ut decimas, oblationes, & alia debita eis persoluant, secundum Canonum instituta. Noua verò statuta populo superaddere Plebani non debent, ne fiat obedientia onerosa. Hæc debent subditi Plebanis suis, tamen cum exceptionibus iuris, priuilegiis, & consuetudinis approbatæ, & licentia superiorum.

Quodd verò semel in anno quilibet confiteatur proprio Sacerdoti omnia peccata sua, his sex de causis statutum est. Primo, ut pastor cognoscat, in quo statu quilibet commissorum sibi sit, ut secundum hoc sciat ei medicinam competentem exhibere, instructionis, correctionis, consolationis. Secundo, ut noscat quibus possit Christi corpus indulgere, vel quos à Sacramentis arcere. Tertio, ne per longam incuriam, multorum conscientiarum in peccato desperabiliter sordescant, expedit ut aliquando se expurgent. Ipse enim pudor confitendi plerosque à peccato deterret, & confitendo sæpe, discunt hoc esse peccatum, quod se putabant innoxie perpetrare. Quarto, ut discernantur obedientes à negligentibus vel hæreticis, per obseruantiam talis statuti. Quinto, ut purgent se ad corpus Dominicum dignè percipiendum fideles, per confessionis medelam. Sexto, pro merito gloriæ, ut ex humilitate confessionis, mereantur in cælo exaltari, & à peccatis citius expurgari.

Proprius Sacerdos dicitur, cui quisque specialiter gubernandus est commissus ab Ecclesia vice Dei. Prætermissis igitur diuersis distinctionibus, quatuor sunt cuiusque plebis Parochialis proprii sacerdotes. Primus, & præcipuus est Summus Pontifex, cui tota Ecclesiastici gregis cura singularissime commissa est, ita quod omnes inferiores Ecclesiæ Rectores curam, & totam potestatem quam habent super subditos ab ipso accipiunt, mediata vel immediata. Secundus est diocesanus Episcopus, qui est ordinarius pastor omnium Ecclesiarum sub ipso constitutarum, & sui inferiores Prælati curam animarum, & auctoritatem regendi habent ab ipso. Tertius est specialis pastor cuiusque Ecclesiæ ibi Canonicè institutus. Quartus est, cui quisque prædictorum pro tempore vicem suam super commissos sibi, ad ligandum, & soluendum ex causa rationabili committit, cui tamen committere potest. Superiores autem liberius, & largius possunt vices suas committere, quam inferiores. Vnde cum Plebanus possit aliquibus committere, ut vice sui plebi suæ prædicent, & eorum confessiones audiant, & absoluant, & poenitentias iniungant, ita quod sic absolutos non oporteat illo anno Plebanis suis iterum confiteri, nisi velint, multo magis potest hoc Episcopus, & maxime Summus Pontifex, qui sicut vbique habet potestatis plenitudinem, ita & commissam sibi gerit omnium Ecclesiarum sollicitudinem, ut ea, quæ singulis necessaria probantur, ipsius providentia suppleantur. Alioquin vacua esset apud ipsum tanta potestas, quam executionis efficacia non comitaretur. Committit autem aliis quandoque vices suas, tum pro locorum distantia, vel causarum qualitate, vel pro aliorum magis urgentium negotiorum occupatione, vel pro multitudinis requirentium frequentia, & necessitatis festinatione, vel pro corporis imbecillitate, vel certe pro liberiori spiritus vacatione expedit cum, & alios secum ad oneris pastoralis sustentationem inuitare. Nam & si Dominus solus omnia sine qualibet difficultate possit in omnibus operari, quæ voluerit, sicut ex nihilo cuncta creauit: tamen dignatur in quibusdam operibus suis habere coadiutores, & Vicarios sicut in cura animarum, & in operibus artificialis industriæ. In hoc dant exemplum Ecclesiæ Rectoribus, onus sollicitudinis suæ, & aliis impartendi, ne per ipsorum absentiam, & insufficientiam, salus fidelium negligatur.

Prædictis ergo de causis in his nouissimis temporibus, de quibus prædixit Apostolus, quod instabunt tempora periculosa ex multiplicatione peccatorum, & numerositate

Quibus de causis statutum est, ut quilibet fidelis semel in anno proprio Sacerdoti confiteatur peccata sua.

Proprius Sacerdos quis.

Joan. 21. c

Plenitudo potestatis Papæ triplex.

Ratio distinctionis Ecclesiarum in plures Dioceses.

Exod. 18. d

Officium Plebanorum quod est.

Ad quid teneantur subditi Plebanis suis.

2. Tim. 3. d

rudium

rudium populorum, & seductione hæreticorum, & raritate bonorum, & difficultate regendi, & insufficientia Prælatorum, & perplexitate caluum emergentium, & aliorum periculorum Ecclesiæ imminendum ex variis euentibus, prouidit Sedes Apostolica ad obuiandum præfatis periculis quibuscumque remedium subuentionis animabus pereuntibus, quod diuina ordinatione quosdam Religiosorum ordines instituit, qui officio prædicationis, & confessionis sibi commissio, subueniant indigentia populorum, & insufficientia Clericorum, & obstant versutiis hæreticorum, & hoc in solatium, & subleuamen oneris, non in præiudicium Plebanorum. Non enim præiudicat eis, si Dominus Papa, vel Episcopi eorum, de officio suo solliciti, quod personaliter implere non valent, aliis loco suo implendum committunt. Sicut nec hoc præiudicaret eis, si vellent personaliter in Parochiis eorum prædicare, vel confessiones audire, ita quod ipsi confessi non tenerentur tunc iterato Plebanis suis confiteri, cum ipsi Plebani sint Vicarij Episcoporum in suis Parochiis, sicut Episcopi Summi Pontificis in officiis sibi commissis, quia non in diminutionem potestatis sed in adiutorium sustentandi oneris, sunt inferiores pastores superioribus subrogati.

Secundò, non fit eis præiudicium si pondus laboris quod ipsi portare tenentur, in cura animarum alleviatur eis per aliorum auxilium, vt animæ saluentur, pro quibus Deo rationem reddere debent in iudicio, si ex eorum negligentia, vel ignorantia, perirent, ita vt pro illarum perditione ipsi damnentur. Ecce super Pastores ego requiram gregem meum de manu eorum, &c.

Tertiò, non fit eis præiudicium, quia non minuitur iurisdictionis eorum potestas ex tali cooperatione aliorum, sed tantum pondus sollicitudinis, & laboris. Temperatissime quippe sic disposuit diuina sapientia, & instituit Sedes Apostolica, vt per ordines prænotatos in prædicatione, & confessione defectus cleri suppleantur, & animæ saluentur, & nec in temporalibus, & spiritualibus ius Clericorum aliquatenus violetur, ne per subtractionem illorum, quæ eis iure debentur commoti, salutis profectum per fratres promouendum in Ecclesia impedirent, cum vix etiam nunc sustineant quidam, eos pro animarum salute inter homines conuersari. Nam decimas eorum, nec primitias seu oblationes, nec alia debita eis præcipimus, nec populum ab obedientia eorum abstrahimus, nec in debitis ministeriis suis eos vllatenus impedimus. Quod autem quandoque Religiosi ad saluandos fideles in Ecclesia essent vocandi, ostenditur in D

Cum autem prædicatio, & confessio, inter alia populo Dei exhibenda, ampliori indigeant scientia Scripturarum, & magis periculum sit ista ei non ministrare, vt expedit, cum per prædicationem informetur quid credere debeant, & qualiter viuere: per confessionem verò lapsi extrahantur de luto peccati: ista duo fratribus commissi

A sunt, vt in his subueniatur fidelibus, & suppleant defectum Clericorum. In reliquis autem minùs est periculum qualiter fiant, aut facilius executio per quemcunque fiant. Ex prædicatione ergo non fit eis præiudicium, quia non prædicamus illa hora in eorum Ecclesiis, qua ipsi solent in festis solemnibus, diuina solemniter celebrare, seu prædicare, nisi ipsorum permissu. Alia hora si populus nos audire desiderat, nihil deperit eis exinde, sed accrescit. Et hoc in tribus, videlicet, quia populus eis commissus proficit in scientia veritatis, & bonis moribus. Item, cum ipsi eadem docent, quæ & nos testimonio nostro confirmamus doctrinam eorum esse veram, vt in ore duorum, vel trium stet omne verbum. Item, quia docemus populum pastoribus suis obedire, & eos reuereri, & nō recalcitrare, & reddere eis sua. Super his potius debent, si sapiunt, gaudere & gratias agere, quam dolere. Aliter enim citò vilescerent apud populum, propter malam vitam multorum ex ipsis. Ex confessione similiter non præiudicamus eis, quia nullum cogimus nobis confiteri de subditis suis, & confessos remittimus ad Plebanos suos, vt illis iterum se ostendant tempore suo, secundum Ecclesiæ mandatum si ante non sunt eis eo anno confessi. Nam si ægrotus vult & aliis medicis, pro vberiori consilio sanitatis patefacere infirmitatem suam præter suum medicum specialem, non fit præiudicium in hoc illi medico, nisi forte infletur inuidia, vel cupiditate, vel pudore turbetur.

Quòd autem prioribus temporibus in Ecclesia non erant vocati, vel missi à Sede Apostolica Religiosi alij; ad prædicta officia prædicationis, & confessionis, vt nunc sunt missi, ista fuit ratio. Cum morbus adhuc paruus est, paucioribus indiget remediis, & leuioribus, sed cum cœperit inualecere, & latius se diffundere ne desperabiliter æger periclitetur, necesse est plura, & efficaciora remedia adhiberi: ita etiam cum status mundi modo valde deterior, quam olim esse videatur, expedit plures nunc esse subleuantes, iuxta illud: Messis quidem multa, operarij verò pauci, idonei, & fideles. Rogate ergo Dominum messis, vt mittat operarios in vineam suam. Item ad Romanos, vbi abundauit delictum, superabundet & gratia. Videmus nunc messes plebium multiplicari, & siluis succisis villas ædificari. Videmus adinventiones peccatorum succrescere, & perplexiores casus quotidie emergere. Item ex consuetudine malos incorrigibiliores magis fieri, & duriores in peccato. Item, quod Clerici plures malo exemplo infirmant laicos, tam in moribus, quam in fide. Item, quod pauci sunt inter eos periti, qui sciant, vel quibus confidatur, quod doceant, vt deberent. Item quod negligenter præsumunt animabus commissis, & terrenis negotiis nimis instant. Item quod multi eorum sunt suspensi, excommunicati, & in officio suo diuersimode impediti. Item quod rari sunt Pastores in Ecclesiis, sed per leues Vicarios animarum cura venalis exponitur. Item quod ipsi temporalibus curis dediti, ista dissimulant, ita quod spes correctionis vix habetur. Item, quod si aliquando vellent ista corrigere, & inutiles remouere, non habent quos loco illorum substituant meliores. Cum igitur iam sit Ecclesia, quasi navis tempestate concussa, in qua remigantibus, pauore trementibus, procellæ tumentes penè operiunt nauem, missi sunt fratres à summo gubernatore, fulti auctoritate Sedis Apostolicæ, vt in nauiculis suis discurrentes per mundum, quos ex naufragio peccati periclitantes inuenerint, rapiant ex vndis, & ad litus salutis reportent.

Nulla verò Parochia inuenitur, quin habeat aut idoneum Plebanum, aut aliquo modo insufficientem, aut nullum. Bonus, & idoneus est, qui secundum formam Canonum iusto titulo possidet beneficium, cui annexa est cura animarum illarum, & qui sufficientem pro regimine plebis suæ habet scientiam sacræ Scripturæ, & qui nullum habet impedimentum in omni officio Clericali, & qui debitam diligentiam adhibet animabus sibi commissis, in his quæ sunt necessaria saluti. Talium Plebanorum subditos non oportet ad alios pro confessione recurrere, nisi in his sex casibus. Primus cum de voluntate

Inc. 10. A

Rom. 9. d

Quis est bonus Plebanus?

plius, & licentia, vel rati habitatione, expressa vel tacita, quis alteri confitetur. Secundus cum alius habet ampliorē auctoritatem absoluendi in certis casibus, quam Plebanus. Tertius, si propter abundantiorē cautelam vult etiam aliis confiteri, nihilominus tamen confiteatur etiam Plebano tempore suo. Quartus, si confitetur illis, qui habent à Domino Papa, vel ab Episcopo loci generalem auctoritatem audiendi confessiones, ut Pœnitentiarij, vel alij quidam ad hoc specialiter deputati. Et qui talibus confitentur, idem est, ac si Episcopo suo personaliter confiterentur eisdem casus de quibus eis contulit potestatem. Vnde non tenentur tunc Plebanis iterum confiteri, nisi velint. Quintus, si aliquis est in peregrinatione positus, nec potest habere proprium Sacerdotem. Sextus in articulo necessitatis extremæ, tunc quilibet est ei proprius Sacerdos, si alium non habet.

Insufficiens
Plebanus,
quis.

Insufficiens Plebanus dici potest tribus modis: aut cui ab Ecclesia pro tempore sublata est executio officij sui, ut suspensus, excommunicatus, & irregularis: aut cuius subditis propter aliquod nocumentum suum non expedit ei confiteri, ut idiota, vel proditor confessionis, & confitentes sibi sollicitans ad peccatum quocumque modo: aut qui confitentibus sibi, non debitam adhibet diligentiam, sicut necesse foret. Sicut qui non dat eis opportunitatem integrè confitendi, vel non vult eos absolvere, nisi pro pretio, vel non informat eos in discretionē peccatorum, seu satisfactionis qualitate, ut sciant quid sit peccatum mortale, quid veniale, quid enorme, quid lenius, vel qualiter Deo satisfaciatur, & qualiter proximo, quando publice, vel occultè. Nam in talibus negligens, tantum nocet aliis, sicut idiota qui docet errare, ita negligens relinquit in errore. Exemplum de cæco duce, & qui cæcum deviantem non reducit ad viam. Subditi enim horum ipsa necessitate salutis coguntur alios confessores requirere, in quibus insufficientiæ prædictæ non videntur. Sicut qui scit medicum suum insufficientem ad curandum eum, alium necessariè quærat, si vult mortis periculum effugere. Quod si Plebanus talis nolet subdito dare licentiam idoneum confessorem quærendi, vel pro malitia, vel invidia, seu superbia sua, immò forte præcipit ne vadat ad alium: ita tenetur ei in hoc obedire, sicut servus domino, qui nollet eum pascere, & præciperet ei ne alibi sibi cibum provideret. Quod autem dicitur, quod subditus debet prius petere licentiam, ut vadat ad peritum confessorem propter cautelam factum est, scilicet ne ex contemptu quærat alium, vel ne vadat ad minus idoneum, vel ne vadat ad hæreticum, vel ne detur locus tergiversandi malignis, dum quærent ignotis confiteri, ut correctionem sui pastoris effugiant, & ita liberius peccent, vel ne simulent se aliis confessos, cum nulli sint confessi.

Plebanus
nullus quis.

Plebanus autem nullus est, qui tenet Ecclesiam, cum sit inhabilis ad beneficium habens curam animarum, ut illegitimus filius, vel excommunicatus, vel laicus, vel qui unam habens, recipit aliam. Item qui recipit Ecclesiam non ab eo, qui habet ius conferendi, vel præsentandi ad eam, vel inuestiendi, vel ab excommunicato, vel quando ius est ad superiorem devolutum ex causa. Item qui tenet Ecclesiam non debita forma, simoniace per fraudem, vel violenter, vel est Vicarius alicuius istorum. Quod quisque non habet, nec potest alteri sua auctoritate conferre. Omnes sicut non habent ius in Ecclesiis quas tenent, ita & plebs in nullo tenetur eisdem.

Cum ergo prædictorum omnium subditi possint, & debeant aliis confiteri, potius quam illis, qui videntur esse Plebani eorum, propter præmissos eorum defectus, & laici nesciant discernere quos eligant meliores, & Clerici potius vitiosi mitterent eos ad sibi similes, quam ad idoneos, & satis rari sunt in clero iam, quos nulla prædictarum respergat macularum: missi sunt fratres à Sede Apostolica per mundum, muniti eius testimonio, qui prædictos defectus Clericorum, ubi necesse fuerit, suppleant, & indigentia fidelium subueniant, & non tantum laicos, sed, & ipsos Clericos, & Religiosos prædicationibus instruunt, exhortationibus à malo retrahant, insuper

A exemplis ædificant, & orationibus gratiam eis, & veniam impetrent apud Deum. Nos enim sumus illi pauperes, qui remanentes manipulos segetum, & spicas decidentes post messores, & racemos relictos in vinea colligere debemus, id est, illas reliquias quas Plebani, qui habent officium in plebe sua docendi, & corrigendi, relinquunt, ut eas ex area Ecclesiæ ad horreum cœlestis patriæ referamus. Quia vero ad hoc non tenemur ex debito astringente, sed ex charitatis libertate, ideo similiter, & illi non tenentur nobis in corporali provisione, nisi ex libera pietate. Possunt enim nostris prædicationibus intendere si voluerint, & nobis confiteri, & eleemosynas largiri possunt, & dimittere. E contra possumus nos eis ista spiritualia beneficia impendere prædicationis, confessionis, & orationis, licet ad ea ex debito non obligemur, nisi debito charitatis.

Deut. 24. d

B Quæritur autem si illi, qui nobis confessi sunt, teneantur Plebanis suis iterum confiteri? Ad hoc dicendum, quod duplici ratione tenentur homines confiteri Sacerdotibus habentibus claves in foro pœnitentiæ absoluendi, & ligandi, ex præcepto Dei, & ex statuto Ecclesiæ. Præceptum Dei est pœnitentiam agere, cuius pars est confessio facta Sacerdoti. Vnde Ioannes dicit: Si confiteamur, &c. Cum ergo pœnitens confitetur nobis, & absolvimus eum auctoritate Domini Papæ, vel Episcopi, non tenetur iterum à Plebano suo de eisdem absolui, cum sit absolutus, sed propter statutum Ecclesiæ, quo quilibet semel ad minus in anno iubetur confiteri omnia peccata sua proprio Sacerdoti, quod plerique referunt ad Plebanos specialiter, debet ei si velit iterum confiteri, ne scandalizetur, & ut melius agnoscat eum, si dignus sit, cui corpus Christi debeat porrigere, vel negare, nisi de licentia eius alteri sit confessus, vel ratum habeat si est factum, & hoc de his Plebanis intelligendum, qui boni, & idonei videntur, ut supra dictum est, non de aliis qui ius non habent in Ecclesiis, vel ad quos subditi pro confessione accedere prohibentur.

An qui confessus est religioso teneatur iterum confiteri Plebano.

1. Joan. 1. 6

C Ut autem planius liqueat, in quibus casibus, vel qua forma fratres possint audire confessiones, quædam eorum, quæ superius posita sunt, sub compendio repetantur. Cum pro diuersis causis aliquotiens expediat subditos Plebanorum, etiam aliis Sacerdotibus confiteri, ut promptius inueniant ad quos recurrant, missi sunt fratres specialiter, ut in tali necessitate fidelibus succurrant, ad hoc à Sede Apostolica destinati.

D Primus casus, cum ex regula nostra approbata, & confirmata à Sede Apostolica, etiam iniunctum habeamus prædicationis officium, ne fructus prædicationis inanis sit, possumus ex privilegio Apostolico ubi prædicamus, etiam confessiones requirentium, tunc audire, & absolvere, ac pœnitentias iniungere, auctoritate Domini Papæ.

Causæ propter quas expedit Religiosos habere copiam audiendi confessiones & casus in quibus possunt eas audire.

Secundus, cum ab Episcopis similiter commissum habeamus confessionis officium, non solum de communibus, sed etiam de specialibus casibus ad ipsos spectantibus, possumus absolvere iuxta formam confessionis ipsorum: non tantum laicos, sed etiam Clericos indigentes.

Tertius, cum Plebanus licentiat subditum suum, ut nobis confiteatur, vel ratum habeat quod factum est.

E Quartus, cum pro superabundanti cautela, vel meliori consilio, etiam vult alteri confiteri, vel ex deuotione, quam suo Plebano.

Quintus, cum quis vagatur per terras, potest interim aliis confiteri, dum suum non habet Sacerdotem.

Sextus, in articulo necessitatis, dum timet mori, & suum non habet Sacerdotem.

Septimus, cum Sacerdos alienius est idiota, nec scit in necessariis saluti eum congruè expedire.

Octauus, cum est notorius fornicator, tunc subditi non debent ab eo Sacramenta requirere.

Nonus, cum consuevit reuelare secreta confessionis, subditi non tenentur ei confiteri, qui hoc timent.

Decimus, cum in confessione solet aliquos ad peccatum inducere,

inducere, illi non debent accedere ad eum, propter periculum vtriusque.

Vndecimus, cum non dat subditis copiam integre confitendi, & non informat eos de his quibus indigent ad salutem.

Duodecimus, si sacerdos est ab officio suspensus à iudice, vel à iure, tunc nec potest soluere, nec ligare.

Decimus tertius, si est aliqua maiori excommunicatione ligatus, quia non debent tunc subditi communicare ei quæ sciunt.

Decimus quartus, qui est aliqua irregularitate perplectus, tunc non potest exequi officium pastorale.

Decimus quintus, si est peruersor sacramentorum, vendens ea pro muneribus, tunc est suspensus, & infamis.

Decimus sextus, si tenet Ecclesiam contra statuta Canonum, tunc enim nullū ius habet in ea, vt illegitimus, simoniacus, & habens vnā Ecclesiam, si recipit alteram: tunc enim prior vacat, & qui per fraudem obtinet, vel violenter intrat, vel non recipit eam à quo debet.

Decimus septimus, si est Vicarius illius, qui non habet ius in Ecclesia, quod possit alteri delegare.

Sunt alij casus, pro quibus quandoque etiam honeste personæ timent suis sacerdotibus confiteri, quia Vicarij sunt instabiles, & sæpius mutantur, ideo non audent eis sua reuelare secreta, cum tories oporteret eos ignotos habere confessores. Item, quia plerique ipsorum tam viciosi sunt, quod honesta scemina timerent infamari, si secreta susurraverit cum eo. Item, quia plures ipsorum ignoti sunt, & timetur, quod sunt apostata, vel in officio sacerdotali impediti, vel forte non habentes ordinem sacerdotij. Item, aliqui habent talia peccata in conscientia, quod potius volunt non confiteri, quam Plebanis suis ea pandere, qui semper vident eos, & coram quibus timent tota die confundi, sicut sæpe percepimus. His in tanto periculo ex compassione est succurrendum potius, quam in desperationem ponantur, hoc tali modo apte fit, vt confiteantur talibus, quos non timent, vbi consilium ipsorum verecundiæ, & salutis. Non est leuiter præcipitandus in interitum, pro quo Christus Dominus potius voluit mortem crucis subire, quam permitteret eum perire. Et rigor iuris positiui, vbi expedit seruandus est, vbi autem salutem impedit, remittendus est. Cum enim potestas Ecclesiastica data sit à Domino Prælati, teste Apostolo, in ædificationem, & non in destructionem salutis animarum, vbicunque aperte quis ea vitur in destructionem, virtutem suam amittit. Sicut medicina, non sicut expedit ægro possecta, potius lædit eum quam sanat, cum medicinæ ad sanandum & reparandum, & non ad sauciandum, vel destruendum sint repositæ. Cessante enim causa, cessat & effectus: quia rigor pro vtilitate animarum statutus, sicut seruandus est, vbi illa vtilitas inde prouenit, pro qua statuitur, ita laxandus est, vbi talis effectus non sequitur, sed potius contrarius aperte sentitur.

Quod si aliquis Plebanus prohibet quoquo modo, ne subditi sui confiteantur talibus, qui ab Episcopo, vel à Domino Papa mediate, seu immediate habent auctoritatem generalem confessiones audiendi: talis prohibitio non valet, nec pœna in prohibitione apposta est rimenda, & hoc multo ei ratione, quarum tres tantum hic ponam. Prima, quia non potest inferior sui superioris auctoritatem cassare, vt quod ille concessit, iste prohibeat.

Secunda, quia si aliquis supradictorum defectuum inest ipsi Plebano, scilicet imperitiæ, suspensionis, irregularitatis, criminis negligentia, vel alterius impotentia, per quem subditi ab eo debito modo non expediuntur in confessione, debent etiam eo inuito, ad alios idoneos recurrere si non velit sponte concedere, nec procius maleuolentia seipsos salutis remedio priuare.

Tertia, quia & si Plebanus satis sit idoneus, tamen subditi postquam ius suum ei reddiderunt, confitendo, & alia debita persoluendo, si volunt & alios de salutis suæ remediis consulere, non debet, nec poterit eos prohibere.

re. Et si pœnam aliquam propter hoc eis infligeret, talis esset sicut qui punit omnino innocentem, & damnet recte operantem, quod est error intolerabilis, & iuri diuino contrarius, & ideo non ferendus, immo grauiter puniendus, & tenetur læso de illata satisfacere iniuria, & propalare propriam imperitiā, nesciens quid debeat, & quid possit, ac limites suæ potestatis confundens.

Cum contritio, confessio & satisfactio sint integrales partes pœnitentiæ, & necessariae ad salutem omni pœnitenti, sicut non contrito non datur remissio peccatorum, ita nec non confitenti peccata sua, si potest habere catholicum sacerdotem, sicut sancta constituit Ecclesia Spiritus sancti auctoritate iuxta Euangelicam doctrinam, cum Christus clauis regni cœlorum per Apostolos sacerdotibus tradiderit ad animas ligandas & soluendas. Cum ergo necesse sit confiteri, necesse est etiam aliquos esse, qui confitentes audiant & absoluant vice Christi. Aut ergo confitebuntur Prælati suis tantum, aut etiam alijs sacerdotibus. Sed si prælatus alicuius est suspensus ab officio suo quacunque ex causa per Ecclesiam, vel insufficiens est ad scientiam necessariam, vel aliter negligens, quod non impendit pœnitentibus debitam diligentiam, vel quocunque alio modo præstat impedimentum, quod ab eo subditis non conuenit requirere absolutionis gratiam: necesse est alios institui, qui vicem illorum suppleant in hac parte. Alioquin sacramentum pœnitentiæ per subtractionem debita confessionis & absolutionis euacuatur, & clauis Ecclesiæ otiosæ manebunt, aut iura canonica nullius vigoris erunt & auctoritatis, quæ sententias suspensionis & irregularitatis & excommunicationis frustra contra aliquos ediderunt, & absolutionis beneficium impendi contraxerunt, si ab ipsis tantum coguntur subditi istud requirere, & eis solis peccata sua & non alijs confiteri. Licet enim communiter clerici in quibusdam terris istis defectibus non valde sunt impliciti, vt in Anglia, vel Francia, vel alibi, vbi clerici sunt litterati, & clericaliter viuunt, & subditos suos bene regunt: tamen in pluribus alijs terris defectus in clero reperiuntur, per quos inhabiles & minus idonei sunt ad animas pœnitentium absoluendas, quod qui fratribus Minoribus & Prædicatoribus prohibet fideles ibidem confiteri peccata sua, videtur aut ignorare periculum, aut animarum inuidere salutem, & Dei beneplacitum impedire. Si aliquis teneretur alicui providere in necessarijs, & negligeret vel non posset, & alius vellet egenti ex compassione subuenire, & illius vicem supplere qui deberet, ne iste periret: numquid ab aliquo prohibendus esset, ne proximo in necessitate subueniret? Et si hoc esset incōueniens prohibere ne liberaret proximum à periculo corporis, quanto magis incongruum est & illicitum, prohibere aliquem à liberatione animæ fratris à periculo damnationis: immo videtur error omnino non ferendus prohibere aliquem liberari à naufragij periculo, & potius permittere eum perire, quam pœnitentem à voragine peccati per confessionis tabulam extrahere. Nulla lex seruanda, nulli præcepto obediendum humano, quod contra præceptum charitatis Dei, & contra salutem proximi aperte agere inuenitur. Aduersus charitatem enim, vel ceteras virtutes & fructus spiritus, teste Apostolo, non est lex. Cum ergo pastor plerumque alicuius præcipit subditis suis ne alicui confiteantur alij quam sibi, subintelligendum est in præiudicium suum, ita quod si alteri confessi fuerint, nihilominus confiteantur & sibi. Nam sicut non potest eos prohibere, quin de temporali vtilitate loquantur, cum quocunque voluerint: quanto magis de spirituali, & salutis consilium requirere, vbi sperat inuenire. Verbi gratia, vbi decimæ debentur sacerdoti tantum, si præcipit, quod nulli dentur decimæ nisi sibi, intelligendum est hoc de decimis, quæ sibi debentur. Sed si aliquis dederit ei debitas decimas, & de residuo quod suum est, vult etiam alteri cuicumque dare aliam decimam ratione elemosynæ, nunquam potest sacerdos suus eum prohibere, ne hoc faciat.

Aliud vero est de Regularibus religiosis, qui sicut à superioribus prohiberi possunt ne vadant quoquam, vel loquantur cuiquam sine ipsorum licentia, ita possunt etiam prohiberi ne confiteantur alicui nisi per licentiam eorum, dummodo tales eis confessores assignent, per quos non negligantur in his, quæ pertinent ad salutem. Alioquin si prælatus religiosi præcipit ei ne confiteatur alicui præter suam licentiam, & non assignat ei confessorem idoneum, & ille indiget confessione, potest & debet alium quærere confessorem, potius quam salutem propriam negligat, quia præceptum non tenet inferioris prælati, quod præiudicat præcepto superioris. Omnis autem prælatus in Ecclesia est inferior summo Pontifici, cuius præceptum est vice Dei, ut fiat confessio peccatorum idoneo confessori, suo tempore cum potest haberi.

Quod si subditus Plebani, confessus est alteri, etiam qui ab Episcopo licentatus est, ut possit audire confessiones requirentium, & Plebanus ex pastoralis sollicitudine vult agnoscere oves proprias, ut sciat quibus sacramenta diuina ministret, vel qualia adhibeat infirmantibus remedia, & vult conscientias eorum etiam agnoscere per confessionem ipsorum, dummodo hoc calumniose non faciat, vilipendendo auctoritatem alterius, cui ille confessus fuerat: non est propter hoc redarguendus, sed magis pro sua sollicitudine commendandus, cum de ipsis sit rationem Domino redditurus.

Si autem aliquando Episcopus præcipit subditis suis in synodo, quod nulli confiteantur nisi Plebanis suis, vel quibus ipsi licentiam dederint, non est intelligendum velle reuocare, si quam auctoritatem fratribus dedit confessiones audiendi per suam diocesim, sed quod non confiteantur aliis in suorum præiudicium Plebanorum, iuxta quod supra dictum est, cum ad hoc tantum debeant eis obedire.

Quod si expresse reuocaret omnem auctoritatem, quam fratres habent ab ipso de confessionibus audiendis, nihilominus tamē fratres quam diu non sunt à summo Pontifice prohibiti, vel à suis specialibus prælatis, quibus obedire tenentur, possunt audire confessiones sub hac forma, quod audita confessione eorum, si quis dignus est, absoluant eum sub spe rati habitationis pastoris sui, si est idoneus pastor secundum præscriptam formam, vel si nolit habere ratam absolutionem illam, quod iterato confiteatur eidem, si prius non sit ei illa peccata confessus. Si autem habet ille confitens Plebanum non idoneum, vel nullum simpliciter absoluat eum: & expediat in his, quibus indiget ad salutem potius quam nullo subueniente negligatur. Debemus enim præsumere summum Pontificem, vel alium quemlibet bonum pastorem animarum huiusmodi esse discretionis, & charitatis, quod potius velit oves Christi per quemquam catholicum sacerdotem ad salutem æternam expediri, quam negligi ab his, qui ex officio curam eorum suscipiunt, sed executionem officij circa eos non implent: alioquin si hoc non vellent, indignus esset dignitate Pontificalis officij, qui oves Christi magis perire vellet quam erui de ore luporum, & talis eius voluntas caret effectu pastoralis potestatis, quæ solum in ædificatione, & non in destructionem animarum data est ab ipso principe pastorum Domino IESU Christo. Hac enim ratione prouidit S. Ecclesia instituit, quod in necessitatis articulo, cum proprius non habetur sacerdos, quilibet sacerdos absoluat quemlibet Pœnitentem ab omni vinculo peccati, & excommunicationis etiam maioris, potius quam ex defectu proprii pastoris aliquis inodatus peccato decedat. Licet vera contritio posset eum absolueret, cum non posset habere confessorem. A simili ergo cum proprius sacerdos non potest, aut non curat, seu nescit confitentem debito modo expedire potest & alium confessorem quærere, qui eum expediat, cum periculosa sint animæ vulnera, seu morbi quam corporis, si citius remediis debitis non curentur. Qui autem prohibet ægotantem ne accedat ad medicum, qui eum curet, mortem desiderare videtur, quia non vult vitam suam congruis remediis à morte tueri. Si vero

A sententiam contra eum ferret excommunicationis, quasi pro inobedientia, nullam habet vim taliter lata sententia: quia pœna talis inferri non debet, nisi graui culpa præcedente. Culpa vero nulla est, quærere salutis suæ remedium sine præiudicio alicuius. Quod etiam quidam ferunt sententiam excommunicationis in omnes fratrum benefactores, cum nihil habeamus, nisi quod offertur nobis à fidelibus unde viuamus: idem est ac si prohiberetur aliquis per excommunicationem, ne fratrem suum & proximum à submersionis, vel incendij seu quolibet mortis periculo liberaret. Prohibere enim B cibo reficere indigentem, est eum velle fame occidere, quod quam iniustum sit, nullus ignorat.

Quod autem dicitur, quod sententia excommunicationis siue iusta, siue iniusta, semper est timenda: verum est, quia sicut iusta timenda est promerenti, ita iniusta ferenti, vel promouenti. Sex enim modis sententia excommunicationis vim suam perdit, & plus nocet ferenti, quam patienti.

Si profertur à quo non debet, ut à non iudice vel excommunicato. In quem non debet, in non subditum, vel innocentem. Quando non debet ante cognitionem causæ, vel post legitimam appellationem. Vbi non debet, non in loco iudicij, vel non decenti. Quare non debet, pro bono opere, & non pro peccato, & sine ratione iusta. Qualiter non debet, iuris ordine non seruato. Ista & alia plura non prosequor vltius, relinquens ea à viris peritis quærēda. Qui in eum, qui peccauit, sed iam pœnitet fert excommunicationis pro eodem peccato sententiam, punit non reum, quem Deus iam à reatu peccati absoluit, & restituit innocentiae pœnitendo, unde debet sententiam retractare, & aliam ei satisfactionem imponere pro peccato. Nam scriptum est: Quomodo maledicā, quem Deus non maledixit? &c. Melius tamē omnes aduersantes nobis vincimus humilitate & patientia, quam rebellando & allegando: quia rebellando scandalizamus alios de ipsa scientia & usurpatione potestatis quasi nostræ, patiēdo autem ostendimus nos quærere non quæ nostra sunt, sed quæ salutis sunt aliorum, quosdam docendo, quosdam patiēdo cupimus ædificare, & Deo lucrari, & sic Deus pro quo patimur, & alij patientiam nostram videntes pugnabunt pro nobis.

Ut autem planius videatur, quam pauci sunt iam in istis partibus inter Plebanos, vel eorum vicarios, qui liberam habeant ligandi & soluendi potestatem, vel qui bene expediant animas in confessione, ac per hoc perpendatur quam necessarij sint fratres nostri, ut vicē eorum suppleant, & animabus pereuntibus subueniant, ex his consideretur. Omnis suspensus ab officio, vel irregularis, vel excommunicatus, vel male intrans ad regimen animarum, non habet potestatem ligandi aut soluendi, vel alia, quæ iurisdictionis sunt, à quibus est ab Ecclesia prohibitus exercendi, unde quod ligat vel soluit, vel facit in huiusmodi, nihil valet. Vide ergo plurimos nobilium & potentium, qui deberent beneficia Ecclesiastica peragere, per bella, & alios excessus frequenter incurrere excommunicationis sententiā, à iure, vel à iudice latam vel aliter demereri ius conferendi ista beneficia, quia vel indignis conferunt, vel interueniente simonia, quocunque modo per ipsos vel mediatores, & si qua tunc vel taliter E conferunt beneficia, vel iuris percipientes ea consequuntur, cum ille conferens ius non habeat conferendi. Videmus Episcopos similiter per bella, vel alios excessus sæpe incidere excommunicationis sententiam, vel suspensionis, vel à domino Papa suspendi seu excommunicari. Item quod aliqui vel per simoniam promouentur, vel conferunt curā animarum: Similiter alij aliqui prælati promouentur, & promouent alios per simoniam interuentum, & omnes beneficiorum collationes per tales vel taliter factæ nihil iuris cōferunt recipienti. Videmus pastores locare Ecclesias suas vicariis suis sub certa pensione census, & vnus sæpe supplantat alium promittēdo maiorem pensionem pastori, ut sibi Ecclesia conferatur, & hoc sæpe incaute geritur, & cum periculo simoniæ. Videmus plu-

Casus in quibus excommunicatio non ligat.

Num. 23.6

rimos

rimos curam animarum suscipere contra statuta Canonum, ut non clericos, & ante ætatem debitam, vel illegitime natos, vel aliqua excommunicatione vel irregularitate ligatos, & inhabiles ad recipiendum tale beneficium. Item quod multi habent plura beneficia curam animarum habentia, qui habent aliqua obstacula, propter quæ iura prohibent aliquem eligi vel institui, ut est pluralitas beneficiorum, & similia. Nam si aliqui habent dispensationem Apostolicam, quod de prouentibus Ecclesiasticis possint recipere usque ad certam summam reddituum annuorum, hoc non est accipiendum summum Pontificem intendere, quod concedat alicui simpliciter tot animarum curas colligere, quod de illarum prouentibus famem suæ cupiditatis possit utcumque mitigare, & animas illas sine pastore relinquere destitutas, sed de aliis Ecclesiarum prouentibus potius accipiendum est, ut præbendarum & aliorum beneficiorum curam non habentium animarum, sicut meliores & peritiores exponunt. Videmus quod iudices causarum, sæpe mandant Plebanis sub pœna suspensionis vel excommunicationis iam latæ, aliquas denuhriate sententias vel exequi, quas negligunt & pœnam incurrunt. Videmus quod multi recipiunt ordines contra Episcoporum prohibitionem, sub pœna suspensionis promulgatam. Videmus quod scholares sæpe manus iniiciunt in acolytos per iram, & incidunt in Canonem, nec petunt absolutionem, & sic promouentur ad ordines, vel beneficia Ecclesiastica, & solemniter officiant Ecclesias, & exequuntur ordines clericales. Videmus quod in clero plurimi sunt notorii fornicatores, in domo sua vel alia concubinas habentes, vel hinc inde cum pluribus notorie fornicantes. Notorius autem fornicator dicitur, cuius crimen nulla valet tergiversatione celari, vel cuius testis est populus, qui constat ex decem hominibus secundum quosdam. Omnis autem notorius fornicator, est ipso iure suspensus, quoad se, & quoad alios. Contra aliquos etiam à suis Episcopis, vel prælatis domini Papæ aliquoties fertur sententia excommunicationis. Regulare etiam est, quod suspensus à iure, vel à iudice, vel excommunicatus, si recipit ordinem sacrum, vel ministrat in eo solemniter, est iam irregularis factus, à quo non potest absolui, nisi per sedem Apostolicam, vel de eius speciali mandato. Quidam tamen volunt, quod si fuit suspensus à iure non à iudice, quod tunc potest secum suus Episcopus dispensare, quia mitius agit Canon quam homo. Videmus quod sæpe iudices Ecclesiastici ferunt excommunicationis sententias, contra formam Decretalis illius Innocentij Papæ IV. Cum sit medicinalis. Vbi dicitur, debent congruas præmittere admonitiones prius quam aliquem excommunicent, & sententias ferre in scripto, & causam conscribere, & illa contra quem fertur sententia copiam scripti illius dare infra certum terminum, & qui aliter fert in aliquem excommunicationis sententiam præter alias pœnas, est ipso facto suspensus ab ingressu Ecclesiæ per mensem, ita quod si infra mensem ingerat se diuinis, iam fit irregularis, quod non potest cum ipso super hoc, nisi per sedem Apostolicam dispensari.

Sunt adhuc plurima impedimenta clericorum, quæ præ nimietate non prosequor, sed ex his paucis aduerti potest, quam multi sunt Plebani in istis partibus, vel tales, vel à talibus, vel taliter promoti, seu instituti, qui nihil potestatis in ligando animas habent aut soluendo, ut cognoscatur quam necessarij sunt fratres in Ecclesia Dei, qui vicem illorum suppleant, & animabus subueniant, quæ taliter possent perire. Quibus & si nulla alia suppeteret auctoritas, collata specialiter à sede Apostolica, vel Episcopis, ipsa insufficientia cleri & indigentia populi laram eis aperit audiendi confessiones populi facultatem, cum illi, qui debent, aut nesciant, aut negligant, aut nequant eos, qui sibi commissi sunt, congrue, ut in pluribus à salutis suæ necessarijs expedire. Cum è tribus vnum sit necessarium: quod aut pœnitentes confiteantur illis, qui sunt à iure prohibiti vel suspensi: aut

A nobis, quos Ecclesia ad hoc misit, vel clero simus in adiutorio, ubi ipsi minus sufficiunt: aut nulli. Nam laicis confiteri non licet, cum possint haberi catholici sacerdotes. Quod enim dicitur, quod in extremis debeat homo laico confiteri, si sacerdotem non habeat, non est de necessitate, cum laicus non habeat auctoritatem aliquam absoluedi, sed est signum tantum contritionis, quo perpenditur, quod sacerdotem desiderauerit, qui laico est confessus. Item cum dicat Canon, quod qui habens vnum beneficium, cui sit cura animarum annexa, recipit aliud, quod primum ipso iure iam vacet, & ad quem pertinet eiusdem beneficii collatio, nisi illud infra sex menses conferat alteri idoneo, quod collatio iam deuoluatur ad alium, & nos iam videamus plurimos plura huiusmodi contra Canones tenere beneficia, liquet quantæ iam Ecclesiæ sint vacantes, & carentes vero pastore, cum & ipsi, qui iam tenent eas, non habeant ius in eis, nec ipsorum vicarij, & quibus postmodum conferuntur ab illis, qui iam ius conferendi propter præfaram negligentiam amiserunt, nihil iuris percipiunt, cum non habeant ius illa beneficia iam conferendi. Item cum animarum cura debet ab Episcopo committi, vel sicut in quibusdam Ecclesiis consuevit ab Archidiaconis, ut sciant quales sint quibus animas gubernandas committunt, & illi, qui iam videntur pastores in pluribus terris per se, constituunt pro se vicarios in Ecclesiis, qui nec ab Episcopo vel alijs auctoritate ipsius curam recipiunt animarum, tales patet vicarios ius non habere. Nam cum in cura animarum sit requirenda pastoris idoneitas, non debet hanc curam per alium gerere, nisi pro causa rationali, & de licentia speciali, cum ipse de animabus sibi commissis sit rationem Deo in iudicio redditurus. Item cum Dominus C. Portuensis Episcopus Cardinalis quondam Legatus Theutoniæ, generalem tulerit sententiam suspensionis ab officio & beneficio contra clericos sollicitantes moniales cuiuscunque habitus, & excommunicationis contra omnes carnaliter eas cognoscentes, & Dominus Papa Gregorius IX. illam confirmauerit, & paucis auctoritatem absoluedi tales concesserit, timendum est multos huiusmodi sententijs ligari, qui nec cogitant super se absolutionis vel dispensationis gratia indigere, & tamen sic ministrant, & tenent curam animarum, & percipiunt beneficia Ecclesiastica sic ligati. Item Archiepiscopi in suis concilijs, & Episcopi in synodis sæpe ferunt sententias contra diuersos excessus, à quibus sunt, plures clerici non immunes.

Forma ergo petendi auctoritatem ab Episcopis audiendi confessiones generaliter ista potest esse, vel alia æquipollens, Domini vos estis Pastor ouium Christi in hac diocesi, & vobis incumbit providere animabus commissis vestræ sollicitudini, ne in aliquo negligentur. Cum igitur propter multitudinem plebium, & incrementa peccatorum & perplexitatem casuum, Plebani non possint ad plenum omnibus expediendis sufficere, placeat vobis, ut fratres qui habent inter nos confessionis officium, auctoritate vestra sint adiutores eorum, & subueniant in quibus possunt eorum insufficientiæ populi, & aliorum requirentium in confessionibus audiendis, saluo iure ipsorum, vel quorumlibet Prælatorum, cum specialiter ad hos Ordo noster sit à sede Apostolica destinatus. Si vero dignamini nobis aliquid potestatis præter communem cursum de aliquibus maioribus ad vos specialiter spectantibus superaddendo committere, propter illos maxime quibus non facilis ad vos pater frequenter accessus, vel quibus propter alia negotia personaliter intendere non valetis, speramus Deo esse placitum, & proficuum animabus. Insuper erit vestri oneris subleuamen, hoc videlicet, & hoc expressis articulis, in scripto, & si potest fieri sub eiusdem Episcopi sigillo omnia, quæ concesserit, reseruentur.

Forma petendi ab Episcopo facultatem audiendi confessiones.

S. BONAVENTURÆ
Eximij Ecclesiæ Doctoris,

OPUSCULUM, QVOD
Inscribitur Libellus Apologeticus in
eos, qui Ordini fratrum Minorum
aduersantur.

*Obiectionibus & questionibus variis eorum, qui
fratrum Minorum Ordini detrudere nitebantur
respondet Auctor in hoc Opusculo: in quo & calum-
nias aduersariorum detegit, & obloquentium ora
obstruit doctrina sua mirabili. Hic autem repetit
multa, & uberius pertractat, quæ in tribus proxi-
me precedentibus Opusculis proposuerat: suntque
utilia iis præsertim, qui regimini animarum præ-
sunt.*

Quæstio aduersariorum prima.

PATER hoc quod surripitis Clericis
elemosynas, quæ ipsis darentur, si vos
non essetis, conqueruntur, quod detraha-
tis eis in populo, & confundatis eos in
predicationibus vestris, vitia eorum pro-
palando. Insuper, quod suadeatis hominibus, ne confi-
teantur eis, & ne dent eis oblationes, & alia quæ debe-
rent, cum ipsi sunt potius quam vos, qui pro anima-
bus eorum sunt rationem Domino reddituri.

Responsio.

Respondeo ad ista per ordinem: Omnia quæ ipsis iu-
re debentur in oblationibus, decimis, & aliis, vel de ap-
probata eis consuetudine dari solent à populo, non po-
tius suademus eis dari, quam impediamus, immo hortamur
populum eis ista non subtrahere, nec in alios pios
usus erogare, & ius suum cuique tribuere, etiâ peccatori.
Si autem quandoque quærent consilium, ubi secundum
Deum melius sit dare elemosynam, ad quam non te-
nentur ex debito: dicimus libere, quod ibi sit melius, ubi
maior est indigentia, vel maior Deo honor exhibetur,
& ipsis dantibus, exinde efficaciora orationum suffra-
gia provenire creduntur, vel quo ipsorum deuotio ad
benefaciendum pro Deo feruentius inclinatur. Quod
autem Plebanis suis confiteantur, ut debent, suademus
etiam his, qui nobis confessi fuerint, ut agnoscant eorum
conscientias, quos regere debent, ut sciant, quibus exhibere,
vel negare debeant Ecclesiastica sacramenta, nisi
forte tales sint aliqui, à quibus prohibeant canones sa-
cramenta requiri, ut suspensi ab officio, vel irregulares,
vel ius ligandi, & soluendi non habentes, vel per quos
animæ magis irretiuntur peccati laqueis, quam purgen-
tur, de quibus non est nunc ulterius prosequendum.

Quod autem detrahamus eis, & confundamus eos in
populo, non oportet, quod nobis hoc imponat singula-
riter, cum ipsi non abscondant scelera sua. Sed per facti
evidentiâ omnibus ea propalent, & nobis etiam tacen-
tibus: omnibus ingerant inde materiam detrahendi. Vti-
nam nos soli ea sciremus. Vtinam ita essent occulta eo-
rum peccata, quod nobis ea prodere volentibus, non cre-
deretur, & mendacij, & detractionis à populo argueremur.
Nunc autem tanti, & tam aperti sunt multorum ex-
cessus, quod laici arguunt nos, cum aliorum vitia in præ-
dicatione tangamus, quare tam enormia, & aperta, &
multa, & magis nociua clericorum scelera non reprehenden-
damus, cum non debet esse personarum acceptio apud
veritatis doctorem, nec pro timore, vel favore debeat
apertam veritatē tacere, & hoc gravius redarguere, quod
est nociuius, & quo Deus magis offēditur in quocūque.
Inde est, quod propter hoc cogimur interdum, aliquid

A de clericorum excessibus tangere, ne putemur ex timore
tacere, vel ex priuato favore, quasi cum ipsis contra lai-
cos pariter conspirauerimus, & ut laici æquanimius fe-
rant, si eos corripimus, videntes, quod nec clericis parci-
mus, & maxime ut veritas Euangelij seruetur, quæ om-
nium peccata detestatur, ne aliter putarent simplices,
quod peccata non essent Deo odibilia, quæ non audi-
rent in clericis reprehendi, & stultæ mulierculæ puta-
rent, non esse illicitum, cum ipsis peccare, sicut aliqui-
bus earum notum est, ab eis, fuisse persuasum.

Quod autem non nitamur eos in prædicatione con-
fundere, nec populos eis odibiles reddere, potest ex hoc
patenter agnosci, quod multos eorum defectus scimus,
& dissimulamus, nec populo propalamus expresse, par-
centes eisdem. Cum etsi non in omnibus, tamen in plu-
ribus eorum plures reperiantur, per quos fierent despe-
ctui populo, si vellemus eos publice prædicare, & hoc
caute tacemus, his de causis: Vna propter pacem & re-
uerentiam cleri, ne laicos contra clericos prouocemus
ad discordiam, cum pro pace cleri, & etiam ædificatione
populi, à Deo & à Sede Apostolica specialiter missi si-
mus. Secunda, quod non possemus tamen per hoc emen-
dare eos, nec haberemus alios meliores, qui eis mox
substituerentur, si isti omnes qui sunt reprehensibiles
abiicerentur, & est minus malum aliquo modo habere
istos quam nullos, maxime cum Episcopi, & prælati
non intenderent substituere meliores. Tertia, quod dese-
rimus in hoc bonis, qui sunt inter eos, & si pauci sint
qui cum ceteris confunderentur, cum rudis populus si-
ne discretionē bonos & malos persequi inciperet, & odi-
re. Quarta, & quasi præcipua, ne si populus perderet
omnino fidem in clericis, hæretici insurgerent, & attra-
herent sibi populum, quasi oves destitutas pastoribus,
& facerent eos hæreticos, gloriantes quod nostro quasi
testimonio, tam viles essent clerici, quod nullus eis obe-
dire deberet, nec doctrinam eorum curare. Omnis enim
hæreticorum intentio ad hoc tendit, quod spreto clero
eis credatur, & ad hoc non conuenit nos ipsorum esse
cooperatores, quin potius debemus contra eos, quasi lu-
pos rapaces clero, & Ecclesiæ esse propugnatores, con-
tra eorum versutias populum præmuniendo, errores ip-
sorum veritatis testimoniis ex Scripturis authenticis
confutando. Quinta, quod lucra animarum quæ quæri-
mus, melius promouemus cum beneuolentia cleri, &
assensu, quos si indiscrete agendo exacerbaremus, cum
non possemus contra eos communiter præualere, prohi-
berent nos animabus prodesse prædicando, & cōfessio-
nes audiendo. Et sic salus multarum animarum impeditur,
& fieret quasi scissio in Ecclesia, dum clerici nos
quasi reprobos persequi inciperent, & laici aut nobis, aut
ipsis fauentes, alteros despicerent, & eis credere recusa-
rent. Et cum non possemus eos qui nobis fauerunt de-
fendere à clero, quin eos nobiscum persequerentur, & ex-
cōmunicarent, tandem omnes nos desererent, & ex odio
nostri doctrinā nostram clerici infamarent, & sic hæreti-
cis qui modo nos timent, aditus ad subuersionē fidelium
sine contradictione pateret: sicut lupis ubi canes nō me-
tuunt, & pastores sunt desides, datur audacia oues inua-
dēdi. Nisi enim essent isti ordines in Ecclesia, qui ex of-
ficio prædicationis fideles illuminant, cito plurimi effice-
rentur hæretici in his terris, ubi tam pauci inueniuntur
clerici in sacra Scriptura periti, cum nescirent hæretico-
rum versutiis obuiare. Immo ipsi clerici cito ab hæreti-
cis subuerterentur per callidas expositiones Scripturæ,
in quibus nescirent eorum deprehendere fallacias, vel
per promissiones seducerent eos, spondentes quod ma-
gni fierent inter ipsos. Et cum laicos attraherent clerici,
etiâ potius adhærent eis, quam soli relictī perirent in-
opia, cum nullus curaret eos, nec daret eis oblationes
vel decimas: aut certe persecutionibus eorum exterminarentur,
cum iam haberent laicos adiutores contra
clerum, sicut modo clerici hæreticos persequuntur.

His ergo de causis, & aliis, ut multa mala vitentur, uti-
lius iudicamus tacere quædam mala clericorum, quam

Peruersa hæ-
reticorum
omnium
intentio.

populo

populo prodere, vbi sine scandalo possumus evitare, vt sunt ista. Quisquidque habet plures Ecclesias curam animarum habentes, sine dispensatione Apostolica, omnes vacant ipso iure prater ultimam, & nullum ius habet in aliis ligandi, vel soluendi, nec eius vicarias, nec aliquos inde redditus percipiendi. Item illegitime natus nullum ius habet in beneficio curam animarum habente. Item qui recipit Ecclesiam per quamcumque simoniam. Item qui recipit Ecclesiam ab eo, qui non habet verum ius conferendi eam. Omni notorius fornicator, cuius criminis testis est populus, iure taxatus, siue in domo sua teneat fornicariam, siue extra, vel vnam habeat vel plures, est ipso iure suspensus ab officio, ita quod subditi non debent eius Missam audire, nec confiteri ei, nec alia ab eo sacramenta recipere, nec potest eos excommunicare, nec absolueret. Item si suspensus celebrat, & officiat Ecclesiam, vel quacumque excommunicatione ligatus, seu recipit Ordinem clericalem, aut in eo sollempniter ministrat, factus est irregularis, & non potest exercere officium clericale, etiam si iam fornicari cessauit, vel ab excommunicatione solutus fuerit, nisi cum eo super irregularitate contracta per Sedem Apostolicam dispenseretur, maxime si a iudice suspensionis sententia fuit lata. Huiusmodi autem sententiae iam saepe feruntur in clericos, & ab officialibus, & archidiaconis, & iudicibus Ordinariis, vel delegatis, & parum curantur a multis. Videmus in terris istis tot esse imperitos iam clericos, in his quae ad regimen pertinent animarum, licet forte in grammatica, vel alia scientia sint instructi, quod vbi centum, vel plures Plebani, & Vicarij conueniunt, vix pauci sint, qui vere sciant animas suas, vel alia, quae ad salutem sunt necessaria, in his per Scripturarum scientiam expedire. Et talibus imperitis non deberent eorum subditi confiteri propter periculum, ne forte ex ignorantia relinquant eos in statu damnationis, docendo non esse peccatum, quod est mortale peccatum, aut non ostendendo formam debitam satisfactionis de peccato confesso, vbi certa forma satisfactionis est necessaria, vt de restitutionibus rerum illicite acquisitarum, certis locis vel personis, vel haeredibus faciendis, vbi multi seducuntur. Scimus etiam, quod qui scienter in mortali peccato positus celebrat Missam, qualibet vice mortaliter & grauiter peccat, & quantum in ipso est, rursus Christum crucifigit, quem & pro denariis, quos sibi sperat offerri, & illicite, & indigne contrectat. Qui ergo offert ei quem talem esse praesumit vel scit, & rogat eum Missam celebrare, facit eum Christo tantam inferre contumeliam, vt eum indigne contrectet, & peccat mortaliter. Sed qui facit aliquem peccare mortaliter, ipse peccat, vbi ignorantia non excusat, & secundum ista si nulus offerret vel audiret Missas eorum, qui illicite celebrant, cessarent a celebratione, vel corrigerent vitam suam, & sic multa peccata omitterentur. Multi etiam inordinate excommunicantes incidunt in poenam suspensionis, & irregularitatis, & per alios actus plures inobedientiae merentur suspendi ab officio, & inefficax sit eorum auctoritas in subditos suos. Scimus etiam, quod qui est in peccato mortali, cum sibi Deus iratus sit, non placat eum pro alio peccatore. Ergo oratio clerici in peccato positi, inefficax est sibi, & aliis qui offerunt ei elemosynas, vt oret pro illis. Item clericus lubricus vanus, & male expendens res Ecclesiae, quo plura habuerit, plus peccat. Sed qui illi dat oblationes, & alia, promouent eum ad amplius peccandum, expedit ergo ei non dari. Item qui recipit pretium operis alicuius, & non deseruit, male recipit, sed clericus habens curam animarum, & non faciens quae debet eis in doctrina salutis, & bono exemplo, & efficaci oratione, & debita correctione, & in aliis, peccat recipiendo stipendia Ecclesiastica, quae non deseruit vt debet. Ergo non debet eidari, ne daretur occasio peccati. Quam paucissimi autem in terris istis iam reperiuntur, qui debito modo ministeria praestent animabus sibi commissis, quod nimis est miserabile, & qui aut ex defectu iuris, aut scientiae, aut vitae, aut diligentiae cir-

A ca eas, aut liberae executionis officij sui nihil habeant reprehensibile, & quod eos tali officio reddat indignos. Quomodo vero tota Ecclesia per mala exempla clericorum & auaritiam corrumpatur, & negligentiam deformatur, & a statu debito elongetur, & quanta ex hoc quotidie peccata incrementum, & quot bona negligantur per mundum, vix aliquis sufficit aestimare. Haec & plura alia cum vera esse scimus, & tamen ea populo non aperte praedicemus, non debemus a clero iudicari, quod confusione eorum intendamus, & eos populo studeamus odibiles facere, sed magis si haberent intelligentiam, agnoscerent, quantum eos honoramus, & deferimus talia subtrahendo, propter causas supra notatas. Ideo tamen securius ista dissimulamus, quod nec clericorum, nec laicorum cura nobis ita commissa est, vt de ipsis teneamur reddere rationem sicuti praelati ipsorum, ad quos spectat eorum correctio, nisi in quantum ex libera charitate consideremus eis prodesse. Vnde possumus tacere & loqui, quae secundum Deum & nobis, & aliis expedire videmus, cum nihil a nobis amplius requiramus. Vitia autem laicorum libenter arguimus, quia & patientius sustinent, & nesciunt litteras, quibus instruantur, quid debeant cauere vel facere, & minus periculum sequitur, si eorum in publico propalentur excessus, & facilius emendentur. Clericis autem possumus in Capitulis suis, omnia pericula sua in sermonibus litteralibus seorsim ostendere, cum reuerentia charitatis, & maturitate benigna, & sic magis proficimus apud eos.

Questio secunda.

Cum ergo non sitis iudices clericorum, vel laicorum, nec ad vos spectet eos redarguere vel corrigere, sed ad suos tantum rectores; quid usurpatis vobis iuris, etiam si causae praedictae non essent, vt alicuius vitia publice reprehendatis, sicut saepe tangitis in praedicatione vitia quorumlibet laicorum, clericorum, & religiosorum, cum praedicator non deberet arguendo descendere ad species peccatorum, sed in genere solum ostendere vitia & virtutes, & nullum notabiliter confundere coram populo, peccata sua publice obiurgando, aliis in scandalum.

Responsio.

Intelligentibus constat, quod multum differunt actio iudicis, & Doctoris. Index enim ad quem spectat correctio delinquentium subditorum, debet inuestigare, excessus delinquentium audire, testes recipere, peccantem citare, crimina contra ipsum proposita ei obicere, negantem conuincere, conuictum vel confesum punire, contumacem amplius, vt magis terreatur, arctare, & cogere ad satisfactionem, etiam inuitum. Cum ergo formam istam omnino non teneamus in praedicando, non usurpamus nobis iudicis officium iudicantis super aliquem, sed imitemur tantum formam Doctoris. Doctor enim seu praedicator, qui diuersi generis auditores debet instruere, vt virtutes magis reddat commendabiles necessarias ad salutem, vitia his opposita quam sint nociva, & detestabilia ostendit. Et quibusdam generibus hominum quaedam vitia sunt magis visitata, vt mercatoribus fraus & mendacia, militibus rapina & incendia, & ita de aliis necesse est, quod propter generalem instructionem quodlibet genus hominum specialiter arguat, & moneat sibi specialius insidiata vitia cauere, sicut medicus agros diuersis infirmitatibus laborantes, docet a sibi magis noxiis cibis & aliis abstinere. Nihil enim prodesset infirmis si diceret, caute ab omnibus cibis nociuis generaliter, nisi specificaret in qualibet passione quid illi specialius noxium esset, aut proficuum sanitati. Quod autem dicitur, quod praedicator debeat in genere omnes arguere peccantes, & non descendere ad species, hoc est intelligendum de notabili specificatione personarum, non vitiolorum vel statuum, vel officiorum, quae non possunt proprie describi, sine expressione officij vel status illorum, qui in hoc specialiter offendere consueverunt.

Iudicis officia.

Mutus Doctoris, seu praedicatoria.

Potest

Potest enim sic congrue generaliter dici, vos artifices peccatis frequenter in hoc, & vos milites in hoc, & vos religiosi in isto, vos clerici in illo, & sic de aliis, si sunt ibi plures de quolibet genere illorum ad quos loquitur, siue nullus, ut quisque sibi conscius talis peccati compungatur, & in se confundatur, & nullus specialiter notabilis de hoc reddatur, quem facti euidencia alias non facit notabilem, vel qui seipsum non prodit esse reum, sibi ascribendo specialiter cum murmure, quod generaliter dictum constat, iuxta illud Poëtæ:

Consciis ipse sibi, de se putat omnia dici.

Correctioni enim & ædificationi tantum debet intendere doctor fidelis, non confusione vel infamati alicuius præsentis vel absentis. Vbi cumque ergo præsumitur, quod aliquis specialiter de peccato prius incognito aliis ex prædicatione reddatur notabilis, unde potest oriri grauamen, vel scandalum, melius est tacere, & alia ædificatoria magis loqui. Qui vero facere consuevit contrarium, aut contentiosum, aut inuidum, aut imprudentem se demonstrat, aut vanæ gloriæ cupidum, qui non aliunde esset acceptus apud hominem, ex aliorum infamia gloriam sibi quærit. Quem confundendo exasperas, hunc tardius ædificas, & rancoris aculeo vulneras.

Quæstio tertia.

Cum in prædicatione, & confessione audienda, multa sit discretio necessaria, & peritia Scripturarum, quare ad hæc officia tam iuuenes, ut videtur, & immaturos promouetis, qui & sibi, & aliis aliquando minus profunt, & fortasse etiam obfunt, cum in clericis aliis hoc reprehendere soleatis animarum rectoribus?

Responsio.

Licet enim aliquando quod iunior litteratior sit, & magis discretus sit quam senior, & facies iuuenilis sæpius maiorem celet ætatem, & morum maturitas ætatis defectum suppleat: in plerisque tamen etiam propter hoc aliquoties ad hæc officia promouemus iuniores, ut interim discant per exercitium, quia cum vident se ad hæc officia assumptos, diligentius student, qui alias forte segniores essent in studendo, & minus proficerent. Minus etiam obest, si minus adhuc perfecti sunt promoti, dum viuunt adhuc segniores, qui eos possunt informare, & corrigere, & defectus illorum in consiliis supplere, quam si illi deficerent penitus, & nemo eos tunc sciret instruere, si tunc primo exercitari deberent. Tot etiam sunt requirentes à nobis prædicationes & confessiones, & consilia, quod seniores non sufficiunt omnibus satisfacere. Ideo oportet nos de iunioribus aliquos qui sperantur idonei promouere, qui onus seniorum subleuent, & petentibus satisficiant, prout sciunt. Quamuis nullum scienter promoueamus, quem non speremus idoneum. Tamen aliquando aliquis præter voluntatem nostram, minus efficitur utilis, quia multa sunt, quæ ad idoneitatem tanti officij requiruntur, & satis est difficile, hæc omnia simul in omnibus reperiri.

Quæstio quarta.

Quæ sunt ergo necessaria illi, qui ad prædicationis, & confessionis officium est assumendus?

Responsio.

Ut ad hoc sit idoneus, præter habilitatem illam quam confert gratia, quæ etiam est efficacior omnibus, quæ non in nostra potestate consistunt, sed in beneplacito Dei, singulis prout vult dona sua diuidens, ista considerare in promouendis solemus ad hæc officia. Primo, quod sit competentis ætatis, non multum à tricesimo distans anno, quia quæ sunt à pueris, pueritia reputantur. Secundo, quod non sit etiam facie, & moribus puerilis, quia ista multum minuunt auctoritatem apud homines, tam doctorum, quam factorum. Tertio, quod non sit valde notabiliter deformis in corpore, videlicet nimis brevis, vel crassus, vel gibbosus, vel aliter turpiter

Qualis debeat esse promouendus.

A deformatus, ne per hoc eius prædicatione despectui, & risui haberetur. Quarto, quod non sit etiam valde debilis corpore, cum ex hoc labores huius officij exequi viriliter non valeret. Quinto, quod sit competentis facundia, ut possit ea quæ debet, proponere sine fastidio auditorum. Sexto, quod sit saltem in grammatica, & sacra Scriptura, tam sufficienter instructus, quod sine errore, vel confusione sciat coram populo & clero proponere veritatem; & in consiliis competenter satisfacere requirentibus de causis necessariis, & in confessione de penitentibus iniungendis imponendis. Septimo, quod sit talis in vita & in moribus, quod de ipso, & fratres interioris, & alij exterioris nihil videant vel audiant, per quod doctrina prædicationis eius apud audientes quoquo modo vilescat. Nam cuius vita despicitur, restat ut eius etiam prædicatione contemnatur. Octauo, quod etiam naturali tantum polleat industria, quod per fatuam simplicitatem non reddat contemptibile, quod per acquisitam scientiam apprehendit, ut sciat se honeste gerere inter homines, & prudenter in omnibus se habere. Nono, quod non sit minus ad hoc voluntarius, ut si ad hoc motu proprio non trahitur, saltem propter obedientiam bonum proximorum saluti intendere prædicando, consulendo, & confessiones audiendo, & alios ædificando non contentiose recuset. Gregorius: Quod mens voluntarie non recipit, congrue non disponit. Sic multi Sanctorum officium quo prodesse debebant proximis, humiliter refugiebant, & tamen ad hoc tracti per obedientiam, sollicitè adimplebant, ut Moyses, Hieremias, & alij plures noui & veteris testamenti Doctores. His donis

Cornato, si gratia affuerit, potest & debet imponi officium prædicationis, & confessionis, in Ordine ubi fuerit necessarium. Qui vero alios non idoneos pro priuata societate promouent, Ordini confusionem, & animabus nocumentum, & ipsis promotis detrimentum, & sibi met culpam non paruum procurant, cum negligentia inutilium & imperitorum tam in consiliis incautis, quam in absolutionibus inefficacibus, & in aliis nocuentis animarum ab eis, qui tales promouent, merito requirantur. Tales enim in multis sæpe possunt offedere vel scandalizare, dum non dicenda populo prædicant, vel falsa docendo errorem inducunt, vel aliter forte minus compositæ se habendo. Item in confessione forte nesciunt confitentes debito modo instruere, nec inter peccata grauiora & leuiora distinguere, & aut faciunt ex nimio rigore desperare, aut cum adhuc in statu damnationis sunt, dant eis spem de saluatione, & indulgent eis corpus Domini recipere. Et maxime circa rerum iniustarum acquisitionem, vel restitutionem multi seducuntur, dum non informantur, quæ sit iniusta cõquisitio, vel qualiter pure restituant, quibus debent. Ex moribus etiam quorundam, & vita prædicantium, vilescit sæpe doctrina verborum, dum alta docent verbo prædicationis, sed minus ædificatoria ostendunt exemplo actionis. Vnde ut diligenti examinatione indiger, qui debet esse Doctor in medicina corporum, ita multa consideratione opus est, si sit idoneus qui debet esse Doctor & medicus animarum, cum sint subtiliores & periculosiores & incurabiliore morbi peccatorum, quæ passiones corporalium infirmitatum. Illi vero, qui se ad hæc officia impudenter ingerunt, indignantes si ad ea tardius promouentur, quæ sint imprudenter perpendere nolunt aut nesciunt, & eo ipso se ad hoc ostendunt & reddunt indignos. Nā si digni fuerint & idonei, non debent se ad hoc ingerere, sed modeste expectare, quousque per inspirationem Dei, à prælatis suis & fratribus ad hoc suo tempore assumantur. Si autem indigni vel nondum idonei, tunc si se ingerunt, primo quidem temerarij sunt, quod antequam vocentur ad tantum officium currere præsumunt, unde Hieremias: Ipsi currebant, cum ego non mitterem eos, scilicet prædicare. Et Paulus: Quomodo prædicabunt, nisi mittantur? Idem alibi: Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron, &c. & Christus dicit in Ioanne: Neque enim à meipso veni, sed ille me misit, scilicet

Greg. homil.
3. in Ezech.
an. med. infn.

Hier. 23. 6
Tom. 10. 6
Hab. 5. 4

Ioan. 7. d

cet

Num. 16.
per totum.

cet Pater. Secundo superbi, quia seiplos reputant dignos & idoneos, ad quod forte nec Deus, nec fratres, vel Prælati sui iudicant eos idoneos, sicut Chore, qui voluit sibi sacerdotium vendicare. Tertio stulti, quia cum talia officia sunt occasio tentationis per inanem gloriam, auaritiam, luxuriam, noxiam libertatem, & internæ deuotionis extinctionem, & alia plura pericula, quod ipsi se talibus incaute ingerunt, nimis stulte se tantis periculis sine necessitate exponunt, cum fugere magis deberent à periculo, quam illud appetere nescientes, quo exitu bellum, quod sibi concitant, finiatur. Quarto, non carent rancore inuidiæ, vel contra eos, qui ad hæc officia eos promouere possunt & non faciunt, vel qui forte impedierunt, imputantes illorum maleuolentiæ, magis quam suæ insufficienciæ, quod non promouentur, cum ipsi sibi videantur ad hæc digniores, quam illi, quos vident iam promotos esse, quibus in sciencia, & aliis se reputant aptiores.

Quæstio quinta.

Cum prudentum si non leuiter retractare quæ faciunt, sed ante diligenter deliberare facienda, ne postea oporteat reuocare, & vos toties muretis Prælatos Ordinis, videmini aut inconsiderate constituere inutiles ad tantum officium, aut sine ratione viles deicere, & quod est signum inconstantia & impatientia, quod non possitis pati rectores idoneos, quos iniuriöse abiecit, aut quod in officio ita peruersi fiant, quo merito non debeant in eo diutius tolerari, aut quod tam paucos habeatis in Ordine pro Officio regimini idoneos, quod semper queritis meliores.

Responsio.

In officio regiminis quæ sunt spectanda.

Sicut supra de Officiis & confessionibus dictum est, plures condiciones ad hæc forte necessarias, ita de Officio regiminis animarum est tenendum. Requiritur enim in Prælato ætatis maturitas, honesta admodum personalitas, vitæ irreprehensibilitas. Quarto, quod non sit idiota in literarum sciencia. Quinto, quod sit discretus & prouidus ex naturali industria. Sexto, quod sit zelator iustitiæ & Ordinis disciplina. Septimo, quod sit tractabilis per mansuetudinis lenitatem. Octauo, quod sit compassiuus pietate fraterna. Nono, quod sit deuotus habens Orationis vsum, & fiducialiter agens cum Deo. Decimo, ex gustu internæ dulcedinis eius, & experimento crebro exauditionis, qui semper in Officio esse se doleat, & tamen cum ad hoc compellitur, æquanimiter illud ferat, nec propter hoc ut citius absoluitur ab officio, negligentius in eo se gerat. Vndecimo, quod corporis imbecillitate à communis vitæ obseruantia non omnino impediatur. Istæ condiciones simul omnes in paucis reperiuntur, ideo paucos stabiles in Officio possumus habere Prælatos, dum aut minus sunt corpore debiles, pro talibus laboribus & sollicitudinibus sufferendis, aut nimis inuoluntarij pro timore conscientia, dum semper timent minus quam debeant facere, aut in exterioribus prouisionibus mitti, aut mores eorum in aliquo fratribus displicent, vel minus placent, aut forte in alio loco vel Officio vtiliores sunt quidam, propter ista sæpe mutantur Prælati. Bonum est etiam propter hoc, ne fiant aliquando insolentes, si scirent se in dominio permanens diu, ut sic in humilitate seruentur, & subdit, quibus forte grauis esset illorum alicuius prælatio, de spe facili absolutionis eius consolentur. Sunt etiam quidam boni subditi, sed inutiles pro Prælati, ideo, deponuntur.

Quæstio sexta.

Cum autem toties mutatis fratres aliquos de loco ad locum. Suspectum enim videtur, quasi aliquod crimen ibi commiserint, unde mutantur, vel quasi ex impatientia sua, vel aliorum non possint ibi manere, vel ex rancore non permittat eum Prælati ibi stare, ubi diligit & consolatur esse.

S. Bonau. Tom. VII. Pars IV.

A

Responsio.

Vix aliquid sit tam pure, quin possit ab aliquo sine stre interpretari, quasi male fiat. Sed bonum non ideo malum est, si illud mali, seu stulti dicunt malum. Sunt autem plures causæ quare fratres de loco ad locum mutantur. Aliquando consolatio eius, qui mutatur, quia sic petiuit. Aliquando consolatio ipsorum ad quos mittitur, quia hoc petiuerunt diligentes eum, pro bona conuersatione vel vtilitate. Aliquando forsitan, quia alibi magis necessarius, est & vtilis pro prædicatione & confessione, vel alio Officio domus illius. Aliquando pro maiore spiritus eius quiete, quia ibi minus à parentibus & aliis requiruntur infestatur. Aliquando pro communi recreatione, quia aer vel victualia plus ibi competunt ei, vel suppetunt pro indigentia sua. Aliquando, quia in vno loco habet aliquis tentationis alicuius materiam, quam non habet in alio. Posset etiam aliquando accidere, quod aliquis deliquisset in vno loco, quod pro sopiendo scandalo, expediret eum mutari in alium locum. Similiter posset aliquis ita esse distortus moribus, vel ex aliqua corporis qualitate onerosus, quod pro partitione oneris aliis transmitteretur ad tempus, ut alij interim ab eo releuantur, sicut onus ab vno humero in alium commutatur. Valet etiam ad hoc maxime talis mutatio, ut fratres secundum regulam agnoscant se peregrinos & aduenas in hoc mundo, non habentes hic manentem ciuitatem, & semper æternam patriam inquirentes. Si enim in vno loco diu stare deberent, quidam nimias ibi contraherent cum extraneis, cum potentibus, cum forminis amicitias, corporis commoda procurarent, sumptuosa ædificia construerent, & cum ibi quasi notiores magis viderentur esse necessarij, tanto vellent esse super ceteros potentiores, ita ut nec prælati auderent sine ipsis in domo aliquid ordinare, & veluti quadam diuturnitatis præscriptione stabiliti vix æquo animo ferrent, si vellent eos pro aliqua causa mutare, etiam si omni modo expediret. Ut ergo puritas paupertatis & obedientia melius obseruetur in Ordine, & mala plurima præcaueantur, expedit fratribus aliquando à loco mutari.

Quæstio septima.

Cum potius deberetis diligere si religiosi & boni caput vos essent vicini, quam sæculares & insolentes laici, quare impeditis aliquando etiam per priuilegium Papale, alios religiosos circa vestram habitationem sibi mansionem construere, nisi quod videtur inuidia esse in causa?

Responsio.

Non pro inuidia, sed potius pro pace priuilegium hoc à sede Apostolica datum agnoscitur, & ob eandem causam pacis eo vtimur, cum non tam nobis quam etiam aliis possit aliter in posterum turbatio & materia scandali suboriri. Si enim aliquando necesse foret eis vel nobis areas nostras ampliare, non possemus, cum alij priores eas iam occupassent. Si autem aliquæ areæ inter nos & illos essent mediæ, cum vtrique eas certatim præoccupare desiderarent, ex auaritia sua venditores earum vix pro triplicato pretio eas darent. Vel si forte pauperes essent possessores earum, aliquis diues auarus eas præmeret, ut vobis eas postea carissime venderet, videns nos ipsis necessario indigere. Item forte conueniret eis, vel nobis, officinas nostras propter situm loci aliquando sic ordinare, quod essent aliis pro magno incommodo, & frequenti cordium turbatione, ut si chorus ipsorum poneretur apud locum infirmorum nostrorum, vel aliter quolibet modo, videlicet latrina, coquina, dormitorium, refectorium, capitulum, domus hospitum, quod propter pacem infirmorum cordium, magis expedit nos esse longius segregatos. Posset etiam quandoque diuinum Officium apud alterutros impediri, si oratoria nimis essent contigua, cantu suo mutuo se impediuntibus. Idem posset fieri de prædicatione, cum vtrobiq; forte pro causa aliqua prædicare contingeret. Si

Cur fratres de loco ad locum iuste mutantur.

Cur iure cautum est, ne monasterium iuxta aliud monasterium ædificetur.

G g

etiam

etiam aliquis quandoque confiteretur apud illos, & placeret ei etiam alicuius apud nos consilium requirere, aut non auderet facere hoc, timens quod prior confessor indignaretur, quasi non sufficeret ei pro confessione dum quæreretur alium, aut forte putaretur velle explorare, quid ille vel ille consuleret, & inde quærere materiam detrahendi. Si qui etiam magis frequentarent illos, quam istos in officio diuino vel in aliis, viderentur alios minus diligere, & fieret materia murmurandi. Infirmis enim cordibus ex leui occasione plus infirmandi materia ministratur: & ideo necesse est, ut præcaueantur talia, quæ ipsis nocent, & alios scandalizant, ne postea emendari non valeat, quod in principio facilius præcauetur. Vtilis etiam est hominibus ciuitatis, ubi fratres morantur, quod in diuersis locis à se disiunctis Religiosi morentur, quam quod in vno angulo plures manerent, & alia pars inanis remaneat, per quorum vicinitatem possent spiritualiter consolari. Quod si forte tales forent Religiosi, qui apud nos habitare vellent, per quos non ædificarentur fideles, sed potius scandalizarentur, tunc omnino expedit, quod non sint nobis vicini, ne forte ipsorum insolentia nobis aliquando ascriberentur, aut nesciretur an ad eos, vel ad nos latenter intrarent personæ suspectæ, aut certe ipsorum dissolutio fieret aliquando nouitiis nostris tentationis occasio, vel etiam aliis causa inquietudinis, & impedimentum in studio spirituali. Si autem quidam infirmi aliquando dolerent, cum forte viderent aliis Religiosis largiores eleemosynas dari quam sibi, & ex hac inuidia torquerentur de vicinitate illorum, hoc nec probamus, nec omnino negamus, sed non est nostra intentio propter hoc prædicto vti priuilegio, sed potius propter causas ante positas, & si quæ aliæ possunt rationabiles inueniri.

Questio octaua.

Cum vnicuique liberum sit, vestem suam formare prout vult, & de panno seu colore quolibet, videmini valde iniuriari quibusdam Religiosis viris vel foeminis, prohibendo ne deferant vestes in colore vel forma habitui vestro conformes.

Responsio.

Multis de causis habitum nostrum alios ferre non sustinemus, & per priuilegium Apostolicum omnibus inhibemus. Vna causa, quia cum sumus ex professione regulæ mendicantes, si sub nostro habitu diuersi hinc inde mendicarent, homines qui iam illis eleemosynam dedissent, & nos vel alij in simili habitu iterum superuenirēt, putarēt, quod idem ex auaritia iterum peteretur, & scandalizarentur de ipsis vel de nobis, quod nimis eos petendo grauaremus. Item cum putarent nobis dedisse, quod aliis nobis similibus dederunt, qui inter habitus nescirent discernere, recusarent nobis iterum dare eleemosynam, & sic nihil acquirere possemus & periremus. Item cum multi intelligerent, quod homines magis diligerent nos, & libentius nobis subuenirent quam aliis, sub habitu nostro per terras discurrerent, & quod nobis dandum esset, ipsi præriperent fraudulenter, & peccarent, & nos fraudaremur, & homines grauarentur. Alia causa, quia pro ædificatione Ecclesiæ specialiter missi sumus, si sub nostro habitu alius aliquo peccato scandalizaret homines, vel nos taliter infamaret, vel suam sic nequitiam contegeret, cum reiecto habitu nostro non agnosceretur, sed frater noster Ordinis nostri putaretur hoc fecisse, Ecclesia non haberet de nobis ædificationem, sed scandalum, & nos frequentes exinde confusiones pateremur, cum multa similia attentarent, sicut comperimus aliquoties esse factum. Item posset hæreticus aliquis sub nostro habitu in locis opportunis docere hæresim, ut sic ei quasi probato fratri Ordinis nostri crederetur, & nos similiter infamaret. Item si forte aliquando ex nostris aliqui in via minus honestè se gererent, cum super hoc corriperebatur à nobis, possent se excusare, quod sub nostro habitu alij fecissent, cum de

A personis esset dubium, quæ fuissent. Ne igitur tantus Ordo totaliter confundatur, & tot mala inde proueniant, expedit ut Ordinis nostri habitum nullus alius permittatur deferre. Quid etiam mali sequeretur, si mulieres eum ferre permitterentur, quisque prudens per se potest pendere: & ideo est studiosissime prohibendum.

Questio nona.

Cum asseratis vos secundum regulam, & professionem vestram, nullos debere recipere prouentus reddituum, seu possessiones, exceptis domibus, in quibus habitatis, videmini transgressores regulæ vestræ, in eo quod recipitis domos vel areas non contiguas vestris areis, in quibus habitatis. Eodem enim modo si hoc licet, poteritis etiam vineas recipere, & agros, & mansos, & similia quæque recipere, immo grangias, & villas, & castra, & terras, & oppida, & quæcumque fuerint vobis data, & sic pristina paupertas, & mendicitas, quam professi estis, paulatim euanesceret, & non eritis discipuli sancti Francisci, cum non sequamini vestigia eius, nec eius regulam teneatis. De domibus enim vobis contiguas potest esse excusabile, quid pro dilatanda area vestra illas quandoque recipiatis, sed de aliis non ita, in quibus homines alios pro censu locatis, quem procurator vester loco vestri exigit, & in usus vestros conuertit de voluntate vestra.

Responsio.

Si qui in talibus incaute agunt, dolemus, & contradicimus, & prohibemus. Qualiter autem in hoc licite agere possimus, aduerte, & tunc non iudicabis nos (si facis intelligis) transgressores. Protestamur nos secundum regulam nostram, nil debere, seu velle possessionis, vel certorum reddituum recipere, vel habere. Quia vero mendici sumus & pauperes, ea quibus pro præsentī necessitate indigemus, ideo recipimus, prout licet, siue pro soluendis debitis, vel aliis necessariis procurandis. Cum ergo aliquis ex deuotione vult nobis legare domum suam, vel aream non contiguam nostræ mansioni, nec recipimus eam, nec per nos, nec per interpositam personam ut nostrā. Sed si ille eam disponit per alium quemcumque, ut ea vendita, de pretio eius prouideatur nobis ex parte sui in his quibus tunc indigemus, procurandis vel soluendis debitis, acceptamus. Si autem ille timens ne forte eius talis dispositio per hæredes suos, vel alios in posterum impediatur, & propter hoc præoccupat roborare illam sigillo alicuius iudicis, vel ciuium, vel alterius, & committit sic alicui amico suo eam, vel fratrum, qui conseruat, quod ipse disposuit de domo tali, vel area, nil ad nos, cum de rebus suis possit ordinare quod volet. Nec domum, nec locum talem dicamus esse nostrum, cum nihil iuris nos ad ea protestemur habere. Similiter si aliquis disponderet per amicum, vel alium, quod de pretio vel de prouentibus illis, vel illis, daretur fratribus tot panes quotidie, vel tantum eleemosynæ singulis septimanis, aut annis, non essemus propter hoc prædij, vel reddituum possessores. Nam si me petente eleemosynam, aliquis diues promittat, quod singulis annis velit dare fratribus duas tunicas, vel tantum vnam, vel singulis hebdomadibus tot panes, & hoc committat Officialibus suis, ut vice sui ista dent etiam eo absente, & hoc pro fratribus recipiam, vel etiam si illi negligant dare, admonendo exigam, nunquid propterea certos redditus habere dicendi sumus, cum non ex iure, sed ex gratia solum talem eleemosynam recipiam, vel exigam? Et si post obitum illius, vxor eius, vel alij amici pro anima illius adhuc velint, aliquo tempore talem nobis eleemosynam per se, vel ex dispositione illius largiri, possumus similiter recipere ex eadem gratia, ita quod quandocumque nolent amplius ista dare, nil peteremus ab eis quasi ex debito, sed more mendicorum recurreremus ad domum clementis domini pro quotidiana eleemosyna, quandiu illi placeret, sed quando plus noller, abiremus vacui, gratias agentes de dato, & non murmurantes de negato.

Quemadmodum legata possunt à fratribus recipi.

Hæc

Cur habitum nostrum ab aliis deferri indecens sit, n. c. sustinentur omnia.

Hæc est vera, & pura vita mendicorum, quod datur ex gratia recipere, non ex iure. De censibus vero domorum fratribus legatarum nihil quærimus, sicut nec de aliis redditibus. Si autem antequam vendantur, aliquem inde censum recipiunt, in quorum tunc potestate sunt illæ domus, nihil iuris habere in eo protestamur, sed elemosynam nobis sponte oblatam simpliciter recipimus, sicut aliunde donatam. Quia vero Dominus docet nos cauere ab hominibus, & Apostolus ab omni specie mala abstinere, ne putemur ab ignorantibus transgressores regulæ nostræ, debemus aperte protestari, nil nobis iuris in talibus donationibus velle habere, sicut tenetur suspectus de fornicatione omnia illa cauere, ex quibus posset ista suspicio probabilis iudicari.

Questio decima.

Cum nulli deberetis facere iniuriam, vel damnum inferre, hoc non seruatis, quia sæpe contra voluntatem Plebanorum recipitis domos in eorum parochiis, unde eis multum deperit de oblationibus, & aliis prouentibus, dum vos occupatis loca in quibus alij habitarent, qui eis ista persoluerent. Item sæpe sine licentia Episcoporum, intratis eorum dioceses. Aliquando inconsultis Dominis terræ, vel ciuitatis domos recipitis in eisdem.

Responsio.

Non omnia quæ sunt contra voluntatem alicuius, ad iniuriam eius sunt. Cum ergo ciues alicuius oppidi nos vocant, & locant nos apud se in tali loco, vbi etiam possent Iudæos locare, vel aream pro ludis facere, vel horrea seu stabula, de quibus nil proueniret Plebano loci, etiam si nos ibi non essemus, non facimus eis iniuriam vlllo modo. Sumus etiam non deterioris conditionis, quam alij Christiani, vel religiosi, quibus conceditur domos recipere, & loca vbiunque dantur ab eis, qui habent ius liberum dandi eis, maxime cum per Sedem Apostolicam sit Ordo noster approbatus, & in subsidium animarum in Ecclesia destinatus, & hoc bonum per aliorum malitiam non debeat impediri. Si enim nunquam deberemus morari, nisi de voluntate clericorum, vix vnquam in Ecclesia possemus diu morari, dum per se, aut incitati per alios, eicerent nos de parochiis suis potius quam hæreticos vel Iudæos. Episcopis etiam nullam facimus iniuriam, cum non grauamus eos in aliquo, sed iuuenus prædicando, & consulendo eorum subditis, vt deuotius obediant, & onus regiminis eorum tanto portabilius fiat eis, de quo in iudicio extremo oportet eos reddere rationem. Si autem mouet eos, quod sumus exempti à iurisdictione ipsorum quoad nos ipsos, tunc è conuerso consolentur, quod liberiores sunt, quod pro nobis non tenentur reddere rationem, vt de nostra gubernatione, carent honore, ita sint liberi à sollicitudine, & labore, excepta prouidentia pietatis, & inter nos in suæ pacis vnitatem seruanda. Domino etiam terræ, vel villæ non facimus iniuriam, si eo inconsulto, quandoque vocati à ciuibus, mansionem recipimus in villa, vbi liberum esset eis (si vellent) theatrum facere, vel locare Iudæos, vel locum relinquere vacuum, quia de ipsius fundi possessione nil ei subtrahimus, nec aliquid proprietatis nobis de illo vendicamus, maxime cum ciues amore nostræ commorationis ibidem Domino refundant aliunde, si quid forte de area nostra debere annuos census percipere, si nolit pro Deo carere. Nam si etiam contingeret, nos post hæc à loco penitus discedere, nec venderemus aream, nec alicui partem traderemus, sed sicut concessum est nobis, eis ad quos pertinet dominium, relinqueremus. Ipsum quoque oratorium nostrum, non sit parochialis Ecclesiæ præiudicium, in quo nec oblationes eius ad Missam percipimus, nec aliquos homines ab ipsa nobis attrahimus, quin omnia iura sua viuentes & mortui, Ecclesiæ parochiali persoluant. De sepultura vero constat ex iure communi, quod si apud nos eligunt sepeliri, possent, & alibi si vellent

A vbiunque, sine præiudicio Parochialis Ecclesiæ hoc facere, nec ad hoc possent in aliquo impediri.

Questio undecima.

Quid ergo dicitis ad hoc, quod in pluribus locis dicuntur fratres vestri alios religiosos, vel clericos eiecisse violenter de propriis Ecclesiis, vel Monasteriis, & ibidem eis inuitis sibi mansionem fecisse, quomodo potest hoc excusari ab iniuria, & violentia?

Responsio.

Vbiunque hoc factum est, non est per fratrum violentiam factum, sed vel per Episcopum loci, vel ex iussu Domini Papæ qui intelligens clericos illos, vel religiosos ibi minus honeste se gerere, vel ad tantam paupertatem redactos esse, quod diuinum seruitium ibi ita esset delapsum, quod per ipsos non erat spes restorationis auctoritate Apostolica mandauit illos alibi locari, assignatis sibi certis redditibus, unde possent congrue sustentari, & fratres nostros ibi habitare, & diuina officia celebrare, cum ad ipsum spectat de omnibus locis religiosi Ordinare, vt sacra ibi Religio instauretur, siue per illius Ordinis personas siue per alias alterius Ordinis, sicut viderit, expedire.

Questio duodecima.

Cum deberetis omnia mala vobis illata patienter sustinere, & nullam super his apud iudices querimoniam facere vel mouere, quid est, quod non solum istud non facitis, sed etiam non contenti Episcoporum iudiciis, obtinetis à Sede Apostolica iudices, & conseruatores, & ad illos quoslibet molestantes vos etiam leuiter citatis, & grauatis laboribus, & expensis, donec satisfaciant vobis pro velle vestro? contra Apostolum qui ait: Delictum est in vobis, quod iudicia habetis.

1. Cor. 6. 6

Responsio.

Iniurias & molestias ex quibus aliud malum non sequitur, nisi quod illa hora sentiri potest, vt sint verba probrosa, vel damna rerum, seu verbera, & similia, posunt viri religiosi æquanimitè sustinere, quia nil aliud afferunt nocuenti. Sed vbi possunt grauiora damna subsequi, videlicet animarum grauiora nocumenta, ibi non est expediens talia tolerare. Nam cum sumus in Ecclesia Dei, ad multarum animarum salutem à Sede Apostolica destinati, per officium docendi, & extrahendi homines à peccato, si quis infamaret Ordinem nostrum, quod essemus seductores, aut hæretici, aut criminosi, aut non habentes auctoritatem prædicandi, seu confessorum nobis, & contritos absoluendi, cum à Domino Papa, vel etiam Episcopis habeamus, non solum læderet nos sic reddendo despicabiles hominibus, quod subtraherent nobis beneficia sine quibus sustentari non possumus, sed etiam noceret omnibus, qui ex hoc inciperent nos persequi, & grauiter peccarent. Et qui crederet nos tales esse, sicut & ille assereret, nec prædicationes nostras attenderent, nec consilia salutis requirerent à nobis, & iam nullus Ordinem intrare curaret, immò debiles mente Ordinem tentarentur relinquere, quem viderent ab omnibus conculcari. Insuper hæretici se detractoribus nostris libenter adiungerent sub specie amicitiae, vt nos amplius redderent odiosos, ad hoc vt doctrinam nostram hominibus redderent odibilem, & ira astute sibi attraherent corda eorum, & paulatim ducerent in errorem, cum nos maxime timeant, modo in hoc sibi esse resistentes. Plura alia mala suscitarent nobis veritatis aduersarij, si non haberemus munimen per Sedem Apostolicam, quæ non tam nobis quam Ecclesiæ, & fidei Catholicæ valde nocet, & hæc in decus ipsius Sedis redundarent, quæ Ordinem plantauit, & confirmauit, & ad profectum Ecclesiæ destinauit. Nam & Apostolus Paulus, qui paratus erat omnia aduersa subire

A. 25. 6

pro Christo, videns obesse fidei, & Ecclesiae si traditus fuisset à Felice, vel Festo Iudæis ipsum perimere cupientibus, Caesarem appellauit, ut legitur in Actis. Ut ergo parcamus eis à peccato iniquae persecutionis, & nobis à frequenti vexatione, & aliis à nocumento animarum, conseruatores habemus à Sede Apostolica nobis datos, qui priuilegiorum nostrorum iura defendant, & à calumniantibus teneantur.

Questio decima tertia.

Eleemofynarum quae fratribus fieri solent tria genera.

Cum denarios seu pecuniam, nec per interpositam personam, ex regulae vestrae praecepto debeatis recipere, & tamen aliqua recipiatis, quae venduntur postea pro pecunia, non video qualiter excusamini à transgressionem huius praecepti: quia vendita re illa, sicut prius vestra fuit res ipsa ante venditionem, ita etiam erit pecunia vestra, quae pro re data est, cum non habeat alium Dominum, nisi fratres, quod illicitum est omnibus manifeste.

Responsio.

Tria eleemofynatum genera dantur nobis. Aliqua enim recipimus quibus uti volumus, ut victus & vestitus & libri nobis utiles, & similia quae non proponimus alienare ab Ordinis usu. Quaedam autem dantur nobis, quibus nunquam in illa specie uti volumus, ut vestes saeculares, & libri nobis non apti, vel etiam aliqua superflua victualia, quibus forte non indigemus ad praesens. Ista si nolunt fratres recusare propter deuotionem dantium, potest procurator ea vice illorum seruare, sicut pecuniam pro fratribus ei commissam, ut suo tempore inde provideat eis, quibus indigent ex parte illorum. Quaedam vero dantur nobis pro usu nostro, & ea per nos recipimus, & postmodum aliquando contingit, quod ea volumus alienare. Si illa simpliciter vendimus, tunc fiet sicut dicitis, quod illa pecunia nostra est, sicut res vendita fuerat ante nostra. Sed ne transgressores regulae nostrae simus, recipiendo pecuniam per interpositam personam, tres vias pro hac cautela tenemus. Aut enim rem illam quae vendi deberet commutamus pro alia, qua indigemus, non interueniente pecunia, ut librum pro libro, oleum pro cera ad luminaria, & sic de similibus. Aut rem illam damus pro solutione debitorum quantum res illa valet. Aut damus eam alicui ut sua sit, & nobis pro ea de aliis quibus indigerimus tantum acquirat, quantum res illa distracta valeret. Siue autem ille qui sic eam recipit postea vendat, siue reseruet ut suam, nil ad nos, cum iam non sit nostra, sed ipsius, & ita non erimus praecepti illius de non recipienda pecunia transgressores. Qui aliter facit, videat quomodo conscientiam apud Deum iustificet, & apud homines scandalo se excuset.

Questio decima quarta.

Olim non mendicatis, nisi solum quo indigistis, nunc autem non solum petitis pro futuro tempore necessaria, sed etiam de vna specie tanto plus acquiritis, ut vnum pro alio commutatis, ut oleum pro caseis, ut similia pro aliis in hunc modum.

Responsio.

Ut supra dixi, dum pauci eramus, paucis indigebamus, nunc autem plures facti, pluribus indigemus, & sicut aliquando mendicus per plateas discurrens (cui solum panis aridus hinc inde datur, quem communius habent homines, & paratius quam alios cibos,) dat aliquam partem panis pro buccella casei, vel ouo vel pomo, eo quod non semper valet arido pane sustentari, cum sit inedia confectus: ita & nos, non inueniamus ubique singula quibus indigemus pro sufficientia ad mendicandum, eo quod in omnibus terris non omnia abundant aequaliter, & homines non habent nobis dare illa quae non habent, & oportet nos de talibus, quae in quolibet loco magis abundant, tanto plus petere, ut per illa & alia conquiramus, quae aliter ibidem non possemus habere, &

quibus similiter indigemus, & hoc non est auaritia, sed indigentiae imputandum.

Questio decima quinta.

Multitudo est in causa, quod multis indigetis, quare ergo magnos Conuentus facitis, & non potius bini, vel quaterni, vel ad plus seni, vel octeni in domibus pauperculis habitatis, ut quietius, & in maiori paupertate ibi viueretis & humilitate, quia pompositas quaedam videtur gloriari de multitudine?

Responsio.

His de causis magis diligimus magnos Conuentus: quam paruos, videlicet, quia maior disciplina potest ibi seruari, dum occupatio officiorum in plures diuisa ordinatur & expeditius administratur, & coram pluribus quisque minus audet negligens aut insolens esse, & quilibet informatur ab altero moribus & scientia. Et ex his maior potest esse deuotio, & ordinatio vita, & officium diuinum pulchrius, & maior cautela contra quolibet tentamenta vitiorum, & nouitij melius ibi informantur. Item, quia maior prouenit utilitas inde animarum, dum plures ibi stare possunt confessores & praedicatores. Vel etiam potest ibi melius teneri studium Theologiae, in quo habiles exercentur ad eruditionem aliorum. In paruis autem domibus dum alij sunt in terminis, alij in villa pro eleemofyna, alij forte debiles & infirmi, alij occupati officiis in domo, nec disciplina religionis, nec studium, nec deuotio in diuinis valet, prout expedit, obseruari.

Cur magni conuentus à fratribus recipiantur.

Questio decima sexta.

Cum videamini zelatores esse animarum, & sancti Francisci deberetis in omnibus imitatores esse, cur Ordinem illum, qui dicitur poenitentia, quem ipse instituit, non promouetis, ut ubique dilatetur in Ecclesia, & multi saluentur in eo, cum laboratis conuerti et fouere ad bonum, qui vobis sunt minus ex paterna traditione annexi?

Responsio.

Quod in aliis laboramus ut conuertantur & proficiant in bono, ibi habemus fructum, & conseruamus libertatem nostram, ne plus quam nobis expedit, occupemur per eos. Per istos autem poenitentes si multiplicarentur, impediremur, quod aliis minus prodesse possemus, dum quasi ex iure exigent à nobis, ut ad omnia, quae tangerent eos, essemus parati. Alioquin improperaretur nobis, quare ad hunc Ordinem eos induxerimus, si curam ipsorum nollemus. Si contingeret eos aliquando astare iudicio vel seculari, vel Ecclesiastico, vocarent nos, ut eis assisteremus, & pro eis intercederemus. Si aliquis impeteret eos pro debitis vel offensa, obiurgarent nos, quare non faceremus ei iustitiam fieri ab illo, qui in nostro regimine & obedientia conuersatur. Et siue iuste, siue iniuste moueretur, nobis imputaret, si pro voluntate sua ei non satisfaceret, maxime si iste diceret, se nil facere nisi de nostro consilio siue iussu. Si aliquis eorum captiuaretur, vel à domino suo, vel alio molesteretur, vellet quod fratres causam eius agerent, & hinc inde discurrent, ut eum à tali molestia liberarent. Sicut vidua ad Eliseum venit, ut eam à creditoris sui vexatione liberaret. Si aliquis inops esset nimis, & non habens aliunde subsidium corporale iustum videretur eis, & aliis, quod nos sicut fratribus spiritualibus eis prouideremus, & forte plures in illa spe ordinem illum assumerent, ut eis in huiusmodi subueniremus, & maxime foeminae vel beguinae. Si aliqua ipsarum de aliquo crimine infamaretur fornicationis, vel adulterij, statim qui nos forte non diligerent, diuulgarent istud in nostram infamiam, dicentes: Ecce sorores nudipedissae, paruulos nudipedes procreant eis. Sed à quo illos concipiunt, nisi ab eis, qui toto die occupantur

Cur poenitentium ordo tertius non admodum extiruetur.

A. 25. 4. 6

cum

cum ipsis? Et laici clerici vel laici in odium nostri magis essent fororibus illis infesti, ut aut corrumperent eas, aut infamarent, cum ipsarum dedecus in nos plusquam in alios redundaret. Si quando inter eas aliqua fieret disceptatio, oporteret nos occupari in reformatione pacis inter eas, propter cauendum scandalum aliorum. Si ciuitas vel oppidum indigeret, non possumus eas tueri, quin oporteret eas soluere quæstas, & tallias, & obseruare vigilias nocturnas, & exire cum aliis ad bella, & habere arma, & equos, vel pro se mittere bellatores, vel etiam Dominis suis, à quibus haberent feuda, vel quibus aliter astricti oporteret eos in talibus deferuire. Clerici etiam qui nos non diligunt, imponent nobis, quod plebes suas nobis vellemus sub hoc colore attrahere, & nostræ obedientiæ subiugare, ut res eorum nobis cederent totaliter, & quæ ipsis offerre deberent, nos eis præstaremus. Et quando nos non possent in personis nostris forte grauare, illos quacunque occasione quærent perurbare. Infamarent etiam nos, quando haberemus cum eis aliquando secreta capitula, quasi celebraremus conuenticula hæreticorum in latebris, cum ipsi potius Ecclesiæ rectores deberent eos secundum morem Ecclesiæ corrigere, si quando offenderint, & punire. Nam & ipsi eorum magistri, qui Prouinciales dicuntur, cum sint laici, & al quando vxorati, quandam habent similitudinem cum hæreticorum magistris, & si non pro inuidiæ prauitate, tamen in laicali habitu, nomineque hæreticorum in contemptum clerici, laicos habent magistros, & doctores. Et cum nos sub vna forma viuendi, & multiplici custodia, vix conseruamus Ordinem nostrum in suo vigore, ne dilabatur per negligentiam, quomodo possemus illum Ordinem in bono statu diu seruare, ubi quicque vadit in domum suam, & exercet negotium proprium, & habet curam domus suæ, & vxoris, & filiorum, & versatur in sæculo, & multis quatitur tentationibus mundi & carnis? Et qui nobis non essent astricti obedire, nisi pro velle, & quos non possemus sicut expedire coercere, quin cito dilaberetur sub manibus nostris disciplina & iustitia. Et sic melius fuerat non incepisse, quam non posse perficere, & tanta negotia assumpsisse, per quæ dissipatur pax nostra, & fama vilescit, & inter nos ipsos possunt plura scandala suboriri, præter alias occupationes, quas in confessionibus eorum & consiliis, tota die nos oporteret habere cum ipsis. Et si soli diuites admitterentur, inciperent nos homines habere suspectos, quod pro auaritia faceremus, ut res eorum sic nobis attraheremus. Et clerici, & alij religiosi contra nos grauarentur, si familiares eorum eis per hoc abstraheremus, & inde lites & scandala inter nos & ipsos orirentur.

Si autem omnes passim admitterentur, fieret confusio, cum non possemus omnes regere vel corrigere, & multa inconuenientia sequerentur. De sancto autem Francisco alia fuit ratio: quia status illius terræ, & illius temporis, circa Ordinem & homines alios in multis aliter se habebat, & ipsius sancti patris Francisci, & primorum fratrum eius diffamata sanctitas effecit, quod tunc habebatur pro bono, quod modo & in aliis terris non talem haberet successum. Qui nostræ doctrinæ volunt corrigi consilio, possunt sub alia forma & colore ita vtiliter in bono per nos informari, sicut congruit cuilibet, & tamen nos prædictis implicationibus vel aliis similibus non inuoluemur, & ab aliis bonis vel melioribus non retardabimur.

Questio decima septima.

Quare ergo Ordinem sanctæ Claræ in cura habetis per quam libertas vestra similiter impeditur?

Responsio.

Ordo ille non est annexus Ordini seruiliter, ut eis intendere teneamur, sed ex petitione Domini Cardinalis, qui vtrique præest Ordini, ministri constituunt eis confessores, qui Ecclesiastica interdum sacramenta ministrent, & visitatores qui eas corrigant. Alij fratres non tenen-

A rur occupari pro ipsis, nisi sicut pro aliis amicis Ordinis quando volunt. Et quia claustræ manent sub vniiformi conuersatione hæc facilius regi possunt. Quodcumque autem Ordo noster communiter videret non expedire sibi curam illarum gerere, potest se ab eis eximere, cum ex regula nostra non simus alicui ex debito nisi Ordini obligati, & singulari libertate inter ceteros Ordines ex priuilegio gaudeamus. Licet autem omnino non possumus impedire, quin aliqua fiant in terris istis prædicti Ordinis monasteria, tamen si non studiose obfisteremus, cito multiplicarentur per concessionem Domini **B** Papæ, vel Cardinalis, & per hoc ostenditur, quod non diligemus multum occupari cum ipsis.

Questio decima Octaua.

Cum ergo sitis informatores earum, quare permittitis, quod plures apud eas impure, id est per pecuniam recipiuntur, quæ si nihil secum ferrent nullatenus recipiuntur & aperte simonia videtur?

Responsio.

Si illud alij faciunt, de hoc non à nobis, sed ab illis est ratio exigenda. Sed tamen ut satisfaciamus quærentibus, sciendum, quod quantum spectat ad hanc materiam, quadruplex est forma recipiendi ad Ordinem qualemcunque. Prima quando aliquis recipitur, nec pro pecunia, nec cum pecunia, sed pure pro Deo: & ista est purissima coram Deo, & hominibus. Secunda, quando aliquis recipitur non pro pecunia, sed cum pecunia, ita ut si nihil affert, tamen reciperetur pro Deo: & similiter hoc purum est coram Deo, sed est caute agendum coram hominibus, ne detur eis occasio scandali, & ne sit tibi affectus auaritiæ infectus ex spe lucri. Tertia quando quis recipitur non pro pecunia, nec tamen recipitur sine pecunia, eo quod non habent aliter ei, qui eum recipiunt in necessitatibus corporis providere, cum teneas facultates domus vix sufficiant iam receptis, nec ad eas audeant plures recipere, & istos suis necessitatibus spoliare, ita quod talis personæ quæ sic recipitur, si abundaret locus, sine pecuniis reciperetur. Similiter aliquis duxit vxorem propter diuitias eius vel nobilitatem, quæ habet nasum, nec tamen propter hoc ducit eam, quia nasum habet, quam tamen si naso careret, nullatenus duxisset, & hoc non est impurum, licet non appareat forsan pulchrum. Quarta, cum aliquis recipitur amore pecuniæ, ita quod si possent illam pecuniam habere sine persona ista non recipere personam, sed ut habeant pecuniam, personam recipiunt: & hoc penitus impurum est, & simoniacum, quia ibi pecunia causa est receptionis personæ, & non est conuerso. Vbi ergo recipitur persona propter pecuniam simonia est, quia ibi venditur spirituale, id est, consortium spiritualis societatis, pro temporali, scilicet pro pecunia. Et hoc plerique faciunt, etiam ex mera inopia optantes aliquem venire cum pecunia, quem recipere ut eorum inopia repararetur, vel debita contracta soluerentur, vel bona concupita emerentur, vel ædificia construerentur. De talibus dicit Ecclesiasticus: Propter inopiam multi deliquerunt. Vbi vero pecunia recipitur propter personam, quam alias libenter recipere, si haberent unde eam pascere, non videtur esse simonia, dummodo forma cum intentione concordet. Et hoc modo sustinemus, quod sorores sanctæ Claræ recipiunt pecuniam cum personis, si quando oportet eas plures personas recipere, quam de facultatibus monasterij congrue valeant sustentari.

Questio decima nona.

Cum doctrina salutis tam necessaria est illis, qui in cruce, & in abditis locis habitant, sicut illis qui morantur in bonis oppidis, & ita fructuosa esset in eis, & vos æqualiter vocati, & missi sitis ad ædificationem omnium indifferenter, videmini non digne ambulare in tali vocatione, in eo quod in bonis ciuitatibus & oppidis, &

Recipiendum ad Ordinem quadruplex forma.

Ecclesiæ 7. a

villis frequenter prædicatis, in aliis autem locis raro vel nunquam. Videtur enim quod sitis in hoc personatum acceptores, quod pauperes contemnitis, & ditioribus prædicatis. Vel quia in ciuitatibus multa habetis bona hospitia, & bene procuramini, quod non alibi, vel quia plura ibi dantur munera vobis speciali seu communi, ideo ibi sæpius prædicatis.

Responsio.

Messis quidem multa eorum, qui doctrina indigerent salutis, sed operarij pauci idonei & fideles: ideo non sufficimus omnibus qui indigent, prout vellemus docendo prodesse, cum nos pauci simus respectu illorum. In locis etiam siluestribus vel desertis, si qui sunt habitantes, ita sunt dispersi, quod vix possent ad locum congruum prædicationi conuocari. Sed nec ad singula loca eorum possemus venire, ut eis prædicaremus ibidem. Raro etiã vacant ab occupationibus nisi in festo, ut prædicationi intendere valerent, & propter diem vnum festiuium non possemus tota hebdomada in villa morari. Non enim permittuntur fratres tamdiu extra domum suam morari, quod sic omnes villas singulariter possint visitare, nec haberent in pluribus locis, vnde toto possent tempore congrue sustentari. Et si aliquando forte vnus frater vellet & posset aliquandiu pati penuriam, socius eius forsitan hoc non posset. Et si aliqui aliunde vellent ad prædicationes nostras accedere, non inuenirent ibi victualia ad emendum. In oppidis autem seu villis vbi abundant victualia, plures possunt confluere & melius sustentari, & inter plures maior fructus speratur, & à quibus ministrantur nobis plura temporalia in eleemosynis, plus etiam requirunt ut eis spiritualia rependamus, non quod omnino debeamus alios in locis desertis deferere, sed prout se opportunitas obtulerit, debemus etiam eis doctrinam salutis offerre. Illos tamen prædicatores & confessores non excusari à peccato negligentia, qui magis pro commodo corporis frequentant loca illa, vbi sunt bona hospitia, & nolunt pro salute fraterna diuertere ad villas pauperulas, & ibi pro Christo paupertatem, quam illi homines ibidem semper sustinent, apud illos aliquandiu tolerare; cum ipsi professi sint extremam & perpetuam in regula paupertatem. Indignos enim se faciunt eisdem officiis, quæ pro subueniendo omnibus susceperint, si pro commodo temporali vel muneribus ea vendunt: Ideo dicit Saluator in Matthæo: Gratis accepistis, gratis date: non pro munere temporali. Dicitur enim talibus in fine: Amen dico vobis, receperunt mercedem suam, quam principaliter hic & studiosius quaesierunt. Dicitur etiam in Threnis: Dederunt pretiosa quæque pro cibo, &c. Pretiosa sunt verba Dei, & auctoritas absoluendi à peccatis confessis, quæ dat pro cibo, qui pro corporis alimento ea principaliter impendit.

Questio vigesima.

Cum in aliis Religionibus, & collegiis Ecclesiarum, maior reuerentia prioribus in ordine introitus soleat exhiberi, quod etiam inter Apostolos aliquo modo seruatum videtur, videlicet in stallo chori, & capituli, & mensæ, & aliis; magna rusticitas videtur, quod apud vos nulla in his differentia seruatur, cum Apostolus dicat: Honore inuicem præuenientes.

Responsio.

Sanctus pater noster Franciscus in summa voluit Ordinem puritate fundare, ut in nullo gloriarentur fratres, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, id est humilitatis, & charitatis eius, qua pro nobis pati voluit, deuota imitatione, cum in huiusmodi excellentiis qua vnus alteri præfertur, in aliquo soleat animus imperfectorum sæpe pueriliter extolli. Quod autem Apostolus docet, honore inuicem præuenire, non tantum ad istas extrinsecas reuerentias referendum est, quæ vnus alteri assurgit, vel facit eum se præcedere, & in superiori loco stare, vel sedere, & similibus, sed magis ad hoc, ut quisque reputet alium, se meliorem esse. In humilitate sibi inui-

cem superiores arbitantes, & cetera. Ut non sit pronus ad interpretandum facta eius, vel dicta in partem deteriorem, iuxta illud: Non ergo amplius inuicem iudicemus, & cetera. Ut offensis ab eo facile ei ignoscat. Dominantes inuicem, si quis aduersus aliquem haberet querelam. Ut studiose caueat, ne in aliquo eum despiciat, vel offendar. Vnde ait Dominus: Videte ne contemnatis, & cetera. Ut absenti non detrahat, nec libenter derogationem eius audiat, sicut dicit Salomon: Cum detractoribus ne commiscearis. Ut indigenti auxilium, & promptum obsequium libenter impendat, iuxta illud Pauli: Per charitatem Spiritus sancti seruite inuicem. Ut eum pure diligat, & apud Deum fideliter in quibus valet, promoueat. Qui hæc negligens, tantum illas extrinsecas reuerentias (ut dixi) fratri exhibet, quas plerique magis ad hoc sibi mutuo exhibet, ne incuriales notentur, vel adulatorie, ut sibi ista vicissim reexhibeantur, verbum Apostoli debiliter de honoris præuentione impleuit. Inter illos igitur qui aliquid exterioribus gloriæ, vel officio dignitatis, vel ex alia intentione honesta, cupiunt habere secundum hominem, possunt istæ reuerentiæ obseruari. Nos autem extremam, & altissimam paupertatem in regula professos decet, etiam humilitatem summam in omnibus custodire. In aliis Ordinibus, vbi tempus, & dies professionis cuiusque potest obseruari, quis prior altero intraverit, possunt etiam in locis istam prioritatis seruare distinctionem. Apud nos autem vbi sæpe de loco ad locum mutamur, sicut non possumus scire tempus introitus cuiuscumque: ita nec in quo eum debeamus stallum locare, cum ex obliuione, & ambitione, seu ex humilitate plures dicerent, prius vel posterius se venisse: & aliquoties cognita veritate, contingeret aliquos postea de locis suis forte cum verecundia removeri. Et ista perplexitas frequens esset inter nos, quis videretur altero superior propter frequentes mutationes, & pro appetitu præminentia sæpe conscientia macularentur multorum. Et maius ex his omnibus detrimentum esset in Ordine, quam vtilitas huiusmodi obseruantia de prioritatis honore, cum secundum multitudinem meritorum magis, quam annorum quis sit acceptior apud Deum, iuxta illud Sapientia: Consummatus in breui, expleuit tempora multa, placita, & cetera.

Questio vigesima prima.

Cum deceat bonos promouere, & alios ad bonum pro posse, multum videmini ab hac forma declinare, qui scripta vestra in libris, & quaternis, tam difficulter aliis præstando communicatis, qui ex eis possent proficere, & aliis prodesse, & aut de profectu aliorum moueri ex inuidia videmini, aut ex inani gloria, ut videamini scire quæ nesciunt alij, aut alia intentione corrupta.

Responsio.

Quæ possunt etiam bona intentione, & inculpabiliter fieri, aliquando temerarium est, ea in deteriorem partem interpretari, cum cordis occulta ignoremus, & ea quæ in se indifferentia sunt, possunt sæpe pro bono fieri & licite, & bene. Scripta enim sua non communicare aliis, sicut potest fieri reprehensibiliter, ita potest etiam fieri inculpabiliter, & licite, & prudenter. Prudenter, quando scriptum nondum est bene correctum vel ordinatum, ita quod alius inde se nesciret expedire, & forte magis esset materia scandali, vel erroris aliis rescribenti, vel legenti. Item quod non competit illi, qui desiderat, magisque foret ei nocivum quam vtile tale scriptum. Item si ille continuo, & frequenter indiget suo scripto, ut si alteri concederet, ipse foret neglectus, cum nemo teneatur se neglecto, alios in minus necessariis promouere. Inculpabiliter, quod sæpius, & si non statim indiget suo scripto, & eo diu carere non potest. Itæ sunt in petendo multi valde importuni, sed in reddendo tardi, quæ sæpius pulsati, vix tandem cum murmure concessa red-

dunt,

Matth. 10. A

Matth. 6. A

Thren. 3. d

Rom. 12. c

Ibidem.

Rom. 14. c

Matth. 18. b

Prov. 24. c

Gal. 5. b

Sap. 4. c

dunt, & pro beneficio ingratitude verba impendunt. Item sæpè per scriptores polluantur quaterni & libri, & lacerantur, vel aliter male tractantur sic concessi. Item vnus concedit vterius alij, irrequisito eo qui ei scriptum concessit, & ille forsitan iterum alij, donec tandem ille nescit à quo reposcere debeat, & sic elongatur ab eo quod nullus directè ei inde respondet. Item etiam sæpè perditur, quod ita conceditur, quia forte negligenter relictum alius quasi nulli attineat, sibi illud similiter reseruat. Aliquando etiam ille, vel iste de loco muratur, & tam longè vnus ab altero disiungitur, quod non potest concessum per nuntios repetere, vel timet in via destrui, vel amitti per nuntium, aut pedomem, aut aquam. Illi autem quibus talia restituenda committuntur, quandoque volunt, sibi rescribere priusquam illi restituant, vel commodant aliis, vel alicubi relinquunt, donec obliuioni tradunt, & postea negant sibi fuisse commissi. Et sic plurima perduntur, aliis commodata, aliquando est ligatum in volumine cum aliis operibus, & si illud frater alicui concederet, oporteret eum totum librum dissoluere, cum graui damno expensarum, & laborum in ligando factorum. Sæpè etiam cum vni rescribendum conceditur, alij nisi & sibi concedatur, indignantur, & per hoc aut diu cogitur ille scripto suo carere, aut per plures manus transiens sordidatur, & perditur. Cum ergo tot causæ sint irreprehensibiles, propter quas contingit sæpè, vt aliquis non comunicet aliis Scripturam suam, non oportet, vt iudicentur non habere charitatem ad proximum, vel ex inuidia, aut vana gloria, vel rancore, vel alia non bona intentione petentibus hoc negare, licet aliqui ab his non sunt immunes. Ille tamen nō est excusabilis in hac parte, qui etsi non ex malitia, tamen ex quadam diffidentia non comunicat aliis scripta sua, timens ne si per alium prius ea prædicarentur, ipse postea non habeat cum necesse fuerit, aliqua alia quæ proponat, quasi fons charitatis, & sapientiæ Dei defecatus sit, vt non alia pro his ei liberaliter restituat, & refundat, si pro charitate, quæ ab ipso acceperat, studeat aliis impartiri. Cum etiam libri, & quaterni fratrum sint tantum ad vsum à superioribus suis concessi, & ad custodiam commissi, qui cauet commissum destrui vel amitti, quod non est eius proprium, propter hoc non debet maleuolus iudicari.

Questio vigesima secunda.

Cum (sicut ipsi asseritis) missi sitis in adiutorium Plebanorum, non in præiudicium iuris ipsorum quare non prædicatis populo ius Plebanorum, scilicet quantum, & qualiter eis subesse, obedire, & quantam habeant super eos potestatem? Videmini enim hoc tacite præterire, ideo vt vobis magis adhæreant, & ea quæ illi donarent, in vsum vestrum callide retrahitis, & sic eos iure suo fraudatis.

Responsio.

Qui benè aduertit, sæpè intelligit, quod etiam in prædicatione, & consiliis hortamur subditos Prælati suis in omnibus (quibus de iure tenentur) fideliter obedire, & iura sua illis persolvere, & sententias eorum iuste latas reuerenter obseruare, & eos quasi Dei Vicarios honorare, & quod in hoc meritum salutis eorum ex magna parte consistit. Sed quia non valde magnificamus eos in populo, videtur eis, quod parum pro ipsis faciamus. Quare autem hoc dimittimus, plures sunt causæ. Vna ne videamur hoc adulatorie potius facere (vt sic captemus eorum beneuolentiam) quam pro veritatis doctrina, cum prædicatio debeat esse aliena ab adulatione præsentium, vel detractione absentium. Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis, ait Apostolus, neque in occasione auaritiæ. Altera, cum ipsi per se sæpè plus amplificent iura sua super subditos suos quam oporteat, præcipiendo quod non debent, prohibendo quæ non possunt, concedendo quæ non licet, exigendo indebita, fulminando sententias duras, & laqueos multiplicando animabus, quas solvere & expedire deberent, si nos adderemus terrendo populum, & magnifican-

do potestatem Clericorum super ipsos, prouocaremus amplius quorundam Clericorum audaciam, & aut faceremus simplices subditos pusillanimes, aut tumidos prouocaremus ad proteruiam maiorem, vt magis contra se erigerent contra clerum. Tertia cum plures Clericorum, tam apertè viuant iniuste, quod laici sumant inde graue scandalum, si super hoc vellemus eos magnificare in populo, scandalum suscitaremus contra nos ipsos, quod tam vituperabiles laudaremus, ideo dicitur in Prouerbiis: Qui derelinquunt legem, laudant impium, qui conseruant, succeduntur contra eum. Quia cum plures in clero, vt nunc, vel male, & contra formam Canonum teneant regimen populi in Ecclesia, vel propter excessus suos suspensi sint ab executione officij pastoralis, si omnes communiter magnificaremus, etiam illi qui non haberent ius, cogerent subditos in his, quæ non debent sibi obedire, quasi legitimis pastoribus. Si autem specificaremus quibus essent digni ad obediendum, alij grauitè ferrent, quod eos notabiles, & contemptibiles redderemus, ideo quasi dissimulando transimus.

Quamuis autem nonnulli de clero plus oderint Religiosos, quam Iudæos Christi aduersarios, tamen si saperent, potius diligerent nos pluribus de causis, tam pro temporali vtilitate, quam etiam pro spirituali vtilitate sua. Vna, quoniam per nostram doctrinam subditi eorum plenius soluunt iura sua, & obediunt eis, & reuerentur eos amplius, licet ipsi Clerici hoc non credant, dicimus enim illis dictum Apostoli: Obedite Prælati vestris. Altera, quod beneficia Ecclesiastica, quæ nos teneremus si essemus cum eis in sæculo, venientes ad Religionem ipsis relinquimus obtinenda, quæ quantum diligunt se habere, tantum deberent diligere illos, qui eis ea relinquunt, nisi potius vellent nos mori, vt ea sic gaudentius possiderent. Tertia, quod sumus testes eorum in doctrina fidei, vt melius credatur eis, quod docent, obediendum sibi esse, tanquam Christi Vicariis. Sicut hæretici, qui dicunt, quod Clerici pro suo quæstu seducant populum, vt sibi obediant, & dent ipsis oblationes & decimas, vt inde sustententur, & dicentur, & delicientur, & sine labore abundant, qui hæc aliunde, tam commode non haberent & ideo confinxerint festa, & officia diuina, animarum remedia, peccatorum poenitentias, iudiciorum Ecclesiasticorum sententias, Sacramentorum administrationes, & alias solemnitates, & institutiones S. Ecclesiæ, & Prælationum dignitates, vt horum omnium occasione exhauriant marcupia laicorum. Sed fideles cum vident Religiosos relinquere mundum, & diuitias mundi, Ecclesiastica beneficia resignare, & paupertatem voluntariam profiteri, & tamen hæc eadem docere, & credere, quæ docent Clerici, aufertur eis illa hæreticorum suspicio, qua pro sola auaritia possent opinari prædicta omnia à Clericis adinuenta, cum vident illos esse testes eorum doctrinæ, qui hæc temporalia pro doctrina fidei reliquerunt. Quarta, quod habeant in nobis aliquem stimulum correctionis, vt minus audeant peccare, & studiosius officium sibi commissum exerceant, & instruantur in aliquibus, quæ ignorant, & ad poenitentiam prouocentur, & in bono amplius roborentur. Quis alius argueret eorum vitia, cum in simili morbo laborans alius non præsumat curare? iuxta illud: Medice cura te ipsum. Item si cæcus cæco ducatur præster, &c. Quinta, quod sumus eorum coadiutores in subleuando onere sibi imposito, vt sit eis hoc portabilius, & iudicium durissimum quod fiet in his qui præsumunt, aliquo modo tolerabilius sentiant in futuro supplendo eorum vices, prædicando, consulendo, confessiones audiendo, vbi aliqui eorum minus sufficiunt pro multitudine populi, vel pro perplexitate casuum minus ab aliquo imperito instrui possunt, vel parochiani minus faciunt, quam deberent, vt quando eorum subditi timent eis confiteri ex causa aliqua speciali. Sexta, si quis inter eos timore periculi in quo sunt, quatit confugere ad statum tutiorem salutis, vel desiderio vitæ melioris, vult ea quæ in mundo sunt, relinquere, & statum perfectionis Euangelicæ apprehendere, apud viros Religiosos,

Prov. 28. 6

Hebr. 13. 6

** Videtur aliquid deesse.*

Luc 4. d. Math. 15. 6

1. Theff. 2. 16

Gen. 19. f

10f 1a

potest quod desiderat inuenire, qui sint ordinis sui fideles A obseruatores. Sicut Loth fugiens ab excidio Sodomorum, confugit ad paruulam Segor, id est, humilem Religionem saluandus. Septima, quod si immineret aliquando Ecclesie necessitas, vel pugna contra hæreticos, vel alios oppressores fidelium, viri Religiosi deberent se promptius exponere, & quasi primi in acie se opponere inimicis, sicut filij Ruben, & Gad, & Manasse fuerunt fratrum suorum propugnatores, ad obtinendam terram cum pace. Octaua, quod sunt apud Deum intercessores per orationis studium, & vitæ meritum, & Dominum sibi & aliis placabilem facientes pro venia peccatorum, pro gratia meritorum, pro amotione quorumcunque malorum, pro gloria cælestium præmiorum facilius obtinenda. Quæ nobis præstare dignetur Iesus Christus. Amen. Et hæc ad præsens sufficiant pro excusatione nostra, contra calumnias exprobrantium, vel quæstiones ignorantium, qua forma, vel intentione aliqua quæ videntur, aliquando minùs intelligentibus quoquo modo reprehensibilia faciamus. Qui autem voluerint, possunt plura superaddere, & ista quæ hic posita sunt melius explanare, quæ sicut impræmeditate, ita & inordinate conscripsi, sicut tunc meæ memoriæ occurrerunt, modo hoc modo illud, sicut aduertere potest legens.

S. BONAVENTURÆ

Eximij Ecclesie Doctoris,

OPUSCULUM, DE TRIBVS

Quæstionibus ad Magistrum innominatum.

Apud Trithemium de tribus quæstionibus reperitur hoc Opusculum inscriptum, quia in eo tribus quæstionibus satisfacit circa tres articulos, de quibus Magister innominatus dubitare se aiebat, nempe paupertate, de labore manuum, & studio scholarium, & magistrorum. In quibus tractandis ita se gerit Auctor, ut errore contra Regulam eliminato, ipsam mirifice defendat: qua de causa, tractatus iste solet etiam Defensorium Regula inscribi.

INNOMINATO Magistro frater Bonauentura, spiritum intelligentiæ veritatis exoptat. Proponis charissime, vt tibi tres articuli de regula fratrum Minorum absoluantur, de quibus te ostendis pluribus rationibus dubitare, scilicet de paupertate, labore manuum, & studio scholarium & magistrorum. Cum enim regula dicat, quod fratres non recipiant pecuniam per se, vel per interpositam personam, & rursum, nec locum, nec aliquam rem sibi appropriant, videntur tibi fratres in hoc regulæ contraire, cum tibi videantur pecuniam per interpositam personam recipere, libros habere & domos, cum non possint harum rerum quas habent, Dominos assignare. In labore etiam manuum sibi iniuncto, vt videtur sub præcepto, culpabiles tibi videntur, cum nec laici laborent in operibus mechanicis, nec Clerici manu propria in libris scribendis, quin potius cum magnis sumptibus faciunt eos scribi, ac si apud se haberent numismatum percussores. Postremo in studio, & magisterio fratres condemnas, cum regula dicat, quod non curent nescientes literas, literas discere; fratres plerumque tam Clerici, quam magistri, qui etiam in hoc sæculo parum aut nihil de Philosophia audierunt, student, recitant, scripserunt, immò quod pluris est, laniant, dissipant, ædificant. Nec videtur tantæ humilitatis professoribus posse competere nomen magistri, cum hoc videatur Dominus in Euangelio Matthæi, suis discipulis inhibere, quorum

nos dicimur imitatores, tanquam professores Euangelij Iesu Christi. Hæc, vt asseris, tibi in corde de statu & salute fratrum scrupulum generat, & tuam conscientiam inquietant. Super hæc addis assertionem quorundam, qui tibi nisi sunt, hanc conscientiam de fratribus fabricare.

Intende igitur, in ea quæ dicturus sum, dabit enim tibi Dominus precibus gloriosæ Virginis, & B. Francisci reatum in omnibus intellectum. Supponis, quod regula paupertatem præcipit, commendat laborem, vetat curiositatem; suppono & ego. Detestaris ob hoc receptiones pecuniarum, proprietates librorum ac donorum; vitupero & ego. Immò nos omnes persequimur fortiter, & culpamus. In hoc conuenimus, sed quod fratres tales credis, aut si non credis, dubitas, in hoc penitus dissentimus. Nec enim hoc credo, nec dubito, certum habens oppositum tanquam verum: non quia nullus in ordine talis sit, qui non possit culpari in aliquo prædictorum, cum nec in duodecim Apostolis talis perfectio potuerit reperiri, sed communitatem status, de qua & tu iniungis defensandam, assumpsi. Vide igitur quid sentire debeas de receptione pecuniæ. Testificor coram Deo, quoniam veritatem, sum expressurus secundum meam conscientiam, in omnibus quæ subiungam. Non credo te aliquatenus dubitare, quin pauperibus quantumque extremam vouerint paupertatem, liceat recipere elemosynam, nisi velint se occidere, quod si nefas est, licet hoc fratribus, quod nullus sanæ mentis ignorat. Non est igitur contra eorum professionem, si quis diues homo hanc eis ministrat manu propria. Quod si noluerit, potest eis ministrare per manum serui sui. Quod si ille seruus non possit, sed committat alij, quare non liceat per manum tertiam, non videtur: quare etiam vsque ad decimam manum non potest, non video. Quod si diues habens pecuniam, dat victum aut vestitum fratribus necessarium, nonne potest ipse manu sua emere? nonne potest ipse pecuniam pro emptione alij committere, & sic per multas manus in vsus fratrum expendere, pro releuandis eorum necessitatibus sine offensione fratrum? Quis sanæ mentis hoc dubitat? cum pecunia ita sit Domini cum committitur personæ intermediæ, ac si ipse Dominus eam manu propria conseruaret. Nisi forte quis ita desipiat, vt dicat, quod pecunia in manu seruiensis posita, transeat in eius dominium, & desinat esse Domini, quod penitus absurdum est. Quod si dicas, quod Dominus simpliciter & absolute dare intendat fratribus, dico & ego, quod nullus sanæ mentis dare intendit fratribus, nisi prout competit regulæ & professioni eorum. Quis enim daret elemosynam, vt eos faceret perdere vitam æternam? Dat ergo eo modo, quo fratribus expedit, scilicet committendo alicui, qui per se eam dispenset in his rebus, quas fratribus licet accipere, & sic pecunia illa per quorumcunque manus transeat, nullo modo spectat ad fratres, quia semper est primi Domini. Et est per hoc manifestum, quod nec per se, nec per interpositam personam eam recipiunt. Fateor coram Deo, ita esse verum in conscientijs fratrum. Quod si mihi forte non credis, tamen ipsi Domino Papæ, qui in vtroque iure peritus, ordinis & perfectionis æmulator, qui vt ipse testatur, in conditione regulæ B. Francisci astitit, & eius plenum intellectum agnouit. Qui requisitus à fratribus dicit, quod fratres volentibus sibi elemosynas facere, possunt fidelem aliquem præsentare. Qui taliter præsentatus non est eorum nuntius, sed illius potius cuius mandato solutionem facit, seu recipientis eandem. Hæc sunt verba ipsius. Quis ita desipit, vt si dicam alicui, iste fideliter exequetur vel custodiet quod ei committes, quod propter hoc quidquid ille acceperit, fiat meum, cum etiam licet hæc verba non semper exprimantur, semper tamen habetur in corde, & semper ab aliis credimus sic accipi? Quis ergo tam improbus, vt impugnaret hanc veritatem, per tantorum virorum conscientiam sanam & discretam, per tantam rei euidentiam, & vt nihil desit, per sedē Apostolicam confirmatam? Certus sum, quod talis portabit iudicium.

De libris & vtenilibus quid sentiam, audi. Clamat regula

Matth. 23. 4

gula expresse imponens fratribus officium prædicandi, quod non credo in aliqua alia regula reperiri. Si igitur prædicare non debent fabulas, sed verba diuina, & hæc scire non possunt, nisi legant, nec legere, nisi habeant scripta; planissimum est, quod de perfectione sic est habere libros, sicut est prædicare. Et sicut non obstat ordinis paupertati, habere Missalia ad cantandum Missas, & Breuiaria ad horas dicendas; sic non obstat & Biblias ad verba diuina prædicanda. Licet igitur libros habere: Sed nunquid regula sibi contraria est, quæ alibi mandat nihil habere? Absit hoc, ut in ea sit contrarietas aliqua, sicut nec falsitas, cum tota de fonte Euangelij sit extracta, sicut mihi, qui parum noui, facile esset ostendere. Dico ergo, quod fratribus horum concessus est usus, sed vetatur appropriatio. Nam non dicit regula: Fratres nihil habeant, nec aliqua re vtantur, quod esset insanum; sed quod nihil sibi approprient. Cui igitur horum proprietas assignabitur? Sic respondeo ego, quod cuiuscumque sit, non est mea nec ordinis, & hoc mihi sufficit ad meæ conscientie puritatem. Ne tamen hominibus fugam parere videat, dico harum rerum mobilium gubernatori & protectori ordinis Cardinali, potestatem & auctoritatem & prouidentiam à Domino Papa esse concessam. Sicut enim Dominus Papa ait, nec vendi debent mobilia, vel extra ordinem commutari quoquo modo, nisi Ecclesiæ Romanæ Cardinalis, qui fuerit ordinis Gubernator, super hoc auctoritatem præbuerit & assensum.

Sed dicis: Nunquid qui Biblias dant fratribus, intendunt eas dare Papæ, aut Cardinali? Dico & ego: Nunquid pater, qui dat Bibliam filio, intendit labefacere ordinem filij, & filium suum facere filium diaboli? Credo te dicere quod non. Dat igitur filio intendens, quod ordinis paupertas sit penitus illibata, ac per hoc ut ordo vtatur, proprietas autem sit eius, cuius decreuerit pastor Ordinis & Ecclesiæ. An non credis, quod si pater non possit filio librum dare, nisi per manum alicuius, de quo præsumeret, quod non esset filij sui prædator, sed pastor, nonne daret? utique daret ut filio commodaret ad usum. Et in hoc melius prouisum est ordini Domino faciente. Nam si librorum proprietas remaneret apud parentes, sic ministri non possent auferre fratribus libros, & essent quasi perpetui ad vitam. Nunc autem ordo nihil sibi appropriat in libris, dum ministri libros nec vendere, nec alienare auctoritate propria possunt, nec fratres subditi possunt, dum frequenter resignant, & eis pro voluntate ministrorum assignantur & auferuntur. Certus sum, quod hæc est conscientia fratrum.

Ut autem nihil remaneat, audi de domibus. Dico domos non esse fratrum. Sed si de solo quæris, dico quod dantium est & patronorum. Si de ædificiis, pari ratione ædificantium, vel eorum quorum est solum: quia cedit solo vnus si vnus ædificat, vel plurius si plures. Mentior etenim, si non Dominus Papa dicit in regula, saluo locorum & domorum dominio illis, ad quos noscitur pertinere. In loco, intelligens solum: in domibus, ædificia superaddita. Vnde nec appropriamus nobis locum, cum dicamus esse illorum qui dant impensas, vel cedit solo: nec etiam usus appropriamus, nisi pro voluntate eorum, qui fratribus concedunt prædicta. Certus sum enim, quod hæc est conscientia fratrum. Non obstat si aliquando vidisti contrarium, quod non credo, quia indiscretio vnus, non ad omnes debet nec ad singulos retorqueri. Si dicis, nos tanquam aduenas, & peregrinos debere ire de domo in domum, parcat illi Deus, qui primo hanc stulticiam cogitauit. Nonne B. Franciscus ædificauit loca? Nunquid tanquam peregrinus ibat quotidie vnā diēram? Nunquid B. Petrus cum dicat in Canonica sua: Obsecro vos tanquam aduenas & peregrinos, &c. voluit, quod omnes transirent de domo in domum? Cum enim dicat Ecclesiasticus: Vita nequam hospitari de domo in domum; tam Petrus, quam Franciscus filiis & discipulis suis non sanctam vitam, sed nequam imposuissent, si secundum prædictum intellectum nos similes esse peregrinis mandarent. Sed hoc dictum intelligitur, ut non currat similiter

A do quatuor pedibus, sed ut domos in quibus habitamus, parum diligamus, nec proprias reputemus, sicut peregrinus qui transit in patriam, domum non diligit in via tanquam propriam, sed utitur tanquam aliena. Qui aliter sapit, ipse sua insipientia manifestat, quod nihil omnino sapit. Quomodo ergo posset esse regimen & ordo Prælatorum, qui ita districte manet in ordine B. Francisci, si omnes essent instabiles & vagabundi per orbem? Hoc verò sentit, qui nihil vidit de ordine.

Veniam ad laborem manuum, ubi taliter insistis, utrum sit consilium, vel præceptum? Ego autem dico, non intendere B. Franciscum manuum laborem, nec præcipere, nec consulere, nec monere; sed supposita admonitione Apostoli, fratribus nimis vel minus sollicitis ad laborem, dat formam laborandi. Quidam enim sic intendebant labori manuali, ut necaretur in eis deuotio orationis. Quod quia periculosum erat, cum actiua debeat deferre contemplantia, dedit eis formam sanctissimus Pater, ut sic laborarent qui laborare vellent, scirent, & possent, ut sanctæ orationis & deuotionis spiritum non extinguant. Hoc enim sequitur in textu regulæ immediatè. Vnde attende, quod non dicit præcipio, vel consulo fratribus, quod laborent, sed quibus dedit Dominus gratiam, quod non solum includit potentiam, sed voluntatem laborandi. Sicut si diceret, fratribus quibus dedit Dominus gratiam lacrymandi, lacrymentur ita modeste, quod oculos non amittant; non præciperet lacrymari, sicut nunc intelligit. Ipse autem de labore manuum vim non faciebat, nisi propter otium declinandum: quia cum fuerit regulæ obseruator perfectissimus, non credo, quod vnquam lucratus fuerit de labore manuum duodecim denarios, vel eorum valorem, sed potissime ad orationem monebat. Non enim volebat, quod illam extinguerent propter lucrum. Vnde Prouincialibus ministris relinquitur, quod non permittant fratres suos otiosos. Ego vna tecum, si qui tales sunt, iudico arguendos, & verberibus puniendos tanquam seruos malos & pigros. Non tamen propter hoc tibi displiceat, quia satis ibi inuenies copiam laborandi, tam in studio veritatis quam in exercitio humilitatis, pietatis, & cuiuslibet alterius virtutis. Nam fratrum eleemosynas quærere, coquinam facere, infirmis seruire, scutellas lauare, & in omnibus humilitatis exercitiis laborare, quæ dulciora fratribus sunt quam multa officia dignitatis.

Sed quid dicemus de ascenditibus ad Cathedram, cum regula dicat, quod non curent nescientes literas, literas discere, &c. cum etiam Euangelium dicat, quod nolimus vocari magistri. Dico ergo, quod regula non vetat studium literatis, sed illiteratis & laicis. Vult enim iuxta Apostolum, quod vnusquisque in ea vocatione qua vocatus est, permaneat, ut ad Clericatum de laicato nullus ascendat, nec vult quod Clerici fiant laici, studium recusando; alioquin ipse transgressor fuisset, qui cum paucas literas sciret, postmodum in literis profecit in ordine, non solum orando, sed etiam legendo. Vnde ut scias quantum sibi placuerit studium S. Scripturæ, audiui ego à fratre, qui vidit, quod cum nouum Testamentum venisset ad manus suas, & plures fratres non possent simul habere, diuidebat per folia, & singulis communicabat, ut omnes studerent, nec vnus alterum impediret. Clericos etiam quos recipiebat ad ordinem, in summa reuerentia habebat, & in morte mandauit fratribus, ut Doctores S. Scripturæ in summa reuerentia haberent, tanquam illos à quibus reciperent verba vitæ. Vnde cum nomen Doctoris veneraretur, intelligebat hoc Euangelium non vetuisse, alioquin Paulus Apostolus Euangelio contradiceret, qui se prima epistola ad Timotheum magistrum gentium vocat, quod maioris impudentiæ videtur, quam si ab aliis vocaretur. Dico ergo, quod secundum Euangelium pompa huius nominis condemnanda est, & nullatenus appetenda, sed officium assumendum. Quos enim magis decet Euangelium docere, quam qui Euangelium profitentur, & seruant? Nam cum dicat Euangelium: Qui fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno

cælorum;

2. Thess. 3. e

Matth. 23. a

1. Cor. 7. d

1. Tim. 2. e

Matth. 5. e

1. Petr. 2. e

Eccli. 19. d

cœlorum; quis sanæ mentis dicat, ut magister & frater A
Alexander diues, debuerit prædicare, & docere: Beati
pauperes spiritu, & pauper effectus debuerit reticere?
Certè, si fratres decet addiscere, & ruminare tanquam
munda animalia, verba diuina, & sibiipsis sufficiunt in
docendo; quis tam stultus est, ut dicat, quod doctrinam
quam eos decet facere & docere, debeant à non facien-
tibus mendicare? Condemno igitur tecum in magiste-
rio pompam, sed commendo officium. Damno fratrem
Minorem pomposum, & dico cum magisterio penitus
indignum; sed commendo studiosum, credens quod nul-
li magis quam tali competat auctoritas docendi Euan-
gelium Iesu Christi.

Restat igitur, ut de philosophantibus aliquid subiun-
gamus. Audi charissime sicut in ceteris, sic & in hoc pa-
riter concordemus. Fateor, displicent tibi curiositates,
displicent & mihi, & displicent fratribus bonis, & displic- B
cent Deo & Angelis suis. Nec defendo circa scripta pue-
rilia mustitantes, sed detestor eos pariter tecum. Vnde &
tibi & mihi consulo, ut habeamus zelum secundum
scientiam, ne detestemur plus quam oportet. Fortassis
enim inter peccata minora, & venialia computandum
est. Vix enim grana absque paleis colligi possunt, & ver-
ba diuina sine verbis humanis. Hæc autem omnia sepa-
rantur per zelum compunctionis & fletum deuotionis,
quæ faciunt triticum veritatis à verborum paleis separa-
ri. Et fortasse videntur aliqui curiosi, qui magis sunt stu-
diosi. Si quis enim studeret in dictis hæreticorum, ut eo-
rum sententias declinando magis intelligeret ut verita-
tem, nec curiosus, nec hæreticus, sed Catholicus esset.
Cum verba philosophorum aliquando plus valent ad
intelligentiam veritatis, & errorum confutationes, non C
deuiat à puritate in his aliquando studens, maximè cum
multæ sint conclusiones fidei, quæ sine his terminari non
possunt. Vnde si velimus nimis strictè iudicare, fortasse
ipsos Sanctos, quod impium est, iudicabimus curiosos.
Nam nullus melius naturam temporis, & materię des-
cribit, quam Augustinus inquirendo & disputando in li-
bro confessionum. Nullus melius exitus formatum, &
propaginem rerum, quam ipse super Genesim ad lire-
ram. Nullus melius quæstiones de anima, & de Deo,
quam ipse in l. de Trinitate. Nullus melius naturam crea-
tionis mundi, quam ipse in l. de Ciuit. Dei. Et, ut breuiter
dicam, pauca aut nulla ponunt magistri in libris suis, quin
illa reperiatur in libris Augustini. Lege Augustinum de
doctrina Christiana, ubi ostendit quomodo non potest D
intelligi S. Scriptura sine aliarum scientiarum peritia.
Ostendit etiam, quod sicut filij Israël asportauerunt vasa
Ægypti, sic Doctores Theologi doctrinam philosophiæ.
Vnde multa, quæ non didicimus per Philosophos de di-
ctis philosophiæ didicimus per Sanctos. Ac per hoc non
debet tibi esse mirum si minus fundati intrantès, fiant in
scientia in ordine fundatiore. Sed esto, quod ista sint re-
prehensibilia & purganda, non propter hoc retraharis,
quia nullus ad hoc compellitur, sed is magis amatur, qui
magis est talium aspernator. Nec Prælati talia præci-
piunt, sed permittunt. Nec propter tres vel quatuor vicio-
sos, debet magister contemnere innocentes. Et si aliqui
abundent libris ad tempus, aliis plerisque multo plus in-
digetibus poterunt dispensari, cum multo plures egeant
quam abundant. Nec te moueat, quod fratres fuerunt in
principio simplices & illiterati, immò magis debet hoc E
in te fidem Ordinis confirmare. Fateor coram Deo, quod
hoc est quod me fecit vitam B. Francisci eligere, quod
non fuit per hominum prudentiam inuenta, sed per
Christum: & quia opera Christi non deficiunt, ostendunt
hoc opus fuisse diuinum, dum ad consortium virorum
simplicium etiam sapientes non sunt dedignati descen-
dere, attendentes illud Apostoli: Si quis est inter vos sa-
piens, stultus fiat, ut sit sapiens. Rogo charissime, ut non
nimis abundes in sensu tuo, ne credas te prudentiorem
nec meliorem omnibus, quos Deus ad statum istum vo-
cauit, & si vocauerit te, non recuses. Vale in Domino.

1. Cor. 3. d

S. BONAVENTURÆ Eximij Ecclesiæ Doctoris,

OPUSCULUM, DE PAUPER TATE Christi, contra Magistrum Guilelmum.

*Tractatus iste de paupertate Christi duas quæstio-
nes continet, alteram de paupertate in duos
articulos diuisam: alteram de pauperibus vali-
dis, præcipuè regularibus an ad opera manualia
sint astricti. Quas quidem quæstiones ita deter-
minat, ut Magistrum Guilelmum aduersarium
conuincat, & veritatem apertè demonstret.
Nam paupertatem tam quoad abrenuntiatio-
nem, quam quoad mendicitatem ad perfectio-
nem pertinere doctè & eruditè ostendit. Est au-
tem hoc Opusculum inter cetera S. Bonauentu-
ra à Trithemio connumeratum, eodem, quo hic
inscribitur titulo.*

VASTIO est de paupertate. Et quærun-
tur duo.

Primo, quæritur de paupertate, quan-
tum ad abrenunciationem.

Secundò, quantum ad mendicationem.

ARTICVLVS I.

De paupertate quantum ad abrenunciationem.

Circa primum sic proceditur, & quæritur, vtrum
Christianæ perfectionis sit abrenunciare omnibus,
tam in communi, quam in priuato. Et quod sic videtur
in Matthæo, ubi dicitur: Si vis perfectus esse, vade &
vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni seque-
re me. Glossa: Ecce contemplatiua quæ ad Euangelium
pertinet; constat quod Dominus istum ad diuitias non
vocabat, & tamen renunciare omnibus consulebat; nec
ad opera manualia, immò ad contemplatiuam, sicut di-
cit Glossa: Ergo, &c.

Matth. 19. c

Item ibidem dicitur: Ecce nos reliquimus omnia, ubi
dicit Glossa: Tanta à sequentibus missa sunt, quanta à
non sequentibus concupisci potuerunt, ergo perfecta
imitatio totaliter extinguit appetitum diuitiarum; sed
hæc extinctio potissime est in eo, qui abrenunciat omni-
bus: Ergo, &c.

Matth. 19. d

Item Saluator ait: Vade, & vende omnia quæ habes.
Glossa: Non partem, sicut Ananias, sed qui totum dat,
nihil sibi reseruans, ipse potissime facit quod Dominus
consulit, nihil sibi reseruans, nec in communi, nec in spe-
ciali; & qui hoc facit, perfectissime facit: Ergo, &c.

Matth. 19. c

Item dixit Dominus de vidua: Amen dico vobis, quod
hæc vidua pauper plus quam omnes misit. Nam omnes
ex eo, quod abundabat eis, miserunt; hæc autem de pe-
nuria sua omnia quæ habuit, misit totum victum suum;
sed in hoc laudatur vidua pauperula: ergo qui hoc fa-
ciunt quanto perfectius agunt, tanto magis laudabiles
sunt: Ergo, &c.

Mat. 23. d

Item ait Dominus: Respicite coruos. Glossa: Sancti
merito auius comparantur, qui nihil in mundo agen-
tes, nec laborantes, sola æterna appetunt, iam similes
Angelis; sed quanto magis hæc dimittit quis, tanto ma-
gis Angelis assimilatur: Ergo, &c.

Luc. 12. c

Item in Luca dicitur: Nisi quis renunciauerit omni-
bus quæ possidet. Glossa: Hoc distat inter renunciare
omnibus, & relinquere omnia; quia renunciare conue-
nit omnibus, qui ita licitè vtuntur mundanis, quæ pos-
sident, ut tamen mente tendant ad æterna; relinquere
autem est tantummodo perfectorum, qui omnia tem-
poralia postponunt, & solis æternis inhiant. Sed qui

Luc. 14. 2

prorsus

prorsus omnibus renuntiat in communi, & in priua- A
to, ille maxime omnia postponit: ergo, &c.

Item hoc ipsum ostenditur exemplo Christi, de quo
dicitur: Vulpes foueas habent, &c. Chrysostomus: Quid
pecunias expectas sequens me congregare; Non vides,
quia diuersorium mihi neque tantum quantum aubus.
ergo Christus prorsus nihil habuit; ergo, &c.

Item super illud Matthæi: Vade ad mare, Glossa: Do-
minus tantæ paupertatis fuit, vt vnde tributa solueret
non haberet, habebat quidem Iudas communia in lo-
culis, sed res pauperum in vsus suos assumere nefas du-
xit, id ipsum dans exemplum nobis. Si ergo Christus tā-
tæ paupertatis fuit, quod non potuit soluere denarium,
manifestum est, quod fuit in summa paupertate.

Item, vbi præmissum est: Vulpes foueas habent, ait
Glossa: Ego tantæ paupertatis sum, vt nec hospitium
quidem habeam, nec meo vtar tecto; ergo, &c.

Item scriptum est: Venit princeps mundi huius &c.
Glossa: Noluit Dominus habere quid perderet, pauper
venit, ne haberet diabolus quod auferret; ergo si omnia
temporalia possunt perdi, nihil habuit temporale.

Item Apostolus ait: Scitis gratiam Domini nostri Iesu
Christi, quoniam propter vos egenus factus est, cum ef-
set diues, vt illius inopia, &c. ergo qui sic abrenuntiat, vt
egeat, magis se Christo conformat.

Item super illud quod sequitur: In hoc consilium do.
Augustinus in originali: Factus est egenus intantum, vt
non haberet quod habent vulpes, vt in hoc consilium
do, subauditur, vt eius paupertatē imitemini; Sed qui
abrenuntiat omnibus, eius paupertatem imitatur; ergo,
&c.

Item illud Iacobi: Nonne Deus elegit pauperes. Glo-
ssa: Pauperes elegit parentes, quorum educaretur offi-
cio. Sed parentum Christi magna fuit indigentia, secun-
dum illud Lucæ: Pannis eum inuoluit, &c. Ergo Christ-
us non tantum in seipso paupertatem dilexit, verum
etiam in aliis.

Item Christus maxime fuit imitabilis secundum sta-
tum quem habuit in cruce, secundum illud: Christus
passus est pro nobis, relinquens exemplum, vt sequami-
ni vestigia eius. Sed in cruce fuit omnino nudus, Vnde
Hieronymus ad Hedibiaz: Vis esse perfecta, & in primo
stare fastigio dignitatis, fac quod fecerunt Apostoli,
vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & sequere
Saluatorem, & nudam, solamque crucem virtute nuda
sequaris, & sola: ergo, &c.

Item hoc ipsum videtur Sanctorum testimoniis. Am-
brosius super Lucam: Qualis debeat esse qui Euangeli-
zat Regnum Dei, præceptis Euangelicis designatur, vt si-
ne virga, sine pera, sine calceamento, sine pane, sine pec-
unia, hoc est subsidii sæcularis adminicula non requi-
rens, fidei, tutus putet sibi quominus ea requirat, ma-
gis posse suppetere. Si igitur hoc attestatur perfectioni
prædicatoris Euangelicæ perfectionis, vt nullum prorsus
querant adminiculum seculare, & hoc est esse in al-
tissima paupertate, pater; ergo, &c.

Item Hieronymus ait: Nolo pristinorum necessita-
tum recorderis, nudos amat eremus; nolo te antiquæ
peregrinationis terreat difficultas. Qui in Christum cre-
dis, & eius crede sermonibus. Quærite primum Reg-
nū Dei, & hæc omnia adiicietur vobis. Non pera tibi sur-
mēda est, non virga, diues est qui cū Christo pauper est
omnia igitur relinqui possent, spe posita in solo Christo

Item Ambrosius in lib. de offi. Nullū adminiculum
præstant diuitiæ ad vitam beatam, quod euidenter Do-
minus demonstrat in Euangelio, dicens: Beati paupe-
res spiritu, &c. Itaque paupertatem, famem, dolorem,
quæ mala putantur non solum impedimento non esse
ad vitam beatam, sed etiam adiumento, euidentissime
pronuntiatum est. Sic ergo non solum adminiculo non
sunt ad vitam beatam corporis externa bona, sed etiam
dispendio sunt. Sed quæ non sunt adminiculo, sed dis-
pendio perfectum est relinquere, ergo, &c.

Item Hieronymus super illud Matthæi: Nonne ani-

ma plus est quam esca: In promissis veritatis nemo du-
bitet, sit homo quod esse debet, & mox adduntur ei
omnia, propter quem facta sunt omnia, ergo qui omnia
relinquit propter Christum confidēs in promisso Chri-
sti, agit secundum perfectam fidem ipsius. Hoc autem
potissime facit, qui omnino nihil sibi reseat, nec in
communi, nec in speciali, ergo, &c. Vnde Augustinus
tractans illud Matthæi: Respicite volatilia cœli: Sancti
merito aubus comparantur, quia cœlum perunt, qui
iam ita remoti sunt à mundo, vt iam in terris nihil
agant, nihil laborent, sed sola contemplatione iam in
cœlo degant. Si ergo hæc vita altissima est; ergo spretis
omnibus totam spem vitæ suæ in Deo constituere est
B virtutis perfectæ.

Item Augustinus de bono coniugali: Benefaciebant,
qui de sua substantia Christo, ac discipulis eius necessa-
ria ministrabant; sed melius, qui omnem substantiam
suam dimiserunt, vt expeditiores eundem Dominum
sequerentur; sed quanto quis magis dimittit, tanto ex-
peditior; ergo tanto laudabilior.

Item in lib. de Ecclesiasticis dogmatibus: Bonum est
facultates cum dispensatione pauperibus erogare; melius
pro intentione sequendi Dominum in simul donare, &
absolutum à sollicitudine cum Christo egere. Ergo qui
magis eget, & à sollicitudinibus mundi absoluitur, per-
fectius Christum sequitur, ergo, &c.

Item Gregorius ait: Cum quis suum aliquid Deo vo-
uet, & aliquid non vouet, sacrificium est; cum vero
omne quod habet, omne quod viuit, omne quod sapit,
C omnipotenti Deo vouerit, holocaustum est. Qui enim
sibi metipsis nihil reseat, sed sensum, vitam, linguam
atque substantiam, quam perceperunt, omnipotenti Deo
immolant, quid isti nisi holocaustum offerunt? Vnde
paulo ante dixit, quod ille holocaustum offert, qui ea
quæ possidet, apud semetipsum decreuit indigentibus
cuncta tribuere, nihil sibi reseat, vitam soli supernæ
gubernationi committere; sed hoc potissime facit qui
sic distribuit, quod nihil sibi reseat, nec in commu-
ni, nec in speciali, ergo, &c.

Item Ioannes Chrysostomus in lib. quod nemo lædi-
tur, nisi à seipso. Quid Apostolos penuria rerum corpora-
lium læsit; Nonne in fame & siti, & nuditate degebat.
& pro his clari magis, & magnifici habebantur, atque in-
gentem per hoc fiduciam quæsierunt apud Deum; Er-
go paupertas illa laudabilior, in qua maior est penuria
rerum.

Item Bernardus ait: Felix qui nihil sibi retentat ex
omnibus, non habet foueam vt vulpes, non tanquam
volucres nidum, non loculos, quomodo Iudas, non do-
mos, sicut nec Maria locum in diuersorio, imitatus pro-
fecto illum qui non habebat vbi reclinaret caput; sed
qui omnia prorsus dimittit, nihil, sibi omnino nec in
communi, nec in speciali retinendo, hoc potissime facit,
ergo, &c.

Item Prosper laudat Paulinum, & Hilarium de hoc,
quod facultates suas omnes pauperibus erogauerunt, li-
cet ratione Episcopalis officii, Ecclesiastica bona post-
modum dispensauerunt, sicut habetur 12. quæst. 1. Ex-
pedit, vbi ait sic: Denique sanctus Paulinus ingentia
E prædia, quæ fuerunt sua, pauperibus erogauit. Et infra:
Quid sanctus Hilarius? Nonne & ipse omnia sua, aut
pauperibus reliquit, aut vendita omnia pauperibus ero-
gauit? Laudantur hi, & laudabiles sunt, quia omnia sua
propter Deum contempserunt. Sed hoc potissime faci-
unt, qui nec in communi, nec in speciali sibi aliquid re-
tinent; ergo tales maxime accedunt ad culmen perfe-
ctionis Euangelicæ.

Item hoc ipsum ostenditur ratione. Duplex est ciuitas,
scilicet Dei & diaboli, Hierusalem, & Babilon, quæ op-
positionem habent, & in seipsis & in suis fundamentis;
sed fundamentum ciuitatis Babylonis, vt dicit Augu-
stinus, est cupiditas; ergo quāto magis quis recedit à cu-
piditate, tanto magis recedit de diaboli ciuitate. Sed
paupertas in qua quis in communi, & in speciali prorsus

omni

Matth. 8. c.
Chrys. homil.
28. in Matth.
ad. med. t. 2.

Mat. 17. d

Luc. 9. 8

Ioan. 14. d

1. Cor. 8. b

Iacob. 2. b

Luc. 1. a

1. Petr. 2. d

Hieron. ad
Hedib. epist.
150. q. 1.

Amb. comm.
in Luc. lib. 6.
c. 9. som. 3.

Hieron. ep. 1.
ad Heliodorū
non longe à
prin. c.
Matth. 6. d

Amb. lib. 1. de
offi. som. 4.
in fi.
Matth. 5. a

Mat. 6. c
Gloss. ibid.

Matth. 6. d

Aug. de bono
coniug. c. 8. in
fine som. 6.

Idem lib. de
Eccles. dog.
c. 7. som. 3.

Greg. super
Ezech. homil.
20. post med.

Bern. pist. 42
ad Henricum
Senonem. Ar-
chiep. ante
med.

Prosper de
vita consomp.
lib. 2. cap. 9.

omnibus abrenuntiat tam effectu, quam affectu, ipsa est A
quæ maximè elongat ab avaritia: Ergo, &c.

Item, diuitiæ sunt incentiuum cupiditatis, quia difficile est habere, & non amare. Sed quanto quis magis se elongat ab incentivo peccati, tanto perfectius agit: hoc autem facit, qui in communi & speciali omnibus abrenuntiat: Ergo, &c.

Item triplex est consilium, paupertatis, obedientiæ, & castitatis; sed quanto quis generalius obedit, & vniuersaliter, tanto perfectius agit, similiter & de consilio castitatis: ergo pari ratione verum erit, & de consilio paupertatis.

Item, si dicas quod non est simile, quia diuitiæ sunt de necessitate vitæ; hoc nihil est, cum multi qui nihil prorsus habent proprietatis, viuere possunt.

Item perfectior est paupertas, quam perfectior comitatur obedientia. Sed qui habent proprium in communi, ab illo per obedientiam non possunt excludi, nisi ratione peccati: qui autem nihil prorsus habent, obedire tenentur vbique terrarum. Si ergo perfectio Evangelica maximè consistit in perfectione obedientiæ, vniuersaliter omnibus abrenunciare nihil prorsus referuando, ad culmen facit perfectionis Evangelicæ.

Item: Contemptus præsentis sæculi est laudabilis: hæc est per se vera. Ergo maior contemptus magis laudabilis, & maximus contemptus maximè laudabilis, sed maximè contemnit præsens sæculum, qui abrenuntiat omnibus in communi, & in speciali: ergo talis perfectissime agit.

Item paupertas alta est laudabilis, hæc est per se vera, ergo altior, laudabilior, & altissima, laudabilissima; sed huiusmodi est, quæ nec in communi, nec in proprio aliquam proprietatem sibi referuat: Ergo, &c.

Item tanto via rectior, quanto eius medium conformius est extremis: sed summa paupertas est, tam in principio vitæ, quam in termino, ergo si in medio omnia abdicentur, via rectissima proceditur. Sed quanto via rectior, tanto perfectior est: ergo via, & vita pauperrima perfectissima est.

Sed contra in Ecclesiastico dicitur. Propter inopiam multi deliquerunt, sed nihil quod est ducens ad culpam, spectat ad perfectionem Evangelicam. Ergo, &c.

Item in Ecclesiastico dicitur: Vtilior est sapientia cum diuitiis. Glossa; quam sola, sed diuitiæ non faciunt hominem perfectum, ergo minus paupertas, & indigentia. Itē in Prouerbiis: Diuitias & mendicitatem ne dederis mihi. D
Et post: Ne egestate compulsus furer, & periurem nomen Dei mei, sed nihil facit, ad perfectionem Evangelicam, quod sapiens sapienter recusat: Ergo, &c.

Item Christus dicit: Perfectus omnis erit, si sit sicut magister eius. Sed Christus oculos habuit, sicut patet in Ioanne, vbi dicitur, quod Iudas oculos ferebat: ergo propter proprietatem nolle in communi habere, non videtur esse perfectio, sed potius superstitio, in qua discipulus videtur se velle præferre magistro. Si dicat, quod oculos non habuit. Contra August. dicit: Habebat Dominus oculos à fidelibus oblata conseruans, & suorum necessitatibus, & aliis indigentibus tribuebat.

Item super illud: Habentes alimenta, &c. Glossa: Et si nihil intulerimus in hunc mundum, non tamen prorsus abiicienda sunt hæc temporalia: ergo qui totum abiicit, male facit.

Item 2. ad Corinth. 8. Si voluntas prompta est secundum id, quod habet. Glossa: Necessaria retineant, non ultra vires dando: ergo male facit qui sic dispensat, quod nihil sibi prorsus referuat.

Item: Qui tentat Deum, peccat mortaliter: sed qui habet humanum refugium, & illo prætermisso querit diuinum, tentat Deum: hoc autem facit qui habet vnde sustentetur, & illo dimisso expectat diutius sustentari: ergo talis facit contra Euangelium.

Item virtus circa medium consistit, sed omnino omnia dimittere est ad extremum declinare: ergo hoc magis est vitij, quam virtutis seu perfectionis Evangelicæ.

Item sicut omnia tenere semper, est avaritia, sic omnia dare semper est prodigalitas; sed omnia tenere semper est vitium: ergo similiter & omnia dare.

Item: Qui subtrahit alij necessaria, peccat mortaliter, sed tantum tenetur quis sibi providere sicut alij: ergo qui omnia dimittit, & nihil sibi referuat, peccat mortaliter: quia facit contra perfectionem Evangelicam.

Item: Qui exponit se periculo interfectionis, peccat mortaliter: ergo similiter qui exponit se periculo famis, sed talis est, qui omnia dimittit, & nihil sibi referuat: Ergo, &c.

Item nullus debet reiicere omnino, quod quotidie perit à Deo, sed omni die petimus in oratione Dominica, Panem nostrum quotidianum: ergo male facit, qui deserit rotum?

RESPONSIO: Dicendum, quod abrenunciare omnibus tam in priuato, quam in communi est Christianæ perfectionis, non solum sufficientis, sed etiam abundantis, tanquam perfectionis Evangelicæ consilium principale, & principium fundamentale, fundamentum sublime. Primum suadet natura, secundum Scriptura, tertium gratia. Primum inquam, est consilium principale, quia viam præbet ad alia. Nam abundans paupertas disponit ad carnis mortificationem, & ad voluntatis propriæ perfectionem abnegationem, cum nihil sibi detineat, nec domum, nec testum, nec aliquam rem. Ad ipsam autem specialiter viam facit ipsa natura, sibi instituta, siue lapsa. Nam homo nudus formatus est, & si in statu illo stetisset, nihil sibi prorsus appropriasset: homo vero lapsus nudus nascitur, nudus moritur. Et ideo hæc rectissima via est, vt ab extremis non declinans, quantum potest natura pati, pauper & nudus incedat, & hoc est quod dicitur: Nihil intulimus in hunc mundum, haud dubium, quia nec auferre quid possumus. Et ex hoc concludit: Habentes alimenta, & quibus tegamur, &c. Hoc autem nihil arctius vel pauperius, quam simplici victu & opetimento esse contentum, quod ex naturæ documento persuadet Apostolus, rāquam bonum & perfectum. Est etiam principium fundamentale. Lex enim verus differt à noua in hoc, quod illa timorem, hæc amorem, illa temporalia promittit, hæc temporalia contemnere docet. Si igitur fundamentum perfectionis ciuitatis Dei principaliter consistit in charitate, & illa potissime est perfecta, quando omnis excluditur cupiditas, quia venenum charitatis est cupiditas: hanc autem cupiditatem omnino foras mittit, quia omnia omnino, & re, & voluntate relinquit: sicut radix omnium malorum est cupiditas, sic radix & principium perfectionis est altissima paupertas. Vnde Augustinus in l. 83. quæst. Charitatis venenum est spes adipiscendorum ac retinendorum temporalium, nutrimentum eius imminutio cupiditatis, perfectio eius nulla cupiditas. Signum profectus eius imminutio timoris, signum perfectionis eius nullus timor: quia radix omnium malorum est cupiditas, & perfecta charitas foras mittit timorem. Illa igitur paupertas est perfectissima, quæ omnino cupiditatem exterminat. Est nihilominus fundamentum sublime, quia cum duplex sit vita ad quam disponit gratia, scilicet actiua & contemplatiua: actiua deorsum ordinat, sed contemplatiua sursum in cælum erigit. Nullus autem spiritus magis idoneus ad hoc quam ille, qui penitus est exoneratus ab onere temporalium, & qui thesaurum suum totum habet in cælo, & cuius regnum non est de hoc mundo, qui non habet hic manentem ciuitatem, sed futuram inquit. Talis autem est, qui omnibus terrenis perfecte abrenuntiat: & ideo talis iam fundamentum sui ædificij collocatum habet in excelsis. Vnde Augustinus in libro de agone Christiano. Cum cognitio & actio beatorum hominem faciant: sicut in cognitione cauendus est error, sic in actione cauenda est nequitia. Errat autem si quis putat se veritatem posse cognoscere, cum adhuc nequiter viuat: nequitia autem est mundum istum diligere, & ea quæ nascuntur, & transeunt pro magno habere, & concupiscere, & pro his laborare vt acquirantur, & lætari cum abundauerint, &

VII.

VIII.

IX.

X.

Ecclesi. 17. a
Arg. I. in
contatium.

Ecclesi. 7. b

Prou. 30. b

Luc. 8. f
II.
Ioan. 12. a

2. 2. q. 1.

2. Tim. 6. b
III.

IV.
2. Cor. 8. b

V.

VI.

1. Tim. 6. 3

Aug. lib. 83.
quæst. 9. 36.
in prim. 10. 4.

Aug. lib. de
ago. Christi
c. 13. 10. 3.

timere

timere ne pereant, & contristari cum pereunt. Ille igitur potissime est idoneus ad contumeliam sublimium, & ibi sublimiter fundatus, qui est perfectissimus contemptor omnium istorum, talis est qui totum cogitatum suum iacet in Domino, & omnem sollicitudinem, qui nullam prorsus habet possessionem. Est igitur perfectionis Christianæ pro Christo nihil in mundo possidere, nec in cōmuni, nec in proprio. Idem Dominus expressissime cōsulit: Idem exemplum in semetipso ostēdit: Idem Spiritus sanctus in Sanctis hoc multipliciter persuasit. Nam huiusmodi arduissimam paupertatem, sicut ostēsum est, persuadet natura, Scriptura, & gratia. Persuadet Dominus Iesus Christus, instruendo, conuersando, inspirando. Quis enim Spiritus, nisi Dei, facit hominem contemnere præsentia, & amare cœlestia? Nam hoc non facit Spiritus diaboli, nec mundanus, nec proprius, cum semper inclinet ad bonum priuatum, facit igitur Spiritus sanctus. Et hinc est, quod Spiritu sancto dictate, istum modum viuendi summus Pontifex approbavit, sicut dicit Decretalis de excess. prælat. Nimis praua, quod Ordinem & regulam fratrum Prædicatorum, & Minorum sedes Apostolica noscitur approbasse: Vnde huic cōtrarium, nulli prorsus licet sentire. Quare tales videntur stulte agere, periculis se exponere, & Deū tentare. Nā contra tales dicitur in regula B. Francisci, in qua paupertas huiusmodi confirmatur: Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam, &c. Contra tales etiam dicit Augustinus in tractatu de eleemosyna: Elias in solitudine coruis ministrantibus pascitur, & Danieli in lacu ad leonem, prædam, iussu regis incluso, prandium diuinitus apportatur, & tu metuis ne operanti, etiam apud Dominum promerenti desit alimētum: cum ipse in Evangelio ad exprobrationem eorum, quorum mens dubia, & fides parua est, cōtestetur, & dicat: Aspiciate volatilia cœli, quoniam non serūt, neq; merunt, neque congregāt in horrea, & Pater vester cœlestis pascit illa. Nonne vos pluris estis illis? Volucres Deus pascit, & volucris alimentum diurna præstatur, & quibus nullus diuinæ rei sensus est, eis nec cibus, nec potus deest; & tu Christiane, tu Dei seruo, tu bonis operibus dedito, tu Domino suo charo, aliquid existimas defuturum? An eis terrena deerunt, quibus cœlestia & diuina tribuuntur? Vnde hæc incredula cogitatio: vnde impia, & sacrilega ista meditatio? Quid facies in domo Dei perfidum peccator? Quid qui Christo omnino non credit, appellatur, & dicitur Christianus? Pharisei tibi magis congruit nomen. Nam cum in Euangelio de eleemosynis disputaret, & vt nobis amicos de terrenis lucris prouida operatione faceremus, qui nos postmodum in æterna tabernacula susciperent, fideliter & salubriter præmoneret, addit post hoc Scriptura, dicens: Audiebant hæc omnia Pharisei, qui erant avari, & deridebant illum. Quales nunc sunt in Ecclesia, quorum quosdā videmus, quorum præclusæ aures, & corda cæcata, nullum de spiritualibus ac salutaribus monitis lumē admittūt. De quibus mirari non debemus; quod contemnant in talibus seruos, quando à talibus ipsum Dominū videamus esse contemptum.

Ex hoc apparet euidenter, quod omnino omnibus abrenunciare, vniuersaliter pro Christo culpandū non est, sed potius laudandum, tanquam culmen Euangelicæ perfectionis. Vnde rationes, exempla & auctoritates concedendæ sunt ad istam partem, ad quā sufficientissime astruendam vna sola auctoritas expressa ex ore Christi consulenti dimittere omnia, esset sufficientissima etiā si multa glossarum expositarū, & Sanctorum dicta videretur esse cōtraria. Ait enim Augustinus ad Paulinum de vidēdo Deo, sic: Attende quæ credis, & in eis ipsis quibus non visis accommodas fidem, ipsa testium pondera discernenda sunt. Nec enim mihi sic credis, quemadmodum Ambrosio, aut si ambobus nobis æqua lance putas esse credendū, nunquid vllō modo Euangelio comparabis? An scripturam nostram scriptis canonicis cœquabis? Profecto si recte in iudicādo, lapsus, longe nos infra vides ab illa auctoritate distare, &

A me quidem longius. Sed vtrique nostrum quantumlibet credas, vtrumque illi excellentiæ nequaquam comparas, Igitur quoniam diuina auctoritas sic expresse dicit omnia dimittenda ei, qui ad perfectionem conscendere cupit Euangelicam, manifestum est, quod verum certitudinaliter debet teneri, quod ei non possit sine periculo fidei obuiari.

Ad illud vero, quod primò obicitur in cōtrariū, quod pertrahit ad peccatū, & de egestate quæ facit periurare, dicendum, quod duplex est inopia, quædam voluntaria, & quædam inuoluntaria, Inopia inuoluntaria inducit defectum mentis, & pronitatem, & occasionem inducit ad peccandum. Inopia autem, seu paupertas voluntaria hæc habet adiunctā sufficientiam, iuxta illud: Tāquam nihil habentes, &c. Et hæc disponit ad iustitiam perfectam, quia mentem facit ad omne bonū idoneam, sicut è contra radix omnium malorum est avaritia. Et est quod dicit Chrysostomus: Si volueris videre amantis autem, animam quemadmodum vestimentum à decem millibus corrosum vermibus, & nihil habens sanum, ita inuenies perforatam eam vndique à sollicitudinibus, & à peccatis putrefactam, & ærugine plenam. Sed non anima inopis voluntarij talis est, sed fulget quidem velut aurum, splendet autem velut margarita, florescit autem velut rosa. Non est illic tineæ, nō est illic fur, non est illic sollicitudo vitæ huius negotiorum, sed sicut Angelus ita conuersatur. Non subiacet dæmonibus, non assistit regi, sed assistit Deo; non militat cum hominibus, sed cum Angelis; non habet thesaurum, terram, sed cœlum; non indiget seruis, magis autem habet seruos, possessiones, & cogitationes, quæ rebus dominantur. Quid igitur paupere hoc melius est vñquam; Pauimentum denique habet cœlum. Si autem pauimentum tale est, excogita tectum. Sed non habet equos & currum. Quid autem ei opus est, qui super nube vehi debet, & esse cum Christo? Ex his apparet, quod in voluntaria paupertate magna est sufficientia, magna est nobilitas, quæ facit transcendere cuncta terrena.

Vel potest dici aliter, quod illa dicta sunt tempore legis scriptæ quæ temporalia promittebat, non æterna, in qua paupertas contemnebatur. Vnde Chrysostomus tractans prædictum verbū, Diuitias, & mendicitatem, &c. dicit: Hæc dicebantur in veteri testamēto, vbi multa ratio diuitiarum habebatur, vbi paupertatis plurimus erat contemptus, vbi hoc quidem maledictum, scilicet paupertas, illud autem benedictum, scilicet diuitiæ. Sed nunc nequaquam ita. Sed si vis audire paupertatis prædicatum ipsam professus est Christus, & dixit: Filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet. Et iterum discipulis dicebat: Nolite possidere aurum. Ex quo apparet, quod auctoritas nō est contraria assumentibus voluntariam paupertatem, cum illud dictum sit tempore legis scriptæ, istud autem tempore legis gratiæ. Nec illud dictum est in persona viri perfecti, sed potius infirmi, vt ex verbo Chrysostomi patet. Et per hoc patet responsio ad tres auctoritates primas.

Ad illud quod obicitur, quod Christus habuit loculos, Dicendum, quod Christus habuit loculos, tribus de causis. Habuit enim loculos pro pauperibus aliis, secundum quod dicit Hieronymus in auctoritate supra posita: Christus tantæ paupertatis fuit, &c. & hoc non tollit paupertatem summā. Habuit etiā loculos compatiendo infirmis. Sicut dicitur in Glossa super illud Psalmi: Produens fœnum iumentis. Dominus loculos habebat, vel habuit in vsu eorum, qui cum eo erant, & suos, & religiosas mulieres in comitatu, quæ ministrabāt ei de substantia sua, in his infirmorum magis personā suscipiens. Præuidit n. multos infirmos futuros, & ista quæsituros, & ibi eorundem personam suscepit, vbi dixit: Tristis est anima mea vsque ad mortem. Et de his duobus supra illud Ioannis: Et quæ mittebantur, &c. Glossa: Cui Angeli ministrabant, loculos habet in sumptus pauperum condescendens infirmis. Habuit etiam loculos in articulo necessitatis, vt pote quando transibat per Samari-

Ad argumenta in contrarium. Ad I.

2. Cor. 6. 8

Chrysost. in Matth. hom. 47.

Chrys. hom. mil. 8. super es. ad Hebr.

Iuc. 9. 8
Mat. 10. 6

Ad II.

Psalm. 103. 6

Mat. 14. 4

Luc. 22. d

ritanos, In quo etiam articulo, discipulis loculos habere A
permisit, secundum illud: quando misi vos sine sacculo,
& pera, &c. Glossa: Non eadem regula viuendi persecu-
tionis, qua pacis tempore discipulos informat. Missis
quidem discipulis ad predicandum, ne quid tollerent in
via precepit ordinans, scilicet ut qui Euangelium nunti-
at, de Euangelio viuat. Instante vero mortis articulo,
& tota illa gente Pastorem simul & gregem persecuen-
te, congruam temporis illi regulam decreuit, permittens
ut tollerent necessaria vitæ, donec sopita persecutorum
insania, tempus euangelizandi redeat. Ex his enim Glos-
sis, manifeste apparet, quod modus habendi loculos in
Domino in nullo minuit paupertatem. Sic enim Domi-
nus condescendit infirmitati & necessitati, ut tamē sal-
ua esset forma paupertatis, & exemplum quod precipue
monstrare venerat hominibus. Iuxta quod dicit Apo-
stolus: Factus est pro nobis egenus, ut illius inopia diui-
tes effeimus, paupertatem scilicet altissimam voluntarie
imitando.

1. Cor. 8. b

1. Tim. 6. b
Ad III.

Ad illud quod obicitur, de Glossa: Habentes alimen-
ta. Vbi dicitur, quod non sunt abiicienda omnino tem-
poralia; dicendum quod intelligit de abiectione tem-
poralium quantum ad usum, non quantum ad domini-
um. Nam usus temporalium necessarius est vitæ huma-
næ, qui tamen haberi potest absque dominio, & pro-
prietate. Sic patet in pauperibus qui nihil proprietatis
habent. Et quod iste sit intellectus, patet per illud quod
sequitur in Glossa immediate vbi subditur: Sed habentes
alimenta, & quibus tegamur, his contenti sumus, &
qui ultra tendit, malum inuenit, esse igitur contentum
usu tegumenti, & alimentis, est modus perfectæ virtutis.
Et sic Glossa debet intelligi, nec hoc repugnat altissimæ
paupertati. Qui autem sic veller temporalia abiicere,
ut nec veller alimenta suscipere, nec operimentum ha-
bere, non operaretur perfecte, sed stulte. Et hoc vult
Glossa illa insinuare.

1. Cor. 8. b
Ad IV.

Ad illud quod obicitur de Glossa: Si voluntas prop-
ta est. Glossa, ut necessaria remaneant: Dicendum quod
Glossa illa truncata est, quia statim sequitur. Non hoc
dicitur quin melius esset, scilicet totum dare, sed in-
firmis timeret, quos sic dare moner, ut egestatem non pa-
tiantur. Ex quo apparet, quod Glossa illa potius facit ad
contrarium, quam ad propositum, si sano oculo, & re-
cto inspicatur.

Ad V.

Ad illud quod obicitur, quod qui sic vniuersaliter
omnibus abrenunciat, tentat Deum, dicendum quod D
falsum est, tum propter diuina promissa, tum propter
plurima remedia, quæ haberi possunt, tum propter ex-
empla quibus manifeste videmus quod tales pauperes
sustentantur. Ex quo manifeste colligitur, si obdurati
non sumus, quod talis modus abrenunciandi diuinitus
inspiratur, nec facit tentare Deum, si sic abrenunciens
diuinis promissionibus innititur, quin potius ille Deum
tentat, qui de diuinis promissionibus dubitat. Propter
quod Hieronymus super illud: Nonne anima plus est
quæ esca; In promissis veritatis nemo dubitet, sit homo
quod esse debet, & mox adduntur ei omnia. Qui igitur
de hoc dubitat sicut filij Israel, Deum tentat; qui dice-
bant. Nunquid poterit Deus parare mensam in deserto;
His autem non debent viri perfecti conformari, sed
potius Apostolis: de quibus dicitur: Aporiamur, sed non
desistimus, id est, pauperes sumus à Deo, ut necessaria
desint: sed non desistimus à Deo omnino; quia Deus
pascit nos. Et quod illud extendatur non solum ad
Apostolos, verum etiam ad eorum imitatores, apparet,
per illud quod dicitur: Sint mores sine auaritia contē-
ti presentibus. Ipse enim dixit: Non te deferam, neque
derelinquam. Ibi Glossa: Ipse Dominus omnipotens ad
Iesum Nane, Non te deferam, quin dem necessaria,
neque derelinquam, dereliqueretur ille, qui fame pe-
risset. Sed quia hoc non est, non sit homo cupidus. Hoc
post mortem Moyse dixit Iosue, hoc etiam dicit omni
speranti in se sicut Iosue: hæc enim nobis promittit, ut
in illo spem nostrā ponamus. Non tenacibus, non cupi-

Matt. 6. c

Psal. 77. c

1. Cor. 4. c

Heb. ult. a

Iosue 1. a

dis, sed sperantibus in eum sit ista promissio. Etiam quia
poterat illis videri, quod hæc promissio ad Iosue tan-
tum pertineret. Ad hoc Apostolus respondet, dicens
quod nos iuuabit, sicut iuuat illum, quasi dicat: Non est
dubitandum de promissione, quia Iesus Christus qui
heri, id est, in præterito adiuuit Iosue, & ipse hodie, id
est, in præterito adiuuat nos, & alios fideles, & adiuuabit
in futuro, in sæcula, id est, sine fine.

Ad illud quod obicitur, quod virtus consistit, circa
medium, dicendum quod illud est verum, quantum ad
ea, quæ sunt necessitatis, sicut est largitas; sed fallit in his
quæ sunt supererogationis, sicut est consiliū paupertatis,
& castitatis. Talium enim perfectio potius attenditur
secundum perfectam considerationem ad Christum, &
diuinæ dilectionis modū, qui est, ut Deus super omnia
diligatur, quam secundum superfluum, & diminutum
circa exterius obiectum. Et quod illud sit verum, patet
per Ambrosium in libro de officiis, vbi dicit: Officium
omne, aut est medium, aut perfectum est, quod Scriptu-
rarum auctoritate probare possumus. Habemus enim
in Euangelio: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata
Non homicidium facies, &c. Hæc sunt media officia,
quibus aliquid deest. Si vis perfectus esse, vade, & vende
omnia quæ habes, & da pauperibus, vbi diligendos ini-
micos, & orandū dicit pro calumniantibus, & persecu-
entibus nos, si volumus perfecti esse. Hoc est igitur per-
fectum officium, quod catorthoma dixerunt Græci-
quo corrigantur omnia, quæ ad aliquos potuerunt la-
psus habere. Largitas igitur, quæ attenditur secundum
officium medium, in largiendo seruat modum. Pauper-
tas vero spiritus, quæ attenditur secundum officium per-
fectum, tribuit totum. Vnde eodem libro in tractatu
de liberalitate, dicit: Liqueat debere esse modum libe-
ralitatis, ne fiat inutilis largitas, cuius sobrietas est te-
nenda. de quo modo subiungit: Modus liberalitatis te-
nendus est, ut quod bene facis, id continue facere pos-
sis, ne subtrahas necessitati, quod induleris effusioni.
Potuit enim donare Ioseph totas Ægypti opes, effunde-
re thesauros regios, noluit tamē de alieno effusus vide-
ri, Maluit frumenta vendere, quam donare esuriētibus;
quia si paucis donasset, pluribus defuisset. Sed hoc spe-
ctat ad officium medium secundum quod ipse alibi di-
cit, tractans in eodem libro illud Apostoli. Non ut aliis
refectio, vobis autem angustia. Aduertimus quemad-
modum beneuolentia, & liberalitas, & modum com-
prehendit, & fructum atque personas. Ideo modū, quia
imperfectis dabat consiliū, Nō enim patimur, nisi per-
fecti. Verum quia perfectioni non repugnat modum te-
nere, si quis dispēset bona Ecclesiæ, ideo subiungit. Sed
si quis nolens Ecclesiā grauare, in sacerdotio constitu-
tus aliquo, aut ministerio, non totum quod habet, con-
ferat, sed operetur cū honestate, quæ officio sat est, non
mihi imperfectus videtur. Ex dictis igitur colligitur,
quod licet virtutis secundum statum communem, &
officium medium, sit tenere mediū, perfectionis tamen
Euangelicæ est relinquere totum. Si tamen in communi
aliquid habeatur, ut dī spensetur, hoc non facit imperfe-
ctum, nec totū vniuersaliter relinquere dicit excessum,
quia hoc spectat ad perfectum officium, ut patet ex his
quæ dicta sunt, & ex hoc quod Ambrosius præmittit in
præcedenti capitulo, vbi sic ait: Ceterum Dominus nō
simul vult effundi opes, sed dispensari, nisi forte ut Eli-
sæus boues suos occidit, & pauit pauperes ex eo quod
habuit, ut nulla cura teneretur domestica, sed relictis
omnibus in disciplinam se prophetica daret. Si ergo
pro disciplina prophetica sunt omnia relinquenda mul-
to fortius pro perfectione Euangelica.

Ad illud quod obicitur, quod omnia dī spargere est
prodigalitas, dicendū quod tunc est prodigalitas, quan-
do omnia disperguntur pro vanitate, non autē quando
dantur pro utilitate, & sic est de Euangelica pauperta-
te: quia Dominus centuplum restituet in presenti cum
tribulatione, & in futuro vitam æternam. Secus au-
tem est de vniuersali retentione omnium. Illa enim
non

Ad VI.

Mat. 19. b

Mat. 19. c

1. Cor. 8. c

1. Reg. 19. d

Ad VII.

Mat. 19. d

non fit pro spirituali utilitate, sed magis pro terrena cupiditate, ideo non est simile hinc & inde.

Ad VIII.

Ad illud quod obicitur, & qui alij subtrahit necessaria, &c. dicendum quod non est simile, quia qui subtrahit alij necessaria, violentiam facit, & inducit eum in paupertatem inuoluntariam. Qui autem subtrahit sibi, voluntarie facit, & in paupertatem voluntariam se inducit. Ac per hoc sicut argumentum illud non valet, Paupertas inuoluntaria non est laudanda, ergo nec voluntaria; sic non cogit ratio prædicta. Alius etiam est defectus in argumento prædicto, quia procedit per falsi suppositionem, pro eo quod omnibus vniuersaliter abrenunciatis, necessaria sibi omnia non subtrahit, quia diuinæ providentiæ regimini se committit, & multos viuendi modos, & quærendi necessaria sibi relinquit.

Ad IX.

Ad illud quod obicitur, quod se exponit periculo famis, dicendum quod falsum est, sicut omnino apparet ex prædictis, & manifestè colligitur ex omnibus temporibus retroactis. Nusquam, & nunquam legitur, quod aliquis volens in paupertate Deo seruire, pro defectu cibi fame perierit. Et hoc est quod dicit August. in tract. quodam de Oratione Dominica. Neque enim deesse quotidianus cibus potest iusto, cum scriptum sit: Non occidet Dominus fame animam iusti. Et iterum: Iunior fui, etenim senui, & non vidi iustum derelictum. Et iterum: Quærentibus regnum Dei, & iustitiam eius, omnia promittit apponi, & iam cum sint Dei omnia, habenti Deum nihil deerit, si Deo ipse non desit. Sic Daniel in leonum lacu iussu regis incluso, prandium diuinitus procuratur, & inter feras esurientes homo Dei pascitur. Sic alitur Elias in fuga, coruis ministrantibus, & volucribus cibum apportantibus, in persecutione nutritur. O humanæ malitiæ detestanda crudelitas! feræ parent, & aues pascunt, & homines insidiantur, & sæuiunt. Ex his manifestè colligitur, quod non est periculum, sed refugium, spretis omnibus totaliter se dedicare ad Deum colendum.

Ad X.

Ad illud quod obicitur, quod in oratione Dominica petimus panem nostrum quotidianum, dicendum quod hoc potius facit ad oppositum, quam ad propositum. Ex quo enim quotidie petimus victum diurnum, nec petimus quod habemus, manifestum est, quod Euangelicæ perfectionis est, quotidiano victu contentum. Quod quia non potest videri perfectio in cordibus avarorum, Dominus non solum ad hoc induxit consiliis sapientiæ, verum etiam exemplis naturæ, & oraculis gratiæ, ut sic saltem per illud triplex testimonium, paupertatis consilium firmiter comprobetur, sicut totius perfectionis Euangelicæ altissimum, & stabile fundamentum.

ARTICVLVS II.

De paupertate quantum ad mendicantem.

Quæritur de mendicatione: Vtrum mendicare pro Christo sit Christianæ perfectionis? & voco mendicare, eleemosynam quærere, seu de quotidianis eleemosynis viuere.

Et quod non, videtur primo auctoritate Psalmi: Time Domini omnes Sancti eius, quoniam non est inopia timentibus eum: ergo non stant simul inopem, & timere Deum.

Item Psalmus: Non vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem; ergo qui panem quærit non est iustus, nec semen iusti.

Item Psalmus: Nutantes transferuntur filij eius, & mendicent, sed nihil quod Psalmista in Dei spiritu loquens imprecatur, spectat ad perfectionem Euangelicam, seu ad perfectam iustitiam, mendicare est huiusmodi: Ergo, &c.

Item Ecclesiasticus: Fili mi vita tua ne indigeas, melius est enim mori, quam indigere, ergo melius est mortuum esse, quam mendicum.

Item in Apostolorum Actis, dicitur: Beatius est magis dare, quam accipere, sed dare eleemosynam non facit

hominem peruenire ad perfectionem Euangelicam: ergo multo magis nec accipere.

Item Saluator ait: Vendite quæ possidetis, vbi Glossa, ut omnibus simul pro Deo spretis, postea labore manuum operemini, unde viuatis, vel eleemosynam faciatis, vnicuique igitur de proprio labore viuere, & eleemosynam facere spectat ad Euangelicam perfectionem: ergo oppositum eius, scilicet mendicare, & de alieno labore viuere, est contrarium perfectioni Euangelicæ.

Item Apostolus dicit: Nullius aliquid desideretis, vbi Glossa, ne dum rogetis, vel tollatis. Si ergo plus est rogare vel appetere, quam appetere, & primum tanquam illicitum ab Apostolo prohibetur, scilicet desiderare, vel appetere, quod est alterius, ergo multo fortius petere.

Item dicit: Rogamus vos, ut noueritis eos, qui laborant inter vos, & præstant vobis in Domino. Vbi Glossa: Sicut diuitiæ negligentiam pariunt salutem, sic egestas, dum saturari cupit, à iustitia declinat. Sed quod facit declinare à iustitia non pertinet ad perfectionem Euangelicam: Ergo, &c.

Item dicit Apostolus: Si quis non vult operari, non manducet: ergo vult Apostolus seruos Dei corporaliter operari, ut habeant unde viuant, & non compellantur egestate necessaria petere; sed hoc est mendicantium, ergo seruorum Dei non est mendicare, secundum Apostolum.

Item eodem capitulo super illud, ut formam daremus vobis, vbi Glossa: Qui frequenter ad alienam mensam conuenit, otio deditus, necesse est ut aduleatur pascienti se; sed adulari est contrarium veritati, & perfectioni: Ergo, &c.

Item dicit Urbanus Papa, quod Episcopi omnibus communi vita viuere volentibus, ministrare cuncta necessaria debent prout melius poterunt, ut nemo in eis egens inueniatur. Et post: Si quis extiterit modernis, aut futuris temporibus, qui hoc auellere nitatur, iam dicta damnatione feriatur. Ergo contra Canonicas sanctiones est, quod aliqui viuant via communi in Ecclesia, egendo & mendicando in ea.

Item de consec. dist. 1. Inhibetur ne Ecclesia consecratur, nisi prius doretur: ergo si Ecclesia non debet consecrari, nisi habeant unde sustententur, qui in ea ministrant multo fortius, nec aliqua Religio institui debet sine possessione sustentatina.

Item in Iure Ciuili inhihetur, quod validi non mendicent, lege de mendicantibus validis, sed magis debet esse ordinata Ecclesia, quam Respublica: Si ergo quod validi mendicent, est contra rectam gubernationem Reipublicæ, multo magis contra perfectionis sublimitatem Euangelicæ.

Item hoc ipsum ostenditur ratione: Mendicare est opus indifferens, sed indifferens non fit opus perfectionis per additionem finis, sicut apparet manifestè in aliis operibus, ut ire ad Ecclesiam, & facere eleemosynam: Ergo, &c.

Item perfectionis est, gratis, & liberaliter seruire, & obligationes peccatorum refugere; sed qui eleemosynam recipit, obligat se ad interueniendum pro peccatis alienis. Si ergo obligatio huiusmodi perfectioni non consonat: Ergo, &c.

Item huiusmodi qui mendicant, ex professione, aut hoc faciunt quia pauperes, aut quia Prædicatores: Si quia pauperes ergo omnes pauperes, qui mendicant perfecti sunt, quod est contra August. in l. De opere Monachorum, qui reprehendit Monachos mendicantes, & nihil operari volentes. Si quia prædicatores, ergo nullus mendicare debet inter eos, qui non prædicat, cutus contrarium videmus tota die.

Item prædicare est quid spirituale, sed qui spirituale dat, & temporale accipit, similis est Gæzi, qui pecuniam accepit à Naaman, obrepta beneficii spiritualis prius sibi exhibiti: hoc autem est damnabile, ergo damuabile est prædicatori mendicare, non ergo perfectionis Euangelicæ.

Luc. 12. d
VI.

1. Thess. 4. c
VII.

1. Thess. 5. c
VIII.

2. Thess. 3. c
IX.

X.

XI.
12. q. 1. Vi
denies.

XII.

XIII.

XVI.

XV.

XVI.

XVII.
4 Reg. 5. f

Psal. 33. b
I.
Arg. partis
negatiuæ.

Psal. 63. c
II.

Psal. 108. a
III.

Ecclesi. 40. d
IV.

Act. 20. d
V.

XVIII.

Item perfectorum est abstinere à mala specie, sed hoc est mala species, quod prædicantes temporalia petant, quia in hoc sunt similes Pseudopredicatoribus: Ergo, &c.

XIX.

Item huiusmodi aut habent auctoritatem in prædicando, aut non habent. Si non habent, ergo male faciunt in prædicando, ergo nil merentur si habent; sed qui habent possunt petere potestatiue: ergo tales prædicando iniuriuntur auctoritati prædicationis Euangelij, ergo in hoc non sunt perfecti, sed impij.

XX.

Item tutius, & perfectius est sequi viros perfectiores, probatiores, & sapientiores, sed viri probatissimi, & sapientissimi in Religionibus fuerunt Basilus, Benedictus, Augustinus, Hieronymus, Gregorius, Hilarius, & Paulinus; & tales sic sua reliquerunt, quod communia possederunt, nec mendicasse leguntur: ergo modus ita mendicandi de nouo introductus per Dominicum, & Franciscum iudicatur superstitiosus, & vanus, cum stultum videatur sensum, & spiritum duorum pauperum hominum præponere tantæ sapientiæ, & sublimitati Sanctorum præcedentium, & Doctorum.

Matth. 10. b

Sed contra hoc, videtur dictum illud Matthæi: Nolite possidere aurum, vel argentum, neque pecuniam in zonis vestris, neque peram in via, neque duas tunicas, nec calceamenta, vbi Glossa: Nec ipsa necessaria, nec cellarium secum vehant; nihil præter indumentum, quo quis contentus esse potest. In hoc traditur forma Apostolis, & quod perfectionis est, perfectum est imitari; ergo taliter per mundum ire spectat ad perfectionem Euangelicam; sed hoc est mendicare, & viuere de eleemosyna, igitur hoc spectat ad Euangelicam perfectionem.

Mar. 6. a

Item: Præcepit eis ne quid tollerent in via, neque panem, neque in zonis æs. Aut igitur præcepit tanquam Prælati, aut tanquam perfectis. Si tanquam Prælati, ergo ad illud ad quod adhuc essent astricti, quod manifestè falsum est. Præcepit igitur eis tanquam viris perfectis. Sed perfectio proponitur communiter omnibus imitanda, quia dicit: Qui potest capere, capiat; ergo sic viuere spectat ad perfectionem Euangelicam.

Matth. 19. b

Luc. 9. a

Item Saluator dicit: Nihil toleritis in via neque virgam, neque peram, neque panem, neque pecuniam, vbi Glossa: Virgam non ferre, est non esse sollicitum de his quæ necessaria sunt humanæ sustentationi, quia hæc debentur Prædicatoribus. Si ergo excludere sollicitudinem de necessaria sustentatione, Dominus persuasit Apostolis quos etiam ad prædicandum inter infideles misit; multo fortius cum prædicatur Euangelium fidelibus, perfectionis est de huiusmodi non esse sollicitum, sed victu & vestitu sibi dato esse contentum.

Ibid.

Matth. 18. a

Item ait: Quicumque susceperit puerum in nomine meo, ibi Glossa interlinearis, pauperem. Et alia Glossa: Qui imitorem Christi recipit, Christum recipit. Ergo cum suscipitur pauper imitans Christum, suscipitur Christus. Si ergo perfectionis Euangelicæ est esse pauperem, & Christi imitorem; perfectionis Euangelicæ est in tali paupere pro Christo suscipi. Qui ergo mendicando petit, à perfectione Euangelica non recedit.

Luc. 10. a

Item dicit: Nolite portare sacculum, neque peram, vbi Glossa: Tanta debet Prædicatori esse fiducia in Deo, vt præsentis vitæ sumptus et si non præuideat; sibi tamen non defecturos certissimè sciat, ne dum occupatur mens ad temporalia, minus prædicet æterna. Ad expeditiorem igitur prædicationem veritatis facit, quod quis temporalia non præuideat sibi, sed expectet sibi ab aliis dari cum necesse habuerit. Ergo talis modus viuendi consonat veritati, & Euangelicæ perfectioni.

Luc. 16. b

Matth. 5. a

Item alibi dicit: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula, vbi Glossa: Non quoslibet pauperes, sed eos, qui possunt in æterna tabernacula recipere; sed tales sunt pauperes spiritu, quorum est regnum cælorum. Ergo secundum diuinum consilium est, quod eleemosynæ talibus pauperibus dentur, & quod ab eis suscipiantur. Sed quod diuino consilio consonat, perfectioni Euangelicæ non repugnat: Ergo, &c.

A

Item Hieronymus aduersus Vigilantium tractans præmissum verbum, dicit: Num isti pauperes, inter quorum sordes, & illuuiem corporis flagrans libido dominatur, possunt habere æterna tabernacula, qui nec præsentia possident, nec futura? Non enim simpliciter pauperes, sed pauperes spiritu beati appellantur. De quibus scriptum est: Beatus qui intelligit super egenum & pauperem, in die mala liberabit eum Dominus. In vulgi pauperibus sustentandis nequaquam intellectu, sed eleemosyna opus est; in sanctis pauperibus beatitudo est intelligentiæ, vt ei tribuat qui erubescit accipere, & dum accepit, dolet, metens carnalia, & seminans spiritualia. Hæc Hieronymus.

Hier. aduers. Vigilant. long. & post mod.

Psalm. 40. a

B

Item Apostolus ait: Vestra abundantia illorum inopiâ suppleat, vt & illorum abundantia, vestra inopiâ sit supplementum. Glossa: Vestra abundantia terrenorum, suppleat illorum inopiam, vt è conuerso abundantia illorum spiritualium, qui diuinis vacant, vestra sit inopiâ supplementum. Si ergo hoc spectat ad perfectionem Domini corporis, quod membra sibi communicent ratione dati, & accepti; ad perfectionem Ecclesiæ, & Euangelij facit quod pauperes iusti sustentationem petant & accipiant à diuitibus mundanis & imperfectis. Si dicas, quod possunt accipere, sed non petere, hoc nihil est, quia diuites mundani possunt petere orationes virorum spiritualium ad releuandum inopiam meritorum suorum; ergo versa vice possunt pauperes spirituales petere eleemosynam corporalem ad sustentationem corporum.

2. Cor. 8. c

C

Item hoc ipsum ostenditur exemplo Christi, de quo Psalmista: Ego autem mendicus sum & pauper. Glossa: Hoc dicit Christus de se. Ego mendicus sum in forma serui. Mendicus est, qui ab alio petit, pauper est, qui sibi non sufficit. Sed constat, quod hoc non intelligitur de Christo quantum ad dona, siue bona spiritualia, quia comprehensor & omnis gratiæ plenus erat, ergo intelligitur quantum ad dona temporalia, igitur quantum ad illa mendicus erat, & ab alio petebat.

Psalm. 39. d

D

Item Psalmista: Persecutus est hominem inopem, & mendicum. Glossa, scilicet Christum. Pauperes persequi sola sæuitia est. Alij verò pro diuitiis & honoribus interdum huiusmodi patiuntur. Aut ergo dicitur Christus mendicus, quia mendicabat à Patre, aut quia mendicabat ab homine. Si, quia mendicabat à Patre, ergo omnes homines sunt mendici, tam diuites, quam pauperes, ergo Christum persequi non fuisset summa sæuitia. Si, quia mendicabat ab hominibus habemus propositum.

Psalm. 108. b

Item Dominus circumspexit omnibus exiit in Bethaniam, vbi Glossa: Si quis eum hospitio susceperet, tantæ enim paupertatis fuit, vt ita nulli adulatus, vt in tanta vrbe nullum hospitium inueniret, & constat, si voluisset hospitium conducere, inuenisset ad conducendum; ergo circumspiciebat tanquam pauperculus, & mendicus.

Mar. 11. b

Item ait: Zachæ festinans descende, quia hodie in domo tua oportet me manere. Glossa: Non inuitatus inuitat sed inuitare alium ad hoc, quod eum recipiat hospitio, nihil aliud est, quam mendicare & petere: Ergo, &c.

Luc. 19. a

Item dicit: Da mihi bibere, vbi August. In omni ore quam Christus gessit vt homo, hominibus in se credituris præbebat exemplum. Et post: Petit bibere, & promittit bibere; eger quasi accepturus, & promittit quasi satieturus. Sed constat, quod potu spirituali non egebat: ergo corporali potu egebat, & illum postulabat. Sed obiciet Glossam quasi contrariam, quæ dicit: Licet Iesus post fatigationem sitire posset, tamen hunc potum non exigit, sed hoc intelligitur, quod principaliter hunc potum non petebat, ne Glossa facto contradicat.

* Ioan. 4. a Aug. 17. 15. in Ioan. non long. & à prin. & ibi. inf. ante mod.

Item Hieronymus ad Rusticum: Quid Samaritana vilis ipsa tamen non solum credit Messiam, quem cognoscit ad fontem, sed & discipulis ementibus, esurientem reficit, lassumque sustentat; ergo videtur quod Christus ab illa fuerit sustentatus corporaliter.

Hier. epist. 4. ad Rust. non long. à prin.

Item sicut Euangelica narrat historia, Christus inuitatus à Phariseis comedebat cum eis, aut ergo sicut Dominus, aut sicut pauper. Si tanquā Dominus, ergo non dedit

exemplum

exemplum paupertatis. Si tanquam pauper, sed hoc est mendicare: Ergo, &c.

Idem ad hoc est exemplum Sanctorum. Nam dicitur in laude Sanctorum: Circumierunt in melioris in pellibus egentes, &c. sed taliter circumire est mendicare: Ergo, &c.

Item est exemplum de Elia, de quo Augustinus in quodam sermone: Nunquid Deus deseruerat seruum suum Eliam? Nonne illi, cui deerant homines, ministrabant aues? Ostendit ergo Deus, quia unde voluit, & quando voluit pascere seruos suos potuit, & tamen ut posset eum Religiosa vidua pascere, fecit eum egere.

Item ad hoc est exemplum, discipulorum Ioannis Euangelistae, de quibus in eius legenda dicitur, quod vendentes omnia, quae habere potuerunt, dederunt egenis, & post subditur, quod tentati sunt, quod se in vno pallio viderunt egentes, seruos autem suos diuites, atque fulgentes.

Item exemplum discipulorum Pauli: Vnde Chrysostomus de laudibus Pauli: Paulus pecunias non possedit, nam & ipse hoc testatur: Vtique ad hanc, inquit, horam, & esurimus, & sitimus, nudi sumus, & colaphis caedimur, & instabiles sumus. Et quid dico pecuniam, cum ille quidem necessarium saepe non haberet cibum, nec quo circumdaret indumentum, & sequitur: Discipulorum quamplurimi pauperes imperiti, ac totius eruditionis extranei, in fame & egestate viuentes, ignobiles, &c. Ergo discipuli Pauli fuerunt mendici.

Item ad hoc est exemplum de B. Benedicto, de quo legitur in 2. dialogorum, quod per triennium fuit in specu nihil omnino operans, sed Romanus quidam Monachus sibi panem ministrabat, & constat quod Benedictus in hoc non peccabat.

Item, exemplum de S. Alexio, qui fuit vir mirae sanctitatis, in cuius legenda legitur, quod cum esset filius diuissimi Romani, contempto patrimonio, iuit mendicando per mundum.

Item, exemplum de S. Dominico, qui in morte sua imprecatus est omnibus maledictionem, qui in Ordinem suum possessiones conarentur inducere: ergo volebat, quod de eleemosynis viuerent, iuxta quod ipse vixit.

Item ad hoc exemplum de B. Francisco, qui non solum mendicauit & mendicare consuevit, sed etiam mendicationem suam miraculis confirmauit, sicut paruit in nautis, quos ciborum suorum reliquiis satiavit, & satiatos liberauit, & per regulam quam a Summo Pontifice approbatam confirmari fecit, in qua dicit, quod fratres in paupertate, & humilitate Deo famulantes, vadant pro eleemosyna confidenter, &c.

Item Gregorius in Moralibus super illud: Noctes laboriosas enumeraui mihi: Electi Conditore rerum seruiunt, & saepe rerum inopia coangustantur, per amorem Deo inhaerent, & tamen subsidiis praesentis vitae egent. Egere ergo subsidiis praesentis vitae competit Sanctorum perfectioni.

Item Hieronymus in epistola ad quemdam virum hospitalem: Multus a te per insulas Dalmatiae Sanctorum numerus sustentatur: sed melius faceres, si & ipse Sanctus inter Sanctos viueres. Ergo melius est eleemosynis viuere quam eleemosynas dare.

Item, hoc ipsum ostenditur ratione: Qualis est habitus, talis est actus, sed omnino pauperis secundum quod pauper, actus est egere, & mendicare. Ergo si esse pauperem bonum est, mendicare pro Christo laudabile est & perfectum.

Item, mendicare non prohibetur lege naturae, nec lege Scripturae, nec lege gratiae, sed quod non est prohibitum per obedientiam impositum, efficitur laudabile & meritum, maxime si sit difficile, & onerosum, ergo si aliqui ex professione habeant mendicare, cum hoc ex obedientia faciant, erit eis laudabile & perfectum.

Item, Ecclesia imponit in poena satisfactionis mendicationem temporalem, vel etiam perpetuam. Sed hoc non

imponeret, nisi esset satisfactorium; sed qui ad opus satisfactorium voluntarie se astringit, perfecte agit; ergo qui pro Christo semper deuouit mendicare, hic agit perfecte & laudabiliter.

Item, contemptus sui est perfectionis, & maior contemptus maioris perfectionis. Sed qui pro Christo mendicat, maxime se ipsum contemnit & abiicit: ergo talis perfectissime agit. Item plus placet Deo paupertas voluntaria, quam inuoluntaria; ergo & mendicatio ex illa paupertate procedens magis est Deo placida: sed prima potest esse laudabilis & meritoria, ergo multo magis secunda.

Item qui seruit alicui Domino, meretur sustentari ab illo. Sed qui omnibus abrenuntiat & consilia implet, maximo Domino seruit. Ergo talis maxime meretur a Domino sustentari. Ergo & a seruis Domini. Si ergo pauper voluntarius est, hoc ipso quod talis, si eleemosynam petit, iuste petit.

Item, qui dat maiora, potest recipere minora; sed pauper orans impendit misericordiam spiritualem: ergo multo fortius potest recipere eleemosynam corporalem.

Item, praedicans ex auctoritate potest recipere sumptus potestatis; ergo praedicans ex subauctoritate, & commissione, seu demandatione, petere potest suppliciter.

Item, qui seruit alteri, iuste sustentatur ab illo; ergo qui vniuersali Ecclesiae deseruiunt, iuste sustentantur ab vniuersali mundo; ergo si qui sunt qui verbo & exemplo per mundum discurrendo deseruiunt populo Christiano, merito sustentationem petere possunt ab ipso.

Item, si licet recipere maius, multo fortius licet recipere minus. Sed pauperibus Religiosis, qui propriis renunciauerunt, licet recipere amplissimas possessiones; ergo multo fortius licet recipere diurnas sustentationes. Alioquin monstruosum videtur dicere, quod liceat recipere centum marcas auri, & non liceat recipere centum frusta panis. Si dicas, quod licet accipere. Sed non licet petere. hoc nihil prorsus est, quia petere ordinatur ad accipere, & propter illud est; & sicut plus est dare, quam promittere, sic plus est recipere quam petere. Sed constans est, quod quidquid licet dare, licet promittere; ergo quidquid licet accipere, licet petere.

Item, si amicus petit ab amico suo donum, contra nullam legem agit, nec iste petendo, nec ille dando, nec iste rursus accipiendo: sed lex charitatis, & amoris diuini est magis communicatiua, quam lex socialis; ergo si quis petat sibi aliquid dari amore Dei, in nullo offendit, nec in aliquo a perfectione recedit.

Item indubitanter licet petere aliquid, in cuius donatione potior sit conditio dantis, sed qui dat aliquid pro Deo, foeneratur Domino, & temporale commutat pro aeterno, & ad opus virtutis nobilissimae se exercet, scilicet pietatis. Ergo si haec omnia eueniunt ei ratione postulantis, pauper qui eleemosynam petit potissime facit, secundum legem charitatis, ergo a perfectione in nullo recedit.

RESPONSO: Ad praedictorum intelligentiam est notandum, quod tripliciter contingit, mendicare. Et primus modus est ex necessitate naturae, & hic modus est, cum quis mendicat non solum quia pauper, verum etiam quia habet infirmitatem, vel debilitatem, vel vitiumque. Hic autem modus miserabilis est, & tolerabilis, & per patientiam bonam fit meritorius, & laudabilis. Sicut legitur de Lazaro, quia erat quidam mendicus nomine Lazarus, qui iacebat ad ianuam diuitis vlceribus plenus. Et post subditur, quia mortuus est mendicus, & perlatus est ab Angelis in sinum Abraham. De diuite autem dicitur, quod sepultus est in inferno. Ex quo colligitur, quod mendicitas etiam ex necessitate veniens, occasio ductiua est in viam salutis aeternae. Iuxta quod dicit Gregorius, quod mala quae nos hic premunt, ad Deum ire compellunt.

Triplex modus mendicitatis.

Luc. 16. 9

Secundus modus mendicandi est ex vitiositate culpæ, & hic est cum quis mendicat, vel pro otio fouendo, vel pro lucro cumulando, vel utroque modo. Et hic inquam modus vituperabilis est in omnibus taliter mendicantibus. De quibus dicit Ambrosius in lib. de officiis. Petitionis causa veniunt validi nullam causam nisi vagandi habentes, & volunt subsidia euacuare pauperum, exinanire sumptum, nec exiguo contenti, maiora querunt, ambitu vestium captantes petitionis suffragium, & natalium simulatione licitantes incrementa questuum. Licet autem in omnibus merito debeat reprehendi, reprehendendum est tamen potissime in eis, qui habent speciem pietatis & sanctitatis. De quibus dicit Augustinus in lib. De opere Monachorum: Nullo modo decet, ut in ea vita, vbi Senatores sunt laboriosi, ibi fiant opifices otiosi, & quo veniunt relictis diuitiis suis, qui fuerant prædiorum Domini, ibi fiant rustici delicati. Et post ad reprehendendum eorum otium, & questum subiungit: Callidissimus hostis tamen multos hypocritas sub habitu Monachorum usquequaque disperdit, circumeuntes Prouincias, nusquam missos, nusquam fixos, nusquam stantes, nusquam sedentes, alij membra martyrum, si tamen martyrum, venditant, alij fimbrias, & phylacteria sua magnificant, alij parentes suos, vel consanguineos, illa, vel illa regione se audisse viuere, & ad eos pergere mentuntur: & omnes petunt, omnes exigunt, aut sumptus lucrosæ egestatis, aut simulatæ pretium sanctitatis. Contra tales multum inuehitur B. Augustinus in lib. De opere Monachorum, pro eo quod pigritiam non tantum in se ipsis mendicando fouebant, verumetiam prædicando aliis suadebant, male intelligentes Euangelium vbi videtur insinuare quod non sit ab hominibus, sicut nec ab auiibus laborandum, & peius exponentes Apostolum, vbi persuadet fratribus operari, dicentes esse intelligendum illud de labore spirituali, & non corporali. Et quia in hoc se ipsos decipiebant, & alios, ideo reprehendit eos Augustinus, & multipliciter ostendit contrarium per totum librum de opere Monachorum, qui totus est contra illos, qui approbant hunc secundum mendicandi modum. Vnde in talibus dicit: Qui tanquam conservatricem Euangelij prædicantes erant pigritiam, tanquam præuaricatricem accusantes misericordiam. Utinam isti qui vacare volunt manibus, omnino vacarent & linguis. Neque enim tam multos ad imitationem inuitarent, si eis etiam non tantum pigra verumetiam muta proponerent. Nunc autem contra Apostolum Christi recitant Euangelium Christi. Ita enim mirabilia sunt opera pigrorum, ut impedire velint Euangelium.

Mendicitas supererogationis laudabilis est.

Aug. lib. 50. homil. 18. non longe à prin. 10. 10.

Tertius autem modus mendicandi est ex supererogatione iustitiæ, & hoc est cum quis mendicat pro Christo imitando, vel pro Euangelizando, vel utroque modo pro Christo, inquam, imitando quantum ad contemptum sui, affectum proximi, & cultum Dei. Nam in his tribus potissime debemus Christum imitari. Quod quidem facit, qui voluntarie mendicat pro nomine Christi, ut seipsum vilificet, & humiliet, ut proximum suum ædificet, & prouocet ad pietatem, & ut vacet Deo libera mente deposita omni sæculi sollicitudine. Et de talibus Augustinus in quodam sermone Quadragesimali: In isto tempore, ut nouerimus, quantum commendat Deus opera misericordiæ ipsos sanctos suos egere fecit: ut cum fuerint facti amici Dei de mammona iniquitatis recipiant & ipsi amicos suos in æterna tabernacula: id est ut cum serui Dei pij, dum iugiter Deo vacant, aliquoties indigent, illi qui habent mundi diuitias, eleemosynas largiantur. Et quomodo illos participes faciunt in terrena substantia, sic cum illis partem habere merebuntur in vita æterna. Ex quo apparet, quod talis mendicatio laudabilis est quæ fit pro Christo imitando. Similiter & ea quæ fit pro Christo euangelizando, quia vim præbet Euangelio ratione eius quod prædicatur, quia prædicamus mundi contemptum quod efficacius suaderetur verbo, & exemplo quam solo verbo. A pluribus prædicatur, si prædi-

cantes viuunt de Euangelio, quam si compellerentur viuere de sumptu, aut labore proprio. A pluribus etiam efficacius suscipientibus documenta largiuntur beneficia sustentantia. Hoc est quod dicit Ioannes Chrysostomus manifestum est, quoniam discipulos ab eis quibus prædicabant cibari oportebat, ut neque ipsi magna sapiant aduersus eos, qui docebant, ut omnia præbentes, & nihil accipientes ab eis, nec illi rursus abscondantur despecti ab eis. Deinde ut non dicant mendicantes, igitur iubet nos viuere, & verecundentur, in hoc monstrat hoc debitum existere, & operadores eos vocans, & quod datur mercedem nominans. Ne enim quia in sermonibus est operatio, existiment paruum beneficium quod est à nobis. Et enim labores habet hic multos, & quidquid dederint qui docentur, non largientes præbent, sed retributionem reddentes. Quando igitur quis mendicat pro Christo imitando, & Euangelizando, secundum formam præscriptam; non solum non peccat, verumetiam implet perfectam iustitiam. Primum quia multum debetur sustentatio pauperi Christum imitanti. Secundò, quia magis debetur tanquam pauperi Euangelico Christum Euangelizanti. Tertio, quia maximè debetur pauperi grato debitum pro gratia humiliter accipienti, & humiliter supplicanti, quippe cum sit liber ex omnibus, facit se omnium seruum. Et hoc est quod dicit Augustinus super illud Psalmistæ: Producens fœnum iumentis, &c. Producens inquit, fœnum, id est temporalia; iumentis, id est Prædicatoribus, ut de Euangelio viuant, qui Euangelium annuntiant, & herbam, id est temporalia, seruituti hominum, id est prædicatoribus seruis hominum pro Christo. Vnde Apostolus: Cum essem liber ex omnibus, omnium me seruum feci; quæ seruitus est ex charitate, quæ facit humiles, qui pro Christo serui hominum sunt, vtilitati fratrum attendentes. Hæc sunt iumenta quibus debetur herba, & merces, quia seruiunt. De quibus dicitur: Non alligabis os bouis triturantis. Et: dignus est operarius mercede sua. Debentur enim prædicatoribus temporalia, quia largiuntur spiritualia. Vnde Apostolus si seminauimus vobis spiritualia, non magnum est si vestra carnalia metamus. Pro quibus dicitur: Beatus qui præoccupat vocem perituri, id est, qui intelligit super egenum & pauperem. Non enim ita debes agere boui trituranti, ut mendico transeunti. Ille enim, id est mendico, das quod legitur: Omni petenti da, huic etiam non petenti dare debes. Vide ergo ne si indigeat miles Christi, ut petat, te iudicet, id est, damnabilem ostendat. Sicut enim dicitur de illo, qui te querit: Da omni petenti; sic de eo Prædicatore, quem tu querere debes dicitur: Desudet eleemosyna in manu tua donec inuenias iustum cui des. Omni petenti, ergo quicumque sit, da, agnoscens in eo cui des, sed multo magis da seruo Dei, militi Christi, etiam non petenti. Ex his igitur manifestè apparet, quod in Christi Prædicatore, & Euangelizatore mendicare non est vitij, nec culpæ, sed magis perfectionis Euangelicæ. Vnde rationes, & auctoritates, & exempla concedenda sunt, quæ ad hanc partem inducuntur. Nam si quis impugnare, & improbare velit omnem mendicandi modum in seruis Christi, impugnare videtur non tantum ordinem pauperum, verumetiam ipsum Summum Pontificem, qui approbavit hunc viuendi modum. Nec etiam tantum ipsum, verumetiam hunc magnum cœtum sanctorum, qui mendicauerunt, videlicet Franciscum, Dominicum, Alexium, Benedictum, & ipsum cuneum Apostolorum, & Prophetarum, necnon, & ipsum Dominum Iesum Christum, quem Scriptura non veretur dicere pauperem, & mendicum: cum maiora de ipso dicat, & sentiat fides nostra, scilicet quod pro nobis, non tantum pauper, & mendicus fuit propter nostrum exemplum, sed etiam nudatus, & vilificatus usque ad abiectionis genus extremum, ut exemplum daret perfectæ contemnendi mundum. Postremo super hæc omnia mala subuerti videtur vniersus Ecclesiæ status. Si enim illicitum est per eleemosynarum acceptionem pauperibus Christi

Chrys. hom. 33. in Matth. post med.

Aug. mar. in Ps. 105. cunc.

1. Cor. 9. c

1. Cor. 9. b
Luc. 10. b

1. Cor. 9. b

Luc. 6. d

accipere

accipere amplitudinem, & multitudinem possessionum. & magnorum reddituum; quis enim ita absurdus est, qui dicat licere alicui accipere talentum auri, & non frustum panis? Quod si hoc verum est, cum vniuersarum Ecclesiarum possessiones, tam in religiosis proprietatem habentibus quam in clericis secularibus habeantur per acceptionem eleemosynarum voluntarie, & gratis data; videbitur ex hoc subuerti status vniuersarum Ecclesiarum si eleemosynas accipere, vel de eleemosynis viuere, seu in parua quantitate, seu in magna, illicitum iudicetur; nisi forte quis dicat, quod licitum est accipere, sed non est licitum petere. Sed hoc mirum videtur quod aliquis possit in illud quod maius est, & non possit in illud quod minus est. Quod aliquod monasterium possit recipere centum marcas auri in redditibus ab aliquo principe, & vnum pauperculum non posse suae indigentiae releuationem suppliciter implorare. Quod aliquis possit ex amicitia petere ab amico, & Christianus non possit charitate petere à Christiano. Et quod aliquis possit petere aliqua expedientia ad alicuius diuitis monasterij securitatem, & abundantiam, & pauper voluntarius, non possit petere vitae sustentamentum. Et quod aliquis scholasticus possit licite mendicare pro amore proficiendi in cognitione scientiae, quae inflat, vt tandem perueniat ad temporales diuitias; & pauper religiosus non possit petere pro amore proficiendi in charitate & humilitate, quae aedificat, vt tandem perueniat ad vitam aeternam, & cetera consimilia quae valde videntur absurda. Si ergo haec omnia non parua, sed magna inconuenientia sunt, tenendum est, quod liceat pauperibus sustentari de eleemosynis aliorum, saltem secundum tertium mendicandi modum superius explicatum.

Ad illud quod primo obiicitur in contrarium, quod non est inopia timentibus Deum, dicendum quod duplex est inopia, scilicet corporalis & spiritualis. Verbum autem illud intelligitur de inopia non quacunque, sed spirituali. Et quod illud sit verum, apparet per illud quod immediate sequitur: Diuites eguerunt, & esurierunt, constat quod illud non intelligitur de egestate diuitiarum materialium, restat igitur, quod de inopia spiritualium, quae licet sit in diuitibus, non tamen est in timentibus Deum, quia timor est initium Sapientiae, de qua dicitur. Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa.

Ad illud quod obiicitur de psalmo: non vidi iustum derelictum, dicendum, quod duplex est panis, scilicet corporalis & spiritualis. Verbum autem illud non intelligitur de pane corporali, sed pane spirituali. Et quod illud sit verum, apparet per Glossam ibidem: Nec semen eius quaerens panem spirituale, id est indigere pane verbi Dei, quia verbum Dei semper cum eo est. Potest etiam littera sic construi, vt intelligatur: Non vidi iustum derelictum, nec semen eius quaerens panem vidi derelictum; quia secundum quod dicitur sicut illud Pauli Apostoli: Non te deseram, neque derelinquam. Glossa: Derelinqueretur ille, qui fame periret. Vult ergo dicere Prophetam, quod nec iustum, nec semen eius vidit fame mortuum, & hoc à paupertate non reuocat, sed potius inuitat.

Ad illud quod obiicitur quod mendicatio est malum, quod imprecatur psalmista in spiritu Dei loquens, dicendum, quod est mendicatio voluntaria, & mendicatio coacta, quae est cum murmure, & impatientia. Prima est meritoria, secunda est demeritoria, & afflictiva. Et Psalmus intelligitur de secunda, non de prima. Et quod illud sit verum, apparet per textum, quia dicitur: Nuntantes transferantur, & eiiciantur, & haec omnia in coactionem, & violentiam sonare videntur.

Ad illud quod obiicitur de Ecclesiastico, Fili in vita tua ne indigeas, dicendum est, quod iuxta distinctionem praehabitam, verbum illud intelligendum est de indigentia spirituali respectu gratiae, non de temporali respectu sustentationis naturae. Et quod sit verum, apparet per Glossam: Ne indigeas, inquit Glossa, virtutibus vel bonis moribus.

Ad illud quod obiicitur, quod beatius est magis dare,

A quam accipere, dicendum quod illud est verum, quando acceptio eleemosynae venit ex necessitate naturae, non autem quando venit ex supererogatione iustitiae, iuxta distinctionem factam in principali solutione. Et quod illud sit verum, apparet per illud quod dicitur in libro de Ecclesiasticis dogmatibus: bonum est facultates cum dispensatione pauperibus erogare, melius est pro intentione sequendi Dominum in simul donare, & absolutum à sollicitudine cum Christo egere. Hoc ipsum dicit Augustinus in libro De bono coniugali, sicut in praecedenti quaestione allegatum fuit.

Ad illud quod obiicitur de Glossa, quod omnibus pro Deo spreto, debent labore manuum operari, dicendum quod illud est consilium, quantum ad primum, quod dicitur: Vendite quae possidetis: quantum ad secundum autem est solum de bene esse consilij, quod non astringit etiam viros perfectos, illos potissime qui possunt circa maiora bona occupari. Et quod illud sit verum, apparet per eandem Glossam, cum subditur: Vnde viuatis, vel eleemosynas faciatis. Certum est enim, quod illi qui omnia simul pro Deo dederunt, ad vteriores eleemosynas faciendas minime astringantur, & ideo illa glossa non exprimit quod est de essentia, & substantia consilij, sed magis secundum bene esse, secundum statum, & conditionem aliquarum personarum, quae magis sunt idoneae ad manualiter operandum, quam ad aliquid magis arduum faciendum. Nam si aliter diceretur, quod illud esset de essentia perfectionis consilij, tunc nulli illud consilium impleuissent, nisi qui operari fuerunt manualiter, at per hoc Apostoli alij à Paulo, & Barnaba, & alij plurimi Sanctorum perfectissimorum, quos non legimus fuisse manualiter operatos, non iudicarem fuisse perfectos. Verum est utique, quod perfectioni Evangelicae consonat operatio manualis, si tamen non impediat maiora bona. Vnde Glossa super illud: Vado piscari: Sciendum est, non fuisse prohibitos arte sua licita victum quaerere, Apostolatus integritate seruata, cum vnde viuerent non haberent, & sic illis laborantibus adiicit Deus necessaria, quae promisit. Sed quod hic labor competat non occupatis circa maiora, manifestum est, quia tunc Apostoli praedicationi minime vacabant. Vnde Chrysostomus: Venit Simon piscari, quia neque Christus continue cum eis erat, neque spiritus datus erat, neque quid commissum erat, tunc neque quid habentes agere, tunc artem tractarunt, & ex hoc non habetur, quod

D perfecte teneantur operari manualiter, nisi forte cum non habent spirituales & meliorem exercitationem. Praeterea esto, quod vir perfectus tenetur manibus suis operari, ex hoc tamen non potest inferri, quin pro sui humiliatione & aliorum aedificatione posset eleemosynas humiliter petere pro loco, & tempore.

Ad illud quod obiicitur de Glossa, quod nullatenus aliquid desiderandum nec petendum, dicendum, quod dupliciter potest quis petere ab aliquo: vel propter desiderium alienae rei, vel propter desiderium alienae salutis. Primum prohibet Apostolus tanquam malum, & in lege prohibitum, quia dicitur: Non concupisces rem proximi tui. Secundum autem non prohibet, quia lex charitatis hoc non prohibet, quae mutuis habet beneficiis conseruari, & onus alterius facit ab altero supportari. Quid enim tam absurdum est, quam vt credamus Apostolum denegasse, quod nullus ab altero petat nec beneficium, nec auxilium, nec solatium, ex pietatis, & charitatis fine? Et quod per illud sit verum, apparet per illud quod dicit Apostolus de seipso, regratians eis de beneficio collato. Non quaero datum, sed requiro fructum abundantem in ratione vestra. Secundum enim quod exponit Augustinus lib. 13. confessionum: Datum quaerit, qui delectatur praecipue in re accepta; fructum requirit, qui delectatur in salute aliena. Haec est verborum Augustini sententia, licet verba sint mutata.

Ad illud quod obiicitur de Glossa, quod egestas facit à iustitia declinare, dicendum, quod sicut diuitiae non sunt in culpa, sed cupiditas diuitiarum: sic egestas in culpa

Aug. lib. de Eccl. dogm. 71. tom. 3.

De bo. coniu. cap. 8. in fi. tom. 6. Luc. 12. d. Ad V L

Ad VII. 1. Thes. 4. c.

Phil. vlt. d.

Ad VIII.

Ad argum. mentis partis negatiuae. Ad I.

Sap. 7. b.

Psal. 36. a. Ad II.

Ad III.

Ecclesi. 40. d. Ad IV.

Ad 10. b. Ad V.

non est, sed impatientia egestatis, quam qui habet à iustitia declinat, dum fugiendo egestatem, vadit post pecuniam, quam qui sequitur de facili, declinat à iustitia. Qui enim volunt diuites fieri, incidunt in tentationes, & in laqueum diaboli, & desideria multa & nociua. Et sicut talis egestas est mala, sic & mendicatio ex tali egestate proueniens culpanda. Cum autem plus placet penuria, quam abundantia, & homo propter amorē paupertatis contemnit abundantiam terrenitatis, talis non habet occasionem declinandi pro tali egestate à iustitia, & talis est paupertas & mendicatio, quæ spectat ad perfectionem Euangelicam. Et quod ista responsio sit recta, patet per ipsam Glossam, in qua dicitur, quod egestas, dum saturari cupit, declinat à iustitia. Egenus est, qui cupit saturari. Est egenus qui non amat paupertatem, sed saturitatem, non penuriam, sed abundantiam. Et talis non est pauper Euangelicus, aut cœlestis, qui mendicat ex supererogatione iustitiæ; sed potius cupidus, & terrestris, qui mendicat ex vitiositate culpæ, secundum prius habitam responsionem.

Ad IX.
2. Thes. 3. c.

Ad illud quod obiicitur de Glossa, quod vult Apostolus seruos Dei corporaliter operari, &c. dicendum, quod illud velle, aut non est velle præcepti, sed admonitionis; aut si est velle præcepti, non se extendit ad omnes, sed ad eos, qui volunt egere, ad illos tantum se extendit, qui non possunt maiora agere. Et ex hoc non colligitur, quod pauperum vita sit mala, qui manducant & manibus suis non operantur, sed melioribus & salubrioribus exercitiis occupantur. Et quod istud sit verum, manifestum est. Nam si verbum illud, Qui nō vult operari, non manducet, simpliciter esset præceptum; tunc omnes essent in malo statu, qui manibus propriis victum suum non quærunt cum possent, & hoc esset damnare totum mundum. Quod iterum se non extendit ad pauperes voluntarios, & perfectos, hoc apparet ex ipsa Glossa, quæ dicit, vt non compellantur egestate necessaria petere. Tales enim non mendicant sicut egestate compulsi, sed sicut amore perfectionis inducti. Postremo, quod non se extendat nisi ad eos, qui non sunt circa maiora occupati, apparet ex ipso textu: Audiuius quosdam inter vos ambulare in quiete, nihil operantes, sed curiose agētes, his autem qui eiusmodi sunt denuntiamus, vt cum silentio operantes, panem suum manducant. Et quod istud sit verum, patet per Ambrosium, qui super illud: Dimitte mortuos sepelire mortuos suos, dicit sic: Docet Dominus minora bona, pro vtilitate maiorum esse prætermittenda. Maius est enim animas mortuorum prædicando suscitare, quam corpus mortuum in terra abscondere. Vnde & Apostoli dicebant: Non est æquum nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensis. Apparet etiam per Hieronymum in prologo super Iob dicentem sic: Si fiscellam iunco texerem, aut palmarum folia complicarem, vt in sudore vultus mei comederem panem meum, & ventris opus sollicita mente pertractarem, nullus morderet, nullus reprehenderet. Nunc autem, quia iuxta sententiam Saluatoris, volo operari cibum, qui non perit, & antiquam diuinorum voluminum viam sentibus, virgultisq; purgare, error mihi geminus infigitur, corrector scriptorum falsarius vocor, & errores non auferre, sed ferere. Hoc etiam apparet per beatum Augustinum in libro de opere Monachorum, vbi dicit, quod illi, qui habebant in hoc sæculo aliquid, quo facile sine opificio sustentarent vitam istam, quod conuersi ad Dominum indigentibus dispersiti sint, quod tales ad opera manualia non tenentur, vel coguntur, nec ad quærendū victum proprium. Et rationem postea reddit inferius, quia illi, qui pauperes sustentauerunt, de elemosynis pauperum sustentari debent, & possunt. Ait enim sic: Omnium Christianorum vna Respublica est; & ideo quisquis Christianis vbilibet necessaria erogauerit, vndeunque etiam ipse, quod sibi necessarium est accipit, de Christi bonis accipit: quia & vbiunque ipse talibus dedit, quis nisi Christus accipit? Si ergo secundum Ambrosium, maiora bona pro-

Ibidem.

Amb. super
Luc 6. 9.

Ab. 6. a

Hieron. in
prolo. Iob.

August. de
opere Mo-
nach. c. 25.
tom. 3.

Ibidem.

pter minora non sunt prætermittenda, & secundum Hieronymum, maiora sunt bona prædicationis & instructionis, quam manualis operationis, & secundum Augustinum, ad huiusmodi opera nō astringuntur, qui fuerunt diuites delicati; manifeste apparet, quod intenti prædicationi, & operibus misericordiæ spiritualis, ad huiusmodi opera non sunt astricti, sed debent, & possunt de elemosynis sustentari. Et hoc est, quod Augustinus in eodem libro ante hæc verba præmittit, quod huiusmodi potestatem habent, si Euangelistæ sunt, si ministri altaris, si dispensatores Sacramentorum. Si enim corporalia opera faciendo meretur quis suum sustentamentum, multo fortius spiritualia opera imponenda, quæ corporalibus operibus merito proferuntur. Fateor igitur, quod verum est, quod si quis adeo esset potens & spiritu, & carne, quod posset corporaliter operari, & nihilominus pro loco, & tēpore spiritualibus vacare exercitiis, & Ecclesiasticæ vtilitati, quod agendo perfectius faceret. Sed quis ad hoc plene idoneus, cum multo labore sudatum sit, vt veritas cognoscatur, vt cognita diligatur; & cognita, & dilecta aliis proponatur? Ad hoc enim necessaria est continuitas lectionis, & orationis, & meditationis, quibus qui vult sollicite intendere, parum potest occupari circa corporalem laborem. Laudandus est igitur, & suadendus labor corporalis, sic tamen vt non impediatur feruor Orationis, nec fructus prædicationis, nec obseruantia regularis.

Ibid. c. 21.

Ad id quod obiicitur de Glossa, quod ad alienam mensam accedens, necesse habet adulari, dicendum, quod Glossa semetipsam exponit in hoc, quod dicit: Otio deditus, in quo insinuat, quod ille, qui alienam mensam quærat, & mendicat pro otiositate fouenda, ille pronus est ad blandiendum. Et quid mirum, si ille, qui diligit otium, & fouet ventrem suum, in verbū prorumpit adulatorium? Sed ex hoc non damnatur pauper Euangelista, qui ad alienam mensam conuenit propter Euangelizandum, & imitandum Christum. Nam si tales hoc ipso quod pauperes, & alienam mensam accedentes essent adulescentes, tunc cū Christus Apostolos misit ad Euangelium prædicandum, & ad viuendum de sumptibus alienæ mensæ, potius fecisset tunc Apostolos suos adulescentes, quam veros prædicatores. Ipse enim Christus fuisset adulator permaximus, qui frequenter inuitabatur, & comedebat in domibus Phariseorum. Vnde si recte intelligimus, adulationis vitium potius est annexum diuitibus mundanis, quam pauperibus Euangelicis, & voluntariis. Vnde Chrysostomus in homilia super Matthæum loquens de diuitibus, dicit sic: Adulari necesse est multos & principes, & subiectos, & multis indigere, & turpiter seruire, & formidare, & suspicari, & timere eorum, qui suspicantur oculos, & timere calumniatorum ora, & aliorum, & avarorum concupiscentias. Sed non paupertas est aliquid tale, sed contrarium vniuersum. Religio est non furibus subiecta, sed munita, portus tranquillitas, & palæstra, & gymnasium philosophiæ. Audite quicumq; horum pauperes estis, mugis autem & quicumque ditari concupiscitis, non pauperem esse malum est, sed non velle pauperem esse, & neque malum existima esse paupertatem, & non erit tibi malum. Et paulo post: Non enim mihi eos, qui accusant paupertatem afferas, sed eos qui per eam fulserūt. Cum hac Elias educatus, raptus est illa beata rapina; cum hac Elifæus clauit, cum hac Ioannes, cum hac Apostoli omnes. Cum auaritia vero Achab, Iezabel, Giezi, Iudas, Nero, Caiphas condemnati sunt.

Ad X.

Ad illud quod obiicitur de decreto Urbani, dicendum, quod triplex est defectus in allegatione illius decreti. Primus, quia decretum illud est ad Episcopos, qui debent pascere mendicantes, non ad illos, qui egent. Vnde sicut illa lex Deuteronomij: Non erit omnino indigens, & mendicus inter vos, non est data contra mendicitatem pauperum, sed contra tenacitatem diuitum, quod patet per hoc quod eodem capitulo subiungitur: Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ, idcirco

Ad XI.

Deut. 15. a

Ibid b

præcipio

præcipio tibi vt aperias manum tuam fratri tuo egeno, & pauperi. Sic & hic lex datur Episcopis abundantibus, ad sustentationem pauperum clericorum, & eorum potissime, qui non egent voluntarie, sed compulsi, nec propter indigentiam efficiantur circa diuinum obsequium indeuoti. Secundus defectus est, quod decretum illud inducitur ad probandum, quod clerici non debent habere proprium, sicut apparet in fine capituli, vbi dicitur: His omnibus claret, quod clericis nullo modo licet proprium habere, quod si habuerint, non erunt clerici. Vnde per illud decretum non præcluditur via pauperibus, qui nihil volunt habere proprium, sed potius aperitur. Tertius defectus est, quia sicut habere proprietatem in communi comprobatur & approbatur est auctoritate summi Pontificis, scilicet Urbani, sic modus viuendi in altissima paupertate auctoritate summi Pontificis approbatus est, sicut patet de excessibus prælatorum: Nimis præua, & cætera. Vnde decretum Urbani Papæ præiudicare non potuit auctoritati Innocentij, Honorij, & Gregorij, qui istum modum approbauerunt tam in iure communi, quam in priuatis priuilegiis, quia non habet imperium par in parem, & constitutio prior non præiudicat posteriori, nec commune priuato, nec lex communis priuilegio, sed potius è conuerso. Nec ex hoc potest argui instabilitas, seu contradictio inter rectores Ecclesiæ, quia statuta mutari possunt, & debent pro loco & tempore, sicut patet in statuto de gradibus parentelæ, & aliis plurimis, quæ iuste à principio statuta fuerunt, & nihilominus alia non minus iuste introducta sunt.

Ad illud quod obiicitur de consecratione Ecclesiæ, dicendum, quod & in illius decreti allegatione, tripliciter defectus est. Primo, quia statutum illud de consecratione Ecclesiæ non dotatur, factum est in alleviationem Episcoporum. Secundo, in dilationem diuini cultus. Et tertio, in solationem clericorum ministrantium, qui nolunt se astringere voluntarie ad paupertatis votum. Horum autem contrarium in proposito inuenitur. Nam minus grauantur, & Episcopi, & Ecclesia de religiosis viuentibus de elemosynis, quam si eis prouideretur in beneficiis, & præbendis. Secundo, quia cultus Dei non augmentaretur, sed potius diminueretur, si hic modus viuendi de medio tolleretur. Tertio, quia tales pauperes voluntarij libentius Deo seruiunt mendicando, quam etiam Deo seruirent pro magno beneficio, & magis sunt contenti parulis elemosynis, quam magnis beneficiis & præbendis.

Ad illud quod obiicitur de lege, & de mendicantibus validis, dicendum, quod similiter triplex defectus est in illius legis allegatione. Primus, quia lex illa introducta fuit contra quosdam, qui tempore famis pauperum elemosynas usurpabant, simulantes inertiam. Secundus, quia illi tales onerosi erant, & nullam utilitatem reipublicæ afferebant. Tertius, quia tales qui laborare poterant, & tunc in nihil occupati erant, & abundare volebant, prout erant ad maleficia & rapinas. Et ideo, iusto iudicio rector reipublicæ tales à mendicatione arcebat, & pœna grauissima puniebat. Secus autem omnino in pauperulis religiosis, in quibus, nec simolatio inertie, nec amor otij, nec periculum rapinæ, ac per hoc nec damnum Ecclesiæ, sed potius amor virtutis perfectæ reperitur, ideo non arcentur lege humana, sed potius prædicantur lege diuina.

Ad illud quod obiicitur, quod mendicare est indifferens, dicendum, quod mendicare quantum est de se non est perfectionis, nisi præsupposita vniuersali abrenuntiatione omnium, quæ quidem est, secundum diuinum consilium, in quo Dominus expressit adolescenti, quod si illud impleteret, hoc ipso ad perfectionis cumulum perueniret. Ait enim: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia; nec addit, tradite mihi, vt in loculos meos ponam, & sint omnia communia; sed potius, Da pauperibus, nec subiunxit: Vade ad lucrandum victum tuum per laborem manuum, sed potius, Veni sequere me. In

quo secundum quod Glossa exponit intelligitur vocatio ad contemplandum, seu ad Christum imitandum & Euangelizandum.

Ad illud quod obiicitur, quod perfectionis est liberaliter seruire, & obligationes refugere, dicendum, quod est obligatio veniens ex reatu culpæ, & ex affectu charitatis perfectæ: Prima obligatio est vitanda, sed secunda est acceptanda. Iuxta quod dicitur: Nemini quidquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis. Laudat enim Dominus amicitiam spiritualium virorum, quæ sit de mammona iniquitatis, & ad corporis Christi mystici perfectionem spectat, quod membra sibi inuicem communicent, secundum rationem dati & accepti, vt mutua diligentia vicissim possit impleri.

Ad illud quod obiicitur, quod qui mendicant ex professione, aut hoc faciunt, quia pauperes, aut quia prædicantes, dicendum, quod hoc faciunt, quia pauperes Christi imitatores, & Euangelizatores, quia enim Christum imitantur per obseruantiam disciplinæ regularis, in qua vacant diuinis laudibus, orationibus, vigiliis, & aliis regularibus disciplinis, & Deum colunt, & hostem impugnant, & ea quæ sunt infirma, & non munita in castris Ecclesiæ protegunt & defensiunt. Rursus, qui verbum veritatis annuntiant, similiter Deum laudant, & hostem impugnant, & audientes ædificant, & informant, & ideo cum hæc opera eorum sint Ecclesiæ valde vtilia, & pernecessaria, nulli dubium est, quin mereantur sustentationem suam, & ideo non illicite faciunt, si hanc humiliter, & suppliciter petunt. Sicut enim oculus videndo, operationem facit manui pernecessariam, ita quod manus oculo non potest impropere, nec dicere, opera tua non indigeo, quinimo vtilis est toti corpori eius operatio, & sic meretur sustentari, sicut manus & pes, & membra alia, quæ sunt exposita labori; sic & de istis membris Ecclesiæ non absurde debet, & potest intelligi, si quis pio oculo velit istorum oculorum operam, & vigilantiam intueri.

Ad istud quod obiicitur, quod tales sunt Giezi imitatores, quia spiritualia pro temporalibus ministrant. Ad hoc satis sufficienter respondet Glossa saper illud: Dispensatio mihi credita est. Non debemus ideo Euangelizare vt manducemus, sed ideo manducare vt Euangelizemus, vt cibus non sit bonum quod appetitur, sed necessarium quod adjicitur, vt illud impleatur, Primum quærite regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adjicientur vobis. Vnde si finem constitueret quis in re temporalis prædicando verbum Dei, absque dubio hic peruersus esset, quia de via faceret finem, & esset similis Giezi, & Balaam, qui mercedem iniquitatis amauit, & aliis pseudo-prophetis, qui in mercede docebant, & in muneribus diuinabant. Si autem sustentationem quærent, sicut viam ordinatam ad Euangelium prædicandum; tunc recte incedunt, & Apostolos imitantur, nec à veritatis tramite in quoquam recedunt. Vnde super illud: Edentes & bibentes, quæ apud illos sunt, dignus est enim operarius mercede sua, Glossa dicit: Nota quod vni operi prædicatorum, duæ mercedes debentur, vna in via, quæ nos in labore sustentat, alia in patria, quæ nos in resurrectione remunerat.

Ad illud quod obiicitur, quod perfectorum est abstinere à specie mala, dicendum est, quod illa species est mala, dum homo rationabiliter potest suspicari malum, circumstantiis omnibus pensatis quæ occurrunt, sed si quis recte attendat huiusmodi sic, prædicantes non habent speciem pseudo-prædicatorum. Nam pseudo-prædicatores dicuntur per oppositum ad veros prædicatores. Veri autem prædicatores dicuntur, quorum prædicatio habet auctoritatem, veritatem, & utilitatem. Falsi sunt qui habent horum contraria, vel simpliciter, vel in parte. Sed si certe velimus attendere modernum Ordinem, prædicatores hæc tria habent in se, auctoritatem quidem, quia missi sunt à Summo Pontifice, & aliis Prælati, qui sunt domini messis; veritatem, sicut patet, quia fidem & mores prædicauerunt secundum legem

Ad X V.

Rom. 13.6

Ad X V I.

Ad X V I I.

1. Cor. 9. 6

Matt. 6. 3

Luc. 6. 3

Ad X V I I I.

Qui sunt veri, & qui falsi prædicatores.

Euangelij:

Euangelij: vtilitatem, quia multos de statu culpæ vocauerunt ad statum poenitentiae, & ideo speciem habent, & similitudinem maiorem incomparabiliter, si quis pio attenderet oculo ad prædicatores veros, quam ad pseudo, licet in tanto numero, vix possit esse, quin alicui cum Iuda diligant oculos, & exorbitent ab itinere recto. Si enim Dominus hoc non concessit duodecim Apostolis quos personaliter elegit, quod vniuersaliter essent boni, quid mirum si hoc non concedit congregationibus aliis, nec tamen propter hoc non sunt boni damnandi, cum malis, sicut nec mali iusti sunt, licet sint permixti cum bonis.

Ad XI X.

Ad illud quod obicitur, quod aut habent auctoritatem, aut non habent, dicendum quod habere auctoritatem, hoc est dupliciter, aut ex prima institutione, aut ex commissione, seu demandatione, vel per alia verba, aut ex iniuncto Officio, aut ex concessio privilegio. Prima est auctoritas principalis, & potestatiua, & spectat ad Apostolos, & ad Septuaginta, & eorum successores, qui sunt Episcopi, & alij Curati, sicut Glossa in Lucam dicit: Secunda est auctoritas minus principalis, & potest subauctoritas non absurde dici, & competit his qui ab Apostolis mittuntur tanquam discipuli, sicut Paulus suos discipulos mittebat ad loca diuersa, & potissime ei competit, qui est loco Petri principis Apostolorum, immo loco Christi, qui est Dominus vniuersalis messis, propter quod, & habere dicitur plenitudinem potestatis. Sicut ergo primis habentibus auctoritatem principalem, competit sumptus accipere potestatiue, sicut dicit Glossa, secunda ad Timotheum secundo: Laborantem agricolam oportet primum de fructibus percipere. Ibi Glossa: Necessaria sibi sumere ab his in quibus Deo militat, & quos tanquam cultor vineæ exercet, vel tanquam gregem pastor, non est mendicitas, sed potestas. Sic illis quibus competit auctoritas subprincipalis, competit accipere supplicatiue. Quod disposuit Spiritus sanctus ad Ecclesiae vtilitatem, vt non tantum efficeretur verbo prædicationis, verum etiam verbo humilitatis: quomodo ergo didicit à Christo mitis esse, & humilis corde miror, si hanc humilitatem, & humiliationem, audet tanquam reprobam condemnare.

2. Tim. 2. 4

Ad XX.

Ad illud quod obicitur, quod tutius, & perfectius est sequi viros probiores, & sapientiores, dicendum, quod secundum dispositionem diuinæ sapientiæ Deus vniuersa disponit, & ordinat temporibus suis. Vnde sicut in primo tempore Ecclesiae introduxit viros potentes, & miraculis, & signis sicut fuerunt Apostoli, & eorum discipuli, & medio tempore viros intelligentes in scripturis, & rationibus viuus: sic vltimo tempore introduxit viros voluntarie mendicantes, & pauperes rebus mundanis. Et hoc quidem recte congruebat, vt per primos destrueretur idololatria & idolorum portenta, per secundos heresis, per tertios auaritia, quæ in fine sæculi maxime regnat. Nihilominus tamen, quia paupertas fundamentum est Euangelicæ perfectionis, & ipsa est quasi complementum eiusdem, ideo vixit in Ecclesiae primordio, & congruum est, vt vigeat circa Ecclesiae statum finalem. Vnde sicut Hieronymus dissoluit quæstionem illam de esu carniū 35. distinct. Ab exordio, dicens, quod in primo tempore ante diluuium non erat in consuetudine esus carniū, & postea post diluuium communiter fuit omnibus concessus, & post in aduentu Christi laudabilis fuit abstinencia ab esu carniū. Vnde dicit ibidem, quod, reuoluit ad, id est finalis status concordauit cum primo. Sic satis conuenienter intelligi potest, & in proposito. Sicut tamen Hieronymus non intelligit de abstinencia carniū quantum ad omnes, sed quantum ad monachos solum: sic nec de paupertate intelligendum puto, nisi quantum ad pauperes voluntarios, qui voluntarie renuntiauerunt mundo. Nolo tamen quod aliquis ex hoc arguat, quasi ego dicam, quod iam instet dies Domini, nec quod proprias simbras magnificem, & dilatem, volens coram hominibus iustificari, quod præferam modernos Sanctis antiquis, quia

Hieron. lib. 1. adu. Iovinianum.

A in magno, & alto statu inueniri possunt multi infirmi, & imperfecti, nec iste spiritus paupertatis defuit temporibus retroactis. Iuxta quod dicit Gregorius tertio dialog. de quodam sanctissimo viro Isaac nomine, qui fuit amator præcipuus paupertatis. Vnde & de eodem dicit: Cum ei discipuli innuerent, vt per vsum monasterij possessiones, quæ offerebantur, acciperet, ille sollicitus suæ paupertatis custos, fortem sententiam tenebat dicens: Monachus qui in terris possessionem quærit, monachus non est. Sic quippe metuebat paupertatis suæ securitatem perdere, sicut avari solent perituras diuitias, custodire. Ibi itaque prophetiæ spiritu, & magnis miraculis, cunctisque longe lateque habitantibus vita eius claruit. Ex quo apparet, quod eius doctrina contemnenda non fuit. Hoc etiam supra ostensum fuit multiplicibus exemplis, & adhuc multo pluribus posset ostendi. Et si nulla exempla essent, satis per seipsum laudabilis esset status excellentissimæ paupertatis, non solum secundum Scripturam sacram, verum etiam secundum documenta Sanctorum, quæ paupertatis statum voluntarium commendant, tanquam præcipuum, & perfectum. Sicut ergo absurdum est valde, reprobare statum coniugatorum diuitum, absurdius statum clericorum, & religiosorum possessiones habentium; sic absurdissimum videtur, si quis inueniatur, qui reprobare velit statum pauperum in paupertate altissima, & medicatione humillima Christo Domino famulantium, iuxta consilium per os Iesu Christi propositum, & irreprehensibiliter promulgatum. Horum causam defendit Hieronymus: Ad me relatum est, inquit, quod contra auctoritatem Apostoli Pauli, immo Petri, Ioannis, & Iacobi, qui dexteræ dederunt Paulo, & Barnabæ communicationis, & præceperant eis, vt pauperum memores essent, tu prohibeas Hierosolymam in vsus sanctorum, aliqua sumptuum solatia dirigi. Videlicet si ad hæc respondeo, latrabis meam me causam agere, qui tanta cunctos largitate donasti, vt nisi venisses Hierosolymam, & tuas vel patronorum tuorum pecunias expendisses, vel effudisses, omnes periclitaremur fame. Ego hoc loquor quod beatus Paulus pene in cunctis Epistolis suis loquitur, & præcipit in Ecclesiis gentium per vnam sabbati, hoc est die Dominico omnes conferre debere, quæ Hierosolymam in sanctorum solatia dirigantur. Nunquid in alia parte terrarum, & in his Ecclesiis quas nascentes fide sua erudiebat quæ ab aliis acceperat, diuidere non poterat, sed Sanctis pauperibus dare eupiebat, qui suas pro Christo facultatas relinquentes, ad Domini seruitutem tota mente conuersi sunt? Longum est enim nunc, si de ceteris Epistolis eius omnia testimonia reuoluere voluero, in quibus hoc ait, & tota mente festinat, vt Hierosolymam, & ad sancta loca credentibus pecuniæ dirigantur, non in auaritiam, sed in refrigerium, non ad diuitias congregandas, sed ad imbecillitatem corpusculi sustentandam, & frigus atque inedia declinandam. Hac in Iudæa vsque hodie perseuerante consuetudine, non solum apud nos, sed etiam Hebræos, vt illi qui in lege Domini meditantur die ac nocte, & partem non habent in terra, nisi solum Deum, synagogarum, & totius orbis foueantur ministeriis, ex æqualitate dumtaxat, non vt aliis sit refrigerium, & aliis tribulatio, sed vt aliorum abundantia aliorum sustentet inopiam. Hæc Hieronymus: His visis satis plana est responsio ad prædicta.

Greg. lib. 3. Dial. c. 14. ante med.

Hieron. in epist. aduersus Iovinianum.

H Is autem, quæ prædicta sunt conatus est aliquis multipliciter aduersari, quædam ex eis refellere volens, tanquam impertinentia, quædam vt falsa, quædam vt inconsequentia, quædam vt dubia, plurima autem ex eis, tanquam doctrinæ Apostolicæ inimica. Hoc autem facit respondendo cuidam quæstioni minus sufficienter post collectæ in scholis, salua gratia colligentis, sicut melius potest apparere in prænominata quæstione. Primum igitur, impertinentia reputat quæcunque inducimus de discipulis Christi ad prædicandum

m. iiii

missis, quia illis data erat auctoritas necessaria accipien-
di, non ex mendicitate, sed ex potestate. Qui autem
prædicant absque auctoritate, pseudo sunt, & ideo neu-
tro modo, nec ex auctoritate, nec ex mendicitate petere
debent. Et si dicatur, quod tales à Papa, & ab Episcopis
missi sunt, dicit, quod ab Episcopis sunt pascendi, extra.
de officio iudicis ordinarij, Inter cætera. Fuit igitur da-
ta forma prædicantibus ex officio, & auctoritate, sed ad
tempus, ut impedimenta amouerentur, & ideo aucto-
ritates, tam textus, quam Glossarum in hoc casu imper-
tinentes videntur ad propositum, secundum eum qui
quæstioni prædictæ videtur aduersari.

Huius autem obuiationis apparentiam sophisticam
facile est detegere, si quis intelligat radicem potestatis
in Apostolis, & Prælati, & nuntijs destinatis ab Apo-
stolis. Certum est enim quod hæc radicaliter fuit in
Christo, secundum quod dicit Apostolus, quod erat
Apostolus per Iesum Christum, & dicit Dominus
Sicut misit me Pater, &c. Dedit autem Christus Apo-
stolis eos mittendo duplicem potestatem, scilicet præ-
dicandi, & exigendi sustentationem suam. Et has pote-
states constat esse distinctas, quia cum Episcopus possit
semel in anno procuraciones suas in vno loco exigere,
potest tamen cum voluerit prædicare. Igitur summus
Pontifex qui Christi locum tenet in terris, potest vir-
tute simul dare, potest, & vnam ab alia separare. Quo-
niam ergo Summus Pontifex, & Prælati non possunt
omnia, quæ ad eos spectant exercere personaliter,
per seipsos propter diffusos populos sibi subiectos, or-
dinavit Spiritus sanctus in regimine Ecclesiæ, ut ipse
mitteret aliquando legatos, qui vtramque haberent
potestatem. Et rursus ne particulares Ecclesiæ graua-
rentur, ordinavit ut Episcopi mitterent personas ido-
neas ad prædicandum, & confessiones audiendum, qui-
bus etiam ipsi prouiderent, Extra. de officio iudicis or-
dinarij, Inter cætera. Ordinavit etiam, ut ipse cum Præ-
latis mitteret pauperes voluntarios, & peritos, quibus
nec ipsi essent astricti ad exhibendum, ne grauentur
multitudine sumptuum, nec potestatem haberent ad
exactionem procuracionum, propter tollendum graua-
men subditorum, & ita qui humiliter intercederent
tanquam pauperes, & contenti modicis, & sola neces-
saria suscipientes, & necessitatem suam cum opus esset
humiliter insinuantibus his qui voluntarie sine graui-
mine, & cum hilaritate supportare & releuare, & possent,
& vellent. Vnde sicut decretum de officio iudicis or-
dinarij à Sede Apostolica emanauit, sic & confirmatio
ordinis, & regulæ huiusmodi pauperum prædicantium
veritatem, Extra. de excessibus Prælatorum. Nimis
praua, ut habitum est supra. Nec hoc factum est in præ-
iudicium, sed potius in adiutorium parochialium sacer-
dotum. Nec ex hoc Ecclesia prostituitur, si Curatis Deus
prouidet adiutorium, ut animas sibi commissas qua-
rum habent curam, ab omni corruptione peccati perfe-
ctius custodiant incorruptas, adminiculantibus sibi
viris spiritualibus non ut dominis, vel curam haben-
tibus, sed potius velut seruis per charitatem Christi.
Tales igitur, quia missi prædicant in humilitate, & pau-
pertate, similes sunt viris Apostolicis, non pseudo-pro-
phetis. Quia vero non habent illam plenitudinem au-
thoritatis quam habent Prælati, & habuerunt Apostoli,
ideo inter opitulationes numerandi sunt, dicente
Paulo: Posuit Deus in Ecclesia primum Apostolos, se-
cundo prophetas, tertio Doctores, deinde Virtutes, ex-
inde opitulationes, &c. Glossa: Opitulationes, idest
eos qui maioribus ferunt opes, ut Titus Apostolo, &
Archidiaconi Episcopis. Inter eos etiam numerari pos-
sunt, quos Pastor Ecclesiæ Dei statuit opem alijs ferre.
Et ideo ego dixi iuxta morem sermonis Theologici,
qui dicit subauctor tatem esse in eo, qui mittitur, quod
subauctor tatem habent non ad excusandas excusatio-
nes in peccatis, ut mihi imponitur, sed potius ad intel-
ligentiam veritatis. Forma igitur præscripta Aposto-
lis, debet & potest competere istis. Quod enim dici-

atur quod fuit temporalis, cum ex Scripturis auctori-
tatem non habeat, eadem facilitate contemnitur, quæ
probat. Rursus si conueniens fuit forma in Ecclesia
primitiua, quare non similiter in finali, quantum ad
eos, qui Apostolos in hac forma imitari volunt. Non
enim dico, quod vniuersalis Ecclesia in omnibus ad
paupertatem reducenda sit, sicut rabies mihi imponitur,
sicut ex verbis meis superius apparet; sed qui voluit, pos-
sunt Apostolorum imitari perfectionem, & paupertatis
altitudinem. Vnde exemplo Apostolorum ex verbis
Euangelij in Ecclesia recitatis incitatus fuit beatus Frá-
ciscus ad egrediendum huiusmodi modum viuendi si-
cut ex legenda sua clarius elucescit. Quod igitur super
illa verba Ordo huiusmodi fundatus est, non sunt illa
impertinentia, sed per omnem modum pertinentia,
tanquam huius modi viuendi stabilissima fundamen-
ta. Sunt igitur tales suscipiendi, quia proficiuntur, ut
pauperes pro nomine Christi, sicut in Canonica Ioan-
nis dicitur quod qui tales recipiunt, sunt cooperatores
veritatis. Igitur qui talibus aduersantur, & eos non reci-
piunt, vel non suscipiendos dicunt, similes sunt Diotre-
phi, de quo dicit Glossa, quod hæresiarcha etiam fuit il-
lius temporis: cuius doctrina & secta procul sit ab om-
nibus Christianis.

Refellere conatur aliqua sicut falsum. Nā falsum esse
asserit, quod Christus aliquid petierit ut mendicus.
Nam etsi mendicus dicatur in Psalmis, hoc dicitur in-
quantum petiit à Patre, vel inquantum assumpsit no-
stras infirmitates Si dicatur à Samaritana petiisse aquā,
& à Zachæo hospitium, hoc non fuit ex mendicitate, sed
ex auctoritate, vel vrbanitate. Et rursus si etiam mendi-
casser ad consequentiam trahendum non esset; falsum
esse nihilominus dicit, quod aliqua mendicatio sit vo-
luntaria, immo omnis debet esse inuita & coacta. Hanc
autem obuiationem, quæ falsitatem veritati impingit,
facile est de falsitate conuincere, si quis veritatē pie ve-
lit audire. Nam quod Christus fuit mendicus, & textus
propheticus, & Glossæ testantur, & quod petierit ut mé-
dicus, sicut allegatum fuit in opponendo in secunda
Glossa, & similiter in Psalmo illo: Deus in adiutorium
meum intende. Super illud: Ego vero egenus, & pauper
sū, dicit Glossa: Assumit iste sibi verba Dei, quæ in præ-
cedenti Psalmo, hæc eadem de se dixit, quasi diceret: Il-
li qui quarunt animam meam sunt diuites; sed ego sum
egenus, idest petens, & pauper, idest insufficiens mihi,
quia & mundanas copias non habet, & intus ubi est di-
ues semper ambit, desiderat, & accipit; secundum hanc
constat, quod Christus fuit egenus & pauper, & petens
ut egenus, non à Patre tantum, tunc enim omnes hoc
modo essent mendici, & nulli diuites etiam habentes
copias, quod est contra Glossam. Præterea Christus ad-
huc petiit à Patre, Angeli petunt, & Sancti comprehen-
sores, sed tamen non dicuntur mendici. Ex quo igitur
testimonio tam expresse textus hic dicit, & Glossa con-
sentit, & nulla auctoritas contradicit: quare non fatebi-
mur, quod Christus ut mendicus petierit? Fatemur enim
eum fuisse virginem, & uxore caruisse, licet Scriptura
de hoc non faciat mentionem. Euangelium etiam ex-
primit quod petijt & potum, & hospitium, & constat
quod non ex imperio, & dominio, & auctoritate: quia
tunc exemplum paupertatis non dedisset, falsum etiam
dixisset, quod non haberet ubi caput suum reclinaret,
cum haberet subditos, à quib. posset procuraciones exi-
gere, & minus iuste egisset in hoc, quod prædicabat in
Hierusalem, & pascebatur in Bethania, alibi faciens fru-
ctus, & prædicans, & alibi accipiens emolumentum.
Sed dices, quod petijt ex vrbanitate. Sed nunquid
Christus accepit paupertatem ad docendam vrbanita-
tem? nunquid propter curialitates humanas docendas
fieri voluit egenus & pauper? nunquid se magistrum
vocat curialitatis, & non magis humilitatis? Discite à
me, inquit ipse, quia mitis sum, & humilis corde. Petijt
igitur ex humilitate, quod opportunū erat ad releuan-
dum suam indigentiam, ac per hoc ut mendicus pau-

3. Ioan. 1. 8

Psalm. 69. 8

Matth. 11. 4

per

Gal. 1. 8

Ioan. 10. 6

1. Cor. 12.
& 6. 6.
Ephes. 4. 6

per. Et constat, quod hanc indigentiam non habuisti. **A** si quia voluit, nec petiit, nisi quia voluit: quia lapides in aurum cum voluit, conuertere potuit, sicut discipulus eius fecit Ioannes Euangelista, illis mendicare, & egere volentibus, & euangelizantibus, qui conuersi fuerant retro, qui postmodum mendicantem, & paupertatem gemmis pretiosis praeulerunt, ac per hoc constat, quod Christi & eius sequacium est voluntarie mendicare, alioquin minime mererentur in hac mendicatione & paupertate. Nam absurdum est dicere, quod paupertas & egestas sint voluntariae; & mendicatio ex ipsa procedens sit coacta. Si ergo in Christo fuit ex paupertate, & humilitate, & voluntaria, quare non est trahenda ad consequentiam, cum ipse dicat: Discite a me, quia mitis sum, & humilis corde. Cum etiam ceteros volentes ad summum apicem perfectionis venire, inuitet ad sequendum se per huiusmodi paupertatem; Vade, inquit, & vende, &c. Et Apostolus dicat: scitis gratiam Domini nostri Iesu Christi. Et post consilium, dicit Glossa, ut eius paupertatem imitemini, cum etiam ista sit perfectio, quae omnibus communiter proponitur, & dicitur: Qui potest capere capiat; cum Augustinus super Ioannem dicat: in omnibus, quae Christus gessit ut homo, hominibus in se credituris praebebat exemplum; Cum Hieronymus dicat, quod etiam si in miraculis non sit a nobis imitandus, in his quae humiliter gessit imitandus est a nobis; cum etiam ipse fuerit vniuersalis forma virtutum in actibus suis. Vnde Augustinus de vera religione: Nullum peccatum committi potest, nisi dum appetuntur ea, quae ille contempsit, aut fugiuntur, quae ille sustinuit. Totam itaque vitam eius in terris per hominem, quem suscipere dignatus est, disciplina morum fuit. Quis igitur audeat dicere, quod non sit trahenda ad consequentiam, nisi qui audeat dicere quod Christo non debetur imitatio in his quae humiliter gessit; Hoc autem si dicimus quidquid sanctitatis, virtutis, & perfectionis est, & religio Christiana confunditur, & subuertitur, & etiam enervatur, quia qua ratione de hoc dicitur; eadem ratione & de aliis exemplis virtutum dici poterit; absit autem hoc ab omnibus cordibus Christianis.

Refellere nititur nihilominus aliqua sicut inconsequentia. Dicit enim quod non sequitur, quod quamuis egestas sit conueniens perfectioni Sanctorum, quod propter hoc & mendicatio, quae egestatem aliquando comitatur, quod similiter posset argui de manducatione filiorum, & de furtis, & rapinis, quae ex egestate, & paupertate pluries subsequuntur. Inconsequens etiam dicit, quod licet beatus Benedictus fuit perfectus, & propterea accipiendo ab illo Romano eleemosynas quotidianas opus egerit ad perfectionem spectans, quia perfectus multa facit quae ad perfectionem non spectant, sicut comedere, egerere, &c. consimilia. Inconsequens etiam dicit, quod licet seipsum vilificare, & humiliare pro Christo sit bonum, quod propter hoc humiliare se mendicando sit bonum: quia mendicare non est seipsum humiliare, sed sui curam agere. Et iterum meretrix seipsum vilificat prostituendo, nec tamen in hoc placet Domino: pari modo nec vilificatio, qua quis se vilificat mendicando. Has autem instantias foedas, quia foeda proponit exempla, & mendicantem foedare nititur, facile est spirituali viro respuere tanquam foedas, falsas, & fictas. Inuenimus enim viros Christianos, & perfectos in suis legendis non laudari de crudelitibus in manducandis hominibus, vel de cupiditatibus in praedis agendis, vel de egestionibus, fornicationibus, & huiusmodi similibus; laudari autem, & praedicari inueniuntur, quod in tanta penuria vivere elegerunt, quod non habebant victum neque vestitum, nec habere volebant tanquam diuites, sed potius mendicare humiliter tanquam pauperes, & despecti, sicut apparet in exemplis supra introductis, Nam quod ad egestatem sequatur comestio filiorum, hoc est contra ordinem naturae; quod sequatur furtum & rapina, hoc est con-

tra ordinem morum & iustitiae. Quod autem sequatur insinuatio suae necessitatis ad proximum, & postulatio subsidij pro amore Dei, hoc est secundum ordinem charitatis, & pietatis tam naturalis, quam etiam gratuita & spiritualis. Nam omnis lex mandat proximum a proximo foueri & releuari. Quomodo igitur simile est de hoc quod ordinem peruerit, & est secundum ordinem peruersum, ad hoc quod sit secundum ordinem rectum, iustum, & bonum charitativum, & pium? Laudatur igitur Romanus Monachus, quia secundum legem charitatis beato Benedicto procurabat, & Benedictus, quia humillime suscipiebat. Nusquam autem inuenies eum laudatum, quia egerebat, & stercorezabat, hoc enim valde est abominabile in medium introducere, cum agitur de laudibus Sanctorum. Laudatur enim mendicans, licet curam sui agat, non quia hoc facit qualitercumque, sed quia facit humillime. Vnde sicut sobrie comedere est actus virtutis, licet comedere sit curam sui agere, sic & in proposito intelligendum est. Vnde Chrysostomus super Matthaeum loquens de pueris sanctis, qui erant in palatio Regis Babylonis, ait sic: Sancti itaque existentes & iusti, decies millies eligissent mendicare domi, & eis quae in templo erant potiri bonis. Elegi enim, ait, abiectus esse in domo Dei mei, magis quam habitare in tabernaculis peccatorum. Decies millies itaque elegissent abiecti esse domi, quam regnare in Babylonia. Est ergo in mendicatione humiliatio, & vilificatio sui Deo accepta, alioquin a sanctis pueris non esset eligenda. Eligitur autem eo quod cura sit sui cum humilitate sua. Illi autem, qui curam carnis suae agunt in desideriis, & concupiscentiis, illi procul dubio non laudantur, sicut meretrix quae seipsum prostituit amore pecuniae vel seruire libidinis. Sed absit hoc a fidelium cordibus, ut humiliatio virorum spiritualium in mendicatione sit similis vilificationi meretricis in sui prostitutione. Nam membra Christi non sunt tollenda, ut fiant membra meretricis. Christus autem de se in forma serui, & etiam pro suis membris dicit: Ego sum mendicus, & pauper, Dominus autem sollicitus mei. Quod nequaquam diceret, nisi esse mendicum pro Christo adeo placeret Deo, ut Deum faciat gerere curam nostri specialissimam, sicut gerit pater de filiis, quod de meretricibus & meretricantibus sentire procul sit ab auribus & mentibus Christianis.

Refellere nihilominus conatur aliqua alia velut dubia. Nam ad illud, quod dicitur de beato Alexio, quod mendicauit, & Francisco, quod miraculis hoc confirmauit; respondet, Proba tanquam dubia & incerta, addens quod etiam si miracula essent facta, non esset adhuc certum, quia multi mali miracula faciunt, & quod de panibus etiam furtim sublati possent miracula fieri, nec tamen ex hoc constaret, quod bonum esset furari. Dubium etiam dicit, quod Romana Ecclesia approbauerit mendicationem, quia si hoc faceret, errare conuinceretur: similiter & si imponeretur in poenam satisfactionis erraret, & hoc dicit nullatenus esse credendum. Huic autem obiectioni per dubitationem se protegenti, sine dubio resistendum est. Nam si in dubium reuocetur, quod legitur in Legenda sancti Alexij, & Legenda beati Francisci, pari ratione in dubium venit, quidquid legitur in legendis aliorum Sanctorum; ergo omnia exempla virtutum & gesta Sanctorum, iam reuocantur in dubium. Sed dubia imitari vel credere periculosum est, ac per hoc perit fides, deuotio, & reuerentia, quae habetur in Sanctis, si in dubium reuocentur cetera quae narrantur de ipsis. Rursus si miracula quae fecerunt non sunt testimonia efficacia ad sanctitatem eorum astruendam, stultizat hodie Ecclesia, quae propter testimonia miraculorum, Sanctos canonizat, & catalogo Sanctorum ascribit. Postremo quis vnquam audiuit, quod Deus per furem panem furtim acceptum multiplicaret ad aliorum salutem? Audiuius tamen per mendicum pauperem, panem quem mendicando acquisierat multipliciter augmentasse. Quod si dicas,

Chrys. ho. mil. 4. super Matt. longi post med. Psal. 33. d

Psal. 39. d

A. 2. II. d

Mat. 19. c. 2. Cor. 8. b

Gregor. 2. Dial. c. 1.

hoc

hoc speciale fuisse priuilegium, & familiari Sancti Spiritus consilio esse factum quomodo hoc aliis tradidit in legem, & regulam, in qua eos ad mendicationem inuitat si sibi soli pro se solo est inspiratus? Si dicas, quod ex proprio capite non per inspirationem, quomodo non potest esse damnatus, qui ad actum reprehensibilem, tanquam ad actum moris, & perfectionis, temerarie inuitauit? Quomodo etiam sedes Romana de consensu Cardinalium hoc approbauit? Quod si dicas hoc non esse credendum quod mendicantem alicui imponat in penam, vel quod approbet pro regula, & vita sancta. Quod mendicantem peregrinationis imponat, habetur de penitentia, ubi dicitur de sacerdote qui reuelabat confessiones, quod deponatur, & omni tempore vite sue ignominiosus peregrinando pergat, sed si uiueret de labore honesto, vel de sumptibus propriis non pergeret ut vilis, sed potius ut honorabilis. Restat igitur, quod imponit, quod vadat ut mendicus. Quod autem pro regula approbet, patet per illud scriptum superius allegatum de excessibus prelatorum. Nimis praua: ubi dicitur, quod Ordine, & regulam Predicatorum, & Minorum sedes Apostolica noscitur approbasse. Patet etiam per regulam B. Francisci à domino Honorio approbatam, & confirmatam, ubi dicitur quod vadant fratres pro elemosyna confidenter. Sed si errauit hoc approbando, & constat eum hoc approbasse, & confirmasse, constat etiam quod vniuersalis Ecclesia per totum mundum huiusmodi Ordines, & status acceptat: concludendum est ergo secundum dictum huius hominis vnius, quod vniuersalis Ecclesia tota errauit, & decepta fuit, & qui huiusmodi statum erroneum inueniunt & approbauerunt, omnes damnati sunt, quod est horribilissimum, & incredibilissimum, quod Deus permitteret errare vniuersaliter populum sanctum suum, & tantam multitudinem sapientium, qui hæc tempora præcesserunt. Quis autem tam sapiens, & tam iustus, ut audeat ceteros præter se iudicare fuisse deceptos & reprobos? mira est hæc sapientia, quæ omnium ostendit insipientiam: & mira iustitia, quæ ceteros condemnat. Quod si hoc non sapientia, sed potius temeritas, sedem Apostolicam velle iudicare, quæ à solo Deo iudicatur, & eius iudicium, & sententiam reprobare, & tot viros sanctos in infernum retrudere, & in barathrum damnationis, procul ergo hæc fiant à cordibus fidelibus, & Christianis.

Refellere etiam conatur plurima, immo fere omnia tanquam doctrinæ Apostolicæ inimica, pro eo; quod dicit mendicationem ab Apostolo esse prohibitam, tanquam malam, & tantum in casu esse concessam. Dicit etiam me fuisse meritum, & contra Scripturam, & Apostolum defecisse falsum, & defendere in hoc, quod dicit me dixisse, quod laborare opere manuali non sit præceptum. Dicit igitur, quod mendicare non est indifferens, sed malum; & ideo propter adiectionem circumstantiæ fieri nequaquam potest bonum, immo, quod plus est, in prædicantibus asserit esse simoniacum. Hoc autem suæ positionis fundamentum frequentius iteratum, facile est aduertere esse ruinosum, cum omni eo, quod superædificatur. Nam si mendicare prohibitum est & mendicare, peccare; ergo esse mendicum, est esse peccatorem. Cum ergo Christus se dicat mendicum, immo Propheta in persona Christi, fatetur ergo Christus se esse peccatorem; quod dicere vel credere non paruum est flagitium, vel peccatum. Rursus si mendicare peccare est, mendicitas peccatum est, siue mendicatio. Sed super illud, ut eius inopia vos diuites efferis: Glossa dicit: Nemo se contemnat, pauper in cella, diues in conscientia securior dormit in terra, quam auro diues in purpura. Non expauescas ergo cum tua mendicitate ad illum accedere, qui indutus est nostra paupertate, ubi se pauperavit, nos ditauit. Ergo mendicitas disponit, non retrahit à diuino accessu, constat igitur quod non est peccatum. Amplius Chrysostomus dicit: Mendicare in nullo offendit Deum, furari autem siue rapere offendit Deum, & hominem.

Hoc etiam patet per auctoritatem Chrysostomi superius allegatam de Homilia quarta super Matthæum.

A Non ergo est Apostolo prohibitum, nec inuenitur alibi hoc Apostolum prohibuisse, sed potius cum suis coapostolis commendasse. Nam & prædicauit, & procurauit, quod collectæ fierent in pauperes sanctorum, qui erant in Ierusalem, sicut elemosynæ eis gratis impensæ, & dicit quod Petrus, & Iacobus dexteram dederunt mihi, & Barnabæ societatis, ut nos in Gentibus, ipsi in circumcisione, tantum ut pauperum memores essemus. Glossa: Pauperum, qui rerum suarum venditarum pretium ad pedes Apostolorum posuerant, memores essemus, ad opus illorum faciendū collectas. Si ergo Apostolus simoniacus non erat in hoc, quod collectas perbar, & discipulos mittebat, ad hoc ut peterent elemosynas ab his, quibus spiritualia seminauerat, pro pauperibus qui erant in Ierusalem. Si Summus Pontifex Ordines statuatur pauperes, qui spiritualia seminant, & de eorum quos ædificant verbo & exemplo elemosynis gratuitis petitis, seu vltro oblati viuunt, ab Apostolo in nullo prorsus discordat, quin potius concordat cum tantam sicut ipse, & maiorem potestatem habeat in gubernando, & disponendo ipsius Ecclesiæ membra.

Sed obiicies, quod Apostolus præcepit laborem corporalem in textu, & glossæ videntur dicere, quod hoc facit contra mendicantem. Sed ad hoc est plana responsio. Est quod Apostolus laborem huiusmodi manuum præcipiat, quod nunquam negauit, sicut apparet in verbis meis, sed quod hoc non vniuersaliter præcipit seruis Christi, nisi forte in articulo necessitatis, in quo non patet licita via habendi victum, nisi per laborem manuum, sed præcipit personis determinatis, secundum quod apparet ex textu. Audiuius quosdam inter vos ambulantes in quiete, nihil operantes, sed curiosos agentes, his autem qui eiusmodi sunt, denuntiamus, & obsecramus in Domino Iesu Christo, ut cum silentio operantes suum panem manducent. Et paulo ante: Denuntiamus ne subtrahatis vos, &c. Glossa: Incipit hic de curiosis & otiosis, monens ut corrigantur. Patet ergo ex sermo textus & ex Glossa, quod mandatum illud se extendit ad curiosos, & otiosos. Similiter: Rogamus vos fratres ut operam detis, ut quieti sitis, & operemini manibus vestris, sicut præcipimus vobis. Glossa: Operemini, quod adiuuat vos quietos esse. Illud enim malum de otio venit. Et hoc etiam patet quod hoc dicit ad otium vitandum, pigritiam tollendam, quæ est sentina desideriorum, & fomentum peccatorum. Vnde alibi ait: Qui

D furabatur iam non furetur, magis autem laboret operando manibus suis, &c. Ex hoc igitur patet, quod labor non omnibus præcipitur, ac per hoc non inhihibetur mendicatio, nisi illa quæ venit ex otio & cupiditate, secundum quod insinuant textus & glossa.

Sed obiicies de Augustino de opere Monachorum, qui loquebatur ad Monachos, qui spiritualibus erant exercitiis occupati & intenti, non otiosi, & illis dicit, quod ad huiusmodi opera sunt astricti. Ad hoc apparet manifesta responsio, si attendatur conclusio circa finem, qua confutat eorum positionem, qui repudiabant operationem corporalem, in quo male sentiebant; ibi: Quamobrem illi qui relicta, siue ampla, siue qualicumque opulencia inter pauperes Christi viuere voluerint, si corpore valent, & ab Ecclesiasticis occupationibus vacant, sed manibus operantur, misericordius agunt, quam cum omnia sua indigentibus diuiserunt. Quod si nolunt, quis audeat cogere? Illi autem qui præter istam sanctam societatem vitam labore corporis transigebant, si non laborant, non manducent. Apparent igitur qui sunt astricti, scilicet validi & fortes, & qui ab Ecclesiasticis occupationibus vacat, & qui vitam in sæculo de labore corporis transigebant, & tales multi erant inter illos Monachos, & plures erant in exordio Religionis Minorum fratrum, & ideo ad labores arctandi. Nunc autem comparatione aliorum paucissimi sunt tales, & ideo non est contra Apostolum, si talibus conceditur simpliciter mendicare, maxime cum talis actus non sit multum appetibilis, nec delectabilis, nec honorabilis, immo reple-

1. Cor. 16. a

Gala. 2. b

2. Thess. 3. c

1. Thess. 4. b

Eph. 4. f

Aug. 11. de oper. Mon. c. 25. 10. 3.

1. Cor. 8. b

Chrys. sup. Matt. hom. 70 circa f.

tus multis vilitatibus, & miseriis, ad quem nullius valentis viri cor posset inclinari, nisi in spe præmij, & amore CHRISTI, & desiderio proficiendi, cum adiutorio gratiæ Spiritus Sancti, sine qua vix credo, posset dines ad tantæ abiectionis incommodum inclinari. Nec tales grauant populum Domini, & Ecclesiam, maxime si nihil ultra necessaria petant, quia multo plura expendere, & consumerent de eleemosynis pauperum, si clerici in sæculo in beneficiis præbendalibus remansissent, nec tunc quando modicum intenderent spiritualibus operibus, etiam in diuitiis præcluderetur via salutis. Absit igitur, quod nunc præcludatur in tanta arctitudine paupertatis.

Epilogus huius questionis.

Ex iam dictis in hac quæstione de paupertate, ut cætera recolligamus in summa, apparet, quod sicut mendicare in pauperibus debilibus & infirmis est necessitas naturæ, in validis otiosis, & cupidis est vitiositas culpæ, sic in pauperibus voluntariis contemptoribus sui, & imitatoribus CHRISTI, & prædicatoribus Evangelij est actus consonans, non repugnans Evangelicæ perfectioni, pro eo quod omnibus vniuersaliter renuntiare, nullam rem sibi appropriando, est consilium à Domino ut perfectum; eleemosynas accipere, iustis pauperibus est concessum tanquam licitum, & in nullo perfectionis Evangelicæ inimicum: eleemosynas etiam humiliter petere, pauperibus voluntariis non est inhibendum tanquam malum, vitam suam de lucto laboris sui transigere, non omnibus validis pauperibus iniunctum tanquam præceptum necessario astrictum. Si quis ergo impugnat rerum temporalium vniuersalem abrenuntiationem, impugnat Christum pauperem, crucifixum, impugnat Evangelicum consilium, impugnat cæterum Apostolorum dicentium: Ecce nos reliquimus omnia; impugnat etiam Spiritum Sanctum, qui hoc inspirat, & suggerit cordibus perfectorum; impugnat, & ipsum Deum Patrem vniuersorum, qui est refugium pauperum; impugnat denique regnum cælorum, totum vniuersum, cuius dominium pauperi est concessum, dicente Domino: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Et ideo contra talem insensatum, necesse est ut pugnet orbis terrarum. Qui autem impugnat eleemosynarum acceptionem, & CHRISTVM impugnat, qui stipendium accipiebat à mulieribus sibi seruientibus, & se * imitantibus: & cæterum Apostolorum, qui & ipsi eleemosynas accipiebant, quæ ponebantur ad pedes eorum, & statum Monachorum qui super eleemosynas fundati sunt, & vniuersum Clerum; nam & ipsi de eleemosynis viuunt, quæ vltro Ecclesiis Christi collatæ sunt, & per consequens communem pauperum statum, quem tamen Scripturæ diuinæ indicant Deo maxime esse acceptum. Qui verò impugnat humilem eleemosynarum petitionem in eis qui egent, & licite possunt accipere: impugnat CHRISTVM, qui humiliter petiit hospitium, qui se fateretur esse mendicum: impugnat & Paulum, qui petiit collectas fieri pauperibus sanctis, & hoc de voluntate Petri: impugnat vinculum charitatis, quod facit communicari in ratione dati & accepti: impugnat Officium humanitatis, per quam indigens exponit necessitatem suam, ne sibi sit inhumanus, & alium excitat, qui potest, & vult ut proximo sit humanus, & pius, & in hoc nullus offenditur, nulli præiudicatur, nihil inordinate concupiscitur, nihil indebite aufertur in eis præcipue qui non quærunt datum, sed fructum. Qui autem impugnat otiositatem, cupiditatem, carnalitatem, & superfluitatem, in ceteris Christianis, & præcipue in religiosis, benefacit & recte, si tamen secundum ordinem rectum procedat: qui autem vniuersaliter omnibus validis onus imponit lucratii laboris, de quo debeant sustentari, præceptum Apostoli nimis ampliat, & iugum seruitutis super Christi seruos nimium aggrauat, spirituales viros à spiritualibus occupationibus, & laboribus retardat in periculum salutis animarum, dum magis facit eos sollicitos de suis meritis corporibus pascendis, quàm de proximorum

animis Domino acquirendis. Quod si fiat, decimatur menta & cymithum, & relinquentur quæ grauiora sunt, legis iudicium, & misericordia, præfertur misericordia corporalis spirituali, ac per hoc corpus spiritui præfertur, priuatum commodum vtilitati communi, quæ specialiter consistit in ædificatione populi CHRISTI in eleemosynis, in documentis, & animarum consiliis, ad quæ misit DEVS istos Ordines postremos per Summum Pontificem, & Prælatos, ad quæ si quis dicat eos missos, manifeste obuiat veritati, cum expressa ad hoc testimonia habeantur, tam in regula, quàm in priuilegio & institutione, & approbatione huius duplicis Ordinis. Si autem dicat non debere mitti, detrahit Evangelicæ sanctitati. Quis enim magis idoneus ad hoc, quàm qui deuouit Evangelicam perfectionem. Si quis dicat eos à Papa, & Episcopis non posse mitti, derogat Apostolicæ auctoritati, & potestati clauium in Prælatibus, & plenitudini potestatis in Summo Pontifice, qui in terris (ut Scriptura asserit, fides sentit, iura testantur, rationes etiam irrefragabiles conuincunt) caput vnum & summum, & sponsus vnicus, & hierarcha præcipuus, in quo etiam totus Ecclesiæ militantis status, obtinet locum CHRISTI. Ideo omne genu debet ei curuari, & Principum & Prælatorum, & clericorum & Laicorum, & Religiosorum in terris ad instar CHRISTI in cælis, cui omne genu flectitur, cælestium, terrestrium, & infernorum. Quod mendicare pro CHRISTO sit opus perfectionis Evangelicæ, multiplex astringit auctoritas. Nam Hieronymus in Epistola de morte Fabiolæ commendans de hoc dicit sic: Oblita sui sexus, fragilitatis immemor, ac solitudinis tantum cupida, ibi erat, vbi animo morabatur. Non poterat teneri consiliis amicorum, & ita ex vrbe, quasi de vinculis gestiebat erumpere. Dispensationem pecuniæ, & cautam distributionem genus infidelitatis vocabat. Non aliis distributionem eleemosynarum tribuere, sed suis pariter effusus, ipsa pro CHRISTO stipes optabat accipere.

Item Hieronymus ad Furiam: Quotiescunque manum extendis, Christum cogita, caue ne mendicant. Domino Deo tuo alienas opes augeas. Idem super Psalmos tractans illud verbum: Persecutus est hominem inopem, & mendicum, dicit sic: Qui cum esset diues propter nos egenus factus est. Dominus inopem se dicit, & mendicum; & quis in diuitiis suis gloriatur? Habetis consolationem pauperes, & Dominus vobiscum pauper est. Idem super Psalmum, qui dat escam esurientibus, dicit: Monachus qui non habet, confidenter accipiat; qui habet & eructans est, non accipiat. Scis quia esuris, scis quia non habes, magnum est beneficium si accipis quod tribuitur tibi, si autem habes & non esuris, non debes cibum esurientium accipere saturatus, accipe quod in ventrem mittas, non quod in sacculum: accipe tunicam quæ corpus tegat, non quæ atcas impleat.

Item hoc ipsum astringit Chrysostomus, loquens de tribus pueris existentibus in Babylone: Ne enim mihi eos, quos in regalibus atriis inueniant honores, dicas. Sancti enim existentes, & iusti decies millies vtiue elegissent mendicare domi, & eis quæ in templo erant bonis potiri. Elegi enim, ait, abiectus esse in domo Dei, magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum. Idem alibi dicit: Quando videris pauperem, recordare verborum per quæ significabat, quoniam ipse sit qui cibatur. Et si enim in eo quod apparet non est Christus, sed in hoc schemate ipse accipit, & mendicat. Sed verecundaris audiens, quoniam mendicat Christus. Verecundare cum mendicanti non das. Hoc enim est verecundia, hoc supplicium & tormentum. Mendicare enim eum, eius bonitatis est signum, & ideo in eo nos ornari oportet.

Item dicit: Melius est mendicare quàm rapere, hoc quidem scilicet mendicare in nullo offendit Deum; illud autem offendit Deum, & homines. His etiam manifeste concordat Bernardus in homilia super illud Lucæ:

Cum

Hieron. de morte Fabiolæ epist. 30. post med.

Idem ad Furiam epist. 10. post med. Psal. 108. b.

Psal. 145. b.

Chrysostomus. 4. sup. Math. longe post med. Psal. 83. d.

Idem bo. 88. super Matt.

Idem bo. 70. circa fin. Ber. hom. in Euang. Luc. 2. Dominus. infr. off. Epiph.

Cum esset Iesus annorum duodecim, quærens ubi Christus fuit in triduo, dicit sic: Per illud triduum ubi eras bone Iesv? quis tibi cibum ministravit, aut potum? quis detraxit calceamenta? quis membra puerilia fovit? ubi ergo eras Domine? An ut te per omnia conformares nostræ paupertati, & omnes in te humanas miseras susciperes, quasi vnus ex turba pauperum stipem per ostia mendicabas? Quis dabit me buccellarum illarum mendicatarum participem fieri, & saltem diuini illius edulij reliquiis saginari? Item Glossa super illud Pauli: Qui cum esset diues, &c. Nemo se contemnat, pauper in cella, diues in conscientia, securior dormit in terra, quam diues auro in purpura. Non ergo expauescas cum tua mendicitate ad illum accedere, qui indutus est nostra paupertate, ubi se pauperavit, nos ditauit. Amen.

QVÆSTIO II.

Utrum pauperes validi, & maxime regulares ad opera manualia vniuersaliter sint astricti.

MAGISTER GVILLELMVS.

QUÆRITVR vtrum pauperes validi, & maxime regulares, ad opera manualia vniuersaliter sint astricti? Et quod sic, ostenditur primo ex vinculo legis naturæ, scriptum est enim: Posuit Deus hominem in paradiso ut operetur. Item: In sudore vultus tui vesceris pane tuo, ergo præceptum de laborando respicit hominem secundum naturam institutam, & secundum naturam lapsam: ergo secundum omnia tempora, sed maxime respicit hominem, qui potest per se ipsum, & non potest supplere per alium, talis autem est pauper validus, ergo talis tenetur ad manualiter labodandum.

Item in Zacharia dicitur: Homo agricola ego sum, quia Adam exemplum meum, Glossa: Ut comedam panem meum in sudore vultus, dum ille se ostenderet natum ad hoc, ut in sudore vultus comederet panem, sed hoc maxime conuenit ei, qui indiget pane, & potest laborare, & talis est validus pauper, ergo, &c.

Item ad ea sine quibus non potest natura subsistere, sumus naturaliter obligati: sed sine labore corporali, siue manuali non potest genus humanum in esse conseruari, ergo ad hoc necessatio aliqui obligantur. Sed non nisi illi qui sunt idonei. Sed tales sunt pauperes validi, quia indigent, & possunt, ergo tales præcipue obligantur.

Item sicut os datum est homini ad manducandum, ita, & manus ad operandum, sed qui neglexerit comedere, cum indiget, si possit, facit contra dictamen iuris naturalis, ergo pari ratione, qui neglexerit operari manualiter, si indiget & valet, sed talis est pauper validus, ergo, &c.

Item hoc ipsum ostenditur ratione religionis Christianæ, primò per Apostolicum præceptum, ubi dicit: Qui furabatur iam non furetur, magis autem laboret operando manibus suis, &c. Si dicas hoc esse consilium, contra ait Apostolus: Operamini manibus vestris sicut præcepimus vobis, ut honeste ambuletis ad eos qui foris sunt, & nullius aliquid desideretis. Glossa: Nedum rogetis vel tollatis. Sed hoc maxime respicit pauperes, ergo, &c.

Item hoc ipsum videtur per Apostolicum exemplum, cum dicitur: Ipsi scitis quemadmodum oporteat imitari nos, quia non inquieti fuimus inter vos, neque gratis panem manducauimus, sed in labore & fagitatione, &c. Glossa: Apostolus forma erat his, qui tenues erant in substantia in plebe, ut discerent libertatem suam non amittere. Qui enim ad alienam mensam frequenter conuenit otio deditus, aduletur necesse est pascenti se. Cum Religio nostra ad libertatem hominem vocet, ergo hoc est contra Religionem nostram.

Item hoc ipsum videtur per Apostolicum edictum, ubi idem Apostolus ait: Cum essemus apud vos, hoc de-

nuntiabamus vobis quoniam si quis non vult operari, non manducet. Sed constat, quod non loquitur, nisi de his, qui indigent refectioe, ergo, &c. Si dicas, quod non intelligitur de labore corporali, contra hoc, quod ibidem dicit Glossa: Dicunt quidam de operibus spiritualibus hoc Apostolum præcepisse, sed superflue conantur & sibi, & cæteris caliginem obducere, ut quod intelligitur charitas monere, non solum facere nolit, sed nec intelligere. Sed forrè dices, quod verba Apostoli intelliguntur dici ad curiosos, vagos, & otiosos, non ad Christi seruos spiritualibus occupatos, contra super illud: Qui non laborat, Glossa, Vult Apostolus seruos Dei corporaliter operari, ut habeant unde viuant, ut non compellantur egestate necessaria petere. Sed serui dicuntur viri boni & iusti, & talibus præcipit operari, ut non compellantur mendicare ergo pauperes validi, &c.

Hoc ipsum ostenditur ratione professionis Monasticæ. Primò per B. Augustinum, qui per totum librum de opere Monachorum intendit tanquam finali conclusionem ostendere, quod Monachi astricti sunt ad opera manualia.

Item Glossa super illud Lucæ: Vendite quæ possidetis, & date eleemosynam, &c. Ut omnibus spretis pro Deo, postea labore manuum operemini unde viuatis, vel eleemosynam faciatis. Sed omnes regulares ex voto tenentur ad consilium paupertatis, ergo secundum Glossam labor manualis debet sequi abrenuntiationem: ergo omnes tenentur ad corporalem operationem.

Item Hieronymus ad Rusticum ait: Semper aliquid boni facito, ut te diabolus inueniat occupatum. Si Apostoli habentes potestatem de Euangelio viuere laborabant manibus suis, ne quemquam aggrauarent: cur tu in vsus tuos successuras res non præparas, vel fiscellam texe iunco vel canistrum lentis plecte viminibus. Et post: Scribantur libri, ut & manus operentur cibos, & anima saturetur lectione. Item beatus Benedictus in regula sua: Tunc veri Monachi sunt, si de opere manuum suarum viuunt, sicut patres nostri Apostoli. Ergo si hoc facit nos imitatores Apostolorum, & omnes Religiosi debent esse tales, ergo & operari manualiter: cum opera supererogationis non diminuunt, sed implere debeant opera præceptorum.

Item beatus Franciscus in regula sua: Fratres, inquit, quibus dedit Dominus gratiam laborandi, &c. Et quod de labore corporali intelligat, patet per hoc quod sequitur: De mercede vero laboris.

SANCTVS BONAVENTVRA.

CONTRA, quod non omnes validi pauperes ad opera manualia sint astricti, videtur pro ratione contemplationis. Nam Saluator dicit: Martha sollicita es, &c. vsq; elegit. Melius ergo faciebat Maria intendens contemplationi, quam Martha corporali occupationi. Sed non melius ageret, si omitteret illud ad quod tenebatur, ergo intendens contemplationi, absoluitur ab opere corporali.

Item super illud Genesis confirmatus est ager, Glossa. Contemplatiua vita à sæcularibus actionibus funditus diuidit, sed non ab actionibus spiritualibus, ergo à corporalibus. Nec diuidit contra legem Dei, ergo contemplantes non astricti ad hoc.

Item labor manualis non est actus respiciens vniuersaliter omnia membra Christi, alioquin nullus sine eo posset saluari, respicit ergo Officium alicuius membri. Sed membrum habens Officium dignius non tenetur ad actum membri indignioris. Ergo si digniora sunt membra, quæ habent gratiam cõttemplandi, non astringuntur ad Officium vel exercitium actionis, maxime cum necessitas non compellit defectus inferioris membri supplere.

Item quod non omnes astringantur, ostenditur ratione prædicationis. Nam ubi Lucas dicit: Misit eos binos, &c. Glossa Ambrosij dicit: Tanta debet esse prædicatori fiducia, ut sibi necessaria non defectura certissime sciat ne dum sibi præuidet terrena, minus aliis præuideat

VIII.

IX.

Luc. 11. d

X.

Hier. in ep. 4. ad Rust. de consec. dist. fin.

XI.

Argumenta pro parte negatiua. Luc. 10 g

Inc. 10. a

æterna. Ergo studium prædicationis & doctrinæ non A
debet intermitteri propter opus corporale, cum homo
non perfecte sufficit ad utrumque.

Ibidem.
ITEM super illud Lucæ: Dignus est operarius mercede sua, Glossa ait: Dux mercedes prædicatori debentur, vna in via, quæ in labore sustentat: altera in patria, quæ in resurrectione remunerat. Sed quod debetur alicui, non tenetur illud labore corporali acquirere, ergo prædicator non tenetur propter necessitatem corporis manualiter operari.

Aug. lib. de op. monach. c. 21. 10. 3.
Item Augustinus de opere Monachorum: Si Evangelistæ sunt, si Ministri altaris, si dispensatores Sacramentorum, plane sibi vendicant potestatem viuendi, scilicet sine opere corporali, ergo &c.

1. Cor. 9. 6.
Item quod non omnes astringantur, ostenditur ratione spiritualis occupationis. Vnde Apostolus ait: Nescitis quod qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt; & qui altari seruiunt, cum altari participant? vbi Glossa: Naturalis ratio dicitur, ut quis viuat inde, vbi laborat. Si ergo fidelis qui intentus est spiritualibus occupationibus dignus est sustentari, nec talis est otiosus: ergo nec ratione otij vitandi, nec etiam victus acquirendi tenetur manualiter operari.

Ansel. lib. de similit. c. 126. 127.
ITEM Anselmus de similitudinibus: Tres quippe sunt ordines hominum, orantes, agricultores, & defensores, quos ad diuersa Officia Deus in hoc mundo disposuit: Monachos, ut pro aliis orent, & lætæ prædicationis imbuant; agricultores, ut de suo labore & ipsi, & alij viuant: milites, ut orantes defendant. Sed milites digni sunt sustentari, quando suum Officium exercent absque labore corporali, ergo pari ratione & Monachi digni sunt.

Item si spiritualis occupatio non excusat à labore corporali: ergo multo minus nec scientialis, ergo omnes validi pauperes, qui student in qualibet scientia, sunt in malo statu, quia non viuunt de labore manuum suarum, sed hoc est valde absurdum: ergo & primum.

Item Christus legem perfectissimè impleuit, quia debebat eum implere omnem iustitiam, sed Christus pauperrimus fuit & validus, ergo si tales vniuersaliter operari tenentur, Christus non perfecte legem impleuit, nec dedit exemplum perfectum. Sed hoc est inconueniens, ergo & primum.

Greg. 2. dial. cap. 1.
Item Beatus Benedictus quando erat in spelunca, erat pauper & validus, & tamen non viuebat de labore manuum suarum, sed edebat quod sibi Romanus apportabat, ut dicitur 2. dialogorum. Ergo vel erat in malo statu, quod absurdum est, vel non tenebatur ad operandum.

Item aut pauperes validi possunt viuere de elemosynis absque manuali opere, aut non. Si sic, habeo propositum quod non tenentur. Si non possunt, ergo cum omnia bona Ecclesiarum & Monasteriorum non sint nisi elemosynæ pauperum, ut Sancti dicunt & manifestum est, ergo omnes quotquot validi & clerici & Monachi qui viuunt de huiusmodi bonis sine labore manuali, sunt in statu perditionis. Si ergo hoc est absurdissimum, patet quod & illud ex quo sequitur. Si dicas, quod de grossis & magnis elemosynis licet: sed de paruis non licet: hoc non solum absurdum est, verum etiam adeo ridiculosum, ut manifeste qui sic dicit, colet culicem, & glutiat camelum. Restat ergo quod ad huiusmodi opera manualia, non omnes validi pauperes sunt astricti.

RESPONSIO.

Ad prædictorum intelligentiam est notandum, quod sicut circa fidem beatissimæ Trinitatis, triplex est via sciendi, ita quod dux quæ declinant ad extrema, sunt erroneæ, sicut hæresis Sabelliana, & Ariana, media vero, vera & Catholica: sic in quæstione proposita duplex est via declinans ad extrema, & ideo erronea & reprobanda; media verò recta & acceptanda. Vnus est modus dicendi, quod nulli pauperes voluntarii, quantumcunque va-

lidi, ad opera manualia sunt astricti, sed solum ad spiritualia. Et hi fundauerunt se super illud Matthæi: Respicite volatilia cæli. Hic autem modus dicendi est erroneus, quia est corruptius Ecclesiæ, & deprauatius Scripturæ. Corruptit Ecclesiam dum simulando falsam iustitiam, fouet pigritiam; dum simulat se velle Euangelium perficere, vult otium carnis nutrire. De quibus Augustinus in libro de opere Monachorum: Quis ferat homines contumaces saluberrimis monitis Apostoli resistentes, non sicut infirmiores tolerari, sed sicut sanctiores etiam prædicari, ut Monasteria doctrina saniore fundata, gemina illecebra corrumpantur, & dissoluta licentia vacationis, & falso nomine sanctitatis: Deprauat etiam Scripturam, quia nimis ampliat verba Euangelica, & nimis arctat verba Apostolica. Vult enim quod Euangelium inhibeat perfectis omne opus corporale, & vult quod Apostolus non suadeat nisi opus spirituale, quorum utrumque falsum est. Et contra hanc falsitatem Augustinus totum librum de opere Monachorum condidit, ostendens quod Apostolus intelligit de opere corporali, & quod Euangelium non vetat corporalia opera, sed solum quod cor non sollicitetur præoccupatum circa temporalia. Vnde in principio libri de opere Monachorum ait: Prius debemus ostendere beatum Apostolum opera corporalia seruos Dei operari voluisse, deinde ostendere Euangelica illa præcepta, de quibus nonnulli non solum pigritiam, sed arrogantiam fouent Apostolico præcepto & exemplo non esse contraria. Vnde conuincit Augustinus positionem istam esse reprobendam.

Aug. lib. de op. monach. c. 30. in prin. tom. 3.
Secundus modus dicentium est, quod omnes validi pauperes qui non habent unde viuant, ad opera manualia seu corporalia sunt astricti. Et innituntur verbis Apostoli dicentis: Qui non laborat non manducet. Nec possunt excusari, ut dicunt, per opera spiritualia. Et hic quidem modus dicendi est erroneus sicut & primus. Nam nimis declinando ad alteram extremitatem, deprauat Scripturam, & corrumpit Ecclesiam. Scripturam deprauat, quia nimis ampliat verbum Apostoli, dum dicit: Qui non laborat, non manducet; volens illa verba de labore manuali non solum ad otiosos, sed quantumcunque utiliter in spiritualibus occupatos extendi, qui non sunt curati. Nimis etiam restringit verba Euangelica, dum illa verba: Dignus est operarius mercede sua; ad eos solos extendit qui habent animarum curam: cum potius fiat homo dignus mercede ex opere, quam ex dignitate. Absit omnino à fidelibus mentibus, quod cooperatores habentium curam non sint digni operarii, nec digni mercede & sustentatione sua, maxime qui fideliter collaborent in verbo & doctrina. Ecclesiam etiam corrumpit, dum simulat distinctionem iustitiæ, & persequitur spiritum vitæ. Quid enim aliud est hoc, quam quod significatum est per præpositos Pharaonis, de quibus dicitur in Exodo, quod oderant filios Israël, & ad amaritudinem perducebant, affligentes operibus duris luti, & lateris, atque omni seruitute? Et ne forte videar moueri spiritu proprio, audi quid dicit Glossa super illud Exodi: Quare Moyses, & Aaron, sollicitatis populum ab operibus suis? Ite ad onera vestra. Hodie si Moyses, & Aaron, id est propheticus & sacerdotalis sermo animam sollicitet ad seruitium Dei, exire de sæculo, renuntiare omnibus quæ possidet, attendere legi & verbo Dei, continuo audies vnanimes & amicos Pharaonis dicentes: Videte quomodo seducuntur homines, & peruertuntur adolescentes, ne laborent, ne militent, ne agant aliquid quod proficit, relictis omnibus necessariis inertias sectantur & otium. Quid est seruire Deo? laborare nolunt, & otij occasiones quærunt. Hæc erant tunc verba Pharaonis, hæc & nunc amici eius loquuntur, nec solum verbis, sed etiam verberibus persequuntur: Hucusque Glossa.

Luc. 10. 6.
Quoniam igitur vtraque opinionum, vel sententiarum declinat ad extrema, & declinando deprauat Scripturam, & corrumpit Ecclesiam, ideo vtraque reprobanda. Prima, quia dat fomentum pigritiæ. Secunda, quia nititur extinguere spiritum vitæ sub onere seruitutis Ægyptiacæ.

Exod. 1. 6.
Exod. 3. 4.
Prima,

Prima, quia fouet otium carnale. Secunda, quia persequitur spirituale. Propterea secunda longe peruersior est, quam prima, licet utraque sit mala. Ideoque, utraque repulsa, tenenda est via media, quod de pauperibus validis aliqui sunt astricti, aliqui vero absoluti, aliquibus indicitur sub præcepto, aliquibus pro consilio, aliquibus nec isto, nec illo modo.

Ad cuius pleniorē euidētiā notandum est, quod regnum reipublicæ in Ecclesia attenditur circa tria, scilicet quantum ad bonum interius, quod est corporale: quantum ad bonum exterius, quod est ciuile: & quantum ad bonum interius, quod est spirituale. Et secundū hoc, triplex genus operis est necessarium ad regnum reipublicæ & Ecclesiæ militantis, scilicet opus artificiale, quod & manuale dicitur, quia manus est organū organorum, opus ciuile, & opus spirituale. Opus manuale siue corporale, dico, quod est necessarium ad præparanda alimenta, vestimenta, & habitacula, & diuersorum opificum, & artium instrumenta. Opus ciuile dico, quod est ipsorum præsidium gubernantium, militum defendentium, & mercatorum negotiarum, & famulorum subministrantium. Opus spirituale dico, quod consistit in disseminando diuina verba, meditando diuina cantica, in dispensando sacramenta, in communicando bona sibi diuinitus data, siue terrena, siue spiritualia. Nam distribuere sua pro Christo, opus est spirituale, non ciuile, non ciuitatis terrenæ. Sicut ergo qui intenti sunt operibus ciuilibus reipublicæ, ad opera manualia per Apostolicum præceptum non intelliguntur astricti, sic nec hi, qui intenti sunt spiritualibus; maxime si redundet in aliorum salutem, commodum & profectum. Et ideo occupatos in quatuor generibus operum spiritualium prædictorum excipit Augustinus à tentione Apostolici præcepti in libro de opere Monachorum, cum dicit: Si Euangelistæ sunt, si ministri altaris, si dispensatores Sacramentorum, plane hanc sibi vendicāt potestatem, si aliquid habebant in sæculo quo facile sine opificio sustentarent hanc vitam, quod conuersi ad Deum indigentibus dispartiti sunt. Euangelistæ autem disseminant diuina verba. Ministri altaris decantant diuinas laudes, & diuina cantica. Dispensatores Sacramentorum dispēlant diuina Sacramenta, & maxime Eucharistiæ vel pœnitentiæ. Qui diuiserunt suas possessiones, distribuerunt bona sua. Si ergo digni sunt sustentari pro vnica distributione spiritualium, etiam si nihil corporaliter operentur, & si ille qui docet filium alicuius grammaticam, meretur ab eo sustentari, quare non ille qui docet viam regni cœlestis, qui impetrat gratiā orando, qui etiam exemplis bonæ vitæ excitat, & dirigit ad æternam salutem? Cum ergo Respublica vniuersalis Ecclesiæ, seu Ecclesiasticæ Hierarchiæ indigeat ad sui conseruationem triplici opere supradicto, nec Deus, nec Angelus, nec Pastor Ecclesiæ, vel Rector sicut Apostolus, astringit ad huiusmodi opera, nisi secundum quod exigit salus, necessitas & vtilitas ipsius Ecclesiasticæ Hierarchiæ, cuius serui Christi sunt membra.

Quoniam ergo inter membra Christi sunt quædam maxime idonea, ad operationes corporales, & minime ad spirituales, quædam è contrario modo: hinc est, quod illis pauperibus validis, qui ad opera corporalia maxime sunt idonei, & minime ad spiritualia, qui conuenienter aliter nesciūt vitare otium, & opus facere victu dignum, tales ad opera manualia astringuntur & eis est manuale in præcepto. His autem qui simul spiritualibus sufficienter possunt intendere, & labore manuum victum acquirere, vel in toto, vel in magna parte, qualis fuit Apostolus Paulus, est opus manuale in consilio. His autem qui maxime sunt idonei ad spiritualia opera prædicta, vel etiam ad ciuilia, & minime ad hæc manualia, huiusmodi opera lucratia, & artificialia non sunt in præcepto, nec etiam in consilio; quia stultum esset, quod pro re modicæ vtilitatis commune bonum magnum incurreret detrimentum, nec hoc ordinauit Deus, neceius Apostolus, sicut in sequentibus euidenter ostenditur. Quod autem de huiusmodi operibus, & hominibus diuersifi-

A cari debeat iudicium secundum diuersitatem donorum, Officiorum, & gratiarum sibi diuinitus collatarum, ostendit Glossa super illud Deuteronomij: Benedictus fructus ventris tui, & fructus terræ tuæ, & fructus iumentorum tuorum, ita dicens, diuersos Ordines notat subditorum. Alij enim doctoribus corporalia præbent adiumenta, alij laborare possunt, quod sibi fuerit præceptum, alij simplicitate contenti per innocentiam vitæ student Deo placere, vnusquisque proprium donum habet ex Deo. Concedendum est igitur, quod non omnes validi pauperes, etiam non curati, ad huiusmodi opera manualia sunt astricti, & concedendæ sunt auctoritates, & rationes hoc probantes, hoc ostendentes.

B Ad illud quod primò obiicitur in contrarium de obligatione legis naturæ dicendum, quod natura ad hoc non astringit, nisi ratione periculi vitandi. Nam si ex lege naturæ hæc maneret obligatio cuncti essent vniuersaliter, & æqualiter obligati, quod absurdissimum est. Ideo si aliquis à natura astringitur, hoc non est, nisi propter vitandum periculum, & hoc potest esse triplex. Aut quia non potest fructuosè sine labore viuere, aut quia non potest honestè viuere, aut quia non potest viuere. In primo periclitatur enitas, in secundo honestas, in tertio vtilitas. Est autem naturaliter insertus homini amor sui esse continui, amor honesti, & amor commodi: & per hoc lege naturæ astringitur homo ad vitandum hoc triplex periculum. Si ergo astringitur necessario ad manualiter operandum pauper validus, si in tali articulo constitutus est, quod non potest aliter viuere, vel non potest honestè, siue iuste, vel non potest aliter viuere fructuosè. Si autem potest aliter hoc periculum vitare æque, vel magis vtiliter, astringi ad hoc non habet ex lege naturæ. Quod ergo obiicitur, quod homo ex prima sua conditione ordinatus est ad istam operationem. Dicendum, quod nullus homo debet esse sine labore in hac vita, ne forte de eo dicatur quod de reprobis dicitur in Psalmo: In labore hominum non sunt, &c. sed ex hoc non sequitur, quod oporteat occupari circa laborem manuum, & maxime lucratium.

Et per hoc patet responsio ad sequens ab exemplo Adæ, quia constans est, quod non omnes obligantur ad opus agriculturæ. Ad illud quod dicitur, in sudore vultus tui, &c. tunc non dictum est in præceptum iuris, sed in pœnam culpæ perpetratæ, sicut patet per textum sequentem.

D Ad illud quod obiicitur, quod sine huiusmodi opere non potest genus humanum sustentari: dicendum quod duplex est mandatum, vnum indiuidui, aliud quod respicit conseruationem speciei, sicut est mandatum de manducando, & mandatum de generando. Illud ergo quod respicit conseruationem speciei, non obligat nisi in communi; quia vno implente alius absoluitur, sicut de generatione, & quia opus manuale est huiusmodi, nisi in eo qui constitutus est in statu periculi, ideo non habet nisi talis astringi.

Ad illud quod obiicitur, quod sicut os est ad manducandum, ita & manus, &c. dicendum, quod non est simile, quia si homo posset viuere sine comestione, sicut potest viuere sine manuali opere, non teneretur manducare. Præterea vnus homo potest operari pro alio, sed non manducare pro alio, ideo non oportet sic omnes astringi vniuersaliter ad manualet operationem, sicut ad manducationem.

E Ad illud quod obiicitur de præcepto, exemplo, aut dicto, & verbo Apostolico. Notandum, quod circa Apostolicum præceptum consideranda est persona cui præcipitur, causa pro qua præcipitur, & forma sub qua præcipitur. Si consideretur persona, non omnibus præcipit generaliter, sed determinate quibusdam. Ait enim: Et audiui quosdam inter quos ambulantes inquiete, nihil operantes, sed curiosè agentes. His autem qui huiusmodi sunt, denunciamus, vt cum silentio operantes, suum panem manducant. Præcipit ergo inquietis, curiosis & otiosis. Si autem consideretur causa, non est du-

Deut. 28. a

A

Non astringitur homo ex lege naturæ ad opus manuale.

Psalm. 72. a

Ad II.

Ad III.

Ad IV.

Ad V. VI. & VII.

2. Thes. 3. c

Triplex est genus operis, sc. corporale, ciuile, & spirituale.

Aug. li. de oper. Monach. c. 21. To. 3.

Pauperes validi, qui ad spiritualia non sunt idonei, ad manualia re-
centur.

Quibus præcipiat Apostolus opus manuale, & qua de causa.

bium, quin sit ad remotionem horum trium vitiorum. A Quia enim labor corporalis valet ad corpus domandum, ad otium tollendum, ad victum honeste querendum, idem Apostolus imponebat eis laborem, quasi in vitiorum istorum medicamentum. Nam inquieti labore domante, otiosi labore excitante, curiosi sedula cura victum querentes, ut dicit Glossa, indigent labore victum promerente. Ideo Apostolus, quasi per se loquitur, & proprie & sufficientissime in prædicto mandato si attendatur causa. Si vero attendatur forma sub qua præcipit, constans est, quod debet convenire cum causa. Apostolicum enim hoc præceptum est, & ad tria prædicta ille astringitur, qui non potest habere illa tria per aliam viam licitam, & convenientem, qui verò potest, non astringitur determinate ad hanc viam, quantum est de ipsius præcepti efficacia, quod dedit Apostolus ad ornandam, & ædificandam Ecclesiam, non est ad destruendam illam, secundum potestatem, quam ad ædificationem dicit sibi diuinitus datam.

Dicendum ergo, quod Apostolicum præceptum, exemplum, dictum & iudicium, illos obligat potissime, qui sunt inquieti, otiosi, & curiosi, ut ab his redeant, vel eos qui non possunt aliter convenienter quam per laborem corporalem vitare vitia supradicta, sicut manifeste ostensum est.

Ad illud quod obiicitur de Glossa quod vult Apostolus seruos Dei corporaliter operari. Dicendum, quod si illud esset velle præcepti, intelligendum est indefinite de seruis Dei, id est, de his, qui sunt ad seruitium Domini cum conuersi, qui per maiora, & utiliora opera non sunt à manuali opere excusati, sicut exemplificat Augustinus de his, qui vitam in sæculo de labore corporali transigebant, & sic illud indefinite debet intelligi, & non vniuersaliter. Quia absurdum esset dicere, quod omnes serui Dei ad hoc sint astricti. Patet etiam hoc, quia Augustinus à quo verba illius Glossæ accepta sunt, sed mutata, excipit quatuor genera hominum, quos dicit non teneri ut labore proprio victum querant, sicut ostensum est supra. Vnde super prædictam Glossam innitendum non est, tum quia mutat verba Augustini, dicit enim in originali: Primum debemus ostendere Apostolum corporalia opera seruos Dei operari voluisse, ut victu, & vestitu à nullo indigerent, nec aliquam mentionem fecit de petitione: quia illi contra quos agebat, non vivebant de petitis, sed oblati, sicut in 2. lib. retractationum dicit: Facienda est ergo vis in hoc quod dicit: Voluisse, quod non semper præceptum est; & in hoc quod dicit: Seruos Dei quod indefinite dictum est; & in hoc quod dicit: Ne compellantur, quod non pertinet ad pauperes voluntarios, sed potius ad inuitos.

Quatuor genera Monachorum.

Ad illud quod obiicitur de Monachis, dicendum quod Monachi regulares, aliqui habent in professione, & voto laborem manuum, aliqui vero minime. Ratio vero huius est diuersitas professionum, ex parte temporum, personarum, & intentionum. Ex parte temporum, quia circa tempora primitiue Ecclesiæ quatuor erant genera Monachorum, sicut distinguit beatus Benedictus in principio regulæ, scilicet, Cœnobitæ, Anachoritæ, Sarabitæ, & Gyrouagi. Primi erant boni, secundi optimi, tertij & quarti pessimi. Tertij enim & quarti non ducebantur iugo aliquo, sed secundum proprias concupiscentias ambulabant. Sarabitæ intendentes carni, Gyrouagi mutabiles, & vagabundi, & ad omnia mala parati. Secundi, scilicet Anachoritæ regula non indigebant, quia tanquam perfectissimi regulabantur à gratia. Primis debuit regula dari, ut distinguerentur à Gyrouagis, & Sarabitis, conueniens fuit ne compellerentur exterius exire, ad laborem corporalem eos astringi. Vnde Augustinus in libro de opere Monachorum, ait: Callidissimus hostis tam multos hypocritas sub habitu Monachorum usquequaque dispersit, circumeuntes prouincias, nusquam missos, nusquam fixos, nusquam stantes, nusquam sedentes. Et post: Nonne calefcit cor vestrum intra vos, & in meditatione vestra exardescit ignis, ut istorum mala opera bo-

nis operibus persequamini, ut eis amputetis occasionem turpium nundinarum, quibus æstimatio vestra læditur, & infirmis offendiculum ponitur? Misere mini ergo & compatimini, & ostendite hominibus, non vos in otio facile victum querere, sed per angustam, & arctam viam huius propositi regnum Dei querere. Eadem vobis ratio est, quæ fuit Apostolo, ut amputetis occasionem his, qui querunt occasionem, ut qui illorum putoribus præfocantur, in vestro bono odore reficiantur. Hucusque Augustinus.

Ex parte etiam personarum vouentium, quia Monachi tunc temporis pro maxima parte erant laici, & plebeij, & ideo competebar eis circa consueta opera occupari. Vnde Augustinus in libro de opere Monachorum: Illi, qui præter istam societatem sanctam vitam labore corporis transigebant, ex quorum numero plures ad monasteria veniunt, si nolunt operari, non manducant. Neque enim in Christiana militia ad paupertatem diuites humiliantur, ut pauperes ad superbiam extollantur, nulloque modo decet, ut in ea vita ubi Seniores sunt laboriosi, ibi fiant opifices otiosi, & quo veniunt relictis deliciis, qui fuerunt prædiorum Domini, ibi fiant rustici delicati.

Ex parte intentionum, quia Monasteria primitiua instituta erant ad vitam solitariam agendam, ut unusquisque haberet curam sui, & apud se habitaret, & ideo Monachus dictus est, & quia paucissimorum est semper diuinis intendere, ideo ne otiosi essent, congruebat eorum professioni exerceri circa opus manuale. Vnde Hieronymus ait: Egyptiorum Monasteria hunc morem tenent, ut nullum absque labore suscipiant, non tam propter victus necessaria, quam propter animæ suæ salutem, ne vagentur perniciosæ cogitationibus, & ad instar fornicantis Ierusalem omni transeunti diuaricent pedes suos. Competebat ergo monasteriis primi temporis astringi ex professione ad opus manuale, ratione temporis, personarum, & professionis. Sed post instantibus temporibus modicis quando illi Gyrouagi erant consumpti, & Ecclesia opulenta fuit tam in Clericis, quam in Monachis, magis erat opus dandum circa spirituale exercitium, & hinc est quod Monachi laborem manuum suæ corporalem bene & recte in spirituale exercitium, & psalmodiam commutauerunt. Et quia Ecclesiæ iam ditatæ magis indigebant spiritualibus operariis, quam vinitoribus, & agricolis: hinc est quod Spiritus Sanctus Religiones pauperulas suscitauit, quarum sollicitudo, & cura tota esset ad signandos seruos Dei in frontibus eorum signo Dei viui, vocando ad penitentiam, & ad gratiam Spiritus Sancti. Vnde utraque à sua primaria institutione habent Officium prædicandi, & ideo cum tales circa opera spiritualia sint intenti, propter quæ alij ab aliis merentur sustentari, nec sunt otiosi, nec curiosi sic viuendo, nec in periculo, cum Dominus eos pauerit usque modo, nec habent hoc ex voto, ideo nec ipsi, nec omnes pauperes voluntarij, licet sint validi, sunt ad opus corporale astricti, quia nec ratione periculi, nec ratione præcepti Apostolici, nec ratione voti emissi, ut manifeste liquet ex præmissis.

Ad illud quod obiicitur de lib. de opere Monachorum, dicendum quod beatus Augustinus in libro illo non ad hos loquitur, sed ad primos, qui opera corporalia, quæ habebant ex professione, sub prætextu spiritualitatis contemnebant, quia nec propter spiritualia debebant omittere corporalia, nec etiam è conuerso. Vnde Bernardus ad tales loquens in Apologia ait. Iam verò de labore manuum quid gloriamini, cum & Martha laborans increpata, & Maria quiescens laudata sit, & Paulus aperte dicat: Labor corporalis ad modicum utilis est, pietas autem ad omnia: Optimus labor, de quo Propheta dicebat, Laboraui in gemitu meo. Et de quo alibi: Memor fui Dei, & delectatus sum, & exercitatus sum, at (ne corporale intelligas exercitium) & defecit spiritus meus, inquit, vnde ubi, non corpus, sed spiritus fatigatur, spiritualis labor procul dubio intelligitur. Quid ergo inquis?

Hier. in op. ad Rusticum.

Ad VIII.

1. Tim. 4. 8

Psalm. 6. 6
Psalm. 76. 6

Siccine

Siccine spiritualia illa persuades, ut etiā hæc quæ ex regula habemus corporalia damnes? Nequaquam: Illa oportet agere, & ista non omittere; alioquin cum aut ista omitti necesse est, aut illa: ista potius omittenda sunt quam illa. Quanto enim spiritus melior corpore, tanto spiritualis quam corporalis exercitatio fructuosior. Tu vero cum de horum obseruatione elatus, aliis non eadem obseruantibus derogas, nonne te magis regulæ transgressorem iudicas? Sunt ergo ad opus manuale astricti illi, qui habent ex obligatione professionis, nisi forte opus manuale commutent in spirituale, ita quod hoc etiam sit de voluntate, & licentia superioris.

Ad IX:

Ad illud quod obiicitur de Glossa, dicendum quod illud totum est consilium, sicut textus ille super quem Glossa fundatur. Nec aliquis ad totum illud, nec ad partem se astringit, nisi quantum ex professione promittit. Vnde sicut elemosynas dare non est præceptum illi, qui omnia dedit: sic nec illud intermedium, scilicet operari, tenet rationem obligationis necessariæ, sed solius suasionis monitoriæ, vel etiam consultiuæ.

Ad X.

Ad illud quod obiicitur de Hieronymo, & Benedicto, iam manifesta est responsio per prædicta.

Ad XI.

Ad illud quod obiicitur de B. Francisco, dicendum, quod in regula B. Francisci, quædam dicuntur præceptorie, quædam monitorie, quædam informatiue, sicut ipsa regula aperta vocabula distinguit expresse. Hoc autem quod dictum est de labore, non est dictum præceptorie quia non imperaret quod faceret deuote, cum hoc non sit in nostra potestate, sed dictum est informatiue. Informatur enim quorum sit manualiter operari, & qualiter quia illorum, qui habent gratiam & facultatem virtutis, & industriam artis, & opportunitatem loci, & temporis. Qualiter, quia fideliter ad proximum, deuotè ad Deum, & modeste ad se ipsos. Vnde Sanctus intelligens per Spiritum Sanctum suam vocationem, in qua erant laici cum Clericis, nec mandatum dedit de manualiter operando, nec tamen omnino reticuit, ut laici, & qui non sunt ad spiritualia idonei, nec circa necessaria fratrum intenti, nec adhuc sunt ad contemplationis indefessum otium eleuati, panem non comederent otiosi. Cum enim omnibus sit cauenda otiositas tanquam sentina omnium vitiorum, porissime his cauenda est qui se perfectioni Euangelicæ astrinxerunt. Sic ergo pater, quod non omnes validi pauperes etiam non curati ad opera manualia sunt astricti.

S. BONAVENTURÆ Eximij Ecclesiæ Doctoris,

OPVSCVLVM DE EO, QVOD
Christus, & Apostoli, & Discipuli eius
Discalceati inceserunt, siue de Sandaliis
Apostolorum.

Ioannes Trithemius in operibus S. Bonaventura hoc recenset, illudque inscribit: De Sandaliis Apostolorum. Huius verò rei argumentum eruditè tractatur ab Auctore multis Scriptura locis, sanctorumque Patrum auctoritatibus adductis, & explicatis: ex quibus multa discere licet doctrina simul & eruditione plena.

TALIS lector, tali lectori, spiritum intelligentiæ sanioris.

Quoniam secundum Apostolum Ioannem Deus veritas est, qui contra veritatem offendit, maximè Euangelicam, cuius Christus specialiter auctor est, contra Christum offendere comprobatur. Super eo igitur quod Christum & suos sanctos Apostolos, atque discipulos non discalceatos, sed calceatos incesse coram peritorum multitudine prædicasti,

quam temere contra veritatem Euangelicam offenderis, perpendere poteris ex subscriptis. Ait enim Chrysostomus super Matthæum: Apostoli cum vna tunica, & discalceati circumibant totum mundum, & superabant. Item Hieronymus ad Ageruchiam: Apostoli toto orbe peregrini, non æs in zona, non virgam in manu, non caligas habuere in pedibus. Item ad Rusticum Monachum ponit idem. b Idem in epistola ad Eustochium, dicit sic: Moyses & Iesus Naue nudus in terra sancta iuebentur pedibus incedere, Apostoli sine vinculis pellium, & onete calceamentorum ad prædicationem noui destinantur Euangelij: Milites vestimentis Iesu sorte diuisis, caligas non habuere quas tollerent. Non enim habere Dominus poterat, quod seruos suos habere prohibuerat. In hac auctoritate perpendere potest tua prudentia, quod Dominus noster Iesus non tantum calceamenta tempore

passionis non habuit, sed etiam habere primo non potuit. Cæpit enim facere, & docere. Item Augustinus dicit sic, quod scribitur in Luca: Quando misi vos sine sacculo, sine pera, sine calceamentis, non tantum fuerunt Domini verba, sed & discipulorum obtemperantium facta secuta sunt. Item in vita B. Martialis: Sanctus Domini Martialis pergens ad prædicandum, non equo vehebatur aut asino, non quolibet iumento, nec calceamenta propriis inducat pedibus, sed iuxta Domini, & Magistri sui Iesu Christi sententiam, quam ipse sibi & aliis Apostolis inculcare solebat, ut pergentes de ciuitate in ciuitatem, non sacculum, neque peram secum tollerent, nec calceamenta, nudis incedens pedibus, imitator Christi, atque B. Petri Apostolorum principis consanguinei sui in omnibus quæ ipse Dominus præcepit, existere curabat. Item in vita B. Frontonis discipuli scribitur sic: Beatus Fronto castra & vrbes, in vicina loca calceatus tantum sandaliis peragrans, gentium cateruis diuini verbi semina erogabat. Item in Marthæ, & Magdalene vitis legitur, quod vel sandaliis utebantur, vel nudis pedibus incedebant. De sandaliis autem dicitur in Marco: Calceatos sandaliis, ubi Glossa: Ut neque pes tectus sit, neque nudus ad terram. Item ad Ephesios 6. & Matthæi 10. dicitur in Glossa: Sandaliis, vel soleis vsos Apostolos fuisse. Papias autem dicit: Sandalia autem sunt calceamenta desuper corium non habentia. Item Eusebius Casariensis l. 6. Ecclesiasticæ historiæ, c. de laudibus Origenis, dicit sic: Ante omnia Origenis præcepta Euangelica, & voces Saluatoris summo amore, & studio implenda esse censebat, quibus præcipitur duas tunicas non habendas, nec calceamentis vtendum, nec de crastino cogitandum. Et sequitur: Ita denique per multos annos absque omni calceamento nudos traditur incessisse vestigiis. Item Gregorius Nazianzenus: Optabam homines videre, qui viuerent ad exemplum prædicatoris Euangelij Christi, nudis pedibus incedentes, propter regnum pauperes, propter paupertatem reges. Cernis puto si propriè sapias, quod duo illustrissimi Græcorum Doctores præceptum Euangelicum de non portandis calceamentis ad literam censuerunt obseruandum. Quod si fortassis in hac sententia præsumpseris dicere, prædictos duos Doctores hæresim sapuisse, per prædictas & post dicendas auctoritates Doctorum Latinorum Catholicorum, calumniari in hac parte prædictos Doctores conuinceris manifeste. Item in vitis patrum, in Monachorum perfectorum laudibus legitur in pluribus locis, quod nudis vestigiis incedebant. Item Hieronymus in libro contra Iovinianum reprehendit ipsum, quod cum prius tanquam perfectus Monachus nudis pedibus incesse, postea à perfectione apostatans Monachali, calceamenta deaurata portabat. Item in Apostolicis actis dicitur: Calcea te caligas tuas. Ad hæc est vna Glossa: Petrus propter rigorem carceris ligamenta ad horam laxabat, ut tunica circum pedes demissa frigoris noctis ventumque temperaret, exemplum præbens infirmis, ut cum molestia corporalis vel iniuria intentatur humana, liceat aliquid laxare de rigore propositi. Sicut ergo Petrus in eo quod circum pedes tunicam demisit ad horam propter rigorem carceris, exemplum infirmis

Hier. ad Ageruchiam epi.
11. post med.
a Idem ad Rust. epi. 4.
b Ibidem ad Eustoc. ep. 12.

Ad. 1. a

Aug. 11. con.
Faus. c. 77.
rom. 6.
Luc. 12. c

Mar. 8. e

Ad. 12. b

Luc. 12. 8
Ephes. 6. 6

præbuit, & rigorem laxavit, ita & in eo quod ad horam tantum caligas habuit, si tamen habuit. In fine tamen prædictæ Glossæ, caligæ Petri spiritualiter exponuntur sic: Quod dictum est: Sint lumbi vestri præcincti, &c. Et, Calceati pedes in præparatione Evangelij pacis, spiritualium virtutum, verbaque prædicandi resumere iubentur insignia. Textus etiam, Calcea te, ad literam intellectus non dissonat à prædictis auctoritatibus, & inferius annotandis, sed omnino etiam concordat. Nam ubi Latinus interpret dicit caligas, Græcus dicit sandalia. Sunt autem sandalia, sicut dicit Magister in historia, soleæ vel petones. Secundum Papiam verò caligæ dicuntur, quasi caligulæ: quia super pedem colligantur. Vel etiam quia calce ligantur, sicut cernimus in solea S. Petri, quæ usque hodie Romæ servatur. Et etiam in picturis, & in cælaturis antiquarum Apostolicarum imaginum, & B nouarum, in quibus omnibus vel cum soleis vel nudis pedibus exprimentur. Non tibi blandiaris, cum audis, quia sandalia sunt caligæ, quia secundum Papiam sandalia sunt caligæ, vel calceamenta desuper corium non habentia. Ridiculosum igitur est valde, quod literatus hoc neger, quod clamant lapides, & testantur. Interlineare autem quo dicitur super illo verbo, exemplum datur non sine calceamentis ambulandi, Angelo iubente, & Apostolo complente, soluitur per principium interlinearis, ubi dicitur: Caligæ sunt calceamenti genus, & de illis intelligitur. Nec videtur authenticum, sed ponitur magistrale, vel spiritualiter intelligendum est ut est illud ad Ephesios: Calceati pedes, &c. Glossa: Hæc calceamenta virtutum debet habere prædicator, ne ille, qui prædicat C pede mentis terram tangat, id est, pro terrenis faciat. Hæc significatione dicit Marcus Apostolos sandaliis calceari vel soleis, scilicet ut neque pes sit tectus, neque nudus ad terram. Hic, ut cernis, manifestè dicit Glossa, & est Augustini, quid sunt sandalia, quia soleæ, & quod virtutum calceamentis debent veri Apostoli calceari. Amplius super illud Lucæ: Quando misi vos sine sacco, & pera, & calceamentis, &c. Glossa dicit sic: Non eadem viuendi regula persecutionis, quæ pacis tempore discipulos informat. Missis quidem discipulis ad prædicandum, ne quid in via tollerent, præcipit, instante autem mortis articulo, & tota illa gente Pastorem simul & gregem persequente, congruam temporis regulam decrevit, permittens ut tollant victui necessaria. Ex hac Glossa patet, quod ad regulam Apostolicam pertinet nihil in via tollere, & sine calceamentis incedere. Et licet persecutionis tempore aliquid in via tollere permittatur, de calceamentis tamen comportandis etiam persecutionis tempore, nec textus innuit, nec Glossa.

Matth. 10. 6

Mar. 6. 8

Luc. 9. 4
Matth. 10. 6

Ex prædictis testimoniis clarius innotescit, quid de Domini nostri Iesu Christi & suorum Apostolorum, atque discipulorum calceamentis, iuxta veritatem Evangelicam, & sanctorum expositiones, docendum sit pariter & seruandum. Sed his omnibus reificationibus firmissimis, atque claris, S. Evangelij sanctiones sunt incomparabiliter clariore. Scribitur enim in Matthæo: Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris, non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta neque virgam. Item: Præcepit eis Dominus ne quid tollerent in via nisi virgam tantum, non peram, non panem, neque in zonis æs, sed calceatos sandaliis. Item ait: Nolite portare saccum, neque peram, neque calceamenta. Quod autem Domini hæc verba, mandata non tantum spiritualiter, sed etiam ad literam fuerint obseruata, patet ex auctoritatibus prædictis. Patet etiam ex picturis & cælaturis antiquissimis laicorum. Patet etiam ex ipsis sandaliis Apostolorum, & Christi discipulorum, quæ usque in hodiernum diem in plerisque locis, ad huius veritatis adstipulationem, & deuotionem fidelium reseruantur. Patet etiam ex Glossa Marci superius allegata. Patet etiam ibidem ex alia Glossa. Matthæus & Lucas, memorant Dominum dixisse discipulis, ut nec virgam ferrent. Marcus ne quid tollerent, nisi virgā tantū. Sed illi accipiunt realiter virgā, Marcus per vir-

gam potestatem accipiendi necessaria à subditis. Ergo sicut Matthæus, & Lucas virgam realiter accipiunt, sic & calceamenta. Plato dicit, duas summities corporis non esse velandas, neque assuetam fieri molliem debere capitis & pedum; cum hæc habuerint firmitatem, cetera robustiora sunt. Item Magister in historia, qui dicit sic: Non portabitis calceamenta, neque virgam. Secundum Marcum sandaliis, id est, soleis vel petonibus uti iussi sunt. Item in libro Iosue dicitur: Solue calceamentum tuum de pedibus tuis, &c. Glossa: Hi sunt pedes, quos lauit Iesus. Non autem ignorat prudentia tua, Dominum Iesum non tantum pedes Apostolorum spirituales, sed etiam corporales humiliter abluisse. Patet etiam postremo per gloriosum Christi signiferum Franciscum, qui Spiritu Sancto reuelante iuxta literalem intellectum prædicti præcepti ordinem suum, & regulam instituit, Domino cooperante & sermonem confirmante sequentibus signis, & etiam seruauit. Et iuxta hunc intellectum per se ad prouidentiam signis præcedentibus confirmationem meruit obtinere. Ceterum si præcepta Euangelica de non portandis calceamentis spiritualiter tantum ab Apostolis intellecta fuerunt & seruata, ergo & illud quod ibidem inseritur, Gratis accepistis, gratis date, & illud: Infirmos curate, mortuos suscite, & illud: Nolite possidere aurum, neque argentum, &c. Quod quam perniciosum sit, & Euangelicæ veritati aduersum tua petitiua non ignorat. Vbi quæso esset illud Petri: Argentum & aurum non est mihi? Et illud: Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri, & illud: Dansque illi manum erexit eam in suscitatione Tabithæ. Hæc ergo si ab Apostolis fuerunt intellecta ad literam, & seruata, ergo & illud de calceamentis ab Apostolis non portandis, quæ prædictis sine medio connectuntur. Præterea Græci prædicantes Euangelium, quos cernunt pecuniam non accipere, nec calceatos incedere, sed sandaliis, vel soleis uti Apostolicos nuncupant, & ut Christi discipulos venerantur. Monachi etiam Indiæ, sicut ille retulit mihi, qui vidit, calceamentis non vtuntur, nudis pedibus incedentes. Hæc autem scripsi tuæ petitiuæ, ut de cetero contra tot & tanta testimonia, Christum & eius perfectissimos discipulos non infames & Euangelicæ veritatis regulam ut lux clarissimam, expositione tua mystica non obscures. Nam secundum quandam Glossam super Matthæum: Prauus est auditor, qui manifesta vult obscure intelligi. Innuit etiam Gregorius in Moralibus in proemio, trifariæ Scripturæ modum. Sunt enim quæ historice vel ad literam intelligi nequeunt, ut illud Iob: Suspendium elegit anima mea. Et illud: Pereat dies in qua natus sum. Quædam historice, moraliter, & allegorice intelliguntur. Quædam in quibus qui sensum litteræ negligit oblatum veritatis sibi lumen abscondit. Certum est autem ex prædictis trium Evangelistarum sententias superius allegatas, non in primo genere, sed in secundo, & tertio contineri. Ceterum quod quatuor Evangelistæ Ioannis Baptistæ humilitatem admirabilem prædicantes introducunt ipsum dicentem, quod non sit dignus soluere corrigiam calceamentorum Christi, siue ipsius calceamenta portare: quod spiritualiter intelligendum sit, ex glossis sanctorum annotatis ibidem clarius innotescit. Dicitur in Evangelio Ioannis: Non sum dignus ut soluam eius corrigiam calceamenti, ubi Glossa: Non ait, non soluam, soluit enim quando ipsum manifestauit, & de diuinitate & humanitate ipsius multa aperuit, sed non sum dignus scilicet ait, quia ad hoc agendum se indignum putauit. Item in Lucæ Evangelio iterum dicitur: Non sum dignus soluere corrigiam calceamentorum eius, ubi ait Glossa: Non sum dignus mysterium soluere Incarnationis, vel nomen sponsi non mihi vsurpo, nec sponsus credi, sed amicus: sponsi volo. Item Marcus: Non sum dignus procumbere ad soluere corrigiam calceamentorum eius, Hieronymus. id est, Incarnationis mysterium, quando Verbum caro factum est. Item Matthæus: Non sum dignus calceamenta eius portare. Glossa: Intendebat hic ostendere excellentiam Christi,

Ios. 5. d

AB. 3. 4
AB. 8. d

AB. 9. 8

Greg. in ep.
ad Leand. in
prin. Mor. 1. 3.
Iob. 7. 6
Iob. 3. 4

Ioan. 1. d

Luc. 3. d

Mar. 1. 4

Matth. 3. b

Christi,

Christi, & sui humilitatem. Et in eadem Glossa exponitur allegorice ut prius. Forte autem Ioannes Baptista in verbis propositis ad literam intellectis non Christum calceatum dicere intendit, sed iuxta prædictam Glossam intendebat, &c. Maiestatem Christi magnificans, & suam humilitatem prædicans, visitatum modum loquendi tenuit, sicut de homine valde nobili non lavante manus suas posset dicere pauper humilis. Nisi sum dignus aquam effundere super manus eius. Nisi forte quispiam verba proposita volens exponere, dicat, quod Christus eo tempore quo Ioannes Baptista sententias protulit ante dictas, nondum publicè prædicabat, nondum regulam ediderat, nondum in deserto exemplum dans penitentiae ieiunauerat. Quod utique verum est. Et ideo vult dicere, quod calceamenti tunc temporis utebatur. Quod utique videtur à glossis omnibus, & sanctorum expositionibus alienum. Siue autem hoc fuerit siue non, ex prædictis manifestè concluditur, quod post institutionem Apostolicæ regulæ Christus sui que discipuli sine calceamentis ad literam inceserunt. Nam secundum Hieronymum: Christus non habuit, quod non habendum docuit, qui primo cepit facere & docere. Idcirco periculosum est valde, immodò ridiculosum asserere aliter Christum, aliter Apostolos vixisse, & Christum regulam non servasse, & Apostolos aliud quam Christum habuisse perfectionis exemplum, cum discipulum esse perfectum, si sit sicut magister suus, & servum non esse Domino suo maiorem Evangelica veritas contestetur, & ut simus imitatores Domini, sicut & ipse Christi, nos Paulus Apostolus exhortetur. Tu igitur qui Evangelij Doctor es & sectator, si huius Evangelicæ perfectionis apicem non attingis vsu, attingas saltem affectu pio, affatu veridico, & Catholico intellectu, & noli Evangelij candidissimam margaritam tortis expositionibus conculcare, noli contra Evangelicorum pedum nuditatem pelles mortuas defendere. Si enim contra sententias Evangelij calceamenta defenderis, timendum est, ne duas tunicas, & cum pera pecuniam defendere contendas. Docet ergo te vñctio veritatem, ut si quid incautius Evangelium prædicasti, studeas revocare. Ne contemptum te reputes, quod in hac epistola tecum singulariter sim locutus, hoc enim mihi amor charitatis priuatæ suavit, præsertim quia malui consuetudinem imitari Doctorum illustrium, & sanctorum, quam vulgarem facietiam popularum. Vale in Domino.

Math. 10. 6

S. BONAVENTURÆ Eximij Ecclesiæ Doctoris

OPUSCULUM, QVOD
inscribitur Apologia pauperum.

Evangelica paupertatis excellentiam, meritum, & utilitatem S. Bonaventura hoc Opusculo explicat, & Fratrum Minorum statum securum, meritum, & Deo gratum probat, adversus Geraldum de Abbatis Villa, Parisiensem Doctorem, & regulæ S. Francisci calumniatorem. Qui cum in B. Franciscum, & eius Ordinem linguam blasphemam relaxasset, divina ultione percussus, paralyti dissolutus, & lepra percussus interii. Opusculum vero hoc, titulo eodem inscriptum Trithemius S. Bonaventura tribuit: cuius initium esse testatur Summi Legislatoris, &c. Summa Capitum singularium responsionum huius Opusculi.

Responsionis primæ hæc sunt capita.

Cap. I. in quo calumniatoris perversa intentio detegitur, & vera condescensionis Christi sublimis perfectio declaratur.

A Cap. II. in quo capitalis error circa notificationem perfectionis, & imperfectionis eliditur, & vera perfectionis exemplaritas, & differentia ipsius ad imperfectionem refertur.

Cap. III. in quo Evangelica perfectionis integritas panditur, eiusque status sublimis, & gradus multiformis aperitur.

Responsionis secundæ hæc sunt capita.

Cap. I. in qua appetitus martyrij de se perfectus ostenditur, & contra fuga de se imperfecta monstratur.

Cap. II. in quo abstinencia laici, & perfectio declaratur eiusdem impugnatio calumniosa revellitur.

Cap. III. in quo ieiunij arctitudo, ut consonat perfectioni defenditur, & eius multiplex commendatio subinfertur.

Responsionis tertiæ hæc sunt capita.

Cap. I. in quo voluntaria & penuriosa paupertas fundamentum Evangelicæ perfectionis asstruitur, & qua huic videri possunt contraria dissolvuntur.

Cap. II. in qua possessionum Leviticarum, & Ecclesiasticarum affluentia monstratur perfectioni paupertatis non esse contraria, & commendatio divitiarum ostenditur non esse secunda.

Cap. III. in quo abrenunciationis ratio falsa eliditur, & penuriosa paupertatis duodenaria prerogativa monstratur.

Responsionis quartæ hæc sunt capita.

Cap. I. in quo Religio carentium loculis ab errore defenditur, & verum ius possessionis Ecclesiæ declaratur.

Cap. II. in quo professio fratrum Minorum veraciter cavere ostenditur, & appropriatione rerum immobilium siue mobilium, & proprietate pecuniarum tam in proprio, quam in communi.

Cap. III. in quo Evangelizanum pauperum fructificatio multiformis ostenditur, eorumque status à multisplacibus cavillationum versutis defensatur.

PROLOGVS.

VMMI Legislatoris inuiolabili constat diffinitione sancitum, sic Maiestati æternæ cultum debitum esse reddendum, quod idolorum cultura vitetur, sic redigendum intellectum creatum in summæ veritatis obsequium, quod nullus falsitati præbeatur assensus, sic vacandum sanctificationi spirituum, quod ferietur à servitute carnalium voluptatum, sic denique virtutum Dei-formium approbandam esse rectitudinem, quod deformantium vitiorum prauitas reprobetur. Præterea sicut veritatem fidei, & morum amore præcipuo iubemur desiderare, ac quærere: sic & errores eidem oppositos, summo astringimur horrore vitare, tantoque vehementius, quanto perniciosiores esse probantur. Quod quia Scripturæ sacræ Catholicos tractatores non latuit, mox ut suboriri senserunt peruersorum dogmatum germina, magno studere conatu illorum conuulsioni operam diligentem impendere, ne si in altum succrescerent, factionis Dominicæ semina suffocarent. Porro diebus istis nouissimis, quibus euidentiori claritate veritatis Evangelicæ fulgor illuxerat (quod absque profluentium exuberantia lacrymarum nequaquam referre valeamus) dogma quoddam pullulasse, iamque in scriptis redactum reperimus, quod tanquam fumus teter, & horridus è puteo abyssali prorumpens, ipsiusque solis iustitiæ splendentibus radiis se directè obiciens, Christianarum mentium hemisphaerium obscurare contendit. Ne igitur tam perniciofa labes (non sine Dei offensa & animarum discrimine dissimulata) concresecat, præcipue cum caliditate serpentina pietatem quandam in superficie præferat, reuelanda est facies indumenti eius, ut clare detecta fouea, caute possit euitari ruina. Sanè quia huiusmodi fabricator erroris, cum adhuc sit viator, ut credimus,

contigi

Prom. 17. a

corrigi potest per Dei clementiam, sollicitè pro eo interpellandus est Christus, ut suæ vocis virtute, ac sapientiæ lumine eius, quam Saulo quondam exhibuerat, miserationis non immemor, & protuberantem detereat, & superbientem humiliet, & errantem requirat, corrigat & reducat. Et quoniam meliora sunt vulnera diligenti, quam fraudulenta odientis oscula, nequaquam peccatorum oleo, adulatione videlicet impinguandum est ipsius languidum caput, nec tumidi cordis apostema palpandum: quin potius procacis hominis erectam cervicem, oportet dura increpatione ferire, non quidem amari cordis odio, sed tranquillæ mentis æmulatoria charitate. Ipsum vero dogma pestiferum ordinato competit improbare progressu, ut per modum apologiæ obiectioni coarctetur responsio, & impugnationi defensio corresponsdeat ex aduerso. Quoniam igitur primo perfectionis Evangelicæ apicem conatur deiicere, dehinc præcipitare mœnia, tertio euertere fundamenta, tandemque pauperum Christi professionem falsis criminationibus infamatam, abominabilem reddere mundo: quadriplex in contrarium responsionum est instruenda munitio, quarum quælibet tripartita sit, iuxta quod exigit materia, quatenus triangulari huiusmodi armatura Evangelici milites, velut veritatis scuto circumdati, contra fulminantium telorum acumina protegantur inuicti.

RESPONSIONIS PRIMÆ, CAPVT PRIMVM.

*In quo calumniatoris perversa intentio detegitur, & vera
condescensio Christi sublimis perfectio
declaratur.*

Doms. 17. b

IGITUR libellum illum calumniosum, cuius hoc initium est: Tantum sibi præsumptionis assumpserunt quidam homines, &c. cum æmulatione, non secundum scientiam fuisse conscriptum, neque sanam continere doctrinam, qui diligenter vult considerare luculenter potest advertere. Primum quidem quia in defensione illius libri erronei, qui sic incipit: Ecce videntes clamabant foris, paucis reuolutis temporibus per Sedem Apostolicam reprobati, non absque nota rebellionis est editus, Legistoris sprete sententia, quam in Deuteronomio sanxit: Si difficile atque ambiguum apud te iudicium esse perspexeris, venies ad Sacerdotes Levitici generis, & sequeris sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram, vel ad sinistram. Qui autem superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, & decreto iudicis morietur homo ille. Quod si tempore Sacerdotij figuratiui Pontificis sententiæ aduersari malum erat, mortisque pœna multandum: multo fortius tempore veritatis, & gratiæ reuelatæ, quando Christi Vicario plenitudo potestatis collata esse dignoscitur, malum esse constat nullatenus esse tolerandum, in fide vel moribus eius diffinitioni dogmatizare contrarium, approbando quod ipse reprobat, reedificando quod ipse destruit, defensando quod damnat. Dehinc si quis libri totalis continentiam vigili circumspeditione consideret, non sanam, sed potius insanam & impiam disseminare doctrinam oculata fide perpendet. Nam in primo libro, fugam persecutionis, & mortis tanquam actum maximè competentem viris perfectis, & sanctis, magnis extollit præconiis, abstinenciam verò, & ieiunium tanquam spiritualium medicamenta morborum, maximè astruit competere imperfectis. In secundo vero statum opes habentium ostendere nititur omni laude dignissimum, & è contra statum nihil habentium periculosum astruere conatur, atque imperfectum. In tertio quoque Religiosorum mendicantium pauperiem & abiectionem, quantis potest cauillationum versutiis impugnare molitur. Ex quibus patenter colligitur, quod huiusmodi perniciofa doctrina, non tantum Sedi Apostolicæ, sed etiam sedi Dei, & agni aduersatur apertè.

A Cùm enim S. Euangelium, beatos dicit pauperes: beatos qui lugent, beatos qui esuriunt, beatos qui cum gaudio, & desiderio persecutionem patiuntur, ut sic nos ad arctam inducat viam, quæ ducit ad vitam, hic è contrario dogmatizat perfectos, & beatos, qui persecutionem fugiunt, qui ieiunia soluunt, qui redditibus affluunt, qui etiam summis honoribus extolluntur. Quod quam sit alienum à Saluatoris doctrina, nemo Christianus ignorat, cum & ipse magister omnium Christus, non ad solatia carnis, sed ad supplicia crucis discipulos suos semper inuiter. Denique quam peruersi fuerit zeli amaritudine motus, qui prædictum edidit librum, & libri declarat titulus progressus & terminus. Nam cum aduersus eum scribat, qui contra libellum damnatum opusculum quoddam composuit, cuius initium est: Manus quæ contra omnipotentem erigitur, in quo secundum totalem intentionem scribentis, & continentiam libri, paupertatis eximie perfectio defenditur, astruitur, & laudatur: hic è contrario titulum libello suo præmittit, quod liber hic est contra aduersarium perfectionis Christianæ, & Prælatorum & facultatum Ecclesiæ, quasi non possit paupertatis celsitudo laudari, nisi in iniuriam Christi, & Ecclesiasticæ dignitatis: in quo se ostendit, vel impium, vel ignarum, dum vel scienter innocenti falsum impingit crimen, vel ex inconsideratione propria non aduertit, quod diuersi status in Ecclesia Christi commendari possunt laudibus præcellis, & propriis, non tamen dissonis, quamquam diuersis. Nunquam enim qui commendat virginitatem, aduersarius censendus est esse coniugij, aut qui laudat solitudinem, aduersarius dicendus est cœnobiticæ vitæ. Certe sancta mater Ecclesia, quæ in laudibus cuiuslibet confessoris piè decantat: Non est inuentus similis illi, qui conseruaret legem excelsi, non propter hoc glorioso detrahit Apostolorum choro, vel candidato exercitui martyrum, cum quilibet status suam prærogatiuam habeat, de qua potest sine aliorum iniuria specialiter commendari. Porro si laus filiorum non diminuit, sed amplificat laudem patrum, commendatio spiritualium pauperum potius censenda est exaltatio, & gloriificatio, quam depressio Prælatorum. Ex quibus apertè relinquitur, præfatum titulum, à falsi criminis impositione sumpsisse originem, per quem pauperum hostis molitur procurare dissidium inter patres & filios, tutores, & orphanos, nutritios & alumnos: ut sic patronorum suorum subsidio destitutos, deglutiat inopes, rapiat pauperes, & interficiat innocentes. Huiusmodi enim pauperes, de quorum numero fuit ille, contra quem scribit, in ipso sui libri exordio de præsumptione notat de amore priuato, de sui complacentia, iactantia, & arrogantia inaudita, videlicet, quod se præferat Christo, dum in prima sui oris apertione sic ait: Tantum sibi præsumptionis assumpserunt quidam homines seipsos amantes, sibi metipsis placentes, ac suam non Christi iustitiam prædicantes, ut cum dicat Apostolus: Estote imitatores mei, sicut & ego Christi: ipsi è contra dicunt: Estote imitatores nostri, in quibus non sumus imitatores Christi: Hæc namque sunt prima verba ipsius, in quibus apertè declaratur, quod liber ipse totalis trahit originem ab eo, qui est mendacij pater, & in veritate non stetit, qui homicida fuit ab initio, & accusator est fratrum. Qui enim tales inter Ecclesiæ membra sunt, certè si qui sunt, omnino tanquam Luciferiana tumescens superbia, ex hac & æterna vita delendi sunt. Quod si reperiunt nequeunt, quia non sunt, vel in ventum loquuntur, vel innocentes calumniatur, non attendens illud Sapientis: Qui calumniatur egentem, exprobrat factori suo: honorat autem eum qui miseretur pauperis. Nec dubium diuina prouidentia id gestum esse, quod tali dogmati tale præmitteretur initium, ut qui legit agnoscat, quod libelli huius conscriptor, ut detractor loquitur, non ut doctor. Sanè quia detractoris vitium excecationem inducit, Gregorio in registro dicente: Quid aliud detrahentes faciunt, nisi quod in puluerem sufflant, atque in ocu-

Math. 5. a

Ecclesi. 44. c

1. Cor. 4. d

Prom. 4. d

Greg. Registr.
lib. 8. ep. 45.
ad Palladium
Presbyte.

los

los suos terram excitant, ut unde plus detractionis perfiant, inde magis nihil veritatis videant: Ideo peruersi huius dogmatis cultor semper dum scribit in peius proficit, & tanquam cæcus in foueam ruit. Nam consequenter annexit: Quid enim aliud dicere volunt, qui in suis scriptis dogmatizant, quod Christus Dominus aliqua egit, non in summæ perfectionis ostensionem, sed in infirmorum, seu imperfectorum condescensionem, cuius contrarium aliquando viris perfectis facere licet, non vituperabiliter, sed laudabiliter immo laudabilius agitur, quam omittitur. Hoc est etiam quod pro summo habet errore, quod tanquam venenum abhorret, & respuit, quod Christus Deus cuius perfecta sunt opera, aliquod opus effecerit, per quod imperfectis condescenderet, & infirmis, ac per hoc condescensionem huiusmodi tanquam reſtitutioni perfectæ contrarium, ab exemplari omnimodæ perfectionis omnino astruit esse alienam. Quod quamuis superficie tenus videatur excelſam iuſtitia perfectionem in Christo prætere, & ideo ad eius laudem pertinere, quia tamen ab ipso actum summæ pietatis excludit, nihil aliud est, quam fontis misericordie venas, salutisque vias inique præcludere, necnon Regis, æterni condescensuum elementiam impiè blasphemare.

Ad defensionem igitur veritatis, & improbationem erroris, eligere disponimus exemplo David quinque limpidissimos lapides de torrente redundantis sapientiæ Catholicorum Doctorum, quibus si pia fide veritati assentiri voluerit, nobiscum armetur: si autem ut effrons resistere, in fronte feriat. Audiat ergo primum quid dicat August. Habuit, inquit, Dominus oculos, & dictum est de quibusdam Religiosis feminis, quod ministrabant ei de substantia sua. Futurus erat & Paulus nihil tale aliquando querens, & omnia provincialibus donans. Sed quia multi infirmi ista quererent, magis infirmorum personam suscepit Christus. Sublimius Paulus nunquid & Christo? Sublimius Christus, quia misericordius. Cum enim videret Paulum non esse ista queriturum, prævidit ne damneret queriturum, & præbuit exemplum infirmo. Cum enim videret multos promptos, & gaudentes ituros esse ad martyrium passionis, exultaturos in ipsa passione, fortes, centenarios, maturos ad hortem, tamen infirmorum quorundam, quos videbat posse conturbari ventura passione ne deficerent, sed potius voluntatem humanam voluntati Creatoris coniungerent, ipsorum personam voluit suscipere Christus in passione dicens: Tristis est anima mea usque ad mortem. Hæc Augustinus: Quid hoc clarius? quid limpidius contra aduersarium veritatis dici potest? Non enim valet intorqueri ad infirmitatem carnis, quod ait in oculis, & in formidine passionis infirmorum personam suscepisse Christum. Nam & Paulus ipse, & illi, quos ad passionem dicit ire gaudentes, quos etiam ab infirmis huiusmodi in verbo præfato distinguit à carnis infirmitate, cum essent mortales homines, nequiverunt esse immunes. Beatus quoque Ambrosius super illud Saluatoris in Luca: Transfer à me calicem hunc, errant, inquit in hoc loco, qui tristitiam Saluatoris ad argumentum insolite potius à principio, quam susceptæ ad tempus infirmitatis inclinant, & naturalis sensus cupiunt detorquere sententiæ. Nusquam magis pietatem eius, maiestatemque demittit, minus enim mihi contulerat nisi meum suscepisset affectum. Hæc S. Ambrosius: Ex quibus aperte colligitur, quod præter illum generalem mortis horrorem, qui communis est omnibus tam in passione gaudentibus, quam etiam ceteris, aliquem affectum suscepit ad condescendum, non tantum carne, sed etiam mente infirmis. Chrysostomus etiam super Matthæum: Vides, ait, quanta est Christi in condescensione diligentia, sicut cum comedit & bibit, cum videatur ex aduerso Ioanni faciens, & hæc Iudæorum gratia salutis facit, magis autem orbis terrarum vniuersi. Quid his clarius dici potest? in quibus asserit, Christum condescendisse in cibo & potu Iudæis, qui utique infirmi erant, non tam carne, quam mente: nam & infirmitatem

tem carnis ipse Ioannes habebat. Greg. in Moralib. l. 12. super illud: Putas ne mortuus homo rursus viuat? Solent, inquit, iusti in eo, quod ipsi certum sentiunt, quasi ex dubitatione aliquid proferre, ut infirmorum in se verba transformant: sed rursus per fortem sententiam dubietati contradicunt, quatenus per hoc quod dubie proferre cernuntur, infirmis aliquatenus condescendant, & per hoc quod certam sententiam proferunt, infirmorum mentes ad soliditatem trahant. Quod dum faciunt, exemplum nostræ capituli sequuntur, qui passioni propinquans, infirmantium in se sumpsit vocem, dicens: Pater si possibile est, transfer calicem hunc à me, sed vim fortitudinis ostendens ait: Non sicut ego volo, sed sicut tu. Hucusque Gregorius: Per quæ patenter ostendit condescensionem ad infirma & imperfecta mortalium, non solum ad membra Christi fortia pertinere, sed etiam ad caput. Tandem magister Hugo in expositione illius Psalmi: Bonum est confiteri Domino sic dicit: Habebat Iesus oculos, & ea, quæ dabatur, suscipiebat, conformans se imperfectis. Paulus autem nolebat sumptus accipere de Euangelio, sed gratis factus est minister verbi, & inuenit Paulus aliquid maius fecisse, quam Christus. Christus autem in numero imperfectorum inueniri voluit, ne præsumerent non accipientes, & confunderentur accipientes, & æstimeretur non esse Christianus, faciens quod noluit facere Christus. Hoc Catholici Doctoris testimonio quinto, directè hostis condescensionis Christi in fronte percutitur, quo non solum astruitur, quod magister perfectionis ex condescensione oculos habuerit, verum etiam quod oppositum huius non solum laudabiliter, sed laudabilius habet fieri, quam omitti.

Ut autem hoc clarius elucescat, consideratione perui-gili attendendum est, quod sicut tripliciter bonum dicitur, & etiam malum, sic & perfectum & imperfectum, videlicet in genere, ex circumstantia, & secundum se. Bonum namque in genere, est actus transiens super materiam debitam, ut ire ad Ecclesiam, dare eleemosynam. Bonum ex circumstantia, est actus laudabilibus circumstantiis informatus, sicut dare eleemosynam seruatis debitis circumstantiis circa dantem, datum, & accipientem quantum ad loca, tempora, & personas. Et hæc duo bona deprauari possunt per alicuius circumstantiæ defectum, & maxime propter inordinationem intentionis, ut pote si quis in dando eleemosynam, vel ieiunando, vel eundo ad Ecclesiam, hoc faciat, ut gloriam capiat humanam. Tertium autem est bonum secundum se, quod nullo modo potest esse malum, aut male fieri, sicut est opus virtutis ex charitatis radice procedens. Per hunc etiam modum, tripliciter dicitur malum. Malum, inquam, in genere, dicitur actus transiens super materiam indebitam, sicut occidere hominem. Malum ex circumstantia, dicitur actus informatus deordinata circumstantia, ut comedere extra horam. Mala secundum se sunt illa, quæ mox nominantur coniuncta malo, ut mentiri, fornicari, odire veritatem, approbare errores. Simili etiam modo perfectum dicitur tripliciter. Perfectum namque in genere, est actus difficilis, & excellens, sicut est omnia relinquere, & intrare Religionem. Perfectum ex circumstantia, dicitur actus difficilis debitis circumstantiis adornatus, ut relinquere diuitias gaudentes, & ad ædificationem proximi. Perfectum autem secundum se, est actus difficilis à charitatis sublimitate procedens, ut est motus feruidæ, & extractæ dilectionis in Deum, vel puræ & plenæ dilectionis ad inimicum. Iuxta hunc etiam modum, imperfectum dicitur tripliciter. Imperfectum quippe in genere, dicitur actus facilis ad quem humana infirmitas inclinatur, sicut fugere mortem, pecuniam possidere. Imperfectum ex circumstantia, dicitur actus informatus circumstantia inclinatus ad infimæ iustitiæ statum, ut vim facienti dimittere vestem, propter fugam maioris iniuriæ. Imperfectum autem secundum se, quod nullo modo potest stare cum perfectione Evangelica, sicut ducere uxorem, & fugere paupertatem. Cum igitur tam multiformiter dicatur tam perfectum, quam imperfectum, clarum est, quod sicut

malum

Greg. lib. 12.
Mor. c. 8.
Iob 14. c.

Luc. 12. c.

Hug. de S. Vi-
ta. in Psal. 91.
cap. 64.

1. Reg. 17. c.

Aug. serm. in
Ps. 103. cont.
3. serm. mod. 3. c.

Christus suscepit personam infirmorum.

Mar. 14. c.

Luc. 22. c.

Chrys. homil.
27. super
Matth.

malum ex genere potest fieri bonum ex circumstantia ut
occidere hominem, quia maleficus est, & quia lex iubet,
& quia Reipublicæ confert, & è conuerso bonum ex ge-
nere potest fieri malum ex circumstantia, utpote dare
elemosynam propter vanam gloriam: sic & perfectum in
genere potest fieri imperfectum ex circumstantia, ut puta
sua relinquere modica, ut quis capiat maiora bona Eccle-
siastica, vel ab omni actu libidinis carnalis continere pro-
pter corporis vitam prolongandam, & è contrario imper-
fectum in genere potest fieri perfectum ex circumstantia
utpote fugere mortem, ut quis gloriosius, & fructuosius
& opportunius patiat pro Domino, quomodo fugit
Christus, & Apostolus Paulus: Sic & in consimilibus si-
militer est iudicandum. Ex his patenter liquet, quid ve-
raciter de Christi operibus sentiendum sit. Nam cum lo-
quimur de Christi operibus potest fieri sermo de eius
opere interiori, vel exteriori. Interius dicimus opus ope-
rans, exterius opus operatum. Omne autem opus Chri-
sti operans siue interius est perfectissimum, quia ex per-
fectissima charitate processit, & hoc est opus, & actus
perfectissimæ voluntatis & virtutis. Opus vero eius ex-
terius in se consideratum, aliquando fuit perfectum de
genere actus, utpote morti se offerre, vel animam pro
ouibus ponere: aliquando imperfectum ut à facie perse-
quentium fugere, & seipsum abscondere, & pro amotione
calicis exorare. Veruntamen hoc opus relatū ad Chri-
sti charitatem, & rationem, & causam quare hoc faciebat,
& ad personam suam efficitur perfectissimū. Vnde Bern-
tractans illud: Si fieri potest, transeat à me calix iste, ait:
Agnosco in duce belli pusillanimitatem, trepidationem,
agnosco ægroti vocem in medico, agnosco infirmantem
gallinam cum pullis, considero charitatem, stupeo digna-
tionem, & expauesco humilitatem. Misericors Dominus
non B. Andreæ robustum sibi sumpsit affectum, quia non
est sanis opus medicus, sed male habentibus, & si quem
dignatio tanta scandalizet, planè meretur audire: An oculus
tuus nequā est, quia ego bonus sum? Huic enim odor
vitæ in mortem est. Quid enim magnum fuit Domine Ie-
su si accedente iam hora mortis propter quam veneras,
intrepidus stares, tanquam qui potestatem habebas pone-
di animam tuam, & nemo tollebat eam à te? Aut non lon-
gè gloriosus fuit, quādoquidem totum propter nos age-
batur, ut non solum passio corporis, sed etiam cordis af-
fectio, pro nobis faceret, & quos viuificabat mors tua,
nihilominus & trepidatio robustos, & mæstitia lætos, &
tædium alacres, & turbatio quietos faceret, & desolatio
consolatos. Hucusque Bern. Et hoc ipsum est, quod dicit
Augustinus in auctoritate superius allegata, quod subli-
mius aliquid fecerat Paulus, quam opus quod fecerat
Christus, nec tamen Paulus sublimius Christo, imò
Christus sublimius, quia misericordius. Quod ideo dicit,
quia ipsa condescensio Christi, qua membris suis con-
descendebat infirmis, & imperfectis ex sublimitate pro-
cedebat perfectissimæ charitatis. Sicut enim humanam
assumendo naturam, in nostris quidem factus est humi-
lis, sed in propriis permanit excelsus: sic & summæ cha-
ritatis dignatione, ad actus quosdam nostræ imbecillitati,
& imperfecti conformes deprimitur, & à summæ per-
fectionis rectitudine non curnatur. Ac per hoc verum est,
quod Christi perfecta sunt omnia opera ad ipsum rela-
ta: verum etiam est, quod Christus etiam fecit aliqua opera
infirmorum in se suscipiendo personam, & ad nostra cō-
descendendo infirma, & imperfecta. Verum nihilominus
quod eorum opposita laudabiliter possunt fieri, & lauda-
bilius est facere illa pro loco & tempore, quam omittere.
Verum est etiam, quod nunquam ex hoc discipulus est
super magistrum, quia nullus tanta charitate ascendit ad
illa fortia quanta Christus condescendit ad ista infirma,
& ideo magister est semper supra discipulum; Christus
videlicet supra omnem hominem quantumcunque per-
fectum. Hæc omnia si pie, & diligenter is, cui responde-
tur, sciisset aduertere, nunquam tot contra Christi con-
descensionem protulisset ineptias: Et tunc si misericor-
dia Dei præuentus, ut per omnem modum optamus, &

A suppliciter petimus, humilitatem discere velit, non alteri
conabitur hæreticæ prauitatis crimen impingere, sed pro-
prium corrigere, ac deplorare studebit errorem, nisi forte
quod auertat Deus, de numero sit illorum, qui Christi
sublimis, & humilis altam & condescensuam ignorantes
iustitiam, & inflexibilem, quendam magistro perfectio-
nis attribuentes errorem, veræ ac piæ Christi iustitiæ con-
uincuntur esse contrarij potius quam subiecti.

RESPONSIONIS PRIMÆ, CAPVT SECVNDVM.

In quo capitalis error circa notificationem perfectionis,
& imperfectionis eliditur, & vera perfectionis exem-
plaritas, & differentia ipsius ad imperfectionem
refertur.

Q Vemadmodum autem condescensionis Christi ad-
uersarium valida Doctorum prostravit auctoritas,
sic, & peruersi eius dogmatis caput propriæ assertionis
mucro detruat, dum idem perfectionis Euangelicæ
oppugnator impiis sensibus inuertendo Scripturas & im-
peritis sermonibus inuoluendo sententias, non solum à
veritate dissentit, verum etiam sibiipsi contradicit. Quan-
ta namque sit in sequentibus intellectus peruersitas, quā-
tus Scripturarum abusus, quanta inuolutio sententiarum,
quantaque repugnantia sensuum, quia longum esset ex-
plicari per singula, prudenti lectori sufficere credimus, si
aliqua illorum succincte tangamus. Siquidem à diffinitio-
ne perfectionis quasi capitale sumens exordium, dicit
quod perfectio huius vitæ est, non ut peccatum non ha-
beamus, sed ne regnet in nostro mortali corpore. Hoc
quamuis sit veraciter, & catholice verum, & à sanctis ac-
ceptum: quia tamen in hoc perfectionis Euangelicæ ter-
minum ponit, & complementum constituit, à vera per-
fectionis notitia procul esse conuincitur. Nam cum om-
nis homo ad hoc, quod peccatum in ipso non regnet, di-
uino sit præcepto restrictus, omnis igitur homo teneretur
esse perfectus. Iterum si quantumcunque charitas parua
ad hoc sufficit, sequitur, quod minima charitas ad perfe-
ctionis culmen attingit. Quid igitur dicit Augustinus,
quod charitas meretur augeri, ut aucta mereatur & per-
fici? Amplius, si perfectio est, quod peccatū in nobis non
regnet, igitur imperfectio est, quod regnet. Sed cum pec-
catum in nobis non potest regnare nisi cum sumus in pec-
cato mortali, omnis igitur imperfectio est peccatū mor-
tale. Quod quam absurdum sit, & à veritate dissentiat, ne-
mo qui aliquid nouit, ignorat. Dehinc vigilans lector at-
tendat, qualiter in subsequentibus imperfectionem dif-
finiens, sibiipsi contradicat aperte. Subdit enim: Imperfe-
ctio est circa possibilitatem humanæ cōditionis non con-
formari Christo. Sed hoc potest esse non solum absque
mortali peccato, quia nullus ad hoc tenetur, verum etiam
absque veniali in his potissimum, quæ sunt consilij, & in
nostræ ponuntur liberæ voluntatis arbitrio, ac per hoc
omitti possunt absq; vllō peccato, sicut expresse patet in
voto paupertatis, & continentie virginalis. Quod autem
subiungit dicens, quod à mandatis Christi, & eius ope-
ribus discordare, est imperfectio, à qua Apostolus disci-
pulos dehortatur, non solum à præcedentibus dissonat,
verum etiam repugnantiam in se claudit manifestā. Nam
discordari à Christi mandatis, semper est peccatum mor-
tale, discordare vero à Christi operibus potest esse pec-
catum veniale, vel omnino nullum peccatum. Apparet
igitur, quod seipsum nequaquam intellexit, dum in eadē
propositione duo sibi contraria simul includit. Deinde
quod verba inculcans de imperfectionis notificatione
subiecit dicens: Imperfectio vitæ est à regula iustitiæ, &
à vestigiis Christi distorti, ubi Christum posset secū-
dum carnem corruptibilem imitari: ostendit se non so-
lum veritatis intelligentia vacuum, sed etiam verbis veri-
tatis egenum. Verum de verbis cura per modica, magis
autem disentienda verbi sententia, & abiicienda tanquam
distorta. Dic enim quod imperfectio est distortio à re-

gula

Omne opus
Christi in-
terius est
perfectissi-
mu n.

Bern. in ser.
de S. Andrea.

Matth. 20 b

Aug. enar. in
Pl. 103. conc.
3. circ. med.
tom. 9.

Omne opus
Christi ad
ipsum rela-
tum, est per-
fectissimum.

*Anf. Dial. de
veritate c. 13.*

*Aug. lib. 4.
adu. Iulianū
Pelag. c. 3.
ante mediū.
10. 7.*

Ioan. 14. d

*Hieron. lib.
2. contr. Io-
nin. longe
ante med.*

gula iustitiæ. Constat autem, quod iustitia est rectitudo voluntatis, sicut dicit Ansel. Si igitur est quædā iustitia perfecta, quædā imperfecta, sequitur necessario, quod sit quædā iustitia distorta. Amplius, si est rectitudo iusta, distortio etiā iniusta. Si igitur imperfectio est distortio, imperfectū erit iniustū. Sequitur ergo si imperfectio est distortio, quod aliqua iustitia sit iniusta. Denique cū virtus omnis, vt ait Augustinus, sit recta ratio, necessario sequitur quod distortio sit peccatū. Si igitur vniuersaliter imperfectio est distortio, sic imperfectio vniuersaliter erit peccatū, cū aliqua charitas sit imperfecta, consequētia necessaria potest inferri, quod charitas sit peccatrix. Ac per hoc colligitur ex præmissis secundū notificationes imperfectionis præhabitas, quod iustitia sit iniusta, rectitudo, distorta, & charitas vitiosa. Ad maiore quoq; imperitiæ suæ declarationē paulo post subdit, quod sapiēs magnā asserit esse gloriā sequi Dominū, & quod simpliciter dictū est vniuersaliter intelligitur. Quod si verū est, cum velle sequi Dominum in aliquibus suis actibus sit magna præsumptio, vt pote in miraculis, in iudiciis, in vindictis, & in præuidēdis, futuris, & cōsimilibus: igitur si hoc verbū simpliciter dictū est vniuersaliter intelligendū, aut magna erit gloria sequi Dominū in his ad quæ aspirare est præsumptuosum, & imperitū: aut secundū istius peruersū iudicium sapiens dixit falsum. Huic quoq; dementiæ, & aliā non minorem adiunxit dicens, quod Christus adolescenti dixit, sequere me, nō distinguēs in quibus & qualibus, sed simpliciter, & magna vt dicit præsumptio est, velle distinguere vbi Dominus nō distinxerit, quia legislatoris est propriū, legem interpretari quā cōdidit. In qua quidem assertionē, & ipsi fidei, & sanctorū Patrum sententiæ, & etiam sibimet contradicit aperte. Nam si vbi Christus in sermone proprio nō distinxit, nec nos debemus distinguere, cum dixit: Pater maior me est, errat Catholice fidei sensus, quo docetur non ad Christi diuinitatem, sed ad eius tātummodo humanitatē, præfatum verbū esse referendum. Errat nihilominus sancti, qui Christi eloquia explanādo, & distinguendo exponūt, & exponēdo interpretantur. Errat & ipse, qui consequenter in hoc verbo etiā distinguit dicēs, quod non intelligitur de actibus spectantibus ad gradum, & dignitatem distinctionem, sed de alijs tantum. Verum nec his contentus stultitiis, subiungit & alias asserens, quod dicere Deū aliquid præcepisse perfectis, non imperfectis, error sit Manichæorū, & res magni periculi, nō attendens, quod sacer dicit Hieronymus contra Iovinianū li. 2. dicit enim: Nūquid omnibus præceptum est, ne duas tunicas habeāt, ne cibos in pera, & in zona, calceamēta in pedibus, vt vendāt vniuersa quæ habēt, & sequātur Iesum? Sed iis qui volunt esse perfecti: alioquin cur à Ioāne Baptista, aliud militibus, aliud præcipitur Publicanis? Hæc Hieronymus. Quibus patenter ostēdit, hāc suā, immo Scripturarū esse sententiā, quā hic nouellus doctor Ioviniani erroneū dogma secutus, hæreticā asserit & periculosa. Sane quod addit, mādatis hominē imperfectū effici, nō quia mandatum sanctū, bonū, & iustum non operatur mortem, sed imperfectio mors quædā est, manifeste verum probās, per manifeste falsum, simul sui ipsius imprudētia declarat, & errorē. Certū enim est, quod mandata nec imperfectos faciūt, nec perfectos, cū tā hī, quā illi ad eorū obseruantia alstringātur. Certū est etiā, quod imperfectio à perfectione non discrepat, sicut n. ors à vita distat. Si enim & imperfectio mors est, aut pœnalis, aut culpabilis. Si pœnalis, nullus est in hac vita perfectus, nec etiā ipse Christus; si culpabilis, sed mors culpabilis est culpa mortalis; nullus est igitur perfectus, qui non sit per mortale peccatum vita priuatus. Quod si dicat mortē quandā dici culpā veniale, valde improprie loquitur, nec tamē declinat errorē, quia nisi culpa venialis est mors faciēs imperfectū, & cū nō sit maior ratio de vno veniali, quā de alio, quoties incidit quis in veniale peccatum, tories decedit à perfectionis statu. Et

iterum: Cum nullus quantumcūq; iustus sit omnino immunis à venialibus, nullus erit in hac vita perfectus ea perfectione quam consulit Christus, quod est hæreticum, & damnum. Ad erroris etiam sui cumulationem maiorem subsequenter annectit, imperfectionem esse quandam claudicationē, quæ sub præcepto nō cadit, sed sub indulgētia, quemadmodū sua repetere nō est præceptum, sed indultum. Quod est plane falsum, cum indulgentia secundū Augustinū in libro de bono coniugali, includit peccatum, & repetere sua imperfectis est licitū, sicut prima ad Corinth. 6. dicit Glossa: Infirmitas licet sua repetere, etiam mouendo causam ante iudicem. Huic quoq; simile est, quod quibusdam vanis, & friuolis interpositis addidit, quæ in nouo testamento, etiam quādo causa prolis contrahitur matrimoniū est indultū. Cui aperte cōtradicit Augustinus in libro de bono coniugali. Certe, inquit, dubitare fas non est, nuptias non esse peccatum. Non itaque nuptias secundum veniam concedit Apostolus, sed illum concubitus secundum veniam concedit, qui sit per incontinentiā non solum causa procreādi, sed etiam aliquando nulla causa procreādi, quem nuptiæ fieri nō cogūt, sed ignosci impetrant. Concubitus enim sola causa generandi inculpabilis, solus ipse nuptialis est. Hæc Augustinus. Vbi inter ipsum doctorem antiquum, & istū nouellum tanta est repugnantia sensuum, & verborū, vt necesse sit alterum eorum asseruisse falsum. Si igitur non suam, sed egregij doctoris vult sequi sententiā, ne in foueam cadat erroris, desinat imperfectionē describere per distortionem, & claudicationem, vt non compellatur ex hoc tanquam distortus, & claudus à veritatis tramite deuiare. Quod autem subdit, Christum nulla fecisse opera tantū imitāda perfectis, pro eo quod nemini perfectionē inuidit, quasi nō posset esse gradus, & distinctio in exēplis Christi & verbis, respectu graduum, & statuum diuersorū in hierarchia Ecclesiæ; nequaquam est consonum documentis Scripturæ. Nam Christus dicit specialiter Apostolis: Vobis datum est nosse mysteriū Regni Dei, ceteris autē in parabolis. Et iterū loquens ad Patrem ait: Abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Nunquid inuidus Deus, quia nō omnibus sapientiæ suæ reuelauit arcanum? Constans est autem, quod sicut Christus sua pro illis qui ea capiebant, proponebat eloquia, ita pariter & exempla. Nequaquā igitur ex inuidia, sed ex altissima dispensatione sapientiæ Dei, diuidētis dona sua singulis prout vult, quædam proponūtur imitāda Prælati nō subditis, quædā spiritualibus non animalibus, quædā perfectis non imperfectis, quædam fortioribus nō infirmis, sicut expresse patet in auctoritate præmissa Hieronymi cōtra Iovinianū. Nec tamen dicimus, quod opera cōsiliiorum, & supererogationum, illis solis proponantur qui iā perfecti sunt, quin potius omnibus qui ad perfectionis culmē conscendere volunt. Quod quidē tanquam difficile, & arduum, non est omnium, sed paucorum. Porro ratio illa, qua subsequenter conatur astruere Christi opera, & exēpla, æqualiter cunctis esse proposita, quia si aliquid egit, quod tātum imitandum esset imperfectis, videretur tunc quod debuisset vxorē accipere, & contentionibus se ingerere, vt horū exempla imperfectis præberet, nullius est efficacia, sed magnæ dementiæ. Nequaquam enim rationē hanc probabilem crederet, nisi experientiā carnalis libidinis & compugnantiam litis condescensionē diuinæ dulcedinis in nostris infirmitatibus suscipiēdis, temeritate quādā erronea cōquaret. Ac si aperte diceret. Si Christus condescēdit infirmitati humanæ in actu comestitionis, & fugæ, pari ratione cōdescendere debuit in actu carnalis libidinis, & litis contētionē. Alioquin ratio sua nō valet. Et vere nō valet, quia nō est simile hinc inde, quia in illis infirmitatibus decuit nobis condescendere Christum, quæ communiter respiciunt naturam lapsam, nec aliquam habet fœditatem annexam, in alijs vero nequaquam. Tandem si quis vigilanter attēdat quid finaliter

1. Cor. 6. b

*Aug. lib. de
bo. coniug. c.
10. 10. 6.*

Luc. 8. b

Matth. 11. d

concludit, & intendit, patenter aduerter, quod seipsum A paralogizando multiplici inuoluit errore. Ait enim: Cum duæ sint partes perfectionis, scilicet sua vendere, ac distribuere, & Christum Dominum sequi, sicut ad fundamentum Religionis requiritur necessario, quod omnia sua relinquat, sic ad complementum exigitur, quod sua relinquens Christum imitetur in omnibus iuxta possibilitatem humanam. Propter quod non paruum asserit esse blasphemiam, dicere Christum in his quæ secundum naturam nostram gessit, non in omnibus, sed in aliquibus imitandum, eis potissime, qui perfecti esse conantur. Verum licet verba, huiusmodi in superficie videantur aliquam prætere rationem, tamen secundum veritatem ratiocinatio sua nullum omnino habet vigorem, sed & conclusio multimodam continet falsitatem. Non enim est simile de dimissione suorum, & imitatione actuum Christi. Nam dimittere sua actus est vnus, & vniformis, qui perfectioni non consonat, si diminuire hoc est secundum partem, & non secundum totum fiat. Actus autem Christi sunt multiformes, & varij, & quauis in comparatione ad Christi personam omnes sint perfecti, tamen secundum naturam propriam quidam sunt excellentes, quidam condescensiu, sicut in præcedentibus aliquantulum patuit, & subsequenter patebit. Sane si verum est, sicut concludit, quod perfectio dicat vniuersalem conformitatem ad Christi opera, & imperfectio dissonantia, multa per omnem modum sequuntur absurda. Nam cum Christus mulieres secum comitantes, & ipsum sustentantes habuerit, sequitur, quod imperfectus fuerit Paulus qui hoc recusauit. Cum Christus inter homines habitauerit, imperfectus fuerit Ioannes Baptista, qui relictis turbis solitaria loca quaesiu. Cum Christus vinum biberit, imperfectus idem Baptista, qui vinum & scieram non gustauit. Cum Christus solus cum muliere locutus fuerit, imperfectus vir qui a mulieris consortio se elongat. Cum Christus mulieri peccatrici pedes osculandos præbuerit, imperfectus vir qui mulierum contactus abhorret, & vitat. Cum Christus diuidere hereditatem inter fratres recusauit, imperfectus erit qui iurgantes pro hereditatis diuisione germanos ad pacem, & æquitatem reducit. Cum Christus scienter oculos furi conseruandos commiserit, imperfectus omnis erit, qui furem dispensatorem expellens fidelē requirit. Cum Christus in ipsa sua passione tacuerit, imperfectus omnis erit, qui pro Christo patiens veritatem dicit. Et sic in pluribus alijs potest inductio fieri, ut in fuga, & comestione, & loculis taceamus: quæ omnia tam absurda sunt, ut si quis ea conetur defendere, non tam videatur errare, quam insanire.

Ut autem hæc & his similia prudens lector effugiat inconuenientia, in quæ is cui respondemus ex inconsideratione deuenit, attendere debet, quod deceptionis huius duplex exitit causa. Prima causa est, qui cum sciret Christum esse omnis perfectionis exemplum, modum tamen huius exemplaritatis nesciuit, vel aduertere neglexit. Secunda causa est, quia cum clare perpenderet imperfectionem à perfectione deficere, modum tamen huius defectus non potuit inuestigare. Intelligendum est igitur, quod cum Christus sit Verbum increatum & incarnatum, duplex est in eo ratio exemplaritatis æternæ videlicet, & temporalis. Æternæ inquam secundum quod est splendor æternæ, gloriæ, & figura substantiæ Dei Patris, atque cadior lucis æternæ & speculum sine macula maiestatis Dei. In quo quidem speculo exemplariter cuncta creata relucet, quæ à principio conditionis mundi usque in finem, ad perfectionem vniuersi totius, tam spiritaliter, quam sensibilibiter producuntur. Et secundum hoc est Christus, ut Verbum increatum, speculum intellectuale, & exemplum æternum totius machinæ mundialis. In quantum autem Verbum incarnatum in assumptæ humanitatis conuersatione, exemplum & speculum est omnium gratiarum, & virtutum, & meritorum, ad cuius exemplaris imitationem erigendum est tabernaculum militantis Ecclesiæ. Iuxta quod Moyse mysterialiter di-

ctum est. Inspice, & fac secundum exemplar, quod tibi in monte monstratum est. Et quemadmodum ab illo vno æterno exemplari in diuiso, tam diuersæ manant creaturarum naturæ, naturarum perfectiones, secundum variam ipsius summi boni participationem, quod perfecte ab vna aliqua creatura capi non poterat, propter quod & diuersas constituit Deus rerum species ad vniuersi completionem sic & à Verbo illo incarnato, tanquam ab originali principio gratiæ, de cuius plenitudine accepimus omnes, & tamquam à speculo in quo, & à quo omnis sanctitatis, & sapientiæ plenitudo, & pulchritudo refulget, diuersi status, gradus, & ordines secundum variam distributionem donorum, & variū imitandi modum exemplariter deriuantur, in quibus secundum multiformem participationem multimoda Christi perfectio sic distribuitur, ut simul reperiatur in omnibus, nec tamen in aliquo vno solo secundum omnimodam plenitudinis totalitatem refulgeat, sed quilibet gradus & status pro suæ mensuræ modulo secundum plus & minus, istiusmodi exemplaris influentiam suscipit & ad ipsius imitationem accedit. Refulget autem à Christo tamquam à totius nostræ salutis exemplari, & originali principio actus multiformes. Nam quidam actus in ipso respiciunt sublimitatem potentiæ, ut super aquas siccis pedibus ambulare, elementa conuertere, panes multiplicare, se ipsum transfigurare, &c. miracula facere. Quidam sapientiæ lucem, ut arcana cœlestia referre, secreta cordium scrutari, & futura prædicere. Quidam seueritatem iudicii, sicut videntes eicere de templo, cathedras tendentium columbas euertere, & dura increpatione ferire Pontifices. Quidam officij dignitatem, ut sacramentum cōficere sacratissimi corporis sui, manus imponere, & relaxare peccata. Quidam condescensionem miseriæ, ut latere in persecutione, trepidare, & contristari in morte, & pro amotione calicis Patrem rogare. Quidam informationem vitæ perfectæ, ut paupertatem seruare, virginitatem custodire, Deo & hominibus seipsum subiicere, noctes in oratione perugiles ducere, pro crucifixoribus exorare, & morti se summa charitate etiā pro inimicis offerre. Cum igitur sex sint huiusmodi actuum varietates, in his vltimis duntaxat ipsū imitari est perfectum. Nam in his quæ sunt excellentiæ singularis est impium & Luciferianum, nisi fuerit alicui præuilegij singularis dono concessum. In his autem quæ sunt seueritatis & dignitatis, est præsidium, & prælatorum. In his quæ condescensionis est, infirmorum in quantum loquimur ad actum extrinsecum. Nequaquam igitur ut dogmatizat, summa Christianæ perfectionis consistit in vniuersali imitatione actuum Christi, sed tantum illorum qui vitæ perfectæ imitationem respiciunt. Ex quo apparet, quod huiusmodi veritatis ignorantia, prima fuit in eo causa erroris. Quæ etiam secunda comitata est videlicet, quod imperfectionem à perfectione rationabiliter non discreuit, dum imprudenter asseruit, quod imperfectio & perfectio differunt, sicut rectitudo & distortio, sicut iustitia & peccatum, sicut puritas & pollutio, sicut gloria & ignominia, sicut vita & mors, sicut sanitas & morbus, sicut incessus & claudicatio. Ex quibus magna inconuenientia sequuntur & multa, quorum aliqua superius sunt expressa. Propter quod diligens lector aduertat, quod perfectio & imperfectio non differunt, sicut duo contraria, sed sicut maius bonum, & minus bonum, sicut finis propinquum & longinquum, sicut magis meritorium & minus, sicut magis deiforme & minus, sicut gloria & sanctitas maior & minor. Quod, quamquam intelligentibus sit per se notum, ad tollendum tamen omnem dubitationis scrupulum, auctoritatis Sanctorum est probandum. Ait enim S. Ambrosius de offic. lib. 1. Officium omne aut medium, aut perfectum est. Quod æque Scripturarum auctoritatibus probare possumus. Habemus enim à Domino in Euangelio dictum: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Non homicidium facies, non adulterabis. Hæc media sunt officia quibus aliquid deest, ideo sequitur: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & se-

Varij, ac
multiplices
actus in
Christo.

In quibus
actibus imi-
tari Christū
spectat ad
perfectio-
nem.

Perfectio, &
imperfectio
quomodo
differant.

Amb. lib. 1.
de offic. cap.

Matt. 19. b

Heb. 1. a

Christus est
exemplar mi-
lantis Ec-
clesiæ.
Exod. 25. d

quere

quereme. Hoc est igitur perfectum officium quod Græci catorthoma vocant, quo corriguntur omnia quæ aliquos poterunt lapsus habere. Hæc Ambros. Ex quibus colligitur, quod medium officium quod est imperfectum nullum dicit peccatum, cum consistat in obseruantia mandatorum. Item etiam super primam epistolam ad Corinthios: A licitis etiam temperare voluit fideles, vt non solum innocentes, sed & gloriosi videantur. Concessa enim præterire virtutis est maximæ. Hæc Ambros. Si igitur vti licitis innocentia, concessa præterire perfectio, constat quod imperfectio simul cum innocentia stat. Non est ergo peccatum. August. quoque de bono coniugali: Quid dicturi sumus ad euidentissimam Apostoli vocem dicentis: Quod vult faciat, non peccat si nubat, & si acceperis uxorem non peccasti, & si nupserit virgo non peccauit? Hinc certè dubitare fas non est, nuptias non esse peccatum. Non itaque nuptias secundum veniam concedit Apostolus. Nam quis ambigat absurdissime dici non eos peccasse, quibus venia conceditur? Hæc August. Constat autem, quod nuptiæ non stant cum Euangelica perfectione, qua enucheizari docet Christus propter regnum cælorum. Igitur imperfectio non requirit veniam, nec est de se aliqua culpa. Idem etiam in eodem libro: Bonum, inquit, erat quod fecit Martha, occupata circa ministerium Sanctorum, sed melius quod Maria soror eius. Bonum Susannæ in coniugali castitate laudamus, sed ramen ei viduæ Annæ bonum, & multo magis Virginis Mariæ bonum anteponimus. Bonum erat quod faciebant qui de sua substantia Christo, & suis discipulis ministrabant: sed melius, qui omnem substantiam dimiserunt, vt Christum Dominum expeditiones sequerentur. Hæc August. In quibus luculenter ostendit, quod perfectum non differt ab imperfecto, sicut virtuosum à vitioso, sed sicut maius bonum à minus bono. Hoc ipsum Hieron. dicit expresse: Vis, ait, esse perfecta, & in primo stare fastigio dignitatis, fac quod fecerunt Apostoli. Et pòt: Non vis esse perfecta, sed secundum vis tenere gradum virtutis, dimitte omnia quæ habes, da propinquis, da filiis, nemo te reprehendit si inferiora seceris, dummodo scias illam tibi iure Prælatam, quæ elegerit prima. Hucusque Hieron. Ecce quam patenter ait & asserit, quod imperfectio, quæ est secundi & inferioris status & gradus, non dicitur quod reprehensibile, & peccatum. Idem quoque Hieron. ait: Prohibentur mala, præcipiuntur bona, conceduntur media, suadentur perfecta. In duobus primis peccatum omne concluditur, reliqua vero in nostra posita sunt potestate, vt aut cum minori gloria vtamur concessis ac licitis, aut ob maius præmium ea, quæ nobis concessa sunt respuamus. Hæc Hieron. Quid hic clarius ad propositum dici potest? Quibus quantumcunque tardum ingenium, nisi fortasse fuerit excæcatum malitia, ab omni præfati erroris caligine non dubitamus posse purgari, maximè si velit aduertere, quod recenter baptizatus, quamquam nondum peruenit ad apicem perfectionis & meriti, nulla tamen est infectus labe peccati.

RESPONSIONIS PRIMÆ,
CAPVT TERTIVM.

In quo Euangelica perfectionis integritas panditur, eiusque status sublimis & gradus multisformis aperitur.

Quoniam autem scriptoris intentio non tam debet esse de falsitatis reprobatione, quam de veritatis refectione sollicita, quatenus erroris tenebrositate depulsa, mentalibus legentium oculis radius veræ lucis infulgeat: ideo perfectionis notificatione falsa & erronea iam improbata, considerandum nobis est, in quo perfectio consistat, tandemque per quem modum vnus status perfectionis, alterum in ipsa perfectione transcendit. Sciendum est igitur, quod radix, forma, finis, complementum, & vinculum perfectionis charitas est, ad quam

A Magister omnium Christus legem & Prophetas, & per consequens vniuersa Dei documenta reducit. Ipsa vero charitas triplicem habet statum. Vnum quidem infimum in obseruantia mandatorum legalium. Secundum vero medium, in adimplerione spiritualium consiliorum. Tertium verò summum in perfruitione sempiternalium iucunditatum. Ideo triplex est perfectionis differentia, in S. Scriptura scripta: Vna quidem necessitatis, de qua in Deuter. Perfectus eris & absque macula coram Domino Deo tuo. Glossa, id est, absque macula criminali. Et de hac Prosper dicit in lib. de vita contemplatiua. Perfecti sunt, qui volendo quod Deus vult, nullis peccatis, quibus Deus offenditur, acquiescunt. Secunda est perfectio supererogationis, de qua dicitur in Matthæo: Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Et de hac dicit Hieron. Perfectus seruus Christi nihil præter Christum habet, aut si præter ipsum aliquid habet, perfectus non est. Tertia est perfectio vltimæ plenitudinis, de qua Sapiens in Prouerbiis: Iustorum semita quasi lux splendens crescit, & procedit vsque ad perfectam diem, id est, diuinæ visionis fulgidam claritatem. Et de hac Aug. 1. Soliloquior. Verè perfecta virtus est ratio perueniens vsque ad finem, quem beata vita consequitur. Prima igitur & secunda perfectio à tertia differunt, sicut meritum differt à præmio. Media quoque à prima differt, sicut distinguitur consilium à præcepto. Omnia vero tam consilia, quam præcepta, referuntur ad charitatis impletionem, & obseruantiam, quam sic describit Apostolus ad Timotheum: Charitas est finis præcepti, de corde puro, conscientia bona, & fide non ficta, insinuans triplicem actum charitatis, videlicet declinare à malo, prosequi bona, & patienter ferre aduersa. Nam propter declinationem à malo dicitur, de corde puro: propter persecutionem bonorum dicitur, de conscientia bona: propter verò tolerantiam aduersorum, dicitur de fide non ficta. Glossa, id est, non fictili, vel fragili, sed cõtra aduersa forti. Quia vero hic triplex charitatis actus, duobus modis ab habitu virtutis egreditur, vel secundum legem præcepti, & obligationis necessariæ & vniuersalis, vel secundum legem consilij & obligationis spontaneæ & specialis, & sequens includit primum, & superaddit quantum possibilitas viatoris admittit, hinc est, quod secundum cū primo dicitur perfectum, primum vero absq; secundo quæquam sit quodammodo perfectum, respectu tamen secundi dicitur imperfectum, sicut dicit Ambros. in l. de officiis, in auctoritate capitulo præcedenti proposita. Cum igitur de perfectione Euangelica loquimur, secundum communem acceptionem, de hac materia intelligimus. Et istiusmodi perfectionis notificationem ex præcedentibus colligere possumus, videlicet quod ipsa sit conformitas viatoris ad Christum, per illum virtutis habitum, quo supererogatiue declinantur mala, efficiuntur bona, & aduersa perferuntur. In his namque tribus, tres partes Euangelicæ perfectionis consistunt. Porro cum ex conuersione inordinata ad triplex bonum commutabile, scilicet exterius, interius, & inferius, omne peccatum trahat originem, secundum concupiscentiam oculorum, superbiam vitæ, concupiscentiam carnis, & hæc tria vitari habeant non solum quatum ad actum & consensum, quod sit per virtutes illis oppositas, verum etiam quatum ad occasionem, & hoc quidem promotorium sit in merito, & expediens ad salutem perfectionis, magister Christus ad perfectè declinandum concupiscentiam oculorum consilium, quod hæc omnia temporalia relinquuntur secundum illud: Si vis perfectus esse, &c. Ad perfectè autem declinandum superbiam vitæ, suadet quod voluntas propria abnegetur, iuxta illud: Qui vult venire post me, abneget semetipsum, &c. Ad perfectè autem declinandum concupiscentiam carnis, edocet quod omnis experientia secundum actum generatiuæ potentie abscindatur, sic inquit: Sunt eunuchi, qui se castrauerunt propter regnum cælorum, qui potest capere, capiat. In hac igitur triplici supererogatiua declinatione triplicis originis omnis mali, primam partem Euangelicæ perfectionis consistere, & sacra Scri-

Status charitatis triplex.

Triplex est differentia perfectionis. Deut. 18. c. Prosper. de vita contempl. l. 3. c. 15. Matth. 19. c. Hier. in epist. ad Heliod.

Prou. 4. c.

Aug. 1. Soliloq. c. 6. tom. 1.

1. Tim. 1. c.

Ambros. de officiis l. 1. c. 11.

Quid sit perfectio Euangelica.

Matth. 19. c.

Matth. 16. d.

Matth. 19. b.

ptura insinuat, & veri Doctores astruunt, & sancti patres Religionum institutores affirmant. Secunda vero pars perfectionis Evangelicæ consistit in supererogatiua prosecutione bonorum, quæ secundum duplicem vitam, videlicet actiuam & contemplatiuam, in duobus consistit, videlicet in condescensione ad proximum, & in sursum actione mentis in Deum. Consistit autem, supererogatiua condescensio charitatis ad proximum in hoc, vt secundum legem iustitiæ & misericordiæ, amoris signa & beneficia non solum ad amicos: verumetiam ad inimicos largiflua benignitate protendantur, secundum illud: Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos. Et post: Estote perfecti, sicut & Pater vester cælestis perfectus est. Per hunc etiam modum supererogatiua sursum actio mentis in Deum in hoc attenditur, vt secundum legem mentalis munditiæ, ac pacis amorem ecstaticum in diuinos splendores & ardores, sacra mens deuota sentiat & patiat excessum, iuxta illud Apostoli ad Corinthios: Siue mente excedimus Deo, siue sobrii sumus vobis. Et ad Hebræos: Perfectorum est cibus solidus. Tertia denique Evangelicæ perfectionis portio, consistit in supererogatiua perfectione aduersi. Quæ quidem attenditur, non solum in hoc, vt quis patienter aduersa perferat; cum sibi superuenerint, quæ secundum legem Dei declinare non possunt, quoniam ad hoc omnes tenentur; verumetiam ex seruire diuini amoris magno desiderio illa præoptet, & cum magno gaudio illa sustineat, secundum illud Iacobi: Omne gaudium existimate fratres, cum in tentationes varias incideritis. Et post: Patientia opus perfectum habeat, vt sitis perfecti, & integri, in nullo deficientes. Hic namque est consummatio perfectionis & charitatis, iuxta illud Ioannis: Perfecta charitas foras mittit timorem. Secundum igitur hoc arca spiritualis perfectionis cum inferius sit tricamerata, & bicamerata in medio, in cubito consummatur. Hoc sanè perfectionis arcanum, Saluator noster monstrauit in semetipso tanquam in monte sublimi, qui totius perfectionis est splendor, speculum, & exemplar, iuxta quod ipse testatur in Luca: Perfectus discipulus omnis erit, si sit sicut magister eius. Et ideo in huius designationem, cum hanc docere Apostolos voluit, in montem conscendit non turbas imperfectas alloquens sed discipulos suos quos ad perfectionis culmen exaltare decreuerat. Et propterea sex præfata eo, quo dictum est, ordine docet. Nam primò dicens: Beati pauperes spiritu, inuitat ad perfectam abdicationem temporalium possessionum. Secundò addens: Beati mites, inducit ad abnegationem propriarum voluntatum, & sensuum, quibus quis immitis, & proteruus efficitur. Tertio subdens: Beati qui lugent, incitat ad fugam perfectam carnalium voluptatum. Dehinc subiungens: Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam. Et: Beati misericordes, attrahit ad iustam, piam, & condescensiuam proximorum supportationem. Post hæc superaddens: Beati mundo corde. Et: Beati pacifici, allicit ad sursum actionem limpidam in intellectu, & tranquillam siue pacificam in affectu, quibus anima perfecti viri Hierusalem conformis efficitur, quæ visio pacis interpretatur. Tandem concludens: Beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum; quasi circulum faciens reddit ad principium, quia in hoc vno summa completur vniuersorum, ac per hoc senaria perfectio minoris mundi in esse reparationis, & gratiæ, directe correspondet senariæ productioni mundialis machinæ in essenaturæ. Vnde sicut illorum tria prima pertinent ad distinctionem, tria sequentia ad ornatum, sic etiam in his, tria prima quasi distinguendo separant animæ vires ab vniuersitate malorum, vt esse habeant purum atque distinctum tria sequentia, quasi adornando easdem reducant in Deum, vt habeant esse decorum atque perfectum. Porro si descendatur ad singula, tam mira est correspondentia ordinis, tantæque similitudinis symbolum, vt illud quod post dictum sex opera dicitur. Igitur perfecti sunt cæli, & terra, & omnis ornatus eorum, in anima viri perfecti videatur esse completum. Propter

quod instar trium primorum operum, quæ sunt mundi fundamenta, & trium sequentiū, quæ sunt complementa, tria prima ex his cadunt sub voto, tria vero sequentia sub desiderio. In cuius rei testimoniū, beatus Pauperum Patriarcha Franciscus, in principio regulæ suæ, tria prima proponit vt vouenda, tanquam fundamenta dicens: Regula, & vita fratrum Minorum hæc est, scilicet Domini nostri Iesu Christi S. Euangelii obseruare, viuendo in obedientia, sine proprio, & in castitate. Alia vero tria postmodum, vt desideranda commendat, tanquam complementa dicens: Attendat fratres, quod super omnia desiderare debent, habere Spiritum Dñi, & sanctam eius operationem, orare semper ad Deū puro corde, & habere humilitatem, & patientiam in persecutione, & infirmitate, & diligere eos, qui nos persequuntur, & reprehendunt, & arguunt. Vbi illa tria tangit. Nā præmittit sursum actionem in Deū, & subiungit vltimo cōdescensionē ad proximum, interponens in medio tolerantiam aduersorum. Igitur in tribus primis vir perfectus crucifigitur mundo, tribus sequentibus cōformis efficitur Deo, vt quasi sex alis seraphicis à mundialibus eleuetur, & in diuina feratur. Proinde digne huic pauperculo sacro, qui perfectionem Evangelij perfecte seruauit, & docuit, in apparitione seraphica stigmata sua tanquam sigillum approbatiū impressit, vt contra finalium temporū periculosam caliginē, manifestū nobis in via perfectionis ostenderet signum, quo reduceremur in Christū perfectæ virtutis exemplar, & finē, ac per hoc doceremur ad perfectionem attingere, sitamē discamus non alta sapere, sed humilibus consentire.

Cum autem perfectio Evangelica, circa quam modo sermo versatur, in his quæ sunt supererogationis, sit in præcedentibus monstrata consistere, ea vero quæ supererogationis sunt, non solum respiciunt dona charismatum verumetiam exercitia virtutū, manifestè colligitur, quod huiusmodi perfectio non sine virtuosorum habitū exercitatione possidetur. Huiusmodi autem exercitia virtutū supererogantium, aut sunt ex mera voluntate absq; obligatione, & tunc dicunt quandam perfectionem actionis & meriti, aut cum voluntate dicunt quandam obligationem superinductam ex voto emisso, vel ex officio iniuncto, & tunc dicunt perfectionem status, & ordinis, in quo videlicet quis actibus perfectis non solum est deditus, verumetiam ad actus perfectionis astrictus. Quæ quidē astrictio de perfectione non minuit, sed potius culmen superinducit, quia de temporali facit æternum, dum non licet resilire à voto, & de nostro diuinum facit, dum non solum actum, sed etiam voluntatem dedicans Deo, totum illi offert, & redigit sub iure diuino, dumque propriam sacrificat voluntatem, quæ est impretiabile bonū, & maximè charum, & intimum, offert Deo sacrificium medullarum, ac per hoc perfectum, & integrum, & optimū, Deo summe acceptū. Vnde Aug. tradās illud Psal. Sicut iurauit Domino, votum vouit Deo Iacob, ait sic: Quid vouemus Deo, nisi vt simus templum Dei. Nihil enim gratius possumus ei offerre, quam vt dicamus ei quod dicitur in Isaia: Posside nos. Hæc Augustinus: Si igitur perfectius possidet, qui possidet ad vsum, & proprietatem, quam qui quoad vsum tantum: perfectius se dedicat, qui Deo se offert, & quoad vsum operis, & quoad arbitrium voluntatis. Quemadmodum Anselmus in l. De similitudinibus, per exemplum sensibile patenter ostendit in duobus: quorum vnus pro tempore offert Domino arboris fructum, sed retinet proprietatem; alter vero largitur vtraque, & huius secundi donum & oblationem, tanquam liberalius offerentis, dicit non immerito debere præferri. Ac per hoc iuxta huiusmodi similitudinem, opus vouentis, opere non vouentis Deo acceptabilius esse demonstrat, pro eo videlicet quod sic introducta in voluntate ex mera libertate necessitas gratiositatem obsequij non diminuit, sed consummat. Idem quoque scribens Episcopo Parisiensi, & eum redarguens, quod Clericum de Monasterio Sancti Martini de Campis extraxerat, ait sic: Si omnia agenda sunt cum consilio, cuius magis consilio, quam eius qui admira-

bilis

Matth. 5. 8

2. Cor. 5. c
Hebr. 5. d

Iac. 1. e

1. Ioan. 4. d

Luc. 6. f

Matth. 15. a

Gen. 2. a

Aug. mor. in
Psal. 131. l. m.
ge ante med.
tom. 8.Ansel. lib. de
simil. c. 84.

Idem ep. 10.
ad Goffridum
Episc. Paris.

Greg. Reg. li.
10. ind. 5.
epist. 38.

Bern. tract. de
præcep. c. 23.

Council. Tolet.
4. 49.

Matth. 7. 6

Hier. in 4. ad
Rusticum
Monachum.

bilis consiliarius, Deus fortis dicitur. Ipse quippe consili-
lit ad perfectionem nitentibus, ut omnia relinquunt, &
se sequantur. Quod consilium magis in monasterio, quā
in alio vitæ proposito impleri sancti Patres intellexerunt.
Hoc ipsum Gregorius in registro, scribens Desiderio
Episcopo pro Clerico volente Religionem intrare, dicit
sic: Minimè sit ei impedimento vestra fraternitas, magis
autem pastoralis admonitione succendite, ut feruor huius
desiderij in eo non tepescat: ut qui à turbulento sæcula-
rium turbam tumultu se segregans, quietis desiderio
Monasterij portum appetit: rursus Ecclesiasticarum cu-
rarum non debeat tumultibus implicari, sed in Dei lau-
dibus securè permittatur liber ab his omnibus, ut postu-
lat, permanere. Bernardus quoque in l. De dispensatione,
& præcepto: Audite, inquit à me vultis, unde inter cetera
poenitentiae instituta, monasterialis disciplina meruerit
hanc prærogatiuam, ut secundum baptismum nuncupe-
tur. Arbitror ob perfectam mundi abrenuntiationem, ac
singularem excellentiam vitæ spiritualis, qua præmi-
nens vniuersis vitæ humanæ generibus huiusmodi con-
uersatio, professores suos, & amatores suos, Angelis si-
miles, dissimiles hominibus facit, immò diuinam homi-
ne reformat imaginem, configurans nos Christo instar
baptismi, dum per id quod mortificamus membra no-
stra, quæ sunt super terram, rursus Christum induimus
complantati similitudini mortis eius. Idem etiam astruit
Glossa super tricësimum Numerorum, dicens: Alij vouēt
virulos, alij arietes vel domos, Nazareus semetipsum.
Hoc est Nazarei votum, quod est super omne votum. Fi-
lius enim vel filia, aut pecus, aut prædium extra nos est: C
semeptisum Deo offerre, non alieno labore, sed proprio
placere, perfectius & eminentius est omnibus votis. Ex
his omnibus appertè clarescit, quod religionis votum in
statu perfectionis collocat, tanquam adminiculans ad
perfectæ virtutis exercitium. Quod intelligentes patres
in quarto Concilio Toletano statuerunt, quod liber sit
Clericis ad Religionem ingressus, sic dicentes: Placuit
Clericos Monachorum propositum appetentes, quia me-
liorem vitam sequi cupiunt, liberos esse debere ab Episcopis
ad monasteriorum ingressus. Hoc autem quia non
solum auctoritatibus probari potest, sed etiam vniuersis
sanctorum exemplis, qui de Clericali statu ad religionem
transierunt, adeo certum est, ut si quis contraire voluerit,
non minus videatur desipere quam errare. Si quis autem
errore deceptus præfatis conetur obistere, asserendo D
quod perfectius sit manere in sæculo, quia circa magis
difficile virtus consistit, & difficilius est inter multas pec-
candi occasiones peccata vitare, & mirabilius est homi-
nem in medio flammarum non vri, & victoriosius est in-
ter numerosiores hostium acies, & frequentiores insultus
& maiora bellorum discrimina de hostibus triumphare.
Respondebimus, non ideo statum maioris esse virtutis,
quia minoris est securitatis, nec ideo statum aliquem per-
fectioris esse iustitiæ, quia proximior est ruinæ, nec etiam
ideo magis esse perfectum, quia difficilius est in ipso vi-
tate peccatum. Est enim triplex difficultas. Prima proue-
niens ex arduitate, & nobilitate generis operis, sicut omni
se castrare concubitu, omni abrenuntiare possessioni, &
omnino se alienæ propter Deum subiicere voluntati. Et
hæc absque dubio augeat meritum, iuxta illud Matthæi:
Intrate per angustam portam. Vbi Glossa: Satis angustum
est omnia prætermittere, vnum solum diligere, vnum
querere, ad vnum quotidie pulsare, prospera non ambi-
re, aduersa non timere. In his consistit difficultas, ratione
generis operis. Maior difficultatis angustia reperitur in
via diuini consilij, quam pauciores inueniunt: quam in
via diuini præcepti, per quam omnes gradiuntur iusti.
Vnde Hieronymus ait: Si perfecta sequi desideras, exi
cum Abraham de patria & de cognatione tua, & perge
quo nescis. Si habes substantiam, vende & da pauperi-
bus: si non habes grandi onere liberatus es. Nudum
Christum nudus sequere. Durum grande & difficile, sed
magna sunt præmia. Est & alia difficultas veniens ex
vitiositate per se agentis, sicut difficilius est diuiti avaro

A dare minuta, quam laigo maiora, & superbo te alteri sub-
dere, & guloso ieiunare, & asueto voluptatibus carnis
difficilius continere. Et hoc non augeat meritum, sed mise-
riam. Vnde Hieron. ad Eustochium: Soror tua Bl. Gilla
ætate maior, sed proposito minor, post acceptum mari-
tum septimo mense viduata est. O infelix humana con-
ditio, & futuri nescia. Nam & virginitatis coronam, &
nuptiarum perdidit voluptatem. Et quamquam secun-
dum pudicitiae gradum teneat, quas tamen illam per mo-
menta singula sustinere æstimas cruces, spectantem quo-
tidie in sorore quod ipsa perdidit, & cum difficilius ex-
petra careat voluptate, minorem continentiae habere
mercedem? Est & tertia difficultas ex circumstantiis ex-
trinsecus annexis trahens originem, sicut & difficilius est
abstinere cum apponuntur delicata cibaria, difficilius est
bona temporalia contemnere, quando offeruntur magna
& pulchra, difficilius continere in consortio sceminarum.
Et hæc difficultas per accidens, & indirectè augeat ali-
quando meritum, cum virtus inret hæc illa triumphat,
sed directè, & per se est magis via ad ruinam, & ideo fu-
gienda. Vnde super illud Matthæi: Diues difficile intrabit
in regnum cælorum, dicit Rabanus: Non ait impossi-
bile, sed difficile, hoc est maximi laboris esse, pecunias ha-
bentes, & in pecuniis confidentes exutis philargyriæ re-
tinaculis aulam regni cælestis intrare. Nec tamen ex hoc
inferri potest, quod diuites sint pauperibus perfectiores,
cum Dominus adolescenti diuiti consilium dederit, ut
pauper fieret, si vellet esse perfectus. Expedit igitur ad
perfectionem virtutis & meriti, difficultatem huiusmodi
non amplecti, sed fugere. Vnde Augustinus de singula-
ritate Clericorum: Lubrica spes est quæ inter fomenta
peccatorum se saluari sperat, incerta victoria inter hosti-
lia arma pugnare, & impossibilis liberatio flammis cir-
cumdari, nec ardere. Hæc Augustinus: Cui & consonat
Hieronymus contra Vigilantium, qui statum sæcularium
statui Religionis præferre conabatur. Cur, inquit, pergis
ad eremum, videlicet, ut te non videam, te non audiam,
ut tuo furore non mouear, ut tua bella non patiar, ne me
capiat oculus meretricis, ne me forma pulcherrima ad il-
licitos ducat amplexus. Respondebis: Hoc non est pu-
gnare, sed fugere. Sta in acie, aduersariis armatus obiste,
ut cum viceris, coroneris. Fateor imbecillitatem meam,
nolo spe pugnare victoriæ, ne perdam aliquando victo-
riam. Si fugero, gladium deuittavi: si stetero, aut vincen-
dum est mihi, aut cadendum. Quid necesse est certa di-
mittere, & incerta sectari? nulla securitas est vicino ser-
pente dormire. Potest fieri ut me non mordeat, & tamen
potest fieri, ut aliquando me mordeat. Quod de libidine
diximus, referamus ad auaritiam, & ad omnia vitia quæ
vitantur solitudine. Et ideo vrbium frequentias declina-
mus ne facere compellamur, quæ nos non tam natura
cogit facere quam voluptas. Hæc Hieronymus: Quibus
error confutatur Vigilantij suorumque sequacium, eo-
rumque videlicet, qui statum sæcularium, quantum ad
perfectionis gradum, statui Religionis vel præferre, vel
æquare conantur. Aduersus quos & paulò ante præmit-
tit: Quod autem asserit Vigilantius, eos melius facere
qui vtuntur rebus suis, & paulatim fructus possessionum
suarum pauperibus diuidunt, quam illos qui possessioni-
bus omnibus venundatis simul omnia largiuntur, non à
me, sed à Domino sibi respondebitur: Si vis perfectus
esse, vade & vende omnia quæ tu habes, & da pauperi-
bus. Ad eum loquitur, qui vult esse perfectus, qui cum
Apostolis patrem, nauiculam, & rete dimittit. Iste tamen
quem tu laudas secundus, aut tertius gradus est, quem
& nos præcipimus dummodo sciamus prima secundis
& tertiis præferenda.

Denique de comparatione perfectionis ad perfectio-
nem secundum præminentiam rationem, patenter elu-
cet, quod aliquis perfectionis modus & status sit emi-
nentior altero. Cum enim seipsum castrare propter re-
gnum cælorum per votum continentiae sit perfectum &
certum est quod perfectiori modo sit illud per virginal-
lem continentiam, quæ fructui comparatur centesimo:

Hieron.

Matth. 19. c

Hier. contra
Vig. epist. 53

Occasio pec-
cati fugien-
da.

Matth. 19. c

Matth. 13. c.

1. Cor. 15. f.

Greg. 10. 38.
in Euang.
ante med.

Matth. 5. b

quam per vidualem quæ per sexagesimum in Euangelica parabola designatur. Non est ergo contra perfectionis naturam quod de aliquibus duobus quæ rectè dicuntur perfecta in statu viæ: vnum dicatur perfectius altero, quia in statu patriæ, vbi ad ultimam perfectionem beatificati perueniunt, vnus alteri secundum Apostolicam doctrinam præponitur, instar cælestium luminum differentium claritate. Attendendum est igitur quod cum perfectionem perfectioni comparamus, potest hoc esse in eodem genere, vel in diuersis. Nam sicut ex præcedentibus liquet perfectio supererogationis quædam existit in exercitio virtutis, voto religionis, & officio Prælationis. Facta ergo comparatione ad similem perfectionis modum primo secundum exercitium virtutis illa perfectio est præ eminentior, in qua radix charitatis pinguior, sublimitas operationis excelior, fraternæ ædificationis fructus vberior. Quamquam autem totius huius perfectionis origo sit charitas, multum tamen facit ad eius complementum ipsa operatio Gregorio attestante, qui ait: De dilectione conditoris, lingua, mens & vita requiratur: Nunquam amor Dei est otiosus: operatur enim magna si est si autem operari renuit amor non est. Multum etiam facit genus, & nobilitas operis, quia sicut clarum est, aureolæ præmium non debetur habitui virtutis intrinseco, sed operi priuilegiato, utpote prædicationi, martyrio, virginitati. Multum etiam facit ædificatio proximi, cum Dominus dicat viris perfectis: Vos estis lux mundi. Sic luceat lumen vestrum coram hominibus, ut videant opera vestra bona. Similiter quantum ad votum religionis, illius est perfectio prior, in qua vouetur paupertas altior, obedientia vniuersalius, forma castitatis honestior. Nam ista tria, sicut expresse patet & gradus habent, & maius, & minus recipiunt, & per hoc tanto in maioris perfectionis statu constituuntur, quanto sublimius vouentur, potissime si hæc regularium obseruantiarum instituta imitentur quibus austerius castigetur corpus, fructuosius ædificetur proximus, ac reuerentius colatur Deus. Consistit autem castigatio corporis in arctitudine vestium, victualium, & verborum, cum austeritate laborum, vigiliarum, & aliarum afflictionum corporalium: ædificatio vero proximi in exemplis exhibendis virtutum, documentis Scripturarum, remediis Sacramentorum, præsidentis regiminum, iudiciis iustitiarum, & beneficiis miserationum; Cultus autem Dei in reuerenti ac vigili frequentatione Psalmorum, Hymnorum, Canticorum spiritualium, adorationum, Missarum, & aliarum diuinarum orationum. Hæc autem simul reperire in aliquo vno statu religionis præcellentius, quam in aliis, valde difficile, & fortassis impossibile videtur diligenter consideranti. Et ideo quauis vnus religionis status alterum præcellat in votis substantialibus: non tamen præferri potest in omnibus cum quilibet status aliquid prærogatiuæ specialis obtineat, quo sancta mater nostra, & sponsa Christi Ecclesia tanquam vestitu deaurata, circumdata varietate decoratur, & Deiformis efficitur. Per hunc etiam modum secundum officium Prælationis excellentior est perfectio, in quo eminentior confertur sublimitas ordinis, videlicet ad purgandum, illuminandum, & perficiendum, onerosior imponitur sarcina laboris, in pascendo commissum gregem exemplo, verbo, & temporali subsidio, vberior etiam comitatur fructuositas salutis, & in eo qui præsidet, & in eis qui subsunt, & in ceteris ad quos præsidentis exempla perueniunt. Requiritur igitur huius perfectionis eminentior sublimitas, ut Prælati Ecclesiæ quanto sublimius præest, tanto sanctius viuatur, sollicitius inuigilet, & fructuosius gregem pascat. Si autem comparatio fiat perfectionis ad perfectionem in genere diuerso, quantum ad modum, & statum, dupliciter potest intelligi, vel præsuppositoriè, vel præcise. Si præsuppositoriè, sic absq; dubio maior est perfectio, quæ attenditur secundum exercitium virtutis, votum Religionis, & officium Prælationis, quam altero modo tantum. Sed si præcise comparamus perfectionem religionis, aut Prælationis ad perfectionem virtutis, nulla prorsus est comparatio in vero esse virtutis. Nam votum

religionis sine exercitatione perfectæ virtutis, non est perfectio, sed peruersio, non perfectionis sublimitas, sed simulatio æquitatis: Officium vero Prælationis, sine culmine virtutis & meritis, non est vera sublimitas, sed deiectio, non gloriosa excellentia, sed periculosa ruina, pro eo quod, potentes potenter tormenta patientur, & durissimum iudicium his qui præsumunt fieri. Cum igitur perfectio status sine ratione voti, sine ratione officij, sine perfectione meriti pro modica habenda sit, perfectio vero meriti obtineri non possit sine charitate, quæ est donum Spiritus Sancti, & nemo sciat, utrum alterum in hoc dono præcellat, quia etiam nescit se illud donum habere, nullus debet se alteri in perfectione præferre quin potius si fiat comparatio personarum in excellentia perfectionis, debent viri quantumcunque perfecti iuxta doctrinam Apostoli, superiores sibi inuicem arbitrari. Vnde Aug. de bono coniugali: Non rectè, inquit, comparantur homines hominibus in vno aliquo bono. Fieri enim potest ut alius homo non habeat aliquid quod alius habet, sed alius habeat, quod plurius æstimandum est. Et paulò post: Melius est habere omnia bona, vel minora, quam magnum bonum cum magno malo: quia in bonis corporis melius est habere staturam Zachæi cum sanitate, quam Golizæ cum febre. Porro de comparatione statuum religionis & prælationis, meliori saluo iudicio, dicere possumus, quod huiusmodi comparatio fieri potest, vel quantum ad ea, quæ sunt de substantia, vel quantum ad ea, quæ sunt de congruentia statuum. Si quantum ad ea, quæ sunt de substantia, sic se habent velut excedentia & excessa, pro eo videlicet, quod ad perfectionem status religionis necessario requiritur abdicatio proprietatis, ad quam tamen minimè astringuntur Prælati Ecclesiæ, sicut patet 12. q. 1. ex concilio Agatenfi: Episcopi de rebus propriis, vel acquisitis, vel quidquid de proprio habent, hæredibus suis si voluerint, derelinquant. Vt utramque omnis Prælati ex ipso prælationis officio tenetur, non solum ad ea, quæ sunt salutis propriæ, sed etiam plebis sibi commissæ. Nā ei pro quolibet subditorum à Domino dicitur: Custodi virum istum, qui si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima illius. Et ad hoc religiosus ex ipso religionis voto, nequaquam astringitur. Si autem fiat comparatio statuum, quantum ad ea, quæ sunt de congruentia statuum, sic simpliciter dicendum, quod status prælationis, & eius perfectio est eminentior, quemadmodum insinuat Dionysius in l. de Ecclesiast. Hierarchia, dicens: Sicut qui dicit Hierarchiam summam dicit vniuersorum sacrorum ornatum, ita dicens Hierarchiam, monstrat in Deo manentem, & diuinum virum, in quo omnis Hierarchia perficitur. Similiter & Hieron. ait: Tanta debet esse scientia, & eruditio Pontificis Dei, ut gressus eius & motus, & vniuersa vocalia sint, veritatem mente concipiat, & toto eam habitu resonet & ornato, ut quidquid agit quidquid loquitur, sit doctrina Apostolorum. Nec tamen ex his potest inferri, quod ad Pontificis statum requiratur, quod omnes status præcellat in omnibus alioquin non posset fieri Pontifex, nisi esset virgo: congruit tamen, quod in his præcellat quæ ad pascendi gregis spectant officium, sicut scribit Hieron. ad Oceanum: Futurus pastor Ecclesiæ talis eligatur, cuius comparatione subiectus populus merito grex dicatur. Et Gregor. in pastoralis: Tantum debet actionem populi actio præcedere præsulis, quantum distare solet à grege vita pastoris. Quapropter ad prælationis statum non congruit accedere nisi perfectum, ut ibidem ait Greg. Virtutibus pollens, coactus ad regimen veniat, virtutibus vacuus, nec coactus accedat. Status vero religionis peccatores & imperfectos admittit, ut iustos efficiat, & ad perfectionem adducat. Et ideo quamquam prælationis status in perfectione sit altior, religionis tamen status securior, & morbis nostris curandis expedientior, pro eo, quod à multis periculis eruit, quibus status prælationis exponit. Primum quidem ratione annexi honoris, iuxta illud Aug. super Psalmos: Quanto plus honoramur, tanto plus periclitamur. Huiusmodi autem periculum manifestans Gregorius super illud Iob, qui dicit regi apostata,

Sap. 6. b

Philip. 2. a
Aug. lib. de
bo. coniug.
c. 23. tom. 6.

3. Reg. 20. g

Dion. de Eccl.
Hier. c. 1.Hier. in ep. ad
Fabianum
128. cir. fin.Hier. ep. 83.
ad Oceanum
post med.
Greg. 2. parte
cur. past. c. 1.
Idem ibid. 2.
par. c. 9.Greg. lib. 14.
Mor. c. 14.
Iob 34. b

ait:

ait: Vnusquisque rector quoties extollitur, quod ceteros regit; toties per lapsū superbiæ à summi rectoris officio separatur. Idem etiam in registro: Ego viam capitis mei sequens summopere decreueram, esse opprobrium hominum, & abiectionis plebis, ut tanto veracius intus adscenderem, quanto foris humilius iacerem. Adiacet igitur statui prælationis periculum ratione honoris, necnon & oneris, & occupationis. Vnde idem Gregorius 7. Moralium: Omnis qui dispensandis rebus terrenis præsidet, occultis hostis iaculis latius patet. Nam cum ad dispensanda exteriora mens extendere se efficaciter nititur, à sui consideratione separatur. Apparet igitur, quod status prælationis simul est excelsus & periculosus, & ideo ipsum appetere simul est periculosum, præsumptuosum, & stultum. Propter quod ait Augustinus lib. 19. de ciuitate Dei: Locus superior sine quo populus regi non potest, & si ita administraretur, ut decet, tamen indecenter appetitur. Et ideo ait Gregorius lib. 18. Moralium: Sancti viri nequaquam curas extrinsecas appetunt, sed occulto Ordine sibi superimpositas gemunt. Et quamvis illas per meliorem intentionem fugiant, tamen per subditam mentem portant, quas quidem summopere, si liceat, vitare festinant: sed timentes occultas dispensationes Dei, tenent quod fugiunt, exercent quod vitant. Ex his aperte colligitur quod locus prælationis, pro sublimitate quidem gradus, & multiformitate periculi à viris iam probatæ virtutis potest coactione & formidine suscipi, à peccatoribus vero & infirmis tota debet intentione vitari, à nullis prorsus appeti, & ab omnibus honorari. Status autem Religionis ab vniuersis tam iustis quam peccatoribus, tam perfectis quam imperfectis, tam sapientibus quam simplicibus, licite potest appeti, à nullis debet contemni, ab his vero qui vocantur diuinitus secure suscipi, & studiose seruari. Hæc de perfectione diffusius dicta sunt, pro eo, quod non paruum adminiculum conferunt, ad declinationem errorum sequentium, in quos is cui respondere incepimus incidit: quia considerare prædeterminata vel ex ruditate non valuit, vel ex proteruitate contempsit.

RESPONSIONIS SECUNDÆ,
CAPVT PRIMVM.

In quo appetitus martyrij de se perfectus ostenditur, & contra fuga de se imperfecta monstratur.

SPIRITUALI diuinæ legis intelligentia præditos nequaquam arbitramur ambigere, perfectionis Evangelicæ culmen instar Davidicæ turris, spiritualibus propugnaculis esse munitum, quibus & foris hostilitas infesta repellitur, & intus tranquillitas imperturbata seruat. Horum autem præcipuum locum tenere desiderium passionis & mortis pro nomine Domini nostri Iesu Christi ipse nobilis Christiani exercitus dux Apostolus Paulus euidenter ostendit, cum ad Hebræos dicit: Curramus per patientiam ad propositum nobis certamen, aspicientes in auctorem fidei & consummatorem Iesum, qui proposito sibi gaudio, crucem sustinuit confusione contempta. Vbi Glossa: Succincti & expediti curramus sine dubitatione ad certamen martyrij, aspicientes in auctorem fidei, qui scilicet omnia bona terrena contempsit, ut commendanda monstraret, & omnia mala terrena sustinuit, quæ sustinenda præcipiebat, ut nec in illis quæreretur felicitas, nec in istis timeretur infelicitas. Et paulo post: Vincens est, qui infirmitatem vincula soluit, mortuus est, qui mortuos suscitauit, amore itaque eius similia patiamur. Hæc Glossa. Ad hæc quoque idem Apostolus suo nos hortatur exemplo ad Corinthios scribens: Ego, inquit, libentissime impendam, & superimpendam ipse pro animabus vestris. Ibi Glossa: Perfecta charitas hæc est, ut quis paratus sit etiam pro fratribus mori. Sed nunquid mox ut nascitur iam protinus perfecta est? imo ut perficiatur, nascitur. Cum enim fuerit nata nutritur, cum fuerit nutrita roboratur, cum fuerit roborata perficitur, cum ad perfectionem perue-

nerit, dicit: Cupio dissolui, & esse cum Christo. Hæc Glossa. Per quæ patenter colligitur, quod perfectæ charitatis actus est sui corporis dissolutionem & mortem appetere, exemplo ipsius Apostoli dicentis ad Philipenses: Cupio dissolui, & esse cum Christo. Vbi Glossa: Sunt quidam homines imperfecti, qui cum patientia moriuntur, & sunt quidam homines perfecti, qui cum patientia viuunt. Qui enim desiderant istā vitam, cum venerit illis dies mortis luctantur aduersum se, ut sequatur voluntatem Dei, qui vero desiderat sicut Apostolus dissolui, & esse cum Christo, non patienter moritur, sed patienter viuit, & delectabiliter moritur. Vnde passioni appropinquans exultabat & gloriabatur dicens: Bonum certamen certavi, &c. Hæc Glossa. Ecce quod nihil clarius ad propositum potest adduci, cum expresse dicat, perfectionem charitatis consistere in desiderio mortis. Potest autem & hoc ipsum necessaria ratione concludi. Si enim amor, ut dicit Dionysius, est vis vnitiua, & si hæc locutio est vera per se, necessario sequitur, quod perfectus Dei amor perfecte inclinat amantē ad omne illud, per quod conuenientius, intimius & celerius, amato possit vniri: sed nihil est, quod magis disponit, ut celerius, & intimius spiritus hominis in statu mortalitatis existens, vnatur immortalī & impassibili Deo, quam sustinentia mortis illatæ propter honorem Dei. Necesse est igitur perfecte amantem hoc desiderare, antequam illud obtineat, & cum obtinuerit perfecte lætari. Vnde & de Apostolis dicitur, quod ibant gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Ipse enim amor, ut dicit Hugo, vis est transformatiua. Qui igitur Christum perfecte amat, præcipuo mentis affectu eidem configurari peroptat, in his potissimum quæ diuina lex dicat. Sed configuratio ad Christum præcipue saluandis conueniens in statu præsentis miseriæ attenditur secundum assimilationem in passione & morte, Petro attestante, qui ait: Christus pro nobis passus est, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia eius. Hæc igitur est ad quod inclinatione præcipua perfectæ charitatis ardor inflammat, iuxta illud Canticorum: Fortis est ut mors dilectio, dura sicut infernus æmulatio, lampades eius lampades ignis atque flammæ. Idem nihilominus amor, ut dicit Richardus, est vis liberaliter diffusiva. Vbi igitur perfectus est amor, ibi & perfecta diffusio, vel actus si opportunitas adest, vel si non adest saltem desiderio pleno. Cum igitur traditio sui in mortem pro alicuius amore sit diffusio permaximæ, necesse est perfectū charitatis amorem ad id aspirare, iuxta illud quod habetur in Ioanne: Maiorem hac dilectionem nemo habet, ut animā suam ponat quis pro amicis suis. Mortem itaque pro Christo desiderare, morti se pro Christo exponere, & in mortis agone gaudere, actus est charitatis perfectæ. Porro mortem fugere actus est imperfectionis quantum in se est, potest tamen ad perfectionem reduci per circumstantiam superadditam, sicut determinatum est supra: ut pote cum quis hoc facit ut se referuat ad gloriosorem triumphum, sicut fugit Apostolus, vel cum id agit ad præbendum infirmis spei solatium, neque morte imminente trepidare se sentiunt in desperationem labantur. Et hac ratione fugisse credendus est Christus, non ex vehementia timoris, sed ex benigna condescensione perfectissimæ charitatis. Iuxta quod dicit Augustinus: Firmissimi sunt Christiani si qui sunt, qui nequaquam morte imminente turbantur. Sed numquid Christo firmiore? Quis hoc insanissimus dixerit? Quid est ergo quod ille turbatus est, nisi quia infirmos in suo corpore, id est, in Ecclesia, suæ infirmitatis voluntaria assumptione consolatus est: ut si qui suorum morte imminente turbantur, ipsum in spiritu intueantur, ne hoc ipso se putantes reprobos peiore desperationis morte absorbeantur. Hæc Augustinus: Quibus luce clarius ostenditur, quod in passione trepidare quamquam sit imperfectum, nullam tamen in Christo condescendente imperfectionem ponit, sed in eis solum quibus ipse condescendit.

Philip. 1. d

2. Tim. 4. b

2. Pet. 2. d

1. Pet. 2. d

Car. 3. b

Ioan. 15. b

Aug. hom. 60. in Ioan. versus fin. rom. 9.

Psal. 93. b

Matt. 10. c

Similiter etiā de fuga super illud Ioannis: Non enim A volebat in Iudæam ambulare, astitit esse sentiendum Futurum, inquit, erat ut aliquis fidelis absconderet se, ne à persecutoribus inueniretur, & ne illi pro crimine obii- ceretur latibulum: præcessit in capite quod in membris confirmaretur. Idem quoque super illud Psalmi: Quo- adusque iustitia conuertatur in iudicium, infirmos, in- quit, in se præfigurans Dominus, id est infirmorum per- sonam gerens, illisque compatiens ait: Transeat à me calix iste. Non enim timebat Dominus pari tertia die resurrecturus, cum arderet Paulus dissolui, & esse cum Christo. Certum est autem quod Paulus habebat infir- mitatē carnis. Non igitur infirmis carne Christus exem- plum præbuit, sed infirmis spiritu condescendit. Huic autem veritati tam clare is, cui respondemus multiplici- ter conatur obistere. Quia enim ut veritatis ignarus absurdum reputat, quod Christus imperfectis condes- cenderit in aliquo actu, ostendere nititur, quod fugere mortē sit de sua ratione perfectū pro eo videlicet quod à Christo præcipitur, & quia in viris perfectis inueni- tur. Veruntamen primam rationem nullius esse vigoris ex hoc colligere possumus; quia sicut præceptum perfe- ctionem non efficit, sic nec imperfectionem tollit. Si enim imperfectionem tolleretur, quicumque teneretur ad præcepti obseruantiam, teneretur ad perfectionem im- plendam. Quod cum sit manifestissime inconueniens, constat quod frustra laborat ostendere, quod fugere sit perfectum, per Euāgelium, per Pelagium Papam, & per Athanasium, cum Euangelicæ perfectionis culmen ex supererogatione manet diuini cōsiliij, non ex obligatio- ne præcepti. Insuper & illud mandatum de fugiendo à facie persecutorū, intelligi habet in casu sicut Rabanus C dicit super Matthæum, & Glossa. Hoc, inquit, ad illud tempus pertinet, quo dictum est. In viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis, quod persecutionem non debeant timere, sed declinare, ut tribulationis occasio sit Euāgelij seminarium. Si ergo in hoc casu intelligit, nihil ad propositū suum valet. Si autem simpliciter intelligit sicut insinuat, nō modicum errat, quia tunc quicumque voluntariæ morti se exponeret cū latere, vel fugere posset, peccaret mortaliter faciēs contra Domini iussionem. Quod si verum est, beatissi- mi martyres, Petrus, Paulus, Andreas, Laurentius, Se- bastianus, Tiburtius, Vincentius, & consimiles, qui se ultro persecutoribus tradiderūt, digni non essent gloria martyriū, sed ignominia præuaricatorum. Magnæ igitur D fuit dementiæ vniuersaliter affirmare, quod sancti mar- tyres fugerunt, & cum inueniebātur, martyrio se subde- bant. Nam hoc expresse derogat perfectioni sanctorum martyrum, quia quilibet quantumcumque imperfectus, quando non potest latere, tenetur seipsum martyrio sub- dere, ac per hoc dum actui fugiendi falsam quandam perfectionem attribuit perfectis Christi martyribus ve- ram tollit. Alia quoque ratio qua conatur probare, quod fugere non sit imperfectum, quia viri perfecti fugerunt, dupliciter deficit. Primo, quia non omne quod viri per- fecti faciunt, est ex hoc ipso perfectum. Nam sicut Ia- cob, David, Vrias, & Mathathias fugerunt, quos intro- ducit ad fugæ commendationem, ita etiam habuerunt uxores, proprietates possessionum, quæ tamen sese cum Euangelica perfectione non compariunt. Dehinc quia ut supra monstratum est, actus qui de suo genere est im- perfectus, per aliquam circumstantiam quam charitas perfecta illi adhibet, potest esse perfectus, & ideo non ra- tione actus, sed ratione circumstantiæ sanctorum viro- rum in operibus huiusmodi perfectio commendatur. Præterea sicut non sequitur, quod occidere hominē sit bonum atque perfectum, quia Phinees & Mathathias ex peccatorum occisione laudantur, sic & rationes quas multiplicat nil recte cōcludunt. Bene tamen potest in- ferri, quod si sancti viri aliquid laudabiliter fecerunt illud fieri potest pro loco, & pro tempore absque pecca- to sicut sacer Athanasius probare videtur, & intēdit. Nec tamen ex hoc sequitur quod sit perfectum, nisi pariter

includatur, quod imperfectio peccatum includit, sicut hic peruersē dogmatizat. Quod quia superius improba- tum est, hic commemorasse sufficiat.

Sane distinctio quam subiungit de modis fugiendi quos de se conatur perfectos astruere, ac multipliciter per exempla commendare, nō veritatis dilucidationem tribuit mentibus legentium, quin potius erroris caligi- nem, nisi sollicita circumspectione caueatur. Distinguit namque sex modos fugæ, quorum primus, ut dicit, est ex mentis peruersitate, secundus, est ex mentis ignauia, & timore seruili tertius est ex naturali ratione, quartus est ex humilitate mentis, quintus est ex circumspecta pru- dentia, sextus ex abundanti misericordia. In quorum modorum explicatione, multa videtur absurda dicere. Loquens enim de secundo modo dicit, quod fugere ex ignauia est ex timore seruili, sicut fugerunt filij Israel in diebus Saulis, subditque, quod Christus hoc modo mor- tem non timuit, sed timeri prohibuit. Et paulo post: Hæc fuga imperfectis competit. In his autem verbis ostendit se per omnia Theologicæ veritatis ignarū. Primo quan- tum ad significationem verborum, in hoc quod dicit fi- lios Israel fugisse Philistiim ex timore seruili. Timor enim seruilis cum sit donum S. Sancti non docet fugere corporalia bella, sed spiritualia peccata. Secundo osten- dit se nescire pondus sententiarum, cum dicit hunc ti- morem esse prohibitum, & post subiungit, quod compe- tit imperfectis. Ex hoc enim sequitur, quod aliquid idē sit generaliter prohibitum, & aliquibus personis indul- tum, & iterum, quod imperfectis sit indulta transgressio mandatorum. Quod quia continet contradictionem im- plicitam, ab omni prorsus ratione discordat. De tertio vero loquens fugiendi modo dicit, quod est ex quodam naturali timore, & quod hic fugiendi modus competit viris perfectis, sicut Moyse, Eliæ, Elifzo, & Vriæ: Et hæc fuga, ut dicit, nullam operatur imperfectionem, & hanc ut asserit, Christus assumpsit. In quib. verbis duo impli- cat, quorum vnum est falsum, alterum vero blasphemia. Quanquam enim timere mortem sit naturale, fugere ta- men est voluntarium, & quamuis perfecta charitas non excludat omnino timorem naturalem, excludit tamen illius dominium quo timidus in fugam conuertitur. Vnde Beda super illud Marci relicta sindone fugit: Quia plus cæteris Dominum amauerit, indicauit, qui aliis fu- gientibus sequi Dominum non omisit, nondum tamen perfectionem habuit, qui vel territus fugere potuit. In quibus patenter ostendit, quod fugere ex timore mortis non stat cum perfectione charitatis. Nec obstat verbum Glossæ super illud Ioannis, alius te cingat, qua dicitur quod huiusmodi affectus adeo naturalis erat, ut nō cum Petro senectus abstulerit, cum tamē perfectus esset, pro eo quod aliud est timere, aliud est timore fugere, sicut in eadem Glossa, quam ipse fraudulenter detrahebat imme- diate subiungitur. Sed quantacumque ait sit molestia mortis, ut vincat eam vis amoris, constat quod amoris vi superante timorem, nequaquam fugimus. Fuga igitur ex timore mortis nequaquam stare potest cum perfe- ctione claritatis. Vnde Augustinus in Originali Homil. eadem: Amor Christi in eo, qui pascit oues eius, in tam magnum debet Christi talemque crescere ardorem, ut vincat etiam mortis naturalem timorem quo mori no- lumus, etiam quādo cum Christo viuere volumus. Hæc Augustinus. Ex quibus concluditur, quod fuga huius- modi stare non potest cum perfectione charitatis, quæ hunc timorem exuperat, ne timentem in fugam conuer- tat. Dicere igitur ex hoc timore Christum fugisse, nō est aliud quam ipsum blasphemare, cum ex hoc sequatur, quod in ipso fuerit amor naturalem timorem non supe- rās, sed ab ipso superatus, ac per hoc non perfecte stabi- liens, sed vacillans, & imperfectus. Aduertat igitur quis- quis hæc legerit, quod fugæ prouenienti ex naturali ti- more mortis perfectionem tribuere, simulque asserere Christum hoc modo fugisse, nihil aliud est, quā Chri- stum ducem iam prostratum ab hostibus dicere, & vni- uersum ipsius exercitum ad fugam prouocare. Nullus enim

Exa. 2. c
3. Reg. 19. a
4. Reg. 6. f
Hier. 26. g

Marc. 14. c

Ioan. 21. c

Aug. 17. ad
123. in Ioan.
cir. fin. 10. 9.

enim

enim in fugam mortis timore convertitur, nisi timor hominum in eo dominetur. Quod si hoc, ut asserit, perfectum est, & omnes hoc naturali timore vrgentur, nil aliud restat secundum hanc prophanam doctrinam, nisi ut omnes in fugam conuertantur. Nulla igitur erit in fugiendo differentia Pastoris & mercenarij, cum uterque pariter habeat naturalem timorem moriendi. De quarto vero differens addit, quod fugere ex humilitate mentis, qua homo propriam infirmitatem cognoscit, & ad mortem sustinendam humiliter se imperfectum credit, competit viris perfectis. Nam hoc modo, ut ait, fugit Petrus a facie Neronis, & Iudæi persecutiones Antiochi, & Anachoretæ persecutiones Decij, & Valeriani. Et post subdit, quod hanc fugam docuit Christus, & exemplo confirmavit, & est imitanda perfectis. Hoc autem si quis diligenter consideret, scribentis imperitiam manifeste perpenderit. Nam primum exemplum de Petro est falsum. Si enim Petrus, ut dicit, se reputabat imperfectum ad martyrium, pari ratione, & quilibet Christianus. Si igitur ex hac consideratione fugere perfectum est: quilibet omnino debet fugere, nullusque ad passionem, tanquam ad rem proprias vires transcendentem aspirare. Ex quo etiam illud infertur, quod presumptuosus fuit ille feruor sanctorum, qui corde intrepido, ad tormenta ferebantur. Secundum autem exemplum est in se ambiguum, & impertinens ad propositum, quia non constat Iudæos illos ex humilitate fugisse, nec ad perfectionis exemplum eorum fuga potest assumi, qui materiali gladio propriam tuebantur salutem, & aduersarios, quando sibi facultas aderat, persequerentur ad mortem. Exemplum vero tertium de Anachoretis, ubi allegat auctoritatem Hieronymi pro fuga Pauli primi Eremitæ, suo proposito non competit quin potius aduersatur. Nam Paulus, ut ibidem dicit Hieronymus, adolescens erat delicatus & diues, non Anachoreta, non Monachus, sed adhuc in sæculo degens. De quo ibidem Hieronymus subdit, quod necessitatem in voluntatem conuertit, dum primo quasi compulsus, postea voluntarius mansit in eremo. De aliis vero Christianis qui iam perfecti erant, idem Hieronymus paulo ante præmittit: Vorum tunc Christianis erat, pro nomine Domini gladio percuti. Verum hostis callidus tarda ad mortem supplicia conquirens, animas iugulare cupiebat non corpora, & ut ipse qui ab eo passus est, Cyprianus ait, volentibus mori non permittebatur occidi. Hæc Hieronymus. Quibus præfati erroris sententia non fulcitur, sed confutatur, dum asserit, quod illius temporis martyres, non solum non fugiebant, sed etiam vehementer dolebant quod occidi non poterant, quemadmodum gloriosi martyris Doctoris Cypriani verbo & exemplo confirmat. Quartum autem exemplum quod ponit de Christo, horrendam in piis auribus includit blasphemiam. Quia si Christus ex humilitate se ad martyrij sustinentiam imperfectum putabat, aut vere hoc æstimabat, aut false. Si vere, ergo Christus veraciter fuit imperfectus. Si false, tunc necessario sequitur, quod fuerit suæ perfectionis ignarus, & horum utrumque blasphemium. Insuper si omnis qui filium Dei Iesum Christum imperfectum dicit, vel æstimat, in Deum blasphematur, qui ponit hoc Christum de se sensisse, non solum blasphematur in Christum, verum etiam asserit Christum fuisse blasphemum, quod piæ aures audire non possunt. Quisquis igitur hoc pertinaciter senserit, tradendus est satanæ, ut discat non blasphemare. De quinto vero modo fugiendi, qui est ex prudentia circumspècta diffusius tractans, imprudentiam suam patenter ostendit, dum pro nihilo tot verba diffeminat. Nullus enim negat, quin pro expectatione opportunitatis, vel utilitatis maioris, interdum etiam vir perfectus fugere possit, sicut Apostolus de Damasco fugit. Sed hic modus ab aliis licitis fugiendi modis non debet distinguì, quia omnis rationalis, & licita fuga est ex prudentia circumspècta, quæ est magistra directionis in omni via salutis. Est autem prudentia directiua fugæ, pro loco, & tempore, non tam secundum imperium perfe-

A Quæ virtutis, quàm secundum humanæ conditionem imperfectionis, & infirmitatis mentalis. Vnde super illud Matthæi, discipuli relicto eo fugerunt. Beda dicit in Glossa. Sicut Petrus qui negationem lacrymis abluir, & confessione dominici amoris trina funditus extirpauit, recuperationem eorum ostendit qui martyrio labuntur, sic alij discipuli qui articulum comprehensionis fugiendo præuenerunt: cautelam fugiendi docent eos, qui se ad supplicia minus sentiunt idoneos, quibus tutius est latere, quàm d. scrimini se exponere. Hæc Beda. Quibus elucet, quod huiusmodi circumspèctio qua quis providè fugit, infirmis magis competit quàm perfectis. Quod igitur dicit se nullatenus æstimare, quod prudentia, quæ perfectionem facit, aliquando magistra sit imperfectis, si sic intelligit, quod prudentia de perfecto imperfectum non facit, verum dicit, sed nihil ad propositum. Si autem intelligit, quod nullum opus imperfectionis ex prudentia procedit, manifeste errat, quia tunc omne opus prudentiæ esset perfectum, nec solius prudentiæ, verum etiam omnium aliarum virtutum, quibus necessario prudentia est annexa. Ex quo etiam sequeretur, quod omnis virtus sit perfecta, & omnis virtutem habens sit perfectus, & omnis imperfectus iniustus, & omnis imperfectio culpa. De sexto tandem modo fugiendi subinfert, quod fugere ex abundanti misericordia, ne persequentes grauius Deum offendant, viris perfectis competit, quia hoc modo fugit Iacob, Moyses, Dauid, Benedictus, Siluester, &c. Et hæc fugam, ut dicit, docuit Christus, & exemplo confirmavit. Porro quamuis in his, quæ de hoc modo sexto fugiendi scribit, videatur superficialiter considerantibus rationabiliter, & piè sentire, si quis tamen vigilantiori attentione consideret, manifeste cognoscat ea carere ratione simul & pietate. Nam & exempla quæ ponit, ambigua sunt, nec ex Scripturis constat præfatos viros ex ea, quæ assignat, causa fugisse. Quæ etenim ratione, vel auctoritate astrui potest, quod Iacob Esau, Moyses Pharaonem, Dauid Saul, & Siluester Constantinum fugerit, ne in eos grauius peccaret: Et ideo quæ proponit pro nihilo habenda sunt. Quia ut dicit Hieronymus, quod de scripturis auctoritatem non habet, eadè facilitate contemnitur qua probatur. Insuper si omnis qui persequitur iustum, tanto magis peccat, quanto grauius iniurias irrogat, & sanctum est atque perfectum propter hoc fugere, semper a facie cuiuslibet persecutoris fugiendum est, ne grauius peccet. Amplius ex hoc necessario sequitur, quod Christus non abundante misericordia, sed potius crudelitatem in Iudæos exercuerit, qui tunc se passioni obtulit, quando plures in eo peccare potuerunt, paschali scilicet tempore, cum Iudæorum multitudo ad festum ventura erat, de qua sciebat, quod in eius mortem consensura erat. Arguuntur etiã secundum hanc doctrinam, impietatis & crudelitatis omnes martyres, qui non fugerunt. Inaniter igitur gloriatur se aduersarium confutasse, quasi fugere non sit imperfectum, cum habeat fieri ex abundanti misericordia, quæ imperfectionis non potest esse ministra. In quo credes alterius improbare sententiã, viam aperit ad reprobendam suam. Si enim Christus, quia fugit ex misericordia respectu persequentium, nullam imperfectionis notam incurrit, multo magis si fugit ex misericordia respectu membrorum suorum infirmorum, ad præbendum illis solatium, non debet imperfectioni adscribere, sed potius iudicare perfectum. Quod autem in fine concludit, quod his quatuor modis Christus fugit, & fugere docuit, & viri perfectissimi in hoc eum imitati sunt, & hoc alios facere docuerunt, & quod Christus fugiendo exemplum infirmis præbuit: infirmis dicit, infirmitate carnis quæ perfectis competit, non mentis quæ solum conuenit imperfectis, quia ex præcedentibus satis reprobatur, non est opus ultra discutere, quanquam hæc quatuor simul aggregata, dogmatis huius absurditatem patenter ostendant. Nam si Christus hoc quadruplici modo fugit, & perfectissimi viri in hoc eum imitati sunt, cum hoc fugiendi quadriuium semper, & ubiq; & omnibus pateat, semper, & a quolibet ineunda est fuga.

Quis

Hieron. in
vita B. Pauli
primi Ere-
mitæ.

1. Cor. 11. g

Heb. 12.4

Quis enim non naturaliter timet mortem? Quis non debet se humiliare? Quis non debet prudenter cauere periculum? Quis misereri non debet persequentium proximorum? Si igitur hæc viæ fugarum semitæ sunt perfectionum, quibus itur ad Christum, non iam ad exhortationem Apostolicæ tubæ currendum est ad nobis propositum passionum certamen, sed potius quærendum est per aliquam diætarum viarum fugæ præsidium, quo celerius tanquam per compendiosas perfectionis semitas perueniatur ad Christum. Quod si huiusmodi exhortationis immo dehortationis clamorem, quo bellatorum corda terrentur procul à castris bellantium abesse censuerunt duces in pugna sæculi; quanto magis hoc obseruare conuenit in pugna Iesu Christi, vbi res agitur non pro vitandis dispendiis rerum, aut fugiendis periculis corporum, sed pro declinanda infinibili morte animarum? Nec hoc dicimus quin competere possit perfectis in casu fugere, eo modo quo superius ostensum est: sed vt fugæ laudes superfluas, vanas & falsas tanquam perniciosas, & virtutibus perfectis contrarias ostendamus esse fugiendas. Quia cum falsitas vbique & semper vitanda sit, ibi tamen & tunc potissimum declinanda est, cum sub fallaci specie sanctitatis à virtutum culmine reuocat & inclinât ad ima.

RESPONSIONIS SECVNDÆ, CAPVT SECVNDVM.

In quo Abstinentia laus, & perfectio declaratur, & eiusdem impugnatio calumniosa refellitur.

Luc. 1. 6

1. Cor. 9. d

1. Cor. 9. d

Amb. lib. 3.
Hexa. c. 7.Euseb. lib. 2.
Eccl. Hist.
c. 16. vers. fi.Hieron. ep. 22.
ad Eustoch.

Quamquam certum sit omnibus in Christiano exercitatis agone, abstinentiæ sanctæ rigorem per necessarium esse his qui perfectionē adipisci, & defensare conantur: quia tamen nouæ adinventionis dogma peruersum subintroductum est ad probandum contrarium, roborata est huiusmodi veritas tam per exempla, quam per documenta sanctorum. Et primum quidem Euangelicæ perfectionis præcursor, adducatur in medium qui propter abstinentiam eminentem, magnus prædicatur Angelica voce, sicut refert Lucas Angelum dixisse ad Zachariam. Erit enim magnus coram Domino, vinum & sicera non bibet. Vbi Glossa. Sicera interpretatur ebrietas, quo nomine signatur omne poculum de quacunque materia factum quod inebriare posset. Decet namque vas cœlesti gratiæ mancipatum, à sæculi illecebris abstinere. Hoc ipsum vas electionis Apostolus in seipso commendat, ad Corinthios scribens: Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne forte cum aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Et ad hoc agonistarum exemplo, cunctos prouocat Christi milites cum præmittit: Omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstineat, & illi quidem vt corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptum. Ad hoc facit quod ait Ambrosius lib. 3. Hexameron: Ab initio sæculi simplicem cibum & naturalem debuit Deus reliquis cibis anteferre: quoniam iste est sobrietatis cibus, reliqui voluptatis. In hoc datur nobis frugalitatis exemplum & parcimoniæ magisterium vt herbis & simplicis oleris victu, aut pomis contenti simus, quem natura obtulit, quem liberalitas Dei primo donauit. In Ecclesiastica vero historia lib. 2. refert Euseb. quoddam inter sanctos Aegyptios quos Euangelista Marcus multipliciter instituit, vinum nemo nec gustu contingit, nec aliquam carnem, tantum aqua est eis potus, & panis cum sale & hyssopo est eis cibus. De Anachoretis autē, quorum vita constat fuisse perfectionis exemplar, Hieronymus ad Eustochiū cum vitam commendasset Cœnobarum dicens, quod inter eos viuatur pane, & leguminibus, & oleribus, quæ sale solū condiuntur, quibusdam interpositis subdit: Ad tertium genus veniam, quos Anachoretas vocant, qui de cœnobiis exeuntes, accepto pane & sale, amplius ad deserta nil proferunt. Huius vitæ auctor Paulus, illustrator Antonius, & vt ad superiora conscendam, princeps Ioannes Baptista fuit. Hucusque Hieronymus. Qui & hunc quem huiusmodi vitæ asserit

A auctorem Paulum talibus extollit abstinentiæ laudibus, eius vitam rescribens: Omnem in oratione in solitudine duxit ætatem, cibum, & vestimentum ei palma præbebat. Quod ne cui incredibile videatur, Iesum testor & sanctos Angelos, vidisse me Monachos, è quibus vnus per triginta annos, pane hordeaceo, & aqua lutulenta vixit. Beatus quoque Basilius Monachis Orientalibus, qui ad perfectionis culmen nitebantur ascendere, carniū esum inhibuit. Sanctus etiam Martinus, vt de ipso narrat Sulpitius, in suo Monasterio secum de gentibus Monachis vini potū concedere noluit. Et sacer vir Benedictus sanis Monachis esum carniū interdixit. His & similibus quasi innumeris vniuersis sanctorum exemplis indubitanter colligitur, quod abstinentiæ vigor opus sit perfectæ virtutis. Et ne quid ad certitudinem desit, aliis sanctorū auctoritatibus probandum est, quibus asserunt, quod abstinere à vino, & carnibus sit perfectum. Ait enim Hieronymus ad Demetriadem: Conceduntur quidem nuptiæ, carniū esus, vsus vini, sed horum abstinentia consilio perfectiore suadet. Idem quoque contra Iouinianum: Si vis perfectus esse, bonum est vinum non bibere & carnes non manducare; nam si vis perfectus esse melius est saginare animam, quā carnem. Augustinus etiam de fide ad Petrum, sic ait, Humiles serui Christi qui cupiunt Domino absque impedimento seruire coniugia non appetunt, à vino & carnibus abstinēt, quantum corporis validudo permittit, non quod peccatum sit aut coniugem habere, aut carnes, vinumque percipere. Hæc Augustinus. Ad hoc idem facit quod dicit Gregorius libro 30. Moralium: Nullus palinā spiritualis certaminis apprehendit, qui non prius in seipso per afflictam concupiscentiam carnis incentiua deuicerit. Neque enim ad consiliū spiritualis certaminis cōsurgitur, si non prius intra nosmetipsos hostis mentis pontus: gulæ videlicet appetitus edomatur. Colligitur itaque, quod abstinentia sit opus maxime competens viris perfectis, quorū est satanæ bellis victoriosè resistere, & sapientiæ studiis quiete vacare. Propter quod Hieronymus contra Iouinianum: Si quis æstimat abundantia ciborum, atque potuū se perficere, & vacare se posse sapientiæ, hoc est versari inter delicias & deliciarū vitiis non teneri, seipsum decipit. Et post: Quomodo nuptiis virginatē, ita saturitati & carnibus ieiunia spiritumque præferimus. Si igitur vacare sapientiæ perfectorum est, & virginitas præfertur coniugio, sicut perfectum imperfecto, restat quod de genere operis abstinere à carnibus, aliisque delicatis cibariis, auctum dicit consonum perfectioni; & contra his vt imperfectionem quādam importat, quantum est de sui generis natura, nisi ad perfectionem reducat per circumstantiam superadiectam, vt pote cum quis habet plenā abstinendi voluntatem, & tamen huiusmodi cibariis pro loco, & tēpore sobrie vitur, vel quia requirit necessitas sustentationis propriæ propter ægritudinem seu debilitatē, vel utilitatis fraternæ ædificationis per charitatiuā condescensionem. Primum quidem exemplum ex vita sumitur perfectorum Cœnobarum, quam describens Hieronymus ait, loquens de sanis: Viuitur pane, leguminibus, & oleribus, quæ sale solo condiuntur. Dehinc pro debilibus subdit: Vinum tantum senes accipiunt, quibus & paruulis sæpe fit prandium, vt aliorum fessa sustentetur ætas, & aliorum non frangatur incipiens. Post hæc de infirmatibus ait: Si quis verò cœperit ægrotare, transfertur ad exedram latiore, & tanto senum Ministerio confouetur, vt nec delicias vitium, nec matris quærat affectum. Hæc Hieronymus. Porro exemplum secundi manifeste refulget in Christo, de quo Chrysost. super Matt. Vide quanta est Christi in condescensione diligentia, sicut cum comedat & bibat, cum videatur ex aduerso Ioanni faciens, & hoc Iudæorum gratia salutis facit: magis autē orbis terrarum vniuersi, simulque hæreticorum obstruens ora. Magister namque perfectionis omnimodæ Iesus Christus, & supportator imperfectionis nostræ vtrumque; debuit in sua vita monstrare: cum tamen Ioannes totā peregerit vitam

Sener. Sulp.
lib. de vis. B.
Mart. c. 7.Hieron. in ep.
ad Demet.
qua habetur
to. 9. longe
ante me.
Idem contr.
Iouin. lib. 1.Aug. de fide
ad Pet. c. 3.
vers. fin. c. 3.
Greg. lib. 30.
Mor. c. 13.
ante mod.Hieron. ubi
sup. præc.Hieron. in ep.
22. ad Eustoch.Chrys. in
72. super
Matth.

secundum

*Idem cont.
Iouinian.
cir. med.*

1. Cor. 12. d

1. Timo. 4. a

*Aug. lib. cont.
Adamant.
Man. cap. 14.
circa m. d.
tom. 6.*

*Hieron. cont.
Iouim. lib. 1.*

1. Cor. 15. d

*1. Tim. 4. b
Tit. 1. d*

secundum arctissimam abstinentiæ legē. Et quamquam A
actus abstinendi perfectior sit ex proprio genere, perfe-
ctius tamē egit Christus, quam Ioannes, quia & puriori
modo in se ipso abstinuit, & aliis ex perfectiore charita-
te condescēdit. Vnde & perfectioris præcipuus sectator
Apostolos nō solum imitabilem se præbet in austeritate
vitæ, verū etiam pia ad proximos cōdescensione ad Co-
rinthios dicens: Factus sum infirmis infirmus, vt infir-
mos lucrificerem, omnibus omnia factus sum, vt om-
nes facerem saluos. Hanc condescensionis ædificatoriæ
formam discipulis ad prædicandū missis Dominus de-
dit, cum ait: In eadem domo manete, edentes & bibe-
ntes, quæ apud illos sunt. Et ratio à Matthæo redditur. Est
enim dignus operarius cibo suo. Quia enim discipuli
pauperes erant, & laboriosis prædicationis exponeban-
tur discursibus, ne pro penuria & difficultate laboris, in
se ipsis deficerent, vel pro difformitate victus, onerosi
redderentur suscipientibus ipsos, huiusmodi fuit eis à
Domino viuendi forma præscripta, tam pie quam pro-
vide, vt & aliis condescenderent, & iniunctum sibi labo-
rem viriliter tolerare valerent. Ex prædictis igitur elu-
cescit, quod tam abstinere à carnibus, & vino, quā his
vti, potest fieri perfecte & imperfecte, sed vnum, scilicet
abstinere sit perfecte ex proprio genere, alterū vero ra-
tione circumstantiæ adiunctæ, cum ex se magis declinet
ad imperfectionē. Hæc autem non ideo dicimus, quia
cibus in culpa sit, cū dicat Apostolus ad Corinthios: Ec-
ce nos non commendat Deo. Glossa: Sumpta, vel non
sumpta. Et Augustinus libro 3. de doctrina Christiana:
Quid locis, & tempori, & personis conveniat, diligen-
ter attendū est ne temere flagitia reprehēdamus. Fieri
enim potest, vt sine aliquo vitio cupidinis, voracitatis,
pretiosissimo cibo sapiens vtatur, insipiens autem fœ-
dissimæ gulæ flamma in vilissimum ardeat, & sanus
quisque maluerit more Domini pisce vesci, quam lenti-
cula more Esau, aut hordeo more iumentorū. Hæc Au-
gustinus. Ad quod etiam facit quod dicit Gregorius li-
bro 50. Moralium: Non cibus, sed appetitus in vitio est.
Vnde lautiores cibos plerumque sine culpa sumimus,
& abiectiores non sine reatu conscientie degustamus.
Hinc Esau primatam per lenticulā perdidit, & Elias in
cremo carnes edendo virtutē corporis seruauit. Vnde &
antiquus hostis primū sibi hominē nō carne, sed poma
subdidit, & secundū, non carne, sed pane tentauit. Patet
igitur, quod delicatis vti pro loco & tempore possumus
absque peccato: quia tamen per exercitationem
concupiscentiæ, dant occasionem peccandi, ab huius-
modi abstinere salutare est. Ac per hoc cum sit difficile
& arduum & supererogatoriū, de natura sui generis col-
ligitur esse perfectum tanquam ad perfectionem præ-
parans, & ipsam promouens, & conseruans. Vnde Hie-
ronymus contra Iouinianum: Facilem carnium cunctis
nationibus esse communem, & passim licere quod pas-
sim gignitur, quid ad nos quorum cōuersatio in cœlis
est qui super Pythagoram & Empedoclem, & omnes
sapientiæ sectatores non ei debemur cui nascimur, sed
cui renascimur: quoniam repugnantem carnem, & ad
libidinū incentiuā rapientem inedia subiugamus. Hæc
Hieronymus. Quibus ostendit, abstinentiam viris per-
fectis & cœlestibus competere, ad perfecte cauendam
libidinem, & edomādā carnem. Competit etiam eis,
quia promouet ad perfectā virtutem. Valet enim pri-
mo, ad seruandū pudicitie sanctæ nitorem. Vnde Hie-
ronymus ad Eustochium: Sollicite prouidendum est,
vt quos saturitas de paradiso expulit, esuriens reducat.
Non quod Deus vniuersitatis Creator & Dominus, in-
testinorum nostrorum rugitu & inanitate vētris, pulmo-
numque delectetur ardore, sed quod aliter pudicitia tu-
ta esse non possit. Valet secundo, ad custodiam pauper-
tatis altissimæ, iuxta quod idem Hieronymus ad Salui-
nam scribit dicens: Vbi vile olusculum, cibarius panis,
& cibus potusque moderatus, ibi diuitiæ superuacua.
idem quoque cōtra Iouinianū: Si vis perfectus esse bo-
num est vinū non bibere, & carnes non manducare. Et

posit. Grandis animæ exultatio est, eum paruo conten-
tus fueris, mundum habere sub pedibus & omnē eius
pompa, & epulas, ac libidines, propter quæ diuitiæ
cōquiruntur, vtilibus commutare cibis. Valet etiā ter-
tio ad conquirēdam animi fortitudinem, secundum il-
lud Bernardi: Quomodo ipsum corpus nostrum quoti-
die crescit & decrescit: sic necesse est spiritū semper pro-
ficere, aut deficere sed interest ordinis. Nam semper in
robusto & vegeto corpore animus mollior atque tepi-
dior est, & rursus in corpore debili, & infirmo fortior
viget, promptiorque spiritus, Quod se expertū testatur
Apostolus, dicens: Quando infirmor, tunc potens sum.
Sicut igitur per abstinentiā vigor attenuatur in corpore,
sic & augmētatur virtus in animo, quod maxime locum
habet in viro perfecto. Valet nihilominus quarto ad
obtinendam mentis serenitatē, iuxta sententiam Sene-
cæ in quadam epistola: Non est, inquit, iucunda res,
aqua & pulmenta, aut frustum hordeacei panis, sed sū-
ma voluptas est ex his posse capere voluptatem, & ad
id se deduxisse, quod eripere nulla fortunæ iniquitas
possit. Si igitur hæc mentis tranquillitas, quam varij
euentus fortunæ non auferunt, perfectioni attestatur,
aperte colligitur, quod sic abstinere sit perfectorum.

His præallegatis pro veritatis parte, facile iam est &
perfectionis abstinentiæ sublimitatem defendere, & ho-
stis aduersus eam erecta machinamenta dissipare. Nam
ab impositione falsi criminis sumēs exordium, primum
quidem se fundat super fallum, asserens eū contra quem
scribit dixisse, quod carnū elus sit à perfectione reces-
sus, quod nunquam dixit: insuper & quod de numero
sit illorum, de quibus dicit Apostolus, quod in nouissi-
mis diebus, discedent quidā à fide attendētes spiritibus
erroris, quod crimē illi impingit, quia saturitati abstine-
tiæ prætulit. Quantæ igitur malignitatis sit & fraudis,
pro abstinentiæ commendatione, viro fideli errorem
Manichæorū impingere, is, qui legit, aduertat. Hoc enim
nihil aliud est astruere, nisi quod abstinentia commen-
dari non possit sine præiudicio fidei & sanæ doctrinæ.
Quod si verū est, errauerunt viri clarissimi, qui magna
& mira fuerunt abstinentia præditi. Errat & nunc sancta
mater Ecclesia, quæ in ieiuniis ab ipsa institutis, iubet
abstinere à carnibus, & ab his quæ sementinam inde tra-
hunt originem errare probatur & ipse, qui aut morem
sequitur Ecclesiæ, & tunc secundum suam sententiam
est Manichæus, aut morem hunc sacrum impugnatur, &
tunc est Iouiniani discipulus. Audiat igitur nō nos, sed
Augustinum, contra Adamantiū Manichæum, & de dis-
cipulis illius sectæ loquentem. Istos, inquit, significauit
futuros Apostolus in temporibus nouissimis, prohiben-
tes nubere, & abstinere à cibis, quos Deus creauit. Hos
enim proprie designat, qui se non propterea temperant
à cibis talibus, vt aut concupiscentiam suam refrēnt,
aut infirmitati alterius parcant. Audiat etiam Hierony-
mus contra Iouinianum: Reprobatur, inquit, Apostolus
eos qui prohibebant nubere, & iubebāt à cibis abstinere,
sed Marcionem designat & ceteros hæreticos, qui
abstinentiam inducunt perperuam, ad destruenda & cō-
temnenda & abominanda opera Creatoris. Nos autem
omnem creaturam laudamus & maciem saginæ, absti-
nentiam luxuriæ, ieiunia præferimus saturitati, & à die-
bus Ioannis Baptiste ieiunatoris & virginis, regnū cœ-
lorum vim patitur. In his satis Hieronymus Iouiniani,
& noui sectatoris ipsius os obstruit, ne instar sepulchri
patentis, suorum carnalitate sermonū tanquā exhalatio-
nib. fœtidis fidelium mētes sobrias & pudicas inficiat,
moresque corrūpat. Nam, vt ait Apostolus: Corrūpant
bonos mores, colloquia praua. Sane quia studiū esse cō-
suevit errantiū, testimoniis veritatis peruerse intellectis,
aduersus ipsam veritatem configere, ideo cōsequenter
munire senititur, auctoritate scripturarum, primo alle-
gās illud Apostoli: Omnis creatura Dei bona. Et iterū:
Omnia munda mundis: Cui etiā interpositis quibusdā
subnectit Euangelicū illud: Non quod intrat in os coin-
quinat hominē. Quibus etiam interponit auctoritatem

Augusti

Aug. lib. 19.
de ciu. Dei
c. 19. tom. 5.

Mat. 23. 6

Hiero. lib. 2.
con. Iou.

Hieron. ad
Saluin. ep. 9.
post med. 1.
Tim. 4. 6
Rom. 14. 4

Hieron. ad
Eustoch.
epist. 22.

Augustini de ciuitate Dei, qui dicit, quod conuictio
victus non impedit religionem. Ex quibus conatur astru-
ere, quod abstinentia ciborum nihil facit ad perfectionem,
nec ipsorum usus, vel sumptio ad perfectionem. Vnde & dicit: Imperfectionem non facit Dei creatura
sed mens infirma, & nesciens uti ea. Idcirco magis ei
abstinentia, quam perfectæ menti est necessaria. Hoc si
verum est, & huiusmodi ratio aliquid roboris habet
cum bona temporalia sint creaturæ Dei, & mulier for-
mata à Deo, & coniugium, quod plus est, sit Domini
sacramentum, & libertas propriæ voluntatis sit donum
diuinum, nihil horum ad imperfectionem facit, magis-
que competunt hæc perfectis, quam imperfectis, tan-
quam melius scientibus uti. Magis igitur secundum hanc
indoctam doctrinam perfectis cōpetit diuitias posside-
re quam spernere, magis nubere quā continere, magis
agi voluntate propria quam gubernari aliena. Ex quibus
etiam illud infertur, quod doctrina Christi fuerit perfe-
ctioni contraria. Ad quod quidem incōueniens, auribus
pijs horrendum, nequaquam deuenisset, si earum quas
allegat auctoritatū, Catholicum habuisset intellectum.
Nam auctoritas Apostoli quam proponit, hæreticorū
reprobat impietatem, Euangelicum verbum Phariseo-
rum superstitione; sed Augustinus in verbo proposito
aduersatur utrique. Quod enim Christus Phariseos de
superstitione notauit, & textus Euangelicus aperte de-
clarat, & Glossa exponit, quæ super illud Matthæi: Non
quod intrat in os co inquinat hominem, ait: Vno sermo-
ne omnis superstitio obseruationum eliditur, dum in
discernendis cibis religio putatur. Quod de ea discre-
tione intelligendum est, quæ secundum Phariseorum
sententiam in cibis constituit immunditiæ causam. Nā
discernere inter cibaria delicata & aspera, pretiosa & vi-
lia abstinentium more, non repugnat, sed cōsonat reli-
gioni Christianæ. Quod autem dicit Augustinus, quod
victus non impedit religionem, intelligendum est de re-
ligione Christianæ fidei, quæ communis est perfectis &
imperfectis de qua Augustinus ibidem, Ipsos quoque
philosophos qui Christiani fiunt, non habitum, & con-
suetudinem victus, sed falsa dogmata mutare compellit.
Quod quidē intelligi non potest de religione discipli-
næ regularis in qua habitus nouus assumitur, & muta-
tur consuetudo viuendi, quantum etiam ad discretionē
ciborum. Vnde Hieronymus contra Iovinianum: Audi
inquit, sues & apros & ceruos, & huiusmodi reliquos
animantes, esse creatos, ut athletæ, milites, & nautæ
metallorumque fossiores, & ceteri huiusmodi operibus
mancipati, cibos haberent, quibus fortitudinem corpo-
rum sibi necessariam sustentarent. Ceterum nostra reli-
gio non athletam erudit, non fossorem, vel remigē, sed
sapientiæ sectatorem, qui se Dei cultui mancipauit. De-
nique verbū Apostoli quod primo proponit Manicheo-
rum impietatem impugnare, non abstinentiam imper-
fectorum. Vnde idem Hieronymus ad Saluinā. Scimus
ab Apostolo dictum: omnis creatura Dei bona, & nihil
rejiciendum quod cum gratiarum actione percipitur;
sed idem loquitur: Bonum est non manducare carnem
& non bibere vinum. Comedant carnes quæ carnibus
feruiunt, quarum feruor despumat in coitum, quæ alli-
gatæ maritis, generationi & liberis dant operam. Qua-
rum vteri portant fœtus, earū intestina carnibus imple-
antur. Tu vero quæ in tumulo mariti sepelisti omnes pa-
riter voluptates, nihil habes necesse aliud, nisi perseue-
rare in ieiunio. His aperte colligitur, quod omnis crea-
tura bona & munda est, & quod sanctum est ab aliqui-
bus abstinere, quia & si non sint immundæ formaliter
vel causaliter, tamen occasionaliter, ex earum usu, ut fre-
quenter immūditia contrahitur dum concupiscentia ex-
citatur, sicut idem Hieronymus ad Eustochium ait: Si
quid in me potest esse consilij, si experto creditur, hoc
primum admoneo, hoc obtestor, ut virgo CHRIS-
TI vinum fugiat pro veneno. Quid oleum flammæ
adijceimus? quid ardeni corpusculo fomenta ignium
ministramus. Hæc Hieronymus. Quod si forte quis di-

cat hanc ruinam iuuenibus, & imperfectis, non perfectis
esse timendam, obuiat idem Hieronymus in eadem epi-
stola dicens: Quandiu in hoc fragili corpore detine-
mur, quandiu habemus thesaurum istum in vasis ficti-
libus, & concupiscit caro aduersus spiritum, & spiritus
aduersus carnem, nulla est certa victoria. Et paulo post.
Si Apostolus vas electionis, & præparatus in Euangeli-
um Christi, ob carnis aculeos, & incentiua vitiorum re-
primit corpus suum, & seruituti subicit, ne aliis prædi-
cans, ipse reprobis inueniatur. Et si post nuditatem, ieiu-
nia, famem, flagella, supplicia, in semetipsum reuersus
exclamat: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpo-
re mortis huius, tu te putas securum esse debere? Caue
igitur ne de te aliquando dicat Deus; Virgo Israel ceci-
dit, & non est qui suscitet eam: Hæc Hieronymi verba si
vera sunt, immo quia vera sunt, non parui periculi res est
abstinentiæ perfectioni detrahere, ac per hoc animos
perfectæ virtuti studentium ab ea reuocare. Ut autem ad
hoc efficacius possit inducere, sanctorum consequenter
se munit exemplis, Noë scilicet, Eliæ, & Ioannis Bapti-
stæ. Quorum primus, ut dicit, omne genus carnis accepit
in usum, secundus fuit carnū cibo refectus, tertius ve-
ro locustarum esu non fuit pollutus. Ex quibus arguit
quod cum omnis imperfectio sit pollutio animæ, carni-
um esus nihil facit ad imperfectionem, quin potius ad
perfectionem, cum dicat Apostolus: Scio abundare &
penuriam pati; nec esset perfectior esuriens, quam abun-
dans, utrumque enim poterat virtute diuina. Verū hæc
quæ proposuit vitiorum perfectorum, exempla, si ad hoc
introducitur, quod talibus vesci, sit de se licitum, ex ratio-
ne procedit, & Augustini sententiam sequitur, in libro
confessionum, ubi ex prædictis sanctorum exemplis
ostendit, quod non cibus, sed appetitus inordinatus in-
troducitur peccatum. Si autem per hoc conatur astruere,
quod cibis huiusmodi uti pro loco & tempore, non sit
perfectioni contrarium, sed cōpossibile, verū adhuc di-
cit, sed frustra laborat, quia hoc nullus Catholicus ne-
gat. Si vero persuadere conatur, quod his vesci, & ab his
abstinere sit æque perfectū, errat nō modicū. Primo qui-
dem, quia hoc falsum est, & absurdū, sicut præallegata
sanctorum testimonia & exempla declarant. Secundo
quia non vera, sed sophistica ratione procedit, cū arguit,
quod si viri perfecti aliquid egerunt, quod hoc illud sit
de propria ratione perfectum: hoc enim plurimas habet
instantias, sicut præostensū fuit in præcedenti particu-
la. Nā similiter argui posset de coniugio Noë, & de pro-
prietate possessionū, & de plātatione vineæ, ut taceamus
de vini potatione. Tertio vero quia exemplis huiusmodi
D primo propositis, falsam subnequit assumptionem, cum
dicit, quod imperfectio est animæ quædam pollutio,
hoc superius multipliciter est improbatum tanquam
erroneum, & ad quod multa inconuenientia sequuntur.
Tunc enim nouiter baptizatus, aut non esset imperfe-
ctus, aut peccati labe esset pollutus, quorum utrumque
est absurdum. Insuper si esset pollutio, aut esset mortalis,
& tunc omnis imperfectus charitate careret; aut venia-
lis, & tunc omnis venialiter peccans à perfectione deci-
deret: nullusque in veniali existens, ad perfectionem
perueniret, idemque foret perfectum & impollutum,
quod quidem vel est istorū omnium in statu viæ vel
omnino nullorum, nisi Dei hominis & virginis Mariæ.
Quarto autem, quia præfata exempla magis ad opposi-
tū valent, quam propositum, sicut à sacris Doctores
inducuntur. Vnde Hieronymus ad Eustochium: Noë
vinum bibit, & inebriatus est, & post ebrietatem nudatio
femorū subsecuta est. Elias cum Iezabel fugeret, & sub
queru iaceret, adueniente ad se Angelo suscitatur, &
ecce ad caput eius panis subcinericius, & vas aquæ. Re-
vera poterat ei conditum merum mittere, & electos ci-
bos, & carnes cōtusione mutatas. Elizeus filios prophe-
tarum inuitat ad prandiū, & herbis agrestibus eos alens,
consonum prandentium audit clamorem: Mors in olla,
vir Dei nō est iratus cocis, lantioris enim mensæ consue-
tudinem non habebat. Poruit & Danieli de regis fercu-
lis

Philip. 4. c

Aug. lib. 10.
Confess. c. 31.
tom. 1.

Hieron. ad
Eustoch. ep. 22.

lis opulentior mensa transferri, sed Habacuc ei messorum prandium portat, arbitror rusticum. Ideoque ibi vir desideriorum appellatus est, quia panem desiderij non manducauit, & vinum concupiscentiæ non bibit. Ecce quot exempla Patrum veteris testamenti introducit ad abstinentiæ laudem, quæ is tanquam carnaliter sapiens trahere nititur ad carnem. Sentiens autem ex his quæ iam dixerat, acutis eiusdem Hieronymi iaculis, ut Ioviniani discipulū se posse transfigi quasi clypeum defensionis obiciendo versute subiungit: Nec me clames Iovinianum, quia non dico, ut ipse quod non differat, simpliciter abstinere, vel carnes & vinum gulose comedere: sed infirmis qui nesciunt his recte uti, valde necessarium iudico abstinentiam, perfecti vero nullam contrahunt immunditiam. Hæc verba ipsius, quibus ut excuset errorem proprium exaggerat alienum. Nunquam enim Iovinianus, quamquam sit omnino detestandus, in hanc, quam hic fingit dementiam incidit, ut gulositatem æquaret abstinentiæ, sicut nec luxuriam continentiam, vltum ciborum & abstinentiæ, æqualis apud Deum meriti censuit. Quod idem Hieronymus reprobat ut dogma prophanum. Hic antè longe amplius desipit: quam ille Iovinianus, tanquam proficiens in erroris doctrina discipulus. Nam sobrietatem in usu ciborum dicit competere perfectis, abstinentiam imperfectis, quia perfecti nullam ex hoc immunditiam contrahunt, & imperfecti indigent illo remedio ad edomationem concupiscentiarum. Constat autem quod perfecti præferuntur imperfectis, & quæ illis, & his competunt, per se loquendo consimilem habent comparationem, igitur secundum ipsum præfertur horum ciborum vsus moderatus & sobrius abstinentiæ ab eisdem. Quod si causetur falsum sibi crimen imponi, dicat igitur ipse quod sentit. Aut enim præfert abstinentiam moderato modo vescendi, aut æquat, aut postponit. Si præfert ut quid tot superuacua verba contra propriam sententiam protulit? Concesso enim quod abstinere perfectius sit, iam nulla restat causa aduersus aliquem disputandi. Si vero æquat, in errorem Ioviniani turpiter incidit. Si autem postponit, damnatæ & reprobatæ iam hæresi superaddit. Quod autem huius vltimæ sententiæ fuerit, ex consequentibus aperte clarescit. Quasi enim ei quod dixerat abstinentiam imperfectis competere, ex aduerso aliquis resisteret, ex alterius persona subiungit. Sed dices: Quid igitur Dominus sacerdotibus vereris Testamenti cum ministrarent, prohibuit vinum? Quid quod Nazareis inhiuerit? quid quod filij Rachab ex hoc laudantur? Et tandem Ioannes Baptista vinum & siceram non gustauit. Et addit: Qualiter igitur non erit perfectius à vino, & à carnibus abstinere, quam his uti? Et ad hæc tanquam ad probandum falsum inducta, respondit dicens, quod sacerdotibus veteris legis inhietur vinum velut adhuc nescientibus uti, quod abstinentia Nazæorum figuralis non moralis fuit, & quod filij Rachab magis de obedientia, quam de abstinentia laudati sunt, & quod Ioanni Baptistæ abstinentia competebar, quia adolescens erat, addens, quia sicut absque diminutione perfectionis, carnes comedit, sic etiam si voluisset, potuisset bibere vinum, cum ad eius oppositum nulla lege teneretur. Ex quibus aperte colligitur, quod ad Ioviniani superaddit errorem. Cum enim supra probauerit, quod perfectis competit vino, & carnibus uti, exemplo Noe, Eliæ, & Ioannis Baptistæ, & nunc pro inconuenienti habeat, quod perfectis viris abstinentia indicitur, manifeste conuincitur eius esse sententiæ, quæ ciborum vsus abstinentiæ non postponitur, sed præfertur. Pro huius quoque erroris defensore perfidia, plurima dicit absurda. Nam quod asserit vinum interdici sacerdotibus, tanquam nescientibus uti, aperte contrariatur veritati, cum super illud Leuitici: Vinum & omne quod inebriare potest, & cetera, dicat Glossa: Filiis Aaron tanquam sublimiora adeptis, traditur hoc mandatum. Insuper contra viros sanctos blasphemare conuincitur, quorum nonnulli sacerdotalis

A generis, sanctitatis, priuilegio, & prophetiæ spiritu clauerunt. Mira certe, vel potius monstrosa doctrina. Cum enim supra præmiserit, quod viris perfectis competebar coniugium in vereri lege, & secundo addiderit, quod Aaron tanquam vir perfectus fugit, quæ fronte nunc subiungere potest, quod tanquam imperfectus abstinuit, quasi coniugij nexus, vel fugæ præsidium sacerdotibus perfectionis gloriam tribuat, & sanctitas abstinentiæ tollat? Magna enim absurditate non caret, quod principalem causam abstinentiæ præcursoris, ætatem asserit fuisse iuuenilem, scilicet propter adulescentiam castigandam, ac si abstinentia senibus, & perfectis non competere. Quid igitur sancti senes, & perfecti Paulus eremita, Antoninus, Hilarion, & clarissimi illi cœnobiorum patres abstinerunt vsque ad decrepitam senectutem? Quid illi nobiles cœnobitæ, de quibus dicit Hieronymus ad Eustochium: De cibis vero & potu taceo, cum etiam languentes monachi, aqua frigida vix vtantur, & coctum aliquid accepisse luxuria sit? Quid illa sacratissima Paula, de qua idem Hieronymus: Nulla iuuenum puellarum sano & vegeto corpore, tantæ se dedit abstinentiæ, quantæ ipsa fractio, & senili debilitatoque corpusculo? Quid etiam venerabilis illa Tarfilla, de qua Gregorius quarto Dialog. Tarfilla, inquit, amita mea, inter duas alias sorores suas, virtute continuæ orationis, grauitate vitæ, singularitate abstinentiæ, ad culmen perfectionis excreuerat. Quid tandem Apostolus, de quo Hieronymus contra Iovinianum: Paulus Apostolus post famem & sitim, & cæteros labores suos, & pericula latronum, & solitudinis, crebra ieiunia enumerat, & discipulo Timotheo dolenti stomachum, & infirmitates plurimas sustinenti, suadet vini modicam potionem, quod non concederet, nisi crebræ infirmitates, & dolor stomachi postulassent? Innumera quoque ad hæc exempla suppetunt, virorum illustrium, non solum in Christum credentium, verum etiam gentilium philosophorum, sicut ex variis historiis colligi potest, & præcipue de libro Hieronymi contra Iovinianum, & ex eo quem conscripsit Ambrosius de vita Brachmanorum. Nec horum contemnenda exempla, cum Hieronymus ad Lætiam dicat, quod Iudaica superstitio, ex parte facit in reiectione quorundam animalium atque escatum, quod Indorum Brachmanæ, & Ægyptiorum Gymnosophystæ in polentæ, & orizæ, & pomorum solo obseruant cibo, D cur virgo Christi non facit in toto? Si tanti vitru, quare & non maioris pretij sit margaritum? Hæc autem non idcirco diximus, ut abstinentiæ laudemus excessū, sed nostri tēporis homines de imperfectione notemus. Fieri enim potest: ut pro debilitate corporū excusent nonnulli, iuxta quod distinctione 24. dicitur: Defectus hominum nostri temporis, quibus non solum membra, sed etiam corpora ipsa defecerunt, non patitur distinctionis illius manere censuram. Fieri enim potest, ut ad aliqua pietatis officia seipsos exercent, quæ distinctionem illam vel in toto, vel in parte recompensent. Hoc tamen præcipua cura seruandum, ut qui tantum vitæ tūorem sequi non valent, vel forsitan nolunt, non præsumptuose vilipendant, sed religiosè venerentur, quatenus si quid in eis pro carnis debilitate subtrahitur, ex mentis humilitate suppleatur. Hanc piam reuerentiæ formam, si est cui responderetur obseruare voluisset, nequaquam humanæ carnalitatis vitium, per carnes quas dicit à præcursore comestis, temeraria præsumptione foueret. Cui aperte contrariatur Evangelicus textus, & Augustinus contra Faustum, ubi sic ait: Vnde dictus est Ioannes non manducans, neque bibens, nisi quia illo vitru, quo Iudæi vtebantur, ipse non utebatur? Constat autem, quod Iudæi carnibus vescabantur, nisi forte quis ita desipiat, ut dicat Ioannem carnes manducasse in lege prohibitas. Hieronymus etiam contra Iovinianum. Præcursor Domini, & præco locustis alitur, & siluestri melle, non carnibus. Et Rabanus super illud Matthæi: Esca eius locustæ, & cetera. Habitatori solitudinis congruum erat, ut non delicias ciborum, sed necessita-

Hieron. ad Eustoch. epist. 22.

Idem in epistaphio Paula, qua est epist. 27.

Greg. lib. 4. Dial. 1. 16. & hom. 38. in Euangel. non longe à medio.

Hieronym in epist. 7. ad Lætiam post med.

Rabanus super Mat. 3.

tem humanæ carnis expeteret. Vnde refert Arnulphus Galliarum Episcopus, minimum genus locustatum fuisse in deserto Iudææ, quo pastus est Ioannes baptista, & usque hodie ibi apparere, qua corpusculis in modum digiti manus exilibus in herbis facile capiuntur, coctæque in oleo pauperum præbent victum. His itaque diligenter perspectis, quis tam impudens erit, ut per vitam Ioannis austeram, & pauperem, suam, vel alienam defendere audeat carnalitatem? Ceterum quia superfluum est in his immorari diutius, ad ea veniendum est, quæ in quæstionis huius diffinitioni subiungit. Dicit namque, quod viri perfecti ad vinum & carnes se relaxauerunt, propter carnis infirmitatem, propter seruandam consuetudinem communis vitæ, & propter scandali vitiationem. Quæ quamuis vera sint, & à sanctis accepta, multa tamen falsa, ut assolet, in eorum explicationem permiscet. Dicit enim in explicatione primi membri, quod imperfectio est damnum virtutis, quod superius tanquam erroneum est multipliciter improbatum. Addit etiam quod Elias propter infirmitatem carnis, caribus pastus fuit, quam etiam infirmitatem Christus accepit. Hoc si de speciali carnis infirmitate intelligatur, non sine temeritate multa asseritur, tum quia illud Scriptura non docet, sed eius contrarium, tum quia erroneum est asserere, quod Christus assumpsit infirmitates, nisi illas quæ cõmuniter respiciunt statum humanæ naturæ. Quod si de infirmitate, quæ cõmunis est omnibus loquitur, secundum hoc exemplo Christi & Eliæ quilibet perfectus carnes comedere debet. Sane quod in explicatione secundi modi introducit Auctositate Augustini de libro quæstionum Euangelij, quod non interest, quid alimentorum vel quantum quis accipiat, dummodo id agat, pro congruentia hominum cum quibus vivit, si generaliter accipiat, sicut hic ex perversitate intellectus insinuat omnem abstinentiæ rigorem eneruat, secundum duplicem abstinentiæ modum, à qualibus videlicet, & à quanto. Attendendum est igitur quod verbum illud intelligi debet, quod non multum interest quantum ad rationem liciti, vel illiciti, contra id quod asserit Manichæus; multum tamen interest, quantum ad edomationem carnis, exercitationem virtutis, & satisfactionem pro culpis commissis. Vnde Gregorius in Registro: Duobus modis viri sancti à licitis abstinere solent, aliquando ut merita sibi apud omnipotentem Deum augeant, aliquando ut antea vitæ culpas detergant. Sed etiā pari non caret perversitate, quod ibidem subiungit: quod si quis strictius vult vivere, quā hic cum quibus communiter vivit aut intemperans est, & ita imperfectus, aut superstitiosus, & ita impius. Hæc verba ipsius, quæ imponit August. de doctrina Christiana simulq; dicit quod hoc scilicet strictius vivere, non docuit Christus, sed potius prohibuit, nec aliquis sanctorum hoc fecit. His autem verbis omnibus plane sanctorum religionum institutoribus, & Ecclesiarum rectoribus, qui strictius vixerunt, quam eorum consocij, non solum notam imperfectionis, sed etiam maculā prævaricationis impingit, propter quod, & à blasphemiam in Christi sanctos, immunis non est, nisi in quantum fortassis eum ignorantia excusat, quia quos imitari abhorruit illorum vitas legere neglexit, sicut & mendositas codicis, in ea quam allegat August. auctoritate ipsum fefellit. Nequaquam enim ibi scriptum habetur, aut intemperans, sed aut temperans, aut superstitiosus, ubi vult August. ostendere, quod transcensus vitæ communis, aut venit ex sublimitate virtutis, sicut in viris magnæ auctoritatis, aut ex superstitione erroris, sicut in Manichæis, vel ex præsumptuosa singularitate modi vivendi, sicut in quibusdam hypocritis, & vanis hominibus, qui despiciunt statum vitæ communis. Corrigat igitur sui mendositatem codicis, vel potius à malignitate resipiscat erroris. In pertractatione quoque tertij modi falso redarguit Petrum Apostolum, & impie blasphemiat in Christum; dicit enim Petrum reprehensum à Paulo, quia abstinentia sua scandalizabat infirmos. Verum sicut ex textu apparet Apostoli, non in hoc ar-

Aug. lib. 3. de
Doctrin.
Christ. c. 12.
10m. 3.

Gal. 2. c.

guendus erat Petrus quod abstinentium more, cibis delicatioribus carnem restringeret, sed quia more Iudæorum cibos discernens, Gentiles faciebat exemplo suo iudaizare. Quod vero subiungit, Christum comedisse agnum Paschalem, quem comedere non tenebatur, nisi ne inde præberet Iudæis scandali occasionem, manifestam blasphemiam continet. Nam Christus cum esset Dominus legis & omnium, etiam cum scandalo Iudæorum quæ sub lege erant, legales carimonias præterire poterat, nec ex tentione, sed non condescensione legis figuralia observabat. Tandem quia veritas vincit semper, & inualefcit, cuius lumen inter densas errorum tenebras radiat, eius quasi virtute compulsus, abstinentiæ hostis ad eam, quam impugnauerat laudandam convertitur, cum subiungit, quod tribus ex causis viri sancti abstinerunt. Primo propter macerationem carnis, ad edomandum concupiscentias, secundo propter cautelam scandali infirmorum, tertio propter evitacionem idolothytorum. Hæc siquidem vera sunt, & ab Augustino sumpta in lib. de moribus Manichæorum, sed hunc triplicem veritatis radium, triplicis erroris caligine obnubilare conatur. Nam primo dicit, quod sancti Patres non tenebantur abstinere cibis lege prohibitis, nisi propter vitandum scandalum, quod pertinebat ad novum testamentum, & hoc falsum est. Vnde August. Machabæos, inquit, cum ingenti admiratione præferimus, quod escas quibus nunc licite Christiani utuntur, attingere noluerunt, quia pro tempore prohibito non licebat. Secundo addit, quod Christus his tribus modis abstinuit, in quo non solum oberrat, sed solito modo blasphemiat. Cum enim primus modus sit, ut dicit propter refræandas concupiscentias carnis, hoc Christo attribuere, non est aliud quam blasphemare, nisi forte per hoc se se excusare velit, quod ante prædixit Christum non propter concupiscentias proprias abstinuisset, quia nullas habuit, sed ut abstinendo exemplum daret aliis, suas concupiscentias refræmandi. Verum si hanc intelligentiam habet sensum rectitudinis teneat, sed verbum erroris immutet. Quærimus tamen ab eo, quibus exemplum hoc præbuit Christus vitum perfectis, de quibus idem dicit, quod iam concupiscentias domuerunt, an imperfectis, qui adhuc concupiscentiis agitantur? Constat, quod imperfectis. Si igitur Christus tanquam medicus, infirmis condescendendo exemplum præbuit, & quasi de huiusmodi medicinali potione gustavit absque detrimento perfectionis suæ, ut quid tot in vanum verba protulit, & conscripsit adversus hanc veritatem, quam de ipsius impugnantis ore, eiusdem invincibilis veritatis extorsit? Tertio subdit, quod his tribus modis abstinere perfectis Christus præcepit, nec contrarium præcepit imperfectis, sed quibus placuit, misericorditer indulgit. Hæc verba ipsius, in quibus veritati contradicit & sibi ipsi. Veritati quidem, quia maxime astringuntur imperfecti ad idolothyta vitanda, nec eis indulgetur, quod alios scandalizent, aut suas concupiscentias non refrænent. Sibi ipsi etiam contradicit, quia cum supra docuerit, abstinentiam imperfectis magis competere quam perfectis, propter quod dicit abstinentiam vini, iniunctam sacerdotibus veteris Testamenti, non novi; nunc seipsum redarguens dicit, quod abstinentia viris perfectis præcipitur, & imperfectis indulgetur. In quo dum vno destruit brevi sermone, quidquid supra construxerat, manifeste declarat, quod qui studio contentionis deseruit, dum arcu tenso dolo per sagittam sermonis emissam, alterum vulnerare satagit, iusto Dei iudicio semetipsum prius ipse configit.

Aug. contr.
Euseb. lib. 19.
c. 14. 10m. 6.

RESPONSIONIS SECUNDÆ, CAPUT TERTIUM.

In quo ieiunij arctitudo, ut consona perfectioni defenditur, & eius multiplex commendatio subinfertur.

Satis evidenter per determinata patet, ut credimus, ieiunij arctitudinē, velut abstinentiæ culmen Euangelicæ perfectionis

perfectiōis structuræ non modicum præstare munimen. Verum, quia contentiōis amator, aduersus ipsius prærogatiuam nouum disputationis certamen aggreditur, stultitiæ suæ respondere compellimur, ut simplices à perfectiōe non reuocet, nec sibi sapiens esse videatur. Etenim cum is contra quem scribit, nullam de ieiunio mentionem fecerit, sicut ipsemet recognoscit, quia tamen alius prædicans fuit, de ieiunij perfectiōe locutus, noua eum disputatione confutare conatur, quasi ei non sufficiat agere contra vnum, quin potius Ismaëlítico more, manum erigit contra omnes, ut iusto Dei iudicio manus sit omnium contra eum. Et quidem quod vir peritus, ut iste fatetur, docuit, Christum ieiunando solis perfectis, & comedendo, solis imperfectis exemplū dedisse, nullatenus videtur esse credibile, cum omnibus constet, quod tam ieiunare quam comedere fieri potest, non solum perfecte & imperfecte, verum etiam bene & male, & sancte & impie, secundum rationem diuersorum finium & circumstantiarum. In hoc tamen est differētia inter ieiunia seruare, & ieiunia soluere, quod primum de se est difficile & arduum, ac de se efficax ad repressiōem carnalis libidinis, & exercitiū spiritualis virtutis, & ideo de ratione sui generis bonum, & ad perfectiōem ordinatum. Secundum autem, scilicet ieiunia soluere, facile est & carni suauē, & ad quod inclinatur mentalis infirmitas, & ideo imperfectum de sequamuis & perfecte fieri possit, ratione circumstantiæ superadditæ, ut pote cum à viro perfecto sit, ratione debilitatis propriæ, vel condescensionis fraternæ. Fatemur igitur vna cum illo, contra quem scribit, quod loquendo de natura huiusmodi actuum, perfectius est ieiunia seruare, quam soluere, & quod Christus omnis virtutis exemplar, & pro tempore ieiunauit, & pro tempore ieiunia soluit: ut in primo austeritatis vitæ præberet exemplum; & in secundo humanæ infirmitati præstaret solatium. Propter quod & primum fuit rigoris, secundum condescensionis, vtrumque, tamen perfectum in Christo, quia ex perfectissima charitate processit. Nam condescensio, ut ex prædeterminatis est evidens, nullam imperfectiōem ponit in condescendente, sed in eis solum quibus condescenditur, vel in ipso genere actus. Hoc si voluisset calumniator aduertere, varios, in quos incidit, falsorum dogmatum declinasset errores. Nam super falsum primo se fundās, falsi criminis impositione Catholici doctoris verba deprauat, sed & verisimili quadam distinctione modorum ieiunandi, erroris sui versutias occultat, tandem fraudulenta commendatione solutionis ieiunij, carnalis lasciuie venena propinat. Aggrediens igitur eum contra quem scribit, primum redarguit tanquam hæreticum & præsumptuosum, & veræ perfectiōis inimicū. Summa autem persuasiōis suæ, qua velut hæreticum confutare conatur, hæc esse colligitur. Quia si Christus aliqua fecit, quibus exemplum præbuit perfectis tantummodo, tunc sequitur quod inuidus fuerit, quia perfectiōem imperfectis inuidit. Item si aliqua fecit, tantum imitanda imperfectis, cum illa non potuerunt esse perfecta, aut Christus duas habet personas, quarū vna fecit perfecta, alia imperfecta, secundum dogma Nestorij; aut si Dei Patris perfecta sunt opera, & Christi imperfecta, tunc erit persona Filij minor persona Patris, iuxta impietatem Arrij, siue Photini. Huius autem sophisticæ ratiocinationis processus auctorem suum & ignorantem demonstrat & impium. Si enim scientiā haberet, vel quantumcunque exilem, manifeste perpenderet, quod sicut vniuersitatis creator diuersis rerum generibus, secundum magis & minus naturarum, virtutum, & operationum nobilitates distribuit non solum absque malignitate inuidiæ, verum etiam cum multa manifestatione bonitatis suæ: sic & humani generis recreator, non solum absque inuidia, sed etiam ex multa charitatis beneuolentia, diuersa largitur charismatum dona, diuersa reuelat mysteriorum arcana, diuersa graduum & prælationum officia, diuersa tandem virtutum præbet exempla, ita quod vni dat imitari vnum, alteri alterum; iuxta quod

A Apostolis loquens de continentia gradibus ait: Vnusquisque donum proprium habet à Deo. Insuper cum dicitur, quod CHRISTVS aliqua proposuit imitanda perfectis, si sane saperet, non solum de illis intelligeret, qui iam perfecti sunt, sed de omnibus, qui cupiunt esse perfecti, sicut etiam Christus adolescenti, cum dixerat: Vnum tibi deest, subdit: Si vis esse perfectus, vade & vende omnia, &c. Nullis ergo semitam perfectiōis præcludit, nullis innidet, nullos repellit, sed gradum statuit competentem his, qui ad perfectiōem satagunt prouehi, non his qui volunt in imperfectiōe versari. Quod autem ex diuersitate operationum in Christo, vel minoritate respectu operum Patris infert Christum vel duplicis esse personæ, & in ipsa personalitate diuina esse minorem Patre, Nestorij simul & Arrij errorē sapit impietatem. Nunquam enim ex pluralitate operationum sequitur pluralitas personarum, nisi secundum Nestorium, sed pluralitas virtutum & naturarum. Nec ex minoritate operationis sequitur minoritas in personalitate diuina, sed in natura assumpta, nisi secundum Arrium, qui ex hoc, quod Christus dicit se Patre minorem, quod fideles intelligunt secundum naturam humanam, infert inæqualitatem in personalitate & natura diuina. Si igitur hanc rationem credit valere, dum errorem alteri conatur impingere, manifeste conuincitur, ut Nestorianus & Arrianus errare. Verum nec his contentus seruum Dei contra quem scribit, tanquam præsumptuosum inuadit & arguit, pro eo videlicet, quod contra prohibitionem Apostoli, indicat alienum seruum, in hoc quod manducantes asserit imperfectos. Nam cum omnis imperfectio, ut dicit, sit reatus, sit etiam configurans mundo, sit & displicens Deo, si quis manducantes imperfectos dixerit, hoc ipso iudicat, & condemnat eosdem, tanquam reos in seipsis, mundo conformes, & Deo displicentes, quod quidem asserere, nil aliud est, ut dicit, quam insanire, & hæc est summa rationum suarum. Sed huic ex aduerso veraciter dicitur: O præsumptio nequissima, vnde creata es, operire terram malitiam. Præsumptuose enim atque maligne alienum iudicat seruum, qui dicenti verum, impingit mendacium, sicut hic agit, cum id peritum hominem sensisse asserit, quod falsum esse, vix quantumcunque imperitus ignoret. Quis enim tam stolidus, ut dicat, quod omnis manducans sit imperfectus, cum hoc necessarium & commune sit omni viatori, tam perfecto, quam imperfecto, tam bono, quam malo? Sed esto, quod quis dixerit, quod ieiunia soluere, sit actus imperfectus, quantum est de proprio genere, non tamen ex hoc sequitur, quod omnis ieiunia soluens vel comedens sit imperfectus, pro eo quod sicut sæpe dictum est, circumstantia potest esse personæ, & actui annexa, quæ ab omni imperfectiōe excuset. Insuper alia est comparatio actuum, & alia personarum. Vnde sicut non sequitur, si perfectior est virginitas quam coniugium, quod ideo virgo sit semper perfectior coniugata: quia potest esse quod virgo sit impia, & coniugata sit sancta, sic & ad eam comparationem, qua ieiunium comestioni præfertur, non sequitur, quod ieiunans sit vniuersaliter comedente perfectior, ac per hoc multo minus inferri potest, quod comedens sit imperfectus. Ex hoc autem quod dicit imperfectiōem esse reatum, rem mundo conformem, & Deo displicentem, sequuntur absurditates innumeræ. Nam cum virtus, charitas, & iustitia aliquando sit imperfecta, erit ergo reatui obnoxia, conformis mundo, & displicens Deo. Amplius cum ipsum coniugium de sua ratione sit imperfectum, necessario sequitur, quod sit culpabile, & displicens Deo. Sed & pudicitia coniugalis, cum sit imperfecta respectu virginis, erit Deo displicens, ac per hoc iuxta Manichæum non erit matrimonium à Deo institutum. Præterea si omnis imperfectio in artificio artifice displicet, ut hic temerarie asserit, cum omnia à Deo creata, prius imperfecta fuerint, quam perfecta, vniuersa in suæ productionis principio displicuerunt Conditori suo, sed nullus sapienter operans producit quod sibi displicet, sequitur ergo quod

1. Cor. 5. 6

Mat. 19. 6

Ecclesi. 33. 4

1. Cor. 12. 6

Aug. lib. de
bo. coniug. c.
21. 10. 6.

prima rerum opera, non sunt à Deo in sapientia facta. Et quia hæc absurdissima sunt, illa ex quibus sequuntur, repudianda sunt tanquam erronea, & ex falso intellectu imperfectionis, procedentia, sicut in præcedentibus patenter ostendimus. Sed nec ista contentioso disputatori sufficiunt. Nam adhuc prudentem virum tanquam perfectionis hostem insequitur. Arguit enim, Si ieiunium soluere est imperfectum, senes qui ieiunare non possunt in imperfectionem labuntur. Similiter & corpore imbecilles in virtute decrescunt, cum tamen dicat Apostolus, quod virtus in infirmitate perficitur. Insuper quod soluentes ieiunium in diebus Dominicis, secundum mandatum canonum, imperfecti erunt. Hæ sunt itaque rationes ipsius in quibus non tam eius, cui aduersatur, impugnat sententiam, quam ieiunij sanctitatem perfectam. Cum enim nullus peritus hoc dixerit, nullus etiam hoc senserit, quod solutio ieiunij ex rationabili causa, perfectioni repugnet, aut præfatæ rationes omnino sunt friuolæ, aut ex hoc imperitis videntur probabiles, quia nullum perfectionis opus est, quod intermitteri potest salua perfectione, ac per hoc quia ieiunium salua perfectione intermitteri potest, concludi posse videtur, quod non sit de perfectionis integritate. Et quoniam hac ratione ad impugnationem perfectionis, in consequentibus frequenter se munit, ideo ut hac vna responsione sophistication ipsius dissoluatur: vbiq; prudens lector aduertet, quod actus ad perfectionem spectantes, quidam sunt intrinseci & essentiales, tanquam secundum se perfecti, & perfectiui; quidam autem sunt exteriores, & ad perfectionis complementum adminiculantes & exercitativi, & horum quidam possunt intermitteri pro loco & tempore salua perfectione, quidam autem nisi pro loco & tempore intermittantur, cum perfectione stare non possunt. Vnde Beda super Lucam: Quis nesciat viscera misericordiae, benignitatem, humilitatem, patientiam, castitatem, & his similia, sine vlla temporum intercapedine, fidelibus esse seruanda. At vero famem, sitim, vigilias, nuditatem, lectionem, orationem, laborem operandi, & certa huiusmodi, si quis semper exequenda putauerit, horum se fructu priuabit. Hoc Beda Ad hoc ipsum facit quod dicit Augustinus de bono coniugali: Habebat, inquit, Timotheus virtutem continendi à vino, quam non ei abstulit Paulus monendo, ut vino modico vteretur, propter stomachum, & frequentes suas infirmitates: alioquin perniciose docebat, ut propter salutem corporis fieret in animo damnum virtutis, sed quia poterat ea virtute salua fieri quod monebat ita relaxata est corpori utilitas bibendi, ut maneret in animo habitus continendi. Hæc Augustinus: Ex quibus patenter colligitur, quod opus virtutis intermitteri potest virtute salua, ac per hoc etiam opus perfectionis, ipsa perfectione seruata. Ad palliandam quoque absurditatem sui dogmatis, qui ieiunium à perfectione sequestrare contendit, sex differentias ieiuniorum distinguendo subnequit. Dicit enim quod sex modis contingit ieiunare. Primo causa laudis humanæ; secundo causa avaritiæ; tertio causa concupiscentiæ refræandæ; quarto ex abundanti misericordia ad dandum exemplum; quinto ad designandum mysterium; sexto propter gerendum aliis morem, & scandalum vitandum. Hæc autem distinctio superficialiter considerata, erroneam ipsius sententiam palliare videtur: sed diligendi examinatione discussa, propalare cognoscitur. Nam ex his sex modis duos secundum veritatem dicit competere hypocritis, & avaris, tertium, scilicet causa concupiscentiæ refræandæ competere asserit perfectis & imperfectis, quia ut dicit in quanto vis sancto remanet aliquid de concupiscentiis euincendis. Et post subdit, quod hoc ieiunium Christus non assumpserit, & tertio subiungit quod hoc ieiunium magis imperfecto, quam perfecto Monacho competit.

Sed hoc tertio loco dictum, ei quod primo posuerat aperte contradicit. Nam si in quantumcunque perfecto aliquid remanet de concupiscentiis euincendis, cum

A plene vincere, ac domare concupiscentias magis competit perfecto, quam imperfecto, magis ei competit modus hic ieiunandi, vbi corporalium virium imbecillitas non obstat. Vnde Hieronymus, Hilarionis perfectissimi Monachi vitam describens, A sexaginta quatuor annis inquit, usque ad Octuaginta pane abstinuit, incredibili seruire mæris, sicque complens Ordinem vite nunquam ante solis occasum soluit ieiunium. Porro in eo quod dicit, Christum non dedisse exemplum hoc modo ieiunandi, aperte contrarium est ei, quod in præcedenti capitulo scripsit. Dixit enim ibi, quod Christus exemplum abstinenti ad domandas concupiscentias præbuit. Mirum certe si homo fuit alicuius intelligentiæ, aut saltem memoriæ qui hæc scripsit, quomodo repente oblitus eorum quæ dixerat, paucis interpositis contrarium dogmatizet. Iusto tamen iudicio supernæ dispositionis, has mentis tenebras incurrit, ut nec sibi ipsi consentiat, qui à veritate discordat. Quamquam enim Christus nullas concupiscentias habuit, suo tamen ieiunio exemplum nobis certandi, per ieiunium contra concupiscentias dedit, sicut dicit Hieronymus: Saluator generis humani, qui virtutis & conuersationis suæ, nobis exemplum reliquit, post baptismum statim assumitur à spiritu, ut pugnet contra diabolum & tamē hostis antiquus post quadraginta dierum ieiunium, per cibum molitur insidias. Glossa etiam super illud Matthæi: Ductus est Iesus in desertum, &c. Ieiunat ut tentetur, tentatur quia ieiunat, & exemplum ieiunandi nobis dat. Et alia Glossa ibidem: Hic est Ordo rectæ conuersationis, ut post acceptam Spiritus sancti gratiam, contra diabolum arctius accingamur. Ex quibus colligitur, quod Christus simul exemplum ieiunandi, & pugnandi dedit hominibus. Sed hoc exemplum certum est nos sequi non posse, per primum & secundum ieiunandi modum, in quibus deest iustitia, nec per quartum, quintum & sextum, quibus non ieiunatur, ut contra hostem pugnetur, restat igitur quod exemplum dedit quantum ad tertium modum. Vnde & Ambrosius in lib. de laude ieiunij. Præliatus est Christus ut vinceret, non quod ipse egeret certamine, sed ut nobis formam bellandi præscriberet, & postea daret gratiā triumphandi. Certamen nostrum ieiunium est. Denique ieiunauit Saluator, & sic ad eum tentator accessit, & primum glæ direxit spiculum, & cibum velut escam laquei prædedit. Dominus ieiunium prætulit, ut laqueos tentatoris sui vinculaque dissolueret. Illo laqueo Adam fuit strangulatus, hac absolutione diabolicæ quæstionis omnis homo est liberatus. In his tamen clare facit Ambrosius, si quid forte obscurum est explicat, ut nemo nisi mente obstinatus obstat. Vnde & ipse hostis ieiunij in quarto ieiunandi modo, qui videlicet est ex abundanti misericordia asserit Christum dedisse ieiunandi exemplum non solum perfectis, sed etiam imperfectis. In quo siquidem, aut intendit dicere quod exemplum ieiunandi dedit nobis, ut ieiunemus, pro exhibenda aliis misericordia, sicut ieiunauerunt Moyses, Elias, Daniel, & alij prophetae, & tunc falsum dicit, quia abundans misericordia non competit imperfectis, sed perfectis: aut ut ieiunemus pro superanda pugna, & tunc quidem verum dicit, sed sibi ipsi aperte contradicit. Quod etiam facit in sexto ieiunandi modo, vbi dicit, quod perfecti concupiscentias habentes edomitas ieiunio non attriti ieiunabant, secundum morem illorum cum quibus vivebant, vbi contradicit ei, quod paulo ante prædixerat, quod in quarto vis perfectæ remanet aliquid de concupiscentiis euincendis. Contradicit insuper veritati. Nam Paulus Apostolus, qui ad apicem summe perfectionis peruenerat, castigare se dicit corpus proprium, & in seruitutem redigere, non tam pro gerendo aliis more, quam pro superando hoste domestico, sicut expresse dicit Hieronymus in auctoritate superius posita. Quis etiam quantumcunque sanctus, nisi sit in actu infirmus, vel corpore debilis, ab his ieiuniis ad quæ se obligauit per regulæ votum, vel ab his, quæ vniuersaliter seruanda sancta mater Ecclesia statuit, ex sua quantalibet perfectione absoluitur? Quis sane

Hieron. in
vii. Hila-
riam.Hieron. ep. 1.
ad Demet.
post mod.

Matth. 4. 4

Amb. lib. de
Elias, & ieiun.
tio cap. 1.
10m. 6.

1. Cor. 9. 4

Hieron. ad
Eustoch. ep. 1.
22.

mentis

mentis hoc senserit? quis docere præsumpserit? Nullus certe, ut credimus, nisi sanctæ matris Ecclesiæ statuta contemnat.

Dehinc suam finalem declaret intentionem, quæ non ad ieiunium seruandum, sed potius ad soluendum conatur inducere, sex modos assignat solutionis ieiunij, quorum primum dicit illicitum, secundum imperfectum, quatuor sequentes modos dicit esse perfectiorum. In quibus plura interferit peruersorum seminaria dogmatum, quæ ad præsens indiscussa relinquimus, ne legentium animos prolixitate grauemus. Hoc tamen prætereundum non est, quod cum supra sex modos ieiunandi distinxerit, in quibus quatuor posuit licitos, & illos indifferenter competere perfectis, & imperfectis, deinde sex modos subnectit soluendi ieiunium, ex quibus vnum imperfectis attribuit, quatuor vero reliquos modos perfectis maxime competere dicit, manifeste declarat eius sententiæ se esse, quod viris perfectis magis competat ieiunia soluere, quam seruare. In quo & impietatem transcendit Ioviniani hæretici, qui sacræ ieiuniorum obseruantie moderatam ciborum sumptionem, ausus non fuit præponere, sed æquare. Legat igitur si dignetur, veracium scripta Doctorum, in quibus magnis nequaquam præconiis solutio ieiuniorum extollitur, sed miris laudibus obseruantia commendatur. Hanc enim facit Ambrosius in libro de ieiunio, non tam miseris huius sæculi fore asserit, quam innocentie Paradisi, cum ait: Itaque ne terrenum quis, aut nouellum putet esse ieiunium, primus vsus mundi à ieiunio cœpit, quando lux clara resplenduit. Et infra: Vbi cibus cœpit, ibi finis factus est mundi. Vbi cœpit sua incrementa necesse, ibi cœperunt diuina circa eum opera ferri. Quo iudicio declaratum est, quod per cibos mundus haberet imminui, per quos desit & augeri. Et ut sciamus nouellum non esse ieiunium, primam in Paradiso legem constituit de ieiunio, sciebat enim quod per escam culpa haberet inferri. Idem, etiam libro eodem ieiunium comparat vitæ cœlesti: Merito, inquit, Eliam dignum cœlo diuina iudicauit sententia, ut cum ipso raperetur corpore, quoniam cœlesti vita vivebat in corpore, & supernæ vsus conuersationis exhibebat in terris. Quid est enim ieiunium, nisi substantia cœlestis? Ieiunium refectio animæ, & cibus mentis est. Ieiunium vita Angelorum, culpæ mors, excidium delictorum, remedium salutis, radix gratiæ, fundamentum castitatis. Hoc ad Deum gradu citius peruenitur, hoc gradu Elias ascendit antequam curru, in hac virtute & spiritu Eliæ venit Ioannes, denique & in deserto ille vacauit ieiuniis, & ideo, qui vitæ humanæ possibilitatem continentia supergressus fuerat, non homo, sed Angelus æstimatus est. In his Ambrosius facit ieiunium comparat Angelicæ vitæ, & quidem satis digne. Cum enim, sicut ait Dionysius, hierarchiæ cœlestis triplex sit actus, purgatio, scilicet illuminatio, & perfectio, & ad hæc tria per ieiunij obseruantiam perueniatur; sancte ieiunantium vita magis cœlestis esse perhibetur, quam terrena. Per ieiunium enim obtinetur perfecta custodia sanctitatis. Primo quantum ad declinationem carnalium vitiorum, sicut ait Hieronymus ad Demetriadem: Post cogitationum diligentissimam cautionem, ieiuniorum tibi arma sumenda sunt, & canendum cum David: Humiliaui in ieiunio animam meam. Et, Cinerem tanquam panem manducabam. Et paulo post: Ignita sunt diaboli iacula, quæ simul vulnerant & inflammant, & à Rege Babylonis tribus pueris præparantur. Sed quo modo ibi quartus, speciem habens quasi filij Dei immissos mitigauit ardores, sic & in animo virginali, rore cœlesti, & ieiuniorum frigore, puellaris calor extinguitur, & humano corpori Angelorum comuersatio imperatur. Dehinc propter debellationem spiritualium hostium, iuxta illud Ambrosij vbi supra, Iudith ieiunans omnibus diebus viduitatis suæ, his armis munita processit, omnem Assyriorum circumuenit exercitum, sobrij vigore consilij abstulit Holofernis caput, seruauit pudicitiam, victoriam reportauit.

A Esther quoque pulchrior facta ieiunio, omne genus suum à persecutione liberauit, ita ut Regem sibi faceret esse subiectum, non libidinis ardore inflammatum, sed cœlesti miseratione conuersum, ut pœna in impium retorqueretur, & honor factis redderetur altaribus. Est ergo ieiunium reconciliationis sacrificium, virtutis incrementum, quod fecit etiam scēminas fortiores. Per ieiunium etiam impetratur perfecta intelligentia veritatis. Primo quidem in operandis, cuiusmodi est veritas diuinæ legis, sicut dicit Ambrosius, vbi supra: Moyses, inquit, de ieiunio legem dedit, ipsumque ieiunantem non voces magnæ, non fulgura, & nubes tenebrosa, & fumigans Sina perterriti. Neque enim introisset in nubem, & vocem Dei loquentis de medio ignis sine periculo salutis audisset, nisi munitus armis ieiunij. Quadraginta enim diebus ieiunauit in monte, ut legem acciperet à Domino Deo nostro. Et in superioribus quidem montis lex dabatur Moyse ieiunanti, in inferioribus populo manducanti, præuaricatio sacrilega accendebatur epulantium. Quo spectaculo motus Moyses, fregit tabulas, indignum iudicans, ut ebrio populo lex daretur. Impetratur etiam per ieiunium intelligentia veritatis, in speculandis, iuxta quod dicit Hieronymus contra Iovinianum: Daniel, atque tres pueri revelationem somniorum ieiunio merentur, pastique leguminibus, pulchriores, & prudentiores inueniuntur. Eodem quoque libro: Elias quadraginta dierum ieiunio præparatus, Deum vidit in monte Oreb, audiuitque ab eo: Quid tu hic agis Elia? Multo familiarior vox ista, quam illa in Genesi: Vbi es Adam? Illa enim pastum terrebatur & perditum; hæc ieiunanti famulo blandiebatur. Denique per ieiunium acquiritur constantia virtutis. Primum quidem ad faciendum ardua, iuxta quod Ambrosius vbi supra: Magna est virtus ieiunij. Denique tam speciosa militiæ est, ut ieiunare delectaretur & Christum, tam valida ut ad cœlum homines eleuaret. Et ut tam humanis, quam diuinis utar exemplis, Elias ieiuno ore cœlum clausit, ieiunus filium viduæ ab inferis suscitauit, ieiunus pluias ore deposuit, ieiunus ignes deduxit de cœlo, ieiunus curru est raptus in cœlum, & quadraginta dierum ieiunio diuinam acquisiuit præsentiam. Tunc denique plus meruit, quando plus ieiunauit. Quis ex humana virtute igneos equos & currus potuisset ascendere; nisi qui naturam humanam corporis incorruptibilis ieiunij virtute mutasset? Dat etiam virtutem superandi aduersa, sicut idem Ambrosius dicit ibidem: Est quædam creaturæ natura, quam a adamantium vocant, nullo facilis igne consumi, quæ imposita focis ignescit, illico sublata de flamma, tanquam aquarum infusione munda resplendet. Talia erant puerorum Hebræorum corpora, quæ ieiunio in b adamantium transformata naturam vapore ignis non ad dispendium sui, sed ad gratiam c mutabantur. Daniel quoque trium hebdomadarum ieiunio leones edocuit ieiunare, missus in lacum, & in adamantinam soliditatem abstinentiæ rigore membra duratus non patuit vulnere. Sic eum constrinxerant ieiunia, ut in eius corpore ferarum morsibus locus esse non posset. Clausa tenebant feri leones ora, quæ abstinentiæ Prophetiæ sanctitas comprimebat, ut ea feræ aperire non possent, veluti d quibusdam vinculis alligata. Ex his igitur & aliis prædictis colligitur, quod cum per ieiunium obtineatur perfectio sanctitatis, sapientiæ & virtutis per quæ mens humana purgatur, illuminatur, & perficitur instar hierarchiæ cœlestis, ab omnibus debet seruari & appeti, sed maxime ab his, qui cupiunt esse perfecti. Vnde & hæc breuiter exprimit Gregoriana illa præfatio, quia dicitur, quod Deus corporali ieiunio vitia comprimit, mentē eleuat, virtutē largitur, & præmia. Et Augustinus in quodam sermone: Ieiunium, inquit, purgat mentem, subleuat sensum, carnem spiritui subiicit, cor facit contritum & humiliatum, quod Deus non spernit, concupiscentiæ nebulas dispergit, libidinum ardores extinguit, castitatis lumen accendit, verborum non amar, diuitiarum superfluitates abdicat, superbiam calcat, hu-

Hieron. lib. 2.
cont. Iov. cir.
med.

Gen. 3. b

Amb. vbi sup.
c. 24

3. Reg. 17. a
Ex d
3. Reg. 18. g
4. Reg. 1. b

Ibid. cap. 7.
a in orig.
amiantum.

b in orig.
amiant.
c in orig.
vtebantur.

d in orig.
meriti.

Gregor. in
Sarramen.
lib.

Ambr. lib. de
ieiun. & Elia
cap. 8.

militem commendat. Ambrosius etiam ubi supra: Ieiunium continentiae magisterium est, pudicitiae disciplina, humilitas mentis, castigatio carnis, forma sobrietatis, norma virtutis, purificatio animae, miserationis expensa, lenitatis institutio, castitatis origo, senum gratia, custodia iuuentutis. Hæc de ieiunij laude diffusius diximus, ut carnaliter sapientis hominis, & intellectus instruat, & inflammetur affectus, quatenus suum recognoscens errorem, in ieiunio, fletu, & planctu conuertatur ad Dominum: super quo Patri misericordiarum sacrificium deuotæ precis offerimus, ut sicut de ipsius subuersione doluimus hæcenus, ita de conuersione in posterum gaudeamus.

RESPONSIONIS TERTIÆ, CAPVT PRIMVM.

*In quo voluntaria, & penuriosa paupertas fundamentum
Euangelicæ perfectionis astruitur, & qua huic videri
possunt contraria, dissoluntur.*

1. Cor. 3. c.

Heb. 11. a
Ephes. 3. c.

1. Tim. 6. b

Matth. 19. d
Bern. Hom.
super Ecce
nos, &c.

Christianæ Religionis fundamentum esse Christum Iesum, sapiens ille Architectus Apostolus Paulus ad Corinthios asserit, docens fundamentum aliud poni non posse præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus. Hoc quidem in nostro intellectu collocatur per fidem, quæ idem Apostolus dicit ad Hebræos, rerum sperandarum esse substantiam, in affectu vero per charitatem, de qua idem ad Ephesios scribit: In charitate radicati & fundati, fundamento ipsam comparans & radici. Ut igitur hæc duo iungantur in vnum, Christianæ Religionis fundamentum, & radix est fides, quæ per charitatem operatur, sicut & Glossa super illud fundamentum aliud, &c. dicit: Fides, quæ per dilectionem operatur in fundamento posita, neminem perire permittit. Huic autem fundamento siue radici directe aduersatur cupiditas, de qua scribitur ad Timotheum: Radix omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes errauerunt à fide. Ex hac nempe radice cum annexa sibi superbia, vniuersa mala sibi originem, fomentum & incrementum suscipiunt, propter quod ciuitatis Babylonice fundamentum ab Augustino esse perhibetur. Omnium itaque bonorum origo, & nouæ ciuitatis Ierusalem fundamentum, & fundator Christus Iesus, qui in hoc apparuit, ut diaboli dissolueret opera, huius cupiditatis oppositum summo debuit affectu complecti, exemplo ostendere, & verbo prædicare. Et quoniam cupiditatis vitium, & inordinatio radicatur in affectu mentis, occasio vero & fomentum sumitur à rebus extra possessis, ideo necesse est, quod perfecta radice huius auulsio utrumque respiciat, ut auaritiæ rubiginosa affectio, & substantiæ terrenæ illecebrosa possessio, tam spiritaliter, quam corporaliter abdicentur. Vnde super illud Matthæi dixit Simon Petrus ad Iesum: Ecce nos reliquimus omnia; dicit Bernardus: Optime & non ad insipientiam tibi. Nam & mundus transit & concupiscentia eius, & relinquere hæc magis expedit, quam ab eis derelinqui. Et hæc fugiendarum diuitiarum causa præcipua est, quod aut vix, aut nunquam, sine amore valeant possideri. Si igitur gemina hæc abdicatio mundi scilicet, & concupiscentiæ eius, quæ etiam paupertas spiritus dicitur, ipsa est qua radix omnium malorum perfecte amputatur, & Babylonis fundamentum euertitur, recta potest ratione concludi, quod perfectionis Euangelicæ per quam Christo configuramur, & complantamur, & habitaculum eius efficiamur, ipsa paupertas spiritus secundum quandam analogiam & coherentiam ad prædicta, radix est & fundamentum. Propter quod & Christus cum ad perfectionem discipulos informaret in monte, tanquam nouæ Ierusalem descendens de cælo, fundamenta perfectionis videlicet Euangelicæ limina in montibus sanctis, montibus, scilicet Apostolicis collocas inter cæterarum virtutum gloriosa præconia, à sanctæ paupertatis excellentia sumit initium, dicens: Beati

A pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Dehinc tribuens de perfectionis aggressionem consilium, primum ad hanc suo inuitat exemplo, dicens: Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me. Quem locum tractans Hieronymus ait: Apostolici fastigij est, perfectæque virtutis, omnia vendere & pauperibus distribuere, & sic leuem atque expeditum cum Christo ad cælestia subuolare. Cum autem circa bonorum temporalium possessionem duo considerare contingat, dominium scilicet & usum, sitque usus necessario annexus vitæ præsentis, Euangelicæ paupertatis est, possessiones terrenas quantum ad dominium, & proprietatem derelinquere, usum vero non omnino reiicere, sed arctare, iuxta illud quod dicit Apostolus: Habentes alimenta & quibus regamur his contenti simus. Ex his potest colligi paupertatis Euangelicæ ratio, scilicet, quod ipsa sit virtus temporalium abdicatiua bonorum, qua quis nil proprium habens sustentatur de non suo. Et quoniam dupliciter contingit rerum temporalium abdicare dominium, dupliciter etiam sustentari de non suo, ideo paupertatis Euangelicæ duplex est modus, duplexque perfectio. Cum enim duplex sit rerum dominium, scilicet priuatum & commune, vnum quidem spectans ad determinatam personam, alterum vero ad determinatum collegium, & primum abdicari possit retento secundo, possit etiam secundum abdicari eum primo; duplex erit secundum hunc duplicem modum paupertatis perfecta professio. Vna videlicet, qua quis temporalium omnium priuato seu personali abdicato dominio sustentatur de non suo, id est, non sibi proprio, communi tamen iure cum aliis participato & simul possesso. Alia vero qua quis omnium rerum abdicato dominio, tam in proprio quam in communi, sustentatur de non suo, id est, non sibi proprio sed alieno, pie tamen & iuste ab alio sibi pro sustentatione collato. Primæ paupertatis forma præcessit in turba credentium, de qua in Actibus dicitur: Multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna, nec quisquam eorum quæ possidebat aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia. Quem Scripturæ locum tractans Hieronymus ad Demetriadem dicit: In Actibus Apostolorum, quando Domini nostri Iesu Christi calebat cruor, & ferebat recens in credentibus fides, vendebant omnes possessiones suas, & pretia earum ad Apostolorum proieciabant pedes, ut ostenderent pecunias esse calcandas, & dabatur singulis prout opus erat. Hinc etiam tradita fuit forma Monasticæ seu cœnobiticæ vitæ, iuxta quod Glossa Bedæ dicit ibidem: Qui ita viuunt, ut sint eis omnia communia, ideo cœnobitæ vocantur. Quæ vita tanto felicitior est, quanto statum futuri sæculi imitatur, ubi sunt omnia communia. Secundæ autem paupertatis exemplar & forma in vita præcessit Apostolorum, quam perfectionis magister Christus eisdem instituit, quando ipsos ad prædicandum misit, sicut legitur in Matthæo: Nolite, inquit, possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris, non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam. Dignus est enim operarius cibo suo. Vbi Glossa: Propemodum necessaria vitæ amputat, ne vel curent de crastino qui docent omnia regi à Deo, nec ipsa necessaria nec cellarium secum vehant nihil præter vestimentum, nec etiam numisma. In his igitur verbis Dominus Apostolis & Prædicatoribus veritatis, extremæ ac penuriosæ paupertatis formam seruandam imponit, quantum ad carentiam non solum possessionum, sed etiam pecuniarum & aliorum mobilium, quibus sustentari vel communiri solet communis hominum vita, ut tanquam veri pauperes in summa rerum constituti penuria, carerent pecuniis, alimenta non ferrent, simplici vestitu contenti essent, & sine calceamentis incederent, ut sic paupertatem altissimam actu, & habitu, quasi quoddam perfectionis insigne præferrent. Hanc paupertatis normam tanquam speciali prærogatiua perfectam, & CHRISTVS in seipso seruauit, & Apostolis seruandam instituit, &

Matth. 5. a

Matth. 19. c

Hieron. ad
Demet. ep. 8.
post med.

1. Tim. 6. b

Act. 4. f

Ibid. ubi sup.
prou.

Matth. 10. a

his

his qui eorum cupiunt imitari vestigia consulendo sua-
lit. Quod enim Christus illam seruauerit, ostendit Chry-
sost. super Matthæum: Ne possideatis, inquit, aurum, ne-
que argentum, neque peram in via. Quia enim per opera
ostendit ea, tunc iam legislationem, quæ est à verbis, va-
lidiorem inducit, quando & facile susceptibilis sermo fa-
ctus est, operibus suis prius certificatus. Vbi igitur osten-
dit per opera? audi eum dicentem: Filius hominis non
habet vbi caput suum reclinet. Neque in hoc sufficit so-
lo, sed & discipulis tribuit hanc apodoxim. Hæc verba
Chrysost. Glossa etiam super illud Matthæi: Vulpes fo-
ueas habent, &c. Quid me propter lucra sæculi vis se-
qui, cum ita sim pauper, vt nec hospitium, quod meum
sit, habeam? Quod si forte quis dicat, Christum non
proprium habuisse hospitium sed commune, obuiat
idem Chrysost. in serm. de prodicione Iudæ: Quos, inquit,
pretiosorum marmorum pompa delectat, cognoscant
Christum omnium Dominum, qui locum in quo caput
reclinarat non habuit. Et ideo discipuli ipsum interro-
gant, & dicunt: Vbi vis paremus comedere Pascha? Sed si
Christus habuisset domicilium commune, illud discipuli
non ignorassent. Sed etiam Christus loco non caruisset,
in quo caput reclinarat, & Pascha comederet. Colligitur
ergo ex interrogatione discipulorum, & hospitij incerti-
tudine, quod Christus domicilium non habuit, nec pro-
prium, nec commune: Atque illam quoque Domini pau-
peratatem declarans Hieron. ait: Turpe est ante fores Sa-
cerdotis Domini crucifixi & pauperis, qui cibo quoque
vescebatur alieno, lictores consulum, & milites exenba-
re. Fuit itaque Christus tanquam verè pauperissimus alie-
no cibo sustentatus. Hoc ipsum Bernard. in quodam ser-
mone super illud Lucæ: Cum factus esset Iesus annorum
duodecim apertius dicit: Vt te Domine per omnia no-
stræ paupertati conformares, quasi vnus in turba paupe-
rum stipem per ostia mendicabas. Quis dabit me buccel-
larum illarum mendicatarum participem fieri, & illius
edulij reliquias saginari? Anselm. etiam in l. de Sacram.
Pauper ita fuit Christus, vt veniens in mundum, non in
sua, sed in aliena domo nasceretur, & natus propter ino-
piam loci in præsepio brutorum animalium poneretur,
& viuens in mundo non haberet, vbi caput suum reclina-
ret, nec moriens vnde nuditatem suam tegeret, nec
mortuus vnde inuolueretur, nec sepulchrum aut locum,
vbi corpus mortuum locaretur. Ex his colligitur, quod
Christus, pauper fuit in ortu, pauper in vitæ progressu,
pauper in termino. Sanè vt hanc paupertatem amabilem
redderet in mundo, pauperissimam matrem elegit, pauper-
tatis defectus voluntarie pertulit, & vt pauper & inops
discalceatus incessit. De paupertate namq; matris ipsius
dicit Beda super Marcum, expopens Euangelicum illud:
Si quis mihi ministrat, me sequatur. Consideremus, in-
quit, qua via graditur, vt sequi mereamur. Ecce cum Do-
minus sit creator Angelorum, suscepturus naturam no-
strâ quam condidit, in vterum Virginis venit, nasci tamen
in hoc mundo per diuites noluit, parentes pauperes ele-
git. Vnde & agnus, qui pro illo offerretur, defuit, colum-
barum pullos, & par turturum ad sacrificium mater in-
uenit. His concordat Chrysost. super Matthæum: Pa-
riens quidem Filium Virgo, confestim illum in præsepe
declinavit, quia multis convenientibus propter descri-
ptionem, non erat domum inuenire. Sed quid fuit, quod
suasit Magos adorare? Nihil enim sensibile magnum
erat illic, sed præsepe & tugurium, & mater pauper, &
nudam Magorum videas Philosophiam. Item quoque in
homilia Epiphaniæ de Magis loquens, sic dicit: Viderunt
pandochium tenebrosum & sordidum, magis animalibus,
quam hominibus aptum, in quo nemo erat conten-
tus secedere, nisi itineris necessitate coactus, matremque
eius vix tunicam habentem vnâ, non ad ornatum cor-
poris, sed ad regumentum nuditatis proficientem. Quod
autem pauperissimè vixerit, super illud Marci: Circum-
spectis omnibus Glossa declarat dicens: Circumspectis
omnibus si quis eum hospicio suscipiatur. Tantæ enim
paupertatis fuit, & ita nulli adulatus vt in tanta vrbe

nullum inueniret hospitium. Super quem etiam locum
Beda in origine dicit: Intelligendum est, quod tantæ
paupertatis Dominus fuit, vt in vrbe maxima nullum
hospitem, nullam mansionem inueniret, sed in agro par-
uulo apud Lazarum, sororesque eius habitaret. Constans
est igitur, quod Christus non solum hospitio, sed & pre-
tio quo illud emeret, caruit, dum necessitate compulsus,
de vrbe exiit, illo videlicet die, quo eandem urbem tan-
quam Rex a fello vectus intrauit. Hoc ipsum & Glossa
super illud Ioannis: Venit princeps mundi huius, & in me
non habet quidquam, expressius asserit: Noluit Dominus
habere quod perderet, pauper erat, ne diabolus haberet
quod auferret. Sed omne temporale, siue commune, siue
proprium, & auferri potest & perdi. Tandem vt pauper
discalceatus incessit, iuxta quod Hieron. ad Eustochium
scribens ait: Discipuli sine calceamentorum onere, &
vinculis pellum, ad prædicationem noui Euangelij desti-
nantur, & milites vestimentis Iesu sorte diuisis, caligas
non habebant quas tollerent. Nec enim habere poterat
Dominus, quod prohibuerat in seruis. Calceamentis igitur
Christus, vt pauperissimus caruit, vestimentis vero ne-
cessariis carere non potuit, volens tamen summæ pau-
peratatis nuditate vitam concludere, nudus elegit cruce
pendere. Quia verò Magister & Dominus Christus, non
propter se, sed nostri causa paupertatem assumpsit, vt
perfectionem nobis exemplo monstraret: ideo sacris
Apostolis, tanquam suæ sanctitatis imitatoribus perfe-
ctis hanc extremæ paupertatis formam seruandam in-
stituit, sicut legitur in Matthæo, Marco, & Luca. Quod
quamquam ex ipso textu, sit certum & euidens, ad om-
nem tamen dubietatis scrupulum amouendum, sancto-
rum auctoritatibus confirmetur. Nam super illud Mat-
thæi: Nolite possidere aurum, &c. dicit Chrysost. Multa
per hoc vnum emendabat: primum quidem non susce-
ptos faciens Apostolos: secundo autem ab omni eos
eruens sollicitudine, vt vacationem omnem tribuant ser-
moni: tertio docens eos suam virtutem, hoc nempe eis,
& postea dicit: Nunquid aliquid defuit vobis, quando
misi vos nudos, & discalceatos sine sacco? Et infra:
Orbi terrarum Doctores erat missurus, propter quod &
Angelos eos ex hominibus, vt ita dicam, constituit, ab
omni absolvens vitæ huius sollicitudine. Et post: Ipen-
dere qualiter omnibus eos denudans, omnia eis dedit,
permittens in domibus eorum, qui docentur manere, &
nihil habentes introire. Si autem in aliena patria existen-
tes, & apud ignotos abeuntes, nihil amplius oportet pe-
tere quotidiano cibo, multo magis domi manentes: Hu-
cunque Chrysost. Idem quoque ait: Si bonum esset aurum
habere, hoc vtique dedisset Apostolis Christus, qui inef-
fabilia eis tribuit dona, nunc autem non solum non de-
dit, sed etiam habere prohibuit. Ideoque Petrus non so-
lum non verecundatur, sed etiam decoratur in paupertate,
dicens: Argentum & aurum non est mihi. Super præ-
fatum etiam Matthæi locum Rabanus in originali sic
dicit: Consequenter hoc præcipit Euangelizatoribus ve-
ritatis, quibus ante dixerat, Gratis accepistis, gratis date.
Si enim sic prædicant, vt pretium non accipiant, super-
flua est auri, & argenti, nummorumque possessio. Nam
si habuissent aurum vel argentum, viderentur non causa
hominum salutis, sed lucri causa prædicare. Idemque sub-
iungit: Qui diuitias detruncauerat, propemodum neces-
saria vitæ amputat, vt Apostoli Doctores veræ Religio-
nis, qui docebant omnia gubernari prouidentia diuina,
seipso ostenderent, nihil cogitare de crastino. Ex hoc
præcepto arguit Philosophos, qui vulgò appellantur Ba-
tropertæ, quod contemptores sæculi existentes, & om-
nia pro nihilo ducentes, cellam secum vehant. His etiam
Beda super Marcum consonat dicens: Præcepit eis ne
quid tollerent in via, nisi virgam tantum. Tanta, inquit,
prædicatori debet esse fiducia in Deo, vt præsentis vitæ
sumptus, quamuis non prouideat, tamen sibi eos non
deesse certissime sciat: ne dum mens eius occupatur ad
temporalia, minus aliis prouideat æterna. Idem paulò
post subdit: Illa Apostolus loquebatur, vt securi non

*Ambr. super
Luc. 10.*

Ad. 3. 4

*Aug. lib. 3. de
mirab. sacr.
Script. c. 15.
tom. 3.*

*Bern. lib. 2. de
consil. c. 6. cir.
med.*

*Hier. ad Age-
ruch. epist. 11.
post med.*

1. Cor. 4. c

Matth. 19. c

Gal. 6. d

2. Cor. 8. b

possiderent, nec portarent huic vitæ necessaria, nec magna, nec minima, ideo posuit: Nec virgam, ostendens, a fidelibus omnia deberi ministris suis, nulla superflua querentibus. His concordat Ambrosius super illud Lucæ, nihil toleritis in via, nec virgam, nec peram, nec panem, nec pecuniam: Qualis debeat esse qui Evangelizat regnum Dei, præceptis Evangelij designatur, ut sine virga, sine pera, sine calceamento, id est, subsidij secularis adminiculum non requirens, fideque tutus, putet sibi quo minus ea requirit, magis posse suppetere. Ad quod etiam facit, quod ab eodem dicitur super illud Lucæ: Nolite portare sacculum, neque peram. Si prohibemur possidere aurum, quid eripere? Petrus Apostolus primus Dominicæ executor sententiæ ostendens non in vacuum effusa Domini mandata, cum posceretur a paupere, ut ei pecuniæ aliquid largiretur, ait: Argentum atque aurum non habeo. Tamen non tam in hoc gloriatur Petrus, B quod aurum, & argentum non habeat, quam quod servet Domini mandatum, qui præcepit, nolite possidere aurum. Hoc est dicere: Vides me Christi discipulum, & aurum a me requiris? Aliud nobis multo pretiosius auro donavit. His verbis Ambrosij Augustinus concordat in 1. de mirabilibus sacræ Scripturæ sic dicens: In excusatione cleemosynæ, & paupertatis professione Petrus paralytico dixit: Surge, & ambula, illud magistri præceptum servans: Nolite possidere aurum, neque argentum. Qui enim de iniquo mammona expeditus fuerat, verbo imperij morbo ligatum cito soluebat. Hoc ipsum Bernardus ad Eugenium confirmat: Nec locus, inquit, otio, ubi sedula vrget sollicitudo omnium Ecclesiarum. Nam quid aliud dimisit tibi sanctus Apostolus: Quod habeo, inquit, hoc tibi do. Quid illud? Vnum scio, neque aurum, neque argentum, cum ipse dicat: Argentum & aurum non est mihi. Et infra: Esto ut alia quacumque ratione, hæc tibi vendices, sed non Apostolico iure. Nec enim ille tibi dare potuit, quod non habuit. Idipsum Hieronymus dicit expressius, Apostoli toto orbe terrarum peregrini, non æs in zona, non virgam in manu, non caligas habuere in pedibus. Chrysostomus, tandem de laudibus Pauli. Paulus, inquit, pecuniam non possedit. Nam ipse hoc testatur: Usque in hanc, inquit, horam, & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cedimur. Et quid dico pecuniam, cum ille necessarium sæpè non haberet cibum, nec quo circumdaretur indumentum? Ex his omnibus aperte colligitur, præscriptam paupertatis formam, qua nihil possideretur, & in D summa rerum penuria vivitur, Apostolis fuisse præceptam, & ab eisdem servatam. Quid autem ipsorum, immò Christi vestigia, sequi volentibus consulatur ab ipso, aperte clarescit ex consilio quod dedit adolescenti, sicut legitur in Matthæo: Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ possides, & da pauperibus, & veni sequere me. Quod exponens Rabanus ait: In potestate nostra est, utrum velimus esse perfecti, tamen quicumque perfectus esse voluerit, debet vendere quæ habet, & non ex parte vendere, sicut Ananias, & Sapphira, sed totum, & sic præparare sibi thesaurum in regno cælorum. Nec hoc ad perfectionem sufficit, nisi Salvatorem sequatur. Constat autem, quod Christus in summa rerum penuria vixit. Idem paulò posterius: Inter pecunias habere, & pecunias amare, nonnulla distantia est. Multi enim habentes non amant, multi non habentes amant. Item alij & habent & amant, alij nec habere, nec amare se diuitias sæculi gaudent, quorum tutior status est, cum Apostolo dicentium: Nobis crucifixus est mundus, & nos mundo. In his Rabanus expresse insinuat, opus perfectionis esse, magisque securum, & Christo crucifixo conforme, in carentia rerum, & pecuniarum vivere in extrema paupertate. Hoc ipsum & Apostolus ad Corinthios persuadet: Scitis, inquit, gratiam Domini nostri Iesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est, cum dives esset, ut illius inopia vos diuites efficeret. Et in hoc consilium do. Augustinus in originali: Factus est, inquit, egenus in tantum, ut non haberet

quod habent vulpes. Et in hoc consilium do, subauditur ut eius paupertatem imitemini. Idem quoque in lib. De bono coniugali: Non ideo malum est, iustum aut Prophetam, in domo sua suscipere, quia nec domum habere debet, ut quod melius est, faciat, qui vult ad perfectum Christum sequi. In quo Augustinus aperte declarat, quod alieno suscipi recto, ei maxime conpetit, qui perfecte Christum imitari cupit. Huic consonat quod dicit Chrysost. super Ioannem: Omnia agamus, per quæ Christum imitemur. Quid igitur Christus ait: Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos, filius autem hominis, non habet ubi caput reclinet. Idem super Matthæum hom. 9. Si ab honore quidem, qui in inferioribus est, palatiis, pecuniæ nos expulerint, contemptibiles erunt: cælorum autem Rege, per singulos dies clamante & dicente, quia difficile est cum illis in cælum intrare, non proiciemus omnia? & non desistemus ab omnibus rebus, ut cum libera facie regnum ingrediamur? His concordat Hieron. ad Heliodorum dicens: Nolo te huius peregrinationis deterreat difficultas, qui in Christum credis, sed eius crede sermonibus. Primum querite regnum Dei, & hæc omnia adicientur vobis. Non pera tibi sumenda, non virga, affatim dives est, qui cum Christo pauper est. Idem ad Rusticum Monachum: Si habes substantiam vende, & da pauperibus, si non habes grandi onere liberatus es, nudum Christum nudus sequere. Durum, grande, difficile, sed magna sunt præmia. Constat autem, quod duritia & difficultas non est, cum proprietas rerum contemnitur, nisi penuria comitetur. Ad hoc ipsum spectat, quod dicit Gregorius Nazianzenus in Apologia sua lib. 2. Sed paupertatem, inquit, & penuriam exprobrabant. Istæ sunt diuitiæ meæ. Istæ me non solum gloriantem, sed etiam arrogantem facit. Videor enim mihi, hoc audire ab inimicis, quia vestigiis illius incedam, qui propter nos pauper factus est, cum dives esset, atque vinam exuere possem me istis panniculis, quibus circumdari videor, ut nudus effugerem spinas sæculi, quæ retinent, & reuocant pergentes ad Deum. Hæc S. Gregorius: His consonat, quod dicit * Bernard. Habetur in Evangelio, & perfectionis consilium, & remedium infirmitatis. Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra. Hæc perfectio est: Si quidem filius hominis, ubi caput reclinarer, non habebat. Petro & Ioanni, nec aurum, nec argentum erat, Paulus simplici victu & vestitu contentus, hæc ipsa labore manuum acquirerebat. Sed non omnes capiunt verbum hoc, sicut nec consilium castitatis. Hucusque Bernardus: Gennadius quoque de Ecclesiasticis dogmatibus. Bonum est, inquit, facultates cum dispensatione pauperibus erogare, sed melius est pro intentione sequendi Dominum simul donare, & absolutum sollicitudine egere cum Christo. Sed qui habet unde sustentatur, scilicet in communi, non propriè dicitur egere, nam de illis quibus erant omnia communia, in actibus dicitur: Nec erat quisquam egens inter eos. Postremo ut clarè nobis innotescat, quæ sit abrenuntiationis forma perfectæ, attendendum est, quod dicit Beda super illud Marci: Relinquitis omnibus securus est eum. Perfectam nobis abrenuntiationis formam tribuit, dum non solum lucra reliquit veltigalium, sed & pericula contempsit. Tanta enim cupiditate sequendi Dominum ductus est, ut nullo prorsus huius vitæ respectu, vel cogitationem sibi reseruauerit. Per hæc sacrorum Doctorem testimonia, tam manifesta, quam certa, & alia plurima, quæ causa breuitatis vitandæ rescantur ad præsens, irrefragabili potest ratione concludi, quod Christum, & Apostolos imitari, non solum quoad abdicationem proprietatum, verum etiam quoad extremam temporalium rerum penuriam, quæ consistit in carentia possessionum, & pecuniarum, non solum est licitum, sed & laudabile, & perfectum. Non tamen ex hoc debet, vel potest inferri, quod abdicatis rerum proprietatibus, possidere aliquid in communi sit imperfectum, quia sicut perfectæ castitatis diuersi sunt modi, quorum variis prærogatiuis sancta mater Ecclesia,

tanquam

*Aug. 1. de bo.
coniug. c. 9.
tom. 6.*

*Chrys. ho. 16.
super Ioan.*

*Hier. ad He-
liod. epist. 1.*

*Hier. ad Ru-
sticum Mo-
nach. ep. 4.*

** Bern. super
Ecce nos, ante
med.
Matth. 6.*

*Gennad. 1. de
dogmatibus
Eccles. c. 71.
apud Aug. lib. 3.
Ad. 4. 8*

tanquam ornamentorum varietate decoratur : sic & in modis perfectæ paupertatis intelligendum est , quamquam non sit per omnia simile hinc inde, sicut diligenter consideranti est evidens.

His autem non obstat præallegatorum vita sanctorum, qui communia possederunt , quasi non debuerint aliter docere quam vivere, quia mos esse solet piis Doctoribus, ut eas virtutum prærogativas, quibus carere se vident, in aliis mirentur, & prædicent, sicut Hieron. ad Pammachium scribens: Virginitatem, inquit, in cœlum fero, non quia habeo, sed quia magis miror quod non habeo. Ingenua enim & verecunda confessio est, quo ipse careas, in aliis prædicare. Nunquid quia gravi corpore terræ hæreo, aurum non miror volatus? Hæc Hieron. Cui etiam Chrysostomus consonat, qui Ægyptios Monachos laudans, ait: Nunc veniens in eremum Ægypti, paradiso hanc meliorem videbis effectam. Etenim est videre ubique regionis illius Christi exercitum & regalem gregem, & superiorum virtutum urbanitatem. Existencia enim omni exuri, in mundo omnino crucifixi. Et ultra: Rursus procedunt corporis operatione ad indigentiam cibum sumentes. Neque enim quoniam ieiunant, & vigilant vacare per diem dignum æstimant, sed noctes quidem sacris, hymnis & vigiliis, dies in orationibus, & manuum operationibus consumunt, Apostolicum imitantes zelum. Verecundemur igitur omnes, & divites & inopes, cum nil illi penitus habentes nisi corpus, & manus suas cogant, & ligent impensas hinc indigentibus invenire, nos autem decem millibus intus reconditis, neque superflua ad hoc tangimus. Hæc Chrysost. Qui ut Doctor sanctus & verax, quasi ad sui, & aliorum sibi similium verecundiam, paupertatis excellentiam in Monachis Ægypti commendat. Simile per omnia facit dicit Ambrosius: Christus, ait, Dominus noster Sacerdotibus quid præcepit, audiamus: Qui non renuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Contremisco hæc dicens: Meus enim primo omnium, meus inquam ipse accusator existo, meas condemnationes loquor. Negat Christus suum esse discipulum, quem viderit aliquid possidentem, & eam qui non renuntiat omnibus quæ possidet. Et quid agimus? Quomodo hæc autem ipsi legimus, aut populis exponimus, qui non solum non renuntiamus his quæ possidemus, sed acquirere volumus ea quæ nunquam habuimus, antequam veniremus ad Christum? Nunquid nam quia nos redarguit conscientia? legere non proferre, quæ scripta sunt possumus? Nolo duplicari criminis esse reus, confiteor, & palam audiente populo confiteor hæc scripta esse, etiam si nondum implemisse me novi. Sed ex hoc saltem commoniti festinemus implere, festinemus transire à Sacerdotibus Pharaonis, quibus terrena possessio est ad Sacerdotes Domini, quibus in terra pars non est, quibus portio Dominus est. Talis enim erat ille qui dicebat. Tanquam egentes, multos autem locupletantes, ut nihil habentes, & omnia possidentes: Paulus hic est, qui in talibus gloriatur. His sacri Doctoris veracibus & humilibus verbis, nihil expressius ad propositum dici potest. Et B. Papa Gregorius, 3. Dialog. viri mirabilis Isaac vitam describens, ait: Servus omnipotentis Domini egressus urbem, non longè desertum locum reperit, ibique sibi humile habitaculum construxit, ad quod dum multi pergerent, exemplo illius æternæ vitæ desiderio accendi cœperunt, atque sub eius magisterio in omnipotentis Domini se servitium dederunt. Cumque ei crebro discipuli innuerent, ut pro usu monasterij possessiones quæ offerebantur acciperet, ille sollicitus suæ paupertatis custos, fortem sententiam tenebat, dicens: Monachus qui in terra possessionem quærit Monachus non est. Sicut metuebat paupertatis suæ securitatem perdere, sicut avari solent divites perituras divitias custodire. Hæc Gregorius: Qui cum Monachis, & ipse, in monasterio quod possessionibus dotauerat vitam duxisset, communes tamen possessiones recusantem miratur & laudat. Ac per hoc impiæ præsumptionis esse convincitur, vir-

A tatem non habitam spernere, ut quia docentis vitæ extremæ paupertati non per omnia consonat, ipsius doctrina pauperum perfectioni repugnando contradicat. Nequaquam igitur à prædictis discordat illud Augustini verbum, quod contra Adimantum Manichæum, præfatum de paupertatis forma mandatum Apostolis, dicit spiritualiter esse scrutandum, vel, ut alibi dicit, permissive intelligendum. Nam cum Marcus dicat expresse, quod præcepit eis ne quid tollerent in via, & ipse cum aliis Expositoribus, sicut ex præmissis claret, intelligendum ad literam doceat, si hoc simpliciter alibi negaret, & Evangelicæ veritati, & sanctorum doctrinæ, simul ac suæ, aperit contradiceret, siue contraret. Quod de tanto dici Doctore, piæ Catholicorum aures abhorrent. Attendendum est ergo, quod cum Apostoli fuerint primi fundatores Religionis Christianæ, & professores perfectionis excelsæ, professores, inquam, & sicut privæ personæ, & sicut exemplaria quædam, prædicta Domini verba intelligere possumus, eis esse dicta tanquam fundatori- bus Christianæ Religionis, & sic intelliguntur extendi ad omnes, sed non omnes Christiani ardeant, ut hanc vitæ regulam teneant, sicut Manichæi falso dogmatizant. Ideo contra ipsos loquens hæreticorum malleus Augustinus ostendit, quod hæc verba spiritualiter intelligenda sunt, si sic accipiantur tanquam omnibus sint præcepta. Possumus etiam intelligere prædicta verba, dicta fuisse Apostolis, tanquam exemplaribus perfectionis & sic intelliguntur per modum consilij, quod de se non obligat, nisi eos, qui hanc vivendi formam voluntarie profitentur, & vovent. Intelligere possumus in super dicta fuisse Apostolis sicut certis personis, primisque prædicatoribus Evangelicæ legis: & sic cum duo insinuantur in verbis illis, scilicet abdicatio temporalium, & receptio dispendiorum, primum intelligitur fuisse præceptum, sicut dicit textus, & Glossa: Vnde Beda: Missus ad prædicandum discipulis, ne quid tollerent in via præcepit. Secundum autem non fuisse præceptum, sed concessum, siue permissum. Vnde Glossa super illud Lucæ: In eadem domo manete, &c. Qui saccum & peram prohibuit, sumptus ex prædicatione concedit. Et Rabanus super Matthæum: Claret autem hoc Dominum non ita præcepisse tanquam Evangelistæ vivere aliunde non debeant, quam eis præbentibus, quibus annuntiant Evangelium: alioquin contra hoc præceptum fecit Apostolus, qui vicum de manuum suarum laboribus transigebat, sed potestatem dedisse, in qua scirent ista sibi dari. Cum autem potestas datur, licet cuique non vri, tanquam de iure suo cedere. Hæc Rabanus: Ex his colligitur manifestè, quod prædicta Domini verba, iuxta considerationes præmissas intelligi possunt, & spiritualiter, & ad literam, ut consultata, & ut præcepta & permissa. Propter quod omnis contrarietatis calumnia de medio tollitur, si multiformis huius acceptionis intelligentia sanè capiatur. His etiam non obsistit illud Hieron. ad Nepotianum, ubi dicit, quod vivens de decimis, & altaris oblatione sustentatus, nudam crucem nudus sequitur, tanquam perfectæ paupertatis summa consistat in vivendo de decimis, & oblationibus, sicut Sacerdotes & Clerici vivunt. Est enim multiplex gradus, & differentia nuditatis. Alia quidem est cordis, alia cordis & corporis: nuditas cordis est per expoliationem spiritus ab omni perverso affectu avaritiæ & cupiditatis. Et de hac Gregor. in hom. Nudi cum nudo luctari debemus: quia si vestitus quisque cum nudo luctatur, citius ad terram deiicitur, quia habet unde teneatur; hoc quidem intelligitur generaliter dictum omnibus Christianis. Nuditas autem corporis & cordis, triplicem habet gradum. Nam quædam est magna, quæ attenditur in abiectione omnis superfluitatis, & proprietariæ possessionis. Et hæc quamquam non sit de necessitate, est tamen de congruentia status ordinis Clericalis. Et de hac Hieron. ad Nepotianum: Si autem ego pars Domini sum, & funiculus hæreditatis eius, nec accipio partem inter ceteras tribus, sed quasi Leuita & Sacerdos vivo de decimis, & altari serviens, altaris oblatione

Aug. l. c. m. v. Adim. c. 20. 1000. 10.

Luc. 10. 6

Hier. ad Nepot. ep. 1.

Greg. homil. 32. in Evangel. non longe à primis

Hier. ubi sup. prox.

Insistent,

sustentor; habens victum & vestitum his contentus ero, A
& nudam crucem nudus sequar. Est & alia nuditas maior, quæ non solum consistit in his, verum etiam in abdicatione potestatis possidendi proprium, & abnegatione propriæ voluntatis; & hæc competit regularibus & cœnobitis, de qua Hieron. ait: Nolo pristinarum necessitudinum recorderis, nudos amat eremus. Nudos intelligit non solum à facultatum appropriatione verum etiam à propria voluntate, iuxta illud Bernardi de colloquio Simonis & Iesu: Age ergo, & qui relinquere omnia disponis, te quoque inter relinquenda numerare memento, immò verò maximè & principaliter abnega temetipsum si deliberas sequi ipsum, qui exinanivit propter te semetipsum. Est & tertia nuditas, quæ consistit in his quæ prædicta sunt, & insuper in abdicatione omnis transitorie facultatis, cum penuria & indigentia opportune sustentationis, & hæc competit Apostolis & Apostolicis viris, & de hac super illud Matthæi: Qui potum dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ tantum in nomine discipuli, non perdet mercedem suam. Glossa: Minimi sunt qui nihil penitus habent in hoc mundo. Tales fuerunt Apostoli. Vnde Hieron. ad Exuperant. ait: Nemo Apostolis pauperior fuit, & nemo tantum pro Domino dereliquit. Vidua illa in Evangelio pauperula, quæ duo minuta misit in gazophylacium, cunctis præfertur diuitibus, quia totum quod habuit, dedit. Hæc Hieron. Si igitur hæc vidua iuxta testimonium Domini, totum dando nihil sibi reservauit, in extrema se nuditate constituit. Ad hanc nuditatem aspirabat illa nobilis vidua Paula, de qua Hieronymus in laudem ipsius: Hoc C
habuit voti ut mendicans ipsa moreretur, & vnum nummum non dimitteret filiz, & in funere suo aliena sindowe inuolueretur. Eiusdem quoque felicem decessu obitum, ait: Testis est Iesus, ne vnum quidem nummum ab ea derelictum. Quid hac virtute mirabilius, scæminam nobilissimæ familiæ, magnis quondam opibus, tanta fide, omnia vel dilargitam, ut ad egestatem ultimam perueniret? lætent alij pecunias in corbonam, funalibusque aureis dona pendentia, nemo plus dedit pauperibus, quam qui sibi nihil reliquit. Hæc Hieron. Qui ad hanc nuditatem, tanquam summè perfectam hortatur Hedibiam in epistola, quam ad eam scribens, ait: Vis esse perfecta, & in primo stare fastigio dignitatis, fac quod fecerunt Apostoli. Vnde omnia quæ habes, & da pauperibus, & sequere Salvatorem, & nudam, solamque crucem, nuda D
sequaris, & sola. In his manifestius asserit, quod ea paupertas ad perfectionis attingit fastigium, qua quis expressius & conformius nuditatem crucis amplectitur, & nudum Crucifixum imitatur. Illud autem Gregorij verbum, quo dicit censum non esse in culpa, sed affectum, nequaquam est præmissis contrarium, si rectè intelligatur. Si quis enim hoc sentiat, quod census in culpa sit causaliter vel formaliter, cum Manichæo errat, & hoc Gregorius reprobatur. Si quis autem intelligat censum esse culpæ occasionem, à sententia veritatis non deuiat, cum & ipsa veritas dicat in Marco: Quia difficile, qui pecunias habent, in regnum Dei introibunt. Nullo enim modo pecunia impedimentum difficultatis, Dei regnum intrate volentibus præstat, nisi quia vel est occasio inclinationis ad malum, vel distractionis à bono. Hoc sanctorum testimoniis clarè monstratur. Quod enim diuitiæ habentibus ipsas, occasio sint cupiditatis, in l. de officiis dicit Ambrosius. Feralis, inquit, auaritia, illecebrosa pecunia, quæ habentes contaminat, non habentes non iuvat. Esto tamen, ut aliquando iuuet pecunia inferiorem, & ipsum desiderantem, quid ad alios si sit ille copiosior qui habet? Nunquid idcirco honestior, qui habet quod plerumque honestas amittitur? Cui Bernard. concordat de colloquio Simonis & Iesu: Hæc fugiendarum diuitiarum præcipue causa est, quia vix aut nunquam sine amore valeant possideri. Limosa siquidem, & glutinosa nimis, non solummodo exterior, verum etiam interior nostra substantia videtur, & facile cor humanum omnibus, quæ frequentat, adhæret. His consonat August. di-

cens: Non sunt istæ veræ diuitiæ, sed mendicitas, quia quanto magis abundant, tanto magis crescit inopia auaritiæ. Non sunt veræ diuitiæ, quæ plus augent cupiditatem ei, quæ eas possidet. Quod autem sint occasio vanitatis & superbiæ, Augustinus de lapsu mundi: In diuitiis nil tam cauendum est, quam superbiæ morbus. Qui enim non habet diuitias, non habet amplissimas facultates, non habet unde se extollat. Idem de verbis Domini: Nihil est quod sic generent diuitiæ quomodo superbiam omne granum, omne germen habet vermem suum. Vermis diuitiarum superbia est. Quod verò sint occasio distractionis, manifestè insinuat Gregor. l. 1. Moral. Solet, inquit, rerum abundantia tanto à timore diuino mentem soluere, quanto hanc exigit diuersa cogitare. Nam dum foris per multa spargitur, stare in intimis vix prohibetur. Idem in homilia super illud Lucæ: Exiit qui seminat, &c. Si nos, inquit, vobis semen verbum, agrum mundum, volucres dæmonia, spinas diuitias significare diceremus, ad credendum nobis mens vestra forsitan dubitaret. Vnde & idem Dominus per semetipsum est dignatus exponere quæ dicebat. Quis enim vnquam mihi crederet, si spinas diuitias interpretari voluissem? maximè cum illæ pungant, istæ delectent, & tamen spinæ sunt, quia cogitationum suarum punctationibus mentem lacerant, & cum vsque ad peccatum pertrahunt, quasi inflicto vulnere cruentant. Si quis igitur præmissa diligenter attendat, indubitanter aduerteret, quod quamuis census formaliter seu causaliter non sit in culpa, est tamen frequens occasio culpæ, distrahendo à bonis, & inclinando ad mala. Propter quod opes à Salvatore spinis comparantur, & ab Ambrosio illecebrosæ dicuntur. Nam sicut ex præmissis apparet, cum vim rationalem distrahant, irascibilem extollant, & concupiscibilem nostram illiciant, non solum sunt illecebris, sed & periculis plenæ. Vnde Augustinus de lapsu mundi: Diuitiæ ipsæ quas putatis plenas esse deliciarum, pleniores sunt periculorum. Cum itaque perfectionis sit non solum peccata vitare, verum etiam peccatorum occasiones & bonorum impedimenta ad plena succindere, dicente Gregorio in Moralibus, quod solus ille in illicita non cadit, qui se à licitis cautè restringit, liquidò claret, quod quamuis possessiones & pecunias habere de se non sit peccatum, sed licitum, est tamen eas abdicare, & voluntarie pro Christo eis carere perfectum. Quod si forte quis dicat, occasionem huiusmodi à temporalibus rebus imperfectis dari mentibus, non perfectis, quasi magis competat statui imperfectorum diuitias fugere, eisque carere, vitæ Iesu Christi, eiusque doctrinæ aduersatur aperte. Neque enim secundum hæc perfectissimus debuisset Christus carere diuitiis, neque hoc docuisset perfectos, cum tamen dixerit: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, &c. Nunquid Apostoli perfecti non erant, quibus dictum est: Nolite possidere aurum? Quod verbum tractans Ambrosius in l. de officiis, ait: Nolite possidere aurum & argentum, neque pecuniam, quo velut falce pululantem in pectoribus humanis succidit auaritiam, super eundem quoque sermonem Chrysostomus. Non dixit: Nolite accipere vobiscum aurum, sed si aliunde possibile est accipere, fugite perniciosam hanc ægritudinem. Etenim multa per hoc emendabat. Ex his darur E
intelligi, quod propter vitandam occasionem auaritiæ, fuit Apostolis interdicta pecunia, cum tamen essent perfecti. Verum quidem est, quod sensus perfectis non tam vehemens, nec tanto um est peccatorum occasio, sed quia quantumlibet parua intellectus distractio, vel illæditio appetitus vitiosa mentibus perfectorum ad æterna suspensis magis est dissona, quam longè maior imperfectis, circa filiorum educationem, & curam rei familiaris occupatis, hinc est, quod perfecta temporalium rerum abdicatio perfectis consilium, non imperfectis, nisi velint esse perfecti. Nam cum ipsis imperfectis sufficiat peccata maiora vitare per mandatorum obseruantiam, perfectis tamen competit etiam superfluas cogitationes à mente rescindere, sicut & Gregorius 2. Moralium

Hier. ad Heliodor. ep. 1.

Bern. hom. super Ecce nos, &c.

Matth. 10. d

Hieron. ad Exuperant. ep. 35.

Hier. ad Eustoch. ep. 27.

Ibid.

Hier. ep. 150. ad Hedibiam, q. 1. cir. fin.

Greg. lib. 10. Mor. c. 17.

Mar. 10. c

Amb. l. 2. de offic. c. 26.

Bern. hom. super Ecce nos rel. &c.

Aug. l. 50. de 14. serm. 10.

Greg. hom. 15. in Evang.

Matth. 19. c

Matth. 10. a Ambros. l. 2. de offic. c. 25.

Chrysost. in Matth. hom. 33.

docet

Greg. 12. Mo.
c. 26. c. 1. f. 10.
num. 6. c.

Hier. lib. 3. in
Matth. c. 10.

Greg. 12. Mo.
c. 26. c. 1. f. 10.
num. 6. c.

Matth. 10. d

Matth. 6. d

Joan. 21. a

docet spiritualiter exemplificans Nazareorum ritum, perfectionisque figuram. Deuotione, inquit, completa, caput Nazareus radere, capillosque in igne sacrificij ponere iubetur, quia tunc ad perfectionis summam pertingimus, cum sic exteriora vita vincimus, vt etiam cogitationes superfluas à mente resecemus. Quas nimirum igne sacrificij concremate, est flamma diuini amoris incendere, vt totum cor in Dei amore ardeat, & cogitationes superfluas concremans, quasi Nazarei capillos, deuotionis perfectione consumat. Illa quoque promissio centupli prædeterminatis non obuiat, quoniam ad spiritualia bona refertur. Sicut dicit Hieronymus super Matthæum, & etiam Rabanus quasi eisdem verbis vten-tes: Occasione, inquit, huius sententiæ quidam introdu- cunt mille annos post resurrectionem, dicentes nobis, tunc centuplum omnium rerum quas dimisimus, & vitam æternam esse reddendam, non intelligentes quod & si in ceteris digna sit retributio, in vxoribus appareat turpitudine, vt qui vnam pro Domino dimiserit, centum accipiat pro futuro. Sensus igitur iste est, vt qui carnalia pro Salvatore dimiserit, spiritualiter recipiat, quæ comparatione & merito sui ita erunt, quasi paruo numero centenarius numerus comparetur. Cui etiam consonat Gregorius super Ezechielem: Neque enim sanctus vir ideo terrena deserit, vt hæc possidere in hoc mundo multiplicius possit, sed per centenarium nume- rum perfectio designatur, quia quisquis pro Dei nomine temporalia contemnit, hic perfectionem mentis recipit, vt ea non appetat, quæ contempsit. Centies itaque re- cipit quod dedit, qui perfectionis spiritum recipiens ter- renis non indiget, & si hæc non habet. Hucusque Gre- gorius: His consentit Bernard. in sermone illo de S. Pe- tro: Dixit Simon Petrus ad Iesum, dicens: Quid est in centuplum istud fratres, nisi consolationes, visitationes, primitiæque spiritus, qui super mel dulcior est? Et post pauca: Non est pater aut mater, non domus aut ager est, non cibus aut vestis, non denique terrenum aliquid aut corporale, sed planè his omnibus est delectabilius, super omnia hæc dulcius, vniuersis his iucundius est, quæcumque desiderantur in hoc seculo nequam; huic non valent comparari. Quod si forte quis pertinaciter obstitat, tam per textus Marci, quam per Augustinum contra Adimantum asserens, bona temporalia repromis- sa fuisse à Christo; respondebimus promissiones dona- tionis & receptionis huiusmodi, debere intelligi per modum charitativæ communionis, non per modum possessionis. Vnde Beda super illud Marci: Nemo est qui reliquerit domum, &c. qui nimirum à fratribus atque confortibus propositi sui, qui ei spirituali glutino colli- gantur, multo gratiorem etiam in hac vita recipiet cha- ritatem. Cui consonat & Glossa ibidem: Omnes sancti, & quæcumque habent communicantur ei. Et August. contra Adimantum: Fidei totus mundus diuitiarum est. Vel certè intelligendum est per modum cuiusdam cœ- lestis prouisionis contra Manichæos, qui dicebant hæc temporalia bona à tenebrarum principe fuisse creata, & ab illo solo repromitti & dari, à Christo autem inhiberi. Ideo hic promittuntur à Domino ad hæreticorum confutandam perfidiam, & à cordibus fidelium diffiden- tiam omnem tollendam. Vnde super illud Matthæi: Hæc omnia adiicientur vobis, Glossa: Omnia sunt filiorum, & ideo hæc omnia adiicientur etiam non quærentibus, quibus si subtrahantur, ad probationem est, & tendunt ad gratiarum actionem. Et August. super illud Ioannis: Va- do piscari. Cur non inuenit aliud vnde viueret, cum Do- minus promiserit, dicens: Primum quærite regnum Dei, & hæc omnia adiicientur vobis? Profus Dominus etiam sic quod promisit, impleuit. Nam quis alius pisces, qui caperentur apposuit? Constat igitur promissionem hu- iusmodi per modum prouisionis debere intelligi, ad tol- lendum diffidentiam, non per modum augmentationis temporalis substantiæ, quia hoc non esset cupiditatem abscindere, sed augere. Vnde Chrysostomus super Matth. hom. 43. Nihil ita sedat cupiditatis firmitas, sicut

A desistere à lucrandi concupiscentia, sicut amaram chole- tam abstinentia & euacuatio. Facilius est enim hominem existentem volare, quam adiectione pluris, quiescere fa- cere desiderium. Et August. in 1. 83. quæst. Charitatis ve- nenum est spes adipiscendorum temporalium. Si ergo Christus multiplicationem temporalium per modum possessionis discipulis suis promitteret, charitatem in eis perimeret potius quam auget, dum possessionis terre- næ centuplicatione promissa, temporalium bonorum affluentiam sperandam docet, potius quam sperandam. Quod impium est sentire de Christi doctrina. Modus etiam Apostolicæ vitæ prædeterminatus, non aduersatur, sed consonat. Quamuis enim legatur in actibus, quod multitudini credentium erant omnia communia, & quod venditarum rerum pretia ponebantur ad pedes Aposto- lorum nequaquam est intelligendum, quod Apostoli proprium aliquid vel commune possiderent: quia com- munitas illa non refertur ad Apostolos, sed ad turbam, sicut Glossa ibidem insinuat. Discernit, inquit, ordinem Doctorum, & auditorum. Nam multitudo credentium rebus speris, copula charitatis inuicem iungebantur. Apostoli vero virtute fulgentes, Mysteria Christi pande- bant. Hæc Glossa: Quæ per ipsum textum declarat, quod sicut illa rerum communitas, erat turbarum, sic & signo- rum virtutes erant Apostolorum. Nec huic repugnat quod sequitur, ante ipsorum pedes pretia fuisse posita, quia vt dicit Hieron. ad Demetriadem, hoc fiebat vt do- cerent pecunias esse calcandas, vel certè vt se ac sua Apo- stolicæ dispositioni committerent, sicut docet Ambro- sius super epistolam secundam ad Corinthios, vbi de Apostolis dicit: Quantum ad præsentem vitam pertinet pauperes videbantur, sed spirituales diuitias credentibus largiebantur, egeni in terris, in cælo diuites, vt nihil ha- bentes, omnia autem possidentes. Hoc enim fuit in Apo- stolis gloriosum, vt sine sollicitudine & nomine possi- dendi, non solum ea quæ in possessionibus erant, sed eo- rum Dominos possiderent. Hæc Ambros. In quibus in- sinuat, quod Apostolis in sua egestate manentibus, eo- rum dispositioni, quoad res & personas, primitiua illa Ecclesia suberat, hanc tamen rerum dispositionem ma- luerunt committere aliis, sicut in actibus consequenter legitur: Non est æquum nos relinquere verbum Dei, & ministrare mensis. Quod quidem dixerunt, vt distractio- nem ministrandi refugerent, non quia per illud ministe- rium aliquid possiderent. Vnde & Petrus in eadem vr- be, vbi hæc fiebant, pauperi eleemosynam à se petenti respondit: Aurum & argentum non est mihi. Vbi Glos- sa: Memor illius præcepti, Nolite possidere aurum, ne- que argentum, pecuniam quæ ad pedes Apostolorum ponebantur, non sibi recondebat, sed ad vsus pauperum, qui sua patrimonialia reliquerunt. Hanc etiam formam paupertatis, & Ioannes Euangelista seruauit cum disci- pulis suis, inter quos duobus qui magnas reliquerant opes, præ nimia egestate tentatis, sicut scribitur in eius Legenda, ait: Nunquid non valet manus Domini, vt fa- ciat seruos suos diuitis affluentibus? Sed in hoc certamen statuit animatum, vt sciant se æternas habituros diuitias qui pro eius nomine temporales opes habere noluerunt. Eandem paupertatis distributionem Thaddæus seruauit Apostolus, sicut scribitur in 1. lib. Ecclesiasticæ historię, quod cum post Christi ascensionem Abagarus Rex sa- natus à præfato Apostolo, præciperet eidem dari aurum & argentum, ille non accepit, dicens: Si nostra reliqui- mus, quomodo accipiemus aliena? Sed Apostolus Pau- lus de se simul & ceteris Apostolis, ait ad Corinthios: Vsq̃ue in hanc horam & esurimus & sitimus, & colaphis cædimur, & instabiles sumus. Vbi Glossa: Vsq̃ue in hanc horam, id est continuè. Et alibi ad Corinthios. In fame & siti, frigore & nuditate. Hanc penuriosam vitam du- xisse Apostolum, non ad tempus, sed continuè, hæc præ- fata Glossa insinuat, & superius allegata Chrysostomi de laudibus Pauli auctoritas confirmat. Si quando igitur dicit se habere omnia, & abundare, nec debet, potest intelligi quantum ad opulentiam, siue affluentiam re-

Aug. lib. 83.
quæst. 9. 36.
rom. 4.

Ab. 4. f

Hier. ad De-
metr. epist. 8.
post med.
Ambr. in 2.
Cor. c. 6.

Ab. 6. a

Ab. 3. a

Euseb. l. i Ec-
cl. hist. c. 13.

1. Cor. 4. c

1. Cor. 11. f

rum 3

Aug. lib. de
Vi. beat. dis-
putatione
tertia dicit
tom. 1.

Amb. in 2.
Cor. cap. 11.

Aug. lib. de
oper. Mon. c. 5.
tom. 3.

Aug. tract.
50. in Ioan.
post med.

Chrys. homil.
64. super
Ioan.

Aug. Homil.
26. super
Ioan. tom. 9.

rum; sed quantum ad sufficientiam mentis. De qua Au-
gustinus in libro de beata vita. Nullus perfectus aliquo
eger, & quod videtur corpori necessarium sumer, si af-
fuerit: & si non affuerit, istarum rerum non frangetur
inopia. Quod si forte quis dicat, Apostolum aliquas
secum tulisse pecunias, quia periculis se dicit expositum
fuisse latronum, aperte contrariatur Ambrosio, qui præ-
fatum locum tractans in originali, sic ait: Cum in ciui-
tate diabolus eum occidere non posset, latrones sibi ex-
citabat in via, cum nihil ferret quod latrones cuperent.
Hæc facit Ambrosius. Cui & Chrysostomus consonat
in laudibus Pauli. Iob cum oves & boues haberet in-
numeras, erat in pauperes liberalis. Paulus vero nil am-
plius corpore suo possidens, de hoc ipso sufficienter in-
digentibus ministrabat. Miram Pauli ex hac laude per-
pendere valemus inopiam, cum nil præter corpus ha-
beret, ac per hoc nihil quod latro capere posset, miram
nihilominus affluentiam cum non solum sibi sufficeret,
verum etiam in alios abundaret. Denique nec loculo-
rum Christi ad præfatam perfectionis formam, vlla in-
uenitur dissonantia: si quomodo & quare ipsos habere
dignatus fuit, pia mentis attentione pensetur. Nam vni-
genitus Dei, cum dives esset in omnes, pro nobis adeo
factus egenus, ut alieno cibo vesceretur, non sine ma-
gna dispensatione diuini consilij loculos fecit deferri,
quorum tamen custodiæ illum deputauit discipulum,
quem furem ac proditorem præciebat esse futurum.
Habuit enim loculos Christus, ad consolandum infir-
mos, ad refellendum improbos, & ad informandum per-
fectos. Vnde & huiusmodi actus, scilicet habere loculos
in Christo, respectu infirmorum, fuit condescensus, ad
consolandum eos, qui propriis oculis carere non vo-
lunt, sicut August. ait in l. de opere Monachorum. Do-
minus more misericordiæ suæ infirmioribus compatiens,
cum ei Angeli possent ministrare, loculos habebat, qui-
bus mitteretur pecunia, quæ conferebatur vtique à bo-
nis fidelibus eorum victui necessaria: quos loculos Iudæ
commendauit. Respectu autem impiorum fuit actus
commonitorius: primo quidem ad refellendum hæreti-
cos, qui loculos reproban, & detestantur. Vnde Aug.
super Ioannem Homil. 50. Quare loculos habuit cui
Angeli ministrabant, nisi quia Ecclesia loculos ipsius
habitura erat? Vnde & loculos habebat, ut doceret non
esse peccatum, loculos habere. In his Augustinus Mani-
chæorum refellit impietatem, condemnantium Eccle-
siæ statum, propter rerum temporalium possessionem. D
Secundo commonitorius fuit, ad deterrendum auaros,
qui loculos concupiscunt. Quamquam enim ad mitiga-
tionem cupiditatis Dominus Iudæ loculos commisisset,
ipse tamen adeo cupiditatis igne exarsit, ut ipsum Do-
minum pretio paruo venundaret. Vnde & Chrysosto-
mus super Ioannem: Si vero quis scrutabitur, quid furi
existenti loculos commisit pauperum, & dispensare fe-
cit avarum existentem? ut omnem absunderet occasio-
nem. Etenim sufficientem habebat, ex loculo concupis-
centiæ mitigationem: sed propter nequitiam multam,
quam volebat comprimere Christus, multa condescen-
sione ad eum vtens, non inculcabat surripientem, ob-
struens perniciosam concupiscentiam, & omnem aufe-
rens occasionem. Hucusque Chrysostomus aperte de-
clarans, quod non penuria paupertatis, sed nequitia cu-
pidæ mentis causa fuit tantæ impietatis. Respectu vero
perfectorum, fuit actus informatorius. Siquidem quan-
tum ad modum habendi, forma fuit perfectionis in
Ecclesiasticis personis, maxime cœnobitis, ut ad exem-
plum Christi, & discipulorum eius, nullus sibi quid-
quam appropriet, sed habeant omnia in communi. Vn-
de Augustinus super Ioannem: Habebat Dominus lo-
culos, & à fidelibus oblata conseruans, suorum necessi-
tatibus, & aliis indigentibus tribuebat. Tunc primum
Ecclesiasticæ pecuniæ forma est instituta, ut intelligere-
mus quod præcepit, non cogitandum de crastino esse,
non ad hoc fuisse præceptum, ut nihil pecuniæ serua-
tur à sanctis, sed ne Deo propter ista seruiatur. Hæc

Augustinus. Qui formam regulariter viuientium descui-
bens, sicut habetur 1. 2. quæst. 1. ait: Cum huius nostræ
cōgregationis fratres, non solum facultatibus, sed etiam
voluntatibus propriis ipsa Ordinis susceptione renun-
tauerint: certum est nihil habere, possidere, dare, vel ac-
cipere, sine superioris licentia debere. Quantum autem
ad modum dispensandi, forma fuit perfectionis in Eccle-
siæ Prælati, ut exemplo Christi, bona Ecclesiastica dis-
pensent, ad sustentationem ministrorum Ecclesiæ, & ad
pauperum releuandas miseras. Vnde Chrysostomus su-
per Ioannem, de loculis Christi loquens, quæstionem
proponit: Qualiter inquit, non peram, non virgam, non
æs iubens deferre, marsupium ferebat? Respondens sub-
dit: Ad inopum ministerium, ut discas, quoniam valde
pauperem, & crucifixum, huius oportet patris multam
facere procuracionem. Multa enim ad nostram dispen-
sans doctrinam angebat. In his ostendit Chrysostomus,
quod vitis perfectis competat, miserabilium persona-
rum gerere curam, quod maxime locum habet in Præ-
latis Ecclesiæ, quorum perfectioni consonat, ut & spiri-
tualiter, & etiam temporaliter, pascendis sibi commissis
gregibus intendant. Vnde Prosper in libro de vita con-
templatiua: Scientes viri Sancti, nihil aliud esse res Ec-
clesiæ, nisi vota fidelium, & pretia peccatorum, & patri-
monia pauperum: non eas vendicauerunt in vsus suos, ut
propriis, sed ut commendatas pauperibus erogauerunt.
Hoc est possidendo contemnere, non sibi, sed alij possi-
dere, nec cupiditate habendi Ecclesiæ facultates ambire,
sed pietate subueniendi eas suscipere, & quod habet Ec-
clesia, cum omnibus nihil habentibus habere commu-
ne, nec aliquid inde eis qui sibi sufficiunt, de suo erogare,
cum nihil aliud sit habentibus dare quam perdere. C
Quantum vero ad modum vtendi, forma fuit perfectionis
ipsis populis, ac ceteris huiusmodi paupertatem
professis, ut cum ex amore paupertatis, semper carete
loculis cupiant, solum quando apertæ necessitatis vrget
articulus, loculos ferant. Ipse siquidem Christus sus-
tentabatur à suscipientibus, vel à mulieribus comitan-
tibus eum, sicut in Luca scribitur, quod ibant cum eo
mulieres, quæ ministrabant ei de facultatibus suis. Cum
tamen per Samariam transiit, in qua quidem ciuitate,
ut dicit Euangelista, hospitium habere non potuit, de lo-
culis vixit: sicut dicitur in Ioanne: quod discipuli abie-
rant in ciuitatem, ut cibos emerent. Vnde super illud Lu-
cæ: Quando misi vos sine sacculo, & sine pera, dicit
Glossa: Si per inhospitales regiones transimus, plura
viatici causa licet portari, quam domi habeamus. Con-
stat autem quod valde pauper est, qui plura portat in
via, quam habeat vbi habitat habitatione determinata.
Quod si forte quis dicat perfectionis formam, nullo
tempore esse intermittendam. Respondet ad hoc Beda,
super Lucam dicens super illud: Nunc qui habet saccu-
lum tollat similiter & peram, non eandem viuendi re-
gulam persecutionis, quæ pacis tempore insinuat. Sunt
namque virtutes, quæ semper obnixè tenendæ
sunt, & sunt quæ tempore locoque prouida sunt dis-
cretionem mutandæ. Quis enim nesciat, viscera mise-
ricordiæ, benignitatem, humilitatem, patientiam, mo-
destiam, castitatem, fidem, spem, charitatem, & his simi-
lia, sine vlla temporum intercapedine esse seruanda? At
vero famem, sitim, vigilias, nuditatem, lectionem, psal-
modiam, orationem, laborem operandi, doctrinam,
silentium, & cetera huiusmodi, si quis semper exequen-
da putauerit, non modo se horum fructu priuabit, sed &
notam indiscretæ obstinationis incurrit. Magister ita-
que Deusque virtutum, ut modum discretionis insinuet,
missis ad prædicandum discipulis, ne quid tollerent in
via præcepit, videlicet ordinans, ut qui Euangelium an-
nuntiant, de Euangelio viuant. Mortis vero tempore
illo instante, tota simul gente pastorem, gregemque per-
sequente, congruam temporis decreuit regulam, pecu-
niam scilicet victui necessariam, donec sopita persecutio-
num insania, tempus Euangelizandi redeat, tollere per-
mittendo. Hæc Beda. Ex prædictis igitur patenter elucet,

Chrys. Ho-
mil. 71. super
Ioan.

Prosper. de
vi. contemp.
lib. 2. c. 9.

Luc. 8. a

Ioan. 4. a
Luc. 22. d

Luc. 22. d

quod

quod omnis perfectionis splendor, & speculum Iesus Christus, ob sex rationes præfatas, ac triplicem utilitatem, aggregatione quadam in perfectionis senarium consurgente, mirabili quodam modo in habendo loculos & infirmos simplici modo consolatur, & impios dupliciter arguit, perfectos tribus modis informat. In quibus, & illud est omni admiratione, & laude, ac imitatione dignissimum, quod sic paupertatem Christus tenuit, ut statum diuitum non damneret, sic & habentibus pecuniam conformem se reddit, ut paupertatis summæ formam perfecte seruaret. Vnde super illud Matthæi, Vade ad mare, Glossa, Dominus tantæ fuit paupertatis, ut unde tributa solueret, non haberet. Iudas quidem communia in oculis habebat, sed res pauperum in usus suos conuertere, nefas duxit, idipsum dans exemplum nobis. Hæc Glossa. Non igitur oculi Christi ad fomentum cupiditatis trahendi sunt. Sicut enim in Salvatore nostro crucifixio nil fuit, quod sæculares glorias, aut delicias saperet, sic nil egit, nil docuit, per quod mundi diuitias appetendas esse monstraret, quin potius, ut nos ad perfectæ paupertatis amorem accenderet, in huius mundi campum hostem expugnaturus, ingrediens, de pauperima matre, pauperrimus prodiit, sed & hostiam Deo Patri, ut Pontifex offerens, nudus in cruce pendit, nec non ut veritas eius, tanquam perfectissimæ rectitudinis, nequaquam discordaret medium ab extremis, tota vita ipsius caminus paupertatis fuit. Huius igitur inuictissimi ducis nuditate, tanquam armatura circumdati, & in eo solo sperantes, qui ait, Confidite, ego vici mundum, in ipsius pauperis Crucifixi nomine, hostiles excipiamus insultus.

RESPONSIONIS TERTIÆ,
CAPUT SECVNDVM.

In quo possessionum Leviticarum, & Ecclesiasticarum affluentia, monstratur perfectioni paupertatis non esse contraria, sed & commendatio diuitiarum ostenditur, non esse secura.

Pauertatis siquidem odibile bonum, retroactis temporibus in tanto fuit horrore sensualitatis mortalium, ut ante Christi aduentum, vix quantumcumque perfectus, pretiositatem ipsius agnosceret. Post vero in tanta fuit admiratione spiritualium, atque sapientium, ut vix quantumcumque peruersus hæreticus, ipsius dignitati derogaret, excepto duntaxat Vigilantio quodam. Qui cum ad interpretationem sacri doctoris Hieronymi dormitasset iamdudum, nunc per nouum quandam paupertatis hostem, illo non minus improbum euigilasse videtur. Ille nimirum contra paupertatis perfectionem, & sustentationem pauperum sanctorum, sui peccatoris virus euomit: hic autem bonorum temporalium affluentiam in culmine perfectionis Evangelicæ collocans, ipsorumque voluntariam carentiam, ut imperfectam, & superstitiosam calumniatur, illius se facit discipulum, qui contra Euangelizantium, & mendicantium pauperum ordines libellum composuit, quem sedes Apostolica condemnauit. Quem etiam non parua temeritate, velut innocentem excusat, ipsiusque doctrinam commendat, & approbat, non sine iniuria multa Sedis iam diu, cum nil aliud sit auctorem damnati libelli innocentem asserere, quam damnatis iudicium reprobare. Insurgens igitur temerarius, in serie sui libri exordio aduersus pastorem Ecclesiæ, ut pauperum ipsius gregem inuadat atrocius, primum se armar possessionibus Levitarum. Nam in hoc persuasionis suæ summa consistit, quod cum forma perfectionis Evangelicæ in Leuitis præcesserit, quibus à Domino collatæ fuerunt decimæ, primitiæ, & oblationes ad viuendum, ciuitates ad habitandum, & suburbana ad alenda pecora, si nouum testamentum veteri non repugnat, quin potius consonat, quia tunc erat in medio rotæ, nullo modo secundum hoc nouæ legis perfectio consistit in

A carentia huiusmodi possessionum, sed potius in habendo eas, ut Domino dedicaras. In hac autem persuasionem, quam per multas verborum venatur ambages, non solum veritati, sed sibi ipsi contradicit aperte. In præcedenti siquidem libro, cum abstinentiæ perfectionem impugnaret, asseruit vinum fuisse prohibitum filiis Aaron sacerdotibus, tanquam imperfectis, nunc autem illos eosdem in affluentia possessionum perfectos asserit, quasi verbi prioris oblitus, vel si forte memoriam habuit, in tantam deuenit erroris caliginem, ut putaret, quod abstinere à deliciis sit imperfectum, & possidere diuitias sit perfectum. Insuper, & cum paulo ante docuerit, quod in contemptu omnis proprietatis, Evangelicæ perfectionis consistit inceptio, & sacerdotes Leuitici generis habuerunt uxores, & filios, ad quos bona sua tanquam vere propria hæreditaria successione transmittabant, necessario sequitur, quod perfectio Evangelica in Leuitis non fuit, vel quod abdicatio proprietatis non est initium perfectionis huiusmodi, ac per hoc manifeste conuincitur sibi ipsi esse contrarius. Contrariatur etiam ipsi veritati. Si enim forma vitæ Leuiticæ perfectionem legis Evangelicæ veraciter continet, cum perfectio modi viuendi, tam in veteri testamento, quam in nouo, supremum teneat locum, & perfectio legis perfectioni Evangelicæ æquatur, necesse est summum legis, & summum Evangelij, tam in merito, quam in præmio inter se æquari, ac per hoc testamentum testamentum, promissio promissioni, sacerdotium sacerdotio coæquatur. Si igitur lex neminem ad perfectum duxit, nec Evangelium, si non per legem iustitia, nec per Evangelium, si etiam qui sub lege erant, sub maledicto fuerunt, & qui sub Evangelio. Frustra igitur Dei Filius est incarnatus, & passus, frustra translatus est sacerdotium, frustra legis obseruantia pro maiori parte abolita, & Evangelica veritas introducta: quæ omnia cum sint falsa & impia, & prorsus abiicienda tanquam hæretica, necessario concluditur, & illud est erroneum, ex quo hæc sequuntur, scilicet quod in forma vitæ sacerdotium legalium, Evangelicæ perfectionis altitudo consistat. Vnde Apostolus ad Hebræos: Si consummatio, inquit, id est, perfectio secundum Glossam, per sacerdotium Leuiticum erat, quid adhuc necessarium fuit secundum Ordinem Melchisedech, & non secundum Ordinem Aaron dici? Translato enim sacerdotio necessarium est, ut & legis translatio fiat. Vbi Glossa: Hic incipit noui & veteris testamenti differentias dare, quia illud imperfectum. Cui etiam consonat illud, quod subsequenter adiungit idem Apostolus: Vmbra, inquit, habens lex futurorum bonorum non ipsam imaginem rerum, nunquam accedentes perfectos faceret. Vbi Glossa: Lex vmbra habens, nunquam potest facere perfectos virtutibus, & bonos Pontifices, Non est igitur perfectio virtutum, & consiliorum Evangelij in literali obseruantia mandatorum legalium, & in modo viuendi illorum Pontificum requirenda, nisi sicut in figura & vmbra, quia hoc modo dicitur rota esse in medio rotæ, non per literalis obseruantia æquitatem in testamento utroque, sed per spiritualis intelligentiæ ænigmaticam præfigurationem. Quod si quis obiiciat, sicut & hic cui respondemus, allegat, quod forma præfata indicta sit sacerdotibus per Ezechielem, qui non vmbriticum, sed sanctum & verum Ecclesiæ templum describit; attendat quod ibidem præmittitur, quod sacerdos virginem ducat uxorem, & in sacrificio agnos, & vitulos offerat. Eadem igitur ratione qua perfecit, qui Evangelica in Leviticarum possessionibus præcessisse decernitur, & in eorum vxoribus, & sacrificiis, atque obseruantis ceteris fuisse monstratur. Quod si verum est, ad perfectionem Evangelicam spectat, quod sacerdotes nouæ legis uxores ducant, hircos & vitulos offerant, & primi cum tuis ad bella procedant. Quæ cum absurda sint, non est requirenda veræ perfectionis discretio in templo illo secundum litteram, sed secundum allegoriam. Vnde Hieronymus ait: Neque vero mihi aliquis opponat,

diues in Iudæa templum, mensas, lucernas, thuribula, patella, scyphos, mortariola, & cetera ex auro fabrefacta, tunc hæc probantur à Domino, quando sacerdotes hostias immolabant, & sanguis pecudum erat redemptio peccatorum, quamquam hæc omnia in figura præcesserint. Nunc vero cum paupertatem domus suæ pauper Dominus dedicauerit, cogitemus crucem eius, & diuitias lutum purabimus. Quid miramur, quod Christus vocat iniquum mammona? quid suspicimus, & amamus, quod Petrus se non habere testatur? Alioquin si tantum litteram sequimur, & in auro, atque diuitiis simplex non delectat historia, cum auro obseruamus, & cetera. Ducant Pontifices vxores virgines, lepra corporis animæ vitiiis præferatur, crescamus, multiplicemur, & repleamus terram, figamus septimo mense tabernacula, & solemnia ieiunia buccinis concrepemus. Quod si hæc omnia spiritualibus spiritualia comparantes sic intelligimus, vt Dominus intellexit, & interpretatus est sabbatum, aut aurum repudiemus cum ceteris superstitionibus Iudæorum: aut si aurum placer, placeant & Iudæi, quos cum auro aut probare nobis necesse est, aut damnare. Hucusque Hieronymus. A quo luce clarius ratio præmissa dissoluitur, & Euangelicæ paupertatis, perfectio nouæ legi propriè conuenire docetur. Nequaquam igitur intelligendum est, bona Leuitarum Domino dedicata fuisse, tanquam in se sint aliquid sanctitatis habentia, & non possint esse occasio culpæ, sed quia deputantur sustentationi illorum, qui Domino famulantur. Quorum etiam Dominus possessio dicitur, quia sicut alij vivebant de fructibus terrarum suarum, sic & hi de prouentibus diuinorum ministeriorum: ita tamen, quod ea quæ inde percipiebant, proprietatis iure ad suos, vt dictum est, transmittēbant hæredes: quia sicut illis non indita erat castitatis integritas, sic nec consulta paupertas. Vnde Hieronymus ait: Alia fuit in veteri lege felicitas, in qua beatus dicitur, qui habet semen in Sion, & repromissio fit diuitiarum. Statim vt filius Dei ingressus est super terram, nouam sibi legem instituit, vt qui ab Angelis adorabatur in cælis, haberet Angelos & in terris. Tunc Holoferni caput Iudith continens amputauit, tunc Iacobus, & Ioannes relicto patre, reti, & nauicula secuti sunt Saluatorem, affectum sanguinis, & vincula sæculi, & curam domus pariter relinquentes. Tunc primum auditum est: Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Nemo enim miles cum vxore pergit ad prælium. Discipulo ad sepulturam patris ire cupienti non permittitur. Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos, Filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet, ne forte contristeris, si angustè permanseris. In his Hieronymus patenter insinuat, quod sicut statui testamenti veteris, diuitia competebant & nuptiæ: ita perfectioni nouæ legis, paupertas & castitas. Sicut igitur virginitas per Christum introducta, legem non soluit, sed implet; sic nec paupertatis consilium legem destruit, sed consummat, quia nec in eadem lege Euangelica, consilia præceptis contrariantur, sed potius addunt ad perfectionem iustitiæ. Concluditur igitur per hæc, quod sicut à ratione dissonum est, formam perfectæ castitatis constituere in vxoribus sacerdotum legalium, sic sanæ doctrinæ aduersatur, perfectionem paupertatis collocare in possessionibus Leuitarum. His consonat Bernardus de colloquio Simonis & Iesu. Longe, inquit, aliud est, in luto aquarum multarum diuisi fundo maris, iter capere terrena licite possidendo: aliud ipsam nouis gressibus vnam calcare, omnia relinquendo. Sed tempori gratiæ prærogatiua hæc debebatur, Petro nouum iter, & non typus itineris seruabatur. Antiquorum sane Patrum diebus donec in terris videretur, & conuersaretur inter homines Dominus maiestatis, non erat Euangelicæ forma perfectionis, sed spiritum Domini solo interim spiritu sequebantur. At cum Verbum caro factum est, & habitauit in nobis, iam in eo tradita est imago vitæ, & conuersationis exemplar, quod oportet etiam corporaliter

A imitari, vt utroque sequentes vestigio, non vterius cum Patriarcha Iacob altero femore claudicemus. Neq; hoc dicimus tanquam saluari hoc tempore si secus quis egerit, nequeat, sed vt gradum agnoscat proprium, & locum perfectionis, aut discipulatus officium non usurper. Hæc Bernardus. Per quæ cupidorum error peruersus eliditur, à quibus sub pietatis specie per antiquorum Patrum diuitias, paupertas impugnatur. Ex quibus & illud consequitur, quod is cui respondemus non tanquam paupertatis amicus, sed aduersarius pauperum, super huiusmodi possessiones se fundans, perfectionis fundamenta non statuit, sed subuertit. Perfectionem igitur paupertatis extremæ, legalis obseruantia non oppugnat, sed nec forma viuendi Apostolorum, nec loculi Christi, nec promissio centupli, sicut ex ante dictis est patens, insuper nec affluentia facultatum Ecclesiæ, qua velut armatura consequenter se munit pauperum hostis, non tam ad defendendum statum Ecclesiasticæ celsitudinis, quam ad deiiciendum culmen Euangelicæ paupertatis. Si enim possessiones Ecclesiæ commendaret vt licitas, vt expedientes, vt perfectioni composibiles, in his qui communiter possident, & his qui sancte dispensant, viam sequeretur sanctorum Doctorum, & Canonum confutantium peruersos hæreticos, qui Ecclesiam Dei propter possessiones acceptas à statu iustitiæ, & perfectionis asserunt esse collapsam, nec sanctæ paupertati prædicatur in aliquo doctrina huiusmodi, pro eo quod varij sunt in ea perfectionis modi, sicut circa responsionis principium fuit ostensum. Nunc autem quia suadere conatur possessiones Ecclesiasticas ad perfectionis facere culmen, tanquam perfectius sit in eis Christo affluere, quam pro Christo carere; non solum gloriam paupertatis euacuat, verum etiam fundamenta ipsius Ecclesiæ subruit, dum Christum & Apostolos temporalia possedisse, ad dandum perfectionis exemplum monstrare contendit. Etenim cum Christus de se diceret, quod non haberet vbi caput reclinaret, hic è contrariò dogmatizat, quod domum habuit, de qua dixisse legitur: Domus mea, domus orationis vocabitur. Et post subdit, quod Christus iure proprietario vbi caput suum reclinaret inter homines factus homo non habuit, qui tãquam verus Deus omnium Leuitarum bona possedit. In quo miro modo se ostendit omni veritatis intelligentia nudum, quasi nescientem distinguere inter ea, quæ Christi diuinitatem, & ipsius humanitatem respiciunt. Quod enim D Christum dicimus fuisse pauperem, ad eius refertur humanitatem assumptam, in qua perfecte viuendi nobis monstrauit exempla, non autem ad diuinitatis eius potentiam, secundum quam non solum templum, & bona Leuitica eius dominio subiacent, verum etiam cælum, & terra, & omnia quæ cæli ambitu continentur, dicente Propheta: Domini est terra & plenitudo eius. Ei vero, qui dicit, quod Christo tanquam vero sacerdoti Pater in manu omnia dedit, & quod sacerdotij iure Leuitarum bona possedit, ipsemet paulo post aperte contradicit, cum subdit, quod nondum translato sacerdotio, nec decimarum, nec possessionum debuit translatio fieri. Si enim sacerdotium Leuiticum ante Christi passionem & resurrectionem translatum non fuit, manifeste colligitur, quod Christus iure sacerdotij eorum, quæ ad Leuitas spectabant, nil omnino possedit. Igitur tam veritati, quam sibi ipsi contradicens, quia instar principis mundi huius in pauperrimo capite Christo, nil temporalium possessionum inuenire potuit, ad corpus ipsius, scilicet matrem Ecclesiam sermonem conuertit. De qua frivolis quibusdam præmissis auctoritate Canonis astruit, quod ratione maioris utilitatis agros & prædia quæ vendere cõsueuerat, possidere cœpit. Ex quibus consequenter sic arguit: Cum idem sit vtile & honestum, vt dicit Ambrosius, & quod est imperfectionis in quantum huiusmodi, declinet ab honestate, & quod est honestatis est perfectionis, prædia Ecclesiæ vitis perfectis sunt in perfectionis cumulum, non in eius detrimentum. Hæc ratio ipsius, hæc verba; cuius rationis conclusio partim

Hieron. ad
Eustochium
epist. 22.

Iudis. 13. a

Matt. 4.

Matt. 16. d

Luc. 9 g

Bern. hom.
super Ecce
nos. ante
med.

psal. 13. a

Amb. lib. 3.
de officiis.

est

est veri, & partim erronea. Verum est quidem, quod Ecclesiastica prædia sine detrimento perfectionis haberi possunt; quod autem sint ad perfectionis cumulum, sentire vel dicere adeo absurdum est, ut ex hoc status, modusque viuendi præsentium temporum vitæ Christi præferatur, & Apostolorum, quod est apertissime falsum. Vnde Hieronymus Malchi Monachi vitam describens, ait: Scribere proposui ab adventu Saluatoris vsq; ad nostram ætatem, id est, ab Apostolis vsque ad huius temporis faciem, quomodo & per quos Christi Ecclesia nata sit, & adulta persecutionibus creuit, martyriis coronata, & postquam ad Christianos principes venerit, potentia & diuitiis maior, sed virtutibus sit minor effecta. Hucusque Hieronymus. Insuper si prædia faciunt ad perfectionis cumulum, tunc quanto Ecclesiæ plura prædia possident, tanto qui in eis degunt perfectiores existunt, ac per hoc nullus ab Ecclesia habente copiam prædiorum absq; detrimento perfectionis ad religiones se transferre potest, quin potius è conuerso paupertatis ærumnas abiicere, & ad facultates Ecclesiasticas aspirare, sanctum erit atque perfectum. Eius sententiæ facultatem Hieronymus ad Nepotianum eliminans ironice ait: Sunt ditiores Monachi, quam ante fuerant seculares, possideant opes sub Christo paupere, quas sub locuplete diabolo non habuerunt: & suspiret eos Ecclesia diuites, quos tenuit mundus ante mendicos. Amplius si Ecclesiastica prædia faciunt ad perfectionis cumulum, nihil est, secundum Christi consilium, vendendum, dandumq; pauperibus, sed totum Ecclesiæ agris, seu opibus aggregandum, cum secundum hoc dogma profanum, cumulatio possessionum in Ecclesia Christi ad cumulum faciat perfectæ sanctitatis. Contra quod Hieronymus ait: Alij ædificant Ecclesias, vestiunt parietes marmorum crustis, columnarum moles aduehant, earumq; deaurent capita, gemmis aurata distinguant altaria, non reprehendo, non abnuo. Sed tibi aliud propositum est, Christum vestire in pauperibus, visitare in languentibus, pascere in esurientibus, suscipere in his qui tecto indigent, & maxime in domesticis fidei. Ex his colligi potest, quod præfata conclusio multiformem continet absurditatem. Sed & ratio ipsa non valet. Nam sicut possessiones sunt viles, sic & alia multa, vt pote vxores, serui, arma, & temporalis potentia, ex quorum retentione non sequitur, quod cumulus perfectionis accrescat. Nec ei suffragatur Ambrosij verbum, quo diffinit, idem esse vile & honestum: loquitur enim de utilitate bonorum spiritualium, non terrenorum. Nam eodem libro: Nihil vile, nisi quod ad vitæ illius æternæ prodest gratiam, diffinimus, non quod ad delectationem præsentis. Nec aliqua comoda in facultatibus & opum copiis constituimus, sed incommoda hæc putamus, si non reiciantur: eaque oneri magis, cum adsunt æstimamus, quàm dispendio cum erogantur. Idem quoq; liber à parte alia, sic ait: Nullum adminiculum præstant diuitiæ ad beatam vitam. Quod euidenter determinauit Dominus in Evangelio dicens: Beati pauperes, quoniam vestrum est regnum Dei. Beati qui nunc esuritis, &c. Itaque paupertatem, famem, dolorem, quæ putantur mala, non solum impedimento non esse ad beatam vitam, sed etiam adiumento esse euidentissime pronuntiatum est. Sed & illa quæ videntur bona diuitias, satietatem, lætitiæ expertem doloris, detrimentum esse ad fructum beatitudinis, Dominico declaratum iudicio liquet. Sic ergo non solum adminiculo non sunt ad vitam beatam corporis externa bona, sed etiam dispendio sunt. Hucusque Ambrosius. Quod & in prædictis intelligendis, loquitur de utilitate intrinseca, & spirituali, quæ idem est quod honestas, non autem de extrinseca, de qua non habent intelligi, secundum quod etiam pronunciat Sapiens, vtiliorem esse sapientiam cum diuitiis. Sunt enim possessiones terrenæ viles, & sustentamenta naturæ ad opera humanæ industriæ, nonnullis etiam ad exercitia virtutis perfectæ, sed hoc non inest eis ex seipsis, sed ex parte videntis. Vnde Augustinus in fine libri, vnde malum.

A Qui, inquit, bene vult uti temporalibus bonis, non eis amore agglutinetur, & velut membra animi sui faciat, quod sit amando, ne cum rescari coeperint, cum cruciati ac rabe scedent, sed eis totus superferatur, & habere illa, atque regere paratus sit, amittere vero ac non habere paratior. Hæc Augustinus. Quæ nunquam diceret, si temporalia bona essent vilia, secundum quod vtile idem est quod honestum, quia nullus recte sapiens paratior esse debet, honestatem amittere, quam seruare. Multum igitur à sapientia discors fuit, qui in temporalibus Ecclesiæ bonis, honestum ab utili non discreuit. In sui quoque firmamentum erroris, perfectionis virtutum, & possessionis opum septiformem assignat germanitatem dicens, quod Dominus voluit ministros Ecclesiæ ipsum perfecte sequi, volentes habere bona communia mobilia, & immobilia: primo propter cautelam futurorum, quod est prudentiæ: secundo propter sustentationem ministrantium, quod est iustitiæ: tertio in sustentamentum egentium, quod est misericordiæ: quarto in mutua charitatis nutrimentum: quinto propter quietudinem: sexto in aliorum exemplum, & largitionem elemosynarum: septimo propter conformitatem ad cœlestem curiam, cuius participatio in idipsum. Ex quibus omnibus arguit, quod habere possessiones Ecclesiasticas perfectionem non minuit, sed consummat. Quamquam autem prædictarum rationum aggregatio, superficialitatenus considerata efficax videatur, & pia: si tamen discutatur interius, inefficax inuenitur & impia. Pro eo, videlicet impia, quia si mobilia & immobilia, communis possessio non dimittit, sed potius complet, qui non valent, nec volunt hæc possidere communia, perfecti esse non possunt. Insuper cum Christus & Apostoli huiusmodi possessiones immobiles non habuerint, sequitur in eis, quod consummata perfectionis exemplum non effulgit. Inefficax vero, quia in eisdem rationibus, potest etiam aliquis laicus vxoratus bona sua retinere, scilicet, ut prudenter, iuste, misericorditer, charitatiue ministrantibus Christo subueniat, ad illorum quietem, & aliorum exemplum secundum conformitatem supernam, in qua est communicatio larga bonorum: aut igitur talis erit perfectus, aut præfata ratio nullius efficaciz esse conuincitur. Amplius sicut Ecclesiastica bona, bene videntibus sunt materia exercendarum virtutum, sic etiam abutentibus sunt fomentum multiformium peruersitatum: vt pote iniustitiarum, impietatum & carnalitarum, nec tamen inferri potest, propter huiusmodi abusum, quod bona huiusmodi habere sit impium, pari ratione inferri non poterit, quod per bonam dispensationem videntium ea habere sit perfectum in se & absolute, vel perfectius quam carere. Vnde & illa conclusio quam post explicationem rationum prædictarum, in quibus multas absurditates interfert, tanquam finaliter intentam subiungit, nullius est probabilitatis, sed magnæ perfidiæ. Ait enim, ut verbis eius vtamur. His causis prædictis forte, & aliis quæ à sapientibus possunt inueniri cum apice perfectionis. Quod enim citra est, imperfectum est, bona temporalia Ecclesiæ à perfectis viris præcepit Deus, & voluit possideri. In quibus verbis manifeste aperit, quod paupertatis Euangelicæ perfectionem totis viribus eliminare contendit. Si enim temporalia bona Ecclesiæ possidere sic est perfectum, ut dicit, ut omne quod est citra illud, sit imperfectum, pauperes igitur Christi, qui nihil omnino possidere volunt, sed totum dant, ut vidua illa paupercula, aut citra hunc perfectionis apicem consistunt, & tunc imperfecti: aut vltro procedunt, & tunc superstitiosi impij. Si igitur talis fuit Christus, sicut narrat Euangelicæ veritatis historia, & perfectorum testimonio monstratum est supra: tales etiam fuerunt Apostoli, necessario sequitur secundum Antichristianam doctrinam, quod Christus & eius discipuli, vel superstitiosi fuerint, vel imperfecti. Insuper si hæc temporalia bona Christus præcepit possideri à viris perfectis, sicut asserit, quicunque ergo perfectionis statum

Hier. in visa Malchi.

Hieron. ad Nepotianum epist. 2.

Hieron. ad Demet. ep. 8. post med.

Idem lib. 1. de offic. c. 9.

Ibidem lib. 2. c. 4. & 5. Luc. 6. c.

proficientur, & hæc bona non possident, transgressores A
diuini præcepti esse conuincuntur. Quod si verum est,
utique dici non potest, Beati pauperes spiritu, quoniam
vestrum est regnum Dei, nec: Væ vobis diuitibus, sed
potius, væ vobis pauperibus, tanquam miseris, imperfe-
ctis, iniustis, & impiis. Beati diuites. Beatus etiam popu-
lus cui hæc sunt, sine quibus, nec perfectionis apex, nec
virtus iustitiæ possidetur, quæ perfectio inter dona Dei
locum præcipuum tenet. Caueat sibi qui eiusmodi sen-
tentia est, ne super eum maledictio principis Aposto-
lorum iuste descendat, dicaturque sibi: Pecunia tua te-
cum sit in perditionem, eo quod existimasti donum Dei
pecunia possideri. Mirum certe quomodo quis potest ad
tantam impietatem proficere, ad tantam venire insa-
niam, ad tantam prorumpere fatuitatem, ut cum Christus
viris perfectis suadeat omnia vendere & dare pauperi-
bus, præcipiatq; Apostolis, ut nec peram, nec pecuniam
tollant in via, nec aurum, nec argenti possideant, è con-
trario audeat dicere præceptum esse à Deo viris perfe-
ctis temporalia possidere. Quam vero absurda dogma-
ta conclusio præfata corineat, ex ipsius verbis elicitur, ex
quibus affirmat omne quod infra perfectionis apicem
est, esse imperfectum. Si apex dicit summam rei alicuius
extremam & excelsum, & apicem perfectio habet, ali-
quid est perfectionis citra apicem eius: duo ergo contra-
ria simul dicit, cum asserit perfectionem habere apicem,
& nihil citra perfectionis apicem esse perfectum. Est
etiam hæc vniuersalis negatiua pene in toto falsa, scilicet
cum non solum perfectio vitæ, sed etiam perfectio
patriæ gradus habeat, & sicut perfectio castitatis & obe-
dientiæ potest esse maior & minor, sic & paupertatis,
quemadmodum ex primæ responsionis tertia parte pa-
tescit. Denique quam periculosum sit possessionum af-
fluentiam magnis laudatam præconiis desiderabilem
reddere, ex hoc patenter aduertitur, quod omnium fere
mortalium appetitus, & sensus prouidentia sunt ad concupis-
centiam oculorum, & admirationem diuitiarum. Et sicut
dicit Apostolus ad Timotheum: Qui volunt diuites fie-
ri, incidunt in tentationem & laqueum diaboli. Quod si
dixerit non se laudare possessiones quascumque, sed tan-
tum communes & Ecclesiasticas, & Domino dedicatas,
attendat quod non paruum latet in ipsarum cumulatione
periculum. Vnde Bernardus de colloquio Simonis &
Iesu: Dotatas & dedicatas cernimus Ecclesias à poten-
tibus & diuitibus huius sæculi, qui in operibus bonis di-
uites, iuxta Domini admonitionem amicos sibi facere
studuerunt de mammona iniquitatis, à quibus in æter-
na tabernacula recipiuntur. Quid ni sperarent ab his se
recipi qui clauis videntur habere? Sed heu data est ipsa
prouidentia eorum in occasionem carnis, & qui sibi atq;
aliis in cælo tabernacula parare debuerant, in terra con-
iungunt domum ad domum, & copulant agrum agro:
Quis rapuit ab ore Apostolorum huiusmodi temporis
verbum gratiæ, verbum fiduciæ: Ecce nos reliquimus
omnia, & secuti sumus te? Ecce enim ut populus, sic sa-
cerdotes diuites fieri volunt, similiter hic suam & abun-
dantius suam recipiant consolationem, similiter amicis
egent & ipsi, ut in aliena tabernacula recipiantur, ut
propria non habentes. Beati enim pauperes spiritu, quo-
niam ipsorum est regnum cælorum. Hæc Bernardus.
Idem quoque quibusdam interpositis subdit: Vtinam in
duodecim vnus hodie Petrus, vnus qui reliquerit, vnus
qui oculis careat, inueniatur. Vtinam sapiet miser &
intelligeret, cum thesauro pecuniæ, & thesaurum iræ
pariter cumulari, vtinam nouissima prouideret, anima-
duerteret facile per foramen acus transituros non di-
uitiarum cumulos, sed delictorum. Nihil enim tulimus
in hunc mundum, haud dubium, quia nec auferre pos-
sumus quicquam. Hucusque Bernardus. Cui Gregorius
Nazianzenus concordat in quodam sermone contra
persecutores Ecclesiæ loquens: Sed facultatibus, inquit,
defraudabunt. Quibus, meis? Sed facilius mihi alas ab-
scindant, quas non habeo. Si autem Ecclesiasticis, hoc
utique pro quo omnis pugna, & omne certamen. An

ignoramus, quod per pecuniæ cupiditatem & loculo-
rum fraudem, ad prodicionem proficiscitur Christi? Hæc
Gregorius Nazianzenus. Ad hoc etiam facit quod di-
cit Ambrosius in l. de officiis. Qui Apostolos sine auro
misit, Ecclesias sine auro congregauit. Et iterum: Qui
plurimum auri possidet, non abundat, quia nihil est,
quidquid in sæculo est. Qui exiguum habet, non mi-
nuit, quia nihil est quod amittit, res sine dispendio est,
quæ tota dispendium est. Ex his clare patet sanctorum
curam fuisse præcipuam, non ad quarumcumque pos-
sessionum amorem allicere, sed potius exemplo Apo-
stolorum ad earum contemptum prouocare. Nec tamen
ex his intelligat aliquis, quod Ecclesiastica bona per mo-
dum dilapidationis sint habenda contemptui, quoniam
hoc sacri Canones inhihent, sed à personis non alligatis
curæ pastoralis ratione maioris securitatis, siue perfe-
ctionis, valeant pro Christi amore dimitti, & quod hi
quibus dispensatio eorum committitur, eis quæ dispen-
sant, nullatenus alligentur affectu. Hic autem ut affluen-
tiam opum reddat amabilem, tanquam rem sanctitatis
eximie in rationali Ecclesiæ collocat, ex quo iudicium
cum veritate responderi solebat, cum tamen hæc sua
doctrina omni careat ratione iudicij, & rectitudine veri-
tatis. Fingit etiam superhumerali quoddam, quod huic
irrationali, siue phantasie coaptat adducens in medio
duodecim viros sanctos atque approbatos, qui de statu
paupertatis ad dispensandas diuitias assumpti fuerunt
Clementem, Siluestrum, Gregorium, Cyprianum, Hila-
rium, Basilium, Chrysostomum, Martinum, Nicolaum,
Paulum, Augustinum, Anselmum, quorum exempla suo
adaprans errori, in sequentibus subdit: Isti sunt duode-
cim filiorum Israël nomina, isti sunt vitæ hiacynthinae,
& catenulæ aureæ. Post quæ addit: Ista est doctrina Do-
minica, statuto Apostolorum Hierosolymis solidata, à
sanctis Doctoribus exposita, à perfectis Christi imitato-
ribus obseruata, non ut nihil in communi, aut proprio
haberetur, sed ut sprete proprietate, bonorum Ecclesiæ
communitas seruaretur. Si aliter docueris, caue ne fias,
secundum Apostolum, anathema, quod à viro absit Ca-
tholico, qui puniri recausat cum apostata Iuliano. Hæc
verba ipsius. In quibus & ignorantem se esse demon-
strat & impium. Nisi enim impius esset, nunquam de
professoribus paupertatis, in qua nihil habetur in pro-
prio, vel communi, sensisset tam impie, ut eos tan-
quam hæreticos indicasset, anathema esse à Christo.
Qua quidem blasphemiam non solum hos Christi pau-
peres, sed & Romanam Ecclesiam impetit, quæ hunc
vivendi modum approbavit. Insuper & bonos viros ca-
talogo Sanctorum adscriptos, & quod maius est ipsos
Apostolos, qui, ut ex superioribus claret, in extrema pau-
pertate vixerunt, quibus etiam tanquam duodecim filiis
Israël in superhumerali Summi Pontificis Christi con-
scriptis, & per propria nomina designatis, summa pau-
pertas indicitur. Sic enim scribitur in Matthæum: Apo-
stolorum nomina sunt hæc, Simon primus, qui dicitur
Petrus, & dehinc ceteris nominatis subiungit: Hos
duodecim misit Iesus, præcipiens eis: Nolite possidere
aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis ve-
stris, &c. In quibus superhumerali vitæ Apostolicæ cum
rationali perfectionis & paupertatis altissimæ, per cha-
ritatem regni cælestis, tanquam vitæ hiacynthina, in-
dissolubili iunctura constringit, cum interponit, Gratis
accepistis, gratis date. Hoc autem superhumerali, & ra-
tionali verus Pontifex Christus adornatus fuit, dum san-
ctæ paupertatis perfectionem & verbo docuit, & exem-
plo monstravit, & tunc potissimum, quando ut verus
Pontifex per sanguinem proprium ingressus in sancta,
pauper & nudus in cruce pependit. Hoc ornamento no-
bili & spirituali, quo à corporalibus crucifixoribus
Christus spoliari non potuit, hic velut atrocissimus præ-
do eum nudare contendit, & aliud quoddam confingere
niratur, non vitæ hiacynthina, & catenulis aureis, sed
terrenarum possessionum affluentis, tanquam iun-
ctura hæc & viscosa constrictum, quasi Christus cum

Amb. lib. 2.
de offic. cap.
28.

Ad. 8. d

1. Tim. 6. b

Bern. hom.
super Ecco-
nos.

Luc. 16. b

Matth. 19. c

Apostolis

Hierm. ad
Lucinum
epist. 28.

Ecdi. 13. 6

Cant. 5. b

Hierm. ad
Rust. ep. 4.
cir. fin.

Apostolis terrena possederit, ipsaque communis posset
sio alius prouehat, magisque ad cœlestia eleuet, quam
extrema, & altissima paupertas. Quod nemo dubitat
falsum, nisi qui modos prorsus ignorat mentalis eleua-
tionis in Deum. Vnde Hieronymus ait: Ioseph cum tu-
nica Ægyptiam effugere non potuit. Adolescens qui
opertus syndone sequebatur Iesum, quia tentus fuerat
à ministris, terrenū abiiciens operimentum nudus eua-
sit. Elias igneo curru raptus in cœlum melioram reliquit
in terris. Eliseus boues & iuga prioris operis vertit in
vota. Loquitur sapiētiſſimus vir: Qui tangit picē in-
quinabitur ab ea. Quādiu versamur in sæculi rebus, & ani-
ma nostra possessionum, & redituum procuratione
deuincta est, de Deo libere cogitare non possumus. Cui
& Glossa consonat super illud Canticorū: Spoliaui me
tunica mea, &c. Deceptus sollicitudine temporalium sub-
sidiorum, quantumlibet eximius Doctor difficile virat
peccatum. Hæc autem idcirco non dicimus, quod dis-
pensatio facultatum Ecclesiæ à viris sanctis administrari
non possit absq; detrimento perfectionis, sed vt discer-
namus pretiosum à vili, quia perfectionem eis non con-
tulit temporalium bonorū administratio, sed contemp-
tus: non temporalis affluentia, sed spiritus paupertatis,
quo inter rerum affluentium copias sic vivebant, sicut
egentes, multos autem locupletantes, tanquam nihil
habentes, & omnia possidentes; quemadmodū nobilis
ille prælatus, de quo ait Hieronymus scribens ad Rusti-
cum: Sædus Exuperius Tolosæ Episcopus viduæ Sarep-
tanæ imitator, esuriens pascit alios, & ore pallente ieiu-
niis, fame torquetur aliena, omnemque substantiam
Christi visceribus erogauit. Nihil eo ditius, qui corpus
Christi canistro vimineo, sanguinem portat in vitro, qui
auaritiam proiecit de templo, qui cathedras venditium
columbas, mensasq; subuertit, mammonæ & nummula-
riorum æra disperſit, vt domus Dei domus orationis
sit, non spelunca latronum. Huiusmodi tu sectare vesti-
gia, & ceterorum qui virtutum illius similes sunt, quos
sacerdotium & humiliores facit, & pauperiores. Aut si
perfecta desideras, exi cum Abraham de patria & cog-
natione tua: si habes substantiam, vende, & da pauperi-
bus: si non habes, grandi onere liberatus es. Nudū Chri-
stum nudos sequere. Durum, grāde, difficile, sed magna
sunt præmia. In his sacer Hieronymus distinguit pretio-
sum à vili, simulque ostendit, quod aliud competit per-
fectioni prælati, qui est persona communis, aliud perfe-
ctioni personæ priuatæ. Et ideo quamquā ratione præ-
lationis, quisquis religiosus à statu paupertatis ad dispē-
sationem temporalium possit assumi, impium tamen
est hoc ad consequentiam trahere. Sicut enim prælatis
ratione curæ pastoralis, comperit extrinsecis interdum
implicari negotiis salua perfectione, nec tamen inferri
potest, quod in persona priuata æque perfectum sit per
extrinsecas occupationes erga plurima turbati cū Mar-
tha, velut per intimas, feruidas, & iucundas sursum actio-
nes secus pedes Domini quiescere cum Maria; sic & in
proposito intelligendum. Licet igitur Pontifices, siue
summi sacerdotes, quia curam habent, nō solum quan-
tum ad perfectos & validos, verum etiam infirmos &
imperfectos, quos pascere debent exemplo, & verbo, &
pro loco & tempore, corporal subsidio, salua perfectione
possessiones susceperint ad sustentationem paupe-
rum & Ecclesiæ ministrorū, non tamen ex his quibus-
libet priuatis personis, in quolibet Ecclesiæ statu ascri-
bi potest nec debet, quod in tanto sint perfectionis cul-
mine cū amplitudine possessionis, sicut cum altitudine
paupertatis. In hoc autem quod laudatores paupertatis
extremæ, imitatores existimat Iuliani apostatæ, non so-
lum nequitia plenum, sed etiam veritatis notitia vacuū
esse se demonstrat: lum professoribus veritatis malitio-
se crimen impingit erroris, & ipsam perfidiam Iuliani
apostatæ tanquam ignorans, à laude paupertatis insi-
nuat traxisse originem, cum tamen ipse Iulianus non
in hoc errauerit, quod assereret omnia temporalia re-
linquenda fore secundum dictamen diuini consilij, ad

A quod nemo attingitur, nisi velit: sed potius ad suæ aua-
ritiæ rapacitatem colorandam, & conculcandam Eccle-
siam, hoc dicebat esse de necessitate diuini mandati, al-
legans illud Christi verbum, quod scribitur in Luca: Luc. 10. 8
Nisi quis renuntiauerit omnibus quæ possidet, non po-
test meus esse discipulus. Ex quo ipse vniuersaliter ca-
lumniabatur Ecclesiam, quasi nulla esset differentia in-
ter renuntiare omnibus, & relinquere omnia. Verum
sicut Glossa dicit ibidem, hoc distat inret renuntiare
omnibus, & relinquere omnia, quia renuntiare cōuenit
omnibus, qui ita licite vtuntur mundanis quæ possidēt,
vt tamen mentē tendant ad superna: relinquere vero est
solūmodo perfectorum, qui omnia temporalia postpo-
nunt & solis æternis inhiant. Hæc Glossa. Ex qua ma-
nifeste colligitur, quod quisquis hoc sentit, quod per-
fectorum sit omnia relinquere, & solis æternis inhare,
doctrinam sequitur Iesu Christi, non perfidiam Iulia-
ni. Nam quamuis dicat omnia pro perfectionis amo-
re debere relinqui, non tamen asserit bona Ecclesiæ
dirui, quā licitum est dimittere propria, sed illicitum
rapere aliena.

RESPONSIONIS TERTIÆ, CAPVT TERTIVM.

*In quo abrenuntiationis ratio falsa eliditur, & penuriosa
paupertatis duodenaria prerogatiua
monstratur.*

Mos perversarum mentiū esse dignoscitur, si qua
sententiæ suæ contraria propter istorum certitu-
dinem inficiari nō possunt, fraudulenta calliditate per-
uertere, & ad sensum trahere repugnantem, iuxta illud
Bernardi ad fratres de monte Dei. Si in lectione Deum
quærit qui legit, omnia cooperantur ei in hoc ipsum; si
autem in aliud declinat sensus legentis, omnia trahit
post seipsum, nihilque tam sanum, tam pium in scriptu-
ris inuenit, quod seu per vanam gloriam, seu per distor-
tum sensum, seu per paruum intellectum non applicet
suæ malitiæ vel vanitati. Quod manifeste in aduersario
pauperum nunc cernimus esse completum. Cum enim
certum sit, paupertatem, quæ consistit in abdicatione
rerum temporalium propter Deum esse laudabile, ma-
gistrumq; Christum perfectionis, in paupertate vixisse
vsque ad mortem, hic in comparatione possessionum &
opulentiarum sic pervertendo attenuat, vt nil sanctæ
paupertati de perfectionis sublimitate relinquat. Inue-
stigans enim primo causam abdicationis temporalium;
hanc dicit esse ipsorum appropriationem, seu proprie-
tatem, quæ quoniam ex radice descendit auaritiæ, vt
verbis eius vtamur, non stat cum perfecta charitate, quæ
non quærit quæ sua sunt. Et ideo dicit consultam esse
abdicationem proprietatis ad excludendam cupidita-
tē, quæ extirpata, his qui eiusmodi sunt, recte commi-
titur dispensatio bonorum temporalium, tanquā scien-
tibus vti, & non quærentibus quæ sua sunt, sed quæ Iesu
Christi. Quod per Abraham, Iacob, Ioseph, David, Da-
niel, patrum scilicet veteris testamenti exempla confir-
mat. In his autē verbis & exemplis superficialiter con-
sideratis nihil apparet erroneum: si tamen diligenter
discutiantur, magnum inuenitur latere venenum. Si
enim proprietas sola causa est abdicationis temporalium,
vt extirpetur cupiditas, & perficiatur charitas ad bona
huiusmodi temporalia dispensanda, tunc igitur pauper-
tas non est nisi sicut via ad abundantiam, & dispositio
quædā præambula, ac per hoc nulla perfectio consistit
in ea. Imperfecta igitur fuit vita Christi & falsa doctrina
qua dixit: Si vis perfectus esse, vade & vnde omnia quæ
habes, & da pauperibus. Amplius si vnum aliquod col-
legium, non dicam vnius regni sed totius mundi bona
in communi possideat, altissimum illud de paupertate
consilium integerrime seruat, immo quod est absurdū
multo perfectiori modo, quā hi, qui in extrema rerum
penuria in fame, scilicet siti, frigore, & nuditate Domino
seruiunt, cuiusmodi fuerunt Apostoli, & hi, qui exempla
eorum sequuntur. Quod cum euidenter sit falsum, re-

Bernard. ad
frat. de monte
Dei, de vita
solitaria.

Mat. 19. 6
Luc. 18. 8

stat quod hæc non sit causa præcisa, principalis abdicandi diuitias, quia propriæ, sed quia illecebrosæ, ut ostensum est. Verum est quidem, quod propriæ diuitiæ magis solent esse illecebrosæ, quam communes, & ideo magis est de essentia perfectionis contemptus ipsarum, non quia appropriatio sit culpa, vel semper habeat culpam annexam, sed quia, ut frequenter, solet esse occasio culpæ. Vnde & ipsemet in consequentibus exemplis, sibi ipsi contradicit, cum asserit illos sanctos patres, non solum sine culpa, sed etiam cum perfectione, bona hæc temporalia possedisse. Ipsi etiam Leuitæ, qui uxores habebant, & filios, constat quod aliqua propria possidebant, quos tamen superius de perfectione laudauerat. Ipse etiam populus Israeliticus terram patribus repromissam adeptus, absque peccato distinctas & proprias portiones accepit. Insuper nunc reuelatæ gratiæ tempore, secundum scita legum & Canonum, iuste & sancte aditur & possidetur hæreditas, non solum in partialibus patrimoniis, sed etiam in principatibus & regnis, sicut ipse inferius de Constantino Raymundo, & similibus fatetur. Non ergo proprietas est ratio abdicationis, sicut falso insinuat, quasi semper sibi sit peccatum annexum. Sane quod dicit Clementina, quod pro iniquitate, alius dicit hoc esse suum, alius illud, non est intelligendum generaliter, sed ut in pluribus, vel intelligendum est, quod huiusmodi appropriatio descendit ex iniquitate primorum parentum, quod nisi illi peccassent, huiusmodi appropriatio non fuisset. Nō tamen ex hoc sequitur, quod omnis appropriatio sit cū peccato, quia ex præuacatione primorum parentum, non solum peccata descendunt, sed etiam poenæ peccatorum. Licet autem diuitiæ tam communes, quam propriæ haberi & possideri valeant absque peccato, tamen eas relinquere perfectionis est, quia sicut imperfectio de se non dicit culpam, ut ex supra dictis apparet, sic & perfectio non tantum dicit iustitiæ rectitudinem, verum etiam expeditionem: quam quidem expeditionem diuitiæ, quia illecebrosæ & periculosæ præpediunt. Vnde Gregorius libro 4. Moralium: Rarum valde est, ut qui possident aurum, ad requiem tendant, cum per semetipsam Veritas dicat: Quam difficile, qui pecunias habent, intrabunt in regnum cælorum. Idem etiam in 4. Dialogorum: Cura rei familiaris non sine culpa agitur, etiā ab his, qui qualiter culpas declinare debeant, sciunt. Et Rabanus super Matthæum, Difficile, hoc est, maximi laboris est, pecunias habentes: vel in pecuniis confidentes exutis philargiæ retinaculis, aulam regni cælestis intrare. Propter quod securum est diuitias fugere, & eas abdicare perfectum. Vnde Hieronymus ait: Apostolici fastigij est, perfectæque virtutis vendere omnia, & pauperibus distribuere, & sic leuem & expeditum cum Christo ad cælestia subuolare. Porro exempla, quæ subiungit de patribus, inconvénientia sunt ad propositum. Primum quidem, quia non se expropriaverunt, ut hic falso confingit, dicens, quod Dominus sanctum Abraham propria hæreditate derelicta, nudum de terra sua exire coegit, & præcepit. Nam & textus Geneseos aperte contradicit, ubi dicit: Egredus est Abraham, sicut præcepit ei Dominus, tulitque Saram uxorem suam, & Loth filiū fratris sui. vniuersamque substantiā quam possederant, & ingressi sunt ut irent in terram Chanaan. Quod autem Iacob, Ioseph, Dauid aliquando in paupertate fuerunt, hoc magis fuit vrgentis necessitatis, quam voluntariæ expropriationis. Quod vero Daniel omnia sua venderat, quia de scripturis auctoritatem non habet, si sapientia Danielis fuisset imbutus, nequaquā adduxisset in medium, quia prudentius silentio regitur quod scripturarum testimonio non probatur. Secunda ratio est, quare dictorum patrum exempla non congruunt, quia cum perfectione virtutis aliquos habuerunt actus extrinsecos, secundum exigentiam temporis, qui trahi non possunt in exemplū perfectionis, sicut in Patriarchis pluralitas vxorum, in Dauid strenuitas ad bellandum, & in Elia occisio prophetarum Baal, & si cum istis perfectionem seruauerunt,

magis admirabiles, quam imitabiles viris perfectis proponuntur. Vnde Augustinus de moribus Ecclesiæ: Amisit Iob omnes diuitias, & factus est repente pauperissimus, sed inconcussus tenuit animum, quo animo esse possent nostri temporis homines, cum magnopere in nouo testamento ab istorū possessione prohiberemur, ut perfecti esse possemus. Hæc Augustinus. Cui consonat Gregorius in moralibus: Necdum virtus præcepti emicuerat, quæ omnia relinquere præciperet, sed tamen eandem præceptionis vim in corde seruabat, quia nimirum substantiam suam iam mente reliquerat, quam sine amore possidebat. Ex quibus euidenter apparet, quod Iob terrena possidendo, perfectus fuit solo contemptu mentis, quia nondum emicuerat consilium paupertatis, ac per hoc, sicut coniugium Abraham, cui non præfertur calibatus Ioannis, non est trahendum tempore gratiæ in exemplum perfectionis, sic nec patrum sanctorum possessio temporalis. Tertia quoque ratio ad hoc ipsum est, quia multa patribus in figura contingebant & umbra, quæ tempore reuelatæ gratiæ & veritatis, perfectioni non consonant, & ideo illa nunc in exemplum trahere, non modicam generat absurditatem. Vnde Bernardus de colloquio Simonis & Iesu: excusant se aliqui fortassis, dicens: Abraham, Isaac, & Iacob, ceterique Sancti, nunquid non terrenas diuitias habuisse, leguntur? Sufficit nobis esse sicut illi fuerunt, neque enim sumus nos patribus meliores. Si culpabilis possessio esset diuitiarum, nunquam illi in diuitiis tantam à Domino gratiam obtinerent. Quid respondebimus nouis imitatoribus veterum Sanctorum. Imponant certe vitulos super altare Domini, macent arietes, hircos immolent, quia & hoc Abraham fecit. Sed hæc, inquiunt, statum ultra nō habent: ubi reuelata est veritas transiere. Quid si ipsas quoque Sanctorum diuitias temporales, umbram fuisse dixerimus futurorum? In figura siquidem eis omnia legimus contigisse. Denique quidni terrenas palam diuitias possiderent sancti & perfecti viri, cum sola terrena palam promitterentur à Domino. Vbi sane cælestis promissio innuit, necesse est spiritualibus spiritualia comparari, & mutari sacrificium specie mutata. Non sunt igitur huiusmodi exempla, nec etiam prælatorum, quæ consequenter annexit, cum de paupertatis perfectione agitur, adducenda in medium, ne sub specie sanctitatis Pontificalis officij, quod opulentia commutatur, & bonorum paruipendatur paupertas, vilificetur humilitas, exciterur cupiditas, & ambitio foueatur, quæ omnia is cui respondemus pauperum hostis, omni qua potest virtute conatur. Nam verum iustitiæ Solem, qui paupertatis & humilitatis exempla in vniuersum orbem radios suæ lucis emisit, phantasticæ cuiusdam nebulositatis obiectu obscurare contēdit. Querit enim: Ut quid Christus pauper esse voluit? Ut quid Rex fieri recusauit? Et respondet, ut verbis eius utamur, ideo pauper esse debuit, ut animi statum teneret, qui ab omnibus imitari valeret. Neque enim omnes diuites esse possunt, sed si voluerint omnes pauperes fieri. Postque subiungit: Quod autē ne Rex fieret, fugit, mūdanas dignitates fugere docuit. Alius est n. honor Regis, alius prælati, siue sacerdotis. Hæc sunt verba illius, in quibus tam viliter & indocte sentit, & loquitur de alta & tā nobili materia, ut nos etiam pudeat, ipsius ineptias replicare. Quis enim in sacris litteris eruditus vel modicum, quis quantulumcumque ad Christum reuerentiam habens, altissimi Dei benignissimam condescensionem vsque ad extremæ paupertatis inopiam sic audeat paruipendere, ut putet eū hoc egisse absque ratione & causa permaxima? Quam tamen is paupertatis hostis adeo friuolam arbitratur, ut ne vereatur dicere, ideo Christum pauperem factum, quia non omnes possunt diuites fieri. Si igitur possent omnes adipisci diuitias, sicut & paupertatem assumere, æque bene vel magis secundum hanc profanam doctrinam, Christus debuisset temporalibus bonis diues esse, quam pauper. Quod si verum est, paupertas in nullo præfertur diuitijs: nec magis est meritum pro Christo

Bern. hom.
super Ecce
nos.

Hieronym.
ad Demet.
epist. 8.

Gen. 12. 8

paupe

pauperem fieri, quam possidere diuitias. Quapropter si-
cut Christus dixit adolescenti diuiti. Vade & vende, ita
secundum hoc Antichristianum dogma, dici potest &
pauperi: Si vis perfectus esse, vade & posside. Insu-
per cum dicit, quod omnes possunt pauperes esse, aut intel-
ligit de paupertate quæ habet aliquid in communi, cu-
iusmodi est in collegiatis Ecclesiis & tunc est falsum, quia
non omnes etiam si velint admittuntur ad collegia sa-
lia: aut intelligit de paupertate in qua nihil habetur, &
tunc etiam falsum est, quia non omnes saluis statibus,
quos in Ecclesia vniuersali Deus esse instituit, hanc pos-
sunt paupertatem eligere, sicut patet in regibus & prin-
cipibus, militibus, popularibus, cæterisque habentibus
uxores & filios. Et quoniam qui à recta veritatis via dis-
cedit, per deuia vagatur errorum, hinc provenit, quod
de Christi fuga in consequentibus loquens, in multa in-
cidit falsa, dicens quod Christus docuit honores esse fu-
giendos, non Ecclesiasticos, sed mundanos; quia accep-
tauit honorem in Hierusalem sibi exhibitum vt Pro-
phetæ, qui prius fugerat honorē sibi oblatum vt Regi,
expresse textui contradicit Euangelico. Nam in Ioanne
dicitur: Benedictus qui venit in nomine Domini Rex
Israel. Et in Marco, quod turbæ clamabāt dicentes: Be-
neditum quod venit regnum Patris nostri David. Su-
per quod Beda: Non reprimit voces eorum, qui regnū
Patriarchæ David in eo restaurandum, & prece bene-
dictionis dona recuperanda concinunt. Vt quid igitur
quod prius fugiendo declinauit, modo libens ample-
ctitur? nisi vt aperte doceret, quod non temporalis &
terreni, sed æterni in cælis Rex esset imperij, ad quod
profecto regnum, per contemptum mortis & gloriam
resurrectionis perueniretur? Ex his clarū est, quod
Christo exhibitus fuit honor Regalis, non Prophetalis,
seu Sacerdotalis, vt dicit; quem tamen acceptauit prop-
ter mysterium nostræ salutis, & propter exemplum hu-
militatis, vt etiam ab his oblatus honoris non recusaret
obsequium, à quibus paulo post crucifigendum se esse
sciebat. Tunc siquidem inter laudantiū, & applauden-
tium voces, humilitatis & pietatis nō immemor, super
aselli tergum sedere non erubuit, sed etiam copiosos la-
crymarum imbres effudit. Per hunc etiam modū, quan-
do discipulorum pedes humiliter abluuit, se magistrum
& Dominum esse, & dici debere monstrauit: vt per de-
clarationem Regiæ celsitudinis, discipulos duceret ad
imitationem ostensæ humilitatis. Mira igitur pueris-
tas est, ea quæ scriptura introducit in exemplum abie-
ctionis, ad fomentum ambitionis intorquere, quasi non
sit humilitatis virtus, honores Ecclesiasticos fugere, nec
superbiæ vitium ad illos aspirare. Cuius contrarium
dicit Gregorius in registro: Ego, inquit, viā Capitismei
sequens, summopere decreueram esse opprobrium ho-
minum, & abiectio plebis. In quo manifeste ostendit
quod in fuga Ecclesiastici honoris est imitatio Christi.
Idem quoque in pastoralis: Nolite plures magistri fieri.
Hinc ipse Dei & hominum mediator regnum percipere
vitauit in terris, qui supernorum spirituum scientiam
sensumque transcendens, ante sæcula regnat in cælis. Qui
enim idcirco in carne venerat, vt non solum nos per
passionem redimeret, verum etiam per suam conuersa-
tionem doceret exemplum se sequentibus præbens, Rex
fieri noluit, ad crucis vero patibulum sponte peruenit,
oblatam gloriam luminis fugit, pœnam probrosæ
mortis expetiit, vt membra eius discerent fauores fu-
gere, terrores minime timere, pro veritate aduersa dili-
gere, prospera formidando declinare. Hucusque Gre-
gorius. Si igitur Christus in fugiendo regnū, se sequen-
tibus exemplum dedit fugiendi gloriam, fauorem, &
prosperitatem, & hæc non tantum inueniuntur in digni-
tatibus mūdānis, sed etiam Ecclesiasticis, constat, quod
humilitatis est hæc refugere, ad perfectam humilitatis
Christi imitationē, quantum fieri potest saluo zelo ani-
marum salutis, & obedientia respectu superiorū, cum
ipse Christus discipulis contendenti-
bus, quis eorum vi-
deretur esse maior, in Matthæo respondeat: Quicumque

humiliuerit se sicut paruulus iste, hic maior est in reg-
no cælorum. Quod si forte quis dicat (sicut in consequen-
tibus conatur astruere) hoc ad humilitatē spirituales &
interiorem, non ad corporalem & exteriorē debere re-
ferri: non modicum desipit, cum vniuersorū magister &
Dominus, non solū spiritualis, sed etiam corporalis hu-
miliationis exempla præbuit, quando discipulorum pe-
des lauit, & terfit, vbi & dixit: Exemplum dedi vobis, vt
quemadmodū ego feci vobis, ita & vos faciatis. De quo
Augustinus: Passurus Christus exitia, præmisit obsequia
nō solū eis pro quibus erat subiturus mortē, sed etiam illi
qui eum fuerat traditurus ad mortem. Tanta quippe est
humane humilitatis utilitas, vt eam suo cōmendarer ex-
emplo etiam diuina sublimitas: quia homo superbus in
æternum periret, nisi eum Deus humilis inueniret. Pe-
rierat aut superbiā deceptoris secutus, ergo humilitatē
Redemptoris sequatur inuērus. Discamus fratres hu-
militatem ab Excelso, faciamus inuicem humiles, quod
humiliter fecit Excelsus. Magna est hæc commen datio
humilitatis. Faciant hæc sibi inuicē fratres, etiam opere
ipso visibili, cum se inuicem hospitio recipiunt. Vnde
& Apostolus cum benemeritam viduam cōmendarer:
Si hospitio, inquit, recepit, si sanctorum pedes lauit. Et
apud sanctos vbiūque, hæc consuetudo non est, quod
manu nō faciunt, corde faciunt: multo autē est melius,
& sine controversia, vt etiā manibus fiat, ne dedignetur
quod fecit Christus, facere Christianus. Cum n. ad pe-
des fratris inclinatur corpus, etiam corde ipso vel exci-
tatur, vel si iam inerat, confirmatur ipsius humilitatis
affectus. His aut verbis ostenditur, quod humiliatio ex-
terior facta in corpore, plurimū confert ad perfectionē
veræ humilitatis in corde. Per hunc etiam modum, exte-
rior rerum penuria quamquam de se videatur inutiles,
paupertati tamen spiritus iuncta, non solum ipsius au-
get meritum, sed etiam valet ad plurima: propter quod
recte designatur per Euangelicam illam margaritam,
quæ tantæ pretiositatis est, vt pro illa emenda, distra-
henda sint omnia.

VALET enim inter alia ad quatuor, scilicet ad exter-
minium iniquitatis, ad exercitium perfectæ virtutis, ad
possessionem internæ iucunditatis, & ad publicationem
Euangelicæ prædicationis. Valet primo ad exterminium
iniquitatis. Primum quidē propter expiationem perpe-
tratarum culparum. Est n. caminus quidem purgans, &
eliminans sordes peccatorum, iuxta illud Isaia: Elegi te
in camino paupertatis. Quod maxime de illa intelligi
habet paupertate, quæ non tantum voluntatem interi-
us per rerum contemptum afficit, verum etiam corpus
per penuriam affligit. De qua Greg. in hom. De Lazaro
& diuite: Mala, inquit, Lazari purgauit ignis inopiæ, &
bona diuitis remunerauit felicitas vitæ transcurrentis. Il-
lum paupertas affligit & terfit, istum abundantia remu-
nerauit & repulit. Quicūque ergo in hac vita bene habet
cū vos bona egisse recolitis, valde de his pertimesci-
te, ne concessa vobis prosperitas, eorundem remunera-
tio sit bonorum. Et cum quoslibet pauperes, nonnulla
reprehensibilia perpetrare conspiciatis, nolite despicere,
nolite desperare: quia fortassis quod superfluitas tenuis-
simæ prauitatis inquinat, caminus paupertatis purgat.
De vobis omnino pertimescite, quia nonnulla etiam
malè acta prospera vita secuta est. De illis vero solli-
cite pensate, quia eorum vitam magistra paupertas
cruciat, quousque ad rectitudinem perducatur. Secundo
propter subtractionem occasionum peccandi, quæ sicut
diuitiarum affluentia crescunt, sic voluntaria paupertate
minuuntur. Vnde Chrysostomus dicit: Christianus
in pauperie constitutus, quam cum diuitijs magis irra-
diat. Quomodo? quia excludit à se superbiæ typhum,
non erit arrogans, sed patiens, obtemperans, pudicus,
mitis, & sapiens. Qui vero in diuitijs constitutus est,
multa illum ad bona præpediunt. Inspiciamus ergo, quæ
sunt quæ diues operatur: Rapit aliena, æstuat cupiditate,
nefandos non desinit pertractare concubitus, maleficia
cuncta committit. Nonne vniuersa hæc ex diuitijs, con-

August. ho-
mil. 99. super
Ioan.

Ibidem ho-
mil. 98.

1. Tim. 5. 6

Isa. 48. 6

Chrys. homil.
2. super ep. ad
Heb.

ipicis generant & Intueris quomodo in pauperie, magis A quam in diuitijs virtutes facilius possidemus. Nec mihi dicas, quia in hac vita diuites nullam vindictam suscipiunt. Nam cum omnib. malis suis, etiam hoc malum habent: diuitiæ, quia malignitate peccantes ab ultionibus ruentur, & qui diuitias possidet, semper peccatis nulla pœna reuocatur, sed sine vllis remedijs munera suscipit peccatorum, & frenum illi nullus imponit. Hucusq; Chrysostomus. Quod si forte quis dicat, quod de pauperie occasionaliter multa mala oriuntur; respondet inferius, 18. sermone. Nemo causetur, inquit, de paupertate, quasi causa sit multorum malorum, neque obloquatur de Christo, qui perfectionem illam dixit: Si Vis perfectus esse, &c. Hoc n. in verbis dixit, & operibus ostendit, & per discipulos suos docuit. Scitemur igitur paupertatem, maximum quippe bonum est. Nihil enim opulentiùs eo, qui paupertatem sponte diligit, & cum alacritate suscipit. Valet etiam tertio propter abscissionem vitiosarum radicum. Vnde & Chrysostomus sermone eodem: Abiciamus quęcunque corpus florere faciunt, vitiant autem animam, vt pote sunt diuitiæ, gloria, cuncta hæc carnis sunt, & amor corporum. Itaq; non amemus ampliora, sed paupertatē semper conſectemur, ista enim magnū bonū est. Sed sapientia, inquit, pauperis pro nihilo habetur. Et iterum Diuitias & paupertatem ne dederis mihi. Et, Ex camino paupertatis libera me. Quare ergo hæc dicta sunt? Hæc in veteri testamēto dicebantur, vbi multa ratio diuitiarum, vbi paupertatis plurimus erat contemptus, vbi hæc quidem maledictio erat, illud benedictio: sed nunc nequaquam ita est. Si vis audire paupertatis prædicamenta, ipsam professus est Christus, & dixit: Filius hominis non habet vbi caput suum reclinet. Et iterum discipulis dicebat: Nolite possidere aurum, neq; argentum, Et Petrus dicebat ei, qui ex nativitate sua claudus erat: Argētum & aurum non est mihi. Et in ipso quidem veteri testamēto, nonne Elias præter melotam nihil habebat? nonne Elizaſus? nonne Ioannes? Hucusq; Chrysostomus. paupertatis tolerantia laudat, quia corporaliū per eam rerum amor abscinditur, qui est prima radix vitiorum: laudat etiam, quia per ipsam abscinditur radix secunda, quæ est timor male humilians. Vnde & consequenter adiungit: Vides quia quod maxime facit fiduciam, hoc est paupertas. Diues seruus est, obnoxius est istis damnis, & tribuens omni volenti eum nocere, ille autem nihil habens, proſcriptionem non timer, neq; condemnationem; Nequaquam ergo paupertas facit sine fiducia esse, Christus cum paupertate mittebat Apostolos, in causā opus habentem fiducia multa. Valde enim fortis est pauper nō habet vnde iniuriam patitur. Hæc verba Chrysostomi intelligi non possunt nisi de paupere, qui nihil penitus habet. Ex his igitur patet, quod voluntaria paupertas non modicum valet ad exterminium iniquitatis. Valet etiam ad exercitium virtutis perfectæ. Primum quidem, quia per eam virtus acquisita probatur. Vnde Ambrosius primo lib. de officijs: Non potest quis præmium accipere, nisi legitime certauerit, neq; est gloriosa victoria, vbi non fuerint laboriosa certamina. Ideoque Dominus in Enāgelio: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Non dicit beati diuites, sed pauperes. Inde enim incipit beatitudo diuino iudicio, vbi ærumna æstimatur. Hæc Ambrosius. Constat autem quod ærumna non est in paupertate, ratione cōtemptus rerum in mente, sed ratione penuriæ temporalis, quam sustinemus in corpore. Secundo etiam valet, quia per eam virtus probata custoditur. Vnde Hieronymus: Crates ille Thebanus homo quōdam ditissimus cum ad philosophandum Athenas pergeret, magnum auri pondus abiecit, nec putauit se virtutes posse simul, & diuitias possidere. Deniq; & tu audita sententia Saluatoris: Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me: verba verte in opera, & nudam crucem nudus sequens, expeditior, & leuior ascendis scalam Iacob, priusq; manibus & can-

dido pectore, pauperem te ipso, & operibus gloriaris. Valet etiam tertio, quia per eam virtus custodita expeditius in finem perducitur, iuxta quod dicit Chrysostomus super epistolam ad Hebræos sermone secundo: Nō habentes diuitias non propterea dolcamus, sed gratias magis viuere totū Deo & Domino referamus, quia nos paruo labore eandem mercedem poterimus, quam diuites promereri, & si voluerimus etiā ampliorē. Nam ex paruis magna lucramur. Huic etiam Gregorius consonans in homil. Regnum, inquit, cœlorum tantum valet, quantum habes. Et iterum: Ante Dei oculos nunquam est vacua manus à munere, cum arca cordis repleta fuerit bona voluntate. Quapropter cum voluntas, vbi deest possibilitas, pro facto reputetur, & facilius sit sanctis pauperibus velle quam diuitibus bonis velle vel facere, multum igitur facit paupertatis inopia ad virtutis expeditionem. Si ergo voluntaria temporalium rerum penuria, virtus probatur, conseruatur, & expeditur: manifeste conuincitur, quod eminentia paupertatis plurimū confert ad exercitium perfectæ virtutis. Consequenter etiam valet, ad fruitionem iucunditatis internæ. Primo ratione extrinsecæ securitatis. Vnde Chrysostomus homil. vlt. super Matthæum: diuitem necesse est multis indigere, & turpiter seruire, formidare & suspicari, & timere eorum qui suspicantur oculos, & calumniatorum ora, & avarorum concupiscentias, sed non paupertas est aliquid tale, sed contrarium vniuersum: regia est, nō subiecta furibus, sed munita. portus tranquillus, palæstra, & Gymnasium philosophiæ. Constat autē quod paupertas furibus non subiaccens ea potissimum est, in qua nihil habetur, de qua & subdit ibidem: Audite quicunq; pauperes estis, magis autem qui ditari cupitis, Non pauperem esse malum est, sed non velle pauperem esse, & neq; malum existimes paupertatem, & non erit tibi malum, & si philosopharis decem millium erit bonorum fons & origo. Nec tantum securitatē dat penuriosa paupertas in hoc sæculo, verumetiam in futuro iudicio. Vnde Bernardus super Psalmum: Qui habitat: Fœlix paupertas voluntarie relinquentium omnia, & sequentium te Domine Iesu. Fœlix plane quæ tam securos, inmo & tam gloriosos faciat in illo singulari fragore elementorum, in illo tremendo examine meritorum in illo tanto discrimine iudiciorum. Secundo ratione expectatæ mercedis. Vnde super illud Iob deridetur iu. R. simplicitas, lampas contempta apud cogitationes diuitum, parata ad tempus statutū, dicit Gregorius: Statutum quippe contemptę lampadis tempus est, extremi iudicii prædestinatus dies. Tunc reproborum oculis pateſcet, quod cœlesti potestate subnixi sunt, qui terrena omnia reliquerūt. Quisquis enim diuini amoris stimulo excitatus, hic posse la reliquerit, illic procul dubio culmen iudiciarię potestatis obrinebit, vt simul tunc cū iudice iudex veniat, qui nunc consideratione iudicii, se se spontanea paupertate castigat. Liqueat autem, quod paupertas pro qua quis deridetur & contemnitur, ea potissimum est, quæ annexam habet exteriorem penuriam, & vilificationē. Vnde Bernardus: Duo habet paupertas sequentium Dominum, afflictionem, scilicet, & vilitatem, de quibus Propheta: Vide, inquit, humilitatem meam & laborem meum, & propterea in terra sua, duplicia possidebunt, vt pro pudore sit honor iudiciarię potestatis, pro labore refrigeriū placidissimæ sessionis. Hæc enim est, quæ castigat, purgat, probat, humiliat & exaltat. Hanc igitur rationem mercedis concomitatur lætitia mentis. Vnde super illud Psalmi: Ego sum pauper & dolens, salus tua Deus suscepit me. Glossa: Laudo in me, & in membris meis, nomen Dei cum cantico, id est, cum delectatione, quia si omnia desunt, nec ramen illi deest mentalis iucunditas, propter quod subditur: Videant pauperes & lætentur, quęrite Deū, & viuet anima vestra. Tertio quoque ad hoc ipsum valet ratione superinfusæ consolationis. Vnde Chrysostomus super Matthæum: Descendamus, inquit, ad paupertatis caminum, videamus qui ambulant in eo & elatorum

Eccl. 9. d

Luc. 9. 8

Matt. 10. 4

Act. 3. 4

Amb. 1. lib
off. c. 15.
c. 16.

Mat. 5. a

Hieron. in
pist. 13 ad
Paulin. non
longè à prim.

Iob. 12. a

Greg. lib. 10.
Mor. c. 17.
cir. med.Bern. serm.
151.
Psalm. 24. d

Psalm. 68. d

Chrys. homil.
4. in
Matth.

colla

colla conculcant, videamus miraculum, & paradoxum hominem in camino psallentem, in igne gratias agentem, paupertati ultimæ alligatum, & multam ferentem Deo laudationem. Etenim pueris illis tribus similes sunt, qui paupertatem cum gratiarum actione ferunt, nam & ignem terribilius paupertas incendere consuevit, sed pueros illos nequaquam incendit. Ita & nunc si in paupertate gratias egeris vincula dissoluantur, & flamma extinguitur, & si non extincta fuerit, quod multo mirabilius est, pro flamma ros oritur. Quod & in philosophantibus est videre, quoniam in paupertate diuitibus copiosius disponuntur, & in medio camino rore puro potiuntur. Etenim maximus est ros, non detineri concupiscentia diuitiarum. Et illi tunc contemntes regem, facti sunt Rege clariores; & tu utique si despexeris mundana negotia, omni mundo eris honorabilior, secundum sanctos illos, quibus dignus non erat mundus. Ut igitur dignus cœlis efficiaris, deride præsentia, ita n. & hic clarior, & futuris poteris bonis. Hucusque Chrysost. euidenter ostendens, quod voluntaria paupertas, & rerum penuria est, quam maxime utilis ad perfruitionem internæ iucunditatis. Valet quatto ad publicationem Euangelicæ prædicationis. Primum, quia facit eam magis credibilem. Vnde Chrysostomus vbi supra. Talis est luminis virtus, ut non solum luceat, sed & illuc ducat illos, qui sequuntur. Cum n. viderint omnia præsentia nos continentem, & ad futura præparatos, ante omnem sermonem operibus nostris credent. Quis n. ita est amens, ut videns eum qui & ante lasciuiabat, & ditabatur, omnia exutū, & ad famem, & inopiam, & duram vitam, sanguinem, occisionē, & omnia, quæ videntur periculosa præparatum, non manifestam accipiat hinc futurorum demonstrationē. Si autē nos præsentibus implicauerimus, & immiscuerimus, qualiter poterunt credere, quod ad possessionem aliam festinemus? Hucusque Chrysostomus. In his clare demonstrat, quod voluntariæ paupertatis exemplum in prædicante, magis credibilem facit Euangelicæ prædicationem. Secundo etiam valet, quia magis reddit efficacem, iuxta quod Damasc. lib. 4. dicit: Euangelium agnitionis Dei prædicatū est, non bellis & armatis exercitiis, aduersarios deuincens, sed pauci, nudi, pauperes, persecuti, verberati, mortificati, crucifixum in carne & mortuum, & dominantem prædicantes, sapientibus, & insipientibus præualuerunt. Hæc Damascenus. Horum imitatores illi fuerunt, de quibus Eusebius in Ecclesiastica historia lib. 3. dicit: Quidam ardentiorē diuinæ sapientiæ cupiditate succensi, animas suas verbo Dei consecrabāt, explentes perfectionis salutare præceptum, ut facultates suas primo pauperibus diuidentes, expediti ad prædicandum Euangelium fierent. Tertio, quia efficit eam magis acceptabilem. Vnde Chrysost. super illud Matthæi: Dignus est operarius cibo suo, dicit: Manifestum quoniam a discipulis eos cibari oportebat, neque ipsi magna sapiant, aduersus eos, qui dicebantur omnia præbentes, & nihil accipientes ab ipsis, nec illi rursus abscedantur tanquam despecti ab ipsis. Cum igitur voluntaria rerum penuria Euangelij prædicationem magis reddat credibilem, efficacem, acceptabilem, ac per hoc auditores inducat ad fidem, erigat ad spem, alliciat ad charitatem, manifestum est, quod maxime valet ad Euangelicæ veritatis publicationem. Cuius etiam euidentis indicium est, quod per Apostolos pauperes rebus, & spiritu; quāquam numero paucos, diffusa est Euangelica veritas in orbē vniuersum, ut de ipsis vere dictum sit: In omnem terram exiuit sonus eorum. Vnde Chrysost. super Matthæum: Si autem homines duodecim orbem terrarum conuerterent, excogita quanta est nostra malitia, cum tanti existentes, eos qui reguntur non possumus corrigere, quos decem millibus mundis oportebat sufficere, & esse fermentū. Sed signa, ait, habebant. Sed non signa eos mirabiles fecerunt. Multi enim & dæmones proiicientes, quia iniquitatem operati sunt, facti mirabiles, sed puniti. Sed quid, inquam est quod eos ostendit magnos? Pecuniarum contemptus, gloriæ despectus, ab omnibus

A vitæ huius negotiis ereptio, quæ si non habuissent, & si decem millia mortuos suscitassent, non solum nulli profecissent, sed & seductores æstimati essent. Hucusque Chrysost. qui & his patenter ostendit, quod nihil tantum valuit ad dilatandum Christi Euangelium, quam perfectus contemptus rerum mundanarum. Cum igitur voluntaria & penuriosa paupertas, sicut ex prædictis elucet, valores incomparabiles quatuor habeat triplicatos, recte designantur non solum per vnam Euangelicā margaritam, verum etiā per duodecim præfulgidas in portis nouæ Hierusalem descendentes de cœlo, pro magno sui valore, miraq; pulchritudine positas, quibus & nomina duodecim pauperū spiritu, Apostolorum scilicet in fundamentis collocata respondent, seu per duodecim lapides in typico rationali quadruplici ordinatione distinctos, quo summus noster Pontifex adornatus apparuit, quando ut nos reconciliaret Patri, nudus in cruce pepedit. Cui etiam rationali, & superhumerali exemplum, scilicet duodecim Apostolorum tanquam vitæ hyacinthina, charitatis affectu copulatur. Est n. huiusmodi paupertatis pretiositas, non tantū multiplex, sed & magna, & incomparabilis omni pretiositati terrenæ, ut ait Chrysost. Quid autem si quis tibi proponeret facere fœnum, aurum, & posse omnes pecunias, ut fœnum contineret? Non utiq; hoc susciperes magis, & valde decenter, etenim hoc homines utiq; attraxisset. Si n. viderent fœnū, aurum effici, concupiscerent & ipsi hanc virtutem, ut sic moueretur & augetetur, utiq; eis pecuniarum cupido. Si autem viderent omnes, ut fœnum aurum despicientes, utiq; ab hac ægritudine eruti essent. Idem quoque homilia vltima: Si quis tibi principatus, & ciuiles potestates, & diuitias, & lasciniā proponeret, deinde paupertatem ponens, electionē daret accipere quodcumq; velles hanc confestim raperes, si tamen cognosceres eius pulchritudinem. Mihi autē paupertas puellæ cuiusdam pulchræ & speciosæ similis esse videtur. Cum hac Elias educatus est, beata illa raptura, cum hac Elisabeth claruit, cum hac Ioānes, cum hac Apostoli omnes. Sed & ipsam puellæ huius pulchritudinem intueamur. Etenim oculus eius est purus & præclarus, nihil habens turbulentū sed mansuetum, tranquillū, delectabilis ad omnes respiciens, mitis, humilis, nullum odio habens, nullum auertens, os illi & lingua sua est, continua gratiarum actione plena, & benedictione, & nutibus verbis amabilibus. Si autem vis & proportionem membrorum eius videre, longa est & multum excelsior quam superabundantia. Si autem fugiunt eam multi, ne miteris, etenim virtutes alias fugiunt insipientes. Sed contumeliis afficitur, ais, pauper a diuitibus? Rursus mihi inopiæ laudem dicis, quoniam beatus est, qui conuiuium patitur. Sed hoc ferre admonet inopia. Si esurit pauper, & Paulus esuriebat, & in fame erat. Sed non habet, inquis, requiem? Neque filius hominis habebat vbi caput reclinaret. In his expresse declarat Os aureum, quod voluntaria rerum inopia, non solum est magnæ pretiositatis, sed etiā pulchritudinis miræ. Est etiam, & quod plus est, magni honoris, sicut idem vir sanctus ait super Ioannem: Anima inopis quidem voluntarij fulget velut aurum, splendet ut margarita fulgens, florescit autem ut rosa. Non enim est illic tineæ, non fur, non sollicitudo vitæ huius negotiorum, sed sicut Angelus, ita conuersatur. Vis huiusmodi animæ pulchritudinem videre, vis ipsius diuitias addiscere. Non subiaceret dæmonibus, sed assistit Deo, non militat cum hominibus, sed cum Angelis, non habet arcas duas, vel tres, vel viginti, sed talem abundantiam, ut hunc mundum vniuersum nihil esse æstimet, non habet thesaurū, sed cœlum, non indiget seruis, magis autē habet seruos passionum & cogitationes, quæ Regum dominantur, regnum autem, & aurum, & omnia talia quemadmodum puerorum ludibria deridet, & sicut rotas ad pilam hæc omnia æstimat esse contemptibilia. Habet n. mundum, quem neque videre, qui in his ludunt, possunt. Quid igitur hoc paupere melius est vnquam? Pauimentum denique habet cœlum. Si autē pauimentum tale est, excogitate

Idem ibid.

Damascen.
li. 4. de fide
orthod. c. 4.

Chrysost. ho-
mil. 32. in
Matth.

Psalm. 8.
Chrysost. ho-
mil. 46. in
Matth.

tate

Matt. 11. d

Matt. 7. a

Apoc. 2. e

Ber. ep. 108.
ad Thomam
de S. Andor
maro ante
med.Chrysost. ho-
milias 38. in
Matth.Hieron. ad
Demetria.
epist. 3.

Eccle. 5. e

ta rectum. Sed non habet, inquis, equos & currus. Quid autem ei his opus est, qui supra nubes vehi debet, & esse cum Christo? Hucusque; Ioannes. Os autem, ignitis, fulgidis, ponderosis, & pretiosis eloquiis, voluntariae paupertatis, quae penuriam rerum habet annexam, admirabilem celsitudinem, pulchritudinem pretiositatemque commendat. Quia tamen haec non reuelantur mundi sapientibus, iuxta illud Domini in Matthaeo: Abscondisti haec a sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis; non proponuntur carnalibus, sed spiritualibus, iuxta illud: Nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas ante porcos, non innotescunt amatoribus diuitiarum, sed paupertatem amantibus & expertis qui iam vicerunt mundum, iuxta illud Apocalypsis: Vincenti dabo manna absconditum, & dabo ei calculum candidum, & in calculo nomen meum scriptum, quod nemo scit, nisi qui accipit. Ideo paupertas huiusmodi per thesaurum absconditum designatur in agro, quem qui inuenit homo, abscondit, & pro gaudio illius, vadit & vendit vniuersa quae habet, & emit agrum illum. Si quis igitur sanctae paupertatis vult nosse valorem; aut ipse in se experiri studeat, aut expertorum sententiae acquiescat, iuxta quod Bernardus in epistola quam scribit ad Thomam, qui amore scientiae retardabat propositum veniendi ad religionem, ait: Quam salubrius disceres Christum Iesum & hunc Crucifixum, quam utique scientiam haud facile nisi qui mundo crucifixus fuerit, apprehendit. Falleris fili, falleris, si te putas inuenire apud mundi magistros, quam soli Christi discipuli, id est mundi contemptores, Dei munere assequuntur. Nec enim hanc lectio docet, sed vinctio, non eruditio, sed exercitatio in mandatis Domini. His sacris eloquiis Chrysostomus consonat super Matthaeum, sic dicens: Verumtamen quaecumque dixerō. Nihil repraesentabit tale sermo, quale rerum experientia; ideo vellem quendam illorum, qui in illum iam deuenerunt philosophiae verticem nobis adesse, & tunc manifeste videremus huius rei delectationem, & qualiter nulli eorum, qui diligunt paupertatem, acceptarent ditari decem millibus praebendis, tanquam qui non lamentabantur in sollicitudinibus, sed rident, & saltant, & his qui diadema sibi circumponunt, magis in paupertate decorantur. Si igitur haec rerum experientia docet, & qui diuitias & honores saeculi complectuntur, nec experti sunt, nec experiri volunt, necesse habent qui eiusmodi sunt, super hac materia indicare sibi silentium, ne tanquam caeci, de coloribus syllogizare videantur. Talium etenim temeritatem Hieronymus ad Demetriadem scribens redarguit: Quidam, inquit, cum loqui nesciant, tacere non possunt, docentque scripturas quas non intelligunt, & cum aliis persuaferint, eruditorum sibi assumunt supercilium, prius imperitorum magistri, quam doctorum discipuli. Bonum est enim obedire maioribus, & parere perfectis, & post regulas scripturarum, vitae suae tramitem ab aliis discere, nec praepatore vti pessimo, praesumptione sua. Hoc praepatore pessimo, si is cui respondemus vltus non esset, nequaquam in suggillationem paupertatis, commendationem temporalium possessionum, improba temeritate, dogmatizare praesumpisset. Quamquam enim interdum ex rerum inopia proueniant mala, & ex affluentia bona: nunquam tamen mala ex paupertate dilecta proueniunt, sed odita, nec bona ex amatis diuitiis, sed contemptis, Salomone testante: Qui amat diuitias, fructum non capiet ex eis. Constat autem, quod sicut laus alicuius rei excitat ad illius amorem, sic & vituperium ad contemptum. Cum igitur contemnere diuitias, & amare pauperiem sit extirpatio vitiorum, & insertio virtutum, & contratio contemnere pauperiem, & amare diuitias, sit eradicatio virtutum, & insertio vitiorum: manifesta ratione concluditur, quod quemadmodum commendatio paupertatis spiritualium pauperum, & vilificatio diuitiarum & diuitum, doctrinae competit Christi: sic & huius contrarium asserere, ad dogma profanum pertinet Antichristi. Vnde Hieronymus de vita

A Paulae: Non laudis est possidere diuitias, sed eas pro Christo contemnere, non inhiare ad honores, sed eos paruipendere. Propter quod & Paula fugiendo gloriam, gloriam merebatur, quae virtutes quasi umbra sequitur, & appetitores sui deferens, appetit contemptores. Saeculi homines suscipiunt eos, qui his pollent privilegiis: nos laudamus eos, qui pro Salvatore ista despexerint, & mirum in modum quos habentes paruipendimus, habere noluerint praedicamus. Hucusque; Hieronymus. Quod si forte hostis pauperum dicat, non se laudare honores & diuitias saeculi, sed Ecclesiasticos tantum: requiremus ab eo, si credat in horum appetitu esse periculum, an indifferentiam quandam, an meritum? Si appetere Ecclesiasticas diuitias & honores, periculum credit, & tamen dum laudat appetibiles efficit, aut auditores suos decipit, aut insanit. Si vero haec appetere indifferens aestimat, nec istas laudando persuadere conatur, quod aliquis apperat, in vanum loquitur, & frustra laborat. Si autem desiderare opes, & honores Ecclesiae meritorium credit & sanctum, cum nullum vitium sit abominabilius cupiditate, & ambitione personarum Ecclesiasticarum, cum per haec duo emi vel vendi soleat Spiritus sanctus, ut de domo Dei fiat spelunca latronum, non minus impugnat fundamentum Christianae religionis, quam Evangelicae paupertatis. In hoc igitur finis sit huius tertiae responsionis, quamquam non sit eius, cui respondemus, partialis intercisio libri. Quia enim ex nunc ad ordinem spirituales impugnandum se praeparat, nouam aggreditur pugnam, nouae responsionis cum adiutorio Christi assumemus armaturam.

RESPONSIONIS QUARTAE,

CAPVT PRIMVM.

*In quo Religio carentium oculis, ab errore defenditur,
& verum in possessionis Ecclesiastica
declaturatur.*

Omnium malorum radicalis origo cupiditas, cum humanae mentis arcem inuasit, tam dura tyrannide premit, ut ad idolorum redigat seruitutem, & in bestialem transformet crudelitatem. Huius testimonium evidens esse constat Iudae proditoris nequitiam, qui cum loculos haberet, de quibus cupiditatis suae voracitatem famelicam mitigare volebat, modicae tamen sibi repromissae pecuniae, tanto est illectus amore, ut sitiret Saluatoris omnium sanguinem, & Auctorem vitae venaretur ad mortem. Hac peste laborans, & hic pauperum calumniator, tanquam Iudae discipulus, primo eis pacis osculum tribuit, ipsorum simulatorie commendando pauperiem, dehinc lethaliter percutit, dum oculis carentium pauperum professionem conatur arguere, non ut imperfectam, verumetiam ut erroneam, simulatoriam, & iniquam. Ex quibus, non solum Praetatorum, sed etiam clericorum, & religiosorum possessiones habentium, nititur animos ad ipsorum exterminium concitare. Primo igitur quasi osculum praebens, quaestionem sibi proponit. Sed dices: Condemnas ne eos, qui loculos non habent, nec laborant? Et postea subdit: Non condemno, sed laudo, nec tamen habentibus praefero, quia non est discipulus super magistrum. Et paulo post: Etsi enim homo solus absque oculis possit vivere, tamen de congregatione cui tanta competunt credibile non est. Dehinc subdit: Respublica sunt oculi Christi. Si ergo Christi membrum es, cum Christo loculos habes. Haec enim sunt verba illius, in quibus, more Iudae, primo deosculatur, cum oculis carētes laudare se asserit. sed statim vulnus infligit, cum immediate subnequit, quod hoc Christus exēplo non docuit. ac per haec demonstrat, quod oculis carere non sit perfectum, quia non est discipulus super magistrum. Certum est autem, quod nullus vir prudens abrenuntiat oculis, nisi ut Christo configuretur perfectius, omnis ergo talis secundum hoc dogma

profi

Ibid. cap. 9. in
prim.

Mat. 25. c

Coloss. 3. c

Luc. 14. f.

Aug. ibidem
cap. 11.

Amb. lib. de
fuga sæculi
c. 4. Hier. ad
Eustochium epist.
22.

Hieron. ad
Ageruch.
epist. 11. post
med.

Chrys. h. omil.
vlt. super
Matth. Luc.
22. d. Euseb.
lib. 6. hist. Ec-
clesiæ. cap. 3. in
fin.

Luc. 3. d

profanum, est errore deceptus. Amplius, si non est cre-
dibile, quod congregatio aliqua sine loculis viuat, vt di-
cit, aut asserit hoc incredibile, quia difficile, aut quia im-
possibile. Si quia difficile, tunc pari ratione non est cre-
dibile, quod aliqua congregatio sancte viuat & caste. Si
quia impossibile, sed congregatio impossibile profitens,
& se ad impossibile ligans, est superstitiosa, & vana, & fa-
tua, ac per hoc reprobanda, quia erronea. Igitur loculos
non habentes, secundum huiusmodi dogmatis assertio-
nem non sunt digni laude, sed reprobatione. Insuper, si
quicumq; membrum Christi est, cum Christo loculos
habet vt asserit, à destructione consequentis, qui loculos
non habet, non est membrum Christi. Ex quo etiam se-
quitur, quod omnes pauperes nihil habentes, & prorsus
omnia relinquentes, alieni sunt ab vnitæ corporis my-
stici, tanquam si is qui habere pecuniam noluerit, gra-
tiam Christi habere non possit, ac per hoc beator fuerit
Iudas qui loculos habuit, quam Petrus qui dixit, argen-
tum & aurum non est mihi. Dum etiam secundum hanc
profanam sententiam, ipse Dominus Iesus non nisi in
loculis inueniat locum, qui tamen per Isaiam Prophe-
tam locum suæ requietionis, asserit super pauperulum
& contritum. Ecce qualis pauperum collaudator, qui
etiam vt sui pectoris virus abundantius euomat, eosdem
nititur de hæresi duplici in consequentibus notabiles
reddere, cum subiungit allegans auctoritatem Augustini
de hæresibus, & etiam contra Faustum, quod quædam
est hæresis, nudis pedibus ambulantium, non quia pro-
pter corporis afflictionem sic ambulant, sed quia diui-
na testimonia taliter intelligunt, sic & Manichæi iudicā-
tur hæretici, non quia pecunias, aut loculos non habeāt,
sed quia testimonia diuina etiam ad hoc referre nitun-
tur. Hæc verba illius, in quibus foueam erroris aperit,
quam non claudit. Nam ex his manifeste relinquit, quia
si qui nudis pedibus incedunt & loculis carent, & ad
hoc diuina testimonia referunt, in duplicem hæresim
incidunt, scilicet nudis pedibus ambulantium, & Ma-
nichæorum. Constat autem, quod huiusmodi pauperes
ideo nudis pedibus incedunt, & loculis carent, vt illud
Euangelij verbum ad litteram impleant, quod Dominus
dixit discipulis, vt non ferrent æs in zonis, nec calcea-
menta in pedibus. Ideo secundum assertionem huius-
modi dogmatis impij, in duplicem hæresim sunt lapsi.
Quod si verum est, per omnem modum Apostolica er-
ravit Ecclesia, quæ statum talium approbavit, & aucto-
res huiusmodi hæresim catalogo Sanctorum ascripsit.
Errauerunt nihilominus Ambrosius, Augustinus, Hie-
ronymus, Chrysostomus, Beda, Rabanus, & Bernardus.
qui omnes affirmant, quod documentum Christi ad
Apostolos de non ferenda pecunia, sit intelligendum
ad litteram, sicut manifestum est ex præallegatis auctori-
tatibus ipsorum, in præcedentis responsionis particula
prima. Quod quia profanum est sentire de Sanctis, ne-
cesse habet hic impositor errorum, ad piau redire in-
telligentiam veritatis, si iusta non vult ferri sententia
damnationis. Attendat igitur insensatus & perfidus;
quod diuina testimonia dupliciter his aptari possunt, per
modum videlicet consilij, vel præcepti. Si quis igitur ad
nuditatem pedum & carentiam loculorum sic diuina
coaprat eloquia, vt ea per Scripturam astruat esse præ-
cepta, & necessaria ad salutem, tanquam nullus saluari
possit, nisi pedibus nudis incedat & loculis careat, du-
pliciter errat. Si quis vero ad hoc aptare nititur diuina
testimonia tanquam sint consulta, & supererogatoria,
& ad salutem expedientia, non est censendus hæreticus;
sed verus Christi discipulus, non Manichæus, sed verus
Christianus. Et quod hic fuerit intellectus pij doctoris
Augustini, manifeste colligitur ex verbis ipsius quinto
libro contra Faustum. Nam præmittens verba Fausti, in
quibus se gloriatur Euangelium accipere, quia argen-
tum & aurum deiecit, & æs in zonis habere destitit, &
cætera his similia, postmodum respondet hoc ordine;
primo ipsum ostendens hypocritam & mendacem, &
tandem hæreticum: in hoc videlicet quod Ecclesia di-

A stringit in modo accipiendi Euangelium, quantum ad
perfectos & imperfectos, sed Manichæi nequaquã. Air
enim sic: Quam multi in nostra communione veraciter
faciunt sublimia illa præcepta, de quorum specie fallitis
imperfectos. Et assignatis paulo post in Ecclesia differen-
tiis, subdit. Neque enim illi soli, qui vt sint perfecti ven-
dunt & dimittunt omnia sua, & sequuntur Dominum,
pertinent ad regnum cælorum; sed huic militæ Chri-
stianæ propter quoddam commercium charitatis, sub-
iungitur etiam quædam stipendiaria multitudo, cui di-
ceretur in fine: Esuriui & dedistis mihi manducare, sitiui
& dedistis mihi bibere. Alioquin dammandi erunt illi,
quorum domos, tam diligenti cura componit Aposto-
lus, monens mulieres subditas esse viris suis, viros dili-
gere vxores, filios obtemperare parentibus. Sed absit vt
istos à mandatis Euangelicis alienos, & à vita æterna se-
parandos iudicet, quia vbi Dominus ait. Si quis non tu-
lerit crucem suam & secutus me non fuerit, non potest
meus esse discipulus, exhortans firmiores ad perfectio-
nem ibi statim & istos consolatus est, dicens: Qui reci-
pit iustum in nomine iusti, mercedē iusti accipiet. Quid
autem fallitis auditores vestros, qui cum suis vxoribus
& filiis & famulis, domibus, & agris, vobis seruiunt, si
quisquis omnia ista non dimiserit, non accipiat Euange-
lium. Sed quia eis non resurrectionem, sed reuolutio-
nem ad istam mortalitatem promittitis, vt vita electo-
rum vestrorum viuant, tam vana, inepta & sacrilega, qua
& vos viuitis, quando valde laudamini, merito eos à
mandatis Euangelicis alienatis. Hæc Augustinus. In
quibus aperte demonstrat, quod aliqua Euangelij do-
cumenta perfectis conueniunt, sine quorum obseruantia
imperfecti saluari possunt, & quod sententia Manichæo-
rum fuit ad hoc omnes indifferenter astringi. Non ergo
dicit Faustum errasse, quia diceret hæc intelligenda ad
litteram, sed quia discernere noluit inter consilia & præ-
cepta. Per hunc etiã modum quod testimonium illud,
de non portandis calceamentis sit ad litteram intelli-
gendum, multiplex pater attestatione sanctorum. Nam
sacer Ambrosius in lib. de fuga sæculi, sic ait: Iesus dis-
cipulos sine calceamentis & pecunia misit, ne secum
terrena pertarent. Hieronymus etiam ad Eustochium
scribens: Moyses & Iesus Naue nudis in terra pedibus
iubentur incedere, & discipuli sine calceamento iū onere
& vinculis pellium, nudi ad prædicandum destinantur.
& milites vestimenti Iesu sorte diuisis, caligas non ha-
bebant, quas tollerent. Nec enim habere poterat Do-
minus, quod prohibuerat in seruis. In his ostendit Hie-
ronymus, quod non solum discipuli, sed etiam ipse
Christus nudis pedibus incessit. Et quod ad litteram
debet intelligi. Idem quoque ad Ageruchiam de Mo-
nogamia: Discipuli toto orbe peregrini, non æs in zo-
na, non virgam in manu, non caligas habuere in pedi-
bus. Ioannes Chrysostomus super Matthæum: Aposto-
li vna tunica induti, & discalceati circumierunt, & om-
nes superauerunt: Idem quoque, dixit Iesus discipulis:
Nunquid aliquid defuit vobis, quando misi vos nudos
& discalceatos? Eusebius etiam Ecclesiasticæ historiæ
lib. 6. in laudem Origenis pro eo tempore quo Catholi-
cus erat, sic ait. Ante omnia vero præcepta Euangelica,
& voces Saluatoris, summo amore & studio implendas
esse dicebat, quib. præcipitur, duas tunicas non haben-
dum neq; calceamentis vtendum, neq; de castino cogi-
tandū. Et paulo post: Denique per multos annos tradit-
ur absque omni calceamento nudis pedibus incessisse.
Ex quibus & antedictis lucē clarius constat, quod Chri-
stus nudis pedibus incessit, & Apostoli ad mandatum
ipsius. Quod si quem forte mouet verbum Baptistæ di-
centis. Cuius non sum dignus, soluere corrigiam calcea-
menti, cōsideret textū & glossam. Nam Ioan. ibi verbis
mysticis, & parabola vtitur, cum Christū dicit habere in
manu ventilabrum & secutim, propterea sicut per hoc
intelligi debet districtio futuri examinis; sic per calcea-
menti corrigiã mysteriū Incarnationis. Vnde Glossa: Cal-
ceamentum, Incarnationis mysterium, corrigia, mysterij

ligatur

Aug. 3. a

Aug. de
hæres. ad
quod vult
hæres. 68.
item 6.

Mat. 10. a

Aug. lib. 5.
cont. Faust.
cap. 1. item 6.

Ab. 12. b

Luc. 22. d

Chryso. homil. 22. in Matth.

2. Reg. 15. f

Isa. 20. a

Matth. 10. b

Exo. 3. b

Greg. Nazian. orat. 12. non longe à prin.

ligatura. Non ergo valet Ioannes corrigiam calceamenti soluere, quia mysterium Incarnationis non sufficit explicare. Et alia Glossa: Non sum dignus corrigiam calceamenti soluere, id est nomen sponsi mihi non usurpo. Est autem præfatum verbum, tanquam mysticum spiritualiter intelligendum. Si quis vero contendat, intelligendum hoc esse ad litteram, secundum vsitatum modum loquendi, attēdat, quod conditionalis est huiusmodi sermo, quo quis eum quem vult excellentem ostendere, dicit quod non sit dignus eum discalceare, etiam si calceamenti non vtatur, quia hoc intelligitur si vteretur. Verum si quis vrgeat, quod Angelus dixit ad Petrum, calcea te caligas tuas, ac per hoc, quod Petrus non fuerit discalceatus, nec Apostoli alij: audiat Bedam super hunc locum in originali dicentem: Pro caligulis vel caligis vt quidam habent, Græcus habet sandalia, hoc enim genus calceamentorum in Euangelio legitur Apostolis fuisse permissum. Hæc Beda. Cui etiam consonat & Papias grammaticus dicens: Caligæ vel caligulæ, id est, sandalia, dicta sunt à callo pedum, vel quasi à colligando, quia ad pedes ligantur. Porro si quis sensu carnis inflatus, asserat non esse conueniens, Dominum ad litteram indixisse Apostolis nuditatem pedum tanquam vile aliquid, & Apostolicæ dignitati dissonum, & à tramite discretionis alienum, intelligat quod multiplex est ratio huius informationis. Prima est ad indicium paupertatis extremæ. Vnde in Luca: Quando misi vos sine sacculo, & pera, & calceamenti, nunquid aliquid defuit vobis? Quod pertractans Chrysostomus ait: Fortasse dicet aliquis, quoniam alia Christi præcepta rationem quidem habebant, non habere autem peram in via, neque calceamenta, neque duas tunicas, qua de causa iussit? Et respondet: In omnem indigentiam exercitare eos volens, qui & superius, nec de superuenienti die sollicitos esse concessit. Secundo vero hoc persuasit in incitamentum humilitatis pœnitentiæ, secundum illud: Porro David ascendebat cliuuium Oliuarum, scandens & flens, & operto capite, & nudis pedibus incedens. In quo Rex ille nobilis totius pœnitentiæ, & humilitatis exemplar, vere pœnitentibus præbebat exemplum. Cui etiam consuetudo Ecclesiastica consonat, quæ ad iram Dei placandam in processibus pedes nudat. Tertio ad testimonium obedientiæ. Vnde super illud Isaia: Sicut ambulauit seruus meus Isaia nudus, & discalceatus. Glossa: Ecce obedientia. Ille de regio semine fuit, & tamen per ciuitatem Hierusalem nudus pedes incessit. Quarto ad exercitium vitæ austeræ. Vnde super illud Matthæi. Neque calceamenta in pedibus. Glossa: Et Plato dicit duas corporis summitates non esse velandas, nec assuetam fieri debere mollitiem capitis & pedum. Cum enim hæc habuerint firmitatem, cætera robustiora sunt. Quinto in signum elongationis ab omni carnalitate. Vnde super illud Exodi: Solue calceamentum de pedibus tuis, &c. Glossa: Quia nullus Deo assistere, vel Deum videre potest, nisi cuncta desideria carnalia deponat. Sexto ad perfectæ virtutis insignne. Vnde Gregorius Nazianzenus in laude religiosorum quorundam sui temporis, post ipsorum dispersionem lugens & flens. Desiderabam, inquit, & intentis ac pendentibus oculis requirebam sanctum illum canentem chorum, laudem & gloriam offerentium Deo qui in lege Domini meditantur die ac nocte, qui ad exemplum & commotionem melioris vitæ omnibus viuunt, legis Dei atque Euangelij Christi taciti prædicatores. In quibus ipse quoque habitus præfert virtutis insignia, hirsutum caput, incultis & horrentibus comis, pedes nudi, & Apostolis similes. Indumentum vilitas, arrogantium sæculi superbiamque condemnans, zona ipso suo neglectu pretiosior, parum quid cohibens necessitati. Ne igitur nuditas pedum quæ de se afflictiva, & despicibilis est, tanquam inutilis, & erronea, detestabilis habita tollatur de medio. Idcirco in medium has Patrum auctoritates adduximus, non quia calceamenta reprobanda censeamus, nec quia calceatos de imperfectione notemus,

cum & calceatorum & discalceatorum habitus, & loculos habentium & non habentium professiones considerationibus, & causis diuersis Domino placeant, & multiformi quadam varietate sponfam Christi circumdatam, decoram, perfectam, & admirabilem reddant.

Frustra igitur ad contumeliam nil habentium pauperum, quos supra de hæresi, ac simulatione notauerat sanctam matrem Ecclesiam vanis, & falsis quibusdam laudibus, quasi mendacio suo indigeat, à vitio simulationis excusat, cum subsequenter annexit: Sancta vero mater Ecclesia supra montem posita, hæc se non habere non simulat, non quia harum rerum dominium habeatur, sed pro capite suo legatione fungens, eas fidelissime dispensat. Hæc verba ipsius, in quibus duo contraria simul implicat, cum dicit, quod Ecclesia hæc se non habere non simulat, & postea subdit, quod nequaquam harum dominium habeat. Si enim ostendit Ecclesia se habere & sine simulatione, veraciter igitur habet, quia possidet iure, ac per hoc rerum dominium sibi veraciter vendicat. Qualiter igitur dicit, non quia rerum dominium habeat, sed quia dispensat. Non enim dicimur veraciter habere, quæ dispensamus tanquam aliena, sed quæ possidemus tanquam nostro iure mancipata. Porro si Ecclesia ostendit res temporales habere, & tamen non habet, contraria Manichæis simulatione laborat, dum illi simulant se non habere quod habent; hæc autem simulat habere in specie, quæ tamen non habet in veritate. Si autem Ecclesia non se habere asserit, nec secundum veritatem, vt dicit, aliquid habet, non habere temporalia bona, ac per hoc nec etiam loculos sanctæ matri Ecclesiæ veraciter comperit. Vt quid igitur non habentes loculos, & se non habere profitentes, & simulatores & hæreticos criminatur & damnat? Si vero, vt diximus, & vere habet, & veraciter habere se asserit, falso igitur bonorum Ecclesiæ dominium ab Ecclesia tollit, & sibi met etiam contradicit. Amplius si rerum dominium non competit sanctæ Ecclesiæ, vt dicit, quicumque rei alicuius dominium habent, exclusi sunt ab Ecclesiastica vnitate, quod absque dubio spectat ad impietatem Manichæorum, sicut euidenter patet per allegatam superius auctoritatem Augustini contra Faustum. Dum igitur Christi pauperibus Manichæorum impietatem impingit, in eam quam facit foueam incidit, & in lacum demergitur quem effodit. Quod si dicat se non intelligere de vniuersali Ecclesia, sed particulari, vt pote Ecclesia clericorum, adhuc false, & impie sentit, dum omnes clericos habentes proprium, ab Ecclesiæ vnitate secludit. Nequaquam igitur asseri potest, Ecclesiam temporalia huiusmodi vniuersaliter non habere, nec eius contrarium, scilicet vniuersaliter habere, cum quidam salua veritate Euangelij, & statu salutis, veraciter habeant sicut propria, quia sunt communia, quidam etiam vtriusque careant, secundum quandam perfectionis Evangelicæ formam superius iam expressam. Verum quidem est, quod decimæ, & oblationes Domino debentur, & iure diuino deputantur Ecclesiæ, verum etiam nihilominus est; quod possessiones immobiles, vt agri, villæ, castra, ciuitates, comitatus, non tantum iure diuino, sed etiam humano in possessionem transeunt Ecclesiarum. Quod quamquam prudentibus omnibus virisque peritis luce clarius constat, tamen ad imperiti, & procacis hominis reuellendam proteruiam, sacris Canonibus ostendendum est. Nam si quis de clericis documenta, quibus possessio Ecclesiæ firma tenetur, aut suppressit, aut negare auertere, aut fortasse tradere damnabili & punienda obstinatione præsumperit, quidquid pro absentia documentorum damni Ecclesiæ damnatum est, de propriis facultatibus reddat. Item ait Gregorius dicens: Sicut Ecclesia proprias res amittere non debet, ita eam rapacitatis ardore, alienas inuadere non oportet. Amplius ex concilio Agathensi: Si seruos Ecclesiæ libertate Episcopus donauerit, ea quæ in manu missione data illis fuerat, perpetua firmitate tenebunt. Hæc Canō. Habet igitur Ecclesia seruos. Sed vbi vera seruitus, ibi verum dominium.

Greg. Reg. lib. 43. ad Bonifacium episc. & refer. 11. q. 2. c. Si.

Si

psal. 44. r.

Si igitur Ecclesia habere potest seruos originarios, & ascriptitios, veram concluditur habere proprietatem, veramque possessionem. Insuper quod distinctis Ecclesiis distincta dominia competant, aperte probatur per iura. Nam 16. q. 2. Nicolans Papa: Si quis Episcoporum in aliena ciuitatis territorio, pro quacunque suorum infirmitate Ecclesiam ædificare disponit non præsumat dedicationem facere, quæ illius est, in cuius territorio Ecclesia surget. Item eadem causa q. 3. Gelasius: Istud annecti placuit, ut si, quod absit, facultates Ecclesiæ necnon dioceses ab aliquibus possidentur Episcopis, iure sibi vendicent, quod lex decimæ concludit, quia & filiorum nostrorum principum ita mandauit auctoritas. Amplius quæstione eadem inter memoratos, ubi dirimitur quæstio limitum ait Innocentius: Si limes legitimus eandem Basilicam non concludit, & tamen longi temporis probatur obiecta præscriptio, appellatio præsentis Episcopi non valebit, quoniam illis tricenis obiectio ponit silentium. Hæc etiam sæcularium edicta principum præcipiunt, & præsulum Romanorum decreuit auctoritas. Hæc Canon. In quibus non solum astruitur quod Ecclesiæ verum dominium habeant atque distinctum, quia mutuo inter se præscribunt, verum etiam quod id habeant secundum ius diuinum pariter & humanum, pro eo quod præscriptio, sicut ex præallegato Canone patet, ab edicto, principum trahit originem, approbato nihilominus per summi Pontificis auctoritatem. Hoc autem probatur patentius 11. quæst. 1. ex verbis Ambrosij contra Auxentium: Si tributum Imperator petat, non negamus, agri Ecclesiæ soluant tributum. Sed qui ad tributum Cæsaris tenetur ratione prædiorum, prædia illa non tam diuino iure possidet, quam humano, Saluatore teste, qui ait: Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Amplius distinctione 8. ex verbis Augustini super Ioannem: Quo iure defendis villas Ecclesiæ diuino aut humano? Diuinum ius in diuinis scripturis habetur, humanum in legibus regum. Vnde quisquis possidet quod possidet, nonne iure humano? Nam iure diuino, Domini est terra, & plenitudo eius. Hæc Augustinus. Idem quoque super Ioannem: Noli dicere quid mihi & regi? Quid ergo tibi & possessioni? per iura enim regum possidentur possessiones. Dixisti: Quid mihi & regi? Noli dicere possessiones tuas, quia ipsa iura humana renuntiasti, quibus possidentur possessiones. Quid his clarius dici potest, ad ostendendum, quod Ecclesia temporalia bona veraciter possidet, iure diuino pariter & humano? Verum quia sacri Canones asserunt, quod ea quæ offeruntur Ecclesiis Domino consecrantur, & quod earum dominium non habent, igitur Ministri earum ea proprietate damnabili vendicant, & quod bona huiusmodi magis sunt cœlestia quam humana magis communia quam priuata; ideo ut omnis contradictionis & dubietatis caligo tollatur de medio, intelligendum est, quod quadruplex est temporalium rerum communitas, ex quadruplici iure manans. Prima namque communitas, quæ manat ex iure necessitatis nature, quæ sit ut omnis res ad naturæ sustentationem idonea, quantumcunque sit alicui personæ appropriata illius fiat qui ea indiget necessitate extrema. Et huic communitati renuntiare non est possibile pro eo quod manat ex iure naturaliter inserto homini, quia Dei est imago & creatura dignissima, propter quem sunt omnia mundana creata. Secunda communitas est, quæ manat ex iure charitatis fraternæ, quæ sit ut omnia sint iustorum, & communione quadam charitatis quæ sunt propria singulorum, fiant vniuersorum communia, secundum illud Apostoli: Omnia vestra sunt. De qua Augustinus ubi supra loquens contra hæreticos Donatistas. Veniant, inquit, ad Catholicam fidem, & nobiscum habeant non solum terram, sed eum qui fecit cœlum & terram. Et huic communitati renuntiare, est omnino illicitum, quia manat ex iure diuinitus infuso, per quod est vnitas in columba, id est in vniuersali Ecclesia, à qua vnitate & communione nullus potest discedere, seruata diuina lege, quæ tota com-

A pletur charitate. Tertia est communitas, quæ manat ex iure ciuitatis mundanæ, quæ sit ut vnus imperij regni, vel ciuitatis vna fiat respublica, vel vnus societatis; mercatorum vel pugnatorum commune fiat luctum vel damnum, vel vnus indiuisæ familiæ vna sit communis hæreditas. Et huic communitati renuntiare est de perfectionis Evangelicæ necessitate, quia talis communitas personalem includit proprietatem, quæ manat ex iure humanitatis instituto, cui etiam annexa sunt quæ occasionaliter inducunt difficultatem ad bonum, & promitatem ad malum, ac per hoc perfectioni Evangelicæ aduersantur. Et ideo animæ sanctæ huiusmodi suadet dimissio, ut in Psalmis: Audi filia & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui. Quarta communitas est, quæ manat ex iure dotationis Ecclesiæ, quæ sit, ut omnia bona, quæ conferuntur Ecclesiis, Domino dedicerentur, ad communem sustentationem ministrorum suorum, & pauperum. Et hæc communitas est in omnibus Ecclesiis collegiatis habentibus possessiones. Et huic communitati renuntiare, non est perfectioni necessarium, quia teneri potest salua perfectione, sicut apparet in Prælati, & in Religiosis perfectis & sanctis: quia talis communitas manat ex iure diuinitus ordinato, ut de altari viuatur, qui altari seruit, & illis sunt omnia communia, quibus cor vnum & anima vna, vnus pater spiritualis, & vna norma viuendi. Huic tamen communitati renuntiare non est perfectioni contrarium, quin potius faciat ad Evangelicæ perfectionis cumulum, pro eo scilicet quod talis communitas quamquam manat ex iure diuino, manat etiam ex humano, ut quia non solum spiritualis, verum etiam temporalis, & quia licet in ea non concludatur personalis proprietas, includitur tamen proprietas collegialis, cuius etiam quælibet persona de collegio particeps esse dignoscitur: non solum quantum ad vsum, verum etiam quantum ad dominium, dum vnusquisque ipso iure actionem habet ad res Ecclesiæ suæ recuperandas, & exceptionem ad defendendas, quod vere declarat dominij rerum ipsarum agentem, vel excipientem aliqualem esse participem. Quoniam igitur valde difficile est, omnibus abdicatis in sola paupertate gaudere; difficile nihilominus omni proprietate exclusa, sola Ecclesiastica esse contentum: ideo vtrumque perfectum, non secundum humanam traditionem, ut aduersarius pauperum asserit, sed secundum ius diuinitus institutum: maxime cum hoc comiteret castitatis votum cum propriæ voluntatis abnegatione. Si quis vero pro sola abdicatione mundalium facultatum, cum retentione quantalibet Ecclesiasticorum reddituum clericos asserat esse perfectos, eos vero solos imperfectos & claudos, qui quantumcunque exiliter de patrimonio viuunt, sicut hic calumniator pauperum dogmatizat, Ecclesiasticæ perfectioni non modicum derogat. Quis enim quantumcunque parum intelligens non aduertat, hoc esse insanum dicere, quod aliquis clericus de patrimonio victitans, vix habens victum & vestitum, sit imperfectus & claudus; qui autem quantoscunque redditus habet Ecclesiæ, si paternis bonis renuntiet sit rectus atque perfectus? Quis ita claudus mentalibus pedibus, qui non libenter statum hunc mutaret in illum? Numquid talis est Evangelicæ veritatis perfectio, quam velut sublimem & arduam Christus commendat & prædicat, ad qualem quis infirmus, imperfectus, claudus, cupidus, superbus, carnalis aspirat? Mirum certe si via hæc noua, per quam aut nullus, aut rarus, perfectus, siue imperfectus incessit, antiquis præferenda est semitis, ut clericus sumptus ad Ecclesiasticos redditus, omni se denudet proprietate. Quis enim sæcularium clericorum nostris temporibus hoc perfecit? quis proposuit, quis etiam somnauit ut in susceptione Ecclesiastici beneficii, paterna bona cum his quæ habere posset, distraheret & erogaret pauperibus? & ipse deinceps voueret nihil habere proprium, soloque foret victu atque vestitu contentus. Huiusmodi propterea

1. Cor. 3. d

litatum, qui vix aut nunquam in aliquo reperitur, extollere nihil aliud est, quam coruinam albedinem prædicare, nil certe aliud quam proprii capitis sententiam veritati iam notæ præponere, ut sic filij hominum graui corde diligentes vanitatem, & quærentes mendacium à Christi vestigiis auertantur, suaq; sequantur phantasmata, errantes in inuio, & non in via. Nec tamen negamus, eos qui bonis Ecclesiasticis contenti sola necessaria retinent, & reliqua omnia pauperibus conferunt, ad quandam perfectionem pertingere: perfectioni tamen religiosorum pauperum nullatenus cœquandam, sicut supra monstratum est tertia parte responsionis primæ. Huic ergo suisq; complicibus à Salvatore veraciter dicitur: Væ vobis hypocritæ, qui clauditis regnum cœlorum ante homines, vos enim non intratis, neque introeuntes finitis intrare. Si enim per hanc venenatam doctrinam nonnulli credentes in sæculo se esse perfectos, retrahantur à religionis ingressu, nulli dubium est, quin sanguinem animarum illarum, quæ propter hoc in suorum peccatorum fœcibus remanserint, iustus iudex de ipsorum manibus in examine districto requirat, nisi per suam clementiam, ut oramus eisdem veritatis suæ luce perfusos dignatus fuerit ab erroris deuio reuocare.

RESPONSIONIS QVARTÆ,

CAPVT SECVNDVM.

In quo professio fratrum Minorum veraciter carere ostenditur, & appropriatione rerum immobilium siue mobilium, & proprietate pecuniarum, tam in proprio, quam in communi.

ARrogantium hominum tumidæ mentes, qui mundi huius vanitate pascuntur, gloriæ sibi videntur conquisiuisse non modicam, si veram simplicium sanctitatem visi fuerint simulationem dolosam arguere, eorumque prudentiam spiritus, ut insaniam reprobate. Quod ut efficacius perficere queant, bona frequenter in mala conuertunt, & in electis maculam ponunt. Verum est quidem, quod propter humanæ infirmitatis corruptelam, vix reperiri potest aliqua persona, vel status, ab omni macula reprehensionis immunis, sed & nos veraciter inficiari non possumus, quin inter perfectionis Euangelicæ professores peruersi sint aliqui, & imperfecti quamplurimi. Si igitur is cui respondemus, insolentium vitia reprehenderet, præconia laudum reportare deberet, si etiam generaliter in personas maledicta congereret, deceret Euangelicos viros ori suo silentium imponere, præsertim si diuino motu id ageret, & per patientiam dissimulando conuitia pro maledicendo rogare. Nunc autem quia in totam Christi pauperum religionem, venenatorum eloquiorum tela conuertit, eorumque professioni erroris, & simulationis crimen impingit, necesse habemus, procacitati ipsius resistere, non quia velimus maledictiones pro maledictionibus reddere, sed quia sacram religionem intendimus ab obiectis criminibus excusare. Assumens ergo personam Ecclesiæ aduersus pauperes præfatos inuehitur, velut contra hostes ipsius. Nam, inquit, derident me iuniores tempore, quorum non dignabar patere ponere cum canibus gregis mei, aperte insinuans per hoc religiosos contra quos loquitur obiurgandos, ut Ecclesiæ inimicos, & aduersus Ecclesiam insurgentes, ipsamque ut irrisores habentes contemptui, cum tamen, ut dicit vita ipsa, putentur indigni, steriles egestate ac fame, & in terra penitus non parentes. Quod quidem nihil aliud est, quam patrem suum Christi Vicarium à quo status huiusmodi approbatus est, subfanando despiciere, & partem sacræ Matris Sponsæ Christi Ecclesiæ irridere. Et ideo iuxta Salomonis sententiam, ipsius est oculus à coruis & aquilis, veritatis scilicet æmulatoribus eruendus, ac per hoc veraciter contra hunc & complices eius, nonnorum dogmatum inuentores dicere potest Ecclesiæ: Nunc derident me iuniores tempore, ut sic ictu proprio iniquus oculus eruat, dum sagitta ferire nititur, ipse feritur. Dehinc zelum & verbum

A Apostolicum sibi vsurpans, cum tamen Apostolicæ perfectionis impugnator magis sit quam imitator, subsequenter annexit: Vinam sustineretis me modicum. Emulor enim vos Dei æmulatione. Quid vos præ ceteris iactatis de perfectione? Hæc verba ipsius. In quibus Apostolicæ humilitatis oblitus, illud omittit quod potissime potuit dicere modicum quid insipientiæ meæ, dumque non insipienter, sed sapienter loqui se reputat, iusto Dei iudicio stultus effectus, in multas & magnas prorumpit insanias. Omnia enim fere quæ subsequenter allegat, non solum insipientiam, sed & nequitiam sonant. Nequaquam enim, ut dicit nos præ ceteris de perfectione iactamus, quamquam paupertatis cœcitudinem, tanquam veræ perfectioni consonam commendamus. Nam sicut veraciter præfertur virginitas cullibet gradui pudicitie, nec tamen ex hoc sequitur, quod status sacrarum virginum præferatur statui prælatorum vel virorum quorumlibet, qui ad hanc minime stringuntur, sic & circa differentias & gradus paupertatis oportet intelligi. Vnde nec ille ait, ut asserit, quod hic status pauperum sit perfectior aliis, qui sibi aliquid retinent, nisi cum hac conditione, paribus conditionibus aliis ad perfectionem requisitis, sed nullus est omnino status, in quo conditiones omnes cum statu præfato per omnia pacificentur. Non ergo potest ex hoc argui, quod omnibus statibus, vel alicui omnium, præferat statum suum. Magnæ ergo fuit malignitatis occasione vnius sermonis veracis, & humilis, librum plenum inuectionibus, & criminationibus falsis componere aduersus totum ordinem pauperum, quasi parum superbo visum fuerit, in vnum Mardocheum, mittere linguæ manum. Propter quod & detractiones in libello conscriptæ manifeste declarant auctorem non æmulatione Dei fuisse succensum, sed potius stimulatione illius cuius inuidia mors introiit in orbem terrarum. Cæterum confusionis Babylonice filius, ut vniuersos confundat Ecclesiæ status, pro viribus conatur astuere, quod nullus sit gradus, nullaq; differentia in paupertatis professione. Nam quibusdam friuolis interpositis, subsequenter subiungit: In quo ergo gloriamini contra ministros Ecclesiæ? quia sicut nec vos, ita nec ipsi sunt possessores, quib. Dominicarum possessionum tantum usus conceditur non dominium, in tantum beatores ac præferendi, quod res quibus vtuntur æternum habent dominium, sed vestræ res sub potestate sunt terrestrium dominorum. Hæc verba ipsius. In quibus omnia confundit, atque in tantum peruerit, ut in paupertate gradus non sit, aut si est, præferendus sit status clericorum Ecclesiasticis redditibus affluentium, statui quantumlibet pauperum, & pro Christi amore nihil habere volentium, quia illi vtuntur rebus cœlestis, & sempiterni domini, hi terreni; quasi Christus exclusus sit à dominio rerum, quas laici possident, cum tamen sit Dominus vniuersorum, & quasi Ecclesia non habeat rerum temporalium verum dominium, cuius contrarium euidenter monstratum est supra, & in hoc ipsius matris paupertatem fallaciter insinuat, ut potestatem veraciter impugnet. Denique si verum est quod Ecclesia non habet cum suis ministris rerum dominium, sed tantum vsum, ut quid consequenter professionem calumniatur pauperum, dicentium se nullarum rerum habere dominium quamvis habeant vsum dicens, quod omnibus videatur hoc esse ridiculum, cum eorum quæ per ipsum vsum penitus consumuntur, ab usu dominium inter homines nullatenus distinguatur? Et de hinc irridendo subiungit: Cæterum quorum sunt pecuniæ quas per provincias non cessatis à diuitibus petere, & in vnum congregare, nisi aliquid habeatis commune? Ut igitur præfatis, & his similibus cauillationibus malignis, & subdolis imponatur silentium, intelligendum est, quod cum circa res temporales quatuor sit considerare, scilicet proprietatem, possessionem, vsum fructum, & simplicem vsum, & primis quidem tribus, vita mortalium possit carere, ultimo vero tanquam necessario egeat: nulla prorsus pro-

fessio

Mat. 23. 6

Prov. 30. 6

Job 30. 6

1. Cor. 11. 2

fectio potest esse, omnino temporalium rerum abdicans
vsum. Verum ei professioni, quæ sp̄te deuouit Christū
in extrema paupertate sectari, concedens fuit vniuersa-
liter rerum abdicare dominium, atque rerum aliena-
rum, & sibi concessarum vsum esse contentam. Vnde & in
ipsorum regula cōtinetur: Fratres nihil sibi appropriet,
nec domum, nec locum, nec aliquam rem. Porro ne quis
forte proprietatem interdiciā in his verbis credat non
collegio, sed priuatis personis; audiat quid super hoc
Gregorius IX. fratrum consultationi respondet. Dicimus,
inquit, quod nec in communi, nec in speciali, debet pro-
prietatem habere, sed vten filium, & librorum, & eorum
quæ licet habere: ordo vsum habeat, & fratres secundū
quod Generalis, vel Prouinciales ministri disponendo
duxerint, his vtantur. Nec debent vendi mobilia, vel ex-
tra ordinem commutari, aut alienari quoquo modo, nisi
Ecclesiæ Romanæ Cardinalis, qui fuerit ordinis guber-
nator Generali, vel Prouincialib. ministris, auctoritatem
super hoc præbuerit, vel assensum. Hæc verba rescripti
Papalis. In quib. sapiens, & pius antistes, proprietatē se-
parauit ab vsum, illam sibi, vel Ecclesiæ retinens, hunc au-
tem fratrum necessitati concedens, sancte quidē, sapien-
ter & pie. Si enim temporalia bona pro aliis possidere ac
dispensare vbi etiam temporale recipitur emolumentū
atq; solatiū, nihil de ratione perfectionis in prælatis di-
minuit, sicut ex tertia responsione clarescit; quanto ma-
gis cum solum præsidium impenditur, & nullum tempo-
rale cōmodum expectatur, ipsius summi Pontificis sal-
uatur perfectio, & ei accrescit meritū ante Deum. Quod
si forte his quisquam conetur obistere, ex eo quod iure
cautum est, vsum non posse perpetuo à domino separari,
respondebimus quod lex ista civilis nō habet hic locū,
quia hoc ideo ius civile decreuit, ne dominium inutile
videatur, ac per hoc inane sit omnino. Nam retentio do-
minij huiusmodi rerum, cum cōcessione vsum facta pau-
perib. non est infructuosa, cum sit patri pauperum me-
ritoria, & professioni filiorū Christo famulārium oppor-
tuna. Nec obstat quod aduersarius obiicit de rebus quæ
vsum consumuntur, quod in eis proprietates non separatur
ab vsum. Hoc n. fallit in peculio profectio filij familias,
vbi filius familias vsum habet, & tamen proprietates, nec
ad momentum residet penes ipsum. Sic & de ordine
huiusmodi pauperū, respectu Romanæ Ecclesiæ intel-
ligi debet. Sunt quippe de iure cōmuni omnes Christi
fideles summi Pontificis filij, peculiari tamē quodā iure
hi sunt eius obedientiæ subditi & curæ cōmissi, & ideo
cum alij sint tanquā filij emancipati, quib. licet auctori-
tate iuris eis indulta, de bonis Ecclesiarum suarum sine
dilapidatione disponere, hi sunt tanquam paruuli & fi-
lij familias totaliter ipsius regimini deputati. Propterea
sicut lege cauetur quod filius familias, nec retinere, nec
recuperare possessionē rei peculiaris potest, sed patri per
eum quæritur, sic & in his pauperib. intelligendum est,
quia rerum eiusdē collatarū ad sustentamentū ipsorum,
patri pauperū deputetur dominium, illis vero vsum. Sane
quemadmodū essentiale cuiuslibet religionis statui esse
dignoscitur, quod nulla persona priuata possideat aliquid
propriū, sic nec huiusmodi pauperū religio tota, quæ
quidē ad abdicationem proprietatis censetur, sicut vna
persona. Quemadmodū igitur monachus, vel quivis re-
ligiosus vtitur vestib. calceamentis, cibis, ac cæteris quæ
vsum consumuntur, ita tamen quod nihil sibi appropriat
quo ad priuatū dominiū, nec propter talem vsum effici-
tur proprietarius, quia proprietates semper collegio reser-
uatur, sic & de collegio istiusmodi pauperum, summoq;
Pontifice intelligere debet, quicumq; de professione ip-
sorum sentire vult tam vere, quam pie. Et propterea, sicut
illud quod datur Monacho, qualiscumque sit intentio
dantis, nō in ipsius transit dominiū, sed totius collegij,
& subiacet dispositioni Abbatis, etiam si dans nihil de
collegio cogitet, sic quidquid datur, cōgregationi mino-
rū fratrum, in ius, dominiū, & proprietatē summi Pon-
tificis, & Romanæ Ecclesiæ trāsit: præcipue cū ipsi fra-
tres ius, seu proprietatem alicuius rei, sibi acquirere nul-

la ratione intendant. His autem quæ dicta sunt, suffra-
gatur legis naturalis dictamen, euidenter explicatum per
iura ciuilia. Nam lege cauetur, quod non potest libertas
nolenti acquiri, & quoddā beneficium inuito nō datur, &
quod nemo donatum assequi, & damnosam seu lucrosam
hæreditatem nemo adire compellitur. Insuper sicut re-
rū vniuersitas, puta hæreditas solo animo acquiritur, ita
solo animo cōtrario repudiatur, & sicut nuda voluntate
extraneus heres fit, ita ex contraria destinatione statim
ab hæreditate repellitur. Propter quod & Iuriscōsultus
Iulianus ait: Pro hærede gerere, non tam facti, quā ani-
mi est. Cui & alius, scilicet Iuriscōsultus, consonat di-
cēs: Furiosus & pupillus sine tutoris auctoritate nō pos-
sunt incipere possidere, quia affectionē tenendi non ha-
bent, licet res suo corpore contingant, sicut si dormienti
aliquid in manu ponatur. Patet igitur per hæc verba le-
gis expressa, neminē posse proprietatē, siue dominiū,
immo, nec possessionem acquirere, nisi vere, vel inter-
pretatiue, animum habet acquirendi. Cum igitur fratres
minores animum acquirendi non habeant, quin potius
voluntatem contrariā, & si res corpore contingant, nec
dominiū, nec possessionem acquirunt, nec rerū huius-
modi possessores, vel domini dici possunt. His aut robur
præbet Pontificalis auctoritas, quæ tam eminens est, vt
omnia iura humana transcendat, vt extra, de maiortate
& obedientia, cap. Solitæ. Ad firmamentum cœli, id est
vniuersalis Ecclesiæ, fecit Deus duo luminaria magna,
id est, duas instituit dignitates quæ sunt Pontificalis au-
thoritas, regalisq; potestas. Sed illa quæ præest diebus, id
est spiritualibus, maior est, quæ autē noctibus, id est car-
nalibus, minor: vt quanta est inter Lunam & Solē, tanta
& inter reges, & Pontifices differentia cognoscatur. Cum
igitur tantæ sit auctoritatis potestas imperialis, vt nō ar-
ctetur legibus, sed ipsa sit legis origo, & in tantū possit,
vt ea quæ fuerunt, pro non factis habenda statuerit, vt
patet in lege postliminij, qua bello captus & seruus effe-
ctus, decernitur semper fuisse liber & præsens, & ea quæ
non fuerint pro factis habenda decernit, sicut patet C.
de inofficioso testamento, in quo de postliminio nulla
fit mentio, & tamen iudicabatur mentio facta. Si in quā,
tantum potest Regalis potestas, multo fortius Pontifica-
lis auctoritas, quantumcunque vsum & dominiū in ali-
quibus rebus secundum ius civile censentur esse con-
iuncta, decernere poterit in personis aliquibus esse sepa-
rata. Quod circa Ordinem prædictorum fratrum Mino-
rum Christi Vicarius sua auctoritate confirmans, sic esse
decreuit, cuius diffinitioni contraire nullatenus licet.
Nam Gregorius ait: Nulli fas, vel velle, vel posse trans-
gredi Apostolicæ sedis præcepta. Sit ergo ruinæ suæ do-
lore prostratus, quisquis voluerit Apostolicæ sedis con-
trarie decretis. Nulla igitur possunt ad huius status im-
pugnationē allegari iura ciuilia, nulla etiam iura canonica.
Nam extra, de electione, can. Romanæ Ecclesiæ, le-
gem nulla concilia præfigunt, cum omnia concilia per
Romanæ Ecclesiæ auctoritatem & facta sint, & robur
acceperint, & eorū statutis Romanæ Ecclesiæ patenter
excipiatur auctoritas. Nulla etiam præcedentiū Pontifi-
cum statuta obstant, vt extra, de electione cap. Inno-
tuit, vbi dicit Innocentius tertius. Per prædecessorē no-
strum non fuit nobis adempta facultas, cum ea non fue-
rit prohibentis intentio, qui successoribus suis nullum
potuit in hac parte præiudicium generare, pari post eum
immo eadē potestate functuris, cum non habeat impe-
rium par in parem. Et hæc quidem dicta sufficiant, ad ca-
uillationes malignantium hominum reuellendas. Nam
quantum ad testimonium veritatis summi legislatoris
Christi Solisque iustitiæ exemplum sufficit, atque consi-
lium. Qui cū sit iuris naturalis, ciuilis, canonici, ac diuini
principalis origo, sacro suo sanxit eloquio temporalium
rerum dominiū abiiciendum esse præfectis, cum tamen
sufficiantiam quantum ad vsum eisdem concesserit, pro-
miserit, atque persoluerit. Insuper vt quod docebat ver-
bo, confirmaret exemplo, alieno cibo voluit sustentari,
sicut Euangelica narrat historia. Et Hieronymus ad

Nepotianum dicit, & euidentius patet ex præcedenti A
responsione.

Porro de dominio pecuniarum, quæ ad sustentationem præfatis fratribus conferuntur, indubitanter tenendum est, quod nullatenus ad ipsorum collegium spectat, cum in ipsorum regula sit præceptum, quod fratres nullo modo denarios, vel pecuniam recipiant, per se, vel per interpositam personam. Et ut omnis tollatur de medio calumniandi materia, intelligendum est, quod persona interposita, cui pecunia dispensanda committitur, intelligi potest recipere, ac tenere ipsam auctoritate dantis, vel auctoritate illorum, pro quorum necessitate relevanda donatur. Si auctoritate dantis retinet & dispensat, sic ipse est procurator, seu nuntius, & dans potest repetere, recipere, & agere contra eum in causa, ad recuperationem pecuniæ, non autem ille pro quo dispensanda committitur. Et hoc non debuit, nec potuit inhiberi pauperibus mendicantibus, quin per interpositam personam, ipsorum valeat teleuari necessitas, quia valde absurdum est intelligere, quod cuius diuiti non liceat elemosynam per seipsum, aut per alterum, pro sua voluntate conferre. Quod si referret auctoritate illius pro quo dispensanda est, ei competit, & in causam trahere, & cætera agere, quæ potest quisque, verum rei sibi vendicauit dominium. Et hoc, quia professioni fratrum nullatenus conuenit, beatus Franciscus expresse inhibuit, quia secundum veritatem quantum ad proprietatem rei non refert, vtrum quis hoc modo recipiat per propriam manum, vel alienam. Hanc autem differentiam, & naturalis ratio docet, & ius scriptum Papale declarat. Sicut enim multum refert, vtrum qui ministrat alicui, sit ipse seruus, vel alicuius excellentioris personæ minister, pro cuius voluntate & imperio ministerium illud impendit: quemadmodum differunt ministerium seruale & liberale, ministerium humanum & Angelicum: sic multum differt vtrum ille intermedius nuntius personam teneat dantis, vel accipientis. Secundum etiam ius ciuile multum differt, cum creditori debitor pecuniam soluturus alicui intermediæ personæ committit, vtrum ille medius sit procurator debitoris, an creditoris. Si enim procurator est creditoris, & pecunia perdatur ante solutionem, ipsi creditori perditur, & iam pro soluta habetur. Si autem procurator sit debitoris, ipsi perditur, & adhuc soluenda est, non pro soluta habenda. Iuxta hunc modum Dominus Gregorius IX. vir vtrique tam diuino, quam humano iure peritus, qui mentem beati Francisci plenius nouerat, sic diffinitiuè respondet: Quod si rem sibi necessariam velint fratres emere, vel solutionem facere pro iam empta, possunt vel nuntium eius à quo res emitur, vel aliquem alium volentibus sibi elemosynam facere, præsentare, qui taliter præsentatus à fratribus, non est eorum nuntius, sed illius potius, cuius mandato solutionem facit, seu recipientis eandem, qui elemosynam sibi commissam potest, sicut & dominus, apud specialem vel familiarem fratrum amicum deponere per ipsum, loco & tempore pro ipsorum necessitatibus, sicut expedire viderit, dispensandam. Hæc verba rescripti Papalis. Ex quibus patenter elucet, quod fratrum Minorum regula non discordat à vita, nec communis ipsorum modus viuendi discordat à regula. Nequaquam igitur profitentur, quod nullus eis provideat, & elemosynam faciat per se, vel per interpositam personam, quia hoc collegio mendicantium pauperum, & impossibile foret & stultum: sed quod ipsi iuxta formam in Evangelio traditam, Evangelicis viris pecuniam nullo modo possideant. Si forte quis dicat, in carentia pecuniæ nullam prorsus esse sanctitatem, non tam infert calumniam regulæ pauperum, quam Evangelio Christi, in quo Apostolis inhibiram fuisse constat pecuniam, sicut & textus expresse dicit, & sanctorum testimonia astringunt. Quod quidem nullatenus à magistro veritatis credendum est perfectissimis viris fuisse propositum, nisi sciuisset, per hoc meritum eis accrescere perfectæ virtutis, & præcipue sanctitatis. Cum enim magnæ sit difficul-

tatis, ignotas regiones, & aridas terras, sine sufficientia stipendiorum peragere, quia tales necesse habent, vitam istam transigere in fame, siti, frigore, & nuditate, omniumque rerum penuria, si nullum hoc modo viuentibus meritum sanctitatis accresceret, hoc dicere, hoc profiteri, sic viuere, nihil aliud esset, quam insanire. Verum sicut ex vltima præcedentis responsionis particula patet, penuriosæ paupertatis duodenario Apostolorum primo impositæ, duodecim sunt vtilitates eximie, mirique valoris, quas typici Rationalis duodecim lapides pretiosi designant. Et quia illos hostis hic pauperum ignorauerat, ideo margaritas has porcorum more conculcans, ore polluto in hæc blasphemiz verba prorumpit. Si inquit, in pecuniæ carentia, siue vt non tangeretur, S. Franciscus sanctitatem credidit, vel perfectus à Domino inhabitam sancidit, audeat loquor coram Domino, quod errauit. Sed constans est, quod beatus Franciscus non ob aliud possessionem, seu contrectationem pecuniæ, imitatoribus suis inhibuit, nisi quia in hoc esse aliquam sanctitatem, & pia fide & credidit, & certa veritate cognouit: non quia mala sit pecunia, vel quia census formaliter siue causaliter sit in culpa, vel quia pecunia & contrectari possit, & non possit absque peccato, sed quia inter cætera quæ possidentur, pecunia maxime est illecebrosa, & de facili est illecebrata, & distractiua non solum imperfectorum, sed etiam perfectiorum, & quia Spiritu sancto distante percepit, quod sanctitatis est non tantum peccata cauere, verum etiam occasiones peccatorum refugere: ideo veraciter in hoc sanctitatem credidit, & non errauit. Quod igitur hunc Christi imitatore præcipuum, ipse insignitum stigmatibus, ascriptum catalogo SS. & ab vniuersa Ecclesia in veneratione susceptum, asserit errore deceptum fuisse, maxime in professione & obseruantia Evangelicæ vitæ, non solum ipsum impugnare, & vniuersalē Ecclesiā, sed quod plus est Magistri veritatis, & Apostolorum eius doctrinam blasphemare & vitare. Insuper & professores huius regulæ itaque approbatores erroris, vt alter Aman superbissimus, dignos esse iudicat sententia temporalis mortis, & æternæ damnationis. Super qua quidē absurditate, quam aures pie audire vehementer abhorrent, ipsis zelatoribus paupertatis sanctæ, magis lugendum credimus, quam loquendum, magis spiritualis Esther implorandum præsidium, quam versandum in pugna verborum. Te igitur sacrosancta Romana Ecclesia, tanquam alteram Esther eleuatam in populis, vt Ecclesiarum omnium matrem, reginā, atque magistrā, ad defendendam, & docendam, tam morum quam fidei veritatem, fiducialiter interpellat tuorum pauperum cætus, vt quos genuisti vt mater, educaisti vt nutrix, nunc etiam vt regina patenter ac iuste defendas: cum idcirco dispositione faciente diuina, Pontificalis, ac Regiæ potestatis verticē supremum adipisci merueris, vt in arduis necessitatis articulis, ad defendendum Christi populum parareris. Exurge igitur sancta mater, & iudica causam tuam, quia si pauperum hic ordo Minorum, recte proficitur veritatem Evangelij, tuum est: si à veritate in professione à te sancita deuiat, tuum est: ac per hoc si professioni huiusmodi sanctæ error impingitur, tu quæ illam sanxisti, errasse assereris, & quæ magistra veritatis hactenus extitisti, nunc de approbatione erroris argueris, & à quibusdā modernis præsumptoribus velut iuris diuini, & humani nescia derideris. Sed & tu Regina mundi dignissima, defensorix pauperum, & humilium aduocata, longe sublimius quam Esther exaltata in populis, & præparata in tempore Mardochei, tui Francisci videlicet excitare clamoribus, vt interpellare digneris ad regem quatenus pauperum statum, quem tibi voluit esse consimile, & speciali quadam germanitate coniunctum sacris tuis meritis clarificet & conferuet. Quid enim magis dat paupertatis amori fomentum, magisque declarat prærogatiuam & gloriam, quam tua forma viuendi beatissima Virgo, & Mater Domini nostri Iesu Christi, quod adeo fuisti paupercula, vt sicut Evangelij historia sacra testatur, in ipso sacratissimo partu non haberes

ubi reclinaret Deum cœli, & Dominum exercituum, nisi in via publica itinerantium, & præsepio iumentorum? Porro si tu Virgo sanctissima, omnis es perfectionis exemplar, sicut perfectis imitanda est tua cum virginitate humilitas, sic etiam penuriosa paupertas. Constat autem, tam per Evangelij textum, quam per assertionem Doctorum, quod tu in extrema vixisti temporalium facultatum inopia, cum Chrysostomus dicat, quod tu vix habuisti vnam tuniculam, non ad decoris ornatum, sed ad nuditatis tegumentum; & Beda, quod in oblatione & præsentatione Regis Regum in templo, nec vnum valuisti agnuculum offerre, ideo more pauperum obrulisti par turturum, aut duos pullos columbarum. Qui igitur desiderio, professione, signaculo habitus, & obseruantia veritatem in hac tibi pauperie configurati studiosius satagunt, vere sunt de tuorum numero spiritualium Iudæorum, quorum circumcisio non est in carne, sed in spiritu per hilarem supportationem multiformium penuriarum, & vniuersalem abdicationem omnium temporalium facultatum. Hos igitur vere ac peculiariter tuos, pio digneris misericordiae Regina favore ab hostili incurfu potenter eripere, & aduersus tunc hostem ipsorum pessimum triumphaliter dimicare, non ut cum Aman suspensus intereat, sed ut eius humilietur superbia, damnetur proteruitia, illustretur intelligentia, rectificetur voluntas, ut spiritus saluus fiat.

RESPONSIONIS QVARTÆ,

CAPVT III.

In quo Evangelizantium pauperum fructificatio multiformis ostenditur, eorumque status à multiplicibus cauillationum versutis defensatur.

Multiformis calliditatis nequitia serpens antiquus, sanctæ matris Ecclesiæ partui semper insidias parans, vetustam Pharaonis impietatem nouissimis his diebus renouare conatur, dum per hominem quendam Egyptiacæ fraudis malignitate repletum, aduersus Ecclesiasticam prolem, suggerere satagit, quidquid masculini sexus natum fuerit, in flumen proici, quidquid foeminei referuari. Quid enim est aliud rationes ad virilem sanctæ paupertatis spiritum inducentes, calumniando reuellere quàm effeminatorum cordium phantasias, qui emollientium diuitiarum affluentia commendatur, approbando roborare? Ad quæ duo calumniator hic pauperum in hac extrema operis sui parte, omnes sui vires conflatur ingenij, quosdam cauillationum modos iam pro maxima parte, in præcedentibus dissolutos, frequentius replicans ad oppressionem pauperum Christi, quatenus spiritu paupertatis extincto spirituales Israëlitarum multiplicari non possint, frustra tamen, quia diuina opitulante elementia, ut veritas à figura non discrepet, quanto magis oppressi fuerint, tanto magis accrescent. Et ne quis hæc, velut nostram adinventionem paruipendat, audiat Bernadum in sermone 3. sic dicentem: Si quid ad salutem pertinet, si quid religionis oritur, quicumque resistit, quicumque repugnat, plane cum Egyptiis paruulos Israëlitarum generis necare conatur, immo cum Herode, nascentem persequitur Saluatorem. Nequaquam ergo casu, sed providentia Dei gestum esse credendum est, quod instar Ioseph descendens in Aegyptum, ad custodiendas & distribuendas alimonias corporum, quem ut vete filium accrescentem, crescere fecit Deus in terra paupertatis suæ, status evangelizantium pauperum mitteretur in mundum, ad conseruanda, & dispensanda documenta scripturarum, tanquam alimenta spirituum, qui etiam & sacerdotum Christi curam gregis habentium, cooperatores existerent in his, quæ spectant ad salutem animarum. Est autem sacerdotalis officij opus præcipuū, reductio plebium subiectarum in Deum, per septiformem influxum hierarchicū scilicet per eruditionem credibilium, per instaurationem

A virtutum, per exhibitionem exemplorum, interuentionem precum, curationem plagarum hostilium, prænuntiationem insidiarum, & repulsionem hostilitatum. Et hoc quidem septiforme opus sacerdotale, scriptura sacra declarat sub septemplici metaphora scilicet architecti, agricolæ, pastoris, fideiussoris, medici, speculatoris, & ducis. Describitur igitur primo sub metaphora architecti pontificale officium propter eruditionem credibilium, secundum illud ad Corinthios: Ut sapiens architectus fundamentum posui, quod enim sunt lapides in edificio, sunt articuli fidei in animo, in quo habitat Christus tanquam in templo suo, secundum illud Apostoli ad Ephesios: Superædificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Iesu, in quo omnis ædificatio instructa crescit in templum sanctum in Domino. Et paulo post: Christum habitare per fidem in cordibus vestris. Ac per hoc sicut se habet ædificator ad ædificium, sic & sacerdos ad populum, in fidei veritate fundandum & promouendum. Secundo sub metaphora agricolæ propter instaurationem virtutum, quas irrigare debet per documenta scripturarum, secundum illud Apostoli ad Corinthios: Ego plātaui, Apollo rigauit. Si enim Ecclesiasticus populus hortus est, & Paradisus plantatus, & virēs multiformitate virtutum, recte informator plebium in doctrina morum, dicitur agriculator designatus per primum hominem, quem posuit Deus in Paradiso, ut operaretur & custodiret illum. Tertio sub metaphora pastoris, propter exhibitionem exemplorum, secundum illud Domini in Ioanne: Qui intrat per ostium, pastor est ouium, & cum proprias oues emiserit, ante eas vadit. Quod quidem facit, cum eas per sanctitatis exemplum præcedit. Ideo Petrus, cui Dominus dixit: Pasce oues meas, hortatur seniores, siue presbyteros, ut populos sibi commissos pascant, tanquam facti forma gregis ex animo. Hæc autem est forma secundum documenta sanctorum, ut quantum pastor est præcellens respectu gregis, tantum vita sacerdotalis sit sanctior & sublimior vita plebis. Quarto sub metaphora fideiussoris, propter precum interuentionem ad Deum secundum illud Apostoli ad Hebræos: Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his quæ sunt ad Deum, ut offerat dona & sacrificia pro peccatis. Agit igitur Pontifex causas hominum apud Deum, agere etiam debet causam Dei apud hominem suæ curæ commissum, secundum illud: Custodi virum istum, qui si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima illius. Propter quod sapiens in Prouerbiis ait: Fili si sponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum animam tuam. Quinto sub metaphora medici, propter curationem plagarum hostilium, secundum illud quod insinuat Lucas in parabola illius, qui incidit in latrones, quod Samaritanus allegauit vulnera eius, infundens oleum & vinum: designans per Samaritanum ipsum medicum Christum, & eos qui tenent locum eius in expurgationem viriorum. Propter quod & Iacobus dicit: Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo sancto, & oratio fidei saluabit infirmū, & si in peccatis sit, dimittetur ei. Sexto sub metaphora speculatoris, propter prænuntiationem imminentium periculorum, secundum illud Ezechielis: Fili hominis speculatorem dedi te domui Israël. De quo & consequenter adiungit: Quod si gladium superuenient, hoc est imminetia discrimina tentationum suæ curæ commissis annunciare neglexerit, sanguis illarum animarū de suis manib. requiretur. Septimo sub metaphora ducis ferentis vexillum ad repulsionem hostilitatū, instar illius nobilis Machabæi, qui induit se lorica sicut gigas, & succinxit se arma bellica, & protegebat castra gladio. Præest n. Ecclesiæ quæ est terribilis, sicut castrorum acies ordinata, & deputatur ad Salomonis leulom custodiendū, quem sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israël omnes tenentes gladios, & ad bella doctissimi. Est itaque opus sacerdotalis officij septiforme, sicut dictum est. Si igitur propter multitudinem erran-

1. Cor. 3. b

Eph. 2. d

Ibid. 3. e

1. Cor. 3. a

Gen. 2. e

Ioan. 10. a

Ioan. 11. e

1. Pet. 4

Heb. 10. a

3. Reg. 10. g

Prou. 6. a

Luc. 10. e

Iac. 5. e

Ezec. 3. d

1. Mac. 3. a

Caui. 6. e

Bern ser. 3.
in Epipha.
nate med.
a in orig.
germinis.

tium à fide Christianus populus factus est iam similis ædificio ruinoso, quis prouidus architectus, coedificantes, & consustentantes repellit nisi adeo sibi sapiens videatur, quod solus sibi sufficiat, vel adeo stultus sit, quod velit, ut sub manu sua domus ecclesiastica ruat? Iterum si propter defectum sapientiæ & virtutum in plebeis hominibus, comparatur ipsa plebs hortus incultus & spinosus & aridus, quis diligens & laboriosus agricola seruos col- laborantes repellit, maxime qui laborat in opere, & doctrina, nisi in tantum desipiat, ut velit quod super humum suam spinæ & vepres ascendat? Propterea si propter deu- uationem à semitis diuinarum legum, multitudo po- puli Christiani similis est gregi extrabundo & perduto, & in medio luporum constituto, quis clemens pastor su- gabit à se harum ouium reductores ad viam, & non po- tius gaudebit cum Angelis exemplo boni pastoris, qui dicit. Congratulamini mihi, quia inueni ouem quæ pe- rierat. Amplius si propter multitudinem reatum plebis transgredientis mandata Dei, populus Christianus simi- lis viris alieno ære oppressis, quis fideiussor scilicet ab- horrebit huius oneris alleviationem per multiplicatio- nem intercessorum ad Deum partim impetrantium re- missionem, partim inducentium & adiuuantium ad so- lutionem spiritualium debitorum? Insuper si propter varie- ratem pueritatum in populo, tanta est tabes, tanta pe- stilentia spiritualis, ut quasi omne caput sit languidum, & omne cor mœrens, ita quod à planta pedis, usque ad verti- cem vix est in eo sanitas, quis fidelis medicus, non dico peritos homines in arte spiritualis medicinæ, sed vel can- es vlcera lambentes audebit effugare, nisi vulnerato- rum, atque languentium, vitam velit extinguere? Adhuc si propter multiformitatem tentationum vndique circum- stant insidiæ crudelium hostium, & quasi super capita ciuium gladij iam vibrantur, quis prouidus speculator, in profundæ & horrendæ noctis terribilibus tenebris ha- bere secum vigilantes recusabit, qui castra custodiant? Po- stremo si propter scandalorum frequentias, ad inuentio- nes scelerum & inimicorum tyrannides, innumerabilis multitudinis strages, quasi continue sit in castris fide- lium, & draco cum bestia multiformium capitum Ec- clesiasticam aciem nititur oppugnare, ut truculenter dis- cerpat, occidat, & deuoret, quis prudens dux exerci- tus Domini, recusabit commilitones secum dimicantes habere, qui vltro se discrimini offerant, & murum pro domo Israël seipsos opponant? Porro, quis affectus Pon- tificis, siue sacerdotis ad plebem, debet esse consimilis affectui patris ad filium, matris ad prolem, nutricis ad infantem, sicut Apostolus manifeste declarat, qui fide- les per ipsum conuersos modo se dicit in Christo ge- nuisse, modo ut filios parturire, modo sicut paruulos in Christo lactare: quemadmodum filium pauperulum sustentari, in ualidam prolem foueri, & gementem in- fantem lactari nequaquam est patri, vel matri, vel nutri- ci molestum, sed desiderabile, charum, & placitum: sic etiam omnibus sacerdotibus sanctis, & pijs, magnum debet esse solatium, quoties salus procuratur plebium subiectarum. Propter quod Dominus in Mattheo Apo- stolos alloquens & successores eorum: Messis, ait, mul- ta, operarij autem pauci, rogate Dominum messis, ut mittat operarios in messem suam, insinuans, quod bo- norum Pontificum, non tam est patienter ferre, quam desideranter appetere cooperatores Euangelistas, ad multitudines diuinarum messium colligendas. Quod at- tendens Christi vicarius Petri, successor, ut pote sancti Spiritus illustratione præuentus, statum hunc Euange- lizantium pauperum, qui salutem animarum intenderent, tanquam coelitus sibi missum, cum hilaritate suscepit, pietate confouit, auctoritate roborauit, & potestate de- fendit, & ut Patriarcha Iacob, tanquam filios accrescentis Ioseph, multipliciter benedixit: pie in hoc prouidens sa- luti animarum, & in nullo præiudicans auctoritati Ponti- ficum, tanquam ornans non deornans Ecclesiasticam hierarchiam. Tanta enim erat in aduentu huiusmodi pau- perum, prædicantium raritas, ut illud Euangelicum

videretur impleri, messis quidem multa, operarij autem pauci. Quod pertractans Gregorius ait: Ecce mundus sacerdotibus plenus est, & tamen in messe Dei rarus in- uenitur operarius. Nam & si sunt qui bona audiant, de- sunt qui dicant, quia officium quidem sacerdotale suscipi- mus, sed opus officij non implemus. Quantum vero præ- dicationis opus sit Ecclesiæ necessarium in se, pium, & Deo acceptum, manifeste Chrysostomus ostendit super Mattheum illud tractans verbum Domini, quod dis- cipulo dixit patrem sepelire volenti: Dimitte mortuos se- pelire mortuos suos, tu autem vade, & annuntia regnum Dei. Ait enim: Nunquid non erat ingratitudinis natu- ræ, non adire cum sepeliretur pater? Prohibuit ergo eum monstrans, quod nihil cœlestibus negotijs magis necessarium esse oporteret, & neque parum tardare, & si valde inuitabilia, & incitantia fuerint quæ retrahunt. Cum igitur sepelire patrem sit magnæ pietatis opus, & secundum sapientiæ dictamen diuinæ, maiori bono minus præferri non debeat? relinquitur, quod maioris pietatis est prædicare verbum salutis, quam facere opus quantumcunque misericordiæ corporalis. Digne qui- dem pro eo, quod spiritualiter per ipsum cibatur & po- tatur, vestitur & hospitio colligitur, ab infirmitate re- leuatur, & à vinculis & à morte redimitur spiritus ad imaginem Dei factus: Et ideo cum grauis sit sceleris, pro- hibere quemquam ab operibus pietatis & misericordiæ corporalis, longe maioris impietatis erit atque perfidiæ, diuini verbi ministris idoneis impedimenta præbere. Pensatis igitur multiformi vtilitate, & necessitate salu- tis animarum, numerositate indigentium plebium, & ra- ritate sufficientium ministrorum, nulli debet videri iniu- riosum & superfluum, si cœlesti hierarchiæ complacuit, aliquos ad hoc opus, & si non necessitate constrictos, sed charitate inductos eligere, quos & subcœlestis Hie- rarchia voluit & debuit approbare. Quod si cui forte videtur ordini dispositionis Hierarchiæ nequaquam esse conueniens monasticam vitam professos, ad opus prædicationis assumi, pro eo quod Dionysius dicit, monachos in Ecclesiastica hierarchia non habere sta- tum perficientium, sed perficiendorum: & Hierony- mus asserit, quod monachus non docentis, sed plan- gentis habet officium: & sacri Canones decernunt, quod monachi iuxta sui nominis interpretationem solitariæ vitæ deputati, intendere debent salutem propriam, non alie- nam: intelligant huiusmodi dicta patrum, & canonum, de ordine monastico pro eo tempore fuisse pronuntia- ta, quo erant inter eos personæ laicales & imperitiæ, non sacerdotales & litteratæ. Nam sicut idem vir hie- rarchicus docet, quod monachorum est purgari, illu- minari, & perfici, sic etiam illud non reticet, quod pur- gare, illuminare, & perficere, ad ordinem spectet sacer- dotalem. Insuper & professio huiusmodi pauperum, non parum distat à professione monachorum, & quod maius est huiusmodi hierarchica opera non peragunt auctori- tate sua, sed ordinariorum & potissime summorum Pontificum, cuius dispositionis auctoritas omnia iura positiua trans- cendit. Nec ad hoc feruntur, secundum propriam volun- tatis arbitrium, sed iuxta mandatum superiorum, à qui- bus instituuntur, regulantur, castigantur, & transmi- tuntur, ut veri filij obedient, non ut Gyrouagi vel Sa- rabitæ, non secundum numerum vagum & infinitum, sed secundum certum & determinatum, atque vti nam plu- res essent idonei, qui possunt assumi non in vno angulo terræ, sed potius in vniuersalis Ecclesiæ latitudine. Ni- mirum hoc desiderare deberet cœtus Pontificum, ac cui- libet illos prohibere volenti id respondere, quod dixit Moyses ad Iosue: Quid, inquit, æmularis pro me? Quis det, ut omnis populus propheteret, & det eis Deus spiri- tum suum? Quandiu ergo huiusmodi pauperes leges diuinas custodiunt, & Euangelica consilia seruant, quæ promiserunt, & salutem animarum intendunt, & sanctæ matri Ecclesiæ humiliter subsunt, si quis eos repu- diandos censeat velut pseudo-prædicatores, & seducto- res, & Gyrouagos, & penetrantes domos: subiacere

Greg. 10. 17. in
Euang. non
18. & prin.

Chrys. ho-
mil. 28. su-
per Matth.
post med.
Matth. 3. c

Hiero. ad-
uer. Vigila-
tium c. 1. f.

Num. 11. f

debet

Luc. 15. b

1. Jo. 1. a

1. Cor. 4. d
Gal. 4. c
1. Cor. 3. a

Matth. 9. d

debet iustæ damnationis iudicio, tanquam Ecclesiasticæ auctoritatis contemptor, fraternæ gratiæ inuidus, & Evangelicæ veritatis impugnator.

Demum ut via præcludatur erroribus, respondendum est cavillationibus quibusdam magis apparentibus, quibus calumniator hic pauperum, vitam ipsorum in hac extrema sui corporis parte depravare molitur: videlicet propter defectum laboris manuum, abdicacionem bonorum communium, & mendicationem elemosynarum. Nam ex eo quod Apostolus ad Tessalonicenses quibusdam præcepit, ut cum silentio panem suum manibus operando manducant, & huiusmodi pauperes manualiter non laborant, ideo ipsos nititur redarguere, & de otiositate vitæ, & de mandati Apostoli transgressione. Ad quod nos econtrario respondemus, quod sicut patet ex textu, non præcipit Apostolus laborem manuum omnibus generaliter, quia tunc omnes qui non vacant laboribus huiusmodi, essent in statu damnationis, inter quos & ipse calumniator seipsum inuoluit, sed quibusdam duntaxat otiose, curiose, & inquiete viventibus opus manuum imponit & imperat, ne blanditiis adulationum, & turpi quæstui victum sibi conquirat, cum dispendio salutis alienæ. Verum quia huiusmodi pauperes, qui suis & proximorum animabus saluandis intendunt, secundum septiformem operationem hierarchicam, in antedictis expressam, id perficere nequeunt sine adminiculo scripturarum; ad quarum præclaram intelligentiam peruenire non possunt nisi per studium sapientiale, quod consistit in legendo, meditando, orando, contemplando, audiendo, referendo, prædicando, ideo recte competit eiusmodi studij spiritualis operatio septiformis. Et quia difficultas huius studij totum hominem requirit, iuxta quod designatum est in Exodo, ubi præcepit Dominus, quod vestes quibus ferenda esset arca semper essent in circulis. Quod exponens Gregorius ait: Qui ad officium prædicationis excubant, à lectionis studio nunquam recedant. Ignominiosum est enim si tunc quis quærit discere, cum debet quæstiones enodare. Ideo qui huic studio septiformi sollicite intendunt, quia magis est sublime in se, difficile menti, expediens Ecclesiæ, & necessarium plebi, etiam si non laborent operibus manuum, digni tamen sunt, ab Ecclesiâ ut sustententur, secundum illud Deuteronomij: Non ligabis os bouis triturantis in area fruges tuas. Glossa: Victum non subtrahes prædicatori, ut vacet orationi, & prædicationi. Et alia Glossa ibidem: Occupati in doctrina, non possunt sibi providere necessaria. Ex quibus breuiter constat, quod studium sapientiæ cum vigilantia prædicationis, manuum laborem plene recompensat. Huic & facit Ambrosius consonat super illud Lucæ: Maria optimam partem elegit, dicens: Nec arguas eos otiosos, & Indices, quos videas studere sapientiæ, hanc enim cohabitantem Salomon pacificus acquisiuit. Denique Apostoli non putauerunt optimum, relinquere verbum Dei, & ministrare mensis. Huic etiam concordat Hieronymus: Si autem fiscellam iunco texerem, aut palmarum folia complicarem, ut in sudore vultus mei comederem panem, & ventris opus sollicita mente tractarem, nullus morderet, nemo reprehenderet: nunc autem quia iuxta Saluatoris sententiam, operari volo cibum qui non perit, falsarius vocor. Ad idem quoque facit quod super illud Psalmi: Defecerunt oculi mei, dicit Augustinus: Non est otiosus, qui tantum verbo Dei studet, nec plurius est qui extra operatur, quam qui studium cognoscendæ veritatis exercet. Ipsa etiam sapientia maximum habet opus, & antefertur Maria quæ audiebat, Marthæ quæ ministrabat. Hæc Augustinus: Cui etiam concordat Anselmus, in libro de similitudinibus, ita dicens: Tres sunt hominum ordines, orantes, agriculatores, & defensores, quos ad diuersa officia Deus in hoc mundo disposuit, monachos, ut pro aliis orent, & lacte prædicationis enutrient: agriculatores, ut de suo labore ipsi & alij viuant: milites ut utroque defendant. Si igitur nobilior est opus monachorum,

quam agricultorum, seu militum, & illi officiis suis intendentes stipendia sua iuste merentur, multo magis & hi qui orando Deo assistant, & ad proximos prædicando condescendunt. Nec his obstat Augustinus in libro de opere monachorum, cum ibi loquatur contra quosdam hæreticos principaliter, qui vocabantur Euchitæ, asserentes monachis non licere, sustentandæ vitæ causa aliquid operari, male intelligentes Euangelium Christi, quos facit Doctor per Apostoli documenta conuincit. Simul etiam arguit monachos illos, qui cum pro maiori parte essent laici, nec prædicationi, nec salutis animarum intenderent, non tamen volebant corporaliter operari, & quamquam fuissent in sæculo laboriosi & pauperes, iam professi monasticam vitam, ab aliis sumptus accipere non solum licitum sibi, sed etiam debitum esse censebant. Contra quos Augustinus: Isti, inquit, fratres temere sibi arrogant quantum æstimo, ut huiusmodi habeant potestatem. Si Euangelistæ sunt, factores, habent, si ministri altaris, si dispensatores sacramentorum, si saltem aliquid habebant in sæculo, quo facile sine artificio sustentarent hanc vitam, quod indigentibus dispartiti sunt, credenda est eorum infirmitas & ferenda. Hæc Augustinus. Ex quibus colligitur quod quatuor generibus hominum digne & iuste competit ab aliis pasci, quamquam propriis manibus possint laborare, scilicet qui alios pascunt, vel verbo & doctrina, vel altaris viatico, vel diuinorum dispensatione sacramentorum, vel suarum distributione facultatum. Secundum hæc igitur illi quibus aliqua prædictarum conditionum comperit, digni sunt ut de Euangelio viuant, illi vero quibus plures digniores existunt, quibus autem omnes virore qui prædicant, celebrant, confessiones audiunt, & temporalium affluentiam contempserunt, maxime digni esse probantur. Quibus vero omnes desunt & validi sunt & pauperes, ne otiosi & infructuosi sint sibi, & onerosi Ecclesiæ, iuxta sententiam Augustini laborare tenentur, nisi per hoc excusentur, quod eis qui præfatas condiciones habent, deseruiunt & assistant, & ideo cum eis sustentari merentur, iuxta quod mysterialiter designatur in Iob, ubi dicitur quod boues arabant, & asinæ pascebantur iuxta eos, illaque astringitur lege sancitum, qua strenuus pugnator ille, David videlicet iuste decreuit, quod æqua portio esset descendendum ad prælium, & remanentium ad sarcinas. Porro si aliqui quantumlibet idiotæ, ac simplices, tantæ sunt deuotionis in prece, tantæ distinctionis in vita, & tantæ ædificationis in populo, quod æque fructificent solo exemplo, quantum alij exemplo & verbo, excusant eos merita vitæ, etiam si desint verba doctrinæ. Hæc autem diximus non quia otiosos, aut otium approbemus, cum potius castigandos huiusmodi, & ad opera compellendos censemus; sed quia propter difficultatem studij spiritualis, quod requirit hominem totum, & propter debilitatem corporum, & inexperience artium mechanicarum, rarus inuenitur, aut nullus, qui more Apostoli Pauli manuali labori, & sapientiæ studio septiformi, efficaciter possit intendere. Et ideo compellere homines huic studio aptos ad opera manualia, non est aliud quam à sapientia reuocare, & filiis Israël instar Philistinum, diuinorum eloquiorum arma præripere, vel more Pharaonis operibus duris luti, & lateris, iugoque seruitutis importabilis, violenter oppressos ab ingressu Religionis retrahere, & ad egressum incitare, quemadmodum insinuat in Exodo per hoc quod Pharaon dixit: Quare Moyses & Aaron sollicitatis populum ab operibus suis? Ite ad onera vestra. Vbi Glossa sacri Ambrosij: Hodie si Moyses & Aaron, id est, Propheticus, & sacerdotalis sermo, aliquem sollicitet ad seruitium Dei, exire de sæculo, renunciare omnibus, attendere legi, & verbo Dei, continuo audiet vnanimis etiam amicos Pharaonis dicentes: Videte quomodo seducunt homines, qualiter pervertunt adulescentes ne laborent, ne militent, ne agant aliquid quod eis prosit, relictis rebus necessariis, ineptias sectantur

Aug lib. de
oper. Mon.
c. 21. 10m. j.

Iob. 1. 6

1. Reg. 30. f

Exod. 5. 4

& otium, laborare nolunt, & otij occasiones requirunt. Hæc Glossa: Qua hostis pauperum dolus parenter de-
regitur, quod non sicut Christi discipulus, ad exercitia
virtutum conatur erigere, sed tanquam amicus Pha-
raonis, spirituales Israël filios impugnare. Alio quoque
modo calumniator hic pauperum statum ipsorum de-
prauare contendit, pro eo quod nihil sibi retinent in
proprio, vel communi, quo non videntur virtutis tenere
medium, sed vitiositatis extremum, cum dicat Ambro-
sius, quod non sunt effundendæ opes, sed dispensandæ.
Verum consimili ratione posset sancta virginitas osten-
di non laude, sed vituperio digna, quasi extremum
non medium teneat, dum ab omni concubitu, siue illi-
cito, siue concessio, se tam mente, quam carne seque-
strat. Quapropter diligens considerator aduertat, quod
sicut aliud est medium pudicitie coniugalis, aliud sancti-
monie virginalis, sic & aliud largitatis politicæ, aliud
paupertatis Euangelicæ. Largitas namque politica, quia
circa mundana versatur, possessionum terrenarum ne-
quaquam suadet abrenunciationem à Christo consul-
tam, sed potius bonorum iuste possessorum dilectio-
nem moderatam, & dispensationem largam & piam.
Propter dilectionis moderantiam dicit Salomon in
Prouerbiis in persona viri politici: Duo rogavi te, ne de-
neges mihi, mendicitatem & diuitias ne dederis mihi,
sed tantum victui meo tribue necessaria, volens in hoc
ostendere, quod virtus politica tenet medium, & fugit
extrema. Propter dispensationis pietatem dicit in Eccle-
sias pro persona rectoris Ecclesiæ: Vtilior est sapientia
cum diuitiis, & magis prodest videntibus solem. Quod
ideo dictum est, quia pastor sapiens, etiam absque diui-
tiis vtiliter pascit, dum gregem ædificat exemplo, & ver-
bo: sed cum pia dispensatione diuitiarum pascit vtilius,
dum verbo, exemplo, & temporali subsidio gregi prou-
idet sibi commissio. Et hæc est, quod Canon dicit, Expe-
dit facultates Ecclesiæ possideri. Propterea Ecclesiastes
præfato verbo paulo ante præmittit: Ne dicas, quid pu-
tas causæ est, quod præterita tempora fuerunt meliora
quam nunc sunt? Stulta est enim huiusmodi interroga-
tio. In quo arguit hæreticorum stultitiam approban-
tium Ecclesiæ statum antequam à principibus dota-
retur, & reprobantium postquam dotata est. Quibus res-
pondet, quod vtilior est sapientia cum diuitiis, hoc est,
Reipublicæ sanctæ matris Ecclesiæ magis expedios
propter varias condiciones, necessitates, infirmitates, &
commoditates multiformium Christi fidelium congre-
gationum intra Ecclesiasticam vnitatem, instar diuersita-
tis animalium intra arcam Noë, quibus ipse prælatus
sollicitam curam exhibens, de pastu necessario provide-
re debet pro loco & tempore, iuxta dictamen largitatis
politicæ modum seruando in dispensatione. Propter quod
& in Agathensi concilio, prohibentur huiusmodi, ne res
Ecclesiæ sibi creditas alienare præsumant, ibique concedi-
tur dispensationis medium, sed interdicitur dilapidatio-
nis extremum. Euangelica vero paupertas, pro eo quod
ad æterna spiritum subleuat, tanquam ea, quæ in cælis
totaliter thesaurizat perfecte ipsam profitenti suadet
omnibus temporalibus debere nudari, quod affectum
atque dominium, & ætæ sustentatione necessitatis esse
contentum, quantum ad vsum. Et hic est ipsius modus
siue medietas, quod sic relinquat dominium, quod non
reiciat vsum: sic recipiat vsum quod non reseruet do-
minium: sic ætæ sustentationem vsum referuet, quod sustenta-
tionem naturæ non deuit: sic necessitati subueniat,
quod ab ætæ sustentatione non recedat. Igitur propter vniuer-
salem abdicationem possessionis, & depositionem affe-
ctus terreni, in persona huiusmodi pauperis dicit Sponsa
in Canticis: Expoliaui me tunica mea, quomodo induar
illa? Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos? Vbi
Glossa: Recepta sollicitudine temporalium subsidiorum,
quantumlibet eximius Doctor difficile vitat peccatum.
Et de abdicatione huiusmodi, Hieronymus ad Luciniū:
Seipsum Deo offerre Christianorum, & Apostolorum
est, qui duo cum vidua paupertatis suæ in gazophylaciū

mittentes, totum censum quem habuerant Domino
tradiderunt, & merentur audire: Sedebitis super sedes
duodecim iudicantes duodecim tribus Israël. Propter
æritudinem vero sustentationis, quantum ad vsum in
persona huiusmodi pauperum, dicit Apostolus ad Timo-
theum: Habentes alimenta, & quibus tegamur, his con-
tenti simus: Habentes, inquit, non quantum ad proprie-
tatem domini, sed quantum ad facultatem viuendi, per
quem modum habere dicimur omne quo vitmur, & si
non sit nobis proprium, sed gratis aliunde collatum.
Hunc modum paupertatis tanquam medium virtuosum
mediator Dei & hominum, Deique virtus, & sapientia
Christus in seipso monstrauit, qui sicut dicit Hieronymus
ad Nepotianum, alieno cibo vesceretur. Hunc & Paulus
Apostolus imitator ipse præcipuus securus est, in cuius
laudibus dicit Chrysostomus, quod nihil habet nisi cor-
pus. Sed etiam in hoc exemplum se aliis præbuit, cum
ait: Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Igitur
hunc viuendi modum tanquam à medio virtutis rece-
dentem arguere, nihil aliud est, quam magistrum verita-
tis atque virtutis de excessu vitioso culpæ. Propter quod
diligenter oportet aduertere, quod sicut alio & alio mo-
do tenetur medium à virtute politica, & purgatoria, &
animi iam purgati, sic etiam difformiter medium tenent
ciuilitate, largus ex ætæ sustentatione virtutis, & Christi formi-
ter egeus, in latitudine paupertatis. Et hoc est, quod in
auctoritate præmissa Ambrosius Doctor sacer insinuat,
quam calumniator consueto more truncatam allegat.
Ceterum, inquit, non vult Dominus simul effundi opes,
sed dispensari, in quo explicat modum largitatis politi-
cæ. Sed ne quis ex hoc crederet, quod modum pauper-
tatis Euangelicæ non approbaret, immediate subiungit:
Nisi forte ut Elisæus boues suos occidit, & pauit paupe-
res, ex eo quidem habuit, ut nulla cura teneretur dome-
stica, sed relictis omnibus, in disciplinam se propheti-
cam daret. Hæc Ambrosius addidit, quod ut Euangeli-
cam paupertatem sublimiter extolleret, quæ iste dolose
subticit, quatenus profitentes subdole impugnaret.
Nequaquam igitur huiusmodi pauperes possunt ratio-
nabiliter argui, quod discrimini se committant, ac per
hoc, quod homicidæ sint sui, vel tentatores Dei. Si enim
sufficiantiam victus quantum ad vsum opportunum res-
puerent, utique, seipsos necarent. Nunc autem sic recusant
possessionis dominium, quod sustentationis necessitatis
non abiiciunt vsum: sic se committunt diuinæ providen-
tiæ, ut viam non spernant provisionis humanæ, quomi-
nus sustentari valeant, vel de his quæ gratis offeruntur,
vel de his quæ mendicantur humiliter, vel de his quæ
per laborium conquærantur. His enim modis vixerunt
hactenus huiusmodi pauperes in magna multitudine
sexaginta annis, & amplius per operis exhibitionem
adeo in eis diuino impleto promisso, quod nullus eorum
cuius ad nos fama peruenit, ob defectum vestitus, vel vi-
ctus, mortis periculum incurrit. Abscedat igitur diffiden-
tia à prædicatoribus veritatis, perfectisque Christi disci-
pulis, cum eis repromittatur à Domino sufficiantia vi-
ctus, dicaturque eis: Nolite solliciti esse animæ vestræ,
quid manducetis, præcipiaturque eis, ne quid tollant in via,
nisi virgam tantum, ut habetur in Marco. Super quem
locum dicit Beda: Tanta debet esse prædicatoribus fiducia
in Deo, ut præsentis vitæ sumptus quamuis non prou-
ideat, tamen sibi hos non deesse certissime sciat; nedum
mens eius occupatur ad temporalia, minus aliis prou-
ideat æterna. Hoc verbum totius confidentiæ tam expre-
sum calumniator pervertere nititur, ut sic illud exponat,
quamvis non prouideat, id est, tempus prouidendi non
habeat, quasi non debeat de sufficiantia victus confiden-
tiam habere, nisi quædo non potest aliud agere, ad quod
non tantum prædicator veritatis, imo quantumcumque im-
perfectus Christianus astringitur. Propter quod ut om-
nis calumniandi occasio tollatur è medio intelligendum,
quod duplex diffidentia est, quædam proueniens ex per-
ueritate, quædam ex pusillanimitate. Ex perueritate ve-
nit, quando habet incredulitatem, vel desperationem

1. Tim. 6. b

Hieron. ad
Nepotianum
epist. 2. post
med.

1. Cor. 4. d

Prou. 30. b

Eccles. 7. c

Cant. 5. b

Hieron. ad
Luciniū
epist. 2. 8. post
med.

Mar. 6. a

annexam,

annexam, utpote cum quis de Deo diffidit, vel quia non credit Deum curare humana tanquam infidelis, vel quia existimat se derelictum à Deo, propter peccata sua, tanquam desperatus. Et talis diffidentia & sollicitudo procedens ex ipsa, omnibus prohibetur, & confidentia illi opposita, cunctis præcipitur. Diffidentia autem ex pusillanimitate proveniens, est, quæ habet annexam remissionem amoris divini, & intensiorem timorem humani, & hoc stare potest cum charitate imperfecta, non cum perfecta, & ideo hæc pusillanimitatis diffidentia, & sollicitudo ex ipsa proveniens Evangelicis & perfectis viris inhibetur, & confidentia eidem opposita à perfectionis magistro iniungitur quatenus prædicatores veritatis, algorem pusillanimitatis sollicitantis pro cibo refugiant, & ardorem charitatis confidentis de Deo cum propituitudine ad perferendum paupertatis incommoda constanter assumant. Ad hanc quidem confidentiam, in libro de eleemosyna Augustinus inuitat: Metuis, inquit, ne patrimonium tuum forte deficiat, si ex eo operari largiter cæperis. Quando enim factum est, ut iusto possent deesse subsidia? cum scriptum sit, Non occidet Deus fame animam iusti. Elias in solitudine ministrantibus corvis pascitur, Danieli in lacu, ad leonum prædā iussu regis inclusor, prandium divinitus apportatur, & timemus ne operanti, & Deum timentis desit alimentum? cum ipse in Evangelio ad exprobrationem illorum, quorum mens dubia est, & fides parva, cōtestetur, & dicat: Aspicite volatilia cæli, quoniam non seminant, neque metunt, nec colligunt in horrea, & Pater vester cœlestis pascit illa. Volucres Deus pascit, & quibus nullus divinarum rei sensus inest, eis nec cibum, nec potus deest, tu Christiano, tu Dei seruo, tu operibus bonis dedito, tu Domino suo charo, aliquid existimas defuturum? An putas, quia qui Christum pascit, à Christo ipse non pascitur? Aut eis terrena deerunt, quibus divina & cœlestia tribuuntur? Vnde hæc incredula cogitatio, vnde impia & sacrilega ista meditatio? Hæc Augustinus. Quid facit in domo Dei tam perfidum peccatus? Quid qui Christo omnino non credit, appellatur, & dicitur Christianus? Pharisei magis tibi congruit nomen. Nam cum in Evangelio de faciendis eleemosynis disputaret, ut & nobis amicos de terrenis lucris provida operatione faceremus, qui nos postmodum in æterna tabernacula susciperent fideliter & salubriter præmonerent, addit Scriptura post hoc dicens: Audiebant hæc omnia Pharisei, qui erant avari, & deridebant eum. Quales nunc sunt in Ecclesia, quorum quosdam videmus, quorum præclusæ aures, & corda cæcata, nullum de spiritualibus, ac salutaribus monitis lumen admittunt, de quibus mirari non debemus, quia contemnant in talibus seruos, quando à talibus ipsum Dominum videmus esse derisum & contemptum. Ad quorum confirmationem exemplum viduæ Sareptanæ, quæ pavit Eliam, cōsequenter adiungit. Quibus etiam consonat illius pauperulæ viduæ liberalis oblatio, quoniam quidquid habuit, misit, divino meruit ore laudari. Tertium quoque calumniandi modum, non minus malignum aliquo prædictorum, calumniator hic pauperum assumere nititur ex mendicatione eleemosynarum, allegans primo contra eam, quod non sit opus virtutis, eo quod non habet annexum spirituale solatium, sed potius pœnalem cruciatum, ratione cuius Propheta eam imprecatur filiis impiorum, cum in Psalmis dicit: Nutantes trāsferantur filij eius, & mendicent. Et sacri Canones: Mendicantem clericum asserunt infelicem. Ad cuius cavillationis, & consimilium repellendam calumniam, intelligendum est, quod quintuplex est mendicitatis differentia, origine, modo, ac efficacia, à se invicem desperata. Prima est quam petit calamitas, & hæc est in personis miserabilibus & egenis, annexum habens pœnalem cruciatum cum merito, cum sit cum patientia, qualis fuit mendicitas Lazari ulcerosi & pauperis, iacentis ante ianuam divitis Epulonis, vel cum peccato si sit cum impatientia. Et hanc imprecatur Propheta, & abhorrebat sapiens vir in persona loquens hominis infirmi, & timentis per egestatem inuoluntariam, ad

A impatientiam compelli. Vnde postquam præmisit, mendicitatem ne dederis mihi, subiungit, ne compulsus egestate furer, & periurem nomen Dei mei. Et hæc est propriè dicta mendicitas, iuxta quod dicit Isidorus Etymologiarum l. 10. Mendicus dictus est, quasi minus habens, vnde degat, vel quasi manu dicens necessitatem suam. Secunda est, quam parit cupiditas. Et hæc est in pauperibus simulatis, habens annexum cruciatum culpabilem, quod torquentur omnes avari & cupidi, non tam fame corporalis inedia, quam spiritualis nequitie per insatiabilem avaritiæ voracitatem, iuxta illud Iob: Attenuetur fame robur eius, & inedia inuadat costas illius. Et hanc dissuadet Apostolus ad Thessalonicenses: Nullius aliquid desideretis. Glossa, necdum rogetis vel tolatis, in quo desiderium prohibet cupiditatis rei alienæ, & petitione ex ipsa venientem, iuxta illud ad Ephesios: Qui furabatur, iam non furetur, magis autem laboret manibus suis operando, ut habeat unde tribuat necessitatem patienti. Tertia est quam petit pigritia, & hæc est in pauperibus mendicantibus validis & otiosis, habens annexum cum cruciatu solatium, vitiosum tamen atque phantasticum. Studiosum enim refugientes laborem, & otiosam appetentes vacationem, fructuosam quietem perdunt, & perniciosam fatigationem incurrun, secundum illud Sapientis: Desideria occidunt pigrum: noluerunt enim quidquam manus eius operari. Et iterum: Propter frigus piger arare noluit, mendicabit ergo egestate, & non dabitur ei. Et hæc mendicitas non solum lege divina, sed etiam lege civili prohibetur. Et ut ab hac revocet Apostolus, laborem manuum iniungit, ad Thessalonicenses, cum ait: Audiuius inter vos quosdam ambulare inquiete, nihil operantes, sed curiose agentes, his autem qui eiusmodi sunt, denuntiamus, ut cum silentio operantes manducant panem suum. Cuius mandati Glossa rationem reddit, dicens: Qui ad alienam mensam frequenter accedit, otio deditus, necesse est aduletur pascendi se. Quarta est quam parit industria, & hæc est in pauperibus studiosis, circa disciplinam scholasticam occupatis, habens annexum cum cruciatu penuriæ, solatium veritatis inuentæ, quæ adeo mentes generosas oblectat, ut multi dies ærumnis, & laboribus pleni, iucundi videantur, & pauci præ magnitudine dilectionis, maluntque ea cum rubore mendicando addiscere, quam delicate vitando ignorare, quod in pluribus vidimus, qui cum mendicando didicerunt, postea magnum locum in Ecclesia Dei tenuerunt. Et de talibus Augustinus de opere Monachorum dicit, quod eis bona opera fidelium subsidio supplendorum necessariorum deesse non debent, cum ad erudiendum animum ita vacent, ut corporalia huiusmodi opera ab ipsis geri non possint. Quinta est quam parit iustitia, & hæc est in pauperibus voluntariis, immunibus ab amore temporalis lucti, & torpore temporalis quietis, habens annexum cum cruciatu solatium, virtuosum & verum, pro eo quod sic mendicantes, solius mouentur amore paupertatis extremæ: quam ideo amplectuntur, ut liberius sapientiæ vacent, & efficacius ad culmen virtutis attingant, quatenus in camino paupertatis electi, ipsius penuria purgentur à crimine, ipsius erubescencia humiliantur in corde, ipsius parsimonia castificantur in carne, ipsius denota gratitudine concilientur ad proximum, ipsius condescensiva benignitate configurentur ad Christum, ipsius sublimi celsitudine sursum agantur in Deum. Quod autem paupertas penuriiosa, & voluntaria huiusmodi efficacias habeat, supra declaratum est, per sanctorum autoritates de laude paupertatis, tertiæ responsionis particula postrema. Quamquam nullus sane intelligens, dubitare queat, quin penuria porget, erubescencia humiliet, parsimonia castificet, gratitudo accipientis beneficium benefactori conciliet, condescensio benignitati configuret ad Christum, qui cum dives esset amore nostræ salutis, effici voluit egenus & pauper, celsitudo paupertatis, qua quis omnia calcatur, & seipsum cum omnibus sursum agat in Deum, non solum propter

Præm. 30. b

Ibid. lib. 10. p. 10. verbo, Mendicant.

Iob 18. c

1. Thes. 4. c

Ephes. 4. f

Præm. 21. d

Ibid. 20. d

2. Thes. 3. c

Mat. 6. d

Luc. 17. d

Psalm. 108. b

Spiritus

Greg. lib. 1.
Dialog. c. 5.
in fi.

Hieron. ad
Eustoch. epist.
27.

Act. 20. 8

Hieron. ad
Nepos. epist. 2.
Aug. super
Psalm. 103.
conc. 3. post
med.

Prosper lib. 2.
de vita con-
templ. cap. 9.

spiritus libertatem, verum etiam propter experientiam incommodorum, quæ pauperes comitantur, cum dicat Gregorius, quod mala, quæ nos hic premunt, ad Deum ire compellunt. Licet autem avaris sit molesta penuria, & superbis erubescencia, & lascivis frugalitas, & inde notis actio gratiarum, & infidelibus conformitas ad Christum, & desperatis eleuatio mentis in Deum, verum tamen pauperibus, solatium est penuriam pati, humilibus despici, continentibus castificari, charitatis conciliari beneficio, credentibus configurari Christo, sperantibus sequestrari à mundo, & iungi Deo æterno. Ad quorum omnium confirmationem hoc sufficit, quod dicit Gregorius primo dialog. Sicut superbi honoribus, sic plerumque humiles sua despectione gratulantur, cumque se in alienis oculis vilescere sentiunt, idcirco gaudent, quia hoc iudicium confirmari intelligunt, quod de se & ipsi habuerunt. Quoniam igitur huic mendicitatis modo in pauperibus veris, & humilibus annexum est cum extrinseco cruciatu intrinsecum gaudium, ideo secundum Chrysostomum recte designatur, per illum caminum in quem pueri descendentes, ne statuam auream adorarent, cælitus irrorari meruerunt. Huiusmodi spirituale solatium, quod viri carnales ignorant, eiusque laudatores, Phariseorum more, avari derident, mulier eximie virtutis, Paula scilicet, experiri cupiebat, iuxta quod Hieronymus sacer in ipsius laudibus, ob hoc eiusdem desiderium admirabile prædicans, ipsamque collaudans, dicit, quod hoc habebat voti, ut mendicans pro Christo moreretur, & vnum nummum filie non relinqueret, & in funere suo aliena sindone inuolueretur. Nequaquam igitur, ut calumniator astruere nititur, ea sola mendicitas approbabilis est, quæ ex mera necessitate, vel calamitate procedit, pro eo, quod multo laudabilius est paupertas voluntaria, quam coacta: nisi quis ita desipiat, ut in operibus supererogationis, necessitatis coactionem præferat promptitudini voluntatis, quod ita absurdum est, quemadmodum si passionibus martyrum præponat quis stipendia latronum, dum martyres voluntarie, latrones inuoluntarie patiuntur. Porro si quis astruere velit, mendicatem non esse de genere honestorum, & laudabilium, quoniam ad ipsam ex inopia rerum, & exigentia naturæ compellimur, consimili ratione, nec martirium sanctorum fuit perfectum, nec laudabile, quoniam ad illud perferendum compellebantur, per violentiam improbam malignitatis alienæ: cum etiam magis teneat rationem voluntariæ paupertatis penuria, quam pœnalitas passionis, pro eo quod illa voluntarie assumitur, & voluntarie perferitur; hæc autem aliunde violenter intelligitur, quamquam voluntarie perferatur. Est & alia cauillatio, qua nobilis & Christo Domino accepta mendicitas, calumniose arguitur, quasi annexam habeat non Evangelicam beatitudinem, sed mentalem imperfectionem, cum in actibus Apostolorum scribitur, Beatius est magis dare, quam accipere. Ex quo sequi videtur, quod beatiores & perfectiores essent huiusmodi pauperes, si essent in statu elemosynas dantium, quam sint in statu accipientium, beatiores utique si essent in statu eorum, qui elemosynas liberaliter offerunt, quam qui petunt: cum dicat Hieronymus ad Nepotianum. Nunquam petentes, raro accipiamus rogari. Et Augustinus: In loculis habendis, & in exigenda quodammodo annona, Christus non petendo, sed præbendo indigentias suscepit. Ex quibus videtur posse inferri, quod status clericorum præbendas habentium, Christo sit similior, & perfectior statu mendicantium pauperum. Verum si huiusmodi ratiocinationis fundamentum vigilantius discussum fuerit, magis potest ex hoc oppositum, quam propositum inferri. Si enim beatius est magis dare, quam accipere, ille minime beatus est, qui bona plurima accipit, & pauca largitur. Cum igitur omnia Ecclesiastica, sicut dicit Prosper, sint vora fidelium, pretia peccatorum, & patrimonium pauperum, sequitur quod quicumque reditus Ecclesiasticos habet, cum longe plus accipiat,

quam aliis largiatur: magis erit pingui acceptione miser, quam ex li donatione beatus. E è contrario verus pauper, qui omnia propter Christum deserit, & dispergit, non solum quæ habuit, sed & quæ concupiscere potuit, & paucis, & modicis est ad sustentationem naturæ contentus, erit secundum hanc rationem acceptione parcissima minime miser, & donatione largiflua maxime beatus. Cui etiam concordare videtur Evangelicus textus, qui secundum Chrysostomum habet in Græco: Beati mendici, quoniam ipsorum est regnum cælorum: ubi Latinus habet: Beati pauperes spiritu. Quibus etiam concordat sacer Ambrosius in libro de officiis dicens: Pauper & si non habet unde reddat pecuniam, reddit gratiam. In quo certum est, quod plus reddat, quam acceperit. Pecunia enim nummo soluitur, gratia vero nunquam exinanitur: reddendo vacatur pecunia, gratia vero & habendo soluitur, & soluendo retinetur. Hæc Ambrosius. Ex quibus est evidens, quod prædicta veritatis auctoritas, contra Evangelicos pauperes in torque-ri non potest. Unde & Glossa Bedæ ibidem: Non illis qui relictis omnibus secuti sunt Dominum, diuites elemosynarios præponit, sed illos maxime glorificat, qui cunctis quæ possident renunciantes, laborant nihilominus operando manibus, ut habeant unde tribuant necessitatem patienti. His Cassianus consonat: Hæc est, inquit, impatiens beatorum largitas, quam accipientis pecunia, quæ non de reconditis avaritiæ thesauris impenditur, sed quæ de fructibus operis proprii, & pio sudore profertur. Ex quibus habetur, quod si quis cum paupertate, & exercitio studij spiritualis, labori manuum intendens, seipsum & alios pascit, imitator effectus Apostoli Pauli, opus agit maioris supererogationis, quam qui ab aliis subsidia requirit, & accipit. Et ideo perfectionis omnis amator Franciscus, ad laborem manuum sectatores suos & filios, moderate, ac prudenter inducit, dum ad hoc idoneos informat, & excitat, quod sic laborent, quod refugiant otium, & spiritum non extinguant. Ad quod quamquam sit perfectum & sanctum vniuersali præcepto astringere noluit, pro eo quod hanc celsitudinem supererogantis perfectionis, infirmitas corporum cum tarditate ingeniorum in hominibus nostri temporis non admittit. Esto igitur, quod hoc modo beatius sit dare, quam accipere, secundum imitationem Apostoli, non tamen ex hoc potest inferri, quod accipientes sint imperfecti, quia nec Apostoli à perfectione exciderunt in hoc, quod sustentabantur ab aliis, nec Christus imperfectionis magister fuit, qui perfectionis Evangelicæ Doctores ab aliis sustentari ordinauit, & hoc in seipso per exemplum ostendit. Unde Augustinus super illud Psalmi, Qui producit in montibus fœnum. Quare voluit egere Dominus, nisi ut daret montibus exemplum, ut parerent fœnum, ne contra pluuiam steriles redirentur? Hæc Augustinus. Per pluuiam dans intelligi doctrinam qua mentes erudiuntur, & per fœnum temporalia quibus corporalia sustentantur. Sane, ut omnis calumniandi materia cesseret, intelligendum est, quod quamuis accipere comparatum ad dare de genere operis minus sit beatum, atque perfectum, potest tamen ex superadjecta circumstantia esse beatius, atque perfectius, videlicet cum quis accipit extremæ paupertatis amore, secundum sex condiciones superius expressas, in quibus simul iunctis integra consistit ipsius perfectio, non solum in abdicatione proprietatum, verum etiam in acceptione necessariorum, cum videlicet quis mendicat, & accipit, ut acceptione penuriosa purgetur, verecunda humilietur, attenuata restringatur & castigetur, grata concilietur ad proximum, condescensua configuretur ad Christum, fiduciali & alta sursum agatur in Deum. Quod quidem excellentius est, quam præbere alimenta pauperibus. Unde Hieronymus ad Iulianum: Extrius Monasterium, multus à te sanctorum numerus sustentatur; sed melius faceres, si & ipse sanctus inter sanctos numerareris. Et Bernardus in quadam Epistola: Volo te amicum esse pauperum, magis

Ambrosius
de officiis. 23.

Cassianus de
instruct. Mo-
nach. lib. 10.
cap. 19.

Aug. enar. in
Psalm. 146. post
med.

Hieron. ad
Iul. epist. 34.
post med.

autem

autem imitatore. Ille gradus est proficientium, hic perfectorum. Secundum hæc igitur perfectius est cum Christo egere, & eleemosynas cum accipiente accipere, quam sit amicum esse pauperum, ipsos pauperes sustentare. Quod ergo dicit Hieronymus ad Nepotianum, quod nunquam petentes debemus accipere, intelligendum est, quod loquitur Nepotiano clerico, pro his clericis qui sufficientem habent victum de bonis Ecclesiæ, qui etiam nondum conscenderant ad celsitudinem paupertatis extremæ. Et his cum habeant unde viuant, nec velint agere, turpe est accipere, turpius petere. Et quia huiusmodi personis nisi stud j causa turpe est mendicare, ideo statutum fuit in Carthaginensi Concilio, quod Clericus pauper victum & vestitum artificioso quæreret. Et quia difficile erat eos ad huiusmodi labores compellere, ideo statutum est, sicut patet de consecratione distinct. 1. quod nulla Ecclesia dedicetur, nisi prius dotata fuerit, ob hoc videlicet, ut clerici in ea ministrantes habeant unde sustentari possint. Simul etiam per nona iura introductum est, ut clerici sine titulis non debeant ordinari, quod si ordinati fuerint, ab ordinatoribus sustententur. Quæ quidem iura certum est, nullatenus eos astringere, qui pro Christi nomine vivere deuoverunt in extrema paupertate, concurrentibus in hoc ipsum auctoritate summi Pontificis, & attestazione Evangelicæ veritatis. Qualiter autem verbum Augustini, quo dixit Christum non petendo, sed præbendo indigentiam suscepisse intelligi debeat, ipsemet aperit, cum subsequenter adiungit exempla de Christo, Elia, Zachæo, & vidua, dicens: Cum quisque sanctum suscipit, non suscepto, sed susceptori præstatur, quasi dicat, quod Dominus in suscipienda annona, non quærebat proprium commodum, sed meritum alienum, non requirebat datum, sed fructum, quo fiebat, ut Christum suscipienti plus præstaretur ex merito, quam suscepto conferretur ex dono. Quod non solum habet veritatem in ipso capite, verum etiam pro membris ipsius, pauperibus scilicet, pro quibus benefactoribus eorum in Matthæo mercedem re promittit, cum dicit: Quodcumque fecistis vni ex his fratribus minimis, mihi fecistis. Et iterum: Quicunque dederit potum vni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ tantum, in nomine discipuli: amen dico vobis, non perdet mercedem suam. Vbi Glossa: Minimi sunt qui nihil penitus habent in hoc mundo, & iudices erunt cum Christo. Valde igitur sunt pauperes, qui nihil omnino habent in mundo, & calice frigidæ aquæ indigent, sed nihilominus valde sunt diuites, quorum susceprione Christus se suscipi asserit, quibus etiam iudiciariam potestatem se communicatorum esse prædixit. Denique pessima cauillationum omnium ea esse dignoscitur, qua oppressor hic pauperum eos esse viros sanguinum criminatur, pro eo videlicet, quod eleemosynas accipiunt, quibus sustentari deberent inualidi pauperes, qui operari non possunt, & ideo quodammodo homicidium perpetrare: dum eos eleemosynis ex pietate sibi debitis, impie defraudant, cum Ecclesiasticus dicat: Panis egeni vita pauperis est, qui defraudat eum, homo sanguinis est. Insuper & Christi Ecclesiam, ut dicit, onerant, & multis periculis se exponunt, quæ ex inopia procedunt, cum dicat idem Ecclesiasticus: Propter inopiam multi deliquerunt. Ex quibus & illud habet sequi, quod paupertatem huiusmodi profiteri sit impium, cum non habeat annexum meritum, sed peccatum. Et hoc est quod finaliter calumniator egeniū persuadere molitur, scilicet quod status huiusmodi pauperum tanquam peruersus, ab vniuersali Ecclesia reprobetur, ut vere videatur illud Psalmi in eo esse completum: Persecutus est hominem inopem, & mendicum, & compunctum corde mortificare. Dicamus igitur pro causa pauperum defendenda, quod huiusmodi Evangelici viri, qui propriis facultatibus renuntiauerunt, & saluti animarum intendunt, non sunt viri sanguinum, sed misericordiz, quorum obliuionem non acceperunt: quoniam ex abundante misericordia temporalia bona largiti sunt ad susten-

tanda corpora pauperum, & spiritualia bona continue largiuntur ad sustentationem animarum, & ideo digni sunt, ut ab Ecclesia sustententur, quia non granant, sed abluant, multo amplius quam illi, qui Ecclesiasticorum reddituum vbertate pinguescunt, quos cum & plurimi eorum habere potuissent, multo magis pro Christo illis carere voluerunt. Hi ergo cum eleemosynas petunt & accipiunt, nullum pauperem defraudant, quin potius causas pauperum agunt cum suis sacris exemplis & monitis, impios homines ad opera pietatis inducunt. Nulli prorsus iniuriuntur, quia hoc petunt & accipiunt, quod eis debetur. Sustentatio enim corporalis debetur ipsis lege misericordiz, tanquam pauperibus: & eo magis quo pauperes voluntarij sunt, Christoque deuoti. Vnde Hieronymus contra Vigilantium: Non negamus cunctis pauperibus, si tanta sit largitas, stipes esse porrigendas. Apostolus docet faciendam quidem eleemosynam ad omnes, maxime ad domesticos fidei. De quibus Saluator in Euangelio loquebatur: Facite vobis amicos de iniquo mammona, qui vos recipiant in æterna tabernacula. Numquid isti pauperes, inter quorum pannos & illuuiem corporis, flagrans libido dominatur, possunt habere æterna tabernacula, qui nec præsentia possident, nec futura? Non enim simpliciter pauperes, sed pauperes spiritu appellantur: de quibus scriptum est: Beatus qui intelligit super egenum & pauperem. In vulgi pauperibus sustentandis nequaquam intelligentia, sed eleemosyna opus est; in sanctis vero pauperibus beatitudo est intelligentiz, ut ei tribuatur qui erubescit accipere, & cum acceperit, dolet metens carnalia, & seminans spiritualia. Hucusque Hieronymus. Debetur etiam eis lege iustitiz tanquam prædicatoribus veritatis: quam quidem iustitiam exigere possunt, non iure fori sicut prælati, in quibus acceptio stipendiorum non est mendicitas, sed potestas; sed iure poli eam exigere possunt & debent, per modum humilitatis, scilicet pro Christi amore gratis petendo, ut alij mereantur dando, & ipsi humiliantur accipiendo, & sic sustententur, ut Evangelizent, non Euangelizent, ut comedant. Vnde Bernardus ad fratres de monte Dei: Cum diues esset, pauper pro nobis factus est: & qui voluntariæ paupertatis dedit exemplum, ipse in semetipso eiusdem formam dignatus est demonstrare. Ut enim sciant Evangelici pauperes quid eis faciendum sit, ipse etiam à fidelibus pasci voluit, nonnumquam & ab infidelibus, sed ut fideles faceret, vitæ necessaria accipere non recusauit. Constans est autem, quod non loquitur hic de prælatis, sed de pauperibus religiosis, quos exemplo Christi dicit de eleemosynis sustentari debere, non quidem potestatiue requisitis, sed pie & humiliter postulatis. Huiusmodi autem pauperes sustentare pro Christo, non minoris est meriti, quam ædificare basilicas, ut dicit Hieronymus ad Demetriadem: Alij ædificent Ecclesias, vestiant parietes marmorum crustis, non reprehendo, non abnuo. Vnusquisque in sensu suo abundet. Melius est hoc facere, quam repositis opibus incubare. Sed tibi illud propositum est, Christum vestire in pauperibus, visitare in languentibus, pascere in esurientibus, suscipere in his qui testæ indigent, maxime in domesticis fidei, virginum alere Monasteria, seruorum Dei & pauperum spiritu habere curam, qui diebus ac noctibus seruiunt Domino tuo, qui in terra positi imitantur Angelorum conuersationem, nihil loquuntur nisi quod ad laudes Dei pertinet, habentesque victum & vestitum his gaudent diuitiis, qui plus habere nolunt, si tamen seruant propositum, alioquin si amplius desiderant, his quæ necessaria sunt, probantur indigni. Ex his Hieronymi verbis colligitur, quod sustentare huiusmodi Evangelicos pauperes, opus est pietatis maximæ, ac per hoc ipsos persequendo calumniari, scelus est non paræ perfidiæ. Non enim inopia voluntaria, ut is dicit, est causa malorum, & multiplicium criminum, sed ut dicit Chrysostomus, & supra habitum est, infinitorum causa bonorum. Sicut enim radix omnium malorum est cupiditas

Hieron. ad Nepot. ep. 2.

Hieron. ad uers. Vigil. post mod.

Luc. 16. b

Psalm. 40. a

Matth. 25. d

Matth. 10. d

Ecc. 34. d

Idem 27. a

Psalm. 102. b

Hieron. ad Demetriadem. 8.

quæ,

quæ est amor diuitiarum: sic paupertas cunctorum est origo bonorum spiritualium, quæ est contemptus affluentiae & amor penuriarum. Non ergo multi deliquerunt propter inopiam quam dilexerunt, sed propter inopiam quam oderunt, vel certe sicut Glossa dicit, verbum illud intelligitur non de inopia bonorum temporalium, sed spiritualium virtutum atque charismatum. Hæc idcirco diximus, non quia commendemus effrenatam mendaciarum multitudinem, aut omnem mendicandi modum, ut perfectum approbare velimus: sed eum dumtaxat, qui annexum habet studium sapientiae septiforme, vel laborem manuum, cum professione & obseruantia Euangelicæ paupertatis, & exercitatione perfectæ virtutis. Quem quidem modum cum tota Christi vita & doctrina Euangelica comprober, si quis ipsius contrarium euangelizauerit, iuxta verbum Apostoli anathema sit. Desinat igitur persecutor hic pauperum, à malignis calumniis & verbis maledicis, nec Balaam transcendendo malitiam illis maledicat, quibus Dominus benedixit, ne benedictionem perdens cœlitus repromissam, maledictionem incurrat æternam. Quod si cessare noluerit, verus pauper clamare non cesset. Adiuua me Domine Deus, Deus, saluum me fac propter misericordiam tuam. Et dehinc media prosequens in fine concludat, Confitebor Domino nimis in ore meo, & in medio multorum laudabo eum. Quia assistit à dextris pauperis, ut saluam faceret à persequentibus animam meam.

Gal. 1.6

Psalm. 108. d

S. BONAVENTURÆ Eximij Ecclesiæ Doctoris.

AD QVENDAM PROVINCIALEM
Ministrum.

EPISTOLA.

Hac Epistola S. Bonaventura precipit, ut fratres sui Ordinis caueant à frequentia discursuum, ab importunitate questuum, à sumptuositate adificiorum, librorum, vestium, ac ciborum, à predicatione contra praelatos coram laicis, & à litigiosa inuasionem sepulchrorum & testamentorum.

IN CHRISTO tibi charissimo Fratri B. Saucelis Provincie Ministro, Frater Bonaventura Ordinis Fratrum Minorum Minister Generalis, & seruus, Salutem & pacem in Domino sempiternam.

Quoniam ad hoc potissimum inuigilare debet sollicita cura rectoris, ut in commissio grege meritum virtutis accrescat, claudatur via vitii, & detur moribus disciplina, diligenti deliberatione præhabita, visum est tam mihi, quam diffinitoribus capituli Generalis, ut Ministeris singulis aliqua ibidem examinata & discussa, litteratorie demandarem, ipsosque sollicitos redderem, ad eos potissimum abusus tollendos de medio, quibus sinceritas Religionis inficitur, perfectionis celsitudo deprimatur, & sanctitatis claritas offuscatur. Sane cum Evangelici culminis obseruata perfectio, hætenus spectabiles & amabiles nos mundo reddiderit, omnique fauore ac reuerentia dignos, ecce iam nunc multitudine in proclia tendente, & remissius agentibus his qui præsent, vitiorum quædam sentes cernuntur succrescere, quæ dum sacrum hoc, venerandumque collegium, despiciabile & onerosum reddunt populis, conuertunt in scandalum, quo tunc etis esse debuerat in exemplum. Nam frequentia discursus, & importunitas questus, viles nos & grauis efficiunt, pro eo videlicet, quod dum paruis nolumus esse contenti, & ædificia sumptuosa conamur erigere, vilia summo studio queritantes, nobilia per incuriam perdimus, cum murorum curiosa constructio,

destructionem pariat animarum. Per hoc quoque quorundam procacium audaciam, qua contra Patris nostri doctrinam coram laicis prædicando in Ecclesia contra praelatos, ipsorum acta sugillando consurgunt, non nisi scandala, iurgia, & odia seminant, & non solum ipsorum verum etiam Dei prouocant iram, cum diuina constet lege sancitum, ne quis maledicat surdo, nec ponat offendiculum coram cæco. Sed & sepulchrorum ac testamentorum litigiosa & audax quædam inuasio, cum exclusionem illorum, ad quos animarum cura spectare dignoscitur, non modicum nos clero toti fecit exosos, sicut experientia docente, percepimus, & ipse sanctissimus pater Pontifex summus dominus Clemens, fratres omnes ad cauendum huiusmodi, pia providentia, per me voluit commoneare. Horum autem omnium hanc puto potissimam rationem & causam, quod ea, quæ prouida cura, per totius Ordinis Providentiam in Generali capitulo statuuntur, parvipenduntur à fratribus & habentur pro nihilo. Nec tamen transgressores huiusmodi, disciplina debita castigantur. Sicque fit diuini permissione iudicii, ut spernentes modica, in maxima decident. Quia cum disciplina negligitur, insolentia crescunt, ac per hoc interior negligentia circa exercitationem virtutum, exterius procedit in scandalum per eorum patentem ruinam, qui stare videbantur in oculis aliorum. Ex quo fit, ut sanctæ Religionis splendor præfulgidus in pallorē degeneret, sanctitatis pulchritudo sordescat, bonæ opinionis odor computrescat, & nomen Domini blasphemetur. Ne igitur sanguis animarum non solum nostræ sollicitudini committatur, sed etiam omnium quæ ad lumen sanctæ Religionis per viam salutis incedunt, de nostris manibus requiratur, charitatis tuæ zelum, quantum possum, efficaciori mandato duxi præsentibus excitandum, adiurans te per asperionem sanguinis Crucifixi, & per stigmata passionis eius, quæ in sacro Patris nostri corpore indubitabili claritate fulserunt, ut sicut Christi seruus fidelis & prudens, ad præfatarum extirpationem pestium toto te animi vigore succingas, tota mentis attentione inuigiles, totoque feruore spiritus succendaris. Et primum quidem ad sanctæ orationis studium, fratres tuæ curæ commissos efficaciter incitans, ad regulæ promissæ obseruantiam sinceram inducas pariter & compellas, pestiferos, & insolentes nullius ferendo faciem euellens & destruens, dissipans & disperdens, vel carcerali mancipando custodiæ, vel à communione sacri collegii expellendo, iuxta quod pietatis & iustitiæ lex exposcit: ne dum crudeli misericordia vni membro putrido parcutitur, in totius corporis sospitatem putrens corruptio diffundatur. Et quoniam paupertas est nostræ Religionis prærogatiua sublimis, ne nobilis hæc margarita conculcanda porcis viliter exponatur, discursuum causam & questuum, sumptuositatem, scilicet ædificiorum, librorumque, vestium, ac ciborum, sic studeas amputare, quod à perfectionis excellentia vitæ obseruatiua non discordet. Fædum est enim, profanumque mendacium summx paupertatis voluntarium professorem se asserere, & rerum penuriam pati nolle, interius diuitum instar affluere, & exterius more pauperum mendicare. Li habeas etiam fratribus firmiter & districte, quia tam diuino, quam canonico prohibetur imperio, ne praelatorum vitam coram populo carpant, sed potius reuerentiam exhibeant, non tantum bonis & modestis, verum etiam dyscolis, quia etiam hoc exigit sacrum mysterium Christi fidei vñctionis. Mandes etiam fratribus vniuersis, ut pacem clericorum omnium tam in testamentis, quam in sepulchris, quantum in eis est, sic studeant obseruare, ut nullam habeant contra nos occasionem iustæ querelæ, simulque sæculo toti clarescat, quod non commoda rerum, sed lucra querimus animarum. Denique quia his & aliis deordinationibus innumeris, per statuta Ordinis via præcluditur, volo ut per loca fratrum ea sic diligenter conscribi, legi facias & seruari, ut sicut professione virtutum præcipui credimur, nequaquam morum incompositione postremi merito censeamur. His igitur charissime frater, tam efficaci studio non cesses intendere, quod Deus gratum habeat, v

Len. 19. c

1. Pet. 2. c

ego

ego tuæ obedientiæ promptitudinem, & sollicitudinis vigilantiam, zelumque Ordinis sacri, possim non immerito commendare. Et ut hoc melius fiat, volo ut præsens series omnibus fratribus tuæ Prouinciæ per te, vel per Custodes, quoties opportunum fuerit, explicetur.

S. BONAVENTURÆ Eximij Ecclesiæ Doctoris,

Ad Ministros Prouinciales, & Custodes

EPISTOLA.

DE REFORMANDIS FRATRIBVS sui Ordinis.

Hæc Epistola causas exponit, ob quas Minorum Ordo suo tempore deformari videbatur. Monet itidem, ac præcipit Prouincialibus Ministris, & Custodibus, ut iis causis per regula obseruantiam occurrant, penas illis si secus fecerint comminando.

IN CHRISTO sibi charissimis Ministris Prouincialibus, & Custodibus vniuersis, Frater Bonauentura Ordinis eorundem Generalis minister, & seruus, Salutem & pacem, quæ exuperat omnem sensum.

Licet insufficientiam meam ad ferendum onus impositum cognoscerem manifeste, per debilitatem corporis, imperfectionem mentis, inexperience actionis, & repugnantiam voluntatis: quia tamen durum est contra stimulum calcitrare tantæ congregationis, & summi Pontificis, ac per hoc, & altissimi Dei voluntati pertinaciter resistendo, sarcinæ graui, & quasi importabili humeros supposui imbecilles, speras de adiutorio virtutis Omnipotentis, & confidens, de adminiculo vestræ sollicitudinis in idipsum. Nam & si sit impossibile homini quantumcumque forti, industrio, & experto totam tanti oneris sarcinam suis humeris baiulare, si tamen diuisa in parces, & humeris imposita diuersorum viriliter à quolibet importetur, non est quantumcumque debili capiti, horrore quodam rei insolite desperandum. Quoniam igitur de vestra præsumo industria, sollicitudine, & zeli viuacitate, quod prompti sitis ad extirpanda mala, promouenda bona, refouenda debilia, & fortia conseruanda, videns me speculatorem datum domui Israël, ne sanguis animarum de manibus meis requiratur, cogitavi quædam vobis breuiter scribere, quæ verbotenus, si in capitulo generali fuisset, libentius enodassem. Nunc autem quia pericula temporum urgent, & læsiones conscientiarum, necnon & scandala mundanorum, quib. cum ordo deberet esse sanitatis totius speculû, in diuersis orbis partib. in tædiu vertitur, & contemptum. Quæ mihi de consilio discretorum visa sunt corrigenda, nec penitus tacens, nec omnino exprimens, nec noua statuens, nec vincula superinducens, nec onera grauius alligans aliis, & imponens; sed tanquā annūtiator veritatis breuiter explico, videns illa nullatenus reticenda. Sane perquirenti mihi causas, cur splendor nostri Ordinis quodammodo obscuratur, Ordo exterius inficitur, & nitor conscientiarum interius defædatur, occurrit negotiorum multiplicitas, qua pecunia, nostri Ordinis paupertati super omnia inimica auide petitur, incaute recipitur, & incautius contrectatur. Occurrit quorundam fratrum otiositas, quæ sentina est omnium vitiolorum, qua plurimi consopiti, monstrosum quemdam statum inter contemplatiuam, & actiuam eligentes, non tam carnaliter quam crudeliter sanguinem comedunt animarum. Occurrit euagatio plurimorum, qui propter solatium suorum

corporum, grauando eos per quos transeunt, non exempla post se relinquunt vitæ, sed scandala potius animarum. Occurrit importuna petitio, qua omnes transeuntes per terras adeo abhorrent fratrum occursum, ut eistimeant, quasi prædonibus obuiare. Occurrit ædificiorum constructio sumptuosa & curiosa, quæ pacem fratrum inquietat, amicos grauat, & hominum peruersis iudiciis multipliciter nos exponit. Occurrit multiplicatio familiaritatum, quam regula nostra prohibet, ex qua suspiciones, infamationes, & scandala plurima oriuntur. Occurrit improvida commissio officiorum, qua fratrib. nondum vsquequaque probatis, nec carne maceratis, nec spiritu roboratis, imponuntur officia vix portanda. Occurrit etiā sepulturarum, & testamentorum auida quedam inuasio, non sine magna turbatione cleri, & maxime sacerdotum. Occurrit mutatio locorum frequens & sumptuosa, cum quadā violentia, & perturbatione terrarum, cum nota inconstantia, non sine præiudicio paupertatis. Occurrit tadem sumptuositas expensarum. Nam cum fratres paucis nolint esse contenti, & charitas hominum refriguerit, facti sumus omnib. onerosi, magisque siemus in posterum, nisi remediū celeriter apponatur. Licet autem plurimi reperiantur, qui non sunt culpabiles in aliquo prædictorum, tamen omnes inuoluit hæc maledictio nisi à non facientibus, his qui faciunt resistatur, cum luce clarius omnia supradicta in maximum, & nullo modo dissimulandum vergant nostri Ordinis detrimentum, licet tepidis & indeuotis, & secundum carnem sapientibus, considerantibus, consuetudinē, & allegantibus multitudinem, quasi facilia & excusabilia, etiam irremediabilia videantur: Excitetur ergo cordis nostri deuotio, & feruor ad zelum, & eiectionis negotiatoribus de domo Patris celestis, fratres omnes ad orationis & deuotionis studium accendatis, restringatis receptionē multitudinis, quia modis omnib. volo, quod constitutio de receptione strictè seruetur. Prauas prædictorum vitiolorum consuetudines refecetis, quia licet videatur fratribus graue, requirit tamen hoc perfectio professionis nostræ, requirit tribulationis incursum, requirit mundus. Clamat hoc beatus Franciscus, & sanguis Christi aspersus, & Dominus de excelsis. Otiosos stimuletis ad laborē, vagantes compescatis ad quietem, importune petentibus imponatis silentium, intentos exaltandis domib. profundius deprimatis, familiaritates querentes arceatis ad solitudinem. Officia prædicationis & confessionis cum multo examine imponatis. Constitutionem de testamentis olim factā, & de nouo de sepulturis, faciatis arctius observari. Locorum vero mutationem, nullatenus concedatis alicui ante Capitulum generale. Nam de consilio discretorum, propter scandala vitanda iuxta prædecessoris mei mandatum, hoc mihi referuo districte per obedientiā iubendo, ut nullus deinceps locum mutet sine mea licentia speciali. Discant etiam fratres modicis esse contenti, quia vehementer & sapientibus, & rationabiliter formidatur, quod oportebit eos modicis esse contentos, velint nolint. Si igitur obedientes fueritis verbo per epistolam, & hoc per Visitatores intellexero, quos volo super prædictis corrigedis, tam in capitibus, quam in membris diligentius vigilare, gratias agam omnium Cōditori, & vobis. Quod si aliter, quod absit, acciderit, indubitāter sciatis, quod nullatenus patietur conscientia mea, prædicta sub silentio pertrāsire. Licet enim nō sit mei propositi nouis vos vinculis innodare, oportet me tamen conscientia compellente, totis viribus extirpationi intendere prædictorum, quatenus vitatis scandalis, ut tenemur, regulæ quam vouimus, sine cuius obseruatione saluari non possumus, veritatem perspicaciter videamus, & impleamus professionem, & totis viribus puritatem custodiamus, quæ impugnature euidenter ex omnibus supradictis. Datum Parisiis, &c. Hanc autem literam legi in singulis Conuentibus vestræ Prouinciæ faciatis.

FINIS EPISTOLÆ AD MINISTROS
Prouinciales, & Custodes.

S. BONAVENTURÆ
Eximij Ecclesiæ Doctoris.

Opusculum, quod inscribitur

BIBLIA PAUPERVM.

Tractatus iste extra tomos Opusculorum S. Bonaventura editus vagabatur: cuius unum tantum exemplar reperiri potuit; vetus illud quidem, ut ex typorum forma apparuit, quod in principio sic est inscriptum: Incipit præclarum opus, quod Biblia pauperum appellatur, perutile omnibus prædicatoribus: in fine vero hac sunt verba: Explicant exempla sacre Scripturæ ordinata secundum alphabetum, ut possint, quæ sunt necessaria in materiis sermonum, & prædicationum facilius à prædicatoribus inueniri, editum à sancto viro Bonaventura Ordinis Minorum. Cõstat igitur ex præfati exemplaris initio, & fine inscriptio operis, & eius auctor. Et si coniectura aliquid tribuendum est, videtur Trithemius in catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum inter opera S. Bonaventura etiam hoc connumerare, dum illi adscribit compendium quoddam Scripturarum. Nam in hoc tractatu auctor nihil aliud agere videtur, quam loca quadam communia constituere, quibus applicat summam Scripturæ sacre auctoritates ad commoditatem Prædicatorum, ut ex præfatione auctoris facile constat, in qua perspicere licet huius Opusculi argumentum. Et sicut Auctor in libro pharetra, qui in prima Opusculorum parte huius editionis habetur, auctoritates sanctorum Patrum ad loca communia redegit; ita in hoc Opusculo sacra Scriptura exempla. Quare postulare videbatur ordo, ut tractatus iste in prima parte cum pharetra collocaretur; sed quia in gratiam Religiosorum sui Ordinis illud videtur Auctor composuisse, ut titulus ipse præferebat: ideo in hac quarta parte editum fuit, quia ea Opuscula continet, quæ ad Religiosos præcipue sui Ordinis spectant.

P R Æ F A T I O.

ANTA pollet excellentia prædicationis officium, quod Saluator noster Dominus Iesus Christus non confunditur asserere se fuisse missum ad id salubrius exercendum. Prædicator igitur assumpto tantæ dignitatis opere, totis studiis laborare conetur, ut illud sicut oportet & expedit, exequatur. Quia profecto fieri poterit, si honorem Dei, & utilitatem proximi directe intendat ibi quærere, non modicum temporale, vel per inanem gloriam subtilia magis, quam utilia curiosius exquirendo, ac sermonibus imperitis sententias inuoluendo sciolus apparere. Manifestum est autem antiquorum exempla gestorum valde ædificatoria esse, quando fuerint decenter induta, & inter sacra verba congruenter inserta. Si quidem & castum timorem incutiant, & sanctum alliciunt ad amorem. Dum id quod homini factum fuisse narratur, homo sibi met posse fieri similiter arbitratur, siue speciali gratia actum fuerit cum quibusdam, siue cum aliis suadibili doctrina, siue etiam terribili disciplina. Intellectum insuper hominis facilius instruunt, & cognitionem generant planiorem: quia cum facta

A præcedentia memoratiua describuntur, quasi quædam sensibiles species in auditoris imaginatiua pinguntur, quæ sine difficultate ad intellectum postea transfunduntur. Apprehensis quoque mirabilibus præcedentium factis, quanto adiutorie contingit fortiori admiratione percuti, tanto eius memoriam certum est tenacius insigniri. Sicque minus cito poterit, quod auide auditum, & valide impressum fuerit, de ipsa vi memoratiua deleri. Quia vero, ut ait beatus Augustinus, Sacra Scriptura supra omnium gentium literas omnia sibi genera ingeniorum humanorum diuina excellens auctoritate subiecit, in omni solida & indubitabilis veritas continetur. Ideoque exempla quæ hauriuntur in illa ed maioris sunt ponderis, & valoris, quod sublimiori auctoritate, & certiori veritate nituntur. Vnde prædicator verba Scripturæ sacre enucleatius exponendo, & testimoniis in æternum fundatis utendo potest morose sermonem tutius dilatare, quam si verba cuiuscunque alterius historie pertractaret. Plurimas igitur utilitates de exemplorum in sacra Scriptura contentorum narratione veridica, prouenientes perpendens, ad honorem Dei, & aliqualem proximorum ædificationem exempla in variis locis sacre Scripturæ dispersa, facilius breuiterque secundum quod tenuitas paupertatis meæ valebat excipere, laboravi. Nullus autem ita me presumptuosum existimet, ut putem hic cuncta ipsius Scripturæ exempla notabilia coarctasse. Scio enim quod tanta est Christianarum literarum profunditas, ut non possit paucis voluminibus comprehendere. Quare si dicat lector, quod ad hanc, vel ad illam materiã, tale vel tale exemplum hic omissum potuisset adduci; vel etiam quod tale, vel tale hic propositum ad alia plura congruentius debuisset aptari; nolo verbis contendere, nec ei contradicere in hac parte. Hoc solum mihi sufficiat, quod de bonis & notabilibus exemplis aliqua utilia sunt hic sub breui facilitate descripta. Rursus etiam quia nonnunquam vnum valet induci ad diuersas virtutum, aut vitiõrũ materias, non miretur aliquis, vel turbetur, si interdum sub diuersis titulis idem factum, vel exemplum inuenerit collocatum, v.g. Quædo narratur, quod Ioseph procaci mulieri ipsum sollicitanti acquiescere recusauit, quamquam factum fuerit vnum: potest tamen inde sumi exemplum pro castitate inuentum, & pro fidelitate seruorum. Item contra nimiam credulitatem dominorum, & contra fallacias mulierum. Item de occultis indiciis, & prouidentia Dei, qui ex huiusmodi occasione ipsum Ioseph inopinabiliter sublimauit. Porro quia breuitati studui sensum plerumque posui, non ipsa verba, prout in textu omnino iacebant. Ut autem exempla possint citius proposito prædicatoris occurrere: titulos subsequentis Opusculi in ipso libri capite prænotauimus.

A.

de A Bstinentia & sobrietate.	cap. 87
de A Acceptione munerum.	76
de Acedia vel negligentia.	117
quod Acquiescendum est bonis consiliis.	56
de A doratione & cultu Dei.	21
de A dulatione.	69
de A equitate, & iustitia.	59
de Affectu carnali.	94
de A gendis gratiis pro beneficiis Dei.	63
de A micitia.	46
de A mbitione prælationis.	103
de A ngelis bonis.	31
de A ngelis malis.	52
de A nimæ immortalitate.	33
de A pparitionibus factis antiquis Patribus.	30
de A spectu incauto.	92
de A stutia & calliditate.	54
quod Deus Attendit plus ad operantem, quã ad opus.	12
de A uaritia.	73
de A uiditate mulierum.	12
de A udiendo verbum Dei.	29

B. de

B.		A	
de B ello temporali.	82	de Immortalitate rationalis animæ.	33
de B enedictione quam Deus dat homini.	5	de Impatentia & murmure.	81
de B enedictione qua homo benedicit Deum.	7	de Incontinentia & luxuria.	91
de B enedictione qua homo homini benedicit.	8	de Ingratitudine.	65
quod pro Beneficiis Dei, ipsi gratiæ sint agenda.	63	de Inimicitia, & odio.	47
quod in Beneficiis humanis homo debet esse gratus.	64	de Intentione recta in opere habenda.	116
de Benignitate Dei ad seruos suos.	3	de Inuidia.	42
de Blasphemia contra Deum.	23	de Ira vel furore Dei.	11
de Bonorum oppressione.	110	de Ira hominis per zelum.	95
de Bonis latentibus inter malos.	113	de Ira hominis per vitium.	96
de Bonorum societate.	119	de Iudiciis Dei occultis.	2
de Bonis principibus & prælati.	101	de Iudiciis hominum.	60
C		de Iuramento.	18
de C alliditate & astutia.	54	de Iustitia & æquitate.	59
de C arnali affectu.	94	L	
de Castitate.	90	de L acrymis siue fletu.	17
de Concordia & pace.	48	de L onnis Latentibus inter malos.	113
de Confessione peccati.	106	de Liberalitate, misericordia, & largitate.	72
de Confidentia & magnanimitate.	78	de Lite, discordia, vel rixa.	50
de Compassione habenda ad proximum.	44	de Loquacitate, & silentio.	93
de Consensu communi, & unitate.	49	de Longanimitate & spe.	37
de Consiliis bonis.	56	de Luxuria, & incontinentia.	91
de Consiliis malis, & persuasionibus.	18	M	
de Consolatione diuina.	4	de M agnanimitate, & confidentia.	78
de Constantia & perseverantia.	80	de M aledictione, qua Deus maledicit.	6
de Contemplatione, & mentis illustratione.	36	de Maledictione qua homo homini maledicit.	8
de Conuitiis & derisione.	70	de Maledicis, & detractoribus.	71
de Correctione fraterna.	43	de Malorum multitudine.	112
de Credulitate falsa & suspitione.	57	de Mansuetudine & patientia.	79
de Cultu Dei, & adoratione.	21	de Matrimonio.	89
de Curiositate humana.	122	de Mentis illustratione.	36
D		de Mendacio.	67
de D etractoribus & maledicis.	71	de Miraculis diuina prouidentia factis.	1
de D ilectione Dei.	40	de Misericordia, liberalitate, & largitate.	72
de Dilectione proximi.	41	de Mobilitate populi.	114
de Discretionem & prudentia.	53	de Morie in generali.	131
de Discordia, lite, vel rixa.	50	de Morie horrenda malorum.	133
de Duritia & obstinatione malorum.	107	de Morie pretiosa iustorum.	134
E		de Mundana prosperitate.	121
de E brietate & gula.	88	de Munerum acceptione.	76
de E lectionibus.	100	de Murmure, & impatientia.	81
de Eruditione filiorum.	55	de Mulierum fide.	123
de Exhortatione bona, & prædicatione.	27	de Mulierum sapientia.	124
F		de Mulierum fortitudine.	126
de F alsa credulitate, & suspitione.	57	de Mulierum auditate.	127
de F allaciis mulierum.	128	de Mulierum fallaciis.	128
de Fide habenda ad Deum.	34	de Mulierum stultiloquio.	129
de Fidelitate seruanda homini.	35	de Mulierum ornatu superfluo.	130
de Fide magna mulierum.	123	N	
de Filiorum eruditione.	55	de Nequitia tyrannorum.	109
de Fletu, siue lacrymis.	17	O	
de Fortitudine & strenuitate.	77	de O bedientia.	25
de Fortitudine mulierum.	126	de O bservatione præceptorum Dei.	24
de Fortitudine ad malum.	84	de Observatione Sabbati.	19
de Fraternali correctione.	43	de Occultis Dei iudiciis.	2
de Furore, vel ira Dei.	11	de Odio & inimicitia.	47
G		quod Veritas odium parit.	66
de G ratia agendis pro beneficiis Dei.	63	de Operatione bona.	115
de G ratitudine pro beneficiis humanis.	64	de recta intentione habenda in Opere.	116
H		quod Deus plus attendit ad Operantem, quam ad opus.	12
de H omicidiis.	85	de fortitudine ad Operandum malum.	84
de H onore parentum.	62	de Oppressionem bonorum per malos.	110
de Hospitalitate libenter exhibenda.	45	de Oratione.	16
de Humilitate.	97	de Ornatu superfluo mulierum.	130
de Hypocrysi, & simulatione.	75	P	
I		de P ace & concordia.	48
de I acantia.	99	de P atientia & mansuetudine.	79
de I dololatria.	22	de Paupertate.	74
de Illustratione mentis & contemplatione.	36	de Peccatis & pœnis peccatorum.	105

de Permissione sanctorum virorum.
de perseverantia & constantia in propositis.
de Persuasionibus & consiliis malis.
de Perueritate quorundam.
de Pietate mulierum.
de Pœnitentia.
de Populi mobilitate.
de Potentia Dei in miraculis.
de Præceptis Dei & ipsorum obseruatione.
de Pretiosa morte iustorum.
de Prælati bonis.
de Prælati malis.
de Prælati ambiciosi.
quod Deus probat homines, siue tentat.
de Proditione.
de Prosperitate mundana.
de Providentia Dei, & eius iudiciis.
de Prudentia & discretionem.
de Pueris bonæ indolis.
de Pusillanimitate.

Q

de Quorundam perueritate.

R

de **R**ecta intentione habenda in opere.
de Reuerentia templo exhibenda.
de Rixa, discordia, vel lite.

S

de **S**abbati obseruatione.
de Sapientia mulierum.
quod Sancti viri permittunt aliqua fieri, licet inuite.
de Scriptura sacra.
de Seueritate Dei erga delinquentes.
de Sepulturis.
de Seruanda fidelitate.
de Simulatione & hypocrisi.
de Silentio & loquacitate.
de Sobrietate & abstinencia.
de Societate bonorum.
de Societate malorum.
de Spe & longanimitate.
de Spiritibus malis.
de Stragibus hominum diuersis.
de Strenuitate & fortitudine.
de Stultiloquio mulierum.
de Superfluo ornatu mulierum.
de Suspicionem & falsa credulitate.
de Superbia.

T

de **T**entatione diaboli.
quod Deus tentat homines, & probat.
quod homo non debet Tentare Deum.
de Timore Dei.
de Timore, quo mali timent bonos.
de Tribulationibus.
de Tyrannorum nequitia.

V

de **V**erbi Dei prædicatione.
quod Veritas odium parit.
de Vnitate & communi consensu.
de Voto.

Z

de **Z**elo bono contra peccatores.
de Zelo indiscreto.

58 A

50

28

108

125

61

114

1

24

134

101

102

103

14

68

121

2

53

118

83

108

116

20

50

19

124

58

26

10

132

35

75

93

87

119

120

37

32

86

77

129

130

57

98

104

13

14

38

39

111

109

27

66

49

15

51

52

CAPVT PRIMVM.

De Miraculis Diuina Providentia factis.

Creatio rerum fuit ita mirabilis, quod eius noticia non nisi per reuelationem venire potuit ad hominem. Nam secundum B. Gregorium super Ezechielem Homil. 1. De præteritis prophetavit Moyses dicens: In principio creauit Deus cælum & terram. Genesis 1. Non quia prædixit futura, sed quia prodidit occulta.

Tempore diluuij saluauit Dominus Noë cum vxore, & tribus filiis suis, & vxoribus eorum. Item dicitur: De cunctis animalibus masculum & fœminam fecit seruari per arcam. Genes. 7.

Præsumptionem hominum turrim vsque ad cælum ædificare volentium repressit Dominus confundendo linguas eorum. Genes. 11.

Mirabiliter natus est Isaac. Genes. 21.

Item mirabiliter liberatus, quando debuit immolari, & apparuit aries inter vepres. Gen. 22.

Multa miracula fecit Dominus per Moysen, quando voluit filios Israël educere de Ægypto. Exod. 7. 8. 9. & 10.

Grande miraculum fuit, quod nunquam defuit columna nubis per diem, nec columna ignis per noctem coram populo eunte de Ægypto ad terram promissionis. Exod. 13.

Per lignum Moysi ostensum dulcoratæ sunt aquæ prius amaræ. Exod. 15.

Misit Dominus murmuranti populo coturnices, & postea pluit illis manna ad manducandum. Exod. 16.

Item aquam de petra in abundantia ad bibendum. Exod. 17.

Memorandum & terribile miraculum fuit in diuisione, & exsiccatione maris rubri, quando transierunt filij Israël sicco pede, Ægyptij verò fuerunt in mediis fluctibus inuoluti. Exod. 14.

Murmurantibus & desiderio carnum flagrantibus in deserto filij Israël misit Deus carnes in abundantia. Numer. 11. hinc haberi potest, quod miracula non sunt semper certa diuinæ dilectionis insignia.

Occasione seditionis Chore, & complicum suorum multa miracula contigerunt. Numer. 16. & 17.

Percussi filij Israël à serpentibus ignitis, & aspicientes serpentem æneum curabantur. Num. 12.

Veniens Balaam ad maledicendum populo Dei, redargutus fuit ab asina, cui sedebat. Num. 22.

Adduxit Dominus filios Israël per desertum quadraginta annis, & non sunt attrita vestimenta eorum, nec calceamenta vetustate consumpta. Deuteron. 19.

Ingressis filiis Israël fluium Iordanis stabant aquæ, & instar montium intumescabant aliæ inferiores in mare mortuum descenderunt. Iosue 3.

Post septem circuitus filiorum Israël muti Iericho corruerunt. Iosue 6.

Obediuit Deus voci Iosue dicentis, Sol contra Gabaon non mouearis. Ios. 10. c.

Immisit Dominus gladium in omnibus castris Madian, & mutua se cæde truncabant, & sic per paucos multi debellati fuerunt. Indic. 7.

Per arcam Domini à Philisthæis captam multa fuerunt facta miracula. 1. Reg. 4. & 5.

Ionathas & armiger eius percusserunt tot de Philisthæis, quod factum est miraculum, & conturbata sunt castra. 1. Reg. 14.

Magnum fuit miraculum, quod Dauid iuuenis inexpertus & inermis præualuit aduersus Philistæum armatum, fortem & expertum. 1. Reg. 17.

Cum extenderet Hieroboam brachium, & faceret capi virum Dei, aruit manus eius, & altare scissum fuit. 5. Reg. 13.

Elias legitur fecisse miracula impetrando fieri siccitatem, ita quod non pluit super terram annos tres, & menses sex: sicut habetur. Iac. 5. Item corui derulerunt

ei panem & carnes bis in die, consequenter suscitauit filium mulieris matrisfamilias. 3. Regum 17. Postea ignem holocaustum mirabiliter consumentem à Domino precibus impetrauit. Deinde post orationem eius, facta est pluuia grandis. 3. Regum 18. Post hæc Angelus Domini panem & aquam ei ostendit. Item in monte Horeb apparuit ei Dominus. 3. Reg. 19. Præterea duos quinquagenarios ad preces eius ignis descendens de cælo consumpsit. 4. Reg. 1. Tandem diuisit pallio tangens aquas Iordanis, & in curru igneo receptus est in cælum. 4. Reg. 2.

Elisæus legitur fecisse miracula aquas Iordanis diuidendo. 4. Regum 2. Idem mulieri viduæ debitis obligata oleum augmentauit. 4. Regum 4. Idem mulierem Sunamitidem filium habere fecit, & deinde eum mortuum suscitauit. 4. Regum 4. Item apposita farina in olla, prius amara olera dulcorauit. Item panes multiplicauit filiis Prophetarum. 4. Regum 14. Item sanauit à lepra Naaman Syrum. 4. Reg. 5. Item fecit super aquas natare ferrum. 4. Regum 6. Item absens tanquam præsens multa cognouit. 4. Regum 5. & 6. Item currus igneos Angelorum à puero suo videri fecit. 4. Reg. 6. Item exercitum regis Syriæ cæcitate percussit. 4. Reg. 6. Item multotiens futura prædixit. 4. Regum 7. 8. 9. & 13. Item cadauer hominis mortui tangens ipsius ossa defuncti surrexit. 4. Regum 13.

Mirabile fuit valde quando ad petitionem Ezechiae Sol retrocessit per decem lineas in Horologio Achaz. 4. Regum. 20.

Obsidente rege Senacherib ciuitatem Lachis percussit una nocte de exercitu ipsius centum octoginta quinque millia tempore Ezechiae. 4. Reg. 19.

Congregati sunt contra Iosaphat filij Ammon & Moab, & de monte Seir, cum canerent autem laudes Deo Leuitæ in exercitu Iosaphat existentes aduersarij in semetipsos versi, mutuis se occidere vulneribus. 2. Paralipomenon 20.

Tobias, quatuor annis fuit cæcus, & deinde iuxta consilium Angeli ad linitionem de felle piscis lumen recepit. Tobia 11.

Memorandum fuit miraculum de tribus sociis Danielis à fornace ignis ardentis, tam magnifice liberatis. Danielis 3. & etiam de Daniele, qui cum leonibus septem diebus remansit illæsus. Dan. 14. Alia vero vice fuerat die vno. Dan. 6.

Occasione Ionæ mare fuit commotum, quo projecto piscis eum deglutiuit, & per triduum ibi vixit; & postea sanus exiuit. Ionæ 1. & 2.

Expertus est Heliodorus diuinam virtutem, quando voluit spoliare templum, & fuit à duobus iuuenibus grauissime vulneratus. 2. Machab. 3.

Aduersus Galatas in Babyloniam sex millia hominum peremerunt centum viginti millia hominum propter auxilium eis datum de cælo. 2. Machab. 8.

Angelus Domini apparuit Zachariæ, nunciatus ei ex parte Dei, quod Elisabeth vxor eius, licet sterilis, & anus pareret ei filium, qui incredulus ad verbum Angeli mutus effectus est, vsque ad circumcisionem pueri, & tunc loquela restituta est ei. Luc. 1.

Mirum dulce & pium valde factum fuit, quando ad saluationem Beatæ Mariæ, quæ nouiter conceperat Saluatorem, beatus Ioannes in utero matris existens exultauit, & sancta Elisabeth hæc cognouit, & exclamauit, dicens: Benedicta tu inter mulieres, &c. Lucæ 1.

Magi venerunt ab oriente Hierosolymam, dicentes: Vbi est, qui natus est Rex Iudeorum? Vidimus enim stellam eius in Oriente, &c. Matth. 2.

Vocatus ad nuptias Dominus Iesus cum discipulis suis, aquam in vinum conuertit. Ioan. 3.

Non fuit paruum Domini miraculum, quando illi de Nazareth repleti ira duxerunt eum in supercilium montis, vt præcipitarent eum: ipse autem transiens per medium illorum ibat. Lucæ 4.

Circuibat Iesus, &c. obtulerunt ei omnes male ha-

bentes variis languoribus & tormentis comprehensos, & qui dæmonia habebant & lunaticos & paralyticos, & curauit eos. Matth. 4. simile habetur Luc. 4. Omnes qui habebant infirmos variis languoribus, &c. Item Lucæ 6. Virtus de illo exibat & sanabat omnes.

Quantum ad miracula, quæ Saluator noster cum hominibus conuersatus operari dignatus est, ex Euangelica colligitur histbria; quia ipse tres mortuos suscitauit, videlicet filiam Archisynagogi in domo patris. Matt. 9. Marc. 5. Luc. 8.

Item filium viduæ delatum extra portas ciuitatis Naim. Luc. 3. Tertius fuit Lazarus frater Mariæ & Marthæ, qui iam quatruiduanus erat, & in sepulchro fœtebat. Ioan. 11.

Item leprosos vndecim inuenitur mundasse. De vno, Matth. 8. Marc. 1. Luc. 5. De aliis autem decem, qui dixerunt simul, Iesu præceptor miserere nostri. Luc. 17.

Præterea, sex cæcos legitur illuminasse, de duobus simul. Matt. 9. de duobus aliis. Matth. 20. Duo cæci sedentes secus viam audientes, quia Iesus transiret. De vno alio. Marc. 8. Veniunt Bethsaida, & adducunt ei cæcum, & rogabant illum, vt eum tangeret. De alio autem cæco nato, Ioan. 9.

Dæmoniacos autem septem specialiter liberauit. De duobus. Matth. 8. De quorum vno qui erat famosus, & nomen sibi esse legionem dicebat, tangitur. Lucæ 8. De vno alio, qui erat mutus. Matth. 9. De alio, qui erat cæcus & mutus. Matth. 12. & Luc. 11. de eodem. De quodam verò lunatico, qui non poterat liberari, nisi in oratione & ieiunio, habetur Matth. 9.

Item de quodam spiritu immundo ab homine in Synagoga Iudeorum eiectione tangitur. Mar. 1. Luc. 4. Item de filia mulieris Cananæ ad instantiam matris sanata. Matth. 15. Marc. 7. Item secundum litteram narratur. Luc. 8. Eiecit septem dæmonia de Maria Magdalena, & hoc ipsum dicitur Marc. 16.

Item cum socrus Simonis teneretur magnis febribus, imperauit Iesus febrim, & continuo surgens ministrabat ei. Matt. 8. Marc. 1. Luc. 4.

Item paralyticum ante eum per regulas tecti demissum sanauit. Matt. 9. Marc. 4. Luc. 5.

Item hydropicum, dum Sabbato comederet in domo Pharisei, curauit. Luc. 14.

Item homini manum aridam habenti extendere eam fecit. Matt. 12. Marc. 3.

Item hominem languidum per triginta octo annos in momento sanauit. Ioan. 5. Item incuruatam mulierem, nec sursum respicere valentem erexerat. Luc. 13.

Item sanauit seruum Centurionis, qui iacebat paralyticus, & male torquebatur. Matt. 8.

Item surdum fecit audire, & mutum loqui. Marc. 9.

Item filium Reguli de Capharnaum incipientem mori ad vitam reduxit. Ioan. 4.

Item fluxū sanguinis in muliere Hæmorrhoida cessare fecit tactu fimbriæ vestimenti eius. Matt. 9. Marc. 5.

Item tempestate valida in mari ipso dormiente commota imperauit mari, & statim venti & mare obediunt ei. Matt. 8. Marc. 4. Luc. 8.

Item ambulauit discipulis admirantibus supra mare, & Petrum ambulare fecit, & incipientem mergi manu extenta saluauit. Matt. 14. Marc. 6.

Item pulchrum miraculum ostendit tribus Apostolis in sua transfiguratione. Matt. 17. Marc. 9. Luc. 9.

Item de quinque panibus & duobus piscibus, quinque millia hominum satiavit, & sublati fuerunt duodecim cophini fragmentorum. Matt. 14. Marc. 6. Luc. 9. Ioan. 6.

Item quatuor millia hominum refecit alia vice, de septem panibus & paucis pisciculis, & superfuerunt septem sportæ fragmentis plenæ. Matthæi 15. Marc. 8.

Item ficum habentem folia sine fructu meledixit, & continuo aruit. Matth. 21. Marc. 8.

Item auriculam per Petrum, seruo principis sacerdo-

um amputatam benigne restituit, & Petrum super hæc A
computauit. Luc. 22.

Cum autem ipse saluator pro salute mundi penderet in cruce, à sexta hora diei, vsque ad horam nonam tenebræ factæ sunt super vniuersam terram, Luna existente decima quinta, & in parte cœli opposita Soli, ita quod Sol per ipsam Lunam nullatenus naturaliter poterat eclipsari, & velum templi scissum est, & terra mota est, & petræ scissæ sunt, & monumenta aperta sunt, & multa corpora Sanctorum, quæ dormierunt, surrexerunt. Matth. 27.

Resurgente verò ipso Domino Iesu Christo, terræ-motus factus est magnus, Angelus enim Domini descendit de cœlo, & accedens reuoluit lapidem ab ostio monumenti, præ timore etiam eius exterriti sunt custodes, & facti sunt velut mortui. Matth. 28.

Deinde apparuit discipulis suis ianuis clausis. Ioan. 20 & ad mare Tiberiadis, vbi ad præceptum eius mittentes rete in mare, impletum est magnis piscibus centum quinquaginta tribus, & cum tanti essent, non est scissum rete. Ioan. 21.

Tandem quadragésimo die post resurrectionem suam apparens discipulis, & eos increpans & instruens, videntibus & admirantibus eleuatus est in cœlum, & nubes suscepit eum ab oculis eorum. Luc. 24. Act. 1.

Prædicta miracula in speciali tanguntur, alia vero plurima fuisse facta in Generali leguntur: sicut apparet in diuersis locis, in Matthæo, Marco, & Luca. Vnde Ioan. 20 Multa quidem & alia signa fecit Iesus, &c.

Miro modo magnum fuit miraculum de effusione C
Spiritus sancti super discipulos in die Pentecostes. Vnde ita fuerunt roborati, consolati, & illustrati. Act. 2.

Videns Petrus hominem claudum iuxta Speciosam portam templi dixit: In nomine Iesu Christi Nazareni surge & ambula. Et apprehensa manu eius dextera, alleuiavit eum: & protinus consolidatæ sunt basæ eius & plantæ. Act. 3.

Princeps sacerdotum, & omnes qui cum illo erant, iniecerunt manus in Apostolos, & posuerunt eos in custodia sua publica. Angelus autem Domini per noctem eduxit eos, & carcerem reclusit, &c. Act. 5.

Grande miraculum, & terribile factum fuit, quando ad vocem increpatoriam Petri, Ananias cecidit & expirauit; & simile accidit de Saphira vxore eius. Act. 5.

In plateis ponebant infirmos in lectulis & grabatis, D
vt veniente Petro saltem umbra eius obumbraret quemquam illorum. Concorrebat autem multitudo vicinarum ciuitatum afferentes ægros, & dæmoniacos, & curabant omnes. Act. 5.

Prædicante Philippo in Samaria, multi qui habebant spiritus immundos clamantes exibant, multi etiam paralytici & claudi curati sunt. Act. 8.

Æneam paralyticum ab annis octo in grabato iacentem Petrus sanauit, dicendo: Ænea saluet te Dominus Iesus Christus; surge & sterne tibi. Act. 9.

Eiectis omnibus foras Petrus ponens genua orauit, & conuersus ad corpus Tabithæ mortuum, dixit: Tabitha surge. At illa aperuit oculos, & viso Petro resedit; danstque illi manum erexit eam. Act. 9.

Mirabile & admirabile factum fuit, quod Saulus dum iret Damascum ad capiendum Christi discipulos, cœlesti lumine circumfusus in terram prostratus est, & E
exterius excæcatus, sed interius illustratus. Act. 9.

Petrum incarceratum, catenis duabus vinctum, & sexdecim militibus custoditum, Angelus Domini solutum eduxit, & porta ferrea vltro aperta est eis. Act. 9.

Elyman magum pseudo-prophetam Iudæum, Paulus priuauit lumine oculorum, eo quod ipse proconsulem Paulum à fide auertebar, & Apostolis verbum Dei prædicantibus resistebat. Act. 13.

In ciuitate Lystræ erat vir quidam claudus ex vtero matris suæ, qui nunquam ambulauerat: quem intuens Paulus dixit voce magna: Surge super pedes tuos re-
ctus, & exiliuit & ambulauit. Act. 14.

Quædam puella habens spiritum pythonem magnum quæstum præstabat dominis suis diuinando, hæc sequebatur Paulum & Lucam, & clamans & dicens: Isti homines serui excelsi Dei sunt. Dolens autem Paulus dixit spiritui: Præcipio tibi in nomine Iesu Christi exire ab ea, & exiuit eadem hora. Act. 16.

Cum essent Paulus & Silas in carcere laudantes Deum, subito terræ motus factus est magnus, ita vt mouerentur fundamenta carceris, & statim aperta sunt omnia ostia, & vniuersorum vincula soluta sunt. Act. 16.

Virtutes non modicas faciebat Deus per manus Pauli, ita vt etiam super languidos deferrentur à corpore eius sudaria, vel semicinctia, & recedebant ab eis languores, & spiritus nequam egrediebantur. Act. 19.

Quidam Iudæi tentauerunt inuocare super eos, qui habebant spiritus malos nomen Domini nostri Iesu Christi, dicentes: Adiuro vos per Iesum, quem Paulus prædicat: Respondens autem spiritus nequam dixit eis: Iesum noui & Paulum scio. Vos autem qui estis? Et insiliens homo in quo erat dæmonium dominatus est amborum, & inualuit contra eos: ita vt nudi, & vulnerati effugerent de domo illa. Act. 19.

Vna sabbati Paulus disputans protraxit sermonem vsque ad mediam noctem, sedens autem adolescens quidam super fenestram cum mergeretur somno graui, cecidit de tercio cœnaculo deorsum, & sublarus est mortuus, ad quem cum descendisset Paulus, incubuit super eum, adduxerunt autem puerum viuum, & consolati sunt non minime. Act. 20.

Tempore hiemali cum euassissent Paulus & socii eius de fracta nauis, & calefacerent se ad ignem: vipera à calore procedens inuasit manum Pauli: quam ille excutiens in ignem nihil mali passus est; cum tamen crederetur ab hominibus illius regionis illico moriturus. Act. 28.

Patrem Publij febribus & dysenteria laborantem, Paulus facta oratione, & manuum impositione sanauit: quo facto omnes, qui in insula habebant infirmitates, accedebant, & curabantur. Act. 28.

CAPVT SECUNDVM.

De prudentia Dei & occultis eius iudiciis.

Sciebat Dominus hominem peccaturum, & tamen S
ipsum peccabilem fecit, cum impeccabilem facere potuisset: sed sciebat quantum bonum occasione illius culpæ elici debuisset. Gen. 1. de creatione hominis.

Vnde fratres Ioseph ipsum extinguere crediderunt, inde dispositione Domini ipsum super ipsos exaltauerunt. Gen. 37. & 41.

Laban mercedem Iacob frequenter mutauit, vt ei lucrum subtraheret, qui tamen de facultatibus eius diuina voluntate ditatus est. Gen. 30.

Mirante Ioseph, & causam ignorante Iacob in benedictione filiorum eius, super Effraim posuit manum dexteram, & super Manassem sinistram. Gen. 48.

Postquam Moyses percusserat Ægyptium, & offenderat corripiendo quendam Hebræum, fugit à facie Pharaonis, & exulauit in terra Madian multis annis: ita quod videbatur, vt de cetero non auderet comparere in terra Ægypti: & tamen ibi pascendo oues soceri sui, habuit maiores occasiones vacandi Deo, & vidit visionem illam grandem; ac missus fuit à Deo ad filios Israël, & ad Pharaonem. Exod. 2. & 3.

Sciebat Dominus Pharaonem non obediturum mandatis suis, & tamen ipsum per Moysen faciebat requiri. Exod. 5. & 6.

Antequam educeret Dominus filios Israël de Ægypto, longo tempore, & multotiens affligi eos, & flagellari permisit. Exod. 1. & 5.

Magi & malefici Pharaonis Deo permittente fecerunt signa in Ægypto sicut Moyses, quo ad plura. Exod. 7. Permittit Dominus reprobos indurari, & electos af-

fligi,

fligi, vt aliqua miracula operetur, & inde cognoscatur amplius & laudetur. Exod. 9. Idcirco posui te, vt ostendam in te fortitudinem meam, & naretur nomen meum in omni terra.

Totiens promissit Dominus filiis Israel terram illam lacte, & melle manantem, & tamen duo tantum de illis, qui viginti annos habebant; scilicet Caleb & Iosue ad illam peruenerunt, reliqui vero non, sed paruuli eorum tantum. Num. 14.

Moyse qui totiens populum peccantem reconciliauit Deo, peccauit semel ad aquas contradictionis. Num. 20. & non obtinuit pro se ipso, vt intraret terram Promissionis.

Hoc ipso, quod filij Israel propter peccata sua manserunt quadraginta annis in deserto, amplius magnificatus est Deus, qui eos tandiu pavit, & eorum vestimenta à consumptione seruauit, ac tandem eos in terram promissionis mirabiliter introduxit. Iosue 2.

De gentibus, quæ habitabāt in terra Promissionis, dicitur Iosue 11. Domini sententia fuerat, vt induraretur corda eorum, & pugnarent contra Israel, & caderent, & non mererentur ullam clementiam, & perirent.

Postquam Gedeon tam mirabilem victoriam de inimicis habuerat, & dominari populo recusauerat, fecit Ephod: quod factum est ei, & domui eius in ruinam, Iudic. 8.

Iratus Dominus filiis Israel propter eorum peccata, dixit eis: Non addam, vt eos liberem. Ite & inuocate Deos, quos elegistis. Dixeruntq; ad Dominum: Peccauimus, &c. & sequitur: Qui doluit super miserijs eorum. Iudic. 10.

Samson Angelo annuntians, de sterili matre conceptus, postea pluries fuit per mulieres deceptus, & ad ultimam ruinam domus oppressus. Iudic. 16.

Filij Israel contra filios Benjamin de consilio & voluntate Domini præliantes, bis debellati fuerunt; sed illos postea penitus deleuerunt. Iudic. 20.

Permisi Dominus arcam capi ab incircumcisis, vbi multa miracula fecit, & cum reduceretur, Bethsamitæ cum gaudio receperunt illam. Quia vero viderunt eam, percussit Dominus ex eis septuaginta magnos viros, & quinquaginta mille plebeios. 1. Reg. 4. 5.

Saule melior non erat in populo, quando fuit à Domino signanter electus, & tamen cito post peccauit, & fuit à Deo proiectus. 1. Reg. 15.

Dauid erat minimus inter fratres, & quasi nullius reputationis inter eos: vnde quando vocati fuerunt filij Isai, iste neglectus, vel contemptus fuit; tamen per illum Dominus totum populum gubernauit, & totam illius progeniem sublimauit. 1. Reg. 16. & deinceps.

Satis est mirabile quomodo Samuel sanctus propheta à muliere Pythonissa legitur suscitatus. 1. Reg. 28. Augustinus in lib. de doctrina Christiana dicit, quod fuit imago. Samuelis, non ipse propheta, vel eius anima, & apparuit eius imago arte dæmonum sacrilega.

Nōra quam expresse locutus est Dominus ad Natham de bonitate Dauid, & filij eius, qui ædificaturus erat templum. 2. Reg. 7. & tamen ambo in peccata postea tam turpiter corruerunt.

Mirabile videtur quod pro adulterio, & homicidio Dauid vnus tantum paruulus est. 2. Reg. 12.

Moriturus Dauid ordinationem fecit satis mirabilem; sed quia Scriptura ita commendat eum, supponendum est, licet occulta, non tamen iniusta ratione fuisse factum. 3. Regum. 2.

Salomoni dedit Dominus tantam prosperitatem, & pacem, quod non erat satan, neq; occurus malus. Item sapientiam, & gloriam præ cunctis regibus; & tamen permisit eum Dominus taliter infatuari, deprauari, & multiplices aduersarios suscitari. 3. Regum. 11.

Præcepto Domini per Ahiam prophetam præfectus est Hieroboam super decem tribus, qui populum ad idololatriam malitiose induxit. 3. Regum. 11.

Occidit leo virum Dei, qui prædixit Ieroboam de-

structionem altaris sui; & de carnibus ipsius mortui non comedit. 3. Regum 13.

Cum esset Achab sceleratissimus, & audiret prænam sibi pro criminibus infligendam, cepit exterius humiliari, & Dominus poenā infligere prorogauit. 3. Reg. 21.

Terribile fuit, quod duos principes quinquagenarios cum quinquaginta suis fecit Elias igne descendente desuper subito deuorari. 4. Reg. 1.

Iehu rex Israel maximo zelo persecutus est cultores Baal, ita quod Dominus ipsius opera commendauit: & tamen ab idololatria vitulorum Ieroboam non recessit, 4. Regum. 10.

Manasses rex in Hierusalem terribilia scelera perpetravit: postea catenis vinctus, & in Babylonem ductus poenitentiam agens orauit Deum, & exauditus fuit. 2. Paralip. 33.

Iosias rex Iuda cum sanctissimam vitam duxisset, tandem perrexit, vt dimicaret contra Nechao regem Ægypti dicentem ei: Desine aduersum Deum facere qui tecum est, ne interficiat te. Non acquieuit Iosias sermonibus Nechao ex ore Dei, & male successit ei. 2. Paralip. 35.

Ciuitatem sanctam electam specialiter, & dilectam peculiarem populum, quem de Ægypto mirabiliter eduxerat, per desertum deduxerat, in terram Promissionis introduxerat, permisit Deus per Chaldaeos, & Assyrios deuastari, & miserabiliter captiuari, & videbatur quod Dominus illos penitus non curaret: dicitur autem Tob. 13. Confitemini Domino filij Israel, quoniam ideo dispersit vos inter gentes, qui ignoratis Deū, vt enarretis miracula eius, & faciatis scire, quia non est alius Deus optimus præter eum.

Tobias post tam pia misericordiae opera, quibus sollicitus intendebat, excæcatus est, cuius causam non intelligentes amici eius scandalizati insultabant ei. Tob. 2.

Satis mirabile potuit reputari, quare tot regna permisit Deus ab Holoferne nequissimo homine subiugari. Iudith. 2. & 3.

Item de Aman, qui fuit superbissimus & crudelissimus, & tamen fuit post regem super cunctos principes exaltatus. Esther. 3.

Mirabantur, & scandalizabantur amici Iob super eum, quando videbant tam grauib; flagellis afflictum, Iob. 2. & deinceps.

Diuina iustitia punit interdum malos homines per peiores, sicut filios Israel, & Iuda per Nabuchodonosor, & Chaldaeos: vnde Isa. 10. v. 24. Assur, virga furoris mei, & baculus ipse est, &c. Ipse autem non sic arbitrabatur, &c.

Non solum super populum fidelem, & bonum instituit Dominus principem, vt prælatum; verumetiam super omnes, non est potestas nisi à Deo. Rom. 13. Vnde de Cyro prophetauit Isaias, & vocat eum Dominus Christum suum, de quo tamen dicit: Assimilauit, & non cognouisti me, &c. Isa. 45.

Præcepit Dominus Ionæ, vt prædicaret adhuc quadraginta dies, & Ninive subuerteretur, & tamen sciebat Dominus Ninuitas poenitentiam acturos, & non aliter puniendos. Ionæ 3.

Permisi Dominus, vt Antiochus profanaret illud venerabile templum, & succederet ciuitatem sanctam, & faceret ibi innumeras cedes hominum innocentium, &c. 1. Machab. 1.

Tempore Antiochi Epiphanis, qui Hierusalem destruxit, templum profanauit, multos Iudæos torfit crudeliter, & occidit, poterat videri multis quod confusio magna erat, & deordinatio in regimine vniuersi. Verū tamen ex illis malis elicit Deus malorum punitionem: quorundam vero correptionem, multorum etiam tunc interfectorum virtutes, & merita fuerunt multipliciter augmentata. 2. Machab. 6. Obsecro autem eos qui habent, &c.

Iudas Machabæus, Ionathas, & Simon fratres eius fuerunt viri, quoad Deum, & homines fidelissimi &

strenuissimi, & tamen satis miserabiliter mortui. Nam Iudas in bello contra Bachidem & Alchimum cecidit. 2. Machab. 9. Jonathan vero cum duobus filiis Tryphon occidit. 1. Machab. 13. Simonem autem, & duos filios eius Ptolemæus filius Abobi inebriatos proditorie iugulauit. 2. Machab. 15. Mirum fuisse videtur quod Eleazarus vir ætate prouectus, & illi septem fratres, tam crudelia sustinuerunt pro diuina lege tormenta, nec tamen ibi Deus aliquam vindictam in tyrannos ostendit. 2. Machab. 6. & 7.

Voluit Dominus puer existens in Ægyptum deferri à facie Herodis, & permisit loco sui Innocentes occidi. Matt. 2. Sed in hoc ipsis infantibus melius prouidit, nunquam enim tantum bonum Innocentibus peruenisset, si Herodes eos honorare curasset, quantum prouenit eis ex eo quod eos occidi mandauit. Matt. 2.

Audita fide Centurionis miratus est Dominus, & sequentibus se dixit: Multi venient ab Oriente, & Occidente, & recumbent cum Abraham, Isaac, & Iacob in regno cælorum: filij autem regni eiicientur in tenebras exteriores. Matt. 9.

Quidam scriba obtulit se ad sequendum Dominum, & non fuit admissus. Alium vero inuitauit ad sequendum, qui non voluntarius videbatur. Vnde dixit: Dimitte me sepelire patrem meum. Leu. 9. & Matth. 8.

Fecit Dominus virtutem in Corozaim, & Bethsaida, ubi parum profuit, & non fecit in Tyro & Sydona: ubi si fecisset, multum profuisset. Matth. 11.

Permisit Deus Ioannem Baptistam exemplum totius sanctitatis ab Herode vilissimo adultero decollari. Matt. 11. & Marc. 6. Stuporem autem auget, quia hoc factum fuit ad instantiam meretricis, nec aliqua vindicta legitur in Euangelio subsequuta, neque in Herodiade, neque in puella, neque in ipso Herode Tetrarcha.

In Dominica passione per sceleratissimam hominum iniquitatem, Deus circa Redemptionem Humani generis suam benignissimam voluntatem ostendit. Vnde dixit Petrus. Act. 3. Deus qui prænuntiavit per os omnium prophetarum pati Christum suum, impleuit sic, & cætera.

Petrus Apostolorum princeps, & caput Ecclesiæ, Dominum ipso permittente ter negauit. Thomas, qui tam confidenter dixerat: Eamus & nos, & moriamur cum eo. Ioan. 11. de Resurrectione Dominica dubitauit: Ex quibus secutus est, quod Petrus fuit, mitior erga peccatores, & fuerunt in fide solidati fideles, vel in fide aliquantulum cespicientes. Item habetur ex hoc, quod nullus debet de sua firmitate præsumere, & quod siue aliquis cesserit à fide, siue dubitauerit in fide non debet de diuina misericordia, & de consequenti venia desperare.

Item ex hoc quod Iudas Apostolus, & dispensator Domini in enorme peccatum cecidit, nec surrexit, reprehenditur omnis præsumptuosa securitas, quod nullus pro statu quem habeat, vel pro actu quem faciat, debet alte sapere, sed timere.

Quando Apostoli duces fidelis populi fuerunt in carcere, & cum diligentia custoditi: Act. 5. poterat videri aliquibus infirmis, quod Deus tempore nouellæ fidei non debebat talia permisisse, sed ex hoc ipso fideles fuerunt mirabiliter consolati, & aduersarij fidei confutati. Simile accidit de solo Petro. Act. 12. quando fuit ab Herode captus & carceratus, & per Angelum miraculose eductus.

Magna fuit iniquitas Stephanum lapidare, & tamen inde multa bona supernæ prouidentie clementiæ prouenerunt, nam ipse fuit in cælo gloriosius coronatus, in terra abundantius honoratus, oratio etiam sua quam ibi fecit, nobis acquisiuit Paulum, & omnibus posteris reliquit miræ pietatis, & charitatis exemplum. Act. 7.

Lapidato Stephano facta est magna persecutio in Ecclesia, quæ erat Hierosolymis, & omnes dispersi sunt per regiones Iudææ & Samariæ, præter Apostolos, ita quod videbatur ad multum Christiana Religio vergere detrimentum. Sed dispersi discipuli Euangelizabant verbum

Dei, ita quod hoc ipso Ecclesia fuit amplius dilatata. Act. 8.

Prædicantibus Paulo, & Barnaba Iudæis, & illis repellentibus verbum Dei assumpserunt ipsi occasionem gentibus prædicandi. Vnde dixerunt. Act. 13. Vobis oportebat primum loqui verbum Dei, &c. Ecce conuertimur ad gentes; audientes autem gentes gauisæ sunt.

Facta est dissensio inter Paulum, & Barnabam, propter Ioannem Marcum, quem Paulus nolebat recipere eo quod discessisset ab eis: Barnabas autem volebat eum secum assumere, ita quod abinuicem discesserunt ex quo videbatur scandalum debere sequi, sed disponente Deo magnus secutus est fructus, quia pluribus prædicatum est verbum Dei. Act. 15.

Grandia facinora committebant illi, qui egregium doctorem Paulum incarcerabant, & à prædicatione ipsum cessare cogebant, poterat etiam multis videri, quod hoc magnum inconueniens erat, & quod Dominus hoc permittere non debebat. Et tamen notandum est valde quod ex tantis impedimentis, & damnis diuina prouidentia multas virtutes effecit, nam inde meritum Pauli creuit, sic etiam maiora virtutum exempla reliquit, & melius docuit per opera, quam prius fecisset per verba. Præterea in carcere positus scripsit absentibus, & remotis. Nec tantum profuit Ecclesiæ prædicando, quantum profuit Epistolas transmittendo. Vnde si in vna ciuitate, vel prouincia fuisset ab hominibus honoratus, & libenter auditus, non habuisset occasiones ad diuersos populos remeandi, nec tot gentibus Euangelium seminandi. Quando igitur persequebantur eum Iudæi, vel quicumque alij de ciuitate in ciuitatem, verbum Dei pluribus prædicabat: quando in carcere tenebatur Epistolas faciebat. Item quando resistebant ei Iudæi, ad gentes se conuertebat. Act. 13. Quoniam repellitis verbum Dei, dicebat Iudæis, Ecce conuertimur ad gentes. Item Act. 18. dixit Iudæis: Sanguis vester super caput vestrum, mundus ego ex hoc ad gentes vadam. Rursus etiam, quia miseria Fœlicem, & Festum iudices habuit cupidos, & iniquos, compulsus est Cæsarem appellare, sicque Romam venit, quam sua doctrina vel prædicatione salubriter illustrauit, & sua passione fœliciter decorauit.

CAPVT III.

De benignitate Dei ad seruos suos.

Abraham loquens cum Domino & petens, vt parceret Sodomitis mira fiducia utebatur, & visus fuisset apud homines importunus. Sed Dominus ei semper benigne respondit, & quod petebat, concessit. Gen. 18.

Fugienti Iacob iram fratris sui Dominus clementer apparuit. Item redeuntem ad patrem suum ab infestatione scæci liberauit. Gen. 30. & 31.

Magna fiducia vsus Iacob orando Deum dicens: Non dimittam te nisi benedixeris mihi, &c. Gen. 32.

Ait Dominus ad Moysen: Cerno quod populus iste duræ ceruicis sit, dimitte me, vt irascatur furor meus contra eos. Exod. 32. Quasi diceret tu me tenes, nec possum hos peccatores conterere, nisi dimittas me.

Loquebatur Dominus ad Moysen, facie ad faciem, sicut solet homo loqui ad amicum suum.

Præterea ipsum ab æmulis, & detractionibus defendebat. Num. 12. 23. 16. Exod. 33.

Obediuit Deus voci Iosue dicentis: Sol contra Gabaon non mouearis, &c. Iosue 10.

Balach vocauit Balaam, vt malediceret filios Israël, sed Dominus è contrario per illum benedixit eis, sicut refert Iosue 24. Et de hoc quærebatur Balach. Num. 23.

Gedeon bis à Domino petiit signum in vellere, vtrum deberet victoriam de hostibus obtinere. Iudic. 6. Mirum fuisse videtur de hoc, quod diis non fuit indignatus.

In abiectione, seu contemptu seruorum Dei, ipse Dominus reputat se contemptum, vt patet in Samuele.

1. Reg. 8. Non te abiecerunt, sed me, dixit Dominus Samueli.

Nota quam pie locutus est Dominus ad Nathan de David, & domo eius in futurum. 2. Reg. 7.

Quamvis posteri David multipliciter, & grauitet peccauerunt, tamen opera eius bona frequenter memorantur, & propter illa multotiens pepercit Dominus peccatis illorum. 3. Reg. 3. & 4.

Ex praecepto Domini corui deferebant panem, & carnes Eliæ. 3. Reg. 17. Et postea, Angelus Domini panem, & aquam ei obtulit. 3. Reg. 19.

Ezechias rex Iuda dixit: Dominus bonus propitiabitur cunctis, qui in toto corde requirunt Dominum, & non imputabit eis, quod minus sanctificati sunt. 2. Paralip. 30.

Misit Dominus Angelum suum, qui Tobiam iunior duxit, & reduxit, dæmonium ab eius vxore compescuit, gaudium parentibus eius fecit, seniore Tobiam à cæcitate curauit, & totam domum eius bonis omnibus repleuit. Tob. 5. & deinceps.

Videbatur Dominus, quasi timere offensam Hieremiam, cum vellet populum, propter peccata sua omnino delere: dicebat enim Hierem. 7. Projiciam vos à facie mea. Tu ergo noli orare pro populo hoc, nec assumes pro eis laudem & orationem, & non obstitas mihi, quia non exaudiam te.

Planum est, quod Deus est cum seruis suis in tribulatione. Vnde Nabuchodonosor cum Azaria, & sociis, eius similem filio Dei vidit in fornace ardenti. Dan. 3.

Exaudiuit Dominus vocem Susannæ, & quia per impudicos senes presbyteros iniuste fuerat condemnata per continentem puerum fuit iusto iudicio liberata. Danielis 13.

Cum Daniel esset in Babylone in lacu leonum, misit ei Dominus de longinquo xenium, nam de Iudæa misit ei prandium per Habacuc prophetam. Danielis 14.

Præparauit Dominus piscem magnum, ut deglutiret Ionam. Ionæ 2. Qui tamen propter inobedientiam videbatur iuste meruisse poenam.

Machabæus, & qui cum eo erant pugnautes contra Timotheum habuerunt de cælo manifestum auxilium, apparuerunt ei viri quinque in equis, &c. Postea vero euntes ad prælium contra Lyfiam apparuit præcedens eos eques in veste candida armis aureis hastam vibrans. Machab. 11.

Mira benignitas erat in Domino Salvatore, qui circuibat sanans omnem languorem, & omnem infirmitatem, quod nisi fecisset multi infirmi accedere ad eum non potuissent. Matt. 4. & 9. Leuit. 8.

Leproso dicenti, Domine si vis potes me mundare; pie respondit Dominus, & benigne fecit. Sequitur enim extendens Iesus manum tetigit eum dicens: Volo, munda. Matth. 8. Sacerdotes autem huiusmodi homines habebant horrore. Statim post vocationem Matthæi discubuit Dominus in domo eius. Matth. 9. Leuit. 5.

A muliere fluxum sanguinis patiente, quæ secundum legem immunda erat, clemens & pius Iesus permisit se tangi, & illam quæ duodecim annis omnia in medicos erogauerat, in momento sanauit. Mar. 5. Matth. 9.

Cum secessisset Dominus in desertum vidit, turbam multam, & misertus est eis, & curauit languidos eorum. Vespere autem facto dixerunt ei discipuli: Dimitte turbas. Iesus autem tanquam liberalissimus dixit eis: Date illis vos manducare, &c. Matth. 14.

Petrus incipiens mergi clamauit, dicens: Domine saluum me fac, & continuo Iesus extendens manum apprehendit eum. Matth. 14.

Mariam Magdalenam pie defendit Dominus Iesus contra Phariseum mala de illa cogitantem. Luc. 7. Item contra sororem propriam de illa conquerentem. Luc. 10. Item contra discipulos, propter infusionem vnguenti in eam frementes. Mar. 14.

Ineffabilis pietas Dei multum ostenditur in exemplo de filio Prodigio, vbi dicitur, quod cum longe adhuc

A esset filius, vidit eum pater suus, & misericordia motus est, & accurrens cecidit super collum eius, & osculatus est eum. Item volebat ille dicere, & petere, quod fieret sicut vnus de mercenariis, & pater quasi interrupit verba eius, & recepit eum in filium, &c. Luc. 15.

De facili Dominus recipit illos quos mundus circūdat. Vnde cæcus ille natus à Domino receptus est. Ioan. 9.

Mira fuit Christi benignitas, quando ad domum Publicani Zachari, qui eum videre cupiebat seipsum inuauit, & eiusdem domui benedixit. Luc. 19.

Cum protulisset Dominus indistincte, vnus ex vobis me tradet: Innuit Petrus Ioanni, Quis est de quo dicit: Itaque cum recubisset Ioannes supra pectus Domini, dicit ei: Domine quis est. Ecce magna benignitas, & familiaritas Saluatoris. Ioan. 13.

Promisit Saluator Discipulis suis de suo recessu contristatis, quod Pater alium paracletum daret eis, Ioan. 14. Quod optime completum est in die Pentecostes, quando Spiritus sanctus eos totaliter roborauit, consolatus est, illustrauit, vel docuit. Act. 2.

Venientibus ad capiendum Dominum Ministris Pontificis dixit eis: Si me queritis, sinite hos abire. Sciebat enim quod non erant parati ad martyrium sustinendum, idcirco infirmitati eorum condescendens voluit quod patceretur eis, Ioan. 18.

Petit latro, ut Dominus meminisset eius, cum venisset in regnum eius. Dominus autem plus concessit, quam ille peteret, dicens: Hodie mecum eris in paradiso. Leuit. 23.

C Magna fuit Christi pietas, quæ nec Petrum, qui eum ter negauerat, repulit, sed benigne respexit. Luc. 22. Nec Thomam in dubitatione reliquit, sed se palpan- dum ei manifeste exhibuit. Ioan. 20. Item Paulum in actu persecutionis existentem excaecauit, & conuertit. Act. 9.

Dum lapidaretur beatus Stephanus vidit Dominum Iesum in cælis stantem, tanquam paratum ad ipsum fortiter adiuuandum. Act. 7.

Beato Ioanni in insula Patmos exulanti multam benignitatem Dominus ostendit, & mittendo Angelum suum, qui eum multiplici reuelatione consolatus est. Apoc. 1. & deinceps per totum.

CAPVT QVARTVM.

De consolatione diuina.

P Postquam Abraham exiuit de terra sua ad mandatum Domini, ipse Dominus consolatus est eum diuersis apparitionibus, & reuelationibus. Gen. 12. 15. 17. & 18.

Fugienti Iacob à facie fratris sui, & super lapidem dormienti, apparuit Dominus, & ei magnam consolationem infudit. Gen. 28.

Apparuit Dominus Moyfi exulanti, & oues pascenti quod non accidit ei, quamdiu nutriebatur in domo Pharaonis. Exod. 3.

Filiis Israel in deserto pluit manna de cælo. Exod. 17. Item carnes, & aquam pluries Dominus miraculose dedit.

Moyfes in monte existens cum Domino quadraginta diebus, & quadraginta noctibus non manducauit, neque bibit, reficiebatur enim diuino colloquio. Exod. 34.

Dixit Dominus ad Iosue. Iosue 1. Non dimittam te derelinquam te, confortare, & esto robustus, &c.

Præcepit Dominus, ut corui portarent bis in die panem & carnes, Eliæ 3. Reg. 17. Iterum post hoc apparuit Dominus ei, cum fugeret Iezabel, cuius propheta fecerat occidi. 3. Reg. 19.

Efficaciter consolatus est Dominus Ezechiam per Prophetam, & per Angelum, qui occidit centum octogintaquinque millia de exercitu regis Assyriorum. 4. Reg. 19.

Exaudite

Exaudire sunt eodem tempore orationes Tobie, & Sarre; & missus est Angelus Domini, qui curaret ambos. Sarram, videlicet à dæmonio viros illius interficientem, & Tobiam seniore à cæcitate, & paupertate. Tob. 3.

Populum Israël existentem in angustia, & timore pro exercitus Holofernis dignatus est Dominus per manum vnius sceminæ mirabiliter consolari. Iudith. 10. & deinceps.

Conuertit Dominus luctum Iudæorum in gaudium, quando ipsi procurante Esther suos hostes, qui ad iugulationem eorum se parauerant, occiderunt. Esther. 9.

Notabile est, quod quando populus Israël fuit in maxima afflictione, scilicet tempore captiuitatis Babylonice, plures habuit prophetas, quam tempore Salomonis, quando fuit in magna prosperitate. Nam Hieremias fuit in Iudæa, Ezechiel, & Daniel in Chaldæa.

Angelus Domini descendit cum Azaria, & sociis eius in fornacem, & excussit flammam ignis de fornace, & fecit medium fornacis, quasi ventum rotis flantem. Dan. 3. per quod apparet quod omni loco, omni tempore parata est diuina pietas hominem confortare.

Danielem bis positum in lacu leonum, consolatus est Dominus, primo mittendo Angelum, qui leonum orat conclusit. Dan. 6. Secundo per Habacuc prophetam, quando de Iudæa in Chaldæam cum cibo per Angelum transportauit. Dan. 14.

Sufannam calumniose damnatam eripuit Deus ex imperato, per Daniele puerum. Dan. 13.

Machabæus, & qui cum eo erant videntes adiutorem à Deo sibi missum, & ducem, benedixerunt misericordem Deum, & conualuerunt animis. 2. Mach. 11.

Bene impleuit Dominus promissionem suam Apostolis factam, qua dixerat eis alium paraclitum se missurum, quando misit eis Spiritum sanctum, in die Pentecostes, qui eos tam copiose docuit, consolatus est, & roborauit. Act. 2.

Felix Paulus etiam in hac vita, qui secute dicebat. 2. Cor. 1. Sicut abundant passionibus Christi in nobis, ita & per Christum abundat consolatio nostra, & 7. Repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione vestra.

Ecclesia habebat pacem, & ædificabatur ambulans in timore Domini, & consolatione sancti Spiritus replebatur. Act. 9.

Petro in carcere Herodis victo, & cum diligentia custodito, misit Angelum suum, qui de manu Herodis, & Iudæorum liberauit eum. Act. 12.

Paulo & Sila eius socio laudantibus Deum in carcere in media nocte, subito terræ motus factus est magnus, & aperta sunt ostia omnia, & vniuersorum vincula sunt soluta. Act. 16.

Dixit Dominus nocte per visionem Paulo, cum prædicaret Corinthiis, Noli timere, sed loquere, & ne taceas propter quod ego tecum sum, & nemo apponetur, ut noceat te. Act. 18.

Cum esset Paulus in custodia Claudij Lysie tribuni detentus nocte assistens ei Dominus ait: Constans, esto Paule, sicut enim testificatus es de me in Hierusalem: Sic oportet te Romæ testificari. Act. 23.

Cum beatus Ioannes Apostolus esset in Pathmos insula relegatus diuina reuelatione fuit multipliciter consolatus. Apoc. 1. & deinceps.

CAPVT QVINTVM.

De benedictione, quam Deus dat.

Creavit Deus hominem ad imaginem, & similitudinem suam masculum & sceminam, creauit eos, benedixitque eis, & ait, Crescite, & multiplicamini, &c. Gen. 1.

Benedixit Deus Noe, & filiis eius, & dixit ad illos: Crescite & multiplicamini, & replete terram, &c. Gen. 9.

A Dixit Dominus ad Abraham: Egredere de terra tua, &c. benedicam tibi, & magnificabo nomen tuum, erisq; benedictus, &c. Gen. 12.

Super Ismael exaudiui te, dixit Dominus ad Abraham: Ecce benedicam ei & augebo, & multiplicabo eum valde. Gen. 17.

Dominus benedixit Isaac & locupletatus est, & ibat proficiens, &c. Gen. 28.

Loquens Iacob focero, & auunculo suo Laban ait: Inconueniens habuisti antequam venire ad te, & nunc diues effectus es, benedixitq; tibi Dominus ad introitum meum. Gen. 3.

Iacob in oratione luctans cum Angelo, ait: Non dimittam te; nisi benedixeris mihi, sequitur: Benedixerit ei in eodem loco. Gen. 32.

Benedixit Dominus domui Egyptij, propter Ioseph, & multiplicauit, tam in hædis, quam in agnis cunctam substantiam eius. Gen. 39.

Habitauit arca Domini in domo Obededom tribus mensibus, benedixitq; Dominus Obededom, & omnem domum eius. 2. Reg. 6.

Operibus manuum eius benedixisti, & possessio eius creuit in terra, Iob. 1. & de eodem 42. Dominus benedixit nouissimis Iob, magis quam principio eius.

Ascensus in cælum Saluator eduxit Discipulos suos in Bethaniam, & eleuatis manibus suis, benedixit eis, &c. Luc. 24.

Desideranda est illa benedictio, quam dabit Dominus electis in die iudicij, quando dicturus est: Venite benedicti Patris mei, &c. Matth. 25.

CAPVT SEXTVM.

De maledictione qua Deus maledicit.

Serpens primo legitur à Deo maledictus fuisse. Vnde dicit: Maledictus es inter omnia animantia, & bestias terræ, super peccatum tuum gradieris, &c. Gen. 3.

Ad pœnam hominis dictum est. Gen. 3. Maledicta terra in opere tuo, &c.

Post iniquam fratris occasionem, & superbam responsionem dixit Dominus ad Caim: Maledictus eris super terram, &c. Gen. 4.

Lamentans Hieremias excidium ciuitatis Hierusalem dixit: Thren. 2. Repulit Dominus altare suum, maledixit sanctificationi suæ, &c.

Daniel in oratione sua dicebat: Stillauit super nos maledictio, & detestatio, &c. Dan. 9. Et nota quod maledictio stillare dicitur super peccatores, sed super iustos benedictio inundare. Ezech. 39. benedictio illius, quasi fluuius inundauit.

Sacerdotibus malis, loquens Dominus, per Malachiam Prophetam dixit: Maledicam benedictionibus vestris, &c. Malac. 2.

Ficus habens folia sine fructu, maledicta fuit à Domino, & continuo arguit. Matth. 21. Mar. 11.

Nimis erit terribilis illa maledictio contra reprobos proferenda in die iudicij. Matth. 25. Ite maledicti in ignem æternum.

CAPVT SEPTIMVM.

De benedictione qua homo benedixit Deum.

Melchisedech Rex Salem occurrens Abraham reuertenti à cæde quatuor Regum, ait: Benedictus Deus excelsus, quo protegente hostes in manibus tuis sunt. Gen. 14.

Obtenta victoria de Sisara, Debhora, & Barac cecinerunt dicentes: Qui sponte obtulisti de Israël animas vestras ad periculum, benedicite Domino. Iudic. 5.

Post victoriam, quam dedit Dominus Dauid de Goliath Philistæo. Reg. 17. dicitur fecisse Psalmum, Bene-

dictus

dictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad praelium, &c.

Cum audiisset Hiram verba Salomonis, letatus est valde, & ait: Benedictus Dominus, qui dedit David filium sapientissimum super populum hunc plurimum. 2. Reg. 5.

Edificato templo dixit Salomon coram vniuerso populo: Benedictus Dominus Deus Israël, qui locutus est ore suo ad David patrem meum, & in manibus eius perfecit; &c. Reg. 3. 8.

Fecit David principes ad confitendum Domino Asaph & fratres eius, sequitur: Benedictus Dominus Deus Israël ab æterno, & usque in æternum, &c. 2. Paralip. 16.

David Rex letatus est gaudio magno, & benedixit Domino coram vniuersa multitudine. 1. Paralip. 29.

Videns Esdras animum Artaxerxis regis bonum esse erga Iudæos dixit: Benedictus Dominus Deus Patrum nostrorum, qui dedit in corde regis, vt glorificaret domum Domini, quæ est in Hierusalem. 1. Esdr. 7.

Completo muro ciuitatis Hierusalem sub Esdra, & Nehemia dixerunt Leuitæ: Surgite, & benedicite Deo nostro ab æterno, & usque in æternum, & benedicant nomini gloriæ tuæ excelsæ in omni benedictione, & laude Nehem. 9.

Cum aperuisset Esdras librum legis, stetit omnis populus, & benedixit Esdras Domino Deo, voce magna, & respondit omnis populus: Amen, Amen. Nehem. 8.

Sarra filia Raguelis, cum compleret orationem dixit: Benedictum est nomen tuum Deus Patrum nostrorum, qui cū iratus fueris, misericordiam facies, &c. Tob. 3.

Filiam suam instruens Tobias, dixit inter cetera: omni tempore benedic Deum. Et pete ab eo, vt vias tuas dirigat, &c. Tob. 4.

Raguel & vxor eius videntes, quod Tobiam iunior non læserat dæmonium dixerunt: Benedicimus te Domine Deus Israël, quia non contigit nobis quemadmodum putauimus. Tob. 8.

Solicite monuit Tobias, & filium eius Raphaël Angelus, vt benedicerent Deum cæli, & narrarent omnia mirabilia eius. Tob. 12.

Recuperato visu, & auditis sermonibus Raphaëlis aperiens Tobias os suum benedixit Deum, & dixit: Magnus es Domine in æternum. Tob. 13.

Ozias princeps populi Israël, videns Iudith cum capite Holofernis dixit: Benedictus Dominus, qui creauit cælum & terram, qui te direxit, &c. Iudith. 13.

Danieli nocte per visionem mysterium reuelatum est, & benedixit Deo cæli, & ait: Sit nomen Domini benedictum à sæculo: quia sapientia & fortitudo eius sunt, &c. Dan. 2.

Ananias & socij eius missi in caminum ignis, ambulabant in medio flammæ, laudantes & benedicentes Domino. Dan. 3. & rex Nabuchodonosor, postea viso tanto miraculo, ait: Benedictus Deus Sydrach, Misach, &c.

Obtenta de hostibus victoria, & edificato altari sub Iuda Machabæo, filij Israël adorauerunt, & benedixerunt in cælum eum qui prosperauit eos. 1. Mach. 4.

Propter Heliodorum volentē spoliare templum, qui diuina virtute terribiliter flagellatur, benedixerunt omnes Dominum, quia magnificabat locum suum. 2. Mach. 3.

Machabæus, & qui cum eo erant, videntes auxilium à Deo sibi missum benedixerunt simul misericorditer Dominum, & conualuerunt animis, &c. 2. Mach. 11.

Nato Ioanne Baptista apertum est os Zachariæ, & prophetauit, dicens, Benedictus Dominus Deus Israël, &c. Luc. 1.

Cum inducerent puerum Iesum parentes eius in templum Simeon accepit eum, & benedixit Deum, dicens: Nunc dimittis, &c. Luc. 2.

Post Ascensionem Domini erant in templo discipuli laudantes, & benedicentes Deum. Luc. 24.

Tribulationes patiens Apostolus Paulus dicebat: Be-

A nediſtus Deus, & Pater Domini nostri Iesu Christi. 2. Cor. 1. Similiter Petrus: Benedictus Deus &c. 1. Pet. 1. Benedicere Deum est, quasi opus, vel officium paradisi. Apoc. 5. omnes audiui dicentes sedenti in throno, & Agno benedictio, & honor, & gloria, &c.

CAPIT V III.

De benedictione, qua homo benedicit homini.

B Elchisedech rex Salem occurrit Abraham reuerſenti à cæde quatuor Regum, & ait: Benedictus Abraham Deo excelsæ, qui creauit cælum & terram. Gen. 14.

Benedixit Isaac Iacob, dicens: Det tibi Deus de rore cæli, & de pinguedine terræ abundantiam frumenti, vini, & seruiant tibi populi, &c. Gen. 27. Cum Esau ciuitatu magno fletet, motus Isaac, dixit ad eum: In pinguedine terræ, & rore cæli, desuper erit benedictio tua, viues in gladio, & fratri tuo seruias. Gen. 27.

Introduxit Ioseph patrem suum Iacob ad Pharaonem: qui benedicens illi: & interrogatus ab illo quot sunt dies annorum vitæ tuæ, &c. Gen. 27.

Benedixit Iacob filio suo Ioseph, & ait: Deus in cuius conspectu ambulauerunt Patres mei, benedicat pueris istis, loquebatur de Manasse, & Effraim, quos Ioseph pater eorum rogauerat per patrem benedici, postmodum etiam benedixit Iacob singulis filiis suis, benedictionibus proprijs. Gen. 49.

Locutus est Dominus ad Moysen dicens: Benedicetis filiis Israël, benedicat tibi Dominus, & custodiat te: ostendat Dominus faciem suam tibi, &c. Num. 6.

Extendens Aaron manum ad populum benedixit eis. Leuit. 9.

Dixit Balaam filius Beor, ad benedicendum adductus sum: benedictionem prohibere nō valeo. Num. 23.

Non pernoctabit apud te pignus pauperis, sed statim reddes ei ante Solis Occasum, vt dormiens in vestimento suo benedicat tibi. Deuter. 24.

Moyses homo Dei benedixit filiis Israël ante mortem suam, & ait, Dominus de Sina venit, & de Seir ortus est nobis, &c. Deuter. 33.

Vocauit Iosue Rubenitas, & Gaditas, & dimidiam Tribum Manasse, dixitq; ad eos: Fecistis omnia quæ vobis præcepit Moyses, &c. Benedixitq; eis Iosue, & dimisit eos. Iosue 22.

In cantico pro victoria habita de Sifara dicitur: Iudicum 5. Benedicta inter mulieres Iahel vxor Haber Cynei, & benedicatur in tabernaculo suo, &c.

Noëmi vicens Ruth nurum suam à Boos fuisse honoratam, dixit: Benedictus sit à Domino, quoniam eandem gratiam quam præbuerat viuis, seruauit & mortuis. Ruth. 2.

Commendans Boos Ruth, quæ ad Deum Israël confugerat, ait: Benedicta es à Domino, quia priorem misericordiam posteriore superasti. Ruth. 3.

Heli benedixit Helcanæ, & vxori eius; dixitque eis: Reddar tibi Dominus semen de muliere hac pro scnore, quod commodasti Domino. 1. Reg. 2.

Nuntiauerunt Ziphæi Sauli, quod David latitaret apud eos, dixitq; Saul: Benedicti vos à Domino, quia doluistis vicem meam. 1. Reg. 23.

Nuntiatum est David, quod viri Iabes Galaad sepelissent Saul, dixitq; ad eos: Benedicti vos à Domino, qui fecistis misericordiam hanc cum Domino vestro Saul, & sepelivistis eum. 2. Reg. 2.

Conuertit rex Salomon faciem suam, & Benedixit omni Ecclesiæ Israël. Omnis autem Ecclesia Israël stabat. 3. Reg. 8.

Cum compleisset offerens pacifica, & holocausta, benedixit populo in nomine Domini, & diuisis vniuersis per singulos tortam panis, &c. 2. Paralip. 16.

Apprehendens Raguel dexteram filie suæ tradidit Tobie, dicens: Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob

vobis

vobiscum sit, & ipse coniungat vos, impleatque benedictionem suam in vobis. Tob. 7.

Raguel osculatus est Tobiam, & plorans super col- lum eius dixit: Benedicatio tibi sit, fili mi, quia boni, & op- timi viri filius es. Tob. 7.

Gabelus ingressus domum Raguelis inuenit Tobiam, & fleuit dicens: Benedicat te Dominus Deus Israël, quia filius es viri optimi & iusti, & timentis Deum, & eleemo- synas facientis. Tob. 9.

Ozias princeps populi, dixit ad Iudith: Benedicte es tu filia à Domino Deo excelso, præ omnibus mulieribus super terram. Iudith. 13.

Item postea omnes benedixerunt illam vna voce, di- centes: Tu gloria Hierusalem, tu lætitia Israël, &c. Iu- dith. 14.

Factum est, vt audiuit salutationem Mariæ Elizabeth exclamauit, & dixit: Benedicte inter mulieres, & bene- dictus fructus ventris tui. Luc. 1.

CAPVT IX.

De maledictione qua homo maledicit.

Primus inter homines Noë legitur maledixisse Ca- naan nepoti suo, pro eo quod Cham pater eius nudi- tatem ipsius Noë cæteris fratribus nuntiavit, & magis eam tegere debuisset. Gen. 9.

Inter verba benedictionis, quam dedit Isaac & Iacob filio suo dixit: Qui maledixerit tibi, sit ille maledictus. Gen. 27.

De Simeon, & Leui, dixit Iacob pater eorum: Male- dictus furor eorum, quia pertinax: & indignatio eorum, quia dura. Gen. 49.

Qui maledixerit patri suo, aut matri suæ morte mo- riatur. Leuit. 20.

Balach misit nuntios ad Balaam, vt veniret, & male- diceret populo Israël. audierat enim quod maledictus erat, in quem maledicta congefferat. Num. 22.

Multas maledictiones ponit Moyses in eos, qui trans- grederentur tradita illis diuina mandata, Deuter. 27.

Diruta ciuitate Iericho imprecatus est Iosue, dicens: Maledictus vir coram Domino, qui suscitauerit, & ædi- ficauerit Iericho, Ios. 6.

Sichimitæ inter epulas, & pocula maledicebant Abi- melech. Iudic. 9.

Goliath Philistæus maledixit David in dijs suis. 1. Regum. 17.

Saul volens persequi Philistæos adiurauit populum dicens: Maledictus qui comederit panem vsque ad ves- peras, donec vlciscar de inimicis meis. 1. Reg. 14.

Semei procedebat egrediens, & maledicebat, mitte- batque lapides contra David, & dicebat: Egredere vir sanguinum, & vir Beliar. 2. Reg. 16.

Elifæus maledixit pueris illudentibus ei, & dicenti- bus: Ascende calue, & lacerati sunt quadraginta pueri à duobus vrsis. 4. Reg. 2.

Cum Iudas Machabæus obsideret quoddam præsi- dium illi, qui intus erant supra modum maledicebant, & sermones nefandos iactabant. 2. Mach. 10.

Pharisæi maledicebant cæco nato per Dominum Ie- sum illuminato, & dixerunt. Ioan. 11. Tu discipulus eius sis, cuius maledictio sit super nos, & super filios no- stros.

Arguebant Iudæi Paulum dicentes summum sacer- dotem Dei maledicis, sed ille excusauit se, & dixit: Nes- ciebam fratres, quia princeps est sacerdotum. Act. 24.

CAPVT X.

De seueritate Dei erga delinquentes.

Grauer puniuit Deus peccatum priorum paren- tum, quod ipsi credebant veniale, nec ita dure puniendum fore. Gen. 3.

Originali mundo Deus non pepercit. Sed ipsum pene totum diluuij inundatione deleuit. Gen. 7.

Quinque ciuitates, propter peccatum contra natu- ram sætenti conflagratione consumptæ fuerunt per Angelos à Deo missos. Gen. 19.

Ægyptij persequentes filios Israël submersi sunt iu- bente Deo, quasi plumbum in aquis vehementibus. Exod. 14. & 15.

Quia populus Amalech voluit impedire filios Israël euntes in terram Promissionis, dixit Dominus ad Moy- sem: Delebo omnem memoriam Amalech de sub cælo. Exod. 17.

Propter vitulum, quod adorauit populus, ceciderunt vna die viginti quatuor millia hominum. Exod. 27.

Egressus est ignis à Domino, & deuorauit Nadab, & Abiu filios Aaron, qui scilicet arreptis thuribulis ignem alienum, & incensum desuper posuerunt, & coram Do- mino obtulerunt. Leuit. 10.

Iussit Dominus blasphemum extra castra educi, & ab vniuerso populo lapidari. Leuit. 24.

Carnibus quas miserat Dominus in dentibus filio- rum Israël ad hoc existentibus: percussit Dominus po- pulum plaga magna nimis. Num. 11.

Percussit Dominus Mariam lepra, quia locuta est contra Moysen. Num. 12.

De sexcentis millibus virorum, qui numerati sunt. Num. 1. nullus intrauit terram Promissionis, propter peccata eorum, præter Caleb, & Iosue, sicut minatus est Deus. Num. 14.

Ligna colligens in sabbato fuit præcepto Domini la- pidatus. Num. 15.

Terribili morte occidit Dominus Chore, & compli- ces eius. Num. 16.

Hæsitantem ad aquam contradictionis Moysen Do- minus dure puniuit. Num. 20. Cum tamen vsque tunc, tam sancte, & fideliter gessisset, tam ad Deum quam ad populum.

Misit Dominus serpentes ignitos in populum, quia tæduerat eos itineris, & laboris, & dixerant: Quare edu- xisti nos, &c. Num. 21.

Achor cum tota supelle&illi sua perijt, qui rulerat de anathemate Iericho. Iosue. 7. Pro peccato in vxorem Le- uitæ commisso tota tribus Benjamin exceptis sexcentis hominibus fuit Domino iubente deleta. Iudic. 20.

D Heli peccantes filios corripit, sed lente, propter quod ipse in eis, & cum eis punitus est. 1. Reg. 2. & 4. Quid er- go de illis, qui filios suos non corripiunt, sed incitant ad malum verbis, & exemplis.

Quia Saul obtulerat holocausta contra mandata Sa- muelis, reprobatus est. 1. Reg. 13.

Item quia Agag regem Amalech, & gregem onium seruauit. 1. Reg. 14.

Propter peccatum Saul puniti sunt illi de domo sua, & post mortem eius, & propter eius facta est fames in terra. 1. Reg. 11.

Adducite David arcam Dei super plaustrum, Oza tenuit eam ne caderet, quia bos lasciuens inclinauerat eam, & percussit eum Dominus super temeritate, qui mortuus est ibi. 2. Reg. 6.

E Septuaginta duo millia hominum mortua sunt, prop- ter elationem David, quando fecit populum numerari. 3. Reg. 24.

Vir Dei, qui venit de Iuda, & nuntiavit Hieroboam succensionem ossium sacerdotum eius, occisus fuit à leone, eo quod contra imperium Domini comedit panem in domo cuiusdam mali prophetæ. 3. Reg. 13. Quadraginta duo pueri fuerunt à duobus vrsis lacerati pro eo, quod illuserant Elifæo dicentes: Ascende calue. 4. Reg. 2. Si tam grauer puniuitur fuit peccatum Giezi, qui accepit munera à Naaman satis voluntarie data. quid erit de illis, qui accipiunt multa fraudulenter exacta, vel violenter extorta. 4. Reg. 5.

Ozias rex Iuda cepit thuribulum, & morte sacerdo- tum voluit adolere incensum, statimq; orta est lepra in

fronte

fronte eius. 2. Paralip. 26. Quia Ezechias ostendit rhesaurum suum nuntiis regis Babylonis amisit eum, cum tamen illi, de terra longinqua venissent, & videbatur, quod lætanter recipi debuissent. 4. Reg. 20. Populum peculiarem, & dilectum tradidit Deus in manibus Nabuchodonosor, qui totam gentem crudeliter captiuauit, sanctam ciuitatem combussit, & templum destruxit. 4. Reg. 25. Pro eo quod eleuatae sunt filiae Sion, &c. sequitur: Erit pro suaui odore foetor, &c. pulcherrimi quoque viri tui gladio cadent, & fortes tui in prælio. Isa. 3. Reges Babylonis filios Israël crudeliter tractauerunt; postea etiam ipsi cum incluta ciuitate sua fuerunt destructi, sicut minatur Dominus. Isa. 13. 14. & Hier. 50. & 51.

De pœna per Chaldaeos Iudæis illata, dicit Dominus per Hieremiam: plaga inimici percussit te castigatione crudeli, &c. Hier. 30. Heliudorus fuit grauiter flagellatus eo, quod viduarum, & pupillarum deposita voluit asportare. 2. Machab. 3.

Antiochus rex fuit ea grandi plaga percussus, vt de corpore impij vermes scaturirent: odore etiam illius ac foetore exercitus grauaretur. 2. Machab. 9.

Seruum nequam, qui noluit dimittere conseruo suo centum denarios, Dominus iratus tradidit tortoribus, quoadvsque redderet vniuersum debitum. Matth. 18.

Inutilem seruum, qui traditum sibi non studuit multiplicare talentum, præcepit Dominus illo, quod habuerat spoliari, & in tenebras exteriores eici. Mar. 25.

Fraus illa quam commisit Ananias conscia Saphira vxore sua, graui fuit ultione punita. Act. 5.

Herodes vestitus veste regali, sedebat pro tribunali, populus autem acclamabat Dei vocēs, & non hominis. Confestim ergo percussit eum Angelus Domini, eo quod non dedisset honorem Deo, & consumptus à vermibus exspirauit. Act. 12.

CAPVT XI. De ira Dei, vel furore.

Atrende, quod secundum Augustinum. lib. 15. de ciuitate Dei, ira Dei non perturbatio animi eius est, sed iudicium, quo irrogatur pœna peccato: cogitatio vero eius, & recogitatio mutandarum rerum est immutabilis ratio: neque enim, sicut homines ira Deum cuiusquam facti sui pœnitent, cuius est de omnibus omnino rebus, tam fixa sententia. Sed si non vtatur Scriptura talibus verbis, non se quodam modo familiariter insinuat omni generi hominum, quibus vult esse consultum, vt & pertetreat superbientes, & excitet negligentes, & exerceat quærentes, & alat intelligentes; quod non faceret, si non se prius inclinaret, & quemadmodum descenderet ad iacentes.

Quia Moyses ducatum populi recipere Domino iubente multoties recusauit, iratus est Dominus in Moysen. Exod. 4. Iratus est Dominus in Aegyptios, qui detinuerunt, & afflixerunt populum suum, & tandem voluerunt persequi recedentes. Exod. 15. Misisti iram tuam, &c.

Moyses orabat Deum, dicens: Cur Domine irascitur furor tuus contra populum tuum, &c. videlicet propter vitulum conflatilem, obrulerat enim holocausta. Exod. 32.

Flagrabat populus desiderio carniū sedens, & flens, &c. Num. 11. sequitur paulo post: Iratus est furor Domini valde.

Octauo modo seditionis Cyore, & complicum eius, dixerunt Moyses, & Aaron ad Dominum. Fortissime Deus spirituum, num vno peccante contra omnes ira tua defauit. Num. 16. Murmurauit omnis multitudo filiorum Israël contra Moysen, & Aaron, dicens: Vos interfecistis populum Domini. sequitur egressa est ira à Domino: & plaga defauit.

Fornicatus est populus cum filiabus Moab. Sequitur iratus Dominus, dixit ad Moysen: Tolle cunctos principes populi & suspende eos. Num. 25.

A Propter hæsitationem Moysi ad quas contradictiones iratus est Dominus contra Moysen, sicut ipse dicit Deuter. 1. mihi iratus Dominus propter vos, dixit: Non ingredieris illuc, scilicet in terram Promissionis.

Cauete dixit Moyses. Deuter. 11. ne forte decipiat cor vestrum, & recedatis à Domino, seruiatisque diis alienis, & adoretis eos, & iratus Dominus claudat cælum. Item dicitur Ios. 7. Filij Israël præuaricati sunt de mandatis Domini, & vsurpauerunt de anathemate. sequitur: Iratusque est contra filios Israël. Commonuit furor Domini David in eis dicentem ad Ioab: Vade, & numera Israël & Iudam. 2. Reg. 24.

Iratus est Dominus contra Ozam, & percussit eum eo quod tetigisset arcam, & mortuus est ibi coram Domino. Paralip. 13.

B Per Idololatriam & auguria, & alia diuersa peccata irritauerunt Deum filij Israël. Iratusque est Dominus vehementer Israël, & abstulit eos Dominus à conspectu suo. 3. Reg. 14.

Propter Ichu, dixit Iosaphat regi Iuda, qui iuerat ad prælium cum Achab rege Israël: Impio præbes auxilium, & iis, qui oderunt Dominum amicitia iungeris: & idcirco iram Domini merebaris, sed bona opera inuenta sunt in te. 2. Paralip. 19. Iosaphat rex Iuda constituit iudices, & præcepit eis, dicens: Sic agetis in timore Domini, &c. Ostendite fratribus vestris, vt non peccent in Deum, ne veniat ira super vos. 2. Paralip. 19.

Ioas rex Iuda, & principes eius seruerunt lucis & sculptilibus, & facta est ira Domini contra Iudæam, propter hoc peccatum. 2. Paralip. 24.

C Amasias rex Iuda diuino fretus auxilio Idumæos superauit in bello; & attrulit Deos eorum, & adorauit eos, propter quod iratus est Dominus contra eum. 2. Paralip. 25.

Ezechias rex Iuda, non iuxta beneficia, quæ acceperat à Domino retribuit, quia eleuatum est cor eius, & facta est ira contra eum, & contra Iudæam, ac Hierusalem. 2. Paralip. 32.

Magnus furor Domini stillauit super nos, eo quod non custodierunt patres nostri verba Domini, ita dixit Iosias rex Iuda, auditis verbis, quæ subscripta erant in libro legis. 2. Paralip. 34.

Comederunt & saturati sunt, & impugnati, & abundauerunt deliciis in bonitate tua magna prouocauerunt autem te ad iracundiam Nehem. 9.

D Omnia secundum legem Dei fiant Deo altissimo, ne forte exurgat ira in regno regis filiorum regis. Ita princeps Artaxerxes gentilis. 1. Eldr. 8. Quid ergo debent facere Christiani?

Dixit Dominus ad Eliphaz Themanitem: Iratus est furor meus in te, & in duos amicos tuos, quoniam non estis locuti coram me rectum. &c. Iob 42.

De Babylone dicitur. Hier. 50. Ecce nouissima erit in gentibus, & deserta, inuia, & arens. Ab ira Domini non habitabitur, sed redigetur tota in solitudinem, hoc est, pro eo quod iratus est contra eam Dominus, propter peccata eius punitur.

Machabeus Iudas congregata multitudine intolerabilis gentibus efficiebatur. Ira enim Domini in misericordiam conuersa est. Matth. 8.

E In parabola de seruo nequam, qui noluit misereri conseruo suo, dicitur. Matth. 28. Et iratus Dominus tradidit eum tortoribus, &c.

Obseruantibus Iudæis Dominum, si sabbathis curaret, circumspiciens eos Saluator cum ira, contristatus est super cæcitatem cordis eorum. Mar. 3.

Contra illos autem, qui se excusauerunt ne irent ad cœnam, dicitur Luc. 9. Tunc iratus paterfamilias dixit seruo suo: Exi cito, &c.

Qui credit in filium Dei, habet vitam æternam; qui autem incredulus est filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum. Ioan. 3.

Multum timenda est ira, quæ ostendetur in die iudicii, de qua Apoc. 6. Reges terræ, & principes &c. dicent

montibus, & petris cadite super nos, & abscondite nos à facie sedentis in throno, & ab ira Agni.

CAPVT XII.

Quod Deus plus attendit ad operantem, quam ad opus.

Caim obtulit de fructibus munera Domino, Abel quoque obrulit de gregibus suis, sequitur: Respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius; ad Caim vero, & ad munera eius non respexit. Gen. 10.

Promisso filio de Sara nascituro, risit Abraham. Gen. 17. Risit etiam Sara. Genes. 18. Risus autem Saræ fuit à Domino reprehensus, & non risus Abraham.

Cum facerent mirabilia quædam coram Pharaone, Moyse, & Aaron. Legitur quod fecerunt similiter malefici Ægyptiorum incantationibus suis. Exod. 17.

Talia thuribula habuerunt Chore, & illi de globo suo, sicut Aaron & forte de æque bono vel meliori metallo. Veruntamen Deus non æqualiter acceptauit incensionem eorum. Num. 16.

Eleuantes oculos Bethsamtæ viderunt arcam Domini, & gausi sunt, obtulerunt Domino holocaustum; quamuis autem bonum opus facere viderentur, percussit eos Dominus graui plaga, eo quod viderunt arcam, quam videre non debebant. 1. Reg. 6.

Saul quando fuit inter Prophetas expoliavit se, & prophetare cœpit, sed parum ei profuit. 1. Reg. 19. Oza extendens manum tenuit arcam ne caderet de plastro, qui statim percussus à Domino mortuus est. 2. Reg. 6.

Licet offerre incensum Domino sit bonum opus, non tamen competit omni homini. Vnde Ozias Rex Iuda, percussus est lepra à Domino eo quod ipse voluit incensum super altare thymiamatis adolere. 2. Paralip. 26.

Reprobat Dominus per Isaiam oblationes quas sibi offerri instituit, & hoc propter offerentium prauitates: Quo mihi multitudinem victimarum vestrarum, dicit Dominus. plenus sum holocausta arietum, &c. causa vero subditur: Manus enim vestre sanguine plenæ sunt Isaiæ. 1.

Prætulit Dominus oblationem viduæ, quæ posuit duo æra in Gazophylacium muneribus diuitum. Luc. 21.

Herodes cupiebat videre Iesum, & viso eo gaudius est valde, sed nullum fructum consecutus est inde, quia curiositas, vel vanitas erat in causa; non pietas, vel charitas. Luc. 23.

CAPVT XIII.

Quod Deus interdum tentat homines, siue, probat.

Tentauit Deus Abraham, & dixit ad eum: Tolle filium tuum, &c. Gen. 22.

Dixit Dominus ad Moysen: Ecce ego pluam vobis panes de cælo, egrediatur populus, & colligat quæ sufficiunt per singulos dies, vt tentem eos vtum ambulent in lege mea, aut non. Exod. 16.

Loquente Domino cum Moyse, cunctus populus audiebat voces, & lampades, & sonitum buccinæ montemque fumanem, & perterriti, ac pauore concussi dixerunt Moyse: Loquere tu nobis, &c. & ait Moyses: Nolite timere vt enim probaret vos, venit Deus, & vt terror illius esset in vobis, & non peccaretis. Exod. 20.

Non deleuit Deus gentes penitus de terra Promissionis, vt in illis experiretur Israël; vtum custodirent eius mandata. Iudic. 2.

Dereliquit Dominus Ezechiam, vt tentaretur, & nota fierent omnia quæ erant in corde eius, quin venerunt nuntij regis Babylonis ad eum. Paralip. 33.

Postquam Tobias fuerat excæcatus. Tob. 2. dicitur ibi: Hanc autem tentationem, ideo permisit euenire

A illi, vt posteris daretur exemplum patientiæ eius.

Dixit Iudith loquens de filiis Israël, quos illo tempore Holofernes destruere cogitabat: Memores esse debent quomodo tentati sunt patres nostri, vt probarentur, si vere colerent Deum. Iud. 8.

Propter grauissimas passiones, quas passus est sanctus Iob, dicebat ipse de seipso: Probauit me, quasi aurum, quod per ignem transit, Iob. 23.

Petebat Dauid à Domino dicens: Proba me Domine, & tenta me, &c. Psal. 25.

Ambulans Dominus Iesus super aquas iussit Petrum venire ad se, videns vero ventum validum timuit, &c. Matth. 14.

Dixit Dominus ad Philippum: Vnde ememus panes, vt manducent ij; hoc autem dicebat tentans eum. Ioan. 6.

CAPVT XIV.

Quod homo non debet tentare Deum.

Abraham ingrediens Ægyptum prudenter tacuit Saram esse uxorem suam, ne si hoc dixisset seipsum, & illam discrimini commisisset. Genes. 12. Simile fecit. Gen. 20. & Isaac similiter. Gen. 26. Nisi autem sic fecisset, Deum quodammodo tentasset, secundum quod dicit Augustinus.

Multotiens tentauerunt filij Israël Dominum in deserto, vbi dicitur: Num. 14. Superati in bello filij Israël à Philistæis, dixerunt: Quare percussit nos Deus coram Philistæis; & tunc duxerunt arcam Domini ad prælium, quæ capta fuit, & illi magna plaga percussi. 1. Reg. 4.

Sciebat David se esse inunctum in regem, & quod deberet regere post Saulem, iuxta id quod promiserat ei Samuël: non tamen mittebat se discrimini, sed faciebat ad sui custodiam, quod debebat. 1. Reg. 22. & deinceps.

Cum immanis piscis inuasisset Tobiam non expectauit, quod Angelus eum liberaret, qui tam velociter hoc facere potuisset; sed apprehendit brachium eius, & traxit eum in siccum. Tob. 6.

Ostias statuit cum populo, vt transactis quinque diebus, nisi veniret adiutorium, traderent se Holoferni. Dixit autem Iudith presbyteris ciuitatis, & qui estis vos qui tentatis Dominum, non est iste sermo qui misericordiam pronocet, &c. Iudith. 8.

Tentatus Dominus à diabolo, vt ipse de pinnaulo templi, se præcipitaret, respondit: Non tentabis Dominum tuum, potestatem habens aliter descendere. Matth. 4. & Luc. 4.

Pharisæi volentes Iesum capere in sermone fecerunt ab eo quæri, vtum liceret tributa dari Cæsari, an non. Cognita autem nequitia eorum, Iesus ait: Quid me tentatis hypocritæ, &c. Matth. 22.

Cum eiecisset dæmonium Dominus, & loqueretur mutus, quidam tentantes, signum de cælo quærebant ab eo. Luc. 9.

Durè increpando, dixit Petrus Saphiræ uxori Ananiæ: Quid conuenit vobis tentare Spiritum Domini. Actorum. 5.

De re quam potuit per humanam industriam Paulus facere, nolebat miracula expetere. Vnde apud Damascus cum insidiarentur ei Iudæi, fecit per murum in sporta se dimitti. Act. 9.

Item cum loris vellet tribunus eum facere torqueri, dixit se esse ciuem Romanum. Act. 22.

Rursus dixit se esse Pharisæum, vt poneret dissensionem inter Iudæos Act. 23. Item cum haberet iniquum iudicem, Cæsarem appellauit. Act. 25.

De voto. Cap. XV.

Iacob vadens ad domum Laban auunculi sui, post ostensam sibi à Domino visionem, votum vouit dicens: S. Dominus fuerit mecum, &c. Gen. 20.

Rex Arad pugnavit contra Israël, & victor existens tulit ex eo prædam: at Israël voto se obligavit Domino, & postea vicit eum. Num. 21.

Pugnaturus Iephthæ contra filios Amon dixit: Si tradideris filios Amon in manus meas, &c. Iudic. 11.

Oravit Deum Anna flens largiter, & votum vouit, dicens: Domine exercituum si dederis mihi sexum virilem, dabo eum Domino. 1. Reg. 1.

Abšalon volens rebellare suo patri David dixit: Votum vouit seruus tuus cum esset in Iessur, dicens: Si reduxerit me Dominus in Hierusalem, sacrificabo Domino. 2. Reg. 15.

Aša rex Iuda, ea quæ vouerat pater suus obtulit in domum Domini argentum, & aurum, valorumque diuersam supellestem. 2. Paralip. 15.

Lætatus est populus, cum vota sponte promitteret, quia corde toto offerebant ea Domino, sed & David rex lætatus est. Paralip. 29.

Filij Israël de Iuda obtulerunt decimas quas vouerant Domino. 2. Paralip. 31.

Rex Artaxerxes præcepit Esdræ, & populo, vt offerret munera Domino Deo Israël, quæ vouerant ipse, & amici Hierusalem. 3. Esdr. 8.

Omnis populus post victoriam venit in Hierusalem adorare Dominum, & obtulerunt holocausta & vota, & promissiones suas. Iudith 16.

Viri qui erant in naui, vbi fuit Ionas propheta, timuerunt timore magno Dominum, & immolauerunt hostias Domino, & vouerunt vota. Ion. 1.

Heliodorus volens ætarium spoliare, & deposita de templo auferre, fuit virtute diuina grauiter flagellatus, deinde sanatus per orationem Oniæ, hostia Deo oblata, & votis magnis promissis repedauit ad regem. 2. Machab. 3.

Postquam percussus fuit à Deo Antiochus grauissima, & insanabili plaga, pollicitus est Iudæis, & templo Hierosolymorum mirabilia se facturum. 2. Mach. 9.

Beata Virgo Maria virginitatem vouisse videtur, per hoc quod ait: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco. Luc. 1.

Crudele votum, & impium fecerunt Iudæi illi, qui dixerunt principi sacerdotum, deuotione deuouimus nos nihil gustaturos, donec occidamus Paulum. Act. 23.

Cap. XVI. De oratione.

Humiliter & discretè, instanter, & pie oravit Abraham Dominum, vt parceret Sodomitis. Gen. 14.

Pro rebus quas etiam sine prece faceret Dominus, debemus interdum orare ipsum. Vnde Isaac deprecatus est Dominum pro vxore sua sterili, quam parituram fore disposuerat Dominus. Gen. 30.

Pensandum est valde quam gratus & humiliter, & importunus in oratione fuit Iacob dicens: Domine minor sum cunctis miserationibus tuis, &c. Gen. 32.

Præterea quomodo ipse se ab vxoribus, & tota familia sequestrauit, & solus de nocte remansit. Ibidem.

Oravit multotiens Moyses Dominum, vt amoueret plagas de Ægypto, & exaudiebatur, licet illi essent mali: Exod. 8. & 9.

Oratio mentalis clamat in aures Domini, sicut pater. Exod. 14. Quando dixit Dominus Moyfi nihil loquenti: Quid clamas ad me.

In bello quod habuerunt filij Israël contra Amalec, plus fecit Moyses orando, quam Iosue pugnando. Exod. 17.

Post adorationem vituli videbatur velle Dominus populum deferere, sed Moyses per orationis instantiam obtinuit ei veniam. Exod. 32. Et nota ibi de modo oran-

A di: Aut dimitte eis hanc noxam, inquit, aut dele me de libro tuo, quem scripsisti.

Per orationem Moyfi absorptus est ignis, qui deuorabat castra murmurantium, & dolentium pro labore. Num. 11.

Petiit populus carnes in deserto, & Dominus iratus concessit eis. Per quod liquet, quod non semper exauditiō orationis signum est diuinæ dilectionis. Num. 11.

Curata est Maria à lepra per orationem Moyfi. Num. 12.

Afflictus populus ab ignitis serpentibus, dixit ad Moysem: Ora pro nobis, &c. Oravit Moyses pro populo, &c. Num. 21.

Cum esset Anna amaro animo oravit Dominum, flens largiter & votum vouit. Loquebatur autem in corde suo, & vox penitus non audiebatur. 1. Reg. 1.

Pugnaturi filij Israël contra Philistæos dixerunt Samuëli: Ne cesses pro nobis clamare ad Dominum, vt saluet nos. 1. Reg. 7.

Non placuit Domino, quod filij Israël petierunt super se regem: & tamen dixit Samuëli, audi vocem eorum, &c. 1. Reg. 8.

Dixit Samuël ad populum: Absit à me hoc peccatum; vt cesset orare pro vobis. 1. Reg. 12.

David dixit se inuenisse cor suum, vt oraret Dominum. 2. Reg. 7.

Deprecatus est David Dominum pro populo, & ieiunauit, & ingressus seorsum iacuit super terram. 2. Reg. 12. Bonus quidem fuit modus orandi; sed tunc David non fuit dignus exaudiri.

Orans Elias pro pluuia, dixit puero suo, vt prospiceret contra mare. Vnde sperabat nubem consurgere pluuiosam, sed vsque ad septimam vicem nihil penitus apparebat, in quo diuturnitas orationis, & instantia commendatur. 3. Reg. 18.

Iosaphat rex Iuda timore perterritus totum se contulit ad rogandum Dominum; audierat enim quod maxima multitudo gentium venerat contra eum. 2. Paralip. 20. Bono vsus est consilio Ezechias auditis nuntiis regis Assyriorum, quando misit ad Isaiam prophetam, dicens: Fac orationem pro reliquiis, quæ repertæ sunt, & ipsemet ad orandum Dominum, se conuertit, & nota quam prudenter orauit. 4. Reg. 19.

Conuertit Ezechias faciem suam ad parietem, vt attentius orare posset, & oravit Dominum dicens: Obsecro Domine, &c. Fleuit itaque Ezechias fletu magno, &c. 4. Reg. 20. Miro modo fuit deuota, humilis, & efficax oratio Manasse regis Iuda, sicut patet intuenti in fine secundi libri Paralipom. Ieiunauimus, & rogauimus Dominum pro recto itinere, & securo, & euenit nobis prospere. 1. Esdr. 8.

Pater quod in omni loco, licet orare. Nehemias enim orauit, dum daret regi bibere, & oravit Deum celi, cum debuit ad interrogata respondere. Nehem. 1. Orauerat etiam valde deuote, & humiliter in primo cap. præcedenti.

Tobias auditis duris sermonibus vxoris coepit orare cum lacrymis. Tob. 3.

Sarra filia Raguelis, audita ab ancilla graui contumelia, perrexit in superius cubiculum domus suæ, & tribus diebus in oratione persistens cum lacrymis deprecabatur DEVM, vt ab illo improperio liberaret eam; Tob. 3.

Raphaël Angelus monuit Tobiam inuiorem, ne dæmon haberet potestatem in eum, vt cum accepisset Sarram vxorem, ingressus cubiculum per tres noctes contineret se ab ea, & nihil aliud faceret, nisi quod orationibus vtrique vacarent. Tob. 6.

Audientes filij Israël potentiam Holofernis clamauerunt ad Dominum. Eliachim vero summus Sacerdos commemorabat eis, quomodo Moyses confidentem in virtute sua Amalec non ferro pugnando, sed precibus sanctis orando deiecit. Iud. 4.

Multum confidebat Iudith in orationibus aliorum: A vnde proponens ire ad Holofernem dixit presbyteris: Orate, vt firmum faciat consilium meum Deus, & post pauca: Nihil aliud fiat, nisi oratio pro me ad Dominum Deum nostrum. Iudith 8. Similiter quando debuit amputare caput Holofernem, orauit cum lacrymis ante lectum Iudith 13.

Esther locutura ad regē Assuerum dixit Mardocheo: Congrega omnes Iudeos quos in Susis reperieris, & orate pro me. Esther 4. quam deuote, & humiliter orauerit, habetur postea cap. 14.

De oratione Mardochei, quomodo deprecatus est Dominum pro se, & pro populo. Esther 13. Magnæ reputationis apud Deum fuit oratio Hieremiæ, quando dicebat ei Dominus: Hier. 11. Noli orare pro populo hoc, & ne assumes pro eis laudem & orationem, quasi dicat, B nolo te orare sine effectu sequente: nam dicitur postea; Non enim exaudiam te.

Azarias stans in medio fornacis, orauit sic: Benedictus est Deus Patrum nostrorum, & laudabilis, &c. Dan. 3.

Non dimisit Daniel propter iniquum regis Darij edictum, quin oraret ter in die Deum suum genibus flexis, sicut antea facere consueuerat, Dan. 6. Ecce quam pretiosum, & vile orare Deum reputabat.

Intelligens Daniel tempus captiuitatis esse completum, instantius orauit pro populo in captiuitate detento. Et nota ibi quam humiliter, & quam frequenter orauit. Dan. 9. Videns Susanna omne humanum sibi deesse consilium, recurrit ad orationis suffragium, & oratio sua fuit exaudita. Dan. 13.

Orauit Ionas ad Dominum de vtero piscis, & ait: Clamaui, &c. Ion. 2.

Congregatus est conuentus, vt essent parati in prælium, & vt orarent: & peterent misericordiam, & miserationes. 1. Machab. 4. Item 4. Iudas commissurus prælium contra Gorgiam dixit: Benedictus est Saluator Israël, &c. Item 7. videns Iudas exercitum Nicanoris orauit, & dixit: Qui missi erant à rege Sennacherib, &c. In duobus autem præcipuis bellis, nō legitur Iudas orasse: primo contra regem Antiochum Eupatorem: & tunc non vicit, sed diuertit. 1. Machab. 6. Secundo contra Barchidem, & Alchimum: & tūc in bello cecidit. 1. Machab. 9. Videns Ionathas, quod omnes, exceptis paucis, dereliquerant eum pugnantem contra alienigenas, scidit vestimenta sua, & orauit, & postea victoriam obtinuit. 1. Machab. 11. Nos Iudæi in tribulatione, & imperu qui superuenit nobis orauimus, & exauditi sumus; & post pauca orationem faciebant sacerdotes, &c. 2. Machab. 1. Sacerdotes ante altare cum stolis sacerdotalibus iactauerunt se, & inuocabant de cælo eū, qui de depositis legem posuit, vt iis qui deposuerant ea, salua custodirentur. Vniuersæ etiam mulieres protensis manibus in cælum deprecabantur. 2. Machab. 3. Iudas Machabæus, & qui cum eo erant, simul deprecabantur Dominum, vt eriperet eos ab impio Nicanore, & si non propter eos, sed propter testimonium, quod erat ad Patres eorum, & propter inuocationem sancti, & magnifici nominis eius super impios. 2. Machab. 8.

E Orabat scelestus Antiochus Dominum, à quo non esset misericordiam consecutus. 2. Machab. 9. Nicanor, & qui cum eo erant cum tubis, & canticis admonebant. Iudas vero, & qui cum eo erant inuocato Deo per orationes congressi sunt, manu quidem pugnantes, sed cordibus Dominum orantes; prostrauerunt non minus triginta quinque millia, præsentia Dei magnifice delectari. 2. Machab. 15.

Breuem & humilem modum orandi habuit ille leprosus, genu flexo orauit Dominum Iesum, dicens: Domine si vis, pores me mundare. Matth. 8. Mar. 1. Luc. 5. Similem modū orandi, scilicet per modum insinuationis habuit Centurio, cum dixit: Domine, puer meus iacet in domo paralyticus, & male torquetur, Matth. 8. Item Martha, & Maria pro Lazaro iam sepulto. Ioan. 11. Do-

mine, si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus, &c. Etiam de eo quod Dominus facere proposuit vult per nos ipse quandoque rogari. Matth. 9. Rogate Dominum messis, vt mittat operarios in messem suam, statimque sequitur: Conuocatis, &c.

Dimissa turba, ascendit Dominus in montē solus orare, Matth. 14. In quo docemur, quod cum orare volumus turbam debemus fugere, ne turbemur. Dominus & Saluator noster in Euangelio, nos orare docuit verbo, Matth. 6. Sic ergo orabitis, Pater noster, &c. Item animauit promisso. Luc. 11. Petite, & accipietis, quærite & inuenietis, &c. Ioan. 14. Si quid petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam. Petite, & accipietis, &c. Item informauit exemplo, ipse enim qui poterat imperare, voluit orare. Matth. 14. & Mar. 1. Luc. 9. Specialiter autem instante persecutione passionis suæ orauit, & orare monuit. Matth. 27. Mar. 14. Luc. 22. Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem.

Quando Maria Magdalena veniam obtinuit à Domino dicente: Remittuntur tibi peccata tua, nihil vocaliter orasse legitur, sed fleuisse. Luc. 7. per quod apparet efficacia mentalis desiderij, etiam sine oratione vocali. Ad instantiam orationis Dominus nos inducit exemplo amici ad amicum, media nocte euntis. Luc. 11. Item exemplo viduæ, quæ ab ipso iudice cum importunitate multa iudicari petebat. Luc. 18.

Ad humiliter orandum, & instantiam contemnendam inducit Dominus exemplum de superbo Phariseo, & humili Publicano. Luc. 18. Post Ascensionem Domini in cælum reuerfi sunt discipuli in Hierusalem, & erant omnes perseverantes in oratione vnanimiter cum mulieribus, & Maria matre Iesu. Act. 1.

C Apostoli volentes vnum de discipulis eligere in Apostolum loco Iudæ, statuerunt duos, Ioseph & Matthiam, & orantes dixerunt. Tu Domine, qui nosti corda hominum, ostende quem elegeris. Act. 1.

Omnes fideles in primitiua Ecclesia perseverantes erant in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus. Act. 2.

Item 3. Petrus & Ioannes ascenderunt in templum, ad horam orationis nonam.

Cum orassent discipuli vnanimiter alta voce motus est locus, in quo erant congregati, & repleti sunt omnes Spiritu sancto, & loquebantur verbum Dei cum fiducia. Act. 4.

D Lapidabant Iudæi Stephanum inuocantem, & dicentem: Domine Iesu accipe spiritum meum, positis autem genibus clamabat voce magna: Domine ne statuas illis hoc peccatum. Act. 7.

Petrus & Ioannes orauerunt pro illis de Samaria, vt acciperent Spiritum sanctum. Act. 8. Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant, &c.

Saulus ad terram prostratus, & salubriter excæcatus, postea surrexit; & in Damascum veniens orare cœpit, & fuit tribus diebus non manducans nec bibens. Act. 9.

E Cornelius Centurio erat vir religiosus, ac timens Deum cum omni domo sua faciens elemosynas multas plebi, & deprecans Dominum semper, & per hoc disposuit se ad fidem. Act. 10. Vnde sequitur: Orationes tuæ, & elemosynæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei.

Ascendit Petrus in superiora domus, vt oraret circa horam sextam, vt scilicet posset deuotius orare à familia inferius existente remotus. Act. 10.

Petrus seruabatur in carcere Herodis, oratio autem fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo. Act. 12.

Cum dixisset Spiritus sanctus: Segregate mihi Saulum, & Barnabam in opus, ad quod assumpsi eos, sequitur: Tunc ieiunantes, & orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos, & sequitur, quod fecerunt mirabilem fructum. Act. 13. & deinceps.

Eunte Paulo ad orationem obuiavit ei puella, quæ spiritum pythonem habebat, quem Paulus expulit, præcipiens ei in nomine Iesu Christi. Act. 16.

Recedens Paulus à fratribus de Asia, post pulchros sermones, & pia verba positis genibus cum omnibus illis orauit, magnus autem fletus factus est omnibus. Act. 20.

Orans autem in templo Paulus factus est in stupore mentis, & vidit Dominum Iesum dicentem sibi: Festina, & exi cito de Hierusalem, &c. Act. 22.

Pater Publij febribus, & dysenteria laborante cum orasset Paulus, & imposuisset ei manus, sanauit eum. Act. 28.

Apostolus Paulus, qui orandum esse sine intermissione monebat. 1. Thess. 5. Hoc ipsum sollicitè faciebat. Rom. 1. Sine intermissione memoriam vestri facio, semper in orationibus meis.

Adeo grande, & arduum opus est orare, quod ipse Paulus Apostolus, ad id agendum idoneè, decebat se sufficientem non esse. Rom. 8. Nam quid oremus, sicut oportet nescimus. propter quod ipse orationes aliorum frequenter, & humiliter postulabat. 1. Thess. 5. Fratres orate pro nobis.

Petebat autem Paulus orationes fieri, & pro malis amouendis, & pro bonis obtinendis, de primo. Rom. 15. Obsecro vos fratres, vt adiuuetis me in orationibus ad Dominum; vt liberer ab infidelibus, &c. quod autem aliorum orationibus crederet, se iuari, dicit. 2. Corin. 1. De tantis periculis eripuit nos Deus, in quem speramus, quoniam adhuc eripiet adiuantibus, & vobis in oratione pro nobis.

Quantum ad secundum, scilicet ad bona, quæ obtinere per aliorum orationes optabat, dicitur Coloss. 4. Orantes pro nobis, vt Deus aperiat nobis ostium sermonis ad loquendum mysterium Christi. Item. 2. Thessal. 3. Fratres orate pro nobis, vt sermo Dei cutrat, & clarificetur.

Orabat Paulus pro aliis, vt eos videre, & in eis fructificare posset. Rom. 1. Memoriam vestri semper facio in orationibus meis obsecrans, si quo modo prosperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos. Item Timoth. 1. Sine intermissione habeo tui memoriam in orationibus meis nocte ac die desiderans te videre.

Item vt Deus eos ad vitam salutis vocaret. 2. Thessal. 1. Oramus semper pro vobis, vt dignetur vos vocare D. vocatione sua sancta, Deus vester & impleat. &c.

Item vt ipsi semper de bono in melius proficerent. Philipp. 1. Hoc oro, vt charitas vestra, magis ac magis abundet.

Item vt plenitudinem diuinæ cognitionis haberent. Coloss. 1. Non cessamus pro vobis orantes, & postulantes, vt impleamini agnitione voluntatis eius.

Apostolus Iacobus orationem dicit valere pro obtinenda corporali salute. Iacob. 5. Oratio fidei saluabit infirmum.

Item pro æterna, quæ est salus simpliciter, & vna. Iac. 5. Orate pro inuicem, vt saluemini.

De lacrymis, siue fletu. Cap. XVII.

Fleuit Agar longè ab Ismaële sedens, nec voluit videre puerum morientem. Gen. 22.

Eiulatu magno fleuit Esau, vt benedictionem patris haberet. Gen. 27.

Venit Abraham, vt plangeret, & fleret Saram vxorem suam defunctam. Gen. 8.

Eleuata voce fleuit Iacob, postquam recognouerat Rachel consobrinam suam. Gen. 29.

Stringens Esau collum Iacob, & osculans eum fleuit. Gen. 33.

Sciſſis vestibus Iacob indutus est cilicio lugens filium suum Ioseph multo tempore. Gen. 37.

Comota fuerunt viscera eius super fratre suo Benjamin & eruberunt lacrymæ, & introiēs cubiculū fleuit. Gen. 43.

A Eleuauerunt vocem Ioseph cum fletu, & dixit fratribus suis: Ego sum Ioseph. Gen. 45. Fleuit etiam idem Ioseph super patre suo mortuo. Gen. 49. & tandem fleuit fratribus cum rogantibus, vt obliuisceretur peccati commissi. Gen. 50.

Promiscuum, quod ascenderat ex Ægypto flagrant desiderio carniū sedens, & flens, & ait: Quis dabit nobis carnes ad vescendum. Num. 11. Vociferans omnis turba fleuit, & murmurati sunt dicentes: Vtinam mortui essemus in Ægypto. Num. 14. Omnis multitudo videns occubuisse Aaron, fleuit super eo triginta diebus. Num. 20.

Filij Israël mortuum Moysen fleuerunt triginta diebus. Deuteron. 34. Angelus Domini venit ad locū fletum, & improperauit filiis Israël beneficia quæ à Deo receperant, & peccata quæ commiserant, & eleuauerunt vocem, & fleuerunt. Iud. 2.

Pugnantes filij Israël contra filios Benjamin, fleuerunt coram Domino. Iudic. 20. Et postmodum obtenta victoria, fleuerunt pro destructione fratrum suorum. Iudith. 21.

Recedente Noëmo, nurus suæ flere cœperunt. Ruth 1. Orauit Anna, Deum flens largiter. 1. Reg. 1.

Audita obsidione labe Galaad leuauerunt vocem filij Israël, & fleuerunt. 1. Reg. 11.

Lugebat Samuel Saulem, quoniam Dominum pœnitebat, quod constituisset eum regem. 1. Reg. 15.

Dauid & Ionathas osculantes se fleuerunt pariter. 1. Reg. 20.

Saul audiens vocem Dauid, qui pepercerat ei, eleuata voce fleuit. 1. Reg. 24.

Vidit Dauid ciuitatem Siceleg esse succensam, & homines adductos inde captiuos, & planxerunt ipse & populus, qui erat cum eo, donec deficerent in eis lacrymæ. 1. Reg. 30.

Planxit Dauid super Saul & Ionathan, & alios interfectos. 2. Reg. 2.

Dauid, & omnis populus fleuerunt super Abner, quem occiderat Ioab. 2. Reg. 3.

Noluit Dauid flere pro filio paruo mortuo, & tamen fleuerat pro infirmo. 2. Reg. 12.

Quamuis Absalon se exhibuerat pessimum erga patrem, tamen Dauid fleuit eum miserabiliter mortuum. 2. Reg. 18.

Eliseus videns Azahalem coram se cœpit flere, propter mala, quæ facturus erat filiis Israël, cum ille esset futurus Rex Syriæ. 4. Reg. 8. Fleuit Ezechias fletu magno, orans Dominum propter mortem, quam sibi de proximo imminere putabat. 4. Reg. 20.

Cum audisset Iosias rex Iuda comminationes scriptas in libro Legis Domini, propter peccata, scidit vestimenta sua, & fleuit, & multum Deo placuit. 4. Reg. 22.

Quando reedificabatur templum ab iis, qui redierant de Babylone, non poterat quisquam agnoscere clamores lætantium, & vocem fletus populi. 1. Esd. 3.

Orante Esdra, & flente propter commixtionem Gentilis populi cum Iudæis collectus est ad eum cœtus grandis virorum ac mulierum, & fleuit populus multo fletu. 1. Esd. 10.

E Cum audisset Nehemias miserabilem statum ciuitatis Hierusalem, fleuit diebus multis, & ieiunabat & orabat ante faciem Dei cœli. Nehem. 1.

Legente Esdra distincte, & aperte, ad intelligendum verba legis, flebat omnis populus, cum audiret verba legis. Nehem. 8.

Tobias manducauit panem cum luctu, & timore, quia scilicet corpus iugulati proximi in domo habebat, quod nocte sepelire volebat. Tob. 2.

Idem postea auditis sermonibus vxoris ingemuit, & cœpit orare cum lacrymis. Tob. 4.

Sarra filia Raguelis, audita ab ancilla grani contumelia, orauit Dominum cum lacrymis, vt ab illo improperio liberaret eam. Tob. 4.

Cum recessisset à parentibus suis Tobias iunior, cœpit

fleat mater eius, & dicere baculum senectutis nostræ A tulisti, &c. Tob. 5.

Moram faciente Tobia, flebat mater eius irremediabilibus lacrymis atque dicebat, Heu me fili mi, ut quid te misimus peregrinari lumen oculorum nostrorum, &c. Tob. 10.

Raguel cognoscens Tobiam iuniorem, cum lacrymis osculatus est eum, & ploravit super collum eius. Tob. 7.

Veniens, Gabelus ad domum Raguelis, & videns Tobiam iuniorem discumbentem fleuit, & benedixit Deum, Tob. 9.

Exurgens cæcus Tobias occurrit filio redeunti, & suscipiens osculatus est eum cum vxore sua, & cœperunt flere præ gaudio. Tob. 10.

Cum exposuisset Achior omnia, quæ dixerat Holoferni, omnis populus communi lamentatione, & fletu vnanimes preces Domino effuderunt. Iudith. 6. Factus est fletus, & ululatus magnus in Ecclesia, & per multas horas vna voce clamauerunt ad Deum, dicentes: Peccauimus cum patribus nostris, &c. Iudith. 7. Item 13. stetit Iudith ante lectum Holofernis, orans cum lacrymis, ut Deus id quod cogitauerat, perficere dignaretur.

Cum audisset Mardocheus iniquam sententiam contra Iudæos prolatam, scidit vestimenta sua, & indutus est sacco spargens cinerem capiti, & cum eiularum clamor animi sui amaritudinem ostendebat. In omnibus quoque prouinciis, ad quas crudele regis dogma peruenerat planctus ingens erat apud Iudæos, ieiunium, ululatus, & fletus. Esther 4. Postquam Aman vidit Mardocheum tam magnifice honoratum, festinauit ire in domum suam lugens, & operto capite. Esther 6.

Sanctus Iob flebat pro miseriis propriis. Iob 30. Versa est in luctum cithara mea, & organum meum in vocem fletum, cuius fletus vehementia appareret per hoc, quod dixerit. 16. Facies mea intumuit à fletu, & palpebræ meæ caligauerunt. Item flebat pro miseriis alienis, Iob 30. Flebam quondam super eo, qui afflictus erat, & compatiabatur anima mea pauperi, & post moriens incedebam, &c.

Rex, & propheta Dauid habebat de lacrymis suis lauacrum. Psal. 5. Lauabo per singulas noctes lectum meum, &c. Item cibum. Psal. 41. fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die, ac nocte, &c. Item potum. Psal. 79. Potum dabis nobis, in lacrymis in mensura. Idem: 72. Potum meum cum fletu miscebam. Versus,

Huius lacryma, lauacrum, panis, potusque fuerunt. Plorabat etiam Dauid vitam suam recolendo. Psal. 55. Deus vitam meam annunciaui tibi: posuisti lacrymas meas in conspectu tuo. Item cœlestis patriæ recordando. Psal. 136. super flumina Babylonis, illic sedimus & fleuimus, &c. Interdum orando. Psal. 38. Exaudi Deus orationem meam: & deprecationem meam, auribus percipe lacrymas meas. Idem. 6. Exaudiuit Dominus vocem fletus mei, &c. Idem Deum adorando. Psal. 95. Venite adoremus, & procidamus ante Deum: Ploremus coram Domino, qui fecit nos.

Videns Isaias destructionem populi sui dicebat: Recedite à me amare flebo: nolite incumbere ut consolemini me. Isa. 22. Dixit Hieremias: Audite, & auribus percipite, nolite eleuari, &c. Quod si hoc non audieritis, in abscondito plorabit anima mea. Hiere. 13.

Copiosi autem fletus in ipso signa erant multæ lacrymæ. Hiere. 9. Quis dabit capiti meo aquam, & oculis fontem lacrymarum, &c. Fons raro, vel nunquam siccatur.

Item multi gemitus. Thren. 1. Idcirco ego plorans, & oculus meus deducens aquam, &c. Sequitur: Multi enim gemitus mei, & cor meum moriens.

Item clamosi singultus. Thren. 3. Diuisiones aquarum deduxit oculus meus, &c. Sequitur: Ne auertas aurem tuam à singultu meo, & clamoribus.

Item oculorum defectus. Thren. 2. Defecerunt prælacrymis oculi mei, conturbata sunt viscera mea, &c. Ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, pa-

nem desiderabilem non comedi, & caro & vinum non introierunt in os meum, &c. Dan. 10.

Flebant amici Susannæ cum viderent presbyteros aduersus eam testimonium prolaturus; & ipsa etiam flens suspexit ad cœlum. Erat enim cor eius, &c. Daniel 13.

Antiochus fecit in Hierusalem cœdem magnam hominum, & factus est planctus magnus in Israël. Omnis maritus assumpsit lamentum, & quæ sedebant in thoro maritali lugebant. 1. Machab. 1.

Planxit omnis Israël planctu magno, pro morte Mathathie, 1. Machab. 2.

Fleuerunt omnes de Israël Iudam Machabæum fletu magno, & lugebant ipsi dies multos dicentes. Quomodo cecidit potens, qui saluum faciebat Israël, 1. Machab. 9.

Interfectis à Tryphone Ionatha, & duobus liberis eius cum mille viris, quos retinuerat sibi, luxit Israël luctu magno. 1. Machab. 12. & 13. Contristatus est animo Antiochus, propter mortem Oniæ, & flexus ad misericordiam lacrymas fudit, recordatus defuncti sobrietatem, & modestiam. 2. Machab. 4.

Occis bimis pueris per Herodem, impletum est, quod dictum est per Hieremiam prophetam: Vox in Rama audita est, ploratus, & ululatus, &c. Math. 2.

Pater pueri lunatici exclamans cum lacrymis aiebat: Credo Domine, adiuua incredulitatem meam. Mar. 9.

Maria Magdalena legitur fleuisse pro peccatis suis ad pedes Domini. Luc. 7. Secundo pro morte fratris. Ioan. 11. Tertio pro passione Domini Iesu Christi. Ioan. 21.

Saluator noster inuenitur tribus vicibus lacrymas effudisse super Lazarum, quem ad hanc mortalem vitam reuocabat. Ioann. 11. Super ciuitatem Hierusalem, quam pro peccato ruituram sciebat. Luc. 9. Et in cruce, quando seipsum pro peccatis mundi hostiam offerebat. Heb. 5. Preces cum clamore valido, & lacrymis offerens, &c.

Petrus post negationem trinam Domini egressus foras fleuit amare. Sed nota quod Lucas præmisit, dicens: Respexit Dominus Petrum. Luc. 22.

Euntem Dominum ad crucem, sequebatur turba multa populi, & mulierum quæ plangebant, & lamentabantur eum. Luc. 23.

Paulus Apostolus cum lacrymis Domino seruebar. Ait enim Act. 20. Cum valediceret fratribus de Asia: Vos scitis qualiter vobiscum per omne tempus fuerim seruans Domino, cum omni humilitate, & multis lacrymis.

Item cum lacrymis proximos admonebat, & ipsos ad lacrymas prouocabat. Act. 20. Per triennium nocte, & die non cessavi cum multis lacrymis, monens vnumquemque vestrum, &c. Sequitur, Magnus autem factus est fletus omnium, &c.

Item cum lacrymis epistolas suas scribebat. 2. Cor. 2. Ex multa tribulatione, & angustia cordis scripsi vobis per multas lacrymas. Item, Philip. 3. Multi ambulant, quos sæpe dicebam vobis, nunc autem & flens dico inimicos crucis Christi, &c.

Item cum lacrymis orabat. Act. 20. Positis genibus suis cum omnibus illis, quibus loquebatur, orauit, magnus autem factus est fletus omnium. Rom. 7. Spiritus postulat pro vobis, id est, postulare nos facit, gemitibus innumerabilibus; tales autem gemitus non solent esse sine fletu.

Cum aduenisset Petrus in Ioppem circumsteterunt eum omnes viduæ flentes, & ostendentes tunicas & vestes, quas faciebat illis Dorcas. Act. 9.

De iuramento. Cap. XVIII.

Dixit Abimelech ad Abraham: Dominus tecum est in vniuersis, quæ agis: iura ergo mihi ne noceas mihi, &c. Dixitque Abraham: Ego iurabo, Genes. 21.

Iacob,

Iacob, & Laban inierunt fœdus, & iurauit Iacob per timorem patris sui Isaac. Gen. 31.

Moyſes iurauit quod habitaret cum Ietto, & accepit Sephoram filiam eius vxorem. Exod. 2.

Pepigit Ionathas fœdus cum domo Dauid, & iurauerunt ambo. 1. Reg. 20.

Audiens Dauid duritiam Nabal, ait: Hoc faciat Deus inimicis Dauid, & hoc addat, si reliquero de omnibus quæ ad eum pertinent vsque mane, mingentem ad parietem. 1. Reg. 25.

Flentem Dauid pro morte Absalon filij sui, dixit, Ioab: Surge & procede, & alloquens satisfac seruis tuis. Iuro enim tibi per Dominum, quod si non exieris, ne vnus quidem remansurus sit tecum nocte hac. 2. Reg. 19.

Dauid iurauit Bethſabæ matri Salomonis, quod Salomon regnaret post eum. 2. Reg. 1.

Rex Salomon audita petitione matris pro Adonia iurauit per Dominum, dicens: Hoc faciat mihi Deus, & hoc addat, quod contra animam suam locutus est Adonias verbum hoc. 3. Reg. 2.

Dixit Elias Theſſites ad Achab Regem Israël: Viuit Dominus Deus Israël, in cuius conspectu ſto, si erit annis ros & pluuia, nisi iuxta oris mei verba. 3. Reg. 17.

Benadad Rex Syriæ indignatus ad responsionem Achab ait: Hoc faciunt mihi dii, & hoc addant, si suffecerit puluis Samatiæ pugillis omnis populi, qui sequitur me. 3. Reg. 20.

Dixit Elias ad Eliseum: Sede hic, quia Dominus misit me vsque in Bethel, Cui ait Eliseus: Viuit Dominus, & viuit anima tua, quia non derelinquam te. 4. Reg. 2.

Nabuchodonosor iurauit per thronum suum, quod defenderet se. Iudit. 1.

Rex Antiochus filius Antiochi misit ad Iudæos pacem facere, & iurauit illis rex & princeps. Sequitur, Et rupit citius iuramentum. 1. Machab. 6.

Herodes Tetrarcha iurauit filiz Herodiadis, quidquid petieris dabo tibi, licet dimidium regni mei. Mar. 6.

Petrus dicentibus sibi: Et tu ex illis es, nam & loquela tua manifestum te facit, cœpit detestari, & iurare, quia non nouisset hominem. Matth. 26.

Apostolus Paulus mulrorens legitur iurasse in Epistolis suis. 1. Cor. 15. Quotidie morior per vestram gloriam fratres. Item. 2. Cor. 11. Deus, & Pater Domini Iesu Christi scit, quia non mentior. Item. Galat. 1. Ecce coram Deo, quia non mentior. Rom. 1. Testis est mihi Deus, cui serui. Item. 1. Cor. 1. Testem Deum inuoco in animam meam.

CAPVT XIX.

De Sabbati obseruatione.

Obſeruatione Sabbati originem trahit ex eo, quod dicitur Gen. 2. Benedixit Deus diei septimo, & sanctificauit illum, quia in ipso requieuit ab omni opere suo, &c.

Sexta die filij Israël in deserto colligebant manna duplici quantitate, vt die sabbati vacarent omni opere. Exod. 16.

Inter præcepta decalogi solius mandati de sabbati obseruatione ratio redditur, quia minus de ratione apud carnales homines habere videbatur. Exod. 20.

Præceptum de obseruatione Sabbati frequenter repetitur in lege, vt homo illud diligenter obseruet, & vt veram requiem adipiscatur labore.

Die Sabbati offerebantur duo agni, diebus aliis vnus tantum, nisi in ſolemnnitatibus & Calendis, ad designandum, quod in festis abundantius Deum laudare debemus. Num. 28.

Homo deprehensus colligere ligna in sabbato fuit præcepto Domini lapidatus à toto populo. Num. 28.

Videns Nehemias homines torculari calcantes, & onera portantes, & venalia in sabbatis, obiurgauit eos tanquam diem sabbati profanantes. Nehem. 3.

Gentiles ex parte Antiochi constituerunt prælia in diebus sabbatorum aduersus quosdam, qui fugerant de

A Iudæa: at illi non miserunt lapidem, nec oppilauerunt loca occulta dicentes: Moriamur omnes in simplicitate nostra. 1. Machab. 2. De quibus est aduertere, quod licet erga mandatum Domini deuotionem ostenderent; tamen attendentes postea, quod per hoc populus Domini dispergi poterat, cogitauerunt ſaniori consilio, dicentes: Omnis homo quicumque venerit ad nos die sabbatorum, pugnemus aduersus eum, non enim videtur opus seruire, pugnare pro vita tuenda, vel pro lege Dei.

Machabæus Iudas, & socij sui pugnantes contra Nicanorem, & exercitum suum interfecerunt super nouem millia hominum, ceteros autem fugere compulerunt, sed non persenerunt persequentes, eo quod erat ante sabbatum. 2. Machab. 8.

Nicanor cogitauit cum omni impetu die sabbati bellum committere, sed Iudæi qui eum per necessitatem sequebantur, dixerunt ei, ne ita ferociter ac barbarè feceris, sed honorem tribue diei sanctificationis. 2. Machab. 15.

Discipulis Domini vellentibus spicas, & manducantibus, dixerunt Phariſæi: Ecce faciunt quod non licet facere sabbatis. At ille dixit eis: Non legistis, quid fecerit Dauid, &c. Sequitur, Dominus est filius hominis, etiam sabbati. Matth. 12.

Saluator noster legitur in sabbatis multa fecisse miracula, vt patet per omnia Euangelia. Cuius causa, vel ratio, triplex assignari potest: vna, vt se Dominum legis ostenderet. Matth. 12. Dominus est filius hominis etiam sabbati. Secunda vt veram intelligentiam illius præcepti daret, quia non ab omni opere est cessandum. Matth. 12. Itaque licet sabbatis benefacere. Luc. 6. Tertia, vt plus homines audientes eum, & videntes ædificaret. Luc. 13.

Cum curasset inclinatam mulierem, Archisynagogus indignatus, quia sabbato curaret, dicebat turbæ: Sex dies sunt, &c. Luc. 13.

Mulieres sanctæ parauerunt aromata ad inungendum corpus Dominicum, & ita districte seruabant sabbatum, vt tali die nollent tam sanctum opus facere. Luc. 23. Et sabbato quidem siluerunt, secundum mandatum.

Sabbato requieuit Dominus in sepulchro. Luc. 23. Ioann. 19.

Dies sabbati erat apta specialiter, & conueniens ad audiendam legem Dei. Act. 13. Voces prophetarum, quæ per omne sabbatum leguntur. Item 16. Die sabbatorum loquebamur mulieribus, quæ conuenerant.

CAPVT XX.

De reuerentia templo exhibenda.

Locutus est Dominus ad Moyſen, dicens: Facies labium æneum ad lauandum, & missa in eo aqua lauabunt Aaron, & filij eius manus suas in eo, & pedes quando ingressuri sunt tabernaculum testimonij. Exod. 30. Non licebat, nisi paucis intrare tabernaculum, nec vasa eius tangere, sicut apparet. Num. 4. Diligentior, & feruentior fuit Salomon in ædificatione Templi Dei, quam in ædificatione domus propriæ, nam domum Dei compleuit septem annis; domum vero suam tredecim annis. Item citius cœpit ædificare Templum, quam domum suam. 3. Reg. 6. & 7.

Magnam ſolemnnitatem fecit Salomon dedicationis Templi. 3. Reg. 8.

Præcipit Ioiada Pontifex, vt Athalia educeretur extra Templum, & non occideretur in Templo Domini. 4. Reg. 11.

Magnam curam videbatur habere Dominus de Templo, qui præcepit Cyro, vt ædificaret sibi domum in Ierusalem, intelligitur de Templo materiali, sicut patet in textu. 1. Esdr. 1. Et hoc ipsum prædixerat Iſaias ante, quasi per ducentos annos. Iſa. 45.

Reuerſi de Babylonica captiuitate Iudæi primo cœperunt ædificare Templum, quam muros ciuitatis Ieru-

alem licet vicinos haberent inimicos, de quibus die nocteque timebant. 1. Esdræ 3.

Commendatur Tobias, quoniam in Hierusalem ad templum Domini veniebat, & ibi adorabat Dominum. Tob. 1.

Obtenta victoria de inimicis, qui contaminauerant templum, dixit Iudas ad fratres eius, antequam de domibus propriis aliquam facerent mentionem: Ecce contriti sunt inimici nostri, ascendamus nunc mundare sancta & renouare. 1. Machab. 4.

Rex Demetrius statuit, ut quicumque confugerint in templum, quod est Hierosolymis, & in omnibus finibus eius obnoxij regi, in omni negotio dimittantur. 1. Machab. 10.

Euntibus Iudæis ad bellum contra Nicanoris exercitum erat pro vxoribus & filiis, item pro fratribus, & cognatis minor sollicitudo, maximus vero & primus pro sanctitate timor erat templi. 2. Mach. 15.

Quadragesimo die voluit Dominus in templo deferri. Luc. 2.

Item duodecim annorum factus disputans in templo fuit inuentus. Luc. 2.

Postea de templo videntes, & euentes pluries eiecit. Marc. 21. Luc. 19. Ioan. 2.

Item in templo frequenter docuit, & miracula plura fecit. Matth. 21. Marc. 11. Luc. 20. Ioan. 7.

Arguit Dominus Phariseos, quia dicebant aurum templi sanctius templo. Matth. 21.

Recepto Spiritu sancto, Petrus & Ioannes ascende-
bant in templum ad horam orationis nonam; & tunc factum est primum sanationis miraculum, quod factum fuerit post Ascensionem Domini. Act. 3.

Angelus Domini per noctem aperuit ianuas carceris, & educens Apostolos, dixit: Ite & stantes loquimini in templo plebi omnia verba vitæ huius. Act. 5.

Commendatur Eunuchus ille reginæ Æthiopum, quia de Æthiopia venit adorare in Hierusalem. Act. 8.

Sed vero quod etiam sedens in curru legebat Isaiam Prophetam, quod est contra multos, qui euntes ad loca sancta non legunt, vel referunt sacra documenta, sed multiplicant vana verba.

Quamvis Iudæi graui odio, & furore persequerentur Paulum; tamen in templo noluerunt occidere eum, sed traxerunt eum extra templum, ut foris occiderent eum. Act. 21.

De adoratione, & cultu Dei, Cap. XXI.

Factum est, ut offerret Caim de fructibus terræ munera Domino; Abel quoque obtulit de primogenitis gregis sui, & de adipibus eorum, & respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius: ad Caim autem, & ad munera eius non respexit. Gen. 10.

Enos filius Seth, cœpit inuocare nomen Domini. Gen. 4. Edificauit Noë altare Domino, & tollens de cunctis pecoribus, & volucribus mundis obtulit holocaustum, odoratus est Dominus odorē suauitatis Gen. 8.

Apparuit Dominus Abraham in terra Canaan, & dixit ei: Semini tuo dabo terram hanc, qui edificauit ibi altare Domino, qui apparuit ei. Gen. 12.

Cum eleuasset oculos Abraham apparuerunt ei tres viri stantes prope eum, quos cum vidisset, adorauit in terra: & dixit: Domine, si inueni gratiam in oculis tuis, ne transcas seruum tuum, &c. Gen. 18.

Paratus fuit Abraham offerre vnicum filium suum Isaac Domino in holocaustum, sed Domino aliter providente arietem loco illius obtulit. Gen. 22.

Dominus apparuit Isaac in Bersabeæ, dicens: Noli timere, quia ego tecum sum, &c. Itaque edificauit ibi altare, &c. Gen. 26.

Locus est Dominus ad Iacob dicens: Surge, & ascende Bethel, & habita ibi; facque altare Domino, qui apparuit tibi, quando fugiebas Esau fratrem tuum, &c. Gen. 35.

A Audierunt filij Israël, quod visitasset eos Dominus, & quod respexisset afflictionem, & proni adorauerunt. Exod. 4.

Postquam locutus est Dominus ad Moysen de religione Phasæ, & percussione primogenitorum Ægypti, sequitur: Incarnatus populus adorauit. Exod. 12.

Iethro dixit Moysi: Præsto populo in iis, quæ ad Deum pertinent, ut referas, quæ dicuntur ad eum, ostendasque populo cærimonias & ritum colendi. Exod. 18.

Moysi dixit Dominus: Ascende in montem tu, & Aaron, Nadab & Abiu, & septuaginta senes Israël, & adorabitis procul, & post pauca: Obtulerunt holocausta, immolaueruntque victimas pacificas Domino vitulos. Exod. 24.

Præcepit sibi fieri Dominus tabernaculum cum variis utensilibus, & ministros, ac ministeria ordinari ad cultum ipsius. Exod. 25. Et deinceps in multis capitulis.

Primum præceptum decalogi est: Non habebis Deos alienos, non facies tibi sculptile, &c. Non adorabis ea, neque coles. Exod. 20. & Deuter. 6. Dominum Deum tuum timebis, & ipsi soli setuiques, &c.

Angelus Domini ad patrem Samsonis, ait: Si vis holocaustum facere, offer illud Domino. Iudic. 13.

Helcana pater Samuelis ascendeat de ciuitate sua statutis diebus, ut adoraret, & sacrificaret Domino Deo exercituum in Silo. 1. Reg. 1.

Erat peccatum filiorum Heli, grande nimis coram Domino: quia retrahebant homines de sacrificio Domini. 1. Reg. 2.

Cum Samuel offerret holocaustum Domino pro populo, Philistæi inierunt prælium contra Israël. Intonuit autem Dominus fragore magno super Philistæos, & exterruit eos, & cæsi sunt à filiis Israël. 1. Reg. 7.

Rex Dauid sollicite cultum Dei in cantoribus, & sacerdotibus studuit ampliare, sicut apparet. 1. Paralip. 15. 16. 23. 24. & Ezech. 47. In omni opere, &c.

Abiit Salomon, ut immolaret Domino in Gabaon, mille hostias in holocaustum obtulit ibi. Apparuit autem ei Dominus per somnium, &c. 3. Reg. 3.

Salomon edificato templo stetit ante altare Domini in conspectu Ecclesiæ Israël, & expandens manus suas in cælum; utrumque genuflexit, & adorauit. 3. Reg. 8.

Reuersi filij Israël de captiuitate Babylonis, legerunt in volumine legis Dei sui, quater in die, & quater in nocte confitebantur, & adorabant Dominum Deum suum. Nehem. 9.

Cum irent omnes filij Israël ad vitulos aureos, Tobias fugiebat consortia eorum, & pergebat in Hierusalem ad templum Domini, & ibi adorabat Dominum Deum Israël. Tob. 1.

Cum audiisset Iob nuntiorum verba dicentium sibi perditionem rerum suarum, surrexit, & corruens in terram adorauit, & dixit: Nudus egressus sum ex utero matris meæ, &c. Iob. 1.

Quamuis esset prohibitum, quod nullus aliquid peteret ab aliquo Deo, vel homine, vsque ad triginta dies, nisi à solo Dario: tamen Daniel tribus temporibus in die flecebat genua sua in cœnaculo suo, & adorabat, confitebaturque coram Domino Deo suo. Daniel. 6.

Magi intrantes domum inuenerunt puerum cum Maria matre eius, & procidentes adorauerunt eum, &c. Matth. 2. Ecce miræ humilitatis deuotio; quid ergo debent facere Christiani Domino iam regnanti, si sic fecerunt Gentiles Domino vagienti?

Cum descendisset Iesus de monte, ecce leprosus veniens genuflexo adorauit, dicens: Domine, si vis potes me mundare. Matth. 8. Mar. 1.

Cæcus natus à Domino Iesu illuminatus procidens adorauit eum. Ioan. 9.

Videntes Dominum discipuli post resurrectionem suam adorauerunt: Quidam autem dubitauerunt. Matth. 28.

Sacerdotes, & populi de ciuitate Lystræ reputantes Deos Paulum, & Barnabam, volebant sacrificare eis, quod illi prohibuerunt omnino. Act. 14.

Postquam

Postquam audisset, & vidisset beatus Ioannes miras Dei reuelationes, cecidit, vt adoraret ante pedes h'igeli, qui ei hoc ostendebat, & dixit ei: Vide, ne feceris, Deum adora, &c. Apoc. 22.

CAPVT XXII.
De idololatria.

Videns populus, quod moram faceret descendendi de monte Moyses, congregatus aduersus Aaron dixit: Fac nobis Deos, qui nos præcedant. Exod. 32.

Fornicatus est populus filiorum Israël cum filiabus Moab, quæ vocauerunt eos ad sacrificia sua, at illi comederunt, & adorauerunt Deos earum. Num. 25.

Mortuo Iosue filio Naue, filij Israël fecerunt malum in conspectu Domini, & seruebant Baalim, & Astaroth, & dimiserunt Dominum Deum patrum suorum. Iudic. 2.

Fornicatus est omnis Israël in Ephod, quod fecerat Gedeon. Iudic. 8.

Item de Salomone dicitur: Deprauatum est cor eius per mulieres, ita vt sequeretur Deos alienos, nec erat perfectum cor eius, & 3. Reg. 11.

Excogitato consilio Ieroboam fecit duos vitulos aureos, & dixit: Ecce dii tui Israël, qui eduxerunt te de terra Egypti. 3. Reg.

Non suffecit Achab regi Israël, vt ambularet in peccatis Ieroboam, sed insuper seruiuit Baal, & adorauit eum. 3. Regum 16.

Edificauerunt viri de Iuda aras, & statuas, & lucos super omnem collem excelsum, & subter omnem arborem frondosam. 3. Reg. 14.

Achaz rex Iuda ambulauit in via regum Israël insuper, & filium suum consecrauit transferens per ignem. 4. Reg. 16.

Translatis filiis Israël in Assyrios collocatae sunt diuersae gentes in ciuitatibus Samariae, & vnaquæq; fecit Deum suum, & cum Dominum colerent diis quoque suis seruebāt iuxta consuetudinē Gentilium. 4. Reg. 17.

Confusus, & vituperatus Sennacherib rex Assyriorum reuersus est in Niniuē ab impugnatione Ezechiae regis Iudæ cumque adoraret in templo Nesroch filij eius percusserunt eum gladio, & fugerunt. 4. Reg. 19.

Manasses rex Iuda erexit omnes aras Baal, & adorabat omnem militiam coeli, & coluit eam, &c. 4. Reg. 21.

Holofernes indignatus contra Achior, qui commendauerat potentiam Dei Hebræorum, dixit, quod ostenderet ei, quod non esset Deus, nisi Nabuchodonosor. Iudith. 6.

Nabuchodonosor fecit statuam auream, & præcepit, vt omnes populi tribus, & linguæ cadentes adorarent eam. Dan. 3.

Darius rex Persarum proposuit edictum, quod nullus infra triginta dies peteret aliquid à quocunque Deo, vel homine, nisi ab ipso rege Dario. Dan. 6.

Erat idolum in Babylone, quod rex quotidie adorabat, quod cum Daniel subuertisset, Babylonij adorauerunt draconem. Dan. 14. Antiochus iussit edificare aras & templa & idola, & immolari carnes suillas, & relinquere suos in circumcisos. 1. Machabæorum. 1.

Sacerdotes, & populus de ciuitate Lystæ reputantes Deos Paulum, & Barnabam voluerunt sacrificare eis, quod illi prohibuerunt omnino. Act. 14.

Cum Paulus maneret Athenis incitabatur spiritus eius in ipso, videns idololatriæ deditā ciuitatē. Act. 17.

CAPVT XXIII.

De blasphemia contra Deum.

Filius mulieris Israëlitis præcepto Domini lapidatus fuit in deserto pro eo, quod nomen Domini blasphemauit. Leuit. 24.

Dixit Heli filiis suis: Si peccauerit vir in virum placari potest ei Dominus. Si autem in Dominum peccauerit, quis orabit pro eo? 1. Reg. 2.

A Nathan Propheta multum exaggerabat peccatum Dauid, ex eo quod blasphemare fecerat inimicos nomen Domini. 2. Reg. 12.

Vir Dei dixit ad regem Israël, quia dixerunt Syri: Deus montium est, & non est Deus vallium, dabo omnem multitudinem hanc grandem in manu tua. 3. Regum. 20.

Videtur quod maius peccatum nesciuerit excogitare nequissima Iezabel, quam blasphemiam, quam fecit illi imponi. 3. Reg. 21.

Multum displicuerunt Deo blasphemiae, quas dixerunt serui Sennacherib regis Assyriorum, vnde percussit Dominus centum octoginta millia de exercitu suo. 4. Reg. 19.

B Non expedit simplices homines circa blasphemiam infidelium disputare; propter hoc prohibuit Ezechias; ne populus Raphaci blasphemio aliquid responderet. 4. Reg. 18. Isa. 36.

Holofernes indignatus, eo quod Achior potentiam Dei coeli commendauerat, dixit ad eum: Quoniam propheta, quod Gens Israël defendatur à Deo suo, vt ostendam tibi, quia non est Deus, nisi Nabuchodonosor, cum percusserimus eos omnes, quasi hominem vnum, &c. Iudith. 6.

Cum argueret Hieremias populum pro eo, quod sacrificabant omnes diis alienis, responderunt: Sermones Domini non audiemus, sed sacrificabimus reginæ coeli, sicut fecimus nos & patres nostri, & bene nobis erat, malumque non vidimus. Hiere. 40.

Nabuchodonosor rex Babylonis dixit sociis Danielis, qui statuam eius auream noluerunt adorare: Quis est Deus, qui eripiat vos de manu mea. Dan. 3.

Dixerunt quidam iniqui ex Israël in diebus Antiochi, Ex quo recessimus à Gentibus inuenerunt nos multa mala. 1. Machab. 1.

Obsidente Iuda Machabeo quoddam præsidium, quidam Gentiles intus existentes verba blasphemia, & nefanda iactabant, quo scito postea concremati fuerunt. 2. Machab. 10.

Dicentibus Iudæis Nicanori: Est Deus potens in coelo, qui iussit agi septimam diem, ille infelix ait: Et ego potens sum super terram, qui impero sumi arma & negotia regum impleri. 2. Machab. 15.

Cum eiecisset dæmonium Dominus cæcum & mutum, stupentibus turbis Pharisei blasphemabant dicentes: Hic non eicit dæmones, nisi in Belzebub principe dæmoniorum. Matth. 12. & Luc. 11.

Pendente Domino in cruce, prætereuntes blasphemabant eum mouentes capita sua, &c. Matth. 27.

Contradicebant Iudæi iis, quæ à Paulo dicebantur blasphemantes. Act. 13. & 18.

CAPVT XXIV.

De præceptis Dei, & obseruatione ipsorum.

Præceptum leue ad implendum, & breue ad retinendum dedit Deus primo paræti, dicens: Ex omni ligno paradisi comede, &c. Gen. 2. Quod tamen male custodiuit, & grauem pœnam incurrit. Genes. 3.

EMandata Dei licet interdum videantur esse de re parua, non parua diligentia sunt seruanda, quia puniuntur grauiter transgressores. Gen. 2. De ligno scientiæ boni, & mali, ne comedas. In quacunque enim die comederis ex eo, morte morieris. Fecit Noë omnia quæ mandauerat ei Dominus. Gen. 7.

Recepturi filij Israël mandata à Deo, iussi sunt sanctificari. Exod. 19. Vade ad populum, & sanctifica eos, hodie, & cras, &c.

Præcepit Dominus, vt filij Israël ponerent vittas hyacinthinas per angulos palliorum quatuor, vt cōtinuam haberent memoriam cœlestium mandatorum. Num. 15.

Balaam ariolus dixit Balach regi Moab: Nonne dixit tibi, quod quidquid impeteret tibi Dominus, hoc facerem? Num. 23. Ecce quantam reuerentiam habebat malus homo ad imperium Dei.

Specialem monitionem fecit Dominus Iosue de meditatione, & obseruatione legis, quando constituit eum super populum. Iosue. 1. Non recedat volumen legis huius, &c.

Non præteriiuit Iosue de vniuersis mandatis Domini, nec vnum quidem verbum, &c. Iosue. 11.

Saul tam signanter electus, propter transgressionem diuini præcepti irrevocabiler est proiectus. 1. Reg. 15.

Rex Dauid instruens Salomonem post se regnaturum dicebat: Tunc perficere poteris, si custodieris mandata, quæ præcipit Dominus Moyfi. 1. Paral. 22.

Ordinante Ioiada pontifice eduxerunt filium regis, & imposuerunt ei diadema, dederuntque in manu eius tenendam legem, & constituerunt eum regem. 2. Paralip. 23.

Cytus rex Persarum gentilis Monarcha totius mundi, non verecundabatur dicere: Præcepit mihi Deus cæli, ut ædificarem ei domum in Hierusalem. 1. Esdr. 1.

Conquerendo dicit Dominus. Hier. 35. Præualere sermones Ionadab filij Rechab, quos præcepit filiis suis, ut non biberent vinum, qui obedierunt præcepto patris sui: ego autem locutus sum ad vos, & non audistis me, &c.

Melius iudicauit Susanna incidere in manus hominum, quam derelinquere legem Dei, exponens periculo vitam, & famam. Dan. 13.

Cum trucidarentur sub Antiocho legis obseruatores multi de populo noluerunt infringere legem sanctam, & trucidati sunt. 1. Machab. 1.

Dux mulieres delatae sunt natos circumcidisse, quas infantibus ad vbera suspensis cum publice per ciuitatem circumduxissent, per muros præcipitauerunt. 2. Machab. 6.

Eleazarus vir ætate prouectus ditos corporis dolores sustinuit, & tandem occisus fuit, quia carnes porcinas contra legem noluit manducare, nec etiam simulare se vllatenus manducasse. 2. Machab. 6.

Propter legem Dei septem fratres cum matre sua, grauius tormenta passi sunt sub Antiocho. 2. Mac. 7.

Parentes Ioannis Baptistæ erant incedentes in omnibus mandatis, & iustificationibus Domini, sine querela. Luc. 1.

Adolescenti à Salvatore quærenti, quid boni faceret, ut vitam æternam haberet, responsum est ab ipso Domino: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Matth. 19.

Ad obseruandum præcepta Dei nos inducunt aliæ creature, quæ obediunt ei, de bonis Angelis non est dubium, quin sint ministri eius, facientes voluntatem, & verbum eius. 1. Paralip. 21. Imperauit Dominus Angelo, qui percutiebat. Item de malis Angelis. Luc. 8. Præcipiebat spiritui immundo, ut exiret ab homine, sequitur: Et exierunt dæmonia. Item præcepit Soli & non oritur Iob. 9. Item præcepit coruis, ut pascant Eliam, & sic fecerunt. 3. Reg. 17.

Et generaliter dicit Psal. 148. Præceptum posuit, & non præteribit, ignis, grando, nix, glacies, &c.

CAPITULUM XXV. De obedientia.

Hominem volens Deus sub obedientia viuere, etiam in statu innocentie, statim ut conditus est ipsum præceptis astrinxit. Gen. 2. Et eum contra obedientiam venientem seuerè puniuit. Gen. 3.

Prompte obediuit Noë Domino in omnibus, quæ ei faciendæ præcepit tempore instantis diluuij. Gen. 7.

Præceptum de circumcisione, quamuis esset graue & insolitum, non distulit Abraham implere, vsque in crastinum. Gen. 17.

Idem Abraham præceptum de immolatione filij sine mora exequi voluit. Gen. 22. Abraham de nocte confusus, &c. Et vide quam mirabilis fuit illa obedientia.

Prompte obediuit Ioseph patri ad fratres eum mittenti, quamuis eos primus accusasset, & ideo merito timere deberet. Gen. 37.

A Moyses obediuit Domino imponenti ducatum populi. Sed attende cum quanta difficultate, quinque enim se excusauit. Exod. 3. & 4. Magnam obedientiam promiserunt filij Israël, dicentes: Omnia quæ locutus est Dominus faciemus, & erimus obediētes. Exod. 24. Sed postea operibus fecere contrarium.

Filij Israël per desertum ambulantes ad imperium Domini erigebant tentoria, & ad imperium illius deponebant. Num. 4 & 9.

Idem filij Israël ad terram promissionis iuxta mandatum Domini ascendere conati sunt, & male cessit eis. Num. 54.

Euntes ad bellum contra mandatum Moyfi filij Israël, multi victi fuerunt à paucis. Num. 14. Quando autem ex obedientia pugnauerunt, pauci vicerunt multos: Num. 31.

Quia transgressus est Achan mandatum Iosue, populus fuit prælio superatus, & ipse postea à populo lapidatus. Iosue 7.

Saul offerens holocaustum contra mandatum Samuëlis, reprobatus est. Similiter, quia pepercit Agag regi Amalec, & gregibus ouium, & ceteris rebus pretiosis; & tunc dixit ei Samuël. Melior est obedientia, quam victimæ. 1. Reg. 15.

Dauid licet per Samuëlem vnctus esset in regem, tamen obediebat patri mittenti eum, ut portaret victualia fratribus, quibus fuerat præelectus. 1. Reg. 17.

Prædixit Dominus Salomoni, quod si faceret omnia, quæ præceperat ei ponere thronum regni eius, super Israël in sempiternum. Si autem auerteretur, & non custodiret mandata eius, auferret Israël de superficie terræ. 3. Reg. 9. 2. Paralip. 7. Et ita impletum est 4. Reg. ultimo.

Vir Dei, qui prædixit Ieroboam destructionem altaris sui à leone occisus fuit, quia scilicet contra præceptum Domini, in domo alterius Prophetæ comedit. 3. Reg. 13.

Obedientia commendatur interdum, & in iis, quæ videntur sine ratione mandati; unde percussus est à leone ille, qui noluit percutere quendam de filiis prophetarum. 3. Reg. 20.

Cum ad mandatum Elisæ, Naaman indignatus abiret, dixerunt ei serui sui: Pater & si rem grandem dixisset tibi Propheta facere debueras, &c. 4. Reg. 5.

Tobias iunior auditis exhortationibus patris respondit, & dixit: Omnia quæcunque præcepisti mihi pater, faciam. Tob. 5.

Quidquid præcipiebat Mardocheus, obseruabat Regina Esther, & ita cuncta faciebat, ut eo tempore solita erat, quo eam paruulam nutrebat. Esther 2.

Commendantur à Domino Rechabitzæ, qui noluerunt vinum bibere, pro eo quod præceperat eis pater eorum, dicens: Non bibetis vinum, vsque in sempiternum, & domos non ædificabitis, &c. Hier. 35.

Et nota difficultatem in illa obedientia.

Jonas insipienter refugiebat obedire Domino præcipienti, ut iret ad præcipiendum in Ninive, sed fugiendo deuenit, quo Dominus iusserat. Ioan. 1. & 3.

Marthas dixit nuntio regis Antiochi. Etsi omnes obediunt regi Antiocho, ego & filij mei, & fratres mei obediemus legi Patrum nostrorum. 1. Mac. 2.

Dixit vnus illorum septem fratrum: Parati sumus magis mori, quam patrias Dei leges præuicari. 1. Mach. 7.

Descendit puer Iesus cum Maria, & Ioseph in Hierusalem, & erat subditus illis. Luc. 2.

Cito & perfecte obediunt illi Apostoli, qui à Domino vocati continuo relietis retibus secuti sunt eum, Matth. 4. Similiter de Mattheo dicitur Luc. 5. Relictis omnibus surgens secutus est eum.

De obedientibus verbo, & non facto, seu facto plus quam verbo, proponit Dominus exemplum duorum filiorum, quorum vnus dixit se iterum in vna patris, & operaturum, & non iuit, alius negauit, & iuit. Matth. 21.

Etiā malis prælatis obediendum esse, præcepit Dominus. Matth. 23. Super cathedram Moyfi, &c.

Omnia

Omnia quaecunque dixerint vobis, seruate & facite. Saluator noster legi voluit obedire in circumcissione, in oblatione facta in templo. Luc. 2. Et in Iesu Agni Paschalis. Matth. 26.

Exemplum obedientiae proponit nobis Apostolus in Salvatore nostro, dicens: Factus obediens usque ad mortem. Philip. 2. Vbi, & insinuat obedientiae fructum subdens, propter quod Deus exaltauit illum, &c.

Comminati sunt principes sacerdotum, Petro, & Ioanni, ne ultra loquerentur in nomine Iesu, qui respondentes eis: Si iustum est vos potius audire, quam Deum, iudicare, non enim possumus, quae vidimus, & audiuius non loqui. Act. 4.

Deinde cum arguerentur Apostoli à principibus Sacerdotum, quia non seruauerant eorum mandata, responderunt Petrus, & Apostoli: Obedire Domino oportet magis, quam hominibus. Act. 5.

Saulus ad terram prostratus audiens verba Iesu Nazareni prompte respondit ei: Domine quid me vis facere. Act. 9. Cornelius dixit beato Petro: Omnes nos in conspectu tuo sumus, audire parati omnia quaecunque praecepta sunt tibi à Domino. Act. 10.

Paulus electo sibi Sila in socium, perambulabat Syriam, & Ciliciam confirmans Ecclesias, & praecipiens custodire praecepta Apostolorum, & seniorum. Act. 15.

CAPVT XXVI.

De Scriptura Sacra.

Magnam reuerentiam habere debemus ad Scripturam, quam ipse Deus voluit scribere, vel tradere specialiter, & docere. Exod. 32. Reuersus est Moyses de monte portans duas tabulas scriptas opere Dei. Ipse etiam Dominus noster Iesus Christus dicit se missum fuisse ad euangelizandum, & misit Discipulos ad hoc ipsum. Matth. 10. Mar. 1. & in Luc. 4. & 10. Ioan. 4. Sic igitur potest dici, quod lex vetus fuit data Moyse mediantribus Angelis, vt ait Apostolus, Galat. 3. Et beatus Stephanus hoc ipsum testatur. Act. 7. Accepistis legem in dispositione Angelorum. Reliqua vero pars veteris Testamenti data fuit inspiratione Spiritus sancti. 2. Pet. 1. Non enim voluntate humana allata est aliquando propheta, sed Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines. Nouum autem Testamentum continet verba, & facta Domini nostri Iesu Christi, in Euangelis, verba Apostolorum in epistolis, & in Apocalypsi. Item facta ipsorum in libro Actuum Apostolorum. Christus ergo verus Deus, & homo partem Euangeliorum protulit per seipsum; alia vero dixerunt Apostoli, & Euangelistae instructi per ipsum, & Spiritum sanctum. Act. 2. Repleti sunt omnes Spiritu sancto, & coeperunt loqui variis linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis. Sapientiam omnium antiquorum exquiret sapiens, & in Prophetis vacabit. Eccles. 39. quasi dicat, sapientiam quidem sapienter debet sapiens exquirere, sed specialiter debet scripturis Prophetarum intendere.

Ionathas summus Sacerdos, & seniores Iudaeorum, licet essent bellicis rebus intenti, scripserunt Spartiatis: Nos habentes solatio libros sanctos, qui sunt in manibus nostris, &c. 1. Machab. 12.

Saluator noster tentatus à diabolo per scripturam respondit, & ipsum tentatorem triplici auctoritate confudit. Mar. 3. Luc. 3.

Item scripturam esse completam in Aduentu suo dixit. Luc. 4. Hodie impleta est Scriptura haec in auribus vestris.

Item per Scripturam defendit discipulos contra Phariseos. Matth. 12. Non legistis quid fecerit Dauid, quando esuriit, &c. Magnam auctoritatem tribuit Dominus veteri Testamento, quando dixit Matth. 2. Donec transferit caelum, & terra, iota vnum, aut vnus apex, &c.

A Item Ioan. 10. non potest solui Scriptura: non minoris autem, sed maioris auctoritatis est nouum, de quo Luc. 21. Coelum, & terra transibunt, verba autem mea non transibunt.

Principes sacerdotum, & Scribas, & Phariseos iniuste arguentes Dominum Iesum, ipse multoties per Scripturas vicit. Matth. 11. & 21.

Arguit Dominus Sadduceos de ignorantia Scripturarum. Matth. 22. Erratis nescientes Scripturas, neque intelligentes virtutem Dei.

Petrus in prima praedicatione sua post missionem Spiritus sancti, auctoritatem Ioëlis exponens tria milia hominum conuertit ad Christum. Act. 2.

B Valde commendandus est Eunuchus ille, qui veniens de Aethiopia Hierosolymam, legebat in curru existens Isaiam Prophetam. Philippus autem praecpto Domini occasionem assumpsit praedicandi Euangelium Christi, ex auctoritate, quam cum legentem inuenit, & credentem illico baptizauit. Act. 8.

Veniens Paulus Berceam intrabat synagogam Iudaeorum; quidam autem susceperunt verbum cum omni auditate quotidie scrutantes Scripturas, si haec ita se haberent, & crediderunt multi ex eis, & Gentilium mulierum honestarum, & viri non pauci. Act. 17.

Apollo Iudaeus vir eloquens potens in Scripturis, contulit multum iis qui crediderunt, vehementer enim Iudaeos reuincbat publice, ostendens per Scripturas esse Christum, Iesum. Act. 18.

CAPVT XXVII.

De exhortatione bona, & praedicatione verbi Dei.

Caim admonitus exteriori voce Dei, à concepta iniquitate non destitit. Gen. 4. Hinc patet, quod exhortatio sine interiori parum est efficax.

Iustus Loth pie admonebat Sodomitas dicens: Nolite quæso fratres mei, nolite malum facere: cui illi contumaciter responderunt: Recede illuc, &c. Gen. 9. Hinc patet quod peruersi difficile corriguntur. Bene cessit Iacob, quia acquieuit consiliis matris suae. Gen. 27.

Audiens Ruben iniqua fratrum verba contra Ioseph dixit: Non interficiamus eum, nec effundamus sanguinem eius, &c. Iudas etiam consuluit, quod non occideretur, sed venderetur, & sic saltem minus malum committeretur. Gen. 37.

D Soror Moyse bene suavit filiae Pharaonis, vt mulier Heræa pro nutriendo paruulo vocaretur. Exod. 2.

Ad utilitatem populi, & alleuiationem Moyse, bene consuluit Iethro, vt minores iudices constitueret in populo. Exod. 18.

Bona exhortatione Abigail auersus est Dauid à proposito fundendi sanguinem Nabal. 1. Reg. 25. Bonum consilium dedit Abner Afaeli se insequenti dicens: Noli me sequi, ne compellar cōfodere te in terrā, quod quia ille audire contempsit ab eodem occisus est. 2. Reg. 2.

Consilium bonum dederunt Roboam filio Salomonis seniores, ille vero in malum suum acquieuit consilio iuniorum. 3. 12.

E Cum Naaman Syrus ad verbum Elisæ abiret indignatus, serui sui suaserunt ei, vt Prophetæ facile mandatū impleteret, quorum monitus vtiliter acquieuit. 4. Reg. 5.

Quandiu vixit Ioiada Pontifex, qui bene instruebat Ioas Regem Iuda, tamdiu fuit ille bonus, quo mortuo factus est Ioas pessimus. 4. Reg. 12. 2. Paralip. 25.

Perrexerunt cursores cum epistolis ex regis Ezechiae imperio, & principum eius in vniuersum Israël, & Iuda, praedicantes filiis Israël: Reuertimini ad Dominum Deum Abraham, Isaac, & Israël, & reuertetur ad reliquias, quae effugerunt manus regis Assyriorum. 2. Paralip. 30.

Edificantibus Iudæis de Babylone reuersis templum in Hierusalem exhortabantur eos, & adiuuabant Aggaeus, & Zacharias Prophetæ. 3. Esdr. 5.

Desiderans Nehemias edificare muros Hierusalem, dixit optimatibus, & magistratibus: Surgamus, & edi-

ficemus.

ficemus; & confortatæ sunt manus eorum in bonum. A Nehem. 2.

Ad exhortationem Nehemiæ ij qui vñsas accipiebant à populo, & acceptas reddere, & vltra non accipere conserunt. Nehem. 3.

Tobias in captiuitate positus pergebat ad omnes, qui erant in captiuitate, & monita salutis dabat eis. Tob. 1. Idem bene prædicaui filio suo. Tob. 4. & 14.

Bene cessit Tobia, quia Raphaël quem hominem putabat, consiliis acquieuit, specialiter in exenteratione piscis, & petendo vxorem, & in modo se habendi cum ea. Tob. 6.

Parentes Saræ vxoris Tobia iunioris monuerunt eam honorare socrum, diligere maritum, regere familiam, gubernare domum, & seipsam irreprehensibilem exhibere. Tob. 9.

Iudith bonam exhortationem dedit populo arguens, quod indiscrete ordinatum erat, & docens quid faciendum esset, Iudith. 8.

Efficaciter persuasit Mardocheus Esther, vt etiam cum periculo suo ingrederetur ad regem precaturæ pro salute gentis suæ. Esther. 4.

Post ostensam Isaia mirabilem visionem dixit ipse Propheta: Væ mihi, quia tacui, &c. & postea cum labia sua per calculum de altari sumptum vidisset, fuisse mundata, dixit Domino quærenti, quem mitteret ad populum: Ecce mitte me, &c. Isa. 6.

Dixit Dominus. Isa. 15. Clama ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo meo scelera eorum, & domui Iacob peccata eorum. C

Hieremias primo se excusauit à prædicationis officio, postea diuinæ voluntati acquieuit. Hier. 1.

Abdemelech Æthiops dixit Sedecia regi Iuda: Domine mi rex, malefecerunt viri ista omnia quæcunque perpetraverunt contra Hieremiam Prophetam, mittentes eum in lacum: & præcepit rex ei: Leua Hieremiam de lacu antequam moriatur. Hier. 38.

Factum est verbum Domini ad Ionam dicens: Surge & vade in Ninive, & prædica in ea prædicationem quam ego loquar ad te, &c. Ion. 1. & 3.

Bonum consilium dedit Daniel Nabuchodonosor regi Babylonis dicens: Consilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemosynis redime. Dan. 4.

Moriens Mathathias filios suos efficaciter exhortatus est ad agendum viriliter pro lege Dei. 1. Mach. 2. D

Iudas Machabæus pugnaturus exhortabatur, & animabat populum suum sermonibus bonis. 1. Mach. 3. & 4. & 2. Mach. 8. & specialiter 15. Vbi dicitur quod singulos armavit non clypei, & hastæ munitione, sed sermonibus optimis, & exhortationibus.

Cum primus illorum septem fratrum in sartagine totteretur, ceteri vna cum matre inuicem se hortabantur mori fortiter, dicentes: Dominus aspiciet veritatem, &c. specialiter ipsa mater mirabilis efficaciter exhortabatur filios. 2. Mach. 7.

Ioannes Baptista multa exhortans euangelizabat populo. Luc. 3. De quibus nonnulla exprimuntur eod. capitulo, & Matth. 3. & Mar. 1. Cuius exhortatio, ita efficax erat, quod non solum multi baptizabantur confidentes peccata sua, sed ipse Herodes Terrarcha audito eo faciebat multa, & libenter eum audiebat. Mar. 6. E

Misit Dominus discipulos dicens: Euntes prædicare dicentes, quia appropinquabit regnum cælorum, &c. Matth. 10. Item Marc. 16. Euntes in mundum vniuersum prædicate Euangelium omni creaturæ, &c.

Petrus Apostolus in die Pentecostes, tam efficaciter prædicaui, quod baptizati sunt circiter tria millia hominum. Act. 2.

Item alia vice similiter ad prædicationem ipsius crediderunt tot, quod factus est numerus virorum quinque millia. Act. 4.

In domo Cornelij prædicante Petro cecidit Spiritus sanctus super eos, qui audiebant verbum, & iussit eos baptizari. Act. 10.

Ministrantibus, ieiunantibus Prophetis, & Doctoribus, qui erant Antiochiæ dixit Spiritus sanctus. Segregate mihi Saulum, & Barnabam in opus, &c. Sequitur: Ipsi quidem missi à Spiritu sancto prædicabant verbum Dei in Synagogis Iudæorum. Act. 13.

Principes Synagogæ, qui erant Antiochiæ, dixerunt Paulo, & Barnabæ: Viri fratres, si quis est in vobis sermo exhortationis ad plebem, dicite. Surgens autem Paulus, & manu silentium indicens, &c. Act. 13.

Reuersi sunt Paulus, & Barnabas Lystram & Iconium, & Antiochiæ confirmantes animas cum sanctis, exhortantesque, vt permanerent in fide. Act. 14.

Factum est Iconij, vt Paulus, & Barnabas introissent in Synagogam Iudæorum, & loqueretur. Ita vt crederent Iudæorum, & Græcorum copiosa multitudo. Act. 14.

Visio per noctem Paulo ostensa est, vbi Macedo quidam erat stans, & deprecans, & dicens: Transiens in Macedoniam adiuua nos, vbi subditur: Vt autem visum vidit statim quæsiuimus proficisci in Macedoniam certi facti, quod vocasset nos Deus Euangelizare eis. Act. 16.

Multi Corinthiorum audientes Paulum prædicantem credebant, & baptizabantur. Dixit autem Dominus nocte per visionem Paulo: Noli timere, sed loquere, & ne taceas, propter quod ego sum tecum: & nemo apponetur tibi, vt noceat te. Act. 18.

Apollo Iudæus Alexandrinus genere erat edoctus viam Domini: & feruens spiritu loquebatur, & docebat diligenter ea, quæ sunt Iesu. Act. 18.

Apud Ephesum Paulus intrahs Synagogam Iudæorum, cum fiducia loquebatur per tres menses, disputans, & suadens de regno Dei. Act. 19.

Quadam die cum in crastinum profecturus protraxisset sermonem vsque ad mediam noctem, quidam adolescens oppressus somno cecidit de fenestra, & sublatus est mortuus. Ad quem cum descendisset Paulus, & suscitasset eum, rursus ascendit & allocutus est eos vsque ad lucem, & sic profectus est. Act. 20.

Cum Paulus victus coram Agrippa rege, & Festo præside redderet rationem, Agrippa dixit ei: In modo suades mihi Christianum fieri. Act. 26.

CAPVT XXXIII.

De consiliis & persuasionibus malis.

Heu de ligno vitæ dedit viro suo, qui comedit. Gen. 3. Præsumendum est quod ipsa persuaserat viro, vt comederet.

Domina, cui seruiebat Ioseph, male ipsum sollicitabat ad peccatum. Gen. 39.

Moram faciente Moyse cum Domino in monte, dixit populus ad Aaron: Fac nobis Deos, qui nos præcedant quibus suggestionib. populus male acquieuit. Exod. 32.

Balaam docuit Balac, quomodo per mulieres posset filios Israël ad peccatum trahere, & sic contra se Dominum prouocare. Num. 23.

Filij Amon male persuaserunt regi suo, vt dehonestaret nuntios David. 1. Reg. 10.

Ionadab nepos David malum consilium dedit Amnon, vt defloraret sororem suam, de quo postea multa mala euenerunt. 2. Reg. 13. Detestandum & turpe consilium dedit Achitophel Absalom; & tamen erat consilium, quod ille dabat in diebus illis, sicut si quis confu- leret Deum. 2. Reg. 16.

Auerterunt mulieres cor Salomonis, & ita deprauatum est per eas, vt sequeretur Deos alienos, & coleret eos. 3. Reg. 11.

Ochozias rex Iuda ingressus est per viam domus Achab, quæ scilicet erat pessima; mater enim eius Athalia impulsit eum, vt impie ageret. 2. Paralip. 22.

Ædificantibus templum Iudæis post reditum Babylonis hostes eorum scripserunt Artaxerxi, & ipse persuasus ab eis prohibuit opus fieri. 1. Esdr. 4.

Amici Aman audientes eum conquerentem de Mardocheo, quicui genua non flectebat, responderunt: Iube

parati excelsam trabem & mane die regi, vt appendatur Mardocheus super eam. Esther 5. Stultum consilium vxor Iob dedit ei, sed ille tanquam prudens, & sanctus homo tali consilio non acquieuit. Iob. 2.

Sapientes consiliarij Pharaonis dederunt consilium insipiens. Isa. 19.

Quia Hieremias prophetabat, captiuandam esse ciuitatem Hierusalem à Chaldæis, dixerunt principes populi Sedecia regi Iuda: Rogamus, vt occidatur homo iste, qui stulte acquiescens, respondit eis: Ecce ipse in manibus vestris est, non enim fas est regem vobis quidquam negare. Hier. 38.

Ad malam suggestionem principum, & satraparum Darius rex Persarum constituit decretum, vt quicumque peteret aliquid à quocunque domino, vel homine, nisi ab ipso rege, mitteretur in lacum leonum. Dan. 6. In diebus Antiochi exierunt ex Israel filij iniqui, & suaserunt multis dicentes: Eamus, & disponamus testamentum cum Gentibus, &c. 1. Mach. 1.

Tantum suavit Menelaus Andronico, quod ille occidit Oniam summum sacerdotem. 2. Mach. 4.

Cum aduersum Menelaum iudicium ageretur coram Antiocho. Ptolemæus pecunia corruptus per Menelaum persuasit regi, & eum à sententia deduxit, qui Menelaum absoluit, & iustos eius accusatores morte damnauit. 2. Mach. 4.

Iniquum consilium dedit Herodias dicens filia suæ: Nihil aliud petas, nisi caput Ioannis Baptistæ. Matth. 14. & Mar. 6.

Proconsul Paulus desiderabat audire verbum Dei, quod Paulus, & Barnabas prædicabant, resistebat autem illis Elymas Magus quærens auertere Proconsulem à fide. Act. 13.

Cum Paulus, & Barnabas essent in ciuitate Lystræ, in tanto honore, quod illis tanquam diis homines sacrificare voluerunt: superuenerunt quidam Iudæi, & persuasis turbis lapidantesque Paulum traxerunt extra ciuitatem, existimantes eum esse mortuum. Act. 14.

Occasione cuiusdam puellæ à qua Paulus Spiritum pythonem eiecit, domini illius dolentes de amisso quæstu, tor, & tanta dixerunt magistratibus, quod fecerunt Paulum, & Silam virgis cædi, & in carcerem mitti. Act. 16.

CAPVT XXIX.

De audiendo Verbum Dei.

Aron locutus fuit omnia Verba, quæ dixerat Dominus ad Moysen, & credidit omnis populus. Audieruntque quod visitasset Dominus populum Israel, & prout adorauerunt. Exod. 4.

Dixit Moyses coram Domino: Ecce filij Israel non me audiunt, & quomodo audiet Pharaon. Exod. 5.

Contentus populus dixit Moyse, vna voce: Omnia verba Domini, quæ locutus est, faciemus, & paulo post assumens Moyses volumen fœderis legis audiente populo qui dixerunt: Omnia, quæ locutus est Dominus, faciemus. Exod. 24.

Eglon rex Moab, sedebat in æstiuo cœnaculo, dixitque ad eum Hahob: Verbum Dei habeo ad te, qui statim surrexit de throno. Prius enim dixerat, Verbum fœderis habeo ad te o rex. Ille autem non se mouit, sed statim cum addidit verbum Dei, ille de throno surrexit, quasi reuerentiam exhibens verbo Dei: Iudith. 3.

Bene docuit Samuelem Heli, vt diceret Domino loquenti sibi: Loquere Domine, quia audit seruus tuus. 1. Reg. 2.

Achab rex Israel volebat audire Michæam prophetam Domini, quia non prophetabat ei bonum, sed malum. Vocatus tamen Michæas dixit ei: Audi sermonem Domini, &c. 1. Reg. 22.

Esdra attulit librum legis, & legit in eo aperte de mane vsque ad medium diem, & aures omnes populi

erant erectæ ad librum. Et paulo post, flebat omnis populus cum audiret verba legis. 2. Esdr. 8.

Respondens Iob Domino dixit: Auditum auris audiui te, nunc autem oculus meus videt te. Idcirco ipse me reprehendo, & ago pœnitentiam in fauilla & cinere. Iob. 42.

Factum est verbum Domini ad Hieremiam: Noli subtrahere verbum, si forte audiant & conuertatur vnusquisque à via sua mala: & pœniteat me mali quod cogito facere eis propter malitiam studiorum eorum. Hier. 26.

Dixit Dominus Ezechieli: Vade ad domum Israel & loqueris verba mea ad eos, sequitur: Dominus autem Israel noluit audire te: quia nolunt audire me Ezech. 3.

Verbum Ionæ peruenit ad regem Ninive, & surrexit de folio suo, & abiecit vestimentum suum à se, & indutus est sacco, & sedit in cinere. Ion. 3.

Herodes Terrarcha meruebat Ioannem Baptistam, & custodiebat eum, & audito eo multa faciebat, & libenter eum audiebat. Matth. 6.

Maria soror Marthæ sedens secus pedes Domini audiebat verbum illius. Luc. 10. Et audiuit tandem Dominum dicentem: Maria optimam partem elegit, &c.

In fine sermonis in monte dixit Dominus: Omnis qui audit verba mea, & facit ea assimilabitur viro sapienti, qui ædificauit domum suam supra petram. Matth. 7.

Cum turbæ irruerent in Dominum Iesum, vt audirent verbum Dei, sedens de nauicula docebat turbas, & in fine sermonis cum dixisset Simoni: Duc in altum, &c. Petrus cum sociis, subductis ad terram nauibus, relictis omnibus secuti sunt eum. Luc. 5.

Extolenti vocem mulieri, & dicenti Domino Iesu: Beatus venter qui te portauit, & vbera, &c. Dixit Dominus: Quinimmo beati qui audiunt verbum Dei. Luc. 19.

Instante Dominica passione legitur: Erat docens quotidie in templo, & post pauca: Omnis populus suspensus audiens illum. Luc. 19.

Duo discipuli Domini euntes in castellum nomine Emmaus, loquentes ad inuicem de iis, quæ tempore Dominicæ passionis acciderant, meruerunt habere societatem illius, de quo loquebantur. Luc. 24.

Facto sermone ad plebem à Petro in die Pentecostes post aduentum Spiritus sancti, dicitur. Act. 2.

Iis auditis compuncti sunt corde, & dixerunt ad Petrum, & ad reliquos Apostolos: Quid faciemus, viri fratres, & baptizati sunt circiter tria millia hominum.

Post sanationem claudi, & sermonem Petri. Act. 3. Sequitur: Multi qui audierant verbum, crediderunt, & factus est numerus virorum quinque millia. Act. 4.

Inuocantes duodecim Apostoli multitudinem discipulorum dixerunt: Non est æquum nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensis. Act. 6. Nota tamen quod illæ mensæ erant pauperum viduarum: per quod datur intelligi, quod opus prædicationis verbi Dei præfertur operi misericordiæ corporalis.

Non poterant resistere Iudæi Spiritui qui loquebatur per beatum Stephanum. Act. 6.

Philippus descendens in ciuitatem Samariæ prædicabat illis Iesum. Intendebant autem turbæ illis, quæ à Philippo dicebantur audientes vnanimiter, &c. Act. 8.

Aperiens Philippus os suum euangelizauit eunuchum Iesum, & venientes ad quandam aquam confessus est eunuchus se credere, & ille baptizauit eum. Act. 8.

De Saulo quem Dominus Iesus excecauerat corporaliter, & illuminauit spiritualiter, dixerat ipse in visu Ananiæ: Vade, quoniam vas electionis est mihi iste, vt porter nomen meum coram gentibus, & regibus, & filiis Israel. Act. 9. Ipse namque Paulus gentilibus Græcis, regibus Romanis, & filiis Israel, siue Iudæis prædicauit.

Noluit Dominus Cornelium instruere per Angelum, sed mandauit ei, accerferet Simonem Petrum, & ille doceret eum, quid eum facere oporteret. Act. 10.

Loquente Petro cecidit Spiritus sanctus super omnes, qui audiebant verbum.

Audientes gentes, quod Iudæi erant repellentes verbum Dei, & quod Paulus & Barnabas volebant prædicare eis gauisæ sunt, & crediderunt quousque præordinati ad vitam æternam. Act. 8.

Factum est Iconij, vt Paulus & Barnabas ingrederentur synagogas, & loquerentur, ita vt crederet Iudæorum, & Græcorum copiosa multitudo. Act. 13.

Quædam mulier nomine Lydia purpuraria audiuit Paulum loquentem, cuius Dominus aperuit cor, & baptizata est cum domo sua. Act. 16.

Cum audissent Arhenienses Paulum loquentem de resurrectione mortuorum, quidam irridebant: quidam vero dixerunt: Audiemus te de hoc iterum, & sic Paulus exit de medio eorum: quidam vero adhærentes ei crediderunt, inter quos Dionysius Areopagita, & mulier nomine Damaris, & alij cum eis. Act. 17.

Mansit Paulus Ephesi per biennium quotidie disputans in schola tyranni cuiusdam, ita vt omnes qui habitabant in Asia, audirent verbum Domini. Act. 19.

Veniens Paulus Beræam intrabat synagogam Iudæorum, & quidam susceperunt verbum cum omni auditate, quotidie scrutantes Scripturas si hæc ita se haberent, & multi crediderunt ex eis. Act. 18. Postquam Rex Agrippa audierat Paulum, dixit ei, in modico suades mihi Christianum fieri. Act. 26.

C A P V T X X X.

De apparitionibus sanctis Patribus antiquis.

Ante peccatum locutus est Dominus ad Adam. Gen. 2. Post peccatum ad Adam & Heuam, & ad serpentem. Cain etiam monuit ante patricidium, & post dure arguit eum. Gen. 4.

Noë præcepit Dominus, vt faceret arcam. Gen. 6. Deinde vt ingrederetur in eam. Gen. 7. Et post exsecrationem iterum præcepit, vt egrederetur de arca. Gen. 8. Deinde benedixit Dominus Noë & filiis eius, & dixit ad eos: Crescite, & multiplicamini, &c. Gen. 9.

Dixit Dominus ad Abraham: Egredere de terra tua, & de cognatione tua. Gen. 12. Et eodem capitulo apparuit Dominus Abraham, & dixit ei: Semini tuo dabo terram hanc, & postquam diuisus est Loth ab eo. D Gen. 13. Postea 15. cap. Factus est sermo Domini ad Abraham per visionem, &c. Deinde. 17. Apparuit ei Dominus, & dedit ei præceptum circumcisionis. Item. 18. cap. Apparuerunt ei tres viri, & vnum adorauit: & tunc audiuit certum tempus nascituri filij.

Deuenerunt duo Angeli Sodomam sedente Loth in foribus ciuitatis, qui cum vidisset eos surrexit, & iuit obuiam eis, &c. Gen. 19.

Venit Deus ad Abimelech per somnium, & ait illi: En morieris propter mulierem quam tulisti, habet enim virum, &c. Gen. 20.

Cum dure accepisset Abraham verba Saræ conuerentis de ancilla, & filio eius dixit ei Deus: Non tibi videatur asperum super puero, &c. Gen. 21.

Tentaui Deus Abraham, & dixit ad eum: Tolle filium tuum, &c. Et post: Cum extendisset manum, vt immolaret filium, ecce Angelus Domini, &c. Gen. 22.

Apparuit etiam Dominus Isaac. Gen. 25. Et Iacob multoties eunti ad Laban. Gen. 28. Et redeunti. Gen. 31. vbi etiam dixit Laban in somnis: Caue ne quidquam asperè loquaris contra Iacob. Et post locutus est Dominus Iacob pluries.

Quoties autem apparuerit Moyfi, & locutus fuerit ei, nimis esset longum dicere. Exod. 3. Et deinceps.

Legitur quoque Dominus locutus fuisse Balaam dormienti. Num. 22. Et ibidem sedenti super asinam quæ vidit Angelum Domini, quem dominus eius Balaam non videbat.

Pluries etiam locutus est Dominus ad Iosue, sicut apparet Iosue. 1. 4. 5. 6. 8. & 20.

Post mortem Iosue consuluerunt filij Israël Domini dicentes: Quis ascendet ante nos, dixitque Dominus, Iudas ascendet. Iudic. 1. Item 2. Ascendit Angelus Domini ad locum flentium, & ait: Eduxi vos de Ægypto, &c.

Venit Angelus Domini, apparuit Gedeon, & ait: Dominus tecum, &c. Iud. 6.

Apparuit Angelus Domini uxori Manue, &c. Iud. 13. Et apparuit alia vice Manue, & eius uxori pariter eodem capitulo.

Filij Israël congregati, vt pugnarent contra filios Benjamin consuluerunt Dominum, quibus ait Dominus quod Iudas esset dux exercitus, &c. Iud. 20. Licet autem bis fuerint debellari, tamen dixit eis Dominus quod pugnarent.

Vocauit Dominus Samuelem quater: tandem ait Samuël iuxta consilium quod dederat ei Heli. Loquere Domine, quia audit seruus tuus. 1. Reg. 3. Et sequitur in fine capituli: Addidit Dominus, vt appareret in Silo.

Quando Dauid solebat committere prælium frequenter consulebat Dominum, qui semper legitur, ei respondisse, vt patet. 1. & 2. Reg. in multis locis.

Apparuit Dominus Salomoni dicens: Postula quod vis, &c. 3. Reg. 3.

Iterum cum perfecisset Salomon ædificium domus Domini, & regum apparuit ei Dominus, & dixit ad eum, exaudiui orationem tuam, &c. 3. Reg. 9. tertio loquutus est ei increpans eum dure propter scelera ab eo commissa. 3. Reg. 11.

Elizæ fugienti à facie Iezabel apparuit Angelus Domini, qui ei panem & aquam obtulit. Deinde Dominus in sibilo auræ tenuis. 3. Reg. 19.

Eliseo ab exercitu Syrorum circumdato apparuerunt multi Angeli defendentes eum, quos etiam puer eius vidit ad similitudinem equorum, & curruum igneorum. 4. Reg. 6.

Longo tempore durauit apparitio Raphaëlis Angeli, quem Dominus misit ad curandam Sarram, & Tobiam. Tob. 5. & deinceps.

Multas mirabiles viderunt visiones diuersi prophete. Isa. 6. Hiet. 1. De virga vigilante, & olla succensa. Item 24. de duobus calathis ficibus plenis, præcipue vero Ezechiel, Daniel, Amos, Zacharias, pleni sunt imaginibus visibilibus, quas exprimere longum esset.

Volente Heliodoro spoliare templum, & deposita asportare, apparuit quidam equus terribilem habens sessorem, &c. 2. Mach. 3.

Cum vehemens pugna esset inter Timotheum, & Iudam Machabæum, apparuerunt de cælo quinque viri equis, & fenis aureis decori, ducatum Iudæis præstantes. E quibus duo Machabæum medium habentes armis suis circumseptum incolumem conseruabant. 2. Mach. 10.

Euntibus ad prælium Iudæis contra exercitum magnum Lyfiæ, Machabæo duce apparuit eques præcedens eos in veste candida, armis aureis hastam vibrans. 2. Machab. 11.

Cum sacerdotio fungeretur Zacharias pater Ioan. Baptiste, apparuit illi Angelus Domini stans à dextris altaris incensi. Luc. 1.

Missus est Gabriel Angelus à Deo in ciuitatem Galilææ, cui nomen Nazareth ad Virginem desponsatam, &c. Luc. 1.

Angelus Domini legitur ter apparuisse Ioseph. Primo esset adhuc Dominus in matris utero. Matt. 1. Secundo cum natus ex utero. Tertio cum adhuc esset in Ægypto. Matth. 2.

Super Dominum in baptismo Spiritus sanctus in columbæ specie visus est, paterna vox audita est: Hic est filius meus dilectus. Matth. 3. & Luc. 3.

Item in transfiguratione apparuerunt Moyses, & Elias cum Domino loquentes, & vox de celo facta est, &c. Matth. 16. Luc. 9.

Resurgente Domino nostro IESU CHRISTO multa corpora sanctorum qui dormierant, surrexerunt, & exeuntes de monumentis venerunt in ciuitate sanctam & apparuerunt multis. Matth. 27.

Surgens IESVS mane prima sabbati, apparuit primo Mariæ Magdalene, post hoc duobus discipulis euntibus in villam, nouissimo recumbentibus vndecim apparuit, & exprobrauit incredulitatem illorum. Mar. 16.

Post passionem Dominus IESVS CHRISTVS præbuit seipsum viuum discipulis suis in multis argumentis, per dies quadraginta apparens eis, & loquens de regno Dei &c. Cumque intrerentur in celum euntem illum, ecce duo viri altiterunt iuxta illos in vestibus albis, &c. Act. 1.

Cum complerentur dies Pentecostes erant omnes discipuli pariter, & apparuerunt illis dispersitæ lingue tanquam ignis, &c. Act. 2.

Stephanus plenus Spiritu sancto intendens in celum vidit gloriam Dei, & ait: Ecce video celos apertos, & filium hominis stantem à dextris Dei. Act. 7.

Cum appropinquaret Saulus Damasco, vt caperet Christianos, subito circumfulsit eum lux de celo, & audiuit Dominum IESUM Nazarenum dicentem sibi. Saule, Saule: quid me persequeris? & consequenter apparuit Dominus Ananiæ. Act. 9.

Cornelius Centurio vir religiosus, & timens Deum vidit manifeste, quasi hora nona diei Angelum Domini dicentem sibi: Corneli mitte viros in Ioppen, & accersere Simonem Petrum: hic dicet tibi quid te oporteat facere. Act. 10.

Orante Petro, & esuriente cecidit super eum mentis excessus, & vidit celum apertum, & descendens vas quoddam velut linteum in quo erant omnia quadrupedia, & serpentina & volatilia cæli, &c. Act. 9.

Angelus Domini assistit, & lumen refulsit in habitaculo carceris, in quo erat Petrus dormiens vinctus catenis duabus, percussioque latere Petri, &c. Act. 12.

Cum Paulus, & Silas transirent Misiā descendē- runt Troadem, & visio per noctem Paulo ostensa est, vir Macedo quidam erat stans & deprecans eum, & dicens: Transiens in Macedoniam adiua nos. Act. 16.

Multi Corinthiorum audientes Paulum credebant, & baptizabantur. Dixit autem nocte per visionem Dominus Paulo: Noli timere, sed loquere, & ne taceas propter quod ego tecum sum, & nemo apponetur tibi vt noceat te. Act. 18.

Quadam nocte Dominus assistens Paulo ait ei: Constans esto Paule, sicut enim testificatus es de me in Hierusalem, & sic Romæ te oportet testificari. Act. 23.

Consolari volens Paulus socios tempore tempestatis, suasisit eis bono animo esse dicens: Assistit mihi hac nocte Angelus Domini, cui deseruio dicens: Ne timeas Paule, Cæsari te oportet assistere, & ecce donauit Deus tibi omnes qui in naui sunt tecum. Act. 27.

Beatus Ioannes Apostolus & Euangelista exilio relegatus in Pathmos insula vidit Christum in medio septem candelabrorum. Apoc. 1. Et mirabilibus reuelationibus totus liber plenus est.

CAPVT XXXI.

De Angelis bonis.

Angeli apparuerunt Abraham, & erga eum se familiariter habuerunt. Gen. 18.

Apud Loth hospitati fuerunt Angeli, & quasi piam ei violentiam facientes, ipsum de periculo extraxerunt. Gen. 19.

Angelus Domini vocauit Abraham, & prohibuit ei ne filium immolaret, & magna ei propter obedientiam promissit. Gen. 22.

A Fugiens Iacob Esau fratrem suum, vidit Angelos descendentes, & ascendentes per scalam. Gen. 28.

Redeunte Iacob à seruitio Laban ad Isaac patrem suum Angeli obuiaverunt ad eum scilicet protegendum, & consolandum. Gen. 31.

Angelus Domini, qui præcedebat castra Israël, quando recedebat populus de Ægypto, stetit inter castra Ægyptiorum, & castra Israël, Exod. 14.

Nota illud Exod. 23. Ecce mitto Angelum meum, qui præcedat te, & custodiat te in via, & introducat in locum quem paraui, &c. Stetit Angelus Domini in via contra Balaam qui sedebat asinæ, &c. Num. 22. Angelus Domini increpauit filios Israël, qui iunxerant amicitias cum habitatoribus terræ Chanaam memorans beneficia eis collata. Iudic. 2.

B Apparens Gedeon Angelus Domini confortauit eum, & animauit ad liberationem populi. Iudic. 6.

Vxori Manue sterili apparuit Angelus conceptionem filij prædicens, & abstinētiā inducens. Iud. 13.

Numerato populo aduersus mandatum Domini, misit Dominus pestilentiam in Israël. Cumque extendisset manum suam Angelus Domini super Hierusalem, vt disperderet eam, vidit Dauid Angelum cadentem populum, & ait: Ego sum qui peccaui. 2. Reg. 24.

Fugientem Eliam Iezabel tyrannizantem reginam Angelus Domini confortauit, & sobrio enim cibo refecit. 3. Reg. 9.

Angelus Domini reuelauit Eliæ, quid responderet nuntiis Ochoziæ. 4. Reg. 1.

C Plures Angeli boni erant cum Eliseo ad eum defendendum, quam cum aduersariis essent mali homines ad nocendum. 4. Reg. 6.

Venit Angelus Domini, & percussit in vna nocte centum octoginta quinque millia hominum de exercitu regis Assyriorum. 4. Reg. 19.

Raphaël Angelus, qui fuit dux Tobie ipsum à deuoratione piscis eripuit, uxorem eius à dæmonio liberauit, patri cæco visum restituit, & per eum tam parentes, quam socij fuerunt multiplici consolatione repleti. Tob. 5. Et deinceps.

Viuat Dominus, ait Iudith, quoniam custodiuit me Angelus eius, & hinc euntem, commorantemque ibi, & inde huc reuertentem, &c. Iud. 13.

Volauit ad Isaiam vnus de Seraphin, & mundauit eum calculo quem forcipe tulerat de altari. Isa. 6.

Angelus Domini descendit cum Azaria, & sociis eius in fornacem, &c. Dan. 3.

Daniel in lacu leonum existens, dixit Dario regi ad ipsum venienti: Deus meus misit Angelum suum, & conclusit ora leonum. Dan. 6. Postmodum Angelus Habacuc propheta de Iudæa transtulit in Chaldæam, vt ferret prandium Danieli. Dan. 14.

Reuelata sunt Danieli multa mysteria, & magna per ministerium Angelorum. Dan. 9. 10. 11. 12.

Iudas Machabæus, & qui cum eo erant, rogabant Dominum, vt bonum Angelum mitteret ad salutem Israël: sequitur: Apparuit præcedens eos eques in veste candida, &c. 2. Mach. 11.

Ad annuntiandum conceptionem beati Ioannis Baptiste, apparuit Angelus Domini Gabriel Zachariæ. Luc. 1.

E Item ad annuntiandum conceptionem Saluatoris, missus est à Deo, idem Angelus in ciuitatem Galilææ, &c. Luc. 1.

Rursus etiam nato Domino Angelus Domini stetit iuxta pastores, sequitur: Facta est cum Angelo multitudo cælestis exercitus laudantium Deum, &c. Luc. 2.

Angelus Domini legitur ter apparuisse Ioseph, & ei locutus esse, primo ante Natiuitatem. Matth. 1. Noli timere accipere Mariam coniugem tuam. Secundo post adorationem Magorum. Matth. 2. Surge, & accipe puerum, & matrem eius, & fuge in Ægyptum. Tertio post mortem Herodis. Matth. 2. Accipe puerum, & matrem eius, & vade in terram Israël.

Post recessum tentatoris legitur Matth. 3. Ecce Angeli accesserunt, & ministrabant ei: Item post cœnam in oratione. Luc. 22. Apparuit illi Angelus de cœlo confortans eum. Item in eius Resurrectione. Matth. 28. Mar. 16. Luc. 23. Ioan. 20. Angelus Domini descendit de cœlo &c. Item in eius Ascensione. Act. 2. Ecce duo viri asciterunt, &c.

Princeps sacerdotum, & omnes qui cum illo erant, iniecerunt manus in Apostolos, & posuerunt eos in custodia publica. Angelus autem Domini per noctem aperiens ianuas carceris, & educens eos dixit: Ite, & loquimini in templo plebi. Act. 5.

Angelus Domini dixit ad Philippum: Surge, & vade contra meridianum, & tunc iuit ille, & inuenit eunuchum, & conuertit eum ad fidem. Act. 8.

Cornelius Centurio vir religiosus, & timens Deum cum omni domo sua vidit manifeste, quasi hora nona diei, Angelum Dei dicentem sibi Corneli, &c. Act. 10.

Dormiente Petro in Herodis carcere, Angelus Domini de nocte astitit, & lumē refulsit in habitaculo, percussioque latere eius excitauit eum, &c. Act. 12.

Herodes rex vestitus veste regali, sedebat pro tribunali: populus autem acclamabat voces Dei, & non hominis. Confestim autem percussit eum Angelus Domini, & consumptus à vermibus expirauit. Act. 12.

Gravissimæ tempestatis tempore Paulus volens socios confortare dixit: Astitit mihi hac nocte Angelus Dei dicens: Ne timeas Paule, &c. Act. 27.

Significauit Deus, quæ oportet fieri cito, loquens per Angelum suum seruo suo Ioanni, &c. Apoc. 1. Totusque liber ille plenus est Angelicis revelationibus.

C A P V T XXXII.

De spiritibus malis.

Spiritus mali dicuntur esse Dei: quia sunt in potestate Dei, & per eum tantū possunt, quidquid possunt. 1. Reg. 17. Spiritus Dei malus exagitat te, dictum est Sauli.

Dæmon occidit septem viros Saræ filiz Raguelis sed fuit cecus per boni Angeli Raphaelis aduentum. Tob. 3. & 8.

Super animalia Iob, & domum vbi filij ipsius comedeabant, & super corpus ipsius Iob saran poruit tantum, quantum diuina providentia permittebat. Iob. 1. & 2. Spiritus malus fecit hominem sœuū, & crudelem. Matth. 8.

Item facit hominem immundum. Nam illi duo dæmoniaci sœui nimis habitabant in monumentis, & dæmones petierunt intrare porcos, non agnos. Matthæi. 8. Luc. 8.

Item vnus illorum, famosior scilicet vestimento non induebatur, neque in domo habitabat, & vinciebatur catenis, & compedibus custoditus: & ruptis vinculis agebatur à dæmonio in deserto.

Item dæmonium facit hominem cæcum, & mutum. Matth. 12. & Luc. 11.

Item cum eum apprehenderit, allidit eum, & spumat, & stridet dentibus & arefcit, & frequenter eum in ignem, & aquam mittit, vt eum perdat. Matth. 9. Luc. 9.

Laudes malignorum Spirituum, licet veras Dominus recusabat. Matth. 1. Obmutesce, & exi ab eo. Luc. 4. Item Luc. 4. Increpans non sinebat ea loqui, &c.

Potestatem dæmoniorum parvam esse ex hoc patet, quia nec in porcos potuerunt intrare, nisi petita à Christo licentia, & obtenta. Matt 8. Luc. 8.

Prohibuit Dominus, ne gauderent discipuli, si Spiritus maligni subiiciebantur eis. Luc. 10.

Puella quædam habens Spiritum pythonem clamabat multis diebus post Paulum, & socios eius; dolens autem Paulus conuersus ad Spiritum ait: Præcipio tibi in nomine Domini nostri IESU CHRISTI exire ab eo & exiuit eadem hora, non enim curabat Paulus do-

ctrinam veritatis confirmari per Spiritum falsitatis. Act. 16.

Quidam Iudæi tentauerunt inuocare super eos, qui habebant Spiritus malos, nomen Domini IESU dicentes: Adiuro vos per IESUM, quem Paulus prædicat; respondens autem Spiritus nequam dixit: IESUM noui, & Paulum scio: vos autem qui estis? Et exiliēs homo, in quo erat dæmonium pessimum, dominatus est eorum, & inualuit contra illos, ita vt nudi, & vulnerati recederent de domo illa. Act. 19.

C A P V T XXXIII.

De immortalitate rationalis animæ.

Per hoc quod dicitur Gen. 25. de Abraham, Congregatus est ad populum suum: innuitur quod in alio sæculo haberet populum, scilicet homines qui bene vixerant, sicut ipse. Simile habetur de Isaac: Appositus est populo suo. Gen. 35. Et de Iacob. Gen. 50.

Cum crederet Iacob mortuum esse Ioseph, Descendam, inquit, ad filium meum lugens in infernum. Gen. 37. Vnde credebat eum ibi esse secundum Spiritum.

Fratres Ioseph volentes dicere, quod vnus fratrum suorum mortuus esset, dicebāt. Gen. 42. Duodecim fratres sumus filij vnus viri. sumus, inquit, non fuimus quasi esset adhuc ille, qui mortuus putabatur; minimus cum patre nostro est, alius non est super, sed subter.

Apparens Dominus Moyfi in rubo dixit: Ego sum Deus Abraham Deus Isaac, & Deus Iacob. Exod. 3. Per hoc probat Saluator noster Matth. 22. resurrectionem mortuorum. Non est, inquit, Deus mortuorum, sed viuentium.

De Core, & complicibus eius dicitur. Num. 16. Descenderunt viui in infernum operi humo, & perierunt de medio multitudinis. Per hoc patet quod in inferno viuēbant secundum animas.

Si Saul credidisset, Samuelem penitus quantum ad animam extinctum fuisse, non petiuisset sibi ipsum suscitari. 1. Reg. 28.

Mirantibus seruis David, quod ipse pro mortuo paruulo non ploraret, dixit. 2. Reg. 12. Ego vadam ad eum, ille vero non reuertetur ad me.

Cum suspensus, & tribus lanceis confossus Absalon interisisset, David lacrymabiliter planxit eum. 2. Reg. 18. Et, vt ait Augustinus tertio de doctrina Christiana. Non orbitatem filij doluit, sed quia nouerat, in quas pœnas, tam impie adultera, & parricidalis anima raperetur, namq; alio prius filio, qui innocens erat pro quo ægro tante affligebatur, mortuo lætatus est. 2. Reg. 12.

Orauit Elias pro suscitatione filij hospitz suæ dicēs: Domine Deus meus, reuertatur quæso anima pueri huius in viscera eius. 3. Reg. 17.

Frequenter legitur in libris Regum: Dormiuit cum patribus suis. quod quidem nullatenus de brutis animalibus potest dici. Vnde probatur eos viuere post mortem, & postea resurrecturos esse, sicut in dormiente apparet.

Ex verbis quæ dixit Tobias, increpans stultitiam propinquorum, patet manifeste, quod anima viuat post separationem à corpore. Filij, inquit, sanctorum sumus, & vitam illam expectamus, quam Deus daturus est iis, qui si lem suam nunquam mutant ab eo. Tob. 2. Idem in oratione postea dixit: Domine secundum voluntatē tuam fac mecum, & præcipe, in pacē recipi spiritum meum. Tim. 3.

Addidit Dominus omnia quæ fuerant Iob duplicia, Iob 4. 2. tamen non dedit nisi septem filios, & tres filias, sicut prius: vt ij, qui iam extincti fuerant, viuere demonstrarentur, secundum Gregorium moral. vlt.

Valde expresse dicit Salomon in fine Ecclesiastici: Reuertatur puluis in terram suam, vnde erat, & Spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.

Greg. li. 35.
Moral. c. 11.
in prin.

Ex

Ex verbis illis, quæ dicunt damnati in inferno, ostenduntur tam boni, quam mali vivere in futuro seculo. Sap. 3. Talia dixerunt in inferno ij, qui peccauerunt, &c.

De Nabuchodonosor rege Babylonis dicitur secundum literalem sensum illud Isa. 14. Ex quo dormitibi, in monte scilicet, non ascendit qui succidat nos; sequitur: Detracta est ad inferos superbia tua; & plura ponuntur ibi postea, per quæ pater illum non penitus interitisse, sed ad infernum in anima descendisse. Dum suaderetur Eleazaro, ut simularer se de carnibus sacrificij comedisse, dixit: Et si in præsentis tempore à suppliciis hominum eripiar: sed manum omnipotentis neque viuens, neque defunctus effugiam. 2. Machab. 6.

Vnus illorum septem fratrum dixit: E cælo ista possideo, sed propter Dei leges hæc ipsa despicio, quoniam ab ipso me ea recepturum spero. Similiter ex verbis matris, & aliorum planum est, quod quantum ad animam non se perire credebant. 2. Mach. 7.

Razias complexus in celsina sua proiecit se super turbas inuocans dominatorem vitæ, & spiritus ut hæc illi iterum redderet. 2. Mach. 14.

Monens & muniens discipulos quos mittebat Saluator ait. Matth. 10. Nolite timere eos, qui occidunt corpus; animam autem non possunt occidere. & post: Timete eum qui postquam occiderit, &c.

Nota quod in eo, quod narrat Dominus. Luc. 16. De diuite & Lazaro, non præmittitur parabola, vel similitudo aliqua: unde videtur fuisse historia manifesta, & sic apparet esse siue malorum, siue bonorum animas immortales, & recipere post separationem à corpore prout in corpore meruerunt.

Exemplo villici iniquitatis, qui fecit amicos de bonis domini sui, idem ostendit Dominus, dicens: Lucæ 16. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula, quod nihil esset dictum, si anima post separationem à corpore, seu post mortem corporis nullum haberet receptaculum.

Deuotam & rectam fidem habebat de anima beatus Stephanus, qui cum lapidaretur dicebat: Domine Iesu accipe spiritum meum. Act. 7.

Ex verbis Doctoris egregij. 2. Cor. 5. Animam vivere post separationem à corpore manifeste apparet. Scimus, inquit, quoniam si terrestris domus nostra dissoluatur, quod ædificationem ex Deo habemus domum non manufactam, sed æternam in cælis. Idem Philip. 1. Desiderium habens dissolui, & cum Christo esse. Idem Rom. 7. Infelix homo ego, quis me liberabit de corpore mortis huius. Et certe talia non diceret, nisi de vita alia certus esset.

CAPVT XXXIV.

De fide quam debet homo habere ad Deum.

Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam. Gen. 15. Nota quod credidit Deo promittenti rem valde difficilem.

Transito Mari rubro, & exercitu Pharaonis submerso timuit populus Dominum, & crediderunt Domino, & Moyse seruo eius. Exod. 14.

Vsq̃ue ad aquas contradictionis fideliter credidit Moyses cunctis verbis Domini, sed ibi aliquantulum hæsitauit. Num. 20.

Dicit Ionathas armigero suo: Non est difficile saluare, vel in multis, vel in paucis. 1. Reg. 14. Magnæ fidei verbum fuit.

Pugnaturus David contra Goliath Gethæum dixit 1. Regum 17. Tu venis ad me cum gladio, & hasta, & clypeo: ego autem venio ad te in nomine Domini, &c.

Magnæ fidei verbum dixit Asa. 2. Paral. 14. Domine non est apud te vlla distantia vtrum in paucis auxiliaris, aut in pluribus, &c.

A Dixit Iosaphat rex Iuda exercitui suo ad pugnam congregato: Credite in Domino Deo nostro, & securi eritis credite Prophetis eius, & cuncta euenient prospera. 2. Paralip. 20.

Esdra venturus in Hierusalem per magnam viam, & periculofam noluit perire conductum à rege, sed ad ieiunium, & orationem confugit. 1. Esdr. 8.

Videns Nehemias tot imminere pericula, & labores ædificantibus dixit: Deus noster pugnabit pro nobis, & nos ipsi faciamus opus. Nehem. 4.

Maximæ fidei verbum dixerunt socij Danielis regi Nabuchodonosor: Deus noster quem colimus, potest eripere nos de camino ignis, & de manu tua nos liberare, quod si noluerit, notum sit tibi rex, quod Deos tuos non colimus. Dan. 3.

B Dixit Iudas Machabæus sociis timentibus: Facile est concludi multos in manus paucorum, & non est differentia in conspectu Dei liberare aut in multis, aut in paucis, quia non in multitudine exercitus victoria belli, sed de cælo fortitudo est. 1. Mach. 3.

Ex abundanti fide mentis procedebant verba illorum septem fratrum, & matris ipsorum, 2. Mach. 7.

Zachariæ patri beati Ioannis Baptistæ dixit Angelus: Ecce eris tarens, & non poteris loqui vsque in diem, quo hæc fient, pro eo quod non credidisti verbis meis. Luc. 1.

Elisabeth repleta Spiritu sancto beatam Virginem à fide specialiter commendauit. Luc. 1. Beata quæ credidisti.

C Mira fides in illis tribus Magis fuisse probatur, qui in Bethlechem ab Oriente venerunt, & inuenientes puerum cum paupercula matre sua ipsum humiliter, & adorauerunt, & mysticas ei munerum species obtulerunt. Matth. 2.

Merito commendatur à Domino fides Centurionis, qui dixit: Domine non sum dignus ut intres sub &c. Sequitur, Non inueni tantam fidem in Israël. Matth. 8.

Multum potest valere cuilibet fides propria, si tantum paralytico valuit aliena, de quo. Matt. 9. & Luc. 5.

Videns Iesus fidem illorum, dixit: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua, & statim integraliter sanauit eum.

Mulier fluxum sanguinis patiens dicebat intra se: Si tetigero tantum vestimentum eius, salua ero & sequitur: Confide filia, fides tua te saluam fecit. Matth. 9.

Non fecit Dominus Iesus virtutes multas in patria sua propter incredulitatem illorum. Matth. 13.

Quando Petrus ambulans super aquas coepit mergi, arguit eum Dominus de defectu fidei dicens: Modicæ fidei, quare dubitasti. Matth. 14.

Commendatur à Domino mulier Chananæ, cum dixit: O mulier magna est fides tua: fiat tibi sicut tu vis. Matth. 15.

Magnæ fidei verbum dixit Petrus Domino interroganti, quid homines dicerent de eo. Tu es, inquit, Christus Filius Dei viui. Matth. 16.

Mira fuit fides Mariæ Magdalene. Luc. 7. Idcirco iuste à Domino audire meruit: Fides tua te saluam fecit. Luc. 7.

E Credens iam pater pueri lunatici humiliter sibi fidem augeri petebat, & cum lachrymis aiebat: Credo, Domine, adiuua incredulitatem meam. Matth. 9.

Thomæ Dominus dixit: Infer digitum tuum huc, &c. Et noli esse incredulus, sed fidelis, quia vidisti me, credidisti. Beati, &c. Ioan. 20.

Die Pentecostes in prima prædicatione Petri post receptionem Spiritus sancti, circiter tria millia hominum crediderunt. Act. 2.

Cum sanatus esset claudus, Petrus allocutus est mirantem, & stupentem populum: Multi autem qui audierunt verbum crediderunt, & factus est numerus virorum quinque millia. Act. 14. Elegerunt Apostoli Stephanum virum plenum fide, & Spiritu sancto, &c. Act. 6.

Cum Samaritani multi credidissent Philippo Evangelizanti de regno Dei, in nomine Iesu Christi baptizabantur. Tunc etiam Simon Magus credidit. Act. 8.

Eunuchus ait Philippo: Ecce aqua quis me prohibet baptizari, dixit autem Philippus: Si credis ex toto corde, licet, & respondens Eunuchus, ait: Credo Dei filium esse Iesum Christum: & tunc Philippus baptizauit eum, Act. 8.

Saulus, & Cornelius modo vario, sed utroque ædificatorio, & consolatorio ad fidem Christi fuerunt adducti. Act. 9. & 10.

Quidam Cyprij, & Cyrenzi cum introissent Antiochiam, loquebantur ad Græcos, annuntiantes Dominum Iesum, multosque numerus credentium conuersus est ad Dominum. Act. 11.

Proconsul Paulus videns quod ad verbum Pauli Apostoli excæcatus fuit Elymas magus, qui resistebat ei, credidit admirans super Doctrina Domini. Act. 13.

Paulo, & Barnaba dicentibus Iudæis: Vobis oportebat primum loqui, &c. Ecce conuertimur ad Gentes: audientes gauisi sunt, & glorificabant verbum Domini & crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam æternam. Act. 13.

Quidam vir de ciuitate Lystris, qui nunquam ambulauerat, audiuit Paulum loquentem. Paulus autem videns, quia fidem haberet ut saluus fieret, dixit ei: Surge super pedes tuos rectus. Et exiliuit, & ambulabat. Act. 14.

Factum est autem Iconij, ut Paulus & Barnabas simul introirent in Synagoga Iudæorum, & loquerentur, ita ut crederet Iudæorum, & Græcorum copiosa multitudo. Act. 12.

Transuentibus Paulo, & Barnaba per diuersas ciuitates Ecclesiæ confirmabantur fide, & abundabant numero quotidie. Act. 16.

Custos carceris in quo detinebatur Paulus, & Silas videns terræmotum fieri, & carcerem aperiri: tremefactus procidit ad pedes eorum dicens: Domini, quid me oportet facere, ut saluus fiam? At illi dixerunt: Crede in Dominum Iesum, & saluus eris. Act. 16.

Cum Paulus disputasset Athenis contra idololatriam, quidam viri adherentes ei crediderunt, in quibus & Dionysius Areopagita, & multi alij. Act. 17.

CAPVT XXXV.

De fidelitate homini seruanda.

Seruus Abraham Eliezer fideliter egit nuntium à domino suo sibi commissum, quando iuit pro Rebecca ad domum Bathuelis. Gen. 24.

Fideliter seruiuit Iacob, auunculo suo Laban, quando gregem ipsius pascendo die noctuque igne vrebatur, & gelu, &c. Gen. 31.

Ioseph erga dominum suum fideliter se habuit, qui uxorem eius tangere noluit. Gen. 39. Item erga Pharaonem in consilio, quod ei dedit, & in ministerio quod ei exhibuit. Gen. 41.

Rahab meretrix fideliter egit cum exploratoribus quos miserat Iosue. 2. Et ipse Iosue egit postea fideliter cum eadem. Iosue. 6.

Quamvis Gabaonitæ fefellissent Iosue, & filios Israël, tamen iuramenta & pacta eis seruauerunt, & eos postea contra hostes fideliter adiuerunt. Iosue. 9. & 10.

Fideliter indicauit Dauid Ionathas iram patris sui, & ipsum quantum potuit excusauit, & postea confortauit. 1. Reg. 20.

Occiso patre Abiah occasione Dauid dixit ei ipse Dauid: Ego sum reus omnium animarum patris tui. Mane mecum, ne timeas: si quis quæserit animam meam, quæret & animam tuam, mecumque seruaberis. 1. Reg. 22.

Noluit Dauid percutere Dominum suum, licet malum & persequentem eum. Cum tamen si voluisset, bis

A cum occidere potuisset. 1. Reg. 24. & 26.

Magnum fidelitatis signum fuit, licet indiscrete egerit armiger Saul, quando videns dominum suum esse mortuum, noluit ultra viuere, sed irruit super gladium suum, & mortuus est cum eo, quid ergo debemus facere pro Domino crucifixo. 1. Reg. 31.

Viri Iabes Galaad fideliter se habuerunt ad Saul Dominum suum licet malum, reuerenter sepelientes eum. 1. Reg. 31.

Vrias Herthæus nolebat esse in deliciis, quamdiu Ioab dominus suus laborabat in exercitu. 2. Reg. 11.

Instante captione ciuitatis Rabbath, quamdiu obsederat Iob misit ad Dauid, ut veniret, & illam caperet, ut domino suo, non sibi honor victoriæ deferretur. 2. Reg. 12.

B Cum fugeret Dauid à facie Absolom, dixit illi Ethai: Viuit Dominus, & viuit dominus meus rex: quoniam in quocunque loco fueris domine mi rex, siue in morte, siue in vita, ibi erit seruus tuus. 2. Reg. 15.

Noluerunt viri Dauid, quod ipse exiret cum eis ad prælium dicentes: Tu vnus pro decem millibus putaris in quo apparuit, quod fideliter diligebant eum. 2. Reg. 18. Item 21. Iurauerunt dicentes: Iam non egredieris nobiscum ad prælium, ne extinguas lucernam Israël.

Separatus est omnis Israël à Dauid, securusque est Seba filium Bochri, viri autem Iuda adhæserunt regi suo, tanquam fideles, scilicet & constantes. 2. Reg. 20.

Tres viri robustissimi fideliter defenderant Dauid pugnantem contra Philistiim, & attulerunt ei de aqua cisternæ Berlechem, quam cum desiderio magno petierat. 1. Paralip. 11.

Valde fideliter egit Ioiada Pontifex cum Ioas filio Ioram regis Iuda. 4. Reg. 11. licet male recognouerit postea. 2. Paralip. 24.

Onias summus Pontifex, & alij sacerdotes laborauerunt fideliter viduarum, ac pupillorum deposita custodire. 2. Machab. 3.

Commendat Dominus fidelitatem seruorum, qui multiplicauerunt talenta sibi tradita. Matt. 25. Luc. 19.

Cum multa fidelitate, & discretionem procurabat Paulus fieri collectas pro necessitatibus pauperum de Iudæa. 1. Cor. 16. 2. Cor. 9.

Fideles, & affectuosas litteras misit Paulus Philemoni, pro Onesimo seruo eius fugitivo.

D Discretum, & fidele consilium dederunt Paulo, quidam de Asiæ principibus rogantes eum, ne se daret in theatrum. Act. 19.

CAPVT XXXVI.

De contemplatione, & mentis illustratione.

Postquam exiuit Abraham de Vr Chaldæorum crebro apparuit ei Dominus, & cum diuersis reuelationibus visitauit. Gen. 12. 13. 15. 18.

Apparuit Dominus Abraham in conualle Mambre sedenti in ostio tabernaculi sui in ipso posteriore diei, &c. Totum potest exponi de viro contemplatiuo. Gen. 18.

E Habitabat Isaac in terra australi, & egressus fuerat ad meditandum in agro, relicta enim familia in domo, meditationi vacare voluit. Gen. 24.

Factus est Esau vir gnarus venandi, & homo agricola, Iacob autem vir simplex habitabat in tabernaculis. Gen. 25.

Egressus Iacob de Bersabee, pergebat Haran. Cumque venisset ad quendam locum, & vellet in eo requiescere post solis occubitum, tulit de lapidibus qui iacebant & supponens capiti suo, dormiuit in eodem loco, viditque in somnis scalam stantem super terram, &c. Gen. 28.

Cum mane surrexisset Iacob transiit vadum Iacob. Traductisq; omnibus quæ ad se pertinebant, mansit solus, & ecce vir luctabatur cum eo, &c. Gen. 32.

Moyſes

Moyſes autem paſcebat bues Iethro ſoceri ſui ſacerdotis Madian, cumque miſaſſet gregem ad interiora deſerti, venit ad montem Dei Horeb. Apparuitque ei Dominus in flamma ignis, &c. Exod. 3.

Videns Iethro Moyſen occupatum iudicando populum expectantem à mane uſque ad vesp̄ram, dixit ei: Stulto labore conſumeris & tu, & populus iſte qui tecum eſt. Eſto tu populo in hiis, &c. Exod. 18.

Deſcendit Dominus ſuper montem Sinai in ipſo montis vertice, & vocauit Moyſen in cacumen eius, &c. ibi reuelauit ei Deus præcepta, iudicia, & cærimoniaſ, quæ populum docere debebat. Exod. 19.

Loquebatur Dominus ad Moyſen, facie ad faciem: ſicut ſolet loqui amicus ad amicum ſuum. Exod. 32. Et ſequenti capitulo: Fuit Moyſes cum Domino quadraginta dieſ, & quadraginta noctes, panem non comedit, & aquam non bibit.

Dixit Dominus ad Moyſen: Aſcende in montem iſtum Abarim, & contemplantur inde Terram, quam daturus ſum filiis Iſraël. Num. 27.

Samuël dormiebat in templo Domini, & vocauit Dominus Samuelem, &c. 1. Reg. 3.

Cum ſediſſet Rex Dauid in domo ſua, & Dominus dediſſet ei requiem vndiq; ab vniuerſis inimicis ſuis, dixit ad Nathan Prophetam: Vides quod ego habitem in domo cedrina, &c. 2. Reg. 7.

Eliz fugienti à facie Iezabel, oſtenſum eſt quod Dominus non erat in ſpiritu grandi, nec in commotione, nec in igne, ſed in ſibilo auræ tenuis. 4. Reg. 9.

Per ſimilitudines rerum corporalium debet anima ferri in Deum, in quo incomparabiliter melius inuenitur, quicquid delectabile in creatura videtur. Vnde cum caneret Pfalter coram Eliſeo, facta eſt ſuper eum manus Domini. 4. Reg. 3.

Quando Eliſeus attentè voluit orare pro mortuo fratre Sunamitidis, non fecit hoc coram aliis, ſed clauſit oſtium, &c. 4. Reg. 4.

Sara filia Raguelis audito graui improperio ab vna de ancillis ſuis, perrexit in ſuperius cubiculum domus ſuæ, & tribus diebus & tribus noctibus non manducauit, neque bibit, ſed in oratione perſiſtens cum lacrymis deprecabatur Dominum. Thr. 3.

Videns Iudith populum ſuum in arcto poſitum ingreſſa eſt oratorium ſuum, & induens ſe cilicio poſuit cinerem ſuper caput ſuum, & proſternens ſe clamauit ad Dominum. Iud. 9.

Hether regina confugit ad Dominum pauens periculum quod imminabat, cumq; depoſuiſſet veſtes regias, ſteribus & luſui indumenta apta ſuſcepit, & deprecabatur Dominum, dicens: Domine mi qui rex noſter eſ ſolus, adiuna me ſolitariam. Heſt. 14.

Post turbationes, & tribulationes quas ſuſtinebat Dauid, dicebat: Quis dabit mihi pēnas ſicut columbæ, volabo, & requieſcam, & ſubdit modum acquirendi huiusmodi pennas requiem: Ecce elongaui fugiens, & manſi in ſolitudine, &c. Pl. 54.

Cum eſſet Ezechiel in medio captiuorum facta eſt ſuper eum manus Domini, & vidit, quod ventus turbinis veniebat ab Aquilone, &c. Ezech. 1.

Audiens Daniel crudelem ſententiam contra ſapientes Babylonis datam, ingreſſus eſt in domum ſuam, & de nocte per viſionem myſterium reuelatum eſt ei. Danielis 2.

Dixit Angelus Gabriel ad Daniele ſuo miro feruore orantem: Egreſſus ſum, vt docerem te, & intelligeres, quia vir deſideriorum eſ, &c. Dan. 9.

Super cuſtodiam meam ſtabo, ait Habacuc, & ſigam gradum meum ſuper muritione, & contemplanor, vt videam quid dicatur mihi, & quid respondeam ad arguentem me. Habac. 2.

Dimiſſa turba aſcendit Dominus in montem ſolus orare, vesp̄re autem facta ſolus erat ibi. In quo exemplum dedit turbas fugiendi, & ſolitudinem quærendi. Matth. 14.

A Ingreſſus eſt Zacharias templum Domini, vt incenſum poneret, & omnis multitudo populi erat orans foris, & tunc apparuit ei Angelus Domini. Luc. 1.

Martha circa miniſterium ſollicita & turbata erat. Maria autem ſedens ſecus pedes Domini audiebat verbum illius. Et eſt notabile valde, quod tam pio & deuoto miniſterio Marthæ præfertur quies, & audientia diuini verbi Mariæ. Luc. 10.

Videns Ieſus Mariam plorantem, & Iudæos qui venerant cum ea plorantes infremuit ſpiritu, & lacrymatus eſt, quod nequaquam fecerat, quando locuta fuerat ei Martha. Io. 11.

Miro & ineffabili modo fuerunt diſcipuli Domini docti, & illuſtrati in aduentu Spiritus ſancti. Act. 2.

B Poſtquam lux de cælo Saulum circumfulſit, & ipſe cadens in terram excæcatus fuit, deinde per triduum ieiunans, & orans excellentes reuelationes habuit à Chriſto. Act. 9.

Cum hoſpitaretur Petrus in domo Simonis Coriari aſcendit in ſuperiora domus, vt oraret ad hoc ſcilicet, vt poſſet ibi vacare quietius à turba inferius exiſtente remotus, & tunc reuelauit ei Dominus in mentis exceſſu, quod gentiles non erant repellendi à prædicatione Euangelij. Act. 10.

Raptus fuit Paulus uſque ad tertium cælum, & audiuit arcana verba, quæ non licet homini loqui, altiffima vero eius ſapientia apparet in epistoſis ſuis, præcipue autem Rom. 1. 9. 10. & 11. Item Ephes. 1. & 2. Item Col. 1. 2. Item Heb. 1.

Beato Ioanni ſequeſtrato à tumultu & conſolatione mundi, quando ſcilicet in inſula Pathmos exultauit, reuelauit Dominus ſecrera cæleſtia. Apoc. 1. 2. deinceps per totum.

CAPVT XXXVII.

De ſpe & longanimitate.

M Vltis annis expectauit Abraham antequam haberet filium de Sara, quia iam centenarius erat quando natus eſt Iſaac. Gen. 21. Item à promiſſione primo facta Abraham uſque ad ingreſſum ſemini ſui in terram promiſſionis fluxerunt anni pluſquam quadraginti quadraginta.

Permiſit Dominus filios Iſraël flagellari in Ægipto longo tempore & affligi, & præterea per deſertum tentari, quadraginta annis antequam venirent ad terram patribus repromiſſam, ſicut apparet in libro Exod. & Num. quaſi per totum.

filij Iſraël contra tribum Benjamin præliantes multi contra paucos bis debellati fuerunt, & tandem præualuerunt. Iud. 20.

Dixit Dauid Philiſtæo. 1. Reg. 17. Tu venis ad me cum gladio & hafta, & clypeo. Ego autem venio ad te in nomine Domini, &c. Sperabat enim per Deum victoriam obtinere.

E Parentibus Tobie irridentibus eum, & dicentibus: Vbi eſt ſpes tua pro qua eleemoſynas, & ſepulturas faciebas. Tobias increpabat eos, dicens: nolite ita loqui, quoniam filij Sanctorum ſumus, & vitam illam expectamus quam daturus eſt Deus, iis qui fidem ſuam nunquam mutant ab eo. Thr. 2.

Afflictus corpore, filiis orbatus, deriſus ab amicis, omnibus rebus ſpoliarus, dicebat tamen S. Iob: Etiam ſi occiderit me, in ipſo ſpero. Iob. 3.

Cum eſſet Suſanna duorum Presbyterorum iniquo condemnata teſtimonio, dicitur tamen de ea quod erat cor eius fiduciam habens in Domino. Dan. 13.

Vnus illorum ſeptem fratrum poſtulat à tyranno linguam, cito prorulit, & manus conſtanter extendit, & cum fiducia ait: E cælo iſta poſſideo, ſed propter Dei leges hæc ipſa deſpicio, quoniam ab ipſo me ea recepturum ſpero. 2. Mach. 7.

Machabæus Iudas miſit Hieroſolymam duodecim

mille drachmas argenti, offerri eas ibi pro peccatis mortuorum iuste & religiose de resurrectione cogitans, nisi enim eos qui ceciderant. &c. Mach. 12.

Homo erat in Ierusalem, cui nomen Simeon, & homo iste iustus & timoratus expectabat consolationem Israël. Luc. 2.

Ascensus in cœlum Saluator præcepit discipulis suis, ne discederent ab Ierololymis, sed expectarent promissionem patris. Act. 1.

Videns Paulus, quod vna pars erat Saducæorum, & alia Phariseorum exclamavit in concilio: Viri fratres. Ego Phariseus sum filius Phariseorum de spe & resurrectione mortuorum, ego iudicor. Act. 23.

Monet Apostolus Timotheum, ut præcipiat diuitibus non sublimē sapere nec sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo vivo, &c. Tim. 6.

Ad longanimitatem & expectandū nos inuitat, vel informat beatus Iacobus dicens: Exemplum accipite exitus mali, laboris, & patientiæ Prophetas, &c. Iac. 5.

CAPVT XXXVIII.

De timore Dei.

VSque ad beatitudinem confirmatam non potest esse securitas. Nam & Angeli in cœlo empyreo, & primi parentes in terrestri Paradiso peccauerunt. Gen. 3. De Angelis autem 2. Pet. 2. dicitur: Angelis peccantibus non pepercit.

Loth inter peccatores pessimos bonus fuit, & exiens inde cum filiabus suis in monte peccauit. Gen. 12.

Defectus timoris diuini est causa peccati, ideo dixit Abraham ad Abimelech: Cogitavi tecum, dicens, forsitan non est timor in loco isto, & interficient me, &c. Gen. 20.

Timuere obstetrices Dominum, & ædificauit illis domum. Exod. 1.

Voluit Dominus multum timorem filiis Israël incutere, & ideo cum tonitruis & igne, & signis terribilibus legem dedit. Exod. 20.

Non debet homo confidere in probitate parentum, Abraham enim plures habuit malos filios, vnum bonum. Samuël habuit duos, ambo fuerunt mali. 1. Reg. 8. Dauid etiam multos malos. Salomon habuit vnum malum & stultum, & de multis aliis inueniuntur exēpla.

Post transitum maris rubri, & submersionem exercitus Pharaonis dicitur. Exod. 14. Timuit populus Dominum, & crediderunt Domino, & Moyse seruo eius.

Abdias dispensator domus Achab timebat Dominum Deum Israël valde; nam cum interficeret Iezabel Prophetas Domini, tulit ille centum Prophetas, & abscondit eos, & pauit. 3. Reg. 18.

Homines quos misit Rex Assyriorum ad habitandum Samariam, non timebant Dominum, & immisit eis Dominus leones, qui interficiebant eos. 4. Reg. 17.

Constituit Iosaphat iudices in cunctis ciuitatibus Iuda præcipiens eis inter cætera: Sit timor Domini vobiscum, & cum diligentia cuncta facite; non est enim apud Dominum Deum iniquitas, &c. 2. Paral. 19.

Tobias senior filium suum ab infantia timere Deum docuit. Tob. 1. Idem ad coniuiuium suum Deum timentes faciebat vocari. Tob. 2. Sequitur ibidem Tobias plus timens Deum quam Regem rapiebat corpora occisorum, & sepeliebat ea.

Tobias iunior, & amici sui cum timore Domini coniuiuium nuptiarum exercebant. Tob. 9.

Confitendo in oratione Domino dicebat Sarra filia Raguel: Virum cum timore tuo, non cum libidine mea consensu recipere. Tob. 3.

Erat Iudith vidua in omnibus famosissima, quoniam timebat Deum valde, nec erat qui loqueretur de ea verbum malum. Iudith. 9.

Inter alia de quibus commendatur Iob est timor Dei Iob. 1. & 2. vnde & ipse dixit semper quasi timentes super me fluctus, timui Deum. Iob. 31.

A De muliere forti dicitur specialiter. Prou. 31. mulier timens Deum ipsa laudabitur.

Cum plagis perimeretur Eleazarus ait: Domine tu scis; quia cum à morte possem liberari, duos corporis sustineo dolores, secundum animam verò propter timorem tuum libenter hoc parior. 2. Mac. 6.

Commota tempestate magna nauis, cum quibus erat Ionas, miserunt ipsum in mare, & stetit mare à feruore suo, & timuerunt viri timore magno Dominum, & immolauerunt hostias, & vouerunt vora. Ioan. 1.

B Si timendus est aliquis Dominus, quia multa bona donare potest, multo magis timendus est Deus, qui summa bona donare potest Tob. 3. Noli timere fili mi, &c. Item quia potest mala inferre, & propter hoc. Matt. 10. Timete eum, qui potest animam & corpus mittere in gehennam.

Si grauer punitus est seruus ille, qui talentum sibi traditum non multiplicauit, sed ligatum in sudario integrum reportauit, quid fiet de illo, qui omnia dissipauit luxuriose viuendo, & quantum in ipso fuit Dominum impugnando? Matt. 25. de talentis habetur.

Valde grauer punientur illi qui opera iniquitatis, & nequitie perpetraverunt, ex quo ita confundentur qui opera misericordie non fecerunt. Matt. 25. Ite maledicti in ignem æternum. &c.

Simeon erat homo iustus & timoratus expectans consolationem Israël. Luc. 2.

Viri timorati curauerunt Stephanum à Iudæis lapidatum, & fecerunt planctum magnū super eum. Act. 8.

Post conuersionem Pauli scriptum est. Act. 9. Ecclesia ædificabatur ambulans in timore Domini, & consolatione sancti Spiritus replebatur.

Occasione Cornelij Deum timentis, dixit Petrus. Act. 10. In omni gente qui timet Deum, & operatur iustitiam, acceptus est illi.

CAPVT XXXIX.

De timore quo mali timent bonos.

Dixit Abimelech ad Abraham, Deus tecum est in vniuersis quæ agis. Iura ergo per Deum, ne nocuas mihi, &c. Gen. 21.

Ægyptij persequentes filios Israël, qui ibant per medium maris dixerunt, fugiamus Israël; deus enim pugnat pro eis. Exod. 14.

Videns Saul, quod Deus esset cum Dauid, cœpit eum timere. 1. Reg. 14.

Princeps quinquagenarius, qui tertio venit ad Eliam reuerenter locutus est ei, quod quia non fecerunt duo alij, fuerūt desuper veniente igne consumpti. 4. Reg. 1.

Factum est cum completus esset murus Ierusalem, ut timerent vniuersæ gentes in circuitu eorum. Nehem. 6.

Cecidit timor Iudæ, ac fratrum eius, & fortitudo super omnes gentes in circuitu eorum, & peruenit ad Regem nomen eius. 1. Mac. 3.

Andierunt aduersarij, quia paratus est Ionathas cum suis in bello, & timuerunt, & formidauerunt in corde suo. 1. Mac. 12.

Postquam Lysias debellatus fuit à Iuda Machabæo voluit pacem facere cum eo, & promisit se consensurum omnibus quæ iusta erant, quasi ad voluntatem Iudæ. 1. Mac. 11.

Herodes metuebat Ioannem sciens eum virum iustum, & custodiebat eum. Marc. 6.

Post terribilem mortem Ananiæ, & Saphiræ erant omnes discipuli in porticu Salomonis, cæterorum autem nemo audebat se coniungere illis, sed magnificabat eos populus. Act. 5.

Cum Paulus, & Silas essent in carcere positi, & pedes eorum ligno stricti, subito terræ-motus factus est magnus, custos autem carceris tremefactus procidit Paulo, & Silæ ad pedes, & ait: Domini, quid me oportet facere, ut saluus fiam. Act. 16.

CAPVT XL.

De dilectione Dei.

Daturus legem Moyſi Dominus dixit ei: Ego ſum Dominus Deus tuus, &c. faciens miſericordiam in millia his qui diligunt me, & cuſtodiunt præcepta mea. Exod. 20.

Principium omnium mandatorum legis eſt dilectio Dei; nam dixit Moyſes poſt decem mandata populo reperita: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omni fortitudine tua. Deut. 6.

Timorem Dei & amorem volens ſpecialiter imprimere populo Moyſes. Deut. 10. ait: Et nunc Iſraël, quid Dominus Deus tuus petiit à te, niſi vt timeas Dominum Deum tuum, & ambules in viis eius, & diligas eum, &c.

Longæuus Iſue, & perſenilis ætatis vocauit Iſraëlem, & monens eos de multis dixit inter cætera: Hoc tamen diligentiffime præcauete, vt diligatis Dominum Deum veſtrum. Iof. 24.

De rege Dauid dicitur Eccleſiaſtici 47. de omni corde ſuo laudauit Deum, & dilexit Dominum, qui fecit illum, vnde ipſemet dicebat. Pſal. 17. Diligam te Domine fortitudo mea, &c.

Salomon dilexit Dominum, ambulans in præceptis Dauid patris ſui. 3. Reg. 3.

Teſtatur Dominus de illa ſancta peccatrice, dimiſſa ſunt ei peccata multa; quoniam dilexit multum. Luc. 7.

Commiſſurus B. Petro Dominus gregem ouium ſuarum, quaſiuit vtrum eum diligeret, & ille confidens de bona conſcientia reſpondebat: Domine tu ſcis, quia amo te. Nota tamen, quod non dixit, diligo te plus iis, licet ſic quaſiuit fuiſſet, in hoc ſibi à ſuperbo & temerario verbo cauens. Io. 21.

Miro modo diligebat Chriſtum Paulus, qui tam ſecure dicebat: Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti. Rom. 8. & poſt: Certus ſum quia neque mors, &c.

Apoſtolus Paulus talem tulit ſententiam, ſi quis non amat Dominum Ieſum Chriſtum, anathema ſit Maranatha. 1. Cor. 16.

Quia amor eſt virtus vniuerſa magnum amorem ad Chriſtum Paulus habebat, qui ei crucifixus erat. Gal. 2.

Et poteſt nominari de Paulo, quod Chriſtus erat ſua ſapientia. 1. Cor. 2.

Non iudicaui me ſcire aliud inter vos, niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum. Item ſua ſubſtantia. Philip. 3. Omnia detrimenta feci, & arbitror vt ſtercora, vt Chriſtum lucrificam. Item ſua iuſtitia. 1. Cor. 1. Loquens de Chriſto. Factus eſt, inquit, nobis ſapientia & iuſtitia, & ſanctificatio & redemptio.

Item poteſt dici, quod Chriſtus in eo loquebatur. 2. Corin. 13. An experimentum quaeritis eius qui in me loquitur Chriſtus?

Item Chriſtus in eo operabatur. Rom. 15. Non audeo aliquid loqui eorum, quæ per me non efficit Chriſtus. 2. Cor. 2. Ego quod donaui, ſi quid donaui, propter vos in perſona Chriſti.

Item Chriſtus in eo vivebat. Gal. 2. Vivo autem iam non ego: vivit vero in me Chriſtus. Philip. 3. Mihi vivere Chriſtus eſt.

Item Chriſtus in eo triumphabat. 2. Cor. 2. Deo gratias qui ſemper triumphat nos in Chriſto Ieſu.

Item poteſt dici quod ipſe erat Chriſti ſeruus. Ro. 1. Paulus ſeruus Ieſu Chriſti.

Item Chriſti Apoſtolus. 2. Cor. 1. Paulus Apoſtolus Ieſu Chriſti, per voluntatem Dei, &c.

Item Chriſti legatus & vicarius. 1. Cor. 5. Pro Chriſto legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos, obſecramus pro Chriſto reconciliamini Deo.

Item ipſe erat Dei adiutor. 2. Cor. 2. Dei ſumus adiutores.

Item pugil, vel certator. 1. Timoth. 4. Bonum certa-

men certavi. 1. Cor. 9. Sic pugno non quaſi aërem verberans. 1. Cor. 15. Si ad beſtias pugnaui. Ephel. 1. &c.

Item curſor Domini. 1. Cor. 9. Sic curro non quaſi in incertum. 1. Tim. 4. Curſum conſummaui.

Item ſpecialis imitator. 1. Cor. 11. Imitatores mei eſtote ſicut, & ego Chriſti.

Pulchram & ſalubrem conſuſionem facit beatus Ioannes, dicens: Nos ergo diligamus Deum, quoniam ipſe prior dilexit nos. 1. Ioan. 4.

CAPVT XLI.

De dilectione proximæ.

Reprehenſus eſt Cain à Domino grauiter, & punitus, quia contra fratrem ſuum inique egit, & ſe non eſſe eius cuſtodem, dixit. Genetiſ 3. Nunquid cuſtos, &c.

Nota quàm ſollicite, & diligenter orabat Dominum Abraham, vt parceret Sodomitis, quod erat magnæ dilectionis ſignum. Gen. 18.

Tantam dilectionem erga proximæ ſibi ſubditos Moyſes habebat, quod ipſe orans Dominum, dicebat. Exod. 32. Aut dimitte eis hanc noxam, aut dele me de libro tuo, &c.

Oprabat Moyſes omnes de populo prophetare, licet honor eius inde minui videretur. Num. 11.

Noluit Moyſes maius dominium, quod ei promittebat Dominus, in tantum proximæ ſuos quibus prærat, diligebat. Num. 14.

Filij Iſraël poſt occiſionem filiorum Benjamin magno vlulatu cœperunt flere, dicentes: Quare Domine factum eſt hoc malum, &c. Iud. 21. Quod non feciſſent, niſi eos intime dilexiſſent.

Anima Ionathæ colligata eſt animæ Dauid, & dilexit eum, quaſi animam ſuam. 1. Reg. 18.

Oſtendit Dauid ſe diligere inimicum in planctu Saul. 2. Reg. 1. Amicum in planctu Ionathæ ſimpliciter proximæ, in planctu Abner. 2. Reg. 3. Filium licet malum, & ſibi aduerſarium in planctu Abſalom. 2. Regum 18.

Magnam dilectionem oſtendit ſe habere Nehemias ad filios tranſmigrationis in bonis, quæ eis fecit: Nehemias, quaſi per totum.

Quia Tobias multis multa charitatis opera exhibebat, multi diligebant eum: vnde cum iuſſus eſſet occidi à rege, latuit, & inuentus non fuit. Tob. 1.

Tantam dilectionem vult Dominus ad proximæ nos habere, vt dixerit Petro, non eſſe dimittendum ſepties peccatis fratris; ſed vſque ſeptuagies ſepties. Matth. 18.

Dilectionem ad proximæ habuiſſe laudatur Samaritanus ille, qui approprians ſemiuiuo miſericordia motus eſt, & eius vulnera alligauit, infundens oleum, & vinum, &c. Luc. 10.

Magnam dilectionem ad proximæ habuiſſe monſtratur B. Stephanus, qui pro lapidatoribus ſuis deuotius, quam pro ſe orare videtur. Act. 7. Nam pro illis genus poſuit, & voce magna clamauit, pro ſe vero ſimpliciter dixit: Domine Ieſu, accipe ſpiritum meum.

Ineſtimabiliter Paulus proximæ diligebat. Erat enim erga eos, vt mater parturiens. Nam dicebat. Galat. 3. Filij mei, quos iterum parturio, donec formetur in vobis Chriſtus. Item tanquam pater corripiens. 1. Cor. 4. Siue decem millia pædagogorum habeatis in Chriſto, ſed non multos patres. Nam in Chriſto Ieſu per Euangelium, ego vos genui. Et paulo poſt; In virga veniam ad vos, &c. Item 1. Theſſal. 2. Tanquam pater filios ſuos deprecâtes vos, & cõſolantes teſtificati ſumus, &c.

Tanquam nutrix fouens, & blandiens, 1. Theſſal. 2. Facti ſumus tanquam nutrix fouens filios ſuos. Item 1. Corin. 3. Tanquam paruulis in Chriſto lac potum vobis dedi.

Item tanquam magiſter, & doctor erudiens. 2. Tim. 1.

Poſitus

Positus sum Prædicator, & Apostolus & magister Gentium, & 1. Timoth. 2. Doctor Gentium in fide, & veritate.

Item tanquam frater & socius collaborans, & coadiuuans. Philip. 4. Fratres mei charissimi, & desideratissimi, &c. Rogate Germane compar, &c. Adiua illas, quæ mecum laborant, Item Philip. 1. Habeo vos in confirmatione Euangelij socios gaudij mei omnes vos esse, & 2. Corin. 1. Non dominamur fidei vestræ, sed adiutores sumus gaudij vestri.

Item tanquam legatus reconcilians. 2. Corinthior. 5. Pro Christo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos, obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo.

Item Apostolus bona annuncians. Act. 20. Vos scitis qualiter nihil vobis vtilium subtraxi, quo minus annunciarer vobis, & docerem vos publice, & per domos, &c. Actorum 17. Quod ignorantes colitis, ego annuncio vobis.

Item architectus ædificans. 1. Cor. 3. vt sapiens architectus fundamentum posui. 2. Cor. 10. De potestate vestra quam dedit vobis Deus in ædificationem.

Per aliam nihilominus viam potest dici, quod Paulus ostendit se esse proximorum dilectorem feruentissimum, per hoc videlicet, quod ipse multa pro eis dabat, multa pro eis faciebat, & multa pro eis sustinebat. Dabat siquidem ipsis ea quæ habebat, & quæ non habebat, ab habentibus pro indigentibus procurabat. Quod enim sua daret ad vtilitatem proximorum ipse testatur. Act. 20. Ad quæ mihi opus erant, & his qui mecum sunt: ministraverunt manus istæ, &c. Sequitur: Quoniam beatius est dare magis, quam accipere.

Quamuis autem supererogantis esset cum ab ipsis accipere posset: tamen hoc faciebat, vt illis quibus prædicabat, parceret. 2. Cor. 12. Paratus sum venire ad vos, & non ero vobis grauis. Non enim quæro, quæ vestra sunt, sed vos.

Secundo, vt Pseudo-apostolis gloriandi occasionem auferret. 2. Cor. 11. In omnibus sine onere me vobis seruauit, & seruabo, &c. quod facio, & faciam, vt amputem occasionem eorum qui volunt occasionem, vt in quo gloriamur, tales inueniantur, sicut & nos.

Tertio, vt exinde maiorem mercedem haberet, 1. Corin. 9. Non vti sumus hac potestate, vt acciperemus, scilicet sumptus à vobis. Sequitur: Quæ est ergo merces mea, vt Euangelium prædicans sine sumptu ponam Euangelium?

Rursus etiam ipse procurabat ab Ecclesiis de Achaia ad donandum pauperibus de Iudæa, ob quam causam collectas fieri faciebat, & fideles ad hoc efficaciter inducebat. 1. Cor. 16. De collectis autem, &c. Item 2. Cor. 9. Qui parce seminat, parce & metet.

Item dabat proximis verba Dei quibus copiosissime abundabat. Imo etiam seipsum eorum vtilitatibus dedicabat. 1. Thess. 2. Volebamus tradere vobis, non solum Euangelium, sed etiam animas nostras, quoniam charissimi nobis facti estis. Item 2. Corin. 12. Ego ipse libentissime impendam, & superimpendar pro animabus vestris.

Mira insuper de corpore suo fecit pro proximis ad fidem, & salutem conuertendis prædicando scilicet, disputando, discurrendo à Damasco in Arabiam, in Hierusalem, in Antiochiam. Deinde iussu Spiritus sancti cum Barnaba, de Antiochia in Cyprum. Inde nauigantes in Pamphylia, & post euntes in Pisidiam, Iconium, Lycaoniam constituerunt Presbyteros per vniuersas Ecclesias, & tandem post factum multiplicem fructum, Antiochiam redierunt: de his habetur plenius. Actor. 13. 14.

Postmodum vero Paulus volens visitare fratres, quibus prædicauerat verbum Dei, assumpto Sila in socium profectus est in Syriam, & Ciliciam. Inde transeuntes Phrygiam, & Galatiæ regionem, venerunt Mysiam, & postea vocatus in Macedoniam nauigauit: & tunc Phi-

lippus Thessalonicæ, & in multis aliis ciuitatibus regionis illius multum fructum faciens, consequenter peruenit Athenas: vbi cum Philosophis curiosis salubriter disputauit.

Ex quo transtulit se Corinthum, & ibi multum populum Domino acquisiuit. Inde profectus est Ephesum, & ingressus synagogas disputabat cum Iudæis: vnde egressus descendit Cæsaream, & de Cæsarea venit Antiochiam, & factò ibi aliquanto tempore, profectus est Galatiæ regionem, & Phrygiam, confirmans omnes discipulos.

Postea peragratis superioribus partibus, iterum venit Ephesum, & ibidem biennio commoratus disputans, & suadens de regno Dei, fecit, vt omnes, qui habitabant in Asia, audirent verbum Domini, tam gentiles, quam Iudæi.

Inde reuersus per Macedoniam, & Troadem, & Miletum, per plures alias ciuitates, & insulas, transiens applicuit Tyro, & de Tyro per Ptolomaidam, & Cæsaream iter faciens. Deinde Hierusalem cum multa fatigatione peruenit, vbi comprehensus à Iudæis, tractus, & verberatus, & coram diuersis iudicibus nequiter accusatus, à manifesto grauamine compulsus est Cæsarem appellasse.

Traditus autem Centurioni post naufragium, & innumera pericula ad urbem Romanam catenis vinctus accessit, ibique prædicationi, & doctrinæ insistens ite etiam in Hispaniam proponebat. Ecce quomodo amabat illos, pro quibus, tot & talia faciebat. 2. Cor. 12. Omnia charissimi propter ædificationem vestram.

Apparent etiam signa dilectionis, cum quis vult sustinere, vel pati grauia pro amicis. Ecclesiastici 22. Amicum salutare non confundat, & si mihi mala euenerint per illum, sustinebo. Ex iam dictis vero Paulum mira sustinuisse liquet, pro vtilitatibus proximorum. 2. Timoth. 2. Omnia sustineo propter electos, vt & ipsi salutem consequantur.

Magnam dilectionem ad proximis habuisse Ioannem Euangelistam, patet ex verbis suis. Ex abundantia enim cordis os eius loquebatur, quando dilectionem, vel charitatem toties repetebat, sicut apparet præcipue in prima Canonica, primo capitulo.

C A P V T XLII.

De inuidia.

Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum, quia scilicet vidit diabolus hominem in statu felici esse, & ad illum posse ascendere, vnde ipse corruerat, ideo tentauit hominem, & vicit. Gen. 3.

Inuidia mortis Cain fratrem suum Abel occidit, quando scilicet, vidit eius munera acceptari à Deo, & non sua. Gen. 4.

De Isaac dicitur: Benedixit illi Deus, & locupletatus est homo, &c. Ob hoc inuidentes ei Philistiim, &c. Gen. 26. Per quod pater, quod prosperitas hominis causat inuidiam in aliis, occasionaliter tamen.

Rachel sterilis sorori sœcundæ inuidit. Gen. 30. Ecce quomodo inuidia, nec propinquis parcat.

Fratres Ioseph inuidebant ei videntes, quod à patre plus cunctis fratribus amaretur, & audientes somnia quæ narrabat. Et nota, ad quantum facinus ex illa inuidia proruperunt. Gen. 37.

Cum duo viri prophetarent in castris, Iosue quasi inuidens, dixit: Domine mi Moyses prohibe eos. At ille: Quid inquit, æmularis pro me? Num. 11.

Maria & Aaron locuti sunt contra Moysen, dicentes: Num per solum Moysen locutus est Dominus? &c. Numerorum duodecimo. Ex quo patet, quod inuidus non parcat beneficiis & propinquis. Moyses enim frater eorum erat, & per eum grandem recipiebant honorem.

Percusso Philistæo cantabant mulieres: Saul percussit

mille,

mille, & David decem millia. Iratus est autem Saul n. mis, & displicuit illi sermo ille. 1. Reg. 18.

Videns, Achitophel quod non factum fuerat secundum consilium suum, sed magis, secundum consilium Chusai, abiens in domum suam suspendio interiit. 2. Regum 17.

Ædificantibus templum filiis Iuda, post reditum de Babylone, Gentes quæ erant in circuitu, doluerunt, & eos multipliciter impediunt. 1. Esdræ 4. Audierunt Sannaballat, & Tobias quod venisset homo, qui quæreret prosperitatem filiorum Israël, & contristatus est afflictione magna. Nehem. 2.

Daniel superabat omnes principes, & satrapas: unde principes, & satrapæ quærebant omnes occasiones, ut inuenirent Daniel, ex latere regis. Dan. 6.

Alcimus videns charitatem Iudæ, & Nicanoris adinui- cem, venit ad Demetrium, & dicebat, Nicanorem rebus alienis assentire, Iudamque regni insidiatorem successorem sibi destinasse. 2. Mach. 14.

Videntes principes sacerdotum, & scribæ, mirabilia quæ Dominus faciebat, & pueros clamantes: Hosanna filio David, indignati sunt, &c. Math. 21. & Lucæ 19.

Frater filii Prodigii audiens festum, quod faciebat pater adolescentiori filio reuertenti, indignatus est, & nolebat introire. Lucæ. 15.

A beato Ioanne Baptista longe fuit inuidia relegata; ad quem cum venirent discipuli, & dicerent quod Christus baptizabat, & omnes ibant post eum; respondit Amicus sponsi, qui stat, & audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi. Hoc ergo gaudium meum impletum est, &c. Ioan. 3.

Quidam Iudæi, qui viderant Lazarum à Domino suscitari, abierunt ad Phariseos, & dixerunt quæ fecit Iesus. Collegerunt ergo Pontifices, & Pharisei consilium, &c. Ioan. 11.

Ad tam immane scelus principes sacerdotum ex inuidia proruperunt, quod legitur Matt. 27. Sciebat Pilatus, quod propter inuidiam tradidissent eum summi sacerdotes, scilicet ipsum Dei filium Dominum Iesum Christum.

Petro & Ioanne loquentibus ad populum, superueniunt sacerdotes, & magistratus templi Sadducæique dolentes, quod docerent populum, Act. 4.

Principes sacerdotum, & omnes qui cum illo erant videntes signa, quæ per Petrum fiebant, repleti sunt zelo, & iniecerunt manus in Apostolos, & posuerunt eos in custodia publica, &c. Act. 5.

Audientes verba Stephani Iudæi dissecabantur cordibus suis, & stridebant dentibus in eum dolentes, quod non poterant resistere sapientiæ, & spiritui, qui loquebatur. Act. 6. 7.

Conuenit penitus vniuersa ciuitas audire verbum Dei, quod Paulus & Barnabas prædicabant; videntes autem Iudæi repleti sunt zelo, &c. Act. 13.

Ex Thessalonicæ Iudæis, & Gentilibus crediderunt multi viri, & mulieres nobiles non paucæ: zelantes autem Iudæi concitauerunt ciuitatem. Act. 17.

CAPVT LXIII.

De correctione fraterna.

Corripere proximum, & reprehendere est opus misericordiæ, unde postquam iurauerat Abraham Abimelech, quod faceret ei misericordiam, continuo sequitur: Incepauit Abimelech, &c. Gen. 16.

Charitative & mansuete compescuit Abraham iurgium, quod erat inter pastores nepotis sui Loth. Gen. 13. Dulciter & benigne increpabat Loth Sodomitis, licet illi non acquieuerint ei. Gen. 19.

Ruben & Iudas temperauerunt furorem fratrum suorum, ne occiderent Ioseph. Gen. 37.

Moyse iniuriantem Hebræum charitative corripuit,

sed ille pro malo habuit, & ad iniuriosa verba prorupit Exod. 2. Nunquid occidere me tu vis, &c.

Videns Iethro populum expectantem iudicati per Moysen dixit ei: Stulto labore consumeris, &c. Et nota quomodo tantus homo gentilis hominis monitionibus acquieuit. Exod. 18.

Phinees filius Eleazari, & cæteri nuntii fratres suos, qui ædificauerant altare in scandalum filiorum Israël discrete arguerunt, & satisfactionem libentissime susceperunt, Ios. 22.

Miserunt nuntios filij Israël ad filios Benjamin, qui dixerunt, Cur tantum nefas in vobis repertum est? tradite homines, qui hoc flagitium perpetraverunt, &c. Iudic. 20.

Incepando Ionathas patrem suum Saul pro iniqua persecutione David, eius malitiam in principio aliquatim temperauit. 1. Reg. 19.

Volens Abigail arguere virum suum super duritia, quam ostenderat nuntiis David, noluit ei aliquid dicere statim post prandium, sed expectauit tempus opportunum, scilicet usque in crastinum, cum vinum prius bibitum digessisset. 1. Reg. 25.

Abner bene arguebat Asael, quia nimis vrgebat persequendo eum, sed ille audite contempsit, & propter hoc occisus fuit. 2. Reg. 2.

Nota quàm discrete arguit Natha Propheta David, cum peccasset, adulterium, & homicidium committendo. 2. Reg. 12. non enim cum furore dixit, pessime fecisti, sed assumpta similitudine congrua illaqueauit eum verbis oris sui.

Cum magno zelo arguit Elias populum errantem dicens si Dominus est Deus sequimini eum, &c. Regum 17.

Reprehendens Achab regem Israël, vir quidam de filiis Prophetarum proposuit ei similitudinem per quam cognouit rex peccatum suum. 3. Reg. 20.

Cum magna libertate dixit Elisæus ad Ioram regem Israël, exercitu circumstante, si non erubescerem vultum Iosaphat, non attendissem te, vel respexissem. 4. Regum 4.

Sacerdotes restiterunt Ozia Regi Iuda volenti adolere incensum, & dixerunt non est tui officij, ut adoleas incensum, &c. 2. Paral. 26.

Cum magno ardore corripuit Esdras filios transmigrationis, qui duxerant vxores alienigenas contra legem. 1. Esdr. 9. & 4.

Audiens Nehemias clamorem populi propter gravamina, quæ patiebantur à diuitibus, increpauit optimates & magistratus. &c. Nehem. 5. Idem fecit pro eo, quod multi portando onera, diem sabbati profanabant. Nehem. 13.

Iridebant Tobiam parentes eius, at ipse increpabat eos dicens: Nolite ira loqui, quoniam filij sanctorum sumus & vitam illam expectamus, &c. To. 2.

Audiens Iudith propositum ciuium suorum, quod post quinque dies volebant tradere Assyriis ciuitatem, reprehendit eos sermonibus fidelibus, & discretis. Iud. 8.

Daniel valde discrete arguit regem Balthasar exemplo patris sui, & nota: patienter Rex illum audiuit, licet dixisset contra eum, & postea ipsum magnifice honorauit. Dan. 5.

Cum miro furore dicebat Ioannes Baptista Phariseis, & Saducæis. Progenies viperarum, quis demonstravit vobis fugere à ventura ira? Matth. 3. Luc. 3.

Dicebat Ioannes Herodi adulteranti cum Herodia de vxore fratris sui, non licet tibi habere illam. Matth. 14. Marc. 6.

Indiscrete, licet pie voluit Petrus Dominum increpare, cum diceret, quod oportebat eum pati à principibus Sacerdotum, sed Dominus dure respondit ei: Vade post me satana, &c. Matth. 16.

Veram & certam dedit Dominus regulam Petro de correctione fraterna. Matth. 18. Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum, &c.

Vnus de illis latronibus, qui pendeat in cruce, blasphemabat Dominum Iesum, respondens alter increpabat eum, dicens: Neque tu times Deum, &c. Luc. 23.

Pulchre arguebat, & convincebat Phariseos ille cæcus natus à Domino illuminatus, dicens: Mirabile est quod vos nescitis, vnde sit homo ille, & aperuit oculos meos: à sæculo non est auditum, quia aperuit quis oculos cæci nati, &c. Io. 9.

Videns Petrus quosdam Iudæos admirantes, & discipulos deridentes, discrete, & confidenter illos arguit, & instruxit, & ad fidem Christi convertit. Act. 2. Simile accidit Act. 3. post sanationem claudi culpam eorum ille ostendit, & aliquantulum excusans eos multa dulcia verba dixit, ita quod conuersi fuerunt quinque millia hominum.

Durissime increpauit Petrus Ananiam & Saphiram pro eo, quod fraudauerunt de pretio agri, quem venderant, & partem ad pedes Apostolorum posuerant, Act. 5.

Stephanus in concilio Iudæorum existens, confidenter increpabat eos dicens inter cætera: Dura ceruice, & incircuncisi corde, & auribus, vos semper Spiritui sancto resistitis. Quem Prophetarum non sunt persecuti patres vestri? &c. Act. 7.

Paulus incuens Elimam magum, qui nitebatur auertere proconsulem à fide, dixit ei: O plene omni dolo, & omni fallacia fili diaboli, & inimice omnis iustitiæ, non desinis subuerrere vias Domini rectas, &c. Act. 13.

Simonem Magum pro dono Dei pecuniam offerentem Petrus terribiliter increpauit, dicens: Pecunia tua tecum sit in perditione, &c. Act. 8.

Quid discretius modo, quo Paulus Apostolus arguit Romanos ex Gentilibus, & Iudæis conuersos, qui superba contentione volebant se alterutrum superponere. Ostendit autem utrosque peccasse, & gloriosa Dei misericordia indigere; nam & Gentiles legis naturalis, & Iudæi legis Mosaicæ fuerant transgressores. Rom. 3. Causati sumus Iudæos, & Græcos, id est, Gentiles, & circuncisos omnes sub peccato esse, &c.

Corinthios arguit Apostolus de hoc præcipue, quod Christus in eis diuidi videbatur, dicente vno: Ego sum Pauli, alio aurem, Ego sum Apolli, alio vero, Ego sum Cepha, &c. Item quia dissimulabant inter se fornicatorem esse, qui tenebat nouercam suam. 1. Cor. 5. Item quia apud infideles Iudices de secularibus negotiis litigabant. 1. Cor. 6. Item reprehendit eos de irreuerentia circa Eucharistiæ sumptionem. 1. Corinth. 11. item de errore circa mortuorum resurrectionem. 1. Cor. 15. Item in secunda epistola ad Corin. increpat eos Paulus de hoc præcipue, quod illi multa graua à Pseudo-Apostolis sustinebant, & ipsum non habebant in tanta reuerentia, ut debebant. Cor. 9. Sustineatis, inquit, si quis vos in seruitutem redigit, si quis deuorat, si quis accipit, &c. Item 12. Ego debui à vobis commendari, nihil enim minus feci ab iis, qui sunt supra modum Apostoli.

Galatas acriter, fortiter, & feruenter arguit supra hoc, quod post acceptam veritatem Euangelij volebant ad circumcisionem, & obseruantias legales reuerti. Gal. 3. O insensati Galatæ, quis vos fascinauit, &c.

Audierat Apostolus quosdam de Thessalonicensibus ambulare inquiete nihil operantes, sed curiosè agentes, ideo corripit tales mandauit. 1. Thessal. 3.

CAPVT XLIV.

De compassione habenda ad proximum.

Avidens Abraham captum esse Loth nepotem suum celeriter, & valenter succurrit ei. Genes. 14. Ruben, & Iudas resistebant cæteris fratribus volentibus occidere Ioseph, & quamuis eum non reduxerint ad patrem, tamen minus male actum est ei. Gen. 37. Gedeon compatiens secum fatigatis petiuit panem pro eis. Iudic. 8.

A Licet filij Benjamin filios Israël grauissimè offenderent, tamen propter illorum excidium omnes eleuata voce ululatu magno fleuerunt. Iud. 21.

Lugebat Samuël Saül, licet eum à Deo sciret proieciturum. 1. Reg. 15.

Compatiens Dauid lassis sociis, qui ad bellum ire non potuerunt constituunt, quod aqua esset pars descendens ad prælium, & remanentis ad sarcinas. 2. Regum 30.

Doluit Dauid de occisione Absalon, licet ille multum offenderet eum, sed sciebat eum Dauid in anima esse damnatum. 2. Reg. 18.

Dauid in tantum doluit de percussione populi, quod petiit ab Angelo percuti loco illius. 2. Reg. 24.

Elias benigne accepit verba mulieris viduæ satis dura, & pro filio eius mortuo, dolori illius compatiens efficaciter orauit. 3. Reg. 37.

Cum Iezabel occideret Prophetas Domini Abdias abscondit centum ex iis, & paut eos diebus multis. 3. Reg. 18.

Pie compassus fuit Eliseus viduæ debitis obligatæ, & augmentauit ei modicum olei, quod habebat. 4. Regum 4.

Non solum pro præsentibus malis compatiendum est proximis, sed etiam pro futuris, vnde Eliseus videns Afael, qui mala facturus erat filiis Israël cœpit flere. 4. Reg. 8.

Cum cœpissent filij Israel de viris Iuda ducenta millia mulierum, & puerorum pepercerunt eis, & vestitos, atque refectos ad propria remiserunt. 1. Paral. 28.

Audiens Nehemias miserabilem statum ciuitatis Ierusalem fleuit diebus multis, & tandem consilium adhibuit, & auxilium opportunum. Nehem. 1. & 2.

Cum regnaret Sennacherib, & filios Israel exosos haberet, Tobias pergebat quotidie per omnem congregationem suam, & consolabatur eos, esurientes albat, nudisque vestimenta præbebat, & mortuis atque occisis sepulturam sollicitus exhibebat. Tob. 1. Item 2. habetur de eodem.

Magnam compassionem habebat S. Iob ad proximos, qui dicebat: Auris audiens beatificabat me, eo quod liberalissem pauperem vociferantem, & pupillum, cui non erat adiutor. Benedictio perituri veniebat super me, & cor viduæ consolatus sum, &c. Iob. 29.

D Regina Hester nunciata crudeli sententia contra populum suum lata non aliter assumpsit negotium, quam si fuisset vna de populo, licet esset de se secuta tanquam sponsa regis dilecta. Hesth. 7.

Audientes tres amici Iob omne malum, quod accideret ei, venerunt ut consolarentur eum. Iob. 2. Sed tamen non intelligentes causam suæ afflictionis fuerunt ei postea onerosi.

Non solum iustis in afflictione positis compatiendum est, sed etiam peccatoribus & iniustis, vnde dicebat Isaias propter destructionem Babylonis: Repleti sunt lumbi mei dolore, angustia possedit me sicut angustia parturientis, &c. Isa. 21.

EVidens in spiritu idem Isaias calamitatem supernenturam populo suo dicebat: Recedite à me, amare flebo, nolite incumbere, ut consolemini me super vastitate filiarum populi mei. Isa. 22.

Dolens Abdemelech Æthiops, quod Ieremias Propheta missus erat in lacum in quo non erat aqua, sed lutum, procurauit apud Regem, scilicet ut extraheret illum. Ierem. 38.

Cum scripsisset Baruch verba comminationis ex ore Ieremiæ: Dixisti vix misero mihi, quoniam addidit Dominus dolorem dolori meo. Ierem. 45. & tamen dicebat populus, quod Baruch incitabat Ieremiam aduersus eos, ut traderet eos in manibus Chaldæorum. Ier. 43.

Cum reuelasset Dominus Ezechiel peccata, quæ populus Israel faciebat, & pœnas quas passurus erat, fuit amaricatus, tristis & gremebundus. Ezechielis tertio & nono.

Rex Darius sciens Danielem positum in lacu leonum pro dolore dormiuit incenatus, cibique non sunt allati coram illo, insuper & somnus recessit ab eo. Danielis 6.

Magnum dolorem habuit Onias summus Sacerdos, quando vidit templum debere per Heliudorum spoliari, & deposita viduarum ac pupillorum auferri. 2. Machab. 3.

Antiochus Rex dictus Nobilis, licet simpliciter esset malus, tamen audiens Oniam summum Sacerdotem inique fuisse occisum, flexus ad misericordiam lacrymas fudit. 2. Mach. 4.

Accedentes discipuli ad Dominum, rogabant eum pro muliere Chananaea dicentes: Dimitte eam, quia clamat post nos. Matth. 15.

Contra nolentes compari proximis, & ex corde dimittere inducit Dominus parabolam de seruo nequam cui decem millia talenta fuerunt remissa, & ipse noluit dimittere seruo suo centum denarios. Matth. 18. Ad hoc quod homo libenter compariatur proximo suo, & misereatur ipsius multum facit, quod specialiter fiet disceptatio de operibus misericordiae in iudicio. Matth. 25.

Cum vidisset Dominus Iesus flentem viduam, cuius filius defunctus efferebatur, misericordia motus super eam dixit: Noli flere, & tunc mortuum eius filium suscitauit. Luc. 7.

Misertus est Dominus turbae indigenti, quae pedestris secuta eum fuerat in deserto. Matt. 15. Marc. 8.

Samaritanus ille appropians lauciato, misericordia motus alligauit vulnera eius infundens oleum & vinum, & curam illius egit, & per alium fecit haberi. Luc. 10.

Videns Dominus ciuitatem Hierusalem, & considerans mala, quae factura erat postmodum & passura fletu super illam, dicens: Si cognouisses & tu, &c. Luc. 18.

Vt vidit Iesus Mariam plorantem, & Iudaeos qui venerant cum ea plorantes infremuit spiritu, & turbauit seipsum, & lacrymatus est. Io. 11.

Etiā pendens in cruce Saluator habuit curam matris, quam sciebat in anima crucifigi. Io. 19. Mulier ecce filius tuus, dixit ipse ostendo Ioanne.

Cum venisset Petrus in Ioppen, vidit viduas flentes pro morte Tabithae, quae faciebat eis tunicas & vestes, & ponens genua sua orauit, & cum vocasset Sanctos ac viduas, assignauit eam illis viuam. Act. 9.

Paulus dum esset Athenis, incitabatur spiritus eius in ipso, eo quod videbat idololatriam deditam ciuitatem. Act. 17.

Barbari non modicam humanitatem praestabant Paulo, & sociis eius. Accensa enim pyra resiciebant omnes, propter imbrem, qui imminabat, & frigus. Ipsi vero bene indigebant, quia de naui confracta euaserant tempore hyemali, & quosdam oportuerat natare: alij vero super tabulas fuerant apportati. Act. 27. & 28.

Cum tanta spiritus anxietate compatiabatur Paulus fratribus, & cognatis suis pereuntibus, quod ipse dicebat. Rom. 9. Tristitia est mihi magna, & continuus dolor cordi meo. Optabam enim ego ipse anathema esse à Christo, pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem. Item Galat. 4. Filioli mei quos iterum parturio, &c.

CAPVT XLV.

De hospitalitate exhibenda libenter.

NOta de Abraham quam celeriter, quam latanter Angelos hospitio suscepit, & ipsis ea quae videbantur necessaria peregrinis, parati fecit. Gen. 18.

Item de Loth, attende quomodo quos perabat homines esse transeuntes honorauit, obnixè rogauit, & eis necessaria benigne conferens contra incurfantes defendit, ut potuit. Gen. 19.

S. Bonau. Tom. VII. Pars IV.

A Prompta ad hospitalitatem videbatur Rebecca, quae dixit seruo Abraham: Paleatum, & fœni plurimum est apud nos, & locus spatiosus ad manendum. Et paulo post dixit eidem Laban: Praeparauimus domum, & locum camelis. Gen. 24.

Sine magna prece Iethro recepit peregrinum Moysen hospitandum. Exo. 2. Postmodum autem filia eius, & nepotes sui fuerunt per eum magnifice honorati.

Testatur Moyses, dicens Deuter. 10. Dominus Deus hoster amat peregrinum, & dat ei victum atque vestitum, & vos ergo amate peregrinos, quia & ipsi fuistis aduenae, &c.

B In Gabaa Benjamin non inuenit Leuites, qui eum hospitio reciperet, nisi quendam senem de opere venientem. Iudic. 19.

Elias suscitauit filium mulieris, apud quam sustentabatur. 3. Reg. 17.

Mulier Sunamitidi filium non habenti, apud quam Eliseus transeundo manebat, idem Eliseus filium imperrauit, & mortuum suscitauit. 4. Reg. 4.

Bonus hospitalarius erat beatus Iob, qui dicebat: Foris non mansit peregrinus, ostium meum viatori patuit. Iob. 31.

Ambulans per mundum Dominus Iesus Christus non habebat, ubi caput reclinaret, Martham vero specialem hospitam legitur habuisse. Luc. 10. Ioan. 12.

Quando misit Saluator discipulos ad praedicandum, in illis seipsum asserit recipi, & audiri. Matt. 10. Qui recipit vos, me recipit. Luc. 10. Qui vos audit, me audit; & qui vos spernit, me spernit.

C Gaudens accepit Dominum Zachaeus in domo sua, & Dominus Iesus magis gaudentem effecit, quando dixit: Hodie salus huic domui facta est, &c. Luc. 19.

Exemplo duorum discipulorum, qui Dominum in specie peregrini coegerunt ad manendum secum, apparet quod peregrini, non solum vocandi sunt ad hospitium, sed etiam compellendi. Luc. 24.

Apostoli hospitabantur, ut plurimum in domibus artificum, & hominum mediocrium; unde legitur de Petro. Act. 10. Hic hospitatur apud Simonem quendam coriarium, cuius domus est iuxta mare. Idem de Paulo. Act. 18. Manebat apud Aquilam, & Priscillam, quia erat eiusdem artis, & operabatur.

D Obnixè & instanter deprecata est Lydia purpuraria Paulum, & socios eius, ut manerent apud eam in domo sua. Act. 16. Et coegit nos, habetur infra. Cum euasisset Paulus, & socij eius de fracta naui, Publius princeps insulae illius ipsos suscipiens benigne exhibuit. Paulus autem patrem eius febribus laborantem, & dysenteria, oratione, & manuum impositione sanauit. Act. 28.

Virbana fiducia utebatur Paulus scribens Philomoni, cum dixit: Simul & para mihi hospitium, nam spero per orationes vestras donari me vobis.

Inter cetera ad quae specialiter Paulus inducit Hebraeos est hospitalitas. Hebr. 13. Hospitalitem nolite obliuisci. Per hanc enim placuerunt & quidam Angelis hospitio susceptis.

Commendat Caium beatus Ioannes in tertia epistola sua, dicens: Charissime fideliter facis, quidquid operaris in fratres, & hoc in peregrinos, &c.

CAPVT XLVI.

De amicitia.

VOcat multis amicorum turbis ad conuiuium, Laban fecit nuptias, & dedit filiam suam Liam nepoti suo Iacob. Gen. 29.

Loquebatur Dominus ad Moysen facie ad faciem, sicut solet homo loqui ad amicum suum. Exodi trigésimo tertio.

Ruth adhæsit socro suae Nohemi, & dixit ei: Quo cumque perrexeris pergam, & ubi morata fueris, & ego pariter morabor, &c. Ruth 1.

R r

Anima

Anima Ionathæ colligata est animæ Dauid, & dilexit eum Ionathas, quasi animam suam; nam expoliavit se Ionathas tunica, qua erat indutus, & dedit eam Dauid. 1. Reg. 18.

Signum fuit fidelis amicitiae, licet indiscretæ, quod armiger Saul videns Dominum suum esse mortuum irruit super gladium suum, & mortuus est cum eo. 1. Reg. 31.

Misit Abner nuntios ad Dauid, dicentes: Fac mecum amicitias, & erit manus mea tecum, & reducam ad te vniuersum Israël, &c. 2. Reg. 3.

Chusai Archites amicus Dauid venit ad Absalom, & dissipauit consilium Achitophel. 2. Reg. 17.

Propheta Iehu dixit Iosaphat regi Iuda, qui iuerat ad prælium cum Ahab Rege Israël: Impio præbes auxilium, & his qui oderunt Dominum amicitia iungeris, & idcirco iram quidem Domini merebaris, &c. 2. Paralip. 19.

Aman superbus conuocauit ad se amicos, & exposuit illis magnitudinem diuitiarum suarum, & filiorum turbam, & quanta eum gloria super omnes principes rex eleuasset. Esther 5.

Audientes tres amici Iob omne malum, quod accidisset ei. Venerunt singuli de loco suo, vt visitarent eum, & consolarentur. Iob. 2. De ipsis tamen ipse dixit postea: Subvertere nitimini amicum vestrum.

Alcimus proditor impius concitauit Regem Demetrium aduersus Iudam Machabæum, pro eo quod dixit ei: Perdidit Iudas, & fratres eius omnes amicos tuos. 1. Machab. 7.

Rex Alexander epistolam misit Ionathæ, dicens: Audiuimus de te quod vir potens sis viribus, & aptus es, vt sis amicus noster. 1. Mach. 10.

Accepit Ionathas aurum & argentum, & alia xenia multa, & dedit Demetrio, & inuenit gratiam in conspectu eius, & fecit eum principem amicorum. 1. Machabæorum 11.

Vidit Ionathas, quia tempus eum iuuat, & misit viros Romam statuere, & renouare cum Romanis amicitiam. 1. Machab. 12.

Postquam Alexander percussit Demetrium, misit ad Ptolemæum regem Egypti legatos, vt statuerent amicitiam ad inuicem, & daret ei filiam suam vxorem. 1. Machab. 12.

Propter veterem amicitiam, quam habebant ad Eleazarum, quidam astantes attulerunt carnes, quibus vesci licite poterat, vt simularet se de sacrificij carnibus manducasse, & sic posset mortem euadere. 1. Machab. 6.

Lyfias videns & intelligens inuictos e Te Hebræos Dei omnipotentis auxilio innitentes misit ad eos, promissitque se regem compulsum amicum fieri. 2. Machab. 11.

Laudauit Dominus villicum iniquitatis, quia prudenter fecisset acquirendo amicos de bonis Domini sui. Concludens per hoc, quod facere debemus amicos, qui possint nos recipere, quando nos in morte deficere oportebit. Lucæ 16.

Ponit Dominus exemplum de illo, qui media nocte vadit ad amicum, vt petat aliquid ab eo. Luc. 11.

In passione Domini, Herodes & Pilatus facti sunt amici. Luc. 23.

Commota ciuitate Epheso, & confusa, quidam de Asiæ principibus, qui erant amici Pauli, miserunt ad eum rogantes: Ne se daret in theatrum. Act. 9.

CAPVT XLVII.

De inimicitia, & odio.

Post peccatum primorum parentum statim posuit Dominus inimicitias inter serpentem, & mulierem, & inter viriisque semen Gen. 3.

Rixati sunt pastores Geraræ aduersus pastores Isaac

A pro puteo quem foderant, idcirco appellauit Isaac puteum, inimicitias. Gen. 26.

Oderat semper Esau Iacob pro benedictione, quâ benedixerat ei pater, dixitque in corde suo: Venient dies luctus patris mei, & occidam Iacob fratrem meum. Gen. 27.

Dixit Iacob Simeoni, & Leni: Turbastis me, & odium fecistis me Chananæis, & Pherezæis habitatoribus terræ huius. Gen. 34.

Videntes fratres Ioseph quod à patre plus cunctis fratribus amaretur, oderant eum, nec poterant ei quidquam pacifice loqui. Gen. 37.

Oderant filios Israël Egyptij, & affligebant illudentes eis, atque ad amaritudinem perducebant vitam eorum. Exod. 1.

B Dixit Dominus ad Moysen: Hostes vos sentiant Madianitæ, & percutite eos: quia & ipsi hostiliter egerunt contra vos, & decipere insidiis per idolum Phogor. Num. 25.

Adonisedec Rex Hierusalem, & quatuor alij Reges obsederunt Gabaon, vt expugnarent eam, pro eo quod transfugerant Gabaonitæ ad Iosue, & ad filios Israël, & inierant fœdus cum eis. Iosue 10.

Perrexerunt maiores natu de Galaad ad Iephthe, dicentes: Esto princeps noster. Quibus ille respondit: Nonne vos estis, qui odistis me, & eiecistis de domo patris mei, & nunc venistis ad me necessitate compulsi? Iudicum 11.

Fundebat apud Samson lacrymas vxor eius, & querebatur, dicens: Odisti me, & non diligis, idcirco problema, non vis indicare mihi. Iudic. 14.

C Videns Saul quod populus alte de Dauid sentiebat, & etiam quod in omnibus prudenter, & strenuè se habebat, factus est inimicus eius cunctis dieb. 1. Reg. 18.

Duo latrones qui occiderant Ihsoseth, dixerunt Dauid: Ecce caput filij Saul inimici tui. Sed male stipendiati. 2. Reg. 4.

Thou rex Emath audiens, quod Dauid expugnasset Adarezer hostem suum, misit ad eum filium suum, & gratias egit. 2. Reg. 8.

Postquam Amon filius Dauid oppresserat Thamar sororem Absalom, exosam eam habuit magno odio nimis, ita vt maius esset odium, quo oderat eam, amore, quo dilexerat eam ante. 2. Reg. 13.

D Tres aduersarios suscitauit Dominus Salomoni, postquam à Deo per peccatum recessit, scilicet Idumæum, Razon filium Eliada, & Ieroboam seruum suum. 3. Reg. 11.

Eliam Prophetam persecuta est impia Iezabel vxor Achab, propter Prophetas Baal, quos ille fecerat occidi. 2. Reg. 18. & 19.

Cum Elias argueret Achab, ait ad Eliam Achab: Nonne inuenisti me inimicum tibi, qui dixit: Inueni, &c. 3. Reg. 21. Dixit Achab ad Iosaphat regem Iuda: Remansit de Prophetis Domini Michæas filius Iemla, sed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum. 3. Reg. 22.

Audierunt hostes Iudæ, & Benjamin quod filij captiuitatis ædificauerant Templum Domino Deo Israël, & voluerunt ædificare cum eis, &c. 1. Esdr. 4.

Raguel, & Anna vxor eius, benedixerunt Dominum, quia fecerat cum eis misericordiam suam, & excluderat ab eis inimicum persequentem eos. Tob. 8.

Amputato capite Holofernis, dixit Iudith tacentibus vniuersis: Laudate Dominum Deum nostrum, qui non deseruit sperantes in se: & interfecit in manu mea hostem populi sui hac nocte. Et proferens de pera caput Holofernis, ostendit illis. Iudith. 13.

Conquerens Esther de Aman superbissimo, dixit Assuero: Hostis & inimicus noster pessimus iste est Aman, &c. Esther 7.

De Iuda Machabæo dicitur 1. Machabæor. 3. Repulsi sunt inimici præ timore eius, & operarij iniquitatis conturbati sunt, directa est salus in manu eius.

Ptolemæus Rex Ægypti voluit dolo opprimere regnum Alexandriæ, & manifestæ factæ sunt inimicitia eius. 1. Mach. 11.

Cognouit Simon quod Tryphon cum dolo loqueretur, petens duos filios Ionathæ, & centum talenta argenti. Iussit tamen dare argentum, & pueros ne inimicitiam magnam sumeret ad populum Israël dicentem: Quia non misit argentum, & pueros, propterea periit. 1. Mach. 13.

Herodes & Pilatus in passione Domini facti fuerunt amici, qui prius erant inimici. Luc. 23.

CAPVT XLVIII.

De pace, & concordia.

Alia animalia in principio fecit Deus duplicia, scilicet masculum, & feminam, hominem autem fecit vnum. Gen. 1. Et ex illo sunt omnes, & singuli procreati, ut scilicet unitatem pacis, & concordia commendaret in homine.

Diuitiæ, & copia rerum temporalium sunt ut plurimum materia, & occasio iurgiorum, sicut apparet de pastoribus Abraham, & Loth. Gen. 13. Item de Isaac, & pastoribus Geratæ. Gen. 26.

Granter faciant homines pacem, & ineunt fœdus cum potentibus, & magnis hominibus. Hinc est quod Abimelech venit ad Isaac, quando vidit eum prosperari. Gen. 26.

Cedendum est furori interdum malorum, sicut fecit Iacob recedens à fratre suo Esau, donec requiesceret furor eius. Gen. 27.

Videntes fratres Ioseph, quod à patre plus cæteris fratribus amaretur, oderant eum, nec poterant ei quidquam pacifice loqui. Gen. 37.

Audientes Gabaonitæ ea quæ fecerat Iosue Iericho, & Hai venerunt ad eum, & secundum ipsius beneplacitum pacem fecerunt. Iosue 9.

Phinees, & cæteri legati ad filios Ruben missi audientes excusationem illorum placati sunt, & verba eorum libentissime susceperunt. Iosue 22.

Quamvis Absalom contra patrem nimis nequiter egisset; tamen Dauid magis volebat pacem, quam eius mortem; nam dixit: Estne pax puero Absalom? 2. Reg. 18.

Cum esset Dauid sanctus, & placens Deo, noluit tamen Dominus, ut ædificaret ei domum, sed filius eius pacificus, isto fuit privilegio honoratus. 3. Reg. 5.

Multum laudandus est Deus, quando dat populo statum pacificum, & quietum, sicut fuit tempore Salomonis. 3. Reg. 5. Dixit Salomon: Requiem dedit mihi Dominus per circuitum, & non est satan, neque occursum malus. Sequitur: Benedictus Dominus, &c.

Boni homines habent pacem adinuicem, sed mali pugnant contra bonos, & contra malos alios, unde inter Ieroboam & Roboam fuit bellum cunctis diebus. 3. Reg. 14.

Ostensum fuit Eliæ Dominum non esse in grandi vento, neque in commotione, neque in igne, sed in sibilo auræ tenuis, hoc est in pace & quiete. 3. Reg. 19.

Benedixit populus omnibus viris, qui se sponte obtulerunt ut habitarent in Hierusalem. Nehem. 11.

Misit Ionathas nuntios ad Bachidem componere pacem cum eo, & tamen ipse Bachides fuerat Dux exercitus, in quo occubuit Iudas Machabæus frater Ionathæ. 1. Mach. 9.

Rex Demetrius misit ad Ionatham epistolam verbis pacificis, ut magnificaret eum; dixit enim: Anticipemus pacem facere cum eo, priusquam fiat cum Alexandro aduersum nos; recordabitur enim omnium malorum, quæ fecimus in eum. 1. Mac. 10.

Causa pacis quæ fuit tempore Oniæ summi sacerdotis pulchre describitur. 1. Mach. 12. Videlicet idoneitas rælati prudentis, & pij, & bonitas subditorum.

A Postquam debellatus fuit Lysias à Iuda Machabæo libenter fecit pacem cum eo. Intelligens enim inuictos esse Hebræos Dei omnipotentis auxilio nitentes misit ad eos, promisitque eis consensurum se omnibus, quæ iusta sunt, & regem compulsum amicum fieri. 2. Mac. 11. Tantam pacem & concordiam vult Dominus erga proximos nos habere, ut dixerit Petro peccanti fratri non esse remittendum septies, sed usque septuagies septies. Math. 18.

Pacem annunciauerunt Angeli in natiuitate Domini. Luc. 2. Item ipse Dominus discipulos inter se pacem habere præcepit. Marci 9. Item pacem iussit per discipulos nuntiare Lucæ 10. Item pacem eis reliquit. Ioan. 14. Item post resurrectionem pacem eis obrulit. Luc. 24. Ioan. 20.

Qui desiderat seruare pacem & quietem mentis abstinere debet à discursibus etiam interdum valde licitis & honestis, unde Io. 11. Martha ut audiuit, quia Christus venit, occurrit illi: Maria autem domi sedebat, nec inde se mouit, donec vocata fuit ab ipso Domino per sororem, licet fortassis non ignorauerit ipsa Maria aduentum Domini, quando Martha primo sciuit.

Quantum sit pacis bonum perpendi potest per discretum æstimatorem rerum beatum Paulum, quod illud tam sollicitè in omnibus epistolis suis illis quibus scribebat, optabat, excepta illa ad Hebræos, in qua nec nomen suum ex certa causa, nec aliquam salutationem præmittit. Nota tamen, quod cum dicitur: Pax vobis; præponit gratiam dicens: Gratias vobis, & pax, per quod manifestè datur intelligi, quod sine gratia Dei pax vera nunquam potest haberi. Isa. 48. non est pax impiis dicit Dominus Deus.

CAPVT XLIX.

De unitate & communi consensu.

Ex vno homine Deus humanum genus instituit ad commendandum hominibus, quàm ei grata sit etiam in pluribus vnitas, ut dicit Augustinus 12. de ciuitate Dei. Et subdit postea: Factus est homo vnus, sed non relictus est solus. Nihil enim est, quàm hoc genus tam discordiosum vitio, tam sociale natura. Neque commodius contra vitium discordia vel cauendum, cum nondum existeret, vel sanandum cum extitisset natura loqueretur humana, quàm recordationem illius parentis, quem propterea Deus creare voluit vnum, de quo multitudo propagaretur, ut hac admonitione etiam in multis concors vnitas seruaretur.

Populus filiorum Israël in deserto, multum fuit vnanimis, & voluntarius ad recipiendam legem. Exod. 19. & etiam auditis à Moyse verbis legis. Exod. 24. respondit populus cunctus vna voce: Omnia verba Domini, quæ locutus est, faciemus.

Ad faciendum opus tabernaculi, & sacras ministrorum vestes obtulit omnis multitudo filiorum Israël omnia necessaria mente promptissima, atque deuota. Exod. 35.

Congregati sunt pariter omnes filij Israël, quasi vir vnus in Maspha ad iudicandum flagitium in Gabaa Benjamin erga uxorem Leuitæ commissum. Iud. 20.

Inuasit timor Domini populum, & egressi sunt quasi vir vnus ad succurrendum, scilicet fratribus suis in labe Galaad obsessis. 1. Reg. 11.

Venerunt vniuersæ tribus Israël ad Dauid in Hebron, & vnixerunt eum in regem super Israël. 2. Reg. 5.

Conuenit ad regem Salomonem vniuersus Israël, & tunc fuere arca Domini, & vasa sanctuarij delata in templum solemniter dedicatum. 2. Reg. 8.

Congregatus est populus, quasi vir vnus in Hierusalem ad ædificandum scilicet templum, quod fuerat à rege Babylonis destructum. 1. Esdr. 2.

Congregatus est omnis populus, quasi vir vnus ad plateam, & dixerunt Esdræ, ut afferret librum legis Moyfi, &c. Nehem. 8.

Aug. lib. 12.
de ciuit. Dei
cap. 22. 30. 5.
Ibid. cap. 26.
circa fin.

Cum exposuisset Achior vniuersa quæ dixerat Holoferni, omnis populus communi lamentatione, & fletu vnanimes preces suas Domino effuderunt. Iudith. 6.

Post mortem Iudæ congregati sunt omnes amici eius, & dixerunt Ionathæ. Ex quo frater tuus defunctus est, &c. nunc itaque te eligimus hodie pro eo esse nobis principem, & ducem ad bellandum bellum nostrum. 1. Mach. 9.

Auditis sermonibus, Simonis accensus est spiritus populi simul & voce magna dixerunt: Tu es dux noster loco Iudæ & Ionathæ fratris tui. 1. Mach. 13.

Post ascensionem Domini omnes discipuli erant perseverantes vnanimiter in oratione cum mulieribus, & matre Iesu. Act. 1. & sic inuenit eos Spiritus sanctus. Act. 2. Omnes qui credebant, erant pariter, recepto Spiritu sancto, & habebant omnia communia vnanimiter perdurantes in templo, & frangentes circa domos panem. Act. 2.

Cum audissent discipuli de sanatione claudi, & responsione Petri, & Ioannis ad magistratus plebis, vnanimiter leuauerunt vocem, & dixerunt: Domine qui fecisti cælum & terram, &c. Act. 4.

Punitis ad vocem Petri terribiliter Anania, & Saphira vxore eius, factus est timor magnus in vniuersa Ecclesia, & erant omnes vnanimiter in porticu Salomonis, &c. Act. 5.

Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna, nec quisquam eorum, quæ possidebant aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia cõmunia. Act. 4. C

CAPVT L.

De discordia, lite vel rixa.

Primam discordiam inter homines mouit inuidia inter Cain scilicet & Abel. Gen. 4. quoniam opera Cain maligna erant, fratris autem iusta. 1. Io. 3.

Substantia Abraham & Loth erat multa & non quibant habitare communiter, vnde facta est rixa inter pastores gregum Abraham & Loth. Gen. 3.

Quia quandoq; reges Sodomorum, seruierant duodecim annis Chodorlahomor regi Elamitarum, & decimotertio recesserant ab eo, ideo factum est bellum illud de quatuor regibus aduersus quinque, in quo fuit Loth captus, sed per Abraham liberatus. Gen. 14.

Viri ciuitatis Sodomæ vallauerunt domum Loth, in qua erant duo Angeli in humana specie hospitari & volebant illos cognoscere, vimque faciebant vehemētissime eo quod Loth hospites fideliter defendebat, &c. Gen. 19.

Factum est iurgium pastorum Geraræ aduersus pastores Isaac, habebat enim Isaac possessionem ouium & armentorum, & familiæ plurimum. Gen. 26.

Oderat semper Esau Iacob pro benedictione, qua benedixerat ei pater, Dixitque in corde suo, Venient dies luctus patris mei, & interficiam Iacob fratrem meum. Gen. 27.

Timens Iacob dixit ad Laban cum iurgio. Quam ob culpam meam sic exaristi in me, & scrutatus es omnem supellestem meam? Gen. 31.

Occasione Dinæ filiæ Iacob, quam Sichem filius Emor rapuit & oppressit, facta est discordia magna inter filios Iacob, & habitatores terræ illius. Genesis 34. Moyses quadam die vidit duos Hebræos rixantes, dixitque ei, qui faciebat iniuriam. Quare percutis proximum tuum? Exod. 2.

Cum exiissent filij Israël de terra Egypti, & transissent mare rubrum Amalech venit & pugnavit contra eos in Raphidim. Exod. 17. Multoties iurgati sunt filij Israël contra Moysen in deserto, primo pro defectu potus. Exod. 15. Deinde pro defectu cibi. Exod. 16. Postea habito vno cibo desiderauerunt alium; extædiati enim manna comedere, petierunt carnes. Num. 11. Item ad aquas contradictionis conuenerunt aduersum Moysen, & Aaron filij Israël, & ibi iurgati sunt contra

A Dominum & Moysen. Num. 21. Vterius procedentes cepit eos tædere itineris & laboris, & locuti sunt contra Dominum & Moysen. Num. 21.

Inter Abimelech filium Gedeonis, & viros Sichem, qui malefecerant eum principem, fuit magna discordia suscitata, ita quod illi detestari cœperunt eum, & rebelare ei, & ipse expugnauit eos, &c. Iud. 9.

Orta est seditio inter viros Ephraim, & Iephthe, eo quod Iephthe vadens ad pugnam contra filios Ammon, illos vocare noluit, vt dicebant. Iud. 12.

Pro vxore Leuitæ in Gabaa Benjamin turpiter interfectæ magna fuit pugna inter tribum Benjamin, & alias tribus Israël, ita quod ille de tribu Benjamin exceptis viris sexcentis penitus sunt deleri. Iud. 20.

B Occiso à David Philistæo iratus est Saul contra David, eo quod communiter laudabatur. Non rectis oculis ergo Saul aspiciebat David à die illa & deinceps. 1. Reg. 18. Nec aliquis extunc potuit emollire cor Saul, quin persequeretur eum.

Facta est concertatio longa inter domum Saul, & domum David, sed David semper proficiebat, & domus Saul continue decrescebat. 1. Reg. 3.

Nimis inhonesta facta est discordia inter Absalon ambientem regnum, & David patrem suum. Denique Absalon qui eam mouit suspensus fuit. 2. Reg. 18.

Rege David redeunte in Hierusalem, viri Israël turbati fuerunt, eo quod viri Iuda ipsum reduxerant aliis non vocatis. 2. Reg. 19.

Dux meretrices mulieres litigabant coram Rege Salomone occasione vnus infantis, quem vtraq; volebat habere. 3. Reg. 3.

Mortuo Rege Salomone periit populus, vt à Roboam filio eius mitius tractarentur, quo durius respondente recesserunt decem tribus ab eo, & fecerunt Iero. boam regem sibi, & extunc multa bella fuerunt inter Reges Israël & Iuda. 3. Reg. 12. & deinceps.

Facta est contentio inter discipulos Iesu, quis eorum videretur esse maior, sed Domino non placuisse talem contentionē, pater per ea, quæ sequuntur. Luc. 22.

Litigabantur adinuicem Iudæi, dicentes: Quomodo potest hic carnem suam dare nobis ad manducandum. Ioan. 6.

Murmur erat multum de Domino Iesu in turba, quidam enim dicebant, quia bonus est; alij vero dicebant. Non, sed seducit turbas. Io. 7. Et in eodem capitulo sequitur dissensio facta est in turba propter eum.

Baptizato Cornelio cum omni domo sua audierunt Apostoli, & fratres, qui erant ex Iudæa, quoniam gentes recepissent verbum Dei. Cum ascendisset autem Petrus Hierosolymam, disceptabant aduersus illum qui erant ex circumcisione fratres dicentes: Quare introisti ad viros, &c. Act. 11. Paulo & Barnaba in ciuitate Iconio prædicantibus, & multa miracula facientibus diuisa est multitudo ciuitatis, & quidam quidem erant cum Iudæis, quidam vero cum Apostolis. Act. 14.

Quidam descendentes de Iudæa, docebant Fratres: Quia nisi circumcidamini secundum legem Moysi, non potestis salui fieri. Facta autem seditione non minima Paulo & Barnabæ aduersus illos, statuerunt, vt consulerentur Apostoli, qui erant Hieronymis super hac quæstione, &c. Act. 15.

Occasione Marci quem Paulus volebat ad ministerium Euangelij recipere, facta est dissensio inter Paulum & Barnabam, ita vt discederent ab inuicem; attamen totum prouenit ad profectum Euangelij. Act. 15.

Prædicante Paulo Ephesi, & multa miracula faciente, facta est turbatio non minima de via Domini. Demetrius enim quidam argentarius faciens ædes argenteas Dianæ, parabat artificibus non modicum quæstum, &c. Act. 19.

Quidam Iudæi videntes Paulum in templo, concitauerunt omnem populum, & iniecerunt manus ei clamantes: Viri Israëlitarum adiuuate, sequitur: Commota est ciuitas tota, & facta est concursio populi. Act. 21.

Cum

Cum exclamasset Paulus in Concilio, Viri fratres, ego Phariseus sum, filius Pharisei de spe & resurrectione mortuorum ego iudicor, facta est dissensio inter Phariseos, & Saduceos, & soluta est multitudo. Act. 23.

CAPVT LI.

De Zelo bono contra peccatores.

Seuiebant filij Iacob ob stuprum Dinæ sororis suæ per Sichem oppressæ. Gen. 34.

Audiens Moyses vocem cantantium, & videns vitulum & choros, iratus est valde, & proiciens tabulas, confregit eas, &c. Nota quàm grauitur puniuit postea populum, pro quo tam fideliter, & instanter orauerat ante Deum. Exod. 32.

Multum placuit Deo zelus Phinees filij Eleazari, quando perfodit virum cum muliere Madianitide, licet essent magni & nobiles. Num. 25.

Præcepit Iosue Achan lapidari, & toram eius supellectilem comburi, quia tulerat de anathemate Iericho. Iosue. 7.

Cum audissent filij Israël filios Ruben & Gad ædificasse sibi altare, conuenere omnes, & contra eos dimicare voluerunt. Ios. 22.

Congregati sunt omnes filij Israël, quasi vir vnus ad vindicandum gratissime scelus, quod commiserant viri de Gabaa Benjamin pro vxore Leuitæ. Iud. 19. & 20.

Confidenter arguit Elias errantem populum, & sacerdotes Baal fecit occidi. 3. Reg. 17.

Reprehensus est Achab, eo quod Benadad Regem Syriæ virum morte dignum indiscrete viuum dimisit abire. 4. Reg. 20.

Quamvis Ichu rex Israël simpliciter fuerit malus, tamen multum commendatur eo quod semen domus Achab deleuit, & Prophetas Baal occidens, ædem ipsius Baal destruxit. 4. Reg. 10.

Spiritus Domini induit Zachariam filium Ioiadæ, & stetit in conspectu populi sculptilibus seruientis, & dixit illis: Quare transgredimini præceptum Domini, quod vobis non proderit, & dereliquistis Dominum, vt dereliqueret vos? 2. Paral. 24.

Audiens Elsdas sacerdos Iudæos cum gentilibus matrimonia copulasse, miro modo doluit & gemens, & eiulans signa doloris ostendit. 1. Elsd. 9.

Videns Nehemias Iudæos ducentes vxores alienigènas obiurgauit eos, & maledixit, & verberauit aliquos, & decalcavit. Nehem. 13.

Surrexit Mathathias, & dixit: Væ mihi vt quid natus sum videre afflictionem populi mei, &c. Sequitur postea de illius zelo feruentissimo, & mirabili probitate, quando trucidauit hominem super aram Idolum immolantem. 1. Mach. 2.

Olias summus Pontifex restitit viriliter Simoni, qui volebat iniquum aliquid in ciuitate moliri. 1. Mac. 2.

Miro feruebat zelo Ioannes Baptista, quando dicebat: Progenies viperarum quis demonstrauit vobis fugere à ventura ira, &c. Matth. 3. & simile Luc. 3. Item quando arguebat Herodem. Matth. 14. & Mar. 6.

Dure increpabat Dominus Scribas, & Phariseos hypocritas, & specialiter, Matth. 23. In illo capitulo dixit eis septies: Væ vobis. Sciens Dominus Iesus Phariseos ipsum nequiter obseruare, circumspectans eos cum ira contristatus est super cæcitatem cordis eorum. Marc. 3. Ioan. 8. Vos ex patre diabolo estis, &c. Pluries eiecit de templo Dominus vendentes, & ementes, quandoque cum flagello. Io. 2. quandoque cum duro verbo. Luc. 19. Domus mea, domus orationis est: vos autem fecistis eam speluncam latronum. Luc. 19.

Grandi zelo succensus est Petrus in Ananiam, & Saphiram, quando vidit, quod fraudauerant aliquid de pretio agri. Act. 5.

Ex ardenti zelo proueniebat sermo, quem dixit Stephanus Iudæis. Act. 7. Dura ceruice, & incircumcisi

A corde, & auribus, vos semper Spiritui S. resistitis quem Prophetarum non sunt persecuti patres vestri, &c.

Resistenti Paulo & Barnabæ Bariesu Pseudo-propheta, dixit Paulus: O plene dolo, & omni fallacia fili diaboli, & inimice omnis iustitiæ, non desinis subuertere vias Domini rectas, &c. Act. 13.

Cum Paulus prædicaret Athenis, incitabatur spiritus eius in ipso, videns idololatriæ dedicam ciuitatem, &c. Act. 17.

Specialiter apparet feruens zelus Pauli in epistola ad Galatas, vbi illos legalia obseruare volentes, arguebat, increpabat, obsecrabat. Idem. Rom. 9. 2. Cor. 11. & ad Hebræos, quasi per totum.

CAPVT LII.

De zelo indiscreto.

Videns Iosue famulus Moyfi duos homines in castris prophetantes, dixit: Domine mi Moyse prohibe eos. At ille dixit: Quid æmularis pro me, &c. Num. 11.

Abisai filius Saruiz, voluit amputare caput Semel maledicentia Dauid persecutionem Absalom perperenti: sed non permisit Dauid, vt aliquid mali inferretur illi. 2. Reg. 16.

Filij Prophetarum coegerunt Eliseum, vt mitteret ad querendum dominum suum Eliam, ne forte spiritus Domini proiecisset eum in vnum montium, aut vallium. 4. Reg. 2.

C Ionas fugere voluit à facie Domini, quando præcepit ei prædicare Niniuitis, & postmodum doluit, quando vidit quod ciuitas iuxta id quod prædixerat, non ruebat. Ionæ 1. & 4.

Cum ostendisset Dominus discipulis oportere eum multa pati à principibus sacerdotum, & occidi, Petrus coepit increpare illum, dicens: Absit à te Domine, non erit tibi hoc, &c. Matth. 16.

Multum zelabant Pharisei pro obseruatione sabbati, quando videbant Dominum die illa curantem infirmos. Matth. 12. Marc. 2. Luc. 6. & 13. Marc. 3. Ioan. 9. Item quando videbant eius discipulos spicas vellentes, & manibus confricantes. Matt. 12. Marc. 2. Luc. 6. Scribæ, & Pharisei amplius zelabant pro traditionibus suis, quàm pro diuinis mandatis. Matth. 15. Marci 7. Item pro auro templi plus zelabant, quàm pro ipso templo, & pro dono altaris, plus quàm de ipso altari. Matth. 23.

Oblati sunt Domino paruuli, vt manus eis imponeret, & oraret; discipuli autem increpabant eos, Iesus autem ait: Sinite paruulos venire ad me, &c. Matt. 19. Marc. 10.

Cum effudisset Maria pretiosum vnguentum super caput Domini, quidam discipuli indignè ferebant, & fremebant in eam, propter perditionem vnguenti. Marci 14.

Ioannes Apostolus prohibuit quendam eicientem daemonia in nomine Domini Iesu, eo quod non sequebatur eum cum aliis discipulis, & ait ad illum Iesus: Nolite prohibere, qui enim non est aduersus nos, pro nobis est. Luc. 9.

Audientes Iacobus, & Ioannes quod Samaritani non receperant nuntios Domini, dixerunt: Domine, vis decimus, vt ignis descendat de cælis, & consumat illos. Et conuersus Dominus increpauit illos, & dixit: Nescitis cuius spiritus estis. Luc. 9. Arguit Dominus Petrum, qui amputauerat aurem seruo principis sacerdotum, eo quod tunc non erat tempus potentiæ ostendendæ, sed patientiæ exhibendæ. Matth. 26. Luc. 22.

Apparet discipulos Ioannis Baptiste zelasse contra Dominum pro magistro, quando dixerunt ei: Rabbi qui erat tecum trans Iordanem hic baptizat, & omnes veniunt ad eum. Ioannes autem optime respondit eis. Ioan. 3.

Cum afferrentur de ciuitatibus diuersi infirmi, & à Petro curarentur exurgens princeps sacerdotum, & omnes qui cum illo erant repleti sunt zelo. Act. 5. Emulator erat patrum traditionum Saulus supra multos coetaneos suos, quando deuastabat Ecclesiam per domos intrans, & trahens viros ac mulieres tradebat in custodiam: unde & accepit literas à principe sacerdotum ad synagogas, quæ erant in Damasco, vt si quos inueniret ibi: qui inuocarent nomen Christi viros perduceret Hierusalem. Act. 8. & 9.

Videntes Iudæi quod pene vniuersa ciuitas conuenerat audire verbum Dei, quod Paulus & Barnabas prædicabant, repleti sunt zelo, & contradicebant his quæ dicebantur à Paulo blasphemantes. Act. 13.

Venienti Hierosolymam Paulo dixerunt ei fratres: Vides quor millia sunt in Iudæis qui crediderunt, & omnes æmulatores sunt legis. Act. 21. Et de talibus dicit ipse Paulus. Rom. 10. Testimonium quidem perhibeo illis, quod æmulationem quidem Dei habent, sed non secundum scientiam.

CAPVT LIII.

De prudentia, & discretione.

Abraham veniens in Ægyptum de vxore sua prudenter, & caute celauit veritatem, nec tamen asseruit falsitatem, dicens: Soror mea est. Gen. 12. Simile accidit ei, quando venit ad Abimelech. Gen. 20.

Prudenter separauit se Abraham à Loth, ne pastores eorum adinuicem litigarent. Gen. 13.

Discrete dimisit Abraham filiis suis, dum viueret, portiones, ne post mortem suam adinuicem concertarent. Gen. 23.

Rebecca sagaciter instruxit filium suum Iacob, vt benedictionem patris consequeretur: & fecit eum recedere de partibus illis, donec requiesceret furor fratris. Genesis 27.

Artem arte delusit Iacob pulchre, quando volebat ei dare Laban mercedem pro seruitio competentem. Gen. 31.

Sagaciter egit Iacob, quando debuit obuiare irato fratri, qui munera misit ei, res suas diuisit, ne vno furoris impetu totum perderet, & res minus dilectas maiori exposuit periculo. Gen. 32.

Prudenter locutus est Ioseph coram Pharaone exponendo somnium, & contra futuram famem dando consilium. Gen. 41.

Ioseph fratres suos caute reprehendit, & eis timorem incussit. Gen. 44.

Bonum consilium & discretum dedit Iethro Moyse, cum dixit: Prouide viros potentes, & timentes Deum, &c. Exod. 18.

Antequam Moyse inuaderet terram Promissionis misit exploratores illuc, ad considerandum conditiones eius. Num. 13.

Exploratores quos misit Iosue, prudenter latuerunt, donec illi, qui quærebant eos, ad propria redierunt. Iosue 2.

Magna sagacitate vsus est Iosue insidias ponendo iuxta ciuitatem Hai, & fugam postea simulando. Ios. 8.

Callide cogitantes Gabaonitæ voluerunt decipere Iosue, sed ille eos discrete in seruitutem redegit. Ios. 9.

Phinees, & alij nuntij ad filios Ruben missi discrete locuti sunt, & illi eos verbis prudentissime placauerunt. Iosue 22.

Aod portans munera Eglon ipsum astute decepit. Iudicum. 3.

Gedeon percussit castra hostium, qui secum erant, & nihil aduersi suspicabantur. Iudic. 8.

Iephthe per nuntios prudenter significauit regi filium Ammon, quod indicebat ei bella non iusta; sed postea indiscretum fecit votum. Iudic. 11.

Caute deprehendit Iephthe, qui essent Ephraim, &

qui Galaaditæ dicendo Sibboleth, illis Sibboleth. Iudicium 12.

Filij Israël pugnantes contra illos, de Benjamin fugam arte simulauerunt, & sic eos à ciuitate eiecerunt, & penitus debellauerunt. Iudic. 20.

Dicentibus quibusdam de Saule: Num saluare nos poterit iste? & despicientibus eum, ille dissimulabat se audire. 1. Reg. 10.

Magnæ prudentiæ fuit, quando David armatus armis Saulis cepit tectare, si sic posset incedere. 1. Reg. 17.

Egredebatur David ad omnia quæcumque misisset eum Saul, & prudenter se gerebat. 1. Reg. 18. David coram Achis simulauit se fatuum, & quasi furem, vt posset fugere ab eo. 2. Reg. 21.

Abigail prudenter placauit David iratum contra Nabal virum suum. 2. Reg. 25.

Arguere volens Nathan Propheta, David pro excessu commisso in Uriam, & uxorem eius, aptam parabolam de diuite qui abstulit ouem pauperi prudenter assumpsit. 2. Reg. 12.

Prudenti cautela vsus est Ioab ad hoc, quod per mulierem sapientem Thecuitem faceret Absalom reuocari. 2. Reg. 17.

Prudenter ratiocinatus est Chusai, quando dissipauit consilium Achitophel. 2. Reg. 17.

Sapiens mulier fecit recedere Ioab ab obsidione ciuitatis. 2. Reg. 20.

Audiens Bersabee quod Adonias volebat regnare pro parte, sapienter locuta est ad David pro se, & pro filio suo Salomone. 2. Reg. 1.

Discretionem & sapientiam postulauit Salomon, quod multum placuit Domino, & cum sapientia multa alia ei concessit. 3. Reg. 3.

Salomon prudenter iudicauit inter duas mulieres de vnico filio contendentes. 3. Reg. 2.

Rex Roboam respondit populo dura, bono, & discreto consilio seniorum derelicto, quod ei dederant & locutus est ei, & secundum consilium iuuenum, imprudenter egit. 3. Reg. 12.

Reprehenfurus Achab Regem Israël, vir quidam de filiis Prophetarum parabolam de viro commendato, & male custodito discrete proposuit, per quem Rex Israël ille peccatum suum manifeste cognosceret. 4. Regum 20.

Studiose egit Iehu Prophetas Baal honorare se fingens, & postea illos occidit, & altare Baal destruxit. 4. Regum 10.

Ezechias Rex Iuda discrete prohibuit, ne populus nunciis Regis Assyriorum dicentibus blasphemias responderet. Non enim expedit populum fidelem contra litigantes infideles disputationes habere. 4. Reg. 18. & Isa. 36.

Nuncij quos misit Ezechias ad Raphacem, caute petierunt, vt ille loqueretur Syriacè, ne populus illum intelligeret & timeret. 4. Reg. 18.

Ioiada Pontifex volens constituere regem in Hierusalem Ioas filium Ioram, valde caute se habuit, & prudenter. 1. Paralip. 23.

Ezechias intelligens regem Assyriorum Hierusalem aduenturum, obturauit capita fontium, extra urbem reparauit muros ciuitatis, bellatores suos optimis sermonibus confortauit, & deinde ad deprecandum Dominum se conuertit. 2. Paralip. 32.

Cum magna discretionem, diligentiam, & sollicitudinem, Nehemias ædificauit murum in circuitu Hierusalem. Nehem. 2. 3. & 4.

Magnæ Sapientiæ verbum, & merito approbatum fuit illud quod dixit Zorobabel: Fortiores sunt mulieres, super omnia vincit veritas. 3. Esdr. 1.

Tobias credens se cito moriturum, dedit filio suo magnæ prudentiæ documenta, & inter alia dixit: Consilium semper à sapiente perquire. Tob. 4.

Sapientiam magnam ostendit se habere Iudith in verbis, quæ dixit Iud. 8. Et postea dicitur: Quod serui

Holo

Holofernis mirabantur ad sapientiam eius, & dicebat alter ad alterum: Non est talis mulier super terram in aspectu, in pulchritudine, & in sensu verborum. Iudith 11.

Cum magna prudentia requisivit Mardocheus Esther, ut succurreret populo Iudæorum, dicens: Si enim nunc silueris, per aliam viam liberabuntur Iudæi & tu, & domus patris tui peribitis. Et quis nouit utrum idcirco ad regnum veneris, ut in hoc tempore parareis: Esther. 4.

Danieli, & sociis suis dedit Dominus scientiam, & disciplinam in omni libro, & sapientia. Danieli autem specialiter intelligentiam visionum, & somniorum. Dan. 1.

Visiones Nabuchodonosor regis Babylonis Daniel exposuit sapienter. Dan. 2. & postmodum legitur, licet prius acciderit, de duobus senibus presbyteris, quos mira prudentia contra innocentem Susannam, falsum dixisse testimonium, deprehendit. Dan. 13. Innouit Iudæ Machabæo, quod Nicanor venerat dolo, & quod volebat eum rapere caute, & subtraxit se Iudas, & noluit eum amplius videre. 1. Machabæorum 7.

Cognouit Simon quod Tryphon cum dolo loqueretur, petens duos filios Ionathæ, & centum talenta argenti. Iussit tamen dari ne inimicitiam magnam sumeret ad populum dicentem: Quia non misit argentum, & pueros propterea petiit. 1. Mach. 13.

Septem illi fratres cum matre sua in verbis, quæ sibi inuicem, & tyranno dicebant, miram sapientiam se habuisse demonstrarunt. 2. Mach. 7.

Constituta fuit dies, in qua Iudas secrete cum Nicanore loqueretur. Præcepit autem Iudas armatos esse suos in locis opportunis, ne forte ab hostibus repente mali aliquid oriretur. 1. Mach. 14.

Miræ discretionis, & prudentiæ Beatam Virginem fuisse apparet in colloquio, quod habuit cum Angelo. Luc. 1. Cogitabat qualis esset ista saluatio, quomodo fiet istud, &c.

Cum remansisset in Hierusalem duodennis puer Iesus inuentus est in medio doctorum audiens illos, & interrogans. Sequitur, quod stupebant omnes, qui cum audiebant super prudentia, & responsis eius, Luc. 2.

Laudauit Dominus villicum iniquitatis, quia prudenter fecisset, &c. Luc. 16.

Pulchre delusit Dominus curiosam interrogationem sacerdotum, & seniorum populi Iudæorum ab eo querentium, in qua potestate illa mirabilia faciebat. Ait ei: Interrogabo vos, & ego, &c. Matth. 21.

Cum Paulus Apostolus fuisset cum Sila socio eius in carcere positus, in crastino miserunt magistratus principes, ut dimitteretur. Paulus prudenter dixit eis: Cæsos nos publice indemnatos homines Romanos miserunt in carcerem, & nunc occulte nos eiciunt. Act. 16.

Commota, & confusa ciuitate Ephesi, Paulus prudenter, & humiliter acquieuit consilio amicorum, qui rogauerunt eum, ne daret se in theatrum. Act. 19. Vbi etiam apparuit prudentia illius Scribæ, qui pulchre sedauit populum sic commotum, & remisit ad domum.

Cum iussisset Tribunus Paulum cædi flagellis, & E torqueri, dixit Paulus astanti sibi Centurioni: Si hominem Romanum indemnatum licet vobis flagellare. Et discesserunt ab eo, qui eum torturerant. Act. 22.

Cum vellet Paulus de Græcia navigare in Syriam, & intelligeret sibi à Iudæis paratas esse insidias, caute declinauit, & reuersus est per Macedoniam, nec recusauit comitarum quem fecerunt ei fratres diuersarum ciuitatum. Act. 20.

Sciens Paulus, quia vna pars esset Phariseorum, & alia Saduceorum exclamauit dicens: Viri fratres ego Phariseus sum filius Phariseorum. Factus est autem clamor magnus, & surgentes quidam Phariseorum pugnant pro eo. &c. Act. 23.

Postea cum audisset, quod quidam Iudæi vouerant se nihil gustaturos, donec occiderent Paulum, fecit hoc

A nuntiari Tribuno, qui misit eum cum multis armatis ad Felicem Syriæ præsidem. Act. 23.

Cum Festus præses vellet Paulum in Ierusalem reducere ad instantiam Iudæorum, & ibi eum audire, Paulus prudenter aduertens eorum malitias Cæsarem appellauit. Act. 26.

CAPVT LIV.

De astutia & calliditate mala.

Primum magistrum astutiæ, & calliditatis pater fuisse diabolus in serpente, qui cum callidior esset cunctis animantibus primam mulierem seduxit: non enim voluit aggredi primum hominem, quem sciebat maiori discretionem donatum. Gen. 3.

B Multoties voluit Laban seducere Iacob nepotem suum, modo in vxore, modo in mercede. Gen. 29. & 30. sed Dominus in fraude circumuenientium illi affuit. Sap. 10.

Cum scrutaretur Laban suppellectilem Iacob, & veniret ad tentorium Rachel, illa sollicitudinem querentis astute delusit. Gen. 31.

Sæuientes ob stuprum sororis suæ Dinæ filij Iacob callide suaserunt Sichem, & ciuitatis populum circumcidi, quo facto irruerunt in eos, & faciliter occiderunt. Gen. 34.

Filij Iacob voluerunt decipere eum, quando tinxerunt tunicam Ioseph in sanguine hœdi, mittentes, qui diceret ei: Hanc inuenimus, vide utrum tunica filij tui sit, an non. Gen. 37. Diuersas excogitauit astutias Pharaon Rex Egypti ad hoc ut filios Israel totaliter extirparet. Exod. 1. Ad hoc etiam ut eos in Egypto retineret, & nullatenus recedere pateretur. Exod. 5.

C Malefici Pharaonis quantum ad duo signa prima fecerunt per incantationes suas, sicut fecerat Moyses. Exod. 6.

Malitiose locuti sunt Chore & complices eius, quando steterunt contra Moysen, & Aaron dicentes: Sufficiat vobis: quia omnis multitudo Sanctorum est, & in ipsis est Dominus, cur eleuamini super populum Domini. Num. 16.

Videns Balach Rex Moabitarum, quod fortitudine filios Israel non poterat vincere, voluit eos superare maledictione Balaam. Num. 22.

Gabaonitæ audientes, quæ fecerat Iosue Iericho, & Hai, callide cogitauerunt, quomodo possent ita facere, quod non totaliter deleberentur. Ios. 9.

Cauerant Philistiim, ne fabri ferrarij in omni terra Israel inuenirentur, ne forte Hebræi facerent gladium, vel lanceam. 1. Reg. 13.

Saul inuidens proficienti Dauid, dixit de filia sua Michol, quam Dauid habere volebat: Dabo eam illi, ut fiat ei in scandalum, & sit super eum manus Philistinorum. Dixit ergo Saul ad Dauid in duabus rebus eris gener meus hodie, &c. Reg. 13. Per magnam astutiam voluit Dauid celare iniquitatem suam, quando misit pro Vria, ut dormiret cum vxore sua. 1. Reg. 11.

Nefandam iniquitatem docuit Amon filium Dauid Ioadab filius Sennaa, quando dixit ei, ut languorem simularet, & sic Thamar sororem Absalon, de qua tentabatur, saluus habere posset. 2. Reg. 13.

Cum vellet Absalon vindicare iniuriam sororis suæ, quam oppresserat Amon frater eius, fecit parari grande conuiuium, & fratrem suum inuitauit, & dum comederet eum occidi fecit. 2. Reg. 13.

Ambiens Absalon regnum patris cepit malitiose populo adulari, & facta patris vituperans seipsum bene iudicaturum iactabat. 2. Reg. 15.

Dixit Ieroboam in corde suo, Nunc reuertetur regnum ad domum Dauid, si ascenderit populus iste, ut faciat sacrificium in domo Domini in Ierusalem, & excogitato consilio, fecit duos vitulos aureos, &c. 3. Reg. 12. Ahab Rex Israel dixit quædam generalia verba nun-

tiis Benadad Regis Syriæ suos, & sua liberabiliter offendendo, ex quibus ille astute voluit eum grauare nimis ad specialia descendendo. 4. Reg. 20. Sedechias filius Canaan Propheta Baal fecit sibi cornua ferrea, quasi esset vetus Propheta dicens Regi Achab: Hæc dicit Dominus, iis ventilabis Syriam donec deleas eam, tandem fefellit eum, & fecit eum ire ad bellum. 4. Reg. 22.

Currens Giezi post Naam callide colorauit petitionem suam, quando dixit: Dominus meus misit me ad te dicens: Modo venerunt ad me duo adolescentes de filiis Prophetarum, &c. 4. Reg. 5.

Scelerata Iezabel crudeli astutia vsa est ad hoc, vt vineam Naboth acquireret viro suo. 3. Reg. 21.

Athalia mater Ochoziæ Regis Iuda, videns mortuum filium interfecit omne semen regium, & sic regnavit super terram sex annis. 4. Reg. 11.

Loquebatur alta voce Rapses nuntius Sennacherib regis Assyriorum, vt audiret eum, & timeret populus, qui erat super murum. 4. Reg. 18.

Dum Abia rex Iuda exercitum suum confortaret & aduersarios increpater, Ieroboam Rex Israel retro moliebatur insidias, cumque ex aduerso hostium staret ignorantem Iudam suo ambiebat exercitu. 1. Paral. 13.

Varias excogitauerunt astutias vicini filiorum Israel qui repierant de captiuitate Babylonis ad hoc vt impediretur ædificatio templi, & murorum ciuitatis Ierusalem. 1. Esdr. 3. similiter Nehe. 4. & 6.

Superbissimus Aman videns, quod Mardocheus ipsum adorare nolebat occasione eius, suasisit regi per inuidiam, vt totus Iudæorum populus deleteretur. Hest. 3.

Quia Satan non poterat coram Deo virtutes sancti Iob omnino negare, voluit intentionem eius callide deprauare dicens. Iob. 1. Nunquid frustra Iob timet Deum, &c. Nota etiam ibi quomodo vno die totum ei diabolus abstulerit, & simul nuntios venire fecit, vt multiplici dolore per impatientiam frangeretur.

Princeps & satrapæ regni Persarum procurauerunt, vt Darius statueret decretum, propter quod cogitauerunt Daniele omnino interficere, vt hac arte ipsum à rege possent auertere. Dan. 6.

Duo senes presbyteri detestandam adinuenerunt nequitiam, vt possent Susannam decipere, & postea se de ea crudeliter vindicare. Dan. 12.

Plenus malignitate Alcimus accessit ad Demetrium regem, & accusauit Iudam Machabæum in multis. 1. Mac. 7. Deinde vt narratur. 2. Mac. 14. Obtulit regi coronam auream, & alia quædam dona, & ipsa quidem die siluit, & postea tantum dixit, & fecit, quod rex summum sacerdotem eum constituit.

Iason misit Menelaum portantem pecunias Antiocho regi, ait ille Menelaus commendatus regi in semetipsum retorfit summum sacerdotium supponens Iasoni talenta argenti trecenta. 2. Mac. 4.

Herodes clam vocatis Magis diligenter didicit ab eis tempora stellæ, quæ apparuit eis, & mittens eos in Bethlehem dixit: Ite & interrogate diligenter de puero, &c. Matth. 2. Qua vero intentione hoc diceret, apparuit in occisionibus puerorum.

Pharisæi volentes capere Dominum in sermone miserunt ad eos discipulos suos cum Herodianis dicentes: Magister scimus, quia verax es, &c. Matth. 22.

Varios circuitus fecerunt Pharisæi, vt possent facere confiteri illum cæcum natum, quod non esset illuminatus à Christo. Io. 9.

Principes Iudæorum custodibus sepulchri dederunt pecuniam copiosam, vt dicerent eum de nocte furto fuisse sublatum. Matt. 28. Ananias conscia vxore sua Sapphira fraudauit de pretio agri venditi. Act. 5.

Samaritani attendebant ad Simonem Magum, eo quod magicis artibus suis multo tempore eos dementassent. Act. 8.

Videntes Iudæi, quod verbum Dei disseminabatur per Paulum & Barnabam concitauerunt religiosas mulieres, & honestas: & primos ciuitatis Antiochenæ, &

A excitauerunt persecutionem in illos, & eiecerunt eos de finibus suis. Act. 13.

Cum Paulus & Barnabas essent in ciuitate Lystris, & tantam haberent ibi gratiam, quod homines ipsis tanquam diis sacrificare viderunt, superuenerunt quidam Iudæi, qui taliter persuaserunt turbis, quod Paulus fuit ibi lapidatus, & extra ciuitatem tractus mortuus esse putabatur. Act. 14.

Quæstuarij quidam cum puella Spiritum Pythonem habentes volentes conqueri de Paulo, non dixerunt, quod per eum amiserant quæstum suum, sed mentiendo dixerunt: Hi homines conturbant ciuitatem nostram & annuntiant morem, quem non licet nobis suscipere, neque facere, cum simus Romani. Act. 16.

B Iudæi malitiose cogitauerunt petere à Tribuno, vt Paulum perduceret in medium, quasi aliquid certum inquisiturus esset ab eo. Insidiabantur autem ei multi, qui volebant statim interficere eum, & ad hoc etiam se obligauerant per votum. Act. 23.

C A P Y T L V.

De eruditione filiorum.

A Vdiens Iacob somnia Ioseph, increpabat eum ne forte contra se fratrum suorum inuidiam susciteret. Gen. 37.

Negligentiam filiorum arguebat Iacob audiens, quod alimenta venderentur in Ægypto. Gen. 42.

C Blasphemus in heremo lapidatus fuit filius mulieris Israhelitis de viro Ægyptio generatus, tales enim filij male frequenter instruuntur. Leuit. 24.

Præcepit Dominus per Moysen, vt filij Israel docerent filios suos ea quæ ipsi viderunt. Deut. 4.

Contumax filius, & proteruus, & parentum imperio obedire contemnens præcipitur à Moysen per populum lapidari. Deut. 21.

Heli sacerdos male correxit filios suos. 1. Reg. 2. & idcirco ipse, quam illi à Domino sunt puniti. 1. Reg. 4.

D Adonias filius Agirh male fuit à patre suo Dauid correctus: & idcirco in superbiam elatus regnare voluit. 2. Reg. 1. sed tandem à fratre suo regnante occisus fuit. 2. Reg. 2. Propinquans ad mortem Dauid diligenter instruxit Salomonem filium suum, qui regnate debebat post eum. 2. Paral. 28.

Tobias Senior filium suum ab infantia timere Dominum docuit, & abstinere ab omni peccato. To. 1.

Deinde cum se cito crederet moriturum pie, & salubriter instruxit eum. To. 4. & similiter instante morte sua. To. 14.

Parentes Saræ vxoris Tobie iunioris dimiserunt ire filiam suam cum viro suo, monentes eam honorare soceros, diligere maritum, regere familiam, gubernare domum, & seipsam irreprehensibilem custodire. Tob. 10. Magnam sollicitudinem gerebat Iob de filiis suis, qui cum simul comedissent, offerebat holocaustum pro singulis, ne forte peccassent. Iob. 1.

E Parentes Susannæ cum essent iusti, erudierunt filiam suam secundum legem Moysi. Dan. 2.

Cum appropinquaret morti Mathathias, filios suos salubriter instruxit, & contra impios animauit. 1. Mac. 2.

Supra modum mater mirabilis, quæ pereuntes septem filios sub vnius diei tempore conspiciens, singulos hortabatur patria voce dicens: Nescio qualiter in vtero meo, &c. 2. Mach. 7.

C A P Y T L V I.

Quod bonis consiliis non acquiescere periculosum est.

A Ngeli qui apparuerunt Lot, dederunt ei bonum consilium, vt exiret de Sodomis, & generos suos educens, nequaquam post tergum respiceret, sed in monte

saluum

saluum se faceret, qui dixit generis suis, qui accepturi erant filias suas, vt egrederentur, sed visum est eis quasi ludens loqui. Generi ergo Loth nolentes exire de medio prauæ gentis, perierunt cum ipsis Sodomitis. Vxor autem eius retro respiciens versa est in statuam salis, ipse etiam Loth, qui iuxta consilium Angeli noluit statim in montem ascendere, cum propriis filiabus peccauit. Gen. 19.

Ruben bene consuluit fratribus suis, vt Ioseph redderet patri. Gen. 37. qui non acquieuerunt ei, & idcirco venit super eos tribulatio. Gen. 42.

Filiis Israel volentibus ascendere ante tempus ad locum, de quo locutus fuerat Dominus ait Moyses. Non enim est Deus vobiscum. Amalecites, & Chanaanæus ante vos sunt, quorum gladio corruetis, eo quod nolueritis acquiescere Domino, &c. Num. 14.

Post scelus perpetratum in vxore Leuitæ conueniunt filij Israel, & miserunt nuntios ad tribum Benjamin, qui dicerent, cur tantum nefas in vobis repertum est, tradite homines, qui hoc flagitium perpetraverunt, &c. qui noluerunt audire, propter quod omnes postea exceptis paucis fuerunt occisi. Iudic. 20.

Dixit Abner Asaeli, vt desisteret ab insecutione ipsius, qui hoc audire contempsit. Abner autem ipsum aduersa hasta transfodit. 1. Reg. 2.

Roboam filius Salomonis noluit audire consilium senum, sed consilio iuuenum acquieuit, & ideo magnam populi partem amisit. 4. Reg. 12.

Bonum & fidele consilium dedit Achior Holoferni, quod ille cum superbia, & indignatione contempsit, qui post paululum fuit occisus, & exercitus cum damno & confusione fugatus. Iudith. 5.

Godoliæ quem rex Babylonis præfecerat terræ Iudæorum nuntiavit fideliter Iohanam filius Caree, quod Ismael filius Mathaniæ volebat eum occidere, qui respondit ei: Falsum loqueris de Ismaele. In mense autem septimo venit Ismael, & occidit Godoliam, postquam comederat cum illo. Ierem. 41.

Consilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemosynis redime, ait Daniel Nabuchodonosor regi Babylonis: qui non acquieuit, & mutatus est in bestiam. Dan. 4.

Videns in Galaad Iudas Machabæus relinqui Ioseph, & Azariam duces populi, præcepit illis dicens: Nolite bellum committere aduersus gentes, donec reuertamur. Illi vero voluerunt sibi facere nomen, & perdiderunt, & res & nomen. 1. Mach. 5.

Habebat secum Iudas Machabæus octingentos viros, aduersarii autem erant viginti duo millia, & avertent eum socij ne pugnarent tunc, sed alias exercitu congregato: qui noluit acquiescere eorum consilio, & in illo bello cecidit, & ceteri fugerunt. 1. Mach. 9.

Bonum consilium dedit vxor Pilati viro suo, sed ille acquiescere recusauit magis timens Cæsarem offendere, quam iustum sanguinem condemnare. Matth. 27. & Io. 9.

CAPVT LVII.

De Suspitione falsa & crudelitate.

Cogitauit Abraham, quod forsitan non erat timor Dei in Geraris, & quod homines illius terræ deberent illum occidere propter vxorem suam. Gen. 20. Simile accidit Isaac. Gen. 26.

Suspensus est Laban, quod Iacob furatus esset Deos eius & ob hanc causam scrutatus est totam suppellectilem ipsius. Gen. 31.

Videns Iacob vestimenta Ioseph sanguine cruentata, putauit eum esse mortuum, & à fera pessima deuoratum. Gen. 37.

Præcepit Ioseph dispensatori suo, vt introduceret fratres suos domum ad comedendum secum, at illi exterriti crediderunt, quod vellet eos subiicere seruituti. Gen. 43.

A Rubenitæ & Gaditæ cunctes ad possessiones suas edificauerunt altare iuxta Iordanem: quo audito filij Israel turbati fuerunt, nescientes quare hoc fecissent illi, & putantes, quod vellent se ab eorum lege penitus separare. Ios. 22.

Cum isset Samson ad domum patris sui, socer eius putauit, quod odio haberet vxorem suam, & quod repudiaret eam, vnde tradidit eam alij viro. Iud. 13.

Helij videns Annam labia mouere, & nullum verbum extra proferre, æstimauit eam esse temulentam. 1. Reg. 1.

Quia Saul persequebatur Dauid, imponebat ipsi Dauid, quod & ipse persequeretur eum, vnde dicebat, quod filius suus Ionathas susceperat seruum suum insidiantem sibi, licet esset falsissimum. 1. Reg. 22.

B Cum esset Dauid cum Achis rege Geth, quasi custos capitis sui, Satrapæ dixerunt ad Achis, vt recederet Dauid, ne forte transfugeret ad Saulem. 1. Reg. 29.

Misit Dauid nuntios ad Hanon regem Ammon, vt consolarentur eum super patris interitu, principes autem illius putauerunt, quod venissent ad explorandum ciuitatem, non ad consulendum regem. 1. Reg. 10.

Postquam rex Assuerus turbatus fuit contra Aman, & ille iacebat super lectum Hester ad rogandum eam pro anima sua: imposuit ei rex, quod ipso præseste volebat eam opprimere. Hest. 7.

Dum vellet Ieremias ire ad terram Benjamin comprehendit eum custos portæ, & imposuit ei, quod fugeret ad Chaldæos. Jer. 37.

Nuntiante Ieremia voluntatem Domini populo terræ, qui remanserant post destructionem Ierusalem, dixerunt ei: Mendacium tu loqueris, non te misit Dominus, sed Baruch filius Neeræ incitat te aduersum nos, vt tradat nos in manibus Chaldæorum. Jer. 44.

Tortores qui Eleazarum ducebant ad supplicium in iram versi sunt propter sermones ab eo dictos, quos illi per atrogantiam dictos arbitrabantur. 2. Mach. 6.

Videntes discipuli Dominum ambularem super mare, putauerunt phantasma esse, & præ timore clamauerunt. Matt. 14. Mar. 6. Io. 6.

Simon Pharisæus videns mulierem peccatricem ad pedes Domini stentem, ait inter se dicens: Hic si esset Propheta sciret vtique, &c. Luc. 7.

D Ad hoc quod nullus male sentiat alio multum valet exemplum, quod adducit Saluator de iactante se Pharisæo, & humili Publicano. Luc. 18.

Videntes Iudæi discipulos Domini post effusionem Spiritus sancti loquentes variis linguis, dicebant quidam eorum, quia multo repleti erant. Act. 2.

Omnes discipuli Christiani timebant Paulum post conuersionem suam non credentes, quod esset discipulus, donec Barnabas duxit eum ad Apostolos, & narrauit illis, quomodo in via vidisset Dominum & quomodo in Damasco fiducialiter egit in nomine Domini Iesv. Act. 9.

Tribunus Lysias videns Paulum à Iudæis tam male tractari quæsiuit ab eo, nonne tu es Ægyptius, qui ante hos dies tumultum concitasti, & eduxisti in deserto quatuor millia virorum sicariorum. Act. 21.

E Vt viderunt barbari viperam pendentem in manu Pauli adinuicem dicebant, Vtique homicida est homo hic & æstimabunt eum in tumorem conuertendum & subito casurum, & mori. Act. 28.

CAPVT LVIII.

Quod sancti viri permittunt fieri aliqua non libenter.

Iacob permisit abduci Benjamin filium suum, tenere dilectum, & hoc propter necessitatem viualium ad instantiam filiorum. Gen. 44.

Moyse permisit dari libellum repudij odiosis vxoribus Iudæorum, quia scilicet timebat in eis vxoricidium. Deut. 24.

Confide

Considerato Dauid populo suo, constituit super eum, **A** tribunos, & centuriones. Dixitque rex ad populum: Egrediar, & ego vobiscum, & respondit populus: Non exibis, quia tu vnus pro decem millibus computaris, melius est igitur, vt sis nobis in vrbe præsidio. Ad quos rex ait: Quod vobis videtur hoc faciam. 2. Reg. 18.

Eliseus permisit quod filij Prophetarum quærent Eliam, ne forte Spiritus Domini proiecisset eum, cum tamen sciret, quod illi laborabant in vanum. 4. Reg. 2.

Cognouit Simon, quod Tryphon cum dolo loqueretur, petens duos filios Ionathæ, & centum talenta argenti, iussit tamen dari argentum & pueros, ne forte aduersum se inimicitias populi concitaret. 1. Mac. 19.

C A P V T L I X.

De iustitia & aequitate.

Abraham volens separari à Loth nepote suo, dedit ei optionem, vt eligeret partem quam vellet. Gen. 13. & sic pulchre potest partitio fieri, vt maior diuidat, & minor eligat. Testimonio Domini iustam rem postulauerunt filie Salphad quæ in hæreditate paterna succedere à Moyse petierunt. Num. 27.

Rex Adonibezzech comprehensus à filiis Israel dixit, Septuaginta reges amputatis manuum ac pedum summitatibus collegerunt sub mensa ciborum reliquias, sicut feci, ita reddidit mihi Dominus. Ind. 1.

Adducto Agag rege Amalech coram Samuele, ait ei Samuel: Sicut fecit absque liberis gladius tuus, sic absque liberis inter mulieres erit mater tua. 1. Reg. 15.

Dixit Dauid ad Saül, qui eum iniuste persequabatur: Dominus retribuet vnicuique secundum iustitiam suam & fidem. 1. Reg. 25.

Constituit Dauid, & quasi pro lege habitum est, vt æqua esset pars descendens ad prælium, & remanentis ad sarcinas. 1. Reg. 30.

Dauid noluit gratis recipere ab Areuna Iebusæo aream, quam habere volebat, sed iusto pretio median- te. 1. Reg. 24.

Audiens hædum balantem Tobias dixit: Videte ne furtiuus sit, sed reddite eum dominis suis: quia non licet vobis aut edere ex furto, vel aliquid contingere. Tob. 2.

Præcepto regis Assueri superbus & iniquus Aman suspensus est in illo eodem patibulo, quod ipse parauerat Mardocheo, & hostes Iudæorum eodem die ab ipsis Iudæis occisi sunt, quo illi Iudæos occidere putauerant. Hest. 7. & 8.

Contra Babylonem prophetans Ieremias ait: Red- **D** dite ei secundum opus suum, iuxta, omnia quæ fecit, facite illi. Ierem. 50.

Iubente Dario rege viri qui accusauerunt Danielem, missi sunt in lacum leonum, & non perueniunt vsque ad pavementum laci, donec acciperent eos leones. Dan. 6. Simile accidit alia vice, de qua Dan. 14.

Fecit populus duobus presbyteris senibus, qui inique accusauerunt Susannam, sicut male egerant aduersus proximam, & interfecerunt eos. Dan. 13.

In eodem loco in quo Andronicus occiderat iniuste **E** Oniam summum Sacerdotem fecit eum purpura exutum vita priuari Antiochus. 2. Mac. 4.

Impius Iason qui insepultos abiecerat multos, ipse illamentatus & insepultus abiicitur, neque patriam, neque peregrinam habuit sepulturam. 2. Mac. 5.

Antiochus homicida, & blasphemus pessime percussus, vt ipse multos tractauerat, peregre in montibus miserabili obitu vita defunctus est. 2. Mach. 9.

A seruo nequam, qui noluit conferuo suo centum denarios dimittere, merito reperiit Dominus vniuersum debitum, quod liberaliter dimiserat prius illi.

Matth. 18.

C A P V T L X.

De iudiciis hominum rectis, aut prauis.

Causam quam nescit index debet diligentissime in- questigare. Iob. 30. Vnde Dominus quem nihil latere potest, dicitur descendisse, vt videret ciuitatem, quæ ædificabant filij Adam. Gen. 11. Infra Gen. 18. dicit ipse: Descendam, & videbo vtrum clamorem, &c. Iniuste præcepit Iudas Thamar nulum suam comburi. Gen. 38.

Dominus Ioseph nimium credulus verbis coniugis, misit eum in carcerem. Gen. 39.

Minora per minores iudices, & maiora per maiores debent diffiniri, iuxta id quod consuluit Iethro Moyse in deserto. Exod. 18.

B De duodecim bobus, & sex plaustris, nullum dedit Moyse filiis Chaath, licet essent sibi propinquiore, sed totum dedit aliis Leuitis, eo quod isti amplius indigebant qui grauiora portabant. Num. 7.

Consuluit Moyse Dominum occasione filiarum Salphaad. Et respondit Dominus: Homo cum mortuus fuerit absque filio, ad filiam eius transibit hæreditas, &c. Num. 27.

Voluit Moyse, vt filij Ruben, & ceteri qui perebant terram iam acquisitam, armati præcederent alios ad bellum, donec terra alia esset penitus acquisita. Num. 31.

De filiis Samuelis dicitur. 1. Reg. 8. Declinauerunt post auaritiam, acceperuntque munera, & peruerterunt iudicium.

Iniuste protulit Dauid sententiam contra Miphiboseth absentem ad verbum Sibæ ipsi Dauid xenia offerentis. 2. Reg. 6. Et nota, quod postea cognita veritate, noluit vnquam sententiam penitus retractare. 2. Reg. 19.

C Salomon recte iudicauit de duabus mulieribus, quarum quælibet contendebat vnius pueri esse mater. 3. Reg. 3.

Constituit Iosaphat rex Iuda principes tetraz præci- piens eis: Videte quid faciatis. Non enim hominis exercetis iudicium, sed Domini, & quodcunque iudicaueritis, in vos redundabit, sit timor Domini vobiscum, &c. 2. Paralip. 20.

Ad suggestionem Aman rex Assuetus iniuste dixit de populo: Age quod placet tibi. Esther. 3.

De iudiciis Israel dicebat Isaïas: Principes tui infideles, socij forum, omnes diligunt munera, sequuntur retributiones, pupillum non iudicant. Isa. 1.

Quia Hieremias à Domino missus prophetabat Hierusalem esse capiendam à Chaldæis, dixerunt principes populi Sedecie regi: Rogamus vt occidatur homo hic, qui respondit eis: Ecce ipse est in manibus vestris, non enim fas est vobis regem quidquam negare. Hier. 38.

Nabuchodonosor rex Babylonis, iussit Sapientes Babylonis interfici, pro eo scilicet quod illi somnium quod viderat, non poterant iudicare ei. Dan. 2.

Quamuis Darius rex Persarum innocentem sciret esse Danielem, tamen ad instigiam Satraparum fecit eum mitti in lacum leonum. Dan. 8. Simile accipit, Dan. 14.

Discrete examinavit Daniel duos senes, qui contra Susannam iniquum tulerant testimonium. Dan. 13.

Cum superaretur Menelaus in iudicio coram Antiocho, per pecuniam quam promisit, absolutus fuit, & accusatores eius iniqua morte damnauit. 2. Mach. 4.

Conquesti sunt Iudæi coram Antiocho rege, de iniqua morte Oniæ. Contristatus autem Antiochus, licet alias esset malus Andronicum purpura exutum in eodem loco, in quo ipsum Oniam occiderat, iussit vita priuari. 2. Mach. 4.

Nimis iniquum protulit Herodes iudicium, quando mittens occidit omnes pueros, qui erant in Bethlechem, &c. Matth. 2.

Ad petitionem vnius saltatricis fecit Herodes Tetrarcha Ioannem Baptistam in carcere decollari: cum tamen sciret eum virum iustum, & sanctum. Mar. 6.

Nicodemus dixit Pharisæis : Nunquid lex nostra iudicat hominem, nisi audierit ab ipso prius, & cognouerit quid faciat? Ioan. 7.

Nequissimum fuit iudicium, quo Pilatus dimisit Barabam homicidam, latronem, seditiosum, & Dominum Iesum voluntari tradidit Iudæorum. Matth. 27. Luc. 23. Ioan. 19.

Sacerdotibus, & magistratibus templi denuntiabant Petro, & Ioanni, ne docerent aliquid in nomine Iesum Christi: responderunt Apostoli dicentes: Si iustum est in conspectu Dei, vos potius audire quam Deum, iudicate. Act. 4.

Cum Paulus eiecisset dæmonium à puella pythionissa, accusatus fuit à dominis eius, quibus illa quæstum diuinando parabat: magistratus autem statim fecerunt Paulum, & Silam virgis cædi, & in carcerem mitti. Act. 16.

Iudæis accusantibus Paulum, Gallio Proconsul dixit: Si esset iniquum aliquod, aut facinus pessimum, Iudæi, recte vos sustinerem. Si vero quæstiones sunt de nominibus legis vestræ, vos ipsi videritis: iudex horum nolo esse. Act. 18.

Princeps sacerdotum præcepit percutere os Pauli. Tunc ait Paulus: Percutiet te Dominus paries dealbate. Et tu sedens iudices me secundum legem, & contra legem iubes me percuti? Act. 23.

Licet Paulus coram Felice præside se rationabiliter excusasset, voluit tamen Felix gratiam præparare Iudæis, & Paulum vincitum successori suo Festo reliquit. Act. 24.

Dixit Festus præses: Non est consuetudo Romanis damnare aliquem hominem, priusquam is qui accusatur præsentem habeat accusatores, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina. Act. 25.

Festus volens acquiescere Iudæis qui petierunt, vt Paulus Hierusalem mitteretur, dixit Paulo: Vis Hierosolimam ascendere, & ibi iudicari de his apud me? Respondens Paulus: Ad Tribunal Cæsaris sto, &c. Cæsarem appello Tunc Festus cum concilio locutus, dixit: Cæsarem appellasti? Ad Cæsarem ibis. Act. 25.

Auditis rationibus Pauli: Agrippa rex, & Festus præses loquebantur adinuicem, dicentes: Quia nihil dignum morte fecit homo iste. Agrippa autem Festo dixit: Dimitti poterat homo hic, si non appellasset Cæsarem. Act. 26.

CAPVT LXI.

De pœnitentia.

Quandiu mansit Maria extra castra, non processerunt filij Israel per desertum. Num. 12.

Non enim est bonum ire per desertum huius vitæ sine amaritudine pœnitentiæ.

Audiens populus filiorum Israel Dominum esse iratum, propter murmurationem eorum, luxit nimis, & in mane voluerunt plus facere, quam Dominus præciperet eis. Num. 14.

Ad vocem Angeli improperantis populo peccatori beneficia Dei, eleuarunt omnes vocem suam, & fleuerunt. Iudic. 2.

Dixerunt filij Israel ad Dominum, Peccauimus, tu redde nobis id quod placet & omnia idola proiecerunt. Sequitur. Qui doluit super miseriis eorum. Iudic. 10.

Cito pœnituit David, quando Nathan ipsum de crimine reprehendit. 2. Reg. 12.

Achab rex Israel sceleratissimus, operuit carnem suam cilicio, ieiunauitque & dormiuit in sacco, & ambulauit demisso capite, & minorata est pœna digne illi pro criminibus infligenda. 4. Reg. 21.

Manasses rex Iuda vincit catenis, & in Babylonem ductus egit pœnitentiam valde coram Domino, & reduxit eum Dominus in Hierusalem in regnum suum. 2. Paralip. 33.

A Lamentante Esdra pro peccatis populi dictum est ei: Si est pœnitentia in Israel super hoc, percutiamus, fœdus cum Domino Deo nostro, &c. 1. Esdr. 10.

Audita terribili potentia Holofernis, sacerdotes induerunt se ciliciis, & ex toto corde omnes orabant Dominum, vt visitaret populum suum. Iudith. 4. Et in laude Iudith dicitur, quod habens super lumbos suos cilicium, ieiunabat omnibus diebus vitæ suæ, præter sabbara, & neomenias, & festa domus Israel. Iudith. 8.

Quamuis Iob esset vir simplex, & rectus, & timens Deum: & recedens à malo, tamen dicebat: Ago pœnitentiam in fauilla, & cinere. Iob. 42.

Instante captiuitate Hierusalem, dicebat Isaias: Vocauit Dominus in die illa ad fletum, & ad planctum, & ad caluitium, & ad cingulum sacci, &c. Isa. 22. Niniuite crediderunt Domino ad prædicationem Ionæ, & prædicauerunt ieiunium, & vestiti sunt sacco à minore usque ad maiorem. Ion. 3.

Appropiante exercitu Timothei, Machabæus & qui cum ipso erant, precabantur Deum caput terra aspergentes, lumbosque ciliciis præcincti ad altaris crepidinem prouoluti, vt sibi esset propitius, & inimicis eorum inimicus. 2. Mach. 10.

Ioannes Baptista sanctificatus antequam ex utero matris natus, à sanctis parentibus educatus fugit in desertum, & ibi tam ansteram vitam duxit, quod dicebatur, neque bibens, neque comedens, Matth. 3. Et addit Bernardus: Plane neque vestiens, quia pili camelorum non sunt vestis humana.

C Quam libenter recipiat Dominus peccatores ad pœnitentiam ex his apparet, quia prædicationem suam à pœnitentia legitur incepisse. Matth. 4.

Item ad hoc asserit se venisse. Luc. 5. Item hoc ipsum per opera demonstrat, exemplum de Maria de Machabæo, de Zachæo, de Petro. Item per similitudines quas ponebat de oue, quæ perit in deserto: de drachma quam mulier perdidit in domo: de filio, quem pater reputabat mortuum, & postea suscitatus est. Luc. 15.

Maria Magdalena exemplo pœnitentiæ non iussit, venit ad Dominum, conuiuantes non erubuit, à retro secus pedes Domini stetit, inter epulas lacrymas obtulit. Luc. 7.

Vt induceret Dominus homines ad faciendum pœnitentiam ponit exemplum, de quibusdam super quos cecidit turris in Soloe, & occidit eos, & subdit: Si non pœnitentiam egeritis, omnes similiter peribitis. Luc. 13.

D Ad exemplum ouis quæ perierat, vel drachmæ quam mulier perdidit, sed postea inuentæ fuerunt, dicit Dominus gaudium magnum in cælo esse super vno peccatore pœnitentiam agente. Luc. 15.

Leuem & breuem pœnitentiam iniunxit Dominus mulieri in adulterio deprehensæ dicens: Vade, & iam amplius noli peccare. Ioan. 8.

Videns Iudas quod damnatus esset Iesus pœnitentia ductus retulit triginta argenteos dicens peccaui, tradens sanguinem iustum. Matth. 27. bonum quidem dixit, sed quia desperauit, veniam non meruit.

Petrus peccauit negando Dominum in artio principis sacerdotum, sed quando flere, & pœnitere voluit, foras exiit Matth. 26. Mar. 14. Et nota quod Luc. 22. Addidit est: Conuersus Dominus respexit Petrum.

E Quærentibus quibusdam Iudæis corde compunctis, quid faciemus viri fratres. Ait illis Petrus: Pœnitentiam agere, & baptizetur vnusquisque vestrum, &c. Act. 2.

Auditis rationibus Petri, quare iuerat ad Cornelium, & eum baptizauerat, tacuerunt fratres, & glorificauerunt Deum dicentes: Ergo, & Gentibus Deus pœnitentiam ad vitam dedit. Act. 9.

CAPVT LXII.

De honore parentum.

SEm, & Iapheth benedictionem patris commuerunt, quia nudato obsequium præbuerant. Cham vero in filio suo maledictus fuit, quia nuditatem derisit. Gen. 9.

Magnæ reputationis erat apud antiquos benedictio patris ut patet in Iacob, & Esau, qui ambo ipsam tam sollicitè quæsierunt. Gen. 37.

Licet Esau esset malus homo reprobatus à Deo, & odio haberet fratrem suum Iacob, nolebat tamen occidere ipsum viuente patre suo Isaac, vnde dicebat: Venient dies luctus patris mei, &c. Gen. 27. In hoc defrens patri, & timens offensam eius.

Ad magnam poenitentiam se obligabat Iudas cum dixit patri de Benjamin: Nisi reduxero, & reddidero eum tibi, ero peccati reus in te omni tempore. Gen. 43. Et notandum est quod prius 42. cap. dixerat Ruben: Duos filios meos interfice, si non reduxero eum tibi, & tamen pater non acquieuit illi: acquieuit autem Iuda dicenti prædicta verba. Idem Iudas postea supplicans Ioseph, ut Benjamin ad patrem remitteret, & inter cætera repetiit prædicta verba, quibus se obligauerat patri, & subiunxit: Non possum redire ad patrem absente puero, ne calamitatis quæ oppressura est patrem meum, testis assistam. Gen. 44.

Iacob benedicens filios, dixit contra Ruben: Effusus es sicut aqua non crescas, quia ascendisti cubile patris tui, maculasti stratum eius. Gen. 49.

Præcepit Dominus per Moysen. Deut. 21. Si genuerit homo filium contumacem, & proteruum, &c. Sequitur, lapidibus eum obruet populus ciuitatis.

Reddidit Dominus malum quod fecerat Abimelech contra patrem suum interfecit septuaginta fratribus suis. Iudic. 9.

Non audierunt filij Heli patrem ipsos corripientem. 1. Reg. 2. Ideo diuinam ultionem experti sunt. 1. Reg. 4.

Quia Ionathas gustauit paululum mellis contra inhibitionem patris, morti adiudicatus est à patre, sed tamen à populo liberatus est. 1. Reg. 14.

David à facie Saul fugiens, & in magna necessitate existens, habuit curam parentum suorum, & commendauit eos diligenter, apud regem Moab. 1. Reg. 15. Et deinceps.

Veniente Bersabee matri Salomonis assurrexit rex, adorauitque eam, & positus est thronus matri regis, &c. 2. Reg. 2.

Duo filij Sennacherib occiderunt eum: sed tamen neuter eorum regnauit post eum. 4. Reg. 19.

Tobias senior instruens filium inter cætera dixit: Cum acceperit Deus animam meam, corpus sepeli, & honorem habebis matri tuæ. Tob. 4.

Eiciens Dominus de templo cum flagellis vendentes, & ementes oues, & boues, & numularios, dixit: Nolite facere domum Patris mei, domum negotiationis. Ioan. 2. In hoc & alias multotiens honorem patris quærens.

De puero Iesv dicitur, Descendit cum illis, scilicet cum Maria & Ioseph, & venit in Nazareth, & erat subditus illis. Luc. 2.

Ipsæ etiam dixit: Ioan. 8. Honorifico Patrem meum. Idem Dominus pendens in cruce, matrem suam dilecto discipulo commendauit. Ioan. 19. In quo apparuit, quam sollicitudinem gerebat de ipsa, qui in tali articulo existens de ea, taliter cogitabat.

A

CAPVT LXIII.

De gratiis agendis pro beneficiis Dei.

Sollicite gratias agebat Deo Iacob dicens. Gen. 32. Domine minor sum cunctis miserationibus tuis, &c.

Voluit Dominus, ut liberatio filiorum Israel de Egypto nunquam excideret de eorum memoria. Exod. 13. Erit quasi signum in manu tua, & quasi monumentum ante oculos tuos, ut lex Domini sit semper in ore tuo.

Fecerunt Moyses & filij Israel carmen Domino, & dixerunt: Cantate Domino, postquam scilicet tam mirabiliter transierunt mare rubrum. Exod. 15.

Obtenta de inimicis mirabili victoria venerunt ad Moysen principes exercitus Israel dicentes, quod nullus fuerat de filiis Israel in bello occisus, & tamen hominum & animalium rapuerunt magnam prædam. Num. 31. & ob hanc causam donaria magna Domino obtulerunt.

Præcepit Dominus, ut post transitum Iordanis miraculosum ponerentur duodecim duri lapides in perpetuum monumentum. Ios. 4.

Post victoriam de Sisara habitam, Barach, & Debora Domino cecinerunt. Iud. 5.

Quamuis filij Israel in præliis, ubi vincebant, fortiter dimicarent: tamen dicebatur Dominus percutere inimicos, ut laus Deo attribueretur. Iud. 20.

Audiens Dauid reuelationem, quam fecerat Deus Nathan Prophetæ de regni sui duratione, gratias egit valde humiliter & deuote. 2. Reg. 7.

Orauit & laudauit Dominum Anna pro filio sibi dato. 1. Reg. 2.

Multum laudandus est Deus, quando dat populo bonum. Principem, vel Prælatum. 2. Reg. 5. Benedictus Deus, qui dedit Dauid filium sapientissimum super hunc populum.

Cyrus Rex Persarum fecit clamari, Omnia regna terræ dedit mihi Deus cæli, &c. quis est in vobis de vniuerso populo eius? sit Deus cum ipso, & ascendat Hierusalem. 1. Esdr. 1.

Cum Tobias recuperasset visum ipse, & vxor eius & omnes qui sciebant eum glorificabant Deum. Tob. 11.

Omnis populus post victoriam de exercitu Holofernis habitans venit in Hierusalem adorare Dominum, &c. Iudith. 16.

Reuelata Danieli visione Nabuchodonosor regis Babylonis benedixit Deo cæli, & ait: Sit nomen Domini benedictum, quia sapientia & fortitudo eius sunt. Dan. 2.

Deuere & pulchre exsoluerunt laudes Deo illi pueri de fornacis incendio liberati, & non solum illi hac de causa gratias egunt Deo, sed etiam Nabuchodonosor prædicari fecit mirabilia Dei in toto regno. Dan. 3.

Mundato templo, & altari erecto sub Iuda Machabæo adorauerunt & benedixerunt in cælum eum qui prosperauit eos. 1. Mac. 4.

Iudas Machabæus, & populus Hierosolymorum scripserunt Aristobulo, dicentes: De magnis periculis à Deo liberati magnifice gratias agimus ipsi, &c. 2. Mach. 1.

Denicto Timotheo per Iudam Machabæum, & capto quodam forti præsidio: in hymnis & confessionibus benedicebant Dominum, qui magna fecit cum Israel. 2. Mach. 10.

Beata Virgo audita laude, quam dixit Elisabeth, Benedicta tu, &c. in vocem laudis prorupit pro beneficiis sibi, & toti mundo collatis. Luc. 1.

Quando volebat Dominus Iesvs aliquod grande opus facere: frequenter legitur in cælum suspexisse, & gratias egisse, sicut pater in panis multiplicatione: Matt. 14. Io. 6. In Lazari suscitatione. Io. 11. In Eucharistiæ institutione. Matth. 26. Luc. 22.

Nato Ioanne Baptista Zacharias recuperato loquendi officio Deum prophetando laudauit, dicens: Benedictus Dominus Deus Israel. Luc. 1.

Accipit

Accepit Simeon puerum IESVM in vlnas suas, & benedixit Deum, &c. Luc. 2.

Videntes turbæ Paralyticum à Deo curatum glorificauerunt Deum, qui dedit potestatem talem hominibus. Matth. 9. Item filio viduæ suscitato, acceperunt omnes timorem, & magnificabant Deum, dicentes: Quia Propheta magnus, &c. Luc. 7.

Vnus illorum decem leproforum ad mandatum Domini mundatus regressus est, & cecidit in faciem suam ad pedes eius, gratias agens. Luc. 17.

Postquam cenauit Dominus cum discipulis suis subditur: Et hymno dicto exierunt in montem oliuarum. Matt. 26. Mar. 14.

Claudus à Petro sanatus, intrauit cum Apostolis in templum ambulans & exiliens, & laudans Deum: Act. 3. sequitur postea quarto capitulo: Omnes glorificabant id quod factum fuerat, annorum enim erat homo ille plus quam quadraginta.

Gratias agebat Paulus pro beneficiis sibi & aliis à Deo collatis, sibi quidem in sua conuersione. 1. Tim. 1.

Gratias ago ei qui me confortauit in CHRISTO, qui prius fui blasphemus & persecutor, & contumeliosus, sed misericordiam Dei consecutus sum. Item in sua conuersione. 2. Cor. 2. Deo gratias qui semper triumphat nos in CHRISTO IESV, &c. Item pro beneficiis fratribus collatis gratias deuote agebat. Rom. 1. Primum quidem gratias ago pro omnibus vobis: quia fides vestra in vniuerso mundo annuntiatur. 1. Thess. 3. Quam gratiarum actionem possimus Deo retribuere pro vobis in omni gaudio quo gaudemus, &c. Item gratias agere in omnibus admonebat. Eph. 5. Gratias agentes semper pro omnibus, & 1. Thessal. 5. Semper gaudete, sine intermissione orate, &c.

CAPVT LXIV.

De gratitudine pro beneficiis ab homine acceptis.

Cum percussisset Abraham quatuor reges, & omnem substantiam, quam illi rapuerant, reduxisset, rex Sodomorum egressus est in occursum eius, & omnia obtulit ei animabus exceptis. Gen. 14. Vbi notandum est, quod licet Abraham oblata respuerit, tamen bene voluit, ut socij sui partem haberent de præda, tanquam eorum suffragio non ingratus.

Videns Laban iocalia, quæ seruus Abraham dederat Rebecæ sorori suæ, venit ad illum & dixit ei: Ingredere benedictæ Domini, & eum in hospitio cum multa humanitate recepit. Gen. 24.

Postquam Iacob seruierat Laban auunculo suo multis annis, dixit ei Laban: Num quia frater meus es, seruius mihi? &c. Gen. 29.

Pharao Rex Ægypti multum fuit gratus Ioseph pro expositione somnij sui, & eum magnifice sublimauit. Gen. 41.

Raguel Sacerdos Madian gratus fuit, pro eo quod Moyse filias eius defenderat, & ad gregem adaquandum iuuerat, vnde fecit eum vocari, ut comederet, & dedit ei filiam suam uxorem. Exod. 2.

Valde sollicitus fuit Iosue, ne Rahab qui nuntios ab eo missos absconderat, ciuitate Iericho ruente periret. Ios. 6.

Cum liberasset Gedeon Israël ab inimicis, dixerunt omnes ad eum: Dominare nostri tu & filius tuus, quia liberaisti nos de manibus Madian. Iudic. 8.

Dixit Noemi, commendans Booz, qui Ruth benigne viderat, benedictus sit à Domino, quoniam eandem gratiam quam præbuerat viuis, seruauit & mortuis. Ruth. 2.

Quia Cinæus bene se habuerat ad filios Israël peperit ei Saul, quando destruxit Amalech. 1. Reg. 15.

Dixit David ad Abiathar, cuius pater dilexerat ipsum David: Mane mecum ne timeas, si quis quæsierit animam tuam, quæret & meam. 1. Reg. 22.

A Misit David nuntios ad viros Iabes Galaad, qui sepelierant corpus Saul, & filiorum eius, & gratias egit eis. 2. Reg. 2.

Propter amorem Ionathæ filij Saul, inquisiuit David, si erat aliquis superstes de genere eius, & constituit Miphiboseth filium Ionathæ conuiuiam mensæ suæ. 2. Reg. 9.

Regina Saba munera attulit Salomoni: ille vero dedit ei omnia, quæ petiit, exceptis iis, quæ vltro obtulit ei munere regio. 3. Reg. 10.

Elias pie compassus est viduæ apud quam sustentabatur, & efficaciter orauit pro filio illius defuncto ita quod ipsum à mortuis suscitauit. 3. Reg. 7.

Allegauit Abdias beneficium, quod contulerat Prophetis Domini, quos absconderat, quando quærebantur ad mortem ad hoc scilicet, quod Elias ei nuntium periculosum iniungere non deberet. 3. Reg. 18. Ascensus in cælum Elias bene remunerauit discipulum suum Eliseum. 4. Reg. 2.

Mulieri Sunamitidi hospitæ Elisei benigne obrulit, ut loqueretur pro ea regi, si apud illum haberet negotium. Item filium eidem impetrauit, & postea mortuum suscitauit. 4. Reg. 4.

Naaman Syrus mundatus à lepra ad verbum Elisei, obtulit ei munera dicens, Obsecro ut accipias benedictionem à seruo tuo. 4. Reg. 5.

Accusatores Iudæorum miserunt epistolam Artaxerxi regi. Memores salis, quod in palatio comedimus. Et quia læsiones regis videre nefas ducimus, idcirco misimus, &c. 1. Esdr. 4.

Tobias iunior cum multa gratitudine retulit patri suo beneficia à Raphaele percepta. Tob. 12.

Hester regina non fuit ingrata Mardochæo nutritori suo. Hest. 4. & 5.

C Nabuchodonosor rex Babylonis audita expositione somnij sui per Danielelem, in sublime eum exulit, & magna munera dedit illi. Similiter Balthasar honorauit eum pro eo, quod exposuerat ei scripturam, quam in pariete viderat. Dan. 2. & 5.

Audiens Iudas Machabæus, quod Scythopolitæ benese habuerant ad Iudæos in tempore tribulationis eorum gratias egit eis, &c. 2. Mach. 12.

Seniores Iudæorum dixerunt Domino IESV de Centurione pro seruo infirmo rogante, Dignus est, ut hoc illi præstes. Diligit enim gentem nostram, & synagogam ædificauit nobis, Luc. 7.

Pie & plene recognoscebat Paulus beneficia sibi collata, vnde Gal. 4. Sicut Angelum Dei recepistis me, & si fieri potuisset oculos vestros eruissetis & dedissetis mihi. Item Phil. 4. Repletus sum acceptis ab Epaphrodito, quæ misistis in odorem suauitatis, &c. Item 2. Tim. 1. Det misericordiam Dominus Onesiphori domui, qui sæpe me refrigerauit, & catenam non erubuit, &c.

Item pro Onesimo seruo Philemonis, qui ei ministrauerat in carcere, scribit eidem Philemoni efficaciæ literas.

CAPVT LXV.

De ingratitudine.

Prepositus pincernarum succedentibus prosperis oblitus est Ioseph interpretis sui. Gen. 40.

Vtiliter & fideliter seruauit Iacob auunculo suo Laban, & ille multotiens noluit eum valere. Gen. 31.

Videns autem populus, quod moram faceret descendendi de monte Moyse, dixit ad Aaron. Fac nobis Deos. Exod. 32. cito videbatur oblitus beneficiorum quæ receperat à vero Deo.

Filiis Israël in deserto vertebatur in tædium cibis optimis sine labore de cælo datus, & fiebant dicentes: Quis dabit nobis ad vescendum carnes? Num. 11.

Angelus Domini impropertauit filiis Israël beneficia à Deo collata, & quomodo illi abeuntes ruperant fœdus & transgressi erant Dei mandata. Iud. 2.

Multa beneficia recepit Saul à David, & tamen ad A occidendum eum modis quibus poterat, laboravit. 1. Reg. 17. & post, quasi per totum.

Saluauit David habitatores Ceilæ, & tamen voluerunt eum tradere in manus Saul ipsum persequentis. 1. Reg. 23.

Reddiderunt filij Ammon pro beneficio, & honore contumeliam quando vituperauerunt nuntios David, quos miserat ad consolandum regem eorum super patris interitu. 2. Reg. 10.

Ingrati fuerunt David & Ioab Vriæ, quorum primus literas mortis dedit, & alter crudeliter executus est. 2. Reg. 11.

Postquam David reuocauit Absalom filium suum, & pepercit ei super homicidio, quod commiserat in fratrem suum, surrexit ipse Absalom contra patrem suum. B 2. Reg. 15.

Non fuit David bene memor amicitie, quam contraxerat cum Ionatha, quando nimis cito filium suum exheredauit. 2. Reg. 16.

Sublimauit Dominus Ieroboam super decem tribus, & statim ille libidine dominandi elatus populum auertit à cultu Dei. 4. Reg. 12.

Eliseus multa bona fecerat regi Israël, & toti populo, & tamen propter caritatem, quæ erat in terra præcepit caput eius amputari, sed Deus aliter ordinauit. 4. Reg. 6.

Non est recordatus Ios rex Iuda misericordie, quam fecerat Ioiada pontifex secum, sed interfecit Zachariam filium eius arguentem illum, eo quod Dominum reliquisset. 2. Paral. 24.

Amasias rex Iuda diuino fretus auxilio vicerat Idumæos, & filios Seir, & tamen auferens Deos eorum adorauit illos, missus autem Propheta ad eum dixit: Cur adorasti Deos, qui non liberauerunt populum suum de manu tua? 2. Paral. 25.

Ezechias non iuxta quod acceperat, retribuit Domino. Eleuatum enim est cor eius, &c. 2. Paral. 32.

Multi bonitate principum & honore, qui in eos collatus est, abusi sunt in superbiam, nec contenti sunt gratias non agere beneficiis, &c. Hest. 15.

Conquerendo dicit Dominus de populo Iudæorum Isa. 1. Filios enutriti & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me, & conuincit eos bestiis esse minus gratos subdens: Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui, Israël autem me non cognouit.

Multa & magna beneficia volebat Dominus facere Achaz regi Iuda, prout mandauit ei per Isaiam, quæ tamen ille acceptare contempsit. Isa. 7.

Misit Ionathas fortes viros, qui liberauerunt regem Demetrium de manibus Antiochenorum, & postea alienauit se Demetrius à Ionatha, & non retribuit ei secundum beneficia, quæ sibi tribuerat & vexabat eum valde. 1. Mach. 11.

De decem viris leprosis à Salvatore mundatis, vnus tantum regressus est magnificans Deum, & gratias agens. Luc. 17.

Ingrati fuerunt Paulo domini puellæ pythoniæ, à qua Paulus spiritum malum eiecit, magis enim doluerunt de quæstu amisso, quam gauisi fuerint de dæmone expulso. Act. 15.

C A P V T L X V I.

Quod veritas odium parit.

Balach rex Moab multum dolebat, quando Balaam bona dicebat de filiis Israël, licet essent vera, nec eum honorauit, sicut honorasset, si ei placencia verba dixisset. Num. 24. Deceueram quidem honorare te, &c.

Ioatham filius Gedeonis fugit à facie Abimelech, cum dixisset verum de eo & de illis, qui male eum elegerant. Iud. 9.

Iratus est Saul contra Ionathan filium suum, quia ille

excusabat David, qui vere innocens erat erga ipsum Saul. 1. Reg. 20.

Achab oderat Michæam prophetam, quia ille dicebat ei veritatem. 4. Reg. 22. Ego, inquit, odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum.

Cum increpasset Hanani propheta regem Asa, quia confusus erat in Benadad rege Syriæ, iratus est Asa, & iussit Videntem in neruum mitti. 2. Paral. 16.

Ad imperium regis lapidatus est Zacharias filius Ioiadæ, qui regem, & principes arguebat pro eo quod Dominum dereliquissent. 2. Paralip. 24.

Cum dixerat Achior magnalia quæ fecerat Deus pro filiis Israël, & magnam esse eius potentiam: irati sunt omnes magistratus Holofernis, & cogitabant interficere eum: Holofernes etiam indignatus est vehementer. Iudith. 5. & 6.

Claudit Hieremiam prophetam in domum carceris Sedecias rex Iuda, dicens: Quare vaticinatis, &c. Hier. 32.

Cum legisset Baruch verba, quæ scripserat ex ore Hieremiæ coram Ioakim rege Iuda, fecit rex in ignem prolici volumen, quia dicebatur ibi veritas de ciuitate Hierusalem capienda, & præcepit rex Baruch, & Hieremiam comprehendere: sed Deo volente tunc non fuerunt inuenti. Hierem. 36. Postmodum vero cum iterum propheteret captionem ciuitatis, missus fuit in lacum, vbi non erat aqua, sed lutum, & descendit Hieremias in cœnum. Hier. 38.

Pro eo quod Daniel probauit Bel, & draconem non esse Deos, Babylonij conuenerunt aduersus eum ad regem, & procurauerunt Daniel mitti in lacum leonum. Dan. 14.

Ex bonis & veris sermonibus Eleazari, hi qui eum trahebant ad supplicium, & paulo ante fuerant mitiores, in iram versi sunt. 2. Mach. 6.

Quia Ioannes Baptista dicebat Herodi: Non licet tibi habere uxorem fratris tui: fecit eum Herodes incarcerari, & postea decollari. Matth. 14. Mar. 6.

Cum Dominus increparet de multis hypocritas Pharisæos, cœperunt ei grauiter insistere, & os eius opprimere de multis insidiantes ei, & quærentes rapere aliquid ex ore eius, vt accusarent eum, Luc. 11.

Pharisæi cæco nato, à Domino illuminato male dixerunt, & extra synagogam eiecerunt, pro eo quod veritatem constantissime fatebatur. Ioan. 9.

Principes sacerdotum, audientes verba Apostolorum de doctrina Christi, dissecabantur, & cogitabant interficere illos, & cæsis denuntiauerunt, ne amplius loquerentur in nomine Iesv: & illi ibant gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesv contumeliam pati. Act. 5.

Audientes Iudæi verba beati Stephani dissecabantur cordibus suis, & stridebant dentibus in eum, & eiicientes eum extra ciuitatem lapidabant. Act. 7.

Multos & magnos habuit aduersarios beatus Paulus, pro verbis veritatis, & sobrietatis, quæ ipse hominibus loquebatur. Act. 9. Et deinceps. Item ad Gal. 4. Ego inimicus sum vobis verum dicens.

C A P V T L X V I I.

De mendacio.

Primum mendacium fuit à serpente prolutum, quando dixit mulieri: Nequaquam moriemini. Gen. 3. Sara timore perterrita à risu se mendaciter excusauit. Gen. 18.

Etiā fornicatores mendacium dicere dedignantur, sicut Iudas qui dixit: Mendacij arguere nos non poterit. Gen. 38.

Mendacium obstetricum, quod dixerunt Pharaoni filios Hebræorum iugulare nolentes, habuit remunerationem temporalem, & non æternam, licet fuerit illud mendacium valde officiosum. Exod. 1.

Multo

Multotiens voluit Pharaon decipere Moysen per mendacium, sed tandem nihil ei profuit. Exod. 9. & 10.

Sedens & flens, dixit populus in deserto. Num. 11. Recordamur piscium quos comedebamus in Aegypto gratis, &c. tamen nimis cate emebant ea, quae in Aegypto habebant.

Callide cogitantes Gabaonitae voluerunt Iosue mendaciter decipere, sed ille bono usus est consilio, eos in seruitutem redegit, nec initum foedus rupit. Ios. 9.

Nunquam mendacium licet dicere, sed veritatem licet, & expedit quandoque tacere sicut fecit Samuel dicens. 1. Reg. 15. Ad immolandum Domino veni. Ad aliud enim principaliter venerat, & nihilominus hoc facere proponebat.

Dixit Saul seruos suos coniurasse aduersum se, quia non capiebant Dauid, & dixit, Dauid seruum suum insidiari sibi: & ipse vere insidiabatur ei. 1. Reg. 22.

Occiso vnico filio Dauid, fama peruenit ad ipsum Dauid, dicens: Percussit Absalom omnes filios regis. 2. Reg. 13. Sic faciunt homines, saepe nuntiando rumores.

Officiosè mentitus est Chusai Absalom, dicens: Sicut patrii patri tuo, sic parebo, &c. 2. Reg. 17.

Vir Dei qui praedixit Ieroboam destructionem altaris sui, per falsi Prophetae mendacium seductus fuit, & mandatum Domini praeteriuit. 3. Reg. 13.

Duo falsi testes producti contra Naboth fuerunt causa lapidationis eius. 3. Reg. 21.

Spiritus mendax in ore malorum prophetarum decipit Achab, ut iret ad pugnam, & ibidem fuit percussus ad mortem. 3. Reg. 22.

Per verba quae dixit Iudith Holoferni decepit eum, licet excusetur per intentionem quam habuit. Iudith 11. & 12.

Pessimum mendacium adinuenit Aman, ut posset confundi Mardocheus, qui illum adorare volebat. Esther. 3.

Accesserunt ad Hieremiam principes, & vulgus quod remanserat post destructionem Hierusalem, & dixerunt se facturos, quidquid ille praeciperet eis, siue bonum, siue malum: sed largam promissionem male tenuerunt. Hier. 42.

Perniciosum & detestabile mendacium dixerunt duo senes presbyteri aduersus Susannam, quam tamen ex constantissima castitate commendare debebant. Dan. 13.

Antiochus rex misit principem tributorum in ciuitates Iuda & venit in Hierusalem, & locutus est ad eos verba pacifica in dolo, & crediderunt ei, & praecurrit super ciuitatem repente, & percussit eam plaga, &c. 1. Mach. 1.

Cum obsideret Antiochus Eupator ciuitatem Hierusalem, nec posset capere eam, misit ad eos qui erant intrus pacem facere. Et receperunt illam, & iurauit illis rex & principes, sed rupit citius iuramentum, & mandauit destrui murum, &c. 1. Mach. 6.

Alcimus qui volebat fieri summus sacerdos, dixit regi Demetrio: Perdidit Iudas, & fratres eius amicos tuos, &c. 1. Mach. 7. Deinde venit Alcimus in terram Iuda cum Bachide, & miserunt nuntios ad Iudam & fratres eius, & locuti sunt verbis pacificis in dolo, & tandem probatum est, quod non erat in eis veritas, & iudicium, 1. Mach. 7.

Promisit rex Demetrius Ionathae, quod redderet ei arcem, sed cum liberatus fuisset per Iudaeos quos misit ei Ionathas, mentitus est Demetrius omnia quaecunque dixit, & alienauit se à Ionatha, &c. 1. Machab. 11.

Misit Simon Tryphoni centum talenta argenti, & duos filios Ionathae pro liberatione ipsius, quia promiserat Tryphon remittere Ionathan, si hoc fieret ei: sed mentitus est ei Tryphon, quia argentum retinuit, & patrem cum filiis interfecit. 2. Mach. 13.

Mentiti sunt contra Dominum Iesum Christum Iudaei, praecipue Scribae & Pharisaei, qui magis inuidebant ei, dicentes esse peccatorem, potatorem, men-

dacem, voracem, prohibentem dari tributa Caesari, gentis subuersorem, & turbam seductorem, daemoniacum, & blasphemum.

Nequissimum mendacium excogitauerunt Iudaei: quando corruerunt custodes dominici sepulchri, ut dicerent, quod discipuli nocte furati erant corpus Domini, Matth. 28.

Ananias & vxor eius Saphira, mentiti sunt Petro de pretio agri venditi, quod mendacium fuit per Petrum grauissime vindicatum. Act. 5.

Iudaei statuerunt duos falsos testes contra beatum Stephanum, dicentes: Homo iste non cessat loqui verba aduersus locum sanctum, & legem. Act. 6.

Contra beatum Paulum multa adinuenta sunt mendacia. Nam illi quæstuatij, qui habebant puellam pythonissam in Philippis, à qua Paulus spiritum pytho-nem eiecerat, dixerunt magistratibus ciuitatis: Hi homines conturbant ciuitatem nostram, cum sint Iudaei, & annuntiant morem quem non licet nobis suscipere: Act. 16.

Item apud Athenas dicebant quidam: Quid vult seminuerbis hic dicere? Alij vero dicebant: Nouorum demoniorum annuntiator esse videtur. Act. 17.

Rursus etiam Hierosolymis quidam Iudaei iniecerunt ei manus clamantes, Viri Israelitae adiunare. Hic est homo qui aduersus populum, & legem, & locum hunc omnes vbique docens, insuper & Gentiles induxit in templum, & violauit sanctum locum istum. Act. 21.

Postea coram Felice Praefide Tertullus orator Iudaeorum dixit eum hominem pestiferum, & concitantem seditionem Iudaeis in vniuerso orbe. Act. 24.

Praeterea in insula Melitae, videntes Barbari viperam in manu Pauli pendentem, dicebant adinuicem: Vtrique homicida est homo hic, qui cum euaserit de mari, vltio eum viuere non sinit. Act. 28.

Testatur etiam ipse Paulus de seipso. Rom. 3. Aiunt quidam nos dicere: Faciamus mala, ut veniant bona, quorum damnatio iusta est.

Item 2. Cor. 10. dicebant quidam Iudaei, Epistolae graues sunt, & fortes, praesentia autem corporis infirma, & seipso contemptibilis, &c.

CAPVT LXVIII.

De proditiōe.

Patiente Saule vexationem à dæmone, Dauid coram ipso psallebat, & ille nifus est eum confingere parieti cum lancea quam tenebat. 1. Reg. 18. & 19.

Saul promisit se daturum filiam suam Dauid, ut per occasionem posset à Philistaeis occidi. 1. Reg. 18.

Saluauit Dauid habitatores Ceila ab exercitu Philistinorum oppugnantium ciuitatem, & voluerunt eum tradere Sauli ipsum ad mortem quærenti. 1. Reg. 23.

Postquam Saul fleuerat, quasi dolore de persecutione Dauid, & Dauid ei iurauerat, persecutus est ipse Saul Dauid ita nequiter & acriter, sicut primo fecerat. 1. Reg. 24. Et deinceps.

Vrias detulit ad Ioab ex parte Dauid, literas mortis suae. 2. Reg. 11.

Amnon filius Dauid vocauerat sororem suam Thamar, quasi de manu illius cibum sumere deberet, & postea oppressit eam. 3. Reg. 12. Vocauit Absalom ad conuiuium fratrem suum Amnon, & ibidem occidit eum. 2. Reg. 13.

Cum saluasset Ioab Amaſam, quasi osculari eum vellet, percussit eum in latere, & effudit intestina illius. 2. Reg. 20.

Zambri dux mediae partis equitum, occidit Elaminum suum, & regnauit post eum septem diebus tantum; obsessus enim fuit, & succendit se, & palatium in quo erat. 3. Reg. 16.

Sellum filius Iabes coniuravit contra Zachariam regem Israel dominum suum, & interfecit eum, & regnavit pro eo vno mense tantum. 4. Reg. 15.

Cum adoraret in templo Sennacherib Deum suum, duo filij sui percusserunt eum: sed tamen neuter eorum regnavit pro eo post illum. 4. Reg. 19.

Quidam inimici Nehemiz, voluerunt fœdus cum eo malitiose percutere, & cogitabant facere ei malum. Dederunt etiam pretium, ut eum ducerent in peccatum. Nehem. 6.

Duo ianitores regis Assueri, qui in primo palatii limine præsidebant, voluerunt in regem insurgere, & occidere eum. Esther. 2.

Venit Ismael filius Nathaniz, & multi alij cum eo, & comederunt cum Godolia, quem præfecerat rex Babylonis terræ Iuda, & post prandium surrexerunt, & occiderunt eum, qui nihil mali voluerat credere contra illos. Hier. 41.

Antiochus rex misit principem tributorum in ciuitates Iuda, & venit in Hierusalem: & locutus est cum eis, qui erant intus verba pacifica in dolo, & crediderunt ei, & irruit repente super ciuitatem, & percussit eam plaga, &c. 1. Mach. 1.

Cum obsideret Antiochus Eupater Hierusalem, nec posset eam capere, misit ad illos, qui intus erant pacem facere, & receperunt illam, & irruit eis rex, sed rupit citius iuramentum, & mandavit destruere muros in gyro. 1. Mach. 6.

Ptolemæus rex Egypti quærebat obtinere regnum Alexandri generi suo dolo, & cum intraret ciuitates Alexandri cum magno exercitu, & reciperetur in eis honorifice de mandato Alexandri, ponebat custodias militum in eis. 2. Mach. 11.

Videns Tryphon quod Ionathas venit cum exercitu magno, & multo, iussit retineri paucos, & alios remitti: & cum factum fuisset, captus est Ionathas cum milibus quos retinuerat, & alij sunt reuersi. 2. Mach. 12.

Cum ambularet Tryphon cum rege Antiocho adolescente domino suo, dolo occidit eum, & regnavit loco eius. 2. Mach. 13.

Ptolemæus filius Abobi gener summi sacerdotis, fecit coniuiuium Simoni, & duobus filiis eius, & cum inebriati essent, occidit eos. 1. Mach. 16.

Cum venisset Apollonius Hierosolymam pacem simulans quieuit vsque in diem sabbathi: & tunc feriatis Iudæis ingentem multitudinem peremit. 2. Machab. 5.

Audiens Iudas Machabæus, quod illi, qui obsidebant turres, ubi erant inimici Gentiles pecuniam receperint, & quosdam abire permiserant, illos tanquam proditores, & fratrum venditores interfecit, & confestim turres occupauit. 2. Mach. 10.

Omnès alias prodiciones in nequitia, & perversitate superat illa quam facinorosissimus Iudas contra Dominum procurauit, quod Dominum, & magistrum suum vendidit pro tantillo pretio, & in manus hostium tradidit osculando. Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22. Ioan. 18.

Accesserunt quidam Iudæi ad principem sacerdotum, & seniores, dicentes eis, ut facerent quod tribunos Lyfias, qui Paulum tenebat vinctum, adduceret eum in medium, tanquam essent de eo aliquid certius cognituri. Ipsi vero statim parati erant interficere illum. Act. 23.

CAPVT LXIX.

De adulatione.

Chore & complices eius cum sterissent aduersus Moysen, & Aaron dixerunt: Sufficiat vobis, quod omnis multitudo Sanctorum est, & in ipsis est Dominus, in quo apparet, quod captabant beneuolentiam populi. Num. 16.

Adolescens narrans mortem Saul & filiorum eius occisus fuit de mandato ipsius David, putabat autem se prospera nuntiare. 2. Reg. 1.

Duo latrones quod filium Saul Isboseth occiderunt, & caput eius attulerunt ad David, placere ei crediderunt, sed David bene ostendit, quod sibi displicuit. 2. Reg. 4.

Dicebat Absalom homini negotium habenti coram rege David: Videntur mihi sermones tui boni & iusti, & non est qui te audiat constitutus à rege. 2. Reg. 15.

Mali Prophetæ dicebant Achab regi Israel de bello futuro prospera, sed quæ illum velle sciebant. 3. Reg. 22.

Post obitum Ioiazæ sacerdotis, principes Iuda adorauerunt regem, qui delinitus obsequiis eorum acquieuit eis, & dereliquerunt templum Domini, seruieruntque lucis & sculptilibus. 2. Paral. 24.

Edificantibus templum filiis Iuda post reditum de captiuitate, hostes eorum scripserunt Artaxerxi regi: Nos momores salis, quod comedimus in palatio, & quia læsiones regis videre nefas ducimus, &c. 1. Esdr. 4.

Nabuchodonosor dixit maioribus natu, & ducibus bellatorum suorum, cogitationem suam esse, ut omnem terram suo subiugaret imperio, quod cum placuisset omnibus, &c. Iudith. 2.

Rex Assuerus iratus contra Vasthi reginam interrogauit sapientes consiliarios suos, cui sententiæ Vasthi subiaceret, qui non temperauerunt regis furorem, nec excusauerunt absentem, sed respondit vnus, Regis iusta est indignatio. Hest. 1.

Amici Aman, & vxor eius aduerentes pessimum animum, quem habebat erga Mardocheum, non increpauerunt eum, sed dixerunt: Iube parari excelsam trabem, &c. Hest. 5.

Principes & Satrapæ Darij regis Persarum cupientes, quod rex iniquum statueret decretum, proposuerunt aliquid, quod videbatur pertinere ad honorem ipsius. Dan. 6.

Alcimus proditor impius, quod volebat fieri summus Sacerdos, dixit regi Demetrio: Perdidit Iudas & fratres eius amicos tuos. Sequitur postea, quod Alcimum hunc constituit rex in sacerdotio, & mandauit ei facere vltionem in filios Israel. 1. Mac. 11.

Recedentibus discipulis Ioannis cœpit contra illos qui palam laudant, & occulte detrahunt, Dominus, ipsum mirabiliter commendare. Matth. 11.

Pharisæi volentes capere CHRISTVM Dominum in sermone, cœperunt magnas laudes ei dicere: Magister scimus, quia verax es, &c. Matth. 22.

Videns Herodes Agrippa rex magnus, quia placeret Iudæis hoc quod quosdam de Ecclesia ceperat, apposuit apprehendere Petrum, &c. Act. 12.

Herodi nequissimo regi, quod occiderat Iacobum, & incarcerationem Petrum, populus acclamabat voces Dei, & non hominis. Act. 12.

Orator Tertullus contra Paulum à principe sacerdotum adductus in principio orationis adulatus est Felici præfidi. Act. 24.

CAPVT LXX.

De derisione & conuitio.

Viri Sochor & Phaniel deriserunt Gedeonem Zebee & Salinana persequentem, sed inde male eis accidit: quia male eos postea tractauit. Iudic. 8.

Contempsit Nabal verba nuntiorum David stomachando dicens: Quis est iste David, & quis est filius Isai, hodie increuerunt serui, qui fugiunt dominos suos. 1. Reg. 25.

Michol videns regem David saltantem ante arcam Domini despexit eum, & postmodum insultando vel deridendo dixit ei, Quam gloriosus fuit hodie rex, &c. 2. Reg. 6.

Deriso

Derisorie vel Ironice dixit impia Iezabel ad Achab, A
Grandis auctoritatis es, & bene regis regnum Israël. 4.
Reg. 21.

Quia pueri illuserunt Eliseo dicentes: Ascende cal-
ue: duo vrsi lacerauerunt quadraginta duos ex eis. 4.
Reg. 2.

Cursores quos misit Ezechias, pergebant velociter
de ciuitate in ciuitatem prædicantes, vt filij Israel reuer-
terentur ad Dominum illis iridentibus, & subsannanti-
bus eos. 2. Paralip. 30.

Mittebat Dominus Prophetas quotidie commonens
eo quod parceret populo & habitaculo suo: at illi sub-
sannabant nuntios Domini, & paruipendebant sermo-
nes eius, illudebantque Prophetis. 2. Paral. 36.

Sannabalath & Tobias audierunt, quod ædificaba-
tur murus Ierusalem, & irridebant Iudæos ædificantes. B
Nehe. 3. & 4.

Excæcato Tobia parentes & cognati eius irridebant
vitam eius dicentes, Vbi est spes tua, pro qua eleemo-
synas & sepulturas faciebas. Tob. 2.

Videns Nicanor holocausta, quæ offerebantur à Iu-
dæis pro rege, irridens spreuit eos, & polluit, & locutus
est superbe, &c. 1. Mac. 7.

Antiochus crudelis Tyrannus ex verbis septimi fra-
tris, accensus ira in illum super omnes crudelius desæ-
ruit, indigne ferens derisum se. 2. Mac. 7.

Derisus fuit multipliciter Dominus IESVS CHRISTVS,
require in rubrica de patientia & mansuetudine.

Quidam Iudæi videntes discipulos Domini loquen-
tes variis linguis post effusionem Spiritus sancti, irride-
bant dicentes: Quia multo sunt pleni isti. Act. 2. C

Cum audissent Athenienses resurrectionem mortuo-
rum, quam annuntiabat Paulus, quidam quidem irri-
debant: quidam vero dixerunt, Audiemus te de hoc ite-
rum. Act. 17.

C A P V T L X X I.

De detractoribus & maledicis.

Impie detraxit Ioseph innocenti & pudico domina eius
apud virum suum. Gen. 38.

Cui dubium est, quod pessime cogitatis. Dixit Pha-
rao Moyse Exod. 10. per quod patet pessimos homines
quandoque viris optimis inique imponere, & falsa cum
multa audacia affirmare.

Locuta est Maria & Aaron aduersus Moysen modica
occasione assumpta, sed cito secuta est vltima pœna.
Num. 12.

Detraxerunt filij Israël terræ promissionis in malum
suum. Num. 14.

Occasione seditionis Chore & complicum eius fue-
runt multi terribiliter occisi, & post murmurauit multi-
tudo contra Moysen & Aaron dicens: Vos interfecistis
populum Domini, &c. Num. 16.

Quamuis esset malus Balaam, tamen dixit, quod ne-
quaquam malediceret populo, cui benedixerat Domi-
nus. Num. 22. & quoad hoc multi inueniuntur deterio-
res illo, quod libentius & frequentius maledicunt & de-
trahunt bonis, quam peruersis.

Saul fuit in principio valde bonus, & tamen dixe-
runt quidam filij Belial, Num saluare nos poterit iste.
1. Reg. 10. E

Occasione Doeg Idumæi deferentis Sauli, quod
Achimelech sacerdos confortauerat Dauid, occidit Saul
octoginta quinque viros portantes Ephod, & multos
alios paruulos & mulieres. 1. Reg. 22.

Satrapæ Philistinorum procurauerunt apud Achis
regem Geth, quod Dauid qui iudicio eius bonus erat,
fuit amotus de honesto officio, in quo cum posuerat.
1. Reg. 29.

Adolescens narrantem Saul & filiorum eius mor-
tem iussit Dauid interfici, tamen putabat se ille prospe-
ra nuntiare.

Principes filiorum Amon, dixerunt ad dominum suum,
Putas quod propter honorem patris tui, Dauid miserit
ad te consolatores, &c. 2. Reg. 10. & sic peruerterunt
simplicem, & puram intentionem Dauid.

Absalon ambiens regnum dicebat habenti negotium
coram rege, Non est qui te audiat constitutus à rege,
&c. 2. Reg. 15.

Siba seruus Miphiboseth nequiter detraxit domino
suo apud Dauid, & fides nimis cito fuit adhibita prius
illius verbis, 2. Reg. 16.

Ædificantibus templum filiis Iuda, qui redierant de
Babylone: hostes eorum inique miserunt epistolam
Artaxerxi regi, vt opus faceret intermittere. 1. Esdr. 4.

Cum Sara filia Raguelis increparet vnam de ancillis
pro culpa sua, respondit, Amplius ex te non videamus
filium aut filiam super terram, interfecit virorum tuo-
rum, &c. Tob. 3.

Occasione solius Mardochæi, qui superbissimum A-
man adorare nolebat, ipse Aman suggessit regi Assuero,
quod populus Iudæorum regis iussa contemneret, &
per totum regnum discordias seminaret, ita quod om-
nes fuerunt adiudicati morti, sed diuina pietas de eorum
liberatione prouidit. Hest. 2. & deinceps.

Quia Ieremias prædicabat capiendam esse ciuitatem
Ierusalem à Chaldæis, dixerunt principes populi Sede-
ciz regi, Homo iste non querit pacem populo huic, sed
malum. Iere. 28.

Accedentes viri Chaldæi accusauerunt Iudæos di-
centes Nabuchodonosor regi, quod socij Danielis non
adorabant Deos eius, & erant transgressores regij decre-
ti. Dan. 3.

Principes & Satrapæ Darij regis Persarum inuidentes
Danieli accusauerunt eum apud regem, quod ipse obse-
crabat, & adorabat alium Deum, quam ipsum regem
Darium. Dan. 6.

Duo illi senes presbyteri conati sunt Susannam tur-
piter infamare, sed Deus eam mirabiliter per abstinem-
tem puerum liberauit. Dan. 13.

Alcimus qui volebat fieri summus Sacerdos, & qui-
dam alij iniqui dixerunt regi Demetrio, Perdidit Iudas
& fratres eius amicos tuos, & nos disperferunt de terra
nostra, nunc ergo mite virum cui credis, &c. 1. Mach. 7.

Conuenerunt aduersus Ionathan viri pestilentes ex
Israël, vt interpellarent regem Alexandrum aduersus
eum, & non intendit ad eos rex. 1. Mac. 10.

Simon de tribu Benjamin præpositus templi venit ad
Apollonium, & dixit ætarium pecuniis innumerabilibus
esse plenum. 2. Mac. 3. D

Prædictus etiam Simon male loquebatur de Onia
prouisoremque ciuitatis, ac defensorem gentis suæ, ac
æmulatorem legis Dei, audebat insidiatorem regni di-
cere. 1. Mac. 4.

Veniens ad regem Demetrium Alcimus dixit inter
cætera, Quamdiu superest Iudas, impossibile est pacem
dari negotiis. 2. Mac. 14.

Videntes Pharisei Dominum discumbentem in do-
mo Matthæi dicebant: Quare cum publicanis, & pec-
catoribus manducat, &c. Matth. 9. & Luc. 5. Simile ac-
cidit de Zachæo. Luc. 19. Murmurabant quod ad homi-
nem peccatorem diuertisset.

De Ioanne multum ieiunante dicebant quidam Iu-
dæi, Dæmonium habet. De Domino autem IESV cum
peccatoribus comedente dicebant: Ecce homo vorax,
& potator vini, publicanorum & peccatorum amicus.
Matth. 11.

Viso miraculo de cæco nato per Dominum IESVM
illuminato, Pharisei detraxerunt Domino dicentes:
Nos scimus, quia hic homo peccator est, & maledixe-
runt homini illi, & dixerunt: Tu discipulus eius sis, quæ
quidem maledictio sit super nos, & super filios nostros.
Ioan. 9.

Scribæ & Pharisei detraxerunt Domino Saluatori
dicentes eum esse Samaritanum, dæmoniacum, blasphemum,
peccatorem, potatorem, mendacem, voracem,

Prohibentem dari tributa Cæsari, gentis subuersorem, & populi seductorem, hæc omnia possunt ex diuersis locis Euangeliorum haberi. Non valentes Iudæi resistere sapientiæ Stephani & Spiritui, qui loquebatur per eum adduxerunt in concilium duos falsos testes dicentes: Homo iste non cessat loqui aduersus locum sanctum & legem. Act. 6.

Quidam quæstuarij dolentes, quod amiserant quæstum suum, eo quod Paulus eiecerat spiritum Pythonem à quadam puella, quam illi habebant dixerunt magistratibus, Hi homines conturbant ciuitatem nostram, &c. Act. 16. & ad verba eorum praua concurrunt plebs aduersus illos, & scissis eorum tunicis iussi sunt virgis cædi, & in carcerem mitti.

Gallione proconsule in Achaia existente insurrexerunt vno animo Iudæi in Paulum, & adduxerunt ad tribunal dicentes: Quia contra legem homo hic persuadet hominibus colere Deum. Act. 18.

Apud Ephesum cum quidam Iudæi indurarentur, & non crederent maledicentes viam Domini coram multitudine, discedens ab eis Paulus segregauit discipulos. Act. 19.

Quidam Iudæi de Asia videntes Paulum in templo clamauerunt: Viri Israelitæ adiuuate, hic est homo, qui aduersus populum & legem, & locum hunc, omnes vbique docens, insuper & Gentiles induxit in templum, & violauit sanctum locum istum. Act. 21.

Coram Felice præfide proposuit contra Paulum Tertullus orator pro Iudæis dicens: Inuenimus hunc hominem pestiferum, & concitantem seditiones Iudæis omnibus in vniuerso orbe & actorem seditionis sectæ Nazarenorum, qui etiam templum conatus est violare, &c. Act. 24.

Disputante Paulo apud Athenas quidam Epicurei & Stoici Philosophi dicebant: Quid vult seminiuerbius hic dicere? Alij vero dicebant: Nouorum dæmoniorum videtur esse annuntiator, &c. Act. 17.

Barbari videntes viperam pendentem in manu Pauli dixerunt adinuicem, utique homicida est homo, qui cum euaserit de mari, vltio eum viuere non finit. Act. 28. Sed cito postea mutauerunt oppositionem.

C A P V T LXXII.

De liberalitate, misericordia, & largitate.

Rebeca filia Batuelis valde liberaliter respondit famulo Abrahæ dicens: Bibe Domine mi, &c. Genes. 24.

Liberaliter egit Moyse defendendo filias Raguel à pastoribus, qui eas adquare pecora non sinebant. Exod. 2.

Audiens Moyse quod focer suus Iethro veniret ad eum egressus est in occursum eius, & ipsum multipliciter honorauit. Exod. 18.

Filij Israel mente promptissima, atque deuota obtulerunt ad faciendum opus tabernaculi, & quidquid ad cultum Dei, & vestes sanctas necessarium erat. Exod. 25. & sequenti capitulo dicitur.

Artifices venire compulsi dixerunt Moyse: plus offert populus, quam necessarium est.

Petiit Moyse à rege eodem, Obsecramus, vt nobis liceat transire per terram tuam: non ibimus per agros neque per vineas, nec bibemus aquam de puteis tuis, sed, &c. Num. 20.

Gedeon petiit à viris Sochoth, & Phanuel panes pro commilitonibus fatigatis, qui dare renuerunt, sed male inde accidit eis. Iudic. 8.

Nabal illiberaliter se habuit ad David petentem aliquid sibi dari. 1. Reg. 25.

Obtenta victoria de Amalechitis, David misit dona de præda senioribus Iuda proximis suis dicens: Accipite benedictionem, &c. 2. Reg. 31.

Præcepit David vt Miphiboseh comederet panem in

mensa sua semper, & totam domum Saul dedit ei. 2. Reg. 9. Fugienti David à facie Absalom, Sobi, & Machir, & Berzellai obtulerunt ei multa exercitui suo necessaria. 2. Reg. 17. qui Berzellai assistit David, quando fugiebat Absalom filium suum, obtenta victoria David retinuit filium illius, & de familia sua fecit illum. 2. Reg. 19.

Regina Saba multa obtulit Salomoni, & Salomon dedit omnia quæ petiuit, exceptis his quæ vltro obtulerat ei munere regio. 3. Reg. 4.

Ea tempestate qua regnavit Achaz in Iudæa, Phacee filius Romeliæ, multos occidit & cepit de viris Iuda, quidam autem boni viri de Israel captiuos nudos vestierunt, & illos qui ambulare non poterant, imposuerunt iumentis, & duxerunt ad fratres eorum. 1. Paral. 28.

Rex Cyrus protulit vasa templi Domini quæ tulerat Nabuchodonosor, & remisit ea in Hierusalem, fuerunt autem vasa aurea & argentea quinque millia quadringenta. 1. Esdr. 1.

B Redeuntes de Babylone filij Iuda obtulerunt sponte, secundum vires suas ad extruendam domum Domini. 1. Esdr. 2.

Præcepit rex Darius, vt ædificaretur in Hierusalem domus Domini, & darentur sumptus de arca regis licet quidam æmuli per literas opus impedire laborabant. 1. Esdr. 6.

Gratiosam & liberalem epistolam dedit Artaxerxes rex Esdræ sacerdoti venienti in Hierusalem ad consolandum Iudæos. 1. Esdræ 7. Rex Artaxerxes liberaliter se habuit ad Nehemiam venientem in Iudæam, & dedit ei epistolas quales petierat. Nehem. 2.

Nehemias valde liberalis fuit legatus, qui populum annona, & exactionibus non grauauit, & illis ad quos venit plurima bona fecit. Nehem. 5.

C Tobias omnia quæ habere poterat, conceptiuis fratribus, qui erant de genere suo impertiti studebat, esurientes alebat, nudisque vestimenta præbebat. Tob. 1.

Raguel tradidit Tobie iuniori Saram filiam suam, & dimidiam partem substantiæ. Tob. 10.

Tobias iunior multum fuit gratus Azariæ, quem hominem putabat, & valde bene recognouit beneficia, quæ ab eo receperat, & exinde pater, & filius mediam partem omnium bonorum illi liberaliter obtulerunt. Tob. 12.

Rex Assuerus iussit præparari conuiuium permagnificum, pro coniunctione & nuptiis Esther, & dedit requiem vniuersis prouinciis, ac dona largitus est iuxta magnificentiam principalem. Esther. 2.

D Videns Esther reginam rex Assuerus dixit ei. Quid vis Esther regina: quæ est petitio tua, etiam si dimidiam partem regni petieris, dabitur tibi. Esther. 5.

Quæsiuit rex Assuerus quid honoris, ac præmij consecutus esset Mardocheus pro fide quam erga ipsum seruauerat. Cumque intellexisset eum nihil accepisse mercedis, fecit eum magnifice honorari. Esther. 6.

Filij Iob facientes conuiuia vnusquisque in die suo, vocabant sorores suas, vt comederent, & biberent cum eis. Iob. 1.

E Pium & misericordem se fuisse ad pauperes, ostendit beatus Iob. 29. cap. dicens: Cor viduæ consolatus sum. Pater eram pauperum, &c. Item 30. cap. Si comedi buccellam meam solus: quia ab infanzia mea creuit mecum miseratio, &c.

Magister militiæ regis Babylonis dedit cibaria, & munuscula Hieremiæ, & dimisit eum quocumque veller ire, promittens ei multam humanitatem, si vellet cum eo pergere in Babylonem. Hier. 40. & nihilominus dedit ei liberam facultatem remanendi, ibidem.

Seleucus rex de hæreditatibus suis tempore Oniæ summi pontificis præstabat omnes sumptus ad ministerium sacrificiorum pertinentes. 1. Mach. 2.

Apertis thesauris suis, non paruis oculis, in quibus oboli reponuntur, obtulerunt Magi Domino pauperi, aurum, thus, & myrrham. Math. 2.

Magnificus, & largus remunerator est Dominus, qui

relin

relinquentibus propter se bona temporalia reddit centuplum in hoc saeculo, & vitam æternam in futuro. Matth. 19. Marc. 10. Luc. 18.

Ex pia liberalitate proueniebat, quod Dominus discipulos spicas vellentes sabbathis, & manibus confricantes, contra Phariseos maledicos defendebat. Matt. 12. Luc. 6.

Fons liberalitatis Dominus peccatores respiciebat ad conuiscendum, & colloquendum, & ad osculandum, de primo & secundo exemplum de Matthæo. Matth. 9. Luc. 5. Item de illis publicanis, & peccatoribus, qui appropinquabant ad eum, ut audirent illum. Luc. 19. Item de Zachæo. Luc. 19. De tertio exemplum de Maria, quæ osculabatur pedes eius. Luc. 7. Item de Iuda. Matt. 26. Mar. 14. Luc. 22. propter quod benignitatis signum infelix, citius resipiscere debuisset.

Secutæ sunt turbæ pedestres Dominum Iesum, de ciuitatibus in desertum. Vespere autem facto, dixerunt ei discipuli: Dimitte turbas ut euntes emant sibi escas. Ipse vero tanquam liberalis respondit: Date illis vos manducare, &c. Matth. 14.

Distribuendo & restituendo largus fuit Zachæus, cum dixit ad Dominum: Ecce dimidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus: & si quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum. Luc. 19.

Donum pauperulæ mulieris viduæ, quæ misit duo æra minuta in Gazophylacium, præfertur à Domino muneribus diuitum. Luc. 19.

Valde liberalis fuit Dominus latroni pendenti, & perenti: Memento mei Domine dum veneris in regnum tuum. Et dixit illi Iesus: Amen dico tibi, hodie mecum eris in Paradiso. Luc. 23.

Benignitatem & liberalitatem dignatus est Dominus ostendere, quando vocatus ad pauperes nuptias iuit, & ibidem aquam in vinum conuertit, ut exilaret pauperes discumbentes. Ioan. 2.

Magna Dei liberalitas apparet in illa similitudine de seruo nequam, cui dixit Dominus: Omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me. Matt. 18.

Ioseph qui cognominatus est Barfabas, cum haberet agrum, vendidit illum, & attulit pretium, & posuit ante pedes Apostolorum. Act. 4.

Audientes discipuli, qui erant Antiochiæ, quod famæ valida futura erat in vniuerso orbe, proposuerunt in ministerium mittere habitantibus fratribus in Iudæa, quod & fecerunt mittentes ad seniores per manus Barnabæ & Sauli. Act. 11.

Quædam mulier purpuraria, nomine Lydia baptizata ad prædicationem Pauli, valde liberaliter & deuote rogauit, immo coëgit Paulum, & socios eius manere in domo sua. Act. 16.

Cum euasissent Paulus, & socij eius de naui fracta tempore hyemali, Barbari non modicam humanitatem præstabant eis. Accensa enim pyra reficiebant eos, propter imbrem, quia imminebat frigus. Act. 28.

Publius princeps insulæ Melitæ, ad quam Paulus & socij eius, post tempestatem venerunt, suscipiens eos triduo, benigne exhibuit. Paulus autem patrem febribus, & dysenteria laborantem sanauit. Act. 28.

Apparet Paulum erga pauperes valde liberalem fuisse, quorum negotia, tam sollicitè procurabat, ita, ut pater de collectis quas diligentissime fieri procurabat, ita ut patet. Act. 16. Si dignum fuerit ut ego eam, mecum ibunt. Item 2. Corin. 9. Qui parce seminat, parce & metet, &c.

Mira liberalitas & gratitudo fuit in Paulo, qui pro quodam Onesimo seruo Philemonis fugituo, scripsit literas, tam affectuosas, efficaces, & deuotas, ut patet ad Philemonem. Si habes me socium, ait, suscipe illum, sicut me: si autem aliquid nocuit tibi, aut debet, hoc mihi impura, &c.

sicut me: si autem aliquid nocuit tibi, aut debet, hoc mihi impura, &c.

CAPVT LXXIII.

De auaritia.

Multa possunt notari in hoc, quod Cain qui interpretatur possessio, occidit Abel fratrem suum. Genes. 4.

Cain primus legitur ædificare ciuitatem, sed non Abel. Genes. 4. Quia sancti non habent hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirunt, ut testatur Apostolus. Heb. 14.

Propter multam substantiam, quam Abraham & Loth habebant, non potuerunt pariter habitare, & ceperunt pastores eorum adinuicem litigare. Gen. 13.

Abundantia rerum temporalium frequenter est grauius occasio peccatorum, sicut patet, de Sodomitis peccatoribus pessimis. Gen. 13. & 19.

Postquam creuerat Isaac, & locupletatus fuerat, pastores sui, & vicinorum suorum iurgari ceperunt. Genes. 26.

Odium auaritiæ plusquam cæterorum vitiorum debent habere iudices, & prælati, ideo signanter dixit Iethro de iudicibus. Exod. 18. Oderint auaritiā.

Pauci sunt hodie clerici, qui faciant oblationes populo prohiberi, sicut fecerunt illi, qui operibus tabernaculi præsidebant. Exod. 36.

Nuntij Balaac perrexerunt ad Balaam habentes diuinationis pretium in manibus, & ita fuit cupiditate corruptus. Num. 22.

Tribus Ruben, & Gad, & dimidia tribus Manasse, quia habebant multam substantiam, & pecora, noluerunt transire Iordanem, sed in terra alendis gregibus apta, contenti sunt accipere portionem. Num. 32.

Cupiditate seductus Achan de anathemate Iericho sumpsit, sed pro illo lucro damnum terribile reportauit. Iosue 7.

Pro pecunia à Philisthæis promissa Dalila Samsonem virum suum eis tradidit. Iud. 16.

De filiis Samuëlis dicitur. 1. Reg. 8. Declinauerunt post auaritiā, acceperuntque munera, & peruerterunt iudicium.

Præcipua causa, vel occasio reprobationis Saul videtur cupiditas fuisse, quam habuit ad prædā Amalech, vnde dixit Samuël ei: Quare non audisti vocem Domini, sed reuersus es ad prædā, & fecisti malum in oculis Domini. 1. Reg. 15.

Nimis tenax fuit Nabal, erga Dauid petentem aliquid dari sibi, propter quod fere totam substantiam, & personam amisit. 1. Reg. 25.

Semei exiit de Hierusalem contra prohibitionem Salomonis, ad requirendum seruos suos, qui aufugerant, & ob hanc causam fecit Salomon eum occidi. 3. Reg. 2.

Vinea Naboth, quam concupiuit Achab, fuit causa vel occasio, quare duo testes contra eum fuerunt producti, & ille iussus est lapidari. 4. Reg. 21.

Quia Giezi accepit à Naaman, id quod Eliseus recusauerat, lepra percussus fuit. 4. Reg. 5.

Tempore Nehemiæ, erant aliqui ab optimatibus, ita vsuris oppressi, quod volebant filios suos, & filias vendere in seruos & ancillas, sed Nehemias illos grauitè & vtiliter increpauit. Nehem. 5.

Obienta victoria de Arphaxad rege Medorum, à Nabuchodonosor rege Assyriorum, statim regna alia concupiuit Iudith. 1.

Dixit Iudas Machabæus commilitonibus suis: Non concupiscatis spolia, quia bellum contra vos est, & Gorgias, & exercitus eius in monte prope nos. 1. Machabæorum 4.

Ptolemæus Rex Egypti vituperauit Alexandrum suum generum, propterea quod concupierat regnum eius, cum tamen Alexander illum honorifice recepisset. 1. Mach. 11.

Aduersus Oniam, & ciuitatem sanctam concitantur Simon de Tribu Benjamin, Apollonium & regem Antiochum, dicens: Atrarium pecuniis innumerabilibus esse plenum. 2. Mach. 3.

Menelaus per argentum, quod promisit Antiocho, obtinuit summum sacerdotium. Deinde per vasa aurea de templo furriue sublata, quæ dedit Andronico fecit Oniam occidi, tandem accusatur apud Regem Ptolomæum, & corruptum eum per pecuniam, & contra accusatores fecit ferri mortis sententiam. 2. Mach. 4.

Item Menelaus nequam, propter eorum, qui in potentia erant, auaritiam permanebat in potestate, crescens in malitia, & ad insidias ciuium. 2. Mach. 4.

Cum quidam Iudæi, de mandato Machabæi obsiderent duas turres, in quibus erant inimici gentiles, accepta pecunia quosdam effugere permiserunt, quos Machabæus tanquam proditores, & fratrum venditores interfecit. 2. Mach. 10.

Post bellum contra Gorgiam commissum venit Iudas Machabæus cum suis, ut prostratorum corpora sepeliret. Inuenerunt autem sub tunicis interfectorum de donariis idolorum, à quibus lex prohibet Iudæos. 2. Machabæorum 12. Ob hanc causam ergo creditum est corruisse.

Adolescens qui quæsiuit à Domino, quomodo posset habere vitam æternam; multas habebat possessiones, & idcirco abiit tristis, ut audiuit consilium perfectionis. Matth. 19. Mar. 10. Luc. 18.

Sacerdotes Iudæorum volentes quod homines frequenter offerrent, permittebant quod ea, quæ offerri poterant, venderentur in templo. Matth. 21. Mar. 11. Luc. 19. Ioan. 2. Hac etiam de causa dicebant: Aurum templi sanctius esse templo, & donum quod erat super altare, maioris esse reuerentiæ quàm ipsum altare. Matth. 23.

Cupiditas vel libido lucrandi videtur fuisse principale motiuum, quare Iudas tradiderit Dominum. Matth. 26. Quid vultis mihi dare, &c.

Per pecuniam fuerunt corrupti custodes dominici sepulchri, ut mentirentur Dominum à discipulis suis de nocte furtim fuisse sublatum. Matth. 28.

Dominus Iesus Christus legislator verus noluit se intrinsecus de diuisione hereditatis terrenæ, cum esset super hoc requisitus. Luc. 12.

Contra eos qui bona temporalia congregant, & multo tempore in illis delectari putant, proposuit Dominus similitudinem de diuite, cuius ager vberes fructus attulit, &c. Luc. 12.

Contra diuites edaces, & vestibus pretiosis, & delicatis vtentes, qui ad releuandam indigentiam proximi, sunt tenaces, & parci, ponit Dominus exemplum de illo diuite Epulone. Lucæ 16. Et nota ibi: Si ita punitur ille, qui non dedit propria; quid fiet illis, qui rapiunt aliena.

Excusauerunt se, ne irent ad magnam cœnam, ad quam vocati erant emptores bouum, & villarum, scilicet mobilium & immobilium possessionum, quia sæpe per talia, à cœlesti gloria retrahimur. Lucæ 14.

Pharisæi qui erant auari, audientes monitiones Domini, quod deberent amici fieri de mammona iniquitatis, deridebant illum. Lucæ 16.

Nimis terribiliter punita fuit Ananiæ auaritia, & Saphiræ, qui de pretio agri venditi partem retinuerunt sibi. Act. 5.

Quidam quæstuarij habentes vnam puellam pythoniassam, à qua Paulus eiecit dæmonium, videntes quod amiserant quæstum suum, apprehenderunt Paulum, & Silam socium eius, & duxerunt eos ad principes ciuitatis accusantes eos, quod ciuitatem turbarent, & mores illicitos nuntiarent. Magistratus autem scissis illorum tunicis fecerunt eos cædi, & in carcerem mitti, & cum diligentia custodiri. Act. 16.

Paulo apud Ephesum existente, & multa ibidem miracula faciente, Demetrius quidam argentarius faciens

ædes argenteas Dianæ, præstabat artificibus non modicum quæstum, quos conuocans, dixit quod Paulus suadebat, & auerteat populum à cultura Deorum, dicens, quod non sunt dii qui manibus fiunt, ita turbauit ciuitatem, quod impleta est confusione, & imperum fecerunt vno animo in theatrum, rapto Gaio, & Aristarcho comitibus Pauli, &c. Act. 19.

Cum esset Paulus apud Felicem præsidem victus à Iudæis tanquam homo seditiosus & pestifer accusatus, sperabat Felix, quod pecunia daretur ei à Paulo, propter quod frequenter accersens eum Felix loquebatur cum eo. Actorum 24. & quia non ita fuit factum, ipse iudex iniquus non absoluit eum, sed eum reliquit Festo successori suo victum.

C A P V T L X X I V.

De paupertate.

Patriarcha Iacob recedens à parentibus suis, & iens ad Laban fratrem matris suæ, nec animal, nec famulum legitur habuisse, sed in baculo suo transiit Iordanem, & quadam vice volens requiescere post solis occubitum, tulit de lapidibus & supponens capiti suo dormiuit in eodem loco. Gen. 28.

Moyse pascebat oues Iethro socii sui sacerdotis Madian; per quod videtur, quod proprias non habebat, qui alienas pascebat. Exod. 3.

Ruth Moabitidis non magnis diuitiis abundabat, quando iuit ad colligendum spicas, quæ metentium fugerant manus, quæ ad pauperes pertinebant. 1. Reg. 2.

Vno puero contentus Saul iuit satis longe ad quærendum afinas patris sui, unde ipse Saul dixit postea Samueli, quod cognatio sua erat minima inter omnes familias de tribu Benjamin. 1. Reg. 9.

Minimus erat Dauid inter filios patris sui, ita quod quando venit Samuel ad inungendum vnum ex filiis Isai; Dauid erat in pascuis, nec in principio vocatus fuit, quasi nullius esset reputationis. Deinde cum fratres eius essent in exercitu, misit eum pater suus onustum victualibus ad deferendum illis. 1. Reg. 16. & 17.

Magnam penuriam patiebatur Elias, quando petiit à vidua Sareptana, ut daret ei paululum aquæ & buccellam panis. 3. Reg. 17.

Filij Prophetarum sub Eliseo in magna paupertate vivebant, qui parum de pane, & insipidum pulmentum habebant. 4. Reg. 4.

Anna vxor Tobie ibat ad textinum opus tota die, per quod videtur illos pauperes fuisse, qui nec ipsum instrumentum ad texendum possent in domo sua tenere, unde & Tobias filio suo dixit: Noli timere fili mi, pauperem quidem vitam gerimus, &c. Tob. 4.

Filij Rechabitarum domos non ædificabant, sementem non ferebant, vineas non habebant, vinum non bibebant, sed in tabernaculis habitabant. Ierem. 35.

De plebe pauperum, qui nihil penitus habebant, dimisit Nabuzardan in terra Iuda, pauperibus ergo percutit, diuites & potentes occidit, vel captiuos in Babylonem duxit. Ier. 39.

Exemplum paupertatis amandæ habemus in Domino Salvatore, qui fuit de paupere matre natus, & à paupere fabro nutritus, recenter genitus fuit pannis inuolutus, & in præsepio reclinatus, & post in purificatione Virginis gloriosæ oblationem pauperum obtulerunt. Lucæ 2. Item cito, post Ioseph cum puero, & matre eius fugit in Ægyptum. Matth. 2.

Cum factus esset Iesus puer annorum duodecim, remansit in Hierusalem ignorante Maria & Ioseph, per quod apparet, quod magnam familiam non habebant ad associandum puerum, vel ad seruiendum ei. Luc. 2.

Circuens Iesus ciuitates, & castella non habebat, vbi caput reclinaret. Matth. 8. Vulpes foueas habent, &c. & in fine nudus appensus est in cruce. Io. 19.

Discipuli Christi pro maiori parte de statu paupertatis fue-

tis fue

tis fuerunt assumpti. Matth. 4. Iacobus & Ioannes reficiebant retia sua, & Luc. 5. laudabant retia sua, &c.

In sermone Domini in monte primum ponitur commendatio paupertatis, quasi ipsa esset totius spiritualis ædificij fundamentum. Matth. 5. Luc. 6.

Inter cætera Christi miracula, vnum ponitur, quod pauperes euangelizabantur. Matth. 12. eo quod ante Domini aduentum ita fieri non solebat.

Adolescenti de ingressu ad vitam æternam querenti dixit Dominus: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, &c. Matth. 19.

Miram remunerationem promittit Dominus omnia derelinquentibus propter nomen ipsius. Matth. 19. Mar. 11. Lucæ 18.

De illo famoso paupere Lazaro in sinum Abraham ab Angelis deportato nullum aliud iustitiæ opus, vel causam gloriæ scriptura allegare videtur, nisi quod ipse receperat mala in hac mortali vita; & ideo Deus volebat eum consolari in alia. Luc. 16.

Pauperes & debiles ad cœnam illam Domini magnam fuerunt introducti; imo etiam quidam de viis & sepibus leguntur, ibi fuisse compulsi. Luc. 14.

Omnes qui credebant in primitiua Ecclesia erant pariter, & habebant omnia communia, possessiones, & substantias vendebant, & diuidebant illas omnibus, prout cuique opus erat. Act. 2.

Petrus dixit claudo pauperi eleemosynam perenti, Argentum & aurum non est mecum, &c. Act. 3.

Valedicens Paulus fidelibus de Achaia dixit inter cætera: Argentum & aurum, aut vestem nullius concupivi, ipsi scitis, quoniam ad ea, quæ erant opus mihi, & iis qui mecum sunt, ministrauerunt manus istæ. Act. 20. Item 1. Cor. 4. Esurimus & sitimus, & nudi sumus. 2. Cor. 11. in fame & siti, in frigore & nuditate.

CAPVT LXXV.

De hypocrisi & simulatione.

A Mon filius David simulauit languorem, vt posset decipere Thamar, quam libidinose amabat. 2. Regum 13.

Vxor Ieroboam mutato habitu venit ad Ahiam Prophetam, cui ille dixit: Quare altam te esse simulas, &c. 3. Reg. 14.

Giezi famulus Elisei simulauit Dominum suum indigere duplici veste pro duobus adolescentibus, & filiis Prophetarum. 4. Reg. 5.

Cum venisset Apollonius Hierosolymam, missus ab Antiocho pacem simulans quieuit vsque ad diem sabbati, & tunc feriatis Iudæis arma suis capere præcepit, & omnes qui ad spectaculum venerant, trucidauit. 1. Machab. 5.

Quamuis diuina sapientia generaliter impium detestetur. Prou. 8. tamen specialiter hypocritis comminatur multoties in Euangelio, dicens: Væ vobis Pharisei hypocritæ. Matth. 23.

Phariseis volentibus capere Dominum in sermone respondens increpans eos, quid me tentatis hypocritæ. Matth. 22.

Quidam sunt qui magna scelera perpetrant & modica peccata deuitant, colantes culicem, & camelum glutientes, sicut principes sacerdotum, qui magis timuerunt intrare prætorium Pilati, quàm nequissime procurare crimen homicidij. Io. 18.

Archisynagogus indignans, quia Dominus sabbato curaret, dicebat turbæ: Sex dies sunt, in quibus oportet operari. In iis ergo venite & curamini, & non in die sabbati. Dominus autem arguit illum hypocritam vocans. Lucæ 13.

Malam hypocrisim commiserunt Ananias & vxor eius Saphira simulantes se totum pretium agri attulisse, & ad pedes Apostolorum posuisse. Act. 5.

Quamuis Simon Magnus credidisset in prædicatione

A Philippi, tamen Petrus dixit ad eum. Non est tibi fors in sermone illo, cor enim tuum non est rectum coram Domino; pœnitentiam itaque age, &c. respondens autem Simon dixit: Precamini vos pro me, &c. Act. 8.

Elymam magum grauiter notauit Paulus de hypocrisi & falsitate dicens, ô plene omni dolo, & omni fallacia, fili diaboli & inimice omnis iustitiæ, non definis vias Domini rectas peruertere, &c. Act. 13.

CAPVT LXXVI.

De munerum acceptione.

A Braham noluit accipere multa, quæ obtulit ei Rex Sodomorum, licet ipse optime meruisset. Genesis 14. quando reuersus est ipse Abraham à cæde quatuor Regum.

Munera misit Iacob Esau fratri suo, vt compesceret iram eius. Gen. 32.

Munera obtulerunt filij Israël ad opus tabernaculi Domini in tanta quantitate, quod iussit Moyses clamari, vt nullus aliquid vltius offerret. Exod. 36.

Mercedem iniquitatis amauit Balaam, & iuit cum nuntiis Balach, qui diuinationis pretium habebant in manibus. Num. 22.

Ahod obtulit munera Eglon Regi Moab, & postea secreto loquens percussit eum grauiter, & occidit. Iudicum 3.

Inimici Samson pecuniam Dalilæ promiserunt, & eam vt illum deciperet induxerunt. Iud. 16.

C De filiis Samuelis dicitur. 1. Reg. 8. Declinauerunt post auariciam, acceperuntque munera, & statim sequitur: Et peruerterunt iudicium.

Non fuit impositum Samueli, qui viginti annis populum Israel iudicauerat, quod vnquam munus ab aliquo accepisset. 1. Reg. 12.

Xenia quæ obtulit Siba seruus Miphiboseth David à facie Absalom fugienti, videntur inclinasse animum ipsius David ad hoc, quod contra absentem iniquum tulit iudicium. 2. Reg. 16.

Regina Saba dedit Salomoni centum viginti talenta auri & aromata multa, & gemmas pretiosas. Rex autem Salomon dedit ei omnia quæ voluit, & quæ petiuit ab eo, exceptis quæ vltro obtulerat ei munere regio. 3. Regum 4.

D Areuna voluit offerre David arcem, & omnia ad sacrificia necessaria; sed ille noluit gratis accipere, nec sacrificium de alieno offerre. 2. Reg. 24.

Rex Syriæ Benadad fœdus habebat, cum Baasa Rege Israel, sed propter munera, quæ misit ei Asa Rex Iudæ, rupto fœdere cum Baasa grauiter impugnavit eum. 4. Reg. 16.

Naaman Syrus fuit omnino gratis ab Eliseo curatus, & tamen Giezi accepit ab illo munera, & fuit graui plaga percussus. 4. Reg. 5.

Misit rex Babylonis literas, & munera ad Ezechiam, & sequitur; Lætatus est autem Ezechias in aduentu eorum, &c. 4. Regum 20. Sed nota ibi, quomodo displicuit Domino.

E Achaz rex Iudæ spoliata domo Domini, & domo regum & principum, dedit regi Assyriorum munera, & tamen nihil ei profuit. 2. Paral. 28.

Statuerunt Iudæi in memoriam lætitiæ, quam habuerunt interfecto Aman pessimo Iudæorum inimico, vt pauperibus munuscula largirentur. Hest. 9.

Conquerendo loquitur Dominus per Isaiam, Principes tui infideles, socij furum, omnes diligunt munera, sequuntur retributiones, &c. Isa. 1.

Dedit magister militiæ regis Babylonis Ieremiæ cibaria, & munuscula, & dimisit eum. Jer. 40.

Postquam exposuerat Nabuchodonosor regi Daniel visionem, rex in sublime eum extulit, & munera magna, & multa dedit ei. Dan. 2.

Balthasar Rex Babylonis promiserat donaria magan

Danieli

Danieli, qui respondit. Tua munera sint tibi, & dona domus tuæ alteri da. Dan. 5.

Ionathas abiit Ptolemaidam, & dedit Demetrio regi argentum multum & aurum, & dona, & inuenit gratiam in conspectu eius. 1. Mac. 11.

Videns, Tryphon Ionathan venisse ad eum cum exercitu multo, timuit eum, & cum honore recepit, & munera dedit ei, & hac occasione decepit eum. Nam remissis militibus ipsum cum paucis retinuit, & occidit. 1. Mac. 12.

Propter munera quæ dedit & promisit Iason ambiciosus Regi Antiocho obtinuit summum sacerdotium, cum autem misisset pecuniam regi per Menelam ille supplantauit eum, & obtinuit principatum, quia superposuit Iasoni argenti talenta trecenta. 2. Mac. 4.

Menelaus frater Lyfimachi per pecuniam, quam promisit Antiocho, obtinuit summum sacerdotium, deinde donauit Andronico quædam vasa aurea de templo furtim accepta, & fecit Oniam occidi, postmodum cum accusaretur apud Ptolemaum per pecunias, quas ei dare promiserat, accusatores suos morte damnari procurauit. 2. Mac. 4.

Obtulerunt Magi Domino pauperi aurum, thus, & myrrham. Matth. 2.

Milites illi qui debuerant custodire sepulchrum Domini accepta à Iudæis pecunia copiosa dixerunt, quod discipuli eius furati fuerant ipsum illis dormientibus. Matth. 28.

Pauperulæ donum viduæ, quæ duo æra minuta misit in Gazophylacium præfertur à Domino muneribus diuitum. Luc. 21.

Cum vidisset Simon, quia per impositionem manus Apostolorum daretur Spiritus S. obtulit eis pecuniam dicens: Date mihi hanc potestatem, &c. Act. 8.

Felix præses qui tenebat Paulum vinctum à Iudæis nequiter accusatum, sperabat quod pecunia ei daretur à Paulo, propter quod frequenter accersens eum loquebatur cum eo, & quia verisimile est eum non habuisse intentum, Paulum dimisit vinctum. Act. 24.

CAPVT LXXVII.

De fortitudine & strenuitate.

AVdiens Abraham nepotem suum Loth esse captum, assumptis vernaculis suis, & aliis sociis irruit nocte super quatuor reges, qui ceperant illum, & percussis hostibus reduxit Loth cum tota substantia, & populo Sodomorum. Gen. 14.

Securum & audacem facit hominem puritas conscientie; hinc est, quod Iacob tumens cum iurgio ait ad Laban, Quam ob culpam meam, & ob quod peccatum meum sic exarsisti post me. Gen. 31.

Dixit Angelus ad Iacob, si contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines præualebis. Gen. 32.

Audaciter & constanter stetit Moyses coram Pharaone arguens eum, quia non dimittebat populum Domini. Exod. 5. & deinceps.

Armati descenderunt filij Israël de terra Egypti, Exod. 13.

Caleb & Iosue viriliter confortauerunt populum, dicentes: Ascendamus & possideamus terram, quoniam poterimus obtinere eam. Numer. 13. Ne timeatis populum terræ, quia tanquam panem ita possumus eos deuorare. Num. 14.

Phinees cum duodecim millibus pugnatorum debellauit Madianitas, quorum præter viros & mulieres, qui occisi fuerunt, triginta duo millia virginum in præda; animalium vero maxima multitudo fuit, nec aliquis de filiis Israël mortuus est. Num. 31.

Moyses dixit ad Iosue, qui debebat ei succedere, Confortare, & esto robustus; tu enim introduces populum istum. &c. Deut. 31.

Pergens ad bellum Iosue contra habitatores Hai

erat in fronte exercitus eius vallarus auxilio pugnatorum. Iosue 8.

Captis quinque regibus dixit Iosue ad principes, qui secum erant; Ite & ponite pedes vestros super capita regum istorum, nolite timere, nec paucatis. Ios. 10.

Dixit Caleb ad Iosue octoginta annorum sum hodie, sic valens, vt ego valebam eo tempore, quando ad explorandum missus sum, illius in me temporis fortitudo perseverat, &c. Iosue 14.

Ahod iudex & princeps exercitus Israël in fronte gradiens dixit ad populum, Sequimini me, tradidit Dominus inimicos nostros in manus nostras. Iud. 3.

Gedeoni dixit Angelus, Dominus tecum virorum fortissime. & post: Vade, & in hac fortitudine tua liberabis Israël de manu Madian. Cumque ille se humiliter excusaret, audiuit; Ego ero tecum, & percuties Madian, quasi vnum virum. Iud. 6.

Samson manibus leonem incermis lacerauit. Iud. 14. & post hoc opera fortitudinis multa fecit, vt patet capitulo 15. & 16.

Audiens Saul obsidionem virorum Iabes Galaad, audaciter, efficaciter & festinanter succurrit eis. 1. Regum vndecimo.

Dauid in pueritia sua fortiter superauit, & interfecit leonem & vrsam, & Goliath Philistæum. 1. Reg. 17.

Dauid cum vno milite venit ad castra Saul, & intrauit tentorium eius, & tulit hastam, & scyphum eius. 1. Regum 26.

Pueri duodecim ex parte Isboseth, & duodecim ex parte Dauid apprehenso ab vnoquoque capite comparis sui defixerunt gladium in latus contrarij, & ceciderunt simul. 2. Reg. 2.

Desiderante & petente Dauid de aqua cisternæ Bethleem, tres milites Dauid irruerunt in castra Philistinorum, & attulerunt ei de aqua illa. 2. Reg. 23.

Viriliter egit Iehu percutiens duos reges & fratres Ochoziam, & filios Achab, & Prophetas Baal occidit in multitudine numerosa. 4. Reg. 9. & 10.

Cum magna strenuitate Ioiada pontifex eripuit regnum Iuda de manu Athaliæ, & Ioas de semine Dauid puerulum coronauit. 4. Reg. 11. & 1. Paral. 23.

Ioab filius Saruiz fuit princeps & dux exercitus, quia in primis percussit Iebusæum, qui habitabat in Hierusalem, & ita statuerat Dauid. 1. Paral. 11.

Dixit Nehemias optimatibus, & magistratibus Iudeorum: Surgamus & ædificemus, & confortatæ sunt manus eorum in bono. Nehem. 2.

Filij transmigrationis ædificantes murum in circuitu Hierusalem, vna manu faciebant opus, & altera tenebant gladium. Nehem. 4.

Inimici filiorum transmigrationis terrebant variis modis cogitantes, quod cessarent ab opere, sed dixit Nehemias: Quam ob causam magis confortauimus manus meas. Nehem. 6.

Audientes filij Israël potentiam Holofernus præparauerunt se diligenter ad resistendum, præoccupantes vertices montium, & muris circumdantes vicos suos, congregauerunt frumenta in præparationem pugne. Iudith 4.

Miram strenuitatem habuit Iudith, eundo ad Holofernem, & occidendo eum in tentorio suo. Iudith 11. & 13.

Socij Danielis dixerunt Nabuchodonosor Regi Babylonis: Deus noster potest nos eripere de camino ignis, quod si noluerit, notum sit tibi rex, quod Deos tuos non colimus. Dan. 3.

Daniel non dimisit propter edictum regis, quin oraret Deum suum. Dan. 6.

Miram fortitudinem habuerunt Mathathias, & filij eius, qui ita restiterunt Antiocho regi, & præualuerunt totiens contra eum. 1. Mach. 2. & deinceps.

Confidenter & strenue Iudas Machabæus flumen transiit ad castra hostium, quæ erant ultra ipsum flumen. 1. Mac. 5.

Eleazar

Eleazar filius Saura cucurrit audaciter ad Elephantem, & supposuit se ei, & occidit eum in terram super ipsum, & mortuus est illic. 1. Mach. 6.

Eleazarus dixit tortoribus suis, Fortiter vitam excedendo senectute dignus apparebo; adolescentibus autem exemplum forte relinquam, si prompto animo ac fortiter pro grauissimis ac sanctissimis legibus honesta morte perfungar. 2. Mac. 6.

Machabæus & qui cum eo erant, ibant proprii ad bellum contra Lyfiam de cælo habentes adiutorem. leonum autem more impetu irruentes in hostes prostrauerunt ex eis vndecim millia peditum & equitum mille sexcentos, vniuersos autem in fugam verterunt. 2. Mac. 11.

Virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis Iesu Christi Domini, & gratia magna erat in omnibus illis. Act. 4.

Stephanus plenus gratia & fortitudine faciebat prodigia, & signa magna in populo; eius autem fortitudo præcipue apparuit, quod Iudæis constantissime resistit, & diram mortem patientissime tolerauit. Act. 6. & 7.

Fortitudo est considerata periculorum susceptio, & laborum perpessio, ita dicit Tullius 2. Rhet. secundum hoc constat Apostolum Paulum fortissimum militem Christi fuisse, qui tot, & tanta pericula pro ipso suscepit, & tot & tales labores sustinuit, sicut patet ab vndecimo capitulo Actuum Apostolorum vsque ad finem, ipse etiam enumerat. 2. Cor. 11. In laboribus plurimis, &c.

C A P V T L X X V I I I .

De confidentia & magnanimitate.

MOyses stetit coram Pharaone multoties, & arguebat eum confidenter. Exod. 5. & deinceps in pluribus capitulis.

Confidenter licet reuerenter arguit Nathan Prophetam Dauid post adulterium & homicidium ab illis commissum. 2. Reg. 12.

Dixit Elias ad Achab: Non ego turbaui Israël, sed tu & domus patris tui, qui dereliquisti mandata Domini, & post fecit quadringentos Prophetas Baal occidi. 4. Regum 18. Idem postea dixit Ochozia regi Israël 4. Regum 1. De lectulo super quem ascendisti, non descendes, &c.

Achab Rex Israël dixit Elia: Num inuenisti me inimicum tibi. Qui dixit, Inueni eo quod venundatus es, ut faceres malum in conspectu Domini. tertio Regum 21.

Eliseus mira libertate dixit ad Ioram regem Israël exercitu circumstante: Quid mihi & tibi est, vade ad Prophetas patris tui, &c. 4. Reg. 3.

Fuit Dominus cum Iosaphat, quia ambulauit in viis Dauid patris sui, & post pauca: Cumq; sensisset cor eius audaciam per vias Domini, &c. 2. Paral. 17.

Spiritus Dei induit Zachariam Ioiadæ filium, & stetit in conspectu Domini, dicens: Quare transgredimini præceptum Domini, quod vobis non proderit? 2. Paral. 24.

Ezechias confortauit bellatores suos, dicens: Nolite timere regem Assyriorum, & vniuersam multitudinem, quæ cum eo est, plures enim nobiscum sunt, quam cum eo, &c. 2. Paral. 32.

Sanaballat & cæteri inimici dolentes de ædificatione muri Hierusalem, nisi sunt terrere Nehemiam variis modis, sed non potuerunt. Nehem. 4. & 6.

Miræ magnanimitatis fuit Iudith, quæ inermis iuit ad tentorium Holofernis, & ibi eum interficere ausa fuit. Iud. 10. & 13.

Mardocheus magnanimiter renuit adorare Aman superbissimum, licet sciret regem hoc præcepisse. Hest. 3. & 7. Item etiam cum magna securitate & liberalitate loquebatur reginæ, dicens: Ne putes, quod animam

A tuam tantum liberes, quia in domo regis es præ cunctis Iudæis; si enim nunc silueris, &c. Hest. 4.

Ananias & socij eius confidenter Nabuchodonosor regi dixerunt: Deus noster, quem colimus, potest eripere nos, &c. Dan. 3. Similiter Daniel, qui de edicto regis Darij non curauit, sed Deum suum more solito orauit. Dan. 8.

Eleazar filius Saura cucurrit audaciter ad elephantem, vbi credebatur esse regem, & supposuit se ei, & occidit eum. 1. Mac. 6.

Signum magnanimitatis dedit Timotheus exercitui suo de Iuda Machabæo. si transiret fluuium, & veniret ad hostes audaciter. 1. Mach. 5. Et sic fecit Iudas, & magnam habuit victoriam.

B Mathathias & filij eius magnanimiter rebellauerunt, & restiterunt regi Antiocho. 1. Mac. 2. & deinceps.

Cum dicerent socij Iudæ ad eum, vt liberarent animas suas, quia hostes erant multi, & ipsi pauci; respondit Iudas: Absit istam rem facere, vt fugiamus ab eis, & si appropinquauerit tempus nostrum, moriamur in virtute, &c. 1. Mac. 9.

Videntes socij Iudæ Machabæi exercitum venientem, dixerunt: Quomodo poterimus pauci pugnare contra multitudinem tam fortem. Et ait Iudas: Facile est concludi multos in manus paucorum, & non est differentia in conspectu Dei liberare in multis, aut in paucis, quia non in multitudine exercitus belli victoria, sed de cælo fortitudo est. 1. Mach. 3.

Ionathas animauit suos, ad pugnam ex eo, quod bellum erat ex aduerso, & aqua Iordanis hinc, & inde & ripæ, & paludes, & saltus, & non erat locus diuertendi. 1. Mach. 9.

Cum esset Ionathas in prælio contra alienigenas reliquerunt eum sui omnes, exceptis duobus, sed videntes quod ipse dux fortiter pugnabat, reuersi sunt fugientes, & ceciderunt de alienigenis tria millia virorum. 1. Mac. 11.

Egregius dux militiæ Iudas Machabæus ad eas, quæ amplius urgebant pugnas se conuertit. 1. Mach. 10.

Machabæus & qui cum eo erant, videntes auxilium de cælo sibi missum, conualuerunt animis, non solum homines, sed etiam bestias ferocissimas, & muros ferreos parati penetrare, &c. 2. Mach. 11.

Crucifixo Domino, Ioseph ab Arimathia audacter introiuit ad Pilatum, & petiit corpus Iesu. Marci decimo quinto.

Ille cæcus natus à Domino illuminatus, libera voce veritatem de Domino fatebatur. Ioan. 9.

Dixit Thomas ad condiscipulos: Eamus, & nos, & moriamur cum eo, scilicet cum Christo. Ioan. 11.

Petrus qui ad vocem vnius ancillæ pauesfactus Christum negauerat, recepto Spiritu sancto fuit tanta virtute indutus, vt coram populo, & magistratu, ac Pharisæorum collegio ipsum cum omni fiducia prædicaret. Act. 2. 3. 4. 5.

Stephanus plenus gratia, & fortitudine Christum Deum cum mira libertate prædicabat, & Iudæos dure increpans, confundebat dicens inter cætera: Dura ceruice, & incircumcisi corde & auribus, vos semper Spiritui Sancto resistitis. Act. 7.

E Magistratus, & minister arguendo dixerunt Apostolis: Præcipiendo præcepimus vobis, ne docueritis in nomine isto, & ecce replestis Hierusalem doctrina vestra, & vultis inducere super nos sanguinem hominis istius. Respondentes autem Petrus, & Apostoli dixerunt: Magis obedire oportet Deo, quam hominibus. Act. 5. quinto.

Paulus Apostolus præfente Paulo proconsole, Elymam magum durissime increpauit, & eum ad tempus lumine oculorum priuauit. Act. 13.

Cum mandassent magistratus, vt Paulus, & Syllas liberarentur de carcere, Paulus dixit eis: Cæcos nos publice homines Romanos indemnatos miserunt in carcerem, & nunc occultè nos eiciunt, & sic locutus

est

est quod illi timentes venerunt, & rogauerunt eos, ut A egredierentur de illa ciuitate. Act. 16.

Commota & confusa ciuitate Ephesina, ciues impetum fecerunt vnanimiter in theatrum raptis comitibus Pauli. Paulus autem voluit se mittere in populum, sed non permiserunt eum discipuli. Act. 19.

Valedicens fratribus de Asia, dicebat Paulus: Sanctus Spiritus per omnes protestatur ciuitates mihi, quia vincula, & tribulationes me manent in Hierusalem, sed nihil, inquit, horum vereor, nec facio animam meam pretiosiore, quam me, &c. Act. 20.

Coram illis iudicibus, quos habuit Paulus miram magnanimitatem ostendit, videlicet coram tribuno, Anania principe sacerdotum, Felice, Festo, a quo manifeste grauatus, Cæsarem appellauit. Act. 21. 22. 23. 14. 15.

In tot, & tantis periculis constitutus Paulus semper fuit intrepidus, & securus; & hoc præcipue apparuit in tempestate, quam passa est nauis sua. Act. 27.

De ipso beato Paulo, beatus Augustinus de ciuitate Dei. Illum, inquit, optimum & fortissimum virum, qui in suis infirmitatibus gloriatur. Qui plus omnibus Coepostolis suis laborauit. Illum, inquam, verum athletam Christi, doctum ab illo, vinctum de illo, crucifixum cum illo, gloriosum in illo; in theatro huius mundi, cui spectaculum factus est, & Angelis, & hominibus, legitime magno agone certantem, oculis fidei libentissime spectantem, gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus, foris habentem pugnas, intus timores, &c.

CAPVT LXXIX.

De patientia, & mansuetudine, & de iniuriis, & tormentis.

M Anseret ferebat Isaac, cum pater suus immolare eum vellet. Gen. 22.

Ioseph facinus quod in eum commiserunt fratres sui, Genesis 37. & patienter tulit, & clementer indulgit. Genes. 45. & 1.

Speciale mandatum dedit Ioseph fratribus suis, dicens: Ne irascamini in via. Gen. 45.

Cito orauit Moyses pro Maria, quæ contra eum, tam inique locuta fuerat, & per orationem eius sanata fuit. Num. 12.

Murmurauerat populus contra Moysen & Aaron, dicens: Vos interfecistis populum Domini; & cum iratus Dominus populum percuteret, dixit Moyses ad Aaron: Perge cito ad populum, ut ores pro eis, & sequitur, quod plaga cessauit. Num. 16.

Filij Ephraim iurgantes fortiter contra Gedeonem fuerunt sedati, per eius mansuetam responsionem. Iudicum 8. Quid enim, inquit, tale quid facere porui, quale vos fecistis, &c.

Noluit sustinere Saul, quod occiderentur viri, qui detraxerant ei. 1. Reg. 11.

Potuit David pluries, & noluit occidere Saulem ipsum auctualiter persequentem. 1. Reg. 24. Quando abscondit oram chlamydis suæ, & 26. Quando inuenit dormientem.

Fugiens David à facie Absalom, patienter dixit ad Sadoch: Si inuenero gratiam in oculis Domini, reduceret me, &c. 2. Regum 15. Et ad Semei maledicentem sibi, &c. 16.

Miphiboseth sustinuit patienter iniquam sententiam contra se latam. 3. Reg. 15.

Dixerunt seniores dantes consilium Roboam: Si placueris populo huic, & linieris eos verbis clementibus, seruiet tibi omni tempore. 2. Paral. 10.

Homines qui venerant ad capiendum Eliseum, non permisit ipse aliquid mali habere, sed præcepit eis mentem apponi, & resectos abire permisit. quarto Regum quinto.

Exercatus Tobias, miram patientiam ostendit erga

diuinum flagellum, & irrisiōem amicorum, & vxoris. Tob. 2. & 3.

Iob patiens fuit perdendo sua, suos, & quasi seipsum. Et notandum est, quod simul amisit bona sua, & liberos suos: & sic vehementior fuit tentationis impetus. Item illi qui remanserunt de amicis suis plus ei desolationis, quam consolationis attulerunt; ut patet in vxore, & aliis amicis, qui fuerunt ei consolatores onerosi. Iob 1. & 2. Et deinceps.

Alacrem patientiam exhibuerunt socij Danielis missi iussu regis in fornacem ignis ardentis. Dan. 3. Et tantum, vel amplius laudatus fuit Deus ex eorum patientia, quantum ex Danielis sapientia.

Filia, Raguelis Sara grauem contumeliam ab ancilla prolatam patienter tulit, nihil respondens, sed statim ad orationem se committens. Tob. 3.

Cum plagis perimeretur Eleazarus dixit: Domine tu scis, quia cum à morte possem liberati, ditos corporis sustineo dolores; secundum animam vero propter timorem tuum hæc parior libenter. 2. Mach. 6.

Septem illi fratres, cum pia matre sua, alacri animo passi sunt horrenda tormenta. 2. Mach. 7.

Cum interrogasset Petrus: Domine quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei vsque septies: Non dico vsque septies, sed vsque septuagies septies. Matth. 18.

Ad remittendum fratribus ex corde induxit Dominus parabolam serui nequam, cui decem milia talenta liberaliter à Domino fuerunt dimissa. Matth. 18.

Cum vidissent Iacobus, & Ioannes, quod Samaritani non receperant nuntios Domini, quos præmiserat, dixerunt: Vis, dicamus, ut ignis descendat de cælo, & consumat illos. & Dominus increpauit illos, & dixit: Nescitis cuius spiritus estis, &c. Luc. 9.

Mulier in adulterio deprehensa, & coram Domino accusata, nihil omnino accusatoribus respondebat. Dominus autem pro ea verbum assumpsit, & eam benigne absoluit. Ioan. 8.

Cedendum est quandoque furori persequentium, unde Dominus qui pati & occidi venerat, non ut timidus, sed ut prouidus, & horam passionis competenter expectans, rabiem Iudæorum pluries declinauit. Luc. 4. Iesus autem transiens per medium illorum ibat. Ioan. 8. & 12. Abscondit se, & exiuit de templo.

De se ipso, Dominus ait, Matth. 11. Discite à me, quia D mitis sum, & humilis corde.

Dominus noster patienter pertulit iniurias illas verbis & factis; verbis quidem detractoriis, contradictoriis, derisoriis, & contumeliosis.

Detraxerunt enim occulte ei, & manifeste, occulte intra se loquendo, & ipsum temere nequiter iudicando. Luc. 7. Hic si esset Propheta, &c. Item Matth. 6. Lucæ 5. Hic blasphematur, &c.

Manifeste quando dicebant discipulis eius Pharisei, Quare cum publicanis & peccatoribus manducat & bibit magister vester? Matth. 10. & Luc. 5. Item Matth. 12. Luc. 11. quando eius miracula deprauabant, dicentes: In Beelzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia. & Ioan. 9. Non est hic homo à Deo, qui sabbatum non custodit. Item ibidem Ioan. 9. Nos scimus, quia hic homo peccator est. Item dicebant eum habere dæmonium Ioan. 7. & 8.

Contradictoria vero verba sustinuit. Ioan. 8. Tu de te ipso testimonium perhibes. Testimonium tuum non est verum. Item ibidem: Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti. Item verba derisoria. Matth. 9. Lucæ 8. Cum dixisset, non est mortua puella, sed dormit; sequitur: Deridebant eum. Item Lucæ 16. Cum dixisset: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Sequitur: Audiebant hoc Pharisei, qui erant auari, & deridebant eum.

Item verba contumeliosa. Ioan. 8. Nonne benediximus, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes. Ioan. 7. Dæmonium habes. Lucæ 5. Quis est hic, qui loquitur blasphemias?

Similiter

Similiter tempore passionis ante crucem in domo Annæ, & in domo Caiphæ coram Pilato, & coram Herode, ac demum dum penderet in cruce huiusmodi verba multa circa se audiuit.

Item in factis graues iniurias passus fuit; nam ipso prædicante repleti sunt omnes in synagoga ira, & eiicientes eum extra ciuitatem, voluerunt eum præcipitare de supercilio montis. Luc. 4. Et iterum ad lapidandum eum, lapides sustulerunt. Ioan. 8. & 9.

Item cum iret in Hierusalem, & vellet transire per Samariam nuntios quos præmisit, recipere noluerunt. Luc. 9.

Præterea ipso prædicante Iudæis, & eorum malitias increpante, illi ad lapidandum eum lapides sustulerunt. Ioan. 8. & 9.

Hoc parum fuit respectu eorum, quæ in passione sustinuit, circa quam notari potest quod, secundum ea, quæ ipse prædixerat. Matth. 20. Fuit delusus, flagellatus, & crucifixus.

Delusus siquidem in domo Caiphæ pontificis. Luc. 22. Qui tenebant eum, illudebant ei cadentes.

Item in prætorio Pilati præsidis. Matth. 27. Genu flexo illudebant ei dicentes: Aue rex Iudæorum.

Similiter illusus fuit in domo Herodis: Spreuit eum Herodes, & illudit eum cum exercitu suo, &c. Luc. 23.

Item illusus fuit Dominus Iesus in patibulo crucis, & hoc à militibus, & sacerdotibus, & communiter prætereuntibus, & latronibus. Siquidem de militibus dicitur. Matth. 27. Illudebant ei milites dicentes, &c. accedentes, & acetum offerentes.

De sacerdotibus autem. Matth. 27. Principes sacerdotum cum scribis, & senioribus illudebant ei dicentes, Alios saluos fecit, &c.

Prætereuntes autem blasphemabant eum mouentes capita sua. Matth. 27.

De latronibus insuper dicitur Matth. 27. Latrones qui crucifixi erant cum eo conuitiabantur ei.

Uterius quod illusus fuit nutibus, & signis, quando mouebant capita sua, & flecebant genua sua.

Verbis quando salutantes dicebant: Aue rex Iudæorum.

Factis quando fuit spinis coronatus, & arundo loco sceptri posita in manu eius.

Sputis deturpatus & veste purpurea, & alba vestitur. Luc. 23.

Saluator noster in passione sua, mansuetudinem exhibuit ad proditorem, quem vocauit amicum. Matth. 27.

Ad liatorem cuius aurem sanauit. Luc. 22. Ad Annam, & ad Caipham, ad Pilatum coram quibus fuit falsissime accusatus, mansuetissime respondit. Ioan. 18. & 19. & in aliis Euangelistis.

Item ad crucifixores pro quibus orauit. Luc. 23.

Item ad latronem cui tam benigne respondit. Luc. 23.

De flagellatione pensandum est, quod ipse Dominus Iesus flagellatus fuit in capite. Matth. 27. Percutiebant caput eius arundine. Item in facie. Luc. 22. Percutiebant faciem eius. Ioan. 18. Vnus ministrorum assistens pontifici dedit ei alapam. Item in collo. Matth. 27. colaphis eum ceciderunt. Item in toto corpore. Matth. 27. Tradidit illis Iesum flagellis casum, ut crucifigerent eum.

Circa quæ notari potest quod flagellari solent in capite inscii, & qui erudiuntur, in collo serui qui de domo eiiciuntur, in facie rei qui vituperantur, in toto corpore scelerati qui puniuntur.

Item considerari debet ab anima fidei, quod fuit flagellatus linguis blasphemantium, impropertantium, acclamantium, Crucifige, crucifige eum. Palmis percutientum. Matth. 26. Alij palmas in faciem ei dederunt in arundine, & flagellis, sicut iam visum est in Mathæo, & Marco.

Ad omnis iniuriæ cumulum multum facit, quod ipse Dominus dominantium, qui soluit compeditos, ipse fuit tanquam latro captus, & ligatus. Ioan. 18. Ministri Iudæorum comprehenderunt Iesum, & ligauerunt eum.

Item fuit latro ei præpositus, quia petierunt Barabam sibi dimitti, & Dominum crucifigi testantibus omnibus Euangelistis, & tamen ille cum eo, qui erat latro in seditione fecerat homicidium. Ioan. 18. Luc. 22. Matth. 27. unde ille Barabas erat homicida, seditiosus, latro insignis, in malitia diffamatus.

Item fuit in medio latronum positus, quasi esset magister eorum, & sceleratior omnibus. Ioan. 19. Medium autem Iesum.

Præterea pensandum est, quod ipse fuit in omnibus sensibus corporis flagellatus, oculi namque illius videbant illos tortores suos rabidos, & crudeles.

Item piam matrem eius in animam pariter crucifixam, dilectum discipulum, & mulieres deuotas ei compatientes. Aures autem verba blasphemiarum, insultationis, derisionis, & impropertij audiebant. Nares etiam ratione loci Caluarie, in quo crucifixus est; ubi decalabantur, siue decapitabantur malefici; affectu erant fœtore graui. Gustus eius fuit afflictus in hoc, quod fuit potatus vino myrrhato; vel aceto cum felle mixto. In quibus datur intelligi poculum fuisse amarissimum. Sensus autem tactus per totum corpus diffusus ubique dolorem sensit in membris videlicet flagellatis in manibus, & pedibus atrociter perforatis.

Potest etiam considerari, quod ipse Dominus Iesus sustinuit damnum in rebus, quas secundum hominem habuit.

Quia fuit vestimentis nudatus. Io. 19. Ab amicis derelictus. Matth. 27. Discipuli relicto eo fugerunt omnes.

Afflictus in toto corpore sicut tactum est per acerbissimam passionem.

Iterum in corde, vel mente per compassionem, quia compatiabatur amicis ibi assistentibus, & inimicis ignorantibus.

Item passus est Iesus quodammodo in fama, seu opinione, quia dicebant eum fuisse populi seductorem. Matth. 27. Domine dixerunt ad Pilatum principes sacerdotum, recordari sumus, quoniam seductor ille, &c.

Aduertendum est etiam circa salutiferam passionem Domini nostri Iesu Christi, quæ fuit turpis, immo turpissima & ignominiosa, ratione loci, ubi notus, & honoratus fuerat, & multa miracula fecerat, scilicet in Hierusalem. Item ratione temporis, vel diei solemnem Paschæ, quando conuenerat ad diem festum maximam hominum multitudo. Item hora quasi sexta ductus fuit ad crucem ut ab hominibus posset sciri. Item ratione ipsius mortis, quia morte crucis, morte debita maledictis malefactoribus, & iniquis. Item ratione modi ad ipsum tormentum eundi; exiuit enim Iesus baiulans sibi crucem. Io. 19. quod certe non legitur de aliis duobus nequam qui ducebantur cum eo. Item ratione consortij; nam fuit crucifixus in medio duorum latronum, quasi esset vnus, aut maximus, vel magister.

Adhuc autem aggrauatur illius benedictæ passionis acerbitas ex naturali Domini corporis complexione. Certum est enim illud sacrum corpus fuisse complexionis optimæ, & mirabiliter delicatæ; utpote organatum sancti Spiritus opere, unde fuit sine aliquo naturæ vitio, vel errore. Item caro sua sancta nullam habuit vquam rebellionem, vel pugnam contra spiritum, & ideo spiritus merito magis diligebat ipsam, quam alterius spiritus, vel anima debeat diligere corpus suum. Item ex diuturnitate diurnæ durationis aggrauatur acerbitas passionis; nam multi martyres igne cremati, vel aqua submersi vel capite truncati martyrium suum celeriter compleuerunt; passio vero Dominica durauit, quasi ab instanti suæ conceptionis vsque ad horam mortis (certissime namque præsciuit quicquid sua humanitas passura fuit) specialiter tamen continue durauit ab hora illa post cœnam vsque ad sextæ feriæ horam nonam. Item ex qualitate membrorum, in quibus passus fuit, quia in pedibus, & manibus quæ sunt membra neruosa, & doloris maxime perceptiua.

Signum autem quod passio Domini grauissima &

acerbissima fuerit ex hoc præcipue potest haberi, quod A narrante Luca in oratione post cœnam ex vehementi imaginatione futuræ angustiae vel doloris, factus est sudor eius, sicut guttae sanguinis decurrentis in terram. Luc. 22.

Eandem vero Dominicam passionem reddit inestimabiliter gratiosam hoc quod ad illam sponte se obrulit. Matth. 27. Surgite, eamus, ecce appropinquauit qui me tradet, & Io. 18.

Iuit obuiam ministris quærentibus Iesum Nazarenum, & cum audissent eum dicentem: Ego sum, ceciderunt in terram. Item postea captus, victus, ignominiose deductus, mendaciter accusatus, colaphizatus, spuris illitus, flagellis cæsus, spinis derisorie coronatus, nullum verbum aut signum impatientiae, seu turbationis ostendit, quinimmo multiplex beneficium illis, à quibus ita premebatur, impendit. Nam autem amputatam seruo principis sanauit, & multa pia & vtilia verba illis dixit, & pro ipsis crucifixoribus suis clementer orauit patrem suum dulciter inuocans, & illos benigne excusans. Luc. 23. Pater, inquit, dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt.

Denique hæc omnia passus non propter se, sed propter nos, nam propter peccata nostra tollenda, quia quæ non rapuit, tunc exoluit; vnde propter necessitatem & vtilitatem nostram, non propter suam, animam enim suam posuit pro ouibus suis. Io. 10. Pro nobis quippe liberandis voluit comprehendere, pro nobis redimendis voluit vendi, pro nobis honorandis voluit confundi, & in cruce suspendi, vinculatus est vt absolueremur, vulneratus est vt sanaremur, flagellatus ne flagellaremur, mortuus est ne æternaliter moreremur. Gal. 2. In fide viuo filij Dei, qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me. 1. Cor. 15. Christus mortuus est pro peccatis nostris. Item 1. Pet. 2. Christus passus est pro nobis relinquens exemplum. Item Isa. 53. Ipse vulneratus est propter iniquitates nostras. Attritus est propter scelera nostra tollenda, scilicet & delenda. Item Io. 10. Animam meam, inquit, pro ouibus meis pono.

De Apostolis cæsis dicitur. Act. 5. Ibant gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt, &c.

Stephanus ad lapidatores suos fuit ita patiens, & benignus, quod diligentius pro illis, quam pro se ipso orasse videtur. Nam positus genibus clamauit voce magna dicens: Domine ne statuas, &c. orans autem pro se non legitur genua flexisse, nec clamasse. Act. 7.

Paulus & Silas positi in duro carcere media nocte adorabant Deum, & laudabant. Act. 16.

C A P V T L X X X.

De constantia & perseverantia in proposito.

Non est respiciendum retro post egressum de societate malorum, sicut fecit vxor Loth, quæ versa est in statuam salis. Gen. 19.

Singulis diebus molesta erat Ioseph domina eius, & ille tamen perseveranter restitit operi nefario. Gen. 39.

Nunquam potuit vinci Moyse, quod vel in Ægypto, immolans remaneret, vel paruulos aut iumenta populi dimitteret Pharaoni. Exo. 8.9. & 10.

Dure reprehensus David à fratre suo maiore, & etiam dissuasus à Saule non destitit ab incepto, sed viriliter pugnauit, & vicit. 1. Reg. 17.

Perseueranter egit Ioab in obsidione Rabbath, donec capta fuit ciuitas. 2. Reg. 12.

Item circa Seban Boethi in obsidione ciuitatis Abela. 2. Reg. 20.

Quamuis Nehemias in ædificando multa passus fuerit impedimenta, non cessauit ab opere, donec murus fuerit totaliter consummatus. Nehe. 4. & 6.

Cum Tobias ab infantia semper timuerit Deum non est contristatus contra Dominum, quod plaga cæcitatatis euenit ei, & immobiliter in Dei timore permanfit. Tob. 2.

Eliachim sacerdos magnus allocutus est omnem Israël dicens; Scitote quoniam exaudiet Dominus preces vestras, si manentes perseveraueritis in conspectu Dei. Iudith. 4.

Scire cupiebant famuli regis Assueri, vtrum Mardochæus perseveraret in sententia de non adorando Aman, qui ita constanter perstitit in proposito, vt non solum eum non adorare voluerit, sed nec ei assurgere transeunti. Ester 3. & 5.

Socij Danielis constanter dixerunt regi Babylonis: Notum sit tibi rex, quod deos tuos non colimus, & statuam tuam non adoramus. Dan. 3.

Non prætermisit Daniel, propter crudele decretum Darij regis Persarum, quin oraret ter in die, sicut ante consueuerat Deum suum. Dan. 6.

Constanter restitit Susanna duobus senibus presbyteris, qui eam tanti vexamenti tentatione pulsabant. Dan. 13.

Multi de populo Israël diffinierunt apud se, vt non manducarent immunda, & elegerunt magis mori, quam cibis coinquinari. 1. Mach. 1.

Miram constantiam, & perseverantiã habuit Eleazarus in tormentis, & magis elegit grauissima morte perire, quam contra leges carnes porcinas comedere, vel simulare se comedisse. 2. Mach. 6.

Septem illi fratres cum pia matre sua, bene perseverauerunt vsque in finem, nec potuerunt ad præuocationem legis adduci blanditiis, aut tormentis. 2. Mach. 7.

Firmissimum virginitatis propositum habuit Beata Virgo, quæ noluit consentire in conceptione tanti Filij, donec intellexit quod hoc fieret, non viri opere, sed virtute Spiritus sancti. Luc. 1.

Ponit Dominus exemplum. Luc. 13. de illo homine ab alijs illudendo, qui cœpit turrinam ædificare, & non potuit consummare.

Cæcus ille natus, & à Domino illuminatus constanter perseverauit contra Pharisæos veritatem confitens, & defendens. Ioan. 9.

Omnes discipuli Domini erant perseverantes vnanimiter in oratione, cum mulieribus, & Maria matre Iesu. Act. 1.

Principes Iudæorum videntes Petri constantiam, & Ioannis, comperto quod essent homines sine literis, & idiotæ admirabantur. Act. 4.

Videns Barnabas quod multi Antiocheni erant ad fidem conversi, gaudens est, & exhortabatur omnes in proposito cordis permanere in Domino. Act. 11.

Paulus & Barnabas suadebant fratribus, vt permanent in gratia Dei. Act. 13.

Spiritus sanctus per omnes ciuitates protestabatur Paulo, quoniam vincula, & tribulationes in Hierusalem sustinere debebat. Sed nihil horum, inquit, vereor, nec facio animam meam pretiosiores quam me, dummodo consummem cursum meum, &c. Act. 20.

C A P V T L X X X I.

De impatientia, & murmure.

Agar Ancilla Saræ non ferens correptionem domine suæ, quæ affligebat eam, præ illius superbia fugam inuit, sed ad mandatum Angeli rediit. Gen. 26.

Præpositi filiorum Israël dixerunt Moyse, & Aaron: Videat Dominus, & indicet, quoniam fœtere fecistis odorem nostrum coram Pharaone. Exod. 5.

Videntes Ægyptios filij Israël, dixerunt ad Moysen. Exod. 14. Forsitan non erant sepulchra in Ægypto, vel contulistis nos, vt moremur in solitudine.

Prima murmuratio filiorum Israël in deserto fuit, pro defectu potus. Exod. 15. Murmurauit populus contra Moysen dicens: Quid bibemus, deinde pro cibo. Exod. 16. Murmurauit omnis congregatio filiorum Israël, &c. Cur induxistis nos in desertum istud, vt occideretis omnem multitudinem fame? Item postquam misit

Domini

Dominus populo coturnices, & manna, murmuravit A
præ sitis angustia. Exod. 17. Cum patiebatur famem
populus in deserto, cum murmure, & impatientia re-
cordabatur carniū, quas comederat in Ægypto, sed
de durissima seruitute, qua opprimebatur, non faciebat
mentionem aliquam. Exo. 16.

Videns populus quod moram faceret descendendi
Moyses de monte, congregatus aduersus Aaton, ait:
Surge fac nobis deos qui præcedant, &c. Exod. 32.

Ortum est murmur populi, quasi dolentium pro la-
bore, contra Dominum, & accensus est in eos ignis
Domini, & deuorauit extremam castrorum partem.
Num. 11. Et nota peruersitatem illorum dicentium: Re-
cordamur piscium quos comedebamus in Ægypto gra-
tis, cum tamen ita care emerent.

Post terribilem mortem Chore, & complicum suo-
rum, multitudo murmuravit contra Moysen, & Aaron
dicens: Vos interfecistis populum Domini, &c. Num. 16.

Rursus propter defectum potus, & fructuum mur-
muravit, & iurgati sunt filij Israël contra Moysen, ad
aquis contradictionis. Num. 20.

Videns Achitophel, quod non esset factum, iuxta
consilium suum, in tantum impatiens fuit quod recessit
ab Absalom, & abiens in domum suam suspensio interit.
2. Reg. 17.

Quia durius locuti sunt filij Iuda cum illis de decem
tribubus, separatus est omnis Israël à Dauid, & secutus
est Sebam filium Bochri. 2. Reg. 20.

Cum dixisset Tobias de hædo, quem balantem au-
diuit: Videte ne furtius sit; vxor eius impatienter re-
pondit. Tob. 2.

Sara filia Raguelis, vnam de ancillis pro culpa sua in-
crepabat, & illa nimis iniuriosè respondit, dicens: Am-
plius ex te non videamus filium, aut filiam super terram,
interfectorum virorum tuorum. Tob. 3.

Nuntiatum est Holoferni quod filij Israël præpara-
uissent se ad resistendum, & furore nimio exarsit in ira-
cundiam magnam. Iudith. 5. Item cum cessasset loqui
Achior indignatus est Holofernes vehementer. Iud. 7.

Pro eo quod Mardocheus Aman noluit adorare, il-
le ita indignans, & impatiens fuit, quod visus est procu-
rare mortem eius, & omnium Iudæorum. Esther 3.

Videns Elihu quod amici Iob disputantes cum eo,
non poterant eum convincere, ostendit multa signa im-
patientie verbis suis. Iob. 33.

Audiens Nabuchodonosor, quod socij Danielis au-
ream statuam, quam fecerat, adorare volebant, in ira, &
furore eos coram se adduci præcepit. Dan. 3.

Audiens Herodes natum esse regem Iudæorum, tur-
batus est, & omnis Hierosolyma cum illo. Matt. 2. Dis-
cumbente Domino in domo Matthæi murmurabant
Pharisæi, & Scribæ, dicentes ad discipulos eius: Qua-
re cum publicanis, & peccatoribus manducatis, & bi-
bitis? Luc. 5.

Simile habetur Luc. 15. Erant appropinquantibus ad
Iesum publicani, & peccatores, &c. & murmuraba-
nt, &c.

Item de Zachæo Luc. 19. murmurabant dicentes,
quod ad hominem peccatorem diuertisset.

Frater senior filij prodigi audiens festum quod facie-
bat pater adolescentiori filio reuertenti, indignatus est,
& volebat introire. Luc. 15.

Videntes principes sacerdotum, & Scribæ, miracula
quæ Dominus faciebat, & pueros clamantes Osanna
filio Dauid, indignati sunt, &c. Matt. 21. Luc. 19.

Pharisæi videntes se per vnum cæcum natum à Do-
mino illuminatum, verbis efficacibus confutari, male-
dixerunt ei, & dixerunt: Tu discipulus eius sis, & post,
In peccatis natus es totus, & tu doces nos, &c. Ioan. 9.

Factum est murmur Græcorum aduersus Hebræos,
eo quod despicerentur in ministerio quotidiano, viduæ
eorum, &c. Act. 6.

CAPITULUM LXXXVII

*De bello temporali, & victoria, ut plurimum
diminuitur obiecta.*

Abraham cum paucis sociis debellauit quatuor re-
ges, qui tamen ita potentes erant, quod ipsi terras
multas vastauerant, & tamen quinque reges de Penta-
poli vicerunt, & illos de Sodoma, & Gomorra spoliaue-
runt, ipse vero Abraham spolia recuperauit, & Loth
nepotem suum liberauit. Gen. 14.

Nota quod in bello iusto, non tenetur homo inimi-
cis suis pugnam prædicere, vel eos præmunire; immo
etiam licet eis insidias tendere, sicut patet per Abraham.
Gen. 14. & Iosue 8. & 10. Item 8. de Gedeone.

Contra Amalech filios Israël impedire nitentem, mi-
sit Moyses Iosue ad pugnandum, ipse veto in propria
persona non iuit, sed in oratione remansit, & plus fecit
orando, quam ille manibus feriendo. Exod. 17.

Filij Israël motu valde animoso aggressi sunt bellum
contra Amalechitas, & Chanaanæos prohibente Moysè,
illi autem percutientes, & concidentes filios Israël, per-
secuti sunt eos, vsque Horma. Num. 14.

Rex Arad pugnavit contra filios Israël, duxit inde
prædam, illi vero postea voto Domino se obligantes vi-
cerunt, & vrbes ostium subuerterunt. Num. 21.

Ex præcepto Domini pugnantes filij Israël contra
Madianitas, tantam victoriam habuerunt, quod trigin-
ta duo millia mulierum virginum habuerunt in prædâ,
& tamen de populo Israël non fuerunt nisi duodecim
millia pugnatorum, de quibus; nec vnus quidem in
prælio mortuus est. Num. 31.

Vociferante populo, & clamante clagentibus tu-
bis, sicut præceperat Dominus Iosue, muri Iericho cor-
ruerunt, & sic capta est ciuitas. Iosue 6.

Occasione præuaricationis Achan filij Israël fugati
fuerunt ab illis, de ciuitate Hai. Post expiationem au-
tem peccati, ad præceptum Domini capta fuit ciuitas,
& subuersa. Iosue 7. & 8.

Cum pugnaret Iosue contra quinque reges, qui ve-
nerunt ad destruendum Gabaonitas. Misit Dominus su-
per illos lapides magnos de cælo, & mortui sunt mul-
to plures lapidibus grandinis, quam quos gladio per-
cusserant filij Israël, tunc & ad vocem Iosue stetit sol
spatio vnus diei, vt possent deleri funditus inimici. Io-
sue 10.

Notabile est autem quod licet in acquisitione terræ
Promissionis, dicatur quod Iosue percussit omnem
terram cum regibus suis, & quod præter Gabaon om-
nes debellando cepit; tamen legitur ibi: Dominus Is-
raël pugnat pro eo. Vnde quamuis filij Israël mani-
bus fortiter pugnarent, tamen Deo attribuebatur victo-
ria. Iosue 10. 11. 12.

Post mortem Iosue, filij Israël non leguntur iuisse ad
prælium, nisi consulto prius Domino, & sic iuerunt, &
tradidit Dominus Chanaanæum, & Pherezæum in ma-
nus eorum. Iud. 1.

Multas gentes dimisit Dominus inter filios Israël, vt
erudiret in eis, Israël, & omnes qui nouerant bella Cha-
naanæorum, vt discerent filij eorum certare cum hosti-
bus, & haberent consuetudinem præliandi. Iud. 3.

Suscitauit Dominus Israël; saluatorem, vocabulo
Ahod, qui percussit Eglon regem Moab, & descende-
runt cum eo filij Israël, ipso in fronte gradiente, qui di-
xit ad eos, Sequimini me. Tradidit enim Dominus ini-
micos vestros in manus nostras, & percusserunt de Moa-
bitis circiter decem millia. Iud. 3.

Dixit Debhora ad Barach: Surge; hæc est enim dies
in qua tradidit Dominus Sisaram in manus nostras. Per-
territus enim Dominus Sisaram, & omnes currus eius,
&c. Iud. 4.

In trecentis viris, qui manu ad os proiciente aquas
biberunt, liberauit Dominus Israël de manu Madian, &

Amalech, qui erant in maxima multitudine, tempore A
Gedeonis. Iudic. 7.

Abimelech filius Gedeonis ex concubina, interfecit septuaginta fratres suos, ut solus posset dominari. Postea quædam mulier cerebrum eius fregit fragmen molæ iaciens super ipsum, cum obsideret turtim Sichem. Iud. 9. Reddidit Dominus malum, &c.

Transiit Iephthe ad filios Ammon, ut pugnaret contra eos, quos tradidit Dominus in manus eius, percussitque viginti ciuitates filiorum Ammon plaga magna nimis. Iud. 11.

Ex magna fortitudine quam dedit Dominus Samsoni, plures mirabiles victorias obtinuit de Philistæis, qui tunc graui seruitute opprimebant filios Israël. Iudicium 13. 14. 15. & 16.

Sexcenti viri de tribu Dan, venerunt in Lais ad populum quiescentem, atque securum, & percusserunt eos ore gladii, urbemque incendio tradiderunt, nullo penitus ferente præsidium, eo quod procul essent à Sidone, & cum nullo hominum haberent quidquam societatis, & negotij. Iud. 18.

Licet filij Israël iuste mouerentur contra filios Benjamin, & essent plures septuplum, quam illi, tamē in fortitudine à numero confidentes, bis fuerunt ab eis debellati. Postea flentibus coram Domino, & ieiunantibus, dixit ei Dominus: Cras tradam eos in manus vestras; & tunc plenam victoriam habuerunt deinceps. Iudic. 20.

Tempore Heli sacerdotis filij Israël debellati fuerunt à Philistæis, postea quasi tentantes Deum tulerunt arcam Domini secum, Philistæi verò confortantes se mutuo, iterum vicerunt eos, & Arcam Domini ceperunt. 1. Reg. 4.

Clamante ad Dominum Samuele pro Israël, & sacrificium offerente. Intonuit Dominus fragore magno super Philistiim, & cæsi sunt Philistæi. 1. Reg. 7.

Cum obsessi essent viri de Iabes Galaad à Naas Rege Ammonitarum succurrit eis Saul, nam cum multis bellatoribus ingressus est castra in vigilia matutina, & sic dispersi sunt, ita ut non relinquerentur in eis duo pariter. 1. Reg. 11.

Videns Ionathas filius Saul stationem Philistinorum, dixit ad armigerum suum: Non est Domino difficile saluare in multis, vel in paucis, & accidit quasi miraculum à Deo. Fuit enim per eos multitudo prostrata, & huc illucque diffugiens. 1. Reg. 17.

Ad mandatum Samuel, percussit Saul Amalech viuum, omne autem vulgus interfecit. 1. Reg. 15.

Audiens David quod Amalechitarum succederant Siceleg, & captiuas duxerant mulieres, consuluit Dominum, virum deberet persequi latrunculos illos. Dixitque Dominus. Persequere, & cum quadringentis viris debellauit eos, & prædam integraliter reduxit. 1. Regum 30.

Post multas persecutiones iniquas, quas Saul in David commouit, Philistiim pugnaverunt aduersus eum, totumque pondus prælij versum est in Saul, arripuit autem gladium suum, & irruit super eum. Mortuus est ergo Saul, & tres filij, & vniuersi viri eius pariter, 1. Regum 31.

Crudele bellum fuit inter duodecim pueros ex parte David, & duodecim ex parte Isbosch filij Saul, quando mutuo, se occiderunt. 2. Reg. 2.

Audierunt Philistæi, quod David esset vnctus in regem super Israël, & ascenderunt vniuersi, ut quærerent eum qui consuluit Dominum, & percussit eos, alia vice accidit ei simile. 2. Reg. 5. Postea percussit iterum Philistæos & tulit frenum tributi de manu eorum. Item percussit Moab, & factus est Moab seruiens sub tributo. Item percussit Regem Soba, & de Syria duodecim millia virorum, seruauitque Dominus David in omnibus, ad quæcumque profectus est. 2. Reg. 8.

Videns Ioab quod præparatum esset aduersum se prælium, & ex aduerso, & post tergum dixit Abisai fratri suo: Si præualuerint aduersum me Syri, eris mihi in

adiutorio. Si autem filij Ammon præualuerint aduersum te, auxiliabor tibi, esto vir fortis, & pugnemus pro populo nostro, & ciuitate Dei nostri, Dominus autem faciet quod bonum est in conspectu suo. Inito ergo prælio fuerunt omnes aduersarij Ioab. 4. Reg. 4.

Bellum inhonestum habuit Absalom contra David patrem suum, & male successit ei & populo, qui eadem adhæsit. 2. Reg. 18.

Benadad rex Syriæ cum triginta duobus regibus obsidebat Samariam, & victus fuit, & fugatus ad mandatum Domini, pugnantibus contra exercitum tantum pueris principum prouinciarum, qui erant ducenti triginta duo. Sequenti autem anno venit iterum Benadad cum maximo exercitu, & ceciderunt centum millia peditum de Syris, qui dixerunt, Deus montium est Dominus, & non Deus vallium. 3. Reg. 20.

Cum esset congregatus rex Iuda, & rex Israël, & rex Edom, ut pugnarent contra Moab, & magnum paterentur aquæ defectum; dixit Eliseus Propheta: Alueus iste replebitur aquis, & insuper tradet Dominus Moab in manus vestras, & ita factum est. 4. Reg. 3.

Samaria tamdiu obsessa fuit à Rege Syriæ, quod vendebatur caput asini octoginta argenteis, sed ad verbum Elisei fugati sunt Syri, & ex hoc habuerunt maximam rerum abundantiam. 4. Reg. 6. & 7.

Rex Israël multoties debellauerat regem Syriæ, sed propter peccata hominum cœpit Dominus tædere super Israël & percussit eos Azael rex Syriæ in vniuersis finibus Israël. 3. Reg. 4.

Amasias rex Iuda obrenta victoria de Edom, misit ad regem Israël prouocans eum ad prælium, sed fuit ab illo fugatus, & magna pars murorum ciuitatis Hierusalem destructa fuit occasione elationis ipsius Amasie. 4. Reg. 14.

Licet Ieroboam filius Ioas rex Israël esset malus, tamen Dominus per manum illius saluauit eos, & multa bona fecit eis. 4. Reg. 14.

Bene pugnavit Dominus pro Ezechia rege Iuda, quando Angelus Domini vna nocte percussit de exercitu Sennacherib regis Assyriorum centum octoginta quinque millia, & ipse Sennacherib post modicum tempus à filiis suis interfectus est. 4. Reg. 19.

Abia rex Iuda cum exercitu suo videns, quod instaret bellum ex aduerso, & post tergum clamauit ad Dominum, ac sacerdotes tubis cœperunt canere, & perterritus Dominus Ieroboam, & omnem Israël, & ceciderunt vulnerati ex Israël quinquaginta millia virorum fortium, humilati que sunt filij Israël, & vehementissime confortati filij Iuda, eo quod sperassent in Domino. 2. Paral. 13.

Egressus est contra Afa regem Iuda Zara Ætiops cum exercitu suo decies centenis millibus, & inuocauit Afa Dominum dicens: Domine non est apud te vlla distantia, vtrum in paucis auxiliaris, an in multis, &c. exterruit itaque Dominus Æthiopes, & ruerunt vsque ad internecionem; quia Domino cædente contriti sunt, &c. 2. Paral. 14.

Congregati sunt filij Moab, & filij Ammon, ut pugnarent contra Iosaphat, at ille se totum contulit ad rogandum Dominum, &c. cumque cœpissent cantores Deum laudare, vertit Dominus insidias aduersariorum in semetipsos, & mutuis vulneribus conciderunt. 2. Paral. 20.

Phacee filius Romeliæ rex Israël occidit de Iuda centum viginti millia in vna die, omnes viros bellatores, eo quod reliquissent Dominum. 2. Paral. 28.

Victoria quam dedit Dominus populo Israël per manum Iudith famosa est. Iudith quasi per totum, unde ipsa dixit occiso Holoferne, Dominus omnipotens nocuit eum, & traditum in manu sceminæ, & confudit eum. Iudith. 16.

Videns Iudas Machabæus exercitum Seron magnum, sociis timentibus, dixit: Facile est concludi multos in manus paucorum, & non est differentia in conspectu Dei

cæli

cœli liberare in multis, aut in paucis, &c. & contritus est Seron, & exercitus eius. 1. Mac. 3.

Item Machabæus cum tribus millibus virorum, qui tegumenta & gladios non habebant, debellauit Gorgiam cum magno exercitu. 1. Mach. 4.

Item sequenti anno vicit Lysiam qui habebat in exercitu suo sexaginta millia electorum virorum & equitum quinque millia facta oratione ad Dominum, eum tamen nisi decem millia hominum, tunc habuisse legitur. 1. Mac. 4.

Venit Bachides in virtute multa, vt pugnaret contra Ionatham, & dixit Ionathas ad suos: Pugnemus, & clamemus in cœlum, vt liberemur de manibus inimicorum nostrorum, quod & factum est. 2. Mach. 9.

De Iuda Machabæo satis notabile est, quod cum totiens pugnaverit, & tot probitates fecerit, quodcumque pugnaturus orauit, & diuinum inuocauit auxilium semper vicit. In duobus autem præcipuis bellis orasse non legitur, vnum fuit contra Antiochum Eupatorem. 2. Mac. 7. secundum contra Bachidem & Alcimum, & tunc ipse in prælio cecidit, & cæteri fugerunt. 2. Machab. 9.

CAPVT LXXXIII.

De pusillanimitate.

Cum dixissent Angeli ad Loth, In monte saluum te fac, respondit ille, Non possum in monte saluari, ne forte apprehendat me malum, &c. Gen. 19. & tunc peius ei accidit.

Videntes filij Israël Ægyptios post se timuerunt valde, licet vidissent tot mirabilia facta pro eis potestate diuina. Exod. 14.

Loquente Domino Moyse in monte, populus audiebat voces, lampades & sonitum buccinæ, montemque fumantem, & perterriti, ac pauore percussi steterunt procul dicentes Moyse: Loquere tu nobis, & audiemus, non loquatur nobis Dominus, ne forte moriamur. Exod. 20.

Relatione facta de conditione terræ promissionis, quod habebat cultores fortissimos, & vrbes grandes, atque muratas; dixerunt illi de populo, Vtinam mortui essemus in Ægypto. Num. 13. & 14. & dixerunt, Nuntij terruerunt nos, sicut dicitur. Deut. 1.

Videns Balach rex Moab omnia quæ fecerant filij Israël Amorrhæo, & quod timuisset populus eius, plus confusus in verbis, quam in armis; nuntios misit ad Balaam, vt veniret & malediceret filiis Israël. Num. 22.

Exploratoribus qui venerant ex parte Iosue, dixit Rahab; Noui quod tradiderit Dominus terram, etenim irruit in nos terror vester, & clanguerunt omnes habitatores terræ. Iosue 2.

Postquam Acham tulerat de anathemate Iericho, fugauerunt viri Hai filios Israël, & corruerunt ex eis triginta sex homines, pertimuitque cor populi, & instar aquæ liquefactum est. Iosue vero scidit vestimenta sua. Iosue 7.

Gabaonitæ audientes cuncta quæ fecerat Iosue Iericho, & Hai timuerunt, & venientes ad Iosue fecerunt pacta ad voluntatem illius. Iosue 9.

Cum haberet Gedeon in exercitu suo triginta duo millia hominum clamantium dixit, Qui formidolosus, & timidus est; reuertatur, & reuersi sunt ex populo duodecim millia.

Saul & omnes Israëlitarum audientes sermones Goliath Philistæi singulare certamen petentis, stupebant, & metuebant nimis. 1. Reg. 17.

Roboam rudis, & corde pauido non potuit resistere exercitui, quem Ieroboam congregauit contra eum. 2. Paral. 13.

Cum audisset exercitus Assyriorum Holofernem esse decollatum fugit mens, & consilium ab eis, & solo tremore & metu agitati, fugæ præsidium sumunt. Iud. 5.

A Nuntiatum est domui Dauid, quod rex Israël, & rex Syriæ confederati deberent contra Hierusalem pugnare, & commodum est cor eius, & cor populi eius, sicut commouentur ligna sylvarum à facie venti. Isa. 7.

Onus Tyri describens Isaïas dicebat: Fortitudo, fouea, & laqueus super te, qui habitatores terræ. Isa. 4.

Propheta Domini Ieremias ex parte Domini prophetauit Hierusalem capiendam esse, dixerunt principes populi Sedeciæ, Rogamus, vt occidatur homo hic: qui tamquam pauidus, & miser respondit eis: Ecce ipse in manibus vestris, nec enim fas est regem vobis quicquam negare. Ier. 33.

Darius rex Persarum statuit de consilio Saraparam quoddam decretum, quod cum transgressus esset Daniel, missus est in lacum leonum, & tamen displicuit regi, sed illis Satrapis viriliter contradicere non audebat. Dan. 6.

B Videns Iudas Machabæus, quod defluxit exercitus suus, & bellum perurgebat eum, confRACTUS est corde & in illo bello cecidit, nec legitur idem Iudas alias timuisse. 1. Mac. 9. Nicanor contraxit amicitias cum Iuda Machabæo, quod displicuit Antiocho regi, & mandauit Nicanori, vt vincum mitteret ei Iudam, qui hoc inuite faciebat, sed tamen voluntati regis resistere non audebat, vnde si potuisset malam voluntatem regis impleisset. 2. Mac. 14.

Ambulans super mare Petrus veniebat ad Dominum, videns autem ventum validum timuit, &c. Matt. 14.

Pusillanimitas videtur fuisse in Nicodemo, quod ipse venit ad Iesum nocte, quasi non auderet venire de die. Io. 3.

Videntes discipuli capi Dominum, & ligari, relicto eo fugerunt omnes. Petrus autem sequebatur eum à longe; quia de prope non audebat. Marc. 14.

C Arguit Dominus pusillanimitatem discipulorum, quia commotionem maris ipso præsepte timebant. Matt. Quid timidi estis modicæ fidei?

Nimis pusillanimis Petrus, quando ad vocem ynius ancillæ Dominum post tantæ audaciæ verba, negauit. Mar. 26. Luc. 22. Mar. 14. Io. 18.

Similiter adolescens ille amictus sindone, cum tenebatur à ministris maluit amittere sindonem, & nudus auferre, quam amplius ibi remanere. Mar. 14.

Parentes illius cæci nati à Domino illuminati responderunt timide Phariseis, eo quod timebant extra synagogam fieri. Io. 19.

CAPVT LXXXIV.

De fortitudine ad faciendum malum.

Cain fuit fortior quam Abel, quando consurrexit aduersus eum. Gen. 4.

Multum laborauerunt illi quatuor reges, qui post magnam stragem hominum debellauerunt regem Sodomorum cum cæteris, & Loth nepotem Abrahæ captiuum duxerunt. Gen. 14.

Abimelech filius Gedeonis magnam fatigationem sustinuit occidendo septuaginta fratres suos, & postea Sichimitas oppugnando, & deinde satis cito miserabiliter occisus est. Iud. 9.

Multis & magnis laboribus, & periculis Saul se exposuit ad persequendum Dauid, & nunquam propositum obrinere potuit. 1. Regum 18. & deinceps.

Absalom volens patrem suum expellere de regno, grande negotium arripuit, & pessime ei successit. 2. Reg. 15. 17.

Excogitando & bellando multum laborauit Ieroboam ad hoc, quod populum Israël posset à domo Dauid auertere, & auersum retinere. 3. Reg. 12. 13. 14.

Terras multas perambulauit Holofernes, & deuastauit, vt eas posset imperij sui dominio subiugare, sed tandem vna mulier decapitauit eum, etiam antequam propositum compleuisset. Iudith quasi per totum.

Antiochus Epiphanes multum sustinuit, ut cultum A Dei destrueret in Iudæa, & tandem depauperatus, & confusus in aliena terra miserabili morte defunctus est. 1. Machab. 9.

Non solum prudentiores, sed etiam feruentiores, & potentiores filij huius sæculi filiis lucis in generatione sua sunt frequenter, nam discipulis dormientibus Iudas procurando traditionem Domini sollicitus vigilabat. Matth. 26.

Principes sacerdotum multa sollicitudine, & labore fatigati fuerunt ad hoc quod possent extinguere, & ad nihilum redigere nomen Christi. Corruerunt enim custodes Domini sepulchri per copiosam pecuniam, quam dederunt, ut dicerent eum eius discipulos fuisse furatum. Matth. 28.

Item discipulos eius nunc carceribus monuerunt, nunc sermonibus arctauerunt, nunc verberibus & contumeliis affecerunt, ut non loquerentur, nec docerent omnino, in nomine Domini Iesu. Act. 3. & 4.

Cum tribunus Lysias victum Paulum detineret, fuerunt amplius, quam quadraginta Iudæi qui voverunt, se nihil gustaturos, donec occiderent Paulum: unde volebant quod Paulus produceretur in medium, ut eo viso statim cum imperu occiderent eum. Act. 23.

CAPVT LXXXV.

De homicidio.

NOta quam grauer Deus homicidium Cain commissum puniuit, & tamen nondum erat prohibitum aliqua lege scripta. Gen. 4.

Occidit Cain Abel fratrem suum, Moyses Ægyptium, Dauid Goliath, Ioab Abner, & Amasam, Salomon Semei, & Adoniam, Herodes Ioannem Baptistam, Petrus Ananiam & Saphiram, & considera varias intentiones & causas.

Voluit Dominus, ut homo mirabiliter abhorreret homicidium, unde & sanguinem cum carne comedere reprobat. Gen. 9.

Homicida debet reputari quasi occisus, unde dixit Rebecca. Gen. 27. Cur utroque orbabor, &c.

Si Zeebe, & Salmana fratres Gedeonis non occidissent, nequaquam post ab eodem occisi fuissent. Iud. 8.

Abimelech filius Ierobaal occidit septuaginta fratres suos, scilicet ut solus posset regnare. Iud. 9. Sed ipse modico tempore dominatus fuit, & multa mala sustinuit, & male finiuit.

Quia sacerdos Achimelech confortauit Dauid fugientem, Saul ipse Dauid persecutor occidit eum cum multis aliis sacerdotibus, mulieribus, & paruulis. 1. Reg. 22.

Occidi fecit Dauid adolescentem, qui dixit se Saul occidisse. 2. Reg. 1. Ioab occidit Abner in ultione Asael fratris sui, quem ille occiderat. 2. Reg. 3. Fecit occidi Dauid Uriam per manum Ioab. 2. Reg. 11. Absalom inuitans ad conuiuium Ammon fratrem suum, illum ibidem occidit. 2. Reg. 13. Tantus est horror effundendi humanum sanguinem, quod licet Dauid aliis esset optimus, tamen noluit Dominus, ut ædificaret ei templum, sed Salomon filius eius. 2. Reg. 7.

Quamuis Ioab fuerit miles probus, & domino suo valde fidelis, quia tamen occidit duos viros proditose, omnes eius gratiæ sunt pro nihilo computatæ, unde fecit eum occidi Salomon, licet teneret cornu altaris. 3. Reg. 2.

Procurante impia Iezabel Naboth fuit crudeliter lapidatus. 4. Reg. 20.

Ioas rex Iuda iussit Zachariam filium Ioiadæ sacerdotis à populo lapidari, cum tamen pater illius restituisset ei regnum, & Athaliah occidisset. 1. Paral. 23.

Duo senes presbyteri, qui mortem Susannæ æquissime cogitabant, conuicti per Daniele à populo sunt occisi. Dan. 13.

Occidit Tryphon Ionatham, & duos filios eius, cum tamen recepisset à Simone centum talenta argenti pro liberatione Ionathæ, & duos eius filios pro obsidibus. 1. Machab. 13.

Ptolemæus filius Abobi fecit conuiuium Simoni summo sacerdoti, & duobus filiis eius, & cum inebriati essent proditorie occidit eos. 2. Machab. 15.

CAPVT LXXXVI.

De stragibus hominum diuersis.

TERRIBILIS hominum, & aliorum animalium strages fuit, quando tempore Noë omnes homines, præter octo perierunt diluuiio. Gen. 7.

Illi quatuor reges, qui debellauerunt quinque reges magnam cædem hominum fecerunt, veniendo usque illuc, & pugnando contra illos, licet eorum numerus, non sit scriptus. Gen. 14.

Quot homines perierunt in Ægypto diuersis plagis, & submersi fuerunt in mari Rubro; numerus per Scripturam non potest sciri, sed maximus debet existimari in Exodo.

De sexcentis millibus hominum bellatorum, à viginti annis, & supra qui numerati sunt: Num. 1. Nul- lus intrauit terram Promissionis exceptis Caleb & Iosue, sed omnes interierunt variis calamitatibus in deserto.

Maximam cædem fecerunt filij Israël, præcepto Moyse de Madianitis, quod per prædam quam rapuerunt potest deprehendi, quia viginti duo millia virginum sunt inuenta, omnes autem mulieres corruptæ & masculi fuerunt iugulati. Num. 31.

Tempore Iosue in ingressu terræ Promissionis, tam in ciuitatibus, quam in campis fuit apud homines infinitus occisorum numerus.

Temporibus etiam Debboræ, Gedeonis, & Iephthæ iudicum Israël, fuerunt multi occisi, quamuis certus numerus eorum non possit haberi.

Occisione vxoris Leuitæ, fuerunt occisi sexaginta- quinque millia hominum bellatorum, præter mulieres & paruulos, qui omnes in tribu Benjamin perierunt. Iu. 20.

In diebus Heli, quando capta fuit arca Domini, ceciderunt de Israël triginta millia peditum pugnatorum. 1. Reg. 4.

Saul qui Amalech deleuit, plurimos ibi occidit. 1. Reg. 14. Et postea interfecto Goliath Philistæo multi fuerunt Philistæi interfecti. 1. Reg. 17. In morte autem Saul, & filiorum eius, multi de Israël ceciderunt. 1. Reg. 31.

Dauid de Syris, & de filiis Moab, & de Ammon, & de Philistæis sanguinem multum fudit, sicut patet in diuersis locis secundi libri Regum.

Peccato elationis Dauid in enumeratione populi ceciderunt septuaginta millia virorum. 2. Reg. 24.

Congregatis triginta duobus regibus, & nimia multitudine pugnatorum Benadad rex Syriæ, bis fugatus fuit ab Achab rege Israël, & secunda vice centum millia peditum ex parte Syriorum, occisi fuerunt. 3. Reg. 20.

Abia rex Iuda, & exercitus eius vulnerauerunt vno die de exercitu Ieroboam quingenta millia virorum fortium. 2. Paral. 13.

Asa rex Iuda habuit in exercitu suo quinquaginta octo millia: Æthiopes vero fuerunt decies centum millia, & ruerunt Æthiopes usque ad internecionem, quia Domino cædente contriti sunt, & exercitu illius præliante. 2. Paral. 14.

Rex Israël Phacee filius Romeliæ, occidit de Iuda centum millia virorum bellatorum, in die vna eo, quod dereliquissent Dominum. 2. Paral. 28.

Quando Salmanasar cepit Samariam, & transtulit filios Israël in Assyrios. Item quando Nabuchodonosor cepit Hierusalem, & captiuauerat regem Iuda, satis verisimile est multos homines ibi corruisse, licet numerus non sit certus.

Occasio

Occasione superbi, & crudelis Aman, qui propter so-
lum Mardochæum voluit cunctos iugulare Iudæos, oc-
ciderunt Iudæi in regno Assueri septuaginta quinque mil-
lia hominum, quos suos reputabant inimicos. Esther. 9.

Misit Ionathas Demetrio apud Antiochiam, tria mil-
lia virorum in auxilium, contra illos de ciuitate, qui vo-
lebant Demetrium occidere, & occisi sunt in vna die
centum millia hominum. 2. Mach. 11.

Tanta cædes hominum fuit in Hierusalem, quando
Antiochus Epiphanes eam cepit, quod in toto triduo
fuerunt octoginta millia hominum interfecti, quadra-
ginta millia vincti, non minus autem vñundati. 2. Ma-
chab. 5.

Aduersus Galatas in Babylone sex millia hominum
tantum peremerunt centum viginti millia hominum
propter auxilium eis datum de cælo. 2. Mach. 8.

Præter prælia, quæ commisit Iudas Machabæus con-
tra Apollonium, & contra Seron principem exercitus
Syriæ, de quibus agitur 1. Mach. 3. Legitur ipse Macha-
bæus duodecim speciales habuisse confictus, videlicet
ab 8. cap. secundi Machabæi, vsque ad finem, in quibus
primo ceciderunt nouem millia hominum de illis, qui
erant cum Nicanore; deinde viginti millia cum Timo-
theo, & Bachide, postea vero viginti quinque millia de
Idumæis; iterum de Idumæis viginti millia, in duabus
turpis minutis, consequenter viginti vnum millia cum
Timothæo. Item viginti duo millia cum Lysia; postea
viginti millia, in quodam præsidio Timothæi. Item tri-
ginta millia cum Timothæo: deinde viginti quinque
millia in Carnion ciuitate fortissima. Item in alia ci-
uitate, nomine Ephron viginti quinque millia; postea
in castris Antiochi Eupatoris interfecit quatuor millia,
tandem occisus est Nicanor cum triginta quinque mil-
libus pugnatorum. Summa omnium duo & centum tri-
ginta sex millia hominum, præter illos, qui quandoque
de Iudæ exercitu ceciderunt. Item illis, qui in diuersis
munitionibus & præliis occubuerunt, quorum certus
numerus non habetur. Non computantur hic etiam il-
li, qui in alio prælio contra Bachidem, & Alcimum
mortui sunt, vbi commissum est prælium à mane, vs-
que ad vespæram, vbi etiam dicitur, quod Iudas cecidit,
& cæteri fugerunt. 1. Machab. 9.

C A P V T LXXXVII.

De abstinentia, & sobrietate.

PRæcepit Dominus Adam dicens: Ex omni ligno
paradisi comede; de ligno scientiæ boni & mali, ne
comedas. Genes. 2. In quo abstinentia commendatur,
dum non omni cibo voluit Deus hominem vti etiam
in paradiso.

Moyse fuit cum Domino quadraginta diebus, &
quadraginta noctibus. Exod. 24. & non manducauit, ne-
que bibit. Abstinentia est bona dispositio ad percipien-
das revelationes diuinas, vt homo refectus diuina con-
solatione solet corporales delicias abhorreere.

Filios Israël præcepit Dominus à multis cibis absti-
nere. Leuit. 11.

Vir siue mulier cum votum fecerit, vt sanctificentur,
& se voluerint Domino consecrare, à vino, & ab omni
illo quod inebriare potest, abstineant. Num. 6. Vxori
Manue filium liberatorem populi concepturæ Angelus
apparens abstinentiam indixit. Iud. 13.

Filij Israël de vñdecim tribubus primo & secundo à
filiis Benjamin debellari, postea fleuerunt coram Do-
mino, & ieiunauerunt die illo, &c. præualuerunt in cos.
Iud. 10.

Philistæi tempore Heli debellarunt filios Israël
vna vice, & altera, & arca Domini fuit capta. 1. Reg. 4.
Postea tertio congregati sunt Philistæi sub Samuele,
sed filij Israël ieiunauerunt die illa, atque dixerunt: Ti-
bi peccauimus Domine, &c. Sequitur quod cæsi sunt à
filiis Israël. 1. Reg. 7.

A Populus Israël erat in castris esuriens, & erat mel per
agrum, nullus comedit de eo, præter Ionatham filium
Saul. 1. Reg. 24.

Cum desiderasset Dauid aquam de cisterna Bethle-
hem allatam, postea noluit bibere, quia nimis auidè
concupierat eam. 2. Reg. 23.

Vxor Ieroboam vadens ad Ahiam prophetam, &c.
Tulit decem panes, & vas mellis, non fit ibi mentio de
carnibus, quia supponebat prophetam non vesci tali-
bus cibis. 3. Reg. 14.

Tenuis victus sufficiebat Eliæ, qui petiit à vidua Sare-
ptana paululum aquæ, & buccellam panis. 3. Reg. 17.

Notabile est, quod Eliam pauperunt corui bis in die.
3. Reg. 17. Sed Angelus Domini ostendit ei panem, &
non carnes, & vas aquæ semel tantum. 3. Reg. 19.

B Audiens Achab comminationem factam sibi à Do-
mino per Eliam prophetam, post occisionem Naboth,
operuit cilicio carnem suam, ieiunauitque, & dormiuit
in sacco, & ambulabat demisso capite, propter quod
illam quam comminatus fuerat, temperauit pœnam.
3. Reg. 21.

Congregati sunt filij Moab, & filij Ammon, & cum
eis de Ammonitis, vt pugnarent contra Iosaphat regem
Iuda, quod ille audiens totum se contulit, ad rogandum
Dominum, & prædicaui ieiunium in vniuerso Iuda:
sequitur quod per ieiunium victoriam obtinuit. 2. Pa-
tal. 20.

Esdas prædicaui ieiunium, & fecit, quod omnes af-
fligerent animas suas, quia petiti erant à Domino, vt
viam rectam & prosperam daret eis. 1. Esdr. 8. Sequitur,
ieiunauimus, & rogauimus Dominum nostrum pro hoc,
& evenit nobis prospere.

Rogaturus Nehemias Artaxerxem regem pro ciuita-
te sua, vt muri eius possint reparari, dicit de seipso: Ie-
iunabam, & orabam ante faciem Dei cæli. Nehem. 1.

Conuenerunt filij Israël in ieiuniis, & in saccis, & hu-
mus super eos, & steterunt, & confitebantur peccata
sua, & legerunt in volumine legis, &c. Nehem. 9.

Cum esset factum prandium bonum in domo To-
biæ, & audissent vñum de filiis Israël iugularum iacen-
tem in platea, statim exiliens de accubitu suo relinquens
prandium, ieiunus venit ad corpus. Tob. 2. De Tobia
iuniore, & sociis eius, ac cæteris amicis dicitur. Tob. 9.
Cum timore Domini nuptiarum conuiuium exerce-
bant. Angelus postea dixit vtrique Tobia: Bona est
oratio cum ieiunio, & elemosyna.

D Audientes filij Israël terribilem potentiam Holofer-
nis, humiliauerunt animas suas in ieiuniis. Iud. 4.

De Iudith etiam dicitur, quod ieiunabat omnibus
diebus vitæ suæ, præter sabbatha, & Neomenias, & fe-
sta domus Israël. Iudith. 8.

Locutura ad regem Assuerum Esther dixit Mardo-
chæo: Congrega omnes Iudæos, quos in Susa reperi-
eris, & orate pro me; non comedatis, & non bibatis tri-
bus diebus, & tribus noctibus, & ego cum ancillulis
meis similiter ieiunabimus. Esther. 4.

Commendatur à Domino abstinentia Rechabita-
rum, quia noluerunt bibere vinum, sicut præceperat eis
pater eorum. Ierem. 35.

Baruch legit verba libri sui, ad aures Ieconiz filij
Ioachim regis Iuda, & ad aures vniuersi populi, qui au-
dientes plorabant, & ieiunabant, & orabant in conspe-
ctu Domini. Baruch. 1.

Duram dietam imposuit Dominus Ezechieli pro-
phetæ, dicens: Sume tibi frumentum, & hordeum, &
fabam, & lentem, & milium, & viciam, &c. Ezech. 4.
Proposuit Daniel ne pollueretur de mensa regis. Sequi-
tur, Pueris illis dedit Deus scientiam in omni libro, &c.
Dan. 1.

De seipso loquens Daniel, ait: Posui faciem meam ad
Dominum Deum meum rogare, & deprecari in ieiu-
niis, sacco, & cinere. Dan. 9. Et tunc præcepit specialem
revelationem de incarnatione, & occisione Christi.
Daniel tres hebdomadas panem desiderabilem non

Greg. homil.
30 in Euang.
post med.

comedit, & caro, & vinum non introierunt in os eius, & A tunc mirabilem ostendit ei visionem Deus. Dan. 11.

Gregorius in homilia 30. dicit, quod Spiritus sanctus impleuit abstinentem puerum, & indicem senum fecit sicut apparet. Dan. 13. de duobus malis senibus.

Panem & pulmentum misit Dominus per Prophetam Habacuc Danieli posito in lacu leonum, non carnes, aut alia cibaria. Dan. 14.

Eleazarus vir ætate prouectus maluit occidi crudeli morte, quam carnes porcinas comedere, vel etiam simulare se comedisse. 2. Mach. 6.

Contigit septem fratres cum matre sua compelli à tege carnes porcinas contra legem manducate. Illi vero magis elegerunt crudelissima sustinere tormenta. 2. Mach. 7.

De beato Ioanne Baptista dicitur, quod escæ eius erant locustæ, & mel siluestre. Mar. 3. Qui propter multam abstinentiam in cibo, & potu dicebatur, quasi non manducans, nec bibens. Matth. 11.

Anna prophetissa filia Phanuel, inter cætera commendatur, quia non discedebat à templo ieiuniis & obsecrationibus seruiens die ac nocte. Luc. 2.

Saluator noster statim post baptismum ductus est in desertum, & ibi ieiunauit, donec esuriit. Matth. 4. & Luc. 4. Contra multos qui ieiunant cum fœditate conscientia, vel nolunt tempore ieiunij esuriem sustinere.

Ad commendandum sobrietatem, quæ est in esu piscium, & in abstinentia à carnibus multum facit, quod Dominus in Euangelio pluries multiplicauit pisces, non carnes; unde Luc. 5. Ad præceptum Domini conculserunt multitudinem piscium copiosam. Præterea panes & pisces bis multiplicasse legitur, numquam carnes. Matth. 14. De quinque panibus, & duobus piscibus, de eodem miraculo. Matth. 6. Luc. 9. Item de eodem. Ioan. 6. De septem autem panibus, & paucis pisciculis ab ipso Domino multiplicatis habetur, Matth. 15. Marc. 8.

Post resurrectionem etiam septem discipulis piscantibus, & nihil prehendentibus manifestauit se Saluator dicens: Mittite in dexteram nauigij rete, & inuenietis, & traxerunt rete plenum magnis piscibus centum quinquaginta tribus. Ioan. 21. Et de illis piscibus dedit Dominus discipulis suis. Populo autem Iudaico tamquam carnali, & de carne curanti dedit Deus carnes ad vescendum, licet in malum ipsius. Exod. 16.

Multum valet abstinentia, ad hoc quod homo possit vigilare facilius, & orare. Nam post cœnam increpauit Dominus discipulos suos dicens: Non potuistis vna hora vigilare mecum. Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22.

Saluator noster, cuius actio est nostra instructio, nunquam carnem legitur comedisse, nisi de agno Paschali, & de pisce vno sibi oblato, ad manducandum. Luc. 24. & Ioan. 21.

Mittens Dominus discipulos ad prædicandum dixit Luc. 10. In quacumque domum intraueritis, &c. edentes, & bibentes, quæ apud illos sunt; hoc est, vt essent contenti cibariis, quæ haberent, non curiose alia quærerent.

Volens Petrus rationabiliter ostendere, quod discipuli Spiritu sancto pleni, non essent ebrij, dixit: Quia hora diei tertia erat dans intelligere, quod ante horam tertiam inconueniens est manducare. Act. 2.

Cum esuriret Petrus in domo Simonis Coriarij, cecidit super eum mentis excessus, & vidit cœlum apertum, &c. & forte si satur fuisset illam visionem vtilem non vidisset, in qua etiam visione oblata sibi animalia secundum legem vetita comedere renuit, quamuis, vt dictum est, esuriret. Act. 10.

Erant in Ecclesia quæ erat Antiochiæ, prophetæ, & doctores, &c. Ministrantibus autem illis Domino, & ieiunantibus dixit illis Spiritus sanctus: Segregate mihi Barnabam, & Saulum, &c. Act. 13.

CAPVT LXXXVIII.

De gula, & ebrietate.

Primum hominis peccatum vitio gulæ fuit completum. Gen. 3.

Noë bibens vinum, inebriatus & nudatus est in tabernaculo suo. Gen. 9.

Loth inebriatus incestum cum filiabus commisit. Gen. 19. Esau pro lentis edulio vendidit primogenita sua. Gen. 25.

Stetit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere. Exod. 32.

Dixit Dominus Aaron, vinum & omne quod inebriare potest, non bibetis tu & filij tui, quando intrabitis in tabernaculum testimonij, ne moriamini. Leu. 10.

Quicumque fecerat votum in lege, & se volebat Domino consecrare, à vino, & ab omni illo quod inebriare potest, abstinere debebat. Num. 6.

Flagrabat populus desiderio carnum sedens & flens, & ait: Quis dabit nobis ad vescendum carnes; &c. Num. 11.

Prima tentatio filiorum Israël in deserto fuit de potu. Exod. 16. Secunda de cibo. Exod. 17. & postea simili occasione multoties peccauerunt. In trecentis viris, qui aquas lambuerunt, & moderate biberunt, liberauit Dominus Israël de manu Madian. Iudic. 7.

In epulis sunt homines audaciores, & loquaciores. Iud. 9. inter epulas & pocula maledicebant Abimelech, &c.

Epulantibus Philistiim domus cecidit super eos. Iud. 16.

Volebant filij Heli carnes crudas ab offerentibus accipere, vt eas sibi lautius præpararent. 1. Reg. 2.

Comedit Ionathas modicum mellis contra inhibitionem patris, & ideo occisus à patre fuisset, nisi populus occurrisset. 1. Reg. 14.

Ammon filius Dauid in conuiuio Absalom temulentus fuit occisus. 2. Reg. 13.

Benadab rex Syriæ temulentus in suis castris habebat maximam multitudinem bellatorum, & tamen victus fuit, & fugatus per pueros principum prouinciarum. 3. Reg. 20.

Videns Zambri Dominum suum regem Israël temulentum occidit eum. 3. Reg. 16.

Comederunt & saturati sunt, & impinguati, & abundauerunt deliciis in bonitate tua magna; prouocauerunt autem te ad iracundiam. Nehe. 9.

Præualeat vinum omnibus hominibus, qui bibunt illud, seducit mentem. Itemque regis & orphanum facit mentem vanam. 3. Esdr. 3.

Holofernes bibit vinum multum nimis, quantum vnquam vna die biberat in vita sua, & post pauca sequitur: Erat Iudith sola in cubiculo, porro Holofernes iacebat in lecto nimia ebrietate sopitus, quo facto Iudith habuit opportunitatem occidendi eum. Iud. 13.

Egressus est Aman à conuiuio Esther reginæ lætus & alacer, sed in crastino fuit tristis, & confusus cum decem filiis patibulo crucis affixus. Esth. 5.

Nouerat Iob multa in conuiujs sæpe committi peccata, & idcirco postquam epulati fuerunt filij eius, confurgens diluculo offerebat holocausta per singulos. Iob. 1.

Pro tempore illo quo debebat destrui Hierusalem, dicitur Isa. 22. Vocabit Dominus ad fletum, & ad planctum, & ecce gaudium, & lætitia, occidere vitulos, iugulare arietes, comedere carnes, & bibere vinum: Comedamus & bibamus, cras enim moriemur.

Sacerdos & Propheta nesciere præ ebrietate, absorpti sunt à vino, errauerunt in ebrietate. Omnes enim mensæ repletæ sunt vomitu, sordiumque, &c. Isa. 28.

Ptolemæus filius Abobi fecit conuiuium Simoni summo sacerdoti, & duobus filiis eius, & cum inebriati essent, occidit eos. 2. Mach. 15.

Primi parentes per esum ligni vetiti peccauerunt. A
Gen. 3.

Filij Israël venientes in desertum, primò pro aquis amaris, deinde pro defectu cibi murmurasse leguntur. Similiter in tentatione Domini, tam secundum Matthæum, quam secundum Lucam prima fuit: si filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant. Matth. 4. & Luc. 4.

Herodes natalis sui cœnam fecit, filia vero Herodias ibi saltauit, & Herodi simulq; discumbentibus placuit, qua occasione decollatus est Ioannes Baptista ad petitionem ipsius saltatricis. Matth. 14. Mar. 6.

Spiritus immundi loca immunda diligunt, vnde dæmoniatus ille qui habebat legionem in corpore, habitabat in monumentis. Luc. 8. & dæmones illi rogabant Dominum, ut exeuntes mitterentur in porcos, non in boues, vel in agnos, qui sunt munda animalia mundo B
vescentes cibo.

Contra edaces comestationibus vacantes multum valet exemplum diuitis epulonis, qui querebatur se pati in lingua spiritualem cruciatum. Luc. 16.

Non est mirum, si post magnas cœnas & comestationes splendidas multi non vigilant, nec orant, cum etiam discipuli post cœnam cum Domino celebratam non potuerint vna hora vigilare cum eo. Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22.

CAPVT LXXXIX.

De matrimonio.

Quod vxor debeat viro suo esse socia æqualis, quoad multa non domina vel ancilla, patet per hoc, quod Euam formauit Dominus de costa Adæ, non de capite vel pede. Item patet quod vir est caput vxoris, quia fuit quodammodo principium eiendi, & facta est mulier de viro, non vir de muliere. Item debet esse vir magister & doctor, vnde præceptum à Deo fuit datum Adæ, & per Adam Euæ. Gen. 2.

Quod vnus vir tantum vnam vxorem habere debeat, ostendit Dominus dicēs: Erunt duo in carne vna. Gen. 2.

Ante diluuium solus Lamech legitur duas habuisse vxores. Gen. 4.

In arca Noë tot viros quot mulieres iussit Dominus referuari, ut videlicet esset vnica vni. Gen. 7.

Ægyptij tempore Abrahæ plus abominari videbantur adulterium, quam homicidium, vnde timebat Abraham, ne eum occiderent, & postmodum Sarai vxorem D
suam Pharaoni offerrent, quasi nollet ipsam cognoscere, quamdiu ipsam crederet virum habere. Gen. 12.

Sara vxor Abrahæ obediebat ipsi marito, & dominum eum vocabat. Gen. 12. & 18. & 1. Pet. 3. ipse etiā Abrahā interdum illius votis condescendebat. Gen. 16 & 21.

Propter Saram vxorem Abrahæ flagellauit Dominus Pharaonem plagis maximis. Item Abimelech Dominus minando per somnum exterruit. Gen. 20.

Consensus exigitur ad matrimonium. Gen. 24. Vocemus puellam, & audiamus ipsius voluntatem.

Ille Blasphemus qui fuit lapidatus in deserto, fuit filius Israëlitis de viro Ægyptio generatus. Leu. 24. per hoc haberi potest, quod non expedit de diuersis ritibus matrimonia copulare; quia pueri inde nati male imbuuntur.

Secretum quod Samson parentibus suis dicere noluit, vxor eius extorsit ab eo in damnum ipsius. Iud. 14.

Dixit Helcana ad Annam, Nunquid non ego melior sum tibi, quam decem filij. 1. Reg. 1.

Nabal durus & pessimus, & stultus habuit vxorem Abigail, quæ erat prudentissima, & speciosa. 1. Reg. 25.

Quamuis haberet David multas vxores, tamen adulterium cum Bethsabe commisit. 2. Reg. 11.

Ioram rex Iuda fecit malum coram Domino, & ambulabat in viis Achab, & subditur causa huius, Filia enim Achab erat vxor eius. 3. Reg. 8.

Filij transmigrationis qui duxerāt vxores alienigenas secundum mandatum Eledræ dimiserunt eas. 1. Esdr. 10.

Videns Nehemias Iudæos ducentes vxores alienigenas, obiurgauit eos, & maledixit eos, & verberauit aliquos, & decaluauit. Nehe. 13.

Sara filia Raguël dicebat in oratione sua, Virum autem cum timore tuo, non cum libidine mea consensu suscipere. Tob. 3.

Dixit Angelus Tobiz: in eos qui coniugium ita suscipiunt, ut Deum à se, & à sua mente repellant, & suæ libidini ita vacent sicut equus & mulus, habet potestatem dæmonium. Tob. 6.

Prima nocte qua introductus est Tobias iunior cum vxore, hortatus est virginem, dicens ei: Sara surge, & deprecemur Deum hodie, cras, & secundo cras, quia istis tribus noctibus Deo iungamur, tertia autem transacta nocte erimus in nostro coniugio. Tob. 8.

Honestam causam ducendi vxorem, exposuit Angelus Tobiz: Accipies virginem cum timore Domini, & amore filiorum magis quam libidine ductus. Tob. 6.

Parentes Saræ monent eam honorare soceros, diligere maritum, regere familiam, gubernare domum, & seipsam irreprehensibilem custodire. Tob. 10.

Mulieres translatae de terra Iuda in Ægyptum, quæ sacrificabant reginæ coeli, excusabant se per viros suos, qui similia faciebant. Ier. 44.

Pro seruanda fide matrimonij Susanna exposuit se morti & infamiz, nisi per Daniele iustus Dominus ei succurrisset. Dan. 13.

Saluator noster conuiuio nuptiarum voluit interesse. Ioan. 2.

Ioannes Baptista fuit decollatus, quia Herodem de adulterio arguebat. Matth. 14. Mar. 6.

Querentibus Pharisæis, si liceret homini dimittere vxorem suam quacumque ex causa, dixit Dominus: Quos Deus coniunxit, homo non separet. Matt. 19.

Inter illos qui ad cœnam vocati fuerunt, & non iuerant, ille, qui vxorem duxit, non roganit se excusatum haberi, quia status ille hominem vehementer allicit, & saepe retrahit à diuinis. Luc. 14.

Quantum ad actum conjugalem ad paria, vel similia iudicat Apostolus Paulus virum & vxorem. Cor. 7. mulier corporis sui potestatem non habet, sed vir: similiter vir potestatem sui corporis non habet, sed mulier, &c.

Ananias conscia vxore sua Saphira fecit fraudem de pretio agri vediti, sic ambo grauissime sunt puniti A & 5.

CAPVT XC.

De castitate.

Quamdiu primi parentes in paradiso fuerunt, virgines extiterunt, sed ipsis eiectis dicitur. Gen. 4. Adam cognouit Euam vxorem suam.

Cum Sichem violasset Dinam filiam Iacob, fratres eius turbati sunt valde, eo quod scdam rem esset operatus in Israël, & violata filia Iacob rem illicitam perpetrasset, tandem & violatorem & patrem eius, & eorum populum occiderunt. Gen. 34.

Nota quod hoc fuit ante legem scriptam sub lege naturæ; quantum ergo sub lege gratiæ virginitas debet honorari, & stuprum puniri?

Quamuis Ioseph esset filius emptitius, & elegantis formæ iuuenis sine vxore, tamen sollicitatus à domina sua recusauit stuprum, & maluit eam offendere, & in carcerem trudi quam perdere castitatem. Gen. 39.

Iudas qui castus non erat, detestatus est fornicationem Thamar. Gen. 38.

Post debellationem Madianitarum factam per Phinees, & alios pugnatores, iussit Moyses mulieres corruptas iugulari, & virgines referuari. Num. 31.

Mundi esse debebant maximè à mulieribus, qui pænes sacerdotales comedebant. 1. Reg. 21.

Quando mulier Sunamitis hospita Elisæi volebat ei loqui, mittebat ad eam Elisæus puerum suum, quasi visitans colloquia mulierum 4. Reg. 4.

Sara in oratione dicebat Tob. 3. Tu scis Domine,

quia

quia nunquam concupiui virum, & mundam seruavi A animam meam ab omni concupiscentia, &c.

Mortuo viro suo Iudith aliū nesciuit, & semper castitatem amauit. Sed nota quod faciebat, quia cū puellis suis clausa manebat, & habens cilicium super lumbos suos, ieiunabat omnibus diebus vitæ suæ, præter sabbatha, & neomenias, & festa domus Israël. Iud. 8.

Grauer fuit pulsata ab illis senibus Susanna, sed suæ castitati, nec famam, nec vitam præponendam esse putauit. Dan. 13.

Ad hoc quod nullus de sola castitate confidat illud valere potest, quod de virginibus Evangelicis tot fuerunt factæ, quot prudentes. Matth. 25.

Beata Virgo ab Angelo venerabiliter saluata, non est oblita voti, & propositi castitatis, licet Angelus promitteret ei, quod ex ea Filius Altissimi nasceretur. Luc. 1.

Per hoc, quod Saluator dixit, Quia in futuro sæculo neq; nubent, neq; nubentur, patet quod illi beatæ virgines specialiter appropinquant. Matth. 22. Luc. 20.

Castitatis argumentum fuit in beato Stephano. Quia ipse ab Apostolis ad custodiam mulierum, &c.

CAPVT XCI.

De luxuria & incontinentia.

P Ecceatū carnis præcipua videtur fuisse causa propter quam Deus diluuiū deleuit mundum. Gen. 6. Omnis caro corruerat viam suam.

Nota quot & quanta euenerunt pro ardenti amore C Sichei filij Hemor, qui Dinam violenter oppressit. Gen. 34.

Luxuriosi quandoque detestantur luxuriam in aliis, vt patet de Iuda, qui dixit de Thamar, Producite eam, vt comburatur. Gen. 38.

Occasione vxoris Leuitæ, à viris Belial in Gabaa Benjamin incredibili libidinis furore vexatæ, occisi sunt plusquam sexaginta millia hominum. Iud. 20. Isboseth filius Saul redarguit Abner, quia ingressus fuerat ad concubinam patris sui. Abner autem iratus super hoc, procurauit ei auferri terram, & cito post amisit vterque personam. 2. Reg. 3. & 4.

Dauid captus amore Bethsabæ vxoris Uriæ, cum illa adulterium, & cum prodicione homicidium perpetravit. 2. Reg. 11.

Ammon filius Dauid pro amore Thamar sororis suæ ægorauit, & postea illam oppressit, & sic eam nequiter effugauit, & tamen ipsemet hac de causa occisus fuit. 2. Reg. 13.

Detestabilem luxuriam commisit Absalom cum concubinis patris sui. 2. Reg. 16.

Adamauit Salomon mulieres alienigenas multas, &c. sequitur, quod ita damnatum est cor eius per eas, vt coleret Deos earum. 3. Reg. 11.

Sed nota damna, quæ inde passus est, cum enim prius sapientissimus fuerit, adeo infatuatus est, vt sequeretur deos earum, cum prius amabilis Domino, cor eius deprauatum est, & iratus est Dominus contra eum, cum prius esset dirissimus, multa bona consumpsit in edificando templis idolis nationum; cum prius esset nominatissimus in bono, postea fuit vsque hodie fœdatus opinione. Eccl. 47.

Dixit Angelus Tobie iuniori, In eos, qui coniugium ita suscipiunt, vt Deum à se, & à sua mente excludant, & suæ libidini ita vacent sicut equus & mulus, habet potestatem dæmonium. Quid ergo de fornicatoribus, & adulteris, qui nihil aliud intendunt, nisi fœdam suam explere libidinem? Tob. 6.

Stetit Iudith ante faciem Holofernis, cor autem Holofernis concussus est; erat enim ardens in concupiscentia eius, &c. Iud. 12.

Duo senes presbyteri ita fuerunt amore Susannæ decepti, quod quando illa voluntatem eorum facere recusauit, mortem illius procurare conati sunt. Dan. 13.

Tempore Antiochi templum luxuria & comestationibus erat plenum, & scortantium cum metetricibus, factisq; ædibus mulieres se vltro ingerebant. 2. Mac. 6.

Occasione Herodiadis, quam contra legem duxerat Herodes, Ioannes Baptista decollatus fuit ad instantiam saltantis mulieris. Matth. 14. Mar. 6.

Spiritus immundi loca immunda diligunt; vnde rogauerunt Dominum Iesum, vt permitteret eos intrare porcos, non in boues, vel agnos, quæ sunt animalia munda. Matth. 8. Luc. 8.

Inter alios qui vocati fuerunt ad magnam cœnam, nec iuerunt, ille qui vxorem duxit, non petiit se excusatum haberi; per quod patere potest quam longe sunt à cœna Dei, luxuriosi homines, vt immundi, si ducere vxorem ita homines implicat, & inuoluit, quod quasi nihil aliud cogitare possunt. Iud. 14.

Exemplo filij prodigi, qui dissipauit substantiam suam, viuendo luxuriose, patet quod illud peccatum depauperat. vnde dicitur Luc. 15. Quod ipse cepit egere. Item vilificat. Nam sequitur quod ipse pascebat porcos, &c. Item non extinguit ardorem libidinis, sed accendit, dicitur enim ibi: Cupiebat implere ventrem suum filiquis, quas porci manducabant, &c.

CAPVT XCII.

De incanto aspectu.

P Rima mulier viso ligni vetiti fructu pulchro, tulit de illo pulchro, & comedit. Gen. 3.

Pulchritudo visa mulierum fuit occasio multorum malorum. Gen. 6. Videntes filij Dei filias hominum quod essent pulchræ, &c.

Ex eo quod Cham filius Noë vidit verenda patris, & ipsum nudatum esse fratribus nuntiavit, maledictionem patris incurrit. Gen. 9.

Abraham dixit Sarai vxori suæ: Noui quod pulchra sis mulier, & quod cum viderint te Egyptij, interficient me, & te reseruabunt. Gen. 12.

Volens videre regionis mulieres Dina, visa, & corrupta fuit. Gen. 34.

Iudas vidit Thamar in biuio, & cum ea peccauit. Genes. 38.

Domina cui seruiebat Ioseph, oculos in eum iniecit. Gen. 39.

Dixit Dominus ad Moysen Exod. 19. Contestare populum, ne forte velint transcendere terminos ad videndum Dominum, &c.

Vidit Dauid de solarium suo mulierem lauātem se ex aduerso, & tulit eam, & postea virum eius dolose occidi fecit. 2. Reg. 11.

Cum intrasset Iudith ante faciem Holofernis, statim captus est ille in oculis suis. Iud. 10. Vnde dicitur 16. Sandalia eius rapuerunt oculos eius, pulchritudo eius captiuam fecit animam eius.

Videbant duo senes Susannam quotidie ingredientem, & deambulātem, & exarserunt in concupiscentiam eius. Dan. 13.

Quia filia Herodiadis placuit Herodi saltando, ipse ei stulte promissit, quod crudeliter impleuit. Matth. 14. Marc. 6.

CAPVT XCIII.

De silentio, & loquacitate.

P Ræceptum dedit Dominus Adæ, non Heuæ, nisi per Adam: vt mulier minus haberet occasionem loquendi, sed potius interrogandi à viro, & discendi. Gen. 2. Heua prius legitur cum serpente, quam cum viro habuisse colloquium, quod sibi, & posteris damnosum fuit. Gen. 2.

Item nota ibi, quoniam male repetiit mandatum datum homini. Cham filius Noë cum vidisset verenda patris, nuntiavit fratribus suis, & inde maledictionem incurrit. Gen. 9.

Postquam

Postquam locutus fuit Dominus ad Moysen, impeditioris linguæ, & tardioris fuit. Exod. 7. Ex quo innuitur quod spirituales viri, qui sæpe cum Deo loquuntur, tardi esse debent ad loquendum.

Filij Israël fugientes de Ægypto, viderunt exercitum Pharaonis, & timuerunt valde, quibus ait Moyses: Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis. Exod. 14.

Axa filia Caleb sedens in asino, & suspirans, sine sermone monuit patrem ad quærendum quid haberet, & post impetrauit à patre irriguum inferius, & superius. Iosue 15.

Samson secretum quod parentibus noluit dicere, vxori exposuit, quæ statim illud in damnum mariti publicauit. Iudic. 14. Item Samson indicauit Dalilæ, quomodo posset amittere fortitudinem suam, & illa sine mora hostibus reuelauit. Iudic. 16.

Anna mater Samuelis veniens ad tabernaculum Domini, loquebatur in corde suo tantum, quia labia eius mouebantur, & vox penitus non audiebatur. 1. Reg. 1. Samuel dormiens in tabernaculo, ostensam sibi visionem, non indicauit Heli, donec interrogatus, & adiutus fuit ab illo. 1. Regum 3.

Cum filij Belial dicerent de Saule nouo rege, Num saluare nos poterit iste? ille dissimulabat se audire. 1. Reg. 10. Ex quo intelligitur quod caute tacebat. Cum Dauid contra Nabal turbatus, postmodum per Abigail prudenter locutam placatus fuisset, illa non indicabat ipsi Nabal viro suo, verbum pusillum, aut grande vsque mane, cum vinum quod biberat, digessit.

Tobias auditis verbis iniurijs ab vxore, non legitur ei respondisse, sed ingemuit, & incepit plorare cum lacrymis. Tob. 2. & 3.

Cum ancilla Sara dixisset dominæ grauis improperij, & maledictionis verbum, Sara tacens cessit liti & pergens in cubiculum domus suæ, deuote cœpit orare. Tob. 3.

Diu tacuit Esther, non indicans populum suum, & patriam suam, sicut præceperat ei Mardocheus, ne scilicet à rege haberetur exosa. Esther 2. & 3.

Beato Iob à Domino percusso, vxor eius stulte locuta est. Iob. 2.

Sanctus Iob magis videtur seipsum reprehendere de actu loquendi, quam de alio quocumque. Vnde dicit Iob 39. Qui leuiter locutus sum, &c. quod vtinam non dixissem, &c. & 42. Insipienter locutus sum, & quæ ultra modum excederent scientiam meam.

Cum Rasin rex Syriæ, & Phacee rex Israël proposuissent præliari pariter contra Iudam, dixit Isaias propheta Achaz regi Iuda: Vide vt sileas, noli timere, & cor tuum ne formidet, &c. Isa. 7.

Mandauit Ezechias rex Iuda, ne populus aliquid responderet Rafaci: & siluerunt, & non responderunt ei verbum. Isa. 36.

Hieremias in vtero sanctificatus, & à Domino Propheta datus excusabat se dicens, A, a, Domine Deus: ecce nescio loqui, &c. Hierem. 1.

Adducta Susanna, vt iniqui senes presbyteri ferrent testimonium falsum contra eam; stens suspexit ad cœlum, & clamauit ad Dominum, sed accusatoribus non legitur directe respondisse. Dan. 13. Iudæi agriculturæ operam dabant, sed Nicanor, & quidam alij non sinebant eos in silentio agere, & quiete. 2. Mach. 12.

Beata Maria virgo legitur in Euangelij tantummodo fuisse locuta cum Angelo. Luc. 1. Item cum Elisabeth. Luc. 1. Item cum filio suo. Luc. 2. Fili, quid fecisti. Item Ioan. 2. Vinum non habent. Iterum, quando ministros nuptiarum instruit. Ioan. 2. Quodcumque vobis dixerit, facite, licet autem Elisabeth eam magnifice commendasset: nihil tamen ei directe respondit, sed ad laudandum Dominum se convertit.

Maria peccatrix veniens ad pedes Domini in domo Simonis nihil dixisse refertur, sed lacrymis cœpit rigare pedes eius. Luc. 7. Similiter sorori de ipsa conquerenti, nihil respondit. Luc. 4. Rursus indigne ferentibus

A effusionem vnguenti, & in eam frementibus, nihil dixit. Mar. 14. Quod autem bene tacuit Dominus, pro ea respondit, & eam vbique defendit.

Mulier in adulterio deprehensa, & coram Domino accusata, non legitur aliquid locuta esse. Dominus autem pro ea verbum assumpsit, & eam denique misericorditer absoluit. Ioan. 8.

Locutus in synagoga Paulus surrexit, & manu silentium indixit. Act. 13. Sciebat enim non esse effundendum sermonem, vbi non est auditus, quod sæpe in Scriptura probatur.

CAPVT XCIV.

De affectu carnali.

Moyse distribuit duodecim boues, & sex plaustra, quos obtulerant principes filiorum Israël, sed nullum dedit filiis Caath, licet essent magis propinqui. Num. 7.

Non legitur Moyses alicui de filiis suis magnum officium dedisse, licet ipse à populo in tanta reuerentia haberetur.

Morturus Moyses sollicitè rogauit Dominum pro populo, vt ei de duce idoneo provideret, nullum tamen de genere suo voluit nominare. Num. 27. Distribuens Iosue terram filiis Israël, ita paruum portionem dedit illis de tribu sua, quod de hoc fecerunt specialem querelam, sed nota responsionem quam fecit eis. Iosue 17.

Audiens Heli mortem duorum filiorum in prælio, non visus est multum curare, sed cum nuntius illi dixisset, arcam Dei esse captam, cecidit de sella, & mortuus est. 1. Reg. 4.

Cquia Dauid nimis flebat occisum Absalom filium suum, imposuit ei Ioab, quod non doluisset, si totum exercitum amisisset. 2. Reg. 20.

Supra modum mater mirabilis, & bonorum memoria digna, quæ pereuntes septem filios sub vnus diei tempore conspiciens bono animo ferebat, &c. 2. Mach. 7. Euntibus ad prælium Iudæis contra Nicanorem, erat pro vxoribus, & filiis, itemque pro fratribus, & cognatis minor sollicitudo, maximus autem, & primus pro sanctitate timor templi. 2. Mach. 15. Loquente Iesu ad turbas, dixit ei quidam: Ecce mater tua, & fratres tui foris stant quærentes te; qui respondit, Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei? Quicumque fecerit voluntatem Patris mei, &c. Matth. 12.

Petenti matertera Christi, secundum carnem, vt duo filij sederent iuxta eum in regno suo, respondit Dominus ita dure, ac si fuisset aliena omnino, & ita bonum forum de regno suo paratus est tibi facere Dominus, sicut illis. Matth. 10.

Quamuis beatus Ioannes, & duo Iacobi essent maximæ sanctitatis; nulli tamen eorum commisit curam Ecclesiæ generalem, sed Petrum qui non sibi carne attinebat, constituit caput, principem, & pastorem. Ioan. 21.

Saluator noster post responsionem Petri, quam fecit de ipso, cum dixit: Tu es Christus filius Dei viui; consequenter subiunxit: Caro & sanguis non reuelauit tibi. Matth. 16. Per illud innuens, quod caro prauas reuelationes facere consuevit.

Apostolus Paulus commendans Euangelium suum dicit. Gal. 1. Complacuit ille qui me segregauit ex vtero matris meæ, & vocauit per gratiam suam, &c. Continuo non acquieui carni, & sanguini, &c.

CAPVT XCV.

De ira hominis per zelum.

Cum loqueretur Moyses Pharaoni, & ille nollet audire, exiit à Pharaone iratus nimis. Exod. 11.

Præceperat Moyses filiis Israël, quod nullus de manna relinqueret vsque mane, qui non audierunt eum, sed

dimise

dimiserunt quidam ex eo, usque mane, & scaturire cepit verbibus, & computruit, & iratus est Moyses contra eos. Exod. 17.

Reuertens Moyses cum appropinquasset ad castra, vidit vitulum, & choros, iratusque valde proiecit de manibus tabulas, & confregit eas ad radices montium. Exod. 32.

Cum quaereret Moyses hircum qui oblatum fuerat pro peccato exustum reperit, iratusque contra Eleazar, & Thamar ait: Cur non comeditis, &c. Levit. 10.

Videns Moyses rebellionem Chore, & complicum suorum, iratus valde, ait ad Dominum: Ne respicias sacrificia eorum, &c. Num. 6.

Considerans Ionathas filius Saul nequitiam patris contra David, surrexit à mensa in ira furoris, & non comedit panem in illo die. 1. Reg. 20.

Audita David parabola Nathan prophetæ iratus indignatione aduersus hominem dixit: Viuit Dominus quoniam filius mortis est vir, qui fecit hoc. 2. Reg. 12.

Elisæus iratus fuit contra Ioas regem Israël, eo quod non percussit terram sagitta, quinquies aut sexies, ut totam destruxisset Syriam. 4. Reg. 13.

Audiens Nehemias clamorē populi propter vsuras, quas exigebant optimates, iratus est nimis, &c. Neh. 5.

Audita querimonia, quam dixit Esther de Aman, qui omnes Iudæos occidere procurabat; Assuerus surrexit iratus de loco conuiuij, &c. Esther 6.

Circumspexit Dominus cum ira Iudæos, qui obseruabant eum, & contristatus est super cæcitatem cordis eorum. Mar. 3.

CAPVT XCVI.

De ira hominis per vitium.

Respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius Sequitur: Iratus est Cain vehementer, & concidit vulnus eius, &c. Gen. 4.

Iratus Balac contra Balaam complois manibus, ait: Ad maledicendum inimicis meis, vocaui te, quibus è contrario benedixisti. Num. 24.

Audiens Saul post victoriâ commendari David, iratus est nimis, & displicuit in oculis eius sermo, &c. 1. Reg. 18.

Cum excusasset Ionathas David ad patrem suum, iratus Saul aduersus Ionathan dixit: Fili mulieris virum ultro rapientis, &c. 1. Reg. 20. Venit Achab rex Israël in domum suam indignans, & frendens super verbis, quæ locutus fuerat ad eum Naboth Israëlites. 3. Reg. 21.

Post facile & salubre consilium Elisei, iratus Naaman recedebat dicens: Putabam quod egredereetur ad me, & inuocaret nomen Dei sui, &c. 4. Reg. 5.

Hanani propheta venit ad Asam increpans eum, quia confusus erat in Benadab rege Syriæ; iratusque Asa aduersus Videntem iussit eum mitti in neruum. 2. Paral. 16.

Separauit Amasias exercitum, qui venerat ad eum ex Ephraim, pro eo, scilicet quod mali erant, nec voluit quod secum venirent ad bellum; at illi vehementer irati contra Iudam, reuersi sunt in regionem suam. 2. Paral. 25.

Sacerdotes arguebant Oziam regem Iudæ, volentem adolere incensum: iratusque Ozias, & tenens thuribulum minabatur illis. 2. Paral. 26.

Cum audisset Sanaballat, quod ædificaretur murus Hierusalem, iratus est valde, & motus nimis subsannauit Iudæos. Nehem. 4.

Cum reuersus esset Sennacherib fugiens à Iuda, plagam quam fecerat Dominus propter blasphemiam suam, iratus multos occidit Iudæos. Tob. 1.

Tobia dicente, de hædo balante: Videte ne furtiuus sit, &c. Vxor eius irata respondit, Manifeste vana facta est spes tua, &c. Tob. 2.

Nuntiarum est Holoferni, quod filij Israël præpararent se, ad resistendum ei, & furore nimio exarsit in

A iracundiam magnam. Iudith 5.

Cum dixisset Achior magnam esse potentiam Dei Israël, irati sunt magnates Holofernis, & cogitabant interficere eum. Iudith 5.

Cum audisset Aman, & experimento probasset, quod Mardocheus sibi non flecteret genua, nec se adoraret, iratus est valde. Esth. 3.

Iratus indignatusque est Eliu Buzites aduersum Iob, eo quod iustum se esse diceret coram Deo, &c. Iob. 32.

Principes Iudæ putantes, quod Ieremias fugeret ad Chaldæos, irati sunt contra eum, & cæsum miserunt in carcerem. Ier. 37.

Nabuchodonosor rex Chaldæorum in ira magna præcepit, ut perirent omnes sapientes Babylonis, pro eo scilicet, quod somnium suum non poterant ei indicare. Dan. 2. Idem etiam postea in furore & ira præcepit, ut tres viri adducerentur in conspectu eius, &c. Dan. 3.

Arguit Dominus Ionam Prophetam, quia irascebatur super hedera. Ion. 4.

Audiens Antiochus prælia Iudæ, & victoriam quam obtinuerat, iratus est animo, & congregauit exercitum, &c. 1. Mach. 3.

Factum est, cum audirent gentes, quia ædificatum est altare, & sanctuarium sicut prius, iratæ sunt valde. 1. Machab. 5.

Tortores Eleazari audientes verba constanti ipsius in irâ versi sunt, qui paulo ante fuerant mitiores. 2. Mach. 6.

Post septimi fratris verba rex Antiochus accensus ira in illum super omnes crudelius desæuiit. 2. Mach. 7.

Videns Antiochus, quod non poterat spoliare Petropolim ciuitatem, elatus in iram arbitrabatur se iniuriam illorum, qui se fugauerant, posse in Iudæos retorquere. 2. Mach. 9.

Herodes videns, quod illusum esset à magis, iratus est valde, & mittens occidit omnes pueros, &c. Mat. 2.

Cum audissent illi de Nazareth Dominum dicentem, Nemo propheta acceptus est in patria sua, &c. sequitur: Repleti sunt omnes in synagoga ira, &c. Luc. 4.

Demetrius quidam argentarius faciens ædes argenteas Dianæ, conuocatis opificibus illius artis, dixit quod Paulus auertebat multam turbam, dicens: Quoniam non sunt dii, qui manibus fiunt, &c. iis autem auditis repleti sunt ira, &c. Act. 19.

CAPVT XCVII.

De humilitate.

Dixit Angelus ad Agar, reuerrere ad dominam tuam, & humiliare sub manu ipsius. Gen. 16.

Humiliter loquebatur Abraham Domino dicens, Loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis, & cinis. Gen. 18.

Multum humiliavit se Iacob coram Esau, & sic compescuit iram eius. Gen. 33.

Quinquies Moyses antequam vellet recipere ducatum populi, quem Dominus tamen imponebat ei, renuit, nec acquieuit, donec Dominum intellexit iratum. Exod. 3. & 4. Iratus Dominus in Moysen, &c.

Quamuis Moysi ita familiariter Dominus loqueretur, tamen ipse Moyses vtile consilium pagani non despexit, sed ei humiliter acquieuit. Exod. 18.

Moyses videbat se habere ducatum Domini specialem, & tamen non dedignabatur ob filium Raguel, ut secum veniret, & ductor populi esset. Num. 10.

Gedeon Angelo dicenti sibi, Vade in hac fortitudine tua liberabis Israël, respondit, Ecce familia mea infima est in Manasse, & ego infimus in domo patris mei. Iud. 6.

Viri Ephraim iurgantes fortiter, & tumide contra Gedeonem placati fuerunt per eius mansuetam & humilem responsum. Iud. 8.

Dixerunt omnes filij David ad Gedeonem, Dominare nostri tu, & filius tuus, quibus ille ait. Non dominabor vestri, nec dominabitur in vos filius meus, &c. Iud. 8.

Humilitatem prætendebat Saul in opere & sermone,

antequam

antequam esset vnctus in regem, quando querebat asinas patris, & excusabat se apud Samuel. 1. Reg. 9. & postea dictum est ei. 1. Reg. 15. Nonne cum paruulus esses in oculis tuis, caput in tribubus Israël factus es?

Dauid licet per Samuelem esset vnctus in regem, tamen de mandato patris portabat victualia fratribus suis, quibus fuerat praelectus. 1. Reg. 17.

Dauid humiliavit se coram Saule, quando debebat fieri gener regis. 1. Reg. 18.

Item coram seruo Semei audiens quod malediceret ei. 1. Reg. 16. Coram Deo, quando saltabat ante arcam. 2. Reg. 6. & quando venit Nathan ad eum, nuntians ei voluntatem Domini de perpetuitate regni. 2. Reg. 7.

Humiliter respondit Miphibosech inique accusatus à seruo suo, & exheredatus iniuste. 2. Reg. 19.

Achab sceleratissimus rex Israël audiens poenam sibi iuste pro criminibus infligendam, humiliatus est coram Domino, & propter hoc Dominus illam poenam aliquantulum minorauit. 3. Reg. 21.

Princeps ille, qui humiliter locutus est ad Eliam, non est tactus ab igne, sicut alij duo quinquagenarij, qui venerant ante illum. 4. Reg. 1.

Veniens ad Iordanem Elisæus, primo percussit aquas nihil dicens, & non sunt diuisæ aquæ. 4. Reg. 2.

Semeias Propheta ad Roboam dixit, & principes eius, Hæc dicit Dominus: Vos reliquistis me, & ego reliqui vos, qui consternati dixerunt. Iustus est Dominus. Cumque vidisset Dominus, quod humiliati essent, factus est sermo Domini ad Semeiam dicens: Quia humiliati sunt mei causa, non disperdam eos. 2. Par. 12.

Humiliatus est Ezechias postquam eleuatum fuerat cor eius in aduentu nunciorum regis Babylonis, & idcirco non venit ira Domini in diebus illis. 2. Paral. 32.

Audientes filij Israël potentiam Holofernis terribilem, clamauerunt ad Dominum instantia magna, & humiliauerunt animas suas, &c. Iudith. 8.

Hesther regina confugit ad Dominum, & corpus suum humiliavit ieiuniis, oransque inter cetera dixit: Tu scis Domine, quia abominor signum superbiæ, &c. Esth. 14.

Cum mitteret Dominus Ieremiam Prophetam, se excusans ait: Ecce nescio loqui, &c. Ier. 1.

Ambulans Nabuchodonosor in aula Babylonis arroganter locutus est; deinde eiectus ab omnibus, & in bestiam mutatus recuperavit sensum, & recognouit, quod omnes habitatores terræ apud Dominum in nihilum reputati sunt. Dan. 4.

Cum percussus esset à Deo Antiochus insanabili plaga, ita ut nec ipse fetorem suum ferre posset, ait: Iustum est subditum esse Deo, & mortalem non paria Deo sentire. 2. Mach. 9.

Ioseph humiliter reputans se non esse dignum consortio beatæ Mariæ, quam concepisse videbat, & non humano opere, sed diuino munere hoc factum esse credebat, voluit occulte dimittere eam. Matth. 1.

In illis tribus Magis apparet mira fuisse humilitas, quando inuenerunt Puerum cum Maria matre eius, & procidentes adorauerunt eum. Matth. 2.

Cum tantæ esset reputationis Ioannes, ut populus ipsum crederet esse Christum, dixit: Veniet fortior me, cuius non sum dignus soluere corrigiam calciamentorum eius. Luc. 3. simile habetur Matth. 3. Ioan. 1.

Non erubuit Christus Dei virtus, & Dei sapientia ab eodem themate prædicationem suam incipere, à quo suam inceptorat Ioannes Baptista. Matth. 3. & 4. Pœnitentiam agite: appropinquauit enim regnum cœlorum.

Beata virgo Maria ab Angelo tam venerabiliter salutata, & mater filij Altissimi appellata, nõ superbiit inde, nec se vocauit matrem Dei, vel dominam, sed ancillam.

Item non misit pro Elisabeth cognata sua, sed humiliter iuit ad illam, cumque Elisabeth Spiritu sancto repleta cognouisset, quod factum fuisset circa ipsam, diuinam commendauit misericordiam, & potestatem dicens: Magnificat anima mea Dominum, &c. Quia respexit humilitatem ancillæ suæ, &c. Luc. 1.

A Humiliter & fideliter respondit Centurio dicens Domino volenti ire ad sanandum puerum suum: Domine, non sum dignus, ut intres sub tectum meum, sed tantum dic verbo, &c. Matth. 8.

Videns Petrus se ad præceptum Domini conclusisse multitudinem piscium copiosam, procidit ad genua eius dicens, Exi à me, quia homo peccator sum, Domine, Luc. 5.

Saluator noster publicari sua miracula prohibebat, ut doceret fugere iactantiam, & vanitatis vitium, & dare veræ humilitatis exemplum, sicut patet in leproso mûdaro Matth. 8. Item in duobus cæcis ab eo illuminatis. Matth. 9. Item in surdo, & muto sanato. Mar. 7. Item de transfiguratione dixit, Nemini dixeritis, &c. Matth. 17.

B Cum dixisset Dominus mulieri Chananæ, Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus, illa humiliter dixit: Etiam Domine, nam & catelli edunt de micis, &c. Matth. 15.

Querentibus discipulis, quis esset maior in regno cœlorum? Respondit Dominus: Quicumque humiliauerit se, sicut paruulus iste, hic maior est in regno cœlorum. Matth. 18. exemplum vel parabolam humilis vrbانيتatis inducit Dominus Luc. 14. Cum inuitatus fueris ad nuptias, non discumbas in primo loco, &c.

Ad fugiendam iactantiam, & ad humilitatem multum valet exemplum, quod inducit Dominus de superbo Phariseo, & de humili Publicano. Luc. 18.

Humilitas Ioannis Baptistæ apparet multipliciter, quia videlicet de se humiliter sentiebat. Luc. 3. Existimante omni populo, ne forte ipse esset Christus. Item Ioannis 3. Non sum ego Christus, &c. Item humiliter loquebatur. Ioannis 1. Ego vox clamantis in deserto, & negauit se esse Christum, aut Eliam, aut Prophetam. Item induebatur humiliter, scilicet pilis camelorum. Matth. 3. Item humilem habitationem eligebat. Luc. 1. Erat in deserto, &c.

Humilis Maria Magdalena frequenter legitur secus pedes Domini se posuisse. Luc. 7. & 19. Io. 11. Matth. 28.

Querenti Domino, an Petrus diligeret ipsum plus aliis discipulis, respondit humiliter dicens: Tu scis Domine, quia amo te, non dixit, amo te plus aliis. Ioan. 21.

Præcipua humilitatis exempla accipere possumus, & debemus in saluari nostro Domino Iesu Christo, circa cuius conuersationem in terris considerari potest, quod ipse concipi voluit in patria despecta, videlicet Galilæa, de qua Io. 7. Scrutare & vide, quia Propheta à Galilæa non surgit. Vnde admirando dixit Nathanael: A Nazareth potest aliquid boni esse! Io. 1.

Item de matre humili natus fuit, quæ dicitur: Respexit humilitatem, &c. Luc. 1. in ciuitate parua, & loco humilimo. Luc. 2. Reclinauit eum in præsepio, &c.

Item quasi per annos triginta latuit in mundo, ita quod nihil de eo legitur, nisi quod cum esset annorum duodecim, remansit in Hierusalem, & inuentus est in templo audiens & interrogans, non docēs & determinans contra præsumptuosos, qui nimis festine ad officium docendi prorumpunt. Sequitur ibi Luc. 2. Descendit cum Maria, & subditus erat illis. Exinde circa annum tricesimum ad Ioannem Baptistam venit, ut baptizaretur ab eo, non pro eo misit. Matth. 2. contra multos, qui ad minores pergere dedignantur.

Item humiles discipulos elegit. Matth. 4. & Luc. 5. & cum eis humiliter conuersatus est, & eos præcipue de humilitate docuit. Matth. 11. Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Vnde filium hominis sapius se dicebat, non filium Dei, licet vtrumque esset verum secundum duas naturas in ipso, tamen ab inferiore frequentius se nominauit.

Conuersatus cum hominibus interesse voluit pauperibus nuptiis, ubi vinum defecit. Io. 2. non autem interfuisset splendidis, & diuitibus nuptiis, in quibus fiunt frequenter enormes excessus.

Cum cognouisset, quia venturi esset, ut raperent eum, & facerent eum regem, fugit in montem. Io. 6.

Didrachma seu tributum quasi seruus aut alienus A
exsoluit. Matth. 27.

Non habebat ubi caput reclinaret. Luc. 9. & circum-
iens ciuitates & castella pedesibat. Ita quod quandoq;
fatigatus ex itinere sedebat super fontem, & à muliere
Samaritana bibere postulabat. Io. 4. quando vero ve-
ctura vi voluit, non equum, sed asellum habuit.
Matth. 21. Mar. 11. Luc. 19. Ioan. 12.

Transiturus ex hoc mundo ad patrem relinquere
voluit speciale humilitatis exemplum, & pedes disci-
pulorum lauit, & linteo quo præcinctus erat, extersit.
Ioan. 13.

Præcipue autem in passione nimis humilauit semet-
ipsum, factus obediens vique ad mortem, non quam-
cumque, sed crucis, quæ erat genus mortis turpissimum
in Euangelis omnibus, & Phil. 2.

De quo notari potest, quod homines superbi & mun-
di amatores circa septem versari solent & appetere, vel
in adeptis specialiter gloriari, quibus constat in cruce
Dominum caruisse, & contraria habuisse. Hæc autem
dici possunt terrena affluentia, mundana sapientia, car-
nalis lætitia, popularis fama, turba famulorum, delectio
inimicorum, & numerositas amicorum. Christus autē
Iesus Dominus noster in cruce fuit pauperissimus, & ve-
stimenti nudatus. Io. 19 fuit stultus & insipiens repu-
tatus; nam verbum crucis gentibus stultitia est. 1. Cor. 1.
Item diffamatus fuit, & seductor populi appellatus.
Matth. 27. Dixerunt de eo principes sacerdotū, Recor-
dati sumus, quod seductor ille dixit, &c. in cruce insu-
per quodammodo fuit victus, quia occisus. Io. 19 Inclina-
to capite reddidit spiritum. Ibi etiam amicum non
habuit. Isa. 63. Torcular calcaui solus, & de gētibz non
fuit vit mecum. Psal. 87. Elongasti à me amicum, & pro-
ximum. Item famulis & seruitoribus in cruce caruit.
Matth. 26 Discipuli omnes relicto eo fugerunt. Psal. 87.
Factus sum sicut homo sine adiutorio, &c.

Post miraculum de claudo per Petrum sanato, hu-
militer locutus est Petrus, non ascribens factū sibi, sed
diuinæ virtuti, & inuocationi nominis Christi. Act. 3.

Cum introisset Cæsaream Petrus, obuius venit ei
Cornelius, & procidens ad pedes eius, adorauit eum;
Petrus vero eleuauit eum dicens: Surge & ego ipse ho-
mo sum. Act. 10.

Audientes Paulus & Barnabas, quod homines de ci-
uitate Lystris dicebant eos esse deos, & eis sacrificare
volebant, conuictis tunicis exilierunt in turbas clamā-
tes, & dicentes eis: Viri quid facitis, & mortales sumus
similes vobis homines, &c. tandem vix sedauerunt tur-
bas, ne eis immolarent. Act. 14.

Paulus Apostolus manibus operabatur, vt haberet
necessaria sibi, & sociis, propter quod etiam morabatur
cum Aquila & Priscilla, qui erant artis scenofactoræ,
sicut & ipse. Act. 18. Itē Act. 20. dicit ipse, ad ea quæ opus
erant, & iis qui mecum sunt, ministraverunt manus istæ.

Humiliter de se sentiebat Paulus, qui in fratrum ora-
tionibus confidebat. 2. Cor. 1. adiuuantibus vobis in
orationibus pro nobis. Item orationes aliorum sollici-
tus postulabat. Rom. 15. Obsecro fratres per Dominum
nostrum Iesum Christum, & per charitatem Spiritus
sancti, vt adiuueris me in orationibus, & Col. 4. &
1. Thes. 5. verbis etiam suis humilitatem veram interius
indicabat 1. Cor. 15. Ego sum minimus Apostolorum,
qui non sum dignus vocari Apostolus, &c. Item 1. Tim.
1. Christus Iesus venit in hunc mundum peccatores sal-
uos facere, quorum primus ego sum.

Item ad humilitatē alios sollicitus inducebat. Ro. 12.
Non alta sapientes, sed humilibus consentientes. Phil. 3.
& in humilitate superiores sibi inuicem arbitantes.

CAPVT XC VIII.

De superbia.

EVa propter appetitum excellentiæ, cum audiisset
à serpente, Eritis sicut dii, de ligno vetito comedit.
Gen. 3.

Datum est hominibus à Deo dominium super pisces,
& aues, & bestias terræ. Gen. 1. Dominamini piscibus
maris, & volatilibz cœli, &c. Item Gen. 9. Terror ve-
ster & tremor sit super cuncta animalia terræ, &c.

Superbia volentium ædificare turrē vsq; ad cœlum
damnata fuit per confusionem linguarum. Gen. 11.

Agar ancilla Sarai se concepit videns dominam
suam despexit. Gen. 16.

Contra gloriantes de primogenitura facit, quod
Cain fuit natus ante Abel. Gen. 4. & Esau ante Iacob.
Gen. 25. & Iudas fuit quartogenitus inter filios Israël.
Gen. 29. & Manasses filius Ioseph natus fuit ante E-
phraim, qui tamen habuit benedictionem dexteræ.
Gen. 48. & Dauid minimus inter fratres suos. 1. Reg. 16.
& Adonias natus fuit ante Salomonem. 2. Reg. 3. &
sic de multis aliis.

Nimis superbe respondit Pharaon, quando dixit: Ne-
scio Dominum, & Israël non dimittam. Exod. 5.

Rebellio Chore, & aliorum facta contra Moysem ex
superbia processerunt. Nam dixit illis Moyles, Multum
erigimini filij Leui. Num. 16.

Percussus Abimelech vocauit armigerum suum, &
ait illi: Percute me, ne dicatur, quod à foemina inter-
fectus sum. Iud. 9.

Saul petiit à Samuele, vt eum coram senioribus po-
puli honoraret. 1. Reg. 14.

Grauitur fuit punitum elationis peccatum, quando
Dauid fecit populū numerari sibi subiectum. 2. Reg. 24.

Libido dominandi, quam habuit Ieroboam, timens
ne populus reuerteretur ad domum Dauid, fecit eum
excogitare vitulos aureos, quos fecit à populo adora-
ri, & maluit eos recedere à vero Deo, quam à domi-
nio suo 3. Reg. 12.

Amasias rex Iuda debellauerat Edom, & elatus in
superbiam, voluit contra Ios regem Israël præliari, sed
male successit ei. 3. Reg. 14.

Cum roboratus esset Ozias rex Iuda, eleuatum est
cor eius in interitum suum, & adolere voluit incensum
in templo. 2. Paral. 26.

Superba nimis & blasphema verba misit rex Assyrio-
rum ad Ezechiam, quasi neque Deus, neque homo
posset eum de manu sua liberare. 4. Reg. 19.

Lætatus est Ezechias, & eleuatum est cor eius in adu-
tum nuntiorum regis Babylonis, & ostendit ei omnia,
quæ erant in thesauris domus suæ. 4. Reg. 20. 2. Par. 32.

Post obtentam victoriam de Arphaxad rege Medo-
rum, exaltatum est regnum Nabuchodonosor regis
Assyriorum, & cor eius eleuatum est. Iud. 1.

Nabuchodonosor superbe iurauit, quod defenderet
se ab illis, qui imperio suo subiugari nollent, quasi in-
iuriam passus ab eis. Iudith. 1.

Præceperat Nabuchodonosor Holoferni, vt omnes
deos terræ exterminaret, vt ipse solus Deus diceretur
ab iis regionibus, quæ potuissent per Holofernis po-
tentiam subiugari. Iud. 3.

Videns superbus Aman, quod Mardocheus ipsum
adorare nolebat, suavit regi, vt totus Iudæorum popu-
lus deleteretur. Hest. 3.

Aman superbissimus volebat coram se genuflecti, &
ab omnibus adorari. Sed notabile est, quod illa super-
bia tot mala in ipso causauit, vt iratus, & indignatus
existeret, & omnia alia quæ habebat quasi nihilum re-
putaret. Hest. 3. & 5.

Signa superbiæ detestatur Dominus per Isaiam di-
cens; Pro eo quod eleuata sunt filia Sion, & ambula-
uerunt collo extento, &c. Isa. 3.

De Nabuchodonosor intelligitur ad litteram illud
Isa. 14. Dicebas in corde tuo, in cœlum conscendam, &c.

De Moab dicitur, Audiuius superbiam, superbus
est valde, superbia eius & arrogantia eius, & indignatio
eius, plusquam fortitudo eius. Isa. 16.

Quoniam eleuatum fuit cor Nabuchodonosor regis
Babylonis, & spiritus illius obfirmatus ad superbiam, de-
positus est de solio suo, & gloria ablata est ei, &c. Dan. 4.

Baltha

Balthasar filius Nabuchodonosor rex Babylonis non humiliavit cor suum, sed aduersus Dominatorem cœli eleuatus est, & ideo interfectus est, & Darius Medus ei successit in regnum. Dan. 5.

Antiochus ascendit Hierosolimam in multitudine graui, & intrauit sanctificationem cum superbia, & accepit altare aureum, &c. 1. Mach. 1.

Dixerunt illi, quos dimisit Iudas Machabeus ad custodiam terræ, dum iret ad prælium, Faciamus nobis nomen, & eamus pugnare aduersus gentes. 1. Mach. 5.

Alcimus qui volebat fieri sacerdos, & quidam alij iniqui iuere ad regem Demetrium, & accusauerunt Iudam, & populum Iudæorum. 1. Mac. 7.

Cum vidisset Nicanor holocausta, quæ offerebantur à Iudæis pro rege, irridens spreuit eos, & locutus est superbe. 1. Mach. 7.

Antiochus existimabat se præ superbia terram quidem ad nauigandum, pelagus vero ad iter agendum deducturum propter mentis elationem. 2. Mach. 5.

Nicanor veniens ad pugnandum contra Iudam & socios eius, ira credebatur esse securus de victoria, quod vendidit Iudæos antequam in campo videret eos. 2. Mach. 8.

Fugatus turpiter Antiochus de Perside superbe locutus est se venturum Hierosolimam, & congeriem sepulchri Iudæorum esse facturum, sed Deus percussit eum insanabili plaga, 2. Mach. 9.

Nicanor Iudæis dicentibus: Est Deus potens in cœlo, qui iussit agi septimam diem; Et ego, inquit, potens sum super terram, qui impero sumi arma, & negotia regis impleri. De quo etiam subditur, quod cum summa superbia erectus, cogitauit commune trophæum statuere de Iuda, à quo tamen cito postea victus fuit. 2. Mach. 15.

Cum dixissent discipuli: Domine etiam dæmonia subiiciuntur nobis in nomine tuo; compescuit eos Dominus dicens: Videbam Satanam quasi fulgur de cœlo cadentem, in hoc nolite gaudere, &c. Luc. 10.

Superbia Pharisæi qui se iactabat, quod proximum contemnebat, damnatur. Luc. 18.

Statuto die Herodes vestitus veste regali, sedit pro tribunali, & concionabatur ad populum; populus autem acclamabat voce Dei, & non hominis. Confestim autem percussit eum Angelus Domini, eo quod non dedisset honorem Deo, & consumptus à vermibus expirauit. Act. 10.

CAPVT XCIX.

De iactantia.

Gaal filius Obed dicebat sociis, Quis est Abimelech, & quæ est Sichen, vt seruiamus ei? Vtinam daret aliquis populum istum sub manu mea, vt auferrem, &c. Iud. 9.

Samson leonem manibus inermibus lacerauit, nec tamen tantam prosperitatem parentibus suis indicare voluit. Iud. 14.

Goliath Philistæus exprobrabat exercitui Israël, & petebat, vt aliquis veniret cum eo ad singulare certamen. 1. Reg. 17.

Adonias filius Agith eleuabatur dicens: Ego regnabo. 2. Reg. 1. sed parum durauit regnum eius.

Benadad rex Syriæ misit nuntios regi Israël, & ait hæc faciant mihi dii, & hæc addant, si suffecerit puluis Samariæ pugillis omnis populi, qui sequitur me. Sed pulchre responsum est ei: Ne gloriatur accinctus æque, & discinctus, &c. 3. Reg. 20.

Grandia verba dixit Rafaces ex parte Assyriorum, dicens: Numquid liberauerunt de manu Assyriorum, &c. 4. Reg. 18.

Holofernes dixit ad Achior: Cum percusserimus omnes, quasi hominem vnum, tunc, & ipse cum illis Assyriorum gladio interibis. Iudith. 6.

Aman inuitatus ad conuiuium Esther vocauit amicos, & uxorem suam, & exposuit illis magnitudinem diuitiarum suarum, & filiorum turbam, & quomodo apud reginam solus cum rege prandere debebat. Esth. 5. Sed nota quod suspensus fuit in crastino in eadem trabe, quam parauerat Mardocheo. Esth. 7.

Eliu dixit multa verba iactantiæ, & arrogantia: Iob. 32. Ostendam vobis sapientiam, plenus sum sermonibus, &c.

Ponit Isaias verba ipsius regis Assyriorum, dicens. Isa. 10. In fortitudine manus meæ feci, & in sapientia mea intellexi, &c. Non fuit qui moueret pennam, & aperiret os suum, & ganniret.

De Nabuchodonosor intelligitur ad litteram illud Isa. 14. Dicebas in corde tuo, In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, ero similis altissimo.

Per Hieremiam dicitur de Moab, Sublimitatem eius & arrogantiam eius, & superbiam, & altitudinem cordis illius, ego scio, ait Dominus: iactantiam, & arrogantiam eius, & quod non sit iuxta eam virtus eius, &c. Hierem. 48.

Nabuchodonosor rex Babylonis dixit tribus sociis Danielis, qui nolebant statuam eius adorare, Quis est Deus, qui vos eripiat de manu mea? Dan. 3.

Deambulans in aula Babylonis Nabuchodonosor, ait: Nonne hæc est Babylon ciuitas magna, quam ædificauit in domum regni, in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei? Cum adhuc sermo esset in ore eius, &c. Dan. 4.

Audiuit Seron, quod congregauit Iudas Ecclesiam fidelium, & ait: Faciam mihi nomen, & debellabo Iudæam, sed cito è contrario fuit debellatus ab illo. 1. Mac. 3.

Demetrius filius Demetrii misit ad Jonathan dicens: Descende ad nos in campum, & comparemur illic inuicem, quia mecum est virtus bellorum: interroga, & addisce quis sum ego, &c. Sed paulo post male successit ei. 1. Mach. 10.

Nicanor pugnaturus contra Iudam vocauit negotiatores, promittens se daturum pro vno talento nonaginta mancipia Iudæorum. 2. Mach. 8.

Multitudine ad arma concurrente fugatus est turpiter Antiochus de Persipoli ciuitate Persidis, & superbe locutus est dicens: Venturum se esse Hierosolimam, & congeriem sepulchri Iudæorum eam facturum. 2. Mach. 9.

D Nicanor interrogauit Iudæos, Si est potens in sæculo, qui imperauit diem sabbatorum; & respondentibus illis: Est Dominus potens in cœlo, qui iussit agi septimam diem, ait: Et ego potens sum super terram, qui impero sumi arma, & negotia regis impleri. 2. Mach. 15.

Petrus valde audacter dixit Domino: Et si omnes scandalizati fuerint, &c. Sed postea longe aliter accidit Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22. Ioan. 17.

Qui se iactant, & dilatant maxime si mentiuntur, diabolus imitantur, qui cum ante dixisset Domino: Tibi dabo potestatem hanc, &c. dixit: Omnia regna mundi mihi tradita sunt, & cui volo, do illa. Luc. 4.

Contra iactantes se, & arrogantes inducit Dominus exemplum illius Pharisæi dicentis: Non sum sicut ceteri homines, &c. velut & hic Publicanus, &c. Luc. 18.

Magnæ arrogantia: verbum dixerunt Pharisæi cæco nato, quem Dominus illuminauerat, & illos rationabiliter confundebat: In peccatis natus es torus, & tu doces nos? Ioan. 9.

Arroganter nimis dixit Saluatori Pilatus: Nescis quia potestatem habeo dimittere te? Ioan. 19.

CAPVT C.

De electionibus.

Consilio Iethro sacerdotis Madian Moyses vsus humiliter, elegit iudices, seu prælatos minores, viros potentes & timentes Dominum, in quibus erat veritas, & qui oderant auaritiam. Exod. 18.

Præcepit Dominus Moyſi, vt tolleretur duodecim vir-
gas iuxta numerum tribuum filiorum Iſrael, nomen
autem Aaron erat in tribu Leui; quas cum poſuiſſet
in tabernaculo, ſequenti die inuenit virgam Aaron
germinari, &c. Num. 17.

Volens Moyſes viciſci Iſrael de Madianitis, ait:
Mille viri de ſingulis tribubus eligantur, qui mittan-
tur ad bellum. Num. 31.

Moyſes aduertens ſe iuxta mandatum Domini mori-
tuum, orauit deuote Dominum, & dixit: Prouideat
Dominus Deus ſpirituum omnis carnis hominem, qui
ſit ſuper multitudinem hanc, &c. Ordinauit autem
Dominus, quod Iſue filius Nun eſſet ſucceſſor ip-
ſius, & dux populi loco eius. Num. 27.

Post mortem Iſue conſuluerunt filij Iſrael Domi-
num, dicentes: Quis aſcendet ante nos, & erit dux bel-
li? dixitque Dominus: Iudas aſcendet. Iud. 1.

Videntes filij Iſrael, quod Gedeon ſtrenue pro eis
pugnauerat, dixerunt omnes ad eum: Dominare tu no-
ſtri, &c. Iudic. 8.

Maiores natu de Galaad perrexerunt ad Iephte, di-
xeruntque ad eum: Veni & eſto princeps noſter, &
pugna contra filios Ammon. Iudic. 11.

Erat vir de Benjamin nomine Cis, & ei filius voca-
bulo Saul, electus & bonus, & non erat vir de filiis
Iſrael melior illo; hunc reuelauit Dominus Samueli
eligendum fore, & inungendum regem ſuper populum
Iſrael. 1. Reg. 9.

De mandato Domini ſpeciali iuit Samuel in Bethle-
hem, & vnxit Dauid filium Iſai in regem ſuper Iſrael. 1.
Reg. 16. Mortuo autem Saule venerunt viri de tribu Iu-
da, & vnixerunt eum ſuper ſe in regem. 2. Reg. 2. Deinde
vniuerſæ tribus Iſrael venerunt ad eum, & vnctus eſt in
regem ſuper totum populum Iſrael. 2. Reg. 5. Vnde ipſe di-
xit in Pf. 77. Elegit Dauid ſeruum ſuum. 1. Paral. 28. Pla-
cuit Domino, vt me eligeret regem ſuper cunctum Iſrael.

Appropinquans morti Dauid dixit maioribus: De fi-
liis meis elegit Dominus Salomonem, vt federet in
throno regni Domini ſuper Iſrael. 1. Paralip. 28. Ter-
ribili iudicio Dei aſſumptus fuit Ieroboam, vt eſſet rex
ſuper decem tribus Iſrael & tamen occaſio fuit populo
recedendi à Deo. 3. Reg. 11. & 12.

Scriptis Iehu litteras, & miſit in Samariam ad opti-
mates ciuitatis, &c. dicens: Eligite meliorem, & eum
quem vobis placuerit de filiis Domini veſtri, & ponite
eum ſuper ſolum patris ſui, & pugnate pro domo Do-
mini veſtri, 4. Reg. 10.

Congregati ſunt omnes amici Iudæ, & dixerunt Io-
nathæ: Ex quo frater tuus Iudas mortuus eſt, vir ſimilis
non eſt ei, nunc itaque te elegimus hodie pro eo eſſe
nobis principem, & ducem ad bellandum bellum
noſtrum. 1. Mach. 9.

Vocauit Dominus Ieſus diſcipulos ſuos, & elegit
duodecim ex ipſis, quos & Apoſtolos appellauit, Simo-
nem, quem cognominauit Petrum, &c. Luc. 6.

Post Aſcenſionem Domini diſcipuli ſtatu-
erunt duos, Ioseph, & Matthiam, & orantes dixerunt: Tu Domine,
qui noſtri corda omnium, oſtende quem elegeris ex his
duobus, vnum accipere in locum miniſterij huius, &
Apoſtolatus, &c. Act. 1.

Sermo quem dixerunt Apoſtoli, placuit omni mul-
titudini; & elegerunt Stephanum virum plenum fide,
& ſpiritu ſancto, & Philippum, &c. Act. 7.

Miniſtrantibus diſcipulis Domino, & ieiunantibus
dixit illis ſpiritus ſanctus: Segregate mihi Paulum, &
Barnabam in opus, ad quod aſſumpſi eos. Act. 13.

CAPVT CII.

De bonis Principibus, & Prælatiſ.

Bonus Prælatuſ Moyſes, multoties intravit ad Pha-
raonem pro cauſa populi, vt eum liberaret de Æ-
gyptiaca ſeruitute. Exod. 6. 7. 8. 9. & 10.

A Populum timentem confortauit Moyſes, dicens:
Nolite timere, Dominuſ pugnabit pro vobis, & vos ta-
cebitis. Ore quidem verba dicebat, ſed corde Domi-
num exorabat, ſicut apparet ibi. Exo. 14.

Clamabat pro populo Moyſes ad Dominum, quan-
do murmurabat populuſ contra eum. Exod. 15.

Omnia debet retorquere ad Deum bonus Prælatuſ;
vnde dicebat Moyſes. Exo. 16. Nec contra nos eſt mur-
mur veſtruſ, ſed contra Dominuſ; nos enim quid timu-
ſ?

Cum pugnaret Amalech contra Iſrael, non iuit Moy-
ſes ad prælium, ſed tantum miſit Iſue famulum ſuum,
& tamen erat ex parte ipſius iuſtiſſimum bellum. Ipſe
vero ſtans in vertice montis ad orandum Dominum ſe
conuertit. Exod. 17.

B Reſſurus Moyſes à populo, & iturus ad montem
bonos vicarios dereliquit, videlicet Aarō, & Vr. Exo. 24.

Videbatur Dominuſ velle confundere populuſ pec-
catorem, & promittebat magnum ſtatum, vel honorem
ipſi: & tamen Moyſes pro populo inceſſanter orabat.
Exod. 32. Et non tanta ſeueritate populuſ puniuit, pro
quo tam inſtanter orauit. Moyſes diſtribuit Leuitiſ
duodecim boues, & ſex plauſtra, quæ obtulerant princi-
pes tribuum filiorum Iſrael: ſed nullum dedit filiis
Caath, licet eſſent ei magis propinqui, quia propriis
humeris onera portare debebant. Num. 7.

Deſiderabat Moyſes, quod omnes de populo pro-
phetarent, licet honor ſuus in hoc minui videretur.
Num. 11.

Post redituſ exploratorum dixit Dominuſ ad Moy-
ſen. Num. 14. Vſquequo detrahet mihi populuſ iſte? fe-
riam igitur eos peſtilentia, te autem faciam principem
ſuper gentem magnam, & fortiorem, quam hæc eſt. Sed
noluit Moyſes ad maiorem prælationem transferri.

Pereunte populo pro murmure, & tumultu, quos
faciebant contra Moyſen & Aaron, dixit Moyſes ad
Aaron: Tolle thuribulum, & hauſto igne de altari
mitte incenſum, pergens cito ad populuſ, vt roges pro
eis, &c. Num. 16.

Morituruſ Moyſes ſolicite rogauit Dominum, vt
populo de duce idoneo prouideret, nullum vero in
ſpeciali voluit nominare. Num. 27.

Seruiuit Iſrael Domino cunctis diebus Iſue, &c.
Bonus enim prælatuſ multum confert ad populuſ in
manu Domini dirigendum. Iſue 24.

Samuel iudicabat Iſrael, & ibat circumiens Bethel,
& Galgala, & Maſphath, vt homines qui eo indigebant,
faciliuſ ad eum poſſent habere acceſſum. 1. Reg. 7.

Dixit Samuel ad populuſ: Abſit à me hoc pecca-
tum, vt ceſſem pro vobis orare, docebo voſ viam re-
ctam, & bonam. 1. Reg. 12.

Videns Dauid Angelum percutientem populuſ ob-
tulit ſe pro eo percutiendum. 2. Reg. 24. Vertatur ob-
ſecro manus tua contra me, &c.

Audiuit omniſ Iſrael iudiciuſ, quod iudicaſſet Sa-
lomon rex de duabus mulieribus; & timuerunt regem,
videntes ſapientiam Dei eſſe in illo. 3. Reg. 3.

Signum eſt, quod Deus diligat populuſ, cum dat ei
bonum prælatuſ. Vnde dixit regina Saba Salomoni:
Quia diligit Deus Iſrael, ideo poſuit te regem ſuper
eum, vt faciaſ iudiciuſ atque iuſticiam. 2. Paral. 9.

E Voluit Dominuſ tradere regem Syriæ in manu regis
Iſrael, & mandauit ei per Prophetam, quod ipſe rex de-
bebat incipere præliari. 3. Reg. 12. & 2. Paral. 24.

Ezechiaſ rex Iuda fecit ſerpentem æneum confrin-
gi, eo quod eſſet populo idololatræ diſſolutio. 4. Reg. 18.

Iofaphat rex Iuda conſtituit iudiceſ ſuper populuſ,
& eoſ valde fideliter & prudenter inſtruxit. 2. Pa-
ralip. 19. Videte, inquit, quid faciaſ, &c.

Perrexerunt curſoreſ cum epistoſis ex regis Ezechiaſ
imperio, & principuſ eluſ, in vniuerſum Iſrael, & Iu-
dam prædicanteſ, Reuertimini ad Dominuſ, &c.
2. Paral. 30.

Orante Eſdra, & ſtente pro tranſgreſſione populi,
collectuſ eſt ad eum cætuſ magnuſ virorum, ac mulie-

rum, &

rum, & fleuit populus multo fletu ad exemplum istius. A
1. Esdr 9.

Audiens Holofernis potentiam Eliachin magnus sacerdos, circuiuit omnem Israël, allocutusque est eos dicens: Scitote quoniam exaudiet Dominus preces vestras, &c. Sicque populum bonis exhortationibus confortabat. Iudith 4.

Bonus prælatus debet esse quasi pater populi sibi commissi. Nam de Eliachin, quem substituit Dominus loco Sobnæ, dicitur Isa. 22. Erit quasi pater habitantibus Hierusalem.

Mortuo Iuda Machabæo emerferunt iniqui in omnibus finibus Israël, & exorti sunt omnes, qui operabantur iniquitatem. In diebus illis facta est fames, &c. 1. Mach. 9.

Cum crederetur occisus Ionathas à Tryphone, quæsierunt omnes gentes, quæ erant in circuitu eorum conterere eos. Dixerunt enim: Non habent principem, & adiutorem: nunc ergo expugnemus illos, & tollamus ex hominibus memoriam eorum. 1. Machab. 12.

Causa pacis, & boni status sanctæ ciuitatis, pulchrè dicitur fuisse prudentia, & pietas Oniæ summi sacerdotis, & bonitas subditorum. 2. Mach. 3.

Bene restitit Onias Heliodoro volenti spoliare templum, & deposita viduarum, ac pupillorum auferre. 2. Mach. 3.

Saluator noster Dominus Iesus Christus, ubi se bonum pastorem dicit, statim causam, subiungit dicens. Ioan. 10. Bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis; & post pauca, Animam meam pono pro ouibus meis. In quo intelliges quid exigitur ad hoc, quod aliquis bonus pastor vocari mereatur.

Quando Saluator noster post resurrectionem suam voluit gregem Ecclesiæ Petro committere, primo examinavit eum, seu probauit dicens. Ioan. 21. Simon Ioannis diligis me plus his. Et nota quod examinavit eum de dilectione, non de cognitione; de practica, non de theorica; de facto, non de iure. Item non solum interrogauit eum, si simpliciter eum diligebat. Item nota, quod ter dixit ei, pascere, notandum. Bonus enim prælatus commissum sibi gregem debet pascere exemplo, verbo, & temporali subsidio.

Videns Petrus Iudæos admirantes, & male de discipulis sentientes, eleuauit vocem suam, & locutus est eis: Viri Iudæi, &c. Vbi gregem constanter defendit, & aduersarios salubriter superauit. Act. 2.

Considerari potest hic de Paulo Apostolo eximie bonitatis prælato.

Ad bonum enim prælatus specialiter, & summe pertinet dilectio, quam habere debet ad suos, sicut diligebat ille Pastor optimus, princeps pastorum, qui posuit animam suam pro ouibus suis. Qui cum dilexisset suos in finem dilexit eos. Paulus autem miro modo hac dilectione feruebat; vnde dicebat. 2. Cor. 12. Ego libentissime impendam, & superimpendam ipse, pro animabus vestris, licet plus vos diligens, minus diligar à vobis. Item Philip. 4. Fratres mei charissimi, &c.

Item debet esse in eo scientia Scripturarum. Sap. 6. Diligite lumen Sapientiæ, qui præestis populis. Alioquin non posset lepram discernere, vel commissum sibi populum iudicare. Ipse vero Paulus Apostolus de diuinis, & similiter etiam de humanis veram & excellentissimam notionem, seu cognitionem habebat: qui paruulis in Christo lac potum dabat, & inter perfectos sapientiam loquebatur. 1. Cor. 2. quippe qui raptus vsque ad tertium cælum, & audiuit ibi arcana verba, quæ non licet homini loqui. 2. Cor. 12.

Ex amore vero subditorum & noticia scripturarum sollicitudo in præfidente causatur. Rom. 12. Qui præest in sollicitudine, qua quidem sollicitudine Paulus proximos ardentissime hortabatur, per quod ait 2. Cor. 11. præter illa quæ extrinsecus sunt instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium Ecclesiarum. Item Colof. 2. Volo vos scire qualem sollicitudinem habeam pro vobis.

A Ex tribus prædictis debet sequi instructio imperitorum, vnde promittit Dominus Ier. 3. Dabo pastores vobis iuxta cor meum, qui pascant vos scientia & doctrina, iuxta illud quod dixit Artaxerxes rex Esdræ, & iudicibus populi: Imperitos docere libere. 1. Esdræ 7. & hoc profecto liquet fecisse Paulum doctorem gentium, qui verbo vel scripto docuit vniuersum mundum. 1. Tim. 2. Doctores gentium in fide & veritate. 2. Cor. 2. odorem suæ notitiæ Deus per nos manifestat in omni loco, & ad hoc quis tam idoneus?

B Debet etiam bonus prælatus officia disponere inter subditos, & ordinare sicut Moyses, qui consilio Iethro instituit in populo centuriones, quinquagenarios, & decanos. Paulus quoque in Ecclesia similia faciebat. 2. Cor. 11. Cetera cum venero, disponam; propter quod dicebat Eph. 1. Reliqui te Creæ, vt quæ desunt, corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut ego disposui tibi.

Item debet pusillanimes, & timidos animare, sicut fecit Moyses, quando dixit populo pauescenti. Exo. 14. Nolite timere, Dominus pugnabit pro vobis, & vtrique Paulus faciebat. Eph. 6. Confortamini in Domino, & in potentia virtutis eius, induite vos armaturam Dei, &c. Heb. 12. Recogitate eum, qui talem sustinuit aduersus semetipsum à peccatoribus contradictionem, vt non fatigemini animis vestris deficientes.

C Item in bono prælato debet esse defensio oppressorum, sicut Onias summus sacerdos, qui constanter restitit Heliodoro volenti templum Domini spoliare. 2. Mach. 3. quam viriliter autem Paulus restitit pseudo-apostolis & Iudæis, patet. Act. 13. & deinceps vsque ad finem. 2. Cor. 11. In quo quis audeat, audeo & ego, & ideo dicebat se pugnare. 1. Cor. 9. Sic pugno non quasi aerem verberans. 2. Tim. 4. bonum certamen cerraui.

D Præterea consolatio afflictorum, velut Eliachim cum Holofernes Bethuliam obsedisset. Iudith. 4. Paulus autem non erat inferior in hac parte, vnde ait 2. Cor. 1. Benedictus Deus & pater Domini nostri Iesu Christi, pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra, vt possimus & ipsi consolari eos, qui in omni pressura sunt. Heb. 13. rogo vos fratres, vt sufferatis verbum solatii. Verba vero consolatoria habuit maxime ad Phil. & Thess. sicut patet intuenti.

Debet insuper bonus prælatus pigros & tepidos excitare, quod fecit Patriarcha Iacob, qui audiens, quod alimenta vendebantur in Ægypto, dixit filiis suis: Quare negligitis, &c. & hoc strenuus, & vigil Paulus optime nouerat facere. Rom. 14. Hora est iam nos de somno surgere. Item Ephes. 5. Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus, & 2. Tim. 1. Admoneo te, vt resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum.

Item debet indigentibus pro possibilitate sua, quantum ad necessaria subuenire; exemplum de hoc in Eliseo, qui panes fecit distribui filiis Prophetarum. 4. Reg. 4.

Quod autem Paulus diligenter implebat, memor illius verbi Domini: Beatius est magis dare, quam accipere, prout ipse refert. Act. 20. quando vero non habebat, quid dare posset, ab aliis sollicitè procurabat, & hoc apparet 1. Cor. 16. De collectis autem, &c. Item 2. Cor. 9. Qui parce seminat, parce metet.

Item ad eum pertinet, superbos & tumidos refrigare & humiliare, quod volens facere Moyses increpando dicebat. Num. 16. Multum erigimini filii Levi.

Samuel etiam dixit Sauli. 1. Reg. 15. Quare non audisti vocem Domini, &c. in hac autem arte Paulus erat valde peritus, vnde 1. Cor. 4. Tanquam non venturus sim ad vos, sic inflati sunt quidam. Veniam autem cito, & cognoscam non sermonem eorum, qui inflati sunt, sed virtutem. 1. Tim. 6. Diuitibus huius sæculi præcipe non sublime sapere, &c.

Rursus etiam bonus prælatus distantes, & ad eum accedere non valentes debet personaliter visitare, quod

Samuel adimplebat, qui ibat circumiens Bethel, & A Galgala, & Masphat, & iudicabat Israel. 1. Reg. 7. & quis hoc exercuit sicut Paulus, qui ab Hierusalē vsq; ad Ilyricum mare repleuit Euangelii Christi, Rom. 15. ita quod vitā suā quendam cursum vocabat. 1. Cor. 9. sic curro nō quasi incertū 2. Tim. 4. cursum consummaui.

Item debet delinquentes, & transgressores punire, sicut fecit Moyses, quando populos vitulum constatitalem adorauit. Exod. 32. In hac etiam parte Paulus negligens non erat; dicebat enim 2. Cor. 10. Arma militiæ nostræ non sunt carnalia, sed potentia Deo in promptu habentes vlcisci inobedientiā. Item 1. Cor. 4. In virga veniam ad vos, an in spiritu mansuetudinis.

Item bonus prælatus debet contumaces de populo, & pestiferos extirpare, sicut fecit Moyses de Chōre, & iis, qui adhæserunt ei. Num. 16. Tu, inquit, & omnis congregatio tua stare seorsum. Deinde dixit aliis: Recedite à tabernaculis impiorum. Paulus autem de illo, qui tenebat nouercam suam ait. 1. Cor. 5. Ego iudicavi huiusmodi tradere Satanae in interitum carnis. & post. Expurgare vetus fermentum, &c. Hymenæum & Alexandrum tradidit Satanae, vt discerent non blasphemare. 1. Tim. 1.

Postremo debet pro vniuersis orare. Sic faciebat Moyses. Exod. 32. Moyses orabat Dominum, &c. & Samuel 1. Reg. 12. Absit à me hoc peccatū, vt cessem orare pro vobis; hoc autem Paulus diligentissime implebat. Rom. 1. Sine intermissione memoriā vestri facio semper in orationibus meis, & 2. Thess. 1. Oramus semper pro vobis, vt Deus dignetur vos vocare vocatione, &c. Item hoc ipsum hortatur fieri dicens. 1. Tim. 2. obsecro primum omnium fieri obsecrationes, orationes, &c.

CAPVT CII.

De malis principibus, & praelatis.

Pracepit Dominus Moysi dicens: Tolle principes populi, & suspende eos contra solem in patibulis. Num. 25.

Dixit Moyses ad Aaron. Exo. 32. Quid tibi fecit hic populus, vt induceres super eum peccatum maximum, quasi multum peccaret prælatus in subditos, quando malæ eorum acquiesceret voluntati. Male corripuit filios suos, quod multum displicuit Domino 1. Reg. 2. & tamen corripuit eos verbo, sed lente, non viriliter, & seuerè, quid ergo de illis, qui in malis fauent eis, vel qui dant eis occasionem peccandi. Etiam malis praelatis debent deferre subditi, sicut Dauid qui percussit cor suum, quia præciderat oram chlamydis illius, neque aliud malum voluit facere ei. 1. Reg. 24.

Totum pondus praelij versum est in Saul, vnde cecidit in praelio, & occisus fuit. 1. Reg. 31.

Propter peccatum, quod commisit Dauid in numératione populi mortui sunt ex populo septuaginta milia virorum. 2. Reg. 24. Quia Roboam populum nimis grauare voluit magnam partem eius amisit. 4. Reg. 12.

Occasionem dedit Ieroboam populo recedendi à cultu Dei, quando vitulos fecit, & eos adorati præcepit. 3. Reg. 13.

Propter malos praelatos interdum subditi temporaliter affliguntur; vnde dixit Elias ad Achab, Tu conturbas populum Israel, & domus patris tui, &c. 3. Reg. 17.

Rex Syriæ præcepit principibus curruum suorum, Non pugnabitis contra maiorem, & minorem quempiam, nisi contra regem Israel solum: ille autem erat Achab nequissimus. 3. Reg. 22.

Manasses seduxit Iudam & habitatores Hierusalem, vt facerent malum super omnes gentes, quas subuerterat Dominus à facie filiorum Israel. 2. Paral. 33.

Malorum praelatorum in Hierusalem habitantium condiciones expressit Isaias dicens: Principes tui infideles sunt, socij furum, omnes diligunt munera, sequuntur retributiones, &c. Isa. 1.

De Nabuchodonosor principe pessimo dicitur Isa. 14. Tu terrā tuā disperdisti, tu populum tuū occidisti, &c.

Sobna præpositus templi credebat in Hierusalem diu viuere, & mori, & honorifice sepeliri, se d mandauit ei Dominus, Quid tu hic, aut quasi quis hic, &c. & post pauca sequitur: Expellam te de statione tua, &c. Esa. 22. Et nota, quod ille Sob videtur fuisse de illis, qui dicebant paulo ante: Comedamus & bibamus, cras enim moriemur.

Sedechias rex Iuda dixit principibus Ieremiam occidi potentibus: Ecce in manibus vestris est. Non enim fas est regem aliquid vobis negare. Ier. 38.

Contra malos Prophetas & praelatos dixit Dominus Ezech. 14. Non ascendistis ex aduerso, non opposuistis murum pro domo Israel, vt staretis in prelio in die Dñi.

Malis praelatis Dominus per Ezechielem comminatur dicens Ezech. 34. De pastoribus Israel, qui pascebant semetipsum: Nonne greges pascuntur à pastoribus?

Postea statim describitur actus malorum pastorum. Lac, inquit, comedebatis, & lanis operiebamini, & quod crassum erat, occidebatis, gregem autem meum non pascebatis, quod infirmum fuit non consolidastis, & ægrotum non sanastis, quod fractum est non alligastis, & quod abiectum est non reduxistis, quod perierat non quæsiuistis, sed cum austeritate imperabatis eis, & cum potentia, &c.

Mali fuerunt illi presbyteri, qui condemnabant Sufannam ad mortem, eo quod noluit consentire illis, cum ex hoc magis meruisset laudari. Dan. 13.

Rex Demetrius Alcimum proditorem impium constituit in sacerdotio, & mandauit ei facere vltionem in filios Israel. 1. Mach. 7.

Elegit Bachides viros impios, & constituit eos dominos regionis, & expugnabant amicos Iudæ, & adducebant eos ad Bachidem, &c. 1. Mach. 9.

Iason frater Oniæ, qui summum sacerdotium emit ab Antiocho, statim vt obtinuit principatum, ad Gentilem ritum contribules suos transferre cepit. 2. Mach. 4.

Proprietates malorum praelatorum, bene tangit Dominus Iesus. Matth. 23. Super cathedrā Moysi sederunt Scribæ & Pharisei, &c. dicunt & non faciunt, alligant autem onera graua, &c. sequitur: Clauditis regnum cælorum ante homines, & vos non intratis; &c.

Item Io. 18. Mercenarius, & qui non est pastor, videt lupum venientem, & dimittit oues, & fugit, &c. nō pertinet ad eum de ouibus, sed curat tantum de velleribus.

Sciebat Pilatus, quod Iudæi per inuidiam Dominum tradidissent, sciebat eum innocentem, tamen propter fauorem populi, & timorem Cæsaris tradidit illum voluntati eorum. Matth. 27.

Principes sacerdotum vocantes Petrum, & Ioannem denuntiauerunt eis, ne omnino loquerentur, nec docerent in nomine Iesu. Act. 3.

Videns princeps Sacerdotum multa signa per Apostolos fieri, exurgens ipse, & omnes qui cum eo erant, iniecerunt manus in Apostolos, & posuerunt eos in custodia sua publica. Angelus autem Domini eduxit eos; tunc abiit magistratus cum ministris, & adduxerunt illos, & post multa concilia vocauerunt Apostolos, & cæsis denuntiauerunt, vt amplius non loquerentur in nomine Iesu. Act. 5.

Raptus fuit Stephanus à Iudæis, & adductus in concilium, cumque falsa obicerentur ei, principes sacerdotum dixerunt ei, Si hæc ita se haberent, qui cum fideliter se excusaret, & duritiam Iudæorum acriter increparet, lapidatus est ab eis, præfato principe nullam displicentiam ostendente. Act. 6. & 7.

Productus Paulus in concilium cepit irrationabiliter loqui, sed ad primum verbum, quod dixit, Princeps sacerdotum præcepit eum percuti tunc Paulus dixit: Percutiet te Dominus, paries dealbare, & tu sedens iudicas me secundum legem, & contra legem iubcs me percuti. Act. 23.

Malos præfides, & iniquos habuit Paulus Felicem, & Festum, qui volebant gratiam Iudæis præstare, & idcirco compulsus est Cæsarem appellare. Act. 25.

CAPVT CIII.

De ambitiosis.

Locuta est Maria, & Aaron contra Moysen, dixerunt: Nonne & nobis similiter locutus est Dominus, per hæc verba videbantur ambire ducatum populi. Num. 12.

Chore & complices sui anhelantes ad regnum populi, coeperunt ipsum populum commendare. Moysen vero, & Aaron accusare dicentes: Sufficiat vobis, quod omnis multitudo sanctorum est & in ipsis est Dominus. cur eleuamini super populum Domini? Num. 16.

Abimelech filius Gedeonis callide procurauit se eligi per amicos ex parte matris suæ, sed postea pessime successit utriusque. Iudic. 9.

Parabola illa quam proposuit Iotham, quod oliua, vitis, & ficus noluerunt super ligna accipere principatum: rhamnus vero arbor modica, & vilis regnum usurpare præsumpsit; potest ad ambitiosos aptari. Iud. 9.

Dicebat Gual filius Obed. Iud. 9. Vtinam daret aliquis populum istum sub manu mea, vt auferrem de medio Abimelech.

Abisalom hominibus ad iudicium regis David venientibus blandiendo, detrahendo simul, & ambiendo dicebat: Videntur mihi sermones tui boni & iusti, sed non est qui te audiat constitutus à rege. Quis me constituat iudicem super terram, &c. Sed nota quomodo accidit ei postea. 2. Reg. 15. 16. & 18.

Adonias filius Agith eleuabatur dicens, Ego regnabo. 3. Reg. 1.

Dixit Ahias ad Ieroboam: Regnabis super omnia, quæ desiderat anima tua: sed adeptus regnum super decem tribus Israël pessime se habuit. 4. Reg. 12.

Zambri videns Hela dominum suum regem Israël temulentum occidit eum, & regnavit post eum diebus septem. 3. Reg. 16.

Athalia mater Ochoziæ regis Iuda videns esse mortuum filium suum, in tantam exarsit libidinem dominandi, quod interfecit omne semen regium, excepto Ioas, qui fuit à sorore Ochoziæ furtiue sublatus. 4. Regum 11.

Sellum filius Iabes coniurauit contra Zachariam regem Israël dominum suum, & interfecit eum, & regnavit pro eo vno mense. 4. Reg. 15.

Nabuchodonosor rex Assyriorum vocauit duces bellatores suos, dixitque cogitationem suam esse, vt omnem terram suo subiugaret imperio. Iudith. 2.

Ambitiosi, & superbi plus affliguntur de paucis, qui eos præcedunt, vel eis non obediunt, quam lætentur de multis, qui eis subsequuntur: vnde superbus Aman, qui erat secundus à rege, & filios, & diuitias multas habebat, nihil se habere reputabat, quandiu vidit Mardochæum ante fores regias. Esther. 5.

Andiuit Seron, quod congregauit Iudas Ecclesiam fidelium, & ait: Faciam mihi nomen, & glorificabor in regno, & debellabo Iudam, sed ipse cito fuit debellatus à Iuda. 1. Mach. 3.

Alcinus qui volebat fieri sacerdos summus, & quidam alij iniqui de populo Iudæorum, venerunt ad regem Demetrium dicentes ei: Perdidit Iudas, & fratres eius amicos tuos, & nos disperferunt de terra nostra, &c. 1. Mach. 7.

Ptolemæus rex Egypti voluit dolo obtinere regnum Alexandri, & tandem obtinuit Alexandro deuicto, & in Arabiam fugato; & abstulit Zabdiel Arabs caput Alexandri, & misit Ptolemæo, qui parum gauisus est, quia die tertio mortuus est. 1. Mach. 11.

Ptolemæus filius Abobi habebat argentum, & aurum multum, & exaltatum est cor eius, & volebat obtinere regionem, & quasi occasione hac proditorie occidit Simonem sacerdotem, & duos filios eius. 2. Mac. 15.

Ambiebat Iafon frater Oniæ summum sacerdotium,

& propter hoc adiit regem Antiochum Nobilem, promittens trecenta sexaginta argenti talenta, & multa alia. 2. Mach. 4. Quod cum rex annuisset modico tempore sacerdotii honore functus est, quia Menelaus, quem misit ad Antiochum, retorsit ad se summum sacerdotium, qui etiam cito fuit amicus, & Lyfimachus frater eius, loco eius substitutus. 1. Mach. 4.

Cum vidisset Simon, quod per impositionem manus Apostolorum daretur Spiritus sanctus obtulit eis pecuniam dicens: Date mihi hanc potestatem, vt cuiuscumque imposuero manus, accipiat Spiritum sanctum. Petrus autem dixit ei: Pecunia tua tecum sit in perditionem. Act. 8.

CAPVT CIV.

De tentatione diaboli.

Serpens callidus ad tentandum, id est diaboli in serpente, humanum genus, ex parte debiliore, & ad peccandum proniori, aggressus est, non etiam Adam prius tentauit, sed Heuam. Item explorando à longe incipit; non statim comedere vetitum fructum ex abrupto suavit. Item negauit poenam secuturam pro mandati transgressione, & magna bona asseruit affutura, pro vna tali comestione. Item non tentauit mulierem de peccatis, ad quod nullam inclinationem habebat, sed de comestione suavis fructus, & sapidi, & curiositate sciendi, & de dignitate maiori. Gen. 3.

Spiritus mendax frequenter in tentatione mentitur. vnde dixit Heuæ: Nequaquam moriemini. Gen. 3.

Item dixit Domino Saluatori, cum ostendisset ei omnia regna mundi. Mihi tradita sunt omnia, & cui volo do illa. Luc. 4.

Item Scripturam sacram interdum peruerse allegat: dixit enim Domino Angelorum, &c. Matth. 4.

Cum surrexisset satan contra Israël, incitauit Dauid, vt numeraret Israël. 1. Paral. 21.

Petiuit satan à Domino, vt Iob tangeretur in libris, & rebus, & persona, in quo potest notari calliditas, malignitas, & infirmitas inimici. Iob. 1. & 2.

Non expedit tentationes suas reuelare homini, quem credit tentari de simili peccato, sed magis alicui discreto, & sancto, qui eum confortet in bono, vnde duo senes, quando sibi inuicem concupiscentiam indicauerunt peius prouocati fuerunt. Dan. 13.

Tentatio Domini nos instruit ad vincendum omne genus tentationis, fuit enim tentatus de tribus, ad quæ omnia possunt tentamenta reduci. Et nota, quod non per potentiam, sed per Scripturam vicit tentatorem. Mat. 4. Luc. 4.

Ait Dominus Simoni Petro instante passione sua: Ecce satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum. ego autem rogaui pro te, &c. Luc. 22.

Diabolus immisit in cor Iudæ, vt traderet Dominum Christum.

Dixit Petrus Ananiæ: Cur tentauit satanas cor tuum mentiri te Spiritui sancto, & fraudare de pretio agri. Act. 5.

CAPVT CV.

De peccato in generali, & variis penis, quæ ex peccato sequuntur.

Quod peccatum causet in homine erubescuntiam patet per hoc, quod in statu innocentie erant primi parentes nudi, & non erubescabant, post peccatum vero statim sibi operimenta fecerunt. Gen. 2. & 3.

Peccatum infatuat peccatorem. Vnde Adam post peccatum credebat se abscondere à facie Domini. Gen. 3.

Item peccatum facit hominem timidum. vnde Adam postquam peccauerat, dixit: Timui eo quod nudus essem, & abscondi me. Gen. 3.

Enormitas sceleris clamat pro vindicta ad aures Dei. A
Gen. 4. Vox sanguinis fratris tui, &c. Gen. 19. Clamor
Sodomorum, &c. Etiam poena temporali punit Dñs.
quandoq; peccatum, vt patet in Adam, & Heua. Gen. 3.
Et in Cain. Gen. 4. In Sodomitis. Genes. 19. Item in filiis
Israël multotiens. Item Ioan. 5. Iam noli peccare, ne
deterius tibi aliquid contingat.

Pharao propter peccatum recognoscebat se à Do-
mino flagellatum dicens. Exod. 10. Peccaui in Domi-
num, & in vos.

Fecerunt Filij Israël malum in conspectu Domini:
iratusq; Dominus tradidit eos in manibus diripientium,
qui ceperunt eos, & vendiderunt hostibus. Iudic. 2.

Peccatum ipsum peccatorem quiescere non facit.
Vnde percussit eum cor Dauid, postquam numeratus
est populus. 2. Reg. 24.

Salomonem sapientissimum peccatum infatuauit. 3.
Reg. 11. Ipsius etiam famam maculauit. Eccles. 47. De-
disti maculam in gloria tua.

Postquam Ioram rex Iuda cœpit ambulare per vias
regum Israël pessimas, recessit Edom ab eo, & noluit
ei soluere tributum consuetum. 3. Reg. 8.

Dereliquerunt filij Israël præcepta Domini, & fece-
runt sibi deos confutiles, seruieruntq; Baal, &c. Sequi-
tur: Translatus est Israël de terra sua. 4. Reg. 17.

Factum est verbum Domini contra Iudam, vt aufer-
ret eum coram se, propter peccata quæ fecit Manasses,
& propter sanguinem innoxium, quem effudit, &c. 4.
Reg. 24.

Deserta est Hierusalem, & omnes vrbes Iuda, & non
est habitator in eis, propter malitiam quam fecerunt, vt
me ad iracundiam prouocarent. Consecutiue, non cau-
saliter intelligi debet. Hier. 44.

Tanta est grauitas peccati, quod dicitur. Hier. 44.
Non poterat Dominus vltra portare propter malitiam
studiorum vestrorum.

Propter peccatum debilitatur homo. Thren. 1. Pec-
catum peccauit Hierusalem, propterea instabilis facta
est: vnde seruus Salomonis ausus est insurgere in do-
minum suum post ipsius peccatum. 3. Reg. 11.

Cum sanasset Dominus Iesus hominem languidum
in grabato iacentem, inuenit eum in templo, & dixit:
Ecce sanus factus es, iam amplius noli peccare, ne dete-
rius aliquid tibi contingat. Ioan. 5.

Mulieri in adulterio deprehensæ, & à Iudæis coram
Domino accusatæ dixit ipse Saluator: Vade, & amplius
iam noli peccare. Ioan. 8.

C A P V T C V I.

De confessione peccati.

Monebat Dominus Adam post peccatum recog-
noscere culpam suam, sed ille quodammodo re-
torisit in Deum, & mulierem, & mulier in serpentem.
Gen. 3. Mulier quam dedisti mihi sociam, &c. Et post:
Serpens decepit me.

Cain recognouit peccatum suum dicens. Gen. 4.
Maior est, iniquitas mea, &c.

Item Pharao dixit: Peccaui. Exo. 9. & 10. Item dixit E
Saul. 1. Reg. 25. Item Iudas. Matth. 27. Nullus tamen ex
prædictis veniam consecutus est: quia non recto corde
dixerunt. Simile dixit Dauid, corde humili. 2. Reg. 12.
Et audire meruit; Dominus transiit peccatum
tuum, &c.

Afflicti filij Israël per ignotos serpentes venerunt
ad Moysen, atque dixerunt: Peccaui, quoniam lo-
cuti sumus contra Dominum, & contra te, &c. Num. 21.

Vehementer oppressi filij Israël à Philistæis, & filiis
Ammon dixerunt ad Dominum. Iudic. 10. Peccaui, &c.
redde in nobis, quidquid tibi placet, tamen nunc libe-
ra nos.

Reprehensus Dauid à Nathan propheta, super excelsu
quem commiserat in Vriam, & uxorem eius pecca-

rum suum humiliter recognouit. 2. Reg. 12. Humiliter
recognouit peccatum Dauid, quando fecerat populum
numerari, ita quod etiam obtulit se percutiendum lo-
co populi innocentis. 2. Reg. 24.

Dixit Nehemias: Confitebor pro peccatis filiorum
Israël, quibus peccauerunt tibi, & ego, & domus patris
mei peccaui, vanitate seducti sumus, &c. Ne-
hem. 1.

Quamuis Tobias ab infantia Deum timuerit, &
mandata eius custodierit, tamen dicebat humiliter re-
cognoscens: Non egimus secundum præcepta tua, &
non ambulauimus sinceriter coram te. Tob. 3.

Tres socij Danielis, qui ita sancte inter Chaldæos
vixerant, & pro quibus Deus tantum miraculum facie-
bat in fornace, nequaquam contra Deum innumera-
bant, quasi iniuste talia paterentur; sed dicebat Azarias:
Peccaui, iniuste egimus, &c. Dan. 3.

Orans Deum Daniel confitebatur peccata sua, &
populi dicens: Peccaui, iniquitatem fecimus, impie
egimus, &c. Dan. 9.

Sextus illorum septem fratrum mori incipiens, ait:
Nos enim propter nosmetipsos hoc patimur quia pec-
caui in Dominum nostrum, &c. 2. Mach. 7.

Veniebant ad Ioannem Baptistam, omnis Iudæa, &
omnis regio citra Iordanem confitentes peccata sua.
Matth. 3. Mar. 1.

Prædicante Paulo per Asiam, multi credentium
venientes, & annuntiantes actus suos. Act. 19.

C A P V T C V I I.

De duritia, & obstinatione malorum.

Cain post increpationem quam fecit ei Dominus
peior fuit, & fratricidium perpetravit. Gen. 4.

Cor Pharaonis, neque per blanda verba, quæ primo
dixit Moyses ex parte Domini, neque per dura flagella
potuit emolliri. Exod. 5. vsque ad 10. cap.

Filij Israël dicuntur à Domino populus duræ cerui-
cis. Exod. & Num. pluries.

Heli sermonibus filios suos corripuit, sed nihil ei
profuit.

Samuel prædixit populo conditiones regis eorum,
valde graues, & quod hoc displicebat Domino; & ta-
men noluit desistere ab incepto. 1. Reg. 8.

Neque per verba Ionathæ, neq; per beneficia à Da-
uid recepta cor Saulis ad diligendum ipsum Dauid
potuit prouocari. 1. Reg. 18. & 19.

De Nabal dicitur. 1. Reg. 25. Quod erat durus, &
pessimus, & malitiosus.

Obstinare nimis Asaël persequabatur Abner. 2. Re. 2.
Mittebat Dominus vitis Iuda prophetas, vt reuerter-
entur ad eum, quos illi audire nolebant; immo etiam
Zachariam filium Ioiaðæ, increpantem crudeliter occi-
derunt. 2. Paral. 25.

Ezechias rex Iuda misit nuntios in vniuersum Israël
dicentes: Nolite indurare ceruices vestras, sicut patres
vestri, &c. Sequitur, quod illi irridebant, & subianna-
bant eos, &c. 2. Paral. 30.

Durissima fuerunt corda illorum; qui venerunt ad
comprehendendum Dominum, quos cum ad terram
prostrauisset solo verbo, & auriculam eius sanasset, non
fuerunt moti, vel ex miraculi maiestate, vel ex benefi-
cij pietate. Luc. 22. & Ioan. 17.

Beatus Stephanus Iudæos increpans ardentem, ait:
Duri ceruice, & incircumcisi corde, & auribus, vos
semper Spiritui sancto resistitis, &c. Act. 7.

C A P V T C V I I I.

De peruersitate quorundam.

Prima mulier ordinem naturæ peruertit, quando de
fructu verito dedit. Gen. 3. & ille comedit. Cum ipse

vir

vir eam debuisset docere, quid illa deberet comedere, vel vitare.

Dominus de spoliis Ægyptiorum dirauit Hebræos. Exod. 12. Sed sunt multi, qui dicant Ægyptios de spoliis Hebræorum.

Filij Israël in deserto penuriam patientes dicebant se super ollas carniū in Ægypto sedisse, sed tamen faciebant mentionem de grauissima seruitute. Exo. 16.

Dicebat populus in deserto: Recordamur piscium, quos comedebamus in Ægypto gratis. Num. 11. Cum tamen, tunc seruitute maxima premerentur, & ibi in deserto pane Angelorum, id est cibo sapidissimo, sine labore suo, dato cælitus, pane Angelorum alerentur.

Narrantibus exploratoribus conditiones terræ Promissionis, doluit populus contra voluntatem Domini in Ægyptum redire, & nequaquam ultra procedere; cito vero post voluit contra voluntatem Domini, nimium festinare. Num. 15.

Vocati Dathan, & Abiron à Moyse responderunt: Non venimus, nunquid parum est tibi, quod eduxisti nos de terra, quæ lacte, & melle manabat. Num. 16.

Petiit Moyse à rege Edom dicens: Obsecramus, vt nobis transire liceat per terram tuam, non ibimus per agros, sed via publica gradiemur. Respondit tamen ille, non transibitis per me alioquin occurram armatus tibi, &c. Num. 20. Simile accidit de Sehon rege Amorrhæorum, sed qui noluit concedere pauca, amisit multa. Num. 21. Noluit Balaam maledicere populo quem credebatur benedictum à Deo, sed sunt multi qui plura maledicunt de bonis, quam de malis. Num. 22. Et mirum fuit quod noluit ei maledicere, nam licet ostendisset ei Dominus, quod populus Israël erat benedictus; tamen dedecus finaliter malum consilium, per quod à mulieribus est seductus. Num. 24.

Filij Israël audientes mandata Domini, omnia fecerunt contraria. Iudic. 2.

Viri Ephraim rogati à Iephthe, vt secum venirent ad prælium, noluerunt, quo post victoriam redeunte; quasi eos non vocasset contra eum iurgari cœperunt. Iud. 12.

Dauid pfallēbat coram Saule vexato à dæmone, & ipsi vtiliter seruiebat, & tamen ipse Saul voluit eum configere parieti cum lancea, quam tenebat. 1. Reg. 18. & 19.

Saul voluit occidere Ionathan filium suum, qui excusauit Dauid innocentem. 1. Reg. 20.

Dicebat Saul seruos coniurasse aduersus eum, & Dauid insidiari sibi, quia eum ad mortem quærebat, & inuenire, vel capere non poterat. 1. Reg. 22.

Rex filiorum Ammon videns quod iniuriam fecisset Dauid, voluit impugnare eum, cum magis debuisset laborare ad placandum eum. 2. Reg. 4.

Ammon filius Dauid Thamar sororem suam violentè oppressam, turpiter à se expelli fecit. 2. Reg. 15.

Abisalom filius Dauid populum contra patrem malitiose commouit: ad concubinas illius videntibus cunctis intrauit; ipsum patrem suum vita & regno priuare voluit. 2. Reg. 15.

Sublimatus à Domino Ieroboam super decem tribus Israël, statim auertit populum à cultu veri Dei, & commoneus per Prophetam, præcepit eum capi. 3. Reg. 13.

Achaz rex Iuda altare Domini transtulit, & fecit fieri altare ad similitudinem illius, quod viderat in Damasco: & super illud offerri holocausta præcepit. 4. Reg. 16.

Idololatriam, sortilegia, homicidia, & diuersa scelera, quæ commisit Manasses rex Iuda, satis narrantur. 4. Reg. 31. & 2. Paral. 33.

Cum debellasset Amasias Idumæos, & filios Seir, & tulisset deos eorum, adorauit eos, & illis adoleuit incensum. 2. Paral. 25. propter quod Dominus eum arguit per Prophetam dicentem sibi: Cur adorasti deos, qui non liberauerunt populum suum de manu tua.

Achaz rex Iuda immolauit victimas diis Damasci percussoribus suis, & dixit, Dij regum Syriæ auxiliantur eis, quos ego placabo hostiis, & aderunt mihi cum e

A contra ipsi fuerint ruinæ ei, & vniuerso Israël. 2. Paral. 28.

Quia vnus solus Mardocheus non adorabat Aman superbissimum, ipse Aman procurauit apud regem Assuerum omnes Iudæos debere interfici. Esther 3.

Arguente Hieremia Propheta populum, pro eo quod sacrificabant diis alienis. Responderunt ex eo tempore, quo cessauimus sacrificare reginæ cæli, & libare ei libamina, indigemus omnibus, & gladio, & fame consumpti sumus. Hierem. 44.

Principes, & satrapæ Darij regis Persarum accusauerunt Daniele, quod tribus temporibus per diem orabat Deum suum. Dan. 6.

Alcimus impius de gente Iudæorum, qui debebat diligere Iudam, & fratres eius, iuit ad Demetrium, & quidam alij iniqui ex Israël dicentes: Perdidit Iudas, & fratres eius, &c. 1. Mach. 7.

Cum vellet Antiochus ciuitatem Persopolim spoliare, fugatus est multitudo ad arma concurrente, quam iniuriam in Iudæos voluit retorquere. 2. Mach. 9.

Ioppitæ tale flagitium perpetraverunt, rogauerunt ducentos Iudæos, vt ascenderent naues, qui cum essent in alto mari submerferunt eos. 2. Mach. 12.

Nec austerus Ioannis victus, nec condescensiuus manducatio Saluatoris, placuit Phariseis. Matth. 11. Pharisei videntes Dominum dæmonia eiicientem, turbis dicentibus, Numquid hic est filius David? blasphembant dicentes: Hic non eiicit dæmones, nisi in Belzebub principe dæmoniorum. Matth. 12. Luc. 11.

Nimia fuit peruersitas in Iuda, qui pro triginta argenteis tradidit Saluatorem. Mat. 26.

C A P I T U L U M C I X.

De nequitia tyrannorum.

Varias adinuenit malitias Pharaos, vt posset extinguere, vel ad numerum paruū redigere filios Israël. Exo. 1. In principio enim duris laboribus eos præcepit affligi, deinde masculos occidi; postea mandauit eos in flumen proiici, & fœminas reseruari.

Primo simpliciter dixit Pharaos: Nescio Dominum & Israël non dimittam. Exo. 10. Deinde concessit dicens: Ire, sacrificate Domino in terra hac; postea dimittere eos noluit, vt sacrificarent Domino in deserto; verumtamen non longius ne abirent. Exo. 8. Postmodum voluit vt viri irent, dum tamen oues, & armenta dimitterent. Exod. 4.

Postquam intellexit Pharaos quod filij Israël voluerunt seruire, & sacrificare Domino, durius afflixit eos. Exod. 5.

Septuaginta reges amputatis manuum, ac pedum summitatibus colligebant reliquias sub mensa Adonibezec. Iudic. 1.

Abimelech filius Gedeonis, vsurpato dominio super populum septuaginta viros fratres suos occidit, super lapidem vnum. Iudic. 9.

Post multa beneficia à Dauid percepta, Saul ipsum quæsiuit ad mortem, & occidit octoginta quinque viros portantes Ephod occasione ipsius. 1. Reg. 22.

Virum Dei arguentem Ieroboam pro altari sacrilego quod construxerat, præcepit ipse Ieroboam apprehendi. 3. Reg. 13.

Iezabel fecit Eliam ad mortem quæri, quia prophetas Baal fecerat occidi. 3. Reg. 18.

Naboth Iezrahelites lapidatus fuit, quia procurauit Iezabel contra eum falsos testes produci. 3. Reg. 21.

Achab rex Israël fecit poni Michæam prophetam in carcerem, & sustentari pane tribulationis, & aqua angustiarum. 3. Reg. 22.

Cum factum esset verbum Domini in manu Iehu prophetæ, contra Baasa regem Israël, & contra domum eius, occidit Baasa prædictum prophetam. 3. Regum 16.

Manasses

Manasses rex Iuda sanguinem innoxium effudit, & A
impleuit Hierusalem cruore innocentium. 4. Reg. 24.

Cum reuersus esset Sennacherib fugiens à Iudæa plagam quam circa eum fecerat Deus propter blasphemiam suam iratus, multos Iudæos occidit. 4. Reg. 19.

Nabuchodonosor dixit Holoferni: Non parcat oculus tuus ulli regno. Iudith 2. De Holoferne vero, postea legitur, quod tantus metus illius prouinciis incubuit, ut vniuersarum urbium habitatores obuiam exirent venienti, excipientes eum cum coronis, & lampadibus ducentes choros in tibiis, & tympanis; & tamen ista facientes ferocitatem pectoris eius mitigare non poterant. Iud. 3.

Quia Mardocheus superbissimo Aman genua non fledebatur, magis elegit Aman omnes Iudæos procurare occidi, quam parcere vni soli. Esther 3.

Ad petitionem principum populi, præcepit Sedecias rex Iuda Hieremiam prophetam mitti in lacum, in quo non erat aqua, sed lutum. Hierem. 38. Rex Babylonis occidit filios Sedeciae regis Iuda, in oculis eius in Reblatha, oculos quoque eius eruit, & vinxit eum compedibus, ut adduceretur in Babylonem. Hierem. 39.

Nabuchodonosor rex Babylonis in furorem versus præcepit, ut occiderentur omnes sapientes Babylonis, pro eo, scilicet quod non poterant ei somnium, quod viderat indicare. Dan. 27.

Mira crudelitas fuit cum Nabuchodonosor rex Babylonis fecit socios Danielis mitti in fornacem ignis ardentis. Dan. 3.

Antiochus ascendit Hierosolimam, & fecit eadem hominum; & post dicitur, Effuderunt sanguinem innocentem per circuitum sanctificationis, & multa leguntur ibi. 1. Mach. 1.

Comprehendit exercitus Antiochum filium Antiochi, & Lyfiam, & adduxit eos ad Demetrium, qui noluit eos videre, & occidit eos exercitus. 1. Mach. 7.

Tryphon cepit Jonathan proditorie, cumque teneret, petiit pro eius liberatione centum talenta argenti, & duos filios eius pro obsidibus, quos cum haberet, nequissime patrem cum duobus filiis occidit. 2. Machab. 13.

Rogatus à Menelao Andronicus, & per munera, quæ cepit ab eo corruptus, occidit Oniam summum sacerdotem. 2. Mach. 4.

Rex Antiochus Menelaum hominem sacrilegum de multis sceleribus accusatum absoluit, & accusatores eius morte damnauit. 2. Mach. 4.

Nimiam crudelitatem exercuerunt in Eleazarum illi tyranni ab Antiocho missi. 2. Mach. 6. Et similiter seprem illos fratres, & eorum matrem. 2. Mach. 7.

Herodes videns quod illusum esset à Magis iratus est valde, & mittens occidit omnes pueros, qui erant in Berthelem, & in omnibus finibus eius à bimatu, & infra. Matth. 2.

Sciebat Herodes Tetrarcha Ioannem Baptistam esse virum iustum & sanctum; & tamen ad petitionem vnius meretricis fecit eum in carcere decollari. Mat. 14. Mar. 6.

Accesserunt ad Dominum Iesum quidam Phariseorum dicentes: Exi & vade hinc; quia Herodes vult te occidere. Luc. 13.

Herodes Tetrarcha multo tempore videre Iesum cupiebat; & viso eo gauisus est valde: & tamen spreuit eum cum exercitu suo, & illis indutum in veste alba, & remisit ad Pilatum. Luc. 23.

Misit Herodes, Agrippa, rex, ut affligeret quosdam de ecclesia, occidit autem Iacobum fratrem Ioannis gladio; videns autem, quia placeret Iudæis, apprehendit Petrum, & misit in carcerem. Act. 12.

A quibusdam quæstuariis fuit Paulus mendaciter accusatus pro eo, quod ipse spiritum Pythonem eiecit à quadam puella; magistratus autem iusserunt eum, & Silam socium eius virgis cædi, & in carcerem mitti, & pedes eorum ligno stringi. Act. 16.

Felix præses sperabat, quod pecunia ei daretur à Paulo, quem tenebat vinctum, propter quod frequenter accersens eum, loquebatur cum eo. Successit autem ei Festus, & volens Felix gratiam præstare Iudæis Paulum non absoluit, sed eum vinctum reliquit. Festus etiam cepit fauere Iudæis, & Paulus grauati, propterea compulsus est Cæsarem appellare. Act. 24. & 25.

CAPVT CX.

De oppressione bonorum per malos.

Cain nequam & inuidus præualuit aduersus Abel iustum, & occidit eum. Gen. 4.

Sodomitarum animam iusti Loth multipliciter affixerunt. Gen. 19.

Oderat semper Esau Iacob; dixitque in corde suo, Venient dies, &c. Gen. 27. & 28.

Oderant filios Israël Ægyptij, & affligebant illudentes eis, atque ad amaritudinem perducebant vitam eorum, &c. Exo. 1.

Vnus spurius ambiens principatum, Abimelech scilicet filius Gedeonis occidit septuaginta fratres suos. Iud. 9.

Saul diu persecutus Dauid, qui tamen fideliter ei, & vtiliter seruiebat. 1. Reg. 17. & deinceps.

Abisalom in tantum commouit populum aduersus Dauid patrem suum, quod compulsus est exire Hierusalem, licet cito fuerit reuocatus. 2. Reg. 15. & 20.

C Impiissima Iezabel minata est, quod occideret Eliam, ita quod ille timens abiit quocumque eum ferebat voluntas. 3. Reg. 19.

Rex Israël Ioram pessimus audiens quod maxima fames erat in ciuitate, misit virum ad amputandum caput Elisei. 4. Reg. 6.

Ad imperium regis Iuda Ioas lapidatus est Zacharias filius Ioiadæ, pro eo quod arguebat regem, & populum sculptilibus seruientes. 2. Paral. 24.

Nabuchodonosor præcepit Holoferni, ut omnes deos terræ exterminaret, videlicet ut ipse solus Deus diceretur, & propter hoc multa regna destruxit, & populum Dei, qui nuper redierat de captiuitate Babylonis afflixit. Iudith 2. & deinceps.

Aman superbus, crudelis, & impius ita potens fuit, quod pro nihilo habuit procurare necem omnium Iudæorum, sed diuina prouidentia eius conatibus obuiavit. Esther. 3. & 4.

Percussit Phasur Ieremiam Prophetam, & misit eum in neruum. Iere. 20. & 28. capitulo, Hananias prophetauit plane contra id quod dicebat Ieremias, & tulit catenam ligneam de collo Ieremiæ, & confregit eam, & abiit Ieremias in domum suam quasi confusus ab illo Hanania mendace Propheta.

Nabuchodonosor rex Babylonis Ananiam, & socios eius in fornacem mitti iussit, eo quod ipsi noluerunt adorare statnam, quam idololatra iniquus erexit. Dan. 3. Et Daniel bis missus fuit in lacum leonum procurantibus pessimis hominibus. Dan. 9. & 14.

Antiochus ascendit Hierosolimam in multitudine graui cum superbia, & fecit ibi terribilem hominum eadem. 1. Mac. 1. & 4. & 5.

E Bachides & Alcimus proditor missi à rege Demetrio tantum exercitum produxerunt contra Iudam Machabæum, quod ipse Iudas cecidit in bello, & ceteri commilitones sui fugerunt. 1. Mac. 9.

Proditor & dolosus Tryphon, qui dominum suum regem Antiochum adolecentem dolo occidit, Iontan, & duos filios eius nequiter interfecit. 1. Mac. 13.

Ioannem Baptistam totius exemplar sanctitatis ad petitionem vnius meretricis, &c. Mat. 14. Mar. 6.

Quidam Iudæi commouerunt plebem, & Seniores & Scribas; & rapuerunt Stephanum, & statuerunt duos falsos testes contra ipsum, & lapidauerunt eum. Act. 6. & 7.

Misit

Misit Herodes, Agrippa, &c. Act. 12.

Iudæi concitauerunt religiosas mulieres, & primos ciuitatis, & excitauerunt persecutionem in Paulum & Barnabam, & eiecerunt eos de sinibus suis. Act. 14.

Quidam quæstuarij ducentes vnam mulierem Pythionisam, à qua Paulus, &c. Act. 16.

CAPVT CXI.

De oppressione bonorum per malos, & de tribulationibus, & eorum utilitatibus.

Plus creuit Ioseph in exilio in terra paupertatis suæ, quam creuisset inter fratres suos in terra natiuitatis suæ. Gen. 41.

Fratres Ioseph locuti sunt ad inuicem, Merito hæc patimur, quia peccauimus in fratrem nostrum, &c. idcirco venit tribulatio. Gen. 42.

Filij Israël creuerunt, & oppressionibus, & afflictionibus Pharaonis. Exo. 1. Quanto opprimebant eos Egyptij, tanto magis multiplicabantur, & crescebant.

Afflicti filij Israël à serpentibus ignitis dixerunt ad Moysen, Peccauimus, quoniam locuti sumus contra Deum, & contra te. Num. 21. antequam vero Dominus illos serpentes immitteret, nec peccatum suum cognoscebant, nec diuinum auxilium postulabant.

Toto tempore principatus Iosue, quando filij Israël grauissima prælia habuerunt, non leguntur à Domino recessisse, sed cito post quando in abundantia, & quiete fuerunt. Iudic. 1.

Audierunt filij Israël, quod Philistini essent congregati, & venirent contra eos, & timentes dixerunt Samueli, ne cesses pro nobis clamare ad Dominum, &c. 1. Reg. 7.

Fugiens Dauid à facie Absalom, seruo suo Semei maledicente patiens fuit. 1. Reg. 16. Sed obtenta victoria superbiuit, quando iussit populum numerari. 2. Reg. 24.

Videns Dauid Dominum propter peccatum elationis eius esse iratum, humiliter recognouit culpam suam, & petiit, vt ipsemet puniretur, & populo parceretur. 2. Reg. 24.

Eliam fugientem reginam Iezabel ipsum persequentem, Angelus Domini confortauit, & panem, & aquam ei ostendit. 3. Reg. 18.

Pane tribulationis, & aqua angustiae iussus est Michæas Propheta sustentari in carcere, pro eo quod noluit Achab iuxta suum volutum respondere. 3. Reg. 22.

Voluit Dominus, vt viri Iuda affligerentur à rege Egypti, vt scirent distantiam seruitutis diuinæ, & seruitutis regni terrarum. 2. Paral. 12.

Postquam Manasses coangustatus est orauit Dominum cum esset victus in Babylonem, & egit pœnitentiam valde coram Domino, & exaudiuit Dominus orationem eius. 1. Paral. 33.

In tempore tribulationis suæ clamauerunt ad te, ac tu de cœlo exaudisti eos, & secundum miserationes tuas multos dedisti eis saluatores. Nehe. 9.

Permittente Deo post bona opera Tobias fuit excæcatus, & deinde irrisus ab illis, qui eum debuerant consolari. Tob. 2. sed postea Dominus multipliciter consolatus est eum.

De populo suo loquens Iudith dixit: Memores esse debent, quomodo Abraham pater noster tentatus est, & per multas tribulationes probatus, Dei amicus effectus est. Iudith. 8.

Tribulationes sustinuit Iob in anima ex vxoris, & amicorum suorum opprobriis, & contumeliis, quæ ipsum ad tristitiam poterant prouocare. In corpore ex grauissima infirmitate, & generalissima, quæ totum corpus à planta pedis vsque ad verticem occupabat, in amissione rerum & liberorum, & subtractione solatij, quia halitum eius vxor illius horrebat. Item alij viles homines ipsum deridebant, & eius faciem conspuebant. Iob. 30.

Sanctificatus in vtero Ieremias, & prophetiæ spiri-

Atu plenus dicebat de se, quod erat vir rixæ, & discordiæ in vniuersa terra, & quod omnes maledicebant ei. Ierem. 15.

Pro veritate vero quam populo prædicabat fuit quinque percussus. Ierem. 35. Pluries incarceratus. Ierem. 38. & tandem ab ipso populo lapidatus.

Exul Ezechiel in Chaldæa in medio captiuorum vidit mirabiles Dei visiones, per quod patet, quod in tribulationibus frequenter Deus hominem consolatur. Ezech. 1. & deinceps.

Bene apparet, Deum esse cum homine in tribulatione, per illos socios Danielis: cum quibus vidit Nabuchodonosor quartum similem filio Dei. Dan. 3.

Nabuchodonosor in prosperitate existens fuit arrogans & superbus, eiectus autem ab omnibus, & in bestiam commutatus recuperavit sensum, quem amiserat in honore elatus, & laudauit altissimum, quem blasphemauerat prius. Dan. 4.

Tantum vel amplius laudatus fuit Deus ex trium puerorum patientia, quam habuerunt in fornacis tribulatione, quantum ex Danielis sapientia, quam habuit ex somniorum expositione, seu interpretatione. Dan. 2. & 3.

Susanna in condemnatione mortis posita, nec habens recursum ad humanum adiutorium, flens suspexit ad cælum: sicut avis in terra ab hominibus, & canibus circumdata non habet effugium, nisi eleuet se in altum. Dan. 13.

Post obitum Iudæ Machabæi emerferunt iniqui, & facta est fames valida, & constituit Bachides impios dominos regionis, & facta est tribulatio magna in Israël. 1. Mach. 9.

Decretum exiit contra Iudæos tam iniquum, vt omnes trucidarentur, qui significare nollent, erat ergo videre miseriam. 2. Mach. 6.

Antiochus cum esset sanus fuit crudelis homicida superbus, postea percussus à Deo grauissima & insanabili plaga propositum, & verba mutauit. 2. Mach. 9.

Natus in mundo cito passus est Dominus pressuram mundi, ita quod Ioseph accepit eum, & matrem eius, & fugit in Egyptum. Matt. 2.

De multis aliis afflictionibus & iniuriis, quas passus est require in rubrica de mansuetudine, & patientia.

Apostoli præcepto magistratum flagellati ibant gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu Christi contumeliam pati. Act. 5.

Quamquam Paulus tunc non esset cum illis, tamen ipse postea de se dixit. Ro. 5. Gloriamur in tribulationibus, & 2. Cor. 12. libenter gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Christi.

Lapidato à Iudæis Stephano facta est magna persecutio in Ecclesia, quæ erat Hierosolymis, ac omnes dispersi sunt per regiones Iudææ, & Samariæ præter Apostolos, sed nota quod hoc multum profuit ad diuulgationem Euangelij. Act. 8.

E Haberi potest ex actibus Apostolorum, quod Paulus tribulationes, seu persecutiones passus est post conversionem suam. Act. 9. Consilium fecerunt Iudæi, vt interficerent eum, notæ autem factæ sunt Paulo insidiæ, & dimissus est in sporta per murum.

Item cum essent in Antiochia Pisidiæ Paulus, & Barnabas & disseminaretur verbum Dei per vniuersam regionem, Iudæi excitauerunt persecutiones in eos, & eiecti sunt de sinibus illis; at illi excusso puluere pedum in eos, venerunt Iconium. Act. 13.

In ciuitate Lystris per hominem claudum, &c. Act. 14. Deinde in Macedoniam occasione puellæ, à qua Paulus spiritum Pythonem eiecit, &c. Act. 16.

Præterea apud Thessalonicam, cum multi credidissent, zelantes Iudæi concitauerunt per quosdam malos homines ciuitatem. Fratres vero confestim per noctem dimiserunt Paulum & Silam in Berbeam, vbi etiam cum multi verbum Dei auide suscepissent; Iudæi hoc cognito venerunt illuc commouentes multitudinem, &

turban

turbantes; statimque Paulum dimiserunt fratres, & per mare deduxerunt Athenas. Act. 17.

Apud Corinthum quoque instabat Paulus testificans Iudæis Christum Iesum. Contradicentibus autem illis, & blasphemantibus, excutens vestimenta sua dixit ad eos: Sanguis vester super caput vestrum; Gallione autem Proconsule Achaiz insurrexerunt vno animo Iudæi in Paulum, & adduxerunt eum ante tribunal dicentes: Quia hic homo contra legem persuadet hominibus colere Deum, &c. Act. 18.

Existente Paulo Ephesi, & fiducialiter verbum Dei loquente, ac multa ibidem miracula faciente, Demetrius quidam argentarius faciens ædes argenteas Dianæ, conuocatis opificibus concitauit maximam turbationem aduersus Paulum, quem dicebat auertere turbam à cultu deorum, iis auditis repleti sunt ira, & exclamauerunt dicentes, Magna Diana Ephesiorum. Act. 19.

Paulo nauigaturo de Græcia in Syriam factæ sunt ei infidiæ à Iudæis, habuit consilium vt reuerteretur per Macedoniam, comitati sunt autem eum multi fratres de diuersis locis. Act. 20.

Quidam Iudæi Asiatici, cum vidissent Paulum in templo, concitauerunt omnem populum, & iniecerunt ei manus clamantes, Viri Israëlitarum adiunare, &c. Act. 21.

Vociferantibus Iudæis aduersus Paulum, & proicientibus vestimenta sua, & puluerem in aërem; iussit tribunus induci eum in castra, & flagellis cædi, & torqueri, vt sciret propter quam causam sic acclamarent ei. Act. 22.

Cum esset Paulus à tribuno detentus, Iudæi pliusquam quadraginta dixerunt principi sacerdotum, Deuotione deuouimus, nos nihil gustaturos donec occidamus Paulum, nunc ergo faciat, vt adducatur ad vos, &c. Actor. 23.

Existens coram Felice præside Paulus fuit à Iudæis tanquam seditiosus, & pestifer accusatus: qui cum eum & Iudæos frequenter audisset, & tempus ita transisset, habuit quendam Festum nomine successorem. Volens autem Felix gratiam parare Iudæis, reliquit Paulum vincitum, à quo iudice Festo Paulus sentiens se grauari, Cæsarem appellauit. Act. 25.

Postea ductus Romam catena vincitus, & tempore hiemali naufragium passus multas tribulationes, & angustias tolerauit. Act. 27. & 28.

Paulus & Barnabas hortabantur fratres, vt permanent in fide, quoniam per multas tribulationes, & angustias oportet nos intrare in regnum Dei. Act. 14.

De seipso scribens Apostolus, ait. 2. Cor. 1. Nolumus vos ignorare fratres de tribulatione nostra, quæ facta est in Asia, quoniam supra modum grauati sumus supra virtutem, ita vt tæderet nos etiam viuere. Idem 7. cap. Cum venissemus Macedoniam nullam requiem habuit caro nostra, sed omnem tribulationem passi sumus, foris pugna, intus timores.

Commendans Apostolus Thessalonicenses, ait: Vos imitatores nostri facti estis, & domini; excipientes verbum in tribulatione multa cum gaudio Spiritus sancti, &c. 1. Thess. 1.

Ab aduentu Spiritus sancti in discipulos vsque ad tempus illud, quo sub Domitiano Ioannes Apostolus fuit exilio relegatus, fluxerunt anni circiter quinquaginta, nec toto tempore illo legitur ipse Ioannes tor, & tantas consolationes diuinas habuisse, quot habuit modico tempore, quo tribulationem exilij perpeffus est, sicut apparet. Apoc. 1. & deinceps per totum.

C A P V T C X I I .

De multitudine malorum.

Cum factum fuit diluuium, octo homines tantum saluari sunt. Omnis caro quippe corruerat viam suam. Gen. 6.

Plures fuerunt filij Ismaëlis, quam filij Isaac, & plu-

res filios suscepit Abraham ex Cethura, quam de Sara. Gen. 25.

In quinque ciuitatibus Sodomorum non fuerunt inuenti decem iusti. Magna ergo erat ibi multitudo malorum, & paucitas bonorum. Gen. 18.

Inter omnes fratres Ioseph, non fuerunt nisi duo Ruben, scilicet, & Iudas, qui ipsum laborarent liberare, sed præualuerunt mali. Gen. 37.

Moyse exploratores misit ad considerandum terram Promissionis, sed duo tantum fuerunt boni, scilicet Caleb, & Iosue. Num. 13.

Sexcenta millia hominum pugnatorum numerati fuerunt. Num. 1. de quibus duo tantum, scilicet Caleb, & Iosue intrauerunt terram Promissionis.

Plures fuerunt cum Absalom regnum patris vsurpare nitente, quam cum David bene, & iuste regnante. 2. Reg. 15.

Maiores pars filiorum Israël erat in regno Samariæ, quia decem tribus ibi erant, & erant homines multo peiores, minor autem in regno Hierusalem, quia duæ tantum. 3. Reg. 12.

Tantus erat numerus bellatorum regis Syriæ, qui pugnabant contra Israël, quod dicebat ipse rex, puluerem Samariæ non sufficere pugillis eorum. 3. Reg. 20.

In exercitu Holofernis tantus erat numerus bellatorum, quod cooperuerunt faciem terræ, quasi locustæ. Iudith. 2.

Omnis populum habitantium in terra Ægypti, & mulieres, quarum stabat multitudo grandis, sacrificabant diis alienis. Hier. 44.

Non remanserunt cum Iuda Machabæo, nisi octingenti viri, & erant in exercitu Bachidis, & Alcimi proditoris viginti millia virorum, & duo millia equitum. 1. Mach. 9.

Cum esset in Hierusalem tempore Paschali quo passus est Dominus maxima populi multitudo, non est ibi inuentus vir qui se opponeret manifeste morti tam nequiter procuratæ. Ioan. 18. Clamauerunt omnes, Non hunc dimitte nobis, sed Barabam.

Quidam Iudæi, quos inuenit Paulus Romæ, in primo aduentu suo dixerunt ei, De se hæc, Christianorum scilicet notum est nobis, quia vbicunque ei contradicitur. Act. 28.

C A P V T C X I I I .

De bonis latentibus inter malos.

Quamuis scriptum sit. Gen. 6. Omnis caro corruerat viam suam, tamen dixit Dominus ad Noë. 7. c. Te viui iustum coram me in generatione hac.

Loth iustus habitauit in medio Sodomorum. Genes. 13. Ioseph in Ægypto castam, & fidelem vitam duxit. Gen. 39.

Apparuit Dominus Moyfi in terra Madian, cum oues soceri sui Iethro pasceret in deserto. Exod. 3.

Samuel inter filios Heli pessimos sanctus, & innocens. 1. Reg. 2.

Sub Achab, & Iezabel, Elias omnes se solo excepto putabat idololatrias. 3. Reg. 19. Sed dixit ei diuinum responsum: Reliqui mihi septem millia virorum, quorum genua non sunt curuata ante Baal.

Quo tempore fere omnes putabantur idololatræ, & vitiis diuersis infecti; Tobias in captiuitate positus viam veritatis non deseruit. Tob. 1.

Mardocheus erat in Susis, vbi quasi omnes adorabant Aman superbissimum, ipse vero Mardocheus genua non flexabat. Esth. 3. & 5.

Sanctus Iob gentilis fuit, & de Esau dicitur descendisse, quem tamen constat fide, & moribus mirabiliter claruisse. Iob. 1. & per totum, qui de seipso dicebat: Frater fui draconum, & socius struthionum. Iob. 30.

Hieremias propheta erat cum populo, qui remanserat in Iudæa post destructionem Hierusalem, & pro ipsis

orabat

orabat, ipsis voluntatem Domini nuntiabat. Illi vero dicebant: Mendacium tu loqueris, non te misit Dominus, sed Baruch filius Neriae incitat te aduersum nos, vt tradat nos in manus Chaldaeorum. Hierem. 43.

Dixit Dominus. Ezech. 2. Fili hominis, ne timeas eos quoniam increduli, & subuersores sunt tecum, & cum scorpionibus habitas.

Daniel, & Ananias; Azarias, & Misael habitauerunt cum Chaldaeis, qui eos ad idololatriam inducere, & à cultu veri Dei terrahere laborabant. Dan. 3. 6. & 14.

Susanna fuit castissima in Babylone, vbi senes presbyteri erant impudici, & iudices iniqui. Dan. 13.

Videbatur tempore Antiochi Epiphanis, quod Iudaei essent occisi, vel ad ritum gentium translati, sed inuenti sunt Marthathias, & filius eius Eleazarus, & multi alij in lege Dei valde stabiles, & firmi. 2. Machab. 6. & 7.

Commendans Dominus fidem, & deuotionem Centurionis de Capharnaum dixit, quod non inuenit tantam fidem in Israël. Matt. 8. & Luc. 7.

Nicodemus princeps Iudaeorum venit ad Iesum nocte, & plane confessus est: Rabbi, scimus, quia à Deo venisti magister. Ioan. 3. Postea etiam crucifixo Domino venit ad sepeliendum eum, portans centum libras vnguenti pretiosi. Ioan. 20.

Ioseph nobilis decurio ab Arimathea, discipulus erat Iesu, occultus autem propter metum Iudaeorum; deposito autem metu audacter introiit ad Pilatum deuotam petitionem petens, scilicet corpus Iesu ab indeuoto tyranno. Matth. 27.

Honorabilis Doctor legis Gamaliel erat Pharisaeus, & dedit bonum, & rationabile consilium pro Apostolis, & principibus sacerdotum. Act. 5.

Vir quidam erat in Caesarea nomine Cornelius religiosus, & timens Deum cum omni domo sua, faciens eleemosynas multas plebi, & deprecans Dominum semper. Act. 10.

CAPVT CXIV.

De mobilitate populi.

Rediens Moyses de terra Madian in Aegyptum narravit omnia verba Domini, pro quibus miserat eum. Sequitur: Et credidit populus, audieruntque quod visitasset Dominus filios Israël, & proni adorauerunt. Exod. 4. Postea vero cum essent afflicti ab exactoribus Pharaonis dixerunt Moyse, & Aaron: Videat Dominus, & iudicet, quoniam foetere fecistis odorem nostrum coram Pharaone, & seruis eius, & praeuistis ei gladium, vt occideret nos. Exod. 5.

Cum post multas Aegypti plagas ditati, & armati egredierentur filij Israël de Aegypto, Domino praecedente, viam eis per nubem, & ignem ostendente viderunt post se Aegyptios, & timuerunt valde, & dixerunt ad Moysen: Forsitan non erant sepulchra in Aegypto, ideo tulisti nos, vt moreremur in solitudine, deinde confortati sunt per Moysen, cum Dominus mare Rubrum diuississet, & populus sicco pede transisset, submersus est ibi exercitus Pharaonis, & timuit populus Dominum, & crediderunt Domino gloriose, &c. Exod. 14. & 15.

Satis autem cito post veniens in Marah, murmuraui populus propter aquas nimis amaras, quibus per lignum appositum dulcoratis consequenter murmurauerunt pro defectu cibi, dixeruntque ad Moysen, & Aaron: Vtinam mortui essemus in Aegypto, quando sedebamus super ollas carniū, &c. Et misit eis Dominus vespere coturnices, & mane pluit illis manna de caelo. Exod. 16.

Post hæc cum daturus esset eis legem, dixerunt: Cuncta quæ locutus est Dominus, faciemus. Exod. 19. Et similia verba dixerunt, cum narrasset eis Moyses verba, & præcepta, quæ à Domino acceperat. Exod. 24.

A Cum autem moram faceret Moyses in monte cum Domino in descriptione tabernaculi, congregatus est populus aduersum Aaton, & ait: Fac nobis deos qui nos præcedant, &c. Exod. 32.

Deinde cum erectum esset tabernaculum, & factæ ordinationes principum, post numerationem bellatorum, & Leuitarum, cum essent omnia ordinata, quomodo debebant proficisci in via, post modicum est ortum murmur populi, quasi dolentium pro labore. Numerorum 11.

Postmodum audita relatione exploratorum murmurauit populus & fleuit. Num. 13. & 14. Dixeruntque vnus ad alterum, Constituamus nobis ducem, & reuertamur in Aegyptum.

Audientes autem quod displicuit Domino murmur eorum, voluerunt ascendere, & contra voluntatem Moyse pugnare; & tunc fuerunt ab hostibus debellati. Num. 14.

Rursus in seditione Chore multi surrexerunt contra Moysen, & Aaron; quibus terribiliter castigatis, murmurauit omnis multitudo filiorum Israël contra Moysen, & Aaron, dicens: Vos interfecistis populum Domini, cumque oriretur seditio, & tumultus increaseret, &c. Num. 16.

Cum autem per miraculum virgæ Aaron compescuisset eos Dominus, dixerunt: Ecce consumpti sumus, omnes periuimus, quicumque accedit ad tabernaculum Domini moritur. Num. 17.

Vtius procedentes venerunt ad aquas contradictionis, vbi taliter iurgati sunt aduersus Moysen, & Aaron, quod etiam ipsi diffisi sunt de diuina virtute, per quod & puniti sunt à Domino. Num. 20.

Postea fornicatus est populus cum filiabus Moab, quæ vocauerunt eos ad sacrificia sua, & iniurius est Israël Beelphegor, & præcepit Dominus principes suspendi contra solem in patibulo. Num. 25.

Cum liberasset Gedeon populum Israël de manu Madian, & occidisset Zebee, & Salmana, dixerunt omnes viri Israël ad eum: Dominare nostri tu, & filij tui, &c. Ipso tamen mortuo cum haberet septuaginta filios, nullum accipere curauerunt. Iudic. 8.

Samuel propheta liberavit populum Israël de manu Philistinum, & recuperavit vrbes quas illi abstulerant Israël. Postea congregati sunt, & petierunt sibi regem constitui contra voluntatem Samuelis. 1. Reg. 7. & 8.

Quamuis David ita bene populum rexisset, & tot victorias habuisset, tamen satis cito facta est coniuratio valida contra eum, populusque currens augebatur cum Absalom. 2. Reg. 15.

Nondum vero redierat David in Hierusalem, & populus certatim eum illuc volebat reducere cum honore; sed pro eo quod viri Iuda locuti sunt cum illis de decem tribubus, separatus est omnis Israël à David, secutusque est Sebam filium Bochri. 2. Reg. 20.

Sub Salomone filij Israël temporalium rerum abundantiam habuerunt, & honore maximo floruerunt; tamen à filio pro maiori parte occasione vnus duri verbi continuo recesserunt. 3. Reg. 12.

Audientes filij Israël terribilem potentiam Holofernis præoccupauerunt omnes vertices montium, & muris circumdederunt vicos suos, & congregauerunt frumenta in præparationem pugnae. Post modicum vero cum vidissent se arctari ab exercitu Holofernis, congregati sunt ad Oziam omnes simul, & dixerunt: Iudicet Dominus inter nos, & te, quoniam fecisti in nos mala, nolens loqui pacifice cum Assyriis, &c. Iudith septimo.

Cum compleisset Hieremias verba, quæ præceperat ei Dominus, vt loqueretur ad populum: apprehenderunt eum sacerdotes, & omnis populus, dicentes: Mor-te moriatur. Hierem. 26. Et post pauca eodem capitulo, dixerunt principes, & omnis populus ad sacerdotes: Non est viro huic iudicium mortis, &c.

Accesserunt omnes à paruo, vsque ad magnum, ad

CAPVT CXV.

De operatione bona.

Hieremiam Prophetam, & dixerunt: Omne verbum, A in quo miserit te Dominus ad nos, faciemus, siue bonum est, siue malum, cumque post decem dies nuntiaret eis Hieremias Domini voluntatem, dixerunt ei: Mendacium tu loqueris, non misit te Dominus, sed Baruch filius Neriae incitat te aduersum nos, & audiuit vniversus populus vocem Domini, &c. Hierem. 42. & 44.

Cito credidit duobus presbyteris senibus multitudo, & condemnauerunt Sufannam, &c. Dan. 13.

Cognouit Simon quod Tryphon cum dolo loqueretur, petens duos filios Ionathae, &c. 1. Mach. 13.

Cum quadam die esset Dominus in ciuitate Nazareth, & dicerent ei Iudaei, satis bono modo ut faceret ibi miracula, sicut & in Capharnaum fecerat, post modicam increpationem, quam dixit eis, repleti sunt omnes ira, & eiecerunt illum extra ciuitatem, & voluerunt precipitare eum de supercilio montis. Luc. 4.

Quando satiauerat Dominus Iesus quinque millia hominum de quinque panibus, &c. Ioan. 6.

Videntes illi de populo Iudeorum Lazarum suscitatum & multa alia miracula facta fuisse per Dominum Iesum, venerunt ei obuiam cum magno honore, attamen in sero circumspectis omnibus neminem inuenit, qui eum ad hospitium inuiteret, de his narratur Matth. 21. Mar. 11. Luc. 19. Ioan. 12.

Ante quinque dies paschae Dominum Iesum venientem in Hierusalem recepit populus cum magno tripudio, & honore, & per hebdomadam omnis populus erat suspensus ad verba eius; & mane veniebant ad eum in templo audire eum; feria vero sexta in die Parasceues clamauerunt omnes, Crucifige eum. Luc. 21. & 23. Ioan. 8. & 19.

Facta voce spiritus vehementis conuenit multitudo & mente confusa est, quidam autem irridebant, dicentes: Quia multo pleni sunt isti, stans autem Petrus locutus est eis multa, discipulos excusans; & verba Ioelii allegans, quibus auditis compuncti sunt corde; petentes quid facere deberent, & baptizati sunt illo die circiter tria millia. Act. 2.

Quodam sabbato pene vniversa ciuitas conuenit audire verbum Dei, quod Paulus & Barnabas praedicabant. Iudaei autem contradicebant blasphemantes. Tunc Paulus & Barnabas conuersi sunt ad praedicandum Gentibus, audientes autem Gentes gauisae sunt. Paulo post Iudaei concitauerunt religiosas mulieres, & primos ciuitatis, & excitauerunt persecutionem in Paulum & Barnabam, & eiecerunt eos de sinibus suis; & illi excusso puluere pedum in eos, venerunt Iconium. Act. 13.

Cum Paulus & Barnabas essent in Lystris ciuitate Lycaoniae, & claudus per Paulum fuisset curatus, &c. Act. 14.

Quidam quatuor habentes vniam mulierem cum spiritu pythionico, a qua Paulus eiecit daemonium, &c. Act. 16.

Paulo apud Ephesum existente, & multa miracula faciente, Demetrius quidam argentarius faciens aedes argenteas Dianae, &c. Act. 19.

Quadam die tanta fuit facta in Hierusalem aduersus Paulum turbatio, & populi conuersio, quod praecipitabant eum, & trahebant extra templum, & vix potuit eripi a Tribuno cohortis, qui cum militibus superuenit, postea vero eum narraffet, quod ei acciderat eunti Damascus, leuauerunt vocem, dicentes: Tolle de terra huiusmodi, non enim fas est eum vivere, sequenti autem die exclamauit Paulus in concilio: Viri fratres, ego Phariseus sum filius Phariseorum, & facta est dissensio inter Phariseos, & Saduceos, & soluta est multitudo; & surgentes quidam Pharisei pugnabant, dicentes: Nihil mali inuenimus in homine isto; quid si spiritus locutus est ei, vel Angelus. Act. 23.

Dum calefaceret se Paulus ad ignem post naufragium tempore hyemali, vipera ex calore procedens inuasit manum eius, quod videntes, &c. Act. 28.

Posuit Dominus hominem in Paradiso voluptatis, ut operaretur, & custodiret illum. Gen. 2.

In sudore vultus tui vesceris pane tuo, &c.

Et post emisit eum Dominus de Paradiso voluptatis, ut operaretur terram, de qua sumptus est. Genes. 3. & sic nota quod Deus hominem voluit operari, & in statu innocentiae, & post peccatum.

Tempore quo solent reges ad bella procedere, Dauid in domo sua remansit in illo otio, & ad vltimum eam prodicionem commisit. 2. Reg. 11.

Salomon aedificauit domum Dei, & domum suam; sed nota quod prius domum Dei, & licet opus esset maius, tamen in minori tempore compleuit eam. 3. Regum 6. & 7.

Egerunt ij, qui operabantur industrie, & suscitauerunt domum Dei in statum pristinum, & firmiter eam stare fecerunt. 2. Paral. 24.

Ezechias Rex Iuda operatus est bonum, & rectum, & verum coram Domino, volens requirere Dominum in toto corde suo, fecitque & prosperatus est. 2. Paralip. 31.

Anno secundo reditus filiorum Iuda de Babylone, coeperunt fundare templum. Iosue vero filius Iosedech, & fratres eius instabant super eos, qui faciebant opus. 1. Esdr. 3.

Præcepit rex Darius, ut aedificaretur domus Domini in Hierusalem & daretur sumptus de arca regis, nec impediretur opus. 1. Esdr. 6.

Nota quod opera, quae fecerunt filij transmigrationis in fundatione templi, & in aedificatione muri ciuitatis multos habuerunt impedidores; Esdr. & Nehemiae quasi per totum.

Vidit Deus opera Niniuitarum, & misertus est eorum. Ion. 3.

Otiosi arguuntur, sed operarij ad mercedem vocantur. Matth. 20.

Seruus qui accepit quinque talenta, & operatus est in eis, & lucratus est alia quinque, commendatus est a Domino; similiter & qui duo acceperat, & lucratus est alia duo; alius autem qui vnum accepit, & non multiplicauit illud, sed inutiliter seruauit, reprobatus fuit. Matth. 25.

Illi duo discipuli, qui Dominum secum manere coegerunt, quamdiu fuerunt cum eo, in verbis non cognouerunt eum, sed in opere hospitalitatis, & fractione panis. Luc. 24.

Opus Mariae Magdalene, quando vnxit Dominum recubentem frementibus discipulis ab ipso Domino approbatum est. Mar. 14.

Laudabilia opera patrum a filiis imitanda esse, ostendit Dominus, dicens: Si filij Abraham estis, opera Abraham facite. Io. 8.

Opera bona comparat Apostolus semini, de quo sator iacit multum, & multum metit. 2. Corinth. 9. Qui parce seminat, &c.

Grauitate reprehendit Paulus Thessalonicenses otiosos, licet ipsos alias commendaret. 2. Thess. 3. Qui non vult operari, non manducet.

Tabitha erat Christi discipula plena operibus bonis, & eleemosynis, quas faciebat ea; ideo ipsa mortua moti fuerunt multi ad rogandum Petrum pro ipsa, qui suscitauit eam. Act. 9.

In omni gente qui timer Deum, & operatur iustitiam acceptus est Deo. Act. 10.

Apud Corinthum manebat Paulus, cum Aquila, & Priscilla; quia eiusdem artis erat, & operabatur. Act. 18.

CAPVT CXVI.

De intentione recta habenda in opere.

Occidit Cain Abel fratrem suum, David Goliath, Ioab Abner, & Amasiam, Herodes Antipas Ioannem Baptistam, Agrippa Iacobum. Petrus etiam solo verbo Ananiam, & Saphiram, sed considera varias intentiones & causas.

Abraham risit in promissione filij nascituri, Sara etiam risit; sed risus Abraham fuit commendatus, Saræ vero reprehensus. Gen. 18.

Dixit Pharaon, Peccavi. Exodi 9. & 10. Dixit Saul, Peccavi. 1. Regum 26. Dixit David peccavi. 2. Reg. 12. Hoc ipsum dixit Manassés. 2. Paral. ultimo. Dixit etiam Iudas. Matt. 27. Sed intentiones cordium valde diuersæ fuerunt.

Similia fere verba dixit Moyses in Raphidim, quando petiit populus aquam ad bibendum. Exod. 17. Et ad aquas contradictionis. Num. 20. sed prima vice non hæsitauit, sicut patet ex poena, quæ secuta fuit.

Filij Ruben, & Gad, & dimidia tribus Manassæ ædificauerunt altare, sed longe alia intentione, quam crederent alij filij Israël. Iosue 22.

Commendauit multum Dominus bonam voluntatem David, quàm habuit de ædificatione templi, licet noluerit Deus, quod templum ædificaretur per ipsum. 2. Reg. 7.

Misit David pro Vria, qui erat in exercitu, non ut ille quiesceret, sed ut ipse peccatum, quod cum eius uxore commiserat, facilius occultaret. 2. Reg. 11.

Ornauit se Iudith valde curiose, sed omnis illa compositio non ex libidine, sed ex virtute pendebat, & ad liberandum populum Dei de manibus pessimi inimici. Iud. 10.

Quod Mardocheus Aman nolebat adorare, vel coram eo genua flectere, non faciebat pro inobedientia, vel contemptu, sed quia diuinum honorem nolebat homini mortali deferre, sicut ipse testatur. Hest. 13.

Dixit Herodes Magis, ut cum puerum inuenissent, renunciarent ei, ut & ipse adoraret eum, sed valde aliud intendebat, & aliud prætendebat. Matt. 2.

Prohibuit Dominus duobus cæcis ab eo illuminatis, ne quis hoc sciret, & tamen sequitur, quod illi diffamauerunt eum in tota terra illa. Matth. 3. nec tamen illi arguuntur transgressionis.

Signanter addit Dominus finem, vel intentionem quam quisque debet habere in bona faciendo, vel mala patiando. Matth. 5. & Luc. 7. Beati eritis cum maledixerint vobis homines, &c. propter me, vel propter nomen meum. Item Matt. 10. Quicumque potum dederit, &c. Item Matth. 19. Omnis qui reliquerit domum, &c. propter nomen meum. Eleemosynam dare, orare, & ieiunare specialiter præcepit Dominus, non propter homines fieri, ne contingat tam bona opera praua intentione corrumpi. Matt. 5. & 6.

Quidam sequebantur Dominum, ut eum nequiter obseruarent Luc. 14. aliqui, ut de eius panibus manducarent. Ioan. 6. Alij, ut ipsi, vel eorum amici à languoribus sanarentur. Ioan. 7. Lucæ 6.

Herodes multo tempore cupiebat videre IESUM, & non causa pietatis, sed quia sperabat signum aliquod videre ab ipso fieri, & ideo nihil profuit ei videre Iesum. Lucæ 23.

CAPVT CXVII.

De acedia, vel negligentia.

Avidens Iacob, quod alimenta venderentur in Ægypto, dixit filiis suis, Quare negligitis, descendite, & emite vobis necessaria. Gen. 42.

Panem Angelorum habebant filij Israël in deserto,

A & tamen extædiati desiderabant cibos Ægypti. Numerorum 11.

Acedia vel tedium boni est causa impatientiæ & carnalis desiderij, item multiplicis mendacij, sicut patet. Num. 11. Recordamur piscium, &c.

Profecti sunt filij Israël de monte Hor, &c. & tædere cœpit populum itineris & laboris, & locutus est contra Dominum & Moysen, & ait: Anima nostra iam nauscat super cibo isto leuissimo; quamobrem misit Dominus in populum serpentes ignitos. Num. 21.

Negligenter custodiebat Abner dominum suum Saul, quando David venit ad castra eius, & neminem reperit vigilantem. 1. Reg. 26.

Dormiens percussus fuit Isboseth filius Saul, & occisus. 2. Reg. 4.

Tempore quo solent Reges ad bella procedere, remansit David in domo sua; vbi graue adulterium hac occasione commisit. 2. Reg. 11.

Placuit Ioas regi Iuda, ut instauraret domum Domini, & præcepit Leuitis, ut circa hoc essent solliciti: porro Leuitæ egere negligentius, qua de causa rex arguit Ioiam sacerdotem. 2. Paral. 25.

Cum dormirent homines, venit inimicus, & superseminauit zizania in medio tritici. Matt. 13.

Arguuntur otiosi, & remunerantur operarij. Matth. 20.

Facta tempestate in mari, Ionas descendit ad inferiora naui, & dormiebat sopore graui, & accessit ad eum gubernator, & ait ei, Quid sopore deprimeris? Surge inuoca Deum tuum. Ion. 1.

C dure reprehendit Dominus seruum malum, & pigrum, qui multiplicare neglexit commissum sibi talentum. Matt. 25.

Virgines dormientes, quarum lampades non fuerant prius ornatae, fuerunt postea à nuptiis exclusæ. Matth. 25.

Valde videntur fuisse acediosi discipuli hora illa post cœnam, qui rogati à Domino vigilare, continuo dormiebant. Matt. 26. Mar. 14. Lucæ 22.

CAPVT CXVIII.

De pueris bone indolis.

Non legitur Isaac murmurasse, quando pater eius ex præcepto Domini ipsum voluit immolare. Genes. 22.

Iosèph accusauit fratres suos apud patrem crimine pessimo, quod erat in eo signum detestationis peccati, & patri dicenti, Veni mittam te ad fratres tuos, obedienter respondit, Præsto sum. Gen. 37.

Samuel adhuc puer erat minister in conspectu Domini, & dormiebat in templo Domini, vbi erat arca Dei. 1. Reg. 2. & 3.

Quando David debebat in regem per Samuelem inungi, erat in agro paruulus, & pascebat oves tanquam patri obediens, humilis, & abiectus. 1. Reg. 16.

E Ioas filius Ioram regis puer septem annorum cum regnare cœpisset, fecit quod bonum erat coram Domino cunctis diebus Ioiadæ sacerdotis. 3. Regum 11. 2. Paral. 24.

Ocho annorum erat Iosias cum regnare cœpisset, fecitque quod placitum erat coram Domino 4. Reg. 22. & tamen pessimos patrem, & auum habuerat.

Tobias cum esset iunior omnibus in tribu Nephtholim, nihil tamen puerile gessit in opere. Tob. & idem cum postea filium genuisset, ipsum ab infantia timere Deum docuit, & abstinere ab omni peccato. To. 1.

Sine Propheta, sine Sacerdote, & magistro Daniel, & tres socij eius legem Dei obseruantes, sobrie, & iuste, & pie vixerunt inter pueros gentiles. Dan. 1.

Fratres illi septem adolescentes miram sapientiam in responsionibus, & patientiam in tribulationibus habuerunt. 2. Mac. 7.

Beatus Ioannes Baptista puer crescebat, & confortabatur spiritu, & erat in deserto vsque in diem ostensionis suæ ad Israël. Luc. 2.

Saluator noster puer duodennis existens secundum carnem, inuentus est in templo in medio Doctorum audiens illos, & interrogans. Deinde descendit cum Maria, & Ioseph, & erat subditus illis. Lucæ 2.

CAPVT CXIX.

De societate bonorum.

Considerandum est valde, quod si inuenti fuissent decem viri iusti in quinque ciuitatibus, propter illos pepercisset Dominus vniuersis. Gen. 18.

Dixit Iacob ad Laban. Gen. 30. Modicum habuisti antequam venire ad te, & nunc diues effectus es, benedixitque tibi Dominus ad introitum meum. Item B Gen. 39. benedixit Dominus domui Egyptij propter Ioseph, & multiplicauit, &c.

Bene fuit associatus Iacob, qui dixit. Gen. 35. faciamus altare Domino, qui exaudivit me in die tribulationis meæ, & fuit socius itineris mei.

Seruiuit Israël Domino cunctis diebus Iosue, & seniorum, qui nouerant omnia opera Domini, quæ fecerat in Israël. Ios. 24.

Filij Dan ceperunt Lais, & homines occiderunt, quia cum nullo hominum habebant quicquam societatis. Iud. 18.

Ex parte Saulis missi lictores ad capiendum David morantem cum Samuele, & alijs Prophetis, propheta re ceperunt; venit Saul, & prophetauit etiam ipse cum eis. 1. Reg. 9.

Propter honorem Iosaphat regis Iuda, Deum colentis, Eliseus Propheta impetrauit aquas dari exercitui, in quo erant duo alij mali reges. 4. Reg. 3.

Homines Deum timentes volebat secum habere Tobias in conuiuio. Tob. 2. Et hoc ipsum docuit filium suum. Tob. 4. Noli manducare cum peccatoribus, &c. Idem etiam diligenter voluit scire, cum quo iturus esset filius suus. Tob. 5.

Dicebat Sara vxor Tobiz iunioris, Nunquam cum ludentibus miscui me, neque cum iis, qui in leuitate ambulabant, participem me præbui. Tob. 3.

Audito crudeli mandato regis, quod debebant interfici cuncti sapientes Babylonis, Daniel iuit ad socios suos, vt quærent simul misericordiam à Domino, & reuelata est nocte visio Danieli, vnde occasione Danielis serui Dei pepercit rex magis sapientibus Babylonis. D Dan. 2.

Post obitum Iudæ Machabæi emerferunt iniqui, & facta est fames valida, & impios instituit Bachides dominos regionis, & facta est tribulatio magna in Israël, quæ omnia mala forsitan non fuissent, si adhuc Iudam socium, & dominum habuissent. 1. Mach. 9.

Cum primus illorum septem fratrum in sartagine toreretur, cæteri cum matre ad moriendum fortiter se hortabantur. 2. Mac. 7.

Veniebat Iudas Machabæus ad capiendum Scytopolim ciuitatem, sed propter Iudæos, qui intus habitabant, erga quos Scytopolitæ benigni erant, nihil eis mali fecit, immò gratias agens hortatus est de cætero erga genus suum benignos esse. 2. Mac. 12.

Quamdiu fuit Petrus cum Apostolis, multum fuit firmus, & securus, sed quando fuit in atrio summi sacerdotis cum ministris illius calefaciens se ad ignem, Deum negare coepit. Matt. 26. Mar. 14. Luc. 22. Io. 18.

Statim quando cæcus natus à Domino illuminatus, fuit extra Synagogam à Pharisæis eiectus, à benigno Domino Iesu inter suos fideles receptus est. Io. 9.

Cum essent discipuli omnes pariter perseuerantes vnanimiter in oratione; venit Spiritus sanctus in eos & ipsos inæstimabiliter roborauit, & docuit. Act. 2.

De fidelibus, qui erant in Ecclesia primitiua, dicitur.

Act. 2. Omnes qui credebant erant pariter, & habebant omnia communia; sequitur: Sumebant cibum in exultatione, & simplicitate cordis, collaudantes Deum, & habentes gratiam ad omnem plebem.

Post conuersionem suam Saulus veniens Hierosolymam tentabat se iungere discipulis, & omnes timebant eum non credentes, quod esset discipulus. Barnabas apprehensum illum duxit ad Apostolos, &c. Act. 9. nono.

Homines qui erant cum Paulo in navi tempore grauissimæ tempestatis, occasione ipsius Pauli, quem habebant secum fuerunt saluari; nam dixit Angelus Domini: Ecce donauit tibi Deus omnes qui nauigant tecum. Act. 27.

CAPVT CXX.

De societate malorum.

Salubriter exiuit Abraham de Chaldaea, vbi erant homines corrupti idololatria. Genes. 11. vnde postea hoc ipsum pro beneficio Dominus ei commemorat, dicens: Ego Dominus, qui eduxi te de Vr Chaldaeorum. Gen. 15.

Non solum corpore, sed etiam cogitatione, & affectione est patria relinquenda; vnde dixit Dominus ad Abraham, cum iam corpore exisset, Egredere de terra tua, &c. Gen. 12. nota promissiones ibi factas.

Quamdiu fuit Abraham cum peruersis hominibus in Vr Chaldaeorum, non legitur ei Dominus apparuisse, licet bonus fuisse credatur; sed postquam inde exiuit, multotiens fuit diuinis apparitionibus visitatus. Gen. 12. 15. 17. & 18.

Iniurias & iacturas passus est Loth à pessimis Sodomitis, cum quibus habitabat, vel impiorum occasione. Genes. 13. 19. & 1. Pet. 2.

Quam difficile sit malorum consuetudinem dimittere, patet per Loth, quem de medio Sodomorum Angeli vix extrahere potuerunt. Gen. 19.

Ludus Ismaëlis cum Isaac displicuit Saræ. Gen. 21.

Fugientem Iacob malum fratrem suum Dominus multipliciter confortauit. Gen. 28.

Noluit Iacob ambulare cum malo fratre, licet placasset eum muneribus, & ille satis instaret, & signa dilectionis ostenderet. Gen. 33.

Dixit Moyses ad turbam filiorum Israël: Recedite à tabernaculis hominum impiorum, & nolite tangere, quæ ad eos pertinent, ne inuoluamini in peccatis eorum. Num. 16.

Dixit Dominus Moyfi præcipe filiis Israël: Inerantes terram Chanaan disperdite cunctos habitatores regionis illius; si autem nolueritis interficere, qui remanserint, erunt vobis quasi clauis in oculis, & lanceæ in lateribus. Num. 33.

Occasione Achan, qui tulit de anathemate Iericho, fuit populus in prælio superatus. Iosue 7.

Propter quosdam filios Belial, qui in vxorem Leuitæ detestabile flagitium perperrauerunt, omnes filij Benjamin paucis exceptis trucidati fuerunt. Iud. 19.

Noluerunt filij Israël delere habitatores terræ, sicut præceperat Dominus, sed percusserunt cum eis fœdus, & male accidit eis. Iud. 1. & 2.

Amicitia, quam habuit Ammon filius David cum Ionadab, dedit ei viam ad hoc, quod Thamar sororem suam opprimeret. 2. Reg. 13.

Rebellionem disponente Absalom contra patrem suum iuerunt multi cum eo simplici corde, qui contra David nihil machinati fuissent, si cum bonis, & pacificis in Hierusalem remansissent. 2. Reg. 15.

Propter quosdam superstites de domo Saül, facta est fames in terra, donec ad petitionem Gabaonitarum crucifixi fuerunt. 2. Reg. 21.

Rex Iuda Iosaphat fuit fere occisus, vadens cum Achab ad prælium. 3. Reg. 22. Et reprehensus fuit per

Prophetam

Prophetam Domini dicentem; Impio præbes auxilium, & iis qui oderunt Dominum amicitia iungeris, & idcirco iram Domini merebaris, sed bona opera inuenta, &c. 2. Paral. 19.

Ochozias rex Iuda ambulabat in viis Achab; & fecit malum coram Domino, & causa huius statim subditur. Gener enim erat domus Achab. 3. Reg. 10.

Eliezer Propheta dixit Iosaphat regi Iudæ; Quia habuisti fœdus cum Ochozia percussit Dominus opera tua, contritæque sunt naues. 2. Paral. 20.

Venit homo ad Amasiam Regem Iudæ, & ait: O Rex ne gradiatur tecum exercitus Israël; non enim est Dominus cum Israël, quod si putas in robore exercitus bella consistere superari te faciet Deus ab hostibus. 2. Paralip. 25.

Ædificantibus filiis Iudæ templum post reditum de Babylone, hostes eorum voluerunt ædificare cum illis. Illi vero bono vti consilio renuerunt. 1. Esdr. 3.

Cum irent omnes ad vitulos aureos, quos Ieroboam fecerat. Tobias solus fugiebat consortia omnium, & pergebat in Hierusalem. Tob. 1.

Beatus Iob dicit: Frater fui draconum, & socius struthionum. Iob 30.

Cum dixisset Isaias, Vir pollutus labiis ego sum, causam insinuans subdidit, in medio populi polluta labia habentis ego habito. Isai. 6.

Dicitur fuit Ezechiel, increduli & subuersores sunt tecum, & cum scorpionibus habitas. Ezech. 2.

Mali nocent sibi inuicem, nam duo senes ex hoc acceperunt audaciam accusandi Susannam; quia in eandem malitiam conuenerunt. Dan. 13.

Quandiu Iudas Machabæus confidens de diuino auxilio gessit bella pro populo suo bene ei successit, cum vero constituit amicitiam cum gentibus Romanis, licet tunc potentissimus, cito superatus fuit, & in bello occidit. 1. Mach. 9.

Simile accidit Ionathæ fratri Iudæ. 1. Machab. 12.

Petrus existens cum discipulis in nocte cænæ Domini multum erat securus, cum autem venit ad atrium summi sacerdotis, Dominum ad vocem vnius ancillæ negavit. Matth. 26. Mar. 14. Lucæ. 22. Ioan. 18.

Cæcus in via mendicans clamabat ad Dominum IESUM, & qui præbant, increpabant eum, ut taceret. Lucæ 18.

Non fuit inter fideles Christiani numeratus cæcus ille natus, quem Dominus videre fecit, donec fuit à Phariseis de Synagoga eiectus. Ioan. 9.

Plures mali interdum in vnam malam societatem conueniunt, ut bonis inferant nocumentum; ita concordauerunt Balach & Balaam ad maledicendum filiis Israël. Num. 22.

Item Adonisedech Rex Hierusalem, & alij quatuor reges aduersus Gabonitas, eo quod illi fecerant pacem cum Iosue. Item Iabin rex Azor, & alij reges triginta contra Iosue, & filios Israël. Ios. 10.

Item quinque Sarrapæ Philistinorum Chananæi, Sidonij, & Henæi. Iud. 3. Item Madian, & Amalech, & cæteri Orientalium nationum. Iud. 6.

Sic etiam intelligitur Isai. 7. Requieuit Syria super Ephraim, id est, decem tribus, & rex concordauerunt in vnum ad regnum Iudæ funditus extirpandum. Rursus etiam in passione Domini Herodës & Pilatus facti sunt amici. Luc. 14.

Philippenses commendat Apostolus, dicens: In medio nationis prauæ & peruersæ, inter quos luce tis, sicut luminaria in mundo, &c. Phil. 2.

Petrus Apostolus dixit quibusdam Iudæis audientibus verbum Dei. Act. 2. Saluamini à generatione ista praua.

Proconsul Paulus desiderabat audire verbum Dei, sed erat cum eo Elymas magus Pseudo-propheta Iudeus, qui resistebat Paulo, & Barnabæ quærens auertere Proconsulem à fide. Act. 13.

In ciuitate Lystris homines tantæ simplicitatis erant,

A quod ipsi Paulum, & Barnabam Deos ad terram descendisse putabant, cum autem vix sedasset eos Paulus, & cœpisset eis viam ostendere veritatis superuenerunt quidam Iudæi, qui ita suaserunt turbis, quod Paulus fuit lapidatus ibi, & quasi pro mortuo derelictus. Act. 14. decimoquarto.

Cum verbum Domini fortiter in Epheso cresceret, & Dominus per Paulum ibidem miracula multa faceret Demetrius quidam argentarius faciens ædes argenteas Dianæ, conuocatis opificibus illius artis, seditionem contra Paulum concitauit. Act. 19.

CAPVT CXX.

De prosperitate mundana.

Abundantia rerum temporalium sepe fit multorum occasio peccatorum, sicut in illa regione, quæ irrigabatur, sicut paradisus Domini, in qua habitabant Sodomitæ pessimi. Genes. 14.

Gedeon cum paruus homo esset, & in area frumentum excuteret bonus fuit, & cum Angelus Domini visitauit, post obtentam vero victoriam male se habuit. Iudicum 8.

Saul antequam rex esset, bonus fuit, & postquam regni gubernacula suscepit, intumuit, & mandatum Domini præterit. 1. Reg. 15.

Post multa bella, & victorias de inimicis obtentas, remanens Dauid quietus in Hierusalem commisit adulterium, & exinde secutum est homicidium. 2. Reg. 11.

Occasione multitudinis subditorum, Dauid in superbiam elatus est, & fecit populum numerari. Sed nota quàm grauius tale peccatum fuit punitum. 2. Regum 24.

Non erat argentum alicuius pretij, in diebus Salomonis, quia tanta erat in Hierusalem argenti abundantia quanta, & lapidum. 3. Reg. 10.

Sed nota quàm mirabile, & terribile fuit quod plus nocuit ei rerum copia, quàm profuerit tanta sapientia. 3. Reg. 11.

Antequam Ieroboam haberet dominium super decem tribus, non legitur fuisse malus, sed magis adolescens bonæ indolis, & industrius; statim vero, ut regnum adeptus est, fecit vitulos aureos, & auertit populum à Deo ne auerteret se ab eo. 3. Reg. 12.

Amasias rex Iudæ debellauit Edom, & inde eleuatum est cor eius, & voluit contra Ios regem Israël præliari, sed male successit ei. 4. Reg. 14.

Cum roboratum fuisset regnum Roboam, & confortatum, dereliquit legem Domini, & omnis Israël cum eo. 2. Paral. 12.

Cum roboratus esset Ozias rex Iudæ, eleuatum est cor eius in interitum suum, ingressusque in templum adolere voluit incensum. 2. Paral. 26.

Manasses rex in Hierusalem fuit pessimus, postea in Babylone, & coangustatus orauit Dominum, & egit penitentiam valde coram Domino. 2. Paral. 33.

Mundana prosperitas multiplicat carnales amicos, & congregat, quos aduersitas sepe fugat. Vnde Tobias à cæcitare sanato, & ditato, venerunt consobrini eius ad eum gaudentes & congratulantes ei. Tob. 11. Quod non leguntur fecisse, quando prius erat cæcus, & vxor eius ibat ad extrinsecum opus. Tob. 2.

Post victoriam obtentam de Arphaxad, exaltatum est regnum Nabuchodonosor regis Assyriorum, & cor eius eleuatum est. Iudith. 1.

Quamuis Aman esset secundus à rege potentissimo Assuero, & haberet multas diuitias, filios & amicos; tamen ita torquebatur ex eo, quod Mardochæus ei genua non flectebat, quod nihil se habere putabat. Esth. 5. Item nota breuitatem illius prosperitatis.

Quamdiu durauit plaga Domini super Iob, licet venerunt ad eum aliqui amici, fuerunt tamē ei consolatores onerosi, nec leguntur ei dedisse aliquid. Postquam

autem addidit Dominus omnia quaecumque fuerant. A Iob duplicia, venerunt ad eum omnes fratres sui, & cuncti qui nouerant eum, & dederunt ei unusquisque ouem unam, & in aurem auream unam. Iob 42.

Statuam quam vidit Nabuchodonosor, quæ percussa de lapide abscisso de monte redacta est in fauillam æstiuæ aræ, satis indicat prosperitatem mundanam nihil esse. Dan 2.

Filij Iambri faciebant nuptias magnas, & venerunt Iudæi Ionatha duce, & occiderunt multos, & conuersæ sunt nuptiæ in luctum, & vox musicorum in lamentum. 1. Mach. 9.

Ptolomæus rex Egypti Alexandro rege Syriæ debellato, & in Arabiam fugato, exaltatus est, & abstulit Zabdiel Arabs caput Alexandri, & misit Ptolemæo, & rex B Ptolemæus mortuus est die tercia. 1. Mac. 11.

Adolescens qui quæsiuit à Christo, quomodo posset habere vitam æternam, multas possessiones habebat; & idcirco abiit tristis, quando Dominus dedit ei consilium perfectionis. Matth. 19.

Petrus negauit Dominum in artio principis sacerdotum. Matth. 22.

Magnum festum fecerunt Iudæi Domino Hierusalem venienti, & circumspexit omnibus, cum iam vespertina esset hora, exiit in Bethaniam, quasi non inueniret, qui eum in hospitio reciperet. Mar. 10.

Ad contemnendam temporalium abundantiam multum valet exemplum de diuite, cuius ager vberes fructus attulit, cum autem sollicitus cogitaret destruere C horrea, ait illi Deus: Stulte, hac nocte repertent animam tuam à te, &c. Lucæ 12.

Emptores villæ, & boum, & ille qui uxorem duxerat, vocati ad cœnam magnam Domini, se excusant tanquam aliis occupati. Pauperes autem & debiles, fuerunt introducti. Luc. 14.

Videns Dominus ciuitatem Hierusalem pace temporali fruuentem, & superuenturas misérias ignorantem, fleuit super illam dicens: Si cognouisses, & tu (supplendum esset) fletes. Luc. 19.

Cum populus Herodi magno Regi vestito veste regali, & sedenti pro tribunali acclamaret. Voces Dei, & non hominis, confestim percussit eum Angelus Domini, & consumptus à vermibus expirauit. Act. 12.

CAPVT CXXII.

De curiositate humana.

Primariæ transgressionis occasio ortum habuisse videtur ex eo, quod Eua serpentem curiose audiuit, & lignum veritum curiose respexit. Gen. 3.

Egressa est Dina filia Liæ, ut videret mulieres regionis illius, sequitur, quod visa, rapta, & oppressa fuit. Genesis. 34.

Præcepit Dominus Moyfi, ut diceret populo: Caute ne ascendatis in montem, nec tangatis fines illius Omnis, qui tetigerit montem, morietur, & post pauca: Contestare populum, ne forte velint transcendere terminos ad videndum Dominum, & pereat ex eis plurima multitudo. Exod. 9.

Dixit Dominus ad Moysen, ut Aaron, & filij eius tantum intrarent Sancta Sanctorum: alij vero nulla curiositate viderent, quæ erant in sanctuario, priusquam essent omnia inuoluta; alioquin morentur. Numerorum. 4.

Ozias rex Iudæ ingressus templum Domini accepit thuribulum, & voluit adolere incensum super altare thymiamatis, quod non ad suum, sed ad sacerdotum pertinebat officium, statimque orta est lepra in fronte eius. 2. Paral. 26.

Cum viderent Iudæi miracula à Domino fieri manifesta, & vilia, alia videre volebant, & signum de cœlo quærebant. Lucæ. 11.

Herodes Terrarcha viso Iesv gauisus est valde;

non causa pietatis, sed causa curiositatis; quia sperabat signum aliquod fieri ab ipso, & propter hoc visio illa Domini Iesu nihil ei profuit, sed magis obfuit. Luc. 23.

Curiositatem discipulorum scire volentium tempus secundi aduentus compescuit Dominus, dicens: Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quæ pater posuit in sua potestate. Act. 1.

Curiositas videtur fuisse, quando Simon magus voluit baptizari, quia scilicet videbat signa, quæ Philippus faciebat. Act. 8.

Athenienses omnes, & aduenæ hospites ad nihil aliud vacabant, nisi aut dicere, aut aliquid noui audire. Act. 17.

Prædicante Paulo in Epheso ciuitate, multi qui fuerunt curiosa sectati contulerunt libros, & combusserunt coram omnibus. Act. 19.

Reprehendit Apostolus quosdam Thessalonicenses inquirere ambulantes, nihil operantes, curiose agentes. 2. Thess. 3.

Adolescentiores viduas monet Apostolus esse virandas; sunt enim frequenter vagæ, & otiosæ, verbosæ, & curiosæ 2. Tim. 5.

CAPVT CXXIII.

De magna fide mulierum.

Com mendat Apostolus. Heb. 11. fidem Rahab, quæ non perijt cum incredulis, excipiens exploratores cum pace; de quibus. Iosue. 2.

Ruth adhæsit socrui suæ Noëmi dicens: Populus tuus, populus meus; Deus tuus, & Deus meus, unde Booz postea dixit ei: Reddat tibi Dominus Deus plenam mercedem ad quem venisti, & sub cuius confugisti alas Ruth. 1. & 2.

Mulier Sareptana credidit verbis Eliæ Prophetæ, licet ille rem satis difficilem illi faciendam iuberet. 1. Regum 17.

Mundi creationem, & corporum resurrectionem optime confitebatur illa mulier, mirabilis mater, quæ septem filios vno die torqueri vidit & ipsos ad moriendum pro Dei legibus fortiter animauit. 2. Machabæorum 7.

D Circa mysterium Dominicæ Incarnationis fuerunt mulieres ad credendum promptiores quam viri. Nam Zacharias pater Ioannis Baptistæ, de incredulitate fuit ab Angelo redargutus. Lucæ 1. Pro eo quod non credidisti verbis meis, &c.

Elisabeth non reprehensibilis legitur extitisse, quæ statim in aduentu B. Virginis exclamauit: Et benedicta tu inter mulieres. Lucæ 1.

Similiter commendatur beata Virgo, quæ credidit Angelo dicenti sibi, quod conciperet de Spiritu sancto. Lucæ 1.

Item Anna vidua Prophetissa loquebatur de puero nato omnibus, qui expectabant redemptionem Israel. Lucæ 2.

E Tantam fidem habebat ad Dominum mulier hemorroissa, quod sufficiebat ei, quod tantummodo tangeret simbriam vestimenti eius; & ideo meruit audire verbum dulce: Confide filia, fides tua te saluam fecit. Matth. 9. Lucæ 8.

Nec longa expectatione, nec dura responsione destitit clamare ad Dominum mulier Chananæa. Idcirco tandem audiuit: O mulier magna est fides tua fiat tibi sicut vis. Matt. 15.

Mulier Samaritana plene confessa est, dicens: Scio quia Messias venit, qui dicitur Christus; & postea multi Samaritanorum crediderunt in Dominum Iesum propter verbum mulieris illius. Ioan. 4.

Confessio Marthæ quæ dixit. Io. 11. Ego credidi, quia tu es Christus filius Dei viui, qui in hunc mundum venisti, satis fuit similis confessioni Petri. Matthæi decimo sexto.

De resurrectione Domini, multos viros legimus dubitasse: & Dominum IESUM illorum incredulitatem, & cordis duritiam exprobrasse. Mar. 16. Matth. 28. De mulieribus autem nihil tale legitur: sed resurgens Dominus primo apparuit mulieri, scilicet Mariæ Magdalene, & illa currens discipulis lugentibus nuntiavit, Mar. 16.

Quædam mulier nomine Lydda purpuraria, audiuit prædicationem Pauli, cuius Dominus aperuit cor, & baptizata est, & domus eius. Act. 16.

CAPVT CXXIV.

De sapientia mulierum.

SAra prudenter intellexit ludum inter Isaac, & Ismaëlem non esse bonum, & voluit Dominus, ut Abraham illius acquiesceret voluntati. Genes. 21. Rebecca fuit valde argumentosa ad procurandum, quod Iacob benedictionem à patre, quæ debebatur primogenito, obtineret. Gen. 27.

Et postea caute fecit eum iram fratris sui Esau declinare. Gen. 28.

Rahab meretrix discrete exploratores abscondit, & per hoc se, & totam domum suam integraliter liberauit. Iosue 2.

Debbora vxor Lapidorth iudicabat populum, & docuit Barac filium Abinoem, quid facturus esset, ut populum Dei de manu Sisaræ liberaret. Iudic. 4.

Sollicita fuit Noëmi, & astuta ad inueniendum modum quo Ruth, &c. Ruth. 3.

Mater Samuelis Anna discrete se excusauit ab eo, quod Heli sacerdos ei imposuit, quando filium à Domino postulauit. 1. Reg. 1.

Per sapientem eloquentiam suam, & liberalitatem satis modicam Abigail viro suo vitam seruauit, & Dauid ab homicidio impediuit. 1. Reg. 25.

Sapiens Mulier Thecuius induxit Dauid ad hoc, ut filium exulem reuocaret. 2. Reg. 14.

Obsidente Ioab ciuitatem Abela, mulier sapiens taliter locuta est ei, & postea populo ciuitatis, quod ille cū totius patriæ utilitate ab obsidione recessit. 2. Reg. 20.

Bethsabee mater Salomonis sapienter verbum proposuit coram rege Dauid, ut filius suus Salomon post illum regnare deberet. 2. Reg. 1.

Duarum mulierum coram Salomone contendentium, illa prudenter, & pie respondit quæ dixit: Obsecro Domine, date illi infantem viuum. 3. Reg. 3.

Magna sapientia fuit in Regina Saba, quod ipsa venit audire sapientiam Salomonis. 3. Reg. 10.

Mulier Sunamitis hospita Elisei prudenter adhefit ei, nec voluit eum dimittere propter Giezi, donec eius filium suscitasset. 4. Reg. 4.

Holda prophetis vxor Sellum Iosiam regem confortauit, & populo mala ventura, propter eorum peccata prædixit. 4. Reg. 22.

Sara filia Raguelis discrete, & deuote orauit Dominum, ut eam liberaret de improperio, quod audierat ab ancilla. Tob. 3.

Miram prudentiam, & constantiam ostendit Iudith alloquendo populum, & decipiendo Holofernem tam potentem tyrannum. Iudith. 8. vsque ad finem.

Esther cum magna cautela fecit petitionem suam, postquam regem ad prandium inuitauerat, & ille vino incaluerat. Esther. 7.

Elisabeth mater Ioannis Baptistæ discrete cognouit aduentum Virginis, & ipsam matrem Domini nominauit. Luc. 1.

Tam tacendo, quam loquendo præter Beatam Mariam Virginem mirabiliter fuisse prudentem. Tacendo quidem, quia pauca verba dixisse inuenitur. Locuta est autem cum Angelo discrete quærendo, & discretius acquiescendo. Luc. 1. Quomodo fiet istud. Item, Ecce ancilla Domini. Item cum sancta Elisabeth ipsam salutan-

do. Et nota quod post laudes multas quas Elisabeth illi dixit nihil ei directe respondit, sed ad laudandum Dominum se conuertit dicens: Magnificat, &c. Item locuta fuit cum filio ipsum dulciter interrogando: Fili quid fecisti vobis sic. Luc. 2. Et pro verecundis pauperibus deprecando. Ioan. 2. Vinum non habent. Item locuta est ministris ipsos vtiliter instruendo: Quodcunque dixerit vobis, facite. Ioan. 2.

Maria Magdalene, valde prudenter agebat in eo, quod ad pedes Domini se ponebat. Ad pedes enim Domini veniam impetrauit pro se. Luc. 7. vitam pro fratre. Ioan. 11. Item audiebat diuinam sapientiam. Luc. 10. Et exhibuit Christo deuotam reuerentiam. Matth. 28.

Vxor Pilati bene locuta est ei, & si Pilatus ei credidisset, prudenter egisset. Matth. 27.

CAPVT CXXV.

De pietate mulierum.

REbecca videns, seruum Abraham hominem peregrinum, & petentem bibere, sine mora respondit: Bibe Domine mi, quin & camelis tuis hauriam aquam, donec cunctæ bibant, &c. Gen. 24.

Timuerunt obstetrices Dominum, & non fecerunt iuxta præceptum regis Egypti, sed conseruabant marces. Exod. 1.

Cernens filia Pharaonis vagientem puerum miserta eius, ait: De infantibus Hebræorum est hic, & faciens nutriti filium adoptauit. Exod. 2.

Rahab meretrix videns exploratores Iosue ad mortem quæri, compassa est eis, & ipsos abscondens liberauit, & sanos remisit. Iosue. 2.

Nuntij euntes ad Dauid absconditi fuerunt in puteo, & saluari per mulierem, quæ posuit velamen super os putei, & illos qui quærebant eos delusit. 2. Reg. 17.

Duarum mulierum coram Salomone contendentium illa pium cor habuit, quæ liti credere noluit, cuius viscera super filium commota fuerunt. 3. Reg. 3.

Vidua mulier Sareptana hospita Eliæ Prophetæ, & apud illam sustentabatur vtrumque. 3. Reg. 17.

Mulier Sunamitis induxit vitum suum ad hoc, ut fieret in domo sua Eliseo locus aptus ad manendum. 3. Reg. 4.

Cum occideret Athalia omne semen regium, Iosabeth filia regis Ioram, tulit Ioas vnum de filiis regis, & abscondens saluauit eum. 4. Reg. 11.

Compatiens populo morti addicto Esther magno se exposuit periculo, & apud Assuerum regem Iudæorum liberationem, & sublimationem obtinuit. Esther. 7.

Pietas beatæ Virginis Mariæ multum apparet in hoc quod ad pauperes nuptias ire voluit, & deficiente vino non requisita ab aliquo, sed sponte propterea verecundorum pauperum aduocata dixit filio: Vinum non habent. Ioan. 2. Per hoc etiam patet largitas eius magis, quia cum à Magis aurum, thus, & myrrham, quæ obtulerant, accepisset paulo post in purificatione sua non potuit habere agnum quem offerret, & supponendum est, quod illa Magorum munera pauperibus erogauerat. Matth. 2. Luc. 2.

Ambulans per mundum Saluator mundi in domo Mariæ, & Mariæ specialius hospitium legitur habuisse. Luc. 10. Ioan. 12.

Mulier illa Chananea miseriam filię suæ propriam reputabat dicens. Matth. 15. Miserere mei, fili David, filia mea male à demonio vexatur.

Mulieres ministrauerunt Domino prædicanti, & per castella, & ciuitates eunti. Luc. 8. Astiterunt patienti & sequebantur eum, dum ad crucem duceretur ab Apostolis derelictus. Luc. 23. & Ioan. 19. Item studio obsequi voluerunt ei in sepulchro iacenti. Matth. 28. Mar. 16. Luc. 24 & Ioan. 20.

Prætulit Dominus duo græ minuta pauperculę viduę, quæ misit in Gizzophylaciū, muneribus diuitum, quia

licet illa de eo quod erat necessarium ei, dederat, & A
quia plus ponderat Dominus mentis pietatem quam
muneris quantitatem. Luc. 11.

Blasphemantibus, & deprauantibus miracula Domi-
ni Scribis & Phariseis: mulier quædam audiens verba
eius deuote, extulit vocem dicens: beatus venter, qui
te portauit, &c. Luc. 11.

Vxor Pilati magis conata fuit impedire Dominicam
passionem, & iniustam afflictionem ipsius, quam aliquis
homo, de quo Scriptura testatur. Matth. 27.

Innuat Apostolus. 1. Cor. 9. Quod aliqui Apostoli cir-
cumducebant mulieres sorores ad ipsis necessaria mi-
nistrandum.

Propter opera charitatis & eleemosynas, quas Tabi-
tha viduis faciebat, rogauerunt fientes Petrum, vt ad
defunctam veniret & motus lachrymis eorum Petrus, B
ponens genua orauit, & eam suscitauit. Act. 9.

Exiens de carcere Herodis Petrus venit ad domum
Mariæ matris Ioannis, qui cognominatur Marcus, vbi
multi congregati orantes. Per quod patet eam fuisse
bonam mulierem, & hospitam discipulorum Domini.
Act. 12.

Quædam mulier purpuraria nomine Lydda, credens
ad prædicationem Pauli, & baptizata cum domo sua
deprecatæ est dicens: Si iudicasti me fidelem esse, in-
troite domum meam, & manete, & coegit nos. Act. 16.
Vbi etiam satis innuitur quod mulieres prompte, &
deuote audiunt verbum Dei.

CAPVT CXXVI.

De fortitudine mulierum.

Baraeh filius Abinoem noluit ducere exercitum
contra Sisaram, nisi Debbora vxor Lapidoth
iret cum eo, quæ dixit ei: Ibo quidem tecum, sed in hac
vice victoria non reputabitur tibi, quia in manu fœ-
minæ tradetur Sisara. Iudic. 4.

Dixit Booz ad Ruth, quæ reliquerat patriam & Deos
suos: Scit omnis populus, qui habitat intra portas vrbis
meæ, mulierem te esse virtutis. Ruth. 3.

Viriliter saluauit Dauid virum suum Michol, cum
quæreretur ad mortem à Saule patre suo. 1. Reg. 19.

Cum audisset Abigail virum suum Nabal, dure res-
pondisse nuntiis Dauid, festinauit, & tulit diuersa xe-
nia: & Dauid iratum placauit. 2. Reg. 25.

Grauem contumeliam ab ancilla prolatam valde pa-
tienter tulit Sara filia Raguelis nec ei aliquid respon-
dit, sed ad orationem se conuertit. Tob. 3.

Mira strenuitas fuit in Iudith, quæ tantum factum au-
sa fuit cogitare, sicut de Holofernis occisione in proprio
papilione. Iudith. 8. Et deinceps.

Esther regina exposuit se periculo moriendi pro li-
beratione populi sui, quando non vocata ad regem ire
presumpsit. Esther. 5.

Supra modum inatet mirabilis, quæ pereuntes sep-
tem filios sub vnius diei tempore conspiciens bono
animo ferebat, & fœminæ cogitationi masculinum
animum inferebat. 2. Mach. 7.

Fortissima fuit Beata Virgo Maria, & continendo E
gaudium quod habuit de filij conceptione, natiuitate,
Magorum adoratione, & ipsius educatione, prædicatione,
miraculorum operatione, & resurrectione. Item
sustinendo dolorem quem passa fuit in ipsius filij pas-
sione.

Valde fuit mirabile de audacia Mariæ Magdalenz,
quæ passioni Domini affuit, & totiens ad sepulchrum
eius venit. Recedentibus etiam discipulis dilectissimis
non recedebat, sed stans ibidem plorabat. Ipsam etiam
nimis audacem faciebat amor, cum dicebat. Domine
si tu sustulisti eum, dicito mihi. Ioan. 20.

CAPVT CXXVII.

De auaritia mulierum.

Prima mulier vidit lignum pulchrum, & delectabile,
& statim sequitur, quod sine deliberatione, sine viri
consultatione tulit de fructu illius, & comedit. Gen. 3.

Sara licet esset bona, tamen ita desiderabat habere li-
beros, quod prius voluit habere de ancilla filium, quam
nullum. Gen. 12. Ingredere ad ancillam meam, &c.

Interrogata Rebecca an vellet ire cum seruo Abra-
hæ, continuo respondit, Vadam, non dixit, nolo ire, si
placet vobis, vel huiusmodi. Gen. 24.

Filiæ Loth potius voluerunt de patre liberos susci-
pere, quam sine liberis permanere. Gen. 19.

Cernens Rachel, quod infœcunda esset inuidit sorori
suz, & ait marito suo: Da mihi liberos alioquin mori-
ar. Gen. 30.

Dina cupiens videre mulieres regionis illius, visa fuit
à quodam nomine Sichem & vi oppressa ab eo: quid
ergo de illis, quæ volunt videre viros, & videri ab eis: si
male frequenter eis accidat, non est mirum. Gen. 34.

Domina cui seruiebat Ioseph non expectabat virum,
quod sollicitaretur ab illo, sed ipsum nimis procaciter
requisiuit. Gen. 39.

Axa filia Caleb obtinuit à patre terram irriguam,
quia scilicet eam suspirando instanter petiuit. Ios. 15.

C Tantum institit vxor Samson apud eum, quod dixit
ei obscuram propositionem, quam parentibus noluerat
indicare. At illa statim reuelauit inimicis suis, quam-
quam esset in damnum viri sui. Iud. 14.

Dalila per importunitatem suam euicit, vt Samson
diceret ei, in quo fortitudo eius maxima consistebat.
Iud. 16.

Anna mater Samuelis præ desiderio habendi libe-
ros flebat, & non capiebat cibos. 1. Reg. 1.

Multum desiderabat habere filium illa, quæ rapuit
alienum, de qua. 3. Reg. 3.

Ira concupiuit Iezabel vineam Naboth tradere viro
suo, quod duos falsos testes nequiter procurauit, & fe-
cit Naboth crudeliter lapidari. 3. Reg. 21.

D Cum vellet ire mulier Sunamitis ad Elisæum, & vir
eius non plenarie consentiret, respondit illa: Vadam,
strauitque asinam, & præcepit puero, Mina, & propera,
ne mihi moram facias in eundo, & hoc age quod præ-
cipio tibi. 4. Reg. 4.

Athalia mater Ochoziæ regis concupiscens regnare
super terram, interfecit omne semen regium, excepto
Ioas infantulo, qui furtim absconditus fuit. 4. Reg. 11.

Anna vxor Tobiz circumspiciebat quotidie, & cir-
cuibat vias, per quas spes remeandi videbatur, vt si fieri
posset, procul videret filium venientem. Tob. 10.

Esther non fuit contenta ex eo, quod rex dederat ei
domum Aman, & quod Iudæi occiderant in sola ciui-
tate Susis viros quingentos: sed etiam in crastino fecit
trecentos occidi. Esther. 9.

Mulier Chanana sanitate filiz obtinuit precibus
importunis. Matth. 15.

E Mater filiorum Zebedæi non expectauit, quod Do-
minus remuneraret filios suos secundum exigentiam
meritorum, sed petiit ante tempus vnum poni ad dex-
teram Domini in regno suo, & alium ad sinistram. Matth. 20.

Ponit Dominus exemplum viduæ, quæ ita fuit mo-
lesta iudici, nec Deum timentem, nec homines, quod tan-
dem ipsam de suo aduersario vindicauit. Luc. 19.

Herodias insidiabatur Ioanni Baptista, & tanto odio
persequēbatur, quod magis elegit filiam suam petere
caput Ioannis, quam dimidiam partem regni Herodis.
Mar. 6.

Puella quædam nomine Rhode intelligens Petrum
pulsare ad ianuam, præ gaudio non aperuit ei, sed dimit-
tens eum foris cucurrit, & intro stantibus punctauit
Act. 12.

CAPVT CXXVIII.

De mulierum fallacijs.

Occasione Eua deceptus est Adam, licet non fuerit seductus in eo, in quo Eua fuit seducta, sed tamen de ligno vetito Eua suadente comedit, Gen. 3.

Sara risit audita promissione de conceptione filij: redarguta autem à Domino eius diffidentia, seipsam mendaciter excusauit. Gen. 18.

Dux filiaz Loth volentes ex patre suo concipere, cum verbis cum fortassis ad hoc inducere non audent: mediante vino propositum peregunt, Gen. 19. Bene igitur alium hominem deceperunt, quando nec patri proprio pepererunt.

Rachel patrem proprium querentem idola sua pulchra adinventione delosuit. Gen. 38.

Domina Ioseph ipsum apud virum suum nequiter accusauit, vt seipsam mendaciter excusaret, & decipiens virum suum, de ipso Ioseph se impiissime vindicauit. Gen. 39.

Obstetrices Hebræorum licet piam intentionem habuerint in reseruatione puerorū, tamen Pharaonē regem Egypti adinuentione mendacij fefellerunt. Exod. 1.

Mulieres Moabitides filios Israël deceperunt, contra quos Balaam Ariolus cum omnibus magicis artibus suis nihil potuerat operari. Num. 35.

Rahab meretrix abscondit exploratores Iosue, & illos, qui quærebant eos, fecit currere vsque ad vada Iordanis dicens, quod exierant clausa porta. Ios. 2.

Egressa Iabel in occursum Sisaræ dixit ad eum: Intra ad me domine mi, ne timeas, & postmodum illum dormientem occidit. Iud. 4.

Vxor Samsonis fundens apud eum lachrymas dicebat: Odisti me, idcirco problema non vis mihi exponere, cui ille in damnum proprium reuelauit. Iud. 4.

Dalila molesta fuit Samsoni iugiter per multos dies spatium ad quietem non tribuens, & defecit anima eius, & ad mortem vsque lassata est, tunc victus Samson fortissimus stulte aperuit ei totum. Iud. 16.

Michol intelligens, quod Saul pater suus quærebat virum suum Dauid vsque ad mortem, fecit eum fugere, & posuit super lectum suum, &c. 1. Reg. 19.

Viri qui nuntiare debebant Dauid statum Absalom, fuerunt positi in puteo, & mulier quædā ponens velamē super os putei ipsos recessisse mentita est. 2. Reg. 17.

Cum erassisset Saul omnes Magos de terra, nihilominus vna mulier fuit inuenta, quæ erat in illa arte perita. 1. Reg. 28.

Mulier visa satis à longe animum Dauid, male incitauit. 2. Reg. 11. quid ergo quando de propinquo videt, & videtur, loquitur, & auditur.

Depravatum est cor Salomonis per mulieres, & quod plus factum inopinabile erat, ad tantam insaniam deduxerunt eum, vt coleret deos earum. 3. Reg. 11.

Vxor Ieroboam simulauit se aliam vt Prophetā falleret nō valentem videre præ nimia senectute. 3. Reg. 14.

Excogitauit Iezabel iniquum modum acquirendi vineam Naboth, quem Achab impiissimus, vel nesciebat, vel facere non audebat. 3. Reg. 21.

Fefellit Holofernem Iudith, à facie cuius terra tremere videbatur. Iudith. 10. & deinceps, quamuis illa optima intentione fecerit, scilicet pro liberatione populi Dei.

Herodes metuebat Ioannem Baptistam, sciens eum virum iustum, & sanctum: & audito eo multa faciebat, & tamen Herodias quæ insidiabatur Ioanni tantum laborauit quod fecit eum in carcere decollari. Mar. 6.

Saphira vxor Ananiæ mentita fuit Petro de agri pretio, sed mendacium illud fuit per Petrum grauissime punitum. Act. 5.

A

CAPVT CXXIX.

De mulierum stultiloquio.

EVa legitur primo locuta fuisse cum serpente, quam cum Deo adorandum, vel cum viro suo ad aliquam eruditionem percipiendum. Gen. 3.

Promittente Domino, quod Sara esset filium paritura, cum primo illa risisset præ diffidentia, negauit postea se risisse. Gen. 28.

Cernens Rachel, quod infœcunda esset, ait viro suo: Da mihi liberos, alioquin moriar, quasi esset in ipsius Iacob potestate de sterili fœcundam facere. Gen. 30.

Vxor Samsonis statim vt sciuit obscuram propositionem viri sui, indicauit ciuibus suis in damnum mariti. Iud. 16.

Cum vidisset Dalila, quod Samson confessus esset ei omnem animum suum, quomodo scilicet fortitudinem suam amittere posset, inimicos illius vocauit, & statim eis reuelauit. Iud. 16.

Quia David pro magna deuotione saltauerat coram arca Domini, Michol filia Saul ironice dixit ei: Quam gloriosus fuit hodie rex Israël, &c. 2. Reg. 6.

Cum dixisset Tobias de hædo. Videre ne furtius sit, &c. Anna vxor eius irata respondit: Manifeste vana est spes tua, &c. Tob. 2.

Sara filia Raguel increpante ancillam iuste, illa impatienter, & iniuriose respondit: Amplius ex te non videamus filium, aut filiam super terram, &c. Tob. 3.

Cum contenderent coram Salomone duæ mulieres meretrices, illa stulte & nequiter locuta est, quæ dixit de infante, Nec mihi, nec tibi sed diuidatur. 3. Reg. 3.

Vxor Aman audiens querimoniam, quam vir faciebat de Mardocheo respondit: Iube parari excelsam trabem, & appendatur in ea. Esther. 5.

Sedente Iob in sterquilinio, & saniem defluentem testa radente dixit ei vxor eius: Benedic Deo, & morere, sed ille bene, & discrete respondit, Quasi vna de stultis mulieribus locuta es. Iob. 2.

Petitio matris filiorum Zebedæi non fuit à Domino approbata, quando dixit: Dic vt sedeant hi duo filij mei, &c. Matth. 2.

Multa verba rudia, & simplicia dixit Domino mulier Samaritana, antequam impingeret in veritatem Ioan. 4.

CAPVT CXXX.

De mulierum ornatu superfluo.

Tamar nurus Iudæ filij Iacob volens socerum allicere, vt ex illo conciperet depositis viduitatis vestibus ornavit se, & assumpsit theristrum. Gen. 38.

Audito aduentu Iehu, qui occiderat Ioram regem Israël: Iezabel depinxit oculos suos stibio, & ornavit caput suum. 4. Reg. 9.

Testatur Iudith, quod ornamenta quæ assumpsit, deceperunt Holofernem. Iud. 16. Induit se vestimento lætitiæ, vnxit faciem suam vnguento, colligauit cincinnos suos mitra ad decipiendum illum, &c.

De Esther legitur, quod quando debuit ad regem intrare, non quæsiuit muliebrem cultum, sicut faciunt aliæ mulieres. Esther. 2.

Comminando dicitur Isa. 3. Auferet Dominus ornamentum calceamentorum, & lunulas, & torques, & monilia, & armillas, & mitras, & discriminalia & multa alia ponuntur ibi.

Reprehensibilem habitum malæ mulieris describit Salomon. Prou. 7. Considero vecordem iuuenem, occurrit illi mulier ornatu meretricio præparata ad capiendas animas, garrula, & vaga, quietis impatiens, &c.

Non mouetur sine causa Sapiens, qui ait Eccles. 9.

Aucite

Auerte faciem tuam à muliere compra : mulier enim A compra, & ornata magis incitat ad peccatum.

Mulieri non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut vestimentorum cultus: 1. Pet. 3.

CAPVT CXXXI.

De morte in generali.

Quia vera est sententia Dei, quia dixit homini. Gen. 3. In quocunque die comederis ex eo, morte morieris, planum est quod statim post peccatum homo moritur. Vnde homo viuens quasi continue moritur secundum August. 14. de Ciuitate Dei.

Cum tot annis vixerint homines ante diluuium, tamen signanter dicit scriptura post descriptionem vitæ B eorum, & mortuus est, Gen. 5.

Si patres antiqui mortem timebant, & longam vitam optabant, non erat mirum: nam ipsi non poterant adhuc in cælum ascendere, nec diuina perfrui visione, donec Saluator aduenit, qui aperuit ianuas paradisi vnde sanctus Loth admonitus ab Angelo, vt saluum faceret se in monte: timuit illo ire, ne forte apprehenderet illum malum, & moreretur ibi. Gen. 19.

Etiam mali optant bene mori, Num. 23. Moriatur anima mea morte iustorum, dixit Balaam.

Quamuis Moyses veller obedire imperio Domini, qui noluit eum transire Iordanem, tamen satis videtur, quod libenter plus vixisset, si Dominus voluisset. Deut. 4. Iratus est Dominus contra me, &c. Ecce morior in hac humo, non transibo Iordanem.

Magna pars mercedis de custodia Mosaicæ legis in longa vita consistere videbatur. Deut. 22. Ponite corda vestra in omnia verba quæ testificor vobis, quæ facientes longo perseverabitis tempore in terra ad quam ingredimini possidendam.

Maluerunt Zebec & Salmana occidi manu Gedeonis strenui viri, quam manu Iether iuuenis filij sui, Iud. 8. Noluit Dauid flere pro mortuo filio, qui fleuerat pro infirmo. 2. Reg. 12.

Cum sederet Elias subter vnam iuniperum petiuit animæ suæ, vt moreretur, & ait: Sufficit mihi Domine, tolle animam meam, &c. 3. Reg. 19.

Ezechias rex Iuda ambulauit coram Deo in veritate, & fuit valde bonus: tamen quando nunciatum fuit ei per Isaiam, quod mori deberet, orauit Dominum fletu magno, vt adhuc vitam eius prolongaret, &c. Isa. 39.

Tobias audita prouocantis vxoris responsione ingemuit, & cœpit orare dicens: Iustus es Domine, &c. præcipe in pace recipi spiritum meum. Expedit enim mihi mori magis quam viuere. Tob. 3. postea sequitur in capitulo 4. cum putabat orationem suam exaudiri, vt mori potuisset, vocauit filium suum, &c.

Sara filia Raguelis accepta ab vna de ancillis graui contumelia, orauit Dominum, & dixit inter cetera. Peto Domine, vt de vinculo improprietatis huius absoluas me, aut certe desuper terram eripias me. Tob. 3.

Coram rege Sedecia prostrauit Ieremias preces suas, ne emitteret eum in carcerem, in quo prius fuerat, ne moreretur ibi. Iere. 37.

Per mortem crucis, quam Saluator voluit sustinere, ostendit manifeste, quod non solum mors, sed etiam quodcunque genus mortis ab homine iusto pro diuina obedientia, & iustitia prompte debebat sustineri.

Ante aduentum Spiritus sancti nimis timuerunt mortem Apostoli, qui comprehenso Domino omnes eum reliquerunt, & fugerunt. Matth. 26. Postquam vero fuerunt virtute ex alto roborati, & induti, coram principibus, & tyrannis fiducialiter loquebantur. in Act. quasi per totum.

Parum timebat, immo non timebat mortem Paulus qui dicebat, Non solum alligari, sed etiam mori in Hierusalem paratus sum propter nomen Domini IESU CHRISTI, &c. Act. 21.

Item si nocui Iudæis, aut dignum morte aliquid feci, non recuso mori. Act. 25.

Aduertere est autem, quia cum plerumque insidias deuitans Iudæorum de ciuitate in ciuitatem fugiebat non timore mortis hoc faciebat, sed quia furori malorum cedens pluribus se viuum etiam reseruabat.

CAPVT CXXXII.

De sepulturis.

Cum magna diligentia emit Abraham agrum, in quo vxorem mortuam sepeliuit. Gen. 23.

Noluit Iacob sepeliri cum malis hominibus in Aegypto, sed adiurauit Ioseph, vt eum mortuum ad patrum suorum sepulchra deferret. Gen. 47.

Hoc ipsum reperit post benedictionem filiorum suorum instante morte sua, quod Ioseph sollicitus impleuit. Gen. 49. & 50. Exiens Moyses de Aegypto tulit ossa Ioseph secum, Exod. 13.

Commendauit Dauid multum viros Iabes Galaad, eo quod cadauera Saul, & filiorum eius reuerenter tradiderant sepulturæ. 1. Reg. 31. & 2. Reg. 1.

Pœna viri Dei, qui panem contra diuinum mandatum in domo mali Prophete comedit, fuit vna, quod non fuit sepultus in sepulchro patrum suorum. 2. Reg. 13. Iehu rex Israël, qui fecerat occidi Iezabel, fecit eam sepeliri, eo quod ipsa fuerat filia regis. 4. Reg. 9.

Commendatur Tobias de hoc, quod periculo vitæ suæ corpora occisorum rapiebat, & sepulturam eis C sollicitus exhibebat. Tob. 1. & 2.

Prima admonitio inter illas salubres, quas fecit Tobias filio suo, fuit de sua, & vxoris suæ sollicita sepultura Tob. 4.

Iudæi accusatores impij Menelai fuerunt per iudicium iniquum morte condemnati, erga quorum sepulturam Tyrij liberalissimi extiterunt. 2. Mach. 4.

Post prælium contra Gorgiam commissum venit Iudas Machabæus, vt corpora prostratorum tolleret, & cum parentibus sepeliret. 2. Mac. 12.

Discipuli beati Ioannis Baptiste audito quod decolatus erat ab Herode, venerunt, & tulerunt corpus eius & sepelierunt illud. Mat. 14. Mar. 6.

Apparet Dominum IESUM CHRISTUM de sua sepultura curasse, per hoc quod respondit Iudæi murmuranti de vnguento, quod secundum eum venundari debuisset, Sine, inquit, illam, vt in diem sepulturæ meæ seruet illud. Ioan. 12.

Sepultus fuit Dominus per Ioseph, & Nicodemum in sepulchro nouo exciso in petra, in quo nondum quisquam positus fuerat. Matt. 27. Mar. 15. Luc. 23. Io. 19.

Curauerunt viri timorati Stephanum à Iudæis lapidatum sepelire, & fecerunt planctum magnum super eum. Act. 8.

CAPVT CXXXIII.

De horrenda morte malorum.

Cain qui occidit Abel fratrem suum, occisus est à Lamech. Gen. 4.

Dominus pluit super Sodomā, & Gomorthā sulphur, & ignem de cœlo, & subuertit quinq; ciuitates detestabili peccato furætes, & omnem circa regionem. Gen. 19.

Sichem filius Hemor, qui oppressit Dinam filiam Iacob, interfectus fuit à filiis Iacob, & omnes masculi ciuitatis. Gen. 34.

Aquæ maris rubri operuerunt currus, & equites cuncti exercitus Pharaonis, nec vnus quidē remansit. Exo. 14. & quidem satis iuste, vt cuius cor non potuit, dum viveret emolliri, corpus eius in aqua totaliter mergeretur.

Nadab, & Abiu filij Aaron offerentes ignem alienum coram Domino, deuorati sunt ab igne Domini, & mortui. Leuit. 10.

Præcepto Domini filij Israël eduxerunt blasphemum extra castra, ac lapidibus oppresserunt. *Leu. 24.*

Chore, & Datan, & Abiron, & eorum complices Moyſi rebellantes descenderunt in infernum operi humo. *Num. 16.*

Alij etiam murmurantes, & diuersa committentes peccata variis moribus interierunt in deserto, ita quod ex sexcentis millibus hominum pugnatorum, duo tantum terram promissionis intrauerunt.

Quoniam Ahab tulit de anathemate Iericho fortitue, lapidauit eum omnis Israël, & cuncta quæ illius erant igne consumpta fuerunt. *Ioan. 7.*

Comprehenderunt filij Israël Adomibezec cælis summitatibus manum eius, ac pedem, ita vt fecerat ipse septuaginta regibus, adduxeruntque eum in Hierusalem, & ibi mortuus est. *Iud. 1.*

Tulit Iabel vxor Haber Cinzi clauum tabernaculi, & defixit in cerebrum Sisaræ, qui soporem morti socians defecit, & mortuus est. *Iud. 4.*

Si Zebec, & Salmana seruassent fratres Gedeonis, peperisset eis Gedeon, & quia eos occiderunt, & ipsi à Gedeone occisi fuerunt. *Iudic. 8.*

Vna mulier iacens super caput Abimelech fragmen molæ confregit cerebrum eius, qui vocauit armigerum suum, & iussit se ab eo interfici, & reddidit ei Dominus malum, quod fecerat interficiens septuaginta fratres suos. *Iud. 9.*

Cum audisset Heli arcam Domini esse captam, cecidit de sella retrorsum iuxta ostium, & fractis ceruicibus mortuus est. *1. Reg. 4.*

Superbum Goliath, & Blasphemum, David puer iuermis non habens vsam armorum gladio illius proprio interfecit. *1. Reg. 17.*

Saul qui tam inique inuidia motus persecutus fuerat David, tandem arripens gladium & irruens super eum mortuus est. *1. Reg. 31.*

Adolescens qui dixit se Saul occidisse, iubente David occisus est, cui putabat prospera nunciare. *2. Reg. 1.*

Simile accidit duobus latronibus, qui caput Isposeth filij Saul tulerunt ad David. *2. Reg. 4.*

Primogenitus David Ammon oppressit sororem suam Thamar, & paulo post occisus est iubente Absalom fratre suo, cum comederet cum eo. *2. Reg. 13.*

Videns Achitophel, quod non fuisset factum consilium suum, quod dederat contra David, abiit in domum suam, & suspendio interiit. *2. Reg. 17.*

Libidine dominandi Absalom multum afflixit patrem suum David, sed antequam assecutus esset propositum, suspensus fuit inter cælum, & terram. *2. Reg. 18.* Seba filius Bochri concitauit populum contra David, & fugiens in Abalam ciuitatem, vbi putabat habere refugium, & auxilium, & decapitatus fuit ibidem. *2. Reg. 20.*

Quamuis Ioab fuit miles strenuus & fidelis: quia tamen occidit duos milites proditiose iussus est occidi moriente David. *3. Reg. 2.*

Regi Israël pessimo Ela rebellauit Zambri, & occidit eum, qui post septem dies ingressus est regium palatium, & succendit se cum ipsa domo. *3. Reg. 16.*

Vulneratus Ahab in bello mortuus est vespere, & linxerunt canes sanguinem eius in eodem loco, in quo linxerant sanguinem Naboth, qui dissimulante ipso Ahab cum emendare deberet, & posset, fuerat lapidatus. *3. Reg. 22.*

Cum ascenderet Eliseus in ciuitatem Bethel, quidam pueri male eruditi illudebant ei, egressique sunt duo vrsi, & lacerauerunt ex eis quadraginta duos pueros. *4. Reg. 2.*

Vnus de ducibus qui erat cum rege Israël noluit credere verbis Elisei futuram abundantiam prædicentis, in crastino vero conculcavit eum turba hominum ad spolia currentium, & mortuus est. *4. Reg. 7.*

Benadab rex Syriæ, qui multa mala intulit filiis Israël, fuit demum ab Hazael seruo suo ingularus. *4. Reg. 8.*

Videns Iehu impiam Iezabel, quæ multorum fuerat

A causa malorum, iussit eam præcipitari deorsum, & fuit ita equorum vngulis conculcata, quod licet fuerit filia regis, non fuit tradita sepulture. *4. Reg. 9.*

Athalia mater Ochoziz interfecit omne semen regium, vt posset regnare super populum, & postmodum turpiter interfecta fuit iussu Ioiadæ sacerdotis. *4. Reg. 11.*

Rex Iuda malus, & ingratus Ioas, qui fecit Zachariam filium Ioiadæ pontificis crudeliter lapidari, postea occisus est à seruis suis. *4. Reg. 12.*

Sennacherib rex Assyriorum superbissimus, & in Deum cæli blasphemus, postquam de terra Iuda confusus aufugit, à filiis suis occisus fuit. *4. Reg. 19.*

B Sedecias rex Iuda malus apud Deum, & homines, comprehensus est fugiens, ante cuius oculos rex Babylonis proprios filios fecit occidi: deinde exoculatus in Babylonem fuit ductus, & ibidem miserabiliter mortuus. *4. Reg. vlt.*

Multas terras cepit, & destruxit Holofernes, tandem dormiens inebriatus per manum mulieris decapitatus fuit. *Iud. 13.*

Superbissimus Aman, qui faciebat se ab hominibus adorari, suspensus est in patibulo, quod ipse parauerat Mardocheo. *Est. 7.*

Balthasar rex Babylonis non est correctus per exemplum Nabuchodonosor patris sui, qui ante eum fuit mutatus in bestiã, & cū esset in conuiuio, vidit scripturam Mane; Thecel, phares, & eadem nocte interfectus est, & regnū eius ad Medos, & Persas translatus. *Dan. 5.*

Accusatores Danielis iubente Dario rege missi sunt in lacum leonum, & à leonibus deuorati. *Dan. 6.* Simile accidit. *Dan. 14.*

C Postquam Alexander rex decedit in lectum, dicitur quod cognouit, quia moreretur, quasi antea mortis memoriam, seu noticiam non haberet. *1. Mach. 1.*

Percussus fuit Alcimus proditor, & dissolutus fuit paralyti, nec vltra potuit loqui, & mandare de domo sua, & mortuus est cum tormento magno. *1. Mac. 9.*

Contristatus est rex Antiochus de hoc quod Andronicus iniuste occiderat Oniam summum sacerdotem, & iussit Andronicum occidi in eodem loco, in quo in Oniam impietatem commiserat. *2. Mac. 4.*

Multis sacrilegiis à Lyfimacho commissis in templo, congregata est multitudo aduersus eum, & ipsum secus ararium interfecerunt. *2. Mac. 4.*

D Iason impius, qui proprium fratrem Oniam captiuauerat, & multos de patria sua expulerat, peregre periit, & insepultus, & illamentatus abiectus fuit. *2. Mac. 5.*

Antiochus qui multorum torserat viscera, passus diuini dolorum viscerum miserabili obitu peregre in montibus vita defunctus est. *2. Mac. 9.*

Menelaus qui malitiose obtinuit modico tempore principatum, de alta turri fuit præcipitatus in cinerem inferius congestum. *2. Mac. 13.*

Homo ille diues cuius ager vberes fructus attulit, cum cogitaret destruere horrea sua, & facere maiora, plus credebatur habere de vita: ait autem illi Dominus, Stulte hac nocte, &c. *Luc. 12.*

Terribile est valde illud exemplum de diuine famose Epulone, qui mortuus est, & sepultus in inferno, &c. *Luc. 16.*

E Herodes sedens pro tribunali, & vestitus veste regali concionabatur ad populum: populus autem acclamabat Dei voces, & non hominis: confestim autem percussit eum Angelus Domini, eo quod non dedisset honorem Deo, & consumptus à vermibus expirauit. *Act. 12.*

CAPVT CXXXIV.

De pretiosa morte iustorum.

C Vm essent in agro Cain & Abel, consurrexit Cain aduersus Abel fratrem suum, & interfecit eum, *Gen. 4.* rationem autem tangit Ioannes dicens, Quoniam opera ipsius Abel erant iusta. *1. Io. 3.*

Ambula

Ambulauit Henoc cum Deo, & non apparuit, quia A tulit eum Deus. Gen. 5.

Mortuus est Abraham in senectute bona, prouectaque ætatis, & plenus dierum, congregatusque est ad populum suum. Gen. 25.

Completi sunt dies Isaac centum octuaginta annorum, consumptusque ætate mortuus est, & appositus est populo suo senex, & plenus annorum. Gen. 35.

Iacob finitis mandatis, quibus filios instruebat, collegit pedes suos super lectulum suum, & obiit, & appositus est ad populum suum. Gen. 49.

Cum adiurasset Ioseph fratres suos, atque dixisset: Deus visitabit vos, asportate vobiscum ossa mea de loco isto, mortuus est &c. Gen. 50.

Ascenderunt Moyse, & Aaron iuxta mandatum Domini in montem Hor, coram omni multitudine, B cumque Aaron expoliasset se vestibus suis, induit eis Eleazarum, & mortuus est ibi Aaron. Num. 20.

Moyse seruus Domini mortuus est in terra Moab iubente Domino, & sepeliuit eum Dominus, sed non cognouit homo sepulchrum eius usque in presentem diem. Deut. 34.

Dauid post instructionem filij sui Salomonis, & orationem, quam fecit ad Dominum pro eo, & toto populo, mortuus est in senectute bona, plenus dierum, diuitiis, & gloria. 1. Paral. 29.

Cum pergerent simul Elias, & Eliseus, ecce currus igneus, & equi ignei diuiserunt utrumque, & ascendit Elias per turbinem in cælum. 4. Reg. 2.

Spiritus Domini induit Zachariam filium Ioiadæ, & dixit populo: Quare transgredimini præceptum Domini, quod vobis non proderit. Qui congregati aduersus eum miserunt lapides iuxta regis imperium, & sic interfectus est. 2. Paral. 24.

Tobias in hora mortis suæ, vocauit Tobiam filium suum, & septem iuuenes nepotes suos, dixitque eis prope est Ninive interitus, &c. Tob. 14. Et de Tobia filio eius, dicitur paulo post, Completis annis nonaginta nouem in timore Domini, cum gaudio sepelierunt eum omnis cognatio eius.

Vixit Iob post flagella centum quadraginta annis, & vidit filios filiorum usque ad quartam generationem, & mortuus est senex, & plenus dierum. Iob. 42.

Noluit Dauid flere pro filio innocente mortuo, qui fleuerat pro infirmo, sed multum fleuit pro parricida suspensio. 2. Reg. 12. & 18.

Post instructionem, & confortationem filiorum, Marthias benedixit eos & defunctus appositus est ad patres suos. 1. Mac. 2.

Videns Iudas Machabæus multitudinem hostium, & paucitatem suorum, ait: Si propinquauerit tempus nostrum, moriamur in virtute propter fratres nostros. 1. Mac. 6.

Eleazarus propter multa tormenta sibi illata, vira decessit vniuersæ genti memoriam mortis suæ ad exemplum virtutis & fortitudinis derelinquens. 2. Mac. 6.

Septem illi fratres cum pia matre sua finem miro modo laudabiliter fecerunt. Et possunt ibi multa notari virtutis exempla. 2. Mac. 7.

Pro veritate & maritali honestate Io. Baptista decollatus fuit ab Herode Tetrarcha, Mat. 14. Mar. 6.

De illo famoso paupere Lazaro scriptum est. Luc. 6. Factum est ut moreretur mendicus, & portaretur ab Angelis in sinum Abraham, &c.

Qualitercunque vixerit ille Lathro, cui pendenti dixit Christus: Hodie mecum eris in paradiso, feliciter mortuus est. Luc. 23.

Dum lapidaretur beatus Stephanus invocabat Dominum, & dicebat: Domine Iesu accipe spiritum meum. Positis autem genibus exclamauit voce magna dicens: Domine, ne statuas illis hoc peccatum, & cum hoc dixisset, obdormiuit in Domino. Act. 7 Cui mortem nostram facit similem Redemptor, & Saluator noster Dominus IESVS CHRISTVS, qui secundum Augustinum 4. de Trinitate per vnam simplicem mortem suam, nostram

destruxit duplicem. Qui (ut ait idem Augustinus. de Ciuitate Dei) tantam fidei contulit gratiam, ut mors, quam vitæ constaret contrariam, instrumentum fieret, quo transiretur ad vitam. Quam nobis concedat ipse verus auctor salutis æternæ, qui est via, veritas, & vita, qui vitæ & mortis habet imperium. Qui cum Patre, & Spiritu sancto viuunt, & regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Animaduertas, Lector, præcedens Opusculum à Sixto Senensi l. 4. sua bibliotheca Nicolao Anapo inscribi, qui ex ordine Prædicatorum Patriarcha fuit Hierosolymitanus, & sub Sigismundo claruit ad ann. Domini 1430. Id quod fortasse Sixtus fecit, quod in recentioribus quibusdam editionibus, huic auctori tribueretur. Sed moti sumus rationibus in argumento supra propositis, ut eius auctorem S. Bonauenturam existimemus: quod si ea te minus in hanc sententiam pertrahunt, poteris in appendicem, quæ huic tomo septimo adiecta est, hoc opusculum referre cum reliquis, de quibus, an auctor Bonauentura fuerit, dubitatur.

S. BONAVENTURÆ

Eximij Ecclesiæ Doctoris,

Opusculum,

CVI TITVLVS EST

Alphabetum Religiosorum.

Lectioibus quibusdam breuibus iuxta ordinem Alphabeti digestis Religiosos instituit S. Bonauentura, ideoque tractatus iste Alphabetum Religiosorum inscribitur, cuius breuitas cum summa utilitate coniuncta ad vitam secundum Deum instituendam plurimum valet. Quod autem huic proximum est opusculum carminibus à litteris Alphabeti incipientibus dispositum in gratiam istidem Religiosorum incipientium idem Auctor composuit, ut titulus ipse præ se fert.

IAS tuas Domine demonstra mihi, & semitas tuas edoce me. Obsecro te Deus meus, doce me vias bonæ vitæ pro salute animæ meæ.

Ama nesciri: & pro nihilo reputari hoc tibi salubrius est, & utilius, quam laudari ab hominibus.

Beneuolus sis omnibus bonis, & malis, & nulli onerosus.

Custodi cor tuum ab euagatione, os tuum ab otiosa locutione, & ceteros sensus sub rigore disciplinæ.

Dilige solitudinem & silentium: & inuenies quietem magnam, & consuetudinem bonam. Vbi enim multitudo, ibi frequentes strepitus, & magna distractio cordis.

Elige paupertatem, & simplicitatem, & cum paucis sis contentus, & non facile murmurabis.

Fuge hominem, & sæculi rumores: quia non potes esse satis Deo, & hominibus, æternis, & transitoriis.

Gratias age Deo semper, corde & ore, qualitercumque tibi succedit in grauamine & dolore. Nam Deus omnia prouide dispensat in mundo, vero & recto iudicio ab æterno.

Humilia te in omnibus, & sub omnibus, & inuenies gratiam ab hominibus, eris quoque Deo acceptus, & hominibus dilectus, & diabolus fugiet citius, propter humilitatis virtutem sibi valde contrariam.

In omni opere bono habeas intentionem puram ad placendum Deo, qui inspector est cordis, & diligit iustos & puros.

Aug. li. 4. de Trin. c. 3. l. 3.

Psalm. 24. b

Leb. 1.

Leb. 2.

Leb. 3.

Leb. 4.

Leb. 5.

Leb. 6.

Leb. 7.

Leb. 8.

Leb. 9.

Chariss

Lea. 10.

Charissimos reputa amicos, & patronos, qui te premunt, & vituperant: si enim recte sapis, & confideas, lucrum inde acquies, nam profunt tibi in bono, qui obsunt in malo.

Lea. 11.

Labore, & dolore cum gemitu, & fletu acquiritur regnum Dei, deliciis, & honoribus perditur paradysus.

Lea. 12.

Magnum donum Dei est, pauperem esse in hoc mundo propter Christum, & infimum tenere locum. Magna superbia altum petere gradum, ad alta semper diabolus suadet, honores ambire, fugere despectum, ut cadat ascensor eius retrorsum, cum ad breue dominatus fuerit pauperum. Minima dona permagna reputa, eris & dignus maiora accipere.

Lea. 13.

Neminem spernas, nulli noceas, afflicto, & egeno condoleas, & nunquam te extollas.

Lea. 14.

Omne tempus cum Deo vtiliter expendas, nihil enim pretiosius tempore, in quo promereri potes regnum Dei in perpetuum. Omnibus quoque te amabilem, benignum, & affabilem sine dissolutione exhibeas. Omnia bona ad laudem Dei referas, & sine consilio & deliberatione nihil facias.

Lea. 15.

Primo semper quære in opere tuo an Deo placeat, vel displiceat nec timore, nec amore age contra conscientiam tuam. In dubiis ad Scripturam, & obedientiam praelati tui recurre, nec tibi ipsi nimis confide. Prius discere tacere, quam loqui, potiusque velis instrui, quam docere. Tutius enim est velle latere, quam apparere.

Lea. 16.

Quaecunque ad te non pertinent, de his non iudices, nec te intromittas, ut semper pacem habeas. Qui communia sectatur, & singularia vitat, magis diligitur, & citius ad bonum finem perueniet. Qui tempestive facit quod debet, laetior postea erit.

Lea. 17.

Reuertere ad interiora cordis tui, & claude ostia oris tui, ne vagari incipias per varia desideria mundi consilio diaboli. Nocent mala audita, tentant pulchra visa, turbant illata vituperia. Recede ergo ab omni iracundo, indocto, dissoluto, & mane in silentio cum Deo.

Lea. 18.

Sobrius esto in victu, modestus in vestitu, prouidus in verbis, honestus in moribus, maturus in consilio, fortis in aduersis, humilis in opprobriis, & humilis in prosperis, gratus in beneficiis, hilaris in despectibus, patiens in doloribus, discretus in omnibus agendis.

Lea. 19.

Time Deum offendere in minimis negligentis, & defectibus tuis. Noli presumere in bonis, nec desperare in aduersis. Timor Dei facit recedere a peccato, & sollicitat in bono opere, ut bonum bene fiat. Totum te Deo committe, & quod tibi est grave, fiet cito portabile. Pax tua in patientia multa. Leuis est omnis tribulatio pro vita æterna.

Lea. 20.

Vende Deo omnia commoda tua, & dabit tibi solatia meliora, gratia adueniente in vna hora. Nemo ditior, nemo liberior eo, qui se ad omnia Deo dat, & Christum amando emit, qui mundum cruce redemit.

Lea. 21.

Christus sit vita tua, lectio tua, meditatio tua, locutio tua. Ipse desiderium tuum, lucrum tuum, tota spes tua, & merces tua. Si aliud quæris quam pure Deum, damnum patieris, laborabis, & requiem non inuenies.

Lea. 22.

Hymnos, & Psalmos canere, monachorum est, & clericorum, quibus congaudent Angelorum chori, laudantes Deum iugiter in regno celorum. Seruire carni mors, cibis vermium, nidus demonum, vita peccatorum, fomes morborum, corruptio corporum, inquinatio morum, perditio bonorum, acquisitio multorum malorum & dolorum. Seruire Deo, beatitudo animæ, sanitas corporis, prudentia Spiritus, vita celestis, dulces hymnos Deo cantat, qui in tribulatione sua Deum semper laudat. Initium & finis omnis boni religiosi, Deum corde amare, ore laudare, & fratrem suum exemplo ædificare.

Lea. 23.

Zachæ frater descende de altitudine secularis scientiæ, veni & discere in schola Dei viam humilitatis, & mansuetudinis, & patientiæ, & per quam possis Christo docente ad æternæ beatitudinis gloriam securè peruenire. Amen.

Scribe monache Alphabetum istud in corde tuo, quasi in libro vite, & per singulos dies chartulam tuam inspice & bonis moribus assuesce, pauca sunt verba, sed magna sunt mysteria & perfectorum opera. Ornant exterius, & quietant interius. A contemptu & sui ipsius abnegatione incipit vita boni religiosi monachi, & proficit usque ad contemplationem Dei.

EIVSDEM S. BONAVENTURÆ,

Alphabetum Religiosorum incipientiam.

MA paupertatem, sis vilibus contentus, Bonis semper actibus iugiter intentus, Caue multiloquium, studeas silere, Deum omni tempore præ oculis habere.

Esuriem amplectere, gulam refræmando, Fratrumque conuiuia segnitè sectando, Gaudere cum gaudentibus, cum fletibus plorare, Humilibus consentiens maiores honorare, In omnibus obediens, Prælatoque parebis, Charitatem insuper cum omnibus tenebis, Lumbos stringe lubricos Domini timore, Mundans cordis oculum casto cum pudore, Nihil seruans proprium, nudum sequens Christum, Onus leue sufferens, mundum vincens istum, Passum Christum recole corde gembundo, Quærens Dei gloriam nil aliud in mundo, Resistendo vitis, orando feruenter, Sacramentum sumere debes reuerenter, Tu motum mentis comprime, iram mitigandò, Vanaque colloquia sollicite vitando, Christo frui cupiens, cellam frequentabis, IESVM super omnia sic dulciter amabis, Zelo Dei feruens charitatis igne, Et in te peccantibus ignoscas benigne.

Non nomen sed factum, non verbum sed adiectum, facit beatum.

D S. BONAVENTURÆ

Eximij Ecclesiæ Doctoris,

Collationes Octo.

Hæ collationes, ut in impressis hætenus Opusculis fertur, à S. Bonauentura habita sunt in conuentu Tolosano, quibus ad virtutes religiosorum statui maxime conuenientes, fratres suos exhortatur.

COLLATIO I.

De Verbi Incarnatione.

IN anima mea innouata, mirabilia, veritatis. Hæc omnia videre possumus, quæ fecit iunctura confederans Deum & hominem in verbo, quod factum est, quod fecit Deus, & ostendit nobis.

Primo vis videre æternitatem nouam: quia qui Filius Dei est æternaliter, caro factus est temporaliter. Vide anima mea, non poterat te redimere, nisi haberet pretium, nec debebat secundum legem, nisi esset propinquus. Homo propinquus erat, sed pretium non habebat. Deus pretium habebat, sed propinquus non erat. Non debebat nisi homo, non poterat nisi Deus. Factus est ergo Deus homo propinquus, & factus est noster IESVS vir pretiosior auro, & homo mundo obrito, ut dicit Isaias: Sacculum pecuniæ tulit secum:

Lea. 1. b

Isa. 53. b

quia Deus homo in carne apparuit, & Verbum in carne quasi pecuniam in sacco abscondit, & hominem reum redemit.

Rom. 9. f

Secundo admittit immensitas breuitatem, quia Verbum abbreviatum fecit Dominus super terram. Verbum, inquam, diuinitate immensum, est positione præsepj abbreviatum. Vide anima mea, dulcia mirabilia, & omnino tibi necessaria. Tua necessitas non minus, quam Dei Filio supplebatur, sed tua possibilitas non capiebat immensum, & maior erat necessitas, quam capacitas. Propter quod mirabilis dispensatio consilij charitatis diuinæ prouidit, ut scilicet daret nobis Filium quo indigebamus, & paruulum quem capere poteramus. Ideoque paruulus natus est nobis, & filius datus est nobis.

Isa. 9. b.

1. Pet. 1. c

Tertio admittit pulchritudo obscuritatem: quia quidquid iucunditatis habeo, si non possum videre, tam immensæ charitatis donum, quid mihi prodest? Vnde in nostro I E S V aperta est illa facies, in quam desiderant Angeli prospicere, sacco mortalitatis nostræ: ut non solum visibilem cerneremus inuisibili specie, sed nobis similem amaremus in nostra carne. Vnde in Apocalypsi dicitur: Factus est sol sicut saccus cilicinus. Sol iustitiæ Christus Deus noster, qui secundum Apostolum est splendor gloriæ, & figura substantiæ Patris, Speciosior plane sole: super omnem dispositionem stellarum luci comparatus inuenitur prior, & tamen propter nos factus est quasi saccus cilicinus propter asperitatem.

Apoc. 6. d.
Heb. 1. a
Sap. 7. d.

Quarto, admittit celsitudo abiectiōem, imperium seruitutem, quando non ad me, sed infra me descendit, quando hodie iacuit ad pedes animalium ille, cuius gloriosi pedes vix erant accessibiles altissimis Angelorum. Ecce ipse benedictus Deus omnia fecit ex parte sua, ut cum habeamus, sit homo: ut ei attineam: sit paruus ut eum accipiam, sit visibilis, ut eum agnoscam: sit humilis, ut eum attingam.

Quinto, fortitudo admisit infirmitatem, sapientia simplicitatem. Ego sum reus, & coram eius sapientia venire erubesco. Ego aduersarius, & ideo ab eius potentia contremisco. Commissa mea, inquit, pauesco, & ante te erubesco. Ideo mira Dei benignitas quæ semper magnificauit benefacere nobis, suam abscondit sapientiam in simplicitate, ne erubescam comparere: fortitudinem in infirmitate, ne pertimescam accedere. Ipse enim est, qui portat omnia verbo virtutis sue. Ipsum, inquam, tale verbum factum est caro, & non solum homo passibilis, sed etiam in paruulitate mihi similis, & carne mortalis.

Heb. 1. a

Isa. 53. c.
1. Pet. 1. d
1. Io. 3. a.

Sexto, iustitia subiit reatum, quia ne dicas quid proderit accedere, nec negotium meum contingat completum. Hæc autem est mea necessitas, quia conceptus sum in omni malo, & priuatus omni bono propter culpam meam & debitam poenam, & indigeo à malo releuari, & in omni bono restitui. Et ideo stupendo consilio iustitia subiit reatum, ut iustificemur à malo, opulencia defectu, ut locupletemur in bono. Eum enim qui non nouerat omnino peccatum, scilicet innocentem Iesum, qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius, fecit Deus peccatum pro nobis, id est peccati nostri reatum sibi imposuit. Dominus posuit in eo iniquitates omnium nostrorum, ut efficeremur iustitia Dei in illo. O vere felicem necessitatem, quia ex quo Deus homo Iesus nostrum reatum assumpsit soluendum, vel necesse fuit Deum odire seipsum, quod est impossibile, vel reconciliari hominem reum, quod quidem est Deo acceptabile; & ab ipso intentum.

2. Cor. 8. b

Septimo, subiit opulencia egestatem, ut locupletemur in regno. Scitis gratiam Domini nostri Iesu Christi, quoniam cum esset diues, propter nos egenus factus est, ut illius inopia diuites essemus. O quantum deberemus esse locupletari, quibus Deus tantum dedit, quod nudus & pauper remansit. Vide felicem necessitatem, in qua se posuit pro nobis. amore nostro ebrius benedictus Iesus, quia necesse est hominem restitui in regnum, vel Iesum

A regem à regno exulare, postquam ipse nostram assumpsit inopiam, & simul in vnum conueniunt diues & pauper. Sic ergo anima mea tuus Iesus Deus æternus assumpsit nouitatem, ut ei attineas, immensus breuitatem ut eum accipias, pulchritudo obscuritatem, ut eum attingas, sapientissimus simplicitatem, ne erubescas, fortissimus infirmitatem, ne contremiscas, iustissimus reatum, ut iustificeris à malo, opulentissimus defectum, ut locupleteris in bono. Hæc Vbertinus.

COLLATIO II.

De timore Domini.

A Qua sapientia salutaris fons vitæ, & initium sapientia timor Domini est, ait Bernardus: Optime refrigerans animam, in omnibus noxiis desideriis æstuantem, iacula inimici potens extinguere. In omnibus, & per omnia pietati proximorum timor Domini præferendus est. Qui timorem Domini semper habet præ oculis, via eius pulchra, & omnes semitæ eius pacificæ. Stat propositum Dei, stat sententia pacis super timentes eum ipsorum dissimulans mala, & remunerans bona. Ut miro modo eis bona, & mala cooperentur in bonum. In veritate didici, nil tam efficax ad gratiam promerendam, retinendam, & recuperandam, quam si omni tempore coram Deo inueniaris non alium sapere, sed timere. Beatus es, si cor tuum triplici timore repleueris, ut timeas quidem pro accepta gratia, longe amplius pro amissa, longe plus pro recuperata. Time ergo cum arripserit gratia, time cum abierit, time cum denuo reuertitur. Cum adest time, ne indigne opereris ex ea. Si recesserit multo magis timendum, quia ubi tibi deficit gratia, ibi deficiis & tu. Time ergo subtracta gratia, tanquam mox casurus. Time quia reliquit te custodia tua. Pro omni tempore time Deum, & ex omni corde tuo. Tunc demum si plene, si perfecte timueris, dabit tibi saporem charitatis.

a Bern. ser. 1. in Euang. Dominica 1. post octa. Epiph. cir. fin.
b Ser. 2. in Annunciat. Dom. post med. c. Ser. quomodo voluntas nostra Dei tripliciter subiici debet cir. fin.
d Ser. 23. in Cant. post med. c. Ser. 54. in Cant. post med.

COLLATIO III.

De obedientia.

V igitur obedientia religiosi Deo sit acceptabilis, ideo debet esse prompta sine dilatione, deuota sine dedignatione, voluntaria sine contradictione, simplex sine discussione, perseverans sine cessatione, ordinata sine deuiatione, iucunda sine turbatione, strenua sine pusillanimitate, & vniuersalis sine exceptione. Qualiter nos audimus nostros superiores, taliter nostras exaudit Deus orationes. Hæc Augustinus, ut autem melius valeas esse obediens, cogita semper quando vox præcipientis sonat in auribus tuis, quod vocem istam non tanquam ab homine audias, sed tanquam ab ipso Deo. Item non est obediens, sed negligens, qui secundum expectat mandatum. Item Bernardus: At parum est esse subiectum Deo, nisi sis omni creaturæ humanæ propter Deum: siue Abbati tanquam præcelenti, siue Prioribus tanquam ab eo constitutis. Ego plus dico, paribus subdere, subdere & minoribus. Et si vis in iustitia esse perfectus, vade ad minorem, subdere inferiori, iuniori te inclinato. Nota Climachus: Si quis erga patris subiectionem suam conscientiam ad summum possedit mundam, iste de cetero per singulos dies mortem quasi somnum, magis vero vitam expectans non conturbatur, cognoscens in solido, quia non ipse in tempore separationis, sed qui præest, reddet rationem. Idem infra: Quando absente eo qui præest, vultum ipsius imaginamur, hunc nobis astare putantes, & omnem colloquutionem, vel sermonem, vel cibum, vel aliud quippiam eum suspicamur odire in nobis auertimus, tunc cognoscamus, qua legitimam obedientiam verè exequimur.

Bern. ser. 42. sup. Cant. post med.

Ioan. Climac. de obedientia gra. 4. post med.

COLLATIO IV.

De verecundia.

Nescio, an quidquam gratus verecundia ad ornatum in moribus hominum, esse queat? Quam pulchra hæc, & quam splendida gemma in vita & vultu adolescentis! quam vera, & minime dubia bonæ nuntia spei, bonæ indolis est index. Virga disciplinæ est illi, qui pudendis affectibus imminens, lubricæ ætatis motus, actusque leues coerceat, reprimat insolentes. Quid ita turpiloqui, & omnis deinceps turpitudinis fugiās: Soror continentia est, indicium columbinæ simplicitatis, testis innocentia, lampas pudicæ mentis, iugiter lucēs, & nihil in ea turpe vel indecorum residere attērat, quod non illico prodatur. Illa expugnatix malorum, & propugnatrix puritatis innata, specialis gloria conscientia est, famæ custos, vitæ decus, virtutis sedes, virtutū primitiæ, naturæ laus, & insigne totius honestatis. Et infra: Quid tam amicum verecundo animo, quam secretum? Sed quid tam proprium verecundia, quam proprias vitare laudes, vitare iactantiam? Quid tam indecorum, maxime adolescenti, quam ostentatio sanctitatis.

COLLATIO V.

De taciturnitate.

Silentij amicus appropinquat Deo, & latenter colloquens à Deo illuminatur. Et infra: Sollicitus de exitu circumcidit sermonem, & qui luctum animæ possidet, quasi igne avertit multiloquium. Hæc Climachus. Bernardus. Bonum silentium à iactantia, bonum à blasphemia, bonum à murmure & detractatione. Et infra: Sileat à nobis lingua maledica, lingua blasphema, lingua magniloqua, quoniam bonum est in hoc triplici silentio salutare Domini præstolari. Ita tamen ab his taceas ne omnino taceas, ne dederis silentium Deo. Loquere illi contra iactantiam in confessione, ut obtineas veniam de præterito. Loquere in gratiarum actione contra mutationem, ut ampliorem inuenias gratiam in præsentia. Loquere in oratione contra diffidentiam, ut consequaris gloriam in futuro. Confitere, inquam, præterita peccata, & pro præsentibus gratias age, & deinceps orastudiosius pro futuris, ut ne ipse quidem sileat à remissione, ab immissione, à promissione. Item: Iuge silentium & ab omni strepitu sæcularium perpetua quies cogit cælestia meditari. Porro continentia labor & rigor disciplinæ Psalmorum, & hymnorum dulcedine releuantur. Pudor de præteritis, novæ conversationis temperat austeritatem. Venturi timor iudicii pio cedit charitatis fraternæ exercitio. Tedium & acediam procul pellit sanctarum varietas observationum. Item: Labor & latebræ, & voluntaria paupertas, hæc sunt monachorum insignia, hæc vitam solent nobilitare monasticam.

COLLATIO VI.

De deuotione.

Renuat à consolari anima tua in alienis, si vis in Dei amore delectari. b Delicata si quidem consolatio est, nec omnino tribuitur admittentibus alienam. Et infra: Cuius mens ad alienas inhiat consolationes: & non penitus tenuit in caducis, & transitoriis consolari, ipse sibi profecto subtrahit cælestis gratia consolationis. c Errat omnino si quis cælestem illam dulcedinem huic carni, diuinum illud balsamum huic veneno, charismata illa Spiritus misceri posse huiusmodi illecebris arbitrat. Non amat veritas angulos, in medio stat disciplina, omnium studiis delectatur. Item: d Sancta anima sola esto, ut soli illi serues te ipsam, quem ex omnibus elegisti tibi. Fuge publicum, fuge domesticos, secede ab amicis & intimis, nihil tibi & turbis, nihil cum multitudine ceterorum. Ipsum obliuiscere populum tuum, & domum patris tui, & concupiscet Rex decorem tuum. Secede ergo, sed mente non corpore, sed intentione, sed deuotione, sed spiritu. Et infra: Solus es si communia non cogitas, si non affectas præsentia, si despicias quod multi *

A suscipiunt, si fastidias quod omnes desiderant, si iurgia deuitas si damna non sentias, si non recorderis iniuriam. e Cibus animæ gratia Dei, dulcissimus sane & omnem habens suauitatem, & delectamentum saporis, non modo delectat, sed reficit, & medetur. Quatuor sunt signa; quæ ostendunt præsentiam gratiæ Dei. In primis si cor in se est pacatum, & quietum, quia in nulla re requiescit, & impletur cor nisi in solo Deo, quævis & cetera afficere quidē possunt, implere autem non possunt. Secundū, quando mens, & animus ad deuotionem inclinari sentit. Tertium, in præsentia gratiæ, tunc plus solito facies hominis hilarescit, & benignam se ostendit. Quartum est fere idem, videlicet cum in motibus exterioribus plus homo est compositus atque ordinatus.

COLLATIO VII.

De diligentia.

Vnum est quod multos perfectos, & feruenti emendatione retrahit. Horror difficultatis, seu labor certaminis. Quoniam vero illi maxime præ aliis in virtutibus proficiunt, qui ea quæ sibi magis contraria & graui sunt, viriliter vincere nituntur: Nam ubi homo plus proficit, & gratia amplior meretur, ibi magis seipsum vincit, & in spiritu mortificat. Duo specialiter ad magnam emendationem iuuant, videlicet subtrahere se violenter ad quod natura vitiose inclinatur, & feruenter instare pro bono, quo amplius quis indiget. Quæ nociuū est negligere vocationis suæ propositum, & ad non commissam sensum inclinare. Religiosus qui se intente, & deuote in sanctissima vita, & passione Domini exercet, omnia vilia & necessaria sibi abundanter ibi inuenit, nec opus est, ut extra Iesum aliquid querat. Religiosus feruidus omnia bene portat, & capit, quæ ibi iubentur. Religiosus negligens, & tepidus habet tribulationem super tribulationem, & ex omni parte angustiam, quia interiori consolatione caret, & exteriori quærere prohibetur. Religiosus extra disciplinam viuens, graui patet ruina. Qui laxiora querit, & remissiora, semper in angustia erit, &c. ut patet in deuoto libello de imitatione Domini nostri IESUS CHRISTI.

COLLATIO VIII.

De disciplina.

Primo omnium, iugo disciplinæ insolentia morum domada est, quousque duris ac diutinis seniorum attrita legibus humilietur, & sanctur ceruicosa voluntas, bonumque in se naturæ, quod superbiendo amiserat, obediendo recipiat. Et infra: Accedit nimirum disciplinatis moribus bonum naturæ, quo redditur homo suauis, & mitis, homo sine querela, neminem circumueniens, neminem concutiens, neminem lædens, nemini se superextollens, aut præferens. g O quam compositum reddit omnem corporis statum, necnon & mentis habitum, disciplina. Ceruicæ submittit, ponit supercilium, componit vultum, ligat oculos, cachinnos cohibet, stringit gulam, iram sedat, format incessum. Nam de monachis ordinatis, & inordinatis dicit Abbas pastor sic: Qui querulosus est, monachus non est. Qui malitiam in corde tenuerit, monachu non est. Qui iracundus est, monachus non est. Qui elatus, & verbosus, est, monachus non est. Qui vere est monachus, semper est mansuetus, humilis, charitate plenus, & timorē Dei semper, & ubique præ oculis habet, ut non peccet. Item Ioannes Abbas montis Sinai dicit: Monachus est, qui solum quæ Dei sunt agit, cogitat, & loquitur, Christo vnitus in omni tempore, loco, & negotio. Monachus est, violentia naturæ indefinens, & custodia sensuum indeficiens. Monachus est, sanctificatum corpus, expurgatum os, & illuminata mēs. Et infra: Et quis putas est fidelis, & prudens monachus? qui sub obediētia, subiectione, & labore doloreque calorem suum custodit inextinguibilem, & usque ad suum exitum ignē igni adiacere, & feruorem feruori, & amorem amoris, & desiderium desiderio, & sollicitudinem sollicitudini quotidie non cessauit. Vnde

e Ser. 3. in
Annunciatio-
ne Dom. non
longe à prin-

f Ser. ser. 23
super Cant.
paulo ante
med.

g Idem op.
103. ad So-
phiam virg.
post med.

Ioan. Climac.
de manis vi-
ta fuga, gra-
du 1. ante
med.

Idem in
fine.

& Bernardus: Ille vere est monachus, qui deuotionem A tenet in choro, patientiam in capitulo, disciplinam in labore, meditationem in lectione, feruorem in oratione, castitatem in tentatione, tolerantiam in aduersitate, humilitatem in prosperitate.

S. BONAVENTURÆ Eximij Ecclesiæ Doctoris.

Opusculum,

Q V O D I N S C R I B I T V R

Speculum Disciplinæ ad Nouitios.

Hoc opusculum cum sequenti Antuerpia An. 1591. prodijt opera R. P. Henrici Sedulij Cliuiensis, Guadiani Antuerpiensis. Cuius prestantissimi viri diligentia in his duobus opusculis pristino suo nitori restituendis eiusdem eruditionem, & doctrinam satis probat; ac utinam opuscula alia Auctoris nostri parem virum inuenissent: non enim in ipsis restituendis tantum laboris susceptum esset: nec tantis respecta mendis hæcenus essent emissa. Quare iuxta Henrici prædicti castigationem hæc duo opuscula Vaticana huic editioni inseruntur: ac pro argumento eorundem eius epistola ad Lectorem hic subiicitur.

1. Cor. 1. d.
1. Cor. 4. d.
Matt. 7. a

Habes, amice Lector, Speculum disciplinæ. C S. Bonauenturæ, & De Profectu Religiosorum, libellos prorsus mirabiles, licet contemptibiles mûdo. Sed quæ stulta sunt mûdi, elegit Deus, ait Apostolus, vt confundat sapientes. Auctor quidē non admodū curiosus est latinæ & elegantia, vt qui nouerit non in sermone esse regnū Dei, sed in virtute. Si pius esse velis, lege & relege diligētius: placebunt, sin autem, ne legas ne sanctum canibus, & mittatur margaritæ ante porcos. Quos vero longe piissimus Dominus Hesus, venerandæ memoriæ apud Leodienses Canonicus, & P. Ramus Iurisconsultorū quondā Louanij decus, & pleriq; alij pij viri iuxta ac docti diligentissime lectitare solebāt etiā ad mensam, pro excitādo in Deū spiritu, nemo facile debet cōtemnere. Huius admonitum te breuib; cupio, nonnullos opinari, S. Bonauenturam non esse auctorem Speculi disciplinæ. Sed hoc dubium nobis eximit ipse Bonauentura, qui prologō utroq; in De Profectu Religiosorum plane testatur, se conscripsisse formulam priorem de exterioris hominis cōpositione. Quibus verbis Speculū Disciplinæ intelligit. Potuit autē fieri, vt Speculum hoc non tam accurate conscriptū reliquerit: quod ipsum quoque satis innuit antiquissimum exemplar editū Argentinae, Anno 1495. Quod ita habet in libri frontispicio: Speculum Disciplinæ in hanc formam redactum est à F. Bernardo à Bessa, qui fuit socius S. Bonauenturæ. Nam ab ore S. Bonauenturæ fuit scriptū, & inordinate relictum: è quo homines discerent caelestes mores. Miror autem valde, duos hosce libellos semper fuisse disiunctos: quandoquidē ipsa materia librorum postulat ne disjungantur. Quid enim coniunctius esse potest, quam homo exterior & in-

terior: hoc est, corpus & anima. In Speculo Disciplinæ de cōponendo homine exteriori: de formando interiori homine differit in De Profectu Religiosorum. Hic liber variis nominibus insignitur. Exemplaria vetustissima cōstater vocant De Profectu Religiosorum: sed Venerū: quod prodijt Anno 1584 appellat De Reformatione mētis, librū priorem: posteriorem vero, De processu Religionis. Mirum in modū variāt exemplaria antiqua in scriptionibus, lectione: & distinctione capitū. Quare facta diligēti collatione multarū editionū, elegantius hi libri prodeūt: summā doctrinam pietatis in se continentes, & ad vitam bene beatęq; instituendam, omni Religioso, diuinæque sapientiæ amantissimo, maxime necessarij.

Itaque, amice Lector, te oro, vt cum labore nostro frueris, hunc tuis precibus apud communem Dominum nostrum Iesum Christum compensare digneris. Vale.

S. BONAVENTURÆ, In Speculum Disciplinæ ad Nouitios.

P R O L O G V S.

D honestatem tendentes, in primis necessarium habent vt per exercitium disciplinæ, virtutis titulū citius apprehendere possint. Nam, vt ait Hugo de S. Victore, vsus disciplinæ ad virtutē animum dirigit: virtus autem, ad beatitudinē perducit: ac per hoc, inquit, exercitiū disciplinæ esse debet nostra inchoatio, virtus perfectio, præmiū virtutis æterna beatitudo. Verum qui disciplinam in nouæ cōuersationis initio negligit, ad eam postmodū difficile applicatur, & formā quā primo quis recipit, vix deponit. Adolescēs namq; iuxta viam suam etiam cum senuerit, nō recedit ab ea. Optima viuēdi formā eligēda est, quā reddat assuetudo iucundā. Primus autem ad profectū gradus, defectus cognitio, mangaq; ōnino prudēti securitas, viuēdi modū non ille congruū, pro varia rerū & accidentiū qualitate, nec minimū est cōtemnere minima, quæ non minimam moribus maculā, eo turpius neglectui habita ingerunt, quo vitari facilius cognita valuerūt. Proinde qui Spiritu Dei aguntur, moralibus documentis intendunt: qui tamen superbi & fatui contemuentes, nunc superstitiones, nunc cærimonias vocant: aut certe calūniis facis impugnant. nec enim stultus verba prudentiæ recipit: nisi ea dixeris, quæ versantur in corde eius. Hic ergo tractatulus per superiorū impositionē exactus, rudi quidē iuxta scribentis ruditatē, & intērij exigentiam stylo, ex diminutis quoq; ac nudis, ob breuitatē, incōpactisq; inerdū, sed congruis pro morum traditione sententiis editis, nouis Christi discipulis, pro aliquali speculo inspiciedus proponitur: vt per pauca sibi proposita, occasionaliter fiunt in plurib; cautiore. Da sapienti occasionē, ait Solomō, & addetur ei sapientia. Attendāt ramen quædā hic accipiendæ fore cōmuniter, & magis & minus, pro loco & tempore obseruanda, licet non semper pro singulis conditionū modificatio replicetur. Prudens, vt rerū varietas exigit, ita se accōmodat tēpori, non se in aliquib; mutās, sed potius aptans: sicut manus quæ eadē est cū in palmā extenditur, & cum in pugillum constringitur. Nec moueat, si qua pro iunioribus impertinentia videatur. Proinde iunior in his sæpe quæ ipsum excedūt, instruitur, vt seniorū se proposito applicās, sit quātū cōgruit aptior ad agenda, cautior ad cauēda. Prolixitatem,

Hugo tom. 1.
instr. monast.
ad nouit. in
Prologo.

Prov. 1. a.
Primus ad
virtutem
gradus, pro
ptij defectus
cognitio.
Obseruent
monasticarū
cerimoniarū
ofores.
Prov. 18. a

Prov. 9. b

Seneca lib.
de virtut.
cap. prudentia.

Simile elegans.

forte ter

tetricus, si quis fuerit inspector, cauſabitur: ſed neceſſariam inexpertis dicēdorum expreſſionem aduertat: nec facile rudes (pro quibus eſt opera) generalibus poſſe cōmatibus, id eſt, breuibus & incompletis ſententiis erudiri, aut concisus paſſim proficere paradoxis, vnoque nihilominus nouerit titulo multa quandoque perſtringi, quæ ſpeciale requirerent explicanda tractatum. Duas autem particulas, principalem videlicet & incidentalem, huius operis ſeries habet. Principalis diuiditur in duas: in quarum prima de præparatorijs ad diſciplinā, & aliquibus eius effectibus incidenter: in ſecunda de ipſa plenius tractatur. Præparatoria ſunt per modum principij, mediij & poſtremi. Depoſitio vetuſtatis, ſtabilitas mentis aduerſus tentationes diaboli, & ſubiectionis humilitas. Primum præparationem inchoat, ſecundum continuat, tertium vero conſumat. Seruanda erit vbique maiorum & minorum paragraphorum diſtinctio, ad ſeriei & ordinis euidentiā ampliorem.

SPECVLI DISCIPLINÆ AD NOVIOS, PARS PRIMA.

De præparatorijs ad diſciplinam.

CAPVT I.

De vetuſtatis depoſitione.

DEPOſENDVS eſt, ſecundum Apoſtolum, verus homo, & induendus eſt nouus: quod perfecte implent, qui tranſitorijs abdicatis, non ſolum peccata, verumetiam occaſiones fugiunt peccatorum: veteriq; fermento per puram confeſſionem plenius expurgato, in vitæ nouitate perfecta, ſoli præſeſcunt Domino militare. In odorem igitur vnguentorum Chriſti, per compendioſam & tutam ſacræ religionis ſemitam currere cupientes, prius rerum temporalium faſciculos deprimentes abiciant: vt ab omni tam poſſeſſione, quam cura penitus expediti, Chriſtum Dominum expedite ſequantur, & non ſint eis tentationis occaſio vel ruina. Quod ſi ante religionis ingreſſum non fuerint expediti, poſt ingreſſum ſaltem expeditionem huiusmodi per alias perſonas, vel per litteras, iuxta ſuperioris arbitrium quanta poſſunt acceleratione procurent: non expectatis opportunitatibus, aut vtilitatibus deceptorijs, quas frequenter diabolus ſub ſpecie pietatis ſuggerit. Sūma ſit eis vtilitas, vtilitates huius mundi contemnere propter Chriſtum: iuxta verbum ſancti Hieronymi: Nemo renuntiaturus ſæculo, bene poteſt vendere, quæ contempſit vt venderet. Si habes, inquit, in poteſtate rem tuam, vède: ſi non habes, proice, totum Deo dedit, qui ſeipſum obtulit. Poſt religionis ingreſſum continuo debent confeſſioni faciendæ vacare: & de omnibus quæ in ſæculo à pueritia commiſerunt: ad memoriam, quantum poterunt, ſtudioſa ſollicitudine reuocatis, generaliter conſiteri. Malorum namque confeſſio, initium eſt bonorum. Ordinis ergo ſtatus reiicit res atque reatus.

CAPVT II.

De conſtantia mentis, & cautela contra tentationes diabolicas.

QUONIAM autem Pharaon perſequitur Iſrael fugientem, & contemptus ſurgit in ſcandala, nūc aperite, nūc occulte, ſub ſpecie boni periculoſius tentans: facta in iuſtitia & timore: & præpara animā tuā ad tentationē. Solent præcipue vires tērationi præbere fluctuationis, tarda tepidaq; repulſio, & deiectionis Spiritus deſolari. Ea propter in primis in propoſito ſancto cor ſuū omnino ſtabiliat & confirmet: ne velut arundo diuer-

A ſis ventorum ſtatibus agitati vacillent. Optimum eſt, inquit Apoſtolus, gratia ſtabilire cor. Et Proſper ait, Quilibet hominem donec ſe, in eo quod elegit, certa definitione confirmet, velut in quodam deliberationis incertæ biuio conſtitutum, diſcerpit ipſa diuerſitas voluntatum. Virtus inquit, hortatur, & prouocat, vt definitionis ambiguitate depoſita, propoſitū ſpiritale ſuſcipiat, perſeueraturum ſe in ſuſcepti labore propoſiti, non ſua poſſibilitate, ſed Domini miſeratione conſidat. Cogitet quanti & quantæ potuerūt, & poſſunt, quod ſe poſſe deſperat. Vnde illi potuerunt, inde ſe poſſe firmiter credat. Meminerit illud Apoſtoli, Fidelis Deus qui vocauit vos, qui etiam faciet, &c. Qui ſperant in Domino, mutabunt fortitudinem: current & non laborabunt: ambulabunt, & non deficient. Ad hæc, tentationum & cogitationum malarum viriliter principiis, & abiq; moræ diſpēdio eſt obſtandum. Quod ſi earum inſultus ſpiritu inquietet, non ſolum familiaris cōfeſſor, verumetiam fratres alij ſeniores ſunt in adiutorium aduocandi, vt vnus debilitas multorum adiutorio ſuſtinetur: Frater qui adiuuatur à fratre, quaſi ciuitas firma. Qui autem vulnus detegere, vel auxiliū petere negligit, ſua non immerito negligentia perit. Deniq; cum diabolus, ſerui Dei ſpiritum per triſtitiā deſicere ſtudeat, ipſam, ſi quando irrepreſerit, citius repellentes, Chriſto Domino, qui datorem hilarem diligit, in cordis lætitia famulentur: attendentes ſollicite, ne de ſua vnquam vocatione ingrati, aut tepidi reſtatores appareāt coram Deo vbi ſol radiat gratia, nubilum turbationis abſcedit. Soler in aqua turbida latere piſcaturus animā coluber tortuoſus. Maximū inhabitantis gratiæ ſignū ſpiritualis lætitiæ Porro qui vocatis gratiam nō agnoſcit, indignum ſe vocationis fructu cōſtituit. Beneficiis ingratus exhibitis, ineptus efficitur exhibendis. Valer quoq; interdum conueſis pro animæ ſalute, mutatio loſi. Plerumq; enim dum mutatur locus mutatur & mentis affectus. Valer pro mētis tentationibus impulſæ præſidio, valer pro morum citius ac perfectius aſſequendo pēculio, extra cognationem, & patriā, vel ad tempus ſecedere. Verum, quia per ſe nullo modo ſufficerent, ad machinamēta diaboli repellēda: ad Chriſtum, propter quem omnia contēpſerunt, qui eſt tentatorū refugium, & debiliū fortitudo, qui ſe fideliter inuocantibus facit cū tentatione pronentum: vt valeāt ſuſtinere, crebris ſupplicationibus & deuotis recurrant: vt quis eos dignatus eſt de fornace Babylonis eripere, bonū in eis perficiat quod incepit. Frequens & ſeruēs oratio, diſſipat omne malū. Ollæ ſeruēti muſcæ non incident.

CAPVT III.

Quomodo neceſſaria ſit ad diſciplinā ſuſceptionem humilitatis.

DENIQUE quoniam, vt ait Hugo, Sicut cera, niſi prius emollita fuerit, formam non recipit: ſic & homo quidem ad formam virtutum nō ſeſtigit, niſi ab omni elationis & contradictionis rigore, per humilitatē humilietur: neceſſe habet qui diſciplinæ cupiunt moribus informari, vt humilitatis radicem in corde figere ſtudeant, & tumorem propriæ voluntatis, præſumptionis, & irreuerentiæ vitia, quæ à ſuperbia procedere ſolent, tam in re quam in ſigno vigilantius caueant, vt humilitas ancillæ more, locum præparet diſciplinæ.

CAPVT IV.

De captinatione voluntatis propriæ.

VOLUNTATEM itaque propriam ingenti cūrent ſtudio captiuare. Quid enim prodeſt ſub vnus ordinatione viuētibz, quod facultates ſuas abiciunt: ſi proprias voluntates non relinquunt: cum ſit præſtantius voluntatibus renunciare, quam rebus? Tota religionis perfectio in voluntatis propriæ abdicatione conſiſtit: quare poſſimum perfectionis & diſciplinæ industrius appetitor, voluntatibus propriis edomandis, & præſidentium nutui ſubiugandis inuigilar. Profecto in duo-

Proſper li.
3. de viſa conſ.
c. 18.

i. Theſſ. 3. d
iſa. 40. a

Tentatio-
num initis
abſque mora
reſiſtendum.

Proſp. 18. c

Triſtitia ani-
mum deſi-
ciens, cito
repellenda.

Nota ſenten-
tias aureas.
Mutatio lo-
ci.

Bernar. de
modo bene vi-
uendi, ad ſer-
uor. ſer. 6. in
ſine, ex Iſidoro
lib. 2. de Sum.
bono. cap. 10.
ſer. 7. i. Cor.
10. c

Crebro o-
randum &
ſeruenter.

al. inſident.

Hugo 10. 2.
inſtit. mon. ad
monit. cap. 7.

Proſper l. 2.
de viſa con-
ſemp. cap. 17.

Voluntatis
propriæ ab-
dicatio, tota
religionis
perfectio.

Obedientia
necessitas &
meritum
Bern. trac. de
præcepto &
dispens.
1 Reg. 15. e.
Bened. in
reg. cap. 5.

Perfecta
obedientia,
sua imperfe-
cta relinquit
Bern. trac. de
præcepto &
dispens.
Hier. tom. 1.
ep. 4. ad Ru-
sticum. S. Be-
ned. reg. 6. 68.

Phil. 2. a

Luc. 22. e
S. Bened. reg.
c. 27.
Luc. 6. d
1. Cor. 9. e
Ephes. 5. e
Obedientia
in agendis
auctoritas
superiorum
accedat.
Ber. ser. 71. in
Cans. in fine.
Voluntas
propria,
grande ma-
lum.

Hac præcedit
priora verba.

Obedientia
in operatio-
nibus.

bus erit subiectæ probatio voluntatis, si videlicet in sibi iniunctis deuote obediat, & in agendis suis semper habere auctoritatem obedientiæ non omittat. Primi, hoc est, obedientiæ in iniunctis patet necessitas, patet & meriti magnitudo. Nam quidquid vice Dei præcipit homo, quod non sit tamē certū displicere Deo: hoc omnino accipiendum est, quasi præcipiat Deus. Ad meritū etiam melior est obedientia quā victimæ, sanctæque obedientiæ holocausto, nihil Deo gratius exhibetur. Nemo ad perfectionis semitā currēdā magis expeditus, quā verus obediēs. Quamobrem obedientiæ filij se totos ad obediendum exponant, moxque ut prælati vocem audierint, quasi diuinitus imperetur, moram pati nesciant: sed relictis omnibus, ad iniuncta quæque fideliter exequenda, præpta deuotione consurgant: ut vicino obedientiæ pede, velut vno momento, iubētis vocem facili, exhibitione sequantur. Perfecta obedientia sua imperfecta relinquit. Quinimmo nec bonus obediēs verbum expectat, vbi de superioris sibi constiterit voluntate. Illum autē optimum dixerim obedientiæ gradum, cum eo animo opus iniunctum recipitur, quo & præcipitur: cū ex voluntate iubentis, pēdet intentio exequentis. Nunquam de maiorum sententia iudicent, quorū officij est obedire, & implere quæ iussa sunt. Deinde si ad profectū volunt obedientiæ peruenire: constanti secum deliberatione proponant, deuote semper ad omnia obedire. Si quid igitur graue vel impossibile forte iniungitur: suscipiant quidē cum omni mansuetudine iubentis imperium. Quod si omnino suarum virium pondus excedat, impossibilitatis suæ causas, ei qui præest, patienter & opportune insinuent, non superbiendo vel contradicēdo, vel alias leui murmure resistēdo, si adhuc superior in sua manserit sententia, ita sibi nouerint expedire, & ex charitate de adiutorio Dei confisi, obediāt. Christus factus est pro nobis obediens vsque ad mortem: mortem autē crucis. Qui licet ad Patrē pro calicis translatione clamauerit, continuo tamen adiunxit, Verum etiam non mea voluntas, sed tua fiat. Non solū maioribus, sed sibi etiam inuicē obedientiā certatim impendant. Incumbit enim Christi discipulo, ut omni petēti se tribuat, & exemplo Apostoli voluntarios se omnium seruos constituent: sintque, ut scriptum est, subiecti inuicem in timore Christi. Secūdi necessitas, hoc est obedientiæ in agendis, ne quid videlicet sine obedientia præsumatur: quia simplicioribus forte aliquibus minus patet, aliquāta videtur prosecutione tangenda. Habenda est plane in agendis, obedientiæ sanctæ auctoritas: sine qua nec etiā ipsa bona, bona sunt, voluntas siquidē propria, boni virtutem infirmat. S. Bernardus super cantica ait, Grande malum propria volūtas, qua fit, inquit, ut bona tua, bona non sint. Etenim si in die ieiunij mei, inueniatur volūtas mea, non tale ieiunium elegit Dominus: nec sapit illi ieiunium meum, quod non obediētiam, sed vitium voluntatis propriæ sapit. Et subdit: Ego autem non solū de ieiunio: sed de silentio, de vigiliis, de oratione, de lectione, de opere manuum, postremo de omni obseruatia monachi: vbi inuenitur voluntas sua in eo, & non obedientia magistri sui, id ipsum sentio, minime prorsus obseruantias illas etsi bonas in se, inter virtutes censuerim deputandas. Itaque noui Christi discipuli, semet ipsos penitus abnegantes, in agendis suis, id est, in operationibus, locutionibus & rerum quarūlibet vsu, non propriam voluntatem sed superiorum, in omnibus dispositionem sequantur. Pro quibus tamen sit specialis eorum licentia vel assensus habēdus: considerari oportet. Et primo, circa operationes videndū: Quod earū quædam communes seu conuentuales, quædam speciales seu personales esse noscuntur. Specialium etiam quædam ad proximum, quædam ad personam pertinent operantis. Pro conuentualibus, quæ commune simul attingūt collegium, exequendi non est licentia requirenda, cum ad huiusmodi sit eatenus superiorū licentia, Immo impositio generalis: ut ea, quæ siue in choro, siue in refectorio siue alibi modo prædicto, ad vitæ conuentualis consue-

rudinē pertinet nullus cōuentualis auctoritate propria, præter euidētem necessitatē licite prætermittat. Inde est, quod ab officio chori, ab aliqua videlicet hora Canonica, vel à communi conuentus refectione, aut à cōuentualibus aliis, quemque absque licentia remanere, vel assistentem recedere, his necdum in collegio cōsummat, licet. Pro specialibus ad proximi alterius fratris necessitatem spectantibus, nullum communis seu conuentualis vitæ consuetudini, aut executioni specialiter iniunctorum impedimentū præstantibus, nequaquā ad superiores, sicut nec pro cōmunibus, pro licentia dixerim recurrendum: cum secundum Apostolum, Alter alterius onera portare, & per charitatem Spiritus seruire inuicem debeamus. Verum tamen tempore quo conuentualia, vel alia iniuncta fieri debent, non sunt præter licentiam specialia, seu gratuita huiusmodi faciēda. Illa quoque quæ ad quotidiana communium officiorum obsequia, vel ad proximi necessitatem non pertinent corporalem: quale est scribere in quaterno, & alia huiusmodi similia: maxime si occupationem prolixiorē inducunt, agenda sunt de superiorum assensu. Pro specialibus ad personam operantis spectantibus, siue ad carnis mortificationem pertineant, ut sunt vigilie nimis longæ, vel abstinentiæ singulares: siue ad exercitium spectent operis manualis per se vel per alium faciendi, licentia quærat: sine qua Religiosus suas singularitates facere non debet, quippe cui nec corpus suū habere licet in propria voluntate. Et quod sine permissione patris spiritualis sit, præsumptioni deputabitur & vanæ gloriæ, non mercedi. Nec potest sibi operari pro voluto, siue pro scribendo, siue alia faciēdo, siue in rebus suo vsui deputatis, ut sunt libri, vestes, lecti, & alia huiusmodi aliter immutādo. Incongrue quoque pro vno, res pluribus seruitura mutatur. Fit res frequenter ex mutatione deterior: & quod mihi studiose coapro aliis discoapto. Hæc de operibus. Nec tamen negauerim, ad minima seu exilia quædam, & vix reputanda alicuius momenti, solam sufficere conuentionem Prælatorum. Circa locutionem hoc teneant, ut corā superiore, maxime in capitulo, sine eius assensu præhabito non loquantur. Alias de necessariis & honestis, loco & tempore debitis, loqui prout eis ordinatum fuerit, poterunt inter fratres. Locutio vero cum extraneis, siue sæculares, licet fratribus obsequentes, siue religiosi quilibet fuerint, fratribus nouitiis est probationis tēpore penitus interdicta, sine fratre professo, qui omnia loquentis verba & respondētis audiat, sine licentia speciali: sine qua nec ad portam, nec ad extraneos ipsi indulgetur accessus. Personis tamen huiusmodi si occurrerint, poterunt inclinare: vel si locus, aut tempus loquendi fuerit, & non potuerint subterfugere, bono modo eos breuiter salutare. Si de loquendo secum requiratur ab eis, respondere humiliter debent, se loquendi aut morandi licentiam non habere. Nulla prorsus alia eorum audiant verba, nec cum eis aliquatenus sedeant, vel ulterius commorentur: sed si locutionem necessitas exigit vel honestas, dicant ad eos, obrenta si poterunt licentia reuersuros, valeque recedendo potius faciant quam morando. De licentia tamen huiusmodi, Prælato est cautiùs prouidendum, vel ab ipso tantum, vel ab eorum instructore (qui est eis ab ipso religionis ingressu specialiter assignandus) semper cum præsens in domo fuerit, requiratur: ne à diuersis, non absque vitandæ confusionis periculo, minus prouide cōcedatur. Circa receptionē rerum, distributionē & vsu, quoniam à superiorū auctoritate dependent, duo præcipue subditis attendenda videntur. Primum, ut qui dat aliquid, illud ex officio possit dare: secundū, ut det quidem, non secundum propriam voluntatem, sed prout sibi à superiore fuerit constitutū. Nec superflue dixerim ad officium attendendum: qui enim non habet officium administrationis, nihil aliis debet communicare, vel in fraudem horum dimittere potest. Rursus ipsorum officialium officia sunt distincta. Aliis namque necessariarū rerū procuratio, non tamen procurata-

Gal. 6. a
Gal. 5. b

Bened. reg.
cap. 33. ibid.
c. 49.

Obedientia
in locutione

Obedientia
in vsu rerum

rum

rum est distributio commissa: ab illis autem non est ab-
que licentia recipiendum aliquid speciale. Aliis autem,
iuxta diuersa rerum officia, communis distributio rerum
committitur. Ab his communia ipsa (si ordinarie, quan-
do scilicet & ubi, vel quomodo, iuxta sui limitationem
officij distribuere debent, distribuunt) licite recipi pos-
sunt: qui vero extraordinarie postulat, ad licentiam su-
perioris recurrat. Præter communia supradicta, quicun-
que rem aliquam occulte, sine superiorum assensu reci-
pit, habet vel vitur; à religionis delirat licentia, & quid-
quid habet, male habet. Porro cum illud proprium esse
dicatur, de quo * disponere licet iuxta propriam volun-
tatem, omni assensu alio circumscripto: non pauper, sed
Dominus reputandus videtur, qui rem quamcumque
aliis distribuendo, vt liber, sine superiorum auctoritate
dispensat. Res sunt quidem communes, sed vsus dispo-
sicio pertinet ad Prælatos: vt per eorum curam singulis,
iuxta modum & regulam sibi à sanctis Apostolis consti-
tutam, prout unicuique opus fuerit, diuidantur. Vsurpa-
tus autem sine licentia rerum vsus, culpabiliter temere-
que præsumitur, & prorsus illicite vendicatur. Statutum
quoque religiosæ mancipationis euadit, qui in vsu pro-
prio rem aliquam, siue à parentibus, siue à quibusdam
aliis recipit, aut quod maioris est culpæ, receptam oc-
cultans, superiorum indicio non exponit. Qui rem sibi
collatam celauerit, S. Augustinus eum furti censet in iu-
dicio condemnandum.] Nulla enim res, quam superior
non dederit aut permiserit, est licita proprium abdican-
ti. Sunt qui oblata sibi, sed Prælato mox deferenda reci-
pere licitum existimant: sed regulari priuato, receptio-
nem occultam non dixerim esse tutam, in commodan-
dis pro cohabitantium indigentia rebus, non est lex po-
sita charitati. Possum rem fratri petenti exponere con-
cedendam, non tamen impendere vendicandam. Proinde
fratres nouitij, nullatenus sine licentia, nec à se inui-
cem, neque à fratre, neque à quocumque homine rem
aliquam, siue tabulas, siue acum, siue aliquid quodlibet
accipere, aut dare attentent aliqua ratione. Sic nec lite-
ras ad se missas recipiant, aut aliquo casu receptas ape-
riant, quæ à portitore, vel eo qui receperit, eas prius de-
bent ad superiorem, vel si superior ordinauerit, ad eo-
rum instructorem deferri. Sic nec rem alterius fratris
vsui deputatam, præter ipsius conscientiam occupare li-
cebit. Genus est furti, & plerumque turbationis occasio,
rem fratris vsui dedit, eo, si adsit, inscio detinere. Potest
fidelis seruus & prudens, nonnulla pro loco, & tempo-
re facere de tacito vel probabiliter præsumpto superio-
rum assensu, ad ipsum denique finaliter, acta quæque
per ausum huiusmodi relaturus. De cætero, quidquid
religiosus boni facit, aut dicit, quod suo non nouerit dis-
plicere Prælato, à veræ obedientiæ merito non fraudat-
ur. Felix hæc seruitus, immo gloriosa libertas, qua quis
sponte in regiam venditus seruitutem, Deum & eius vi-
carios, potius quam seipsum, super se regnare consti-
tuens, suæ prorsus renuntiat voluntati.

CAPVT V.

De presumptione tam in re, quam in signo.

Præsumptionem interiorem & exteriorem summo-
pere fugiant. Interiorem, vt sensum suum sensui
non præferant aliorum: nec de bonis à Deo sibi colla-
tis inaniter extollantur: immo in tantum cæteris se in-
feriores & viliores ex intimo credant affectu, vt nec se
aliquid etiam esse existiment. Nempe, secundum Aposto-
lum, qui se existimat aliquid esse cum nihil sit, ipse se
seducit. Neminem spernant, neminem iudicent, cum
frequenter humanum fallatur iudicium, & B. Agostino
teste, sæpe species facti se aliter habet, aliter animus fa-
cientis;] pie de omnibus quæ occurrerint, sentiant, li-
cet rei non intelligant rationem. Omnia perversæ pos-
sunt peruertere mentes. Exterioris præsumptionis & su-
perbiæ moram, in omni actione sua, gestu & verbo, sum-

mo studio fugiant: quæ humilitatis sunt, in omnibus am-
plexantes. Prætextu actionis præsumptionem in officiis
& in locis euitent. In officiis prælationis vel ordinis, aut
in aliis, quæ aliquam videntur superioritatem habere, ni-
hil sibi vsurpent. Liber à culpa non est, qui alienum vsur-
pat officium. Præsentem superiore, vel alio fratre maiore
quàm ipsi fuerint, ordine constituto, ad incipiendum ex-
traordinarie officium, ad benedicendum cibum vel po-
tum, ad dandum fratribus aquam benedictam, vel ad alia
huiusmodi, se nullatenus ingerant. At diuinum quoque
officium, nequaquam post seniores vel alios maioris or-
dinis, gradu promotos, ptoprio legant iniectione: quo-
niam quidem nullus omnino, in minori ordine consti-
tutus, post alium maioris ordinis permittendus est lege-
re, nisi necessitate cogente, vel legentium ordine pertur-
bato, vt in aliquibus festis fieri solet; præterquam in ho-
milia quantum ad primam lectionem, quam ratione Euan-
gelij, Diaconus legere solet. Lectiones autem quæ de ho-
milia supersunt, non sunt ab aliis facile, quàm à sacerdo-
tibus præsumendæ. In choro, pro dissonantia forte can-
tantium vel ob aliam huiusmodi causam, manum ad for-
mam percutere; in mensa ictu cultelli, vel quomodolibet
aliter signum cum sono facere, ab eis tantummodo fiat,
quorum super defectibus chori vel mensæ intendere spe-
ctat; nec huiusmodi facile debent ab aliis vsurpari. Mul-
ta enim sunt superioribus licita, quæ reprehensibiliter ab
aliis præsumuntur. Ad hæc quia nouissimè eligi locum,
magister ipse humilitatis horratur, locis semper nouissi-
mis nouitij gaudeant. Et nunquam in choro, vel mensa,
seu alibi, ad prima se ingerant loca: sed ad ea potius ad-
eo caute ac sedula, si valuerint, prouisione declinent, vt
vix ab aliis perpendatur. Alias omnino caveant, ne con-
gregationis ordinem turbent, & fiant inter alios pro tu-
multus occasione notabiles. Cauendum proinde, ne, dum
nimis vitatur præsumptio, in ordinationis accedat confu-
sio. Viranda est ubique discouenientia nota, maxime in
congregatione. Locus vero superior, ad quem necessitas
vel superiorum trahit inductio, præsumptionis vitium
non inducit. Porro molesta est humilitas, quæ conten-
tioni deseruit. Si quando iuxta superiorem, vel alios se-
niores necessario sederint, non se nimis applicent iuxta
eos. Iuniori siquidem aliquam à seniore distantiam, reue-
rentiæ ritus indicit. Antiquior autem frater in ordine, vel
alius in officio præeminens, licet ætate sit iunior, senior
appellatur. Etas senectutis vita immaculata. Præsum-
ptionem in gestu, elatum caput, sublimiores oculi, facies
vultuosa declarant. Nam, vt ait Prosper, Erecta ceruix &
truces oculi, & sermo terribilis, nudam superbiam cla-
mant. Sed quantum per membrorum ministerium potest
deprehendi, prima superbiz offensio in oculis esse solet.
Qui inclinauerit oculos suos, ipse saluabitur. Secundum
namq; Evangelium, Si oculus tuus fuerit simplex, totum
corpus lucidum erit: è contra, si nequam totum tene-
brosus. Præsumptio etiam gestus, in signis & nutibus
frequenter agnoscitur, vt exempli gratia, Si quis in cho-
ro, vel alibi, pro fratrum defectibus, satyrice nubilum vul-
tuositate assumat, vel leui cachinno, id est risu, vel motu
capitis, oculorum circumlustratione, narium contractione,
labiorum compressione, vel alio quouis modo, defe-
ctum fratris tacite arguat vel subfannet: si errante in
choro, vel in mensa lectore submiserit, aut circumspiciat,
quasi eum defectus legentis non lateat; quod fre-
quenter solent facere etiam minus docti. In locutione
etiam notatur præsumptio, si quod dicunt, non pertinet
ad dicentem, aut dicendi modus aliquem superbiz ty-
pum prætendat; aut pro loco, tempore, & personis fue-
rit à locutione cessandum. Propter primum, humilis fra-
ter de alienis factis inquirendis se nullatenus intromittat.
Alios fratres docere, regere, arguere, vel eis aliquid im-
ponere non præsumat: quia hoc esset seniora, vel superio-
rum officium vsurpare. Superbus autem, vt ait san-
ctus Bernardus, prima die qua ingreditur habitare, inci-
pit leges dare. Potest tamen frater, si super aliquo cum
instantia requiratur, perentibus super interrogata humi-

Præsumptio
in vsurpatione
officij
alieni.

Luc. 14. 6

Molesta hu-
militas con-
tentioni de-
seruiens.
Senior quis
habendus.
Sap. 4. 6
Præsumptio
in gestibus.
P. 1. 1. 1.
de vita con-
temp. c. 8.
1. 1. 1. d.
Mat. 6. 6Præsumptio
in locutione.Bernard. de
vita solitaria
ad fratres de
monte DE I.
paulo ante
med.

liter respondere vel insinuare, quod sentit: ita tamen A
ut contra resistentes dicta sua pertinaciter nulla ratione
defendat. Qui etiam alij, superioris mandatum insinuat,
super aliquo faciendo, mandati auctoritatem cum hu-
militate proponat, ne quod denuntiat ipse imponere vi-
deatur. Si proprium cogatur recommendare officium,
nequaquam imperium imponentis usurpet: sed id sup-
pleri à sociis, obsecratione humili obtineat. Præsum-
ptionem ergo evitat prudens humilitas. Præsumit tamen
interdum humiliter, viscerosa & prouida charitas. In
modo loquendi, vitium præsumptionis innuitur, si illud
quod dicitur, iactanter, impetuose, clamorose, conten-
tiose, despectiue, vel nimis rigide proponatur. Suauiter
enim & humiliter est loquendum. Rursus qui tempore
vel loco silentij, aut in superiorum, seniorum, aut con-
uentus præsentia, non comprimit linguam suam, præ-
sumptuosus & intemperans merito iudicatur: Loqui in
medio magnatorum non præsumes, ait Sapiens. Et ite-
rum: In medio seniorum non adicias loqui. Hoc præci-
pue intemperantiæ & præsumptionis est nota, si nouus
frater in ordine, vel iunior quispiam seniore præsentem,
sine ipsius nutu maxime coram extraneis, loqui aut res-
pondere præsumit; nisi ex officio vel commisso habeat
prius loqui. Temperantiæ est, ait Prosper, quod præsta-
mus loquenti seniori silentium, quod ipse ad loquen-
dum præstolatur imperium. In præsentia vero conuen-
tus, nullum conuenit loqui sine requisito superioris as-
sensu, nisi tantum se accusando, vel ad interrogata supe-
riori vel corrigenti, ad mensam breuiter & humiliter
respondendo. Et ut breuiter voce sancti Bernardi præ-
sumptuosum* agnoscas, Prius, ait, in conuentu residet,
in consilijs prius responderet: non vocatus accedit, non
missus se intromittit. Reordinat ordinata, reficit facta.
Vilem se, si non emineat, æstimans, & humilem esse inter
alios erubescens. In locis & cæteris, quæ honorem re-
dolent, se quibuslibet alijs parificare contendit, Audax
ipse ad quælibet sit frontosus & impudens, quod est ma-
ximum vitium in neophyto & iuvene. Religionis con-
fusio, iuuenis præsumptuosus & effrons. Repræhensibi-
lis maxime in iuvene præsumptio, quem magis humili-
tas stabilis, verecundia ornat, venustat simplicitas, ti-
mor insignit, & aptum efficit disciplinæ, cuius initium
est. Qui sine timore est, non poterit iustificari.

CAPUT VI.

De irreuerentia.

Irreuerentiæ denique vitium est humili Dei seruo vi-
andam, cum scriptum sit, Cui honorem, honorem,
& Honore inuicem præuenientes. Attenditur irreue-
rentia respectu personarum, loci sacri, & temporis, officij
diuini, & rerum eidem officio specialiter ordinarum.
De reuerentia Prælati, aut alijs fratribus, ætatis aut
prioritatis, aut diuturnitatis in ordine, gratia, vel sacri
ordinis, vel pro vitæ merito exhibenda; sanctorum di-
cta Patrum, & vera humilitas, quæ non solum Prælati,
& senioribus, verumetiam æqualibus & inferioribus, se
spontanea subiicit voluntate, plenius docent, & eius
oppositum detestantur. Non senioribus tantum, immo
& omnibus honorem Petrus Apostolus sentiebat exhi-
bendum. Deferre humiliter sociis honorem, charitatis
est fraternæ fomentum, conscientie bonæ, illustrisque
animi euident argumentum. Vix nisi socio deferas, cum
ipso proficies. Est præcipue conuentui, & superioribus
deferendum. Conuentus quidem venerabilis, imo ter-
ribilis ut castrorum acies Christi ordinata. De superiore
Sapiens ait: in medio fratrum, rector eorum in honore.
Istis quanto maior est reuerentia exhibenda, tanto etiam
maioris offensæ arguitur irreuerentia circa ipsos. Sane
committendo & omittendo, irreuerentiæ ad ipsos nota
contrahitur. Committendo, si coram eis inordinatum
quippiam deliberate attentetur. Vnde non decet coram
conuentu, in claustro vel alibi residente, sine debita ma-

turitate & honestate, quantum ad membrorum & ha-
bitus dispositionem transire, vel eidem transeunti oc-
currere, si ab eo valet commodè declinare, aut tumul-
tum facere coram eo. Magnus utique reuerentiæ cultus
conuentuali congregationi debetur: quem qui mossa-
tionibus seu cachinnis, aliave clamoris vel dissolutionis
lasciuiæ, soluere non veretur, aut attrita fronte superbus,
qui arctari silentio dedignatur, aut honestatis & religio-
nis ignarus, liquido comprobatur. Quod autem supe-
riore præsentem agitur minus religiose, vel dicitur, quid eo
turpius? Propter hoc qui mala in eius præsentia commit-
tere non veretur, ipsum irreuereri & inhonorare conuin-
citur: magis autem si eum scienter per alicuius insolentiam
facti, vel importunitatem verbi temerario ausu mole-
stat: Immo de necessariis, docet B. Benedictus, quod si
qua requirenda sunt à maiore, cum omni subiectione &
humilitate reuerentiæ requirantur. Cum ipso autem Præ-
lato contendere nefas est, & execranda in subdito irre-
uerentiæ turpitudine. Denique tam circa Prælatos, quam
circa alios seniores cauendum, ne in attentione, locu-
tione, officiorum recommendatione ac similibus, aliquid
ad eos vel signum vilificationis appareat. Nunquam iu-
nior frater ad senioris fratris caput, aures, vel faciem,
quasi applaudendo, vel ob aliam quamlibet causam nisi
necessariam, manum apponat: vel aliter cum eo, facto
vel verbo, minus reuerenter iocetur. Quando seniores
sibi præsentem alloquitur, & si forte aliquando eorum
nomine proprium, ipsis quidem ex reuerentia supprimen-
dum, necessario nominat, semper tamen cognomen sub-
ticeat: nisi propter astantes æquiuocum specificare co-
gatur. Seniorum aures nomen proprium vel cognomen,
nisi ex causa, iunior irreuerenter inculcat. Verum licet
in utilitatis notam nomen proprium exprimi, ex amore
vel reuerentia supprimi scriptura innuente nouerimus:
sine vitio tamè palam senioribus ipsis exprimitur, quan-
do irreuerentiæ notam, modus, & congruentia redimunt.
Sæpe quod erat incongruum, necessitas, gratia vel con-
suetudo conuertit. Sapit autem vitium, si ad te verbo vel
nutibus superiorem accersis, ad quem est tibi facilis aut
liber accessus, honestius enim ad eum, cui reuerentiam
debes, tu accedis, quam ipsum ad te accedere facis. Nul-
lus etiam frater est puro nomine appellandus: sed pro-
prio nomini apponendum est semper religiosæ præno-
minationis insigne; sed nec solo cognomine, vel nomine
patriæ, puta Lombardus vel Gallicus, frater est aliquis
nuncupandus. Humilia & laboriosa officia recomen-
dari cœqualibus & iunioribus, maxime conuenit. Quod
autem suum quisque officium, suo duntaxat compari,
ut acolytus acolyto, subdiaconus subdiacono, & sic de
alijs, recomendet; in officio specialiter diuino locum
habet: ubi personarum non quidem acceptio vitiosa, sed
ordinata discretio, iuxta cuiuslibet statum & ordinem
est habenda: ne ordinum sancta patrum auctoritate di-
stinctio confundatur. Propter hoc, etsi cantor officium
ad fratres nouitios nullo modo pertineat si tamen ad
hoc per superiorem cogantur, caute provideant quod
lectiones, responsoria, & antiphonas distribuunt ordina-
te, ordinum gradibus obseruatis, primas antiphonas ma-
ioribus, Prælato vel hebdomadario, vel seniori alicui sa-
cerdori: vel quando mos habet minoribus in Vesperis,
nocturno & laudibus offerentes. Deinde post vnum vel
duos si oportuerit fratres gradus eiusdem, ad alios ordi-
nate secundum gradus ordinum processuri. Nec facile
diuersorum in ordinibus graduum fratres combinent,
aut minora officia in maiori ordine constitutis in po-
nant. Prius quoque ordinatos alijs præferendos iura de-
cernunt: nunquam ordinum confusione in choro re-
ligionem purent; cum id magis abusione, irreueren-
tiæq; obnoxium esse constet. Omnia, inquit Apostolus,
honeste & ordinate fiant in vobis. Et in Paralip. de mi-
nistis Domini dicitur, quod stabant secundum ordinem
suum in ministerio. Si quis sedilium chori duntaxat or-
dinem, sine alio personarum delectu, in huiusmodi æsti-
mat obseruandum: penes si à carpentariis constructus

Irreueren-
tia quæ fit in
conuentu.Irreueren-
tia in supe-
riorem.Benedictus
in Reg. c. 6.Irreueren-
tia erga se-
niorem.Frater suo
solo nomine
non est ap-
pellandus.
Vt S. Bene-
dictus. Reg.
c. 63.
Officia, vt
sunt alijs
commen-
danda.

1. Cor. 14. 5

2. Paralip.
30. 6Ecc. 32. 6
Ibid. 11. aProsper lib. 3.
de vita con-
temp. c. 19.
In conuentu
nemini lo-
quendum
est.Bern. 174. 8.
de gradib. hu-
militatis in
septimo gra-
du superbia.
* Præsum-
ptuosi indi-
cia.Religionis
confusio. iu-
uenis præ-
sumptuosus.
Ecc. 1. 6Rom. 13. 6
Rom. 12. 6

2. Pet. 2. 6

Canti. 6. a

Ecc. 10. 6

Prælati, &
senioribus
honor de-
ferendus.

Humilia of-
ficia iunio-
res seniori-
bus non per-
mittant.

Prop. lib. 3.
de vita con-
temp. c. 3.

Ecclesi. 3. c.
Luc. 22. c.
1. Pet. 5. b.
Bern. 2. de
confid. paulo
post med.
Psalm. 60. a.
Irreueren-
tia in sacra
loca.

Chrys. 10. 4.
humil. 15. in
ep. ad Hebr. in
moral.

ignorum ordo in sedilibus, sit ordini præferendus Ec-
clesiastico. In personis seruandum in Ecclesia Ecclesiæ
ordinem, decreuit auctoritas, æquitas, & honestas. Omit-
tendo notam irreuerentiæ quis incurrit, quando senio-
ribus & maxime Prælati, honorem vel obsequium de-
bitum; aut in obsequio ipso negligit reuerentiam exhi-
bere. Aliqua de hoc porius expressione patebunt. Ho-
nori quis detrahit, si eis humiliter non assurgit, vel eis
astantibus ipse sedet. Si deficientibus in choro vel alibi
sedibus, locum eis non offert: si eis in choro, in mensa,
in sedendo, eundo & huiusmodi, si commode potest, non
cedit. Obsequio detrahit, si hæc eorum personis, quan-
do palam egent, non exhibet. Si eis in aliquo humili vel
laborioso officio, in sui præsentia occupatis, se ad id fa-
ciendum vel coadiuuandum non exhibet. Si quod ad se
ex officio pertinet, eis faciendum dimittit. Expedi itaq;
vt iuniores fratres senioribus fratribus humiliter defe-
rentes, eos in his quæ pure sunt oneris, non honoris agē-
da, siue ad alia humilitatis officia studeat præuenire. Ad
prouidendum de lumine ac libris in choro, & extra: ad
officium B. Virginis, quantum ad inuitatorium & lectio-
nes, cum plane dicuntur: officium quoque mortuorum,
quantum ad primas lectiones; necnon ad horarum ver-
siculos, ubi ad hæc dicenda præsens non fuerit speciali-
ter aliquis assignatus: ad offerendum aquam pro man-
ibus ablundis: ad leuandum mensas finitis gratiis, & ad
ministrandum celebrantibus & altari: quoties necessa-
rium fuerit ex officio suo, siue in minoribus, siue in sacris
fuerint ordinibus constituti, solliciti sint & prompti: nec
ista aut similia senioribus facienda derelinquant. Et ubi
D. Diaconus vel Subdiaconus vacans, & obtinens of-
ficium, quod apte potest dimittere vel differre sacerdo-
te ad Missam vice Diaconi, vel Diacono pro Subdiacono,
ministrante. Nec magnum est, si hebdomadas casu
continuet: grauiora passim continuantur officia. Debetur
cuilibet ordini gradus suus: nec de gradationibus est
agendum, nisi forte aliud congrua interdum causa de-
poscat. In obsequiis eorum, maxime qui vice Christi no-
strarum sunt animarum custodes, non est reuerentia
omittenda per caputij abstractionem, dum eis ministra-
mus aut loquimur, quæ per humilem corporis inclina-
tionem, pro loco & tempore, vel aliàs per humilem ob-
sequendi modum ostenditur. Superbus autem, vt ait
Prosper, non obseruat in obsequiis reuerentiam. Stolidis
quibusdam decretum est nulli deferre, discretionem per-
sonarum & graduum non curare: curantibus nunc adu-
lationis, non acceptionis personarum crimen impinge-
re, & admodum confusionis amici, vt superioribus de
superbia caueant, sibi non cauent. Fœdum enim irreue-
rentiæ vitium pro religione ostendunt, humilitatem ma-
joribus exhibendam, Euangelij sanctio & professio no-
stra commendat: nusquam tamen, vt recolo, superbiam
aliis, seu temerariam paritatis usurpationem indulget.
Seniorum est vtique vt humiliter sentiant, venerationem
non appetant, humiles se aliis, ac sociales exhibeant. Sa-
pientis est consilium, Quanto magnus es, humilia te in
omnibus. Sapientiæ vero præceptum, Qui maior est ve-
strum, fiat sicut iunior. Et Petrus cum dixisset, Adole-
scentes, subditi estote senioribus, pro vtriusque intulit,
Omnes inuicem humilitatem insinuare. Cæterum cum
omni indifferenter personæ, humilitas sit quædam turris
fortitudinis à facie inimici: nescio quo pacto tamen vis
eius maior est in maioribus, & clarioribus clarior com-
probatur. Porro non solum respectu personarum, vt di-
ctum est, verumetiam respectu loci, vt est Ecclesia, maxi-
me circa altare, irreuerentia est vitanda. Circa altare, vt
cum ad ipsum acceditur; maturior & humilior gestus
accedentis, & maxime ministrantis deuotionem osten-
dat; nec aliquis cum impetu vel inhoneste accedat. In
Ecclesia vero cauendum, ne, quamuis extra Canonici
tempus officij, loquendo vel ridendo, vel aliquo quouis
modo minus honeste aliquid fiat. In aulam regiam in-
gressurus, ait S. Chrysostomus, oculis incessu, & habitu
te componis: & in Ecclesiam ingressurus, quæ est vere

A aula regia, rides? Est etiam sacro tempore, hoc est, Do-
minicis diebus & solemnioribus deferendum: vt in eis à
communi operum occupatione cessetur, & diuinis offi-
ciis attentius insistatur. Nam, vt ait Hugo, Festi dies aliud
studium & alium conuersandi modum exigunt, atque
aliud hi, in quibus licet operari, exposcunt. In illis, inquit,
nos oportet ad celebranda mysteria diuina deuotius in-
tendere, atque in orationibus diutius perseverare: om-
nem denique actum, & omnem motum cordis pariter &
corporis, diuino ministerio mancipare: atque, vt ita di-
cam, quadam conuersationis nouitate, festos dies hono-
rare. In cæteris vero diebus, in quibus operari licet, nul-
lus omnino otiosus apparere debet, irreuerentia in diui-
nis officiis & rebus ad ea spectantibus euitanda, infra
pet reuerentiæ positionem agatur.

CAPVT VII.

De disciplina in generali.

D. Icto de præparatoriis ad disciplinam, & aliquibus
eius effectibus incidenter, sequitur, vt de ipsa plenius
exprimamus, quæ vetustate deposita, animoq; con-
tra hostis insidias stabilita, super radicem humilitatis
conspicit. Primo, in generali quid sit, quæ eius utilitas,
qualiter ad eius perueniatur notitiam, & de ipsius custo-
dia, deinde in speciali dicamus. Disciplina est, vt ait Hu-
go, conuersatio bona & honesta, cui parum est mala
non agere, sed studet etiam in his quæ bene agit, per
cuncta irreprehensibilis apparere. Item, disciplina est
omnium membrorum motus ordinatus, & dispositio de-
cens in omni habitu & actione. Audistis, inquit, discipli-
na quid sit: nunc attendite quàm utilis & necessaria sit.
Disciplina est malorum desideriorum carcer, frænum las-
ciuiæ, elationis ingum, quæ domat intemperantiam, leui-
tatem ligat, & inordinatos motus mentis suffocat. Sicut
enim de inconstantia mentis nascitur inordinata motio
corporis: ita quoque dum corpus per disciplinam strin-
gitur, animus ad constantiam solidatur; & paulatim in-
trinsecus mens ad quietem componitur, cum per disci-
plinæ custodiam, mali motus foras fluere non sinuntur.
Sed qui statum mentis perdit, subsequenter foris in in-
constantiam motionis deicit: atque in exteriori mobi-
litate indicat, quod nulla intus radice subsistat. Vnde
per Salomonem dicitur: Homo apostata vir inutilis,
graditur ore peruerso, annuit oculis, terit pede, digito lo-
quitur. Scientiam quæ ad institutionem recte & bene-
ste viuendi pertinet, multis modis hominem colligere
& comparare sibi oportet: partim ratione, partim do-
ctrina, partim exemplo, partim meditatione sacrarum
Scripturarum, partim assidua inspectione operum &
motuum suorum. Hoc nouissimum maxime fortassis præ-
cæteris necessarium: vt sic scilicet homo in omnibus
operibus suis sit circumspexitus & prouidus, & quotidia-
na discussione cogitationes, locutiones pariter & facta
sua, apud semetipsum examinet. Sapientes quippe sem-
per agendo discunt, & per exercitium bonorum operum,
quotidianis profectibus in maiorem virtutis agnitionem
excrefcunt. Per experientiam namque eorum quæ faci-
unt, ad ea quæ postea agenda fuerint, cautiore fiunt.
Et quamuis in nullo loco disciplinam suam homo de-
ferere debeat, diligentius tamen, & magis sollicite ibi
est seruanda, ubi neglecta generat scandalum, vel cus-
todita bonæ imitationis exemplum. Hinc discernen-
dum erit, quæ sint illa, quæ in disciplina custodienda
nunquam intermitteri; & quæ rursum illa sint, quæ pro
loco & tempore, nunc intermitteri, nunc exerceri vo-
lunt. Sæpe tamen etiam illa, quæ in publico necessaria
sunt, prius in secreto exercitationis vsum exposcunt:
quia si prorsus ea in occulto negligimus, vti postmodum
eis dum opus est, in publico non valeamus: & tunc aut
prorsus à disciplina deficientes, inuentibus scandalum
facimus, aut inepte id quod in nobis non est simulare
conantes, irrisum exicamus.

Irreueren-
tia in festos
dies.
Hugo à S. Vi-
tor. 10. 2. in
sti. Mon. ad
Nouit. cap. 4.

Disciplina
quid.
Hugo 10. 2.
in sti. Mon. ad
Nouit. c. 10.

Greg. Cura
past. p. 1. c. 1.
admon. 24.
Fron. 6. b
Hugo ubi
supr. cap. 1.

Hugo ubi
supr. c. 9.
Recollectio
sedulo ser-
uanda quo-
tidie.

Hugo à S. Vi-
tor. 10. 2. in sti.
Monast. ad
Nov. c. 3.

* al. valeant.

CAPVT VIII.

De disciplina in speciali.

Iam de disciplina in speciali inter fratres & extraneos seruanda videndum. Inter fratres, primo de disciplina circa spiritualia quædam, deinde circa corporalia. Circa spiritualia vero, primo quantum ad amotionem mali, & quantum ad positionem boni. Quoad amotionem mali, erit primo de disciplina circa confessionem priuatam, deinde circa publicam attendendum. Et cum disciplina per Hugonem (vt dictum est) bona & honesta conuersatio describatur: in dicendis de ea, ad bonitatem simul & honestatem considerationis est oculus dirigendus.

CAPVT IX.

De disciplina circa confessionem priuatam.

De quotidianis offensis, sine quibus hæc vita non ducitur, facienda est confessio: de priuatis priuata, de publicis publica, & nihilominus quandoque priuata. Attendendum est de confessione priuata, quibus, quoties, quando, & ubi fieri debeat; & quæ sit circa eam nouis fratribus disciplina seruanda. Debent superiori, vel, si ipse ordinauerit, instructori suo, & non alij, nisi eius in absentia ei tantum, quem superior vel instructor, de superiorum assensu, eis duxerit assignandum, tribus vicibus in qualibet hebdomada vel pluries, secundum quod necesse habuerint, indito sibi tempore & loco, pro Sacramento reuerentia, cum diligentia confiteri. Nunquam eis placeat vicaria confessoris mutatio, vt nunc vni confiteantur, nunc alteri; quin potius, si quando id cogat necessitas, notabilia deinde ad principalem referant confessorem. Causa tamen deuotionis, eadem pluribus posunt confiteri. Aliter non est conscientie ordinata seu puræ varios querere confessores. Fit tamen salubriter, vt cui de peccatis præteritis semel generaliter quis est confessus, de quotidianis etiam confiteatur eidem: vel nouo si hæserit curatori suorum denuo vulnere, perfecte aperiat corruptelam. Disciplinam circa confessionem discretio, puritas & reuerentia probant. Habeant discretionis cautelam, vt antequam ad confessionem accedant, diligenti super confitendis consideratione præhabita, offensas prius suas speciales, deinde alias seriatim & breuiter sine culparum, & verborum replicatione inutili, prosequentes, confessionem suam sub prima & vltima culpæ nominatione concludant. Aliqua tamen deuotioni interdum, vel conscientie replicatio indulgetur. Sit & pura confessio, vt confiteatur simpliciter & deuote, sine excusatione vel accusatione, sine nominatione alterius, de quibus habuerit conscientiam remordentem. Nec specialia passim sub generalitate pertranseant. Tentationes suas & cogitationes malas, nulla ratione occultent: non contemnant modica, ne paulatim defluant ad maiora. In domo namque quam subintrans radius solis illuminat, quantumcunque fuerit præmundata, atomi nihilominus diligentius intuenti apparent. Sic & cor radiis gratiæ illustratum, etiam minima videt, ac vitiorum laqueos subtili examinatione discernit. Quanto quis fuerit mente purgatior, tanto se sordidiorē videbit, & maiores causas humilitatis inueniet. Depondendæ tamen sunt scrupulositates quædam superflue, quæ conscientiam in erroris confusionem inducunt. Reuerentiam non solum interiorem verumetiam exteriorem decet confitentem habere: vt suo deferens confessori, se illi siue in elatione capitis, siue in alia corporis dispositione, si commode vitare poterit, non coarquet: sed flexis genibus, dum confitetur, nudato ac demisso capite, sit humiliter coram eo.

Vbi supra cap. præced.

Cui & quoties sit confitendum notatio.

Confessor non mutandus.

Quomodo confitendum.

Confessio sit pura.

Ecol. 19. a simile elegans.

Scrupulositas superflua ponenda.

CAPVT X.

De disciplina circa confessionem publicam.

Offensæ publicæ publicam (vt dictum est) confessionem requirunt. Circa quam attendendum est, ubi de quibus, & qualiter fieri debeat. Confessionem huiusmodi facere debent, aut coram superiore in capitulo professorum, si adesse liceat & sit moris: aut coram instructore suo, quando tenet eis capitulum separatim: aut alibi priuate coram aliquo vel aliquibus, si priuate offenderint coram eis. Ante omnia si perceperint se factio vel verbo aliquem, vel leuiter offendisse, ante confessionem vel dormitionem eum humili studeant satisfactione placare, & in petitione veniæ præuenire: ne alius præueniens de manibus eorum humilitatis mercedem subripiat. In capitulo professorum statim post Pretiosa, recommendationibus factis, se de manifestioribus & maioribus offensis accusent: deinde ipsum capitulum in simul exituri, & ad locum sibi determinatum, ad quem non sit sæcularium accessus, ituri. Mos tamen iam apud multos provide abnuat, fratres novos in capitulo satisfacere professorum: sed pro eorum offensis suis ibidem proclamatur seu præmonetur instructor. In secundo capitulo, videlicet instructoris (quod debet eis tenere duabus vicibus, vel pluries, si superiori videbitur in qualibet septimana) super prædictis satisfaciant, si in primo capitulo non fuerit satisfactum. Alioquin super notabilibus & apertis (iuxta eiusdem instructoris monitiones) offensis & negligentis se accusent: qui super his, de quibus sibi expedire videbitur, eos charitative corripiēs, prout cuiusque moribus videbitur expedire, salutaribus debet instruere docuerit: considerans diligenter vtrum Deum querant ex animo, si sint ad orationem vigiles, & ad diuinum officium solliciti, si ad iniuncta faciles & deuoti, si ad correctionem & opprobria patientes: vt sic de moribus eorum & proposito, habeatur plenior certitudo. Matrem se illis in lenitatis dulcedine, patrem in correctionis censura exhibeat. Sit seuerior iudicio, quam sermone. Qui dulcis est eloquio, maiora reperiet. Nec oportet quod eis penitentiam coram toto conuentu publice faciendam sine conscientia superioris imponat. Postremo, vt disciplinato & debito modo fiat huiusmodi confessio, debent circa eam, honestatem, cautelam & humilitatem seruare. Honestatem, vt culpæ narrationem nudo capite, & non ridendo, non circumspectando, aut cum manu aliquid faciendo; sed iunctis manibus potius, vel aliter honeste dispositis, exequantur. De cautela dictum est in capitulo præcedenti, quam in hoc præcipue habeant, vt se paucis verbis expediant, & in culpa sua nullum alium quam seipsos inuoluant: quod ad cautelam & puritatem concernit. Humilitatem habere debet in gestu corporis, & in verbis. In gestu quidem, vt ad terram, iuxta fratrum consuetudinem, se prosternant humiliter. In verbis autem, vt verba subiectionis & penitentiae, nullam sint omnino notam superbiæ vel impatientiae continentia. Quando in capitulo vel extra nimis austere, vel minus iuste suo iudicio super aliquo arguuntur, non turbentur animo: sed potius pro fratrum diligentia circa ipsos, qui quos amant, arguunt & castigant, & exercitio virtutis oblato, in Domino gaudeant & exultent, ad verba & verbera propter Christum gratanter & humiliter parati sustinenda. Et licet fratres professi aliquando propter infirmos, provide duxerint abstinendum; ne pro qualibet offensa reprehendant eos indifferenter, aut nimis superbe, quamuis pie, vt si quid in eis reprehensibile viderint, suo consultius denuncient instructori: ipsi tamen fratres nouitij ab omnibus corripit, & ab omnibus erudiri affectent. Qui non vult corripit, non vult corrigi, ait quidam. Admoneberis (inquit) libenter, reprehenderis patienter. Probata siquidem patientiæ virtus, reddet eos Deo & fratribus gratiosos. Culpam suam nullo modo defendant. Nimirum (vt ait

Offensus est humili satisfactione placandus.

Instructor nouitios sæpe conuocabit.

Præm. 16. c.

Culpa quomodo agnoscenda.

App. 3. d. Prom. 3. b. Heb. 12. b.

Aug. tom. 7. de corrupt. & gra. c. 5. Seneca lib. de virtut. c. de consuetudine.

beatus

Greg. 4. Mor.
c. 14.

S. Franc. in
admonitioni-
bus ad fra-
tres, ubi de
correctione
par. 1. form.
vtrum ord.
fol. 20. col. 2.

beatus Gregorius) quæ defenditur culpa geminatur. Sed si sentiunt se immunes, satisfactione semper quantumcunque fuerint innocentes, humiliter præoblata, possunt innocentiam suam, cum reuerentia tamen, corripiendi ostendere, si requisiti fuerint, aut permissi. Vnde S. Franciscus, Beatus seruus, qui non est velox ad se excusandum: & humiliter sustinet verecundiam & reprehensionem de peccato, ubi non commisit culpam.

CAPVT XI.

De disciplina quoad positionem boni.

CONgruit iam de disciplina quoad positionem boni aliquid tangere. Et primo de disciplina circa informationem cordis, ad quam est lectio illuminans intellectum, & oratio accendens affectum. Secundo circa exercitationem, ad quam diuinum spectat officium. Tercio circa exercitationem operis, ad quam spectat altaris ministerium.

CAPVT XII.

De disciplina circa cordis informationem, & primo de oratione.

INSTent orationi seruentur: non solum in oratorio, verum etiam ubicumque fuerint, cum ipsi sint templum Dei: aut certe in lectis occulte, ac sine perceptibili sibilulo. Quippe tanto securior, quanto secretior existit oratio. Et quasi capitulum sibi metipsis tenentes, in quo proficiant vel deficiant, quotidiana secum discussione perquirant. De vocatione sua, & innumeris beneficiis Saluatoris, gratias ei debitas, tota mentis deuotione soluentes: quod inchoauerunt bonum, ab eo perfici instantissima oratione depolcant. Nec solum pro se verum etiam pro aliis tam viuis quam mortuis orent: & quasi quoddam memento sibi constituent. Poterit oraturus primo de laude Dei incipere: hinc impensa sibi beneficia memorare: deinde necessitates quas patitur & defectus exponere: postremo humiliter postulare. Ordo tamen & modus, quem Spiritus S. suggerit, est seruandus in oratione, & qui affectui magis sapit. Ad orandi studium meditatio prouocat & informat. Hugo dicit, Sic orationi sancta meditatio necessaria est, ut omnino perfecta esse oratio nequeat, si eam meditatio non comitetur, aut præcedat. Nam & hi, qui mala sua considerare negligunt, aut nihil petendo facile per ignorantiam falluntur, aut certe minus quam oportet digne petendo, per desidiam tepescunt. Quanto homo magis mala sua intelligit, tanto amplius suspirat & gemit. Primum ergo necesse est ut si prudenter & vtiliter Deum orare volumus, animum nostrum iugi meditatione exerceamus. Et in consideratione miseræ nostræ discamus, quid nobis necesse sit petere; & in consideratione misericordiæ Dei nostri, quo desiderio debeamus postulare. Istis duabus alis, scilicet miseria hominis, & misericordia Dei Redemptoris, oratio subleuatur. Sit autem semper deuota, quæ opportunitate iuuetur, frequentia foveatur. Deuotionem intentio, diligentia, puritas & affectio probant. Tota mentis intentio, à curis exterioribus renouata, orationis vigilantia est applicanda: ne aliquid aliud præter id solum, quod precatur, animus cogitet. Vnde Isidorus. Non est labiorum, sed cordis oratio. Dum orant, sic semetipsos considerent, tanquam præsentatos Domino maiestatis. Negligentes autem orationes, nec ab ipso homine impetrare valent, quod volunt. Et non in multiloquio, sed in puritate cordis & compunctione lacrymarum, nos exaudiri sciamus. Et ideo brevis debet esse & pura oratio, nisi forte ex affectu inspirationis diuinæ gratiæ protendatur. Quanto vero timore, seruire, & reuerentia sit Domino supplicandum, insinuat, qui docuit nunquam sine gemitu esse orandum. Opportunitas loci & temporis, quietis, motuum interiorum, dispositæ affectionis & otij ad orandum non transeat otiosa. Qui opportunitatem deserit, opportunitas eum fugit. Isidorus, Oratio priuatis locis opportunius funditur, cum Deo tantum teste depromitur. Proderit ergo aliquando

A ad obtinendam compunctionem, si ira semoti fuerint, ut puras manus ad cælum leuando, etiam suam interdum audiant vocem. Nonnunquam etiam ad subleuandam intentionem, in cælum suspiciant: ut corpus pariter & animus tendatur ad Dominum; & ibi sit cor, ubi est thesaurus suus Dominus Iesus Christus. Cæterum mane & vespere, tempus est orationis opportunum: quod penitus peculiari vacuum oratione si vacat, culpabiliter præteritur. Maxime autem cum profundum nocturnus sopor indicit silentium, tunc plane liberior erit: puriorque oratio, nullo tunc turbata clamore, nulla aspicientis laude tentata. Sic mentis tranquillitas, & quædam spontanea quandoque animi promptitudo, immo inspiratio quæ se offert, otijque libertas non innoxie negliguntur: quæ etiam si deserint, labore sunt quodam ac studio comparanda, psalmorum, hymnorum, sanctarum meditationum, & genuflexionis instantia, deuotionis est spiritus excitandus. Otium si desit, sicut ad cibum corporis, ita quoque ad refactionem animæ est vendicandum. Sicut enim carnalibus cibis alitur homo exterior, sic deuotis orationibus homo interior pascitur & nutritur. Porro deuotus quisque vix opportunitate fraudatur: Deum enim quem ex animo querit, ubique inuocans inuenit. Ignauus autem & tepidus, nec in ipso valet oratorio, orandi affectum inuenire. Plorat in conuiuio Magdalena, nec etiam præsentia eam impedit conuiuiarum, in ipso autem templo desipit ipse Pharisæus. Est autem frequenter orandum: quia oratio est hostis flagellum, peccatoris subsidium, proximi solatium, Dei sacrificium. Frequens oratio, vitiorum impugnationem extinguit. In oratione datur voluntas bona. Oratio frequentata est munitio animæ. Quamobrem post horas canonicas, antequam oratorium exeant, aliquid laudis vel orationis gratuitum Deo munusculum offerant, quem frequenter per negligentiam in officij debiti exhibitione offenderunt. Assuescant huic consuetudini sanctæ frequenter insistere & constanter, motusque animi refugos discant Deo vel paululum applicare.

CAPVT XIII.

De lectione.

LECTIONibus quoque diuinis est anima nutrienda: idcirco illis qui primo circa diuinum officium addiscendum (prout infra dicitur) extiterint, diligenter per instructionem imbuendi, scriptura est aliqua ex sacra pagina, ad morum informationem conueniens prouidenda potius spiritualis consolationis habendæ, quam studij gratia. Nouorum studium fratrum in orationis instantia, in diuini exercitio officij, & fratrum obsequiis maxime debet esse. In lectione itaque, si qua sibi permitti contigerit, non magis querant scientiam quam saporem. Hauriendus est sapor de lectionis serie affectus, & formanda inde oratio, quæ lectionem nonnunquam interrumpat: hoc enim modo diuina lectio lecta confert intelligentiam salutarem. Et scientia quæ pro virtute despiciatur, per virtutem postmodum melius inuenitur. Certis autem horis, certæ lectioni vacandum est. Fortuita lectio & quasi casu reperta non ædificat: sed reddit instabilem animam. Cæptis est ingeniis immorandum, & assuefaciendus est animus. Fastidientis est stomachi multa degustare. De quotidiana lectione, aliquid quotidie in ventrem memoriæ dimitrendum est, quod fidelius digeratur, & sursum reuocatum crebrius ruminetur: quod proposito conueniat, quod intentioni proficiat, quod detineat animum, ut aliena cogitare non libeat.

CAPVT XIV.

De diuino officio in generali.

RESTat de officio, prout est in addiscendo, deinde prout est in exequendo videre. Addiscendum est diuinum officium, maxime in principio diligenter. Et licet de totali officio & ordinis eius vfu seu forma, notitiâ habere oporteat, sunt tamen quædam communia, scilicet

Isidor. ubi
sup. sent. 37
Orationi de
seruit locus
secretior.
Mart. 6. c.
Mane & ves-
pere oran-
dum.
Ber. ser. 86.
in Cant. in
med.

Oratio pas-
cit homi-
nem interio-
rem.

Luc. 7. f

Luc. 18. b
Frequentet
orandum.
Isido. lib. 3.
de sum. bo.
c. 7. sem. 1.

De lectione
est oratio
formanda.
Ex Ber. de
vita solitaria
ad frat. de
mona Dei,
anse med.
Item Hugo
à S. Victore
tom. 2. inf.
mon. c. 8. de
insti. nonit:

Quæ sint
memoriter
discenda.

officium

officium B. Mariæ Virginis, & mortuorum; commune de sanctis, cum Psalmis, hymnis, & cæteris omnibus ad illud spectantibus, lectionibus tantum exceptis: prima, completorium, & Pretiosa, capitula & preces: suffragia horarum ferialium, absolutiones & benedictiones, quæ in matutinis dicuntur, hymni feriæ, laudumque Psalmi, & cantica; benedictio quoque mensæ cum gratiis, necnon & Psalmi primæ dominicalis, omnes etiam Psalmi à centesimo nono vsque ad ultimum, nisi totum, quam magis expedit discatur psalterium, sunt corde tenus addiscenda, & menti per exercitium arctius imprimenda. In sabbatis quoque & præcipuarum solemnitarum vigiliis, præuidendum est diuinum officium tam in litera quàm in nota. Quoties autem extra chorum cantatur, propter honestatem, & ne orantibus vel studentibus fratribus impedimentum præstetur, vocem in cantu deprimi decet. Et post refectionem, præcipue in verbis modestiam congruit obseruare. Ante sumptum cibum (ut inquit Hugo) magis hilares esse conuenit, ne ipsa nostra abstinentia grauis & molesta videatur: Post vero magis modestos & tacitos; ne per gulæ vitium, crapula nos inflasse videatur.

CAPVT XV.

De disciplina officij in choro.

Cum timore
psallendum.

Psal. 2. b

Reuerentia
exterior in
diuino offi-
cio.

1. Cor. II. b

Prud. in hym-
no fer. 3. ad
laudes.Psallendi
modus debi-
tus.

AD disciplinam in diuino officio cum in Ecclesia dicitur, obseruandam, reuerentia specialis, diligentia quoque & honestas præcipue requiruntur: reuerentia tam interior quàm exterior est habenda. Interior, ut cum timore & humilitate, tanquam Deo visibiliter præsentem psallamus. De hoc ait B. Benedictus, Vbi que (inquit) credimus diuinam esse præsentiam: maxime hoc sine dubitatione aliqua credimus, cum ad diuinum opus assistimus. Ideo semper memores simus, quod ait Propheta: Seruite Domino in timore. Consideremus, qualiter oporteat nos in conspectu diuinitatis & Angelorum eius assistere: & sic stemus ad psallendum, ut mens nostra concorder voci nostræ. Reuerentia exterior in hoc attenditur, ut deuote inclinetur, & quando standum fuerit, stetur: fiat etiam prostratio, quando fuerit facienda, de quorum disciplina infra tangetur. Est & reuerentia, ut in officio ad ea, quæ more agente singulariter vnus dicit, ut puta collectas, versiculos, & alia quoque huiusmodi, caput nudet: nempe quæ ab vno duntaxat in Ecclesia de more dicuntur, nudato capite etiam habent dici extra chorum. Orandum est secundum Apostolum capite non velato, saltem vbi aliquid solemnè distinctione profertur. Nudi quoque reuerentia capitis, vel verticis, deuota quædam in officio veneramus. Verum irreuerens quisque nec solemnia, nec alia deuota discernit. Diligentiam in officio probat strenuitas quædam, prudentisque sollicitudo habens circa necessaria prouidentiam, & contra impedimenta cautelam. Strenuitas corporis, inertiam fugat torporis, nec dormitationes, quas pigritia nutrit, patitur. Quippe intenta supplicatio, dormire cor mundum vetat. Dormitatio in officio tunc maxime imputatur, & omitti dicitur restitutione officij redimenda; quando manum in sinu tenendo, vel segniter appodiando, ei occasionem quis præstat, aut surrepentem vitiliter non repellit. Prouidentia respectu rerum prouidendarum & dicendarum attenditur: ut videlicet libri & alia necessaria ad officium, præparentur tempore opportuno: legenda quoque & cantanda studiose ante præuisa, quando & quomodo sint dicenda dicantur. Debitus legendi & cantandi modus est, ut nec nimium festinetur nec nimia fiat, aut inæqualis protractio: sed cum pausantibus statim pausetur, ut vox vnus vix inter alios discerni possit. Cautela denique est necessaria, ut eorum quæ diuinum impediunt officium, occasiones vitentur.

Ea propter dum officium quis dicit, non debet studere, aut per libros respicere, aut alicui, si vitari possit, occupationi vacare: siue in lampadibus præparandis siue in

A quibusdam aliis, quæ vsque post officium commode differri possunt. Indignum quoque in diuino officio, venandis vermiculis & mandandis intendere: quibus palam in oratorio digitos, aut ligna scædare frons inuerecunda non metuit. Honestas in choro, in exteriorum actuum gravitate, in corporis decenti & vniformi dispositione accipi potest. Sane in populo graui laudatur Deus. Grauitas autem inquietudinem, dissolutionem, & tumultum excludit. Inquietudo in motu membrorum consistit; siue capitis in circumagendo, siue oculorum in circumspiciendo per chorum, vel alibi, vel potius ad librum pro psalmis vel aliis veraciter decantandis, vel ad terram pro vagis arcendis respectibus, mentis non mediocriter vagationem causantibus, vrgendi sunt: siue manuum infrigando, vel voluendo curiosè librorum folia, vel aliud superflue faciendo, siue pedum in discurrendo, ut si quis oratorium frequenter exeat, aut per chorum friuolis occasionibus inuentis discurrat. Tunc enim etiam vilia sunt aliquoties differenda, propter vitationem discursus. Dissolutio vero in verbis aut risu (quibus in choro vanissimum est dissolui) & in cantu considerari potest: ut si quis punctos in nota nunc diminuens, nunc pro suo libitu addens, muliebriter frangat, aut in falsum extollat: quod est cunctis & maxime nouis fratribus omnino impertinens. Nunquam in choro altius cæteris cantent, sed communem psallentium vocem teneant. Ridiculum etiam si altiori cæteris voce quis cantans, post dictionem vel syllabam, ab illa vocis altitudine recidens, vel eam per interpolationes resumens, non continet, quod iniecit. Tumulus in choro per vocis susurrium, per importunitatem spuendi, seu excreandi, seu per impetuosam eleuationem vel dispositionem sedilium fieri solet. Quàm turpe sit in choro susurrium, palam est: nescit tamen indisciplinatus & leuis lubricam linguam à sibilis vel mussionibus cohibere. Viranda quoque est in conuentu seu congregatione oratio sibilosa. Inepa namque oratio, quæ vna plures, & sæpe deterior impedit meliores. Est etiam caute virandum, ne dum singulariter aliqua dicuntur in choro, ut collectæ, capitula, &c. notabilis spuendo & excreando sonitus fiat, vsque dum capitula ipsa, collectæ, vel lectionis periodus compleatur. Circa hoc etiam dum prædicatur aut legitur, similis est opportunitas obseruanda. Sedilia vero debent non passim cum pede, sed cum manu eleuari, & caute deponi: ne aliquis ex hoc sonitus in domo Dei audiat. Congruè tamen lectionem vel epistolam incepturus expectet, quousque confedentibus fratribus, sedilium si quis fuerit tumultus, quieuerit. Ad hæc honesti fratres in corporis dispositione, decenter & vniformiter sint in choro: decenter, quod sine vaga dispositione vel turpi; vaga, ut quando chorum ingressi, vel intrante vel astante conuentu, nunc segniter resident, nunc stantes quidē hac & illac membrorum, ut languentium incongrua quadam exagitatione se gyant: nunc statuz instar stallo affixi, & è regione dispositi, velut sui obliti, nec ad altare demissis, ut decet luminibus, ante inceptū officium, oraturi se vertunt, vel alias irreligiose disponunt: sed nudato etiā aliquando capite, circumquaque, ut cernus in saltu, vel ruralis in theatro, gyrouagando respectibus, oculos in aduenientium vel coactantiū vultus insigunt, suoque indisciplinato intuitu collateralium orationem, quam ipsi negligunt, etiam impediunt. Tuipis autem erit, si sint ibi molliter aut remisse se in stallis suis brachiis tibiisq; resolutis, notabiliter incuruando, aut in partē vnā penitus ut possunt protenso in alteram corpore accubando, ita ut lecti mollitiem quærere videantur: aut dum ad altare versi, super lignum quod stallum diuidit, se inclinant extensione scapularum, vel capite anterioris stalli spatium occupando, & tergum ad retro stantem sociū protendendo, aut dum sedent pedes suos vsq; ad scabellum formæ contiguum licentius extendendo. Notabilis tibiārum extensio vel dilatio, dum sedetur, minus honesta est. Indecens ergo quæ vaga & turpis est dispositio, immo vtrobique deformitas, sed maxime in officio, conuentu

Psal. 34. c

Dissolutio
in choro vi-
tanda.

assistente

Vniformi-
tas in choro.Inclinatio
vt fieri de-
beat.

assistente viranda. Honestos enim per omnia exigit mo-
res, conuentualis honestas. Vniformitas est in prostra-
tione & inclinatione specialiter (quamquam in aliis ge-
neraliter) obseruanda. In prostratione, vt non alius sub-
tus formam chori, & alius super sedile; sed omnes supra
dictam formam se prosternant, & operto capite silenter
orent, ne impediunt circumstantes, manu ad genas accu-
bitando nunquam applicata, aut brachiis extra eandem
formam extentis, sed super istam honeste & humiliter
dispositis. In inclinatione, vt vniformiter apud omnes
sit tempestiua, deuota, sufficiens & honesta. Tempestiua
quidem, vt inclinaturus surgendo, & eleuando sedile,
tempus vel paululum inclinationis praeueniat: vt verbi
causa, quando post psalmum fuerit inclinandum, vltimi
versus fine iam accedente, surgatur, quatenus deinde li-
bere inclinetur; vel certe inclinationem, sedis aptatio
subsequatur. In inclinatione verò debet deuotio appa-
rere, vt fiat humiliter & profunde. Non est deuoti, sed pi-
gri, rigido stante corpore, tenui motu corporis inclinare.
Est enim corpus, depressis aliquantulum renibus, ne ca-
piti coarctetur adeo demittendum, vt ipsum fere super
genua, brachiis interpositis reclinetur. Alioquin incli-
na, si nosti facilius, humiliter tamen & profunde. Extra
chorum tamen, & aliquando forte in choro, in officio
plane & sine cantu dicto, minor sufficere videtur incli-
nationis profunditas. Sunt qui culpabili admodum re-
missione traducti, hunc reuerentiae cultum Domino sub-
trahentes, euacuant: dum aut resident prorsus vsq; post
factam memoriam Trinitatis; aut tunc etiam surgunt, &
sedili eleuando intendunt quando fuerat inclinandum, aut
ex negligentiae vitio non inclinant. Quanti tamen sit hec
noxa detrimenti, beata Dei genitrix seniori cuidam in
choro psallentium fratrum indicasse refertur: quae in-
clinantibus ad sanctae memoriam Trinitatis, suum ipsa
filium singulis offerebat: quemdam vero minime incli-
nantem, verso ab eo vultu, velut hac gratia indignum
pertransibat. Sufficiens seu etiam perfecta debet esse in-
clinatio, vt ab ea citius debito non surgatur. Honor qui-
dem Patri & Filio & Spiritui sancto, sine differentia ex-
hibendus est. Honestas quidem in corporis, manuum &
habitus decenti dispositione consistit. Et quantum ad ha-
bitum, vt maxime caputio caueatur, ne operta fronte su-
per oculos diffuset cum inclinatur. Proderet ad vanitatem
seruandam, de communi officio notitiam habere. Pul-
chra valde vniformitas in congregatione & conuentu
fratrum, vbi debent & mores & animi conuenire. Vna-
nimes vniformitas in fratrum conuentu decet, quae in
moribus plurium vnitiua, vniformes ordinat & decorat.

CAPVT XVI.

De disciplina officij extra chorum.

SI quando extra chorum officium dixerint, diligen-
tiam nihilominus & honestatem praedictam debent
in quibus poterunt, studiose seruare: vt dimissis omni-
bus quaecunque in manibus fuerint, stantes cum reue-
rentia, iuxta traditionem Ecclesiasticae discipline, praeter-
quam ad lectiones in matutinis, vel quando alias creato-
ri suo debitas cum deuotione laudes exsoluent, flecten-
tes genua, vel inclinantes, pro tempore cum timore Dei. **E**
Si quando eos ad sedendum debilitas euident, vel nimia
lassitudo compellat, saltem ad inceptionem officij, ad in-
uitatorium, hymnos ad orationem Dominicam, & à ca-
pitulo in ante surgere non omittant. Si etiam in lecto
aegritudinis decumbant, reuerentiam nihilominus ali-
quam faciant prout possunt. Sanctus Hieron. (qui tanta
legitur lassitudine fatigatus, vt etiam in stratu suo iacens,
funiculo trabe suspensus, manibus apprehenso supinus
erigeretur, vt scilicet officium monasterij prout poterat,
exhiberet, dum exhaustis viribus senex nec senectuti
parcit, nec debilitati blanditur) desidiam iuniorum, qui-
bus corporis vires utcumque sufficiunt, irreuerentiam,
immo dignam derisione desidiam signis arguit, & con-
fundit. Alius pro lentarum tadio febrium, completo-

Arium in lecto exsoluere assuetus, fertur per angelum re-
prehensus audisse, Completorium sub cocco, ne fructus,
nec utilitas. Sane in officio Dei, curanda vbique magno-
pere reuerentia & honestas, cum vbique sit eadem eius,
cui tunc loquimur & altamus, deitas & maiestas. Tanto
enim amplius reuerentiae & diligentiae studium, diuino
debetur officio, quanto id Deo immediatius exhibetur.
Cura officij diligens, maxima status integritas: Negle-
ctus officij, maxima vitae corruptio; maxima religionis
deformitas. Nemo Dei se aestimet seruum, si Dei potissi-
mam negligat seruitutem, quae appropriato vocabulo;
Dei seruitium nuncupatur. Debent dicere officium di-
stincte, continue, integre, & ordinate. Distincte, ne ver-
bum masticando, vel exiliter proferendo, vel nimium
festinando, dicenda confundant. Continue, vt interrup-
tiones in eo non fiant interloquendo, nisi urgente ne-
cessitate: & hoc quidem psalmo vel oratione, vel quo-
cumque alio, quod tunc fuerit dicendum, completis;
nisi psalmus vel oratio, quem intertrumpi oportuit, con-
tinuo à capite resumatur; aut inter psalmum, & psalmum
mora notabilis fortasse fiat. Parisiis, vt fertur, cum qui-
dam Theologus vnus Horae canonicae incepisset offi-
cium, superueniente Episcopo ad loquendum cum eo,
caput sine locutione inclinatus. Horam inceptam, Epi-
scopo expectante, finiuit: quam deinde dilationem collo-
quij, ne moleste ferret, admonuit; causam subinferens,
quod maiori Domino loquebatur. Quidam propter in-
terruptiones in officio factas, grauissimo afflictus pur-
gatorio memoratur. Integre dicant, vt de dicendis nihil
omittant. Proinde si plures fuerint, qui simul officium di-
cant, & vnus vel duo iuxta laudabilem consuetudinem
psalmos, antiphonas, hymnos, & responsoria voce pro-
nuncient altiori, non putent sibi sufficere quod ab aliis
dicitur: sed omnia quae ad suam pertinent partem, ac si
essent in choro, sub silentio integre dicant: cum officium
extra, eandem quam intra integritatem requirant. Ordinate
denique officium in substantia, tempore, & modo,
& omnibus exequi studeant. Postpositiones, implicatio-
nes, variationes facile non admittant. Honestas tamen
pretiosa, vel aliud extraordinarie aliquando dicitur, dum
tamen id ipsum suo tempore minime negligant. Quis au-
tem sine grandi conscientiae scrupulo, proprium officij
ordinem, sibi que religionis sanctione impositum, pro ali-
nis quibuslibet praetermittat, aut qualibet variatione de-
formet? Quis nisi vanissimus & imprudens, pro certis
dubia, pro authenticis vana, pro necessariis curiosa indu-
cat? Sint igitur sanctorum officij conditorum deuota &
stabili ordinatione contenti: nihil eorum vel communi
ordinis institutioni praepōnāt, quā uilibet serium & de-
uotum; nec dissipantium more stultorum Graecorum
glorias aemulentur. Insipienti enim non nisi sua placent:
omnis stultitia laborat fastidio sui. Tempus quoque con-
gruum seruent, nec facile praeter necessitatem diurnas
Horas, siue primam, siue completorium saltem Cano-
nicum, siue alias, nocturnas conuertant. Fuerunt qui
hoc quarundam obreptu traditionum defenderunt, ordi-
nationem Ecclesiasticam officij, confusione temporis
irritam facientes. Quando fuerint duo vel plures qua-
si chorum sibi constituent, & psalmos atque hymnos
accipiant alternatim, vt est consuetudinis conuentui.
Congruus ordo est in omnibus, vbique, provide disci-
plinam seruandus. Ordinarum animum, ordinis decor
& condecet & condelectat. Inordinati vero est animi,
etiam in exterioribus ordinem non curare: & tamen
ordinationis exterioris religio, attentionem excitat
& affectum.

CAPVT XVII.

De altaris ministerio curando.

Altaris ministerium ob reuerentiam corporalis prae-
sentiae Saluatoris, munditiae, reuerentiae, diligen-
tiae, honestatis, & circumspectionis studium speciale re-
quirat. Mundamini (ait Propheta) qui fertis vasa Domini.

Seruius Dei
non est, qui
eius negligit
seruitutem.
Officium
diuinum vt
perfoluen-
dum sit.

Habetur in
vita sancti
Hieron. incer-
to auctore de-
scripta 20.9.
apertum eius-
dem in fine.

Munditia
docet mini-
strum alta-
ris.

Sacerdotes
honoran-
dos.

Corporalia
sint munda.

Calix reue-
renter attri-
bendus.

Haud dubium, hoc de ministris altaris convenienter intelligi, quibus spiritualis & corporalis munditia est habenda. Spiritualis, ut nullus de peccato conscientiam habens læsam, vel somno pollutus nocturno, ad tangendum sacra vasa, vel ad ministrandum antequam fuerit confessus accedat. Nec debet celebraturus confessionem priuatam, quæ ante celebrationem de quotidianis offensionibus fieri consuevit, usque ad altare differre. Corporalem quoque munditiam, requirit corporalis præsentia Saluatoris. Idcirco ministri altaris non solum antequam se ad ministrandum induant, verumetiam postquam fuerint omnino parati, expeditis communibus, ad calicis ministerium accessuri, suas iterum lauent manus. Hoc enim semper debent cauere cautissime, ne communibus manibus, aut manicis suis, vel post immediatum rerum contactum, calicem, aut qui ad ipsum pertinent pannos, vel corporalia tangant: sed si lineam tunicam, quam rochetum vocant, vel superpellicium cum strictis manicis, vel aptum aliud non habuerint indumentum, calicem præparandum, & in fine Missæ plicandum sacerdoti relinquant. Reuerentiam debent ministri altaris tam ad sacerdotem, quam ad ministerium, & res etiam depropinquo ad ipsum ministerium pertinentes habere. Circa sacerdotem, ut quando secum altari assistunt, per aliquantulam capitis inclinationem, & sui elongationem ab eo, ac per humilem debiti exhibitionem officij, reuerentiæ signum ostendant. Si vero sederit, & ipsi tantum in superpellicio fuerint, nequaquam iuxta ipsum in sedilibus, videlicet coequalibus sedi eius, sed ad scabellum eius potius si aptus fuerit locus, vel alibi sedeant. Venerentur eum decore ut conuenit comitatu, & maxime quando se vertit ad populum, ei adsint; quem ubique, ut in officio, sic & eo expleto in vestiarium reuertentem deducant, ut acies ordinata, ad altare, deinde si opus fuerit, reuersuri. Ministerio reuerentiam exhibent, si motu debito & habitu ipsi ministerio convenienti assistant & ministrent. Aliter enim non sine nota irreuerentiæ ministratur: ut si quis quamvis diaconus, vel sacerdos in superpellicio ad Missam ministrans, corporalia super altare, præsertim sacerdote vestibus sacris induto, replicet aut componat. Si quis non habens superpellicium cum strictis manicis, vel aliud idoneum indumentum, corporalia & calicem tractare aut panem & vinum in communi habitu ministrare præsumat. Si quis hostiam in communi eligat loco, vel electam reponat, quæ in pyxide manus sua mundissima est potius eligenda, & electa super patenam ipsam, vel super corporalia decentius reponenda. Nec audiendi sunt illi, qui ad mensam Domini non aliam quam ad mensam corporis, curant munditiam, super pannos qui libris ad secretarum vel pallarum custodiam supponuntur, calicem passim vel consecrandam hostiam reponentes. Singularem hostiæ cultum, singularis decet munditia. Ad res quoque necessarias, ut sunt corporalia, panni calicis, ipse calix, & missale, & reuerentia adhibenda, quam munditiæ studium maxime probat. Huius intuitu, pannus omnis suspectus, aut quem color impedit abluere, à corporalibus arceatur & calice. In pyxidibus hostiarum, mundissimus sacculus lineus hostias contineat. Similiter & calices mundis sacculis lineis inuoluantur. Quisquis ergo ad altaris utensilia sacra reuerentiam munditiæ curat, circa ipsa operosius studeat. De communibus libris, si quos aliquando propter officium inevitabili forte necessitate cogente, poni super altare contingit, omnino caueant, ne corporalia vel pannos calicis aliquo modo tangant. Cum corporalibus vel calicis ipsius mappula, nunquam labia vel oculos tangant, devotionis alicuius obtentu. Calix cum summa tractetur munditia, quando de loco ad locum deferretur, non super librum aut vestimentum: sed alte in manu mundissima, vel repositorio portetur: nec extra repositorium ipsum præterquam super altare, vel in alio loco mundissimo teneatur. Missale in loco reponatur honesto: & si nonnunquam illud extra ecclesiam, vel alias quam ad Missam reueri contingat, panno aliquo mundo præter suam camisiam

A inuoluatur. Denique reuerentiam in ministerio habitus decens, cura munditiæ, & in executione maturitas attestantur. Reuerentia simul & cautela munditiæ, communes corporis vestes prohibent ab altari. Et si in his plurimum opponas ineptias, habet æmulos plurimos vitium, rarissimos disciplina. Non à pluribus, sed ab honestioribus forma sumenda est. Ad hoc tam celebras, quam minister, circa officium suum, magnam debent diligentiam, adhibere. Sacerdos quidem circa pronuntiationem dicendorum & agendorum in Missa, ne defectum faciat in dicendis: formam seu modum ordinis celebrando postponens, alia auctoritate sua introducat. Oblationi calicis aquam ipse infundat, quod à nullo sine ipsius iussione est præsumendum. Debet etiam circa custodiam munditiæ manuum, & pannorum esse intentus: Manuum, ut eas ad tangendum communia, vel carnem nudam, siue in facie, siue alibi non apponat, nisi eas continuo lauaturus. Pannorum, ut nunquam ad indumenta sacerdotalia, maxime ad infulam nates emungat, vel aliter ea quoquo modo deturpet. Ministris vero diligentia debet esse circa ea quæ necessaria sunt celebranti, & circa munditiæ custodiam, ac conseruationis vasorum & pannorum pertinentium ad altare. Ministrorum est, ut præinduti celebraturum cum diligentia præparent, eiusque indumenta post officium plicent: & quæ ipsi sacrum ministerium exequenti opportuna fuerint, hora, tempore & loco congruis offerant. Nunquam ad Missam priuatam, legendi vel orandi gratia, solo, vel sedibus se totaliter prosternant, nec latrent post cortinas: sed palam coram altari, non tamen à latere celebrantis assistant, versus enim circa quem tunc oculus debet esse, aspectum quasi continue directuri: non tamen in faciem eius maxime post Canonis inceptionem, intendant. Nec ei præsertim à parte libri nimis appropient, aut circa ipsum aliquem tumultum faciant. Summa quietis tranquillitas est necessaria celebranti. Vasa & pannos munde tractet apud eos, & teneant. Si pannus calicis ad terram ceciderit, nullo modo antequam lotus fuerit, iterum calici apponatur. Circa finem Missæ calicem plicaturi ipsum cum aqua post vinum * recenseant; ne pannos inficiat adherentes. Nunquam super altare vinum & aquam ad mundationem, vel alias si vitare potuerint, ministrent. Si tamen ob incuriam sacerdotis oporteat, subrus ampullas quæ vinum & aquam continent, manum ad retinendum guttas, ne super altaris pannos cadere possint, apponant, super quos etiam pannos, nec ipsæ reponendæ sunt ampullæ. Ad hoc debet qui ministrat ad Missam superpellicium, si habuerit, conseruare, ne cum eo aliquatenus nates emungat, vel sudores à facie, vel alias vnde cumq; detergat: nec ipsius manicas maxime ad puluerem super ligna, lapides vel super terram exponat. Quod tamen si nonnunquam per aliquorum negligentiam accidit, cauere debent ne corporalia, calicem aut pannos eius cum ipsius superpellicij manicis tangant. De aliis indumentis quoties ea plicant, sollicitè caueant, ne vnquam manicæ terram tangant, vel usque ad ipsorum vestimentorum fimbrias descendere permittantur: sed siue tunica lineæ, siue quæcumque alia indumenta plicantur, manicæ semper longe à fimbriis collocentur. Debent iterum ministri altaris propter vasorum & vestium (ut dictum est) conseruationem attendere, ne calicem quando reponunt strictè ligent: quia sæpe per hoc deterioratur non modicum, & paulatim obrusus conquassatur. Vasa quoque altaris & utensilia in locis suis diligenter, ut conuenit, præparata reponant. Vestimenta etiam plicare non negligant & aptare, nisi pro aliquo celebraturo ea quis dimitti requirat. Sed quid horum expressionibus immoror? In omnibus enim quæ ministerium Dei contingunt, speciali nimirum diligentia opus est. Si agendis ministeriis terreni regis studiosissimam homines curam impendunt: quantam putas æterni Regis ministeriis impendendam? Ceterum si ministri altaris intendere debent honestati, multo amplius tamen per omnem modum sacerdotes qui celebrant

Infula flamentum sacerdotis, quod nobis dicitur amictus. Ministrorum officium.

* al. abluant.

Postquam

Corporalia
quomodo
explicanda.

Iam obser-
uantur ru-
bica missa-
lis Romani
noii.

Postquam ergo fuerint vestibus sacris induti, cum magna debent maturitate incedere & præcipue cum altari assistunt, grauitatem in motu & gestibus, laudabili curiositate seruare. Nunquam genuflexuri, quamdiu sacerdotali calula sunt induti: nisi temporibus ab Ecclesia institutis. Super altare quoque se non appodient inhonestè: nec manus suas hac & illac inordinate deducant. Quando se vertunt ad populum, non erigant oculos, ut videant assistentes. Denique circumspectos decet eos esse, specialiter circa corporaliū dispositionem & custodiam: circa calicis collationem, circa Domini corporis consecrationem, sanguinis susceptionem, & munda- tionis industriam. Circa corporalia, ut ipsi super altare replicatis, vsque ad anteriorem ipsius altaris oram, sit spatium competens, ne super eadem manus suas, aut manicas indumenti teneant. Calicem ante oblationem super corporalia nunquam ponant, sicut post oblationem fieri consuevit: sed ipsum vsque ad oblationis tempus, ad corporaliū teneant latus. Circa consecrationem inter cætera solerter prouideant, ut cum hostia fuerit consecranda, ita parum & cautè in principio eam leuent, quasi scutum sibi de manibus (depresso aliquantulum pollice) facientes: ut si fieri potest, ante consecrationem à circumstantibus videri non possit, ne à simplicibus adoretur: qui quanto citius eam viderint in manibus sacerdotis, incaute nondum consecratam adorant. Cum autem consecratio fuerit consummata, hostiam sine mora notabili duabus manibus quantum expedit, ut ab hominibus possit videri, cum omni reuerentia eleuant, tam in eleuando, quam in reponendo, debitam maturitatem seruent: nec post vel ante eleuationem osculentur eandem. Si super altare viaticum celebrant, consecrationem facturi manum cum hostia consecranda super ipsius altaris viatici lapidem teneant: ne fiat consecratio iuxta, & non supra ipsum. Circa sumptionem calicis caueant, ne ipsum sumendo, vel calicem exguttando per nimiam extractionem, tumultum quemdam vel sibilum cum labiis faciant, aut post sumptionem digitos lambant. Erit etiam tutum, si dum sanguinem sumunt, calicem tenentes cum dextera decenter, & patenam cum sinistra supponant, sanguinem, si quid effundi contingeret, recepturæ. Super quam si frangi corpus Dominicum, aut reponi contingat, ipsa deinde vino & aqua, vel altero illorum sufficienter debet infundi. Incongruum & indignum, ut patena post Christi corpus sanctissimum, communi tactui pateat non munda, & rebus quibuscumque licet mundis, sine differentia exponatur. Si sentis aliter, credo ut post patenæ vel calicis, aut corporaliū tactum non sunt manus communicandæ communibus, ante factam post tactum huiusmodi lotionem. Si calicis petatur mundatio pro infirmis, primam nullatenus aut secundam perfusionem exponat: sed prius semper munda- tionibus solitis perfectis, aliud denique vinum calici apponatur potentibus indulgendum.

CAPVT XVIII.

De disciplina circa ea, quæ ad corpus sunt.

Habito de disciplina circa spiritualia, sequitur ipsa circa corporalia. Et primo circa ea, quæ in nobis sunt: Secundo circa ea, quæ extra nos sunt respectu eorum quæ in nobis sunt: primo videndum est de disciplina respectu totius corporis, quantum ad gestum: secundo respectu partium corporis, quantum ad actum. Et primo, respectu linguæ, quantum ad duo opera naturæ, in quibus congruit officium linguæ, scilicet quantum ad loquelam & gustum. Secundo, respectu manuum, ut in exercitio manuali. Tertio, respectu pedum, ut in incessu. Quarto, respectu membrorum omnium, quantum ad aliqua ipsorum officia. Deinde circa ea, quæ extra nos sunt. Primo quantum ad ea, quæ de prope, ut est vestis & habitus. Secundo quantum ad ea, quæ de longe ut sunt officinæ.

CAPVT XIX.

De disciplina in gestu.

Circa disciplinam in gestu (qui modus, & figuratio membrorum & corporis dicitur) duplex est custodia adhibenda. Prima est, ut vnum membrum alterius officium non usurpet, aut eius ministerium sui admixtione confundat. Si os loquitur, caput non agitur, manus non moueatur, & sic de aliis, ut dum alterum membrum operatur, alterum quietum omnino permaneat: aut si opera eius necessaria illi esse cognoscitur, ad operandum ordinate moueatur. Secunda disciplinæ custodia est in gestu, ut quodlibet membrum in eo, quod facit, debitum modum teneat, nec temperantiæ limitem, aut honestatis formam excedat: hoc est, ut in paucis exemplis probemus, ridere sine apertione dentium, videre sine deflexione oculorum, loqui sine extensione manuum, sine contorsione labiorum, sine agitatione capitis, sine eleuatione superciliorum: intercedere sine modulatione gressuum, sine ventilatione brachiorum, sine gestulatione scapularum: iacere sine deiectione membrorum: sedere sine alterutra superiectione pedum, & sine alterutra accubatione laterum, sine diuicatione seu dilata- tione crurum, sine extensione vel agitatione tibiarum, nempe honestum & humilem fratrem femori suram imponere, vel pedes palam cancellare non decet, accendi sicut in publico, ita & in secreto sunt gestus inepti; gestus denique religiosi debet esse humilis, seuerus & grauis, est enim reprehensibilis gestus, si superbiam, si molitiem, quæ nunc per lasciuam hilaritatem, nunc per nimiam deiectionem infatuat, aut si etiam leuitatem præ- tendat. Turpis in humilitatis professore superbia. Fæda profus in humili habitu gesticulatio fastuosa, sic non est viri muliebrem habere molitiem, puerili leuitate. Grauitatis modestia, multam affert seruata moribus honestatem, neglecta maculam & contemptum, mortifica- ta secundum Apostolum super terram membra, gestus debent mortificatos habere.

CAPVT XX.

De disciplina in modo loquendi.

Disciplina loquendi tam in modo & prouida (quan- do loquendum sit) discretione, quam in verborum religiositate attenditur. Modus, in gestu & sono consi- derari potest. Loquentis gestus, debet esse modestus & humilis: sonus demissus & suavis. Modestiam debet habere gestus loquentis: ut nec inordinate, nec turbulente inter loquendum membra moueat, nec oculorum nutibus, labiorum contractione, vel altero non decenti alte- rationis modo, vultus honestatem deformet, aut faciem ipsam molitiæ quadam resoluat humilitatis ostentu: sed in eadem vultus constantia semper permanens, seuerita- tem benignam & constantem, & quodammodo rigidam benignitatem prætendat. In facie siquidem hominis speculum disciplinæ relucet: cui tanto maior custodia est adhibenda, quanto minus quod in ea fuerit peccatum celari potest. Vetat quoque loquentem gestus modestia, ne se hominibus notabili quadam supplicationum pro- funditate incuruet, aut eius cui loquitur vultui nimis in- stet: ne inhoneste quidem in eius faciem, halitus aspira- tione insufflet, aut halitu ipso post vinum potatum, sen- sum maxime narium offendant. Loquentis halitus vultui auditoris & naribus, vitiose profus ingeritur. Debet etiam gestus humilitatem, modestiam, ac vultus hilari- tatem prætere. Sonitus debet esse demissus pariter suavis: quia clamoritas & verborum asperitas, locutio- nem religiosi plurimum quidem & dedecet & deturpat. Discretio præterea quando loquendum sit, necessaria est: quia ex ore fatui etiam parabola reprobatur, quia non dicit eam in tempore suo. Sapiens quando lo- quendum, & quando tacendum sit, prudenter con-

Ex Hugone
de S. Viſſore
tom. 2. inſt.
Monast. ad
Nouit. ca. 12.
ſub ſinem.
Gestus reli-
gioſorum
quales eſſe
debeant.

Coloff. 3. 6

Ex Hugone
de S. Viſſore
to 2. inſtit.
Mon. ad No-
uit. cap. 17.
in prin.
Sermo ſit
modestus, &
humilis.

Hugo à S.
ſt. tom. 2.
inſtit. Mon.
ad Nouit.
cap. 12. in
med.

Eccl. 20. 1

Raro lo-
quendum.

Eccli. 32. b
Psal. 38. a
Benedictus in
Reg. v. 6.

Sermo ve-
rus.
Eccli. 37. c

Bened. in
Reg. c. 34.

Sermo reli-
giōsi grauis
esse debet.

Ber. lib. 2. de
confide. ad
Eug. in fin.

Tutius au-
dire quam
loqui.

Mar. 5. f
Contendere
non decet
religiosos.

Prou. 20. a

1. Cor. 10. b

Aug. Enchir.
c. 79.

siderat. Est autem iunioribus fratribus fere semper inter seniores vsque ad interrogationem tacendum. Adolefcens, ait Scriptura, loquere in tua causa vix cum necesse fuerit. Si bis interrogatus fueris, habeat caput responsum tuum. Silet etiam à bonis Propheta. Ergo quamuis de bonis, sanctis, & ædificationum eloquiis, perfectis discipulis rara conceditur loquenti licentia. Nam loqui & docere, magistrum condecet: tacere & audire discipulo conuenit. Loquente alio nunquam loquantur: aut verba loquentium quouis pacto interrumpere præsumant. Nec mordaci vel importuno insultu, sociorum locutionem impugnent. Stultorum enim hæc sunt, qui nec linguæ parcere, nec sociis deferre nouerint. Si qui etiam mutua se collatione impetunt, per impositionem silentij, & aliam pœnam condignam merito reprimuntur. Religiofitas debet in locutione seruari: vt sit sermo veridicus & putus, sit dulcis & honestus. De veritate sermonis, Sapiens dicit: Ante omnia verbum verax præcedat te. Non solum igitur mendacia, & quæ criminosa sunt, verum etiam locutiones hyperbolicas & aliqua duplicitate notabiles, penitus vitent. Loquentes de debitis aut futuris, nunquam absolute loquantur: sed in huiusmodi omnibus semper conditionem apponant. Præcisa enim de indifferentibus verba, religio non consentit. Non est alicuius viuientis arbitrio, de contingentibus negare vel asserere absolute. Non facile de auditis sententient: licet veritatem sentire se putent. Sint ad responsionem tardi, ne per inconsiderationem falsum aliquod, vel indisciplinatum proferant verbum. Debent etiam pure loqui: vt in eorum verbis nec iactantia, nec detractio, vel malitiæ alicuius, aut vanitatis admixtio valeat inueniri. Nunquam de scientia, vel sæculi statu se iactent. Erubescant dicere de absente, quod cum charitate non possent dicere coram ipso. Vnde sanctus Benedictus, Murmurare aut conqueri nesciant: nec murmurationis malum, pro qualicunque causa, in aliquo qualicumque verbo vel significatione appareat. In verbis suis aut literis, si quas aliquando dirigunt, puerilibus vel adulatorijs non vtantur blanditijs: sed tanquam religiosi, suam breuiter & veraciter intencionem exponant. Honestatem habet locutio, si & illius qui loquitur, & illorum quibus vel de quibus fit sermo, conueniat dignitati. Oratoria vero, ioculatoria, iuratoria, contentiosa, maledica, vel alia sæcularia verba, nec pura sunt quidem, nec religiosæ conueniunt dignitati. Nugæ, vt ait sanctus Bernardus, inter sæculares sunt nugæ, in ore sacerdotis, aut religiosi blasphemix. Interdum si incidant, ferendæ fortassis, referendæ nunquam. Os talibus aperire illicitum, assuescere sacrilegium est: scde ad cachinnum monearis, scdus moneas. Dissuece à vaniloquio linguam, qui ad profectum religionis aspiras. Processurus in publicum, præmuni te ipsum: & animo statue à verbis inanibus abstinere. Prouide tibi antequam prodas aliquid, vnde, si expedierit, sermo texatur. Familiare prudenti, consideratione omnia præuenire, confert ad singula fuisse præmunitum. Si dignum quippiam relatione non habes, tace. Tutius & humiliter audis, quam loqueris. Non affabilitas opportuna, sed loquacitas otiosa damnatur. Iurare vero nunc per caput, nunc per sanctos, vel alio quouis modo, Christi (quia ait, Sit sermo vester est est, non non) discipulo minime congruit. Rursus indignum penitus scruiis Dei, mulierculam more contendere. Si resistantiæ incidant verba, cedendum continuo resistanti. Honor est homini qui separat se à contentionibus. Nunquam discendi, vt dicitur, gratia, litigent: scientes ad se verborum contentiones nullo modo deinceps pertinere. Non potest esse, quin contentio aliquid quod contra conscientiam dicatur, extorqueat. Ergo inter Dei seruos collatio, non altercatio debet esse. Peruersum est, maxime si ausu damnabili ad iniuriosa vel maledica verba, quæ secundum Apostolum à Dei regno excludunt, os religiosi laxetur: aut diaboli nomen ad inuectionem assumat, vel in communi locutione frequenter. Sunt quædam quæ leuissima putarentur, si non in Scri-

pturis demonstrarentur opinione grauiora. Quis enim dicentem fatue fratri suo, reum gehennæ putaret, nisi hoc Veritas expressisset? P. ssimum hunc loquendi vsum, quasi pro affabilitatis solatio, salutis aduersarius introduxit: vt per eum modicæ occasionis accessu stultis illudens, eos frequenter in grauis lapsum offensæ impulsu leuiori præcipitet, & status dignitatem colluie sordidationis vilificet. Pudeat eos rumigerulos esse, aut verborum sæcularium delatores. Nihil inter socios seminent, quod infirmos animos dissoluere valeat, aut turbare. Reus est Deo & ordini, qui temerario diffidentia verbo conscientiam percutit infirmorum. Præterea siue fratri, siue extraneo, siue magno, siue paruo loquantur, semper in ore verbi dulcedinem habeant, omnes ad omnes, secundum Apostolum, mansuetudinem ostendentes. Nunquam suæ prætextu constantiæ vel zeli cum communitatis iniuria, in verba contumeliosa prorumpant. Sæpe enim meritum immoderata lingua confundit: turpisque defensio, quæ iniurijs vtitur. Habet fastus pro constantia impetum, pro ratione iniurias: sed lingua eucharis in bono homine abundabit.

C A P V T XXI.

De disciplina circa comestionem.

Debent etiam cum timore Dei comedere, disciplinam semper tam in modo se habendi quam in cibo seruantes: vitantes nihilominus quasdam minus decentes sæcularium consuetudines super mensam. Placet vel pauca de singulis exempla subnectere, quæ ad similitudinem considerationem transmittant. Honestè se debent habere, vt dum comedunt aut bibunt, sedeant, bibentes cum duabus manibus scyphum teneant: membrorum agitationem, & quarundam anhelationum, vel labiorum tumultum, quæ animi notant intemperantiam, vitent: oculos à circumspeditione, linguam à locutione cohibeant. Oculorum custodia inter epulas propterea necessaria est: quia non decet ibi præcipue vt vagos habeant oculos, neque curiose & (vt amplius dicam) impudenter, quæ apud alios aguntur circumlostrando prospiciant: sed vt potius pudice demissis luminibus, ea tantum quæ sibi ante posita sunt, attendant. Loqui vero seu mussitare ad mensam, vbi silentium est seruandum, turpe vitium est. Declinanda mussitatoris societas: qui licet legis honestate prohibitus, linguæ tamen volubrum non valet retinere. Si quando etiam extraordinariè bibunt, siue adsint, siue non adsint extranei, quamdiu bibitur, sileant. Culpanda nimis verborum multiplicatio iuxta potum. In cibo, tam in qualitate, quam in quantitate ipsius, quam etiam in modo, moraque ac frequentia, comedendi disciplinam seruent. In qualitate, vt nunquam pretiosa vel delicata, nunquam ciborum aut præparationum diuersitates affectent. Promptum ad delicata palatum, curiositas quædam, honestatis postpositiua declarat, vt verbi gratia: Si quis ex vitio meliora de communi eligat portione, vt quod in pane sapidius, vel in alijs viderit melius, ipse sibi accipiat: si maiora panis fragmenta sumat, minoribus si adsint licet minus delicatis, sine rationabili causa dimissis, cum panis vel res alia quanto magis ad integritatem accedit, tanto ad mensam ipsam valeat honestius reportari. Si ad maiorem saporis delectationem in pane inueniendam, ipsum inordinate frangendo, circumcidendo, vel micatenus ex crustando deformet: Si vinum cum aqua temperate non curet: Si longum & interpolatum faciat haustum: Si falsam communem, panis appositione consumat; aut eam incongrue totam, vase transuerso vel circulari venatione vendicet, cum sit magis in medio intingendum. Sicut enim apud honestos quosdam in sæculo imputatur, si corrosionibus ossium curiosius insistas, aut carnes per magnos notabiliter lobos, præter exigentiam scindas vel edas, aut dum scindis, scissum immediate morsellum, antequam in communi loco posueris

8. Mar. 5. c

Rumigeruli
non sint.

1. Cor. 8. d.
Sermo dul-
cis.
Tit. 3. a

Eccli. 6. a

Hugo. à S.
Psal. 104. 2.
inst. Mon. ad
Nouit. cap. 18.
Oculi custo-
diendi in
mensa.
Silentium
seruandum.

* percip

* al. prae-
piaz.Specialia in
mensa non
sunt quae-
renda.Hugo. à S.
Vitz. tom. 2.
inf. Mon. ad
Nun. cap.Bern. epist.
ad Robertum
nepotem in f.
S. Bened. in
Reg. cap. 39.Mapparum
vius.Hugo à S. Vi-
tiz. so. 2. inf.
monast. ad
Nun. 2. 1.
Sine festina-
tione eden-
dum.

Ecl. 31. 6

* percipias, à meta communi iuxta vulgare prouerbium non curando discrepas; aut tactu more palponis, electum post tactum relinquant, vel simile quippiam actites: sic religiosus est indecens, si in his quæ sibi pro tempore conueniunt cibis, notam gulositatis non vitent. Si quando eos ieiunij tempore, vino confecto vel simplici, ante comestionem vel post, herbis seu speciebus infirmitas uti coegerit, occulte huiusmodi si potuerint, sumant: ne simplices idem sibi ipsis absque sufficienti necessitate licere purantes, ad soluendum ieiunium suo incitentur exemplo. Est insuper diuersitas respectu cibi & præparationum vitanda. Nihil ad mensam speciale apportent, vel in mensa requirant, præter sal & aquam, quæ possunt semper cum honestate requiri. Priuandus communibus est, qui specialia in communitate usurpat. Communibus igitur discant esse contenti. Os suum ad omnia, quæ alij comedunt, assuescant: ut si fieri potest, nullum omnino repudient seu abominentur cibum. Grande vitium si potagium & communia respuas, ut in specialibus lautius procueris. Porro modo mollia, modo dura, modo frigida, modo frixa, modo elixa, prægnantes solent appetere mulieres: prouidentem autem sobrieque conuersanti, satis est ad omne condimentum sal cum pane. Debent etiam excessum in cibis, & maxime potus quantitatem vitare: ut crapula vel satietas nimia non subrepat. Nihil sic contrarium omni Christiano, quomodo crapula, ait sanctus Benedictus: Amplius quoque qualiter, hoc est, quam decenter, munde ac temperate sit comedendum, attendant. Decentia detrahit, qui cibum in ore habens, vel scyphum in manu detinens, loquitur: qui manu armata cultellum habente, cibum ori ministrat, vel ei nondum expedito à cibo potum nihilominus ingerit, aut dum bibit vel comedit, caput tenet in caputio profundatum. Munditiam debet ad proprium & sociorum cibum, & ad mensam ipsam super quam comeditur, obseruare. Munditiæ simul ac decentiæ gratia caueant, ne in paroplyde, scypho, vel ouo, præmorsum aliquid iterum comesturi repellant. Fœde tuorum reliquias dentium alicui cibo immisceas. Nunquam scyphum digitis potagio vel alio quolibet madidatis accipiant, aut pollicem poculo immergant: nec super potum, in scypho vel super cibum quemlibet sufflent. Indecenter agitur si digitos quis immittit potagio, & offas vel olera nudis articulis cochlearis vice piscatur. Si superfluitates piscium & similia, ex ore proliciat super mensam, vel nuces alij quam sibi frangit cum dentibus. Si quis tussit aut sternutat, non averta facie à mensa. Raro enim hoc fit, sine qualicumque emissionem reliquiarum oris. Si nudam manum in mensa paribus emungendis, vel carni nudæ scalpendæ apponit, vel manum ipsam ad vestimenta detergit. Cauendum quoque, ne quis ante faciem circumstantium fratrum, pro sale & aliis necessariis, quæ à fratribus tradi possunt, manum extendat super mensam, & eorum cibum manicis seu habitu suo tangat. Scindendus etiam panis, pectori seu vesti communi non est sine interpositione tobaliæ applicandus. Munditia mensæ requirit, ut mensale nequaquam frequenti vel superflua deterfione cultelli, vel manuum deturpetur, purgandis maxime dentibus nullatenus exponendum. Fœdum enim & vile, mappas & manutergia fratrum communia, dentium frictione fœdare. Qui conuentualia dehonestat, committit utique in conuentum. Temperantiam manducandi, ait Hugo, intelligimus in eo, si homo tractim, & non cum nimia festinatione comedat. Festinatio in inchoatione & prosecutione comestionis attenditur, quando videlicet in initio mensæ statim absque orationis alicuius præambulo, ad cibum manus extenditur; aut cum quadam voracitate comeditur: Si prius ori cibum ministras, quam alio sumpto fueris expeditus. Cæterum per morosam comestionem, congregationem detinere ad mensam, aut si quando extra conuentum bibitur, iuxta potum moram contrahere, non est decens. Hinc per Sapientem sobrio dicitur: Cessa prior causa disciplinæ.

A In comedendi & bibendi frequentia, seruanda est diligenter temperantiæ disciplina. Sane post refectionem ad potum redire, aut per diem in domo ex vitiosa consuetudine, aut quod turpius est, post completorium bibere, non mediocriter vitij notā habet. Honestius ad mensam quantum indiges bibis, quam bibendo per diem meribibuli morem geris. Fructus vel aliud quodcunque extraordinarie sæcularium more comedere, patens est gulositatis indicium. Siquidem extra duas vices in die, nisi necessitate cogente, in domo vel extra comedere, puerorum immodicum est. Senex legem in vicibus comedendi non seruans, fertur per angelum asino comparatus. Ad collationem tempore ieiunij faciendam, duabus tantum vel tribus, si indiges, bibere vicibus, temperantiæ congruit & honestati. Studet sobrius quardam temperantiæ legem, in ipsis etiam necessariis obseruare. Denique quorundam sæcularium in faciendis coinuitationibus, in poculis, in fragmentis, & huiusmodi, consuetudines vitent ad mensam. Non se inuicem facile coinuient: sed comedat vel bibat unusquisque pro suæ arbitrio voluntatis, quantum necessitati suæ melius sibi notæ quam alij, viderit expedire. Congruè tamen senior verecundantes forte, vel nimium abstinentes iuniores inuitat. Sapor & potagium prægustata, vilium quoque seu quorumlibet ciborum reliquias, ut ouum vnum, tantillumve pitantiæ, si ventre iam satiato supersit, indecenter commensalibus maxime senioribus ingeruntur. Encenia per mensam non mittant. A fragmentis & reliquiis caueant: sed de pane & aliis ita sibi prouideant mensurate, ut coram se vix micas relinquant. In potagio tamen aliquid interdum honeste relinquant, id sibi pauperum & temperantiæ gratia subtrahentes. Verum & si quid forte reliquere, non tamen ut paterfamilias ad erogandum congerere permittuntur. Pro sociis aut vix aut nunquam, maxime circa finem refectionis, panem vel aliud scindant, aut potum in scypho ponant: nisi saltem quantum ipsi soli comedere vel bibere valeant, si alij quibus hæc offerunt, non acceptant. Numquam pro buccella, ut dicitur, panem tunc integrum scindant, præsertim si apud socios fractum inueniant. Si scyphum communem habuerint, qui voluerit bibere, non amplius de potu apponat, quam possit bibere vna vice. Inter reliquias quæ aliquando fiunt, inutile aliquid vel nocuum, ut quæ de nucce, ouo, castaneaue proicimus, aliaque huiusmodi, nullo modo relinquant. Murilegos vel aues ad mensam non pascant: cum nec in refectorio debeant sustineri. Possunt cum dictis & similia circa comestionem attendi. Verum tamen sunt nonnulla, quæ licet communiter vitiosa putentur, interdum tamen inter domesticos in spiritu charitatis sine vitio exercentur.

CAPVT XXII.

De disciplina in opere manuali.

A D disciplinam circa exercitium operis manualis, quod manuali opere corporaliter exercetur seruandam, necessaria est discretio, diligentia & honestas. Est habenda discretio circa opus, ut quod faciendum est, discretè fiat. Discernendum est primo, ut vtili operi necessarium, bono quoque melius, & meliori optimum præferatur. Iuuare fratrem cum indiget, multum utique operi peculiari præponderat. Rursum celebrare volenti iuuamen subtrahere, maiorem pluribus aliis offensam esse, quis ambigit? Est enim discernendum quod opus quo tempore fiat. Nonnulla siquidem in festis diebus non fierent, quæ in profectis bene fieri possunt. Videtur in operibus distinguendum. Sunt enim exercitia quædam, quæ necessitati quotidianæ inserviunt: ut est ciborum præparatio necessariorum ad diem, utensilium, coquinæ ablutio, & consimilia quæ omni tempore fieri solent. Sunt quædam alia, quæ in diem alteram differre possunt, ut est scribere in quaterno, tunicâ virgis excutere, caput abluere: cæteraque alia à quibus est diebus Dominicis

Post Colla-
tionem
non biben-
dum.In collatio-
ne bis vel ter
bibendum.Fragmenta
non facienda
aut reliquia.Feles non
permittan-
tur in refe-
ctorio.

Festi dies vt
sint agendi.

Hugo à S.
Vitz. 10. 2. in
frit. mon ad
nostra. cap. 4.

Bened. reg.
cap. 43.

Bened. reg.
cap. 43.

Cito accu-
rendum ad
communita-
tem.

Greg. lib. 2.
dialog. c. 4.

Osca 10. c.

Vita con-
uentualis
angelica
est.

1. Reg. 10. b

Ioan. 24. f

Act. 2. a
In conuentu
Dominus
requiescit.

& festis præcipuis abstinendum, ob sacri reuerentiam
temporis. Festi namque dies, per honestū quietis otium,
alij vero dies per laboris debiti exercitium honorantur.
De quo Hugo: Quantum, inquit, addit decoris diebus
festiuis quies vacationis, tantum ornamenti confert cæ-
teris diebus studium boni operis: ita vt in illis quisquis
noluerit esse quietus, index suæ vanitatis; & in istis qui
non fuerit laboriosus, testis pigræ carnalis siquidem
mentes ne vel in illis diebus quiescant, vanitas exagitat
ne vel in istis in bono opere se exerceant, pigræ ligat:
Deinde quasi concludens subiungit. Quapropter non
negligenter habenda est in bono opere discretio tem-
porum: quia sicut malum opus nullo tempore laudabi-
le est, ita etiam bonum opus quodammodo reprehensi-
one dignum iudicatur, si tempore opportuno factum
non est. Diligentia in opere ex promptitudine operantis,
& deuota fidelique operandorum executione dignoscitur.
Diligentiæ huiusmodi promptitudo, non in opere
manuum tantum, sed in conuentuali quolibet maxime
locum habet. Quicquid pertinet ad conuentum, id præ-
cipue diligentia studio est agendum. Sint ergo præcipue
ad conuentualia exequenda promptissimi. Nunquam
tarde ad opus Dei, vel ad mensam occurrent. Vnde san-
ctus Benedictus: Ad horam diuini officij, mox vt audi-
tum fuerit signum, relictis omnibus quæ in manibus
fuerint, summa cum festinatione curratur: cum graui-
tate tamen, vt non scurrilitas inueniat fomitem. Ergo ni-
hil operi Dei præponatur. Ad mensam autem qui per
negligentiam non occurrerit ante versum, vt simul om-
nes dicant versum & orent, & sub vno omnes ad mensam
accedant, qui per negligentiam aut vitium non occurre-
rit, & sic vsque ad secundam vicem correptus emendare
neglexerit, iuxta ipsius sancti decretum à communis est
mensæ participatione arcendus: vt solus à communi
confortio sequestratus reficiatur, sua ei de vino si fuerit
habitus portione sublata. Digne quidem à communi
refectione repellitur, qui se per vitium à communi ora-
tione secludit. Absit à seruis Dei vitiosæ huius consuetu-
dinis turpitudine: vt conuentuale aliquod diuinum præfer-
tim officium alterius prætextu cuiuslibet, tardo accessu
vel citiore abcessu, propter opera dehonestent. Vt enim
tardus accessus, sic ante horam recessus, sine graui præ-
sumptus necessitate arguitur. Impatientis & vani signum
est hominis, in communibus anticipare recessum: nec
opus Dei posse in choro vsque ad finem expectare. Si
monachum, sancto narrante Gregorio, post completum
officium continuo recedentem visus est dæmon ab ora-
torio retrahere, quid de his, qui nec ipsius expletionem
officij præstolantur? Haud dubium conuentualis vili-
bet decorem integritatis negligere, inexcusabile prorsus
remissionis est vitium: ad vitium autem vix occasio
deest, si quælibet admittatur. Omnes denique fratres,
labores non ex sola consuetudine, vt vitula Effraim do-
cta diligere tritura, sed ex animi deuotione sectentur: in
communibus sit feruoris affectio specialis. Conuen-
tuale vitam vt sanctissimam immo angelicam, toto af-
fectu animi amplexantes, ei tam continua quam deuota
prosecutione adherent. Quantum ad officium, mensam
& alia, vix nisi coacti à conuentus congregatione rece-
dant. Tantam Deus conuentui efficaciam contulit boni-
tatis, vt ibi augmentum suscipiat boni bonus, aut ve-
niam mali malus. Multa in conuentu bona præsentibus
conferuntur, absentibus subtrahuntur. Saul ad conuen-
tum psallentium prophetarum accedens, propheta effi-
citur: extra conuentum factus, peruertitur. Thomas disci-
pulorum absens conuentui, visionis Dominicæ conso-
latione fraudatur, quam ad collegium reuersus assequitur.
Discipuli pariter congregati Spiritum sanctum accipiunt.
In conuentu Dominus habitat & requiescit. Ibi deuotos
quoque vberioris gratiæ pabulo refocillat: ibi quam
plures negligentia personales, in diuino maxime officio
subrepentes; congregationis cōmunionem suppleantur: bi
quod suis quisque non potest, aliorum meritis obtinere
meretur. Cæterum licet ad maiora domus officia, videli-

cer hospitalariæ, refectorij infirmariæ, lectionis ad men-
sam, & huiusmodi principaliter & continue fienda, noui-
tios fratres assumere prouida religionis consuetudo non
habet; si tamen quando contingat eis aliquod huiusmo-
di officiorum vel ad horam committi, magna debent de-
uotione suscipere: & ad faciendum ea mansuete, volen-
ter, acceptabiliter, integre ac circumspecte, magnam de-
bent diligentiam adhibere. Mansuete, hoc est, sine mur-
mure & displicentiæ signo. Fili, ait Sapiens, in mansue-
tutine opera tua perfice. Est in opere bono necessaria
strenua velocitas: de qua Sapiens dicit, In operibus tuis
esto velox. Velocitas ac maturitas non remouet grauita-
tem, sed vitium tarditatis excludit. Est etiam acceptabi-
liter operandum, vt quibus ministratur, prout honeste
fieri poterit, satisfiat. Optabat Apostolus & orari roga-
bat, oblatio sua fieret acceptabilis in Ierusalem sanctis.
Magnus profectus est ei, cuius ministerio multi læti facti
Deum laudant. Integritas in opere bono requiritur, vt
non diminute, non ad euasione, vel quasi ad oculum,
sed perfecte, vt res exigit, fiat. Circumspectio in obse-
quiis, prout officiorum requirit varietas, est habenda:
quod per exemplum in vno officio melius patet. Si quan-
do refectorij vicem gerant, quæ ministranda fuerint
tempore congruo & modo debito præparata ministrent,
& religiose distribuunt: ne in mensa defectus vel circa
ministerium suum minus expediens aliquod accidat; pro-
uisuri. Ministrentur itaque necessaria tempestiue. Turpe
est si propter vnus defectum, tota congregatio expectet.
Sicut igitur omnia siue fructus, siue sapores, sic & alia
comedentibus congrue apponenda, priusquam fratres
ad mensam intrauerint, prouide apponantur. Conferen-
dorum collatio successiua, conuentum sæpius detinet: &
id quidem imputandum negligentia ministrorum. Ad
mensam vero quicquid apponitur, præparatum, vt decet,
reficientibus offeratur. Noces si dandæ fuerint, prius
frangantur. Herbarum crudæ si apponendæ fuerint, mun-
dentur: & sic de aliis obseruetur. De omnibus quæ ap-
ponuntur, sua cuiuslibet, si fieri potest, portio singulariter
tribuatur. Sunt ririgenæ qui nec à Prælati discreti, vel
à senioribus aut extraneis sorte distinguant. Communia
maxime vt sal & aqua mensæ non desint, quæ in primis
prouidus ministrator apponit. Aqua non solum pro tem-
perando vino, immo sæpe pro aliis necessaria est in men-
sa. Cochlearia quoque sunt ad omne potagium oppor-
tuna, ne cum digito piscari oporteat: & ne iuxta Hugo-
nem in eodem iure & manus ablutionem, ventris refe-
ctionem videatur quærere. Murilegos vel aues, quæ te-
nentur alicubi contra araneas nullatenus esse in refecto-
rio, dum fratres reficiuntur, patiantur: nec enim hoc est
expediens, vel bene factum. Sic & in aliis circa istud vel
aliud quodcumque sibi impositum officium, sunt inten-
ti. Scriptum est enim, Cuncta cum diligentia facite. Et
iterum, Agite diligenter & erit Dominus vobiscum in
bonis. Sic ageris in timore Domini, fideliter & corde
perfecto. Honestas in operatione seruatur, si omnia
quæ aguntur cum maturitate ac religiositate quadam
exerceantur, & in omnibus nitore inueniatur munditia,
hoc enim religiosum maxime decet.

CAPVT XXIII.

De disciplina in incessu.

Disciplinam circa incessum, penes modum & discre-
tionem in ambulando considerent. Honestus enim
modus requirit, vt non impetuosis & fractis gressibus
ambulent: nec erecta ceruice, non prominenti pectore,
seu etiam inclinato super humerum capite, aut vagabun-
de pendentibus manibus: quæ omnia vel leuitatem, vel
superbiam, vel remissionem, vel hypocrisim sapiunt. De-
bent etiam in eundo discretionem habere, ne de illorum
numero censeantur, de quibus dicitur per Prophetam.
Non est iudicium in gressibus eorum. In eorum gressi-
bus non inuenitur iudicium, qui eundo necessitatem, vel

Ecclesi. 3. c.

Ecclesi. 31. c.
Operandum
velociter.

Rom. 15. g

Portio sua
cuique appo-
natur.

Hugo à S.
Vitz. 10m. 2.
infr. mon.
ad nouis.
cap. 21.

2. Par. 29. b
Ibid. 11. d
Ibid. 9. c

Munditia
debet reli-
giosum.

Isa. 59. a

ordinem

ordinem non attendunt. Necessitas discursum inutile, A
ordo in ordinationis confusionem excludit. Discursus
igitur per domum, per hortum & extra domum, qui
magnum est instabilis mentis indicium, caute vitet. In
domo, nec scilicet per officinas de loco ad locum, de fra-
tre ad fratrem inutiliter euagentur, aut loca rumoribus
audiendis vel colloctionibus apta frequentent: sed in
locis sibi concessis, ut sunt Ecclesia, cella, capitulum, si
extranei affuerint, vel aliis locis, si qua sibi fuerint spe-
cialiter deputata, cum silentio residet. Officinis priuatis,
puta ubi cibaria preparantur, infirmi vel hospites re-
creantur, aut fratrum congregationi, vel comedibus
& bibentibus se nullatenus ingerant non vocati. Erubes-
cant precipue ad refectum mensam accedere, vel eis
nisi pro euidenti ministerij necessitate assistere. Efficitur
est hominis, non erubescere comedentes. Verumtamen si
quando eos loca sibi non concessa, necessitas adire co-
pulerit, ad ostium pulsare aliquantulum possunt, ut ali-
quis egrediatur ad eos, vel ut ipsi vocati securius & ho-
nestius intrent. In hortum non eant absque licentia, ni-
si eos vel ab aliquo professo mitti contigerit, aut voca-
ri: loca sua ad postquam ab eo recesserint, vel eius nego-
tium fecerint, quam citius reuersuri. Verumtamen eorum
instructor iuxta superiorum dispositionem nunc hos,
nunc illos, aut etiam omnes simul ad spatium in horto,
causa recreationis vel alicuius bonae collationis, poterit
per se vel per alium fratrem professum, cum expedire
viderit, vocare. Tempore probationis domum exire, pro-
pinquos suos visitare non curent: nec enim inter cog-
natos & notos Dominus inuenitur. Vnde Bernardus,
Quomodo te bone Iesu inter meos cognatos inueni,
qui inter tuos minime es inuentus? Si quando domum,
quamuis de superioris licentia exeunt, nihilominus tam-
en id ipsum significant suo instructori: quod & de suis
aliis notabilibus factis obseruent. Ordo circa incesum
est religioso in conuentu specialiter seruandus: ut in pro-
cessionibus fratrem sibi collateralem attendat, ut chori
sui partem in refectorio & in claustris, cum pro gratiis
ad Ecclesiam itur, in omni teneat loco: nec se ad cho-
rum alium vel in refectorio, vel in claustris, seu alibi transfe-
rat, nisi causa rationabili perurgente. In Ecclesia vero in-
ter pulpitem in medio chori positum & altare, dum ma-
xime ibi aliquid dicitur, non facile transeat; nisi forte
alibi liber non pateat transitus: & tunc ab ipso pulpito
transiens, & inclinans ne pulpitem videatur venerari,
non ante ipsum directe, sed a latere decetius inclinabit.
Est & ordo reuerentie & decentie in incesu, ut non pas-
sim seniore iunior antecedit; aut quando vitari facile
potest, frequenter & nimis propinquos ei transitus faciat
ante ipsum. In Ecclesia quoque inter ministros altaris,
subdiaconum videlicet, diaconum & sacerdotem in of-
ficio suo solemniter celebrantes, nec non & ante fratres
infra deambulatorium sedilium, & formarum minus
honeste preter necessitatem transitur. Sed illud deam-
bulatorium intraturi, ad vacua debent sedilia per in-
troitum sedilibus ipsis propinquiorem accedere, nisi
ob aliquam personarum reuerentiam, si forte inter-
medie fuerint, sit aliter faciendum.

CAPVT XXIV.

De Disciplina in gestu membrorum.

E St in aliis membrorum corporis, siue oculorum, si-
ue oris, siue brachiorum manuumque officiis disci-
plinam studendum: de quibus adhuc aliqua breuiter sup-
ponetur. Amatores igitur honestatis, oculos ab inordi-
nata euagatione & exultatione in mensa, & in choro
precipue diligenter custodiant. Scriptum est enim, Oculi
stultorum in finibus terrarum: Et, Dilatatio cordis exaltatio
oculorum. Leuat quidem Propheta oculos ut petat auxi-
lium: Dominus ut impedit. Tu quoque si locum, causam,
& tempus considerans, tua vel fratris necessitate oculos

leuas, non solum non culpo, sed plurimum laudo: hoc
enim excusat miseria, illud commendat misericordia.
Sin alias, non Prophetarum, non Domini, sed Dinæ, aut
Euz, immo potius satanæ te imitatore dixerim. Non
sint in risu faciles, nec in voce clamosi. Cachinnus pre-
cipue grauitatem religiosi plurimum dehonestat. Vile
propterea est religiosum virum, ut puerum cachinnare. Non
licet religiosum virum dissolutis labiis risum proferre,
sed hilari vultu cordis hilaritate prætere. In datione
pacis labia semper claudant, quibus apertis turpiter ex-
hibetur. Nares non in aliorum aspectu, sed ad partem
cum duorum tantum aut trium appositione digitorum
emungant. Seorsum etiam spuendum est, maxime in
conuentu fratrum; ne loca publica, siue in choro, siue
alibi spuro foedentur, & adstantium oculi offendantur.
Paret quidam in ipso chori deambulatorio, ad pedes
suos palam fratribus spueri, nec pudere. A notabilibus
corporis seu membrorum extensionibus, quæ cum of-
ficionibus vel aliis non sine quadam inhonestate fieri
solent, omnino abstineant. Tunc enim sunt corpus &
brachia comprimenda, ne cum huiusmodi pigritia ex-
tendantur. Honestum incongruum viro, pigra membra
distentione resolui. Dissolutiones fugiant manuales;
grandia namque causa periculat, soletque lusus ludo
accidere corporali. Et post comestionem precipue se
a iocositate notabili, & multiloquio studeant temperare.
Siquidem licet omni tempore dissolutionis leuitas sit vi-
tanda, post refectorem tamen, vel alias cum solo fratre
& iterum coram conuentu turpius agitur. Turpissima
est dissolutio in conuentu. Ad hæc alium quempiam
preter necessitatem ad cingulum vel manum accipere,
flores, fructus, vel baculum in manu otiose gestare, cin-
gulum inter digitos voluendo rotare, honestati non
consonat, immo lasciuie signum quodammodo præcedit.
In lotionem manuum, quando de vase manuali aqua re-
cipitur, vas ipsum nunquam a parte superiori, precipue
manibus distillantibus, sed per ansam potius, vel a late-
re, vel a fundo accipiat, ne guttis manuum aqua residua
sordidetur. In lecto se honestissime iacendo componat:
nec resupini iaceant, nec genua leuando, calcaneos iun-
gant ad tibias. Hæc & similia non sunt, ut minima tem-
ere aspernanda. Clara nonnunquam conuersationis in-
signia, quædam in minimis obfuscant ineptæ. Plerum-
que modicis paulatim per incuriam subrepentibus
maculis, tota morum congeries inquinatur.

CAPVT XXV.

De disciplina circa habitum seruanda.

Disciplinam in habitu potest tam circa pannum, quæ
circa formationem, & munditiæ conseruationem
attendit. Circa pannum: ut non sit pretiositate, molli-
tie, & subtilitate notabilis. Vestis pretiositatem etiam mu-
lieribus Petrus interdicit. Porro qui mollioribus vestiuntur
in domibus regum sunt. Inter diuites palatii & pauperes
claustris, debet esse differentia. Molliora vestimenta animi
molliem indicant. Molles (ait quidam) molliora qua-
runt. Subtilitas & nitor, reprehenditur in bysso diuitis
epulantis. Nimia panni subtilitas, etsi non pretiosa, ni-
hilominus tamen in proposito poenitentiae vitiosa. Sit
curæ nouitii pannorum pretiositatem, subtilitatem, &
incongruam religioni molliem non curare. Vereantur
& renitentur ut possunt, mutari ipsorum sanctorum de
vestium vilitate censuram, & vitiosam consuetudinem
induci. In signum sunt panni tui Domine Iesu, sed in
signum cui a multis usque hodie contradicunt. Hone-
sta exigit vestimentorum formatio, ut non sint nimis la-
ta vel stricta. Amplitudo vel longitudo vestimenti su-
perflua, siue in manicis, siue in caputis, siue in collatio-
caputis est admodum fugienda. Sed nec aperturis quibus-
dam circa cingulum, vel alibi, aut curiositatibus aliis qui-
buscunque est habitus deformandus. Coaptatio quædam re-
ligiosa decens, quædam indecens. Indecens est si præter

Ex Bern.
tract. de gra-
dib. humilita-
tis. ubi de cu-
riositate.
Gen. 34. a
Ibid. 3. a
Risus reli-
giolus.

Ber. in for-
mul. honesta
vita, in fine.

1. Pet. 3. a
Mat. 11. a
Ber. de concor-
dantia sta-
tuum religio-
sor post mod.
Luc. 16. c

Luc. 2. b
Ber. ser. 4. de
Natali Do-
mini in prin.

Vestis com-
positio.

De lotione
pedum.

Refert A-
thanasius in vi-
ta sancti An-
tonij.

morem religionis fuerit curiosa: vt verbi gratia si caputij A collariū, quadam in gyro replicatione iuxta mundano- rum consuetudinem coaptetur, aut curiose ipsum repli- cetur caputiū circa genas. Decens est, quando non cu- riositati, sed honestati deseruit, vt videlicet vestis hone- ste portetur, & honeste pro loco & tēpore disponatur: vt honeste portetur succingenda est æqualiter & decē- ter. Si enim ex vna parte notabiliter pendere permit- tatur, vel in aliis preparatio debita omittatur, fatuita- tem vel negligentiam, vel hypocritism sapit. Aptanda est vestis maxime circa pectus per applicationē ad col- lū, ne collū ipsum vsque ad pectus, vel interiores panni hominum aspectui exponantur, quod irreligiosum est valde. Cauendum est circa portandi modum, ne quis pereffluat: vt si os sub caputio, vel mentum abscon- dat: Si dominarum more tunicam à lateribus tenendo B incedat, aut manū in sinu tenens tunicæ manicam exte- rius pendere permittat. Quando enim manum in si- nu vel ad oram ponere cogit necessitas, à manu al- tera præsumpta tunica cautius est tenenda, ne pendeat indecenter, vt manū in sinu teneri vix à proxime astan- tibus percipi valeat. Ambas autem manus in sinu tenere quam irreligiosum sit, palam omnibus est: cum vnā vel diu teneri vix excusat ipsa necessitas. Emortui est corporis, membrorumque officia exequi non valentis, manicas non regere defluētes. Et quidem cum interius à sua custodia soluitur mens, & membra foris ad om- nem actum inordinate mouentur, & tam in vestibis, quam in aliis disciplinæ cura negligitur, incompositio corporis qualitatem indicat mentis. Sunt & alia circa modos portandi vitanda. Sunt (inquit quidam) stulti, qui quodam officioso artificio, vestimenta sua circa se componuntur. Alij iactando & ventilando pannos suos C leuitatē mentis suæ, ex ipsa sui habitus mobilitate ostē- dunt. Alij incedentes sinuoso syrmatē terram verrunt, & lumbis dependentibus, immo retro consequētibz cau- dis, in similitudinem vulpium vestigia sua obducunt, & quocumque perrexerint, quasi turbo tēpestatis pulue- rem concitant. Dispositio habitus aliquando ratione operis, aliquādo ratione cōsortij variatur, respectu quo- rum habenda est consideratio disciplinæ. Ad exercitiū operis tam propter expeditionem, quā propter custo- diam munditiæ, honesta, pro vt res exigit, preparatio vestis requiritur: vt scilicet quantum necesse fuerit, suc- cingatur. Manicæ vere retrahantur, & pro vt expedierit, cōponantur, ne super manus, vel super rem ipsam quæ tractatur, recidant indecēter: præcipue ad priuatas cus- todientiæ sunt manicæ diligenter. Dispositio huiusmō- di tolerabilis, immo commendabilis est in priuato, quæ tamē in publico maxime corā extraneis non est decēs. Quando ergo coram extraneis aut corā conuentu pro- ceditur, quantum res patitur, ad dispositionem cōmu- nem est habitus, tam in manicis, quam in aliis reuocā- dus. Caput si nudum fuerit, caputio congruit operiri. In omni siquidem publico loco, siue chorus, siue refecto- rium, siue alius fuerit locus, fratrum congregatione præ- sente, & multo magis inter extraneos, operto decenter capite, religiosus incedat, nisi ob reuerentiam alicuius ministerij vel personæ aliter sit agendū. Non est tamen caputium siue coram fratribus, siue coram extraneis, ni- mis in capite sine rationabili causa profundandum. Operta sub caputio facies, quandam hypocritism notam infert, & aliorū in se oculos sua singularitate conuertit. Decet ergo caput in publico, nō faciem operiri. In lo- tione quoque pedum ille cui pro Christo tale mini- sterium exhibetur, operto si potest commodè capite, humiliter & sine multiloquio debet esse, & charitatis obsequiū cum timore ac deuotione suscipere. Nec debet quis ibi vel alibi tibias nimis exponere: sed magis tunica circumcingere diligēter. Turpe est enim religio- sis personis, carniū nuditate occurrere. Cauet omnis honestus ne eius vnquam appareat caro nuda, nisi quantum compulerit necessitas manifesta. De sancto Antonio legitur, quod cum necesse haberet fluuium

transuadare, rogauit socium suum, vt paululum à suo separaretur aspectu, ne suam inuicem corporis nudita- tē vterque conspiceret. Recessit socius: nihilominus tamē ille seipsum cum nudare se velleret, erubuit. Ipsum ta- men hæc cogitantem, in alteram fluuij ripam virtus di- uinā transposuit. Hanc haud dubè honestatem Domi- nus acceptauit. Pannos quoque interiores, & quæ ultra communem seu regularem formā, siue in vestibis, siue in aliis indulgentur, quantum necessitas patitur, occul- tari oportet. Vnde nec almutia palam extra caputium religiose portantur. Restat de vsu habitus continua- tione, & munditiæ in eo conseruatione videre. Vfus habitus, pro vt habitus, pro speciali signo religionis accipitur, continuus debet esse: vt religiosus frater non sit, vel modicum sine ipso, nisi necessitas euident eum cogat. Sæcularis personæ nuditas, & religiosus sine ha- bitu comparantur. Cauendum etiam ne habitus dum sedetur, aut genuflectitur, aliquam inquinamētī macu- lam contrahat. Et si quam propter aliquam causam ali- quando contraxerit, vel propter sudorem, mundificari citius debet maxime si in loco fuerit apparenti. Propter hoc immunditia illa quæ in oris caputij circa genas contrahitur ex sudore, debet cum diligentia removeri. Fœda est religio, quæ innititur fœderati, culpatur qui- dem & cultus munditiæ nimius & neglectus.

CAPVT XXVI.

De disciplina in officinis inter fratres.

D Enique in officinis, maxime in refectorio, in ora- torio, dormitorio, ceterisque quæ consuevit fre- quentare cōuentus, etiam ad latrinas disciplinate se ha- beant & quere. Nunquam per susurrium & tumultū, occasione operis alicuius fratres orantes, studentes, aut quiescentes impediunt. In oratorio nemo aliquid agat, nisi ad quod factum est, vnde & nomē accepit. Vnde si forte aliquid etiā præter horas statutas, si eis vacat, ora- re voluerint, non eis sint impedimento, qui ibi aliquid agendum putauerint. Cum per dormitorium fratribus quiescentibus vadunt, non plane, immo quasi futrue incedāt. Parando lectum vel alio quouis modo, quies- centes reprehensibiliter inquietant. Surgentes à lecto, ipsum decenter operiant, ne velut irrationabilium cu- bile remaneat imparatus. De priuatis loqui, si cui turpe videtur, turpius nouerit ibi turpe aliquid committi. Ibi non congruit, vt quasi mōx gelicidio perituri, amictus accessorij sarcinam deferant. Ibi religiosus cum summo silētio & operto profunde capite debet esse. Ibi confa- bulari, & præter necessitatem hac & illac capite disco- operto respicere, religiosorum esse non dixerim, sed scur- rarum. Ibi seruanda in manuum & vestis dispositione honestas. Ibi honestus quisque diligenti opera cauet, ne per ipsum, aut per eius incuriam aliquis offendatur. Ibi cauendum est eis, ne stantes vrinent, vel à loco minus honeste recedant. Sed nec per horum est facile vrinā- dum, vel alibi vbi à sociis, aut ab aliis videri possint: quia, vt ait quidam: Multa possunt honeste fieri, quæ non possunt honeste videri. Denique singulis ad disci- plinam per singulas officinas & loca spectantibus, vix aut numquam singulariter posset edisseri. Ad multa ta- men haberi potest disciplinæ consideratio ex prædictis. In ostiis aut officinarum, aut vbi fratrum communis est transitus, maxime circa priuatarum introitum, vnde ad necessaria euntes & redeuntes respici possunt, nunquā honesti fratres faciant statūnem. Quando etiam: intrāt & exeunt, officinarum secretiorum ostia post se clau- dant: ne superuenientes extranei & intrantes, fratres in- ueniant imparatos. Nunquam extraneos licet familia- res ad visitandum officinas inuitentur. Si quando tamē ad aliquorum instantiam eas ostendere permittantur, domos tantum communiore, non intra per singula lo- ca, seu angulos peragrandos: sed b ostiis expedire, quan- tum honestas permiserit, ostendentes, quidquid eorum

Habitus
non depo-
nendus vn-
quam.

Aug. in Re-
gula. cap. 7.
Oratorium

aspectui

aspectui subtrahere poterunt, subtrahant & furentur. Non est religio, vbi omnibus omnia patent. In locis communibus, vbi fratrum occurrerit frequentia, nullo modo detineant aduentantes. Infirma hæc paruulis exprimens, grandium oscilla non vito: sed vbi proficit parui ducendus est illusor.

CAPVT XXVII.

De modo conuersandi in omni loco secularium.

Nunc videndum est qualiter in villa, itinere, Ecclesia, domo, locutione, & comestione sit nouis fratribus inter extraneos conuersandum. Si quando exeit domum, habenda est eis custodia disciplinæ respectu societatis & sui. Societas & solatium, & honestas religiose conuenit dignitati. Propter hoc in villa, præcipue tenioris, cum quo fuerint, vestigiis semper inhærentes, se ab eo etiam sub vno tecto nullatenus separent: quin ad minus videri semper ab ipso libere possint. Seipsum autem quantum ad circumspectionem, locutionem, habitus & membrorum dispositionem in disciplina contineant. Non circumspectant in vicis ciuitatis, vnde Sapiens docet: auertant oculos suos ne hauriant vanitates. Et à secularium collocutionibus prudenter abstineant. Manus suas religiose componant. Nunquam inter homines discooperto capite, vel almutiati vel alias indisciplinate incedant. Sed nec secularium vel religiosorum domos subito eis ignorantibus introeant: sed vocando ab ostio, vel pulsando, seu alias quoquomodo propositum seu voluntatem ingrediendi pronuncient. Vir eruditus, ait Sapiens, foris stabit. Sed nec sine ductore per secularium domos, vel per religiosorum officinas est vagandum.

CAPVT XXVIII.

De modo obseruandi in itinere constituti.

Si fuerint extra domum in itinere constituti, & quantum ad societatem, & quantum ad seipsum caute se debent & religiose habere. Quantum ad societatem, debent sibi à mulieribus, à scurris, & ratione periculi à personis de maleficio notatis attendere. Talium personarum societas singularis, religiosi viri nisi forte ad horam pro salutis animæ causa, non conuenit. Debent se tamen prudenter à consortiis huiusmodi segregare. Ipsi autem fratres in itinere se ab inuicem non debent nimis disiungere, quin ad minus mutuo se videre & audire facile possint. Non est turum aut decens religiosi quos congruit binos ire, alterum ab altero longius separari: talisque separatio eis in periculum, & occurrentibus cedit in scandalum. Quantum ad seipsum debent in factis & verbis disciplinate se gerere. In factis debet honestas, deuotio & discretio apparere. Propter honestatem dissolutiones tam manuales quàm alias, quæ cursitatio vel aliter quomodolibet fieri possunt, penitus vitent. Multa enim ex hoc inconuenientia (vt expertum est) possunt sequi, hominibus frequenter, de quibus non aduertitur, videntibus quæ aguntur. Non sunt brachia notabiliter denudanda, nec vestes nimium succingendæ, vel aliter irreligiose tenendæ. Ceterum ad deuotos pertinet fratres Ecclesiis quando transeunt iuxta ipsas; necnon & crucibus, deuotis inclinationibus reuerentiam exhibere: cæmeteria vero absque oratione pro defunctis nullatenus pertransire. Discretionis est, agenda quæ præuia deliberatione metiri, & non agenda cauere: quia qui de futuro nihil præmeditatur, in omnia incautus incidit. Moderandus est per senioris consilium labor itineris, ne spiritum deuotionis extinguat. Audienda est Missa, sanctæque exhortationis pro populo si affuerit, sermo officij deuote soluendum, ne fratres se magis cursores quam religiosos exhibeant, & contra religionis propositum de accessario principale facere conuincantur. In

solemnioribus festis est ab itinere cessandum. Cauenda est per vias dormitio, tanquam periculosa & indecens: nec est tarde vel apud infames hospitandum personas. Disciplinam verborum debent attendere tam in materia, quam in sono. Si occurrerint homines, debent eos humiliter salutare. Seniorum erit contineri, tribus & his cum quibus aliquando loqui contigerit, aliquid ad ædificationem vel consolationem proponere. Peccantes in eorum præsentia non rigide, sed cum modestia & humilitate corripere, & ad bonum per rationes & dulcem allocutionem inducere, & quodammodo omni creaturæ sanctum Euangelium prædicare. Sanctus Philippus Eunuchum in itinere baptizauit. Beatus Martinus latronem secum itinerantem conuertit. Si vero non affuerint homines, de Deo verba fratrum conuenit esse: ipse namque itinerantibus & loquentibus de se discipulis, iterationis factus est comes. Tunc exempla patrum, vel alia quæuis bona, quæ vel accendant affectum, vel saltem instruant intellectum, sunt ad laboris alleviationem narranda. Turpissimum est nescire tempus, nisi friuolis & fabulosis narrationibus detinere. Vnde tacetibus de te Domine, quoniam loquaces muti sunt. Solent fratres litanias, psalmos penitentiales, canticum graduum & similia, aut simul aut singulariter frequentare, & maxime ante tertiam: aut certe in sanctis meditationibus occupari. Denique quoties mutue collationis verba interueniunt, sonum omnino decet esse demissum. Proinde clamosam locutionem, quæ nunquam decet religiosam personam, penitus vitent: maxime inter fruteta & nemora existentes. Si quidem iuxta vulgare proverbium, Nemus aures, & campus seu planities oculos habere dicuntur. Ab omnibus ergo quæ coram secularibus dicere nolunt, in locis dumosis & nemorosis omnino abstineant: nisi forte aliquid quasi sub silentio & Latinis verbis dicere velint. Miserabiles confusiones quibusdam misus cautis, pluries ex hoc accidisse feruntur. Non cantet in itinere, maxime in cantu secularium cantionum aliqua licet bona, cum laici non intelligant nisi sonum. Et præter hæc religiosum non decet in cantu extraordinarie vocis efferre. Si qui forte dissolutiones, aut clamosas disputationes, vel borum altercationes, vel alia, quæ offensionis materiam extraneis dare possunt, vitare inter homines negligunt, nequaquam eos timoratos dixerim, aut zelum religionis habere. Qui religionis suæ scandalo non occurrat, honori proprio detrahit & saluti. Qui fidelis religionis est filius, nequaquam eius scandalum parui ducit.

CAPVT XXIX.

De modo conuersandi in Ecclesiis secularium.

Peruenientes ad religiosorum vel secularium loca, cum ad Ecclesiam si in loco fuerit, veniunt, in ingressu Ecclesiæ illum secum versiculum memorantes. Introibo in domum tuam, adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo. Et nudato capite signum crucis super se cum reuerentia facientes, ante altare vel in alio loco orationi congruo, ad quem declinauerit senior, prosternere se humiliter debent. Vbi quantum Deus dederit deuote orantes, pariter ab oratione surgentes, procedere poterunt ad ea, quæ necesse habuerint iuxta propositum exequenda: Ecclesiam namque sicut Evangelici & Ecclesiastici viri, semper prius, si comode possumus, visitare debemus: sanctotum Patrum qui nos in ordine præcesserunt, immo ipsius Saluatoris exemplo, quem beatus Evangelista Matthæus, Hierusalem ciuitatem ingressum, refert templum Domini adiisse. Super quem locum dicit Expositor, quod ingressus urbem primo templum adiit, datus formatum religionis: ut quæquo imus, primum deum orationis, sibi est, adeamus. Missam etiam solemnem vel alias diuino officio cum extraneis assistentes, gerant se humiliter & honeste. Non stent in sedibus suis velut magnates, aut quasi laici lassii, de officio non curantes: sed

Vbi sit hospitandum.

Mar. 18. 6

Act. 8. 9.
Sulpit. in vita sancti Martini, paulo post princip.
Luc. 24. 6
August. 1.
conf. cap. 4.

De Deo loquendum in itinere & orandum.

Nemus aures, campi oculos
Bern. ep. 14.
meminit promer. ante med.
Non cabtandum in itinere.

Psal. 5. 6

Ecclesia omnium primo adeunda.

Mat. 11. 6
Ioan. 2. 6

Glossa ordinata in Mat.

ad

sed ad librum si necesse fuerit honeste poterunt accedere officiantes, cum maturitate tamen ac modestia tam in voce quam in gestibus observata, humiliter iuuent. Quod si propter euitandum discursum ad librum non duxerint accedendum, nihilominus tamen communia quæ nouerint, poterunt cum aliis honeste sine nimia uocis exaltatione cantare. Ad cantandum autem aliquid sequestratum, sicut est Alleluia, responsum, vel aliud quodlibet, nequaquam cum secularibus se combinēt, si vitare poterunt bono modo. Tunc etiam non solum in prædictis, verumetiam in honesto se habendi modo, quantum ad disciplinam aspiciendi, loquendi, habitus & uniformitas, honestatisque custodia est habenda. Reprehensibile est ibi vagis circūspicere oculis, aut colloctionibus dum Missæ officium celebratur intendere: quod tunc etiam secularibus clericis ius Canonicum interdicat: aut per aliquam rē, habitus secularitatem prætere. Vnde ibi non decet caput inter homines extrahi, nisi ad Euangelium, vel ad alia pro quibus ex approbata consuetudine cōmuniter fieri consuevit. Denique propter uniformitatem, dum intersunt officio solliciti sint circa duo. Vnū est ne diuersitate sua in his quæ ab honestate non discrepāt, alios scandalizet: ut videlicet ad Magnificat in vespers, ad Quicumque vult, in Prima, vel ad alia huiusmodi, cæteris cum reuerentia stantibus, ipsi non sedeant, licet illud officium tunc ipsi non dicant. Aliud est, ut in stādo, sedendo, & se prosternendo sint inuicem uniformes, ut pariter stent, sedeant & se prosternant. Qui cor vnum & animā vnā debent habere, diffformes exterius non debent esse. Vniformitas morum, vniformitatem iuuat & indicat animorū. Senioris consuetudini debet se socius humiliter conformare. Religiosorum morem cum eis officiantes seruamus, cum aliis inclinationum ritus ignaris, festiuo tempore ad omnes collectas vultu ad altare verso cum reuerentia stantes: ad B. Virginis & Sanctorum duntaxat, qui speciali ex more veneratione colūtur nomina, inclinamus. In feria vero simus ad omnes orationes prostrati. Ad præfationem semper, & quando dicitur Agnus Dei, moris est stare. Verumtamen si quando apud extraneos duxerint celebrandum, modum ordinis sui in celebrando vniformitatis occasione non variant: nec ipsum dimittant, nisi aliter facere cogat necessitas: ne velut instabiles & modum proprium non habentes, cum variis Ecclesiarum consuetudinibus temerarie varientur. Possunt tamen in benedictionibus post Missam, iuxta morem patriæ faciendis, & in omnibus huiusmodi quæ modo non præiudicant regulari, Ecclesiarum in quibus fuerint, consuetudines observare.

CAPVT XXX.

De disciplina in hospitio seruanda.

IN hospitij domo cum fuerint, studeāt se in omnibus gerere humiliter ac prudenter circa custodiam disciplinæ: humilitatem erga personas in conuersatione ostendant, personis maioribus humiliter deferant, personis humilioribus & pauperibus tanquā confratribus suis, socialiter & benigne loquantur. Conuersatio quoque signum aliquod superbiam non prætendat. Nunquā ad prima se ingerant loca, nec tamen ad ea vocati prorsus refugiant. Senioris tamen fratris, quem præponere debent, semper in omnibus honore seruato. Quod honori vel certe deliciis deferuire videtur, humiliter utique declinat, & honesta modestia recusatur. Vbi autem senioris, aut sociorum accedit instantia, cedere magis quam diutius repugnare oportet. Parendo potius quā obstinatius repugnando, seruatur humilitas. Reprehensibilis difficultas, vbi palam nutui obuiatur senioris. Lectos secularium non ascendant indifferenter per diem: nec familiam hospitij obsequiorum exactione molestant. Decet pauperes paucis esse contentos: ipsique necessitati est pro loco & tempore detrahendum. Nunquam hospitium familiaritas, vel alicuius affinitatis

A propinquitatis presumptionem inducat: ut in domo præcipere, curiosa quærere, aut de factis domus, vel familiaris indagandis, vel disponendis se iterum intromittere velint, qui propriæ rei familiaris curam ut Deo seruiant libenter, abiecerunt. Prudentiam quidem necessariam habent, ut sint in sui custodia circumspēcti. Vnde Apostolus, In sapiētia, inquit, ambulate ad eos, qui foris sunt. Et Dominus, Cauete, inquit, ab hominibus. Caute ergo in disciplinæ censura non solum in publico, verum etiam in priuato se habeant. Nullum, ait quidam, putaueris locum sine teste. Narrabat quidam frater, se in quibusdam secularium domibus, occultas deprehendisse fenestras, per quas ea quæ in domibus illis existentes agebant ipsis non percipientibus poterant aperte videri. In ætate meridiano tempore dormitionis iacentes, aliquod si possunt super habitum operimentū, saltem vsque ad cingulum habeant: ne quando dormiunt eos indecenter quidem inter homines discooperiri contingat. Erubescenda nimis quibusdam ex hoc accidisse feruntur. Habenda ubique prudentiæ circumspēctio & cautela circa personas, loca, negotia, & res si quas habuerint reponendas. Circa personas, ut se nimis hominibus non committant, quantumcumque familiares fuerint, aut propinqui. Attendant sibi in omnibus quæ dicunt aut faciunt. Spiritualis ille qui omnia diiudicat, & ipse à nemine iudicatur, omne opus suum trina quadam consideratione præueniet. Primum quidem, an quod possit licet, denique an debeat: postremo an expediat. In omnibus semetipsum sicut Dei ministros exhibeant. Sint in aspectu, gestu & omni actione sua serij, religiosi & modesti sicut decet sanctos. Verumtamen modus quidam est religionis: superstitiosum ideo esse nimis non oportet. Dabit congruum inter homines modum discretio personarum. Status & qualitas hominum differens, differentiam exigit conseruari. Habet se prudens cum differentibus differenter, cum omnibus tamen caute. Erit simplex non stolidus, humilis non deiectus, mansuetus non blandus, hilaris non lasciuus, affabilis non vaniloquus, aut scurrilis. Quinimo interest sapientis, sic, si res exigit, à rigore interdum remitti, ut modum tamen modestiæ nec in ipsa remissione dimittat. Potest grauitatis censura remitti pro tempore, non dimitti. Imputanda tamen remissio, vbi nulla decentiæ vel utilitatis intentio. Prudens Domini seruus, utilitatis fructum ex sua nouit remissione afferre. Ad hoc quoniam attendenda est honestis congrua personarum honestas, honestioribus semper adhæreant. Mulierum tam propinquarum quam aliarum caute prout poterunt societatem declinent, earumque familiare nimis obsequium & tactum omnino refugiant. Nulla ratione sustineāt, quod pedes sibi à muliere lauentur. Nudam autem manum mulieris tangere, vel ad eius caput vel corpus vbi libet absque necessaria, & euidenti causa manū extendere, ab omni prorsus religionis honestate quis dubitat alienum? Quando religiosus cum muliere sedet, aut loquitur, manus suas occultare & ad se retrahere debet, quas etiam quando cum personis extraneis loquitur simul iunctas, & velut inuicem colligatas, vel alias religiose decet haberi. Locutio disciplinam requirit. Nunquam mulierem quantumcumque sibi affinitate coniunctā, siue sororem, siue neptem, quantumcumque pueriles, sed nec facile matrem propriam osculentur. Fugiant omnino feminea oscula milites Christi: cum osculum etiam viris offerri non debeat: nisi forte vbi de proprio patre vel aliis honestis personis, moris exacti, sine scandalo vitari non potest. Religionis personam, religionis honestas os indifferenter osculis cōmunicare non patitur. Denique periculo animæ mulierum habetur societas. Igitur (ut docet quidam sanctus) ubique gustanda est cum mulieribus, non continuanda præsentia: sed quasi transeunter feminis exhibenda est accessio quodammodo fugitiua. Tutius est non posse perire, quam iuxta vericulum non perisse. Illum

Seniori se conformet iunior.

Parendo seruatur humilitas.

Matth. 10. 6
Colos. 4. 6
Matth. 10. 6
Nullus sine teste locus.
Seneca lib. de morib.

1. Cor. 2. d
Considera an liceat, de-
ceat, expediat.
Ex Bern. 3.
de confusione
in mod.
Eph. 5. 6

Mulierum tactus & obsequia non admittenda.

Mulierum colloquia vitanda.

Vide S. Bonau. in hist.
S. Franc. c. 5.
Sententia D. Hieron.
10. 1. ep. 47.
paulo post princip. qua incipit.
Retulit mihi.

De vitando
suspecto con-
tubernio.
Nona.
Simile quid
contigit S.
Bernardino
Senensi.

Prim. II. 8

Impius est
qui propter
parentes cru-
delis est ani-
mæ suæ. Fra-
tres non sint
necij aut
litterarum
baiuli.

Bis ad li-
mam ante-
quam ad lin-
guam sermo
veniat.
Bern. in spe-
culo. Monac.

Secreta or-
dinis non
reuelanda.

lum autem nec castum dixerim, nec honestū, qui mulie-
rem aut tangere, aut tactū eius admittere non abhorret.
Quomodo enim tangere licet, quod intueri non licet.
Ad custodiendam cordis munditiam, exterior quoque
sensuum disciplina est seruanda. Loca igitur quæ peri-
culi vel suspicionis materiam dare possunt: caute de-
clinant: nec soli cum muliere in locis huiusmodi, vel
ad modicum morentur. Domina quædam, ut fertur,
cum duo religiosi ad eius domum diuertissent, alterum
seorsum vocauit in cameram, quasi secreto aliquid sibi
locutura: quem ingressum mox ad turpitudinem pro-
uocans, asseruit firmiter se continuo contra ipsum quasi
ei violentiam inferentem, nisi statim sibi acquiesceret,
clamaturam. Tunc doctus à Domino frater, antequam
mulier in vocē clamoris prorumperet ad fratrem con-
socium, qui cum pluribus personis in atrio domus erat,
alta voce clamauit librum sibi continuo afferri requi-
rens: sicque adueniente fratre, necesse habuit mulier ab
huiusmodi nefaria sollicitatione cessare, & frater ho-
minum confusionem euasit. Nonnulli ob causam simi-
lem confusi turpiter, & verberari grauiter fuisse dicū-
tur. Qui autem cauet laqueos, securus erit: qui autem
non cauet, est aut stultissimus, aut peruersus: nec est
eius excusatio admittenda. De nocte si per domos hos-
pitum ad necessaria exeunt, simul quidem & cum lu-
mine ut filij lucis eant. Ceterum de mundanis sæcula-
rium negotiis expediendis, religiosus temerarie se non
debet intrinicare. Si de animæ negotio agitur, appo-
nendum est quidem & petendum consilium ab his qui
habent officium & peritiam consulendi. Alias non est
militantis Deo, si iterum occasione propinquorum,
vel amicorum secularibus implicaretur negotiis, quæ
mundo moriens abdicauit. Impius est qui animæ suæ
pro parentibus suis est crudelis. Sed nec secularium lit-
terarum ad portandum vel præsentandum alicui præcipi
debent: nisi de ipsarum tenore opus forsitan aliquod
pietatis habente cōstiterit. Nec ueris religiosus expedit,
quod uerborum etiā sine litteris pro negotiis huiusmodi
baiuli fiant, vel internuntij. Sed si super talibus requi-
rantur, hoc per alios quos deceat fieri replicet. Circa re-
rum custodiam, siue libros, siue alia secum detulerint;
nequaquā negligentes existant: sed omnia, libros præ-
cipue, antequā illa deponant de manibus, vel de sinu,
certæ fidelique personæ commendent, quæ à suis &
canibus qui libros, ut experientia docuit, destruunt, &
coopertura nō obstante, corrodunt, custodiat diligenter.
Ipse quoque personæ quibus res huiusmodi commit-
tuntur, sunt super his instruendæ. Noctibus tamen con-
sultius propter pericula, in loco certo & propinquo ha-
bentur. Nam quidam quos recommendauerat libros,
repentino superueniente incendio perdidit.

CAPVT XXXI.

De disciplina uerborum inter seculares.

Disciplinā in uerbo est iunioribus & nouis, præci-
pue inter extraneos obseruanda: ut tarde, caute ac
demissa uoce loquantur. Tarde, ut usque ad interroga-
tionē taceant, interrogati responsionem seniori relin-
quant: nisi forte in speciali super leuibus, maxime ad
propriam necessitatem spectantibus, ut de cibo & potu,
& similibus requirantur. De talibus potest quisque pro
se, non tamen pro socio sine ipsius assensu respondere.
Communem requirit assensum responsio, quæ de cō-
muni necessitate profertur. Caute, ut cum præmedita-
tione loquantur: ut primo bis ad limam, quam semel ad
linguam ueniat sermo: maxime si seniore forte occupa-
to, de ordine, de personis absentibus, de rumoribus, vel de
notabilibus aliis requirantur. De factis ordinis, ut de
modo ieiunandi, de silētiō, vel de aliis requisiti se nouos
in ordine dicant, seniore requirendum præstant, ne
forte dum sapienter & bene respondere se putant,
stultū aliquid & quod omnino dici non oporteat, di-
cant. Secreta ordinis quantumcumque religioso vel fa-
miliari non reuelent nec statutum aliquid publicent;

Anisi quod forte commode celari non potest. Idipsum
autem non statutum, non præceptum, sed tantum ordi-
nis intra domum consuetudinem uocent, ut per eorum
responsum tensionis debitum excludatur extra domū:
ne seculares si quando contrarium uiderint, reputent
fratres sui Ordinis transgressores: cum tamē multa pos-
sint licite ex Ordinis, vel superiorum dispensatione mu-
tari, Ordinem nostrum nunquam ad particularia de-
scendendo, sed si necesse fuerit in generali solum, absq;
aliorum ordinum collatione, vel obrectatione com-
mendent. Pessimus laudandi modus, seipsum cum alio-
rū iniuria prædicare. Pessima uitij corruptela detractio,
quæ animam maculat, Deum offendit, proximum scan-
dalizat. Et quia ut scriptum est, Sermo obscurus in uacu-
um non ibit, & tumultus murmurationum non abs-
condetur his coram quibus detrahatur, scandalū exci-
tatur. Constat autem ubi ueritas & ueritas necessaria in
causa non est: nec licite scandalū quodlibet posse à quo-
libet committi, nec iuste præcipi, nec innoxie cōsenti-
ri. Si de personis absentibus præsertim religiosi sinistre
aliquid suggeratur: semper pro absentiū parte loquen-
tes, nullo modo ad fauendum detractoribus inclinen-
tur. Accidit aliquando quosdam magis ad tentandum,
quā ex animo de his obloqui. Narrabat, ut fertur, senior
quidam fide dignissimus, ad se quandoque sæcularem
uenisse, qui aduersus quosdam religiosos plurimum
inueni videbatur. Cui frater uiriliter se opponens, eum
quoties aduenit, eadem semper constantia repulit, &
incurat pro uiribus excusauit. Miratus oblocutor
beneuolam senioris constantiam, aperuit tandem se id
ad probandum de mutua illorum ordinum charitate
fecisse, adiciens se ordini senioris istius, qui pro aliis
aduocabat, cum quodam prius incuratū ordinis fratre ob
causam similem oblocutum fuisse. Fratrem autem illū
oblocutionis uerba, in primis aliquantulum, deinde
vero remissius refellentem tandem obloquenti cessasse:
super quo idem sæcularis non modicum offensus, apud
illos non esse charitatis ueritatem asseruit, qui ad inui-
cem detractionem admittere non curassent. Denique
religiosus non est, qui detractionibus pascit, aut pas-
cit alienis. Caueant etiam ne sint rumorum, licet bono-
rum & uerisimilium delatores. Religiosos viros passim
rumigeros esse non decet. Falsitas quæ frequentissime
rumoribus inest, vel quæ per secundarios relatores ap-
ponitur, primis earum auctoribus imputatur. Hinc est,

Rumores fuge, ne incipias nouus auctor haberi.

Sint in locutione honesti & serij, nec se in sæcularibus
& ad risum mouentibus uerbis seculares ostendant.
Seruum Dei, de Deo loqui decet: ut fiat quod scriptum
est. Si quis loquitur, quasi sermones Dei: Alioquin
uerba uana, mentis aperiunt uanitatem. Ex abundantia
cordis os loquitur. Circa uocis sonum in locutione at-
tendant, ut prout tactum est alibi, sit demissus pariter
& suauis. Vitiosissimus plane religioso loquendi mo-
dus, si notabiliter suam in loquela comuni uocem
exaltat. Sufficiat ei quod proxime ei astantes possint
loquētis intelligere uerbum. Sapientis est loqui suauiter,
& demisse. Nox autem amplioris uocis depressio-
nem requirit. Nox est tempus silentij & quietis. In
nocte maxime post completorium in alta (ut prius)
uerba erumpere, silentij grauitate neglecta, secularium
est, religionis non curantium honestatem. Proinde
honesti fratres ubicunque fuerint, religiose semper
in quibus poterint, ac si essent in fratrum collegio cum
silentij sui obseruatione permanebunt.

CAPVT XXXII.

De disciplina comedendi inter seculares.

Precipue decet, ut cum extraneis comedentes
honeste se habeant: ut nec in cibo, nec in mo-
do comedendi, vel mora, aut in aliis quæ disconue-
niunt super mensam, ut est uerborum multiplicatio:
aut exterior corporis, vel habitus dispositio inhonesta;
possint de irregularitate notari. Circa cibum attendant;

quod

Sup. I. c.

Bern. op. 7.
qua est ad
Adam mona-
chum in med.
Absentem
semper excu-
sandi.

Detractio
minime reli-
giō admittenda.

Cato.
Sermo reli-
giōsi qua-
lis.
I. Petr. 4. c.
Matt. 12. c.
Sup. cap. 10:
in princ.

Ecol. 31. 6

Potus sit
parcus.Producere
vigilias vel
pertinas de-
hortatur.Hier. 3. 6. e
Ioan. 18. d.Isidor. lib. 8.
de sum. bo.
cap. 42. sen-
tent. 10.
Isidor. ubi
sup. cap. 44.
sent. 3.
Prou. 21. cCibi deli-
ciores non
appetendi.

1. Cor. 4. b

In mensa
non diu mo-
randum.

quod propter quantitatem vel qualitatem, de gulæ A vitio iudicari non possint. De primo Sapiens ait, Vtere quasi homo frugi his, quæ tibi apponuntur: ne, dum multum manducas, odio habearis. Vnde inter sæculares non expedit appositam semper portionem totam comedere, aut penitus euacuare scutellam; ne forte magis id homines voracitati quam necessitati attri- buant. Inter cætera est habenda semper temperantia circa potum. Turpissimum enim est, si de nimia pota- tione notentur. Religionis quivis insignia præferens, meribuli nomen ignominiose sortitur. Hoc vitium hominem coram Deo & hominibus vilem reddit. Ad notam huius vitij fugiendam, cauere debent, ne post refectionem, etiam si vinum sæpius offeratur, frequenter bibant: aut postquam in communi potatum est, seorsim sine urgente necessitate potum in priuato requirant: B nec omnino quod potus ubi dormitur, remaneat, pa- tiantur, post cœnam non sunt ad verba & pocula vigi- liæ protrahendæ. Vigilare ad ignem, sitim prouocat, & bibitare compellit: grauat corpus, exhaurit spiritum, tempus in verbis pene imperceptibili subductione cõ- sumit, tempestiue ad orationem surgere, officij debitum deuote, vt expedit soluere non permittit. Et qui sero sobrietatis non obseruat sententiam, mane frequenter suspenditur à diuinis. Vltatum est hosti, homines ad prunas seducere. Ad prunas, Dominum spreuit Ioa- kim, negauit Petrus. Et ne nobis de nocturna prædica- tione ad prunas, propter fructum vel interrogationes hominum blandiamur, ad prunas Ioaikim quidem au- dit sermones Domini, sed contemnit: ad prunas Petrus de Christo interrogatus offendit. O quoties est seroti- nis necessaria verbis correptio matutina. Mane prædi- cant docti, sero concionantur indocti. Et in his omni- bus honestius alibi quam ad ignem & pocula, prædi- catur. Si hominum instet deuotio pro exemplis, senio- ris intererit providere, vt narratione vna, paucis vel aliis si expedit verbis, instantiæ satisfiat. Veritatem mu- tat interdum causa consilium, nec lex imponitur vn- ctioni. Viranda tamen vigilia, quæ occasionem verbis, aut potationi ministrat. Qui vitium cauere desiderat, vitij occasionem præcaueat. Studeant ergo in cibo & potu sobrietatem seruare, sicut serui Dei & religiose vi- uentes. Sicut omnes cupiditates carnis abstinencia re- secantur: ita omnes virtutes edacitatis vitio destruuntur. Immundi spiritus se ibi iniiciunt, ubi amplius vi- dent cibum & potum. Circa secundum multum atten- dere sibi debent: ne videlicet cibos appetant delicatos. D Qui vinum & pingua diligit, nunquam in virtutum possessione ditabitur. Horum quidem permittitur vsus, abusus & concupiscentia prohibetur. Semper itaque placeat eis lautioribus parcere cibis. De grossioribus ci- bis, & facili vel valde temperato potu, necessitati vtrū- que satisfieri potest: quamquam & ipsa necessitas inter homines sit arctanda. Qui de religione censetur, mode- stiam debet religionis habere: vt sit in temperantia spe- culum aliorum. Spectaculū facti sumus mundo & An- gelis, & hominibus. Felix abstinencia, quæ palato impe- rat delicato. Debet vas cœlesti gratiæ mancipatū, à sæ- culi illecebris abstinere. Non erubescat aqua pro vino petere, si habuerint, temperando: quin potius erubescere debent, si vinum biberint nimis forte. Aquam requi- rere & minus limphato vino, vel modicum semper pro bibentis necessitate apponere, Deo placet, proximum ædificat, religiosum honestat, animæ simul & corpori est salubre. Verum quā turpe sit pauperibus hominibus cibaria querere lautiora, & appositis non esse contētos, de modo præparandi cibum disponere, quomodo præ- pararetur requirere, potum vel cibum aliquem in speciali laudare, vt de iisdem amplius apponatur, aut suas inter extraneos medicinas ostendere, quis sanæ mentis igno- rat? Modus quoque honestus est in comedendo habē- dus: vt non ardentem, aut cum nimia festinatione come- datur, vel alias indecenter. Moram in mensa facere, reli- giosum non est. Caueant ne aliis à comestione cessan-

tibus, ipsi comedendo vel loquendo mensam detineant: cum non sit hominū, sed magis pecudum, super men- sam ruminando diutius immorari. Possunt tamen qui necesse habent caute, cum modestia sibi in principio mensæ aliis communiter comedentibus providere. Ad hoc vbiq̃ (vt ait Sanctus) frenanda est lingua præceptis, maxime in conuiuio: ne scilicet ad loquendum super- flue, vel indiscrete relaxetur. Taciturnitas, ait Hugo, in- ter epulas idcirco necessaria est: quoniam lingua, quæ in omni tempore ad peccatum prona labitur, pericu- losius tamen cum per crapulam inflammata fuerit, ad loquendum relaxatur. Discretionem quoque in verbis, eadem ibi ratio persuadet. Super mensam autem cum socio loqui, aut coram illitteratis, Latinis ibidem vel alibi verbis vti; dominum quoque domus, vel alios quoscumque ad comedendum, vel bibendum frequen- tius inuitare non decet. Subit animo quod quædam matrona cuidā frequenter inuitari dixisse fertur: Fuiſti, inquit, asinarius ruralium & imperitorum, qui sæpe asinos prouocare nouissent esse proprium innuens his, qui inuitationes personis discretionem habentibus in- culcare solent. Oportet etiam disciplinam in corporis & habitus dispositione seruare: vt comedentes se non appodient super mensam, vel accubitando, vel alio quocumque modo inordinato se gerant. Dum come- dunt, caput in caputio nulla ratione profundent, sed aperta comedant facie. Ceterum religiosos & pauperes de mensa aliena viuentes, de portione sibi apposita en- cenia familiæ faciendo, patris familias in domo gerere vices, canes vel murilegos de mensa pascere benedicta, à quo nonnulli etiam abstinent sæculares, non con- gruit. Principalis hucusque incisio nil his notæ impin- gens, qui sub institutionibus aliis militant, aut pro di- uersis locis, & diuersitate causarum, diuersa ordinant instituta. Honestas quidem & sancta omnis traditio, quæ per prudentiam seniorum in timore Dei communiter traditur, communiter obseruatur, proſeſſo ex commu- ni surgit institutione religio, honestas ex ordinatione causatur. Omne ordinatum decorum esse necesse est.

Explicit prima pars speculi disciplina.

S. BONAVENTURÆ
Eximij Ecclesiæ Doctoris.

Speculi ad Nouitios.

PARS SECVNDA.

RINCIPIALI huius opusculi particula expedita, Secundaria hæc pauca epilogat, & supplet quædam, vt qualiter noui disci- puli Christi ad Deum, ad se, ad proximum, & ad res etiam quas aliquando seruare, vel tractare contingit, se habeant: quibus differentiarum indicis de sua conuersione discernant, qualiter denique ipsi ad professionem recepti se gerere debeant, vel breuiter in aliquibus instruantur.

CAPVT I.

De ordinatione respectu Dei.

Ante omnia cor suum per puram confessionem mundatum, dignū Deo habitaculum præparent: illud excolant, illud exornent: nihil ibi sordidū vel ob- scurum: nihil ibi vel ad horam residere, quod dilecti sui oculos offendere valeat, patiantur. Tentationes & co- gitationes malas humiliter & pure confiteri non diffe- rant. Veretur hostis consilium suū ingerere non celati. Prouidendū est eis, vt qui iā sunt superni Regis milites annotati, secum omnino firment & statuāt, se vsque in finē ei fideliter seruituros: nec ullis ab eo tērationibus,

Bern. 4. de
considerat. in
fine.
Taciturni-
tas in mensa.
Hugo à S.
Victor. 10. 2. in
in fin. Men.
ad Nouit.
cap. 28.Pura con-
fessio cor
mundum
Deo faciat
habitaculū.

tribula

Psal. 118.0

In omni-
bus prosperis
& aduersis
Deus laudan-
dus.Intentio
actionum
omnium fe-
ratur in
Deum. Re-
collectio
non omit-
tenda.Mat. 6. a
Psal. 50. a
Psal. 5. a
Prou. 8. bMar. 16. a
Psal. 136. b
Ambr. ser. 43.
lib. 5.
Hexam. c. 12.
prophet.
Auicula: imi-
tandas mane
summo, &
vespere ante
somnia
cantillantes.
Orandum
ex animo.Officium
diuinum
quam deu-
tissime per-
solvendum.Bern. ser. 47.
in Cant. in
fide.

tribulationibus & angustiis deinceps recessuros. Iurauit, ait Propheta, & statui custodire iudicia iustitiæ tuæ. Religionem sanctam, ad quam eos Dominus sua miseratione vocauit, feruentissimo ac fidelissimo studeant amore diligere: & ei tamquam speciosissimæ ac Deo dilectissimæ sponsæ fide inuolubili adherere. Quæcunque sibi siue prospera, siue aduersa contigerint. Deum semper deuotis efferant laudibus, ut siue cespitent, siue cadant, siue aliam quamcunque molestiam seu læsionem incurrant, semper in ipsorum ore resonet diuina laus, semper vel Benedictus Deus, vel Aue Maria, vel aliquid quod ad laudem Dei pertineat, dicant. Et hoc in consuetudinem dicere studeant, nulla vnquam negligentia omittendū. Quidquid speciositatis vel delectabilitatis in creaturis inuenerint, quidquid circa statum humanæ conditionis vel dispositionis acciderit, totū semper assumant in materiam laudis Dei: & de omnibus quæ occurrerint, deuote studeant cogitare. In ipso suarum omnium operationum initio Dominum inuocare, & suam ad ipsum intentionem dirigere assuescant. Insistent orationi frequenter, quæ nouam in horto Domini plantulam fouet, prouehit & confirmat. Discant ergo vna saltem diei vel noctis hora, tempus & otium vindicare: quando ad se reuersi, mentisq; cubiculum introgressi, orent in abscondito Patrem suum, & in corde cōtrito & humiliato vniuersorum Domino familiariter adstent. Mane autē adstabat Propheta Domino: quia qui mane vigilauerit ad Deum, inueniet eum. Subripienda erit carni, & si forte non semper, sæpe tamen somni requies matutini: cum illa hora Christus resurrexit. Tunc est tempus allidendis ad petram paruulis, mortificandæ carni, & recreando spiritui opportunum. Tunc spirituales auiculæ dulcem Deo in cordis organo exhibet melodiam. Ad hæc & aliæ temporis & quietis opportunitates quæ occurrunt, minime negligendæ sunt. Post horas Canonicas non statim oratorium exeant: sed in oratione aliquantulum subsistentes, qualiter opus Dei peregerint cogitent, an tepide vel feruenter: & defectus si quos ibi commiserint tunc emendent, gratiaq; deuotionis se offerant infundendæ; quam si Dominus dederit non repellant. Hoc autem in omni oratione obseruent, ut quod orantes dicunt, ex animo semper dicant: non enim vocibus, sed rebus agitur apud Deum. Porro qui ad orationē est negligēs, suæ nimirum ingrati tudinis & tepiditatis est testis. Frustra profectus virtutum sine oratione speratur. Ad ea igitur quæ ad cultum Dei pertinent, magno & prompto corde accingantur. Ad diuinum officium audito signo, statim omnibus occupationibus omissis accelerent. Si in lectis fuerint, statim surgant nec vltimum aliquatenus signum expectent. Oratione namque aliqua vtiliter præuenitur officium. Qui sic ex studio præuenit, in benedictionibus meretur dulcedinis maioris deuotionis & gratiæ ad ipsius executionem præueniri. Ecclesiam intraturi, manus (si necesse habuerint) lauent. Vestes maxime in die, religiose componant: ne irreuerenter aut indecenter introeant aulam Dei. In Ecclesia Deo psallentes, Creatorem suum totis viribus cum reuerentia debita laudent. Officium suum in choro & extra, non perfunctorie quidem, simiaticis ut aiunt labijs, sed deuote semper & integre dicere studeant, nec aliam ei occupationem admisceant. Cessent manus, oculorum euagatio reprimatur: ut mens ab exteriori cura penitus libera, soli valeat Deo vacare. Dies vel hora quæ negligenter officiata pertransierit, nequaquam vltius poterit reuocari: cum præsertim temporis sequentis officium, suam nihilominus diligentiam & deuotionem requirat. Nec sibi de gratuitis orationibus blandiantur, si circa necessarias quæ primo loco habendæ sunt, desidioli extiterint. Denique iuxta sancti verbum, pure ac semper strenue debent laudibus diuinis intendere. Pure quidem, ut dum psallunt, nihil aliud cogitent quam quod psallunt. Strenue vero, ut sicut reuerenter, ita & alacriter Deo assistant. Non pigri, non somnolenti, non oscitantes,

non parcentes vocibus, non præscindentes verba dimidia, non integra transilientes: non fractis & remissis vocibus muliebri quiddam, balba de nare sonantes, sed virili (ut dignum est) sonitu & affectu voces sanctas Spiritus depromentes. Reuerentiam in officio honesta corporis dispositio, quæ mentis deuotionem non mediocriter promouet, attestatur. In choro non stent in stallis suis molliter, aut quasi fractis renibus resoluti. Quando post psalmum, vel hymnum sanctæ Trinitati reuerentia exhibetur, humiliter & decenter inclinent. Tunc enim tardius surgere, segniter ac difformiter inclinare; ut quando corpore quidem sufficienter demisso, vultus tamen indecenter erigitur, oculis erratice circumlatis: imperfecte quoque ad memoriam Trinitatis, inclinationis, venerationem exsoluere, quasi sit honoris differentia in personis, irreuerentiæ arguit & teporis. Etiam extra chorum stent ad officium, præterquam ad lectiones & officium mortuorum. Specialiter tamen lectionibus plane dictis (de Domina tantum exceptis) irreuerentes & pigros se nouerint, si debitas Deo laudes sedendo veliacendo exsoluant, nisi necessitas euidens cogat. Si quando per viam officium dixerint, etsi non vacat continue dum illud dicunt ab itinere quiescere, saltem ad collectam præcedentium collectiuam, quando omnino tota est in Deum intentio colligenda, in vno stant loco: immo si tempus exegerit & locus permiserit, cum reuerentia genu flectant, ut in oratione communi totum officium venerentur. Dispositio corporalis honesta, deuotionis prouocat affectum & designat. Non frustra sanctus Martinus, oculis ac manibus in cælum semper intentus orasse describitur. Intrinsecos motus gestus exterior attestatur. Quamuis extra conuentum, conuentualis in omnibus disciplinæ non seruetur distinctio: in omnibus tamen religiosi operibus, religionis debet vestigiū relucere. Debent ergo ad opus Dei corpus honeste disponere: ad collectam & Trinitatis memoriam vel modicum inclinare; ordinem in prosequendo seruare, occupationem & interruptionem vitare. Ad Missas postpositis omnibus, tanto maiori promptitudine ac deuotione ministrent, quanto Deo ibi familiariter seruitur. Calicem & corporalia si tetigerint, reuerenter & mundissime tractent: manusq; post tactum huiusmodi antequam apponant communibus, lauent. Corpus Dominicum recepturi, ante ut decet, ampliori confessionis, orationis, & tam à cibis quam verbis temperantiæ studio, acceptum Deo satagant hospitium præparare. Infusam autem ob tanti hospitis gratiam, reuerentiam in gratiarum actione attendant.

Non minor est virtus, quam querere, paria mereri.

CAPVT II.

De ordinatione respectu sui.

Cæterum feruorem sanctum, & quandam debent magnanimitatem assumere; ut ad virtutum exercitia strenui ac deuoti, opera bona frequenter supererogare contendant. Tunc enim vitia fideliter extirpata discedunt, si virtutibus cedant. Alioquin vel subsidunt ad tempus eiecta, vel redeunt; nisi virtutes in locis vitiorum quæ fuerint depulsa, successerint. Non proderit omnia reliquisse, nisi virtutum passibus tota Christum intentione sequamur. Quid iuuat expeditum esse ad cursum, nec currere? exisse ad opus, & operis obliuisci? Non intransib. vineam, sed operantibus merces datur. Et cum in vsu virtutum omnium perfecti esse non valent, in aliqua saltem se studeant specialiter exercere, & illa quantam possunt perfectione obseruare. Feruorem nouitiorum non decent illæ misericordes in seipsis discretionēs, & discretionum dispensationes faciles: quia indulgentiæ suo iudicio non sunt admittendæ, nec tamen reculandæ sunt alieno. A seipso in seipsum, rigida debet esse censura & distincta seueritas. Ad regentem vel consulentem, le-

Reuerentia
est opus in
officio diui-
no.

Sulpit. ep. 3.
ad Bassulam
sub fin.

Prosp. lib. 3.
de vita con-
templ. c. 3.

Mat. 20. 2

In seipsum
rigidum,
in alios lenē
esse oportet.

Seneca lib.
de virtutib.
6. continentia.

Prov. 20. c.

Perfectio
summa reli-
giosi, com-
munia per-
fecte obser-
uare.

Aug. lib. 3.
confess. c. 8.

Superbia
summo opere
fugienda no-
uitis.
Ber. ep. 111.
ad Sophiam
virginem.

Religionis
initium,
linguæ fre-
num.
Iac. 1. d

Extra com-
munem refe-
ctionem ni-
hil sumen-
dum.

Oriandum
nunquam.

Ber. de vita
solitaria ad
fratres de
monte Dei
ante med.

nis & obediens in omnibus humilitas. Si alterum desit, A vel in deside & tepido, non spero cursus perseverantiam, vel in precipitio timeo ruinam. Sint occultatores virtutum, sicut alij vitiorum. Non tamen in precipitio ardua siue multa præsumat, nec sine licentia aliquid notabile attentent: sed à minoribus virtutibus paulatim ad maiores ascendant. Hæreditas ad quam festinatur in principio, in nouissimo benedictione carebit. Communem ordinis obseruantiam sequantur: perfectioni in silentio & in alijs institutis plenius obtinendis insistant; à qua nec exemplari leuium, vel negligentium aliquorum dissolutione diuertant. Optima religiosi perfectio, perfecte communia quæq; conuentualia seruare. Porro hic religionem offendit, qui religionis violat instituta. Turpis omnis pars, vniuerso suo non congruens. Cauet vir constans & honestus, ne consuetudinē ordinis temerarius violator existat. In victu & moribus, nouitatis nota, & singularitatis erit diuersitas fugienda. Ante omnia caueant, ne pro inchoato iam bono subrepat superbia, vt se alijs præferant, & se aliquid esse putent. Perit omne quod agitur, si non sollicitè in humilitate custoditur. Exteriorum gestuū disciplinā nō neglegant. Disciplina ceruicē submittit, ponit supercilia, componit vultum, ligat oculos, cachinnos cohibet, moderatur linguam, frenat gulā, iram sedat, format incessum. Sit ergo aspectus verecūdus & simplex, risus sine cachinno, vox sine clamore, incessus sine tumultu. Erecto vel discooperto passim capite, manibus dissolutis vel habitu non incedant. Sit eis grata nō scurrilitas, seu curiosa vrbantitas, sed sancta quædā rusticitas, salua semper modestia honestatis. Sint ad loquendū tardi, & in voce demissi, & in congregationibus aut seniorum præsentia, vix nisi pro præsentī necessitate vel interrogati loquantur. Non sint disputatores, nec facile de auditis præsertim seniore præsentē sententient. Stulti sicut sunt in sensu leues, ita & in verbo præcipientes. Infra tempus probationis cum extraneis, siue religiosi, siue alij fuerint, absq; licentia & dato sibi socio non loquantur. Religionis initium est linguæ frenum. Si quis putat se religiosum esse, non refrenans linguam suā, huius vana est religio. Rē aliquā, licet paruam, sicut acum, siue aliud, occulte hoc est, sine licentia recipere vel habere, quasi furtum abhorreant. Superfluitatem in cibis & vestibus, & in alijs quibuscūque constanter despiciant: paupertatē & parcatē quādam in omnib. quæ ad corpus pertinent, amplexantes. Vitiosā cōsuetudinē viriliter & feruenter resistent: nec eam in his quæ gulæ vitium sapiunt, succrescere patiātur. Extra communem refectiōnem, ad comedendum & bibendū vix eos inflectat ipsa necessitas. Sæpe quod necessitatis esse videtur, est vitij. Vltra duas vices in die, puerorum seu pecudum more comedere, potum extraordinarie frequentare, religionis temperantiam & decorem euidenter offendit. Quæ rogo religio, quæ paupertas, si mox vt esuris, mox vt sitis solito pares, satias appetitum, nec eum vsque ad statutam horam scilicet cōpescere; Si quando tamen extra horam exactus necessitate quis bibit, sedendo & socio præsentē id faciat. Non decet vt stando, aut sine teste bibas. Si plures fuerint, omnes dū bibitur sileant: statimque vt biberint surgāt cum aliqua laude Dei. Reprehensibilis admodum confabulatio, vel mora superflua iuxta potum. Nunquam otio torpeant: sed semper aut lectioni, aut orationi, vel officio addiscendo; aut alijs non quæ ipsi elegerint, sed quæ iniuncta fuerint facienda intendant. Spiritū tamē deuotionis, exteriores non exauriant actiones. Deuotus frater nunquam totus comedat, totus dormiat, aut totus in exterioribus occupetur: sed siue comedat, siue aliud faciat, sanctum in animo aliquid semper voluat, vnde spiritus recreatur. In somnum quoque iturus, semper aliquid in memoria secum deferat; in quo placide quidem obdormiat: quod nonnunquam iuuat somnare, & vigilantem excipiens, in statum hesternæ intentionis restituat. Lectum intraturus pro diurnis offensis orationem semper aliquam faciat, veniam petat,

pectus percutiat; crucisque munitus signaculo, suum Deo spiritum humiliter recommendet, qui à somno surgens, cum aliquanta se denuo laude consignet. Quod si forte eum luxuriæ pompa concusserit, recorderetur dilectum suum positum super lectum doloris, & vniuersum stratum eius in carnis infirmitate versatum, hæc dicens in corde suo; Dominus meus pender in patibulo, & ego voluptati operam dabo? Sicque inuocato nomine Saluatoris, & sæpius geminando nomen salutis, cessabit quassatio.

CAPUT III.

De ordinatione circa proximum.

AD hæc qualiter se habere ad proximum debeant, Hugo docet: Superioribus, inquit, obedientiam, timorem, obsequium & venerationem exhibere debemus: cum æqualibus pacem & concordiam custodire, inuicem obsequio, beneficio & honore præuenire. In omni actione & verbo, superiorem eis locum tribuere: & si quando fortassis in aliquo negotio præire eos cogantur, cum omni humilitate & reuerentia, quæ facienda sunt non præcipere, sed demonstrare: & si eos præcedere contingat cum alacritate & deuotione, quasi ex necessitate subiecti, obedire. Inferioribus semper beneficium & auxilium impendere, venerationem non exigere, societatem atque æqualitatem amare. Maioribus, aut, debemus per timorem subdi, æqualibus per charitatem obsequi, minoribus per æqualitatem cōquari. Igitur deuoti fratres seniores suos reuerentur vt dominos, diligant vt parentes. Qui præsunt in Domino, sunt (secundum Apostolum) amplius in charitate habendi. Sane (iuxta Hugonem) reuerentia sine amore seruilis est: & amor sine reuerentia puerilis iudicari debet. Propterea docet Sanctus, vt transeunte maiore minor surgat, & det ei locum sedendi. Non præsumat, inquit, minor confidere, nisi præcipiat ei senior suus. Prior hic ponit conuersio, vel gradus officij seniore: quamquā & ætas sit iuxta legem Domini honoranda. Sic enim scriptum est, Coram cano capite surge: & honora personam senis. Discretio tamen caute pro loco & tempore, ac sine reuerentiæ congruæ detrimento, venerationem modificat. Habendus est modus in omnibus, nec vitiosam quidem superstitionem admittens, nec superstitionis euitandæ prætextu, humilitatis aut morum sanctionem euacuans. Obedientiæ se totos subijciant. Sit homo interior totus Deo, sit exterior totus Prælato subiectus. Quidquid superior eis vel præpositus, vel instructor iniunxerit, quasi diuinitus imperatum, statim vt veri obedientiæ filij deuote adimpleant. Quidquid statuerit, inuolabiliter seruent; scienterque aliquid transgredi sacrilegium putent: & salutare credant quidquid ille præceperit. Perfecta obedientia est incipere maxime indiscreta, id est, non discernere quid vel quare præcipiatur: sed tantum ad hoc niti, vt fideliter & humiliter fiat quod à maiore præcipitur. Nouitium prudentem incipientem & sapientem, in cella diu posse consistere, & in congregatione durare, est impossibile. Stultus igitur fiat vt sit sapiens. Secure per omnia obeditur, vbi contra Deum nihil præcipitur. Discant ergo voluntates properas frangere, alienoq; iudicio & imperio ambulare. Nulla ars, ait Sanctus, absque magistro discitur. Ad illud, inquit, tendit oratio, vt tuo doceam te arbitrio non viuendum, sed viuere debere in monasterio sub vnius disciplina patris, consortioque multorum: vt ab alio discas humilitatem, ab alio patientiam: hic te silentium doceat, ille mansuetudinem. Non facias quod vis: subijciaris cui non vis. Lassus ad stratum venias, ambulansque dormites, & necdum expleto somno surgere compellaris. Nihil absque instructoris conscientia faciant, vel quocunq; eant, cui ab alijs etiā superioribus demandata sibi significant. In quibus sufficit ipse, semper eius licentia sint contenti; pro his

Bern. in for-
mula honesta
vita in fine.

Psal. 40. a

Hugo à 3.
Vlt. tom. 2.
inst. Mon. ad
Novit. c. 5. in
initio.

Seniores
honorandi.
1. Tim. 5.
Hugo ubi
sup. in princi-
pio c. 5. 8.
Basel. in
Reg. c. 63.

Leu. 19. f

Quidquid
à prælato
præcipitur,
quasi diuini-
tus impera-
tum seruetur.

Bern. de vi-
ta solitaria
ad fratres de
monte Dei,
ante med.
1. Cor. 3. d

Hiero. 10. 1.
ep. 4. ad Ru-
ficum mona-
chum, in
med.

Sine con-
scientia in-
structoris
nihil agen-
dum.

que

quæ inferioris sunt, non passim recurritur ad maiorem. A Frates omnes & se inuicem honore, & obsequio præuenire, & eorum defectum in officiis humilioribus implere contendant. Seniores fratres vericulos dicere, de lumine seruire, librum ad officium tenere, vel huiusmodi humilia in choro & extra, quantum in se fuerit non permittant. Omnibus se subijcientes propter Deum, non quod sibi utile putant, sed quod alijs amplexantes, omnib. libenter obediunt, omnib. satisfaciunt prout possunt: ut in omnibus quibus utitur transitoria necessitas, supereminet quæ permanet charitas. Quidquid agunt fidelissime cum diligentia faciant, & tanquam Deo, non quasi hominibus seruientes. Non æstiment alios fratres, qui diutius in ordine laborauerunt, secum ex æquo laboribus occupandos: præsertim cum de se humiliter sentientes, pie debeant credere, quod sancti viri plus Deo placeant quiescentes, quam ipsi quantumlibet laborantes. Erubescant senescere, quod in obsequijs religiose est sciendum. Quod igitur nesciunt, statim exercitio magistrante addiscant. Sint præcipue ad seruendum communitati promptissimi. Si lumen in Ecclesia, in officinis, aut aqua in fratrum lauatorio desit; continuo de his & similibus necessitati provideant. Ad obsequium aduenientium fratrum, qui sicut Angeli, immo sicut Christus in eis veniens, sunt suscipiendi, cum omni deuotione festinent. Et quia fratribus hospitibus, secundum quod religionis honestas & consuetudo requirit, prius orandum est, quam fratribus societur in pace, quæ cito ab oratione surrexerint ad eorum deosculandas manus, maxime si fuerint sacerdotes, deuotè occurrant & humiliter genuflectant. Nullum fratrem puro appellent nomine: nec nisi fuerit patriæ consuetudo tuisent. Nulli prorsus, quantum in eis est, materiam præstent molestiæ alicuius: sed omnia quæ necessaria & vtilia æstiment, bono pietatis & charitatis componant. Quid pace honestius? quid unitate iucundius? aut commodius socialitate? quid charitate melius, aut pretiosius inuenitur? Gloriosissimum quidè & potissimum liberalis animæ, & conscientiæ bonæ indicium, pacem proximi custodire: omnem quantum possibile est fratrum scandali occasionem vitare, verecundari si socium vel per surreptionem offendis. Si quem aduersum se fratrem motum, vel leuiter senserint, quiescere nesciant, quousq; ipsum humili studuerint satisfactione placare. Ad extraneos si quando procedunt, in verbis eorum, incessu & habitu, modestia fulgeat disciplinæ: breuiter & pauca loquantur, caput decenter operiant, manus abscondant, mulieris omnino quantumlibet propinquæ osculum, & nudæ manus contactum penitus vitent. Pro personis quæ in domo, vel in via fratrum se orationibus recommendant, statim post earum abscessum orationem faciant specialem. Defunctis fratribus, audito eorum transitu, quam citius possunt subueniant, & debitum saltem obsequium soluere nulla occasione postponant. Talia siquidem non absque pertimescendæ offensiæ periculo negliguntur.

CAPVT IV.

De rerum custodia.

R Es quas tenent, præcipue libros, munde teneant & honeste. A tactu libri nudam cohibeant manum: quæ licet munda, quia tamen porosa, ipsum facile inficit & deturpat. Turpe est nudos paginarum marginibus imprimere digitos, vel ipsos, vel certe laternam super librum legendi deducere. Semper pannus, si adsit, digito supponatur. Alioquin ita caute tangerent & leniter, ut tangentes quasi non tangere videantur. Librum superflue apertum non teneant, vel incaute relinquant. Firmacula, libro paululum stricto, si violentia laxentur, apponent: violentiam sonitus probat. Indignus est libro, qui negligit custodire. Solent incurij quidam, libros digitis, & vestes præcipue in manicis munde

seruandas, sordibus & pulueribus, vel rebus quas tractant pene indifferenter exponere: ipsas vero extreme frequenter vilitati expositas, vix valent à sociorum cibo, vix ab altari, vix ab ipsis calicis mappulis prohibere. Qui ipsis placere sordibus cupiunt, custodiæ curam curiositatis condemnant infamia: suæque vitium incuriæ, virtutis specie colorare nituntur. Grauius hæc homini erudito. Qui munditia gaudet, honestatis pulchritudine delectatur.

CAPVT V.

De profectu & defectu Nouitiorum, siue differentia conuersorum.

A Ccedit hinc Neophytorum conuersio differens B intuenda. Sunt enim quidam tractabiles, simplices, deuoti, timorosi, qui nihil sibi Christo charius æstimantes, voluntates proprias ei sacrificant, voluntarie prompti ad nutum, nutu citius obedire. Ad difficultates quælibet propter Christum æquanimiter perferenda parati: suæ quoque integritatis solliciti, cor suum per puram confessionem & assiduam orationem mundare non negligunt. Sunt in exteriori conuersatione disciplinati & humiles; student se in omnib. officiosos & amabiles exhibere. Si quidem studere propter Deum amari, charitati seruire est. Hi vero sunt Altissimi filij, fideles sanctæ religionis propaggines, fratrum læticia, consociorum solatium, sui gloria instructoris. Nam gloria patris est filius sapiens. Sunt & alij duræ ceruicis, disciplinæ insusceptibiles, mansuescere nescientes, tepidi, curiosi, superbi: qui quam suauis est Dominus, non gustantes, sæculari dumtaxat deposito habitu non affectu: quoniam adhuc in moribus, in verbis, in gestibus, & propriarum pertinacia voluntatum, sæculo fidem seruant: ut monstro mirabilius sub religiosa veste, hominem videas sæcularem. Hi sunt filij diffidentiae, adulterina plantatio, fructus inutiles & acerbi, sociorum onus & scandalum, sui afflictio & confusio instructoris. Iuxta illud: Ita patris filius stultus: & confusio patris de filio indisciplinato. Ponenda sunt pauca corporis, curiositatis & superbiæ, prædictorum indicia, ut cognita deuitentur. Cautior in bonis ambulas, si & mala non lateant. Tepidus in conuersione otiosa verba, & vanas cogitationes noxias esse non conspiciunt. Vitæ grandibus, reliqua omnia vix reputat imputanda: hebetati cordis ipse ad conscientiam de offensis, ut timoris filialis ignarus, timoratos & conscientiam puritatem amantes, fatuos & supersticiosos sententiat. Quod si à torpore mentis euigilauerit: ea quæ leuia existimabat, quasi horrenda atque atrocia pertimescit. Vacuus gratia & tepidus, quod est gratiæ, seu minus necessariæ retentionis, quod disciplinæ, quod morum, quod virtutis perfectio conciliat, negligens: illud difficile, vel certe superfluum arbitratur, ægreque doctrinam ad talia patitur doctorem nimis perfectum ironica irrisione pronuncians. Nempe stultus sui patris disciplinam irridet: ut pateat quod iuxta Sapientem dicitur: Compedes in pedibus stulto doctrina. Animalis homo non percipit quæ sunt spiritus Dei. Tepidus in conuersione remissus, publicos mores & doctoris monita negligit, ea quæ Dei sunt languide operatur. Si quod inchoat bonum, vix perficit, tarde ad diuinum officium, & quæque conuentualia occurrit. Otio gaudet, labore vel modico læditur: & facile se infirmum, vel ad modicum se fatigatum prætendit: sed & amore priuato se diligens, quæ carnis sunt sapit, & prosequitur ex affectu. Aliorum quoque defectibus, non virtutibus hærens, si quid minus vel negligenter actum inspexerit: illud in exemplum ad suæ velamen tepiditatis assumit. Fieta ei & indeuota confessio: rata & brevis compunctio. Insipida & sine attentione oratio, incircumspecta & sine ædificatione lectio: obediendi morosa & sine deuotionis affectu vix aliqualis impletio. Multos enim remissa conuersio in pristinos errores reducit;

Honorata
nouitiorum
signa.

Nota:
Bern. ep. 90.
in med.

Prom. 10. a

Psal. 33. a

Ecc. 22. a
Improb-
rum indicia.
Ber. l. 2. de
considerat.
post med. Iff-
dorus de sum.
bo. l. 2. cap. 10.
sent. 2. &
Bern. ad for-
rem de modo
bene viuendi
c. 6. Iffidor. ubi
sup. & Bern.
ubi sup.

Prom. 15. a
Ecc. 21. c
1. Cor. 2. d

Iffidor. l. 2.
de sum. bo.
c. 10. sent. 1.

Apo. 3. d

Litteræ
alienæ non
legendæ.Prosper lib. 3.
de vita con-
temp. c. 8.
Signa su-
perbiæ.Deut. 18. c
Eccle. 2. a

1. Cor. 17. c

Greg. hom 9.
in Ezech.

ac viuendi torpore resoluit : vt nonnunquam ex ore A Domini euomantur. Curiosus non curanda curat, necessaria negligit: & sui oblitus aliena cōsiderat, notat, & explorat. Si quod insonuerit verbum, anhelat sollicitus ad sciendum: & honestate postposita id ab inuitis & celare forsan volentibus, inuerecunde requirit. Locis sibi non concessis, congregationi, & colloctionibus fratrum se ingerit non vocatus. Cum eum abesse putaueris, adest impudens lateri, adest auri, vt nec secretum valeas occultare sermonē. Obseruat angulos, vagis circūspicit oculis, heret ad singula quæ occurrunt. Communes obsidet transitus. Superuenientium & forensium gaudet occurſu. Rumoribus & sæcularibus verbis hauriendis & referendis intendit. Res sibi non deputatas curiose reuoluere non quiescit. Litteras etiam alienas si B casu apertas inueniat, inspicere non veretur: quas tamen licet apertas quomodolibet inuentas, vix aliquis nisi superior licite inspicit, vel alijs inspiciedas exponit. Rerum quoque apparatus, cura superflua, curiositatis vitium clamat. Signa vero superbiæ Prosper enumerans Hos, inquit, dolens enuncio, quos iam conuersos superbia occulte captiuat. Hi, ait, seniorum suorum non obseruant imperata, sed iudicant de suis negligentijs. Obiurgati, aut rebellant insolenter, aut murmurant. Simpliciter spiritualium fratrum irridenter exagitant, præferri se etiam melioribus impudenter affectat. Obsequia delata fastidiunt, negata pertinaciter querunt. Natales moribus anteponunt: iuniores suos elati despicunt, conferri sibi alios quos non credunt. Non seruant in obsequio reuerentiam, in sermone modestiam, in moribus disciplinam: habent in intentione pertinaciam, C in corde durtiam, in sermocinatione iactantiam. Sunt in humilitate fallaces, in iocatione mordaces, subiectionis impatientes, temerarij in audiendo, clamorosi in loquendo, fastidiosi in aduertendo, præsumptuosi in docendo, effrenati deformiter in cachinnando: hæc sunt, infert, superbiæ grassantis indicia. Superbus se ad omnes propriæ voluntatis impulsus accommodat: nec se alijs, sed alios sibi applicare contendit: facile sibi fieri contumeliam iudicat, ad quam irroganda est validus, ad tolerandam infirmus. Et se grande aliquid esse putans, deferre socijs dedignatur. Legibus subdi, & propriam cognoscere culpam erubescit. Et licet iuxta ordinis mores se regere nesciat, in suis oculis tamen sapiens & perfectus. Ad aliorum instructionem, suæ præsertim opinionioni contrariam stomachatur. Reprehensus offenditur: nunc causam, vt in iusticiem, vel friuolam, nunc monitoris modum calumnians: vt si persuadere aliquid velis, instabit quod modus artem, monitio studium exigat: quo fit vt huiusmodi allegationum obſitus spinis, sicut ericius vel irrefragabili ratione, vel auctoritate nō capiatur. Fit igitur ad obtemperandum difficilis, & ad correctionem impatiens, adeo interdum, vt se discipulum abnuens, ipsum etiam deputatum sibi refugiat instructorem. Hæc omnia serui Dei quasi pestem mortiferam detestantes, perfecte ad Dominum conuertantur: iuxta illud Deuteronomij: Perfectus eris & sine macula cum Domino Deo tuo. Væ duplici corde, & peccatori terram ingredienti duabus vijs. Si qui vero sufficienter expectatus & monitus, mores corrigere, ac religionis formam induere negligit; præsertim si rebellis, aut contentiosus extiterit: non est proficientium numero aggregandus. Infidelis si discedit, discedat, ne vna ovis morbida, contagione mortifera totum gregem contamine. Peruersus & insolens, non nisi in onus religionis & dissolutionem admittitur.

CAPVT VI.

De nouiter professis in ordine.

AD professionem admissus sit quam maxima cura, nec desuauat. Perfecti quiq; magna se discretionis subtilitate conspiciant, ne ad deteriora vnquam vel in

opere, vel in cogitatione delabantur. Si curare parua negligimus, sensibilibus seducti audenter etiam maiora perperamus. Susceptam examinis tempore disciplinam, prudens non abiicit: immo nec suum continuo quasi iam sibi sufficiens deserit instructorem. Eget rectore nouitius, eget nouus directore professus. Vanus & fictus vt instructoris curam euaserit, insoleſcit, assumit cornua, fit præsumptuosus & audax, & quasi vacca lasciuiens à prima informatione declinat. Cessat oratio, tepet deuotio, confessio peccatorum negligitur: vt putet eum aut sui oblitum, aut non habere peccatum. Facit quidem dilata confessio, vt negligens mundus appareat, licet non existat; dum culpas absorbet obliuio absoluit. Multiplicantur dum non curantur offensæ: multiplicatæ ne discernantur & corrigantur impediunt. Multitudo peccatorum impedit, ne videantur. Vnde piger tunc est maxime vitiolus, cum vitia nō agnoscit. Sic filia fatua in deminoratione erit. Iustorum autem semita quasi lux splendens procedit & crescit vsq; ad perfectam diem. Professi ergo profiteantur profectum, præsumptionem proſcribant. Dabit ad hoc, humilitatis & paupertatis constantia perseverans affectum, & curarum abiectio terrenarum, exercitatio charitatis, & quæ complectitur omnia considerationis attentio. Summa religiosi virtus humilitas, quæ ipsum curat, perficit, & conseruat. Sine humilitate nulla virtus, nulla perfectio aut acquiritur, aut seruat. Virtutum siquid bonum quoddam, ac stabile fundamentum est humilitas. Nempe si nuter illa, virtutum aggregatio non est nisi ruina. Et quoniam ad humilitatem humiliatio via est: non erubescant humilia, nec humilitatis officia facile respuant; nec imposita recommendent. Omnis ab eis præsumptionis audacia proſcribatur. Antiquioribus fratribus in ordine deferant; ac semper eorum respectu se iuniores & nouitios reputent. Ad exteriora, vel honoris alicuius officia, prouchi non affectent. Multos propterea nimis promotio, à virtutum iam profectu per vitium elationis deiecit. Qui mundum deserunt, ait sanctus, ad exteriora officia vehi non debent, nisi per humilitatem diutius in eiusdem mundi cōtemptu solidentur. Et quia nouorum & iuniorum tentatio solet esse facile superbiere; nescire modum humilitatis seruare; & si forte in aliquo præſint officij metas excedere; ac de minimis grãdia iactare: attendat sibi super his vigilanter. Non potest intimo cōscientiæ testimonio gloriari veraciter, nisi qui extrinsecas gloriolas perfecte respuerit. Paupertas in omnibus placeat, ne iterum sine in libris, siue in alijs rerum se velint sarcinulis onustare. Perfecta rerum abiectio, à cura expedit mentem, ab infectione affectu. Nemo in Christi expeditione liberior nil habente. Si aliquibus egeat, studeant parcitati. Super omnes diuitias, diuitem facit paupertas. Hæc quoque in victu, & in his quæ carnis sunt maxime amplectenda. Non est Evangelici pauperis gaudere superfluis, luxibus indulgere: & quod nec diuites possunt, semper velle in omnibus abundare, nec penuriam scire pati. Familiaritates superfluas fugiant. Esto (ait quidam) omnibus benignus, nemini blandus, paucis familiaris, omnibus æquus. Et sanctus, Tria, inquit, religiosum quemlibet decent: pauca loqui, paucos habere familiares, & multum orare. Vbi multi familiares: sibi multæ locutiones, & sibi singulares. Si familiarem admittis, si quem ætas, mores, discretio, & honestas insignit & commendat. Familiaritas si fuerit ordinata, non erit blanda, improba, puerilis. Est modesta quædam in sancta familiaritate seueritas, est & iustitiæ rectitudo, vt nullatenus vitium foueatur, nec pro amico proximus offendatur. Noli, ait Sapiens, pro amico inimicus fieri proximo. Sæcularium denique familiaritas indiscreta, religiosi quietem multipliciter inquietat. Nullius gratiam munusculis comparent. Si quid forte alicui vel causa exacti necessaria (prius religionis lege licentia præobtentata) obtulerint; honestas rei & vilitas pretij, religiosorum & pauperum xenium esse probent. Non frequentent propinquos,

Rara confessio quid efficiat.

Eccle. 12. a
Prov. 4. c

Humilitas summa virtus religiosi.

Bernard. ep. 87. in fine.

Propera promotio à virtutum deiecit profectum.

Greg. lib. 8. moral. c. 33 in princ. Iuniorum tentatio est superbia. Bernard. ep. 41. ante med. Paupertas commendatur.

Phil. 4. c. Seneca lib. de 4. virtutib. cap. de Continentia. Obserua tria quæ religiosos decent.

Eccle. 6. a

Munusculis nullius gratia comparanda.

dimise

nec exterioribus se implicant curis : sed salutis propriæ memores, agendæ potius pœnitentiæ vacent. Non cadat à mente professio : sed semper ad quid venerint, cogitent. Pensent quod de quibusdam ait S. Gregorius : Sæpe, inquit, nonnulli apertæ prauitatis vias deserunt, sanctitatis habitum sumunt : sed mox vt prima limina bene viuendi contigerint, obliti quid fuerint, affligi iam per pœnitentiam de consummatiis nequitis nolunt.

Laudari de inchoata iustitia appetunt : præesse etiam cæteris melioribus concupiscunt. Et post pauca : In rebus, ait, multiplicibus occupati, atque ipsa occupatione confusi : non solum perpetrata minime deplorant, sed adhuc quæ deplorentur exaggerant. Secundum Apostolum. Nemo militans Deo, implicat se negotiis secularibus, vt ei placeat cui se probauit. De sancto igitur, quod quanto magis se ab humanis curis & colloquiis sequestrabat, tanto illi vicinior & propinquior Deus erat. Vitanda maxime colloquia mulierum. Non potest toto corde habitare cum Domino, qui mulierum accessibus copuletur. Charitatis obsequia libenter impendant. Charitas semper reddita, semper detinet debitorem. Hæc autem quomodo negetur amicis, quæ etiam debetur inimicis ? Postquam vel orationi vacauerint, vel ad studium se dederint, ad seruiendum fratribus surgant : & si necesse fuerit, officiales nunc hunc, nunc illum, discretere tamen & prout oportuerit, iuuent : vt secundum

Apostolicam doctrinam & vitam, manibus suis laborantes quod bonum est, aliorum fratrum etiam corporaliter, si fieri potest, participantibus laboribus, in charitatis semper exercentur operibus, & cibum corporis non absque labore comedant corporali : vt hæc sancta consuetudo ipsos in humilitate custodiat, in fraterna dilectione, & omni perfectione confirmet. Qui communibus instant, suisque obsequiis alios portant, sunt corporali simul & spirituali suffragio supportandi. Merito singuli pro his orant, qui pro communitate laborant. In spiritualibus bonis Martha participet cum Maria, quæ vique sunt sorores, & æqua sit pars descendens ad prælium, & permanentis ad sarcinas, & æqualiter diuidant.

Qui nobis corporaliter obsequuntur, iuste sortem in necessariis spiritualiter assequuntur. Rursum communitatis operibus, familiaria nemo præponat. Charitas (de qua scriptum est) non querit quæ sua sunt : sic intelligitur, quæ communia propriis, non propria communibus anteponit. Considerationi denique ante omnia & in omnibus vigilandum, quæ ad finem & directionem attendit. Finis ad quem nostra tendit professio, regnum Dei, vel potius ipse Deus. Directio qua illic tenditur, mentis est puritas, ad ipsum principaliter directiua. Hærendum iugiter his duobus. Necesse est enim mentem considerare quo recurrat, cuique principaliter inhæreat. Non hærentem enim per singulas horas atque momenta pro incursum varietate mutari, atque ex his quæ extrinsecus accidunt in illum statum reformati, qui primus occurrerit, necesse est. Hinc est, quod multos pro Christi amore maxima contemnentes, pristinum tamen affectum in minimis retinentes pro graphio videmus, acu vel calamo commoueri. Irascuntur mobilitate & instantur, velut qui non habent Apostolicam charitatem. Qui si contemplationem mundi cordis fixam tenerent ? nunquam pro paruis rebus admitterent, E

quod ne pro magnis ac pretiosis incurterent opibus, eadem penitus abiicere maluerunt. Vnde liquet perfectionem non statim faculratum, seu dignitatum abiectione contingi, vbi non fuerit charitas illa, cuius Apostolus membra describit, quæ in sola cordis puritate consistit. Nam quid est non æmulari, non inflari, non irritari, & reliqua : nisi cor perfectum atque mundissimum Deo offerre, & intactum à cunctis perturbationibus custodire ? Quidquid ergo nos ad hanc puritatem potest dirigere, tota virtute sectandum est. Quidquid autem ab hac potest retrahere, quamuis necessarium & vtile videatur, vt perniciosum & noxium deuitandum. Sine via tendentibus, labor est itineris non profectus operan-

tur & seruant quam maximè puritatem, perfecta humilitas & expeditio mentis à terrenis. Erit denique vt putus animus pura Deum oratione frequenter, frequentando gustet, gustando probet quam suauis est Dominus. Erit denique vt diuino inebriatus amore, totam in Deum considerationem inflectat : toto in ipsum desiderio pergat : nihil ei sit dulcius, nihil iucundius in hac vita, quam videri & videre : quoniam ipse est Deus, quod est in partibus considerationis potissimum. Affecta sic anima comprehendit, complectitur & stringit, & tenet, dicens : Tenui eum, nec dimittam. Puritas itaque via est regia, per quam ad sponsi amplexus, per quam tandem ad patriam peruenitur. Per hanc tandem veri Israël de virtute in virtutem donec videatur Deus deorum in Sion, desiderij gressu indeclinabili gradiuntur : Christum super omnia diligunt, nihil eius amoris præponunt in via, quem habituri sunt mercedem in patria. Et nunc ego, qui licet admodum imperfectus & rudis, per obedientiam tamen erudiendis simplicibus aliqua hæc documenta congeffi, pulchrum depingens hominem, pictor fœdus : eos supplex per Dominum obsecro, vt me sibi & si minus proficuum, tamen beneuolum attendentes, in orationibus suis mei meminerint peccatoris : quatenus eis orantibus meorum veniam peccatorum assecutus, in potentias Domini, vna cum eis merear introire, ipso misericordiarum Domino id prestante, cui est honor & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

S. BONAVENTURÆ

Eximij Ecclesiæ Doctoris,

LIBER PRIMVS,

De profectu Religiosorum.

PROLOGVS.

OLLATIONES meas, quas pro exhortatione ad nouitios nostros vel ad alios religiosos aliquando facere solebam, simul pro aliqua parte collegi : & in vnam continuam materiam, quasi profectus spiritualis formulam ordinaui tribus de causis. Vna, vt eisdem nouitiis nostris, quibus priorem formulam scripseram de exterioris hominis compositione, tam intra domum quam extra, etiam de interioris hominis reformatione aliqualem notitiam ostenderem ad profectum : quæ reformatio consistit in vitiorum expugnatione, & virtutum assuefactione, vt & mores & omnes affectus & sensus interiores, prout est possibile, Deo conformentur. Altera causa est, vt ea quæ religiosis prædicare solebam, simul collecta promptius si quando indigerim, sub compendio inuenirem. Propter quod etiam per plures particulas istam diuisi formulam, & per capitula singulas particulas distinxim, vt facilius inuenirem quæ quærerem. Tertia, vt interim dum ista scriberem vel legerem, tempus non inutiliter expenderem, memoriam spiritualibus cogitationibus occuparem, intellectum ad videndum clarius interna spiritualis studij secreta dilatarem, affectum ad virtutis profectum & deuotionis fetuorem accenderem, corpus ab euagationis discursu restringerem, negligentias & peccata mea huiusmodi labore purgarem : & vt quæ meditatio inueni, scripta legerem, ne obliuio aboleret. Et quia non potui in otio & quiete ista colligere, sed vagando per diuersas terras, vix vel raro propter multas occupationes habui opportunitatem scribendi modicū, ideo multa non ibi posui vt volui : quia distractus animus ad plura, non valet subito se ad vnum plenè colligere, qui etiam cum iam aliquantulum se cœperit congregare, statim cogitur iterum ad illa foras egredi, & se relicto ea quæ

Causas explicat huius operis.

vix videre inceperat obliuisci, sicut qui de foris veniens internam cellam ingreditur, si diutius ibi moratur, incipit clarius videre quæ prius non vidit: si autem citius exeat, iterum ad ea videnda cæcatur. Quidquid igitur ibi reprehensibile videatur, ignoscatur imperitiæ meæ, excusetur præsumptio: cum hoc non tantum pro alijs, sed etiam pro me principaliter & pro nouitijs & rudibus in via Dei, meique similibus intenderim inchoare.

ALIVS PROLOGVS.

IN priori formula Nouitiorum, quam quibusdam nouitijs nostris scripsi de exterioris hominis compositione, aliquam formam eis proposui, secundum quam se regerent tam in domo quam extra. Nunc de interioris hominis, id est, mentis reformatione, ad quam omnis vera religio ordinari debet, aliqua eisdem, sicut promisi, tradere dispono, verbis indoctis & materia inordinata. Est autem ratio quare corporalis exercitatio præcedat spirituales: quia homo ab intimis & summis cadens per peccatum, in hæc exteriora & visibilia dilapsus est. Et quia iam non intelligit nisi corporalia, ideo ibi primo nritur resurgere ubi iacuit, & paulatim erigere se ad spiritualia & diuina, ad quæ conditus fuit. Ideo quamdiu religiosus nondum incepit intelligere & sapere quæ sunt Spiritus Dei, sed in exterioribus obseruantijs adhuc putat totum consistere quod ad veram religionem pertinet: nouitius est, etiam si pluribus annis sterit in habitu religionis: immo iuxta Apostolum animalis dicitur, qui nondum percipit ea quæ sunt Spiritus Dei. Stultitia enim est illi, & non potest intelligere: quia spiritualiter examinatur. Ex hoc intelligitur, duos esse nouitiatum in religione. Vnus terminatur, quando completo tempore probationis promittit obedientiam & stabilitatem in ordine per verba. Alter durat quousque religiosus statum bene viuendi in consuetudinem conuerit: quod tunc fit, cum tam verbis, quam factis promittit se stabilem in ordine permanfurum. Quamdiu enim fluctuat mente, & nondum stabiliter apprehendit viam studij spiritualis, & modo vult hoc, modo illud, nesciens quid potius eligat, incipiens est, nondum proficiens. Stet tamen constanter in bona voluntate, & attendat quare venerit, & ad quid: & opus iungat voluntati: & cito incipiet videre viam qua pergit ad Deum.

CAPVT I.

De quatuor cautelis Nouitiorum.

QUATUOR autem sunt in quibus noui & incipientes cauti debent esse, si volunt proficere. Primum, ut ab illa voluntate esse ad religionem venerunt, & à primo nouitiatu seruire non tepescant: sicut cuidam in Apocalypsi improperatur: Habeo aduersus te pauca, quod charitatem primam reliquisti: quapropter pœnitentiam age, & prima opera fac. Charitatem primam reliquunt, qui cum primo sint feruentes & deuoti ad omnia, postea tepidi effecti & desides, tradunt se leuitatibus, & vitia quæ expugnare venerant, permittunt sibi dominari, seruientes Deo pro suo libitu, non pro eius beneplacito voluntatis. Vnde Dominus filijs Israël præcepit. Memento diei huius, in qua egressi estis de Ægypto. Dies qua de Ægypto egredimur, est bona voluntas qua educimur de sæculo. Huius semper meminisse debemus: ut à seruire illius nunquam retrocedamus. Vnde quidam volens religionem ingredi de sæculo, quæ fuit à quodam Sancto patre quomodo viuere deberet. At ille dixit ei: Vide qualis primo die fueris, & sic semper viue. Hoc est, considera statum voluntatis tuæ in prima die qua religionem intrare disposuisti: quam humilis tunc fueris, quam paratus tunc obedire ad omnia tam aspera quam despecta: quam patiens ad correctiones & penurias, & labores, quam verecun-

duus & timoratus, quam sollicitus ut emendares vitam tuam, & etiam dies quos in sæculo perdidisti recuperares: quam parum curans rumores sæculi querere, vel referre: nec detractionibus intentus, nec aliquibus curiositatibus occupatus: & quomodo fugisti & abiicisti omnes carnales affectus, & effectus: & te totum obtulisti Domino holocaustum viuum, ut nihil deinceps in te viuat de vita peccati: sed tota mactetur & immoletur Domino obedientiæ ferro per sacerdotis ministerium, id est, prælati tui. Secundum hanc formam semper postmodum stude viuere, ne aliter in schola religionis dediscere & retrocedere magis quam proficere videaris. Sicut illi qui vadunt ad studium litterarum, & tempus vane consumentes redeunt domum, expensas solum computant consumptas, quia quid profecerint non apparet: sic & nos quando tempus in religione expensum computamus, & profectus virtutum exiguus est, cum forte in nouitiatu deuotiores & feruentiores fuerimus, quam post plures annos. Hoc enim est verecundum, & valde nocuum ad Heb. 5. Cum deberetis magistri esse virtutum propter tempus, quo diu in religione fuistis, rursum indigetis, ut vos doceamini, quæ sunt elementa exordij sermonum Dei: & necesse habetis doceri sicut rudes nouitij, quomodo incipiendum esset seruire Deo, & facti estis qui lacte opus habetis, non solido cibo, & tales estis qui mollibus blandimentis puerilium consolationum, & cernaliū foueri indigeatis, & fortia exercitia virtutum pati non valeatis, in duris reprehensionibus & contumelijs, in necessitatibus, in persecutionibus pro Christo. Omnis n. qui lactis est particeps, expers est sermonis iustitiæ: paruulus enim est tam meritis quam virtute. Secundum est, à quo incipiens debet esse cautus, ne moueatur malis exemplis tepidorum ad imitandam ea: sicut quidam infirmi spiritu videntes alios apud se desides in seruitio Dei, otiosos & verbosos, elatos, & rebelles, ambitiosos & alijs modis vitiosos, dicunt apud semetipsos: Si alijs hoc licet, quare non & mihi? Et promoues ad malum, exemplum sumunt de his quos deteriores vident, & gaudent se socios inuenisse vitiorum, ne soli possint erubescere: quia si pareatur alijs, volunt & sibi in similibus parci. Contra hoc deuotus Dei seruus apud se respondere debet: Ego veni pure pro Deo, non pro aliquo alio: & ideo nolo aliquem sequi ad hoc, ut à Deo retrocedam: quia si tantos hic dycolos sciuissem, nunquam societatem eorum elegissem. Vnde solos illos imitari debeo qui ad hoc informant me, propter quod religionem intraui, id est, ut apprehendam Deum, & satisfaciam ei de peccatis meis, ut promerear gloriam sempiternam. Pictor & artifex, notabile opus volens facere, querit non alia quam meliora exemplaria quæ potest habere: & viator non querit viam ab ignorantibus, sed à scientibus eam, ideo noli imitari malum, sed bonum. Tertium est quod cauere debet, ne iudicet temere facta aliorum, maxime ubi nescit qua de causa, vel intentione fiant. Sicut enim non videmus aliorum cogitationes, ita nec intentiones eorum, quare hoc vel hoc fiat. Vnde quidquid aliquo modo potest excusari, semper ad meliorem partem interpretemur, si volumus tranquillam cor nobiscum habere, & cum alijs, & alios non turbare, & Deum non offendere: quia sæpe iudicamus malum esse quod in se non est malum, & peccamus per temeritatem, usurpando nobis iudicia Dei de oculis cordium. Magistri nostri vice Dei aliquando id possunt iudicare per coniecturas circumstantes: alios non expedit per nos esse iudicandos, donec plene eruditi in omnibus per donum discretionis spirituum, & vere spirituales effecti omnia diiudicemus, & nos à nemine iudicemur, sicut clare videns cæcum videt, nec tamen à cæco videtur, cum cæcus non videat seipsum. Ad Rom. 14. Tu quis es qui iudicas alienum seruum, suo domino stat aut cadit. Sepe enim merentur temerarij iudices aliorum, ut aut in similibus, aut grauioribus excessibus cadere permittantur: ut discant ex sua infirmitate

ad pœnitentiam.

Simile.

Hab. 5. d

Hab. 5. d

Secunda cautela, ne quem permoueat mala exemplaria.

Simile.

Tertia cautela, neminem iudicare.

1. Cor. 2. d
Rom. 14. d

1. Cor. 2. d

Nouitiatus duo.

Prima cautela, ut prius nouitiorum feruor non extinguatur. Apoc. 2. d

Exod. 13. d
Agathonis
Abbas consilium. l. 4.
Vitas patrum par. 10. cap. 3.

Luc. 6. 6

Timor.

Suspicio
quid.Iudicium
temerari-
um.Ier. 17. b.
Iudicium
iustum.Quarta can-
tela non
frangi ali-
qua aduer-
sitate.

Ecl. 3. 6

Ab. 14. d
Luc. 14. dTentatio
à carne.In nobis
est omne,
quo pec-
camus.Hostis no-
ster inermis
est, & nos
cogere
nequit.Gen. 4. b
Gen. 3. c

compati alienæ. *Luc. 6.* Nolite iudicare, & non iudicabimini, &c. Est tamen differentia inter timorem & suspicionem, temerarium iudicium & iustum. Timor est secundum istam acceptionem, quando nihil mali suspicor de aliquo, timeo tamen, quod malum quod nondum euenit, possit euenire, nisi caueatur. Sicut cum obfirmanter seris monasteria, & iuvenes prohibentur ab incautis familiaritatibus: non quia malum iam velle facere presumantur, sed timetur mali occasio, si non precaueatur. Suspicio est, quando sine rationabili presumptione reputo aliquod factum esse malum, vel aliquem velle male facere, & non est ita, hoc vitium est etiam sæpe peccatum. Iudicium temerarium est, quando credo aliquid factum mala intentione, quod potuit & alia fieri intentione, cum actio sit in se indifferens. Et hoc vitium est: quia cordis intentio iudicatur, quæ soli Deo est manifesta. *Ier. 17.* Ego Dominus scrutans corda & probans renes. Iustum iudicium est, quando inexcusabilibus coniecturis aliquid discernitur esse malum, vel quando ipse actus est in se malus & illicitus: ut cum video aliquem hominem occidere iniuste: vel tales conatus ad peccatum, qui semper sunt illiciti & incongrui. Quartum, in quo cauti debent est nouitij, est, ut non frangantur aduersitate vel tentatione. sed cogitent, quia ad hoc venerunt, ut omnia quæ eis in hac vita possunt accidere, sustineant propter Deum, sicut qui intrat bellum scit quod non quietem & delicias, sed laborem & vulnera oportet eum expectare. Vnde & in Ecclesiastico *cap. 2.* Fili accedens ad seruitutem Dei, sta in iustitia & timore, & præpara animam tuam ad tentationem, deprime cor tuum & sustine. *Ab. 14.* Oportet nos per multas tribulationes intrare in regnum Dei. *Luc. 24.* Oportuit Christum pati, & ita intrare in gloriam suam; ergo aduersitas est via ad regnum Dei, & qui recusat viam, recusat ad regnum peruenire.

CAPVT II

De quatuor tentationibus.

Tentatio autem quadruplex est, quasi quatuor venti à quatuor plagis flantes, qui mouent tempestates in hoc mari huius sæculi, & nauem cordis quassant & iactant fluctibus. A carne, à mundo, à diabolo, & Deo procedunt tentationes. Primo à carne tentamur, quando naturalibus vitiorum moribus ad peccandum sollicitamur: ut cum luxuria vel gula nos tentat. Item à carne tentamur, quando delicata caro nostra horrendo labores retrahit nos, ne in studiis spiritualibus & virtutum conatibus, sicut expedit, exerceamur. Et sic dupliciter impugnat nos caro, dum aut appetit mala, aut retardat ad bona. Licet autem ira, & inuidia, & inanis gloria non videantur esse in carne, sed in spiritu, tamen à carnis corruptione trahitur corruptio spiritualium affectionum. Et licet dicatur, quod demones huiusmodi vitia suggerant hominibus; tamē nos habemus tērationū materiā intra nos: ut etiam si non adessent demones, ipsa tamen concupiscentia nostra pareret peccatum, si ei consentiretur. In nobis est omne quo peccamus. Cogitationes enim & mentis affectiones, & voluntates, & membra corporis nostri, illa sunt quibus meremur & demeremur. Ista dedit nobis Creator quasi quædam instrumenta virtutum, quibus bona opera faceremus, & mansiones nobis in cælo ædificaremus, & ipsi Creatori nostro militando per ea, quasi armis muniti hostem nostrum diabolum impugnaremus. Ipse vero diabolus contra nos inermis est: & solis astutis suggestionibus nos impugnat, suadendo ut peccemus, non cogendo. Benignus enim Conditor noster non dedit hosti nostro posse nos vi ad peccatum impellere: quia nimis fortis esset contra nos fragiles, & vix possemus sine peccato subsistere: sed tantum permittit eum nobis mala suadere. In nostro autem arbitrio est, si velimus ei consentire. Insuper præmuniuit nos ponens inimicitias implacabiles inter serpentem & hominem: ut quidquid

A suaderet nobis, non reciperemus quasi vtile, scientes quod nunquam dabit nobis fidele consilium tam crudelis inimicus noster, cui nihil sufficit de nobis citra æternam damnationem nostram. Cum ergo suadet nobis peccatum, quodammodo exigit à nobis, ut præstemus ei arma nostra, quibus nos occidat: vel ut ipsa arma, si ei præstemus, hebetet & retundat, ut nobis minus apta fiant & vtilia, & minus acuta & efficacia ad ipsum per ea impugnandum. *Verbi gratia.* Cum immittit nobis cogitationes peruersas, & suadet ut malum faciamus, vel loquamur, nonne quasi aperte videtur homini dicere: Inermis sum ego contra te, non habeo unde te lædere possim, nisi tu præstes mihi arma tua, ut te vulnerem & occidam. Præsta ergo mihi cor tuum ad prauas affectiones vel cogitationes malas, linguam ad loquendum iniqua, & manus & alia membra ad actiones & opera praua, quibus lethale vulnus in anima accipias, & gratiam Domini Dei tui perdas, & gloriæ cœlestis merito spolieris. Neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato: sed exhibete vos Deo tanquam ex mortuis viuentes, & membra vestra arma iustitiæ Deo. Stultus vero est qui ei consentit ad hæc damna sua: & sibi imputet potius quam inimico suadenti, qui more hostis hostiliter secū agit. Mundus etiā dupliciter tentat nos: sic offerendo nobis ea quibus ad se allicit, scilicet honores, diuitias, voluptates, curiositates, adulationes, & huiusmodi: siue quibus nos terreat, ut persecutiones, contumelias, & similia. Vtroque modo multos retrahit à Deo, quos aut amore sui, aut malo timore retinet in peccato. Diabolus vero licet in omnibus tentationibus tentator soleat esse, tamen specialiter duabus tentationibus infestat nos, & maxime magis probatos in seruitio Dei; cum aut fidem veram conatur nobis auferre, & spiritu blasphemiarum subvertere. Et huiusmodi cogitationibus nos infestat, quas naturaliter abhorremus, ut desperatione, vel nostri occisione, & similibus: licet quandoque & aliis ex causis ista proveniant: aut cum mala sub specie boni persuaderet: quo improvidos, quos aliter non potest decipere, callide supplanter, & à bono deiiciat. Et hoc est quod in Psalmo dicitur: Daemonium meridianum, vel iuxta Apostolum, Angelus satanæ qui transformatur in Angelum lucis, quia cum sit princeps tenebrarum, & auctor malorum, ut astute noceat, simulat se bona docere, & quasi lumen ostendere; ut ad tenebras peccati perducatur. Deus autem nunquam tentat in malo, quia non lætatur in perditione nostra, qui omnes homines vult saluos fieri. Sed tamen dicitur quandoque tentare aliquos, cum aut flagellat eos in præsentia ad profectum eorum, & aliorum exemplum, sicut Iob & Tobiam: aut cum probat eos aliquibus arduis virtutum exercitiis; sicut tentauit Abraham, iubens eum immolare vnigenitum suum, hæredem diuinæ re-promissionis: ut ostenderetur magna deuotio obedientiæ Abraham, & fidei ad Deum: quia nec hoc modo hæsitauit de eius promissione, quin impleteret etiam de occiso, sicut pollicitus erat ei. Harum tentationum oportet nos quasdam maxime resistendo superare: ut spiritualia vitia, scilicet iram, acediam, superbiam, & inuidiam: quasdam vero fugiendo melius euadimus quam pugnando: ut luxuriam, gulam, auaritiam: licet etiam pugna contra eas sit necessaria. Sed tamen non est tutum diu cohabitare serpenti: nam multo turior est castitas longe à mulierum frequentia semota, quam in medio earum. Facilius etiam abstinemus à delicatis cibis & potu, vel ab eorum superfluitate, quando non videmus nec habemus, quam cum eis abundamus: & qui omnia reliquit propter Christum, & voluntariam paupertatem elegit, minus infestatur à curis auaritiæ, quam qui retinet diuitias, semper anxius quomodo eas augeat & seruet. Spiritualia autem vitia etsi quandoque ex fuga videantur quasi remissius & rarius infestare, dum deest occasio impugnandi: tamen postea orta occasione durius ferire solent, sicut leo diu catenatus

Rom. 6. 6

Tentatio
à mundo.Tentatio
à diabolo.

Nota.

Psal. 90. 6
2. Cor. 11. cTentatio
à Deo.
1. Tim. 2. a.

Gen. 22. a

Rom. 4. d.

Tentationes
quomodo
vincendæ.

Tentationes
blasphemiarum
non curan-
da.

Suspicio ten-
tationes ge-
nerat.

Num. 4.

Greg. ho-
mi. 37. in
Euang.

tus amplius fremit, cum fuerit emissus. Tentationes vero contra fidem, & de spiritu blasphemiarum, & similes, nec fugere possumus, nec repugnando vincere: quia quanto plus indignamur nobismetipsis, & disputamus cum eis, tanto magis refricatur earum rabies & accenditur. Sed nec curandæ sunt, nec timendæ: tantummodo non consentiatur eis, & patienter earum infestatio quasi quoddam diabolicum susurrium supportetur, quod aliter compesci non potest. Non solent bonis periculosæ esse tales tentationes, sed sunt sæpe prælagia futuræ amplioris gratiæ consolationis, & vitiis purgatrices, & magni meriti operatrices. Diuinæ vero castigationes humiliter & patienter tolerandæ sunt, & iussionibus eius deuote obtemperandum est: ut & fortes simus in fide, & à mandatis eius nunquam declinemus. Possent etiam plures tentationum species inueniri à studiosis, sed ad præsens ista sufficiant. Sunt tamen quidam qui sibi metum texunt laqueos tentationum, priusquam tentator accedat, & quodammodo procurant sibi unde tententur: ut qui sponte cogitationes prauas versant in corde. Et hæc sunt in tantum validæ, quod postmodum in delectationem versæ & roboratæ difficulter expelluntur. Item illi qui familiaritates incautas feminarum admittunt, quarum affectus ira imprimitur cordi, ut vix postea euellatur: & ita de similibus. Aliqui sibi metum assumunt materiam, unde postea occasionaliter oritur eis turbatio & tentatio periculosa. Quidam vero non habentes causam tentationis, ex sola suspitione vana somniant sibi metum tentationis procellam, & hoc fit aliquando inter imperfecte bonos, inter quos fit turbatio & contentio; non de radice malitiæ, sed ex sola vana suspitione, dum vterque nullius odij sibi conscius est aduersus alterum, nec intendit eum in aliquo lædere: sed suspicatur alterum erga se inuidia stimulum incedere, & ei insidiari, cum tamen hoc in nullo recolat se erga eum meruisse. Ille vero è contra nihil sibi conscius de his conqueritur, quod iste sibi iniuriatur sine causa: & incipit etiam ipse facta alterius ponderare, quasi aduersarij sui: & sic vterque inflammatur odio contra alterum, cum neuter voluerit lædere: sed tantum suspicatus sit, & vanè, quod alter alterum voluerit lædere sine causa. Et ita quandoque grauis turbatio oritur de modica scintilla, diabolo eam ad magnum ignem rancoris & odij confluente. Qui ideo imperfecte boni dicuntur: quia in eo sunt aliquatenus boni, quod non intendunt proximo suo malum facere; & in eo à bonitate deficiunt, quod nimis prouisi sunt de alio malum suspicari sine causa sufficienti: & in eo efficiuntur minime boni, quod ex quacumque causa ad odium contra fratrem & proximum prouocantur.

CAPITULUM III.

De tribus generibus Religiosorum.

Tria sunt autem genera religiosorum. Primi boni, secundi meliores, tertij optimi. Hi signantur per tres familias Leuitarum, Gersonitarum, Meraritarum, Caathitarum, qui præ cæteris filiis Israël deputati erant ad cultum sanctuarij, sicut religiosi præ cæteris fidelibus in Ecclesia specialius videntur diuino cultui mancipari, differentes tamen habentes donationes secundum gratiam, quæ data est eis, & secundum quod quilibet studuerit proficere ad virtutes. Nam secundum quod quisque se humiliat, aut habilitat ad gratiam per studium virtutum, iuxta hoc infunditur ei spiritus gratiæ in præsentem, & gloria in futuro dabitur ei. Si summos in virtutibus fueris imitatus, cum summis in gloria collocaberis: si medios, cum eisdem locaberis: si infimos, etiam cum infimis poneris. Omnes alta desideramus præmia: sed pauci perseveranter student ad alta virtutum exercitia. Gregorius. Ad magna præmia perueniri non potest, nisi per magnos labores. Nota quod non dicit per graues labores, sed per magnos, id est, ad virtutes magnas promouentes, vel magnæ utilitatis, & si non semper magnæ austeritatis. Gustata namque utilitas & suauitas vir-

tutis, lenit pondus. Primi religiosi designati sunt per Gersonitas, qui in professione castrorum portabant cortinas, & rectum tabernaculi, & vela, & quæque tactu mollia, & erectione castrorum ad occidentem post tabernaculum castra metabantur. Tabernaculum est vita Iesu Christi, & morum eius conuersatio, quam nemo pene in hac vita valet imitando portare: cum ipse non ad mensuram acceperit spiritum sanctitatis & sapientiæ: sed omnem plenitudinem, de qua nos omnes accepimus, particulariter secundum mensuram donationis Christi, alius quidè sic, alius vero sic: dum unus imitatur eum in hoc dono, alius in alio, donec omnes in patria occurramus in virum perfectum & mensuram ætatis plenitudinis Christi: ubi quisque lætabitur in cælesti mansionem secundum meritum suum & studium, quo hic vitam Iesu Christi fuerit imitatus. Primi igitur religiosi fugiunt ardua & austeriora studia sanctitatis, sed leuia exercitia assumunt, & laxam vitam seruant quoad corporis commodam, quantum licet salua salute: quibus sufficit, quod tantummodo caveant à peccatis mortalibus. Et tales procliuus magis sunt ad lapsum peccati: quia sicut dicit beatus Gregorius: Illi soli in illicita non cadunt, qui se etià à licitis restringunt. Arcta est via quæ ducit ad vitam & alta: & qui incaute & minus trepide per eam incedit, cito pedem in præcipitium ponit. Solent tamen ut religiosi videantur, aliquando sibi ipsis magnam vim facere, & diligentiam habere in exterioribus obseruantis, & traditionibus humanis, & honestatibus forinsecis, inclinationibus, & pulsationibus, in amplis cucullis, manicis & huiusmodi, quibus speciem religiositatis exterius repræsentant. Unde Gersonitæ, qui interpretantur aduenæ, extrema tabernaculi portabant, scilicet rectum, cortinas, & funiculos: quia noui in religione promagno habent prædictas obseruantias studiose obseruare, quamdiu meliora virtutum studia non cognoscunt. Hæc autem (secundum Domini sententiam loquentis ad Phariseos de minutis talibus cærimonialibus obseruantis) oportuit facere, sed illa meliora non mittere. In erectione tabernaculi isti Gersonitæ ad occidentalem plagam, post tabernaculum castrametabantur: quia qui hic extrema in exercitiis virtutum seruare contenti sunt, in futuro cum postremis & quasi in occasu Solis in humiliori gloriæ splendore locabuntur. Secundi religiosi designati sunt per Meraritas, qui interpretantur amari: & portabant tabulas tabernaculi, & columnas & velas, & illa maxime quæ dura erant & media inter cortinas & sanctuarium. Hi sunt, qui duram vitam in corporali exercitatione seruât, affligentes corpora sua ieiuniis, vigiliis, & aliis laboribus corporalibus; & putant hoc summum in religionis obseruantia esse, interioris dulcedinis ignari, de veris virtutum studiis, quæ in spiritu & mente sunt, parum curant: Hi quia in se sicci sunt, & aliis in iudicando seueri esse solent, bene amari seu amaricantes dici possunt. Et quia medium hic inter extremum & optimum in studio virtutum, statum habuerunt, in erectione sanctuarij non post ipsum, sed ex latere ad Aquilonem locum mansionis sortiuntur, ubi minor calor solis, & lux quam in Australi parte sentitur: ut quantum defuit eis de perfecto virtutum studio, tantum illic defuit eis in fulgore gloriæ & diuinæ fruitionis ardore. Tertij religiosi, qui & optimi, designari possunt per Caathitas, qui portabant ipsum sanctuarium, id est, arcam & altare, & mensam propositionis cum vasis suis, inuoluta tamen & cooperta. Hi sunt, qui student interiorem hominem suum, in quo Christus inhabitat per fidem, componere, & ad veras virtutes se exercere, & vitia carnis & spiritus extirpare: iram, inuidiam, auaritiam, acediam, superbiam, gulam, luxuriam viriliter expugnare: & his contrarias virtutes cordi inferere, humilitatem, charitatem, mansuetudinem, deuotionem largitatem, sobrietatem, castitatem. Istæ enim virtutes sunt verum sanctuarium, & qui habet eas, sanctus est. Unde Caathitæ interpretantur patientes vel componentes:

Gersonitæ
quos designant
religiosos.

Joan. 3. d
Joan. 1. b
Ephes. 4. b

Greg. lib. 9.
Mor. cap. 6.
Mat. 7. b

Mat. 23. c

Meraritæ
quos designant.

Caathitæ
quos significant.

Ephes. 3. c

1ac. 3. a.

quia

quia per patientiam (quæ teste Iacobo opus perfectum habet) componunt se & ordinant ad Deum & ad proximum in virtutibus, sicuti debent. Prioribus duabus familiis iussit Dominus dari plaustra: hi vero qui seruiunt in sanctuario, onera propriis portabant humeris: quia tam in humanis ordinationibus, quam in castigatione corporis permittitur aliqua remissio, vel etiam intermissio, immo iubetur, ut in talibus sit rationabile obsequium nostrum pro & loco & tempore, ne corpus deficiat sub onere laboris: sed in virtutum studiis nulla remissio datur, quia nunquam indulgetur nobis ut simus inuirtuosi, elati, immites, inuidi, acediosi, auari, gulosi vel non casti. Et hæc onera propriis debemus portare humeris, id est, non confidere de alienis virtutibus, nisi & nos pro posse studeamus, ut eas in nobismetipsis habeamus: sicut quidam qui desiderant ideo esse cum pacificis, non ut exemplo eorum laborent fieri patientes, sed ut ab eis ad impatientiam non prouocentur. Quid prodest sanctorum contubernium habere, si nolumus eos in studio sanctitatis imitari? Onera Caathitarum secundum materiam dura erant, sed pretiosa & sancta, & interiora situ: quia studia spiritualium virtutum laboriosa sunt imperfectis adhuc, sed nobilia honestatis, dignitate, & sancta, quia sanctificant: & interiora, quia in spiritu mentis, id est, in interiori homine. Velata tamen portabant ea: quia dum hic per fidem ambulamus, & non per speciem, nondum videmus virtutum decorem pure sicut est. In exteriorum operum exercitiis necesse est nos ea inuoluere, tam pro nostro exercitio, quam pro exemplo aliorum, qui mentem nostram non vident, nisi per vestigia exteriorum operum & morum. De hac tamen familia descenderunt sacerdotes per Amram, qui vigilans gratiæ interpretatur: qui sanctuarium reuelatum videre & conrectare ex officio debebant, & Levitis portandum disponere, singulis prout eis congruebat. Ipsi vero sacerdotes non portabant, sed in erectione eius ante tabernaculum ad Orientem excubabant. Sicut per Caathitas, virtuosos, ita per sacerdotes contemplatiui figurantur. Soli virtuosos ad contemplationis gratiam proficiunt, qui pro remuneratione studij spiritualis vñtionem sancti Spiritus intus percipiunt: ut illuminati cœlestia secreta videant, quæ aliis sunt velata. Tales iam non laborant in studio virtutum, quod per laborem portandi significatur: quia per suauitatem internæ sapientiæ versus est eis labor in delectationem, ex amore conditoris. Ipsi vero disponunt onera singulorum deportantium: quia intus intelligendo cognoscunt rationes quarumlibet obseruantiarum in vita religiosa: quæ quia rudes & imperfecti nondum valent capere, inuoluunt ea corporalibus actionibus & exterioribus exercitiis, & tradunt cuique obseruanda quæ statui eius viderint conuenire. Vide igitur de qua familia esse velis, vel cuius spiritus sis: secundum hoc suscipe onus tibi deputatum, id est, serua regulam & viam, quæ ad perfectionem illius status valeas peruenire. Impossibile namque est quemquam aliquam artem plene addiscere, qui regulas eius non vult attendere vel tenere: nec spiritualis fieri poterit, qui non vult spiritu ambulare.

CAPVT IV.

De triplici statu religiosorum.

Beatus Bernardus in epistola ad fratres de monte Dei describit tres status religiosorum: scilicet incipientium, proficientium, & perfectorum. Primum vocat animale, quasi rudem, qui nondum percipit quæ sunt spiritus Dei: & circa corporis compositionem adhuc maxime occupari necessarium habet, ut illud domet & castiget, nec rebellet spiritui sicut prius in peccato, quando caro spiritui dominabatur. Secundum vocat rationalem: ubi ratio quæ dignior pars hominis est, & per quam discernitur à cæteris animalibus irrationabilibus, quasi nobilior omnibus creaturis mundi, & dominus omnium, subiugata carne & in seruitutem spiritus

A redacta, seipsam studet agnoscere, purgare, & reformare in pristinam dignitatem & pulchritudinem, quam per peccati scditatem amiserat. Tertium vocat spirituale, ubi spiritus ad imaginem Dei conditus, gratia Spiritus sancti adiutus, supra se ascendit, & intendit in eum cuius est imago, ut ei imprimatur & conformetur per cognitionem intellectus, per affectum amoris & fruitionis iucunditatem. Per primum peruenitur ad secundum, per secundum ad tertium. Exemplum Ezechielis: Et platea erat in rotundum ascendens rursus per cochleam, & in cœnaculum templi deferebat per gyrum. Idcirco latius erat templum in superioribus: & sic de inferioribus ad superiora ascendebatur * per medium. Rationalis autem spiritus est imago summæ Trinitatis: & sicut Deus est trinus & vnus, ita anima, cum sit vna, habet tres potentias, quibus capax est Dei: scilicet rationem, memoriam, & voluntatem. Per rationem potens est capere sapientiam Dei: per memoriam potens est capere virtutem æternitatis Dei, ut in æternum nunquam possit separari ab eo: per voluntatem potens est capere bonitatem Dei. Ne igitur otiosa sit in anima tanta similitudo ad Deum, per quam capax eius est, toto nisu studeat eum apprehendere, ut eum tenendo beatificetur: quia citra Deum nihil potest animæ sufficere. Et eo habito non est quod ultra requirat, cum habeat omne quo ad æternam felicitatem indiget, quo nihil melius esse potest, & in quo nullus defectus est omnis boni. Cum ergo summa dignitas animæ sit, quod est capax summi boni, & summa vtilitas eius sit Deum in se habere, & cum ipso omne bonum, nec dignius aliquid quærit, nec vtilius inuenit: per hæc omnibus viribus suis & omni diligentia & toto desiderio debet eum quærere, & omnia facere, quæ promouent eam ad inuolutionem eius, & omnia vitare ac fugere quæ elongant eam à Deo, etiam si bona purentur. Quia sicut ille stultus esset, qui haberet hortulum qui esset fertilis balsami, sed neglecto eo plantaret ibi mentam & cyminum, quæ licet bona sint, tamen in comparatione balsami sunt vilissima: in infinitum stultior est ille, qui cum possit summum bonum comprehendere, eo neglecto occupat se circa caduca & vilia, sordida & amara. Hoc autem intelligo de sæcularibus, qui mundana præponunt cœlestibus, & transitoria æternis bonis. Similiter ille stultus est, qui cum habeat viam compendiosam duarum vel trium dietarum, ad locum quo tendit, dimissa ea quærit viam dispendiosam & difficiliorem ac periculosiorem: itinere trium annorum & amplius. Sic etiam religiosi quidam minus sapienter videntur incedere, qui cum possent in paucis annis ad magnam Dei notitiam & familiarem amicitiam, per compendiosum studium virtutis, & deuotionis, & puritatis pertingere, relicto eo, occupant se aliis minus fructuosis & valde dispendiosis ad id quo tendunt, scilicet ad Dei cognitionem & notitiam veritatis, & ad studium perfectionis: cum Dominus ipse promittat, Spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem. Si enim sciret aliquis plura artificia, quorum vnum præ aliis esset tam nobile & quæstuosum, ut per illud in breui posset ditari & sublimari vsque ad nomen magnorum qui sunt in terra: imprudens esset nimis, si neglecto eo exerceret aliud vilius & ignobilius, & tanti laboris, per quod possit vix tenuē victum & potum acquirere. Ita est de homine maxime religioso magna imprudentia, si relicto directo studio virtutum, in quo est maximum meritum & maxima perfectio sanctitatis & sapientiæ, maxima etiam delectatio & securitas, occupat se circa alia minus vtilia & curiosa, & turbatur circa plurima, quando vnum solum bonum & summum est petendum & requirendum, quod valet ad omnia. Ipsa enim corporalis exercitatio ad modicum vtilis est: pietas autem ad omnia vtilis, promissionē habens vitæ quæ nunc est & futuræ. Pietas hæc cultus Dei est, quo studemus agnoscere Deum, & amare, & habere, & ipsi placere. Corporalis autem exercitatio vtilis est, sed ad modicum: quia non propter se, sed propter pietatem appetenda est, quæ per eam obtinetur si

Spiritualis.

Exe. 41. 6

* alias; in Anima imago Dei, capere potest Deum.

Simile elegans.

Aliud simile.

Ioan. 16. 6

Luc. 10. 8

1. Tim. 4. 6

Pietas Dei cultus.

ordinate

Paulo post principium.

Animalis.

Rationalis.

Simile.

Externa religioforum ad reformationem interioris hominis ordinantur.

2. Cor. 4. d

Potentia animæ peccato vitiatæ.

ordinate exercetur. Sicut artifex per instrumentum artis suæ operatur : ita virtus per corporalia exercitia adipiscitur, & in habitum vertitur, & quanto plus appetit instrumenta aptiora, & dum ipse ea habuerit, si bene eis vitur, tanto citius & melius perficit opus quod desiderat consummare. Omnia autem quæ ad religionis observantiam exterius videmus, ad interioris hominis reformationem Spiritus sancti inspiratione ordinata sunt. Quod qui nondum intelligit, ipse instrumenta portare reputat. Interior reformatio in spiritu mentis consistit : quia interior homo & imago Dei est mens rationalis. Exterior homo est corpus, quod ex defectu corruptionis, quæ ex peccato provenit, languescit, moritur, & incineratur : interior autem homo in bonis de die in diem renouatur, & proficit in similitudinem eius, ad cuius imaginem creatus est. Ratio reformationis hæc est : Anima tres habet potentias, sicut dictum est, rationem, memoriam, & voluntatem. Ratio data erat ei, ut Deum agnosceret : voluntas, ut eum amaret : memoria, ut in eo quiesceret. Sed per peccatum ratio cæca facta est, voluntas curua & fœda, memoria instabilis & vaga. Ratio sæpius recipit falsum pro vero : voluntas eligit deterius pro bono : memoria occupat se illis, quibus semper inquietatur : quia vnum & summum bonum deseruit, in quo omnia poterat habere. Conuersa vero ad Deum incipit querere quod perdidit : & videns se deformatam ab eo quod facta fuerat à Deo, laborat ut ad pristinum statum reparetur, & ad decorem quem amiserat, reformetur : quia non est ei accessus ad Deum propter dissimilitudinem in se factam. Sed quia non potest repente ad summum pervenire, studet paulatim accedere de infimo ad medium, de medio ad summum.

CAPUT V.

De reformatione rationis.

Ecc. vii. d

Initium ergo reformationis rationis est, fidem Catholicam firmiter credere. Nam quia ratio nostra lippa facta est, & intellectus obscuratus per peccatum, quod non possumus veritatem per nos inuenire, Deus condescendit nobis, ne in errore essemus, deditque nobis notitiā veritatis in scripturis, quibus voluit nos credere : ubi omnia quæ nobis ad salutem sunt necessaria sufficienter & veraciter inueniremus : ut in eis sensum nostrum non sequamur, sed regulis fidei sensum nostrum humiliter subiiciamus, si non volumus deuiare, *Ecc. vii.* Quæ per magistrorum seu doctorum fidei consilium data sunt à pastore vno scilicet Deo, his amplius, fili mi, ne requiras. Profectus rationis est, ex illuminatione diuina rationes fidei aliquatenus intelligere. Quia etsi fides supra rationem sit, ita quod eam per se non valet comprehendere, illuminata tamen diuinitus ratio, videt nihil rationabilius esse, quàm fides est Christiana, cui omnis natura attestatur, omnis mundi sapientia famulatur. Perfectio rationis in hac vita est, per mentis excessum supra se rapi, & non per ænigmata corporearum similitudinum, nec per ratiocinationum argumenta : sed purissima mentis intelligentia Deum in contemplatione videre.

CAPUT VI.

De reformatione voluntatis.

Initium reformationis voluntatis est, ex bonæ voluntatis assensu vitii resistere, & operibus virtutum fideliter instare propter Deum. Quia enim curua & distorta fuit auersa à Deo, necesse habet ut conuersa cogat se concordare cum Deo, & motus rebelles per studium boni operis ad rectitudinem reflectere diuinæ voluntatis. Profectus eius est, omnes affectiones habere ordinatas, & in virtutes formatas sine rebellionem vel coactionem : ut iam non libeat, nisi quod est secundum voluntatem Dei. Perfectio voluntatis est, vnum cum Deo esse in

A spiritu per amorem : ut iam non possit velle nisi Deum, & eius suauitatis dulcedine inebriari.

CAPUT VII.

De reformatione memoria.

Initium reformationis memoriæ est, mentem ab euagatione sua ad memoriam Dei cum labore reducere, orando, legendo, recolendo, vel saltem superficialiter cogitando. Profectus memoriæ est, bonis meditationibus & orationibus sine importuna euagatione posse intentum esse : & in latitudine cordis sui secum deambulare. Perfectio eius est, ita in Deum esse absorptum per mentis excessum, ut etiam suipsius & omnium quæ sunt, obliuiscatur homo, & in solo Deo absque omni strepitu volubiliu cogitationum & imaginationum suauiter quiescat. Isti sunt fines humanæ perfectionis, & profectus, & initia, ad quæ omne spirituale studium debet ordinari. Si quis ista via non ambulat, est, sicut qui nescit quò vadit, vagus & errabundus ad incertum finem tendens. Initia cuiuslibet istarum trium potentiarum sunt omnibus communia, qui sunt in statu salutis, nec sine eis est salus. Perfectio cuiuslibet harum trium est solummodo perfectiorum, quando sunt in summa perfectione, id est, in raptu contemplationis. Medius status earum est perfecte proficientium, & singulariter respicit statum probatorum religiosorum, qui inter statum bonorum sæcularium & statum perfectiorum sanctorum, quasi medium adhuc tenent iter. Non quia semper in eodem statu permanere valeant : quod etiam sanctissimis vix est possibile : sed quia media via illorum trium statuum sic distinguitur ab inchoatione & perfectione eorum, de quorum profectionibus aliquanto latius est considerandum. Et primo de reformatione voluntatis : quia virtus & vitium & meritum dependent ab ea, & affectiones, quæ tam ad vitia quam ad virtutes inclinant : postea de memoria, ratione, & intellectu. Voluntas est in anima quasi imperans, ratio vero quasi docens, memoria quasi ministrans utrique ; illi quid iubeat, isti vnde doceat.

Perfectio-
nis humane
fines.

CAPUT VIII.

Quomodo naturales vires animæ & motus affectionum deformati sunt.

Nunc ergo breuiter intelligere oportet, quomodo naturales vires animæ, & motus affectionum in vitia deformati sunt, & ad quid dati sunt homini : postea aliqua remedia singulorum vitiorum subiungenda sunt, & virtutum ordo. Voluntas nulli debuit esse subiecta nisi Deo : nec tamen hoc coacte, sed sponte ; ut possit ei ad meritum reputari, & ita poterat peccare, & non peccare : non ad hoc ut peccaret cum posset, sed ad hoc, ut si non peccaret cum posset, ex hoc laudabilis fieret, & digna præmio apud Deum : vel si sponte peccaret, esset digna confusione & supplicii : cum sciret, quod non deberet peccare, & posset vitare. Item cum facta esset anima, quod capax esset summæ beatitudinis, in qua haberet summam gloriam & summam delectationem in Deo, qui est summa & vera beatitudo, datus fuit animæ duplex appetitus naturaliter ad hoc, ut ista desideraret & studeret obtinere : & cum obtinisset, tanto incundius possideret, quanto ardentius concupisceret. Datus fuit ei appetitus gloriæ talis, ut nulla sufficeret ei præter summam gloriā : & appetitus delectationis talis, ut non satia- ret eam aliqua nisi summa delectatio : & utraq; est in solo Deo : & ita nihil sufficit animæ præter Deum, & iste appetitus vocatur concupiscibilis. Item ex hac orta est alia vis in anima : quia cum tantum concupisceret bonum summum docente vi rationali, per quod beatificanda erat, naturaliter horrebat, & detestabatur, & repellebat omne quod ad hanc obtinendam contrariabatur ei : & quidquid ad eam obtinendam prodesset & conseruan-

Appetitus
concupisci-
bilis cur ho-
mini datus.

dam,

Appetitus
irascibilis.* al. firmiter.
Peccata de-
bilitant
potentias
animæ.Appetitus
honoris.Psal. 105. c
Isa. 40. a

dam, fortiter apprehendebat & tenebat. Et hæc vis vocatur irascibilitas, iuxta iræ similitudinem, quæ fortiter indignatur contrariis, & fortiter tenet quod cupit. Per vim rationabilem cognoscit bonum, & melius, & optimum. Per concupiscibilem, appetit bonum, & melius bonum amplius, & optimum bonum maxime. Per vim irascibilem, tenet & inhæret bono: & quæ ad hoc prodesse poterant, * feruide apprehendit: & quæ ei obesse poterant, indignanter repellit & fugit. Sed cum homo diabolo suadenti sponte ad peccatum consensit contra Dei prohibitionem, tunc omnes vires animæ & potestates, quæ datæ ei fuerant ad summum bonum agnoscendum, appetendum, & fruendum, deordinatæ sunt, & quasi subuersæ, non autem subtractæ, sed scdatæ & peruerso modo se habentes, sicut organum musicum, quod quando integrum & bene ordinatum est, dulcem reddit melodiam, quando vero contractum fuerit & deordinatum, horrendum stridorē pro cantu emittit. Quia enim homo amore visibilium ab inuisibilium amore cecidit, sola iam visibilia ex peccati pœna cognoscit, sola ea diligit, solis eis inhæret, & inuisibilia quasi non sint, postponit, immo & nescit: ita quod pauci induci possunt ad credendum, si sit aliquid extra ea quæ videmus & corpore sentimus. Et ita ratio cæca est in anima, quod nec cognoscit seipsum, cum ipsa sit ex iis, quæ oculis carnis videri non possunt: & sic non solum cæca est, sed etiam stulta: quia cæcus credit multa, quæ non videt, & in hoc etiam est infidelis. Inde factum est, ut non appetat nisi terrena & vilia & scdæ, & illis per amorem inhæreat, & pro magno reputer, si ea potuerit adipisci. Appetitus honoris datus ei fuerat, ut altissimum honorem desideraret, scilicet Deo placere, & amicus Dei esse, & filius & hæres: & Deo similari & ei conregnare, non ex æqualitate potentie, sed ex imitatione bonitatis: & vnus cum Deo fieri spiritus, & æqualis angelis, & nulli subesse, nisi soli summo Domino omnium. Item ut se tantæ dignitatis agnosceret, eo quod imaginem Dei in se haberet, ut nulli indigniori se dignaretur subiicere, soli omnium Domino subiectus & obediens: ei ex amore adhærens, & reliqua sub Deo pro cuiuscumque dignitate æstimans, vtens ministerio creaturæ pro sua utilitate & Domini voluntate. Hæc erat sancta superbia, omne indecens despicere, & solum bona appetere & diligere. E conuerso, modo appetit hominibus placere, gloriam ex hominibus querere, quæ fallax est & vana: & aliquid magni existimans se homo cum nihil sit, seipsum seducit. Cum sit miser & vacuus omnis boni: & alios in comparatione sui spernit, & subiicere cupit sibi, qui forte meliores sunt: & gloriatur in diuitiis, quæ sunt terra, & lutum: iactat se de vanis, & malis, sicut fatui qui gloriantur quando innoluti sunt in luto. Et sic homines mutant gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fœnum: quia omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos fœni: exaruit fœnum, & flos eius decidit. Ita sancta superbia degenerata est in vitiosam.

CAPVT IX.

De triplici superbia

Est autem triplex superbia. Prima, sibi metipsum nimis exalcare, & maiorem reputare se quam sit in veritate; & hoc est initium omnis peccati. Secunda est, appetere, & studere aliis placere, & maiora velle ab eis credi, quam sit iustum, hæc est inanis gloria. Tertia est, ambire alios præire, & sub se velle eos esse. Sic decepta est superbia, & vult alios secum decipi, dum cupit se maiorem putari quam sit; sicut magus decipit garsonem, ut putet se in equo sedere, & sedet tanquam stultus super fasciculum paleæ. In hoc autem contrariatur Deo: quia cum omnia subiecta sunt ei, ipsa vult esse sui iuris, & spoliari eum debito honore suo, id est, vniuersali dominio, quantum est in se: & ingrata est ei de beneficiis, quæ accepit, de quibus propriam gloriam querit, non Dei, à

A quo habetur omne bonum. De ramis autem superbiæ, qui de ipsa pullulant, prætereo, quia alibi frequentius reperiuntur, si quis querat, præcipue in summa vitiorum. Periculosior autem sæpe illa est, quæ extollitur de bonis gratiæ, quam de bonis naturæ vel fortunæ. Bona gratiæ sunt virtutes, scientia, & opera de genere bonorum, vt prædicare, ieiunare. Bona naturæ sunt, quæ natura contulit: vt nobilitas, pulchritudo, fortitudo, ingenium. Bona fortunæ sunt, dignitates, diuitiæ, honores, &c. quæ ex quadam fortuna plus quandoque dantur illis, qui natura & virtutibus inferiores sunt aliis, tamen non sine aliqua Dei providentia, licet sæpe cedit eis ad malum ex merito suo. Superbia etiam ita excæcat mentem, vt cum plus habetur, sæpe minus agnoscatur. Hoc vitium præcipue impedit nos, ne maiora bona à Deo accipiamus (cum ipse sit largissimus, & desiderat multum communicare nobis de bonis suis, quia valde diligit nos) dum aut indignos nos reddit superbiæ reatus, gratia Dei: aut si plus daret nobis, extolleremur, aut ingrati efficeremur, aut non digne in gratia operaremur, & sic grauioris peccati rei efficeremur. Vnde sæpe magis est clementiæ parcens Dominus negare ampliora gratiæ dona quam irascens. Deus superbis resistit, quasi suæ potentie rebellibus, humilibus autem dat gratiam, à quibus per tumorem elationis non defluit gratia, quam eis infundit. Superbia etiam perdit in nobis merita bonorum operum, quæ pro humano fauore fecimus. Et sæpe superbia sumit pallium humilitatis æmulæ suæ, vt sub nomine eius gloriam callide acquirat: vt quia captatio gloriæ non habet gloriam, saltem fugiendo eam assequatur, quæ sicut vmbra sequitur fugientem, & fugit insequentem.

CAPVT X.

Quando bona nostra, & mala ostendere debemus, vel occultare.

Nota, quod bona debemus quandoque hominibus ostendere, & aliquando occultare: similiter mala nostra aliquando aperire, aliquando celare. Bona nostra ad quæ tenemur ex præcepto Dei, vel Ecclesiæ, vel ad quæ ex manifesto voto astringimur, debemus omnibus ostendere, vt fidem, charitatem, iustitiam, veritatem, castitatem, obedientiam, & contemptum mundanorum. Quæ si homines in nobis non viderent, cum sciant nos ad ea teneri, scandalizarentur & reputarent nos præuicinatores voti nostri. De huiusmodi dicitur: Luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui in cælis est. Aliquando vero nostra bona occultare debemus, quæ specialiter accepimus, vt gratiam internæ deuotionis, vel quæ possunt nobis singularem laudem parere, vt singularis abstinencia, & vigiliæ, & orationes, & eleemosynæ, ad quæ non tenemur. De quibus Dominus docet in sermone habito in monte. Similiter mala nostra quandoque abscondere debemus, ne quis scandalizetur de nobis, vel sumat malum exemplum imitandi in similibus. Vnde dupliciter peccant, qui aperte peccant: quia & Deum offendunt, & proximo fodiunt foueam in quâ incidat per malum exemplum. Si autem sine culpa nostra, vel specie mala, aliquis ex sua maligna suspicatur mala de bonis, & non vult recipere excusationem nostram, tunc habeamus patientiam, sicut Christus tacuit, de multis in passione sua ex inuidia accusatus. Dixit enim: Si vobis dixerō, non credetis mihi. Aliquando mala nostra aperte nuda debemus, scilicet in confessione priuata de priuatis, & in manifesta de manifestis, vt in visitationibus & redargutionibus. Imperfectiones quoque nostras non debemus erubescere confiteri, & defectus virtutum; ne quis existimet nos supra id quod videt in nobis. Si autem in bono opere vana gloria pulsat nos, non acquiescamus ei, nec tamen bonum opus dimittamus, maxime si sit vtile & necessarium. Sæpe etiam putamus nos laudari pro aliquo dicto vel facto, quod forte alij non aduertunt: quia sicut nos non omnia pensamus quæ circa eos fiunt, ita nec ipsi

Bona gratiæ,
naturæ, for-
tunæ.Superbia
præcedit bo-
na maiora.

Iacobi. 4. d

Gloria vmbra.

Matth. 5. b

Matth. 5. a

Dupliciter
peccat qui
publice pec-
cat.

Luc. 12. g

Bonum pro-
pter vanam
gloriam non
omittendum.

omnia

Appetitus
delectatio-
nis quorsum
homini da-
tus.

1. Ioan. 2. c

Auaritia va-
de in nobis
generetur.

Peccati ori-
go.

Ex peccato
originali 4.
defectus.

omnia attendunt quæ nos facimus. Aliquando vero deficiunt nos potius quam laudant, maxime si in aliquoprehendunt nos appetere laudem pro his, quæ fecimus. Et si forte adulentur nobis in facie, sicut est consuetudo leuibus hominibus ad placitum cuique loqui, dum contra tales sagittas vanæ gloriæ non tam indigemus fortiter pugnare, quam prudenter eas manu consilij abigere, sicut muscas leues flagello remouemus. Appetitus etiam commodi vel delectationis datus fuit homini, ut desideraret summam delectationem, quæ est in Deo: & summam beatitudinem, & quietem, & impassibilitatem: & ut delectaretur in habitis, ut felicius esset: quia onerosæ sunt deliciae sine delectatione, & quanto delectatio audior est, tanto deliciae iucundiores sunt. Nunc autem appetitus ille deliciarum spiritualium ex peccato mutatus est in carnales delicias, ut appetat ea in quibus sensualitas delectatur, quæ est concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ. Concupiscentia carnis diffundit se in luxuriam, & mollietatem vestium, & quietem carnis, & somnolentiam; quæ omnia spectant ad sensum tactus. Item ad gulam, quæ est delectatio gustus. Item ad aliorum sensuum delectationes, ut audire carnaliter delectantia & odorari. Concupiscentia oculorum quærit videre pulchra, & habere pretiosa: & ita generatur auaritia ex omnibus his. Ex superbia vitæ generatur auaritia: quia ad hoc quærit ditari, ut amplius honoretur. Ex concupiscentia carnis generatur auaritia: quia ad hoc vult ditari, ut voluptuosius epuletur & luxurietur, ac commodius viuatur absque sollicitudine defectus. *Prima Io. 2.* Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ. Ex concupiscentia oculorum, etiam auaritia generatur, quia ut videatur pulchra, & habeat ad libitum in quibus delectetur, desiderat aurum, argentum, gemmas, vestes, agros, terras, familias, spectacula, & similia. Dederat autem homini corpus Deus, & spiritum rationalem, & concesserat ei delectari etiam in sensibilibus, sed ordinate, moderate & honeste: ut per sensuum delectationem sursum moueretur, & promoueretur ad spiritualium cognitionum delectationem & fruitionem: ut appeteret coitum honeste & sine vitiosa libidine, congruo tempore ad generandum filios, qui æternæ beatitudinis participes essent, ut appeteret cibum & potum pro sustentatione naturæ, & alia quibus indigebat. Sed dissipato ordine conditæ naturæ à Deo, per peccatum omnia modo peruersa sunt, & ad sensuales delectationes dilapsa: quas cum timet perdere, tristatur & irascitur; quas cum non habet pro libitu, tædio afficitur: & illos quos credit sibi fore impedimento, ne adipiscatur quæ cupit, vel per quos timet se amittere quæ diligit, odit: & illis quos videt habere quæ cupit, inuidet: quoquandiu alius habet, oportet eum carere. Et sic oritur inuidia, cui annexum est odium vitiosum. Ita etiam oritur ira, sic etiam oritur acedia, habens ex vno latere annexam tristitiam, ex alio torporem dissolutionis & pigritiæ. Omnia vero vitia & peccata ex vno fonte oriuntur, id est, superbia: & ex duobus riuulis deriuantur, scilicet malo amore & malo timore: & triplex fomentum accendit ea, scilicet concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ. Ista sunt quasi materia & occasio homini ad tentationem, quæ mundus proponit nobis: scilicet honores, diuitiæ, & voluptates.

CAPVT XI.

De quadruplici defectu.

IN nobis autem quadruplex defectus est, unde ad malum proni sumus: ignorantia, concupiscentia, malitia, & infirmitas. Ignorantia excæcat ne verum agnoscamus, & erremus in iudicio boni & mali. Concupiscentia emollit ad appetendum & diligendum visibilia & delectabilia carni. Malitia exasperat & amaricat cor ad iram, tristitiam, inuidiam, & odium. Infirmitas debilitat ad

resistendum malo, & adherendum bono. In hæc quatuor incidimus ex pœna primi peccati, & ea originaliter contrahimus ex peccato, ex quo nascimur filij iræ. Ex his procedunt septem vitia capitalia, de quibus quasi de maioribus ramis cætera pullulant. Hæc sunt septem capita Draconis in Apocalypsi: & septem dæmonia in Marco, de Maria Magdalena per Christum eiec-ta. Item septem gentes, quæ terram promissionis occupauerant, ne filij Israël in ea pacifice habitarent: quia arceant nos hæc vitia ab introitu regni cœlestis, nisi ea studeamus expugnare & subiugare. Docet autem vetustaditio, apud Græcos, sicut & Clemens testatur, quod istæ gentes primo expulerant filios Sem de terra illa, de cuius stirpe descenderant Abraham & Israël. Vnde cum Dominus præcepit filiis Israël gentes Chananæorum expugnare, & terram eorum possidere, videntur secundum hoc non alienam terram violenter vsurpasse, sed Domino vniuersorum obedisse, ut terram suam recuperarent, expulsis his qui eam iniuste detinebant. Hæc autem in figura facta sunt nostri, ut per vites animæ & afflictiones, quæ à Creatore factæ sunt, & ad bonum vsum homini insitæ, æterna & vilia quæramus: & quæ ex peccato in vitium mutatae sunt, studeamus reformare & in virtutes mutare, expulsis corruptionibus vitiorum.

CAPVT XII.

Descriptio septem vitiorum capitalium.

Superbia est amor propriæ excellentiæ, qua homo alta cupit, seipsum altum reputat, & ab aliis vult reputari, & alios præcellere. Inuidia est odium alienæ prosperitatis, qua homo dolet alium sibi æquari vel præferri: & cupit ei malum, & de bonis eius dolet. Ira est indignantis animi turbulenta commotio, qua quodammodo furit & æstuat, quando aliquid occurrit ei, quod est contrarium voluntati suæ. Acedia est tædium boni ex animi torpore, dum aut irrationabiliter tristitia mentem aggrauat, aut dissolutio cordis ad vana aliqua magis inclinat. Auaritia cupiditas est, plusquam necessarium sit habendi temporalia. Gula est inordinatus vel immoderatus alimenti appetitus. Luxuria est illicitus ardor libidinis, vel illicita expletio libidinosæ delectationis in actu, siue in morosa cogitatione. Et licet hæc omnia vitia & peccata sint, hoc tantum est ex culpa hominis & pœna peccati: in quantum tamen Deus ea, dedit homini, sunt naturales affectus, & motus appetituum ad bonum, & ad motus virtutum: quia Deus nihil mali fecit, sed omnia valde bona. Expugnatio ergo omnium vitiorum non est aliud, nisi reformatio naturalium affectionum, & motuum ad statum à Conditoris dispositum: ut supra aliquantulum dictum est de appetitu sublimitatis, qui datus est homini, ut appetat cœlestia & diuina, & spernat terrena & vilia, quasi indigniora se. Hinc modo dilapsus est ad infima, ut appetat terrenos honores & vanos & falsos.

CAPVT XIII.

De affectu inuidia.

Inuidiæ affectus naturaliter homini insitus est, non ut inuideat proximo de bono quod habere potest, nec ut cupiat alicui malum aut faciat: sed ut odiat vitia & peccata in se & in aliis. Inuideat diabolo, quod tot animas aufert Deo, & aliis adiutoribus eius, immo vicariis eius, scilicet hæreticis & subuersoribus animarum, qui spoliunt animas æterna beatitudine, & quantum in ipsis est, spoliunt ipsum cœlum maiori gaudio: quod ibi esset, si plures illuc venirent: cum singuli qui ibi sunt, multam lætitiā faciant omnibus ciuibus cœli; salua tamen æternæ prædestinationis ratione, quæ nullum ibi defectum suspicari permittit. Isti sunt hostes nostri, & odio habendi inquantū tales sunt, qui nos perdere æternaliter quæunt: non illi qui sperantur adhuc conciu-

nostri

Apoc. 12. 4
Mar. 16. b
Iud. 3. 4

Exod. 34. b
Deut. 7. 4

Superbia.

Inuidia.

Ira.

Acedia.

Auaritia.
Gula.
Luxuria.

Cap. 13. in
fine.

nostri futuri in gloria cœlesti, etiam si adhuc videantur iuimici.

CAPVT XIV.

De affectu iræ.

IRæ affectus datus est homini, vt irascatur vitiis & malis suggestionibus, & ex indignatione non patiat se trahi in consensum peccati, & reprimat malos motus in se & in aliis, vbi opportune potest, & vlciscatur Dei iniurias & transgressionem iustitiæ. Et tunc dicitur zelus iustitiæ, sic legitur Christus iratus fuisse pluries. Phariseis & aliis non recte agentibus, & alij sancti viri. Nunc ira in vitium deformata est, & contra rationem in furorem versa est, & quasi insaniam, vt more phrenetici irrationabiliter moueatur homo contra hominem, contra amicum & proximum, contra seipsum: aliquando etiam contra sanctos & contra Deum, & contra insensibilia & irrationabilia, quæ nec male, nec bene faciunt, nisi sicut natura impellit ea. Etiam vbi cognoscimus nos iniuste moueri, non possumus quandoque impetum iracundiæ cohibere.

CAPVT XV.

De affectu tristitiæ.

Similiter affectus tristitiæ datus est homini, vt doleat de peccatis suis & alienis: & vt mœstus sit de dilatione patriæ, & timeat inferni supplicia, doleat de imperfectione sua, & compatiatur alienæ afflictioni: vt per maturitatem vtilis luctus, excludat leuitatem vanæ lætitiæ, quæ est nutritrix dissolutionis. Sed hæc bona & secundum Deum tristitia perversa facta, mutata est in tristitiam sæculi, quæ mortem operatur, in desperationem, diffidentiam, & irrationabilem mœrorem.

CAPVT XVI.

De affectu gaudij.

Affectus gaudij datus est homini, vt gauderet in Deo & in spe æternorum bonorum, & in intuitu beneficiorum Dei, & congauderet proximo in bonis eius, & delectaretur in laude Dei, & in bonis operibus, & fastidiret omnia vana & inutilia, & iucundaretur in operibus diuinis, & ex hoc efficeretur alacer & agilis ad seruitutem Dei. Sed modo peruersus est per dissolutionem & vanitatem, vt homo gaudeat de insaniis falsis, & de affluentia temporalium rerum & honorum, & voluptatum in risu & de risu, & fabulis & turpibus ludis, & fastidiat omnia quæ Dei sunt, & insipida sunt ei, & tædeat cum interfect diuinis: & ex hoc pigritetur ad studia deuotionis & virtutis, & euagetur cor circa inutilia & vana & immunda, & grauioribus laboribus corporis libenter sustineret in aliis occupationibus & negotiis, quam vt insisteret spiritualibus & diuinis: vnde accelerat ab eis absolui quanto citius potest: & negligenter facit illud quod facit, nisi forte lucrum vel laudem inde speret consequi, vel aliud commodum temporale. Ex inordinata autem tristitia gignitur tædium boni, dum nil libet facere boni, vel cogitare, vel loqui. Similiter ex dissolutione tædium boni nascitur, dum tantum intenti sumus vanis leuitatibus, quod tædet nos spiritualibus studiis intendere, & quasi anxiamur, cum debemus auelli ab otio & iocis sæcularibus, & seriosis exercitiis occupari. Vnde quasi ligati catuli ad stipitem renitenti animo cogimur esse in diuinis, & hoc est acediæ vitium & tædium boni. In hoc multi religiosi laborant, & pauci superant.

CAPVT XVII.

De affectu auaritiæ.

Affectus autem auaritiæ datus fuit homini, vt esset cupidus magni meriti apud Deum: & magnarum

A virtutum & multorum bonorum operum, & vt multas animas lucraretur Deo, docendo, orando, bonum exemplum dando, & iuuando ad profectum salutis, & vt non esset homo contentus bono, quod iam haberet, nisi laboraret vt multipliciter augetur ei, & gratia, & opera virtutum. Sed nunc delapsa est ad cupiditatem temporalium rerum, pecuniæ, possessionum, & quarumlibet rerum etiam vilium, quæ colligit, quasi homo semper debeat viuere, & mundus perire: vt congreget quantum valet, ne pereunte mundo non inueniat vnde viuatur, sicut Noë imminente diluuio comparauit escas, quas haberet, quando omnia diluuio periissent. Et quanto magis homo morti appropinquat, tanto studiosius congregat & custodit: vt ex hoc ostendatur quam sit irrationabilis auaritia, eo magis colligere quo minus indiget. Sicut qui multum viatici fert pro breui via, & qui sumptuosam domum construit pro vnius noctis hospitio. Ideo autem Deus voluit nos semper incertos esse de hora mortis, vt parum de temporalibus cogitemus: sed omni hora timeremus multa perdere de æternis, ad quæ semper sine intermissione properare debemus.

CAPVT XVIII.

De appetitu victualium.

Appetitus victualium datus est nobis pro corpore, vt sustentemus naturam, & possimus durare in seruitio Dei, & multum mereri. Etenim moderatus & parcus victus vniformis, diutius conseruat naturam, dum non opprimit vires eius, sed reficit & sanitatem conseruat vniformis diæta: quia natura contemperat se ei, & non turbatur semper ex nouis & ignotis escis. Vnde quidam claustrales diutissime viuunt sani. Sed appetitus ille naturalis modo effusus est in voluptates & in superfluitates, vt non simus contenti vnde sustentetur natura, sed vnde palatum oblectetur, & cum talibus assueti fuerimus, & natura se eis contemperauerit, cum aliquando tenuiori victu deberemus esse contenti, natura remurmurat propter dissuetudinem. Vnde statim pyramus nos adeo debiles & infirmos, quod victu paupere non possumus viuere & quasi sub discretionis velamine delicate, importune, & inuerecunde incipimus quærere: nolentes experiri quod natura, sicut per consuetudinem ad delicata dilapsa est, ita per contrariam assuetudinem possit reduci ad competens moderamen victus parcioris, sicut videmus in maxima parte mundi quam parce viuunt Gentiles, Iudei, pauperes Christiani, quorum quidam depauperati modo tam sani sunt, sicut olim in deliciis fuerant. De spiritualibus deliciis & gustu internæ dulcedinis, quæ sine comparatione omnes mundi delicias superant, sicut mel finum, vix est iam mentio, vel efficax desiderium aut studium, etiam inter illos qui sibi alti videntur in religione: immo despiciuntur & deridentur inebriatio talis desiderij seu dulcedinis, & quasi stultitia & abominatio iam habetur, & ab aliis religiosi persecutionem ob hoc patiuntur, & dæmoniaci reputantur & hæretici dicuntur, quamuis spirituales ipsi sunt. Quam vero despiciabiles Christo sint, qui deuotionis gratiam sic despiciunt & persequuntur, ab Apostolo discant qui animales eos appellat, qui non intelligunt ea quæ sunt Spiritus Dei, quia & stultitia est illis. Non tamen laudo vel approbo deceptores & deceptos, qui spiritum suum vel alienum pro Spiritu Dei sequuntur & seducuntur: sed probandi sunt spiritus, & sic iudicandi.

CAPVT XIX.

De affectu dilectionis.

Affectus dilectionis etiam datus fuit homini, vt diligeret Deum super omnia, & se & proximum suum propter Deum, & secundum Deum: & omnia opera

Gen. 6. d

Simile.

2. Cor. 2. d.

Dei diligeret propter factorem, quodlibet iuxta suam dignitatem, & vteretur ministerio creaturæ ad Dei voluntatem, & suam æternam salutem, & horum omnium delectationem & usum referret ad Creatoris dilectionem & cognitionem, donec ad ipsum perveniret, in quo vivunt omnia secundum æternam rationem. Sed ille affectus quasi extinctus est, & dilapsus ad amorem carnis & turpis dilectionis: ut iam non diligat nisi pro sua temporali utilitate, & carnali delectatione, & turpi voluptate. Licet vero usus carnalis concubitus datus fuerit homini, & mandatus ad proles propagationem Deo educandæ, & æternam beatitudinem cum Deo & Angelis possessuræ: tamen modo non proles, sed delectatio in hoc opere queritur, vel pro hereditatis terrenæ successione, vel honoris augmento, ut plures amici habeantur in terra. Vnde dolent quando parvuli decedunt, qui multo tutius moriuntur post baptismum, antequam per mortale peccatum perdant vitam æternam, quam postea in ætate adulta propter dubium quales futuri sint, & propter multiplices laqueos peccati, quos valde pauci evadunt.

CAPUT XX.

De spe.

Spes data est homini qua confidat de bonitate Dei, ut speret à Deo gratiam consequi in præsentia, & gloriam in futuro, peccatorum veniam si pœniteat: & temporalem sustentationem, sicut sibi expedit, & liberationem à malo, conseruationem in bono. Sed spes modo confusa est, ut aut minus sperent homines quam debent, aut plus quam iustum est. Tantum confidunt quidam de bonitate Dei, quod etiam saluet eos in peccatis contra iustitiam & veritatem suam, & immundos collocet in cœlo cum Angelis mundissimis. Et rursum tantum diffidunt Deo, quod si conuertantur, non velit eis dare perseverantiam in spiritu, vel sustentationem pro corpore: quasi Deus propitius sit inimicis suis, dum in peccato manent; & non propitius amicis suis iustis & pœnitentibus, & conuertentibus se ad ipsum, ut peccatores pascat liberaliter & saluet, conuersos deferat & fame perire sinat. Non affligit Dominus fame animam iusti. Vnde Propheta dicit: Iunior fui, etenim senui: & non vidi iustum derelictum, &c.

CAPUT XXI.

De timore.

Timor etiam datus fuit homini, ut timeret Deum, & timeret ab eo separari, & eum offendere, & puniri ab ipso & damnari. Modo, timet tantum temporalem aduersitatem & incommodum corporis, & detrimentum honoris. Futura & æterna mala non timet, quasi tantummodo minæ sint sine effectu, quod dicitur de futuro iudicio & æternis suppliciis, vel quod facilius euadet ea quam dicitur. Timet etiam hominem magis, vel bestiam, vel rem insensibilem, quam Deum omnipotentem quem offendit, cum tamen horrendum sit incidere in manus Dei viventis.

CAPUT XXII.

De pudore.

Pudor etiam datus est homini, ut pudeat indigna agere, vel egisse genere suo, hoc est, peccasse & seruum peccati factum esse, & mancipium diaboli, & omnis turpitudinis, vel inhonestatis & segnitiei & utilitatis. Modo autem pudet nos seruitutis Dei, cui omnia seruiunt, vel voluntate, vel necessitate. Pudet nos imitari Deum in humilitate, patientia, paupertate, religione, obedientia, & despectione, & contumeliis, & confusione: cum non sit Deo dignus, qui cum erubescit

coram hominibus confiteri, vel etiam imitari, cum gloria magna sit seruo sequi dominum suum. Eodem modo sciendum de omnibus quæ à Deo suscepimus, de intellectu mentis, de ingenio, & de corpore & membris eius, & de substantia temporali & honore & potestate, & de tempore quo vivimus, & omnibus quæ in mundo seruiunt homini. Omnia hæc data sunt nobis, ut inde seruiamus Creatori nostro, & nobis vitam mereamur æternam, & proximos nobiscum trahamus ad vitam. Sed contra nos omnia quæ ad usum vitæ, vel meritum gloriæ accepimus, ad usum conuertimus culpæ: ideo cuncta nobis ad usum vertuntur ultionis, siue per poenam, siue per pœnitentiam. Per poenam videlicet, ut cum caro tentat nos, vel affectus carnalis, & appetitus inordinati affligunt nos, vel substantia exterior auferitur nobis, vel aëris intemperies, vel terræ sterilitas, vel corporis infirmitas nos exerceant; vel aliter affligimur, ut per quæ peccauimus, per hæc & puniamur. At si voluntarie pro Deo toleramus, purgamur à peccatis, & coronamur pro patientia & bona voluntate. Si autem inuite, nihilominus oportet nos puniri, vel hic, vel in futuro: vel per impatientiam augemus, culpam, & per consequens etiam meritum poenæ.

CAPUT XXIII.

De singulorum vitiorum natura, & descriptione.

Nunc de singulorum vitiorum natura, vel descriptione aliqua consideremus & de remediis quibus curantur; cum virtus aliud non sit quam vitiorum perfecta curatio, vel carentia vitij, secundum quod istam materiam respicit. Quia si vitium inordinatus est motus, vel affectus naturalis corruptus; eius contrarium virtus est, affectus vel appetitus ordinatus ad id & secundum id, ad quod à bono Conditor datus fuit, ut ante patuit in exemplis. Superbia triplex est, ut supra dictum est: cum aut homo plus placet sibi quam debet, & maiorem se existimat quam sit in veritate: aut cum aliis placere desiderat, & studet amore propriæ gloriæ, volens magnus reputari & honorari, & laudari: cum soli Deo honor & gloria proprie debeatur, qui solus essentialiter bonus, & à quo habetur omne bonum. Vnde quidquid gloriæ nobis usurpamus Deo furamur, immo decipimus nos attribuentes nobis quod non est nostrum: sicut meretrix meretur se honestam & famosam, cum non sit. Hæc inanis gloria est, quia vacua veritate & utilitate salutis. Tertia est, cum vult aliis præeminere singularitate gloriæ, vel dominio, prælatione & imperio, & despiciit ceteros & deprimat. Decipitur autem quadrupliciter: vel putans se habere quod non habet, vel plus habere quam habet, aut singulariter præ cæteris habere, aut ex se, vel pro meritis suis habere.

CAPUT XIV.

De tribus, quæ expellunt vitia.

Tria sunt autem quæ vitia à nobis expellunt, & virtutes operantur: scilicet gratia Dei, & industria propria, & necessitas. Gratia Dei infundit virtutes: industria cooperatur gratiæ ex libero arbitrio: & necessitas conuertit in virtutem. Sine necessitate sæpe, sed sine gratia nunquam potest esse virtus, & sine liberi arbitrij consensu. Quibusdam infundit gratiæ virtutes cum modico vel nullo labore industriæ propriæ: licet non sine consensu voluntatis, cum sine consensu voluntatis nulum sit meritum: sicut illis quos præuenit Deus in benedictionibus dulcedinis suæ. Qui de luce, id est, diluculo incipientis ætatis, capacis intelligentiæ vigilauerit ad illam, non laborabit: assistentem enim foribus suis inueniet illam, id est, gratiam sapientiæ & virtutis. Sic Apostolos & alios quandoque, maxime in primitiua Ecclesia legimus repente Spiritu sancto repletos, ad virtutes &

dona

Prov. 10. a
Ps. 136. e

Heb. 10. f

Luc. 9. e

Virtus
quid.
Vitiū quid.

Cap. 9. in
iii.

1. Tim. 1. d

Gratia
expellat
vitia.

Ap. 6. e

Necessitas
vitia fugit.

Lut. 14. c

Industria
quoque sub-
iugantur vi-
tia.Cant. 1. a
Psal. 118. c* Al. spiri-
tum.

Num. 32. b

dona & diuersa charismata Spiritus sancti attrigisse. Gratia excitat voluntatem, & instruit & roborat, vt industria agat ad profectum salutis. Necessitas autem, alia est, cui se homo voluntarie subiicit; vt qui obligant se voto ad obedientiam, castitatem, paupertatem, & similia: vel vt vadant ad infideles prædicare: si illis postea euenit aliquid agere vel pati quod libenter euaderent, videntur necessitate cogi, quæ tamen voluntaria est, quia ad hoc sponte se obtulerunt, & potius pati volunt quam à proposito resilire. Alia est coacta, quam homo inuitus tolerat, nec tamen potest effugere: vt paupertas sæculi, infirmitas corporis, despectio, persecutio, tentationes, vel aliarum tribulationes diuersæ: quas licet primò homo inuoluntarie toleret & cum murmure, tamen postea cum videat eas esse inuitabiles, incipit quandoque voluntatem flectere & facere de necessitate virtutem, & tunc incipit mereri: & cooperatur illa necessitas ad magnum profectum virtutum, ad quas vix aliter perueniret. Et hoc est quod dicitur de quibusdam, Compelle intrare. Et illud quod orat Ecclesia Deum, Et ad te nostras etiam rebelles compelle propitius voluntates: fac de inuoluntariis voluntarios, ad ea quæ scis nobis expedire: etiam per aduersa, cum nolumus te in prosperis sequi. Industria in tribus consistit, in prouida consideratione, in labore conatus, & in perseveranti diligentia. Per ista tria, adiuuante gratia, vitia subiugantur, & virtutes obtinentur. Sed gratia quosdam ita præuenit, vt aut multa facilitate, immo cum multa suauitate faciant bonum, & declinent à malo: aut ita accendit voluntatem, vt cum magno seruire quæque facienda promptè aggrediantur, quamuis dura & difficilia. Quosdam vero ita sibi quodammodo relinquit, vt quidquid boni agere debent, necesse habent se stimulis & calcaribus pungere quasi pigrum animal: vt grauior sit eis difficultas superandi torporem cordis, quam laboris actionis sustinendi. Isti etsi non habent desiderium seruens ad currendum post Dominum, habent tamen desiderium desiderij, orantes se trahi cum sponsa, quasi qui agilitatem currendi non habent. Iuxta illud: Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore. Voluntatem bonam habent, sed pigram & tepidam, non feruentem. Primum felicius est, secundum laboriosius. Quid autem horum maioris sit meriti, puto neminem perfecte æstimare posse, nisi eum qui * starum ponderator est, scilicet Deum. Quia secundi, si feliciter luctando vincunt seiplos, vt per consuetudinem sui potentes fiant, magnæ virtutis est. Primi maiori indigent cautela ne seducantur: quia diuitiæ faciliter acquisitæ prodigaliter solent effundi, quam quæ paulatim & cum difficultate elaborantur. Secundi antequam perfecte vincant difficultatis tentationem, sæpe quasi lassati vel territi ex labore desperant de victoria, & de peruenitione ad finem quo tendunt, & remittunt studium perfectionis: & ad alias occupationes se conuertunt, quasi diffidentes de Deo, quod nolint eos introducere in terram promissionis, per quam significatur perfectio puritatis. Sicut filij Israël in deserto rædio laboris & difficultatis de superandis hostibus detraxerunt terræ Promissionis: & mortui sunt in deserto præter paucissimos, hoc est, præter Caleb & Iosue, qui designant eos qui caute & viriliter per tentationes pertranseunt vsque in finem perseverando. Ideo inter tot de sæculo quasi de Aegypto egressos, tam pauci perueniunt ad consummatam perfectionem: quia aut seducti callidis deceptionibus inimici, aut rædio laboris & difficultatis fracti, viam perfectionis deserunt, vel aggredi non præsumunt.

CAPVT XXII.

De generalibus remediis contra vitia.

Quædam etiam sunt generalia remedia contra vitia expugnanda, & virtutes obtinendas, quædam specialia, aliqua singula, vt contra luxuriam, fugere for-

minas, viros, & similia, quædam autem sunt quæ cito & perfecte ducunt hominem ad sanitatem mentis, quædam tardius & imperfectius. Efficaciora remedia contra omnia vitia sunt ista. Primum paupertas; vt in omnibus penuriam patiaris, non solum in his quæ desideras quia illa est omnium etiam ditissimorum, qui plus cupiunt quam habent; sed etiam in his quibus necessario indiges, in victu, vestitu, hospitio, ministris & similibus. Secundum est despectio hominum; vt sis contemptus, vt vilipendaris, & non cureris, & in nullo singulariter honoreris: sed potius confundaris, exproberis & vitupereris, & hoc sæpe ab amicis, donec rumore elationis penitus in te comprimatur. Nonne vides, quanta mendici tolerant à diuitibus, quam patienter? quod non facerent, si haberent diuitias, vel honores. Tertium est strenuum magisterium, vt cogaris facere quod inuitissime faceres, & dimittere quod libenter faceres: & nihil habere, nisi quod tibi datur, nihil agere nisi quod tibi iubetur: nec loqui, nec esse nisi ad nutum alterius: & nihil dissimuletur quicquid negligis, quin asperè reprehendaris & puniaris, donec curitas propriæ voluntatis plene in te ad formam rectitudinis reflectatur. Quartum est elongatio à consortio sæcularum: quia sicut aqua turbata, si ponatur seorsum à frequentia transeuntium, purificatur magis: ita mens religiosi à sæculo sequestrata minus afficitur circa terrena & cœlestia magis desiderate nititur, & prius intelligere & facilius inhærere de eis cogitando. Quintum est frequens oratio, quia oratio eleuat mentem supra se ad Deum, & impetrat ab ipso curationem languoris vitiorum & sanitatem virtutum. Sextum est quælibet afflictio, vel tribulatio aduersitatis: vt labor, infirmitas, persecutio, tentationes, infamia, & similia. Quia sicut lima purgat & splendore facit metallum: ita tribulatio & angustia & afflictio abradit rubiginem vitiorum. Vnde Gregorius: Qui desiderat plene vitia vincere, studeat humiliter purgationis suæ flagella tolerare. Si autem primo est amara ad sustinendum aduersitas, per consuetudinem continuam fit de die in diem tolerabilior, quousque iam non curetur, vel etiam diligitur propter profectum sanitatis, quæ inde prouenire sentitur. Exemplum de cauterio, quod primo acerbum est, sed emortua carne iam non dolet, & superfluos humores educit. Vnde orat Propheta, Proba me Domine & tenta me: vte renes meos & cor meum. Septimum est continua mortis & operum retributionis meditatio, quæ facit vitia timere, & virtutibus insistere. Sicut autem arte medicinæ contraria contrariis curantur, ita vitia contrariis exercitiorum remediis sanantur: vt superbia humiliatione, gula sobrietate, impatientia aduersitate, & sic de ceteris.

CAPVT XXVI.

De remediis specialibus singulorum vitiorum.

Nunc ergo de specialibus remediis singulorum vitiorum videndum est; quæ si non omnia possumus scire vel describere, pauca tamen de pluribus consideremus: sicut pauperes qui non possunt multas medicinarum diuersitates & efficaces habere, conficiunt de vilibus herbis vnguenta, quibus liniant dolores suos.

CAPVT XXVII.

De remediis superbia.

Primum superbiæ remedium est, consideratio propriæ vilitatis tam in corpore, quam in anima: tam illius quæ nobis cum ceteris communis est, quam illius, quam in nobis singulariter agnoscimus in occulto, vel in aperto, siue sit naturalis, siue accidentalis. Considera vilitates & infirmitates corporis: quid fuimus, quomodo concepti sumus, quomodo in utero nutriti & nati: quid sumus intrinsecus sub cute, quæ sordes ebulliunt

Efficacis-
sima reme-
dia contra
vitia.Simile ele-
gans.Greg. ho-
mil. 15. in
Euang.

Psal. 13. d

Nosse seip-
sum, efficax
remedium
contra su-
perbiam.

per aperturas, quam facile deperit quidquid in nobis pulchrum est, & validum apparet; quod mors semper propinquat, & quales post mortem erimus. Item quod exteriores honores non sunt nostri naturaliter. Diuitiæ terra sunt, & de terra tolluntur, ut pecuniæ, possessiones, & honores non impenduntur homini pro se, sed pro quæstu qui inde speratur. Sicut vultures & canes accurrunt ad cadaver, quamdiu sperant inde satiari: sed cum totum corroserint, quod nisi sicca ossa remanent, tunc relinquunt cadaver. Item bona mentis nostræ non sunt nostra, sed dona Dei: & rationem inde reddituri sumus districte: ut sunt sciëntia, ingenium, virtutes. Mala nostra pure mala sunt, & ex pluribus circumstantiis graua, & grauibz suppliciis digna. Bona nostra non pure bona sunt, sed multipliciter imperfecta: ut pigritia, desidia, vana gloria, hypocrisis, tepiditas, & vanæ cogitationes, & imperseuerantia, & cetera vitia sepe vitiant bona opera nostra quæ facimus, & maculant sacrificium nostrum tam actionum quam orationum, ut minus sit Deo acceptum, & minus nobis meritorium. Itē expositi sumus pluribus periculis & æternæ damnationi: & pluribus vitiis & peccatis onerati & miseriis subiecti. Vnde ergo superbit terra & cinis homo tam vilis? Secundum est exercere se in humilibus operibus, vili-bus & despectis officiis, & rusticis laboribus: humili habitu incedere, humiles mores & verba habere, locum nouissimum eligere, nihil iactantiæ & ostentationis prætere. Hæc & his similia cum in consuetudinem versa fuerint, mentem ad humilitatem inclinant. Si autem vana gloria, vel superbia pulsant mentem, pro huiusmodi humiliatione, hoc est, ex nouitate vel raritate huius humiliationis iam per longum vsu ista vanitas euanesceat, vel legitur in Psal. In Deo faciemus virtutem & ipse ad nihilum deducet inimicos nostros. Tertium est, quod superiores & meliores se debent attendere tam homines, quam ipsum Iesum Christum Deum & hominem, ut eorum comparatione sibi met vilescat homo, qui se aliquid esse putat, sicut locusta ad gigantem, calculus ad montem, gutta ad flumen: & hoc tam in faciendo bona, quam patiundo aduersa. Pannosus garsio vilescit inter purpuratos: sic nos debiles in virtutibus respectu maiorum & sanctorum, siue ante nos fuerint siue nobiscum.

CAPVT XXVIII.

De triplici inuidia.

Inuidia triplex est. Prima, non gaudere de bonis alterius, & non dolere de malis eius. Et hoc est contra charitatem proximi, quem tenemur diligere sicut nosmetipsos: cum nemo de proprio bono non gaudeat, vel de malo non doleat. Secunda est dolere & torqueri in bonis alterius, & gaudere & optare malum eius ex odio personæ. Nam qui dolet de prosperitate temporali alicuius, vel gaudet de aduersitate eius, quia videt eidem expedire, vel communi vtilitati aliorum, non ex odio personæ: non est inuidiæ deputandum. Sicut iustus iudex destruit malefactores, ne vel ipsi grauius damnentur si diutius in malis prosperentur, vel per eos pax communis turbetur. Tertia est, insuper promouere malum alterius verbis & factis, & bonum impedire, vel deprimere. Grauis inuidia est, malum pro malo reddere. Grauior autem odire illum, qui nihil nocuit tibi: Grauiissima autem, malum pro bono restituere, vel odio habere aliquem quia bonus est, sicut Iudæi Christum. Item malum est aliquem lædere in rebus, vel honoribus, peius in corpore, pessimum autem, immo diabolicum lædere & nocere alicui in anima, quoad salutem æternam. Item negare indigenti beneficium peccatum est, licet sit inimicus: non impedire autem malum eius cum posset, grauius. Perfeetorem est bonum inimici diligere, & promouere etiam ex affectu. Quidam putant se innocentes, si negant illis quos non dili-

gunt salutationem suam: sed examinant se quomodo esurienti inimico cibum ministrarent, si salutationem quam sine damno dare possunt, negant, maxime si desideret & affectet. Ideo autem inuidia vel odium Deo contraria sunt: quia singulariter charitati, quæ Deus est, opposita sunt, & commune bonum, quod Dei largitas omnibus æqualiter creatur, inuidet: & eos odit quos Deus creauit & redemit & diligit, de quibus spes est quod ad vitam æternam perueniant.

CAPVT XXIX.

De remediis inuidiæ.

Primum remedium contra inuidiam est, quod etiam summum est, nihil amare & cupere eorum quæ mundus amat, id est, diuitias, honores, voluptates. Temporalia enim quo pluries diuiduntur, eo partes minores sunt: & qui ea appetit, inuidet aliis ea habentibus, dum necesse est alium carere quod alter habet. Cœlestia autem & diuina, quo plures participant, eo magis dilatantur & abundant: ut virtutes & sapientia, & dona Spiritus sancti, & similia, quæ participatione non minuuntur. Secundum est, cogitare, quod si alius non haberet illud vnde ei inuides, tamen tu non haberes: vnde nec inuideas alteri, quod sine damno tuo habet, ne frustra de aliena felicitate torquearis. Remedium contra odium est, timere vindictam Dei, qui non remittit homini peccata sua quamdiu ipse tenet odium ad proximum suum. Tertium est, cogitare, quod quandoq; oportet cum proximo reconciliari, si vult saluari. Vnde melius est hoc cito fieri quam tardius, ne homo sit in periculo damnationis, & perdat bona quæ interim operatur. Futuri enim domestici in domo Patris cœlestis, hic debent æternæ pacis fœdus inchoare: quia quanto hic feruentior dilectio, tanto illic erit iucundior fruitio æternæ pacis. Quartum est, ut studeas illi qui magis est tibi contrarius, obsequentior esse & affabilior. Per hoc enim lenis cor eius, si est intelligens, vel saltem cor tuum. Noli vinci à malo: sed vince in bono malum. Quid prodest homini diu meminisse iniuriarum, nisi ut amplius inquietet & affligat semetipsum? Sufficit diei malitia sua. Tanta enim sunt nobis molestia, quantumcunq; studeamus in nobis esse pacifici: quod si super hæc volumus ea nobis aggravare per odij & rancoris conseruationem, citius obruemur quam omnia resistendo vincamus. Potius iuxta Apostolum dare locum iræ debemus, & cedere, & non resistere malo, malum pro malo reddendo. Quia si velimus omnes opprimere, quos aduersarios patimur, iterum alij insurgent, & nos prius succumbemus quam omnes eliminemus. Qui seipsum per patientiam vincit, omnes aduersarios superat. Bellabunt aduersum re, sed non præualebunt. Exemplum in sanctis martyribus. Odium aliquando generatur ex ira diu retenta.

CAPVT XXX.

De ira.

Ire triplex est qualitas. Prima subito & ex facili causa moueri, ut ex leui facto vel verbo, vel etiam ex vana suspitione. Aliquando etiam contra insensata commouemur, & irascimur brutis & lapidi, & ligno vel calamo, & huiusmodi sine ratione. Secunda est vehementer inflammari. Aliquando enim ira tantum in corde accenditur, quod etiam facies inflammatur & deformatur. Aliquando etiam gestus & mores mobilitate quadam notabili agitantur, ex qua interior animi commotio demonstratur: ut sternutatio narium, pallor vel rubor vultus, depressio palpebrarum, tremor labiorum, inquietudo totius corporis. Aliquando per verba erumpit vel clamores, per conuitia, contumelias, maledicta, & minas, periuria, & blasphemias. Aliquando quasi febris concurrit corpus, vel quasi phrenesis mentem in furorem vertit. Aliquando manus mouet ad lædendum alium

Ecclesi. 10. a
Humilia
exercitia
vsurpanda.

Psal. 59. c

Prov. 25. d

Mat. 18. d

Rom. 12. b

Mat. 5. d

Rom. 12. d

Ier. 1. d

vel

Simile.

Prov. 10. d

vel seipsum: ita ut sibi met aliquando manus iniiciat, vel ea quæ parauerat, abiiciat, vel destruat. Aliquando non sinit admittere quæ sibi vtilia sunt, ut cibum vel aliud commodum. Et multa huiusmodi ira operatur, & pacem cordis turbat, & rationem obnubilat, & memoriam confundit. Et sicut fumus hospitem de domo expellit: ita ira Spiritum sanctum, qui super quietum quiescere tantummodo quærit, de cordis habitaculo excludit. Tertia qualitas iræ est, diuturna commotio, quæ aliquando rancorem fouet. Quidam habent de prima qualitate magis, & minus de secunda & tertia, quidam de secunda magis, quidam de tertia: quidam abundant duabus ipsarum: quidam vero omnibus tribus, & hi pessimi sunt. Ira contrariatur virtuti mansuetudinis, patientiæ, & mititatis, & dehonestat disciplinam morum: & facit inconsideratum, quia nec Deum timet, nec hominem veretur. Ira etiam non habet misericordiam, nec humilitatem præterdit, & excæcat intellectum: & sicut fumus nocet oculis, sic ira cordi.

CAPVT XXXI.

De remediis iræ.

Remedia iræ. Primum, prouida præmeditatio illorum quæ possunt occurrere, tam verborum, quam factorum contrariorum: ut ante pugnam se homo ad patientiam præparet, & hostem quasi in insidiis paratus expectet: ut eò minus perturbent venientia, quod fuerint ante præuisa. Qui enim debent in bello pugnare, antè pugnam solent artem pugnandi exercitando addiscere: ut ictus aduersarij scient scuto excipere, ne improvidi vulnerentur & superentur. Nam qui tunc primo vult armari, quando iam hostes irruunt super eum; nec spatium dabitur ei ad muniendum se, nec etiam præ stupore consilium inueniet quo euadat. Secundum est, os comprimere tacendo, & accensam flammam iræ in corde suffocare: ne si evaporare permittatur, increseat & alios incendat, sicut de igne materiali sæpius experimur. Ad hoc enim duo ostia Deus linguæ dedit, dentes & labia: ne facile profiliat ad nocendum, maxime cum intus accensa fuerit igne furoris. Facito ostia ori tuo. Et, Pone Domine ori meo custodiam, ut non delinquam, &c. Tertium est, conuertere se ad alia negotia quibus cor occupetur, loquendo, vel alia tractando; ut sic, obliuiscatur commotionis suæ: sicut qui vult extinguere ignem, subtrahit stipites ardentes, ut sic diuisus deficiat materia per partes ei subtracta. Cum defecerint ligna, extinguetur ignis. Quartum remedium est, verecundia, qua homo modestus erubescit disciplinæ suæ detrimentum incurrere, & alios scandalizare: & vim facit sibi met reprimendo iram, vel etiam alios inordinatos motus, ne honestatis suæ dispendia patiat, sic etiam timor reprimat iram. Sicut videmus in seruis, qui à dominis suis sæpe durè castigantur, nec audent leuiter e contra murmurare, ne forte peiora eis inferantur. Si hoc potest timor humanus, quanto magis timor Dei, si vere insit menti, & maxime amor ipsius boni. Tam potens est quisque malo resistere, quantum amor boni in cordis eius affectu conualuerit. Quintum est, assuefacere se statim (cum sentitur commotio) admittere consilia prudentiæ, perpendendo quam nociua sit iracundia, quæ lædit conscientiam, confundit famam, alios scandalizat, cor inquietat, Spiritum sanctum effugat, tormenta meretur; & etiam quod illud pro quo irascimur, iam inevitabile est, si factum est: & quod nihil proficimus irascendo, nisi quod malum duplicamus. Tanta enim in hoc sæculo occurrunt aduersa, quod si etiam omnem diligentiam apponimus, qualiter ea nobismet mitigemus leuiter patiando; tamen vix omnia portabimus: quanto magis si voluerimus ea nobis exaggerare per impatientiam, & retinere in corde per rancorem: si ea nolimus expellere, ut evanescant sicut fumus, ante obruemur & suffocabimur, quam possimus omnia

A resistendo superare: sicut illi qui continuum fluxum rheumatis non excreant, suffocantur. Ad quid volumus verba contumeliosa contra nos prolata retinere, quæ iam cum aura transferunt? quæ nihil nocuerunt nobis quantum fuit in eis; nec in rebus, nec in corpore, nec gratiam Dei à nobis auferunt, nec honores apud homines, si nos per impatientiam non offendimus nosmetipsos. Immo magis grati sumus Deo, & hominibus, si contumelias patimur, quam si nihil pateremur aduersi. Sic æstimemus verba maledicorum & detractorum, sicut latratus canum, vel clamores asinum, quos contra nos audimus & non curamus. Qui alterum contumeliose vituperat, seipsum magis quam illum dehonestat. Ecce aliquando in itinere intemperies aeris affligit nos; & cum euaserimus, lætatur, & tristitiæ prioris obliuiscimur, nec adiicimus, ut iterato contristemus nos de priori incommodo, quando prætetit: sic etiam debemus præteritarum obliuisci iniuriarum ac si non fuerint, & gaudere quod sustinimus, quia cum tribulatio pertransierit, meritum eius adhuc manet. Cogitare etiam debemus, quod nemo in hac vita sine aduersitate vitæ: & qui sæculo seruiunt, sæpius grauiora tolerant. Item quanti sancti sustinuerunt, & martyres, maxime & super omnes ipse Dominus noster Iesus Christus. Et si ipse tanta passus est pro nobis, non est indignum si nos aliqua toleramus pro ipso, & pro magna gloria nostra, & pro merito peccatorum nostrorum, pro quibus vtilius hinc modica pati debemus, quam in futuro plurima & acerbiora. Hæc & his similia prudenter & sæpe cogitando, impetum iracundiæ & impatientiæ facilius superamus.

CAPVT XXXII.

De acedia.

Acediæ vitium tres habet species. Prima est quædam amaritudo mentis, qua nihil lætum, vel salubre libet, tædio pascitur, fastidit hominum consortium. Hæc est quam Apostolus sæculi tristitiam appellat, quæ mortem operatur, procliuus in desperationem & diffidentiam, prona ad suspiciones: quæ patientem aliquando instigat ad necem sui ipsius, luctu irrationabili oppressa. Hæc aliquando nascitur ex præcedenti impatientia, aliquando ex retardato & impedito desiderio cupitæ rei, aliquando ex prædominantibus melancholicis humoribus: & tunc medicorum est adhibere remedium, porius quam religiosorum, vel Theologorum. Secunda est tepor quidam pigredinis qui somnum amat, & omnia comoda corporis: horret labores, fugit aspera quæque, vitat operationem, otio delectatur. Hæc est proprie pigritia. Tertia est quæ solum fastidit ea quæ Dei sunt: & ad omnia alia agilis est & alacris. Oratio est ei insipida, & à laudibus Dei se absentat, ubi caute potest & audet, festinat implere velociter orationes debitas: & ne nimis afficiatur tædio earum, assumit interim alias cogitationes vel occupationes quibus intendat, donec perficiat horas vel orationes consuetas: rumoribus pascitur, ludis delectatur, excogitat negotia quibus occupetur. Nihil magis est ei onerosum quam Deo intendere, & his quæ spectant ad studium & profectum spirituale. Cella ei carcer est, euagari autem tam corpore quam mente extra claustrum diligit, & quærit multifarias occasiones. Omnis rigor disciplinæ spiritualis grauis est ei, & murmurat & conqueritur de duritia prælatorum & disciplina zelantium. Hoc acediæ vitium, si gnum est ingratitude: quia tanta beneficia contulit nobis Dominus, & confert quotidie, quod fidelem seruum eius deceret nunquam ab eius laude cessare, nunquam eius obsequium fastidire. Item spoliatur nos multis meritis & præmiis in cælo. Tantam enim gloriam omni hora negligimus, quæ bona interim facere possemus, si otiose eam transigimus: & nulla vel modica hora præterit, qua non mereamur vel demereamur. Cum in multis offendimus Deum, conueniens est, ut tempus

Verba maledicorum latratus canum.

1. Cor. 7. 6

Nota.

Nota.

Eph. 5. d

quod adhuc restat nobis ad viuendum, tanto melius expendamus, & redimamus tempus quod male amisimus.

CAPVT XXXIII.

De remediis Acedie.

Remedia acedie. Primum & efficacius, cogere se ad ea spiritualia studia, quæ maxime fastidit homo, & præcipue ad orationem & celebrationem diuinorum, tam diu quousque per Dei gratiam vertatur nobis in oblectationem. Si autem differatur talis gratia, nihilominus de labore luctaminis meritum accrescit & virtus roboratur, & per consuetudinē magis ac magis tedium minuitur. Deus enim non requirit à nobis quod non dedit, scilicet gratiam deuotionis: sed hoc vult ut eam quæramus, & cum dederit, reseruemus, & gratias ei agamus. Possibile est enim, aliquem multo plus mereri in * pœna laboris pro obrinenda deuotione, etiam si non proficit, quam si multæ deuotionis foret sine labore: quia de isto posset forsitan extolli, & meritum diminui: de illo autem cor humiliatur, & meritum conseruatur. Contra tristitiam autem maxime valet frequens memoria benignitatis Dei & intuitus beneficiorum eius: contra cuius bonitatem peccata omnium nostrum sunt velut gutta ad mare. Item esse libenter cum bona societate, maxime ubi de Deo sæpe loquuntur deopre. Item illud Iacobi, Tristatur aliquis in vobis? oret: Equo animo est? psallat, sic enim cor hilarescit, & spiritus tristitiæ effugatur: sicut psallente David, spiritus malus à Saul recedebat. Occupatio etiam prodest tristibus, ut obliuiscantur tristitiæ. Pigris utilis est laboris exercitatio, & consuetudo incommodi, cogente strenuo magisterio, ne possint remisse agere præ tædio laboris, nisi debilitas sit in causa. Item contra tedium cordis, valet varietas actionis, ut ab vno transeat ad aliud opus bonum. Seruus Dei in his quatuor exercitiis debet versari ut Deo intendat, orando, psallendo, meditando, studendo deuotioni: aut de Deo tractet legendo, studendo, secum conferendo, discendo, docendo: aut pro Deo laboret operando, seruiendo, corpus castigando, & virtutibus studendo: aut corporis refectioni moderate indulgendo, quiescendo, dormiendo, cibum vel potum sumendo, ad hoc ut corpus possit spiritui seruire. Panis & disciplina & opus seruo. Panis ad sustentationem, disciplina ad correctionem, opus ad exercitationem. Asinus indiget pabulo ne deficiat; onere, ne lasciuiat otiosus, virga eget qua impellatur, ne pigre ambulet vel deuierit. Grauis acedia est, negligenter persolvere ea ad quæ quis tenetur; grauior prætermittere omnino ex tædio; grauiissima alios impedire, & à bono retrahere, nec posse aliorum bona studia æquo animo sustinere.

CAPVT XXXIV.

De auaritia.

Auaritia tres habet species. Prima est anxia cupido habendi vel acquirendi temporalia, siue sequatur effectus, siue non: & sic potest auarus etiam esse pauper, qui modicum habet, vel etiam nihil. Secunda tenacitas conseruandi habita, quæ non permittit ea quæ erogantur in pias causas, vel in vsus necessarios congrue expendi, nisi cum animi dolore. Tertia est augere diuitias, & vndecumque acquirere, etiam de iniusto & turpi quæstu, ut furto, rapina, fraude, vsura & aliis inhonestis modis. Quidam laborant in prima specie, quidam in secunda, quidam in tertia, quidam in duabus, quidam in omnibus. Hoc vitium videtur specialiter contra naturam esse, & ex sola praua consuetudine, vel corrupta voluntate inolitum. Quod ex hoc probatur, quia mundus multo tempore caruit hoc vitio: & aliquæ gentes adhuc putantur ab eo immunes esse vel fuisse, sicut Gymnosophistæ. Item quia multi sæculo perfecte renuntiantes, cum ab aliis vitiis sæpius

Auaritia
contra naturam est.

impugnentur, ab hoc nunquam deinceps pulsantur, nisi forte propria misera voluntate se ei subiiciant. Qui autem semel eius laqueo se alligari permiserit, vix vnumquam de cetero ab eius compede liber erit. Vnde videmus Religiosos quosdam post primam sæculi abrenunciationem, qua ab eis laqueis erepti fuerant, rursus inuolui avaritiæ retibus, & insatiabiliter sitire res alienas, qui prius proprias contempserant propter Deum. Sic Iudas omnibus suis renuntiauerat: postea fur factus est, & loculos habens, Dominum maiestatis vendidit, & laqueo se suspendit.

CAPVT XXXV.

De remediis auaritiæ.

Remedia auaritiæ. Primum, omnia pro Christo relinquere, & sub alterius regimine viuere, & si qua habuerit, ei plene resignare, & in nullo sui iuris esse, sicut in primitiua Ecclesia fideles sub Apostolis erant, & in monasteriis bene ordinatis claustrales, hoc est efficacius auaritiæ remedium: sicut Dominus docuit, Qui non renuntiauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Item, Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Secundum est, considerare omnes perplexitates diuitiarum, & laqueos auaritiæ, & paupertatis libertatem & vtilitatem. Diuitiæ enim periculosè acquiruntur: quia multorum inuidiæ patent, furum, raptorum, potentum, fraudulætorum. Vbi multæ sunt opes, ibi multi qui comedunt eas, tam consummentium quam subtrahentium: à nullo securus diues, nec ab extraneis, nec à proximis. Sic est diues in medio cupidorum, sicut carnifex in medio canum famelicorum. Diuitiæ diu colliguntur, cito amittuntur. Multiplicatæ non minuunt, sed augent sitim auaritiæ, sicut potus hydropico. Quid ergo quæris vnde plus crucieris? Affligunt nondum habitæ, etiam habitæ & amissæ. Pauca sufficiunt necessitati. Mors cito rapit ab eis. Pœnas æternas amatoribus suis lucratur. Ab his omnibus libera est paupertas. Rapinas nolite concupiscere: diuitiæ si affluant nolite cor apponere. Fructus diuitiarum est largitas elemosynarum: sine qua infructuosæ sunt & periculosæ. Diuitiæ conseruatæ, in malum domini sui cedent. Semen accumulatum putrescit, seminatum fructificat. Tertium remedium est, confidentia de Deo, qui non derelinquit sperantes in se iuxta promissum ipsius. Nolite solliciti esse dicentes, quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? hæc enim omnia Gentes inquirunt: scit enim Pater vester cælestis, quia his omnibus indigetis. Qui enim sic fecit hominem, ut alimentis indigeat, non patietur, eum perire per necessarium subtrahentem, si eius curæ se committat. Quærite primum regnum Dei & iustitiam eius, & omnia necessaria corporis adicientur vobis. Nam qui libenter vult homini dare cælestia & maxima, quomodo neget ei minima, id est, terrestria? Si enim mali & crudeles homines, immo bestię & bruta, filios suos nutriunt, multo magis optimus & verus Dominus filios suos non deseret: qui etiam benignus est super ingratos & malos, quanto magis super bonos, qui omnem sollicitudinem suam in eum proiciunt? Non vidi iustum derelictum, neque semen eius quærens panem. Vnum de tribus à Deo sperandum est auaritiæ proiciendis pro Deo: quia aut procurabit homini necessaria, aut cum parco victu & penuria dabit homini vires, quas in abundantia posset habere; & hoc est iucundius de modico esse magis fortem: aut quod subtrahit corpori, refundet menti in consolatione spirituali: ut libenter careat corporali abundantia, quæ spiritualibus deliciis feliciter recompensatur. Insuper magnam gloriam in cælo meretur patienter tolerata pro Christo temporalis penuria: quia, Beati pauperes spiritu, &c.

Ioa. 12. a
Mat. 27. a

Ab. 2. g
G. 4. g

Luc. 14. g
Mat. 19. c

Ecclesi. 5. c

Psalm. 61. b

Ecclesi. 5. c

Matth. 6. d

Matth. 6. d

Psalm. 36. c

Matth. 5. a

CAPVT

CAPVT XXXVI.

De Gula.

Cassian. l. 5.
de Spiritu g.
stomachica
cap. 23.

Gulæ quatuor sunt species. Prima, ante debitum tempus, vel sæpius quam deceat comedere, præter necessitatem, more pecudum. Secunda, cum nimia auiditate & impetu quodam vorare, sicut lupi & canes famelici. Tertia, nimis se implere, potius quam reficere, & plus sumere quam sit necesse ex inconsideratione, vel delectatione. Quarta, nimis lauta, vel exquisita quærere. Hæc nutrit auaritiã, sicut prior pigritiam vel acediam. Qui delicata quærît, cupit diuitias, ut possit habere quæ appetit. Nimia vero ciborum repletio pigrum reddit: quia vas plenum ponderosum efficitur. Hebetat etiam intellectum, & affectum deuotionis obruit & refrigerat, & agilitas retardatur, & in somnum ducit superflua ciborum repletio.

CAPVT XXXVII.

De remediis gula.

Remedia gulæ. Contra primam speciem sufficit bona voluntas, ut nolit plus vel sæpius comedere quam sit conueniens. Infirmis autem non est lex posita. Iuuenes vero & laborantes sicut exigit necessitas, discretè refici possunt, quando consuetudo, vel Ecclesiastica institutio non repugnat. Contra secundam utilis est disciplina verecundiæ, ut modeste se habeat, & impetum refrenet. Item consideratio: quia inordinata & nimis festinata refectio naturam granat & minus nutrit, & plus æquo vult. Eadem etiam consideratio valet contra tertiam speciem, quia nimis sumitur; & quia verè impedit à bono opere sicut supra dictum est. Efficacius tamen remedium est contra tertiam & quartam speciem, non habere unde possit gulæ satisfacere. Unde quanto quis pauperior fuerit, tanto minus in hac parte peccabit. Hæc est secundum traditionem seniorum prima pugna, quam deuincere nos oportet: & quantum superata fuerit, tanto validiora sunt cætera vitia contra nos, & nos debiliores sumus contra ea. Per gulæ peccatū mors intravit in orbem. Unde & Christum diabolus primus per gulam tentauit, quasi per ianuam aliorum vitiorum aditū quærens ad vltiora. Contra quam prout etiam contra alias voluptates vitiosas considerare debemus, quam cito pertransit, quam breuiter durat: & quando transacta fuerit, sic est quasi nunquam fuerit. Unde cum delectamenta mundi & carnis appetis, pone in corde tuo ac si iam habueris & satiatus sis, & hora præterierit: quia voluptas præterita est quasi somnium noctis transactum, imò contemptibilior: quia malam conscientiam facit perpetrata voluptas, euitata vero lætam & securam. Valet etiam contra omnes aduersitatum turbationes, si ponas in corde tuo iam durante aduersitate, quod ita debeat esse, & aliter esse non possit: & quod voluntas Dei sit quod ita est, & disposuerit, ut ita eueniret. Quod enim spòte quisque disponit, inde minus turbatur si euenierit. Cum autem turbaris quod non euenit quod optaueras, vel speraueras, cogita quod multa alia non eueniunt quæ prospera fuissent, si euenissent, & tamen non turbaris quod non eueniunt: quia de quibus cor hominis non disponit sibi gaudium si eueniant, de his etiam non tristatur si non eueniant, v.g. Si speras in crastino habiturum bonum prandium, lætaris: sed si fortè spes tua frustreretur, turbaris, quia lætitia spei subtrahita est. Sed si nihil speras, non tristaris si non euenierit: quia videris tibi nihil perdidisse, cum nihil habueris amittendum. Homo enim virtutis, sic debet omnem spem suam & solatium in Deum ponere, ut nunquam ex toto figat animam in terrena consolatione: & quasi suspensum habeat desiderium ad omnia exteriora non fixum: sicut qui super glaciem incedit, leuiter ponit pedem tentando si crepiteret, ut retrahat pe-

dem ne submergatur. Cum ergo perdis aliquid quod diligis, pone in animo tuo quasi nunquam habueris, & quasi somnium fuerit quod videris habuisse, quod tunc more suo euauerit & in nihilum reductum sit. Hoc erat Propheta cum affectu sibi inspirari, dicens: Velut somnium surgentium Domine in ciuitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges. Hoc est, redige memoriam istorum terrenorum in corde meo, quod est ciuitas habitationis tuæ, ad nihilum: ut nihil reputem esse, vel fuisse quod pertransiit, sicut somnium de statu surgentium obliuione traditum non curatur. Somnium est hæc vita malis & stultis, qui putant se esse quod non sunt, id est, felices, & habere quod non habent. Et non sunt vera bona: quia falsa sunt quæ habent. Istæ considerationes non sunt phantasticæ dicendæ, sed veræ & sapientes: quia faciunt mentem tranquillam, & stabilem inter mundanæ prosperitatis & aduersitatis varietates. Cum ergo desideras quod non habes, cogita quasi habueris & iam fraudatus inde fueris, & modo pertransierit. Cum autem habes quod diligis, noli nimis inniti ei per delectationis affectum: sed cogita quod cito pertransiet ista læticia, & nihil post se relinquet, nisi vestigia dolorum, & debitum suppliciorum. Cum ergo amittis quod amasti, æstima quasi nunquam habueris illud verè, sed tantum quasi in somno videris; vel in cogitatione imaginatus sis te talia habuisse: sicut si imaginater mihi quod sim Rex Franciæ, & magnam gloriam & pompam & delicias & diuitias habeam: & post modicum Rex Angliæ debellet me, & capiat & spoliet me regno & gloria, & inanis remaneam ab omnibus. Si ergo peracta tali phantasia, grauiter vellem turbari & tristari de illa regni phantastici amissione, vel si valde exhilarari voluissem ex delectatione huiusmodi gloriæ phantasticæ habitæ; nonne stulta tristitia, vel inanis gloria esset moueri de his quæ nunquam fuerunt vel erunt? Tales enim vanas læticias & tristitias sæper habere possemus, imaginando nobiscum & fingendo quasi libet glorias & delectationes, & è conuerso tristitias & dolores, sicut solent quidam insani & lunatici quibusdam phantasiis delusi ex confusione cerebri, etiam sine apparente causa exteriori, modo ridere, modo flere secundum imaginationes interius conceptas tristes vel lætas. Veruntamen vniuersa vanitas omnis homo viuens, id est, viuens secundum hominem, non secundum Deum. Et quare? Veruntamen in imagine pertransit homo, velut in quadam imaginaria delusione, existimans se aliquid esse cum nihil sit: & ita nedum vane extollitur; sed etiam frustra conturbatur vanis timoribus & moribus delectus. Thesaurizat, & ignorat cui congregabit ea: quia ipse nescit an eis fruatur sit, an alius cui forte non debentur. Contra hoc sibi met Propheta consilium inuenerat dicens: Et nunc quæ est expectatio mea, nonne Dominus? & substantia mea apud te est, ubi iterum perdere non formido. E contra pone in animo tuo, de futura aduersitate non turbari: quia contingentia ita se habent, quod possunt euenire vel non euenire. Et sæpè turbamus nos ante tempus timore illius quod nunquam eueniet: sicut pueri aliquando flent recordantes doloris, quem fortè haberent, si parentes eorum moriantur, qui adhuc viui sunt, sani & incolumes. Quod si etiam aduersitas certa futura est, tunc sufficit dei malitia sua, ut non duplicemus nobis dolores præcedere angustia, cum sequens tribulatio per se satis excruciet. Hæc dico de temporali tribulatione, non de æterna, quam expedit nobis prætimere & præcauere. Gregorius; Ante supplicium de supplicio cogitare. Instante vero iam tribulatione vel aduersitate consideranda est utilitas aduersitatis: quomodo peccata purgat, cautos reddit à peccato, & subtrahit occasionem peccandi in multis: & exercet ad virtutes, ad humilitatem, & ad compassionem similia sustinentium, ad confugiendum sollicitius ad diuinum adiutorium; ad experien-

Psalm. 71. c

Somnium
vita huma-
na.

Vide Cassian.
lib. 5. de Spi-
ritu Gastric-
margia. c. 13.
& 14. Matt.
4. 4.

In aduersis
& prosperis
quomodo
philoso-
phandum.

In consolati-
one terre-
na non fi-
gendus ani-
mus.

Psalm. 38. 4

ubi supra.

Matt. 6. d

Greg. hom.
40. in Euan-
gel.

tiam diuinæ clementiæ, quæ tribulatis corde iuxta esse solet, & ad examinationem propriarum virtutum; quia in aduersitate plenius videmus quantum profecerimus in eis. Item ad maiorem gloriam promerendam & super omnia ad reddendum vicem Christo passo pro nobis. Transacta autem aduersitate gaude: quia euasisti sicut qui de naufragio euadit, vel de tempestate, & de via mala ad bonum hospitium peruenit: & noli dupliciter te affligere rancore, vel odio ex memoria iniuriarum contra illum à quo passus es cogitans quod si non meruisti apud illum, ut te affligeret, tamen fortè meruisti apud Deum, ut puniri te permitteret; & ipse Deus iudex visus est illo quasi tortore tuo ad iustitiam exequendam circa reum suum. Sic Assur virga furoris Domini dicitur: quia eo usus est quasi virga ad dandam disciplinam seruo suo Israël peccanti. Et sicut virga post correctionem filij in ignem proicitur, sic & illi viatores Dei tandem punientur, maxime qui non recto zelo & iustitia proximos persequuntur. His quasi per excessum tactis, qualiter te inter aduersa & prospera immobilem conserues, ne prosperitates te extollant, vel aduersa deiciant (quia aduersitas maxime versatur circa carentiam, vel amissionem cupiti; & timorem vel tolerantiam exosi) ad remedia & qualitates vitiorum considerandas redeamus. Non mediocriter autem valet ad morbos vitiorum sanandos, scire æquanimiter catere his quæ caro, vel carnalis affectus appetit, & pati & sustinere, & non pertimescere quæ horret & odit: sicut in medicina corporali, sanitati propinquat qui bene seruat dietam, & cauet à nociuis, & constanter recipit & sustinet amaram poculum confectionis. Gregorius: Qui appetit plenè vitia vincere, studeat humiliter purgationis suæ flagella tolerare. Scio & abundare & penuriam pati, & esurire & saturari, vbique & in omnibus instructus sum.

CAPVT XXXVIII.

De Luxuria.

Luxuria quadruplex est. Prima in corde, quando homo immundas & lubricas cogitationes scienter & voluntarie, causa prauæ delectationis versatur in cogitatione, sine repugnantia consensus. Peruersæ cogitationes separant à Deo. Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Secunda est cum citra opus generationum satiat se libidinosis gestibus, amplexando, osculando, palpando, impudice respiciendo, loquendo & auscultando turpia, ut sola delectatione praua, vel aliis meretriciis blanditiis carnali affectioni satisfaciat. Hæc tanto est grauior prima, quanto longius ad exteriores conatus causa prauæ delectationis est progressa. Si enim sola mens praua rea est in se per consensum malæ concupiscentiæ: quanto magis habentis laxatis ad vltiora libidinis incitamenta exteriorum sensuum & membrorum ministerio adiuta & prouocata? Si solum concupiscere corde, mœchia à Domino indicatur: quid ergo ex concupiscentia osculari, palpare, &c. nemo ergo stultè se seducat, ut putet solum tunc se peccasse, quando opus generationum perficit, vel laborat perficere, cum etiam præambula operis damnabilia sint. In ipso enim licito coniugio sæpè excusabilior est simplex concubitus, quam tales inhonestæ blanditiæ actuum indecentium, & spectaculorum, & colloctionum lasciuarum. Si autem aliquis dicat apud se, ex quo non quæro opus prauum fornicando perficere licite possum morosis blanditiis frui cum dilecta, munda intentione ad mutuam & sanctæ dilectionis nutrimentum, ut ignis charitatis magis ac magis in nobis accendatur, cum ex dilectione proximi nutriatur & augeatur amor Dei: sciat quicunque talis est, se sub specie spiritualis amoris, carnali dilectione & delectatione deludi: quia spiritus spiritum diligit, nec corporalibus indiget amplexibus: quia hoc est carnalis amoris indicium, qui quanto plus crescit in

corde, tanto magis spiritualis amor minuitur & refrigerat: & conuerso spiritualis amor carnalem reprimat & expellit. Triplicis autem peccati reus efficitur, qui talibus corporalibus blanditiis uti se licitè posse putat, etiamsi nullam vltius prauis operis habeat voluntatem. Primo quia incautè se nimis exposuit temptationis periculo, cum proni sint sensus hominis & cogitatio in malum: & tentatio quæ nondum fuit occasione & opportunitate noxiæ familiaritatis accepta, potest corrumpere voluntatem, & in peccatum præcipitare, sicut sæpè accidit, quod qui munda intentione mutuis ingesserunt se familiaritatis societatibus, mutatis affectibus spiritualibus in carnales, lapsi sunt in peccatum. Tali ergo periculo se ingerere est contra Domini præceptum. Non tentabis Dominum Deum tuum: sicut qui super tenuem glaciem ex stulta curiositate incederet, si mergeretur, reus esset in seipso, imò ipsum stultè tentare grauis culpa esset, etiamsi mors non sequeretur. Secundo, quod & si in se nihil temptationis sentiret, tamen alteri daret occasionem temptationis & peccati, cum alteri fodit foueam, ut incidat in eam. Qui alteri poculum mortis propinat, non ideo erit innocens, quia ipse non bibit. Halitus eius, scilicet diaboli, prunas ardere facit. Igneus enim flatus ex igne gehennali cum duos carbones compositos inuenit etiam semiuuos, si stat indefesse, donec eos incendat, nec curat moras si tandem aliquando perficiat, cum omni tempore ad nihil aliud vacet, nec aliis curis intendat, nisi animas seducere. Tertio, efficitur reus propter malum exemplum, ex quo alij grauitè scandalizantur, non carentes praua suspitione de familiaritate tali noxia: & iudicantes esse malum, indignantur, murmurant, detrahunt, & irrident innocentes eorum collegas, quasi & illi similia faciant. Et vilipenditur religionis reuerentia ex talibus, & plurima mala fiunt. Alij vero eorum exemplo audacius similia faciunt, putantes sibi licere quod istos facere arbitrantur: & discunt ab eis vel audent exemplo eorum quod ante non audebant: imò & ipsi peccatores temerarij fiunt, & quasi iustificat se in peccato, comparatione istorum corruptentium religionis puritatem. Et hæc omnia redundant in iniuriam Dei & offensam, & in honoris eius detrimentum; cum insolentia familiaris, paterfamilias dedecus videatur. Tertia species luxuriæ, est naturalis concubitus viri & femine sine coniugij honestate. Hæc subdividitur in multas species, ut est simplex fornicatio, adulterium, sacrilegium, incestus, stuprum, raptus, &c. quæ non prosequor nec distinguo. Quarta est peccatum innaturale. Cum enim natura omnibus rebus nomina propria dederit quæ naturæ subiacent, hoc peccatum quasi extra vel contra naturam, sine speciali nomine reliquit: eo quod indignum sit nomine quod ipsam naturam destruit, & humanam naturam maculat & infamat, dicitur tamen aliquando passio ignominie vel immunditiae, vel mollietis. Licet Apostolus de isto peccato plurima & graua describat primo ad Romanos: tamen ad præsens nec nominari expedit, ne & ipse aer inficiatur, vel ne ex usu tractandi minus horrendum, vel abominale fiat audientibus, vel ne detur simplicibus materia inde cogitandi, & curiosis occasio mali. Quocumque autem studio vigilans voluntariæ delectationis consensu se prouocat ad pollutionis immunditiam, vel etiam aliunde hoc pati consentit, vel cooperatur alteri præter naturæ usum, ad quartam luxuriæ speciem debet pertinere. De illusionis somniorum prætermitto: quia sicut dormiens non est compos rationis, sic etiam non potest interim facere vnde damnetur. Nam si vigilans fortè dedisset occasionem vnde dormiens illuderetur, cogitando, agendo, loquendo, vel etiam post somnium voluntariè delectando in memoria illusionis potius, hoc potius esset culpa vigilantis quam dormientis, cum dormienti illusio sit pœna tantum culpæ præcedentis, vel occasio subsequens in vigilante.

Grauitè peccat, qui illecebris istis operam dari licere putat.
Gen. 6. a

Deut. 6. c

Iob. 14. b

Isa. 10. a

Greg. hom.
15. in Euag.
Philip. 4. c

Sap. 1. a
Matt. 5. d

Nota.

Peccatum
contra naturam.

Rom. 1. c

CAPVT

CAPVT XXXIX.

De remediis contra luxuriam.

Remedia contra luxuriam sunt septem, quæ ad præsens memoriam occurrunt, sine quibus continentia non diu esse potest tuta. Primum est, ut vir fœminarum & fœmina virorum continuam familiaritatem deuiter. A vestimento procedit tinea: & à muliere iniquitas viri. Gregorius: Qui corpus suum continentiae dedicant, habitare cum fœminis non præsumant. Nam quandiu vitalis calor vivit in corpore, nemo præsumat ignem concupiscentiae in se penitus extinctum esse. Et sæpè carbo videtur extinctus modica fauilla opertus: sed si tangitur, comburit: Diabolus vero cum duos carbones coadunauerit, afflat donec eos incendat. Halitus eius prunas ardere facit. Ignitus est enim igne gehennali. Carbo si solus relinquitur, extinguitur: si componitur alteri, ex mutuo calore incenduntur ambo. Et sæpè spiritu amor inceptus, consummatur carne. Bernardus: Cum fœmina semper esse, & fœminam non cognoscere hoc ego maius reputo quam mortuos suscitare. Quid ergo quod minus est non potes, quod maius est, quomodo credam tibi? Astutus etiam diabolus, in principio incautæ familiaritatis occultat laqueos tentationis carnalis, reputans quod desisterent à mutua dilectione, si sentirent inde stimulos peccati, donec per longam familiaritatem & incautam securitatem affectus amborum ita conflati & conglutinati, fuerint in amore, quod etiam si sentiant sibi inde imminere tentationis periculum nesciant resilire, nec ab inuicem separari, viribus spiritualibus ita debilitatis in eis, quod neuter eorum valet sibi vim facere tantam, ut euellat se de laqueo: imò timer alterum in tantum contristare, quod etiam reputat se perfidum si deserat eum vel eam: & sic captus consentit alterius voluntati & propriae infirmitati in omne peccatum. Sic Samson fortissimus qui multas sæpè hostium acies strauerat, & aliquoties de vinculis eruperat, confidens de viribus suis, liquefactus est amore Dalila, & defecit anima eius, & usque ad mortem lassata est, dum nullam daret ei requiem, quousque plenè cor suum ei exposuisset: & sic deceptus hostibus aditum aperuit captiuandi se, & ligandi, & cæcandi, & molam vertendi, & in ludum se hostibus exhibendi tandem peruenit. Hæc autem omnia in figura facta sunt nostri, & scripta ad correptionem nostram. Secundum est vitare societatem & contubernium luxuriosorum, nec eorum exemplo ad similia trahantur. Qui se iungit fornicariis, erit nequam. Item, Amicus, stultorum efficitur similis illis. Proni sunt sensus hominis & cogitatio in malum: & ideo facilius trahitur aliorum exemplo ad illud quod appetit eius sensus carnalis, dum non erubescit vitiosus videri, habens secum socios miseriæ suæ, quorum non solum exemplis, sed etiam persuasionibus & irrisionibus trahitur ad peccatum, & laudatur peccator in desideriis animæ suæ. Et hæc est iam quasi præcipua causa, quare ita multiplicata sunt mala in Ecclesia: & quod in Religione studia spiritualia defecerunt, & ad exteriora studia & negotia plurimi defluerunt, scilicet mala conformitas: dum quilibet vult alios imitari, siue quia aliud nescit quàm quod videt in aliis, siue quia non audet aliter vivere quam illi cum quibus versatur, ex malo pudore timens aliis videri dissimilis, siue etiam quod prauus tepor & carnalis libertas gaudet se habere occasionem, & quandam excusationem apud homines agendi quodlibet, etiam si non licet. Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad vnum, scilicet eum qui multitudine postposita studet vni Domino placere & seruire, vnam petens à Domino, & hanc requirens: ut inhabitet in domo Domini mente & conformitate, quod solum est necessarium. Vnde proverbium apud homines est, Couulare lupis debet, qui commanet illis. Ter-

Atium est corpus non delicate nutrire. Terra enim corporis nostri, quæ ex prima maledictione spinas & tribulos vltro satis germinat, si super hoc fuerit impinguata deliciis, tanta erit spinarum densitas, quod semen verbi veritatis in nobis penitus suffocabitur. Qui delicate nutrit seruum in iuuentute sua, postea sentiet illum contumacem. Bernardus: Sufficit diei malitia sua, scilicet concupiscentiae naturali: quæ si cœperit accipere irritamenta ab his qui perpetuum susceperunt bellum aduersus eius oblectamenta, fiunt duo contra vnum: & ideo periclitatur continentia, quia duo resistunt vni, scilicet continentiae, innata concupiscentia carnis, & prouocatrix ipsa voluptas deliciarum. Vnde Apostolus: Vidua quæ in deliciis est, viuens mortua est per peccatum. Hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, saturitas panis & otium. E contra Apostolus: Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne fortè cum aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Hostem suum armat qui carnem suam fouet deliciis vltra necessitatem debita sustentationis. Quod autem hosti præstas, inde tibi nocet. Quartum est, otium fugere, quod præcipuum est animæ contrarium. Multam enim malitiam docuit otiositas, in desideriis est omnis otiosus. Occupatus enim ab vno dæmone impugnatur, otiosus autem ab innumeris dæmonibus vastatur: quia quot cogitationes & desideria mala in corde versat, tot inimicorum iaculis patet. Bernardus: Omnium enim tentationum & malarum cogitationum sentina est otium. Sicut per rimam sentinae aqua latenter intrat, & crescit donec nauis mergatur: ita ex otio cogitationes & concupiscentiae multiplicantur, donec nauis cordis eis succumbens in peccato periclitetur. Vnde & in Monasteriis regionum nostrarum nostris temporibus pauci stabiles Religiosi sunt respectu antiquorum in Ægypto, in qua quandoque sub vno gubernatore simul tria vel quinque millia morabantur, quiete viuentes magis, quam nunc apud nos possint decem vel pauciores obedienter & concorditer gubernari: quia de labore manuum sustentati, lata prædia & redditus amplos non requirebant, & erant tantum operando colligentes victum, quantum consumentes, nec superflua desiderantes, nec euagantes mendicando, vel adulando pro aliorum donatione, sed de propriis laboribus se & multos debiles & pauperes sustentabant, & labori manuum intenti, rumoribus & riis, & variis desideriis non permittebantur intendere. Nec quilibet in peram suam reposuit acquisita & elaborata, sed sicut semetipsos pro Christo abnegauerant, & alterius imperio se subiecerant, ita & omnia quæ habebant. Et quia hoc non strepitu clamoris, non secundum propriam voluntatis arbitrium agebant, sed in summo silentio & quiete ad nutum Abbatis & Gubernatorum suorum: ideo à spiritu deuotionis non solum non impediabantur per operis instantiam, sed & plurimum promouebantur, cum peracto quotidiano statuto labore operis reliquum temporis in lectione, vel oratione solebant expendere. Et ideo stabiles & perfecti in omni virtute erant, qui omne tempus in bonis operibus & virtutum studiis impendebant, nihil otiosè & curiosè transeuntes, nec pro voluntate sua viuentes, sed Superioris, secundum regulas à sanctis patribus, instinctu sancti Spiritus institutas, ad vitia extirpanda & virtutes visitandas. Vnde Poëta,

Otia si tollas, petiere cupidinis arcus.

Nec solum vitandum est otium, sed etiã otiosa. Otiosum est, quod nullam habet vtilitatem, vel vilitatis intentionem. Et pro vitando otio, otiosa sectari ridiculum est. Quid autem sit agendum, require de remediis acediz. Item ut omni hora consideret homo, qualiter instans tempus possit vtilius expendere, vel illud opus quod tunc ei incumbit, optimo modo perficere, siue orando, siue laborando, vel refectioni corporis intendendo, vel aliud faciendo. Quintum est exteriores sensus

Cato non delicate nutrienda.

Pron. 29. c

Matth. 5. d

1. Tim. 5. d
Ecc. 16. f

1. Cor. 9. d

Otiū fugiendum.
Ecc. 33. d
Pron. 13. secundum 70.
Bern epist.
ad fratres de monte Dei ante med.

Hieron. 16. 1.
epist. 22. ad Eustach. de custodia virginis sub fin.

Otiosa quoque vitanda.
Bern. epist. ad fratres de monte Dei ante med.

1. Cor. 9. f

1. Reg. 11. a

Gen. 3. a

Lib. 21. Moral. cap. 2.

Gen. 34. a

Thrs. 3. f

Job. 31. a

Cap. 1. a
Mact. 15. b

Prov. 4. d

Ier. 4. d

Sap. 8. d

Psal. 126. a

Exo. 17. c

ab illicitis custodire; qui sunt quasi fenestæ animæ, A per quas mors peccati intrat, quasi fur vel corruptor castitatis nostræ, dum non custodiuntur. David non respexit uxorem Uriæ, quod prius eam concupierit: sed ideo concupivit, quia incautè respexit. Sic Eva vidit lignum quod esset pulchrum visu aspectuque delectabile, & concupivit & gustavit. Gregorius: non expedit intueri, quod non licet concupisci. Sic aures, sic manus, & alij sensus & membra coercenda sunt, ne hauriamus per ea mortiferum corruptionis. Dina quoque curiositatis causa egressa videre mulieres religionis illius, corrupta est. Oculus meus deprædatus est animam meam in cunctis filiabus urbis meæ. E contra Iob ait: Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine. Sic boni Religiosi recludunt se in cellis & Monasteriis, quasi in sepulchris; ne vel ipsi concupiscant mundum, vel concupiscantur. Quanto enim rarius vides, vel audis quæ mundi sunt, tanto affectus tuus ad ea concupiscenda frigidior erit, & minus cogitabis ea. Et è conuerso quanto frequentius cum secularibus conuersaris, eo magis puluere sæculi respergeris; quo insensibiliter paulatim interius tenebrescis, & affectus tuus fit crudus & mores insuauis. In molendino non puluerulentum fieri vix possibile est. Sextum est interius reprimere cogitationes prauas & affectiones carnales: quia isti sunt domestici hominis inimici, quorum fraude urbs mentis inimicis traditur, si non bene caueatur. Peruersæ enim cogitationes separant à Deo. De corde enim exeunt cogitationes malæ, adulteria, homicidia, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiz. Hæc sunt quæ coinquinant hominem. Nulla exterior munitio sufficit ad custodiendum urbis claustra, ubi domestici perfidi fuerint: ita nulla custodia forinseca castitatem conseruat sine custodia interna cogitationum & affectionum. C Omni custodia serua cor tuum, quoniam ex ipso vita procedit. Castis & honestis matronis non solum praua opera, sed etiam suspecta susurria fugienda sunt, per quæ tentari vel infamari potuerit earum castitas & honestas, & maritus prouocari in furorem, & zelotypiz spiritu inflammari. Sic anima religiosi quæ Christo desponsata est per fidem votum castitatis, susurria prauarum suggestionum non recipiat, vel retineat in corde, quod Dominus semper intuetur. Vsq̃uequo morabuntur in te cogitationes noxiæ? Septimum est frequens studium orationis & deuotionis. Ut sciui quia aliter non possum esse continens, nisi Deus det, adij ad Dominum & orauit, & dixi ex totis precordiis meis, &c. Et Psalm. Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam. Et ideo semper est orandum, quia sine ipsius auxilio possumus facere nihil: ut rore gratiæ suæ extinguat in nobis ignem concupiscentiæ. Ipsa etiam orationis virtus, quia eleuat mentem supra se ad Deum, purificat eius affectiones, & desideria castificat, & intellectum illuminat, & Dei amorem infundit, ex quo generatur quidam horror peccati, & detestatio carnalis voluptatis, volûtas roboratur contra tentationes, & ipsæ tentationes debilitantur, ut facilius deuincantur. Vnde cum Moyses in monte orans manus eleuaret ad Dominum, vincebat Israël: cum verò remitteret eas, & deponeret, vincebat Amalec. Moyses est religiosus de aquis sæculi abstractus, Amalec vero tentatio carnis. Manus vero Moyfi sunt affectus & memoria. Quando istas eleuamus ad Deum, hostis tentationis succumbit: quando ad terrena eas dimittimus, hostis roboratur.

S. BONAVENTURÆ Eximij Ecclesiæ Doctoris,

De profectu Religiosorum.

LIBER SECVNDVS,

CAPVT I.

Quod profectus religiosi septem processibus distinguuntur.

R O F E C T V S Religiosi septem processibus distinguuntur, licet non ab omnibus attinguntur. Primus est in fetore nouitatus, quo conuersus quodam impetu bonæ voluntatis calet, ad omnia paratus in quibus se credit Deo placere: siue ex magna peccatorum contritione, & dolore, siue ex desiderio satisfaciendi Deo, siue recuperandi amissum tempus, & neglectum præmium per peccatum: sicut viator qui diu mane dormiens postea cum festinatione, & impetu laborat tempus neglectum currendo recompenſare, & socios qui se præcesserunt inlequens inuenire. Secundus processus est in labore corporalis exercitationis: quia cum sit pauper nondum inuenire valet pretiosa munera, quæ in opus sanctuarij Domino offerat: facit tamen quod potest, & pilos caprarum & pelles arietum offerens, exhibet corpus suum hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem; licet quandoque minus rationabile sit eius obsequium; propter indiscretam corporis castigationem, qua corpus destruitur, & vires deficiunt, & sensus amittitur, & spiritus extinguitur, & totus profectus spiritualis dissipatur. In omni oblatione tua offeres sal, scilicet discretionis: ut nec ad dexteram per nimium laborem, nec ad sinistram per nimium teporem à via Regia declines. Anima enim est immortalis & non potest deficere: & ideo corpus corruptibile; & vas fictile non potest æqualiter contendere cum ea currendo, & tantum ferre laboris quantum illa potest capere feruidæ voluntatis. Ebrius quandoque agit æquum cui sedet celeriter, non considerans quod cum ipse æstuet vino, eius rude animal non sit satiatum fœno: & ita dum supra posse laborare cogitur, sed sessor cadens tardius eum ad locum quod tendit peruenire facit, quam si morosus cursitaret. Rationabile sit obsequium vestrum. Glossa, id est, cum discretionem, ne quid minus vel nimis fiat, sed cum temperantia corpora vestra castigetis, ut non naturæ defectu cogantur dissolui, sed viriis mori. Oportet carnem restringere non extinguere, id est, reprimere non opprimere, ut seruiat, non lasciuiat; ancilletur, non dominetur. Terra fertilis si diu inculta fuerit, siluescit; si nimis cogitur fructificare fit macra: sed si medium tenetur, fertilis perseverat. Sic etiam de agro corporis est agendum: ut nec de nimio otio vel deliciis lasciuiat, nec inedia, vel labore deficiat. Corporalis exercitatio in duobus consistit, in subtractione delectabilium secundum carnem, & in assuefactione asperitatum & laborum. Ab hac lege infirmi sunt excepti: quia nec suauia delectant propter amaritudinem doloris, & ipsa infirmitas acerbior est quam labores sanorum & validorum. Valet autem afflictio corporis ad peccatorum purgationem, ad vitiorum repressionem, ad augmentum virtutis, ad spiritualis consolationis expressionem, sicut in torculari vinum exprimitur, ad proximi ædificationem & meritum gloriæ. Tertius processus est in spiritualis consolationis infusione: quia Deus cum sit benignus & largus, remunerat hominem, qui fideliter offert ei totum quod habet & potest, id est, voluntatis feruorem & corporis

Primus progressus feruor est nouitiorum.

Secundus consistit in exercitio corporali. Exod. 25. a Rom. 12. a

Leuit. 2. d Discretio omnibus adhibenda.

Simile elegans.

Rom. 12. a

Corporalis exercitatio in duobus consistit.

Tertius est in consolatione spirituali.

ferui-

Consolatio vera spiritualis in quo consistat.

Tres potentie animæ quomodo à Deo decorantur.

Gen. 1. 2.

Rationis ornatus.

Voluntatis ornatus.

Memoriæ ornatus.

1. Cor. 6. d. Corpus spiritui seruire, spiritus corpori providere debet.

Consolatio spiritualis cur subinde detur novitiis.

servitutem. Vera autem consolatio spiritualis consistit in duobus, in naturalium animæ potentiarum decoratione, & carnis ad spiritum quietæ concordatione. Tunc enim homo vere spiritualis est, cum spiritus totus est ad Deum erectus, & ei coordinatus, & Deo plenus, & corpus spiritui non resistit in his quæ Dei sunt, sed pro modo suo prompte spiritui obtemperat, nec concupiscendo mala, nec horrendo dura, vel fastidiendo bona. Potentia animæ, in quibus imaginem summæ Trinitatis præfert, sunt tres: ratio, voluntas, & memoria, quæ tamen in seipsis inanes sunt & vacuæ bonis, & indigent ornari & repleri ab illo, & de illo qui fecit illas, hoc est à Deo. Ratio illuminatur ad cognitionem veri: voluntas accenditur ad amorem boni: memoria tranquillatur ad inhærendum & fruendum vero bono. Nulla istarum valet esse, vel perfici sine aliis. Si ratio non videret, voluntas non amaret: quia nec sciret quid esset amandum: si non amaret, non delectaretur in bono. Item si non memoraretur boni, quomodo posset agnoscere, vel illud amare? Summum autem bonum Deus est, & ideo etiam summe verum, quia ab ipso fluunt omnia, ut sint, & ut bona sint. Sicut Deus machinam huius mundi ex nihilo creavit, postea distinxit & ordinavit: ita hominem format secundum corpus in utero, deinde animam rationalem infundit: deinde per intervalla ætatum, intellectus secundum actionem crescit, & voluntas movetur, & memoria viger quasi requirens ornatum sibi competentem. Rationis ornatus est lucida intelligentia de Deo, & de his quæ de Deo sunt, & ad Deum conducunt: ut intellectus sacræ scripturæ, & rationes fidei & operum Dei: & intelligere quid sit beneplacitum Dei, & inter vitia & virtutes discernere, & naturas eorum cognoscere, & remedia vitiorum, & vias virtutum: in operibus Dei admirari potentiam, sapientiam, & benignitatem ipsius. Et breviter dicendo, ornatus rationis sunt sapientia & scientia, quæ de Deo est. Ornatus voluntatis sunt sanctæ affectiones & deuotio ad Deum, fervor fidei, fiducia spei, dulcedo charitatis & bonæ voluntatis alacritas, spes de remissione peccatorum, deuotio circa Christi humanitatem & passionem, necnon circa eius diuinitatem, & desiderium regni cælestis, & confidentia de exauditione orationis, & affectus diuinæ familiaritatis & similia, quæ afficiunt hominem ad Deum & amorem virtutum, & ad odium vitiorum, & ad dilectionem proximorum, & ad studium bonorum operum. Ornatus memoriæ est, sacrarum copia cogitationum, & affluentia utilium meditationum, & stabilis memoria Dei, & exclusio evagationis mentis, & tranquilla adhesio Dei, & corporalium imaginationum repressio, & perfecta obliuio omnium mundanorum, & unus spiritus esse cum Deo. Quia vero corpus datum est ad serviendum spiritui, debet ei obedire sicut Domino in omnibus bonis, & non recalcitare vel remurmurare, sicut contumax servus vel piger. Et spiritus sicut prudens dominus debet ei providere sicut seruo in tribus, ut operetur utiliter ne otio torpeat: ut castigeret discretè, si in aliquo offenderit: ut sustentetur temperate, ne lasciviat vel deficiat sub onere. Quanto plus quisque secundum has regulas ordinatus est, tanto spiritualior est. Ita habere, est spiritualibus consolationibus foveri. Nam aliæ consolationes sicut non sunt necessariae saluti, sic etiam suspectæ sunt, & sæpe falsæ & fictæ & deceptorie: ut visiones, revelationes, prophetiæ, sensuales oblectationes, miraculorum operationes, maxime modernis temporibus, licet quandoque reperiantur veræ, sed in paucis. Datur autem spiritualis consolatio novis religiosis quandoque, ut videant quam large Deus remunerat sibi seruiantes, & quam bonum est seruire tam dulci Domino. Item ad confirmationem fidei, ad robur spei, ad charitatis accessionem, ac desiderij inflammationem & eruditionem, ut videant quo pergendum sit: sicut in tenebris lumen ostenditur, ut videatur quo sit eundum, & ubi cavendum: item ad muniendum contra futuras tenta-

tiones. Quartus processus est, tentationis & pugnae & tribulationis, quibus probatur homo, & purgatur, & exercitatur, eruditur & humiliatur. Qui certat in agone, non coronabitur, nisi legitime certaverit. Quidquid diu debet durare, solet probari si durabile sit: & omne nobile & carum probatur si valeat sicut debet. Ita virtus hominis quæ nobilissima est & quæ in perpetuum durare debet, in tempore tentationis probatur si constans sit: & Deus probat amicos suos aduersitate, si fideliter in ipsa perseverent. Vasa figuli probat fornax: & homines iustos tentatio tribulationis. Quia acceptus eras Deo, necesse erat ut tentatio probaret te. Purgatur etiam homo à peccatis per tribulationem tentationis, ut dignus fiat gloriæ cælestis celeri introitu, ne post mortem indigeat gravius & diutius purgari. Purgatur etiam ut maioris gratiæ capax fiat, sicut vitru obsecrum tergatur, ut luminis amplius sit capax. Exercitatur item ut agilior & promptior fiat ad opera iustitiæ, virtutum exercitia: quia in statu consolationis sola quies mentis & studium deuotionis videbatur ei sufficere ad summam perfectionem: quæ ideo ei ad tempus subtrahitur, ut discat & in alijs virtutum studijs se exercere. Sicut enim mercator non in vno foro, vel apotheca omnia simul inuenit quæ desiderat, sed in diuersis diuersa: ita religiosus non tantum in quiete deuotionis & dulcedine consolationis spiritualis, sed etiam in labore certaminis & exercitio bonæ actionis, debet quætere studium perfectionis & merendi occasionem. Scio & abundare & penuriam pati: ubique & in omnibus instructus sum. Per arma iustitiæ à dextris & à sinistris. Eruditur etiam homo tentationibus, quando discit quæ sit utilitas tentationis, & profectus ex eis proueniens: quia ex hoc leuior fit ei tentatio, cum intelligit quare sic Deus permiserit, & quis sibi fructus inde accrescit. Fidelis autem Deus qui non patietur vos tentari supra id quod potestis: sed faciet cum tentatione etiam prouentum, ut possitis sustinere. Eruditur etiam quod non tantum innitatur experientijs consolationum, quantum in fiducia ad Deum, vel fidei certitudine. Sicut quidam rudes in via Dei, qui statim cum subtrahi sibi sentiunt consolationis experientiam, animo concidunt credentes Deum à se esse auersum: vel etiam in fide titubare incipiunt, an vera sint quæ de Deo senserunt. Vult autem Dominus erudire nos per subtractionem consolationis, & inniti veritati scripturæ & fidei potius quam nostræ qualicunque experientie: quia fides non haberet meritum, si in sola experientia consisteret: spes quæ iam teneretur experientia, spes non esset. Per patientiam autem & consolationem scripturarum, potius quam experientiam, spem habeamus, credentes nunquam Deum auerti à nobis, quamdiu voluntas nostra à Deo non est auersa per consensum peccati, vel torporem negligentie. Mandasti iustitiam testimonia tua, & veritatem tuam nimis. Hæc sunt vera testimonia gratiæ Dei: iustitiam in voluntate & operatione, & veritas Dei secundum promissiones sacræ scripturæ, quæ promittit nobis vitam æternam, si mandata eius obseruemus. Etiam si occiderit me, in ipso sperabo. Noli ergo diffidere cum consolatio internæ dulcedinis tibi subtrahitur, quasi Deus dereliquerit te, & bona opera tua non sint ei accepta: sed recurre ad illa vera testimonia, & consolare in ipsis, scilicet ut confidas veritati Dei, quod quamdiu tu non decedas ab eo per consensum præuagationis mandatorum eius, quod ipse non derelinquet te per propitiationem suam. Non enim nos eligimus eum, sed ipse elegit nos, & prius dilexit nos, & non deserit se non deserentes: qui etiam dilexit nos nondum existentes, vel etiam resistentes ei per peccatum. Vnde dilexit nos & elegit nos, non propter nos, sed propter seipsum ex sola bonitate sua: propter hoc etiam seruabit nos. Humiliat etiam nos Deus per tentationum tribulationes, ut agnoscamus quid sumus ex nobis, ne extollamur ex eo quod à Deo accepimus, vel accepisse putamus. In igne probatur argentum & aurum: homines vero receptibiles in

Quartus pugnae & tentationis est. 2. Tim. 2. a

Ecc. 17. d. Tob. 12. c. Tentatio probat & purgat, & erudit.

Consolatio spiritualis cur aliquando auferatur.

Phil. 4. c. 2. Cor. 6. b

2. Cor. 10. e

Rom. 14. d

Ps. 118. f

Tob. 13. c

Tentatio humiliat.

Eccl. 1. a

cam

camino humiliationis Quidquid seoria vel falsitatis in-
tus latuit, ignis tentationis prodit. De ipsis etiam bo-
nis humiliamur, videntes quod nostra non sunt, sed
Dei: qui quando & quantum voluit, dedit nobis ex gra-
tia sua, non ex meritis nostris. Si consolatio spiritualis
homini non subtraheretur aliquando, extolleretur, &
gratia perderet, & periret. Subtrahitur ergo ei ne amit-
tat, perdit ne perdat: sicut pater paruulo suo nummos
negat, ne ludat & perdat, donec & proficit in prudentia
& sciat provide conseruare. Videmus quosdam pueros
gratiosos nimis sibi inde placere & gloriam humanam
querere, & tandem euauerunt coram Deo, & homi-
nibus viluerunt. Qui delicate nutrit seruum suum ab
adolescencia sua, postea illum sentiet contumacem. Be-
nignus Deus, cuius deliciae sunt esse cum filiis homi-
num, libenter impartitur has delicias seruis suis fideli-
bus ab adolescencia, id est, a nouitate conuersionis: sed
heu postea quosdam eorum sentit contumaces, quando
ex consolatione spirituali elati ceteros despiciunt, & in
elationem versi dum formam laudis desiderant, in stan-
tia vitio deprauati, hypocritæ fiunt: & dum meliores
videri laborant quam sunt, Deo se opponunt, gloriam
Dei sibi temere usurpantes. Bonus autem Dominus sci-
ens quam utilis est homini tentatio & tribulatio, prius
ostendit ei consolationes dulcedinis: quibus postmo-
dum in tentatione confortetur ne deficiat, & alliciat, ut
semper eas desideret, & non desistat eas acquirere,
donec denuo recuperet quod amisit. Sic laborantibus
in via, prius copiosa paratur refectio, ne in labore defi-
ciant. Sic columbae longius emittendæ, prius nutriuntur
tritico cum melle: ut quantumcumque longe emissæ
fuerint, semper illuc redire contendat, ubi delicate se
pastas esse meminerint. Sic Petrus prius in montem
excelsum seorsum ducitur, ubi gloriam transfiguratio-
nis Christi videat: ut postea à Satana expetitus, ut cri-
braret eum, in tentatione recoleret priorum dulcedi-
nem quam expertus erat, & rediret ad Dominum, quem
tam amabilem senserat, ne diffidens & deficiens
desperaret. Sic filijs Israël prius manna in deserto datur,
& postea longo itinere & certamine fatigantur.

CAPVT II.

De speciebus tentationum.

Multæ autem sunt tentationum species. Vna est
substractio & inopia deuotionis. Aliæ tentationes
sine ista nullam vel minorem virtutem habent, cum ip-
sa sit quasi domus refugij ab omni tribulatione. Domi-
nus mihi adiutor, & ego despiciam inimicos meos.
Item, Si consistant aduersum me castra, non timebit cor
meum. Subtractio ergo tam singulari refugio, homo
quodammodo inermis expositus est hostibus tentatio-
num: & ideo pauidus efficitur & pusillanimis, nisi fidei
firmitate se muniat, & patientia & humilitate se defen-
dat, quæ tunc maxime habent locum exercendi se, &
magnam gloriam promerendi. Fides autem probatur,
si credit vera esse quæ iam desijt per gustum dulcedi-
nis experiri. Dulcia nimis sunt omnia, quæ de Deo cre-
dimus: sed gustus eorum ideo subtrahitur bonis, ut fides
magis innitatur auctoritati scripturarum quam expe-
rientiæ propriæ, & magis ex hoc meritoria sit. Spes au-
tem probatur, si confidat Deum sibi esse propitium,
etiam dum flagellat, & ita studiose studeat ei seruire &
placere in omnibus, ac si sentiat & videat eum sibi esse
placatum. Vnde Abraham laudatur quod contra spem
credidit diuinæ promissioni, & non hæsitauit diffiden-
tia: certissime sciens quod quæcumque promisit Deus,
potens est & facere. Patientia probatur, si non mur-
muret, contra Deum, quasi sua duritia hominem tri-
bulet ut desoletur: & si longanimitate sustineat bene-
placitum Dei, & non deficiat in aduersis. Humilitas
probatur, si cogitet se dignè puniri, qui quasi indignus
sit consolatione spirituali: & si iustificet Deum, quod

iusse iudicauerit puniendo reum, & ingratum priuan-
do beneficio consolationis internæ. Tantum debet
nobis Deus placere, & tantum debemus cum diligere,
quando nos punit ut purget, ac si blandiatur ut conso-
letur. Quis enim filius quem non corripit pater? Ego
quos amo, arguo, & castigo. Quidam etiam tentantur
ex difficultate bene operandi, & habent aliquam bo-
nam voluntatem, sed non fortem: & ex difficultate ob-
staculum inueniunt; quasi graue saxum voluunt, & in-
de affliguntur, tam ex remorsu conscientie quæ accu-
sat eos torporis, quam ex dolore tardi profectus, & de-
siderio vitæ sanctioris. Quidam enim vellent habere
bona opera, & non valent ad ea exequenda seipso
vincere. Iuxta illud Apostoli, Velle mihi adiacet; per-
ficere autem non inuenio. Aliqua vero possent, sed ita
videmur eis arida & parua quod diffidunt ea placere
Deo, vel alicuius meriti fore: sic utrobique neglecti
sunt, & incidunt in quandam tristitiam: sicut dicit de
talibus Bernardus: Sunt qui in studijs spiritualibus fa-
tigati, & versi in torporem ambulant tristes in vijs Do-
mini: longos dies & longas conqueruntur noctes, fre-
quenter murmurant, arido corde ad quælibet iniuncta
accedunt, &c. Quidam enim horror terret eos, cum
cogitant de profectu spirituali quasi dicant apud se:
Bona est victoria; sed dura est pugna. Dulce præmium,
sed labor merendi grauis. Sic exploratores missi in ter-
ram promissionis, reuersi commendabant vbertatem
terræ, ostensis fructibus, sed terruerunt populum pro
difficultate expugnationis hostium, & proceritate in-
habitantium. Ita religiosi quidam explorantes terram
per scripturas, magna gaudia cæli prædicant: sed pug-
nam tentationum & labores spiritualium exercitiorum
ita exhorrent, quod potius in deserto mori volunt quam
introduci in terram promissionis: hoc est, magis vo-
lunt in quodam medio statu manere inter sæcularem
vitam & spiritualementem quasi inter Ægyptum & terram
Promissionis in deserto aridæ conuersionis, quam per
laborem & tribulationes peruenire ad gratiam perfe-
ctionis. Gigantes etiam terræ mirantur, & timent qua-
si monstra. Enacim, cum magnorum sanctorum virtu-
tes considerant: & de propria paruitate diffidentes illo-
rum perfectionem attingere, non ex humilitate, sed
ex pauiditate desperant, causantes & murmurantes
contra Dominum, quod tam dura seruitia ab homine
requirat, sicut illi cum educti essent de Ægypto,
ad tales miseras tolerandas. Inde etiam est quod
tam pauci ad perfectionem perueniunt: sicut de
omnibus supra ad pugnam numeratis, tantum duo
ad terram promissionis intrauerunt: quia soli illi
perfecti sunt inter religiosos qui in pugna tentatio-
nis & in exercitio virtutis infatigabiliter con-
stantes fuerunt in pugna, resistendo malis, & in
exercitio insistendo bonis usque in finem. Et hoc se-
quitur alia tentatio, scilicet fastidij, quia fastidit
homo omne bonum, tædet eum orare, legere, medi-
tari: tædet eum audire bona, vel loqui, vel operari,
vel interesse diuinis, etiam quæ sine graui labore
facere posset. Et exinde cum ad magna virtutum præ-
mia peruenire diffidit, etiam in minoribus exerceri
fastidit. Et quod hæc tentatio ex priori oriatur,
ostenditur: quia statim post murmur populi pro labo-
re, sequitur murmur pro fastidio mannae, quod signi-
ficat spiritualis refectiois alimentum, sicut sunt ver-
ba sacre Scripturæ, & bona opera, quæ pascunt animam
& reficiunt conscientiam. De hoc Propheta dicit:
Omnem escam abominata est anima eorum: & appro-
pinquauerunt usque ad portas mortis. Ad duo au-
tem trahit ista tentatio, aut ad exteriores consolatione-
culas & sæculares leuitates: ut qui non habet in spiri-
tualibus delectationem; saltem in carnalibus querat
& sæcularibus iugis, quo consulat fastidio quo vexa-
tur. Sic & illi qui manna nauseant, carnes concupis-
cunt, & pepones & porros, &c. id est, carnalia & ter-
rena gaudia, & sollicitudines exteriorum negotiorum,

Heb. 12. b
Apo. 3. d
Tentatio
à difficul-
tate bene
operandi.

Rom. 7. c

Bern. serm.
31. in Cant.
ante med.

Num. 13. f

Cur pauci
ad perfe-
ctionem
perueniant.
Num. 14. e

Tentatio
fastidij.

Num. 11. a

Psal. 106. b

Num. 11. a

quæ

Prov. 29. c.
Prov. 8. d

Mat. 27. a

Luc. 22. d

Exo. 16. d

Tentatio
a priuatione
consolationis.
Psal. 117. a
Psal. 106. a

Consolatio
nis spiritua-
lis subtra-
ctione vir-
tutes pro-
batur.

Rom. 4. c

quæ sua acredine quasi porri fastidientem gustum mutando delectant, sed postea conscientiam amaricatam ad fletum compellunt. Aut ad nimiam tristitiam trahit hæc tentatio fastidij, dum non habet in spiritualibus delectationem, & in carnalibus consolari renuit: & sic nusquam inueniens refugium magno mœrore consumitur. Solum ergo restat, vt instanter clament ad Dominum cum tribulantur, vt de necessitatibus suis liberentur, & sacrificent sacrificium laudis, & annuntient opera eius in exultatione, id est, recolant beneficia Dei: & ex illis ad laudem eius in exultatione spiritus prouocentur. Quæ si statim non successerit, sequitur alia tentatio grauis impatientiæ contra Deum, quare tam durus & immisericors sit tribulatio, quare tam parcus in dando egeno gratiam, & tam anxie petenti, & tam importune pulsanti. Et hæc tentatio quandoque tam valida est, quod quasi insanit homo, & palpit ex vehementi mœrore: quia ibi non inuenit solatium quod deberet ei esse vnicum refugium, scilicet in oratione & in tanta supplicatione, cum Dominus dicat: Omnis qui querit, inuenit. Clamo ad te, & non exaudis me: sto, & non respicis me. Mutatus es mihi in crudelem: & in duritia manus tuæ aduersaris mihi. Multitudo viscerum tuorum, & miserationum tuarum, super me continuerunt se. Vsq̃uequo Domine clamabo, & non exaudies, vociferabor vim patiens, & non saluabis? Vsq̃uequo Domine obliuisceris me in finem, vsq̃uequo auertis faciem tuam à me? Item, Exurge, quare obdormis Domine? exurge & ne repellas in finem. Item illud murmur filiorum Israël: Estne Deus in nobis an non? Hæc omnia illius tentationis anxietatem exprimunt, quæ non valet melius superari, quam patienter tolerando & humiliter expectando, donec nobis benignitatis suæ vultum dignetur ostendere, & manum largitatis aperire: vt cœlum quod super nos quasi æneum sentitur, stillas gratiæ nobis influat: & terra cordis nostri quasi ferrea, emollita pluuiis benignitatis Domini fructum suum, & affectus pios & desiderium deuotionis germinet. Illa autem tentatio magis periculosa est, quæ minus molesta sentitur: quando ex longo vsu subtractionis gratiæ deuotionis: & post anxia multa desideria & labores pro recuperanda gratia homo quasi lassus remittit animum ab intentione querendi: & sub colore patientiæ desinit oculos attollere ad opes, quas habere se posse non videt: & indignanti humilitate cogitat se indigni tali gratia: quia forsitan aliud de illo præordinauit Dominus, vt ad exteriora conuersus multis proficit, & ideo ab interioribus sit repulsus: Vult etiam sub discretio- nis velamine deinceps parcere sibi, ne corpus nimis debilitetur, vel caput irrecuperabiliter destruat. Et incipit remissior esse in studio orationis, & ad confabulationes promptior, ad euagandum paratior, ad corporis commoda studiosior, ad inanes iocos promptior, ad exteriores occupationes sub specie redimendi tempus vtiliter, voluntarius & intentus. Et ita paulatim subtrahitur à primo feruore & desiderium perficiendi refrigerat, & studium languescit, & subintrant affectiones religiosarum fœminarum, & visitationes earum: & omnibus aliis extinctis solum remanet ei ad solatium debile, quod adhuc scit loqui de spiritualibus: per quod vel seipsum præfert multis inexpertis talium experientiarum spiritualium, vel acquirit sibi nomen apud religiosas fœminas, quæ existimant eum loqui ex cordis abundantia, & esse bonum instructorem vitæ spiritualis & deuotionis internæ. In huius tentationis tempestate plurimi fluctuant, & pauci enauigant: quia nec amor Dei afficit, nec desiderium trahit, nec timor stimulat, nec feruor proficiendi vrget: remissi in omnibus, & si quæ bona videntur facere, ex vsu quodam, vel ex pudore humano faciunt; vel ex timore, ne deterius eis contingat. Vnde qui hoc superare desiderat, oportet vt vim sibi faciat tam cordi, quam corpori: sicut pigrum animal quod calcaribus tunditur, fla-

gellis agitur: Quidam trahuntur impetu feruoris ad bonum. Sicut igitur illi indigent freno quo retrahantur ne præcipitentur: ita alij indigent flagello impellente; quo ad bonum quasi coacti incitentur. Misericors autem Deus quo difficilius quis in tentationis pugna certauerit, eo maioris perfectionis ei gratiam tribuet in præsentia, & maioris gloriæ præmium in futuro. Sunt alia plurimæ tentationum species, quantum naturam, origines & causas prosequi longum est. Si enim nullus medicorum omnes morborum corporalium varietates & dolores plenè potest cognoscere; quanto minus spirituales morbos tentationum & passionum, quæ subtiliores sunt, valet aliquis plenè discernere, nisi Spiritu sancto plenissimè illustratus. Acerbissimæ tamen tentationes videntur hesitatio in fide Catholica, & desperatio de Dei misericordia, & spiritus blasphemiz contra Deum & contra sanctos, & tentatio sibi inueniendi manus & se perimendi: & quædam perplexitas querulose conscientiz medicinale consilium non admittens.

CAPVT III.

De remediis contra acerbissimas tentationes.

Contra tales, ista maximè valent remedia. Primo, vt consolentur, quod non timeant illas tentationes: quia magis proficiant ad meritum patiendi quam ad detrimentum. Secundo quod patienter tolerant: sicut si satanas visibiliter, vel sensibiliter aliquem turbaret. Tercio, quod non curentur: nec ratiocinando eis resistatur: quia ex hoc magis quasi confricatæ inflammantur, sed ad alia tractanda se conuertat homo: quibus abstractus à se obliuiscatur passionis suæ: sicut corporali passione laborans; si habet quo occupatus obliuiscatur sui, leuius interim torquetur. Quarto, vt orationibus suis & aliorum bonorum hominum misericordiz diuinæ remedium imploret.

CAPVT IV.

De generalissima tentatione:

Generalissima autem tentatio, qua omnes in hoc mari magno & spatioso quassamur, potest ad omnium vitiorum conflictum referri: in qua sæpè periclitamur quasi submergendi, & iterum resumptis viribus subleuamur; quasi deinceps ab eorum impugnatione securi. De qua dicitur: Qui descendunt mare in nauibus; facientes operationem in aquis multis. Mare est vitiorum profundum, naues religiones; quibus enauigatur sæculi vitiis. Procellæ maris tentationes sunt vitiorum: vbi vident nauigantes opera Domini; & mirabilia eius in profundo, quando considerant, quanta potentia & pietate custodit certantes à fluctibus peccatorum, & quanta sapientiæ ratione permittit eos tribulari, & dat eis victoriam per varia consilia; & remedia vitiorum. Qui non est tentatus, quid scit? & qui non est expertus, pauca recognoscit. Vir in multis expertus cogitabit multa: & qui multa didicit, enarrabit intellectum. Ascendunt vsque ad cœlos per fiduciæ securitatem: & rursus descendunt vsque ad abyssos per timorem succumbendi in tentatione: vel ascendunt vsque ad cœlos aspiciendo diuinæ pietatis auxilium; & descendunt vsque ad abyssos, intuendo propriæ fragilitatis defectum.

CAPVT V.

De utilitate subtractionis spiritualis consolationis.

Tria autem discimus in subtractione consolationis internæ, scilicet de minimis beneficiis grarias

Simile.

Ioh. 8. b
Beneficia
Dei et si par-
ua videan-
tur pretiosissi-
ma.]

2. Pet. 1. 8

Psal. 8. a

Culpæ mini-
mæ etiam
cauendæ.

Ecd. 19. a
Aug. in illum
vers. Ps. 39.
Multiplicati
sunt super
capillos 10. 8.
Ecd. 7. c.
Simile.
Aduersa fe-
renda.

Tentatio
quid sit. &
quomodo
fiat.

Psal. 37. b

agere, & minimas quaslibet culpas & negligetias timere & cauere, & minima quæque aduersa docemur patienter tolerare. De opulenta mensa multæ micæ, imò aliqua frustra cadunt quandoque, & neglectæ, vel pro nihilo reputatæ perduntur. Sic & homo abundans diuersis consolationum donis, quandoque plurima beneficia Dei, sine debita gratiarum actione præterit, plurimas gratias negligit opere exercere, plurima parua reputat quæ magna sunt, plurima nec cognoscit. Sed his omnibus subtrahtis, sicut vir videns paupertatem suam, recollit quanta prius habuit & potuit, quæ iam non habet vel potest: & sicut mendicus famelicus modicam buccellam gratanter acciperet & studiosè colligeret, qui prius delicata fercula paruipendebat. Colligite quæ superauerunt fragmenta, ne pereant. Beneficia Dei nobilia & pretiosa sunt ex dignitate dantis, & affectu liberalitatis & charitatis quo dat; qui etiam parua si daret, grata esse deberent. Item ex pretiositate & utilitate doni. Nam quid nobilius spiritu Dei quem dat nobis? Quid utilius eo quo transformamur in Deum & deificamur & beatificamur & hæredes regni eius efficiamur? Vnde, Maxima & pretiosa nobis promissa donauit, ut per hæc efficiamur diuinæ confortes naturæ. Item ex vilitate eius cui datur. Quid enim Deo cum luto? Lutum enim sumus, viles, vitiosi, peccatores ingrati, inopes omnis boni, miseri & mortis rei: & tamen Deus memor esse nostri dignatur. Si Rex dignaretur pauperis tantum habere memoriam, etiam si modicum daret, hoc ipsi pauperi magnum videri deberet. Quid est homo, quod inemor es eius: aut filius hominis, quoniam visitas eum? Minimas etiam culpas cauere docemur: quia timidum nobis est, ne forte ex culpis nostris & ingratitudine, gratia sit nobis subtrahenda: ut eam recuperemus cauendo negligentias, quam amisimus in tanta vbertate, vel liberalitate. Qui spernit modica, paulatim decider. August. Vitasti grandia, caue ne obruaris arena. Qui timet Deum, nihil negligit. Ex minimis guttis multiplicatis, inundationes aquarum sunt, quæ quandoque etiam magna monia subruunt. Per modicam rimam aqua latenter in nauem influit, donec submergatur. Minima etiam aduersa patienter tolerare assuescimus: quia maiora non superat, qui minora tolerare non discit. Multi optant pro Christo mori, qui pro Christo nolunt verba leuia pati. Sed quem terret sonitus folij volantis, quomodo sustineret ictum gladij terribiliter vibrantis? Discamus ergo omnia peccata pro posse cauere, & pro his quæ commisimus omnia aduersa humiliter pati, & omnibus beneficiis Dei debitam considerationem cum gratiarum actione exhibere semper, & gratiam Dei non in vacuum recipere, & digni erimus, ut gratia nobis subtrahatur etiam augmentata reddatur, & ut ad magnum profectum virtutis peruenire mereamur. Tentatio autem quantum ad præsentem materiam, dici potest quilibet motus, vel affectus, vel sensus à vero bono retrahens. Fit autem hoc tribus modis, alliciendo per delectabilia, aut terrendo per contraria & aspera, aut decipiendo per falsa & verisimilia: & sic tres vires animæ corrumpuntur. Concupiscibilitas per delectabilia carni, oculis, & cordi, id est, per voluptates, diuitias, & honores mundanos. Irascibilitas, per timores varios debilitatur, in resistendo vitiis, & insistendo virtutibus. Rationabilitas cæcatur, ut bonum malum iudicet, & malum bonum: & lucem veritatis ponat tenebras, & tenebras falsitatis ponat esse lucem. Cor meum conturbatum est, sicut aqua luto turbata & immundata: dereliquit me virtus mea, qua debui vero bono veraciter & tenaciter inhaerere: & lumen oculorum meorum & ipsum non est mecum, in quo verum à falso discernere dubui. Concupiscibilitas dupliciter tentatur: quia delectatio spiritualis ei subtrahitur & inde desolatur: & carnalis concupiscentia ei ingeritur, & inde fœdatur. Irascibilitas dupliciter tentatur, dum infirmatur

ab bonum, & proclius est ad malum. Rationabilitas dupliciter tentatur, quia intelligit bonum & non agnoscit quod bonum sit, & sub specie veri à falsitate deluditur. Diabolus suggerit animæ interius praua consilia, mundus exterius ingerit malitiam contumeliæ, caro delectatur, mens recipit, & consentit tentationi, vel repugnat. Virum autem utilius sit, habere tentationes, vel carere, solus rei exitus probat: quia habere eas & viriliter resistere, magnæ virtutis est; superare vero & triumphasse de ipsis, gloriosum est. Carere autem eis commodius & securius est: succumbere est periculosum. Appetere eas & sese ingerere incautum est, maxime infirmis & imperfectis. Exercitare tamen se ad pugnam contra spiritualia vitia, videlicet iram, inuidiam, & vanam gloriam, &c. aliquando utile est ei, qui inter illos morari elegit, qui eum persequuntur & offendunt, ut sic discat patientiam: & ei qui sub districto magistro vivit, qui in omnibus frangit eius voluntatem, ut sic assuescat humiliter esse obediens & promptus: & sic de cæteris vitiis spiritualibus expugnandis. De carnalibus autem vitiis hoc periculosum & stultum est: sed fugiendæ sunt eorum pugne & à memoria excludendæ, & occasiones eorum tollendæ. Vnde Dominus noluit se permittere de luxuria tentari, ut doceret, non debere nos ingerere huic tentationi, etiam spe triumphij. Cum enim hæc tentatio magnam habeat delectationem admixtam, & in hoc vitio omnes concepti sumus, & non solum mens, sed etiam corpus delectetur; ideo periculosus eius aditus conceditur: sicut hostis qui in vrbe aliquos fauentes sibi habet, si intra portas irruerit potentius ipsam caput. Fugite fornicationem. Omne peccatum quodcumque fecerit homo, extra corpus est. Qui autem fornicatur in corpus suum peccat, tentationibus in quibus delectatio consistit, maxime teneri, & infirmi superantur, in quibus amor mundi nondum extinctus est: & ideo reaccenditur ex concupiscentiis mundi, sicut candela adhuc fumigans cito capit flammam. Tentatio vero impetuosa & quasi violenta fortiores impetit: ut qui mollibus non flectuntur, duris & robustis tentationibus quasi ventis validis euellantur. Tentationes autem fraudulentæ quæ sub specie boni se palliant, licet quosque rudes & stultos decipiant, qui nondum cognouerunt altitudinem satanæ, id est, astutias eius, tamen singulariter perfectis & bene proficientibus insidiantur. Psalmista: In via hac qua ambulabam, absconderunt laqueum mihi. Ipse satanas transfigurat se in Angelum lucis. Si enim eis in sua figura, quæ turpis est, appareret, horrerent eum & fugerent: si apertè impugnet, resisterent ei & auxilio Dei fugarent eum & vincerent: & sic nihil apud eos proficeret. Boni enim quia mundi sunt, detestantur immunda peccata; quia virtuosus sunt, viriliter contra omne malum repugnant, quod malum esse cognoscunt. Venit ergo satanas in specie Angelij boni, quem credit à bonis diligi: ut tanto facilius decipiat eos, quanto bonus nuncius putatur, & qui non soleat nisi bona nunciare & suadere. Bernardus: bonus nunquam nisi boni simulatione deceptus est. Et ut facilius recipiatur eius persuasio, primo sola bona proponit, postea mixta malis, tandem falsa bona, sed vera mala: postremo cum irriterit eos & illaqueauerit insolubiler, apertè caput venenatum erigit, & in aperta peccata eos deiecit: sicut scorpius qui blandam faciem habet, sed caudam venenosam, quæ occidit.

Sic Gabaonitæ, simulato peregrino habitu, deciperunt filios Israël, ut parcerent eis, cum de genere hostium essent. Quanti sub specie spiritualis dilectionis, spirituales fœminas frequentauerunt, & orationum ipsarum obtentu? Ecce quanta puritas in intentione prima! scilicet charitas & deuotio. Postea sequuntur longæ confabulationes, modo de Deo, modo de ipsorum mutuo amore & fide, & amorosi aspectus, & munus-

An sit uti-
lius tentari,
vel non ten-
tari.

1. Cor. 6. d

Apoc. 2. 8

Psal. 141. a
2. Cor. 11. cBer. ser. 66.
in Cant. in
initio.

Iosue 9. a

cula

cula pro memorialibus charitatis. Ecce quomodo mixta sunt iam bona spiritualis consolationis, & fidelis affectionis, cum malis inutilis confabulationis, & incautæ familiaritatis, & inutili occupatione cordis circa dilectam. Tandem sequuntur falsa bona, sed vera mala: scilicet amplexus, & oscula, tactus manuum & vberum, & similia: quæ omnia suspecta sunt carnalis dilectionis indicia, & turpis operis præludia. Postremo impudica succedunt, quasi fructus præcedentium, scilicet aperta opera iniquitatis. Augustinus: O quam parua & brevis concubitus hora, in qua amittitur vita æterna! In hunc modum palliat se sæpè superbia, sæpè inuidia, & avaritia, & alia vitia: quæ cum non audeant bonos tentare aperta facie, quos sciunt omne malum odire, assumunt aliquod virtutis velamen, ne agnoscantur esse quod sunt: sicut qui mentitur se esse amicum, donec admissus dolose & latenter alium interficiat: sicut Ioab tenuit mentum Amasæ quasi osculaturus eum, ne suspicaretur eum hostem esse, & non observaret gladium eius dolosum, & ita occidit eum dolo. Sic Iudas osculo Christum tradidit crucifigendum. In tentatione tria maxime dolemus: siue ex labore pugne & inquietudine cordis quam patimur: siue ex timore ne forte superemur & succumbamus, per tentationis consensum: siue quia timemus ne forte nimis debiliter resistamus, & propter hoc Deum & propriam conscientiam offendamus, licet tamen plane non consentiamus.

CAPVT VI.

Quibus modis sit resistendum tentationibus.

Omibus tentationibus, his quatuor modis resistendum est. Primus est, cogitationes auertere alias occupationes assumendo, quibus obliuiscatur homo impugnationis, quantum potest. Secundus, materias & occasiones tentationis fugere & declinare maxime carnales, quæ appropinquant sibi accendunt ut ignis. Tertius patienter & humiliter virgam Domini sustinere: ut & se dignum iudicet afflictione & labore pugne, & patienter toleret, confidens quod ei proueniet in bonum: quia sic citius placabilis erit ei Dominus, & D purgabitur à peccatis, & emundabitur vitiis, & dirigitur virtutibus, scientia, meritis, & gloria. Vnde Gregorius: Qui appetit plenè vitia vincere, studeat humiliter purgationis suæ flagella tolerare. Cum Deo enim non possumus contendere, nec per iustitiam, quia peccatores sumus; nec per potentiam, quia infirmi & serui eius sumus; nec aufugere ab eo per astutiam, quia nusquam eum latere possumus, & dominij eius terminos exire. Quo cibo à spiritu tuo, & quo à facie tua fugiam? Sapiens corde est, & fortis robore: quis restitit ei, pacem habuit? Humiliemus ergo nos coram ipso, & sic misericordiam consequemur. Quartus modus est orationi incumbere, & auxilium supernæ virtutis per se & aliorum suffragia implorare: quia nec nostris meritis, E nec viribus, nec prudentia possumus de tot hostibus triumphare: vel sine lethali vulnere transire, nisi protegi manu Dei, & eius adiutorio confortati. Inuoca me in die tribulationis, erua me, & honorificabis me. Ad hoc enim quandoque Deus permittit hominem tentari & tribulari, & exciteretur ad orationis studium, & confugiat ad Dominum, & experietur eius auxilium, & ad eius auditionis solatium amplius in eius amorem inardescat: & sic tam in merito virtutum quam in fiducia *dignationis eius exerceat. Sic diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, tam prospera, quam aduersa. Solet etiam quandoque Deus fidelem seruum suum postmodum amplius consolari, & purioris perfectionis gratiam conferre in illis, de quibus aliquando fuerat in tentationis molestia grauiter tribulatus, sicut de beato Benedicto scribit beatus Gregorius, qui dum carnis tentatione grauiter tentaretur, quia viriliter resi-

stituta plene vicit ut Dei gratiam nunquam postea motus carnalis illecebræ in se sentiret. Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificauerunt animam meam. Sic enim in tentationibus contra fidem & blasphemiam spiritus, meretur fidelis bellator quandoque in fide clarius illuminari, & in amore Dei ardentius inflammari. Erunt capientes eos qui se ceperant, & subicient exactores suos.

CAPVT VII.

Quintus processus.

Quintus modus est, qui etiam quintus religionis processus est, singulis vitiorum tentationibus, B singularibus remediis mederi. Hic potest status curationis vel remediorum spiritualium dici, quod cura diligens morbis vitiorum adhibetur, ut ad statum sanitatis perueniatur, de quibus remediis, quia in præcedentibus dictum est, hic non est opus repetere. Ea autem diligentia debet quisque studere remedia animæ suæ perquirere, & sanandis spiritualibus morbis vitiorum inuigilare, qui lethali morbo laborans medicum qui eum curare posset, inquireret. Et tanto diligentius cura animabus curandis adhibenda est, quanto animarum morbus periculosior est, & cura difficilior, & sanitas præstantior animæ quam corporis morituri. In quantum vero plus de corporis sanitate sumus, quam de animæ C salute solliciti, in tantum conuincimur illud plus diligere, & eius sanitatem amplius desiderare.

CAPVT VIII.

De sanitate animæ.

Sanitas corporis consistit in integritate membrorum, & sensuum, & inordinata qualitate humorum, & vigore spirituum. Sanitas animæ consistit in recta & circumscripta actione, incautæ locutionis obseruatione, in rectitudine voluntatis, in ordinatione affectionis, & utilitate cogitationis.

CAPVT IX.

De Actione.

Actio in tribus debet esse circumscripta; ut sit A meritoria. Primo, an liceat. Secundo, an deceat. Tertio, an expediat. Illicitum est omne quod est contra Dei præcepta, vel Ecclesiastica instituta, vel contra voti proprii sponsonem discretam: ut est votum continentie, obedientie, & abdicationis proprietatis, & aliorum sub voto comprehensorum. Indecens est, quod non bonam speciem præterdit, & colorem illiciti habet, etiam si non expressam habeat veritatem, ut omne scandalum, & quod alicuius vitij vel peccati notam habere videtur, & secundum statum agentis inconueniens iudicatur. Omnia mihi licent, sed non omnia ædificant. Seruo Dei vitandum est, ne percutiat conscientias infirmorum exemplo minus ædificatorio, & Dominum inhonoret: quia indisciplina famulorum, redundat in confusionem dominorum suorum. Gloriaris in Deo quasi seruus in Domino: & per præuaricationem legis Deum inhonoras. Nomen enim Dei per vos blasphematur inter Gentes. Inexpediens est, quod caret fructu utilitatis. Vacuus in conspectu Domini apparet, cuius actio fructu pie utilitatis caret: sicut ramus arefactus in arbore & lignum infructuosum in vinea, vel pomærio. Deus namque qui omnes large remunerare desiderat, tot occasiones homini merendi prouidit, & tot actiones meritorias ei ostendit, quod stultus & merito puniendus est, qui his neglectis inutilia & infructuosa sectatur:

Psal. 93. d

Isa. 14. a

Quintus processus.

Quanta cura ægris corporibus tanta, imò maior est animis vitiorum adhibenda.

In actione tria obseruanda. Illicitum.

Indecens.

1. Cor. 10. c

Rom. 2. d

Inexpediens.

veluti si quis hortum plenam nobilibus fructibus ingrediens, sola vilia & amara carperet & nociua.

CAPUT VII.

De locutione.

In locutione tria obseruanda. *Eccl. 32. b* Silentium obseruandū.

Nm. 19. Simile.

Verba trutinanda antequam dicantur.

Eccl. 21. d

Prou. 13. a

Matt. 12. c

Verbum otiosum.

Loquendum breuiter. *Eccl. 20. b* *Prou. 10. c* Duo verba nobis permilla.

Seneca lib. 5. epist. 38. *Prou. 25. d* *5. Greg. lib. 7. Mor. cap. 25.*

Prou. 22. c Ut auarus nummis, ita religiosus parceret verbis.

IN locutione tria sunt similiter obseruanda. Primum, vt tardus sit homo ad loquendum. Loquere adolescens in causa tua vix, cum necesse fuerit. Quanto magis in non tua, vel in non causa, scilicet in leui vanitate? Si bis interrogatus fueris, habeat caput responsum tuum: vt vtilitas & opportunitas exigit esse loquendum. Vtilitas necessitate ædificationis, vitandi evidentis nocuenti, & honoris Dei promouendi. Opportunitas temporis, loci, causæ, & qualitatis audientium. Vas quod non habuerit operculum vel ligaturam desuper, immundum erit. Puluis enim incidit, & vermes & animalia immunda inquinabunt illud, & si quid pretiosi vel aromatici liquoris in eo reconditur, euaporat virtus eius. Sic qui per censuram silentij non ponit ori suo custodiam, frequenter immundatur sorde illicitorum verborum, mendaciis, maledictis, detractionibus, turpiloiis, iactantiis, scurrilitatibus, & similibus. Si quid etiam deuotionis intus habet, vel occultæ virtutis, citius euaporat & infrigidatur, & euanesceat, sicut sapius possumus experiri, quando post compunctionis gratiam ad verba otiosa defluimus mox & sapor minuitur & feruor extinguitur, & intelligentia obscuratur, & mentis ad Deum intentio dissipatur, & cor à bono quod prius habuerat, euacuatur. Secundum est, in loquendo circumspicere esse, vt consideret quid loquatur, & qualiter, & coram quo, disponens sermones suos in iudicio discretionis: ne alicui loquendo noceat, ne quem indebitè offendant, vel scandalizet, ne quid falsi admisceat quod conscientiam postea remordeat & dixisse pœniteat. Cor stultorum in ore illorum. Et ideo cum aperiunt os, effundunt totum quod habent intus per stultitiam. Os autem sapientium in corde ipsorum: quia os eorum non profert nisi quod cor eorum prius deliberauit bene esse loquendum. Qui custodit os suum, custodit à periculo animam suam: qui autem inconsideratus est ad loquendum, sentiet mala. De omni verbo otioso quod locuti fuerint homines, reddent rationem in die iudicij. Gregorius: Otiosum verbum est, quod aut ratione caret iustæ necessitatis, aut intentione piæ vtilitatis. Si ergo culpa non caret sermo otiosus qui non prodest, qui de pernicioso qui etiam obest? Tertium est, vt breuiter loquantur, & sine vtilitate, & necessitate non multiplicentur verba, vnde. Qui multis vtitur verbis, lædit animam suam. In multiloquio enim peccatum non deerit. Duo enim verba quæ sola nobis permilla sunt inter omnia, cito dicta sunt, id est, quod necessarium est tibi vel alteri, vel vtile tibi vel alteri. Necessitas cito insinuata est sapienti. Nam apud insipientem nulla verba sufficiunt. Vtilitas si per nimia verba se effundit, onerosa erit & fastidiosa. Seneca: Non multis se opus est verbis, sed paucis, & efficacibus. Sicut vrbis patens, & absque murorum ambitu: sic vir qui non potest in loquendo cohibere spiritum suum. Gregorius: Quia murum silentij non habet, patet inimici iaculis ciuitas mentis. Sic cautus & parcus sit homo in verbis, sicut auarus in nummis suis: quia verba quibus mereamur gloriam cœli, pretiosiora sunt omni thesauro. Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis. Auarus pecuniæ & parcus, profunde in abscondito recondit eam, nec profert eam largiendo nisi pro vrgenti necessitate, vel vtilitate sua, & cauet, ne vel obolum superflue effundat supra quam necesse sit. Sic etiam religiosus cordis sui thesaurum abscondit, raro loquendo, & nisi pro necessaria causa vel vtili os ad loquendum aperit: & quod cum paucioribus verbis potest expedire prout sufficit, ad hoc plura superflue non effundat. Quadruplex autem bonum ex hoc ei proueniet: quia caue-

bit peccatum multiloquij vel vaniloquij: intellectus eius interius magis profundabitur & sublimabitur, sicut aqua conclusa, quæ non habet exitum per quem effluat, crescit in altum: Item quod loquitur apud homines magis habetur authenticum, cum sciant eum cum maturitate loqui, & non leuiter effundere verba sua: item singularem gloriam metetur in cœlo.

CAPUT XI.

De disciplina morum.

Morum disciplina in religiosis triplici colore decoratur: si sunt maturi, humiles, & benigni. Maturi, vt non sint leues ad currendum, nec proni ad risum, vel curiosi, vel verbosi, nec ioculatores. Maturitas intus mentem componit, & totum corpus exterius ab insolentia custodit. Caput regit ne leuiter hinc inde circumferatur, oculos ne vagentur, aures ne curiosè auscultent quæ minus expediunt, linguam refrenat ab otiosis & infructuosis verbis, manus ab inutilibus occupationibus: pedes à vanis deambulationibus & indecentibus diuinationibus, & totum corpus ab inquieto motu cohibet, nisi secundum quod ratio exposcit. Vnde beatus Bernardus scribens de beato Malachia Episcopo, commendat eum, quod ita compositus fuit in moribus, quod nec manum, nec oculum, vel aliquod membrum leuiter mouebat aliquando, nisi secundum quod ratio, vel causa dictabat: vt nihil appareret in eo, quod posset offendere intuentes, totum corpus in eo disciplinatum fuit. Humilitas morum deprimit ceruicem, humile format responsum, gestus complanat, vestitum simplicem amat, sese inter nouissimos locat, ostentationis declinat notam, singularitatem fugit, ad aliorum obsequia agilem se facit, ad opprobria tacitum, ad honores oblatos verecundum, promptum ad descendendum, difficilem ad indignandum. Benignitas facit amabilem & compassionem afflicti, tractabilem & exorabilem, & flexibilem ad consilia, communicatiuum sui & suorum, in bono hilarem, & modestum & iucundum, fidelem & socialem, nullum spernentem vel temerè iudicantem, gratum, beneficium, omnibus gratiosum. Humilitas temperat grauitatem, ne fastuosa & elata videatur. Benignitas facit, ne austera & dedignabunda putetur. E contra, maturitas temperat benignitatem, ne leuis & carnaliter blandiens, vel adulatoriè applaudens æstimetur. Temperat humilitatem ne nimis abiecta, vel affectata reputetur. Humilitas reddit * imitabilem, benignitas amabilem, maturitas venerabilem.

Maturitas corpus & mentem componit.

Bernardus. In vita S. Malachia, cap. Ascendit.

* al. imitabilem.

CAPUT XII.

De cordis compositione.

EXterioribus ordinatis in actione, locutione, & moribus: vt ad veram & de cœlo allatam quadraturam spiritualis normæ, sacræ disciplinæ, tanquam viui lapides & in templo veri Salomonis locandi, disponi valeamus, de cordis dispositione & mentis bonitate aliqua proponamus: quia teste Salomone, omni custodia seruandum est cor, sicut ex quo vita spiritualis quasi ex fonte procedit. Sanitas cordis in tribus consistit. In voluntatis rectitudine, in affectionis sanctitate, & in cogitationis stabili puritate. Voluntas recta est, quæ bonum tantummodo vult, & propter bonum, & plenè vult. Si enim aliquid vellet quod malum esset & peccatum, non esset bona voluntas. Non potest arbor bona fructus malos facere, &c. Si bonum vellet, sed non propter bonum, vt bona opera facere pro laude humana, sicut hypocritæ: vel aliqua alia non pura intentione, similiter bona non esset: cum non simpliciter bonum propter se

Prou. 4. d Sanitas cordis in tribus consistit. Voluntas recta.

Matt. 7. c

velle,

vellet, sed propter aliud non bonum. Illud enim quicquid magis vult, propter quod aliud vult. In fine namque quiescit: sed id quod ad finem est tantummodo, transit & relinquit, obtento eo quod voluit. Si autem vult bonum & propter bonum, sed non sicut sufficit, licet pro parte recta sit, non tamen plenè: ut qui viam Dei incedere vel docere vult, quamdiu inde nullam cogitur sustinere aduersitatem: sicut hi qui in tentationibus & persecutionibus deficiunt: vel ita volunt bona opera agere, ut tamen ab aliis illicitis nolint abstinere: vel quocunque modo nolunt bonum inceptum ad finem perducere: vel etiam plusquam debeant, vel expediat bonis operibus insudare, ut qui indifferetè castigando se perimunt, vel ad insaniam & destructionem sui pertrahunt semetipsos. Ad Romanos: Rationabile obsequium vestrum.

Jeremias: Quia plus fecit quam potuit, idcirco perierunt: quia contriti Moab sicut vas inutile. Duplex est enim plenitudo. Vna necessitatis, altera perfectionis. Necessitatis est illa quæ minus habere non potest ad salutem: ut obseruantia mandatorum. Matth. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Plenitudo perfectionis, est impletio consiliorum. Si vis perfectus esse, vade & vende omnia, &c. cum reliquis consiliis Euangelicis.

Ad hoc non tenetur, nisi qui ea sponte vult: ut religiosi, quibus post votum fiunt necessaria ad salutem. Deuteronom. Cum votum voueris Domino, non tardabis reddere: quia requirit Dominus Deus tuus: & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Quod ante votum liberum fuit vouere vel non vouere, & facere & non facere sine peccato, illud post votum iam necessarium est adimplere: & iam non tam est in consilio quam in præcepto, & sicut de præcepti transgressione reus est damnationis æternæ, ita & de voti præuaricatione. Verbi gratia. Sicut secularis damnatur pro fornicatione, vel homicidio vel consimili, ita professus regulam, in religione damnatur si est proprietarius, vel inobediens, vel facit aliquid quod in regula præcepto rē inhibetur. Iusta vero necessitas vel euidens magna utilitas, admittit dispensationem: sed ab eo qui potest in talibus dispensare. Dubia etiam interpretatio præcepti periculosa est, sicut pons semiputridus aquæ præcipitis & profundæ, de quo dubium est an sub transiente corruat, an subsistat. Quare vult aliquis qui maiora pro Christo decreuit subire certamina, & omnia dereliquit in hoc sæculo, se committere periculo pro modico motu propriæ voluntatis, vel pro paruo commodo in incerta opinione sua vel alterius: ut si Deus approbet illam opinionem euadat sine lucro meriti: si autem reprobet eam, damnetur, maximè cum tales opiniones quandoque periculosiores sint quam apertæ transgressiones: quia ubi scit se homo delinquere, inde facile corrigitur: ubi autem nescit se peccare, & insuper credit licere, inde nec in morte purè conteritur, propter falsam spem, quod fortè sibi licuerit, vel minus in eo peccauerit, baculo arundineo & confecto innitens. Voluntas bona, plana via regia & secunda debet incedere, & relictis dubietatum diuerticulis, quasi suspectis larronum semitis, apertos & certos iustorum calles ambulare: ne velut pœnitens boni inchoati quærat diuerticula declinandi à via perfectionis, in qua vult ambulare. Quid enim est vnde omnes damnationem incidimus, nisi talis dubia interpretatio præcepti Dei de ligno verito, ubi callidus serpens persuasit mulieri, non ita strictè & simpliciter intelligendum præceptum illud, cuius obseruantia potius nociua foret, ne fierent sicut dii scientes bonum & malum, & cuius transgressio nequaquam sicut Deus comminatus fuerat, mortem corporis & animæ mereretur? Credidit ergo insipiens mulier falso interpreti, & consensit suadenti, cui nequaquam consensisset, si consilium eius fallax & inutile credidisset. Non tamen putandum quod conditio religiosorum peior facta sit ex voluntaria altioris voti promissione, eo quod de strictiori ponte facilius & periculosior sit lapsus, quam de latiori: sed quanto dif-

ficiat vita, tanto sequetur maior gloria, & quanto laboriosior pugna, tanto gloriosior triumphus. Talem autem timorem altioris perfectionis incutit religioso aut pusillanimitas, aut formidolosa tentatio, aut inueteratus tepor, quo primi feruoris oblitus, & primam charitatem relinquens, horret altam vitam quam aggressus fuerat, stupens præcipitij profundum, & fastidit laborem pugnae dum non videt præmium: nec sicut debet, desiderat quod sequitur. Vnde prius in probatione debuit deliberasse, si volens ædificare turrim Euangelicæ perfectionis, haberet sumptus constantis feruoris ad perficiendum, ut vltima primis respondeant, ne postea cum posuerit fundamentum altæ perfectionis, & non potuerit perficere sicut cœperat ex voluntatis torpore, omnes incipiant illudere ei tam homines quam demones dicentes: Hic homo cœpit ædificare & non potuit consummare, sicut structura imperfecta & labefacta ostendit structoris defectum.

CAPVT XIII.

De quibusdam communibus exercitiis spiritualibus.

Ad euitandum ergo apostaticæ præuaricationis opprobrium, & perfectæ sanitatis gratiam obtinendam, & repromissæ beatitudinis gloriam religioso consequendam, quædam communia spiritualia exercitia ponenda videntur: in quibus qui fideliter perseuerauerit, cito sentiet se in spiritualis vitæ profectu crescere, quousque ad perfectam perfueniet sanitatem virtutis.

CAPVT XIV.

De agilitate ad incipiendum bonum.

Primum est, ut homo sit impiger & agilis ad incipiendum & faciendum bonum, quo ex alterius admonitione, vel ex diuina inspiratione intelligit faciendū. Multum enim profectum negligimus, tam meritum quam præmium eo quod tædet nos bonis studiis insistere ex horrore difficultatis. Si autem voluntatem faciendi habemus, hanc de tempore in tempus differimus & procrastinamus: & interim irrecuperabiliter perdimus & tempus, & meritum, quod lucrari poteramus, aut ita desidiosè & indeuotè facimus, quod nec Deo est valde gratum, nec conscientie nostræ meritum vel consolatorium: imò ita corrosiuum conscientie, quod etiam inde puniri timemus, & ex insipiditate tædet nos laborare, & festinamus inde citò absolui, & tædet simile aliud inchoare. Exemplum de studio orationis, vel obsequij in coquina, in infirmitorio, vel alterius boni operis, in quo nullum honorem, vel temporale commodum, vel propriæ voluntatis solatium expectamus. Et hoc est contra boni operis naturam: quod si debito modo fiat, semper lætificat conscientiam, & accendit affectum ad aliud bonum faciendum. Eccles. Qui edunt me, adhuc esurient. Sic Deus iussit terram producere herbam virètem, & lignum pomiferum, habens vnumquodque in semetipso generis sui, id est, bona opera tam minora quam maiora: quæ si virent debito vigore peracta, habent semen sui generis in se, id est, desiderium alterius boni, quod quasi germen pullulet ex priore. Si autem ex desidia elangueat, etiam semen ipsius infructuosum manebit, & ideo tædet nos aliud bonum incipere: quia ex iam facto paruum, aut nullum concepimus deuotionis affectum. Omni ergo tempore seruus Dei provideat, quid illa hora magis sit sibi expediens ut faciat: & quod faciendum viderit, penset qualiter illud congruè & secundum virtutis regulam magis aptè perficiat, quantum valet. Sic enim assuefaciendū est corpus & animus, ut ex usu boni operis nullo modo territus, paratus sit sicut seruus fidelis, & agilis, imperanti Domino ad omnia rationabilia seruitia obedire. Sic videmus in seruis secularibus, qui nec præ frigore, vel labore, vel ino-

Apoc. 1. a

Luc. 14. f

Septem exercitia.

I. Exercitium. Bonum alacriter incipiendū perficiendumque.

Ecl. 24. e Gen. 1. b

Simile.

pia, vel alia difficultate pigritantur dominis suis, pro parua mercede, per longa terrarum spatia, etiam in periculo mortis obedire, gratum habentes, si pro gratiarum actione, cum redierint, non magnas alapas & vituperia à dominis receperint: nihil de incommodis infirmitatis vel domus, vel hospitij cogitantes. Claustrales vero serui delicari sunt & elati; parum volunt laborare, & benè procurari: & cum illi dominos suos debite honorent, ipsi volunt dominis suis in omnibus esse quasi æquales, voluntate propria pro lege videntes. Prouerb. Qui delicatè seruum suum, id est, corpus suum nutrit, ab infantia scilicet nouitatus, postea illum sentiet contumacem: vel quia piger erit ad bona, vel ad peccatum procliuor, maxime carnis. Ex consuetudine orij homo mollis & piger efficitur, vt nihil velit pati, vel facere nisi quod libet. E contra fidelis seruus ita debet humiliare semetipsum, & mansuafacere, sicut iocularor catulum suum: vt statim cum tubetur, saliat de lecto ad orationes nocturnas, & quasi ad nutum rationis sit promptus ad quæque spiritualia exercitia, quæ vel obedientia iusserit, vel charitas fraterna requirit, vel deuotionis studia apta sunt, vel cuiuslibet alterius virtutis.

CAPVT XV.

De velocitate abstrahendi se à malis.

Secundum est, vt sicut ad agenda bona agilis, ita sit ad abstrahendū se velox à quibuscumque malis, statim cum sentit se aliquo eorum interius pulsari, vel exterius occupari, scilicet ab otiosis verbis, à iocis, ab actionibus infructuosis, & maxime à cogitationibus vanis, & affectionibus vitiis, & carnalibus concupiscentiis, quæ nec ad horam debemus in corde permittere morari, ne offendamus Deum, & sanctos Angelos præsentis, & conscientiam sordidemus, & poenam mereamur, & bona quæ possemus cogitare & agere interim negligamus. Sic Abraham quandoque Deo iubente sacrificia offerens, descendentes supra ea volucres ad dilacerandum vel fœdandum sollicitè abigebat. Et nos ne aliquando in Dei conspectu appareamus vacui, quandoque sacrificia ei offerentes, scilicet bonæ voluntatis, bonæ actionis, bonæ locutionis, sacræ meditationis, & piæ affectionis, volucres malorum cogitationum & affectionum statim abigere debemus, ne ex nobis dissimulatio aliqua maculent, & Deo ingrata efficiant, & nobis inefficacia ad meritum ad spirituales profectum. Nec solum carnales & turpes cogitationes statim debemus abigere: sed etiam vanas & amaras, & gulosas, & similia vitiorum simulachra in cordis nostri templo imaginando non pingamus. Theatra & tabernacula solent sæcularibus & ludicris fabulis depingi: templa autem sacris historiis & mysticis picturis decorari. Ex qualitate picturæ, consideratur qualitas domus, & Domini in ea morantis. Aliquando superbia pingit sibi prælaturas & dominia, famulorum obsequia, & quæque alia pomposa. Vana gloria pingit sibi quoslibet ornatus, & vnde posset laus hominum acquiri: aliquando etiam sanctitates & miracula, prophetias, & magnas deuotiones, & edificatorias prædicationes, & multa similia ex quibus admiratio oriatur hominibus, & sibi latens laudatio & reuerentia exhibeatur. Sic inuidia fraudes & detractiones, ira rixas & contentiones, bella & conuitia mouet, & pugnat cum absentibus, & lassatur à nullo fatigatus. Sic auaritia pecunia, & diuersa edificat, & destruit, & acquirit. Qui ergo bonum hospitem Christum non vult effugare de hospitio cordis sui, inimicos eius, scilicet vitia secum non recipiat. Quæ enim conuentio Christi ad Belial? Et quis consensus templo Dei cum huiusmodi Idolis? Si citius eiis hostem de vrbe tua, securus eris. Si tardè obstitas ei, inualefcit contra te, & capiet urbem, & occidet te. Sic de cogitationibus malis. Curiositas, quæque pulchra & curiosa depingit. Gula

mensas amplas, & varios ciborum & potuum apparatus. Luxuria etiam quæ sibi congruè phantasticè depingit. Hæc sunt idola quæ Deus Ezechiel intra parietem templi depicta ostendit, quæ etiam abominationes appellauit. Hæc de templo cordis nostri sollicitè detergamus, ne fiamus Deo abominabiles, sicut & illæ sunt. Ierem. Viquequo morabuntur in te cogitationes noxiæ?

CAPVT XVI.

De pace cordis.

Tertium est, vt semper cor pacificum cum omnibus habere studeamus. Quod consistit in duobus, vt nulli malū facere vel cupere studeamus, vt si quis nos in aliquo offendat, patientiæ scuto vtamur. In medio prælij versamur, & difficile est, quin sæpè iacula super nos mittantur tam verborum acutorum, quam factorum nobis molestorum, & à superioribus nostris durorum imperiorum & increpationum, quibus clypeum patientiæ opponere debemus, quem clypeum, vt impenetrabilior sit inimici iaculis munire debemus sanctorum martyrum & aliorum bonorum exemplis, quasi pellibus animalium mortuorum. Iacobus: Exemplum accipite fratres exitus mali, & longanimitatis, laboris & patientiæ, prophetas. Ecce benedicimus eos qui sustinuerunt. Sufferentiam Iob audistis, & finem Domini vidistis. Semper ergo muniti incedamus contra iacula verborum, & ictus factorum aduersorum, vt pacem quam exterius non possumus in hac vita sperare durabilem, saltem intus per patientiam conseruemus. Luc. In patientia vestra possidebitis animas vestras.

CAPVT XVII.

De parcitate vtendi his quæ sunt mundi.

Quartum est, vt quanto parcius potest quis, quæ sunt mundi vtatur & habeat & cupiat. Aliena à nobis sunt omnia mundana: quia nec naturæ nostræ sunt, nec à nobis facta, nec diu nobiscum mansura, nec salus nostra in ipsis consistit: & ideo habemus ea quasi à mundo mutuata, pro quotidiana, imò pro continua & graui vsura sollicitudinum & laborum. Quam putas Principes & potentes & diuites huius sæculi vsuram omni tempore exoluere pro mutuo suo, anxietatis, & occupationis & afflictionis? & quomodo ambiant aliena, quomodo augeant, vel custodiant sua, quæ timent perdere per amicos & inimicos, per fratres, vxores & filios? A potentiore timent violentiam; ab inferiori furtum, ab æquali fraudem. Nulli ad plenum confidit auarus, omnes suspectos habet, nec tamen potest eorum carere consortio: & ideo nullum potest verè diligere, cū à nullo se verè diligere suspicetur. Timor enim suspiciosus non est in perfecta dilectione. Timet de rebus, timet de corpore propter substantiam: & tot timoribus plenus non potest vtiliter timere de anima, de qua tamen maximum periculum adhuc restat. Sicut enim principes à subiectis suis exigunt quotidiana seruitia & munera ratione officij sui, & tandem cruciant eos in carcere, & omnino despoliant: sic & mundus post multas exactiones vsurarum, ratione substantiæ & honoris, quæ officialibus suis diuitibus mutauit, tandem omnino euacuatos emittit in carcerem infernalem. Vnde bella & lites in sæculo, nisi quia mutuo inter nos certatum cupimus præripere alter alteri, quod vterque non potest integrè possidere? In spiritualibus diuitiis nullus ex alterius abundantia patitur detrimentum, cum alius non sit minus sapiens vel virtuosus, eo quod eis alter abundat. Sed secus est de sæcularibus diuitiis & honoribus, quia tot necesse est habere portiones, quot sunt participantes: & ideo alter alteri inuidet habenti, quod ipse habere non potest. Hæc fuit occasio quare Loth discessit ab Abraham, & Esau à Iacob:

Exch. 2. d

Ier. 4. d

III. Exercitium. Cor pacificum semper habendum.

Iac. 5. c

Luc. 21. d

IV. Exercitium. Mundanis rebus parcissime vtendum.

Gen. 13. a
Gen. 36. a

quia

Prou. 29. c

II. Exercitium. Mala celeriter repellenda.

Gen. 15. b

Quinque sacrificia nostra.

2. Cor. 6. c

quia multa habebant pecora, & non poterat eos capere terra, ut simul, id est, concorditer habitarent, rixantibus inter se & pastoribus gregum: quia multiplicatis pecorinis desideriis, scilicet mundanis, sit rixa inter voluntates eorum, qui volunt pascere sua desideria in pratis huius sæculi; & cum omnibus non sufficit pro libitu, diuiditur frater à fratre per inuidiæ dissidium, quæ pecora si pauca forent, modico contenta essent. Zacharias: Pasce pecora occisionis, quæ qui possederant, occidebant, quod etiam sic potest intelligi, pecora occidebant eos, qui se possidebant. Augustinus: Rixentur immites, & dimicent pro terrenis & temporalibus rebus: beati autem mites, quoniam ipsi hæreditate possidebunt terram, de qua pelli non possunt. Habentes autem alimenta & vestimenta, quibus tegamur, his contenti simus: & quidquid penuriæ patimur, loco illius Deum in corde ponamus, qui omnia implet. Beati pauperes spiritu, id est, voluntate & amore spiritualis profectus, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Quanto enim se hic angustant in terra nihil cupiendo, tanto in cælo dilatabuntur, & è conuerso.

CAPVT XVIII.

De humili æstimatione sui.

Quintum est, ut semper & intus apud se, & extra coram hominibus, in omnibus humiliet se, & deprimat in sua æstimatione, item in verbis, in gestibus: & in omni facto suo nonissimum locum eligit, sicut fuerit opportunum. Ad humiliandum autem se in oculis suis, consideret qualis sit, quam vilis & foetida sunt omnia quæ corporis sunt, unde venerit, quæ pulchra in homine apparent: quanta deceptio in honoribus secularibus: quia non honorant etiam diuites qui videntur, sed sua lucra sequuntur, sicut canes & aues cadauer; quod cum abrasum fuerit & nudatum, nec plus rodendum in eo inueniunt, relinquunt, & alia requirunt. Item in anima quanta sunt ibi vitia & peccata, quanta impuritas & simulatio in bonis quæ facimus, & desidia & tepor: quanta bona omittimus & negligimus vtilia: quanta inopia virtutum, quanta cæcitas intelligentiæ, lubricitas memoriæ, inordinatio affectuum: quod mala nostra pure mala sunt, & nostra totaliter sunt, & bona nostra nobis tantum mutuata sunt cum vsura repetenda, & imperfecta & impura sunt, & ex nobis materiam humiliationis assumunt. Verum enim est nos esse inopes & viles: & quantum ab hac æstimatione deuiamus, tantum erramus à veritate.

CAPVT XIX.

De maturitate & seriositate.

Sextum est, ut sit maturus & seriosus cum quadam mœroris dulcedine, non cum tædij amaritudine, vel rancoris. Morum leuitas aliquando potest inesse bono ad horam, sed deuoto nunquam: sicut habemus exemplum in viris perfectis, quos leues in moribus & ad risum vel iocum pronos rarissime videmus. Vnde cum vtile sit homini esse in luctu, ideo beatos dicit Dominus hic lugentes: & tot causas luctus eis dedit & ostendit, scilicet pro seipsis, proximis, & pro Deo. Pro seipsis, quia peccatores sunt, Deum offenderunt, & quotidie offendunt: inopes sunt virtutum, tarde proficiunt expositi mille periculis, & adhuc dubij an dānentur, multis miseriis inuoluti, alieni à Deo, exclusi à regno, proni ad malū, multis suppliciis obnoxij, mortis, purgatorij, & inferni. Pro proximis, compariendo pauperibus afflicto, periclitantibus, peccantibus, damnandis, tentatis, subuersis, & expositis similibus malis, quibus & nos ipsi. Pro Deo, compariendo eius passioni, & iniuriis à perfidis peccatoribus et quotidie illatis, &

A subuersioni iustitiæ, & animarum perditioni, fidei conculationi, & ingratitude pro omnibus beneficiis, quæ omnibus largitur; pro scandalis quibus inhonoratur & à famulis suis, & multis aliis. Seruus bonus, intus amorem ad proximum habet, exterius plenam benignitatem. Malus autem seruus, amarum & fastidians bonum habet, indignabundus suspiciosus, rancorosus, sine ratione turbulentus & aliis onerosus. Dissolutio est deuotioni sicut aqua igni: & qui ducit in consuetudinem vix desuescit maxime ioculari.

CAPVT XX.

De suspensione mentis in Deum.

Septimum est, mentem semper habere ad Deum suspensam, orando, cogitando, recordando, meditando, legendo, attendendo, ac bona contemplando. Vnde quodcumque seruus Dei, vel ad modicum Dei non meminit, contremiscit & dolet, quasi grauiter offenderit, tanti amici defraudatus intuitu, qui nostri nunquam obliuiscitur. Cum summa beatitudo & gloria consistat in iugi visione Dei, huiusmodi beatitudinis imitatio quædam est iugis memoria Dei. Ista est meritum, sed illa præmium. Quamdiu illum videre non possumus præsentem, saltem memoremur eius absentem: tanto quisque lætius & plenius eum videbit in patria, quanto frequentius & deuotius eius meminerit in hoc exilio. Vnde Psalmista dicit: Prouidebam Dominum in conspectu meo semper, &c. Nec tantum in otio, sed etiam in occupationibus eius esse debemus memores, imitatione sanctorum Angelorum, qui missi in ministerium nostrum sic exteriora disponunt, ut tamen ab intimis nunquam recedant. Quanto cælum amplius est quam terra, tanto spiritualis meditatio & contemplatio latiores habet materias & vias, quam cogitatio terrenorum. Quales autem sint istæ viæ vel materiæ, & quales profectus & processus meditando & intuendi spiritualia; non est huius temporis, vel materiæ: sed istud pertinet ad septimum spiritualis vitæ processum, qui in sapientia versatur.

CAPVT XXI.

Sequitur processus sextus.

Nunc de sexto processu, qui in virtutibus puris constat, aliqua simplicibus conuenientia, & nouis in religione competentia proponamus, alta & subtilia magis exercitatis in his reseruantes. Quanto enim quisque altius profecerit, & in anteriora se extendere studuerit: tanto altiora & perfectiora intelliget; tam de his quæ iam attingit, quam de illis quæ nondum actualiter comprehendit. Sicut qui montem ascendit, quod altius ascendit, eò altius videt quantum adhuc distat à cacumine summitatis: & quod in imo positus æstimauerat esse verticem montis, sublimitatis videt vix montis pedem esse: sic & de perfectione nemo proprie nisi perfectus & perfectioni proximus potest loqui. Virtus est ordinatus secundum veritatis iudicium mentis affectus. Sed iudicium veritatis circa quatuor generaliter versatur, circa bonum, & malum, & malum magis malum, & bonum magis bonum. Bonum aliud est corporale & temporale, aliud spirituale & perpetuum, quod sine dubio melius est quæ corporale & temporale. Malum autem aliud est culpæ, aliud est pœnæ. Culpæ alia venialis, alia mortalis. Pœnæ alia transitoria, alia sempiterna. Malum ergo culpæ peius est quod meretur malum pœnæ: quia si culpa non esset, nec pœna esset. Pœna vero transitoria minor est quam sempiterna. Et quia lex veritatis scripta est in corde hominis per iudicium rationis, datæ sunt etiam ei in adiutorium affectiones ad fugam mali & apprehensionem boni: quia in his duobus omnis beatitudo consistit, scilicet in elongatione omnis mali, & in fruitione omnis boni.

VII.
Exercit.
Mentem
habere in
Deum sus-
pensam.

Psalm. 15. b

Mat. 18. a

Simile pul-
chrum.

Virtus
quid.

Affectio-
nes septem.

Septem autem sunt affectiones mentis communiter: spes, timor, gaudium, mœror, amor, odium, & pudor. Horum quatuor ordinantur contra malum, tres autem ad bonum. Nam timor, mœror, odium, & pudor contra malum sunt: spes, amor, gaudium ad bonum se habent. Nam bonum non est timendum, sed optandum & sperandum: nec pro bono est dolendum, sed gaudendum, nisi forte privatio boni timeatur, vel doleatur; quod non est bonum, sed proprie malum. Nam malum est privatio boni vel corruptio. Item bonum non est odicendum, sed amandum: nec de bono pudendum est, sed gloriandum. Gloriatio ideo non dicitur affectio per se, quia sub gaudio comprehenditur & amore. Cum ergo istæ affectiones ordinatæ sunt ad quod debent, iuxta rationis & veritatis iudicium, tunc homo est virtuosus cum sola mala timeret, & magis timenda, id est, magis mala plus timeret, & dolenda dolet, & odienda odit, & pudenda erubescit, secundum plus & minus, sicut ipsa & dolenda & odienda, & pudenda plus vel minus sunt mala. Item cum sola speranda sperat, sicut debet, & amanda amat, & de gaudendis gaudet, secundum quod magis vel minus sunt bona. Summum autem bonum, quod est Deus, summe amandum est, & ante omnia sperandum, & super omnia in ipso gaudendum, & ea quæ ab ipso retrahunt, summe fugienda & execranda, quæ sunt præcipue vitia & peccata: quia hæc vere & proprie mala sunt, & omnibus mala, & nulli bona, & ad nihilum bona quibus insunt; licet quandoque bonis cooperentur in bonum mala aliena, vel etiam propria post conversionem: ut ex eis magis humilientur & amplius inardescant in amore Dei, qui eos in talibus vitiis toleravit, & à talibus liberauit. Sanctis etiam in gloria augebit lætitiæ damnatio reproborum: quia gaudebunt se ab his saluos, in quibus poterant sicut & illi, nisi Deus eos liberasset, incidisse. Multæ sunt aliæ virtutum artificiales diuisiones, secundum quod aliæ dicuntur Theologicæ, ut fides, spes, charitas; aliæ Cardinales, ut prudentia, iustitia, fortitudo, temperantia; item aliæ politicæ, aliæ purgatorie, aliæ animi purgati, aliæ exemplares: quas sicut rudis rudibus loquens prætereos: solum illum ordinem sequar, quo virtutes principales septem vitiis opponuntur, cum virtus secundum hunc sensum non aliud sit quam vitiorum carentia: & quanto quisque ab omni vitio purior fuerit, tanto virtuosior est & perfectior.

CAPUT XXII.

De habitu religionis.

Virtus in
obseruantia,
nucleus in
testa.

Exod. 26.

Habitus
religiosus
non facit.

Sicut nucleus in testa vel in cortice, sic est virtus interior ceteris obseruantis in religione. Omnia enim quæ in obseruantia religionis apparent, inuenta & statuta sunt propter obtinendas & conseruandas virtutes. Cætera autem sine virtute sunt, sicut testa carens nucleo. Et sicut in tabernaculo fœderis plura erant velaminum genera intra se protegentia, vel decorantia sanctuarium, scilicet pelles hyacinthinæ, pelles arietum rubricatæ, saga cilicina, cortinæ, & tabulæ patietum, præter alia: ita in religione plura sunt virtutis regumenta, vel ad decorem, vel ad custodiam virtutis ordinata; in quibus non pura virtus consistit, sed quædam virtutis umbra, & latentis intrinsecus demonstratio figuralis. Vnde qui istis exterioribus contentus interiora postponit, sic est quasi qui corticem vel testam vacuum sine nucleo habet. Primum est habitus exterior in vestibus & tonsura: quæ si per se religiosum facerent, etiam simiæ, vel moriones religiosi forent: quibus talis habitus quandoque ioculariter formatur. Sed hæc sunt tantum signa interiorum, sicut circulus ad tabernaculum potum venalem designat, & vexillum super Ecclesiam denuntiat dedicationem. Vnde si signa falsa fuerint, decipiuntur homines putantes inuenire significata: ita de ficto religioso, qui exterius in habitu præterdit, quod non habet in moribus & vita. Secundum,

sunt exteriores ceremoniales obseruantie: ut inclinationes, geniculationes, & in horis pausationes & omnes gestus, quibus claustrales vtuntur in diuino officio vel in aliis: de quibus sæpe minus virtuosius maiorem vim faciunt, quam perfecti & magis deuoti. Tertium, sunt mores exteriores compositi, & exteriorum membrorum disciplina in loquendo, in gradiendo, in totius corporis gestu: quæ etiam curiales sæculares commendabiles faciunt, & sæcularis virtus appellatur: sed religiosus magis competit, licet humiliori & planiori modo. Quartum, sunt opera penitentiae, ut ieiunia, vigiliæ, flagella & aliæ corporales exercitationes & castigationes: quæ licet magis propinquant virtuti quam præcedentia, tamen non sunt puræ virtutes: quia & hypocritæ possunt habere, & in mortali peccato positi sæpe in talibus exercent seipso. Quintum, studium familiare ad expurganda vel mortificanda vitia & virtutes visitandas: ut seipsum humiliare, iræ motus reprimere, luxuriam domare: & ceteris vitiis impugnantibus resistere. Quamuis enim omnia opera bona sint virtutis exercitia; quia nec opus bonum esset, quod nullam virtutem respiceret: tamen aliud est aliquod bonum opus exercere simpliciter propter Deum, & intentionem merendi veniam & gloriam, & aliud est ipsum exercere, non tantum causa promerendi prædicta, sed etiam per hoc obrinendi virtutem sibi coherentem, & visitandi eam per operis exercitium, & vitium contrarium expugnandi, & hoc est multo vtilius quam illud prius, verbi gratia: Alius orat simpliciter, ut per hoc impetret peccatorum veniam, vel vitam æternam: alius etiam præter istam intentionem orat, ut assuefaciat seipsum in orationis studio, & per hoc consequatur gratiam deuotionis, & gustum diuinæ dulcedinis, & gratiæ Dei clarius per mentis illuminationem consequatur. Et licet oratio prioris sit bona & meritoria venia, & gratia, & gloriæ: tamen intentio secundi cooperatur ut & celerius & plenius hoc quod expressius desideratur, assequatur. Vnde multum valet ad perfectionem sanctitatis, scire intentionem dirigere ad eam querendam, & studiū suum ad hoc ordinare, in tantum ut aliquis faciliore labore, quoad corporale exercitium, maiores mentales virtutes obrineat, qui scit prudenter disponere gressus suos, quam alius difficiliore labore. Exemplum de quolibet perito artifice, qui melius & citius & leuius operatur quodcumque, quā alter imperitus cum labore maiori. Sextum, est ipse nucleus affectualis virtutis, qui est perfectio vitæ actiue, & ingressus ordinatus contemplatiue: sine illa frustra speratur puritas contemplationis vel stabilitas, sicut aqua fontis non erit pura, quamdiu fundus non est mundatus sordibus eiectionis. Sicut autem ex nucleo pinguedo olei exprimitur: ita ex affectu virtutis sapor deuotionis procedit, maxime diuini amoris & desiderij cœlestis & gaudij spiritualis. qui nobilior & efficacior est, quam compunctio timoris vel mœroris. Hi sunt sex dies, in quibus operari oportet opus salutis, & cibos vitæ querere, ne ieiunii deficiamus in via hac qua ambulamus: ita ut sexto die duplices cibos colligamus, scilicet bonæ actionis & piæ affectionis: ut in septimo, id est, sabbato quiescamus: & toti sani facti à vitiis languoribus, in requie opulenta vacare possimus diuinæ contemplationi, & videre quoniam ipse est Deus & gustare quoniam suavis est vniuersis. Qui sexto die duplices non colligit cibos, septimo inanis remanebit, nihil reperiens de dulcedine contemplationis: qui sextum statum, qui est in virtutum affectualium sanitate, nondum attigerit, septimi status dulcedine, qui est in sapientiæ gustu & intelligentiæ lumine, non fruatur. Inde est quod Iacob prius de Lia sex filios genuit: post hæc Rachel peperit filiū Ioseph decorum aspectu: quo nato cepit Iacob petere dimitti, & in patriam suam reuerti: quia prius in actiua vita debet homo perfectus esse in sex prædictis profectuum statibus, & tunc gustato fructu vitæ contemplatiue cupiet dissolui & esse cū Christo in patria cœlesti, cuius iam primitias in sapore supernæ

Mat. 2. 2
Exod. 16. c.Psal. 45. c
Psal. 144. b.

Gen. 30.

Philip. 1. d.

pernæ

nae dulcedinis praeibant. Sed quia proficientibus haec formula scribitur, ut sciant quantum in singulis virtutibus profecerint, vel quantum à perfectione earum adhuc distent, quamlibet ipsarum in tres gradus longe inter se differentes describendo distinguamus, multos medios profectuum passus festinando transilientes propter fastidium dequiradum. Ordo septem capitalium vitiorum hic est. Primum superbia initium omnis peccati, secundum invidia, deinde ira, accedia, auaritia, gula, luxuria. Huic per contrarium opponitur ordo virtutum, scilicet humilitas contra superbiam, dilectio proximi contra invidiam, mitis contra iram, charitas Dei contra accediam, contemptus diuitiarum contra auaritiam, sobrietas contra gulam, castitas contra luxuriam. Sed quia teste beato Gregorio, sicut multi arboris rami ex vna radice prodeunt, ita ex charitate Dei ceterae virtutes oriuntur: ideo de ipsa tanquam de omnium matre & nutrice primo dicamus, & postea de filiabus. Ante ipsam nulla virtus meritoria est. Ipsa enim omnes informat, ut virtutes sanctae sint; & vigorem tribuit eis, ut sint magis vel minus meritoriae & Deo acceptae, secundum quod de ipsius nutrimento minus, vel amplius acceperunt: sicut ramus arboris à radice nascitur, & ex succo ab ea procedente nutritur, & ut magis fructificet, magnus efficitur. Initia autem singularum virtutum ad incipientes pertinent, sine quibus non possunt esse salui, & Deo placere ad salutem. Profectus ad religiosos magis congrue pertinent, qui meliores esse debent, quam popularis communitas, vel laici saeculares: qui tamen sunt de numero saluandorum. Quid prodest altiora profiteri, & exterius in habitu perfectiora praeferre, si in studio virtutum & exercitio operis non distamus ab infimis, qui tamen in spe sunt saluationis? Immo maior est confusio & species fallendi. Magna promittere & exigua persolvere, est potius supplicio dignum quam praemio. Perfectio autem ad perfectos pertinet, qui transverso difficultatis obstaculo, & in quo proficere volentes laborant quasi in montis ascensu, iam in ipso culmine, Christo duce constituti, transfigurationis eius gloriam desiderant speculari. Nemo tamen in hac vita, vel perfecte alicuius virtutis apicem valere apprehendere, vel stabiliter in summo gradu semper manere: sed pro modo viae perfectus quis dicitur respectu inferiorum.

CAPVT XXIII.

De charitate.

Charitas est ordinata & magna voluntas seruendi Deo, placendi Deo, fruendi Deo. Charitas, dilectio Dei, & amor idem sunt. Tamen beatus Bernardus distinguit ea, dicens: Magna ad Deum voluntas amor est: sed cum laetatur à gratia, dilectio est: cum vero fruatur cui adhæret Deo, charitas est. Diligere debemus Deum super omnia propter tria, quia bonus est in se, nec tantummodo bonus, sed etiam ipsa bonitas est, quia nihil melius vel cogitari, vel esse potest: & quo omne quod aliquo modo bonum est, bonum est. Si enim omne quod bonum est, diligendum est in quantum bonum, ille qui summe bonus est, & infinitum bonum est, summe & si possibile esset in infinitum, diligendus est iuxta meritum dignitatis eius. Item, quia ipse prior dilexit nos, & plus diligit nos quam nos ipsi nos. Ille enim qui infinitus est, & cui non est aliud esse quam amare, quia ipse Deus charitas est, diligit nos pauperes & viles & miseros: & dilexit ab æterno nondum existentes, nondum eum diligentes, immo & nescientes & resistentes, & offendentes ipsum: & ideo iustum est nos eum vicissim diligere ex omni quod sumus, & scimus & possumus: ut saltem cum exigua mensura nostrae possibilitatis, fideliter remetiatur ei diligendo, cuius magnitudinis non est finis. Tertio propter eiusdem dilectionis multiplicem effectum, qui cognoscitur in beneficiis eius: quia non sufficit ei diligere so-

Alo affectu, nisi etiam nobis ostendat in effectu. Gregorius: Probatio namque dilectionis, exhibitio est operis. De quibus beneficiis modo non prosequimur causa prolixitatis, alterius temporis opportunitatem ad hoc expectantes. Dilectio autem nostra in tribus consistit, in voluntate, in opere, in affectu. Voluntas informata à ratione, consentit eius consilio, ut velit bonum: & ne otiosa sit voluntas, progreditur in actum boni operis, omnem familiam imperio suo subiectam in adiutorium inuocans, scilicet membrorum corporis, sensuum, & cogitationum: siue ad promouendum bonum, siue ad remouendum malum. Cumque hoc fideliter fecerit, quasi pro remuneratione, vel reuelatione laboris, ex usu exercitij suscitatur etiam ei affectus in solatium, à gratia demulcente sua dulcedine affectum: ut iam non tantum ex instinctu rationis velit bonum, & cum conatu laboris illud agat, sed etiam ex desiderio optet, & per affectum amplectatur & diligat, & contrarium illi odiat, & horreat & fugiat, id est, malum. Et hæc est vere sanitas voluntatis, cum non tantum ex instinctu rationis cogit se ad volendum bonum, vel faciendum, aut nolendum, aut vitandum malum: sed etiam ex affectu & desiderio mentis amplectitur bonum, & odit malum. Et hæc est virtus & mens bona, de qua Philosophi multi dixerunt, sed vtrinam vere cognouissent eam. Voluntas quandoque sine opere, sufficit ad meritum & debitum, ubi facultas & opportunitas operis non subest, verbi gratia: Pauper libenter subueniret pauperi, sed non habet unde: diues etiam quandoque libenter id faceret, sed non habet cui: vtriusque ergo voluntas tunc pro facto reputatur. Si autem facultas operis & opportunitas subesset, & non sequeretur effectus operis, tunc non sufficeret voluntas: quia nec voluntas esset cum posset quod expedit perficere, & nolleret. Quantum enim vis, tantum facis, quod expedit cum potes: sed si non facis, non vis.

CAPVT XXIV.

De virtutum connexion.

Licet etiam multae virtutes esse videantur, & inter se differentes, ut humilitas alia est quam castitas & patientia, alia est quam misericordia, & sic de aliis: tamen quadam consideratione omnes vnum sunt, & ita quaelibet non tantum cohaeret, sed etiam inest alteri: ut qui vnam habeat, vere omnes habere dicatur in habitu et si non actu. Quod ostendens Apostolus, ait: Charitas patientia est, benigna est, non æmulator, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non querit quae sua sunt, &c. Sicut enim Deus est vnum, simplex & perfectissimum bonum, in quo est omne bonum perfecte, & cui nullum bonum deest: ita charitas est vna virtus in se omnem habens virtutem: sed propter diuersos effectus eius, ex diuersis intrinsecis occasionibus & actionibus, vel causis illatis, quibus se vel contra malum opponit, vel ad bonum extendit, diuersa officia vel nomina sortitur. Virtus enim secundum Augustinum est amor ordinatus: videlicet ut amet solum quod debet, & quantum debet. Quantum vero amas aliquid, tantum odis & fugis eius contrarium ubi potes. Charitas ergo cum se extendit ad diligendum Deum, dilectio Dei dicitur: cum ad proximum, dicitur dilectio proximi. Cum eius miseriae comparitur, misericordia appellatur. Cum eius bono congaudet, congratulatio vocatur. Cum æquanimiter aduersa tolerat, patientia dicitur. Cum benefacit se odientibus, benignitas nuncupatur. Cum non extollitur in prosperis inaniter super se, humilitas reputatur. Cum obtemperat superioribus ut iustum est, obedientia est. Cum execratur turpia, castitas est. Cum resecat superflua corporalis necessitatis, sobrietas est. Cum diuitias abiicit, paupertas est. Cum ad pauperes eas liberaliter effundit, largitas est. Cum tædio expectationis promissorum non frangitur, longanimitas est. Cum inter bonum & melius, & inter malum & peius discer-

nit,

Greg. hom. 30. in Euang.

Dilectio nostra in quibus consistat.

Voluntas pro facto reputatur.

Virtutes connexae vna charitas.

1. Cor. 13. a

Augustin. lib. 15. de ciuitate dei. c. 22.

Charitas varia sortitur nomina propter effectus diuersos.

Septem vitia capitalibus, septem virtutes opponuntur.

Greg. hom. 27. in Euang.

Charitas omnes virtutes informat.

Mat. 17. a. 2. Pet. 1. d. Nemo in hac vita absolute perfectus.

Charitas dilectio. Amor. Bern. epist. ad fratres de monte Dei, paulo post med.

1. Ioan. 4. d.

Sap. 7. c

nit, prudentia est. Cum ius suum cuique tribuit, iustitia est. Cum delectationibus non emollitur, temperantia est. Cum duris non terretur, fortitudo est. Cum credit credenda, fides est. Cum sperat speranda, spes est. Vnde & Spiritus sanctus & vnicus & multiplex dicitur. Quia cum in se vnus sit, diuersa dona tribuit secundum diuersos donorum effectus: sicut aliqua nobilis & efficax medicina diuersos curationum effectus operatur, vel virtutem confert varia operandi, vt vni acuat visum, alteri clarificet vocem, alij auditum referet, alij gustum reparat, in alio aliud & aliud operetur. Secundum quod Charitas opponitur septem capitalibus vitiis, septem virtutes format: quæ, vt prædictum est de profectuum gradibus, distinguuntur. Vnaquæque enim virtus (teste beato Gregorio) habet initium suum, & profectum, & perfectionem. Marci 4. Terra profert germen suum. Primum herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum in spica. Herba est initium virtutis, spica profectus, frumentum plena perfectio. Charitas Dei mater & nutrix omnium virtutum tres habet gradus: scilicet, infimum, medium, & summum, sic & aliæ virtutes per singulas. Nec inconueniens est distinctio. Si enim cælestis hierarchiæ (dicente beato Dionysio) singulæ per ternas differentias distinguuntur; cur non & spirituales virtutum hierarchiæ eundem ordinem in terris imitentur? præsertim cum cælestis pulchritudinis exemplar ad hoc nobis cœlitus allatum est, vt pro viribus studeamus Domino in nobis sanctuarium facere: vt in medio nostri habitare dignetur, secundum exemplar in monte cælesti nobis demonstratum. Vtrum autem qui in primo gradu quasi in infima virtutum hierarchia hic stant, ad infimam in cœlo hierarchiam pertineant: & qui in media ad mediam in cœlo; & qui in summa ad summam in cœlo hierarchiam pertineant, cum illuc Domino perducente venerimus, agnoscemus. Laboremus tantum hic fideliter de virtute in virtutem proficere, certi quod nequaquam inferior erit retributio gloriæ, proportionata meritorum mensuræ. Luc. Mensuram bonam & confertam, &c. Eadem quippe mensura qua mensi fueritis, remetietur vobis. Eiusdem mensuræ hydria implebitur tibi vino gloriæ in nuptiis cælestibus, cuius tu hic implere studueris aqua iustitiæ præsentis, quæ in comparatione cælestis est sicut aqua ad vinum optimum in valore, Mille millium metretæ aquæ fluminis vel marium non valerent vnā electi vini, quoad pretium vtriusque.

CAPVT XXV.

De tribus gradibus charitatis.

Primus gradus.

Mat. 19. b

Secundus.

Bern. ep. ad fratres de monte Dei, in prim.

Rom. 12. a

Hom. 30. in Euang.

Charitatis Dei primus gradus est, sic diligere concessa & eis vti, vt tamen illicita deuiter, & amoris Dei nullus rei amoris præponat, sicut illi qui sic ea quæ sunt mundi diligunt, vt tamen in eorum dilectione vel cupiditate peccata mortalia deuiter, seruando quæ Deus præcepit facere, & cauendo quæ Deus prohibet per præceptum. Si vis ad vitam ingredi, id est, in ingressu vitæ consistere, non in progressu altiori, serua mandata. Secundus gradus potest esse, cū homo voluntarie pleniori affectu & feruentiori, non solum communia contentus est seruare præcepta, sine quibus non est salus; sed etiam ad omnia quæ Dei sunt, studiosus est & voluntarius, tam faciendo in se, quam in aliis promouendo & desiderando. Hoc proprium est bonorum religiosorum, qui non solum præcepta Dei, sed consilia ipsius implere, & ipsum specialiter imitando sequi desiderant, omnis iustitiæ doctorem Dominum Iesum Christum. Talibus dicit Bernardus: Non est vestrum circa præcepta communia languere, neque hoc solum attendere, quid præcipiat Deus, sed quid velit: probantes quæ sit voluntas Dei bona & beneplacens & perfecta. Quantum enim amas Dominum, tantum studio-rior eris promouere beneplacitum eius, vbi potes, & honorem, & cauere eius offensam & inhonorationem.

Gregorius: Nunquam est amor Dei otiosus: operatur enim magna si est; si vero operari renuit, amor non est. Fidelis autem famulus Dei ea diligenter, quæ cauet Dominum suum offendere in se per peccatum, ea etiam cauet & dolet eum inhonorari ab aliis per scandalum & malum exemplum: quia indisciplina famulorum redundat in dedecus dominorum. Quis enim famulus fidelis patienter sustineat contemptum domini sui, & iniurias, ne dicam, promoueat & augeat? Huiusmodi vero Christo Domino non seruiunt, sed suo ventri. Si tu pro velle tuo seruis Domino, ipse te remunerabit pro velle suo. Si autem tu studueris ei seruire pro velle suo, ipse remunerabit te pro omni velle tuo. Matth. In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis, & adicietur vobis non tantum secundum mensuram, sed etiam supra: secundum omne desiderium tuum remuneraberis. Tertius gradus est, tanto affectu æstare ad Deum, quod sine ipso quasi vivere non possis, coarctatus desiderio dissoluendi, & esse cum Christo. Talibus est vivere in patientia, vel potius in fastidio, & mors in ardenti desiderio etiam per dura tormenta. Hoc desiderium fecit Andreæ amplecti crucem: Stephanum orare pro lapidantibus, qui ei cœlum patefaciebant, quod anhelabat ingredi: Laurentiū deridere carnifices: Vincentium prouocare tortores: Agatham lætissime & glorianter ire ad supplicia, quasi ad epulas inuitatam: & ceteros gloriosos martyres gaudere in tribulationibus, & inimicos diligere persequentes: a quibus ad desiderata gaudia velocius adipiscenda promouebantur. Amici sanctorum desiderant eos secum diu retinere hic: inimici autem eorum dolent eos aliquo tempore secum in mundo morari. Et ideo diligendi eis sunt, qui optant & promouent eos: vt hoc citius & plenius obtineant, quod super omnia diligunt, quo nihil vtilius eis esse potest. Nihil est quod talium valet æstum extinguere desiderij; quamdiu non datur eis copia de fonte vitæ pro libitu potari, cuius siti mirabiliter cruciantur. Tribus tamen interim vtrumque; refocillantur guttis consolationum spiritualium: scilicet internæ suauitatis recreatione, sacramentali corporis Christi perceptione, quod deuotis solet esse singulare solatium pro reuelando huius exilij tædio: quia & si non manifeste tamen vere & salutare ipsum quem amant, suscipiunt Dominum Iesum Christum. Item spiritualis fructus multiplicatione, in quo & animarum profectum & Dei honorem sentientes, exilij sui molestias tolerabilius sustinent spe lucrorum Dei. Vnde sponsa dicit adolescentulis: Fulcite me floribus, scilicet nouæ conuersationis bonæ: stipate me malis, id est, proficientibus, ad perfectionem tendentibus: quia amore langueo, desidero dissolui, & esse cum sponso: vt quamdiu ad hoc differor, saltem consoletur conuersione peccatorum & profectu bonorum: & ita meum exilium erit mihi tolerabilius, si videro aliis esse fructuosum; vt si tardius ad sponsum veniam, tamen plures mecum ducam. Sic & Paulus coarctatus inter desiderium dissoluendi, & profectum subditorum, consolabatur se interim ex eorum profectu, de sua dilatione à regno.

CAPVT XXVI.

De dilectione proximi.

Dilectio proximi ex dilectione Dei nascitur; quia propter Deum & in Deo & secundum Deum & est proximus diligendus. Propter Deum; quia ipse mandauit. Ioan. Hoc mandatum habemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligit & fratrem suum. In Deo, id est, ea affectione diligere debet proximum qua Deum, id est, ea forma. Secundum Deum, id est, ad hoc diligere debemus proximum, ad quod nos diligit Deus, id est, ad salutem animæ & profectum in spiritu, hoc est, vere & pure & ordinate diligere. Vere & non fide, sicut illi qui verbo tantum & lingua diligunt, non opere & veritate. Pure & non ex carnali affectione, non pro vtilitate pro-

Rom. 16. c

Mat. 6. a

Tertius charitatis gradus. Phil. 2. d

Tres gutta consolationis in hac vita.

Cant. 2. a

Phil. 1. d

Quomodo proximus diligendus. 1. Ioan. 4. d

pria,

Dilectio
multiplex.

Eccl. 13. b

pria, non ex carnali affectione & seculari societate tantum: quæ & si non sint semper mala, tamen non sunt meritoria, nisi ex spiritali dilectione accipiant condimentum. Ordinate, ut non ad vicia & commoda carnis & temporalem prosperitatem, sed ad æternam salutem. Vnde notandum, quod est dilectio carnalis, & dilectio cupiditatis, & dilectio naturalis & socialis, & est dilectio spiritalis. Carnalis est, quæ carnalibus nutritur: ut inter virum & foeminam in copula carnali. Cupiditatis, ut qui diligit pro muneribus: sicut & canis diligit eum, qui dat ei cibum. Naturalis, hæc est inter cognatos, & propinquos sanguine vel patria. Hæc etiam dilectione diligimus illa, quæ natura magis venustavit; ut pulchros homines & alia naturaliter delectabilia, & etiam illa quæ naturæ nostræ sunt aliquo modo similia: sicut cum è duobus æque ignotis vni magis inhaeret affectus, quia forte nobis similior est in natura. Ecclesiasticus: Omne animal diligit suum simile, & sic & omnis homo proximum suum. Ista sicut à bonis & à malis, & etiam à brutis habetur, ita bona & mala esse potest, licet originem trahat à natura quæ bona est in se. Vnde in necessitate plus tenemur ex iure naturali propinquo-ribus, quam extraneis subuenire. Socialis est, qua notos & familiares & contubernales magis diligimus, quam ignotos & alienos. Ista similiter per se indifferens est: quia & bonos & malos videmus eam habere; boni ad bonum, mali vero ad malum illam conuertunt, fauendo sociis ad quæ volunt.

CAPVT XXVII.

Detestatio carnalis amoris.

Spiritalis dilectio à spiritu sancto denominata est, à quo fluit, qui amor Patris & Filij dicitur. Illa est, quæ mandatur nobis à Domino: & meritoria est per se sola, & duas priores efficit meritorias, quando ab ea reguntur, scilicet naturalem & sociale. Cupidam autem non ordinat, sed tolerat, & temperat, ne excedat: quia magis querit utilitatem propriam, quam illius quem videtur amare. Carnalem vero odit & fugit, vel fugat & execratur & exterminat, nec vnumquam erit fida societas inter eas: & quantum vna ipsarum augetur, tantum altera minuitur: licet inter coniuges propter sacramenti virtutem si moderata fuerit, excusetur, sed à spiritalibus, qui plenam Deo voverunt continentiam, tanto magis premenda est carnalis dilectio & euellenda, quanto indecentior apparet macula in candida bysso, quam in rudi sacco. Quæ enim societas lucis ad tenebras, & quæ conuentio Christi ad Belial. Vnde bene dicitur in libro Sapientie. O quam pulchra est casta generatio cū charitate! Sed quia solet quandoque se paliare carnalis dilectio sub spe spiritalis, sicut zizania sub tritico, ut de viridario religiosæ vitæ euelli possit, aliquas eius species quasi noxias herbas ad cautelam inexpertis breuiter ostendamus, per quas dignoscatur distantia spiritalis amoris à carnali. Spiritalis enim dilectio nobilis virtus est: & ideo ne vilescat admixtione carnalis amoris, sicut balsamus sophisticatus vilibus liquoribus, vel sicut aliquæ nobiles species falsitatis admixtione vitiantur, longe est inde & subtiliter segreganda. Ita. Vinum tuum mixtum est aqua, id est, amor spiritalis vitiatum est amore carnali. Sic prauī caupones vendunt viliora sub specie melioris: & hoc maxime inebriatis & rudibus, qui nesciunt discernere pretiosum à vili. Ioan. Omnis homo primum bonum vinum ponit: & cum inebriati fuerint, &c. Sic sæpe mutatur amor, qui primo bonus & spiritalis videbatur cum discretionis & sobrietatis metas excesserit, in carnalem: quia astutus diabolus primo occultat tentationis laqueum, donec amor increascit & tenax fiat (sicut viscus quo capiuntur auiculæ) ut cum sibi mutuo conglutinati fuerint inseparabili amore dilectus & dilecta, impronidos simul in inguine transfodiat carnalis concupiscentiæ mucrone, cum ab inuicem iam nequeunt

A separari. Potius namque sibi mutuo consentiant ad quæque aperta vitia, quæ velint fidem, quam iam ex longo tempore integram sibi seruauerunt, aliquatenus violare, vel omnia seruitia perdere, quæ sibi mutuo impenderunt. Et licet hoc cum multo cordis dolore faciant, præualeat tamen amoris violentia, quæ mentis vigorem solita est emollire: sicut Dalila Samsonem fortissimum virum suis blanditiis eneruauit, & ceteris hominibus similem effecit, & spiritu Dei effugato tradidit eum hostibus ligandum, cæcandum, incarcerationum, ad molam trahendum, circumagendum & illudendum. Nec radio vincitur hostis nequissimus, nec labore, nec diuturnitate lassatur, si quo modo post longa tempora potuerit efficere quod intendit cum ad nihil aliud omni tempore vacet, vel studeat: nec alia cura sit occupatus, nisi quo modo subuertat bonos, & malos præcipitet in deterius, & retineat in peccato, & impediat à profectu salutis. Primum ergo indicium carnalis amoris est, quod cum spiritalis dilectio spiritalibus tantum eruditionibus & edificatoriis collationibus pasci soleat, & nugas & otiosas fabulas fastidiat: isti è conuerso pauca de spiritalibus, & plurima de inutilibus confabulationibus, & maxime de mutua dilectione insatiabiliter ruminant, quantum ipse eam & illa ipsum diligit: ita quod ad huiusmodi colloquia non sufficiant horæ, non dies, non quælibet tempora, sed semper quando conuenire possunt, copiosam habent loquendi materiā indeficienter. Secundum carnalis amoris indicium est, insolentia gestuum & membrum, quando sunt pariter se taliter amantes, amorose se inuicem respiciunt: latus lateri, femur femori: manus ad manū tenent & comprimunt: deinde brachia & lacertos, humeros & vbera sub vestibus, & vteriora tangendo blandiuntur. Aliquando amplexus & furtiua oscula iunguntur, & similia: sicut in secularibus amatoribus norari potest. E conuerso spiritalis dilectio tantam disciplinam seruauit in occulto sicut in publico, quæ nec angulos querit, sed fugit, nisi quando secum quis habitare desiderat, & soli Deo vacare. Cum homine autem colloquens, maxime si vir cum foemina loquitur, continet oculos, & thaus & omnia membra sub custodia modesta: ita quod etiam studiosus observator non inueniret, in quo ebs reprehenderet. Tertium est inquietudo cordis: quando sunt absentes cogitando de se inuicem ubi sit ille dilectus, quid agat, quando veniet, quamdiu me deseruit, si de me cogitet, si ex absentia eius amor circa me forte in aliquo tepuerit: quam longo tempore iam nihil mihi demāduerit, & quid in causa esse possit: quomodo valeat in corpore: & ita suspensio corde nec orare libere potest, nec de Deo quiete meditari, vel aliud agere distrahit & occupat animo circa dilectum, nisi quando audit aliquid de eo prosperum, vel loquitur, hoc est ei refrigerium qualecumque. Spiritalis dilectio hæc non curat, sed quiescit in Deo, & amicum suum fideliter in oratione Deo commendat, cum fuerit opportunum sine inutili distractione, compatitur ei & congaudet sicut ratio distauerit faciendum. Quartum indicium carnalis amoris est, impatentia condilecti: scilicet si aliquam secum diligit, si benigne aliquā saluet, si aliqua beneficia ei exhibeat: ex quibus timet ne forte amor alterius præualeat, & erga se tepescat, inde dolet & tristatur. Spiritalis autem dilectio vult omnes secum diligi, & in hoc gaudet: quia charitas est sui communicatiua: & quanto magis dilaturatur, tanto amplius augetur: sicut ignis quo plura fomenta accipit, eo magis excrefcit. Quintum est ira & conturbatio: quia tantum (ut vulgo dicitur) se diligunt, quod præ nimia dilectione non possunt sibi parcere à molestia læsionis. Sicut enim metas excedit aliquando eorum dilectio inordinata in blandiendo: ita quandoque excedit in conturbando, maxime cum vnus alterum in aliquo offendit, non satisfaciendo sibi in his quæ desiderat, vel aliam personam, ut ei videtur, plus amando: quia quo tenerior est dilectio, eo molestior est offensio. Inde surgunt quærelæ

Iud. 16.

Hostis
non dor-
mit, nec va-
quam fati-
garur.Carnalis
amoris in-
diciū.

1. Cor. 6. c

Sep. 4. a

Iſa. 1. f

Ioan. 2. b
Simile ele-
gans.

& impropria impenfotum beneficiorum, & magnæ fi- A
dei, quæ iam perita videntur apud ingratum. Sequun-
tur etiam detestationes & iuratoriæ promiffiones, quod
nunquam deinceps velit ipsum diligere, qui sic retri-
buit sibi mala pro bonis, & odium pro dilectione. Ali-
quando adiunguntur clamores, contumeliæ, vituperia,
maledicta, infamationes, prodictiones secretorum, &
multa incōuenientia huiusmodi, sicut sepe experimur.
Spiritalis vero amor pacificus est, tractabilis, ignoscēs
errori & infirmitati proximi, & in spiritu lenitatis in-
struens in aliquo præoccupatum delicto. Sextum est
munuscula & dulces litteræ amatorij dictaminis, con-
uiuia, & morselli ab ore dilecti rapti, & quælibet alia
quæ dilectus cōrectauit, vel quibus usus est; quæ qua-
si pro reliquijs venerantur, & pro memoriali conseruā-
tur pro incentiuo cōtinui amoris. Et contrā sicut dicit
Hieronymus, Crebra munuscula, & fasciolas, & zonas,
& prægustatos cibos, & dulces & suaves amoris litteras
sanctus amor non habet. Puræ orationes, ædificatoriæ,
& in spiritu instructiones, & in necessitate piæ subuen-
tiones sunt spiritalis amoris fulcimenta. Septimum est
inordinata dissimulatio vitiorum adinuicem, scilicet
quod ita se diligunt mutuo, quod etiam vitia sua dili-
gunt & fouent: & excusant & astant sibi mutuo contra
arguentes & corrigentes ea, confederati ad malum, si-
cut fur furem, adulter adulterum diligit in malo. Spiri-
tualis autem dilectio cum omnium vitia detestetur,
singulariter tamen odit ea in specialiter dilectis. Sicut
enim pater magis dolet deformitatis maculam in filio,
quam in alieno: sic Deus peccata omnium odit, & ta-
men quodammodo durius punit ea in amicis suis sin-
gularibus, quàm in alijs, sicut apparet in David qui gra-
uissime pro peccatis punitus est. Apocal. Ego quos amo
arguo & castigo. Ostensis ad cautelam carnalis amoris
indicijs, quæ se quandoque palliant sub specie spiritua-
lis, dilectionis profectus considerando redeamus, &
quibus gradibus constant, videamus.

CAPVT XXVIII.

De gradibus dilectionis proximi.

Primus
gradus.

Dilectionis proximi primus gradus esse videtur,
Nullum odire, nullum malum cupere, nullius vel-
le bonum impedire, in necessitate proximo auxilium
subuentionis non subtrahere: & breuiter, vt nulli faciat
malum, vel cupiat cum voluntatis consensu, & bonum
proximo optet & faciat, sicut sibi velle deberet, si in-
digeret. In his duobus consistit impletio illius præcep-
ti. Diliges proximum tuum sicut teipsum, scilicet quod
tibi odis ab alio fieri, tu ne alteri facias, & quæcumque
vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc
est Lex & Prophetæ. Hoc enim docet lex naturæ &
scripturæ, pariter secundum expositionem sanctorum
orthodoxorum. Profectus dilectionis est, sic alterius
profectui congaudere, & bonum alterius diligere qua-
si proprium, & sic eius aduersitati compati sicut pro-
pria, vel aliena lucra, sua deputare ex affectione pietatis.
Ad Romanos: Gaudete cum gaudentibus: flete
cum flentibus, id ipsum inuicem sentientes. Item sic
bona aliena vel mala sentire sicut propria. Ad Corin-
thios: Quis enim infirmatur, & ego non infirmor, &c.
Vbi autem talis inest affectus, ibi necessario non deerit
subuentionis effectus, quantum patitur opportunitas.
Sicut enim sana membra corporis congaudent sibi: &
compatiuntur mutuo: ita apparet illum affectum sa-
natum esse à stupore insensibilitatis vitiosæ, qui iam
nouit intelligere quæ proximi sunt ex seipso. Ad Ephe-
sios: Sumus enim inuicem membra. Vnde Dominus
noster Iesus Christus, à quo omnis doctrina perfectio-
nis nobis influit, sicut membris à capite sensus & mo-
tus, deputat sibi fieri quicquid membris etiam infimis
infertur: sicut ipse dicit, Quod vni ex minimis meis
fecistis, mihi fecistis. Perfectio dilectionis proximi est,
diligere inimicos ex affectu, & ea dulcedine erga odi-

Mat. 19. c.
Mat. 22. d
Tob. 4. c
Mat. 7. bSecundus
gradus.

Rom. 12. c

2. Cor. 11. b

Eph. 4. e

Mat. 23. d
Gradus
tertius.

res & persequentes se affici, sicut erga singulariter di-
lectos, & non solum res temporales, sed etiam corpus
pro fratribus ponere paratum esse, non tantum pro
spe præmij martyrij, sed magis pro affectu fraternæ salu-
tis. Hanc Christus docuit, qui pro peccatoribus ini-
micis suis mori dignatus est: vt illa peccata, quibus
ipsum offendimus & contempsimus, expiaret. Ioannes:
Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam
suam ponat quis pro amicis suis. Hanc didicerunt ab
ipso sancti, qui se morti pro fratribus obrulerunt, qui
se in seruos pro aliorum redemptione vendiderunt: vt
Paulinus, qui vt aliorum fami consuleret, ipse fame
cruciabatur: qui pro interfectoribus suis deuote ora-
bant; & sua benignitate inimicorum sænitiam lenire,
& malum in bono vincere studuerunt. Hanc Ioseph
Patriarcha, Moyses, Samuel, & David, Iob, & alij quam-
plures sancti multipliciter ostenderunt. Et reuera tales
sunt vere sapientes, qui sic diligunt inimicos: quia cen-
ties maiora bona præstant eis persequendo quam sub-
ueniendo: sicut qui raperet mihi talentum plumbi, &
poneret in eundem locum talentum auri puri. Quid
potest homini sancto nocere inimicus? Honorem mun-
di, vel delicias, vel diuitias, ex quibus nutritur carnalis
concupiscentia, potest ei aduersarius subtrahere, spo-
liando, detrahendo, persequendo: sed ista sancti non
amant: ideo non contristantur, cum ista subtrahuntur
eis. Nam si ista quæ mundi sunt, diligerent, & de amif-
sis valde doerent, non esset charitas Dei Patris in eis.
Cum ergo aufert eis mundana inimicus, quæ eis sunt
odiosa, & onerosa, cumulantur eis dona spiritualia, &
merita cœlestia. Vnde David: Iudicia Domini vera iu-
tificata in semetipso: desiderabilia super aurum & lapi-
dem pretiosum multum, & desiderabilia super mel &
fauum. Et qui occasionem dat homini tanti lucri, meri-
to est ei diligendus. Matthæus: Diligite inimicos ve-
stros, benefacite his qui vos oderunt. Orate pro per-
sequentibus & calumniantibus vos, & erit merces ve-
stra multa, & eritis filij Altissimi, & cetera.

CAPVT XXIX.

De humilitate.

Nunc dicendum de humilitate: vbi sciendum,
quod vera beatitudo consistit in cognitione sum-
mæ veritatis, & dilectione summæ bonitatis, & in
fruitione æternæ iucunditatis. Omnes autem virtutes
ordinant nos ad ista tria: & ideo quanto quisque magis
fuerit ordinatus in virtutibus, tanto magis capax erit
supernæ beatitudinis. Sicut ergo charitas ordinat nos
ad bonitatem, ita humilitas habet nos ordinare ad veri-
tatem. Humilitas est ex intuitu propriæ conditionis,
vel fragilitatis, voluntaria mentis inclinatio. Bernar-
dus: Humilitas est virtus, qua homo verissima cogni-
tione sui sibi metipso vilescit. Duo sunt quæ admonent
nos vt humiles simus: videlicet, quod sumus, & quod
non sumus. Quod sumus, non habemus à nobis, nec ex
meritis nostris: & ideo non oportet nos inde extolli,
quia alienæ potestatis est & bonitatis quicquid boni
sumus & habemus: & inde solus ille extollendus est,
cuius gratiā sumus id quod sumus. Hæc est humilitas
sanctorum & magnorum, qui quanto maiores se vi-
dent, tanto magis humiliant se in omnibus quæ ha-
bent, totum reddentes illi à quo totum habent: quia
furti reus est, qui sibi aliquid retinet de his, quæ sibi
commodata sunt inuito domino, cum ipse dicat: Glo-
riam meam alteri non dabo. Profectum nobis libenter
communicat in donis suis, sed gloriam sibi seruat.
Quod autem non sumus, similiter monet nos humilia-
ri: quia vana & inanis gloria est, extolli de eo quod
non est, velut si lutum gloriatur se esse aurum, & na-
nus iactet se esse gigantem, & mendicus credat se esse
regem, & Æthiops niue candidiorem. Apocalypsi: Di-
cis quia diues sum, & nullius egeo: & nescis quia tu es
miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus & nudus. Hæc

Rom. 15. b

Greg. lib. 1.
Mor. ca. 1.

Psalm. 18. b

Mat. 5. g

Humilitas
quid.
Tract. de
12. gradib.
Humilitatis
& Superbia.
Humilia-
tis duæ cau-
sæ in nobis.
Humilius
sanctorum.

Isa. 42. b

Apoc. 3. d

humi

Humilitas
imperfecto-
rum.
100. 9. a

humilitas est pauperum, & imperfectorum, qui conside-
rata sua inopia & imperfectione, in comparatione subli-
mitatis aliorum, resiliunt in se, & ex iudicio veritatis
sibi metipsis vilescunt. Sic Dominus nos cæcos natos,
per nostri ignorantiam, illuminat, lutum, vnde facti
sumus liniendo super oculos nostros: vt primo inci-
piamus nos ipsos agnoscere, deinde ipsum illuminato-
rem nostrum credendo prout adorare. Ex luto visum
recipit, qui ex conditionis propriæ fragilitate seipsum
humiliatus agnoscit.

CAPVT XXX.

De humilitate ad nos ipsos.

Triplicem vero humilitatem habere debemus. Hu-
miles enim esse debemus in nobis, humiles ad pro-
ximum, & humiles ad Deum. In nobis debemus esse hu-
miles, nosmetipsos ex consideratione propriæ vilitatis
despiciendo: vt omnia quæ in nobis despiciabilia agno-
scimus, tam in naturalibus defectibus, quam fortuitis, &
maximè culpabilibus & vitiis diligenter attendamus,
vt ex eorum intuitu apud nos humiliemur. Secundo,
in nobis simus humiles, mores & gestus humiles ha-
bendo, & verba humilia & responsa. Vnde David: Qua-
si lugens & contristatus sic humiliabar. Tertio, vt in
humilibus obsequiis, operibus, & officiis nosmetipsos
exerceamus, in quibus apparet vilitas, & quæ alij hor-
rent & despiciunt; vt sordes purgare, rusticalia opera
facere, & vestibus vilioribus contentos esse, & cibis &
aliis similibus. Vnde David: Ludam & vilior fiam plus-
quam factus sum, & ero humilis in oculis meis.

CAPVT XXXI.

De humilitate ad proximum.

Ad proximum debemus esse humiles. Primo, melio-
res & digniores ipsos nobis reputando non eos
despiciendo, vel temere iudicando. Vnde Apostolus ad
Philippenses: Humilitate superiores sibi inuicem arbi-
trantes. Secundo, honore exteriori inuicem præuenien-
tes, reuerendo, inclinando, locum primum vbiue præ-
bendo, non eis detrahendo, sed obediendo, obsequen-
do, promouendo: & eos apud cæteros exaltare, & facta
eorum commendare, laudare, & extollere, dummodo
bona sint, & mala eorum tegere, non fide, sed purè. Ter-
tio, patienter eorum infirma opera tolerare, & læsiones
sustinere, si quas inferunt nobis, & malum pro malo
non reddere, nec odium, nec iurgia, nec clamores con-
tra eos exercere, & correptiones eorum patienter reci-
pere. Psalmus: Cum mihi molesti essent, humiliabam
animam meam. Item proximorum alij sunt æquales
nobis, alij superiores, alij subditi. De æqualibus pla-
na est regula prædicta. De superioribus addit Aposto-
lus; scilicet. Obedite præpositis vestris, & subiace-
tis eis. Obedire pertinet ad impletionem iussionis eorum,
subiacere & humiliter eis subesse, quasi vicariis Dei,
omni subiectione secundum Deum. De prælatiis ergo
tres regulas nota: Prima Ecclesiastici: Rectorem te po-
suerunt, esto inter illos quasi vnus ex eis. Secunda, ad
Thessalonicenses: Facti sumus paruuli in medio ve-
strum, tanquam si nutrix foueat filios suos, &c. Tertia,
Lucæ: Ego autem in medio vestrum sum, sicut qui
ministrat. Secundum has tres regulas rector inter
subditos sit, quasi vnus ex illis communis in victu, in
vestitu, in labore, & in aliis exterioribus. Sicut par-
uulus in medio eorum; vt ex hoc quodd præest eis, non
putet se sanctiorem, vel aliis sapienterem vel dignio-
rem, sed viliores & obligatorem in reddendo ratio-
nem pro se, & pro illis. Sit quasi ministrans in medio
eorum, infirma eorum portando, & curando, & exem-
plo præeundo.

CAPVT XXXII.

De humilitate ad Deum.

Ad Deum debemus esse humiles. Primo, vt ipsū
esse Deum, ac Dominum, & iudicem nostrum hu-
militer cognoscamus & ei in omnibus obediamus, si-
cut serui domino suo, & opus factori suo: & si peccau-
rimus ei, vt citò & dignè poeniteamus, & satisfaciamus,
& emendemus. Secundo, vt flagella eius humiliter to-
leremus, & non remurmuremus correpti: sed iustum
eius iudicium commendemus, & nos correptione di-
gnos agnoscamus, dicendo: Iram Domini portabo, quo-
niam ipsi peccavi. Tertio, vt de beneficiis eius non extol-
lamur: sed agnoscamus quod non pro merito nostro, sed
purè pro sua bonitate dilexit nos, & elegit nos, & voca-
uit nos, & iustificauit & magnificauit nos. Vnde debe-
mus ei gratias purè & humiliter referre, & nihil nobis
de bonis eius adscribere arrogando. Vnde Psalm. Non
nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam.

CAPVT XXXIII.

De triplici gradu humilitatis.

Licet autem ex prædictis possint gradus humilitatis
discerni, tamen vt magis in promptu sint ad intuē-
dum, nota tres gradus humilitatis, licet multum inter se
distantes. Primus est, vt homo se, quod est, vilem, infir-
mum, inopem boni, vitiolum, peccatorem, & si quos
alios defectus habeat, agnoscat & sciat: & non mentia-
tur sibi esse se maiorem, quacumque dignitate fulgeat,
& non eleuet se supra se, quasi in ventum, vel super
alios insolenter; nec vanas laudes hominū vel honores
quærat, & si aliquando delectat eum aliquod istorum, se-
metipsum redarguat & castiget quasi deceptum, & in
quo veritas non sit. Vnde Psalmus: Filij hominum, vt
quid diligitis vanitatem, & queritis mendacium? Cum
enim Deus omnia possit, vt quid non fecit nos æquales
Angelis in gloria, nisi vt ipsa depressio nostra humiliet
nos, ne eleuemur sicut seducti & seductores Angeli, &
corruamus & pereamus? Inde est, quod cum Deus in
Baptismo tollat penitus reatum peccati originalis, poe-
nam tamen corruptionis non tollit in hac vita: vt sem-
per maneat nobis ad memoriale humiliationis, quo
cauti simus, ne superbiamus sicut primi parentes nostri,
ex quorū superbia & transgressione omnes corruimus
in culpam, & poenam miserie quam portamus, & adhuc
deteriora, nisi Deus auertat, expectamus. Secundus gra-
dus potest dici, cum non solum seipsum agnoscens ho-
mo, spernit se pro vilitate sua, sed etiam ab aliis sperni se
patienter accipit; imò quia veritatem amat, & se priuato
amore non diligit contra veritatem, etiam desiderat ab
aliis reputari talis qualem se reputat, scil. vilem, vitiolum,
& ignobilem, & qualem seipsum homo in veritate co-
gnoscit, in quantum credit agnoscanti non obesse. Gre-
gorius: Sicut superbi honoribus, ita plerumque humi-
les sui despectione gaudent: quia iudicium quod de se
intus habent, ab aliis sentiunt approbari. Item cum do-
let homo, & fastidit honores sibi exhibitos, & vilipen-
dit. Iste gradus altus est, & satis rari sunt, qui eum ascen-
derunt, etiam inter religiosos & bonos. Vnde non est
mirum, si inopes simus virtutum, cum matrem & custo-
dem virtutum, scilicet humilitatem, tam alienam à no-
bis sentiamus. Quid enim causæ est, quod ille qui est
diues in misericordia Pater cælestis, qui etiam pro dile-
ctione qua dilexit nos, proprio Filio suo nō pepercit sed
pro nobis omnibus tradidit illum: quid, inquam, cau-
sæ est, quod nos tam inopes gratiarum & virtutum
reliquit, quasi non sit ei cura de nobis? Nimirum au-
desidia nostra in causa est, quod non instanter quæri-
mus eum, vt debemus: aut superbia; quia etsi quærimus,
instanter videt tamen nos Deus pronos esse, vt inde ex-

Mich. 7. b

Rom. 8. f

Psalm. 113. b

Primus gra-
dus suam
agnoscere
vilitatem.

Psalm. 4. a

Secundus
gradus est
tui gaudere
contemptu.Greg. lib. 1.
dialog. c. 5.Humilitas
virtutum
mater &
custos.
Rom. 8. fCur simus
virtutum
inopes.

CAPVT XXXV.

De Probatione patientie.

Passio vnde nascatur.

2. Cor. 7. c

Iob 5. a
Prov. 19. b
Patientia sapientem visum ostendit.

1. Reg. 4. d

Patientia ceteris virtutibus est affinis.

CAPVT

collamur, & fieret nobis ipsa donorum eius sublimatio A-
altioris occasio ruinæ. Altiora ædificia profundiori fun-
damento indigent, & arbor excelsa, si radicata profundè
non fuerit, facilius ventorum impulsu evertitur. Qui er-
go cito desiderat virtutis culmen attingere, studcat se in
humilitatis fundo solidare: quia Deus superbis resistit,
humilibus autem dat gratiam. Tertius gradus humilita-
tis est, quando etiam in magnis virtutibus & donis &
honoribus homo nihil extollitur, nihil sibi ex hoc blā-
ditur, totum illi refundens, & in integrum restituens, à
quo fuit omne bonum. Talis fuit humilitas B. Virginis,
quæ cum electam se sciret, vt mater Dei fieret, ancillam
eius humiliter se recognouit, dicens: Respexit humilita-
tem ancillæ suæ. Talis est humilitas Christi, qui cum in
forma Dei esset, non rapinā arbitratus est esse se æqua-
lem Deo, sed seipsum exinaniuit, &c. Matthæus: Discite
à me; quia mitis sum & humilis corde. Talis est humi-
litas Angelorum & Sanctorum in gloria, qui cum sint
pleni summo bono, & honore summo sublimati, nul-
lum motum habent de hoc superbiæ, sed sunt in se eo
humiliores quo altiores in Deo: vnde & ouibus in mon-
tibus in Euangelio assimilantur. Ouibus propter humi-
litis mansuetudinem, in montibus propter altitudinem
dignitatis. Hæc est humilitas perfectorum, qui quanto
maiores sunt, tanto magis humiliantur in omnibus; in
sensu, in affectu, in verbo, in actione, in habitu. Vnde
Psalmus: Domine non est exaltatum cor meum, &c.
Si enim humiliatur & despiciat se, qui non habet vnde
glorietur, sed multa habet vnde confunditur; licet bo-
na sit ista humilitas, tamen non miranda. Vt si filius ru-
stici non vult filius Regis putari, laudanda est in eo sim-
plex puritas, sed non prædicanda, nec ex hoc miranda
humilitas. Item si pauper se pauperem reputat, & ab aliis
vult pauper agnosci, veritati consentit in istis: sed non
est admirationi talis humilitas. Si vero diues se paupe-
ribus conformat, & altus nihil altum sapit, & gloriosus
nihil de gloria sibi attribuit, se totum refundit ei, à
quo habet vnde gloriosus videtur; hic est humilis non
cogente necessitate, sed veritatis charitate.

CAPVT XXXIV.

De Patientia.

EX charitate & humilitate nascitur virtus patientiæ:
hæc ordinat nos ad fruitionem summæ pacis. Nihil
enim pati molestiæ, est pacem habere: quod fit duobus
modis, scilicet aut nullam molestiam sentiendo, quod
erit tantum in patria: aut molestias molestè non feren-
do, quod est magnanimatorum etiam in via; & hæc est
patientia. Magnanimus enim est qui ad vniuersa susti-
nenda patiens est, qui nullis passionibus perturbatur.
Patientia est æternæ gloriæ respectu, voluntaria & in-
superabilis perpassio laborum. Patientia alia est simula-
tionis, alia necessitatis, alia virtutis. Simulationis est,
quando aut pro humana gloria aliquis patientem se in
aduersis ostendit, aut cum interim dissimulat iniuriam
quam patitur, vt in aliud tempus opportunum differat
vltionem. Gregorius: Qui mala proximi ita tolerat, vt
tamen intrinsecus doceat, & tempus retributionis ex-
quirat, patientiam non exhibet, sed ostendit. Patientia
necessitatis est, cum aliquis ideo aduersa vlcisci non
præsumit, quia non potest, vel non audet, timens sibi
maius ex hoc imminere dispendium, vel commodum
deperire: vt serui à dominis verberati, vel pauperes à
diuitibus obiurgati, vel discipuli à magistris castigati.
Patientia virtutis est, de qua B. Augustinus ait in libro.
De patientia: Patientia est, qua mala æquo ani-
mo toleramus: hoc est, sine perturbatione tristitiæ. Pri-
ma vitiosa est, & meretur supplicium: secunda cauta,
& euadit temporale dispendium; tertia virtuosa, &
meretur gratiam in præsentem, & gloriam in futuro.

Omnis passio, aut est ex eo quod negantur, vel au-
feruntur nobis concupita & amata: aut quod in-
feruntur & intentantur nobis odio habita & nociua,
quæ possumus diuidere in quinque, in quibus patientia
discernitur vel probatur. Primum est, corporis læsio: se-
cundum, temporalis penuria substantiæ: tertium, detri-
mentum honoris: quartum, charorum offensio, vel sub-
tractio: quintum, tranquillitatis mentis quæcumque
perturbatio. Istud tamen omnia priora sub se continet,
licet etiam per se singulariter aliquoties valeat discerni,
& sine aliis reperiri, vt sublata aliqua lætitia vel conso-
lotione minus vtili, vel nociua, v. g. vt cum propter
pluiam, vel aliam innoxiam causam non possumus spa-
tari, vel alios conceptus animi perficere pro libitu. Cum
autem turbamur pro defectu iustitiæ vel nocumento
salutis æternæ, hæc turbatio non est impatientiæ depu-
tanda, sed zelo iustitiæ & virtutis, nisi sit immoderata,
vel indiscreta. Vnde ad Corinth. Tristitia quæ est secun-
dum Deum, pœnitentiam in salutem stabilem operatur,
&c. Patientia directe opponitur vitio iræ, sicut charitas
Dei opponitur acedie, & charitas proximi inuidiæ, hu-
militas superbiæ. Sicut autem iræ vitium hominem stul-
tum, & furioso similem reddit iuxta illud Iob: Verè stul-
tum interficit iracundia: ita patientiæ virtus sapientem
ostendit. Proueria: Doctrina viri per patientiam nos-
citur. Sicut ergo pro prædictis quinque causis se non
turbare: virtus patientiæ est; ita pro defectu iustitiæ non
turbari, vitium est teporis, vel obstinationis. Pro se enim
quilibet contristari debet pro præteritis defectibus ius-
titiæ, & tunc est virtus pœnitentiæ: pro præsentibus, &
tunc est feruor proficiendi: pro futuris, & tunc est cau-
tela timoris. Item pro proximis contristari debet homo;
moderate tamen pro temporalibus eorum defectibus;
amplius autem pro spiritualibus, & quæ pertinent ad sal-
tem animæ. Ad hoc autem maxime prælati tenentur,
qui si patienter subditorum vitia tolerant non corrigendo
pro posse, ex hac patientia non gloriæ meritum spe-
rare debent, sed iram Dei, cuius damna, & iniurias cum
cauere & prohibere debuerint, tolerando fouerunt.
Vnde & Heli, quia filiorum suorum mala non acriter re-
darguit, iram Dei cum pœna sensit. Et quamvis aliqua
differentia esse videatur inter patientiam, & fortitudi-
nem, & constantiam, & magnanimitatem, & longanimita-
tem, & mititatem, & mansuetudinem, sicut etiam ex
eorum definitionibus colligitur, tamen sæpè vnum pro
altero ponitur, & mutuo se inter se definiunt, vel descri-
bunt. Patientia, est honestatis causa, rerum difficultium
voluntaria perpassio. Fortitudo, est immobilis inter ad-
uersa animi laborum & periculorum æqua susceptio.
Constantia, est inter fluctuantes causas & personas nula
mentis trepidatione concuti. Magnanimitas, est diffi-
ciliū spontanea, & rationabilis aggressio. Longanimitas,
est spes cum longa expectatione bonorum. Mititas, est
quam mentis asperitas, seu amaritudo non afficit.
Mansuetudo, est animi tranquillitas, alterius non cedens
improbati. Possent etiam singula istorum singulis to-
lerandis quoquo modo appropriari. Verbi gratia: Pa-
tiens dici potest, qui dolores æquo animo tolerat, vt
Iob, Tobias. Fortis, est quem tentationum certamina
non enervant, vt Ioseph. Constans: quem terrores & la-
bores non pusillanimum faciunt, vt Machabæi. Ma-
gnanimus, qui ardua & difficilia aggrediendi non ex-
pauescit, vt David, Ioannes Baptista. Longanimis,
quem longa expectatio à spe desiderij non frangit, vt
Abraham. Mitis, est qui odientiam iaculis nequa-
quam irritatur, vt malum pro malo retribuatur, vt Moyses.
Mansuetus, qui corde tranquillus est, & moribus tra-
stabilis, vt Ioannes Euangelista.

Prov. 3. d
Iac. 4. b
Tertius gra-
dus est ma-
gnis virtu-
bus non ef-
ferri.Luc. 1. d
Philip. 2. a

Matt. 11. d

Matt. 18. b

Humilitas
perfectorū.
Psalm. 130. aMagnani-
mus.
Patientia
quid & quo-
tuplex.Greg. hom.
35. in Euag.
in med.Aug. 10. 4. de
patientia. c. 2.

CAPVT XXXVI.

Ad quid valet patientia.

Patientia ef-
fecta.Patientia
rara est.Greg. hom.
18. in Euan-
gel.

Psal. 63. d

Luc. 6. d
Ista. 51. b

Psal. 115. a

Mat. 24. c

Luc. 23. d

Mat. 27.

Luc. 24. d

Rom. 8. c
1. Cor. 13. b

Valeat autem virtus patientiæ ad multa. Primo to-
lerabilia reddit præsentis vitæ incommoda: quia
aduersitas, quando cum impatientia est, triplex in-
commodum dat: extrinsecus homo affligitur, & in-
trinsecus per impatientiam amaricatur, & insuper mala
conscientia rodit mentem pro reatu culpæ. Secundò,
patientia est magna mentis refectio: quia sicut corpus
pascitur conuiuio, ita mens virtutum dapibus sagina-
tur. Tertio, magna est ædificatio proximorum, & tan-
to maior, quanto rarior. Plures videmus castos, absti-
nentes, pauperes, semetipsos humiliantes, elemosynas
facientes, orationibus instantes, bona dicentes, fide con-
stantes: sed paucos admodum in contumeliis, & detra-
ctionibus, & despectionibus humiliter patientes. Ex-
cusamus & defendimus nos, ne fortè alij scandalizen-
tur de nobis, putantes nos esse culpabiles, si taceamus:
cum ex hoc magis reprehensibiles iudicemur, quòd
per impatientiam nos vindicamus, & mordentes nos
acriter remordemus. Sicut dicit Gregorius: Imitanti
Deum gloriosius est iniuriam tacendo sustinere, quàm
respondendo superare. Quarto, patientia purgat pecca-
ta præterita, & præcauet à futuris. Quintò, augeat gra-
tiam in præsentem virtutum, & spiritualium donorum.
Iuxta illud Psalmi: Secundum multitudinem dolorum
meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificau-
erunt animam meam. Sextò meretur magnam gloriam
in cælo. Lucas: Gaudere & exultate: ecce merces ve-
stra multa est in cælis. Septimò, singularis est retri-
buxio passionis Christi, talia enim studet rependere,
qualia ab eo accepit, qui dolores nostros portauit.
Et hæc est singularis læticia Sanctorum in tribulatione
patientium & gaudentium, quòd sic occasionem ha-
bent, & opportunitatem aliquo modo retribuendi Do-
mino pro illa magna charitate, qua pro nobis animam
suam posuit, saltem aliquid sustinendo: quia bono-
rum nostrorum non indiget, vt aliquid ei de nostro
dare possimus. Cum in iudicio veniens, ostendet indi-
cia passionis suæ omnibus, magna erit confusio illis,
qui pro ipso nihil pati voluerunt: & magna gloria illis,
qui pro ipso multa & magna patienter sustinuerunt.
Signum etiam specialis dilectionis videtur, cui dat Do-
minus aduersa pati, quasi impartiri ei dignetur partem
oneris sui portandi, sicut ille Simon Cyrenæus crucem
Dominicam portauit. Solent enim socij in via, cum
lassantur, rogare eos, quibus plus confidunt, & quos di-
ligunt specialius, vt partem oneris sui pro se ad horam
ferant: vt hoc quasi indicium sit illis, quòd maiorem
habeant de eorum dilectione fiduciam, quibus onera
sua portanda imponunt, quàm de illis quibus formi-
dant imponere, ne fortè nolint æquo animo portare.
Sic & Dominus qui nobiscum est omnibus diebus in
via hac qua ambulamus, lassatus vsque ad mortem la-
bore suæ passionis, querit quis nostrum velit ei com-
pati, & onus tribulationum suarum, quod adhuc in
corpore suo mystico, quod est Ecclesia, sustinet, se-
cum portare: quia hanc passionem, quam caput in se
pro nobis instituit, & sustinuit in carne, diuisit per om-
nia membra fidelium suorum: vt sicut oportebat pati
Christum, & ita in gloriam suam intrare, ita & mem-
bra eius, si capiti fideliter compatiuntur, & conglori-
ficabuntur: sicut socij fuerint passionis, ita & resurre-
ctionis erunt. Qui enim plus compassus **C H R I S T O**
fuerit, etiam propius cum eo regnabit.

A

CAPVT XXXVII.

De gradibus siue profectibus patientiæ.

Gradus siue profectus patientiæ. Primus, vt discat
homo morus iræ & impatientiæ per pugnam co-
hibere & reprimere, ne erumpat foras in verba, vel fa-
cta illicita. Sicut ignis suffocatus fumo suo extingui-
tur, si autem non cohibetur, crescit, & omnia quæ attrin-
gere poterit cremabilia incendit. Quatuor autem modis
solet ignis extingui per fusionem, obstructionem, dissipatio-
nem, & defectum materiæ. Simili modo ignis impatientiæ
deseruescere consuevit. Perfusionem prudentium consi-
liorum, vt maturè deliberet homo, quantum ei nocere
possit impatientia & quantum patientia prodelle. Quæ
quia superius de remediis dicta sunt, prætereo immo-
rari. Obstructionem vel obstructionem oris & labiorum, ne
lingua profluat in verba falsa & nugigerula, vel ne ma-
nus erumpat in facta furibunda. Vnde Psal. Pone Domine
custodiam ori meo. Dissipationem, vt ad alios actus vel
tractus homo se conuertat, quibus abstractus obliuiscat-
ur materiæ, qua succensus est ad iram: sicut cum ligna
dissipantur à se inuicem, ignis diuisus deficit. Defectum
materiæ, vt homo abstrahat se ab illis negotiis & cupi-
ditatibus, quæ solent ministrare occupationes iræ & im-
patientiæ. Proverb. Cum defecerint ligna, extinguetur
ignis, & suffurrone subtracto, iurgia coquiescunt. Suffur-
ratio est occulta suggestio, quæ hominem instigat ad
materias litium. Secundus gradus patientiæ est, cum ex
longo vsu patiendi & impatientiam refræmandi, homo
didicerit iam non terri vel turbari aduersis: sed quasi
in loco munito inconcussus circumcursitantes aduersa-
rios intuetur, quos nihil sibi posse nocere confidit. Tan-
diu autem homo aduersis terretur, quamdiu aliquid dili-
git temporale in se vel extra se, quod timet perdere vel
doleret, vt corpus, res, honores, amicos, & propriam volun-
tatem. Qui autem ista inordinatè non diligit, sicut non
valde delectatur in eis, ita nec grauiter contristatur pro
eis: sicut qui uxorem non dilectam habet, nec de vita
eius iocundatur, nec de morte contristatur. Quid igitur
potest tibi aduersarius nocere, vnde turberis? Si odit te
in corde suo, malum suum intra semetipsum clausum
est, & nihil te tangit pœna illius. Tantum tu esto in pace
apud te. Ignis in sinu alterius inclusus illum vrit non te.
Si verbū dixerit contra te, ventus sonans pertransit per
aërem, non iaculum tibi infixit. Sicut ergo rideres, si ia-
culum contra te missum casso vulnere aërem feriret, &
te non contingeret; ita facito ad verba maledicorum.
Canis latrat contra te, & ridendo pertransit; si detrahit
tibi absens, non turberis; se læsit, tibi non nocuit. Ipse
prodit se esse inuidum & detractorem; & se apud intel-
ligentes magis odibilem & contemptibilem reddit, &
sic vindicauit te de seipso. Tace ergo, & alij pugnabunt
pro te, & Dominus conteret aduersarium tuum. Si au-
tem incipis cum eo remordendo contendere, qui prius
tibi compassi sunt, stabunt & aspicient vos compugna-
tes, sicut duos gallos, & ambos vos despicient, & odient,
& impatientiæ & inuidiæ arguent. Si ergo times detra-
ctori contra te credi, sustine humiliter, & patientia tua
tollet suspicionem, vel mitigabit præsumptionem detra-
ctorum aliorum. Si autem cor tuum vritur intus
ex rancore, reprime intuitu securæ utilitatis, sicut qui
vritur vel secatur pro aliquo apostemate sanando, tole-
rat breuem dolorem pro spe salutis obtinendæ. Et sicut
oportet nos pati morsus pulicum & similibus bestiolarum,
sic etiam sustineamus cum patientia punctiones vi-
lium detractorum. Inopes honoris non possunt sine inui-
dia pati laudes meliorum, quas cum ipsi habere non va-
lent, dolent se solos confundi: vellent secum socios ha-
bere miseriæ pro solatio, & ideo detrahunt aliis, sicut de-
formis vellent sibi alios esse similes. Corporis autem dolo-
res & rerum amissionem, & amicorum offensas, & con-
fusiones patienter tolerare, supradictis remediis disci-

Gradus I.
In verba
& facta illi-
cita non
erumpere.
Quomodo
ignis, ita im-
patientia
extinguitur.

Psal. 140. a

Prov. 26. c

Suffurratio.
Gradus I I.
Patientiæ,
non terri
aduersis, nec
turbari.

Obserua.

Gradus III.
Patientiæ
gaudere tri-
bulationi-
bus.

Iob. 6. b
2. Cor. 12. c
Deut. 33. c

tur, & maxime vsu sæpe talia sustinendi. Vix enim aliquid in hac vita tam asperum est, quod vsu & studio patientiæ non fiat leuius ad portandum. Iuxta illud: Quod male fers, assuesce & feres. In isto gradu nec perturbatur homo aduersis nec gaudet: sed sustinet & tacet. Tertius gradus patientiæ est, gaudere in tribulationibus: & gloriari cum adsunt, & desiderare cum desunt, sicut famosus & nobilis tyro gloriatur cum debet tyrocinium contra alium nobilem exercere. Iob: Quis der, vt veniat petitio mea &c. Et hæc mihi sit consolatio, vt affligens me dolore, non parcat. Ad Cor. Placeo mihi in infirmitatibus meis, in contumeliis & necessitatibus, in angustiis, in persecutionibus pro Christo. Deuteron. Immolabunt victimas iustitiæ, qui inundationem maris quasi lac sugent; qui excrecente amaritudine cuiuslibet aduersitatis quasi lacte consolationis hilarescunt. Et hi victimas iustitiæ immolant: quia secundum beatum Gregorium, maioris est meriti aduersa patienter tolerare, quam bonis operibus insudare. Qui ergo ex desiderio placendi Deo, sibi aduersa aliquando infert castigando corpus, & mentem mœrore & contritione afficiendo; cur non etiam libenter sufferat, cum ab alio infertur ei occasio patiendi, vnde vel corpus affligitur, vel animus humiliatur, cum maioris sit meriti hæc pati æquanimitè ab alio quam à semetipso? Et qui semetipsum vilem & reprehensibilem indicat, cur non patienter accipit, quando alius idem sibi infert, quod de seipso sentit? cum nullius iudicium tam timendum sit post Dei, sicut sui ipsius. Consciëntia enim cuiuslibet grauior in iudicio, quam omnium aliorum erit præter Deum. Hic apparet quod rara virtus perfecta. Vera enim humilitas sic gaudet ab alio humiliari, sicut à se, & vera patientia ita libenter sustinet aduersa ab aliis illata, sicut à se procurata, quantum spectat ad se.

CAPVT XXXVIII.

De obedientia.

ET quia obedientia ex charitate, & humilitate & patientia nascitur, de ea aliquid ad ædificationem aliorum breuiter videamus: quia in omni religione summe utilis & necessaria est. Obedientia igitur est propriæ voluntatis subiectio arbitrio superioris ad licita & honesta. Obediendum est autem soli Deo propter se, cuius serui sumus proprii; vel creaturæ rationali vice Dei, Angelo vel homini, in his quæ Deus à nobis requirit, & quæ ad Deum ducunt.

CAPVT XXXIX.

Cur sit obediendum aliis.

Ratio obedientiæ triplex est. Vna quia omnis creatura ita est ordinata à Deo, quod licet ipse Deus omnibus & singulis ita præsit, vt ab ipso solo accipiat, quod sunt & habent & possunt; tamen propinquiora sibi non loco, sed similitudine, plenius accipiunt ab ipso, quod inferioribus & sibi propinquantibus influant; & illa iterum suis inferioribus vsque ad infimum: vt inferiora superioribus subdita sint, & superiora inferioribus præsent, & ea regant; vt summa mediis, & media præsent imis. Sic Angeli superiores inferioribus præsent; & cœlestia terrenis; & irrationabilibus rationalia. Genes. Faciamus hominem, &c. & præsit piscibus maris & volatilibus cœli, & bestiis terræ. Ad Roman. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Substantia enim diuina ita eleuata & segregata est ab omni creato, quod inferiora immediate motum eius sustinere vel suscipere non possunt, nisi mediantibus superioribus, cum ipse immotus in se omnia ineffabiliter moueat & gubernet: ita vt nihil sit omnibus eo præsentius, & nihil incomprehensibilius.

Secunda ratio est, quod cum nondum sit omnibus datum esse docibiles Dei, ne ignari errent à via Dei, qua

A necesse est eos peruenire ad gloriam cœlestem, expedit vt sequantur ducatum Doctorum suorum: sicut cæcus dat manum ductori ne cadat, vel impingat, vel erret.

Tertia ratio est, vt homo qui sub Deo esse noluit peccando, & ita superbiendo gratiam Dei perdidit, satisfaciatur ei, subiiciendo se homini propter Deum: & ita per humilitatis meritum, gratiam Dei recuperet quam amisit. Quanto maior autem & purior fuerit humiliatio & promptior, tanto plenior erit gratiæ recuperatio, & gloriæ remuneratio. Magnitudo humiliationis attenditur in difficultate iniuncti operis; puritas in simplicitate intentionis: promptitudo in alacritate executionis.

CAPVT XL.

De triplici obedientia.

EST autem triplex obedientia, scilicet necessitatis, cupiditatis & charitatis. Necessitate obedit, qui cogitur inuitus; & libenter esset liber, si posset, vel auderet: vt asinus, & serui maleuoli & similes. Cupiditate obedit, qui mercede terrena, vel pro commodo corporis vel consolatione exteriori libenter facit, quod iniungitur: vt canis, & accipiter, & mercenarij, & similes illis. Quanto autem obedientia plus habet de temporali commodo vel solatio, tanto minus habet de merito coram Deo. Merces primi est euasio pœnæ, quam timet incurrere, si non obediat. Merces secundi, est spes adipiscendi quod desiderat obediendo obtinere; vt munus vel solatium temporale. Obedientia charitatis est, quando ex charitate Dei, & propter Deum, & propter diuinam remunerationem obeditur, largè sumpto nomine charitatis, quo tam timor pœnæ quam desiderium præmij, quam affectus amoris Dei includitur, primum est incipientium, secundum proficientium, tertium perfectorum. Item alia est distinctio obedientiæ. Alia est generalis, alia generalior, alia generalissima. Item alia specialis, alia specialior, alia specialissima. Generalis est illa, qua omnes fideles in Ecclesia generaliter obligantur obedire suis prælati, Papæ, Episcopis, & Plebanis, in his quæ canones præcipiunt, & iura pro omnibus promulgata. Generalior est, qua omnis creatura ratione vtens, tenetur voluntatem propriam voluntati sui conditoris conformare ex arbitrij libertate: vt Angelus & homo. Generalissima est, qua omnis creatura obedit suo Creatori; siue naturali motu insitæ conditionis, vt irrationabilia: siue impulsu potestatis præsidetis, vt dæmones & maleuolæ mentes, quæ etsi quandoque volunt, quod Deus non vult, non tamen possunt, nisi quod Deus vult. Specialis est illa, qua clerici specialiter tenentur ad obedientiam suorum Prælatorum, in his quæ ad officium eorum spectant, & ad ordinem clericalem: vt continenter viuere, & debitam consuetudinem deferre, & similia in sacris canonibus pro eis statuta. Specialior est illa, qua propria voluntate obligat se aliquis certæ personæ vel religioni, ad obseruantiam limitatam pro arbitrio vouentis determinatam: vt, Promitto tibi obedientiam in istis, & non in aliis; vel tanto tempore, & non ultra; vel tali conditione & non aliter; vel in his quæ regula illa iubet, & non amplius. Specialissima obedientia est illa, qua sine exceptione promittit, quis obedientiam ad omnia, quæ non sunt contra animam suam & regulam talem: vbi tam ad ea quæ sunt regulæ, quam ad alia quæ iubentur, se obligat bona quæ conueniunt rationi, & liberi arbitrij subsunt potestati: cum ad irrationabilia vel impossibilia nemo debeat cogi sicut ad illicita nemo debet obedire.

CAPVT XLI.

De triplici gradu obedientia.

Profectus vel gradus obedientiæ, quantum ad illa, in quibus obediendum est, colligi possunt ex

prædictis,

Obedien-
tia quid.

Alij alijs
cur debeant
subiici.

Gen. 1. c

Rom. 13. a

Primus gra-
dus est obe-
dire potestate
formidine.

Simile.

Secundus
gradus obe-
dire spe præ-
mii.

Tertius gra-
dus obedire
amore Dei
Phil. 2. b
Obsequia.

prædictis, id est, obedire ad præcepta, & obedire ad omnia bona & possibilia. Quantum vero ad mentem vel affectum obedientis, breuiter videamus, qui sunt obedientie profectus. Quanto autem qui altius in obedientie virtute profecerit, tanto ei Deus erit exorabilior, & omnis creatura ad obediendum homini ordinata subiectior & obsequiosior. Infimus obedientie gradus est, ex timore supplicij obedire: sicut illi qui tantum obediunt superioribus suis in his quæ præceptorie iusserint: ad alia vero tepidi sunt & negligentes, nisi in quantum communis consuetudo cogit, vel pudor humanus impellit, vel timor temporalis castigationis. Sufficit his qui huiusmodi sunt, ut mortale peccatum per inobedientiam non incidant, nec damnationem incurrant: & hoc est valde periculosum in professis obedientiam regularem: quia priusquam discutiant, an teneantur facere, quod iubetur, forte mortalis inobedientie laqueum aliquando incidunt, sicut qui nimis appropinquit præcipitio subito, dum non caute circumspicit, in præceps labitur. Cum Deo autem disputare velle stultum est, quasi velle conuincere eum, ut non debeat iudicare, hoc esse peccatum mortale, quod nostra opinio non vult pro mortali habere. Sua æstimatio est regula iustitiae infallibilis, non nostra argutosa opinio, quam nostram conscientiam appellamus. Solis radius nunquam facit angulum, sed semper directe in opposita sibi feruere solet. Ita in nobis, siue ita videatur, siue aliter æstimemus, in professione obedientie non exprimimus hanc exceptionem, ut nolimus ad ea teneri, quando non adiungitur hoc verbum. Præcipio, vel, Per obedientiam hoc tibi dico. Unde bonus obediens tam studiose debet facere, quod iubetur simpliciter, cum constat Prælatus suum tam plene id velle, quam si apponeret, Præcipio, vel, Per obedientiam iubeo hoc vel illud. Secundus gradus obedientie est, pro spe præmii potius quam timore supplicij ad iniuncta voluntarie obedire. Iste non disputat, in quo teneatur vel non teneatur obedire: quia siue teneatur, siue non, confidit sibi esse meritorum, dummodo malum non sit quod iubetur, etiam si mala intentione Prælatus aliqua iuberet, quæ mala tamen non essent: scilicet pro odio illius, cui iniungeret, ut eum sic tribularet: vel pro commodo proprio magis quam pro obedientis profectu; non solum non nocet humiliter obediens, sed etiam duplex meritum ex hoc habet, scilicet obedientie & insuper patientie. Sicut inobedienti magis nocet bona intentio præcipientis Prælati & præcepti utilitas ex quibus duritia eius perpenditur, ita bono obediens magis ad profectum prouenit indisciplinati Prælati præcepti fulminatio, dummodo non fuerit contra Deum: ut si quis in ira pauperi pro lapide massam argenti in gremium iactaret, pauper non indignaretur pro ira iacentis, sed iucundaretur pro argento taliter acquisito. Tertius gradus est ex sola dilectione Dei, non tantum voluntarie, sed etiam cum gaudio obedire: non solum ad facilia, sed & ad difficilia & dura etiam usque ad mortem: sicut Christus factus pro nobis obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Pudeat Dei seruus, tali Domino sic pigre obedire pro regno cælesti, sicut est consuetudo quibusdam: cum secularium principum & nobilium serui pro incerto merito & pro patuissima mercede tot labores in bellis, tot pericula, tot penurias, tot etiam à dominis opprobria & verbera dura patienter sustineant, tot itinera longa in legationibus dominorum prompte subeant; nec procrastinant; nec segniter exequuntur mandatum; nec difficultatem viarum, vel pericula prædunt; nec pactum pro labore præmittunt, sed incerti de præmio in tenera spe omnia imperata perficiunt, gloriantes quod præ cæteris conseruis ad tale negotium sint electi. Vide quam seduli sunt circa dominos circumspicientes, in quibus eis seruire & placere possint: & cum non tam verbunt iussionis audierint, quam natum oculorum aduerterint, statim quasi præcipientes exiliunt, & aude auscultant quid eis placeat, & quid velint. Et licet seruorum Dei

A obedientia quantum ad affectum ex maiori feruore prodat; tamen quoad effectum ille videtur perfectior, qui ita promptus & constans esset ad omnia iussa implenda, sicut in seruis secularibus inuenitur. Sicut de sanctissimo Patre nostro Francisco legimus, & primis eius socijs, qui non solum ea quæ B. Pater eis verbo expressit, prompte adimplebant; sed etiam si aliquo indicio beneplacitum eius poterant cognoscere, studiosissime profecerunt, sicut ab ipso didicerant. S. Patre. Hac virtute Abraham obediuit; non tantum exire de terra sua, & peregrinus esse in aliena, sed etiam vnicum filium suum Isaac voluit immolare. Pro hac Prophetæ & Apostoli, & alij Sancti exposuerunt se omnibus laboribus, periculis, persecutionibus, & tandem morti pro Christo, de quibus Dominus specialiter dicit: Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Semetipsum abnegat, qui sui iuris esse recusat, & totum se alterius arbitrio subicit propter Christum: sicut Christus non venit facere voluntatem suam, sed Patris sui.

CAPUT XLII.

De paupertate.

Contemptus diuitiarum opponitur auaritie retum temporalium. Hic quandoque & paupertas spiritus appellatur. Quidam autem sunt pauperes rebus, & non spiritu; sicut qui libenter essent diuites, sed non possunt, ut pauperes mundi. Quidam sunt pauperes spiritu, & non rebus; veluti qui diuitias non pro ipsarum amore possident, sed pro amore Dei, ut cultum Dei per eas amplificent, & defendant pauperes, vel pro amore Christi, ut proximis inde subueniant: sicut Abraham, David, Iob, Loth, & Iosias, & consimiles, vel pro obedientia principatus, vel dignitates suscipiunt; ut B. Gregorius Papa, & alij sancti Episcopi, qui pauperes esse elegerant, sed iussu diuino aliter factum est, ut principes terræ constituerentur, & dispensatores rerum Ecclesiasticarum præ alijs: sed in se paupertatis propositum non abicientes, tanto laudabiliores paupertatis sectatores, quanto etiam in diuitijs ab eius amore non sunt separati. Quidam vero sunt pauperes spiritu & rebus; qui nec habent diuitias, nec habere volunt, et si possent commode sine peccato. Hi tanto feliciores sunt, quanto à laqueo cupiditatis elongati. Horum sunt duo genera. Primi, qui non habentes diuitias, fecerunt de necessitate virtutem, nolentes etiam eas habere, si possent. Secundi, qui potuerunt habere diuitias, vel habuerunt, & abiecerunt eas, & recusant habere propter Deum.

CAPUT XLIII.

De duplici contemptu diuitiarum.

Contemptus autem diuitiarum duplex est, cum aut liberaliter effunduntur in pauperes per opera misericordie, & ad cultum Dei largiter expenduntur: sicut sancti reges & alij diuites fecerunt, turbas pauperum hominum alentes, & monasteria, & Ecclesias ædificantes. Aut cum penitus despiciuntur diuitie; sicut Sancti fecerunt, in mendicitate & inopia rerum viuentes: ut S. Pater Franciscus, & S. Dominicus, & alij Christi sectatores, Euangelicæ perfectionis æmulatores. Iuxta illud: Si vis perfectus, esse vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus.

CAPUT XLIV.

De quatuor causis quare contemptus diuitiarum censuitur

Quatuor autem de causis censuitur diuitiarum contemptus. Prima, quia earum amor retrahit ab amore Dei, & patriæ cælestis, iuxta ipsius veritatis testi-

Gen. 12. 1

Mat. 16. 1

Ioan. 4. 6

Pauperum
varia ge-
nera.

Ioan. Diacon.
in vita Greg.
li. 1 c. 39. Vi-
de Prosp. de
vita con-
temp. 26.

Mat. 19. 6

Diuitie ab-
strahunt à
Dei amore.
Mat. 6. c

1. Tim. 6. b

Diuitiæ perfecti-
onem præpediunt.Diuitiarum
contemptus
meriti est
magni.
Mat. 5. aNota.
Diuitiæ na-
tura pretio-
se non sunt.

monium: Nemo potest Deo seruire & mammonæ, id est, diuitiis. Sicut enim de profundo terræ tolluntur, ita suo pondere ad infima terræ suos detrahunt amatores, hoc est, in profundum inferni. Vnde ait Apostolus ad Timotheum: Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationes & laqueos diaboli, qui mergunt homines in interitum. Secunda causa est, quia retardant hominem à profectu virtutum. Sicut enim oneratus non potest velociter currere: sic mundanis curis pressus non potest in spiritu expedite proficere. Si vis ergo festinare ad patriam, si vis non teneri laqueo venantium, si vis non comprehendi in via & in captiuitatem, vnde euaseras, non reduci, proiice auaritiam, & extrahe pedem de viscosa cupiditate terrenorum. Ideo Iudæi tardi erant ad reditum in Hierusalem de Babylone: quia filios, & uxores, & possessiones iam acquisierant in Babylone: sic & religiosi tardius desiderant cælestia, cum in terrenis cœperint dilatarī. Tertia causa ratione meriti amplioris: quia quanto minus tibi de terrenis indulges, tanto amplius recompensabitur tibi de cælestibus in gloria sempiterna. Beati enim pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum; non portio aliqua, sed tota gloria regni. Vnde filius Dei dans nobis exemplum perfectionis, nihil possessionis voluit habere in terra: non agros, non domum, vel redditus aliquos, præter solum vestitum quem etiam ante crucem permisit sibi auferri; vt doceret nos quod omnia relinquere non tantum consistit in non habere volendo, sed sponte omnia pauperibus tribuendo, & etiam patienter amittendo, si habita violentur; quod plerumque maioris est meriti, quam pauperibus tribuisse: quia rarior virtus est illa tam mala æquanimiter perpeti quam sponte operari bona. Cum ergo boni viri ob hoc solam vel maxime substantiam terrenam habere debeant, vt inde beneficient, & ad meritum gloriæ æternæ expendant; quia aliter boni non essent, si terrena non pia intentione quærerent, & creaturam non propter Creatorem diligerent: debent eadem ratione non minus gaudere, cum ipsam substantiam quocumque casu amittunt, quam si eam in vltimos usus expendissent; eo quod eundem fructum cœlestis meriti tam impatienter tolerata amissione, quam & in pia dispensatione consequi nō dubitant: sicut mercator illas merces æqualiter diligit, de quibus æquale lucrum sibi prouenire confidit. Diuitias autem quærere, vt in malos usus expendantur; scilicet in vanitates, in voluptates carnis, & concupiscentias oculorum, impium est: quia per beneficiū Creatoris largitori eorum, scilicet Deo despectus & contumeliæ irrogatur, sed ad hoc quærere eas tantum, vt cumulatæ seruentur, stultum est: quia tantum valet congeries lapidum, sicut argenti, vel auri, si nulli vsui expendatur. Quarta causa, quia temporalis substantia contemptibilis est multis considerationibus. Ex sui natura, cum terra sit ignobilius elementum inter omnia. Item quia non multum est necessaria. Modicus enim victus, & vestitus, & tectum sufficit homini pro necessitate ad viuendum, quod superest, superfluum est. Item multis est nociua, & damnationis æternæ occasio. Item multorum patet inuidiæ, qui libenter eam auferrent habenti per multas artes. Item multo labore & sollicitudine acquiritur & seruatur, etiam cum periculo vitæ. Item non satiat appetitum habentis, sed quo plus habetur, eo inquietius sititur. Item quia tam bonis, quam malis datur: & ideo non sunt feliciores, qui ea abundant; imo frequentius infeliciores: quia eis est occasio multorum malorum. Item quia diu cum homine non perseverat. Nam si aliter non adimitur, mors separat nos ab ea, & nihil potest homo post mortem secum deferre ex ipsa, nisi quod meruit hic per ipsam. Sapiens ergo debet parui pendere, quod vile est, & non multum laborare pro eo, quod parum est utile, & fugere quod perniciosum est, & liberaliter spargere, quod conseruatum perit, & distributum fructificat, si in pauperes erogetur.

Primus autem gradus in contemptu diuitiarum est, nihil habere velle iniusti lucri, nec per se acquisitionem, nec ab alijs datum vel relictum, & reddere omnibus debita pro posse, & de iuste habitis elemosynam facere, & non abuti propria facultate ad peccatum superbiam, lasciuia, gula, & aliorum vitiorum. Tribus autem modis aliquis videtur iniusta bona habere: cum aut ipse male acquisiuit quocumque modo, aut ab alio datum, vel venditum, vel relictum aliquid est ei ab illo, qui ius in eo non habuit; aut cum nocuit alteri in rebus suis iniuste, etiam si nihil de illis habuit. In quantum enim teneor alteri restituere, in tantum mea non sunt mea, sed illius cui teneor. Vnde qui plus tenetur certis personis quam habeat, si dat alicui gratis de bonis suis, vnde scitur impotens fieri ad reddendum, qui accipit scienter, debet pro eo tantum soluere, quantum accepit: cum ille sua non dederit, sed quæ sunt aliorum. Secundus gradus est, nihil velle superfluum habere, sed necessariis esse contentum in victu & vestitu, hospitio, utensilibus, & obsequentium famulatu: reliqua habita pauperibus erogare, vel oblata non recipere, nec acquirere supra necessitatē. Lucas: Quod superest, date elemosynam; & ecce omnia munda sunt vobis. Sic monachi in Aegypto, & alij eorum similes de labore proprio victum & vestitum habentes, reliqua pauperibus distribuiebant. Apostolus: Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus. Sed ne nimis latos faciamus terminos sufficientiæ, sciendum est quod duplex est sufficientia, indigentia & concupiscentia. Sufficientia indigentia sufficit sustentare naturam, vt possit ad seruiendū Deo perdurare, & hanc sufficientiam natura docet; sicut videmus in irrationalibus animalibus, immo & in plantis quæ contenta sunt naturali alimento, & amplius non requirunt. Sufficientia concupiscentiæ excedit mensuram, limites non habet nisi impossibilitatis, hoc solum relinquit, quod non sperat adipisci. Diues avarus in Euangelio cum vberibus fructibus agri se vidisset ditatum, non dixit, diues sum & abundo, plus non cupio, quia non capio, sed cogitauit horrea vetera destruere, & maiora facere. Prima horrea sunt iustæ necessitatis; hæc parua sunt & paruis implentur: sed hæc avarus destruit, & maiora facit, scilicet horrea concupiscentiæ & superfluitatis; quæ nunquam replentur: quia semper cum plura habere cœperit, etiam ampliora facere disponit; ad quæ non sufficiunt iam habita, nisi adiciat adhuc plura, sic procedit in infinitum. Cor avari est quasi fouea sine fundo; quæ quo plus recipit, plus deglutit, vt nunquam videatur impleta. Avarus non impletur pecunia Ecclesiastes. Tertius gradus est, nihil velle possidere in hoc mundo, & in omnibus necessitatibus multiplicem pari penuriam propter Deum. Hoc est efficacissimum contra auaritiam remedium; quæ sicut ignis insaturabilis nunquam dicit sufficit, non extinguitur melius, nisi cum materia temporalis substantiæ penitus subtrahitur. Hoc remedium Christus docuit verus animarum medicus, qui in omnibus illam viam tenuit, quæ est aptissima ad doctrinam virtutum, & curationem vitiorum. Diuitiæ enim & honores sæculi, & voluptates carnis sunt præcipua sanctitatis impedimenta, quæ magister virtutum & Dominus docuit viuendo declinare suos discipulos in exemplum. Matthæus: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni, sequere me. Hæc est quam Apostolus notat, altissima paupertas, primorum Sanctorum in Ecclesia, qui omnia reliquerunt propter Deum. Huic multæ virtutes & plurima dona gratiarum annexa sunt, quæ tamen à paucis capiuntur: eo quod licet multi sint, qui quasi nihil habeant in mundo, tamen admodum rari sunt in religione, qui non plus habere cupiant, vel pro se, vel pro alijs.

Primus gradus, nil iniuste possidere.

Secundus gradus, nihil habere superflui.

Luc. 11. f
Hier. 10. 1.
epist. 22. ad
Eustach. de
custod. vir-
ginitatis.
1. Tim. 6. a

Luc. 12. 6

Eccles. 5. c
Tertius gradus est nihil velle possidere, & penuriam pari propter Deum.

Mat. 19. c

2. Cor. 8. a

Mat. 19. d

Omne

Omne quod est melius, est etiam rarius in hoc mundo. A
Qui propter se sollicitus est in temporalibus, relinquitur suæ provisioni: similiter qui habet alios prouiso- res, relinquitur illis. Qui vero omnem sollicitudinem suam in Deum iactat & omne cogitatum, habet ipsum Do- minum in prouisorem. Matthæus: Primum querite reg- num Dei & iustitiam eius: & hæc omnia, scilicet tem- poralia necessaria, adicientur vobis. Qui enim ex gra- tia vult donare cælestia, cur etiam temporalia & parua ab eo non speremus? Aut ergo dabit nobis necessaria in quantum expedit nobis: aut vires corporis ad susti- nendum penurias: aut spirituales dulcedinem melio- rem carnali, & insuper præmium cæleste.

CAPVT XLVI.

De sobrietate.

Sobrietates est virtus qua corporis alimenta cum mo- deramine admittuntur, in cibo & potu & somno. Sumitur etiam generaliter pro moderamine ab omni superfluitate & intemperantia mentis & corporis. Vnde dicitur: Sobria mens & sobrius sensus. Sed prout accipitur pro restrictione alimentorum, illa est quæ dicitur parsimonia, vel abstinentia: & opponitur vicio gulæ, vel gastrimargiæ, quæ est ventris ingluuies. Est autem alia sobrietas medicinz, alia auaritiæ, alia hypocrisis, alia paupertatis, alia religiositatis. Medicinalis, sit propter sanitatem corporis conseruandam, vel recuperan- dam. Auaritiæ, ad parcendum expensis. Hypocrisis, pro laude humana. Paupertatis, pro necessitate penuriæ. Re- ligiositatis, pro virtute obtinenda, pro vitijs calcandis, pro pœnitentia agenda, pro ædificatione proximorum, pro gloria promerenda, pro acuendo intellectu & sapi- entia acquirenda. Nam sicut fenestra obstructa limo ob- tenebratur, sic intellectus cibo obrutus obscuratur, sicut sæpe experimur. Sobrietas autem, sicut omnis virtus, tunc solum coram Deo est meritoria, cum Deus est cau- sa prima & forma, id est, si propter Deum principaliter fiat & secundum Deum. Sicut enim Deus mundum gu- bernat, nec plus, nec minus adhibens diligentiam quam iustum est, omnem diligentiam suam (vt ita loquamur) circa cælestia impendens: ita homo, cui minor mundus regendus commissus est, hoc est corpus proprium, sic debet ei providere prudenter, vt nec de necessaria pro- uisione aliquid ei desit pro posse, nec aliquid superflui impendatur, vt non deficiat ante tempus ex penuria vel labore, nec lasciuiat ex abundantia, vel quiete. Tota au- tem intentio debet esse circa optimum occupata, circa profectum animæ, in Dei notitia & amore, & in his quæ ad hunc profectum promouent & conducunt: quia non propter corpus creata est anima, sed corpus propter animam, vt illi seruiat & cooperetur ad profe- ctum præfatum. Anima verò propter Deum creata est, vt ei inhæreat, & inhærendo suauitate eius fruatur, & fruendo beata sit: Solius enim Dei est eam destruere & occidere, cuius etiam creare & viuificare est: ideo nisi eius iussu, vel permissu nihil licet nobis destruere eo- rum quæ ipse fecit. Irrationales creaturas permittit nos occidere, sed non irrationabiliter. Rationales vero pro- hibet occidi, id est, homines, nisi secundum leges ab ip- so promulgatas. Vnde iudices secundum leges diui- nas iudicantes, non sua, sed Dei auctoritate malefacto- res occidunt: quia ipse præcepit: Qui hoc vel hoc fece- rit, tali pœna puniatur. Sicut autem non licet cui- quam alterum occidere: sic nec semetipsum: cum nemo plus alterum teneatur diligere, quam semetipsum. Se- metipsum autem occidit qui indiscrete se per abstin- entiam & per alios labores debilitans, ante cogitur defi- cere quam requirit ordo naturæ: licet aliquos deuotio- nis fœmor, vel pura simplicitas excuset. Ad Romanos: Rationabile sit obsequium vestrum.

CAPVT XLVII.

In quibus consistit sobrietas.

Sobrietas in tribus consistit: in qualitate, in quanti- tate, & modo. In qualitate, vt non delicata & pretiosa, aut sumptuosa requiratur, sed simplicia, quibus valeat sustentari natura, & gula non irritari, & quæ de fa- cili possunt haberi. In quantitate, vt non nimis & sæpius quam decet, sed temperate: vt sit refectio corpori, non onus. Infirmi sunt liberi ab vtraque lege. In modo, vt non importune requiratur, nec impetuose & indiscipli- nate, & inordinate sumatur: sed modeste, mature, & reli- giose: sicut in priori formula nouitiorum tractatum fuit. Sic enim sapit suauius, sumitur iucundius, reficit salubrius, minus grauat stomachum, & facilius digeri- tur, & minus peccatur, & est honestius & religiosius. Valet autem sobrietas ad illa quæ supra dicta sunt. Va- let etiam ad satisfactionem pro peccatis: vt sicut corpo- ris voluptate peccamus, ita & eius castigatione emen- demur. Item ad carnis lasciuia reprimendam: vt quæ impinguata insolens & inobediens facta est, macerata discat spiritui obedire. Ad Corinthios: Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo. Item ad corporis sani- tatem: quia noxios humores desiccatur, quos crapula & quies superflua generare consuevit. Item ad sollicitudi- nes mundanas abscondendas: quia qui modicis conten- tus est, modica habet providere. Item ad multarum vir- tutum habilitationem. Sobrius enim agilius est ad bo- num, castior est, minus habet inuidendi materiam, magis cautus in lingua, promptior ad deuotionem, & po- rior in affectu ad sapientiam acquirendam, sensum magis vigilem facit & subtilem, & memoriam hominis te- nacem. Item ad aliorum ædificationem: quia qui exte- riora nostra ordinata vident & temperata, coniciunt quid de interioribus æstiment, quæ non vident. Minus etiam sumus eis graues ad recipiendum nos in mensa, videntes quod modicis contenti sumus, & quod facile possunt nobis satisfacere: minus etiam alijs mendicis nociui sumus: quia quo plura ab hominibus petimus, eo minus alijs mendicis dandum relinquimus. Et hoc vere est quoddam genus rapinæ, quod à paucis aduer- titur, cum aliquis ultra necessitatem veram mendicat, vnde alter magis indigens patitur detrimentum, quia postea superueniens non inuenit, quod iste præueniens præcipuit. Item valet ad meritum gloriæ, tam pro seipsa quam pro virtutibus sibi connexis: quia quo magis hic nobis de voluptate subtrahimus, eo magis & hic spiri- tualibus, & illic cælestibus delicijs abundabimus.

CAPVT XLVIII.

De triplici gradu sobrietatis.

Primus gradus sobrietatis esse potest, à crapula & ebrietate cauere, & debita tempora & horas in com- edendo seruare: ne ieiunia statuta leuiter frangantur, vel tempore incongruo epulis & potibus temere inseruiatur: & ne magis ad luxuriam quam ad naturæ refectio- nem edendo, vel bibendo studeatur Ecclesiastes: Vt ter- ræ cuius rex puer est: & cuius principes mane comedunt. Pecus quod solum ventri seruire nouit, seruat in edendo, vel bibendo modum naturæ conuenientem: sic & homo debet qui regitur ratione: alioquin melius esset ei care- re ratione, quam non regi ab ea, quia non peccaret ca- rens ratione. Secundus gradus esse potest, etiam à qui- busdam licitis abstinere, vt à carne, vino, lacte, piscibus, vel pulmentis, sed a superiori victu contentum esse, scilicet pane rudi, & pulmento non condito: vel sæpe ieiunare, & à delectabilibus abstinere, & quæ magis appetu- tur: vt religiosi & deuoti solent & pœnitentes. Ad Ro- manos. Bonum est non comedere carnem, & non bibere vinum, &c. sicut Nazarei, & filij Rechab. Daniel:

Sobrietatis
grandis
utilitas.

1. Cor. 9. d

Gradus
primus.

Eccle. 10. c

Gradus
secundus.Ro. 14. d
Num. 6. a
Her. 35. a
Dan. 10. a

Gradus
tertius.

Rom. 13. d

Caro & vinum non introierunt in os meum. Tertius A gradus est, sic domuisse gulam, & sic docuisse palatum, ut homo solis, sit contentus illis, quæ extremæ sufficiant necessitati, in qualitate & quantitate cibi & potus: ut quo simplicior est victus, eo magis diligat; & si delicata, aliquando sumere oporteat, non delectationem in eis, sed solam necessariam refectionem requirat. Ad Romanos: Carnis curam ne feceritis in desideriis.

CAPVT XLIX.

Alia distinctio graduum abstinentiæ, vel sobrietatis.

Gradus
primus.

Possent & alia distinctio dari de profectibus abstinentiæ vel sobrietatis. Primus videlicet gradus, patienter carere cum non potest haberi cibus, vel potus delectabilis, non contristari, cum non habentur interdum desiderata: sicut quidam si quando non habent quæ in mensa desiderant, contristantur, indignantur, murmurant, verecundiam abiciunt, & non cogitant professionem suam, & quod aliquando diuites sæculi non habent omnia quæ cupiunt, quanto magis pauperes & mendici! Secundus gradus abstinentiæ, est velle carere pro Deo etiam illis quæ possent haberi, amore, sobrietatis, & paupertatis, & boni exempli. Sic boni & fideles serui Dei sepe ditiores hospites prætereunt, & apud pauperes hospitantur: & lautiora fercula prohibent sibi dari contenti simplicibus & paucis, amore Dei & pro ædificatione aliorum. Ad Corinthios: Omnia mihi licent, sed non omnia ædificant. Nam licet secundum Evangelium liceat comedere quæ apponuntur, tamen magis ædificat si lauta & multa nobis apponi non permittamus: quia sicut recipientes decet liberalis hospitalitas, ita non decet religiosa frugalitas: quam etiam nos fortius conuenit defendere, quam illos suam secularem ostendere honestatem, qua volunt nos abunde procurare. Quamuis autem illa vice videntur contristari, quod non permittimus eos suæ deuotioni satisfacere multa ministrando: tamen apud se de nostra temperantia ædificantur, & alio tempore recipiunt nos hilarius, quo minus sumus eis onerosi, & ubi modo paucos receptores habemus, ibi nunc plurimos haberemus, cum intelligerent quod nos pauperes pascere commode valerent. Tertius abstinentiæ gradus est, posse sine difficultate abstinere ab habitis delectabilibus: vel tantum inde sumere puram necessitatē: & hoc non amore delectationis, sed recreationis. Et quamuis quo ad paupertatē maior virtus sit, non habere quod cupias: tamen quoad fortitudinem abstinentiæ maius est, posse appetitum retrahere ab usu & delectatione præsentis voluptatis, quam absentia non desiderare. Securius autem est fugere delectationes carnales, quia sæpe victi sunt in certamine qui nimis voluerunt esse securi. Et qui ex presumptione victoriam sibi sponponderant, victi & confusi didicerunt: quod stultum est se committere periculis præliorum, ubi possunt opportune vitari. Facilius in littore non submergeris, quam in gurgite aquarum.

CAPVT L.

Quod virtus tenet medium vitiorum.

Sciendum tamen est quod virtus tenet medium vitiorum: & in utroque latere, tam à dextris, quam à sinistris, vitiis est oblecta: ita ut si modice à discretionis tramite deuauerit, iam virtus non sit. Verbi gratia: Parsimonia, vel abstinentia si metas suas excedit in superfluitate alimenti, declinat in vitium gulæ. Si nimis modicum admittat de necessario alimento, vitium indiscretionis incurrit, per quem vires corporis destruat, vigorem mentis extinguat, naturam debilitet, & bona quæ promereri potuit, negligat, & vitam citius perimat, vel sensum perdat: vel si vires recuperare debeat, tanta post-

modum studeat cura corpus suum reficere commodis & fomentis, quanta prius indiscrete eadem subtraxerat ei. Similiter contemptus diuitiarum si ultra quam iustum est, congreget temporalem substantiam, in auaritiæ vitium cadet. Si nihil temporale velit ad usum admittere, ex tali indiscretionem necabit naturam fame, frigore, & egritudine. Patientia si nimis declinat impatientiæ vitium, incidit in torporem, ut zelum iustitiæ perdat, & dissimulet tam in se, quam in alijs vitia crescere, quæ deberet persequi & vlcisci. Humilitas dum in se nimis timet extolli ex indiscreta abiectione sui, perdit confidentiam salutis, vel profectus spiritualis. Charitas proximi si indiscrete teneatur, facit proximo fauere, vel cooperari in detrimentum salutis propriæ vel illius: ut qui periurat amore proximi, & alijs multis modis. Castitatis amor aliquos membra virilia sibi amputare fecit, & dum voluerunt tentationis ardorem temperare, se periculo propriæ interfecutionis exposuerunt. Agilitas boni operis quandoque sic fugat pigritiam, ut quietem deuotionis extinguat. Spiritualis lætitia sic accediam, vel tristitiam declinat, ut quandoque in dissolutionem incidat & vanam lætitiā. Taciturnitas verba oriosa declinans, quandoque vitia & necessaria retinet in detrimentum proximi & sui. Obedientia si indiscreta sit, ita fugit propriæ voluntatis vitium ut obediat superiori etiam ad peccatum: cum tamen obedire magis Deo oporteat, prohibenti omne peccatum. Et sic de alijs virtutibus sentiendum.

CAPVT LI.

Quod vitia se esse virtutes mentiuntur.

ET quia virtus tam nobilis & venerabilis omnibus & præ omnibus est, quod etiam vitiosi eam super omnia venerantur: ideo & vitia quandoque se virtutes esse mentiantur, & velamen virtutis assumunt: ut aut securius dissimulentur, & non arguantur: aut etiam laudem virtutis assequantur. Vnde videmus ea quandoque etiā à quibusdam religiosis & studiose exerceri, & ex auctoritate quasi pro virtute defendi: ita ut vera virtus eis in alijs quandoque displiceat, & eam pro vitio despiciant, & impugnent, & interpretentur esse vitium quod virtus pura est, & contrario virtutem asserant quod est vere vitium, sed virtutis colore velatum. Verbi gratia: Paupertas Spiritus, id est, voluntaria pro Christo paupertas, magna & vera virtus est, quam multi religiosi profitentur: & tamen videmus plures sub prætextu necessitatis, pietatis, & honestatis diuitias desiderare in pecunia, in prædiis, in ædificijs, & vestitu & victu, & libris, & alijs quæ veræ diuitiæ reputantur: ita ut satiari nequeant quia etiam si quod cupiunt haberent, si quis plus offerret, acciperent plus usque ad magnam quantitatem, quia non diceret sufficit, nolumus plus habere. Contra parce viuere & paucis esse contentum, tenacitas & auaritia appellatur, quasi non audeant uti his quæ habent. Silentium tristitia appellatur, maturitas amaritudo, zelus iustitiæ temerarium iudicium dicitur. Quies deuotionis, pigritia vocatur. Corporis castigatio, indiscretio censetur. Simplicitas stultitia creditur. Timor Dei, litigiosa conscientia æstimatur. Fugere publicum, singularitas vocatur. Cauere scandalum, hypocrisis iudicatur. Ecce quomodo virtus proscribitur, & peruerse vitium interpretatur. E conuerso autem plerumque dissolutio, socialis iucunditas putatur. Curiositas ad ficorum & librorum & aliorum, honestas habetur. Laxa conscientia, libertas deputatur. Corpus delicate fouere, discretio reputatur. Garrulitas, affabilitas dicitur. Inuidia fraterna, zelus iustitiæ dicitur. Duritia & inclemētia, rigor ordinis putatur. Auaritia acquirendi, promissio fidelis nuncupatur. Astutia, prudentia nominatur. Elatio, auctoritatis ostensio monstratur, zelus & contentio, ordinis defensio appellatur. Iactantia de bonis, ædificatio proximi vult videri. Detractio, detestatio vitij alterius vult putari. Conformitas vitiosa, vult credi fuga singularitatis: torpor

negligentiæ

negligentia vult humilitas videri: & pusillanimitas, altiora se non querere. Inquietudo euagandi & negotiandi, vult agilitas dici bene operandi. Prodigalitas, largitas vult videri. Et sic de aliis. Sciendum ita est, quod discretio Spiritus medium virtutis iter elegit, non declinans ad dexteram, vel ad sinistram, regia gradiens via, ne dicat bonum malum, vel malum bonum, ponendo lucem tenebras, & tenebras lucem, diuidens diem virtutis à nocte vitiorum: ne Angelum satanæ pro Angelo lucis recipiat, verum à falso distinguens, & quod bonum est tenens.

CAPVT LII.

De castitate.

Castitas est sobrietatis filia, & nutritur ab ea, sicut è contrario luxuria nutritur à ventris ingluvie. Membra enim genitalia sub ventre posita, ex eius redundantia in libidinem resoluuntur. Sic etiam è conuerso ventris exinanitio humorem luxuriæ arefacit: sicut cum fons obrutur, riuius ex eo profluens desiccatur. Vnde pro generali regula ab omnibus spiritalibus hætenus obseruatum est: Qui castus esse desiderat, studeat sobrietati: quia sine ea non diu castitas est secuta, & cum proficiente proficit, & cum decrecente decrecit: licet quidam sine ea modo sibi met aliud nescio qua præsumptione promittant: Omnis laus in fine canitur. Nec credo tot & tantos virtutum inquisitores, qui prædictam secuti sunt regulam, in sua æstimatione deceptos. Vnusquisque enim in sua arte sapiens est. Et studiosi virtutum sunt in earum exercitiis sapientes. Studiosi vero deliciarum & diuitiarum sæcularium, efficiuntur in earum prouisione prudentes. Lucas: Filij sæculi huius prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt. Castitas est virtus origine cælestis. Hanc ipsi Angeli sancti ab ipso Domino omnium virtutum fontali principio primitus didicerunt, & indeclinabiliter seruauerunt. Hanc summus & vnus magister noster, qui in cælis Angelorum magister est Christus Dominus noster de cælesti schola ad terras, publicè docendo attulit, & matrem suam gloriosam Virginem perfectam & primam post se huius disciplinæ magistratam, in cathedra virginalis munditiæ cæteris mirandam & imitandam præfecit.

CAPVT LIII.

De quatuor utilitatibus castitatis.

Castitas quatuor facit in præsentem. Corpus mundificat: sicut è contrario luxuria inquinat, ita vt si non esset alia merces castitatis, quam præsens munditia, nec aliud luxuriæ supplicium nisi eius scditas, castitatis honestas esset amplectenda, & turpitudine luxuriæ horrenda. Item mentem liberam facit & expeditam: quia nec pro vxoris prouisione: nec pro filiorum educatione sollicitum reddit: nec affectus dilectionis ad coniugem & ad filios ligat: nec Spiritus zelotypiæ castum exagitat: nec sollicitus est quomodo vxori placeat, vel qualiter hæredes diuites faciat: nec querit generos vel nurus, nec est seruus affinium suorum, soli sibi viuens, & pro se solo sollicitus est, in seipso quiescens. Multa sunt de quibus oportet coniugio ligatos esse sollicitos, ita quod illa carnis delectatio, nullo modo est eis tam iucunda, quam anxietas variarum curarum quas patiuntur onerosa: quas Apostolus tribulationem carnis appellat. Vnde idem Apostolus ad Corinthios: Volo vos sine sollicitudine esse, &c. Item conscientiam lætificat: quia gratum Deo præstat obsequium, qui carnis dulcedinem respuit, quam mundus pro magno concupiscit. Lætificat autem, quia Deo placet, Deū placat, & Deo proximare facit & Dei offensam cauet in delectatione carnali, & præmium cæleste meretur, &

A Deum auctorem munditiæ per castitatem imitando sequitur: cum sit gloria magna sequi Dominum, qui nos præcessit in munditia castitatis, virgo Virginis filius, virginum sponsus. Item tam hominibus quam Angelis amabilem facit & spectabilem. Hominibus, quia tam boni quam mali venerantur eam: Angelis, quia cum naturaliter omne animal diligat simile sibi, etiam Angeli casti, homines castos familiarius diligunt.

CAPVT LIV.

De his quæ valent ad acquisitionem castitatis.

Ad castitatis autem acquisitionem & profectum & obseruationem, valent ea quæ supra posita sunt de remediis luxuriæ, scilicet alienatio & separatio fœminarum à viris, & consortium conubernale castorum, quorum exemplo doceatur. Item deliciarum fuga, quæ nutriunt carnis illecebras, item exteriorum sensuum custodia, vt non videat, vel audiat, vel tangat vnde tentetur. Item otij deuotio quod est ianua omnium vitiorum, maxime carnalium. Item custodia interiorum cogitationum & affectionum cordis, per quas coluber primò caput venenatum ingerit. Item orationis frequentia, qua obtinetur auxilium à Deo contra omnes impugnationes,

CAPVT LV.

De diuisione castitatis.

Profectus vel gradus castitatis pluribus modis distinguuntur. Est enim castitas coniugalis, virginalis, & castitas virginalis. Est etiam castitas in actu, alia in affectu. Quidam sunt casti corpore, sed non mente: & quidam casti mente, licet corpore oporteat eos redere debitum coniugale.

CAPVT LVI.

De gradibus castitatis prout Religiosis competit.

Nunc de gradibus castitatis sicut Religiosis competit videamus. Primus gradus est continentia ab actu carnali, cum proposito sic manendi, & omnibus illicitis motibus consensum negandi. Iste gradus cum adhuc vicinus est terrenæ voluptati propter nouitatem conversionis, vapor tangit eum carnalis tentationis, quasi fœtor Sodomæ ardentis. Ne igitur quasi vxor Loth retrospiciens pereat, festinet ad montem, & sublimioris castitatis gradum labore attingere vt saluetur, ne pereat in scelere ciuitatis, in peccato luxuriæ, quo plurimi perierunt. Primus iste gradus est adhuc in labore pugnæ, & in incerto victoriæ, cum sola voluntas cum adiutorio gratiæ pugnat cōtra quatuor hostes, scilicet carnis pruritū, & affectionis appetitum mundi prouocamenta ad libidinem, & dæmonum suggestionem, & ita sunt quatuor contra duos. Confidat tamen voluntas bona, & inhæreat fideliter ei qui dicit: In mundo pressurā habebitis, sed confidite, ego vici mundum, qui etiam diabolū fortius alligauit, & spolia diripuit, & cito inimicos eius conuerteret ad pacē, & subiciet exactores suos, scilicet carnis, & libidinosum pruritum, & affectionis illecebrosū appetitum. Secundus gradus est, cum per macerationem carnis, & per alia spiritalia studia affectus mundatur, & caro ita spiritui subiugatur, vt rarius & minus tentetur: vt quamvis adhuc non plenè careat concupiscentiarum stimulis, quasi spinarum acutis, tēbus adhuc intra terminos habitationis eius latet, tamen ita depressus sit & imminutus, vt etiam facili labore sedetur eius commotio: & imperando magis quam reluctando insurgentem compescat, nisi fortè ex propria negligentia, vel desidia vires resumere, & grauius impugnare permittatur, sicut filiis Israël Dominus minatur, quando ex negligentia propria, hostes qui sibi à Domino sunt subiecti, noluerunt delere: ideo Dominus noluit eos à facie eorum delere, vt per quæ peccauerāt,

Lib. 1. c. 39.

Gradus primus. Actui carnali & motibus non consentire.

Gen. 19. c. Luc. 17. g

Ioan. 16. d. Mat. 11. b. Luc. 11. b

Gradus secundus. Maceratio- ne carnem spiritui subiugare.

Iudic. 2. a. Sap. 11. c

pet

Ipsa. 5. c

Vide S. Hier. in illud ad Tit. 1. oportet Episcop.

Sine Sobrietate nemo castus.

Luc. 6. a. Castitas virtus cælestis.

1. Cor. 7. f

Per hæc & punirentur: unde postea sapius ab eis gra- A
uiter tribulati sunt & subiugati. Si hostibus victorum
fideliter resisteremus, quando nos impugnare incipiunt:
non solum non vinceremur ab ipsis vlla vice: sed etiam
ita debilitarentur, quod postea rarius auderent nos im-
petere, & si impererent, facile vincerentur, donec peni-
tus deleberentur, quod vix auderent resurgere, sed tepide
reluctando damus eis vires & ausum sapius & acrius
nos deinceps impugnandi. Sciendum tamen, quod ad-
uersarius quando fortiter vincitur, aliquando diu expe-
ctat, quod de eodem vitio non impugnat, donec inte-
rim dissuescat homo pugnare: & tunc iterum subito
improvisus irruit, ut improvidos tanto securius pro-
sternat, quanto ad repugnandum inuenit imparatos.
Exemplum de illo qui super hostem irruit, quando
iam arma deposuit, & se ad quiescendum composuit, B
& adiutores suos post prælium dimisit: quia imminen-
tis pugne suspicionem non habuit. Machabæus: Sic
hostes ludæ bellum constituerunt in die sabbathi, po-
pulo in quiete & otio existente, & ita plurimos occi-
derunt. Semper ergo simus parati hostibus viriliter re-
sistere: quia ipsi non quiescunt nos impugnare, etiam si
videantur quiescere; quia hoc ipsum cessare ab impu-
gnatione, impugnare est: quia illud cessare non eorum
clementiæ est, vel lassitudinis: sed astutiæ & fraudis.
Unde Nehemiæ quarto dicitur: Nesciant hostes & ig-
norent, donec veniamus in medio eorum & interficiamus
eos. Inimicus cum in corde tractauerit dolos, si
submiserit vocem suam cessando à suggestionem, ne cre-
das ei: quoniam septem nequitie sunt in corde ipsius.
Qui operit odium fraudulentè, reuelabitur malitia C
eius, &c. Tertius gradus castitatis est, ita domitas ha-
bere carnis concupiscentias, quod vix rarissime & tenuis-
sime sentiantur: & ex affectu talem induisse casti-
tatis amorem, ut horreat & ita detestetur omnes carna-
les motus, quod quasi nauseam inde patiatur: nec possit
audire tractari de operibus carnis, nisi cum horrore &
execratione. Si quando vero pro utilitate aliorum, de
matrimonialibus casibus aliqui tractandum occurrit:
ita quietos motus carnis suæ sentiat, ac si de luto, vel la-
pidibus, aut similibus tractaretur. Et cum per soporem
somnia humorum redundantia naturaliter se resoluit,
ita quiete & insensibiliter profluant, ut nec turpium
phantasiarum imaginationibus illudatur, nec sensu
fœdæ delectationis titilletur. Ista est perfecta castitatis
descriptio, prout in hoc peccati corpore potest à raris D
& perfectissimis obineri. Ut autem stabiliter in hoc
gradu & continuè perseuerent, puto ad hoc privilegium
requiri singulare: eo quod supra naturalis possibilitatis
metas esse videatur, in carne viuere, & carnis vitia non
sentire. Frigidi tamen ex natura, vel ex debilitate cor-
poris, carnis motibus plerumque carere possunt: ut
patet in senibus & infirmis, qui carnis motibus plerum-
que carent: quia ex debilitate corporis & defectu na-
turæ multum frigidi sunt. Sed mentis castitas cum præ-
dicta carnis puritate, ex sola virtute cum Dei gratia
possidetur. Unde & Propheta hoc quasi prodigium
miratur cum dicit: Venite & videte opera Domini,
quæ posuit prodigia super terram, auferens bella ten-
tationum carnalium usque ad fines terræ, id est, ad ter-
minos motus. Sequitur ergo: Vacate & videte quoniam
ego sum Deus, exaltabor in gentibus, &c. Vacatio
notat quietem, visio intentionem: quia bellis victio-
rum sopitis, & hostibus subiugatis, mens iam valet in se
quiescere, & Deo intendere, & intelligere: quoniam
ipse est Deus, qui tam potenter potuit, & tam pie voluit
impetus tentationum & vitiorum opprimere. & pacem
quam per scripturas sæpe promittit hominibus bonæ
voluntatis, donare. Leuiticus: Dabo pacem in finibus
vestris: & dormietis, & non erit qui exterrearet, auferam
malas bestias, &c. Qui Deo vult intendere, necesse ha-
bet vacare, & se super se levare. Threni: Bonum est
præstolari cum silentio salutare Dei, &c. Sedebit soli-
tarius & tacebit: quia leuabit se super se. Psalmus:

Elongavi fugiens, & mansi in solitudine. Expectabam
eum qui saluum me fecit, &c. Vacandum est à concu-
piscenciis & à perturbationibus, & ab occupationibus
mundanis. Ista tria maxime impediunt vocationem
spiritualem, qui autem nihil concupiscit in mundo
pro se, vel pro charis suis, iam non habet unde turbetur:
quia nihil timet amittere commodi, honoris vel rerum.
Et si eximat se à factis alienis, ut nec curiosè discutiat,
nec temerè iudicet ea, nec occupetur cogitando ea &
tractando, potest se tanto liberius ad interiora transfer-
re intruendo, quanto ab exterioribus est magis expeditus.
Nam qui superioribus vult intendere, debet ab in-
ferioribus liber esse. Avis si habet pennas ligatas, vel
infectas, vel præcisas, non potest se in altum volando
subleuare. In spiritualibus illa sunt superiora quæ in-
teriora, quoad experientias spirituales.

CAPVT LVII.

Incipit processus septimus.

ET quia de voluntaris profectu supra tractatum est,
qui consistit in ordinata affectuum dispositione, in
qua attenditur actiue vitæ perfectio: consequenter ad
contemplatiue vitæ profectum appropinquare consi-
derationis passibus studeamus: eo quod volentibus in
spiritu proficere, istud non inutile videatur.

CAPVT LVIII.

De profectu vitæ contemplatiue.

IN contemplationis profectu primus status vitæ reli-
giose, scilicet processus sapientiæ consistit, habens in-
telligentiæ lumen, & suauitatis internæ saporem. Unde
sapietia, id est, sapida scientia. Dicitur est autem supra,
quod profectus siue perfectio spiritualis vitæ, in tribus
principaliter consistit: in rationis illuminatione, in vo-
luntatis rectitudine, in memoriæ iugi circa Deum oc-
cupatione. Memoria ut in Deū intendere iugiter assues-
cat, eique inhæreat, quinque vias terere & frequentare
addiscat, quæ sunt: lectio, collatio, meditatio de Deo,
oratio, & contemplatio. Lectio & collatio bonæ, sunt
quasi semina & materia meditationis. Unde qualia vis
tibi meditantis, vel oranti occurrere in cogitatione, talibus
colloquiis, lectionibus, aut negotiis prius occupare
stude memoriam: quia qualis liquor vasi infunditur, ta-
liter redolebit: & quales herbas in horto cordis tui plā-
taueris, talia semina germinabunt. Collatio spiritualis
instruit intellectum, affectum inflammat, memoriā bo-
næ & sanctæ cogitationis prole fecundat. Sicut è con-
uerso otiosa fabulatio tempus perdit infructuosè, affe-
ctum infrigidat, inutiles cogitationes cordis inserit, con-
scientiam rodit, profectum spiritualem impedit, penā
metetur. Lectio talis frequenter, de qua postea non sit
inutile in oratione cogitare quæ illuminet ad Dei noti-
tiam, accendat ad eius amorem, mores bonos instruat,
animer ad tolerandum aduersa, mundi contemptum in-
gerat, desiderium patriæ cælestis inferat, doceat discer-
nere inter vitia & virtutes, & vincere tentationes, &
alia vtilia ad salutem. Lectionem sæpe interrumpat
oratio, sicut & alias actiones: ut sæpe mens ad Deum
eleuetur, à quo omne bonum fluere necesse est.

CAPVT LIX.

De intentione.

INTENTIO nostra aliquando mouetur pro Deo, ali-
quando ad Deum, aliquando in Deum. Pro Deo mo-
uetur in actione, quam pro ipso specialiter facimus, licet
de ipso interim non cogitemus. Ad Deum mouetur in
lectione, & aliqua meditatione, quando de Deo est quod
tunc mente versamus, & quodammodo circa Deum: li-
cet in ipsum quasi ad secundam personam mentis intui-
tum non dirigamus. In Deū mouetur in oratione, quā-
do mens ipsum cogitat, & ipsum amplectitur, eique af-

Lib. 1. c. 4.
& seq.Memoria
quinque
modis
Deo inhæ-
rere do-
cet.Hier. ep.
18. ad
Marcell.
tom. 2.

fectu

2. Esd. 4. d

Pro. 26. d

Gradus ter-
tius. Carnis
illecebras
vix sentire,
sed prorsus
execrari.Castitas per-
fecta.

Psal. 45. b

Leu. 26. b

Thren. 3. c

Psal. 54. b

fectu deuotionis adhæret. Qui autem horum vtilius sit simpliciter, est sciendum quod illud quod magis vnit hominem cum Deo, scilicet oratio, cum tota beatitudo hominis sit in Deum transformari. Alia tamen, quo ad quid quandoque vtiliora sunt: vt cum propter obedientiam, vel charitatem proximi intermittitur oratio; & operibus pietatis insistitur, vel cum discitur in quo magis ad beneplacitum Deo seruiatur.

CAPVT LX.

De tribus modis orandi.

Primus orandi modus vocalis.

ORandi tres sunt modi. Vnus vocalis, per verba composita & vsitata: sicut cum Psalmos, Hymnos, Collectas, & alias Orationes, vel Laudes compositas, ad excitandam deuotionem, vel soluendum debitum recitamus. Triplex autem est attentio. Vna superficialis tantum: vt scilicet attendat quid dicat, quem Psalmum interim dicat, vel quam Antiphonam, vel orationem. Fructus attentionis huius est, quod non cogitur repetere cum sciat se dixisse. Pro labore etiam corporis, quem bona intentione Deo orando obtulit, quo se cogit seruire Deo, mercedem qualemcunque merito expectabit. Alia attentio est literalis, qua homo sensum litteralem tantummodo attendit, quid exterius verba sonent. Hæc dat fructum, cum aliquid sonat in superficie deuotum, vt ibi: Misere mei Deus, &c. & in similibus locis, vbi etiam ab illiteratis sit tantum verba intelligerent, aliqua deuotio caperetur, Sed illis verbis pertransitis, vbi intellectus mutatur verborum, & deuotio refrigerat. Qualis enim deuotio haberetur ex literalis sensu in istis verbis: Qui emittis fontes in conuallibus, &c. quæ tamen omnia ibi scripta sunt iuxta sensum spirituales. Tertia attentio est intellectualis, quando ex verbis psalmodiæ queritur sensus spiritualis: vt cum historia exitus filiorum Israël ex Ægypto, & plagarum Ægypti refertur ad spirituales nostram ereptionem de peccato, vel sæculo, vel ad peccatorum submersionem in fluitibus compunctionis, & demonum cruciatus, & multa alia. In tali attentione maximus fructus, quia & erudit animam per spirituales intelligentiam, & afficit eam per deuotionis affectum: & iste præcipuus est orationis fructus. Secundus modus orandi est sæpe efficacior per verba proprio affectu formata: vt cum Deo familiariter confabulator verbis suis, vel etiam vitur verbis alterius affectui suo consonantibus, quasi coram Deo præsentem cor suum effundens, vel necessitates suas conuerens, vel peccata confitens, & misericordiam postulans: gratiam petens, & auxilium implorans contra tentationum pericula & tribulationum grauamina, vel quascunque suas, vel suorum necessitates. Hic modus orandi magis requirit opportunitatem solitudinis, vel silentij circa se, & otij & quietis, quo plenius & securius se in Deum effundat affectus. Maior etiam in eo labor est capiti & corpori: ideo non potest ita frequens esse, vel durabilis, sicut prior in prima & secunda attentionis specie, maxime debilibus corpore: & aliqui indiscretè eam frequentantes destructi sunt. Vnde tales sæpe & breuiter sic orant & leuiter, vt ex frequentia à Dei familiaritate non elongentur, & ex breuitate & leuitate non destruantur.

CAPVT LXI.

De diuersis affectibus, & imaginationibus diuersarum personarum in orante, & in eo quem orat.

1ib. 10. a
Psalm. 141. a
Matt. 6. b

Secundum autem diuersas causas, hic modus diuersarum personarum format affectus, & voces in orante, & diuersarum personarum imaginationes in eo quem orat. Aliquando enim homo personam rei assumit, coram Deo iudice astans cum tremore, & dicens Deo: Noli me condemnare. Item: Non intres in iudicium

A cum seruo tuo, & his similia. Hoc oramus cum dicimus: Libera nos à malo, scilicet æternæ damnationis. Aliquando quasi obsessus ab hostibus tentationum, tribulationum, & non valens per se effugere, insuper timens se offendisse Deum, & per peccata sua meruisse vt tradatur hostibus, inuocat auxiliū, dicens: Ne memineris iniquitatum nostrarum, &c. Item: Ne proicias me à facie tua, &c. Præter finale damnationem nulla Dei ira grauior, quam non defendere à peccato. Hanc maxime meretur superbia & ingratitude & incuria, vt homo profundius cadere permittatur. Hoc est contra quod oramus: Et ne nos inducas in tentationem peccati. Inducere Deus dicitur, cum nostro custodit ne inducamur: sicut inducere dicitur cor peccatoris, cum per gratiam non emollit internæ vntionis. Hoc maxime in pugna tentationis & tribulationis onere timendum est, ne suo pondere nos opprimat, & in peccatum deiiciat. Alioquin optanda esset tribulatio non horrenda: quia animam purgatorem redderet, & maioris esset meriti viriliter toleranti. Aliquando quasi seruus qui gratiam Domini perdidit peccando, supplicat sibi peccata sua & negligentias suas ignosci, quas commisit, omittendo debita, & perpetrando illicita, vel ea quæ debuit negligentius, & impurius persoluendo, dicens: Secundum multitudinem miserationum tuarum Domine dele iniquitatem meam. Item: Propter nomen tuum Domine propitiaberis peccato meo multum est enim, &c. Hoc petimus, dicendo: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: quia ea benignitate debemus dimittere in nos quomodolibet peccantibus qua desideramus nobis dimitti quod peccamus. Aliquando quasi mendicus & pauper coram diuite patrefamilias procumbens, & inopiam suam ostendens, flagitat tam gratiæ amplioris donum quo confortetur, quo consoletur, & sustentetur ad resistendum malis. Triplici autem pane indigemus, quem nos instantè ab amico commodari poscere debemus: hoc est, cœlesti, spirituali, & terrestri. Cœlestis, est corpus Christi. Ioannes: Pater meus dat vobis panem de cœlo verum. Spiritualis est, verbum Dei, & gratia interna mentem ab interiori inedia virtutum, & donorum alimento reficiens. Psalmus: Panis cor hominis confirmat. Terrestris, est victus & alimentum quo corpus hic sustentari necesse habet: quia esuriē & sitim aliter temperare non potest. Hunc poscimus, dicendo: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, sine quo nullo die subsistere valemus: omni enim hora Dei gratia indigemus: & ideo semper eam postulare iubemur ad omnia aggredienda. Aliquando quasi filius patri per omnia parere, & placare affectans, patre deuotissime orat, vt eum à voluntatis suæ beneplacito in nullo discrepare patiatur, in actibus, & voluntatibus, & moribus ad omnia & in omnibus eum sibi ira conformem faciens, vt nihil in eo paternos oculos offendat, hoc solum sibi reputans solamen, & super omnia desiderans, vt ipse cœlestis Pater tantum suam in eo voluntatem perficiat: siue exercendo in aduersis, siue consolando in prosperis, siue deprimendo, vel quocunque modo sibi magis placet. Verè filialis & fidelis affectus est, nulla quæ sua sunt, querere, non commoda, non honores, non consolationes: sed solummodo placitum pij Patris. Magnum est hoc à Deo petere, & magnum obtinere, vt tales nos in hoc peccati corpore faciat, vt illi summæ veritati placeamus, & ab eius directionis regula non deuiemus. Nihil melius, nihil vtilius in mūdo posset nobis conferre etiam summus Pater, quàm tales nos facere vt ei per omnia placeamus. Vnde Psalmus: Ad te confugi, doce me facere voluntatem tuam, &c. Hoc petimus cum dicimus: Fiat voluntas tua, sicut in cœlo & in terra: vt sicut illi superni ciues ad voluntatem tuam sunt dispositi, ita & nos hic pro modulo nostro ad voluntatis tuæ beneplacitum disponamur. Aliquando anima quasi sponsa Dei in ipso vnico dilecto quiescere desiderans, & eius frui solum amplexibus ardentè sitiens, pro cuius amore omnia ei inferiora viluerunt, quia sitim suam aliter temperari non sperat, nisi

Orationis Dominice brevis & lucida explicatio.
Psalm. 78. c
Psalm. 50. c
Ira Dei grauior.

Psalm. 50. a

Psalm. 24. c

Triplici pane indigemus omnes.
Ioan. 5. b

Psalm. 103. b

Psalm. 142. c

Phil. 1. a

1. Cor. 5. a
Iac. 3. a.
1. Ioh. 1. d

Psal. 41. a

Rom. 9. a

Exod. 32. f

Oratione
Dominica
omnes no-
stræ peti-
tiones compre-
henduntur.

tota illic transeat ubi eum facie ad faciem irrepercutia videat acie, flagitando precatur hoc citius adimpleri, cupiens cum beato Apostolo dissolui & esse cum Christo: quia multo melius est tam iucunditate fruitionis Dei, quâ securitate euasione mali: & quia magis esset ad placitum illi summæ veritati, quam possit in hoc corpore quantūcunque proficiens fieri: quia dum sumus in hoc corpore, peregrinamur à Domino, & in multis offendimus omnes: ita ut si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Cum enim peccatum dicatur auersio à summo bono, & ad bonum inferius conuersio: in quantum inde auertimur, in tantū peccato non caremus: & qui magis auertitur, magis peccat: & qui minus, minus. Nihil autem inde auerti, non est peregrinantium, sed peruenientium: quia etsi voluntatis intentio utcumque ei adhæret, affectus tamen sæpius hinc inde distrahitur, memoria multis aliis occupatur, & intelligentia cæcutiens ipsam veritatis lucē purē non intuetur. Ex his fit, quod aliquādo in inferioribus istis impellimur ut cadamus, nisi à Domino sustentemur. Vnde gemens dicit Propheta: Sinit anima mea ad Deum viuum, quando veniam, &c. Hoc oramus, cum dicimus: Adueniat regnum tuum, Ac si dicamus: Pondere peccati & corpore prægrauati non valemus ad illud citius volare. Adueniat igitur regnum tuum, & nos celeriter hinc assumas, ut ab ista miseria liberemur. Interim in nobis operare tibi regnum in iustitia, & pace & gaudio Spiritus sancti. Aliquando quasi inebriatus spiritu, immemor fuimet homo Deo deditus, & ei per amorem inhærens, super omnia ipsius gloriam & honorem promoueri, & eius notitiam ad omnes dilatari desiderans, tam pro ipsius quam pro aliorum salute rogat patrem, ut sanctificationis suæ notitiam omnibus manifestet, infideles ad lumen suæ cognitionis vocando per fidem, & fideles ad gratiam suæ sanctificationis conuertendo per amorem, & rebelles per ostensionem suæ potentie utiliter contundendo: & quasi non possit, vel nolit sine aliis cœlesti gaudio frui, anhelat & fatagit plures secum trahere orando, docendo, bono exemplo præcedendo, & quocunque alio modo honorem Dei, & proximorum salutem, & profectum spiritualem promouendo. Et hoc affectu videtur loqui Apostolus ad Romanos: Tristitia est mihi magna, & dolor continuus cordi meo. Optabam enim ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis, &c. Moyses quoque eodem affectu videtur orasse, dicens: Aut dimitte populo tuo noxam hanc: aut si non vis, dele me de libro tuo quem scripsisti. Non quod Apostolus veller à Christo separari, vel Moyses deleri: sed quod affectum quem ad proximorum salutem habebant, euidentius exprimere non valebant: quasi non reputantes sibi esse plenū gaudium introduci ad epulas cœlestes, illis quos diligebant, & pro quibus mori optabant, foris fame perituris. Hoc oramus, cum dicimus: Sanctificetur nomen tuum, ut nominis tui sanctificatio nobis plenius innotescat, quo te perfectius agnoscere & amare & reuereri possimus, & sanctitatis tuæ similitudinem induendo, tibi Patri sicut veri filij conformemur: ut vnus tecum spiritus efficiamur, in tuam transformati claritatem. Hanc orationis formam Christus docuit, & his septem petitionibus omnia petenda conclusit, & omnes orationū affectus comprehendit, sicut patere potest diligenter intuenti. Dignitatis autem ordinem in petendis seruauit, & ideo quæ vltima hic ponitur, illam ipse primo ponit. Quid autem plus peti potest, nisi liberari à futuræ damnationis malo, custodiri in discrimine præsentis tribulationis, peccata nobis ignosci, gratiam augeri & infundi, ut ad voluntatem Dei viuamus, & regnū eius consequamur, & honorem nominis eius videamus ad omnes peruenire, & sanctitatem eius ab omnibus cognosci, & imitari, siue singularim, siue commixtim. Quidquid oramus ad aliquid, vel aliqua respicit: quia aliquando pro vno obtinendo singulariter oramus, aliquando duo vel plura simul petendo propinquamus: & sicut solent orantes co-

ram principibus, ut petitio eorum sit efficacior, modò commendare ipsorum clementiam quos rogant modò proprias aggravare miseras, ut ad misericordiam citius flectantur: modò aduersarij accusare fraudes & malitias, ut sibi sit in auxilio, hosti in odio: sic & nos in oratione facere debemus coram Domino, sicut sacre Scripturæ eruditione docemur.

CAPVT LXII.

De gratiarum actione.

Sunt adhuc duæ species orationis, scilicet gratiarum actio, & vox laudis, large sumpto nomine orationis, secundum quod oratio dicitur pia mentis in Deum intentio. Gratiarum actio, est omnia bona à Deo data sentire, & pro his eum laudare corde, voce, & opere. Gratias agimus, cum bona quæ accepimus, gratiæ Dei, non nostris meritis adscribimus. Laudare Deum, est Deū laudabilem intelligere, & eius magnificentiam cum exultatione & admiratione extollere, vel pro eo quod in se ipso est, vel pro his quæ facit. Gratias Deo agimus, cum de bono quod nobis ab ipso profuit, eius bonitatem commendamus. Ad gratiarum actionem pertinet, beneficia quæ accepimus, diligenter recollere, subtiliter intelligere fideliter confiteri, studiosè seruare benefactorem diligere, & eius offensam cavere, & gratiæ acceptam non otiosè negligere, sicut ille piger seruus, qui abscondit pecuniam domini sui: sed ad id ad quod datur eam exercere, & inde non inolescere vel extolli. Ad gratiarum actionem accendit septuplex consideratio: triplex circa ipsum beneficium, duplex circa benefactorem, & duplex circa eum, cui præstatur beneficium.

CAPVT LXIII.

De septuplici consideratione, quæ accendit ad gratiarum actionem.

Beneficium commendatur, si est nobile & pretiosum in se, si est utile accipienti, si est multiplex & sæpius iteratum. In benefactore duo considerata sunt: Nempe si sit magnæ dignitatis: & si magno affectu dat beneficium. In illo cui præstatur beneficium, duo similiter considerata sunt: si vilis est & contemptibilis, si indignus & immeritus: qui non meruit, sed demeruit, ut tale beneficium reciperet à tali. Hæc omnia in diuinis beneficiis excellentissimè reperimus. Ipse dator est summus omnium, & immensæ dignitatis à quo magnū est si dignetur etiam cogitare de nobis. Tanto etiam affectu, & beneuolentia dat beneficia sua homini, quod si etiam modica daret grante essent recipienda: charitas enim eius supereminet omni scientiæ, ita quod à nullo sensu potest æstimari. Ipsa beneficia eius, quibus in nobis operatur salutem, tam pretiosa sunt, quod nullo pretio sunt condigna. Quid enim potest condignum gratiæ Spiritus sancti excogitari, quam dat fidelibus suis? vel corpori Christi & sanguini, & gloriæ cœlesti, præter alia absque æstimatione & numero, quæ ab eo percepimus? Quanta utilitas nobis ex his donis proueniat, penset qui valet: ut iustificatio à peccato, gratia sanctitatis, adoptio filiorum Dei, consolatio interna, defensio à periculis, consortium Angelorum, & beatitudo corporis, & animæ ex visionis Dei fruitione. Istæ & aliæ sunt utilitates beneficiorum Dei. In his omnis felicitas consistit. Quam sæpè nobis ista conferat attende. Quoties enim perdimus per peccatum gratiam, toties reddit nobis offerendo, si volumus recipere. Item quoties abutimur donis eius, vel negligentes sumus in eius seruitio, vel ingrati, vel elati de donis eius, toties meremur ea amittere, siue sint spiritualia, siue temporalia, vel corporalia: & quoties non auferet cum demeremur, toties dat. Quibus autem tanta beneficia præstet tantus Dominus, in promptu patet. Quid enim sumus nisi pulvis & cinis,

Gratiarum
actio quid.
* ad scire.

Matt. 25. b

Deus bene-
factor, &
eius grandis
affectus co-
siderandus.Beneficia
Dei studiosè
contem-
planda.Quanta qui-
bus Deus
præstet.

miseri

miseri & inopes, repleti multis miseriis, expositi omnibus periculis, & pene nihil à nobis, nisi labi continuè possumus: & tamen cum ista vilitate & miseria Deo omnipotenti rebelles sumus, & pro dilectione & beneficiis reddimus ei contumelias & contemptum, inobedientes, negligentes, ingrati & elati. Quanta est ergo pietas Dei, illis tanto affectu, & studio sic benefacere, qui beneficia eius, nec agnoscere, nec conservare, nec regratando dignè recipere student? Benefacere merenti, iustum est. Benefacere nihil merenti, sed tamen humiliter petenti, pium est. Benefacere nec promerenti, nec desideranti, magis est pium. Piissimum autem, & non nisi diuini cordis est, benefacere contemnenti, & aduersanti: & hoc vili, & seruo proprio, & figmento suo. Gratiarum actio meretur bona accepta conservari & augeri, & ad maiorem profectum conuerti, & maiorem fructum inde prouenire. Verbi gratia: Qui dono sapientiae gratus fuerit, quod acceptum conservatur in eo ne perdat, augetur ut plus, & plus sapiat, & ut maior utilitas inde proueniat, tam in proprio merito, quam in aliorum ædificatione. E contra ingratitudo meretur amittere quæ habet, nec alia accipere, & quæ retinet infructuose tenere, & fraudari præmio, & maius supplicium mereri pro negligentia & contemptu. Cui enim plus donatum est, plus reperitur ab eo. Ex semetipso potest quisque pendere, quam detestabile sit vitium ingratitudo: cum hoc omnes odio habere soleant in aliis quibus benefecerunt, si nullas, vel paruas ab eis inde gratias acceperint, vel amorem. Et ideo non indignationis est, sed clementiæ in Deo, quandoque negare petita ingratis: ne forte grauioris culpæ reatum incurrant, si pluribus beneficiis acceptis, plus fiant ingrati.

CAPVT LXIV.

De Laudatione Dei.

Laudatio Dei dignissimus est affectus: & nascitur ex consideratione diuinæ bonitatis, & ex admiratione profunditatis sapientiæ Dei, & ex stupore altitudinis diuinæ potentiae, & immensitate maiestatis: quæ de ipso, vel per Catholicam doctrinam fidei intelligimus: vel per operum eius vestigia colligimus: vel per illuminationem inspirationis internæ puro mentis intuitu contemplamur. Omnia quæ de Deo cogitari, vel dici secundum veritatem possunt, vel sentiri, non nisi laus ipsius sunt: eo quod nihil in Deo sit, nisi summe laudabile & amabile & venerandum: & quanto perfectius cognoscitur, tanto verius laudatur, & ardentius amatur. Diuinæ laudis amplissima est materia: quia tam ipse Deus, quam omnia opera eius docent eum super omnia laudabilem esse. Laudare Deum, est eum laudabilem cognoscere, & ostendere. Unde Sancti, omnes creaturas non solum rationales, sed irrationales, & insensibiles, ad Dei laudem inuitant, quia omnia opera eius ostendunt eum laudabilem in se, & in omnibus agnoscitur laudabilis eius virtutis potentia: & prouida sapientia, & clemens misericordia, benigna patientia, & tolerantia, iusta meritorum retributio, larga remuneratio, & incomprehensibilis super omnia eius dignitatis exaltatio.

CAPVT LXV.

De septuplici materia laudis Dei.

Secundum ista septem, intelligimus septuplicem Dei laudis materiam, cui omnia quæ laudem Dei sonant, possunt includi. Sex enim sunt principalia Dei opera, ad quæ omnia alia reducuntur. Septimum vero non est opus, sed ipse operans Deus, in se quiescens, & ab omnibus operibus suis superelatus. Horum figura sunt opera primorum sex dierum, quibus Deus omnia fecit, & compleuit quæ fecerat Deus in sex diebus. Sed cum omnia fecisset Deus in sex diebus, & nihil in septi-

Amo legatur addidisse quo facta perficeret, seu potius ab omni opere cessasse & requiescere, quomodo ea perfecit si nihil addendo fecit? nisi quia per hoc nobis datur intelligi, quod omnis creatura de se imperfecta est, & ipse Deus est omnium operum suorum perfectio: & in ipsum reflectitur omnis creatura à quo fuit sicut in primam causam: ex quo omnia per causam formalem: per quem omnia per causam efficientem, in quo omnia per causam finalem: & hoc fit per glorificationem rationalis creaturæ, in qua clauduntur omnes aliæ creaturæ, cū propter rationalem creaturam omnia reliqua sint creata, & ipsa sit omnium capax per intellectum, & naturæ similitudinem, & hoc maximè apparet in homine, cui ad seruendum omnia ista visibilia sunt creata. **P**rimum opus Dei potest dici creatio, in quo laudabilis apparet eius mira virtutis potentia, quod tam multa, tam magna, tam varia, tam solida, tam nobilia virtute plena potuit sic facile, sic subito, sic decenter, ex nihilo producere, & sic naturaliter collocare: cum extra mundum nihil sit, supra quod mundi moles quasi super basim collocetur. Sapientia: Si virtutem & opera eorum, id est, visibilia & factorum mirati sunt, intelligant ab ipsis, quoniam qui hæc constituit, fortior est illis. Secundum opus Dei est vniuersorum gubernatio, in quo euidenter apparet laudabilis sapientia prouidentiae Dei: quia nihil omnium quæ sunt, à maximo vsque ad minimum latet eius scientiam, sed omnium nouit proprietates, virtutes, operationes, & singulorum multiplices rationes naturales & causales, quare singula sint sicut sunt, & non aliter. Et hæc omnia præordinauit sic, ut quasi naturaliter, vel casualiter videantur fieri: tamen ita librata sunt in eius prouidentia, ut nunquam excedant dispositionis eius limites, & omnia bonis cedunt in bonum per eius prouidentiam, & malis in malum per eius æquitatis iustitiam. Et licet in his & in aliis specialiter dicatur laudabilis videri eius potentia & prouidentia, vel alio in Deo laudabilia: tamen in singulis eius operibus omnia simul intelliguntur, sed causa breuitatis transeo. Tertium opus Dei est humani generis redemptio: in quo specialiter apparet laudabilis clementiæ eius misericordia, qua nostræ miseriæ compatiens decreuit nostram naturam assumere, & debitum satisfactionis nostræ pro peccato nostro moriens exoluere: & sic nos de mortis debito eripere, & in pristinam restituere dignitatem. Quid clementius, quid misericordius cogitari possit, quam summum Dominum pro vili seruo fieri minimum innocentem pro reo liberando se morti tradere, pro inimicis glorificandis inglorium fieri, & ab ipsis pro quibus patitur, se occidi permittere? Quartum opus Dei, est opus iustificationis nostræ: in quo laudabilis apparet eius patientiæ sustinentia, qua peccatores non solum patienter tolerat, sed & benignè à peccato iustificat, & à peccato defendit, & gratiam merendi donat, & occasiones merendi prouidet, & Sacramenta quasi gratiæ vasa instituit, ut per ea infundatur gratia iustificationis à peccato, & Spiritum sanctum dat fidelibus ad compunctionem & consolationem, & ad varias virtutes, & gratiarum operationes, & faciens de inimicis amicos Dei, & filios & hæredes, liberum arbitrium ad bonum promouens, nec tamè liberatatem auferens: inuoluntarios faciens voluntarios, non cogendo, sed inspirando, & occasiones procurando. Quintum opus Dei, est iusta meritorum retributio, quoad reprobos: in qua laudatur eius munditia, qua detestatur omne vitium & peccatum, & omne bonum diligit, & congaudet quasi sibi condecenti. Laudabilis est eius iustitia, qua malum impunitum non patitur, & secundum meritum suum locat in peccato perseverantem: & quo fructu spoliavit peccator, priuat eum, & fructum operum suorum facit eum in tormentis gustare. Et laudatur eius sapientia qua scit etiam de malis eligere bona: & cogere sibi seruire in poena, qui nolebant ei subesse in culpa. Et ordinat omnia malis cedere in poenam, quæ hic conuerterunt ad peccatum, ut corpus, intellectum, tempus præsens, & alia quæ data

Per sex opera Dei mirificè docet Deum semper laudandum. Primum opus. Creatio omnium. Sap. 13. a Secundum gubernatio conditorum.

Tertium redemptio generis humani.

Quartum iustificatio nostra.

Quintum reproborum punitio.

Sextum glo-
rificationis bea-
torum.

Elegans col-
latio præce-
dentium cū
operibus sex
dierum.

cis fuerant, vel oblata ad occasionem merendi & glo-
ria augmentum, quæ ipsi conuerterunt ad peccandi in-
strumentum: sed iustitia Dei conuertit ad cumulum
pœnæ Corpus per quod hic peccauerunt, illic in pœna
recipiant, & per hoc plus cruciabuntur. Intellectum ad
temporalia conuerterunt: & per hunc inexcusabilis ac-
cusabuntur. Tempus quod ad seruendum Deo accepe-
rant, in peccato consumpserunt: & ideo sine fine puni-
tur, sicut hic finem non posuerunt in peccato: ut qui pec-
cant in suo æterno hic, puniantur in æterno Dei illic: &
qui in Deum infinitum semper peccauerunt, in infinitum
quoad durationem pœnarum crucientur. Laudatur &
bonitas Dei, qui hanc malorum pœnam ordinat ad
beatorum lætitiā, qui talia per Dei gratiam euaserunt.
Ita autem ordinatur per Dei iustitiam reproborum dam-
natio, sicut per eius bonitatem beatorum saluatio. Sex-
tum opus Dei est gloria beatorum: in qua laudatur eius
larga, & mirifica remuneratio, qua pro paruo & breui
merito æternam, & ineffabilem Sanctis dat in cœlo glo-
riam, & lætitiā, & felicitatem, & omnia eis ordinat
in bonum, tam bona, quam mala, & propria & aliena,
& non solum mala pœnæ, sed etiam mala culpæ: ut de
bonis propriis gloriantur, & de alienis congaudendo de-
lectentur. De malis propriis gaudent quæ euaserunt: de
alienis quod similia non inciderunt. Gaudent de propria
felicitate quæ est multiplex. Gaudet de omnium electorum
gloria, iā multipliciter, quam multiplex est omnium glo-
ria simul tam in numero, quam in magnitudine: & de
quolibet sicut de se gaudent: qui tantum diligunt illum
habere quæ habet, quod nollent ea habere, ut alter ca-
reret eis. Sed de gloria Dei tanto plus super omnem &
suam, & Sanctorum gloriam gaudent, quanto plus Deū
diligunt supra seipsos, & supra omnes alios, & maximè
cum gloria Dei infinita sit: & ideo supra omnem mensu-
ram debet esse gaudium de gloria eius, licet creatura nō
valeat infinite diligere & gaudere, & adhuc gaudet quis-
que se diligere ab omnibus, sicut diligunt seipsos. Insuper
gaudet se diligere à Deo plus ineffabiliter quam à seipso.
Et omnium gaudia sibi gaudent esse communia, & ad
plene participandum exposita: & hauriunt de omnibus
quantum capiunt & capere possunt sicut proprium. Ibi
erit gloria spirituum & corporum. Ibi videbitur Deus
secundum diuinitatem facie ad faciem, & secundum hu-
manitatem gloriosam in quam desiderant etiam Angeli
prospicere. Sicut etiam certi sunt electi se gloriam illam
habere: ita certi sunt quod nunquam possunt eam amitte-
re. Ibi est satietas sine fastidio, & desiderium desidera-
ti plena adeptione. Ibi plena & pura laus resonat de
omni corde laudantium Deum, pro tam magnifica bo-
nitate eius, quæ eos ab æterno ad hanc gloriam præde-
stinauit. Posset qui uellet ista sex opera Dei, in quibus
est omnium operum eius consummatio referre ad pri-
morum sex dierum significationem: ut opus creationis
assignetur primæ diei, in qua post omnium materialium
creationem facta est lux, distinguens noctem & diem:
quia spiritualis creatura à corporea est distincta luce
intelligentiæ rationalis. Opus gubernationis significa-
tur per opus secundæ diei: in qua aquæ superiores in-
terpositione firmamenti distinguuntur ab inferioribus:
quia cœlestia quantum situ distant à terrenis, tantum
& qualitate, & tanto nobiliori modo diuinas influentias
recipiunt, quibus iuxta modum sibi congruum ordinan-
tur. Opus redemptionis significatur opere tertiæ diei, in
qua aquis inferioribus segregatis à terra, terra apparuit
arida, & fructifera: quia peccatis totum genus humanum
occupantibus semotis ab Ecclesia, & apud infideles re-
manentibus, Ecclesia diuersis gratiarum germinibus
fecundatur. Opus iustificationis significatur ope
quartæ diei, in qua luminaria cœli facta sunt: quia per
solem charitatis, & lunam fidei, & stellas aliarum virtu-
tum, corda fidelium illuminantur, & vitam, & ordinem,
& meritorum vigorem quasi per lucem & calorem si-
derum consequuntur. Opus iudicationis & condem-
nationis reproborum significatur opere quintæ diei, in

qua ex aquis natantia & volatilia facta sunt: quia ex
eodem genere hominum alij eleuantur sursum ad cœ-
lestia per gratiam, alij relinquuntur in reatu damnatio-
nis, in qua nati sunt per meritum culpæ originalis &
actualis. Opus glorificationis significatur per opus sex-
tæ diei in qua homo ad imaginem Dei factus omnibus
mundanis præficitur: quia per gloriam fit homo Dei-
formis, & illi vnitur, sicut membrum capiti, qui omni-
bus sicut verus Dominus principatur IESVS CHRISTVS
Dominus noster. Septimum Dei non est opus, sed operis
Dei impletio per quietem in Deo: quia Deus quiescit in
se & nos in Deo, Vnde Sabbathum appellatur, id est,
requies: quia per quietem in Deo perficitur rationalis
creatura, quæ est causa & forma omnis irrationalis
creaturæ: cum ad hoc semper omnis natura conetur, ut
rationalem mentem doceat se, & Dominum suū agno-
scere, & ei ad hoc seruiat, ut eum ad Domini sui serui-
tium semper admoneat, & ad laudandum eum accen-
dat. Qui hoc Sabbathum quiescēdo non celebrat, pactum
Dei cum homine violat, qui super omnia vult hominem
in se quiescere: & sibi per amorē tenaciter inhærere. Ipse
summa est suæ laudis materia, quem nulla operum suo-
rum magnificentia valet docere laudabilem, sicut est.
Sicut opus mutum nescit artificis sui peritiam vocaliter
enunciare: sed racendo innuit quam sit laudabilis qui ta-
lia voluit & sciuit, & potuit tam feliciter operari. Ec-
clesiasticus: Maior est omni laude. Septem autem ver-
bis vltimatoribus Ecclesia vititur ad laudem Dei, quasi
septem iubilorum tubis mysticis: scilicet laudare, be-
nedicere, magnificare, confiteri, honorificare, glorificare,
& superexaltare. Tertius orandi modus est mentalis cum
tacito ore sola mens sua desideria pandit Deo, & affe-
ctum cordis Deo effundit, & cum intus per amorem
amplectitur, vel cum reuerentia adoratur: tanto se latius
in Deum diffundens, quanto plura valet affectus com-
prehendere quam lingua exprimere, dicens cum Psalmis-
ta: Domine ante te omne desiderium meum: & gemitus
meus à te non est absconditus. De hacreditur Do-
minus: Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu &
veritate. Spiritus est Deus, & qui adorant eum, in spi-
ritu oportet adorare. Et hæc oratio videtur magis pro-
pria: cum Deus magis cor attendat quam verba oris.
Sed verba ideo apponimus, ut cum mens pigra est ad se
eleuandum in Deum per verba orationis sustentata ele-
uetur, ut memoria Deo inhæreat, intellectus sursum tē-
dat, affectus per deuotionem inflammatus gustet quam
suauis est Dominus, ex intentione sacræ orationis affla-
tus: Deus enim qui creauit nos, scit quid nobis necesse
sit antequam petamus eum: & ideo non indiget, ut per
orationem insinuemus ei quid desideremus. Item qui
ad hoc facit nos ut beneficeret nobis gratuito propter
semetipsum, oratione nostra non indiget flecti ad mise-
randum, quod & ante disposuerat facere: sed ampliorem
nobis in hoc perfectum procurat, cum gratis nobis be-
nefacit, sicut ab æterno disposuit: & tamen orationis
nostræ studium ad multiplicem nobis vtilitatem con-
uertit: atque oratio non est causa eius beneficentiæ,
sed via: ut si non propter illam, tamen per illam nobis
miseretur. Multiplex est orationis vtilitas, quibus
etiam alias bonas actiones ipsa excellit. Prima quia fa-
cilis & citius per eā impetramus quæ à Domino desi-
deramus: ita ut quandoque citius breui oratione ali-
quis obtineat, quod diutius ieiuniis, vel aliis laboribus,
& piis operibus vix obtineret, licet & alia bona opera
ad hoc aliquatenus suffragentur. Vnde in omni casu in
omni periculo, pro omni desiderio desiderato, semper
inuenimus sanctos principaliter ad orationis subsidium
refugisse quasi ibi promptius quod petebant consecutu-
ri. Mathæus: Omnia quæcumque petieritis in oratio-
ne credentes, accipietis. Quid enim non potest oratio
efficere?

Sabbathum.

Ezech. 43. d

Tertius orandi
modus
mentalis.

Psalm. 37. b

Ioa. 4. c

Matth. 6. b

Oratio mi-
sericordiæ
Dei non est
causa, sed
via.

Matth. 21. b

CAPVT LXVI.

De effectibus orationis.

O Ratio iram Dei placat. Moyses orabat Dominum, & placatus est Dominus. Peccatorum veniam impetrat. Matthæus: Omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me. Item: Dimitte nobis debita nostra, &c. Tentationis impetum sedat. Numeri: Oravit Moyses, & absorptus est ignis. Vitia cordis expellit. Psalmus: Disperge illos in virtute tua, & destrue eos, &c. In periculo liberat. Psalmus: Inuoca me in die tribulationis. A periculis defendit. Matthæus: Orate ne fiat fuga vestra, &c. De hostibus vindicat. Secundo Paralipomenon: Orauerunt Ezechias, & Isaias aduersus Sennacherib. Difficultates complanat. Iosue: Vociferante populo muri Iericho corruerunt. Familiaritatem Dei confert. Psalmus: Prope est Dominus omnibus inuocantibus eum. Isaias: Clamabis, & dicet, Ecce adsum. Impetrat dona Spiritus sancti. Act. Repleti sunt omnes Spiritu sancto, Lucas: Pater dabit Spiritum bonum petentibus se. Item donum sapientiæ, Iacobus: Si quis vestrum indiget sapientia, &c. Item gratiæ prædicandi. Ad Ephesios: Orantes pro me, ut detur mihi sermo in apertione oris mei. Item reuelationem secretorum. Hieremias: Clama ad me, & annuntiabo tibi grandia, & firma. Item potestatem quorumlibet miraculorum. Elias orauit ut non plueret: item pro puero suscitando. Item temporalia subsidia confert. Psalmus: Oculi omnium in te sperant Domine. Item subleuationem quarumlibet aduersitatum. Regum: Fames si oborta fuerit, vel pestilentia, &c. Item quorumlibet vitium, vel necessariorum donationem. Ad Romanos: Nam quid oremus sicut oportet, &c. Item vitam æternam. Ad Romanos: Omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Et breuiter, omnia contraria saluti reprimat, & necessaria confert, & conseruat, & perficit. Vult enim Deus non tantum orari pro eo quod & ante dare disposuit, sed vult ut plus orando mereamur per fidem, qua credimus quod non videmus: per spem, qua obtinere confidimus petita: per charitatem, qua ex auditorem amplius amemus: iuxta illud: Dilexi, quoniam exaudiet Dominus vocem orationis meæ. Item per humilitatem, qua in supplicatione perseueremus. Item per desiderium, quo bona adipisci cupimus. Oratio est quasi speculum: nam clarius facit hominem agnoscere defectus suos, vel profectus: quia conscientia lucidius ibi se sibi repræsentat: & vel ex profectus consideratione in fiduciam spei læta erigitur: vel ex defectus consideratione confunditur. Oratio quoque mentem à terrenis magis leuat & elongat, quam cæteræ actiones: quia cum illæ negotientur cum Martha circa frequens ministerium in seruitiis, ista cum Maria pedibus Domini inhaerens, cum solum sibi propitium esse exorat.

CAPVT LXVII.

De presentatione Dei in affectu orantis.

Multis autem modis affectus orantis, Dei respectum sibi repræsentari sentit. Aliquando videtur affectui dum orat, quasi Deus nec audire dignetur, nec attendere. Iuxta illud: Auertisti faciem tuam à me, &c. Item Iob: Ecce clamo ad te, & non exaudis me: sto & non respicis me. Inde oritur aliquando tedium orandi, quasi vana sit oratio quam Deus non dignetur acceptare. Aliquando quasi iratus apparet & implacabilis: & inde conscientia confunditur, & timore perturbatur. Iob: Mutatus es mihi in crudelem, & in duritia manus tuæ aduersaris mihi. Vnde Ieremias propheta orat: Non sis mihi tu formidini spes mea in die afflictionis. Et Psalmus: Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine. Isaias: Multitudo viscerum tuorum, & mise-

A rationum tuarum continuerunt se super me. Quanta sit illa animæ tribulatio & mœror, ille nouit qui propter hoc ab instantia supplicandi non desistit. Non enim propterea à prece cessandum est, quia Deus non acceptat, sed eo instantius orandum est: quia Deus probat per hoc orantis constantiam, expurgat humiliati conscientiam, & remunerat afflictæ patientiam. Bernardus: Obsecrationibus insistendum est, sed in omni humilitate & patientia: quia non afferunt fructum nisi in patientia. Quasi enim cœlum desuper sentit æneum, dum nullam deuotionis velut roris cœlestis stillam pulsando in oratione percipit: & terram cordis sui ferream, dum nullo psalmorum, vel orationum irriguo ad fructum compunctionis emollitur, sed veluti mulier Chanaanæ auersum à se Domini vultum æstimans, peccata sua quasi canis immunditiam sibi exprobrari reputat, & patre filiorum se arbitratum indignam. Sed tamen prudenter aduertendum est, quod ista pauidæ mentis imaginatio, qua durum & austerum sibi proponit Deum, qui verè mitis & benignus est, & in veritate pius & misericors: aut est deceptæ mentis propria confictio, qua format sibi idolum, pro eo quod non est ipse: aut est dispensatiua permissio ad terrendum, vel humiliandum & corrigendum, vel purgandum animum, quo postmodum suauis sapiat ei benigna Dei respectio: sicut post expertam amaritudinem desiderabilior fit dulcedo. Aliquando quasi aliis occupatus orantis affectum Deus non curare videtur: quasi videat & orantem tranquille sustineat, sed non respondeat ei aliis intencus. Hoc videtur Propheta sensisse, cum ait: Exaudi Deus orationem meam: ne despexeris deprecationem meam: intende mihi & exaudi me. Et iterum: Verba mea auribus percipe Domine: intellige clamorem meum. Aliquando videtur quasi benignè oranti intendere, sed tacendo non annuere, ut preces illas suscipiat cum affectu. Iob: Cum inuocantem exaudierit me, non credo quod exaudierit vocem meam, id est, nescio si exaudierit me. Aliquando etiam benignè orantem respicere, & clementer eius orationibus assensum præbere, & fauorabiliter annuere desiderio obsecrantis. Et hæc deuotæ mentis confidentia solet esse indicium exauditionis. De qua dicit Dominus: Qui non hæsitauerit in corde suo, sed crediderit, quia quodcumque dixerit fiat, fiet ei. Omnia quæcumque orantes petitis, credite quia accipietis, & euenient vobis. Iacobus: Postulet autem in fide nihil hæsitans: qui enim hæsitat, non æstimet quasi aliquid accipiat. Nec tamen statim diffidendum est de exauditione, quando non pro voto succedit oranti: sed perseuerare debet pulsando, donec amicus quasi victus improbitate supplicantis ei det quod postulat.

CAPVT LXVIII.

De formis orantis.

Quandoque petitio nostra vno modo formata habitatione facit, quasi non debeat: si aliter formetur, fiduciam exauditionis reportat. Aliquando orans formam assumit serui, Dominum & iudicem suum humiliter, & timore ad misericordiam prouocando: sicut Publicanus ille, qui nec oculos audebat ad cœlum leuare, sed percutiens pectus suum, dicebat: Deus propitius esto mihi peccatori. Aliquando assumit formam familiaris amici & domestici: & cum reuerentia & fiducia rogat, & quasi consulit Domino, ut hoc faciat, vel hoc: exponens rationes vel causas quare sic decet fieri, vel expediat. Sicut in Genesi Abraham orat pro Sodomitis, & Moyses pro populo Israël, dicens in Exodo: Ne quæso dicant Aegyptij: Callide eduxit eos, ut interficeret in montibus & deleter de terra. Quiescat ira tua, & esto placabilis, &c. Itē in Numeris: Non audiat Aegyptij quod occideris tantam multitudinem quasi hominem vnum, & dicant: Non poterat introducere eos in terram pro qua iurauerat: idcirco occidit eos in solitudine. Aliquando quasi filius confidens de dilectione

Bern. Epist. ad fratres de monte Dei, paulo post med.

Matth. 15. c

Psalm. 54. a

Psalm. 5. a

Iob. 9. b

Mar. 11. c

Iac. 1. a

Iac. 11. a

Luc. 18. c

Gen. 18. c
Exod. 32. c

Num. 14. c

Exod. 32. d
Matth. 18. d
Matth. 6. b
Num. 11. a
Psalm. 58. c
Psalm. 49. cMatth. 24. b
2. Paralip. 32. c
Isa. 37. c
Ios. 6. c
Psalm. 144. d
Isa. 58. c
Aps. 2. a
Luc. 11. b
Luc. 1. a
Ephes. 6. dHier. 33. a
Iac. 5. d
3. Reg. 17. a
Psalm. 144. c
3. Reg. 8. cRom. 8. c
Rom. 10. c

Psalm. 114. a

Oratio speculum.
Luc. 10. gQuam variè se Deus orantibus offert.
Psalm. 29. a
Iob. 30. cIbid. c
Hier. 17. c
Psalm. 142. a
Isa. 63. d

Exod. 33. c

Exod. 34. b

Exod. 32. f

paterna, non tam obsecrat quam imperat patri ut exaudiat eum, expertam erga se benevolentiam patris allegans sicut Moyses in Exodo: Cum dixeris, noui te ex nomine, & inuenisti gratiam coram me: si ergo inueni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi faciem tuam, ut sciam te: & respice populum tuum gentem hanc. Itē: Si inueni gratiam in conspectu tuo Domine, obsecro ut gradiaris nobiscum: & auferas iniquitates nostras atque peccata nosque possideas. Item: Obsecro Domine, peccauit populus tuus peccatum magnum: aut dimitte eis hanc noxam: aut si non dimittis, dele me de libro quem scripsisti. Magna fiducia hominis ad Deum. Non rogat se deleri de libro Dei, sed ea fiducia qua præsumat se non delendum de libro vitæ, petit illud remitti, non dubitans se exaudiendū, vnde & quod petit, impetravit.

CAPUT LXIX.

De utilitate orationis.

Luc. 10. g

Leuit. 6. b
Deuotionis
ignis perpe-
tua oratione
fouendus.

Valde autem Deus delectatur in hoc, quod frequenter oratur propter multiplicem orantis utilitatem: scilicet ut Deo indefinenter inhæreat, quod summè est homini utile inter omnia. Iuxta illud, Maria optimam partem elegit. Item, ut Dei beneficia multipliciter experiatur per multarum precum exauditiones. Item, ut abundantiori affectu deuotionis in amorem Dei excrescat. Ideo benignè prouidet nobis plures orandi occasiones, quibus ad orationem sæpius stimulemur: siue pro nobis ipsis, siue pro aliis orando: aut pro malis euadendis, aut pro bonis assequendis: ut cum affectus deuotionis tepescit ad vnum in alio recalescat: sicut ignis subiiciendo ligna quotidie ne deficiat, restauratur. Leuiticus: Ignis in altari semper ardebit, quem nutrit Sacerdos subiiciens ligna mane per singulos dies imposito desuper holocausto. Ignis iste erit perpetuus, qui nunquam deficiet in altari. Tu ergo Dei Sacerdos, id est, sacris deditus, cum per noctem negligentia deprehenderis ignem deuotionis in altari cordis tui tepuisse, mane, id est, apparet prima lucis cognitione, subiice ligna orationis, diuersis occasionibus quasi adiacentibus variis siluis collecta magna silua & abundè ligna supplicationum ministrans, sunt peccata propria, quotidiana & antiqua. Magna silua negligentia nostræ, & miseriarum, & defectus virtutum gratiarum, & vitia tam spiritualia quam carnalia, & tentationes & varij euerus quibus pulsamur, & incōmoda quæ patimur, vel timemus, vel pro quibus dolemus, tam pro nobis quam pro aliis quorū miseriis cōpatimur. Magnæ siluæ sūt omnia quæ desideramus habere, pro quibus omnibus oramus ut impetremus. Similiter omnia beneficia nobis collata, pro quibus gratias agere debemus. Item pro defunctis orare, ut à peccatis soluantur: & pro gloria sanctorum Deum collaudare multam deuotionis materiam quasi perpetui ignis nutrimenta ministrat, quo superpositi operis holocaustū reddat odorē suauitatis. Affectus enim amoris Dei & sancti timoris, cū feruore bonæ voluntatis, in spiritu humilitatis, & motu pietatis, & gaudio spei, nunquā debet in corde serui Dei extinguī. Ista namque sunt in quibus virtus deuotionis maximè consistit. Semper enim debet mens Deo dedita per aliquā piam occasionem se assuefacere ad Deum erigere, orando, supplicando, gratias agendo, laudando pro diuersis causis se omni tempore offerentibus. Iuxta illud Lucæ: Oportet semper orare, & non deficere. Item: Sine intermissione orate, in omnibus gratias agite. Psalmus: Benedicam Dominum in omni tempore, &c. Quanto frequentius quis orat, tanto fiet ei oratio delectabilior & efficacior: & quanto rarius, tanto inspidior & tædiosior: sicut experientia sæpè docet. Videmus autem quandoque sæculares adhuc in statu peccati positos, ex multo orationis vñ magna deuotionis plerumque perfūdi dulcedine, quæ licet ex veræ charitatis radice non profluat, ostendit tamen Deus per hoc quam paratus sit iustis gratiam infunde-

Luc. 18. a
1. Theff. 5. c
1. Cor. 13. a

re, si non negligat querere, qui adhuc in peccato positus, sed per orationis studium eius se familiaritati quoquo modo applicantibus suæ dulcedinis experientiam non abscondit. Quid erit fidelibus amicis, si sic se dulcem quandoque Deus exhibet adhuc inimicis? Nehemias: Manna tuum non prohibuisti ab ore eorum. De quibus præmittit quod fecerunt vitulum sibi; & adorauerunt. Quid ergo religiosi excusationis habent prætere, qui diuinæ dulcedinis expertes sunt, quæ etiam sæcularibus si studiosè quæsierint, videmus non negari? Vnde beatus Bernardus: Arguit nos pro certo negligentia & incuria ipsa inopia nostra: Sicut fauus sine melle, & murus absque temperamento, & cibus sine condimento, ita vita religiosi sine studio internæ deuotionis. Quamvis plurimi temporibus istis non solum non sentiunt, sed neque curant, nec desiderant, nec quærent, imò nec credunt, sed irrident & persequuntur in aliis deuotionis gratiam: tamen scire debent, quod omnis religio arida est & imperfecta, & ad ruinam pronior, quæ spiritum diuinæ suauitatis non quærit, quæ præcipuum conamen ad orationis studium & internæ puritatis non impendit: in quo expressissimè Spiritus sanctus testimonium reddit spiritui nostro quod sumus filij Dei. Austeram vitam corporalis exercitationis, quasi ad modicū vtilē despiciamus, & ardua pietatis opera actualiter non habemus, sicut olim sancti, qui pro fratribus animas posuerunt, & similia magna gesserunt. Item sublimia virtutū exercitia pauci habemus: ut eximie obedientie, perfectæ patientiæ, humilitatis præcipuæ, & paupertatis extremæ. Si ergo istis caremus, & adhuc orationis studium postponimus, in quo gloriari de nostra religione poterimus, nisi fortè, de solo nomine & exteriori habitu, & verbis scripturæ quæ in folijs & in ore magis quam in affectu, & opere gestamus: Sed nisi abundauerit iustitia vestra (ait Dominus) plusquam Scribarum & Phariseorum, non intrabitis in regnum cælorū Pharisei in exteriori apparentia & religionis nomine tantum gloriabantur. Scribæ autem in verbis scripturæ sibi laudem & nomen magisterij acquirerebant. Qui autem tantum verba sectantur, nihil habebit: & qui omnia opera sua facit ut videatur & laudetur ab hominibus, mercedem non habebit apud Patrem qui in cælis est. Qui orationis studio vult intendere, assuecat primo aliquando orationi vacare, deinde sæpius ad orationem recurrere, deinde in oratione persistere diutius: tandem frequenter quantumlibet in oratione incumbere, nec pro fastidio, vel leuitate desistere, vel rationabilis utilitas inde auocat, & iterum reuertatur in idipsum: ne per diutinam abstractionem redeat in desuetudinem orandi, & refrigeret affectus. Percurrat quoque singulos modos orandi, & diuersis modis suas petitiones formet, & diuersas petitiones attendet: ut tandem in aliqua deuotionis affectum concipiat, & illi quamdiu sibi sapit, inhæreat. Si autem debilitas capitis vel corporis impedit, tunc breuius & sæpius oret, & euagationes mentis cohibeat, & sensus exteriores sub disciplina retineat, & Dei auxilium ad singula humiliter innocer, & patienter si pro suo voto non succedit, assidue sustineat. Ipsa quoque quandoque retardatio proficiendi, est via perfectionis dum humiliat. Et ideo Deus piè cursum nostrum temperat, ut longius procedat, & per hoc melius à superbia defendimur: quia sæpè nimia proficiendi securitas, & feruor continuatus, vires corporis exhaurit.

CAPUT LXX.

De retrahentibus à profectu sue salute.

Tria sunt quæ maximè à profectu retrahunt, non solum perfectionis, sed etiam salutis, sicut in pluribus experimur: scilicet remissa voluntas, horror difficultatis, diffidentia de auxilio gratiæ diuinæ. Remissa voluntas vult bonū, sed sine conatu laboris: & ideo cōsuetudo leuitatis cito retrahit eam à proposito proficiendi. Ideo

2. Esd. 9. d

Bernardus. 17.
in Can. ante
med.
Simile.
Absque spi-
ritu deuo-
tionis & su-
auitatis, ad
quam ducit
oratio, om-
nis imperfecta
religio.
Rom. 8. c

Mat. 5. c

Prov. 19. a
Mat. 23. a

Qua ratione
studium ora-
tionis acqui-
ratur.

Voluntas
remissa.

pigra

4. Reg. 19. a
1/a. 37. a
4. Reg. 22. c
Rom. 15. a
Mat. 18. c
2. Cor. 12. c

Horror
difficultatis.

Exod. 16. f

Luc. 11. a

pigra voluntas seipsam rationis instinctu cogere debet, & quasi pigrum animal stimulis timoris Dei & spe præmij agitare, & violenter impellere. Horror difficultatis, per discretum & assiduum mitigatur & vincitur vsu. Gratia Dei sicut adest incipientibus, ita non deerit proficere studentibus: & vtilius est nobis semper timere, ne fortè subtrahatur nobis, vt tanto studiosius eam conseruare laboremus, quam si certi essemus quod non perderemus: quia tunc negligentius eam recuperaremus, & minus proficeremus. Timor enim facit sollicitum & agilem, & securitas plerumq; desidem & torpentem. Dominus noluit filiis Israël dare manna simul cum tanta quantitate, vt pluribus diebus sufficeret, sed vt singulis diebus colligerent, excepto Sabbatho: designans quod quotidie panem gratiæ & cibum animæ petere debemus, dicentes: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, & qui dat hodie, cras quoque dare paratus est, tantum non negligamus petendo colligere, quantum sufficit ad salutis profectum. Cum in oratione te sentis, exauditum & id quod petieris esse impletum, noli extolli, quasi pro sanctitate tua te Deus exaudierit, & pro tui dilectione fecerit quod rogaſti: sed cogita quod pro sua bonitate id facere per se disposuerit, vel aliorum bonorum preces potius attenderit: & gratias age Deo, qui te suæ dispositionis cooperatorem habere, & aliorum suorum amicorum orantium in hoc participem facere dignatus est, vt in orationis actu & pietatis affectu merearis exaudiri, & in exauditionis fiducia conſoleris, & ex petitionis tuæ impletione lætificeris, & ex his crescas in amore Dei, qui benignè procurat nobis occasiones quibus ad orationis præsidium compellimur, vt imminentes molestias euadamus: vel bona desideria inspirat, quæ orando compleri possumus: vt cum rogatus exaudierit, magis ametur à nobis, & tanto sollicitius eius voluntati parere studeamus, quo eum nostris desiderijs piè & promptè fauere, & obedire videmus.

CAPVT LXXI.

De causis quare non exaudiuntur orantes.

CAusæ autem quare non exaudiuntur orantes plures sunt, aut ex meritis culparum orantis. Isaías: Cum multiplicaueritis orationem non exaudiam. Et causam subiungit: Manus vestræ sanguine plenæ sunt, id est, peccato. Ioannes. Scimus quia peccatores Deus non audit. Isaías: Peccata vestra absconderunt faciem eius à vobis ne exaudiret. Aut ex tempore orandi: quia non feruenter & deuotè oramus. Hieremias: Orabit & exaudiam vos cum quæſieritis me in toto corde vestro; quasi dicat, non aliter. Aut quia non perseverat in orando, donec obrineat. Lucas: si perseverauerit pulsans, propter improbitatem eius surget & dabit ei Iudith: Scitote quoniam exaudiet preces vestras si permaſeritis. Aut ex diffidentia exauditionis Iacobus: Qui enim hæſitat, non æſtimet quod aliquid accipiat. Ecclesiasticus: Ante orationem præpara animam tuam: & noli esse quasi homo qui tentat Deum scilicet si velit audire. Aut quia nocium, vel indiscretum est quod petitur, sicut filij Zebedæi. Matthæus: Nescitis quid petatis. Iacobus. Petit & non accipitis, eo quod malè petatis. Deuteronomium: Cum ploraretis coram Domino, non audiuit vos, neque voluit acquiescere voci vestræ. Aut vt magis ad petendum quis prouocetur. Gregorius: Sancta desideria dilatione crescunt. Aut vt tanto cautius custodiatur acceptum, quo difficilius impetratur. Chrysostomus: Deus ad hoc beneficium suum protrahit, vt non sit nobis vile quod donat. Aut vt humilietur orans dum tardius exauditur: & sic duo bona proueniunt, videlicet vt insolens reprimatur elatio: & tamen petitionis non casſetur effectus. Aut vt in aliud tempus exauditio differatur magis congruum & vtile petenti. Sic Moyses gloriam Dei sibi ostendi petiuit quam non tunc, sed postea meruit videre. Aut vt alio-

rum etiam suffragiis quærat iuuari, ne fortè ardua petitio, vel præſumptio eum reprimat. Sicut Ezechias misit ad Isaïam, vt oraret pro se, & pro populo. Et Iosias ad Holdam Prophetissam. Item ad Romanos: Obsecro vt iuuetis me in orationibus vestris: vt liberer ab infidelibus qui sunt in Iudæa: Matthæus: si duo ex vobis conſenſerint, &c. Aliquando etſi negatur vnum quod fortè minus expedit, pro eo datur aliud vtilius, & melius. Vt Paulo cui stimulus carnis non est ablatuſ, vt virtus in infirmitate perficeretur in eo. Vtilior sæpe est exercitatio tribulationis, quam quies prosperitatis, licet hanc plus optemus. Ex his per contrarium potest aduerti quæ valeat ad exauditionem orationis, id est, culpæ remotio, seruuor & instantia, fidei confidentia, humilitas, & aliorum suffragia, & acceptæ gratiæ cum gratiarum actione studiosa conseruatio, & vt ea tantum petantur à Domino, quæ ipse nouit magis expedire, & quando.

CAPVT LXXII.

De specialibus orationibus.

DE specialibus autem orationibus, quas quidam habere solent, vtum expediat eas dici certis horis vel diebus. Nota quod quibusdam magis expediunt, & quibusdam minus. Incipientibus, & rudibus hominibus, & affectu deuotionis nec dum imbutis magis expediunt: vt saltem consuetudo moueat ad orationis studiũ, ne semper vagi circa exteriora, à Deo fiant alieni, & frigidi torpeant & nunquam aliquo deuotionis igne caleſcant. Deuotionis autem affectu imbuti, & amplioris cum Deo familiaritatis gratia subleuati, si nimis psalmodum, & similibus orationum multiplicationibus intendunt, & spiritum obruunt, deuotionem impediunt, cordis libertatem quasi quodam pondere prægrauant, dum melioribus oblati, minus pro illo tempore vtilibus scrupulosius inhærent. Vtuntur tamen & ipsi plerumque huiusmodi orationum subleuamento quasi quodam afflatu, donec flamma deuotionis accensa, verborum folliis non indigeat: purius per se flagrans, & tranquillius in sublime extollens. Et iste modus videtur expeditior, vt speciales orationes tunc ex bona consuetudine ruminentur, quando maior non habetur deuotio: quando vero superuenit melior deuotionis infusio, vel vtilior, vel plus vrgens occupatio, consuetæ intermittantur orationes, ad quas quis non tenetur, donec tempus redeat opportunum. Quales autem orationes sunt vtiliores, puto non posse super hoc vniformem dari regulam: sicut de cibis corporis diuersa diuersis conueniunt, cum modo illud magis delectet edentem, modo aliud. Sed hoc videtur tunc esse fructuosius, quod orantem magis secundum Deum delectet, & deuotionis spiritum promptius excitet, & mentis fiduciam erigat in Deum. Omnis ergo orationis fructus, & finis est Deo inhærere, & vnum cum eo spiritum fieri per liquefactionem purissimi amoris, & speculationem serenissimæ cognitionis, & absconſionem in Dei vultu ab omni mundanorum strepitu, per excessum quietissimæ fruitionis, vbi omnes vires animæ, & potentia à suis dispersionibus simul collectæ, & in vnum verum & simplicissimum, & summum, bonum fixæ, in quandam diuinæ conformationis, & eternæ stabilitatis similitudinem transformantur. Sunt quidam inferiores gradus quasi scalares ascensus, quibus paulatim proficit anima, & illi fini propinquat. Primò enim assuescit dispersiones memoræ, quibus per diuersa mundi oblectamenta & implicaméta distracta vagabatur, per vsu orandi colligere, & in vnum bonum definire: quod est finis omnium desideratorum, & delectabilium. Sed quia adhuc memoria lubrica, & instabilis, eo quod multis & multiformibus rebus diu adhæſit, quærens in quibus delectaretur, vel curiosè occuparetur, non stabiliter valet inhærere diuinis, vel propter euagandi consuetudinem, vel propter tenuem spirituum notitiã: ideo vtitur sustentaculo verborum in oratione, quæ Spiritus sanctus ad hoc inspirando homini-

Orationis
fructus &
finis.

Quomodo
poteris Deo
inhærere.

bus ministravit, ut per ea more paruulorum quasi baculis sustentati, assuescant assurgere & erigere se ad Deum. Et hoc fit cum homo conatur verbis orationis & psalmodium intendere, & intellectum spiritualem ex eis elicere, & deuotionis affectum exprimere: sicut qui ex duro silice & ferro ignem excutit, qui illuminet & accendat. Si per assiduum usum orandi cum adiutorio gratiæ Dei, quæ studiose proficiendi semper subuenire parata est, memoria aliquando perficitur & stabilitur: iam sine graui difficultate valet orationi intendere, & euagationes mentis facilius cohibere. Iuxta illud Psalmi: *Edificans Hierusalem Dominus dispersiones Israelis congregabit.* Intelligentia etiam quæ prius quasi cæcutiens fuit exterioribus, & visibilibus inuoluta, incipit dilatare, & illustrari, ad videndum quæ prius non videbat. Velut qui cubiculum de foris veniens subintret: primo quasi nihil videns impingit in parietes & scabellum: deinde paulatim incipit agnoscere grossiora, & tandem clarè videt etiā minimam: ita quod etiam miratur superuenientes non plane videre omnia quæ sibi iam sunt manifesta. Et hac illustratione dilatur ad multa cogitanda, & alia colligit ex ratione, alia ex spirituali intelligit illuminatione, alia discit ex diuina reuelatione, & confert illa cum his quæ apprehendit ex humana eruditione, & imbibit ex sacra lectione: & consolatur non modicum quod videt alios eruditos & sanctos eadem sensisse, quæ ipse Spiritu sancto illustratus intellexit. Ex quo securus redditur quod non ab alieno spiritu, vel à proprii sensus opinione seducatur: cum eundem spiritum sentit in se esse locutum, quem & in prioribus sanctis. Cautè tamen & humiliter in talibus est agendum: ne forte ex præsumptionis culpa homo decipi mereatur, & pro spiritu veritatis sequatur spiritum erroris, credens spiritum sanctum loqui quod est proprii cordis opinio, vel immisio per Angelum malum, qui sæpe transfiguratur se in Angelum lucis: persuadens falsa sub veritatis colore. *Ioannes.* Nolite omni spiritui credere: sed probate Spiritus si ex Deo sint. Nihil recipiendum est quod ab Ecclesiasticorum doctrina Magistrorum, & approbatorum Theologorum traditione dissonat, nec reuocandum in dubium, quod ab eis vniuersaliter cum testimonijs sanctorum Patrum fuerit rationabiliter definitum: quia veritate reperta qui curiose per superuacuum subtilitatem altius persequendo fodere nititur profunda scripturarum, quasi noui aliquid reperturus, quod ab alijs non fuerit inuentum, vanitatem diligens mendacium querit. Et quia Deus summe suavis & bonus est, & omnia quæ ab ipso fluunt sapida sunt & bona: ideo cum intellectus cœperit in agnitione veri dilatari, statim etiam gustus animæ, hoc est interior affectus, incipit quodam spirituali sapore in cognitis delectari. Et sic quod in solo intellectu fuerat scientia accedente sapore affectus, dicitur sapientia, id est, sapida scientia: scientia est ex cognitione veri, sapientia ex adiuncto amore boni. Licet enim omnes animæ affectiones suos habeant proprios sapores, id est, motus sibi convenientes, amor tamen quasi principalis suo motu omnes alios informat: maxime cum ipse ad summum, & verum bonum debito modo fuerit conuersus: qui natus est nihil solidius amare quam summum bonum. Omnia alia quæ propter id non diligit, tēdendo magis quam in eis quiescendo diligit. Et ideo cito per satietatem ei in fastidium vertitur. Et rursum alia querit si forte vel in alijs quiescat: sed non inuenit, nisi attingat summum bonum: quod cum attigerit quasi in debito fine suo quiescit: & tunc reliquæ affectiones debitos motus suos exercent, iuxta ipsius amoris menturam. Quantum enim amat quodcumque bonum, tantum gaudet de eius adptione. Et quantum speras, vel quantum cupis illud adipisci, tantum times vel odis id, quod posset id quod amas tibi auferre. Et quantum doles de non habito, tantum pudet de contrario, si quod diligit sit honestum. Quamdiu autem amor contrarios sentit affectus, id est, timoris, doloris, pudoris, & odij: tunc minor est in se & debilior, &

A quasi distractus & nondum totus in se collectus. Etiam cum adhuc spei locus est, nondum perfectus potest esse: dum non habet quod amat in fruitione, sed tantum in expectatione: quantoque expectatio incertior, tanto & amor tepidior sequitur. Cum autem venerit quod perfectum est, tunc euacuabitur quod ex parte est: quia fruitionis gaudium erit perfectum, cum amor quæ cupit iam tenuerit, nec amittere ultra timuerit, nec de contrario aliquid inesse sibi senserit, quod vel pudendum sit vel dolendum. Perfecta enim charitas foras mittit timorem: cum iam nullam in se habuerit materiam odij, vel causam erubescentiæ vel doloris. Quāto ergo charitas magis augetur, tanto & aliæ virtutes & virtuosæ affectiones amplius purificantur: quousque omnes in eam solā transformantur: ut iam non sit timor vel dolor, spes vel pudor, sed tantum *suo gaudio fruens amor, & illi bono tenaciter inherens, quod solum sufficit animæ desiderium adimplere, & ipsum *amore eius in se potenter transformare: ut iam agnoscat sicut & cognita est, & amet sicut amata est: quamuis non quantum amata est: ut sit similitudo, non æqualitas. Nulla creatura tantum potest amare Deum, sicut amata est ab ipso: sed tantum sicut accepit ab ipso. Deus enim sicut est causa omnium causarum, ita & diligit omnia in seipso & propter seipsum. Et ideo sicut eius cognitioni nostra non appropinquat, ita & amor noster eius amor non poterit comparari: nec in patria quanto minus in via, ubi multipliciter distractus, vix vel nunquam potest se colligere ad se, ut totus simul feratur in Deum. Proficit autem homo Deo deditus in studio inherendi Deo sic, ut primo cum labore mentis euagationes comprimat & ad Deum colligat. Deinde ex usu studij istius facilius iam cor suum cohibere, & secū habitare discit. Iuxta illud Exodi: *Maneat vnusquisque apud semetipsum, nullus egrediatur ostium domus suæ die Sabbathi, & sabbarizabit populus.* Tandem non solum facilius, sed & delectabiliter Deo valere inherere: ut auulsio ab huius quiete sit ei desolatio, aut tribulatio non modica: sed semper velle, si posset talibus delicijs inherere. Deuteronomium. *Amantissimus Domini habitabit in eo confidenter, quasi in thalamo tota die commorabitur, & inter humeros illius requiescet.* Sunt tamen gradus & profectus in hac commoratione. Primo, ut delectabiliter Deo inhereat, & inuitus auellatur ab eo, sicut paruulus à matre blandiente, vel famelicus à cibo inuitus separatur. Nec mirum. Spirituales enim incunditas non solum delectabilis est fruendo, sed etiam pulchra & honorifica inherendo, & promerendo delectat, honestat, & locupletat. Suavis est gustus cælestium deliciarum, honorabilis amicitia Dei, & ciuium familiaritas supernorum, fructuosa charitas & meritoria sublimitas premiorum. Omne quod appetitur, propter istorum trium aliquid desideratur: vel quia putatur delectabile, vel honorabile vel vtile: sed in quo omnia simul & plene conueniant, non inuenitur nisi in fructibus spiritualium deliciarum. Alia autem aut delectat, & turpia sunt & nociua aut honesta vel vtilia, sed difficilia & laboriosa. Virtutis autem affectus & sapientiæ gustus, & diuinæ suauitatis fruitio dulcis est & venerabilis, & conscientia lætificat & magnificat. Vnde Psalmus, *Gustate quoniam suavis est Dominus, &c.* Sed cum Sponsi amplexibus anima deuota inhiante inheret, incipit inter eius brachia aliquo modo cōsopiri, sicut potatus nobili vino in soporem resoluitur: ut non solum delectabiliter, sed etiam tenaciter Deo inhereat & quasi vi quadā abstrahatur ab omni visibili sensu & memoria: sic tamen tēperate, ut nec plene suimet oblita: nec tamē vere cōpos sit sui, vnde Psalmista: *Si dormiatis inter medios cleros, id est, inter medios terminos mundi & cæli.* Itē in Canticis, *Ego dormio, & cor meum vigilat.* Est enim talis iste somnus sicut illorum qui incipiunt dormire, & videntur tamen sibi ea quæ circa se sunt aliquo modo sentire & intelligere: sed præ sopore non aduertunt, nisi velint sibi vim facere, ut ad se plenius reuertantur. Amor enim Dei cum pura intel-

2. Cor. 13. c

2. Ion. 4. d

* summo gaudio fruens, * amorem

Nulla creatura amat Deum, quomodo ipsa amatur à Deo. Gradus quibus venit ad Deo inherendum, Exod. 16. f. Deut. 33. b

Psa. 146. a

Simile elegans.

2. Cor. 11. c
1. Ion. 4. a
A recepta Theologorum Catholicorum traditione non recedendum.

Sapientia sapida scientia.

Psal. 33. b

Psal. 67. b

Cam. 5. a

Amor Dei mentem inebriat.

ligentia

līgētia conditus inebriat mentem: & ab exterioribus A abstractam suā virtute Deo conglutinat & coniūgit, & quanto amor vehementior & intelligentior & lucidior, tanto validius mentem in se rapit, quousque tandem omnium, quæ sub Deo sunt plene oblita, in solo diuinæ contemplationis radio libere figatur, licet breuiter velut in quodam corusco luminis cælitus enicantis, quia corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, & deprimat terrena inhabitatio sensum multa simul cogitantem. Sēsus enim hominis per se pauca potest, & vix tenuiter cogitare. Subleuatus autem affectu superni luminis, tanto plura simul intuetur, quanto supra se sublimius eleuatur. Sed corruptio terreni corporis, & variæ huius vitæ occupationes, deprimunt animam, & reuocant ad se ipsam, vt gemens clamare cogatur cū Apostolo ad Romanos: Infelix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? Item cum Propheta: Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est. Quanto plus mens sollicita est ad ista inferiora cogitanda, & humana meditanda, tanto plus à superioribus & cælestibus deuotionis intuitu elongatur & quanto feruentius ab inferiorum memoria, affectu & intellectu ad superna sustollitur, tanto perfectior est deuotio & purior eius cōtemplatio: quia simul perfecte non potest vtrilque esse intenta, quæ ab inuicem sicut lux & tenebræ sunt diuisa. Qui Deo inhæret, in lumine versatur: qui mundo inhæret, in tenebris est. Hæc est hominis in hac vita sublimior perfectio, ita inhære Deo, vt tota anima cum omnibus potētiis suis & viribus in Deum collecta vnus fiat spiritus cū eo, vt nil meminerit nisi Deū, nil sentiat vel intelligat nisi Deū, & omnes effectus in amoris gaudio vniti in sola conditoris fruitione suauiter quiescant. Imago enim Dei in anima, in tribus eius potētiis expressa consistit, scilicet in ratione, memoria, & voluntate: quamdiu istæ non sūt ex toto Deo impressæ, non est anima deiformis. Forma enim animæ Deus est cui debet imprimi sicut sigillo signatum. Hoc nunquam plene fit, nisi cum ratio perfecte iuxta capacitatem suam illuminatur ad cognitionem Dei, qui est summa veritas; & voluntas perfecte afficitur ad amandum summā bonitatem; & memoria plene absorbetur ad intuendam & tenendam & fruendam summam felicitatem: & quia in eorum consummata adeptione constat gloria beatitudinis, quæ perficietur in patria: liquet quod istorum perfecta inchoatio, est perfectio viæ in hac vita. Quamuis autem omnes virtutum conatus ad hanc perfectionem tendere videantur, tamen specialiter orationis studium ad hoc nititur, vt anima toto intellectu & affectu & memoria in Deū feratur, quia alijs postpositis, soli Deo anima inhære desiderat cū oratione. Vnde orationis perfectio est, cum id obtinet anima, ad quod orando tendit, vt tota ab infinis abstracta, solum vniatur diuinis: nec volens, nec valens aliud sentire, nisi, Deum. Ibi vere quiescit anima, ibi deliciatur in splendore lucis, in amœnitate diuinæ dulcedinis, & in securitate pacis. Hæc autē spiritualis amœnitas non potest per aliquas imaginabiles describi similitudines, nec per sensibilibus depingi comparationes: quia pure spiritualia tantū differunt à sensibilibus, sicut & spiritus à corpore. Spiritus vero rationalis nec corpus est, nec corporis similitudo. E Circa vero hunc contemplationis excessum sunt diuersæ deuotionum species, quas breuitatis causa prætereo quibus vel scriptura vel scripturæ tractatores diuersa nomina imposuerūt: vt iubilū, ebrietas spiritus, spiritualis iucunditas, liquefactio, &c. quæ expertis & vacanti- bus explananda relinquo, aliqua tamē breuiter tangam istorum. Et quia iubilum vñratū nomen habet ex scriptura, videtur quod iubilū sit quoddam spirituale gaudium cordi repente ex aliqua deuota cogitatione vel collatione infusum, quod cor totum concurrit ex sui vehementia, & quodam tremore commouet, & delectabiliter cruciat: quia motus gaudij consolatur, sed ex impetu fortitudinis corpus debilitatur: & aliquando per risum, aliquando per quosdam clamores, aliquando per

aliquos gestus & singultus quasi euaporando erumpit, non valens se intra se tacitum continere. Gregorius: Iubilum namque dicimus, quando ineffabile gaudium mēte concipitur, quod nec abscondi possit, nec sermonibus aperiri: & tamen quibusdam moribus proditur, quāuis nullis suis proprietatibus exprimatur. Vnde Psalmus. Beatus populus qui scit iubilationem. Non ait, qui dicit, sed qui scit: quia sciri quidem iubilatio potest, sed dictū exprimi non potest. Ebrietas spiritus potest dici quælibet magna amoris & gaudij deuotio, ex qua quasi ex vini fortitudine feruor spiritus exhilarescit, quod se intra se cohibere nō valet. Vnde Apostoli S. Spiritus feruore æstuant, multo pleni dicebātur. Iob. Vēter meus quasi mustum absque spiraculo, quod lagunculas nouas dirumpit. Nouas dicit, non veteres, vel quia veteribus cordibus non infunditur talis deuotio, sed nouis, in nouitate vitæ ambulantibus: vel nouas dicit, propter fortitudinem impetus spiritus: qui si nouas dirumpit, quanto magis veteres? id est fragiliora corda & infirma: vel nouas dicit, quia talis feruor spiritus nouis & nondum exercitatis menti, ut nuper infusus, minus se valet cohibere, quin erumpat per inusitatos gestus, vel voces, vel singultus, sicut vinum nouum in vase ebullit, quod inueteratum quiescit. Quandoque etiam corpus quasi obrigescit, & membra inhabilia & inflexibilia fiunt ex subita feruoris & suauitatis influentia: & hoc potest esse quia spiritus omnes accenduntur affectu cordis inflammato, quia extensione terminorū & obstructione viarum spiritualium membra amittunt habilitatem officiorum suorum: vt lingua loquelæ, manus operationum, & pedes & crura gradiendi; quousque feruor iterum remittatur, & viæ spiritū apertæ fiant vt prius. Nec mirum si hæc affectiones diuinæ possunt efficere, quarum virtus fortior est, cū etiam humanæ affectiones hæc interdum valeant: vt subitus terror, & immoderata lætitia; & subitus dolor, & odium immensum, & intemperatus amor; sicut sæpe compertum est, etiam in ecstasi & in stuporem vel in phrenesim aliquos ex huiusmodi raptos esse, & membra in rigorem vel tremorem versa, vel etiam febres ex vehemēti molestia incidisse. Quid etiam mirum, si ex magna spiritus hilaritate, quam Spiritus sanctus cordi infundit, aliquando erumpat in aliqua aperta hilaritatis indicia, vel si quandoque singultibus & steribus apertis imperare nō valeat, & huiusmodi internæ deuotionis motus abscondere? cum videamus sæpe aliquos ex stulta leuitate à risu, & insolentibus cachinnis nō posse se cohibere, etiam vbi pudor humanus imperat disciplinam? & aliquando ex humana tristitia oborto sterui non potest homo, quamuis libenter faceret, imperare? Cum enim scriptum sit: Deus noster ignis consumens est, & Deus charitas est: quid mirū si feruor diuinæ charitatis cordi infusus totū hominem commouet: sicut si vitro fragili, & vasi fictili bullientem liquorem vel ignem ardentē infundas, crepitationis fragorem concitas. Cor namque diuinæ amoris gaudio, vel diuinæ fruitionis inflammātū desiderio, in se dilatur & extenditur, & quasi intra angariā pectoris se capere non sufficiens, quodammodo erumpere conatur, vt flammam quā intus patitur, foras eructet, & ardoris sui refrigerium qualecunque inueniens euaporet. Quod cum non potest, vel humano pudore non audet, mirabiliter in semetipso cruciatur, & corpus valde ex talibus motibus debilitatur: quia virtus diuinæ dulcedinis intolerabilis est imbecillitati terreni corporis, sicut si ignem vitro immittas. Vnde legimus sanctos ex diuinis visitationibus vel reuelationibus corruisse & viribus emarcuisse. Daniel. Vidi visionem hanc grandem, & non remāsit in me fortitudo, & emarcui, nec habui quicquam viriū, & iacebam consternatus super faciem meam, &c. Thren. De excelso misit ignem in ossibus meis, & erudiuit me: ideo Spiritus sanctus in igne super Apostolos venit: quia virtus amoris diuini sicut ignis illuminat & inflamat. Spiritualis iucunditas dici potest gaudiū quoddam in Spiritu S. quod à Spiritu S. infunditur, quo gaudet ani-

Greg li 14.
Mor. cap. 6.
& lib. 28.
cap. 14.

Psal. 88. c

Ebrietas
spiritus.

Apo. 2. b
Iob. 31. d

*neruorum.

Deut. 4. d
1. 2. 4. c

Dan. 10. b

Thren. 1. c
Apo. 2. a
spiritualis
iucunditas.

mus in Deo, siue pro perceptis diuinis beneficiis, vel A promissis: & licet aliqui putent spirituales esse lætitiæ, cum aliquando inter se iucundi sunt, tamen sciunt quod spiritualis lætitia sicut caret amaritudine tristitiæ sæculi & acedie torpore, ita & dissolutionis leuitate. Spirituales enim lætitiæ dupliciter accipiuntur, specialiter & generaliter. Specialiter, & tunc est motus spiritualis specialis gaudij in Spiritu S. ex intuitu beneficiorum Dei & futuræ gloriæ & bonitatis diuinæ. Generaliter, & tunc est quædam mentis hilaritas ex bona confidentia ad Deum & bonæ conscientie testimonio; reddens hominem beneuolum & deuotum ad omnia agenda & sufferenda pro Deo, & omnia quæ Dei sunt diligenda & promouenda. Ideo bis dicit Apostolus ad Philipenses: Gaudete in Domino semper, iterum dico gaudere. Primò generaliter. Secundò specialiter. Liquefactio autem animæ aliud non videtur esse, nisi quædam emollitio à sua duritia, per quam flexibilis redditur & voluntaria ad amandum se amantem Deum, & liquefcens ad recipiendum diuinæ virtutis impressiones: vt sicut liquor liquori, ita spiritus Dei spiritui hominis influens miscetur, & vnus fiat anima spiritus cum Deo.

CAPVT LXXIII.

De septem generibus deuotionum siue compunctionum.

Cum autem multa videantur esse deuotionum genera vel compunctionum, possunt tamen in septem distingui differentias maximè singulares, iuxta affectionum varietates. Aut enim surgit deuotio ex timore, aut ex dolore, aut ex desiderio, aut ex compassione, aut ex amore, vt cum quis compungitur timore futuri supplicij, vel cum timet à Deo derelinqui propter demeritum peccatorum suorum, dicens Deo: Ne proicias me à facie, &c. Ne derelinquas me Domine Deus, &c. Ex dolore, cum dolet se offendisse Deum, & gratiam eius amisisse, vel cum dolet se tam parum profecisse & tam parui esse meriti apud Deum, & in tantum oculis Dei displicere. Psal. Auertere faciem tuam à peccatis meis, &c. Ex desiderio, cum suspirat & anhelat ad gratiam ampliorem virtutum, & ad familiaritatis diuinæ suauitatem, & ad Christi præsentiam in cælo, vel ad alia sancta desideria adimplenda. Psal. Domine ante te omne desiderium meum, &c. Isaias: Nomen tuum & memoriale tuum in desiderio animæ. Anima mea desiderauit te in nocte, &c. Ex compassione, cum Christo passio pie compatitur, & gladius ille animam Deo fidelem transuerberat & vulnerat, qui Mariæ matris eius animam totaliter pertransiuit. Aut cum proximorum incommodis & animarum periculis compatitur, & zelus domus Dei, & iniuriæ Deo illatæ comedunt eam; nec sinunt eam dormire somno dissimulationis, quin contristetur ad singulorum scandala, & torqueatur ad singulorum calamitates. Iob: Flebam super eo qui afflictus erat; & compatiebatur anima mea pauperi. Ex amore diuino, cum recolit quàm benignè secum egerit, & quanta sibi beneficia indigno & immerito contulerit; vel cum pensat generalia beneficia omni humano generi impensa, per incarnationis & passionis beneficia, & sacramenti altaris, & Spiritus sancti sacrosancta charismata; vel cum ipsius Dei ingentem inuictur bonitatem, quæ tanta est, sicut eius immensitas & æternitas, quæ nec mensuram habent, nec finem, & ideo sine mētura diligendus est. Et sic amore Dei nihil potest esse delectabilius, nil honorabilius, nil utilius. Per hanc affectionem dilectionis Dei, singulariter Spiritus sanctus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filij Dei. De hac specialiter dicitur: Qui diligit Deum, hic cognitus est ab eo, &c. Ego diligentes me, diligo. Cognosci à Deo & diligi, est ab eo approbari. Amor Dei est omnium affectionum bonarum condimentum: & tanto plus sapiunt Deo ceterarum virtutum affectiones, quanto plus de hoc habuerint condimento: nec potest esse vir-

tus vel deuotio, quæ ex amoris Dei radice non pullulat. Ex gaudio surgit deuotio, cum exultat in Domino, memor beneficiorum eius, vel cum in spe gratiæ eius confidit se esse de numero saluandorum, vel congratulatur saluti & profectui proximorum; vel cum in exultatione spiritus congaudet gloriæ beatorum, & mente perambulat cœlestis patriæ varias mansiones; ex quibus omnibus conexhilaratur, & quasi iocunda volucris, quandoque clauso pectore ludit in iubilo & affectu exultationis & laudis, quasi quærat exire de angaria pectoris. Psal. Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum. Ex admirationis stupore cum illuminato intellectu fulgore sapientiæ, stupet magnitudinem potentie, & suauitatem & benignitatem eius, vel discretionem iudiciorum eius, vel abyssum claritatis, & incomprehensibilitatem immensitatis eius, vel quidquid est de natura diuinitatis eius, & gloria maiestatis, vel quorumlibet operum eius admirabili ratione. Iob: Magnus fortitudine & iudicio & iustitia Deus, & enarrari non potest: ideo timebunt eum viri.

Aliquando commixtim ex diuersarum affectionum motibus deuotio conflatur, vt timor cum dolore, amor cum gaudio & admiratione, compassio cum desiderio ardore iungitur: & quasi aromata simul trita, liquore superne vnctionis compacta, & calore ignis diuini decocta, pigmentum salutare efficiunt, sanandis animarum languoribus efficax & salubre: sicut illi qui pigmenta sanitatis conficiunt, aliquando de singulis, aliquando de pluribus, & modo de illis, modo de istis compositionem faciunt, pro variis remediis eorum causis. Cum autem deuotio sit præ affectionis pinguedo, & magis se habeat ad affectum, quàm ad intellectum, sicut videri potest in simplicibus deuotis, & litteratis pluribus indeuotis: perfecta tamen non est deuotio sine lumine intellectus. Sed aliter se habet intelligentia simplicium deuotorum, & aliter litteratorum. Litterati enim sciunt subtiliter loqui de quacumque spirituali materia, & verbis propriis exprimere quæ volunt, pulchrè diuidere & distinguere, causas & rationes congruas assignare, & sermone composito persuasibiliter & ordinate proponere, & ex paruis quandoque longum texere tractatum, & ea quæ plana sunt, & nota per se verbis artificiosis inuolueri: vt rudibus de intimis * Prophetiæ medullis extracta videantur. Deuoti autem simplices clarius vident veritatem in se, & profundius sciunt de ea cogitare, & pondus eius pensare, & saporis intimi venas per gustum affectus scrutari, & per puræ intelligentiæ radium quæcumque lucidius discernere: vt licet nesciant verbis expressis propriè distinguere, tamen ex ipso saporis gustu naturales veritatis differentias cognoscere magis valent, quàm per argutis artificibus in arte sua perito, & de subtili Philosopho, quorum alter scit pulchrè de arte disserere, & alter propriè operari.

CAPVT LXXIV.

De reuelationibus & visionibus & imaginariis demonstrationibus.

Dico de illis quæ ad affectum specialius spectant, videndum est breuiter de his, quæ in spiritualibus experientis magis pertinent ad intellectum: vt sunt reuelationes secretorum, & visiones & imaginariæ demonstrationes; in quibus quidam de veritate aliquando erudiuntur, & plurimi deluduntur. His autem tanto minus immorandum est, quanto frequentius eis innitentes decipiunt, & minor profectus est in talibus, etiam si vera sunt: licet à rudibus & spiritualium charismatum ignaris, magnæ sanctitatis & sapientiæ virtus in huiusmodi consistere æstimetur.

CAPVT LXXV.

De quatuor generibus visionum.

Quatuor sunt genera visionum, & totidem sunt genera reuelationum, quamuis & visiones dici possunt & reuelationes: quia in eis aliqua se reuelantur

6. Ex gaudio

Psal. 83. a
7. Ex admirationis stupore.Iob 37. d
Ex mistis affectionum motibus.

Deuotio docti & deuotio indocti inter se conferuntur.

* Philosophiz.

Phil. 4. a

Liquefactio.

1. Ex timore.

Psal. 50. c

Psal. 37. d

2. Ex dolore.

Psal. 50. b

3. Ex desiderio.

Psal. 37. b

Isai. 26. b

4. Ex compassione.

Luc. 2. e

Iob 30. d

5. Ex amore.

Rom. 8. e

1. Cor. 8. a

Prou. 8. b

Amor Dei omnium affectionum condimentum.

1. Visiones corporales.
Exod. 3. a
Gen. 18. a
Exod. 19. a
Exod. 20. c

2. Visiones imaginariæ vigilantium.
Exod. 1. a
Dan. 7. a

3. Visiones imaginariæ dormientium.
Gen. 28. c
Exod. 41. a
Dan. 2. a
Exod. 33. a
Num. 22. c

4. Visio intellectualis.
Eccl. 14. a

5. Cor. 12. a

Exod. 26. f

Num. 4. b

lantur. Quædam visiones propriè possunt dici corporales, quæ vigilantibus corporaliter ostenduntur: ut Moyses vidit Dominum in rubo ardenti, & Patres sæpe Angelos visibiliter susceperunt. Ad hanc potest referri quorumlibet sensuum experientia: ut auditus, gustus, odoratus, & tactus: quia visus pro quolibet sensu poni potest. Exodus: Populus videbat voces, & lampades, & sonitum buccinæ, &c. Voces namque & sonitum buccinæ non visu, sed auditu percipere potuerunt. Aliæ sunt imaginariæ visiones, quæ vigilantibus non corporaliter, sed imaginariè ostenduntur siue in somno, siue in excessu mentis raptis: ut visiones Ezechielis & Danielis, & aliorum Sanctorum in Nouo & in Veteri Testamento. Aliæ similiter imaginariæ, quæ dormientibus ostenduntur: ut Iacob vidit Dominum innixum scalæ: & Pharao, & Nabuchodonosor somnia viderunt præfagia futurorum. Istæ omnes conueniunt simul in hoc, quod non solum bonis, sed & malis sæpe ostenduntur. Item quod quandoque veræ sunt, & per eas erudiuntur aliqui, & quandoque deceptoræ, quod aliqui per eas deluduntur, Ezechiel: Visionem callam vidistis, & diuinationem mendacem locuti estis. Item quod nec faciunt sanctum, nec ostendunt: alioquin Balaam sanctus esset, & eius asina, quæ vidit Angelum; & Pharao sanctus esset, qui futurorum præfagia in somno vidit. Item quod etiam si veræ sunt, tamen per se meritoria non sunt: & qui multa talia videt, non est melior, & qui nulla, non est minor: sicut de miraculis aliquibus. Item quod pluribus sæpe magis nocuerunt talia quam profuerunt: quia inaniter inde gloriæ extollebantur. Multi etiam putantes se visionem vidisse, cum nil viderunt, seducunt se & alios, vel ad quæstum auaritiæ retorserunt. Multi finxerunt mendaciter se vidisse visiones, ne aut haberentur inferiores ceteris, aut ut præ ceteris honoraretur quasi sanctiores, quibus secreta Dei ostendantur. In quibusdam etiam solent huiusmodi visiones esse præfagia insanie: quia cerebro confuso & fumo ipsum obnubilante, etiam visus oculorum confunditur; ut putet sibi aliquid apparere veraciter, quod phantasticum est & falsum. Ecclesiasticus: Sicut parturientis cor tuum phantasias patitur, ne dederis cor tuum in illis. Alia visio est intellectualis, quæ illuminatus oculus luce veritatis, purè ipsam veritatem in se contemplatur, vel intelligit in visione imaginaria veritatem, quæ in illa significatur: sicut Paulus cum raptus in Paradisum, vel in tertium cælum vidit inuisibilia & audiuit verba ineffabilia: quia non corporearum rerum imagines, sed ipsius veritatis splendorem purè intuitus est. Similiter & Ioannes Euangelista licet sub figuris corporearum rerum describat Apocalypsim, creditur tamen omnia purè vidisse & intellexisse, quæ ibi figuratim descripsit, vel propter capacitatem aliorum, quibus ipsa pura veritas præ sui splendore imperceptibilis fuit, vel magis propter mysteriorum reuelationem, quæ non passim omnibus propalanda sunt, ut exerceantur digni, & excludantur indigni à sacratorum mysteriorum intelligentia; sicut & reliqua sanctorum Scripturarum velaminibus sunt operata. Hoc signabat velum ante Sancta Sanctorum oppantem, intra quod non licebat populo, sed solis Sacerdotibus introire. Similiter sanctuarium inuolutum in profectioe Leuitis imponebatur portandum, quod antequam inuolueretur, non licebat aliis quam Sacerdotibus contingere vel videre: hoc significante Spiritu S. quod profunda Scripturæ mysteria perfecti aliquatenus vident: alij autem inuoluta portare debent, dum sumus in hac vita velamine figurarum. Ipse enim imaginariarum vel corporearum visionum figuræ, etiam cum veræ sunt secundum spirituales significantiam, non sunt veræ secundum rei existentiam. Non enim verum est substantialiter esse boues in cælo, vel leones vel aquilas, & alia quæ in Apocalypsi & aliis Prophetarum visionibus describuntur, sed ibi sunt cælestes virtutes, quarum merita vel officia istarum bestiarum & aliarum rerum proprietatibus, figuratim designantur. Credimus Christum glorificatum corporaliter esse in cælo, nec

ultra secundum suam substantiæ veritatem nasci de virgine lactari vel pati, vel alia quæ Evangelica docet historia eum fecisse, cum corporaliter cum hominibus in terra conuersabatur: & tamè sic sæpe refertur aliquibus Sanctis & deuotioribus apparuisse in visione, vel nascens vel in matris gremio contentus, vel extensus in cruce: non quod ita secundum veritatem fieret, sed quod illis propter aliquam singularem consolationem & deuotionis exercitationem, vel propter aliquam spirituales significationem sic appareret. Scimus enim quod Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur, & mors illi ultra non dominabitur: sic nec ultra corporaliter lactabitur vel nascetur. Ita de aliis Sanctorum vel Angelorum apparitionibus est tenendum. Non videtur autem prætereundum, quia quidam decepti à seductoriis spiritibus, vel propriis falsis opinionibus, putant sibi apparere in visione vel ipsum Christum, vel eius gloriosissimam genitricem; & non solum amplexibus & osculis, sed & aliis indecentioribus gestibus ab eis demulceri: ut sicut spiritus ipsorum interius, ita & caro exterius sibi congruo oblationis sensu sensibilibus demulceatur, & carnaliter consoletur: quod non solum est falsum & seductorium, sed etiam blasphemiam grauis esse liquido comprobatur. Spiritus S. visitatio sicut contra omnia vitia reprimenda & detestanda infunditur; ita etiam singulariter contra carnales illecebras opponitur. Et ubi spiritus munditiæ suo iubare resplenduerit, continuo omnes prauæ voluptatis motus euanescent, & velut tenebras superueniente lumine disparere necesse est. De his vero, qui cum aliquando dulcedinem spirituales sentiunt, & mox carnalis delectationis pruritu fœdantur: nescio quid iudicem, nisi quod potius eligo illis catere floribus, quos de luti sordibus legere deberem. Et sicut illos damnare non audeo, qui inuiti quandoque in spiritualibus affectionibus carnalis fluxus liquore maculantur; ita etiam excusare nequeo, qui tali fluxu ex consensu condelectantur, qualiscunque eorum intentio videatur.

CAPVT LXXVI.

De modis reuelationum.

Reuelatio secretorum vel futurorum pluribus modis fieri videtur: in quibus sicut in visionibus plurimi seducuntur, putantes spiritum esse, quod proprius sensus finxerit, vel spiritus erroris suggererit: & ideo vaticiniis iam vsque ad fastidium repleti sumus de Antichristi aduentu, de signis appropinquantibus iudicii, de destructione religionum, de persecutione Ecclesiæ, de regni defectione & variis mundi pressuris, & aliis pluribus, quibus etiam viri graues & deuoti plusquam oportuit creduli extiterunt: de scripturis Ioachim, & aliorum vaticiniis varias interpretationes extrahentes: quæ etsi vera essent & authentica, tamen religiosi plurima inuenirent, in quibus fructuosius occuparetur: cum & Christus Dominus in Apostolis tales curiosas temporum inquisitiones represserit, dicens: Non est vestrum nosse tempora & momenta, quæ pater posuit in sua potestate. Reuelatio aliquando fit per vocem & verba expressa: ut Petro & Ioanni & Iacobo in monte cum Iesu, vox de nube dixit: Hic est Filius meus dilectus, &c. Vnde Petro dictum est: Beatus es Simon Bariona: quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus, qui est in cælis. Vel sicut Samueli primo sermo Domini factus est in Silo. Aliquando fit per somnum: ut Ioseph viro Mariæ dictum est in somnis, ut acciperet Mariam & fugeret in Ægyptum & rediret. Et magis similiter in somnis dicitur, ne redeat ad Herodem. Et in aliis pluribus locis simile inuenitur. Aliquando per spiritum Angelicum vigilantibus & intrinsecus loquenti. Vnde Zacharias: Angelus qui loquebatur in me, dixit ad me: Nunquid nescis quid sunt hæc? &c. Aliquando fit per spiritum interius in mente. Psalm. Audi quid loquatur in me Deus. Et hoc duobus modis. Vno modo, cum inspirat menti aliquid agendum, vel dicendum, vel de propriis docet, vel de alienis: sicut Prophetis inspirauit quid facerent vel dicerent, vel cum futura, vel absentia, vel abscondita eis reuelauit.

Rom. 6. a

Visiones seductorum spirituum.

Ad. 1. a
1. Reuelatio per vocem.
Mat. 17. a
Mat. 16. c
1. Reg. 3. a
Reuelatio per somnum.
Matth. 1. d
Exod. 2. b
Reuelatio per spiritum Angelicum.
Zach. 4. a
Psal. 48. b

Secundo

2. Reuelatio
per spiritum
Sanctum.

Secundo modo, cum non de speciali facto illo vel illo, sed generaliter ad plura per mentis illuminationem ostendit, quid secundum veritatis iudicium sit melius vel non melius. Sicut docet omnes iustos declinare à malo, & facere bonum, & per spiritum scientie, vel consilij, vel intellectus, vel sapientie, Dei placitum agnoscere, vel eligere potiora. Est & alius modus reuelationum, per spiritum S. cum homo ex Dei inspiratione orat Deum pro aliqua speciali causa propria vel aliena, & per affectum deuotionis & fiduciam exauditionis intelligit se exauditum in hac petitione. Sed licet confidat quod illud pro quo orauit, habiturum sit prosperum successum: nescit tamen sepe qua via habebit processum. E contrario cum non sentit sibi infundi fiduciam exauditionis, intelligit se non habiturum effectum suae petitionis, licet non sit in hoc omnino certus: quia nescit an hoc sit defectus deuotionis, vel iudicium negatæ petitionis. Hoc tamen genus reuelationis est specialiter deuoti mentibus familiare. In hoc tamen aliquando quidam deuoti inueniuntur decepti, sicut & in interna inspiratione. Et hoc taliter posse fieri videtur, cum homo deuotus Deo aliquando intendit, & per magnæ deuotionis affectum confidit Deum sibi esse fauorabilem, optat vel orat sibi vel alteri istud vel illud, quod tunc desiderat euenire: & cum fuerit iam in affectu deuotionis, & fiducia diuinæ propitiationis, antequam istud optaret, accedente vero optatæ rei desiderio fit affectus feruentior, & fiducia ad Deum ex feruore constantior, & quia præsumit spiritum S. hanc deuotionem operari, cum spiritus malignus non possit affectum deuotionis infundere quem nunquam habet; confidit se non decipi, & in concepta spe desiderij sui non confundi: quia testimonium adauctæ per spiritum deuotionis & fiduciam creditur approbasse. Sed in hoc potest esse deceptio, quod spiritus hominis ex desiderio rei quam diligit, cum de illa studiosè cogitat, hilarescit; etiam cum in nulla prius erat deuotione ad Deum, ita quod aliquando pro desiderio illius rei facillè prouocaretur ad lachrymas, maxime si est res quæ spectat ad deuotionem qualècunque. Sicut sæpe etiam cum pro vana gloria quis optat gratiam bene prædicandi, vel prophetandi, vel miracula faciendi, vel aliud vnde mirandus videretur agendi, cor delusum huiusmodi phantasmatibus hilarescit, & in vanam affectionem pinguescit. Quanto ergo magis cordis affectus exhilaratur, & deuotio afficitur in se, cum cogitat & optat quod desiderat, non ex leuitate vel vanitate, sed ex maturitate & charitate: dum interim est in aliqua spiritus consolatione, quæ facili occasione potest per ampliora incitamenta deuotionis subleuari, tunc confidētia proprii spiritus loquitur, & putat loqui spiritum S. dum non subtrahit deuotionis gratiam quæ dedit, imò dilatato cordi per desiderij appetentiā, eo profusiorē gratiā infundit, quo cordis exhilarati capacitas locum ampliorē in se gratiæ præparauit. Cor enim liberum & beneuolentia iucundū aptius est ad deuotionis gratiā recipiendā, quā tristitia & amaritudine constrictum: quia spiritus S. amor est, & beneuolentia, & iucunditas Patris & filij: & similia similibus magis gaudent naturaliter. Læticia enim est proprium cœlestis patriæ. Mœror tristitiæ, est huius exilij negotium. Amaritudo desperationis, est infernale supplicium. In omnibus ergo reuelationum vel visionum generibus magna cautela habenda est, ne falsa pro veris, noxia pro salutaribus, exigua pro eximjis, & incerta pro certis recipiantur. Solus autem spiritus S. per donum consilij, & per gratiam discretionis spirituum, scit hominem expedire & certum reddere quid in illis recipiendum sit, vel respuendum, & quomodo eis vtendum: sicut & Prophetas & Sanctos docuit, quibus non solum vera ostendit, sed etiam per veritatis testimonium, quia vera essent interius demonstrauit. Aliis autē videtur esse securius talia non querere, oblati non cito credere deceptionis caueam cauere. Aliquando etiam oblata velut minus fructuosa parui pendere: vt si vera sint, se habeant indifferentē ad ea: si falsa, non innitantur eis ne deci-

piantur. Et si velint aduertere, quærant super his consiliū sapientū solummodo & paucorū: & ad illa studiosè sese exerceant, quæ sunt secunda, meritoria & fructuosa: scilicet vt sunt vitia extirpare, & virtutū studiis fideliter insudare, Scripturæ sacræ sanum scrutari intellectū, & per orationis vsum mentē accendere ad deuotionis affectum. Hæc sunt salubria & secunda & fructuosa studia religiosorum. Et quanto quis se in istis magis exercuerit, tanto maioris meriti & maioris gloriæ apud Deum erit. Sunt etiam quædam sensibiles dulcedines & suauitatis experientie, quæ deuotis quandoque infunduntur: vt mirabilis fragrantia odorū, ineffabilis suauitatis saporum, & hymnicæ melodiarum vocum & sonorum, & tactu perceptibiles experientie indicibilium suauitatum. Quæ cum verè sint à Deo, possumus estimare, quod aut dentur quibusdā nouis & rudibus, qui spiritualia nondum lucidè intelligunt, vt saltem per sensibilia consoletur in Domino, qui virtutem purè spiritualium non cognoscunt; in quibus maior vis est & certior veritas, & fructuosior profectus & purior perfectio. Etiam prouectioribus in spiritu consolationes sensibiles dantur propter redundantiam interioris dulcedinis: vt sicut anima communicat corpori suo quasi comiti & socio viæ passionem suam, ita communicet ei & consolationes. Tristate enim interius anima, etiam corpus tabescit exterius. Sicut ergo corpus collaborat spiritui & compatitur in merito: ita dignè cōparticipat & conremuneratur ei in præmio: non solum futuræ gloriæ, sed etiam præsentis gratiæ: sicut domini in conuiuio epularum seruis transmittunt reliquias ferculorum. Apostolus: Sicut socij passionem estis, ita & consolationum eritis. Et hoc ex superfluenti mensura datur dilectis, cuius redundantia ne effusa depereat, excipitur à corpore, quod particeps fuit in labore. Sed sicut de visionibus & reuelationibus, ita & de huiusmodi sensibilibus experientiis est sentiendū, quod aliqui seducuntur in eis, putantes esse à Deo, quod forrè phantastica deceptio est; & aliqui putant esse aliquid magni, quod nullus est in se meriti vel momenti; & aliqui extolluntur de talibus apud se, & iactant se quasi de singulari gratiæ sanctitate. Etiam habent hoc proprium diuinæ dulcedinis experientie, maxime cum frequentiori vfu & valentiori motu influunt, vt spiritum reficiendo, corpus debilitent, & ita quodammodo delectando affligant. Sicut rusticum cibus grossioribus assuetum, deliciofa fercula sæpius sumpta alterando calefaciunt & dissolunt. Ignobile namque corpus & corruptibile sicut pecus brutalibus, sic est assuetum terrestribus & vilibus. Genesis: Comedes herbas terre, & hoc post peccatum. Quærant autem deuoti aliquando ex deuotionis vehementia corpore debilitati, vtum sit melius debilitatem corporis potius subire, & spiritum per deuotionis studium cum Deo roborare, & gratiam oblatā non abicere, vel præ nimia debilitate se abstrahere à deuotione, & spiritum extinguere, & exterioribus occupationibus se dare pro corporis releuatione. Ad hoc, saluo meliori consilio, videtur consulendum nimis debilibus, quod interdū possunt se vtiliter abstrahere à studio deuotionis, & conatu proprio non ad hoc instare, ne quasi extorquendo exprimant deuotionis affectum: quia talis conatus violentus debilitat etiā validiores. Si autē sine laborioso conatu offert se gratia, & ingerit se illis non quæsitā, nec abiiciat eam, nec omnino totos se immergant ei, maxime si vehementer ex hoc se debilitari sentiāt, sed temperatè ei inhæreant. Iuxta illud: Mel inuenisti, comede quod sufficit tibi, id est, quod satis est iuxta virium tuarum mensuram. Vtilius enim est ad horam temperantius frui gratia deuotionis, quā omnino exhaustis viribus, & destructa virtute naturali totaliter eam perdere, & irrecuperabiliter carere. Quia sic destructi, postea nimis incipiūt sibi met compati: & vt reparent vires amissas per indiscretionem, nō solum delicatius, sed etiam dissolutius quā expedit se habere. Exhaustis namque viribus maxime capitis & cordis vix audent etiam per moram aliquā ad deuotionis studium

Dulcedines
sensibiles.

2. Cor. 7.6

Gen. 3. c
Questio in
signis.

Prov. 16.6

dium

dium aspirare: quia retrahit eos continuo molestia debilitatis: & quo magis volunt contra eam conari, eo minus possunt. Et ideo consultius videtur consolationes diuinas moderatius querere, cum debilitas corporis obstitit, ut diutius eis frui possint, & auctas valeant tolerare; quam ad breue in eis delectari ita indiscretè, ut postea fugere eas oporteat, & sine spe recuperandi amittere propter virium defectionem. Vase enim contrito, liquor effunditur. Vnde Psalmus: Defecit caro mea & cor meum: quia cum corporis virtus omnino defecit, etiam cordis vigor à deuotione languescit. Contingit etiam plerumque studiosis deuotionis, ut cum magis conantur habere deuotionis gratiam, minus habeant; & cum vehementius instant, aridiores & duriores corde fiant: sicut in summis festiuitatibus, & deuotis temporibus passionis Christi & natiuitatis, & similibus, & maximè cum se ad sacram communionem student sollicitè præparare. Et multi ex hoc sæpissimè grauiter contristantur: & ad illam partem conturbati corde pusillanimitè, interpretantur quod fortè indigni sint visitatione diuina, & quod non placeant Deo, ut sicut indigni & indeuoti ad sacram communionem accedant: & sic sæpe se subtrahunt à cibo vitæ, & medicina salutis. Sed cum homini incertum sit, an sit dignus amore vel odio, secundum rationem dispositionis & merita singulorum Deo soli nota, non possumus secundum veritatem cuique consulere, quid in huiusmodi sentire debeat & facere. Tamen cur tunc Deus subtrahit bonis & studiosis deuotionis gratiam, cum eam libentius haberent, & instantius quærunt, super hoc possunt quinque rationes assignari. Prima humiliatio: quia magis humiliatur homo, cum non habet tunc deuotionem quàm alio tempore, & magis confunditur in seipso: sicut sæculares plus confunduntur, si in Pascha non communicant, cum solitum est communicare cæteros, quàm toto reliquo tempore anni. Secunda est purgatio peccati: quia fortè per alia exercitia minus purgatus est, vel aliqua habet delicta quæ non recolit: & ut dignius accedat ad Eucharistiam, & amplius purgetur à peccatis; & in hoc punitur, in quo magis dolet; & quo dolor grauior, eo purgatio efficacior: & maximè quia fortè alio tempore minus studiosè quæsiuit deuotionis gratiam, vel oblatam negligentius recepit, nec dignas pro ea gratias retulit. Punitur modo in quo peccauit, ut tunc illa careat gratia, cum eam desiderat, quam ante neglexit, cum habere poterat, & cautior de cætero in hac parte fiat. Tertia, ut ex hoc eruditior in gratia fiat, quod à Deo sit, non ab homine: cum non potest eam homo pro voluntate habere sui arbitrij: sed Deus qui dat ex se, quando infundit, quando vult, subtrahit, prout sibi placet, & prout accipienti iudicat conuenire. Item, quia ex gratia suadet, non pro meritis hominis: quia si daret semper, cum quæritur, & non daret, nisi quæreretur, putaretur iam tantum dare secundum merita requirentium, & non secundum gratiæ liberalitatem: ideo quandoque studiosè quærentibus negatur ex iustitia, & non quærentibus quandoque datur ex gratia.

CAPVT LXXVII.

De tentationibus deuotorum.

Deuotorum tentationes duæ, hæsitatio & elatio.

Duæ sunt enim tentationes deuotorum satis conuictæ, maximè nouis & imperfectis, hæsitatio & elatio. Hæsitant enim sæpe an à Deo talis sit gratia, vel homo per se istos motus suo conatu procurer, & est satis importuna tentatio. Aliquando etiam videtur homini, quod fortè possit esse dæmonis illusio, & sit perplexior: quod quandoque studium deuotionis cogitat omnino postponere, & simpliciter vocalibus orationibus, & actionibus solum intentus esse; quasi in illis sit securior, quàm in studio internæ deuotionis, & hoc præcipue patitur cum deuotionis gratia sibi subtrahitur, & sic dupliciter tribulatur, scilicet de subtractione gratiæ & de hæsitazione, si fuerit à Deo gratia quam habe-

Abat. Sic discipuli ante plenam Spiritus sancti missionem sæpe vacillabant in fide Christi; dummodo visis eius miraculis & excellenti doctrina credebant eum esse verum Dei Filium: modo visis eius passionibus pro nobis susceptis, citubantes hæsitabant, sicut eo passo, antequam certi essent de eius resurrectione, inter se dicebant: Nos autem sperabamus, quia ipse esset redempturus Israël, quasi dicerent: Ab hac spe frustrati sumus. Sic & post resurrectionem suam, viso eo gaudebāt & dubitabant, donec per multa argumenta de veritate eius certificati sunt. maximè post ascensionem eius, & sancti Spiritus emissionem. Ita & deuoti Christi fideles modo gaudent de consolatione internæ gratiæ, modo dubitant & tristantur. imò variè operatur in eis Spiritus S. nunc illo modo, postea alio modo. Iam infundit eis consolationem, & iam subtrahit: donec pluribus indiciis experti veritatem & utilitatem suæ visitationis, præsentē gratia gaudēt de consolatione, & securi sunt de veritate, absente ea vtriusque muneris solatio carent. Sapiens autem in die malorum non immemor studet esse bonorum; quorum recordatio renocat eum à pusillanimitate spiritus & tempestate. Et hoc valet contra primam illam tentationem hæsitationis. Rursum in die bonorum non immemor studet esse malorum, per quæ humilietur, & timore ab elationis tumore comprimat: & sic secunda tentatio sanatur. Extolluntur enim deuoti quadrupliciter; quia aut gloriantur se deuotionis gratiam præcedentibus studiis & laboribus meruisse, aut præ cæteris, qui hanc gratiam non videntur habere, se à Deo dilectos esse aut maiorem gratiam sibi esse datam, quàm sit in veritate, aut se melius ea scire uti & gratiosius recipere, & fructuosius impendere, & minus negligere, quàm alij, qui simile donum gratiæ acceperunt. Contra priorem tentationem hæsitationis valet constans fiducia credulitatis, quod à Deo sit illa gratia, & diligens consideratio gratiæ ipsius, si semper sit motus eius ad bonum tantum, & humilis consultatio super illa apud aliquem peritum & exercitatum in talibus & prompta voluntas acquiescendi qualiter in gratia debeat se habere, & supplex oratio ad Deum, ne permittat hominem decipi à sensu proprio, vel spiritu alieno. Contra alteram tentationem elationis valet diligens cognitio propriæ indignitatis, corporis, & negligentia, & ingratitude, & inanis gloriæ, & timida expectatio reddendæ rationis de gratia collata & neglecta, & pauida suspicatio subtrahendæ gratiæ & derelictionis à Deo, propter vitia prænotata, iamdiu causa correctionis tolerata, & non emendata, & studiosa consideratio aliorum, qui in gratia, in virtutibus, in orationibus, & studiis bonis incomparabiliter eos præcellunt. Quarta ratio negatæ deuotionis cum quandoque studiosius quæritur, quia aliquando ex impetuoso cordis conatu libertas mētis obruitur, dum quasi per violentam extorsionem accelerat deuotionis affectum exprimere; & si non iuxta desiderium cordis statim potest elicere gratiam deuotionis quæsitam, contristatur, & amplius ex hoc induratur: & quo impetuosius cupit se ad deuotionem cogere, tanto minus proficit, & amplius arefcit: sicut qui botros in torculari, vel olivas in prelo subito & nimis vehementer comprimit, liquor magis turbidus & insipidus fluit, quàm si paulatim & moderatius compressisset. Quo enim liberior eo pinguior deuotionis affectus. Ideo alio tempore sæpe est homo deuotior: quia tunc spiritus suæ libertati relictus, sponte se eleuat in sublime. Violenta namque acceleratio præfocat spiritum etiam in corpore. Morosa autem respiratio est cordis refrigeratio. Quinta ratio potest esse meritum maioris gratiæ & gloriæ dum desiderium non adimpletum affligendo purgat animam, & patientia desolationis, & humilis sufferentia mœroris quasi lima reddit animam clariorem, & magis susceptibilem splendoris diuini, & amplioris gratiæ & gloriæ capacē. Lux enim vultus Dei, & fulgor claritatis eius omnibus æqualiter superfulget, qui autem purior est, & à vitio

obscurante

Luc. 24. 8

Ezele. 11. 8

Elatio deuotorum, tentatio altera.

Contra hæsitationem remedium.

Contra elationem remedium.

Afflictio lima animæ.

Raro an sæpe sit communicandum.

Ioan. 6. g

Matt. 9. b

obscurante liberior magis capax est lucis, & illuminationis desuper influentis, sicut vitrum clarum, vel metallum bene limatum & politum radios luminis amplius recipit, & splendidus efficitur. Quia igitur afflictio lima est animæ, quæ rubiginem vitiorum abradit, ut deteriso peccato, quod sua obscuritate radios diuini luminis & fulgoris velut obex ab anima excluderat, lucem gratiæ recuperet, purgat Deus aliquando deuotorum corda per subtractionem illius consolationis, cuius carentia est eis maxima afflictio; ut sic purgati aptiores fiant abundantiori gratiæ percipiendæ in præsentia, & gloriæ in futuro, etiam si hanc afflictionem specialis culpa non contraxit. Si vero aliquis desiderat experiri, utrum sit melius, sæpius, an rarius corporis Christi suscipere Sacramentum, videtur Mihi quod non possit super hoc omnibus dari regula vniformis. Varia sunt hominum merita, & diuersa operum studia, & differentia desideria, & multiplices Spiritus sancti operationes in singulis, & diuersi etiam status in religione. Et ideo sicut ægrotantibus non potest vna forma seruari in dandis medicinis corporis, propter diuersitates complexionum, aut loci, aut temporis, aut diætæ, vel aliarum considerationum, pro quibus, aut rarius, aut sæpius, aut maiori, aut minori quantitate eadem medicina datur, ita & de medicina spirituali, quæ est corpus Christi, intelligendum. Mundanis enim curis occupari rarius possunt se ad illud recipiendum expedire, quàm illi qui tantum spiritualibus studiis sunt intenti: & alij magis, & alij minus sunt circumspecti in custodia vitæ suæ, & morum, & conscientiæ suæ puritate. Alij etiam ardentiori desiderio trahuntur ad illius salutaris cibi perceptionem. Alij vero quodammodo terrentur, cum deberent accedere: & nisi conscientia vrgeret, & consuetudo religionis induceret, valde raro accederent ad illud mirificum Sacramentum. Vix tamen aliquis ita religiosus esse videtur, & sanctus, exceptis Sacerdotibus, quin semel in septimana sufficiat ei ex consuetudine communicare, nisi specialis causa quandoque, vel ratio plus suadeat, infirmitas superueniens, vel singulariter festiuitas sollemnis, vel inusitata deuotionis feruor, & intemperata desiderij sitis sit pro illius susceptione, qui solus sufficit amanti animæ ardorem refrigerare. Et quia talis ardoris impetus non nisi ab Spiritu S. ut creditur, infunditur, ideo legibus humanæ consuetudinis, & statutis mortalium non arctatur. Sicut aliquos quandoque vidimus, licet paucos quibus viuere Christus erat: ita ut si non frequentius panis vitæ resicerentur sacramentaliter, quasi videbantur vita corporis iam velle deficere, parentibus indicis hunc defectum prodentibus. Et qui ante tam debiles erant, quod nec incessum debitum habere poterant, post susceptionem illius Sacramenti in tantum confortabantur, quasi nullam ante sensissent debilitatem manifestè apparentem. Iuxta illud: Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Quia nullus cibus materialis, vel potus posset sic celeriter, & efficaciter non solum corpus, sed etiam animam recreare. Salubre tamen est, & vtile, quod homo sæpe se ad illius medicamenti susceptionem præparet, & quanto deuotius valeat, illud percipere studeat, & post perceptionem in studio deuotionis se conferuet: attentius tamen religiosi, & qui obrulerunt se Deo, sic enim erunt in maiori custodia vitæ suæ, & conscientiæ, dum & ante, & post Eucharistiæ perceptionem ob reuerentiam ipsius student magis innocentius viuere, & studio deuotionis frequentius intendere. Et licet quandoque tepide, tamen confidens de misericordia Dei fiducialiter accedat: quia si se indignum reputat, cogitet quod tanto magis æger necesse habet requirere medicum, quanto magis senserit se ægrotum. Non enim est opus valentibus medicus, sed malè habentibus. Nec ideo quæris te iungere Christo, ut tu eum sanctifices, sed ut tu sanctificeris ab illo.

A Nec propterea prætermittenda est sacra communio, si quandoque non sentit homo specialem deuotionis gratiam, cum se ad illam præparare studet, vel cum in ipsa perceptione, vel post fortè minus deuotum se sentit quàm vellet, quia ex aliqua supradictarum causarum ratione solet illud euenire. Circa Sacerdotes autem potest hæc forma teneri, ut nec nimis raro, nec nimis continuè celebrare, vel imprætermisse sacram hostiam studeant immolare. Nimis enim continuè celebrare aliquam videtur notare irreuerentiam, cum vix aliquis tam deuotus sit, qui semper eadem deuotione ferueat, quod semper cum debita reuerentia illud faciat, & cordis ardore, quin aliquando reperiat quantumcunque quod eum impediatur. Nimis etiam raro celebrare, quamvis ex reuerentia aliquando solet fieri, & humilitate, tamen quandoque torporem nutrit, quia minus circumspectus est homo in omnibus, quasi non indigere videatur sui custodia, cum non proponit accedere ad mensam Christi. Humilitas etiam non est vsquequaque secuta, quod diu se subtrahat: quia sicut non est dignus sæpe corpus Christi percipere, sic nec semel. Ideo eum non recipimus quasi qui digni sumus: sed ut illo nos sæpe visitante, & habitaculum cordis, & corporis nostri subintrante magis ac magis digni efficiamur. Quo enim introierit, Dominus benedicet: sicut olim domui Obededom benedixit propter arcam Domini, in qua manna seruabatur: propter hoc voluit Dauid eam reducere cum benedictione. Sapientia: C Proposui hanc adducere mihi, sciens, quoniam communicabit mecum de bonis suis. Quæ bona prætereo: quia in scripturæ pluribus locis inueniuntur.

Sacerdotes nec continuè, nec nimis raro sacrificant.

1. Reg. 6. b

Sap. 8. b

CAPVT LXXVIII.

De diuersis affectionibus quibus trahimur ad communicandum.

Diuersis autem affectionibus, & intentionibus diuersi ad communicandum trahuntur, vel ad celebrandum. Aliquos trahit amor Dei, ut dilectum sæpius ad se inuitent, eumque in semetipsis delectabiliter amplectentur. Aliquos propriæ infirmitatis intuitus, ut eum quasi medicum ad se vocent, per quem ab omni infirmitate curentur. Aliquos conscientia delictorum suorum, ut per eum, quasi per hostiam placationis ab omnibus peccatis expiati purgentur. Aliquos pressura alicuius tribulationis, ut per eum, qui omnia potest ab omni aduersitate citius liberentur, & tutius protegantur. Aliquos desiderium alicuius gratiæ, vel beneficii impetrandi per eum, cui Pater nil potest negare, pro se intercedentem. Aliquos gratiarum actio pro beneficiis diuinis, cum nil dignius habemus reddere Deo pro omnibus, quæ nobis tribuit, quàm calicem salutaris accipere, id est, ipsum Iesum. Aliquos laus & honor Dei, & Sanctorum, cum non habemus mains quo possimus Deum, vel Sanctos pro sua dignitate venerari, quàm Christum immolare Deo Patri. Aliquos charitas & compassio proximorum, cum pro salute viuorum, & pro requie defunctorum, nil efficacius interpellat quàm sanguis Christi pro nobis effusus. Hoc est summum auxilium nostrum, cum oramus Deum, & illum intercessorem inuocamus qui nos Patri reconciliauit & semper interpellat pro nobis. Multis de orationis studio, & virtute omissis, quæ studiosus melius orando per experientiam discet, hoc in fine dicendum, quod omnia quæ orantes petimus sunt ista: Aut oramus pro malis quæ fecimus ignoscendis, aut pro malis, quæ patimur amouendis, aut pro bonis quæ cupimus adipiscendis, aut gratias agimus pro acceptis, vel promissis. Quæ nobis Dominus concedat adipisci, qui est benedictus in sæcula. Amen.

Psal. 115. 4

Rom. 8. f

S. BONAVENTURÆ
Eximij Ecclesiæ Doctoris,OPVSCVLVM,
De Institutione Nouitiorum;

PARS PRIMA.

Hoc Opusculum Trithemius de Institutione Nouitiorum inscribit, & inter Opuscula S. Bonauentura connumerat. In antiquis impressis non reperitur, sed in recentioribus Venetiis editis prodit, sub hoc titulo quauis etiam de triplici statu religiosorum, incipientium videlicet, proficientium, & perfectorum prænolari, in eadem editione Veneta scribatur. Instituit in eo Auctor Nouitios, sicut fecerat in Speculo disciplina, sed paulo breuius.

CAPVT I.

Quid semper Nouitiis considerandum.

Rimò semper debes considerare, ad quid veneris, quare veneris, & propter quid veneris. Propter quid enim venisti? nonne solummodo propter Deum, ut ipse fieret merces laboris tui in vita æterna? Sicut ergo propter nullum alium, nec propter aliquis exempla te peruertere, quin studeas ad illud, quod venisti. Venisti enim ad seruitutem Dei, cui seruire debet omnis creatura, quia nihil habet ab ipso. Et ideo debet ei dare totum quod est, & quod scit, & potest. Et si omnia seruiunt creatori pro omni posse suo, multo magis homo tenetur, quem non solum creauit, sicut & cætera, sed insuper intellectu decorauit, libero arbitrio nobilitauit, mundi dominum constituit, sibi similem fecit, naturam eius assumpsit, verbo & exemplo proprio instruxit, proprio sanguine suo de æterna damnatione redemit, Spiritum S. ei infudit, carnem suam in cibum tradidit, curam eius habet sicut mater paruuli sui, & æternam hæreditatem ei dare instituit. Ecce quantum tenemur nos Deum præ cæteris, & super omnia diligere, qui nos præ omnibus mundi creaturis sic amauit.

CAPVT II.

De obedientia.

ET quia non confidisti tibi ipsi, ut præsumas te scire quid velit Deus, ideo commisisti te superiori tuo, ut ipse te regat, & dedisti ei manum tuam in professione, ut ipse te in viam Dei inducat, unde non licet tibi viuere de cætero pro velle tuo, sed quo ductor tuus ire iubet, & quod ipse prohibet, cauere debes: quia qui artem aliquam addiscere cupit, sui Doctoris regulas debet tenere, & proprias adinventiones relinquere, & infirmus qui adhuc accessiones vitiorum patitur, debet seruare dietam, quam ei medicus suus indicat, si citò & plenè vult curari. Ita & tu mihi facias siue dicas, quod magistrum tuum velle præsumas. Tu enim dedisti te ei propter Dominum, & propter regnum cælorum, & iam non es tuus, sed eius cui te vendidisti, & ideo nihil tibi licet agere de te sine eius voluntate. Ipse enim est Dominus voluntatis tuæ. Et contrectatio rei alienæ inuito domino, furtum est. Fur autem cælo non appropriat. Ipsi rectores nostri sunt vicarii Dei super nos & ideo debemus eis sicut Domino obedire, & non sicut hominibus, quia non propter

A ipsos, sed propter Deum eis subiaceamus. Talem enim te exhibeas ei, ut liberè iubeat te facere vel omittere, quidquid viderit expedire, quia si ipse timere te, iam seruus maior est domino suo: & discipulus est super magistrum.

CAPVT III.

De pace cum Prælati.

HABE semper pacem cum Prælati, non eis detrahas, nec libenter audias eis detrahentes; quia Deus specialiter hoc vitium odit in subditis & in præfenti, ut in Cham pater, qui verenda patris sui nudata fratribus nunciauit, & sibi maledictionem in hoc irremediabilem acquisiuit. Non ponderes excessus eorum, sed ignosce eis quasi hominibus, quia in multis curis non potest aliquando negligentia vitari. Et sæpe quod in eis reprehendimus, ex nostro vitio magis est, quàm ex eorum culpa, quia sæpe aliquid quod pro bono faciunt, quia eorum intentionem non intelligimus, pro malo iudicamus, quod ad nos non pertinet, nobis non usurpemus, nec reprehendamus ea quæ quo animo fiant, nescimus. Honora eos in corde tuo, non spernas, ne fortè & Deum spernas, cuius vicem gerunt. Crede etiam quod Deus inspirauit eis, quidquid iubent te facere propter animæ tuæ utilitatem. Ordinationes eorum, & constitutiones ne fastidias, quia non sine causa faciunt, licet tu nescias omnes causas. Qui autem simpliciter ambulat in via Dei, ei non nocet, sed ad meritum maius sibi prodest. Nam qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter. Seruus Dei sic debet incedere via recta in mandatis, quod statuta humana eum non arcent in aliquo, quia semetipsum debet arctare, ita quod etiam si non esset illud statutum, tamen sibi cauere ab omni quod sibi expediens non esset. Per talia enim statuta tantum reprimuntur eorum excessus, qui metas disciplinæ transgrediuntur. His de obedientia præmissis, quæ est initium boni in religione, ad aliud transeo, & primo ad corporalia exercitia, & ad spiritualia consequenter, quia non prius quod spirituale est, sed quod animale, deinde quod spirituale.

CAPVT IV.

De surgendo à somno.

ASUESCE, cum opportune potes, parum ante matutinas euigilare, ut spiritus tuus dirigatur ad Deum in oratione, & ut orationi & Dei laudibus magis sis sobrius & deuotus. Cum euigilas, statim omnes cogitationes tuas abiice de corde tuo, somnia quæ somnasti in nocte, quibus te diabolus vellet occupare, & primitias cogitationum tuarum offerre Deo in cogitatione, vel aliqua bona meditatione, cum corporis exercitatione, vel genuflexione, donec aliquem affectum deuotionis concipias, & cogitationes vanas, quæ tunc maximè infestant mentem, à te abiicias, & ex hoc eris ad omne opus deuotior, & expeditior tota die.

CAPVT V.

Qualiter in choro te gubernare debeas.

IN diuino officio non sis piger, & fastidiosus, sed coge corpus spiritui seruire, & ita reuerenter, & psalle alacriter in Ecclesia, & deuotè corā Angelis, qui ibi iuxta te sunt præfentes. Non circumspectas hinc inde, nisi necessitas adsit. Risus & verba inutilia penitus detestare, ubi coram Domino Maiestatibus cum metu & reuerentia debes assistere. Verba psalmodiæ distinde, & integrè pronuntia. Non discurras per chorum, nec ante finem horarum exeas, nisi oporteat. Prius quàm incipiat of-

ficiū, prænēre studeas, si potes, ut cor ad aliquam deuotionem sit adaptatum quando officium inchoatur. Ideo enim tam desides & tepidi sumus in diuino officio, quia ante non sumus in aliqua deuotione excitati, & ita sicut intrauimus frigidi, eximus corde dissoluti. Stude in ipso initio cogitationes vagas abiicere, & intende his quæ psalluntur, alioquin tumultus earum vix poteris euitare. Post officium etiam stude te seruare in deuotione quam concepisti, nec statim te ad inania effundas. Si autem non habes deuotionem interius, saltem conserua disciplinam, & morum grauitatem humiliter exterius, propter reuerentiam Dei & aliorum exemplum.

CAPVT VI.

Qualiter in capitulo te habeas.

IN Capitulo non multum loquaris, & multo minus in Ecclesia, nisi valde utile sit & hoc humiliter, & mansuete & submisse culpam humiliter dic. Et correctus humiliter responde, nec te excuses quando corripieris. Si de consilio interrogatus fueris, libere & humiliter dic quod tibi videtur expedire. Si autem tuum consilium non requiritur, non sit tibi curæ, nec velis pertinaciter defendere sententiam tuam. Sufficiat tibi acquiescere conscientiam tuam. In accusationibus non sis annexus, dic tantum quod scis factum contra rationem, & ordinis instituta, sine odio alicuius, & cum verbis mansuetis, & placido vultu. Et quod nescis non teneris dicere. Noli opinando aliquem accusare, quia opinio sæpè fallit. Ille qui dixit tibi quod nesciebas, dicet ipse si verum est & si præsens erit. Si autem præsens non fuerit, tunc non potest probare, cum eum testem non habeas. Non graueris pro accusationibus tuis, sed tantum dic humiliter culpam tuam, licet magnæ sint, vel paræ, quia maior tibi surget confusio, si procaciter te excuses, quam si humiliter confundaris. Si vero graues essent, & non veræ, maxime quæ possent alios scandalizare, tunc humiliter audientia petita, indica eis paucis verbis & modestis, quod non sis tibi conficius, de quibus accusaris. Seruus Dei non timet confusionem coram hominibus, ubi eum coram Deo conscientia non accusat, sed sustinet patienter, quicquid Deus voluerit eum sustinere.

CAPVT VII.

De correctione.

Consuesce vbique dū à superiore corripieris, siue in choro, siue extra, quod statim genibus flexis dicas tuam culpam. Hæc est lex antiqua religionis, à S. Francisco & aliis Sanctis tradita. Vnde & tu debes studere, tibi ordo à maioribus tuis traditus est, ita & tu tradas eum posteris tuis, quantum in te est verbo, & exemplo. Nec aliquam non bonam consuetudinem inducas, vel discas, nec aliquam bonam consuetudinem neglectam per incuriam diaboli permittas in te & in aliis, quibus cum modestia persuadere poteris. Quicumque enim aliquod exemplum aliis relinquit siue bonum siue malum, particeps est imitatorum suorum, siue in supplicio, siue in præmio sempiterno.

CAPVT VIII.

Qualiter in mensa te habeas.

In mensa non sint oculi tui gyrouagi, nec hinc inde conspicias, ita quod nescias quis sedet in latere tuo, vel quid faciat, vel quid coram te habeat. Tibi soli intentus sis, vel Deo vel lectioni. Cum disciplina, timore, & silentio comede, non cum impetu gulæ quasi famelicus, nec vagis oculis, & inquieto corde circumspectus, quid sit in mēsa delicatius, nec ante quæras satiare oculum quàm palatum, sed cum gratiarum actione sufficiat

habere quod potes. Et semper velis penuriam aliquam porius sustinere, quàm plus abundare. Nihil spernas quod tibi apponitur, nec indigneris, si aliquis defectus sit in condimento, vel salis, vel cocturæ, sed cogita quod multo meliores te, vilioribus & paucioribus cibis sunt contenti, qui illud quod abiicis pro magnis deliciis reputarent.

Paupertas CHRISTI familiaris amica placeat tibi in omnibus, & ipsam cum summo conatu amplectere in mensis, cibis, & potu, in vestibus, in utensilibus, in libris, in ædificiis, & in omnibus. Videmus quàm humiles gestus pauperes habent, quàm simplex responsum, quàm pauidum animum. Nunquam audiatur aliqua querimonia de te, pro aliquo defectu in cibo, vel potu, vel vestitu. Reputa te indignum esse de his quæ habes, quia inopia exterior crescit in augmentum gratiæ interioris, & in diuitias conscientiæ bonæ: è contra exterior abundantia inopiam generat interiorum. De mensura vero comedendi difficile est dare certam regulam, nisi quod inter duo semper medium teneas. Ne ita parum sumas, ut in viribus deficias, & nec communi labore frangaris. Similiter nec ita multum sumas, ut propter multum cibum sumptum non possis orare, vel legere, vel agilis esse ad ea quæ præcipiuntur. Et inter ista propria experientia est melior magistra, cum bona voluntate.

CAPVT IX.

De dormitione.

IN dormitorio esto quietus, ne aliquis pro te aliquo modo inquietetur, siue orans, siue dormire volens. Quoties autem euigilaueris, statim occurrat tibi memoria Dei & eius passionis, cum gratiarum actione, quia ipse vigilat super nos, quando dormimus, ut ipse custodiat nos. Quando vis ire dormire, prius attende orationi, vel deuotæ meditationi, & si ita hac occupatione dormies, tunc somnus erit tibi dulcior, pulchra somnia somniabis, & euigilabis deuotior, sic surges alacrior, & facilius redibis ad eandem deuotionem, in qua ante somnia tu fuisti. Et licet dormientibus non imputandū esse videatur, quod dormientes faciunt vel patiuntur, indecens tamen est religioso, obrutum esse somno sicut pecus, & iacere membris dissolutus, aut incompotus & manibus in sinu retractus, cum ob hoc maxime vestiti dormiamus & cincti, ut non habeamus potestatem circumducendi manus hinc inde in nudo corpore, & ut magis simus parati ad surgendum ad orationem. De quantitate somni, tene te sicut supra dictum est de cibi mensura, ut membra & sensus ex quiete somni reficiantur, & ne nimio torpore somni corpus reddatur pigrius, animus tepidior, & sensus obtusior. Nam diuturna quies, vitiis alimenta ministrat. Non potest tamen medium semper in talibus custodiri, sed virtuti vicinior est, si ex bonæ voluntatis feruore necessitati corporis aliquid interdum subtrahitur, quam si ex tepiditate cordis, carnis vitia quasi sub discretionis pallio impinguato corpore nuttiantur. Iuxta illud: Melior est iniquitas viri, quam mulier bene faciens. Hoc est, melior est qui per cœleste desiderium, accensus, carnem ei necessaria subtrahendo affligit, quam qui per delectationem resolutus circa omnia quæ necessaria sunt ei satisfacere contendit. Et licet hoc bonum & aptum sit ad profectum spirituale, tamen caute faciendum est, ne corpus deficiat in via antequam ad metam perueniat, ut possit sequi conuentum sine murmure destructi corporis, & communem ordinis rigorem cum ceteris tenere. Quia qui post te ad ordinem veniunt, non attendunt quid ante eos laboraueris, sed solum aspiciunt quale eis exemplum præferas in præsentem, in laboribus, vigiliis, in cibis, & aliis obseruantis ordinis, in quibus vellent sibi seniores suos præire. Alioquin aut scandalizantur de ipsis aut imitari eos incipiunt, parcendo corpori plusquā

Ecd. 41. h

expediat.

expediat. Non enim attendunt quid boni intus meruerint, sed quid exterius rigoris ostendant; deuotionem Deo debemus intrinsecus, sed proximis bonum exemplum extrinsecus, ut ita congruè possimus nos utique exhibere, discretio necessaria est, per quam corpus castigetur prudenter, ne aduersus spiritum rebellet, & rursus discretè foueat, ne sub sarcina corruat, & spiritualis vitæ profectum præ nimia debilitate impediat.

CAPVT X.

De obsequiis.

AD labores communes, & ad humilitatis officia esto paratus. In coquina, in Ecclesia, & in aliis officiis, & maxime in illis officiis, quæ alij pro sua vilitate abhorrent, ut ligna portare, domum scopare, ollas & alia utensilia purgare, pedes lauare, & fratrum tunicam excutere, & mundare.

CAPVT XI.

De obsequio ad Missam.

AD Missas libenter ministra, quia hoc est officium Angelorum, ipsi enim Deo suo ubique ministrant deuotissime. In hoc enim ministerio multiplex fructus est. Primò, boni operis exercitium est. Secundò, opus charitatis est, & promouens proximum in bono. Tertio, opus deuotionis est, quia Deo appropinquat in oratione. Quarto, opus angelicum est, cum quibus Deo ibi præsentis ministras sicut & illi. Et ex hoc non solum Sacerdos cui ministras, tunc orare pro te specialiter, sed & omnes circumstantes quorum vices geris, debent; imò tota Ecclesia ubique terrarum, quia tu geris vicem omnium fidelium, qui Deo suo de cælo venienti, cum gratissima gratiarum actione deberent ministrare, si possent adesse. Et vix potest esse quin Dominus speciali gratia remuneret, etiam in præsentis, qui libenter & deuotè ministrat ad illud Sacramentum, quo nihil sanctius & deuotius potest esse in cælo, & in terra, & quod est admodum præcipuum indicium diuinæ dignationis, & dilectionis ad hominem.

Non enim minus videtur facere Deus in hoc, quod quotidie dignatur descendere de cælo super altare, quàm cum de cælo descendens, naturam humani generis assumpsit factus homo. Et ideo hoc est memoriale totius dilectionis suæ, & quasi compendium quoddam omnium beneficiorum suorum, quod nobis reliquit, Incarnationis, redemptionis, glorificationis, & iustificationis figuram in hoc inclusit. Sicut patet his, qui considerant huius Sacramenti institutionem, celebrationem, & fructus participationem. Vnde salubre est, sæpe communicare eis, qui cum deuotione, & studio virtutū, & custodia sui non solum à magnis peccatis, sed etiam à leuitatibus verborum, operum, & cogitationum se abstinere, & student ad hoc se aptare. Licet enim omni tempore debeamus esse solliciti de omnibus quæ bona sunt, tamen tunc maxime conueniens est, cum ad summum nem Christi nos præparamus, vel susceptum nobiscum habemus.

CAPVT XII.

De confessione.

Sæpe confitere, ad minus ter in septimana, & simpliciter sicut Angelo, qui sciret secreta cordis tui. Non adducas velamen excusationis, vel alleuationis, nec implices te, ita quod confessor non intelligat, quid dicas. Specifica ei quid feceris, historias autem, & facta aliorum noli recitare. Singulos articulos, quos recolis te fecisse à tempore quo nuper confessus es, dic breuiter, & purè, & noli longum tractatum texere cuiusdam generalis & affirmatæ confessionis, quia generatur

A tædium confessori. Ista enim omnia potes Deo in oratione quotidie confiteri, & defectus tuos ei exponere, quos feceris in singulis virtutibus, de his, quæ confiteris, studeas te emendare.

CAPVT XIII.

De cella & obedientia.

IN cella libenter esto, & aliquid semper age quod lædificet te, vel à maiore tibi iniungitur. Nam tam voluntarius debes esse ad obedientiam, quod si in omni hora tibi præciperetur quid facere deberes, libenter acciperes; & in tantum quod tui iuris non esses, quod non posses loqui verbum, nec ad alias necessitates proprias eundi sine licentia liberum habere arbitrium, sicut olim Sanctos in Ægypto, & alibi legimus, vixisse, quorum gloriam si cupimus adipisci, imitemur eorum virtutem.

CAPVT XVI.

De Lectione.

LEge Sanctorum vitam & doctrinam, ut in comparatione eorum semper humilioris, & instruaris, & accendaris ad deuotionem, & prouocaris ad studium, ut informeris in intellectu scripturarum, & illumineris ad fidem. Et scias discernere verum à falso bonum à malo, vitium à virtute, & remedia vitiorum ac tentationum, ut possis intelligere legas, non ut doctior sis, nec causa curiositatis. Nec legas quæ non ædificent, quia vana lectio vanas generat cogitationes & extinguit mentis deuotionem.

CAPVT XV.

De non desiderando officium predicationis, vel confessionis.

Non affectes fieri prædicator, & confessor, quia si dignus fueris, Dominus ad hoc te vocabit. Si autem indignus & non idoneus, erit tibi confusio maior, ideo quia te inieceris. Inde est, quod aliquando parum consequimur fructum de prædicationibus nostris, vel confessionibus, quia non vocati à Deo veniunt, & non missi currunt, prius volentes facere fructum in aliis, quàm in se fixerint radices virtutis. Et ideo fructus eorum non est durabilis, quia immaturus producitur. Hinc est, quod in Leuitico legimus. Quando ingressi fueritis terram, & plantaueritis in ea pomifera ligna, auferetis præputia eorum poma quæ germinant, immunda erunt vobis, nec ederitis ex eis. Quarto autem anno, omnis fructus eorum sanctificabitur Domino. Quinto anno comedetis, congregantes poma quæ proferunt. Arbor in terra plantata est homo de sæculo sumptus, & in religione plantatus, qui fructum salutis debet proferre in se, & in aliis tempore opportuno. Si autem intempestiuos fructus protulerit, immundi erunt & inutiles ad profectum spiritualem propter præsumptionem. Primus annus, est vera poenitentia de peccatis præteritis. Secundus, est vera conuersatio in statu emendationis. Tertius, est iam vsus bonæ consuetudinis. Quartus, est pro bono opere laudes & humanos honores contemnere & fastidire, & quærere solius Dei gloriam & salutem animarum.

Quicunque autem ante hunc annum se ingerit, nec salutem animarum profert, nec Deo est acceptus, nec sibi meritorius propter vanitatem & leuitatem, nec aliis est proficiuus. Post vero hunc annum, id est, quinto anno puræ charitatis comedat fructus, & congreget poma, quia tunc eius prædicationis erit fructuosa in illis & in aliis, & sibi meritoria, ut congreget fructus in vitam æternam. Hoc dixi, ut videas, quibus sacra scriptura consulat subire officium prædicationis. Stude ergo teipsum cõpo-

Leuit. 19. c

* affectare

nere prius exterius in bonis moribus, interius sanctis affectionibus, & cogitationibus ordinare. Tunc demum utiliter procedes ad alios in sana doctrina, quia nemo præsumit docere artem aliquam, quam non prius habuerit addiscendo.

CAPVT XVI.

De disciplina ubique seruanda.

Nunquam ita securus sis & abscondus, quin ita disciplinate, & caste te habeas in visu, gestu, tactu, & in omnibus aliis, ac si ab aliquo videreris, quia sancti Angeli qui nobiscum sunt semper vident omnia opera, quæ facimus, quorum aspectus debemus ubique vereari, & præsentiam reuereri. Videt nos etiam ipse Deus, & iudex noster. Videt etiam nos ipsa conscientia nostra, testis eorum quæ facimus & accusatrix. Qui autem magis veretur hominum aspectus quam Dei, & conscientiam propriam, & sanctorum Angelorum, non est castus amator boni. Et qui non declinat ex amore veri boni, sed ex timore detrimenti temporalis honoris, talis non est verus Christi seruus, qui adhuc magis placere cupit hominibus quam Deo. Vnde Apostolus: Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem. Cui enim plus doles displicere, ei plus appetis placere. Nemo enim potest duobus dominis seruire.

CAPVT XVII.

De conuersatione inter fratres habenda.

Inter fratres habe te verecundè, gratiosè & modestè, affabiliter, & dulciter, seruitiosus non onerosus aliis, iocos dissolutos nequaquam exerceas, nec verba scurrilia alicui proferas, nec libenter audias: quæ enim te delectat audire, si auderes, libenter ipse proferres. Seruus autem Dei ita castus debet esse in omnibus factis, & verbis suis, ut non tantum horreat, quæ indecenter sonant, sed etiam quæ nocent, ut turpia, licet sint palliata aliqua honestate.

CAPVT XVIII.

De verecundia habenda.

Omnes gestus tui, mores, sermo, aspectus, & incessus, quadam humili verecundia debent esse colorata, ut in te nihil appareat elatum, vel audaciæ presumptione notabile. Verecundia enim est maximus decor in religioso maxime in iuuenibus ita ut qui eam postponit, vix aliqua spes haberi possit de eo, quod fiat vnquam bonus religiosus, vel virtuosus. Sicut enim timor Dei hominem componit, & ordinat intrinsecus ad bonitatem, ita verecundia componit eum exterius ad disciplinam. Gregorius: Verecundia est omnium virtutum ornatus, innocentiam testis, pudicitiam mentis indicium, disciplinæ specialis gloria, famæ custos, castitatis socia, & totius sanctitatis insigne. Nemo sit ita familiaris tibi, coram quo penitus obliuiscaris verecundiæ, tamen quando ipsa impediret in his quæ expediunt, vel necessaria sunt, tunc est premenda, non tamen abicienda, nec extinguenda quasi vitium, sed regenda & ordinanda in virtutem, sicut & aliæ affectiones naturales.

CAPVT XIX.

De incessu.

Incessus tuus sit maturus, non leuiter curras, & sine necessitate, nec corpus multum erectum geras, sed mediocriter depressum, nec vagus sis oculis, nec brachiis ventiles, nec aliter more sæcularium in composito in gressu incedas, sed plano & humili modo, quasi à deuota oratione decedas.

CAPVT XX.

De sessione.

Sedens non pigre in latus reelines te, nec crura longa extendas maxime præsentibus aliis. Exterior enim in compositio corporis, est indicium in deuotæ mentis.

CAPVT XXI.

De risu.

Risus tuus sit rarus, & sine cachinno, & benignitatem magis ostendens, quam dissolutionem. Stude multum esse serenus, non turbulentus, nec indignabundus.

CAPVT XXII.

De lenitate verborum.

Verba tua lenia sint, & responsio humilis sine compunctione amaritudinis, vel obliquæ redargutionis, aut irrisuionis. Sic verba tua forma ad alterum, sicut tu non haberes pro malo ab altero.

CAPVT XXIII.

De detractione.

Sic loquere de absente, ac si scires eum propè assistere & auscultare. Non timeat te quisquam, quod in absentia sua famam eius denigres. Magnum vitium est religioso dicere de absente, quod erubesceret loqui, si audiret. Non libenter audias detrahente, sed aut fuge detractionem, aut opportune compesce, si potes. Nihil enim prodest tibi, nisi quod aggrauaberis super illum, de quo est sermo, aut super eum qui refert. Quære potius, si potes, aliquid inuenire laudabile in aliquo, quod ædificet te, & auditiones tuas.

CAPVT XXIV.

De rumoribus rescindendis.

Rumores nescias, quia inquietant cor, & mentem distrahunt, & deuotionem exhauriunt, & tempus sine utilitate consumunt. Etiam quæ scias non omnia effundas quasi vas sine operculo, quod statim cum inclinatur, effundit quicquid continet in se, & omni pulueri & immunditiæ patet. Non sis libenter in turba, nisi tractetur de Deo, & deuotione, & animæ ædificatione. Non sis clamosus in loquendo, nec imperuosus ad euaporandum, quod intus tenes inclusum, sicut de amicis Iob euenisse legitur. Caue etiam ut sicut nulli detrahis, ita ne prodas detractionem apud illum cui detrahitur, ne magis grauetur contra detrahentem sibi, quam ex relatione tua minuat.

Potest namque esse, quod ille qui dixit de altero verbum, non ita intendit derogare ei, sicut ille suspicatur, de quo dicit: & incitatur ad odium contra eum, vel ad vindictam prouocatur, cum tamen ille, aut simpliciter non animo detrahendi dixerit, aut fortè statim pœnituit, proponens de cætero à simili cauere. Si autem talia dicerentur de aliquo, quæ omnino expediret eum scire, de quo dicuntur, potes ei referre, si vis, non exprimendo quis dixerit, ut sciat, quid cauere debeat, & mens contra nullum in odio exardescat.

CAPVT XXV.

De iactantia.

Iactantiam quàm diligentissime caue, & nunquam des alicui intelligere, quod aliquid sit in te commendabile, vix enim potest in te aliquid laudabile esse, quin etiam alij intelligant. Et si tu races, & abscondis, plus placebis; si autem prodis & commendes, irrideberis, & vilesces; & vnde prius ædificabantur, inde postea despicient te.

CAPVT XXVI.

De multiloquio.

Maledicta conuitia, mendacia etiam leuia frinola iuramenta, & turpia verba licet iocosa, ab ore religiosi perpetuo anathemate sunt arcenda. Vnde Iacob. Qui se putat Religiosum esse, non refrænans linguam suam, sed seducens cor suum, huius vana est religio.

CAPVT XXVII.

De lenitate verborum.

Verba otiosa vndecumque sint, semper fuge, licet enim grande peccatum non putetur esse, tamen eorum consuetudo graue generat detrimentum circa spiritualium profectum, & sæpè dum quasi licenter relaxamus linguam in verba otiosa, dum non aduertimus, paulatim dilabimur ad nociua. Ex quibus oriuntur quandoque turbationes, dissolutiones, & graues conscientie corrosiones.

CAPVT XXVIII.

De colloquutione Dei.

DE Deo libenter loquere, & libentius audi, quia incitat cor ad studium virtutis, & affectum deuotionis.

CAPVT XXIX.

De pacifico auditu.

AVdi humiliter, & pacificè bona, quæ ab aliis dicuntur. Nec disputes contra: sicut quidam faciunt, quando audiunt aliquid boni, ne ipsi videantur ignorare, quod alter proposuit, statim de hoc volunt disputare, vt videantur etiam ipsi aliquid scire. Non enim quærunt sui ædificationem, sed ostentationem apud alios, & ideo multæ bonæ collationes inter Religiosos negliguntur. Noli esse contentiosus in aliquo. Citò cede, quia si bonum est, & verum quod alter proponit, tuum non est resistere propter aliquam ostentationem. Si autem bonum non esset, melius eum corrigis pacificè aduertendo, & humiliter ei veritatem ostendendo, quàm acriter astruendo.

CAPVT XXX.

De modo loquendi.

Cvm loqueris, voce remissa, & vultu placido, moribus disciplinatus, & quietus esse studeas, & quid tunc loqueris magis authenticum, & vtile erit. Non sis audax coram senioribus tuis, sed verecundus auscultator doctrinæ eorum. Seniorum docere, iuuenum est humiliter addiscere.

CAPVT XXXI.

De otio.

Noli esse otiosus, & intendere rumoribus, & fabulis: quia duplex in hoc malum contrahis: perdis enim tempus inutiliter, & verecundiæ tuæ, & humilitatis patieris detrimentum ex tali consuetudine. Insuper non bonum dabis ex hoc alijs exemplum.

CAPVT XXXII.

De exemplo Christi in omnibus habendo.

IN omnibus virtutibus, & bonis moribus propone semper clarissimum speculum, & totius sanctitatis perfectissimum exemplar, scilicet vitam & mores filij Dei Domini nostri Iesu Christi. Qui ad hoc nobis de cælo missus est, vt aperiret nobis viam virtutum, & legem disciplinæ suo exemplo daret nobis, & erudiret nos per semetipsum, vt sicut ad imaginem eius naturaliter creati sumus, ita ad morum eius similitudinem per imitationem virtutis pro nostra possibilitate reformemur, qui eius imaginem in nobis scedauimus per peccatum. Quanto enim quisque se ei in virtutis imitatione hic conformare studuerit, tanto ei in prima gloria, & claritate appropinquabit, & similior erit. Describere tibi in corde tuo mores & actus suos, quàm humiliter se habuit inter homines: quàm benignus inter discipulos, quàm modestus in edendo & bibendo, quàm misericors super pauperes, quibus se similem fecerat per omnia, & qui de eius specialiter familia videbantur, quomodo nullum spreuit, vel horruit etiam si erat leprosus, quomodo diuitibus non adulabatur, quàm liber fuit à curis mundi, nec anxius pro corporis necessitatibus, quàm verecundus in visu, quàm patiens ad contumelias, & quàm mitis in responsis, non enim studuit se vindicare verbo mordaci, & amaro, sed blando & humili responso alterius malitiam sanare. Item quàm compositus in omnibus gestis suis: quàm sollicitus de animarum salute, quàm amore voluit incarnari, & mori dignatus est. Quomodo seipsum præbuit exemplum omnis boni, quomodo mulierum familiaria colloquia vitauit causa exempli, vnde etiam discipuli mirabantur, quando solus cum Samaritana loquebatur, eo quod quasi insolitum videbatur in ipso. Item quàm patiens laboris, & penuriæ: quàm compatiens afflictioni. Quomodo condescendit infirmorum imperfectioni: quomodo omne scandalum cauebat, quomodo peccatores non spreuit, quomodo pœnitentes clementer suscepit. Quàm placidus in omnibus dictis suis, quàm studiosus ad orationem, quàm promptus in ministrando, sicut ipse dixit. Ego in medio vestrum sum, sicut qui ministrat. Item quàm sobrius ad vigilias: quàm obediens parentibus. Quomodo omnem iactantiam, & singularitatis ostentationem declinauit, quomodo omnem gloriam, & potestatem huius mundi fugit, & multa alia ipsius acta memoriz tuæ propinqua sint, vt in omnibus factis & verbis tuis semper adhuc quasi exemplar respicias, incedens, stans, sedens, & comedens, tacens, & loquens, solus, & cum alijs. Et ex hoc magis diliges eum, & familiaritatis eius gratiam & fiduciam assequeris, & in omni virtute perfectior eris. Et hæc sit sapientia tua, & meditatio, & studium, semper aliquid de ipso cogitare, vnde vel prouoceris ad imitandum eum, vel afficiaris ad eum amandum. Talia meditando, & ruminando, tempus vtiliter expendis, dum occuparis in bonis studiis circa ipsum Dominum Iesum Christum, & mores tuos emendas ad formam vitæ ipsius, & conuersationis, semper ad eum respiciens, qualiter in his se habuit, vel se habere potuit secundum existimationem tuam, quia qui in omnibus semper est optimus, optimo, & perfectissimo modo se gerebat.

Descriptio
vitæ Christi.
li. 4.

Ioh. 4. 4

Luc. 22. 8

CAPVT XXXIII.

De vana gloria, & modo cantandi.

IN omnibus quæ facis, caue vitium ostentationis, & iactantiz. Esto planus in omnibus, sicut decet Religiosum, & pauperem. Non habeas curialem incessum, vel gestus curiales, nec vocem curialiter frangas in cantando. Quia si quæris Deo placere, quanto cantabis simplicius, tanto magis ei placebis; si quæris auditoribus placere, inanis est gloria tua; si tibi placeas, vana leuitas est. Si ædificationem auditorum in cantando quæris, quanto magis cantando vanitatem figis, tanto magis ædificas: omnem cordis deuotionem, & puritatem cordis Deus magis attendit, quàm sonoritatem vocis. Facile clamabis ad Deum, propè enim est omnibus inuocantibus eum in veritate. Intentio in diuino officio debet magis esse ad hoc, vt ex verbis S. Scripturæ elicias spiritualem intellectum, & deuotionis affectum, quàm vt curialitatis exprimas notas, & cantando vocem exaltes. Licet quidam Religiosi in hoc frustra arbitrantur se obsequium præstare Deo. Quia si Deum delectaret vocis sonorus, tunc & ipsa musica instrumentorum, vel auium cantus Deum mulcerent, quæ satis dulcia sunt suo modo. Puritas mentis, & cordis deuotio, sunt illa in quibus delectatur Deus. Quidquid est de quo non est Deo curæ, de hoc etiam seruo Dei non debet multum esse curæ. Sufficit tibi ad omnem curiositatem morum, vocis & verborum, si nil appareat in te, quod offendar vel scandalizet intuentes, si nil elatum, vel laicum, vel dissolutum, vel impatientia turbidum, vel singularitatis colore notabile in te videatur.

CAPVT XXXIV.

De egrediendo foras.

CUm exire domum aliquando te continget, tamdiu differas, vt per hoc aduertant, quod tardus esse desideras ad egrediendum, nisi quando obedientiæ cogit mandatum, vel alia utilis & rationabilis causa hoc requirit. In domo enim consistere, & turbæ & hominibus absconditum latere, semper est vtile Religioso, qui sibi desiderat, & Deo vacare. Quicquid deuotionis in domo colligis, hæc foris egrediens spargis, potius quàm augas & conserues. Vnde sæpè experti sumus, tam in nobis, quàm in aliis, quod frequens exitus & conuersatio cum sæculo & occupatio nimia exteriorum, deuotionem mentis extinguit, feruorem spiritus tepescit, forte propositum virtutis emollit, cor dissoluit, studium proficiendi debilitat, delicias docet amare, sine fructu tempus expendere, verba otiosa multiplicare, iocis & trussis intendere, orationes negligere, horas Canonicas desidiose, & in cursu dicere. Tandem subintrant aquæ tentationum nauem cordis, per rimas dissolutionis, ex deuotionis ariditate, quæ cum non exhauriuntur per discussionem proprii status, & puram confessionem, vel non fortiter obstruuntur rimæ per diligentem custodiam, paulatim augentur, donec submergant hominem in peccatum & confusionem. Hoc tamen non dico, vt difficilam te reddas ad obediendum, quando inberis exire, sed non debet tibi esse consolatio euagari extra domum, ita vt quantum in te est, semper magis diligas domi latere, quam nisi obedientia vel utilitas animæ requirat, domo exire. Quia melior est obedientia, quàm viciu.

CAPVT XXXV.

De non circumspiciendo per loca.

QVando extra domum egredieris, non multum circumspicias in plateis, ne forte videas, vnde teneris postmodum, vel ab oratione impediaris vel fanta-

Alias contrahas eorum quæ intentè respexisti. Daud in culpam cecidit adulterij ex incauto aspectu mulieris, quam forte nunquam ante concupierat, nisi postquam eam incautè respexit. Oculi tui sunt in capite tuo. Hoc est, quod cogitatio tua verferetur circa Deum, scilicet Christum, qui est caput omnium membrorum Ecclesiæ, ita etiam non consideres, quæ coram te foris sunt, nisi quantum necessitas viæ, vel utilitas alia requirit, ita vt quantum vales, talem te domum reportes, qualis existi: hoc est, ita deuotum, ita mundum corde, & vacuum rumoribus, vt ames silentium colere.

CAPVT XXXVI.

Quomodo te habeas cum socio in via.

PER terram autem vadens, esto pacificus cum socio. Nunquam contendas de aliquo, etiam si tu melius vel plus sentis quam ipse, vel iustius noueris, sed citò tace tranquillitate animæ, quia contentionibus raro aliquis emendatur. Cogita in teipso, quod si tu pacificus non es, vix vel nunquam poteris alium placare. Incipe prius à teipso, & tunc facilius alium corriges. Quicumque turbatus turbatum docet, magis reputat ex patientia docere, vt eum pungat, quàm maturo consilio, vt eum fraterne erudiat. Magis autem ædificabitur exemplo patientiæ tuæ, quàm à quibuscumque rationibus, quas ei propones. Virtus cum vitio non docetur, sicut per impatientiam non potes alios patientiam docere, nec humilitatem per superbiam. Socialis esto in via & non dissolutus, ne deuotionis spiritum pro societate extinguas.

CAPVT XXXVII.

De oratione & meditatione facienda inter exercitia.

Capta horas ad orandum & meditandum, tam in via, quàm hospitio. Noli ex toto negligere. Nec etiam cogites, quod velis vsque domum differre. Quia si tu nimis infrigidatus fueris à feruore deuotionis, postea difficiliter recuperabis. Hoc tamen non dico, quod possis ita foris in ea grauitate & deuotione plenè te conseruare, sicut in domo: sed vt scias metam ad quam studium dirigere debeas quantum potes Deo adiuuante.

CAPVT XXXVIII.

De bono exemplo dando in conuersatione.

INter homines quantum in te est, caue omne quod potest eis esse non bonum exemplum, sicut decet fidelem seruum Dei, qui debet Domini sui honorem promouere, & inhonorationem cauere vbi potest. Nos enim sumus familia ipsius. Sicut ergo paterfamilias ex disciplina familiæ suæ honoratur, vel ex indisciplina inhonoratur, ita scias, quicquid nos facimus inter homines, hoc aliquo modo redundat, vel in laudem Domini nostri, vel in contemptum. Et quia specialiter positi sumus inter homines, vt ipsi ædificentur ex nobis, parum proficiunt verba nostra, si non etiam ædificemus bono exemplo. Et si non sumus tam perfecti, vt possimus eis magnum virtutis exemplum ostendere, saltem caueamus omnia mala, quæ nos ipsi solemus reprehendere in aliis, videlicet: ne rumores sæculares recitemus apud eos, vel libenter audiamus, vel delicata fercula, vel multa fieri pro nobis diligamus, vel nimis mollia, vel pretiosa instrumenta, nec iræ vel discordiæ scintillas emittamus, vel verba scurrilia, vel iocos dissolutos moueamus, & maxime ne avari pro muneribus possimus notari, quia ex hoc citò vilescimus apud eos, si viderint nos ea ambire, & auare quærere, ad quorum contemptum nos eos hortamur prædicando.

CAPVT XXXIX.

De vitandis mulieribus.

CAue etiam ne cum fœminis loquens, eorum vultus studiose respicias, vel manus contrectes, vel nimis propè sed eas, vel leuiter eis arideas, nec diligenter cum eis susurres, nec angulos, ad colloquia earum requiras: quia hæc omnia etiam si nil tentationis ingererent, tamen non effugies notam suspicionis ab aliis, & facile posses infamiae maculam contrahere: quia vix postmodum detergeres cum pudore. Sed habe te cum omni fœmina, ac si maritus eius, vel Prælatus iuxta vos sederet, considerans vel audiens omnia quæ facitis vel dicitis. Vt quicumque superneniat, & videat te loquentem cum ea, in nullo necesse sit te erubescere, nec aliquis postea tibi possit notam suspicionis impingere. Et si meum consilium non spernis, consulo, quod nunquam cum aliqua muliere contrahas singularem familiaritatem, etiam si religiosa sit, & sancta. Quia excepto periculo carnalis tentationis, quæ ex tali familiaritate semper incurritur, dum non timetur malum quod sub specie boni latet: excepta etiam macula infamiae, & suspicionis, quam alij ob hoc sæpè concipiunt, magnam generat inquietem cordi talis priuata affectio, dum semper illi cupis ostendere dilectionem, quam habes ad eam, & hoc sibi notum fieri desideras. Et cum aliquando non fit doles, & times quod indignetur illa, & quod affectus eius tepescat, & quod minus ores pro eo. E contra etiam ista turbatur, si vider quod aliam benigne salutes, vel si aliquo tempore differas, quod eam non videas, vel non salutes. Improperat quod aliam diligis præ se, & quod minus ores pro ea, & irascitur, quæ verè sunt trussæ: & bonus homo non debet ista aliquatenus admittre, nec cor suum in talibus occupare. Oratio enim earum non potest tantum cuiquam prodesse, quantum potest talis occupatio in spiritualibus studiis impedire: quia etiam ipsa eius oratio tali carnali affectioni permixta Deo est insipida. Quod autem carnalis sit ista dilectio, ex maxima parte potest hoc perpendi in hoc, quia magis te veller apud se minus perfectum, vt sæpè posset tui copiam habere, quam longè à se plus perfectum. Quibus autem indiciis discernatur spiritualis dilectio à carnali, modo prætermitto, quia nimis ab aliis retardaret nos. Hoc tibi sufficiat, si vis habere pacem cordis cum Deo, honorem spiritualem inter fratres: absconde à te familiaritatem fœminarum, dilige communiter omnes bonas, & deuotas, & in nullo exasperes aliquam earum, & meliores in corde tuo reuerere, propter abundantiorum gratiam Spiritus Sancti in eis. Noli te occupare cum eis, nisi breuiter. Benigne salutes eas quando ita occurreret, quod non posses bono modo declinare, & cum maturitate earum orationibus te recommenda. Si enim discretæ sunt, ex hoc placebo eis. Si verò importunæ, tunc melius est tibi non occupari cum eis. Fœminam quam videris benè conuersantem, mente eam dilige, non carnali dilectione.

CAPVT XL.

De cordis libertate.

ESto Dominus tuipsum, nec des alicui potestatem cordis tui nisi Deo, & Prælato tuo propter Deum. Esto ita expeditus ab omnibus alienis occupationibus, vel affectionibus, quod in nullo Prælato tuo aliquando molestus sis pro licentiis aliquid agendi, vel eundi, vel dandi, vel accipiendi. Et ita liberè arbitrio suo te committas, quod tibi securè dicere possit. Fac hoc, & dimitte illud: Et tu sine murmuratione cordis, & difficultate facias, vel dimittas: Alioquin paruam fiduciam potes habere de merito obedientiae tuæ, quam vouisti Deo in manibus sui Vicarij, vel tui Prælati. Si

A tu per impatientiam, vel importunitatem, cum volueris cum tibi seruire, vel te licentiaré quo tempore velles, noluerit, murmurares, tunc non intrares per ostium, quod est Christus, in ouile sanctæ Religionis, quia non venit facere voluntatem suam, sed Patris. Ita enim tu fur esses & latro: fur, quia rem alienam hoc est voluntatem propriam, quam Prælato resignaueras, eo inuito vsurpares: latro, quia tali exemplo animas simplices necares.

CAPVT XLI.

Epilogus siue compendium omnium supradictorum.

BUT ergo percurram omnia quæ suprà dixi. Esto deuotus Deo, & cor tuum semper quantum potes compara cum ipso. Esto Prælatis humiliter obediens, nec rancores contra eos teneas, nec spernas eos, nec iudices, nec murmures de eis. Esto cum fratribus pacificus. Patiens ad verba pura, & ad reprehensiones. Noli facile iudicare aliquem. Nec sis suspiciosus. Esto obsequiosus, maximè infirmis, & in humilibus obsequiis. Sæpiissime ora. Esto in choro disciplinatus, & Deo intentus. In victu discrete modestus, & his quæ corporis necessitas requirit. Esto in cella libenter. Fuge verba otiosa. Planè loquere, & modestè. Iucundus, & verax valde. Verba tua sint sicut iuramentum. Nulli detrahas nec detrahentem audias. Odium contra nullum teneas. Non sis elatus in verbis, vel moribus. Pecuniam odito. Ama paupertatem. In omnibus fuge mulieres. Esto compatiens afflictis. Castus in omnibus.

DE INSTITVTIONE
Nouitiorum.

PARS SECVNDA.

CAPVT I.

De voluntaria Nouitiorum subiectione.

SI vis in spiritu proficere, & hic esse propter quod vt hic fieres, ad scholas virtutum, id est, ad Religionem venisti, ne has similis illis, qui longo tempore in scholis manendo multum temporis & sumptum consumunt, & minimè discunt. Iltius formulæ compendium ante oculos habero, & ad eius regulam ordina vitam tuam, & mores compone, & studium impende, & tempus expende. In primis esto sub tali Rectore & Magistro, qui te prædicta doceat verbo & exemplo: vel si talem habere non potes, tu ipse magister esto. Sis strenuus, vt ad huius formulæ regulam viuere compellaris, & in nullo tuæ propriæ voluntatis liberrati relinquare. Puer enim qui dimittitur voluntati suæ, id est, puerili lasciuia, confundit matrem suam, id est, Religionem. Ideoque tot ordines confunduntur, quia pueriles mentes sibi met dimittuntur sine fræno retrahente à noxiis, & sine virga ad salubria compellente, aut ex negligentia seniorum, aut ex nociua condescensione. Sicut imprudens medicus, qui ne contristet ægrum, quem curare deberet, patitur eum nociua comedere, ex quibus grauius, & diutius infirmatur, & cum in vno dissimulatur excessus eius & vitia, citò ab aliis trahitur in exemplum, ita vt etiam sibi impune talia permitrantur, quæ vident in aliis sustineri. Caueant tamen tales magistri, ne teneros animos frangant, seuera cohibitione.

CAPVT II.

De negligentia Prælatorum, seu mala libertate.

TAndem ad hoc ista mala libertas dilatur & fluit quod hoc à pluribus vident fieri, vt quasi pro lego & pro iure ordinis descendant. Et si quis contra docere arguendo præsumpserit, singularis superstitionis improprium sustinebit. Et quasi qui nouum ordinem & insolitum morem inducere velit, vt delirus & vanus iridebitur, & omnibus fiet onerosus, & tanquam temerarius iudex aliorum actuum, persecutiones amarissimas sustinebit. Timent enim distracti, & à via Dei exorbitantes, ne si parcerent zelantibus pro iustitia & religionis disciplina, multos ad partem suam traherent, & ita paulatim ad ordinis obseruantiam, etiam ipsi tandem cogerentur. Et præcauent ardentissime, ne ad hoc perueniant, & sub specie singularitatis extirpandæ, eiciunt à se illos & opprimunt quam desiderant religionem ad statum debitum reformari. Quod videntes alij quibus hoc displicet, aliquam bonæ voluntatis scintillam habentes, sed tamen infirmam, terrentur, & potius student se illis conformare, quos fortiores partem habere vident in multitudine & potentia, quam cum illis tribulari, & insuper infirmari. Iuxta illud: Et qui recessit à malo, prædæ patuit. Hæc omnia experti sumus in ordine nigro, & in aliis. Nunquam autem contingat nostram religionem ad statum similem peruenire.

CAPVT III.

De Religionis fernore.

QVi tali fernore ad religionem venit quod pro omnibus quæ ei mundus promittere vel dare potuit, noluit damnari in hoc sæculo, nec pro diuitiis, honoribus vel deliciis, nec amore amicorum, vel proprij corporis dubitauit se tradere carceri poenitentiae propter Deum, non debet modo vilior esse quam tunc fuit vt pro verbis hominum deserat modo viam Dei, à cuius ingressu, nec terroribus, nec blanditiis potuit auerti. Quod si timet de singularitate notari, & ob hoc aliis fieri odiosus, sciat, quod nullus sanctorum singularis gloriæ factus est in cælo, nisi qui inter homines positus, studuit esse in sanctitate vitæ singularis, quod tamen de singularitate virtutum dico, non tantum de cærimonialibus obseruantis, paruam aut nullam habentibus vtilitatem virtutis: Studia autem sanctitatis in his consistunt. In cauendo omne peccatum, omne scandalum, quantum in se est, in studendo omnibus virtutibus humiliter, & in quærendo familiaritatem Dei per affectum deuotionis internæ. Aduersus huiusmodi nulla est bona conformitas, per quam hæc studia destruantur. Cum verò pro iustitia, sicut & pro fide potius debeamus pati non solum irrisiones & despectiones, sed etiam persecutiones quasi liber, & mortem, sicut passi sunt Sancti ante nos, & patientur post nos in diebus nouissimis: quam fidem deserere, vel iustitiam vitæ peccando relinquere. Discamus in paruis verborum & despectuum tribulationibus, vt si grauiora nobis imminerent pro Christo certamina, sciamus per patientiam superare. Nam qui à leui statu deiicitur, quomodo stabit à vento maximæ tempestatis: Hoc ad præmuniendum cor præmissi, contra retrahentes à studio proficiendi in virtutibus. Quia qui tale studium non in se diligit, vix potest pro aliis secum morantibus æquanimitè sustinere. Vnde sicut illi non demittunt consuetudines suas malas propter nos, & noxias, sic non oportet nos bona & vtilia studia abicere propter illos, quia si volunt ad vitam æternam venire, oportet eos nobiscum viam Dei, non suam ambulare.

A

CAPVT IV.

De vitio vitando, & vanitate sensuum.

NUnquam debes otiosus vagari, nec rumoribus vacare, & verbis otiosis, nec lului, nec scurrilitatibus deditus esse, quia hæc faciunt mentem vagam, & inanem. Et licentia istorum dissoluitur cor à pondere timoris Dei, & affectum internæ deuotionis exhauriunt. Non euageris tuis oculis hinc inde singula intiendo, quia leuitatis est indicium. Et ea quæ foris aut per oculos, vel per aures strepitum quandam interius suscitant, quo puritas intelligentiæ, quæ in bonis meditationibus mentem pascit, quasi quodam puluere obscuratur. Quidquid non est necessarium tibi, vel vtile ad tuum, vel alterius profectum, pertransi: & noli immorari, nec cor tuum in eo figatur, vel in eo tempus expendatur. Semper aliquid defer tecum in memoria, quod de Deo ruminare cogitando: & mentis tuæ intuitum, semper in eum defigere stude, sicut docet Propheta dicens: Prouidebam Dominum in conspectu meo semper, &c. Hæc enim continet cor apud se, ne commoueat se per vanam lætitiā, vel irrationabilem tristitiā. Mundus enim in quo fluctuamus, variis tempestatum ventis agitur, & qui non vult nauem cordis sui quassationibus conteri, vndarum influxione demergi, vel in extremas plagas ventorum flatibus impelli, affigere eam funibus bonarum cogitationum assuescat ad petram immobilem, quæ est Christus. Funem ne facile rumpatur, ex triplici resticulo componas, videlicet ex sacrarum Scripturarum deuota lectione, ex sedulæ orationis compunctione, ex bonarum actionum humili exercitatione. Lectio dat materiam & quasi semen bonæ cogitationis. Oratio rigat, & ad perfectum roborat, & cor illuminat ad intelligentiam, & impinguat affectum ad saporem. Bona actio maximè condita pinguedine charitatis, & obedientiæ, vel alterius virtutis, lætificat conscientiam, & dat fiduciam spei in Deum, etsi ad horam intercipit deuotionis quietem, tamen meretur postea maiorem dulcedinis infusionem, & gratiam puritatis.

Psal. 115. b

CAPVT V.

De euitatione prauarum cogitationum, & inutilium occupationum.

Feriat & vacans caue tibi à vanis, & à prauis cogitationibus ne vel modicum in te morentur, quia citò inquinant cuiuscumque vitij colorem habeant, vt luxuriæ, vanæ gloriæ, odij, vel aliorum. Item caue tibi ab inutilibus occupationibus, quæ tempus perdunt, cor inquietant, & vtilia impediunt, & deuotionem dissipant. Item à torpore acediæ, & pigritiæ, quæ mentem tepidam, & corpus delicatum reddunt, & ad bona opera desidiosum.

CAPVT VI.

De vitanda nobilitate, & curiositate.

Inter homines existens, caue tibi à duobus quoad te ipsum, & à duobus quoad alios. Quoad te caue ne aliquid facias, vt ab eis noteris, vnde gloriam quæras in gestu, in sermone, in voce vel actu, quia peccatum est, & vanum, & cum putas eis placere, forte displices, & iudicant te quasi inanis gloriæ cupidus sis, vel forte non aduertunt quid agis. Et sic perdis conatum tuum inutiliter, & vane, sicut stulti qui puris imaginibus quasi viuis hominibus obsequuntur, sicut habetur in Psal. Qui hominibus placent, id est, placere volunt, confusi sunt, &c. Item ne pudore superfluo obruaris in his quæ coram hominibus agere debes, loquendo, cantando, vel aliud agendo, sed ita liber esse stude coram eis, sicut si sine eis esses, & si intus verecundia æstuas, foris reprime,

Psal. 52. b

quia

quia quo magis te notabilem facis ex pudore, eo plus considerant te, & ita plus confunderis. Signum superbie videtur, nimis erubescere de illis defectibus quos natura indidit, ut de deformitate corporis, vel vocis, ruditate, & similibus. De vilitate autem vestis, vel de humilibus obsequiis erubescere, in paupere religioso superbia est. Vitium autem vel scandalum erubescere, unde Deus offenditur, vel aliquis scandalizatur. Apud te ipsum erubescere de peccatis tuis, de torpore in seruitio Dei, de negligentia bonorum quæ posses facere & deberes: quod tempus defuit, & profectus virtutis non crevit: de hypocrisis, quod foris vis putari melior, quā intus te inuenias: quod vitia tua occultas non timore nocummenti alterius, sed timore displicendi, & ne vilipendaris: quod bona quæ ostendis vis videri & placere hominibus, ut ex his suspicentur aliquem multo plura, & maiora in occulto te habere, ex quo talia foras prodeunt, quasi te dolente: quod vix adeo familiarem aliquem habes vnaminem, quem velles te in omnibus agnoscere, sicut te ipsum agnoscis, quod etiam sit in confessione quandoque. Et si non audes peccata tua suppressere, quin ipsa accuses: tamen de illis in quibus te magis displicere times, ita ordinas verba submittendo, subiungendo, vel colorando, quod minus apparent verecundo, vel si fortè plus bene proferas, gloriaris, & vis inde apud confessorem sanctus reputari, quod tam humilis sis, cui te magis quam necesse sit, studeas confundere confitendo. Quod cum tentationibus vitiorum maxime carnalium ita desidiosè compungeris, ut solo timore periculi vel confusionis pudore eas repellas, & quantum audes in affectu arideas solo consensu operis, vel morosæ delectationis excluso. In hoc apparet maior peruersitas, quod cum faciliè quandoque huiusmodi tentationes quasi muscas immundas non abigis, ex negligentia eas permittis calefcere, & conualefcere, donec confortatæ iam periculosiores fiunt, & difficilius vincuntur, & conscientiam sæpius confundunt. Quod ita desidiosus es ad ea, quæ Dei sunt, & quæ ad virtutis, & deuotionis studium pertinent, ut pudor humanus plura ex his à te extorqueat, quam amor diuinus. Quod ita ingratus es de beneficiis Dei, ut non solū debitas non agas gratias de perceptis, sed etiam gratiam oblatam & paratam in vacuum recipias & negligas: atque cum gratiam sentis tibi arridere, occupas te vanioribus studiis, quasi qui texit araneorum telas, quæ non proderunt ad vestimentum salutis. Quod illa ad quæ teneris faciendæ, sicut sunt horæ canonicæ, & similia, ita negligenter & desidiosè persoluis, ut non tam meritum inde speres, quam supplicium expectes: quia & si verba vtrumque proferas, tamen corde tam vagus es, & affectu frigidus, quod nec sensum orationis percipis, nec deuotionis affectum. Et de ipsis verbis plurima defluunt accelerando, & vtiā non multas transilias omittendo dum non attendis si dixeris, vel non dixeris, nisi fortè ex coniectura alicuius verbi, quasi ex caudæ apprehensione reputes te dixisses. Deus autem & si patienter dissimulat, & attendit nostras negligentias, tamen non minus odit eas, sed integrè dinumerat, distinctè diiudicat, seuerè puniet, nisi nos præueniamus faciem eius in humili confessione, in forti satisfactione, & in seriosa emendatione. Quod ad omnia quæ ad corporis curam vel commodum spectant studiosissimus es, quæ vero ad Spiritus profectum, vel ad fraternæ charitatis exhibitionem, vel ad Prælati obedientiam, vel ad carnis castigationem spectant, desidiosus es. Quod etiam hos & similes plurimos defectus in te aduertens nec terreat, nec compungeris, nec discutis, nec corrigis, quasi Deus tecum aliter acturus sit, quam cum omnibus aliis, ut mala tua incorrecta non puniat, & bona neglecta remuneret. Pro his & similibus erubescere apud te, & ab aliis in te diiudicari non mireris, nec indigneris, sed verecunderis. Hæc & alia plura in memetipso veraciter recognoscens erubescō, & doleo, sed non tantū sicut debeo, & non emendo sicut possem, & expediret. Ex meipso autem intelligo quod hæc vel aliqua istorum etiam

A proximo meo inesse possunt, & ideo vniuersique iudicet, & discutiat semetipsum, considerans ex vno latere qualis sit, maxime quid sibi desit boni, & insit mali ex vitio proprio. Ex altera parte qualis esse debeat in virtutibus, & moribus bonis, ut ex hoc humilietur ex cognitione defectus sui, & prouocetur ad studium proficiendi ad illa quæ videt se debere facere vel habere, & ideo regratietur Deus, si in aliquibus fortè ex eius gratia profecerit. Quoad alios caue à duobus, id est, ut non curiosè respicias, vel perquiras eorum personas, vultus dispositiones, habitum, gestus, facta, vel verba, vel officia. In quantum tibi non attinet ista perscrutari, vtilitatis causa, ita pertransi, ita cogita, ac si oues essent, vel alia animalia, ut in nullo circa illos occupes visum tuum, vel cor, ut non iudices, vel diiudices de aliis, quales sint, vel esse possint in mente, in merito, in moribus vel in aliis, quia talis discussio vana est, & sæpius falsa, imò temeraria. Et insuper cor inquietatur, & aliquando inclinatur, & conscientia læditur, & alia bona negliguntur ex tali occupatione. Si aliqua videris de aliquo vel audias, quæ non placent, pertransi & obliuiscere cito, committens ea sibi & Deo, maxime ubi ad te non spectat eius correctio ex debito magisterij, vel ex sociali familiaritate, vel denunciandi necessitate.

CAPVT VII.

De compassione peccantibus habenda.

C Compatere tamen peccantibus quasi in tempestatibus maris naufragantibus: quia longè miserabilius est in lacum inferni demergi, quam in profundum maris submergi. Ora pro eis & plora cum potes, ex hoc enim mereberis, ut à simili naufragio libereris. Beati enim misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Sic etiam omnium miserorum afflictiones animo & oculo intueri, & singulas eorum miseras aggrauantes studiosè computa, diligenter pondera, ut ex his affectus miserationis in te pinguescant. Et si quas tu miseras pateris, tibi leuiore in eorum comparatione videantur. Collige etiam in his quæ vides, passiones, labores, dolores, & paupertates Iesu Christi, qui cum esset diues pro nobis egenus factus est, ut illius inopia, diuites in cœlestibus nos essemus.

Matt. 5. a

2. Cor. 8. b

CAPVT VIII.

De tribus vitijs communibus.

Tria sunt vitia communia apud homines, videlicet pronitas reprehendendi quæ in aliis vident, & non est secundum affectum eorum. Alterum est adulator, qua solent sibi inuicem blandiri, laudando, arridendo, quærendo quomodo valeant, cum non curent eos quandoque valere, honores inutiles offerendo, & in aliis multis modis, in quibus nec est vtilitas, nec ex affectu faciunt, sed ex usu ut placeant. Tertium est propria gloriatio de seipso, quia ea quæ nos facimus, dicimus, sentimus, & scimus, placent nobis, & præferimus ea aliorum factis commendando, vel occultè cogitando: & dedignamur, si alij non mirantur ea quasi non habeant sanum iudicium, & delectamur in laude nostra. Et si aliquando nos ipsos atterendo humiliamus, non purè hoc facimus, sed volumus per hoc astutè alium prouocare ad laudem nostram, quasi non debeat pati, ut nos vituperemus quod in nobis laudandum est, vel hoc sæpè facimus, ut humiles reputemur, & saltem ex hoc placeamus, si alia placencia non habemus. Qui ab istis tribus esset liber, in magna puritate viueret, & quiete, unde versus.

*Esse reprehensor, adulator, laudis amator
Noli, sic pura tibi mens erit, atque quieta,*

CAPVT IX.

De non habendo res curiosas.

NVlla curiosa habere cures, vt imagines, tabulas, sudariola, pater noster, & similia: Nec recipias, nec de aliis pro munusculis, quia occupant cor, & magistris nostris non placent, & facient te notabilem inter ceteros, & sæpe sine licentia recipiuntur, vel dantur talia incautè, dum pudet eos, toties pro istis recurrere ad magistros. Species aromaticas non habeas, nisi pro euidenti necessitate non possis carere. Qui omnibus rebus peculiaribus carere posset, felix esset, quia multæ distractionis materiam abscidisset. Si autem aliqua volueris habere, vt libros ratione studij, & scriptoriola, nulla superflua collige, vel curiosa: solum contentus sis solis necessariis in numero & valore. Ipse habitus, & communia instrumenta tua, simplicia sint, & inculta. Corporis gestus, & omnia foris apparentia, plana sint & pura. Nihil notabiliter curiale & curiosum, vel singularitate coloris respersum affectes.

CAPVT X.

Quod religiosus non debet affectare hominibus placere.

Stude humano iudicio non moueri, nec delectari factoribus, nec despectu contristari, quia iudicium humanum cæcum est frequentius, & ignorat veritatem, & fallitur sapissimè, nec si laudaris ab homine es ideo laudabilior, nec si despiceris es ideo vilior. Stultus est, qui stultè placere laborat. Quia sicut cæcus non discernit inter colores, nec surdus inter sonos, insipiens homo nescit pensare meritorum dignitates, vnde cum aliquid agere te contingit æstimabile, vt prædicare, vel simile, non anxieris quod ad placitum hominum hoc facias, sed inuocato auxilio Dei prout melius expedire secundum Deum intelligis, stude facere. Et si benè successerit, Dei adiutorio refer gratias & noli extolli, quia non propter te, sed magis propter aliorum orationes & merita, gratiam tibi datam debes æstimare. Si autem minus bene successerit, noli turbari, nec pudore confundi, sed gratias Deo refer, qui sic te ab eleuatione defendit. Siue autem bene, siue minus bene successerit, statim habe te interius & exterius, ac si non feceris. Laudet qui vult, vel despiciat, quid ad te? Tu tace, excusationes caue, quando debes aliqua huiusmodi facere. Ad hoc sapissimè fiunt, vt despiciamur, & præsumptiosi videamur qui talia audeamus. Vnde videtur melius, purius, & humiliter simpliciter facere quod est faciendum; vel obedientia iubente, vel charitate instigante. Si placet eis, bene, si non, quid est tunc perditum? Nam cum oportet te prædicare, vel simile facere, quod aliquid honoris videatur habere, si bene feceris, lucrum habes de laboris tui profectu: si minus bene iterum lucraris meritum humiliationis tuæ, & post hoc minus ad huiusmodi cogeris ab illis quibus non placuisti. Omnes sumus alterutri expositi, vt alter alteri placeat, vel displiceat, cum in mea non sit potestate vt tibi placeam, sed in tuo arbitrio, vel affectu quæ tibi dare non valeo. Si multum tibi placere laborabo, forsitan nihil proficiam, quia aliter consilium tuū dirigitur: & ideo nihil in hac parte melius video, quam quod soli Deo studeat homo placere, & proximū non scandalizare, vel scienter offendere, & committere Deo si hominibus placeat, vel displiceat humiliter, & patienter, iuxta illud: Mihi pro minimo est, vt à vobis iudicer. Quibus places, adscribe eorum beneuolentiæ, non tuæ probitati. Quibus autem displices, attribue tuo merito, & cogita quod si tantillo eis displices, sicut exterius cognoscere valent tuam vilitatem, quid fieret si radicatus perspicerent omnia vitia tua, & peccata, & inhonesta quæcumque? Mirum si non eiicerent, vel lapidarent te, pro me loquor. Nunquam enim à fide-

1. Cor. 4. 2

Abus tantum despectus sum, sicut sum despicibilis in veritate; vnde non debeo indignari: cum aliquando despicio, sed mirari, & reputare de beneficio Dei, quod non omnibus sum odiosus.

CAPVT XI.

De patiendis humiliter odio, & detractione.

ET cum detrahi tibi intelligis, non mouearis, quia si verum est quod dicitur, non est inconueniens hoc loqui homines, quod facere ausus es. Si autem verum non est, non nocet tibi eorum locutio. Vt si albus esses, & diceret quis te nigrum esse, quid obesset tibi illud dicere? Nihil, cum tu esses quod es, & non aliud. Et si quis æstimaret te capram esse, tamen homo es. Si autem ad primos motus huiusmodi aduersitatis turbaris, & inflammaris, ex patientia reprime iram, & sustine ad modicum, sicut qui sustinet aduersionem cauterij, vel secationem chirurgici cogitans vtilitatem patientiæ, & citò sanari incipias, & melius habere. Imò hoc ipsum ex pugna intus exercitata, magnæ vtilitatis est, quia est purgatio peccati, vitij lima, exercitatio virtutis, meritum gloriæ, præparatio pacis. Non enim coronabitur, nisi qui legitimè certauerit. Rancorem erga nullum retine in corde. Ad omnes cor mite, & pacificum habere stude, nec pro tua offensa, nec pro vilius vitio aliquem odito, ne fias cum illo sub specie zeli pariter vitiosus. Si non conuenit tibi eius habere familiaritatem propter vitæ ipsius deformitatem, sic displiceat tibi malum quod habet ex se, vt non sit tibi execrabile bonum quod est ex natura in præsentia, vel ex gratia forsitan in futuro. Multi enim sunt mali, qui fient boni postea, propter quod de omnibus viuientibus est sperandum. Quod si aliquis te odiret, & detraheret, & niteretur te confundere, & grauare: tu etiam si ex similibus vis contendere non vincis eum, nec placas, sed prouocas, sicut qui canem latrantem minando prouocat ad mordendum, qui si latratus eius non aduertendo transiret, citius eum compesceret, & abiret. Nam cum hoc intendat omnis aduersarius, vt molester, & prouocet illum cui aduersatur, si videt te exacerbari, & contristari, ita habet quod quærit, & tanto fortius instat quomodo grauatur, quanto plus videt valere conatus suos ad id quod intendit. Si autem viderit quod patienter sustines, & pertransis, ac si non sentias, confunditur in seipso, & confringens tumores fluctus eius, ex indignatione quiescit videns quod nec valet efficere, quod quærebat, scilicet vt te conturbaret, vel certè confusus compungitur, & corrigitur exemplo patientiæ tuæ emendatus. Quod si fortè obstinatus, nec corrigitur, nec desistit te persequi, disce aliquid pati posse pro Deo, quia ille qui tibi aduersatur grauius torquet seipsum, quam te. Qui autem seipsum morderet, & laniaret in odium tui, quid te læderet? Imò de se te vindicaret, ipse, non tu, morosus vulnera sentiret. Ita sentias de illo quia odit te, quod se laniat, non te, vnde tu habeto pacem tecum, & aliena malitia non tibi nocebit. Quod & si verba contumeliæ tibi intulerit discere debes, vt omnia verba habeas pro sono transeunte, nisi quantum valeas ex eis ædificationem accipere, sed in quantum perturbare possunt, & scandalizare, sint tibi, sicut auium garritus, & latratus canum. Hoc cum audis pertransi, & non cura. Noli illi similis fieri, qui tibi detrahit: quia sicut in illo odibile est vitium detractionis, ita etiam esset in te. Nemo autem in odium aduersarij sui sibi met præcidit nasum, vel eruit oculos: sic nemo sapiens deturpat seipsum, vt se vindicet de inimico, quia tunc non tristitiam, sed lætitiā inimico afferret. Si patienter fers iacula aduersantis, alij compatiētur tibi, & impugnabunt pro te aduersarium tuum te tacentes, & diligenter te. Si autem vindicare volueris te resistendo, aspiciet te, & respicient vos pariter mordētes, & scandalizabuntur in vtroque. Doctrina Christi magistri nostri & Dñi est, cuius te esse discipulum professus es in

2. Tim. 2. 2

Mat. 5. 2

professio

professione Regulæ: Diligere inimicos, benedicere odientes nos. Et nostra benignitate vincere illorum malitiam. Sicut ille malos mutat in bonos, patienter eos, ut conuertantur, expectando, & beneficiis alli-

CAPUT XII.

De sui ipsius correctione.

Corrige in te quod in alio reprehendis, & doce te quod uile cuique cognoscis furor tuus agat in teipsum, & ita inflammatus alios calefac, sicut ignis qui proxima prius, & postea remotiora calefacit. Tu igitur esto proximus tibi in correctione tui. Regula ingenij tui, & zelus iustitiæ tuæ primo reformet te B exemplar artis tuæ aliis imitandæ. Ostende in proprio, cuius peritiæ sis in opere alieno. Quidam sciunt in aliis multa corrigere, & vitam aliorum ordinare, in seipsis autem multa incorrecta relinquunt, & minimam diligentiam adhibent, ut statum proprium ordinent ad profectum virtutis. Quandoque somniant si essent in alio statu in tali, vel tali officio, vel dignitate, quantum bene valerent illam bene disponere, suum autem statum in quo iam sunt nec sollicitè discutiunt, nec emendant, sed aliquando per alium moniti, vel ex casu fortè ad se reuersi, cogitant ad meliora se extendere, nec provide disponunt qualiter hæc faciant vel in eo quod provident non perseverant, consuetudine dissolutionis, & torpore eos ad solita reuocante.

CAPUT XIII.

De eodem.

Esto triquet potens, ut statim ad nutum rationis assuescas, tam cogitationes cordis, quam membra, & sensus corporis à noxiis retrahere, & in bonis studiis occupare, & oculos, manus, linguam, auditum, & cogitatum, quasi in freno manus tuæ, ne insoleter euagentur extra disciplinæ terminos. Quia sicut auis, vel bestia ex coactione domita, rursus ex relaxatione sunt indomita, ita sensus exteriores, & affectiones interiores, nisi sub discreta cautela refrenentur, ex libertatis licentia insolescunt, ita ut postea difficiliter redigantur sub rationis magisterio, quam in principio conuersionis, quia peruersi difficiliter corriguntur quam nunquam conuersi, sicut animalia difficiliter domantur, vel mansuescunt in senectute, quam in iuuentute, & sensus iuuenum capacior est scientiæ, quam senum & inueterata arbuta inflexibilia sunt, quam recentia, & tenera. Sæpius discute teipsum, & considera statum mentis, corporis, quid desit, quid deficiat, vel quid proficiat, quid impediatur profectum, & quomodo illi obuietur declinando, vel resistendo, aut regendo, aut tolerando. Peccata declinanda sunt, & fugienda. Virtus impugnantibus est resistendum, officium vel alia actio occasionaliter impediens, regenda & ordinanda est discrete ad profectus materiam. Aduersitas est toleranda, & per usum tolerandi fit magis tolerabilis, & ideo tam odiosa est nobis aduersitas, quia nolumus assuescere. Si aliquis domesticus tuus, vel vicinus, tibi fuerit in corde onerosus, illi stude magis obsequiosus esse, & affabilis, citò senties remedium illius morbi.

CAPUT XIV.

Quare non sit affectanda hominum dilectio.

Non multum affectes diligere, quia distractio cordis est & à quo queris diligere, illi etiam affectas placere, & tibi admiscet se adlatio, & sæpè simulatio, ne fortè displicere incipias, & minus diligere. Turbaris etiam quando suspicaris te minus diligere, ut desidera-

ueras, vel speraueras. Pauci etiam sunt in sensu, & affectionibus, & moribus ita conformes, ut non sit dissensionis materia aliqua inter eos, quæ est dilectionis aduersatrix. Item à feminis velle diligere, etiam præter tentationis laqueum, & occupationis materiam, & turbationis occasiones continuas, nota suspicionis, & obseruationis non carebis. Committe te Deo, & ab illo stude diligere fideliter, & aliorum certam dilectionem relinque illorum arbitrio, & diuinæ voluntati. Dilectio hominum fallax est, & instabilis, facile cedit, facile lædit: ad modicum utilis, & sæpè nociua. Si dignus fueris diligere, sin autem iustum est non diligere indignum, nec ei ullam reuerentiam exhiberi. Amen.

S. BONAVENTURÆ
Eximij Ecclesiæ Doctoris,

OPUSCVLVM,

Cui titulus est: Regula Nouitiorum.

Qua de instructione Nouitiorum in superioribus opusculis docuit S. Bonauentura, videtur in hoc opusculo in compendium redigere: in quo breuiter Nouitios instituit ad vitæ reformationem.

PRÆFATIONCVLA.

Renouamini in nouitate sensus vestri, ut probeatis quæ sit voluntas Dei bona, beneplacens, & perfecta. Hoc dicit Apostolus ad Romanos in persona nouitiorum, his qui fuerunt per peccatum in sæculo deformati, & erant tenebrosi, ut modo in religione positi, per finalem sententiam reformentur, & fiant luminosi, ut dicatur de eis. Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino, ut filij lucis ambulate. Qui ergo desiderant in spiritu & moribus reformati, studeant vitam suam subscriptis rationibus reformare. Cognoscent enim quia voluntas Dei erit eis bona, quantum ad remissionem culpæ deformantis, beneplacens quantum ad infusionem gratiæ reformantis, sed perfecta, quantum ad fruitionem gloriæ præmiantis, in qua recipient diadema decoris de manu Domini Iesv, qui retribuet unicuique iuxta opera sua, iustus est, & iustitiam dilexit.

Rom. 12. a

Ephes. 5. b

CAPUT I.

De officio.

Cum spiritualia sint semper ubique omnibus præponenda: idcirco cum fueris in Ecclesia, vel alibi ad diuinum officium celebrandum, non sis ibi cum vagatione cordis, interponendo nociua, & cogitando diuersa, quia dicit Bernardus: Magna abusus est habere os in choro, & cor in foro. Nam de talibus dicitur per Prophetam: Ore suo benedicebant, & corde suo maledicebant. Sed dicas cum profunda cordis humilitate, & reuerentia, & timore. Nam teste Scriptura. Timor Domini delectabit cor & dabit gaudium, & læticiam, & stude intelligere ea quæ dicis si potes, si verò non potes intelligere, reuertere, quia sicut dicit Sapiens, per reuerentiam accedet tibi bona gratia: & semper ad totum officium sis erectus, tam in officio Beatæ Mariæ Virginis, quam in alio, hoc modo excepto, quia in nocte dicto matutino Beatæ Virginis licet tibi apodiare. Officium vero beatæ Virginis nunquam dimittas & quamdiu stas in officio totaliter sis honestus, ut non respicias circumstantes, nec cum aliquo loquaris ibidem, sed inclinato aliquantulum ca-

Psal. 61. a

Eccli. 1. b

Eccli. 32. a

pate

pite dimissas manus habeas ante, aut in modum crucis, aut manum in manu portans, nunquam autem ante pectus, vel in sinu, vel in loco inhonesto portes, cogitans te esse non solum coram fratribus: sed etiam coram Deo, & Angelis eius. Nam teste Propheta, qui dicit: Præuenerunt Principes, id est, Angeli coniuncti psallentibus. Et sis semper sollicitus ad horam, ne aliquando negligentia, vel verecundia ductus, aliquod verbum prætermittas, & non dicas horas tuas solummodo prolatione vocis exterioris, ut Pharisei versipelles, de quibus conqueritur Dominus per Prophetam, dicens: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me: Caue tibi multum, ne aliquid facias, vel dicas ibidem, quod alios prouocet ad risum, quia sicut dicit Isidorus: Nullus habebit accessum ad compositionem, ubi fuerit immoderatus iocus, vel risus, sed iucundatio tua sit semper in Iesu, & meditatio tua sit semper in Iesu, ut psallendo, & meditando possis dicere cum Propheta: Et erunt ut complacent eloquia oris mei, & meditatio cordis mei in conspectu tuo semper, & dicta qualibet hora, dicas: Miserere mei Deus, cum oratione: Omnipotens sempiternus Deus, qui gloriosæ Virginis Mariæ matris, &c.

CAPVT II.

De oratione.

Cum Dominus dicat in Euangelio, quia oportet semper orare, & non deficere. Stude semper expendere tempus tuum aut in oratione, aut in lectione, aut in bona meditatione, aut in seruitis: non enim cessat orare: qui non cessat benefacere. In oratione autem frequenter & morosè permaneas, cum profunda cordis deuotione & humilitate. Oratio autem humiliantis se nubes penetrat iuxta sententiam Sapientis. Quidquid autem in oratione petieris, cum fiducia impetrandi petas. Veritas enim dicit: Quidquid orantes petitis, credite quia accipietis & fiet vobis. Sit autem oratio tua in excelsa charitate fundata. Gregorius enim dicit: Quia virtus perfectæ orationis, est celsitudo charitatis. Sit secreta, verecunda, iusta lachrymosa, & frequens, & quia oratio nihil aliud est, quam ascensus intellectus ad Deum, idcirco antequam incipias orationem præpara te ad intimam deuotionem, si vis attingere ad diuinam prægustationem, nam teste Gregorio: oratio est cordis non labiorum. Nec inquit, verba deprecantis tantum Deus intendit, sed cor orantis aspicit, & ideo dicit Sapiens: Fili, ante orationem præpara animam tuam, & noli esse tanquam ille qui tentat Deum. Tunc enim orator dicitur tentare Deum, quando absque cordis præparatione currit ad vocalem orationem, & petit ibi diuinam speculationem. Sic vix aut nunquam poterit impetrare, quia talis dicitur non deuotus orator, sed verborum latrator. Si ergo vis affici in oratione, præpara cor tuum ad deuotionem, nam de cordis præparatione, dicit Dominus per Prophetam: Præparationem cordis eorum audiuit auris tua, vnde legitur in vitis Patrum: Quales volumus orantes inueniri, tales debemus ante tempus præparare nos. Ad istam autem præparationem tria occurrunt, primo ut dicit Gregorius: Quinque sensuum reuocationes, scilicet ab exterioribus, ut ad nihil intendat, nisi ad quietem mentis, ne fortè anima quæ soli Deo vacare intendit, per eos ad plura diffundatur. Nam si inuisibilis anima inuisibili Deo conformis est, dum Deum orat, debet omnium visibilium obliuisci ut impermixta terrenis ad cœlestia citò tendat. Anima enim in modum arboris cogitatur leuari. Vnde Gregorius dicit: Tanto audius gustum sapientiæ orator intus acciperet, quanto saporem carnis pro eodem sapientiæ fonte robustius repressisset, propter quod dicebat Dominus. Tu autem cum oraueris intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora Patrem tuum. Sed quia nemo ascendit ad Dei contemplationem, nisi prius descendat per sui humilitatē,

ideo sequitur secundum, scilicet propriæ paruitatis consideratio. Si autem vis videre tuam paruitatem qui oras, considera illius immensitatem quem oras: nam nihil est respectu Dei viuientis. Tu enim es vermiculus putridus, ipse vero Deus est æternus. Tu creatura mortalis & infirma, ipse vero Creator omnipotens, tamen cum nihil sis, non ipsum Deum honorasti tanquam creatorem tuum, & tanquam seruus Dominum suum, & quod periculosius est, peccando eum ad iram prouocasti, & semper eum suis stipendiis impugnasti, & ideo non es dignus exaudiri, sed potius cruciari æternaliter. Et sic mentaliter descende ad infernum cogitando, scilicet, graui peccata quæ commisisti, & quantam gloriam perdidisti, & quam dura supplicia incurristi, ut cogitando cognoscas tuam transgressionem, & quam iuste damnatus es, & diuinam passionem, qua redemptus es. Nunc igitur sequitur tertium, scilicet. Christi Redemptoris ignita dilectio. Si autem vis diligere Christum, considera quantum fueris dilectus à Christo. Nam maiorem charitatem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis, sed Christus plus, quia pro nobis inimicis suis mortuus est. Cogita ergo hæc grandia beneficia Dei, qui deberes meritis tuis æternaliter cruciari, voluit tamen ipse Dei filius pro te redimendo de muliere paupercula nasci, & crudelissima supplicia pati, & horribili morte mori, & mortuus ad inferna descendere, ut nos de inferni pelago liberaret, & in cœlesti collegio collocaret. Et ascende mentaliter ad illud Collegium Beatorum, & tunc diuina charitate ignitus incipias orare feruenter, ut possis dicere cum Propheta: Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardescet ignis, & dum diu oras, speculari illam Hierusalem triumphalem, ut orando possis dicere cum Apostolo: Nostra autem conuersatio in cœlis est. Orationes autem quas facias, semper habeas sub certo numero terminatas, quas nunquam dimittas, nisi manifesta necessitate, vel infirmitate coactus, quæ sunt hæc. Primo ad laudem Dei, & B. Virginis, quotidie inter diem, & noctem dicas centum Pater noster cum Gloria Patri: & totidem Ave Maria cum genuflexionibus. Item dicas quotidie Psalmos penitentiales cum Letania, pro Benefactoribus viuus, & Vesperis Defunctorum, hoc est, Placebo, & aliam facias sicut tibi Dominus ministrabit. Hic tamen attende, ut in oratione quam facis, magis studeas ad deuotionem, quam ad consummationem, ut statim cum inueneris Christum, orationem ulterius non protendas, sed eo frui quæres, dicens cum sponsa: Inueni quem diligit anima mea, tenui eum, nec dimittam, & subtrahente se Iesu, orationem perficias quam incepisti, & consulo tibi, ut nunquam prædicta dimittas, non enim qui incipit emendatur, sed qui finaliter perseverat. Ora ergo charissime, & te in oratione exerce, quia pauperi non oranti, æterna supplicia promittuntur. Ait enim Bernardus: Ora frater instanter, ora quia ille dicitur habere tunicam mixtam sanguine, qui carnem suam nutrit de pauperis sudore. Cantando vobis, inquit, ista bona proueniunt, graues ergo pro eis effundite gemitus, alioquin quod hic in deliciis sumitis, in tormentis euomit. Studeas ergo tanto feruentius, & morosius cum seruiore deuotionis orare, quanto plus cæteris maiora beneficia tibi conferuntur, quia sicut dicit Gregorius: Tanto ergo humilior, atque ad seruiendum Deo promptior quisque debet esse ex munere, quanto se obligationem conspiciat in reddenda ratione. Et omnis oratio tua semper voluatur circa Dei beneficia collata, cum gratiarum actione, aut circa tua & proximi scelera perpetrata, cum omni dolore & lachrymarum effusione. Ista est scala per quam vidit Iacob Angelos ascendentes, & descendentes. Et quotidie semel à fratrum consortio separatus stude animum tuum ab omni sollicitudine reuocare, & illicitis cogitationibus permixtus, cum profunda cordis humilitate, deuotione, & gratiarum actione recogita circa beneficia Creatoris, & maxime quoniam pro te voluit humiliter incarnari, & acerbissima supplicia pati, & morte turpissima mori. Quæ autem

Psal. 67. c

Isa. 29. d
Matt. 15. a

Psal. 18. d

Luc. 18. a

Eccl. 35. c

Matt. 11. c

Greg. hom. 17.
in Euang.
post med.Est apud Isid.
de sum. bo.
lib. 3. cap. 7.
sent. 4.
Eccl. 18. c

Psal. 9. d

Matt. 6. a

Iom. 15. b

Psal. 38. a

Phil. 3. d

Cant. 3. b

Greg. hom. 9.
in Euang. ser.
in prin.

Gen. 28. c

de

de passione tunc debeas cogitare, dicit Bernardus: O homo respice mentali oculo, quanto remunerationis debito Domino tuo sis astrictus. Respice sanguinem, alaparum contumeliam, flagellorum duritiam, coronam spineam: verborum blasphemiam, sputi ludibria, crucis angariam, suspendium patibuli, oculos languentes, oris pallorem, felita cibaria, acetosa pocula, caput inclinatum, mortis supplicium. Et quid plura? Vita pro nobis mortua est. Et cum hæc prolixius cogitasti, conuertere protinus ad teipsum, & considera quod Christus non solum supradicta, sed etiam alias multas sustinuit passiones, ut te de seruitute diaboli liberaret. Et tu ingratus, beneficia Creatoris tui non cognoscis, cum sis sua morte redemptus, non solum ardentius non amasti, sed peccando potius impugnasti, sicut ipse conqueritur per Prophetam, dicens: Retribuebant mihi mala pro bonis, & odium pro dilectione mea. Et prolixa hora cogita cum dolore, quantum & qualiter Deum offendisti, & per consequens quantam gloriam amisisti, & quanta supplicia acquisisti, & in hoc liquefiat anima tua dolendo, & penitendo in amaritudine lacrymarum, ut possis dicere cum Propheta: Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia non custodierunt legem tuam. Ad ultimum vero surge sperando de misericordia Iesu Christi. Patiens enim est, & multum misericors, sicut dicitur in Psalmo. Et ideo confidenter, & humiliter roga eum, ut qui sua morte te redemit, & redemptum de mundo te vocauit in religionem positum, immaculatum finaliter te conseruet in sanctorum collegio. Deinde roga Deum pro Ecclesia Romana.

CAPVT III.

De confessione.

Quia ad remissionem peccatorum requiritur contritio amara, confessio pura, & satisfactio condigna: idcirco antequam vadas ad confessionem, omnia peccata quæ post prædictam confessionem fecisti, vel corde, vel ore, vel opere, aut omittendo bona, aut committendo contraria, cum profunda contritione ad mentem reuoca diligenter, ne ea in confessione prætermittas. Cum singula ad mentem reuocaueris verecunde, vade ad sacerdotem, & deposito mantello humiliter genu flecte, & cum extracto caputio, & iunctis manibus dicas: Confiteor, vsque, Ideo precor: & hic incipias dicere peccata quæ cogitasti sapientius, & pro singulo peccato, dicas tuam culpam. Quibus dictis, iungas ultimo dicēs, Et de istis, & de aliis multis peccatis meis mortalibus, venialibus confessis, & omissis, quibus offendi Creatorem meum: visu, auditu, gustu, odoratu, & tactu: dico meam culpam. Ista sufficiunt ad confessionem frequentem: cum volueris prolixius confiteri, dicas de offensionibus regulæ, maxime de obedientia, paupertate, & castitate, & exprimas si in aliquo istorum offendisti. Item de multa ingratitude & irreuerentia quam habes, circa temporalia & spiritualia beneficia, nam spiritualia non cognoscis, iuxta beneficium redemptionis, & religionis, quia cum gratiarum actione frequenter ruminare debuisti, & etiam de beneficiis corporalibus es ingratus quia pro elemosynis acceptis, non reddis Deo debitas gratias, sicut debes, & parum pro benefactoribus oras. Item de modica charitate quam habes circa Deum & proximum, quia Deum non diligis, sicut debes toto corde, nec obedis consiliis & præceptis, sicut debes, sed quod periculosius est, eius voluntati resistis frequenter, nec etiam diligis proximum sicut debes, quia non congaudes ei in prosperitate, nec in aduersitate cõpateris, sicut debes. Item de perditione temporis, quia stas otiosus in die audiendo verba vana, & otiosa, & nocua ad risum prouocantia. Item de inhonestis & nociuis cogitationibus, luxuriosis & otiosis, quibus non resistis humiliter sicut potes, sed forte quod peius est, negligis principia mortuum carnalium qui insurgunt

Item de multa superfluitate in comedendo & bibendo, & alia non necessaria faciendo. Item de falso & temerario iudicio. Item de vana lætitia & tristitia. Item quia tu es pronus ad malum, & remissus ad bonum. Item de multa superbia, vana gloria, inuidia, iactantia, auaritia, acedia, & luxuria. Item de modico quem habes de peccatis tuis dolore, & non doles de confessis sicut debes, & de aliquibus dicas quæ conscientia reprehendit: & dum hæc omnia dicis descende ad similia quæ fecisti, & semper accepta penitentia osculare terram, & sit confessio frequens, aperta & integra, verecunda, & lacrymosa, & cum contritione, & sine excusatione. Et si potes confiteri quotidie bene quidem, si autem de tertio in tertium diem saltem studeas confiteri, & studeas generaliter annuatim confiteri.

CAPVT IV.

De sacramento Eucharistia.

Cum Apostolus dicat, quod qui illud incogitabile sacramentum indigne manducat, iudicium sibi manducat & bibit: idcirco quodcumque communicare proponis, studeas per totam hebdomadam præcedentem te præparare, per peccatorum contritionem continuam, confessionem, & deuotam orationem. Nam de hac præparatione loquebatur Apostolus cum dicebat: Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Quod si in die Dominico proponis communicare, studeas te ante per triduum ad feruorẽ spiritus ordinare, ut sis in sexta feria præcedenti ab omni cogitatione immunda abstractus. Semper autem habeas mētales oculos ad Iesum crucifixum, spinis coronatum, aceto & felle potatum, sputis & contumeliis saturatum, à peccatoribus blasphematum, acerbissima morte consumptum, lancea perforatum, à mortalibus iam sepultum. Hæc cogita illa die, siue comedas, siue bibas, siue aliquid aliud facias, ut cogitando Creatorem crucifixum, dolorem in corde habeas, tota die ostendas tristitiam in corde, & in corpore, dicens cum Apostolo: Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi. Sabbato proponas penitus fratrum consortia declinare, & quietem mentis eligere: dies enim requietionis est, & pone strictum ori tuo silentiũ, ut saltem illo die non solum otiosa verba succidas, sed ipsa necessaria vix loquaris. Nam teste Hieremia: Bonum est præstolari cum silentio salutare Dei nostri, & vsque ad completorium exerceas te, aut in lectione, aut in bona meditatione. Post completorium vade in Ecclesiam, & ibi reuoca mentem tuam, & quidquid cõtra Creatorem tuum fecisti, recogita cum dolore, & amaritudine cordis, dicēdo cum Propheta: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Et semper quando communicare proponis die præcedenti ieiunes, & post matutinum non dormias, sed vigila in oratione, sciens quo in vigilia post matutinum, Saluator noster potissimum inuenitur, ipso attestante qui ait: Qui mane vigilaue-rit ad me, inueniet me. Cum communicatus fueris, statim vade ad cellam tuam, & cum gaudio magno ipsius communicationis, affectes illum quem quidem ipsa veritas promittit, dicens: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, & immediate dicas Pœnitentiales cum Letaniis, & caue illa die similiter ne egrediantur verba nociua, vel otiosa de ore tuo, per quod intrauit Iesu refectio gloriosa, teste Apostolo: Nemo potest digne calicem Domini, & calicem dæmoniorum sumere, de frequentatione vero cõmunio- nis non audeo suadere, nisi quod Augustinus suadet, ait enim: Quotidie Eucharistiam recipere, nec laudo, nec vitupero: omnibus tamen Dominicis diebus communicandum hortor, si tamen mens in affectu peccandi est, magis grauat quæ purificatur. Et tamē licet quis peccato mordeatur, si tamen de cetero, nō habet voluntatē peccandi, & satisfaciatur lacrymis, & orationibus, accedat se curus, sed de illo dico, quæ mortalia peccata nō grauat

CAPVT V.

De comessione.

Cvin pulsatur campanella ad mensam, vel ad comedendum, stes in silentio, & examina teipsum quomodo in oratione, vel lectione, vel in seruitiis laborasti, vt pręparatas eleemosynas possis secura conscientia manducare: nam peccatores tibi eleemosynas largiuntur, non vt loquaris de partibus, vel de guerris, vel maneat otiosus, sed vt pro eis incessanter ad Dominũ fidas preces. Quod si te inueneris otiosũ stetisse, aut dixisse illicita, timeas cum dolore cordis, sciens, quod de eleemosynis acceptis oportebit te reddere rationem villicationis tuę, & vsque ad secundam pulsationem cogita supradicta, semper pro benefactoribus exorando. Cum autem intraueris ad mensam, sede circa honestiores si fieri potest bono modo. Et antequam incipias manducare, dicas Gloria in excelsis Deo, vel tribus vicibus Pater noster, & inuocando nomen sanctę Trinitatis, dicendo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Amen. Et tunc incipies manducare cum timore, & dolore cordis, vt verificetur in te illud: Antequam comedo, suspiro, sic Bernardus dicit: Cum comedis non totus comedas, sed attendas lectioni, si fueris vbi legatur; si vero non legitur, ibidem cogita de Deo, vt vterque homo sit propria refectio refectus. Sis ergo in mensa honeste, capite semper cooperto, oculis non diffusis, & nulli loquaris inde nisi necessitate coactus, nec cures scire, quid vel quantum, vel qualiter alij māducant. Paulatim incidas panem, & vinum moderate propina, vt cum comedas nec panis incisus, nec vinum in scypho sit, nec sis primus in comedendo, nec vltimus in finiendo. Et dum sanus es, nunquam panem eligas meliorem, nec deteriorem tantum dimittas, ne Deum offendas, & proximum scandalizes, sed comiter manduca illum: & non comedas rapaciter sicut gulosi, quorũ Deus venter est, sicut dicit Apostolus: sed curialiter & honeste manduca, sicut decet religiosum, & paupertatis sanctissimę sectatorem. Et cum biberis dicta Ave Maria, cum duabus manibus bibas, ne quod datur ibi de nutrimentum, fiat tibi in detrimentum, habet enim ad libidinem prouocare, sicut dicit Sapiens, quia luxuriosa res est vinum. Et ideo dicit Apostolus: Nolite inebriari vino, in quo est luxuria, & alibi: Semper modico vtere vino. Appone igitur semper aquam in vino: Specialia tibi nunquam procures, nec oblata recipias, si euitare poteris bono modo, xenia non mittas per mensam, nisi fortẽ illis qui iuxta te sunt. In fine vero micas diligenter collige & manduca, quia dicit Dominus, colligite fragmenta ne pereant.

CAPVT VI.

De abstinentia.

Cvm Dominus dicat in Euangelio: Attendite ne grauentur corpora vestra crapula, & ebrietate. In huiusmodi semper stude crapulam fugere & ebrietatẽ, & sobrietatẽ elige, quia dicit Sapiens: Multi per crapulam perierunt, qui abstiniens est adiiciet sibi vitam. Si autem fueris ad comedendum, non sapor, sed fames te prouocet, vt dicit Bernardus, vt nunquam voluptate, sed necessitate pascaris, quia dicit Augustinus: Mens lassata nimietate ciborum, perdit orationis vigorem. Toto tempore vitę tuę modico, & communi cibo vtere, quia dicit Isidorus: Vbicunque satietas, & ebrietas, ibi libido, & furor dominatur: Et ne modum excedas in comedendo, & bibendo (sicut dicit Isidorus) tantum tibi ieiunij impones, quantum ferre potes. Melius est enim, inquit, quotidie parum, quam multum raro sumere. Augustinus: Quid enim prodest tota die longum ieiunium durare, & postea satietate, vel nimietate animam saturare? Et caue, ne de cetero specialitatem, vel singularitatem

A tibi procures: sed omni tempore quando sanus es, iis cibariis esto contentus, vt pane, & vino, & coquina tantum, & si aliquid apponatur, si indiges, accipias moderate, sicut decet seruum Dei, & paupertatis sanctissimę sectatorem. Cibaria vero quę magis prouocent ad gulam, quam sustentationem naturę semper deuita, sicut sunt cibaria inuitata, vel delicata, scilicet speciebus composita, & similia. Nam sicut dicit Bernardus: Satis est ad omne condimentum sal cum pane, & fame. Nec tamen ea occasione permittas aliud tibi dari, quia tunc non esset abstinentia, sed simulata sanctitatis apparentia. Caue etiam vt non manducando manducantes iudices, vel condemnas, quia sicut ait Apostolus: Qui non manducat, manducantes non spernat, & e contrario. Qui enim manducat, Domino manducat, & qui non manducat, Domino non manducat. Extra refectorium nunquam comedas, nisi necessitate, vel infirmitate coactus, sed communem vitam semper in bono sequaris, & omni tempore quādo sanus es, Quadragesimam Epiphanię, & aliam Apostolorũ, quę incipit ab Ascensione, vsque ad Pentecosten, & diem Sabbathi semper ieiunare procures, & quando abstinentia tibi importabilis videretur, statim cogita de Iesu, qui cum esset Dominus omnium, in anxietate patibuli est fatigatus, spinis coronatus, clauis perforatus, sitiens potatus est aceto cum felle misto. Tunc enim talia cogitando, non solum ciborum abstinentias, sed quaslibet asperitates, & passiones, facile sustinere valebis. Ait enim Gregorius: Si passio Christi ad memoriam reuocetur, nihil adeo durum, quod æquo animo non toleretur. Abstineas igitur maximẽ frater a cibis delicatis, & calidis, qui sunt incitatiui ad nutrimentum luxurię, & semper in omni cibo, & potu superfluitatem, & auiditatem deuita, vt etiam post comessionem videare esurire, & famelicus esse, si vis in æterno conuiuio saturari. Ait enim Hieronymus: Impossibile est enim, vt presentibus, & futuris quis fruatur bonis, vt hic ventrem, & illic mentem impleat, & de deliciis mundi ad delicias Angelorum transeat, & in cœlo, & in terra appareat gloriosus. Beati ergo qui esuriunt, & sitiunt in presenti, quoniam ipsi saturabuntur in futuro.

CAPVT VII.

De dormitione.

Semper cum ad horam peruenieris dormiendi, non sprauento tempore, primo asperges te aqua benedicta, & tunc vadens ad lectum aliquam orationem pręmittas, & facto tibi signaculo crucis in lecto, & te Domino humiliter commendato, honeste & compositẽ iaceas in dextro, vel sinistro latere, nunquam tamen supinus vel aliter inhonestus: nunquam dormias cum manibus in sinu positis, nec cruribus eleuatis, vel discoopertis, sed semper teneas tunicam inter crura, vt nullus te inueniat inhonestẽ iacentem. In lecto autem sic positus dicas Psalmos, vel aliud vtile meditare, vel quod vtilius est, imaginare Iesum in cruce pendentem. Quod si sollicitè agitabis, vix aut nunquam poterit te diabolus molestare; quia per deuotam meditationem Iesu, omnis dæmonum exercitus effugatur. Cum autem surrexeris de lecto, statim recurre ad memoriam crucifixi, vt cum Apostolo nihil scias inter homines, nisi solum Iesũ, & hunc crucifixum. Ait enim Bernardus. Totus sit tibi crucifixus in corde, qui pro te fuit fixus in cruce. Et facto tibi signo crucis, vade ad Ecclesiã festinatẽ, & asperge te aqua benedicta, & ingrediẽs Ecclesiã dicas: Introibo Dñe in domum tuam, & adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo. Dñe deduc me in via tuam, propter inimicos meos: dirige in conspectu tuo viam meã. Cum autẽ peruenieris ad altare, humiliter genu flecte, & Deum adora, & lachrymare si potes, & facias ibi orationem quam Dñs monstrabit, & recommenda te sibi cũ profunda cordis humilitate, & semper sis in Ecclesia antequã officiũ inchoetur, vt congregato animo tuo coram Deo, liberius possis intendere his quę dices.

Omnia

Ber. epist. 1.
ad Robertum
nepotem post
med.

Rom. 14. b

Meditatio
Passionis
Christi mul-
tũ inuar-
ieiunanti-
bus.

Matt. 5. a

1. Cor. 2. a

Psalm. 5. b

Iob. 3. d

Philip. 3. d

Rom. 20. a
Ephes. 5. d
1. Tim. 5. d

Ioan. 6. b

Luc. 21. g

Eccli. 37. d

Isidor. lib. 2. de
sum. bo. ca. 43
sent. 1. in
sensu.Aug. ser. 2. in
cap. Ieiunij
de temp. 56.
m. 10.

Omnia seruitia quę facis, semper radice in charitate, alioquin non expectes inde meritum apud Deum, quia sicut dicit Augustinus: Tanta est virtus charitatis, ut & prophetia, & martyrium sine ipsa nihil esse credatur. Celebrantibus autem Missas libentissime seruias, cum profunda cordis, & corporis humilitate, reuerentia & deuotione: quia ad illud deuotissimum sacramentum nemo debet accedere indeuote, nec expectes quod alius te inuiter, sed potius tu sollicita facies, & sis semper sollicitus circa omnia seruitia facienda, ne forte tua negligentia (quod absit) impedjatur aliquando sacerdos. Alia autem seruitia quę sunt necessitatis, & utilitatis, libentius facias quam alia, sicut est lauare pannos, scutellas, tunicas, & pedes infirmorum, & aliorum, & capita cum oportebit & similia. Cum fueris cum fratribus pro aliquo seruitio faciendo, caue ne loquaris ibidem, nisi forte interrogatus, & tunc submisse, sed potius audi tacens, quia teste Psalmista: Vir linguosus non dirigitur in terra. Infirmos verò debes frequenter & sollicite visitare, saltem bis vel ter, cum exhibitione seruitij si oportet, sicut in Regula continetur, quod fratres debent eis seruire, sicut vellent sibi seruire, & hoc fiat sine multiloquio, quia teste Sapiente, in multiloquio non deerit peccatum.

CAPVT VIII.

De otiositate fugienda.

Cum otiositas multis sit occasio delinquendi, teste Sapiente qui ait, Multa mala docuit otiositas, stude semper in diuinis laudibus vel charitatis operibus occupari. Nam otium diuina sapientia reprehendit, dicens: Quid hic stas tota die otiosus? Nec mirum, quia diabolus frequenter eos præcipitat. Vnde Hieronymus: Semper aliquid boni facito, ut te semper diabolus inueniat occupatum. In his ergo maxime exerce te, scilicet in frequenti & seruenti oratione, & lectione, & in seruitiis, & per ista tria tota vita tua decurrat, & semper ores, aut legas, aut seruias, & potissime senibus, forensibus, & infirmis, & factis seruitiis non stes cum fratribus otiosus, sed statim vade ad cellam, & ibi ores vel legas, & ita in ea quotidie vsque ad tertiam, & non exceas, nisi virginti necessitate coactus, memorans illud Bernardi, quod Sancti Angeli cellas habent pro cælis; à cella enim in cælum sæpe ascenditur.

CAPVT IX.

De honestate.

Cum honestas sensuum exteriorum sit ornatua virtutum, ideo cum omni verbo & actu tuo semper honestatem cum discretionem præendas. Ait enim Apostolus: Omnia honeste cum ordine fiant in vobis. Si ergo desideras honestatem & felicitatem virtutum inuenire, & inuentam facile retinere, stude semper habere subscripta: Et primo habeas seruentem & frequentem orationem, de qua dicere poteris illud sapientia: Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa & innumerabilis honestas per manus illius. Deinde stude semper omnia verba otiosa vitare, ut ea non proferas, nec audias proferentes, quia teste Paulo: Corruptunt bonos mores colloquia mala. Postea inhonestorum & dissolutorum confortia caue. Adulatorum blandimenta deride, dona contemne, colloquia susurrorum & murmurorum, bilinguorum & detractorum semper abhorre. Nam teste Scriptura: Murmuratores & detractores Deo odibiles sunt. Nunquam loquaris cum aliquo nisi verbum permeditatum, ordinatum, utile, & honestum. Duplicitates & simulationes in loquendo semper deuira, quia dicit Augustinus: Omnis simulatio, & omnis duplicitas mendacium est. Et propterea dicit ipse alibi: Omnia verba ante veniant ad limam, quam ad

A linguam. Ad lauandum paropsidea quotidie vade. Insuper non sis murmurator, nec iudicator aliorum, nec aliquem de cetero reprehendas, nisi aperre fecerit contra Deum, sed potius reprehensus statim dicas culpam tuam genu flectens, siue sis culpabilis siue non. Nam teste Gregorio: Bonarum mentium est ibi timere culpam, ubi culpa non est. Et quodcumque aliquis te offenderit, non respondeas ei, sed statim recurre ad patientiam, dicens: Dignum est quippe ut omnes creaturæ me offendant, quia ego superbus creatorem omnium semper offendi, & iniuste & frequenter offendo. Et semper quando vadis in Ecclesiam, coram altari fieri potest, congrue, ingrediendo vel egrediendo humiliter genu flecte, quia scriptum est: In nomine Iesu omne genu flectatur. Iterum quando vadis per domum vel extra, semper habeas gressum mitem: manus continent, oculos demissos, stabiles, non vagantes, quia dicit Isidorus: Impudicus oculus, impudici cordis est nuncijs. Et quando vides fratres loquentes de aliquo & non de Deo, vel etiam non de Scriptura, statim recede, maxime si murmurant de aliquo, vel loquuntur de guerris. Nam teste Scriptura: Lingua eorum gladius acutus. Et ut melius hæc conserues, stude semper in corde & opere humilitatem habere, quia ut dicit Gregorius: Qui ceteras virtutes sine humilitate congregat, quasi puluerem in ventum portat.

CAPVT X.

De tentatione.

Quia humani generis aduersator, nititur incessanter per impulsione tentationum fidelibus obuiare latenter, testante Petro: Aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. idcirco semper custodi animam tuam sollicite, iuxta consilium Sapientis. Et semper quando senseris te huiusmodi tentationibus impugnari, recurre ad Christum. Fidelis est enim ut faciat cum tentatione prouentum, & dicas immediate: Adiua me Domine Deus meus, ne discesseris à me, intende in adiutorium mihi Domine Deus salutis meę. Libera me de inimicis meis fortissimis, & ab his qui oderunt me. Pone Domine me iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me. Quia si constant aduersum me castra, non timebit cor meum. Et cogita statim, quia propter peccatum priuatur quis inestimabili gloria beatorum, & condemnatur ad horribilissima & infinita supplicia damnatorum. Nam ista duo si bene habebis in mente, expellent tentationes omnino, quia si tentator adhuc præualeat, cogita frequenter de acerbissima passione Iesu. Nam teste Scriptura: Cogitare de ea sensus est consummatus, & qui vigilauerit propter eam cito erit securus, & hoc est, quod si bene imprimatur in mente passio Redemptoris, non habebit locum in carne tentatio detractoris, ipsa est enim armatura contra hostes de qua dicebat Apostolus: Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare aduersus insidias diaboli & merito, quia nulla est efficacior medicina, per quam citius inimicorum exercitus debellatur. Christo (inquit Petrus) in carne passo & vos eadem cogitatione armamini. Hoc ait etiam expressius Bernardus: Quotiens te senseris turpibus cogitationibus impugnari, & ad illicitas cogitationes affici, totiens pone tibi ante oculos mentis tuę, quomodo Christus crucifixus est pro te. Intuere quomodo à Iuda Iudæis traditus est, quam viliter pertractatus, blasphematus, & colaphizatus, iudicatus & condemnatus, expoliatus & flagellatus: ad vltimum verò contumelijs, & opprobrijs affectus, inter duos latrones suspensus, clauis confixus, sputis derisus, spinis coronatus, felle potatus, lancea perforatus, ex omnibus partibus corporis sanguis emanauit, & inclinato capite emisit spiritum. Ita Redemptor tuus mortuus est pro te in cruce, & tu nescis cuiusmodi turpi cogitatione sordidaris in mente.

Gregor. in
Regis. lib. 12.
ind. 7. ad 10.
interneg.
August.

Phil. 2. b

Est apud S.
Aug. in regu-
la ad seruos
Dei tom. 1.

Psalm. 56. a

Greg. hom. 7.
in Euang.
cir. fin.

1. Petr. 5. c
Prou. 4. d

1. Cor. 10. c

Sap. 6. c

Ephes. 6. c

1. Pet. 4. a

Bern. de in-
teriori demo-
cap. 38. in
princ.

CAPVT XI.

A

CAPVT XIII.

De obedientia.

De familiaritate mundi.

Dent. 32. a

Psal. 16. a

Matt. 5. b

Psal. 54. d

TOto tempore vitæ tuæ studeas, quantum poteris bono modo familiaritates sæcularium deuitare; generatio enim peruersa est, & infidelis, scriptura. Cum autem fueris cum eis aliqua necessitate, vel utilitate cogente, caue ne vnuquam loquaris cum eis nisi verba vtilia & honesta, & si ipsi loquantur de sæculo vel de gueris, vel de aliis inutilibus nunquam sequaris eos etiam si scieris; dicens cum Propheta, Non loquatur os meum opera hominum & semper sis cum eis timidus non securus, humilis, breuiloquens & honestus, vt impleatur in te illud Euangelij: Luceat lux vestra coram hominibus, vt videant vestra bona opera, & glorificent Patrem vestrum qui in cælis est. Mulieres vero fugias sicut serpentes, & nunquam loquaris cum aliqua nisi vrgens necessitas te compellat, nec vsquam aspicias in faciem alicuius mulieris, & si mulier tecum loquatur, verba sua ciuissime occide, nam teste Propheta: Molli sunt sermones eius super oleum, & ipsi sunt iacula. Ideo dicit Augustinus: Asper sermo, brevis & rigidus cum mulieribus habendus est. Nec quia sanctæ sunt, eo magis alliciunt, & sub prætextu blandi sermonis, immiscet se viscus impudicissimæ libidinis. Crede (inquit) mihi Episcopus sum, veritatem loquor in Christo, non mentior Cedros Libani, & gregum arietes sub hac specie corruisse vidi, de quorum casu non magis præsumebam, quam Gregorij Nazian. & Ambrosij. Fuge ergo laqueos mulierum, qui non est David sanctior, nec Samson fortior, nec sapientior Salomone.

CAPVT XII.

De iudicio vitando.

1. Cor. 4. a

1. Reg. 24. c

Matt. 7. a
& Luc. 6. fBernardus in
Cont. ser. 40.
prope fi.

Psal. 37. d

Cvm non sit commissum alicui occulta cordis iudicare, sicut dicit Apostolus: Nolite iudicare quouique adueniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Idcirco nunquam te transferas ad aliorum iudicium vel contemptum, sed quodcumque videris aliquid fieri quod tibi displiceat antequam iudices facientem, primo respicias temetipsum, vtrum in te inuenias aliquid reprehensibile, quod si inuenieris, tunc in illo in quo alium iudicas, temetipsum condemna, dicendo cum Propheta: Ego sum qui peccaui, ego sum qui inique egi, & non sis sicut hypocrita, quia nunquam respicit defectus suos, sed præsumit de se, & omnes alios iudicat, detrahit & condēnat, & vult videre festucam in oculis corru, trahem autem quæ est in oculo suo non considerat: quem veritas reprehendit, dicens: Hypocrita ecce primum trahem de oculo tuo, & tunc prospicies, & videre poteris festucam in oculo fratris tui. Vnde versus.

O qui festucam fratris concernis oculo,

Qua tua conturbat lumen tolle trahem.

Bernardus dicit: Caue alienæ vitæ esse curiosus explorator, aut temerarius iudex, etiam si perpetrat actum quod reprehendas, nec si videris, iudices proximum tuum, magis autem excusa, excusa intentionem, si opus excusari non potest, puta ignorantiam, puta casum, puta surreptionem. Quod si rei certitudo nullam omnino excusationem recepit, suade nihilominus ipse tibi, & dic apud temetipsum: O vehemens fuit prima tentatio, & quid de me illa fecisset, si accepisset in me similem potestatem? Non sis ergo pronus ad iudicandum vel ad murmurandum, sed potius iudica, & respice temetipsum dicendo cum Propheta: Iniquitatem meam annuntiabo, & cogitabo pro peccato meo.

Quoniam ad viam salutis nihil est tutius, quam per humilem obedientiam negare seipsum: idcirco sequentibus sic veritas dicit: Qui vult venire post me, abneget semetipsum per obedientiam subiectionem, & tollat crucem suam per carnis macerationem, & sequatur me per finalem consummationem. Et merito innuit eos ad obedientiam subiectionem, quia per eam habetur mira victoria contra hostes, teste Sapiente qui ait Vir obediens loquatur victorias: Et quod plus est, ipse Deus per obedientiam vinci potest. Dicit enim Gregorius: Si obediētes fuerimus prælati nostris, Deus obediēt orationibus nostris, & Augustinus: Citius inquit, exauditur vna oratio peccatoris obediētis: quam decem millia contemptoris. Item, toto tempore vitæ tuæ studeas omnibus secundum Deum subiacere & semper humiliter obedire, non solum prælati, sed etiam subditis, & non cures dicere. Quis est qui præcipit? Ait enim Gregorius: Non licet subditis discernere, sed statim simpliciter obedire. Et caue ne vnuquam per te vel per alios obedientiam extorqueas publice vel occulte, quia talis non dicitur obedire, sed propria voluntate abuti. Ait Bernardus: Si quis aperte vel occulte satagit, vt quod habet in voluntate hoc & pater spiritualis iniungat, ipse se seducit, sed forte sibi quasi de obedientia blanditur, neque enim in ea re ipse prælato, sed ei prælatus obedit. Caueat ergo talis, quia dicit idem Bernardus: Nihil ardet in inferno, nisi propria voluntas. Tolle, inquit, propriam voluntatem, & non eris infernus. Caue igitur in beneficiis tuis ne tuam proferas voluntatem, & maxime cum discordas à voluntate prælati. Nam Bernardus dicit: Grande malum propria voluntas, qua fit vt bona tua bona non sint: Et quodcumque aliqua grauis obedientia te conturbat, citissime cogita de Iesu, qui cum esset Rex regum, & Dominus dominantium, Humiliavit semetipsum, teste Paulo, factus obediens vsque ad mortem. Dicebat enim descendendi de cælo, non vt faciam voluntatem meam, sed eius, qui misit me Patris, ita dicas si vis imitari Deum. Exiui de mundo, non vt faciam voluntatem meam, sed aliorum. Qualis autem debet esse perfectus, Bernardus describit dicens: Verus obediens nescit moram, mandatum non procrastinat, sed statim parat oculos visui, aures auditui, linguam voci, manus operi, pedes itineri, & totum se interius colligit, vt imperantis faciat voluntatem.

CAPVT XIV.

De paupertate.

Cvm paupertas voluntaria sit totius spiritualis ædificij primarium fundamentum, idcirco toto tempore vitæ tuæ in omnibus transitoriis rebus strictam paupertatem obserua, vt nihil sub cælo habeas, nisi ea quæ necessitati tuæ per Regulam conceduntur. Dicitur enim ibi: Quod fratres nihil sibi appropriēt, nec domū, nec aliam quam rem, & merito, quia teste Ioanne: Omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ. Nam ista transitoria sunt, & contraria æternis, vnde sis semper pauper in terra, si de cælo desideras te non repelli. Ait enim Gregorius: Tanto enim vnusquisque à superno amore disiungitur, quanto inferius delectatur: à contrario, quantum quis fastidierit terrena, tanto Deo erit propinquior, propter quod dicebat Apostolus: Omnia reputavi vt stercora, vt Christum lucrificarem. Vnde si vis terrena bona contemnere, semper cælestia meditare. Ait enim Gregorius: Si consideremus quæ, & quanta sunt quæ nobis promittuntur in cælis, vilescunt animo omnia quæ habentur in terris. Beati igitur pauperes spiritu quoniam ipsorum est regnum cælorum.

Igitur

Luc. 9. c

Prov. 21. d

Aug. de opere
monach. 17.
rom. 3.Bern. ser. de
de tribus or-
dinib. [E]t
fia in medio
fore.Bern. de re-
form. Domini
serm. 3. post
mod.Bernardus in
Cont. ser. 1.
prope fi.Phil. 2. a
Ioa. 6. dBern. ser. de
virtutibus ob-
edientie, &
eius gradibus
cir. med.S. Francis in
Reg. c. 6.
1. Ioa. a. d

Philip. 3. b

Greg. hom. 17.
in Euang. in
prin.
Matt. 5. a

Igitur si per pauperatē terrenorum peruenitur ad gloriam beatorum, stude semper tenere strictissimam pauperatē, maximē in libris, & soleis, & tunicis, ut eas non habeas, nisi sicut tūz necessitati strictē videris expedire, neque superflua necessaria dicas, sed potiūs ipsa necessaria superflua time. Ait enim Gregor. Et soleis necessariis utimur, probabitur multa superflua in vestris facultatibus habuisse. Vnde nihil habeas, nec per te, nec per interpositam personam, & attende semper ut nihil habeas in cella, nisi necessaria, & hoc dico etiam de minimis rebus, ne fortē negligendo modica, paulatim cadas ad maiora. Ait enim Augustinus: Vitasti grandia, caue ne obruaris arena, quia teste scriptura. Lignum vitæ est his, qui apprehenderint eam, & qui tenuerit eam beatus. Vnde si sanctam pauperatē finaliter retinebis, ad regnum cœlorum poteris peruenire, quia ita veritas repromisit perfectis pauperibus dicens: Beati pauperes, quoniam vestrum est regnum Dei, quod quidem regnum tanto est vtilius, quanto fecundius, tanto securius, quanto sublimius; tanto iucundius, quanto lucidius; tanto nobilius, quanto à nobilioribus possidetur: ad quod nos perducatur, qui viuunt & regnat in sæcula sæculorum.

CAPVT XXV.
De silentio.

Quia diuina consolatio sepe per multiloquium denegatur, toto tempore vitæ tūz tene strictum silentium in locis, & temporibus opportunis, & ad hoc ordinatis. Nam teste Scriptura: In silentio, & in spe erit fortitudo nostra. Et sileas semper vbicunque fueris, in diuino officio celebrando, in quolibet seruitio faciendo, & vbicunque fuerint ultra tres fratres. A completorio quotidie vsque ad tertiam non loquaris, nisi interrogatus, vel aliqua necessitate, vel utilitate coactus. Nam sicut dicit Gregorius: Mens quæ non habet murum silentij, de facili penetratur iaculis inimici. Et ideo dicit Augustinus: Mutum, inquit, debet esse os hominis, nisi ad tria, scilicet ad laudem Dei, ad accusationem sui, & ad utilitatem proximi. Sileas igitur, ita ut nunquam verba detractionis, vel dissolutionis, vel inhonestæ loquaris, sciendo, quod non solum de verbis otiosis, nociuis, & periculosis oportebit te reddere rationem, sed de omni verbo otioso, quod locuti fuerint homines, reddent rationem in die iudicii. secundum sententiam Saluatoris, ideo dicit Propheta: Lætati sunt quia silerunt. Vnde si bene vis fugere verba nociua supradicta, primo reprimes otiosa. Ait enim Augustinus: Qui otiosa verba non reprimit, ad noxia cito transit. Ideo dicit Sapiens: Fili loquere in tua causa vix, & cum bis interrogatus fueris responsum habeat caput tuum. In hoc autem potissimè sileas, ut nunquam loquaris de sæculo, nec de guerris, nec audias referentem, cum id sit venenum mortiferum animarum; de talibus enim dicitur in Psalmo: Linguis suis dolosè agebant, venenum aspidum sub labiis eorum.

In conuentu fratrum Minorum Parisiis, conuersante bonæ memoriæ fratre Bonauentura tunc generali ministro, & post Cardinali: frater iuuenis studens ibidem bonæ indolis, & ei satis familiaris, accessit ad eum semel, & deuotè rogauit, ut sibi exponere dignaretur, quo iuuentus sua posset in ordine conseruari sine macula & querela, & ad vitam æternam proficere. Qui magno cum quodam suspitio sic respondit. Fili mi iuuenis si vis sine macula, & sine labe infamiae conseruari in religione, sex tibi mandata recole, & incessanter repone que documentis, & exemplis sanctorum Patrum accepimus. Primo circa orationem, & sanctorum lectionem semper vigila, quæ duo ut perficere possis, & non perdere; Ecclesiam valde frequenta die & nocte cellam continua super omnia, ita quod extra eam, vel Ecclesiam nunquam inueniaris cum aliquo otiosus

A in via, vel in platea, sed semper finito officio, vel finita comestione, vel seruitio, vel alterius obedientiæ mandato, sine aliqua mora regrediaris ad cellam oculis inclinatis, & ibi redigas te. Secundò circa honestatem cordis & omnium sensuum corporis tui super omnia stude, quæ duo ut valeas adimplere, nunquam cum aliqua persona spiritualemente familiaritatem habeas, sed omnibus sis communis, ita quod nullus possit aduerrere te, nisi communem, & nulli specialem, modo iam dicto. Tertio circa custodiam linguæ studiosissimus esto, ita quod quando stas cum aliis, nunquam loquaris nisi necessaria, & tunc non nisi requisitus. Nec laudes aliquem, nec vituperes absentem, vel præsentem quandocunque audias alios similia dicentes. Quarto sis summè sollicitus, ut nunquam referas, vel loquaris cum aliquo de his quæ audis de aliis, nisi illa sint ædificatoria. Quintò versetur ad cor tuum frequenter memoria beneficiorum Dei, & peccatorum tuorum, & desideriorum paradisi, & poenarum inferni, etiam omnium qui sunt in tribulatione constituti, & etiam miseriarum mundi. Sextò sis sollicitus non iudicare in corde tuo vel ore, nisi teipsum. Hæc faciens, saluaberis inter homines.

S. BONAVENTURÆ
Eximij Ecclesiæ Doctoris,
OPVSCVLVM,
Cui titulus est, remedium defectuum
Religiosi.

Tredecim capita, quibus constat hoc Opusculum, repetuntur paucis immutatis supra hoc eodem tomo in Opusculo, quod inscribitur, Stimulus amoris, decem scilicet priora capita, in 2. par. Stimuli amoris cap. 1. undecimum caput in 1. parte eiusdem cap. 2. in fine duodecimum, & decimum tertium, in 3. parte cap. 3. & 13. Et reuera saluberrima documenta sunt, quibus religiosus & sibi, & aliis proficere possit.

P RÆ F A T I V N C V L A.

Implicissimo animo hesternæ luce ad me accedebas frater Roberte, & quomodo Deo placere posses, suppliciter exoptabas. Consolabar verbo serioso, zeloso, & operoso, satisfacere volens voto tuo. Cum ergo creuissent verba, creuit deuotio tua sancta. Tribus horis elapsis me fatigato, & lingua cessante respondebas. Dic pater: Ego libenter audio. Vfus ego admonitionis, & discretionis remedio, largam reportavi lachrymam, & ejulatum magnum, obedientiæque meæ necessitatibus constriatus, visitationis opus prosequi cogebar. Omnino conturbatus discedebas. Media autem nocte, ut solitus sum, misereri mihi Deum Creatorem meum intimis præcordiis flagitabam, occurrit mihi textus Matthæi, ut non offerrem Deo laudes matutinas, quin prius reconciliatus tibi, te consolaretur secundum gratiam à Deo datam. Breue ergo hoc verbum tibi obsequio, quo conlatus & perfecte conuersatus, tibi proficiuus, & aliis exemplaris efficiaris. Hoc autem breue verbum toti huic congregationi pro remedio defectuum, & incremento profectuum derelinquo. Quod & in tredecim partes distinguo.

Primò. Studeat frater quilibet, quantum potest se vilissimum reputare, & indignum omni beneficio Dei, ipse sibi displiceat, soli Deo placere cupiat, ab aliis velis vilis, & non humilis reputari. Et quod ipse sit vilis, ex summa Dei clementia recognoscat, gratias agens quod tam vilem hominem, & proprium ad omne malum, & tardum ad omne bonum, dignatur sibi in seruum sumere,

& quod maius est, in filium adoptare. Non ergo reputes magnum, quod Deo seruis, sed maximum reputa, quod ipse dignatur te habere seruum suum.

Cap. II.

Secundò. De nullo nisi de peccato, & ad peccatum inducente, & à bono retrahente frater doleat, imò de quacunque alia tribulatione, iniuria, & afflictione gaudeat, tribulantes instantissimè diligit, & specialem orationem pro ipsis faciat, Deo indè copiosas gratias referat, & ad hoc se insufficientem esse recognoscat, quia quem Deus diligit, castigat, tam ipsæ tribulationes ad Deum nos ire compellunt.

Cap. III.

Tertia nihil de temporalibus nisi strictam necessitatem requirat, aut quocunque modo appetat, sed Christo Domino in omni deiectione corporalis consolationis se conformare studeat. Et hoc maximum debet reputare, quod Rex regum, & Dominus dominantium Christus, sic vilem seruum suis ornamentis dignatur induere, & sibi lutum frædum assimilare. Ideoque quanto videt se ditiores, & pluribus corporis consolationibus abundare, tanto debet intimius, & profundius contristari, cernens se eo magis à Christi similitudine elongari.

Cap. IV.

Quartò. In bonis, & indifferentibus, alterius quam suam potius studeat adimplere voluntatem, imò semper in exterioribus actionibus studeat abnegare aliorum beneplacita affectans cum omni vigilantia in licitis adimplere: & hoc circa omnes, maxime circa suos superiores studeat, obseruare.

Cap. V.

Quintò. Nullum quantumcunque miserum despiciat, sed potius erga omnes materno moueatur affectu, ut sic omnibus compatiatur intimè, sicut mater compateretur vnico filio suo. Omnes eorum miseras reputet suas, & omnibus sicut sibi ipsi, si potest, subueniat: omnes enim pauperes ut patronos reuereri debet, nam ipsi sunt, qui alios recipiunt in æterna tabernacula.

Cap. VI.

Sextò. Nullum iudicet de peccato, cum ignoret, quod diuina gratia in anima operetur. Si autem aliquem per signa euidentia conuincit peccatorem, plus de peccato illius doleat, quam si corpori proprio mors, immineret. Recogitet animam sic lethaliter vulneratam, pretiosiores corporibus vniuersis: & ideo sicut corpus meum à morte, sic, imò magis deberem proximum meum cum omni diligentia custodire, & à peccato retrahere, oratione, exhortatione, & exemplo.

Cap. VII.

Septimò. Bonum proximi diligit ut suum: & sicut mater in bonis filij iucundatur, sic ipse bonis omnium iucundari debet, & maxime de spiritualibus, & ad spiritualia induciuis. Sicut etiam sua sic, & aliorum bona procurare debet, & procurata promouere. Semper de proximo plura bona credat, quam intueri valet.

Cap. VIII.

Octauò. Nihil præter Deum diligit, ut in omnibus Deus sincerè sine socio diligatur, nec alliciat quantacunque sanctitatis alicuius, aut beneficiorum immensitas, ut aliquem diligit amore singulari, sed diuina charitate omnium bona, & omne in Deum referat, & propter Deum meliorem plus diligit. Potest tamen beneficia beneficiis rependere, orationes ad Deum fundendo.

Cap. IX.

Nondò. Quidquid egerit, quibuscunque etiam negotiis implicetur. Deum in corde suo semper memoriter retinere studeat, & honorem Dei semper omnibus anteponat, sed ad hoc præcipuè nitatur, ut Deum sic præsentem cogitet, ac si ipsum qui essentialiter, potentialiter, & præsentialiter vbique est, in sua essentia videret: sicque eum timeat, & reueretur, & intenso amore in ipsum referatur, & sic eo, ut potest, in via fruatur, ut in eo, & non in alio requiescat.

Cap. X.

Decimò. Si dicta assequi potest, maxima Dei beneficia esse cognoscat, reminiscatur nihilominus ceterorum Dei beneficiorum, primo quod eum sua insigniuit imagine, secundo quod naturam humanam assumpsit, & pro ipso mori dignatus est, tertio quod in præsentia se præbet in cibum, & in futuro in præmium. Quod ut

percipiat in via, aspiciat ipsum in crucis patibulo, & sic ei compariatur, ac si Christi vulnera in suo corpore sustineret, præcipuè autem doleat, tot animas tam immenso beneficio frustrari. Sic igitur Christum cogitando ardenti amore, dicat orationem sequentem. Matri etiam Christi omnem quam potest, exhibeat reuerentiam, & dicat: Dulcissime Iesu dignare donare mihi misero peccatori, Matri tuæ dignè seruire.

Cap. XI.

Domine Iesu Christe meum cor vulneribus tuis saucia, & tuo sanguine inebria mentem meam: ut quocunque me vertam, semper te videam crucifixum, & quidquid aspexero, mihi appareat sanguine rubricatum, ut sic totus intendens, nihil præter te valeam inuenire, nihil nisi tua vulnera valeam intueri. Hæc sit mihi consolatio Domine mi, tecum mori, & tibi compati: hæc intima mea affectio continuè mediterur. Non quiescat cor meum nisi in te bonè Iesu, quia mihi semper mala erunt sine te, tu enim es virtus omnipotentis.

Cap. XII.

Multum mirari debemus, quomodo homo semel degustans dulcedinem Dei, potest aliquatenus ab eo separari: quomodo non obliuiscatur omnium ex ebrietate vini cœlestis, quomodo possit comedere, bibere, & dormire, &c. quomodo possit aliquid aliud nisi suum benignissimum Dominum intueri, & in eo summa dulcedine oblectari, dum ipsum in omnibus sciat esse, & cum in omnibus valeat inuenire, ut in omnibus requiescat ipsum contemplando, & amando. O quam bonus Israël Deus, his qui recto sunt corde. O quam suavis est spiritus tuus in eis. O quanta amaritudine repleri deberet animus, qui etiam ad momentum à tanta dulcedine sequestratur.

Psalm. 71. a

XIII.

Si de prædestinatione aut præsentia Dei diabolus tibi aliquam tentationem immiserit, sic ei respondeas: Quidquid sit de me, certum est te esse damnatum, si autem & ego damnabor, & post hanc vitam Deum meum habere non debeo habebō per totum tempus vitæ præsentis, & tanto ardentius, quanto breuius nouero me habiturum. Momentum igitur temporis non omitam, quin secundum posse meum totaliter fruatur ipso, & semper in ipso delectabor, ex quo in futuro sua præsentia priuabor: & tu diabole si tecum esse oportet, scias quod tamdiu in Dei seruitio perseuerabo corde, ore, opere, omni membro, omni momento, quamdiu possum. Quod si quis sic Deo adhæret, cæteras consolationes reputaret absinthium. His ergo præmissis inferas te non damnari, quia omnino sua iudicia contrariantur damnationi, ut patet in omnibus regulis sancti Evangelij. Obseruatis enim prædictis, impossibile est me damnari. Aut certè cibo ad matrem, & magistræ misericordiæ Virginem Mariam, quæ non misereri non potest, & petam ab ea, ut Filium inclinet ad parcendum peccatis meis. Nam ipsa propter peccatores Mater Dei effecta & ipse Filius Dei propter redimendos voluit esse Filius hominis. Vnde proprium est amborum misereri, & parcere: nec propter me tam nobiles proprietates derelinquunt. Quod si prædestinatus sum, & æternam vitam cum Angelis possidere debeo, ex nunc Angelicam vitam ducam & cantabo: Pars mea Dominus, propterea expectabo eum. Hæc enim pars dignissima perditur per vnum vilissimum mortale peccatum, ideo forissimum studio hæc sunt custodienda. Sic ergo conclude diabolo: Quidquid futurum est, non desistam à Dei seruitio, & vix tibi qui non vis tanto Domino ministrare.

S.

S. BONAVENTURÆ
Eximij Ecclesiæ Doctoris,

OPUSCULUM,

De perfectione vitæ ad sorores.

Instituit in hoc opusculo Sanctus Bonaventura sorores suas, quatenus ad vitæ perfectionem conscendere cupientes ea observent, quæ ipse hic tradit, dictorum potius in his veritate, quam sermonis venustate, perspecta.

PROLOGVS.

Beatus homo quem tu erudieris Domine & de lege tua docueris eum: Neminem cenferi sapientem fateor, nisi eum solum, quem Spiritus sancti docuerit vñtio. Ille enim, teste

David Propheta, solus verè beatus est, solus verè sapiens, cuius mentem Dominus erudierit. Lex enim Domini sola est immaculata, sola irreprehensibilis, sola conuertens animas ad salutem. Huius autem legis doctrina siue eruditio, non foris tantum quærenda est in litera; sed potius deuotæ mentis affectum. Est autem desideranda in spiritu, & virtute, vt ille videlicet intus doceat, qui solus nouit exteriorem legis asperitatem in interiori dulcedinem commutare. Docet autem lex Domini quid agendum, quid fugiendum, quid credendum, quid orandum, quid desiderandum, quid timendum. Docet immaculatum esse & irreprehensibilem. Docet seruare promissa, deslere commissa. Docet mundana contemneri, carnalia respuere. Docet enim cor totum, animam totam, mentem totam in solum conuertere Iesum Christum. Ad huius doctrinæ comparationem, omnis mundana sapientia est stulta & fatua. Bernardus: Dicat quicumque vult, ego non dicam sapientem, dum non timebit Deum, neque diligit. Qui huius doctrinæ auditor non obliuiosus, sed factor fuerit studiosus, hic verè sapiens erit, & beatus. Beatus ergo homo ille quem tu erudicris Domine, & de lege tua docueris eum. Tu itaque Deo deuota, dilecta mihi, reuerenda soror rogasti me, vt de cordis mei penuria aliquid dictando scriberem, in quo tuum animum deuotionis gratia valeas pro tempore erudire. Sed certè fateor pro insufficientia mea huiusmodi eruditione me porius indigere, præsertim cum apud me nec vita foris resplendeat, nec deuotio intus ardeat, nec scientia suffragetur: tuæ tamen deuotionis prouocatus desiderio, & sicut cum humilitate suppliciter postulasti. Rogo autem beatitudinem tuam soror sanctissima, quatenus magis penles intentionis affectum, quam operis effectum, magis dictorum veritatem, quam sermonis venustatem, & vbi tuo non satisfeci desiderio propter breuitatem & occupationem ipsum mihi benignè indulgeas & ignoscas. Vt autem facilius possis inuenire quod quæris, ideo singulorum capitulorum præmissi titulos: Et primo agitur de vera suiipsius cognitione. Secundo de humilitate. Tertio de perfecta paupertate. Quarto de silentio. Quinto de studio orationis. Sexto de passionis Christi memoria. Septimo de perfecta Dei charitate.

CAPVT I.

Quomodo homo peruenit ad cognitionem suiipsius.

AD perfectionis vitæ fastigium sponsæ Christi conscendere cupienti, primum necesse est, vt à seipsa incipiat, ita vt omnium exteriorum oblita, ingrediat in secretum conscientie suæ, ibique omnes defe-

Actus suos omnesque consuetudines, omnes affectiones, omnes operationes, omnia peccata tam præsentia, quam præterita diligenti consideratione discutiat, examinet, & inspiciat; & si quod minimum peccatum apud se inuenerit, statim defleat in amaritudine cordis sui. Et vt ad hanc cognitionem dilecta soror melius possis venire, scire debes, quod omnia peccata nostra & mala, aut committimus per negligentiam, aut per concupiscentiam, aut per nequitiam. Et circa ista tria debet omnium tuorum versari recordatio: alioquin ad tuiipsius cognitionem perfectam nunquam poteris peruenire. Si igitur teipsam cupis cognoscere, considera mala commissa & ea deplange. Primo debes cogitare si aliqua in te sit vel fuerit negligentia. Debes, inquam, cogitare, qualiter cor tuum custodias, quam negliger tempus tuum expendis, quam malum finem operi tuo imponis. Hæc enim tria sunt cum summa diligentia obseruanda scilicet, vt cor tuum benè custodiat; tempus vtiliter expendatur, & consumatur; & finis bonus & debitus in omni opere præfigatur. Item debes cogitare quam negligens fueris in oratione, quam negligens in lectione, & in operis executione. In his enim tribus debes diligentissimè teipsam exercitare & excolere, si vis fructum bonum facere & dare in tempore suo, ita vt nequaquam vnum sufficiat sine aliquo istorum. Item debes cogitare, quam negligens sis vel fueris ad pœnitendum, quam negligens ad resistendum, & quam negligens ad proficendum. Debes enim cum summa diligentia deslere mala commissa, repellere diabolica tentamenta & proficere de vna virtute in aliam, vt possis peruenire ad terram promissionis. Sic debet circa negligentiam tuam versari cognitio.

Si autem melius teipsam cupis cognoscere, debes secundo cogitare, si in te viger, vel vigerit concupiscentia voluptatis, curiositatis, aut vanitatis. Certe tunc viger concupiscentia voluptatis in religioso homine, quando appetit dulcia, videlicet saporosa, quando appetit mollia, scilicet, vestimenta delictiosa, quando appetit carnalia, videlicet oblectamenta luxuriosa. Certe tunc viger concupiscentia curiositatis in Dei famula, quando appetit scire occulta, quando appetit videre pulchra, quando appetit habere rara. Certe tunc viger concupiscentia vanitatis in Christi sponsa, quando appetit hominum fauorem, quando quærit humanam laudem, quando desiderat humanum honorem. Ista omnia debet ancilla Iesu Christi tanquam venenum fugere, quia istæ sunt radices omnis mali.

Item si certam & perfectam vis habere notitiam debes tertio recogitare diligenter, si in te vigeant, vel vigerint nequitia, iracundia, inuidia, & acedia. Audi quod dico sollicitè. Certe tunc in religioso homine viger iracundia, quando vel animo, vel corde, vel affectu, vel signo, vel facie, vel verbo, vel clamore quātuncūque modicam indignationem, & ex corde rancorem proximo suo ostendit. Tunc autem in homine regnat inuidia, quando gaudet de proximi aduersitate, & tristatur de proximi prosperitate: quando lætatur de malis proximi, & tabescit de bonis ipsius. Tunc autem acedia regnat in religioso quando fuerit tepidus, somnolentus, otiosus, tardus ad chorum, negligens in cantando, remissus in excutiendo torporem, dissolutus in colloquio, indeuotus in missa, tristis in facie, & tardus in cella. Hæc omnia debet sponsa Christi detestari, fugere tanquam venenum mortiferum, quia in his consistit, corporis perditio & animæ. Si igitur Deo amabilis famula, ad tui ipsius perfectam vis venire notitiam, & cognitionem, redeas ad teipsam introrsus ad cor tuum, & discas scopare spiritum tuum. Discute quid sis, quid fueris, & esse debueris, quid esse poteris. Quid fueris per naturam, quid modo sis per culpam, quid adhuc esse poteris per gratiam. Audi adhuc soror, audi Prophetam David, quomodo se tibi in exemplum proponat cum dicit: Meditatus sum (inquit) nocte cum corde meo, exercitabar, & scopabam spiritum meum.

Omnia peccata trifaria committi.

Tria cum summa sunt diligentia obseruanda.

Psalm. 1. b

Concupiscentia quando & quomodo in homine religioso vigeat.

Iracundia quando vigeat.

Inuidia.

Acedia.

Quid discutiendum.

Psalm. 76. b

Meditabatur ille cum corde suo : meditare & tu cum corde tuo. Scopabat ille spiritum suum, scopam & tu spiritum tuum, exerce agrum istum. Attende ad teipsam, absque dubio insistens huic exercitio, inuenies thesaurum nouum & absconditum pretiosum : ex hoc enim exercitio crescit auri copia, multiplicatur scientia, augmentatur sapientia : ex hoc exercitio cordis oculus mundatur, ingenium acuitur, diligentia dilatur. Nihil rectè æstimat qui seipsum ignorat, qui conditionem suæ dignitatis non pensat. Nescit omnino, nescit de spiritu, quid de Angelico, quid de diuino sentire debeat, qui spiritum suum primo non cogitat. Si nondum idonea es redire ad te ipsam, si nondum digna es intrare tabernaculum primum, qua fronte præsumes ingredi tabernaculum secundum? Si cupis eleuari ad secundum & tertium cælum, sit tibi transitus per primum, id est, cor tuum, qualiter hoc possis vel debeas facere, ecce iam satis docui te superius. Audi tamen qualiter B. Bernardus : optimè te informat dicens ; Integritatis tuæ esto curiosus explorator, vitam tuam assidua discussione examina, & cogita diligenter, quantum proficis, & quantum deficis, qualis sis in moribus, qualis in affectibus quam similis Deo, & quam dissimilis, quam propè, & quam longè. O quam magni periculi res est in homine religioso multa velle scire, & seipsum nescire! O quam propè ille religiosus est perditioni & interitui, qui in cognoscendis rebus est curiosus, in iudicando aliorum conscientias sollicitus, seipsum autem ignorat & nescit! O Deus meus! vnde in religioso est tanta cæcitas? Ecce in promptu ratio est, quia mens sollicitudinibus distracta, non intrat ad se per memoriam, quia phantasmatibus est obnubilata, non redit ad se per intelligentiam, quia concupiscentiis illicitis illecta, ad se nequaquam reuertitur per desiderium suauitatis internæ, & lætitiæ spiritualis, ideo totaliter in his sensibilibus iacens, non potest ad se tanquam ad Dei imaginem intrare, & sic totus miser se ignorat, & nescit. Omnibus ergo postpositis, tui ipsius habe memoriam, & noticiam. Hoc etiam B. Bernardus orabat, dicens : Deus det mihi non aliud facere, & scire, quam ut meipsum cognoscam.

CAPUT II.

De humilitate, & quibus gradibus peruenitur ad humilitatem.

Verum qui vult defectus proprios cordis oculo contemplari, necesse est verè humiliari sub potenti manu Dei. Ideo te famulam Christi admoneo, ut cognitionem tuorum defectuum adepta, valde humiles spiritum tuum, & tibi ipsi vilescas. Humilitas enim virtus est, ut dicit Bernardus, qua homo verissima sui ipsius cognitione, sibi ipsi vilescit. Hac vilitate viluit Pater noster Franciscus, hanc amauit, & exquisiuit ab initio religionis suæ, usque ad finem, per hanc mundum reliquit. Hæc virtutis maxime à filio Dei soror Deo deuota discere debes, quia ipse dicit : Discite à me quia mitis sum, & humilis corde. Qui enim virtutes sine humilitate congregat, in ventum paleas mittit, ut dicit B. Gregorius. Sicut enim principium omnis peccati est superbia, sic fundamentum omnium virtutum est humilitas. Disce autem veraciter esse humilis, non fallaciter, sicut qui nequiter se humiliat, ut hypocritæ. De quibus dicit Ecclesiasticus : Est qui nequiter se humiliat, & interiora eius plena sunt dolo. Verus enim humilis, ut dicit Bernardus, semper vult vilis reputari, non humilis prædicari.

Si igitur soror dilectissima ad perfectam humilitatē vis peruenire, oportet te per triplicem semitam incedere. Prima semita, est consideratio Dei. Debes enim considerare Deum, ut auctorem omnium bonorum, ideo debes tibi dicere : Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine. Et quia talis est, ideo debes, sibi omnia bona attribuire, & nihil tibi, considerans quod non fortitudo tua, aut robur manuum tuarum fecit

bona quæ habes, quia Dominus fecit nos, & non idfi nos. Et talis cogitatio destruit totam superbiam eorum qui dicunt : Manus nostræ excelsæ, & non Dominus fecit hæc omnia. Hæc superbia exclusit à gloria cæli Luciferum. Non considerabat se Lucifer de nihilo factum, sed potius aspiciebat suum decorem, suam pulchritudinem, qualiter omnis lapis pretiosus operimentum eius, & extulit eum superbia cordis sui : & quia superbiam sequitur humilitas, ideo statim eiectus est de sede nobilitatis suæ in locum extremæ vilitatis, & qui fuerat inter Angelos excellentissimus, factus est inter demones miserrimus. O quanti sunt hodie Luciferani, & imitatores Luciferi, filij & filiar superbiæ, quos patienter tolerat Dominus! Cum autem tolerabilior sit superbia in diuite, quam in paupere, ut dicit Bernardus : oportet ergo ancillam Christi semper valde humilem inueniri, quæ debet intrare in locum Angeli repudiati, humilitas enim sola placet Deo, siue in homine, siue in Angelo. Non credamus, quod virginitas placeat Deo sine humilitate : certè nec Maria mater Dei fuisset effecta, si superbiam habuisset in se. Propterea dicit Bernardus : Sine humilitate, audeo dicere, nec Maria Deo placuisset, & ideo est virtus magna, sine cuius obtentu non solum virtus non est, sed etiam in superbiam erumpit.

Secunda semita est rememoratio Christi. Rememorari debes, quod Christus humiliatus fuit, usque ad vituperatissimum genus mortis, & in tantum factus est humilis, ut quasi leprosus reputaretur. Vnde dixit Isaias Propheta : Reputauimus eum quasi leprosum, & à Deo humiliatum, imò in tantum fuit humiliatus, ut tempore ipsius nihil vilius eo reputaretur. Vnde idem Isaias dicit : In humilitate iudicium eius sublatum est. Ac si diceret : Tantra eius humilitas fuit, tantum se deiecerat, ut nullas de eo daret rectum iudicium, ut à nullo crederetur Deus esse. Si ergo ipse Dominus & magister, noster, ita vilis, & contemptibilis reputatus est, & non est seruus maior Domino suo, & discipulus non est super magistrum, si ancilla Christi es, si discipula, vilis, & contemptibilis esse debes, & humilis. O quam abominabilis est ille religiosus Domino, qui vestem sumit humilem, & cor superbum! O quam inutilis est ille Christianus, qui Dominum suum videt humilem, & despectum, & ipse exaltat cor suum, & ambulat in magnis, & in mirabilibus super se! Quid amplius detestandum in sponsa Christi? quid grauius puniendum in ancilla Christi? quam quod postquam summus factus est imus, immensus paruus, homo putredo, & vermis, apponat se magnificare? De talibus dicit B. Augustinus : O pellis moricina quid extenderis? O sanies fœtida, quid inflaris? Caput humile, & membrum superbum? quasi dicat : Non decet.

Tertia semita per quam debes incedere, si vis ad perfectam humilitatem peruenire, circumspectio tui est. Tunc teipsam, charissima soror, circumspecis, quando cogitas vnde veneris, aut quod vadis. Considera ergo vnde veneris & scias, quia de massa perditionis, de puluere, & limo terræ facta es, & in peccatis conuersata, & exultes de beatitudine paradisi. Et hæc consideratio spiritum tumoris abijcit & excludit, in tantum ut clamare incipias cum tribus pueris in Daniele : Sumus hodie humiles in vniuersa terra, propter peccata nostra. Considera etiam quod tendis, tendis enim ad corruptionem, & in cinationem, quia puluis es, & in puluerem reuerteris. Quid igitur superbis terra, & cinis? Si hodie es, cras non eris. Si hodie sanus es, cras infirmaberis fortè. Si hodie sapiens, cras fortè stultus eris. Si hodie diues in virtutibus, cras fortè mendicus eris, & miser. Quis ergo miser ille Christianus est qui audeat superbire, cum tantis miseriis, & calamitatibus, vndique se videat circumdatum? Discite igitur, o virgines sacræ, humilem habere spiritum, humilem incesum, humilem habitum : sola enim humilitas est, quæ diuinam mitigat iram, quæ diuinam inuenit gratiam. Quanto enim magnus es, humilia te in omnibus

Bernard. in
med. t. 5. in
prin.

Ber. de 12.
grad. humili-
tatis non lon-
gè à prin.

Matt. 11. d

Greg. hom 7.
in Euang.
cir. finem.

Ecclesi. 19. d
Ber. in Cant.
serm. 16. post
med.

Ad humili-
tatem perfe-
ctam triplex
via.
Isa. 26. c

Psalm. 99. a

Dnm. 31. d
Exach. 28. d

Prov. 29. d

Ber. in Cant.
ser. 34. post
med.

Idem hom. 2.
sup. adissus
est, cir. med.

Philipp. 2. a

Isa. 53. a

Matt. 10. c
Luc. 6. f
Ioan. 13. b

Dan. 9. d

Gen. 3. d

Ecclesi. 10. a

nibus

Ecdi. 3. c
Luc. 1. cEcdi. 35. c
Psal. 144. d

Ecdi. 2. 3

Ber. hom. 4.
sup. Missus
est, post mod.Idem hom. 1.
sup. Missus
est, cir. med.

Ecdi. 13. 2

Matt. 19. c

nibus, dicitur in Ecclesiastico : & coram Deo inuenies gratiam. Hoc modo Maria inuenit gratiam apud Dominum, sicut ipsa testatur dicens. Respexit humilitatem ancillæ suæ. Nec mirum, quia humilitas charitati locum præparat, mentem à vanitate euacuat. Propter quod dicit Augustinus: Quanto sumus à tumore superbiæ inaniiores, tanto sumus dilectione pleniores. Et sicut aqua confluit ad valles, sic gratia Spiritus sancti confluit ad humiles, & sicut aqua quanto fortius fluit, tanto magis descendit: sic qui toto corde humiliatus procedit, magis propinquat ad Dñm, & impetrat gratiam. Propterea dicit Ecclesiasticus: Oratio humiliantis se nubes penetrat, donec appropinquat ad Altissimum non consolabitur, quia Dominus timentium se faciet voluntatem, & deprecationem eorum exaudiet. Sitis ergo o famulæ Dei ancillæ Christi humiles, ita ut nunquam superbiam in cordibus vestris permittatis, quia magistrum habuistis humilem, scil. Dñm nostrum Iesum Christum. Et quia dominam habuistis humilem, scilicet Virginem Mariam Reginam omnium. Sitis humiles, quia patrem habuistis humilem, scil. B. Franciscum. Sitis humiles, quia matrem habuistis humilem, scil. B. Claram, humilitatis exemplar. Sic tamen sitis humiles, ut testis vestræ humilitatis sit patientia. Virtus enim humilitatis per patientiam perficitur, neque enim est vera humilitas, cui non est adiuncta patientia. Et hoc bene testatur B. Augustinus dicens. Facile est velum ante oculos ponere, vestes viles & despectas habere, demisso capite incedere: sed verum humilem probat patientia, iuxta illud: In humilitate tua patientiam habet. Sed, ut cum dolore loquar, multi sumus qui superbire volumus in claustris, qui certe non nisi humiles fuimus in mundo. Vnde B. Bernardus dicit. Video, de quo multum doleo, post spectam sæculi pompam, nonnullos in schola humilitatis superbiam addiscere, ac sub alis mitis, humilisque magistri grauius insolescere, & impatientes magis fieri in claustris, quam fuissent in sæculo, quodque magis peruersum est, plerique in domo Dei non patientur haberi contemptui, qui in sua non nisi contemptibiles esse potuerunt. Consulo ergo tibi o prædilecta soror, consulo & virginibus Deo sacratis, ut virginitatem in humilitate, & humilitatem in virginitate conseruent. Est enim humilitas mixta virginitati, sicut gemma autem superaddita. Propterea dicit B. Bernardus: Pulchra permixtio virginitatis cum humilitate. Non modiocriter placet Deo ista anima, in qua humilitas commendat virginitatem, & virginitas humilitatem exornat. Audi denique consilium fratris tui, audi soror, & placebit tibi. Fuge superbas famulas, velut viperas, sperne superbas virgines, tanquam dæmones, contemne societatem superbiorum, velut virus mortiferum. Et quare hoc? Audi quare. Quidam sapiens describit superbiam dicens: Omnis superbus intolerabilis, habitu superfluus, in incessu pomposus: ceruix erecta, facies torua, oculi truces, de loco superiori decernat, præferri se melioribus affectat, sententias, & verba, & facta iactat: reuerentiam in obsequio non seruat. Propterea debes famula Dei, sponsa Christi, Virgo, Domini fugere superbiorum consortia, ne & tuis similis efficiaris. Dicit enim Ecclesiasticus: Qui communicat superbo, induet superbiam.

CAP V T III.

De paupertate religiosorum.

Est etiam paupertas virtus ad perfectionis integritatem necessaria, in tantum, ut nullus omnino sine ea possit esse perfectus, teste Dño, qui dicit in Evangelio: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Cum enim summa Evangelicæ perfectionis consistat in excellentia paupertatis, credat se non apprehendisse perfectionis apicem, qui nondum imitator perfectus factus est Evangelicæ paupertatis. Ait namque

A Hugo de Sancto Victore: Quidquid perfectionis in religiosis reperiri poterit, nec tamen æstimeretur perfectionis integritas, nisi diligatur paupertas.

Sunt autem duo, quæ quemlibet religiosum hominem mouere debent ad amorem paupertatis. Primum est diuinum exemplum, quod est irreprehensibile. Secundum est diuinum promissum, quod est inæstimabile. Primo dico, quod famulam Christi primo mouere debet ad amorem paupertatis amor Domini nostri Iesu Christi. Ipse enim fuit pauper nascendo, pauper conuersando, pauper moriendo. Vide quale exemplum paupertatis tibi reliquit, ut suo exemplo efficiaris amica paupertatis. Pauper fuit Dominus Iesus Christus in tantum, ut non haberet hospitium, nec vestimentum, nec alimentum; sed pro hospitio habuit stabulum, pro vestimento vilem panniculum, pro alimento lac virgineum. Item Apostolus hanc paupertatem considerans exclamauit, dicens: Scitis gratiam Dñi nostri Iesu Christi, qui cum esset diues, pro nobis egenus factus est, ut eius inopia diuites essemus. Et Beatus Bernardus: Bonorum omnium æterna affluentia suppetebat in cœlis, sed paupertas non inueniebatur in eis. Porro in terris abundabat, & superabundabat hæc species, & nesciebat homo pretium eius. Hanc itaque Filius Dei concupiscens, descendit ut sibi eam eligeret, nobisque sua æstimatione faceret pretiosam.

Præbuit etiam se nobis in exemplum paupertatis Dñs noster Iesus Christus conuersando in mundo. Audi Virgo Beata, audite omnes qui professi estis paupertatem, quam pauper filius Dei exiit, Rex Angelorum dum vixit in mundo. In tantum fuit pauper quod aliquotiens hospitium habere non potuit, sed cum suis discipulis extra ciuitatem & villas dormire oportuit. Propterea dicit B. Mattheus Euangelista: Circumspectis omnibus cum iam vespere esset, exiit in Bethaniam cum duodecim. Super hoc verbo, dicit Glossa: Circumspectis, si quis eum in hospitio susceperet, quia tantæ erat paupertatis, & ita nulli adulatus, ut in tanta vrbe hospitium non inueniret. Et Mattheus dicit: Vulpes foveas habent, & volucres cœli nidus, filius autem hominis non habet, ubi caput suum reclinaret.

Non solum Dñs Angelorum fuit pauper nascendo, & conuersando: verum etiam, ut nos ad amorem paupertatis accenderet, fuit pauperimus moriendo. O vos omnes, qui vouistis paupertatem, attendite & videte, quam pauper ille diues Rex Angelorum & cœlorum, propter nos fuerit tempore mortis suæ. Fuit enim spoliatus vestibus, quando diuiderunt vestimenta sua, & super vestem suam miserunt sortem. Fuit etiam spoliatus corpore & anima, quando acerbissima mortis Passione anima ipsius de corpore, eiecta fuit. Fuit etiam spoliatus diuina gloria, quando ipsum, non sicut Deum glorificauerunt, sed tanquam maledictum tractauerunt, sicut ipse Iob conqueritur: Spoliauerunt me gloria mea. De tantæ paupertatis exemplis loquitur Beatus Bernardus, dicens: Videte pauperem Christum natum sine hospitio, iacentem inter bouem, & asinum in præsepio, inuolutum vili panniculo, fugientem in Ægyptum, sedentem in asino, pendentem nudum in patibulo. Quis igitur miser Christianus, quis ille despectus religiosus, qui adhuc diuitias amet, qui paupertatem detestetur, cum videat, & audiat Deum, Deorum, & Dominum mundi, regem cœli vnigenitum Dei, tantæ paupertatis sustinuisse defectum? Magna utique, ut dicit Bernardus, abusio est, & nimis magna, ut diues velit esse pauper, cum Deus Maiestatibus, & Dñs Deus Sabaoth voluit pauper fieri. Quærat diuitias Paganus, qui sine Deo viuit. Quærat diuitias Indus qui terrenas promissiones accipit. Sed tu Christi virgo, ancilla Domini, qua mente quæras diuitias, cum paupertatem voveris, cum inter pauperes Christi viuas, cum patris pauperis Francisci velis esse filia, cum pauperis matris Claræ promiseris esse imitatrix. Supra modum soror charissima, tua ac mea confunditur auaritia, quia cum simus professores paupertatis, paupertatem in

1. Cor. 8. b

Matt. 11. b

Matt. 8. c

Iob. 19. b
Ber. serm. 1.
de resurrect.
non longè à
prin.

auari

avaritiam commutamus, quæ non licet, appetentes, quæ A regula prohibet, cum tamen filius Dei pro nobis egenus factus sit. Scio quod ita sit, quod quanto feruentiores professæ paupertatis fueritis amatores, quæto perfectiores Evangelicæ paupertatis fueritis imitatrices, tanto magis bonis omnibus tam temporalibus, quam spiritualibus abundabitis. Si autem vos ad contrarium conuerteritis, si paupertatem quam professæ estis contempseritis, omnium bonorum tam temporalium, quam spiritualium egentes eritis, illa enim pauper genitrix pauperis Iesu Maria dicit: Esurientes implevit bonis, & diuites dimisit inanes. Hoc etiam testatur Propheta ille sanctissimus dicens: Diuites egerunt & esurierunt, inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono. Nunquid non legistis? Nunquid non audistis Dominum Iesum loquentem Apostolis suis in Euangelio, & dicentem: Nolite solliciti esse dicentes, Quid emāduca- bimus? aut quid bibemus? Scit enim pater vester, &c. B Audi igitur iterum in Euangelio Lucæ, quid dicit eis: Quando nisi vos sine sacculo, & pera, & calceamen- tis, nunquid aliquid defuit vobis? At illi dixerunt: Nihil. Si inter Iudæos duos, & crudeles pascebat Dñs discipu- los suos sine omni sollicitudine, quid mirum, si pascat Fratres minores, & pauperes sorores paupertatis Evan- gelicæ imitatores, inter populos Christianos & fideles? C Omnem itaque sollicitudinem vestram projicite in eum, quoniam ipsi cura est de vobis. Cum igitur sit tanta Dei Patris circa nos sollicitudo, tanta sit sibi cura de nobis, mirum videtur, cur istis rebus curiosis, & defestibilibus tanta occupatione sollicitamur. Certè aliam causam non inuenio, nisi quia affectiones nostræ longè recesserunt à Deo salutari nostro. Alia causa non est, nisi quia feruor diuinæ charitatis refriguit, & conge- latus est in nobis, certè si essemus bene feruentes, nudi nudum Christum sequeremur. Nam homines cum ma- gnum æstum habent, consueverunt se denudare & ex- poliare. Signum magnæ frigiditatis est in nobis, quia ita attrahimus nobis ista temporalia. O Deus meus, quomodo possumus ita duri esse contra Christum, qui exiuit de terra sua, id est, de cælis, & de cognatione sua, id est, de Angelis, & de domo Patris sui, id est, de sinu Patris, & factus est pro nobis pauper, abiectus, & despe- ctus, nos volumus pro eo miserum & scetidum mundum derelinquere? Corpore quidem relinquimus mundum, sed heu totum cor, & tota mens, totum desiderium no- strum occupatur & absorbetur à mundo. O beata Dei famula, recordare paupertatis Dñi N. Iesu Christi, im- prime cordi tuo paupertatē pauperis Patris tui Francis- ci, memorare matris tuæ Claræ, & toto studio, toto co- namine inhære paupertati, amplectere dominam pau- pertatem; nec sub cælo aliud pro nomine Dñi velis quā paupertatem, non honorem, non diuitias, sed paupertatē sanctam quam vouisti, cura firmiter obseruare. Diuitias enim habere, & amare, instructuosum est; amare & non habere periculosum est; habere autē & non amare laboriosum est. Igitur nec habere diuitias nec amare, vtile est, securum est, delectabile est, & actus virtutis perfectæ, & ideo tam desilium Dñi de paupertate, quā exemplum omnem Christianum mouere debet & ac- cendere ad amorem paupertatis. O quam beata pauper- tas, quam amabilem Deo, quam securum Deo in mundo reddis amatorem tuum! Qui enim (vt dicit Gregorius) nihil habet in mundo quod diligit, nihil est in mundo quod pertimescit. Vndè legitur in viris pa- trum, quod quidam pauper frater habebat vnam mat- tam, de medietate cooperiebat se in nocte, & alteram medietatem submittebat corpori, & cætera.

Secundum, quod ad amorem paupertatis te accen- dere debet, est diuinum promissum, quod est inestimabile. O diues in omnes, ô bone Domine Iesu, quis po- test dignè verbo exprimere, corde percipere, manu scri- bere, illam cælestem gloriam, quam tuis pauperibus te daturum promissisti! Ipsi enim paupertate voluntaria merentur gloriæ conditoris assistere, ipsi merentur in-

trate in potentia Domini, in illa æterna tabernacula, in illas lucidissimas mansiones. Ipsi merentur fieri ci- ues illius ciuitatis, cuius artifex & conditor est Deus. Tu enim ore tuo benedicto promissisti eis dicens: Beati pauperes spiritu, &c. Non aliud est Dñe Regnum cælo- rum, nisi tu ipse, qui es Rex regum, & Dñs dominantium. Te ipsum dabis eis in præmium, in mercedem, & in gau- dium. Ipsi te fruuntur, de te gaudebunt & satiabuntur: Edent pauperes, & saturabuntur, & laudabuntur, &c.

CAPVT IV.

De silentio, & quod omnibus religiosis sit necessarium silentium.

N On mediocriter cooperatur ad perfectionem reli- gioso homini virtus silentij, quia sicut in multilo- quio non deerit peccatum, sic breuiter & raro loqui ad hoc valet, vt homo caueat sibi à peccato. Pro nimia lo- quela frequenter sequitur iniuria tam Dei quam proxi- mi, sic ex silentio nutritur iustitia, ex qua velut ex qua- dam arbore, colligitur fructus pacis. Vnde cum claustra- libus pax sit summè necessaria, valdè necessarium est eis silentium, per quod pax eis tam cordis, quā corporis conseruatur. Propterea Isaias Propheta virtutē silentij con- siderans, ait: Erit opus iustitiæ pax, & cultus iustitiæ silē- tium quasi diceret: Tantæ virtutis est silentiū, quod in homine conseruat Dei iustitiā, & inter proximos pacem nutrit & custodit. Nisi homo diligentē ori suo adhibeat custodiā, & bona gratuita quæ habet cito dissipat, & etiā in multa mala corrumpit. Lingua quidē (vt dicit B. Iacobus in canonica sua) modicum membrū est, magna exaltat, & sequitur. Lingua nostra ignis est, vniuersitas iniquita- tis: Vbi dicit Glossa quod penè cuncta facinora concin- nantur aut patrantur in ea. Vis audire, ô famula Dei, vis scire quanta mala ex lingua prodeunt, si diligenter non custodiat? audi & dicā. Ex lingua prodeunt; blasphem- iæ, murmuraciones, dissensiones, periurium, menda- ciū, detractiones, adulatio, maledictio, conuiuium, con- tentio, bonorū derisio, prauū consilium, rumor, iactantia, secreti reuelatio, indiscreta comminatio, indiscreta pro- missio, multiloquiū, scurrilitas. In veritate magna confu- sio sexui scemineo, & maximum dedecus est sacris virgi- nibus, non habere oris custodiā, non seruare lingue dis- ciplinam, cum cuncta mala per lingue iniquitatem committantur. Certè frustra audeo dicere, quod ille reli- giosus gloriatur de possessione virtutis in corde, qui dis- sipat disciplinam silentij per inquietudinē multiloquij. Si quis, teste scriptura, putat se religiosū esse non refre- nans linguā suam, sed seducens cor suum, huius vana est religio. O Iesu Christi sponsæ, intuemini virtutū speculū Mariam, & discite ab ea silentij disciplinā. Quantæ ma- turitatis fuerit Beata Virgo, satis patet. Si enim percur- ras Euangelium per pauca, & cum paucis eam locutam inuenimus. Cum quatuor tantum personis legimus eam habuisse sermonem, & non nisi septem verba eam locu- tam fuisse. Cum Angelo duo, cum filio suo duo, cum Elizabeth duo, cum ministris in nuptiis vnum. In hoc confunditur nostra loquacitas, quia proni sumus ad multiplicationem verborum, cum tamen magna sit vti- litas silentij. Vna utilitas est, quia inducit compunctio- nem. Homo cum tacet, cogitat vias suas, & locū habet cogitandi, quam multiplex sit suus defectus, & ex hoc surgit compunctio. Item dicit Propheta Dauid: Obmu- tui & filui à bonis, & dolor meus renouatus est. Alia utilitas silentij est, quia demonstrat hominem cælestem esse. Argumentum quasi infallibile est, vt si sit homo in Theutonia & non loquatur Theutonice: videtur, quod non sit Theutonicus. Sic qui est in mundo & munda- na non loquitur, euidenter demonstrat, se in mundo non esse. Qui enim de terra est, de terra loquitur, vt di- citur in Euangelio Ioannis: Nihil autem tantum in religioso homine valet ad conseruandum silentium nisi vt fugiat consortium hominum, & ducat vitam soli-

tariam

Luc. 1. e

Psal. 33. b

Matt. 6. d

Luc. 22. d

1. Pet. 5. b

Nota.

Matt. 5. a

Psal. 21. d

Prou. 10. c

Isa. 32. d

Iac. 3. b

Quot mala ex lingua prodeant.

Iac. 1. d

Luc. 1. d
Ioan. 2. a

Luc. 2. b

Silentij vti-
litates.
Psal. 38. a

Ioan. 3. d

tariam. Ille enim homo qui eleuatur iam supra statum hominum non debet habere consolationem & confortatorem, nisi solum Deum, & ideo debet esse solitarius, & tacere: ex quo enim Deum habet pro socio, non debet curare de humano consortio. Propterea dicitur in Threnis: Sedebit solitarius & tacebit, quia leuabit se supra se. Sedebit solitarius, inquam, consortia hominum fugiendo, & tacebit de celestibus cogitando, & meditando, & leuabit se supra se, celestem dulcedinem degustando.

Et si omnibus religionis necessarium sit silentium ad perfectionem virtutum, maxime tamen virginibus dedicatis Iesu Christo est necessarium, ut disciplinam seruent silentij. Ita enim earum sermo deberet esse pretiosus, & ita deberent esse verecundæ in labijs, ut nunquam nisi magna necessitate loquerentur. Ideo beatus Hieronymus dicit: Sit sermo virginis modicus, & rarus, nec tam eloquentia pretiosus, quam pudore. Hoc etiam consuluit Philosophus. Ad summam perfectionem volo te esse breuiloquum; & submissa voce. Audi verbosa famula, audi virgo clamorosa & garrula, certe ut possis assuescere silentio, debes facere sicut fecit Agathon Abbas, de quo legitur in vitis patrum, quod lapidem in ore suo per triennium mittebat, donec taciturnitatem addisceret. Alliga & tu lapidem ad linguam, affige linguam tuam ad palatum: pone digitum super os tuum, ut possit taciturnitatem addiscere, quia magnum dedecus est sponsæ Christi, ut cum alio quam cum sponso suo Christo Iesu velit habere sermonem. Loquere ergo raro, & pauca, & breuiter, cum timore & pudore, immo in tua causa vix loquere. Tege faciem tuam velo verecundæ, consue labia filo disciplinæ, & sermo tuus sit brevis, pretiosus, & utilis: sit modestus & humilis. Loquere famula Dei raro, & parum, quia in multiloquio non deerit peccatum. Non loquaris verbum otiosum, quia de omni verbo otioso quod locuti fuerint homines, reddent rationem in die iudicii. Verbum otiosum est, ut dicit Glossa, quod sine necessitate dicitur proferentis, aut utilitate audientis. Semper igitur melius est tacere, & vtilius, quam loqui. Quia dicit sapiens, locutum me esse aliquando pœnituit, tacuisse vero nunquam.

CAPVT V.

De studio orationis, & qualiter orandus est Deus.

Supra modum cupienti etiam proficere sponsæ Christi est necessarium, ut assiduis orationum studiis & deuotionibus animum suum exerceat: quia reuera religiosus orationem non frequentans assidue, non solum est miser & inutilis, quinimmo coram Deo fert animam mortuam in viuo corpore. Cum enim tantæ efficacæ sit deuotionis virtus, ut ipsa sola hostis maligni deuincat tentamenta, & versutias diaboli, qui solus famulam Dei impedit ne sursum ad cœlos ascendat: non est mirum si tentationibus succumbat frequenter miserabiliter, qui studium orationis non frequentat. Vnde beatus Isidorus dicit: Hoc est remedium eius qui vitiorum tentamentis æstuat: quoties quolibet vitio tangitur, toties se ad orationem subdat: quia frequens oratio vitiorum impugnationem extinguit. Et hoc est quod Dominus dicit in Euangelio: Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Est autem tantæ virtutis deuota oratio, ut ad omnia valeat, & in omni tempore homo possit per eam lucrari, in hieme, in æstate, in sereno, & in tempore pluuiæ: immo in quacumque hora lucratur homo oratione deuota, plusquam valeat totus mundus: quia tali oratione acquirit homo regnum cœlorum. Ut autem cognoscas, quomodo & qualiter orare debeas, quantum tibi donauerit Deus, te informabo, licet ego in hac parte & in hoc negotio magis indigeam informari quam tu.

Scias itaque Deo digna famula, quod ad perfectam orationem tria sunt necessaria. Primum quando in oratione constituta fueris, tunc erecto corpore & erecto

A corde omnibus sensibus clausis, debes sine strepitu ex amore & contrito corde de omnibus miseriis tuis cogitare, scilicet præsentibus, præteritis & futuris. Primo debes siquidem sollicite cogitare, quam magna & quam multa peccata omnibus diebus vitæ tuæ commisisti, quam magna & quam multa bona in sæculo & in ordine omisisti, quam magnam, & quam multam creatoris tui gratiam frequenter amisisti. Debes etiam cogitare, quam longe facta es à Deo per peccatum, quæ olim fueras prope: quam dissimilis facta est Deo: quæ aliquando fueras valde similis: quam pulchra aliquando fueras in anima, quæ modo valde turpis es & foetida. Debes cogitare quod tendas per peccatum, quia ad portas inferni: quid tibi occurreret, quia tremendus dies iudicii: quid pro omnibus his tibi dabitur, quia æternæ mortis incendium, & statim pro his omnibus debes peccatum tuum cum Publicano tundere. Cum propheta David debes rugire à gemitu cordis tui. Et cū Maria Magdalena debes lachrymis rigare pedes Iesu. Nec debes aliquem modum habere in lachrymis, quia sine modo dilectum tuum Iesum offendisti. Et hoc est quod ait beatus Isidorus: Quando cum Deo in oratione assistimus, gemere, & flere debemus, reminiscens quam graua sunt quæ commisimus, quam dura inferni supplicia quæ timeamus. Et huiusmodi lacrymosæ cogitationes, meditationis debent esse principium.

Secundum quod sponsæ Dei in oratione necessarium est, est gratiarum actio, ut videlicet suo creatori cum omni humilitate grates referat, pro beneficiis iam ab eo receptis. Et hoc consuluit Paulus Apostolus dicens: Orationi instantes, vigilantes in ea in gratiarum actione. Nihil enim est, quod hominem ita dignum reddit diuinis muneribus, sicut semper Deo gratias reddere, & agere pro receptis donis. Vnde beatus Augustinus scribens ad Aurelium dicit: Quid melius animo gerimus, & ore pronunciamus, & calamo exprimimus, quam Deo gratias? hoc nec dici breuius, nec audiri lætius, nec intelligi gratius, nec agi fructuosius potest. Debes ergo in oratione posita cum gratiarum actione meditari, quia Deus te hominem fecit, quia Christianam te fecit, quia innumerabilia peccata tibi indulgit, quia incidisset in multa peccata, si Dominus te non custodisset, quia mori in sæculo te non permisit, quia ad altissimam & perfectissimam te religionem elegit, & quia sine labore tuo te pauit, & pascit, quia pro te homo factus est, circumcissus & baptizatus est, quia pro te pauper & nudus, humilis, & despectibilis, quia pro te ieiunauit & esuriuit, laborauit & fatigatus fuit, quia propter te plorauit, sudorem sanguineum sudauit, te sanctissimo corpore suo cibauit & sanguine potauit, quia propter te colaphizatus est, consputus est, derisus & flagellatus est, vulneratus & crucifixus est: mortem turpissimam & amarissimam sustinuit, quia sepultus, resurrexit, ad cœlos ascendit, Spiritum sanctum dedit & quia tibi & omnibus electis cœlorum regnum dare promisit. Est enim gratiarum actio supra modum utilis, in oratione, nec sine ea aliqua potest valere oratio. Nam ingratitude, ut dicit beatus Bernardus, est ventus vrens, & exsiccans fontem pietatis, torem misericordiæ, & fluentia gratiæ.

Tertium quod ad perfectionem orationis necessario requiritur, est ut animus tuus nihil aliud in oratione cogitet præter illud solum, quod precatur. Valde enim indecens est, ut quis cum Deo loquatur ore, & aliud meditetur corde, & dimidium cor dirigat in cælum, & dimidium maneat in terra, & talis oratio nunquam exauditur à Deo. Vnde super illo verbo Psalmistæ: Clamaui in toto corde meo, &c. dicit glossa: Diuisum cor non impetrat quod petit. Debet enim famula Dei tempore orationis, cor suum ab omnibus exterioribus curis & mundanis desideriis, ab omnibus carnalibus amoribus reuocare ad interiora, & illi soli in toto corde & tota mente intendere, ad quem suam orationem dirigit: Et hoc consuluit tibi sponsus tuus in Euangelio, dicens: Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio,

id est

Luc. 18. c
Psalm. 37. b
Luc. 7. EIsidor. de
sum. bon.
li. 3. cap. 7.
f. 5.Aug. 49. 77.
ad Ambr.
800. 2.Ber. ser. 51.
sup. Cant.
post. med.

Psalm. 118. c

Mat. 6. a

Thren. 3. d

Prim. 10. c
Mat. 12. cIsidor. de
sum. bon. li. 3.
c. 7. sent. 1.
Mat. 26. d
Mar. 14. d
Luc. 22. c
Orationis
virtus.Ad perfectam
orationem
tria requi-
runtur.

id est, corde tuo, ora patrem tuum. Tunc cubiculum es ingressa, quando omnes cogitationes, omnia desideria, omnes affectiones tuas, in secreto cordis tui reuocasti. Tunc clausisti ostium tuum, quando cor tuum diligenter custodis, ut per nullas cogitationes tuas phantasticas possis in deuotione impediri. Oratio enim est, ut dicit beatus Augustinus, conuersio mentis in Deum, per pium, & humilem affectum. Audi o beatissima soror, audi o famula Iesu Christi, & inclina aurem tuam ad verba oris mei. Noli falli, noli decipi, non amittas magnum orationis tue fructum, non perdas suauitatem, non frustreris dulcedine, quam in oratione haurire debes. Oratio enim hausorium est, quo Spiritus sancti gratia hauritur de fonte superfluentis dulcedinis illius beatissimæ Trinitatis. Et hoc expertus erat ille deuotissimus propheta David, qui dicebat: Os meum aperui & attraxi spiritum. Os meum aperui, dicit, & hauri. Numquid iam non dixi tibi, quid sit oratio? Audi iterum: Oratio est conuersio mentis in Deum. Vis scire quomodo debes mentem tuam in Deum conuertere? intende. Cum stas in oratione, te totam debes in teipsam conuertere, & colligere, & cum dilecto in cubiculum cordis tui ingredi, & cum eo sola morari, omnium exteriorum obliuisci, & toto corpore, tota mente, toto affectu, toto desiderio, tota deuotione debes te leuare supra te. Nec debes spiritum tuum ab oratione relaxare, sed tādū, per deuotionis ardorem sursum ascendere, donec ingrediaris in locum tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei, & ibi utroque cordis oculo dilecto tuo viso, & utcumque degustato, quam suavis est Dominus, & quam magna dulcedo eius, in amplexus eius tuas, impressis labiis intimæ deuotionis oscula figas, ut sic tota à te alienata, tota in cælum rapta, tota in Christum reformata, & transformata, non valeas cohibere spiritum tuum, sed exclama cum propheta David, & dic: Renuit consolari anima mea; memor fui Dei: & delectatus sum.

Ut autem cor tuum soror charissima per deuotionis orationem in sublimius eleuetur, & feruentius in Deum inflammetur, nota diligenter, quod tribus de causis in mentis alienationem deducimur. Aliquando per magnitudinem deuotionis. Aliquando per magnitudinem admirationis. Aliquando per magnitudinem exultationis.

Dico, quod si aliquando per magnitudinem deuotionis, ut mens seipsam non capiat, & supra seipsam eleuata in alienationem transeat, quando tota igne celestis desiderij succenditur, ut omne quod foris est, vertatur in amaritudinem & fastidium, & amoris intimi flamma ultra humanum modum exerceat, quæ animam ad ceræ similitudinem liquefactam in seipsa deficere faciat, ad instar fumi aromatum, in superna eleuet & ad summam patriam emittat, & tunc cum Propheta exclama & dic: Defecit caro mea, & cor meum, Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum.

Item aliquando fit per magnitudinem admirationis, quando diuino lumine mens irradiatur, & summæ pulchritudinis admiratione suspensa, tunc vehementi concutitur stupore, ut à suo statu funditus excutiat, & in modum fulgoris coruscantis, quanto profundius pro despectu sui visæ pulchritudinis respecta in ima deiicitur, tanto sublimius tantoque celerius per summorum desideriorum ardorem releuata, & super semetipsam rapta in sublime eleuatur, & tunc cogitur clamare cum sanctissima Esther: Vidi te Domine quasi Angelum Dei & conturbatum est cor meum præ timore gloriæ tuæ. Valde enim mirabilis es Domine, & facies tua plena est gratiarum.

Item aliquando præ multitudinem exultationis, quando intima illa internæ suauitatis abundantia potata, immo plene inebriata, quid sit, quid fuerit penitus obliuiscitur, & in supermundanum quemdam affectum sub quodam miræ felicitatis statu rapta transformatur, & tunc cogitur clamare, & dicere illud Prophetæ: Quam dilecta tabernacula tua Domine virtutum: concupiscit

A & deficit anima mea in atria Domini. Si ergo famula Dei debet exercere animum suum ex deuota in Deum oratione, & ducere per frequentem ordinis versum, per mundati, & purificati cordis oculum, per infatigabilem deuotionis spiritum, quatenus efficiatur idonea ad contemplanda diuina, & degustanda diuinæ dulcedinis suauitatem. Non enim decet animam insignitam Dei imagine, decoratam Dei similitudine, redemptam Dei sanguine, capacem beatitudinis, volutari circa ista temporalia, sed ascendere debet super Cherubin, & volare super pennas ventorum, id est, ordines angelorum, & ad contemplandam ipsam Trinitatem, & Christi humanitatem, & meditari gloriam & lætitiā supernorum ciuium, scilicet Angelorum & sanctorum omnium. Sed qui sunt hodie, qui huiusmodi meditationibus vacent? qui sint exploratores gaudij celestis? qui corde & animo conuerterentur in cælis? Rari sunt. Vnde bene potest dici de quibusdam religiosis, illud verbum, quod beatus Bernardus dicit: Quorum studium deberet esse deuotione cælos penetrare, mente circuire supernas mansiones, salutare Apostolos & choros prophetarum, martyrumque admirari triumphos, omnibus his postpositis, turpi se manciant corporis seruituti, ad obediendum carni, & ad satisfaciendum gulæ & ventri.

CAPVT VI.

De passionis Christi memoria.

Q Voniam deuotionis feruor per frequentem passionis Christi memoriam nutritur, & conseruatur in homine, ideo est dicendum consequenter, ut semper oculis cordis sui Christum in cruce tanquam morientem videat, qui deuotionem in se vult, conseruare inextinguibilem. Propter hoc Dominus dicit in Leuitico: Ignis in altari meo semper ardebit, quem nutrit Sacerdos subiiciens ligna per singulos dies. Audi soror deuotissima. Altare Dei est cor tuum: in hoc Altari debet semper ardere ignis feruidæ deuotionis, quem singulis diebus debes nutrire per ligna crucis Christi, & memoriam passionis ipsius. Et hoc est quod dicit Isaias propheta: Haurietis aquas in gaudio, de fontibus Saluatoris. Ac si diceret: Quicumque desiderat aquas gratiarum, aquas lachrymarum, iste hauriat de fontibus Saluatoris, id est de vulneribus Iesu Christi. Accede ergo tu pedibus affectionum tuarum ad Iesum vulneratum, ad Iesum spinis coronatum, ad Iesum patibulo crucis affixum, & cum beato Thoma Apostolo, non solum intueri in manibus eius fixuras clauorum, non solum mitte manum tuam in latus eius, sed totaliter per ostium lateris eius Ingredere usque ad cor ipsius Iesu, vbique ardentissimo amore crucifixi in Christum transformata, clauis diuini amoris affixa, lancea præcordialis dilectionis transfixa, inimicæ compassionis transuerberata, nihil aliud quæras, nihil aliud desideres, in nullo alio velis consolari, quam ut cum Christo tu possis mori in cruce. Et tunc cum Apostolo Paulo exclames, dicens: Christo confixus sum cruci. Viuo iam non ego, viuit vero in me Christus.

Debes autem per hunc modum passionem Christi in memoria habere, ut cogites, quoniam passio eius fuit ignominiosissima, acerbissima, generalissima, & diuturnissima. Primum considera Deo dignissima famula, quam ignominiosissima fuit mors Iesu Christi sponsi tui. Fuit enim crucifixus, tanquam fur & latro. Nulli enim in veteri lege tali morte puniebatur, nisi pessimi, & sceleratissimi, & fures & latrones. Adhuc atque maiore Christi ignominia. Fuit enim in loco turpissimo & vilissimo crucifixus, scilicet in monte Caluariæ, ubi multa ossa, & cadavera mortuorum iacebant. Ille siquidem locus erat morti damnatorum deputatus, & ibi decollabantur, & suspendebantur pessimi homines. Adhuc vide Christi maiorem ignominiam, quia inter latrones tanquam latro suspenditur, & in medio tanquam Princeps

latro

Aug. lib. de
spir. & ani.
c. 50. item. 3.

Psal. 118. v

Psal. 76. a

Tribus de
causis in
mentis alie-
nationem
deducimur.

Psal. 72. d

Esther. 15. d

Psal. 83. a

Lam. 6. b

Isa. 12. b

Ierem. 20. f

Gal. 2. d

Quomodo
Christi pas-
sio memo-
randa sit.

Isa. 53. d

latronum. Vnde dicit Isaias : Cum sceleratis reputatus est. Adhuc intueri sponſi tui ignominiam , quia aëri deputatus est, & inter cœlum & terram ſuſpenſus, ac ſi non eſſet dignus mori in terra, aut viuere. O digna indignatio & iniuria! Domino orbis totus negatus eſt orbis, vilis in mundo nihil æſtimatum eſt Domino mundi. Sic ergo mors filij Dei fuit ignominioſiſſima propter genus mortis, quia in patibulo ſuſpenſus: propter ſocios mortis, quia cum iniquis deputatus & condemnatus; propter locum mortis, quia in monte Caluarizæ foetidifſimo crucifixus. O bone Ieſu, ô benigne Saluator, quia non ſemel, ſed multoties confundere. Quanto quis pluribus locis confunditur, tanto ignominioſior efficitur mundo. Ecce tu Domine Ieſu, in horrore ligaris, in domo Annæ alapa caderis, in atrio Caiaphæ conſpueris, in hoſpicio Herodis illuderis, in via crucem baiulas, in Golgotha crucifigeris. Heu me ecce libertas captiuorum, gloria Angelorum, vita hominum occiditur. O Iudæi miſeri, bene impleuiſtis quod promiſiſtis! Dixiſtis enim: Morte turpiſſima condemnemus eum. Beatus vero Bernardus dicit: Exinaniuit ſemetipſum, formam ſerui accipiens, vt ſubſeſſet: Filius erat & factus eſt ſeruus, & non ſolum formam ſerui, vt ſubſeſſet, accepit, ſed etiam mali ſerui vt vapularer, vt pœnam ſolueret cum culpam non haberet: Et erat non ſolum ſeruus ſeruorum Dei, ſed propter tria ſeruus ſeruorum diaboli factus ſeruus infirma peccata peccatorum expurgando. Nec hoc ſuffecit, ſed mortem omni morte confuſibiliorem elegit. Humiliauit enim ſemetipſum factus obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis, quæ ignominioſior eſt, vt dicit gloſſa.

Sup. 2. d
Bern. ſer. de
poſ. De ſer.
4. b. b. d. p. m.
noſa longe
poſt medium.

Philip. 2. d

Secundo conſidera & attende virgo Deo deuota, paſſio Chriſti quam acerbifſima fuit. Crux enim illa benediſſa, membra extenſa contrahi in dolore mortis non permifit, quod tamen ſolet eſſe quoddam leuamen & ſolatiū cordis anxietati, nec habuit illud caput reuerendum diuinum, vbi ad diſmiſſionem animæ ſe inclinaret. Attende adhuc melius, quam acerbam mors Chriſti fuerit. Quanto quis tenerior, tanto patitur grauius, numquam autem fuit corpus ita tenerum ad ſuſtinentum paſſiones, ſicut corpus Saluatoris. Corpus enim mulieris tenerius eſt quam viri corpus, caro autem Chriſti tota virginea fuit, & de Spiritu ſancto concepta, & de virgine nata, igitur paſſio Chriſti fuit omnium paſſionum acerbior, quia omnium virginum tenerior. Si enim ad ſolam mortis recordationem, Chriſtus in ſancta anima ſua præ teneritudine carnis tantum afflictuſ eſt, vt ſudor corporis fieret ſicut ſudor ſanguinis decurrentis in terram, quantus ſuperadditus eſt ei dolor, quanta cum afflixit pœna in deguſtatione acerbifſimæ mortis, & paſſionis? Ideo dicit beatus Bernardus: Anguſtias corporis tui Domine Ieſu Chriſte, certifſime indicabat ſudor ille ſanguineus, qui orationis tempore de ſanctiſſima carne decurrebat in terram. Quid feciſti dulciſſime puer, vt ita tractareris? Quid commiſiſti ô amantifſime iuuenis, vt ita iudicareris? Ecce ego ſum cauſa tui doloris, ego pla ga tuæ occiſionis. Adhuc vide diligentius quam amara Chriſti mors fuerit. Quanto quis innocentior, tanto pœna ad tolerandum grauior. Si enim Chriſtus propter ſua peccata ſuſtinuiſſet, aliquantulum ei eſſet tolerabilior, ſed ipſe peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius. Et hoc ipſum teſtatur Pilatus, dicens: Ego nullam cauſam mortis inuenio in eo. Ipſe enim eſt candor lucis æternæ, & ſpeculum ſine macula Dei maiſtatis & bonitatis, imago illius ſicut dicitur in libro Sapientiz. Conſidera adhuc plenius, quam pœnalis fuerit mors ſponſi tui Ieſu Chriſti. Quanto generalior, tanto pœna acerbior: Chriſtus autem ſponſus tuus paſſus eſt in omni parte corporis ſui, ſic quod nullum ita paruū membrum in eo eſſet, quin pœnam haberet: nullus ita modicus locus, quin repletus eſſet amaritudine. A planta enim pedis vſque ad verticem non fuit in eo ſanitas. Vnde præ nimia doloris vehementia clamauit, dicens: O vos omnes qui tranſitis per

1. Pet. 2. d
Rom. 12. g
3. q. 7. d

Isa. 41. d
Thom. 1. d

A viam, attendite & videre dolorem meum. Reuera Domine Ieſu Chriſte numquam fuit dolor ſimilis dolori tuo. Tanta enim fuit doloris tui effuſio, vt totum corpus tuum ſanguine aſpergeretur. O bone Ieſu, ô dulciſſime Domine, non gutta, ſed vnda ſanguinis ita largiter per quinque partes corporis tui emanauit de manibus & pedibus tuis in crucifixione, de capite in capitis coronatione, de toto corpore, in flagellatione, de ipſo corde in lateris apertione, mirum videtur ſi quid ſanguinis remanſit in te. Dic quaſo dilecte mi Domine, dic cum vnica ſanguinis tui gutta potuiſſet ſufficere ad totius mundi redemptionem, cur tantum ſanguinem de corpore tuo effundi permifſiſti? Scio Domine & vere ſcio, quia non propter aliud feciſti, niſi vt oſtenderes quanto affectu diligeres me. Quid igitur retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Certe Domine quamdiu vixero, memor ero laborum tuorum, quos ſuſtinuiſti in prædicando, fatigationum in diſcurrendo, vigiliatum in oratione, lacrymarum in compaſſione, dolorum, conuiſionum, ſputorum, colaphorum, ſubſannationum, clauorum, vulnerum, alioquin requireretur à me ſanguis, qui effuſus eſt ſuper terram. Quis igitur dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrymarum, vt poſſim flere die ac nocte mortem Domini mei Ieſu Chriſti, quam non pro ſuis, ſed pro meis peccatis ſuſtinuit? Vulneratus eſt enim propter iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra, ſicut dicit Isaias propheta.

Bern. ubi
ſup. præ.

Hier. 2.

Isa. 53. b

Uterius conſidera, & attende diligenter, quia mors & paſſio Chriſti fuit diuturna. A prima enim die natiuitatis ſuæ vſque ad vltimum diem mortis ſuæ ſemper fuit in paſſionibus & doloribus, ſicut ipſe teſtatur per prophetam, dicens: Pauper ſum ego, & in laboribus à iuuentute mea. Et alibi dicit: Fui flagellatus tota die, id eſt, toto tempore vitæ meæ.

Pſal. 27. d
Pſal. 72. b

Adhuc aliter conſidera, quam moroſa fuit paſſio Chriſti, vt pœna eius magis duraret, vt dolor non cito finiretur, vt mors protraheretur, & ſic diutius cruciaretur, & fortius vexaretur.

Ex his omnibus quæ dixi, colligere poteſ ô virgo Chriſti, ô famula Dei, quam probroſa, quam doloroſa, quam vilis, quam moroſa fuit mors & paſſio dulciſſimi ſponſi tui Ieſu Chriſti. Et hæc omnia ſuſtinuit, vt ad amorem ſuum te accenderet, vt pro omnibus his toto corde, tota anima, tota mente ipſum diligeres. Quid enim beneuolentius, quam quod Dominus propter ſerui ſalutem accipiat ſerui formam? Quid magis informat hominem in ſalutem, quam exemplum tollendi mortem propter iuſticiam & obedientiam diuinam? Quid vero magis incitat hominem ad diligendum Deum, quam tanta benignitas, quod pro nobis filius Dei altifſimus abſque meritis, immo cum multis noſtris demeritis, poſuit animam ſuam? Hoc tantæ benignitatis eſt, vt nihil clementius, nihil benignius, nihil amabilius cogitari poſſit. Hæc benignitas tanto magis oſtenditur maior, quanto pro nobis grauiora & abiectiora ſuſtinuit, vel pari voluit. Deus enim qui proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non cum illo omnia nobis donauit? Ex quo inuitamur ad ipſum amandum, & amatum imitandum. Væ ergo illis, qui tantæ benignitatis beneficiis ſunt ingrati, in quorum animabus nullum mors Chriſti habet effectum. Vnde inquit Bernardus: Vide caput Chriſti inclinatum ad te deoſculandum, manus perfoſſas ad largiendum, latus apertum ad diligendum, totius corporis extensionem ad ſe totum impendendum. Væ iterum illis, qui ſuis peccatis ruſum Chriſtum in ſemetiſiſ crucifigentes, ſuper dolorem vulnerum ipſius dolorem adiciunt. Sed væ tertio illis, quorum corda ad plantatum emolli non poſſunt, neque ad beneuolentiam prouocari, & ad boni operis virtutem inflammare non valet tanta effuſio ſanguinis, effuſio tanti pretij, tam ingens magnitudo. Certe iſti tales inimici crucis Chriſti, plus Chriſtum Dei filium hodie ad dexteram Dei pa-

Rom. 8 f

Heb. 6. b
Pſal. 68. c

tris in cœlis sedentem crucifigunt, quam olim fecerunt A in crucis patibulo pendentem. Ad tales, & de talibus Dominus conquerendo per beatum Bernardum loquitur, dicens: O homo vide quid patior pro te, si est dolor sicut quo crucior, ad te clamo qui pro te morior, vide pœnas quibus afficior, vide clauos quibus confodior, & cum sit tantus dolor interior & exterior, planctus est grauior, cum te sic experior. Caue tibi mater caue, ne tanto ingrata sis beneficio, ne tanto pro te dato indeuota sis pretio: sed pone istum crucifixum sicut signaculum super cor tuum, vt sicut sigillum in cera molli, sic Iesum sponsum tuum imprimas cordi tuo, & dicas cum Propheta: Factum est cor meum tanquam cera liquef-cens. Pone eum etiam vt signaculum super brachium tuum, vt videlicet numquam desinas operari, numquam fatigeris laborare pro nomine Domini Iesu, sed cum operata omnia fueris, tunc primum incipe, quasi nihil feceris. Si autem aliquando aliquid triste, aliquid graue, aliquid tædij, aliquid amaritudinis acciderit, vel certe si forte aliquod bonum desipuerit, statim recurras ad crucifixum Iesum pendentem in cruce. Ibi intue te coronam spineam, clauos ferreos, lanceam lateris, ibi contempla re vulnera Christi pedum, & vulnera manuum, vulnera capitis, vulnus lateris, vulnera totius corporis: recolens quia qui sic pro te passus fuit, qui pro te tanta sustinuit quantum te amauerit. Crede mihi, quia statim tali intuitu omne triste lætum, omne graue leue, omne tædiosum amabile, omne asperum dulce & suauē reperies: sic vt & tu incipias exclamare cum beato Iob, & dicere: Quæ prius noluit tangere anima mea, nunc propter angustias passionis Christi, cibi mei sunt, quam dulcia & delectabilia facta sunt mihi. Vnde legitur, quod cum quidam conuersus fuisset ad religionem, in tantum factus est impatiens propter asperitatem ciborum, & ceterarum disciplinarum religionis, & cum ex nimia impatientia angustiarus fuisset, procidit ante imaginem crucifixi, & ibi replicare cepit cum multis lacrymis intolerabiles angustias, & labores ordinis, insipiditatem ciborum panis, & potus, & statim ex latere imaginis cepit sanguis emanare, & cum ille fortiter flens suas angustias replicaret, respondens imago Christi, dixit, quod quandocunque sentiret aliquam asperitatem in cibo vel in potu, vt intingeret in sanguine Christi.

CAPVT VII.

De perfecta Dei charitate.

SUPERIUS te famulam Dei, prout Deus inspirauit, docui qualiter animum tuum exercere debeas, vt quasi gradatim ascendere possis, & de virtute in virtutem proficere. Nunc septimo loco restat dicendum de forma virtutum, scilicet charitate, quæ sola ducit hominem ad perfectionem: ad mortificandum enim vitia, ad proficiendum in gratia, ad consequendum omnium virtutum perfectionem summam, nihil potest dici melius, nihil excogitari vtilius charitate potest. Propterea dicit Prosper in libro de vita contemplatiua: Charitas est vita virtutum, mors vitiorum, & sicut fuit cera à facie ignis, sic pereunt vitia à facie charitatis. Tantæ siquidem virtutis est charitas, quod ipsa claudit infernum, sola aperit cœlum, sola Deo amabilem reddit. Tantæ virtutis charitas est, quod ipsa sola inter virtutes virtus nominata est, quam qui habet, diues est, & locuples, & beatus: quam qui non habet, pauper & mendicus est, & miser. Vnde super illo verbo ad Corinthios: Si charitatem non habuero, dicit glossa: Attende quanta sit charitas, quæ si desit, frustra habentur cetera, si autem adsit, habentur omnia, quam qui habere cœperit, Spiritum sanctum habebit. Et B. Augustinus dicit: Si virtus nos ad beatam Vitam sine charitate non ducit, nihil esse omnino virtutem affirmauerim; nisi tantum summum amorem Dei. Cum igitur charitas virtus tanta sit præ cunctis virtutibus, charitati est insistendum: &

non cuilibet charitati, sed ei solum qua Deus diligitur super omnia, & proximus post Deum.

Qualiter autem Creatorem tuum diligere debeas, ipse tuus sponsus docet in Euangelio, dicens: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua. Intende diligenter famula Iesu Christi dulcissima, quam dilectionem dilectus tuus Iesus requirat à te. Vult certe amantissimus tuus, vt amoris suo des cor tuum, totam animam tuam, totam mentem tuam, sic vt in toto corde tuo, in tota mente nulla omnino cum eo aliquam partem possideat. Quid ergo facies, vt certe Dominum Deum tuum ex toto corde diligas? Quomodo ex toto corde? Audi beatum B. Iohannem Chrysostomum dicentem: Ex toto corde diligere Deum est, vt ad nullius rei dilectionem magis sit inclinatum cor tuum, quam Dei, vt non delecteris in specie mundi amplius, quam in Deo, non in honoribus aut parentibus, si autem in aliquo istorum sit animus & amor cordis tui, iam non ex toto corde Deum diligis. Vnde Augustinus dicit: Minus te amat, qui tecum aliquid amat. Si autem aliquid amas, ex cuius dilectione in amore Dei non proficis, iam non ex toto corde Deum diligis. Et si quid diligis, pro cuius amore ea, quæ Christo teneris, negligis, iam non ex toto corde diligis. Dilige itaque Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, non solum ex toto corde, verum etiam ex tota anima diligendus est Dominus Iesus Christus. Quomodo ex tota anima? Audi beatum Augustinum docentem te. Ex tota anima, inquit, Dominum diligere, est ipsum diligere ex tota voluntate sine contrarietate. Certe tunc ex tota anima Deum diligis, quando non quod tu vis, non quod mundus consulit, non quod caro suggerit, sed quod Dominum Deum tuum scis velle, sine contradictione libenter facis. Certe tunc Deum ex tota anima diligis, quando pro amore Iesu Christi animam tuam si necesse fuerit, morti libenter exponis. Si autem in aliquo istorum negligens fueris, iam non ex tota anima Deum tuum diligis. Dilige ergo Dominum Deum tuum ex tota anima tua, & conforma voluntatem tuam, voluntati diuinæ in omnibus. Et non solum ex tota anima, sed etiam ex tota mente. Audi iterum beatum Augustinum te docentem. Ex tota, inquit, mente diligere Deum, est diligere eum ex omni memoria sine obliuione. Amen.

CAPVT VIII.

De finali perseverantia.

POSTquam omnium virtutum adeptus est quis principium, nec tamen in conspectu Dei apparerit gloriosus, nisi virtutum consummatio adsit perseverantia, quia nullus omnino mortalis quantumcunque perfectus, est laudandus in vita sua, nisi prius hoc totum quod inchoauit, bono & felice exitu concludat. Vnde B. Bernardus dicit: Tolle perseverantiam, nec obsequium, nec beneficium, nec gratiam, nec laudem fortitudo præstabit. Parum enim valet, hominem fuisse religiosum, siue fuisse humilem & patientem, fuisse deuotum, & continentem, Deum dilexisse, & cœlicas virtutes habuisse, nisi adesset perseverantia: cum enim omnes virtutes currant, sola perseverantia accipit brauium. Quia non ille qui incipit, sed qui perseverauerit, saluus erit. Vnde Iohannes Chrysostomus dicit: Quæ utilitas seminum florentium, & postea tabescentium? quasi diceret, penitus nulla. Si igitur Christi dilectissima, aliquas bonorum operum habens virtutes, immo quia multas habes, in his persevera, in his profice, in his vsque ad mortem viriliter Christi age militiam, vt cum extrema dies finisq; vitæ aduenerit, pro stipendio & mercede laboris, detur tibi corona gloriæ & honoris. Vnde Iesus Christus vnice tibi dilectus, alloquitur te in Apocalypsi, dicens: Esto fidelis vsq; ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Hæc corona nihil aliud est quam præmium vitæ æternæ, ad

Matt. 22. d

Quomodo
Deus dili-
gendus.Auct. op.
imper. in
Matth. h.
42. post mo-
dum.Aug. lib. 10.
confess. c. 7.
10m. 1.Bernardus ap. 129. ad Ge-
nens. ante
mod.
Matt. 24. b
Apoc. 2. c

quam

Psal. 22. b
Cant. 8. b

Iob. 6. b

Prosper lib.
3. de vit.
contempl.
c. 13.

1. Cor. 13. a

quam addiscendam, inflammare te debet desiderium omnium Christianorum, est enim tam magna, ut nullus omnino eam aestimare possit, sicut dicit beatus Gregorius tam multa, ut nullus eam dinumerare queat, est denique tam longa, & durabilis, ut nunquam terminari possit, & finire. Ad hanc mercedem, ad hanc coronam inquirat te dilectus sponsus tuus, dilectissimus Iesus Christus in Canticis canticorum dicens: Veni de Libano sponsa mea, veni de Libano coronaberis. Surge ergo amica Dei, sponsa Iesu Christi, columba sponsi æterni, veni & propera ad nuptias filij Dei, quia tota cœlestis curia expectat te, quia omnia parata sunt. Est enim paratus speciosus seruus tuus, ut tibi seruiat, & nobilis cibus pretiosus & delectabilis, ut te reficiat, societas dulcis, & præamabilis, ut tibi congaudeat. Surge ergo & propera festinanter ad nuptias, quia ibi est paratus seruus speciosus, ut tibi seruiat, iste seruus non est alter, nisi cœtus angelicus, immo ipse æternus Dei filius, qui de seipso testatur, dicens in Euangelio: Amen dico vobis, quia præcinget se, & faciet illos discumbere, &c. O quam magna gloria tunc erit pauperibus abiectis, quando ministrum habebunt filium Dei, & summi regis, & totum conuentum exercitus regni cœlestis! Est etiam ibi paratus cibus pretiosus, & delectabilis, ut reficiat; ipse enim Dei filius mensam propriis manibus posuit, sicut ipse de se in Euangelio testatur dicens: Ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum, ut edatis, & bibatis super mensam meam in regno meo. O quam suavis, & deliciosus est cibus ille, quem præparauit in dulcedine sua pauperi Deus! O quam beatus est ille, qui in regno cœlorum panem manducabit illum, qui in clibano virginalis vteri coctus est igne Sancti Spiritus. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Tali cibo, tali pane, cibatur & reficit suos electos Rex cœlestis in mensa sua, sicut in libro Sapientiæ dicitur: Angelorum esca nutriuisti populum tuum, & paratum panem de cœlo præstitisti ei sine labore, omne delectamentum in se habentem, & omnis saporis suauitatem, & deseruiens vniuersiusque voluntati. Ecce talis est refectio diuinæ mensæ. Et nihilominus parata est ibi societas dulcis, & præamabilis, ut tibi congaudeat. Illic enim erit Iesus cum Patre & Spiritu sancto. Illic Maria cum florifero exercitu virginum. Illic Apostoli, Martyres, Confessores, & omnium electorum cœlestis exercitus. Miserabilis prorsus, qui tam nobilissimæ societati non fuerit sociatus. Valde mortuum habet desiderium, qui huic societati iungi non desiderat. Sed tu o præclarissima Dei famula, scio te quidem desiderare

A Christum, ad hoc te niti totis viribus, quomodo regis æterni possis iungi consortiis, & amplexibus. O nunc excita cor tuum, & animam tuam, & erige totum cor tuum, & cogita quantum potes. Si enim singula bona delectabilia sunt, cogita mente quam bonum sit illud delectabile, quod continet iocunditatem omnium bonorum; si bona est vita creata, quam bona est vita creatoris, si iucunda est salus facta, quam iucunda est salus quæ facit omnem salutem. Qui hoc bene frueretur, quid erit illi, & quid non erit? certe quidquid volet, hoc erit ibi, quidquid noler, hoc non erit. Ibi quippe erunt bona corporis & animæ, qualia nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec cor hominis intellexit. Cur ergo, famula Dei, per multa vagaris, querendo bona animæ tuæ, & corporis tui? Ama vnum bonum, in quo sunt omnia, & sufficit: desidera simplex bonum, quod est omne bonum, & satis est. Ibi est quod amas mater mea, quod desideras virgo beata. Ibi est quid quid amas, quidquid desideras. Si te delectat pulchritudo, fulgebunt iusti sicut sol. Si te delectat longa & salubris vita, ibi est sana æternitas, quia iusti in perpetuum viuunt, & salus iustorum æterna. Si delectat satietas, satiabuntur cum apparuerit gloria Dei. Si ebrietas, inebriabuntur ab vbertate domus suæ. Si te delectat dulcis melodia, ibi Angelorum chori concinunt alleluia laudantes. Si te delectat amicitia, ibi sancti diligunt Deum plusquam seipsos, & Deus diligit suos plusquam se ipsi. Si concordia delectaris, omnibus illis erit vna voluntas, quia nulla erit ibi, nisi Dei voluntas. Si te delectat honor & diuitiæ, Deus ancillas suas, & seruos bonos & fideles supra multa constituit, immo filij, & filię Dei vocabuntur, & erunt ibi ipsi hæreditas Dei, illi quidem hæredes Dei, cohæredes autem Christi. Quale autem, vel quantum gaudium vbi tale ac tantum est bonum? Certe Domine Iesu, nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit in hac vita quantum amabunt te beati, & de te gaudebunt in illa beata vita. Quantumcunque enim quisque Deum amat, tantum ibi de Deo gaudebit. Ergo hic multum ama, ut multum gaudeas, crescat in te amor Dei, ut ibi plene possideas gaudium Dei. Meditetur inde mens tua, loquatur inde lingua tua, amet illud cor tuum, sermocinetur os tuum, esuriat illud anima tua, sitiat illud caro tua, desideret tota substantia tua, donec intres in gaudium Dei tui, donec venias ad amplexus dilecti tui, & donec introducat te in thalamum dilecti sponsi tui. Qui cum Deo Patre, & Spiritu sancto viuit, & regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum, Amen.

Ex Ansel.
in Prolog.
cap. 24.

1. Cor. 2. 6

Matth. 19. 6
Sap. 5. 6

Psalm. 35. 6
Apoc. 19. 6

Rom. 8. 6

1. Cor. 4. 6

*Finis quarta & ultima partis Opusculorum S. Bonauenturae,
eiusque Operum Tomi septimi.*

APPENDIX

AD SEPTIMUM TOMVM
OPERVM S. BONAVENTURÆ,

COMPLECTENS EA OPVSCVLA,

De quibus, an sint S. Bonauenturæ, controuersum est,
& nonnulla alia, quorum subiicitur

INDEX.

Summa de essentia, & inuisibilitate, & immensitate Dei.

De puritate conscientie.

De sex Aliis Cherubim.

Mystica Theologia.

Compendium Theologicae veritatis.

Acta canonizationis S. Bonauentura, quæ ne perirent, in hanc Appendicem reiecimus.

SUMMA SANCTI HIERONYMI
DE ESSENTIA,

ET INVISIBILITATE, ET IMMENSITATE DEI,
quæ S. Bonauenturæ adscribitur.

Hoc titulo inscribitur iste Tractatus in omnibus impressis S. Bonauentura, sed in Editione Romana operum S. Hieronymi longe alio, & magis conformi rei, de qua in eo agitur: De his, quæ Deo in Scripturis sanctis attribuuntur. In qua quidem editione illum tanquam Hieronymo falso adscriptum inter parerga ad tomum nonum reiecerunt. Et vero potius Bonauentura, quam Hieronymi videtur, quamuis utrumque incertum sit.

QUONIAM POTENS Deus, Pater, Filius, & Spiritus sanctus, vnus est atque trinus, vnus videlicet in natura, trinus in personis, solus inuisibilis, solus incircumscriptus, incorporeus, & immortalis, vbique præsens, sed latens, vbique totus, sed immensus. Inuisibilis est, quia in essentia sua videri non potest, Apostolo testante, qui ait: Quem vidit nullus hominum, sed nec videri potest. Et in Evangelio: Deum nemo vidit vnquam. Incorporeus est, quia nullis membrorum lineamentis compositus, siue compactus existit, sicut veritas in Evangelio dicit: Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu, & veritate oportet adorare. Immensus est, quia quantitas eius, vel qualitas à nullo etiam metiri potest. Cui Salomon in sua oratione supplicans ait: Si cælum, & cæli cælorum te non capiunt, quanto magis & domus ista, quam ædificavi? Incircumscriptus est, quia circumferibi non potest. Inlocalis est, quia de loco ad locum nequaquam transit, neque quolibet retinetur, ipso de se per Isaiam, testimonium perhibente: Cælum sedes mea est, terra scabellum pedum meorum. Et per Ieremiam: Nonne cælum, & terram impleo? Cuius immensitatem Propheta in Psalmo confitens, ait: Si ascendero in cælum, tu illic es, &c. De cuius immensitate adhuc in libro Iob scriptum est: Excelsior cælo est, & quid facies? profundior inferno, & vnde cognoscēs?

Longior est terra: immensitas eius latior est mari. Quia enim cælum & terram implet, procul dubio nullus locus est ab eius præsentia absens. Super omnia quippe est regendo atque imperando. Subtus est omnia sustinendo atque portando, non pondere laboris, sed infatigabili virtute. Immutabilis est, quia ab eo quod mutari non potest, ipso dicente per Malachiam Prophetam, qui ait: Ego Dominus, & non mutor. Ideo Deus immutabilis dicitur, quia in natura eius ira, furor, poenitentia, obliuio, recordatio, & alia his similia non accidunt. Simplex enim natura est, immutabilis, & imperturbata. Neque aliud ipse, & aliud quod habet, sed ipsum est, quod habet, & quod est Immortalis est, quia nullo modo mori potest, Apostolo dicente: Qui solus habet immortalitatem, & lucem habitat inaccessibilem: quem vidit nullus hominum, sed nec videre potest.

Vbiunque autem sacra Scriptura sparsim per diuinos libros in Deo motus animi secundum humana membra describit, id est, caput, capillos, oculos, palpebras, aures, nares, os, labia, cor, linguam, imaginem, vultum, vterum, manus, dexteram, sinistram, digitos siue digitum, alas, scapulas, posteriora, pedes; item motus animæ, iram, furorem, obliuionem, poenitentiam, recordationem, & his similia, non carnaliter iuxta historiam à recte intelligentibus accipienda sunt, sicut à Iudæis plerisque & hæreticis carnaliter sapientibus,

qui

1. Tim. 6. d
Ioan. 1. e

Ioan. 4. d

3. Reg. 8. c

Isa. 66. a

Hier. 23. e

Psalm. 118. b

Iob 11. b

Mal. 3. b

1. Tim. 6. d

Corporalia membra, & affectus humani cum Deo attribuuntur in Scripturis quid significant.

qui Deum corporeum atque localem opinantur; sed spiritualiter omnia de eo intelligenda, & accipienda sunt. Si quis enim Deo humana membra, seu motus animæ more humano inesse credit, proculdubio in corde suo idola fabricat.

Cum igitur ut dictum est, figuraliter in Deo caput legimus, ipsam essentiam diuinitatis eius, quæ omnia præcedit, & cui omnia sunt subiecta, intelligere debemus. Capillos vero capitis eius sanctos Angelos, seu vniuersos electos typice accipi oportet. De quo Sacramento in libro Danielis scriptum est: Aspiciebam donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedet. Vestimentum eius quasi nix candidum, & capilli capitis eius quasi lana munda. Hoc enim signat per vestimenta candida Dei, quod & per capillos capitis eius, sanctos videlicet Angelos, & multitudinem sanctorum dealbatorum. Vel certe, ideo capilli eius lanæ munde comparantur, ut per hoc antiquus dierum esse credatur.

Oculos dicitur Deus habere, pro eo quia videt, & nihil eum latet. In eius enim conspectu, ut ait Apostolus, nulla creatura est inuisibilis. Omnia enim nuda & aperta sunt oculis eius. Aliter vero oculi respectus gratiæ eius intelliguntur, ut est illud in Psalmo: Oculi Domini super iustos, & aures eius ad preces eorum. Item aliter, oculi Domini præcepta, per quæ nobis lumen scientiæ subministrat, mysticè intelliguntur, ut est illud in Psalmo: Præceptum Domini lucidum illuminans oculos.

Palpebræ Domini occulta, & incomprehensibilia iudicia, siue spiritualis in diuinis libris eius locutio innuitur. De quibus occultis & incomprehensibilibus Sacramentis atque iudiciis dictum est in Psalmo: Palpebræ eius interrogant filios hominum, hoc est, probant.

Aures dicitur Deus habere, propterea quod omnia audit, & nil eum sub silentio latet. De quo in libro Sapientiæ: Auris zeli audit omnia, & tumultus murmurationum non absconditur.

Nares Dei, inspiratio eius in corde fidelium, ut est in libro secundo Regum: Ascendit fumus de naribus, id est, lachrymosa compunctio poenitentium de inspiratione eius.

Facies Dei, cognitio diuinitatis eius ad homines. De qua cognitione in Psalmis scriptum est: Ostende nobis faciem tuam, hoc est, da nobis cognitionem tuam, quia cognitio per Filium. Nemo nouit Patrem nisi Filius, & cui voluerit Filius revelare. Aliter vero facies Dei significat inuisibilem essentiam diuinitatis Dei Filij. De qua ipse Dominus ad Moysen per Angelum respondit: Posteriora mea videbis, faciem autem meam videre non poteris, ac si diceret: Incarnationem meam videbis in nouissimis diebus, diuinitatem videre non poteris.

Os Dei Filius Patris, id est, Christus Dominus, de quo Ieremias Propheta ex persona Iudæorum effatus, ait: Quia os eius ad iracundiam prouocauit. Alterum vero os Domini, sermo eius siue iussio accipitur. De quo sermone Domini Iſaias Propheta ait: Os Domini locutum est, hoc est, Verbum Dei, Filius Dei Patris, per quem omnia facta sunt. De quo in Psalmo dicitur: Verbo Domini cæli firmati sunt. Et alibi: Misit Verbum suum, & sanauit eos. Et in Euangelio secundum Ioannem: In principio erat Verbum, &c.

Lingua Dei mysticè significat Spiritum sanctum, per quem Deus Pater secretum suum manifestauit hominibus. Unde dicitur in Psalmo: Lingua mea calamus scribæ.

Labia Dei vtriusque testamenti consonantia intelliguntur, de quibus duobus testamentis in Prouerbiis dicitur: Dinatio in labiis regis, in iudicio non errauit os eius.

Brachia Dei Patris, Filius, & Spiritus sanctus intelliguntur, sicut est in Iſaiâ: Brachia mea populos iudicabunt. De quo Ieremias ad ipsum ait: Et nunc Domine Deus, qui eduxisti populum tuum de terra Ægypti in manu forti, & brachio extenso. Ideo autem Filius dicitur brachium Dei, quia creatura electa ab ipso continetur.

A Dextera Patris vnigenitus Filius accipitur. De quo in Psalmo dicitur ex persona hominis assumpti: Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltauit me. Aliter vero dextera Domini significat gloriam Patris, & æternam beatitudinem. De quo dicitur in Psalmo ex persona Patris ad Filium: Sede à dextris meis. Dicitur autem, & dextera Dei omnis electa creatura in cælo & in terra. Sic per sinistram eius intelligitur reprobata creatura, id est, dæmones, & omnes impij, qui ad læuam positi, æterna supplicia sustinebunt.

Manus Patris, Filius Dei accipitur, pro eo quod per ipsum omnia sunt facta, sicut est reperire in Iſaiâ: Omnia hæc manus mea fecit, & per eam facta sunt omnia. Alia vero manus Dei, potestas eius intelligitur. De qua potestate in libro Ieremiæ dicitur: Sicut lutum in manu figuli, ita vos in manu mea domus Iſrael. Item manus Domini flagellum accipitur, de cuius percussione in Sophonia Propheta scriptum est: Extendam manum meam super Iudam, & super habitantes Ierusalem, & disperdam de loco hoc reliquias Baal. Pro qua etiam Domini percussione B. Iob de ipso, ait: Manus Domini terigit me.

Digitus Domini singulariter Spiritus sanctus accipitur. A quo Spiritu sancto lex in duabus tabulis lapideis in monte Sinai scripta narratur. Ipse enim scripsit qui scribenda dictauit, id est, Spiritus sanctus. De quo Spiritu Dominus in Euangelio: Ego in digito Dei eiicio dæmonia. Quod alius etiam Euangelista aperte declarans, ait: Si ego in Spiritu Dei eiicio dæmonia. Sicut enim digitus cum manu, vel brachio; manus vero, vel brachium cum corpore sunt in natura vnum: ita Pater, & Filius, & Spiritus sanctus tres quidem personæ sunt, vna vero substantia diuinitatis. Digni Dei pluraliter, sancti intelliguntur Prophetæ, per quos Spiritus sanctus libros legis ac Prophetarum sua inspiratione describit. De quibus dicitur in Psalmo: Videbo cælos tuos, opera digitorum tuorum. Per cælos enim libros legis ac Prophetarum, per digitos vero sanctos, ut dictum est, Prophetas mysticè insinuaui.

Imago Dei Patris inuisibilis, vnigenitus Filius eius intelligitur, de quo Apostolus: Imago Dei inuisibilis. Aliter namque imago Dei Patris in Filio suo, quem non aliunde, sed ex semetipso; hoc est, ex substantia sua per omnia similem sibi, & æqualem genuit: aliter vero in anima hominis, quam non ex se de sua substantia, sicut plerique hæretici opinati sunt, genuit; sed ex nihilo creauit. Sicut aliter est imago cuiuslibet regis in filio eius, quem ex semetipso similem sibi genuit, id est, homo hominem: aliter vero in annulo, siue in cera imago eius impressa, quæ non est quod ipse: sic Filius, qui naturaliter est hoc quod & Pater.

Cor Dei Patris arcanum eius sapientiæ mysticè innuit, ex quo Verbum, id est, Filius suum impassibiliter genuit; ipso dicente: Eructauit cor meum verbum bonum.

Alas dicitur habere Deus, pro eo, quod more auis, electos suos tanquam pullos sub se fouet; & ab insidiis diaboli, & malorum hominum protegit. Unde Propheta: Sub umbra alarum tuarum protege me.

Scapulas habere dicitur, quoniam infirma membra in scapulis portat. Sicut in Psalmo: Scapulis suis obumbrabit tibi.

Venter Dei, secreta origo substantiæ eius accipitur. Unde in Psalmo: Ex vtero ante luciferum genui te. Aliter per vterum Dei, incomprehensibilia iudicia Dei, quæ rimari nequeunt, mysticè insinuantur. De quo occulto iudicio eius in libro Iob scriptum est: De cuius vtero egressa est glacies, & gelu de cælo quis genuit?

Posteriora Filij Dei, incarnatio eius accipitur, de qua posteriori parte Filius in monte Sinai ad Moysen per Angelum loquens, ait: Posteriora mea videbis, faciem autem meam videre non poteris.

Pedes Dei stabilimentum virtutis eius, eo quod ubique præsens, & vniuersa ei subiecta sunt. Illo ipso dicente per Iſaiam Prophetam: Cælum mihi sedes est, terra

Dextera, & sinistra.
Psal. 117. c

Psal. 109. a

Manus.

Iſa. 66. a
Hier. 18. a

Soph. 1. a

Iob. 19. c

Digitus.

Luc. 12. c

Matth. 23. b

Psal. 3. a

Imago.
Coloss. 1. b

Cor.

Psal. 44. a
Alas.

Psal. 26. b

Scapula.
Psal. 90. a

Venter.
Psal. 109. b

Iob. 38. c

Posteriora.

Exod. 33. d

Pedes.

Iſa. 66. a

Exod. 24. c. autem scabellum pedum meorum. Aliter pedes filij Dei, incarnatio eius intelligitur, quæ Diuinitati subiecta est, tanquam capiti pedes. Sicut per caput Diuinitas, per pedes eius exprimitur humanitas: de humanitate in Exodo scriptum est: Viderunt Deum Israël, hoc est, Moyses, & Aaron, & Nadab, & Abiud, & septuaginta de senioribus populi: sub pedibus eius quasi opus lapidis sapphirini, & quasi cælum, dum serenum est. Sicut autem per lapidem sapphirum cælestes, vel sanctos Angelos, ita per cælum serenum sanctam Ecclesiam electorum, ex omnibus assumptam figuraliter demonstrare voluit: super quas duas creaturas homo assumptus filius Dei in perpetuum regnat. De quo in Psalmo: Omnia subiecisti sub pedibus eius.

Vestimentum filij Dei aliquando caro eius, quæ à Diuinitate assumpta est in diuinis libris, figuraliter accipitur, de quo indumento carnis Isaias ait: Quis iste, qui venit de Edom tinctis vestibus de Bosra? Rursus per vestimentum eiusdem Domini sancta accipitur Ecclesia, quæ per fidem, & dilectionem ei coniuncta est, de quo in Psalmo dicitur: Dominus regnauit. Et in Psalmo alio ad ipsum Dominum: Confessionem & decorem induisti amictus lumine sicut vestimento.

Pallium Christi, iam dicta eius Ecclesia intelligitur: De quo in libro Geneseos scriptum est: Lavit in vino stolam, hoc est, in passionis sanguine carnem suam.

Calceamenta Domini nostri Iesu Christi, mystice significant incarnationem eius, quam ex mortalitate humani generis assumere dignatus est. De qua incarnatione sua ipse dicit per Prophetam in Psalmis: In Idumeam extendam calceamentum meum, id est, in plebe Gentilium manifestabo incarnationem meam.

Gressus filij Dei, aduentus in mundum, & regressus eius ad Patrem. De quibus Psalmista ait: Visti sunt gressus tui Deus, egressus Dei mei, regis mei, qui est in sancto. Ipse de cælo venit in utero Virginis. De utero vero nascendo, positus est in præsepio. Postquam omnia impleuit, de quibus à Patre missus venerat, appensus est in ligno crucis, de cruce autem depositus secundum corpus sepultus est. Christi anima vero ad inferna descendit, tertia autem die per potentiam suæ diuinitatis carnem suam de sepulchro suscitauit, & post diem Resurrectionis suæ quadragesimo die, videntibus Apostolis, ascendit in gloriam eius. Hi sunt enim egressus filij, qui ascendit in cælum, & sedet ad dexteram Patris. Ille est descensus, & ascensus eius, qui frequenter in sacris Scripturis legitur.

Ascendere dicitur Deus, cum Filius carnem ex nobis assumptam in cælum cum captiuis euexit, ut est reperire in Psalmo: Ascendit in altum, captiuam duxit captiuitatem, quia naturam humani generis, quæ à diabolo in mundo captiua retinebatur, & assumens secum in cælum, ubi nunquam ante fuerat tanquam captiuam deportauit.

Abscondere ab hominibus faciem suam Deus legitur, cum quibusdam eorum exigentibus culpis cognitionem suam abscondit. Sicut in populo Iudæorum nunc impletum videmus, qui negantes Filium Dei, scientiam veri Dei, ita perdiderunt, ut similes forent gentibus, quæ Dominum non nouerunt. Ostendere faciem suam dicitur Deus, cum respectu gratiæ suæ, quibus vult, scilicet electis suis, seipsum in corda eorum occulta inspiratione insinuat, & ad diligendum se amorem suum infundit.

Sedere dicitur, non corporaliter humano more, sed potentialiter super omnem creaturam rationalem, ut est reperire in Psalmis: Regnauit Deus super gentes, Deus sedet super sedem sanctam suam. Sedere autem dicitur super Cherubin, quod interpretatur plenitudo scientiæ, per quod signantur sancti Angeli, siue mentes spiritualium virorum, in quibus inuisibiliter Deus sedet, & regnat. In illis enim sedet, qui scientia eius, & dilectione pleni sunt. Nam scriptum est: Anima iusti sedes sapientiæ est. Sapientia vero Dei Patris, Christus

est, qui in animabus sanctorum Dei sedere dicitur.

Descendere Deus in mundum dicitur, quando aliquid nouum, quod ante non fecerat, in creatura humana operatur. Sicut Filius de Patre descendisse narratur, quando veram carnem ex Maria Virgine propter redemptionem nostram suscepit: & homo verus fieri dignatus est, non mutando quod erat, sed assumendo quod non erat. De cuius descensione, id est, incarnatione, in Psalmo scriptum est: Inclinauit cælos, & descendit, & caligo sub pedibus eius. Cælos inclinauit, quia aduentum suum prænuntians, Angelos siue Prophetas misit, qui eius aduentum hominibus annuntiarent. Caligo sub pedibus eius, quia impij homines ob suam malitiam incarnationem eius agnoscere non potuerunt, nec adhuc possunt.

Stare Deus dicitur, cum nos infirmos, & suam creaturam ad penitentiam & conuersionem patienter sustinet, ut est reperire in Habacuc propheta: Stetit, & mensus est terram, & dissoluit gentes, id est, stetit ad subueniendum, & dissoluit credentes in se à vinculis peccatorum.

Transire dicitur Deus, cum de cordibus quorundam hominum, in quibus antea per fidem continebatur, postea subrepente perfidia, vel quolibet delicto, ab eis recedit, & ad alios transit, quemadmodum de Iudæis ad gentes, de hæreticis ad Catholicos. Sed & de quibuslibet irreligiosis, & negligentibus pro vicio suo recedere dicitur Deus, & ad alios transire: quod non localiter aut visibiliter, sed inuisibiliter, occulto iustoque iudicio, facere consuevit.

Ambulare dicitur Deus, non de loco ad locum transiendo, quia impium est ita credere, sed ambulatio eius est in cordibus sanctorum delectatio, sicut scriptum est: Et habitabo in eis, & ambulabo, & ero illorum Deus. Vel certe ambulare Dei est in sanctis prædicationibus suis de loco ad locum transire.

Loqui Dei, est inuisibiliter sine sono vocis, vel quolibet strepitu, occulte in mentibus sanctorum voluntatem suam, atque rectum intellectum inspirare, siue futura sicut in sanctis Prophetis reuelare. Quæ locutio Dei, ut quidam volunt, tribus modis accipitur. Primo namque modo per subiectam creaturam, sicut ad Moysen in rubo in igne apparuit, vel sicut Abraham atque Iacob, & ceteris, quibus in Angelis apparuit. Secundo vero modo in somnis, sicut ad Iacob, & ad Zachariam prophetam, & ad Ioseph sponsum Mariæ, & alios sanctos, quibus secreta reuelare voluit. Tertio autem modo neque per creaturam visibilem, neque per hominem, sed occulta tantum inspiratione inuisibiliter corda eorum tangendo, loquentes efficit, sicut in libris Prophetarum scriptum est, cum ibi Prophetæ subito afflati Spiritu sancto clamabant, dicentes: Hæc dicit Dominus.

Dei videre, est acta bona approbare, sicut est reperire in Genesi, ubi dicitur: Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona, id est, intelligentibus bona esse demonstrant. Aliter videre Dei est, mala hominum sciendo reprobare, sicut est illud in Isaiâ propheta: Et vidit Deus, & apparuit malum in oculis eius. Item aliter, videre Dei est nos videntes facere, ut est reperire in Psalmo: Proba me Deus, & scito cor meum, & cetera. Modus iste locutionis in libro beati Iob similiter reperitur, ubi de sapientia Dei patris postquam in figura locutus est de Deo Patre, adiunxit, Tunc vidit illam, & enarrauit, & inuestigauit, & præparauit, id est, videntes fecit atque prædicantes, & inuestigantes, atque alijs annunciantes, & cetera.

Cognoscere Dei est cognoscentes facere, sicut ait ad Abraham: Nunc cognoui quod timeas Deum. Neque enim in tempore nouit, qui scit omnia antequam fiant: sed cognoscere Dei dicitur cognoscentes facere, ut qui prius de se, quales essent, incogniti erant, per eius interrogationem & probationem, quales essent sibi met ipsis, manifesti fierent. Tale est illud in lege Moyfi de

Descendere.

Psal. 17. a

Stare.

Habac. 3. d

Transire.

Ambulare.

Leui. 26. b
2. Cor. 6. d

Loqui.

Dei locutio
tripliciter
accepta

Videre.

Gen. 1. d

Isa. 59. e

Psal. 138. d
Iob 22. dCognosce-
re.
Gen. 22. e

populo

Exo. 16. 5

Nescire.

Mat. 7. c

Zelare.

Isa. 54.

Psal. 6. a
Poenitere,
& non poe-
nitere.

1. Reg. 15. 6

Psal. 109. 6

Exod. 7. d

Hier. 31. c

Mat. 4. d

Psal. 34. d

populo Israelitico. Tentabo eos, inquit, utrum custo-
diant mandatum meum, an non.

Nescire dicitur Deus, quosdam reprobos reprobare,
sicut & illud in Evangelio: Nescio unde sitis. Recedite
à me omnes, qui operamini iniquitatem.

Zelare dicitur Deus, cum creaturam suam non vult
perire, sæpe castigat, corripit, atque flagellat, & flagel-
lando ad se redact. Vel zelare dicitur Deus, cum nul-
lum peccatum impunitum vult relinquere. Iustus enim
est, & ideo omnis iniustitia execrabilis est illi, quam, ut
dictum est, nullo modo impunitam patitur.

Isa. dicitur Deus non animæ motu, vel qualibet
perturbatione, quod illi omnino accidere non potest;
sed creaturæ delinquenti, idest hominibus impiis, & pec-
catoribus iustam dicitur inferre ultionem, hoc est, red-
dere illis quæ merentur. Et hoc est ultio diuina, iste fu-
ror eius dicitur.

Poenitere dicitur Deus, non quod more hominum
de transactis operibus poeniteat. Qui enim omnia no-
uit antequam fiant, pro suis prauis actibus poenitere
non potest. Sed poenitentia Dei est statuta mutare, &
quod prius inchoatum est, in aliquid mutari, id est ex
bono exigentibus culpis in malum, sicut de Saule legi-
tur, poenituisse Deum, quod constitueret eum regem,
vel sicut nunc videmus in populo Iudæorum, qui cum
esset populus Dei: ob impietatem suam factus est in
Synagogam Satanæ. De malo vero in bonum accidit in
populo gentium, qui ante non populus Dei, nunc au-
tem per gratiam Christi populus Dei factus est. Hoc
quippe modo, occulto Dei iudicio, Iudas Dei proditor
de Apostolatus gradu lapsus, in inferni baratrum de-
mersus est. Latro vero post crimen rapacitatis, de cruce
ad Paradisum translatus est. Hanc quoque mutationem
de bono ad malum, sicut dictum est, de malo ad bo-
nam, quod occulto iustoque iudicio Dei siue per seue-
ritatem iustitiæ suæ, siue per misericordiam eius fiat,
poenitentiam Dei dicimus. Quod expressius in libro
Ieremiæ propheta scriptum est.

Non poenitere Dei, est statuta nullo modo mutare, ut
est illud in Psalmo: Iuravit Dominus, & non poenite-
bit eum, id est Pater ad Filium: tu es Sacerdos in æter-
num secundum ordinem Melchisedech: Sacerdos Dei
Parris dictus est Filius Dei, non secundum Diuinitatem,
sed secundum humanitatem, in qua se pro nobis per
passionem & mortem in acceptabile sacrificium Deo
Patri obtulit, ut ipse esset Sacerdos qui & sacrificium.

Oblivisci dicitur Deus, cum quibusdam impiis &
peccatoribus non miseretur. Quod utique non facit per
crudelitatem, quæ in Deo non est, sed per occultum ius-
tumque iudicium suum.

Indurare dicitur Deus quorundam corda malorum,
sicut de Pharaone rege Ægypti scriptum est; non quod
omnipotens Deus per potentiam suam eorum corda in-
daret, quod impium est ita credere; sed exigentibus eo-
rum culpis, cum duritia cordis, quam ipsi sibi omnia
mala perpetrando nutriunt, non auferitur; videtur quasi
illos ipse induret, quod iusto iudicio indurati sunt.

Dormire Dei est, cum vnigenitus Filius Patris in as-
sumpta carne, pro nobis mori dignatus est. Cuius mors
recte dulcis somnus prædictus est, ipso dicente per Ie-
remiam prophetam. Ideo quasi de somno excitatus sum,
& vidi, & somnus meus dulcis est mihi. Aliter dormire
dicitur Deus, cum fides eius inter prosperitates huius
mundi, & intra quorundam corda fidelium non vigilar,
sed dormit. Hanc dormitionem ipse Iesus significauit,
cum in mari inter fluctus maris dormiuit. Vel certe dor-
mire, est anxius tarde subuenire, sicut est in Psalmita:
Exurge, quare obdormis Domine? Vigilare Dei, est in
defensionem suorum electorum, & ultionem inimico-
rum, se manifestum demonstrare.

DE SEX ALIS CHERVBIM Tractatus.

QVI TAMEN AB ALIQVIBVS
Alanò adscriptus fuit.

Hoc modo prænотatur Opusculum istud in omnibus
impressis. Alanum autem de Insulis Ioannes
Trithemius in suo de scriptoribus Ecclesiasticis
catalogo, eius auctorem agnoscit, & Opuscu-
lum, De sex alis Cherubim inscribit. Cuius-
cunque vero auctoris sit, continet breuem &
sanam doctrinam de compunctione, confessio-
ne, satisfactione, carnis munditia, mentis pu-
ritate, Dei & proximi dilectione.

Rima ala est confessio. Confessio duplex
est. Est enim confessio laudis, iuxta illud:
Confitemini Domino, quoniam bonus;
quoniam in æternum misericordia eius. Et
est confessio criminis. Vnde dicitur: Confitemini alte-
rui peccata vestra.

Hæc confessio peccati accusatoria manifestatio est.
Hæc propriæ infirmitatis, & ignorantie, & malitiæ, com-
pungente conscientia lugubris enarratio est.

Huius alæ penna prima est veritas; quæ omnem ex-
cludit simulationem. Vera namque non ficta; non simu-
lata debet esse confessio.

Secunda penna integritas est; quæ decurtationem
excludit & diuisionem. Integra enim debet esse con-
fessio, non decurtata, non diuisa. Decurtatio aliquid
occultat, referuat enim sibi, quod poenitet peccasse,
sed non omnino. Aliquid enim retinet, in quo ho-
mines delectentur. Sed infidelis impietas est, ab il-
lo, qui iustus, & iustitia est diminutam sperare veniam,
sed & vulnus vnum sufficit ad mortem. Diuisio au-
tem omnia, sed non vni reuelat. Quidam enim sunt

ut ait beatus Augustinus, quos omnino poenitet pec-
casse, sed verecundia ducti, diuidunt apud se confes-
sionem; ut diuersa diuersis Sacerdotibus velint con-
fiteri, & quæ vni celant, alij manifestanda conser-
uant, quod est quodammodo laudare se, & ad hypo-
critism tendere, & semper venia carere, quam per fru-
stra putant inuenire. Omnia igitur, & vni præsertim
criminalia confessione reuelanda sunt: nec solum
actiones prauæ, sed & circumstantiæ earum, id est lo-
cus, tempus, modus, numerus, persona, & si quæ
sunt similia non negligenter reticenda, sed diligenter
per confessionem explicanda sunt. Multa namque in-
ter locum & locum, tempus & tempus, modum &
modum, numerum & numerum, personam & perso-
nam distantia est. Consuetudinis quoque perseueran-
tiæ quæ ad tempus respicit, numerique multiplicatio
Dei patientiam exacerbat, diuinamque in se prouocat
ultionem. In persona autem sexus, ætas, scientia, condi-
tio, necessitudo, & ordo studiose pensanda, & ex-
presse manifestanda sunt. Qui confiteretur, in singulis
immoretur.

Tertia penna est firmitas, quia fortis & firma debet
esse confessio. Hæc firmitas decem; quæ confessionem
impediunt, expellit. Quæ sunt illa: Pudor, timor, con-
temptus presbyteri, desperatio, præsumptio, peruersi-
tas, ignorantia, oblitio, negligentia, & necessitas, quæ
sola excusabilis est. Pudori autem fortitudinis virtus,
periculi quod immineret, nisi reueletur peccata, necessi-
tatem pensans, vitiliter resistat. Timor vero, quem pœ-
na iniungenda incurrit, patientiæ fructus expellat. Con-
temptum quoque presbyteri reuerentia, veneratio & dile-

Psal. 117. a

Iac. 5. d

Aug. lib. de
vera, & fal-
sa poenit. c.
15. tom. 4.

Ratio Christi vicario debita, penitus euacuet. Desperationem etiam diuinę misericordię benignitas excludat. Pręsumptionem autem diuinę iustitię distrieta seueritas extirpet. Peruersitatem vero fidei ratio exterminet. Sed & ignorantiam prouidentia deuiter, obliuiones tenebras viarum & operum studiosa perscrutatio, & in memoriam reuocatio illustret. Torporem autem & negligentię teporem feruor spiritus euellat, & destruat. Necessitatem vero nulla omnino pręueniat negligentia.

Quarta penna est humilitas, quę typhum superbiz excludit. Mens humilis, lingua humilis, vultus humilis debet esse confitentis. Superbis enim Dominus resistit, humilibus autem dat gratiam.

Quinta penna est simplicitas. Hęc propriam infirmitatem propriam, ignorantiam, propriam accusat malitiam, nihil defendens, nihil excusans, nihil attenuans, vera igitur, integra, firma, humilis & simplex debet esse confessio. Vera sine simulatione, integra sine diminutione, firma sine turbatione, hęsitatione, & desperatione, humilis sine iactantia, sine pręsumptione, & sine alterius comparatione, simplex sine defensione, & sine excusatione. Hęc est prima ala cum pennis suis.

De compunctione cordis.

Confessionem sequitur satisfactio, has duas alas format & creat compunctio. In omni actione penitentiz hęc tria probantur esse necessaria, nempe compunctio, confessio, & satisfactio. Compunctio autem turbat, confessio accusat, satisfactio confortat. Compunctio morbi occasionem inuestigat, confessio manifestat, & satisfactio curat. Compunctio mala enumerat, confessio condemnat, & satisfactio emendat. Compunctio apostema pungit, confessio saniem exprimit, & satisfactio cataplasma apponit. Compunctio vulnus inuenit, confessio aperit, satisfactio vero sanitati restituit. Compunctio autem est cordis contritio, sed quę alligat contrita animę amaritudo, & quę mirę dulcedinis suauitatem generat. Scriptum est. Scindite corda vestra, & non vestimenta vestra, & alibi: In cubilibus vestris compungimini. Compunctionem duplex causa creat, timor scilicet & spes. Timor causa inchoatiua est, spes vero consummatiua. Timor, quam mire homo a creatore suo sit conditus, quam gratuito nutritus, quam in substantia rectus & in conditione ditatus, ceteraque bona, quę conditor ei contulerit, & quę ipse bonis ipsius mala rependerit, subtiliter enumerat. Si contra distriatum est iudicium, animam turbat. Timor igitur culpæ, modum & numerum examinans, iustitię quoque diuinę rigorem, distriktionemque iudicij futuri attendens animum pungit, & pungendo peccatum expellit. Vnde hęc timori, virtus expulsiua; hanc pręstat, & corroborat spes confortatiua. Vanus enim timor est: quem non fiducia firmat. Timentibus Deum nihil deest. Si spes defuerit, nihil boni adest. Scriptum est: Quam magna multitudo dulcedinis, &c. Perfecisti eis, qui sperant in te. Nulla tamen erit, nisi a spe fuerit propinata. Est igitur contritio cordis ex timore, fructus autem laboris est spes. Sed vnde spei via confortatiua? ex promissione diuina. Audi scripturam: Spera in Domino, & passeris in diuitiis eius. Item, Sperabo in Domino, & ipse faciet. Item. Non deserit Dominus sperantes in se. Item. Beati omnes qui confidunt in eo. Si ergo times vt puniaris, spera in Domino vt ei reconcilieris. Si times Deum, quia potest perdere in gehennam; spera in eo, quoniam non vult mortem peccatoris. Si times, quia sapiens nouit abscondita, spera, quia illuminabat abscondita tenebrarum. Si times, quia nihil impunitum relinquit; spera, quia redimet Israël ex omnibus iniquitatibus eius. Quemadmodum igitur timor compunctionis pręuenit & comitatur virtutem, ita spes prouehitur & ad fructum reconciliationis perducit. Per timorem ergo, compunctio suscitatur. Per spem, optatę reconcilia-

tionis gratiam meretur. Ait enim: Quacunque hora ingemuerit peccator, saluus erit. Gemitum tamen timor importat, salutem promeretur spes. Quid ergo, & vnde, & ad quid sit cordis compunctio, breuiter declaratum est.

De secunda ala.

Satisfactio est iniunctę penitentiz expletiva executio, vel peccatorum condigna correctio, secundum namque qualitatem delicti mensura correctionis pensanda est. Agite, inquit, fructus dignos penitentiz. Aliud est enim ipsa penitentia, aliud fructus penitentiz. Sicut aliud est arbor, & aliud fructus eius, sic aliud est penitentia, aliud fructus eius. Penitentia est dolor præteriti, quando doles te fecisse quod malum est. Quando ergo improbas & damnas mala tua, penitentiam habes. Si displicet tibi quod fecisti, penitentiam agis. Penitentia est facti improbatio, fructus penitentiz est delicti correctio. Sed quia pro mensura delicti, correctionis mensura pensanda est, ideo fructus penitentiz dignos facere oportet. Sed si in correctione minor est afflictio: quam in culpa delectatio fuerit, non est dignus fructus penitentiz tuę. Sed dicis mihi, quomodo scire possim, quando condigna sit penitentia mea? quia hoc scire non potes, ideo necesse habes semper penitere. Satisfacere potes, nimis facere non potes, melius est vt plus facias, quam minus. Idcirco sollicitus esto, satage, da operam, studium impende, vt culpa sit cum fine, deuotio sine fine, tamen vt aliquando peccatrix conscientia consoletur, positus est modus & mensura penitentia exterioris, vt illa expleta vel perfecta, fiduciam habere incipias, & facta quadam pręsumptione in spe misericordię, de indulgentia & remissione peccatorum confidas, & tanto verius, quanto vtique sincerius iniunctam, penitentiam expleueris.

Huius alę penna prima est peccati abrenuntiatio, quę claudit ianuam diabolo. Peccatis abrenuntiare, est a malo declinare. Declina, inquit, a malo vanitatis, a malo iniquitatis, a malo malignitatis, & a malo impietatis, iuxta illud Psalmi: Non sedi cum concilio vanitatis, & cum iniqua, &c. Odiui Ecclesiam malignantium, &c. Hęc quatuor vitia quatuor generant affectiones, scilicet amorem sui, amorem mundi, fraternum odiū, & remissum amorem Dei. Prima affectio vanitatem, secunda iniquitatem, tertia malignitatem, quarta vero generat impietatem. Vanitas in se reciprocatur. Iniquitas reflectitur in proximum. Malignitas in fratrem extorquetur. Impietas in Deum extenditur. Vanus & vecors est, qui querit quę sua sunt; iniquus; vt in multitudine diuitiarum suarum gloriatur, & auaritia faccum impleat, quę proximorum sunt, vi & dolo sibi adsciuerit vel acquisiuerit. Malignus, qui etiam cum non possit nocere, cupit. Impius, qui Deum vel non credit, vel si credit, contemnit.

Secunda penna est lachrymarum effusio: hęc peccatorum vulnera lauat & mundificat.

Tertia penna est carnis maceratio: hęc vulnerum loca tergit & siccat.

Quarta penna est eleemosynarum largitio: hęc alligat contrita, fracta consolidat, & omnia sanat.

Quinta penna est orationis deuotio: hęc sanat & conseruat.

De tertia ala.

Tertia ala est carnis munditia; Caro munda est, quam non coinquinat luxuria. Luxuria omnium virtutum eradicat germina.

Huius alę penna prima est visus pudicitia, hęc petulantiam excludit, hęc circumdat oculum, ne concupiscat alienum, ne videat ad concupiscendum mulierem. Cuius ergo erga fęminarum formas lasciuus & curiosus oberrat aspectus, iste & mente est impudicus.

Penna

Exod. 33. c

Mat. 3. b
Luc. 3. b

Psal. 36. c

Psal. 25. b

Psal. 30. d

Psal. 36. a

Iudith. 13. c

Psal. 2. c

Exod. 28. g

1. Cor. 4. a

Psal. 129. a

Prov. 9. d

Iac. 4. b

Isa. 2. c
Psal. 4. a

Penna secunda est auditus castimonia. Castæ sunt aures, quæ voces non recipiunt obtreantis, maledici, & blasphemii verba non audiunt, falsis criminationibus, mendatio, irritationi, impudicis canticis, & dextralibus non patent, obdurantur, & clausæ sunt, ne iudicium sanguinis audiant. Nihil obscenum recipiunt, sed ab omni cæno corruptionis auersæ sunt.

Tertia penna est olfactus modestia. Si qui odorem capit bonum, & operibus misericordiæ suauitatis odorem requirit, huius modesta est odoratio. Qui vero primis vnguentis delibutus incedit, huius odoratus non virtutis sed fœtoris spirat odorem. Huius enim suauitatis odor immanissimi vitij fœtor est.

Quarta penna est gustus temperantia, hæc gulæ & ebrietatis subruit immoderantiam. Væ illis, quorum Deus venter est, & gloria in confusione eorum, qui terrena sapiunt, &c. Vnde Gregorius: Dum venter à satietate non restringitur per concupiscentiam carnis, simul omnes virtutes obruuntur. Vnde legitur, quia princeps cocorum destruxit muros Ierusalem. Muros Ierusalem princeps cocorum destruxit, quia animæ virtutes dum ventri indulgetur, periclitantur. De crapula & ebrietate Dominus ait: Videte, ne forte grauentur corda vestra in crapula & ebrietate, & superueniat in vos dies repentina. Ebrietas est parens litium, furoris mater, & petulantia deformis est magistra. Hanc qui habet se non habet, hanc qui habet, homo non est, hanc qui habet peccatum non facit, sed ipse est peccatum. Ebrietas est dæmon blandus, venenum dulce, rabies voluntaria, illecebrosa honestatis iniuria. hanc nullus nouerit Christianus.

Quinta penna est tactus sanctimonia, peccati sordes ne contrectet manus Christiani, nihil immundum tangat caro eius si tetigerit. Si singula quæque membra in officiis mandatorum Dei deseruiant, munda dicenda sunt. Si vero ultra præscriptas, siue diuinitus datas luxuriant leges, immunda dicenda sunt vel reputanda, & hæc pudenda sunt. Et hoc puto esse, quod Apostolus dicit: Sicut enim exhibuistis membra vestra seruire iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra seruire iustitiæ in sanctificationem. Sit ergo oculus pudicus, auris casta, odor modestus, gustus sobrius, & tactus sanctus, &c.

De quarta ala.

ALa quarta est puritas mentis. Huius alæ pennæ prima est affectus sinceri rectitudo. Affectus desiderij tui sit rectus, & sit sincerus. Rectus erit, si id appetas, quod appetere debes: sincerus vero, si eo modo quo honestatis virtus suadet. Amnon sororem suam dilexit. Affectus amoris rectus fuit; sed quia non eo modo quo debuit sororem dilexit, ideo affectus iste sincerus non fuit.

Penna secunda est mentis in Domino delectatio. Scriptum est: Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Hanc pennam creat & format virtus contemplationis. De hac Dominus dicit: Maria optimam partem elegit, &c.

Tertia penna, est munda & ordinata cogitatio nihil immundum mens concipiat, sed & mundam conceptionem loco & tempori accomodet discretio.

Quarta penna, est voluntatis sanctitudo. Angeli pacem de cælo detulerunt hominibus bonæ voluntatis. Non est pax impiis, dicit Dominus. Pax multa diligentibus legem tuam, & non est, &c. O quam desiderabile est nomen pacis, quam firmat religionis Christianæ stabile fundamentum! Bene autem cum diceretur, Gloria in excelsis Deo, adiunctum est: Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis; quia cum illis Angeli societatem habere festinant, quorum mentibus puritatem bonæ voluntatis inesse considerant. Illos secum post absolutionem carnis, ad contemplationem veræ pacis subuehere lætantur, quos in carne commorantes, omnia quæ agunt aut loquuntur de radice bonæ voluntatis pro-

A ferre conspiciunt. Tales namque & si infirmitas forte aliquando vel ignorantia, à perficienda bona operatione quam cupiunt, retardant; tamen ante summi arbitri oculos, integritas quam vel corde vel mente tenet bona voluntas, eos excusat.

Quinta penna est simplex & pura intentio. De hac Dominus dicit: Si oculus tuus non fuerit simplex, totum corpus tuum tenebrosum erit. Per oculum intentionem per corpus signat actionem. Locus enim iste Euangelij sic intelligendus est, ut nouerimus, omnia opera nostra non esse munda & placere in conspectu Dei, nisi fiant simplici corde, id est intentione superna, siue oculo charitatis, quia plenitudo legis charitas. Oculum igitur debemus hic accipere ipsam intentionem, qua facimus quicquid facimus, quæ si simplex & pura fuerit, & illud aspiciens quod aspiciendum est, omnia opera nostra, quæ secundum eam operamur, necesse est ut bona sint. Quæ opera omnia totum corpus appellauit, quia Apostolus dicit membra, quædam opera quæ improbat, & mortificanda præcipit. Mortificate ergo membra vestra, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, auaritiam, & cetera talia mala. Non ergo quid quisque faciat, sed quo animo faciat, considerandum est. Fructus enim operis totus consistit in simplicitate intentionis. Quidquid igitur gerendum esse cogitatio nostra suggererit, omni scrupulo retractantes, atque in nostri pectoris trutina collocantes, æque libratione iustissima perpendamus, an plenum sit honestate communi, an Dei timore sit graue, an integrum sensu, an humana ostentatione, an aliqua voluntatis præsumptione sit leue, an meriti eius pondus inanis, cenodoxia non imminuerit, vel attulerit gloria, & sic ad examen publicum trutinantes, id est, ad prophetarum & Apostolorum actus, & testimonia conferentes, vel tanquam integra atque perfecta, & illis compensanda teneamus, vel tanquam imperfecta atque damnosa, nec illorum ponderi consonantia omni cautione atque diligentia refutemus.

De quinta ala.

Quinta ala dilectio proximi est. Huius penna prima est, nulli nocere verbo, vel opere. De qua scriptum est: Quod non vis tibi fieri, ne facias alteri. Hanc pennam format virtus innocentia. Innocens est, qui etiam cum possit, nulli vult nocere. Quis ascendit, inquit, in montem Domini? Innocens manibus. Quis innocens manibus? Qui non fecit proximo suo malum. Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus. Quis est iste malignus, nisi diabolus: Qui nulli vult nocere, tempore excluso motum primum sentit amoris.

Penna secunda est, omnibus prodesse verbo vel opere. Frater fratrem adiuvans, ciuitas munita, & fortis. Hanc pennam suscitatur, & prouehit in culmen perfectionis, quæ nulli nescit condescendere virtus misericordiæ. Beati, inquit, misericordes: Qui omnibus student prodesse, viuum calorem veri spirant amoris.

Tertia penna est, rerum propter amicum consumptarum detrimenta non tantum non deslere, sed libertatis fortitudine non sentire; de beneficiorum in usus fratrum collatorum magnitudine semper gaudere in corde. Qui sentit, computator est, non largitor. Qui non gaudet, dolet. De hac penna scriptum est: Qui negligit damnum propter amicum iustus est, iter autem auari decipiet eum.

Quarta penna est, animam pro fratre ponere. Quid est animam ponere pro fratre pro temporali etiam proximi salute propriam voluntatem deferere, & in articulo necessitatis pro æterna salute fratris mortis discrimina lubenter subire. De hac scriptum est: Maiorem hac dilectionem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Maior non ebulliret seruior amoris.

Quinta penna est in his perseverare, hanc perficit virtus perseverantia; finis non pugna coronat. Qui perseverat, cessare nescit.

De sexta ala.

A

CAPUT I.

Sexta ala est dilectio Dei. Hæc, ut aliz, quinque pennas habet.

Primam harum habet qui aliud quam Deum non concupiscit. Hæc est mobile huius amoris.

Secundam pennam habet, qui propter Deum sua distribuit, qui partem retinet, partem vero tribuit. Hæc est calidum huius amoris.

Tertiam pennam habet, qui propter Domini amorem nihil sibi referuat, sed omnia relinquit. Hæc est acutum huius amoris.

Quartam pennam habet, qui propter Deum se ipsum abnegat. Seipsum abnegat, qui suam deserit, ut Domini solam faciat voluntatem. Hæc est feruidum huius amoris.

Quintam habet pennam, qui in his perseverat. Qui perseverauerit, inquit, usque in finem, hic saluus erit. Hæc est incessabile huius amoris. Hæc sunt alæ de quibus Psalmista ait: Sub umbra alarum tuarum protege me, à facie impiorum qui me affligerunt. Item: In umbra alarum tuarum sperabo, donec transeat iniquitas. Hæc sunt pennæ de quibus idem Psalmista ait: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & requiescam. Volabo, inquit, terrena descens, cœlestia appetens; & requiescam, vera libertate, æternæque fluens beatitudinis. Amen.

S. BONAVENTURÆ Eximij Ecclesiæ Doctoris,

OPUSCULUM,

DE MODO CONFITENDI, & de puritate conscientie.

Tractatus iste de puritate conscientie inter Opuscula S. Bonaventura impressus fuit Argentina anno Domini M. cccc. Xcv. & etiam in editione Veneta anno M. cld. Lxxiv. Sed in Opusculis quoque S. Thomæ recensetur in editione Romana sub Pio V. Pontifice: & Ioannes Trithemius S. Thomam Aquinatem eius auctorem agnoscit. Verum Ioannes Gerso Parisiensis Cancellarius prim. parte Opusc. in Opusculo de pollutione diurna propositione 12. in fine Sancto Bonaventura tribuit, his verbis: Item tractatus, quem adscribunt aliqui S. Thomæ: sed magis apparet ex stylo, & materia, quod sit Bonaventuræ. Qui incipit: Quoniam fundamentum, & ianua. Et est valde utilis. Hæc Gerso. Cuiusunque autem opus sit, legitima confessionis conditiones continet doctè & breuiter expressas: necnon quomodo conscientia puritas seruetur.

Quoniam fundamentum, & ianua virtutum, omnisque gratiæ spiritualis consolationis principium est conscientie puritas, ac cordis munditia; ad quam principaliter, & præcipuè, per puram, & veram, ac integram & perfectam confessionem peccatorum acceditur: nobis qui vocati sumus ad statum gratiæ, & ad acquirendas virtutes, ac vitanda vitia de sufficienti confessione, ac modo confitendi, ut decet viros ad statum perfectionis electos, cum summa diligentia, & sollicitudine continua, præ cæteris mortalibus principaliter est videndum.

Quod plena, pura, & integra debeat esse confessio.

Est igitur primo videndum, quod confessio debet esse pura, quia peccata debent simpliciter dici absque duplicitate, & excusatione, sicut homo credit ea manifesta esse coram Deo: nec debent verba dici palliantia, aut cooperientia, vel minuentia peccatum, sicut faciunt multi magnas phylacterias, & historias longas dicentes: antequam peccatum explicent, ut sic per illas ostendant se minus culpabiles de peccato, quod quidem peccatum in fine illorum verborum superfluum excludant. Vitanda sunt igitur superflua, & excusatoria verba: sed purè dic peccata tua, & simpliciter te accusa. Similiter non debet dici, quod cadat in infamiam alicuius, aut quod possit præbere confessori occasionem turbationis contra aliquem, aut materiam contemnendi. Unde si expediret nominare peccata alicuius confitendo propria; tunc taliter explicentur, quod confessor nullo modo possit intelligere personam, cum qua peccasti, nec possit venire in notitiam complicitis in peccato. Sicut si dedisti Petro occasionem peccandi, cum peccauit, non debes nominare ipsum, sed sufficit tibi dicere: Fui causa committendi peccatum tale cuidam personæ.

Confessio debet esse vera, ita quod nulla falsitas dicatur scienter, nec aliquod dubium affirmetur: sed certa, ut certa, dubia, ut dubia sunt dicenda. Et ideo cum confiteris, non dicas: Dico culpam meam, si feci tale quid, aut si dedi materiam turbationis tali, aut fecissem tale peccatum si potuissem: sed dic simpliciter: Feci sic, & sic, & appetui sic, & sic, & habui voluntatem deliberatam faciendi tale peccatum, & non dimisi, nisi quia non potui, vel quia nescivi, vel quia timui verecundiam, aut penam temporalem.

Sunt tamen quidam qui nescientes, aut verecundantes, aut non curantes specificare peccata; aperte mentiuntur in confessione, quam faciunt, dicendo quædam ad quandam cautelam, quibus comprehendant peccata omnia, quæ fecerunt. Dicunt enim: Dico culpam meam de quinque sensibus meis malè custoditis, scilicet visu, auditu, gustu, &c. & tamen si interrogarentur de quolibet per se inuenirentur non in quolibet offenderisse præmissorum, maxime postquam confessi fuerint. Et sic dicunt etiam de septem vitiis capitalibus, cum tamen non offenderint in omnibus, sicut sonant verba eorum. Talis ergo modus, maxime ab his, qui sæpè confitentur, est vitandus, sed dicant vera, & necessaria, & dimittant falsa, & superflua.

Similiter ante confessionem diligenter seipsum examinent, & dicant primo omnia vitiosa, & grauia, quæ pro certo nouerint fecisse, ita quod sub humilitatis specie, aut causa quacunque nullatenus mentiantur. Sed postea possunt dicere generalia, & lenia, quæ non possunt specialiter explicare, sicut sunt cogitationes otiosæ, verba otiosa, negligentia, pigritia circa orationem, amissio temporis, distractio cordis in dicendo horas, vel orando, ingratitude beneficiorum Dei, superflua cura de corpore, & de rebus temporalibus, turbationes leues contra proximum, iudicium leue alieni cordis, despectio proximi quoad personam, mores, siue vitam, non contentari de omnibus, quæ Deus fecit, aut facit, aut fieri permittit, & his similia: quæ cum sint inuitabilia, ab anima infirma non possunt in numero declarari, sed potius expedit ea quotidie delere cum lachrymis, aut per ipsa infirmitatem animæ recognoscere, & in humilitate debita permanere.

Confessio debet esse integra, ut omnia peccata, quæ habes in memoria, aut quæ oblitus fueras confiteri, & modo recordaris integrè confitearis: nec dicas partem vni confessori, & partem alteri, quia nullo modo debes

Vera.

Integra.

diuide

diuidere confessionē. Hoc faciunt illi, qui timent despicī à confessore, vel reputari minus boni, plus timentes humanam verecundiam, quam diuinam offensam, & plus amantes laudem extrinsecam, quam intrinsecam pacem uentis, & conscientiae puritatem. Similiter si oblitus es, quādo confiteris aliqua peccata, & postea die sequenti, vel alia recordaris, si potes, debes recurrere ad eundem confessorem, ut confitearis si potes habere copiam, aut ad alium, alioquin sufficit tibi bona voluntas. Quod si non ex obliuione, sed ex malitia, ac verecundia oblitus es, vel omisisti confiteri aliquod peccatum, teneris recurrere ad primum confessorem. Et si vis recurrere ad alium, teneris confiteri omnia peccata prius confessa, & illud quod prius omiseras, & omnia, quae postea commisisti à prima confessione facta, & teneris confiteri de mendacio, aut simulatione quam commisisti: quia dedisti intelligere confessori tuo, quod primo integrè confessus fuisti.

CAPUT II.

De peccatorum circumstantiis.

Confessio
debet esse
plena.
Locus.

Item confessio debet esse plena, quia debet continere circumstantias aggrauantes peccata, quae sunt locus in quo peccas, quia grauius est peccare in Ecclesia, aut in loco sacro, quam in domo, & grauius est cogitare aliquod inhonestum, quando dicis Missam, vel officium, vel quando oras, quam quando scribis. Et grauius est respicere, vel tangere animo impudico corpus hominis sub pannis quam manum, vel pedem, quia magis libidinosa delectatio est ibi, & sic facias differentiam inter locum, & locum.

Tempus.

Tempus, in quo peccas, quia grauius est cauere à Missa, vel orari in die Dominico, vel festo solemnī, quam in die alio simplici. Et grauius est quodcunque peccatum in magna solemnitate, quam alio tempore. Et grauius est non vacare orationi, vel esse dissolutum in lingua, vel relaxatum in gula, quando homo debet communicare, & die quo homo communicat, quam in alio tempore.

Coram
quo.

Grauius est dicere: & facere aliquod coram eo, qui potest ex hoc sumere occasionem peccandi, quam illud dicere, & facere occultè. Et grauius est simulare se esse patientem, habendo iram in corde, quam ostendere se esse turbatum, sicut est, non dando tamen alicui per hoc turbationis, vel mali exempli occasionem, ut dicit Gregorius. Et ideo non sufficit dicere: Fui iratus de verbo mihi dicto; sed debet dicere, & addere: Simulaui me esse patientem in verbis, & signis exterioribus, ut reputarer humilis, ubi eram superbus, ita quod cum illa simulatione, addidi mendacium ad iram, quam occultauī. Adhuc grauius est tangere Bertam osculando, quam ipsam in eodem loco tangere cum pede: quia iste modus tangendi est magis impudicus. Vnde non sufficit dicere Tetigi Bertam impudice, sed oportet dicere locum corporis quem tetigisti, scilicet manum, vel pectus, supra pannos, vel ad nudum, & dicas modum, scilicet cum ore, manu, vel cum pede, &c.

Mora.

Quonia in ibi maius est peccatum, ubi maior mora trahitur, siue sit delectatio corporalis, siue mentalis, siue iram, siue odium teneas per mensem, aut annum. Et diligenter est mora examinanda in peccato cogitationis, quia videndum est, si in ipsa mora, ratio succumbat sensualitati, consentiendo in opus voluntate deliberata si posset, & tunc non est minor culpa, quam si peccatum opere perfecisset, quia sic voluntas pro facto reputatur. Si autem succumbat ratio consentiendo in delectatione sensualitati tantum, ita quod non vult in opus procedere, sed vult tantum interius in delectatione voluptuari, tunc licet ibi non sit plenus consensus, tamen est ibi peccatum mortale, sicut dixit Augustinus, sed est minus graue, quam primum, ubi est consensus in de-

A ctationem, & in opus. Si vero in neutrum consentit, sed ibi facit moram inuite, quia scilicet nesciuit, vel non potest expellere, tunc dicat occasionem datam. Quamvis haec sententia satis dura locum habeat in peccatis carnalibus; potest etiam notari in homicidio, & in aliis multis peccatis. Quidquid autem sit, expedit conscientiae mundae facere praedictam examinationem in quibuscunque cogitationibus vitiosis, morose multum protrahis.

Quoties.

Nam grauius est facere quodcunque peccatum corde, aut aliquo sensu corporis bis quam semel. Et ideo si potes recordari, debes specificare vices cogitationum malarum, aut motus libidinosos in carne, & voluntatem faciendi aliquod peccatum, aut quotiens iterasti respicere in faciem alicuius, propter delectationem visus, aut quotiens turbasti aliquem, aut murmurasti, & sic de aliis. Quod si non es memor de numero, dic bona fide, secundum quod iudicas te totiens iterasse peccata. Et attende quod cogitationes leues, & leuia verba non sunt numero explicanda; nisi essent occasiones alicuius grauis peccati, vel vitij, aut essent de se in aliquo genere septem vitiorum capitalium. Si tamen propter aliquam cogitationem leuem haberes nimis longam distractionem mentis in oratione, vel psalmodia, credo quod bonum esset explicare si esses memor propter magnum dispendium quod facit. Si etiam propter aliquod verbum salatiosum, vel leue aliquem turbaueris, aut oriretur aliqua mala suspicio, aut aliquod malum, tunc debet specificari, propter malum ipsius effectus, sic quod talia otiosa, & leuia sunt specificanda, quando propterea incurritur aliquod graue vitium, vel delictum, aut datur alicui materia peccandi. Sufficit ergo dicere simul omnes distractiones mentis habitas in oratione, & in officio propter cogitationes leues; sic dicendo, Dico meā culpam de nimia distractione, & mentis vagatione, quam habui in oratione, audiendo Missam, & dicendo horas, propter cogitationes inutiles, & otiosas, in quibus cor meum nimis occupauī, sic quod ibi non fui intentus, ut debui & potui. Cogitationes autem vitiosae procuratae, & cum delectatione receptae, omnes sunt explicandae quantum potest homo, quantum ad qualitatem, moram, & vices, ut supra dictum est. Cogitationes vero quantumcunque malae & vitiosae, quae non sunt studiosè procuratae, necnon delectatione receptae, nec cum mora seruatae in corde, nec dedisti occasionem veniendi propter cibi, & potus intemperantiam, aut propter occasionem, sed subito venerunt, & recesserunt, & displicentiam habuisti in illis, & statim quando sensisti, ut potuisti, expulisti, aut expellere procuraisti, occupādo te in lectione, aut in meditatione sancta, tales dico non sunt confitendae, quia non solum in istis homo non offendit, sed multum meretur, tanquam pugil, pugnor, & victor. Vnde Hieronymus: Ille praedicatur beatus, qui statim, ut coepit cogitare, cogitatus interficit, & alitid ad petram Christum. Sed hodie quidam tales cogitationes confitentur potius ad laudem, & vanam gloriam, ut confessor reputet ipsos spirituales. Cum tamen talia essent occultanda, & etiam in confessione taceunda, quia solum confitens debet se ostendere simpliciter peccatorem. Vnde tales sunt thesauri Dei latrones, quia vanae gloriae appetitores. Et ideo poena latronum sunt puniendi. Nam de talibus cogitationibus quibus sic resistitur, dicit Apostolus, quod Deus facit cum tentatione prouentum. Quod dicit, quia homo talibus resistendo meretur, & ideo intelligo, quod digni sunt suspendio, quia sub specie charitatis, aut petendi consilij, aut alterius causae coloratae, quae soli Deo sunt aperta manifestant, & aperiunt malitiosè, & sub dolo.

1. Cor. 10. 6

CAPUT III.

De motu vanae Gloriae.

Quia grauius est habere vanam gloriam de gratia spirituali à Deo recepta, quam de opere homini-

Peccatum
vanae gloriae
caute confi-
tendum.

manua

manali. Vnde confiteri habes de vana gloria, aut spirituali, aut corporali. Et grauius est dolere de bono spirituali alterius, quam de bono corporali ipsius, quia primus dolor est de inuidia fraternæ gratiæ, quæ est peccatum in Spiritum sanctum, quod est irremissibile. Secundus dolor ex simplici procedit inuidia: & ideo non sufficit dicere: Dolui de bono alterius propter inuidiam: sed debes specificare si de bono spirituali, vel temporali. Et eadem ratione, grauius est gaudere de spirituali damno proximi, sicut de peccato quod fecit, aut de ipsius infamia, aut quia amisit Dei gratiam, quam habebat, quam gaudere de temporali damno hominis. Cauendum tamen est, qualiter confitearis peccatum prædictum vanæ gloriæ de gratia spirituali, ne forte incurras maiorem gloriam vanam, in confitendo primum defectum. Nam dando intelligere confessori, quod habuisti vanam gloriam, quia fuisti visus orare, vel in Missa plorare, vel laudatus, quod bene prædicaueras, ex hoc potes incurrere vanam gloriam, siue peccatum vanæ gloriæ, quod confessor ex hoc te reputet spiritualement. Des igitur cautè explicare tuo confessori, gratiam tibi à Deo datam in oratione, lachrymis & huiusmodi, potes tamen dicere: Dum dicerem, vel audirem Missam, vel prædicare, feci actum aliquem, propter quem personæ aliquæ me videntes, cogitauit quod crederent me habere aliquam spiritualement gratiam. Et quia in ipsa cogitatione habui complacentiam, & consensum, nec dolui, ideo me accuso, vel sic: Appetiui quod aliqui crederent me habere, cum non haberem; & ad hoc credendum, feci aliquos actus simulatoriæ. Et idem intelligas de aliis peccatis. Similiter cautè confitearis vanam gloriam, quam habuisti exercendo aliquos actus virtuosos. Sufficit enim tibi non explicando dicere: Feci aliquem actum, propter quem appetiui non tantum laudem Dei, sed potius hominū, quia non solum volui reputari ab illo cui feci, vel dixi quoddam bonum, sed vt aliis publicaretur. Et nota quod cogitationes de vana gloria non sunt confitendæ, nisi quando est ibi complacentia, & consensus, & delectatio morosa. Si autem statim quando veniunt, cognoscis ea non debere venire, & ex hoc non statim displicet tibi quod veniunt, ac per hoc statim recurris ad Deum, vt eas expellat, aut saltem consentire non sinat, sis certus, quod in eis non peccas, sed potius per eas coronam acquiris: Dic ergo statim in corde tuo, quando sentis eas: Deus in adiutorium meum intende, vel Domine vim patior, responde pro me. Et caueas ne propter huiusmodi tempestuosas cogitationes, dimittas aliquod bonum incipere, vel inceptum continuare, ex quo principale motiuum est bonum, sicut hodie multi faciunt, credentes spiritui diffidentia, qui facit eos credere, quod perdunt quicquid agunt, quia in bonis actibus suis, cogitationes vanitatis contrahunt. Respondeas ergo tali spiritui: Nec propter te facio, nec volo facere illud bonum, nec propter te dimittam. Vnde quantumcunque habeas in istis cogitationibus aliquando complacentiam, & consensum, doleas & purè confitearis, nec propter hoc cesses à bono, propter Deum principaliter incepto, sed pugna viriliter, & constanter Deum orando, vt custodiat suum opus. Si autem esses naturaliter passionatus, & stimulatus de vana gloria, sicut sunt quidam qui nihil boni quasi faciunt, aut dicunt sine ea. Tunc consulo tibi, vt non delecteris in loquendo multum de Deo, aut vita spirituali, docendo alios sub specie charitatis, quia pro certo, sub hoc velo charitatis latet dulce venenum, sed puto esse securius, & magis expediens, humiliare se, & filere à bonis, ne forte curando infirmeris: quia mens tua adhuc eget custodia. Et frenum est necessarium linguæ tuæ, donec illa pestis in corde fluctuare non cessat, alioquin, sicut dixi, saluando, aut sanando alios, tuam destruis sanitatem. Expertus crede. Nam docere & curare alios, est cibus perfectorum. Si vero necessitas inuitabilis, vel magna, & rationabilis congruentia loquendi occurrat, tunc loquendum est tali-

ter, quod ita te sicut & alios videaris arguere, & docere. Et quia tibi etiam non deerit spiritus vanæ gloriæ cupiens quod per hunc modum loquendi, reputeris humilis, & discretus. Si etiam occurrit tibi vana gloria quando tacebis, vel quando de locutione te humiliter excusabis, nescio tibi aliud remedium, nisi confessionem puram, & lachrymas adhibere, contra hanc maledictam pestilentiam. Est autem valde timendum, ne timore desperationis humanæ tatiens hoc vitium confiteri negligas, quotiens te ab ipso noueris superari. Nec vt minus recunderis, mutes sapius confessor, imò vt plus confundaris, studeas eidem sapius, & clarius solito confiteri. Si enim virtute humilis confessionis spiritus ille citius expellatur, & si etiam tuæ confessioni se ingerat, ita vt de humili, & pura confessione appetas commendari. Certè si te senseris vulneratum, non timeas in fine confessionis detegere ipsum vulnus. Est enim sciendum, quod grauius est esse inobedientem, aut irreuerentem patri, vel matri propriæ, quam illi cui non sit tenentis obedientiam, vel reuerentiam exhibere. Et grauius est turbare vnum sanctum hominem, aut deridere ipsum quam vnum hominem vitiosum. Et grauius est, provocare vnam personam religiosam ad aliquod peccatum, quod est contra professionem eius, quam vnam personam secularem inducere ad idem peccatum. Et grauius est, inspicere impudice vnam iuuenem, & religiosam mulierem quam secularem. Secundum beatum Gregorium: Non licet intueri quod non licet concupisci. Et ideo dico esse grauius illud vitiosè respicere, quod est grauius concupiscere vitiosè. Hoc idem intelligo de tactu, & quocunque actu, & verbo impudico. De conditione personæ, cū qua peccasti, sufficit exemplū iam dictū. Non sis ergo contentus dicere: Non bene custodiui visum meum, aut dicere: Iteraui pluries aspectum in facie alicuius personæ, cum complacentia, & imaginatione impudica, sed dic qualitatē & conditionem personæ. Et si de visu expedit sic dicere, multo magis de verbo impudico dante prouocationem ad peccatum, & de tactu, aut commotione carnis libidinosa habita ex allocatione, vel appropinquatione ad corpus alicuius.

CAPVT IV.

De intentione habita in peccatis.

GRAuius est facere quodcunque peccatum, cum intentione prouocandi aliquem ad simile, aut ad aliud quod peccatum, quam ad satisfaciendum sibi ipsi tantum, vt si noueris defectum alicuius, facias ipsum despici, aut minus reputari propter inuidiam tuam, vel aliam malitiam, aut si fecisti aliquem actum, cum oculis, aut cum manibus versus aliquam personam, vt prouocares eam ad malum, & sic de aliis peccatis studiosè, non tantum in damnum facientis, sed etiam in proximi detrimentum: quæ quidem peccata non sufficit confiteri, nisi explicentur intentiones malitiosæ. Tales rectè assimilantur demonibus, & sunt inimici crucis Christi, quia student animas perdere pro quatum salute Christus sanguinem suum effudit. Item descensus de peccato in peccatum est diligenter perscrutandus. Non est ita graue vnum peccatum simpliciter, sicut est illud, cuius occasione plura alia peccata sunt commissa. Vnde si studiosè fecisti aliquem defectum tali modo quod alius fuit culpatus de hoc, & non excusasti innocentem, sed permisti cum iniuste pati. Vel si pro defensione vnius mendacij protulisti verba iniuriola, aut incurristi plura mendacia, aut pro excusatione vnius mendacij vel peccati commisti perituriū, & ob hoc fuit suspicio de alio, vel facta iniusta punitio super aliquem, aut ortum est odium, aut aliqua turbatio inter aliquos. Omnia hæc, & consimilia, quæ ex primo peccato sunt consecuta, debent cum primo peccato principali plenius explicari.

Intentio
praua confitenda.

CAPVT V.

De peccati occasione.

Occasiones
peccandi ex-
plicare
oportet.

Gen. 3. b

Iac. 1. c

Gen. 3. b

Verz. &
sanctæ con-
fessionis
praxis.

Similiter de plenitudine confessionis est dicere, non solum circumstantias prædictas, vel similes, sed etiam occasiones, & causas peccatorum, propter quas incurristi ipsa peccata, videlicet, quia neglexisti ea vitare sicut potuisti, & sciuiti. Huiusmodi autem causæ sunt taliter dicendæ, quod te cum ipsis accuses, & non excuses, sicut quidam faciunt, imponentes culpam diabolo, sicut Eua quæ dixit: Serpens decepit me. Dicunt enim. Tantum me tentauit de tali peccato, quod oportuit me consentire, nec potui me defendere villo modo. Sed illa non est confessio, nec expressio causæ peccati, immo est excusatio tui, & accusatio diaboli, qui forte non est culpabilis ibi. Non enim omne peccatum fit semper ex suggestionem diaboli, nec omnis tentatio est à dæmone, sed secundum beatum Iacobum. Vnusquisque tentatur à concupiscentia sua, abstractus, & illectus. Multi ergo mentiuntur dicentes: Dæmon seduxit me ad tale peccatum, quod sibi consensu, quia sola sua concupiscentia tentatus cecidit. Et ideo debet dicere: Cum sentirem me stimulari ad tale peccatum perpetrandum, fui negligens in euirando occasiones me incitantes ad hoc, scilicet locum, tempus, & personam, & fui negligens in adiuuando me cum in ieiunio, cum oratione, & alijs necessarijs, sicut sciui, & potui. Vnde propter negligentiam, & malitiam meam commisi ipsum peccatum, potius eligens seruire diabolo, superbiz, & carni meæ hoc suggerenti, quam Spiritui sancto inspiranti mihi, quod illud non facerem. Reliqui vero imponunt culpam proximo, sicut fecit Adam, qui dixit Deo: Mulier quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, & comedi. Dicunt enim: Quædam persona tantum instigit me rogando, & blandiendo, & aliqua dona dando, quod nullus de mundo potuisset se defendere, sic quod oportuit me finaliter consentire, aliqui dicunt: Quidam dixit mihi tantum malum de quodam, quod fecit me murmurare de illo, & illum despiciere. Sed hæc est vitiosa confessio. Dic ergo sic de primo: Dum viderem expresse, quod locutio, & conuersatio cum quadam persona esset mihi inutilis, & periculosa, & sentirem affectum cordis mei ad ipsam personam, aut ipsius ad me non esse purum, nec secundum Deum, sed potius secundum carnem, & in aspectu, & præsentia eiusdem haberem nimiam complacentiam sensualem, & ex hoc semper haberem imaginationes impudicas de illa cum libidinosiis motibus carnis, ita quod propter debebam fugere ipsam, nihilominus fui secutus voluptatem carnis, intantum quod ad tale peccatum deueni cum ea, vnde me, & ipsam illaqueaui. De secundo dic sic: Audiens dici aliqua mala de quadam persona, facilius ea credidi, quam credidissem bona si audiuissem, propter leuitatem cordis mei, & defectum charitatis. Et quando debebam compati murmuranti, & excusare in corde meo eum, de quo ille murmurabat, ego statim murmuravi cum illo, confirmando malum, de quo dicebat, vel addendo ad illud quod dicebat, ac per hoc dedi sibi occasionem magis murmurandi. Et nota, quod non debet quis murmurantem nominare, nec factum de quo murmurauit, quando, scilicet talis nominatio esset in excusationem tui, vel in infamiam proximi. Item si te accuses de turbatione proximi, aut de turbatione habita contra aliquem, propter defectum eius principaliter non debes exprimere illum defectum, ne per hoc ostendas te habuisse rationabiles causas turbationis, & sic videaris minus peccasse, aut motus zelo iustitiæ. Sunt enim qui dicunt in confessione: Vidi fieri talem defectum, vel audiui dicere tale verbum, & de hoc fui valde turbatus, quia erat contra honorem Dei, & contra bonos mores in malum exemplum aliorum. O stulte hypocrita, quid dicis? Nam te simpliciter laudas, & nihil

A penitus confiteris, taces peccatum tuum, quod fecisti videndo alienum defectum, qui forte fuit grauior, quam defectus alterius, quia despexisti peccatum, cui debebas compati, & mentiris dicendo te fuisse turbatum propter amorem Dei, & proximi, cum tamen fueris turbatus propter superbiam tuam, & quia non habes charitatem proximi, quæ non permittit aliquem contra proximum turbari. Sic ergo dicas. Videns, vel audiens fieri, vel dici aliquid quod indicaui esse malum, & forte peius, quam fuit, propter malitiam meam, quæ non permittit me excusare defectum, nec intentionem dicentis, vel facientis, sicut poteram, & debebam, non fui motus ad compatiendum illi, vel ad orandum pro ipso, sicut debui ex charitate, sed magis fui commotus ad iram contra ipsum, contemnendo, & indicando ipsum, & appetendo statim punitionem eius, vel habere potestatem puniendi eum, & hoc accidit mihi propter duritiam cordis mei, & quia non recognosco patientiam Dei, quæ supportauit me in grauioribus peccatis, absque vlla punitione, & sic de alijs. Sunt alij, qui se clarius laudant in confessione dicentes: Per gratiam Dei satis bene custodiui me tali tempore, vel citra, à tali, vel tali peccato. Non bene continuaui officium, Missas, & preces, & orationes meas. Faciant, qui volunt male, quia ego intendo bene facere facta mea, & me custodire à peccatis melius, quam faciat maior pars vicinorum meorum, quia prius me permitterem occidi, quam facere tale peccatum, & in me non sentio alium defectum, nisi quia sum ingratus de beneficijs Dei, nec sum sufficiens ad grates agendum Deo, qui me liberauit ab his peccatis, quæ faciunt multi alij. O Deus. Isti sunt similes Phariseo, qui ascendit in templum, ut oraret, cuius oratio fuit tota sui exaltatio super alios. Sic, & isti, qui debent se simpliciter accusare in confessione, se super alios laudant, narrando bona, quæ faciunt, de superbia autem, & presumptione, quæ latet interius, nihil dicunt. Sunt alij, qui confitendo peccata sua, totam culpam imponunt Deo. Sic enim dicunt: Deus dedit mihi naturam, ita perversam, & promptam ad tale peccatum, quod non possum cauere. Isti dicunt cum Adam, qui dixit: Mulier quæ dedisti mihi, &c. quasi dicat: Si non dedisses mihi, non peccassem. Sed isti aperte mentiuntur. Nam secundum beatum Gregorium, diabolus non potest vincere nisi volentem, cum tamen de ipso dicatur, quod non sit potestas super terram, quæ illius potestati valeat comparari, ergo multo minus potest quis violentari à concupiscentia naturali. Sunt alij qui dicunt: Fui deceptus à tali tentatione, quia Deus noluit me adiuuare, cum tamen sæpe ieiunarem, & orarem, & ad ipsum recurrerem. Isti non accusant pigritiam suam, & negligentiam, qua noluerunt vitare occasionem peccandi, & perseverare in oratione. Asserunt enim Deum impium, & mendacem, qui tamen dicit in Psalmo: Clamabit ad me: & ego exaudiam eum. Et alibi. Venite ad me omnes, qui laboratis. Et alibi. Petite & accipietis. Et Apostolus dicit: Fidelis Deus qui non patietur vos tentari ultra illud, quod potestis, sed faciet cum tentatione prouentum. Sciant ergo, quod ideo relinquuntur à Deo, qui insipide, & sine fide orant, nec volunt pugnare contra seipsos, nec perseverare patienter postulantes auxilium Dei, sicut decet. Sed volunt habere gratiam statim, sine labore, petentes etiam illam à Deo non humiliter, sed presumptuose, tanquam non indigni, ac si esset Deus obligatus eis orant ipsum cum securitate quadam, ut exaudiantur statim, ut ipsi volunt, & non sicut ipse vult, sicque putantes ipsum ducere ad auxiliandum, potius provocant ad derelinquendum, quia superbe, & presumptuose accedunt ad ipsum. Causa ergo lapsus eorum est superbia, & negligentia sua, quam debent simpliciter accusare.

Luc 18. c

Gen. 3. b

Greg. li. 34.
Mor. c. 17.
in sensu.

Iob. 41. d

Psal 90 d
Mat. 11. d
Ioan. 16. c
1 Cor. 10. c

CAPVT VI.

De occasionibus, qua dantur aliis in peccando.

Sunt etiam in confessione explicandæ occasionēs datæ alijs ad peccandum, quia omnium peccatorum homo est particeps, quibus occasionem præbuit malitiose, vel non malitiose. Vnde confiteri debes si malitiose, vel ignoranter dedisti alicui occasionem peccandi, nec nominare debes directè, vel indirectè personā, cui dedisti causam, sed sola occasio est dicenda. Peccatum verò, quod factum est ab alio occasione tui, potest dici explicite, quando est notum confessori, non ille, qui fecit, alioquin dic solum qualitatem delicti, sic dicendo: Feci fieri quoddam peccatum mortale, vel graue, propter talia verba, quæ dixi, aut propter tale malum exemplum quod dedi. Item si habuisti turbationē cum socio in itinere, vel in aliquo opere, aut propter socium dixisti male officium, quia male proferebat, non debes dicere: Socius meus me turbauit tali facto, aut dixi male officium meum propter defectum socij mei, quia sic accusas socium, in cuius notitiam confessor posset venire, dic ergo: Habui turbationem cum aliquo propter meam superbiam, quia ipsi dixi verba iniuriosa, & ipsum prouocaui ad dicendum mihi. Et si est illius culpa dic: Habui turbationem cum quodam, propter impatientiam meam, quia nolui supportare eum in charitate, propter aliqua verba ab eo dicta, vel dixi male officium cum aliquo in tali hora, & distante mihi conscientia, ut redicerem; propter pigritiam meam non redixi.

CAPVT VII.

De pollutione.

Si habuisti pollutionem carnis vigilando, dic causam sexpreffe. Si dormiendo, dic causam quam dedisse te credis. Causæ possunt esse cibus, & potus, & intemperantia diei præcedentis, aut alio modo. Et sic dicendo ipsam, dabis intelligere confessori vitium dierum præteritorum, ut sunt cogitationes inhonestæ habitæ ante dormitionem quas explicare debes, potissime quando somnias ea quæ præcogitasti. Nec sunt recitanda somnia vitiosa, vel inhonestæ, nisi ante cogitasses ea aut post somnium cum delectatione, & mora, & motu carnis cogitasses, & hæc sunt dicenda magis, quia cogitata, quam somniata. Si vero somniasti, habere aliquem actum impudicum cum persona ad quā habes sensualem affectum, aut quam ante conspexisti oculo impudico, hoc debes exprimere, ut causam illius somnij, & quia homo plus in talibus delectatur, & multi post somnium gaudent se talia somniasse. Vbi verò non fuerit aliqua ex prædictis causis vel similibus, nihil de somnio est dicendum, quia nulla culpa est ibi, & tunc sufficit dolere in corde, & ad quietandum conscientiam potes dicere: Habui somnium inhonestum, cui si dedissem causam, quam nescio, tunc dico culpam meam.

CAPVT VIII.

De causis pollutionis.

Secundum sanctos Patres, triplex est causa pollutionis nocturnæ. Prima prouenit ex voracitate gulæ, & superabundantia cibi, & potus, quæ est diligenter examinanda ab illis, qui vocati sunt ad spirituale exercitiū. Nam quandoque accidit, aliquos relaxari gula nimis aliquo tempore, & postea quando abstinēt, polluantur in somnis, credunt quod hoc non accidat ex culpa immoderantiæ, sed potius ex debilitate, vel necessitate naturæ: sed errant, quia debent iudicare, & cauere, ne euenerit ex nimietate saturitatis præteritæ. Quod enim per voracitatem, & ingluuiem congregatum fuerat in

A medullis, necesse est, ut aliquando per pruritum, vel per insensibilitatem corporis ieiunio afflicti, egeratur. Propter quod, non solum abstinendum est à delicatis cibis, verumetiam à vilibus, & cum æquali temperantia continendū est, immo panis & aquæ satietas est rimenda, ut possit in nobis acquisita puritas permanere. Isti ergo, qui nondum æqualis continentia, & moderantiæ gratiam sunt adepti, non minus præfatam pollutionem incidunt, quæ etiam hominibus abstinētibz sic accidit. Secunda causa est, quando per incuriam, & immunditiam mentis elabitur. Nam mens spiritualibus exercitijs vacua, & disciplinis interioribus non intenta, sensu corporis, per vanas, & immundas cogitationes euagatur. Ex quibus merito culpæ eliciuntur humores, & ideo volentibus obuiare, necesse est priuare, & hanc causā eradicare, videlicet mentis torporem excutere, & sensus refrenare, ne mens ad vana, & noxia discurrat, & excessibus illis assuefacta, ad immundissima incitamenta luxuriæ somnians perturbetur. Prædicta ergo negligentia acquirendi munditiam, & euitandi immunditiam, in confessione pariter explicetur. Tertia causa potest esse, quando illudentis inimici inuidia pollutio procuratur. Dum enim videt sanctum virum, qui per sollicitam victus moderationem, integram, & perfectam, ac frequentem peccatorum confessionem, perpetuam munditiæ puritatem acquirere conatur, eius conscientiam perturbare nititur, maxime diebus illis, quibus desiderat diuino aspectui complacere, fluxus illius emissionē pollueri procurat, ut sic à sancta communione retrahatur. Quibusdam verò contingere dicitur ex debilitate naturæ, quæ non est ita fortis, & valida sicut antiquitus dicitur extitisse. Hanc causam potest quis in se ipso aduertere, quando in illo turpi, moderamine victus frequentius plus solito polluitur absque turpis somni interuentu, sicut ego quosdam cognoui, hac peste certis temporibus ter, & quater in hebdomada sordidari, quamuis non minus prædictæ illusioni possit ascribi.

CAPVT IX.

Qualiter post pollutionem licet, vel non licet accedere ad diuina.

Secundum sanctorum Patrum sententiam, vigilanti circumspectione cauendum est, ad communionem saluatoris conuiuij accedere, tempore quo sentimus nos somnij illusionē pollutos. Sed si hostis inuidus, taliter menti nostræ illuserit, ut nobis cœlestis remedij subtrahat medicinam, dummodo nullus reprehensibilis interueniat pruritus, aut oblectationis assensus, si fluxus iste fuerit naturali necessitate profusus, aut impugnatione hostis antiqui procuratus, & absque sensu voluptatis adductus, debemus ad gratiam salutaris cibi nihilominus accedere confidenter. Quod si creditur euenisse occasione vitiosa, die illa debet se humiliter subtrahere ab altari, ne in nobis verificetur sententia Apostoli: Qui manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat, & bibit, non diiudicans corpus Domini, id est non faciens differentiam inter perceptionem cibi cœlestis, & carnalis, nec iudicans ipsum corpus Domini esse, quod tale non nisi pura mente, & carne liceat manducare. Et ideo subinfert idem Apostolus: Ideo inter vos multi infirmi, & imbecilles, & dormiunt multi, quasi dicat: Multi ex hac præsumptione, & manducatione indigna spiritualiter infirmantur, & somno mortali dormiunt multi per peccatum, quod ex ipsa indigna manducatione, & sumptione incurrunt. Probet ergo, id est examinet seipsum homo, antequam sacramentum percipiat, & diligenter se videat, vtrum sit mundus, vel immundus, vtrum deuotus, vel indeuotus, vtrum reuerens, vel irreuerens, vtrum timens, vel præsumens accedat, etiam si certus sit, vel certum se putet,

1. Cor. 11. 8

Tres causæ
contingentis
pollutionis
nocturnæ.

ret, quod non sit vitiose pollutus, vel aliquo modo, mortali peccato infectus. Non enim debet volens istum celestem panem sumere, esse contentus se non habere peccatum mortale, neque; precedenti nocte vitiosa occasione fuisse pollutum, quia licet hæc duo quemlibet reddant ipso cibo indignum, alia tamen plura sunt quibus se homo debet ab hoc cibo subtrahere reuerenter, quæ explicare non audeo, quia à sanctis, & doctoribus ipsa expressa non reperi, atque illustratione gratiæ Dei, ea securius simpliciter relinquenda decreui. Id tamen quod pro me ipso retineo, est verbum illius, qui hoc sacramentum instituit, quem non credo illud frustra protulisse, dixit enim. Hæc quotiescumque feceritis in mei memoriâ facietis. Ex quo quidem verbo arguo mihi ipsi, quod quoties volo id agere, quod ipse instituit, & modo prædicto reliquit, timeo nequaquam sine remorsu conscientia, ac præiudicio animæ ad illud posse accedere, nisi præmemorata ipsius instituentis charitate, ac eius passione, & morte, in cuius memoriâ perpetuè recolendam illud sacramentum debere confici, & percipi ipse præclare asseruit, & iniunxit. Considerans insuper circa huius sacramenti primordia, lotionem pedum factam, non absque mysterio, & sacramento, ibique dictum fuisse à Domino. Si non laueris, non habebis partem mecum. Agnosco per hoc, & iudico, non sine præsumptionis & grauis offensa periculo, aliquem velle habere partem secum ipsum sacramentum sumendo, non præhabita alicuius spiritualis gratiæ lotionem, quam non solum per compunctionis lacrymas puto fieri, verum etiam per interioris mentis deuotionem, & fidem in qua ipse Dominus vocat, & inuitat animam, & trahit, & quodammodo cogit ad ipsum cibum Angelicum, & celestem. Vnde & ipse dixit illis, quos lauerat: Iam mundi estis, propter sermonem quem locutus sum vobis. Non dixit, propter aquam, qua loti estis, sed propter sermonem. Hoc autem est verbum fidei, quo prædicamus secundum Apostolum. Vnde in actibus Apostolorum legitur: Fide purificans corda eorum. Hanc autem deuotionem, & fidem celebrantis, seu sacramentum sumentis, credo esse illam, quæ celebrat, & quæ facit ipsum sacramentum percipi cum effectu, sicut & verba Christi sunt illa quibus consecratur, & transsubstantiatur panis, & vinum, in corpus Christi, & sanguinem. Quam quidem deuotionem, voco Dei gratiam, quæ præuenit, & disponit, subsequitur, & infundit. Ad hoc ergo sacramentum, cum instantia seruentis, & assidue orationis, procuremus modo prædicto vocari à Domino, videlicet præhabita ipsius memoria, atque compunctionis, & deuotionis, & fidei lotionem ad quæ præparari nos oportet, per mentis, & corporis mundiciam, & per linguæ, ac sensuum refrenationem, & per nostrarum passionum continentiam, & moderationem.

CAPVT X.

De fluxu libidinis.

PRætermittendum quoque non est, quod quibusdam contingit interdum conscientia dubietas, & perturbatio magna, vnde ipsis vigilantibus absque vlla commotione carnis, & cogitatione immunda, humor quidam per membrum secretum egreditur sine delectatione, & quasi insensibiliter, ita ut multi de hoc aliter non perpendunt, nisi cum pannos seperunt madefactos. Cuius causa aliqui ignorantes turbantur, & errant, putantes se esse pollutos. Et ideo sciendum est, quod illius humoris effusio non est pollutio, quia, ut dicunt Medici, sine libidinosa delectatione, & carnis motione, nullus potest pollui vigilando. Ad ipsius tamen effusionem humoris videtur naturalis conditio causam exhibere primariam, sed deinde id quod ad naturam disponit causa vitiosa, & inuitabilis perficit, & consummat. Quibusdam hoc prouenire agnoui, propter solam præ-

sentiam, & allocutionem personæ alicuius, in cuius aspectu habuit complacentiam sensualem, & vanam, seu ad quam inordinato amore afficitur, aut per tactum impudicum leuem, aut imaginando aliquos actus impudicos fortiter, & morose. In his enim casibus, & similibus multi inveniuntur habere calefactiones, & commotiones carnis libidinosas, dictumque humorem emittere, velint, nolint. Sed eas causas & similes quæ sunt euitabiles, debet quilibet fugere, & euitare pro posse, maxime, qui sentit de hoc se passionatum, seu ad hoc naturaliter inclinatum, siue ex vitio mentis, siue ex debilitate naturæ, & qui occasiones huiusmodi non euitauerit iuxta posse, relinquendo amicitiam, & familiaritatem personarum, ad quas inordinate afficitur, fugiendo etiam allocutiones, & aspectum personarum, licet non credam ipsum per dictam effusionem peccare mortaliter, nisi forte aliter conspiceret, aut impudice tangeret personam, quæ est causa illius defectus, tamen credo eum grauiter peccare, & magno peccati mortalis periculo subiacere. Et ideo consilium do tibi, vel tali, quod absque dilatione morosa ipse sibi violentiam faciat in hac parte fugiendo personas huiusmodi, atque cum eis omnem opportunitatem loci, & temporis euitet. Hic itaque prædictus fluxus, qui à quibusdam vocatur libido, si potest euitari ipsius occasio, & si studiose non euitatur, est omnino confitendus cum suis occasionibus, & negligentia habita circa ipsas. Si vero contingat ex causa, quæ vitari non potest, sicut quando audiuntur verba impudica à casu, vel loquitur cum persona, vel sedet iuxta eam, de cuius præsentia habet complacentiam vanam, & ab ea separari non valet. In his & similibus credo sufficere, quod tam de occasione habita, & impotentia vitandi, quam de fluxu illius libidinis dolor est simpliciter habendus. Quia tamen dubitare in talibus, quæ spectant ad conscientia puritatem, est quandoque valde proficuum, poteris hoc confiteri, propter quietudinem mentis, & pacem, quamuis expedire non credam.

CAPVT XI.

De complacentia habita in memoria peccati.

SCiendum est, quod quando cogitas de iniuriis receptis, & in illa memoria turbaris intra tecum aliqua mora, & appetis vindictam fieri, aut factam esse, aut dolere, quod non fuit facta per te, aut per alium, aut imaginaris aliqua facere, aut aliquem motum tenere animo vindicatiuo. Hæc omnia sunt confitenda, & alia quæcumque similia in mēte tua ratione istius iniuriæ. Si autem rememorando mala præterita, quæ fecisti, non haberes dolorem, sed potius delectationem in eis, & propter hanc delectationem facis moram ibidem, non crede expedire, quod specifies ipsa peccata rememorata, si alias integre confessus es. Et si non habuisti aliquam delectationem in mente, sufficit tibi dicere: Mihi venerunt ad memoriam quædam vindictæ, vel iniuriæ quas feci, vel quædam peccata grauiora quæ commisi, de quibus non solum non habui dolorem in tali cogitatione, sed de ipsis cum multa complacentia cogitavi. Et si aliud tibi occurrit in carne, vel in mente propter dictam complacentiam, quod tibi videtur aggravare peccatum, ipsum etiam debes confiteri. Verbi gratia: Si de peccato luxuriæ per te facto habuisti memoriam, & de hoc habuisti motum carnis & pœnitundinem, quia ipsum peccatum non fecisti pluries, vel cum pluribus; tunc enim debes sic dicere: Ex imaginatione quam habui de quodam peccato luxuriæ, habui motum carnis, & complacentiam in mente, & appetui illud fecisse multoties, & cum multis personis. Et sic non oportet, te indicare confessori, te iam fecisse illud peccatum, nisi forte alias indicasses eidem, & fusiùs pro maiori humilitate, & merito velis ipsum ei simpliciter explicare. Si autem recordaris, te habuisse opportunitatem faciendi

Morosa cogitatio quando fit confitenda.

aliquod peccatum, quod non fecisti, & in ista recordatione non gaudes te euasisse illud peccatū, nec grates agis Deo, quia custodiuit te ab ipso, & abstulit opportunitatem, & voluntatem faciendi ipsum; omnia ista sunt plenius referenda. Videtur enim hæc magna ingratitude, & peccati commissio voluntaria. Sed si in prædicta recordatione peccatorum, & maxime carnalium, non posses vitare complacentiam, & motus carnis, dū velles eam studiose recolere, causa te ipsum excitandi ad ad compunctionem, & dolorem, consulo tibi, quod non ea specialiter recolas, nec etiam alia peccata; quæ non potes, sine complacentia recolere sicut est vindicta facta per te, vel per alium de inimico tuo, aut damnum, vel mors, quia aliquem occidisti. Debes ergo omnia peccata tua, si vis confiteri generaliter, sub duobus scilicet superbia, & delectatione carnis confiteri, dicendo sic corde meditando, & ore proferendo: Dico meam culpam de superbia, quam habui contra Deum, & proximum irascendo, inuidendo, alios prouocando mundi gloriam appetendo, proximos iudicando, Dei creaturas contemnendo, me ipsum bonum reputando, & alios vilificando, de Dei operibus, ac iudiciis, & eius permissionibus murmurando, bonas eius inspirationes, & omnia eius beneficia negligendo, impetus vitiosos sectando, blasphemando, & nomen Dei in vanum proferendo, & linguam meam contra veritatem per mendacia, & simulationes, per duplicitates, adulationes, per iuramenta, & multa alia verba vitiosa, loquendo otiose, acediose viuendo, de me nimis confidendo, de fide dubitando, de occultis Dei operibus rationem presumptuose querendo, plus quam oportet sapere de Deo, & proximo, & de hoc sæculo multa scire cupiendo, gratiam Dei non humiliter affectando, dona Dei occultando, temerarie propalando, non in veritate, sed in hypocrisi, & falsitate coram Deo, & hominibus ambulando, & multa alia per superbiam mentaliter, & corporaliter exercendo. Postquam confessus es, de animo tuo, maxime, quando vides te morti proximum: O anima mea egressus tuus appropinquat, & prope est terminus tuæ superbiæ, & prope est finis delectationis huius mundi, & miseriæ carnis tuæ, quas delectationibus carnalibus pertulisti, plus ipsas amando, quam Deum, plus sibi complacendo, quam tibi, plus laborando pro ipsa quam pro te, plus obediendo eius concupiscentiis, quam diuinis inspirationibus & consiliis, scilicet dum contendisti satisfacere sibi in delectationibus gulæ, & luxuriæ, multis & diuersis modis opere, & voluntate, atque satiæ eius visum, auditum, gustum, tactum, & adoratum, quantum, qualiter potuisti, consensisti amore ipsius carnis, amittere partem maximam tui temporis superflue dormiendo, & quiescendo in multis operibus vitiosis, ac occupando in nimia cura, & sollicitudine rerum temporalium, & corporaliū te exercendo, plus propter auaritiā, & delectationem, quam propter necessitatem consensisti eius pigritiæ, quam habuit semper ad operandum bonum, & eius sollicitudini, quam habuit ad peragendum malum quod potuit. In his fuit vita mea. In his expendi tempus meum. Vbi ergo es o vanitas mea, & superbia mea? quo perrexistis delectationes carnis meæ, quid mihi attulistis, quid mihi reliquistis pro subiectione, & obedientia, qua vobis tot annis deseruiui? pro vobis commutavi vitam æternam, amisi Deum, acquisiui infernum, perdidici gaudia infinita, & lucratus sum lamenta æterna, priuatus sum societate sanctorum, & Angelorum, & merui fieri socius ciuium infernorum. Considera ergo o anima mea qualem te fecit Deus, quia ad imaginem & similitudinem suam, & modo sic es denigrata peccatis, nec aliquam virtutem in te agnoscit. Considera in te imaginem tentatoris tui, qui te depinxit colore superbiæ, gulæ, luxuriæ, auaritiæ, vanæ gloriæ, inuidiæ, acediæ, & ingratiitudinis, negligentiae, & odij, & vindictæ, tibi suauis contemptum Dei, & apposuit amorem sæculi, te induxit contra pro-

ximum ad murmurandum, iudicandum, decipiendum, despiciendum detrahendum, & aliorum defectus ponderandum, & rursus grauius vitia non videntur. Non video igitur o anima mea, nisi ut prouoceris ad gemitum, fletum, planctum, tristitiam, & lamentum, & clamores humiliter, & feruenter ad Dominum: Domine ne in furore tuo arguas me, &c. Miserere mei Deus, &c.

CAPVT XII.

Qualiter cogitationes inhonestæ sint confitenda.

Plerique dubitant, si cogitationes inhonestæ sint exterius explicandæ. Credo quod hoc sit puritatis, & perfectionis, & magni meriti, sed non credo esse necessitatis semper, nisi quando ex nimia mora facta in cogitatione illa homo sentiret se inclinari ad faciendum, & perficiendum cogitatum si haberet opportunitatem quam veller, aut si pollueretur ex illa vehementi cogitatione morosa, aut si inordinate afficeretur ad aliquam personam, & de ipsa multum molesteretur in cogitatione, habendo motus carnis, & imaginando habere aliquos actus impudicos cum ipsa persona. Hunc enim affectum inordinatum debes exprimere, cum cogitationibus, & motibus carnis procedentibus ex ipso affectu, dicendo sic: Habui affectum sensualem, & inordinatum ad quandam mulierem, vel quandam iuuenem talis conditionis, & hunc affectum concepi ex complacentia habita in aspectu, vel colloctione, ac præsentia corporali ipsius, de ipsa, vel de ipsa tot vicibus. Habui etiam tot vicibus imaginationes turpes, respiciendo oculis corporeis, vel mentalibus, vel faciem, vel aliam partem corporis eius, & imaginando eum ipsa persona habere amplexus, & oscula, vel talem actum impudicum. Et in his feci moram per magnum spatium, habendo ibi motus carnis libidinosos, & specialiter mihi accidit in oratione, aut missa, & semper fui negligens laborare pro posse, ad expellendum talia per potentiam, propter nimiam delectationem quam habebam ibidem, nec curavi quantum potui, refrenare oculos ab aspectu illius personæ, quando fuit præsens. Quicumque igitur tales, vel tali modo, cogitationes, & affectiones exprimeret vitiosas, ab eis cito liberaretur, dummodo cum tali confessione continuaret orationem, & custodiam sensum, quia dæmon non potest sustinere humilitatem confessionis puræ cum sit superbus, & immundus, & omnis humilitatis, & munditiæ inimicus. Et ideo, non est melior, & facillior via ad euadendum tentationes luxuriæ, & superbiæ, quam omnes cogitationes vitiosas, cum suis circumstantiis concurrentibus in carne, vel mente sæpe, & clare detegere confessori, & toties exprimere, quoties renouantur.

CAPVT XIII.

De motibus carnis.

Sciendum est, quod motus carnis, qui non prouenit ex cogitatione impudica absque voluntate, & sine causa, scilicet visus, vel auditus, sine aliqua causa extrinseca inhonestæ, sine dubio prouenit ex nimia repletione prius, facta in cibo, & potu. Quidam tamen putant, quod proueniat ex nimia vigilia, quod potest esse, maxime quando constat eis, quod non prouenit eis ex aliqua causa prædicta, & ideo oportet hominem esse parcum in dieta quoad qualitatem, & quantitatem, quando de talibus molestatur contra voluntatem, & displicentiam suam. Nam intra corpus oritur causa. Quia secundum Hieronymum. Venter & genitalia proxima sunt. Et hoc intelligo, quando non sunt à causa exteriori. Et tunc oportet cauere ipsum ab aspectibus, colloctione, & approximatione personarum, in quarum præsentia sentit se

Quando tentatio carnis confessioni sit obnoxia.

sensu

sensualiter delectari, alioquin ille, qui videtur motus naturalis, fieret vitiosus. Et quāvis sit securū non confiteri tales motus precedentes sine causa vitiosa, quorū intemperantia videtur causa, dum tamen per ipsos non turbetur amor, & desiderium puritatis in corde, & corporalis castitas non maculetur in corpore. Si verò procedunt à causa vitiosa, confitendi sunt, & causae locus & tempus, & mora contracta in eis, & vices motuum, sicut supra de circumstantiis peccatorum dictum est. Non enim sufficit generaliter dicere culpam de motibus, sed debes dicere sic: Dum essem in Ecclesia, vel oratione, vel missa, vel sermone, cogitavi talem actum turpem, aut habui memoriam alicuius personae, in cuius aspectu iam habui vanam complacentiam, aut inordinatum amorem, aut aspexi in Ecclesia talem personam cum complacentia impudica, cuius causa habui motus carnis impudicos toties, & per tantam moram. Et si dixisti illi personae tibi gratiosa aliqua verba prolixè, aut fecisti aliquod seruitium malitiose, ut scilicet haberes complacentiam libidinosa, & motus carnales per maiorem moram, totum confiteri debes, nisi de ipsius praesentia delectationem non habuisses.

CAPUT XIV.

De periculo familiaritatis dominarum.

Quoniam multi videntur negligere, ut agnoscant affectiones suas vitiosas, & per consequens non curant confiteri, cum tamen diligenter sint perscrutandae, & cum vitijs orientibus ex ipsis exprimendae, idem praetermittere non intendo. Quia multi afficiuntur nimis ad seipsos, quidam ad alias personas, quidam ad honores, quidam ad diuitias temporales. Et quia haec sunt sicut murus inter Deum, & animam, idem nullus hominum habens aliquid de praedictis, potest in via Dei proficere, nec habere puram orationem, & maxime quādo est carnalis affectio ad personam. Et de hac intendo modo loqui. Nam talis affectio multos spirituales sub specie amicitiae spiritualis, à statu orationis impedit, & impediunt. Haec est inquietudo mentis pestifera, orationem mentis, & oris inficiens, & dispergens, & affectus contrarios orationi in mentem generat, & exercet. Nam sicut oratio pura mentem purificat, & illuminat, lætificat, & fortificat, & impinguat, sic carnalis affectio, & immunda, mentem inficit, & obscurat, contristat, debilitat, & deficiat, & corpus eiusdem maledictionibus implicatur. Et quoniam spiritualibus loquor, propter quos illa scribo, nouerint ipsi quod licet carnalis affectio sit omnibus periculosa, & damnoſa, ipsis tamen magis pernicioſa, maxime quando conuersantur cum persona, quae spiritualis videtur. Nam quāuis horum principium videatur esse purum, frequens tamen familiaritas, domesticum est periculum, delectabile detrimentum, & malum occultum bono colore depictum. Quae quidem familiaritas, quanto plus crescit, tanto plus infirmatur principale motuum, & utriusque puritas maculatur, non tamen de hoc statim perpendunt, quia sagittarius ille à principio non mittit sagittas venenatas, sed solum aliquantulum vulnerantes, & amorem augmentantes. Ad tantum verò in breui deueniunt, ut iam non velut Angelos, sicut inceperant, se inuicem alloquantur, & videant, sed tanquam carne vestitos se mutuo intueantur, & laudent mentes, quibusdam commendationibus, ac verbis blanditorijs, & adulatorijs, quae videntur ex prima deuotione procedere; exinde, unus incipit alterius appetere praesentiam corporalem, quia forma, vel species corporum in utriusque mente concepta, incitat eos ad volendum praesentiam corporalem, quasi insit eis praesentia mentalis, sicque spiritualis deuotio paulatim conuertitur in corporalem, & carnalem, & sic ipsorum mentes, quae solebant in oratione cum Deo absque intermedio loqui, tunc inter se, & Deum, alter alterius ponit corporalem effigiem, quam velant, & obtene-

Abrant, ponentes sibi ipsis faciem Dei cum facie creaturae. Et non minus horrendum est, cum ij proprium errorem percipere & emendare deberent, potius in nutrimentum erroris, totum illud iudicant ex maxima charitate procedere, cuius merito, puto, & sibi inuicem mentientes referunt, quod in oratione unus alteri praesentatur, quo oratio reddatur delectabilis, ac si pro se inuicem orare cogantur gratia, & virtute diuina, ac per hoc consolationem simpliciter sensualem, quae habent in illa praesentatione de ipsis facta in oratione praedicta, aestimant, & affirmant, ac asserunt esse spirituales gratiam, & diuinam. Quales autem illusiones recipiant à sagittario supradicto, specialiter mulieres, quae citius fidem adhibent illusioni mentali, esset horribile, & quasi impossibile declarare. Sentiant namque in oratione praedicta & praesentatione mentali, calore quendam ignitum à sagittario illo iactum, quem credunt, & dicunt, esse ignem charitatis à Spiritu sancto immissum volentem coniungere spiritum unius spiritui alterius vinculo charitatis, cum tamen sit ignis libidinosi amoris, prout frequentia exempla manifestat, & inde deliberant se tanquam spiritualiter unitos, posse securus, prolixius, & saepius simul loqui, atque in hoc tempus non perdere, sed lucrari. Proinde modos mirabiles, & insolitos, & cautelas adinueniunt, quibus procurant simul colloqui & frequenter, allegantes unus alteri causas utilitatis & necessitatis depictas, cum tamen in veritate nihil aliud sit causa, nisi onus, cui ratio succumbit. Sic itaque carnali concupiscentia excitati, tempus, quod olim in oratione consueuerant expendere, ac spiritualiter occupare, tunc in huiusmodi familiaritatibus, & colloquijs perdunt, & sic (quod dolendum est) allocutiones diuinas pro carnalibus commutantes, amodo igitur (nisi mora serotina cogente, aut alia inenitabili causa) non possunt ab inuicem discedere, & tunc inuiti, & tristes discedunt. Haec autem tristitia est certissimum indicium, quod carnis vinculo sunt alligati, & per hoc visitationes, & consolationes diuinae à carnalibus, & diabolicis discernuntur. Denique quāuis se multis exponant periculis, & multa mala incurrant, dum eorum obtenebratis conscientijs iudicant quaedam sibi tanquam spiritualibus esse licita, quae fieri nequeunt absque periculo, & peccato; putant tamen melius esse non multa de hoc, calamo exarare. Haec tamen tacere non valeo, quin aliquantulum referam, maxime, quia non longe à temporibus istis similia contigerunt. Tandem spirituales praedicti, quandoque se deduci permittunt, ut se inuicem familiariter tangant sub specie charitatis, referantes sibi inuicem immensum cordis amorem, quod impudenter charitatem appellant. Sed in hac reſeratione amoris, est summum periculum, quia ex hoc fabricantur sagittae, quae mentes eorum vulnerant mortaliter, ac venenant. Et quod super omnia videtur mihi horrendum, Deo, Angelis, hominibus, & demonibus, fuerunt iam aliquae spirituales nomine, spiritu luxurioso imbutae, quae in excusationem suae libidinis praesumpserunt dicere, se habuisse in illis actibus impudicis magna sentimenta de Deo, quod nihil aliud iudico, nisi quoddam incitamentum, & inducivum ad similia secularis iterandum, & peiora perpetrandum. Dic mihi, qui talibus credis, & adhaeres, si isti sunt vere spirituales, ut asseris, quid aliud loqui, aut facere deberent, nisi quod à Spiritu sancto procedere potest, vel procedit? Ab illo autem nihil procedit noxium, sed solum quod est utile & honestum. Quid enim ad Spiritum sanctum de talibus osculis, aut qualem honorem inde consequitur Deus, & quae utilitas, aut quae necessitas tibi ad salutem, vel alteri, ut hostatus facias, vel patiaris? Quae conuersionis spiritus ad libidinem carnis? Quae igitur praesumptio tua, ut hanc contumeliam inferas Spiritui sancto, scilicet attribuendo sibi tuae impudicitiae, factorem, quem vix demones patiuntur? Quae, inquam, temeritas tua mulier hypocrisis, à facie Dei proiecta, ut dicas delecta-

Variae, &
noxiae incli-
nationes ho-
minum.

Spiritualis
causula.

CAPIT. XV.

De verbis vitiosis.

De peccatis
lingue.

tionem carnis libidinofam esse gratiam, & consolatio-
nem diuinā? Recede ergo fera pessima de finibus meis,
quia demones nequeunt tuam præsentiam sustinere.
Hæc itaq; fratres charissimi; non incongrue huic operi
sunt incerta, vt sciat vnusquisq; quod hæc venenosa af-
fectio, sub colore spiritus acquisita, summe impedit pu-
ritatem confessionis, & cordis munditiam, vt sic hanc
fugiat tamquam vitiosam rubiginē, quæ vix potest ab-
oleri de mente, si alicui fuerit applicata, præcipue, quia
tales personæ quamdiu sunt hac sagitta percussæ, quasi
nunquam pure, & integre confitentur, eo quod ipsum
morbum despicabilem in persona spirituali, verecun-
dantur totiens detegere plene, & integre confessori,
quia verentur exprimere aliquas circumstantias tali
affectioni annexas, quas vel tacent, vel imperfecte ex-
primunt, vtentes verbis operientibus dictum morbum, B
sicut sunt occupatio mentis quasi continua circa perso-
nam dilectam, & in oratione, & cunctis actibus suis, &
imaginationes turpes de ipsa vana complacentia cor-
dis, in memoria & aspectu mentali ipsius, & negligē-
tia in euitando eius præsentiam, & colloquium, & alia,
quæ experiuntur ipsi: propterea sepe mutant confesso-
rem, aut vellent mutare si possent. Sicq; tristes sunt, &
acediosi frequenter, tam ratione affectionis fluctuantis
in mente, quam ratione confessionis imperfectæ, de qua
ipsi non contentantur, sed quod peius est, cum ipsi
deberent quætere medicos spirituales cautos, & peritos
ac expertos, qui scirent illam ægritudinē, & causas eius
agnoscere, & congruum remediū adhibere, non solum
non faciunt, sed potius si semel ad aliquē talem perue-
nerint, ipsum ex tunc fugiunt, nec reuertuntur ad ipsum.
Quærent ergo confessores idiotas, & simplices, qui nec
morbum intelligunt, nec causas eius agnoscunt, & idē
nec sciunt congruam adhibere medelam. Tantum de
hac materia dixisse sufficiat, vt per hoc confidenter ani-
mentur per viam puram, & immaculatā in cedere, &
fugere periculosam pestem, fam liaritatem mulierum
spiritualium, quæ non melius, quam fugiendo vitatur.
Satis enim posset quis hac sagitta percussus se ieiunijs,
vigilijs, ac disciplinis affligere, & orare, quod si non fu-
giat personam, & omnem occasionem despiciat, nun-
quam curabitur ab illo morbo, sed magis augetur il-
lud vulnus. Propter quod sequamur consilium beati
Hieronymi dicentis: *Femina quam vides bene conuer-*
santem mente dilige, non frequentia corporali: quia
initium libidinis est in visitatione mulierum, & mundus
cum mulieribus non melius vincitur, quam fugiendo,
quia ceteris vitijs, & morbis quis potest resistere, huic
tamen non potest, nisi per fugam. Et alibi: Si mulier
potuit vincere eum, qui iam erat in paradiso, non est
mirum, si eos impediatur, qui nondum ad paradysum per-
uenerunt. Et iterum: Solus cum sola non sedeat in se-
creto, absque arbitro, & teste. Et idem: Ne sub eodem
recto solus cum muliere manseris, nec in præterita ca-
stitate confidas, quia nec tu Samson fortior, nec Salo-
mone sapientior. Si forte dicas: iam corpus emortuum
est, dico tibi, quoniam diabolus viuit, cuius flatus, pru-
nas & xincas ardere facit. Idem dicit: Omnes virgines
Christi, & puellas, aut æqualiter dilige, aut æqualiter
ignora. Item beatus Augustinus dicit: Sermo brevis, &
rigidus cum mulieribus est habendus, nec tamen quia
sanctiores fuerint, ideo minus cauendæ. Quæ enim
sanctiores fuerint, eo magis alliciunt, & sub prætextu
blandi sermonis, immiscunt se vitijs impiissimæ libidi-
nis. Crede mihi, Episcopus sum, in Christo loquor, non
mentior. Cedros Libani, idest, contemplationis altissi-
mæ homines, & gregum arietes, idest, magnos prælatos
Ecclesiæ sub hac specie corruisse reperi, de quorum car-
su non magis præsumebam, quam Hieronymi, & Am-
broij. Sic ait Bernardus: Quotidie conuersari vis cum
muliere, & continens putari? Esto quod sis, maculam
tamen suspicionis portas. Scandalum mihi es, tolle ma-
teriam, & causam scandali, quia, Væ homini illi per
quem scandalum venit.

Sciendum, quod verba vitiosa, & graua, distinde
sunt confitenda secundum differentias suas, cum
circumstantijs, & occasionibus earundem. De murmu-
ratione, quæ fit quando narratur defectus personæ ab-
sentis, si confiteri habes, dic vtū vere, vel false, & pro-
pter quam causam, scilicet propter odium, vel vindictam.
Si induxisti, vel inducere cogitasti aliquem ad hoc, vel
despexisti ex hoc, si alicui ex hoc nocuisti, vel alicui au-
dicti generasti odium de illo, de quo dixisti, vel aliquid
male accidit, aut accidere desiderasti. Non ergo sufficit
dicere: Multoties muturavi, & de multis, nisi ista ex-
plices. Non tamen dicas defectum, de quo muturasti
si est verus, nec nomen personæ, sed dicatur qualitas
personæ aggrauantis peccatum, sicut si de patre tuo,
de sancto viro, de prælaro, & propter quam causam.
Et si defectus est falsus confitere defectum, & personam
cui falsum imposuisti, & debes reuocare coram illis,
quibus propalasti, maxime si defectus esset grauis. Sunt
tamen quidam, qui vt minus displiceant confessori,
exprimunt personam cui fecerunt iniuriam, vel de
qua muturauerunt, quando ipsa persona mala re-
putatur, quasi ab omnibus, vel præ omnibus odiosa,
vt per hoc iudicentur minus peccasse. Sed hoc est vi-
tiose dictum, quia debent in cordibus suis, reputare,
& per confessionem ostendere, se ipsos esse peiores,
quam illa persona sit, quam in sui exultationem no-
minare præsumunt. Quidam adhuc peius faciunt, qui
vt placeant confessori, personam exprimunt de qua
murmurauerunt, vel offenderunt, auferendo rem, vel
impediendo eius bonum, quia sciunt illam personam
displicibilem confessori. Isti grauius peccant sic confi-
tendo, quam sit peccatum confessum, quia contra cha-
ritatem proximi dupliciter peccant, quia faciunt con-
fessorem de peccato gaudere, quod confitentur, & ini-
uriam inferunt alteri, & sic non dolent de peccato con-
fesso, sed potius gaudent putantes per hoc captare be-
nevolentiam de detractioe, quod grauius est, licet
detractio sit quasi quoddam spirituale homicidium
occultum. Sicut quando aliquis audit aliquem lauda-
ri, de aliqua virtute, & sufficientia, conatur auferre de
corde laudantis, aut cuiuslibet audientis illam bonam
opinionem, quæ habetur de illo, negando illud, &
potius defectum istius declarando, aut hypocritam
appellando, quia dicit, quod quidquid facit, pro hu-
mana laude facit. Hoc autem vitium committitur pro-
pter inuidiam, aut vanam gloriam. Non detractor
quærit laudari super alios, & potissime super illum cui
detrahit, aut timet minus reputari, quam ille, qui lau-
datur, & inde oritur graue peccatum, quia affectat mor-
tem, aut expulsionem, aut tribulationem, aut casum
illius de cuius laude tristatur, & statim sunt dispositi ad
audiendum hoc de ipso cum gaudio. Quod vitium
nonnullos spirituales pulsatur, qui nondum Paracletum
receperunt. Quidam autem ore non murmurant, nec
detrahunt, ne & ipsi despiciantur, aut de ipsis murmure-
tur; appetunt tamen illud fieri ab alijs. Et omnia talia
cum motiuis, & causis, sunt integre confitenda. De du-
plicitate, quæ mendacium dicitur, quæ est quando li-
gua, & intentio non concordat, quia facit intelligi, &
credi quod non est. Tales quandoque sunt duplici-
tes proditoria, sicut in Iuda quando dixit: Ave Rabi.
Isti mel in ore gerunt, & retrò pungere quæunt. Nam
post osculum fecit capi Christum. De simulatione, quæ
est in verbis, signis, & operibus exterioribus, cuius
contrarium est in mente, hoc est, proprium hypocri-
tarum. Est autem simulatio, falsitas veritate depicta.
Vel est vitium, verbis, & actibus virtuosus operum.
Simulatio in verbis est quando te dicis insipientem, &
viciosum, vt per hoc humilis reputeris, & humilia præ-

Varia hypo-
critarum, si-
mulatio.

eligis

Familiaritas
feminarum
spiritualium
maximè
vitanda.Hier. in ep. ad
Ceciliam de
vita cleric.
tom. 9.Idem ad Na-
por. ep. 2. libid.
pauo ante.

ibidem.

Bern. hom. 65.
in Cant.

Mat. 18. a

eligis, ut non credatur, quod virtuosus, & sufficiens reputari velis, si autem non virtuosus reputaris, tunc turbabis. Est ergo humilitas, in verbo, superbia, in mente. Simulatio in opere est, quando fit actus virtuosus, ut solum fama acquiratur. Simulatio in signo est, quando præten- ditur honestas in sensibus, & cor plenum est inhonestate, nec trahitur quis ab opere malo, nisi quia caret oportunitate quam veller. Sic quidam religiosi de die quando videntur, ut reputentur sancti, & honesti, sensus suos valde componunt, maxime in officio, & choro inclinationes profundas & similia faciendo, sed de nocte nulla signa deuotionis ostendunt; dum non sentiunt se videri. Sic quidam se macerant abstinendo, ut spirituales appareant, & iudicentur. Aliqui exterius apparent patientes subridendo; qui tamen pleni ira & tristitia dolent de iniuria eis facta, & sic omnis hypocrita est simulator, duplex, & falsus, & per consequens inimicus, & proditor veritatis. Et ideo quia huic vitio multa sunt annexa alia, cum diligenti examinatione, debent in confessione euomere virus suum. Mendacia sunt secundum species suas confitenda, quia quædam sunt aliis noxia, & hæc sunt grauiora non noxiis, quædam deliberatè prolata grauiora à casu prolatis, quædam iocosa ad gaudium prouocantia, quæ tamen à viris perfectis sunt arcenda. Qui vero dicunt mendacium per quamdam inaduertentiam, sicut narrantes historias, aut multum, aut prolixè loquentes, debent confiteri quæ noscuntur falsa. Qui vero in prædicationibus narrant miracula non vera, aut historias derisivas, seu fabulas, aut textum Scripturæ sacræ trahunt indebite, ut coaptent verba, male faciunt, & debent confiteri, quia tot veritates sunt in scriptura, quæ possunt dici, quod non oportet taliter facere, quoniam mendaciis non eget Deus. Adulatoria, ut sunt verba blanditoria ad complacendum, vel ut commenderur, vel ut beneuolus fiat, vel seruitium recipiat, sunt confitenda tanquam mendacia, exprimendo intentionem quam habuit in prædictis, & potissime qui adulantur gestibus corporis, & actibus manuum, & oculorum, ut ostendant affectionem, & compassionem ad aliquem, quia omnes tales sunt mendaces, & falsi.

CAPUT XVI.

Eruditio utilis ad omnia supradicta.

Vero autem scias melius confiteri, studeas saltem semel in die examinare, quomodo tempus expendisti, & discurre per singulas horas cogitando loca, in quibus fuisti, cum quibus personis, quid cogitasti quid dixisti quid audiisti, quid fecisti, ut cognoscas relaxationes linguæ, cordis, & sensuum, in quibus, & quotiens offendisti, aut dedisti aliis materiam offendendi, & sic ordina in mente tua, sicut ea fueris memor commississe: quia melius explicabis omnia quorum fueris memor, & illa pluries pertracta, & ordinate repete in mente tua, nec te pigeat in tali examinatione exercere, quia pax, & lætitia mentis, quam inde consequeris, superexcedit omne gaudium mundanum. Quod si absque difficultate magna, & cum magna tranquillitate animi, istum modum volueris obseruare, stude in paucis delinquere, ut pauca possis recolere, & confiteri. Confessorem eligas compassionem, probatum in tentationibus, & in via continentiam se exercentem, cui sæpe confitearis, & aperias omnes defectus clare & lucide, & stimulos quibus molestaris. Sit ille discretus, charitativus, humilis, & intelligens, sic quod possis ad ipsum confidenter recurrere, & sciat tibi remedium adhibere. Aliter autem si cæcus cæco ducatur præter, ambo in foueam cadunt. Ad istam melius obtinenda, necessaria est tibi solitudo, quæ est via primaria ad cordis mundiciam, & tutela ad custodiam. Vnde si es religiosus, si pacem quærishinc minime egredieris. Versus.

Cella quasi calum sit tibi, qua calica cernas.

Ecce legas, hic oras, mediteris, criminum plangas.

Pax est in cella, foris autem plurima bella.

Si autem es secularis, fuge consortium quantum potes, nisi pro euidenti utilitate, aut necessitate. Expedit etiam, ut portes, in corde propositum tibi cauendi pro posse ab omni offensa Dei, & proximi, & debes te armare cum oratione dicendo, Deus in adiutorium meum intende, &c. quia sine auxilio Dei, impossibile est te à quantumcumque minimo peccato liberari. Et quamuis Deus permittat, quantumcumque ipsum rogaueris in oratione, ut in aliqua peccata incidas, non tamen propter hoc desistas à bono proposito bene operandi: quia hoc Deus permittit, ut cognoscas te infirmum, & contri- que diuino auxilio te indigere, nihilque boni per te ipsum posse perficere, quantumcumque cupias, & proponas. Propter quod oportet semper orare & non desicere. Ille autem semper orat qui non cessat bene facere, & mala vitare desiderat. Si autem ab incepto opere bono destiteris, eo quod in oratione non exaudiris, tunc est signum quod spiritualis officij, quod est conscientie puritas, carere principio, cui est annexa cognitio propriæ utilitatis, ad quod consequitur virtus humilitatis, quæ mentem in bono confirmat, & facit hominem contentari de omnibus iudiciis, & permissionibus diuinis, circa omnes creaturas, & se. Dum enim in veritate te ipsum agnoscis, omnibus compateris, nullum odis, nulli inimicaris, plus gaudes de passionibus, & pœnis corporalibus, quam de consolationibus carnalibus, quia te vides ista meruisse, & esse vtilia, hæc autem esse periculosa. Sic ergo omnia præter peccatum diligas, nihil te præter Deum afficiat, nihil te nisi culpa contristet. Et quoniam cognitio, & accusatio sui ipsius acquiritur per mentis mundiciam in solitudine & mentali oratione, necesse est, quisquis ad hanc puritatem peruenire affectat, solitudinem veluti matrem orationis, & munditiæ amplectatur, & ibi in lectione & sui cordis scrutatione se quotidie sic exerceat: quod omni otiositate vitata, omnique humana verecundia postposita, & despecta, ad veram, & puram, & integram, & plenam confessionem nunc se præparet, & disponat.

CAPUT XVII.

De modo cognoscendi seipsum.

Postremo qui vult ad sui perfectam cognitionem cito & faciliter peruenire, ac perfecte pacem conscientie possidere. Primo cor suum spoliât omni amore, & affectione sensuali à quacumque persona, & te temporali, sic quod inter Deum, & cor tuum nullum sit medium, & nihil diligas extra Deum, nec præter Deum, & tunc talis affectio non erit medium impediens, sed adiuuans, & cooperans. Secundo exuat cor suum ab amore inordinato ad seipsum, videlicet, quod non sit fur, & laro honoris, & laudis, appetendo aliquid de his quæ debentur soli Deo simpliciter. Nihil etiam terrenum appetat, nisi pro Dei seruitio, & utilitate animæ suæ, vel proximi, & abneget propriam voluntatem, cupiat alienum velle potius quam suum perficere, nec à voluntate Dei, ac eius permissione animus suus discordet. Tertio ad sue conscientie stimulum frequenter se exerceat, memorando præterita delicta, seipsum arguendo de negligentia, concupiscentia, & nequitia. De negligentia quidem se arguat, si cor suum non bene custodiuit, si tempus inutiliter expendit, si opera sua in finem debitum non reduxit. Adhuc si fuit negligens in oratione, in lectione, & boni operis executione, quorum vnum non sufficit sine altero. Adhuc si fuit negligens ad agendum pœnitentiam de commissis, ad resistendum tentationibus à Deo permissis, ad proficiendum in bonis sibi impensis. De concupiscentia autem se reprehendat, cogitando si in se viuit, aut vixit, concupiscentia, & voluptas, appetendo dulcia, mollia, & cibaria sapida, vestimenta deliciosa, & oblectamenta luxuriosa, quæ omnia in primo motu

sunt fugienda. Item si viuit in se, vel vixit concupiscentia curiositatis, appetendo scire occulta Dei, aut creaturarum videre pulchra, habere pretiosa, & similia, quæ omnia procedunt ex auaritia. Item si in se viuit, aut vixit concupiscentia vanitatis appetendo humanum fauorem, vel honorem, laudem, & propriam gloriâ. Hæc & omnia quæ faciunt hominem vanum, sunt fugienda à quocumque, & maxime religioso, qui debet ambulare in veritate coram Deo, & hominibus, in cunctis bonis operibus suis, & ordinare cor, verba, & opera in laudem Dei, & ædificationem proximi, & vtilitatem sui nihil extra Deum vllatenus appetendo. De nequitia vero se arguat cogitando si in se viuatur, aut vixit iracundia in verbo, in animo, vel in exteriori signo, & si aliquem ad iracundiam prouocauit. Hoc autem vitium non potest corrigi, nisi per spiritum veritatis, ut scilicet homo consideret quid meruit per peccatum mortale, ac per hoc bonitatem Dei attendat, & patientiam quæ ipsum sustinuit vsque hunc. Nec adhuc eum damnare vult, cum iuste possit, ac poterit, quoties mortaliter peccauerit. Cum ergo veritas ingreditur animam, & ibi permanet omne cor impatiens, & furiosum efficitur humile, & mansuetum, & omne cor durum, & impium, efficitur pius, & compassiuus. Hæc autem virtus ingreditur solummodo in cor mundatum. Item cogitet si in se viuit, aut vixit nequitia inuidiæ, quæ de bono alterius contristatur, & de malo iucundatur, quod vitium directe contradicit Spiritui sancto, & ideo ex inuidia oritur peccatum in Spiritum sanctum, quod dicitur inuidia fraternæ charitatis, contra quod scriptum est in Mattheo. An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? Et ideo hoc peccatum non remittitur in hoc sæculo, nec in futuro. Item cogitet si in eo est, vel fuit nequitia acidiæ, quæ consurgit ex tadio boni, aut si ex otiositate nimia, aut ex timore, vel dolore alicuius mali. Et ex hoc oriuntur pessima, videlicet, suspensiones, malignæ cogitationes, blasphemias, diffidentia de Deo, & finalis desperatio. Ad hanc sæpissime deueniunt insolentia dediti, & qui se negligunt in bonis exercere, & tempus suum vtiliter expendere, nec non qui nimis est ambitiosus appetendo excessiue honorem, talis qui appetit supra meritum suæ sufficientiæ, nunquam habet quod appetit, sed quod peius est, iusto Dei iudicio, tanto magis ad ima trahuntur, quanto magis se ipsos eleuauerunt, & procurauerunt per alios trahi sursum. Qui ergo hoc vitium vitare desiderat, studeat orium euitare, ac mentis, & corporis superare pigritiam, eorumque occasiones præcidere, quæ sunt amor quietis, & immoderantia victus, propter has duas causas, peccata pessima sunt perpetrata. Ex his occasionaliter, venit ira Dei super Sodomam, & Gomorrhæ: idcirco sancti Patres fugientes de sæculo ad desertum, contra illud vitium acidiæ quæ inficit, & dissipat omne bonum, statim armis temperantiæ, & occupationis, & continentia, ut otiositatem radicem omnis mali inciderent, se principaliter muniebant.

CAPVT XVIII.

De peccatorum origine.

Omniū vitiorum capitalium vnum est initium, scilicet ingratitude. Duplex est enim radix, scilicet timor male humilians, & amor male inflammans. Triplex fomentum est, concupiscentia carnis & oculorum, & superbia vitæ. Septiforme caput est, superbia, ira, inuidia, acedia, auaritia, gula, luxuria. Inter quæ sunt quinque peccata spiritualia, & duo carnalia. Cum tamen peccatum mortale, non sit aliud quam recessus à Deo, per ipsius contemptum, in se vel in suo præcepto. Contemptus autem Dei sit superbia, igitur necesse est, ut omnis peccati mortalis culpa sumat initium à superbia. Quia vero nullus contemnit Deum, vel suum præceptum, nisi quia aliquid ab ipso timet perdere, aut vel-

let acquirere, ideo oportet, quod omne actuale peccatum trahat originem ab hac duplici radice, aut amoris, aut timoris. Omnis autem timor habet ortum ab amore, quia nullus timet perdere nisi quod amat; ideo amor, & timor ab eodem fouentur. Et quia amor inordinatus est respectu boni temporalis, & illud est interius excellentia, & exterius pecunia, inferius lascitia carnis. Ideo tria sunt fomenta vitiorum capitalium; & actualium, ad quæ dum anima inordinate fertur, omnia peccata actualia ordiuntur. Et quia hoc fit secundum septiformem modum; ideo sunt septem peccata capitalia, ex quibus generatur vniuersitas peccatorum.

CAPVT XIX.

De peccato in Spiritum sanctum.

Quamuis omne peccatum sit contra Deum trinum & vnum, appropriatur tamen aliquod peccatum in Patrem, aliquod in Filium, aliquod in Spiritum sanctum. Peccatum autem in Spiritum sanctum est irremissibile in hoc sæculo, & in futuro, non quia in hoc sæculo non possit remitti, sed quia non dimittitur nisi raro, aut vix in hoc sæculo quantum ad culpam, & modicum in futuro quantum ad poenam. Huius autem peccati sunt sex differentiæ. Inuidia fraternæ gratiæ, impugnatio veritatis agnitæ, desperatio, præsumptio, obstinatio, finalis impoenitentia. Primum est contra charitatem Dei in quantum dolet, quod Dominus Deus est bonus, qui ex bonitate sua dat gratiam, & etiâ est contra charitatem proximi. Secundum est contra veritatem fidei, quæ est fundamentum nostræ salutis. Tertium est contra misericordiam Dei, quia credit se plus peccasse, quam Deus possit parcere. Quartum est contra iusticiam Dei, quia tantum præsumit de misericordia Dei, quod credit, se non debere puniri de peccatis, ac per hoc se relaxat ad peccandum, & poenitere non curat. Quintum est contra gratiam poenitentialem, quæ facit resistere à peccatis commissis. Sextum est contra gratiam poenitentialem, quæ facit præcauere à comittendis secundum quod ipsa finalis impoenitentia dicitur propositum non poenitendi. Sic enim est species peccati in Spiritum sanctum. Secundum autem quod dicit continuationem peccati vsque in finem, sic est sequela omnium mortalium; quæ in hac vita non remittuntur, & maxime omnium specierum peccati in Spiritum sanctum. Et sic omne peccatum initium sumit à superbia, & finem habet à finali impoenitentia in quam qui deuenit, punitur in gehenna, à qua finali impoenitentia nullus peccans mortaliter potest liberari, nisi interueniat gratia mediatoris Christi.

CAPVT XX.

Peccati descriptio

Cum omne peccatum dicat recessum voluntatis à primo principio, in quantum ipsa voluntas nata est agi ab ipso, & secundum ipsum, & propter ipsum, ideo omne peccatum est inordinatio mentis, vel voluntatis, circa quam nata sunt, esse virtus, & vitium. Peccatum igitur actuale, secundum Augustinum, est dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei. Vel est actualis inordinatio voluntatis. Inordinatio autem ista, aut est tanta quod ordinem exterminat iustitiæ, & sic dicitur peccatum mortale, quod natum est auferre vitam ab anima, separando ipsam à Deo, per quem viuificatur anima iusti: aut est tam modica, quod ordinem istum non perimit, sed aliquantulum perturbat, & sic dicitur veniale peccatum, quia de ipso cito possumus veniam obtinere, pro eo quod ipsum non tollit gratiam, non incurritur inimicitia Dei. Ordo autem iustitiæ est, ut bonum æternum præferatur temporali, & bonum honestum vili, & Dei voluntas propriæ, & iudicium rationis

Peccati in Spiritum sanctum, sex differentiæ.

Peccatum mortale, & veniale.

De ingratitude sue elatione.

præli

præsit sensualitati humanæ. Et quia lex Dei præcipit hoc, & vetat oppositum, idè quando præfertur temporale æterno, vtile honesto, sensualitas rationi, voluntas propria diuinæ, tunc committitur peccatum mortale. De quo dicit Ambrosius, quod est præuicatio legis Dei, & cœlestium inobedientia mandatorum. Hæc autem committitur, quando omittitur quod lex præcipit, siue sit quod lex vetat. Ex quo oritur duplex genus peccati, scilicet, delictum, & commissum. Quando verò bonum temporale plus debito diligitur, sed non præfertur æterno: & quando honesto præfertur vtile, & naturalis voluntas plus debito amatur; sic tamen quod non præfertur diuinæ, & caro concupiscit, non præfertur iudicio rationis rectæ, tunc est tantum peccatum veniale, quia licet hoc sit præter legem Dei, non tamen est directe contra eam. Sensualis autem appetitus non præfertur rectæ rationi, si quando ratio ei consentit, idè peccatum mortale non committitur sine consensu. Si autem sensualitas inordinate moueatur, cum ista inordinatio ad malum declinet, & in hoc ratio non consentiat, non est aliquod peccatum, quia nec aliquo modo lædit ordinem iustitiæ. Et quia in statu innocentie non mouebatur sensualitas, nisi secundum motum rationis, idè stante hoc non poterat ibi esse veniale peccatū. Nunc autem quia rationi repugnat sensualitas, velimus, nolimus, idè necesse habemus, committere veniale peccatum aliquod per primos motus. Et licet particulariter ac singillatim possint deuitari, omnia tamen nullo modo possunt caueri, quia sicut peccata sunt, ita & pœnæ peccati originalis, vel actualis. Et ideo merito dicuntur venialia, quia hoc ipso digna sunt venia. Verum quia ratio his consentire non compellitur, si post consensum delectationis consentiatur in opus, tunc est plenus consensus, ac per hoc est peccati consummatio, quæ peruenit vsq; ad supremam portionem rationis, ex qua pendet plenitudo consensus. Quia verò non solum consensus in opus verum, etiam in delectationem, est, in quo inferior pars sequitur sensualitatem, idè si in delectationem sensualem ratio sensualitati consentiat, & succumbat, propterea fit subuersio ordinis recti & iustitiæ, propter quod committitur peccatum mortale, quamuis minus graue, quia non solum imputatur inferiori parti rationis, sed etiam superiori, qua debuit compescere, & cohibere inferiorem, ne consentiat.

CAPVT XXI.

Confessio suæ humiliatio sui ipsius.

Recognitio
modestissimi
auctoris.

Ecce descripsi cor mundum, & conscientiam puram, vir ergo immundus & maculatus, multum me ostendere sciens; & me ipsum nesciens, alienos defectus diiudicans, & meos non inspiciens, vitia & occasionem vitiorum vobis aperiens, & ipsa vitia in me ipso corrigere negligens, festucam in oculo alieno perspicuens, & in meo trabem non considerans, alienæ vitæ dux esse præsumens, & moderamina vitæ propriæ non tenens, omnium mores discutiens, & meos non deservens, erga me ipsum cæcus permanens, & circa alios oculatus existens, fraternam tamen charitatem coactus, quia omnium fratrum animos sincere amplector, eo maxime quo eos sentio perfectam cordis affectate mundiciam, mundumque cor sollicitè ac studiose perquirere, quo ipsam attingere valeatis (ut supra scriptum est) vestra charitativa dilectio humiliter, & benigne suscipiat, vbi sicut in speculo & exemplo verissimo viam & ianuam, per quam ingreditur anima in atrium domus Domini, quod est conscientie puritas, diligentissime spectetur, firmiter attendentes, quod ad dictum atrium nullus vnquam in hac vita peruenit, nisi modo prædicto seipsum agnoscere studeat secundum notitiam sibi datam à Domino, suamque conscientiam mundam, & immaculatam seruare, & hoc per confessionem puram, veram & integram superius memo-

ratam. Ipse namque modus confitendi super humilitate perfecta fundatur, procedens ex filiali Dei timore, qui non patitur in corde habitare peccatum, nec circumstantias peccati, quibus putet Deum esse offensum, dummodo statim enomat per confessionem, secundum sui possibilitatem, & notitiam habiram de peccato. Et huiusmodi sollicitudo seruandi cor mundum, & conscientiam puram, est signum congruum & euident, quod quis inter electos Dei filios computetur. Vnde talis anima secure potest dicere: Domine dilexi decor domus tuæ, id est, mundiciam animæ meæ, & locum habitationis gloriæ tuæ, id est, puritatem conscientie meæ. Et ratio: Quia in voluntate tua præstitisti decori puritatis meæ virtutem, & in iustitia apparebo purus & mundus in conspectu tuo, & satiabor cum apparuerit gloria tua. Ad quam nos perducatur ipse Deus, qui viuit, & regnat in sæcula sæculorum. Amen.

2^a. 25. b

INCIPIT MYSTICA

Theologia Doctoris Seraphici Sancti Bonauenturæ Ordinis Minorum à quibusdam ascripta Henrico de Palma: à quibusdam, aliis: à pluribus tamen ascribitur S. Bonauenturæ.

C Precedens titulus est in antiquis impressis Argentina Anno M.CCCC.XCV. ex quo apparet iam tum addubitatum de Auctore huius Opusculi. Sed quod nec S. Bonauentura sit, nec alicuius ordinis Minorum videtur colligi manifeste ex antiquo manuscripto exemplari: Cuius hæc est inscriptio: Iesus Christus Mariæ filius. Incipit liber, qui dicitur, Mystica Theologia. Vbi enim de beneficiis specialibus agitur cap. 1. part. 2. loco illorum verborum: Quem maxime ad religionem fratrum Minorum diuina clementia prouocauit. *Mf. sic habet:* Qui maxime ipsum ad religionem Carthusiensis Ordinis diuina clementia prouocauit. Et mox infra, *Mf.* Tertio recolat illud, ad quod vocatur, quia non ad regulam Beati Benedicti. Et subditur: Sed ad ipsam sacratissimam, quam ipsemet elegit, quando ductus est in desertum, vbi quadraginta diebus, & quadraginta noctibus ieiunauit, & Præcursor suus, &c. *Impressa inter illa verba:* Ieiunauit, atque, Et præcursor suus, interserunt hæc: Et in maxima paupertate per mundum prædicauit, & saluti omnium ardentissime intendit. Vnde ab aliquo Carthusiensi compositum Opusculum videtur, & quibusdam immutatis, & auctis illud S. Bonauentura adscriptum; nisi quis idem retorqueat argumentum. Stylus verò non esse Bonauentura persuadet, est enim Sanctus is Doctor concisus quidem, sed quantum fieri potest in breuitate perspicuus. At verò Tractatus iste diffusus est & obscurus; sed ad anagogicos excessus affectui admodum utilis.

PROLOGVS.

Vlæ Sion lugent, eo quod non sit, qui vadat ad solemnitatem. Licet Hieremias propheta dixerit hoc verbum, capriuitatem populi sui deplorans: tamen hoc poterit speculator quisque intelligens exclamare, tantam capriuitatem animarum, tantam declinationem à

Thrm. 1. b

femitis

ſemitis iuſtitie, & viis æquitatis in mundo vniuerſo diſcernens. Vię enim dicuntur amantium deſideria animarum, quibus ad Deum, & ad ſupernam ciuitatē Hieruſalem ſuper omnē rationem & intellecū, etiam in tereno corpore habitantes animæ ſubleuantur. Quæ vię etiam lugere dicuntur, eo quod non ſit qui ad tantam ſolemnitatem aſpiciat. Eo quod abiecta vera ſapientia, tam clerus quā populus mundanis deliciis, vel inutilibus curioſitatibus ſe immergat. Sed quod multo magis eſt dolendum, & cordis lacrymis inceſſabiliter lamentandum, quod multi religioſi, multi etiam viri famoſi reputari, veluti quondam populus Iſraeliticus recto cultu creatoris manuſactis idolis ſeruiunt, ſic reliſta vera ſapientia, qua Deus ſolus perfecte interius colitur, & à ſolis amantibus adoratur, diuerſis ſcientiis, & fabricationibus multiplicium argumentorum inuentitiis, quaſi quibuſdam idolis miſerabiliter mentē impleuerunt. In quibus ſic abſorbentur diabolo inſtigante, & ſic mens ipſorū in iſtis totaliter poſſidetur, vt vera ſapientia locum in eis non inueniat. Nam hac peſſima occupatione, quam Deus dedit filiis hominum, inſelicitate captiuantur, ita vt non ſit ſpiraculum, quo ſuum creatorem anima per flammigeras amoris affectiones contingat. Non enim ad hoc animā creauerat, vt contra ſuam generoſitatem multitudine quaternorum ouinarū pelliculum repleretur, ſed ad hoc vt eſſet ſedes ſapientię & in ipſa rex pacificus ciuitatis ſupernę, ſcilicet Deus altiſſimus, reſideret. Sapiencia enim hæc quæ Myſtica Theologia dicitur, à Paulo Apoſtolo eſt edocta, à Dionyſio Areopagita ſuo diſcipulo conſcripta, quæ idē eſt quod extenſio amoris in Deum per amoris deſideriū. Quantum diſtat ortus ab occidente, omnium creaturarum ſcientiā incomparabiliter præexcellit. Nam alias ſcientias mundi doctores edocent, ſed de hac à ſolo Deo immediate, non à mortali homine ſpiritus edocetur. Iſta diuinis illuminationibus, & diſtillationibus cœleſtibus ſcribitur in corde: illa vero penna anſeris, & arramento ſcribitur in pelle. Iſta verò dicit, Sufficit: nam per iſtam animus cauſam inuenit, ſcilicet Deum creatorem ſuum, & in ipſo, qui eſt fons bonitatis totius, & beatitudinis immediatiſſimę, conqueſcit. Alia verò nunquā dicit, Sufficit. Nam iuſtum iudicium eſt, vt qui non curando de ſumma ſapientia, à ſumma veritate deniat, veluti cecus in tenebris inuoluatur, & ſic per vana, & deuia anima inſatuata humanis inuentionibus inſenſata deſcurrat. Item iſta affectum inflammat, intellectum illuminat: alia verò quam pluries inueniens vera ſapientia cor euacuatum inflat, quam pluries variis opinionibus, & diuerſis erroribus intellectum obtenebrat,

Igitur reliſta humana ſapientia, curioſitate ſcientię inutilis, argumentationum, & opinionum capturis, religioſa anima per amoris aſcenſionem ad fontem omnium deſiderando aſcendat, in quo ſolo reperiat veritatem. Sed quia hæc ſumma ſapientia non poteſt ab homine edoceri, ſubditur, quomodo quilibet quantumcumque; laicus in ſchola Dei exiſtens, hanc ſapientiam ab ipſo immediate recipiat ſuper omnem intellectum, per amoris affectum, quam nullus philoſophus, nullusque alius ſcholaris ſæculariſque magiſter, nulla humana intelligentia quantumcumque ſtudeat, apprehendit.

Triplex eſt igitur via iſta ad Deum, ſcilicet purgatiua, qua mens ad diſcendam veram ſapientiam diſponitur. Secunda verò illuminatiua dicitur, qua mens cogitando ad amoris inflammationem accenditur. Tertia vnitiua, qua mens ſuper omnem intellectum, rationem, & intelligentiam à ſolo Deo ſuſum acta dirigitur. Nā ſicut videmus in pontibus dum fiunt, quod prius ligna ſupponuntur, vt firmitas muri lapidei ſuperius ædificetur, & perfecto ædificio iam ligna ſuppoſita penitus admoventur: ſic & mens cum primo ſit in amore imperfecta, poſt ad amoris perfectionem imeditando conſurgit: & cum per multum exercitium in amore vnitiuo fuerit confirmata, & propter multas flammigeras amoris affectiones, ſue aſpirationes ſupra ſeipſam creatoris ſui

dextera ſubleuata, citius quā cogitari poſſit, ſine omni cogitatione præuiua, vel cōcomitante, quotieſcumque placer, centies vel milleſies de die, vel de nocte in Deo afficitur, ad ipſum ſolum poſſidendū, innumerabilibus deſideriis aſpirando. Sic enim quilibet nouus diſcipulus ad perfectionem huius ſcientię gradatim aſcendat; vt primo in via purgatiua, quæ eſt via puerilis & incipientium ſtudioſiſſime ſe exerceat, quæ hic incipit: Iuſtitia & iudicium præparatio ſedis tuę. Poſtea autem per ſpatium modici temporis, ſcilicet per menſem vnū, vel per duos, ſecundum quod diuino ſuperirradiante lumine, ſibi videbitur expedire, ad amorem cogitando conſurgat. Quod ſi præſumptuoſum forte alicui videatur, quod anima inuoluta peccatis multiplicibus, audeat à Chriſto amoris petere vnionem, in ſeipſo cogitet nihil eſſe periculi. Dū primo oſculatur in pede, per peccatorum recordationem. Secundo in manu, per beneficiorum ſibi collatorum recognitionē. Tertio aſcendat ad oſculum amoris, ipſum ſolum deſiderando, & ipſi ſoli affectibus flammigeris adhærendo, vt ſecundū quod ſubſequenter videbitur dicendo orationē Dominicam, pro vt per ipſam mens cogitando conſurgit, ordinate aſcendat. Quarto ſe exercendo ſecundum viā illā, quæ illuminatiua dicitur, quæ ibi incipit: Nox illuminatio mea in deliciis meis; conſcendit anima ad multo eminentiorem gradum & ſtatum, in quo etiā quotieſcumque vult ſine aliqua cognitione præuiua, anima Deo immediate afficitur, quæ ad plenum non poteſt aliqua humana induſtria edoceri, ſed exercendo ſe per viam purgatiuam, & illuminatiuam anima experimentaliter percipit, ſolo Deo interius dirigente & docente, quod non poteſt vi aliqua mortali, vel eloquentia reſerari. Quod nec Ariſtoteles, nec Plato, nec aliquis mortalis aliqua philoſophia, vel ſcientia poteſt, nec potuit, nec poterit intelligere, quod ſolus Dominus, ſiue amor docet interius, vt diſcat omnis rationalis anima à ſummo doctore, & æterno acquirere ſcientiam: in qua omnis ratio, & intellectus deficit, & affectus per amorem diſpoſitus, tranſcendens omnem humanam intelligentiā ſuperenatat, ſola amoris vnitiui regula, ad ipſum qui eſt fons totius bonitatis, ſpiritum dirigente.

Hæc igitur eſt Myſtica Theologia, id eſt, occultus ſermo diuinus, quo mens ardore diſpoſita, linguis affectionum Chriſtum ſuum dilectum occulto alloquitur, in cuius myſtico tractatu ſic proceditur. Primo manifeſtatur via purgatiua, in qua declarantur tria: primo quomodo anima purgari debeat: ſecundo quomodo vera oratione, gratiæ abundantia impetretur: tertio, quomodo peccator plenam de peccatis indulgentiam conſequatur. Secundo duo manifeſtantur. Primo de via illuminatiua ſubditur, vbi primo docetur, quomodo mēs vſualiter per Dominicam orationem meditando, ad amorem conſurgat: ſecundo, quomodo per eandē viam expoſitione orationis Dominicę, omnis ſcriptura anagoge totum referendo in Deum ſpiritualiter exponatur. Tertio determinatur de via vnitiua, quæ incipit ibi: O ſapientia, quæ ex ore altiſſimi, &c. Vbi primo manifeſtatur quanta vitæ ſublimitas, & quanta virtutū conſummatio per myſticam ſapientiam, ad hoc vt magis apperatur, & ab ipſis exercitiis acquiratur. Quod ſi forte alicui legenti nimis difficile videatur, propter ſcientię profunditatem, vel propter verborum obſcuritatem: iam illud tangat tertia via, quæ eſt ſuper omnem intellectum, exerceat ſe in via purgatiua, & via illuminatiua ſubſequentē, & ſtatim experietur, & intelliget in ſeipſo, ſolo Deo interius operante, quidquid de tertia via inueniet in ſcripto, vel audiet ab aliquo. Nam in hac ſapientia neceſſe eſt, vt in ſeipſo primo percipiat experimentaliter veritatem, & deinde ſententiam omnium verborum, quæ ad myſticam ſapientiā pertinent, in comparatione cuiuslibet doctrinæ faciliſſimā iudicabit. Hæc enim ſapientia in hoc differt ab omnibus aliis ſcientiis, quia in hac prius oportet vſum habere in ſeipſo, quā verba intelligere, & præctica hic præcedit

theorica m

Vera ſapientia inutilibus ſcientiis im-
peditur.

Eccl. 1. c

Myſticę
Theologię
definitio, &
eius excel-
lencia.

Suaſio.

Triplex via
ad perfe-
ctam ſapientiam.

Psalm. 38.

Psalm. 138. b

Diuiſio totius operis.

Eccl. 24. a

Quomodo
ſapientia
myſtica diſ-
fert ab aliis
ſcientiis.

ricam. In alijs ſcientijs neceſſe eſt, primo verba intelli- gere, quum quæ addiſcitur, ſcientia habeatur. Quæ in- quantum à nobiliore doctore acquiritur, intantum citius poſſidetur, & ita fit, vt in ipſa aliquis Deo docente ſit perfectior diſcipulus, quam in aliqua liberalium ar- tium perfecte intelligens magiſter, vel in arte mechani- ca bonus faber. Secundò, ſcil. in illo loco : Accedite ad eum & illuminamini, &c. docetur quomodo per om- nes creaturas tam ſuperiores, quam inferiores, anima rationalis ad amorem Creatoris obtinendum, perfecte inſtruitur. Tertio ipſius Myſticæ Theologiæ textus manifeſte exponitur, in quo licet ſint pauca verba, ta- men eſt quaſi infinita ſententia. Qua perfecte intelle- cta, tam librorum Beati Dionyſij difficultas, quam to- tius veteris & noui Teſtamenti ſenſus myſticus veris amatoribus eluceſcit. Nam ſicut ab vno fonte deriuan- tur plures riuuli, qui quaſi in infinitos fluuios deriuan- tur : & ſicut ab vno puncto centrali procedunt quaſi infinitæ lineæ, ſic intellectis illis pauculis verbis, quæ ibi exponuntur, in quibus ſpiritus edocetur, quomodo vniri Deo debeat, in ſuo ſummo apice cõſtitutus, & ibi- dem experimentaliter inueniet totius ſapientiæ origi- nem. Ex qua coniunctione mens de inferioribus ſcien- tijs præclare intelligendis, ſacræ Scripturæ expoſitio- nibus verbis idoneis in prædicatione, ad inſtigmā- da corda audientium fidelis diſcipulus multipliciter & affluentiffime eruditur. Quarto ſubduntur octo in- duſtriæ, in quibus anima ad acquirendam iſtam ſapien- tiam, & conſeruandam habitam, ſagaciter edocetur. Vltimo contra aliquos ſciolos hanc ſupremam ſapien- tiam impugnantes, & dicentes, quod nunquam con- ſurgit affectus, niſi præmeditando & cogitando, diſpu- tatio ſubditur, auctoritatibus, & rationibus ipſorum error conuincitur, & huius ſapientiæ veritas efficacius enodatur, quod ſine media præeunte diſcretionē, ſed ſolo amoris vehiculo ſupra ſeipſam quotieſcumque vult, experimentaliter anima ſubleuatur, quod nec ra- tio intelligit, nec intellectus ſpeculatur, ſicut ibi dici- tur : Guſtare & videre.

CAPVT I.

De via purgatiua, in duas particulas diſtinctum.

PARTICULA I.

Iuſtitia & iudicium præparatio ſedis tuæ, &c. Cum enim anima per mentis affectum ad perfectam ſponſi cœleſtis vnionem peruenire deſiderat, neceſſe eſt, vt qui pane Angelorum, quo beati ſpiritus reficiuntur in glo- ria, adhuc in miseria degens, quaſi quibuſdam micis ca- dentibus appetit ſatiari, triplici officio Angelorū quaſi gradatim ascendendo, in miſſione diuinæ influentiæ ſubleuatur. Cum enim dicat beatus Dionyſius in hie- rarchia Angelorum, quod triplex ſit Angeli officium, ſcilicet purgare, illuminare, & perficere: oportet, vt ani- ma quæ vult ascendere ad illum altiffimum panem in præſenti, in quo mentes Angelicæ abſorbentur in glo- ria, vel vt eorum imitatrix primo purgetur, ſecundo di- uinis fulgoribus illuminetur, tertio in ſupremo apice affectiue conſtituta vnitiui amoris culmine perficiatur.

Primo ergo dicendum eſt de prima via, ſcilicet pur- gatiua, quæ eſt quaſi puerilis, & incipientium, per quā mens adhuc rudis diſponitur ſine mortaliū hominum documento, ſolis inſiſtens doctrinis cœleſtibus, vt ex- perimentaliter quamquam ſit ſimplex, vel laicus, ad præcticam non ad theoreticam illuminationem, diuina manifeſtatione neceſſario ſubleuatur. Ante enim quam illa ſapientia, quæ Deus eſt beatiffimus in ſpiritu ratio- nali veluti in domo propria conquieſcat, iuxta illud : Anima iuſti ſedes eſt ſapientiæ, oportet, vt de ipſa iudi- cium & iuſtitia fiat. Iudicium, vt ſicut à Creatore ſuo ſe auertendo (ſicut ſit in omni peccato mortali) ipſum contempſit Creatorem, pro creatura lamentabiliter re- linquendo : ſic ipſa humilietur totaliter, vt humiliatio ipſius incipientis, intantum ipſius clementiam prouo-

cet, inquantum ipſius contemptus diuinam contra ſe ſententiam in peccatis anterioribus prouocauit. Opor- tet etiam, vt ibi ſit iuſtitia, vt illa anima quæ aliquā- do delectationem Creatoris, in delectationem creatu- ræ peccatis ſuis exigentibus commutauit, quod intan- tum doleat, vel ſaltem ſe non dolere doleat : vt diuinæ iniuriæ ſecundum iudicium ipſius tam miſericordis, videatur ſecundum humanam iniuriam aliquatenus ſa- riſfactum, iuxta illud : Quantum glorificauit ſe, & in delicijs fuit, tantum date illi tormentum & luctum: vt ſecundum artem medicinæ per duo contraria, ſcilicet per humilitatem contra priſtinum contemptum, per dolorem de peccatis contra priſtinam delectationem, quaſi naſcens denuo, illi qui eſt ſumma maietas, & indeficiens bonitas, per vnitiuum glutinum ardentiffimi amoris vnatur. Dicendum eſt ergo, quomodo humiliatio & dolor de peccatis, quadam neceſſitate congruēte acquiratur. Et licet hæc via purgationis pue- rilis aliquibus videatur, maxime reſpectu ſequentium, tamen niſi per iſtam mens circa diuina negotiari atten- dens, ſollicita & attenta pertranſeat, nunquam in præ- ſenti vita ad cognitionem de diuinis, nec ad amorem vnitiui amoris præctici poterit accedere nec ab iſtis in- ferioribus ſuos poſſeſſores deuorantibus ſequeſtrari.

CAPVT I.

De modo purgatiua.

PARTICULA II.

Sic ergo debet anima ſe humiliare, vt primo recolat peccata ſua in aliquo loco occultiffimo, & maxime in ſecreto noctis ſilētio, & maiora, ſuccincte, ne diabolus ſibi inferat ad delectationem, vnde debuit habere medicinam, faciem ſuam dirigendo in cœlum, & prout poteſt, ſic maiora peccata ſua vſque ad decem vel duo- decim coram Deo quaſi ipſi loquendo enumeret, & enumerando ſuſpiret, ipſum Deum in omnibus exaltā- do, & ſe in omnibus deprimendo prout poterit, dicen- do : Domine Ieſu Chriſte (vel quocumque modo ſibi melius placuerit) ego ſum ille peccator nequiſſimus, miſerrimus, infelicioſus, nequiſſimis abominabilior, qui tuam maietatem in tot & tantis criminibus offendi, vt illa enumerare non ſufficiam, ſicut nec arena maris præ multitudinem numerari poteſt: & ibi ſuſpiret vel gemat, prout efficacius poterit. Quia ſicut lima operatur in ferro, vt in qualibet ipſius ſingulari fricatione aliquid de ipſius ferri rubigine expellatur: ſic quodlibet ſuſpiriū vel gemitus aliquid de rubigine peccati, etiā poſt inſu- ſionem gratiæ relictum eliminat. Et ſic magis ac magis anima ſe purgans, ad percipiendā quæ ratio non inue- ſtigat, vel intellectus ſpeculatur, diuino ſubſidio, vel de- ſiderio eleuetur. Et vt intentius dolore conſtringatur animus ad ſui conſuſionem, & humiliationē diuina be- neficia, primo in generali, ſecundo in ſpeciali attentiſſime coram Deo, prout melius poterit, ſibi ingrato diuinitus collata recorderetur. Primo quod ipſum quoad ſpeciem ſuam tam nobilem creaturam de nihilo ſic creauit di- cens : Nonne tu Domine me ad imaginem tuam, cum nihil antea eſſem, in tam nobile eſſe produxiſti, vt te re- nerem per gratiā in præſenti, & te facie ad faciem con- templerer in gloria? Et ego intantum prouocaui diſtri- ctum iudicium tuum, vt niſi mihi ſubuenias, magis non naſci, quam ad lucem præſentis vitæ perducere, mihi miſero profuiſſet. Secundo beneficium incarnationis recorderetur, ſic dicens : Nonne tu Domine es ille Rex al- tiſſimus Angelorū, intantum pro me teipſum annihilāſ, vt noſtras miſerias, & peregrinationes itineris ad ſimi- litudinem cuiuſdā pauperis humiliter ſuſtineres. Et ego Domine non me humiliando, ſed intantum impuden- ter extollendo, tuam maietatem contempſi, in miſerias huius vitæ momentaneas te fontem totius beatitudi- nis commutando. Quo ergo fugiam? Si aſcendero in cœlum, tu illi es, ſi deſcendero in infernum, ades? De ſecundo aliquantulum inſiſtendo, percurrat ad tertium,

ſcilicet

Apo. 18. b

Anima quo- modo ſe de- beat humi- liare.

Beneficia ge- neralia crea- tionis, incar- nationis, & paſſionis.

Pſal. 138. b

ſcilicet ad recordationem Dominicæ paſſionis, ſic dicens: Non ſufficit tibi dulciſſime Domine Ieſu Chriſte, quod intantū te ipſum inclinaret ut manens Deus, carnis mortalis humanitatem aſſumeres, ſed inſuper propter vniuerſorū mortaliū miſerias ſubleuandas, tam dira verbera, tam innumerabilia vulnera toleraſti, ut à planta pedis vſq; ad verticem non eſſet membrum in corpore tuo, quod non ſanguine tuo ſacraſſimo ſpargeretur? Quid ergo faciam miſerrimus, cum mortis tuæ ſim cauſa, non tantum vicem pro vice non repēdens; ſed intantum te in ſcēbis meis prouocans, ut digno iudicio deberet contra me pugnare totus orbis terrarum, à ſummo cœli cardine vſq; ad vltimum centrum inferni? Surgāt ergo creaturæ omnes, & veluti Domino proprio famulantes, de me vindicent ſuum proprium Dominū & creatorem. Et ibi cogitet de paſſione Domini aliquantulum, ut per vulnus lateris vſque ad contactum diuinitatis occultæ latentis interius, per experimentum amoris attingere mereatur. Hæc enim tria ſunt in generali, quæ non ſibi tantum, ſed & omnibus aliis altiffimus condonauit. Quæ in quantum ſunt generaliora, intantum indicant maiorem diuinam clementiam.

Postea cogitet in ſpeciali, quæ ſibi, non omnibus aliis pater totius conſolationis contulerit, quem maxime ad religionem fratrum Minorum diuina clementia prouocauit: quoniam iſta via purgatiua ſolum eſt eorum, qui à via ſæculari veluti columba, vel turtur in deſertum, in ſeceaſſam videlicet contemplationis, licet adhuc debiles, ſupra ſeipſos auolare nituntur, a motionem omnis culpæ mortalis, quoad iudicium conſcientiæ neceſſariam ſupponens. Primo ergo recogitet, quot digniores, quot potentiores, quot etiam ad abundantiorē influentiam diuinæ gratiæ magis multipliciter præparatos, reliquit ipſe Altiffimus in miſeriis, & mundanis voraginibus inuolutos, & ſe de tenebris miſeriæ conuocauit ad ſuam incommutabilem veritatem. Secundo non tantum reſpectu miſeriæ mundanæ ſibi beneficium collatum recogitet, ſed & illud diuinum beneficium reſpectu infernalis miſeriæ pertractet: quia multi, qui non tantum quantum ipſe diuinæ maiſtatis oculos offenderunt, ſempiternæ maledictionis pœnis perpetuis detinentur, & ipſe qui multo plus idem meruerat, non meritis proprijs, ſed dono conditoris gratuito, ad gratiæ radiū in præſenti vocatur, & ad præmium æternæ beatitudinis in futuro. Similitudinem duorum latronum recolens, quorum vnus ab aliquo rege terreno condignus ſuſpēditur, alter verò plus priore delinquens, ſola regis terreni clementia, licet meritis contradicentibus, ipſi efficitur commenſalis, gloriā non ignominiam reportando. Tertio illud ad quod vocatur, recolat, quia eum non ad regulam beati Auguſtini, vel Benedicſti Redemptoris gratia reuocauit, ſed ad illam ſacraſſimam, quam ipſemet elegit, quando ductus eſt in deſerto, vbi quadraginta diebus & noctibus continuis ieiunauit, & in maxima paupertate per mundum prædicauit, & ſaluti omnium ardentiffime intendit, & præcurſor ſuus proprie inſtituit, & ipſam in ſeipſo ſeruans, & nobis ſeruandam monſtrauit. Intantum alijs regiminibus hæc regula eſt ſublimior, in quantum doctrinam humanam diuinum eloquium præexcellit. Sed & ſic perſiſtens in oratione, non tantum cogitet in ſeipſo, ſed ad Deum immediate dirigat eloquium ſuum, tam peccata ſua quam beneficia in generali, & in ſpeciali humiliter referendo: tamen cum quodam ordine iſta vel alia, ſecundum ipſum Dominus intus docuerit, recolendo.

Sic per recordationem peccatorum, & diuinorum beneficiorum confuſus, iam viam humiliationis incipiat, ſic dicens: Domine pater totius miſerationis, non poſſum tibi ſatiſfacere de malis, quæ coram te miſerabiliter perpetravi; non tibi reſpondere valeo ad beneficia, quæ mihi miſerrimo contuliſti: ſed quia me interficere non debeo, nec valeo, tu me infelicem interfice, ſed ſi tibi hoc non placet, mitte Angelum tuum gladiatorem, qui de me vindictam accipiat. Sed ſi hoc propter mi-

A ſententiam non vis adimplere quod mereris, quia me interficere non poſſum: tamen hoc quod in me eſt, faciens, me quali latronem tuum tibi reddo in perpetuū ſeruientem, nunquam diebus meis vltieris à tuo ſeruitio recedentem. Tunc proſternat ſe in faciē, & quantumcumq; poterit, ſeipſum humiliter deprimendo, & Altiffimum offeſum exaltando, & in quantum humiliter, intantum etiam citius & abundantius gratiā diuinæ miſericordiæ prouocabit. Et tunc de neceſſitate diuinæ congruentiæ oportet, quod quando piſſimus Pater videt ipſum ſic coram ſe humiliatum, dolorem conferat de peccatis, vel ſaltem dolorem, quia non dolet: ut per iſta duo cōtra duo prædicta, anima purgata recuperet, iam quondam quod erat deperditum, & ſibi quandoq; multo amplius, quàm antea idipſum reſtauratur. Sed ſi etiam dolorem non poterit quoad effectū

B conſequi, per ea quæ dicta ſunt, in qualibet nocte ſuccinſcē hoc teneat, quod dictum eſt: quia Creatori ſufficit, quando homo fecit quod in ſe eſt, necnon ipſe Dominus rei exitum expectans quandoq; ſe ſubtrahit, ut & iſta faciens, dolorem nullum ad conſolationem inueniat, ut eius patientia ad tempus per diuinam ſuſtinentiam comproberetur, & ut ſibi poſtea amplio conſolatione, & de peccatis contritio diuinitus conferatur.

Sed quia quæ prædicta ſunt, non poſſunt fieri ſine gratia ſpeciali, ſequitur de impetratione gratiæ per modum orandi, prout ad viam purgatiuam pertinet. Sicut enim oculo corporis vel ſenſuali de ioculatoribus in cutiis magnatū cernitur, quod cupientes aliquod temporale commodum à principe inconfuſibiliter obtinere, primo ipſum multipliciter commendant, deinde quod intendunt, ſibi poſtulant condonari, ſic & nouus ioculator ſpiritualis, mundum deceptorem deſpiciens, debet ordinate procedere. Cum enim Deus in ſe ſit in-nominabilis, ipſum tamē in ſuis effectibus nominamus & per ipſos ipſius magnificentiam collaudamus. Primo enim ſecundum quod ipſe eſt omnis creaturæ tam corporalis, quam ſpiritualis principium, & origo. Secundo aliquantulū ſublimius, prout ſe habet ad contemplantē in gloria, ſcilicet mentes Angelicas & humanas, & ipſa contēplatione ſua indicibilis pulchritudinis, quam vident, ſicut eſt beatificans, ab ipſis omnem eliminans egeſtatem. Tertio adhuc iſte ſublimius, prout ad omnes creaturas ſe habet, quibus ipſe tanquam altiffimus imperat, & omnes tam rationales, quam irrationales ſuæ obtemperant maiſtati. Quarto reſpectu nobiliſſimæ creaturæ, quæ eſt homo: & primo reſpectu eorum, qui ſunt in charitate famulantiū ſuo creatori, in hoc quod ipſis adhuc degētib; in hac vita miſeriæ ſuperpoſitus pater ſuppoſitis filiis multa xenia internarum conſolationum, veluti quædam futuræ diuinæ beatitudinis, ſiue beatificationis indicia, hominibus quaſi nihilum exiſtentibus, veluti filijs altiffimis præoſtendit. Quinto & vltimo reſpectu exiſtentium in peccatis, quibus in quantuſcumque peccatis diutius ſua ſcelera protelantes extiterint, pulſantibus ad ianuam diuinæ pietatis, ipſos diuina clementia in ſinum ſuæ charitatis recolliget: & perpetratis peccatis miſericorditer ſic indulget, ut ſæpius ab ipſo, quæ ſic abominabiliter offenderunt, quandoq; pluſquam innocentes, vberiora & pretioſiora beneficia illapſa cœlitus conſequantur. In his enim diuina bonitas ex primordiali diſfuſionis gratiæ manifeſtatione vſq; ad ſcæces exiſtentium in peccatis oſtenditur. Et hæc quinq; breuiter in quinque his vocabulis includuntur, ſcilicet bonus, pulcherrimus, Dominus, dulcis, miſericors. Et poſtquam in his commendatus fuerit, illud quod intendit, plenariam remiſſionem de perpetratis ſceleribus ſecure poterit poſtulare. Iſte enim modus poſtulandi & orandi edocetur, vbi ſponſus dicit ſponſæ: Vox tua dulcis, & facies tua decora, ſcilicet per interiorem purgationem, obrebranrem caliginem expellendo, & vox dulcis, ut in quolibet verbo ſponſus æternus in aliquo ſpecialiter commendetur. Et hæc proprie appellationes ſunt Cantica Canticorum, & intan-

In quinque
Deus eſt
commen-
dandus.

Mat. 4. 2

De humilia-
tione quam
peccator co-
ram Deo fa-
cere debet.

Cant. 1. d

tum

tum à parte animæ, vt quodocunque mens ad Deum se erigit, in ipſis vocabulis inuolutam dulcedinem inueniat, ne per multiloquas enarrationes, & vocales prolationes animus in tanto colloquio euagetur, ſed in his illeſtus, vel alleſtus intra ſe totaliter adunetur. Sic ergo dicat, quorſies poterit vel modo hoc iſti conſimili: Bone pulcherrime, Domine, dulcis, miſericors, miſerere huius peccatoris, quæ redemiſti ſanguine tuo pretioſo. In hoc ſolum attendens, quod ſibi de malis perpetratis pareat clementia Saluatoris, non quod in quolibet verborum includitur theoricè ſpeculando, ſed affectuoſè orando, poteſt illa, vel conſimilia dicere, prout dicens nouerit, maiorem affectionem in iſtis, vel conſimilibus reperire.

Sed ad hoc vt mens deſiderij complexionem obtineat, neceſſe eſt, ipſam diuinam influentiam imitari, vt ſicut ipſe ſol ſpiritualis Ieruſalem ciuitatis ſupernæ, quantum eſt de ſe, bonos & malos radiis bonitatis ſuæ illuſtrat, ſic non tantum pro propinquis, ſed pro omnibus illis, quicunque ſunt, Beatiffimæ Trinitatis imagine inſigniti, totis viſceribus deprecetur illius clementiam Saluatoris, vt ſicut omnes creauit, & omnes redemit, ita omnibus indiſtinctè dignetur miſericorditer ſubuenire. Et in hoc irrefragabiliter citius diuinam miſericordiam prouocabit, vel obtinebit, in quantum hominum creatoris vniuerſorum, & omnium mortalium redemptoris veſtigia (ſuam charitatem ſuper omnes latiſſimè diffundentis) fuerit imitatus, niſi quandoque ad horam, pro ſe & pro aliis, ſingularibus orationibus coarctetur petitio, licet ſemper charitas habeat ſe diffundere, eundem affectuoſum modum quem pro ſe, etiam pro omnibus exorans, ſollicitus alleget, quantum eſt de modulo ſuæ paruitatis, ſic dicendo: Bone, Domine, pulcherrime, dulcis & miſericors, miſerere omnium peccatorum, quos redemiſti pretioſo ſanguine tuo. Et, tunc in quantum poterit, habeat iſtam imaginationem, quando dicit: Miſerere, vt totus mundus ſuo creatori inclinetur, per verum cultum & reuerentiam condignam.

Sed quia mens omnia iſta non poteſt præ nimia carnalitate, & vertibilitate, prout eſſet expediens, impetrare, oportet, quod ad inſtar illorum qui habent aliquod magnum in curiæ regalis palatio, vel ſummi Pontificis expedire, qui videntes ſe non poſſe propoſitum conſequi, adeunt aliquem magnum de curia, vt quod per ſe non poſſunt, ipſius mediatoris intercedentis reuerentia impetretur. Quod ſi ille pauper aliquem magnum, & præ excellentem inuenerit, qui has condiciones habeat, vt ſit humilis ad audiendum preces pauperum, glorioſus in curia, vt cum ipſo, ſi neceſſe fuerit, multi alij pro alio intercedant, dilectus ſummo Pontifici, vt eius dilectione aſtrictus, nihil velit penitus denegare, abſque vlla calumnia pauper ſuum deſiderium obtinebit. Sed quia iſta inter ſanctos alios, in ſuperlatiuo gradu excellentiſſime in Beata Virgine reperiuntur, ad ipſam confugiat ſic dicens: Tu quæ es miſericordiſſima præ omnibus aliis, humilius peccatoribus te inclinans, potentiſſima, quia per te ruinæ Angelicæ reparantur, per te ſanctis vitæ ianua aperitur, & ideo te clamante pro paupere, recum omnes pariter acclamabunt regi æterno amantiſſimo, quem tuis ſacris vberibus lactaſti, & ideo ineffabili glutino charitatis tibi coniunctus eſt: rogo, vt per te mea inopia ſubleuetur, vt ſic per te de peccatis meis propriâ purgationem obtineam, vt tandem ipſam in iſto amore conſtringam, quem tu totis viſceribus dilexiſti. Et tunc dicat ei: Ave Maria, quadraginta vicibus, vel quinquaginta, ſub certo numero ſi voluerit, diuidendo, vel conſimile, prout ſibi melius videbitur. Hoc quaſi in ſignum dilectionis, & ſpiritualis homagij reddens ei quotidie pro tributo, ipſam non in pictura parietis, non in ſculturæ lignæ, ſed in cœlo attente, & affectuoſè ſalutans ad ipſam immediatè ſuam faciem dirigendo. Hæc eſt via purgatiua, & ipſius expeditio, quam multo plus in corde poteſt citius recolligi, quam ſcripto, vel verbo reus numerari, hanc purgationem recorderetur incipiens

A breuiter ſuccinctè & vera ſibi latiſſima via cito apparebit.

C A P V T II.

P A R T I C U L A I.

De via illuminatiua in tres particulæ diſtinctum.

PER viam purgatiuam mens ad illuminatiuam immediate erigitur, ſecundum illud Pſalmiſtæ dicentis: Aſcenſiones in corde ſuo diſpoſuit in valle lachrymarum: quia per gemitus, & lachrymas anima à rubiginibus peccatorum abluatur, & per hoc immediatè ad ſuſceptionem diuini radij præparatur. Cuius neceſſitas ſic apparet, primò à parte recipientis. Nam ſicut in ſpeculo materiali videmus, quod ſi ſit ibi ſtatus, vel aliud quod obtenebrans, facies humana, quamvis ſe ei obijciat, non tamen reſultat: ſed cum abſterſum fuerit, in ipſo facies humana apparet, vt ſi etiam ſpeculum ratione humana vteretur, ad inſtar ſpiritus, per illud quod in ſe ipſo recipit, ipſum cuius eſt ſimilitudo repræſentans cognosceret. Sic cum à rationali ſpiritu erit eliminata caligo offuſcans, iam ille ſol ſpiritualis gratiæ ſuæ radios immitit, qui quantum eſt de ſe, æqualiter omnibus ſe infundit, imò quod plus eſt, quia ſicut radius ſolis materialis ſtat immobilis ad fenestram, & ſtatim cum ſibi apertum eſt nunquam retrocedens, nunquam de ſua naturali bonitate ſe retrahens, ſed potius domum interiorem prius obſcuratam irradiat: ſic verus ſol iuſtitie ciuitatis ſupernæ, cuius ſol iſte materialis obſcuram gerit ſimilitudinem vel imaginem, nihil aliud expectat etiam immobiliter præſto ſtans ad ianuam, niſi vt per aliquam abſterſionem ſibi aditus præparetur, vt in mente veluti in lectulo feliciter conqueſcat, per ſpiritualium ſplendorum irradiationes, animam ſibi deſonſatam inſigniens: & ſic à parte recipientis, & à parte influentis irradiatio ſpiritualis purgationem conſequitur. Sed hoc idem manifeſtatur, per ipſorum diſtantiæ coniunctionem vniuiam. Sicut enim in Sapientia dicitur: Ipſa ſapientia eſt candor lucis æternæ, & ſpeculum ſine macula. Oportet ergo vt ſi aliqua conſimilitudo conformitas, quando per veram amoris vñionem mens humana candori lucis æternæ vñitur, & prius ſemota ab ipſa omni obtenebrante caligine, ſpeculo ſine macula conformetur, vel comparetur. Vnde oportet primò, quod mens ſit quaſi ſpeculum ſine macula: & ſtatim ad ſuſcipiendum lucis ſplendores diuino radio diſponitur, & ſic cum fuerit curata æternæ ſapientie conformetur.

Sed de quo lumine intelligatur, quod mens anagogicè conſurgens ad tertiam viam vñitiuam erigitur, ſciendum quod ſicut ſol materialis videtur in corpore terminato inferius, vt ipſum videmus in pariete, videtur etiam in radio ſuo, ſcilicet in aëre, videtur etiam in ſeipſo, vt in fonte ſolari: ſic radius diuinus etiam ſpiritu apparet tripliciter. Apparet enim in ſacra Scriptura, quando ſub cortice literæ, per aliquod donum intelligentiæ ſenſus anagogicus inuenitur, quo mens ſicut per quendam radium ad amorem ſui creatoris multipliciter, & mirabiliter erudita erigitur. De iſto radio, qui facit ſemper ſplendere ſpiritum, B. Dionyſius de diuinis nominibus, ſic dicit: Indicibilia autem caſto ſilentio venantes, ad illuſcentes nobis in ſanctis eloquiis ſplendores exeremur, & ab ipſis illuminamur. Secundus radius à ſole ſpirituali miſſus reſplendet in ſpiritu, & his ſolis radiis mēs æternis ſpectaculis ſuſpenſa, cum quadam etiam admiratione ad meditandum de ſupercœleſtibus eruditur, de rationibus æternis, vel æterna generatione, vel nexu ſpiritus ſancti, & de huiusmodi. Quia ſicut per ſolares radios reſplendentes in aëre, non per aliquod aliud lumen ſenſibile, oculus materialis ad contemplationem ſolis erigitur: ſic oculus intelligentiæ per radios immiſſos à ſole ſpirituali, non per aliquam aliam diſciplinatam ſcientiam, vel mortalis doctoris induſtriam, ad cognitionem occulorum ſupercœleſtium eleuatur. Et de hac Beatus Dionyſius dicit: Verre te ad radium, quaſi di-

Psal. 83. b

Similitudo pulchra.

Sap. 7. d

Similitudo ſolis materialis cum ſolis radiis iuſtitie.

Dionyſ. de diuin. nom. cap. 1.

Dionyſ. ep. ad Titum.

Similitudo ostenditur Sanctos, esse innocuos.

Beatissima Virgo Maria inuocanda.

cat: Non alium doctorem, non aliud exemplar assumas ad percipienda diuina: sed intra teipsum ingredi, & per radios tibi datos desuper, ad contemplationem diuinorum arctius te exerce. Quia sicut rationalis spiritus nobilior est inferioribus creaturis ceteris: sic nobilior per immixtos bonitatis radios apparet diuina clementia in ipso. De tertio vero radio ubi ipse fons totius beatitudinis apparet (quod raptu fit) prætermitto quod quod sit, quando mens rapitur à corruptione, & sensificatione membrorum carnalium remota, quantum possibile est gratia trahente naturam, dono conditoris gratuito mens ad superna rapitur, ipsum facie ad faciem contemplans, cuius glorioso aspectu superna curia iucundatur. De primo radio latitante sub scriptura est præfens interio, per quem ad amorem vnitiuum ascenditur. Secundus radius amorem sapius comitatur: quia quāto plus per affectiones amoris mens fonti luminis appropinquat, in tantum efficacius velut ipsi vicinior (sicut de aurora confurgente videmus, quod primo partes propinquas illuminat) radiis diuinioribus adimpletur. Per viam vero terciā quando mens suspiriis insatiabilibus suspirat dilecto totaliter vniri, ad tertiam irradiationem, in qua plus agitur, quam agat diuinitus subleuatur, & sibi diutius suspiranti dicitur à dilecto: Amice ascende superius. De hac Dionysius in Mystica Theologia postquam dixit: Consurge ignote ad eius vnitionē quæ est supra mentem, & cognitionem, ubi tradit amoris vnitiui prædicam, ubi scilicet ad ineffabile mysterium confurgit affectus, quod ignorat intellectus, postea subdit dicens ad Timotheū sic: Sic enim omnia à te auferens, & ab omni irretentibili, & absoluto, munde ad diuinorum tenebrarum radium sursum ageris. Vnde & in consurrectione vnitiui amoris dicit: Consurge, quia simul ibi operatur natura, & gratia. Postea dicit: Sursum ageris, quia non natura, sed gratia mens ad experimentalem, & immediatam cognitionem cœlestium elenatur, & per illam animus ad istam disponitur: Sed quia de via illuminatiua est præfens intentio, dicendum est quomodo lumen in Scripturis apparet: deinde quomodo per istud lumen ad tertiam viam, scilicet vnitiuam ascendamus: & quod omnibus pateat, quod in omni scriptura sancta iste radius latet, velut lumen in testa subditur exemplum in vno, scilicet in oratione Dominica, vt simul ex vniuerso nouo, & veteri testamento ab vniuersis veritatis discipulis comprobetur, & vt non sit aliquod verbum, quod non colloquiis sponsi, & sponsæ interius repleatur.

CAPVT II.

PARTICULA II.

De triplici anagogia.

NOx illuminatio mea in deliciis meis, &c. Nox enim hic vocatur obscurus cortex scripturæ exterior, vel etiam omnis sensibilis creatura, per quam mens interius irradiatur ad hoc, quod anagogicè in vnitiui amoris deliciis conquiescat. Via enim purgatiua respondet ordini Thronorum, nam ibi tunc primo purgatur anima, ad hoc quod primo Deus in ipsa veluti in loco mundo resideat. Ista autem, vt dictum est, respondet Cherubin: Cherubin plénitudo scientiæ interpretatur. Tantum autem per artem huius Theoricæ scientiæ lumen acquiritur, & tanta sapientiæ dilatatio in scripturis, vt quod verba in nouo & veteri testamento, quot creaturæ in mundo, tot habeat anima intelligentias, vel sermones, totum ad Deum ad punctum amoris omnia referendo, vt postea apparebit. Tertia autem, scilicet vnitiua respondet Seraphin, qui interpretatur ardens: ibi enim in tanto ardore fertur anima in Deum, vt maxime corpus per extensionem affectuum & motuum quandoque mirabiliter affligatur.

Sciendum est igitur, quod triplex est Anagogia. Vna quæ est de Deo in se, vt mentes cœlestes beatificans in

A gloria, vt dicitur de Dauid, qui erat quidam homo ad litteram, qui dicitur optimus propugnator, & moraliter significat animam, quæ ita debet vitiliter pugnare contra diabolum, contra ipsum etiam insurgendo, & spernendo, ne seipsam permittat tam vili Dño subiugare, & à dulcissimo Iesu Christo in perpetuum separari. Dauid etiam dicitur Goliam percussisse, signans allegoricè Dominum Iesum Christum, qui diabolum superauit, pacem populo suo acquirens, &c. Dicitur etiam Dauid pulcher aspectu, inæstimabilem pulchritudinem diuinæ substantiæ significans, in suæ pulchritudinis visione lætitiæ indicibili lætificantis in requie beatitudinis æternæ omnem mentem Angelicam & humanam. Vnde in Ioanne dicitur: Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum. Et hæc est anagogica expositio secundum quod Deum beatificantem respicit. Alia est anagogia, quæ respicit Ecclesiam triumphantem, in quantum in sponsi amplexibus totaliter inauertibiliter perseverat, vt Ier. salem ad litteram, quædam dicitur ciuitas. Ierusalem enim ciuitas optime munita & fortissimis muris circumdata dicebatur, & significat ipsam fidem animam mortalem: quæ debet interius muniti armis virtutum, gratiæ, & amoris, sine quibus armis, nullus vnquam potuit, nec poterit diabolo resistere aduersanti, quæ etiam debet exterius muniti fortibus circumdata esse, & hoc in honesta conuersatione, & quinque sensuum mortificatione, quibus amore vnitiui regnantis integritas inexpugnabiliter conseruabitur. Secundo in hoc, quod sedes regni dicitur, Ecclesiam venturam fidelium sub Christo principe figurabat, in qua regnat ipse rex pacificus: sub cuius persona quondam dicebat Isaias: Deus legifer noster, ipse veniet, & saluabit nos, regens militentem Ecclesiam exemplo vitæ, & verbo doctrinæ. Tercio Ierusalem interpretatur visio pacis, quod Ecclesiam triumphantem signat, in qua sunt habitatores pacifici, qui illius felici præsentia gratulantur, dicentes, & clamantes & gaudiorum ciuitatis æternæ super plenissima præmia admirantes. Melior est dies vna in atriis tuis super millia. Et hæc est anagogica expositio.

Proprie dicitur anagogia, idem quod sursum actio. Vbi etiam rectè inter sursum actum, & illum ad quem supra se aspirando ardentius eleuatur distantia annotatur. Vnde proprie, neque inter beatificantem. Altissimū. & illos quos ipse pax vera beatificat, neque similiter de contra est proprie sursum actio extensiuæ, sed potius tanquā cum rege existentes feliciter in thalamo, in ipso tranquillitate admirabili conquiescunt & tanquam supra se iam in ipso existentes, ad ipsius vnionem, vel imitationem desiderabilem ulterius non aspirant. Sed hoc proprie sponsæ adhuc à sponso peregrinanti cōpetit, quæ adhuc tanquā distans, ipsi insatiabilibus suspirijs vniri desiderat quod in separatione animæ à corpore in tranquillitate vitæ plenissimè obtinebit, secundum quam sapientiam anagogicam currunt cantica canticorum, cum dicit: Osculetur me osculo oris, &c. Et illud: Trahe me post te, &c. Et iterum: Veni dilecte mi, & egrediamur in agrum, &c. Quæ petitiones nihil aliud sunt, quā ignita suspiria, & inquietæ affectiones, dilectum ad sui sursum actionem feliciter obtinendam ardentius prouocantes. Similiter, & ex parte sponsi ad sponsam, cum dicit: Aperi mihi soror mea, sponsa mea. Et iterum dicit: Veni de Libano, veni, &c. Et iterum dicit: Surge, prope amica mea, &c. Quæ sponsi colloquia nihil aliud sunt, quam radiationes scintillantes emissæ ab ipso, affectum ad ardentiora desideria, & inquieta suspiria importunè incitantes.

Acquiritur enim ista ars magis per amoris vnionem, secundum quam, vt dictum est, præfens est intentio. Hanc ubique inclusam in sacra pagina ostendentes, exemplum ponamus in vno, vt simile in aliis sacra paginæ locis idem ostendatur, & ne longius hoc exemplum protraham, primo subditur in oratione Dominica.

Pater noster, &c. Sicut enim in sensu literaliter arti-

1. Reg. 17. g

Ioh. 71. a

Isa. 33. d

Psal. 84. b
Anagogia
quid.Cam. 1. a
Ibid.Ibid. 5. a
Ibid. 4. c
Ibid. 2. cPer quid ars
anagogica
acquiratur.

ficialiter

Luc. 14. b
Dion. de Myst.
Theolog. c. 1.

Psal. 138. b

Triplix
anagogia
expositio.

Orationis
Dominicæ
anagogicæ
declaratio.

ficialiter procedendo, ſic etiam in anagogico primo capitur beneuolentia infundentis, ſecundo petitiones ſuas multiplicat. Sed primo ab ipſa dilectus in tribus præcipue commendatur, captando ipſius beneuolentiæ in ſuis petitionibus, ut ſua beneficia conferenti Domino adſcribens, idem Dñs fauorabilior habeatur. Primo ut perfectæ, & ſpiritualis generationis principium: ſecundo ut ſuæ bonitatis velut quoddam diffuſiuum: tertio in habitaculi, & manſionis dignitate qui tanquam Rex præcellens habitare non dignaretur, niſi ubi eſt firmum habitaculū, ſive tabernaculum, & decore multiplici interius decoratum. Primum per *Pater*, ſecundum per *noſter*, tertium per *calu*, importatur. Primo illud, quod eſt ſecundum proprietatem vocabuli anagogicè ad ſenſum myſticum transferendo. Verbi gratia: *Pater* ad litteram nihil aliud eſt, niſi qui de ſe aliquid emittendo filium progenerat, ſic anagogicè transferendo veriffime patet ille dicitur, qui tamen non naturaliter, ſed adoptiuè multos filios generat, à ſe germen amoris deſcendentis emittendo, quo mens perfectæ natiuitate gignitur, quando viuere iam in vera vita incipit: ſine quo à natura quantum ad verū omne nihil penitus efficitur, verius & efficacius progrediens, quando de Deo vero qui eſt vera vita natiuitur per amorem, quam quando de nihilo, quantum ad eſſe naturæ in natiuitate culpabili duxit primordiale originem, à quo non tantum ut principio affluentiffimo vitam emittendo cælitus generatur ab ipſo ſenſum, & motum ſpiritualem recipiens, qui verè vitæ principaliter atteſtantur, ſed uſque ad perfectam ætatem claritatis æternæ, & quando ipſe videbitur facie ad faciem, micæ panis conſolationis internæ recipiens, ſcil. Dei corroborantis, & confortantis amorem, ab ipſo paterno affectu miſericorditer educatur & hoc totum importat hoc quod dicit, *Pater*, myſticè occultatum, ut eſt totius vitæ fontale principium. Sequitur, *noſter*, ubi laudatur ipſius beatitudinis incluſæ diffuſio, quaſi dicat: Tu es ille, qui ratione tuæ latiſſimæ bonitatis, non ſingulares perſonas conſideras, ſed omnes rationales ſpiritus quantum ex te eſt per immiſſos à te radios ad te trahis, ut non aliqui quantumcunque excellentiori, & præclara religione eminentes, te fontaneam bonitatis originem ſibi appropriare valeant, ſed ut non ſit mens humana, vel Angelica, quæ ſe abſcondat à calore tuo naturaliter abſtractiuo. Et hoc per, *noſter*, anagogicè importatur.

Sequitur, *qui es in calu*. Hic captatur beneuolentia à ratione exceſſiue, vel præceſſiue manſionis. Cælum inter alia præcellit triplici proprietate. Eſt enim continue mobile, firmum, & variis ſideribus in ipſo refulgentibus adornatum, hoc ad ſenſum anagogicum transferendo, ſponſa ſponſum in ſuo cubiculo collocans, in ſecreto cordis armario debet hac proprietate triplici adornari. Primo quod ſit firma, & ſecundum hoc loquitur ſic: O dulciſſime tu qui es in cælis, id eſt illarum mentium thalamum inhabitans interiorem, iam non tantum præſentialiter potentialiter, & eſſentialiter, ut in aliis creaturis: ſed verè teipſum qui es hoſpes incunditatis, & ſolatij ſenſibiliter, & familiariter repræſentans, hiſ qui ob amorem tuum efficacius obtinendum, vale facientes cæteris delectationibus dederunt libellum repudiij, & tibi ſoli quietanti mentes in amore viuentes, continuata ſuſpiria, impedimentis reſecatis, glutino amoris ſuauiſſimi colligati, tibi firmiſſime & ineradicabiliter adhæſerunt, ut ſit etiam ipſis fortis, ut mors dilectio, ut in Canticis dicitur ad ſuam radicationem firmiorè ſponſa proclamans ad paranymphorum ſubſidia, ſcil. Angelorum, quibus tamen ſociis adiungetur, ita dicens: Fulcite me floribus, id eſt, fulcite obſectro irreuerberatis affectionibus, nō à vobis, ſed à dilecto per vos hoc obtinere cupiens, ſtipate me, vos qui videtis eum facie ad faciem, veſtris conſolationibus ipſum ad mihi ſubueniendum vberius promouendo, quia lango, calore vnitiuo eſtuans ipſum totaliter amplecti deſidero, quem adhuc paupercula in miſeria exiſtens, tam iucundum Dñm experimentaliter præcognoſco. Sequitur alia proprietas, con-

tinuè mobile, tunc enim mentem veriffimus ſponſus æternus certiffimè viſitat, & eam inhabitat, quando non iam laborioſa tarditate in vnitiuis moribus, ſicut cum eſſet in ſtatu incipientis exordio, ſe ſurſum erigendo affligatur, ſed diuturno exercitio tantum agilitatem affectionum diuino meretur beneficio, & gratiam affluentiffimæ largitatis accipere, ut quotieſcunque vult, quaſi ſine afflictione inquietatiua ſuorum deſideriorum dilectio mentis, ut ſurſum ardentè agatur afficitur, tunc ipſam Deus virtutum ſpiritualiter inhabitat, non tamen actu continuo (quod eſt ſuper vires conditionis humanæ, propter laxationes virtutum) ſed continua habilitate motus amoris, ſecundum libitum ſuum eliciente facillatur, & affectus motui firmamenti ſimilatur. Vnde qui in primis lento gradu & debili, vago & tepido ad modum teſtudinis ambulabat; nunc currendo celeriter, ita ut montes & colles, id eſt, dignitates tam Eccleſiaſticas quam mundanas ipſas vilipendendo tranſiliat, & hoc eſt quia in parte exaudita eſt eius petitio; cum intetius voce ſuſpiriorum diutiſſime proclamet ita, Trahe me poſt te: Quia ergo tracta eſt ab illo, qui ſolus poteſt ipſam ſuprà ſe eminentius eleuare, prius lenta, iam currit in odorem vnguentorum ſuorum, quia nimirum ardentioribus deſideriis, plus ſolito, ad ſponſi amplexus erigitur, quia da æniis Ieruſalem ciuitatis ſupernæ veluti quibuſdam micis cadentibus de menſa dominorum ſuorum, quæ experimentaliter præceſſerunt, deguſtauit. Quia ergo non tantum ſponſo aperuit, ob cuius amorem mundana gaudia ipſam obſcureſcentia conculcando reſpuit, ſed pulſanti ad oſtium cupienti introite, in occurſum porrexit in affectiones flammigeras conſurgendo, qui non propter ſeipſum, ſed propter ipſam intrando inhabitat, cibum ſolidæ affectionis apportans, ut cœnet cum ea, & ipſa ſecum. Sic enim in loco continuo mobili dilectus requieſcit.

Sequitur de tertia proprietate, diuerſis ſideribus adornatum. Cum enim virtutes efficaciore virtute, ſive purgatiore indigeant, nondum plene floridus, & præclarus dilectus mentem inhabitat, cum inordinatio vitium, & immodèſta delectatio ſenſuum, mentem nubiſoſa caligine obtenebrent, & quia lippos adhuc habet oculos, non eſt accepta acceptione gratiffima æterno Iacob, qui Deus altiffimus eſt, cuius pedibus omnia ſunt ſublecta, ut ab ipſo in copulam deſponſationis indiuiduam aſſumatur. Quare? quia nulla conuenientia lucis ad tenebras, ſed cum virtutes ſunt purgatæ lumine, virtutum clariori, ab interiori immunditia, ut mens virtutum ſplendore fulgeat, ſicut firmamentum ſideribus reſplendet, ita ut ſuæ irradiationis claritate multiplici, & dignitate ſui luminis aſpectu ſponſi ad ſui placidam conſpectiōne promoueat, ut etiam luminofa gratiæ, & virtutum in mente multiplicata claritate, placidas exterius in conſpectu hominum faciat apparere, & ſic ipſum dilectum altiffimum in ſuo decore iam prouocat, ut ipſam familiariter inhabitare dignetur. Quod cito aſſequitur; cum ipſe dilectus iſtud amplius quam ipſa deſideret, ut prius mendica, modo regina: prius mundanis deliciis intentam miſerabiliter ſedeat ad ſiniſtram, modo transformatione amoris tranſeat ad dexteram. Quæ etiam prius offuſcata, & inuoluta peccato leuitatis, modo pretioſiffimi amoris auro textum induitur veſtimentum: prius ſordida diuerſis vitiis, modo formoſa virtutum fulgentium multiplici colore refulgeat, intantum, ut paranymphī, id eſt; amici ſponſi, ſcilicet Angeli purgationem victorioſam acceptantes, dicant ſponſo: Aſtice Regina à dextris tuis in veſtitu deaurato.

Prima petitio.

Captata beneuolentia ſubditur de petitionibus. *Sanctificatur nomen tuum*. Septem petit, quorum primæ quatuor, boni adeptiōnem; alia mali remotiōnem reſpiciunt. Primo enim petit illa quatuor, ut dilectum ſuum ſine contrario retardante poſſideat. Secundo ut non in aliquo ſe obliquans, limites regularum ve-

Can. 1. 2

Psal. 44. 5

Cap. 2. b
Can. 2. 3

ritatis transfiliat. Terrio vt ipſe beatiſſimus non tantum A ſibi id quod ipſa ſentit, ſed omnibus aliis peccatoribus per ipſius miſericordiam innotefcat. Quarto vt in conſecutis ab ipſo beneficiis, per ipſius manuſcriptam ſuſtentationem inauertibiliter in omnibus perſeueret. Primo (vt dictum eſt) vocabuli proprietates aſſumitur, ad ſenſum anagogicum transferendo ſanctum, & id eſt quod ſine terra. Sine terra ergo efficiatur nomen tuum in me, quod nomen eſt mirabile. Vnde in lib. Iudicum dicitur: Quid quaeris nomen meum, quod eſt mirabile? Tunc enim mundanis deliciis deturpantibus, & imbuta terrenis deſideriis anima male viuens in amore, tranquillitatem ſerenam ingentem intelligere, cordis lætitiā nec ſentire vllatenus potuit: quia erat homo, & non Deus, carnalis, & non diuinus: amore deſiciente eſt ab hominibus omnibus ſeparatus, cum equis terrenis, ſcilicet affectionibus ineptis, inſenſatis, & carnalibus deſideriis traheretur, ſecundum illud Iſaia: Egyptus homo, & non Deus. Sed cum extensionibus ignitis aliquantulum ad experimentalē, & diuinorem lætitiā mens amantis attingit, cum nondum terrenis affectionibus ſe ſentiat expeditā, quia ad hoc virtus propria non ſufficit, ſciens ſe duo contraria ſimul non poſſe poſſidere, terrenam ponderoſitatem ob carnem corruptibilem inferius attrahentem, petit à dilecto inſtantius remoueri: cum prior oblectatio reſpectu dignitatis ſequentis lætitiæ iam viſceſcat, cum ratione oppoſitionis ſpiritualis iucunditas, prioris gaudij denudet amaritudinem: cum radius interior licet non ſit in perfecta plenitudine, tamen mundi deceptionem, & turpitudinem apertius manifeſtet, vt ſic rubigine conſumpta igne amoris leuis effecta, pennis affectionum ſuperius eleuata & ſtupefaſta, admirabilem in præſenti certiffimè ſentiat, quem aduenam ignorabat, vt per multas affectiones, & continuata deſideria multo tempore deſideratum inueniens, dicat admirans præ gaudio: Verè tu es Deus abſconditus. Tunc enim nomen quod eſt mirabile ſanctificatur, quando in ſua petitione exauditur, vt terra remota, id eſt carnalitate, ſolus ſponſus cum ſola ſponſa mirabiliter præſentetur.

Secunda petitio.

Adueniat regnum ſuum. Tunc enim regnum Dei in animam venit perpetuo ſolio ſtabilitum, quando in tantum virtus ardentis amoris præualeat in ſpiritu, vt non ſolum inordinationes interiorum ſenſuum velociffima inſurrectione viriliter comprimens, domina totius regni ſpiritualis appareat, ſed cum virtute ipſius amoris omnia acta iudicio rationis præſentantur, vt illud quod plus dilecto placere decreuerit, ſemper in omni actu exerceat, iam ſe cum ſuo corpore in obſequio ipſius dilecti annihilans, per radios immiſſos ab ipſo, præcogitans quæ beneplacita ſunt illi, & ipſa cum diſcretionem inauertibiliter exequatur. Et ſi non ſemper actu, hora tamen conſueſcit faciat orationem, niſi aliqua de cauſa exteriori, vel maiori obedientia præpeditur: voluntas tamen in conſpectu dilecti appareat non inanis, vt iam in omnibus non quaerat quæ ſua ſunt, ſed quæ Dei, ſecundum Apoſtolum, vt iam in ipſa regnet ſolus Deus, cum iam ſeipſam voluntas ſacriſcium medullarum obtulerit: quia iuſtum eſt, vt in ipſo à quo creata eſt, finaliter conqueſcat, ipſe ſolus in ipſa ſolus reſideat vt ſub ipſius regno reſeruetur intacta, vt in ipſo refrigerium ſuaue inueniat, & dicat præ gaudio: Sub vmbra illius quem deſideraui, ſedi. Et ſubdit rationem, quia fructus eius dulcis gutturi meo. Tunc enim verè regnum aduenit, quia ſub vmbra illius altiffimi ſedet, qui eſt rex regum, & Dominus dominantium: quem ipſa perfecte obtinet, quando vt dictum eſt, voluntatem ſuam ſecundum quod humanæ fragilitati competit, Deo totaliter conſecrauit, nulli creaturæ penitus ſubiaccendo.

Tertia petitio.

Fiat voluntas tua, ſicut in celo & in terra. Cum enim verè non diligat, niſi quem diligit, & velit eum ab omnibus venerari, petit ſponſa (quæ per celum ſignatur, vt dictum eſt) vt id quod ſentit aliis peccatoribus (qui per terram denotantur) miſericorditer innotefcat, vt ipſe qui ſolus eſt colendus, & inſatiabiliter adorandus, ſic ſe benignum in ſua reuelatione peccatoribus exhibeat, vt ſcintilla veritatis, & ſtillam roſis ipſum vnice attingentis, ipſorum mentibus impariendiſt distribuat: vt omnis lingua exardeſcentis affectionis interior, qua ſolus Spiritus creatus Spiritum increatum alloquitur, conſiteatur experimentaliter cognoscendo, ubi eſt ineffabile iudicium, quod Dominus noſter Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei Patris, diligentibus ipſum, & derelinquentibus terrena gaudia, ad multo illis pretioſiora munera multipliciter conferenda. Secunda ratio quare in gloria Patris eſſe dicitur, vt per amoris deſideria verè diligentem ipſum ad ſuæ integritatis vnitatem miſericorditer erigendo, ſuæ ſollicitudini compatiens, in ſinu ſuo immobiliter collocet, ſicut Dominus dicit: In perpetua charitate dilexi te, ideo attraxi te miſerans tui. Ait ergo: *Fiat voluntas tua, ſicut in celo*, ſcilicet firmo, continuo mobili, diuerſis luminibus adornato, vt dictum eſt anagogicè reducendo, & *in terra*, id eſt, peccatoribus, ſcilicet qui non immerito terra propriè nominantur, quia longè à regione ignis ſunt poſiti, per cuius conſummationem purgatiuam, anima leuigatur, vt in terris exiſtens, cœleſtes amando & deſiderando obtineat manſiones, quia ubi amat, ibi propriè inhabitat. Hoc nomen *terra*, non poteſt exponi anagogicè per eſſentiam, ſed tantum per cauſam: quia ſicut amor eſt cauſa, vt mens omnia bona per amorem obtineat, ſic abſentia illius eſt cauſa omnis deſectus, ſcilicet pœnalis, & culpabilis, id eſt, venialis, & mortalis. Et hoc eſt quod dictum eſt: quod peccator terra dicitur, quia à leuitate amoris igniti diſtantiſſe elongatur: & in talibus, quæ culpam dicunt, vel deſectum, eſt ars alia exponenda anagogicè, vel quia proprietatem de ſe non habent, quæ ſponſæ tendentiam ad dilectum reſpiciat, & alia quæ hic exponuntur per amoris abſentiam: ſicut alia creatura, vel ſcriptura aliquam proprietatem habet in ſe incluſam, qua ſponſa ad ſponſum erigitur, ad ſenſum anagogicum transferendo, vt ſicut vniui amoris præſentia ſit cauſa omnis boni, ſic eius abſentia occasionaliter eſt præſentia omnis mali, non quod carentia ſit aliquid in ſpiritu, ſed quia per carentiam amoris, anima non habet retinaculum, iam vaga per denia, quaſi effrenata diſcurrit, & incurrit omnem miſeriam & non immerito, quia, Denigrata eſt ſuper carbones facies eius, & intantum viluit regio diademate priuata, ſcilicet Deo omnipotentiamatore ſuo, quod omnes amici eius ſpreuerunt eam, ſcilicet Angeli, & facti ſunt ei inimici, quia iam non eſt ipſis mentibus cœleſtibus conformis affinitas amoris, ideo ipſi, ſcil. animæ inimicati dicuntur, quia à ſui ſubſidio, ſcil. Deo omnipotenti priuata regali ſignaculo elongatur. Non igitur immerito dicitur, quod anima caret omni bono cum amore priuatur, quia iniquitates ſuæ diuiferunt inter ſe, & Deum ſuum, ſcilicet illum quem nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quem præparauit Deus his qui diligunt illum. Subtiliter ergo, & luculenter iſta meditetur, quomodo per cauſam, vel per eſſentiam, vel per amorem ſalientem in vitam æternam, claritatis æternæ ampliorem radium, gaudium haurientem in his ſe exerceat: quomodo etiam iſta quæ nunc dicta ſunt manifeſtiſſime comprobantur.

Quarta petitio.

Panem noſtrum, &c. Pro ſe enim, & pro aliis per augmentum amoris ſuſſum agi deſiderat, vt ſupra ſe eleuata fonti totius beatitudinis exiſtens propinquior, ſic in verbo reſectibili ſatietur verè, vt in ipſo immutabiliter

Iudic. 13. c

Iſa. 31. b

Iſa. 45. a

Philip. 2. a

Iſa. 31. a

Peccatores terra ſunt.

Thren. 4. b

Ibid. 1. a

1. Cor. 2. b
Iſa. 64. a

Philip. 2. a

Cant. 1. a
Apo. 19. c

con fir

confirmata, delectationem inferiorem miserabilem, tanquam ea non indigens, de cætero non mendicet. Scit enim quod statim ad creaturæ, vel carnis consolationem cito prolabitur, si non refectione supercælesti, pane videlicet Angelorum qui est amor, cuius haustu sugens delicias in fonte beatitudinis æternæ continuè aliquantulum satietur. Ideo panem petit, id est, augmentum amoris, quo solo infirma solidantur, & debilia fortificantur, & famelica satiantur. Et petit ipsum *hodie*, sed *quotidianum* præmittit ordinate procedens.

Quotidianum nominat, quia nec per diem, nec per horam, nec per instans potest mens vera vita vivere, nisi stilla rosis viuificant continuè perfundatur: quia sicut anima est vita corporum, sic amor vita spirituum. De qua & etiam de his pro quibus anima non sufficit, paranympsi dilecto referendo gratias, dicunt illi: Vitam petiit à te, & tribuisti ei Domine, quæ non est ad tempus momentanea, ut est vita corporis, sed in longitudinem dierum, usque in sæculum, & in sæculum sæculi permanebit: quia amor quo sponsa viuendo totaliter adamauit sponsum, non deficiet in futuro, sed tantum augmentabitur, ut compleatur sermo Propheticus, quem ipse Altissimus per os Isaïæ edidit, dicens: Dicit Dominus cuius ignis est in Sion, & caminus in Ierusalem, &c. Vel aliter potest dici, secundum quod de mente anagogica est præsens intentio. Nisi enim semel in die pane sensibili corpus reficeretur animale, corporalis fortitudinis amitteret vigorem: sic nisi mens in motibus amoris vnitiui, semel in die aspirando ad osculum se extendat (nisi forte quandoque in agrum ad se exercendum exiuerit, vel aliqua modesta requie corporali, vel aliqua de causa spiritali) vix est quin in seipsa efficiatur tepida, & de perfectione suæ altitudinis aliquid non amittat: nec mirum, quia sponsus præstolatur ad ostium, dicens: Surge, propera amica mea, & veni. Si ergo in nimia moræ protelatione se absenteat, ipse non immerito indignatur, & ab ipsa se subtrahit ad tempus sæpius. Et licet ita intenso habitu, ut prius hunc diligat, tamen dicit: Quæsiui per noctem, quem diligit anima mea, quæsiui, nec inueni. Hoc est propriè per noctes quærere, videlicet per creaturas consurgere, & dilectum in eisdem quærere, ut quidam dicere voluerunt, quod quærere per noctes, erat quærere per creaturas, vel per vestigia creaturarum: sed hoc anagogico, & vnitiui motui non conuenit, cum sine omni speculo affectus amore subleuante, ipsi fonti bonitatis æternæ inhæreat. Sed tunc per noctem dicitur quærere, quando aliqua de causa mēs in suis sursum actionibus impeditur, ut in quem primo lucide, & expedite, & præclare sine tenebra mouebatur, quandoque caliginosam se sentiat, ut etiam affectus à cogitatione phantastica in illo in quem mouetur, vix valeat separari, quod fit quandoque propter suam negligentiam, vel aliis de causis, ut postea apparebit. Quæsiui ergo, & non inueni in tanta agilitate affectionum ardentium, ut solebam.

Petit etiam *hodie*, hoc est, in præsentī vita, ratione æternitatis, quæ est simplex, & vnica, quæ in amore viuētibz incipit in præsentī vita: quia amor ille quo spūs in vita ista diligitur, idem est numero cum illo, quo in æternitate gloriæ gubernatori omnium vnietur. Et hoc est, quod dicitur, *hodie*, quod vnitatem, & claritatē signat. Et ideo præsens vita dicitur, ut dictum est in ratione continuationis. Præsens dicitur, quia cum amore inhæret, verius, & veracius vino & pane reficitur, quam aliquod corpus aliq. corpori sensibili per aliquod glutinum, vel vinculum materiale copuletur. Et hoc est quod ait diuinus Apostolus, aspirantis animæ vnitiua suspiria collaudans: Qui adhæret Deo, vnus Spiritus est, &c. Bene ergo debent præsentia non immerito appellari, vbi non tantum præsentia sponza dilecti astat aspectibus, sed cum ipsa vnum à diuino Apostolo hierarcha istius sapientiæ nominatur. *Hodie*, etiā lucem importat, quia tunc sibi verè oritur sol iustitiæ, cum radiis solaribus ad superiora instruitur eleuari, & ideo in Canticis

Aurora meretur appellari, vbi dicitur: Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora consurgens? Tunc enim panem vitæ iam incipit refici, cum ad modum auroræ crescendo, & in amorem se eleuando, virtute ipsius amoris in motibus egredientibus se sentit experimenter sursum agi. Quod experimentum (ne facultas errandi indoctis, & pueris detur) nihil aliud est, nisi expeditio motuū, & consurrectio ardentissima per eisdem, quod non minus à mente exercitata percipitur, quam oculus corporalis bouem sensibilem transeuntem per semitam contempletur. Quod ad præsens supponitur, cum in sequentibus hoc argumentis irrefragabilibus comprobetur. Quia ergo sibi iam incipit æternitas, & sponsi præsentia, & lux etiā refulgere interius, dicit de talibus magnus hierarcha Apostolicus: Nostra conuersatio in cælis est, quia est iam lux solis iustitiæ super terram, id est, mentē amantem adhuc terrestri corpori sociatam, per quod licet à sui tendentia multipliciter retardetur, tamen flante auro manu ductuæ inspirationis, per radios diuinitus immisos ad diuiniora suscipienda desuper aperitur, cum maximè à parte inferiori respectu mundanorū delectabilium obturatur. Et hæc superior portio, quæ Deo vnietur, & panem etiā vitæ, & amoris reficitur, licet à parte inferiori terrestris non cælica, multas importunitates sentiat sepiissime, vel inuita. Claudat ergo quantumcunque potest affectus ostiū, ne ad inferiora respiciat, sed ad diuina sursum actione fideliter ad hoc aspiret, ut sibi à dilecto dicatur iam cœnante cum ipsa: Hortus cōclusus es, soror mea sponsa, hortus cōclusus fons signatus: qui hortus dicitur Hortens rosa odoris: qui ideo cōclusus dicitur, ut nullus aduersarius, vel propinquus particulā veri amoris obrineat, nisi ille de quo dicit, qui solus ratione suæ floridæ honestatis nihil aufert penitus, sed potius reficit, de seipso iucundum perhibens testimonium, dicit: Ego flos campi, & lilium conuallium, qui non extra ipsam, sed potius interiorē habitationem appetens, & ad hoc efficacius implendum, menti pauperculæ altissimus se inuitans, ut ipsam vino & pane reficiat, id est, consolationē iucundæ diuinitatis tribuat, sic dicit: Aperi mihi soror mea, amica mea, columba mea, quia caput meum plenum est rore. Iam conditionem prouocatricem apponit, & multiplicem, ipsam multipliciter, & dulciter prouocando, ut ex parte dilecti plena designatio habeatur, quod per ipsum non steterit, quin mens profundis beneficiis, donis, & fulgoribus plenariè repleatur. Caput plenum rore nominat, quia sicut à capite descendit motus, & sensus ad mēbra inferiora, quæ vitam veraciter attestantur: sic ab ipso Altissimo, qui caput est totius Ecclesiæ, vita amoris, & sensus lætitiæ vnitiuis mentibus illabuntur.

Quinta petitio.

Et dimitte nobis debita nostra, &c. Vbi requirit sponsa à tribus instantibus liberari. Primò à malo culpæ venialis, quia mala mortalia elongata sunt ab ipsa propter ipsius radicationem in Deo ab ipsa dilecto: secundò à malo periculi, quod est vtrumque, & culpæ & pœnæ respiciens: tertio à malo pœnæ, per quod contractum in culpam frequenter incidimus.

Primo à malo venialium quærit sollicitè liberari, quod non nisi per donum amoris poterit ab ipso totaliter obtineri. Quia enim mens luminis nihil habet, nisi in quantum præparando se à suo sole spiritali ipsi præparata, se inauertabiliter infundente irradiationem recipit. Quando vero per inordinationes virium interiorum, vel ineptas delectationes sensuum, quærens alibi requiem quam in fonte bonitatis, vel beatitudinis, aliquantulum ab ipso obliquatur, & obliquata dispergitur, nisi ab ipso lumine fonte claritatis illustratur. Anima enim per venialia aliquantulum obfoscata quærens alibi delectari, quasi ille sibi non sufficeret, qui sola visione pulchritudinis suæ & attritu dulcedinis reficit omnem mentem Angelicam & humanam, non immerito à suo desiderio retardatur.

Petit ergo attentissime liberari, ne à suauibus deside-

Panis quotidianus quid.

Psalm. 10. a

Isa. 31. d

Cant. 2. c

Cant. 3. a
Quid sit per noctes quærere, sponsū.

Quid importet hodie.

1. Cor. 6. d

Cant. 6. c

Philip. 3. d

Cant. 4. c

Cant. 2. a

Cant. 5. b

Sap. 9. d

reriorum eloquiis ſponſus ad ſui ſubſidium, vel ſubuen-
 tionem vocatus retrahatur, & ideo ſub perſona gemen-
 tis terrenas cogitationes extirpare radicatus non valen-
 tis, dicitur in libro Sapientiz: Corpus quod corruptum
 puer aggrauat animam, & terrena inhabitatio deprimit
 ſenſum multa cogitantem. Cum enim multa de inferiori-
 bus cogitat, & voces creaturarum recipit afficientes in-
 terius, in tanto à ſummis ſubventionibus diſtantiuſ eſ-
 gatur. Quia in quantum mens plus circa diuerſa cogitan-
 do diſtrahitur, in tantum minus in fonte beatitudinis
 adunatur, & tunc corpus animam aggrauare dicitur, quia
 quodlibet horum ad ſibi locum naturaliter competen-
 te tendit. Ideo eſt ibi pugna continua, & mentis aggra-
 uatio; quia anima tendit ad Deum, qui ſolus eſt locus na-
 turaliter ſibi ſufficiens: corpus vero ratione ponderoſi-
 tatis ſemper habet circa terreſtria delectari. Vel aliter
 poteſt dici, ne propter ſuam offuſcationem, & obliqua-
 tionem à decorante lumine in tanti ſponſi præſentia,
 quem intimis viſceribus amplecti deſiderat, indecenter
 ornata iudicetur ab ipſo, cum minus ſpecioſa ſpôſa eius
 illi appareat, qui in ipſa ſolū pulchritudinem interiorē
 ad ſibi ſponſam aſſumendam ſpecialiter contemplatur:
 quia tunc eſt acceptum eius eloquium, quando per mē-
 tis interiorē pulchritudinem ſupercœleſti pulchritu-
 dini conformatur. De qua ipſam præcipuè admonet, in
 Canticis dulciter alloquens hanc. Vox enim tua dulcis,
 & facies tua decora, quia tuus affectus non ſapit niſi
 cœleſtia, & facies tua non eſt multitudine venialiū, vel
 carnalibus affectionibus deturpata. Ideo tuū mihi ſua-
 ue eſt colloquium: cū hoc clamo, te per pulſum affectio-
 num alloquens, & facies tua decora, & ad dignitatē nu-
 ptiarū regaliū præparata, quia non eſt macula in te, quæ
 tamen non niſi per ſanctū amorē exſtinguitur. Quia cū
 mens conſurgendo ad vñtionem quæ immediatē per
 motum amoris acquiritur, prius obliquata rectificatur,
 vt per iſtam rectificationem & conſurrectionem, affe-
 ctus tanquam gutta aquæ, quæ cadens in ignem culpæ
 venialis per ſui conreſcentiā, vel adunationem impor-
 tunum nullo modo valeat ingerere nocumentum. Illa
 etiam debita cognominat, quibus obligati propter illam
 ratione iuſta alicuius pœnæ debitores efficiuntur, cum
 mens in ipſo qui eſt vera beatitudo minus delectatur, cū
 ex deliberatione alibi, quam in ipſo requies appetitur,
 qui ſolus mentis humanæ deſiderio eſt pleniffimus, &
 ſufficiens conſolator, ita vt ipſamet veritas de ſua pleni-
 tudine præteſtetur, ad ſuam ſufficientiam alios prouocā-
 do, ſic dicens: Venite ad me omnes qui laboratis, & one-
 rati eſtis, in ſuperiorum affectionum laborioſo exerci-
 tio, ſed tamen dulci: quia cum propter elongationem in-
 colatus miſeriæ, & dilationem gloriæ oneratos vos eſſe
 dicitis, & corporeæ ſarcinæ corpulenta ſubſtātia retar-
 dari. Et ego teſtificam vos non alius, qui ſum ſapientia
 æterna oriens ex alto, qui diuinas conſolationes veſtra
 deſideria quietātes, non tantum in futuro, ſed impartiar
 etiam in præſenti. Nam quia mitis ſum, & humilis cor-
 de, ideo prouocantibus meam affluentiam per continua
 deſideria me inclino, non pauperes deſpiciens, quia hu-
 milis ſum corde: quia in quantum terrenis diuitiis mēs
 fuerit pauperior, in tantum ad regales nuptias veluti
 conformior ſuper humanæ naturæ limites, mihi vñien-
 do citius eleuabo. Quod vos non per ſpeculationem at-
 tendatis, ſed videte per guſtum interioris præuentem:
 quia non videbitis, niſi ſermonem Prophetæ impleuerit-
 is, ſic dicentis: Guſtate & videte, quoniam ſuauiſ eſt
 Dominus: quia tunc erit requies, & propriè murmur
 aſpirantis animæ iam ceſſabit, cum Creatorē ſeiſpſa ma-
 iorem in ſeiſpſa perſenſerit quieſcentem: & hoc eſt, quod
 poſtea dicitur: Et inuenietis requiem animabus veſtris, &
 tunc amoris iugum erit leue, & onus facile. Nam iugum
 amoris ſua dignitate & iucunda allicientia ſic ligat inter-
 rius voluntarē, vt nihil pœnæ ſentiat, qui ceruicem ſuam
 ſuppoſuerit ad iugum ſuauiſſimū ſuſtinendū. Nam cōtra
 conſuetudinē aliorū iugorū, illud maniſeſtiſſime ſuis ſu-
 ſtinentibus comprobatur, cū aliud iugū trahentes, ab

Mat. 11. d

Pſal. 33. d

Iugū Chriſti
amore Dei
ſit ſuaue.

A ipſo ceruices inclinent inferius: iugum autē illud in tan-
 tū ſuſtinentes eleuat, vt commorantes in terra, faciat in
 cœleſtibus habitare, vt ſupra noſmetipſos extendendo,
 ſpirituū cōciues faciat ſupernorū. Ideo verē leue dicitur,
 quia ab inferioribus mentē allenians, & ſeiſpſū ad ſuperiora
 ſupra ſeiſpſū ſtatuedo eſt leuigās. Suaue etiā dicitur, quia
 ipſū ſuſtinens, viuunt vita Angelorū non hominū, quāvis
 modò imperfectorum, ſed in ſeparatione corporis, & ani-
 mæ pleniffime feliciter obtinebit. Vel ideo ſuaue dicitur,
 quia in tanta lætitia, & iucunditate interioris animæ facit
 vitā iſtam amarā deducere, quia ſibi iam vita gloriæ in-
 cipit vt iucunditas mētis pœnalitates corporis propter
 ſui abundantiam exuperet abſorbēdo. Leue etiam dicitur
 propter interioris animæ pinguedinē, veluti carnē pin-
 guē, & pinguedine repletā carbonibus in veru appoſitā,
 vt frigoris egeſtas, vel æſtus, vel calor importunus non
 ſibi ingenerent aliquod nocumentū. vt merito præſen-
 tiat, quod ſibi antea ſponſus promiſerat, dicēs: Ego pro-
 tector tuus ſū, cum iugo meo ſuaui alliceris: & merces
 tua magna nimis, cū me in gloria videbis, meipſum non
 aliud tunc tuæ militiæ ſtipendiū recipies, ſed nimis, quia
 tuū gaudiū vſque ad completam cognitionem non tibi
 ſubtraho, ſed cum meū iugum ſuſtines parum in miſe-
 ria, qualis ero in gloria, miſericorditer tibi communico.

Cam. 5. a

Sexta petitio.

ET ne nos, &c. Tunc enim mens in tentationem in-
 ducitur, quando tantis blanditiis, vel ſeductionibus
 mēs illaqueata voluitur, vt iam in parte conſentiat huic
 neceſſario operi, ad quod inclinari à ſeductore verſutiſ-
 ſimo inſtantius admonetur. Perit ergo ſponſa, non de di-
 lecti continua ſubventionē diſſidens, ſed carnis humanæ
 fragilitatē conſiderans, vt ab iſto periculo liberetur: quo
 tunc ſcit ſe firmiter liberari, quando benigniſſimo pro-
 tectori per radiantiffima amoris deſideria præſentatur.
 Et ideo obnixè ſemper intendit per affectiones ſurſum
 agi, vt illum mereatur attingere, & ſuis affectionis cla-
 moribus prouocare, de cuius miſericordia, conſiſa, ho-
 ſtium cuneos, tentatores fortiſſimos conſpuendo, ob di-
 lecti confidentiam vilipendit, qui ſibi iam dudum per
 Pſalmiſtam promiſerat: Qui in me ſperauerit, liberabo
 eum, protegam eum, quoniam cognouit nomen meum.
 Item alia eſt ratio, videlicet propter importunas hoſtium
 inſidias, qui inſatū ſecundum quod aduerſari permit-
 tuntur concurrentes in ſponſam inſaniunt, in quantum
 creatori immediatē ſubiecta ſe ab ipſorum dominio di-
 ſtantiuſ elongauit, & quod fortiori tentatione non præ-
 ualent, multiplici importunitate, & frequentia tentatio-
 nis multiplicis, hanc furibundius perſequuntur, ſperan-
 tes hoc, quod Iordanis adhuc inſuat, in os eorū, & ſter-
 nant ſibi aurum quaſi lutum. Tunc enim Iordanis inſluit
 in os dæmonum, quando riulo amoris à fonte bonita-
 tis, vel beatitudinis æternæ exeunte, per quem vita
 deſcendit in ſpiritum, interrupto veluti ſecretiſſimo
 aquæ ductu, per partes corporis riuli mundanarum
 cupiditatum, & vñdæ præcipitantes dignitatum terre-
 ſtrium, ſuffocato balſamo affectuoſi amoris, per quem
 anima in ſuis deſideriis loquitur, impetuofis fluctibus
 animam repleuerint. Et tunc aurum quaſi lutum ſter-
 nitur, quando amor ſuauiſſimus creatoris ſuo decore
 animam pulchrificans, & dignitate præexcellſa inſignies,
 in amorem creaturæ faciem ſuperiorem animæ ſordi-
 dantem, lamentabiliter commutatur. Ideo liberari ſe
 poſtulat, ipſum deſideriis prouocando, vt ſibi ille iam
 nolit deficere, ob cuius amorem efficacius obtinendum;
 terrena gaudia, & regnum diaboli conculcauit. Et ideo
 ſibi per Prophetam deſideranti dilectus repromiſit, vt
 videlicet ſuā petitionē non ſolum exaudiens, ſed in ſua
 tentatione tanquam felix dux, & comes ſua iucunda
 præſentia ipſam totaliter liberabit, & pro victoria, &
 fidelitate ipſius pugnando ipſam corona gloriæ præmia-
 bit, ſic dicens: Clamauit ad me, & ego exaudiam
 eum: cum ipſo ſum in tribulatione, &c.

Pſal. 90. d

Job. 40. c
41. d

Pſal. 90. d

Tertia ratio eſt, propter quam petit à periculo libe-

rari:

Matt. 5. 8

Septima petitio.

rari; quia mens vnita Deo iam nō querit, quæ ſua ſunt, A
felice inſequens magiſtrum, qui facit ſolem ſuum ori-
ri ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos,
id eſt, bonitatis ſuæ radios in bonis ſubmittens, & dein-
de per ipſos ad ſeipſum attrahens, ſuper malos etiam
expectans forinſecus, ſicut radius ſolaris ad fenestram
clauſam expectat, de natura bonitatis ſuæ nullatenus
retrocedens, ſed pulſans continue, ne per defectum ip-
ſius conferentis, vllus ſpiritus rationalis Chriſtianus vi-
delicet, infidelis aliquis, vel ludæus diuini amoris ino-
piam patiat. Qui ergo fideliter diligit, laboreſt atten-
tius tam oratione interiori, quàm etiam ſpirituſuali quo-
dam exercitio, cum viderit multiplicem, vel, vt planius,
& verius proferam, infinitam ſtragem animarum, vt om-
nes ad vitam amoris mutui ſuſcitantur, & excæcati ocu-
lis interioribus, ad cognitionem perueniant lucidiſſimæ
veritatis. Quia ergo mens vnita Deo, ratione amicitia
à dilecto poteſt, quàm plurima beneficia peccatoribus
impetrare, quia fidelium ac veracium amicorum eſt per
omnia idem velle, & idem nolle, & cum ad hoc dat ope-
ram ſollicitam, poteſt multam, orando & obſecrando
dilectum, auferre prædam ab hoſtibus, & in hoc indi-
gnationem furibundam incurrere, & ideo petit pro om-
nibus, ab ipſorum laqueis liberari.

Sed vltima eſt ratio, ſecundum quod magis conuenit
præſenti tractatui, quia experimento præcognouit, quàm
ſuaue fuit dilectum tam benignum diligere, hoc morte
amarius reputat, quod in modico rantillo conſentiat, vt
à tam felici conſortio, nec modo, nec in perpetuum ſe-
paretur, immo etiam intolerabile dedecus, vt mens quæ
ſentit pie, quæ ſit iſta iucunditas, aurem inclinare ad ini-
micorum colloquia, mundana gaudia, vel terrenas diui-
tias dignetur, tanquam quid ſit vere bonum, non experi-
mentaliter cognouiſſet; cum ipſa maxime feliciter
edocta, animas peccatrices iurgauerit, quia ab iſta fontali
bonitate miſerabiliter reſceſſerunt, ſic dicens: Arguet te
malitia tua, & auerſio tua increpabit te. Poſtea ſubdit
rationem, dicens: Scito, & vide, quia durum & aſperum
eſt reliquiſſe te Dominum Deum tuum, duplicem infe-
licitatem, ipſam ſignificans incurriſſe; quia per malitiam,
creaturæ inferiori inuerecunde adhæſit propter momen-
taneam delectationem, iuſto Dei iudicio, non oblecta-
tionem, ſed amaritudinem potius reportabit; vt qui ſa-
tiari voluit in ipſis delectationibus creatoratum, infinitis
amaritudinibus repleatur, quia quanto delectatio
mundana ſpiritus ſecreta ingreditur, tanto veneno pe-
ſtifero lamentabiliter anima adimpletur, non tantum D
malitia, qua ſpreto Creatore creaturæ adhæſit, ſua infe-
riori vilitate arguit, ſed diuiſio à fonte totius beatitudi-
nis increpat: quia ſicut ipſe eſt ſumum bonum & ſo-
lum, & ideo omnia dicuntur bona, in quantum ipſum
completius participant. Quod non bene participat bo-
num, non debet aliquid appellari, quod tamen impos-
ſibile eſt: & ſic ipſe fons iucunditatis, & lætitiæ riuulos
ſuæ beatitudinis mentibus impartitur, & ſecundum re-
cipientium præparationem, quibusdam minus, quibus-
dam magis miſericorditer ſe infundit. Quando ergo
anima diuiditur à fonte illo, ſine quo nihil eſt gaudiij, ni-
ſi in quantum ab ipſo inferius deriuatur, non eſt mirum,
ſi anima diuiſa ab ipſo triftis efficiatur: quia aquæ ductus E
amoris, per quem iucundanter anima à Creatore experi-
mentaliter lætitiā obtrinebat, interciſus rumpitur, &
ideo continuo corpore cum ſe mens infra ſeipſam colli-
git, increpatur; quia abſciſſa non ſentit illum, à quo tota
iucunditas emanat, & deſcendit, & anima iſta confi-
dens, inaudita lætitia circumdatur, & ſingulare gaudium
comitatur, à quo periculo per affectiones, & dilecti de-
ſideria totaliter expeditur, & victoriſſime liberatur,
quia propter illud quod ſentit, ſubiectas ſibi delicias vi-
lipendit, in tantum de inimicis triumphans, vt quod ſibi
credunt inferre ad ignominiam, ipſa exinde per virilem
inſurrectionem in ipſis, ampliore dilecti gratiam, &
vniōnem ſtrictiorem, & coronam gloriæ conſequatur.

Sed libera nos à malo, Amen. Petit hic liberari à mul-
tis pronitatibus excitantibus ad peccatum; quia cum
ſupra omnem æſtimationem mens experimentaliter
edocta, ad intimiorem vniōnem aſpiceret, & ad dilectum
ſuum ſurſum agi deſideret; tamen quandoque ratione
corporis terreſtris, & carnis inimicantis, ſpiritus ſurſum
actioni intentus à cœlis ad ſenſuum concupiſcibilia ap-
petenda obliquatur, & quandoque nitens ſupra ſe eri-
gendo habitare per amorem in cœlo, quandoque inue-
nit ſe per cognitionem in luto. Quia ergo hoc execrabi-
liter deſectatur, vt mens, quæ eſt totius Trinitatis ſacra-
rium, libidinofas allocutiones recipiat, vel ad aliud inue-
recunde ex deliberatione ſe inclinet, propter quod ſpon-
ſo contemptibilis habeatur, petit ab iſtis multiplici de-
ſiderio liberari non propter poenā vitandam quæ ſibi
debeatur, ſed ne obſcurationem incurrat, qua poſſit in
aliquo à ſuo dilecto minus appetibilis iudicari. Vnde
oportet, quod ad illum benigniſſimum Patrem, per quem
eſt in vita amoris generata, ſic aurem affectus inclinet, &
oculum intellectus aperiat interius, vt tanto ardore di-
lectionis Patri ſpirituſuali adhæreat, & ad eius manſionem
aſpiceret, vt pro ipſius amore obliuiſcatur patriam & pa-
rentes, vt ſine contaminatione vniuſcuſque cauſati al-
terius vel creati, virgineo decore adornata, illi cœleſti
ſponſo concupiſcibilis habeatur, cui etiam ille Altissi-
mus communicari cupiens, ipſam ad imaginem ſuam
creauit ex nihilo, totius Trinitatis imagine inſignitam,
ad ſibi ſolum, tam in via, quàm in patria igniti amoris
obſequium impendendum. Audiat ergo iugiter per Da-
uid Prophetam ipſius admonitionem dulciſſimam in-
uitantis: Audi filia, & vide, inclina aurem tuam, &c. Et
ita multiplicatis ſuſpiriis per amoris efficaciam plenarie
poterit obtinere; quia prima natiuitate, quando anima
infunditur, has corruptiones carne recipit, quibus ſæpe
ad inferiora prolabitur. Sic è conuerſo ſecunda natiuita-
te, qua perfecte in Deo naſcitur, perfecta exiſtit, ordine
præpoſtero caro aſpergitur à mente interiori pinguedi-
ne, vt per quam anima in prima natiuitate fuerat ſaucia-
ta, in ſecunda eius natiuitate peruncta affectu amoris
vnguentum odoriferum diſtillant, prius contra ab ipſa
recipiat ſanitatē; vt mens ratione obedientiæ inferio-
rum virium, iam parte reformata, & ſuo primordiali
principio concordans, regnet in carne cœlitus obſenta
victoria, ſponſo laudes debitas referendo, decantet pro
dulci beneficio exaudita, ſcilicet immiſſione ignis in ſpi-
ritu, & toris in carne poenalitatem ipſius ſœtidas extin-
guentis, iam ipſum ſponſum in affectu libertatis poſſi-
dens, iam in luce ambulans, iam de ſomno carnis exper-
rectus ipſius ſubſidio, iam ad ipſum conſurgens, atten-
tius vigilar, dicens: Deus, Deus meus ad te de luce vigi-
lo. Sitiuit in te, &c. Cum enim iam eſt à poenalitibus
liberatus affectus, vt ipſis non ſubiaceat, vigilare ad ia-
nuam ipſius incipit ardentius, affectionibus concupiſ-
cendo intentius, vt ab ipſa intentione iam caro ſilere
incipiat, & ſpirituſui conſentire, cui diebus omnibus ani-
ma fuerat inimica. Sic ergo patet per ſimile datum in
vno, quàm mirabilis ſcientia abſconditur in Scripturis,
quàm lata, quàm profunda, quàm ſaporofa, quàm no-
bilis, qua docetur ſponſa ab inferioribus ſeparari, vt re-
galibus nuptiis grata, & accepta in poſterum habeatur.
Nullus ergo ambigat, quin totus textus Noui & Vete-
ris Teſtamenti, ſecundum viam anagogicam de ſponſi,
& ſponſæ colloquiis, vel eorum altercationibus amore
præuio, lumine concomitante valeat explicari. Nec ſo-
lum Scripturæ, ſed etiam omnes creaturæ, quæcunque
ſint ab vltimo centro inferni, propriiſſime ad hoc idem
induci valeant, cum iſtam ſapientiam, ſecundum illas
nobiliores proprietates in ſe occultatam habeant, quæ
faciliter poſſunt de ſuper irradiante lumine denotari.

Pſal. 44. 6

Pſal. 62. 4

CAPVT II.

PARTICVLA III.

De duplici via illuminatiua.

Sequitur de via illuminatiua, illuminatiua duplex est, practica & theorica. Primo, dicendum de practica, qua mens actualiter cogitando conscendit ad Deum. Secundo, dicetur de theorica, quomodo omnis scriptura ad Deum anagogice reducat. Dicto vero quomodo sensus anagogicus laritat in scriptura, dicendum est, quomodo per istam viam illuminatiuam ascenditur ad vnituiam, & iste decursus fundatur super hoc verbum Psalmistæ. In meditatione mea exardescit ignis, &c. Quia adhuc mens proficiens est indisposita, ad hoc, quod expedite feratur affectionibus anagogicis in dilectum, oportet, quod primo aliquantulum meditetur eo modo, quo dictum est; vt per cogitationem præuiam aliquantulum incipiat scintillando affici in illum, in quem in tertio statu sine omni cogitatione concomitante, vel præuia, quouiescumque vult sine obstaculo sursum eleuatur. Ad quam expeditionem cum perfecte poterit attingere, omnis ab ipsa sapientia in sua consurrectione cogitatio, vel meditatio absindetur; quia cogitatio ibi non est, nisi vt per ipsam affectio accendatur. Sic ergo vsualiter per meditationem prædictam proficiat: primo sicut dictum est, proprietatem vocabuli ad sensum anagogicum transferat; postea illud ad amorem reducat; tertio, quod in ipso Deo afficiatur.

Verbi gratia: *Pater*, id est, tu es, qui filios spirituales progeneras mediante viuificationis germine. Tunc ergo ero vere filius tuus, quando te vero amore constringam. O quando diligam te, constringam te intimis visceribus! Similiter per hoc quod dicitur, *nosser*, id est, tu es ille, qui latissime diffundis bonitatem. Si ergo vere te amarem, tunc aliquid in me tuæ latissimæ diffusionis stillares. O quando te tam ardentem amabo, vt tua lata bonitas in me aliquantulum appareat! Similiter per hoc quod dicitur, *in celis*, & sic de aliis omnia anagogicè transferendo. Et sic per meditationem præuiam per istas aspirationes affectio amoris paulatim accenditur, & sicut stупpa radio solari exposita primo exsiccatur, & statim accenditur; sic per istas aspirationes dilectum prouocantes, ad mentis eleuationem magis ac magis accenditur, vsque quo ad vnituiam eleuationem affectio sustollatur.

Sic dicatur: *Pater noster, qui es in celis*. Secundum igitur virtutem prædictam sic dicatur: *Pater*, id est, tu es ille, &c. vt supra. Sequitur: *qui es in celis*. O anima mea miserabilis, quando ad instar cæli clara efficiaris, & nitida, & diuersarum virtutum sideribus adornata! Tunc enim bone pater in me habitare dignanter, & libenter te sentiam, quando te amore ardentissimo constringam, & per flammam amoris anima miserabilis plena fecibus expurgabitur, statim in me tunc certissime subintrabis, & mundum conscientie meæ hospitium inuenies.

Sequitur, *Sanctificetur nomen tuum*. O bone pater, quando tua notitia sanctificabitur, id est, sine terra efficietur in nobis miseris! quod tunc erit, quando omni carnalitate depulsa, tu solus super omnia diligaris. O quando igitur te tenebo; non enim tunc terra in me locum habebit, quando tu dulcis pater, per tuam gratiam & amorem in me habitabis!

Adueniat regnum tuum. Vx mihi peccatori! vult quandoque in me habitare, & regnare inanis gloria, quandoque gulosis, quandoque luxuria. Sed nolo regnare in me, nisi te pater bone: tunc vere in me regnares, si vcre te ardentem amarem, nam in solo amore ardentis animi veluti in proprio hospicio requiescis. O quando igitur per glutinum amoris ardentissimi te tenebo, vt in me regnare incipias, & solus ad regnandum in regno meo tenebroso aduenias!

Fiat voluntas tua sicut in celo, & in terra. Tunc enim

A voluntas tua primordialiter efficietur in me, quando secundum fragilitatem humanam, ego miser vermibus terrenus, tuæ voluntati omnino consentiam, sicut illi beati Spiritus, qui in cælis te facie ad faciem contemplanter. Sed quis me dulcissime Deus tibi faciat consentire, nisi sola amoris vehementia, quæ contrarias voluntates coniungit, & hominem nouit in te ipso, qui diligaris, conformare, & miro modo transformat à claritate in claritatem? Quando igitur te ô bone Domine ex toto diligam, & glutino dilectionis vnitus tibi soli consentiam?

Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, &c. O panis Angelorum, quando tua refectione dulcissima reficiar: in hoc enim Angeli & Sancti beate viuunt in patria, in quantum bone pater, affectionibus flammigeris te contingunt. O quando panem amoris habeo, vt de eodem cibo in præfenti nutriar, quo Angeli & Sancti in gloria satiantur, vt de micis comedam, quæ cadunt de mensa Domini mei! O bone pater hunc panem da nobis semper, quia inquietum est cor nostrum, donec cælesti pane aliquantulum confortetur! qui ideo quotidianus dicitur, quia in quantum plus comeditur, in tantum desiderio quotidiano reficit abundantius.

Et dimitte nobis debita nostra, &c. O bone creditor, quando debita peccatorum meorum quoquo modo esse dimissa cognoscam! Nam sicut peccatum meum me tibi reddit inimicum, à te me miserum separando; sic amor me vniendo tibi, omnia dimitti cogeret, & te mihi quondam offensum placatum efficeret, & redderet gratiosum. O quando igitur te amore contingam, vt omni peccato dimisso, mihi placarum notitia experimentaliter te sentiam!

Et ne nos, &c. O bone pater hoc peto, non de bonitate diffidens tibi inseparabiliter colligari amoris glutino, sciens quod ex quo odor tuæ dilectionis me miserum ad se trahit faciliter, tanto ligamine ligatus sum astrictus omnia contraria vilipendendo, & te solo inuento tibi inseparabiliter adhærebo! O quis iuuabit me, vt solum astringam, qui solus bonus & dulcis es hospes animæ meæ, modo turbidum securum efficias!

Sed libera nos à malo, Amen. A malo non tantum pœnæ infernalis, sed & purgatorij. Non tamen pater hoc peto, vt effugiam tormenta, sed quia vtrique est dolor. Nam si essem in inferno, te numquam facie ad faciem viderem. Si in purgatorio diu post mortem meam stetero, nimis prolongabitur desiderium faciem tuam plenam gratiarum videndi, in quam Angeli desiderant semper prospicere. Sed si ego te ardentem diligere, tunc amor reconciliationis pœnam infernalem pro offensa debitam absolueret. Si te amarem, sic flamma amoris peccatorum rubigines exureret, vt in ultimo mortis exitu affectionibus flammigeris expurgatus, ad te diu desiderarum sine dilatione meus spiritus euolaret. Igitur quando te hoc ardore diligam, qui & pœnam infernalem excutiat, & à dilatione absoluat. Quod ipse præstare digneris, &c.

CAPVT III.

De via vnitui in quatuor particulas distinctum.

PARTICVLA I.

Dicto de via illuminatiua, & quomodo actualiter per ipsam ad vnituiam ascenditur; sequitur de via vnitui, quæ sit. Secundo de persuasionibus ad ipsam. Tercio de industriis, quibus mens firmissime solidatur, & hoc pertinet ad practicum, & ad vsum. Quod etiam si aliquis simplex nesciat ordinare, saltem quoquo modo doleat: & si nescit meditari in Scriptura, vt dictum est, saltem aspiret ad amorem, dicens semper in suis orationibus: O Domine, quando te dulcissimo amore constringam! & sic quantumcunque simplex, vel laicus poterit per dolorem de peccatis veluti per osculum pedis, per recordationem beneficiorum, veluti per osculum manus, vsq; ad osculum oris, quod est in desideriis amo-

Can. 1. a

Eccl. 24. a

Sapientia
quid ſit.

ris attingere, dicens: Oſculetur me oſculo oris ſui, &c. Et hæc iam præſumptuoſa non iudicabitur, ſi primo in oſculo pedis, & manus ſe exerceat, & poſtea in alio tempore ad oſculum oris aſpiret. O ſapientia quæ ex ore, &c. Hæc autem via vnitiva ſumitur in verbis iſtis, ubi dicitur: O ſapientia, quæ ex ore Altiffimi produſti, attingens à fine uſque ad finem fortiter, & diſponens omnia ſuauiſſe, veni ad docendum nos viam prudentiæ. Verba enim ſunt aſpirantis Eccleſiæ, deſiderantis edoceri ab ipſo, qui eſt fons totius bonitatis, & origo. Licet enim verba iſta de ipſa ſapientia increata, quæ eſt Filius Dei, poſſint recte vel proprie intelligi, in cuius exitu æterno affluentia bonitatis ſummi Patris apparuit: tamen hic de iſta ſapientia prout temporaliter mittitur, ſeipſam rationali ſpiritui manifeſtans, eſt præſens intentio, quæ deſcribitur à beato Dionyſio Areopagita Doctore egregio, ſextimo de diuinis nominibus, ſic dicente: Sapientia, eſt digniſſima Dei cognitio, per ignorantiam cognita, ſecundum vñionem, quæ eſt ſupra mentem, quando mens ab omnibus aliis recedens, poſtea ſeipſam dimittens vnita eſt ſuper ſplendentibus radiis inſcrutabili, & profundo ſapientiæ ſplendore illuminata. Hæc eſt illa ſapientia Chriſtianorum & totius Trinitatis incluſa, & deſcripta diſſuſione diuinitus illapſa fidelibus, qua mentes amantium cœleſti rore perfuſæ, non aliquod emolumentum temporale, non aliqua dona ſponſi, ſcilicet gratiam, virtutem, vel gloriam; ſed ipſum qui eſt totius deiformis emanationis principium ſcintillantibus affectionibus, inſatiabilibus deſideriis, vñitiuis aspirationibus ipſum ſolum tangere, vel ſtringere non aliud affectantes, ipſi vniri deſiderant.

Conſurrexio ergo per vñitiui amoris affectiones flammigeras, ſupra omne officium intellectus in ſupremo affectiuæ apice conſtituta, ipſa eſt ſapientia intenta ad præſens, quæ idem eſt quod Myſtica Theologia, qua ipſa mens ignita, linguis affectionum occultiffime dilectum alloquitur, quæ non alicuius mortalis induſtria reſeratur, ſed ſolum diuina miſeratione ſeipſam manifeſte prodit, quæ in his verbis laudatur prout eſt æterna, in quantum ratione ſuæ immenſitatis à fine uſque ad finem attingit. Similiter prout eſt temporalis in quantum ſuauiſſe cuncta diſponit, ſcilicet rationales ſpiritus.

Quomodo ergo per hanc rationalis ſpiritus ab ipſa feliciter inſtruetus, reſpectu omnium ſuauiſſe diſponatur, diuino deſuper irradiante lumine oſtendimus. Primo reſpectu ſupercœleſtium, cum enim in ipſa beatiffima Trinitate ſit à Patre Filius egrediens, ab utroque ſpiritus ſanctus amor verus procedens, connectens Patrem & Filium, ſic à fonte bonitatis ſupernæ ſapientia vñitiua procedens, menti adhuc vianti inferius illapſa, vñiendo ipſam connectit increato ſpiritui; vt ſicut Pater, & Filius, licet ſint diſtincti, tamen vñum dicuntur ratione amoris connectentis, ſic per iſtam ſapientiam, qua ſola mens ſupremo ſpiritui inhæret, tanta nobilitate, licet nihil ſit, perfrui promeretur, vt vñum dicatur eſſe cum illo ab Apoſtolo, ſic dicente: Qui adhæret Deo, vnus ſpiritus eſt. Hæc autem ordinatio non tantum apparet ratione ordinis perſonarum per vñitiui amoris ſapientiam acquiſitam, ſed ratione diuinorum actuum: quia cum iſti duo actus ſint coæterni, & conſubſtantiales in ipſo beatiffimo Deo, videlicet ſeipſum cognoscere, & ſeipſum diligere; in hoc quod mens in ipſo ardentem, & inſatibili cognitione, per ardorem cognoscit, veluti in amoris inardefcentis meridiano calore recubans, & ardens, in ipſo quaſi indicibili ardore ſe diligit, & per hoc ipſum intimius non tantum per creaturam ſenſibilem ipſi, prout poſſibile eſt, conformatur, & in ipſum amore deſcripto transformatur. Sic mens diſpoſita expreſſiſſima æternorum actuum eſt imitatrix.

Sed non tantum, vt eſt ordo perſonarum, nec tantum actuum diuinorum æternitas; ſed ipſe Deus beatiffimus eſt totius creaturæ tam mentis Angelicæ, quàm humanæ, tam creaturæ ſenſibilis, quàm inſenſibilis fontale principium. Vnde & in hoc ſolum inſinuat excellen-

tia creaturæ, quando in id principium, à quo habet originem primordiale, reuertitur: quia rationalis ſpiritus ab ipſo immediate conditore creatus, ipſius Trinitatis inſignitus imagine, ampliore dignitate cæteras inferiores excellit, & tunc diuino iudicio perfectus & reformatus exiſtit, quando per amorem exceſſiuum cogentem limites transcendere naturales, ipſi vnitur ecſtatica amoris conſurrexione, à quo primordialiter exiuit, vt iam circulus æternus in ipſo apparere incipiat ad illum, à quo exiuit primordialiter, reuertendo.

Sed & ipſe Conditor æternus non tantum eſt totius creaturæ principium & origo; ſed & omnia ſuis rationalibus æternis ſic ordine inconcuſſibili regulantur, vt omnia, quæque, diuina regulante prouidentia, finaliter in ſuis ordinibus conquieſcant. Sic mens per intimas affectiones conſurgens, quodam medio mirabili ipſam carnem irrorando perfundit, ſaltem quoad hoc, vt innata corruptio paulatim ſic debilitetur in ipſa, in quantum mens per ardentius exercitium ad ſuperna extenditur. Quoniam diuina miſeratione hac victoria perfruitur, vt in quantum per amorem integrum ſe ſubiicit proprio creatori, intantum caro ſpiritui ſubiecta, contra naturalem inclinationem, ipſius iuſſioni obtemperet, & diuino iudicio conſequatur; vt ſicut mens eſt concors ſui conditoris per amorem prouecta, ſic ſequatur corporis ſubiecti, & mentis concordia, vt in proprio corpore veluti in regno præſideat, & dicat cum Pſalmiſta: Sitiuit in te anima mea, quàm multipliciter tibi caro mea.

Sed & ipſe altiffimus Creator non tantum voluit creaturæ præſeſſe, vt factor, vel dominari, vt rector; ſed etiam à fine temporum quaſi celſitudine maieltatis exiliens, cum miſeris peregrinari inſtituit, tandem in peregrinationis termino ad ſupernas manſiones conſcendit. Sed & ipſi ſic exiſtenti in carne reuertenti in cœlum, mens per ecſtaticum amorem diſpoſita conformis efficitur, quæ in ſua primordiali creatione libera à ſuo Creatore progreditur. Sed & corruptioni corporeæ neceſſitatis coniuncta, ſubiecta multiplice ſeruituti mendica efficitur; ſed in poſterum ſupercœleſti immiſſione diuturno aspirationum ardentium exercitio eleuata, iam quodammodo artham æternæ felicitatis pertingit: quia ubi amat, inhabitat, & in illo ad quem tendit, deſideriorum importuna tendentia veluti in naturali termino conquieſcit. Et ſic qui in principio a altiffimus exiſtens: ſecundo quoad ſtatum humanum mendicus: tertio glorificatus aſcendens in cœlum, apparuit ipſi per vñitiuam ſapientiam conformatus, vt merito dicatur in Apocalypſi de veris amantibus, iam quodammodo ſibi reddita per purgamentum flammei amoris innocentia puerili: Hi ſequuntur agnum, quocunque ierit.

Sed tamen non tantum in reſpectu ipſius conditoris, per iſtam ſapientiam mens b vñiens in amore modis prædictis diſponitur, ſed etiam reſpectu iubilantium beatorum in gloria, quoad hoc quod vita, requies æterna, quæ eſt Deus beatiffimus, finis vñicus, deſideratiſſimus, immediatus conſtituitur vñiſque. Sed in hoc tantum eſt differentia, quod mens glorificata iam in eo per aſſiſtentiam præſentialiter conquieſcit, hæc, id eſt, mens corpori vnita, inſatiabilibus deſideriis veluti abſens ſuſum trahitur ineffabili ardore, vt tantum ſibi intimius vnatur, aſpirat, & iſta dicat: Trahe me poſt te, in odorem vñguentorum tuorum curremus; illa, id eſt, mens glorificata, dicat: Introduxit me Rex in cellam vinariam, & cætera. Item illa mens ſuperna coniunctione cum ſponſo perfectiſſime iam obſenta felicitate indicibili delectatur; mens vero iſta coniuncta, hac ſapientia tendar ſuperius, tamen quantum eſt de ſuis moribus anagogicis, in ipſo actuali exercitio ſine omni mulcebræ vnctione, vel delectatione conſiſtit; ſed potius eſt ibi miro modo corporalis afflictio, ſed in hoc ſolum lætitia, quod in iſta actuali tendentia directe, & ſine aliqua obliuatione conſurgit, veluti lapis ad centrum inferius in ipſum beatiffimum, qui eſt ſuæ dignitati locus vñicus naturaliter correfpondens.

Vnde

Pſal. 62. a

a al. tutiſſimus.

Apo. 14. a

b al. viuena

Can. 1. a

Ibidem,

c al. illecebræ.

1. Cor. 6. d

Vnde multi decipiuntur in hac philoſophia minus experti, exiſtimantes in motibus anagogicis cœleſti dulcore mentem conſurgentem multipliciter irrorari; cum è contrario mens laborioſiſſima ſuſum actione agatur, & ex extensione ſpiritus ſit quædam corporis enervatio, & ſpiritualis ſeparatio, & membrorum etiam corporalium ex impetuoſitate motuum anagogicorum protenſio, ſecundum illud Iob: Suspendium elegit anima mea, & mortem oſſa mea. Vnde imperus anagogicos corpus ſuſtinere non poſſet, ſine magna afflictione, niſi gaudium Spiritus de ipſius directâ tendentia temperaret. Item mens beata continuo, & indiſiſibili exercitio in ipſo ſummo bono veluti æterno dulcore afficitur, hæc tamen modo interſcalari, & intercifo in ipſum conſurgit, cuius motus rectiſſime eſt ad inſtar emiſſionis ſideris ſcintillantis, ſi illæ emiſſiones ex libera voluntate procederent: quia illi motus anagogici ſunt quaſi ſubitanei, vt ſtatim poſt conſurrectionem mens infra ſeipſam inferius prolatur, iterum & iterum conſurgit, & iterum infra ſeipſam cadit.

Item mens glorificata in ipſo, cuius pulchritudinem facie ad faciem contemplatur, ardentiffima vnitione coniungitur; & licet ibi ſint cognitio ſimul & dilectio, tamen cognitio naturaliter præcedit dilectionem. Sed mens hæc huic conſurrectioni actualiter intendens, prout eſt hic intentio, omnis rationis, & intelligentiæ ſuis motibus radicitus reſcindit officia. Nam intellectus ex communicatione carnis corruptæ, phantasiſ eſt admixtus; ideo debet in conſurrectione amoris amoveri; ſed in patria purgabitur, in qua carnis corruptio deponetur, ideo per ſolam affectus igniti conſurrectionem erigitur, quia ibi affectiva intelligentia incomparabiliter præexcellit, vt iam cito probabitur.

Et licet in his, & multis aliis mens anagogice conſurgens à mentibus glorificatis incomparabiliter excedatur, tamen mediante iſta ſapientia vtrique eadem vita ſupercœleſti viuificatur, & eodem pane deſiderabili vtrique reſcitur: ſed & per iſtam eandem ſapientiam ad conformitatem, prout poſſibile eſt ſpiritu viatori, mentibus Angelicis ordinare diſponitur: quia ipſe Angelus eſt ſubſtantia intellectuſ, ab omni corporali depreſſione penitus abſoluta, gaudiorum lucis æternæ impermutabili claritate abſorptus. Sed cum diuina ſapientia dono gratuito ſuæ ineffabilis bonitatis, menti vianti affectionum extenſarum notitia experimentali ſeipſam præſentem denunciat, oculos intelligentiæ aperit ratione appropinquationis ad ipſam: quia ipſa in ſe propriiſſime eſt lux, & claritas, & exinde ex eo quoddam ſpiritus ipſi, qui eſt ſuperior, ſtrictius per amoris contactum coniungitur, non immerito plus reſcinditur carnalis affectio, & exinde in carne ſuper carnem extenſa, magis ac magis abſorbetur, & ſic per deſideria amoris vitam ducens Angelicam, dicat cum Apoſtolo: Mihi viuere Chriſtus eſt, & mori lucrum. In quantum ergo mens per pedes affectionum in ipſo, qui eſt vera vita, aſpirat ardentius quietari, in tantum minus carnali affectioni coniungitur, cum ſentiat ea quæ ſunt Spiritus, & per conſequens magis ac magis in Deo abſorbetur, & ſic quodammodo per iſtam ſapientiam, licet miſera quoad tria prædicta, in magna tamen diſtancia vitam Angelicam imitatur.

Sed per iſtam eandem ſapientiam rationalis ſpiritus ordinariſſime infra ſeipſum diſponitur; quia illud ſignum mendicationis humanæ inſallibile comprobatur, quando in alia creatura extra ſeipſam egrediens, tendens ſuæ & ſui etiam appetitus regimen exiſtimat reperire: quia cum mēs humana cæteris viſibilibus creaturis excellentior iudicetur, ipſam eminentius, & plenius ſapientia ſupercœleſtis inhabitat, quia eſt imago, cætera vero veſtigia. Tunc ergo cum theſaurum diuinæ ſapientię antea occultatum reſeratum diuinæ bonitate in ſeipſa percipit, iam non egena alterius delectabilis mendicitate fulcitur, iam non à ſua primordiali nobilitate degenerans, infra ſeipſam incluſam, quadam iucunditate relictâ, ex intimiore vnitione cum Deo continua iucunditate læ-

tatur, dicens cum diuino Iob, nolens ab ipſo de cætero ſeparari: In nidulo meo moriar, & ſicut palma multiplicabo dies. Et non tantum diſponit animam, in quantum facit ipſam infra ſeipſam quieſcere, alienam mendicantem extirpans; ſed etiam ratione pretioſitatis ſui ipſius exiſtentis in mente. In quanto enim nobilior, ſeu magis ſanus poſſeſſus habitus; in tanto plus ſpiritus Angelicus: quia ſi omnes theſauri, omne pretioſum, delectabile, quidquid oculus poteſt videre, ratio inueſtigare, intellectus percipere, nihil ipſa mens ratione ipſius, quæ ſolus Deus in corde poſſidetur, reputat; ſed coram omni ſapiente affirmat. Tanquam lutum æſtimabitur aurum in comparatione illius. Quare? quia tanta eſt nobilitas in ipſa & dignitas, & attrahentia, vt omnia quæ deſiderantur, huic non valeant comparari.

Nobilitas etiam ipſius, non tantum apparet ratione ſui ipſius exiſtentis in ſpiritu, ſed & ratione aliorum multorum gratuitorum, vel gratis datorum, vel acquiſitorum, quæ magis inter cætera appetibilia iudicantur. Per ipſam enim certificatur fides, corroboratur ſpes, & charitas inflammatur. Certificatur enim fides in hoc, quoddam ſenſibiliter ſe ſentit trahi inſallibili notitia in illum, qui eſt ſolus deſiderij quietatiuus, & hoc ſcit ita vere, vel verius, quàm oculus materialis videat materiale obiectum. Si ergo illum, in quem tendit iſtis conſurrectionibus inſallibiliter ſic cognoscit, iam quodammodo mens certificatur, quod ille eſt verus Deus, verus Dominus quem fide colit: vel etiam cum incipientes, & proficientes ad iſtam ſapientiam habeant per beneficia incarnationis, & paſſionis pertingere, & per huius conſiderationem in ipſa diuinitate affectus magis ac magis inflammatur; oportet, quod mens cum iam eſt in ipſa ſapientiæ actualiter eleuata, quod recto ordine ad illud pertingat, & ſic ex conſequenti connexionem diuinitatis, & humanitatis cognoscat. Sed & cum mens per iſtam ſapientiam de multis, quæ ad fidem pertinent, licet adhuc miſera, certificetur ad plenum, ſciat quælibet fidelis anima, quod ex quo mens ad iſtam ſapientiam pertingit, ſi omnes mundi ſapientes, omnes philoſophi proteſtarentur, & conſiterentur, & dicerent: Tua fides non eſt vera fides, quin immo deciperis; ipſe contrario reſponderet: Vos omnes fallimini, & ego ſolus veram fidem teneo multo feliciter, quàm per rationes & inueſtigaciones, per amoris vnitionem, habens in corde inſallibile firmamentum, vt dicat cum Apoſtolo: Scio cui credidi, & certus ſum, &c. ſic certificatur fides per hanc ſapientiam.

Sed & corroboratur ſpes: quia cum ſpes ſit certa expectatio futuræ beatitudinis, in tantum per iſtam ſapientiam corroboratur, vt iam quaſi de obtinenda futura gloria non timeat: quia ſic videmus, quoddammodo domicelli alicui principi diuturniori exercitio familiarius obſequuntur, ſit, vt quem primo timebant, vt dominum, ex quadam familiaritate iam timor ad reuerentiam maiestatis reſiliens, penitus euaneſcit: vt de ipſius familiaritate, & bonitate confidentes, nullatenus ſe credant ab ipſo de cætero ſeparari. Iſto modo ad intellectuſ anagogicum referendo, mens prius tepida per affectiones, & deſideria, vnitionem familiaritatem conſequitur, vt ipſius dilecti dono in ipſa quædam mera confidentia relinquantur, vt omnis timor pungitius, niſi per modicam cautelam, ab ipſa radicitus extirpetur, vt dicat cum Apoſtolo: Quis me ſeparabit à charitate Chriſti? famēs, an gladius, &c. imo etiam nec inſtantia, nec futura.

Per iſtam etiam ſapientiam inflammatur, integratur & perficitur charitas: quia cum ipſe Deus beatiffimus ſit ignis conſumens, in tantum à ſpiritu viatoris omnimodam frigiditatem expellit, in quantum per amoris extensiones ipſi interius appropinquatur. Quia cum ſic per motus anagogicos ad ipſius intimiorem vnitionem aſpirat, ſolis ſpiritualibus radiis exurentibus ſe exponit, & veluti ſtuppa ſolaribus radiis expoſita, ab igne deſuper immiſſo accenditur. Vnde iſte ſol mentes dicitur exure tripliciter: quia & ipſe per ſe augmentat ardorem in ſpiritu, & mediante ardore obſtacula præſecat quæ amo-

Iob 29. c

Sap. 7. d

2. Tim. 2. c

Rom. 8. f

Dent. 4. d
Hob. 13. g

Eccle. 43. b

rem

enim impediunt, vt ardentius inflammetur, ipſe ſpiritu-
alia beneficia ſuperaddit, quibus ipſe amor in ipſo perfici-
tur. Item ipſe facit mentem exurere, ad hoc quod ar-
dentiffime ipſe Deus vnice diligatur. Exurit etiam iſta
ſapientia mentem, vt in omnem proximum ſicut in ſe-
ipſum hoc amore ferueat, vt iterum ipſa inſatiabilibus
deſideriis, vſque ad pleniffimam vnitionem aſpirare lan-
guida non deſiſtat. Non tantum virtutes per iſtam ſa-
pientiam perfectum obtinent principatum, ſed & mens
omni Philoſophiæ, omni inueſtigationi rationis, omni
ſpeculationi, Theologiæ etiam inqueſtioni præponi-
tur. Naturalis enim Philoſophia ipſam cauſam omnium
per hoc quod apparet in ſenſibilibus creaturis, cognouit
Creatorem, affirmans inſallibili argumento, quod tan-
ta creaturarum bonitas, tam mirabilis ordo, tanta ea-
rumdem immenſitas, non niſi ab vno omnipotentiffi-
mo Creatore prodiit, ſecundum illud Apoſtoli: Inuiſi-
bilia Dei à creatura mundi, per ea quæ facta ſunt, intel-
lecta conſpiciuntur, ſempiterna quoque eius virtus, &
diuinitas, &c. & ſic venit Philoſophus ad cognitionem,
Sed cum totus mundus nihil ſit in comparatione ſpiri-
tus rationalis, ſecundum ipſius ſapientiæ increatæ pro-
reſtationem, dicentis: Ludens eram in orbe terrarum, &
deliciæ meæ eſſe cum filiis hominum. Tandem totus
mundus eſt ſicut paruulus ludus, in quo paululum appa-
ret pulchritudo reſpectu mentis Angelicæ, vel humanæ.
Vnde quia nihil de intimis mentis conditionibus habue-
runt, ſtriſta & mendica eſt naturalis cognitio, & huic
ſapientiæ quantum diſtat ortus ab occidente, incompa-
rabiliter ſubſternitur. Item reſpectu conſiderationis me-
taphyſicæ, vel theoricæ, quæ ambæ ſub ratione entis,
vel eius differentiarum, vel practicarum intentionum,
ſcilicet ſub ratione vnius, veri, vel boni, Deum ſimpli-
ciſſimum apprehendunt. Mens autem per iſtam ſapien-
tiam ſub nulla ratione prædicta, ſine aliquo cogitatu
concomitante, vel præcedente motum amoris, habet
affectione, ipſum, qui eſt ſummum bonum, apprehende-
re modo indicibili: ad quam apprehenſionem, nec intel-
lectus conſurgit, nec intelligentia ſpeculatur. Quomodo
autem hoc ſit, & quomodo intellectus poſſit diuidi ab
affectu in theorica huius practicæ oſtenditur, & de his,
quæ ad hoc pertinent ſuper illud Myſticæ Theologiæ:
Conſurge ignote, &c.

Videndum eſt, quomodo reſpectu inferiorum mens
ſuauiſter diſponatur, reſpectu enim corporis ſubiecti, di-
ctum eſt ſuperius, quando ſummæ ſapientiæ regi
mundum mens per iſtam ſapientiam conformatur: ſed
tamen addendum vltius, quod ſicut ſeſſor in equo vir-
tute freni iumentum ſibi ſubiectum vertit ad libitum ad
dextrum, vel ſiniſtrum; ſic cum mens per iſtam ſapien-
tiam erecta, non curuata exiſtat in corpore virtute ipſius
amoris, veluti quodam freno ſpirituuali ſenſuum exteriorum
reſſumit inordinationes, vt ad nutum, & ad impe-
rium ipſius ad quem tendit, prout poteſt melius, omne
regimen tam in viribus, quàm in ſenſibus æqualiter
reguletur, & faciat in ſuo ſubiecto tabernaculum, ſe-
cundum exemplar, quod ſibi in monte hoc monſtra-
tum eſt, ſecundum quod diuino Moyſi, vt habetur in
Exodo, ſub typo diuina ſapientia imperauit.

Sed etiam per iſtam ſapientiam mens reſpectu om-
nium mundanorum diſponitur, quibus per ipſam veri-
ſſime dominatur. Quod ſic apparet: Si enim aliquis prin-
ceps terrenus vniuerſo orbi præeſſet, & haberet tot deli-
cias, diuitias, & honores, quot omnes mortales habue-
runt ab initio mundi, & in his oblectari diſponeret, iam
ipſis ſubiiceretur, dum ab eis quietem, vel aliquam bea-
titudinem, vel perfectionem, quam non habent de ſe,
obtinere appeteret. Qui ergo in his delectatur, ipſis vere
ſubiicitur. Solus ergo ille eſt Dominus, qui ſic omnia in-
feriora vilipendit, vt nihil terrenum per amorem inquie-
tum contingat; quia tunc in vilipenſionem omnia ſub
ſuis pedibus cõculcantur. In hoc ergo regno dominatur
anima, cum non alibi quærens requiem, ſupernis deſide-
riis ſe extendit, dicens cum Apoſtolo: Omnia reputaui

A vt ſtercora, vt Chriſtum crucifacerem. Idcirco Petrus, &
Paulus glorioſi principes terræ vocantur. Sub typo etiam
dictum eſt filiis Iſrael ab ipſa veritate inconfuſibiliter
promittente: Omnis terra, quam calcauerit pes veſter,
veſtra erit. Si ergo quis vilipendit, cū calcet omnia, mul-
to verius quàm mundi principes omnibus dominatur.

Sed & per hanc ſapientiam reſpectu inimicorum ſua-
uiter diſponitur, tum ratione irreptionis eorum, tum ra-
tione fortitudinis. Sagaci enim verſutia inſtantius ini-
mici peruigilant, quomodo Deo mentem vnitam à ſuo
dilecto valeant ſeparare: ſed per iſtam ſapientiam libe-
rantur quia hauſtu amoris fonti luminis appropinquant,
& ex ipſa appropinquatione diuinis radiis neceſſario il-
luſtratur, quibus etiam verſutiſſimas tentationes, & pal-
liatas, & ſub ſpecie bonitatis prætentas cito, & ſagaciter
deprehendit, tunc hoſtis ſagacitas conſutatur, quia ſe-
cundum quod in Prouerbiis dicitur: Fruſtra iacitur rete
ante oculos pennatorum, qui per affectionum deſideria
volant ſicut nubes, & quali columbæ ad fenestras ſuas,
ſicut legitur in Iſaia.

Diſponitur etiam reſpectu ipſius fortitudinis, quia
tanta vehementia ipſi inhæret, quem diligit veraciter, vt
potius milleſies ſe permetteret iugulari, quàm ſemel ex
deliberatione, dilecti offenſam incurreret. Et ad iſtam
fortitudinem ineradicabiliter obtinendam, habet iſta
duo coadiutoria, vt veluti de propria familia ipſius dile-
cti Creatoris dirigente dextera protegatur, ſecundum il-
lud Sapientiæ: Iuſtorum animæ in manu Dei ſunt; & illud
C à parte ſui, quia ſi etiã fortiſſimis tentationibus ab inimi-
cis propelleretur intenſius, veluti puer timēs lædi ab ali-
quo ad matrem confugeret cito. Sic mens in fortiſſimis
tentationibus ad ſubſidium illius, quem diligit, conſur-
git velociter, & ad ipſum aſpirans intenſius recurrit. Et
iſte modus vincendi dæmones inter alios eſt præclarus.

Per iſtam ſapientiam temperantiæ virtus ducitur ad
perfectum, ex hoc enim eſt intemperatiã humana, quod
homo in gula, vel luxuria, vel aliis carnis illecebris, omiſſa
vera delectatione, quæ eſt ex coniunctione Dei, & ani-
mæ, miſerabiliter delectatur. Cum igitur multo maior
ſit illa delectatio, quæ eſt in Deo, quàm quæ eſt in carne,
ſicut Deus melior eſt, quàm vlla creatura, in qua carna-
les homines delectantur. In quantum enim de vera illa
delectatione mens ſenſibiliter experitur, in tantum ve-
hementius carnalem delectationem reſpuit, & illum in-
ueniens in lætulo amoris, qui eſt vera iucunditas, ſic di-
cit: Mihi autem adhærere Deo bonum eſt. Igitur hac
habita, ab ipſa cætera alia de facili vilipendit.

Per myſticam etiam ſapientiam iuſtitia perfecta ac-
quiritur: quia vera iuſtitia hæc, reddere Deo quod ſuum
eſt, & ſibi quod ſuum eſt, & proximo ſuo quod ſuum eſt.
Primo enim per iſtam ſapientiam vnitiuam redditur Deo
quod ſuum eſt. Nam per quemlibet motum conſurre-
ctionis anima conſtituitur ante Deum, per affectionem
etiam amoris anima quærit quæ Dei ſunt, non quæ ſua
ſunt. Nam aliter non eſt vera dilectio, niſi plus dilectum
quàm ſeipſum amans diligat. Ipſe amor etiam ipſam
quieſcere non permittit, niſi in eo quem diligit: quia ſi-
cut pondus lapidis non permittit, ipſum quieſcere, do-
nec ad terram ſuum locum naturalem perueniat, ſic nec
amor ſpirituualis permittit in alio, quàm in ſolo Deo
quieſcere, qui eſt omnium ſpirituum terminus naturalis,
vltra quem nihil deſideratur. Non tantum redditur Deo
quod ſuum eſt per vnitiuam ſapientiam, ſed & animæ
redditur quod ſuum eſt, in eo quod per gratiam perfici-
tur in ſe ipſa. Quia ſecundum Philoſophum: Anima per-
ficitur virtutibus, & ſcientiis, igitur tunc eſt ibi ſumma
animæ diligentis perfectio, quando ille qui eſt fons to-
tius ſapientiæ, & omnis ſapientia ſiue ſcientia creata, tam
in ſuperioribus, quàm in inferioribus ab ipſo emanauit,
ſpirituualiter per ſeipſum mentem inhabitare dignatur.
Vnde verius quàm aliquis in loco materiali ſedeat, ha-
bitat Deus in anima ipſa, quæ diligit ipſum: & hoc ſpi-
rituali habitatione, vt dictum eſt, quia ipſe charitas eſt,
& qui eſt in charitate, quæ eſt verus amor, in Deo ma-
net,

Deut. 11. c
Iohne 1. a

Prou. 1. b

Iſa. 60. b

Sap. 3. a

Pſal. 72. d

Rom. 1. c

Prou. 8. d

Exod. 25. f

Philip. 3. g

1. Ioan. 4. c

Hier. 9. a

net, & Deus in eo, vt in Canonica Ioannis legitur. Per hanc igitur redditur proximo quod suum est, & in eodem amore quo diligitur pater, diligitur & filius. Ex hoc enim quod anima suum Creatorem diligit, omnem etiam rationalem creaturam diligit, quæ ipsius Patris æterni est imagine insignita. Ex eo enim quod Pater diligitur, ex eo venit feruens animarum sola dilectio, ex eo enim multiplicatur orationes pro animabus deperditis liberandis. Ille etiam idem amor gemitus multiplicat, vt animæ ad proprium Creatorem reuertantur, vt scilicet mortuæ per peccatum, per vitam gratiæ diuinæ suscitarentur. Sicut Ieremias clamat, dicens: Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum, vt plorem super interfectos populi mei die, ac nocte?

Quomodo etiam per hanc disponitur respectu meriti secundum omnem affectionem Theologicam planum est: quia quotiescunque mens in Deum immediate mouetur, vitam æternam toties promeretur: & quia quotiescunque vult anima sic disposita, potest actualiter affici velocissimis moribus, tamen intercis, & plusquam dicere valeamus, & eleuari meretur in gloria in qualibet consurrectione istorum, & quia singulari merito est respondens gloria singularis, excepta substantiali corona, de visione pulchritudinis diuinæ, constat, quod per hanc sapientiam sibi coronæ innumerabiles cumulantur.

Concludendo ergo à primis, sic per istam sapientiam mens ignita perficitur, vt ad instar circuli, qui est perfecta figura, inter alias, in præsentis & futuro mens à sublimibus egressa, reuertendo in id idem, quasi protractione ab eodem puncto in eundem punctum, directissima ordinatione regreditur. O ergo sapientia æterna, quia nullus mortalium potest manifestare illam admirabilem, & increatam sapientiam, quæ à te fonte vitæ immediatissime procedit, veni ad docendum nos viam prudentiæ; quia contra vsum aliarum scientiarum in ista sapientia, practica præcedit theoreticam. Primo ergo subditur de practica, qua mens purgatur in prima via, in secunda illuminatur, in tertia perficitur: vt hæc sapientia secundum triplicem viam vltimæ Hierarchiæ respondeat, scilicet purgatiua Thronis, illuminatiua Cherubim, vnitua Seraphim. Quia ergo hæc sapientia, vt dictum est, persuaderi potest ab homine, sed non doceri; ideo subditur hæc triplex via, per quam quilibet quantumcunque simplex doctrinam istam cœlestem non humanam quoad vsum diuinitus obtinebit.

Tu beatissime Deus, & altissime, qui natura es inuariabilis, incommutabilis, per te stans, omnium bonorum virtus principaliter conditiua, qui aspectu tuo Angelos reficis, tu, qui es increata sapientia, quæ mentes Angelicas, & cœlestes tuis radiis præclaris irradias, tanquam viuifica virtus, ita amatores tuos ad amplia, vt ab infimis separatos suscites nos ad tui desiderium & cognitionem, & remota omni mentis distractione, conuertas nos ad aggregantis Patris vnitatem, qui in horrea claritatis æternæ dispersiones congregas Israël. Amen.

CAPVT III.

PARTICULA II.

De triplici via ad diuinam sapientiam.

SEquitur ergo primo quæ sit ista sapientia. Secundo, de persuasionibus ad ipsam. Tertio, de industriis, per quas mens in ipsa firmissime solidatur, & hæc pertinent ad practicam, id est, ad vsum, quod etiam si anima simplex fuerit, ita quod nesciat ordinare, saltem adspirare, & quoquo modo doleat. Secundo, etiam si nesciat meditari in scriptura, vt dictum est, saltem adspirare ad amorem, dicens semper in omnibus suis orationibus & petitionibus: O Domine, quando te strictissimo amore constringam? Et sic quantumcunque simplex, vel laicus poterit per dolorem de peccatis, veluti per osculum pedis, per recordationem beneficiorum, veluti per osculum

manus, vsque ad osculum oris, quod est in desideriis amoris ascendere, dicens: Osculetur me osculo oris sui. Et hæc iam præsumptuosa non iudicabitur, si primo in osculo pedis, & manus se exerceat, & postea in alia hora ad osculum oris.

Sequitur de tertia via. Accedite ad eum & illuminamini, &c. Cum enim Deus beatissimus lucem inhabitet inaccessibleem, secundum quod ait diuinus Apostolus: Cum omnis rationalis creatura distet ab ipso gradibus infinitis, ad hoc quod lucis æternæ superpulchris claritatibus illustretur, necesse est animam quasi à se egredi, & gratuito beneficio Creatoris superius eleuari, vt sit aliqua approximatō, & aliqua assimilata conformitas inter creaturam recipientem, & ipsum benignissimum influentem, ideo dicit diuinus Propheta: Accedite ad eum & illuminamini, vt illud præcedat, & immediate illuminatio consequatur. Ibi ergo tangit complete istius libri materiam, in quo cursu extraneo quasi contra omnes diuinos, & Theologicos tractatores, non per speculum creaturæ, vel ingenij inuestigatione, vel intellectus exercitio, docet ad cognitionem immediatam Creatoris attingere, sed per amoris vnitui aspirationes flammigeras, quibus non tantum, quia Deus est, sed etiam quid sit Deus beatissimus ipse principium totius beatitudinis & origo infallibiliter adhuc degentes in miseria prægustamus; quæ in tantum excedit cognitionem rationis, vel intelligentiæ, vt dicetur postea, in quantum Sol cunctis aliis planetis pulchrior, & stella matutina cæteris sideribus fulgentibus fulgentior vniuersis, qua reuelantur abscondita, qua referantur occulta, quæ non humanis & terrenis facit amantem intendere, sed potius supra seipsum eleuatam immediate diuinis, & cœlestibus insistere disciplinis. Quia ergo amor æstuans ad vñionem dilecti adspirat ardentius, sursum trahit spiritum, vt fontem veri luminis appropinquet, qui solus facit accedere ad illum, qui est oriens ex alto, hos qui in tenebris & in vmbra mortis sedent illuminans; vt per ipsum mortua & cognitiua completissime suas perfectiones obtineant, vt mens ardore amoris, & decore luminis à suo dilecto misericorditer decoretur. Quoniam non solum per amorem vñituum gloria æternæ beatitudinis in recessu spiritus à corpore possidetur, nec solum vitam cœlestem ducere contingit in terris: non tantum humanam suis sursum extensiuis, siue excessiuis actionibus mentem interius sollicitant, sed insuper in anima incomparabiliter per amoris vñitui desideria perfectio amplioris cognitionis relinquitur, quàm studendo, vel audiendo, vel pro rationis exercitio conquiratur.

In hoc ego præsentis opere, quod à me ad declarandum B. Dionysij Mysticam Theologiam conscribitur, est præsens intentio ostendere theoreticam ibi inclusam, quomodo anima Creatori suo inhæreat, & ipsi efficacius veluti dilecta dilectissimo radicabiliter vniatur. Vbi verba paucissima sunt, sed infinita sententia continetur, sicut manifestissime in sequentibus apparebit: quia in hac vñitua sapientia, non ab eo quod extra in scripta redigitur; sed ab eo quod intus percipitur mentis extensa vñitio, ad suum dilectissimum cupientis attingere, ipsius dono gratuito recipit incrementum.

Stylus autem istius libri simpliciter, & pure anagogicus est, nisi quandoque propter pium auditorem ad inferius aliquod descendat, ad sensum anagogicum manifestius explicandum, vt solum pure amantes hanc supremam sapientiam vñituiam in seipsis percipiant, & à mundi sapientibus, vel mundana amantibus, neque quoad intellectum, neque quoad affectum vllatenus capiatur.

Finis autem est, attendere quomodo anima ad sponsum vñionem totis visceribus debeat adspirare, vt artham gloriæ, & diadema nuptiarum regalium valeat percipere in præsentis: quod omnis rationalis spiritus tanquam suam beatitudinem debet appetere, propter quinque rationes, quæ ante principale videndum ad auidius recipiendum, quæ in sequentibus dicentur, prolixius præmittuntur.

Cant. 1. a

Psal. 33. a

1. Tim. 6. d

Psal. 33. a

Intentio
Auctoris
in hoc libro.

Finis.

Primo

Prima igitur ratio ſumitur reſpectu rationaliũ crea-
 turarum, & mundanorum actuum, tres aliæ reſpectu
 perfectionis ipſarum perſonarũ, quæ per vniõnẽ amo-
 ris in præſenti feliciter obtinetur, vltima ratio ratione
 continuat onis proſectus, & augmenti, quo mens ſeiſpa
 fortior efficitur ſemper, & pro amore dilecti ad maiora
 ſemper ſeiſpum extendere cupiens, donec in reſeſſu
 ipſius à corpore ſibi ſol iuſtitia ipſum viſuræ facie ad
 faciem, ſicut eſt, oriatur. In prima enim inſipientia
 omnium mortalium, & maxime religioſorũ oſtenditur.
 Sicut enim quidam Sanctus dicit: Vniuſcuſque artis
 induſtrius appetitor, cunctos labores, & pericula, arque
 diſpendia æquanimiter libenterque ſuſtentat, & hoc in
 agricolis, & negotiatoribus, & in militibus exẽplo ſen-
 ſibili cõprobatũ. Nam & agricola nunc torridos ſolis
 radios, nunc pruinas & glacies non declinat, terram in-
 fatigabiliter ſcindit, & indomitas agri glebas frequẽti
 ſubigit vomere, vt eam cunctis ſentibus expurgatã, vni-
 uerſiſq; graminibus abſolutam, in modũ ſolubilis are-
 næ exercendo comminuat, hunc ſolum finem intendẽs,
 ſcilicet perceptionem copioſarum frugũ, exuberantiũ
 legerum, non alias adepturũ ſe eſſe confidens, quo vel
 ipſe vitam ſecurus ducere, vel ſuam poſſit ſubſtantiam
 ampliare. Si ergo tot laboribus, tot calamitatibus inceſ-
 ſanter æſtuat, vt poſſit terrenus terrena ſuſcipere per
 modicũ tẽporis in ipſis quietudinẽ inuenturus, non im-
 merito omnis anima totius Trinitatis inſignita imagi-
 ne, & maxime religioſus, qui ad hoc obtinẽdũ efficacius
 vt Deo æterno vniatur, ſtrictius præ aliis ſe ſuccinxit, in
 quò tanquam in fonte beatitudinis lætitiã in præſen-
 ti, & gloriã in futuro per vnitũ deſideria poterit ex-
 haurire. Et ſi in principio aliqua forſitan difficultas, vel
 carni intolerabilitas videatur, tamen cito in tam iucun-
 do dilecto deſideratã requiem poterit inuenire: quia
 in ingreſſu eſt via arctiſſima, ſecundum Salomonem in
 libro Sapientiæ, dicentem: In paucis vexari in multis
 bene diſponentur, & non immerito, quia ille citiſſime
 inuenitur, à quo omne gaudium, & omnis iucunditas
 emanauit. Secundo videmus, quod illi qui negotiatio-
 num ſolent exercere commercia, non incertos pelagi
 timet caſus, nulla diſcrimina perhorreſcunt, dum ad fi-
 nem quæſtus ſollicite attẽdentes, hæc perpeti hilariter
 prouocantur. Quod ſi tales corpus, & animam tanto
 ſubiiciunt diſcrimini inceſſanter, quãto deberet ratio-
 nalis ſpiritus inceſſabili deuotione inardescere, vt illum
 ſuauiſſimum inueniret, qui ſua iucunda præſentia per
 amorẽ vniõnis obtenta, omnem ab ipſo eliminaret
 egeſtatem, & omnem ab ipſo inopiam remoueret, &
 non vltra ipſum vagari permetteret, non vltra oblecta-
 menta adulterina in creaturis alijs medicaret, cum ipſe
 beatiſſimus inueniretur experimentaliter hoſpitatus,
 qui eſt omnis mentis tendentiæ ſufficiẽtiſſimus quie-
 tator. De quò dicit anima, cum ipſius ſentit iucundã
 præſentiã in Iob: In nidulo meo morior, & ſicut palma
 multiplicabo dies: nolens iam ad conſueta diſcurrere,
 iam humana conſolatione non indiget, quia iam illi
 vnita eſt, in quo omnium languorum ſuorum, tam cor-
 poralium, quàm ſpiritualium, inuenit ſaluberrimã me-
 dicinã. Terrio etiam videmus, quod hi qui malitiæ
 mundialis ambitione libidinosa inflammantur, dum
 proſpiciunt honorum ac potentiæ finẽ, exercitia pere-
 grinationum, vel pericula non ſentiunt, nec præſentibus
 ærumnis belliſque ſrangũtur, dum propoſitum ſibi di-
 gnitatis finem cupiunt obtinere. Si ergo in tot miſeriis
 inuoluuntur, vt ad modicum temporis laudibus homi-
 num vento inanis gloriæ eleuentur, hoc ſufficiens præ-
 mium reputantes pro omnibus perpeſſis multipliciter
 tã in ſpiritu, quàm in corpore fatigationibus; quid di-
 gnum poſſit peragere mens rationalis creaturarum no-
 biliſſima; reſpectu tamen ſui creatoris medicã, vt ad il-
 la tãta dignitatis præmia perueniret, vt illi à quo creata
 de nihilo primordiale originẽ habuit, in amoris vni-
 tiui deſideriis vniretur, & tanto honore in conſpectu
 Creatoris digna valeat iudicari, vt minus quàm muſca,

A minus quàm nihil, principis vitæ ſponſa, regis Angelo-
 rũ dilecta propriiſſime valeat appellari, & ad tantũ ho-
 norẽ ab altiſſimo Creatore minima prouocetur, ſic di-
 cẽte in Canticis: Aperi mihi ſoror mea, colũba mea, &c.
 Dicto quo modo per actus mundanorum, & ſæcula-
 rium mens ad tanta dilecti gaudia prouocatur; dicen-
 dum eſt, quomodo per creaturas rationales, & irratio-
 nales ad quieſcendum in ſuo Creatore multipliciter ex-
 citatur. Primo in ſenſibilibus: ſecũdo, in vegetabilibus,
 tertio in animatis rationantibus, & irrationantibus. Vi-
 de quia ad iſtud edulium, ad quod aliqua experimen-
 tali notitia animal brutum guſtui delectabile exæſtuat,
 currendo cum impetu ſine diſcretionẽ accelerat. Cum
 ergo ratione prædicta mens habeat vnum ſolum dele-
 ctabile obiectum in quo vera requies, & omnis ſatietas
 pariter combinantur, diuino iudicio miſera iudicatur,
 vt rãto delectabili ſibi præſentialiter, & immutabiliter
 exiſtenti miſera defraudetur: cum bruta ad ſuum dele-
 ctabile cum tanta feſtinatione acceleret ſenſibiliter ob-
 tinendũ, & iſta non vult faciem ſuam erigere ad illam
 verã ſapientiã vnitũ, de qua ab increata ſapien-
 tia in libro Sapientiæ dicitur: Omnia mihi bona vene-
 runt pariter cum illa. Dicit enim, omnia, vt nihil in mẽ-
 te in ipſius præſentia remaneat incompletum. Dicit,
 bona, non bonum dicit, vt multiplicationem in mente
 diligentis diuinorũ beneficiorũ inſinuet. Venerunt, di-
 cit, per hoc ſignificans nõ à ſe, ſed ab alio hæc omnia ob-
 tinere, ſcilicet ex influentia ipſius dilecti miſericorditer
 influentis. Dicit, pariter, cum in ſeiſpa anima nihil boni
 habuerit, & ſi quod fuit multiplici amaritudine reple-
 batur. Cum illa, dicit, vt non ſolũ poſſeſſione ipſius vni-
 tiue ſapientiæ mēs interius impinguetur, & medullarũ
 ipſius multiplicatis fructibus irroretur: ſed & multa di-
 lecti encœnia, ſcilicet ſplendores, & diſtillationes multi-
 plices præſentia vnitũ ſapientiæ comitantur, vt tam-
 per ipſam, quàm cum ipſa mens experimẽta gloriæ ob-
 tineat in præſenti. Miſerabilis ergo debet anima reputa-
 ri, ſi illud quod videmus in ſenſibilibus, nos rationales
 non facimus, & reſpectu momentanei delectabilis pi-
 gritantes circa inferiora lamentabiliter occupati, cõtra
 etiam cordis humani generoſitatem, impudenter & mi-
 ſerabiliter dormitemus. Hoc etiam apparet in vegetabi-
 libus, vt in arboribus, quæ vt ſtabiles ſint, & in concuſ-
 ſione ventorũ immobiliter maneãt in terra, radices im-
 mittunt profundius, ab humore ipſius terræ, in qua ſi-
 guntur recipientes forticabile nutrimentum, vt etiam
 ramos ſuperius emittentes, propter immiſſionem fir-
 miſſimã ſine ſui contraſtione in ſuo loco firmiſſime
 perſeuerent. Sic mens per amorẽ vnitũ ſupra ſe
 erecta, per penetratiuas affectionũ radices in eo, cui per
 amorẽ vnitur radicata inſigitur, in qua inſixione vniõ-
 nis, ſtillæ toris æterni exhauiſtæ, per amorẽ maxime ra-
 tione redundãtiæ ipſius fontis omnium deliciarum, &
 plenitudinis, per importunitatem vnitũ amoris, quaſi
 quibusdam radicibus ad ſtipitem affectus descendunt
 inferius mentem ſic fortificantes in ipſo, vt inauertibili-
 ter ad ſponſum ſine obliquitate proſectu continuo af-
 cendat; vt etiã corroboratione motuum amoris, qui hic
 radices proprie nominantur, rami ceterarum potentia-
 rum omnium perfundatur, & inde ſic fortificata, vt
 non iam ad modum arundinis ſpiritualium ventorum
 turbine quatitur. Et ſicut humor arbores facit viſceſce-
 re, florere, & fructificare, & nihil horum ſine virtute
 ipſius humoris, arbor materialis obrineret penitus; ſic
 & humor amoris facit florere altioribus ad magis pla-
 cendũ dilecto, cõceptionibus quàm plurimis, & fructũ
 operum ſine exinanitione proferre folia verborum, non
 de ariditate mundanorum, niſi ea vilipendendo, ſed de
 his quæ placent illi, quem diligit, facit amor viriditate
 perpetua apparere, vt illius promiſſionis veritatem ex-
 perimentali notitia in ſeiſpis percipiant, quã iam dudũ
 degens in terris, & cum miſeris habitans, dilectus pro-
 miſerat, dicens: Menſuram bonam, & conſertam, & coa-
 gitatã, & ſupereffluẽtiã dabunt in ſinum veſtrum.

Caſt. 5. b

Sap. 7. b

Sap. 3. a

Inc. 6. b

Iob. 39. c

Hoc enim promittit Deus altissimus animæ aspiranti, A quæ ad instar insensibilium materialium arborum per amoris motus ignitos in ipso infigitur, & quod videt in creatura, quam experte, & insusceptibile delectationis, & iucunditatis cognoscit, hoc ipsa misera appetat, cui tot delectabilia præmia à collatore omnium promittuntur, & quæ sint ista in sententia prædicta insinuatur. *Mensuram* dicit, quia cuilibet se ad suam infixionem sollicitè disponenti datur amor, id est, perfecti amoris vnitio, quæ mensura proprie dicitur. Nam ipsa sola quantitas animæ mensuratur, vt desideratam perfectionem vnitionem citius, & efficacius apprehendat, ardentius quoque amare desideret, & secundum suorum desideriorum mensuram apportando secum encæniam, ipse Altissimus pauperculæ se infundit, quæ vere bona affectû mentis erigendo Deo æterno diligenter vnienti non bono per participationem, sed summo bono, ampliori bonitate mentem sibi vniti deificans, vt eo sola bona dicatur, & melior omnis mens. An elica, & humana, in qua amor transformans creaturam in creatorem, abundantior redundauerit, vt iste solus nobilissimus habitus, bonus antonomastice debeat nominari, quia in eo qui solus bonus est secundum ipsius sententiam facit in Deum sua extensione deifica animam transformari: cuius fructuum multiplicatione, & exuberanti abundantia suæ bonitatis vices, & virtutes animæ perfundens, vt ratione redundantia ipsius nihil maneat vacuû, & idè conferta statim dicitur. Sed etiam quia ex præsentia vnitionis amoris, ex qua totus homo respergitur, est ibi quædam virtutum creatio, vt vna motu alterius præoccupare cupiat, idè coagitata dicitur. Et quia verus amor tanquam ignis æstus, non potest sic adhibita diligentia cooperiri cineribus, quin semper quoad aliquid calorem emittendo aliis emineat, sic amor superfluentiam operatur vsq; ad verba exterius, quia de his circa quæ vertitur mentis affectio, verbaliter benigne proferuntur, ipsa mens quadam limitatione amoris, & ponderans, vt os quod est nutius quomès præmittit, quod sentit interius proferat diuina non humana, cælestia non terrena. Vnde potest dici mensura amoris, secundum quam affectus potentias suas dirigit, multiplici exhauratione corroborat, virtutes creatas ad operandum exagitat, vt etiam ad ea quæ sunt exterius se extendens, sua dignatione, & ex deliberatione, loqui vel facere nisi de pertinentibus ad ipsum suum possessorem, non permittat vllò modo. In hoc ergo de et anima lamentabiliter excitari, vt laboret instatius, se, vt principium inceptions, ubi quasi tota est vnitiuæ sapientiæ difficultas, aggrediatur audacius, vt tanto citius manens immobilis in loco sibi connaturali, suæ primordiali origini naturaliter competenti firmissime radiceretur.

Dicto quomodo per exemplum a sensibilibus, & vegetabilibus mens ad suum delectabile obiectum debeat excitari, & in suo loco naturali inauertibiliter radicari, dicendum est, quomodo per exempla inanimatorum ad idem efficacius excitetur. Sicut omnia corporalia locis sibi competentibus conseruantur, sic spiritalia, scilicet mentes Angelicæ, & humanæ locum habent proprium, non ad instar corporaliū dimensionū, sed suæ contentiæ, & ne redigantur in nihilū ipsa sua dextera continerem. Sicut enim corpus ratione suæ pōderositatis statim ad locū, vt in ipso quiescat, naturaliter deportatur, sic mens donec perfecte constringat illum, qui sua dignitate non potest non appeti per pondus amoris vsq; ad ipsius vnionem superius collocata, sine quiete vaga, sine refectione famelica mendicabit, quantumcumque extraneis deliciis, vel honoribus occupetur, tamen nullatenus satiabitur, nisi illum cuius naturalis est imago, ipsum per contactum amoris, quem vnicum naturaliter appetit, fuerit assecuta, & nisi in signo iugis lætitiæ in ipsa se præsentem annuntiet, mentis importuna tendentia non quiescit. Et hoc in Ioannis Euangelio insinuat habemus à diuino Petro cæteris amantibus ardentius sic dicente: Viderat enim ubique inopiam, & in ipso solo, cui loquebatur præsentialiter, perfectam quie-

tem inueniens, dicit: Domine ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes. Dominum vocat, quia ipsum colit omni postposita creatura. Potest enim appellare Dominum, cum amor non deriuetur ad aliud, sed conuertatur ad ipsum, à quo tanquam à fonte primordialiter emanauit. Et sic dicit: Ad quem ibimus? quare verò non esset recedendum ab eo in persona amantium subdens efficacissimam rationem: Verba vitæ æternæ habes non verba oris exterius, sed mentis interius, tuas distillat: iohannes multiloquas immittendo, quibus multo efficacius, quam per argumenta, vel creaturas, vel quæcumque alia verba, vitæ æternæ incognita gaudia tuis amatoribus manifestas, vt ipsa sentientes, secundum diuinum Apostolum, cætera omnia, vt stercora reputent, vt te lucrifaciant.

Quarto respectu rationalium. Cum naturaliter anima secundum suas potentias obiectis competentibus perfrui d. sideret, scilicet ad arduum, verum & delectabile aspirat, se extendendo superius, vt illi ineffabili vnatur, qui est summa maiestas, incommutabilis veritas, & indeficiens bonitas; de istis breuiter pertrahere, quia de his inferius oportet determinare prolixius. Tamen ad præsens sic veram arduitatem increatam esse anima non reputet in eis, in quibus quæcumque aliis præexcellens altioribus honoribus eludetur, ipsam necesse est tam mentis, quam corporis, vt sensibilibus comprobamus, mendicanti, & subiectioni multiplici subiacere. Sed tunc solum mens in obtentu veræ arduitatis congaudet, quanto per intimam amoris vnionem tanta libertate perfruitur, quæ non potest cognosci, nisi ab illis, qui ipsam experimentali notitia præsentunt, vt diabolus non timeat, mortalem hominem nullatenus pertimescat, vt stimulos pœnæ æternæ non sentiat, vt susceptionem mortis amplectendo gaudeat, vt quæ immediate per veram vnitionem Creatori proprio se subiecit, in omnibus liberam ipsius promissionem consequatur, dicentis in Ioanne: Si filius Dei vos liberauerit, vere liberi eritis. Tunc enim vere filius Dei liberat, quando dexteram amoris ipsam extendendo porrigit, vt ipsi inhærat omni creatura supposita, & nihil sub Deo pœnale amanti in vnitionis desideriis dominetur. Et hæc est ratio, quia in loco tuto per infixionem amoris se firmiter collecauit, nihil aliud timet extrinsecum, nec etiam ipsum, in quo habitat, cum amor familiaris minas illius, quem diligit, facit obliuisci. Vnde dicit ipsa veritas in Ioanne: Hæc locutus sum vobis, vt in me pacem habeatis, in mundo autem pressuram habebitis. Tunc enim quando Dominus menti loquitur, & seipsum per spiritalium influentionum colloquia præsentem denuntiat, statim pax sequitur, quia ipse est ab omni seruitute radicaliter liberatus, qui etiam Altissimus mundanis pressuram hanc endam promittit, quia dignum est, vt qui venerandissimæ maiestati seipsum per amorem verum non subiicit, ab omni creatura misera cōculcetur, vt omnis creatura solum vindicet Creatorem, illum afflictione multiplici conculcando, qui nolens ei per amorem subiici, Dominum proprium derelinquens, & adhærens vilisatibus aliis, quasi ille non esset verus Deus, vilipendit. Vnde quanto anima inhæret per ardentiorum amorem intimius Deo, in tantum efficacius ab omni subiectione libera, in regno proprio feliciter iucundatur.

Dicto quod ibi est verus honor in illius amoris vnione repositus, in quo est totius subiectionis priuatio, dicendum, quomodo ratio in ipso inuenit veritatem. Sed quia præsentis speculationis est, quod vera illuminatio ex amore relinquitur, idè dicendum est, quomodo voluntas in ipso, & non in alio perfectissime satiatur, cum ad ipsius pettigerit in præsentem existentem viatrix beatissimam vnionem. Tamen sic diffusius dicitur postea, cum mēs in te aliqua seipsa ignobiliore non quiescat, sibi cōsolatio vel delectatio terrena non sufficit, licet in ipsis quandoq; cōtra sua naturalia lamentabiliter occupetur. Et hoc, quia omne delectabile, si verum est, quiescat appetentis desiderium, siue tendentiam sed omne terrenū

Phil. 3. 6

Ioh. 8. 8

Ioh. 16. 8

Ioh. 8. 8

quantum

quantumcumque suauis estimari valeat, appetitum relinquit famelicum, & nisi forsan ad horam totaliter inquietum, vt apparet sensibiliter in omnibus. Ergo in mundanis oblectationibus, nunquam appetitus tendentia conquiescit. Quidnam ergo mens prædicta faciet? Vnum scilicet solum restat, vt ad ipsius præsentialem vnionem acceleret, quem solum seipsa meliorē inuenit qui solus habet thesaurū iucunditatis in seipso absconditum, quem cum quis per experimentalem notitiam inuenit, vadit, & vendit omnia præ gaudio, & emit agrum illum. Aget enim dicitur amoris vnitui planities, in quo mens currit per ignota desideria pedibus affectionum fulcra: in quo thesaurus absconditus inuenitur quando per amoris exercitia ille qui est vera iucunditas per spirituales notitias, vel xenium aliquod spirituale præsens esse sensibiliter comprobatur: pro cuius amore adepro mens hilariter cetera omnia vilipendit, cum quis, vel qualis sit ille quē diligit, in affectu perceperit, cum se supra se ad ipsum directe extēderit, dilecti dextera subleuatus, vt ea quæ prius audierat, verius quā illa quæ sensibiliter conspiciat & manifestius comprobentur, non immerito propter hoc dicit sermo Dauidicus: Melior est dies vna in atriis tuis super millia quia dum per atria planities amoris mens aspirando percurrit celeriter, plus sentit in vna die de mentali læticia, quā in millibus dierum valeat in variarum rerum ineptis oblectationibus experiri, & diem in atrio nominat, quia mens dum non per istam planitiem percurrit, sciat se multiplici obtenebrante caligine obfascari.

Sequitur de obiecto rationali, quod etiam veritas dicitur. Ista enim veritas rationali spiritui respondens non in veritate creata conspiciatur; quia omnis veritas à falsitate, à deceptione, ab opinione est penitus elongata, & non ibi de veritate increata fit mentio, sed de creata hic loquitur, quia propter hoc quod veritas ignoratur, idē accommodatur falsitas, idē sequitur deceptio, idē multiplicatur opinio. Et hoc est, quia veritas occulta non potest cognosci, nisi in lumine desuper radian, scilicet quo abscondita diuina intelligimus, tanquam mediante lumine, sicut materiali lumine dirigere visuale radium ad obiectū sensu exteriori corporalia sensibilia indeceptabiliter capiuntur. Si ergo lumen diuinum deficiat, iam creata veritas in mendacium conuerteretur, non propter defectum ipsius, sed propter, vel remanentem cæcutientis mentis obfuscationem, vel in se percipere intelligibilis veritatis radium non valentis. Cum ergo secundum quod sensibiliter videmus, quasi omnis veritas sit maxime de diuinis, nisi illa, quibus per fidem acquiescimus, in dubitationem, vel opinionem conuersa, iam non pure per humanam doctrinam; veritatem mens rationalis apprehendit. Vt ergo inueniat veritatem, ad amoris vnionem properet, & verius quā corpus per materiale vinculum, vel artificiale glutinum vel incastraturam labore operantis industrii, corpori a se coniungatur mens per amoris osculum vnitur illi secundum diuinum Apostolum, qui lucē inhabitat inaccessibilem, & tunc sibi dilectum suum timore filiali timentem pariter, & amanti promissionē diuini Prophetæ Malachie consequitur, dicentis: Vobis timentibus nomen meum orietur Sol iustitiæ, tunc diuinam misericordiam supradictam misericorditer consequetur. Accedite ad eum & illuminamini, cuius reddit in septimo diuinorum nominum Dionysius rationem. Quia quando mens circa illa, quæ sunt creatæ veritatis ad discenda, immergit affectum finaliter, non vnitur illi, vt suo splendore multiplici decoretur, qui facit solem suum oriri super bonos & malos, sic dicens: Quando mens ab omnibus aliis recedens, seipsam postea dimittēs, vnita est supersplendētibz radiis, profunde & imperscrutabili sapientia illuminata. Vnde prius dicit, vnita, quā in inscrutabili sapientia illuminata; vt omni menti insinuet, quod non nisi mediante vnione amoris, mentem summo, & inaccessiblei lumine caligantis, veritas quoad profunda, & inscrutabilia penitus cognoscatur.

Sequitur de vltimo, scilicet de profectu mentis diligentis pro amore dilecti ad maiora se extendere diligentis, vel cupientis. Non enim sicut humani Philosophi, qui illa quæ quoquo modo capere poterant intellectu, saltu superbiz inflati, attribuere contēperunt illi fontali principio, à quo in mentibus omnium rationabilium spirituum omnis veritatis radius emanauit, sed e contrario, in quantum sensibilibus mens maiori desiderio inardescit, quia per veram sapientiā mens edocta scit se per sui merita quæ ipsa possidet, nullatenus posse obtinere, in gratiarum laudibus collatori omnium se diffundit, vt in quantum ab ipso ampliora recipit, in tantum se humiliorē in suis oculis reputando abiciat, vt non futuri diuini iudicio arguatur. Vt ea in quibus nihil habet, sibi tribuendo proprii animi elatione inanescat. Ista ergo sunt duo brachia, quibus mediantibus mentis sursum actio affectuum multiplicium recipit incrementum, quia ab vna parte seipsa disponendo præparat, ab alia parte diuinam influentiam prouocando, ipsius dono gratuito peruenire ad maiora, & copiosiora præmia, promeretur. In hoc enim quod ipsa quæ habet: non sibi attribuit, sed omnia redigit ad laudem omnium largitoris, concavitatem in se exarat contra seipsam verius propugnando, quia pluuia diuinarum gratiarum exuberans montes, & colles transiliens, locis humilioribus se infundit; vt quanto maioris humilitatis fuerit concavitas in tanto amplioris gratiæ susceptibilis habeatur. Et hoc, quia omnis creatura in quantum suū recognoscit principium seipsam annihilat; vt quæ de nihilo creata est in tanto plus recognoscit magnificentiam Creatoris, cui ipsi soli esse, & omne bonum attribuat, iam non immerito dicitur: Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Aliud autem est brachium etiam à parte dextera, quo iuuantur mentis desideria, vt ardentius solito mens in ipsius exercitiis exerceatur, quia dum per amoris vnionem anima sentit, quæ Dei sunt, prorumpit in laudem ipsius multimodam, quæ laus super omnia exceptis amoris exercitiis ad conferendum collaudanti maiora, prouocat largientem, dum in persona talium collaudantium dicit Ioannes in Apocalypsi: Benedictio, claritas, & sapientia, & gratiarum actio, &c. Vnde frequens beneficiorum cogitatio, est quasi quædam tuba intonans in auribus dilecti, vt sibi ampliora condonentur. Ista enim beneficiorum dinorum frequens meditatio stimulat spiritum, vt se totaliter diffundat in ardentioribus obsequiis affluentissimi Creatoris. Vnde Dauid in persona talium dicit: In meditatione mea exardescet, &c. quia dum diuina beneficia meditando recogitat, in tantum ad amplectenda maiora pro amore conferentis animus inardescit.

CAPVT III.

PARTICULA III.

Quomodo vnitua, & mystica sapientia obtineri possit.

Dicto de his propter quæ vnitua debet ab omni rationali spiritu concupisci, & per consequens illa in quibus ipsa sapientia determinata diffusius continetur, præsentis intentionis est inquirere, quomodo vnitua, & mystica sapientia valeat obtineri, tria principaliter in hoc opere ostendentes. Primo de sapientia ipsa in generali, secundum quod alternatim duplex intellectus theoreticæ in scripturis describitur. Secundo de Mystica Theologia, quantum ad sui præparationem, id est, de remouendis obstaculis, vt prius inuisa, in subsequenti planissima habeatur. Tertio de vnitua sapientia in seipsa considerata.

Dicto quod nisi rationalis spiritus summo bono inhæreat, non potest in alio aliquo quietari, dicendum est de industriis, per quas amor ardentius incitatur & iuuatur vnituum desiderium ad hoc, quod dilectus ipsum erigendo, oculo respiciat pietatis, & hoc intelligitur per hoc quod dicitur postea: Inspectrix diuinæ sapientiæ. Ad quod notandum, cum bona assuefactio sit omnis ardui possessi initiale principium, quatuor ibi de necessitate

concurrunt, ad hoc quod perfectæ respiciatur diuinitus, & vnionem desideratissimam consequatur, quorum vnum est interius in mente, secundum à corpore, tertium à loco, quartum à tempore.

Primo enim sicut videmus, quod quando sol fulget in virtute sua in meridie reuerberantur oculi à solariis radiis, & etiam obfuscantur; idè necesse est, ad hoc quod fontem solis directe aspiciat, vii quodam ordine, primo videlicet clarum aliquod aspicere, vel etiam ipsum solem in ortu confurgentis auroræ, deinde ipsum circa horam tertiam, postea etiam per assuetudinem ipsum poterit in meridie videre; sic mens postquam iam omnia terrena dimisit, postquam etiam à gaudiis mundanis se penitus sequestrauit, tamen est inuoluta multiplici obtenebrante caligine, quæ adhuc non permittit ferri spiritum expeditis moribus in obiectum. Sibi ergo necessaria est industria, quia nemo repente fit summus, vt siue habeat deuotionem, siue non, siue sentiat se calidum, vel frigidum: tamen, vt postea prolixius dicetur, pulset ad ostium diuinæ bonitatis, affluentissimam misericordiam obsecrando: vt illum dilectum per amorem æstuantem sentiat, qui ipsum creauit ad suam imaginem, ad sibi soli amoris obsequia impendenda. Non ergo à suo proprio proposito desistat, sed tantum pulset secundum suæ paruitatis modulum, donec per quietam amoris vocem, dilectum suauius audiat consolantem: Ecce ego ipse sum, vt habetur in Ioanne: Et hoc est, quod dicit beatus Dionysius in libro De diuinis nominibus.

Secunda industria est, vt cum in principio multum elongatum ab ardore vnitiui amoris, se sentiat, per quæ debet dilectio coniungi; (quia hoc est supra mortalis hominis facultatem quod misera, & distans tanti amoris vnionem appetat) necesse est, vt illos qui in epithalamio cum ipso lætantur, in gloria totis viscibus orando inclinet, vt illum qui iam non ipsum amant, sed ardent in ipso totaliter per ipsorum supplicationem scintillam ardoris existens in miseria recipere mereatur, non ardorem ipsorum desiderans, sed de micis quæ cadunt de mensa Domini, ad instar catuli desiderat satiari, maxime cum ista duo dederit secundum Psalmistæ consilium, dicentis: Leuaui oculos meos in montes, &c. statim subdit: Vnde veniat auxiliū mihi, cum Iob consiliū obliuioni non dederit dicentis: Et aliquem sanctorum conuerrere: quia licet tanquam regales consortes omnes mentes Angelicæ, & sancti excellentiores sint attentione præcipua exorandi, tamen vnum speciale habeat cui præcipuū impendat obsequium, vt cū semper nō possit ad diuinā intēdere, ille suos defectus impleat, qui in cœlesti gloria ipsius semper astat aspectibus, qui videt eum reuelata facie, quam ipse laudat incessanti iubilo, huius per suffragia amorem consequi desiderans, qui quantum etiam de se vix est dignus ad plantam pedis dilecti sui affectus oculum eleuare. Sed quia ibi dictum est, quod mentes Angelicæ, & sancti beati in gloria sunt præcipue deprecandi, cū illa felix ciuitas ex hominibus constet & Angelis, ipsos Angelos reuereri nō negligat, sed vocē audiat Raphaelis loquentis, pio Tobie adhuc caliganti, dicentis: Ego obtuli orationē tuam Domino; hoc sibi dicēs in persona animæ ascendere cupientis. Hi sunt enim expeditissimi paranympsi, quia mentiū piæ affectiones dilectio offerunt, vt suis miserationibus de sua naturali bonitate impermutabiliter inclusis defectū supplere debeant. Hi sunt qui tot insignia impendunt obsequia, qui nostræ beatissime redemptionis in incarnatione Verbi mediatorum pacifici extiterunt, qui nobis pacē de cœlo reddidit: nuntiauerunt, Creatoris, & creaturæ iam pace reformatæ per vitæ principem Dominū nostrum Iesum Christū, ipsum pro nobis collaudando, gratias reddendo, solemniter beata gaudia humano generi nuntiando iucundi nuntij affuerunt, & suū Angelum à diuina bonitate, à sua primordiali origine ad sui custodiam deputatū reueretur, deprecando attentius, vt ipse pauper attingere valeat, per amorē illum, in cuius

implexibus ipse absorptus luce inaccessibili felice beatitudine iucundatur, vt audire valeat illud quod Danieli Prophetæ in persona animæ diligentis, dicitur ab eodem: Quia vir desideriorum es tu. Quid enim poterimus illi beatissimo conductori, & cōsolatori nostro rependere, qui tam dulciter admonet, vt Creatori suo perfecte etiam anima inhæreat, si in charitate debilis, si abscessa per peccatum est ab ipso, quod ad fontē vitæ mortuam animam reuertatur, qui mentem perfectam tot splendoribus ea quæ ipse percipit ipsi obiciens, multis modis irradiat suis excitationibus accendit, suo consortio magna lætitia iucundatur, & maxime cū secundū suam paruitatē mens facta est conformior, cum idem sapere desiderat, in quo ille totaliter absorbetur. Tunc enim facilis est transitus, vt mens ea quæ sibi Angelus obicit, recipiat, quando non tantū in natura, sed etiam in gratia est proportionabilis conuenientia, quando est eiusdem amoris affinitas, licet vnus minus alio radicetur. Et sicut est impossibile, arenam maris, & stellas cœli ab homine enumerari, sic sunt ipsius beneficia circa nos infinita. Ipse enim est orantibus assistens, euntes concomitans, dormientes protegens, & defendens.

Sequitur de tertia industria, quæ est in modo quoad corpus quantum ad orantes in vnitiui desiderii existendi, & tamen modum multiplicē orandi nobis expressum in sacra pagina videamus. Primus in Moyse, qui erectus in corpore, manus extensas ad cœlū erigebat. Secundus Salomonis, qui genibus flexis, faciem suam versam ad terram manus ad cœlum dirigebat. Tertius est in Nouo Testamento in beata Magdalena, quæ prostrata ad terrā in faciem, beatos pedes benigni Redemptoris lacrymis rigauit. Quartus in sedendo, quem habemus in Luca, ab ipsa Magdalena dum ipsa sedebat ad pedes Domini in silentio, plus orans interius in desiderio cordis, quàm in labiis oris exterius. Quintus à Domino Iesu Christo, qui patrem vt ab eo calix passionis, si possibile esset, transiret, exorauit. Sextus in cruce, quando manibus extensis erectus corpore patris spiritū commendauit. Septimus ab Apostolis, qui Iesum ad Patrem ascendentem desiderio reuertenti ad ipsos, in corpore erecti faciem versā ad cœlum orabant interius.

Cum ergo secundū diuersas affectiones, vel cogitationes diuersus modus reperiat ab orantibus opportunus, tamen in ista specialiter necesse est, quod corpus totaliter sit erectum, & facies versā ad cœlum superius; quia secundum dispositionem affectionum animæ necesse est esse conformitatem corporis, & secundum dispositionem actionis spiritui respondentē. Vnde si mens quando se extrēdit in ardore morum vnionem dilecti desiderās, faciem versus terram inclinaret, impediretur actualis tendentia, vel in parte maxima cessaret, cum ipsum desiderādo appetat, qui est supra ipsum ineffabiliter collocatus, secundum B. Dionysii sibi in Mystica Theologia desiderata gaudia promittendo dicentem: Sursum ageris ad illum, qui est supra omnē substantiā, & cognitionem. Vnde vel corpore totaliter erectus stādo, vel genibus flexis necesse est mentem per modos anagogicos confurgere, ratione conuenientia, sicut dictum est, secundum quod etiam videmus in illis, qui de aliqua materia cogitant subtilius se profundendo, vel etiam in his, qui loquuntur de arduis, est necessaria corporis dispositio, vt semper se interioribus quod est exterius configuret. Tamen in meditando, vel fiendo pro peccatis, potest ibi esse alia dispositio corporalis, vt ad similitudinem Publicani terram respiciat inferius, qui suum benignum Redemptorem contra se ad iracundiā prouocauit. Et similiter secundum alia spiritualia exercitia meditando, vel cogitando, potest esse dispositio alia & alia. Talis in anagogica actione necessaria est dispositio, quæ dicta est superius, quia cū ardēdo afficitur vnionē desiderās, loquitur ad eū sic attēte, & veluti si eū videret facie ad faciem. Cum ergo licet sit vbique, tamen vt est in cœlo dirigatur amantis eloquiū: Cum ergo loquatur ad eum, quem in cœlis adorat, superius

Dan. 9. f

Exod. 17. c
2. Paralip. 6. c
Luc. 7. f

Luc. 10. g

Mat. 26. d
Luc. 23. f

Mat. 1. b

Ioan. 4. d

Ez. 1. b. d

Iob. 5. a

Iob. 12. c

est

est necesse faciem conuertere; cum ibi cum desiderando prouocet ipsum totaliter transformari.

Dicto de industria, quæ est in dispositione corporis, ad hoc vt citius respiciatur ab illo, cui solum placere concupiscit, dicendum est, de quarta industria, quæ est ratione temporis. Sicut enim videmus in necessitudine corporis, quod esca sibi competens semel vel bis in die tempore suo propinatur, sic anima quæ in amore viuere desiderat, hora debita & tempore congruo lumbos suos accingendo se præparet, & tempus orationi constituat, vt mens pane & vino scilicet vitali amore resecta, quotidiano conuiuium non priuetur, cum multo nobilius, multo suauius ab amante illud inueniatur conuiuium, quam in pastu corporis carnis resectio sentiat. Non enim dignum est, vt domina mellisui amoris prandij læguescat inedia, & garrulæ famulæ hora debita, & tempore opportuno carnale desiderium impleatur. Et quod talis sit temporis opportunitas manifestum est, quia sicut ex frequenti bene agere relinquitur habitus in anima, sic cum mens elegerit tempus orationi maxime de nocte specialiter deputatum, secundum illud Dauidicum Propheticum: Et nox illuminatio mea in deliciis meis, quædā affectabilis complacentia in mente remanet, vt semper suum exercitium illa hora impleat, in qua se ad Deū dirigere consuevit, & si etiam quandoque desistat, vt non in hora assueta propter aliquod aliud impedimentum mens se in oratione extendat, à seipsa arguitur, & non modicum quandoque affligitur, si pro causa minus honesta remaneat; quia iam hora pertransit, in qua mens dilecto inherere consueuerat, sibi firmam amoris refectionem ministranti, & spiritualis lætitiæ odorifera pocula propinanti. Si autem de hora competenti sit questio, quo menses diuinis laudibus se extendat, audite Dominum per Prophetam, loquentem. In die mandauit Dominus misericordiam suam, & nocte canticum eius: quod maxime dicitur, quia tunc minus videtur ab omnibus hominibus, quia tunc quasi omnia silent tumultuaria, maxime quia tunc dormit populus Christianus: cuius ratione charitatis causam debet assumere, non tantum affinium, sed omnium filiorum baptismatis, vt ipse tunc vigilet viscerosis orationibus protegendo, vt leo circuiens quærens quem deuoret, in ipsis non præualeat, quos pater omnium viuentium imagini filij sui conformauit. Tunc enim ad amplexum Domini sui inardescet consurgere, steterit peruigil custos, qui de nocte pro quolibet, vt pater suus seipsum immolauit hostiam viuentem.

Sequitur de quinta industria, quæ est ratione loci. Cum enim antiquus seductor per pium laboris initium & per alios affectus videat, quod menses à sui dominio totaliter volens recedere aspirans ad regnum, multo nobilius sub alis dilecti desiderans protegi: ad eius dominium se transferri eius felicitati inuidens tentando circuit, vt quæ sub specie apertæ malitiæ non potest decipere, sub specie boni suspirat ad alta miserabiliter decipiat, sicut obiciens: Veritas in Evangelio suos discipulos admonet: Luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est. Tu ergo debes in loco publico, & aperto insistere orationi, vt alij insipientiores per tuum exemplum manu ductiue superius attrahantur. Rustica sanctitate non solum tuum profectum proprium desideres, sed per te multitudo non modica ad consimile tibi spirituale exercitium, multo plus exemplo vitæ quam verbo doctrinæ eminentius prouocetur. Idem locus occultus requiratur, vt ex illo per quod debet consequi vnitiui amoris gloriam, per omissionem circumstantiæ non incidat in ruinam, non tantum propriam sententiam, sed Creatoris sui audiat in Evangelio fideliter edocentem: Cum oraueris intra cubiculum tuum, & clauso ostio, ora Patrem tuum, qui est in cœlis: quia licet per modicum temporis ab hoste maligno orans in publico, pacifice relinquatur, vt ipsius prædicta admonitio in corde orantis radicetur amabilius; tamen postea timeat, ne orationem suam ponat in ore hominum, & tanquam meliorem se

aliis repurans, vel sanctum se iudicans, sic interius inanescat, vt sibi dicatur à Domino: Tu verò odisti disciplinam meam, Euangelij consilium non tenendo: & proiecisti sermones meos retrorsum, scilicet multiplicium consolationum attente orantium, quibus solus Deus in mentem tanquam ipsis loquens, se presentem annunciat, vt vnde consurgendo superius collatori rependere debuerat gratiarum actiones multimodas, pro beneficio non suis meritis, sed gratis exhibito, retrorsum proiciat se ad fauorem humanum in laude hominum prosternendo. Et licet hæc industria propter instantias & multimoda pericula attente ab omnibus obseruari debeat, tamen nouus amans de nouo consurgere cupiens, cum magna cautela custodiat, cum adhuc habeat arundineum amorem; quia multum plus siue maius periculum imminet ei, quam illi, qui in duello spirituali diutius se exercet, tanquam clypeo amoris iam protectus, iam apertis oculis cognoscens machinationes hostiles, veluti expertus miles de inimico persecutore nouit sagacius triumphare: quia tunc securius potest se aliis ostendere, qui pondere amoris cor suum interius in Domino protectore benigno non sine multis laboribus collocauit.

Dicto de quinta industria, qua diuinam amans inspectionem occasionaliter promeretur, dicendum est de alia, quæ est ex multiplicatione ferculorum spiritualium; quia secundum quod videmus in materiali refectione animalium corporum, si aliquid cæteris magis delectabile ad vescendum continue propinatur, cum ex eiusdem continua, & diuturniori replicatione gustus sensibilis fatigetur, nouorum ciborum refectionem appetens, licet primum suauius, quantum in se est, ab omnibus iudicetur, & quando plus recentium epularum superuenerit copiosior multitudo, satiabilius quam in vno reficitur, & plus interius ingeruntur: sic mens, si horam quam sibi ad diuina colloquia dedicauit, totaliter in extensiuis, siue excessiuis motibus aspirans ad sponsi unionem expendere, fatigationem corporis non sustineret spiritus, cum, sicut dictum est, ex amoris importuna tendentia non modica afflictio, immo maxima capiti & pectori, in quibus amplius spiritus radicatur, & per consequens membris aliis corporis ingeratur, idem epulas recentes sibi multiplicet, & maxime circa tria, vnum præcipuum, & præclarum, & duo alia adiacentia comitentur: principale sit deuotissima oratio, & castissima affectio, qua sponso propter seipsum vniri desiderat.

Sed ad hoc primum principium maxime incipientibus sit cogitatio de passione Dominica, quomodo pro peccatis nostris radicitus extirpandis, Rex gloriosus seipsum obtulit, intantum pro nobis Deo patri obediens, vt morte crudelissima damnaretur, ita vt à planta pedis vsque ad verticem non fuerit in eo sanitas, & non esset pars, quæ non sanguine sacratissimo resperfa vniuersis aspicientibus appareret.

Vnde cogitatio de carne est ad ingrediendum ad diuinitatem amoris interius latitantis ianua, & in signum illius, latus suum sacratissimum ferro lanceæ aperiri voluit, & non nisi per plagas illius mens in diuinitatis intrinsecis radicetur; quia, secundum quod dicitur alibi, cogitatio de passione, & resectio in eadem, dignitati animæ non sufficit, sed solum ille qui carnis velamine seipsum ab humanis aspectibus abscondebat. Idem diuinus Apostolus admonet omnem animam super se consurgere aspirantem: CHRISTO, inquit, semel in carne passio, & vos eadem cogitatione armamini: quia iam multum diuinitati beatissimæ appropinquat, qui humanitati ipsi vnitiæ per compassionem imitatricem passionis pertractando, tam pretiosa vulnera interius conformatur, quod tunc sine aliquo retinaculo cogitationum de carnis passione poterit dimittere: quia iam finem in parte assecutus, solum in ipso intimius desiderat radicari, pro cuius obtentu de plagis ostiariis cogitabat illud exercitij principium speciale.

Sequitur de tertio subsequente, scilicet quo non mo-

Psal. 49 c

Psal. 138. b

Psal. 41. c

Locus orationi quis aptus.

Job. 3. d

Matt. 6. a

1. Pet. 4. a

dicum diuinam misericordiam, siue respectum mi-
sericordialiter prouocabit, hoc est aliorum peccatorum
expositorum hostibus in peccatis, obdormitorum in fa-
cibus, in deliciis mortuorum compassio. In hoc enim ap-
paret filialis & amorosa dilectio, quando illis cōpatien-
do, qui ad patris sui imaginem creati sunt, ut illū imi-
tantes in vita regnent sancti in gloria, videat sic mise-
rabiliter alios laceratos, & alios sic excecatos recognos-
cat, ut vix vnicus maximè de adultis inter centū inue-
niri valeat, qui illum videre in gloria mereatur, n̄ quē
desiderant Angeli prospicere, cum sibi illud decretum
obstupescendum ediderit: Qui mihi ministrat, me se-
quatur, quia quicumque viuens homo sedulum famu-
latum præstiterit, siue Altissimo in bonis, siue diabolo
in peccatis, iusto Dei iudicio post recessum animæ à
corpore, illius gloriosis, vel miserabilibus agminibus
coniungetur, cuius complebat, dum viueret, volūtātē.
Si ergo materiali gladio videā aliquē corporaliter iu-
gulari, vel perforari, vel cuiuscumq; potētiōribus pedi-
bus suffocari naturali affectu miseræ ipsius cōpator.

Quomodo ergo mens se dicat Patrem amare ratio-
nalem spirituum, cum tot filios sua insignitos imagi-
ne videat crudelissimorum hostium pedibus suffocari,
& illuc eos introducere, ubi omnes guttæ aquarum, &
folia arborum citius certo numero redderentur, quā
desistant lamentabiliter proclamare illa verba, quæ
Dominus sibi per Iob, vtrum diuinum prædixerat:
Pereat dies, in qua natus sum, & nox, in qua, dictum est;
Conceptus est homo. Et postea immediate: Cur ex-
ceptus genibus, cur lactatus vberibus, cur egressus de
vtero non statim perij? Rationem huius rei duplicem
reddidit sibi diuinus Propheta.

Prima erit ex mirabili cruciatu, in quo corpus, & ani-
ma quandiu Deus erit in gloria, insimul puniētur, quia
pariter deliquerunt. Dicit Isaias: Vermis eorum nō mo-
rietur, & ignis eorum non exstinguetur: quia vermis est
remorsus conscientia, quo pœnam doloris sensibilem,
& pœnam damni incurrere meruit in æternum, dolens
de perpetratis in sæculo, quæ iam non profunt, sed sin-
gulariter dolorem incurtiunt, secundum quod de talibus
Dominus in libro Sapientia protestatur, cum ait: Quid
nobis profuit superbiam? &c. Sed & pœnam damni com-
minatur Altissimus per Isaiam Prophetam, dicentem:
Tollatur impius, ne videat gloriam Dei. Et bene ipsum
vocat impium, quia solus amor mentem in propria pie-
tate facit vitā deducere, quo verus cultus Creatori pro-
prio exhibetur. Digno ergo Dei iudicio à beatissima fru-
itione illius separando tollitur, qui dum vixit in corpo-
re, non se sic præparando disposuit, ut bonitati increatæ
amoris vinculo coniūgeretur. Tunc enim vere tollitur,
quando moriens in tenebris à felici visione diuinæ pul-
chritudinis peccatis suis exigentibus separatur. Et hoc
est, quod sequitur, Ne videat gloriam Dei. Qui vita bru-
tali vixit in terris, non esset iustum iudiciū, quod vita
Angelica in cognitione veritatis æternæ, & amore bea-
titudinis increatæ, in quibus cōsistit gloria, in cœlis iu-
bilans perfruat. Quomodo ergo iam hilari appare-
bit, qui tot patris sui benignissimos filios vidit, in tā in-
estimatis doloribus cruciari? Idē dicebat diuinus Apo-
stolus ad Corinthios, sollicitus sum non pro vno tantū,
sed pro omni cōgregatione fidelium. Quis enim infir-
matur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego
non vror? Quia mēbrum viuū & efficax, & vnitū Chri-
sto capiti non videtur, quod dolores cōmembrorū suo-
rū, & eorū vulnera insanabilia non præsentit. Hæc ergo
diuina industria non modicum cœlestē ad se inclinans
clemētiā, ut sapientia oriens ex alto inferius profun-
datur, qui ad hoc totis visceribus, tam obsecrationibus,
quā piis affectionibus compassione linitis, tam verbis
ignitis in prædicatione ad populū in omnibus laborās
attentius, ut diuina maiestas in immissione sapientia &
doctrina, vel fidei, sic misericorditer inclinetur, ut om-
nis creatura, pro qua princeps gloria in terris dignatus
est apparere, quicumq; sit ab Oriente in Occidentē, ab

A Aquilone in Septentrionem Christianus, Iudæus, vel
Gentilis, sic ad veram cognitionem veritatis pertingat,
ut illius felici consortio non priuetur, qui non pro vno
tantum, sed pro omnibus seipsum in ara crucis impre-
tiabile pretium condonauit, & illius beata visione non
careat, ad quem solum contemplandum, & amandum
creata est, ut & mens patrem benignum Dominum no-
strum Iesum Christum sectari desiderās, supponet piis
orationibus attēdis, & accensis, peccata omnium viuē-
tium, ut illi conformetur, qui ouem perditam in ouile
charitatis æternæ portans in propriis humeris, Patri suo
restaurauit. Non enim diuinus Propheta Hieremias fuit
tanquam membrum mortuum, sed viuū, & efficax,
qui vidēs suū populū à Rege nequissimo tam atro-
citer suffocari, dicebat: Quis dabit capiti meo aquam, &
oculis meis fontem lacrymarum, ut plorem super inter-
fectos populi mei die ac nocte? Nabuchodonosor enim
diabolum Babylon confusionem tartaream, Hieremias
animam Deo vnitam per amorem propriissimē signat.

B Sicut enim Moyses, qui solus vir fuit, licet esset mitis in
gente sua, & cæteris mansuetior appareret, manus suas
leuans ad cœlum orationis ignitæ clypeo, & hasta amo-
ris fortitudinis extenta vsque ad cœlum Deum exerci-
tuum attingente, promeruit, ut virtute ipsius Israël po-
pulus Amalech superaret: sic etiam eiusdem virtute
amoris, quo Deo erat vnitus eundem populū sic pro-
texit, ut Dominus ei diceret: Dimitte me, ut populū

C istum deleam: quia sic Dominum affectuosæ orationis
vinculo ligauerat, ne populo Israel pœna condigna cri-
minibus inferretur. Si enim duo principis alicuius ne-
gotiatores famulantes existerent, & alter eorum semper
circa commodum proprium negotiaretur attentius, al-
ter verò vtilitatem totius familiae Domini sui se effun-
dens sollicitè procuraret, citius à Domini sui largitate
potiora beneficia acciperet, quā ille qui de singulari
profectu piis circa afflictos carēs visceribus, seruii fide-
litate lucra specialia procurauit. Ista duo tanquam duo
concomitantia iucunda mentis desiderantis tendentiā
adiuant, ut à suo desiderio, & tendentiæ termino non
fraudetur. Primum ergo, & præcipuum præcedit, ut di-
ctum est, scilicet affici circa passionem, & plagas Redē-
ptoris, per quæ ad perfectam inhærentiam subintramus
Tamen sæpe iam cessat maximè in quibusdam, quando
mens in ipsa Diuinitate sine impediēte obstaculo, via
iam aperta per exarationem superiorum ardentius po-
test dilecto solito perfectius adhærere. Sed ista quæ est

D ex compassione proximi, respectu diuini prouocatrix
compassio nunquam cessat, immo mens quanto arden-
tius afficitur, tanto ipsum orat attētiū, ut ipse misero-
rum visceribus vulneratis salubrē misericordia, & pie-
tatis adhibeat medicinam, ut in consummata iustitia
existens, dicat cum B. Iob: Semper creuit mecū misera-
tio, & ab vtero egressa est mecum. Tunc enim semper
crescit miseria, quando nō propriis affectionibus spi-
rituali iucunditate attendit continue, sed infeliū mi-
seria condescendit. Tunc ab vtero secum egreditur ab
illo instanti, scilicet quando ab emanatione scēdūda-
tis diuinæ vitalem amorem mens recipit, quo primitus
natus diuino conspectui, & virtutibus Angelicis appa-
ruit, ad ipsum in vitam consimilem transformatus.

E Vltima industria est, quæ in sapientia anagogica dig-
nosceatur ab ipsius amatoribus totis visceribus ample-
ctēda, quia si omne confusū, & inordinatū; eo ipso cor-
ruptibile, & instabile iudicatur: similiter è conuerso,
omne ordinatum stabile & suæ ordinationis decencia
iudicabitur stabilitum. Idcirco discipulis veritatis est cū
diuturniori exercitio sagaciter laborandum, cum suas
orationes, vel psalmos, vel hymnos, vel quæcumq; alia
dixerint, ut stabiliant in se numerum dicendorum. Item
quid primo, quid secundo, quid tertio: nisi fraterna cha-
ritate, vel necessitate aliqua, vel obedientia maioris, ali-
quantulum retardetur, semper id, & eo modo quo de-
creuerint, studeant adimplere: quia ex isto felici exerci-
tio relinquatur quædā habitatio in mente, de quo sæpe

animus

1. Pet. 1. c

Ierem. 12. d

Iob. 5. a

Isa. vlt. g.

Sap. 5. a

Isa. 26. b
sec. lxx.

1. Cor. 11. g

Hierem. 9. a

Exod. 17. c

Exod. 32. c

Iob. 31. b

animus non modicum contriſtatur, ſi aliqua negligencia, vel inertia conſuetum exercitium derelinquat. Immo quod in principio ipſius exercitij ſpiritualis laborioſum videbatur, ſpiritui poſtmodum quaſi verſum in conſuetudinem ſuo decore alliciat : vt iam frigiditas verſa in calorem, tarditas in velocitatem, maximè quia amore vnitiuo trahitur, experimento infallibili comprobetur. Vnde in canticis ſponſa petit trahi, dicens: Trahe me poſt te. Et ſtatim ſubditur: In odore curremus vnguentorum tuorum, quia ex quo amor attrahitur, & ſurſum actius in ſupremum affectus iam inflammando immititur in ipſam ſponſam, in ſui dilecti deſideratiſſimum ſinum collocandociam mira agilitate currere incipit, vt quotieſcumque voluerit, vnitiui amoris deſiderio veluti quodam ardore ſibi ſparſo diuinitus, in ipſam ardentiffime ſe extendit.

C A P V T III.

P A R T I C U L A I V.

Sapientia diuina à Deo edoſta qualis ſit.

Dico de perſuaſionibus, & indiſtriis, quibus mens ſuper intellectum ad percipiendam ſcientiam vnitiuam attingit, ſubditur ipſa ſapientia à Deo immediate edoſta, à magiſtro hierarcha Paulo Apoſtolo tradita, à Dionyſio Areopagita ſtylo anagogico, & occulto conſcripta, ipſam ad Timotheum veritatis diſcipulum deſtinante, & ſic dicente: Tu autem Timothee amice circa myſticas viſiones forti concertatione ſenſus derelinque, & intellectuales operationes, & omnia ſenſibilia, & intellectualia, & omnia exiſtentia, & non exiſtentia, & ſicut poſſibile eſt ignote conſurge ad eius vnitionem, quæ eſt ſuper omnem ſubſtantiam & cognitionem, etenim exceſſu tui ipſius ab omni irretentibili, & abſoluto, munde ad ſuperſubſtantialem diuinarum tenebrarum radium ſurſum ageris. Videas autem, vt nullus indoctorum iſta audiat, &c. In hoc verbo Pauli Apoſtoli ſapientia ſuprema includitur, & culmen rotius perfectiõis, vt poſſibile eſt in via: & tota profunditas librorum Dionyſij Areopagitæ, quo perfecte cognito, quidquid eſt ſuper intellectum in libris Dionyſij, leuius omni æſtimatione efficitur. Vnde iſta conſurrectio, quæ per ignorantiam dicitur, nihil aliud eſt niſi immediate moueri per ardorem amoris ſine omnis creaturæ ſpeculo, abſque præiudicio cogitatione, ſine etiam motu intelligentiæ concomitante: vt ſolus affectus tangat, & in ipſo actuali exercitio nihil cognoscat ſpeculatiua cognitio, & ille eſt oculus, quo ſponſus in canticis à ſponſa dicitur vulnerari. Quod & vnum eſſe perhibetur ipſius teſtimonio dicentis. Vulneraſti cor meum ſoror mea ſponſa, in vno oculorum tuorum.

Vnde cum ſit triplex cognitio, vna videlicet quæ per ſpeculum creaturarum ſenſibilem reſpicit, quæ docetur à Richardo de ſancto Viſtore in arca myſtica, vbi per quadraginta duas conſiderationes olim in populo Iſraelitico ab Ægypto ad terrâ promiſſionis veniente expreſſiſſime figuratas docet peruenire, & per ſex gradus aſcendere ad omnium Creatorem. Alia eſt quæ intelligentiæ exercitio per immiſſionem ſpiritualium radiorum, docet primam cauſam per effectum cognoscere, & in omne exemplatum per conſiderationem exemplaris ad veritatem immutabilem peruenire. De qua Auguſtinus in libro de magiſterio, & vera religione, facit non modicam intentionem. Alia eſt iſtis multo excellentior, per amorem ardentiffimum vnitiuum, quæ actualiter ſine omni medio animum diſponente, ardentiffime facit in dilectum ſuis extensionibus ſurſum actius conſurgere: quæ Myſtica Theologia tradita in apice affectiue conſurgit, quæ conſurrectio ignorata, vel per ignorantiam dicitur, vt remoto omnis imaginationis, rationis, intellectus, vel intelligentiæ exercitio, per vnitionem ardentiffimi amoris id ſentiat in præſenti, quod intelligentia capere non ſufficit:

A Immo quod potius eſt, omnis ſpeculatiua cognitio totaliter ignorat, quod in quantum Seraphim nobilior eſt Cherubim, intantum amor verus omni habitu ab origine primordiali indito, vel gratis dato, vel gratum faciente, eſt perfectior. In quantum potentia moriua potentia cognitiua excellentior, intantum cognitio per amorem vnitiuum quantum ad diuinorum ſecretiſſima penetranda, omni cognitiua apprehenſione præclarior eſt. Vnde & hæc à beato Dionyſio incomparabiliter omnes alias excedens, deſinitur ſic: Sapientia eſt Dei diuiniffima cognitio per ignorantiam cognita, & non tantum præclarior, immo etiam eſt vniuerſalior & vtilior aliis ſcientiis, cognitionibus, & apprehenſionibus dicitur. Quæ non tantum affectum ſupra ſe erigit, & amore ecſtatico perfecte vniti ſponſo altiffimo creaturam, ſed in ſuper intantum eleuat intellectum, vt multo plus omni prudentia, & cognitione diuinis fulgoribus illuſtretur, quæ aliquo ingenij exercitio valeat obtineri. Vnde de illa dicit Dionyſius: Hanc igitur irrationabilem, & amentem, ſtultam ſapientiam excedentem laudantes dicimus, quod eſt omnis mentis & rationis, & omnis ſapientiæ, & prudentiæ cauſa: ab ipſa eſt omne conſilium, ab ipſa etiam omnis cognitio, & prudentia, & in ipſa ſunt omnes theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ abſconditi, vbi per ſapientiam, & cognitionem completa vtriuſque potentiæ perfectio denotatur affectione, ſcilicet & intellectu.

B Ipſam enim vocat irrationabilem, quia nec ipſam ratio apprehendit, nec ratione inueſtigando vtitur: amentem etiam vocat, id eſt, ſine mente, & ſine intellectu, quia nec ipſa in ſuo exercitio vtitur intellectu, quia vſque ad tam ſummam cognitionem intellectus peruenire non ſufficit: ſtultam etiã vocat, quia ſine vſu omnimodæ intelligentiæ in affectu iſta ſapientia conſurgit, quæ nulla intelligentia penitus apprehendit. In verbis enim propoſitis à Dionyſio perfecte traditur hæc ſapientia.

Subditur primo quid ſit amouendum, ſecundo quomodo conſurgendum. Et cum etiam in iſta conſurrectione anima ſit in ſtatu duplici, ſcilicet vt perficiens, & vt perfecta: primo ſubditur quid remouendum in primo ſtatu, ibi ſenſus derelinque: Secundo conſurrectio, quando dicitur: Conſurge ignote, vſque ibi, etenim exceſſu tui ipſius, &c. Myſticas enim viſiones appellat ipſe Dionyſius in tota Philoſophia ſua, quæ tranſcendit omnis entis conſiderationes, quædo intellectuua cognoscit ex ipſo affectu præcedente, nec eſt contra, & iſta eſt veriſſima, & certitudinalis cognitio ab omni errore, & opinione, & phantaſtica deceptione penitus elongata. Vnde & hæc quæ dicta ſunt, & quæ dicuntur, ſiue in theorica, ſiue in practica huius ſapientiæ, quæ affectiue directionem conſpiciunt, ſiue dubitatione, & opinione coram totius mundi philoſophis, & doctõibus irrefragabiliter affirmantur, & idè hæc cognitio myſtica vocatur, id eſt, occulta, tum quia pauci ad ipſam recipiendam ſe diſponunt, tunc quia occulte conſiſtit in corde, vt nec ſtylo, nec verbo ad plenum valeat enodari.

In illa myſtica cognitione vbi affectus dominatur, iubetur & ſenſus, & intellectus radicatus derelinqui. Primo à parte ipſarum virium apprehendentium, vbi dicitur ſenſus & intellectuales operationes: Secundo à parte ipſorum obiectorum, ſcilicet ſenſibilem, & intelligibilem, cū dicitur: ſenſibilia, & intelligibilia. Sed ne abſurdū illud videatur ſenſus debere derelinqui, ſubditur ratio: quia iſta ſapientia non eſt ſicut alia ſcientia, quæ eſt ex præexiſtenti ſenſibili cognitione, ſed eſt potius de ſuper ſecundum regulam beati Iacobi dicentis, à quo hæc ſapientia vocatur. Omne bonū, omne datum optimum, & omne donum perfectum de ſurſum eſt, & deſcendens, &c. Si omne donum, multo fortius, hæc ſapientia quæ eſt omnis portio Mariæ, quæ amoris dilecti igne ſuccenſa ardebat deſiderio. Quia igitur hæc apprehenſio eſt de ſuper, & non ſubtus, iubetur ſenſus exterior extirpari. Quod non tantum de ſenſuum exteriorum officio intelligendum eſt, ſed etiã de ſenſibus interioribus: quia nec ſub ratione dulcis

Can. 1. 2

Dionyſ. de Myſt. Theolog. cap. 1.

Can. 4. c

Dionyſ. lib. 7. de diuin. nom.

lat. 1. c

vel odorabilis, ſive olfactibilis, quod idē eſt, vel pulchri, A vel melodioſi, vel ſuauiſ ipſe Deus beatiffimus apprehēditur, cum hæc omnia apprehenſione rationis præſentia dirigantur, & hæc vnitiua apprehenſio ſit ſupra mentem, & rationem ſicut dictum eſt. Oportet ergo ſpeculatiuum diſcipulum hanc alibi haurire ſapientiam quam in eiſ quæ apprehenſionem ſpeculatiuæ cognitionis reſpiciunt: & in hoc apparet huius ſapientia mira, & apprehendianda nobilitas, & eiufdem diuinitas, & quare diuiniſſima in diffinitione Dionyſij appellatur, in hoc quod anima quaſi ſeipſam expoliare neceſſe eſt, & amorē diuinitus collatū affectui veluti pediſſequū inſectari, & per iſtā diuinā ſurſū actionē intellectui habituali cognitione cū tactu amoris relictā, diuiniſſima informari, nō tantum de ſimplici apprehenſione ipſorum ſenſū intelligendum eſt, ſed etiam de delectatione eorundem prout motiuam reſpiciunt: quia hæc eſt ipſius ſapientia quaſi ſumme præparatiuum, quod à ſenſibus exterioribus inordinata delectatio increatura, prout melius poterit, efficaciter reſcindatur, vt quoquo modo Deus ſinis immediatus, vel immediatus, vel ſinis vltimus requiratur.

Pſal. 76: a

Quia quanto plus in ipſis immergiur, tanto debilius ad diuina conſurgit, vt dicat cū Plalmiſta: Renuit cōſolari anima mea, à quo etiā redditur illius renuitionis delectationum ratio, ab eo ſic dicente: Et delectatus ſum, & exercitatus ſum, & defecit ſpiritus meus, ſupple, dum ſe exercet mēs motibus anagogicis ad diuina, & directa tendentia ſuiipſius ad Deum delectatur, deficit ſpiritus ab his delectationibus, quæ ſibi à ſenſibus corporis exterius inſtigatione diabolica offeruntur. Quod etiam de delectatione ſenſuum interiorum dicendū eſt, quia nec ab ipſo vero diligente debet diligi dulcedo, vel ſuauiſ concupiſci, quia ipſe ſolus appetitur, niſi quandoq; hac de cauſa ipſam dulcedinem, vel ſuauiſ appetat, vt C ad intimiorem vnionem efficacius affectus, & importunius inardescat. Vnde tota iſta ſapiētia eſt in ardenti deſiderio collocata, vbi omne ens vel viſ, & officium intellectus virtutis extirpari, & derelinqui præcipitur. Nā quandoque viſ intellectualis multa de diuinis participat, maxime quando theorijs diuiniſ illuſtratur. Sed quia alia viſ eſt in mente multo illa eminētiſ, cuius motibus mens ignita erigitur ad ſapientiam profundiorē, tum ratione ſuperioris apicis ipſius affectiue tū ratione ardoris ipſam ſuperius erigentis, qui ſuper habitus gratuitos, & infuſos ratione ſuæ importunæ extenſionis, & dignitatis, in rationali ſpiritu obtinet principatum. Vnde commentator Vercellenſis ſuper Myſticā Theologiam, ſic dicit: In hoc libro alium & incomparabiliter profundiorē modum cognoscendi Deum tradit ſuperintellectualem, & ſuperſubſtantialem, quem ideo D gentiſ Prophetia non apprehendit, quia non queſiuit, nec eſſe putauit, nec vim ſecundū quam diffunditur in animam deprehendit. Putauit enim ſummam vim cognitiuā in eſſe intellectui, cum ſit alia, quæ non minus excedit intellectum, quā intellectus rationem, vel ratio imaginationem, ſcilicet principalis affectio: & ipſa eſt ſcintilla ſyndereſis, quæ ſola vnibilis eſt ſpiritu ſancto, id eſt, diuino. Et hac de cauſa cum incomparabiliter totius intellectus ſuspendat officium mentis ſuprema affectio, ab ea ſecundū præcipitur, non tantū operationes prout exeunt à vi ſenſitiua, vel intellectiua eliminari iubentur, ſed etiam obiecta ipſarum omnia ſenſibilia, & intelligibilia, primo ea quæ ſenſu exteriori percipiuntur.

Cum vero rationalis creatura conſtet ex duplici natura, corporali ſcilicet & ſpirituſuali, vtraque habet ſibi obiectum reſpondens, cum ſecundum cuiuſlibet capacitātē æterna veritas percipiatur: quomodo ſenſibiles homines ſunt, qui non niſi ſenſibilia cognouerunt, veluti habentes intellectum obtuſum, & affectum recuruum: ideo nec bonitatem, nec veritatem diuinam in ſe percipiunt. Si tamen ne ſint omnino expertes cognitionis diuinæ poſuit Deus altiffimus ſenſibiles creaturas, vt inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpicerentur, vt ſecundum Dauidicum ſermonem aliquis excuſa-

Rom. 1. e

tionem non habeat, vt ſe abſcondat à calore eius: cum egreſſus bonitatis ipſius à ſummo vſque ad ſummum in omnibus creaturis reſplēdeat: ſed à filiis voluit in creata ſapiētia iſta ſenſibilia amoueri, vt multo felicius, multoq; verius in thalamo affectus ſecretiori interiori in lectulo amoris collocatū ſentiant: quem Iudæi, & ceteri Philoſophi per creaturas diſcurrendo mendicāt. Vnde ab ipſa veritate verus orans in ſpiritu ingredi infra cubiculū (vbi inueniat theſaurum occultū) præcipitur, nō tantummodo ſenſibilem prout ſenſui exteriori reſponderet, ſed etiam prout eſt obiectum ſenſuum interiorum: nec ſub ratione apprehēſiua ipſius beatiffimi Dei, prout eſt dilectus, pulcherriſmus, & ſuauiſ per mentis deſideria anagogica appetatur, ne ipſa anima quæ velut filia habet ſoli deſiderio conditoris inherere, reſectionē ſuam veluti mercenaria * impudenter inquirat, niſi ratione ſuperius dicta ſcilicet, vt in ipſum aliquo dulcedinis, vel ſuauiſ nutrimento allecto, inſatiabilis, & immenſius inardescat. Intelligibilia enim generaliter euelladmonentur, quia ſecundum quod alibi dicitur, cum omnes homines naturaliter ſcire deſiderant, in nullatamen ſcientiæ notitia, vel cognitione rationalis ſpiritus tendentia conquieſcit, niſi primæ veritatis iucunda cognitione lætetur, quam ſolam inuenit nobilitati humanæ intelligentiæ reſpondentem. Si ergo ſciat omnem naturā elementotum, complexiones corporum, virtutem aſtorū, cum omnia illa viliora ſint, rationalis ſpiritus penitus non quieſcit, ſed potius ſic labitur, vel etiā luxuriatur, cum idolo creaturæ, ſeipſa infirmioris [niſi redigat ad finem vltimum] inuoluatur. Cum etiam tantæ nobilitatis ſit ſpiritus, vt ſpecies Angelicas etiā faſti diat penitus conſtrictus, & errabundus, niſi quoquomodo ad cognitionem illius à quo exiit originaliter, & victor, & triumphas virtualiter reuertatur. Quod etiam ſi omnia creata vellent ſcire, reducendo ad finem debitum, vt per illa Creator cognosceretur, ab ipſo tamen reſpectu illius ſapientia totum oportet relinquere, quia mens immediate ipſum per ineffabilem cognitionem relictum, ex amoris vnitione cognoscat. Et de illa cognitione in myſtica theoria ſecundum tertiam translationem ſic dicitur per vnitionem dilectionis, quæ eſt effectiua veræ cognitionis vnitur Deo intellectualiter ignota: cognitione multo meliori quam ſit aliqua intellectualis cognitio, &c. Non tantum intelligibilia, in quo verbo reſpectu exercitij iſtius, omnis finalis complacentia cognitionis de omni creatura tam inferiori quam ſuperiori relinqui perſuadetur, & etiam exiſtentia, & non exiſtentia, per quæ duo omnis modus ſpeculatiuus apprehendendi diuinam naturam excluditur. Exiſtentia hic dicuntur rationes æternæ in mente diuina, quibus aliquid extractum in creatura inferiori correfpondet: quia ordinatiſſimus procedendi modus in humanis ad diuina certitudinaliter reperitur, quando mens ſupra ſe proueſta, mouetur immediate in Deum veluti in terminum ſine etiam commixtione alterius cuiuſcumque creaturæ ſuperioris, vel inferioris.

Quia ergo conſiderando rationes æternas mens in quantum ab ipſis egredientem creaturam conſiderat, intantum à parte altera infra ſeipſam finitur, vt non totaliter ſupra ſeipſam integraliter erigatur: quia ergo ſapientia vnitiua omnem contemplationem, vel conſiderationem in ſuis motibus creaturæ relinquit ad ſuum vnicum intelligibile ſupra ſeipſam aſpirans, ideo reſpectu ipſius exiſtentium (licet ſit nobilis contemplatio) dimitti præcipitur: cum ſit ibi aliqua incuruatio, & perceptio naturalis, & ideo mens per iſtam relatiuam contemplationem non relinquit omnimodam humanam apprehenſionem, vt omnino veluti per aliam mens ſuper naturales limites collocetur.

Sed & non exiſtentia iubentur amoueri, reſpectu aſcenſionis illius ſapientia. Non exiſtentia vero hic appellantur, ſecundum quæ nihil exemplatum in creatura reperitur, vt omnis conſideratio de Trinitate, & ordine perſonarum, quia illud nunquam in creaturis apparet

Pſal. 18. b

* imprudenti.

exempla

exemplatum, quod aliquis generet aliquem qui ſit idem quod ipſe, quorum quilibet ſit vere exiſtens ſubſtantia: nunquam quod amor connectens aliquos ſit æqualis & exiſtens ſubſtantia cum ipſis amantiſſimis. Iſta ergo ſpeculatio inter ſpeculativas contemplationes excellentiſſima relinqui iubetur: non quia bona non ſit & nobilis, ſed quia eſt alia ſuperior apprehenſio in mente humana, per quā ſolā excellentiſſime ſupremus ſpirituſ attingatur, quæ ſolā optima portio Mariæ dicitur. Alia vero per Rachel ſignatur: contemplatio vero ſenſibilis in creaturis per Lyam: & hæc eſt ratio: quia intantum mēs diuiniſ ad ſupercæleſtia, & eminentius attingit, inquantum ipſis magis appropinquit, vel in ipſum Deum intimius transformatur: quod quia nulla eſt contemplatio ſpeculativa, quæ habet virtutem transformandi, ſed ſolus amor extenſius deificans, ideo ille ſolus diuina apprehendit, ad cuius pedem nulla contemplatio cognitiua, ſed potius quaſi de longe proſpiciens aliquatenus ſe extendit. Ideo in ſextimo, De diuinis nominibus ſic dicitur: Oportet autem videre mentem noſtram habere virtutem ad intelligendum, per quam inuiſibilia reſpicit, vniſionem autem excedentē mentis naturam, per quam coniungitur ad ea quæ ſunt ſupra ipſā. Secundum hæc igitur differentiam oportet intelligere non ſecundum noſipſos, ſed totos noſipſos inſtitutos, & totos deificatos, &c. Quod quia ita derelinquere eſt difficile, ideo cōcertatione, & forti conatu mētis iſta reſecari iubetur.

Dicto de his quæ oportet derelinqui neceſſario, ſubditur de ipſa conſurrexione vniſiua. Vbi primo notatur cōditio conſurgentiſ, quando per ignorantiam dicitur, & in ipſa cōſurrexio extenſiua, vbi dicitur. *Conſurge*. Et illud quod ipſa conſurrexio ſolum, & præcipue aſcendat, cum dicitur, *ad eius vniſionem qua eſt, &c.* Sed cum omnis apprehenſio iam dicta ſit extra myſticā conſurrexionē, cū in illa oporteat eſſe ignorantiam: ideo totaliter oculū intellectus reſcindere oportet, quia in ipſa cōſurrexione ſemper vult illud apprehendere, ad quod tendit affectio. Vnde, maxima aduerſatio in iſta cōſurrexione eſt vehemens inhærentia intellectus cum affectu, quam tamen reſcindere neceſſe eſt per magnū exercitium. Cuius cauſæ dictæ ſunt ſuperius, quia vel phantastiæ, vel circūſcriptibiliter, vel modo limitato apprehendit: & quomodo hoc poſſit fieri, dicitur in Myſtica Theologia ſuper illud: *Conſurge ignote*: quia ibi eleuatio eſt vehementia tendentiæ affectus, quæ intellectum poſt ſe relinquit. Pura ergo affectiua conſurrexio nunquā eſt, niſi totaliter intellectus oculus reſcindatur: & hoc eſt quod in ipſo Myſtica Theologiæ principio dicitur. Omnino autē ignorata notatio omnis cognitionis, & melius vniſit ex eo, quod nihil cognoscit ſuper mentē eleuata cognitio. Vnde hæc eſt neceſſaria cōditio ad iſtā eleuatiffimam apprehenſionem, quod in ipſa eleuatione vacet omnis cognitio ſpeculatiua: quia ipſa eſt ignota intellectui, & ipſam relinqui neceſſe eſt, ſi ad cognitionem ſuper mentem deſiderat peruenire. Et quantum in ipſa cōſurrexione intellectus ſe commiſcet affectui, tantum eſt hic de impuritate, & inquantum plus intellectus oculus totaliter excēatur (quod ſit nō niſi per magnū exercitium & laborem) intantum oculus affectus in ſuis extenſionibus liberius, & incomparabiliter eminentius eleuatur. Et per qualecumque exemplū materiale, illud poteſt videri in aſpiratione, & reſpiratione anhelitus: quia ſicut ex interioribus ſine omni deliberatione procedit iſta emiſſio, ſic ſine deliberatione affectus ignitus, qui eſt ſuper omnem intellectū, tendit ad illum cui ſolī perfectius vniſi deſiderat: & habet ſuam actionē ab omni intelligētia totaliter ſeparatam, tanta latitudine à parte ſuperiori, & promptitudine coadiutus, vt mira velocitate motū citius etiā quam cogitare valeat ratione, ad inſtar aſpirantis, & reſpirantis cōſurgat. Cuius (vt ſupra dictū eſt) velocitate motū, ardore extenſiua, & importuniſſimo eorundē, ſicut mendicans nullius valoris reputatur, & reſcinditur, licet importune ſe miſceat omnis ſpeculatiuæ cognitionis exer-

citium. Quod quia non poteſt dici, nec ſufficiēter verbo tenus explicari; ſecundum illud myſticæ Theologiæ. 3. Nunc autem ab inferioribus ad ſupremum aſcendens, ſecundum meſuram aſcenſionis contrahitur, & poſt omnem aſcenſionem totus ſine voce erit, & totus vniſitur & ineffabiliter, &c. Quia doctrinam huius præclaræ ſapiētiæ ſibi ſolī increata ſapiētia reſeruare voluit, vt ſciat omnis mortalis creatura, quod eſt doctor in celo, qui ſolam ſapiētiā veram ſuis ſcholaribus per cæleſtes immiſſiones, & ſuæ claritatis radios manifeſtet. Secunda ratio eſt, vt omnes ſapientes mundi confuterent, cū ſimplex verula, vel ruſticus paſcualis ad iſtius ſapiētiæ conſurrexionem perfectē poſſit attingere, dum tamē modo prædicto ſe præparet, quod nulla præhabita ſcientia, vel mortali induſtria apprehendit. Tertia etiam ratio in I. Sap. dicitur, quia omnium ſuperborum ſublimium colla propria virtute calcavit: quia quātumcunq; præclarus, quātumcunq; clericus omnibus alijs glorioſior exiſtat, ſimbrias huius ſapiētiæ nō attingit, quæ ſuper mentem eleuata cognoscitur: niſi per viam puerilem, ſcilicet purgatiuā, ſuppoſito quod mortaliter peccauerit, ad vniſionem ſe præparet: dolens & gemens quod collatorem totius ſapiētiæ, & omnium bonorum ad indignationem contra ſe peccatis anterioribus prouocauit. Colla ego ſuperborum, & ſublimium, vſq; ad humilitatem puerorum incipientium, neceſſe eſt incuruari. Vnde eſt ibi illud Propheticum impletum, in quo ſapiētia ſapientium reprobat, & ſola purgatiuæ inferioris humilitas ab illo ſupremo exigitur, qui deponit potētes de ſede & exaltat humiles.

Subditur etiam reſpectu cuius ſit illa conſurrexio, cū dicitur: *Conſurge ignote*, ſcilicet ad vniſionē illius aliſſimi, qui ſuper mētē & cognitionem: & hæc cauſa partim ſupradicta eſt, quia nec ibi gratia, nec gloria vel dimiſſio pœnæ, vel aliquid aliud requiritur iſtis deſiderijs ſurſum actiue conſurrexionis, ſed ipſe ſolus cui ſolī propter ſe in conculcatione vehementiū deſideriorū mēs vniſi aſpirat, qui ſub iſta apprehenſione obrētus prout ab affectu tendente percipitur, ſupra omnē mētē humanā & cognitionem attingitur: vt non ſolū eſſe ipſū abſolute reſpiciatur, ſed & modus apprehendendi ipſum, quia vt dictū eſt quando affectu tangitur, ſuper mentē ducitur, & rationem. Vnde tota iſta ſapiētia in hoc ſolo perficitur, vt ipſa affectiua in ſuo ſupremo apice cōſtituta, per abſiſſionē totius intellectus operationis nihil aliud, quā ſolī Deo vniſi deſiderat. Et quia hoc eſt difficile, ſubditur propter hoc: *Et ſicut eſt poſſibile, vſquequo poſſit cū Pſalmiſta dicere: Dirupisti Domine vincula mea, tibi ſacrificabo hoſtiā laudis.* Quia cū prædicta impedimēta mediāte diuino auxilio (ſcilicet omnia ſēſibilia, & intelligibilia, & maxime immixto intellectu quæ ſemper vult apprehendere illum in quē tendit affectus) perfectē ſicut extenſionis vniſiue vincula dirupuntur, tunc libera ipſa affectiua veluti quædā auicula ſolis pennis affectionū ardentū prouecta, tāta libertate perfruitur, vt quotieſcumq; vult, moueatur ardentiffime in Deum: ſic etiā, vt orans affectionum deſiderio in mentis affectu quantum poſſibile eſt in via, ſic attentē exoret, ac ſi ipſum videret facie ad faciem: quandoq; etiam vt ſupra ipſam mēs erecta motu, & conſurrexione quaſi totaliter extra corpus videatur, ideo dicit: *Sicut poſſibile eſt.* Quia nulla mēs niſi immiſſione diuina hoc percipit, ſecundū illud in primo de diuinis nominibus. Nam ſuperſubſtantialē ſcientiā ignotæ ſuperſubſtantialitatis, quæ ſupra rationē, & intellectum, & ſubſtantiā ipſam ipſi tribuere conuenit, tantum ad ſuperius reſpicienti, quātū theoricorum eloquiorum radius ſe immittit ad ſplēdores ſuperiores etiā quod idem eſt, quod illa ſcientia quæ eſt per ignorantia, vt dictum eſt, ſolius Dei doctrina percipitur: & in quātū plus affectus de theoricis eloquiis, ſcilicet diuinis inſpirationibus, quibus mēs cum dilecto garrula iucundatur, recipit, in tantū Deus ſolus in mente intimius ſe immittit, vt ipſe qui eſt vera ſapiētia, per diuinioreſ radios præclarior cognoscatur.

Ecl. 24. a

Iſa. 33. c

Luc. 1. c

Pſal. 115. d

Postea

Postea ſubditur: *Etenim exceſſus tuus ipſus*, quia non tantum creaturam ſapientia vnitiua funditus eradicari peruerget, ſed ipſum ſpecialiter intellectum mortificat, & ſoli diuinæ influentiæ ſe ſubmittit, & de illo exceſſu Apoſtolus dicit ad Corinthios: Sine mente excedimus Deo, &c. & per iſtum continuatum exceſſum, igne amoris anima efficacior conſequens ſeparationem, & purgationem, per ſuas extensiones flammeas, & conſumentes rubiginis efficacius promeretur, quam primo: cum per iſtam incipit conſurgere. Quia ſicut eſt duplex purgatio ſcilicet per aquam, & per ignem in corporalibus: ſic & in ſpiritualibus, quia via prima purgatiua per dolores, & frequentes attritiones purgat & per lacrymas, ſed multo efficacius illa quæ eſt per conſurrectionem ardoris. Vnde per iſtum exceſſum ardoris iam leuis ab omni irretentibili, ſcilicet mundano delectabili, & abſolutus, ſcilicet ab omni aliena affectione mundus, ad diuinæ incomprehenſibilitatis claritatem, iam penitus ablatis obſtaculis, & abſolutus ſpiritus à vinculis agillime ſurſum agitur. Vnde iſte eſt ordo conſurgendi,

Primo oportet, quod conſiderationem, & amorem ſenſibilem derelinquat, & contemplationem omnium intelligibilem, & purus conſurgat affectus ſine admixtione intellectus, in illum quem in ſua tendentia cognoscit quietatiuum deſiderij, vt ipſi intimius vniantur. Et per iſtam diuturniorum motuum anagogicorum, conſurrectionem, magis ac magis affectus extenditur, & quaſi quibusdam flâmeis ſcintillis mens purgatur efficacius, & ab amore carnalium alibi requiem inueniens, ſine carnis murmuratione neceſſario ſequeſtratur multo plus quam antea, & exinde affectus puris motibus fragillior, vt quotieſcumq; vult, ſine meditatione intellectus præuij ardentiffimè moueatur. Vnde primo dicit: *Conſurge igne*: & poſt hoc dicit: *Surſum ageris*, quaſi diceret, quod in principio exercitij conſurrectionum anagogicarum affectus apex cum difficultate conſurgit, ſed per amorem exceſſum ipſius ſupra ſe & per efficacior purgationem quaſi ſine difficultate ad libitum conſurgit, & motuum agilitate mirabiliter leuigatur, vt licet in ipſo motu anagogico natura, & amor pariter concurrat, tamen efficacius iam remotis impedimentis, & exinde maiori immiſſione deſuper adueniente, multo plus ardor amoris, quam vigor affectus naturalis facilitatem: & agilitatem motuum incomparabiliter operetur, & hoc eſt quod dicebatur: *Cuncta auferens*, &c. vbi duo maximè quæ oportet derelinqui, tanguntur, ſcilicet omne irretentibile, & omne abſolutum, quorum primum reſpicit affectum, quia in quocumq; afficitur creatura, illi neceſſitate coniungitur: & per conſequens irretitur, & tunc minus agilis ad conſurrectionem diuinorum efficitur: ſed non tantum irretentibile, ſed omne abſolutum dicitur. Abſolutum dicitur omne quod ſua propria forma cognoscitur habens eſſe diſtinctum, cuius omnem ſpeculationem, vel contemplationem amoueri neceſſe eſt: quia ſicut omne irretentibile immundum reddit affectum, dum in creatura ſeipſa viliori delectatur affectus: ita per ſecundum immundus efficitur intellectus, id eſt, tenebroſus, quia dum tantum humana ſcientia ſpeculatiua repletur, in comparatione illius ſapientiæ quæ eſt per ſuperſplendentes diuinos radios, quaſi quaſdam obtenebrante caligine obſcuſcatur. Sed & illud verbum vltimum non tantum de agilliori conſurrectione eſt, ſe de cognitione ſuprema ipſius intelligentiæ, quia ſecundum ſapientiam beati Dionyſij, illa ſola vera eſt cognitio de diuinis, quæ experimentali notitia ſurſum actiue conſurrectionis relinquitur. Vnde diuina miſeratione ſecundum quod competit, conſurgenti hoc accidit, vt quando mens per multorum temporum curricula aſpirauit, vs ſuum dilectum intimius ſibi coniuncta ardentiori vinculo amoris conſtringeret, ad modicum prout capax eſt, prout fit in raptu, viſio beata conceditur, maximè cum ab irretentibili, & abſoluto fit munda, & erigitur tunc ad diuinarum tenebrarum radiū, ſcilicet lumen diuinæ incomprehenſibilitatis, quæ ibi vocatur tenebra, ſecundum quod in epiſtola dicitur ad

A Timotheum ſic: Diuina caligo lumen eſt inacceſſibile, in qua habitare Deus dicitur, & inuiſibilis quidem exiſtens propter excedentem claritatem, &c. Vnde ſapientia illa eſt immediate ante cognitionem raptus, & ſic diutius aſpiranti à dilecto dicitur. Amice aſcende ſuperius. Vnde primo dicitur: *Conſurge, & ibi ſurſum ageris*: quia in conſurrectione vnitiue ſapientiæ natura operatur & gratia: in iſta autem ſuprema operatione intelligentiæ ſola gratia eleuans immediatiſſimè operatur, quantum ad ipſam eleuationem raptus, prout mens ſic in corpore erigitur, vt à ſenſibus corporis ſequeſtretur, cum in iſta vltima intelligentiæ eleuatione tam intellectuam quam affectiua potiſſimè officium conſummatum, non per modum patiendi, ſed agendi actum ſuum obtineant.

Postea dicitur: *Vide autem ne quis indoctorum iſta audiat*. Et hoc quidem admonet in fine primi de diuinis nominibus, ſic ſcribens ad Timotheum loquens de cognitione per amorem præuium dicit: A, ponamus ſanctis ſancta, ſecundum diuinam traditionem collocantes, & ipſa ab indoctorum viſibus, & deriſionibus auferentes magis ipſos illos ſi taliter ſunt, tales quidem homines ab impugnatione Dei in hoc liberantes, &c. Hoc idem ſapientiſſimè admonet in aliis libris ſuis. Et hæc eſt ratio, quam ipſe assignat ſtatim poſtea: quia putant ea quæ ſecundum ipſos eſt cognitione, cognoscere cum qui ponit tenebras latibulum ſuum: quia non poſſunt Deum apprehendere, niſi ſub ratione boni, vel veri, vel dulcis, & ſic de aliis. Et iſta ſapientia anagogica eſt quædam theoria per ſe diſtincta, & diuerſa ab omni ſpeculatiua ſapientia, quæ omnem rationis apprehenſionem tranſcendit. Et quia multi ſapientes, & doctores hoc videre non præuolent, hanc ſummam ſapientiam irrident, & in hoc per conſequens Deum altiffimum collatorem huiusmodi ſapientiæ impugnant, ideo cum beato Dionyſio, ſed quod magis, cum Domino I E S V C H R I S T O, rogo illum, quicumque hoc ſcriptum inſpexerit, ne indoctis huius mundi doctoribus Philoſophis, carnalem vitam ducen- tibus vllatenus manifeſter, niſi hac via puerili velint incipere, ſcilicet purgatiua via, & citius quam aliquis eſſe non tantum in aliqua liberalium artium, ſed in arte mechanica induſtrius operator in ſeipſos ſola diuina immiſſione gradatim aſcendentes, omnia quæ dicta ſunt multo melius, & multo iucundius experimentaliter notitia veraciffima approbabunt. Sed hæc ſcribere volui, ad hoc quod minus experti in iſta ſapientia, corroborato itinere ſemitas dirigant, ſcientes quod citiſſimè inuenitur. Quod ſi in principio purgationis, vel ecſtaticæ conſurrectionis difficultas mirabilis ſentiat, nec tamen in paucis vexati citiſſimè in multis benè diſponentur: ita vt experimento videant, omne quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit. Hoc etiam in præſenti videre poſſunt, qui ipſi per dilectionem huius ſupremæ ſapientiæ inhærebunt, vt iam mens dicat: Teneo eum nec dimittam, ſed licet ab indoctis quaſi ſtulta hæc ſapientia videatur, ſubditur theoria, vbi per rationes & argumenta proceditur: vt quomodo mens conſurgere valeat, quomodo remouenda obſtacula, qua vnitione media, & multa alia quæ ad hoc pertinent ad conſurrectionem humanæ Philoſophiæ. Sed & ne aſcenſus tantæ ſapientiæ videatur irrationabilis, argumentis tam naturalibus, quam Theologicis quam anagogicis ſumptis à rationibus æternis, euidentius diſputatur. Et ideo ſapientia Dionyſij difficillima videtur: quia modus procedendi ſuper omnem rationem exiſtit, & ſola ſpiritus ſancti influitione percipitur, maximè de diuinis nominibus: vt dicitur, quod non aſſeueratur hæc doctrina in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed in demonſtratione à ſpiritu ſancto more virtutis in ſupremo apice, ſecundum quam ineffabilibus, & ignotis ineffabiliter, & ignotè coniungitur, &c. Quando ergo ſpiritus ſanctus mouet apicem affectiue, ſecundum Pſalmiſtarum: Tange montes & fumigabunt: tunc tota profunditas ſapientiæ Dionyſij, vt intellectum excedit, ſuper omnem diſciplinæ alterius leuitatem certiffima & leuiſſima comprobatur. Et ideo

Dionys. in
epiſt. ad
Timoth.
Luc. 14. b

Pſal. 17. b

Sap. 3. d

Cant. 3. b

Pſal. 103. d

aman

amantiſſima, quia ſine omni dubitatione, & opinione A procedit: & ideo quia primo oportet cognoscere practi- cam quam theoreticam, vt illa leuiſſime cognoscatur, ideo theoria operatiuam conſequitur. Pax ergo om- nibus amatoribus veræ ſapientiæ, & diuinæ bonitatis influentia concedatur. Amen.

QVÆSTIO VNICA.

Verum anima ſecundum ſuum affectum poſſit aſpirando, vel deſiderando moueri in Deum ſine aliqua cogita- tione intellectus præuia, vel concomitante.

AD manifeſtationem illorum oculorum, & my- ſticorum, quæ dicta ſunt ſuper veritate, quaeritur diſſicilis quaſtio, in qua cuilibet intelligenti, veritas huius ſapientiæ manifeſtius illuſceat. Quaeritur igitur, vtrum ſcilicet anima ſecundum ſuum affectum poſſit aſpirando, vel deſiderando moueri in Deum, ſine aliqua cogi- tatione intellectus præuia, vel concomitante.

Videtur duod ſemper ſit neceſſarium præcogitare an- tequam per extensionem amoris affectus moueatur in Deum. Primo auctoritatibus ſic, quia dicitur in Pfalmos In meditatione mea exardeſcit ignis: ergo primo oportet quod mens præmediretur cogitando, antequam in ipſum dilectum igne amoris conſurgendo per affectio- nem, affectus interius inardeſcat.

Item Auguſtinus. Inuiſa poſſumus diligere, incogni- ta autem nequaquam: ergo primo oportet ratiocinan- do, vel intellectualiter cogitando cognoscere, ante- quam affectu amoris aliquod diligatur: cogitatio igitur affectionem amoris neceſſario præcedit.

Hoc idem probatur rationibus, & primo ratione ſup- ta in diuinis; ſic, anima enim in Deum quem diligit, per amoris deſideriū actualiter ſe extendēs, vocatur deſica, vel deſicata in 7. de diuinis nominibus: nam ſecundum quod poſſibile eſt creaturæ, per extenſionem amoris. Trini- tati ſuperexcellentiſſime conformatur. Sed in Trini- tate ita eſt, quod ſecundum ordinem naturæ primo eſt Pater, qui eſt ſuma potentia: ſecundo Filius, qui eſt Pa- tris notitia, vel ſumma ſapientia: tertio eſt Spiritus ſan- ctus qui eſt verus amor. Ergo ſic erit in anima, quæ per extensionem amoris ſecundum modum ſuæ paritatis, vt poſſibile eſt, Trinitatem beatiſſimam nititur imitari, quod primo ibi erit, de ipſo ad quem tēdit aliqua cogi- tando, vel intelligendo notitia, antequam amoris deſi- derio in ipſum poſſit aſpirando conſurgere, ergo cogi- tando cognoscere, ſemper præcedit affectionem amoris.

Item ſecundum quod dicit beatus Dionyſius, Eccle- ſia militans imitatur, ſecundum quod poſſibile eſt, Ec- cleſiam triumphantem: ergo anima fidelis volens per amorem conſurgere gradatim, ſecundū quod eſt in or- dinibus Angelorum, conſurgit, & maxime mentes am- ntiū vltimæ hierarchiæ comparantur, in qua ſunt tres ordines, ſcilicet Throni, Cherubim, & Seraphim. Igitur neceſſariū eſt in anima conſurgere actualiter vo- lente quod tres proprietates, vel officia iſtorum trium ordinū miretur. Primo quod ſit Thronus, id eſt, quod cetera ſcilicet mundanos honores, carnales affectiones, terrenas delicias, vt ſolus Deus iā ſede preparata in ipſa reſideat, penitus derelinquat. Secūdo quod ſit Cheru- bin, quod intelligitur plenitudo ſciētiz, & hoc ſit me- diante lumine diuinitus immiſſio, quo mediante mens ſupra intellectualiter cogitando, ſecundum humanam intelligentiam, diuina cognoscit, & cæleſtia apprehen- dit. Poſtea oportet quod ſit Seraphin, qui eſt ordo ſu- premus, id eſt quod in illū quem iam mens cherubica cognouit, poſtea affectus ipſum ſolum deſiderando nō aliud, per affectiones flammigeras inardeſcat, & tunc eſt Seraphin qui interpretatur ardens. Cum enim Cheru- bim, cui appropriatur cogitatis cognitio, ordinate præ- cedat Seraphin, qui interpretatur ardor amoris: igitur ſic erit in anima, quæ hoc triplex officium Angelorum nititur imitari, quod per cogitationem cognoscere præ-

cedit actualiter ardere, vt ſine cogitatione præuia nulla- tenus conſurgat amoris affectu.

Item anima per amorem conſurgens, nititur illis bea- tis mentibus ſanctorum, qui contemplantur Deum, fa- cie ad faciem conformari. Sed illis illic primo eſt videre quam amore inherere: quia niſi illam indicibilem pleni- tudinē intelligendo cognocerent, nullatenus ipſi ignitis affectionibus, in quarum delectatione beatitudo com- pletur, inauerrabiliter adhererent. Ideo niſi nobis prius eſſet cogitatio, ſeu cognitio quam affectio amoris, iam non conformaremur mentibus ſanctorum in gloria: quia ſic vident diuinam pulchritudinem, vt in ipſa per amo- rem ſupra omnem intelligentiam interius affectionibus delectentur. In his ergo intelligere præcedit amare.

Item ſecundum quod anima in ſuis potentiis ordina- tur, ſic eodē modo naturaliter ordinate videtur moueri. Sed ego video quod à ſua primordiali creatione anima tres habet potentias naturaliter diſtinctas, ſcilicet me- moriam, intelligentiam, & voluntatem. Memoria ni- hil aliud eſt in nobis, quam intentio diuinæ ſimilitudi- nis, Intelligentia eſt in nobis illud, mediante quo natu- raliter non inueſtigando, nec ratiocinando, quælibet ani- ma ſuum Creatorem cognoscit. Voluntas eſt illa poten- tia, per quam anima ſuū Creatorem diligit, & in ipſum naturaliter tendit, & ex iſto vltimo eſt ratio, quare affe- ctus humanus nō poteſt ſatiari ad plenū terrenis diuitiis, & honoribus, cum in ſolum Deum tendat, vt in ipſo fi- naliter conqueſcat. Cum igitur potentia intelligentiæ in qua eſt cogitatio, præcedit potentiam voluntatis na- turaliter, in qua eſt ardor, vel amoris affectio: igitur motus intelligentiæ, qui eſt cogitare, præcedit motū vo- luntatis, qui eſt amare, nullus igitur intellectus ſine cogi- tatione præuia poterit amoris affectione conſurgere quæ- tumcumque ignitis affectionibus, vt diuinitus eleuetur.

Item hoc idem videtur in apprehenſiua, & in motiua ſenſibili. Nam primo neceſſarium eſt, vt illud ad quod imaginariè diligendum moueor, quod illud antea ſenſi- biliter præcognoſcam: ante igitur oportet me compre- hendere oculo exteriori, vel alio ſenſu aliquod delecta- bile, quam in ipſo delecter, vt illud habendum deſide- rem. Igitur ſic erit in cognituiua, & motiua ratione ſupe- riorum, quod Deum ſiue aliquod aliud delectabile an- terius cogitem, quam ad ipſum poſſim interius affe- ctionibus aſpirare, vel in ipſo aliquatenus delectari. ergo præcogitare ſemper præcedit amore conſurgere.

Item ſecundum quod dicit beatus Dionyſius in prin- cipio Myſticæ Theologiæ, in conſurrectione amoris oportet omnem intellectum derelinquere, & cogitatio- nem de creaturis ſenſibilibus, & etiam tam de Deo, quam de Angelis, ſed illud ponere videtur ſtultiſſimum. Quod enim faciat animus, ſi non poterit cogitare de Deo, vel Trinitate, vel Angelis? Videtur etiam tunc eſſe in nube, vel in mari, quaſi cum ſemper cognitio intel- lectus ipſum amorem dirigat: aliter enim ſapientia my- ſtica non videtur ſapientia, ſed abuſio, vel ſtulticia.

Item omne illud quod apprehenditur, apprehendi- tur ſub aliqua intentione entis, ſcilicet aut vt verum, aut vt bonum: ergo Deus quoquomodo apprehenda- tur, apprehendetur ſub ratione entis, aut vt eſt ſumma vnitas, aut vt eſt ſumma veritas, aut etiam vt eſt ſum- ma bonitas. Cum igitur nullo iſtorum modorum poſſit apprehendi niſi per cognitionem, nam ſi apprehen- derem vt vnum, oporteret me cogitare de vnitate, & ſi verum de veritate, ſi vt bonum de bonitate. Igitur cum amoris apprehenſio apprehendat Deum, in quantum eſt bonum, oportet neceſſario, vt prius ibi ſit cogitatio præ- uia de ipſa bonitate, quam in ipſum actualiter per amo- ris affectionem moueri, ergo, &c.

Contra: Videtur, quod ſine cogitatione præuia, vel concomitante affectus per amorem diſpoſitus libere moueatur in Deum, & primo auctoritate magni hierar- chæ Dionyſij in principio myſticæ Theologiæ dicentis ad Timotheum ſic. Tu autem amice Timothee cir- ca myſticas viſiones forti contritione ſenſus derelin-

V. Arg.

V. I. Arg.

V. I. Arg.

V. I. Arg.

I. X. Arg.

Argumenta in oppoſi- tum.

que

Augmenta-
parris ne-
gatiue.
I. Argum.
Pfal. 38, 2

II. Arg.

III. Arg.

IV. Arg.

que, & intellectuales operationes, & omnia sensibilia, & intelligibilia, & omnia existentia & non existentia, & sicut possibile est ignore confurge ad eius vnitionem, quæ est super omnem substantiam, & cognitionem, &c. Cum igitur secundum hoc, in consurrectione amoris mystica, oportet derelinquere omnem intellectualem operationem, vel cognitionem, & solum secundum vnitionem amoris affectuosi confurgere, quæ est super omnem intellectum, & cognitionem: igitur sine cogitatione præuia vere amans amoris affectione confurgit.

In tertia translatione Dionysij dicitur in Mystica Theologia, per vnitionem dilectionis, quæ est affectiua veræ cognitionis, vnitur Deo intellectualiter ignota cognitione multo nobiliori, quam sit cogitatio intellectualis, & in eo quod cogitationem intellectualem derelinquit, super intellectum, & mentem Deum cognoscit, &c. Cum igitur, ut ibidem dicitur, Deus non possit cognosci per intellectualem cogitationem, cognoscitur verissime per tactum amoris. Igitur ut plane dicitur, necesse est omnem intellectum derelinquere, & solum per amoris affectum in Deum confurgere.

Item dicitur in 7. de diuinis nominibus, oportet autem videre, nostram mentem habere virtutem ad intelligendum, per quam intelligenda inspicit, vnitionem autem excedentem naturam mentis, per quam coniungitur ad ea quæ sunt supra ipsam: secundum hanc igitur diuina oportet intelligere, non secundum nos, sed nos totos ipsis statutos, & totos deificos, &c. Igitur licet in humanis primo oporteat intelligere quam affici: in vera tamen, & experimentalis cognitione diuinorum, oportet primum sentire per amorem, quam ipsum Deum qui sentitur intelligendo cogitare: Ergo oportet confurgere per amorem, ut ex illo statu cognitionis in ipsa mente vera cognitio relinquatur, nam illud scilicet de diuinis quod experimentaliter sentit affectus, vere intelligit etiam intellectus.

Item in eodem capitulo dicitur de mystica sapientia sic: Hanc igitur irrationabilem, stultam, & amantem sapientiam excedenter laudantes dicimus, quod est omnis mentis, & rationis, & omnis sapientie, & prudentie causa, & in ipsa est omne consilium, & ab ipsa omnis cognitio, & prudentia, & in ipsa thesauri sapientie, & scientie absconditi, &c. Cum igitur ipsam irrationabilem vocet, non ergo per rationum inuestigationem procedit, & cum ipsam stultam appelleret, non procedit, sicut alia scholastica scientia: nam ordinate procedendo, primo cognoscimus omne illud quod diligimus. Si ergo Mystica Theologia primo per rationes cogitando, vel meditando procederet, sicut videmus in aliis, non stulta à beato Dionysio vocaretur, nec amens, id est, sine mente, nam sine omni mentali cogitatione, vel meditatione affectus amoris accenditur. Igitur ex affectu amoris relinquitur in mente cognitio, non è conuerso, &c.

Item Psalmista: Gustate & videte, &c. Cum igitur gustare affectum respiciat amoris, videre autem intellectus cogitationem, vel meditationem: ergo primo oportet motu amoris confurgere, quam occultissimum Deum intellectualiter cogitando cognoscere. Nam hæc est regula generalis in mystica Theologia, quod primo oportet habere practicam, quam theoreticam, id est, vsum exercitij in corde, quam ipsius rei, vel eorum quæ dicuntur habere notitiam.

Item illud idem apparet auctoritate commentatoris Vercellensis super mysticam Theologiam dicentis. Istud sapientie negotium sensus, imaginationis, rationis, intellectus, tam practici, quam theoreici vsus & officia suspendit, & excludit omnem intellectum, & omne intelligibile, & ens, & vnum, & verum, & transcendit speculum, & ænigma, & ipsi diuino spiritui apicem affectionis principalis diuina dignatione vnit, &c. Igitur non requiritur in mystica affectione aliqua cogitatio, vel cognitio intellectus.

Item hoc idem probatur per rationem in diuinis sum-

pram, quia mens ratione perficitur, secundum quod gradatim ascendendo ordinate ad diuina confurgit: sed ego video, quod in ipsa diuinitate sunt tres personæ, scilicet Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Pater est summa potentia, Filius summa sapientia, Spiritus sanctus amor connectens. Sed Spiritus sanctus qui est verus amor secundum naturam, & etiam secundum nostram intelligentiam, non secundum tempus est vltima persona in diuinis. Nam primo est intelligere Patrem generantem, secundo Filium genitum, tertio Spiritum sanctum procedentem ab utroque, vltimus ergo, & nobis propinquior est Spiritus sanctus. Cum ergo anima gradatim ascendendo ordinate proficiat, oportet quod habeat primo amorem, qui appropriatur Spiritui sancto, qui Spiritus sanctus nobis est affinium, antequam habeat intelligentiam cogitando, vel etiam sapientiam quæ appropriatur Filio. Amoris igitur affectio præcedit cognoscere, & non è conuerso.

Item anima secundum quod à Deo fonte totius beatitudinis recipit influentiam, ad instar Ecclesie triumphantis perficitur, sed constat secundum Dionysium quod ordo Seraphin qui interpretatur ardens, primo vberius, & perfectius recipit influentiam à Deo quam ordo Cherubim qui interpretatur plenitudo scientie: ergo affectus per ardorem amoris qui respondet Seraphin, primo & principaliter afficitur, & mouetur in Deum, quam intellectus illud quod affectus desiderat cogitando intelligit, quod intelligere respondit Cherubim. Ergo primo affectus mouetur in Deum sine cogitatione præuia intellectus, sed potius ipsum sequitur.

Item Spiritus rationalis recipit à Deo influentiam primo & principaliter, in quantum ipsi est affinium. Sed affectus maxime per amorem dispositus est supremus in rationali spiritu, & per consequens spiritui increato propinquior: igitur tãgitur apex affectus à Deo per immisionem ignis amoris in spiritu tanquam Deo propinquior antequam habeat ipsum apprehendere intellectus, qui est potentia, multo plus affectu à Creatore supremo distantior. Igitur semper mouetur primo affectus in Deum quam intellectus cogitando intelligat.

Item cum Deus quasi gradibus infinitis distet à qualibet creatura, ad hoc quod ipse in ista miseria aliquantum cognoscatur, oportet animam sic appropinquare eidem, ut quoquomodo attingatur ab ipsa. Cum ergo solus amor faciat animam appropinquare ad Deum per sui extensionem: igitur in quantum mens amat attentius, intantum fonti luminis appropinquat, & per consequens in quantum propinquior est fonti luminis per amorem, intantum plus intellectus illuminatur ab eo per cognitionem, primo igitur in diuinis est ardendo amare, quam intelligendo cognoscere.

Solutio. Dicendum secundum beatum Dionysium in principio Mystice Theologie. Sapientia ista dicitur solum Christianorum: vnde fidei cognitionem supponit, & charitatis fundamentum. Vnde nullus mortalis quantumcumque sit philosophus, vel sciens, hanc sapientiam quæ est in supremo affectu, mentis humane facultatem transcendens, nec potuit, nec poterit apprehendere rationum inuestigatione, vel intelligentie exercitio, sed solis filiis à solo Patre æterno consolationem expectantibus: paterno etiam affectu misericorditer referatur, & ideo Mystica, id est, clausa vel occulta dicitur, quia à paucis cognita.

Vnde notandum, quod duplex est modus apprehendendi, secundum duplicem naturalem potentiam pertingendi ad Deum, nam quælibet anima habet potentiam intelligendi, & hæc est potentia intellectus, & potentiam amandi, quæ affectus dicitur, quibus Deum apprehendimus: qui est summa veritas, & summa bonitas. Vnde intellectu apprehendimus veritatem, & affectu attingimus bonitatem. Secundum hæc duo est duplex via excellentie. Vna quæ dicitur contemplatio, & hæc figuratur per Rachelem, quæ dicitur venusta aspectu, quando mens

Solutio
questionia

Psalm. 33. 8

scilicet

ſcilicet lumine deſuper inſuſo diuinitus, habet medita-
do: vel cogitando ſolum cœleſtia contemplari. Alia eſt
in affectu, & hæc dicitur ardor amoris, quando ſcilicet
igne Spiritus ſancti deſuper miſſo anima flammigeris
affectiōibus ad ſolum Deū aſpirans, ipſum ſolum deſi-
derat, vt ſibi per ſtrictiorem amorem intimius vniatur,
& hæc dicitur optima portio Mariæ, quæ ardebat deſi-
derio, vt dicitur in Ioanne. Vnde ſicut nouum teſta-
mentum præſtantius eſt veteri; ſic via amoris ſiue per-
fectionis, quæ eſt in ardore amoris, quæ eſt designa-
ta per Mariam, eſt nobilior omni meditatione, vel con-
tentione intellectuāli, quæ designatur per Rachelem

Sed notandum, quod ad hoc quod veritas efficacius
videatur, quod duplex eſt contemplatio in intellectu: ſi-
militer, & ardor amoris dupliciter acquiritur in affe-
ctu. Quædam enim eſt meditatio, vel contemplatio ab
inferioribus ad ſuperiora, quædam eſt conuerſo, ſcilicet
deſcendens à ſuperioribus ad inferiora. De prima de-
terminat Richardus de ſancto Victore in arca myſtica,
oſtendens per quadraginta duas meditationes, vel con-
ſiderationes in creaturis, quomodo mens lumine intel-
ligentiæ decorata ad cognitionem ſummi Creatoris de-
bet attingere, & ſicut Iſraëliticus populus peruenit ab
Ægypto per quadraginta duas manſiones ad terram
promiſſionis; ſic anima fidelis per illas quadraginta duas
conſiderationes, in ſex gradibus ordinatas, vſque ad
cognitionem ſummæ veritatis attingit, omni rationali
ſpiritui adoptatam.

Alia verò contemplatio eſt e conuerſo procedens: nam
mens lumine deſuper inmiſſo, ſecundum regulas veri-
tatis, & rationes æternas, quas ſecundum diuinas illu-
minationes in ſe ipſa percipit meditando, de inferiori-
bus creaturiſi iudicat, & ſecundum quod ampliori lumi-
ne anima deſuper irradiando inſunditur, ſi in tanto in-
fallibilis. ſecundum illas cauſas, & rationes quæ ſunt
idem quod Deus, à quo omnis creatura exemplata, &
ideata primordialiter exiit, veritatē in creaturis, & in
omnibus affectibus multo melius quam ratiocinando
animus perſcrutatur. Non tamen intelligendum eſt,
quin iſta contemplatio in affectiōe terminetur, aliter
nulla eſſet, de iſtis vero nihil ad præſens. Multo enim
excellentiſſior, & multo amabiliſſior, & ad obtinendum
facilior eſt ardor amoris. Sed ad iſtum ardorem amo-
ris eſt duplex modus attingendi, vnus ſcholæſticus, &
communis; alius myſticus, & ſecretus. Primus enim eſt
per modum inquisitionis, & eleuationis, & incipi-
tur ab inferioribus vſque ad ſummum per exercitiū
diuturnius aſcendendo. Verbi gratia: modus enim
amandi Deum per meditationem præuiam iſte eſt.

Primo enim fidelis diſcipulus ſenſu exteriori, ſiue
oculo conſpicit creaturas exteriores, deinde etiam ali-
quantulum aſcendendo, quod iam percipit oculo exte-
riori, in imaginatione repositum conſeruat: deinde ma-
gis eleuando, ratiocinando, & conſerendo, vna cauſa
creatrix omnium neceſſaria inuenitur, & ſic peruene-
runt philoſophi ad cognitionem Dei. Nam ipſi videntes
tantam creaturarum magnitudinem, tam decoram or-
dinationem, tantam vtilitatem earundem, per hoc ipſi,
& quilibet alius vnum Creatorem potentiſſimum, ſa-
pientiſſimum, optimum infallibiliter cognouerunt, &
hoc per potentiam animæ ſuperiorem ſenſu exteriori,
& imaginatione, quæ ratio nuncupatur. Deinde ex iſta
conſideratione creaturarum, quidam habitus per præ-
dicta in intellectu relinquitur, vbi primordiale funda-
mentum creaturarum relinquitur, & eſſe non tantum
per conſpectionem creaturarum, ſed per irradiationem,
& illuminationem inmiſſam, quodammodo mens à
Deo ad contemplanda diuina præclariſſe eleuatur, &
hæc potentia vocatur intellectuālia, ſiue intellectus, quæ
ſolum in meditatione pura conſiſtit.

Vltimo omnis meditatio vel contemplatio, ſiue af-
fectiōe amoris ſubſequentē parum prodeſt, aut nihil.
Vnde dicit Auguſtinus quod licet ſemper volitando co-
gitare, & amando inhaerere, vt ſemper cognitio vel me-

A ditatio præcedat affectiōem amoris, ſecundo etiam
anima fidelis ſine omnibus aliis creaturis, per ſolam co-
gnitionem inmiſſam à Deo, in ipſo aſſicitur.

Alius, autem modus conſurgendi in Deum eſt multo
his omnibus nobilior, prædictis etiam ad habendum
facilior, & hæc eſt ſapientia vnitua, quæ eſt in amoris
deſiderio per affectiōes flammigeras ſuperius aſpiran-
do, quæ diſſinitur à beato Dionyſio libro ſeptimo de
diuinis nominibus ſic: Sapiencia eſt diuiniffima Dei co-
gnitio per ignorantiam cognita, ſecundum vnitōnem
ſuper mentem, quando mens ab omnibus aliis recedens,
poſtea etiam ſeipſam dimittens, vnitā eſt ſuperſplenden-
tibus radiis inſcrutabili, & profundo ſapientiæ illumi-
nata. Vnde in hac ſapientia, ſecundum quod dicitur in
principio Myſticæ Theologiæ, ſic ſenſus, & ſenſibilia
derelinque, intelligibilia, & non intelligibilia, &c. Vn-
de iſta ſapientia ſine omni inueſtigatione, vel meditatio-
ne præuiā, amantiſ affectum ſurſum trahit. Vnde non
ibi oportet cogitare, nec de creaturis, nec de Angelis,
nec de Trinitate; quia hæc ſapientia non per meditatio-
nem præuiā, ſed per affectus deſiderium habet aſ-
pirando conſurgere.

Sed notandum, quod iſta ſapientia alio modo intel-
ligitur in proficientibus, aliter in perfectis. Proficientes
enim neceſſe habent ſe purgare per viam quæ dicta eſt,
ſcilicet per humilitatem, & cognitionem, & illumina-
tionem per modum orationis, & poſtea aliquantulum
cogitando ipſi Deo deſuper inflammanti occurre, non
tamen meditando de Deo, vel Angelis, vt dictum eſt;
ſed conſurgendo ſecundum illam viam quæ immēdia-
te ſequitur viam purgatiuam. in expoſitione minori,
de *Pater noſter*, quæ eſt oratio in ſpiritu, & veritate. Sed
poſtquam affectus ſe exercendo diuturnius, vel cogi-
tando ſecundum quod ibi dicitur, diligentius ſe ere-
xerit, tunc dimittitur omnis cogitatio, vel meditatio, &
ſolū per amoris deſideriū quotieſcumque vult vel de die,
vel de nocte, intus vel extra, ad vnitōnem ipſius dilecti
ſolum aſpirans, animus conſurgentiſ ſe erigit, & ibi
amoris affectiō præcedit cogitationem: nam illud quod
ſentit affectus, vere intelligit intellectus, & ſicut dictum
eſt de contemplatione, quod duplex eſt, vna quæ aſcen-
dit, alia quæ deſcendit; ſic in affectiōe amoris: nam

D ſecundum viam ſcholæſticam quæ dicta eſt, aſcenditur
ab inferioribus creaturis vſque ad affectum amoris;
in ſapientia autem myſtica contrarium eſt: nam ille ve-
rus amor qui eſt Spiritus ſanctus, tertia perſona in di-
uinis, vltima reſpectu ordinis perſonarū, nobis eſt pro-
pinquior, & prima in cōſurrectione affectiua in Deum.
Vnde ipſe Spiritus ſanctus per ignē amoris tangit, & in-
flamat ſupremum affectiū apicē, & indicibiliter ſine
omni cogitatione, vel rationis diſcretionē ad ſe trahit.
Vnde ſicut lapis ſuo pondere trahitur, & fertur naturali-
ter ad ſuū centrū inferius; ſic apex affectus ſuo pōdere, &
directione immediate, & ſine obliqua obliuatione abſ-
que omni præuiā, vel cōcomitante cogitatione: ſurſum
fertur in Deū. Vnde illa potentia quæ eſt affectus, & ſu-
preum in ſpiritu hominis, Spiritui ſancto immediate
amoris vinculo eſt vniibilis. Et hæc potētia, vt eſt ſupre-
um in ſpiritu, quaſi ab omnibus ignoratur, niſi ab illis
in quibus ab igne Sancti Spiritus mediate affectus tan-
gitur, & mouetur. Vnde Dionyſius hanc virtutem vo-
cat immediate motam à Spiritu ſancto, & ſecundum
iſtam procedit tota ipſa Myſtica Theologia, & dicit ſic:
Eſt & nunc nobis lex prædeſinita, veritatem de Deo do-
cens nos aſſeuerare, non in perſuaſibilibus ſummæ ſa-
pientiæ verbis, ſed in dēmonſtratione à ſpiritu more
theoricarum virtutum, ſecundum quam ineffabiliter
ignite, ineffabiliter, & ignote coniungimur, ſecundum
meliorem noſtræ intellectuālis virtutis, & operationis
vniōnem, &c. Vnde ſecundum iſtam virtutem mo-
tam à Spiritu ſancto, immediate eſt multo maior de Deo
cognitio, quam per omnem intellectum, vel rationem
inueſtigando. Vnde primum tangitur ſupremus apex
affectus, ſecundum quem mouetur per ardorem in

hanc. 10. c.

Modus
amandi Dei
per medita-
tionem.

Deum, & ex illo contactu inquitur in mente verissima cognitio intellectus, nam illud solum quod sentit de diuinis, verissime apprehendit intellectus, ut dicitur in fine principij Mysticae Theologiae, sic: Per vnitorem dilectionis quae est affectiva vera cognitionis, vnitur Deo intellectualiter ignoto, &c. Ex qua etiam vnitore ingenium ad inuestiganda occulta mirabiliter clarescit, per hanc etiam imaginaria, & phantastica dirumpuntur, per hanc etiam sensuum exteriorum inordinatio quasi quodam retinaculo interiori refrenatur, vsque etiam ad carnis sensualitatem, corruptionem corporum pestiferorum mortificando affectus ibi, ignite affectus redundat: nam quanto mens plus aspirando erigitur, tanto plus debilitatur ipsius carnis male inflammatis corruptione. Per hoc pro magna parte scholastici, & mystici doctoris diuersitas patet: nam secundum diuersos intellectus vtriusque procedunt argumenta.

Ad I.

Nunc respondendum est ad rationes prius factas. Ad primum dicendum, quod illud: In meditatione mea exardescit ignis, &c. intelligitur in proficientibus, quia in talibus nondum adhuc ardor amoris abundat, propter hoc oportet, quod aliquantulum affectus meditando secundum illam viam, quae dicta est in expositione minori Dominicae orationis, non autem cogitando de Angelis, de supercaelestibus, de Deo, vel de Trinitate efficacius excitetur, quod tamen in tertio statu in via vnitui amoris perfecto iam excitato cogitatio praui dimittit. Sicut videmus in pontibus, quod in pontis aedificatione ligna lapidibus supponuntur, postea iam constructo aedificio, muri lapidei firmitate perfecta cuncta ligna amouentur, quia sine ipsorum obsequio structura muri lapidei potest perstare immobilis. Sic etiam hic in proficientibus cogitatio praedicto modo praemittitur, deinde sequitur affectio amoris, qua perfectione obtenta totius cogitationis, vel meditationis praui, vel comitantis obsequium, ut supra dictum est, amouetur.

Ad II.

Psal. 38. a
Psal. 33. a

Ad secundum dicendum quod illud bene concedimus: Inuisa possumus diligere, incognita nequaquam: nam sapientia mystica supponit cogitationem Dei. Vnde in principio Mysticae Theologiae vocatur sapientia Christianorum. Vel aliter, quia duplex est cognitio, vna praecedat amoris affectum. In primo enim affectu vel processu secundum viam scholasticam communem, est ibi primo cognitio per creaturas de Deo, vel per intellectum antequam in ipso amoris affectu accendatur, & secundum hoc illud Augustini intelligitur. Sed in processu mystico secundum Dionysium amoris affectus intellectus cogitationem praecedat, ut dictum est, & de vtraque loquitur propheta David. Vnde quantum ad primum dicit: In meditatione mea exardescit ignis, De alia: Accedite ad eum, & illuminamini, scilicet per cognitionem veritatis, & ista cognitio est certior quam prima, & infallibilior. Sicut multoties aliquid per aliqua signa quae videntur in ipso, esse delectabile ad vespendum cognoscitur, ex qua cognitione ad hoc ut comedatur, appetitus videntis quam pluries inardescit, postea quando illud gustatur, amplior & certior cognitio ex ipso gustu relinquitur, quam illa esset quae ipsum gustum praecesserat, sic & in his eodem modo intelligitur.

Ad III.

Ad tertium. In diuinis, &c. Dicendum quod verum est secundum modum communem, & ipsa anima actualiter concedente; secundum autem processum mysticum contrarium est, & sic procedit ista obiectio alterius partis, quod patet in processu ipsorum argumentorum.

Ad IV.

Per hoc patet aliud de Cherubim, & Seraphin, verum est quantum ab infimis superius ascendendo, & sic cogitatio praecedat amorem, sicut Cherubim praecedat Seraphin: contrarium autem est descendendo, nam primo & principaliter recipit influentiam à Deo Seraphim quam Cherubim, & sic similiter descendendo, primo mouetur affectus per amorem in Deum quam illud quod sentiat affectus, percipiat intellectus, & sic currit secunda pars contrariae partis.

Ad quintum dicendum, quod non est simile de beatis, & viatoribus, nam beati ipsam claritatem lucis aeternae vident facie ad faciem, absque vlla admixtione phantastica, vel corporis corruptione, obrebrante caligine, vel medio contemplantes, & ideo est ibi summa ordinatio, quia nullum est ibi impedimentum, ideo primo naturaliter intellectus diuinam pulchritudinem apprehendit, quam in ipsa affectus vniione indissolubili delectatur. In viatoribus licet ament existentes in corpore, tamen, sicut dicit philosophus, intellectus humanus est phantasiae admixtus, ideo omne intelligibile, & maxime summum intelligibile, quod est Deus, ipse phantastice apprehendit, quod si etiam per amorem, & illuminationem, diuinitus immixtam, ab intellectu admixtio phantastica separetur, semper tamen intellectus quantumcumque caelitus illuminetur, Deum modo finito, & limitato apprehendit, qui tamen immensus, & infinitus est: & ideo omnis intellectualis cogitatio semper est impura, & immunda. Et ideo in praesenti si vera sit resurrectio mystica, iubet ipsam Dionysius ab amoris affectu totaliter sequestrari, & per solum ardoris amorem consurgere; quia & si totus sit desiderabilis, sicut in canticis dicitur, non tamen totus comprehensibilis, nec in praesenti, nec in futuro. Et in quantum efficacius in ipsa resurrectione omnis intellectualis cognitio rescinditur, in tantum ardoris affectu veluti liber supernatans, citius quod desiderat, apprehendit. Et hoc summe cauendum est, ut nulla cognitio intellectualis se amoris vnitui resurrectione admisceat.

Ad V.

Com. 5. d

Ad sextum dicendum est, quod solum est secundum duplicem modum consurgendi per amorem, ut dictum est, neque de Trinitate, neque de Angelis. Per illud idem soluitur septimum.

Ad VI. & VII.

Ad octauum dicendum est, quod licet modus consurgendi mystice stultus, & irrationabilis ignorantibus hanc sapientiam videatur, tamen sapientissime, & miraprocedit ordinatione, nam solo pondere, & discretionem amoris affectus verius, & certius, infallibilis in ipsum quem diligit, fertur, quam oculus corporalis aliquod sensibile videat, vel intellectus possit de Deo per cogitationem aliquam apprehendere veritatem.

Ad VIII.

Si queritur, quid igitur cogitabo, cum de Deo cogitare non debeam, nec de Angelis? dicendum, quod solum aspirat, & cogitabit. Vnde tunc sine aliqua cogitatione de Deo, vel de aliis, si mens secundum viam purgatiuam est aliquatenus praeparata, si nesciret alia dicere nisi hoc modo consurgere, dicens sic: O Domine quando te diligam? quando te constringam? si hoc sapientissime frequenter, citius se sciret experimentaliter inflammari, quam si de secretissimis coelestibus, & aeterna generatione, vel processione millies cogitaret. Vnde ista est optima stultitia, de qua dicit beatus Dionysius sic: Hanc igitur stultam & irrationabilem, & amentem sapientiam excedenter laudantes dicimus, quod omnis est mentis & rationis, & prudentiae causa, sicut dictum est superius in opponendo.

Dionys. lib. de mystica Theol. 5. a.

Ad nonum dicendum, quod Deus secundum resurrectionem illius sapientiae apprehenditur per modum entis, nec ut vnum, nec ut verum, nec ut bonum. Sed quando ista vis animae suprema, quae est apex affectus, agitur ab igne amoris, illo motu & tactu scintillat affectus aspirando in Deum. Ideo B. Dionysius istos doctores scholasticos & speculatiuos confutat; qui omnia se scire existant, cum tamen de vera sapientia, qua mens ad Deum trahitur, parum aut nihil, nisi forte coniecturando, vel opinando cognoscant, & talibus non debere vllatenus istam veram sapientiam propalari, ad Timotheum scribens, dicit sic: Vide autem ne quis indoctorum ista audiat, indoctos dico, qui existentibus sunt firmati, &c. & in tales irridens, sic infert statim post; Qui sua estimatione credunt diuina percipere ingenio, vel scientiae plenitudine. Sic indoctos autem dico, &c. post vere putantes ea quae secundum ipsos de cognitione scire cum qui ponit tenebras latibulum suum, &c. Et hoc est, quia ista cognitio est

Ad IX.

Dionys. ubi sup. pro. cap. 3.

totali

totaliter ſupra mentem, & ubi omnis intellectus deſicit, qui non apprehendit niſi ſub ratione veri vel boni: Myſtica verò Theologia, per apicem affectionis docet diſcipulos veritatis conſurgere per amorem, imò quod plus eſt, nunquam actualiter mens poſſet iſtis motibus conſurgere, ſi aliquid cogitaret conſurgens, imò miſerabiliter deprimeretur à ſua elevatione affectio; ſed potius intellectum, quaſi pedeſſequam ſubtractam relinquit inferius, & ſine ſui obſequio ad dilecti unionem conſurgit motibus ſurſum actiuis, ab ipſa eminentius elevata plus diſtat ab ea, quam ab ortu ſolis meridies, & hoc quotieſcumque vult de die ſive nocte, centies vel milleſies, ſi corpus poſſet ſuſtinere, & quod ita ſit, exemplo materiali ad præſens utar, ut valeas intelligere. Conſidero motum lapidis, ſuo pondere naturali ter deſcendentis ad centrum. Sic per pondus amoris affectus diſpoſitus in Deum ſine omni cogitatione, vel deliberatione conſurgit, veluti in ſuum centrum ſe extendens, & motibus iſtis ſe eleuat in continuo deſiderio, cuius complementum, & intuitus quietem in æterna beatitudine obtinebit, niſi quandoque ad modicum temporis, ſicut eſt in raptu, divina ſubleuatione ſupra ſeipſum non natura, ſed gratia ſublimetur. Sed ſi hoc non poteſt percipere doctor ſpeculativus, vel ſcholasticus diſcipulus, audiat ab Apoſtolo qui fuit principalis hierarcha ſapientiæ, quam nullus ſapientium Græcorum intelligere potuit, quoniam hæc ſapientia ſolum ſpirituale examinatione cognoscitur. De qua loquitur Corinthiis dicens: Spiritus noſter ſpiritu diuino vnitus, ſentit quæ ſunt eius, & hæc ſapientia eſt, quam inter perfectos loquebatur. Vnde hoc eſt illud quod Dominus promiſit Apoſtolis, cum dixit: Induimini virtute ex alto. Vnde ſicut ſacerdos induit ſe à capite, ſic anima induitur à parte ſummi affectus. Vnde primo tangitur igne Spiritus ſancti, quam aliqua cogitatio veniat. Patet ergo euidenter, quod anima verè amans, poteſt conſurgere in Deum per affectum accenſo amoris deſiderio, ſine aliqua cogitatione præuia, &c.

Finis Myſtica Theologia.

COMPEND. THEOLOGICÆ
veritatis.

S. BONAVENTURÆ
ADSCRIPTVM.

Ioannes Combis ex ordine Minorum iamdiu Compendium hoc in lucem emiſit, nec de eius auctore quidquam ſtatuit: cum in manuſcriptis antiquis exemplaribus nulli forſan inſcriptum inuenerit. Nec propterea ſine auctore eſt, imò eo plures eius exiſtimantur auctores, quo nullus eſt certus. Ioannes enim Trithemius Agidto Romano illud tribuit in ſuo de ſcriptoribus Eccleſiaſticis catalogo. alij ſanctum Thomam ſeu eius magiſtrum Albertum magnum eiusdem auctores opinantur. Sed eſſe S. Bonauenturæ opus ex hiis perſuadetur. In primis quia in antiquo manuſcripto exemplari Vaticano poſt finem Opusculi, forma ſcriptura recentiori, ſic habetur exaratum: Compendium Theologicæ veritatis Bonauenturæ. Tum etiam quia in alio peruetuſto codice extra bibliothecam Vaticanam in ipſo ſtatim principio à parte ſuperiori charta depictus eſt ſanctus Bonauentura docens è ſuggeſto, in quo dua ſunt paruula cruceſ intra duos quadratos ante ſuggeſtum expreſſa, qua inſignia videntur

A eiusdem Sancti: à parte verò inferiori cernitur imago S. Franciſci ſtigmata Chriſti ſuſcipientis: ex quo non leuis coniectura deducitur ad idem comprobandum. Præterea diuiſus eſt iſte tractatus iuxta diuiſionem Breuiloquij in ſeptem libros, & doctrina eius conformis eſt valde doctrina S. Bonauenturæ tam in breuiloquio & Centiloquio, tum etiam in libris Sententiarum, imò ſapius verba omnino ſunt eadem. Hæc auctorem probant eſſe S. Bonauenturam: Niſi malueris exiſtimare ab incerto aliquo recentiori ex doctrina S. Bonauenturæ, & aliorum fuiſſe compilatum, ut ex principio præſationis licet colligere. Quisquis eius ſit auctor, Compendium hoc ſtudioſis Theologia uile valde eſt, & quantum patitur anguſtia Compendij ſatis copioſum, ac nunc demum ope trium Bibliotheca Vaticana, & alterius extra eam manuſcriptorum exemplarium ſibi reſtitutum, necnon conquiſitis, quoad fieri potuit, & citatis ad marginem ſanctorum locis locupletatum.

CAPITA LIBRI PRIMII.

Quod Deus eſt.	Cap. I.
Quod vnus Deus eſt.	Cap. II.
Quod vnum ſolum principium eſt.	Cap. III.
Quod Pater eſt.	Cap. IV.
Quod Filius eſt.	Cap. V.
Filius eſt imago Patris.	Cap. VI.
Quod Spiritus ſanctus eſt.	Cap. VII.
Spiritus ſanctus amor Patris, & Filij eſt.	Cap. VIII.
Spiritus ſanctus charitas, & donum ſanctorum eſt.	Cap. IX.
In Trinitate perſonarum vnitas eſſentia eſt.	Cap. X.
Multipliciter Trinitas eſt.	Cap. XI.
Æqualitas perſonarum eſt.	Cap. XII.
Inter eſſentiam, & perſonam differentia eſt.	Cap. XIII.
De immenſitate Dei.	Cap. XIV.
De infinitate Dei.	Cap. XV.
De incomprehenſibilitate Dei.	Cap. XVI.
De incircumſcriptibilitate Dei.	Cap. XVII.
De æternitate Dei.	Cap. XVIII.
De incommutabilitate Dei.	Cap. XIX.
De ſimplicitate Dei.	Cap. XX.
De excellentia Dei.	Cap. XXI.
De notionibus Dei.	Cap. XXII.
De nominibus diuinis.	Cap. XXIII.
Deus eſt ineffabilis.	Cap. XXIV.
De ideis, & libro vitæ.	Cap. XXV.
De appropriatis diuinis perſonis.	Cap. XXVI.
De potentia Dei.	Cap. XXVII.
De virtute miraculorum.	Cap. XXVIII.
De ſcientia Dei.	Cap. XXIX.
De prædeſtinatione.	Cap. XXX.
De præſcientia, & reprobatione.	Cap. XXXI.
De voluntate Dei.	Cap. XXXII.
De iuſtitia Dei.	Cap. XXXIII.
De miſericordia Dei.	Cap. XXXIV.

PRÆFATIO.

VERITATIS Theologicæ ſublinitas, cum ſit ſuperni ſplendoris radius illuminans intellectum, & regalium deliciarum conuiuium, reſiciens affectum, de magnorum Theologorum ſcriptis breue Compendium colligere dignum duxi: quo & enitetur mater ſuſtidij prolixitas, & ramen ad inueſtigandum plura via detur, & occaſio ſapienti. Theologia certè ſcientiarum eſt Princeps omnium & regina, cui artes cæteræ tanquam

pedisseque famulantur. Nam de naturis rerum illa solum recipit ad usum suum, de quibus sibi speculum fabricare valeat, in quo conspiciat Conditorum. Hæc dicitur scientia scientiarum, quæ super omnem speculationem Philosophicam extollitur, & dignitate ac utilitate omnibus antefertur. Ipsa enim philosophia cum in naturalem, & rationalem, & moralem distinguatur, Philosophia quidem naturalis, licet doceat cognoscere creaturas, non tamen Creatorem: rationalis verò, licet doceat concludere hominibus, non tamen diabolo: & moralis, licet doceat acquirere virtutes consuetudinales, non tamen docet acquirere charitatem. Nostra verò Philosophia, scilicet veritas Theologica, hæc omnia operatur. Docet enim Deum cognoscere, diabolo resistere, & charitatis exercitiis insudare. Hæc est diuinorum pigmentorum apotheca, delectabilis super mel & fauam. Hæc quoque thesaurus est desiderabilis, super aurum, & lapidem pretiosum multum. Hæc est fons voluptatis egrediens, Ecclesie militantis irrigans paradisum.

Denique præsens scriptum in septem libellos distinxit, & singulas in vnoque materias rubricis propriis assignauit.

Primus est de natura Deitatis.

Secundus, de operibus conditoris.

Tertius, de corruptela peccati.

Quartus, de humanitate Christi.

Quintus, de sanctificatione gratiarum.

Sextus, de virtute sacramentorum.

Septimus, de vltimis temporibus, & de pœnis malorum, ac præmiis bonorum. Sicubi ergo in hoc scripto deniaui, parcatur mihi, quia ignorans feci: vbi verò recte processi, laudetur gratia Iesu Christi, ad cuius honorem, & beatissimæ matris eius præsens Opusculum compilaui.

COMPENDII THEOLOGICÆ veritatis.

LIBER PRIMVS.

De Natura Dei.

CAPVT I.

Quod Deus est.

EVm esse, multis modis ostenditur. Hoc enim fides recta testatur, sacra Scriptura loquitur, comparatio rerum ad ipsum id ipsum indicat, Sancti prædicant, creaturæ clamant, ratio naturalis dicitur.

Primo igitur Deum esse fides testatur: quia fides Catholica credit Deum, credit in Deum, & credit Deo. Credere verò Deum est credere ipsum esse. Credere in Deum est credendo Deum amare, & amando in eum ire, ac membris eius incorporari. Credere autem Deo, est credere verbis eius. Primum & tertium bonorum, & malorum est, sed secundum bonorum tantum: quia credere Deum, & credere Deo, bonis & malis est commune: sed credere in Deum, bonorum specialiter est. Deus itaque solus habet esse perfectum. Illud enim perfectum est, cuius nihil est extra ipsum: vnde quia esse nostrum habet aliquid extra se imperfectum est. Deest enim nobis aliquid quod de nostro esse iam præterit, vel quod futurum est. Diuinum autem esse cum simul totum sit: nec quidquam de eo præterit, aut futurum sit, perfectissimum est.

Secundo Deum esse, scriptura loquitur. Ab æterno, & usque in sæculum tu es. Qui est, misit me. Ioannes Damascenus: Videtur omnibus principaliter eorum, quæ de Deo dicuntur, nominibus esse, Qui est.

Tertio Deum esse, rerum comparatio ad ipsum facta indicat. Tam verum enim esse Deus habet, quod no-

strum esse suo comparatum, nihil est: immo Deus suo præsentialem esse dat omnibus rebus esse, ita quod si rebus subtraheret, sicut de nihilo factæ sunt, sic in nihilum defluerent vniuersa. Gregorius: Omnia humana, quæ iusta, quæ pulchra sunt, Dei iustitiæ pulchritudini comparata, nec iusta nec pulchra sunt, nec omnino sūt.

Quarto sancti prædicant. Anselmus in suo Monologio: Credimus te Domine esse aliquid, quo nihil maius cogitari possit. Dionysius: Esse omnium est supersubstantialis diuinitas, sed hoc intelligitur causaliter, non formaliter. Præterea sicut dicit Anselmus: Illud maxime habet esse, quod maxime distat à non esse: quod scilicet non habet non esse post esse, nec esse post non esse, nec potest cogitari non esse.

Quinto Deum esse creaturæ clamant. Omnia namque suo modo dicunt: Quoniam ipse fecit nos, & non ipsi nos: quia ipse Deus est vox naturæ, quia omnia pulchra testantur ipsum pulcherrimum, dulcia dulcissimum, sublimia altissimum, pura purissimum, fortia fortissimum, & sic de aliis, quia sicut in patria Deus est, speculum, in quo relucent creaturæ, sic in via è conuerso creaturæ sunt speculum, quo Creator videtur. Vnde Apostolus: Videmus nunc per speculum in ænigmate. Idem, Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur.

Sexto Deum esse ratio naturalis dicitur, quæ per effectum in cognitionem causæ peruenit. Omne namque creatum indiget alio ut sit, & illud iterum alio ut sit, & ita erit, ut in infinitum procedere, vel erit ibi circulus, vel peruenietur ad aliquid quod sit causa omnium. Circulus autem non est in rebus singulis: quoniam oportet aliquid esse prius, & posterius seipso, nec erit processus in infinitum, quia vniuersitas creaturarum tota causata est, siue sit finita, siue infinita: ergo indiget alio, ut sit quod erit extra vniuersitatem cauatorum: & hoc Deus est, à quo fluunt omnia.

CAPVT II.

Quod vnus Deus est.

VNum Deum esse ostenditur auctoritate. Vnde in Deuteronomio: Videte quod ego sim solus, & non sit alius Deus præter me. Apostolus: Vnus Deus, vna fides, vnum baptisma. Bernardus: Si dici potest, vniuersus est. Idem est semper & vno modo: nihil in se, nisi se habet. Hoc vere vnum est, in quo nullus est numerus, nullum in eo aliud est, præter id, quod est. Idem ostenditur & ratione: quia simplex forma diuinitatis si non esset vna, & eadem numero, sed communicabilis pluribus, ut forma humanitatis Socrati, & Platoni, iam contraheretur aliquo addito ad esse angulare, & ita componeretur alteri, nec esset simplicissima, quod falsum est: quia in summo bono nulla potest fieri adiectio, cum sit omnino simplex.

Notandum autem, quod vnum sumitur propterea est principium numeri, & sic Deo non conuenit, alio modo propterea conuertitur cum ente, & sic Deo conuenit potius, quam alicui creaturæ: quia cum vnum sit indiuisum in se, & diuisum ab aliis, excepto Deo solo, nihil est in quo non intelligatur aliqua diuisio, vel æqualis, vel potentialis. Cum enim vnitas: vel numerus aliquis de Deo dicitur, nihil ponit, ut quidam dicunt, sed tantum priuat. Vnde cum dicitur, Deus vnus, intelligitur quod non sint plures.

Aliquid non non est vniuersis modis, scilicet, vel pluralitate secundum species diuersas, sicut Angeli & stellæ non sunt vnum; vel mirabilitate, secundum quod vnus homo plures dicitur, qui modo sanus est, modo æger, modo diues, modo pauper; vel propagatione secundum eandem speciem, propterea vnus homo plures est in filiis, qui propagantur ab ipso. Sed nihil prædictorum in Deo est. De primo enim contrarium habemus in symbolo Athanasij: Hæc est fides Catholica, ut vnum Deum in

Greg. li. 35.
Mor. c. 14.

Anselm. hoc
habet in R. r.
solog. cap. 2.
Dionys. de
diuin. nom.
cap. 8.
Anselm. huius
sup. c. 3.

Psalm. 99. a

Sap. 7. d

1. Cor. 13. d.
Rom. 1. c

Deut. 32. f
Ephes. 4. a
Bern. lib. 5.
de cons. c. 7.
post. mod.

Psalm. 89. a
Exo. 3. d
Damasc.
li. 1. orthod.
fide. c. 12.

Trini

Psalm. 101. d
Bern. lib. 5.
de confid.
cap. 7. post.
med.
Psalm. 80. b

Psalm. 95. a

Philipp. 3. d
Ephes. 5. b

Psalm. 81. b

Dionys. de
divin. nom.
cap. 13.

Trinitate, & Trinitatem in vnitate veneremur. De secundo Psalmus: Ipsi peribunt, tu autem permanes. Bernardus: Non ex tempore alterationem habet Deus non in substantia, alteritatem. Leo Papa: Simplicis diuinitatis naturæ nihil addi, aut minui potest. De tertio. Psalmus: Non erit in te Deus recens, recens, id est, recenter formatum, vel natum. Diuinitatem tria generæ hominum multiplicat, scilicet idololatraz. Psalmus: Omnes Dij gentium dæmonia. Necromantici, qui attribuunt virtutem characteribus, & huiusmodi stultitiis. Carnales homines, vt gulosi colentes ventrem. Apostolus: Quorum Deus venter est. Et auari, qui super omnia pecuniam amant. Apostolus: Avaritia, quæ Idolorum est seruitus.

Est itaque in Deo vera vnitas propter simplicitatem, immutabilitatem, & singularitatem, & propter vnitatis creatæ similitudinem: quia sicut vnitas à nullo defecit, & omnis pluralitas ab ea defluit, sic Deus à nullo, & omnia ab ipso. Item sicut vnitas de se gignit vnitatem, ita Deus Pater de se gignit alterum se, vt dicit Augustinus, id est, alterum similem sibi, vel alterum à se scilicet Filium.

Hoc nomen Deus tripliciter accipitur, scilicet naturaliter, adoptiue, & nuncupatiue. Primo modo soli Deo conuenit. Secundo modo conuenit bonis hominibus, qui diuinæ bonitatis participes sunt per gratiam prouidentiz, vel doctrinam, & potestatem prælationis, & potestatem miraculorum. Psalmista: Ego dixi Dij estis, & filij excelsi omnes. Tertio modo dij dicuntur idola, sed solo nomine, quia res nominis, scilicet diuinitas, illis non conuenit. Primo modo non habet plurale hoc nomen Deus per se, cum sit vnus solus verus Deus, nec diuinitas recipiat distinctionem: sed secundo, & tertio modo plurale habet.

CAPVT III.

Quod vnum solum principium est.

Sicut vnus solus Deus est, sic vnum solum principium est, quod ostenditur, multiplici ratione. Primo sic, quoniam si duo principia sunt, vnum scilicet, summe bonum, & aliud summe malum, aut communicant in existere per se, vt Socrates, & Plato, aut non. Si non, ergo alterum illorum erit ens per aliud, & ita non erunt duo principia, si sic, sed existere per se bonum est, malum autem plus esset malum, si non haberet illud bonum: ergo non est summe malum: quia si esse per se haberet, hoc ipsum esse quod est bonum, summe malum esse non sineret. Præterea in creaturis quatuor inueniuntur, scilicet, multitudo, ordo, imperfectio, & connexio. Secundum quodlibet istorum probatur vnum tantum esse principium. Omnis multitudo secundum Dionysium ab vnitate trahit originem. Ergo necesse est omnis multitudinis vnum esse principium. Item omnis ordo cum habeat prius & posterius, oportet quod vnum habeat principium. Item secundum Boëtium: Omne imperfectum ab aliquo simpliciter perfecto trahit originem, & hoc est Deus noster. Item omnis connexio diuersorum, causam habet suæ connexionis, & conseruationis ad vnum, & hoc est Deus. Itē si esset vnum summe malum, à quo omnia mala essent, sequeretur quod secundum corpus Christus esset ab illo malo principio, cum in eo fuerit malum pænæ, quod absurdum est dicere.

Ex prædictis pater, quod Deus est principium, & summum, & vnum solum principium, tum ratione dignitatis, tum ratione antecessoris, tum ratione causalitatis.

CAPVT IV.

Quod Pater est.

Aternum Patrem esse per hoc ostenditur, quod cum Deus sit potentissimus, sapientissimus, & optimus, potest, scit, & vult se summe communicare: hoc autem

A est alteri maiestatis suæ plenitudinem dare: ergo Deus Pater ab æterno Filium sibi æqualem genuit: cui diuinitatis suæ essentiam communicauit. Dicit enim Dominus in Isaia: Si generationem aliis tribuo ipse sterilis ero? quasi dicat, non.

Pater enim multipliciter sumitur. Dicitur enim Pater æterna generatione. Isaia: Generatione eius quis enarrabit? Prædestinatione, ad Ephesios: Gratia vobis, & pax à Deo Patre qui prædestinauit vos in adoptionem filiorum. Creatione, in Deuteronomio: Numquid non ipse est Pater tuus, qui possedit, fecit, & creauit te? Fecit, inquam, secundum corpus, creauit secundum animam, possedit secundum vtrumque. Redemptione Isaia: Tu Domine Pater noster, & redemptor noster, à sæculo nomen tuum. Sacramentali regeneratione. Benedictus Deus, & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui regenerauit nos. Fidei instructione, Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his, qui credunt in nomine eius. Gratiz adoptione: Accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba pater. Gloriz collatione: Itaque iam non est seruus, sed filius: quod si filius & hæres per Deum, id est, per opera Dei, opera enim nostra magis sunt per Deum vitæ æternæ meritoria, quam per nos.

Primo modo sumitur Deus Pater personaliter: & iste modus soli Patri conuenit. Quarto modo, scilicet redemptione, non solum effectiue sumitur, sed etiam per ministerij exhibitionem. Sumitur etiam personaliter: & iste modus soli Filio conuenit, secundum quod modus redemptionis fuit per mortem Filij. Omnes autem alij modi tribus personis simul conueniunt: quia indiuisa sunt opera Trinitatis: nisi forte aliquis illorum modorum conueniat alicui personæ per appropriationem.

Circa generationem nota quatuor propositiones, in quibus videri poterit, vtrum essentia diuina generet, vel generetur. Prima est. Essentia generat essentiam. Secunda est, Essentia generat personam. Tertia est, Persona generat essentiam. Quarta est, Persona generat personam. Harum propositionum tres primæ falsæ sunt, quarta autem vera est. Est enim regula in Theologia, quod essentia diuina non generat, nec generatur: dicendum tamen quod Pater virtute essentia existens in se generat: & quod Filio per generationem communicatur essentia: sicut & Spiritui sancto per processionem.

CAPVT V.

Quod filius est.

Quoniam sint correlatiua Pater, & Filius, per easdem rationes ostenditur Filium esse, per quas & ostensum est Patrem esse. Præterea inter omnes emanationes perfectissima est generatio, qua penitus genitus assimilatur suo genitori, quod emanationes aliæ non faciunt. Cum igitur copiosissimo fonti bonitatis competat emanatio perfectissima, constat quod persona qui Pater est, qui est, fons totius bonitatis, generat Filium sibi æqualem, cui communicat suæ plenitudinem maiestatis.

Aliquis est Filius Dei per gratiam vnionis, vt Christus homo. Aliquis per veritatem natiuitatis, vt Christus in quantum Deus. Aliquis per adoptionem, vt sancti. Aliquis per creationem, vt quæuis creatura. De Filio Dei dicit Athanasius in altercatione contra Atrium, quod ipse dicitur sensus, quo omnia cogitantur: sapientia, qua cogitata disponuntur: virtus, qua disposita perficiuntur: Verbum, quo perfecta nuntiantur: lumen quo nuntiata clarescunt. Filius ergo Dei dicitur sapientia Patris, non quod Pater sit sapiens sapientia genita, sed quia Filium genuit, cui appropriatur sapientia. Vnde Pater dicitur omnia fecisse in sapientia, id est in filio Dei, vel cum sapientia, quæ est filius: quoniam indiuisa sunt opera Trinitatis. Vnde hæc præpositio, In, notat sub auctoritatem in filio, qui hoc ipsum habet à Patre, quod res creat. Generaliter enim verum est, quod quidquid habet persona, vel operatur, hoc habet ab eo, à quo est. Qualiter

Isa. 66. c

Isa. 53. c
Ephes. 3. a

Isa. 63. d

1. Pet. 1. a

Ioan. 1. b

Rom. 8. c
Gal. 4. a

Gal. 4. a

Sap. 6. a

Heb. 1. a

Ioan. 1. a

Psalm. 103. c

Ioan. 8. b

autem Filius sit de Patre, nota quod hæc præpositio, De, quandoque notat causam efficientem, ut cum dicitur, Christus conceptus est de Spiritu sancto. Quandoque causam materialem, ut cum dicitur: Christus natus de Maria Virgine. Quandoque identitatem essentialem, ut cum dicitur, Filius natus de Patre. Quandoque transubstantiationem, ut cum dicitur, corpus Christi fieri de pane. Quandoque ordinem, secundum quod creatura dicitur fieri de nihilo.

CAPUT VI.

Filius est imago Patris.

Imago triplex est, scilicet, æqualitatis, imitationis, & representationis. Primo modo, filius est imago patris. Secundo modo homo factus est ad imaginem Dei, vel imago Dei. Faciamus hominem ad imaginem Dei. Tercio modo mundus dicitur speculum Creatoris.

Nota quod imago relatiue dicitur ad illud cuius similitudinem gerit, & ad quod imitandum facta est. Hoc autem contingit dupliciter: aut quantum ad speciem, & signum speciei: & sic imago hominis est in filio suo, qui ipsum in humana specie, & figura imitatur: & hæc est perfecta imago: aut quantum ad signum tantum & non ad veritatem speciei: sicut imago hominis est statua lapidea, & hæc est imperfecta imago. Primo modo, filius est imago patris in natura communicans. Secundo modo, imago Dei est in homine licet minus perfecte.

Est igitur imago, non ad imaginem, sicut filius. Nam hæc præpositio, ad, dicit distantiam inter imaginatum & imaginantem: hoc autem non cadit in filium: unde benedicitur imago patris, sed non ad imaginem. Et est imago ad imaginem, sicut homo & Angelus. Est aliquid non imago, sed ad imaginem, ut mundus hic, qui proprie non dicitur imago, sed vestigium Creatoris, quia licet Trinitatem repræsentet, non tamen imitatur, nec est capax eius, sicut homo. Est tamen mundus ad imaginem Dei factus: quia Deus aliud exemplar non habuit, ad cuius similitudinem creaturas faceret, nisi semetipsum, est imago genita, ut filius, & est imago creata, ut homo & Angelus, & est imago facta, ut statua Herculis, quæ ipsum repræsentat. Ex his patet quod esse imaginem, conuenit Creatori, & creaturæ. Creatori quidem, quia filio, qui est imago patris, creaturæ vero conuenit tam corporali, quam spiritali, quam etiam compositæ. Proprie tamen loquendo dicitur quod creatura corporalis est Creatoris vestigium. Unde Apostolus: Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, &c. Ibi hæc præpositio per, non dicit medium disponens, in quantum creatura consideratur in se, sed excitans, in quantum est similitudo creatoris: quia non disponit ad cognitionem Creatoris, immo per talem modum potius impedit cognitionem, cum inter Creatorem & creaturam maior sit dissimilitudo, quam similitudo. Creatura vero spiritalis dicitur creatoris similitudo. In Ezechiele: Tu signaculum similitudinis, &c. & hoc ideo, quia in Angelo propter naturæ simplicitatem expressior est similitudo ad Deum, quam in homine. Creatura verò composita, id est homo, dicitur imago Dei. Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem, &c. & hoc ideo, quia in homine inveniuntur plures trinitates, quam in Angelo, unde quoad hoc potius dicitur imago Trinitatis.

Filius Dei possidet triplicem excellentiam, sicut innuit Apostolus: Qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius, portansque omnia verbo virtutis suæ. Primam scilicet respectu Patris à quo producit, & sic est splendor gloriæ paternæ. Est enim, ut ait Dionysius fontalis radius, in se manifestans gloriam paternam. Secundam respectu Spiritus sancti, quem producit ex se: & sic est figura: id est similitudo substantiæ patris. Est enim alia persona ab ipso, sicut à patre, quod non accepit Spiritus sanctus à patre, sicut filius. Tertiam respectu creaturarum, quæ eum producunt, & sic est portans

omnia verbo virtutis suæ. Propter primum dicitur verbum filius patris, quoniam perfecte loquitur bonitatē, & summam patris liberalitatē, qui nihil habere voluit, quod filio suo non communicaret. Istud est Verbum essentialiter, & æternaliter genitum, temporaliter promissum, à Prophetis, & Apostolis prædicatum, ab Angelo in incarnatione nuntiātū. Propter secundū dicitur filius imago patris. Quāvis enim tres personæ sint æquales in æternitate, & maiestate, ac potestate: tamen filius dicitur potius imago patris, quam Spiritus sanctus, qui non solum habet convenientiam intus cum patre in essentiæ identitate, sicut & Spiritus sanctus: sed habet etiam convenientiam extrinsecum patre, ex eo quod sicut à patre procedit filius, sic & à filio Spiritus sanctus: sed à Spiritu sancto nullus. Nam secundum rationem intelligendi respectus huiusmodi relationū sunt extrinsecus assistentes, quia potius ab aliquo sunt, quam in aliquo. Intelligentia enim relationum ad hoc ad quod refertur aliquid respicit: unde si patrem non habeo, filius non sum, & è conuerso. Propter tertium dicitur filius virtus patris, ad Corinthios: Nos autem prædicamus Christum Dei virtutem, & Dei sapientiā. Inuenitur etiam imago Trinitatis in nobis, videlicet in memoria, intelligentia, & voluntate, vel in mente, notitia & amore: in quibus per ordinem Patri, & Filio, & Spiritui sancto assimilamur.

CAPUT VII.

Quod Spiritus sanctus est

Emanatio duplex est in diuinis. Vna per modum naturæ: & hæc est generatio, secundum quam filius est à patre. Alia est per modum voluntatis: & hæc est processio appropriata. Proprie verò dicitur spiratio, secundum quam Spiritus sanctus est à Patre & Filio. Idcirco autem hæc emanatio per modum voluntatis esse dicitur, quia Spiritus sanctus, amor est. Amor autem secundum voluntatem est. Procedit autem Spiritus sanctus à patre mediate & immediate. Mediate, quia filius ipsum spirat, qui hoc habet à patre: immediate vero, quia ipse pater ipsum spirat.

CAPUT VIII.

Spiritus sanctus amor Patris, & Filij est.

Spiritus sanctus amor Dei est: & hoc tripliciter, videlicet, essentialiter, personaliter, & exemplariter. Essentialiter, Spiritus sanctus dicitur amor, in quantum ipse cum patre, & filio vnus Deus est. Ipsi enim tres in quantum vnus sunt in essentia, diligunt se amore essentiali, qui appropriatur Spiritui sancto. Personaliter verò dicitur Spiritus sanctus amor, in quantum ipse est nexus patris, & filij. Pater enim & filius diligunt se amore ab eis procedente, qui non est pater, nec filius, sed Spiritus sanctus. De hoc nexu dicit Augustinus: est ineffabilis quidam complexus in illa Trinitate, non genitus, sed genitoris genitricque suauitas, ingenti largitate perfundens omnes creaturas pro captu earum. Exemplariter quoque dicitur Spiritus sanctus amor: quoniam amoris gratui qui est in nobis, Spiritus sanctus non solum causa est efficiens, sed etiam exemplar atque finis. Amor enim qui est in nobis, est à spiritu sancto efficienter: & hoc in quantum ipse spiritus sanctus est Deus. Exemplariter autem est in nobis, in quantum ipse spiritus sanctus procedens per modum amoris à patre & filio. Sed finaliter est in nobis, noster amor, in quantum spiritus sanctus, à quo amor noster est, habet rationem primi boni, in quod tendit amor noster. Notandum quod amor qui est spiritus sanctus, ex modo procedendi est nexus, sed propter ipsam processionem est distinctus à patre, & filio: propter naturæ vero diuinæ perfectionem est persona, & suppositum: propter diuinam vero simplicitatem est ipse Deus, & summe bonus.

Igitur

Gen. 1. 2

Sap. 7. d
Heb. 1. a
Coloss. 1. b

Coloss. 1. b

Rom. 1. c

Ezech. 1. 8 c

Gen. 1. c

Heb. 1. a

Dionys. de
diuin. nom.
cap. 2.

1. Cor. 1. d

Ioan. 15. d
Ioan. 16. b

Igitur Spiritus sanctus est amor, quo pater, & filius se diligunt. Cum autem dicitur, pater & filius diligunt se spiritu sancto, dupliciter exponi potest. Primo sic diligunt se spiritu sancto, id est, amore, qui est spiritus sanctus: & secundum hoc propositio est vera. Secundo sic, diligunt se spiritu sancto, id est, per spiritum sanctum, vel per amorem, qui est spiritus sanctus: & sic non est concedenda, quia non est ibi aliquid respectu cuius hæc dictio, Per, dicat principium. Est enim regula, quod hæc dictio, Per, semper dicit rationem principij respectu alicuius positi in locutione: sicut quando dicitur, Pater operatur creaturas per filium, ibi enim notatur ratio principij in filio respectu operis. Similiter hæc conceditur, Filius operatur per patrem: nam ibi ratio principij in patre est, & hoc duplici respectu, scilicet respectu filij, & respectu operis.

CAPUT IX.

Spiritus sanctus charitatis, & donum sanctorum est.

Cum inueniatur sæpe in scripturis quod spiritus sanctus charitas, & donum dicitur, diligenter notandum est, qualiter hoc debeat intelligi, & utrum spiritus sanctus sit charitas, qua nos Deum, & proximum diligimus. Vnde notandum est, quod amor, siue charitas tribus modis sumitur. Vno modo effectiue, & sic absque dubio verum est, quod spiritus sanctus est amor, quo diligimus Deum: quia spiritus sanctus operatur in nobis habitum, & motum charitatis. Alio modo sumitur exemplariter, sic etiam spiritus sanctus est charitas, quâ diligimus Deum, & proximum. Charitas enim quæ est spiritus sanctus, est exemplar nostræ charitatis. Terrio modo sumitur charitas formaliter per modum inhærentiæ: & sic charitas dicitur virtutis habitus in anima, quo diligimus Deum, & proximum. Et secundum hunc modum spiritus sanctus non dicitur charitas: nec contrariatur dictum Augustini quod eadem est charitas quâ nos diligit Deus, & nos ipsum: quia licet verum sit, tamen aliter, & aliter est, nam Deus diligit nos ea formaliter, nos verò ipsum diligimus efficienter, & exemplariter, non formaliter: nam omne esse, & agere est à forma inhærente agenti, quæ est principium agendi, & forma, sicut caliditas igni. Sciendum est tamen quod spiritus sanctus datur, cum datur eius donum: quia spiritus sanctus est amor, & primum donum, posterius autem non datur sine priori. Præterea corpus mysticum est vnum per amorem. Cum ergo nihil creatum sit vnum in diuersis particularibus, oportet quod membra corporis mystici vniantur vno amore increato, qui est spiritus sanctus. Præterea quia secundum Augustinum, totum malum hominis est uti fruendis, & frui vtendis: constat ergo quod totum oppositum est donum eius, scilicet, frui fruendis, & uti vtendis. Sed ad fruendum eo, quo fruendum est, requiritur præsentia fruibilis, & etiam dispositio debita fruētis: vnde requiritur præsentia Spiritus sancti, & eius donum, scilicet, amor, quo inhæreatur ei: verum tamen cum datur nobis Spiritus sanctus, non incipit esse in loco nouo, sed nouo modo per productionem noui effectus, & noui respectus, ex quo creatura se aliter habet ad Spiritum sanctum, quam prius: propter quod & ipse dicitur aliter esse in creatura quam prius: quia est in ipsa, ut in cognoscente, & amante ipsum, quod non fuit prius.

Ex iam dictis patet quod in iustificatione duplex charitas nobis datur, scilicet, creata, & increata: illa qua diligimus, & illa qua diligimur. Vel datur nobis charitas creata, qua diligimus formaliter: & increata, qua diligimus effectiue: quia nostrum diligere ipse causat. Ex his colligitur quod licet Deus sit in omnibus per essentiam, præsentiam, & potentiam, non tamen habetur ab omnibus hominibus per gratiam.

Missio autem Spiritus sancti duplex est, sicut & filij. Vna visibilis, sicut apparuit super Christum in colūba,

A & super Apostolos in linguis igneis. Alia inuisibilis, qua mittitur in mentem ad sanctificandam creaturam: & ista missio fit ad inhabitationem creaturæ rationalis: sed prior fit ad inhabitationem demonstrandam aliis. Eodem modo missio filij duplex est, vna, scilicet visibilis, ut incarnatio: & alia inuisibilis, ut est interna mentis illuminatio. Notandum quod missio filij, & spiritus sancti inseparabilia sunt: sed dicitur filij, quando mens per gratiam illuminatur ad Deum cognoscendum: dicitur spiritus sancti, quando affectus accenditur ad amandum. Sciendum est quod solius patris est mittere, & non mitti. Cum enim pater à nullo procedat, nusquam mitti dicitur: quia verò filius & producit, & producit, ideo mittit, & mittitur. Spiritus verò sanctus quia producit æternaliter, sed non producit, nisi ex tempore: ideo ipsius est proprium mitti, & non mittere, nisi respectu creaturæ, ut ad conuersionem populi dicuntur Apostoli missi à spiritu sancto. Nisi forte dicatur mittere hominem assumptum. Sed spiritus sanctus mittere dicitur, in quantum cum patre, & filio idem est in essentia Trinitatis, non in quantum persona. Sic etiam filius mittit se ipsum, vnde Augustinus in lib. de Trinitate. Intelligamus illam incarnationem, & ex Virgine natiuitatem, in qua intelligitur filius missus, vna eademque operatione patris, & filij inseparabiliter esse factam, non separato etiam spiritu sancto. Ex his patet quod hæc sunt improprie, & exponendæ, spiritus sanctus mittit se, & mittit filium, & filius mittit se ipsum: nisi intelligatur in quantum est de Virgine natus: quia filius Deus mittit se hominē: & secundum hoc vera est. Hæc autem est ratio, quia mittere dicit auctoritatem ratione productionis æternæ.

C Quibus modis datus sit spiritus sanctus in signo visibili. Sciendum quod in igne apparuit spiritus sanctus, ut calefaceret frigidus. Et in linguis, ut doceret ignaros. Et in sono, ut terreret rebelles. Apparuit etiam in aliis tribus signis, scilicet in nube ipsi Moyse, ut ductor eius in columna nubis esset: sicut legitur in Isaia: Item in colūna super Christum baptizatum, ad ostendendam gratiæ plenitudinem, quæ in ipso erat. Item in flatu post resurrectionem, ad significandam viuificationem affectus: quia flatus ab interiori procedit. Datus est igitur spiritus sanctus bis post resurrectionem, scilicet in terra, propter dilectionem proximi, & de cælo, propter dilectionem Dei. Vel datus est in terra, ad relaxanda peccata aliorum. Ioannes: Insufflauit in eos, & dixit: Accipite Spiritum sanctum, quorum, &c. Datus est de cælo in Pentecoste ad robur, & ad operationem miraculorum: de his duobus Psalmista: Verbo Domini cæli firmati sunt quoad primum; & spiritu oris eius omnis virtus eorum quoad secundum. Tertia fuit collatio spiritus sancti Apostolis facta ante passionem, quando fuerunt baptizati. Eorum enim baptismus innuitur ibi: Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lauet. In signum prædictorum trium ter inungitur homo, ad significandam hanc triplicem spiritus sancti inunctionem, scilicet in baptismo, in confirmatione, & in morte.

E Quadruplicem effectum consequuti sunt Apostoli ex præsentia spiritus sancti: Primo eloquentiā in linguis. Secundo audaciam in tormentis. Terrio efficaciam in miraculis. Quarto protectionem à vitiis: quia post Pentecosten, nunquam peccauerunt mortaliter. Accipiunt & modo vtiliter spiritum sanctum: peccatores quidem ad purgandum, Matthæus: Ipse baptizabit vos in spiritu sancto, & igne. Item poenitentes ad proficiendum. Psalmus. Spiritus tuus bonus deducet me. Item perfecti ad sanctificandum, ad Corinthios: Qui dedit nobis pignus spiritus sancti. Item beati ad fruendum, Psalmus: Renuit consolari anima mea, &c. Item tribulati ad consolandum: Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, &c. Item ignorantes ad instruendum, Ioannes: Paraclæsus autem spiritus sanctus, quem mittet pater, &c.

Quo tempore datus sit Spiritus S. attendendum est quod in die quinquagesima, ut ostendatur auctor esse remissionis: nam annus iubilæus seruiebat remissioni.

Aug. lib. 2.
de Trinit.
cap. 5. post
med. tom. 2.

Aug. 2. a

Exod. 3. a

Matth. 3. d
Ioan. 20. f

Ioan. 20. f
Aug. 2. a

Ioan. 20. f
Psalm. 32. a

Ioan. 13. b

Aug. 2. b

Matth. 3. c
Psalm. 143. c
2. Cor. 5. a
Psalm. 76. a
Rom. 8. b

Ioan. 14. d

Venit etiā in die Dominica, vt esset dies renouationis, A
qui fuit etiam creationis. Datus quoque fuit tertia ho-
ra, quia dicitur prignus homo hora tertia perdidisse gra-
tiā: vnde conueniens fuit, quod eadem hora Apostolus
mitteretur. Item alia ratione datus est hora tertia, scilicet,
vt ostenderetur quod etiam nobis hora tertia datur
gratia Dei. Sunt enim tres horæ morales, scilicet, con-
tritio, confessio & satisfactio. De hoc nomine, Spiritus
sanctus, sciendum est, quod potest esse circumlocutio
vnius proprii nominis, & tunc conuenit tantum perso-
næ tertiæ in Trinitate; vel possunt istæ dictiones sumi
diuisim, & sic quælibet trium personarum est Spiritus
sanctus.

Spiritus sanctus multa habet nomina. Dicitur enim
spiritus à spirando actiue eo quod spiret, Ioannes: Spi-
ritus vbi vult spirat: & secundum hunc modum, hoc
nomen spiritus commune est omnibus tribus personis, B
sed Spiritui sancto conuenit per appropriationem. Alio
modo dicitur spiritus à spirando passiue, eo quod spi-
retur, & hoc modo proprium est Spiritui sancto, qui
procedit per modum spirationis. Non solum autem di-
citur Spiritus, sed additur sanctus: quia sanctus idem est
quod mundus, vel firmus, vel sine terra. Ista autem non
solum conueniunt ei quoad se, sed etiam in compara-
tione quoad nos: nam per gratiam Spiritus sancti à
peccatis mundamur, in bonis firmamur, à terrenis se-
paramur. Sanctus ergo non solum est in se, sed quia nos
facit ea sanctitate, de qua dicit Dionysius: Sanctitas est
ab omni immunditia libera, & perfecta, & omnino im-
maculata munditia. Præterea Spiritus sanctus vocatur
nexus, vnitas, & amplexus, & hoc prout comparatur
ad Patrem & Filium. Idem dicitur donum Altissimi: &
hoc prout comparatur ad nos: quia omne datum opti-
mum, & omne donum perfectum de sursum est, &c.
Item dicitur fons viuus: quia septemplex riuo do-
norum nobis fluit. Isaias: Spiritus sapientiæ, intel-
lectus, spiritus consilij, & fortitudinis, spiritus scien-
tiæ, & pietatis & spiritus timoris Domini. Item dicitur
ignis: quia affectum nobis accendit. Item dicitur cha-
ritas, non solum quia est amor Patris & Filij, sed quia
nos amantes facit. Item dicitur spiritualis vnctio, quia
omnes tribulationes mundanas suauis facit, & iucun-
das: secundum illud prophæ: In labore requies, in æstu
temperies, &c. Item dicitur dextræ Dei digitus: quia
sicut corporales res digito demonstrantur, ita per Spi-
ritum sanctum ostenduntur res spirituales oculo spiri-
tuali. Item dicitur paracletus, quia consolationes cœle-
stes mentibus instillat. Item magistrorū optimus, quia
intellectum ad Dei cognitionē, & sui ipsius illuminat.

CAPVT X.

In Trinitate personarum vnitas essentia est.

I N vnitate naturæ diuinæ tres sunt personæ: quarum
prima est à nulla: secunda est per generationem à
sola prima, tertia est per communem spirationem à
prima & secunda. Istud tamen sic est intelligendum,
quod Trinitas personarum non excludit ab essentia
vnitatem, simplicitatem, immensitatem, æternitatem,
& incommutabilitatem. Huius ratio per hoc patet,
quia qui crederet Deum non posse se summe commu-
nicare, negaret in eo potentiam. Qui verd crederet hoc
eum posse, sed nescire, negaret in eo sapientiam. Qui
crederet eum hoc posse, & scire, sed nolle, ille negaret
in eo bonitatem. Cum igitur Pater potuerit, sciuerit, &
voluerit se summe communicare, hoc fecit æternaliter,
scilicet, habendo dilectionem & dilectum, hoc est Fi-
lium & Spiritum sanctum. Præterea omne bonum est
sui diffusum, vt dicit Dionysius, vnde cum Pater sit
fons bonitatis, emanatio erit ab ipso perfectissima, quæ
est generatio. Erat etiam emanatio iucundissima, quæ
est per modum benignitatis & liberalitatis: hæc autem
emanatio, amor est, qui est Spiritus sanctus à Patre &
Filio procedens. Et bene dicitur amor, emanatio libe-

ralitatis, quia amor primum donum est, quod à libe-
ralitate procedit, cum sit donum intrinsecum in ipso
dante, in quo scilicet amore omnia alia donantur.

Hæc beata Trinitas tribus modis nobis innotescit.
Ipsa enim patet in scripturis, ostenditur in figuris, re-
lucet in creaturis. Primo, inquam, beata Trinitas pa-
tet in scripturis. Vnde Leo Papa: Credimus sanctam
Trinitatem, Patrem & Filium, & Spiritum sanctum
vñ Deum omnipotentem, vñius substantiæ, vñius ef-
sentia, vñius potestatis. Item Isaias audiuit Seraphim
ter dicentia, Sanctus, in laudem beatæ Trinitatis, sub-
iungentia in singulari, Dominus Deus Sabaoth propter
confessionem vnitatis diuinæ. Si ergo non essent
tres personæ, non diceretur in Genesi: Faciamus ho-
minem ad similitudinem nostram, sed meam: & tunc
si essent tres personæ, & non vna substantia, non dice-
retur ad imaginem, sed ad imagines nostras. Ad id
ostendendum ponitur in Psalmo ter Deus, cum dicitur:
Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus,
& tamen solum ponitur hoc pronomen eum, vbi sub-
iungitur: Et metuant eum omnes fines terræ. Item, A,
a, a, Domine Deus, ecce nescio loqui. Vide quod a,
tripliciter & in singulari dixit: Domine Deus, quod
notat Trinitatem, & vnitatem. Item Apostolus: Ex quo
omnia, per quem omnia, in quo omnia, ipsi gloria in
sæcula. Et nota quod hæc præpositio ex, dicit auctori-
tatem, & esse à nullo, hoc autem Patri conuenit: qui
est principium, sine principio. Sed hæc præpositio, per,
notat operationem, siue medium, & esse ab alio: vnde
per hoc intelligitur Filius, qui est principium de prin-
cipio. Hæc autem præpositio, in, notat conservationem,
& esse ab alio: & propterea competit Spiritui sancto,
qui est continentia omnis boni.

Ostenditur etiam beata Trinitas in figuris. Signifi-
catur enim per tres amicos Iob. Item per tres Angelos
quos Abraham hospitio recepit: Tres vidit, & vnum
adorauit. Item per tres digitos, quibus appenditur mo-
les terræ. Item per tres ciuitates refugij æquali spatio
à se distantes. Item per tria difficilia ad inuestigandum.
Item per tres portas ciuitatis, quas vidit Ezechiel.

Relucet quoque in creaturis vestigium beatæ Trini-
tatis. Cognoscitur enim in magnitudine creaturarum
potentia Patris, in dispositione sapientia Filij, in ornatu
bonitas Spiritus Sancti. Item in quolibet indiuiduo in-
uenies virtutem, speciem, & vtilitatem, quorum pri-
mum conuenit Patri, secundum Filio, tertium Spiritui
sancto. Item in sole vide essentiam, splendorem, &
calorem: in quibus Patrem & Filium & Spiritum san-
ctum cognoscas. Item in anima secundum memoriam,
intellectum, & voluntatem considera personarum tri-
nitatem, & vnitatem substantiæ. Item in hierarchia cœ-
lesti superiori Deus est in thronis, vt maiestas: in Che-
rubim, vt veritas, in Seraphim, vt charitas, per quæ
notatur personarum Trinitas. Item in virtutibus Theo-
logicis, scilicet fide, spe, charitate idem intellige. Item
in tribus dotibus animæ, scilicet cogitatione, com-
prehensione, & delectatione.

Notandum autem quod aliter relucet Deus in crea-
turis viatoribus, aliter in beatis. Exemplum de speculo,
in quo alio modo videtur à nobis notus, & aliter igno-
tus: nam notum videtur in speculo, ignotum per spe-
culum. Ex prædictis patet, quod licet tam in creatura
corporali, quam in spirituali, quam etiam ex his com-
posita beata Trinitas cognoscitur, tamen diuersimode.
Provt vnumquodque istorum dicitur vestigium Crea-
toris, quia aliud dicitur eius similitudo, & aliud eius
imago: sicut superius est notatum in titulo, Quod Fi-
lius est imago Patris.

Denique sciendum est quod pluralitatem persona-
rum in vnitate essentia, & vnitatem essentia in per-
sonarum pluralitate, secundum Bernardum, scrutari
temeritas est, credere pietas est, nosse virā æterna
est.

Ab. 2. a

Ab. 2. b

Ioan. 3. a

Dionys. de
diuin. nom.
cap. 12. cir.
prim.
Iac. 1. c
Ioan. 4. b
Ch. 7. f.
Isa. 11. a

Luc. 11. c

1. Ioan. 5. b

Dionys. de
diuin. nom.
cap. 4. cir.
prim.

Isa. 6. a

Gen. 1. c

Psal. 66. a

Hier. 1. b

Rom. 11. d

Job. 1. c

Gen. 28. a

Isa. 40. c

Deut. 4. b

Prou. 30. c

Ezech. 48. d

Psal. 32. b

Bern. lib. 5. de
confid. cap. 2.

CAPVT XI.

Multiplex Trinitas est.

Multiplex inuenitur in scripturis Trinitas. Est enim Trinitas increata, quæ summa & ineffabilis est. Aliæ Trinitates sunt creatæ: inter has una est quæ cecidit, scilicet rationalis, concupiscibilis, irascibilis. Alia est per quam homo cecidit, scilicet suggestio diaboli, delectatio sensualitatis, & consensus rationis: quæ tria significata sunt per serpentem, mulierem & uirum in paradiso. Tertia est in quam cecidit, scilicet ignorantia veri, impotentia boni, & concupiscentia mali. Quarta est per quam resurgit, scilicet fides, spes, charitas. Item est Trinitas, per quam ad gratiam reparamur, scilicet triplex substantia, quæ est in Christo, scilicet diuinitas, anima, & caro. Est autem alia per quam regeneramur, scilicet, spiritus, aqua, & sanguis. Spiritus, inquam sanctificationis, aqua ablutionis, sanguis redemptionis. Hanc nobis Ioannes in epistola sua recitat. Est quoque Trinitas alia, per quam ad gloriam reformamur, ut sunt tres dotes animæ, scilicet, cognitio, dilectio, comprehensio. Est & multiplex Trinitas in creaturis, quæ est vestigium beatæ & increatæ Trinitatis, & de hoc habes in titulo supra quod Trinitas personatum, & unitas essentia est.

CAPVT XII.

Aequalitas personarum est.

Aequalitas personarum in tribus consistit. Vnde Augustinus: Nullus alium præcedit æternitate, aut excedit magnitudine, aut superat potestate. Quod æqualitas secundum hæc tria sit in Deo, sic ostenditur: quia in istis inferioribus tria sunt hæc, scilicet substantia, qualitas, & quantitas: igitur unitas in substantia causat identitatem: unitas autem in qualitate causat similitudinem, sed unitas in quantitate causat æqualitatem: in diuinis autem est æqualitas tantummodo secundum, triplicem quantitatem, prout quantitas in Deo esse dicitur licet improprie. Primo secundum quantitatem virtutis, quæ est potentia. Alio modo secundum quantitatem durationis, quæ est æternitas. Tertio modo secundum quantitatem magnitudinis, qua ipse est intra omnia & extra omnia: quæ continet & locat omnia.

Æqualitas personarum aliter in istis tribus ostenditur: quoniam in creaturis triplex magnitudo reperitur, scilicet temporalis, dimensionis, & virtutis. Prima magnitudo est in rebus mutabilibus. Secunda in corporeis. Tertia in spiritibus creatis. Istis tribus respondent in Creatore alia tria, in quibus etiam personæ diuinæ sunt æquales, scilicet æternitas in esse, magnitudo in immensitate, & virtus in posse. Hæc tamen, licet secundum rei veritatem sint in Deo, secundum differentiam rei in ipso, non habent esse, sed secundum quod nostrum respiciunt intellectum. Dicendum est ergo, quod tanta est æqualitas in Trinitate, quod secundum Augustinum, nec est maius aliquid, vel duo, vel omnes, quam vnus: nec maius aliquid omnes quam singuli.

Coæternæ quoque sunt personæ diuinæ, quia in diuinis non est ponere nisi duo genera scilicet, substantiæ, & ad aliquid: quantitas verò, & qualitas transcunt in genus substantiæ, sicut æqualitas, & similitudo dicunt relationes, sed substantia communis est tribus personis. Relatiuorum autem proprium est simul esse: ergo nullo modo Pater est prior Filio, nec secundum id quod ad aliquid est, nec secundum id quod absolutum est. Idem ostenditur per exemplum in natura: quia licet splendor sit à sole, tamen esset soli coæternus, si sol esset æternus.

A

CAPVT XIII.

Inter essentiam, & personam differentia est.

A pud Græcos quatuor sunt vocabula, scilicet, *usia*, *uolusis*, *hypostasis*, *prolopon*: hæc apud Latinos æquipollent istis quatuor, videlicet, essentia, substantia, substantia, persona. Inter hæc talis est differentia: quia *usia*, siue essentia dicit naturam ut humanitas: *uolusis* siue substantia dicit habens naturam, siue substantans naturam, ut homo: *hypostasis* dicit distinguibile, non tamen distinctum determinata proprietate, ut aliquis homo: *prolopon* siue persona dicit distinctum cum determinata proprietate ad dignitatem pertinetem, ut Petrus, ut sicut homines particulares distincti sunt propriis qualitatibus, ita Pater & Filius, & Spiritus sanctus propriis notionibus. Sicut autem Græci dixerunt Patrem & Filium, & Spiritum sanctum, scilicet tres hypostases, id est, tres res: ita & nos dicimus tres substantias, id est, tres res non indigentes alia re ut sine. Considerata igitur essentia diuina in se, omnino indistincta est: persona verò in se distincta est suis proprietatibus. Considerata autem essentia in personis, vel persona in essentia, modum medium tenet, scilicet unitatem & distinctionem, & hoc patet in appropriatis, quæ omnibus personis conueniunt, ut potentia, sapientia, bonitas: sed ad vnā magis determinantur. Nota quod semper substantia sumitur pro essentia, & quod essentia nunquam transfertur ad significandam personam.

Tres sunt diffinitiones personæ: Persona est creatura rationalis indiuidua substantia, hæc sumitur penes naturam rei. Secunda Hugonis de sancto victore talis est: Persona est subsistens per se solam iuxta quendam singularem modum, hæc sumitur iuxta etymologiam nominis, dicitur enim persona quasi per se una. Tertia est diffinitio magistralis sic, Persona est hypostasis distincta proprietate ad dignitatem pertinente. Nota etiam quod ista quatuor, prout supra sunt exposita, & exemplificata, scilicet essentia, substantia, substantia, persona differunt in creatura, re, & nomine: sed in diuinis differunt ratione.

CAPVT XIV.

De immensitate Dei.

Non est in Deo quantitas dimensionis, sed virtutis nec ubique est Deus mole corporis, sed præsentia maiestatis, & per hunc modum dicitur immensus, sed nota quod immensitas quatuor in Deo complectitur, scilicet infinitatem, incomprehensibilitatem, incircumscribilitatem, æternitatem. Si enim consideratur Deus in se, sic est infinitus. Psalmus: Magnitudinis eius non est finis. Si verò consideratur in cōparatione ad intellectum, sic est incomprehensibilis. Apostolus: O altitudo diuitiarum, &c. Et propter hoc etiam dicitur sedere super Cherubim, id est super plenitudinem scientiæ, & super omnem intellectum. Si in cōparatione ad locum, sic est incircumscribibilis. Ambrosius: Nihil præscriptum, nihil circumscripum, nihil dimensionum Trinitas habet, non loco clauditur, non terminatione concluditur, non ætate variatur. Sed si consideratur in cōparatione ad durationem, sic est æternus. Apostolus: Regi sæculorum immortalis, &c. De his quatuor dicendum est in sequentibus per ordinem.

Tenendum est certissime quod in Deo non est proprie longitudo, nec latitudo, nec sublimitas, nec profundum: sed hæc metaphorice sunt in Deo. Est enim in Deo latitudo charitatis, qua nos ab errore reuocat. Hieremias: In charitate perpetua dilexi te, id est attraxi te miseris tui. Est & longitudo patientiæ, qua malos portat, dissimulat namque peccata hominum propter poenitentiam. Est in eo sublimitas sapientiæ, qua omnem sensum superat. Apostolus: Omnia nuda, & aperta sunt oculis eius. Est etiam in eo profundum iustitiæ, qua peccatores damnat. Matthæus: Ite maledicti in ignem æternum.

Psal. 144. a

Rom. 11. d
Psal. 79. aAmb. lib. 2.
comm. in Luc.
cap. 2. in ea
verba Et ait.
Angelus ei,
&c.

1. Tim. 1. d

Hier. 31. a

Sap. 11. d
Heb. 4. d

Matt. 25 a

CAPVT

CAPVT XV.

De infinitate Dei.

D Vbitandum verò non est Deum esse infinitum. quia cum in Deo idem sit potentia & essentia, patet quod essentia eius est infinita, sicut & potentia. Vnde sicut potentia Dei non ita potest in tot, quin possit in plura, sic & essentia Dei non est ita in aliquibus rebus, quin possit esse in pluribus; immo si mundi essent infiniti, omnes replet. Præterea cum Deus sit rerum causa efficiens, formalis, & finalis, sicut non est dicere de Deo in quantum est causa efficiens, quod sit effectus, nec in quantum est causa formalis, quod sit formata: eadem ratione non est dicere cum sit causa finalis: quod sit finita. Nullo ergo modo dicendum est, Deum esse finitum secundum substantiam, nisi finitum dicatur completum & perfectum.

Sane triplex dicitur infinitum, scilicet negative, privative, contrarie, seu disparte. Infinitum negative, dicitur per abnegationem finis: & sic dicitur infinitum illud, quod non finitur: & hoc modo infinitum est, quod non est natum finiri. Infinitum privative est, quod natum est finiri, non tamen finitur. Infinitum contrarie est, quod habet contrariam dispositionem ad finiendum. Primo modo essentia divina est infinita, quia non habet finem, nec est nata finiri. Similiter si dicatur infinitum tertio modo. Si verò dicatur infinitum privative, sic non potest dici finita, quia non est nata finiri, immo est finiens omnia.

Item finis dicitur tripliciter, dicitur enim terminus, & secundum hoc quod quantitas continua est potentia infinita, quia est diuisibilis in infinitum: & hoc idem, quia in continuo non est terminus in diuisione: sicut nec in numero est terminus in additione. Alio modo dicitur finis idem quod perfectio. Tertio modo dicitur finis, id propter quod vnumquodque finitur. Primo modo Deus est infinitus, non secundum quantitatem dimensionem, quæ in Deo non est, sed secundum quantitatem virtutem, quæ in ipso est. Sed quia in Deo omnimoda est indiuisio virtutis & essentiae, non potest esse infinitas virtutis, quin etiam sit essentiae. Secundo modo materia dicitur infinita, quia caret perfectione. Tertio modo malum culpæ dicitur infinitum, quia non est ordinatum ad finem.

CAPVT XVI.

De incomprehensibilitate Dei.

Bar. in Cant.
form. 14. cir.
fin.

Rom. 11. d
1. Tim. 6. c

Psal. 103. a

Bar. hom. 3.
sup. Missus
est an. med.

Aug. lib. 3.
de Trinit.
cap. 1. tom. 3.

C Reator à creatura cognosci non potest ad plenum in via, vel etiam in patria, quia finiti nulla est proportio ad infinitum. Trinitas sibi soli nota est, & homini Christo. Vnde Bernardus: Nihil Deo præsentius: & nihil incomprehensibilius: quid nempe cuiuslibet rei præsentius quam esse suum? Sane esse omnium dixerim Deum, non quod illa sint quod est ipse, sed quia ex ipso & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Est enim intelligentia nostra ad illam lucem inaccessibleem multo minus, quam visus nocturnæ, vel vespertilionis ad lucem, vnde dicitur in Psalmo: Ambulauit super pennas ventorum, hoc est, super intelligentias etiam Angelicas. Verumtamen comprehenditur Deus aliquo modo per fidem in via. Augustinus: Mentis humanæ acies inualida in tam excellenti luce non figitur, nisi per iustitiam fidei emundetur, ad idem Bernardus: Ita Deus est in irrationalibus creaturis, ut non capiatur ab ipsis. A rationalibus tamen capi potest omnibus per fidei cognitionem, sed à bonis tantum capitur per amorem. Dicamus ergo quod de Deo scire possumus, quid non sit, non quid sit. Augustinus: Intelligimus Deum sine qualitate bonum, sine quantitate magnum, sine indigentia Creatorem, sine situ præsentem, sine habitu, vel ambitu omnia continentem, sine loco ubique totum, sine tempore sempiternum, sine sui muta-

A tione mutabilia facientem nihilque patientem.

Comprehenditur quoque Deus per speciem prodiginitate meritorum in patria. Augustinus: Videbimus rur maiestatis essentiam, & unusquisque eo perspicacius quo hic vixerit purius. Et est exemplum in mari, quod se offert visui, & tamen secundum ambitum totum videri non potest: & hoc est tam propter maris latitudinem, quam propter ipsius nostri visus ad tantam superficiem improprietatem. Hoc igitur tenendum est, quod in via Deum cognoscere possumus, quia est, & in patria, sicut est nunquam tamē, nec hic, nec ibi quid est.

Visus corporalis impeditur tripliciter, scilicet, per tenebras, per falsam lucem, per auersionem à re visibili. Eodem modo impeditur visus spiritualis circa cognitionem Dei. Primo, per tenebras peccati, vel erroris. Ioan-

B nes: Qui facit peccatum, in tenebris est. Ad Corinthios. Adhuc cum legitur Moyses, velamen positum est super corda ipsorum. Secundo per falsam lucem: hoc autem fit, quando quis metitur æterna secundum naturalia. Exemplum habetur in ligno putrido, quod in nocte quædam lucem videtur habere, sed cum dies venerit nihil est. Tertio, per auersionem à re visibili, siue cognoscibili, hoc est, quando quis spreto, incommutabili bono, rebus mutabilibus adhæret, taliū oculis, cum sint ægri, odiosa est lux, & puris est amabilissima, Deus cognoscitur interius, & exterius. Interius dupliciter: quia quandoque per inspirationem, quod paucis datum est. Apostolus ad Corinthios: Scio hominem in Christo Iesu, &c. quandoque per ratiocinationem per quem modum plures Philosophi de Deo notitiam habuerunt. Ad Romanos: Inuisibilia Dei, &c. Exterius etiam cognoscitur dupliciter: scilicet per creaturas. Apostolus: Vides nunc per speculum, scilicet creaturarum, quæ modo sunt speculum Creatoris in præsentia: sic è conuerso ipse Deus erit speculum creaturarum in futuro, in quo omnia videbimus, quæ ad gaudium nostrum pertinebunt. Item per doctrinam Apostoli. Fides ex auditu, sicut cognoscitur vinum quandoque ex auditu, quædoque visu, quandoque gustu, sic Deus quodammodo cognoscitur auditu. Cognoscunt enim Deum qui audiunt verbum Dei, & per illud credunt: visu cognoscunt Theologi, qui legunt Deum in scripturis: & Philosophi, qui speculantur eum in creaturis: gustu cognoscunt soli boni. Psalmus: Gustate & videte, quoniam suavis, &c. Et iste vltimus modus perfectissimus est, & certissimus.

Dionysius dicit, quod tribus modis cognoscitur Deus, scilicet per remotionem, siue abnegationem: ut cum dicitur, Deus non est hoc, vel illud. Vnde Dionysius: Negatiue de Deo sunt veræ: affirmatiue verò incompositæ. Item per eminentiam: ut cum in creatura inueniatur potentia, attribuenda est Deo summa potentia, & sic de aliis. Item per causam, secundum quod per effectus venit ad cognitionem causæ, vel per cognitionem motuum ad cognitionem mouentis. Item nota quod anima sensu percipit corpora, quia formam in materia tantum præsentem corpore: imaginatione verò corporum similitudines, hoc est formas abstractas à materia, etiam præsentem corpore, vel absente: ratione autem corporum naturas, intellectu spiritum creatum, intelligentia verò spiritum increatum.

Sciendum est etiam quod cognoscibilia quædam sunt infra rationem, quædam iuxta, quædam supra. Infra rationem sunt, quæ sensu percipimus, ut alba, nigra, & huiusmodi. Iuxta rationem sunt quæ ratione percipimus, ut vera, falsa, iusta, vel iniusta. Supra rationem sunt, quæ sola diuina reuelatione comprehenduntur, aut auctoritate scripturarum creduntur, ut tres esse personas, vnum Deum.

CAPVT XVII.

De incircumscribibilitate Dei.

Vbi que Deus est, & tamen nusquā est, quia nec abest ab illo loco, nec illo capitur loco. Aug. Deus est

1. Ioh. 1. b
2. Cor. 3. d

2. Cor. 12. a

Rom. 5. b

1. Cor. 13. d

Rom. 10. c

Psal. 33. b

Dionys. de
din. nom.
cap. 7. post.
med.

1. Ioh. 5. b

est in mundo non inclusus, extra mundum non exclusus, supra mundum non elatus, infra mundum non depressus. Ex his patet quod Deus est intra omnia, & hoc quia omnia replet, & ubique præsens est. Item extra omnia est, quia omnia continet, nec usquā valet coarctari.

Sed nota quod hæc præpositio, extra, dicit ibi, non adualem præsentiam ad locum, sed potentialem, quæ est Dei immensitas, quæ infinitos mundos potest replere, si essent. Item ipse est supra omnia: quia omnibus præstat, nec aliquid ei æquatur. Item infra omnia est: quia cuncta sustinet, & sine ipso nihil subsisteret. Dicimus etiam quod ubique est, non ut indigeat rebus quod in eis sit, sed potius res sui indigeant, ut per eum subsistant. Deus enim ante mundi constitutionem fuit, ubi nunc est, scilicet, in se, quoniam ipse sufficit sibi. Sciendum est ergo, quod aliquid est in loco circumscriptiue, diffinitiue, ut corpus: aliquid diffinitiue, non circumscriptiue, ut Angelus: aliquid nec sic, nec sic, ut Deus, & hoc idem, quia non indiuiduatur per materiam ut corpus, neque per suppositum, ut Angelus. Aliquid est etiam in loco, partim circumscriptiue, partim diffinitiue, ut corpus Christi in sacramento: quod est totum sub rota hostia, ita quod non excedit, & secundum hoc est circumscriptiue: est quoque sic sub hostia quod non ubique, & sic est ibi quodammodo diffinitiue. Corpus autem Christi licet non sit ubique, cum sit creatura, nec æquari possit in huiusmodi Creatori, in pluribus tamen locis est, id est, sub diuersis hostiis: & hoc est propter unionem carnis ad Verbum, unde merito habet amplius, quam alia creatura, scilicet, quod in locis pluribus possit esse. Ex prædictis patet, quod esse ubique simpliciter soli conuenit Creatori, sed in loco uno esse, conuenit creaturæ. In pluribus vero locis esse, sed non ubique, conuenit corpori Iesu Christi.

Nota quod Deus est multipliciter in rebus, scilicet per naturam, & sic est ubique potentialiter, præsentialiter, essentialiter. Item per gratiam, sic est in bonis. Qui manet in me, & ego in eo, hic, &c. Item per gloriam, sic est in rationali virtute animæ, ut veritas: in concupiscibili, ut bonitas: in irascibili, ut potestas. Item per unionem sic fuit in utero Virginis unitus humanæ naturæ, & in sepulchro unitus carni, & in inferno unitus animæ Christi. Item Deus dicitur esse alicubi per occultorum reuelationem. In Genesi. Vere Deus est in loco isto. Item per vestigiū eius excellentem repræsentationem: sic dicitur esse in cælo, quia ibi maximè relucet sua potentia: sapientia, bonitas. Item per naturæ identitatem, sicut est Filius in Patre, & Pater in Filio, & Spiritus sanctus in utroque. Item per miraculorum operationem. In Exodo: Digitus Dei est hic. Item, per conseruationem, & gubernationem, sic est in mundo. Item Deus est in seipso ut α, & ω, secundum i. lud.

Dic ubi tunc esset, cum præter eum nihil esset?

Tunc ubi? nunc in se, quoniam sibi sufficit ipse.

Per quod patet solutio questionis quorundam simplicium, qui quærent, Vbi Deus fuerit priusquam mundus esset, ubi tunc esset, &c. Item ipse est in mundo sicut Rex in regno. Bernardus: Deus ubique regnat, ubique imperat, ubique maiestas eius omnia replet, & completur vniuersa. Item in angelo, ut decor, in quantum veritas in anima, & sicut sapor, in quantum bonitas. Item in Ecclesia est, sicut pater familias in domo. Vnde illud: Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi. Item in electis, ut liberator à malis, adiutor in bonis, & hoc est quod dicit Bernardus: Deus est in creaturis, mirabilis: in omnibus, amabilis: in Angelis, desiderabilis: in seipso incomprehensibilis: in reprobis, intolerabilis. Item in damnatis, ut terror & horror. Augustinus: Qui te dimittit, quo ite nisi à te placato ad te iratum. Non enim manum Domini possumus effugere, Psalmus: Si ascendero in cælum, tu, &c. Si verò dubitatur, utrum Deus sit in diabolo: Sciendum quod quædam nomina sunt, quæ important naturas, pro ut naturæ sunt, in his concedendum est quod Deus in sit. Sunt

alia per quæ intelligunt deformitates, ut diabolus: de quibus non est dicendum quod Deus in sit, nisi addatur in quantum spiritus est, vel aliquid tale. Deus est in anima fidei, ut sponsus in thalamo, rex in regno, turris in castro. Item sicut magister in scholis, fons in hortis, lux in tenebris. Item sicut thesaurus in agro, vinum in cellario, carbunculus in auro. Itē sicut manna in arca, sigillum in charta, medicina in apotheca. Item sicut cithara in conuiuio, imago in speculo, mel in fauo. Item sicut fructus in arbore, oleum in lampade, lilium in conualle.

CAPUT XVIII.

De Aeternitate Dei.

Sicut Deus ubique est, & tamen nullo loco circumscriptus, vel continetur, sic æternus est: & tamen nullo tempore mensuratur. Non enim ei competit tempus præsens, nec præteritum, nec futurum. Nam tempus præsens manens esse non habet, quia pertransit, Deus autem semper manet idem. Vnde Hilarius. Esse non est accidens, Deo, sed subsistens veritas, & manens causa. Similiter tempus præteritum modo non est, nec habet esse subsistens: sed de Deo dicitur, in Psalmo: Ipsi peribunt, tu autem permanes. Similiter tempus futurum non est, sed expectatur, Deus autem semper est. Vnde Mercurius: Sola monas est α, & ω, sine α, & ω, hoc est quia Deus est principium, sine principio, & finis sine fine. Cum enim simplex sit omnino, non habet in se principium contrarietatis, quod est causa corruptionis. Quid autem sit æternitas secundum rem, sciendū quod proprie dicitur diuturnitas sine principio, & sine fine, & mutabilitate, & secundum hoc conuenit æternitas soli diuinæ naturæ in qua est diuturnitas immensa. Aeternitas verò secundum etymologiam dicitur quasi extra terminos, quia termino caret, tam initiali, quam finali: sed secundum diffinitionem Boetij in libro de consolatione, Aeternitas est interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio.

Ad huius diffinitionis intelligentiam notandum, quod in quibusdam est determinabilitas simpliciter, quia ex parte ante, & ex parte post, ut sunt generabilia, & corruptibilia, ad quorum differentiam ponitur interminabilis. Et bene ponitur illud per negationem, quia simplicia & præcipue diuina nullo modo melius manifestantur quam per remotionem, ut ait Dionysius. Et huius ratio est, quia simplicium esse non potest intellectus perfecte comprehendere, & idem ex negationibus eorum, quæ ab ipsis remouentur, manducatur intellectus ad ea aliquantulum cognoscenda. Item in quibusdam est interminabilitas essentiae, sed non vitæ: ut in corporibus cælestibus, ad quorum differentiam additur, vitæ. De Deo autem dicit Apostolus quod solus habet immortalitatem. In omni enim mutabili natura nonnulla mors est, ipsa mutatio: quia facit in ea aliquid non esse, quod prius erat. Vnde & homo quando nascitur, quodammodo incipit mori. In quibusdam autem est interminabilitas vitæ sed tamen cum miseria, & infelicitate, ut in dæmonibus, & damnatis: ad quorum differentiam additur possessio, in cuius intellectu est iucunditas felicitatis, quia tunc possessio alicuius rei iucunda dicitur quando ad libitum habetur. In quibusdam est interminabilis vitæ possessio, sed non tota, ut in hominibus beatis ante iudicium: quorum est beatitudo secundum partem animæ, & non corporis: ad quorum differentiam dicitur tota, quia totum est quod non est diminutum, vel cuius nihil est extra. In quibusdam est interminabilis vitæ possessio tota, ut in Angelis beatis ante iudicium, quia secundum totam sui substantiam habent felicem, & interminabilem vitam, sed non simul, cum aliqua sit in eis successio reuelationum, & gaudiorum: ad quorum differentiam ponitur simul. In quibusdam est interminabilis vitæ possessio tota simul, sed tamen non perfecta, eo modo quo dicimus perfectum nullo indigens, sicut est in Angelis, & in hominibus beatis post iudicium: ad

quorum

Psalm. 101. d

Boet. de consolatione. lib. 3. prof. 6.

Dionys. de divinis nominibus. c. 7. post med.

1. Tim. 6. d

Joan. 15. a

Gen. 28. c

Joan. 10. f

Exod. 3. e

Apos. 1. b

Matth. 28. d

Rev. in medic. cap. 1.

Psalm. 138. a

quorum differentiam additur perfecta, id est, nullo indigens ad suum beatum esse.

Paret igitur ex prædicta diffinitione, quod tres ponuntur ibi conditiones, quæ sunt inseparabiles ab æternitate increata, quæ Deus est, scilicet interminabilitas, ibi, *Interminabilis vite possessio*. Item inuariabilitas, ibi, *tota simul* nihil enim variabile est in Deo, sed totum simul. Item simplicitas, ibi, *perfecta*. Illud enim summe perfectum est, cui non est possibilis aliqua additio. Per primum separatur Deus ab omni corruptibili. Per secundum ab omni variabili. Per tertium, ab omni composito. Item nota quod illud quod caret principio & fine, dicitur æternum, ut Deus, cuius esse interminatum est. Sed quæ principium habent, & carent fine, dicuntur perpetua, ut Angelus, & homo. Quæ verò principium & finem, habent, dicuntur temporalia, ut sunt corruptibilia, sicut vegetabilia, bruta, & sensibilia, & huiusmodi.

CAPUT XIX.

De incommutabilitate Dei.

Immutabilis est Deus, & impermutabilis, & incommutabilis. Immutabilis quia non cadit in eo motus accidentalis, scilicet accidentium. Leo Papa: Simplici naturæ diuinitatis nihil addi, vel diminui potest: quia semper est quod est. Item nec diminutio. Malachias: Ego Deus, & non mutor. Item nec alteratio, Iacobus: Apud quem non est transmutatio, &c. Item nec secundum locum mutatio, quia ubique præsens Hieremias: Cælum & terram impleo. Impermutabilis autem est, quia non cadit in eum motus substantialis, quia est de non esse ad esse generatio, quia initium non habuit, nec ille, qui est de esse ad non esse, ut quia finem non habebit: illud enim solum in nihil est vertibile, quod est de nihilo. Incommutabilis est etiam Deus, ex eo quod non cadit in eum motus ex operatione. Nam soli Deo conuenit in operatione quietem esse. Vnde Boetius:

*O qui perpetua mundum ratione gubernas,
Terrarum celique sator, qui tempus ab ævo
Ire iubes, stabilisque manens das cuncta moueri.*

Vnde quando Deus facit aliquam rem, non fit in ipso Deo aliqua mutatio, sed in re circa quam operatur. Quod autem fecit Deus prædicare subuersionem Ninive, & prædicare mortem Ezechie, quorum neutrum accidit, in talibus non mutauit Deus consilium, quod ab æterno secum habuit, sed sententiam, quæ respectum habuit ad ipsa negotia: quia Ninive subuertenda erat secundum merita: & Ezechias moriturus erat secundum causas inferiores: sed hæc non imposuerunt necessitatem diuinæ potentie.

Item tres distinguuntur motus, scilicet naturalis, voluntarius, & violentus. Naturalis est quo naturaliter res tendunt ad locum proprium. Motus autem violentus est, quando coguntur res esse extra locum proprium: sed motus voluntarius est in hominibus, vel in Angelis: nam bruta naturaliter mouentur, quando currunt, vel mouentur, vel operantur: & iste motus est medius inter naturalem, & violentum: quia partim est naturalis, scilicet in quantum voluntas coniungitur suo actui, sicut causa suo effectui: & partim est violentus, in quantum scilicet mouentur membra contra motum suum naturalem: propter quod etiam lassantur, quæ ex motu naturali nunquam lassarentur.

Igitur primo modo, motus non est in Deo, scilicet naturalis, & hoc probatur per quattuor rationes. Prima est, quia omnis motus est ad quietem, & propter indigentiam, sicut dicit Philosophus: sed Deus nullius eger. Secunda est, cum sit ubique non habet necesse de loco ad locum moueri. Tertia est, quia non est in eo grauitas vel leuitas, propter quam sursum & deorsum mouetur. Quarta est, quod cum Deus in seipso semper maneat, non habet necesse locum proprium, & sibi naturalem extra se querere, sicut aliz creature. Item

secundo modo non mouetur, scilicet motu violento, quia non fit ei violentia. Iob: Si fortitudo queritur, robustissimus est. Item tertio modo non mouetur, scilicet motu voluntario, quia in opere non lassatur, ut animalia. Præterea nostra mens est instabilis, quia modo proficimus, modo deficiamus, modo reminiscimur, modo obliuiscimur, modo volumus, modo nolumus, modo diffusis cogitationibus, atque affectionibus, & consiliis huc atque illuc vagamur. Deus autem semper se habet æqualiter, & immobiliter.

Item alius est motus circularis, alius rectus, alius obliquus. Circularis est corporum superiorum, prout firmamentum mouetur secundum formam quidem, ut dicit Philosophus, non secundum substantiam. Hoc est dicere, quod non mouetur ad locum, sed in loco. Motus autem rectus sursum est, vel deorsum, secundum quod corpora inferiora mouentur propter leuitatem, vel grauitatem. Motus obliquus compositus est ex recto & circulari: vnde quod reflectitur, habet à motu circulari: quod verò linealiter procedit, habet à recto. Nullo autem istorum modorum mouetur Deus, quia proprietates istorum motuum non conueniunt ei. Possumus autem dicere, quod isti motus Deo conueniunt mystice, ut dicatur moueri motu circulari, omnia regendo, & gubernando. Item motu recto, bonos remunerando. Item motu obliquo, peruersos à peccato mūdando. Eodem modo posset dici quod Deus mouetur motu naturali, quo solita scilicet bonitate omnibus creaturis pro captu earum se communicat. Item motu violento quo peccatores iuste damnat, item motu voluntario, quo cuncta in esse conseruat. Sic potest exponi dictum Philosophi, qui assignauit motum à centro, & ad centrum, & circa centrum, quoniam Deus mouetur ad centrum in Incarnatione, & à centro in Ascensione, & circa centrum in prædicatione. Propter hæc & his similia dicitur in libro Sapientie: Spiritus sanctus est mobilis, & stabilis: mobilis, quia facit sanctos mobiles ad bene operandum, & in bono proficere. Stabilis autem, quia dat in bono perseuerare: vel mobilis in via, stabilis in patria: vel mobilis in actiuis, stabilis in contemplatiuis: vel mobilis in aliis sanctis, stabilis in Christo. Isaias: Requiescet super eum spiritus Domini, &c. Sciendum quod quædam operationes attribuantur Deo secundum causalitatem & essentiam, ut scire: quædam secundum causalitatem, & non essentiam, ut comedere & currere: quædam secundum essentiam, & non causalitatem, ut creare & iustificare: quædam auctoritate, ut docere, & prædicare: quædam nec sic, nec sic, ut peccare & mentiri, & huiusmodi.

CAPUT XX.

De simplicitate Dei.

Simplex est Deus, & Angelus & anima, sed differenter: quia in Deo idem est quod est, & quo est: & hæc est perfecta simplicitas. Bernardus Hæc sola increata natura hanc sibi vendicat simplicitatem, ut non aliud, & aliud alibi, & alibi, modo, & modo inueniatur in ea, nepe quod habet, & quod est, semper, & vno modo est. Sed in Angelo, & in anima differunt quod est, & quo est: & ideo est ibi quædam alteritas, & compositio quantitatis, vnde Mercurius: In superælesti est vnitas, in cælesti alteritas, in subælesti pluralitas. Simplex est itaque Deus in essentia, quia nihil ei accidere esse potest, immo perfecta simplicitas ibi est, cum non sit ibi possibilis additio: quia quidquid est in Deo, Deus est, vnde Leo Papa: Simplici diuinitatis naturæ nihil addi, vel minui potest: quia semper est quod est, cui proprium est sempiternum esse, cui idem est viuere & intelligere. Verumtamen multiplex est in donis. Apostolus: Alij datur sermo sapientie, &c. Iacobus: Omne datum optimum, & omne donum perfectum, &c. Non enim in Deo est compositio partium integralium ut in domo, nec partium potentialium, ut in anima: nec generis & differen-

riarum

Malac. 3. b
Iac. 1. c

Hierem. 23. c

Boet. lib. 3.
de consolati.
metr. 9.

Ion. 3. 2
Isa. 38. 2

Iob. 9. c

Sap. 7. e

Isa. 12. 2

Bern. in Cant.
serm. 20.
post mod.

1. Cor. 12. 2
Iac. 1. c

Bern. lib. 5.
de confid. c. 7.
cir. med.

tiarum, ut in specie, nec materię & formę, ut in corporibus: nec coacervationis unitatum, ut in numero: nec quod est, & quo est, ut in Angelo: nec substantię & accidentis, ut in individuo: nec corporeę substantię & incorporeę, ut in homine. De his Bernardus: Non partibus constat Deus, ut corpus: nec affectibus distat, ut anima: nec formis substat, ut omne quod factum est. Hoc etiam ostenditur ratione, quia cum omne compositum sit posterius omnibus suis componentibus, nec primo principio quidquam sit prius, oportet Deum, qui est primum principium, non esse compositum. Pręterea nullum compositum est totum suum esse: Deus igitur cum sit suum esse, non erit compositus. Vnde Bernardus: Non est formatus Deus, forma est: non est effectus Deus, omnium efficiens causa est: non est compositus Deus simplex est.

CAPUT XXI.

De excellentia Dei.

Divinę dignitatis excellentia tanta est, quod mens de Deo cogitans deficit, cum sit incomprehensibilis. Sensus eum non percipit, cum sit inuisibilis lingua ipsum non explicat, cum sit ineffabilis: locus eum non capit, cum sit incircumscriptibilis: scriptura eum non explicat, cum sit inęstimabilis: tempus eum non mensurat, cum sit immensurabilis, virtus eum non attingit, cum sit inaccessibilis: desideria & vota transgreditur, cum sit insuperabilis, vel incomparabilis: & breuiter omnis creatura ad Deum comparata, defectum habet: quia finiti ad infinitum nulla est proportio. Ecce patet quod diuinę excellentię nullius eger, quia sibi sufficit. Non enim indiget corpore, ut sit, nec loco, ut alicubi sit: nec tempore, ut aliquando sit: nec causa, ut aliunde: nec forma, ut materia sit: nec subiecto in quo subsistat, vel cui assistat.

Sunt & alia quę soli diuinę maiestati conueniunt, & nulli alij creaturę, in quibus excellentię suę dignitas apparet: sicut est esse omnipotentem, omnibonum, omniscientem: quia cognoscit omnia pręsentia, pręterita, & futura: & omnia singularia simul actu solus cognoscit: ea quę subsunt libero arbitrio, & cogitationes hominum solus cognoscit per seipsum. Item ad ipsum solum pertinet ubique pręsentem esse, de nihilo res creare, in instanti operari, in operatione quietum esse, mirabilia facere ex auctoritate, de qualibet creatura facere quod vult, voluntatem hominis cognoscere, * in ictu oculi mortuos suscitare, essentię animę illabi, peccata dimittere, gratiam infundere, in igne perpetuo corpus seruare.

Quando aliquid creaturę conuenit, quod competit Creatori, tamen excellentius de Deo dicitur, ut sit in creatura est potentia, in Deo sit summa potentia. si sapientia, in Deo sit summa sapientia, & sic de aliis. Vnde & huiusmodi dicuntur de Deo in superlatiuo, propter quod Deus dicitur potentissimus, sapientissimus, iustissimus, optimus, pulcherrimus, & sic de aliis. Augustinus in libro de Trinitate: Oportet Deum ut est, & summe viuere, & cuncta sentire atque intelligere, nec mori, nec corrumpi, nec mutari posse, nec corpus esse, sed spiritum omnium potentissimum, iustissimum, speciosissimum, optimum, beatissimum fateamur. Potest etiam pręter auctoritatem ratiocinari: quia bona sunt excellentius in Deo, quā in creatura, quia semper est aliquid nobilius in causa, quam in causato: videmus etiam quod aqua purior est in fonte, quam in riuo. Radij quoque solis lucidiores sunt in ipso Sole, quam in aere, & dulcedo maior est in melle, quam in mellito.

CAPUT XXII.

De notionibus Dei.

Notiones Dei sunt quinque, scilicet paternitas, filiatio, processio, innascibilitas, & communis in-

Aspiratio. Prima est Patris, secunda Filij, tertia Spiritus sancti, quarta Patris, quinta Patris & Filij. Tres primę notionēs dicuntur personales, eo quod personas faciūt, & eas proprie distinguunt: & illę solę sunt tres unitates trium personarum, quibus personę dicuntur tres: vnde licet Pater plures habeat proprietates, tamen Pater paternitate tantum vnus est, indiuisus est in se, & diuisus ab aliis. Innascibilitas autem est in Patre, & sumitur priuatiue, eo quod Pater sit à nullo: & tamen Pater notificat: sicut ouis non signata per hoc ipsum distinguitur à signatis. Similiter communis spiratio est vna notio, & illa vnitas est idem in Patre & Filio, & est distincta ab omni alia notione. Notandum igitur quod proprie loquendo, tres sunt proprietates personales, scilicet, Paternitas, Filiatio, & processio: quia personalis proprietas est, quę vni soli personę conuenit, & eam ab omni alia re distinguit.

BRelationes verò sunt quatuor: quia vna est Patris ad Filium, scilicet, Paternitas: alia Filij ad Patrem, scilicet, Filiatio: tertia est Patris & Filij ad Spiritum sanctum, scilicet communis spiratio: quarta Spiritus sancti ad Patrem & Filium, scilicet processio.

CNotiones autem sunt quinque: quia quilibet relatio est notio, & pręterea innascibilitas, Quę Patri conuenit per priuationem relationis ad aliquod principium, non est relatio. Notiones habent multa nomina: dicuntur enim notiones, quia notificant personas: dicuntur etiam distinctiones, quia personas distinguunt: dicuntur relationes, quia personę per eas ad se inuicem referuntur: dicuntur quoque proprietates, quia proprie personis insunt.

Nota regulas notionum: Nulla notio de alia prædicatur. Item quilibet notio est essentia diuina, quę Deus est. Item omnes notiones sunt vna essentia. Item nulla notio inest diuinę essentię, distinguens eam, quia ipsa non distinguit, nec distinguitur. Item notiones sumptę abstractiue prædicantur de essentia, sed sumptę concretie, non: vnde bene dicitur essentia, sed sumptę concretie, non: vnde bene dicitur essentia est Paternitas, sed non dicitur essentia generans. Item notio semper importat dignitatem. Item supposita notione non ponitur persona: quia aliquid conuenit notioni, quod non conuenit personę. Notioni enim conuenit proprie distinguere: sed personę distingui.

CAPUT XXIII.

De nominibus diuinis.

Omne nomen quod de Deo dicitur, aut essentiale, aut personale, aut notionale est. Essentialium quędam sunt substantiua, ut Deus, Creator, & similia: quędam verò adiectiua, ut bonus, æternus, immensus, & huiusmodi. Personalalia, ut Pater Filius, & Spiritus sanctus. Notionalia sunt, ut Paternitas, Filiatio, innascibilitas, & huiusmodi. De his norandum, quod nomen substantiale, vel essentiale substantium, & abstractum nullo modo potest trahi ad supponendum pro persona: vnde falsę sunt hæ, Essentia genuit essentiam, vel diuinitas diuinitatem. Actus enim generationis semper ponendus est in concreto. Sed concreta licet sint essentialia, trahi tamen possunt ad supponendum pro persona, & hæc per verba notionalia, vel per propositiones notionales, vnde verę sunt hæ, Deus genuit Deum, Creator Creatorem, vel Deus de Deo. Similiter de nominibus quę media sunt, ut lumen de lumine. Item hoc nomen sapientia, licet sit abstractum, ut sapientia de sapientia, tamen potest ex usu sumi, ut non abstractum. Essentialium autem adiectiuorum quędam prædicant pure diuinam substantiam, ut bonus, & ens: quędam essentiam diuinam connotando priuationem principij, & finis, ut æternus, vel certę mensurę localis, ut immensus: quędam principaliter significant essentiam diuinam, & connotant effectum in creatura actu, ut creat, iust ficit vel in habitu, ut iustus, & misericors, vel in potentia,

* al. cogere.

Aug. lib. 15.
de Trinit.
cap. 4. tom. 3.

Exod. 3. c

ut omnipotens. Sunt quædam verba, quorum nec significatio, nec modus significandi Deo conuenit, ut currere & ambulare: nam modus est varia inclinatio animi varios eius effectus demonstrans. Modus significandi nihil aliud est, quam dispositio vocis, quæ constituit intellectum sub tali modo intelligendi, & per consequens ipsam rem. Cum ergo dicitur de Deo ambulare, vel currere, & huiusmodi, significatio horum prout sunt actus, Deo non conuenit. Modus autem significandi quamdā importat imperfectionem, dico quoad motū, qui quidem motus necessitatis conuenire non potest. Quædam sunt quorum significatio Deo conuenit, sed non modus significandi, ut creare, facere. Quædam sunt quorum significatio, & modus significandi Deo conuenit ut patet in hoc verbo Exodi: Qui est, misit me ad vos.

Et notandum quod omnia, quæ sunt perfectionis, de Deo vere dicuntur: quæ autem sunt imperfectionis non dicuntur, cum dicuntur, aut secundum assumptionem humanæ naturæ, aut translatiue dicuntur.

Item in diuinis tantum sunt duo modi prædicandi, scilicet per modum substantiæ, & per modum relationis: sed substantia continet unitatem, & relatio multiplicat Trinitatem.

Quædam sunt nomina quæ de Deo dicuntur æternaliter, ut Dominus & misericors, quæ connotant effectum in creatura secundum habitum. Quædam verò temporaliter, ut dominator & miserator, quæ connotant effectum in creatura secundum actum. Quædam pluraliter, ut personæ. Quædam singulariter, ut Deus. Quædam proprie, ut proprietates personarum. Quædam appropriate, ut potentia, sapientia. Quædam positiue, ut iustus. Quædam priuatiue, ut immortalis, & hæc magis proprie dicuntur de Deo, quam positiua: quia melius dicitur de Deo, quod non sit quam quid sit. Quædam translatiue, sicut leo, quæ symbolice de Deo dicuntur, ut agnus, leo. Duplex est enim Theologia, symbolica videlicet, & mystica. Symbolica nominat Deum ab inferiori, mystica à superiori. Symbolica nominat Deum per conuenientiam rerum, cum dicitur leo, agnus, & huiusmodi. Mystica verò, id est, occulta, nominat Deum per hoc, quod in occulto de ipso sentit per intellectualem visionem, siue contemplationem, ut quando nominat Deum suauem, dulcem, dilectum, & huiusmodi. Vtrobique tamen per creaturas nominatur, sed in symbolica per exteriores, in mystica per interiores, & digniores affectus, quos anima supra se recipit: & ita imponit per donum sapientiæ, cuius proprium experimentum est cognoscere qualis sit Deus. Quædam dicuntur collectiue, ut Trinitas, trinus. Quædam relative, ut æqualis, similis. Quædam respectiue ad creaturas, ut Creator, refugium. Et hæc nomina non dicunt relationem Dei ad aliud: sed aliorum ad Deum. Duo sunt principalia nomina Dei, scilicet Qui est, & bonum. Per primum significatur Dei esse absolutum in se, & sic consideratur, ut infinitum, quia Qui est, dicit substantiam infinitam, cum sit nomen infinitum. Per secundum notatur esse diuinum, ut causa: fecit enim Deus omnia propter bonitatem suam. In Theologia supponitur quid, & hoc per nomina essentialia, ut Deus, diuinitas, potentia, essentia, natura. Item supponitur quis, ut cum supponitur persona. Item supponitur quæ, ut cum supponitur ratio. Præterea per neutrum genus dicitur substantia diuina; per masculinum persona, per femininum notio: & per hoc patet, quod non debet cantari in hymno, Vnus Patri cum Filio: quia Pater, & Filius non sunt vnus in persona, sed vnum in substantia: vnde magis cantandum est, Vnum Patri cum Filio.

CAPVT XV.

Deus est ineffabilis.

Nihil digne vel proprie de Deo dicitur propter eius excellentiam. Non enim per nomina propria de

Deo loquimur, quia nomina significant substantiam cum qualitate, & ita intelligitur ibi compositio forme, cum materia, quæ in Deo non est. Nec per pronomina, quia de Deo dicta cadunt à demonstratione: non enim potest esse ibi demonstratio ad sensum, cum sit incorporeus: nec demonstratio ad intellectum, cum sit incognoscibilis. Si ergo dicis, quod huiusmodi pronomina secundum Priscianum, si cadunt à demonstratione, cassa essent & vana: dicendum est quod ibi est demonstratio ad fidem. Nec per verba quæ cum modis & formis, cum tempore, sine casu, agendi, vel patiendi significantiua sunt: sed talia non cadunt in Deum. Neque per participia, quæ sequuntur naturam nominis, & verbi. Nec per alias partes orationis, quæ non sunt subiicibiles, vel prædicabiles. Ex his patet, quod Deum non possumus notificare per diffinitionem: sed qualitercumque per circumlocutionem. Vnde Bernardus: Quid est Deus? ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia. Quid est Deus? quo nihil melius cogitari potest. Quid est Deus? voluntas omnipotens, benivolentissima virtus, lumen æternum, incommutabilis ratio, summa beatitudo, inuisibilis inaccessibilis in se, in suis spectabilis, & solus mirabilis.

Multis modis asseritur aliquid de Deo. Primo, per naturalem rationem, quæ dicitur, quod vnus Deus est remunerator bonorum, & punitor malorum. Secundo, per fidem, qua dicimus Deum vnum esse in substantia, & trinum in personis. Tertio, per sacram Scripturam. Quarto, per rationes probabiles. Quinto per exteriores prædicationes. Sed in his duobus ultimis modis non est innitendum, nisi si miratam habeat ab aliquo prædicatorum trium. Est enim regula, quod quicumque asserit aliquid de Deo, quod non est sibi certum, per naturalem rationem, vel per fidem, vel per sacram Scripturam præsumit, & peccat.

CAPVT XXV.

De ideis & libro vite.

Idez rerum, & exemplar, & rationes sic in Deo sunt, quod idea importat causam efficientem conformem effectui, sed exemplar causam formalem, ratio verò causam finalem. Deus enim omnium rerum est principium, à quo sunt; forma & exemplar, ad cuius imitationem sunt; & finis ad quem sunt. Hæc tria sic à se differunt, quod exemplar vnum est, quia exemplar connotat causalitatem: causata verò in causa sunt vnum: sed rationes, & idæ sunt plures: quia ista respectu rerum dicuntur. Sunt itaque plures idæ quæ connotant cognitionem. Cognoscibilia autem distinguuntur in cognoscente. Similiter & rationes in Deo plures sunt: quia singula causata sunt suis rationibus. Absurdum enim est dicere, ut ait Augustinus, (quum creatum esse ea ratione, qua hominem.

Sciendum autem est, quod duplex est pluralitas: vna quidem est rerum, & secundum hoc non sunt plures idæ, siue exemplaria in Deo; immo vna res est, quæ omnium est exemplar, scilicet essentia diuina, quam omnia imitantur, in quantum bona sunt: alia verò est secundum intelligentiæ rationem, & secundum hoc plures idæ sunt in Deo. Quia omnes res in quantum sunt, diuinam imitantur essentiam, prout est imitabilis, non tantum vno modo, sed diuersimode, & secundum diuersos gradus. Sic igitur diuina essentia secundum quod est imitabilis, hoc modo ab hac creatura est propria ratio huius creaturæ, & similiter de alijs. Vnde secundum hoc plures idæ in Deo sunt, quia intelligitur diuina essentia secundum diuersos respectus, quos res habent ad ipsam, eam imitantes diuersimode: huiusmodi autem non solum intelliguntur ab intellectu creato, sed etiam ab increato ipsius Dei. Sic enim Deus & ab æterno sciuit, quod diuersæ creaturæ diuersimode ipsius essentiam essent imitaturæ, & secundum hoc ab æterno

fuerunt

Ber. de cons. lib. 1. cap. 6. & 7.

Hel. 11. b

Aug. lib. 23. quest. 9. 46. com. 4.

fuerunt in mente diuina, plures ideæ secundum quod intelliguntur, sicut rationes propriæ rerum intellectæ in Deo, hoc enim importat nomen ideæ, ut sit, scilicet quædam forma intellecta ab agente, ad cuius exemplum exterius opus producere intendit. Dicendum est ergo, quod licet rationes in Deo & ideæ sint vna veritas, vna lux, & vna essentia, dicuntur tamen plures rationes, & ideæ, propter pluralitatem ideatorum: cuius exemplum habemus in naturis. Videmus enim quod omnes lineæ circuli vniuntur in centro: remotæ autem à centro differunt ab inuicem. Item ideæ sunt, ut dicit Augustinus, formæ principales rerum, quæ diuina intelligentia continentur. Dicendum est igitur, quod sicut in mente artificis prius est forma rei, quam opus exeat, sic ideæ rerum ante mundi constitutionem in mente Creatoris erant. Non enim aliquid extra se aspiciat secundum quod mundum faceret. Ex hoc patet quod omnis creaturâ prius in Deo existit, quam in seipsa: vnde cum ab ipso per creationem processit, ab ipso quodammodo distare cœpit: vnde rationalis creaturâ ad ipsum redire debet, cui primo coniuncta fuit, antequam esset, & hoc per ideæ, quæ non aliud, quam ipse Deus sunt, & erunt: sic autem ad locum vnde exeunt, flumina reuertuntur.

Res, prout sunt in Deo, dicuntur vita, quæ importat rationem boni. Quod factum est in ipso vita erat. Dicuntur etiam lux, quæ importat rationem veri. Augustinus super Genesim: Creaturæ in Deo sunt lux: hæc ideæ dicuntur, quia in Deo non sunt mala, neque falsa.

Differentia est inter exemplar, & librum vitæ, & speculum. Exemplar enim dicitur respectu rerum, ut redeuntium tamquam ad causam primam, quia connotat creaturam, ut supra dictum est. Speculum dicitur respectu rerum euntium. De libro vitæ dicit Hugo de sancto Victore, quod liber vitæ est cuius origo æterna, incorruptibilis essentia, cognitio vera, scriptura indelebilis, inspectio desiderabilis, doctrina facilis, scientia dulcis, profunditas imperscrutabilis: verba innumerabilia, tamen vnum Verbum omnia. Idea verò, moraliter loquendo, multipliciter est in Deo, scilicet sicut ramus in arbore, apis in flore, nauis in littore, sessus in thalamo, thesaurus in agro, scriptura in libro, auicula in nido, piscis in riuo: quælibet res in sibi proprio, stella in firmamento, imago in speculo, cera in sigillo, gemma in auro, mel in fauo.

CAPVT XXVI.

De appropriatâ diuinis personis.

Quamuis omnia essentialia omnibus personis æqualiter conueniant, appropriatur tamen Patri potentia, Filio sapientia, Spiritui sancto bonitas: & hoc propter exclusionem carnalis intellectus, ne videlicet Pater ratione antiquitatis credatur impotens, Filius ratione inuentus credatur insipiens, Spiritus sanctus ratione impetuositatis credatur crudelis. Hæc ratio pertinet ad simplices, alia pertinet ad sapientes, scilicet quod potentia naturaliter præcedit sapientiam; & vtræque bonam voluntatem. De attributis itaque est loqui dupliciter, aut secundum rem, & sic omnino idem sunt, nec appropriantur: aut secundum rationem, & sic eorum quædam appropriantur quædam non, nam appropriatio nihil aliud est quam specialis attributio ratione alicuius conformitatis cum proprio illius personæ; sicut potentia habet similitudinem cum Patre, qui est principium vniuersale: & sapientia cum Verbo, & bonitas cum amore. Prædictam appropriationem habet consuetudo scripturarum, quæ opera manifestatiua potentia attribuit Patri, sapientia Filio, bonitatis Spiritui sancto. Alia est appropriatio Hilarij. Æternitas in Patre, qui non habet principium inceptions in se, nec principium essendi ab alio. Species in imagine, id est, in Verbo, quia summe pulchrum. Vtus in munere, hoc est, in Spiritu sancto, quia summe profi-

acuum, & communicatiuum est. Istud per alia verba sic insinuat Augustinus: In Patre vnitas, in Filio æqualitas, in Spiritu sancto vnitatis æqualitatisque concordia. Conuenit autem Patri vnitas: quia sicut vnitas à nullo descendit, & omnis pluralitas ab ea defluit, sic Deus Pater à nullo est, & aliæ personæ ab ipso sunt. Præterea sicut vnitas de se gignit vnitatem, ita de se pater gignit alterum se, id est, Filium. In Filio dicitur esse æqualitas, quæ æquatur Patri non solum in potentia, & sapientia, & bonitate: sed etiam in hoc, quia sicut Pater dat suam bonitatem alteri personæ, sic & Filius. In Spiritu sancto autem vnitatis, æqualitatisque concordia, seu connexio: quia est amor amborum, id est, Patris & Filij. Item quarta appropriatio est, quod in Patre est ratio principian- di & originandi, quia summe primum. In Filio verò ratio exemplandi, quia summe pulchrum: sed in Spiritu sancto ratio faciendi, quia summe bonum.

CAPVT XXVII.

De potentia Dei.

Potentia Dei duplex est, scilicet absoluta, & ordinata. Multa verò potest primo modo, quæ non potest secundo modo, quia multa subsunt suæ potentia, quæ non congruunt sibi ut nunc facere, posset tamen facere ea congruentia, & sic posset ea facere. Deus omnia potest omnibus modis, quia potest perducere de non esse in esse, & hoc per creationem. Item potest ex incompleto completum facere, & hoc per propagationem. Item potest mutare vnum completum in aliud completum, sicut patet in transubstantiatione panis in corpus Christi. De talibus dicit Augustinus: Demus Deo aliquid posse, & nos intelligere non posse. Potentia Dei apparet in mundi initio, medio, ac fine. In principio quidem, quia res creauit de nihilo. In medio autem, quia res ne in nihilum vertantur, sua potentia continet. In fine verò, quia mortuos mira celeritate suscitabit. Apparet quoque potentia Dei in rebus spiritualibus, quia cum diabolus potestatem habeat in nobis immutandi sensum, & phantasiam; Angelus autem habeat potestatem super hoc, & super intellectum, solus Deus non solum habet potestatem super tria prædicta, sed etiam potest mutare voluntatem. Augustinus dicit, quia Deus nos præuenit ut velimus, & subsequitur ne frustra velimus. Licet Deus sit omnipotens, tamen non attribuuntur ei actus culpabiles, mentiri, & male velle: nec pœnales, ut metuere, & dolere: nec corporales, ut comedere, & dormire, nisi forte transumptiue: nec actus inconuenientes, qui possunt esse tripliciter. Primo, si aliquis actus contradicit diuinæ potentia, ut est facere maiorem se. Secundo, si contradicit eius veritati, ut est facere aliquid simul esse, & non esse, vel quod præteritum sit futurum. Tertio, si contradicit eius bonitati, ut damnare Petrum & saluare Iudam. De his Anselmus: Quodlibet inconueniens, etiam minimum impossibile est apud Deum. Horum autem hæc est ratio. Quia potentia Dei cum sit perfectissima, nec est de nihilo, nec est sub aliquo, nec eget aliquo, vnde non potest deficere peccando, nec succumbere patiando, nec egere subsidio in temporalibus quærendo, ac per hoc, nec culpabilia, nec pœnalia, nec materialia potest.

Dicendum quoque quod Deus potest omnia per se, vel per creaturam. Illa dico omnia posse, quæ sunt potentia: hoc autem ideò dicitur, quia posse peccare non est potentia, sed infirmitatis: Deo autem competit perfectum posse, & perfectum dominium, de quo Dionysius: Dominatio est non peiorum excessus tantum, sed omnium pulchrorum, & bonorum omnimoda, & perfecta possessio firma, & non valens cadere fortitudo. Notandum ergo quod quædam operationes attribuuntur Deo secundum causalitatem, & secundum essentiam, ut scire: quædam secundum causalitatem, & non secundum essentiam, ut comedere, currere: quædam

Aug. lib. 1.
de Doctr.
Christiana
cap. 5. 10. 5.

Aug. ep. 3.
ad Volusian.
ante med.
tom. 3.
Gen. 1. 3

1. Cor. 15. 8

Aug. in En-
chirid. c. 32.
tom. 3.

Dionys. de
diuin. nom.
cap. 12.

secundum essentiam, & non secundum causalitatem, ut A
iustificare, creare: quædam nec sic, nec sic ut peccare.

CAPUT XXVIII.

De virtute miraculorum.

Ex August.
cont. Faust.
lib. 27. c. 3.
tom. 6.

Quoniam per diuinam potentiam fiunt miracula, ideo de miraculis est agendum, Augustinus autem illud vocat miraculum, quidquid arduum, aut insolitum, supra spem, vel facultatem admirantis apparet. Ad hoc quod aliquid sit miraculum, quatuor requiruntur, vel concurrunt: primum est quod sit à Deo: secundum quod sit præter naturam: tertium quod sit euident: quartum quod sit ad fidei corroboracionem. Vnde si aliquid istorum quatuor defuerit, mirum dici potest, non miraculum.

Luc. 2. c

Ioan. 9. f

Exo. 7. a

Nota quod quædam sunt supra naturam, quædam contra naturam, quædam præter naturam. Supra naturam sunt illa, quibus non est simile in natura, nec in potentia naturæ, sicut est virginem parere. Contra naturam sunt, quæ sunt vsu contrario naturæ, tamen terminantur ad conformitatem naturæ, sicut cæci illuminatio. Sed præter naturam sunt, quæ sunt ordine simili naturæ, non tamen per principium naturæ, ut in mutatione virgarum in serpentes: quia illud potuisset fieri ordine naturæ per longam putrefactionem, ut patet per ea, quæ sunt secundum rationes seminales: verumtamen quia non fuit ibi operatio naturæ, miraculum fuit.

Iosue 10. c
1. a. 38. b
Num. 17. c
Num. 22. c
Matth. 11. a

Res quandoque producitur ab agente simili succedente, hoc attribuitur naturæ, & dicitur naturale: quandoque producitur ab agente dissimili repente, & hoc attribuitur Angelis, & dicitur mirabile: quandoque producitur res ab agente dissimili in instanti, & hoc attribuitur Deo, & dicitur miraculum. Sciendum, quod quandoque potentia al qua, & eius actus est naturalis, sicut visus, & videre: quandoque potentia est miraculosa, & actus eius naturalis, ut quando cæcus illuminatus videt: quandoque utrumque est miraculosum, ut partus Virginis. Nota quod miracula vel mira fiunt quandoque in ente, ut statio solis, & eius retrocessio: quandoque fiunt in vegetabili, sicut quando virga Aaron floruit: quandoque in sensibili, sicut fuit in locutione asinæ Balaam: quandoque in ratione, sicut fuit in ambulatione claudorum, suscitatione mortuorum, in partu Virginis.

Exod. 7. a

Ut autem sciamus quando aliquid miraculum sit, nota differentiam inter rationes causales, seminales, & naturales: quia ratio causalis est potentia passiva creatoris, absque omni dispositione naturæ, ut solummodo Deus ex ea faciat quod vult, sicut fuit in partu Virginis: & in talibus simpliciter est miraculum. Ratio autem seminalis est potentia passiva creaturæ, sed cum dispositione remota, sicut fuit in virgine, de quibus facti sunt serpentes: & hoc factum fuit in instanti: natura autem fecisset idem, sed non nisi paulatim per longam putrefactionem. Vnde patet, quod ea quæ sunt secundum rationes seminales, partim sunt naturalia, partim miraculosa. Ratio naturalis est potentia cum dispositione propinqua, sicut patet in materia, quando est in ultima dispositione, ut formam recipiat: & secundum hunc modum est ratio naturalis in grano seminato ad productionem segetis: & hoc non est miraculum.

CAPUT XXIX.

De scientia Dei.

Scit Deus omnia præsentialiter, & simul, perfecte quoque, & immutabiliter. Præsentialiter dico, hoc est, ita limpide, ac si cuncta essent præsentialiter existentia. Simul etiam scit omnia, quia videndo, se qui sibi præsens est, omnia videt. Perfecte quoque, quia cognitio eius nec potest augeri, nec minui. Scit & immutabiliter, quia nescit omnia per naturam sui intellectus, qui

est immutabilis. Dicendum ergo quod Deus cognoscit temporalia æternaliter, mutabilia immutabiliter, contingentia infallibiliter, futura præsentialiter, dependentia independenter, creata increate. Alia verò à se, in se, & per se. Nota differentiam inter scientiam Dei, Christi, Angeli, & hominis: quia Deus scit omnia simul: videt enim multa in vno, id est, in seipso: vnde in visione Dei non differt id quod videt, & per quod videt, quia videt se per se, & in se videt omnia. Christus autem secundum quod homo scit omnia, quæ scit Deus scientia visionis, licet non ita limpide sicut Deus. Angelus verò Deiformem habet intellectum, id est, illa quæ scit illa scientia, quæ est in Verbo, scit simul actum, sicut Deus: licet nesciat omnia quæ scit Deus. Sed homo vnum solum scit actum, quia licet videat multa, illa tamen non videt vno actu videndi, sed multis, id est, per multas rerum similitudines.

Sapientia Dei licet in seipsa non diuersificetur, diuersa tamen sortitur nominatim quantum enim sapientia Dei cognoscitiua est possibile, dicitur scientia, siue cognitio. Item in quantum est cognoscitiua omnium, quæ sunt in mundo, dicitur esse vñsio: in quantum est cognoscitiua eorum, quæ bene fiunt, dicitur approbatio: in quantum est cognoscitiua futurorum, dicitur præuisio: in quantum est cognoscitiua eorum, quæ ab ipso Deo facienda sunt, dicitur dispositio: in quantum est cognoscitiua premiandorum, dicitur prædestinatio: in quantum est cognoscitiua damnandorum, dicitur reprobatio.

Cognitio diuina cum sit perfectissima, omnia cognoscit distinctissime sub omnibus conditionibus, quas res habent, & propter hoc futura scit futura, præsentia præsentia, & bona approbando, malaque reprobando. Si autem scire volueris qualiter Deus cognoscit mala, notandum quod contingit aliquid cognosci dupliciter, aut per speciem propriam, aut per speciem alienam. Primo modo cognoscitur habitus, secundo modo priuatio. Item primo modo cognoscitur lux, secundo modo tenebræ. Eodem modo dicendum est, quod primo modo cognoscitur bonum: secundo modo malum, scilicet per speciem oppositi habitus. Nihil enim est malum, nisi boni priuatio. Vnde dicendum est, quod Deus cognoscit bonum per vnicum medium, scilicet per propriam essentiam, mala autem per duplex medium: nam per essentiam suam cognoscit habitum oppositum malitæ, & illo habitu mediante, ut est in ipso Deo cognoscente, cognoscit defectum eius: & ideo dicitur mala à longe cognoscere.

CAPUT XXX.

De prædestinatione.

Prædestinationis diffinitiones assignantur ab Augustino quatuor. Prima est, prædestinatio est præscientia beneficiorum Dei. Secunda est, prædestinatio est alicuius ad gloriam præordinatio. Tertia est, prædestinatio est propositum miserendi. Quarta est, prædestinatio est præparatio gratiæ in præsentia, & gloriæ in futuro. In prima diffinitione notatur diuina cognitio, in secunda electio, in tertia voluntas, in quarta directio in finem. Prædestinationis causa efficiens Deus est quantum ad effectus notatos in nomine prædestinationis. Materialis autem causa est ille qui prædestinatur: sed formalis est modus, vel ordo prædestinationis, quia primo datur gratia, & post hoc gloria. Causa finalis est duplex, scilicet, ut simus sancti, & immaculati in conspectu Dei. Nota differentiam inter hæc, quæ ponit Apostolus, scilicet vocationem, iustificationem, prædestinationem, & magnificationem. Vocatio enim retrahit à malo. Iustificatio respicit initiale donum gratiæ. Prædestinatio respicit gratiæ bonum finale. Magnificatio verò est bonum gloriæ futuræ. Vel dicas, quod prædestinatio gratiam præparat. Vocatio gratiam offert. Iustificatio

Ephes. 1. a

Rom. 8. f

illam

illam confert, sed magnificatio illam per gloriam multiplicat. Sciendum quod prædestinatio non infert rebus necessitatem: sicut v.g. Deus scit si iste sit comesturus hodie, vel non: nihilominus iste habet potestatem comedendi, & manum ad os porrigendi: quia si prædestinatio rebus necessitatem imponeret, multa sequerentur inconuenientia. Nam frustra proponerentur bonis præmia, & malis supplicia. Item iniuste remunerarentur boni, & punirentur mali. Item malorum nostrorum Deus auctor esset. Item nec sperandi aliquid, nec supplicandi vlla esset ratio. Item euacuaretur libertas arbitrij, quæ se habet ad utrumque. Item nec bona facientes essent laudabiles, nec mala facientes vituperabiles. Sciendum tamen quod hoc est dupliciter. Si Deus præuidet hoc, hoc necessario eueniet: quia coniunctum est vera, diuinitas falsa: & est ibi necessitas consequentiæ, non consequentis: quia licet ibi sit habitudo, siue illatio vnius categoricæ ad aliam, non tamen necesse est, quod ipsius termini sint actu. Verbi gratia. Si homo est, animal est: necessitas est cōsequentis, non consequentis: nam homo potest non esse, consequentia tamen necessaria manet, & de hoc habemus exemplum Boëtij in libro de consequentiis: Si aliquis videt aliquem facientem rotam, necesse est quod iste faciat rotam: nec tamen visus eius est causa illius factionis: sic Deus videt mala illius opera, nec tamen est causa quare malè operetur, verum tamen fiet si præuisum est. Item Boëtij exemplum. Si aliquis haberet oculum tantæ perspicacitatis, ut videret futura, non ideo ligaret res ad euentum. Item artifex in materia nodosa benè videt defectum effectus, nec tamen est causa defectus. Item duæ sunt paginae libri vitæ. Vna est præsentis iustitiæ, à qua potest quis deleri. Alia est dispositionis æternæ, de qua nullus delebitur. Differentia est inter prædestinationem & præscientiam: quia prædestinatio est præcognitio bonorum, cum causalitate eorumdem, sed præscientia dicit præcognitionem malorum sine causalitate, quæ potius residet penes liberum arbitrium. Cum dicitur à sanctis, quod prædestinatio orationibus adiuvatur, non est sic intelligendum, quod temporale causet æternum, sed hoc quantum ad effectum prædestinationis iuuat oratio, scilicet, quantum ad gratiam & gloriam, quia secundum illa benè cooperatur liberum arbitrium prædestinationi, vnde sicut Deus aliquem salvandum præuidet, sic & modum quo saluari debet: propter quod stultus est, qui dicit. Volo facere quod placuerit, quia si saluari debeo, saluabor: vel si damnari, damnabor. Sicut stultus esset infirmus, qui diceret. Volo comedere & bibere quod placuerit: quia si curare debeo, curabor, vel si mori debeo, moriar: sic enim inutiles essent, & medici & medicina. Sanè si Deus permittit liberum arbitrium, quod se habeat ad utrumlibet, in malū cadere hoc non permittit, nisi iuste. Rursus si per gratiam non præueniat, nisi facit iniuriam. Cum ergo Deus malos damnat, & reprobat, operatur secundum iustitiam: quando vero prædestinat, agit secundum gratiam, & misericordiam, quæ non excludit iustitiam. Voluntate autem prima vult Deus omnem hominem saluum fieri, in quantum homo est. Voluntate autem secunda non vult iustum hominem reprobum, in quantum ipse est talis. Voluntas igitur antecedens respicit ordinem naturæ in finem, prout à Deo condita est. Voluntas vero consequens respicit ordinem personæ, prout est libero arbitrio suo vel alieno in finem disposita. Hæc de realitate dicta sunt: sed Logicè loquendo, cum saluatio hominis sit contrigens, de necessitate determinari non potest: quod enim potest esse, & non esse, contingens est, non necessarium, sicut Philosophus dicit in libro secundo Perihermenias. Si vero quæritur, quare Deus hunc prædestinauit, siue elegit, & non illum: hoc inexplicabile est in hac vita mortali. Propter hoc enim exclamat Apostolus ad Romanos: O altitudo diuitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Si enim dicimus,

A quod reprobi repellunt gratiam, hoc verum est; sed si essent prædestinati, non repellerent finaliter, vnde Augustinus libro de Prædestinatione Sanctorum. Gratia, inquit, quæ occultè humanis cordibus attribuitur, à nullo duro corde respuitur: ideo quippè tribuitur, ut duritia cordium auferatur.

CAPVT XXXI.

De præscientia, & reprobatione.

R Eprobatio est, ut ait Augustinus, præscientia iniquitatis quorundam, & præparatio damnationis eorumdem. Vnde nota quod in reprobatione tria sunt. Vnum est præuisio iniquitatis ab æterno: alterum obduratio, id est, subtractio gratiæ in præsentem: tertium est præparatio pœnæ æternæ in futuro. Si ergo quæritur, utrum reprobatio habeat causam ex parte hominis, quantum ad primum meritum hominis non est causa: quo ad secundum causa est meritoria, & effectiua: quo ad tertium causa est meritoria, sed non effectiua. E contra in prædestinatione sunt tria contraria, sed in hoc est differentia, quia prædestinatio præparat gloriam secundum beneplacitum, sed reprobatio præparat pœnam secundum exigentiam meritorum. De obduratione, sciendum est quod translatiue dicitur secundum similitudinem obdurationis in corporibus. Duritiam autem corporum sequitur triplex proprietas, primum est inhabilitas ad suscipiendum impressionem: secundum est stabilitas ad permanendum in se: tertium est fortitudo ad resistendum. His modis dicitur cor obdurari tripliciter. Vno modo per inhabilitatem ad suscipiendam gratiam. Secundo per firmam adhesionem ad peccatum. Tertio modo per rebellionem diuinarum inspirationum, & mandatorum Dei. Vnde quærendum est, utrum præsciti à Deo possint demereri, & contratio. Ad quod dicendum, quod scientia Dei comparatur ad res creatas, sicut ars ad artificata: vnde sicut ars non solum est cognoscitiua, sed etiam factiua eorum, quæ secundum artem fiunt, eorum vero quibus ab artis regulis deuiatur, est cognoscitiua tantum: ita & scientia Dei est cognoscitiua, & factiua omnium bonorum, malorum autem non, siue peccatorum, quæ sunt deuiationes quædam ab æterna lege ipsius. Scientia Dei est cognoscitiua tantum, non autem causatiua: & sic patet quod boni, qui per gratiam iustificantur, non solum sunt ab æterno cogniti à Deo, sed etiam ad gratiam habendam electi. Peccatores autem neque iustificantur per gratiam, nec sunt electi, vel præordinati à Deo ad culpam, sed solum præcisi, quod non sunt gratiam habituri, sed suæ naturæ relinquendi: quia non omne agens potest id, quod est supra se, natura sibi relicta non potest in actum meritorium, qui est supra facultatem naturæ: potest autem in actum peccati, qui est demeritorius, sicut & in aliquid infra naturam humanam existens, homo enim peccando descendit à dignitate suæ naturæ: & sic patet, quod præsciti possunt demereri facilius, quam mereri.

CAPVT XXXII.

De voluntate Dei.

V OLuntas Dei duplex est, scilicet beneplaciti. Et hæc est duplex, antecedens, quæ sæpè non expletur, & consequens, hæc nunquam remanet inexplera. Alia est voluntas signi, & hæc quandoque remanet inexplera. Huiusmodi ratio est, quia voluntas Dei potest sumi dupliciter; vel propriè, sic accipitur voluntas beneplaciti; vel metaphoricè, & sic accipitur voluntas signi. Primo modo dicitur Deus aliquid velle, & hoc velle ipse Deus est. Secundo modo metaphoricè est ad modum volentis se habere, & hoc velle non est Deus. Hæc igitur diuisio non rei, sed vocis est, sicut ira potest dici, vel propriè motus iræ, vel metaphoricè signum iræ.

Voluntas beneplaciti Dei consequens est recta, & efficax, & irreprehensibilis: unde quia est recta, nullus est rectus, nisi conformetur ei. Item quia est efficax, nihil sine illa potest effici, nihil contra illam potest fieri: per nullum potest impediri. Item quia irreprehensibilis est, nihil præcipit, aut permittit nisi iuste, nil agit, aut consultit, nisi bene. Signa beneplaciti sunt quinque, scilicet præceptio, prohibitio, consilium, permissio, & operatio: quorum numerus sic accipitur. Voluntas diuina proprie loquendo, aut præsentium, aut futurorum est. Si respectu præsentium, aut id est bonum, & sic est imperio, aut malum, & sic est permissio. Si respectu futurorum, sic est triplex. Aut est malum, & sic est prohibitio: aut bonum necessarium, & sic est præceptio: aut bonum supererogationis, & sic est consilium. Contra tria prima potest aliquid fieri, quia se habent, vt in fieri: sed contra duo vltima, scilicet permissionem, & operationem, nihil potest fieri: quia se habent, vt in facto esse, & quod factum est, non potest non fieri. De his signis nota quod præceptum dicit obligationem, ad faciendum bonum: prohibitio dicit obligationem, ad vitandum malum: consilium dicit doctrinam, per quam scimus, quod id quod consultitur, si fiat, affert præmium, si non fiat, non affert supplicium. Permissio dicit priuationem cohibitionis, & est signum diuinæ voluntatis, non respectu mali, quod permittitur, sed respectu boni, quod ex malo permissio elicitur. Non enim permittit Deus malum fieri, nisi ex eo aliquod bonum eliciat, vt patet in tentationibus diaboli, quæ profunt multipliciter sanctis. Præterea si non esset malum, non esset in bono pulchritudo, nisi absoluta: nunc vero propter comparisonem ad malum, clarius elucescit. Operatio notat factionem in re, per quam refertur creatura ad Creatorem.

De conformitate voluntatis nostræ ad Deum sciendum, quod si hanc attendimus in forma volendi, tunc si volumus habere mercedem nostri operis, oportet quod ratio semper conformetur ei in forma volendi. Si autem queritur verum absolute teneamur, dicendum est, quod conformitas est quædam in actu, ad quam non tenemur, nisi habita charitate: nec tunc nisi pro tempore, & loco, vt quando quis cogitat Dei veritatem, scilicet articulos fidei, tenetur credere: quando cogitat Dei bonitatem, tenetur diligere. Est alia conformitas in habitu, ad quam non tenetur quis, nisi quando actu Dei bonitatem recogitat, quia tunc tenetur se ad charitatem Dei præparare.

De conformitate autem in volito, sciendum quod voluntate sensualitatis non tenemur conformari voluntati diuinæ, nec in volito, nec in forma volendi. Voluntas enim sensualitatis tantum, est in brutis. Unde quantum ad hoc nos hac voluntate non peccaremus, si ratio huic voluntati iuncta non foret, cuius est animalitatem reprimere, sed voluntate rationis deliberatiua tenemur Deo conformari in volito, quod constat nobis Deum absolute velle, vel congruit nobis velle. Si vero non congruit nobis, quamvis bonum sit in se, non vult Deus id nos velle. Unde hoc non tenemur velle, nisi in quantum est volitum à Deo, unde si scio Deum velle mortem patris mei, tamen possum vitam eius velle, & laborare ad hoc: quia non vult Deus velle me contrarium. Item voluntate conditionatiua non tenemur Deo conformari, vt quando pluit, vellemus quod non plueret, si Deus vellet: quia volendo conditionaliiter non discordamus à voluntate Dei: quia hoc non est velle simpliciter. Item id quod Deus non vult simpliciter, & absolute, vt sententiam comminationis, quam aliquando mutat, quando merita mutantur, non tenemur velle.

Conformitas diuinæ voluntatis quadrupliciter potest considerari secundum habitudinem quatuor causarum. Primo secundum causam materiale, quando idem est volitum quod se habet vt materia, circa quam est actus voluntatis, & ideo ista conformitas est secun-

dum quid tantum, & non simpliciter, quia esse simpliciter, non est materia, vel forma. Secundo modo accipitur conformitas secundum causam efficientem, sicut quando aliquis vult hoc, quod Deus vult eum velle, quia Deus hanc voluntatem in eo fecit. Deus enim vnamquamque voluntatem in bonum ordinavit: & hoc vult nos velle. Tertio secundum causam finalem, vt quando quis in gloriam Dei sua facta ordinat, propter quam & Deus fecit omnia: & in his duobus essentialiter omnis conformitas consistit. Quarto secundum causam formalem, vt scilicet ex charitate velit quis quod vult, sicut & Deus ex charitate vult omnia: & in isto consistit perfectio conformitatis, vt scilicet actus voluntatis nostræ tanto sit voluntati diuinæ conformior, quanto est melior, & perfectior.

Ex prædictis collige, quod plena conformitas ad Deum comprehendit quatuor. Primo vt velimus, quod Deus vult: secundo vt velimus, quod vult nos velle: tertio vt velimus eo modo quo vult. Sed conformitas non plena est triplex. Primo conformatur quis Deo in volito tantum, sicut & Iudæi conformes erant Deo in morte Christi. Secundo si conformatur quis in volito, & in fine, sed non in modo, vt quando quid non fit ex charitate. Tertio, quando quis conformatur in volito, & in modo, sed non in fine, vt cum ad alium finem, tamen bonum retorquetur intentio.

CAPITULUM XXXIII.

De iustitia Dei.

Iustitia Dei tribus modis sumitur. Primo modo, quando redditur alicui quod meruit. Secundo modo, quando promissum soluitur. Tertio modo, quando imperfectum perficitur. Primo modo, remuneratio bonorum, & punizio reproborum est opus iustitiæ. Secundo modo, Incarnatio Christi opus est iustitiæ, quia promissum fuit hoc per prophetas. Tertio modo dicitur opus iustitiæ, quando Deus peccatorem iustificat, cum se ad gratiam habilitat, faciendo quod in se est. Nota quod in omnibus operibus Dei inuenitur iustitia, & misericordia: sed iustitia quandoque est occulta, & misericordia manifesta, vt in iustificatione impij, & in primo aduentu Christi. Aliquando est e contrario, scilicet aperta iustitia, & occulta misericordia, vt in punitione paruulorum, sine baptismo decedentium, & in secundo aduentu Christi. Aliquando vtrumque est occultum, vt in tribulatione iustorum & innocentium, sicut fuit in infirmitatibus paruulorum. Aliquando vtrumque est apertum, vt in remuneratione iustorum, & damnatione reproborum: quia illos remunerat supra meritum, & illos punit citra condignum, quod est misericordiz: sed vtrisque retribuit secundum merita, hoc est, bonis bona, & malis mala, quod est iustitiæ. Si vis scire quia iustitia puniatur homo pro peccato momentaneo æternaliter, vide primo auctoritates Isaïæ: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Psalmus: Ibunt in progenies patrum suorum, & vique in æternum non videbunt lumen. Matthæus: Ite maledicti in ignem æternum. In Apocalypsi: Ascendit fumus eorum in sæcula sæculorum. Item Gregorius in quarto Dialogorum: Si Deus non plus attenderet cor, quam facta iniusta, posset dici talis iustitia. Sed quia Deus intuetur cor, iustum est, vt sine fine puniantur, qui nunquam vellent viuere sine peccato. Rationibus idem ostenditur. Quia enim homo peccauit in suo æterno, merito puniatur in æterno Dei. Item materia ignis est æterna, scilicet macula peccati, ergo & pœna. Item peccatum est contra illum qui est infinitus, ergo pœna debet esse infinita: sed hoc non potest esse acerbitate: unde oportet quod fiat diuturnitate. Item cum homo peccat, errat in infinitum quodammodo rationalis, irascibilis, & concupiscibilis, quando finitum præponit infinito: illa quidem indicando, ista

adhuc

adhærendo, & vltima appetendo : vnde congruè debet esse poena infinita. Item mala voluntas reprobatorum æterna est, ergo & poena. Item ostenditur exemplis, quia venditio momentanea dat ius possidendi perpetuum : & vulneratio momentanea cicatricem infert perpetuam. Item casus in foueam temporalis est, detentio perpetua. Item offensio oculorum temporalis est, & cæcitate operatur perpetuam. Item crimen læsæ maiestatis temporale est, seruitus perpetua. Item potio veneni momentanea, mortem operatur perpetuam. Dicit Augustinus, quod reddit Deus mala pro malis, hoc est, poenam pro iniustitia, quia iustus est : vel reddit bonum pro malis, hoc est, gratiam iniustis, quoniam bonus est : vel reddit bona pro bonis, hoc est, gratiam pro gratia, quia iustus & bonus est, nunquam reddit mala pro bonis, quoniam iniustus non est. Aliquis punitur in presenti propter seipsum, vt scilicet peccatum præteritum in eo purgetur. Ioannes : Ecce sanus factus es, vade & amplius noli peccare. Itavt propter peccatum perpetuo crucietur tam hic quam in futuro. Exemplum habes de Herode, & de Antiocho. Item vt culpa declinetur, vt de Paulo ad Corinthios : Ne magnitudo reuelationum extollat me, &c. Item vt gloria in futuro detur. In Actibus : Oportet nos per multas tribulationes intrare, &c. In primis duabus causis exercet Deus iustitiam, in duabus sequentibus misericordiam. Quinto, punitur quis propter Deum, scilicet, vt glorificetur. Neque hic peccauit, neque parentes eius, &c. Sexto, punitur quis propter proximum, scilicet vt ædificetur : sic fuit punitus Tobias, vt aliis daretur exemplum patientiæ : sic puniuntur etiam innocentes pueri, ne videatur inconueniens peccatoribus, si quandoque tribulantur. Iusto Dei iudicio puniuntur qui vel concessis abutuntur, vt Adam : vel non concessa rapere conantur vt Lucifer.

CAPUT XXXIV.

De misericordia Dei.

Misericordia secundum etymologiam dicitur tribus modis. Primo dicitur misericordia, quasi miseria cordis diuidens, sicut accipitur in illa auctoritate. Cæli non indigent misericordia, quia in eis nulla est miseria. Secundum hunc modum misericordia solummodo est in terra. Secundo modo dicitur quasi mittens seorsum cordis rigorem, sicut accipitur ibi, Misericordia & veritas obuiauerunt sibi : nam veritas per rigorem procedit, sed misericordia hunc rigorem temperat, remunerans supra meritum, & puniens citra condignum : sic est misericordia in cælo, & in inferno. Tertio modo dicitur misericordia, quasi mira suauitas rigans corda, sic misericordia maxime est in cælo. Licet enim Deus sit iustus sicut & misericors, tamen dicitur ei proprium esse misereri potius quam esse iustum, quia nihil requiritur ad complendum opus misericordiae, nisi voluntas eius : sed ad complendum opus iustitiæ requiritur etiam aliquid ex parte hominis, exigentia scilicet meritorum. Misericordia Dei patet in effectibus diuinorum beneficiorum : dat enim reis veniam, dimittendo tam peccati reatum, quam peccati sequelas de quibus duobus : Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, quoad primum. Qui sanat omnes infirmitates tuas, quoad secundum. Item largitur iustis gratiam, dando, scilicet virtutis habitum, & virtutis motum, vt per primum faciat hominem Deo gratum, ac vita æterna dignum : sed per secundum augeatur ei meritum. De his duobus Psalmista : Qui coronat te in misericordia, quoad primum : & miserationibus, quoad secundum : & loquitur de corona gratiæ. Item confert sanctis gloriam, & hoc dupliciter, quia nunc in spe, & tandem in re. De his Psalmista : Qui replet in bonis desiderium tuum, quoad primum. Renouabitur vt aquilæ iuuentus tua, quoad secundum. Item ex misericordia Deus patienter expe-

Actat peccatores, benignè reuocat, vlcisci dissimulat : de multis periculis liberat, gratiam liberaliter donat : datam multiplicat, multiplicatam conseruat, conseruatam in cælo præmiat. Item ex misericordia Deus peccatorem ad se redeuntem hilariter suscepit, ad poenitendum cor emollit, offensam cito remittit, iniuriæ post remissionem non meminit. Item ex misericordia dat Deus aduersa, vt peccatum purget : dat prospera vt ad amorem prouocet : dat Sacramenta, vt meritum cumulet : dat præcepta, vt præmio daret. Item ex misericordia errantes ad se reducit, euntes ad se conducit, cadentes erigit, stantes tenere non desinit : peruenientes in gloriam introducit.

COMPEND. THEOLOGICÆ
veritatis.

De Operibus conditoris.

CAPITA LIBRI SECVNDI.

De ipsa rerum creatione.	Cap. I.
De distinctione creaturarum in generali.	Cap. II.
De distinctione orbium tam cælestium, quam elementarum.	Cap. III.
De natura cælorum & superiorum.	Cap. IV.
De natura stellarum in communi.	Cap. V.
De luce.	Cap. VI.
De planetis in specie.	Cap. VII.
De quatuor Elementis.	Cap. VIII.
De impressionibus aeris.	Cap. IX.
De tempore.	Cap. X.
De Angelis in communi.	Cap. XI.
De distinctione cælestium hierarchiarum.	Cap. XII.
De proprietatibus Angelorum.	Cap. XIII.
De proprietatibus, & officiis singulorum ordinum.	Cap. XIV.
De cognitione & motu Angelorum.	Cap. XV.
De pralatione Angelorum.	Cap. XVI.
De configuratione Angelorum.	Cap. XVII.
De custodia Angelorum.	Cap. XVIII.
De locutione Angelorum.	Cap. XIX.
De specialibus nominibus Angelorum.	Cap. XX.
De casu Angeli.	Cap. XXI.
De spiritali casu demonis.	Cap. XXII.
De locali casu diaboli.	Cap. XXIII.
De restauratione ruina Angelorum.	Cap. XXIV.
Cur peccatum diaboli sit irremissibile.	Cap. XXV.
De proprietatibus demonum.	Cap. XXVI.
De malitiâ diaboli contra nos.	Cap. XXVII.
De Lucifero.	Cap. XXVIII.
Quid sit anima secundum diffinitionem.	Cap. XXIX.
Quid sit anima secundum rem.	Cap. XXX.
Quid sit anima secundum nomen.	Cap. XXXI.
De triplici anima.	Cap. XXXII.
De potentia anima vegetatiua.	Cap. XXXIII.
De potentiis apprehensiuis anima sensibilis.	Cap. XXXIV.
De sensibus particularibus.	Cap. XXXV.
De sensu communi.	Cap. XXXVI.
De vi imaginatiua.	Cap. XXXVII.
De vi estimatiua.	Cap. XXXVIII.
De phantasia.	Cap. XXXIX.
De memoria.	Cap. XL.
De vi sensibili & motiua.	Cap. XLI.
De potentiis anima rationalis.	Cap. XLII.
De diuisione potentiarum anima.	Cap. XLIII.
De potentiis cognitiuis.	Cap. XLIV.
De modo cognoscendi.	Cap. XLV.
De intellectu agente & passibili.	Cap. XLVI.
De intellectu speculatiuo & practico.	Cap. XLVII.
De ratione & partibus eius.	Cap. XLVIII.
De potentiis anima motiuis.	Cap. XLIX.

Rom. 8. e
Sap. 11. d
Luc. 15. e
Ezdr. 18. e

Iam. 5. c

1. Mar. 9. b

1. Cor. 12. c

Ab. 14. d

Iam. 9. a

Tab. 2. b

Gen. 3. c

Ipsa. 14. b

Psal. 84. c

Psal. 102. a

Psal. 102. a

De voluntate.
De synderesi.
De conscientia.
De operationibus anime.
De quantitate anime.
De immortalitate anime.
De libero arbitrio.
De natura corporis humani.
De physionomia hominis.
De regulis generalibus physionomia.
De toto homine.
De proprietatibus hominis.
De primis parentibus.
De preceptis Adæ datis.
De paradiso.
De casu primi hominis.
De ordine tentationis in nobis.

Cap. L. A
Cap. LI.
Cap. LII.
Cap. LIII.
Cap. LIV.
Cap. LV.
Cap. LVI.
Cap. LVII.
Cap. LVIII.
Cap. LIX.
Cap. LX.
Cap. LXI.
Cap. LXII.
Cap. LXIII.
Cap. LXIV.
Cap. LXV.
Cap. LXVI.

CAPUT II.

De distinctione creaturarum in generali.

Creatura mundi triplex est, scilicet corporalis tantum, ut elementa spiritualis tantum, ut Angelus: composita ex his, ut homo. Corporalis quoque natura distinguitur in corpora lucida, ut sidera: & opaca, ut terra, & metalla, & huiusmodi: atque perspicua, sicut diaphana, ut aer, & aqua. Creaturæ quædam secundum Gregorium habent esse tantum, ut lapides: quædam vivere, ut arbores: quædam sentire, ut animalia: quædam intelligere, ut homines & Angeli. Distinguitur autem triplex mundus, scilicet, archetypus, id est, Deus: & dicitur archetypus ab archos, quod est princeps, & typus, quod est figura, id est, principalis figura, quia ipsa est exemplar mundi sensibilis. Item est mundus qui dicitur microcosmus, id est, maior mundus, ut est iste mundus sensibilis. Item est mundus qui dicitur microcosmus, id est, minor mundus, ut est homo. De his tribus Ioannes: In mundo erat: ecce primum. Et mundus per ipsum factus est: ecce secundum. Et mundus cum non cognovit: ecce tertium. Differentia est inter elementum & elementatum, & quintam essentiam. Elementum est primum principium componibile, non tamen compositum: unde nec terra, nec aqua, nec aer, nec ignis primum elementum est, & simplex apud nos quia ista inter se commiscuntur, & maxime in ea parte ubi se contingunt. Elementum est quodlibet corpus compositum ex quatuor elementis. Quinta essentia est corpus per se differens ab omnibus elementis, & elementatis, tam in materia, quam in forma, tam in natura, quam in virtute, non habens in se contrarietatem, unde nec causam corruptionis. Opera sex dierum, provi Moyses distinxit moraliter sic habentur. Significat enim rerum creatio de nihilo impij iustificationem. Firmamenti operatio boni propositi confirmationem. Aquarum congregatio, cordis adunationem. Syderum perfectio, exemplum bonæ operationis. Piscium & avium formatio, statum actionis & contemplationis. Hominis plasmatio, reformationem intentionis. Postea vero sequitur septima dies, æternitatis scilicet requies.

Est locus summus, id est, cælum, ubi sola lætitia est: & est infimus, id est, infernus, ubi sola tristitia: & est medius scilicet mundus, in quo sunt summa speranda, & infima timenda. Diabolus igitur à summo corruit, & in imum detrusus est: quia reparandus non erat. Homo vero à summo non cecidit, & in medio collocatus est, ut esset ei locus quo ascenderet per iustitiam, vel descenderet per culpam. Item Hugo de sancto Victore dicit, quod aliquis locus est, in quo solum & summum bonum est, scilicet cælum: aliquis in quo solum summum malum est, scilicet infernus: aliquis in quo solum malum est, sed non summum, scilicet purgatorium: aliquis in quo bonum & malum est, sed neutrum summum, scilicet mundus iste.

CAPUT III.

De distinctione orbium tam cælestium, quam elementorum.

Corporalis mundi machina tota consistit in duobus, scilicet in natura cælesti, & in natura elementari. Cælestis autem distinguitur in tres cælos principales, scilicet in cælum crystallinum, & empyreum, & firmamentum. Intra firmamentum quod est cælum stellatum, continentur septem orbis planetarum, qui sunt

CAPUT I.

De ipsa rerum creatione.

SUMMA bonitatis triplex est effluxio, scilicet per generationem, per spirationem, & per creationem. Dux priores emanationes sunt ab æterno, tertia est in tempore, de qua nunc est agendum. Inter creare, generare & facere differentia est: quia res de nihilo exit in esse per creationem; sed exit in esse de aliquo per factionem; quia facere est operari de aliena materia: sed de substantia exit in esse per generationem. Deus est rerum triplex causa, scilicet efficiens, exemplaris, & finalis, sed nullo modo materialis. Inter operari Dei, & creaturæ differentia est, quia Deus operatur in instanti. Angelus autem repente, sed natura paulatim. Prima rerum principia sunt à Deo, & immediatè, scilicet materia & forma: effectus vero consequentes sunt ab ipso mediante natura, nihil autem est à Deo immediatè tantum.

Circa mundi creationem quatuor erant errores. Quidam dicebant mundum æternum. Alij dicebant mundum quidem factum, sed habuisse materiale principium, & non esse de nihilo. Alij dicebant Deum superiores creaturas per se produxisse, sed inferiores per ministerium Angelorum. Alij ponebant duo principia, sicut Manichæi, unum scilicet summè bonum, & aliud summè malum, dicentes: incorruptibilia esse à bono principio; corruptibilia à malo. Hos omnes errores excludit Moyses, primum, cum dicit: In principio secundum, ibi: Creavit, tertium, quando dicit: Deus quartum, cum sequitur: Cælum & terram. Tenendum est etiam quod Deus omnia simul creavit, nec aliquam novam speciem postmodum addidit, quam prius non fecerit, vel in se, vel in suo simili, ut hominum animas? vel in ratione seminali, sicut patet in his quæ naturaliter introducuntur in esse: & hoc est quod dicitur Deum die septima quiescere, non quidem à labore, vel ab opere, sed, sicut dictum est, à novarum specierum condicione. De operibus vero sex dierum dicunt quidam, nunquam in illis debere intelligi ordinem temporis, sed naturæ, quia dicunt omnia simul tempore fuisse facta creata, & disposita, ac in suis speciebus distincta. Alij dicunt omnia simul creata in materia, sed non in tali forma sicut in diebus sequentibus receperunt: & hæc opinio magis sequitur ultimam literam, sed prima magis sequitur rationem. Deus enim dupliciter operatur. Aliqua namque facit mediante natura, & hæc sunt successivè: aliqua facit per se immediatè, ut creare, peccata dimittere, gratiam infundere, & huiusmodi, & talia sunt in instanti, & perfectè, & complete. Cum ergo Deus primordiales res non produxerit mediante natura, sed immediatè & per se, videtur quod in instanti fecerit eas perfectas & completas tam in mate-

Gen. 1. b

Eccl. 18. a

Gen. 2. a

Greg. lxx. 29
in Rom.

Joan. 1. b

Satur

Saturnus, Iupiter, Mars, Sol, Venus, Mercurius Luna, Nomine autem cœli crystallini, siue aquei, intelligitur illa pars materiæ primæ, quæ secundum Philosophos formata in duos orbes, quorum superior est primum mobile. Istorum orbium natura est quod omnes mouentur excepto empyreo, quod quietum est. Natura verò elementaris in quatuor sphaeras principales distinguitur, scilicet ignis, æris, terræ & aquæ. Sphæra ignis tria habet interstitia, scilicet supremum, quod vocatur igneum, & medium, ac infimum, quod vocatur olympium. Similiter ær tria habet interstitia, scilicet supremum, quod vocatur æthereum, & medium, ac infimum, quod vocatur æreum, & in supremo est calor, & lux propter solis propinquitatem. Similiter est & in infimo, scilicet propter radiorum repercussionem à terra. In medio autem interstitio, ad quod non potest pertinere repercussio radiorum est frigiditas & obscuritas, & ibi dicuntur habitare dæmones, qui detrusi sunt in hunc ærem caliginosum. Ibi etiam fiunt tempestates, tonitrua, grando, nives & similia. Ex his collige septem orbes, terram & aquam ambientes, qui omnes possunt vocari cœli, istos autem excellit cœli trinitas, ipse Deus, qui est in omnibus, & super omnes. Distantia dictorum orbium & planetarum hæc est, à terra vsque ad Lunam sunt miliaria 15625. hæc sunt stadia 1260. à Luna vsque ad Mercurium sunt miliaria 7612. & semisse. à Mercurio vsque ad Venerem tantundem, à Venere vsque ad Solem sunt 24433. à Sole vsque ad Martem sunt miliaria 15625. à Marte vsque ad Iouem 6812. à Ioue vsque ad Saturnum tantundem, à Saturno vsque ad firmamentum 24422. Ex his colligitur quod à terra vsque ad cœlum stellarum sunt miliaria 109375.

CAPVT IV.

De natura cœlorum, & superiorum corporum.

Cælum est corpus purum, & primum natura simplicissimum, essentia subtilissimum, incorruptibilitate solidissimum, quantitate maximum, qualitate lucidum, diaphaneitate perspicuum, materia purissimum, figura sphaericum, situ locali supremum, amplitudine creaturam aliarum in se contentiuum. Istæ proprietates tam cœlo conueniunt empyreo, quam primo mobili. Sed præter hoc est cælum empyreum à motu extraneum beatorem spirituum habitaculum, specialiter sedes Dei nuncupatum. Cœlo autem crystallino specialiter conuenit, quod est motu velocissimum, ad inferiora virtutis influxuum. Eodem modo dicendum est de firmamento, quod plurimæ conueniunt ei de proprietatibus supradictis, & insuper est aquarum diuisuum, ac stellis decoratum.

Corpora cœlestia diuiduntur in lucentia, & non lucentia, ac diaphana. Nam corpus lucens est sol, qui solus inter sidera lucet. Sed non lucentia sunt ceteræ stellæ, & planetæ quæ lumen suum à sole mutuuntur. Corpora verò diaphana sunt omnes sphaeræ cœlestes. Item sphaeræ cœlestes cum mouentur, non mutant locum, sed mouentur in locis suis. Superiora influunt in inferiora virtutem motiuam, vegetatiuam, sensitiuam, ac omnium generabilium productiuam. Item licet careant qualitatibus elementaribus: non enim sunt calida, vel frigida, sicca, vel humida, tamen ista causant in inferioribus, verumtamen non influunt super liberum arbitrium nec habent virtutem immutandi hominis voluntatem. licet bene immutent, vel disponant complexionem hominis aliquando, quæ voluntatem non habent quidem cogere, sed magis vel minus in diuersis hominibus inclinare. Operantur quoque corpora superiora distinctionem significationem dierum secundum lumen Solis, & distinctionem mensium, secundum lumen Lunæ, ac distinctionem annorum secundum motum Solis in aliquo circulo, atque distinctionem temporum secundum varium cursum planetarum, distantiam, &

A cursum, ascensum, & descensum, retrogradationem, & statum. Circulus quidam est in sphaera intersecans equinoctiale qui intersecatur ab eodē in duas partes æquales, & vna medietas declinat versus Septentrionem, alia versus Austrum: & dicitur ille circulus zodiacus, à zōē, quod est vita nam secundum motum planetarum sub illa omnis vita rebus inferioribus est: vel dicitur à zodiō, quod est animal: quia cum diuidatur in duodecim partes æquales, quælibet pars appellatur signum, & habet nomen speciale à nomine animalis propter proprietatem aliquam conuenientem tam ipsi, quam animali, vel propter dispositionem stellarum fixarum in illis partibus ad modum animalis. Iste vero circulus dicitur Latine signifer, quia fert signa, vel quia diuiditur in ea. ab Aristotele verò in secundo de generatione dicitur circulus obliquus: vbi dicit quod secundum accessum & recessum Solis in obliquo circulo fiunt generationes, & corruptiones in rebus. Nomina vero signorum, & ordinatio, & numerus in his versibus notantur.

Sunt aries, taurus, gemini, cancer, leo, virgo:

Libraque, scorpius, arcitenens, caper, amphora, pisces.

CAPVT V.

De natura stellarum in communi.

Stellæ supremae in firmamento figuntur, & cum illo semper mouentur, materia sunt purissimæ, figura sphaericæ, quantitate magnæ, apparentia paræ, qualitate lucidæ, radiorum diffusæ, rerum inferiorum generatiuæ, à Sole illuminationum receptiuæ, tenebrarum expulsiuæ, quanto nox obscurior, tanto plus sui manifestatiuæ, in præsentia Solis sui luminis occultatiuæ, tempestatis & serenitatis concitatiuæ, viarum nauigantium directiuæ: quanto coniunctiores, tanto in communi lucidiores sed singulæ minus apparentes, vt patet in galaxia, claritate & quantitate differunt ac virtute. Galaxia est multitudo paruorum stellarum, quasi contiguarum illi loco orbis, vbi diffunditur lumen Solis. Fit autē eclipsis, cum se Soli Luna subnectit, vt tenebras orbis efficiat. Nota quod omnes stellæ eclipsantur, & hoc à seipsis, vel à terra vel à planetis. Planetæ dicuntur quandoque retrogradi, quandoque progressui, quandoque stationarij, prout in epicyclis suis diuersimode mouentur. Planetæ sunt sidera inter cælum, & terram errantia, firmamento contarium cursum agentia. Cursum, quem habent ab influxu primi mobilis, mouentur directe, sed proprio cursu mouentur oblique non scintillant, singuli suos colores & circulos habent, & cum circulos aliorum ingrediuntur, etiam illorum participant qualitatem, cum Sole micantes occultantur: quanto terræ propinquiores, tanto circulos habent breuiiores: quanto sunt altiores, tanto cursu eorum naturalis videtur esse tardior. Corpora eorum non sunt lucida vel perspicua, sed opaca. Alioquin non eclipsarent se inuicem.

Motus primi mobilis, scilicet, nonæ sphaeræ ab Oriente in Occidentem, rediens iterum in Orientem, dicitur rationalis, ad similitudinem motus rationis in microcosmo, quando fit consideratio à Creatore per creaturas, rediens in Creatorem, & ibi sistendo. Secundus motus firmamenti, & planetarum est huic contrarius, ab Occidente in Orientem rediens in occidentem, qui dicitur irrationalis, siue sensualis, ad similitudinem microcosmi, qui est à corruptibilibus ad Creatorem, & iterum rediens ad corruptibilia.

CAPVT VI.

De luce.

Lux, est vt ait Philosophus, actus lucidi, secundum quod lucidum. Vnde sciendum est quod lux est qualitas actiua corporis luminosi, sicut calor ignis.

*Arist. lib. 2.
de Ani. c. 7.*

Lux

Lux quoque dat coloribus esse intentionale, sicut intellectus agens phantasmatis dat esse intellectuale. Ipsa est medium deferens omnia, quæ à cœlo ad nos descendunt. Ipsa quoque mutuat corpus non lucens à lucido. Ipsa est secundum Philosophum cœli purpura, maleficorum inimica, nauigantium directio, oculus noctis, facies omnium rerum. Lux, ut ait Augustinus, rectum habet incessum, & nullo modo incedit per cursum. Hæc omnibus rebus, & decorem tribuit, & absque illa cuncta sunt ignota & abscondita. Motus enim est subitus, quia sine mora replet omnia. Hæc in superficie corporis umbræ non se perfundit, sed in corpore diaphano: unde secundum corporis grossitiem, vel subtilitatem magis & minus participatur. Lux enim sine sui diminutione ubique se diffundit. Plures proprietates lucis habes infra de Sole, quæ illi conueniunt in quantum lucent. Sciendum est quod lux vocatur in corpore luminoso lux; sed lumen, prout est in lucido transparenti: splendor autem in denso terfo, & color prout est in corpore opaco.

CAPVT VII.

De planetis in specie.

Saturnus est à nobis remotissimus, frigidus, & siccus: hoc intelligas in effectu, sicut in aliis planetis. Ex vicinitate eius calor Solis remittitur. Ex coniunctione eius cum Ioue clarius efficitur, cum naturaliter sit pallidus. Nocivus est: & ipso dominante tanquam habet virtutem, ut si influat in inferiora, fœtus nascitur mortificatus, aut debilis. Plus nocet retrocedendo, quam procedendo. Moratur in quolibet signo triginta mensibus: ex quo sequitur quod cursum suum complet, scilicet triginta annis.

Iupiter est clarus, & quasi ad instar lactis candidus: in qualitatibus est bene reperaturus, quia calidus est & humidus. In superiori parte suæ absidis temperat malitiâ Saturni, cum ascenderit in circulum Saturni, contrahit pallorem, licet sit clarus. In quolibet ligno moratur per annum, & ita complet cursum suum in duodecim annis.

Mars calidus est, & siccus, & ideo nocivus. Ex proprietatibus suis homines incitat, ac prouocat ad bellandum, ex interpositione Veneris, & Iouis eius nociuitas reprimatur. Igneus apparet, & radiosus, in quolibet signo moratur quadraginta diebus.

Sol dicitur decies maior terra, sed secundum Ptolemaum est 140. vicibus maior terra, calidus & luminosus eclipsim patitur, communis est omnibus, nube celatur, solus per se lucet, quod nulli sideri magis competit: unde & nomen accipit, stellas illuminat, & tamen eas per præsentiam suam apparentia sui luminis priuat. Medius est planetarum, odiosus ægris oculis, sed amabilis puris. Tempora distinguit, locis immundis non inquinatur, testea consolidat, gelida resoluit, flores reperit, fructus maturat, corpora diaphana penetrat, non quiescit, visum retundit, ut vapores eleuat, hemisphæria vicissim perlustrat, appropinquans nobis ætatem facit, recedens verò hyemem efficit, oculus est mundi. In quolibet signo moratur triginta diebus, & decem horis, cursum per annum facit motu proprio, sed diem perficit non primi mobilis.

Venus est lucifer, calidus, & humidus: malitiam Martis temperat: semper comitatur solem, sed cum præcedit dicitur lucifer: quando sequitur, dicitur vespere: colorem habet candentem, & refulgentem, electo similem. Inter sidera plus splendet: complet cursum suum in 348. diebus.

Mercurius semper cum Sole graditur, nunquam ab eo plus 30. gradibus distans. Colorem habet radiantem: raro propter vicinitatem Solis cernitur: eloquentia sub ipso est, aquis dicitur dominari, & seminibus, cursum complet 338. diebus.

Luna noctem illuminat, lumen mutuat, augmentum

A patitur & detrimentum. Intima est inter planetas, eclipsim patitur, & efficit, maculas habet propter coniunctionem eius cum inferioribus. Item corniculata interdum apparet, ex eo quod pars eius illuminata à nobis absconditur. Item regina cœli appellatur, quia Sol tanquam medius planetarum participat omnes proprietates omnium, & eas ad Lunam cum lumine suo transmittit: ipsa vero Luna quæcunque à Sole sic recipit, influit. Unde quia per eam tali modo virtutes planetarum recipimus, merito regina cœli vocatur. His visis patet, quod quando Luna primo incenditur, optimum est semina iacere, quia tunc virtutes planetarum, quas inferioribus influit, incipit colligere, frigida est & humida, Solem præcedens minuitur, sed eundem sequens crescit, & ab eo elongatur: accessus, & recessus maris per eam causatur. Signa autem zodiaci quolibet mense percurrit.

CAPVT VIII.

De quatuor elementis

Ignis consumit & incinerat, in similitudinem suam sibi appropinquantia conuertit, motum facit de centro ad circumferentiam, ardet, & lucet in materia aliena, sed non in sua sphaera. Inferiora reducit ad superiora, quia resoluit terrea in aquosa, aquosa in aërea in se. Mollificat dura, & indurat mollia, subtiliat, ut patet in resolutione glaciei, & condensat lutum, depurat, ut in auro: & corrumpit, sicut ea, quæ consumit: frigiditatem per accidens, ut patet in aceto: est & penetratius, communicatius & diuisius. Item ignis in sphaera sua non relucet, quia compactus non est. Nullum enim corpus diaphanum lucet, sed potius est illuminabile. Si autem ignis in sphaera sua compactus esset, eclipsaret omnes stellas, quæ supra ipsum sunt. Ignis verò hic lucet apud nos propter materiam coadunatam, in qua est: & hoc patet, quia una candela alteri opposita umbram facit.

Aër est subtilis, mobilis, perspicuus, per inspirationem & respirationem, caloris cordis temperatius, decoratur volatilibus, locus impressionum, mansio spirituum damnatorum, est & alterabilis, subtilis, levis, atque rarus: non lucet, sicut nec aliquod corpus diaphanum, sed est illuminabilis.

Aqua super cœlos eleuatur, piscibus decoratur, tempestatibus subiicitur, omnes fontes, & flumina ad mare continuantur, ad locum unde venerunt, reuertuntur. Aëri præbet aqua informationem, volatilibus ornamentum, & vegetabilibus nutrimentum, & optime est terminabilis termino alieno, sed minime termino proprio. Aqua corpus est diaphanum, omnibus est communis, in crystallum congelatur, irim in nubibus causat, sordes purgat, hortos irrigat, febricitantes sua frigiditate, & humiditate delectat, naues vehit, lumen recipit, ad suum principium recurrit, loca vacua subit, lapides cauat, ignem extinguit, olim mundum purgavit. In mari rubro populo Dei cessit, de latere Christi fluxit, hanc Christus in vinum mutauit, ac de ipsa baptismi materiam ordinauit.

Terra inter alia elementa est infima, nigra, magis defecta, ponderosa, rotunda, elementis aliis circumdata, mater fructuum, radix plantarum, nutritrix animalium, ædificiorum fundamentum, mortuorum receptaculum, machinæ mundialis centrum, concludit in se infernum, frigida, sicca, opaca, corporis humani materia. Seruat metalla, centro tenetur, motu ex vaporibus inclusis concutitur, herbis & floribus ac arboribus suis decoratur: circa eam motu circulari cœlum cum sideribus voluitur, ab hominibus & iumentis calcatur: horum quædam terræ competunt secundum esse suum, quædam secundum situm, quædam secundum contentum, quædam secundum ornatum, quædam secundum utilitatem.

Eccle. 1. b

CAPVT IX.

De impressionibus aeris.

Cometes licet appareat, quasi stella; non est tamen aliud quam vapor inflammatus ex vicinitate ignis. Hic comas luminis fundit, & dicitur significare mutationem, aut bella aut pestilentias. Corona est albus circulus, qui quandoque apparet circa Solē, vel Lunam, aut stellas alias: & causatur ex reliquiis nubium per planetarum radios attractis & illuminatis. Talis autem circulus signum est serenitatis. Albus duplex est, ascendens scilicet, & descendens. Ascendens fit ex partibus vaporis inflammari in supremo aeris, & videtur ascendere: sicut si euolarent scintillae de fornace. Albus verò descendens est ignis retentus in nube, qui tamen expellitur obuiante nube frigida, & cadit continuè propter quod videtur quod stella cadens sit longa, quia relinquit vestigia casus post se. Lumen quod videtur de nocte discurrentibus se praecedere, est vapor compactus descendens, cui cum nihil obuiet, confricatione sui ipsius accenditur, & aliquandiu stat in aëre. Draco dicitur vapor fortis conglobatus, qui est nubes frigida ad latus vnum, & calida ad aliud, & tunc propter conuenientiam ad calidum, trahitur ad illud, & ita incenditur pars anterior: & hæc videtur quasi spiramen draconis; media verò pars incuruatur vt serpens, & volat semper ad latus vbi calidum circumstat ipsum.

Nubes fiunt quando à virtute Solis extrahuntur vapores de aquis & paludibus, & locis humidis & feruntur forsum. Nebula est id, quod ex nubibus aquam plurius relinquitur: & ideo secundum Aristotelem signum est serenitatis. Caligo est vapor tenebrosus, quem vulgo appellant nebulam. Iste vapor non eleuatur, sed priusquam conuertatur in nubes, vel pluuiam, deprimatur, & remanet iuxta terram. Ros, est id, quod descendit ex vapore paruo, & in descensu suo trahitur in paruis minutiis. Pluvia est aqua descendens ex nubibus resolutis, velocitatem habens suae descensionis, & hoc guttatim. Prima est ex vapore rorido, quæ congelatur antequam ex ipso resoluatur aqua, Nix generatur in nube calidissima, cuius congelatio fit cum conuersione in aquam: & ideo partes eius non inspissantur. Grando generatur ex nube calidissima virtute Solis multum eleuata, quæ postquam in aquam resoluatur, tunc demum in medio interstitio aërea congelatur. Tonitruum est vaporis sicci egredientis de nube humida, vel in nube frigida & humida, & scindit quidquid inuenit. Coruscatio est illuminatio vaporis sicci incensi in vapore humido. Fulgur generatur ex vapore grosso eleuato, & calore siccat: quia cum sit igneae naturæ vi ventorum contra naturam descendit, & vrit, & nihil ei resistit, ætate præcipuè, & in montibus percutit frequenter. Fulmen est vapor terrestris, & inflammatus, qui quando tangit nubem, quæ iam est in conuersione ad aquam conglutinator, sicque decoquitur fortissimo calido, & induratur in lapidem, qui vocatur telum tonitru, & scindit, quidquid inuenit.

Iris est lumen Solis receptum in nube concava, & aquosa, ac Soli ex aduerso opposita. Glacies est aqua congelata. Ventus est vapor terreus aeris superiora transcendens, & aërem fortiter percutiens & impellens. Venti sunt quatuor principales, scilicet Subsolanus ab Oriente, temperatus, habens à dextris Vulturū deficiantem, à sinistris Eurum, nubes generantem. Item à meridie est Austus calidus, qui fulmina gignit, & pluuias largas, habens à dextris Africum calidum, à sinistris Notum temperatum quidem, sed pestilentias inducentem. Item à Septentrione est Aquilo frigidus, habens à dextris Dra ciam niues facientem & grandines, & à sinistris Borëam nubes constringentem, ac pluuias prohibentem. Item ab Occidente est Zephyrus flores producens, habens à dextris Circium, tempestates & pluuias,

A ac tonitrua generantem, à sinistris. Fauonium Oriente nubila, sed serena in meridie facientem. Turbo est vêtus egrediens de nube in se ipsum reflexus, vel duo venti lateraliter sibi concurrentes, seseque iuxta terram orbiculariter inuoluentes. Terræ motus est vapor grossus extractus de profundo terræ, non potens exire extra superficiē terræ propter illius soliditatem: sicq; coarctatus in interioribus concavitatibus terram concutit.

CAPVT X.

De tempore.

Tempus est mensura motus primi mobilis, & rerum mutabilium. Et hoc pater, quia hic est tempus, & non in cœlo secundum suam substantiam: quia hic mutantur omnia, & non ibi hic est enim nunc hyems, & non ætas, nunc pax, nunc discordia, nunc tranquillitas, nunc tempestas. Mutabilitas rerum ostenditur in hoc, quod ea quæ præcipuè mundus amplectitur, scilicet sapientia & potentia in Oriente incœperunt, & terram habitabilem percurrerunt vsque ad Occidentem, in signū quod omnia tendunt ad Occasum. Nam studium sapientiæ cœpit in Ægypto, postea fuit in Græcia, post hoc Romæ, deinde Francia, & Anglia. Similiter regna primo fuerunt in Oriente, post in Græcia, post apud Romanos, nunc potestas imperij residet in Germania. Propterea Iacobus comparat vitā nostrā, & hæc mutabilia vapori, Isaias somno, & baculo arundineo, & liber Regum aquæ dilabenti. Differentia autem est inter tempus, & æuum, & æternitatem. Nam tempus habet principiū & finem. Æuum caret fine, sed non principio. Æternitas caret vtroque termino, quia est mensura interminata.

Istæ sunt ætates mundi. Prima est ab Adam vsque ad Noë, habens iuxta Hebræos, annos 1656. sed secundum 72. interpretes habens 2242. Secunda est à Noë vsque ad Abraham, habens secundum Hebræos annos 292. sed secundum 72. 1072. Tertia est ab Abraham vsque ad David, habens annos secundum Hebræos 972. sed secundum 72. 1130. Quarta est à David vsque ad transmigrationem Babylonis, habens annos secundum Hebræos 473. secundum 72. 485. Quinta est à transmigratione Babylonis vsque ad Christum, habens annos secundum Hebræos 585. sed secundum 72. 578. Igaur ab exordio mundi vsque ad Christum secundum Hebræos habemus annos 3952. sed secundum Hieronymum est hæc computatio: secundum verò 72. quos Græci sequuntur 5508. Eusebius autem quem Orosius secutus est, inter vtrosque incedens, numerat annos 5198. quos pene omnes Latini sequuntur. Sexta ætas est à Christo vsque ad finem mundi. Septima est quiescentium, & concurret cum sexta. Octaua est resurgentium. Porro secundum Hebræos in prima ætate sunt generationes 12. In secunda 10. In tertia 14. In quarta 17. (quas tamē Matth. gratia mysterij 14. ponit in c. 1.) In quinta 14. Ætates hominis sunt istæ. Prima est infantia, à natiuitate vsque ad 7. annos: secūda est pueritia vsque ad annos 14. tertia est adolescentia à 15. anno vsque ad 28. quarta est iuuentus, à 28. vsque ad 49. quinta est senectus, à 50. vsque ad 78. sexta est decrepita ab anno 78. quousq; vita finiatur. Dignitas Domini diei notatur in hoc, quod fuit prima dierum. Item, vt dicitur erit vltima dies. item nox illam non præcessit. Item nox illi non successit. Item cœlum & terra in ea sunt creata. Item Angelus in ea conuersus est ad Deum. Item primo data sunt in ea filiis Israël mandata, vt dicit Origenes. Item in ea Christus natus est. Item Christus in ea resurrexit. Item in ea Spiritus sanctus datus est Apostolis. Item omnes in ea resurgemus, atque iudicabimur. Item in ea perpetuo continuandum est in laude Dei.

Iac. 4. d
Isa. 36. b
2. Reg. 14. c

Gen. 1. a

Ab. 2. a

CAPVT XI.

De Angelis in communi.

Damasc. li. 2.
de fi. ori.
c. 3 non longe
à prin.

Angelus est, secundum Damascenum, substantia intellectualis, semper mobilis, arbitrio libera, incorporea, Deo ministrans, immortalitatem suscipiens, secundum gratiam non naturam. Substantia ponitur in hac diffinitione pro genere, & ponitur ad differentiam accidentis. Intellegitur etiam hic substantia qualitercumque composita, scilicet, ex eo, quod est, & quo est. Intellectualis dicitur potius, quam rationalis, quia ratio est virtus collatiua causæ, & causati, & ideo composita, ut omnis homo est animal, Sortes est, &c. Syllogismus enim nihil aliud est, quam discursus à causa in causatum. Intellectus autem de ratione sui non habet compositionem, & collationem, sed est sine inquisitione & compositione, & ideo competit naturæ magis simplici pro differentia, ut est Angelus. Ratio autem differentiæ est naturæ minus simplicis, scilicet hominis. Semper mobilis, non dico, de loco ad locum, sed mobilitas dicitur hic triplicem mobilitatem in Angelo, scilicet naturæ, intelligentiæ, & voluntatis. Mobilitatem enim habet naturæ, quia omne creatum vertibile est in nihilum, nisi manu omnipotentis diuinæ contineatur. Similiter Angelus mobilitatem intelligentiæ habet, quia licet in Angelo non sit vicissitudo intelligentiæ quo ad scita in verbo, cum Deiformam habeat intellectum secundum Dionysium: potest tamen in eo quo ad cognitionem rerum in propria natura esse vicissitudo intelligentiæ, & quo ad discenda: & hoc est quod dicit Augustinus quod omne creatum habens intellectum, intelligit vnum post aliud. Item in voluntate mobilis est Angelus, quia non simul vult hoc & illud. Item potest dici semper mobilis motu dilectionis. Arbitrio libera, hoc non dicitur propter deflexionem ad bonum indifferenter, & ad malum, sed propter liberam electionem eorum quæ voluerit: unde Angelus bonus semper libere eligit bonum. Et: Angelus malus libere, & sine coactione eligit malum. Incorporea substantia dicitur, quia Angelus habet proprietatem corporis, non naturam, scilicet in loco contineri. Cum enim corpus sit in loco circumscriptivè, & definitivè, Angelus tantum definitivè est in loco Deo ministrans. Ministerium hic ponitur pro quocumque obsequio: & secundum hunc modum tam assistentes, quam ministrantes, quam etiam dæmones ministrant. Immortalitatem suscipiens secundum gratiam, non naturam, quia rediret in nihilum, nisi per gratiam conservationis contineretur. Angelo attribuntur quatuor, scilicet essentiæ subtilitas, intellectus perspicacitas, liberi arbitrij facultas, discretio personalis. In primis tribus convenit anima cum Angelo, in quarto non: quia anima non est persona. Habet & alia tria Angelus, scilicet virtuositatem in operando, officiositatem in ministrando, immutabilitatem post electionem, siue in bono, siue in malo. Differentiæ quatuor assignantur inter Angelum & animam. Prima & principalis penes esse naturale, quia anima est vnibilis corpori, etiam actu separata, Angelus non. Secunda est penes esse logicum, idest, diffinitionem, quia anima rationalis est: sed Angelus intellectualis. Anima enim apprehendit inquirendo, & conferendo: Angelus verò intuendo. Tertia est penes esse metaphysicum, idest separatum à materia, &c. à motu: quia Angelus non habet passibilitatem, nisi respectu superiorum, anima verò respectu inferiorum, quia immutatur à sensibilibus. Quarta est penes esse theologicum, quia anima vertibilis est à bono in malum, & è contrario; Angelus verò non, quia manet in eo ad quod se convertit, siue bonum sit illud, siue malum: Angeli enim sunt omnes similes in eo quod immortales, inuisibiles, & indissolubiles, simplices, discreti personis, incommutabiles, incommunicabiles sunt alteri naturæ: sed dissimiles sunt in donis gratiæ, & naturæ

A Præterea dicit Dionysius quod in omni natura spiritali creata aliud est essentia, aliud est virtus, aliud est operatio.

CAPVT XII.

De distinctione celestium hierarchiarum.

Hierarchia triplex est, scilicet supercelestis, celestis, & sub celestis. Supercelestis est in tribus personis. Celestis est in ordinibus Angelicis. Subcelestis in omnibus sanctis. Porro hierarchia celestis dividitur in superiorem, mediam, & inferiorem. Superior continet tres ordines, scilicet Cherubim, Seraphim, Thronos: quorum primi considerant Dei bonitatem, secundi veritatem, tertij æquitatem. Item in primis Deus amat, ut charitas: in secundis noscit, ut veritas: in tertiis sedet, ut æquitas. Media continet Dominationes, Principatus, & Potestates: quorum primi regunt officia Angelorum: sequentes capitibus præfunt populorum: ultimi potestatem coercent dæmonum. Item in primis Deus dominatur, ut maiestas: in sequentibus regit, ut principatus: in ultimis tuerur, ut salus. Inferior hierarchia similiter continet tres ordines, scilicet Virtutes, Archangelos, Angelos: ad quorum priores pertinet miraculorum operatio, ad secundos, maiorum negotiorum denuntiatio: ad tertios, humanæ custodiæ sollicitudo. In primis Deus operatur, ut virtus, in secundis Deus reuelat, ut lux, in tertiis, mittit, ut inspirans. Hæc dicta sunt secundum beatum Gregorium, & secundum Bernardum, sed secundum Dionysium, virtutes sunt medius ordo secundæ hierarchiæ, & Principatus primus ordo tertiæ hierarchiæ. Hic attendendum quod in qualibet trium hierarchiarum præmissarum notatur Trinitas diuinarum personarum, ut patet celesti hierarchia, tam superiori, quam media, quam etiam inferiori.

CAPVT XIII.

De proprietatibus Angelorum.

Angeli secundum Isidorum sunt spirituales facti, ante omnem creaturam creati, natura mutabiles conditi, sed contemplatione immutabiles facti, animo impassibiles, mente rationales, felicitate securi, futurorum præscij, iussu mundum regunt, missi corpora aerea assumunt, in celestibus commorantur. Bernardus de eodem, Inuestigamus inuestigabilia: & primo spiritus esse potentes, gloriosos, beatos, distinctos in personis, dispositos in dignitate, ab initio stantes in ordine suo, perfectos in genere suo, immortalitate perpetuos, mente puros, affectu benignos, religione pios, vñanimitate indiuisos, pace securos, diuinis laudibus, & obsequiis deditos. Item secundum Bernardum, in Angelis est dignitas creationis, gratia confirmationis, amor Creatoris, visio diuinitatis. Est etiam in Angelis potentia, sicut supra dictum est, essentiæ subtilitas, intelligentiæ perspicacitas, liberi arbitrij facultas, agilitatis velocitas. Prompte omnes obediunt. Maiores sine elatione præfunt, minores sine vitio subsunt, qui ad exteriora exeunt, ab interiori contemplatione non recedunt. Omnem virtutem inferiorum superiores participant, non è contra. Qui excellunt in natura, præcedunt in gratia & gloria. In eodem ordine creduntur alij esse aliis digniores. Duplicem habent visionem, scilicet, matutinam, & vespertinam. Illuminationes, quas à superioribus recipiunt, aliis tribuunt.

CAPVT XIV.

De proprietatibus, & officiis singulorum ordinum.

Proprium est Seraphim in amore Dei ardere, & alios ad incendium diuini amoris promouere, & in

Greg. hom.
34. in Euang.

Isid. lib. 1. de
sum. bono
cap. 12.

Bern. lib. 5.
de consid. c. 4.

Idem.

Deum

Deum ordinare, & Deum ordinate diligendi formam tribuere. Isti immediate Deo iunguntur: & ideo purius, & perfectius in ipsos operantes theophania deferuntur: ad aliud quoque extra amatum non diuertunt. Cherubim quoque primo & principaliter relucet diuini luminis radio, pro eo quod vicinius primæ veritati iunguntur. Horum officium est promouere homines ad diuinam cognitionem: ideo præ ceteris dicuntur lucere: quia plenitudinem luminis quam suscipiunt, aliis inferioribus communicando transfundunt. Throni dicuntur, eo quod in eis Dominus sedeat, & iudicia sua per eos determinet. In his ergo præcipue relucet rectitudo diuini iudicij. Hi quoque virtutem Dei quam supra se accipiunt, ad inferiores transfundunt. Dominationes dicuntur, eo quod ceteris Angelis dominantur, & ab omni oppressione sunt liberi, & nulli inferiori subiiciuntur. Horum officium secundum Gregorium est in bello spirituali instruere, qualiter oporteat prælationis officium exercere, & qualiter debeat subditis dominari. Horum etiam officium est secundum Dionysium, timore seruii depositos in Deum moueri, & incessanter ei famulari. Principatus subditis Angelis præsumunt, & eos ad ministerium diuinum explendum disponunt. Ad hos pertinet secundum Dionysium, vniuersale regimen, vnius regni gentes ducere ad Dei similitudinem. Ministerium quoque eorum est secundum Gregorium, docere homines exhibere reuerentiam vnicuique secundum gradum suum. Horum etiam officium est promouere homines, vt non propter vtilitatem propriam, sed propter solius Dei amorem, & honorem, faciant iustitiam. Potestatibus secundum Isidorum, virtutes aduersæ subiectæ sunt, ne mundo tantum noceant, quantum cupiunt. Horum officium secundum Gregorium est, illos qui in spirituali certamine deficiunt, confortare, & ne spirituale regnum amittant, defendere. Et secundum Dionysium ad ipsos spectat, Angelos inferiores quantum possibile est, diuinæ potentie conformare. Virtutes sunt infatigabiles ad executionem facie dorum, & robusti ad præceptionem munerum. Horum officium est secundum Dionysium docere prælatos, vt facile & perseveranter, quæ ad officium prælationis pertinent, exequantur, & ipsius onera sustineant patienter. Item per istos miracula fiunt, & virtutes faciendi mirabilia perfectis conceduntur. Archangeli summi nuntij nuncupantur, & summa nuntiant. Horum officium est secundum Gregorium, de his quæ pertinent ad promotionem fidei, vt de natiuitate Christi, & factis eius homines erudire, & demones ab hominibus remouere, secundum Dionysium prophetias reuelare. Isti illuminationes, quas à superioribus suscipiunt, inferioribus annuntiant, & per eosdem nobis Angeli sunt in cælesti dispositione vltimi, & hominibus magis propinqui. Angelus nomen est officij, non naturæ. Isti minima nuntiant, & homines ad diuinam cognitionem ducunt, & vt iuste viuunt, instruunt. Hi rursus extenduntur per dilectionem Dei, in seipsis firmanantur custodiam sui, ac sub se progrediuntur ad auxilium proximi. Nos autem assimilari debemus Seraphim per charitatem, Cherubim per cognitionem, Throni per æquitatem, Dominationibus carnem spiritui subiugando, Principatibus reuerentiam maioribus nostris exhibendo, Potestatibus temptationibus diabolicis resistendo. Item debemus assimilari virtutibus per compassionem, Archangelis per instructionem, Angelis per obsequij exhibitionem.

CAPVT XV.

De cognitione & motu Angelorum.

Angeli cognitionem habent matutinam, hoc est, cognitionem rerum in Verbo. Item vespertinam, id est, cognitionem rerum in se. Item meridianam, id est, apertam Dei visionem. Est & alia cognitio Angelica,

videlicet, prout maiores indicant minoribus, quæ per diuinas theophanias perceperunt. Theophania vero est ostensio alicuius cognoscibilis de Deo per illuminationem de Deo venientem: & hoc potest esse vel in symbolis, vel facie ad faciem. Nota quod Angelus in cognitione rerum in propria natura, cognoscit plura habitu, & non actu. Circa incarnationem, & passionem Christi sciuerunt Angeli substantiam facti, sed non omnes circumstantias, vt quare, vel quomodo. Præterea quæcunque Angeli cognoscunt, cognoscunt remota sicut propinqua: quia cognitio eorum non per sensum, sed per intellectum est.

Status autem Angeli triplex est, scilicet innocentia, gratia, & gloria. Distinguitur motus Angelorum tripliciter secundum Dionysium, scilicet circularis, rectus & obliquus. Circularis est ab eodem in idem, & circa idem centrum immobile: hunc motum habent Angeli, qui immediate recipiunt illuminationes à Deo, & per illas reuertuntur ad Deum. Istud autem conuenit superiori hierarchia tantum. Item motu recto mouentur, quando procedunt ad providentiam subiectorum recte omnia transeunt, & non reuertuntur ab eodem in idem, sed de vno in aliud. Item est in Angelis motus obliquus, quando scilicet cognitionem inferiorum quibus prouident, reflectunt in Deum principium & finem boni, & pulchri.

Nota differentiam inter assistere & ministrare: quia assistere est faciem ei contemplari: sic assistunt omnes boni Angeli. Item assistere est immediate recipere illuminationes à Deo: sic tantum assistunt tres primi ordines. Item assistere est appropinquare Deo, & extraneum esse ad exterius missioni: sic assistunt quatuor primi ordines. Ministrare vero est nuntiare pro temporis opportunitate, vel operari secundum officium. Est enim ministerium nuntij & officij.

Erratum est circa motum Angelorum tribus modis. Dicebant enim quidam philosophi, quod Angeli nunquam mouentur, sed mouent sphaeras, & per eas voluntates hominum. Item dixerunt alij, quod Angelus sit in pluribus locis, & etiam vbicunque si voluerit. Item dixerunt alij, quod Angelus sic venit de fine spatij, quod non transit media, sed transilit. Illud quoque prætermittendum non est, quod vnusquisque ordo ab eo denominatur, secundum quod respectu inferiorum ordinum excellentias accipit in munere.

CAPVT XVI.

De prælatione Angelorum.

Præsumunt quidam Angeli regionibus, vt dicitur in Daniele: Princeps Græcorum, & princeps Persarum, &c. Quidam vero præsumunt Ecclesiis, in Apocalypsi. Angelo in Ephesi Ecclesie scribe. Item alij præsumunt personis. In Actis Angelus Petri credebatur ad ostium stare. Quidam etiam maligni spiritus dicuntur vitiis præesse, vnde vocatur aliquis spiritus superbia, spiritus luxurie, & huiusmodi. Quæ autem prælationes permaneant, vel quæ cessent post hanc vitam, sciendum est quod hierarchia semper stabit: quantum ad instantiam beatitudinis, & quantum ad gradum dignitatis, & nobilitatem doni gratuiti, ac naturæ. Cessabunt autem prælationes Angelicæ super homines, & Angelos, quoad actum regiminis, secundum gubernationem mundi, & electorum, secundum viam ad patriam. Prælatio autem est in demonibus quoad officium insultandi & irridendi, & secundum quod vnus prouocat alterum in malitia, & hoc non destruetur. Psalmista: Superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper, nec destruetur quantum ad malitiam & naturam. Cessabit autem eorum prælatio quoad officium tentandi eos qui sunt in via. In hominibus etiam prælationes euacuabuntur: quia non erunt decani, centuriones, chiliarchæ, & huiusmodi. In crea-

Dan. 10. 4. d
Apoc. 2. 8
1. 12. 6

Psal. 73. d

turis similiter cessabit prælatio, quia superiora, non mo-
nebunt tunc inferiora, sicut modo.

CAPVT XVII.

De confirmatione Angelorum.

Confirmationem habet Angelus ex tribus, scilicet ex natura, gratia & gloria. Ex natura quidem, quia natura spiritalis semel tantum vertibilis est, vel in bonum, vel in malum: nisi ex vnione vnus cum altero, sicut patet in anima, quæ dum est in corpore, potest mutari sæpius de bono in malum, & contra: soluta vero non. Huius autem ratio est, quia natura spiritalis propter suam simplicitatem se totam conuertit ad id quod eligit, quod non facit natura vnita, quia habet corpus retrahens. Ex gratia similiter habet confirmationem, quia si aliquid connectitur stabili, æterno vinculo perpetuo, illa connexio semper manet. Sic Angeli colligati sunt stabili æterno scilicet Deo, & hoc vinculo indissolubili, scilicet charitatis. Apostolus: Charitas nunquam excidit, &c. Ex gloria quoque habent eam, quia cum Deum habeant per gloriam, qui est forma completiua angelici desiderij, non vagantur extra ipsum, vt querant aliquid illo melius, vel desiderabilius, atque in-
cundius. Nihil enim in creaturis inueniunt, quod possit eos à fonte diuinæ dulcedinis auertere.

1. Cor. 13. c.

Tenendum itaque quod Angeli boni ex libertate arbitrij ad Deum conuersi, statim fuerunt per gratiam & gloriam in voluntate confirmati, fideles ac felices effecti, atque in oratione illuminati, vt non solum cognoscerent res in proprio genere, sed etiam in arte, hoc est, in Verbo. Filius enim dicitur ars Patris per quam operatur. Acceperunt insuper perfectionem in virtute operatiua, siue exequantur illam assumpto corpore, siue alias, atque perfectionem in virtute contemplatiua, qua quocunque mittantur, intra Deum currunt.

CAPVT XVIII.

De custodia Angelorum.

Angeli nobis ad custodiam deputati tenent nos stantes, ne cadamus, & cadentes nos adiuuant, vt surgamus: nec vnquam nos deserunt, etiam peccantes, quin semper sint parati auxiliari, si velimus. Hoc tamen fallit in obstinatis, à quorum custodia desistit Angelus actualiter: paratus est tamen custodire, si redire voluerint, quia nunquam deseritur homo ex toto ab Angelis.

Nota quod Christus non habuit Angelum sibi deputatum, quia anima eius superior fuit omni Angelo, sicut, & habebit vnus Antichristus, quem licet propter nimiam obstinationem, non sit habiturus ad promotionem suam, habebit tamen ad accusationem.

Effectus autem angelicæ custodiæ multiplex est. Primus est impedimenta boni, & occasiones mali, & actiones peccandi remouere. Exodus: Mittam Angelum præcursores, qui eiciat Iebusæum. Secundus est, tentationes mitigare. Daniel: Angelus Domini descendit in fornacem, &c. Tertius est, contra hostes visibiles adiuuare, in libro Regum: Elisæus vidit castra Angelorum. Quartus est, orationes nostras, & elemosynas Deo præsentare & pro nobis orare. In Tobia: Quando orabas cum lacrymis, &c. Quintus est, viam ostendere. In Tobia: Ego sanum ducam, & reducam, &c. Sextus est, in agendis docere. Zacharias: De Angelo qui instruit eum de quatuor fabris. Septimus est, seipsum & alia secreta reuelare. In Tobia: Ego sum Raphaël Angelus. Octauus est à peccatis excitare. In Actis: Surge velociter. Nonus est, ad fernorem excitare. In libro Regum: Surge, comede; grandis enim tibi restat via. Decimus est, consolari. In Tobia: Forti animo esto, in proximo est, vt à Deo cures. Vndecimus est, de peccatis incre-

Exo. 33. a

Dan. 3. d

4. Reg. 6. c. d

Tob. 12. c

Tob. 5. d

Zach. 2. a

Tob. 12. d

Act. 13. b

3. Reg. 19. b

Tob. 5. d

pare. In libro Iudicum: Dixit Angelus populo Israël: Cur contra Deum fecistis. Duodecimus est, contrarias potestates arcere ne tantum nocere valeant, quantum vellent. In Tobia: Qualiter Angelus Asmodeum ligauit.

Iudic. 4. a

Tob. 8. a

Angeli seruiunt nobis propter tria, scilicet propter ruinæ suæ reparationem, quia homines saluandi intrabunt in locum cadentium Angelorum. Item propter meriti accidentalium cumulationem, quod augetur in eis vsque ad diem iudicij. Item propter amoris erga nos demonstrationem.

Dionysius attribuit Angelo tres actus, scilicet purgare, illuminare, & perficere. Purgant itaque Angeli remouendo phantasmata, quæ impediunt illuminationem, quam Angelus intendit facere in nobis. Vnde tria remouent ab anima, scilicet ignorantiam, & nubila phantasiarum, ac falsas opiniones philosophicarum rationum reuelationi contrariarum. Illuminant vero animam tripliciter, scilicet ad sensum, vt patet quando aliquid manifestatur in assumpto corpore. Item ad imaginationem, scilicet cum fumositates, quæ per spiritum animale ad cerebrum eleuantur, transmittunt in diuersa phantasmata: & hanc potestatem habet etiam diabolus. Item ad intellectum, & talis illuminatio solum perfecta est. Nondum autem quod Angelus non illuminat intellectum efficiendo nouam cognitionem in anima, quia non potest in intellectu nouam speciem imprimere, nec habitum noui luminis dare, sed nec eius intentionem quo vult conuerrere, quia hoc est contra naturam liberi arbitrij. Hæc enim tria requiruntur, vt intellectus noster intelligat aliquid, scilicet species, qua cognoscatur, & lumen in quo cognoscatur, & intentio qua conuertatur intellectus super speciem. Illuminatur autem Angelus intellectum nostrum excitando, & disponendo, & lumen diuinum in nos transferendo. Facit enim, vt dictum est, in phantasia transmutationem specierum componendo, & diuidendo, secundum exigentiam rei, quam vult reuelare. Item irradiat lumen intellectus sui super illas species: vt moneant intellectum nostrum, & sic plura & subtiliora videre possunt in lumine duplicato. Item excitat intentionem animæ aliquo motu, vt ipsa conuertat se super illa phantasmata, abstrahendo se ab aliis: perficiunt autem, id est promouent ad melius.

Sed vtrum Angelus accendere possit affectum humanum, tripliciter potest intelligi, scilicet, vel efficiendo, vel excitando, & adiuuando, vel mouendo. Primo modo solus Deus potest inflammare affectum, scilicet, per effectum. Secundo modo ipsum desideratum inflammatur affectum, scilicet excitando, & iuuando. Tercio modo potest Angelus affectum nostrum incendere per motum. De his habemus exemplum in naturis, quia primo modo ignis accendit ligna. Secundo modo ligna incendunt ignem. Et tertio modo, quia ligna igni apponunt, ignem accendit. Differentia autem est inter immittere cogitationem, & incendere, & mentem illuminare: quia cogitationem immittere est, vt dicit Beda, intus creare, & facere cogitationem: sed incendere, est cogitationem iam factam inflammare: illuminare vero est dare reuelationem de aliquo occulto intelligibili.

CAPVT XIX.

De locutione Angelorum.

Verbum triplex est, scilicet, mentis, oris, & operis. Verbo mentis loquitur Deus Angelo, & conuerso. Item Deus animæ, & conuerso: item diabolus Deo: cuius tamen intentio Deum latere non potest. Verbo autem oris loquitur homo homini in corpore vnito animæ, Angelus vero homini corpore assumpto: sed verbo operis loquitur Deus diabolo, & Angelus diabolo. De locutione itaq; Angelorum, nota quod Angelus loquitur Deo, cum ex visis in motu admirationis exurgit,

vel

vel cum affectus suos ei præsentat, quos tamen eum latere minime dubitat. Angelus vero loquitur Angelo verbo mentis suæ, species ostendendo, mediante illuminatione quadam spiritali irradiante ab ipso. Item Angelus facit aliquid coram Angelo, quo factò intelligit quod non intelligebat ante. Et sic loquuntur omnes omnibus, idest, superiores inferioribus, & è conuerso. Item loquitur Angelus Angelo per communicationem diuini luminis ipsum instruendo, sic non loquuntur omnes omnibus, nec omnia, sed tantum superiores inferioribus de his quæ per diuinas theophanias percipiunt.

Loquitur autem Angelus homini dupliciter. Primo modo verbo vocali in assumpto corpore, sed tunc sicut non profert sonnum in organis materialibus secundum naturam, ita nec circulariter immutat medium, quemadmodum in voce naturali: unde non auditur, nisi ab illo, ad quem ordinatur, & est simile in apparitionibus Angelorum, quos quidam vident, & alij æque propinqui non vident, ut apparet in Elifæo, & puero eius. Dicunt tamen aliqui, quod Angelus nunquam apparuit, vel apparet, aut loquitur homini in subiecta creatura, sed intentionem, siue similitudinem ponit in oculo eius, vel intentionem vocis ponit in aure eius: & ibi recipit sensus communis species illas, ac deinde perueniunt ad imaginationem, post hæc ad intellectum, & hoc est quod Angelus dicitur apparere, aut loqui homini.

Secundo modo loquitur Angelus homini per impressionem rerum sensibilium, moto instrumento imaginationis, & sic loquitur vigilantibus, & dormientibus.

Item loquitur Angelus diabolo species sui intellectus ei sine aliqua illuminatione ostendendo.

Item loquitur diabolus homini dupliciter. Primo modo sensum immutando; & hoc vel imaginationem alicuius rei imprimendo instrumento visus, vel obiciendo visui similitudinem alicuius rei. Secundo modo loquitur diabolus homini per impressionem rerum sensibilium in instrumento imaginationis, & hoc facit quandoque vigilantibus, quandoque dormientibus: & sic immittit cogitationem mali. Cogitationem vero malam non potest immittere, quæ tantum per consensum mala sit.

Est & locutio animarum, quia anima loquitur Deo per desiderium: cuius affectiones nude sunt, & aperte oculis Dei. Anima similiter Angelo loquitur, & hoc per voces corporis, quas bene percipit Angelus, sicut & alia sensibilia. Unde anima existens in corpore alia spiritali potestate loquendi ad Angelos non indiget, sed hanc habebit exuta à corpore. Item anima loquitur diabolo, quia similitudines affectionum imprimuntur sensibus, ubi diabolus legit eas.

CAPVT XX.

De specialibus nominibus Angelorum.

DE his nominibus Michaël, Gabriël, Raphaël, sciendum est, quod hæc sunt propria nomina Archangelorum, licet eorum interpretationes aliis sunt communes: sed eorum propria sunt, quia his horum nominum interpretationes conueniunt excellentius. Michaël interpretatur. Quis vt Deus. Hic est ordine Principatum, & attribuuntur ei quatuor, scilicet esse præpositum paradisi, idest, Ecclesiæ: sicut & olim fuit princeps synagogæ. Item deferre animas in paradysum, sed hoc intelligas, quod gloriosus deferat quam alij. Item pugnare cum dracone, idest, diabolo, sicut legitur in Apocalypsi: Item venire in adiutorium populo Dei.

Gabriël interpretatur fortitudo Dei. Hic est de ordine Angelorum, & merito, quia magna annuntiavit. Raphael interpretatur medicina Dei, & est de or-

dine Virtutum, quia mirabilia magna fecit.

CAPVT XXI.

De casu Angeli.

OMnes Angelos fecit Deus bonos, non tamen summos, sed medios inter summum bonum & bonum commutabile, quod est creatura, ita quod si conuerterentur ad amandum Deum, qui supra se erat, ascenderent ad statum gratiæ, & gloriæ. Si vero conuerterentur ad bonum commutabile, quod fuit infra se, hoc ipso ruerent in malum culpæ, & pœnæ, quia non est dedecus peccati sine decore iustitiæ.

CAPVT XXII.

De spiritali casu demonis.

CAsus diaboli duplex fuit, scilicet spiritalis, & localis. Spiritalis, quia cecidit de naturæ puritate, de flexibilitate liberi arbitrij ad bonum, de lucē in tenebras, de scientia in ignorantiam, de innocentia in culpam, de felicitate in pœnam, de dilectione in odium. Post casum enim factus est impœnitens, & obstinatus in malo, & excæcatus à vero, & deordinatus in bono, & infirmatus in virtute, & exclusus à Dei contemplatione. Præterea voluntas eius impia conuersa est ad hominis odium, & inuidiam: unde toto conamine nititur ad eius subuersionem, per tentationem multiplicem. In tantum autem excæcatus est, quod potius vult esse, quam non esse, ut pugnet contra Deum, licet ex hoc sciat sibi malum semper euenire: quia quolibet facto suo, quod ex libero suo arbitrio procedit, peccat mortaliter.

CAPVT XXIII.

De locali casu diaboli.

CAsus etiam diaboli localis fuit, quia vel in infernum, vel in caliginosum aërem, qui est in medio interstitio aëris, corruit. Dæmones enim non sunt in superiori parte aëris, ne lumine gaudeant: nec sunt in parte inferiori, ne nimis contra nos sæuiant. Unde notandum est, quod in dæmonibus est tria considerare, scilicet, naturam, officium, & peccatum. Et naturæ quidem conuenit locus summus, idest, cælum, in quo tanquam in loco congruo sunt creati, & postmodum in natura, si steterent, perficiendi. Ex officio vero quod habent exercendi homines, conuenit locus medius, idest, aër caliginosus, ubi & satis propinqui sunt nobis ad tentandum, & tamen non habent lumen ad gaudendum. Sed peccato conuenit locus infimus, scilicet infernus. Unde & dæmones post finem mundi, quando cessabit eorum officium, detrudentur simul in infernum. Dicunt quidam quod Angelus cecidit secunda die. Sed communior est opinio quod prima die subito post creationem suam ceciderit. Dicitur communiter, quod decimus chorus Angelorum cecidit: sed hoc non dicitur quod decem ordines Angelorum fuerint, sed quod tot de singulis ordinibus ceciderunt, quot poterant facere chorum vnum. Unde nouem sunt ordines Angelorum: quilibet ordo habet suas legiones. Legio autem Angelorum habet 6666. vnitates. Tot autem in singulis ordinibus sunt legiones, quot in legione sunt vnitates.

CAPVT XXIV.

De restauratione ruina Angelorum.

Aug. in En-
chir. c. 29.
10. 3. & lib.
22. de ciu. c.
1. rom. 5.
* Greg. ho-
mil. 34. in
Euang.

Angelorum ruina restaurabitur per saluandos. Dicit autem Augustinus, quod tot saluabuntur homines, quot Angeli ceciderunt. * Gregorius vero dicit quod tot homines saluabuntur, quot Angeli perstiterunt. Dixerunt etiam quidam quod duo parietes erunt in cœlo, scilicet vnus hominum, & alius Angelorum: & quod ruina Angelica restaurabitur per Virgines: & de alio pariete tot erunt saluandi, quot in alio pariete sunt Virgines & Angeli.

CAPVT XXV.

Cur peccatum diaboli sit irremissibile.

Aug. lib. 1.
de mirabil.
script. cap. 2.
10m. 3.
Damasc. lib.
2. de fi. ort.
cap. 3.
Luc. 12. f.
Ibid. Dam.

Quare peccatum diaboli sit irremissibile, assignantur plurimæ rationes. Prima quia secundum Augustinum, nullo suggerente peccauit, & ideo nullo reparante redibit. Secunda est secundum Damascenum, quia contra Deiformem int. llectum peccauit. Quanto autem nobilior est cognitio, tanto peior est error. Seruus enim sciens voluntatem Domini, &c. Tertia secundum eundem Damascenum est, quia Angelus non est susceptibilis pœnitentiæ, vnde nec vniat. Quarta est, quia in diabolo extincta est synderesis quantum ad boni promotionem. Quinta est, quia natura spiritalis semel tantum vertibilis est, eo quod tota se conuertat: quod non facit homo, quia caro semper repugnat spiritui. Status autem Angeli mali triplex est, vt patere potuit ex prædictis. Primus, scilicet innocentia. Secundus culpa. Tertius pœnæ & miseræ.

CAPVT XXVI.

De proprietatibus demonum.

2. Cor. 11. c.

Dæmones sunt spiritus impuri, humani generis inimici, mente rationales, in nequitia subtiles, cupidi nocendi, per superbiam tumidi, semper in fraude noui, immutant sensus, inquinant affectus, vigilantes turbant dormientes per somnia inquietant, morbos inferunt, tempestates concitant, in lucis Angelos se transformant, semper infernum suum secum portant, in idolis ubi cultum diuinum vsurpant, super bonos dominari appetunt, magicæ artes per eos fiunt, bonis ad exercitium dantur, semper fini hominis insidiantur.

Triplici acmine scientiæ vigent dæmones. Primo subtilitate naturæ, & hoc per cognitionem vespertinam. Secundo experientia temporum. Tertio reuelatione superiorum spirituum. Primo modo intelligunt naturalia præsentia. Secundo modo naturalia futura. Tertio modo cognoscunt etiam voluntaria.

1. Pet. 5. c.

Luc. 11. b

1. Pet. 5. c.
Iob. 40. b
Isa. 27. a

Multipliciter vero diabolus nominatur, per quod & proprietates suæ cognoscuntur. Vocatur enim diabolus, quod interpretatur desuens, quia desluit, id est corruit spiritualiter, & localiter sicut dictum est. Græce interpretatur diabolus clausus ergastulo, & hoc sibi conuenit, quia non permittitur tantum nocere quantum vellet. Præterea secundum etymologiam diabolus dicitur à dia, quod est duo, & bolus, quod est morsellus, quia duo occidit, scilicet corpus & animam. Item vocatur dæmon, id est, sanguineus, & hoc propter peccatum: vel sciens, quia viget triplici scientia, sicut dictum est. Item Belial, quod interpretatur absque iugo, vel absque domino: quia pro posse contra eum pugnat, cui deberet esse subiectus. Item Beelzebub, quod interpretatur vir muscarum, id est, animarum peccatricum: quæ reliquerunt verum sponsum Christum. Item Satanas, id est, aduersarius, vnde Petrus: Aduersarius vester diabolus, &c. Item Behemoth, id est, bestia, quia facit homines bestiales. Item Leviathan, id est, additamentum eorum, qui peccata peccatis cumulant.

CAPVT XXVII.

De malitia diaboli contra nos.

Diabolus nocet homini multipliciter, quia per violentiam, & hoc quandoque exterius corpus lædendo, sicut fecit Iob: quandoque intra membra ligando, sicut in obsessis: & propter hoc datur paruulis Angelus bonus, ne diabolus in his lædat eos vel exedat. Item nocet per impressionem imaginum mala suggerendo, vel per commotionem sanguinis ad peccatum accendendo, vel sensus exteriores per obiectionem falsarum formarum decipiendo. De his & similibus dicit Gregorius: Aut opprimendo rapit, aut insidiando circumuolat, aut suadendo blanditur, aut minando terret, aut desperando frangit, aut promittendo decipit.

Diabolus decipit homines quatuor modis. Primo suadendo bonum, sed hoc propter malum, vt cum homini instabili suadet ingressum religionis, & hoc vt postmodum apostatet. Secundo suadendo malum, & hoc sub specie boni: vt peierare pro rebus alterius conseruandis. Tertio dissuadendo bonum tanquam nocuum, vt cum dissuadet bono viro religionis ingressum, ne de hoc pœniteat, & egrediens confundatur. Vel quando dissuadet alicui orationem vel eleemosynam, ne per hoc incurrat vanam gloriam. Quarto dissuadendo malum vt ducat ad peius: vt quando dissuadet temperantiam in victu & somno, vt per hoc inducat ad indiscretam abstinentiam, quod peius est.

Impeditur diabolus in effectu suæ malitiæ multis modis, quandoque scilicet per terminum suæ potestatis à Deo impositum. Item quandoque per resistentiam bonorum spirituum. Habet enim quælibet anima duos Angelos: vnum bonum ad custodiam, alium malum ad exercitium. Item per arbitrium hominis non consentientis. Item per peccati abominationem, quia quandoque dæmones nobilioris naturæ peccata vilia derestantur. Item propter cautelam quandoque emittit facere mala, vt peius fiat sicut modo non vexat excommunicatos, vt minus timeant tales sententias.

Vtrum autem virtus tentandi minuatur in diabolo, quando vincitur, diuersæ sunt opiniones. Dicunt enim quidam quod superatus in vno vitio, ipsum victorem non possit amplius tētare de eodē vitio, sed alius diabolus potest. Alij dicunt quod superatus in vno vitio, nullū amplius de illo vitio possit tentare. Origenes dicit, quod superatus ab vno, neminem possit tentare de cetero.

Data est potestas dæmonibus exercendi magicas artes multiplici ratione. Primo ad fallendum fallaces, sicut Egyptios, & ipsos magos. Vnde etiam quæ ipsi per tale modum acturi sunt, quasi diuinando prædicunt. Secundo ad monendum fideles, ne scilicet, tale quid pro magno desiderant, cum videant etiam malos facere huiusmodi. Tertio ad probandam & exercendam patientiam & fidem iustorum.

CAPVT XXVIII.

De Lucifero.

DE Lucifero sciendum est, quod fuit de supremo ordine superioris hierarchiæ, ac in illo ordine supremum gradum tenuit: cui tanquam principi de singulis ordinibus magna multitudo adhæsit, quos omnes secum traxit. Dictus est autem Lucifer, quia præ cæteris luxit, suæque pulchritudinis consideratio eum excæcavit. Primum hominem tentauit, & vicit. Christum tentauit, & victus est. Potestatem tūc amisit, quam vltimis temporibus recuperabit. Nunc religatus est, & in fine soluetur. Peccatum Luciferi fuit, quod se & suū priuatum bonum dilexit. Excæcatus de altitudine habitæ præsumpsit, ac propriam excellentiam ambit, quasi habiturus fuerit à se, non ab alio, & sine meritis habere

voluit.

voluit. Stare vel sperare cum posset quovsque gratia apponeretur, noluit. Dei similitudinem concupivit, non quidem causa imitationis, sed potestatis id est, subditos habere voluit, & nulli subiectus esse concupivit.

CAPVT XXIX.

Quid sit anima secundum diffinitionem.

Post naturam corpoream, & incorpoream dicendum est de natura ex utrisque composita. Sed primo ex parte mentis, secundo ex parte corporis, tertio ex parte totius hominis. De anima igitur videndum est quid sit, secundum diffinitionem. Porro à quibusdam diffinitur, ut spiritus, à quibusdam, ut anima, à quibusdam vero, ut spiritus, & anima. In quantum igitur anima naturam habet spiritus, diffinitur ab Augustino sic in libro de motu cordis. Anima est substantia incorporea, intellectualis, illuminationis capax, ultima revelatione perceptiva. Ex hac diffinitione cognoscimus quod spiritus humanus, qui est anima, inter omnes creaturas immediate post Angelos illuminationis divinæ sit perceptivus. Anima vero in quantum anima, sic diffinitur à Remigio. Anima est substantia incorporea, regens corpus. Ex hac diffinitione habemus quod anima est quasi corporis rector, & motor. Item anima in quantum anima diffinitur à Philosopho in libro de anima, sic Anima est entelechia corporis physici organici potentia vitam habentis. Entelechia hic dicitur actus primus, siue perfectio. Ex hac diffinitione habemus quod anima unibilis est corpori, non omni, sed soli organico & physico, id est, naturali ad susceptionem animæ rationalis dispositio. Item anima in quantum est spiritus, & anima, sic diffinitur ab Augustino: Anima est omnium similitudo. Hæc diffinitio data est per comparisonem animæ ad creaturas. Anima enim ex sui natura ad suscipiendas omnium rerum tam corporalium, quam spiritualium similitudines apta est. Item animæ descriptio talis est. Anima est Deiforme spiraculum vitæ. Hæc descriptio sumitur à Genesi, & datur secundum quod anima comparatur ad Deum, prout non ex traduce, vel seminali ratione propagatur, sed à Deo corpori creando infunditur, & infundendo creatur. Item Seneca sic diffinit animam, anima est spiritus intellectualis ad beatitudinem in se, & in corpore ordinatus. Hæc diffinitio datur in relatione animæ ad finem, secundum quod non solum separata beatificatur in se, sicut Angelus immo & in corpore glorificato ipsius beatitudo ampliatur.

CAPVT XXX.

Quid sit anima secundum rem.

Quid sit anima secundum rem, diuersas videntur sententias Philosophi protulisse. Plato enim dicit animam numerum seipsum mouentem. Aristoteles entelechiam, Pythagoras harmoniam, Hippocrates spiritum tenuem, Heraclitus lucem, Democritus spiritum ex atomis compositum, Hepomenes igneum vigorem. Parmenides dicit eam esse de terra & igne. Epicurus autem ex aëre & igne. Inter has diuersitates nos sequimur dicta sanctorum, & Catholicorum magistrorum dicentium, quod anima est substantia spiritualis & rationalis, ad viuificandum corpus humanum de nihilo creata. Creata est in quantum anima perfectibilis, & imperfecta, quantum ad scientiam & virtutes, perfectissima tamen est quantum ad potentias naturales. Et quia incorporea est, sensui non est subiecta, neque secundum dimensionem extensiuam. Quantitatem enim habet anima, ut dicit Augustinus, non dimensionem, sed potesta-

tiuum & virtuale. Et quia simplex est anima, ideo nec augmenti, nec detrimenti est susceptiva: quia nec in corpore maiori maior, nec in minori minor reperitur, ut dicit Augustinus. Multitudo quoque potentiarum in anima non ponit maiorem in animæ natura, sed multipliciter effectuum. Anima etiam est vita perpetua, scilicet per memoriam, intelligentiam, & voluntatem ad imaginem Dei facta, capax virtutis, & viti, susceptibilis pœnæ, vel præmij, arbitrio libera, potentiis & habitibus, ac affectionibus decorata. Caret pondere, figura, & colore. Passibilis & mutabilis est: eo magna, quo capax est æternitatis: eo recta, quo naturaliter appetens est bonitatis: eo bona, quo particeps est diuinitatis.

CAPVT XXXI.

Quid sit anima secundum nomen

Anima dicitur, in quantum corpus animat, & viuificat. Mens, in quantum recolit. Animus dum vult. Ratio dum rectum iudicat. Spiritus dum spirat, vel quia spirituale naturam habet sensus, dum sentit. Memoria dum recordatur. Voluntas dum consentit. Hæc nomina diuersa sunt animæ, non propter essentia pluralitatem, sed propter effectuum multipliciter operationem. Dicitur anima ab a, est sine: & æma quod est sanguis, eo quod sit sine sanguine. Vel dicitur ab a, & nemein, quod est tribuere, eo quod anima vitam tribuit. Vel dicitur anima quasi anemos, id est, ventus quod spiritus sit.

CAPVT XXXII.

De triplici anima.

Actus animæ triplex est, scilicet vegetare, sentire, & ratiocinari: secundum hoc distinguitur animæ potentia triplex, scilicet vegetabilis, & sensibilis, & rationalis. De quibus dicit Ambrosius, quod anima vegetabilis appetit esse, sensibilis bene esse, rationalis autem optime esse: & ideo nunquam quiescit, donec optimo coniungatur: propter hoc vi amoris in Deum mouetur tanquam ad centrum, ut in ipso summe delectetur. Hæc autem tres potentia in diuersis substantiis tres animæ dici possunt. Nam vegetabilis est anima in plantis, sensibilis in brutis, rationalis in hominibus. In homine autem tres prædictæ animæ una sunt essentia, sed differunt in potentiis: nec obstat quod in homine successiue, ac diuersis temporibus manifestantur: hoc enim est à virtute formatiua, quæ rationabiliter prius disponit ad vitam quam ad sensum, & prius ad sensum, quam ad rationem, præsertim cum natura non in instanti & subito, sed paulatim & successiue operetur. Cum autem anima rationalis infunditur corpori, tunc prædictæ primo infunduntur, non habentes actiones suas deinceps à virtute formatiua, sed ab ipsa anima. Anima quoque duas primas potentias, scilicet vegetabilem, & sensibilem exercet tantum in corpore, tertiam vero habet etiam exuta à corpore. Anima vegetabilis, & sensibilis non debent dici animæ in homine, nec diuidi ut animæ, sed ut potentia, nec anima vegetabilis in sensibili dicenda est anima, sed potentia. Anima autem vegetabilis dicenda est anima, non potentia.

CAPVT XXXIII.

De potentia animæ vegetatiua.

Anima vegetabilis tres potentias habet, scilicet generatiuam, augmentatiuam, & nutritiuam. Prima est ad speciei conseruationem: secunda est ad conseruationem indiuidui. Tertia est ad perfectionem subiecti. Virtuti autem nutritiæ quatuor deseruiunt,

anima cap.
17. com. 1.
ibidem.

Gen. 1. 8

Arist. lib. 2.
de anima.
tex. 5.

Aug. lib. de
spir. & ani.
cap. 6. to. 3.

Ex Aug. lib.
de quant.

scilicet, virtus attractiva, quæ assumit necessaria in nutrimento. Item digestiva, quæ separat conueniens ab inconuenienti in alimento. Item retentiva, quæ cibum tamdiu retinet in vno loco, donec debitam recipiat alterationem. Item expulsiua, quæ expellit quod superfluum est in nutrimento: sed ante omnes has est appetitiua.

CAPVT XXXIV.

De potentis apprehensiuæ anima sensibilis.

Anima sensibilis duplicem habet potentiam, scilicet apprehensiuam, & motiuam. Apprehensiuam diu dicitur in apprehensiuam de foris, & apprehensiuam de intus. Vires apprehensiuæ de foris sunt quinque sensus particulares, siue exteriores, scilicet visus, auditus, &c. Vires autem apprehensiuæ de intus sunt quinque potentie interiores animæ sensibilis, quæ sunt sensus communis, imaginatio, æstimatio, phantasia, & memoria. Tradunt Peripatetici omnes vires istas organicas esse, & quod per instrumenta corporalia suas operationes perficiunt, eo quod sint circa particularia tantum. Omnis enim forma particularis in materia aliqua est: quoniam forma sine omni materia accepta, vniuersalis est circa quam operatur intellectus. Ista facile est videre in sensibus particularibus: quoniam illi non apprehendunt, nisi per rei sensibilis præsentiam. De virtutibus autem interioribus, quæ sunt imaginatio, æstimatio, phantasia, idem est: quoniam in illis omnibus est apprehensio formæ singularis secundum suum partium eius, & lineamenta, & quantitatem. Omnes istæ potentie passiuæ sunt; & patiuntur à formis, & indiuiduis, quæ sunt principia cognitionis sensibilis. Sciendum autem quod nulla apprehensiuam sensibilis retinet id quod apprehendit: immo quod vna apprehendit, alia retinet. Notandum ergo quod alia virtus est quæ bene tenet, alia quæ bene recipit, & ista quæ bene tenet, perficitur sicco & frigido: sed illa quæ bene recipit, perficitur humido.

CAPVT XXXV.

De sensibus particularibus.

Sensus particularis in quinque diuiditur, scilicet in visum, auditum, gustum, odoratum, & tactum: qui in multis conueniunt, & in multis differunt. Conueniunt enim quinque sensus in hoc quod sunt vires passiuæ. Sentimus enim intra suscipientes, non extra mittentes. Sensibile autem possum supra sensum non sentitur. Omnes sensus sunt perceptibiles singularium non vniuersalium. Ad quemlibet sensum extenduntur vniuerso: & vnus ad sentiendum quid agitur circa exteriora: & aliud ad motum voluntarium, qui agit vt vis animæ interior, & ad organum dirigit intentionem.

In omni sensu oportet esse proportionem sensibilis ad sensum, quia in mediis delectantur, & in extremis corrumpuntur. Ad sentiendum autem aliquid oportet esse obiectum præsens, & medium deferens, & organum sanum atque conueniens, & animæ intentio actualis. Omnes sensus vnā habent originem, scilicet sensum communem, à quo velut à centro quasi lineæ quædam exeunt. Differunt etiam sensus particulares in multis. Nam quilibet habet speciale instrumentum. Differunt etiam in obiectis, differunt in medio differente, quia tactus, & gustus habent medium intrinsecus, & alij extrinsecus. Differunt in apprehendendi velocitate: quia visus citissime etiam remota apprehendit. Differunt situ, quia visus est supremus, post auditus, deinde alij per ordinem. Differunt vtilitate, quia gustus, & tactus maxime sunt necessarij ad conseruationem indiuidui, & speciei. Gustus enim discernit cibum, per

quem seruat animal à nociuo: & tactus discernit qualitates sensorum, sicut calidum & frigidum, & huiusmodi, vt animal declinet extrema talium qualitatum, ne corruptionem incurrat. Differunt generalitate, quia tactus est generalior, cum non habeat organum determinatum, sed in omnibus membris sit. Differunt etiam in impressionum retentione, sensus enim grossiores fortius retinent suas impressiones, sicut patet in tactu. Nota quod videmus visu & oculo, sed differenter: nam visu videmus effectiue, siue formaliter, sed oculo videmus instrumentaliter. Eodem modo dicendum est de ceteris sensibus. Anima autem alienatur à sensibus tripliciter. Primo in somno, secundo in ecstasi magis, tertio in morte maxime.

CAPVT XXXVI.

De sensu communi.

Sensus communis est potentia quæ omnium sensuum particularium obiecta apprehendit. Omnis enim sensus exteriores à sensu communi, velut à centro particulariter exeunt, & sensorum suorum similitudines ad sensum communem reducunt, quo mediante de singulorum proprietatibus iudicant, & discernunt. Vnde sciendum quod sensus communis est fons, ex quo omnes sensus oriuntur, & ad quem omnis motus sensibilium refertur, sicut ad vltimum finem. Hæc potentia quædam habet inquantum est sensus, & quædam inquantum communis est. Inquantum enim sensus est, habet recipere rerum species sine materia, & tamen præsentem materia. Inquantum communis est, habet duo quorum vnum est iudicium sensibilium, per quod nos apprehendimus videre, quando videmus, & audire, quando audimus, & sic de aliis. Si enim hoc iudicium non esset in animalibus, non satis esset videre, & audire vtile: & secundum alios sensus apprehendere. Secundum est multa sensata comparare, dicendo vnum esse dulce, & aliud dulcius esse: & hoc ideo sensus communis habet, quia ad ipsum referuntur omnium priorum sensuum sensata. Hæc virtus in anteriori parte cerebri ponitur, in loco, vbi concurrunt nervi sensitiui quinque sensuum, qui locus medullosus est & humidus.

CAPVT XXXVII.

De vi imaginatiua.

Virtus imaginatiua est potentia apprehensiuæ, in qua imagines rerum sensibilium reseruantur. Hæc virtus plus abstrahit quam sensus, quia sensus non accipit formam nisi præsentem re: ista autem reseruat formam, etiam re absente. In hoc etiam imaginatio differt à sensu communi, quia sensus communis præsentis rei exterioris indiget, sicut sensus particularis. Ista autem virtus, scilicet imaginatio, thesaurus formarum vocatur: quia in ea, sicut dictum est, formæ à particularibus sensibus receptæ retinentur, & immobilitantur. Hæc potentia in anteriori parte cerebri, seu interiori, sicut & sensus communis ponitur: & hic maior est durities, ex frigidity cerebri proveniens, vbi & imaginatiua retinet impressiones à sensu communi receptas.

CAPVT XXXVIII.

De vi æstimatiua.

Æstimatiua virtus est, quæ à forma acquisita intentiones elicit, quæ sensu non percipiuntur, secundum quam ouis fugit lupum, & lupo miseretur suo filio: hoc autem non posset fieri, nisi lupo haberet cognitionem eius indiuidui, & quod hoc indiuiduum

fit natus eius, sicut & ouis apprehendit lupum sibi nocivum: ista vero non possunt fieri per sensum. Estimativa differt ab imaginatione: quoniam imaginatio solum retinet formas apprehensas per sensum communem, & ad imaginationem solum non sequitur affectus miseræ, vel tristitiæ, vel fuga, vel insecutio. Ad estimationem autem statim sequitur quodlibet istorum. Vnde sicut intellectus practicus se habet ad speculativum, ita se habet estimativa ad imaginativam, & propter hoc estimativa non solum apprehensiva est, sed etiam motiva, per hæc quod determinat ad quid moveri debeat animal, & à quo fugere. Cum enim animal movetur ad cibum, oportet estimationem cibi in animali esse. Sed estimatio non solum movet, immo etiam apprehendit. Oportet igitur animal habere estimationem, qua moveatur. Officium igitur estimativæ est apprehendere intentiones, non quidem rationis, sed naturæ. Vnde non apprehendit quid sit syllogismus, aut nomen, aut verbum, vel amicitia, vel inimicitia, commodum vel incommodum, sicut dictum est. Hæc virtus ponitur in prima parte medię cellule cerebri, quæ calida est ex motu multi spiritus ad ipsam.

CAPUT XXXIX.

De phantasia.

Phantasia est virtus vel potentia componens imagines cum imaginibus, & intentiones cum intentionibus, & imagines cum intentionibus. Componit inquam, phantasia imagines cum imaginibus, ut est apprehendere aliquid esse album, vel nigrum, vel diversas formas componere, & fingere chimæras. Componit etiam intentiones cum intentionibus, ut patet in quæ, quæ apprehendit naso suo præbenda esse vbera, & alienum, esse repellendum. Componit etiam imagines cum intentionibus, ut cum apprehendit ouis formam lupinam esse fugiendam. Per phantasiam maior habetur cognitio, quæ potest haberi in anima sensibili: per hanc enim non solum scit præsentia, sed etiam providet sibi in futurum. Per hanc enim quædam animalia faciunt sibi casas, & de cibo provident in longinquum, per hanc etiam de illo scit quod sit idem, & de alio quod sit aliud: & sic de eo omni, de quo sententia profertur per modum affirmationis, & negationis. Per hanc quoque videmus aliquid eligere animalia, & aliquid refutare. Ad electionem autem & refutationem præexigitur scientia, & discretio: & ideo multi dixerunt, quod phantasia est aliquid rationis. Sed dicimus non esse veram electionem animæ sensibilis, sed aliquid simile. Hæc à vulgo in homine vocatur cogitativa, cum tamen cogitare proprie sit rationis. Phantasia operatur in somno, sicut in vigilia. Quod autem in somnis res videntur esse præsentia, hoc est, quia fit reversio ad sensum communem. Ista potentia quando coniuncta est rationi, sicut est in homine, tunc accipit agendi, & operandi regimen à ratione. Sed quia ratio diversificatur secundum diversitatem eorum, de quibus ratiocinatio fit, ideo operationes phantasie multiplicantur in homine valde. Vbi autem phantasia non est cum ratione, ut est in brutis, tunc regitur solum secundum instinctum naturæ. Et quia natura vno modo est in habentibus speciem unam, ideo conceptio phantasie operatur in talibus vno modo. Et inde est quod omnis hirundo facit vno modo nidum suum. Dixerunt autem quidam Philosophi, quod istæ virtutes in brutis potius aguntur, quam agant, sed in homines potius agunt, quam agantur: quia bruta moventur secundum impetum, & impulsus appetitus naturalis. Motus autem humani regulantur secundum regimen rationis.

Notandum autem quod melancholici, & infirmi, & amentes multas habent phantasias, sed hoc non est ex illustratione, quæ fit per imaginationes rerum sensibilium, sed ex passionibus naturæ, & confusione spirituum

Ascendentium ad cerebrum, & caput turbantium. Tales enim spiritus diversarum imaginationum involutiones faciunt, generant horribiles visiones, & conceptiones. Præterea sciendum, quod bruta citius recipiunt influxus primi motoris, quam homines, sicut patet in formica, quæ quando cibum colligit, intra tres dies non pluit; & gallus cantum suum per tempus variat; quia mutationem auræ ex influxione primi motoris præsentunt. Huius dicti hæc est ratio, quoniam homines multum occupantur circa conceptiones suas conferendo, & componendo, & diuidendo: quare & influxiones primi motoris non percipiunt ita cito sicut bruta, quæ non sic occupantur in suis conceptionibus, nec secundum illas operantur, sed tantum secundum instinctum naturæ. Ista vis, scilicet phantasia, plurimum impedit intellectum, eo quod nimis occupat animam compositione & divisione imaginum, non solum acceptarum à sensibus, sed etiam fictarum, maxime autem impedit intellectum, quando aliquid de cælestibus & divinis imprimatur ei, & hoc ideo, quia conceptiones tales intellectus, ut frequenter, non sunt similes imaginationibus, & fictionibus phantasie. Phantasia vero ponitur in medio medię cellule cerebri, tanquam centrum, inter memorativam, & imaginativam: quia phantasia convertit se tam super formas, quas accipit imaginativa per sensum, quam super intentiones, quas reservat memoria: & tunc istas formas ac intentiones diuidit ac componit.

CAPUT XL.

De memoria.

Memoria est repositorium præteritorum. Reservat enim memoria intentiones per estimationem à figuris rerum elicitas. Anima per memoriam mediante rebus sensibilibus redit in ipsas res sensibiles, quæ sunt extra ipsam: & propter hoc oportet actum memorie duas præcedere operationes: quarum una est, hoc esse receptum, & hæc est operatio sensus communis: & in hoc memoria incipit. Secunda est, hoc esse conservatum apud nos, quod fit per imaginativam. Oportet etiam quod ante memoriam quædam virtus operetur, quæ ex figuris rerum diuidat rerum intentiones singulares. In hoc autem differunt imaginatio & memoria, quia ista conservat species rerum, hæc conservat intentiones specierum. Sciendum quoque quod memoria differt à reminiscencia: quia memoria discrete, & distincte reuertitur ad res, componendo intentiones distinctas cum imaginibus. Reminiscencia autem siue recordatio est motus quasi interceptus, & abscissus per obliuionem, & est cum collatione temporis, & loci, & huiusmodi. Reminiscencie enim motus non est vniformis, sed causatur ex pluribus principiis, circumstantibus illud, cuius proprie est reminiscibilitas, cum sit principium multorum prius memoratorum. Cum enim per memoriam fiat rerum apprehensio, quod eadem res prius fuerint in se, vel in sensibus aliis cognita; patet quod si quis res totaliter est oblitus, non potest per memoriam recordari se esse oblitum. Sed si oblitus est in parte, tunc per id quod remansit, potest reminisci se quandoque sciuisse: unde per collationem reminiscencie potest etiam ad id quod oblitus fuerat, redire cum illius adiutorio, quod remansit memorie. Alia etiam est differentia inter memoriam & reminiscenciam: quia memoriam multa participant animalia, reminiscencia solius hominis est, quia reminiscencia est quædam investigatio, quæ sine ordine rationis non est, ac sine deliberatione, per quæ antecedens ordinatur ad consequens. Sane cum quis reminisci voluerit ea quæ non eo modo quo per sensum, sed per intellectum apprehendit: hoc non fit per memoriam, quia memoria talia non reservat, sed intellectus convertit se super ea, quæ habet apud se, & ea reducit ad actum, quæ habet in habitu: iste autem habitus manet

actualiter apud intellectum possibilem, qui est locus A specierum vniuersalium: vnde & vniuersalia prius speculata remanent apud ipsum tanquam in loco suæ generationis, etiam actu, quando illa non considerat. Intellectus autem possibilis ad has species, quas sic habet apud se, conuertitur, vel ab eis auertitur, quando voluerit. Vltimo notandum est quod memoria ponitur in posteriori parte cerebri, qui locus est siccus propter nervos motiuos, qui oriuntur ex ipso.

CAPVT XLI.

De vi sensibili & motiua.

SEquitur de vi sensibili motiua: hæc mouet quandoque spiritualiter, quandoque corporaliter. Primo modo dicitur appetitiua, quæ mouet dupliciter, aut diligendo, aut odiendo, & diuiditur in concupiscibilem, & irascibilem, per quas appetit anima bonum, vel insurgit contra malum. Ab his vero duabus, scilicet irascibili, & concupiscibili, oriuntur quatuor affectiones, scilicet gaudium, spes, dolor, & timor. Nam si præsens est, quod concupiscimus, gaudemus: si absens est, speramus. Similiter si præsens est de quo irascimur, dolemus: si absens est, timemus.

Sensualitas autem est vis animæ sensibilis motiua, & ad idem mouet, ad quod concupiscibilis, & irascibilis. Sensualitas enim appetit, quæ delectabilia sunt corpori, ac nocua refugit. Differt tamen sensualitas à concupiscibili, & irascibili: quia sensualitas magis coniungitur corpori, & sicut in brutis, ita in homine nulla lege perstringitur, quin semper in appetitus rerum ad corpus pertinentium moneatur. Sed concupiscibilis, & irascibilis coniunguntur rationi, & prout sunt in homine, frenantur ratione, ac reguntur in ipsis. Est enim temperantia in concupiscibili, & fortitudo in irascibili, & sic de aliis.

Secundum quod vis motiua sensibilis mouet corporaliter, sic diuiditur in virtutem naturalem, vitalem & animalem: quarum prima situm suum habet in hepate: secunda in corde, tertia in capite, vt in proximo principio, tamen primum principium est cor. Virtus enim naturalis est motiua humorum, vitalis motiua pulsum, animalis motiua membrorum. Dicimus ergo quod virtus naturalis est motiua humorum mediantibus arteriis, & venis, quæ radicanter in hepate secundum Galenum, sed secundum Aristotelem radicanter in corde, & hoc per spiritum naturalem. Est autem spiritus naturalis, substantia subtilis, & ærea vi caloris in corde generata, hæc sanguinem ad singula membra impellit, ex quo corpus vegetatur. Virtus vitalis est motiua pulsum mediantibus arteriis, quæ radicanter in corde. Spiritus autem vitalis est idem qui & naturalis. Idem dico in substantia, sed differens in virtute, hic per arterias ad membra corporis se diffundens, viuificat ipsum corpus tanquam instrumentum. Virtus animalis est motiua membrorum mediantibus nervis, qui radicanter in capite: & hoc per spiritum animale. Est autem spiritus animalis idem qui & naturalis, & vitalis: sed animalis dicitur cum ad cerebrum deuenit. Hic cæteris subtilior per nervos ad organa sentiendi dirigitur, vt sensus & motus secundum locum exinde generetur in corpore animalis.

Circa vires istas denique sciendum est, quod cum virtutes animales intenduntur, tunc naturales remittuntur, propter hoc in homine dedito studio, vel meditationibus, minus operatur virtus inuitiua, & generatiua, & augmentatiua. Ex quo patet quod concupiscencia carnis domatur in viro studiofo. Vnde ait Hieronymus: Ama scientiam scripturarum, & carnis vitia non amabis. Præterea quando virtutes animales remittuntur, naturales intenduntur: sicut patet in somno, qui describitur esse quies virtutum animalium cum intentione naturalium.

CAPVT XLII.

De potentiis animæ rationalis.

TRia sunt in anima, vt ait Philosophus, scilicet potentia, habitus, & passionēs. Et potentia quidem sunt innata, habitus autem sunt acquisiti, vel infusi, passionēs vero sunt illatae, vel innatae. Habitus enim sunt acquisiti, vt patet in scientia, & virtute politica. Nam ex frequenti studio homo acquirit scientiam, & ex frequenti bene agere fit homo bonus, bonitate virtutis politicae. Sunt & habitus quandoque non per acquisitionem, sed per infusionem: sicut sapientia fit infusa Salomoni, & virtutes Theologicae conferuntur quotidie paruulis in baptismo, & etiam poenitentibus in iustificatione, & ex actibus non generantur tales habitus, sed potius è conuerso, ex talibus habitibus eliciuntur boni actus ex potentiis. Vnde in habitibus acquisitis sequitur, Quales sunt actus, tales sunt & habitus: sed in habitibus infusis est contrarium, scilicet, Quales sunt habitus, tales sunt & actus. Est tamen verum, quod sicut habitus acquisiti generantur per actus, ita & generant actiones, sed non meritorias, in quantum tales passionēs sunt illatae ab extrinseco. Vocat autem passionēs Philosophus ipsas receptiones obiectorum. Sumuntur & aliter passionēs, vt dicantur affectiones, sicut dolor, timor, & spes & gaudium.

CAPVT XLIII.

De diuisione potentiarum animæ.

Nunc ad diuisionem potentiarum animæ accedamus. Philosophus ergo principaliter diuidit animæ potentias, in cogitatiua & motiua, quas Theologus appellat intellectum, & affectum: ipsum autem affectum intelligit voluntatem. Potentia autem animæ tunc dicitur intellectus, dum est apprehensiuus: & dicitur voluntas, dum est motiua. Item quædam sunt vires animæ separatæ à corpore, vt velle, & intelligere, secundum quas anima non vtitur corpore, sed vtitur videnti corpore, scilicet phantasia, quæ sic se habet ad intellectum sicut color ad visum, vt ait Philosophus. Quædam vero sunt vires inseparabiles à corpore, vt vegetabiles, & sensibiles, & quantum ad essentiam, & quantum ad operationem, vt in brutis. Sed in homine separantur vires istæ à corpore quantum ad essentiam, licet anima operationes earum exercere non possit extra corpus. In brutis vero simpliciter pereunt quantum ad vtrumque. Item anima potentias quasdam habet communes cum brutis, vt est sensualitas, sensus particularis, sensus communis, imaginatio, memoria, & æstimatio. Quasdam habet non communes cum illis, vt est ratio & intellectus, & huiusmodi. Item anima habet vires quasdam quoad se, vt est ratio, voluntas, liberum arbitrium: quasdam habet quibus corpori permiscetur, vt est via naturalis, vitalis, & animalis, de quibus dictum est supra. Ex iam dictis patet, quod potentia quædam sunt organicae, quædam non. Item ex prædictis collige, quod anima rationalis omnes potentias habet animæ vegetabilis, & sensibilis, sed non in quantum rationalis est: verum in quantum rationalis est, addit intellectum & liberum arbitrium, & huiusmodi. Et hoc est quod dicit Gregorius: Omnis inquit creaturæ aliquid habet homo. Habet namque homo commune esse cum lapidibus, viuere cum arboribus, sentire cum animalibus, intelligere cum Angelis. Quidquid enim virtutis, aut nobilitatis habent naturæ inferiores, habent & superiores, sed perfectiori modo, & nobiliori: & quod possunt inferiores, possunt & superiores, sed nobiliori & perfectiori modo. Propter hoc manifestum est, quod omnes vires quibus communicamus cum brutis, differunt specie, prout sunt in nobis, & in brutis.

CAPVT XLIV.

De potentiis cognitiuis.

Quatuor assignantur differentie virtutis intellectiue. Prima assignatur secundum differentiam naturæ: & sic intellectus diuiditur in agentem & possibilem. Secunda datur secundum differentiam obiecti, & sic diuiditur intellectus in speculatiuum & practicum. Tertia assignatur secundum differentiam dignitatis, & sic diuiditur ratio in partem superiorem & inferiorem. Quarta datur secundum comparisonem ad actum, & sic diuiditur intellectus in habitum, & in actum. In habitum quidem, vt possit intelligere quando vult: in actum vero, cum actualiter ad intelligere se conuertit, & ad intelligibile. Differentia vero intellectus in effectu, & eius qui dicitur adeptus, sumitur secundum maiorem, & minorem perfectionem ipsius intellectus possibilis. Nam cum intellectus possibilis recipit species cum lumine intellectus agentis; tunc dicitur intellectus in effectu, & etiam in habitu: Intellectus vero cum recipit perfecte lumen secundum formalem coniunctionem, tunc vocatur intellectus adeptus. Diligenter autem notandum est, quod omnes differentie intellectuum iam prædictæ sumuntur, vel secundum actum, vel secundum habitum, vel secundum modum intelligendi: & nulla sumitur secundum diuisionem potentie cognitiue, nisi prima tantum, secundum quam diuiditur in agentem & possibilem.

CAPVT XLV.

De modo cognoscendi.

Res aliter cognoscit Deus, aliter Angelus, aliter homo. Ipse quoque homo aliter per intellectum Deum cognoscit, & aliter creaturas. Intellectus enim diuinus cognoscit res ex seipso, intellectus autem Angeli cognoscit res per species sibi concreatas, quæ sunt similitudines rerum. Sed intellectus humanus cognoscit res per species abstractas à rebus particularibus per sensum prius cognitum. Vnde sciendum, quod sicut sensus cognoscit res præsentem obiecto, & sicut imaginatio cognoscit absente obiecto, & tamen cum appendiciis materiæ: ita intellectus cognoscit sine appendiciis materiæ sub intentione vniuersali. Anima igitur per intellectum aliquammodo cognoscit omnia, & attingit. Cognoscit enim Deum supra se, & seipsam in se, & Angelos iuxta se, & quidquid cæli ambitu continetur infra se. Quis sit autem modus cognoscendi Deum, nota quod intellectus humanus non cognoscit Deum per abstractionem, sicut alias res: & hoc ideo, quia similitudo abstracta simplicior est illo à quo fit abstractio: Deo autem nil simplicius est. Alia ratio est, quia in abstractione oportet esse vniuersale & particulare. Particulare quidem à quo fit abstractio: vniuersale autem, scilicet ipsum abstractum: sed nihil horum cadit in Deum. Cognoscitur igitur Deus naturali cognitione; quia intellectus possibilis ita informatus lumine intellectus agentis, quod est similitudo primæ lucis, in hac similitudine cognoscit lumen primum, quod est Deus.

Sciendum præterea, quod per sensum cognoscimus particularia, sed per intellectum vniuersalia: & quando se intellectus conuertit ad particulare, vt ipsum apprehendat, tunc similitudo abstracta à particulari erit vniuersalis, & non particularis. Item nihili venit in intellectum, nisi per sensum, & hoc fit duobus modis, sc. vel simpliciter, vel per accidens. Simpliciter quidem, vt quando intelligimus sensibilia prius per sensum apprehensa. Per accidens autem, quando intelligimus insensibilia per effectum. Notandum est etiam, quod aliud est rem per cognitionem in intellectum venire, & aliud est in re iam intellecta versari: quia tunc cognitio rerum per sensum venit in intellectum, sicut dictum est, sed

A cum intellectus rem iam apprehendit, tunc deletatur, & negotiatur in illa, etiam sine sensus adminiculo.

Ad cognoscendum autem ista plenius nota, vtrumque verum esse, sc. quod per particularia cognoscuntur vniuersalia, & è contra per vniuersalia cognoscuntur particularia. Istud sic patet, quia duplex est vniuersale: vnum, scilicet, prout est abstractum, & aliud confusum, videlicet, secundum quod est in particulari. Dicimus ergo quod ad cognitionem vniuersalis abstracti venimus per particularia, sicut in pueris in quibus prius operatur sensitiua, quam intellectiua: quia prius cognoscunt particularia per sensum, & postea vniuersalia per intellectum. Sic & Philosophi inuenerunt modum argumentandi per inductionem, quia ex multis propositionibus particularibus, vnam concluderunt vniuersalem, hoc modo: Socrates est animal, Plato est animal, Cicero est animal, ergo omnis homo est animal. E contrario est in vniuersali confuso: quoniam per tale vniuersale venimus in cognitionem particularium: sicut patet, quando videmus hominem à remotis, tunc non cognoscimus, nisi eius substantiam corpoream: sed postea per motum cernitur esse animal: dum vero magis appropinquat, cernitur esse homo: tandem cognoscitur esse Petrus.

Nota, quod secundum Philosophum plura scire possumus, sed vnum solum intelligere: quoniam scire dicit habitum, per quem plura scimus: intelligere autem dicit actum, qui non potest esse in intellectu duplicatus. Intellectus enim ad vnum solum se potest actualiter conuertere, & hoc patet, quod quando quis agit duos actus rationis simul vno tempore, vnus est intellectus, & alius memoriæ, siue consuetudinis: verbi gratia, Aliquis dicit horas, & cum hoc in libro quærit concordantias, vel numerat denarios: vnum illorum, scilicet, quætere concordantias, est actus intellectus, sed aliud, sc. dicere horas, est actus memoriæ: sicut etiam animal brutum sine regimine intellectus vadit ad domum, ad quam sæpe iuit. Item nota, quod ad intelligentiam rei non requiritur præsentia rei intelligibilis, sed præsentia similitudinis eius tantum: quia res non cognoscitur per essentiam, sed per similitudinem tantum, & è conuerso, & inde est quod intellectus apprehendit remota, sicut propinqua.

CAPVT XLVI.

De intellectu agente & possibili.

Nunc de intellectu agente & possibili specialiter est dicendum. Intellectus igitur agens est, qui abstrahit species ab imaginatione, siue phantasia, & sua irradiatione facit vniuersales, ac ponit res in intellectu possibili. Nam sicut ad visum corporalem exigitur lux abstrahens intentiones colorum, id est, similitudines à colorato, & ponit eas in aëre, non quidem secundum essentiam, sed secundum intentionem, id est, similitudinem: sic intellectus agens, qui est lux animæ, ponit species abstractas à phantasia in intellectu possibili non quidem actualiter, sed secundum intentionem, id est, similitudinem. Quare autem inter imaginationem & intellectum possibilem sit potentia media, quæ abstrahit, sc. intellectus agens, sed inter sensum communem, & imaginationem non sit potentia media, quæ abstrahat? Huius ratio est, quia sensus communis, & imaginatio sunt eiusdem animæ potentie, sc. animæ sensibilis: sed imaginatio & intellectus possibilis non sunt potentie eiusdem speciei, quoniam altera est potentia animæ sensibilis, altera animæ rationalis. Intellectus autem possibilis dicitur, quia potest recipere tales species, sed nondum recepit eas; cuius exemplum est tabula nuda nullam habens picturam, potest tamen habere quancumque. Sane cum intellectus possibilis tales species receperit, tunc, sicut habes supra, vocatur intellectus in effectu, vel in habitu: cum vero illustratur multitudine specierum sensibilium, tunc est intellectus adeptus,

Qualiter

Qualiter autem istæ species remaneant in intellectu possibili, vel qualiter ad eas fiat per reminiscenciam conuersio, & reuersio, habes supra in cap. de memoria.

*Arist. lib. 3.
de anima
cap. 5.*

Porro intellectus agens & possibilis differunt, sicut lux & illuminatum, & sicut perficiens, & perfectibile: quia, ut ait Philosophus, intellectus agentis est omnia facere, & intellectus possibilis est omnia fieri. Et ut plenius innotescat, notandum, quod sicut ad hoc quod per speculum aliquid videatur, tria sunt necessaria, scilicet speculum quod aptum natum est recipere impressionem corporum obiectorum, color etiam in corporibus obiectis, & lux qua mouetur color & species corporum obiectorum, quæ sine luminis influxu quantumcumque obiciantur, non sunt receptibiles à speculo; sic similiter ad hoc, ut aliquid in intellectu videamus, oportet quod sit intellectus possibilis, qui aptus natus est recipere species, quemadmodum dictum est de speculo, oportet etiam quod sint species speculatur apud intellectum possibilem, qui habet ipsas in habitu, cum sit locus specierum vniuersalium. Sed sicut color in corpore non mouetur, nec species, nisi mediante lumine, primantur in speculo, sic nec phantasmata erunt actu intelligibilia, nisi intellectus agens irradiet, & diffundat super eum lumen suum, sicut lux super colores, ut sic secundum actum intelligibilia efficiantur.

C A P V T XLVII.

De intellectu speculativo & practico.

Sequitur de intellectu speculativo & practico, quiambo in cognitione consistunt: sed in hoc differunt, quod intellectus speculativus cognoscit verum in ratione veri, practicus autem cognoscit verum in ratione boni. Itē intellectus speculativus vocatur cognitio speculativa; sed practicus dicitur cognitio affectiva. Item finis speculativi est verum, finis autem practici est opus. Item per speculativum intelligimus recte, sed per practicum recte vivimus. Intellectus practicus vocatur operativus, quia dicitur à praxi, quod est operatio. Item intellectus practicus dividitur in rationem, & synderesim. Ratio autem dividitur in partem superiorem, & inferiorem: de quibus per ordinem est dicendum.

C A P V T XLVIII.

De ratione, & partibus eius.

Ratio est vis animæ non solum cognitiva, sed etiam motiva. Ratio autem cum iudicat aliquid esse bonum, vel malum, & ibi sistit, tunc dicitur cognitiva. Si autem procedit amplius, & iudicat esse bonum, ut fiat, sic dicitur motiva. Si vero adhuc ulterius procedit, ut non solum iudicet esse bonum, ut fiat, sed etiam id appetit, sic dicitur liberum arbitrium: quoniam liberum arbitrium comprehendit rationem & voluntatem. Ratio autem prout se habet ad bonum particulare, dividitur in partem superiorem, & inferiorem. Superior pars divinis ac æternis intendit, inferior autem de transitoriis iudicat, & ea disponit. Item superior pars accipit rationes per leges divinas: ut, hoc est faciendum, quia Deus præcepit. Pars autem inferior accipit rationes per leges humanas: ut, hoc est faciendum, quia honestum est, vel quia expedit reipublicæ. Item superior pars rationis dicitur virtus, quæ licet usque ad contemplationem æternorum se extendat, differt tamen ab intelligentia, quia intelligentia negotiatur in æternis per modum rationis, vel intentionis: ratio autem non sic, sed conferendo, & ratiocinando. Differt autem ratio etiam alio modo ab intellectu, quoniam intellectus apprehendit esse rei absolute; ratio autem cum collatione unius ad alterum, inferior vero pars rationis dicitur multipliciter: quæ quia circa res corporales versatur, coniuncta est sensualitati, & sæpe allicitur ab ea, videt enim sem-

per sibi porrigi pomum, id est, illecebram vicinam. Ratio tamen inferior, & superior idem sunt in essentia, sed differunt in officio. Exemplum in oculo sursum & deorsum aspiciente.

C A P V T XLIX.

De potentiis animæ motivis.

Virium motivarum animæ rationalis est divisio. Dividitur enim vis motiva in imperativam, & consiliatricem, & affectivam; & affectivam & consiliatricem simul. Vis imperativa dividitur in liberum arbitrium & synderesim. Consiliatrix est ipsa ratio, quæ dividitur in partem superiorem & inferiorem. Vis autem affectiva est voluntas, quæ dividitur in thelesin, & bulesin. Vis quæ simul & consiliatrix est, & affectiva, est ipse intellectus practicus.

C A P V T L.

De voluntate.

Inter dictas potentias primo dicendum est de voluntate, quæ inter ceteras motivas est præcipua, cum sit generalis motor omnium virium. Cum enim intellectus apprehendit aliquid ut bonum, voluntas imperat viribus affixis ipsis organis, sicut visui ad videndum, auditui ad audiendum, & sic de aliis sensibus. Similiter in motu locali voluntas imperat virtuti animali, quæ est in nervis, & in musculis, & ita mouet ad ambulandum, vel currendum, & ad huiusmodi similia. Sed fallit istud in potentiis animæ vegetabilis, in quibus voluntas suum imperium non exercet. Nutritiva enim & generativa, & augmentativa non secundum nostrum arbitrium, sed naturaliter operantur. Voluntas autem in duas dividitur partes, scilicet in thelesin, & bulesin, id est, voluntatem naturalem, & deliberativam: quarum prima, scilicet voluntas naturalis dirigitur per synderesim: secunda vero, scilicet deliberativa, per rationem. Nota quod voluntas proprie & strictè tantummodo rationabilium est, sed large dicitur etiam brutorum esse: improprie vero & quasi metaphorice dicitur etiam esse vegetabilium. Vnde voluntas primo modo sumpta, scilicet prout est rationabilium, proprie voluntas dicitur. Secundo autem modo, prout est brutorum, vocatur proprie desiderium. Tertio modo prout est vegetabilium, vocatur appetitus. Inter potentias autem nulla est liberior quam voluntas: quia nec obligatur organo, sicut imaginatio, æstimatio, & huiusmodi: nec cogitur à bono, sicut intellectus cogitur à vero. Vires etiam affixæ organis immutantur necessario immutato organo, quibus omnibus voluntas caret. Vnde ait Augustinus: Nihil adeo in nostra potestate est, sicut voluntas.

Si autem scire volueris, quare voluntas non cogitur à bono, sicut intellectus à vero, hæc est ratio: quia citra primum bonum nihil est ita bonum quod non aliquid imperfectionis habeat, sed aliquid ita verum est, quod nihil falsitatis habet: ut patet in hac propositione, Quodlibet totum maius est sua parte. Vnde tali vero cogitur intellectus assentiri, sed voluntas nulli bono creato cogitur adherere. Item voluntas videtur interdum cogi per inordinatum appetitum, prout voluntas quandoque trahit hominem, & allicit, ut bonum spernat incommutabile, & rebus mutabilibus adherat, sed in huiusmodi coactione libertas quædam est. Vnde Augustinus: Omne peccatum adeo est voluntarium, quod si non est voluntarium, non est peccatum.

C A P V T LI.

De synderesi.

Synderesis vis est animæ motiva, quæ semper nata est figi in superioribus, naturaliter mouens, & stimu-

lans

*Aug. lib. 3.
de lib. arb.
c. 3. com. 1.*

*Aug. lib. de
vera relig.
c. 23. com. 1.*

lans ad bonum, & abhorrens malum: & in istis numquam errat, neque secundum synderesim est peccare. Sciendum etiam quod synderesis numquam extinguitur totaliter, etiam in diabolo, & in damnatis: remanet enim in illis aliquis eius actus. Synderesis enim quantum ad instinctum boni, & quantum ad displicentiam mali culpæ absolute considerata, extincta est in diabolo & damnatis: secundum vero quod culpa comparatur ad poenam, sic non est extincta in illis synderesis: & in hunc modum remanet in eis ad poenam. Isaias: Vermis eorum non morietur. Habent igitur displicentiam mali in comparatione, & collatione ad poenam.

CAPUT LII.

De conscientia.

Hoc nomen conscientia componitur ab hac præpositione, con, & hoc nomine scientia, unde conscientia dicitur duo, scilicet scientiam, & secundum hoc conscientia est habitus naturalis, non solum cognitiuus, sed etiam motiuus: inclinatur enim animam ad prosecutionem boni, & fugam mali. Alio modo conscientia dicitur acceptionem ex parte rationis, quod notatur hac præpositione, con. Primo igitur modo, prout conscientia includit scientiam in se, habet se sicut superius, & coniungitur synderesi, & semper est recta. Secundo modo coniungitur magis rationi, & sic se habet sicut inferius: hoc modo recipit errorem & conturbationem. In conscientia enim ex parte inferiori bene potest accidere error. Nam ratio cum conscientia cum parti inferiori iungitur, habet versari circa particularia, in quibus sæpe contingit errare, sicut patet in syllogismo conscientiæ, in quo synderesis proponit maiorem sic: nullum malum est faciendum; ratio subsumit minorem, sic scilicet hoc est malum; conscientia concludit, ergo non est faciendum. Circa primam non est error: circa secundam quandoque error: & ex hoc falsitas in conclusione quandoque oritur. Cauenda est conscientia nimis larga, & nimis stricta. Nam prima generat præsumptionem, secunda desperationem. Item prima dicit sæpe malum bonum: secunda è contra bonum malum. Item prima sæpe saluat damnandum, secunda è contra damnat saluandum. Nota, quod aliud est conscientia, aliud est timor conscientiæ. Tunc enim est conscientia, quando quis sententialiter iudicat aliquid esse faciendum vel vitandum: & contra talem conscientiam facere, etiam si sit erronea, peccatum est. Sed contra timorem conscientiæ facere, non semper est peccatum, quia talis timor non est semper ex diffinitiva sententia rationis, per quam iudicet se teneri ad aliquid: sed ex eo quod vacillat inter dubia nesciens quid sit melius, vel ad quid teneatur potius, cum tamen non omitteretur quidquid sciret esse placitum diuinæ voluntati.

De conscientia quoque sciendum, quod quandoque respicit præteritum, quandoque præsens, quandoque futurum. Nam conscientia accusat de præterito, remurmurat de præsenti, & præcauet de futuro. Præterita namque respicit, ut quando conscientia mentem de hoc, quod sibi conscia esse reprehendit, sicut de malo commissio, vel de bono omisso. Præsentia etiam respicit, contradicendo eis quorum per conscientiam habuimus oppositum. Futura quoque respicit, ut quando instruit & stimulat mentem ad ea facienda vel vitanda, ad quæ ipsa conscientia iudicat nos teneri. Quod autem conscientia se extendat, ut dictum est, tam ad facta, quam ad facienda, potest colligi ex diffinitionibus conscientiæ, quæ tales sunt. Dicit enim Ioannes Damascenus, quod conscientia est lex intellectus nostri. Basilii autem dicit esse rationale iudicium. Diffinitiones istæ magistrales sunt, Conscientia est cognitio sui ipsius. Item, Conscientia est animi habitus agendorum, & non agendorum. Item, conscientia est habitus mentis boni & mali discretivus. Item, Conscientia est credulitas in-

attentionis ad aliquid faciendum, vel non faciendum animi deliberatione firmata.

Error conscientiæ octo modis causatur. Primo ex ignorantia, quando scilicet nescit quis quid eligendum sit, vel declinandum. De tali errore dicitur: Cum ignoramus quid agere debeamus, hoc solum residui habemus, ut oculos nostros dirigamus ad te. Secundo ex negligentia, ut cum quis negligit conscientiam discutere, vel si nescit se expedire, negligit tamen ab aliis querere. Tertio ex superbia, ut quando quis non humiliat intellectum suum, ut melioribus, & sapientioribus se velit credere. Contra quos Apostolus: Ca-
B plus debet fidei consentire quam sibi: & in agendis plus debet aliis credere, quam sibi. Quarto ex singularitate, qua homo sequens sensum proprium, non conformatur se aliis, nec sequitur vias communes bonorum. De his in Numeris: Extrema castrorum consumpsit ignis. Quinto ex affectu inordinato, qui sæpe inclinat conscientiam ad id quod tunc homo appetit: & sic facit eam à sua rectitudine deuiare. Seneca: Perit omne iudicium, cum res transit in affectum. Sexto ex pusillanimitate, qua quis timet non timenda secundum rectum iudicium rationis. Isaias: Dicite pusillanimis, Confortamini, nolite timere. Septimo ex perplexitate, qua homo se credit esse positum inter duo peccata, quorum alterum sit impossibile declinare. Sed sciendum quod perplexitas nihil est simpliciter: potest tamen quis esse perplexus secundum erroneam conscientiam, qua deposita erit liberatus. Octavo ex humilitate, & cordis puritate. Gregorius: Bonarum mentium est ibi culpas agnoscere, ubi culpa non est. Error primis septem modis acceptus reprehensibilis est: octavo vero modo laudabilis est, immo nec error dici debet, sed humilis suorum defectuum recognitio, dummodo non sit nimia.

CAPUT LIII.

De operationibus animæ.

Anima secundum diuersas potentias, multas & diuersas habet operationes. Ipsa enim cognoscit verum per intellectum speculatiuum, affectat bonum per intellectum practicum. Discernit conferendo inter bonum & malum, verum & falsum per rationem. Discernit simul & eligit per liberum arbitrium. Consentit per voluntatem. Inuenit medium per ingenium, stimulat ad bonum per synderesim. Anima autem in actibus suis ordinem habet: nam quod sensus percipit, imaginatio repræsentat, cognitio format, ingenium inuestigat, ratio iudicat, memoria seruat, intelligentia apprehendit, & ad contemplationem adducit. Anima præterea cognoscit res præsentis per sensum, absentes vero per imaginationem, res autem immateriales per præsentiam sui in semetipsa, ac seipsam per reflexionem sui supra se. Habet etiam alios actus animæ pertinentes ad corpus, sicut est vegetare per virtutem naturalem, sentire per virtutem animalem, & viuificare per virtutem vitalem, de quibus omnibus dictum est supra.

CAPUT LIV.

De quantitate animæ.

Anima cum sit simplex, non habet quantitatem dimensionalem, sed virtutalem: unde patet quod anima secundum essentiam non est in toto corpore: sed in parte corporis determinata, & inde virtutem influit toti corpori: & ad hoc ponit Chalcidius exemplum de aranea, quæ in medio telæ suæ residens, sentit quemlibet motum, siue interius, siue exterius in tela factum. Eodem modo

1. Paralip. 10. 6

2. Cor. 10. 6

Num. 11. 6

Isa. 65. 6

Greg. lib. 2. Regist. in respons. ad 10. interrog. Aug.

Isa. 66. 8

Isa. 5. 8

Damascen. lib. 4. de fide orth. c. 23. Basil. hom. in princ. Proverb.

modo anima in centro cordis posita, sine sui distensione totum corpus sibi vnitum sensificat, viuificat, atque mouet. Nec contra simplicitatem animæ est, quod tres dicuntur esse animæ, sc. vegetabilis, sensibilis, & rationalis, cuius intelligentia superius est expressa. Anima quoque licet sit simplex, tamen secundum Boëtium differt in eo quod est, & quo est: sicut & Angelus, & omne quod est creatum: quæ omnia differunt secundum rationem particularis & vniuersalis.

CAPVT LV.

De immortalitate animæ.

Sap. 3. a

Greg. lib. 9.
Mor. cap. 36
cir. mod.
Ioan. 6. f

Iob. 21. b

Iac. 1. a

Gen. 1. d

Ex Mag. 2.
sens. dist. 24.
c. 25.

Animam esse immortalem auctoritate ostenditur & ratione. Dicitur enim in libro Sapientie: In sanctorum animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum. Et infra: Et spes illorum immortalitate plena est. Item in Euangelio: Quærent homines mortem, & non inuenient. Item Gregorius loquitur de malis inferni ibi mors semper viuit, finis semper incipit, & delectus deficere nequit. Item Ioannes: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. Item per rationes. Prima talis est: Omnis corruptio ex contrarietate causatur: nihil autem est quod subitanitiam animæ contrarietur. Præterea anima capax est beatitudinis: Deus autem, vt ait Augustinus, ingenti liberalitate replet omnes creaturas pro captu earum: ergo confert animæ beatitudinem: ad beatitudinem autem spectat vita æterna, & gloria perpetua. Præterea si anima moreretur cum corpore, homo non timeretur mortuus, sicut nec lupo, nec canis mortuus: ergo relinquitur aliquid viuens post mortem hominis quod timeretur: & hoc est anima. Præterea cum Deus sit iustus, habebunt iusti præmium, & mali pœnam: sed hoc non fit in hoc mundo, cum mali videantur florere, deducunt in bonis dies suos, vt dicit Iob, boni vero tribulantur: ergo fiet alibi: sed hoc non potest esse, nisi anima sit immortalis. Augustinus: Transeunt in præsentibus tribulationes, & prospera cum tempore: sed cancellatis manibus more Iacob, eadem redeunt sine fine mensura: vt hic tribulati & afflicti, sine fine gaudeant: iucundati vero, & ditati pœnas æternas sustineant Iacobus: Omne gaudium existimate fratres, cum in varias tentationes incideritis. Beda super isto verbo: Ne indignemini fratres mei, si mali in mundo florent, & vos patimini: quia non est Christianæ dignitatis in temporalibus exaltari, sed potius deprimi. Mali nihil habent in cælo, vos nihil in mundo, sed spe illius boni ad quod tenditis, quidquid in via cōtingat, gaudere debetis. Hieronymus: Difficile, immo impossibile est, vt præsentibus bonis quis fruatur, & futuris: vt hic ventrem, illic mentem reficiat: vt de deliciis ad delicias transeat, vt in cælo, & in terra gloriosus appareat. Præterea Deus fecit animam ad imaginem, & similitudinem suam, sed Deus est immortalis, ergo & anima.

CAPVT LVI.

De libero arbitrio.

Liberum arbitrium, vt ait Augustinus, est facultas rationis & voluntatis, qua eligitur bonum gratia existente, malum gratia deficiente. In hac diffinitione simul ponitur ratio, & voluntas. Ratio quidem, vt consiliarius; voluntas autem, vt imperator. Nam ratio dicit aliquid esse bonum, vel malum; voluntas dicit, fiat. Nota quod libertas liberi arbitrij est libera à coactione sufficienti, sed non libera à coactione efficienti: nulla enim coactio exterior est causa sufficiens, vt aliquid fiat, licet quandoque sit efficiens: vt patet in multis qui coacti sunt negare Christum per tormenta: quoniam in huiusmodi coacta voluntas, voluntas est, vt ait Augustinus. Quando vero peccator trahitur à gratia, tunc non destruitur libertas liberi arbitrij, quia cæcus, vel fessus,

vel claudus in foueam cadens quando extrahitur, non fit hoc illo inuito. Libertas liberi arbitrij triplex est, sc. à necessitate, à peccato, à miseria. Prima libertas est naturæ, secunda gratiæ, tertia gloriæ. Item prima est bonorum & malorum, secunda est tantummodo bonorum, tertia est in cælo regnantium. Ex his patet, quod libertas malorum est velle peccare, & etiam posse peccare: sed libertas in paradiso fuit posse non peccare, & etiā posse non turbari: libertas vero patriæ est nolle, & non posse peccare, nec posse turbari. Patet ergo quod liberum arbitrium liberius est in bonis quam in malis, quia in bonis est tantummodo seruitus miseriæ, in malis autem est seruitus miseriæ & peccati: sed in patria est libertimum, quoniam omnis talis seruitus destruetur.

Nota quod licet Deus non possit male facere, & similiter Angelus, & animæ beatæ, tamen est in eis liberum arbitrium: quia bonum eligunt, & malum declinant, non ex infirma necessitate, sed libera voluntate. Eodē modo dicendum est de diabolo, quod habet liberum arbitrium, bonum tamen semper respuit, & malum eligit: sed hoc non facit in eo violenta coactio, sed voluntaria obstinatio. Liberum arbitrium habet se in quibusdam indifferenter ad bonum & ad malum, vt in primis parentibus ante lapsum: in quibusdam plus se habet ad malum, quam ad bonum, vt in regeneratis per baptismum: in quibusdam plus se habet ad bonum quam ad malum, vt in sanctificatis in vtero: in quibusdam necessario se habet ad malum, vt in infidelibus non regeneratis: in quibusdam necessario se habet ad bonum, vt in confirmatis, sicut fuit beata Virgo post conceptionem filij.

CAPVT LVII.

De natura corporis humani.

Homo Græce anthropos dicitur, & est arbor inuersa, habet enim se caput cum capillis ad modum radices: brachia vero cum cruribus sunt quasi rami. Solus etiam homo est longi, & lati corporis. Solus quoque homo est erecti corporis, & huius ratio duplex est, sc. naturalis, & moralis. Naturalis ratio est, quia in aliis animalibus abundat in capite materia terrea deprimens, & deficit calor erigens, quod nō est in homine. Est & ratio moralis, vt, sc. rectitudo staturæ corporis attestet rectitudinem mentis sursum ad cœlestia tendentis. Accidentia animæ mutant corpus; quia forma delectabilis imaginata mouet corpus, sicut tristabilis: & ideo dicit Auicenna, quod multum tristis, ac lepram timens, erit aliquando leprosus: sicut è conuerso, quod corporis passionibus redundant in animæurbationem, sicut patet in somno. Item partes corporis humani habent similitudinem totius mundi, quia tanta est distantia inter extremitates duorum longorum digitorum vtriusque manus, quanta est à vertice capitis vsque ad plantam pedis, sicut tanta est distantia à centro capitis ad oppositum tropicum in cælo, quanta est ab Oriente in Occidentem. Corpus humanum ex quatuor componitur elementis: sed apparet terra in ossibus & carne: aqua vero in humoribus, sc. sanguine, phlegmate, cholera, melancholia. Aër continetur in pulmone, & hoc patet, quia semper in motu est: nam pulmo ventilabrum cordis est, ne nimio calore dissoluatur. Ignis continetur in corde: & ideo inferius est latum, & superius acutum, quam formam ignis tenet. Membra corporis triplicia sunt. Sunt enim quædam radicalia, hepar, cor, cerebrum, genitalia, inter quæ tria prima sunt de esse indiuidui: in quibus, vt supra dictum est, sedem habet spiritus naturalis, vitalis, & animalis: sed membra genitalia sunt ad conseruationem speciei. Alia sunt membra desernientia, vt venæ, arteriæ, & nervi, per quæ vehitur ille triplex spiritus, vt habetur supra. Alia sunt membra officialia, vt manus, pedes, & huiusmodi. Sunt etiam membra, tam artificialiter ordinata, vt mutuo sibi

deser

deserviant: nam superiora inferioribus administrant gubernationem, ut patet in oculis. Item inferiora præbent superioribus supportationem, ut patet in pedibus & cruribus, quæ totum pondus aliorum membrorum sustinent. Item media impartiuntur utrisque defensionem, & necessariam conquisitionem, ut patet in manibus & brachiis. Item sic sunt ordinata, ut mutuo sibi cōdoleant. Nam si vnum membrum dolet, condolent ei omnia membra, & hoc propter connexionem, & colligantiam. Item sic ordinata sunt, ut quādo vnum membrum deficit, alia eius defectum suppleant: unde videmus aliquos carentes manibus comedere cum pedibus: & alios carentes pedibus, cum manibus ambulare. Item sic ordinata sunt, ut vnum membrum periculis se exponat pro alio, ut patet in capite, pro cuius defensione alia membra periculis se exponunt. Item magnus dolor in vno membro, facit minorem in alio non sentiri. Item membra, quorum motus subest libero arbitrio, tam promptam obedientiam servant, ut inter imperium voluntatis & executionem operis quasi nulla mora videatur: & hanc obedientiam videmus servare oculum in videndo, linguam in loquendo, os in comedendo, manus in operando, & huiusmodi.

CAPUT LVIII.

De physionomia hominis.

Diversæ membrorum dispositiones secundum artem physionomiam diversos effectus ac mores indicant in homine, non quod ista signa necessitatem imponant moribus hominum, sed ostendant inclinationem naturæ, quæ tamen teneri potest freno rationis. Sequitur igitur in hoc tractatu magnos huius artis auctores, scilicet Aristotelem, Avicennam, Constantium, Philemonem, Loxum, Palemotium, incipientes à complexionibus. Melancholicos, tristes & graues esse dicimus: sanguineos vero horum opposita habere videmus. Cholericis faciles sunt ad iram, & phlegmatici pigri sunt & somnolenti. Physionomia sexus est quod masculus animus vehemens est ad impetum, studiosus, & animosus: femina autem misericordes sunt & timide. Capilli molles, & rari, habes ingenium proloquuntur. Item capilli crispi pronunciant hominem timidum, & lucri cupidum. Capilli nimium depressi, & fronti imminentes ferum declarant animum: hic concordat capitis utini capiliatura. Item capilli flavi, crassi, & albi indicant indociles. Capilli vero subnigri, si sint moderate tenues, mores indicant bonos, & bonam hominis complexionem. Caput nimis magnum, stolidum indicat. Caput autem globosum & breue, est sine sapientia & memoria. Caput humile superius, & quasi planum, insolentia & dissolutionis dat indicium. Caput oblongum aliquantulum, & malleo simile, hominem circumspexitum ac prouidum indicat.

Frons angusta nimis indocilem & voracem declarat: lata vero paruitatem significat discretionis, sed rotunda designat iracundiam. Item humilis & demissa significat verecundum & non admittentem turpia. Item quadrata & moderatæ magnitudinis, magnæ sapientiæ, & magnanimitatis est indicium.

Supercilia arcuata, quæ coniunguntur vsque ad cornu nasi, significant subtilem & studiosum in omnibus operibus suis. Si autem ibidem cōcunt, tristem hominem, & parum sapientem demonstrant: Si autem arcuositas declinat ad tempora, & gibbositatem genarum, significant negligentem. Item supercilia si sint longorum & multorum pilorum significant ferum, & magna meditantem.

Oculi qui tanquam guttulæ liquoris nitidi relucunt, mores compositos indicant. Quando varie mouentur, ut modo currant, modo quiescant, significant mala reuoluiam in animo, sed nondum esse perpetrata. Oculi glauci, splendore tamen micantes, significant audacem & perugilem ad malitiam. Oculi magni, tremantes, & obsuri

A significant potationem vini & intemperantiam veneris. Oculi pure nigri significant imbecilem, & sine virtute animum, & lucri auidum. Quando autem guttulæ rubentes aliquantulum ibi sunt, & tamen nigra apparent, animum iustum, probum, & ingeniosum ostendunt. Vbi autem in nigris oculis guttulæ vehementer rubent, & aliquæ tendunt ad quadraturam, & quædam sunt pallidæ, quædam glaucæ, & circuli qui forinsecus ambiunt pupillas sunt sanguinolenti, & sunt magni oculi, & nitor pupillæ mouetur, ut mouetur palpebra, tales, inquam, oculi significant animum, qui omnium excedit merem ferarum, quidquid enim nefandorum cogitari potest, talibus oculis perpetrabile est, nec etiam à domestico cessabunt sanguine. Oculi nimium prominentes rubicundi, & parui, linguam declarant effrenatam, & corpus instabile. Oculi acriter intuentes, si sunt humidi, indicant hominem veridicum, ac in agendis velocem ac prouidum. Oculi qui frequenter clauduntur, & frequenter referantur, timidum ac imbecilem declarant. Oculi multa apertionis significant stultum, & inuerecundum. Si autem multæ clausuræ sunt, significant mobilem, & inconstantem in omnibus factis suis.

Aures prominentes & valde magnæ significant stoliditatem, & garrulitatem, & imprudentiam: sed valde parvæ, malignitatis sunt indicia. Aures nimium rotundæ indocilem significant. Aures oblongæ & angustæ inuidiæ signa sunt. Aures iacentes, & supra caput applicatæ pigritiam designant.

C Genæ crassæ significant ignauiam, & somnolentiam, nimium autem tenues malignitatem. Genæ rotundæ inuidiæ arguuntur.

Nares parulæ, alacritatis & fortitudinis dant indicium: longæ vero & tenues, mobilitatis, & leuitatis signum habent: Narium autem pars, quæ iuxta frontem est, si nec alta nec humili, sed æquali linea descendat, virile signum est: & prudentiam & constantiam demonstrat. Nares minores debito furibus assignantur.

Omnis vultus cum plenus est, & crassus, ignaum & voluptatibus deditum significat: vultus dependens cogitorem subdolum indicat.

D Labia tenuia in ore maiori, si superius labium aliquantulum exuperet super inferius, magnanimum indicant & fortem. Tenuia vero, & parui oris imbecilem animum, & versutum indicant. Labia vero soluta aliquantulum ab ore dependentia inertem demonstrant. Nam in asinis, & equis antiquis ita inuenitur.

Os paruum conuenit tam vultibus muliebribus, quam hominibus effeminatis: sed quod ultra modum dilatatur, voracem indicat, & imitem, & impium. Talis enim oris rictus marinis monstris conuenit.

Mentum prolixum aliquantulum demonstrat tritius iracundum, & minus perturbatum. Qui os paruum & breue mentum habent, inimici sunt & inuidi. Hos enim Plato ad serpentes referebat. Vilius est mentum commensuratum, secundum aliquid ad quadraturam accedens. Mentum si longe in prolixum distendatur dolis assuetum ostendit.

E Vox similis existens voci otium, aut caprarum, stultitiæ habet indicium. Quæ autem in modum anium vocem intendunt, de facili sunt leues. Vox tenuis, & quasi lugubris, tristem indicat, & suspiciosum. Quorum vox in nares incurrit, ita ut nares consonent, mendaces sunt & maleuoli, ac malis alienis gaudentes.

Cervix longa & tenuis cum significat, qui maligna meditat. Cervix rotunda probat virtutem animi, & corporis humilitatem. Cervix brevis indicium est eius, qui cum temeritate audax est. Cervix nimis erecta insolentem & cotumacem dicit.

Pectus quod multis carnibus est congestum, indociles & ignaros indicat. Pectus quod longius est, quam venter prudentem indicat. Pectus si cum ventre nimietate pilorum tegatur, significat hominem instabilem, & animum sine religione ac pietate. Cum autem solum pectus capillos præfert, animosum designat.

prosequi, cum omnia bruta non nisi vtilia & delectabilia prosequantur. Item passiones ordinare ad limitem rationis supra mundum per intellectū eleuari: & ideo quando quis per adhæssionem in terrenis, se mundo inferiorē facit, iam quasi honore humanitatis exutus, proprietatem accipit bestię, ita ut dicatur fieri per immunditiam porcus, per iram canis, per rapinam leo. & sic de aliis: quod Plato vocauit secundam animarum incorporationem. Amicitiam habet secundum omne genus amicitię: & in hoc differt à brutis, quæ non habent amicitię speciem, nisi quæ delectationis est, vel conuictorum, & huiusmodi. Intellectuales theorematibus delectari, & speculari talia. Verecundari in turpi perpetrato. Propter quod inemendabiles dicuntur inuerecundi, quia in aliquo mutati sunt à rationis honore, pecorinam naturam assumptes. Perfekte esse coniugale animal, eo quod legibus ordinatis faciat honestas nuptias. Civile animal esse, quia distributiones, & cohabitationes, & fœdera, & pugnas perfectas habet ex vrbaniatibus ordinatas. Disciplinæ esse perceptibile propter rationis vsum. Esse animal mansuetum natura propter ciuitatem. Esse animal risibile, gloriabile, propter perfectas gaudēdi rationes, quæ soli contingunt homini. Esse microcosmum, id est, minorem mundum, eo quod de omnibus creaturis aliquid habeat homo, videlicet esse cum lapidibus, vegetari cum arboribus, sentire cū animalibus, intelligere cum Angelis. Ex duplici natura esse compositum, scilicet corporali, & spiritali. Creaturarum esse dignissimam. Esse animal rationale & mortale. Humana fragilitas in hoc consistit, quod in homine est assiduitas deficiendi, impossibilitas standi, facilitas cadendi, difficultas resurgendi, vilitas nascendi, incertitudo moriendi. Defectus humanus est: quia quidquid habemus, aliunde habemus & imperfecte, insuper & amittere possumus. In homine quoque est moriendi necessitas, & hæc est, vel illata necessitas, sicut fuit in Adam: vel innata, sicut est in nobis: vel assumpta, sicut fuit in Christo.

CAPVT LXII.

De primis parentibus.

Summa bonitas volens communicare bonum suum aliis, fecit creaturam rationalem, quæ summum bonum intelligeret, intelligendo amaret, amando possideret, possidēdo beata esset: Fecit autem Deus primum hominem formando corpus eius per ministerium Angelorum de limo terræ in agro Damasceno, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ: hoc est, animā creauit, quā corpori facto vniuit. Factus est autē homo ad imaginē Dei in naturalibus, & ad similitudinem in gratuitis. Dicitur autem homo factus ad imaginem Dei potius quam Angelus: quia conuenientiā habet homo cum Deo intus & extra, quod non habet Angelus. Intus enim habet conuenientiam cum Deo secundum memoriam, intelligentiam, & voluntatem, sicut Angelus: sed extra, conuenientiam habet quam non habet Angelus. Nam sicut à Patre est Filius, sic ab homine homo eiusdem naturæ. Præterea sicut Deus prælatus est omni creaturæ simpliciter, sic homo omnibus in suo vniuerso. Item sicut Deus vbique est, sic anima vbique est in suo habitabili, id est, in corpore, non quidem per essentiam, sed per potentiam. Dignitas humana est in hoc, quod Deus fecit hominem ratione sapientem, vita innocentem, dominio potentem. Primum notatur in hoc quod homo factus est ad imaginem Dei: secundum, quod ad Dei similitudinem: tertium quia præpositus est homo cunctis animantibus, & aliis creaturis, quæ omnia sibi seruiunt. Ex his nota quod voluntati bonorum hominum non solum subditur creatura, sed etiam ipse Deus omnipotens. Psal. Voluntatem timentium se faciet, &c. Item Angeli, qui deputantur ad custodiam. Item dæmones, qui dantur ad exercitium bonorum. Item homines boni, qui sunt socij tribulationum, & erunt socij con-

solationum. Item homines mali qui bonos magis promouent persequendo, quam possent facere seruendo.

Corpus tale dedit Deus primo homini, quod animæ subiectum esset, ut esset obtemperans sine rebellionē, esset etiā propagabile sine libidine, esset vegetabile sine mortalitate, esset proportionabile quantum ad complexionem æqualem, esset quoque conforme animæ, ut sicut anima erat innocens, & tamen poterat peccare, sic corpus esset impassibile, ut tamen posset mortalitatem incurrere: & ideo poterat mori, & non mori: poterat habere sufficientiam, & indigentiam: poterat obtemperare, & rebellare, & hoc fuit ratione naturæ defectuæ ex nihilo creatæ, nec per gloriam confirmatæ. Fuit tamen corpus ita conditum, ut in eo nulla esset pugna rebellionis, nulla pronitas libidinis; nulla imminutio vigoris, nulla corruptio mortis. Hæc autem immortalitas corporis Adæ principaliter fuit ab anima, sicut ab influente: à corporis æquali compositione, sicut à disponente: à ligno vitæ, sicut à vegetante: à regimine vero providentiæ diuinæ, sicut ab interiori conseruante, & exteriori protegente. Factus est itaque homo absque omni culpa, & miseria, nec ad culpam habuit fomitis incitamentum. Insuper datum est ei quadruplex adiutorium. Primum ad recte volendum, quod est conscientia. Secundum ad murmurandum contra malum, & ad stimulandum ad bonum, quod est synderesis. Tertium fuit scientia illuminans intellectum ad cognoscendum Deum suum, sicut seipsum, & mundum istum, qui factus fuerat propter ipsum. Quartum fuit charitas accēdens affectum ad diligendum Deum super omnia, & proximum suum sicut seipsum. Prima duo pertinent ad perfectionem naturalium, alia duo ad perfectionem pertinent gratuitorum, quorum vnum fuit gratiæ gratis datæ, scilicet scientia: aliud gratiæ gratum facientis, scilicet charitas. Accepit homo triplicem oculum, primum carnis, quo videret mundum: secundum rationis, quo videret animum: tertium contemplationis, quo videret Deum. Et sic oculo carnis videt homo quæ extra se sunt, oculo rationis quæ intra se sunt, oculo contemplationis quæ sunt supra se. Notitiam enim Dei habuit, cuius præsentiam quodam interiori aspectu rationis contemplabatur, non tamen ita excellenter ut in patria, nec ita in ænigmate, ut modo in via. Res etiam factas nouit, quia animantibus omnibus nomina imposuit. Notitiam quoque sui habuit: quia qualis factus erat, sciuit: & quod agere, & quod cauere debet, intellexit. Fuit quoque sine peccatibus, quia nec esuriuit, nec sitiuit. Item frigus vel æstus, labor aut infirmitas eum non læsit. Nec mortem expectauit, quia vinus erat ad gloriam transferendus: Veltibus non egnisset, & nudus verecundiam non sensisset. Natura in eo, quoad deformitatem membrorum non errasset. Conceptus fuisset sine pudore, partus sine dolore. Motus membrorum subiecti fuissent voluntati.

CAPVT LXIII.

De præceptis Adæ datis.

Adæ factum Deus in paradysum traustulit, & ibi de costa dormientis Enam sibi sociam formauit. Hanc non fecit de capite, ne viro dominaretur: nec de pedibus, ne contemneretur: sed de latere, ut amoris vinculum probaretur: Duplex bonum illi Deus præparauit, vnum temporale, aliud æternum. Primum dedit, secundum promissit. Ideo duplex præceptum primum homo habuit, vnum naturæ ad custodiendum bonum datum: aliud disciplinæ ad promerendum bonum promissum: & hoc non poterat promereri melius, quam per puram obedientiam, quæ tunc mera est, quando præceptum ex se solo obligat, & non ex alia causa: tale dicitur præceptum discipulinarum, quia per ipsum discitur quanta sit virtus obedientiæ. Vnde & disciplinæ præceptum dici-

Gen. 2. c

Gen. 1. d

Exod. 20. b

Matt. 5. f

tur: quia vitare lignum scientiæ non suadebat natura, sed A quantum ad originem, quia ex certa scientia. Item vir disciplina. Præceptum vero naturæ duplex fuit: vnum de conseruatione indiuidui: vt ibi in Genesi: De omni ligno paradisi comedetis. Inter quæ ligna fuit in medio paradisi specialiter nominatum lignum vitæ, sic dictum à defectu, quia corpora primorum parentum debebat continē vegetare. Aliud fuit præceptum naturæ pro conseruatione speciei, vt illud: Crescite & multiplicamini. Circa præceptū disciplinæ nota, quod aliquid prohibetur, quia malum, Non furtum facies. Aliquid, quia occasio mali. In Matthæo: Non iurare omnino: sicut prælati multa prohibere potest, quæ tamen non sunt expresse in sua regula. Aliquid ad probationem obedientiæ, & tale fuit præceptum de ligno vitæ.

CAPVT LXIV.

De paradiso.

Damas. lib.
2. de fid. orib.
c. 11. statim
à princ.
Gen. 2. b

Gen. 3. a & d

Homo prædictis fultus auxiliis accepit locum paradisi terrestri in habitationem tranquillam. Fuit autem locus ille, vt ait Damasc. exultationis vniuersæ promptuarium qui terra excelsior est positus, & temperato ac purissimo aere circumfulget, plantis semper & floribus ornatus est, bono odore plenus, nullumque irrationabilium animalium ibi habitat. Præterea habetur in Genesi, quod à Domino paradisi plantatur: fonte, qui diuiditur in quatuor capita, irrigatur: ligno vitæ ac scientiæ boni, & mali decoratur: per Cherubim & flammeum gladium custoditur. Notandum insuper quod ibi nullæ sunt tempestates. Dux quoque ibi sunt hiemes, & dux æstates, & bis fructificant ibi arbores. In vtroque solstitio habent hiemem, & in vtroque æquinoctio æstatem. Huius autem ratio est, quia paradisi sub circulo æquinoctiali situs est. Idem semper habent æquinoctium.

CAPVT LXV.

De casu primi hominis.

Gen. 3. a

Gen. 3. b, c

Gen. 3. e

I Nuidens ergo diabolus felicitati hominis, in specie serpentis ipsam mulierem, tanquam fragiliorem aggredditur tentandam: quam cum in responsione dubitantem cerneret, fortius instat: & tandem vincens eam, virum illa mediante deiecit. Processit ergo sic: Primo scilicet querendo. Cur præcepit vobis Deus, &c. Secundo asserendo falsum. Nequaquam moriemini. Tertio promittendo. Eritis sicut Dij, scientes bonum & malum. Processus iste fuit maximæ versutiæ, quia processit experiendo, impellendo, & alliciendo. Experientiam enim accepit interrogatione, impulit in mendaciæ assertionem, allexit in falsa promissione. Allexit autem diabolus mulierem per triplex appetibile, scilicet per scientiam, quæ est appetibilis rationi: per excellentiam ad motum Dei, quæ est appetibilis irascibili: per suauitatem ligni, quæ est appetibilis concupiscibili. Igitur vir in vno peccauit, quia lignum vetitum gustauit: vnde & pœnam accepit, vt in sudore vultus sui pane suo vesceretur. Mulier autem in duobus peccauit. Nam superbiniit, & vetitum comedit: vnde & duplicem maledictionem habuit, scilicet. Sub viri potestate eris, & hoc propter primum. Item: In dolore paries, & hoc propter secundum. Diabolus vero in serpente tria fecit, inuidit, mentitus est, decipit: vnde propter primum dictum est ei: Supra pectus tuum gradieris: propter secundum, Terram comedes: Propter tertium. Ipsa conteret caput tuum. Si autem scire volueris quis eorum plus peccauit, scilicet vir an mulier, notandum est quod quantum ad aliqua plus peccauit mulier, & quantum ad aliqua plus vir. Nam mulier plus peccauit quoad peioris finis intentionem. Voluit enim fieri sicut Deus: sed vir intendebat non contristare delicias suas. Item mulier peccauit in plures, quia in se, in Deum, & in proximum. Item damnosius peccauit mulier, quia plures maledictiones recepit. Vir autem peccauit plus

peccauit maiori ingratitudine.

Querunt multi cur Deus hominem fecerit qui peccare posset, & ad hoc assignantur plurimæ rationes. Prima est, vt ostendatur diuina potentia, qui solus inuictibilis est, omnis autem creatura vertibilis est. Secunda, vt declaretur Dei sapientia, quæ de malo scit elicere bonum: quod non potuit fieri nisi Deus creaturam fecisset vertibilem in malum: Tertia, vt manifestetur Dei clementia, qua Christus per mortem suam hominem perditum liberauit. Quarta, vt ostendatur Dei iustitia, qua non solum reddit bonis præmia, sed etiam malis supplicia. Quinta, vt homo non sit peioris conditionis, quam aliæ creaturæ, quas omnes Deus sic administrat, vt eas propriis motibus agere sinat: vnde & hominem in proprio arbitrio relinquere debuit. Sexta est, laus humana; Laus enim est viri iusti, qui potuit transgredi, & non est transgressus. Septima est, decor vniuersi, quia opposita iuxta se posita magis elucescunt, ita mali bonos comendant ad inuicem comparati. Octaua ratio est, quia boni exercitantur & probantur per malos. Adam autem & Eva ob peccatum de paradiso expulsi sunt, sicut Lucifer de celo: & in hac valle miseræ habitantes facti sunt mortales. Nam sicut in celo est non posse mori, & in paradiso posse non mori: sic in terra est, non posse non mori: sic in inferno est semper mori. Ex his patet quod primus status hominis fuit innocentie: secundus gratiæ: tertius culpæ: quartus poenitentiae: quintus gloriæ. Dum enim inordinate erexit se supra se, cecidit miserabiliter infra se, scilicet à statu innocentie & gratiæ, in statum culpæ & miseræ. Item quia factus est inobediens suo superiori, iusto Dei iudicio factum est, vt sibi fieret inobediens suum inferius, scilicet caro, & maxime circa membra virtuti generatiuæ deservientia.

Ecc. 31. b

Gen. 3. d

Apoc. 12. b

CAPVT LXVI.

De ordine tentationis in nobis.

O Rdo tentationis qui fuit in primis parentibus, etiam in nobis completur. Nam sicut serpens vbi suggessit, mulier delectata est, vir comedit: sic in nobis secundum Gregorium, diabolus gerit serpentis officium: sensualitas vero, quæ in carne est, officium mulieris, & ratio tenet locū viri per consensum. Vel dicas secundum Augustinum, quod suggestio serpentis est primus motus ex fomite: comestio vero mulieris, delectatio cogitationis, scilicet per inferiorem partem rationis, sed comestio viri est consensus superioris partis rationis. Per hæc enim tria, scilicet suggestionem, delectationem, & consensum, homo in tentationem ducitur: quia tentatio per suggestionem inchoatur, sed per delectationem progreditur, per consensum autem consummatur.

Sunt autem alia tria, per quæ quis in tentatione detinetur, scilicet opus paruum, consuetudo, & desperatio. Sciendum item est quod tentatio est triplex. Prima est à diabolo, vel per modum suggestionis, vel per modum afflictionis. Secunda est à mundo, qui voluptate, vel vanitate allicit, vel persecutione frangit. Tertia est carnis, quæ per sensualitatem, ac fomitem ad peccatum impulit: quibus ratio consentiens peccatum perficit. Dux sunt tentationis species: Prima scilicet diaboli, secunda mundi, & sunt extra nos, & non habent peccatum. Vnde Augustinus: Tentatio cui non consentitur, non est peccatum, sed materia exercendæ virtutis. Tertius modus tentandi est intra nos, & est peccatum veniale, cum primus motus est tantum: sed mortale, si consensus aduerit. Contra prædictos tentatores dedit nobis Deus tria remedia, quia contra diabolum habemus spiritus & Angelos bonos: qui ad bonum nos stimulant, & contra insultus diaboli defendunt. Item contra mundum habemus exempla Sanctorum, quos nec alliciebant mundi blandimenta, nec terrebant supplicia. Item contra carnem habemus bona naturalia, scilicet synderesim,

Greg. lib. 3.
reg. Past. c. 1.
ad monit. 30

Aug. lib. 1.
de Gen. c. 2.
Manich. cap.
14. tom. 1.

p. sal. 90. b

refim,

refim, & vim irascibilem, quæ naturaliter nos docent A non acquiescere carni, sed spiritui. Habemus etiam gratuita, scilicet charitatem, temperantiam & huiusmodi, quibus carnis vitia mortificamus. Est autem differentia inter tentationes, quæ sunt à diabolo, & quæ sunt à carne. Tentationes enim quæ à diabolo sunt, sæpe oriuntur præter rationem, ut cum nuper satius famem patitur, & post longam dormitionem somno grauatur. Tentationes vero quæ sunt à carne, frequenter surgunt propter necessitatem, sed interdum excrefcunt in superfluitatem, ut si cibus post ieiunium immoderate appetitur, vel in comedendo mensura & modus non tenetur.

Tentatio autem multiplex est: quædam est probatio- nis, & hæc est à Deo secundum quod Dominus tentauit Abraham. Quædam examinationis, & hæc est ab homi- ne. Quædam præcipitationis, & hæc est à diabolo, qui sic B primos parentes tentauit. Quædam delectationis, & hæc est à carne. Quædam consensus, & hæc est rationis.

Tentationum quatuor sunt species. Prima est aspe- ra, hæc autem fit de laboribus inconsuetis in principio conuersionis. Secunda est vana, & oritur de spiritualibus prosperitatibus, ut cum quis de virtutum successibus glo- riatur. Tertia est dubia, ut quando quis ambigit quid certum de aliqua re tenere debeat: unde accidit quod lentior quisque ad bonum redditur, quando id quod agit, bonum esse dubitatur: & prouit ad malum, quando malum esse nescitur. Quarta fraudulentia, ut quando diabolus in angelum lucis se transfigurat, sub specie scilicet virtutum inducens vitium, hæc fit quan- do suadendo honestatem, inducit superbiam, vel dissua- dendo discretum obsequium, inducit nimium carnis C commodum, vel suadendo iustum iudicium, inducit crudelitatem: vel suadendo misericordiam, inducit remissionem & negligentiam: vel suadendo largitatem, inducit prodigalitatem, & sic de aliis. In talibus autem periculosissimum est periculum non videre. Primam ap- pellat Psalmista timorem nocturnum: per noctem enim aduersitas designatur. Secundam appellat, sagittam vo- lantem in die: quia per diem prosperitas designatur. Tertiam appellat negotium perambulans in tenebris, & hæc propter dubium perplexitatis. Quartam vocat dæ- monium meridianum, unde ait: Non timebis à timore nocturno: à sagitta, &c. De his quatuor generibus ten- tationum, idem ait: Super aspidem, quoad primum, & basilicum, quoad secundum: & conculcabis leonem, D quoad tertium: & draconem, quoad quartum.

Propter prædictas tentationes: vel deceptiones dia- boli non sunt etiam licita facienda: & hoc in quinque casibus. Primus est, si diabolus suadet homini aliquod esse bonum faciendum, quod videtur suis consiliis consentire: unde Christus ipso suadente noluit facere panem de lapidibus, quod tamen opus bonum fuisset. Secundus, si proponatur aliquod opus contra legem Dei, non est faciendum. Unde Machabæi nolebant co- medere carnes, quas tempore necessitatis comedere li- cuisset. Tertius, quando bonum fit cum scandalo alio- rum. Peccantes in fratres, &c. & loquitur de idolothy- tis. Quartus est quando bonum fit per ostentationem. Si osculatus sum manum meam, quæ est iniquitas ma- xima. Quintus, cum impedit obedientiam superioris, quia licet propter inandatum prælati nunquam malum debeat fieri, potest tamen bonum aliquando propter obedientiam prætermitti. Remedia autem contra tenta- tiones sunt, memoria Dominicæ passionis, mortificatio carnis, vtile exercitium, declinatio occasionum, concul- catio principij tentationum.

COMPENDII

Theologicæ veritatis.

LIBER TERTIVS

De corruptela Peccati.

CAPITA HVIVS LIBRI.

De malo in genere.	Cap. I.
De peccati diffinitione.	Cap. II.
Quid sit peccatum secundum rem.	Cap. III.
Quid sit peccatum secundum nomen.	Cap. IV.
De origine peccati.	Cap. V.
De diffinitione peccati.	Cap. VI.
De effectu peccati.	Cap. VII.
De peccato originali secundum rem.	Cap. VIII.
De peccato originali secundum nomen.	Cap. IX.
De primis moribus.	Cap. X.
De morosa delectatione, & consensu in peccatum.	Cap. XI.
De peccato veniali.	Cap. XII.
De effectu peccati venialis.	Cap. XIII.
De septem vitiis capitalibus in specie.	Cap. XIV.
De superbia.	Cap. XV.
De inuidia.	Cap. XVI.
De ira.	Cap. XVII.
De acedia.	Cap. XVIII.
De auaritia.	Cap. XIX.
De gula.	Cap. XX.
De luxuria.	Cap. XXI.
Quomodo superbia sit mortale vel veniale.	Cap. XXII.
Quomodo inuidia sit mortale, vel veniale.	Cap. XXIII.
Quomodo ira sit mortale, vel veniale.	Cap. XXIV.
Quomodo acedia sit mortale, vel veniale.	Cap. XXV.
Quomodo auaritia sit mortale, vel veniale.	Cap. XXVI.
Quomodo gula sit mortale, vel veniale.	Cap. XXVII.
Quomodo luxuria sit mortale, vel veniale.	Cap. XXVIII.
De peccato in Spiritum sanctum.	Cap. XXIX.
Enumeratio peccatorum cordis.	Cap. XXX.
De peccatis oris.	Cap. XXXI.
De peccatis operis.	Cap. XXXII.
De peccatis omissionis.	Cap. XXXIII.

CAPIT I.

De malo in genere.

ALVUM triplex est, videlicet culpa, pœ- na, & damni: quod opponitur triplici bono, scilicet honesto, delectabili, & vti- li. Nam culpa opponitur honestum, pœ- na opponitur delectabile, damno oppo- nitur vtile. Malum est vtile multis modis. Primo pro- pter suam ordinationem, quia per vilificationem poni- tur in loco inferiori in vniuersitate rerum, unde bene ordinatur: sicut ordinate ponitur diabolus in inferno, & fur in patibulo. Secundo modo vtile est propter suam coactionem. Amaritudo enim conscientie cogit hominem à peccato recedere: Arguet te malitia tua, & auersio tua increpabit te. Item in eodem: Vide quam malum & amarum est te dereliquisse Dominum Deum tuum. Tertio, est vtile per ipsius mali considerationem. Ex hoc enim quod homo malum videt, naturali- ter proficit: quia sicut homo naturaliter bonum appe- tit, ita naturaliter horret malum & fugit.

Hier. 2. d

CAPVT II.

De peccati diffinitione.

Post malum in genere, sequitur de malo culpæ in specie: Diffinitur autem peccatum multis modis. Primo sic ab Augustino: ^a Peccatum est voluntas retinendi vel consequendi quod iustitia vetat. Secundo sic ab eodem: ^b Peccatum est dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei. Tertio sic ab Ambrosio: ^c Peccatum est præuaricatio legis diuinæ, & celestium inobedientia præceptorum. Quarto sic ab Augustino: ^d Peccatum est spreto incommutabili bono rebus mutabilibus adherere. Prima diffinitio datur secundum causam efficientem, secunda secundum causam materialem, tertia secundum causam formalem, quarta secundum causam finalem. In quarta diffinitione nota quod in peccato duo sunt, scilicet auersio à Creatore, & conuersio ad creaturam: quorum primum est quasi formale, secundum quasi materiale. Et in actione non est peccatum ratione conuersionis, si non sistatur in creatura, sed ratione auersionis, in qua est deformitas & contemptus. Quod autem ratione conuersionis non sit peccatum principaliter, patet: quia potest fieri venialiter quandoque, vt quando quis delectatur in creatura plus debito, sed tamen citra Deum. Quandoque etiam quis potest delectari in creatura sine omni peccato, vt cum delectatio naturalis est tantum, secundum quod visus delectatur in viridi, & gustus in dulci, & sic de aliis. Interdum potest etiam quis delectari meritorie, quando scilicet ad Deum refertur. Vnde Psalmista: Delectasti me Domine in factura tua, &c. Sed tunc sumitur delectatio pro motu, non pro passione.

CAPVT III.

Quid sit peccatum secundum rem.

Tenendum est de peccato quod non est substantia vel res aliqua, sed defectus & corruptela. Et dicitur peccatum nihil propter tria. Primo, propter defectum, quia peccatum non est aliqua res naturalis, sed corruptio boni. Secundo, propter effectum, quia peccatum annihilat hominem, & deficere facit à vero esse. Tertio propter despectum, quia vilem facit hominem & indignum præmio. Circa prædicta tamen sciendum est quod aliud est peccati actus, aliud habitus, & aliud macula peccati, sine reatus. Actus peccati est aliquid: sed quando amplius non sit, esse definit etiam sine gratia: sed peccati habitus qui relinquitur malis ex actibus, etiam aliquid est, & remanet interdum etiam cessantibus actibus, & post infusam gratiam ac peccati remissionem. Peccati vero macula secundum rem; nihil est, & tamen deformat animam non per modum positionis, sed priuationis, sicut truncatio membri deformat corpus & maculat. Dicit etiam Augustinus quod etiam sicut abstinencia nulla est res, & tamen ex ea corpus languet, ita peccatum non est res aliqua, vel substantia aliqua, & ex eo tamen natura corumpitur, sed deletur per gratiam. Notandum præterea quod peccatum quandoque transit actu, & remanet reatu, sicut peccatum actuale, Quandoque est è conuerso, cum peccatum transit reatu, & remanet actu, sicut patet in peccato originali post baptismum. Quandoque transit actu simul & reatu, sicut peccatum actuale post penitentiam perfectam. Quandoque remanet actu & reatu, sicut peccatum originale ante baptismum.

CAPVT IV.

Quid sit peccatum secundum nomen.

Peccatum habet multa nomina. Vocatur enim macula, & hoc quia imaginem animæ deformat. Item reatus, quoniam ad penam æternam obligat. Item pol-

lutio, & hoc quantum ad contagionem contractam ex terrena delectatione. Item vocatur pena, in quantum respicit peccatum primi hominis, in quo natura nostra corrupta fuit. Item delictum, secundum quod est recessus à dignitate gratiæ habitæ. Item vocatur culpa, prout respicit penam. Item offensa, & hoc quia contra Deum est. Item præuaricatio, & hoc in quantum mandatum Dei respicit. Item vitium, id est, defectus bonorum naturalium. Item peccatum, prout est conuersio ad bonum commutabile: Item vocatur scelus propter iniuriam Dei magnam. Item nefas, prout est illicitum personæ perpetranti. Item vocatur crimen, prout est dignum accusatione & pena.

CAPVT V.

De origine peccati.

Quamuis peccatum sit contrarium ipsi bono, non tamen habet esse in bono, nec ortum trahit nisi à bono, quod quidem bonum est liberum arbitrium, ac voluntas, à qua peccatum est sicut à prima origine, & in qua est sicut in proprio subiecto. Voluntas igitur est causa peccati: causa dico, non efficiens, sed deficiens. Voluntas enim secundum quod habet respectum ad suum principium à quo est, scilicet ad Deum, non est nata elicere ex se, nisi bonum: sed secundum quod habet respectum ad principium ex quo est, quod est nihil, cum ipsa voluntas sit ex nihilo, tendit ad defectum. Si ergo volumus scire vnde sit malum culpæ materialiter, dicemus, quod ex nihilo. Si vero volumus scire vnde sit formaliter, dicemus quod ex absentia debiti boni, scilicet speciei, modi & ordinis. Sed si velimus scire vnde sit originaliter, dicemus quod sit à voluntate, siue à libero arbitrio.

De progressu autem peccati nota, quod peccatum initiatur in cogitatione, procedit & crescit in delectatione, perficitur in consensu.

Circa progressum peccati sciendum, quod quædam antecedunt ipsum peccatum, quædam sequuntur, quædam circumstant. Peccatum antecedunt aliqua ex parte auersionis, aliqua ex parte conuersionis. Ex parte auersionis antecedunt ipsum peccatum ista, contemptus, omissio, ingratitude, inobedientia, præuaricatio. Illa vero quæ peccatum antecedunt ex parte conuersionis, sunt hæc, cogitatio, libido, concupiscentia, delectatio, peruersa intentio, consensus. Alia sunt quæ sequuntur peccatum, sicut est macula, id est, deformatio imaginis Dei: & reatus, id est, obligatio ad penam æternam. Sunt adhuc alia quæ peccatum comitantur, vt sunt peccatorum circumstantiæ, quæ peccatum aggrauant, aut diminunt, quæ continentur in hoc versu:

Quis, quid, ubi, per quos, quoties, cur, quomodo, quando.

Actio etiam illa per peccatum deprauatur, quæ est de genere bonorum, quandoque in principio, quandoque in medio, quandoque in fine: & hoc per malam intentionem, vel per negligentiam, vel per vanam gloriam. Vnum peccatum dicitur maius altero, multis modis, scilicet causalitate, vt peccatum Luciferi: vel generalitate, vt peccatum Adæ: vel deformitate, vt peccatum Iudæ: vel difficultate remittendi, vt peccatum in Spiritum sanctum: vel periculositate, vt peccatum ignorantie: vel inseparabilitate, vt peccatum cupiditatis: vel pronitate, vt peccatum carnis: vel offensione, vt peccatum idololatriæ: vel expurgandi difficultate, vt peccatum superbie: vel mentis cæcitate, vt peccatum iræ. Circa peccati grauitatem, nota quod nihil est peccatum in viro perfecto, quod non sit peccatum in imperfecto, nisi in his quæ nouit: Nam perfectio non mutat genus peccati, sed eius quantitatem auget.

CAPUT VI.

De diuisione peccati.

Diuisio peccatorum multiplex est. Alia enim est secundum causam efficientem secundum se, ut hæc. Peccatorum aliud est ex impotentia, aliud ex ignorantia, aliud ex malitia. Alia sumitur secundum causam efficientem ratione annexi, secundum quam sumitur hæc diuisio: Peccatorum aliud est ex amore male accendente: aliud ex timore male humiliante, hoc est dicere, quod homo potius vult peccatum committere, quam amato carere, aut malum pœnæ, quod timet, incurrere. Sumuntur etiam peccatorum diuisiones secundum causam materiale, circa quam primo sumitur hæc diuisio: Peccatorum aliud est cordis, aliud operis. Item hæc: Peccatorum aliud cogitationis, aliud locutionis, aliud operationis. Secundo modo sumitur sic, Peccatorum, aliud est in Deum, aliud in seipsum, aliud in proximum. In Deum diuiditur sic: Aliud in Patrem, aliud in Filium, aliud in Spiritum sanctum. Aliis tribus modis peccatur in Deum, scilicet male per infidelitatem de Deo sentiendo, item blasphemando, item sacra Dei indigne tractando. Alio modo peccat quis in Deum, scilicet ipsum tentando: & hoc fit tripliciter. Nam quandoque tentat quis Dei potentiam, ut cum signa petit. Quandoque Dei iustitiam, ut cum per candens ferum, vel per duellum, vel similia quis iudicium petit. Quandoque Dei misericordiam, ut cum quis Dei bonitatem examinans committit se stultis periculis.

In seipsum peccat quis tripliciter, scilicet necessaria sibi subtrahendo, item superflua sumendo, item ultra vires quippiam aggrediendo.

Item in proximum peccat quis tripliciter, scilicet proximo suo auferendo. Item sua sibi in necessitate non communicando. Item malo exemplo illum ad peccatum trahendo.

Sumuntur præterea diuisiones peccatorum secundum causam formalem: & hoc tribus modis: quandoque naturaliter secundum qualitatem, vel secundum relationem. Secundum qualitatem sumitur hæc diuisio: Peccatorum aliud est commissi, aliud delicti: quorum primum est præuicatio præceptorum negatiuorum: secundum vero est præuicatio præceptorum affirmatiuorum. Item prædictum peccatum est duplex contra duas partes iustitiæ, quæ sunt declinare à malo, & facere bonum. Item alia diuisio sumitur secundum quantitatem sic: Peccatorum quædam sunt carnalia, quædam spiritualia, sed carnalia maioris sunt infamiae, spiritualia maioris sunt culpæ. Secundum quantitatem sumitur hæc diuisio: Peccatorum aliud est mortale, aliud est veniale: quorum primum dicitur peruersio, secundum vero inordinatio: quoniam peccatum mortale est auersio totalis à bono incommutabili, & conuersio totalis ad bonum commutabile. Sed peccatum veniale est amor voluptatum in creatura, citra Deum tamen. Secundum relationem sumitur hæc diuisio: Peccatorum aliud est originale aliud actuale.

Ultima diuisio est secundum causam finalem: & hoc dupliciter, quia vel secundum ipsum appetibile, vel secundum actum hominis appetentis. Secundum ipsum appetibile sumitur hæc diuisio: Omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ: quorum primum est appetitus voluptatum, secundum appetitus diuitiarum, tertium appetitus honorum. Secundum actum hominis appetentis diuiditur peccatum in septem vitia capitalia, scilicet superbiam, inuidiam, iram, acediam, auaritiam, gulam, luxuriam.

Nota quod quinque sunt genera operum. Nam quædam sunt mala in se, ut illa, quæ secundum suam naturam mala sunt, possunt tamen per aliquam circumstantiam fieri bona, ut homicidium. Quædam sunt

A mala secundum se, ut illa quæ per nullam circumstantiam possunt fieri bona, sicut odire Deum, fornicari, & huiusmodi. Quædam sunt bona in se, ut quæ sunt bona ex genere, & tamen possunt fieri mala ex circumstantia, sicut est dare eleemosynam. Quædam sunt bona secundum se, ut quæ per nullam circumstantiam possunt fieri mala, sicut diligere Deum ex charitate. Quædam sunt indifferencia, ut quæ nec bona, nec mala sunt, possunt tamen vel bona, vel mala fieri: sicut est mouere pedem sine deliberatione, vel quandoque comedere.

CAPUT VII.

De effectu peccati.

Multa mala facit homini peccatum, ante mortem, in morte, & post mortem. Ante mortem hæc mala operatur. Naturalia vulnerat, ut significatur in illo, qui incidit in latrones. Item intellectus obscuratur in cognitione veri, & affectus tepescit in operatione boni. Gratuitis spoliatur. Dispersi sunt lapides sanctuarij, &c. Sed ne aliquid bonum pereat, illa bona quæ quis peccando mortificat, aliis saluandis dabuntur, sicut quando corporali morte quis moritur, fratres, & propinqui in bonis eius succedunt. Animam maculat: Denigrata est super carbones facies eorum. Ad pœnam æternam obligat: Quacumque die comederis ex eo, morte morieris. Conscientiam amaricat: Vide quàm malum & amarum est te dereliquisse Deum tuum. Indurat: Peccator cum in profundum peccatorum venerit, contemnit. Insensibilem reddit: Visus est eis quasi ludēs loqui. Simile habes in cane submergendo, qui non sentit lapidem in collo, donec in aquam extra nauem proiciatur. Animam occidit, quia vera vita, id est, Deo priuat. Saül irruit in gladium suum. Sed nota quod peccatum veniale disponit ad mortem, mortale vero infert mortem: sed obstinatio detinet in morte. Ad alia peccata trahit. Exemplum habemus de Caim, qui egressus in agrum, occidit fratrem suum Abel. De hoc dicit Gregorius: Peccatum quod per pœnitentiam non diluitur, mox suo pondere ad aliud trahit. Exemplum habes etiam in figura, Coruus egressus de arca, interceptus est aquis. Et Dina egressa, ut videret, &c. virginitatem amisit. Et Iudas egressus, Christum tradit. Et post adulterium David, secutum est homicidiū. Et sic patet quod peccatū est pœna peccati. Peccatum enim secundum quod in se est culpa, præcedentis peccati dicitur pœna: & ita dicitur aliquid simul culpa & pœna: sed ratione actionis dicitur culpa, pœna vero ratione passionis: quia culpa est quod facimus: pœna vero quod patimur. Licet igitur omnis culpa sit à nobis, non tamē omnis pœna est à nobis, immo quædam est à nobis acta, quædam à Deo inflicta, quædam à primis parentibus contracta. Et quia cum qui facit, quod non debet, iustum est pati quod debet; ideo omnis pœna est iusta, & à diuina prouidentia ordinata. Quod autē vnum peccatū nascatur ex alio, sic apparet. Superbia enim quia vlt omnes excellere, dolet si aliquis ei æquetur, & sic ex ea nascitur inuidia. Inuidus vero quia de facili irascitur ei, cui inuidet, ideo ex ea nascitur ira. Sed ira cum non potest se vindicare, tristatur: & ideo ex ea nascitur acedia. Acedia vero consolatione, n quærens in exterioribus, facit auarum. Auaritia autem quia in temporalibus abundat, potest magis exercere gulam. Gula vero propter ventris repletionem de facili spumat in libidinem, & ita generat luxuriam. Item bona, quæ fiunt, infructuosa reddit, & quantum ad meritum, & quantum ad præmium: sicut ramus præcisus ab arbore, non profert fructum, sed arefcit, & habilitatur ad incendiū. De talibus dicitur: Maledictus eris ingrediens, & egrediens, scilicet Ecclesiarum materiale ad orandum: quia talium oratio non est meritoria, immo dicit Augustinus, quod si tales cruce se signent, includunt potius in se diabolum, quàm excludant, quia iam in eis per effectū habitat. Ex homine infernum facit: quia in peccatore est ignis auaritiæ, fœtor luxuriæ, tenebræ ignorantie, vermis

Luc 16. f
Thom 4. aThom. 4. b
Gen. 2. c
Hier. 2. d
1. Reg. 18. e

Gen. 18. a

1. Reg. 31. b

Gen. 4. b

Greg. lib. 25.
Mor. c. 9.
non longe
à princ.
Gen. 8. a
Gen. 34. a
Mat. 26. d
2. Reg. 11. e1. Joan. 15. a
Deut. 28. b

Gen. 1. a
Hier. 3. d

conscientiæ, sitis concupiscentiæ, dæmones per effectū. A & huiusmodi. Vacuum tandem hominem relinquit. Terra erat inanis & vacua, & merito: quia mundo adherentes fugiunt vbera arida, eo quod relinquunt fontem vitæ, & venam aquarum viuientium, & paludibus turbidis se fatiant. Item fallendo decipit, sicut lignum putridum de nocte lucens, & sicut esca in hamo latens piscem decipit. Stultum hominem demonstrat, quia peccando quis sibi onus ad se deprimendum imponit, & ligna super dorsum suum cremanda colligit, & illi feruit, qui eum pro seruitio torquebit. Augustinus: Stultum est in tali statu vivere, in quo quis non audet mori. Sequitur quod peccatum in morte grauat hominem: quia in morte priuatur homo solatio visibilium quæ dilexit, scilicet cibo, potu, amicis, rebus, lumine, requie, & proprio corpore, quod nunquam in tali forma suscipiet, imo vellet non habere, sicut quando pro dimidia parte corrosum est à vermibus, quia stupebit anima peccato ris, quando corpus resumendum videbit. Turbabitur peccator in morte, quando videbit concursum dæmonum ad animam: Omnes inimici eius apprehenderunt eam inter angustias.

Thom. 1. a

Nabum. 3. b

Mat. 25. d

Mat. 22. b

Isa. 66. d

Apoc. 18. g

Mat. 25.

Hier. 8. g

Isai. 30. c

Postremo videndum est, qualiter peccatum premit hominem post mortem. Confusionem habebit ex malorum operum denudatione. Propheta, Reuelabo pudenda tua in facie tua. Exprobratione Christi audiet in iudicio: Esuriui, & non dedistis mihi, &c. Requie & luce priuabitur. Ligatis manibus, & pedibus mittite eum, &c. Vnde non valebit ei ille cantus, Requiem æternam, &c. Suffragiis Ecclesiæ non gaudebit: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non, &c. In infernum precipitabitur. Exemplum de lapide molari, quem Angelus in Apocalypsi proiecit in mare, dicens: Hoc impetu mittetur Babylon illa, &c. A Deo, & electis, & omnibus bonis separabitur. Ite maledicti, &c. A statu penitendi cadet: Transiit ætas, finita est messis. Omnis spes misericordiæ præcidetur: Non remanebit testa, ut portetur igniculus, scilicet charitatis, de incendio, aut hauriatur parum aquæ de fouea, scilicet diuinæ misericordiæ. Sicut itaque peccatum nocet in peccato existenti, ac in peccato morienti, sic quoque multipliciter etiam nocet peccatū ipsum deferenti, & de illo penitenti, quia gloriam primæ innocentie nunquam recuperabit. Sicut enim corrupta de cætero virgo non erit, ita semel peccans nunquam se non peccasse gaudebit. Istud multis ostenditur exemplis. Nam post sanationem vulneris semper manet cicatrix. Item qui semel furatur, semper fur dicitur. Ite domus eius domus discalceati de cætero dici potest.

Mat. 5. d

2. Cor. 3. c

1. Reg. 14. f

Ezech. 7. e

Luc. 6. f

Tob. 2. b

Aug. lib. 7.

conf. c. 16.

rom. 1.

Mar. 8. c

Item Simon, quem Dominus à lepra mundauit, post mandationem semper vocabatur Simon leprosus. Item templum quod reedificatum fuit post destructionem primi, nullo modo fuit simile in pulchritudine templo priori. Ad temporalem penam obligat. Vnde non exiit inde, donec reddat nonissimum quadrantem. Item regnum cælorum non intrabit, donec lignum, fœnum, stipula, id est, pœna peccatorum tam mortalium, quam venialium, quæ in presenti soluta non est, super ipsum tremetur. A gloria retardat, quod signatū est in Absalon, qui postquam patri reconciliatus fuit, tamen mansit duobus annis, quod faciem eius non vidit: quia tandem differtur quis à gloria, quousque fiat sine omni macula, sicut erat in Baptismo. Tempus amissum, & meritum quod sibi conquirere potuit cum præmio, nunquam recuperabit. Qui vendit, ad id quod vendidit, non reuertetur. Obscurat oculum cognitionis, & hoc propter trabem, quæ intus erat: & propter stercorea hirundinum, quæ ipsum excæcauerant, ut patet in Tobia. Vnde Augustinus. Oculis ægris odiosa est lux, sicut noctuis, & vespertilionibus. Ad hoc nota de quodam cæco, quæ licet Dominus illuminauerit, non statim perfecte vidit, sed vidit homines primo quasi arbores ambulantes. Affectū reddit tepidum sicut in pede vulneratus, etiam sanatus claudicat: & arbor de loco suo mota, aliquid virtutis amittit. Vnde dictum est homini post peccatum: Spinas

& tribulos germinabit tibi, & dictū est serpenti: Supra pedes tuos gradietis. Fastidium boni generat: Anima nostra nauscat super cibo isto leuissimo. Augustinus: Palato non sano pœna est panis, qui sano est, suauis. Idem de se dixit, postquam conuersus fuit: Plus valebat malum inolitum, quam bonum insolitum. Ad bene operandum impedit: Vxor Loth respiciens retro, versa est in statum salis, quod scilicet sterilem facit terram. Item: In dolore paries filios, scilicet bonorum operum. Ad resistendum tentationibus debilitat. Samson post crinium abscissionem amisit vires, & arbor laesa per securim, cito à vento deiicitur. Feruorē minuit charitatis, sicut eclipsis Solis diu postmodum nocet terræ, eo quod modico tēpore sibi virtus radiorum Solis subtrahitur. Rex Dauid senuerat, & cum operiretur vestimentis, non calefiebat. Et aqua calorem ignis minuit, vel extinguit. Dolorem & timorem de cætero semper infligit. Dolore quidem, quia certus est de perpetrata culpa. Timorem autem, quia incertus est de venia. Augustinus: Penitens semper doleat, & de dolore gaudeat, non semper doluisse se doleat. Per peccatum corrumpitur potestas liberi arbitrij dupliciter, scilicet in agendo, & suscipiendo. In agendo quidem, quia non potest semper facere quod oportet, vel vitare quod nocet. In suscipiendo autem, quia gratiam stabilem non potest suscipere in hac vita. Item corrumpitur ratio in hac vita dupliciter, scilicet quantum ad discretionem iudicij inter bonum & malum, & quantum ad deliberationem consilij inter expediens, & in expediens. Item corrumpitur affectus dupliciter, scilicet in ordine, & in modo, quia nec semper est ordinatus, nec semper moderatus. Peccatum multis nocet, scilicet ipsi facienti. Peccatum meum contra me est semper. His qui sunt in purgatorio, quos non possunt peccatores tā efficaciter iuuare, sicut si essent in gratia. Ipsi damnatis, & hoc per modum coniunctionis: quanto enim plures sunt in inferno, tāto maior est horror & pœna. Fallit enim in inferno regula illa, Solatiū est miseris socios habere pœnarum. Saluatis, & hoc per modum subtractionis. Nam ex consortio, & societate glorificatorum habetur gaudium accidentale. Denique ipsis viatoribus nocet, tum pro eo quod acies eorum contra dæmones minuitur in illo qui peccatum perpetratum pro eo quod alios malo exemplo corrumpit, & scandalizat. Multa mala similiter eueniunt homini ex eo, quod in peccatum à quo per penitentiam surrexerat, recidit. Primum est, quia homo fit impotentior ad resurgendum. Impossibile est eos, qui semel illuminati sunt, &c. & prolapsi sunt, iterum renouari. Secundum, quod vitium fortificatur ad impugnandum. Augustinus de se loquens: Plus, inquit, valet malum inolitum, quam bonum insolitum. Tertium est, quod culpa fit difficilior ad remittendum. In Hieremia: O quā vilis facta es nimis iterans vias tuas. Vnde etiam dicitur, quod vulnus iteratum tardius sanatur. Quartum est, quod Deus fit difficilior ad placandum, de Semei, qui ad primam petitionem inuenit misericordiam, eo tamen pacto, quod staret in Hierusalem: sed quando secundario peccauit, sine vlla misericordia occisus est. Quintum est quod diabolus difficilior est ad expellendum. Tunc assumpsit septem spiritus nequiores se, & ingressus habitat ibi, & sunt nouissima hominis illius peiora prioribus.

Gen. 3. c
Num. 21. b
Aug. ibid.
ubi sup.
prox.

Gen. 19. e
Gen. 3. f
Gen. 18. f
Iudic. 16.

3. Reg. 1. a

Psal. 50. a

Hebr. 6. a

Hier. 2. f

3. Reg. 2. f

Luc. 11. d

Sequitur de corruptione speciei, modi, & ordinis. Vnde nota quod bonitas naturalium comparata ad animam quam speciosam facit, dicitur species: sed comparata ad opus quod modificat, dicitur modus: comparata vero ad finem, scilicet Deum ad quem ordinat, dicitur ordo. Alio modo corruptio speciei est dissimilitudo animæ ad Deum. Nam species animæ, similitudo Dei est. Corruptio vero modi est diminutio extensionis virtualis, sine infirmatio potentie, quæ ex hoc est, quod animæ non sustentantur cibo spirituali, gustando quam suauis est Dominus. Corruptio autem ordinis est in anima, cum aspectus & affectus deorsum est ad creaturas extra naturalem situm. Cum enim hæc, quæ sunt quali

caput

caput animæ, sursum sunt ad Deum, in naturali situ & A ordine sunt: alioquin homo erit quasi euerfus. Aliter priuatio speciei est deformitas siue carentia debitæ rectitudinis voluntatis. Rectitudo autem voluntatis est, ut non declinet à suis extremis, scilicet à Deo principio, & à Deo fine, ut videlicet omnia, quæ habet à Deo principio, referat etiam ad Deum finem. Cum enim quis quod habet sibi attribuit aut ponit alium finem, quam Deum, curuus est. Item priuatio modi est excessus propriæ voluntatis, scilicet cum vult aliquid diuinæ voluntati contrarium. Item priuatio ordinis est auersio voluntatis à Deo, & conuersio ipsius ad creaturam. Item & aliter, Creatura rationalis aliter à summo bono est secundum triplicem habitudinem, scilicet efficientis, formalis, ac finalis: & ideo nata est agere opera sua à Deo, & secundum Deum & propter Deum, & hoc secundum modum, speciem, & ordinem sibi insitum. Sed quoniam eadem rationalis creatura de nihilo facta fuit, potuit deficere in suis actionibus, ut scilicet operationes suæ non essent à Deo, ac per hoc, nec secundum Deum nec propter Deum: hoc autem est peccatum ipsius speciei, & modi, & ordinis corruptiuum.

CAPVT VIII.

De peccato originali secundum rem.

EXpedito de peccato in genere, dicendum est de peccato in specie: & primo de originali, & post de actuali. Licet igitur anima non sit ex traduce, tamen originalis culpa ab anima Adæ transit ad animas posterorum mediante carne per concupiscentiam generata, ita quod sicut ab anima peccante infecta fuit caro Adæ, & prona effecta ad libidinem, ita seminata caro secum trahens infectionem, vitiat animam. Ex quo patet quod peccatum originale est in carne, & in anima. In carne est materialiter, & originaliter: & in anima formaliter tanquam in subiecto. Sola enim anima est susceptibilis virtutis & vitij, & tamen (sicut dictum est) ex coniunctione ad corpus contrahit illud vitium, sicut quando calit quis in lutum, fœdatur & maculatur. Talis autem infectio animæ non tantum est pœna, sed etiam culpa. Ipsa vero culpa, quæ macula est, deletur in Baptismo: pœna autem quæ fomes appellatur siue peccandi pronitas, remanet post Baptismum. Licet enim curetur in Baptismo culpa quantum ad reatum damnationis æternæ, tamen remanet ipsa pœna quantum ad actum, & motum concupiscentiæ, cum qua nos oportet quandiu viuimus, pugnare: quia non extinguitur concupiscentia per gratiâ communem in aliquo homine: quod dico propter B. Mariâ Virginem, in qua fuit extincta in conceptione Filij per gratiam singularem. Ex prædictis patet quod persona corrumpit naturam, & contra naturam corrupta corrumpit personam. Nam per peccatum primi hominis corrupta est humana natura, sed natura sic corrupta corrumpit alias personas. Notandum autem quod corruptio personæ est reatus mentis: corruptio vero naturæ est infectio carnis, prout est principium ad carnem alteram. Denique nullo modo debet imputari Deo infectio animæ, licet eam creando infundat, & vniat cum carne infecta: quoniam ordinatissimum fuit, ut humana natura ita conderetur, quod condita propagaretur, & pro peccato puniretur. Vnde sicut in conditione seruatus est ordo sapientiæ, & in propagatione seruatus est ordo naturæ: sic in punitione seruari debuit ordo iustitiæ. Et ita patet quod non est contra diuinam æquitatem, si ad posteros culpa transmittitur. Dicendum igitur quod originalis culpæ transfusio, vel transmissio non est à Deo, nec à natura condita, sed à vitio primi hominis perpetrato. Et hoc est, quod ait Augustinus, quod peccatum originale non transmittit ad posteros propagatio, sed libido. Sic enim conditus est homo, ut spiritus præfesset corpori, & corpus subesset spiritui, quandiu scilicet ille obediret suo conditori: & contra si spiritus non obediret Deo, iu-

sto Dei iudicio corpus inciperet rebellare spiritui. Sicut ergo si Adam stecisset, corpus suum obediens ei esset, & tale ad posteros transmitteret; sic ex quo Adam peccauit, & caro eius facta est ei rebellis, oportet quod tale ad posteros transmittat, & quod Deus secundum institutionem primariam animam corpori infundat. Ex quo patet quod pater est causa originalis peccati in filio, sed causam hic intelligas in genere causæ efficientis. Omnes per concupiscentiam generati nascimur filij iræ: propter quod incurrimus multiplicem defectum tam corporis, quam animæ, ad quos subsequitur pœna mortis, & pœna carentiæ visionis diuinæ, & amissionis gloriæ cœlestis, non solum in adultis, verumetiam in paruulis non baptizatis, qui pœna mitissima inter ceteros puniuntur, qui solam pœnam damni habent sine pœna sentis.

Originale peccatum sic lauatur & curatur per Baptismum in parente, quod nihilominus ab eo, qui curatus est, & lautus, transmittitur in prolem, sicut videmus, quod circumcisus generat filium cum præputio, & granum nudum seminat granum cum palea: & hæc est ratio, quia homo generat filium, non secundum quod curatus est in mente, sed secundum quod corruptus est in carne: non secundum quod spiritalis, sed secundum quod carnalis.

CAPVT IX.

De peccato originali secundum nomen.

Originale peccatum habet multa nomina, & hoc multiplex de causa. Secundum enim quod originale peccatum comparatur ad animam, vocatur infirmitas, quia reddit animam impotentem ad resistendum motibus. Item fœditas, quia per ipsum anima fœdatur & maculatur. Item pronitas, propter continuam inclinationem appetitus ad malum. Item corruptio, quia ducit ad nihilum, id est, ad peccatum. Item vitium, quia est diminutio bonorum naturalium. Item languor naturæ, quia durat in natura corrupta. Sed secundum quod comparatur ad corpus, vocatur lex carnis, eo quod lege diuina carni sit inflicta. Item lex membrorum, quia mouet organa ad opera concupiscentiæ. Item tyrannus, propter dominationem quam habet, quasi violentam in ipso concupiscibili. Item fomes, quia sicut cinis fouet ignem, ita per ipsum fouetur peccatum in carne secundum actum nutritiæ & generatiæ. Item stimulus carnis, quia stimulat carnem ad primos motus, & animum ad consensum. Sed prout comparatur ad actus delectabiles, vocatur concupiscentia, quæ sonat vitium in actu, prout est in adultis. Item concupiscibilitas, quæ sonat vitium in potentia, prout est in paruulis. Secundum vero quod comparatur ad primum hominem, à quo contrahitur, vocatur peccatum originale, quod est carentia debitæ iustitiæ.

CAPVT X.

De primis motibus.

Cum peccatorum aliud sit actum, aliud contractum, ipsum peccatum actuale frequenter à primis motibus habet ortum. Vnde sciendum, quod in statu innocentie, non mouebatur sensualitas nisi secundum motum rationis. Ideo stante primo homine in eodem statu, non poterat in eo esse peccatum etiam veniale. Primus motus & si particulariter, & singulatim possunt declinari, tamen nullo modo omnes possunt caueri, quia sic tot sunt peccata quot sunt etiam peccati pœnæ: & ideo merito dicuntur venialia, quia hoc ipso sunt digna venia. Primus motus sic describitur, quod est motus sensualitatis secundum impulsu fomitis impetuosè tendens ad fructum creaturæ delectabilis. Dupliciter primus motus distinguitur quantum spectat ad præsentem materiam, scilicet primo primus, qui est naturalis, & secundo primus, qui est sensualitatis.

Cum

Cum ergo loquimur de primis motibus, quod sunt peccata, intelligendum est de secundo primis, qui sunt sensualitatis, quia primo primi non sunt peccata, cum sint naturales, & extra genus moris: quod patet per hoc, quod tales non sequuntur imaginationem, sed solummodo naturalium qualitarum actionem. Motus autem secundo primi sunt peccata, quia sunt actus inordinati in genere moris: quod patet per hoc, quod tales motus sunt sensualitatis, quæ subiacet in talibus dominio voluntatis. Voluntas autem est principium moralium, sicut habetur 7. Ethic. Hinc est quod ibi genus moris incipit, ubi primo dominium voluntatis inuenitur, hoc autem est in sensualitate. Quamvis ergo per rationem prædictam sit in sensualitate peccatum, non tamen hoc erit mortale, sed tantummodo veniale: quia voluntas non habet dominium completum super primos motus, qui sunt sensualitatis, sicut in illis actibus, qui ex imperio voluntatis procedunt, sed habet in eis dominium incompletum, sicut in illis actibus, qui non imperium rationis præcedunt, & tamen voluntas tales motus sensualitatis impedire poterat, & ideo sunt peccata venialia. Primi quoque motus ideo sensualitati ascribuntur, quia talium motuum principium sensualitas est & subiectum. Dicendum quoque quod primi motus secundum prædicta sunt peccata venialia, triplici ratione. Primo, quia movent ad illicitum. Secundo, quia sunt quodammodo voluntarij, non secundum se, sed quia, sicut dictum est, non impediuntur à voluntate, vel etiam propter præcedentem apprehensionem. Tertio, propter delectationem annexam. Cum enim anima per delectationem coniungitur creaturæ, obtenebratur, & peioratur: sicut quādo coniungitur Deo, illuminatur & melioratur. Nota quod homo pronior est ad malum, quā ad bonum, & hoc multis de causis. Primo, quia sicut dicitur: Corpus quod corrumpitur, aggravat animam trahens illam ad malum, & non sic erigens ad bonum. Secundo, quia sicut dicit August. Plus valet malum inolitum, quā bonum insolitum. Tertio, quia naturaliter facilius est descendere, quā ascendere: & vnus magis trahit deorsum, quā decem sursum. Quarto, quia incitans ad malum præsens est, sed finis virtutum incitans ad bonum absens est. Delectabile autem apprehensum per sensum vel imaginationem, quasi de necessitate mouet concupiscentiam. Quinto, quia plures circumstantiæ requiruntur ad bonum, quā ad malum. Sexto, quia tendimus ad nostrum principium, scilicet ad nihilum. Septimo, quia fomes, qui mouet ad malum, semper intra nos est: gloria vero quā quærimus, extra nos est. Octauo, quia vires animæ sunt actiue ad diligendum temporalia: sed passiue & materiales ad ea, quæ sunt gratiæ & gloriæ. Quia non possunt haberi virtutes per modum acquisitionis sed per modum receptionis. Vnde malum possumus facere per nos, sed bonum non possumus facere sine gratia adiutrice.

CAPVT XI.

De morosa delectatione, & consensu in peccatum.

Delectatio carnalis morosa peccatum est mortale. Sed nulla dicitur morosa, nisi quando ex consensu rationis est: vnde non intelligitur ibi mora temporis, sed consensus. Sciendū est ergo quod delectatio si sistit citra consentum, veniale peccatum est: si vero procedit vterius, ita quod vult interius delectatione voluptuari, nec tamen vult in opus procedere: talis consensus est inter mortalia computandus, quod maxime debet intelligi in peccatis carnalibus. Verumtamen ille consensus in illecebram duplex est, quia consensus in illecebram, aliquis est subitus, non per præhabitam deliberationem, sed ex sola corruptione carnis, quā præcedit appetitus sensualitatis in primo motu. Talis autem consensus dicitur subreptio, & est peccatum veniale. Alius cōsensus est in delectatione motuum carnis, qui est cum

deliberatione rationis, & iste est peccatum mortale, vt dictum est. Si autem ratio consentit cum deliberatione, quæ sit per rationes diuinas, hoc modo, quia omne lege Dei prohibitum est vitandum: tunc dicitur, peccatum esse in superiori parte rationis. Sed si deliberatio sit per rationes humanas vel naturales, hoc modo, omne in quo transgreditur medium virtutis, est vitandum, tunc dicitur peccatū esse in inferiori parte rationis. Et si adhuc procedit consensus vterius, quando scilicet proponit opus consummare, tunc voluntas pro facto reputatur, etiā si facultas desit perficiendi ipsum opus. Si vero cōsequitur consensus & opus in his, quæ diuina lege sunt prohibita, peccatum est mortale consummatum.

Ex prædictis collige distinctionem, quia delectatio duplex est, scilicet naturalis, & voluntaria. In delectatione pure naturali, nec est meritum, nec demeritum. Voluntarya duplex est, quia alia est in Creatore, alia in creatura. Delectatio, quæ in Creatore est, bona est, de qua Psalmus: Memor fui Dei, & delectatus sum, & c. Quæ autem in creatura est, duplex est: quædam enim est propter Deum, & hæc bona est: sed hic sumitur delectatio pro opere rationis, non pro passione, de qua Psalmista: Delectasti me Domine in factura tua: Quædam est contra Deum: & hæc similiter duplex est, quia quædam est non contra Deum, sed præter Deum, & hæc est peccatum veniale: quædam vero est contra Deum simpliciter, quæ frangitur Dei præceptum, & hæc est peccatum mortale.

CAPVT XII.

De peccato veniali.

Peccatum veniale minoris est culpæ. Nam in paruulis post Baptismum primò surgunt venialia, postea mortalia. Veniale autem peccatum est, vt ait Ang. quod hominem vsque ad reatum perpetuæ mortis non grauat, sed pœnam meretur, & facile indulgetur. Peccatum veniale semper est à voluntate ad hoc mouente, vel permittente, vel non prohibente. Peccatum aliquod est veniale tribus modis. Primo modo ex genere, sic verbum otiosum est veniale. Secundo ex euentu, secundum quod per pœnitentiam de mortali fit veniale. Tertio ex causa, vt quando fiunt quædam ex infirmitate vel ignorantia, quæ licet quandoque sint mortalia, tamen dicuntur venialia, siue remissibilia ex comparatione ad peccatum, quod sit ex certa malitia, quod est irremissibile. Sciendum quod peccatum veniale nunquam potest fieri mortale, videlicet, si intelligatur idem secundum substantiam, quod prius fuit veniale, mortale fieri nunquam potest: & hoc nec quantum ad actum, nec quantum ad maculam. Ratio huius est, quia nulla res potest mutare suam speciem. Peccatum autem veniale & mortale sunt diuersæ species peccati. Verumtamen actus qui ex se est de genere venialis, potest fieri mortalis quatuor modis. Primo ex conscientia: quia quidquid sit contra conscientiam, & difficat ad gehennam, etiam si fiat cōtra conscientiam erroneam: & hæc est ratio, quia cum in peccato duo sint, scilicet auersio & conuersio: penes primum iudicatur peccatum, quoniam auersio à Deo, est quasi formale; & conuersio ad creaturam, quasi materiale. Quamvis ergo lenare festucam, vel calamus dextera, videatur esse leue, & indifferens, tamen quando fit contra conscientiam, peccatum est mortale: quia spernitur bonum incommutabile, & ita fit auersio à Creatore. Secundo ex complacentia. Vnde Augustinus: Nullum peccatum adeo est veniale, quod non fiat mortale, dum placet. Tertio, ex dispositione, quia frequenter per lapsum in venialia, disponitur homo ad mortalia: & hoc secundum illud Gregorij: Vitasti saxa grandia, vide ne obruaris arena. Et hoc ideo dicit, quia sæpe de minimis peccatis venit ad magna, sicut de modica scintilla quandoque surgit magnus ignis. Qui minima spernit, paulatim decideret. Quarto, ex progressu, quia quando

insurgit

Sep. 9. 8

Psal. 76. 6

Psal. 91. 6

*Et apud
Aug. mar. in
Pf. 39. som. 2.
Eccl. 19. 4

insurgit veniale, si non prohiberetur, posset progredi usque ad mortale: non quia ipsum veniale in substantia posset fieri mortale, sed quia ex ipso occasionaliter fieret progressus ad mortale. Et istud patet in primis motibus, qui inter venialia computantur: sed quando delectatio conualescit intantum quod consensus accedit, iam peccatum est mortale.

Differentia est inter peccatum mortale & veniale quia peccatum veniale est libido, siue voluptas in creatura citra Deum: mortale autem est libido, siue voluptas in creatura supra Deum, vel æque Deo. Rectus autem ordo est, ut bonum incommutabile præferatur bono commutabili, & honestum utili, & voluntas Dei voluntati nostræ & ratio sensualitati: & quando iste ordo pervertitur, tunc peccatum committitur.

Vtrum aliquis possit esse, vel vivere sine peccato veniali dum est in hac vita præsentis? Dicendum est, quod si loquimur de tota vita hominis, qui peruenit iam ad ætatem adultam, de excellenti & speciali gratia est, quod talis sine veniali peccato sit, sicut B. Augustinus dicit de B. Virgine. Si autem loquimur de aliqua particula vitæ præsentis, sic potest aliquis esse sine peccato veniali. Istud patet per exemplum, quia nauta potest singula foramina navis in numero obstruere, ut aqua intret, sed non potest simul omnia obstruere, ut aqua nusquam intret. Vnde charitas etiam perfecta non facit, quod peccatum veniale non adueniat, sed facit quod non daret, quemadmodum caminus ignis non facit, ut gutta aquæ sibi non apponatur, sed facit tamen ut apposita citius extinguatur. Perfecta enim charitas statim inflammatur hominem, ut de peccato veniali doleat, & peniteat, quod non facit charitas imperfecta. Vnde in imperfectis aggregantur multa venialia, per quæ sit ad prostrationem maior dispositio.

CAPUT XIII.

De effectu peccati venialis.

Effectus peccati venialis multiplex est. Primus, quia ad pœnam obligat, non autem determinate, neque præcise obligat ad pœnam æternam, vel purgatoriam, vel præsentis satisfactionis, sed ad aliquam illarum pœnarum: quoniam secundum forum Ecclesiæ præsentis satisfacit homo leniter, sed secundum forum purgatorij puniatur gravius, secundum vero forum inferni puniatur gravissimè pro veniali: quia æternaliter, si cum mortali & veniali decesserit. Exemplum habemus de hoc: quia mensura vini quæ in vno loco valet sex denarios, si ducatur ulterius, valet solidum unum, & si ducatur adhuc ulterius, valet duos solidos. Pœna tamen illata pro veniali in inferno, incomparabiliter minor est, quam illata pro mortali. Vnde solet dici quod pœna illata in inferno pro mortali, est sicut soliditas; illata vero pro veniali est sicut superficies. Illata pro veniali in purgatorio est sicut linea. Illata pro veniali in præsentis est sicut punctum. Vnde sicut ista quatuor sunt improporcionabilia, ita inter prædictas pœnas magna est differentia. Secundus effectus est, quod peccatum veniale animam maculat: & ponitur tale exemplum. Aliquando enim denigratur aliqua imago depicta, intantum ut videri non possit. Aliquando vero sic obscuratur, ut videri quidem possit, sed non plene discerni, & ideo propter talem differentiam dicit Gregorius, quod veniale obscurat, mortale vero obtenebrat. De macula autem ista dicitur, quod in salvandis omne peccatum veniale deletur in præsentis à gratia finali, & hoc quantum ad culpam, & non quantum ad pœnam: imo illa solvetur in purgatorio. Delet autem gratia finalis peccatum veniale in ipsa dissolutione corporis & animæ ex virtute suæ complexionis, & sui status, quamvis non sit motus contritionis ad illud directus, secundum quod intelligitur verbum Augustini, qui dicit, quod in purgatorio potest esse absolutio à pœna, & non à culpa. Hoc ab antiquis dictum est, sed nunc communiter tenetur, quod

A peccatum veniale cum hinc deferatur à multis, etiam quantum ad culpam, in purgatorio purgatur: quia etiam hoc, quod Dominus dicit de quibusdam peccatis, quod non remittentur, neque in hoc sæculo, neque in futuro, exponit Gregorius, quod venialia remittentur in futuro: quod si intelligatur quantum ad pœnam tantum, tunc expositio Gregorij nulla est: quia etiam mortalia confessa, quantum ad pœnam purgantur, quæ hic soluta non sunt. Tertius effectus est, quod minuit feruorem charitatis, sicut aqua in igne proiecta, licet ignem non extinguat, feruorem tamen illius temperat. Quartus est, quod potentias animæ in bonis operibus lassat, sicut quando ponitur pondus super equum, minus erit promptus ad ambulandum. Quintus est, quod retardat à gloria, quia homo qui decedens alioqui posset statim euolare ad cælum, post mortem cogitur propter venialia ad tempus in purgatorio expectare. Numquam enim ab aliquo facies Dei videbitur, donec soluat minimum quadrantem venialium peccatorum, scilicet per pœnam. Oportet enim quemlibet ita mundum esse ante introitum Paradisi, sicut fuerat in innocentia baptismali. Sextus est, quod bona gloriæ cœlestis diminuit: non quidem illa, quæ iam debentur, & quæ iam habemus ibi per meritum reposita, sed quæ deberentur, si venialia non fierent, quia in eo tempore possent aliqua bona fieri quando illa sunt. Propterea post perpetratiōem venialium oportet nos opera quædam convertere ad solutionem huiusmodi debitorum, per quæ nobis deberet crescere cumulus æterni præmij. Septimus effectus est, quod venialia sæpe sunt occasio mortalium peccatorum, & hoc quatuor modis, sicut habes supra capite proximo, ubi dicitur, quod actus qui ex se venialis est, potest fieri mortalis quatuor modis. Hoc est etiam singulariter advertendum, quod sicut ad remissionem peccati mortalis exigitur desertio actus peccandi cum voluntate in posterum abstinendi, sic quoque peccatum veniale in præsentis non dimittitur, nisi actu & proposito deferatur.

CAPUT XIV.

De septem vitiis capitalibus in specie.

Peccatorum actualium mortalium unum est initium, duplex radix, triplex fomentum, septiforme caput. Unum initium dicimus superbia: iuxta illud, Initium omnis peccati superbia. Duplex vero radix est, scilicet timor mala humilians, & amor male accendens. Omnis autem timor ortum habet ab amore: nullus enim timet aliquid perdere, nisi quia amat illud habere. Triplex peccati fomentum, sunt tria quæ sunt in mundo, scilicet concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ. Septiforme caput sunt, Superbia, Invidia, Ira, Acedia, Avaritia, Gula, & Luxuria. Inter quæ sunt duo carnalia, quinque vero spiritualia. Sufficientia horum vitiorum sic potest colligi. Voluntas nostra deordinatur, aut quia appetit non appetendum, aut quia refugit non refugiendum. Si primo modo, aut est interius, & sic est vana gloria: aut exterius, & sic est avaritia: aut inferius, & sic est delectabile. Sed illud delectabile, aut est ad conservationem individui, & sic est alimentum quod appetitur inordinate à gula: aut est ad conservationem speciei, & sic est coitus, qui appetitur inordinate à luxuria. Si autem voluntas nostra deordinatur, quia refugit, quod non est refugiendum, hoc potest esse tripliciter. Aut enim refugit quod non est refugiendum, secundum perversum instinctum rationalis, & sic est invidia: aut secundum instinctum perversum irascibilis, & sic est ira: aut secundum perversum instinctum concupiscibilis, & sic est acedia. Ex his patet quod sunt quatuor appetibilia, & tres sunt vires secundum quarum instinctum est fuga: & ideo tantum sunt septem capitalia peccata.

Peccata quædam sunt, quæ quandoque se publice ostendunt, ut quando directe fiunt: quandoque vero sub quadam specie boni palliata decipiunt. Vnde superbia

quandoque

August. De
natura &
gratia con-
tra Pelag.
36. in med.
om. 7.

Greg. lib. 4.
Dialog. 6. 39.

Matth. 5. 4

Eccl. 10. 6

1. Ioan. 2. 9

quandoque dicit, Ad hoc volo præesse, vt possim prodesse. Ita dicit: Non debent illata mala tolerari, ne confuscant inferri. Inuidia dicit: Aliis bona non cupio, ne in successibus eleuentur. Acedia dicit, Ad hoc in laboribus mihi parco, ne temeritate indiscretionis arguar. Auaritia dicit, Ad hoc sunt multa congreganda, ne propter inopiam committatur furtum vel rapina. Gula dicit, Ad hoc est corpus cibis & potibus delicatioribus nutriendum, vt sit fortius ad Deo seruiendum. Luxuria dicit, Ad tempus debet quisque ad libitum viuere, vt possit postea fortiter penitere.

Septem vitia comparantur septem bestiis. Superbia comparatur leoni. Inuidia cani. Ira lupo. Acedia asino. Auaritia ericio. Gula vrsio. Luxuria porco. Alio modo comparantur septem infirmitatibus. Superbia comparatur inflationi. Inuidia lepræ. Ira phrenesi. Acedia lethargiæ. Auaritia hydropisi. Gula epilepsiæ. Luxuria febri. Septem vitia Christi passione curantur. Capitis inclinatio in cruce curat superbiam. Oratio pro inimicis iram. Apertio lateris inuidiam. Portatio crucis acediam. Traditio spiritus Patri, corporis cruci, matris discipulo, vestium crucifixoribus, hæc curant auaritiam. Flagellatio luxuriam. Potatio fellis gulam.

CAPVT XV.

De superbia.

Nunc dicendum est de septem vitiis capitalibus in specie, & primo de superbia, quæ est regina omnium vitiorum, & mater. Est autem superbia, vt ait Augustinus peruersæ celsitudinis appetitus. Vnde sicut idem Augustinus ait, Superbia omnibus inuidet, scilicet superioribus, quia eis non æquatur, inferioribus, quia eis æquari timet: paribus, quia eis æquatur.

Superbia dicitur initium omnis peccati triplici ratione. Primo, propter causam, quæ inuenitur in omni peccato: quia in omni peccato inuenitur contemptus Dei, qui est quædam causa peccati. Iste autem contemptus est auersio à Creatore, quæ in omni peccato est, vbi preponitur bonum commutabile bono incommutabili: quia sicut sine charitate aliæ virtutes nihil sunt, ita sine superbia alia vitia nihil. Abstrahere superbiam, & habebis gratiam: quia superbis Deus resistit, humilibus autem dat gratiam. Conuexum enim in quantum huiusmodi non est receptium, sed concauum. Secundo, quia primum peccatum fuit: hoc enim genere peccauit diabolus in cælo, & primus homo in Paradiso. Tercio, quia ex ea nascuntur alia vitia secundum prius & posterius, hoc est, mediate & immediate, sicut habetur supra cap. De effectu vitiorum. Est autem inter superbiam & vanam gloriam differentia, quia licet utrobique sit appetitus propriæ excellentiæ, tamen superbus sibi apparet magnus intus, sed vaniglorius appetit in ore aliorum per laudem apparere extra.

Diuerſa peccata dicuntur radices, & initia siue causæ aliorum peccatorum, sed diuersis respectibus. Superbia enim dicitur initium omnis peccati, propter tres causas superius enarratas. Libido etiã dicitur causa omnis peccati, sicut ait Augustinus, & hoc propter delectationem creaturæ, quæ inordinate trahit animã & auerit à summo bono. Est enim libido improba voluptas, qua mouetur anima rationalis ad hoc quod delectetur in creatura. Cupiditas etiã dicitur radix omnium malorum: quam quidam appetentes errauerunt à fide, sicut dicit Apostolus: & hoc propter eandem rationem sicut libido. Est enim cupiditas ex amore inordinato ad creaturam. Luxuria etiã secundum Cassianum dicitur radix omnis peccati: quia carnales delectationes nobis sunt naturales; ad naturalia autem prompti sumus, & difficulter resistimus.

Inanis gloriæ septem sunt filię secundum Gregorium. Prima est inobediencia, qua vaniglorius in nullo vult videri inferior: quod fieret, si faceret mandatum. Secunda

est cõtentio, quia vult vincere cum clamore, & per hoc apparere. Tertia est iactantia, qua quis enumerat bona sua, vt laudabilis appareat. Quarta est hypocrisis, quæ quærit in exterioribus apparere. Quinta est pertinacia, quæ factum suum, vel dictum malum defendit, ne errasse videatur. Sexta est discordia, quæ contra omne dictum sustinet, vel assumit contrarium, propter vanam gloriam. Septima est nouitatum præsumptio, qua quis noua, vel dicit, vel inuenit, vt laudetur.

Quatuor sunt species superbiæ, quas assignat Gregorius. Prima est, cum homo à seipso æstimat habere bonum quod habet. Secunda, si desuper datum credit, pro suis tamen meritis accepisse se putat. Tertia, cum iactat se habere bonum, quod non habet. Quarta, quando ceteris despectis singulariter vult videri. Per primam & secundam speciem iniuriatur homo Deo in se, quia per primam ponit se homo totam causam sui boni: sed in secunda ponit se causam principalem: in tertia vero specie iniuriatur homo Deo in proximo: in quarta autem iniuriatur homo Deo in eo, quod non habet.

Gradus superbiæ secundum Bernardum sunt duodecim, qui sunt, curiositas, mentis leuitas, inepta lætitia, iactantia, singularitas, arrogantia, præsumptio, peccatorum defensio, simulata confessio, rebellio, libertas, peccandi consuetudo. Numerus istorum sic accipitur. Homo per superbiam iniuriatur Deo, & homini: Deo, cui debet esse inferior: homini, cui debet esse par: Sex primi gradus determinantur secundum iniuriam, quæ fit homini, cui debet esse par: quatuor alij secundum iniuriam, quæ fit homini superiori. Duo ultimi determinantur proprie quantum ad iniuriam, quæ Deo immediate fit: hoc ideo dicimus, quia & superiores gradus in Deum redundant, sed mediante proximo. Gradus autem vocantur, quia fit à minori progressus ad maius. Primus enim malus est, secundus peior est, & sic scandendo inuenitur, quod vltimus est pessimus. Vnde iniuria, quæ est respectu paris, est minor. Illa vero quæ est respectu superioris, est maior: sed illa quæ est respectu Dei, est maxima. Propter quod isti gradus taliter ordinantur. Superbia multa mala facit. Primo id quod Dei est, usurpat, scilicet gloriam. Gloriam meam alteri, &c. In bonis enim operibus, quæ facimus, duo sunt, scilicet honor & utilitas: sed primum Dominus sibi reseruat, aliud nobis tribuit. Vnde debemus Deo suam partem relinquere, si nostra parte nolumus spoliari. Secundo perfectos viros impugnat. Superbia est enim quasi turris Babel, quæ vsque ad cælos, id est, vsque ad viros cœlestes debebat pertingere. Augustinus: Superbia etiã bonis operibus insidiatur, vt pereant. Vnde superbia inexpugnabilis est sicut castrum in alto monte situm. Tercio gratia Dei hominem denudat. Superbis Deus resistit, &c. Montes Gelboë nec ros, nec pluvia veniunt super vos. Vnde secundum naturam conuexum non est receptium, sed concauum. Quarto hominem Deo priuat. Hugo de S. Victore: Superbia auferit mihi Deum, inuidia proximum, ira me ipsum. Superbia Deo est odibilis. Tria sunt quæ odit Deus, Pauperem superbum, &c. Deum impugnat, quia vexillum inimici sui, id est diaboli ponit in castro suo, & deponit vexillum Christi, scilicet crucem, quam semper homo debet portare, iuxta illud: Qui vult venire post me, &c. Diabolo hominem assimilatur. Ipse est enim rex super omnes filios superbiæ. Vnde, sicut Dominus ait de charitate: In hoc cognoscent omnes quod discipuli mei eritis, si dilectionem habueritis adinuicem: ita potest diabolus dicere de superbia: In hoc cognoscent, &c. Hominem stultum demonstrat, quia ancillam ornat, & dominam nudam relinquit. Item quia magna pro modico vendit, id est, pro laude humana. Item quia credit se posse cum superbia illuc attingere, vbi diabolus iam existens non potuit cum superbia remanere. Hominem deiicit, quia scandentes in altum de facili cadunt: & qui se eleuant sub ostio humili, facile caput lædunt.

Greg. lib. 13.
Mor. cap. 4.
non longe à
prim.

Ber. tra. 8. de
gradib. hum.
S. Pri. us
leaque &
seq.

1/a. 42. b

Gen. 11. 4
Aug. Regu
3. 6. 5. 10. 1.

1/a. 4. b
2. Reg. 1. d

Ezech. 5. 6

Mat. 16. d
10. 41. d

Joan. 13. d

CAP.

Joan. 19. f
Luc. 12. e
Joan. 19. f

Aug. lib. 14.
de cin. Dei
c. 13. tom. 5.
Idem lib. 11.
in Gen. c. 13.
tom. 3.

1/a. 4.

1. Tim. 6. b

Cassia. lib. 7.
de institut.
renun. c. 2.
Greg. lib. 31.
Mor. cap. 17.

CAPUT XVI.

De invidia.

Invidia est, ut ait Augustinus, odium felicitatis alienarum. Secundum Ioannem Damascenum: Invidia est tristitia de alienis bonis. Dicitur autem invidia à non videndo, quia non potest videre bona aliorum. Vnde displicentia boni, quæ est invidia potest notari per visionem interioris & exterioris, sicut vult Seneca, dicens: Quidquid mente fugimus, ingestum oculis vix videmus.

Invidia quinque filias habet secundum Gregorium: Prima est odium, quod est velle malum alicui, & nolle bonum. Secunda est exultatio in aduersis proximi. Tertia est afflictio in prosperis proximi. Quarta est susurratio, quæ est detractio latens. Quinta est detractio, hæc autem fit in aperto, quia intendit melior apparere illo cui detrahit.

Invidia multa mala facit. De lumine cæcatur, quia proximi bona videre non potest. Vnde inuidus comparatur nocturæ & vespertiloni. Augustinus: Aegris oculis odiosa est lux, quæ puris est amabilis.

De vita moritur. Gregorius: Panis vitam fortium roborat, paruulorum necat. Vnde inuidus comparatur febricitanti, cui etiam boni cibi sunt contrarij. Deo contrariatur, quia tam bonus est Deus, ut ait Augustinus, ut etiam de malis bonum eliciat: sed è contra tam mali sunt isti, ut de bonis malum eliciant. Item diuina bonitas omnia sua communicat, isti vero non. Item Deo placet bonum hominis, ac malum displicet: isti autem è contra bonum gratiæ & naturæ peruertunt. Vnde sicut omnia munda mundis, sic isti omnia sunt immunda. Et sicut bonis mala cooperantur in bonum, ita inuidis bona cooperantur in malum. Vnde tales aurum conuertunt in cuprum, gemmas in lutum, granum in paleam, vinum in aquam, mel in fel, diem in noctem, gaudium in mœrorem, rosam in paliurum, balsamum in sterquilinum, electuarium in venenum. Tales maledicit Ilaias, Væ qui dicitis bonum malum, & c. Stultum efficit. Nimis errat, qui idcirco sibi vult vnum oculum erui, ut aliis etiam vnus eruat: sic facit inuidus & diabolus, qui per hoc quod aliis invidet, sibi magis nocet. Auctorem suum torquendo lædit. Seneca: Vtinam inuidi in omnibus ciuitatibus oculos & anres haberent, ut de omnium profectibus torquerentur. Proximum fraudulenter decipit. Vnde inuidus comparatur cani, qui blanditur in facie, & mordet à tergo. Item Iudæ, qui osculo Christum tradidit. Item homini perfido, qui lædit hominem, qui eum nunquam molestaui.

CAPUT XVII.

De ira.

Ira est, ut ait Augustinus, vlciscendi libido, & secundum Cassian. Ira est motus animi concitatus ad poenam. Hæc est definitio iræ per vitium, non per zelum, de qua est hic agendum. Ira igitur duplex habet esse, scilicet esse naturæ, & esse moris. Pro ut ergo deordinat ab optimo, habet esse morale, quo vitium est, quia ira non est peccatum ratione puræ passionis, imo poena: sed cum hoc dicit quamdam actionem, per quam deordinat hominem, & quantum ad Deum, & quantum ad proximum. Vult enim à se expetere vindictam, quam non debet expetere nisi à Deo, vel à iudice sub Deo constituto.

Vtrum autem teneatur quis remittere iniuriam inimico potenti? Nota distinctionem: quia ex iniuria solent oriri tria. Primum est rancor in affectu. Secundum est rancoris signum in effectu. Tertium est actio contra iniuriantem. Primum tenetur quis statim remittere, etiam si non rogetur. Secundum tenetur remittere veniam veraciter petenti, id est, parato emendare secundum facultatem suam. Tertium non tenetur remittere. Si vero vo-

lueris scire, vtrum ille cui facta est iniuria, debeat amicitiam querere: sciendum quod duplex est debitum. Primum est necessitatis, sine quo non est salus. Secundum est perfectionis. Quantum ad primum debitum non tenetur quis reconciliationem querere siue amicitiam, sed de secundo dicit Chrysostomus, quod debet querere reconciliationem, ut duplicem coronam consequatur. Vnam, quia iniuriam passus est. Aliam quia prior rogauit. Dominus autem ponit tres gradus circa reatum iræ, cum dicit: Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit racha, reus erit concilio. Qui autem dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis. De his dicendum est, quod ubi creuit gradus culpæ, creuit & ordo poenæ. Vnde recte ira sine voce punienda est iudicio: ira cum voce, concilio: ira cum voce contumeliæ gehennæ ignibus mancipatur. Secundum Augustinum enim in primo est ira tantum, in secundo ira & sermo, in tertio ira est, & certa expressio irrisionis.

Dicit autem Gregorius, quod iudicium est causæ discussio, concilium sententiæ diffinitio, gehenna ignis sententiæ executio.

Notandum quod reddere malum pro malo, est fragilitatis, sicut fecit Ioab, quando interfecit Abner, scilicet interfectorem fratris sui Asael. Sed reddere malum pro bono, est peruersitatis, sicut fecit Iudas tradendo Christum. Reddere bonum pro bono, est æquitatis, sicut fecit Asuerus, quando Mardocheum honorauit. Reddere bonum pro malo, est perfectionis, sicut fecit beatus Stephanus, quando pro inimicis orauit.

Filiæ iræ secundum Gregorium sunt sex. Prima est rixa, hæc est audax voluntas vindicandi iniuriam factam, per se. Secunda est tumor mentis, hæc est vindicandi causa fugiens aduersantem, ne cum eo colloquium habeatur propter æstimatas inimicitias. Tertia est contumelia, quæ est voluntas se vindicans per exprobrationem malorum. Quarta est clamor, quæ est voluntas se vindicans in exaltando vocem per vituperium exprobratum, ad aliorum aures perueniens. Quinta est indignatio, quæ est voluntas se vindicans per signum molestiæ exterius declaratum. Sexta est blasphemia, quæ est voluntas se vindicans per opprobrium Deo, vel sanctis illatum.

Ex ira veniunt multa mala. Hospitium Spiritus S. turbat. Gregorius: Dum ira animum pulsat, Spiritui S. hospitium suum turbat. Nam sicut in pace factus est locus Dei, sic in discordia locus diaboli. Tales sunt incendiarij domus Dei. Vnde Psalmista: Incenderunt igni sanctuarium tuum Domine in terra: polluerunt tabernaculum nominis tui. Vnde isti sunt similes draconi, qui emittit ex ore ignem. Quod Dei est, sibi usurpat, scilicet vindictam. Propheta: Mihi vindictam, & ego retribuam. Talis se facit iudicem, & Deum vult esse tortorem, sicut dicit August. Dicit enim malus in orationibus suis: Domine occide malum inimicum meum. Respondet ei Dominus: Quem vestrum? Ambo estis mali. Imo talis vult esse actor, & iudex in eadem causa. Sed stultum se demonstrat, qui per cor suum immittit gladium, ut lædat tunicam inimici sui. Imo si sapienter faceret, prius se de ipso vindicare deberet, iram, scilicet zelum aduersus iram suam propter vitium assumendo: sed è conuerso limam purgationis conuertit in rubiginem deprauationis. Aduersitates enim quæ ipsum deberent à peccato purgare, per impatientiam magis inquinant, & fornax probationis mutat ei aurum in cuprum, & flagellum ex grano facit paleam. Vnde duram sententiam talis in iudicio expectabit. Cum enim Dominus improperturus sit quibusdam, Nudus fui, & non cooperuistis me, quid dicturus est illis, qui non solum nudos non vestiunt, sed vestitos spoliant? Bellum mundi, carnis, & diaboli contra se instaurant, sed sapientes sedant minores guerras propter maiores, quæ imminet. Malam faciunt commutationem, quia auferendo pallium bonæ famæ, dant tunicam innocentiz. Remedia iræ sunt, Silentij observatio. Cum defecerint ligna, extinguetur ignis: quia sicut ex collisione duorum corporum elicitur ignis, ita ex amaris

Prov. 15. 6

Num. 21. 6

verbis aliquorum ira concitatur. Responsio mollis frangit iram, & sermo durus excitat furorem. Quasi qui apprehendit carnem auribus, & c. Dominica passionis consideratione. Gregorius: Si passio Domini ad memoriam revocetur, nihil adeo durum est, quod non æquanimiter toleretur. Hoc figuratum est, ubi respicientes serpentem æneum sanabantur. Item præmij tolerantia animadversio. Vnde consideratio præmij minuit vim flagelli.

CAPUT XVIII.

De acedia.

Acedia est de virtutum laudabili exercitio vtriusque hominis languida deiectio. Item acedia est diffidentia de propriis viribus, & auxilio Dei, implendi ardua. Duo nomina sunt huius vitij, scilicet, Tristitia & Acedia. Horum autem nominum hæc est ratio, quia in isto peccato est aversio à spirituali bono, quod æstimatur grave, sicut est ieiunare, & huiusmodi: & ratione huius dicitur tristitia. Est etiam ibi conversio ad creaturam, scilicet ad quietem, quæ æstimatur levis, & ratione huius dicitur acedia. Patet ergo ex his, quod hoc vitium provt vocatur tristitia, opponitur lætitiæ spirituali, quæ est in exercitio spirituali. Sed provt vocatur acedia, opponitur fortitudini, quæ consistit in aggrediendis arduis, & sustinendis adversis.

Acedia denominatur ab acedine, quia per eam animæ tedium habet de omni spirituali difficili.

Greg. lib. 3. 1.
Mor. c. 17.
post. mod.

Acedia secundum Gregorium habet sex filias. Prima vocatur malitia, quæ secundum Augustinum est voluntas machinandi malum alicui. Cum enim quis iniuriatur alij, tunc irascitur, & postea tristatur. Secunda est desperatio: quia diffidentia meritorum mater est diffidentia præmiorum, ex qua iterum oritur tristitia. Tertia est pusillanimitas, quæ nascitur ex diffidentia proveniente ex consideratione propriæ infirmitatis, vel operis arduis. Quarta est rancor, qui est inueteratum odium. Sicut enim ex charitate sunt opera bona, ex quibus est confirmatio charitatis, ita ex ira est acedia, ex acedia ventositas iræ. Quinta est torpor circa præcepta, id est, quædam insusceptibilitas, propter quam homo non potest induci ad executionem mandatorum Dei. Sexta est evagatio mentis circa illicita. Hæc autem evagatio quandoque est particularis, & certam habet materiam, & sic convenit omnibus vitiis: quandoque est generalis & incerta, & hæc est proprie evagatio acediarum. Qui enim est absorptus tristitia, non habens in se unde delectetur, evagatur ad omnia querens delectationem.

Genes. 3. 6

Mat. 21. 6

Prov. 6. 6
Ber. in doctrinam super
Eccles. nos longe post mod.
Sap. 2. 6

Prov. 20. 6

Prov. 24. 6

Ex acedia eveniunt multa mala. Præceptum Domini negligit: In sudore vultus tui, & c. Maledictionem Dei incurrit. Exemplum de ficu, cui Dominus maledixit, quia folia tantum habuit. Discrepat à cæteris creaturis. Exemplum enim est in corporibus inanimatis, sicut in Sole, & Luna, qui quotidie surgunt & perficiunt cursus suos. Item patet in corporibus animatis, sicut sunt arbores, & herbe: quæ licet in hyeme nudæ sint, tamen virtutem servant, & in tempore suo redeunt ad consuetudinem. Idem ostenditur in sensibilibus: Vade ad formicam, & piger. Pretiosum tempus perdit, quo nihil pretiosius est, quia brevi hora posset quis obtinere veniam, gratiam, & gloriam. Ex tamen, ut ait Bernardus, nihil vilis reputatur, quia dicunt homines otiosi, Venite, deducamus tempus. Spirituale lucrum negligit: quia qui non mercatur in mundanis, postea non habebit. Propter frigus piger arare noluit, mendicabit ergo æstate, & non dabitur ei. Incontinentia vitiorum colligit. Per agrum hominis pigri transiit, & ecce totam replerant vitiæ & cooperuerant superficiem eius spinæ.

Nota quod aqua corrumpitur quiete, & ferrum contrahit rubiginem: & porcus macandus permittitur in quiete pinguescere. Locum diabolo præparat, quia homo otiosus est quasi pulvis diaboli, & in olla tepida libenter muscæ insident, quæ ferventem fugiunt. Ten-

Atationibus patet. Vnde legitur in collationibus Patrum, quod monachum operantem demon unus pulsat, otiosum vero innumeri. Est enim homo acediosus quasi urbs absque murorum ambitu, & quasi signum positum ad sagittam. Mores pervertit, quia vult metere, & non seminare, sicut catus qui libenter pisces comedit, sed eos non libenter capit. Seneca: Incertum est, quo loco, quomodo mors te excipiat: & ideo tu illam in omni loco & tempore expecta. Furem fodientem parietem non repellit, quia mors fur est, & quotidie tollit unum asserem id est, unum diem. Si sciret paterfamilias, qua hora fur veniret, & c. Receptaculum sordium se facit. Bernardus: Omnium tentationum sentina est otium. Ipsum enim est occasio luxuriæ. Factum est eo tempore, quo solent reges ad bella procedere, & c. Item occasio est nugæ. Athenienses ad nihil aliud vacabant, & c. Item occasio curiositatis: Discunt circuire domos. Stultitiam ostendit, quia tonitrua audiens non surgit. Tonuit autem Christus in cruce, & in prædicatione: tonabit etiam in die iudicii. Item stultus est, qui immunditias de oculo non eiicit. Hypocrita, eiice primum trabem de oculo tuo. Ad cælestia venire negligit: quia vix ad locum quis veniet, qui unum pedem hodie movet, & post annum, alium. Sic & illi quorum motus est pes intellectus, & non pes affectus, cum tamen sit affectibus ambulandum.

CAPUT XIX.

De avaritia.

Avaritia, ut ait Tullius, est immoderatus amor habendi. Item secundum Bernardum: Avaritia est quarumlibet rerum insatiabilis & inhonesta cupido. Secundum Apostolum: Avaritia est idolorum servitus, quia homo avarus exhibet creaturæ, quod debet Creatori: scilicet, fidem, spem, & delectationem, hæc enim avari exhibent pecuniæ. In hoc ergo specialiter reprehenduntur isti, quia rei vilissimæ amorem suum exhibent, pecuniæ, quæ de terra tollitur, quam natura infimam ordinavit. Dicitur in Ecclesiastico, quod avaro nihil est scelestius, & hoc propter quatuor causas. Primo, quia fere omnia scelera per avaritiam perpetrantur, ut furta, periuria, homicidia, & huiusmodi. Secundo, quia est contra legem naturæ. Quæcumque vultis, ut faciant vobis homines, & c. Tertio, quia est contra legem scriptam. Estote misericordes, sicut & pater vester, & c. Quarto quia est contra legem universalem, quæ est in omnibus rebus, quæ compelluntur se dare: avarus enim quasi captivus detinet res ne se communicare possint.

Vtrum autem cuiquam liceat thesauros congerere. Notandum quod est vno modo thesaurizare ex affectu avaritiæ absque intentione necessitatis propriæ vel alienæ: & hoc modo thesaurizare omnibus est prohibitum. Alio modo est thesaurizare ex providentia: & hoc vel ex consideratione necessitatis, & sic conceditur parentibus secularibus ob necessitatem filiorum educandorum, vel filiarum coniugio tradendarum, non autem ditandorum, sed servato modo vel statu personarum. Alio modo est thesaurizare ex consideratione publicæ utilitatis, scilicet, regni defendendi, vel cultus Dei ampliandi, & sic concessum est regibus thesaurizare. Personis autem Ecclesiasticis proprie nunquam thesaurizare licet, nec pecuniam tenere intentione servandi. Ambrosius: Aurum habet Ecclesia, non ut seruet, sed ut exoret.

Ex prædictis patet, quod duplex potest esse amor pecuniæ, scilicet, temporalium, scilicet, respectu necessitatis, vel respectu superflui. Contra primum prohibet Dominus præfocantem sollicitudinem. Contra secundum prohibet thesaurizationem.

Ex avaritia sequuntur multa mala. Primo, quia à Deo maledicuntur. Augustinus: Maledictus dispensator avarus, cuius largus est Dominus. Semper eget Hieronymus. Avaro tam deest quod habet, quam quod non habet.

Stultus

p. Cassian.
lib. 10. de
difficulis. re-
spon. c. 23.† Bern. de
vita solita-
ria ad frat.
de Monte
Dei ligo an-
te mod.
Mat. 24. 4
1. Reg. 11. 4
Ab. 17. c
1. Tim. 5. 6
Mat. 7. 6Ber. ep. 42.
ad Honor.
Senon. Ar-
chiep. post
mod.
Ephes. 5. 6

Ecc. 10. 6

Luc. 6. 1

Luc. 6. 5

Amb. lib. 1.
off. cap. 18.Hieron. ep.
103. ad Pau-
lin. prope f.

Stultus mercator est qui regnum cœlorum, imo ipsum Christum vendit pro paucis denariis: & propter hoc saepe peior est avarus homo, quàm ipse Iudas, qui vendidit Christum triginta denariis: iste autem interdum pro vno denario. Corpus euiscerat, quia diuitiæ acquiruntur cum labore, possidentur cum timore, amittuntur cum dolore. Vnde ipsi laborant, & alij in labores eorum saepe intrant, sc. fures, raptores, vel latrones, vel certe filij mali. Isti similes sunt aranæ, quæ faciendo telam pro capiendâ mûca, seipsam euiscerat. Mentem suffocat. Augustinus: Naufragium fugis, & plumbum amplecteris. Vnde Socrates maliam argenti proiciens in mare, dixit: Mergam te, ne mergas me. Inquinat: Filij Israël fera ebant in luto & latere. Excæcat. Exemplum de Tobia, qui fuit excæcatus stercore hirundinum. Cor dilacerat. Vnde diuitiæ comparantur spinis. Infatiabilis est. Vnde comparatur sacco pertuso & inferno, qui nunquam dicit, sufficit. Et mari, cui omnia flumina influunt, & tamen non redundat. Et hydropico, qui quanto plus bibit, tanto plus sitit.

Filiæ auaritiæ sunt septem secundum Gregorium. Prima est obduratio cordis, quæ fit omittendo eleemosynam. Istam filiam vocat Isidorus inhumanitatem. Secunda est violentia, hæc fit nocendo alicui palam per facta mala: quam vocat Isidorus rapacitatem. Tertia est inquietudo, hæc est appetitus lucri. Quarta est periuriû, quod saepe incidit in emptione & venditione. Quinta est fallacia, quæ fit per verba decipientis in oculo. Sexta est fraus, hæc est deceptio perfecta: & hoc in præsentia illius, qui decipitur. Septima præditio, quæ est idem quod deceptio, quæ fit in absentia decepti.

CAPVT XX.

De gula.

Gula, ut ait Augustinus, est immoderata cibi auiditas. Item gula est vorax edacitas naturæ finibus non contenta.

Quinque modis peccatur circa gulam, ut dicit Gregorius: Primo, cum quis horam comedendi præuenit: & hoc fit per impatientiam expectandi tempus debitum. Secundo, cum quis quærit cibaria pretiosa & delicata, de quibus Ouidius: Est virtus placitis abstinuisse bonis. Sed contra hoc fecit diues ille, qui epulabatur quotidie splendide. Tercio, quando quis mensuram excedit, sc. nimis comedendo. Sciendum tamen, quod vni est mediû, & mensura debita, hoc alteri est excessus. Vnde non consistit mensura in cibi quantitate, sed in comedentis qualitate. Veruntamen quidam ieiunium suum recompensant postmodum nimietate superflua: sed hoc quid aliud est, quàm dare duos obolos pro vno denario? Quarto, quando nimis ardentem, ac festinem quis comedit. Non enim vsus ciborum, sed concupiscentia in vitio est. Quinto, quando quis cibaria sua nimis studiose præparat. Vnde Bernardus: Non sapor, sed fames excitet appetitum. In omnibus his sumenda sunt, non quæ voluptas, sed quæ requirit necessitas. Contingit etiam peccatum esse circa diminutionem cibi, sicut circa superfluitatem.

Filiæ gulæ sunt quinque secundum Gregorium. Prima est scurrilitas, quia gula mouet ad verba scurrilia. Secunda multiloquium, sc. detractio, vituperia, & alia verba inania. Tertia inepta læticia, id est, lasciuia carnis, siue gestus corporis inordinatus, lasciuia mentis demonstras. Quarta immunditia, quæ solet provenire ex gula, ut est vomitus, & eructationes foetidae ac luxuria. Quinta est hebetudo mentis, id est, subuersio rationis. Gula duo complectitur, scilicet comestationem & ebrietatem: & proprie loquendo parsimonia opponitur comestationi, & ebrietati sobrietas.

Gula nocet multipliciter. De Paradiso eiicit hominem: exemplum in Adam. Spiritualia bona perdit, exemplum in Esau, qui pro cibo vendidit primogenituram. Diabolo

Ad omnia præparat. Si eiicis nos hinc, mitte nos in porcos. Seruum contra dominum animat. Qui delicate nutrit seruum suum, sentiet eum contumacem. Luxuriam inducit, exemplum de Loth. Homicidia perficit, exemplum de Ioanne Baptista, qui in conuiuio perijt. Inducit mortem naturæ. Propter crapulam multi perierunt. Quicumque die comederis ex eo, morte morieris. Inducit mortem culpæ. Vidua in deliciis viuens, mortua est. Inducit mortem gehennæ. Diues epulo sepultus est in inferno. Remedia gulæ sunt quatuor. Primum est spiritualium ciborum frequens sumptio. Non in solo pane viuit homo, &c. Secundum futuræ carnis nostræ consideratio. Hieronymus: Facile contemnit omnia qui se semper cogitat moriturum. Tercium est æternæ cœnæ meditatio. Homo quidam fecit cœnam magnam. Quartum est famis Christi, & suorum pensatio. Recordare pauperatis meæ, absinthij & fellis.

CAPVT XXI.

De luxuria.

Luxuria est ex immundis desideriis veniens lubrica mentis & carnis prostitutio. Item luxuria est libidinosa voluptatis appetitus, & intelligas hic appetitum, qui est ex cōsensu rationis, quia talis appetitus est peccatum mortale, & dicitur peccatum mortale, quando ratio non cohibet huiusmodi appetitum cum posset.

Differentiæ luxuriæ sunt octo. Prima est fornicatio, quæ est soluti cum soluta. Secunda meretricium, quod fit dupliciter, sc. per vagam libidinem cum diuersis peccando, vel cum publice venali concumbendo. Tertia est adulterium, quo coniugalis thorus vitatur. Quarta est stuprum, quo virginis integritas corrumpitur. Quinta sacrilegium, quo continentia Deo dicata leditur, ut in clericis & religiosis sacris ordinibus sublimatis, & in his, qui emiserunt votum continentiae. Sexta est incestus, quo vinculum consanguinitatis, vel affinitatis, vel compaternitatis corrumpitur. Septima est peccatum contra naturam, siue Sodomia, quo naturalis vsus perueritur. Notandum autem quod aliud est contra naturam speciei, aliud contra naturam generis. Primo modo omne peccatum mortale est contra naturam speciei, quia in rationali creatura remurmurat synderesis contra omne peccatum. Sed secundo modo peccatum Sodomiae est contra naturam generis, quia non solum in homine, sed etiâ in brutis diuersi sexus in coitu conueniunt. Vnde si isto modo fit, contra naturam generis est. Octaua est libidinosus coitus coniugalis, qui multipliciter accipitur. Coitus enim coniugalis alius licitus est, alius fragilis, alius impetrus. Licitus tripliciter: ut quando causa prolis fit, vel ad ampliandum cultum Dei, vel causa reddendi debitum, vel causa vitandæ fornicationis non in se, sed in coniuge. Primus est pietatis. Secundus iustitiæ. Tertius cautelæ. In his nullum dicitur peccatum esse. Fragilis est quando fit causa delectationis, & tunc distinguitur: quia si amor illius delectationis præponitur Deo, mortale peccatum est: si vero postponitur, veniale. Impetrus est, qui ex sola libidine proneniens, metas honestatis, & rationis transcendit, quod fit, quinque modis: primo causa satiandæ libidinis per meretricias blâditias: secundo cum fit contra naturalem modum: tertio cū fit tempore prohibito: quarto quando fit in loco prohibito: quinto quando acceditur ad mulierem prægnantem, & vicinam partui, vel quæ est in fluxu menstruo.

Filiæ luxuriæ sunt octo secundum Gregorium. Prima est cæcitas mentis, quia secundum Augustinum in opere luxuriæ tota ratio absorbetur. Secunda est inconsideratio, mortis, scil. & inferni. Tertia inconstantia, sc. ad cogitandum desiderandumque nunc istud, nunc illud. Quarta amor sui, scilicet quo aliquis desiderat longam vitam ad hoc, ut expleat voluptatem suam. Quinta præcipitatio, qua quis præcipitanter currit ad peccandum, exponens se periculo mortis propter luxuriam faciendam.

ciendam, Sexta odium Dei, quia Deus abstrahit se ab eis, & punit eos qui sequuntur carnis delicias ad quas inclinatur luxuria. Septima affectus presentis seculi, scilicet appetitus honorum, diuitiarum, salutaris fortitudinis, & huiusmodi, per quos luxuriosius finem suum consequitur. Octava est desperatio futuri seculi, quae est diffidentia gloriae, vel veniae consequendae, & haec est filia luxuriae consummata.

Luxuria nocet multipliciter. Deo est contumeliosa, quia templum eius inquinat. Daemonibus placita Beemoth dormit in corpore, &c. Subiecto proprio nociva. Qui fornicatur in corpore, &c. Proximum scandalizat. Facit estis speculationi, & rete expansum super, &c. Animam propriam damnat. Non recedet gladius de domo tua, hoc dictum fuit ad David propter peccatum Bethsabae, vilissimo domino se subiicit, scilicet carni & sensualitati. Quia obedisti voci uxoris tuae, maledicta, &c. Mentem infatuat. Vinum & mulieres auferunt cor.

Remedia luxuriae sunt haec. Occasiones fugere, Pēpigi fœdus cum oculis meis, ut te cogitarem, &c. Qui tergerit picem, inquinabitur ab ea. Qui tenet illam quasi qui apprehendit scorpionem. Mortis extrema cogitare. Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis. De se non praesumere; quia cecidit David sanctissimus, Salomon sapientissimus, Samson fortissimus. Frequenter se occupare. Hieronymus: *Semper aliquid boni facito, ut te diabolus inueniat occupatum. Tætationi in principio resistere. Ipsa conteret caput tuum. Carnem domare. Hoc genus daemoniorum non eicitur, nisi in oratione & ieiunio.

CAPVT XXII.

Quomodo superbia sit mortale, vel veniale.

OMnia praedicta quamvis semper sint peccata, non tamen semper sunt mortalia. Vnde videndum est, quando vnumquodque mortale sit, & quando veniale. Vana igitur gloria ex suo genere est veniale, quia genus operis sumitur ex obiecto. Vanum autem secundum se non est obiectum peccati mortalis, sed venialis. Vnde cum vana laus sit huius peccati obiectum, patet quod non semper est peccatum mortale. Erit tamen vana gloria mortalis dupliciter, scilicet ratione finis, propter quem laus appetitur. Opus namque tale est, quale est id, propter quod appetitur. Item ratione operis, in quo laus quaeritur.

Circa primum dicendum est, quod quadruplici fine laus appetitur. Primo, ad vitandum malum infamiae, sicut Samuel se laudauit. Secundo, propter aliquam utilitatem spiritualem, ut est gloria Dei, vel edificatio proximi, sicut Paulus se commendauit. Tertio, propter lucrum auaritia, sicut Pharisaei, qui deuorant domos viduarum, longas orationes simulantes. Quarto, propter aliquem actum venialis peccati, sicut quando quis laudari vult, eo quod venialiter in laude delectatur. Primum est prouidentiae, secundum est charitatis: tertium est peccatum mortale, & idem intelligendum est, quandocumque mortale peccatum finis alicuius operis ponitur: quartum est veniale.

Sequitur secunda causa, quare vana gloria sit peccatum mortale, scilicet ratione operis, per quod laus quaeritur. Hoc autem potest fieri tripliciter, quia laus quandoque quaeritur per opera illicita, quandoque per opera ex se indifferentia, quandoque per opera virtutum. Si primo modo, sic tale est peccatum, quale & illud illicitum, scilicet mortale, aut veniale. Si secundo modo, sic est peccatum veniale, ut habere diuitias, vel vestes pretiosas, cum abusu talium in laudem. Verumtamen si talia sunt de se ordinata, ut sint occasio peccati mortalis, secundum quod mulier cum ornatu meretricio praeparat se ad animas capiendas, vel si factum illud est illicitum ex prohibitione superioris, ut torneamenta, & huiusmodi, cum excederet praecipitum Ecclesiae, sic sunt peccata

mortalia. Si tertio modo, id est, si laus quaeratur per opera virtutum, hoc est dupliciter, vel quia appetitus laudis adiungitur operi virtutis tanquam incidens, sicut contingit in cantu, vel in praedicatione quandoque, & tunc est veniale. Vel laus est finis principaliter praestitutus operi virtutis & operanti, ita quod ibi constituit finem vltimum, & sic est mortale: quia tunc inhæret ei, ut fini vltimo. Nota quod maius est peccatum gloriari de bonis spiritualibus, quam de temporalibus: quia minus habent motium, eo quod minus appareant extra, quam temporalia.

CAPVT XXIII.

Quomodo inuidia sit mortale, vel veniale.

Inuidia ex suo genere est peccatum mortale, quia cum inuidia secundum Remigium sit dolor de alieno bono, contrariatur directe charitati, quae non æmulatur, sed congandet veritati. Charitati vero nihil est contrarium, nisi peccatum mortale. Tamen illud quod ex genere est mortale, potest esse veniale, vel prout in primo motu consistit, vel extra suam rationem trahitur. Dolor autem de alieno bono est quadruplex: vel quia est primo primus motus ex natura veniens, sicut quidam naturaliter inuidi sunt: & hoc nullum peccatum est, cum nullo modo sit in potestate nostra. Vel est secundo primus motus, quando, scilicet appetitus sine completa deliberatione tali passione afficitur, & sic est veniale peccatum. Vel trahitur per intentionem extra suam rationem, ut quando dolor de alieno bono surgit cuiquam ex causa bona, sicut quando dolet aliquis de bono temporali alterius, qui videt illud redundare in detrimentum animae illius, vel etiam in detrimentum communitatis: talis dolor bonus est, quia maius bonum magis est appetendum. Notandum vero quod per dolorem boni comprehenditur gaudium de malo, quod ex ipso causatur.

CAPVT XXIV.

Quomodo ira sit peccatum mortale, vel veniale.

Ira ex suo genere est peccatum mortale, quia secundum Isidorum: Ira est animus concitatus ad poenam prouocanti inferendam. Falsus autem motus contrariatur charitati, quae non irritatur, nec cogitat malum. Ira igitur vel dicit iram zeli, quae est detestatio vitij, & haec non est peccatum, sed est perfectionis. Potest etiam quis sibi per hunc modum irasci, sicut dicit Glossa super illud Psalmi: Irascimini & nolite peccare. Quid est, inquit, homo poenitens, nisi irascens sibi? Vel dicit remissionem affectus circa proximum, per quem homo non dolet de malo proximi, nec gaudet de bono eius, licet etiam non doleat de bono, nec gaudeat de malo eius: sed est indifferens ei: & sic non est mortale, sed imperfectio charitatis. Vel dicit actuale impatentiam absque appetitu vindictae: & talis motus etiam deliberatus est peccatum veniale, quia habet incompletam rationem irae, sicut ex supradicta patet definitione. Vel dicit impatentiam cum appetitu vindictae, & hoc est tripliciter. Quandoque enim hoc à natura, sicut in melancholicis, in quibus secundum Philosophum continue mordetur natura, propter quod semper sunt turbulenti: & sic nullum est peccatum, cum sit motus naturalis. Quandoque hoc est ab appetitu indeliberato, & sic est veniale, sicut alij primi motus. Quandoque est à voluntate deliberatiua, & tunc est peccatum mortale.

Iob. 40. c.
1. Cor. 6. d.
Osee 5. a.
2. Reg. 12. c.

Gen. 3. c.
Osee 4. c.

Iob. 31. a.
Eccl. 13. a.
Eccl. 26. b.
Eccl. 7. d.

* Hieron.
de reform.
vita ad
Rust. ep. 4.
Gen. 3. c.
Mar. 9. c.

1. Reg. 12.
a, b.
2. Cor. 11. d.
Mat. 23. c.

Psalm. 4. a.

CAPVT XXV.

Quomodo acedia sit mortale, vel veniale.

Acedia ex suo genere est peccatum veniale: quia secundum Augustinum, Acedia est tedium interni boni: hoc autem non opponitur charitati, sed dicit diminutionem feruoris charitatis, in quo consistit omne veniale. Illud ergo tedium, vel est motus naturalis, & sic nullum est peccatum: vel est motus appetitus contristati de opere spirituali laborioso, & sic est veniale: quamvis etiam appetitus ille naturalis sit deliberatiuus, quia consensus in veniale non est nisi veniale; acedia vero ex genere, & per se venialis est: vel hoc tedium redundat in omissionem eorum, quæ sunt necessaria salutis, ut frangere præcepta Dei, vel Ecclesiæ sine causa rationabili, & tunc est mortale. Si autem tedium illud ex omissione boni, & difficultate aggrediendi bonum, ducit in desperationem: tunc iam accedit ad peccatum in Spiritum S. Et si tedium illud crescit, quod etiam ducit in tedium vitæ in tantum, quod iniiciat sibi manus, tunc iam similis est Iudæ, qui laqueo se suspendit.

CAPVT XXVI.

Quomodo auaritia sit mortale, vel veniale.

Auaritia secundum Marcum Tullium Ciceronem est immoderatus amor habendi. Hæc igitur consistit in appetendo, vel in acquirendo, vel in retinendo.

Si primo modo, hoc est, quinque modis. Primo, quia appetit aliena appetitu completo, qui procederet in opus, si adesset facultas, & sic est peccatum mortale. Secundo, quia appetit illicita voluntate incopleta, ut si aliquis indignus conatur beneficium Ecclesiasticum adipisci, sic iterum est mortale. Tertio, si appetit talia, siue sint illicita, siue aliena, cum voluntate conditionata, sc. si posset habere sine offensa Dei, ac iniuria proximi, & tunc vel nullum, vel veniale est, si talem conditionem actualiter, vel habitualiter addat, vel intendat. Quarto, si simpliciter appetit habere superflua, & hoc appetitu suffocante mentem, scilicet à cura sui, & consideratione dinorum, & hoc est peccatum mortale. Quinto si superfluo amore inhæret temporalibus, tamen infra Dei amorem, hoc est veniale.

Si autem auaritia consistit in acquirendo, hoc est tripliciter, quia vel acquirit iniuste quocumque modo, & tunc est mortale: vel acquirit res per tale opus, aut artem, aut officium, quod per se est peccatum mortale, si etiam esset sine lucro, & tunc est mortale: vel acquirit talia per operam illicitam, quæ est veniale peccatum, ut cum aliquis verba iocosa componit ad lucrum, salua tamen honestate, & hoc est veniale, nisi aliquis propter delectationem dissolutionis totaliter se dedat talibus, tunc enim mortale est. Dico autem propter delectationem, quia si quis propter necessitatem, per talia sibi sustentationem acquireret, cum aliam artem lucrosam nesciret, non reputarem eum in statu damnandorum.

Si autem auaritia consistit in retinendo, hoc potest esse quinque modis. Primo, quia retinet scienter ea quæ restituere tenetur, & animo retinendi, sic est peccatum mortale. Secundo, quia retinet ea, quæ ad necessitatem suam, & suorum pertinent, vel ad conseruationem status sui, & suorum secundum quod decet dignitatem suam, & hoc non est peccatum. Tertio, quia retinet superflua respectu utriusque iam dictorum, & hoc tempore extremæ necessitatis alienius, sic est peccatum mortale. Quarto, quia retinet superflua, etiam citra extremam necessitatem ex insatiabili cupiditate, sic est peccatum mortale: præcipuum autem signum talis effectus est, quod quis res potius sinit putrescere penes se, quam utiliter aliis dispenset. Quinto, quia retinet superflua

A quædam ex inordinato amore temporalium, per quem modum deficit à medio largitatis, saluo tamen statu virtutis, & sic est veniale. Nota quod auaritia ex suo genere est mortale: quam Apostolus idololatriæ comparat, non quia sit de specie illius peccati, cum non habeat actum eius, sed quia facit aliquid simile idololatriæ seruendo creaturæ potius, quam Creatori.

Ephes. 5. 5

CAPVT XXVII.

Quomodo gula sit mortale, vel veniale.

Gula ex genere suo est peccatum veniale, quia appetitus comedendi ex sua ratione non subiacet dominio voluntatis, sed natura nobis inest, quod potest esse quinque modis.

Primo, si est ibi solus appetitus cibi, & hic numquam est peccatum: nec etiam delectatio cibum consequens est peccatum, in quantum ordinatur contra defectum sibi contrarium: hæc enim sunt pure naturalia, in quibus non est meritum, nec demeritum. Secundo, si appetitui necessitatis adiungitur appetitus delectationis, & voluptatis in cibo, & hoc est peccatum veniale. Tertio, si est ibi transgressio præcepti, ut cum aliquis sine necessitate soluit ieiunium Ecclesiæ, vel quando religiosus comedit carnes, cum hoc in suo ordine sit prohibitum sub præcepto, sic est mortale peccatum. Quarto, si appetitus edendi est cum libidine, ut quando nimio & finali affectu inhæret delectationi cibi, & hoc est peccatum mortale. Quinto, si ducitur in consuetudinem talem, quæ facit totam vitam hominis delectationibus huiusmodi deputari, hæc tam vicina sunt peccato mortali, quod ebrietas ab Apostolo inter peccata mortalia computatur. Ebrietas tamen quandoque est peccatum veniale, ut quando ultra necessitatem quis accepit, secundum mensuram tamen imperceptibilem. Quando vero quis egreditur à mensura perceptibili secundum rationem bene ordinatam ad discernendum, & hoc in tali mensura, ex qua eueritur status mentis effrenata libidine, quando hoc Deo præponit, tunc peccat mortaliter. Si quis autem inebriat alium, ita videlicet inuitans eum ad potum, ut intendat statum mentis eius euertere, & hoc facit in eius nocumentum, peccat mortaliter: quia auferit ei plus, quam si auferret aliquod bonum temporale, quia vltimum rationis tollit ei.

Rom. 13. 4

CAPVT XXVIII.

Quomodo luxuria sit mortale, vel veniale

Luxuria ex suo genere est peccatum mortale, quia læst contra illud præceptum, Non moechaberis.

Concupiscentia luxuriæ distinguitur septem modis. Primus est, cum concupiscentia consistit in primo motu tantum, & sic est peccatum veniale. Secundus est, cum sequitur consensus vsque in delectationem, licet non in opus, & sic est mortale peccatum. Tertius est, cum consentitur etiam in opus, & sic est iterum mortale. Quartus est, cum concupiscentia non solum tenetur corde, sed etiam pascitur visu, & sic iterum est mortale. Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam moechatus est eam in corde suo, id est, si hoc sine & animo attendat mulierem, ut eam concupiscat: quia secundum Aug. hoc non est tantum titillari, sed plene consentire libidini. Bene autem dicitur ad concupiscendum eam, quia si aliquis videret mulierem, ut rem pulchram, & vltius non procederet, tunc nullum peccatum esset, vel solum peccatum curiositatis. Quintus modus est in stultiloquio: ut cum quis mulierem precatur, vel propter libidinem habet cum ea familiaria colloquia, & est mortale. Sextus modus vocatur ab Apostolo turpitudine. Glossa, ut in osculis & in amplexibus, hoc est etiā peccatum mortale: & tanto grauius præcedentibus, quanto magis libido per talia accenditur propter nimiam ap-

Exod. 20. 6
Deut. 5. 6

Matt. 5. 8

Aug. lib. 1.
de sermon.
Dom. in
monte, c. 23.
tom. 4.

Ephes. 5. 5

proximationem ad ignem. Notandum vero quod tangere mulierem præter intentionem, non est peccatum: similiter cum intentione tangere, sed ex necessitate, non est peccatum Sed tangere ex libidine, vel osculari ad se non pertinentem, peccatum mortale est. Septimus modus est, quando concupiscentia procedit in opus, & constat esse mortale.

Nota quod differentia est inter primos motus generatiuæ & nutritiuæ: quia primus motus in generatiua semper est peccatum, nisi per Sacramentum matrimonij excusetur, sed non semper in nutritiua: quoniam potentia concupiscibilis non tantum corrupta est in nutritiua, sicut in generatiua. De hac materia require supra titulo proximo, ubi agitur de speciebus luxuriæ.

C A P V T XXIX.

De peccato in Spiritum sanctum.

Quamvis generaliter omne peccatum sit contra Deum trinum, & vnum, appropriatè tamen dicitur aliquod peccatum esse in Patrem, aliud in Filium, aliud in Spiritum S. In Patrem enim peccatur ex impotentia, in Filium ex ignorantia, in Spiritum S. ex malitia certa, hoc est, quando voluntas potest, & scit resistere alicui malo, & tamen ex sola malitia illud eligit.

Peccatum in Spiritum sanctum procedit ex libera & improba voluntate liberi arbitrij, & directe impugnatur gratiam Spiritus sancti, & ideo non habet colorem exultationis, quia quantum est de se, directe impugnatum est medici & remedij per quod fieri habet remissio peccati. Peccatum in Spiritum S. dicitur irremissibile in hoc sæculo & in futuro, non quia dimitti non possit, sed quia raro aut vix dimittitur in hoc sæculo, quantum ad culpam, aut in futuro quantum ad poenam. Item quia non legitur dimissum, propter quod dicitur irremissibile: sicut Melchisedech dicitur sine patre, quia non legitur de eius patre. Item quia aduersatur fonti remissionis, scil. Spiritui S. Item propter impotentiam hominis, quia vix potest se præparare ad gratiam, quem tanta moles peccati premit.

Sciendum autem est, quod accipitur hoc nomen irremissibile tripliciter, sc. negative, ut quia nullo modo potest remitti, hoc modo peccatum Angeli & damnatorum est irremissibile. Item priuatiue, ut quia non habet congruentiam de se, ut remitti debeat, licet ex congrua bonitate Dei possit omne peccatum remitti: hoc modo omne peccatum mortale est irremissibile. Item contrarie secundum quod habet aliqua culpa contrariā dispositionem ad remittendum: hoc modo peccatum in Spiritum S. est irremissibile, quia contrariatur gratiæ remittendi peccatum, & per hoc desperationem, vel præsumptionem, vel alias species huius peccati.

Sext sunt species peccati in Spiritum S. videlicet desperatio, præsumptio, impugnatio veritatis agnitæ, inuidencia charitatis fraternæ, obstinatio, finalis impœnitentia. Horum numerus sic accipitur. In remissione tria, scil. ipse remittens, & ille cui remittitur, ac dispositio remittendi in eo cui remittitur. In ipso remittente duo sunt, scilicet misericordia, & iustitia. Contra primum est desperatio, contra secundum præsumptio. In eo cui remittitur, duo sunt, scilicet dolor de commisso, & propositum de non committendo. Contra primum est obstinatio, contra secundum finalis impœnitentia. Præterea dispositio remittendi in eo, cui remittitur, duplex est, sunt, sc. cognitio veri, & amor boni. Contra primum est impugnatio veritatis agnitæ, contra secundum inuidencia fraternæ gratiæ. De finali impœnitentia, nota quod sicut dicit continuationem peccati usque in finem, sic in omni peccato, in quo quis scienter decedit, est finalis impœnitentia: prout autem est vna species peccati in Spiritum S. secundum quod hic sumitur, sic dicitur propositum non pœnitendi.

C A P V T XXX.

Dimuneratio peccatorum cordis.

Peccata cordis sunt hæc, cogitatio, delectatio, consensus, desiderium mali, voluntas peruersa, infidelitas, indeuotio, præsumptio, timor male humilians, amor male accendens, suspicio, ira, inuidia, odium, timere seruiliter, exultatio in aduersis proximi, contemptus pauperum vel peccatorum, personarum acceptio, perfidia, affectus parentum carnalis, inepta lætitia, sæculi tristitia, impatientia, auaritia, superbia, perplexitas, obstinatio mali, tedium boni, acedia, inconstantia, pœna pœnitentiæ, dolor quia non facit plus malum, hypocrisis, amor placendi, timor displicendi, verecundia de bono opere, amor priuatus, sensus singularis, ambitio dignitatum, vana gloria de bonis naturæ, vel gratiæ, vel fortunæ, verecundia de pauperibus amicis, contemptus admonitionum, immisericordia.

C A P V T XXXI.

De peccatis oris.

Peccata oris sunt hæc, crebra iuratio, periurium, blasphemia, nomen Dei irreuerenter assumere, veritatem impugnare, de mendacio & vanis aliis instruere, contra Deum murmurare, irreuerenter horas dicere, detractio, adulatio, mendacium, vituperium, maledictio, infamatio, contentio, comminatio, impugnatio veritatis agnitæ, impugnatio charitatis fraternæ, seminatio discordiæ, proditio, falsum testimonium, mala consilia, derisio, contradictio obedientiæ, inuerrere facta bona, in Ecclesiis placitare, ad iram hominem prouocare, reprehendere proximum in aliquo quod ipse facis, vaniloquium, stultiloquium, proferre verba otiosa, vel superflua, vel curiosa, iactantia verborum, superflua politio, peccatorum defensio, clamor, risus, cachinnus, turpiloquium, lenocinium, cantare cantilenas sæculares, in cantu diuino magis studere vocem frangere, quam deuote psallere, murmurare, verba scurrilia proferre, iniusta causa aduocare, malum commendare.

C A P V T XXXII.

De peccatis operis.

Peccata operis sunt hæc, gula, luxuria, ebrietas, simonia, sortilegium, violatio dierum solemnium, sacrilegium, indigne communicare, votorum fractio, apostasia, dissolutio in diuino officio, scandalizare suo malo exemplo, proximum corrumpere, lædere hominem, vel in rebus, vel in persona, vel in fama, furtum, rapina, usura, deceptio, ludus, venditio iustitiæ, exactio indubitata, telonia iniusta, auscultare mala, ioculatoribus dare, necessaria sibi subtrahere, superflua sumere, ultra vires proprias quiddam aggredi, consuetudo peccandi, reciduatio, simulatio, tenere officium, ad quod non sufficit, vel quod sine peccato non agitur, choreizare, nouitatem inuenire, maioribus rebellare, minores opprimere, delinquere visu, auditu, odoratu, gustu, & tactu, lucta, osculis, muneribus, itineribus, nutibus, mendaciis, scripturis, circumstantias aggrauantes omittere (quæ sunt tempus, locus, modus, numerus, persona, mora, scientia, ætas) tentationem præuenire, seipsum ad peccatum cogere.

C A P V T XXXIII.

De peccatis omissionis.

Peccata omissionis sunt hæc, de Deo non cogitare, ipsum non timere, vel amare, gratias de beneficiis non agere, opera quæ quis facit ad ipsum non referre,

de

de peccatis, sicut debet non dolere, ad gratiam recipiendam se non præparare, gratia accepta non uti, nec eam seruare, ad inspirationem diuinam se non conuèrtere, voluntatem suam voluntati diuinæ non conformare, ad orationes dicendas non attendere, orationes debitas omittere, ea ad quæ tenetur ex voto, vel præcepto, vel officio negligere, communionem, & confessionem semel in anno non expedire, parentes non honorare: seipsum non recognoscere & reprehendere, conscientiam negligere, ecclesias & prædicationes fugere, tentationibus non resistere, pœnitentias iniunctas negligere, aut negligenter facere, & quæ statim facienda sunt, differre: bonis proximi non gaudere, & malis non condolere, iniurias non remittere, fidem proximo non seruare, & beneficiis eius non respondere, delinquentes non corripere, lites non sedare, ignorantes non instruere, afflictos non consolari, admonitionibus non acquiescere.

COMPENDII

Theologicæ veritatis,

LIBER QVARTVS.

De Christi humanitate.

CAPITA HVIVS LIBRI.

De incarnatione CHRISTI.	Cap. I.
De salutatione Angelica.	Cap. II.
De responsione virginea.	Cap. III.
De sanctificatione materna.	Cap. IV.
De conceptione diuina.	Cap. V.
De rationibus incarnationis.	Cap. VI.
De modo incarnationis.	Cap. VII.
De unione & carne assumpta.	Cap. VIII.
De utilitate incarnationis.	Cap. IX.
De mirabilibus circa incarnationem Domini.	Cap. X.
De natiuitate CHRISTI.	Cap. XI.
De circumcisione Domini.	Cap. XII.
De baptismo CHRISTI.	Cap. XIII.
De plenitudine gratia CHRISTI.	Cap. XIV.
De plenitudine sapientia CHRISTI.	Cap. XV.
De merito CHRISTI.	Cap. XVI.
De voluntate CHRISTI.	Cap. XVII.
De defectibus quos CHRISTVS assumpsit.	Cap. XVIII.
De passione CHRISTI.	Cap. XIX.
De effectu passionis CHRISTI.	Cap. XX.
De cruce Domini.	Cap. XXI.
De descensu CHRISTI ad inferos.	Cap. XXII.
De resurrectione CHRISTI.	Cap. XXIII.
De ascensione CHRISTI.	Cap. XXIV.
De consensu CHRISTI ad dexteram Dei Patris.	Cap. XXV.

CAPVT I.

De incarnatione CHRISTI.

SICVT Deus est rerum principium effectuum in creatione, sic est refectionum in redemptione, & perfectuum in retributione: quoniam sicut Pater omnia creauit per Verbum increatum, sic omnia recreauit & renouauit per Verbum incarnatum. Porro circa incarnationem CHRISTI talis fuit ordo: Salutatio Angelica, responsio Virginis, sanctificatio materna, conceptio diuina: de quibus nunc per ordinem est agendum.

CAPVT II.

De salutatione Angelica.

Missus est Angelus Gabriël, qui est de ordine Archangelorum, ad beatam Virginem, cui ad sensum apparuit visione corporali, quamvis ei loqueretur locutione spiritali. Ad illud nobile sacramentum nuncius debuit esse Angelus, propter tria: primo propter cognationem virginis ad naturam Angelicam. Secundo propter ordinem perditionis humanæ, quia sicut ibi venit diabolus in serpente ad mulierem, ita hic Deus venit per Angelum ad Virginem: ut sic ex opposito medicina respondeat morbo, & reparatio lapsui, & remedium nocumto. Tertio quia sicut illa gratia fuit reparatio naturæ humanæ, sic fuit & ruinæ Angelicæ: unde communi beneficio vtrique natura communiter debuit ministrare, Angelica scilicet, & humana.

Diuiditur autem salutatio beatæ Virginis in tres partes. Primam partem incipit Angelus, cum dixit: Ave gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus. Secundam subiunxit Elisabeth, cum ait: Et benedictus fructus ventris tui. Tertiam apposuit Ecclesia, ut in reuerentia nomen Mariæ haberetur: nam Maria non est de textu. Ista salutatio commendabilis est propter quatuor: primo propter auctorem, quia missus est Angelus à Deo. Secundo propter nuncium, non enim homo dignus fuit hoc nunciare, sed Angelus, nec quilibet Angelus, sed Gabriël. Tertio ab ea quæ salutatur, quia Virgo: nec quælibet Virgo, sed Maria. Quarto ab ipso modo salutandi, qui indicat innocentiam Virginis, cum dicitur, Ave: vel gratiam conuersationis cum dicitur, gratia plena. Item excellentiam conceptionis cum dicitur, Dominus tecum. Item priuilegium prærogatiuæ singularis, cum dicitur, Benedicta tu in, &c. Salutationes autem quædam inueniuntur optatiuæ salutis. Salue rex. Quædam gratiæ. Apostolus in pluribus locis. Gratia vobis & pax. Quædam gaudij. Gaudium tibi semper sit. Quædam benedictionis. Benedicat tibi Dominus. Hæc autem salutatio Angeli ex omnibus prædictis constata videtur. Continet enim salutem cum dicit, Ave. Item Gratiam cum dicit: gratia plena. Item gaudium cum dicit: Dominus tecum. Item benedictionem cum dicit, Benedicta tu in, &c. Præterea in hac salutatione notatur triplex prærogatiua beatæ Virginis, scilicet naturæ cum dicitur, Ave: gratiæ, cum dicitur, gratia plena: gloriæ, cum dicitur, Benedicta tu, &c.

Nota denique sex in Angelica legatione: primo quam reuerenter beatam Virginem salutauit, cum dixit: Ave gratia plena. Secundo quam excellenter commendauit, ibi: Benedicta tu in mulieribus. Tertio quam dulciter confortauit, ibi: Ne timeas Maria. Quarto quam diligenter legationem suam compleuit, ibi: Ecce concipies & paries Filium. Quinto quam eleganter modum exposuit, ibi: Spiritus sanctus superueniet in te, &c. Sexto quam conuenienter prolem nascituram describit, ibi: Ideoque quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei.

CAPVT III.

De responsione virginea.

Vos legimus in scriptura dialogos, vnum inter Eum & diabolum, quo mors concludebatur: alterum inter Mariam, & Archangelum, quo vita oriebatur. Vide autem tria, quæ fecit beata Virgo in salutatione Angeli, scilicet cogitationem, seu deliberationem, quia cogitabat qualis esset ista salutatio. Interrogationem, quia querebat: Quomodo fiet istud? Consensum, quia respondit: Ecce ancilla Domini, &c. Nec in deliberatione fuit subita, sicut Eua: nec in interrogando dubia, sicut Zacharias: nec in consentiendo tarda, sicut Sara. In respon-

sione consensus beatæ Virginis quatuor verba inuenies, quæ quatuor virtutes maxime redolent. Ait enim: Ecce, quod est obedientiæ promptæ. Ancilla Domini, quod est humilitatis perfectæ. Fiat mihi, quod est charitatis inflammata. Secundum verbum tuum, quod est fidei indubitata.

Ioan. 2. 6
Luc. 2. 5
Luc. 1. 6, d

Septem verba hæc locuta est beata Virgo in Evangelio. Primum fuit, Vinum non habent. Secundum, Fili quid fecisti nobis sic? Tercium, Quodcumque dixerit vobis, facite. Quartum, quando salutauit Elisabeth. Quintum, Quomodo fiet istud, &c. Sextum, Ecce ancilla Domini. Septimum, Magnificat anima mea Dominum. Verbum primum fuit pietatis: secundum charitatis: tertium instructionis: quartum consolationis: quintum discretionis: sextum humilitatis: septimum orationis, & gratiarum actionis. Et nota quod verba prædicta fuerunt breuia præter vltimum.

C A P V T IV.

De sanctificatione materna,

Luc. 1. 6
Hier. 1. 6

Sanctificatio triplex est: quædam communis, quæ fit per sacramenta: quædam specialis, quæ fit per gratiam specialem: quædam specialissima, quæ fit per gratiam singularem. Prima remouet culpam, & cõfert gratiam, remanet tamen fomes, & pronitas ad peccandum, & talis est in baptizatis. Secunda remouet culpam & pronitatem peccandi mortaliter, & talis fuit sanctificationi Ioannis Baptistæ, & Hieremiæ in vtero. Tertia remouet culpam originalem, & pronitatem ad peccandum tam venialiter, quàm mortaliter, & talis fuit in beata Virgine. Et licet gratia sanctificationis in vtero sit quàm ad essentiam maior, quàm sacramentalis: tamen quantum ad aliquos effectus, maior est gratia sacramentalis: quia baptisus imprimit characterem, & aperit ianuam celi, & habilitat hominem ad alia sacramenta, quorum nihil facit sanctificatio in vtero ex se. Veruntamen gratia sanctificationis in vtero præcellit in hoc gratia baptismalem, quia taliter sanctificatus nõ potest mortaliter peccare, & ad veniale minus inclinat eum fomes: propter quod minora & pauciora venialia cõmittit: & talis gratia fuit in Ioanne Baptista: & ideo ne in vanum gratiam Dei reciperet, fugit hominũ societatem, & arctissimam in se pœnitentiã tennit, ne leui saltem maculare vitam fame posset. Patet igitur quod in sanctificatione in vtero confertur gratia media inter gratiam sacramentalem, & gratiã plenæ confirmationis in patria, quæ habet coniunctum sibi finem vltimum. Ad confirmationem enim perfectam tria pertinent. Primum est inseparabilis adhæsiõ, & coniunctio rationis ad Deum. Secundum est inflexibilis subiectio inferiorum potetiarum animæ sub imperio rationis. Tercium est indiscontinabilis conuersio actualis totius hominis in Deum, quando homo diuina dulcedine affectus, ex toto corde, & ex tota anima, & ex omnib. viribus semper actu tãdit in Deum, & in quodcumque aliud in quo relucet Deus. Primum horum habet gratia sanctificationis simpliciter, sit scilicet nullus, qui particeps eius fuerit, possit peccare mortaliter. Secundum habuit beata Virgo, & ideo nec venialiter vnquam peccauit, sicut dicit Augustinus. Tercium autem non potest conuenire gratiæ vitæ, eo quod illud ex fruitione Dei causeretur, quæ tãtum est in patria.

Aug. lib. de
natura, &
grat. c. 36.
tom. 7.

Tres autem fuerunt sanctificationes matris Dei. Prima fuit sanctificatio in vtero, & hæc tres habuit effectus, scilicet originalis culpæ expiationem, & gratiæ infusionem, & fomitis tãtam restrictionem, vt non posset in aliquod mortale peccatum duci: licet tamen ipse fomes maneret secundum essentiam. Secunda sanctificatio fuit in Spiritus sancti obumbratione, & filij Dei conceptione, quæ trib. præmissis duo superaddit, scilicet omnimodam fomitis extinctionem & confirmationem in bono, ita quod quæ prius tantum poterat non peccare mortaliter, iam non posset peccare. Hos autem duos ef-

fectus expressit Angelus Spiritus sanctus superueniens in te: quoad primum. Et virtus altissimi obumbrabit tibi: quoad secundum. Ista confirmatio non fuit liberi arbitrij ablatio, sed eius per gratiam completio. Præterea Spiritus sanctus superuenit in eam non solum ad sanctificandum, sed etiam ad fecundandum, cuius virtute Virgo concepit, Virgo peperit, & post partum Virgo permanet. Tertia sanctificatio fuit in filij Dei inhabitatione, qui nouem mensibus in vtero eius mansit, & his omnibus prædictis duos effectus addidit. Vnus fuit, quod omnes dispositiones fomitis sublatae fuerunt, sicut quando morbus est curatus, adhuc interdum remanent reliquæ curandæ. Secundus fuit dedicatio ad diuinam, ita quod etiam licitis vsibus mundanis, scilicet matrimonialibus eam aptare esset impossibile: quia tunc non solum mens, sed etiam corpus luce diuinitatis resplenduit, vt significatum est. Ex prædictis collige quod fomes & personam inficit, & naturam. Personam quidem, quia ad malum pronam facit, & stimulat ad peccatum. Naturam vero, quia carnem inficit, prout est principium ad alteram carnem. Sed beata Virgo in prima sanctificatione, quæ fuit in vtero, mundata fuit ab originali peccato, in quantum fomes respicit personam suam: quia nihil in persona sua purgandum remansit. In secunda vero sanctificatione, quæ fuit quando Spiritus sanctus superuenit in eam, purgata fuit à fomite, prout ipse fomes respicit naturam in comparatione ad prolem propagandam, non opere naturæ, sed opere Spiritus sancti. Remotus enim fuit essentialiter, propter quod pars ab ea separanda in corpus Christi, nihil habuit de fomite, sicut nec mater.

Luc. 1. d

Nota similiter ex prædictis, & ex sequentibus, quod beata Virgo ex prima sanctificatione excellebat puritate omnes baptizatos, ex sanctificatione secunda excellebat puritatem Adæ, quam habuit ante peccatum: per confirmationem excellebat puritatem Angelorum, quoniam illi nec crescere possunt in præmio substantiali, siue essentiali, sicut nec decrecere: sed beata Virgo proficere potuit in merito, & non deficere.

Puritas matris Dei fuit quadruplex, in qua nulla creatura sibi poterit comparari. Prima est puritas sanctificationis in vtero. Omnis enim rationalis creaturæ puritas, vel est naturæ, vt in Angelis: vel est gratiæ gratis data, vt fuit innocentia primi status hominis: vel est gratiæ gratum facientis, & ista est maior aliis duabus. Vnde cum in illa specie gratiæ sanctificatio matris Dei fuerit suprema, patet quod vincit puritatem omnis puræ creaturæ. Secunda est puritas innocentie in vita, in qua similiter omnes excellit: quia beata Virgo vixit sine omni peccato, & hoc oportuit esse maximæ gratiæ, quæ non solum ipsius naturam perficeret, sed eam supra legem naturæ corruptæ extolleret. Tertia est puritas virginæ castitatis, in qua excellit & Angelos, & homines. Angelos quidem, quia secundum Hieronymum, hoc retinuit per virtutem castitatis, quod in Angelis est necessitatis naturæ. Item excellit homines in hoc, quia primum exemplar fuit huius integritatis. Adducentur regi virgines post eam, &c. Præterea ostenditur istud alia ratione: quia summa est hæc puritas, quæ potius potest suum contrarium secum pati, quam possit violari: & talis fuit virginitas Dominiæ nostræ, quæ gaudium matris habet cum virginitatis honore: & ideo nec primam similem visa est, nec habere sequentem. Quarta est puritas sanctificationis ex superuentione Spiritus sancti, & præsentie Dei, in qua excellit omnem creaturam. Cum enim esse matrem Dei, sit dignitas superior, quæ puræ creaturæ communicari possit, necesse est gratiam ad hoc disponentem esse maiorem omni gratia puræ creaturæ. Oportet ergo priuilegium sanctificationis suæ in hac parte omnem aliorum sanctificationem excedere.

Hier. in ep.
10. ad Paul.
& Enstoch.
tom. 9.
Psalm. 44. d

CAPVT V.

De conceptione diuina.

Luc. 1. d

MOx vt Virgo beatissima assensum Angelo præbuit dicens: Fiat mihi secundum Verbum tuum: Spiritus sanctus super eam venit, ac Filium Dei concepit. Hæc autem tria simul fuerunt tempore, non natura. Tunc impleta sunt præambula figurarum, & documenta scripturarum, & desideria Prophetarum: propter quod etiam aduentus Christi dicitur plenitudo temporis.

Gal. 4. a

Quare autem Christus, nec prius, nec posterius uenit nonnullæ sunt rationes. Prima est, vt ordinem vniuersi non turbaret, Singula namque suis sunt temporibus, quanto magis in maximo Dei opere, scilicet Filij Dei incarnatione? Secunda, ne fides & spes promissa incarnatione, & nimis tardata, perirent. Si enim tardasset venire, quotidie decrescissent homines in fide, & tepuissent. Sed prius venire non fuit necesse, quia non prodest medicina spiritualis sine affectu recipientis. Tertia est, vt suprema infirmitati culpæ immediate succederet melioratio, sicut summum statum acuta febris sequitur crisis & sanatio. Quarta, vt homo de lege naturali & scripta prius conuinceretur, sicut ait Augustinus. quia si Christus statim uenisset, diceret homo quod per legem naturæ saluari poterat, & superfluum crederet aduentum Christi. Similiter dicere poterat de lege scripta: sed comperto quod nec sic, nec sic saluari poterat, cum omnes ad inferos descenderent, tunc uenit ipse, quia tunc erat tempus miserendi eius. Quinta, vt sicut prius homo conditus fuit sexta die ad totius mundi completum, sic Deus homo fieret in sexta ætate, ad totius creaturæ perfectionem. Sexta enim ætas apta est ad exercitium sapientiæ, ad remissionem culpæ, ad meritum uitæ æternæ, ad transitum de statu miseræ ad statum gloriæ, & ista notatur in sexta ætate ratione perfectionis senarij. Sexta, quia Christus non debuit venire in principio temporis, quia aduentus eius nimis fuisset festinus: nec in fine ultimo, quia tunc nimis fuisset tardus: sed decebat Saluatorem inter tempus morbi, & tempus iudicij introducere tempus remedij. Septima, quia decebat ductorem perfectum tunc se ostendere, cum esset opportunitas currendi ad brauium, hoc est in fine temporum, & tamen ante terminum, vt per timorem iudicij stimulat, per spem præmij attrahat, & per exempli perfectionem animati sequi possemus efficaciter ducem nostrum. Octaua, quia decebat mediatorem quædam membrorum suorum præcedere, quædam sequi. Incarnationem Christi multæ figuræ præcesserunt, & prophetiæ, de quibus aliquas assignemus. Abraham descendit in Ægyptum, vt peregrinaretur ibi: Lapis præcisus est de mōte sine manibus. Fluius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradysum. Sapientia ædificauit sibi domum, excidit colūnas septē. Thronum fecit sibi Salomon de ebore grādem. Nouum faciet Dominus super terram: scēmina circumdabit virū. Ionas in mare proicitur, & mare sedatur. Stillabunt montes dulcedinem. Descendi in hortum meum, vt viderem poma conuallium. Vellus Gedeonis rorificatur. Manna seruatur in vna aurea. Virga Aaron floret. Flos de radice eius ascendet. Emitteretur columba de arca Noë. Mittitur lignū in aquas Marath. Paradysus plantatur, Moyses ponitur in fiscellam scirpeam. Israël induit Ioseph tunica polimita. In Sole posuit tabernaculū suum. Duo viri ferunt in veste botrū de terra promissionis. Mittitur Ioseph in cisternam. Vrbs fortitudinis nostræ Sion, Saluator ponetur in ea murus. Emitte agnum Domine. Rorate celi desuper, & c. Ascendet Dominus super nubem leuem. Misericordia & veritas obuiauerunt sibi. Gemma carbunculi in ornamento auri. Simul in vnum diues & pauper. Ego primus & nouissimus. Charitate perpetua dilexi te. Mittitur Daniel in lacum leonum. Apparet in camino quartus similis Filio hominis. Vmbra descendit in horologio Achaz decem

A gradibus. Ignis apparet in rubo non comburens. Solem nube tegam. Quid lucidius Sole? & hic deficiet. Psalmus: A summo celo egressio eius.

Isa. 38. b
Exod. 3. a
Exod. 32. b
Ecclesi. 17. d
Psalm. 18. b

CAPVT VI.

De rationibus incarnationis.

PER Verbum igitur incarnatum facta est humani generis reparatio, non quia aliter saluari non poterat, sed quia nullus alius modus fuit ita congruus ipsi reparatori, & reparabili, ac reparationi. Congruerat inquam iste modus reparatori, quæ decebat suam potentiam, sapientiam, & bonitatem ostendere. Quid autem potentius quam coniungere extrema summe distantia, hoc est Creatorem & creaturam? Magna potentia fuit in coniunctione disparium elementorum: maior in coniunctione illorum ad spiritum creatum: maxima in coniunctione illorum omnium ad spiritum increatum, vbi & maxima disparitas est. Quid vero sapientius, quam quod ad perfectionem totius vniuersi fieret coniunctio primi & ultimi, hoc est, Verbi Dei, quod est omnium principium, & humanæ creaturæ, quæ in operibus sex dierum fuit ultima omnium creaturarum? Quid autem beneuolentius, quam quod Creator rerum communicare se voluit rebus creatis? & hæc benignitas magna fuit in communicatione sui omnibus rebus per præsentiam: maior quia communicauit se bonis per gratiam: maxima, quia communicauit se homini per vniōem, & per consequens generibus singulorum in vnitatem personarum.

Fuit etiam iste modus congruentissimus ipsi reparabili: quia homo per peccatum corruit in infirmitatem, ignorantiam, & malitiam, per quæ ineptus factus est ad virtutem diuinam imitandam, & ad veritatem cognoscendam, & ad bonitatem diligendam. Ideo Deus factus est homo, per quod se reddidit homini imitabilem, cognoscibilem, & amabilem. Fuit etiam iste modus congruentissimus nostræ reparationi, quia Dominus in forma serui procurauit salutem serui.

Sunt & aliæ rationes quare conueniens fuit Deum incarnari. Prima est, quia præuicator abstulit nobis Deū, vnde conueniens fuit vt reparator redderet nobis Deū. Secunda, quia humilitas decuit eū, sed non potuit humiliari vsq; ad pœnas in natura diuina, oportuit ergo quod in alia. Tertia, vt prophetias impleret. Ego qui loquebar, ecce adsum. Apparebit in finem, & non mentietur: si moram fecerit, expecta eum, quia veniens veniet: vt, scilicet doceret potius vincere per iustitiā, quam per potentiam. Quarta, propter vitandum inconueniens, quia si Deus incarnari non potuisset, vel nesciuisset, vel noluisse, videretur ei inesse impotentia, vel ignorantia, vel inuidia, quod absit. Quinta, vt tanta esset humilitas in Redemptore, quanta fuit superbia in præuicatore: quia tanta fuit superbia, vt homo vellet esse vt Deus: vnde humilitas tanta debuit esse, vt Deus fieret homo. Sexta, vt nostrum amorem excitaret, & nostram spem erigeret. Septima, vt exemplum imitandæ virtutis nobis daret in forma visibili & humana. Quamvis autem opera Trinitatis sint indiuisa, ita quod aliquid operatur vna persona, operetur & alia, tamen solum Filius accepit carnem, & non Pater, vel Spiritus sanctus. Et habemus simile in tribus domicellis induentibus tertiam ipsarum, de quibus potest dici, quidquid facit vna, facit alia, vna tamen sola induitur. Eodem modo dicendum quod incarnationis opus quandoque attribuitur Patri, vt ibi: At vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum. Quandoque attribuitur Filio, vt ibi: Exiui à Patre, & ueni in mundum. Quandoque attribuitur Spiritui sancto, vt in Symbolo. Qui conceptus est de Spiritu sancto. Sed hæc ideo dicuntur: quia opus incarnationis fuit maximæ potentie, sapientie, & bonitatis: quæ tribus personis attribuntur.

Sunt autem multæ rationes quare Filius incarnatus sit, & non Pater, vel Spiritus sanctus. Prima, vt per eam-

Isa. 52. b
Abac. 2. a

Gal. 4. a

Iou. 16. f

dem

Gen. 12. c
Dan. 2. g
Gen. 2. c
Prov. 9. a
3. Reg. 10. c
Hier. 31. d
Iou. 1. d
Iou. 3. d
Cant. 6. d
Iudic. 6. g
Exo. 16. g
Num. 17. c
Isa. 11. a
Gen. 8. b
Exod. 14. d
Exod. 2. a
Gen. 37. a
Psalm. 18. a
Num. 13. c
Gen. 32. c
Isa. 26. a
Isa. 45. b
Psalm. 19. a
Psalm. 48. c
Psalm. 48. a
Apost. 1. d
Hier. 31. a
Dan. 11. b
Psalm. 43. g

Rom. 8. f
Ioh. 3. 6

Gal. 4. a

Ioh. 2. a

Rom. 11. a

dem sapientiam, quæ mundum condiderat, fieret reparatio. Secunda, ut qui Filius est in diuinitate, esset Filius in humanitate. Tertia, ne idem esset Pater & Filius, si Pater de homine nasceretur. Quarta, quia congruentius mittebatur, qui est ab alio quam qui est a nullo. Quinta, propter confirmationem hereditatis nobis promittæ, ne scilicet possemus dicere Patri, Domine tu habes Filium, cui competit hereditas quam homini promissisti. Sexta, ut Patris erga nos ostenderetur charitas. Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum vnigenitum daret. Septima, ut ostendatur, quod Deus Pater nihil habet quod non sit nobis paratus dare, cum Filium suum vnigenitum dederit. Octaua, ut sicut Dei filius factus est homo, sic homo fieret filius Dei. Apostolus ad Galatas: Misit Deus Filiū suum, ut adoptionem filiorum reciperemus, Nona, ut esset occasio salutis, qui dicitur occasio ruinæ, quia homo appetendo scientiam diuinam, quæ Filio appropriatur, cecidit. Decima, quia imago debuit per imaginem reparari. Vndecima, quia sicut verbum mentis mediante grossiori natura emittitur, scilicet per vocem, sic verbum æternum per assumptionem naturæ. Duodecima, quia medius inter personas debuit esse mediator Dei & hominum. Decimatertia, quia sapientia Patris reparare debuit appetitorem sapientiæ. Eritis sicut dii, scientes. &c. Quartadecima, quia decetissime coniungitur humilitas cum sapientia. Vbi humilitas, ibi & sapientia: vnde Filium Dei præcipue decuit incarnatio. Quintadecima, quia idem non sunt nisi sapientia Dei quæ filio Dei appropriatur. Vnde cum singulæ idem singulorum idæatorum sint causæ, tunc demum omnia perfecta & completa erunt, cum per vnionem ad suum principium redierint. Sextadecima, quia si Pater fuisset incarnatus, tunc nulla persona fuisset sine principio. Decimaseptima, quia oportuit incarnatam personam tanquam sacerdotem supplicare Patri pro natura assumpta, sed magis decuit Filium supplicare Patri, quam e conuerso. Decimoctaua, quia si Spiritus sanctus fuisset incarnatus, tunc duo essent Filij. Decimanona, quia nullum magis decet reducere hominem ad diuinam cognitionem, quam Verbum, quo Pater se declarat, quod est vnibile carni, sicut & Verbum voci. Vigesima, quia nullum magis decet reducere hominem ad filiationem adoptiuam, quam filium naturalem.

CAPVT VII.

De modo incarnationis.

Tit. 3. a

Psal. 37. 6

Isa. 7. 6

Ioh. 1. a

IN communi reparatione omnium decens erat, ut fieret concursus trium de triplici hierarchia, scilicet diuina, angelica, & humana: vnde in mysterio incarnationis fuit concursus Angeli nunciantis, Virginis concipientis, & Verbi Dei carnem assumentis. Cum Filius Dei mittitur in mundum, non fit loci mutatio, sed naturæ humanæ assumptio, quia ipse mitti, est esse vbi prius fuit, sed aliter ibi esse, quam prius fuit: & hæc alteritas non est ex parte eius qui est, cum sit immutabilis: sed ex parte eius, in quo est, quia vnitur nostræ carni: vnde mutatio non fuit ex parte Filij, sed ex parte assumpti. Præterea in mutatione loci exigitur non esse quis vbi prius erat, sed nec hoc est in Filij missione, quia post incarnationem fuit in Patre sicut semper.

CHRISTVS assumpsit naturam nostram quinque modis, scilicet misericorditer. Apostolus: Secundum suam misericordiam saluos nos fecit. Vtiliter, scilicet pro salute nostra. Operatus est salutem in medio terræ. Sapiēter, quia assumpsit bonum naturæ, reprobando malum culpæ. Butyrum & mel comedit, ut sciat reprobare malum & eligere bonum. Fortiter, quia sic assumpsit naturam humanam, quod nunquam deposuit eam: quia post mortem vnita fuit diuinitas carni in sepulchro, & animæ in inferno. Mirabiliter, quia coniuncta sunt in incarnatione summum & imum, hoc est Deus & limus.

Verbum caro factum est quinque modis, scilicet se-

cundum carnem, quia secundum veritatem carnis. Verè languores nostros ipse tulit. Præter carnem, quia præter operationem carnalem. Quod in ea natura est, de spiritu sancto est. Supra carnem, quia meritis nostris non exigentibus. Apostolus: Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos. Propter carnem, quia ad saluandam carnem, & hoc quantum ad fideles efficaciter, licet quantum ad omnes sufficienter. Vocabis nomen eius IESVM, ipse enim saluum faciet populum suum. Contra carnem, quia ad maiorem damnationem infidelium. Si non venissem, & locutus eis non fuisset, peccatum non haberent.

Opus assumptionis humanæ naturæ, non animatio, sed incarnatio nominatur, cum tamen à digniori res cōsueuerit nominari: hoc autem est propter quatuor rationes, scilicet, ut expressior fiat nominatio, & ut profundior explicetur dignatio misericordis, & quia nobis magis nota est pars carnis, ut maior humiliatio exprimitur, eo quod magis à Deo distat caro, quam anima; & quia caro est à parentibus propagata, anima à Deo creata.

CAPVT VIII.

De vnione & carne assumpta.

Sicut in diuinitate vna est essentia & tres personæ, ita in Christo est e conuerso vna persona, & tres essentia, scilicet deitas, anima & caro, hoc est æternum, nouum, & antiquum, quia deitas est æterna, anima est noua, quia in assumptione carnis creata: caro vero antiqua, quia ab Adam propagata: & Christus secundum naturam diuinitatis est genitus, secundum animam vero creatus & secundum carnem factus.

Vnio fuit triplex in Christo, scilicet deitatis ad animam, & e conuerso; & deitatis ad carnem, & e conuerso; & animæ ad carnem, & e conuerso. Duæ primæ vniones semper māsuerunt, tertia separata fuit in morte. Vnio ergo deitatis ad humanam naturam non est in vnitate naturæ, sed personæ: non dico personæ humanæ, sed diuinæ, hoc est non assumptæ, sed assumentis: nec personæ cuiuslibet, sed solius Verbi. Quis enim impossibile est, quod natura diuina concurrat cum alia, sicut pars ad cōstitutionem tertij, vel quod ipsa transeat in aliam: vel alia in ipsam propter simplicitatem & vnitatem ipsius perfectissimam: propterea diuinitas & humanitas non vniuntur in vnitate naturæ, sed personæ, & sic intelligitur illud in Symbolo Athanasij: Nā sicut anima rationalis, & caro vnus est homo, ita Deus & homo vnus est Christus. Ibi namque ponitur similitudo quantum ad vnitatem personæ, & non naturæ: quia caro & anima differunt in homine quantum ad essentiam, & constituunt tamen vnā personam. Eodem modo inter diuinitatē & humanitatem Christi est differentia, & tamen est vna persona: & quia diuina natura in nullo supposito potest subsistere, præterquam in propria hypostasi, ideo vnio illa nō potest esse in propria persona hominis, sed Dei: & propterea Deus in vna personarum suarum facit seipsum suppositum humanæ naturæ: vnde tantum vna est ibi personalitas, & vnitatis personalis, scil. ex parte assumentis. Ad esse namq; personæ triplex exigitur distinctio: scilicet singularitatis, & naturalis incommunicabilitatis, ac excellentiæ sine dignitatis. Propter primū nullum vnibile est persona. Propter secundum anima non est persona: sed propter tertium Christus secundum quod est homo, nō est persona. Ex his patet quæ sit vera, vel falsa inter has quatuor propositiones. Prima, persona assumpsit personā. Secunda, Natura assumpsit personam. Tertia, Natura assumpsit naturam. Quarta, Persona assumpsit naturā. Primæ duæ simpliciter sunt falsæ. Tertia vno modo est falsa, alio modo est vera. Si enim sumatur natura, prout est communis tribus personis, sic est falsa. Si vero sumatur prout est in persona filij, sic est vera. Quarta autem propositio simpliciter est vera. Ad intelligentiam autem horum, nota quod tres fue-

runt

runt opiniones de incarnatione Christi. Prima autem opinio dicebat quod Filius Dei assumpsit hominem. Secunda dicebat, quod assumpsit humanam naturam. Tertia dicebat, quod assumpsit hominem ut vestem. Prima opinio non tenetur, quia ponit quod in Christo sunt duæ personæ, quod est falsum. Secunda communis est, & vera, ac celebris: quia ponit quod Christus est vnum solum, licet sit aliquid secundum quod homo. Itē ponit, quod assumens non est assumptum. Item quod ille homo diuina est essentia, & ē conuerso. Item quod omnis proprietates Filij Dei inest ei, & ē conuerso. Tertia opinio tanquam hæretica reprobatur: quia ponit non esse in vna persona Christi duas naturas, & quod duæ substantiæ, humanæ naturæ, scilicet, & diuinæ, non personalitatem Filij constituunt, sed extrinsecus se habent ad ipsam. Dicimus ergo quod tanta est ibi vnio, ut quidquid dicitur de Filio Dei, dicatur de Filio hominis, & ē conuerso, his tamen exceptis in quibus exprimitur vnio, ut claudatur negatio. Si enim sit vocabulum in quo aliqua repugnantia includitur, sicut est vniri, incarnari, assumi, assumere, in quibus includitur respectus vnionis vnus naturæ ad alteram: tunc non tenet prædicta regula. Similiter non tenet, quando in vocabulo includitur negatio alicuius, cuius oppositum alteri competit, sicut incipere esse, creari, &c.

Nota quod proprie loquendo, compositio & corporis & animæ, vnio est diuinæ naturæ ad humanam: tamen vnum quandoque ponitur pro reliquo.

Quinque fuerunt status primi hominis, & de quolibet statu accepit Christus aliquid. Primus status fuit innocentie de quo Christus accepit peccati immunitatem. Secundus gratiæ, de quo accepit plenitudinem gratiæ. Tertius culpæ, de quo accepit recompensationem poenæ. Quartus poenitentia, de quo accepit passionem doloris & tristitia. Quintus gloriæ, de quo accepit plenam fruitionem.

Corpus Christi secundum Damascenum, formatum fuit ex sanguine beatæ Virginis, non ex carne. Nam veræ matris est, secundum Philosophum, materiam tantummodo ministrare: sed dare virtutem formatiuam, quæ actiue naturam, seu materiam formet, est patris, & non matris. Cum igitur beata Virgo proprietatem veræ matris habeat, oportet quod materiam contulerit, quæ secundum naturam sit materia conueniens humano corpori, & tamen integritatem virginalem non polluat. Talis autem materia non est caro, quia dicit Philosophus, quod id quod est actu pars, non est materia generationis, cum non sit potentia totum: caro autem est actu pars, unde non est materia generationis. Talis quoque materia non fuit semen virgineum, vel femineum, quia hoc puritati Virginis non conueniebat: nec etiam secundum Philosophum est necessarium ad generationem: quia aliquæ mulieres concipiunt sine seminatione. Talis ergo materia fuit sanguis, quia ipse secundum Philosophum est etiam in nobis materia generationis. Quod autē dicit Apostolus. Qui factus est ei ex semine David, intelligendum est originaliter, non materialiter. Virtus autem formatiua in beata Virgine non fuit ex patre carnali, sed ex virtute altissimi.

CAPVT IX.

De utilitate incarnationis.

A Misimus per peccatum propriam excellentiam, mentis innocentiam, ac Dei amicitiam. Hæc autem recuperare oportuit per beneficium Saluatoris. Excellentiam etiam recuperare non potuimus nisi per excellentissimum recuperatorem: quia si per aliquam meram creaturam reparati essemus, tunc deberet nos esse subiectos illi creaturæ. Innocentia enim reparari non poterat, nisi per satisfactorem sufficientissimum, qui videlicet esset Deus & homo: Deus quidem qui pro homine satisfacere posset: homo vero de genere Adæ, qui pec-

cauerat. Ille namque congrue satisfacit, qui potest & debet, sed non potest, nisi Deus nec debet, nisi homo. Amicitia similiter non poterat reformati, nisi per mediatorem conuenientissimum, qui scilicet vtrique parti conformis esset, & vtrique parti amicus, hoc vero Christo conuenit, qui est Deo patri similis per diuinitatem, & homini lapsio per humanitatem. Venit ergo Deus in carnem, tanquam Dominus ad seruos, ut eos corrigeret: tanquam magister ad discipulos, ut eos instrueret: tanquam medicus ad ægrotos, ut eos sanaret. Per primum ostendit Deus potentiam: per secundum sapientiam: per tertium bonitatem.

Quatuor fructus incarnationis ponit Bernardus, dicens: Manna de cælo descendit, ut gaudeant esurientes: vineæ cæli botrus erupit, ut gaudeant sitientes: oleum effusum est, ut gaudeant ægro: lapis in manibus de monte præcisus est, ut timeant negligentes.

Christo homini plures actus conueniunt nobis multum salutiferi: propter quod diuersis rebus naturalibus, & artificialibus comparatur. Ipse namque Christus dicitur caput nostrum propter sensum & motum spirituales, quem suis membris influit. Mediator, quia participat proprietates diuinæ, & humanæ naturæ, & ideo inter Deum, & nos efficaciter potest mediare. Fundamentum, propter fidem, qua in nobis illuminat intellectum. Ostium propter charitatem, qua perficit affectum. Pastor in quantum incorporat nos Ecclesiæ per sacramentorum participationem. Hostia, quia soluit obligationem contractam per peccatum originale, & actuale. Sacerdos, quia ipse se rogat, ipse se exaudit, ipse seruus rogat se dominum, & ipse Deus exaudit se hominem. Via, exemplo, vita in præmio.

Item Bernardus enumerat quatuor utilitates aduentus Domini, dicens: Venit medicus ad ægrotos, Redemptor ad venditos, via ad errantes, vita ad mortuos. Ostenduntur adhuc multæ utilitates incarnationis Christi: quia scilicet Deus factus est homo, ut fieret homo Deus, dominus factus est seruus, ut fieret seruus dominus: Deus de cælo ad terras descendit, ut homo de terris ad cælos ascenderet. Deus factus est Filius hominis, ut homo fieret Filius Dei. Immortalis factus est mortalis, ut mortales fierent immortales. Dives innocens factus est pauper, ut pauperes fierent diuites. Obscurata est lux, ut nos illuminaret. Esuruit panis, ut nos reficeret. Sitiuit fons, ut nos inebriaret. Tristata est læticia, ut nos lætificaret. Pauebat fiducia, ut nos confortaret. Lassata est via, ut iter nostrum ad cælestia dirigeret.

CAPVT X.

De mirabilibus circa incarnationem Domini.

Excellebat incarnatio Christi nostram conceptionem in pluribus: per quæ apparet, quod ibi natura perdidit sua iura. Inueniuntur enim multæ tam ex parte matris, quam ex parte prolis, quam etiam ex parte modi, quæ non secundum vitam naturæ, sed secundum potentiam virtutis infinitæ, quæ solius est Dei. Mira igitur fuerunt in matre, quæ secundum Bernardum sine corruptione fecunda, sine grauidine gravis, sine dolore puerpera. Ibi portauit stella Solem, palmes vitæ, riuus fontem, filia patrem, creatura Creatorem. Fuit inquam mater patris, filia nati. Fuit quoque prole posterior, contento minor, mater & virgo fuit, cum Deo filium communem habuit. Maledictionem legis euasit, ubi maledictæ fuerunt virgines & coniugatæ. Virgines quidem, quia non genuerunt: coniugatæ vero, quia in dolore pepererunt. Sed vtrumque beata Virgo euasit, quia Virgo genuit, & dolorem non sensit. Augustinus: Speculum non rumpit radius Solis: & ita integritatem Virginis ingressus, aut egressus Dei vitare non potuit.

Mirabilia quoque fuerunt in prole, quia in instanti fuit ibi sanguinis separatio, consolidatio, figuratio, anima-

Exod. 16. d
Cant. 1. a
Dan. 2. 8

Bern. ser. 3.
in vigilia
Natiuit. in
prin.

Bern. ser. de
B. Virgine
ex uer.
Apos. ante
mod.

Hier. 31. d

Est expositio
Mag. lib. 3.
Sens. dist. 3.
§. Illi autem
E.Aug. in Na
tali Dom.
ser. 9. de
temp. 13. tom
10.Gen. 1. b
Ibid.

Matt. 13. d

Isa. 53. c

tio. deificatio. Et quod ista non fuerint successiva. patet A
ex scriptura. Femina circumdabit virum. Patet etiam ex
virtute agentis, scilicet Spiritus sancti, cuius est subito ope-
rari. Quamvis autem membra corporis Christi fuerint
in conceptione completa, & perfecta vsque ad animæ
susceptionem, ipsorum tamen membrorum distinctio,
secundum Augustinum, tam parua & tenuis fuit, quod
humano visui vix posset subiici: quia in tanto fuit mi-
nus corpus illud, quam alius conceptus cum formatur,
quantum augeri posset in vtero infra quadraginta sex
dies. Vnde miraculosum fuit quod in tam paruo corpore
recepta fuit anima, sed hoc ideo factum fuit, vt conce-
ptio Christi quantum ad tempus manendi in vtero non
esset nostræ conceptioni dissimilis. Præterea ab instanti
iuxta conceptionis sciuit omnia etiam secundum quod
homo. Item in fruitione perfecta fuit anima eius: vnde
quantum ad hoc non solum fuit viator, sed etiam com-
prehensor. Item mundus fuit ab omni peccato: & ple-
nus omni gratia & virtute. Habuit quoque Patrem in
cælis, & matrem in terris: sed patrem sine matre, &
matrem sine Patre. Item per incarnationem ipse Domi-
nus factus est seruus, æternus factus est temporalis, im-
mensus factus est paruulus. Summus fit imus, incom-
prehensibilis fit localis, simplex fit compositus. Dicit
Augustinus, videtur inuisibilis, palpatur impalpabilis,
immortalis occiditur. Item Augustinus: Quis vnquam
existimare posset, vt portaretur manibus femineis por-
tator orbis, panis Angelorum aleretur, virtus cælorum
infirmaretur, vita omnium moreretur.

Hic quoque notandum est, quod sicut in diuinis est
trinitas personarum in vnitæ essentia, sic in Chri-
sto est trinitas essentiarum, seu naturarum in vnitæ perso-
næ: quia sicut in diuinis per diuersas personas non di-
stinguitur essentia, sic in Christo per diuersas naturas
non distinguitur persona. Denique Christi incarnatio fuit
mirabilis ex modo, quia cum tres modi producendi ho-
minem præcessissent, primus videlicet nec de viro, nec
de muliere, sicut in Adam: secundus de viro sine mulie-
re, sicut in Eua: tertius de viro & muliere, sicut in omni-
bus concupiscibiliter natis: ad complementum decuit vni-
uersi quartum modum introduci, vt scilicet homo de muliere
fieret sine viro per virtutem summi operatoris. In con-
ceptione ergo Filij Dei simul concurrerunt virtus innata,
infusa, & increata. Virtus innata materiam ministravit,
virtus infusa purificando ad vñionem Verbi adaptauit:
(adaptatione dico congruentia naturæ) Virtus increata
subito perfecit, quod natura non potuit nisi successiue.

CAPVT XI.

De natiuitate CHRISTI.

Natiuitas Christi triplex est, scilicet diuina, huma-
na, gratuita. Prima est ex patre: secunda ex matre:
tertia fit in mente. De patre nascitur æternaliter, de ma-
tre temporaliter, in mente spiritualiter. Et istæ tres na-
tiuitates sumuntur secundum tres substantias, quæ sunt
in Christo, scilicet deitas, caro, & spiritus. Nam ex Pa-
tre nascitur Deus, ex matre caro, in mente nascitur spi-
ritus, scilicet per gratiam. Ex patre nascitur semper, ex matre
nascitur semel, in mente nascitur sæpe. Secundum nati-
uitatem diuinam Christus habet patrem sine matre, se-
cundum humanam habet matrem sine Patre: secundum
gratuitam habet Patrem & matrem: secundum illud: Qui
fecerit voluntatem patris, &c. Has tres Christi natiui-
tates repræsentat Ecclesia in die natiuitatis eius. Pri-
mam, scilicet diuinam, in Missa, quæ cantatur in nocte.
Est enim hæc natiuitas nobis occulta. Generatione eius
quis enarrabit? Secundam in Missa, quæ cantatur in au-
rora: quia natiuitas humana partim fuit occulta, partim
manifesta. Occulta quidem quantum ad modum, quia
natus est de Virgine: sed manifesta quantum ad factum.
Tertiam, scilicet gratuitam, in Missa, quæ cantatur in
die: quia natiuitas gratuita est manifesta, in qua Chri-

stus per affectum concipitur, per affectum nascitur, &
per amorem perfectum nutritur. A timore tuo conce-
pimus, & peperimus, &c. De diuina itaque generatio-
ne habetur in 1. lib. sed nunc de humana prosequen-
dum est.

Nota itaque quod secundum verba Apostoli. vbi ait:
Apparuit gratia Dei Saluatoris nostri omnibus homi-
nibus erudicens nos, &c. Natiuitas Christi fuit gratiosa,
gloriosa, copiosa, fructuosa. Gratiosa, id est, gratis, non
meritis nostris exhibita. Apparuit enim gratia. Gloriosa,
quia Dei Saluatoris nostri. Copiosa, quia omnibus ho-
minibus. Fructuosa, quia erudicens nos. Ille fructus nati-
uitatis Christi duplex est, scilicet respectu temporis præsen-
tis & futuri. Item respectu temporis præsentis duplex
est fructus, primus est declinatio mali, ibi: Vt abnegan-
tes impietatem quoad malum quod est contra fidem:
& sæcularia desideria quoad malum, quod est contra
bonos mores. Secundus fructus est operatio boni, ibi:
sobrie, quoad nos: iuste, quoad proximum: & pie quoad
Deum. Item respectu futuri temporis duplex est fructus:
primus est spei in resurrectione, ibi expectantes beatam
spem: secundus gaudij in glorificatione, ibi: & aduētum
gloriæ magni Dei. Apparuit in natiuitate Christi beni-
gnitas & humanitas Saluatoris de triplici latibulo, scilicet
de sinu Patris, in quo celabatur: de vmbra legis: in
qua figurabatur: de ventre matris, in quo formabatur.
Iste namque agnus soluit signacula libri signati.

Natiuitas Christi fuit utilis, honesta, & iucunda. Quid
autem utilius salutem hominis? Vocabis, inquit, nomen
eius IESU M, qui saluum faciet populum suum: certe à
formidine timoris, ab immanitate languoris, à detentio-
ne carceris, à subiugatione hostis. Quid honestius partu
Virginis, vbi Virgo est quæ generat: Deus est qui ge-
neratur: Spiritus Sanctus, qui operatur in generatione?
Quid iucundius natiuitate Dei & hominis? Gaudij sunt,
qui præcesserunt, vt Abraham, qui exultauit vt videret
diem Domini. Item qui sequuntur: Gaudete in, &c. Item
qui præsentis erant, vt Angeli decantantes, & pastores
videntes: & Ioannes cum in vtero sentiens. & Simeon
amplexans, sed maxime Virgo ipsum generans. Et exul-
tauit spiritus meus in Deo salutari meo. Rotulit in nati-
uitate nobis beata Virgo fructum, qui fuit sem natus in
conceptione, germinauit in natiuitate, collectus in pan-
norum inuolutione, ad Dominum allatus in purificatio-
ne, flagellatus in stipite, ventilatus in falforum testium
accusatione, commolitus in passione, purgatus in resur-
rectione, comeditur in quotidiana Eucharistiæ susce-
ptione, & in cælesti fruitione. Beata itaque Virgo est
cælum quod Christum rorauit: ipsa nubes, quæ Christum
pluit: ipsa terra, quæ Saluatorem germinauit. In natiui-
tate Domini fuit beata Virgo terra, de cuius limo forma-
tus est nouus Adam: terra de qua orta est veritas: terra
de qua ortus est fructus terræ sublimis: terra bona in
qua semen cecidit: terra fluens lacte & melle: terra ger-
minans herbam virentem: terra de qua oriebatur fons
irrigans vniuersam superficiem terræ.

CAPVT XII.

De circumcisione Domini.

Circumcisionem accepit Christus multiplici ratio-
ne. Primo, vt legem, quam dedit aliis, ipse comple-
ret. Secundo, vt humilitatem ostenderet, quia ex rimo-
nialibus ad quæ non tenebatur, se subiecit: ipse namque
dominus legis fuit. Tertio, vt sanguinem suum pro no-
bis non solum in ætate virili, sed etiam infantili funde-
ret. Quarto, vt nos circumcidendos fore spiritualiter
ostenderet. Quinto, vt hæreticos confunderet, qui dixe-
runt eum non verum corpus, sed phantasticum habuisse.
Sexto, vt Indæis satisfaceret qui scandalizati fuissent,
si circumcisionem non accepisset. Septimo vt legem ve-
terem approbaret, quæ vsque ad ipsum obseruanda fuit.
Legalia enim secundum Augustinum fuerunt ante pas-

sionem

tionem vina, post passionem Domini mortua: sed postquam per mundum claruit Euangelium, sepulta.

Circumciditur IESVS non solum circumcissione legali, sed etiam circumcissione spirituali. Vnde possumus Domini circumcissionem quadruplicem assignare. Primo circumcidit eum Pater cultello paupertatis in nativitate. Secundo circumciderunt eum parentes eius octavo die cultello legis. Tertio circumcidit seipsum in omni vita sua cultello humilitatis. Quarto circumciderunt eum Iudæi in passione cultello crucis: & hoc per milites Pilati. Circumciditur etiam IESVS in suis quadrupliciter. Primo per detractores, qui auferunt amicos, & famam. Secundo per raptores, qui auferunt bona temporalia. Tertio per hæreticos, qui auferunt animam. Quarto per tyrannos qui auferunt corpus.

Circumcisio nostra spiritualis duplex est. Prima mentis in præsentia à culpa. Secunda corporis in futuro à pœna. Primo figurata fuit per circumcissionem, sollemnem, quæ facta est in Ægypto: & hæc triplex est. scilicet incipitium, à vitiis, & hoc cultello iustitiæ. Item proficiendum, à superfluis, cultello misericordiæ. Item perfectum, à necessariis cultello charitatis perfectæ. Secunda figurata est per circumcissionem factam in Galgalis in terra promissionis: quia in octava resurrectionis per petram Christum circumcidemur ab omnibus miseriis. Ex quo patet quod circumcisio nostra spiritualis efficacior est, quam Iudæorum carnalis, & legalis: quia illorum circumcisio licet peccatum originale tulerit, tamen ianuam paradisi non aperuit, sed nostra utrumque facit.

In hac materia duo nobis tanguntur: Primum est Christi humilitas in circumcissione, secundum eius sublimitas in nominis impositione. Vocatum est, inquit, nomen eius IESVS. Dignitas autem huius nominis multiplex est. Est enim ab æterno consecratum, ut dicit sanctus Bernardus: Ab antiquis præfiguratum, scilicet in Iosue. A Prophetis desideratum. Nomen tuum in desiderio animæ. A sanctis Patribus prophetatum. Bernard. Dulce nomen IESV prophetatum Salomonis oraculo. A Deo nominatum. Apostolus: Dedit illi nomen, &c. Ab Angelo prænuntiandum, ut dicitur, A beata Virgine prædicatum Sanctum nomen eius. Ab Apostolis magnificatum: Ibant Apostoli gaudentes, &c. A martyribus testificatum, quia pro nomine isto passi sunt. A cōfessoribus collaudatum: Laudate pueri Dominum, &c. A solis ortu vsque ad occasum laudabile nomen Domini. A sanctis virginibus præguitatum. Oleum effusum nomen tuum. Bernardus: IESVS est mel in ore, melos in aure, iubilus in corde. Ab omnibus sanctis exaltatum. Magnificate Dominum mecum, & exaltate nomen eius in idipsum. Petrus: Non est aliud nomen sub cælo in quo oporteat nos saluos fieri.

In hoc nomine IESV sunt quinque literæ, quæ possunt esse initia istarum dictionum, Iucunditas mœrentium, æternitas viuientium, sanitas larguentium, vbertas egentium, satietas esurientium. Et hoc nomen IESVS CHRISTO conuenit tripliciter. Primo ratione naturæ, ut qui ex diuina natura erat Saluator auctoritate, ex humana natura fieret Saluator ministerio, & vendicaret sibi nomen Saluatoris. Secundo ratione decentiæ: quia decuit ut ex re nomen haberet. Vnde quia saluat à peccato, à diabolo, & ab inferno, merito nomen habet illi beneficio congruens. Tertio ratione efficaciz, quia Christus nos sua passione saluauit.

CAPVT XIII.

De baptismo Christi.

IN baptismo Domini notatur ipsius humilitas, & nostra utilitas. Ipsius humilitas notatur in quatuor. Primo, quia venit IESVS, scilicet dator salutis, & non indigens salute. Secundo quia ad Iordanem, ubi Creator elementorum subiecit se huic elementi aquæ. Tertio, quia ad hominem, id est, Ioannem, se dominus ad seruum,

rex ad scutiferum, Sol ad Luciferum. Quarto, quia venit ut baptizaretur ab eo, scilicet fons à riuo, plenitudo à stilla, auctor baptismi à baptismi ministro.

Utilitas nostra notatur in quatuor, quæ circa Christum baptizatum euenerunt. Primo quia Christus confestim cum baptizatus fuit, ascendit de aqua: per quod notatur in nobis gratiæ infusio: homo enim per baptismum liberatus à culpa, ad virtutes statim ascendit. Secundo apertum est cælum, per quod notatur hominis post baptismum ascendenti euolatio. Tertio descendit Spiritus sanctus corporali specie sicut columba in ipsum: per quod notatur quod baptismus facit hominem Spiritus sancti templum. Quarto vox patris facta est: Hic est filius meus dilectus: in quo notatur quod per baptismum de filio ire fit filius gratiæ. In baptismo Christi notantur substantialia baptismi nostri, scilicet baptizans, baptizatus, materia, forma, & intentio. Baptizans fuit Ioannes, in quo ministri sanctitas designatur. Baptizatus fuit Christus, nostrum baptismum consecrans: quia tactu suæ mundissimæ carnis vim regeneratiuam contulit aquis. Materia fuit aqua, magis conueniens, & communis cæteris liquoribus ad baptismum existens. Forma notatur per testimonium Trinitatis. Fuit enim ibi Pater in voce, Filius in carne, Spiritus sanctus in columbæ specie. Intentio consequitur formam. Voces enim, ut ait Philosophus, signa sunt earum, quæ sunt in anima passionum.

Per vocem Patris, quæ audita est in baptismo Christi, notantur quinque dignitates & excellentiæ eiusdem Dñi nostri IESV CHRISTI. Cum enim dicitur, hic est, commendatur Christus à vera essentia, qui solus Deus habet verum esse. Omne enim esse à forma est: Deus autem forma est sine materia, ut dicit Boëtius. Cū dicitur, Filius, commendatur Christus à similitudinis paternæ conuenientia. Ex eo namque dicitur Filius, quia sit ut ille: propter quod Filius sic dicitur imago Patris potius etiam, quam Spiritus sancti, propter rationem quam habes supra in lib. 1. Cum dicitur Meus, commendatur à substantiæ indifferentia, dicitur enim, meus, id est, mihi consubstantialis. Cum dicitur, dilectus, commendatur ab amoris beneuolentia. Pater diligit Filium: & omnia, quæ habet, dedit in manu eius. Cum dicitur, In quo mihi complacui, commendatur à speciali complacentia. Sed nota quod placitum est quæta voluntas: vnde complacui, id est, cum Spiritu sancto in Filio secundum naturam allumptam quieui.

CAPVT XIV.

De plenitudine gratiæ Christi.

Post hoc considerandum est Verbum incarnatum, quantum ad plenitudinem charismatum spiritualium, quæ sunt plenitudo gratiæ in effectu: plenitudo sapientiæ in intellectu: ac plenitudo meriti in opere, & effectu.

Circa primum notandum est quod in Christo à sui conceptione fuit plenitudo gratiæ, quantum ad gratiam personæ singularis, & quantum ad gratiam capitis: & quantum ad gratiam vñionis: & hæc triplex gratia est eadem in essentia, sed differunt in effectu. Gratia enim personæ singularis est gratia habitualis, quam habuit Christus completissime, & plenissime, excepta fide & spe, quas virtutes non habuit, sed quod eis in patria succedit: quia fidei succedit cognitio, spei vero succedit comprehensio rei. Sciendum autem quod prædicta gratia personæ singularis exuberat in Christo, ita quod influit in membra corporis sui mystici sensum & motum spiritua'em, secundum fontalem plenitudinem omnis gratiæ in ipso habitantis.

Dicitur gratia capitis Christo inesse, vnde nota quod Christus secundum utramque naturam dicitur caput Ecclesiæ, quia non solum in quantum Deus, sed etiam in quantum homo influit sensum & motum spiritus, & gratiæ in omnes qui adhærent ei, vel per fidem rectam, vel

per fidei sacramentum. Sed in quantum homo influit
eam per modum meriti, & meritum, quod non solum
ex congruo, sed etiam ex cōdigno meruit membris gra-
tiam, hoc habuit ex vnione ad Verbum. Ex prædictis col-
lige quod Christus in quantum homo dicitur caput Ec-
clesiæ triplici ratione. Primo propter influentiam gratiæ
sicut dictum est. Secundo, propter conformitatem naturæ,
quam habet caput ad membra, quia licet Christus excel-
lat membra sua, quantum ad naturam diuinitatis, tamen
conformis est illis in natura humanitatis. Tertio dicitur
caput metaphorice, quia sicut corpus Christi verum
constat ex purissimis membris, ita corpus eius mysticum
ex puris fidelibus. Nam de plenitudine eius omnes acci-
piunt beneficium gratiæ, & spiritus, qui ad eum acce-
dunt, vel per fidem rectam, vel per fidei sacramentum.
Alia ratione Christus secundum quod homo dicitur cap-
ut Ecclesiæ, scilicet propter naturæ conformitatem, quam
caput habet ad totum corpus. Nam sicut corpus Christi
naturale constat ex purissimis membris, ita corpus eius
mysticum ex puris fidelibus. Præterea secundum quod
eadem gratia singularis personæ quæ habilitauit huma-
nam naturam Christi ad vnionem Verbi, vt, videlicet,
digna esset vniri tantæ celsitudini, vocatur gratia vnio-
nis, per quam Christus ipse non tantum felicitate glo-
riæ, verumetiam adoratione latræ dignus fuit: dicendum
quod verum est secundum quod est constructio transitiva
cū dicitur gratia vnionis: tunc enim aliud est gratia, aliud
est vnio. Sed secundum quod est constructio intransitiva,
vt sit sensus gratia vnionis, id est, vnio humanæ naturæ
ad diuinam, quæ gratis, & sine meritis data est humani-
tati Christi: sic differt gratia vnionis à gratia personali,
& à gratia capitis: sicut vnio differt à gratia habituali:
propter quod dicitur in Ioanne quod Spiritus sanctus
datus est ei non ad mensuram quod dupliciter exponi-
tur. Primo sic, non ad mensuram, id est, totaliter: non par-
ticulariter, vt quidquid potuit Deus ei de Spiritu sancto
dare, dedit ei: secundo sic, non ad mensuram, id est, super
omnem proportionem respectu aliorum hominum.

De hoc quoque quod dicit Ioannes plenum gratiæ
& veritatis, nota quod quintupliciter distinguitur ple-
nitudo. Prima est sufficientiæ, quæ in quolibet iusto re-
peritur. Secunda est copię, quæ fuit in Apostolis: Reple-
ti sunt omnes, &c. & in Stephano: Stephanus plenus
gratia & fortitudine. Tertia est vniuersitatis quæ est in
Ecclesia, cui nullum donum deest. Quarta est excellen-
tiæ, quæ fuit in beata Virgine quæ omnes sanctos ex-
cedebat in gratia. In me omnis gratia. Aue gratia plena.
Quinta superfluentiæ quæ fuit in Christo. Plenum gra-
tiæ, & veritatis.

Circa innocentiam Christi hoc sciendum est, quod
habuit immunitatem omnis culpæ, quantum ad actum,
& quantum ad posse: quia nec peccauit, nec peccare po-
tuit, nec peccatum originale à patre traxit, quia patrem
non habuit carnalem, nec à matre habuit peccatum,
quam Spiritus sanctus totaliter à fomite liberauit.

CAPVT XV.

De plenitudine sapientia Christi.

Sicut in Christo fuit omnis plenitudo gratiæ, ita &
omnis plenitudo sapientiæ, non solum quantum ad
cognitionem, verumetiam quantum ad modos, & dif-
ferentias cognoscendi, qui sunt quinque. Primus est co-
gnitio sempiternalis, ex parte diuinitatis, & hoc modo
cognoscit omnia simul, scilicet, finita, & infinita, quia
apud Deum omnis infinitas est finita. Deus enim videt
multa vno, scilicet seipso: vnde non differt ibi quod vi-
det, & per quod videt: quia videt se per se, & in se videt
omnia: non solum, quæ fecit, sed etiā quæ facere potest,
quæ sunt infinita. Secundus modus est cognitio sensua-
litatis ex parte carnis, & iste modus est cognitio per ex-
perientiam, quia Christus non sensit omnia simul: quia
sensus non est perceptiuus rerum, nisi ad præsentiam ob-

A iecti. Tertius modus est spiritualis ex parte mentis: &
iste triplex fuit, scilicet per naturam, per gratiam, & per
gloriam. Per naturam est igitur tertius modus cognos-
cendi, quo Christus cognouit omnia, quæ spectant ad
vniuersi constitutionem, sed longe excellentius, quam
Adam, etiam existens in natura instituta. Quartus modus
est per gratiam: hoc modo Christus cognouit omnia,
quæ spectant ad humani generis redemptionem, longe
tamen excellentius, quam aliquis Prophetarum, vel
etiam Angelorum. Non solum enim habuit Christus
scientiam per habitum innatum, vt Adam & Angeli,
sed etiam per habitum infusum, velut sancti per gratiā
illuminati. Cognitionem vero nō habuit per habitum
acquisitum, qui propter imperfectionem in ipso non
fuit. Quintus modus est per gloriam, hoc modo cogno-
uit omnia Christus: finita quidem cognitione actuali,
infinita vero non nisi cognitione habituali, vel excessi-
ua. Anima enim Christi per gloriam comprehensionis,
capiebat quæcumque capere potest natura finita vnica
infinito.

Sciendum ergo quod res dupliciter habent cognosci
in arte, scilicet vel ab ipso artifice, vel ab alio artem cō-
templante, vtroque modo cognouit Christus res. Primo
modo per naturam diuinitatis, secundo modo per glo-
riam comprehensionis. Patent igitur ex præmissis quin-
que differentiæ cognitionis quæ erant in Christo. Per
primum enim modum habuit cognitionem, vt Deus,
per secundum, vt homo, per tertium, vt viator, per quar-
tum, vt illuminator, per quintum, vt comprehensor.

Christus secundum vtramque naturam dicitur lux
quia secundum diuinitatem illuminat intus animam, &
secundum humanitatem informat exterius vitam, & hoc
tripliciter scilicet miraculis, prædicationibus, & exem-
plis. Primum est potentiæ, secundum sapientiæ, tertium
bonitatis. Nota præterea, quod scientia Christi hominis
limpidissima est inter scientias creatas, quia nihil habet
admixtum de suo contrario, vel actu vel potentia: præ-
sertim cum nō possit aliquid ignorare propter sui vnio-
nem ad verbum, tamen quia anima Christi creatura est,
non est scientia eius ita limpa sicut Dei, quamuis sciat
omnia, quæ scit Deus. Quod dicitur, IESVS proficiebat
sapientiæ, & ætate coram Deo, & hominibus: non est in-
telligendum quod in se profecerit, quia ab instanti con-
ceptionis sapientia plenus fuit: sed potius in aliis, qui
doctrina sua & exemplo profecerunt, & hoc corā Deo,
id est, ad gloriam Dei: & hominibus, id est, ad vtilitatem
hominum. Proficiebat tamen IESVS etiam in se cogni-
tione experimentalis & sensualis, quia secundum Aposto-
lum, Didicit ex his, quæ passus est, obedientiam.

CAPVT XVI.

De merito Christi.

Simul fuit Christus viator, & comprehensor ab in-
stanti conceptionis suæ. Ex tunc enim cœpit mere-
ri & frui. Meruit autem in quantum viator, non in quan-
tum comprehensor. Perfectio autem & plenitudo meri-
ti Christi notatur in istis.

Primo quantum ad eum qui merebatur, quia non
tantum erat homo, sed etiam Deus.

Secundo, quantum ad tempus quo merebatur, quia
ab instanti conceptionis suæ vsque ad horam mortis.

Tertio, quantum ad id, per quod merebatur, quia per
habitum perfectissimæ charitatis, & per exercitium
perfectissimæ virtutis.

Quarto, quantum ad eum cui merebatur, quia non
tantum sibi, sed etiam nobis. Omnibus enim operibus
suis, quæ procedebant ex libero arbitrio, meruit sibi vi-
tam æternam iam habitam, & nobis habendam.

Quinto, quantum ad id quod merebatur nobis, quia
veniam, gratiam, & gloriam, stolam quoque carnis
aperitionem ianuarum celestis. Ante incarnationem Christi
diabolus habuit manum attrahentem, & manum im-
pellentem. Attrahentem dico potenter in culpam:

impel

Ioan. 1. b

Ioan. 3. d

Ioan. 1. b

Act. 2. a
Act. 7. bEccl. 2. 4. c
Luc. 1. c
Ioan. 1. b

Luc. 2. g

Hob. 5. c

impellentem autem sine obstaculo ad limbum in pœnam. Sed Christus primam manum suo merito debilitavit, secundam vero penitus amputavit. Igitur in merito Christi radicata sunt omnia merita nostra, siue satisfactoria pœnæ, siue meritoria vitæ æternæ, quia nec ab offensa Creatoris digni sumus absolui, nec immensitatem præmij quod Deus est, digni sumus assequi, nisi per meritum hominis Dei.

Sexto, quantum ad id quod merebatur sibi, quia licet non mereretur glorificationem mentis, quam iam habebat, meruit tamen sibi per humilitatem passionis accelerationem resurrectionis, glorificationem sui nominis, & dignitatem iudiciariæ potestatis, sicut ait Apostolus: Christus factus est pro nobis obediens usque ad mortem, & sequitur: Propter quod & Deus exaltavit illum, quoad primum, & dedit illi nomen, &c. quoad B secundum, ut in nomine Iesv omne genu flectatur, quoad tertium.

Septimo quantum ad modum, quo merebatur. Dicitur enim mereri quis tripliciter, scilicet de indebito faciendo debitum; vel de debito magis debitum: vel de debito vno modo faciendo debitum alio modo. Primo, vel secundo modo meruit nobis, & non sibi: quia non poterat facere sibi de indebito debitum, vel de debito magis debitum, cum à principio fuerit sanctissimus, nec in sanctitate proficere potuerit. Tertio vero modo meruit sibi, quia bonum gloriæ, quod sibi fuit debitum per gratiam vnionis, fecit sibi debitum alio modo, scilicet per meritum bonæ operationis: meruit enim sibi vitam æternam iam habitam, sicut nobis habendam.

CAPUT XVII.

De voluntate Christi.

Voluntas in Christo duplex fuit, scilicet creata, & increata. De voluntate increata supra lib. i. dictum est: sed creata voluntas eius duplex fuit, scilicet rationis, & sensualitatis. Adhuc voluntas rationis duplex est, scilicet rationis, ut ratio est: & rationis, ut natura est. Voluntate rationis, ut ratio est, conformauit se in omnibus voluntati increatæ, sed voluntate rationis ut natura est, & voluntate sensualitatis voluit aliquid proprium, quod noluit voluntate rationis, ut ratio est, scilicet non mori: & in hoc istæ voluntates non fuerunt sibi contrariæ, licet D volita contraria fuerint: quoniam secundum voluntatem diuinam Christus quod iustum erat voluit, sed voluntati rationis iustę consensit; secundum vero voluntatem carnis pœnam recusauit: & sic vnaquęque voluntas quod suum erat, tenuit, scil. voluntas diuina iustitiam, voluntas rationis obediētiam, voluntas carnis naturam, id est, pœnæ recusatorem. Vnde patet quod aliquid velle est illicitum rationi, quod non est illicitum sensualitati, sicut fuit in Christo velle non mori. Quamuis autem voluntas nō moriendi fuerit causaliter à sensualitate, fuit tamē occasionaliter à ratione; quia Christus sicut voluit fecit aliquid horribile venire in imaginationem, & estimationem, quo facto naturaliter mortem refugit. Hoc autem voluit propter nostram instructionem: & sic ratio E pro sensualitate aduocauit dicens: Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste: & hæc petitio fuit tam sensualitatis, quam rationis: sed sensualitatis fuit tanquam affectantis, rationis autem tanquam proponentis: & hoc Christus fieri voluit ad triplicem instructionem nostrā. Prima est, ut sciamus non esse peccatum aliquid velle ex sensualitate, quod est contrarium diuinæ voluntati. Secunda est, ut martyres Christi non desperent, si mortem horreant, cum illam etiam filius Dei horruerit. Tertia est, discamus discrete petere, scilicet, supponendo voluntatem nostram voluntati diuinæ: & hoc notatur in conditione apposta, si fieri potest, & ibi: Veruntamen non sicut ego volo.

CAPUT XVIII.

De defectibus, quos Christus assumpsit.

Non solum Christus assumpsit humanam naturam, sed etiam defectus circa naturam: quos, videlicet ipsum decuit assumere: vnde cum pœnæ sint exercitantiæ virtutis perfectę, & testificatiuæ humanę naturę nō simulate assumpsit pœnalitates tam corporales, quam spirituales quæ respiciunt nostram naturam in communem, sicut famem, & sitim in absentia alimenti, tristitiam & dolorem in præsentia nocimenti, & huiusmodi, ut est calor, frigus, lassitudo, &c. Nec omnes defectus corporales assumpsit, sicut sunt defectus ægritudinum multiformium: nec omnes defectus spirituales, sicut sunt peccatum, ignorantia, rebellio carnis ad spiritum. Præterea, quia nullus innocens debet iniustus pœnam sustinere, cum hoc esset contra ordinem diuinę iustitiæ, Christus sic pœnalitates suscepit, ut tamen pati nō posset inuite, quia passio sua nec fuit contra ordinem diuinę voluntatis, nec contra ordinem rationis, licet fuerit contra voluntatem sensualitatis & carnis. Dicimus etiā quod Christus vere timuit, & vere doluit, & vere tristis fuit, prout ista notant propassionem non secundum quod significant passionem. Differt autem propassio à passione: quia tunc affectio dicitur propassio, quando anima sic afficitur, quod oculum mentis nequaquam turbat: passio vero dicitur quando ita fortis est, quod oculum mentis turbat, & facit à rectitudine, vel à Dei contemplatione deuiare, & tunc ratio læditur & patitur, vnde differunt ista duo, sicut dispositio & habitus,

CAPUT XIX.

De passione Christi.

Circa passionem Domini commendamus in opere patientiam insuperabilem, in modo humilitatem admirabilem, in causa charitatem inestimabilem. Circa opus nota quod Christus sustinuit in tactu clauorum asperitatem, in auditu opprobriorum confusionem, in odoratu sputorum fœditatem, in gustu aceti & fellis amaritudinem, in oculis lacrymarum effusionem, in corde timorem.

De modo patiendi hoc tenendum est, quod Christus passus est passione generali, quia secundū omnia mēbra corporis. Vidimus eum nō habentē speciem neque decorem. Item passione acerba. O vos omnes qui transitis per viam. Fuit Christi passio maxima, tum ratione intentionis, propter optimam dispositionem ipsius patientis, tum propter innocentiam eius, tum propter honoris eius excellentiam. Honorabilis enim si cōfunditur, plus læditur, & præcipue inter suos. Item grauis fuit eius passio propter ipsius virtuositatem, quia homo vilis de morte sua dolere non debet, cum turpitudine sua tunc finem capiat. Item propter ignominiosam passionem. Vidimus eum despectum, &c. Hæc autem ignominia attenditur in patibulo crucis, quæ fuit supplicium pessimorum: & in consortio iniquorum, scil. latronum cum quibus erat deputatus. Curat autem Christus passionem generali infectionem vniuersalem: passione acerba libidinem: passione ignominiosa superbiam præsumptionem. In causa passionis attenditur charitas maxima, qua nos liberauit à peccato, renouauit gratiam largiendo, qua cælum aperuit gloriam conferendo. Hæc tria notantur in titulo crucis. Nam propter primum dicitur Iesvs, propter secundum dicitur Nazarenus, propter tertium, rex Iudæorum.

Christus sex vicibus sanguinem suum fudit, quinquies viuus, & semel mortuus, scil. in circumcisione, in oratione, in coronatione, in flagellatione, in crucifixione, in lanceatione. Per primum docemur peccata abiicere, per secundum mētis angustiam pro salute nostra tene-

re, per tertium animam nostram virtutibus ornare, per quartum carnem nostram domare, per quintum membra nostra mandatis Dei ligare, per sextum vulneratum cor Dei amore habere. Postremo quia istae passionis non attingebat in Christo diuinam naturam, sed humanam: Ideo in morte Christi facta est diuisio animae sic à carne, ut tamen salva esset vnio tam carnis, quam animae cum diuinitate. Hoc etiam sciendum est, quod Christus si passus non fuisset, tamen senio defecisset, quantum pertinebat ad conditionem humanae naturae in se consideratæ sine vnione: sed in potestate naturae vnitæ fuit, vel sic deficere, vel non deficere

CAPVT XX.

De effectu passionis Christi.

Effectus passionis Christi multiplex est, sicut patet in his verbis.

*Passio debilitat, spoliat, informat, honorat,
Excitat, inflammat, reparat pacem dat, & armat.
Sanat, viuificat, ducit, dulcorat, obumbrat,
A culpa reuocat, referat, illuminat, ornat.*

Primo, passio Christi debilitat virtutem demonum. Quasi in hamo capiat Leviathan. Spoliat infernum. Voca nomen eius, spolia detrahe. Informat per exemplum. Christus passus est pro nobis vobis relinquens exemplum: vnde Christus est quasi liber positus in pulpito crucis, ut discamus obedientiam, patientiam, humilitatem, & charitatem. Disce autem specialiter quomodo se habuit in capitulo quando tenebatur: vnde Bern. Stetit Iesus coram præfide inclinato capite, vultu placido, sermone raro, voce submissa, deflexis in terram aspectibus, paratus ad opprobria, & ad verbera promptus. Honorat imitatores suos. Sic honorabitur quem rex voluerit honorare. Excitat ad pugnam spirituales. Ostruderunt elephantibus sanguinem. Inflammat ad diligendum Bern. Super omni te mihi reddit amabilem, bone Iesu, calix quem bibisti, opus redemptionis nostrae. Reparatur naturam angelicam. Ipse enim Christus est lapis angularis, qui fecit vtraque vnum. Pacem dat inter Deum & hominem, & inter Angelum, & hominem. In tempore iracundiae factus est reconciliatio. Armit contra mundum, carnem, & diabolum: vnde significatur per clypeum, quem leuauit contra Haï. Sanat mentis vulnera. Aspicientes in serpentem æneum sanantur. Viuificat spiritualiter. Apostolus: Cum essemus mortui peccatis, conuiuificauit, &c. Aug. Mortuus est vnicus, ne merneret vnicus. Ducit per mare huius mundi de virga Moyse. Dulcorat de ligno misso in aquas Marath. Obumbrat. Sub vmbra illius, quem desideraueram sedi. A culpa reuocat. Attritus est propter scelera nostra. Referat cælum. Dabis clauem David, id est, crucem super humerum eius. Illuminat, vnde crux est quasi candelabrum tabernaculi. Item illuminatus est per fel piscis. Ornat, vnde dixit beata Agnes: Et sanguis eius ornavit genas meas. Christus passione sua vicit diabolum, quem ligauit: infernum, quem spoliavit: mortem, quam superauit: mundum, quem contempsit: supplicium, quod pertulit: cælum, quod aperuit.

Passio Christi tollit semper vitia capitalia. Tollit enim superbiam capitis inclinatio, per quam videbatur titulum crucis fugere in quo scriptum erat. Rex Iudæorum. Inuidiam brachiorum extensio, quasi ad amplexum inuitans. Avaritiam, multorum erogatio, quæ in passione tradidit. Bernardus: Disce, Christiane, quantum debeas diligere Christum, qui dedit nobis carnem suam in cibum, sanguinem suum in potum, animam in pretium, aquam lateris in lauacrum, vestem crucifixoribus, corpus discipulis, matrem Ioanni. Acediam, festinatio ad passionem. Iram, mollis responsio. Gulum, felis, & acetipotatio. Luxuriam, lateris vulneratio.

In redemptione nostra fuit gratia mirabilis. Primo ex

parte motui, quia charitas Dei vidit quod nec per amicos, nec per pretium poteramus nos redimere: propterea fratrem nostrum se fecit, nostram naturam assumendo, & pretium dedit sanguinem suum pro nobis fundendo. Redime me Domine, & miserere mei, quia vnicus, id est, non habens amicos, & pauper, id est, non habens pretium sum ego. Secundo ex parte redimentis, qui cum liberare nos posset ex potentia, fecit hoc potius ex misericordia, ut ad amorem suum nos adstringeret, & iustitiæ suae satisficeret. Tertio ex parte redempti, qui opprimebatur criminum seruitute & detinebatur in carcere. Sed contra primum, magnus erat quod filius seruus fieret, & seruus fieret liber. Contra secundum magnus fuit quod dominus ad carcerem limbi descenderet, ut seruus exiens cælum ascenderet. Quarto ex parte iustitiæ, quia nulla iustitia dictabat, ut innocens puniretur pro reo. Quinto ex parte excellentiæ diuinæ, quia mirum erat, quod impremiabile ponebatur sub pretio vilis creaturæ. Sexto ex parte pretij dati. Si enim redemisset nos solum: adhuc ad gratias teneremur: nunc autem redemit nos anima, corpore, & vita, ut nihil horum tibi subtraheremus.

Circa passionem Domini nota septem suauitates, scilicet, capitis inclinationem ad osculum, in signum nostrae reconciliationis. Brachiorum extensionem ad amplexum, in signum receptionis in gratiam de peccato redeuntis. Lateris apertionem propter effusionem pretij nostrae redemptionis & ablutionis. Exiuit enim sanguis & aqua. Clauorum in manibus & pedibus infixionem, propter memoriam nostrae recordationis. Nunquid obliuisci potest mulier infantem suum. Corporis denudationem, in exemplum nostrae confessionis, quæ scilicet debet esse nuda. Crucis portationem, in exemplum nostrae imitationis. Coronæ spineæ impositionem, in figuram nostrae glorificationis.

De effectu passionis Domini, ait August. Per Redemptoris nostri mortem de tenebris ad lucem, de morte ad vitam, de corruptione ad incorruptionem, de exilio ad patriam, de luctu ad gaudium, de terris ad caeleste regnum vocati sumus. Item dicit Augustinus quod Christus fuit sacerdos, per quem reconciliati sumus, fuit templum in quo reconciliati sumus, fuit Deus, cui reconciliati sumus.

Christus fuit mediator populi Iudaici & Gentilis, & secundum hoc dicitur lapis angularis. Item hominum & Angelorum: & secundum hoc dicitur pacificus. Item Dei & hominum, & secundum hoc dicitur Redemptor. Bern. Quid ultra debuit facere, & non fecit: Aboluit vinculum, illuminauit cæcum, reduxit errorem, reconciliauit r. um. Item Augustinus: Ecce pro impio pietas flagellatur, pro stulto sapientia illuditur, pro mendace veritas negatur, pro iniquo damnatur iustitia, pro crudeli in misericordia affligitur, pro misero miserator repellitur, sine ritas aceto inebriatur, dulcedo felle amaricatur, pro mortuo vita moritur.

Christus pro nostra infirmitate medicinas accepit in se. Curauit enim nos, per dietam, quando ieiunauit quadraginta diebus, &c. Per sudorem, quando factus est sudor eius, sicut guttæ sanguinis. Per minutionem, quando fuit clauis & lancea vulneratus. Per potionem, quando gustauit acetum cum felle mixtum. Per emplastrum, quando eius facies fuit spuris illita. Per electuarium, quando corpus & sanguinem dedit in cœna discipulis.

CAPVT XXI.

De cruce Domini.

In Cruce Christi notantur hæc. Supplicium, quo nullum maius. O vos omnes qui transitis per viam, &c. Nullum maius dico ex eo quod passus est ipse iustus pro iniustis, ab iniustis, cum iniustis, ex iniustis causis, sub iniustis iudiciis, & iniustis poenis. Opprobrium, quo

nullum

Iob. 40. c
Ila. 5. a
1. Pet. 2. d

Esph. 6. c
1. Mac. 6. d

Escl. 44. c
Iosue 8. d
Num. 21. o
Eph. 2. o

Exod. 15. d
Cant. 2. a
Ila. 53. b
Ila. 23. f
Iob. 11. b

Bern. in
Cant. ierm.
22. cit. fa.

Matt. 4. o
Luc. 22. c
M. 7. 15. c
Mat. 27. c
Mar. 15. d

Thren. 1. c
1. Pet. 3. e

Sep. 3. d

Ephes. 3. d
1. Pet. 2. d

Exod. 25. b

Gen. 32. e

Dan. 4. b

Gen. 28. e

Job. 40. e

1. Sa. 63. a

1. Reg. 18. e

Num. 21. c

Exod. 9. b

Exod. 25. e

Exod. 15. d

1. Reg. 17. f

Ephes. 6. e

Iosue. 8. d

Exod. 27. a

Luc. 23. c

Matt. 27. e

nullum vilius. Morte turpissima condemnemus eum. Pretium, quo nullum convenientius: quia sicut per lignum venit culpa, sic & per lignum redemptio. Mystrium, quo nullum profundius, ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, &c. quod exposuit Augustinus de cruce: Exemplum, quo nullum perfectius, Christus passus est pro nobis, &c.

Crux multis rebus comparatur. Ipsa enim est clavis celi. Vectis arcæ. Navis maris, Arbor Danielis, Palma fructuum, Ferculum Salomonis, Baculus Iacob, quo transiit Iordanem. Speculum imitationis. Scala ascensionis Hamus, quo Leviathan capitur. Torcular, quo Christi sanguis exprimitur. Cithara, qua dæmon Saulis compescitur. Palus, in quo serpens æneus suspenditur, Thau, quo frontes fidelium signantur. Candelabrum, quo tabernaculum illuminatur. Lignum, aquas Marath dulcorans. Virga Moyse per mare rubrum populum Dei ducens. Gladius impij Goliath decapitans. Vexillum ad pugnam spirituale colligans. Cathedra discipulos Christi erudiens. Equus Dei amicos honorans. Clypeus Iosue Hæi impugnans, Liber mysteria profunda continens. Altare acceptissimam oblationem recipiens.

Septem verba Christus in cruce protulit: primum, Pater ignosce illis: Secundum Hodie mecum eris in paradiso: Tertium, Mulier ecce filius tuus. Quartum, Sitio Quintum, Eli, Eli, Lamma sabachthani: Sextum, Pater in manus tuas commendo spiritum meum. Septimum, Consummatum est. Per primum docemur iniurias dimittere. Per secundum petentes exaudire. Per tertium parentes honorare. Per quartum salutem nostram desiderare. Per quintum ad Deum in necessitatibus clamare. Per sextum auxilium nostrum in Deo ponere. Per septimum vitam nostram sine debito consummare.

Quatuor brachia crucis significant quatuor virtutes, quibus extendi debet homo noster interior. Signat enim pars superior charitatem, inferior humilitatem. A dextris obedientiam. A sinistris patientiam. Item in quatuor brachiis crucis notantur beneficia crucis. Signat enim pars superior iannæ cœlestis apertionem, inferior inferni destructionem. A dextris gratiæ collationem. A sinistris peccatorum remissionem. Quatuor ligna fuerunt in cruce, sicut dicit magister in historia: Pes namque crucis fuit de cædro. Stipes de cypresso. Transversale de palma. Tabula de oliua. Versus.

Crux Domini palma, cedrus, cypressus, oliua.

Significat enim credus altitudinem contemplationis. Cypressus famam bonæ opinionis. Palma fructum iustitiæ. Oliua lenitatem misericordiæ.

CAPUT XXII.

De descensu Christi ad inferos.

Anima Christi post mortem descendit ad infernum siue ad limbum, ad deliberationem eorum, qui Christi membra existentes de hoc sæculo transilierunt. Diabolus enim dum manus in eum extendit, in quo nihil iuris habebat, merito in aliis amisit potestatem.

Alia causa quare Christus ad inferos descendit, est ut tantus esset descensus, quantus fuerat liberdanorum casus. Primus enim homo sic in statera liberi arbitrij positus fuerat, ut posset ad vitam æternam ascendere, vel ad mortem descendere, prout vellet. Sed peccato peracto sic alterum brachium stateræ per onus culpæ depressum est, ut esset in imo inferni, alterum vero in summo cœli. Non autem ascenderet brachium depressum, nisi descenderet brachium aliud. Descendit ergo Dominus usque ad infernum, ut hominem captivum eleuaret usque ad cælum.

Tertia ratio quare Christus descendit ad infernum, est, ut sicut vivus fuerat lumen mundi per præsentiam corporalem, ita mortuus esset inferni lumen per diuinitatis maiestatem.

A Quarta ratio est, ut hoc idem Christus exequeret per efficaciam, quod passione sua inuenerat secundum sufficientiam. Duo quippe meruit per suam passionem, scilicet satisfactionem, & iannæ apertionem: & ideo hæc duo effecit in descensu suo ad inferos: quia per satisfactionem soluta sunt vincula captiuitatis, per apertionem autem iannæ, facta est illuminatio ipsius carceris, etiam secundum lucem exteriorem.

Liberavit autem Christus omnes illos qui meriti sui capaces esse poterant, sicut fuerunt sancti Patres, qui non propter reatum personæ, sed propter reatum naturæ detinebantur. Dammati autem huius meriti capaces non sunt, neque paruuli in limbo detenti, quia de corpore Christi non sunt nec per fidem, nec per fidei sacramentum.

Dicendum est quod anima Christi per triduum mortis suæ cum sanctis Patribus in limbo fuit, ibidem fuit & Lathro, cui Dominus dixit: Hodie mecum eris in paradiso: quia nomine paradisi intelligitur Dei fruitio, quia peracta Dei passione, tam ipse lathro, quam alij qui erant in limbo, viderunt Deum per essentiam.

Ad quem autem infernum Christus descenderit, si scire volueris, nota quod infernus sumitur dupliciter, scilicet pro pœna, & pro loco pœnæ. Secundum primum modum dicitur quod dæmones infernum secum portant semper. Item prout infernus sumitur pro loco pœnæ, quadrupliciter distinguitur. Vnus est infernus damnatorum in quo est pœna sensus & damni ac tenebræ interiores & exteriores, id est, absentia gratiæ, iste semper habet luctum. Super hunc est limbus puerorum, ubi est pœna damni, & non sensus, & sunt ibi tenebræ exteriores & interiores. Supra hunc locum est purgatorium, in quo est pœna sensus & damni ad tempus, & sunt ibi tenebræ exteriores, & non interiores, quia per gratiam habent lucem interiorem, quia vident se esse saluandos. Supremus locus inter hæc est limbus sanctorum Patrum, ubi fuit pœna damni, & non sensus, & fuerunt ibi tenebræ exteriores, & non tenebræ privationis gratiæ. Ad hunc locum Christus descendit, ac suos inde liberavit, & sic infernum momordit: quia partem abstulit, & partem reliquit: mortem vero quoad electos Deus penitus destruxit, sic dicitur: O mors, ero mors tua: et morsus tuus in inferno. Hic quoque locus sinus Abraham dicebatur, quia ibi Abraham fuit. Sed nunc cælum empyreum dicitur sinus Abraham: quia iam est ibi Abraham a nullo prædictorum locorum est transitus ad alium, nisi quod olim à tertio ad quartum, hoc est à purgatorio, ad limbum sanctorum Patrum. Ex iam dictis patet, quare cantamus, Libera animas omnium fidelium defunctorum de pœnis inferni, & de profundo lacu: quia infernus ibi sumitur pro purgatorio, sicut & ibi sumitur pro limbo, quando dicitur Christus ad inferos descendisse, vel infernum destruxisse.

Ex prædictis collige, quod Christus mortuus est in corpore, descendit ad inferos in anima, & surrexit in utroque. Dicendum est etiam quod Christus illo triduo totus fuit in sepulchro, sed non totum: totus fuit in inferno, sed non totum: quia totus dicit personam, totum vero substantiam & naturam. Similiter dicendum quod cum unio animæ cum corpore faciat hominem, Christus in illo triduo non fuit homo, licet anima & caro unita tunc essent cum Verbo.

CAPUT XXIII.

De resurrectione CHRISTI

Christus surrexit tertia die à mortuis, resumendo corpus non tale quale prius habuit, sed impassibile & immortale. Caro enim Christi, quæ in natiuitate floruit, in passione aruit, per gloriam resurrectionis refloruit, & renouata est, ut aquilæ iuuentus Christi: tunc leocatalum suum suscitauit: tunc phoenix reuixit: tunc, sicut dicit Hieremias: Figulus ex eodem luto fracti vasis fecit

Iona 2. d
Matt. 12. dAmos. 9. d
Iona 2. d
Iudic. 16. a
Gen. 41. bMat. 28. a
Mat. 28. cIona. 20. c
Mat. ult. a
Iona. 20. c

Iona. 20. f

Iona. 1. a

Luc. 18. f

Iona. 20. c

Mat. 27. f
Rom. 6. b

Rom. 6. b

Gen. 3. a

1. Reg. 27. a

vas aliud, sicut placuit in oculis eius. Tunc Iona de ventre ceti illatus exiit: tunc vestitum est candelabrum anro: tunc suscitatum est tabernaculum David quod cecidit: tunc resuscitatus Sol, qui prius erat in nubilo: tunc vivificatum est granum frumenti quod cadens in terram mortuus fuerat: tunc ceruus resumpsit cornua: tunc Sanson tulit portas cum postibus: tunc Ioseph eductus de carcere tenditur, & constituitur Dominus Aegypti: tunc conscissus saccus circumdatur lætitia. Dominus probavit resurrectionem suam esse veram per Angelos, qui non mentiuntur. Respondens autem Angelus dixit mulieribus, &c. Item per inimicos, quorum validissimum est testimonium. Ecce quidam de custodibus venerunt in civitatem, & nunciauerunt principibus sacerdotum, &c. Item probavit eam non arte magica factam, & hoc per comestionem. Item non esse phantastici corporis, & hoc per tactum. Item probavit in eodem corpore, quo passus est factam, & hoc per ostensionem cicatricum. Item probavit eam fuisse in corpore glorificato unito deitati, & hoc per ingressum in domum ianuis clausis. Item probavit eam multis apparitionibus. Apparuit enim ipsa die resurrectionis quinquies. Primo Mariæ Magdelenæ. Mulier quid ploras? Secundo mulieribus redeuntibus à monumento. Tertio Petro, sed non inuenitur modus. Quarto duobus discipulis euntibus Emmaus. Quinto discipulis congregatis propter metum Iudeorum, ianuis clausis, quando Thomas non fuit cum eis. Item apparuit inter resurrectionem & ascensionem quinquies, scilicet Thomæ cum aliis. Secundo discipulis piscantibus ad mare Tiberiadis. Tertio discipulis in monte Tabor. Quarto in Hierusalem. Quinto quando comedit cum discipulis.

Multis de causis surrexit Dominus. Vt scripturas impleret. Quando enim Dominus dixit: Ecce ascendimus Hierosolymam, &c. subiunxit, & die tertia resurget. Vt nos ad surgendum spiritualiter pronocaret: quia turpe est, ut sedeas fœtus, quando coram eo surgit Dominus. Vt futuram resurrectionem esse probaret. Vt potentiam suæ diuinitatis ostenderet, quia mortuos suscitare non est opus naturæ, sed potentie diuinæ. Non est enim regressus à priuatione ad habitum. Vt nos ad contemnenda terrena pro adispiscenda tali gloria animaret. Surrexit Christus velociter, quia tertia die. Nā sicut ianuis clausis ad discipulos intrauit, & sicut salua virginitate de utero matris exiit, sic eum mortuum, nec petra in qua iacuit, nec militum custodia potuit retinere. Integraliter, quia in corpore & anima. Socialiter, quia multa corpora sanctorum qui dormierant, surrexerunt. Aeternaliter, Apostolus: Christus resurgens ex mortuis iam non, &c. Similiter surgendum est nobis spiritualiter, sicut eisdem modis resurgemus die iudicii corporaliter. Resurrectio Christi est causa & figura nostræ resurrectionis spiritualis. Causam dico motiuam, & hoc dupliciter, quia causa motiua est, in comparatione nostri. Dum enim consideramus gloriam resurrectionis Christi, mouemur ad surgendum in nouitate vitæ. Item causa motiua est in consideratione Dei Patris: quoniam Pater dans resurrectionem filio, mouetur ad dandam eandem gloriam fratribus suis: sicut rex quando facit filium suum militem mouetur amore filij, ut cum eo faciat multos milites. Figura vero fuit: quia sicut Christus surrexit in nouitate vitæ, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Item sicut die resurrectionis Christi præcessit dies mortis in parasceue, & dies quies in sabbatho sequenti, ita gloriā resurrectionis nostræ præcedat in nobis mortificatio membrorum & vitiorum, & quies contemplationis æternorum. Nota quod sicut duplex est mors, scilicet animæ per culpam, & corporis per extinctionem, ita duplex est resurrectio, scilicet animæ per gratiam, & corporis per gloriam. Et sicut animæ mors causauit mortem corporis, sicut habetur in Genesi: ita è cōuerso resurrectio animæ causabit resurrectionem corporis gloriosam. Sciendum autem quod quidam suscitantur fide, sicut Samuel, qui licet vere Saul apparuerit, ut habetur in lib. Regū: Non

tamen vere resuscitatus fuit, ut quidam dicunt. Quidam imperfecte sicut Lazarus iterum moriturus. Quidam perfecte sicut Christus semper victurus. Prima resurrectio significat conuersionem, siue poenitentiam hypocritarum. Secunda reciduantium. Tertia persecutorum.

CAPUT XXIV.

De ascensione Christi.

Differentia est inter ascensionem, & assumptionem, & euolutionem: quoniam ascensio pertinet ad Christum: assumptio ad beatam Virginem: euolutio autem ad alios sanctos. Et ratio huius est, quoniam ascensio fit propria virtute ascendentis, assumptio autem virtute Christi assumptis, quia filius specialiter obsequitur matri. Euolutio vero fit ministerio Angelorum. Alia est differentia, quia locus euolantium est distinctio chororum. Locus vero assumptæ Virginis est super choros Angelorum. Locus vero Christi ascendentis est supra, vel ultra locum assumptæ Virginis.

Circa ascensionem Christi octo sunt considerata quæ circumstant ascensionem, & colliguntur ex officio de ascensione. Primum est quod, scilicet, eleuatus est videntibus omnibus discipulis, ut desiderium veniendi ad ipsum excitaretur in eis. Secundum est, quod nubes suscepit eum ab oculis eorum. Per vmbra nubes figuratur, quod in hoc mortali corpore Iesus in alto videre non possumus. Tertium est quod eleuatis manibus ferebatur in cælum. Eleuauit autem manus propter duos, scilicet ut suos patri offerret, & ut inimicos alte retracta manu percuteret. Quartum est, quod benedixit eis, ut eos contra hostem muniret, & bonis celestibus augeret. Quintum est, quod ascendit in iubilatione, quod refertur ad vocem iucunditatis Redemptorum ascendentium cum ipso, qui prius voce lacrymabili in portis inferni clamauerunt. Aduenisti desiderabilis, quem expectabamus in tenebris. Sextum est, quod ascendit in voce tubæ, quod refertur ad sonum prædicationis Apostolorum, qui sonus fuit eis iniunctus dicente Domino. Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ, &c. Ex tunc enim in omnem terram exiit sonus eorum. Septimum est, quod ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem, id est, captiuos captiuitate inferni, quos secum victor captiuos eduxit. Octauum est, quod dedit dona hominibus: quia omnia bona nostra desursum sunt, quo Christus ascendit. Horum prima duo habentur ex Actibus, sed tertium & quartum ex fine Euangelij secundum Lucam, quintum & sextum ex Psalmista. Item septimum & octauum ex Psalm.

Ascendit Christus regressus ad cælum multipliciter, scilicet tanquam obediens completa obedientia, quoad Patrem: tanquam bonus mediator facta pace, & concordia, quoad homines: tanquam strenuus propugnator contra dæmones. Ascendit Christus pluribus de causis, scilicet ad quiescendum post labores, quibus fatigatus fuit triginta tribus annis nobis seruicens. Ad intercedendum pro amicis, pro quibus vtiliter laborauit. Bernardus: Securus accessum habes o homo ad Deum, ubi habes Filium mediatorem, & matrem interuentricem. Filius ostendit patri latus, & vulnera: mater ostendit pectus & vbera. Ibi nulla potest esse repulsa, ubi tot concurrunt amoris insignia. Christus ergo optimus aduocatus est: quia tot habet linguas pro nobis loquentes quot vulnera pro nobis accepit. Ad conquerendum de inimicis pro quibus vires suas inutiliter expendit. In vacuum laboravi. Item ascendit Christus, ut nobis locum præparet. Vado vobis parare locum. Ut fiduciam in ipsum sperandi nobis tribueret, ut in corporalem possessionem æternæ hereditatis nos mitteret. Si enim non abiit, Paracletus non veniet ad vos. Ut desiderium nostrum post se traheret. Trahe me post te. Ut viam nobis ad cælum ostenderet,

Iona. 11. f

AB. 1. c

Luc. 24. g

Psal. 46. a

Rom. 10. d
Mat. 16. a
Psal. 118. cEphes. 4. b
Psal. 67. cIsta. 49. a
Iona. 14. a

Iona. 16. b

ostenderet, quia sicut dicitur in Luca: Eduxit Dominus A prius discipulos suos foras ciuitatem in Bethaniam, ut ipsa educatione cognoscerent se hic non habere manentem ciuitatem. Quod autem in Bethaniam eduxit eos prius quæ interpretatur domus obedientiæ, significat quod per opera obedientiæ transirent ad cælestia. Post hoc fecit eos transire in montem oliuarum, ut per montem intelligatur eminentia spiritus in contemplatione, per oliuas autem pinguißimi pectoris deuotio. Vtcrius vero post ista non restat nisi saltus animæ in cælum.

Exaltatus autem fuit Christus tripliciter, scilicet in terra per vitæ meritum: super terram per crucis suspensum: super cælos per ascensionis inibulum. Ascensio Christi fuit Angelis mirabilis. Quis est iste, qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra? Dæmonibus terribilis. Non fuit tantum gaudium heri & nudius tertius. Væ nobis. Hæc sunt verba Philistinorum, quando vociferabantur filij Israël, dum adduceretur arca fœderis in Silo in castra, ut per eam haberent diuinum adiutorium in prælio. Hominibus salutaris, sicut supra patet de multiplici fructu ascensionis Christi.

Ascendit Christus multipliciter, scilicet potenter: quia eleuatis manibus ferebatur in cælum. Patenter, quia videntibus illis eleuatus est. Gaudenter, quia ascendit in iubilatione. Decenter, quia cum duabus turmis regrediebatur, scilicet hominum & Angelorum. Non autem dico, quod ibi fuerint Angeli in adiutorium necessitatis, sed in obsequium dignitatis. Homines quoque illos dico, quos de inferis liberauit, & qui post resurrectionem vique ad ascensionem mortui sunt de numero saluandorum, nec purgatorio vltius indigentes. Clementer, quia benedixit eis.

Christus non statim post resurrectionem cælum ascendit, triplici ratione. Prima, quia differenda erat ascensio, ut multipliciter probaretur resurrectio, ut dicitur. In multis argumentis apparens eis per dies quadraginta. Secunda est, ut patientiam nostram informaret, quia mercedem debemus æquanimiter expectare, sicut agricola non statim post seminationem metit, sed fructuum maturitatem expectat. Tertia est propter discipulorum consolationem, vnde dicit Glossa: Sicut quadraginta fuerunt horæ mortis Christi, ita quadraginta diebus cum eis conuersatus est post resurrectionem, quia consolatio diuina excedit tristitiam humanam.

Nota quod Christo conuenit descendere de cælo tantummodo secundum diuinam naturam, quia Deus illuc venire dicitur, vbi speciali effectu apparet: sed ascendere proprie ei conuenit secundum humanam naturam, quia secundum illam solummodo mutat locum, non secundum diuinam naturam.

CAPVT XXV.

De consensu Christi ad dexteram Dei Patris.

Ascendens Christus in cælum, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis. Duo intelliguntur per dexteram: Primum est æqualitas maiestatis, ad quam Christus sedet secundum diuinitatem. De hac dextera loquitur Apostolus, dicens: Talem habemus Pontificem, qui confidet in dextera maiestatis in excelsis. Secundum est, per dexteram intelliguntur potiora bona gloriæ, in quibus Christus sedet secundum humanitatem, quoniam collatum est ei à Deo quicquid conferri potuit. Et licet ab instanti conceptionis Christus accepit bona gratiæ & gloriæ in anima, eadem tamen bona fuerunt in ascensione manifestata, & in loci congruentia completa. De hac dextera dicitur: Quæ sursum sunt querite, vbi Christus est in dextera Dei sedens, vbi dicit Glossa, quod sursum vbi sedet Christus, sunt potiora bona gratiæ, & gloriæ. Dicimus ergo quod ascensio Christi fuit tam ad locum, quam ad dignitatem. In quantum quidem fuit ad locum, sic ascendit super omnes

cælos, id est, ad dignissimum locum cæli empyrei, sive ad altissimam eius partem, eo quod nobilissimo Christi corpori congruit locus talis. Non tamen est dicendum quod corpus suum sit obligatum ad locum illum, sed quia locus ille sit sibi secundum congruentiam deputatus. In quantum autem fuit ad dignitatem, sic sedet ad dexteram Patris, non tamen quoad situm, qui Patri non conuenit, sed quoad excellentiam duplicem, sicut dictum est: quia per dexteram intelligitur vel æqualitas maiestatis, quæ competit Christo secundum diuinitatem, vel perfectio præmij, quæ sibi competit secundum humanitatem.

Prætereundum quoque non est, quod credimus Christum ad dexteram Dei Patris sedentem Stephanus autem vidit eum stantem à dextris Dei: quia nos credimus eum regnantem & quiescentem, quod notatur in sessione: sed Stephanus in tribulatione positus habuit præpugnatores & susceptores, vnde vidit eum stantem.

Merito Christus sedere dicitur ad dexteram Dei. Sedere quidem, quia laborauit. In labore fui à iuuentute mea. Ad dexteram autem, quia diu fuit in sinistra aduersitatis. Afflictus sum & humiliatus sum nimis, &c. Dei vero dicitur, quia post abiectionem merito debet consequi gloriam: quia qui se humiliat, exaltabitur.

COMPENDII

Theologicæ veritatis.

LIBER TERTIVS

De Gratiarum Sanctificatione.

CAPITA HVIVS LIBRI.

<i>De virtutibus, & origine gratiæ.</i>	Cap. I.
<i>De origine virtutum, & gratiæ.</i>	Cap. II.
<i>De distinctione gratiarum.</i>	Cap. III.
<i>De effectu gratiæ.</i>	Cap. IV.
<i>De virtutibus, & primo quid sit virtus.</i>	Cap. V.
<i>De perfectione virtutum.</i>	Cap. VI.
<i>De æqualitate virtutum.</i>	Cap. VII.
<i>De connexionione virtutum.</i>	Cap. VIII.
<i>De commendatione virtutum.</i>	Cap. IX.
<i>De effectu virtutum.</i>	Cap. X.
<i>De meritis virtutum.</i>	Cap. XI.
<i>De habilitatione virtutum.</i>	Cap. XII.
<i>De operibus meritorijs.</i>	Cap. XIII.
<i>De fine actionis.</i>	Cap. XIV.
<i>Quid mereamur bonis operibus.</i>	Cap. XV.
<i>De definitionibus & differentiis virtutum.</i>	Cap. XVI.
<i>De differentia virtutum Cardinalium & Theologicarum.</i>	Cap. XVII.
<i>De virtutibus Theologicis in genere.</i>	Cap. XVIII.
<i>De fidei utilitate.</i>	Cap. XIX.
<i>De effectu fidei.</i>	Cap. XX.
<i>De articulis fidei.</i>	Cap. XXI.
<i>De spe.</i>	Cap. XXII.
<i>De charitate.</i>	Cap. XXIII.
<i>De differentiis inter charitatē, & alios amores.</i>	Cap. XXIV.
<i>De effectu charitatis.</i>	Cap. XXV.
<i>Quibus rebus charitas assimilatur.</i>	Cap. XXVI.
<i>De excellentia charitatis.</i>	Cap. XXVII.
<i>De signis dilectionis.</i>	Cap. XXVIII.
<i>De gradibus amoris.</i>	Cap. XXIX.
<i>De ordine charitatis.</i>	Cap. XXX.
<i>De dilectione proximi.</i>	Cap. XXXI.
<i>De dilectione inimicorum.</i>	Cap. XXXII.
<i>De virtutibus Cardinalibus in genere.</i>	Cap. XXXIII.
<i>De prudentia.</i>	Cap. XXXIV.

De temperantia.	Cap. XXXV. A
De fortitudine.	Cap. XXXVI.
De iustitia politica.	Cap. XXXVII.
De donis in communi.	Cap. XXXVIII.
De timore in communi.	Cap. XXXIX.
De timore serui.	Cap. XL.
De timore initiali.	Cap. XLI.
De timore filiali.	Cap. XLII.
De dono pietatis.	Cap. XLIII.
De dono scientia.	Cap. XLIV.
De dono consilij.	Cap. XLV.
De dono sapientia, & intellectus.	Cap. XLVI.
De beatitudinibus in genere.	Cap. XLVII.
De prima beatitudine.	Cap. XLVIII.
De secunda beatitudine.	Cap. XLIX.
De tertia beatitudine.	Cap. L.
De quarta beatitudine.	Cap. LI.
De quinta beatitudine.	Cap. LII.
De sexta beatitudine.	Cap. LIII.
De septima beatitudine.	Cap. LIV.
De octava beatitudine.	Cap. LV.
De sensibus spiritualibus.	Cap. LVI.
De fructibus spiritualibus.	Cap. LVII.
De dulcia & latria.	Cap. LVIII.
De preceptis in genere.	Cap. LIX.
De primo precepto.	Cap. LX.
De secundo precepto.	Cap. LXI.
De tertio precepto.	Cap. LXII.
De quarto precepto.	Cap. LXIII.
De quinto precepto.	Cap. LXIV.
De sexto precepto.	Cap. LXV.
De septimo precepto.	Cap. LXVI.
De octavo precepto.	Cap. LXVII.
De nono & decimo.	Cap. LXVIII.
De consiliis in genere.	Cap. LXIX.
De consiliis Evangelicis.	Cap. LXX.

CAPVT I.

De virtutibus, & origine gratia.

VEREADMODVM de cœlis Deus non descendit per essentiam suam incommutabilem, sed per influentiam ab ipso manantem; ita spiritus rationalis non eleuatur supra se per situm localem, sed per habitum deiformem, vnde necesse est spiritui rationali, si debet esse dignus æternæ beatitudinis, quod particeps fiat influentiæ spiritualis.

CAPVT II.

De origine virtutum & gratia.

AD bonum gratia non potest quis per se venire, cum hoc non sit secundum limites naturæ, sed secundum influentiam largitatis diuinæ. Sicut enim creatura pro sua defectibilitate suo principio semper eget, vt sit in esse naturæ, sic idem principium pro sua bonitate influere non cessat creaturæ rationali vitam spiritua-lem, vt bene sit ei in esse gratia, quam habere non potest sine Deo largitore. Veruntamen inexcusabilis est homo si gratiam gratum facientem non recipit: quia gratia gratis data semper præsto est liberum arbitrium excitare & commouere, cuius est huic admonitioni consentire: & hoc est quod in se est facere, quo facto potest homo gratiam gratum facientem habere, quia hoc est ad gratiam gratum facientem se præparare. Quamvis enim gratia Dei habeatur Dei dono efficiente, non tamen sine libero arbitrio consentire: quia sicut ait August. Qui creauit te sine te, non iustificabit te sine te. Igitur gratia gratum faciens à tribus est, sed aliter & aliter. Est enim à Deo efficiente, à gratia gratis data liberum arbitrium excitante, & mouente, & à libero arbitrio consentiente.

August. De
verbis Apo-
stoli, 1. Cor. 15.
post mod.
rom. 10.

Quamvis enim liberum arbitrium non possit gratiam efficere in homine, potest se ad hoc habilitare, & præparare vt habeat: sicut aliquis non potest illuminare domum, potest tamen aperire fenestram, quo facto sol intrat & domum illuminat. Quod autem dico de libero arbitrio consentiente, intelligo de adultis: quia in paruulis sufficit fides, & sacramentum Ecclesiæ & meritum Christi, & excusat impotentia sui.

Sciendum etiam quod habitatio sue præparatio ad gratiam triplex est, scilicet efficiens, formalis & materialis. Prima est à Deo. Secunda à gratia gratis data. Tertia à nobis. Anima namque habet facultatem, & instrumenta cognoscendi & diligendi Deum ex natura, sed non habet cognitionem veritatis, & ordinem dilectionis, nisi ex gratia.

Ad opera bona tria nos incitant, scilicet lex naturæ, quæ scripta est in corde hominis, dicens: Quæ vultis, vt faciant vobis homines, ita & vos facite, &c. Ratio, quæ dicit ea esse delectabilia, vtilia & honesta. Gratia, quæ dicit seruendum esse Deo, quia summe bonus: subueniendum proximo, quia Dei filius, quia imago Dei, quia in beatitudine socius.

Gratia non datur ei, qui se non habilitat ad gratiam: & de hoc multa habes exempla, scilicet in illo, qui ad largiendum manum non extendit, quia Deus quantum in se est, dat omnibus affluenter. In illo qui contra lumē oculos claudit, cum Deus faciat oriri Solem suum super bonos & malos. In illo qui fontem recipiens, fundum vasis sursum erigit, quia Deus, sicut ait Augustinus ingenti liberalitate atque libertatis vbertate replet omnes creaturas pro captu earum. In illo qui domum suam sepit spinis, ne amicus ingrediatur. Ipse vero Deus semper stat ad ostium, & pulsat. In illo qui zizania non extirpat de agro suo, propter quod fructus proficere non possunt. In illo qui ligna igni subtrahit, quia tunc ignis deficit. In illo qui ad sumendum cibum negligit os aperire, quia talis debet merito fame mori. In illo, qui tempore pugna arma proiicit, quia talis sæpe capitur & vulneratur. In illo, qui mouere negligit remos tempore tempestatis, quia talis submergitur. In illo, qui existens in ægitudine medico contradicit.

Gratia nobis procedit à Deo, sicut radius à Sole, sicut germen à radice, sicut mel à flore, sicut riuus à fonte, sicut imago ab artifice, secundum exemplar interius, & facturam exterius.

CAPVT III.

De distinctione gratiarum.

GRATIA dicitur tripliciter. Primo generaliter, & sic gratia est adiutorium diuinum creaturæ gratis impensum, & indifferenter ad quemcumque actum, quia sine huiusmodi adiutorio gratia, nihil possumus, facere, immo nec in esse durare.

Secundo, dicitur gratia specialiter, & talis gratia dicitur gratis data, scilicet donum, quo se homo præparat ad suscipiendum donum Spiritus S. Huius enim gratia est reuocare liberum arbitrium à malo, & excitare ad bonum, sine qua nullus facit sufficienter quod in se est, vt præparet se ad salutem.

Tertio, dicitur gratia proprie, scilicet donum diuinitus datum ad merendum: quod quidem donum gratia gratum faciens appellatur. Sine ista gratia nullus potest mereri, nec in bono proficere, nec ad gloriam peruenire. Ista triplex gratia sumitur ex verbis Apostoli, vbi ait: Gratia Dei sum id quod sum, ecce prima: & gratia eius in me vacua non fuit, ecce secunda: sed gratia eius semper in me manet, ecce tertia.

Præter prædicta dicitur gratia gratis dans, scilicet Deus. Item gratia gratia signum, vt est Prophetia, & potestas faciendi miracula. Gratia gratum faciens distinguitur in operantem & cooperantem. Gratia operans dicitur præueniens, & incipiens, ac liberans, quia pecca-

tum

tum expellit. Gratia cooperans dicitur subsequens, & perficiens, ac adiuvans, quia liberum arbitrium adiuvat, & ei cooperatur in merito.

Multipliciter distinguitur bonum. Est enim bonum per essentiam, & hoc est Deus. Vnde nemo bonus, nisi solus Deus. Est & bonum per participationem, & illud distinguitur in bonum gratiæ, & in bonum naturæ. Vnde Augustinus: Omne quod est, in quantum est, bonum est. Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Item est bonum in genere, hoc est bonum in obiecto, sicut est eleemosyna. Nam ibi est actus in debita materia, etiam si desit forma circumstantiarum. Item est bonum ex circumstantia, hoc autem est quando bonum ex genere vestitur debitis circumstantiis, sicut est dare eleemosynam indigenti, tempore debito, ex compassione, & huiusmodi. Item est bonum virtutis, & hoc est, quando additur operi perfectio ex parte operantis, quæ est per habitum mentis bene constitutæ. Item est bonum meritorium: quando additur ipsi operi debiti finis intentio super motum naturalem. Item est bonum gratiæ, ut est ipse habitus gratum Deo faciens. Item est bonum gloriæ, ut bonum remunerationis æternæ.

CAPUT IV.

De effectu gratiæ.

Effectus gratiæ est quod excitat liberum arbitrium ab bene cogitandum, & sanat ipsum mutando affectum, ipsumque corroborat perducendo ad actum. Item gratia hominem Deo reconciliat, à peccato liberat, & poenam æternam in temporale commutat. Item gratia opera nostra meritoria facit, & bona per peccatum amissa restituit, ac stabulum in palatium conuertit. Item per gratiam efficitur anima sponsa Christi, filia Regis æterni, & templum Spiritus S. Item gratia ipsam animam purgat, illuminat, & perficit. Item gratia mentem eleuat, Deo assimilât, & spirituali solatio cibatur.

Nota quod quamvis virtus gratuita simul insit animæ, cum gratia, non tamen habet effectum suum tam cito sicut gratia: quoniam effectus gratiæ est facere gratum Deo, & facere dignum vita æterna, & hic effectus statim inest puero post Baptismum. Virtutis autem effectus est elicere actum meritorium de potentia, & hic effectus non statim inest puero post Baptismum. Hoc autem non est propter defectum virtutis, sed propter impotentiam naturæ agentis. Puer enim non est aptus ad actus voluntatis. Vnde sciendum quod triplex est perfectio. Prima est gratiæ, & causat esse gratuitum. Secunda est virtutis, & causat, bonum actum. Tertia est operis virtutis, & causat meritum. Prima perfectio perficit animam, secunda perficit animæ potentias, tertia perficit ipsos actus.

CAPUT V.

De virtutibus, & primo quid sit virtus.

Nunc de virtutibus est agendum, & primo quid sit virtus. Virtus est, ut ait Augustinus, bona qualitas mentis, qua bene vivitur, qua nullus male vititur, quam solus Deus in homine operatur. Hæc definitio datur in comparatione ad agentem. Item secundum Augustinum: Virtus est habitus mentis bene constitutæ, hæc datur in comparatione ad bonum, in quo est. Item dicit Philosophus: Virtus est habitus voluntarius in mediocritate consistens, quoad nos, terminata ratione pro ut sapiens determinavit. Hæc definitio datur in comparatione ad actum circa quem est. Item Philosophus, Virtus est dispositio perfecti ad optimum: hæc datur secundum comparationem ad finem. Item Isidorus, Virtus est naturæ habitus, animæ decus, vitæ ratio, morum pietas, cultus diuinitatis, honor hominis, æternæ beatitudinis meritum: hæc datur in comparatione ad effectum.

Definitio August. sic exponitur, *Virtus est bona qualitas*, hic ponitur qualitas pro genere; *bona* vero dicitur ad differentiam malarum qualitatum animæ. Dicitur

quoque *bona*, quoniam à bono Deo datur, & bonos tantum inhabitat, & bonos facit, & ad bonum perducit. *Mentis* ponitur ad differentiam qualitatum, quæ sunt in corpore. *Qua bene vivitur*, ponitur ad differentiam qualitatum, quibus recte intelligitur, sicut est scientia. *Qua nullus male vititur*, ponitur ad differentiam qualitatum, quibus bene & male uti possumus. *Quam solus Deus operatur in homine*, ponitur ad differentiam virtutum Cardinalium quæ habentur per acquisitionem.

Circa aliam definitionem Augustini notandum est, quod ibi ponitur, *habitus mentis instituta*, & hoc ad similitudinem regni, quod tunc bene instituitur, quando recte consulitur, & bene imperatur, & iuste obeditur. Eodem modo bene instituta est mens, si ratio recte consulit, si voluntas bene imperat, si sensualitas debito modo obtemperat.

Etymologia virtutis hæc est. Virtus dicitur quasi vis intus: & hæc vis consistit in aggressionem ardorem, in tolerantia aduersorum, & in abstinentia placitorum. Item dicitur virtus quasi viror nitens. Item dicitur virtus quasi virum tuens. Item dicitur virtus quasi viribus nitens. Item dicitur virtus quasi viri status.

CAPUT VI.

De perfectione virtutum.

Cum virtus in medio consistat secundum Philosophum, illud medium est in tribus, scilicet in agendis, in habendis, & in sustinendis. In agendis, scilicet intra, supra, & citra modum. Apostolus: Rationabile sit obsequium vestrum. In habendis scilicet inter superfluum & indigentiam. Diuitias & paupertatem ne dederis mihi. In sustinendis, scilicet inter eleuari in prosperis, & deici in aduersis, vnde illud: Non declinabis, neque ad dexteram, neque ad sinistram. Multiplex est perfectio, scilicet sufficientiæ: hanc habent omnes existentes in charitate. Ordinis huius proprium est seruare continentiam. Religionis, huius proprium est renunciare omnibus. Prælationis, ad hanc pertinet ponere animam pro omnibus suis. Securitatis, huius proprium est habere mortem in desiderio, & vitam in patientia. Ad primam perfectionem tenetur quilibet: ad ultimam vero nullus tenetur: sed ad tres mediis tenentur aliqui ex causis.

Virtus comparatur multis rebus, scilicet auro. Aurum probat fornax. Thesaurum abscondito. Simile est regnum cælorum thesauro abscondito. Gemmis. Quasi vas auri solidum, ornatum omni lapide pretioso. Armis. Quomodo ceciderunt fortes in prælio, & perierunt arma bellica. Arboribus. Omnis arbor bona, fructus bonos facit. De hoc Hugo de S. Victore. Arbor sapientiæ per timorem seminatur, per gratiam irrigatur, per fidem radicatur, per deuotionem germinat, per desiderium crescit, per charitatem roboratur, per spem viret, per circumspectionem frondet, per disciplinam floret, per doctrinam fructificat, per patientiam maturescit, per mortem capitur. Item virtus comparatur floribus. Fulcite me floribus. Fons hortorum, puteus aquarum viuentium. Semitis. Via eius viæ pulchræ, & omnes semitæ eius pacificæ. Vestibus. Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato. Stellis. Stellæ autem dederunt lumen in custodiis suis. Pigmentis. Quæ est ista, quæ ascendit per desertum sicut virgula fumi ex aromatibus? Cibariis. Vnde Dominus in Euangeliiis. Meus cibus est, ut faciam voluntatem eius, qui misit me. Aliis. Quis dabit mihi pennas sicut columbæ.

Tres sunt bonæ conditiones virtutis, quæ sunt temptationis remotio, actuum multiplicatio, & in bono delectatio. Primum ipsam virtutem in radice firmat: secundum, quasi floribus decorat: tertium, sapore fructuum delectat. Similiter dicendum est, quod ad consummationem virtutum quatuor ista concurrunt, scilicet dispositio præparans, habitus informans, operatio probans, præmium coronans.

CAP.

Marc. 10. c.
Aug. lib. de
vera relig.
rom. 1.
Genes. 2. d

Colligitur
ex Aug. l. 2.
de lib. arb.
c. 18. & 19.
rom. 1.
Auct. de
spir. & ani.
c. 4. apud
Aug. rom. 3.
Arist. lib. 2.
ethic. c. 6.
Idem Arist.
7. physic.
text. 17.

Arist. 2.
eth. c. 6.

Rom. 12. a
Prov. 30. b

Diut. 5. d

Prov. 17. c
Matr. 13. f
Eccl. 50. d
2. Reg. 1. d
Matr. 7. c

Cant. 2. a
Cant. 4. d
Prov. 3. b
Psalm. 44. c
Baruc. 3. d
Cant. 3. c
Ioann. 4. e
Psalm. 54. a

CAPVT VII.

De aequalitate virtutum.

Virtutes omnes in homine sunt æquales, licet inter se distinctæ sint, per proprias excellentias: & hæc æqualitas in multis consistit. Æquales namque sunt virtutes. Primo, quantum ad essentiam: quia omnis virtus simplex est. Secundo, quantum ad æqualem radicacionem in anima, secundum quod sunt in ipsa. Tertio, quantum ad relationem ad eundem finem, quia omnes propter Deum operantur. Quarto, quantum ad æqualem effectum, quia æqualiter faciunt dignum vita æterna. Quinto, quantum ad æqualem facilitatem ad actus suos quantum in ipsis est, nisi impediuntur.

Sicut virtutes æquales sunt prædictis modis, ita inæquales sunt aliis modis. Primum quantum ad vsum, quia sunt sicut arma. Sed sicut miles non pugnat æqualiter cum omnibus generibus armorum, quæ habet, immo melius pugnat cum illis, quæ frequētius vñtavit, sic est de virtutibus. Secundo, quantum ad auctoritatem, quia secundum hoc maior omnibus virtutibus charitas. Et quælibet virtus potest esse maior alia secundum aliquā prærogatiuam, quam habet secundum aliquem effectū. Tertio, quantum ad feruorem, quia virtus vna feruentius operatur, quàm alia.

Sciendum est, quod eadem virtus numero non est æqualis sibi semper. Crescunt enim virtutes multis modis, scilicet quantum ad intensiōem, quantum ad radicacionem, quantum ad potentiam virtutis, quantum ad maiorem expressiōem diuinæ similitudinis, & quantum ad diuturniōem permanentiam. Præterea crescente vna virtute crescunt omnes, & habes exemplum in cithara: in qua si debet esse debita proportio sonorum, necesse est, vt quando vna chorda tenditur, etiam omnes aliz tendantur, ne in harmonia fiat dissonantia.

Quare autem polleat aliquis vñi virtutis potius quàm alterius, multæ sunt rationes. Prima est, quia Deo sic placet, qui dator est virtutis. Secunda est natura complexionis, quæ magis est consona operibus vñi virtutis, quàm alterius. Tertia ex vñtatio: quia exercitauit se quis magis circa vñam virtutem, quàm circa aliā. Quarta est quia minus impugnatur à vñio contrario illi virtuti. Quinta est, quia maiorem habet discretionem in operibus vñi virtutis, quàm alterius. Quælibet enim virtus habet suas proprias rationes. Sexta est difficultas status, quia cum de nouo quis conuertitur, licet habeat maiorem charitatem, quàm alius qui diu fuit in charitate, non tamen est ita bene expeditus ad bene agendum, sicut ille propter reliquias peccatorum, quæ adhuc in hærent.

Magnitudini scientiæ respondere debet magnitudo virtutis, & hoc multiplici ratione, scilicet ratione exempli diuini. Plenum gratiæ & veritatis. Potens in opere & sermone. Cœpit Iesus facere, & docere, &c. Ratione exempli Angeli, qui quanto plus cognoscunt, tanto plus diligunt. Ratione exempli humani. Qui autem fecerit, & docuerit, hic maior, &c. Ratione exempli naturalis, quoniam lux, & calor in Sole proportionantur. Ratione obligationis. Seruus sciens voluntatem domini sui, & non faciens, plagis vapulabit multis.

CAPVT VIII.

De connexion virtutum.

Connexæ sunt sibi virtutes & coordinatæ, ita vt qui vñam habet, habeat omnes. Prima ratio est largitas Dei dantis, quia non dat vñam sine alia. Secunda ratio est, quia sicut vñum membrum indiget alio, sic est in virtutibus. Tertia ratio est, quia sicut in cithara, si defuerit vna corda, non erit harmonia perfecta, ita nec in anima erit spiritualis melodia, nisi adsint omnes virtu-

Ates. Quarta ratio est, quia contra singula vitia sunt aliquæ virtutes. Vnde oportet omnes virtutes habere, vt omnia vitia impugnentur. Nam sicut miles mundi non est expeditus, nisi omnia sua arma habeat, ita nec miles Christi, si aliqua virtus sibi defuerit. Quinta ratio est, quia sicut stellæ & planetæ semper sunt in sphaeris suis, ita virtutes in anima esse debent. Sexta ratio est, quia anima est sicut vas auri solidum, ornatum lapide pretioso, id est, virtutibus. Septima ratio est, quia anima est sicut hortus nobilis, cui non deest decor alicuius floris, vel arboris. Octaua, quia anima est sicut apotheca, cui deesse nō debet alicuius radicis, vel pigmenti medicina.

Ea autem, quæ de connexion virtutum dicta sunt, intelligi debāt de virtutibus gratuitis, quæ omnes quoad habitus sunt connexæ, sicut quoad actus meritorios sunt æquales. Et licet similes sint virtutes, tamen aliquæ dicuntur matres virtutum, nō quod habitus virtutis generet habitum, sed motus motum, sicut dicit Bernardus, vbi inquit: Lectio parit cognitionem, cognitio amorem, amor frequentiam, frequentia familiaritatem, familiaritas fiduciam, fiducia facilem impetrationem.

Secundum hunc modum quatuor dicuntur esse matres virtutum, scilicet, fides origine, quia ex motibus fidei surgunt motus aliarum virtutum, Charitas educatione, Prudentia regimine, Humilitas conseruatione. Vitia vero non sunt connexa sicut virtutes: cuius ratio est, quia vitia sunt in nobis ex operationibus nostris, quæ simul non sunt. Virtutes autem Theologicæ non sunt in nobis per acquisitionē, sed per infusionem. Alia ratio est: quia vitia sunt opposita adinuicem, sicut auaritia, & prodigalitas, quod non est in virtutibus.

CAPVT IX.

De commendatione virtutum.

Virtus commendabilis est. Primo, à causa efficiente, quæ est Deus. Ipsam enim, vt ait Augustinus, solus Deus in homine operatur. Secundo, à causa materiali, in qua est, quia non nisi in bonis inhabitat. Non est autem sic de bonis naturalibus & fortuitis, quia talia pluit Deus super iustos & iniustos. Tertio, à causa formali, quæ est decor spiritualis. Omnis gloria eius filia regis, &c. Quarto, à causa finali. Augustinus præmium virtutis est ipse, qui virtutem dedit.

Virtus est bona multipliciter. Primo in se, quia sicut, ait Augustinus, virtus est bona qualitas mentis. Nota quod bona possessio est, quæ propinqua est ciuitati, hæc autem est intra ciuitatem, quia in anima. Secundo, in cooperatione. Optimum est gratia, &c. Tertio, in operatione, quia bonum facit hominis opus, quod non esset meritorium, nisi ex virtute procederet. Gregorius: Nihil habet viriditatis ramus boni operis, nisi manserit in radice charitatis. Quarto, in cōmutatione, quia de lupo facit agnum, & tenebras conuertit in lucem. Malum enim culpæ mutat in bonum gratiæ, & malum pœnæ mutat in bonum gloriæ: quod significat aqua mutata in vinum. Quinto, in distinctione, quia per virtutes distinguuntur filij Dei, à filiis diaboli. In hoc cognoscent omnes, quod discipuli mei estis, si diligatis vos ad inuicem. Sexto, in exemplificatione, quia omnes Sancti studebant virtutibus. Vnde commendamus in Abel innocentiam, in Abraham obedientiam, in Ioseph continentiam, in Moyse mansuetudinem, in David humilitatem, & sic de aliis.

Laudabilis est virtus propter multa. Quia magnæ dignitatis; Christum enim Doctorem habuit. Vnde in Matthæo: Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Quia magnæ sublimitatis. Tullius: Virtus vna est altissimis defixa radicibus. Quia magnæ iucunditatis: Ecce quàm bonum, & quàm iucundum. Quia magnæ retributionis. In custodiendis illis retributio multa. Quia magnæ vtilitatis Boëtius: Numquā sine pœna sunt vitia, & nunquam sine præmio sunt virtutes. Quia magnæ

securi

1. Cor. 13. d

Iacobi

Ioh. 1. c
Luc. ult. c
Ab. 1. a
Matt. 5. c
Luc. 12. fMatt. 5. g
Psal. 44 dAug. lib. 1.
de lib. arb.
c. 18. & 19.
rom. 1.Greg. hom.
27. in Euan.
gel. non longe
à pri.Gen. 4. b
Gen. 12. a
Num. 12. a

Matt. 11. d

Psa. 112. a
Psal. 118. d

secrutaris. Tullius: Hæc demum sapientia est, ut omnia tua in te posita esse dicas.

Commendabilis est studium virtutis studio scientiæ. Ratione exempli, quia Sancti sic fecerunt. Ratione autoritatis. Apostolus: Non in sermone est regnum Dei, sed in virtute. Ratione effectus, quia virtus peccatum expellit, scientia non. Ratione originis, quia virtus à Deo infunditur, scientia per studium acquiritur. Ratione finis, quia finis virtutis est gloria, & non scientia. Ratione obiecti, quia virtutis obiectum est bonum, scientiæ autem verum. Ratione materiæ, in qua est, quia virtus non nisi in filiis Dei, scientia non semper. Ratione securitatis, quia securius est esse bonum, quam esse Philosophum. Ratione honestatis, quia maior gloria est sequi Deum, quam Aristoteli. Ratione vitandi mali, quia primi parentes, si extendissent ita manum ad lignum vitæ, sicut ad lignum scientiæ, non incurrissent tot mala in se & in posteris, sicut incurrerunt.

CAPUT X.

De effectu virtutum.

Virtutis gaudium præcellit gaudium mundi, in ingratitudine, seu duratione. Secura mens quasi iuge convivium: sed gaudium hypocritæ ad instar puncti. In puritate conscientiæ, sicut mundus quiescit in floribus, quam in luto. In dignitate. Glossa: Elatio animi de his, quæ digna sunt, gaudium mundi de indignis est. In salubritate. Nihil utilius in vita hominis, e contra gaudium mundi. Extrema gaudij luctus occupat. In libertate. Ad Galatas: Qua libertate Christus nos liberavit, & rursus, in libertatem vocati sumus. Peccator autem ligatus est. Iniquitates suæ capiunt impium, & funibus peccatorum suorum constringitur. In diuina præsentia. August. Tale bonum est Deus, ut nemini eum deserenti bene sit. Sed nota contrarium in malis.

Virtus operatur mira multipliciter, scilicet in cælo, cui vim facit. Vnde in Matthæo: Regnum cælorum vim patitur, &c. In mundo, quia custodit hominem, ne comburatur igne concupiscentiæ, & ne mergatur in aquis voluptatis, ne inquinetur luto incontinentiæ, & ne laceatur spinis avaritiæ, in corde humano, quia vulneratum sanat, inquinatum mundat, mortuum vivificat, excecatur illuminat. In inferno, quia ignis infernalis non potest lædere virtuosum, sicut nec ignis materialis Salamandram. Virtus rationabilem illuminat ad cognitionem veri, concupiscibilem excitat ad amorem boni, irascibilem confortat ad detestationem mali. Item Deo assimilatur, quia Patri per virtutis vigorem, Filio per veritatis splendorem, Spiritui S. per charitatis fervorem. Angelis conformat. Hieronymus: In carne enim præter carnem vivere, naturæ est Angelicæ, non humanæ. Mentem iucundat, ornat, subleuat, honorat, sanat, vivificat, cibatur, mandat. Item virtus mala præterita expellit, præsentia impugnat, & à futuris præmunit. Item virtus mentem bene instituit, dilectum Deo hominem facit, fructum tam præmij, quam meriti adducit, temporalia discrete disponit, opera quæ in se indifferentia sunt, bona facit. Sicut ea quæ dicta sunt, declarant vobis effectus virtutum generales, ita sunt etiam singularum virtutum effectus aliqui speciales. Sicut est quod humilitas Deo subicit, poenitentia reducit, iustitia deducit, obedientia conducit, patientia perducit, perseverantia introducit, puritas iungit, charitas Deo unit.

CAPUT XI.

De meritis virtutum.

Meritum est boni operis efficacia ad obtinendum id quod non habetur, vel ad habendum iustius quod habetur. Vnde per meritum de non debito fit debitum, & ipsum debitum fit magis debitum. Sicut rex dat equum, quem miles non meruit, sed per usum equi meretur eundem equum iam datum.

Ad intelligendum autem prædicta sciendum, quod triplex distinguitur meritum, sc. congrui, digni, & condigni. Meritum congrui est per quod disponitur subiectum, ut possit recipere gratiam, secundum rationem

diuinæ iustitiæ. Istud vocatur dispositio materiæ, scilicet **A**dum quis facit quod in se est. Meritum digni dicit idoneitatem operantis ad assequendum id quod meretur. Meritum condigni dicit æqualitatem meriti ad remunerationem. Dico autem æqualitatem non Arithmetica, sed Geometricam, id est non quantitatis, sed proportionis. Et hoc patet, quia Deus semper remunerat supra meritum, sicut punit citra condignum. Vnde non est inter meritum & præmiū æqualis quantitas, sed proportio, quia apud Deum non est iustitia commutativa, cum nulli debeat aliquid, sed distributiva. Vocatur autem iustitia commutativa, iustitia fori, qua datur vnus panis pro vno denario, vel vna panni pro solido. Iustitia vero distributiva est principium quo distribuuntur dona secundum proportionem ad merita, & ista est apud Deum. Vnde Apostolus: Vnusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem.

Dicendum ergo, quod nullus meretur sibi primam gratiam merito digni, vel merito condigni: sed tantummodo merito congrui. Similiter existens in charitate non potest alteri mereri primam gratiam merito condigni, sed merito digni, & merito congrui. Potest autem existens in gratia mereri sibi augmentum gratiæ ex condigno, & per consequens merito digni, & merito congrui prout superius exposita sunt. Præfati tres modi merendi generaliter habentur, vnde si alij inveniuntur, ad eosdem tres reduci poterunt. Cum ergo dicitur quod beata Virgo meruit portare Christum, intelligendum est comparative, id est, meruit ipsa potius quod portare debuit, quam alia. Item mali dicuntur mereri temporalia, quia nullum bonum irremuneratum, sicut nullum malum impunitum: sed hoc dicitur improprie, quia opera in mortali facta non sunt directe bona, cum non sint informata charitate: sed quia talia opera aliquid boni habent. Dominus interpretatur ea, ut bona, & aliquid dat pro eis. Item peccator quandoque meretur occasionaliter, quia pauperes interdum obtinent benefactoribus gratiam suis precibus, quarum precum occasio sunt eleemosynæ. Item satis improprie sumitur meritum, ubi dicitur: Felix culpa, quæ talem ac tantum meruit habere redemptorem. Ibi enim ponitur meruit, pro exigebat.

CAPUT XII.

De habilitate virtutum.

Quamuis nullus sibi mereatur primam gratiam secundum quod dictum est, potest tamen peccator se habilitare ad gratiam faciendo quod in se est, quia nulli talium gratia denegatur. Hoc autem non est ex merito digni, vel condigni, sed congrui. Hæc autem congruitas multo magis est ex parte Dei gratiam conferentis, quam ex parte hominis se ad gratiam habilitantis: quia in præparatione ad gratiam, & in infusione gratiæ habet se anima ad modum materiæ, ipse vero Deus ut primum mouens & efficiens. Alia ratione patet quod huiusmodi congruitas magis est à Deo, quam ab homine, quia habilitatio, quæ est ex parte hominis, solummodo dat locum diuinæ misericordiæ, ut salua iustitia possit alicui conferri gratia: quia iniuria fieret diuinæ iustitiæ, si tali daretur gratia in quo esset obex, id est, voluntas peccandi.

Sufficiens igitur habilitatio ad gratiam est, si homo facit quod in se est. Facere autem quod in se est, tria complectitur, sc. ut homo actum peccandi, & voluntatem peccandi deferat, & conetur in bonum prout est sibi possibile. Nota quod omne meritum, vel demeritum acquiritur in hac vita. Item non bonum facere, sed bene facere, laudabile est. Non enim verbis, sed adverbis meremur. Vnde versus:

In vita meritis præfunt adverbis verbis.

CAPUT XIII.

De operibus meritoria.

Opera meritoria totaliter sunt à gratia, & totaliter sunt à libero arbitrio, licet principaliter à gratia: quia gratia comparatur ad liberum arbitrium, sicut sessor ad equum,

equum. Sicut enim fessor equum dirigit: ita gratia dirigit liberum arbitrium in exercitio virtutum. Per nos enim malum facere possumus, sed non bonum.

2. Cor. 5. b
Luni, 27. a

Ad efficaciam merendi tria valent. Primum est difficultas operis, quod patet in martyrio. Secundum promptitudo voluntatis. Apostolus: Hilem datorem diligit Deus. Tertium est magnitudo charitatis. Ipsa enim charitas pondus est sanctuarij, secundum quod omnia, quæ erant in templo, ponderabantur.

Ad hoc quod aliquod opus sit meritorium, tria requiruntur. Primo, quod ipsum opus fiat in charitate: quia opera, quæ fiunt extra charitatem, mortua sunt, sicut carbo extinctus. Secundo, quod fiat ex charitate, multa enim fiunt in charitate, quæ tamen non sunt meritoria, ex eo quod non fiunt ex charitate, id est, quia non referuntur ad finem debitum. Tertio, quod ipsum opus sit referibile ad bonum. Hoc ideo dico, quia mala non possunt bona intentione fieri, alioquin sequeretur absurditas, quod idem opus esset meritorium & demeritorium.

Attenduntur autem tria in merito ex parte hominis, scilicet subiectum, hoc est anima. Item liberum arbitrium. Item intentio, siue finis. His tribus respondent tria ex parte Dei, scilicet gratia, virtus, charitas. Et gratia quidem reddit subiectum Deo gratum: virtus autem habilitat liberum arbitrium: charitas vero dirigit intentionem ad debitum finem. Dicit Augustinus quod meritum consistit penes liberum arbitrium: occasionaliter hoc dicit, quia liberum arbitrium facit ad meritum, sed non sufficit. Item penes virtutem; formaliter hoc dicit, quia ex virtute tanquam ex forma procedit motus, & elicitur de potentia. Item penes motum virtutis; essentialiter hoc dicit, quia motus essentialiter est meritum: quia penes ipsum est. Item penes gratiam; efficaciter hoc dicit, quia sine gratia nullus motus est meritorius. Item penes opus; instrumentaliter hoc dicit, quia opus exterius est quasi causa instrumentalis ipsius meriti.

Nota generaliter, quod non mereamur sine gratia, neque passionibus in quantum passionibus sunt, neque motibus naturæ. Dicit enim Philosophus: Natura neque boni neque mali sumus, neque inuiti. Augustinus: Nemo inuitus bene facit, etiam si bonum est quod facit, neque libero arbitrio ligato. Quisquis enim non habet usum rationis & liberi arbitrij, non meretur, vel demeretur, sicut sunt infantes, dormientes, insani, & animalia bruta.

CAPVT XIV.

De fine actionis.

Quia meritum vel demeritum circa finem actionum attenditur, ideo nota regulas de hac materia.

Ex fine dicitur actus bonus, vel malus. Malus actus non fit ex fine bonus. Vna intentio multos actus informat. Vnde si aliquis intendit vnum solidum dare pro Deo, ita quod quotidie det vnum denarium, si quandoque obliuiscitur, & non refert in Deum dationem huius denarij, tamen datio est meritoria, propter ipsam intentionem primam. Finem sub fine potest quis ponere, verbi gratia. Aliquis intendit ire ad forum, & hoc intendit, ut emet medicinas, & ad hoc emit eas, ut curetur ab infirmitate, & ad hoc curari desiderat, ut melius Deo seruiat. In isto ultimo præcedentes voluntates omnes sunt meritorie propter vltimum. Secundum enim vltimum finem omnes præcedentes voluntates iudicantur bonæ vel malæ. Diuersi fines non sunt faciendi, quorum vnus non sit ad alium referibilis, verbi gratia: aliquis intendit ire ad quandam domum, ut luxurietur, ad hoc vult luxuriari, ut sanior sit, ad hoc vult esse sanus, ut seruiat Deo. Iste finis vltimus illam voluntatem, quæ est luxuriari, non informat, sed potius est conuerso illa voluntas istam intentionem deformat: quia vna intentio peruersa plures depravat voluntates.

Nota quod actio corporalis potest referri ad finem

A temporalem, dummodo postea referatur ad Deum. Actio autem spiritualis, ut prædicatio, non potest referri ad finem temporalem, etiam si illud temporale referatur ad Deum. Et hoc est, quod dicit Augustinus: Debemus manducare, ut euangelizemus, non euangelizare, ut manducemus. Si autem in actionibus finis primus ponatur Deus, & finis vltimus aliquod temporale, peruerissimum est. Bene autem licet constituere duos fines, scilicet temporalem & æternum, ut scilicet illud quod est æternum finis sit vltimus.

CAPVT XV.

Quid mereamur bonis operibus.

Opera bona sunt meritoria trium, scilicet vitæ æternæ, augmenti gratiæ, remissionis pœnæ. Primum respondet radici operis, scilicet charitatis: & hoc est præmium substantiale vitæ æternæ, præmium vero accidentale respondet generi operis, sicut & augmentum gratiæ, quia operibus excellentibus & supererogatiis meremur magis augmentum gratiæ, quam aliis operibus.

Remissio autem pœnæ respondet pœnalitati operis, quia opera, quæ magis sunt pœnalia, magis sunt meritoria remissionis pœnæ. Est enim regula in Theologia, quod pœna pœnæ est resolutoria. Nota igitur quod licet tota vis merendi vitam æternam, & etiam alia, consistat in charitate, non tamen totus effectus: quia effectus merendi consideratur etiam penes magnitudinem operis, sicut patet in merito remissionis pœnæ, quod non solum consistit in charitate, sed etiam in operibus pœnalibus: & huius exemplum habemus in Christo, qui meruit nobis apertionem ianuarum Paradisi cum effectu. hoc autem meritum non erat in sola charitate, sed in charitate & excellentia operis, id est, in sua passione.

Sciendum est, quod de præmio substantiali meretur homo tantum per vnum actum, quantum per mille manente eadem radice & non crescente. Valent tamen huiusmodi opera ad multa alia. Vnde versus, *Iocundat*, scilicet mentem: *stabilis*, scilicet virtutes: *auget*, scilicet meritum accidentalis præmij: *peccata remittit*, quantum ad pœnam, quæ iam dimissa sunt quoad reatum per gratiam. *Debilisat*, fomitem, *remouet*, acediam, *exercitat hominem*, id est, assuefactione boni, *atque repellit*, tentationes diaboli.

Nota quod primam gratiam nullus peccator potest mereri proprie, & hoc multiplici ratione. Prima, quia talis non habet radicem merendi, id est, gratiam. Secunda, propter status indignitatem, quia peccator non est dignus pane, quo vescitur. Tertia, quia nullius hominis opus placet Deo, nisi placeat ipse prius. Vnde prius respexit Deus in Abel, quam ad munera eius, ut dicitur in Genesi. Quarta, quia naturaliter antecedit causa suum effectum, sic & gratia cum sit causa meriti præcedit meritum. Ipsa enim secundum Augustinum, voluntatem nostram præuenit, ut velimus, & sequitur, ne frustra velimus.

Gratia, sicut supra dictum est, per bonum usum eius, & merito condigni meretur augeri in via, ut aucta mereatur perfici in patria, & hoc a Deo, cuius est gratiam infundere, augere, & perficere secundum cooperationem voluntatis nostræ. Nam sicut Deus est ipsius gratiæ fontale principium influendi, sic ipse solus est principium augendi per modum infundentis, gratia vero per modum meriti & dignitatis, sed liberum arbitrium per modum cooperantis. Sicut liberum arbitrium per gratiam meretur merito condigni augmentum gratiæ in statu viæ, sic etiam meretur merito condigni ipsius complementum in statu patriæ.

Quod autem ex condigno mereamur vitam æternam, multæ sunt causæ. Prima est efficacia domini Spiritus sancti cooperantis in merito. Secunda veritas Dei promittentis. Tertia, persuasibilitas liberi arbitrij consentientis,

& finaliter perseverantis. Quarta difficultas status merendi. Quinta, dignitas Christi capitis nostri interuenientis, quod glorificari debet cum membris suis. Sexta, liberalitas Dei tribuentis, quem non decet parua reddere. Septima est obsequium fideliter obtemperantis. Octaua, nobilitas operis quod ex charitate procedit, quod tantum ponderat in conspectu iudicis, quantum amor ex quo procedit, & ideo non potest sufficienter nisi summo bono remunerari.

Opera quæ non fiunt in charitate, licet non valeant ad vitam æternam, valent tamen ad alia multa, unde verus; *Aptat cor*, scilicet ad susceptionem gratiæ, *minuit poenam*, scilicet illam, quæ deberetur, si non fieret illud opus, non autem illam, quæ iam debetur, & *dat bona terra*, scilicet temporalia, *occupat*, scilicet ne sit homo interim otiosus, vel operi malo deditus, *assuescit*, scilicet ad bene operandum, *delectat*, scilicet mentem, *mitigat*, scilicet fomitem, *arces* scilicet fluxum peccati. Vltimo sciendum quod nullum malum erit impunitum, & nullum bonum irremuneratum.

CAPUT XVI.

De diffinitionibus & differentiis virtutum.

Virtutes secundum Macrobiū dicuntur quandoque politicæ, quandoque purgatoriæ, quandoque purgati animi, quandoque exemplares. Primas docet Salomon in Prouerbiis, secundas in Ecclesiaste, tertiās in Canticiis, quartas in Deo legimus. Politicæ namque dicuntur secundum quod regunt vitam humanam, quoad opera exteriora: & secundum quod pugnant contra vitia. Purgatoriæ dicuntur secundum quod iam sunt in victoria vitiōrum, & respiciunt partim interiora, partim exteriora. Purgati animi dicuntur, quando vitis iam vitiis possessor virtutum quiescit, raro insurgentibus primis motibus. Exemplares dicuntur quæ in mente diuina consistunt. Nam idæ virtutum in Deo sunt, & ipse rerum omnium est exemplar.

Aristoteles diuidit virtutes in intellectuales & consuetudinales. Intellectuales diuidit in sophiam, idest, sapientiam, & intelligentiam & phronisim, idest, prudentiam spiritus. Et hæc tria ordinant nos ad Deum, quia sophia regit affectum, intelligentia intellectum, sed phronisim vtrumque. Prudentia enim spiritus regit cogitationes, & affectiones. Virtutes vero consuetudines diuidit in honestatem & liberalitatem. Hæc duo ordinant nos ad hominem: quia honestas ordinat hominem quoad seipsum, liberalitas quoad proximum. Item philosophia moralis diuiditur in ethicam, & economicam, & politicam. Harum prima mores quoad ipsum hominem, siue quoad seipsum instruit: secunda familiam disponit; tertia vrbes & regna gubernat & regit.

Circa virtutes hoc tenendum est, quod cum sit vna gratia gratificans animam, septem tamen sunt virtutes quibus humana vita regitur: tres scilicet Theologicæ, & quatuor Cardinales. Et licet hæc virtutes sint gratuitæ per informantem diuinam gratiam, possunt tamen informes fieri per culpam, & iterum informari per poenitentiam adueniente gratia, quæ est habituum virtutis origo, finis & forma. De hac lege sola charitas excipitur, quæ informis esse non poterit sicut ceteræ virtutes, cū sit virtutum forma. Nam cū habitus aliarum virtutum habeatur sine gratia & charitate, in quibus consistit vita virtutum: tunc sunt informes. Cum autem gratia superuenerit, tunc formantur & decorantur, & Deo fiunt acceptabiles. Vnde virtutes informes sunt sicut colores in tenebris, sicut carbones extincti, & sicut rami aridi, & sicut alæ mortuæ, sicut aurum obscuratum, & gemmæ conuersæ in silices. E cōuerso virtutes formatae sunt sicut colores in luce, visibiles quidem, & aspectui complacentes: & sicut carbones ardentes, & sicut rami viuentes, & sicut alæ viuentes ac volantes, & sicut aurum fulgens, & sicut gemmæ vas aureum decorantes.

Append. ad Tom. VII. oper. S. Bonauent.

Differentia est inter virtutes, & præcepta, & dona, & fructus, & beatitudines: quia virtutes potentias disponunt, præcepta opera respiciunt, dona operibus perfectionem addunt, fructus facultatem spiritui, siue gustui saporem spiritualem apponunt, beatitudines ipsis virtutibus præmium, siue vitæ, siue patriæ coniungunt: Alia est differentia, quia virtutibus bene operamur, donis expedite, beatitudinibus perfecte operamur, sed fructibus fruimur Deo.

CAPUT XVII.

Differentia virtutum Cardinalium, & Theologicarum.

Differentia virtutum Theologicarum, & Cardinalium hæc est, quia Theologicæ mouent ad finem, sed Cardinales ad ea, quæ sunt ad finem. Alia differentia est, quia Theologicarum virtutum finis, & obiectum est ipse Deus: sed virtutum Cardinalium finis est ipse Deus, & non obiectum proprie, quia virtutes Theologicæ habentur per infusionem, Cardinales vero per acquisitionem. Item virtutes Theologicæ mouent ad opera ex rationibus sumptis à iure diuino, sed Cardinales à iure naturali. Itē virtutes Theologicæ attenduntur quantum ad actus interiores, Cardinales vero ad opera exteriora. Item virtutes Theologicæ non habentur sine donis, Cardinales vero sine donis haberi possunt. Item virtutes Theologicæ sunt discretivæ actuum in Deum, Cardinales vero in proximum. Item in Theologicis sic est quod habitus generat actus, sed in Cardinalibus est e contra, quia ibi actus generat habitus. Vnde Philosophus: Quales inquit sunt actus, tales sunt & habitus.

CAPUT XVIII.

De virtutibus Theologicis in genere.

Anima quantum ad superiorem partem in qua consistit imago Trinitatis, rectificari habet per tres virtutes Theologicas. Vnde sicut imago Creatoris consistit in Trinitate personarum, & vnitate essentiae: sic imago recreationis, in Trinitate habituum cum vnitate gratiæ. Per hos autem tres habitus virtutum anima fertur in summam Trinitatem secundum tria appropriata tribus personis: ita quod fides dirigit in summe verum credendo, & assentiendo: spes vero in summe arduum innitendo, & expectando: charitas autem in summe bonum desiderando & amando.

Virtutes Theologicæ differunt inter se multipliciter. Primo secundum actus proprios. Nam fides facit Deo assentire, spes in Deo considerare, charitas facit Deum diligere. Secundo differunt ratione subiecti: quia fides est in rationali, spes in irascibili, charitas in concupiscibili: sed ambæ sunt in voluntate, quæ propter similitudinem actuum accipit nomina harum potentiarum. Tertio differunt ratione obiecti. Nam fides est circa verum, spes circa arduum, charitas circa bonum. Quarto ratione effectus differunt. Nam fides in presenti Deum sequitur, spes in cælum comitatur, charitas perenniter amplexatur. Quinto differunt ratione cognitionis: quia per fidem cognoscitur Deus vt veritas, per spem habetur, vt æternitas, per charitatem diligitur, vt bonitas.

CAPUT XIX.

De fidei vtilitate.

Fides secundum Apostolum est substantia sperandarum rerum, argumentum non apparentiū. In hac diffinitione fides dicitur substantia, id est, fundamentū substans ædificio spirituali, quod est gratia, & gloria. Ipsa namq; fides facit aliquāter res sperandas in nobis subsistere per gratiam, & faciet tandem per gloriam. Vel ideo fides est fundamentū gratiæ & gloriæ, quia ipsa est

Heb. 11. 1

primus habitus virtutum: primus dico non tempore, sed natura. Rerum sperandarum dicitur, quia fides per asensum facit in nobis subsistere res sperandas. Argumentum dicitur, id est, arguens mentem, quia fides inclinat intellectum ad credendum ea, quae non apparent, & propter hoc dicitur fides potius argumentum quam conclusio: quia fides probat de non apparentibus quod sint, & non probatur. Non apparentium dicitur, quia fides sua luce & virtute manifestat ea quae non apparent, tam praeterita, quam praesentia, quam etiam futura. Praeterita quidem, quia secundum Apostolum fide intelligimus aptata esse saecula. Praesentia vero, sicut ait Augustinus: Demus, inquit, Deo aliquid posse, & nos intelligere non posse. Futura autem, quia per fidem credimus resurrectionem mortuorum, & huiusmodi.

Hebr. 11. a
Aug. epist. 3.
ad Volusian.
ante med.
rom. 2.

Act. 15. c

Luc. 2. c

Matt. 8. b

Matt. 15. c

* Augustin.

tracl. 17. in

Ioan. tom. 9

Fides dicitur multipliciter, scilicet habitus informatus charitate, illuminans mentem ad credendum. Fide purificans corda eorum. Qualitas informis. Fides sine operibus mortua est. Motus fidei. Augustinus *: Fides est credere quod non vides. Facilitas credendi. Non inveni tantam fidem in Israël. Denotio fidei. Mulier, magna est fides tua. Articulus fidei. Unde in symbolo Athanasij: Haec est fides Catholica, ut credamus & confiteamur.

Sicut in aliqua scientia quaedam sunt antecedentia, ut suppositiones: quaedam vero consequentia, ut conclusiones: quaedam quasi media ut propositiones probantes: ita in doctrina fidei quaedam sunt ibi ad modum suppositionum, ut ea, quae sunt de iure naturali, & universali antecedentia articulos fidei, scilicet quod scriptura sit condita & exposita inspiratione Spiritus sancti, & quod vera sunt quae loquitur Dominus in Scriptura, & per sanctos suos, & huiusmodi: quaedam ad modum conclusionum, ut ea quae ad mores pertinent, scilicet non esse fornicandum, fornicationem esse mortale peccatum, & huiusmodi: quaedam ad modum propositionum, ut articuli fidei.

Et nota quod fides est quasi media inter opinionem & scientiam, quia opinio se habet ad unam partem contradictionis, cum formidine alterius partis, & sine causae cognitione. Scientia vero se habet ad aliam partem contradictionis sine formidine reliquae, & cum causae cognitione per media necessaria, Unde scientia est necessarium, & ita patet quod fides participat cum utraque.

Hebr. 11. c

Luc. 7. 8

Matt. 15. c

Act. 10. a

Luc. 1. d

Greg. homil.
20. in Euag.
non longe a
princ.

Aug. lib. de
utilit. cre-
dendi cont.
Manich.
c. 11. to. 6.

Ad fidei perfectionem septem pertinent. Primum est quod sit primae veritati innixa, sicut fides Moyse, qui negavit se esse filium filiae Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere iucunditatem. Secundum est, quod sit charitate formata, sicut Mariae Magdalene, quam fides saluam fecit, & cui dimissa sunt peccata multa, quoniam dilexit multum. Tertium est quod sit devotione fervida, sicut illius mulieris, cui dixit Dominus: O mulier, magna est fides tua. Quartum, quod sit bonis operibus probata, sicut fides Cornelij. Quintum, quod sit fortitudine roborata, sicut fides Stephani, Laurentij & aliorum martyrum, qui per fidem fortes facti sunt in bello. Sextum, quod sit obedientia decorata, sicut fides Abrahae. Septimum, quod sit humilitate subiecta, sicut fides beatae Virginis, quae ait: Ecce ancilla Domini.

Nota quod fides magis innititur auctoritati, quam rationi, quia secundum Gregorium: Fides non habet meritum, cui humana ratio praebet experimentum; intellige, sufficiens. Quamvis enim fides rationibus sit metur, tamen nec talibus, nec experimento sensibili debet quis credere contra fidem: sicut patet in Eucharistia, ubi & visus & gustus, & tactus & olfactus dicit esse panem, & vinum, sed fides dicit esse corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi, unde Augustinus: Quod intelligimus, debemus rationi, quod credimus, debemus auctoritati, quod opinamur, debemus errori.

Nota quod duplex est cognitio de Deo, scilicet naturalis, & accidentalis. Naturalis cognitio duplex est, scil.

ante peccatum, qua homo cognoscebat aperte Deum in creaturis: & post peccatum, & hoc est per speculum & in enigmate. Accidentaliter cognitio triplex est. Prima est acquisita per rationes naturales, quam habuerunt Philosophi, & haec dicitur scientia. Secunda est, quae habetur testimoniis scripturarum & miraculorum: & haec cognitio dicitur fides informis. Tertia est, quae habetur per infusionem gratiae gratum facientis, & haec dicitur fides formata, & per talem cognitionem assentit anima primae veritati propter se, & supra omnia. Unde ea adveniente pereunt omnes aliae cogitationes accidentales, ad minus quoad actum. Cum enim aliae cognitiones veniunt in animam, tunc fides tanquam velocior praecipuat motus omnium, cum fides sit de non apparentibus, & difficile sit occulta credere.

Duo autem sunt necessaria ad hoc, ut firmiter credatur. Primum est illustratio veritatis animam elevans. Secundum est rectificatio auctoritatis animam firmans: quorum primum est per fidem, secundum per scripturam authenticam, & per Spiritum sanctum editam. Auctoritas ergo praebet fulcrum fidei, & fides assentit auctoritati. Utrumque vero per Christum est, propter quod & splendor & verbum dicitur, quia mentem per fidem illuminat, & veritatem per doctrinam ostendit.

Hebr. 1. a
Ioan. 1. a

Hoc quoque sciendum est, quod tantum una est fides, tam in praeteritis, quam in praesentibus, quam etiam in futuris, licet magis clara sit in eis & explicita, qui sequuntur Christum, quam in eis qui praecesserunt eius adventum, sicut novum Testamentum clarius est quam vetus. Quod enim nos credimus esse factum, antiqui patres credebant esse futurum, exceptis articulis qui adhuc restant complendi, sicut est resurrectio mortuorum, & iudicium extremum, & remuneratio bonorum, & punitio reprobatorum.

CAPUT XX.

De effectu fidei.

Fides multa bona facit, hominem saluat. Unde dictum est Magdalene: Fides tua te saluam fecit. Mentem purgat. Fide purificans corda eorum. Contra mundum pugnat. Sancti per fidem vicerunt regna. Postulata impetrat. Unde in Matthaeo: O mulier magna est fides tua, fiat tibi sicut petisti. Perseverantiam dat. Apostolus: Tu autem in fide stas. Temporalia contemnit. Fide Moyses grandis effectus, negavit se filium esse filiae Pharaonis. Iustificat. Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam. Beatificat: Quia vidisti me Thoma, credidisti: beati qui non viderunt, &c.

Luc. 7. 8
Act. 15. c
Hebr. 11. f
Matt. 15. c

Rom. 11. c
Hebr. 11. c

Rom. 4. a
Ioan. 10. g

Super fundamentum, fidei quidam aedificant aurum contemplationis, quia qui contemplatur sine fide, quasi qui nititur videre solem sine oculis. Quidam argentum praedicationis, quia qui praedicat sine fide, non loquitur eum, qui secundum Deum est, fidelem sermonem. Quidam lapides pretiosos bonorum operum, quia qui bene operatur sine fide, est sicut qui facit structuram super arenam. Item alij aedificant signa, id est, amorem ardentem temporalium. Alij solum, id est, fumum delectationum carnalium. Alij stipulam, scilicet otiosorum verborum, & operum infirmorum. Isti quidem saltantur merito fundamenti, & sic tamen quasi per ignem purgatorii, quo exuretur aedificium non idoneum tanto fundamento.

Fides habet quosdam effectus esenciales & principales, ut est facere filios Dei, & facere dignos vitam aeternam, & facere similes Deo, & purgare animam a tenebris peccati siue infidelitatis: & isti effectus sunt a Deo. Alios habet effectus voluntarios & secundarios, ut est credere, & dirigere opera aliarum virtutum, & imperare omnibus suo modo. Et isti effectus a libero arbitrio sunt.

CAPVT XXI.

De articulis fidei.

SI respectus habeatur ad eos qui symbolum ediderunt, tunc articuli sunt duodecim secundum numerum duodecim Apostolorum. Si autem consideremus quæ radicaliter sunt credenda, tunc articuli sunt quatuordecim, quorum septem spectant ad diuinitatem, & septem ad Christi humanitatem, & hæc signata sunt in septem stellis, & septem candelabris aureis: in quorum medio filius hominis ambulabat.

Sunt igitur septem articuli fidei, qui pertinent ad diuinitatem. Primus est vnū Deum esse, qui ibi notatur, *Credo in Deum*. Secundus est, Patrem Deum esse, ibi, *Patrem omnipotentem*. Tertius est, Deum Filium esse, ibi: *Et in Iesum Christum Filium eius*. Quartus est: Deum Spiritum sanctum esse, ibi: *Credo in Spiritum sanctum*. Sic patet quod prædicti quatuor articuli sunt de vnitatem diuinæ essentiae, & Trinitate personarum. Quintus est credere remissionem peccatorum his qui sunt in Ecclesia: ibi, *Sanctam Ecclesiam Catholicam, sanctorum communionem, remissionem peccatorum*. Sextus est credere mortuorum resurrectionem. Septimus est credere bonorum remunerationem, sub quo comprehenditur & malorum punitionem: ibi, *Vitam æternam*. Et isti tres articuli ad diuinitatem pertinent: quia virtute diuinitatis fit peccatorum remissio, quæ est animæ viuificatio & corporum resurrectionem, atque corporis simul & animæ glorificatio.

Alij septem sunt articuli, qui pertinent ad humanitatem Christi. Primus est credere Filium Dei esse conceptum de Spiritu sancto, ibi: *Qui conceptus est de Spiritu sancto*. Secundus est credere Filium Dei natum ex Maria Virgine, ibi: *Natus ex Maria Virgine*. Tertius, Filium Dei pro nobis mortuū in cruce, ibi: *Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & sepultus*. Quartus est, Filium Dei descendisse ad inferos secundum animam, ibi: *Descendit ad inferna*. Quintus est, Filium Dei resurrexisse à mortuis, ibi: *Tertia die resurrexit à mortuis*. Sextus est eundem ascendisse ad cælos & sedere ad dexteram Patris, ibi: *Ascendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis*. Septimus est, Filium Dei iudicaturum viuos & mortuos, siue bonos, siue malos, ibi: *Inde venturus est iudicare viuos & mortuos*.

Isti quatuordecim articuli colliguntur ex simbolo quod Apostoli ediderunt. Articulus primum & secundum de diuinitate posuit Petrus, Tertium Andreas, Bartholomæus Quartum, Quintum Simon, Thadæus Sextum, Septimum Matthias. Item primum articulum de humanitate Christi posuit Iacobus maior, Secundum & Tertium Ioannes, Quartum Thomas, Quintum Matthæus, Sextum Iacobus minor, Septimum Philippus.

Tria sunt symbola. Primum Apostolorum. Secundum Niceni Concilij. Tertium Athanasij. Primum factum est ad fidei instructionem. Secundum ad fidei explanationem. Tertium ad fidei defensionem.

Nota quod aliud est credere Deum, aliud est credere in Deum, & aliud credere Deo: quoniam credere Deum, est credere ipsum esse. Credere autem in Deum, est credendo ipsum amare, & amando in Deum ire, ac membris eius incorporari. Credere vero Deo, est credere verbis eius.

CAPVT XXII.

De spe.

Spes est certa expectatio futuræ beatitudinis ex Dei gratia & meritis propriis proueniens. In hac diffinitione non sumitur certitudo demonstrationis in qua plene vni parti cōsentitur, sed certitudo opinionis qua vni parti cōsentitur, quia ratione probari videtur nec tamē omnino, sed cum formidine. Huius autem expectationis

A causa principalis est gratia Dei, & non nostra merita: quia opera nostra non sunt meritoria, nisi ex Dei gratia: Sine meritis tamen aliquid sperare, non est spes, sicut ait Gregorius, sed presumptio. In prædicta diffinitione diffinitur, motus spei, & nō virus, sed virtus spei diffinitur sic, Spes est audacia mentis de largitate Dei concepta habendi vitam æternam per bona merita.

Inter fidem & spem talis est differentia: Fides enim est de præteritis & futuris, spes autem de futuris tantū. Fides est de bonis tam sibi, quam aliis, spes autem de bonis sibi tantum. Conueniunt tamen in hoc, quod tam fides, quam spes est de inuisibilibus. Certitudo spei ex tribus oritur, scilicet ex diuina largitate, ex abundantia meritorum, & ex prægustatione æternorum.

Nota quod spes prout est viatorum, sic est cum certitudine opinionis, vt dictum est. Spes illorum, qui sunt in purgatorio, & qui fuerunt in limbo, est cum certitudine scientiæ, & non opinionis, vt est illa viatorum: vnde declinat aliquo modo à spe proprie dicta. Spes vero, quæ fuit in Stephano, quando vidit cælos apertos, & quæ fuit in Paulo, quando dixit. Scio cui credidi, &c. & quæ fuit in Adam ante peccatum, fuit cum certitudine visionis, tamen satis debilioris, quam in cælo. Vnde spes sic sumpta adhuc est minus proprie dicta.

Ex his patet quod in patria non est spes præmij: quia beatitudo est omnium bonorum simul tota possessio. Vnde ibi nihil est futurum, quod speretur. Et licet sanctis adhuc futura sit resurrectio corporum secundum rem, tamen præsens est secundum cognitionem. Spes autem sic futurum respicit, quod prius tam præsentiam rei, quam cognitionis, prout spes proprie sumitur.

Duplex est spes, scilicet suffragij, & primæ auctoritatis. Prima posita est in sanctis, secunda in solo Deo: & hæc triplex est scilicet veniæ. In te Domine speravi, non confundar in æternum. Gratia, Sperantes autem in Domino misericordia circumdabit. Gloriam. Qui sperat in Deo, saluabitur.

Effectus spei multiplex est. A tribulatione liberat. In te sperauerunt patres nostri, sperauerunt, & liberaſti eos. Exemplum de Susanna & Daniel. Confortat. Pereuntes septem filios sub vnius diei tempore conspiciens mater bono animo ferebat, propter spem, quam in Deum habebat. Mentem eleuat: Qui sperant in Domino, mutantur fortitudinem, & assument pennas, &c. Saluat: Qui saluos facit sperantes in se. Temporalia ministrat. Oculi omnium in te sperant Domine, &c.

Spes multis rebus comparatur: dicitur enim galea. Induti galeam salutis. Anchora: Qui confugimus ad tenendam propositam spem, quam sicut anchoram habemus animæ tutam, ac firmam. Medicina: Sperans in Domino, &c. Gemma: Gemma gratissima expectatio, &c. Solatium: Fortissimum solatium habemus, qui confugimus ad tenendam propositam nobis spem. Clavis. Glossa super illud Psalmi: Sperate in Domino: per spem enim intratur ad illud videndum quod creditur. Lignum vitæ: Si coram hominibus tormenta passi sunt, spes illorum immortalitate plena est.

CAPVT XXIII.

De charitate.

Charitas secundum Apostolum, sic diffinitur: Caritas est finis præcepti de corde puro, &c. Et sumitur hic finis pro cōsummatione, quia charitas est cōsummatio, siue perfectio omnis præcepti. Potest etiā dici finis terminationis omniū præceptorum, quia omnia opera, quæ sunt in præcepto, tendunt ad charitatē, vt magis ac magis habeatur. De corde puro, id est intellectu puro, dicit Glossa. Et sumitur hic intellectus pro actu intelligēdi, secundū quē causatur motus charitatis. Quāto enim quis Deū magis intelligit, tanto magis diligit, nisi alias impediatur. Et hic ista præpositio de, notat

Proffer lib.
4. de vita
contempl.
cap. 13.

Magist. sent.
ib. 3. d. 27.
sum amorem

Aug. lib. 1.
de mor. Eccl.
cap. 11. d. 1.

causam efficientem. Et conscientia bona, id est, ipe, quia A
qui putam habet conscientiam, secum sperat. Et fide
non ficta, id est, simulata vel fragili, sed inter aduersa for-
ti. Prosper in libro de vita contemplatiua describit cha-
ritatem sic, Charitas est, ut mihi videtur, recta voluntas
ab omnibus terrenis, & presentibus, ac futuris prorsus
auersa, iuncta Deo inseparabiliter & vnita, igne quo-
dam Spiritus sancti, à quo est, & ad quem refertur, in-
centa, inquinamenti omnis extranea, corrumpi nescia,
nulli vitio mutabilitatis obnoxia, super omnia, quæ car-
n. liter diliguntur, excelsa, affectionum omnium poten-
tissima, diuinæ contemplationis auida, in omnibus sem-
per iuncta, summa bonarum actionum, salus morum,
finis cælestium præceptorum, mors criminum, vita vir-
tutum, virtus pugnantium, palma iustorum, sanctarum
mentium armatura, causa meritorum bonorum, præ-
mium perfectorum: sine qua nullus Deo placuit, cum
qua aliquis Deo displicere non potuit, fructuosa in po-
nitentibus, lata in proficientibus, gloriosa in perseue-
rantibus, victoriosa in martyribus, operosa in omnibus
omnino fidelibus, ex qua quidquid est boni operis viuit.

Charitas quantum ad actum diffinitur quatuor mo-
dis. Primo sic in 3. lib. sentent. Charitas est dilectio, qua
diligitur Deus propter se, & proximus propter Deum,
& in Deum. Secundo sic, Quid est charitas? vita copu-
lans amantem cum amato. Terrio sic secundum Augu-
stinum. Charitas est virtus qua videre Deum, & per-
frui desideramus. Quarto sic secundum Augustinum:
Charitas est virtus, quæ animi nostri rectissima affectio
est. Harum diffinitionum prima datur in comparatione
ad Deum, secunda in comparatione ad eius possessio-
rem, tertia in comparatione ad terminum, quarta in
comparatione dilecti ad dilectum.

C A P V T XXIV.

De differentia inter charitatem & alios amores.

Amor triplex est scilicet gratuitus, naturalis, & vi-
tiosus. Amor gratuitus est laudabilis, quia virtus
est, & habet finem principalem bonum incommutabile.
Hic diuiditur in amicitiam, & concupiscentiam. Secun-
dum amicitiam diligit quis Deum purissime, non respi-
ciens vtilitatem suam, sed bonitatem amati: hoc modo
diligat homo, plus Deum quam seipsum. Secundum ve-
ro concupiscentiam diligit quis Deum, remunerationem
in eo expectans.

Amor naturalis nec laudabilis est, nec vituperabilis:
habet finem indigentiam vel vtilitatem propriam. Ille
similiter diuiditur in amicitiam, & concupiscentiam. Se-
cundum amicitiam diligimus Deum hoc amore, ut no-
stram perfectionem & nostram conseruationem, sicut
magis ea quæ sunt plus necessaria, ut caput pro quo to-
tum corpus exponimus, hoc commune est nobis &
brutis. Secundum concupiscentiam vero diligimus
Deum, quia necessitati nostræ subuenit: quia hoc amo-
re non diligitur res propter se, sed propter vsum eius.
Vnde hoc modo plus diligit homo seipsum dilectione
naturali quam Deum.

Amor vitiosus vituperabilis est, quia peccatum est, &
habet finem, voluptatem, siue delectationem in creatu-
ra. Hic amor diuiditur etiam in amicitiam & concupis-
centiam. Secundum amicitiam diligimus hoc amore
creaturam, siue delectationem creaturæ propter se, quæ-
vis in nobis non habeatur: secundum concupiscentiam
vero diligimus voluptatem creaturæ propter nos.

Amor iterum multiplex est, scilicet naturalis erga se,
pius erga parentes, iucundus erga socios, iustus erga
amicos, violentus erga inimicos, sanctus erga Deum. Itē
differentia est inter amorem, dilectionem, & charita-
tem: quia amor proprie est natura, & dicitur amor qua-
si animorum vnio; quia quietat appetitum in re amata.
Dilectio est amor proximi, & dicitur dilectio quasi duo
ligans, sociat enim amantem cum amato in amore, ut se

mutuo diligant. Charitas est amor in Deum. Hæc ami-
cum determinat & indicat omnibus chariorem, vnde
dicitur charitas quasi chara vnitas, vel quasi charum fa-
ciens Deo. Alia est differentia inter prædicta: quia ama-
mus Deum propter se, diligimus eum super omnia: cha-
ritas vtrumque complectitur, scilicet super omnia, &
propter se. Diligere Deum in hoc differt à dilectione
proximi, quia diligere Deum est velle ei bonum quod
habet: scilicet quod sit omnipotens, & summe bonus,
& huiusmodi. Item diligere Deum est velle præcepta
eius seruare cum intentione fruendi eo. Itē diligere Deū
est eum velle possidere, & ab ipso possideri. Itē diligere
Deum est voluntatem eius voluntati nostræ in omnibus
præferre. Diligere vero proximum, est velle ei summū
bonum non per essentiam, sed per gratiam. Item dili-
gere proximum, est idem velle, & idem nolle in bono. Itē
diligere proximum, est successuum bonum ei optare, &
quarere. Item diligere proximum, est velle ei hoc quod
sibi. Est iterum differentia inter dilectionem Dei, &
proximi: quia Deum diligimus in se, & propter se; pro-
ximum vero diligimus in Deo, & propter Deum.

Quando autem dicimus duplicem esse charitatem,
scilicet Dei & proximi, hæc duplicitas non intelligitur
quantum ad habitus, sed quantum ad actus, quia vno
habitu charitatis diligitur Deus & proximus. Charitas
quandoque dicit habitum. Charitas Dei diffusa est in,
& c. Quandoque dicit motum. Ordinavit in me chari-
tatem. Quandoque signum. Vnde Ioannes: Maiorem
charitatem nemo habet, id est, maius signum, scilicet
charitatis. Quandoque tertiam personam in trinitate.
Deus charitas est, & sic sumitur personaliter. Quando-
que sumitur essentialiter, & sic tota trinitas dicitur cha-
ritas. Quandoque sumitur pro seruire charitatis. Vnde
in Luca: Dimissa sunt ei peccata multa quoniam dilexit
multum.

C A P V T XXV.

De effectu charitatis.

Charitas peccatum expellit, vnde de Magdalena
dicitur: Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dile-
xit multum. Legem custodit: Qui diligit proximum
suum, & c. Deum homini iungit: Qui manet in charitate,
in Deo manet, & c. Mentem virtutibus ornat, Charitas
patiens est, benigna est, & c. Perfectionem adducit. Apo-
stolus: Adhuc excellentiorem vi. m vobis demonstro.
Gloriam tribuit: Si quis diligit me, & c. & sequitur, ad
eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Di-
lectione Dei dignum facit. Si quis diligit me, diligitur,
& c. Charitas in cordibus nostris diffunditur, cū ad pro-
ximum dilatatur. Effunditur per predicationem, & per
opera misericordiæ, infunditur per illuminationem gra-
tiæ, superfunditur per opera perfectionis & superero-
gationis. Per charitatē venit Deus ad homines in incar-
natione, & in homines in gratiæ collatione. Per ipsam
charitatem currunt homines ad Deum bona operatione,
& perueniunt ad eum in glorificatione. Amoris est vul-
nerare, quia intima cordis penetrat. Vulnerata charitate
ego sum. Languidum facere, & hoc per delictum ef-
fendi cum amato. Nunciatis dilecto meo, quia amore
languet. Inebriare, quia sic tendit in amatum, quod sui
ipsum & omnium rerum præter illum obliuiscitur. Co-
medite amici mei, & bibite, & inebriamini charissimi.
Liquefacere, quia cor in diuina dulcedine sic resoluitur,
quod appetens cum appetibili mirabili amicitia vnitur.
Anima mea liquefacta est ut dilectus locutus est. Amor
habet vim diffusiuam in bona operatione, vnitivam in
proximi dilectione, transformatiuam in iustificatione.
Item aliter hoc ostenditur, quod habet vim diffusiuam,
ut patet in creatione, vnitivam ut patet in Christi incar-
natione, transformatiuam, ut in glorificatione.

Gregorius
30. in Eua.
post princ.

Charitas est bonorum principium, quia à Deo : bonorum medium, quia secundum Deum : bonorum finis, quia propter Deum. Charitas dicitur bonæ operationis principium, quia mouet ad id. Gregorius: Charitas magna operatur, si est. Dicitur etiam medium, quia opera informat. Dicitur quoque finis, quia opera dirigit, & ad debitum finem perducit.

Quomodo autem dicatur finis, sciendum est quod triplex est finis, scilicet consumptionis, consummationis, & terminationis. Primo modo charitas est finis peccatorum, quia ea consumit. Secundo modo est finis preceptorum, quia ea perficit. Tertio modo tam vita æterna, quam ipse Deus est finis nostri laboris : sed vita æterna, finis est quo quiescit. Deus vero terminus in quo quiescit.

Charitas dicitur forma virtutum multipliciter. Primo, quia mouet omnes virtutes ad opera exteriora, per quæ perficiuntur virtutes, & merentur augeri. Secundo, quia omnes virtutes mouentur ad finem charitatis, scilicet ad bonum. Charitas enim habet bonum pro fine, & obiecto: alia autem virtutes habent bonum, non pro obiecto, sed pro fine tantum, & ille finis virtutum perfectionem denotat. Tertio, quia charitas auget virtutum delectationem, & tollit fastidium, & alleuiat onera, propter ipsius desiderium. Quarto, quia componit animam, & perficit, non quidem in esse naturæ, sed in esse gratuito & meritorio. Charitas multis rebus assimilatur, quia comparatur auro quod fornax tribulationis probat. Auroræ, quam sequitur dies æternitatis. Arcæ Noë, in qua qui non fuit inuentus, periit. Arbori bonos fructus proferenti. Alæ ad cælestia subleuant. Bitumini animam Deo coniungenti. Clauis cælum aperiendi, coronæ mentem decoranti, capiti sensum & motum influenti. Charitas enim influit sensum, id est, rationem merendi aliis virtutibus: & motum, id est affectum mouendi meritorie. Deo mentem illuminanti. Sponsæ thronum Deo exhibenti. Funi Deo attrahenti. Firmamento aquas voluptatis ab aquis æternitatis diuidenti. Fonti mentem irriganti. Gemmæ animam ornanti. Gladio flammeo paradysum custodienti. Igni affectum accendenti. Iugo suauiter prementi. Mannæ de cælo descendentis. Rosæ rubenti. Radici humorem gratiæ, quem à summo trahit, ad virtutes transmittenti, vt sic nutriantur & conseruentur in bono. Soli fulgenti. Thesauri latenti. Vinculo omnes rationes diligentis in dilecto colliganti. Vino inebrianti. Vesti peccatorum turpitudinem cooperienti. Vnguento vulnera letalia curanti.

CAPVT XXVII.

De excellentia charitatis.

Charitas excellit alias virtutes in multis. Primo in Dei conformitate. Diligamus Deum, quoniam ipse prior, &c. Secundo in speciali dignitate. Richardus, Charitas est regina virtutum. Tertio in pretiositate, quia est aurum de Ophir. Quarto in speciositate, quia est planities Veneris, & animæ pulchritudo: quia sicut pulchritudo exterioris hominis est in decenti membrorum ordinatione, & venustate coloris, sic etiam pulchritudo animæ est ex decenti ordinatione actuum, & habitu venusto: hoc autem facit charitas in anima, cuius actus ordinatus est, & Venustus habitus. Quinto in supportatione laboris Augustinus *: Omnia graua & immania leuia facit amor. Sexto in vigorositate. Fortis est vt mors dilectio. Septimo in utilitate. Augustinus: Habe charitatem, & fac quod vis. Octauo in delectatione, quia charitas secundum actum suum facit nos delectari in Deo, non solum in patria, sed etiam in via.

Richardus
de S. Vi. in
Psalm. 44.

* Aug. de
verb. Dom.
ser. 9. de
temp. serm.
48. vers. fin.
10. 10.
Cant. 3. b
Aug. in 1.
Canon. Ioan.
hom. 7. post
med. 10. 9.

Append. ad Tom. VII. oper. S. Bonauent.

Signa dilectionis sunt hæc, quia amicus amicum libenter audit, libenter de ipso loquitur, sæpe de illo cogitat, sine tædio illi obsequitur, corpus & res pro illo exponit, offensam cauet, offensum placat, congaudet prosperitati, condolet aduersitati. Gaudet de illius presentia, dolet de absentia, Diligit & odit hoc quod ille. Conatur ei placere, timet displicere. Trahit alios ad eius amicitiam. Munera ab eo data non alienat. Consiliis illius acquiescit, petit ab eo fiducialiter.

Qualiter possit quis scire vtum habeat charitatem. Nota quod quidam sciunt se non habere charitatem, vt qui sunt in actu peccandi vel in proposito. Quidam dubitant se habere charitatem, quia rationes habent pro vtraque parte, vt sunt illi qui incipiunt facere quod in se est. Quidam putant se habere charitatem, sicut qui multa bona fecerunt, & diu abstinuerunt à peccato, adhuc tamen sustinent motus tentationum, & imaginantur turpia. Quidam experiuntur se habere charitatem, vt illi qui gustant diuinam dulcedinem, in quibus fomes fere extinctus est, & quasi semper vel bona faciunt, vel affectant. Quidam certi sunt se habere charitatem, vt quibus Deus reuelauit, qualis fuit Paulus: cui Dominus dixit: Sufficit tibi gratia mea.

2. Cor. 12. b

CAPVT XXIX.

De gradibus amoris.

Gradus amoris sunt isti: Primus est, cum diligo me propter me, iste amor non est bonus. Secundus est, cum diligo Deum propter me, iste est mercenarius, sed tunc est bonus, si principalis finis est Deus. Tertius est, cum diligo Deum propter se, id est, quia bonus. Hic est valde bonus, quia talis amor vno tantum oculo, id est, dextero respicit Deum. Quartus est, cum diligo me propter Deum, hic est optimus, quia in tali amore nihil querit homo de suo etiam in se ipso, sed tantum quæ Dei sunt.

Super omnia diligendus est Deus: quia cum ipse sit principium, hoc ipso est summum, & hoc ipso quod summum est, summe bonum est: & hoc ipso quod summe bonum est, summe beatum est: & hoc ipso quod summe beatum est, summe beatificum est, & hoc ipso est summe fruendum: & propter hoc ipsum est ei summe per amorem inhærendum, & in eo tanquam in fine quiescendum.

Tria generaliter diliguntur, scilicet vtile, honestum, & delectabile. Propter primum diligenda est tribulatio, quia utilis. Propter secundum diligenda est virtus, quia honesta. Propter tertium diligendus maxime est Deus, quia est delectabilis, immo propter hæc omnia diligendus est Deus, quia ipsum diligere est vtile, honestum, & delectabile.

Gradus amoris vel charitatis in quantum tollit peccatum sunt isti: Primo tollit charitas peccatum mortale, non quantum ad habitum, sed quantum ad actum: liberat enim à peccato mortali: sed non à potestate cadendi in illud. Secundo modo charitas tollit peccatum mortale quantum ad actum, & quantum ad habitum, sed veniale nequæ modo, sicut patet in aliquibus sanctificatis. Tertio modo charitas tollit peccatum mortale vtroque modo, & veniale quoad actum, sed non quoad habitum: talis fuit charitas in beata Virgine ante conceptionem Christi. Quarto modo charitas tollit vtrumque: vtroque modo, sicut fuit in beata Virgine in conceptione Christi, & post: tunc enim fuit in ipsa sublati fomes peccandi totaliter. Quinto modo tollit charitas vtrumque vtroque modo, & insuper omnem miseriam: & hoc fiet in patria: Perfecta est charitas, quando est habitu magna, motu interiori directa, opere exteriori sollicita,

radice stabilita, feruore discreta, dulcedine consolatoria. Diligendus est Deus toto corde, id est, intellectu sine errore: tota anima, id est, voluntate sine contrarietate, tota mente, id est, memoria sine obliuione.

CAPVT XXX.

De ordine charitatis.

Aug. lib. 1.
de Doctrin.
Christiana
c. 23. 10. 3.

Citatur ex
Amb. à Ma-
gis in 3. d.
29. c. habet-
ur in Glos.
ord. sup. 2.
Cant.

* Idem ha-
bet S. Bon. 3.
sent. dist. 29.
q. 2. ad 1. c.
q. 4. ad arg.
contrarium
tamen S.
Tho. 2. 2. q.
26. art. 3. in
corp.

ORdo charitatis secundum Augustinum, est diligere primo quod supra nos est, id est, Deum; deinde quod nos sumus: post hoc quod iuxta nos est, id est, proximum, ultimo quod infra nos est, id est, corpus nostrum proprium. In eodem gradu contineri debet corpus proximi: quia vtrumque tenet rationem inferioris boni respectu spiritus nostri. Secundum Ambrosium diligendus est primo Deus, secundo parentes, deinde filij, post domestici, ultimo inimici: sed hoc de exhibitione quidam intelligunt.

Aliquis magis diligitur ab altero multipliciter, scilicet maiori affectu: sic super omnia diligendus est Deus: sed inter homines magis diligendi sunt parentes, quam filij, deinde consanguinei, secundum gradus cognationis. Maiori affectu diligendi sunt filij, quam parentes, sed æque parentibus succurrendum est, prius magis indigenti. Ad maiorem gratiam, sic magis diligendi sunt qui se magis ad gratiam præparant & habilitant. Ad gloriam, sic diligendi sunt secundum gradus participandi bonum gratiæ. Nota quod idem est ordo dilectionis naturæ & gratiæ, * hoc excepto, quod homo dilectione naturali se magis diligit, quam Deum: sed è conuerso est in dilectione gratuita. Præterea sciendum est quod idem ordo charitatis, qui secundum Augustinum est in via, erit etiam in patria: quia cum gloria perficiat naturam, quicquid non est imperfectionis in natura, manebit in gloria.

CAPVT XXXI.

De dilectione proximi.

Matt. 7. b

Matt. 22. d

Ioan. 15. b

Ioan. 13. b

1. Ioan. 2. b

Eccl. 4. e

Psal. 132. a

MVtuo se debent homines diligere, quia omnes sunt membra vnius corporis Christi mystici: quia vno Spiritu sancto vinificantur spiritualiter, & vniuntur quia vnā fidem habent, quia vnum baptisma receperunt, quia vnum Patrem habent & Dominum, quia ad vnum regnum tendunt. Dilectionem proximi suadet ius naturæ. Omnia quæcumque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Ius Scripturæ. Diliges proximum tuum sicut teipsum. Exemplum creaturæ, quia similis simili gaudet, & omne simile diligit sibi simile.

Melius est diligere quam diligi, quadruplici ratione. Primo, quia quod diligimus, scimus: sed quod diligamur, nescimus, sed credimus. Secundo, quia diligere, propriæ virtutis est: sed diligi, alienæ. Tertio, quia cum vere diligimus, alios nobis obligamus: cum vero diligimur, aliis obligamur. Quarto, quia cum diligimus meremur nobis: cum autem diligimur, alij merentur sibi. Per dilectionem proximi efficimur imitatores Christi. Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos. Discipuli Saluatoris. In hoc cognoscent omnes, quod discipuli mei estis, &c. Contemplatores Dei. Qui diligit fratrem suum, in lumine manet, & videt Deum. Societas fraterna utilis est ratione subleuationis. Væ soli, quia si ceciderit, non habet subleuantem. Ratione consolationis. Ecce quam bonum, & quam iucundum. Ratione exhortationis. Seneca: Semper ante oculos tuos ponendus est aliquis, cuius exemplo proficias, quia nisi ad regulam praua non corrigas, à modica scintilla augetur ignis.

CAPVT XXXII.

De dilectione inimicorum.

Circa dilectionem inimicorum nota quod alia est dilectio affectus, & alia dilectio effectus. Dilectio

affectus duplex est, quia alia est innocentia, & alia beneficentia. Dilectione innocentia tenemur diligere inimicos, quia non debemus eis optare malum in quantum malum, sed in quantum est eis expediens, vel reipublicæ. Affectus dilectionis beneficentia duplex est, scilicet principalis, & secundarius. Affectus principalis est velle & optare inimicis bona spiritualia, sicut est gratia, & gloria, & ita tenemur per affectum diligere inimicos. Affectus autem dilectionis secundarius est optare inimicis bona temporalia, hoc modo non tenemur semper diligere inimicos, quia non semper expedit eis habere bona temporalia.

Eodem modo distinguendum est de dilectione effectus, quia similiter duplex est, innocentia, & beneficentia. Primo modo tenemur omnes diligere inimicos, quia tenemur eis non inferre mala, nisi forte propter bonum personæ, vel reipublicæ. Secundo modo distinguenda est dilectio beneficentia: quia si est beneficium spirituale ad salutem necessarium, tunc tenemur illud inimicis impendere: sicut orare pro eis, non quidem in speciali, sed in generali: ita scilicet, vt non excludamus eos ab orationibus communibus. Si vero est beneficium temporale, ad hoc non tenemur nisi in casu necessitatis.

Nota tamen esse duplicem inimicum, sc. personæ nostræ, & Ecclesiæ. Igitur inimico personæ nostræ beneficere perfectionis est, nisi in quantum ipsi vel alteri beneficium occasionaliter nocuum esset: quia in tali casu beneficium subtrahere vtile est. Inimico autem Ecclesiæ beneficium subtrahere perfectius est & melius, nisi in quantum per beneficium speratur reconciliandus Ecclesiæ. Ex prædictis patet quod optare bona temporalia inimicis Ecclesiæ imperfectionis est, nisi per accidens, scil. quando creduntur per hoc conuertendi. Inimicis vero personæ optare bona temporalia, perfectionis est, nisi per accidens, scil. quando putantur eis, vel aliis nocua. Nota quod licet amicum diligere sit magis debitum, tamen diligere inimicum, magis est remissionis pœnæ meritum, & ad alia multa valet. Primo, quia magis accedit ad perfectionem virtutis. Maioris enim perfectionis est, quia magis gratuitum. Secundo, quia motus charitatis quo diligimus inimicum, magis meritorius est remissionis pœnæ, & hoc ratione difficultatis: licet diligere amicum, sit magis meritorium vitæ æternæ ratione intentionis. Amor enim naturalis feruentior facit motum charitatis, sicut dispositio materialis confert formæ. Tertio, quia inimicum diligere, est expressius signum charitatis, quia contra motum naturæ est: vnde valde difficile est, nisi adsit gratia, per quam vincatur natura. Nota quod ille cui iniuria facta est, non debet reconciliationem querere ex debito necessitatis: sed si facit, complet debitum perfectionis: vnde ait Chrysostomus, quod talis debet reconciliationem querere, vt duplicem gloriam consequatur. Vnam, quia iniuriam passus est, alteram, quia prior rogauit.

CAPVT XXXIII.

De virtutibus Cardinalibus in genere.

PER virtutes Cardinales anima rectificatur in suis viribus. Nam prudentia rectificat rationalem, fortitudo irascibilem, temperantia concupiscibilem. Iustitia vero rectificat omnes vires, pro vt natura iustitiæ comprehendit non solū specialem iustitiam, quæ est in cōmutationibus, vel distributionibus, sed etiam legalem, quæ est omnis virtus, pro vt eius actus pertinet ad debitum obedientiæ præceptorum. Ipsa enim iustitia generalis comprehendit virtutes ordinantes ad proximum, vt est æquitas & liberalitas: & ordinantes ad seipsum sicut innocentia, & pœnitentia, & ordinantes ad Deum, sicut est latria, pietas, & obedientia. Propter hoc iustitia dicitur circuire omnes virtutes, & quod non tantum est virtus specialis, sed etiam generalis comprehendens totius animæ rectitudinem, cum ipsa dicatur rectitudo voluntatis.

tatis. Item per virtutes Cardinales instruitur homo in operibus & contra vitia armatur. Primum fit dupliciter: quia instituitur quoad se per prudentiam, & quoad proximum per iustitiam. Secundum etiam fit dupliciter: quia homo armatur in prosperis per temperantiam, & in aduersis per fortitudinem. Item dicit Augustinus, quod prudentia est in eligendis, fortitudo in tolerandis, temperantia in vtendis, iustitia in distribuendis. Item dicit quod prudentia est in praeuendis insidiis, iustitia in subueniendis miseris, fortitudo in perferendis molestiis, temperantia in coercendis delectationibus prauis. Augustinus ait, in musica sua, quod succedit prudentiae contemplatio, fortitudini firmitas adhaerentiae, temperantiae mensura delectationis, iustitiae debita ordinatio ad Deum & proximum.

Itae quatuor virtutes appellantur cardinales, quia sicut ostium vertitur in cardine, sic in his vertitur, & regitur vita hominis. Vocantur etiam politicae, quia ordinantur in his vita civilis, & hominem poliunt, & ornant. Dicuntur etiam humanae, quia humano studio acquiruntur, nisi diuinitus infundantur. Appellantur etiam consuetudinales, quia non ex vno actu, sed ex consuetudine nascuntur: vel quia honestas humana se magis exercitat in istis, sicut & sanctorum deuotio se magis exercitat in virtutibus theologicis.

Nota quod prudentiae est scire quod possit: temperantiae est non praesumere quod non possit: iustitiae est velle in omnibus quod aequum sit: fortitudinis est velle plus, quam possit. Itae virtutes habent suos gradus perfectionis secundum quos aliter possident incipientes, aliter proficientes, aliter perfecti. Dicuntur etiam virtutes politicae, quia loque secundum quod regunt vitam hominis quoad opera exteriora, & prout pugnant contra vitia, & hoc modo sunt incipientium. Purgatoriae dicuntur secundum quod iam sunt in victoria victorum, & consistunt partim intra, partim extra, & sic sunt proficientium. Dicuntur autem purgati animi, secundum quod iam deuictis vitiis quiescit homo, ita quod raro primi motus insurgunt: & hoc modo pertinent ad perfectionem. Exemplares dicuntur prout sunt in mente diuina. Nam sicut omnium rerum Deus exemplar est, ita & idae virtutum in ipso consistunt.

CAPVT XXXIV.

De prudentia.

Prudentia secundum quod est virtus politica, est, vt ait Macrobius, ad rationis normam, quae cogitat quaecumque agit, vniuersa dirigere ac nihil praeter rectum velle, vel facere. Prudentia vero, secundum quod est virtus purgatoria, est, vt idem ait, & mundum, & omnia, quae in mundo sunt, diuinorum contemplatione despiciere, & omnem animae cognitionem in sola diuina erigere. Prudentia autem prout est virtus purgati animi, est sola diuina noscere, & ea tanquam nihil aliud sit intueri. Prudentia sane exemplaris est ipsa mens diuina, cui omnia nuda sunt & aperta.

Partes prudentiae, secundum Tullium, sunt intelligentia, prouidentia, memoria. Intelligentia vero est per quam animus prospicit ea quae sunt. Prouidentia autem virtus est, vt idem ait, per quam aliquid videtur futurum antequam factum sit. Memoria secundum eundem est per quam repetit quis ea quae fuerunt.

Nota quod duplex est iudicium rationis, discretium, scilicet & diffinitiuum. Iudicium discretium est, quo ratio iudicat aliquid esse faciendum, vel non faciendum. Circa tale iudicium est scientia, & non virtus. Iudicium vero diffinitiuum est, quo ratio imperat aliquid fieri, vel non fieri: & circa istud est virtus. Vnde in primo iudicio se habet scientia ad operationes bonas, vt consiliarius: in secundo vero iudicio se habet virtus, vt imperator.

Prudentia habet regere ceteras virtutes in actibus suis secundum omnes partes Philosophiae moralis, quae sunt ethica siue moralis, oeconomica, & politica: quae

Arum prima mores quoad se ipsum instruit: secunda familiam disponit: tertia vrbes & regna regit. Triplex est prudentia. Prima est cordis, & haec est in dispositione praesentium, & recognitione praeteritorum, & praeuisione futurorum. Vtinam saperent, scilicet praeterita, & intelligerent, scilicet praesentia, ac nonissima prouiderent, scilicet futura. Secunda est oris, & est haec in moderatione sermonum. Qui moderatur labia sua, prudentissimus est. Pone Domine custodiam ori meo. Tertia est operis, & hoc consistit, vt ait Tullius, in fuga mali, & electione boni. Declina a malo, & fac bonum.

Nota quod alia est prudentia mundana, alia humana, alia diuina. Prima est in temporalibus acquirendis: secunda in commodo carnis: tertia in obsequiis diuinis. Officium prudentiae est actus aliarum virtutum dirigere, sicut supra dictum est Bernardus: Discretio non tam virtus est, quam auriga virtutum. Nolle enim fallere nec falli, vt dicit Seneca, est res secundum virtutem aestimare. Idem: Tunc per rationem recte viues, si diuina prius aestimes, si dignitatem rerum non ex opinione multorum, sed ex earum natura constituas. Nobis commissa ad Dei gloriam, & proximi aedificationem dispensare. Quis putas est fidelis seruus, & prudens, quem constituit dominus super familiam suam, &c. Mutabilitatem fugere. Seneca: Scitote in quibusdam perseverare debere, quia coepisti, quaedam nec incipere.

CAPVT XXXV.

De temperantia.

Temperantia secundum Macrobius, prout est virtus politica, est nihil appetere paenitendum, in nullo legem moderationis excedere, sub iugo rationis cupiditatem domare. Temperantia, prout est virtus purgatoria, est omnia relinquere in quantum natura patitur, quae corporis vltus requirit. Temperantia vero, prout est virtus purgati animi est, terrenas cupiditates non solum reprimere, sed penitus obliuisci. Temperantia, prout est virtus exemplaris, est quaedam in se perpetua intentione conuersatio.

Partes temperantiae secundum Tullium sunt tres, continentia, clementia, seu abstinencia, & modestia. Continentia secundum eundem Tullium est virtus, per quam cupiditas consilij gubernatione regitur. Clementia est per quam motus animi in odium alicuius temeritate concitati, comitate vel hilaritate retinentur. Modestia est virtus, per quam pudor honestus charam & stabilem auctoritatem comparat. Species temperantiae sunt tres, sobrietas, continentia, & modestia. Prima consistit circa gustum, in quo ponit modum sobrietas. Secunda est circa tactum, quantum ad vim generatiuam, cui imponit modum castitas. Habet enim homo vehementem appetitum conseruandi se in esse indiuidui per nutrimentum, & conseruandi se in esse speciei per generationem. Isti autem appetitus restringuntur per sobrietatem & continentiam. Tertia consistit in dictis & factis, Factum autem, prout hic accipitur, pertinet ad tres sensus circa proprias eorum materias, scilicet visum, auditum, olfactum. Pertinet etiam hoc factum ad tactum, non quidem qui est in generatiua, sed ad alios quorum organa sunt manus ad percutiendum, vel capiendum, & pedes ad ambulandum. In omnibus istis modum ponit modestia.

Dignitas temperantiae in hoc est, quod animam decorat: quia sicut in naturis forma est decentior materia sic & in moribus plus commendatur modus, quam ipsa actio: Propter hoc temperantia comparatur Soli, qui medius planetarum est, & decentior inter omnes Meritum cumulat, quia medium tenere beati. Vnde dicitur quod verbis non meremur, sed aduerbiis, id est, non eo quod aliquid facimus, sed in eo quod bene facimus. Istud patet in illa vidua, quae obtulit duo minuta, & magis commendata est quam qui magna dona miserunt in gazophylacium. Viciosos appetitus refronat, sicut

Rem. 12. a
Ber. de con-
sid. lib. 3.
cap. 10.
Gen. 2. d

Luc. 2. g

Apo. 1. c.
Arist. lib. 3.
de ani. sex.
144.
Gen. 2. b &
3. 4.

supra dictum est: vnde comparatur freno & remo, & li-
na quæ superfluum rubiginis tollit de ferro. Actiones
informant, secundum quod Apostolus intruit, dicens:
Rationabile obsequium vestrum. Medium seruat. Ber-
nardus: Tene medium, si non vis perdere modum. De
hoc medio dicitur, Medio tutissimus ibis. Istud medium
voluit Dominus nos tenere, quando fecit Euam non de
capite vel de pede, sed de costa: & quando fecit hominē
partim corporalem, & partim spiritualementem: ut dignitate
naturæ sub natura esset angelica, & super corpoream
creaturam. Christo assimilatur, qui stetit in medio discipu-
lorum, sedit in medio doctorum, suspensus est in medio
latronum, locatus est in medio duorum animalium, vi-
tus est à Ioanne in Apocalypsi in medio candelabrorum
eureorum. Naturam conseruat, quia natura in mediis
delectatur & per extrema corrumpitur. Vnde Philoso-
phus: Excellentia sensatorum corrumpitur sensus. Fer-
culis æternis cibatur. Vnde temperantia comparatur ligno
vitæ, quod erat in medio paradisi.

C A P V T XXXVI.

De fortitudine.

Macro. lib.
1. in somn.
Scip. cap. 8.

Tullius lib. 2.
de inuen.

* al. propo-
sitione.

1. Mac. 5. d

Luc. 11. c
Pron. 10. a
Matt. 11. b
Pron. 31. d

Pron. 30. d
Pron. 31. a

Psal. 40. d
Heb. 11. e

Cant. 8. b
2. Tim. 2. a
Iob. 7. a

2. Mac. 15. b

2. Mac. 6. f

Indic. 3. a

2. Paralip.
15. b

Fortitudo secundum Macrobiū, prout est virtus
politica, est animum supra periculi metum agere,
nihilque nisi turpia timere, tolerare fortiter aduersa vel
prospera. Fortitudinis purgatorie est animo non terri
à corpore recedente, nec altitudinem abhorre. Fortitu-
dinis purgati animi est passiones ignorare, non metuere.
ut nesciat irasci, & nihil cupiat inhonestum. Fortitudi-
nis exemplaris est esse immutabilem, quia semper idem
est, nec aliquando mutatur.

Partes fortitudinis secundum Tullium sunt quatuor:
Magnificencia, fiducia, patientia, & perseverantia. Ma-
gnificencia secundum eundem est magnarum & excel-
larum rerum cum ampla quadam animi * proportionē
cogitatio atque administratio. Fiducia est virtus per
quam in magnis & honestis rebus multum ipse animus
cum certa spe fiducia in se collocatur. Patientia est ho-
nestatis & utilitatis causa rerum arduarum atque diffi-
cium voluntaria & diuturna perpassio. Perseuerantia est
virtus in ratione bene considerata stabilis & perpetua
permanens.

Multa sunt effectus fortitudinis: Primus est, quia de
hostibus triumphat. Iudas Machabæus, & idem vir for-
tissimus. Secundus, quia homini sua bona conseruat.
Cum fortis armatus, &c. Tertius, quia ditat: Manus for-
tium diuitias parat. Quartus, quia regnum cælorum ex-
pugnat. Regnum cælorum vim patitur, &c. Quintus,
quia ornat. Fortitudo & decor, indumentum eius. Sex-
tus, quia in extremis assecurat. Leo fortissimus bestiarū
ad nullius pauebit occursum. Septimus, qui remunera-
tionem expectat. Mulierem fortem quis inueniet, &c.

Fortitudo consistit in quinque, scilicet in aggressionē
arduum. Viriliter agite, & confortetur cor vestrum.
In contemptu terrenorum. Moyses negauit se esse fi-
lium Pharaonis, &c. In sustinentia tribulationum. Fortis
est, ut mors dilectio. In resistentia temptationum. Apo-
stolus. Non coronabitur, nisi qui legitime certauerit. In
impugnatione vitiorum. Militia est vita hominis super
terram.

Multa iuuant fortitudinem. Primum est exhortatio
prudens. Vnde legitur de Iuda Machabæo, quod
armauit socios non clypei vel hastæ munitione, sed ser-
monibus optimis. Secundum, exempla robustorum, ut
legitur de Eleazaro, quod elegit fortiter mori pro pater-
nis legibus, exemplum virtutis, & fortitudinis posteris
relinquens. Tertium est exercitatio in pugnis. Vnde le-
gitur in Iosue, quod Dominus non deleuit statim om-
nes hostes filiorum Israël, sed reliquit aliquos, ut per
eos haberent consuetudinē præliandi. Quartum est spes
remunerationis. Confortentur manus vestre & non dis-
soluantur: erit enim merces operi vestro. Quintum ho-

stinum debilitas. Gregorius: Debilis est hostis, qui non
potest vincere nisi volentem. Sextum orationis adiuto-
rium. Cum eleuaret manus Moyses, vincebant filij Israël,
&c. Septimum armorum spiritualium apparatus. Vnde
Samson vicit Philistæos in mandibula asini, id est, tem-
perantia, & simplicitate. Octauum, memoria Dominicæ
passionis: quod significatum est in Dauid, qui cōtra Go-
liath venit in baculo & funda. Nonum, cibus spiritualis.
Panis cor hominis confirmat. Ambulauit Elias in forti-
tudine cibi illius, &c. Vnde & Petrus potatus Spiritus
sancti gratia confortatus est, dicens: Oportet Deo obe-
dire magis quam hominibus. Idem vero Apostolus ante
talem confortationem dicit: Nescio hominem hunc.

C A P V T XXXVII.

De iustitia.

Iustitiæ politicæ secundum Macrobiū, est seruare
vnicuique quod suum est. Iustitiæ purgatorie secun-
dum eundem, est ad vnam cuiusque propositi viam
vniuscuiusque virtutis officium conseruare. Iustitiæ au-
tem purgati animi est, ita cum superna Mente sociari, ut
seruet cum ea fœdus perpetuum imitando. Iustitiæ
exemplaris est, quod perenni lege sempiterna operis sui
continuatione non flectitur.

Partes iustitiæ secundum Tullium sunt sex, scilicet reli-
gio, pietas, gratia, vindictio, obseruantia, veritas. Re-
ligio secundum eundem Tullium, est virtus, quæ supe-
rioris cuiusdam naturæ quam diuinam vocant, curam,
cærimoniamque affert. Pietas est per quam coniunctis
sanguine & benevolentie officium, & diligens tribuitur
cultus. Gratia est, in qua amicitia & officiorum alterius
memoria, & remunerandi voluntas continetur. Vindica-
tio est virtus per quam vis, & iniuria, & omne quod
obscurum est defendendo atque vlciscendo propulsa-
tur. Obseruantia est virtus per quam homines aliqua
dignitate antecedentes cultu quodam, & honore di-
gnantur. Veritas est virtus per quam immutata ea quæ
sunt, aut fuerunt, aut futura sunt, dicuntur.

Nota quod iustitia non tam est virtus specialis quam
generalis, ut habes supra de virtutibus Cardinalibus in
genere. Iustitia, ut dicitur in libro Sapientiæ: est perpe-
tua, multiplici ratione. Primo quia perpetuat animam,
stabilizando eam in debito loco, scilicet sub Deo, & supra cor-
porales creaturas. Secundo, quia manebit in patria se-
cundum essentiam, & vsum. Aliæ autem virtutes Car-
dinales etsi maneant in patria secundum essentiam, non
tamen secundum omnem vsum. Temperantia enim non
refrenabit motus illicitos: prudentia non cauebit ab in-
sidiis: fortitudo non aggredietur terribilia.

Iustitia peruertitur tripliciter, scilicet amore personæ,
vel pecuniæ. Væ qui iustificatis impium pro munere.
Timore: Nolite timere eos, &c. Rancore: Sciens quod
per inuidiam tradidissent eum.

Multa mouent ad rectitudinem iustitiæ. Primum est
rectitudo humani corporis, quia indecens valde est in
recto corpore curuum habere animum. Secundum est
naturalis inclinatio: quia, ut ait Augustinus, iustitia est in
corde hominis naturaliter. Tertium quia bruta animalia
docent multa quæ pertinent ad iustitiam, ut est inno-
centia, concordia, & huiusmodi. Quartum est scriptura.
Vsq̃ ad mortem certa pro iustitia.

Effectus iustitiæ sunt, quod beatificat. Beati qui esu-
riunt, &c. Si quid patimini propter iustitiam, beati.
Quod exaltat. Qui operatur iustitiam, exaltabitur. Ap-
petitum concupiscentiæ refrenat. Erit iustitia cingulum
lumborum eius. Locum Deo præparat. Iustitiæ & iudi-
cium præparatio, &c. A morte æterna liberat. Iustitia
liberabit à morte. Coronat. Reposita est mihi corona
iustitiæ. Remunerat. Retribuet mihi Dominus secun-
dum, &c.

Iustitia consistit in fide. Apostolus. Credidit Abra-
ham Deo, & reputatū, &c. Item in oratione. Clamaue-

runt

Psal. 35. d
Ecclesi. 14. d
Matt. 3. d
Prov. 11. c

runt iusti, &c. In sancta meditatione. Beatus vir, qui in A sapientia morabitur, &c. In humiliatione. Sic decet nos implere omnem iustitiam. Glossa: Perfecta iustitia est subdere se minori. In eruditione. Seminanti iustitiam merces fidelis.

CAPUT XXXVIII.

De donis in communi.

Licet omnes habitus dati diuinitus possint dici generaliter dona Dei: specialiter tamen & appropriate septem sunt dona Spiritus sancti, quæ per ordinem enumerat, à summo incipiens usque ad ultimum descendendo. Septem igitur sunt dona multiplici ratione. Primo, sc. ut per hæc septem expellantur vitia septem, ita B scilicet ut timor expellat superbiam, pietas inuidiam, scientia iram, quæ est quasi quædam insania, fortitudo acediam, consilium auaritiam, intellectus gulam, sapientia luxuriam.

Secundo dicuntur esse septem dona propter expediendas vires naturales. Nam irascibilis indiget expediri tam in prosperis quam in aduersis: in prosperis quidem per timorem, in aduersis autem per fortitudinem. Concupiscibilis indiget expediri quantum ad affectum respectu proximi, quod fit per pietatem, & quantum ad affectum respectu Dei, quod fit per gustum sapientiæ. Rationalis quoque indiget expediri in veritatis speculatione, quod fit per donum intellectus: & in veri electione, quod fit per consilium: atque in electi executione, quod fit per donum scientiæ. Per hoc enim donum recte conuersamur in medio nationis prauæ & peruersæ.

Tertio dicuntur esse septem dona, propter regimen actiue & contemplatiue vitæ. Contemplatiua siquidem tria dona debet habere, sc. timorem ad reuerentiam maiestatis, intellectum ad intelligentiam veritatis, sapientiā ad gustum bonitatis. Actiua vero vita debet habere pietatem ad agendum, fortitudinem ad sustinendum, scientiam ad directionem pietatis, consilium ad directionem fortitudinis. Plurima ergo dona sunt ad intellectum spectantia: quia lux cognitionis multum expedit ad dirigendos pedes nostros in viam rectam. Propter eandem causam fit donorum combinatio: ubi quasi semper adiungitur vnum directiuum cum alio, quod spectat ad actionem vel passionem. Vnde Gregorius super Ezechielem dicit, quod sumus per sapientiam maturi, per intellectum prouidi, per consilium cauti, per fortitudinem animosi, per scientiam discreti, per pietatem misericordes, per timorem humiles.

CAPUT XXXIX.

De timore in communi.

Timor est, ut ait Augustinus fuga mali. Species timoris sunt sex: primus est naturalis, quo quilibet naturaliter timet nocumentum naturæ. Iste non est meritorius neque demeritorius: quia non subiacet libero arbitrio, & dicitur naturalis non à natura instituta, sed E destituta: quia iste timor est pro peccato primorum parentum inflictus; hoc timore Christus naturaliter mori timuit. Secundus est timor humanus quo quis nimis timet pelli suæ. Iste timor nascitur ex nimio amore præsentis vitæ: & est quandoque mortalis actus eius, cum potius quis peccaret mortaliter, quam amitteret vitam suam: quandoque est venialis, ut cum quis faceret potius peccatum veniale, quam permetteret se occidi. Tertius est timor mundanus, quo quis nimis timet suis rebus spoliari. Hic nascitur ex nimio amore rerum temporalium, & est quandoque mortalis, quandoque venialis, positus eodem modo quo dictum est de humano. Quartus est timor seruilis, quo quis timet peccare principaliter propter poenam. Quintus est timor initialis, quo scil. timet quis poenam, & Dei offensam. Vnde quasi duos habet

oculos: vnum ad gehennam, alium ad Deum: & hic est principalior. Sextus est timor filialis, quo sc. quis timet offensam Dei, vel separationem à Deo.

Numerus prædictorum timorum sic accipitur. Aliquis timor est à Spiritu sancto, & cum Spiritu sancto, sicut timor initialis & finalis. Aliquis à Spiritu sancto est, & non cum Spiritu sancto, sicut timor seruilis. Aliquis est cum Spiritu sancto, & non à Spiritu sancto, sicut timor naturalis. Aliquis nec à Spiritu sancto, nec cū Spiritu sancto, sicut timor humanus, & mundanus: quos nec Spiritus sancti gratia secum compatitur, nec per Spiritum sanctum dantur. Est adhuc alius timor reuerentiæ, qui solus inter omnes erit in patria: sicut dicit Psalmista: Timor Domini sanctus, &c. Reuerentia vero est resiliatio à considerata magnitudine Dei in propriam paruitatem.

Timor Domini multa bona facit. Primo, quia expellit peccatum. Sapientiam gignit. Qui timet, nihil negligit. Mentem stabilizat. Nisi in timore Domini tenueris te instanter, &c. Spiritualiter ditat: non est inopia timentibus eum. Bona opera cumulat. Qui timet Deum, faciet bona. Cor delectat. Timor Domini delectat cor. Vitam prolongat. Timor Domini apponit vitam. Deuotionem irrigat. Timor Domini fons vitæ. Aternaliter remunerat. Timenti Deum bene erit in extremis.

CAPUT XL.

De timore seruili.

Timor seruilis donum Spiritus sancti est, nec tamen est cum Spiritu sancto, sicut aurora est à Sole nec tamen cum Sole est. Timor seruilis Spiritui sancto locum præparat ut eum, sicut seta filum, introducat. Seta namque filum introducendo ipsum præcedit, non tamen cum ipso permanet, sicut ait Augustinus: Timor seruilis est bonum, quo nemo bene vititur, quia licet habitus timoris seruilis bonus sit in se, secundum etiam quod donum Spiritus sancti est, tamen eius actus quandoque peccatum est.

Timor seruilis duo facit. Primum est quod præparat viam charitati. Secundum est, quod retrahit a peccato motu poenæ tantum. Ratione primi bonus est, sed ratione secundi distinguitur. Vnde notandum est, quod vsus timoris seruilis duplex est, sc. cum quis vititur essentia habitus tantum, vel cum vititur seruitute. Primo modo vsus eius bonus est. Nam ille est abhorreere poenas æternas, quod bonum est cum timore initiali. Secundo modo vsus eius malus est, quia vsus eius est vitare malum ex eoactione per poenam, cuius tamen affectus habetur in voluntate, & sequeretur effectus, si speraretur impunitas, ut ait Augustinus. Et sic intelligitur dictum eius, qui ait quod timor seruilis bonus est, non tamen qui timet seruiliter, bene agit: quia agere bonum est ex voluntate facti, sed agere bene, id est, meritorie, est ex voluntate agentis, qui agit ex virtute charitatis, & gratiæ.

CAPUT XLI.

De timore initiali.

Timor initialis ideo sic dictus est, quia est incipientium primo poenitere. Vnde in Isaia: Domine à timore tuo concepimus, &c. Qui adhuc sunt in angustia pro peccato, quod commiserunt, sed hæc angustia foras mittitur, quando conscientia serenatur ad plenum: quia perfecta charitas foras mittit timorē initialem, in quantum habet naturam timoris seruilis: secundum hoc, sc. quod habet oculū ad poenam. Timor enim initialis habet duos oculos: vnum ad gloriam, qui est ei essentialis, alterum ad poenam, qui est ei accidentalis, sed timori seruili est essentialis. Præterea timor initialis abstinet à peccato veniali retrahenti à gloria propter poenā purgatorij:

Psal. 118. c.

Ecclesi. 1. c
Ecclesi. 7. c
Ecclesi. 27. a
Psal. 31. b
Ecclesi. 15. a
Ecclesi. 1. b
Prov. 10. d
Prov. 14. d
Ecclesi. 1. b, c

Aug. tract. 9. in epist. Ioan. longe ante med. tom. 9.

Aug. enar. in Psal. 118. cont. 25. cir. ca fin. tom. 8.

Isa. 26. d

1. Ioan. 4. c

Greg. homil. 19. in Ezech. cir. med.

Matt. 26. d

torij: in quo potest convenire cum perfecto, qui etiam timet pœnam purgatorij, in quantum est dilata gloria, siue separatio ad tempus. Duplex est amor, scilicet filialis, quo Deum diligimus propter se tantum: & mercenarius, quo non diligimus principaliter, sed secundo, habito respectu ad mercedem. Huic duplici amori respondet duplex timor, scilicet initialis & filialis. Nam filialis timor respondet amori filiali, initialis vero respondet amori mercenario.

CAPUT XLII.

De timore filiali.

Timor filialis proprie timet offendere Deum, qui etiam si propter peccatum non separatur à Deo, tamen à peccato abstinere, nec eum offenderet, & in hoc timor filialis differt ab initiali, quia initialis proprie est timor separationis, quia propter conscientiam peccati timet à Deo separari. Timor autem filialis tantum timet offendere Deum. Alia est differentia, quia timor initialis est imperfectum sed filialis perfectum. Tertia est differentia, quia cum in timore pœnæ sint duo, sc. punctio, & cautela: ipsa punctio pertinet ad timorem initialem (talis enim punctio est ex conscientia peccati, de quo nescit an sit dimissum) cautela vero pertinet ad timorem filialem. Sicut enim perfectus cauet peccatum, quod Deum offendit, ita per consequens cauet pœnam, sed tamen per accidens. Timor etiam filialis dicitur sanctus & castus.

CAPUT XLIII.

De dono pietatis.

Donum pietatis in tribus consistit, scilicet in cultu Dei, in veneratione sacræ Scripturæ, & in honore proximi. Cultus Dei consistit in professione diuinæ maiestatis, & hoc est theosebia. Veneratio sacræ Scripturæ consistit in hoc, ut ei firmiter credatur, sollicite custodiat, & fideliter dispensetur. Honor proximi consistit in reuerentia superiorum, in conformitate æqualium, & in subuentione inferiorum.

CAPUT XLIV.

De dono scientiæ.

Scientiæ donum, idem est in essentia quod prudentia, quæ est virtus politica; sed differunt in ratione agendi. Prudentia enim procedit ex principiis iuris naturalis, scientiæ vero donum ex principiis fidei. Proprius actus scientiæ doni est docere recte conuersari in medio nationis prauæ & peruersæ. Ad quod requiruntur tria: primum est, quod habeat rationes, quibus se defendat ab impugnantibus fidem suam. Secundum est quod à malo ablineat. Tertium, quod bene & prudenter temporalia administret. Præterea scientiæ doni est dirigere opera ad normam rationis, & ad conformitatem Dei. Item per scientiæ donum scitur, ne sub specie boni malum lateat. Item donum scientiæ regit pietatem, propter quod etiam hæc duo combinantur. Item per donum scientiæ, scit homo quid sit, & à quo sit, & ad quid sit. Scientiæ donum est scientia faciendorum: & ideo ratione scientiæ consistit in cognitione, secundum quam non est virtus, sed ratione faciendorum consistit in operatione, secundum quam est virtus.

CAPUT XLV.

De dono consilij.

Consilium sumitur tribus modis, quandoque enim dicitur consilium deliberatio de rebus valentibus

Ad finem, ad quem tenditur, & tale consilium pertinet ad prudentiam, vel idem est, quod prudentia. Quandoque dicitur consilium persuasio rerum excellentium, ad quas non tenemur secundum quod dicitur hoc esse consilium: Si vis perfectus esse, vade, & vende, &c. Quandoque dicitur consilium prudentia valde exercitata in medio contemplatiuorum & actiuorum donorum, & deliberatio de quibusdam operibus arduis, siue teneamur ad ea, siue non: & secundum hoc sumitur consilium donum, & ita consilium & prudentia sunt idem in essentia, tamen consilium abundat supra prudentiam in vno accidente, secundum quod eius est imperare.

Nota quod sicut ad scientiæ donum pertinet reprobare malum & eligere bonum, ita pertinet ad consilium cauere pericula quæ sunt in hoc exilio. Item sicut scientiæ donum habet regere pietatem, ita donum consilij habet regere fortitudinem. In hoc autem differunt consilium & scientia, quia scientia est circa bonum & malum, sed consilium est circa difficile & arduum.

CAPUT XLVI.

De dono sapientiæ & intellectus.

Sapientiæ & intellectus differunt, quia sapientiæ est cognitio Dei absolute, intellectus vero collative, sc. in comparatione ad creaturas. Item alia differentia, quia intellectu cognoscitur Deus per illuminationem de auditis in scriptura, sapientiæ autem cognoscitur experimento. Item per intellectum Deum cognoscimus, per sapientiæ dulcedinem eius gustamus. Unde sapientiæ dicitur quasi sapore virtutum condita. Item sicut dicit Gregorius, per intellectum sumus prouidi, per sapientiæ maturi.

CAPUT XLVII.

De beatitudinibus in genere.

Beatitudines sunt septem secundum distinctionem graduum, quamvis sint octo secundum essentiam, quas Saluator enumerat in sermone de monte, scil. paupertas spiritus, mititas, luctus, esuries iustitiæ, misericordia, munditia cordis, pax, quarum beatitudinum numerus accipitur secundum integritatem perfectionis.

DRequiruntur ad integritatem perfectionis tria, sc. recessus à malo, processus in bono, & perfectus status in optimo. Sane malum omne procedit ex tumore superbiæ, aut ex rancore malitiæ, aut ex languore concupiscentiæ. Contra hæc tria sunt tres beatitudines, sc. paupertas spiritus contra malum superbiæ, mititas contra malum rancoris, luctus contra malum libidinis. Item processus in bono attenditur secundum diuinam imitationem, quæ est secundum duas vias Domini, sc. misericordiam, & veritatem, de quibus in Psalmis: Vniuersæ viæ Domini misericordia & veritas. Item secundum has duas vias sumuntur duæ beatitudines, sc. esuries iustitiæ, & affectus misericordiæ. Præterea status in optimo attenditur in duobus, scil. in limpida cognitione, & tranquilla affectione, & secundum hoc sumuntur duæ ultimæ beatitudines, sc. munditia cordis ad Deum videndum, & pax mentis ad perfecte fruendum. Per has septem beatitudines excluduntur septem vitia capitalia. Paupertas spiritus excludit superbiam, mititas iram, luctus inuidiam (quoniam qui luget pro peccatis aliorum, non inuidet illis) esuries iustitiæ acediam, misericordia auaritiā, munditia cordis gulam: quia cordis munditia non seruit ventri ad modum bruti animalis. Pax excludit luxuriā, quia gustato spiritu desipit omnis caro. Et sicut in enumeratione donorum est ordo artificialis, quo primo ponuntur digniora: ita in beatitudinibus est ordo naturalis, quia digniores ponuntur ultimo.

CAPVT XLVIII.

De prima beatitudine.

Paupertas spiritus ponitur hic pro abstinentia ab amore mundi, id est, ab amore carnalium voluptatum & deliciarum, ac propriæ excellentiæ. Hæc tria complectitur amor mundi. Vnde dicitur super Lucam: Pauperes sunt qui non querunt illecebrosa. Super Matthæum: Gregorius. Pauperes spiritu sunt humiles & Deum timentes. Alia Glossa dicit quod pauperes sunt, qui nihil habent, & omnia possident.

Gloss. inter.
in Luc. c. 6.

Greg. lib. 76.
Mor. c. 20. in
prin.

CAPVT XLIX.

De secunda beatitudine.

Mitis est, sicut dicit Aristoteles, qui nec patitur, nec seducit. Est autem mititas eadem cum mansuetudine, habetur enim in Glossa super Matthæum, quod mansuetus est, qui nullam amaritudinem animi sentit. Ex quo patet quod mansuetudo est purgati animi, & potest dici quod mansuetudo est species fortitudinis mediante potentia. Differunt tamen mansuetudo & patientia: quoniam patientia est in sustinentia molestiarum corporalium, mansuetudo vero in sustinentia contumeliarum.

CAPVT L.

De tertia beatitudine.

Lugere est lugere pro peccato, & ipsum odire, ita quod insurgamus ad destructionem ipsius. Lugere autem de malo ut fugiamus ipsum, in quantum auerit ab amico, sic lugere est solius charitatis. Lugere vero de quolibet malo speciali, est cuiuslibet virtutis. Quilibet enim virtus lugeat de suo contrario.

CAPVT LI.

De quarta beatitudine.

Esuries iustitiæ est vehemens desiderium iustitiæ, sine summi boni. Esuries autem iustitiæ potius est beatitudo, quam esuries aliarum virtutum Cardinalium: quia per iustitiam immediate coniungimur Deo: quod non fit per alias virtutes Cardinales. Iustitia vero propterea hic sumitur, comprehendit fidem, spem, charitatem, quæ immediate coniungunt nos Deo.

CAPVT LII.

De quinta beatitudine.

Misericordia est per quam pro terrenis cœlestia metemus. Opera misericordiæ sunt quatuordecim: septem, sc. corporalia, & septem spiritualia. Corporalia sunt hæc. Visitatio infirmorum, potatio sitientium, cibatio esurientium, redemptio captiuorum, vestitio nudorum, collectio peregrinorum, sepultura mortuorum. Prima sex de istis habemus in Euangelio, septimum in Tobia. Opera misericordiæ spiritualia sunt hæc. Delinquenti ignoscere, peccantem corripere, ignorantem docere, titubanti consilium, moestum consolari, pro salute proximi orare, iniurias sustinere. Et hoc ultimam propterea dicitur opus misericordiæ: quia responsio mollis & humilis frangit iram: & hoc pium est, scilicet furorē irati mitigare.

Tob. 1. d. 6.
2. a b
Mat. 25. c. d
Prov. 15. a

CAPVT LIII.

De sexta beatitudine.

Munditia cordis est, qua clarificatur cor, & mundatur ad videndum Deum, & ardentissime diligen-

A dum. Accipitur autem hic munditia cordis non pro virtute, sed pro statu quoddam, qui est purgati animi.

CAPVT LIV.

De septima beatitudine.

Pax est status virtutum, in quo est delectatio in Deo sine contradictione carnis, mundi, & diaboli, vel si est aliqua, inefficax est. Vnde patet quod pax est status animi purgatissima. Pacificis enim magis attribuitur esse filios Dei, quam aliis: quia licet misericordia maxime assimilet hominem Deo, quantum ad opera exteriora, tamen quantum ad interiora magis assimilatur pax.

B

CAPVT LV.

De octava beatitudine.

Octava beatitudo est, de qua dicitur. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quia ipsorum est regnum cœlorum. Hæc virtus, scilicet, sustinentia persecutionis propter iustitiam, annexa est paci. Cum enim pacificus sit absque contradictione carnis, mundi, & diaboli: patet quod idem paratus est superare mortē, & tentationem mortis. Vnde sustinentia mortis pro Christo, in eodem gradu est cum pace: propter hoc diximus quod octo sunt beatitudines quantum ad essentiam, sed tantum septem quantum ad distinctionem graduum. Et sciendum quod supra pacem non est virtus alia. Dicit enim Augustinus. Pax est finis & consummatio omnium virtutum. Octava beatitudo dicitur redire ad caput duobus modis. Primo, quia idem præmium sibi promittitur, quod primæ beatitudini, sc. regnum cœlorum: secundo, quia omnes probat à prima usque ad ultimam utrum veræ sint, sicut ait Gregorius: Qualis unusquisque apud se lateat, illata contumelia probat. Ex prædictis colligitur quod habitus virtutum Cardinalium principaliter disponunt ad exercitium actuum, habitus vero donorum disponunt ad actus contemplatiuos, habitus autem beatitudinum disponunt ad perfectionem utriusque.

CAPVT LVI.

De sensibus spiritualibus.

Per sensus spirituales percipit anima spiritualia, quæ in spongi sui pulchritudine percipere facit. Sub ratione splendoris audit amoenissimam harmoniam: sub ratione Verbi incarnati gustat summam dulcedinem: sub ratione sapientiæ comprehendit virtutemque, sc. Verbum, & splendorem, odorat summam fragrantiam: sub ratione Verbi inspirati in corde tangit summam suavitatem: sub ratione Verbi incarnati, & inter nos corporaliter habitantis, reddit se nobis palpabilem & osculabilem percipit ardentissimam charitatem. Ex prædictis patet quod sensus spirituales dicuntur conceptiones mentales circa veritatem contemplandam, quæ quidem contemplatio incipit à sensu, & peruenit ad imaginationem, & de imaginatione ad rationem, & de ratione ad intellectum & de intellectu ad intelligentiā, & de intelligentiā ad sapientiā, siue noticiā excessivam, quæ incipit hic in via, & consummatur in gloria.

CAPVT LVII.

De fructibus spiritualibus.

Fructus duodecim spirituales non dicuntur novi habitus, sed status consolationum, quibus consolatur spiritus iustorum: & istæ consolationes consequuntur opera perfecta. Sunt autem isti fructus, charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, &c.

CAPVT

CAPVT LVIII.

De dulia, & latría.

Latria est seruitus, & reuerentia Deo exhibita: vnde si creaturæ exhibetur honor Deo debitus, est idolatria. Latría autem comprehendit quinque. sc. fidem, sapientiam, reuerentiam, sacrificium, & orationem: prima duo sunt cordis, alia duo sunt operis, vltimum est oris. Dulia debetur creaturæ in quantum est imago Dei. Vnde dulia est honor, qui debetur sanctis. Vnde de beata Virgine sciendum est quod in quantum est persona sancta, debetur ei dulia: sed in quantum mater Dei, debetur ei hyperdulia, id est, superior dulia. Sane si persona, cui debetur dulia, est in prælatione constituta, debetur ei reuerentia, quæ consistit in obedientia mandatorum, & in exhibitione honorum. Si autem est persona simplex, debetur reuerentia tantum, quæ consistit in exhibitione honorum. Hyperdulia autem debetur creaturæ excellenti, sicut est caro Christi, beata Virgo, crux Christi. Vnde sciendum est quod veræ ligno crucis Christi, in quo pependit, si sit non figuratum signo crucifixi, debetur hyperdulia, quia fuit instrumentum nostræ redemptionis. Crucibus autem factis, in quantum sunt ligna siue res tales, nihil debetur: sed crucibus factis in signum Christi crucifixi, debetur dulia. Imaginibus enim eadem debetur adoratio, quæ debetur & illis, quorum sunt imagines, non quod in quantum res factæ adorantur, sed quod illa quorum sunt imagines, adoramus.

CAPVT LIX.

De præceptis in genere.

Præceptum est imperium faciendi aliquid, vel non faciendi. Præceptorum alia sunt affirmatiua, vt Honora patrem: alia negatiua, vt non occides. Præcepta affirmatiua stricte sumendo dicuntur præcepta, sed negatiua dicuntur prohibitiones. Præcepta affirmatiua obligant semper, sed non ad semper: negatiua vero obligant semper, & ad semper. Præcepta decalogi possunt dici data, vel innata. Primo modo tantum pertinent ad populum Israëliticum: secundo modo omnes obligant: quia quidquid continet decalogus explicite, hoc continet lex naturæ, quæ scripta est in corde cuiuslibet implicite. Istud enim præceptum legis naturæ, Quod tibi non vis fieri, aliis ne feceris, includit hæc præcepta. Non occides, Non furtum facies, & huiusmodi, quæ decalogus ponit explicite. Quædam præcepta ponuntur imperatiue, illa sc. quæ sunt affirmatiue: quædam indicatiue, sc. negatiua: & hoc ideo, quia difficilius est facere bonum, quam declinare malum. Plures enim in faciendo bonum requiruntur circumstantiæ. In quibusdam præceptis prohibentur actus, habitus, & affectus: vt patet in his: Non mœchaberis, Non concupisces vxorem proximi tui, quia appetitus est nimis inordinatus ad illa. In quibusdam solummodo prohibentur actus, vt cum dicitur: Non occides. Hoc dico secundum formam tradendi, non secundum veritatem intelligendi, quia omnia præcepta negatiua manum, & animum ligant.

Multis modis ligamur, scilicet lege naturæ, vt est diligere Deum super omnia, & nulli facere quod nobis fieri volumus. Præceptis diuinis, vt ligabatur Adam præceptis sibi datis, & Iudæi suis. Voto, quia secundum Augustinum, vouere est voluntatis, sed reddere est necessitatis. Vnde quibusdam etiam consilia sunt præcepta, sicut religiosi qui vouerunt talia. Decretis patrum, vt est ieiunare aliquas vigilias, & huiusmodi. Consuetudine, secundum quod in Francia primogenitus succedit in regno. Mandatis prælatorum. Vnde super cathedram Moyse, &c. Conscientia, quia secundum Augustinum: Quidquid fit contra conscientiam, ædificat ad gehennam.

Numerus præceptorum sumitur sic: quia quædam

A ordinant nos ad Deum, quædam ad proximum: quod Deus insinuare voluit, quando in duabus tabulis legem dedit. In prima tabula sunt tria præcepta, quæ pertinent ad Deum, quorum primum pertinet ad Patrem, quia est de diuina vnitatem. Secundum ad Dei Filium, quia est de iuramenti veritate. Tertium ad Spiritum sanctum, quia est de spirituali vacatione. In secunda tabula sunt septem præcepta ad proximum spectantia: quorum primum est de exhibendis bonis, vt est illud, Honora patrem tuum, &c. Reliqua sex sunt de cauendis malis, quæ inferri possunt corde, vel opere, vel ore. Opere lædimus proximum tripliciter, propter quod dantur tria præcepta. Primum est, Non occides. Secundum, Non mœchaberis. Tertium, Non furtum facies. Ore quoque lædimus proximum, & est contra illud, Non dices contra proximum tuum falsum testimonium. Corde lædimus proximum dupliciter: quandoque respectu rei irrationabilis, de hoc dicitur: Non concupisces rem proximi tui. Quandoque respectu rei rationalis, & de hoc dicitur: Non concupisces vxorem proximi tui.

CAPVT LX.

De primo præcepto.

Primum præceptum tres habet clausulas. Prima est, Non habebis deos alienos coram me. Vbi prohibetur adorare creaturas spirituales, scilicet Angelos. Secunda est, Non facies tibi sculptile: hoc est imagines fictas, quæ nullius rei naturalis sunt representatiuæ. Tertia est, neque omnem similitudinem, scilicet imaginem rei naturalis, & sequitur, quæ est in cælo desuper, vt Solis & Lunæ, & quæ in terra deorsum, vt hominis, bonis, & similiū. Neque eorum, quæ sunt in aquis sub terra, id est, pisciū. Non adorabis ea, scilicet actu exteriori: neque coles, scilicet affectu interiori. Ex his patet quod non reprehenduntur Christiani, qui faciunt imagines, non quidem ad adorandum, sed ad memorandum. Honor autem, qui exhibetur sanctis, non est latría, sed dulia. Secundum rationem allegoricam prima huius præcepti clausula ostendit Iudæos & Saracenos esse idololatrias, qui deos habent alienos. Iudæi quidem Messiam, id est, Antichristum, Saraceni, Mahometum. Contra secundam clausulam, scilicet non facies tibi sculptile, faciunt hæretici qui non credunt de Deo, nisi quod imaginatione sua & phantasia confingunt. Contra tertiam faciunt mali Christiani, quia superbi colunt similitudinem eorum quæ sunt super terram, scilicet honores: nam diligunt super omnia prælaturas. Auari colunt similitudinem eorum, quæ sunt in terra, scilicet pecuniam, & diuitias. Voluptuosi colunt similitudinem eorum, quæ sunt in aquis, id est, delicias & voluptates.

CAPVT LXI.

De secundo præcepto.

Secundum est: Non assumes nomen Dei tui in vanum. Hic prohibetur iuramentum quod sit sine causa, & peritium. Vterque enim peccat, scilicet pro nihilo iurans, & assumens, & falso iurans nomen Dei in vanum, quia primus sine causa nominat summam veritatem: secundus autem nominatam contemnit.

Tribus modis quis peccat in peritio: vel iurando contra conscientiam, vel iurando illicitum, vel veniendo contra iuramentum. Præterea sciendum est quod iuramenta, quæ quis ex certa scientia facit, vel sonant in blasphemiam vt quando quis iurat per corpus Dei, intestina & similia; vel sonant in irreuerentiam, sicut quando iurat per vulnera Christi, sunt peccata mortalia, etiam si verum est quod iuratur. Istud præceptum non solum intelligitur secundum prædictam rationem litteralem, sed secundum intentionem moralem. Assumitur enim nomen Dei in vanum multipliciter, scilicet corde, ore, & opere. Corde,

sicut

sicut mali, qui tantum nomine sine re dicuntur Christiani, qui licet Sacramentum receperint Baptismi, tamen rem Sacramenti, id est gratiam non habent. Ore, scilicet mala iuratione, voti transgressione, prædicatione, quæ fit mala intentione, & indeuota oratione, de qua dicitur: Populus hic labiis me honorat, &c. Opere secundum quod hypocrytæ nomen Dei assumunt in simulatione operis exterioris, non in puritate cordis. Vnde sumunt illud in vanum, quia receperunt mercedem suam.

CAPVT LXII.

De tertio præcepto.

Tertium est. Memento ut diem sabbati sanctifices, non facies opus in eo. In hoc præcepto quoddam est morale, ut vocatio ad Deum, orando, colendo, meditando: quoddam cærimoniale, ut assignatio diei septimæ, quæ figurabat tropologice cessationem peccati, allegorice quietem corporis Christi in sepulchro, anagogice requiem æternam in cælo. Istud ergo præceptum potest tripliciter accipi. Primo generaliter, ut cessemus à vitiiis. Secundo specialiter, ut cessemus ab operibus corporalibus, quæ impediunt vacationem ad Deum. Tertio specialissime, ut est in viris contemplatiuis, qui ab omnibus mundanis se separant, ut totaliter Deo vacent. Prima vacatio est necessaria, secunda debita, tertia perfecta. Secundum ergo quod sabbatū dicitur requies, siue vacatio ad Deum, sic dies Dominica potest dici dies Sabbati, & quælibet dies statuta ad venerationem diuinam, in quibus cessandum est ab opere seruii, id est, à peccato, & ab opere impediens vacationem ad Deum. Opera enim seruiia daterminantur ab Ecclesia opera mechanica, quæ sunt agricultura, mercatum, placita, exercitia.

CAPVT LXIII.

De quarto præcepto.

Quartum est, Honora patrem tuum, & matrem tuam. Huic præcepto additur promissio, scilicet, Ut longæuus sis super terram: quia iustum est, ut conseruatio vitæ alienæ mereatur conseruationem vitæ propriæ. Pater dicitur in hoc mandato qui est principium per generationem, quoad esse naturæ, ut pater carnalis, vel qui est principium per ministerium regenerationis, quoad esse gratiæ, ut pater spiritualis. Sumitur autem, alio modo pater non secundum rationem propriam, sed secundum communem pro sene, qui dicitur pater ætate, vel pro rege, qui dicitur pater defensione. Honor intelligitur hic dupliciter, scilicet exhibitio corporalis in sustentatione, & spiritualis in reuerentia, & obedientia. Sed obedientia diuersificatur secundum diuersitatem patrum: quia patri spirituali debemus obedire in spiritualibus; prælato sæculari, scilicet regi in temporalibus reipublicæ: patri vero carnali in dispositione rei familiaris.

CAPVT LXIV.

De quinto præcepto.

Quintum est. Non occides. Hic explicite prohibetur homicidium, sed implicite omnis motus iræ contra proximum, siue ille sit tantum cordis, ut ira: siue oris, ut contumelia: siue operis, ut percussio citra mortem, vel depilatio. Prohibetur hic omnis occisio iniusta, quæ fit tripliciter. Ex causa, ut in illo, qui occiditur sine culpa. Vel ex ordine, ut cum ille, qui non est minister legis, occidit. Vel ex animo, ut quando minister legis occidit non amore iustitiæ, sed libidine vindictæ. Distinguitur autem homicidij genus dupliciter, scilicet verum, quod dicitur corporale, & interpretatiuum, quod

A dicitur spirituale. Homicidium spirituale fit duobus modis. Vno modo omittendo, ut cum qui videt alium in extrema necessitate, & non subuenit ei, interpretatiue dicitur eum occidisse. Alio modo fit committendo: & hoc quandoque corde, scilicet odiendo. Qui odit fratrem suum, homicida est. Quandoque ore, scilicet, detrahendo: quia ille cui detrahitur, occiditur in conscientia illius, qui audit detractorem, in qua prius vinebat per bonam famam. Quandoque opere, scilicet malo exemplo alicui occasionem ruinæ præstando, & tunc interpretatiue dicitur illum occidisse.

CAPVT LXV.

De sexto præcepto.

Sextum est. Non mœchaberis. In hoc præcepto, ut dicit Augustinus, prohibetur omnis illicitus concubitus, & omnis illegitimus vsus eorum membrorum. De hac materia quare supra libro tertio in capite, De luxuria, & in capite sequenti.

CAPVT LXVI.

De septimo præcepto.

Septimum est, Non furtum facies. Hic secundum Augustinum prohibetur omnis contrectatio rei alienæ ex cupiditate. Contrectatio rei alienæ potest fieri licite tribus modis. Primo, quando fit non ex cupiditate, sed ex obedientia, sicut fecerunt filij Israël auferendo vasa Ægyptiorum. Secundo, quando fit cautela, ut si aliquis furetur gladium furiosum, ne sibi vel aliis noceat. Tertio, quando fit ex necessitate; ut cum aliquis ad mortem esuriens furatur panem, quia in necessitate omnia communia sunt.

CAPVT LXVII.

De octauo præcepto.

Octauum est. Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. Hic prohibetur omne genus mendacij, sicut dicit Augustinus, quod determinatur per tres differentias. Est enim mendacium perniciosum, quod nocet: officiosum, quod prodest: iocosum, quod delectat. Includitur in hoc præcepto taciturnitas veritatis tempore necessitatis: tamen causa & opportunitas facit ipsam taciturnitatem veritatis esse licitam.

CAPVT LXVIII.

De nono præcepto & decimo.

Nonum & decimum præceptum est, non concupisces rem proximi tui, nec desiderabis uxorem eius, non seruum, non ancillam, non bouem, nec asinum, nec omnia quæ illius sunt. Duo prohibentur hic, scilicet concupiscentia carnis in uxore proximi, & concupiscentia oculorum in re aliena. Nam ad hæc duo maxime inclinatur natura corrupta. Ad vnum propter conseruationem sui in esse indiuidui. Ad alterum propter conseruationem sui in esse speciei. Hic non prohibetur appetitus, qui est à corruptione fomitis, vel à delectatione sensualitatis, quia impossibile est, quod illæ concupiscentiæ non sint in nobis: sed prohibetur appetitus, qui est ex consensu rationis. Quamuis istud præceptum ad duo tantum determinetur, tamen prohibetur ibi vniuersaliter omnis concupiscentia malæ voluntatis.

CAPVT LXIX.

De consiliis in genere.

Consilium pro ut diuiditur contra præceptum, est persuasio melioris boni, ad quod non tenemur. Consilia in multis differunt à præceptis. Primo, quia ad

præcepta tenemur, ad consilia vero non, quia præcepta A
seruare est necessitatis, consilia vero voluntatis. Item lex
vetus dat præcepta, Evangelium vero superaddit con-
silia. Item consilium pertinet ad perfectos, præceptum
ad perficiendos: sed permissio ad imperfectos, prohi-
bitio ad perversos. Item præcepta separant nos ab illi-
citis, consilia vero à concessis. Item per præcepta decli-
namus peccata, sed per consilia occasiones peccati. Item
per præcepta maxime negativa peccata fugimus, sed
per consilia præmium cumulamur. Item consilia serua-
ta afferunt præmium, non seruata non adducunt suppli-
cium. Item ad præcepta constringimur ex debito, sed
ad consilia non nisi ex voto. Item consilium per votum
fit præceptum, sicut ait Augustinus. Vouere est volun-
tatis, sed reddere necessitatis. Item melius est esse deu-
tum in minoribus, quam in maioribus indeuotum pro-
missionibus inueniri. Vnde melius est nulla præcepta
seruare cum deuotione, quam se ad consilia obligare, &
in his negligentem esse.

Nota quod in lege Mosaica fuerunt iudicia cerimo-
nialia & moralia. Lex autem Evangelica iudicia tempe-
rat, partem auferendo: figuras euacuat, rerum veritatem
exhibendo: præcepta consummat adiciendo. Adicit
autem tria, scilicet instructionem documentorum, pro-
missionem præmiorum, & perfectionem consiliorum.
Et ideo dicitur lex Mosaica ab Evangelica differre: quia
illa figuratum est, hæc veritatis: illa pœnæ, hæc gra-
tiæ: illa literalis, hæc spiritualis: illa occidens, hæc vi-
uificans: illa timoris, hæc amoris: illa seruitutis, hæc
libertatis: illa oneris, hæc honoris.

CAPUT LXX.

De consiliis Evangelicis.

Consilia quæ Christus adiecit præceptis, sunt ista.
Primum est paupertatis, quæ consistit in abdicatione
proprietas. Vnde Lucas: Qui non renunciauerit
omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus.
Omnis qui reliquerit domum vel fratres, &c. propter
nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam
possidebit. De hoc Hieronymus: Monachus habens
obolum, non valet obolum.

Secundum est obedientia, vnde illud: super cathe-
dram Moysi sederunt Scribæ & Pharisei, quæ dicunt,
facite, &c. Si quis vult post me venire, abneget semet-
ipsum, & tollat crucem suam, &c. Sciendum autem quod
duplex est obedientia, scilicet perfecta, quæ se extendit ad om-
nia quæ non sunt contra Deum, vel contra regulam,
quæ quis professus est, & quæ dispensationi prælati non
subduntur. De hac obedientia dicit Bern. perfecta obe-
dientia legem nescit, terminis non arctatur, non conti-
netur professionis angustia. Ad hanc nullus tenetur de-
bito necessitatis: sed solum perfectionis, sicut tenemur
semper imitari charismata meliora. Alia est obedientia
imperfecta: tamen sufficiens ad salutem, quia quis obedit
tantum in his, quæ seruare promissit, vel in illis, quæ in
his implicite continentur, sicut sunt illa sine quibus re-
ligionis professio non seruatur, vt recipere officia, &
huiusmodi, & talis obedientia necessitatis est. Cum ergo
dicit beatus Benedictus in regula: quod si prælatus præ-
cipiat aliquid impossibile, tentandum est facere: loqui-
tur de obedientia perfecta, quam dum obseruat subdi-
tus in his ad quæ non obligatur ad prælati præceptum,
consilij est & magnæ perfectionis, & non necessitatis.
Sed si faciat ad simplicem monitionem tale quid maio-
ris perfectionis est.

Tertium est castitas, de qua Dominus dicit: Sunt Eu-
muchi qui se castrauerunt propter regnum cœlorum. Ad
idem pertinet illud Matthæi: Audistis, quia dictum est
antiquis, Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, qui
viderit mulierem ad concupiscendum, &c. Hic ostendit-
ur quod non solum damnabilis est consensus ad opus
mœchationis, sed etiam consensus ad delectationem.

Nota autem quod concupiscere ex subito motu veniale
est, sed concupiscere ex deliberatione perficiendi, mor-
tale est. Prædicta tria consilia sunt specialia & substan-
tialia omnis perfectæ religionis: quia suos obseruato-
res elongant à malo, non solum quantum ad culpam,
sed etiam quantum ad causam. Omne namque malum
oritur ex triplici radice, scilicet ex concupiscentia car-
nis, ex concupiscentia oculorum, & ex superbia vitæ.
Prædicta vero tria consilia perfecte nos elongant ab ra-
dice triplici.

Quartum consilium est charitatis. Diligite inimicos
vestros. Istud autem quantum ad dilectionem affectus
est præceptum, sed quantum ad dilectionem effectus
est consilium: quia inimico velle gratiam & gloriam, est
necessitatis: sed ostendere ei signa benevolentiae, est
perfectionis & consilij: vnde ad hoc non omnes tenen-
tur. Sane negare huiusmodi signa familiaritatis quando
veniam petit, vel necessitas exposcit, vindicta est: vel
quando se ille, qui hostis erat, ad familiaritatem ingerit,
si habeatur præsumptio quod non simulate, vel irri-
sonie faciat, tunc diligendus est, & inter amicos compu-
tandus. Sed quod aliquis vltro se ad familiaritatem ini-
mico ingerat, hoc perfectionis est. Vnde quod aliquis
inimiciam passus reconciliationem querat & amicitiam,
non est debitum necessitatis, sine quo non est salus:
sed est perfectionis & consilij, quo magnum expecta-
tur præmium.

Quintum est mansuetudinis. Si quis te percusserit in
vnam maxillam, &c. Hoc autem sic intelligitur, paratus
sis aliam sustinere patienter, & istud consilium est patienti-
æ respectu lésionis corporis. Sed ad id pertinet aliud,
quod est patientiæ respectu ablationis rerum, sicut est
illud, ibidem: Qui vult tecum iudicio contendere & tu-
nicam tollere, &c. Nota quod contingit sua repetere co-
ram iudice fidei dupliciter, aut cum contentione &
fraude, aut cum charitate. Primum nulli licet, secun-
dum vero licet infirmis & imperfectis, perfectis autem
non. Vnde non repetere, consilium est infirmis, perfe-
ctis vero præceptum. Illis autem, qui renunciauerunt
proprietas, non licet repetere sua, vt sua, sed vt congre-
gationis, non propter se, sed propter commune bonum.

Sextum est misericordiae, & supererogationis, vt il-
lud, Omnipotenti te tribue, & illud: Si vis perfectus esse,
vade, &c. Nota quod dare superfluum, est necessitatis,
necessitate extrema, sed dare quibus egemus, consilij,
Augustinus: Melius est minimis egere, quam plus habe-
re. Quod autem dicit Dominus: Quæcumque vultis,
vt faciant vobis homines, vos eadem facite illis, sic in-
telligendum est. Quæcumque vultis rationabiliter, & di-
stante charitate, vt faciant vobis, &c. Vnde si petere-
mus rem aliquam, & non videremus illud esse rationa-
bile, non vellemus iam rationabiliter dari nobis.

Septimum consilium est de simplicitate verborum,
vt ibi: Sit sermo vester, est, est, non, nō. Cuius sensus est.
Si affirmatio, vel negatio est in ore, sic & in corde. Et ad
hoc consilium reducitur illud Matthæi: Audistis, quia
dictum est antiquis, non perjurabis. Ego autem dico vo-
bis non iurare omnino. Nota, quod iurare quantum ad
infirmam pertinet, permissionis est. Non iurare au-
tem, quantum ad perfectionem pertinet, consilij est.
Prohibet etiam Dominus iurare per creaturas, scilicet
per cœlum, vel terram, vel per capillam, propter idolola-
triam, ne scilicet credamus aliquid nominis esse in il-
lis: Fiunt tamen interdum iuramenta per Evangelium,
& cruce, id est, per eum cui hæc sunt dedicata.

Octauum est de vitanda occasione peccati. Vnde di-
citur: Si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & proice
abs te. Secundum Augustinum, nullum membrorum
erui præcipitur ad literam, sed occasio peccandi. Potest
enim occasio esse ex aspectu, & tunc oculus sinister
scandalizat. Vel potest esse occasio ex contactu, & tunc
manus dextera scandalizat. Potest insuper esse occasio
peccandi ex alio, & hoc à consiliario, qui dicitur oculus,
vel ab adiutore, qui dicitur manus: & est dextera qui

consiliarius

consiliarius dicitur, & est adiutor in spiritualibus, sinistra in temporalibus, huiusmodi enim si scandalizant, abiiciendi sunt, quia occasiones peccandi sunt abiiciendæ.

Nonum consilium est de rectitudine intentionis ac finis. Vnde dicitur: Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, &c. Item illud: Nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua. Item: Sic luceant opera vestra coram hominibus, ut glorificent patrem vestrum, &c. De his nota quod contingit constituere duos fines, scilicet temporalem, & æternum: sed si æternus finis est ultimus, hoc bene licet. Actio autem spiritualis, vel prædicatio non potest referri ad finem temporalem, ita quod illud temporale referatur ad Deum, quia non sunt facienda mala ut veniant bona. Et hoc est, quod dicit Augustinus, Non debemus euangelizare, ut manducemus: sed manducare, ut euangelizemus. Nota etiam, quod nos tenemur illos actus referre ad Deum, quorum habemus dominium ex imperio rationis, ut est manducare, cogitare, eligere, & similia: sed non tenemur actus referre obediens rationi, ut est nutritiva, respirativa, & huiusmodi.

Decimum consilium est de conformitate operis ad doctrinam, ut ibi: Alligant onera graua, & importabilia: digito autem suo nolunt ea mouere, &c. Ad idem est illud Matthæi: Hypocrita, eice prius trabem de oculo tuo, & tunc videbis, &c. Nota quod aliquando in prædicatione asseritur intentio generaliter, scilicet de his quæ pertinent ad statum salutis: aliquando vero asseritur secundum statum perfectionis, utpote religionis. Primo modo tenetur prædicator facere quod dicit, cum asserit ad hoc omnes teneri. Secundo modo non tenetur, nisi perfectionem illam ipse voverit. Vtrum autem malus peccet prædicando: distinguitur, quia existens in peccato notorio peccat, quando prædicat, siue ex necessitate officij hoc faciat, siue ex voluntate, quia scandalizat. Existens autem in peccato occulto, si prædicat, & non studet ex dicto suo compungi, adhuc videtur peccare, quia videtur contemnere.

Vndecimum consilium est de vitanda sollicitudine, ut ibi: Nolite solliciti esse, &c. Et ibi: Nolite cogitare de crastino. Sciendum quod triplex est sollicitudo. Prima est laudabilis, ut est providentia spiritualis. Vnde Apostolus: Qui sine vxore est, sollicitus est quæ Dei sunt, quomodo, &c. Item de prælati: Qui præest in sollicitudine. Secunda est tolerabilis, & est illa sollicitudo curæ temporalis quoad corpus. Martha, Martha sollicita es, & turbaris, &c. Tertia est vituperabilis, & ista est superflua thesaurizationis, quoad auaritiam. Peccatori autem dedit Deus afflictionem pessimam, ut addat, & congreget, & hæc vanitas cassa sollicitudo mentis. Sollicitudo prima præcipitur, secunda toleratur, tertia prohibetur.

Duodecimum est fraternæ correctionis: ut in Matthæo: Si peccauerit in te frater tuus, &c. Nota, quod fratrem corripere, quandoque est consilium, ut quando corripitur super venialibus. Quandoque est præceptum, ut corripere de mortalibus: & isto secundo modo ad omnes pertinet, & obligat semper: quia pro loco & tempore, scilicet, quando vacat, & videt quod utilis sit correctio. Sciendum quod triplex est correctio, scilicet amoris, timoris, & pudoris. Hunc ordinem fraternæ correctionis docet Dominus in Euangelio. Primo enim innuit fratrem reuocandum esse amore, cum iubet eum singulariter corripere, dicens: Corripe eum inter te, & ipsum solum. Sed si hoc non valet, docet eum esse reuocandum timore, ubi ait: Si te non audierit, adhibe vnum, vel duos tecum: si non valuerit, docet eum esse reuocandum pudore, ubi dicit: Si nec illos audierit, dic Ecclesiæ. Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus, id est, excommunicari debet, & sic euitari. Sane prædictus ordo fraternæ correctionis intelligitur tantum de criminalibus: quia de culpis communibus solent claustrales se in suis capitulis accu-

fare, non præmissa admonitione. Verumtamen accusans alium caueat diligenter, ne hoc faciat ad diffamandam, sed ad corrigendum: quoniam si quis ex deliberatione contrarium faceret mortaliter peccaret.

COMPENDII

Theologicæ veritatis,

LIBER SEXTVS.

De Sacramentorum virtute.

CAPITA HVIVS LIBRI.

De medicina Sacramentorum.	Cap. I.
De definitionibus Sacramenti.	Cap. II.
De Sacramentis nouæ legis.	Cap. III.
De effectu Sacramentorum.	Cap. IV.
De numero Sacramentorum.	Cap. V.
De potestate dispensationis Sacramentorum.	Cap. VI.
De triplici statu fidelium.	Cap. VII.
De institutione Sacramentorum.	Cap. VIII.
De Sacramento Baptismi.	Cap. IX.
De catechismo & exorcismo.	Cap. X.
De Confirmatione.	Cap. XI.
De Sacramento Eucharistia.	Cap. XII.
De dignitate & excellentia Sacramenti Eucharistia.	Cap. XIII.
De mirabilibus quæ sunt in Eucharistia.	Cap. XIV.
De effectu in suscipientibus corpus Christi.	Cap. XV.
De modo sumendi Eucharistiam.	Cap. XVI.
De abstinentia à communione.	Cap. XVII.
De officio Missæ.	Cap. XVIII.
De negligentia quæ sunt in Missa.	Cap. XIX.
De Sacramento Pœnitentia.	Cap. XX.
De qualitate Pœnitentia.	Cap. XXI.
De effectu Pœnitentia.	Cap. XXII.
De partibus Pœnitentia.	Cap. XXIII.
De contritione.	Cap. XXIV.
De confessione.	Cap. XXV.
De qualitate & effectu confessionis.	Cap. XXVI.
Cui debeat fieri confessio.	Cap. XXVII.
De sigillo confessionis.	Cap. XXVIII.
De satisfactione.	Cap. XXIX.
De singulis partibus satisfactionis in communi.	Cap. XXX.
De singulis partibus satisfactionis.	Cap. XXXI.
De iustificatione impij.	Cap. XXXII.
De Pœnitentia venialium.	Cap. XXXIII.
Propter quid dimittitur peccatum veniale.	Cap. XXXIV.
De extrema unctione.	Cap. XXXV.
De Sacramento Ordinis.	Cap. XXXVI.
De qualitate ordinandorum.	Cap. XXXVII.
De Sacramento Matrimonij.	Cap. XXXVIII.

CAPITULUM I.

De medicina Sacramentorum.

CELESTIS medicus humani generis reparatius tali modo sanauit ægrotum, sicut optime competebar ægrotanti, & ægritudini, & occasione ægrotandi & ipsius ægritudinis curationi. Ægrotus igitur homo est. Morbus autem originalis culpa est. Origo vero istius culpæ, licet principaliter fuerit ex consensu rationis, occasionem tamen sumpsit ex sensibus carnis. Ad hoc ergo quod medicina respondeat morbo, oportuit, quod non tantum esset spiritualis, verum etiam aliquid haberet de sensibilibus signis: ut sicut sensibilia

fuerunt animæ occasio labendi, ita essent ei occasio resurgendi. Et propter hoc medicina nostri vulneris consistit in Ecclesiasticis Sacramentis.

CAPVT II.

De diffinitionibus Sacramenti.

Sacramentum est, vt ait August. inuisibilis gratiæ visibilis forma. Hæc diffinitio generalis est, & conuenit Sacramentis tam nouæ, quam veteris legis: quia tam illa, quam ista sunt ex similitudine repræsentatiua, ex institutione significatiua. Sciendum autem, quod eadem diffinitio conuenit Sacramentis nouæ legis, sed sic supplenda est, ita vt eius similitudinem gerat, & causa existat: quia non solum ex similitudine repræsentant, vel ex institutione significant, sed etiam ex virtute diuina sanctificant, & gratiam conferunt, per quam anima curatur ab infirmitatibus vitiorum, & hoc est quod insinuat Augustinus in alia diffinitione, dicens: Sacramentum est illud, in quo sub tegumento rerum visibilium diuina virtus secretius operatur. Est & tertia diffinitio Hugonis de sancto Victore, qui ait: Sacramentum est materiale elementum extrinsecus oculis suppositum, ex institutione significans, ex similitudine repræsentans, ex sanctificatione aliquam gratiam inuisibilem conferens. Tria autem hic tanguntur, quæ sunt de ratione Sacramenti stricte & proprie sumpti. Primum est naturalis similitudo, ex qua habet aptitudinem significandi. Secundum est actualis institutio, ex qua habet ordinem determinatum respectu huius significati. Tertium est spiritualis sanctificatio, ex qua habet virtutem efficiendi illud significatum. Item dicit Augustinus, quod Sacramentum est sacræ rei signum; istud autem non est diffinitio, sed potius etymologia Sacramenti.

CAPVT III.

De Sacramentis nouæ legis, seu gratiæ.

Sacramenta legis gratiæ Christus instituit, tanquam nouæ legis lator, in qua vocans ad præmia, dedit præcepta, instituit Sacramenta. Christus enim Verbum Patris cum sit summæ bonitatis, & summæ veritatis, ratione summæ bonitatis promisit præmia beatificantiæ: ratione veritatis dedit præcepta dirigentiæ, ratione virtutis instituit Sacramenta adiuuentiæ, vt sic per Sacramenta repararetur virtus ad implenda præcepta, & per præcepta perueniatur ad præmia. Instituit autem Sacramenta in verbis, & elementis, vt ait Augustinus: Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum, & est ibi elementum pro materia, & forma verborum pro forma. Ad hoc vero instituta sunt Sacramenta in verbis & elementis, vt haberent euentiam significandi, & efficaciam sanctificandi: quia dum elementa oculis, & verba auribus se offerunt, qui sunt duo sensus præcipue cognoscitui, dant euentiam significationis. Deinde verba sanctificant elementa, vt plenior fiat humanæ curationis efficacia.

Instituit autem Deus Sacramenta diuersimode: quædam scilicet ante aduentum suum, vt matrimonium, & pœnitentiam. Sed hæc duo confirmauit, & consummauit in lege Euangelica, dum pœnitentiam prædicauit, & nuptiis interfuit. Alia quinque Sacramenta solus Christus instituit. Confirmationem quidem, parulis manum imponendo: Vnctionem vero, discipulos ad curandum mittendo, qui infirmos ungebant oleo, sicut dicitur in Marco: Baptismum vero, suscipiendo, deinde formam dando: Ordinem autem, potestatem ligandi & solvendi tribuendo, & conficiendi Sacramentum altaris: Eucharistiam autem operando, comparando se grano sinapis: & conficiendo ac dando discipulis imminente passione Sacramentum corporis & sanguinis sui. Instituta sunt etiam Sacramenta multiplici de causa.

Primo propter humiliationem, qua homo quærit salutem inferioribus se subiiciendo. Secundo propter eruditionem, qua homo per visibilia ad cognoscenda inuisibilia rapitur. Tertio, propter exercitationem, qua homo noxiam declinet occupationem & otium. Quarto propter congruitatem medici ad medicinam, quia cum medicus sit Deus, & homo ægrotus, congruenter medicina debet continere aliquid diuinum, scilicet inuisibilem gratiam, & aliquid humanum, scilicet visibilem gratiæ formam. Quinto propter congruitatem ex parte infirmi, quia cum infirmus sit homo constans ex corpore & spiritu: spiritus autem in corpore non bene capiat spiritualia, nisi in corporalibus, congruum fuit dare medicamenta spiritualia in rebus corporalibus, sicut pilule in nebula dantur. Sexto propter augmentationem meriti, multum enim valet ad meritum, quando Deus creditur in his, vbi humana ratio non præbet experimentum. Patet ergo ex prædictis, quæ sit Sacramentorum causa efficiens, quia diuina institutio: quæ formalis, quia gratiæ sanctificatio: quæ finalis, quia humanæ infirmitatis curatio.

CAPVT IV.

De effectu Sacramentorum nouæ legis.

Effectus Sacramentorum nouæ legis multiplex est. Primo à peccato mundant. Secundo in bono conseruant. Tertio corpori Christi mystico incorporant. Quarto iustificant. Quinto ad futuram vitam præparant. Sexto audiendo illuminant. Septimo à malo præseruant. Ista patent in septem Sacramētis per ordinem. Nam primum operatur Baptismus: secundum Confirmatio, & sic de aliis. Sacramenta dicuntur vasa gratiæ, & causa: non quod in eis gratia substantialiter contineatur, vel causaliter efficiatur, cum in sola anima habeat collocari, & à solo Deo infundi: sed quia in illis & per illa gratiam curationis à summo medico Christo oportet hauriri: licet non alligauerit potentiam suam Sacramentis, quin & per alias vias gratiam conferre valeat, quando vult.

Sacramenta semper habent sanctificationem veritatis, non semper efficaciam curationis: & hoc non propter defectum ex parte sui, sed ex parte suscipientis: quia gratia nulli datur repugnanti & impugnanti gratiæ fontem. Vnde & Sacramenta non sanctificant, nisi digne accedentes, & absque omni fitione. Nonnunquam tamen virtute Sacramentorum fit de attrito contritus, ita quod defectus dignitatis, vel præparationis ex parte suscipientis suppletur virtute diuina in Sacramentis contenta dummodo non accedat sciens in mortali peccato, vel in proposito peccandi. Vnde sciendum, quod quidam suscipiunt Sacramentum tantum, vt fide accedentes: quidam rem tantum, vt qui per contritionem & fidei deuotionem recipiunt gratiam prius, quam veniant ad Sacramenta: quidam & Sacramentum & rem suscipiunt, vt digne accedentes.

Sacramentum dicitur à sacrando, & hoc potest intelligi tripliciter: aut sanctitatem efficiendo tantum, aut sanctitatem significando tantum, aut sanctitatem significando & efficiendo simul. Primo modo conuenit ratio Sacramenti rebus significatis per Sacramentam veteris, quæ nouæ legis. Secundo modo conuenit signis veteris legis. Tertio modo conuenit Sacramentis nouæ legis. Huiusmodi exemplum habemus in naturis, quia medicina dicitur sanare efficiendo tantum, sed sudor sanat indicando tantum, exercitatio sanat efficiendo, & significando.

Quinque sunt quæ animam iustificat, sed diuersimode. Deus enim iustificat auctoritate, gratia iustificat formaliter expellendo morbum spirituales, impletio mandatorum iustificat, vt dieta. Sacramenta vero tanquam vasa medicinalia, in quibus confertur gratia. Sacerdos autem ministerio. Exemplum autem horum habemus in curatione morbi corporalis. Deus enim sanat corpus auctoritate, medicina effectiue, dieta conseruatiue,

Mag. lib. 4.
sent. d. 1. B.
Ex August.
lib. 2. de do-
ctri. Christi
cap. 1. 20. 3.

Hug. de sa-
cram. fid.
lib. 1. p. 9.
cap. 2.

Aug. 10. de
Ciuil. cap. 5.
ante med.
tom. 5.

Aug. tract.
80. in Ioan.
post med.
tom. 9.

Mar. 6. b
Matt. 3. d

vas medicinæ contentive. Vnde dicitur vulgariter : Pyxis ista sanauit me, medicus vero sanat vt minister.

CAPVT V.

De numero Sacramentorum.

Sacramenta nouæ legis sunt septem secundum septem diuersitates hominum in Ecclesia. Primum est intrantum, vt Baptismus. Secundum pugnatum, vt Confirmatio. Tertium vires relumentium, vt Eucharistia. Quartum resurgentium, vt Pœnitentia. Quintum exeuntium, vt Extrema vñtio. Sextum ministrantium, vt Ordo. Septimum novos milites introducentium, vt Matrimonium.

Sacramenta figurata sunt in septem signaculis, quibus fuit veteris testamenti pagina sigillata, quæ agnus qui habet clauem David, qui claudit & nemo aperit, referat. Item in septem tubis quibus Angeli cecinerunt. Item septem stellis, quas habebat similis filio hominis in dextera sua. Item in septem panibus quibus Dominus turbam satiauit. Item in septem oculis super vnum lapidem. Item in septem lucernis tabernaculi superpositis candelabro. Item in septem lotionibus Naaman.

Sacramenta sunt septem, quæ disponunt ad septem virtutes habendas. Nam Baptismus est sacramentum fidei. Confirmatio spei, Eucharistia charitatis. Pœnitentia iustitiæ. Extrema vñtio perseuerantiæ : quæ est fortitudinis complementum. Ordo prudentiæ. Matrimonium temperantiæ. Alia etiam ratio numeri Sacramentorum est, quia ordinantur contra triplicem culpam, & contra quadriplem pœnam. Vnde Baptismus ordinatur contra peccatum originale. Pœnitentia contra mortale. Extrema vñtio contra veniale. Ordo contra ignorantiam. Eucharistia contra malitiam. Confirmatio contra impotentiam. Matrimonium contra concupiscentiam, quam temperat & excusat. Alia adhuc ratio numeri, qua Sacramenta sunt causa sanatiua morbi spiritualis ad modum corporalis. Medici namque corporalis quadruplex est; scilicet curatiua, conseruatiua, præseruatiua, & melioratiua. Simili modo & Sacramenta curant. Baptismus curat simul, & totaliter. Pœnitentia vero curat paulatim quantum ad pœnam, quousque nullius pœnæ homo debitor sit. Extrema vñtio curat à morbis leuioribus, scilicet à venialibus, sicut Baptismus, & Pœnitentia curat à lethalibus. Sic ergo prædicta tria Sacramenta sunt quasi medicina curatiua. Confirmatio autem est medicina conseruatiua sanitatis spiritualis, in qua datur Spiritus sanctus ad robur & conseruationem gratiæ dat in Baptismo. Matrimonium est medicina præseruatiua. Ordo est medicina melioratiua, in quo augmentatur gratia. Eucharistia hæc omnia simul facit. Curat enim venialia, quæ sunt occasio ruinæ maioris : conseruat enim gratiam inuentam in homine, & augmentum, sicque meliorat, & nihilominus à peccato præseruat.

CAPVT VI.

De potestate dispensationis Sacramentorum.

Potestas dispensationis Sacramentorum regulariter spectat solum ad genus humanum. In omnibus Sacramentis dispensandis, necessaria est dispensationis intentio, qua quis intendit facere quod Christus instituit ad humanam salutem, vel saltem facere quod facit Ecclesia, in quo clauditur in generali intentio prædicta: quia ipsa Ecclesia sicut Sacramenta à Christo accepit, sic ad fidelium salutem dispensat. Rursum quia ordo dignitatis exigit, vt maiora maioribus, & minora minoribus committantur: quædam respiciunt excellentiam dignitatis, vt Sacramentum Confirmationis & Ordinis, vnde Confirmatio & Ordo conferuntur ab Episcopis. Quædam respiciunt indigentiam necessitatis, vt Matri-

monium & Baptismus: quorum vnum generat, alterum vero regenerat: & horum dispensatio etiam personis inferioribus conceditur, maxime in articulo necessitatis, quod dico ratione Baptismi. Quædam autem Sacramenta sunt quasi media, vt Eucharistia, Pœnitentia, & Extrema vñtio. Et istorum dispensatio ad solos pertinet sacerdotes, qui sunt quasi medij inter Episcopos, & minores personas constituti.

Sacramenta dispensari possunt à bonis & malis, à fidelibus & infidelibus, inter Ecclesiam, & extra: quia si dispensari possent tantum à bonis, nullus esset certus de susceptione Sacramenti: cum nullus sit certus de bonitate ministri, sicut nec de propria & semper ita oportet iterari, & malitia vnius prædicaret alienæ salutis. Idcirco Sacramentorum dispensatio committitur homini non ratione sanctitatis, quæ variatur, sed ratione auctoritatis diuinæ, quæ semper manet quantum est de se.

Sciendum autem, quod in Sacramentis quædam sunt substantialia, quædam vero sacramentalia. Quantum ad substantialia non plus valet operatio boni ministri, quam mali: quia Deus ibi operatur vt auctor, homo vero vt minister. Sed in sacramentalibus, vt sunt rationes, plus potest valere operatio boni ministri, quam mali: hoc est autem per accidens, non per se, id est, quantum ad alios effectus accidentales non quantum ad essentialis.

Quamvis apud hæreticos sint Sacramenta vera, non tamen recipientibus sunt vtilia, nisi ad Ecclesiæ unitatem redeant. Vnde Augustinus: Ecclesia comparata paradiso iudicat posse Baptismum homines & foris recipere, sed salutem non tenere. Nam & flumina de paradisi fonte largiter manauerunt, non tamen in Mesopotamia, nec in Ægypto, quod illa flumina peruenerunt, est felicitas vitæ, quæ de paradiso commemoratur.

CAPVT VII.

De triplici statu fidelium.

Triplex est status fidelium in acie Ecclesiasticæ hierarchiæ, scilicet fidei genitæ, fidei roboratæ, & fidei multiplicatæ. Per primum fit distinctio fidelium ab incredulis in Baptismo, per secundum fit distinctio fortium ab infirmis, & hoc in confirmatione, per tertium fit distinctio clericorum à laicis, per Sacramentum Ordinis. Hinc est quod hæc tria Sacramenta characteres imprimunt, per quos indelebiter impressos semper distinguuntur: vnde nullatenus iterari possunt. Character ergo baptismalis incipientium est, Confirmationis vero proficientium, sed Ordinis perfectorum.

Prædicta triplex distinctio fit ad similitudinem distinctionis alicuius exercitus. Prima est cõmunis, scilicet totius exercitus ab alio exercitu, & hæc fit principaliter per Baptismum. Secunda est specialis, scilicet militum à populatibus, hæc autem fit per Confirmationem. Tertia est specialissima, scilicet ducum militumue ab vtrisque, & hæc fit per Sacramentum Ordinis. Præterea quia character est signum distinctiuum spirituale & indelebile, ideo non confertur in Sacramentis, quæ solent iterari, sicut est Pœnitentia, Matrimonium, & huiusmodi.

Notandum ergo, quod character baptismalis est omnium characterum aliorum fundamentum, & ideo illo non habito non possunt ceteri characteres imprimi: vnde si quis ordinatur non baptizatus, nihil prorsus agitur.

Quamuis tria Sacramenta sint, vt dictum est, quæ propter characteris impressionem non iterantur, tamen commune est hoc omnibus Sacramentis, non iterari circa eandem personam, & materiam, & ex eadem causa, & hoc est ideo, ne fiat contumelia Sacramento. Ex hoc enim credi posset, quod Sacramenta prius dispensata essent inefficacia & ineptalia: licet quædam ex necessitate, & aliis causis iterari possint.

Quædam sunt de Sacramentorum substantia, quædam de congruentia. Si ea quæ sunt de substantia, omit-

Apoc. 3. b
et 5. a

Matth. 13. d
Zach. 3. d
Num. 8. a
4. Reg. 5. d

Aug. lib. 4
de Baptismo
contra Do-
natistas sta-
tim in princ.
tom. 6.

tantur, euacuatur Sacramenta, & sunt iteranda. Omiffione vero illorum, quæ sunt de congruentia, non euacuatur Sacramenta.

CAPUT VIII.

De institutione Sacramentorum.

AB initio instituta sunt Sacramenta ad curationem hominum, & semper cum morbo cucurrerunt. In lege enim naturæ fuerunt oblationes, sacrificia, & decimationes. In lege autem scripta introducta est circumcisio, & adiuncta est expiatio, atque superaddita oblationum & sacrificiorum multiformis distinctio. In lege autem noua statuta sunt Sacramenta numero pauciora, utilitate potiora, virtute efficaciora, præminencia digniora, atque significatione euidentiora: in quibus est impletio simul & euacuatio omnium prædictorum, sicut ait Hugo de S. Victore. Primi temporis Sacramenta fuerunt sicut umbra, medijs temporis sicut imago, siue figura, postremi vero temporis, scilicet gratiæ, sicut corpus, quod intra se veritatem continet & gratiam, quam significatione repræsentant, & principaliter conferunt & promittunt. Prædicta patent, quia eiusdem mundationis similitudo est in oblatione legis naturæ, sed occulte inuenitur. In circumcissione vero euidentius aliquantulum exprimitur, per Baptismum autem manifestius declaratur. Item Sacramenta veteris legis nutriebant paruulos, exercebant perfectos, & duros onerando domabant. Sed hæc Sacramenta nouæ legis conferunt, quæ vetera de longinquo monstrabant. Vnde priora Sacramenta præparauerunt, & perduxerunt ad noua, sicut via ad terminum, sicut figura ad veritatem, & sicut imperfectum ad perfectum. Est & alia differentia, quia commune est omnibus Sacramentis quod consistat in rebus sensibilibus, inuisibilem tamen gratiam significantibus: sed speciale est Sacramentis nouæ legis, quod consistant etiam & in rebus. Item Sacramenta nouæ legis efficiunt quod figurant, sed hoc non faciunt Sacramenta veteris legis. Item Sacramenta nouæ legis iustificat, & quantum ad opus operatum, & quantum ad opus operans: sed Sacramenta veteris legis iustificat solum quantum ad opus operans, quia non valebant facientibus, nisi quantum illorum charitas & deuotio fidei se extendebat. Hoc non intelligitur de circumcissione, quæ cum non fuerit in lege data, nequaquam inter legalia computatur: quia ipsa in paruulis tollebat originale peccatum, & gratiam conferebat, quod non faciebant legalia. Item in lege distinguebat populum Dei ab alijs gentibus, sicut modo distinguit character baptismatis. Item legalia, secundum Augustinum, fuerunt ante passionem Domini viua, & statim post passionem mortua, & postquam claruit veritas Euangelij fuerunt omnino sepulta. Nostra vero Sacramenta vsque ad finem semper in suo vigore manebunt.

CAPUT IX.

De Sacramento Baptismi.

Baptismus est ianua omnium Sacramentorum, quia nulli confertur in Ecclesia aliud Sacramentum ante ipsum. De substantia Baptismi sunt quinque. Primum est expressio formæ vocalis à Deo institutæ, quæ est hæc: Ego te baptizo, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, absque omissione vel additione dictionis, absque præpositione ordinis, & absque commutatione nominis: his enim quatuor modis forma verborum violatur, sc. omissione, additione, transpositione, & commutatione, id est, si ponitur loco Patris, & Filij, & Spiritus sancti, nomen potentis, sapientis, & benigni: quia in quocumque idiomate baptizetur, non debent poni appropriata tribus personis, sed expressa nomina personarum. Similiter loco verbi, baptizo, non debet dici, immergo, vel intingo. Secundum est ablutio per ele-

mentum aquæ cuiuslibet, vel maris, vel fontis, vel fluminis, siue frigidæ, vel calidæ in toto corpore faciendæ vel saltem in digniori parte, scilicet in caput. Tertium est, quod immersio ista fiat ab vno, & in eodem tempore, quando forma verborum exprimitur, ita quod non vnus puerum immergat, & alius verba proferat. Quartum est intentio vel specialis, vel generalis. Specialis autem intentio est, vt iste baptizandus mundetur. Generalis autem est facere illud quod facit Ecclesia. Intentio quoque illius requiritur qui est baptizandus, si est adultus, quia qui inuiti baptizantur, non recipiunt Sacramentum. Quintum est fides ipsius baptizandi: quia in adultis requiritur fides propria, sed in paruulis aliena: quia paruuli in fide Ecclesiæ baptizantur.

Baptismus merito fit in aqua, & non in alio liquore: quia cum homo per peccatum primi parentis incurrit immunditiam & ignorantiam, & concupiscentiam, per Baptismum ab his tribus liberatur. Et hoc notatur in proprietatibus aquæ, scil. puritate, perspicuitate & frigiditate. Nam baptismalis aqua sua puritate nos munda, sua perspicuitate illuminat, atque sua frigiditate ab æstu concupiscentiæ nos temperat. Item Baptismus fit in aqua, ne quem inopia excusaret, & ne propter defectum homines salutis periculum incurrerent, si in alio aliquo liquore fieret: & vt inueniatur apud omnes communis Baptismi materia.

Triplex autem est Baptismus, scil. fluminis, fluminis, & sanguinis. Inter hos talis est differentia, quia Baptismus fluminis à tota pœna liberat, & à culpa, & gratiam in habitu infundit, & characterem imprimit. Baptismus fluminis delet culpam non semel tantum, sed pluries, & habet gratiam in vsu, in quo consistit meritum. Baptismus sanguinis liberat ab omni tentatione, & confert statim præmium, quia proprium est martyrum statim euolare. Ex his patet quis sit melior inter hos Baptismos, quia se habent, vt excedentia, & excessa.

In Baptismo quoddam est Sacramentum tantum, vt ablutio exterior: quoddam est res tantum, vt gratia interior: quoddam res, & Sacramentum, vt character. Octo sunt de sollempnitate Baptismi, quæ non sunt de substantia. Vnde versus:

*Sal, oleum, chrisma, ceruus, chrismale, salina,
Flatus, virtutem Baptismatis ista figurant:
Hæc cum parrinis non mutant esse, sed ornant.*

DIn quatuor locis inungitur baptizandus, scilicet in fronte, vt fidem publice protestetur. In vertice, vt agenda ab eo subtilius intelligantur. Inter scapulas, vt iugum Christi suauius portetur. In pectore, vt dulcis ordo Deus diligatur.

Baptismus fuit materialiter institutus, quando Christus baptizatus fuit: formaliter, quando dixit: Ite, docete omnes gentes, &c. finaliter, quando dixit Nicodemus: Nisi quis renatus fuerit, &c. effectiue, quando Christus passus est.

Effectus Baptismi multiplex est. Ad alia Sacramenta præparat, quia Baptismus est Sacramentum intransitum. A peccato munda quod significatum est in mari rubro, vbi submersi sunt Ægyptij, sed filij Israël exierunt securi. Nota, quod in Baptismo deletur originalis peccati macula: fomes vero non tollitur, sed remittitur: Pœnam relaxat. Vnde pueri induuntur veste candida. Rationalem illuminat. Vnde ponitur sal in ore. Concupiscibilem ad bonum inflamat, vnde datur candela puero. Irascibilem confortat. Vnde Israël vincit Amalech post transitum maris rubri. Gratiam tribuit: quod figuratum est per columbam, quæ sedit super Iesum baptizatum. Characterem imprimit: hoc figuratur per mare vitreum in Apocalypsi: Fomite mitigat, quod significat aquæ frigiditas. Communionem Ecclesiæ præstat, sicut Hieremias circumcisus fuit, quamuis sanctificatus fuerit in vtero. A satisfactione exteriori liberat, quia non requirit gemitum neque planctum, intellige exteriorem, non interiorem: nam interior requiritur in adulto, scilicet contritio. Potestatem diaboli minuit: quod significat

Hugo de sacram. f. d.
lib. 1. par. 8.
cap. 12.

Aug. epist.
19. ad Hieron.
scm. 2.

Matt. 3. d
Mar. ult. d
Ioan. 3. d

Exod. 14. d

Exod. 18. d

Matt. 3. d

ficat exsufflatio. Ianuam cœli aperit, quod significatum est, quando Christo baptizato aperti sunt cœli. Et notandum quod passio Christi aperuit ianuam cœli per causam meritoriam, & satisfactoriam generalem. Baptismus autem aperit per causam efficientem singularem. Facit enim iustum hominem singularem evolare. Os ad laudandum, & aures ad audiendum aperit. Vnde ponitur salua in aure pueri. Templum Christi efficit. Vnde dicitur baptizato: Exi immunde spiritus, & da locum Spiritui sancto. Laudabilem coram Deo reddit. Vnde balsamum est in chrismate. Solent pueri baptizandi vsque ad Pascha & Pentecosten, nisi vigeat necessitas, vel timeatur periculum, reservari ad significandum quod in baptismo fit resurrectio spiritualis, & quod gratia Spiritus sancti datur. Baptismus Christi, & Ioannis conveniunt in materia, & in modo mergendi: sed differunt in forma, quia baptismus Ioannis tradebatur in nomine venturi. Differunt etiam in effectu, quia baptismus Christi vivificat, Ioannis autem non. Item in fine, quia baptismus Ioannis ab baptismum Christi inuitabat.

CAPUT X.

De catechismo, & exorcismo.

Catechismus, & exorcismus tanquam preparatorij præmittuntur in baptismo, ut in ipso gratia efficacius operetur. Tribus de causis catechismus institutus est, primo propter instructionem de articulis communibus ad fidei susceptionem: secundo propter responsionem ad fidei professionem: tertio propter responsionem ad fidei observationem. Quia vero adultus peccatum proprium habet, & per se respondere potest, requiruntur hæc ab eo. Parvulus autem, quia non habet peccatum actuale, nec per se respondere potest, requiruntur hæc ab eo per vicarium, qui pro ipso respondet de fidei observantia. Exorcismus ideo institutus est, ut à baptizando diaboli potestas repellatur. Nam propter peccatum hominis diabolus in hominem potestatem accipit, & etiam in illa, quæ veniunt in usum hominis. Vnde tam adulti, quam parvuli exorcizari debent ad expulsionem diabolicæ potestatis.

CAPUT XI.

De confirmatione.

Confirmatio sacramentum est pignantium, de cuius substantia sex sunt. Duo ex parte sacramenti in se, scilicet materia chrismatis, & forma verborum, quæ talis est, secundum morem magis communem. Signo te signo crucis, confirmo te chrismate salutis; in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Duo ex parte ministri, scilicet dignitas Pontificalis, & intentio debita. Duo ex parte suscipiētis, scilicet frons in qua debet fieri chrismatio, & quod confirmandus sit baptizatus. Vnctio chrismatis triplex fit in tribus sacramentis, quorum diversitas ex fine accipitur. In baptismo fit in vertice, ad signandum fidei susceptionem, quia vertex est locus cellulæ rationalis. In confirmatione fit in fronte, ad significandum audaciam confessionis: cuius impedimentum est timor & verecundia, quæ specialiter manifestatur in pallore, vel rubore frontis ex propinquitate cellulæ imaginalis. In ordine fit in manibus, ad significandum potestatem consecrandi Dominici corporis sacramentum.

Huius sacramenti multiplex est utilitas, quia gratiam in baptismo datam cōfirmat. Confirma hoc Deus quod operatus es in nobis, scilicet in baptismo. Ad militiam spirituales præparat. Vnde confirmandi tanquam pugiles pugnaturi inunguntur, ne ab inimicis de facili terreantur. Et quia omnes Christiani debent esse in bello Christi, propter hoc omnes debent sacramentum hoc accipere, ut facilius possint contra mundum, carnem & diabolum pugnare. Ad confessionem constantem no-

minis Christi armat, quoniam oportet verum Deum, & verum hominem confiteri. Primo, ut confiteamur eum secundum divinam naturam Patri, & Spiritui sancto æqualem. Secundo ut confiteamur eum secundum humanam naturam, crucis pertulisse supplicium. Primum apparet in forma Verborum in Trinitatis expressione, secundum claret in fronte crucis signatione. Intus & extra spirituali decore nos ornat. Intus quidem per conscientie puritatem: sed extra per odorem bonæ famæ. Et hæc duo significantur in chrismate quod conficitur ex oleo propter primum, & ex balsamo propter secundum. In bonis agendis & malis sustinendis roborat. Datur enim ibi Spiritus sanctus ad robur. Animam & corpus armat. Animam quidem per impressionem characteris contra pusillanimitatis vitium: corpus vero per clypeum crucis contra insultus dæmonum. Contra verecundiam & timorem in confessione nominis Christi audaciam præstat. Primum notatur in chrismatione frontis, quæ est locus verecundie. Secundum in potestate ministri. Pugnanti coronat: quod notatur in vitta, quæ circa caput confirmati ligatur. Quædam sunt circa confirmationem quæ non sunt de esse sacramenti, sed de bene esse, quæ sunt hæc. Quod ieiunium, & à ieiunio detur: quod per aliquem Episcopo præsentetur, qui etiam patrinus efficitur, quod vitta capiti circumligetur. Per istud sacramentum fiunt fideles pleni Christiani. Plenitudine dico copie: qui tamen in baptismo pleni facti sunt plenitudine sufficientie.

Sacramenta se habent in dignitate, ut excedentia, & excessa. Nam Eucharistia præminet in esse, Baptismus in effectu. Matrimonium in mysterio, quia significat coniunctionem Christi & Ecclesiæ. Confirmatio in dignitate ministri, quæ non confertur nisi ab Episcopis. Pœnitentia in frequenti peccatorum remissione, & sic de aliis sacramentis.

CAPUT XII.

De sacramento Eucharistiæ.

Eucharistia est sacramentum charitatis tam divinæ, quam nostræ: quia Deus in hoc sacramento magnæ dilectionis nobis signum ostendit, & nostræ dilectionis affectum per idem sacramentum specialiter erga se inflammavit. De substantia huius sacramenti sunt quatuor. Primum est, quod consecrans Eucharistiam sit sacerdos. Secundum, species panis & vini. Tertium, intentio consecrantis. Quartum est forma verborum, videlicet, Hoc est enim corpus meum. Et ista super calicem. Hic est enim calix, &c.

Ad plenius intelligendum ista, nota circa intentionem, quod aliud est intentio, aliud attentio: quia intentio semper est necessaria, vel specialis, vel generalis, sicut dictum est de baptismo. Attentio autem non est de substantia, sicut quando mens rapitur in prolatione verborum ad alia, quod quandoque cōtingit ex infirmitate, quandoque ex negligentia, vel incuria, & tunc est peccatum. Sciendum præterea quod non solum requiritur intentio consecrantis, sed etiam intentio istud sacramentum instituentis. Vnde si aliquis sacerdos staret in foro, & super omnes panes formam verborum proferret, etiam cum intentione consecrandi, non fieret ibi transsubstantiatio: & hoc non esset propter defectum virtutis verborum, cum vna vice sacerdos possit consecrare tot hostias, quot toti mundo sufficerent, si esset necessarium Ecclesiæ, sed propter defectum intentionis illius, qui hoc sacramentum instituit, qui non intendit quod cum tali ludibrio, ut stultitia fieret consecratio, sed pro utilitate, vel necessitate Ecclesiæ generalis, vel particularis.

Circa formam quoque verborum sciendum quod cum dicitur: Hoc est enim corpus meum, ista coniunctio enim, non est de substantia formæ, sed de bene esse ipsius: unde omitti non debet. Aliud namque est forma necessaria sine qua non potest transsubstantiatio fieri: aliud

Luc. 22. b
1. Cor. 11. c

Psalm. 67. d

form. debita sine qua non debet fieri. Eodem modo dicendum est de speciebus panis & vini. Vnde nota quod materia Eucharistiae alia est necessaria, alia est debita. Materia necessaria Eucharistiae est panis frumentitius, quia sine illo non potest fieri confectio. Materia vero debita est, quod panis ille sit azymus, quia licet in fermentato posset confici, tamen hoc non debet fieri, duplici de causa. Prima est, quia panis azymus convenit institutioni. Christus enim dedit discipulis corpus suum confectum in tali materia. Secunda est, quia talis panis convenit significato. Christus enim sine omni fermento peccati fuit. Similiter dicendum est de materia calicis: quia alia est materia necessaria, alia debita. Materia necessaria calicis est vinum, quia sanguis Christi non potest in alia materia confici, quam in vino. Materia vero debita est, quod aqua vino misceatur, & hoc duplici ratione. Prima, quia talis materia convenit institutioni. Christus enim sanguinem suum sub tali specie dedit. Secunda, quia talis materia convenit etiam significato: quia Ecclesia, quae per aquam significatur, Christo, per fidem & charitatem iungitur.

Sciendum praeterea quod in aceto & agresta non conficitur, quia acetum non est vinum sed fuit, sicut & agresta non est vinum, sed erit. In confectioe autem sanguinis tam modicum aquae debet admisceri vino, quod absorberi possit ab illo: alioquin impeditur consecratio, si vinum ab aqua vincitur. Istud designat, quia cum nos ad Christum convertimur, non ipse in nos, sed nos in ipsum mutamur: quia corpori eius mystico incorporamur.

Si una gutta vini imponitur ex aliqua negligentia sanguini, non propter hoc desinit esse sanguis, nec propter admixtionem vinum in sanguinem mutatur, sed utraque species in sua natura permanet. Sed si de vino multum ponitur ad unam guttam sanguinis, sicut quandoque fit in ablutione, tunc ibi desinit esse sanguis: quia species illius guttae sub qua est sanguis, absorbetur à multo vino adiuncto.

Circa Eucharistiam est quoddam sacramentum tantum, ut species panis & vini: quoddam est ibi res tantum ut corpus Christi mysticum, quoddam est ibi res & sacramentum, ut corpus Christi verum, quod traxit de Virgine, istud enim est res primi, & sacramentum secundi.

Sub utraque specie totus Christus indivisus est, scilicet corpus & anima, & Deus, ac per hoc ubique est unum & simplicissimum sacramentum. Sub specie namque panis est corpus Christi per conversionem, & sanguis per connexionem, & anima per conjunctionem, & divinitas per unionem. Ista enim quatuor non possunt dividi, nec ab invicem separari. Eodem modo dicendum est de sanguine. Praeterea Christus sic totus est in tota specie, quod est in qualibet parte eius, siue sit integra illa species, siue diversae: ac per hoc non est ibi ut circumscriptus, vel occupans locum, vel habens situm, vel perceptibilis per aliquem sensum corporeum. Exemplum huius habemus in speculo, quod si dividatur in multas partes, in qualibet apparet imago, quae prius apparebat in integro. Item exemplum est de sermone, quem quis multis recitat, quia quilibet auditor recipit illum totum. Vnde quamvis sermo sit unicus in proferente, totus tamen est in quolibet audiente.

Hostia frangitur in tres partes, propter multas rationes. Primo propter tres personas divinas in una essentia, sic sunt tres partes in divisione hostiae, unus tamen Christus est. Secundo propter tres statum Ecclesiae, scilicet militantium, triumphantium, & in purgatorio ardentium. Tertio propter tres status Christi in quibus fuit, scilicet mortalis, mortuus, & immortalis. Quarto propter tres apertiones in corpore Christi tempore passionis, scilicet manuum, pedum, & lateris. Quinto propter tres substantias in Christo, scilicet divinitatis, animae, & corporis.

Sacramentum corporis Christi praefiguratum est

multiplaciter, scilicet in oblatione Melchisedech, in qua figurate habemus formam exteriorem sacramenti, & primum effectum, scilicet refectionem: ibi enim praecessit figura spiritualis refectionis in pane & vino; in Eucharistia est resectio spiritualis vitae in re. Item in manna, ubi figurabatur effectus gratiae. Item in agno paschali, in quo figurabatur liberatio à servitute Aegyptiaca. Ita noster agnus est signum liberationis à diabolo. Item in diversis sacrificiis, de quibus habetur in Levitico, quibus figurabatur oblatio passionis Christi, ut fuit hostia quoad reconciliationem, & victima quoad satisfactionem pro peccatis nostris, & holocaustum quoad totius corporis sui lationem. Item in oblatione Mannae, de quo legitur in libro Iudicum, per quam figurabatur in quo debet fieri oblatio, & tunc quid: quia in fide Iesu Christi, qui per petram designatur. Item in virga Ionathae melita, ubi figurabatur quis offerre debeat, quia Ionathas: per favum vero mellis designatur devotio offerentis. Figura sanguinis Christi fuit vinum ad designandum refectionem. Introduxit me Rex in cellam vinariam. Item aqua ad designandum abluitionem. Vnde illud Vidi aquam egredientem, &c. Item sanguis ad designandum redemptionem: Sine sanguinis effusione non fit remissio.

C A P V T XIII.

De dignitate & excellentia sacramenti Eucharistiae.

Dignitas & excellentia huius sacramenti apparet in multis. Primo, quia sicut iam dictum est, tam ante legem, quam in lege fuit praefiguratum. Secundo, quia à Prophetis praenuntiatur. Panem Angelorum manducavit homo: ponitur hic praeteritum pro futuro prophetae certitudine. Tertio quia à Christo institutum; & hoc dupliciter: scilicet verbo, & facto. Verbo, ut patet in Ioanne, Ego sum, inquit, panis vivus, qui, &c. Facto: Accipite & comedite, hoc est, &c. Quarto, quia ab Apostolis observatum: Convenientibus vobis in vinum, &c. Quinto, quia à summis Pontificibus solemnizatum, qui ordinauerunt cantum & orationes, locum, & tempus, & vestimenta, & vasa diversa, quae omnia sunt ad decorem huius sacramenti.

Maxima dignitas apparet in hoc sacramento, quia cum Christus constet ex tribus substantiis, scilicet deitate, anima, & corpore. Ipsa quidem deitas excelsit omnia. Magnus Dominus & laudabilis, &c. Item anima eius praecellit omnes animas, cum sit plena gratia & veritate, id est, perfectissima in affectiva & cognitiva. Item corpus eius excelsit omnia corpora, quod de sanctificato corpore beatissimae Virginis fuit sumptum, & divinitati unitum: ergo in Christo nobilissimum quod est in caelo, & nobilissimum in terra unita sunt.

C A P V T XIV.

De mirabilibus, quae sunt in Eucharistia.

Mirabilia multa sunt in hoc sacramento: primum est, quod est ibi corpus Christi in tanta quantitate, sicut fuit in cruce, & sicut iam est in caelo, nec tamen excedit terminos illius formae. Secundum quod ibi sunt accidentia sine subiecto. Tertium, quia ibi panis ita convertitur in corpus Christi, quod non fit materia corporis Christi, nec annihilatur. Quartum quod corpus Christi non augetur ex multarum hostiarum consecratione, non minuitur ex hostiarum sumptione. Quintum, quod idem corpus in pluribus locis est sub omnibus hostiis consecratis. Sextum, quod quando dividitur hostia, non dividitur corpus, sed sub qualibet parte totus est Christus. Septimum quod quando tenetur hostia in manibus, videtur oculis, corpus Christi

nec

nec tangitur per se, nec videtur : sed hæc tantummodo circa species sunt. Octauum quia cum desinunt istæ formæ, tunc etiam desinit esse ibi corpus & sanguis Christi. Nonum, quod cum non sit ibi panis vel vinum, tamen accidentia eundem effectum habent, vt prius, scilicet satiare, inebriare, & huiusmodi.

Nota quod Deo conuenit esse vbique simpliciter & proprie, creaturæ conuenit esse in vno loco tantum. Corpus vero Christi medio modo se habet. Cum enim sit creatura non debet æquari Creatori in hoc quod sit vbique. Cum vero sit vnitum deitati, debet in hoc excellere alia corpora, vt simul & semel possit esse in pluribus locis, sub isto videlicet sacramento.

In sacramento Eucharistiæ quoddam est secundum naturam, vt hoc quod ibi accidentia sunt in loco determinato. Quoddam est ibi supra naturam, sed non supra intellectum, vt quod ibi sunt accidentia sine subiecto. Quoddam est ibi supra naturam & intellectum, vt quod ibi Christus est totus, & tantus quantus fuit in cruce, nec tamen excedit terminos illius parvæ formæ.

De mirabili transsubstantiatione, nota quod triplex est mutatio. Vna est artificialis, vt quando fit vitrum de cineribus. Alia naturalis, & hæc duplex est, scilicet accidentalialis, & substantialis. Accidentalialis est quando idem subiectum manet sub diuersis accidentibus sibi inuicem succedentibus. Substantialis est quando eadem materia manet sub diuersis formis substantialibus : sicut patet in transmutatione elementorum adinuicem. Tertia est mutatio supernaturalis : vt quando nec materia nec subiectum manet, sed tantum accidentia sine subiecto : & talis mutatio est in transsubstantiatione corporis Christi.

In rerum mutatione potest notari triplex difficultas, vel ex parte termini à quo, vel ex parte termini ad quem vel ex parte distantie terminorum ad inuicem. Primo modo creatio est mirabilior omnibus mutationibus, quia est de non ente simpliciter. Secundo modo conuersio in corpus Christi est mirabilior omnibus, quia est in ens in actu prius existens. Tercio modo incarnatio Christi est mirabilior quacunque mutatione : quia ibi est vnio infinite distantium.

Guilmundus distinguit quadruplicem mutationem substantialem. Prima est à non ente in ens, & hæc dicitur generatio. Secunda est ab ente in non ens, vt corruptio. Tertia est ab ente in ens, quod modo non est, sed iam erit, vt productio. Quarta est ab ente in ens iam existens, & talis est conuersio panis in corpus Christi. Hæc mutatio non habet similitudinem in natura, sed est alterationi quasi contraria : quia hic mutatur vna substantia in aliam, & manent eadem accidentia : sed in alteratione è conuerso est, quia ibi mutantur accidentia, & manet eadem substantia, sicut patet in corporalibus, quando de albo fit nigrum : & in spiritualibus, quando fit de iusto impius, vel de ignorante sciens.

Nota quod hæc præpositio (de) multipliciter sumitur. Quandoque enim notat causam, vt cum Christus dicitur conceptus de Spiritu sancto. Quandoque materiam, vt cum dicitur Christus natus de Virgine. Quandoque identitatem substantiæ, vt cum dicitur Filius natus de Patre. Quandoque transsubstantiationem, vel conuersionem, vt cum dicitur corpus Christi fieri de pane. Quandoque ordinem, vt cum dicitur creatura esse de nihilo.

CAP V T XV.

De effectû in suscipientibus corpus Christi.

Digne suscipientes corpus Christi, bonum multiplex consequuntur. Primum est Christi commemoratio. Hoc facite in meam commemorationem, scilicet dilectionis, liberationis, imitationis. Item viuificatio interior, quia nonnumquam per virtutem huius sacramenti fit de attrito contritus. Vnde sicut in

A Genesi, lignum vitæ comestum vitam præstabat, sic per hanc gratiam purgamur, illuminamur, perficimur, reficimur, & viuificamur. Et bene redditur vita per cibum, per quem & mors intrauit. Item corporis Christi mystici incorporatio. Vnde dictum Augustini, Non tu me mutabis in te, sed tu mutaberis in me, non intelligitur de vnione corporis mystici de nouo faciendi, sed de augenda : non enim vnit dissimilia. Item spiritualis refectio. In loco pascuæ, &c. Deus enim non tantum instituit sacramentum, quod nos in esse gratiæ generaret, vt baptismum : vel quod genitos robotaret, vt confirmationem, verum etiam quod robotatos nutrirer, vt Eucharistiam, propter quod hæc tria sacramenta dantur omnibus, qui ad fidem accedunt. Item deuotionis augmentatio. Impinguasti in oleo, &c. Nutrimur enim quod hic datur nobis quantum ad esse gratuitum, in tribus attenditur, scilicet in conseruatione deuotionis ad Deum, & dilectionis ad proximum, & delectationis intra nosmetipsos. Item fœmitis mitigatio. Psalmus ibi : Super aquam refectiois, &c. quia sicut aqua refrigerat, sic & istud sacramentum feruorem concupiscentiæ mitigat. Item collatio gratiæ : Descendente manna descendebat, &c. Item virtutum robotatio : Panis cor hominis confirmet. Item peccatorum remissio, quia per istum cibum semper fit reparatio deperditi. Vnde quâdo dicitur in oratione Dominica, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, statim sequitur, Et dimitte nobis debita nostra. Istud intelligitur de venialibus tantum : quia sicut alimentum naturale prodest viuenti, & non mortuo, sic alimentum spirituale. Item contra diabolum armatio. Paraisti in conspectu meo mensam aduersus, &c. Item spei eleuatio. Vnde Apostolus : Quomodo cum illo, &c. Item amoris excitatio. Bernardus : Disce Christiane quantum debeas diligere Christum, qui dedit nobis carnem suam in cibum, sanguinem in potum, animam in pretium, aquam lateris in lauacrum. Item fidei commendatio, quia in hoc sacramento fides eleuatur supra naturam, supra sensum, & supra intellectum. Apostolus : Captiuantes omnem intellectum in obsequium Christi. Item Angelica conuiuatio. Panem Angelorum manducauit homo. Item regni cœlestis collatio : Qui manducat meam carnem, & bibit, &c. Item spiritualis delectatio. Panem de cœlo præstitisti eis, &c. Item intellectus illuminatio. Gustauit Ionathas de melle, & illuminati sūt oculi eius. De effectû Eucharistiæ, dicit Bernardus : Corpus Christi est ægris medicina, peregrinantibus via, debiles confortat, valentes delectat, langorem sanat, sanitatem conseruat. Per hoc fit homo mansuetior ad correctionem, patientior ad laborem, ardentior ad amorem, sagatior ad cautelam, ad obedientiam promptior, ad gratiarum actiones deuotior.

Sicut recte communicantibus multa bona proueniunt, vt dictum est : sic indigne sumentibus corpus Christi multa mala occurrunt. Nullius enim opus placeat Deo, nisi placeat ipse prius. Indigna enim communitio peccatis hominem illaqueat, damnationem præparat, proximum scandalizat, mentem excæcat, tentationi subiungat, Deum irritat, vitam temporalem breuiat, gratuitis spoliât. De his per ordinem dicitur : Fiat, inquit, mensa eorum coram ipsis. &c. ecce primum. Et in retributionem : ecce secundum. Et in scandalum : ecce tertium. Obscurentur oculi eorum ne videant : ecce quartum. Et dorsum eorum semper incurua : ecce quintum. Effunde super eos iram tuam : ecce sextum. Fiat habitatio eorum deserta : ecce septimum. In tabernaculis eorum non sit, qui inhabitet : ecce octauum.

CAPVT XVI.

De modo sumendi Eucharistiam.

Corpus Christi quattuor modis sumitur. Quidam accipiunt illud spiritualiter tantum, vt qui accipiunt rem sacramenti, id est gratiam, & non ipsum sacramentum corporis Christi. De hoc modo sumendi, dicit Augustinus: Crede & manducaſti, id est, corpori Christo mystico incorporatus es. Quidam sacramentaliter tantum, vt communicantes in mortali peccato: quia licet Deus sit vbique per essentiam, non tamen per gratiam. Quidam spiritualiter & sacramentaliter, vt qui accipiunt rem, & sacramentum, vt communicantes in gratia. Quidam neutro modo, vt qui nec rem, nec sacramentum accipiunt, vt hæretici, qui nihil faciunt. Primi non manducantes manducant, secundi manducantes non manducant, tertij manducantes manducant, quarti non manducantes non manducant.

Circa communionem committitur peccatum tribus modis. Primo cum quis statuto tempore communionem dimittit. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, &c. Secundo cum quis suo tempore communicans male accedit. Apostolus: Qui sumit indigne, iudicium sibi manducat & bibit. Tertio cum quis post communionem a peccatis se non custodit: & iste triplex malum incurrit. Primo quia Christum, quem suscepit, igominiose à se expellit, nam turpius eiicitur, quam non admittitur hospes. Secundo quia talis quodammodo similitudinem Iudæ gerit, qui postquam cum Christo cenauit, ipsum tradidit. Sic & Absalom fratrem suum ad conuiuium vocauit, & postea occidit. Tertio, quia ordinem honestatis peruertit. Venturo enim reuerentiam exhibet, & præſenti nullam. Vnde similis est illis, qui cum ramis oliuarum, & clamore festino obuauerunt Christo, & ipsum postmodum crucifixerunt.

Qualiter autem ad communionem accedendum sit, discere possumus in esu agni paschalis. Comedebant enim Iudæi accinctis renibus, calceatis pedibus, baculos habentes in manibus, cum lactucis agrestibus, & panibus azymis, & festinanter. Per primum significatur puritas castitatis. Sint lûbi vestri præcincti & lucernæ. Per secundum affectus deuotionis. Quâ pulchra es in calceamentis filia principum. Per tertium memoria Domini passionis. In baculo meo transiui Iordanem istum. Per quartum amaritudo contritionis. Cibabis nos pane lacrymarum. Per quintum promptitudo bonæ voluntatis, & operationis. Vidisti hominem velocem in operibus suis, coram regibus stabit.

Item quales debeant esse communicantes, ostenditur in vestibus sacerdotalibus. Requiritur enim ista, indicium discretionis, munditia castitatis, mortificatio carnis, constantia fortitudinis, perseuerantia longanimitatis, perfectio charitatis. Primum notatur in superhumerali, secundum in alba, tertium in cinctura, quartum in fanone, siue manipulo, qui portatur in brachio sicut clypeus, quintum in stola, sextum in casula.

Corpus Christi sumitur velatum accidentibus multiplici ratione. Primo propter meritum quantum ad bonos, quia secundum Gregorium, fides non habet meritum, cui humana ratio præstat experimentum. Secundo propter indignitatem, quoad malos. Exemplum de Bethsambitis, qui percussi sunt, quia arcam Domini viderunt. Tertio propter imbecillitatem quantum ad omnes. Non enim possemus videre claritatem corporis Christi glorificati. Exemplum de Moyse, in cuius faciem non poterant intendere filij Israel quando resplenduit. Quarto propter vitandum horrorem crudelitatis, qui fieret si Christi carnem dentibus attrita remus.

A Tres sunt causæ quare laicis non datur istud sacramentum sub duplici specie. Prima est, quia possunt credere, quod totus Christus non esset sub vtraque specie. Secunda, propter periculum, quia de facili posset effundi sanguis. Tertia, vt veritas respondeat vmbra, quia in lege nõ bibebant etiam offerentes de libamine.

CAPVT XVII.

De abstinentia à communione.

Abstinent quidam à communione propter culpam propriam, & aliqui sine culpa mortali, sed propter sacramenti reuerentiam, sicut qui sentiunt se minus mundos carne, vel mente, vel etiam indeuotos: & isti bene faciunt, dummodo possint iuste & sine aliorum scandalo supersedere. Vbi enim non instat necessitas, consulendum est talibus, vt de communione expectent quousque parati, & deuoti ac circumſpecti possint accedere. Nulla tamen necessitas debet compellere, vt aliquis in peccato mortali existens scienter communique

Peccatum facit indignum communionem tribus modis, aut in habitu, vt quando quis accedit non contritus de peccato præterito & inconfessus. Aut in actu, vt quando quis immutat formam sacramenti, & irreuerenter ipsum tractat. Aut in proposito, vt quando habet voluntatem peccandi in futuro.

Potest etiam propter reuerentiam sacramenti exclusio fieri à communione tripliciter: Primo propter reuerentiam sacramenti exterioris, sic excludit pollutio, & immunditia corporalis. Secundo propter reuerentiã rei contentæ sub formis, sic excludit defectus iudicij, & rationis, vt in pueris, & amentibus. Tertio propter reuerentiã rei significatæ, id est, unitatis corporis mystici, sic excludit vinculum interdicti vel suspensionis, vel excommunicationis etiam iniustæ. Sic igitur propter solam reuerentiam sine omni culpa excluduntur multi à cõmunionem. Hoc primo patet in pueris, qui tamen si sunt prope ætatem adultam, scilicet decimum vel duodecimum annum, & apparent in eis signa reuerentiæ, & discretionis, possunt sumere, alias non. Idem patet in furiosis, qui excluduntur sine culpa, qui tamen communicare possunt, quando habent lucida intervalla. Item cum quis habet lutosas manus, licet hoc sit sine culpa, tamen pro sola reuerentia non debet tangere corpus Christi.

Tria genera hominum in lege excludebantur ab esu agni, scilicet incircumcisi, qui significant accedentes irreuerenter ad communionem. Legitur in libro Regum, quod percussus est Oza, qui tetigit arcam Domini. Item alienigenæ hi significant infideles, de quibus in Genesi: Fera pessima deuorauit filium meum. Item immundi qui significant habentes peccatum mortale. De his Propheta: Mûdamini, qui fertis vasa Domini, De his tribus nota quod indigne sumit, qui non sumit reuerenter, vel non Catholice, vel habet mortale scienter.

Qui non communicat suo tempore, multa mala incurrit. Primo, quia talis multiplici vtilitate priuatur, de qua supra dicitur in capitulo, De effectu Eucharistiæ. Si enim Raab saluata est, quia suscepit nuntios Domini, multo magis, qui ipsum suscipit. Secundo, quia constitutionem Ecclesiæ transgreditur: statuit enim Ecclesiã quod qui non communicat in Pascha, viuens ab ingressu Ecclesiæ arceatur, & moriens careat Ecclesiastica sepultura. Tertio, quia maledictionem incurrit. Væ soli, &c. Bene solus est, qui Christum non habet. Quarto, quia vices Deo non rependit. Augustinus: Verendum est illi hospitium denegare, qui solet omnem pulsantermittere. Quinto, quia vires spirituales perdit. Quilibet enim qui est sine mortali, est membrum corporis mystici. Membrum autem debet sustentari alimento corporis Christi veri. Alioquin efficitur aridum, sicut corporeum membrum ad quod non transmittitur corporalis cibi nutrimentum.

CAPVT XVIII.

De officio Missæ.

Pærogativas plurimas habet Missa. Primo, quia celebratur à ieiunis. Secundo, quia tantum in Ecclesia, & super altare, nisi quandoque propter necessitatem fiat sub tentorio, vel in alio loco honesto. Tertio, quia oportet celebrantem esse sacerdotem. Quarto, quia oportet eam indutum esse sacris vestibus. Quinto, quia tantummodo fit in die, & non in nocte, nisi in natiuitate Domini. Sexto, quia celebratur accenso lumine, etiam si mille Soles lucerent super terram. Septimo, quia ibi sonant verba diuina, Angelica, & humana. Diuina quidem, cum dicitur vel cantatur, Pater noster, & leguntur verba Domini in Euangelio. Angelica vero, quando dicitur: Gloria in excelsis Deo, &c. Humana autem, ut in collectis & huiusmodi. Octauo, quia ibi audiuntur tria idiomatica nobilissima, scilicet, Hebraicum, ut Sabaoth, & Osanna: Græcum, ut Kyrie eleison: Latinum, ut in aliis, quæ sunt ibi. Nono, quia Missa suo modo tam plena est mysteriis, sicut mare guttis, sicut sol atomis, sicut firmamentum stellis, sicut cælum empyreum Angelis. Decimo, quia sacerdotes in solemnibus ecclesiis habent in Missa sua plures ministros, diaconum, subdiaconum, & acolytos. Vndecimo, quia Angelis ibi existentibus sufficit in præsentia tantæ maiestatis esse scholares. Duodecimo, quia ibi est Dominus cæli & terræ.

Officium Missæ moraliter exponitur ita. *Introitus* significat inchoationem boni operis: & duplicatur, quia in nostra inceptio debemus declinare à malo, & facere bonum: *Kyrie eleison*, quod nouem vicibus variatur, significat inuocationem misericordie Dei, qua nouem modis indigemus: primis tribus modis ad peccatorum remissionem, quæ committimus corde, ore, & opere. Quantum ad contritionem, confessionem, & satisfactionem. Secundis tribus modis quantum ad gratiæ collationem, scilicet, fidei, spei, & charitatis. Tertiis tribus modis quantum ad glorificationem, qua gaudebimus in Deo supra nos, intra nos de nobis ipsis, & iuxta nos de proximo. *Gloria in excelsis Deo*, significat gratiarum actionem. *Collectæ*, denotant orationem. *Epistola & Euangelium*, nouæ & veteris legis obseruationem, *Graduale & alleluia*, vitæ actiue, & contemplatiue perfectionem. *Offertorium* contribulati spiritus sacrificium. *Secreta*, significant statum vitæ. *Præfatio* statum patriæ. *Sanctus, Sanctus, Sanctus*, eleuationem Angelorum præsentium. *Canon*, transitum membrorum in corpus Christi mysticum. *Pater noster*, filiationem significat per gratiam. *Agnus Dei*, liberationem per misericordiam, & triplicatur, ut liberemur à malis præteritis, præsentibus, & futuris. *Communio seu complenda* significat boni operis consummationem.

Circa quædam alia quæ sunt in Missa nota significationem allegoricam. Intelligimus enim per *altare* crucem: per *calicem*, sepulchrum: per *patenam*, lapidem superpositum: per *corporale* sindonem, in qua corpus Domini fuit inuolutum.

Nota etiam quod omnes Missæ sunt æque bonæ quantum ad opus operatum, vna tamen est melior altera quantum ad opus operans. Vnde melius est audire Missam boni sacerdotis quam mali, sicut in mensa corporali eundem cibum iucundius accipimus à mundo ministro, quam ab immundo.

Nota quod periculosum est si celebrans Missam, ex-cutiens vel manus tremulas habens, vel morbum habet, aut delirus, aut idiota est. Vnde talibus est iniungendum quod abstineant à Missa. Præterea quando aliquis bis est celebraturus Missam, non debet sumere ablutionem in Missa priori, quia ad Missam secundam accederet non ieiunus.

A

CAPVT XIX.

De negligentis quæ fiunt in Missa.

Si per negligentiam euenerit quod perlecto canone, nec vinum, nec aqua reperiatur in calice, statim infundi debet vtrumque: & sacerdos iterabit canonem siue consecrationem ab illo loco. *Simili modo*, & perficiet usque ad finem, ita tamen, ut nec dimittat duas cruces, quæ fieri singulariter super hostiam consueuerunt. Vel melius potest dici quod aliam hostiam sumat, & canonem à principio incipiat. Quod si de simplici vino vel aqua fiat consecratio, vinum reputabitur pro consecrato, sed aqua non.

Si quid de sâguine ceciderit super corporale, vel pal-lam altaris, vel super albam, vel calulam pars illa rescindatur, & in loco reliquiarum reseruetur, prius tamen extrahatur sacramentum quantum poterit, & sumatur, deinde abluatur & sumatur ablutio.

Si vero super terram, lapidem, vel lignum ceciderit, lingendus, radendus, & extergendus est locus ille, & puluis in sacro loco reponendus.

Porro si in ipsum sanguinem musca, vel aranea ceciderit, vel aliquid aliud tale, quod vix sine vomitu, aut mortis periculo sumi potest, perfundatur & lauetur, quam cautius potest in calice, & ablutionem sumat sacerdos: sed musca siue aranea super piscinam cremetur.

Quod si corpus siue de corpore Christi super pallam altaris ceciderit, vel super aliud vestimentum, non incidatur, sed vino abluatur, & à ministro sumatur.

Si infirmus corpus Domini reiiciat, suscipiatur pro ut diligentius potest.

CAPVT XX.

De sacramento poenitentia.

Poenitentia est, ut ait Ambrosius, præterita mala plângere, & plangenda iterum non committere. Item Gregorius: Poenitentia est antea acta mala & peccata flere, & iterum flenda non committere. Circa prædictas diffinitiones nota quod quædam diffinitiones dantur per essentiam, ut homo est animal rationale mortale. Quædam per causam, ut dies est Sol lucens. Diffinitio autem poenitentia data est per causam, & non per essentiam. Veruntamen poenitentia diffinitur per duplicem actum, vnum qui est respectu præteriti, scilicet mala præterita plângere: alterum respectu futuri, scilicet plângenda iterum non committere. Primus actus est in re: secundus in proposito.

Poenitentia duplex est, quædam interior tantum, & hæc est de iure naturali: quædam exterior, quæ fit ad arbitrium hominis. Prima non est sacramentum proprie: secunda vero est sacramentum. Non enim poenitentia per se suscepta dicitur proprie sacramentum Ecclesiæ, cum talis etiam ante baptismum possit fieri, sed poenitentia iniuncta per ministros Ecclesiæ sacramentum est. Notandum quoque est, quod lugere pro propriis peccatis est actus poenitentia, quæ est virtus iustitiæ: sed lugere pro malis alienis, est alterius virtutis, scilicet misericordie: lugere vero pro bonis æternis, est actus ter-tiæ beatitudinis: de qua dicitur: Beati qui lugent, &c.

De duratione poenitentia sciendum est quod exteriorem non oportet esse perpetuam, sed de interiori distinguatur. Est enim poenitentia interior secundum habitum: & hæc debet esse perpetua. Alia est secundum actum, & hanc non oportet esse perpetuam. Semper enim tenetur, quis ad inferiorem poenitentiam habitua-lem, qua vellet non peccasse, & vult de cetero non peccare. Sed ad exteriorem poenitentiam non semper tenetur.

Præterea alius est dolor rationalis, qui est peccati de-

testa

Amb. in ser.
seria 2. post
Dominicam.
Quadrages.
Greg. hom.
34. in Enag.
post med.

Mat. 5. 8

testatio : alius sensualis , qui est passio : & primus dolor A
semper debet esse in pœnitentia : secundus non est de
necessitate. Item quamvis homo non sit certus de pec-
cati remissione, tamen non oportet propter hoc pœnitē-
tiam exteriorem esse perpetuam , quia non exigitur in
talibus certitudo scientiæ , sed sufficit certitudo conie-
cturæ probabilis, ut est quando homo fecit probabili-
ter quod erat ex parte sui dolendo, confitendo , satisfa-
ciendo, emendando.

Cum in omni sacramento nouæ legis sit aliqua ma-
teria visibilis elementi, quæ est signum & causa gratiæ,
oportet etiam in sacramento pœnitentiæ ita esse , sed
tunc materia sensibilis large sumitur pro omni re , siue
res illa sit exterior substantia, siue actio humana , vnde
secundum hoc in pœnitentia, prout est sacramentum , B
sunt res & verba, verba quippe in confessione & abso-
lutione sunt, res autem est ipsa actio humana. Ad intelli-
gendum ista plenius nota, quod sicut in medicinis cor-
poralibus quædam consistunt in sola passione curati, ut
est sectio vulneris: quædam vero in actione eiusdem, ut
est exercitatio corporis: ita in sacramentis quædam con-
sistunt in passione eius qui sanctificatur , & non in
actione , nisi per accidens, ut baptismus, confirmatio,
eucharistia, extrema vñctio, ordo. Quædam vero consi-
stunt essentialiter in actu eius qui sanctificatur , ut alia
duo sacramenta , scilicet pœnitentia & matrimonium.
In primis ergo quæ sine actu nostro operantur, requiri-
tur exterior materia, quæ significat & causam & rem
sacramenti. In aliis vero ipse actus noster est pro mate-
ria sensibili. Ex prædictis patere potest quod in hoc C
quoddam est sacramentum tantum , ut est actus pœni-
tentis exterior : quoddam est res tantum , ut remissio
peccatorum : quoddam res est sacramentum, ut contri-
tio interior.

CAPVT XVI.

De qualitate pœnitentiæ.

St enim pœnitentia quædam vera. a Augustinus:
Pœnitentia vera est, pœnitenda non committere, &
commissa desistere. Quædam est falsa. b Isidorus: Irrisor
est, & non pœnitens , qui adhuc agit quod pœniteat.
Quædam est coacta : Conuersus sum in ærumna mea ,
& c. Quædam est sera. c Augustinus: Si tunc pœnites quā-
do peccare non potes, peccata te dimiserunt, non tu illa.
Quædam iniqua: Iudas pœnitentia ductus, & c. Quædam
desperata: Præ angustia spiritus gementes, dicentes intra
se, pœnitentiam agentes. Quædam sancta & meritoria.
Bernardus : O felix pœnitentium humilitas. O bona
spes confitentium , quam potens es apud omnipoten-
tem, quam facile vincis inuincibilem , quam cito tre-
mendum Iudicem conuertis in piissimum patrem.

Debet pœnitentia esse amara. Planctum vñgeniti fac
tibi. Voluntaria. Augustinus: Cum gaudio debet facere
immortalis futurus, quæcunque faceret homo pro diffe-
renda morte moriturus. Perfecta. Augustinus : Nulla
pœnitentia est sera dummodo sit vera. Accelerata : Ne
tardes conuerti ad Dominum. Hieronymus : Nauticæ
hærenti in solo funem potius præcide, quam solue: Per-
seuerans : Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos?
Fortis. Hieronymus : Licet in limine iaceat pater, licet
mater vbera quibus te nutrierat, ostendat, per calcatum
perge patrem, & c. Item resurrectio spiritualis, quæ est
pœnitentia, debet esse cum Christo semper victuro, nō
cum Lazaro iterum morituro. Pœnitentia debet esse
prompta, & non diu dilata. Primo, ne infructuosi simus,
quia diu expectamur. Vnde in Isaia: Expectaui ut face-
ret vñas, & fecit labruscas. Secundo, quia ad magna voca-
mur. Ego ero merces tua magna. Tertia, ne ab æternis
nuptiis excludamur, scire factum est fatuis virginibus,
quæ differebant se præparare. Quarto, ne ab hostibus
impediatur, sicut filij Israël à Pharaone, ne egrederen-
tur de Ægypto. Quinto, quia relinquere peccatū etiam

pœnis compellimur. Gregorius : Contemnendus esset
hic mundus, etiam si rebus prosperis abundaret. At cum
tot aduersitatibus animum pulsat , cum tot calamitates
ingeminat, quid aliud, quam ut non ametur, clamat? Sex-
to, ne blandē seducamur, sicut auis per fistulam aucupis,
& sicut piscis per escā in hamo, & sicut vñsus per mel.
Septimo, ne morte præueniamur. Gregorius. Nihil certi-
us morte, & c. Octauo, ne consuetudine teneamur, sicut
arbor de facili non enellitur, cum bene radicatur. Nun-
quid Æthiops potest mutare pellem suam, & c.

Ad agendam pœnitentiam mouent quatuor ; de qui-
bus Bernardus: Nimis durum est cor , quod non emol-
liunt beneficia, nec terrent supplicia , nec alliciunt pro-
missa, nec castigant flagella.

Impedimenta pœnitentiæ sunt, pusillanimitas aggre-
diendi: tales sunt sicut equus vmbra, qui trūco vel
vmbra terretur. Pudor confitendi, sed sicut ait August.
verecundia magna pars pœnitentiæ est. Horror satisfac-
iendi, sed sicut dicit Apostolus: Hoc momentaneum &
leue tribulationis, & c. Delectatio peccandi, sed tempo-
rale est, quod delectat, æternum, quod cruciat. Spes diu
viuendi, sed Dominus ait: Securus iam ad radicem arbo-
rum posita est. Desperatio gratiam obtinendi , sed con-
tradicit. Quacumque hora ingemuerit peccator, & c. Ti-
mor recidui. Augustinus. Quando cecidi, erexit me:
quando steti, tenuit me: quando ini, duxit me. Ita loqui-
tur de Deo. Exemplum delinquendi, sed stultus est , qui
vidit aliquem cadentem in foueam, si non sit in eodem
loco cautior. Consuetudo peccandi , sicut Balaam con-
suetus monstris non curauit quod asina loqueretur.
Confidentia de Dei misericordia , quod quando pœni-
tuerit, ipsum recipiet, sed hoc est peccare in Spiritum
sanctum. Gregorius: Misericordiam Dei debemus saltem
erubescere: si iustitiam eius nolumus formidare.

CAPVT XVII.

De effectu pœnitentiæ.

Per pœnitentiam absoluitur homo à peccato , testi-
tuitur Ecclesiæ, reconciliatur Deo, donis spirituali-
bus ditatur, de filio diaboli filius Dei efficitur, paradisi
Dei aperitur. Hæc est quæ Angelos lætificat, impium iu-
stificat, amissa bona reuocat, vitam æternam donat, pœ-
nam æternam vitat.

Item pœnitentia est secunda tabula post naufragium,
ad quam potest homo recurrere , quamdiu est in statu
vitæ præsentis, quandocunque, & quotiescunque diui-
nam misericordiam voluerit implorare. Duplex est enim
naufragium, scilicet peccati originalis, & actualis: sed de
primo liberamur per tabulam baptismi , quæ virtutem
& efficaciam accepit à tabula crucis Christi. De secun-
do autem liberamur per tabulam pœnitentiæ, quam di-
uina clementia prouidit homini: quia pro peccato actua-
li non potest iterum baptizari.

Nota quod à reatu peccati liberamur per gratiam: à
sequelis autem peccatorum per pœnitentiam, & partes
pœnitentiæ: à miseria vero per gloriam. Item nota qua-
liter opera mortificata viuificantur: quia licet verum sit
quod à priuatione ad habitum non sit regressus in vita
naturali, non tamen est verum in vita morali. Nam à pri-
uatione ad habitum voluntarius est regressus , scilicet à
morte culpæ ad vitam gratiæ. Vnde dicimus, quod sicut
peccata actualia transeunt actu, & remanent reatu : ita
bona opera transeunt actu, & remanent merito. Secun-
dum autem quod manent, dicuntur mortificari , vel vi-
uificari. Bona igitur opera quamdiu sunt coniuncta ra-
dici merendi, scilicet charitati, dicuntur viuere : quando
autem ab illa separantur, dicuntur mortificari, & quan-
do reuertuntur, dicuntur viuificari, quia redeunt ad sta-
tum suæ originis, videlicet gratiæ & charitatis, & quia
valent ad maiorem radicationem charitatis.

CAPUT XXIII.

De partibus pœnitentia.

PARTES pœnitentiæ integrales sunt tres, sc. contritio, confessio & satisfactio. Quamvis enim complementum peccati possit esse in actu solum oris, & cordis solum, vel trium simul: tamen ad perfectionem pœnitentiæ exigitur horum trium aggregatio: licet ad esse simplex sufficiat contritio in actu, & confessio, & satisfactio in proposito. Non enim in his, quæ habent esse successivum, exigitur quod partes integrales sint simul, sed exigitur hoc in toto, quod habet esse permanens.

Quod autem tres sint partes pœnitentiæ, sic ostenditur: Pœnitentia est quoddam spontaneum iudicium, in quo contritio est quasi quædam citatio, ubi sequitur rei ante iudicem spontanea confessio. Deinde sequitur per iudicem impolitæ emendæ solutio. Sed in hoc differt iudicium fori à iudicio poli: quia ibi confessus à iure condemnatur, & hic absoluitur.

Alia est partium istarum sufficientia: quia cum omne peccatum committatur corde, ore, vel opere, iustum est, ut per contrarium curetur, scilicet ut peccator culpam animo detestetur, verbo accuset, & facto puniat. Item per peccatum ostendit homo Deum, Ecclesiam & seipsum, sed per contritionem reconciliatur Deo, per confessionem Ecclesie, & per satisfactionem sibi. Item istæ tres pœnitentiæ partes sunt tres dietæ, quibus itur ad terram promissionis, de quibus dicitur: Ibimus viam trium dierum. Item istæ tres partes significant tres mortuos moraliter, quos Dominus suscitavit: quoniam per contritionem suscitatur puella in domo, per confessionem iuuenis in portâ, per satisfactionem Lazarus in sepulchro.

CAPUT XXIV.

De contritione.

Contritio est dolor voluntarie pro peccatis assumptus, cum proposito confitendi, & satisfaciendi. Hæc diffinitio magistralis est, & ponitur hic dolor pro genere: voluntarie assumptus, ponitur ad differentiam doloris naturalis, qui non est meritorius, cum non sit in genere amoris, sed voluntas tantum ponitur in genere moris. Pro peccatis, ponitur ibi pro materia doloris, ad differentiam doloris invidiæ, qui est de bono, alieno. Sic ergo diffinitur contritio prout est actus virtutis, sed prout est pars sacramenti pœnitentiæ, oportet quod aliquid comparatione ad alias partes addatur, & ideo ponitur, cum proposito confitendi & satisfaciendi.

Nota quod cor dicitur durum quando divinæ inspirationi se tangendi non cedit, sed obuiat, in affectu peccati demorando. Frangi vero dicitur, quando incipit à proposito peccandi resipiscere, licet nondum totaliter conuertatur. Conteri autem dicitur, quando voluntas perfecte ab effectu peccandi resilit.

In contritione duplex est dolor. Vnus est voluntatis qui non est aliud quam peccati displicentia. Alius est sensualis. Primus est de essentia contritionis, & de hoc dolore intelligitur illud: Luctum vnigeniti fac tibi, quia homo ex ratione debet magis velle, nunquam peccasse. quam vnigenitum vivere. Secundus vero dolor non requiritur de contritionis necessitate, sed de eius perfectione: quia talis dolor non est in nostra potestate.

Nota etiam quod contritio potest tantum intendi, quod non solum culpa, sed etiam tota pœna dimittatur: hoc autem potest fieri dupliciter. Vno modo ex parte charitatis, quæ displicentiam peccati causat: quia quandoq; contingit tantum charitatem intēdi in actu, quod contritio inde sequens merebitur absolutionem ab omni pœna. Alio modo fit istud ex parte doloris sensualis, quem voluntas in contritione excitat, quia ille dolor

A quædam pœna est, quæ tantum potest intendi, quod sufficiat ad deletionem culpæ & pœnæ.

Differentia autem est inter attritionem & contritionem: sicut inter informe & formatum, secundum quod dicitur de fide informi & formata. Vtrum autem attritio fiat contritio, distinguendum est, quia contritio dicitur cum gratia tritio, hoc autem potest esse dupliciter. Vno modo per concomitantiam, quia gratia associatur motui existenti in anima, & illum informat, quamvis nō eliciat. Alio modo per causam, ita quod motus à gratia eliciatur. Primo modo attritio fit contritio: quia actus ille simplex manens in anima formatur adueniente gratia, sicut color adueniente luce. Secundo modo impossibile est quod attritio fiat contritio.

B Sed si quæritur, quamdiu quis de peccato dolere debeat: respondeo sicut dicit Hugo de sancto Victore: Deus quando absoluit hominem à vinculo peccati, ligat eum vinculo perpetuæ detestationis. Sed detestatio peccati duplex est: quædam in habitu, ad quam semper tenetur homo etiam post perfectam peccati remissionem: de qua dicit Augustinus, loquens de pœnitente, quod pœnitens semper doleat, & de dolore gaudeat, & non semper doluisse doleat. Alia detestatio est in actu: ad hanc homo non semper tenetur. Sciendum autem quod beati, & damnati, & hi qui sunt in purgatorio, non habent contritionem proprie: cuius ratio est; quia in contritione proprie sumpta sunt tria, scilicet gratia, dolor, & effectus meriti satisfaciendi, in beatis autem non est dolor, in damnatis vero non est gratia, & hi qui sunt in purgatorio non merentur.

CAPUT XXV.

De confessione.

Confessio est, ut ait Augustinus, per quam morbus latens spe veniæ aperitur. Hæc confessio sacramentalis, quæ est pars pœnitentiæ, conuenienter describitur per materiam, quæ est peccatum: & per actum, qui est aperire, & per finem, qui est spes veniæ.

Duplex est confessio, quædam est mentalis, quæ fit Deo, & hæc est de iure naturali. Quædā est vocalis, quæ fit homini, & hæc non est de iure naturali. Igitur ante incarnationem Christi sufficebat confessio mentalis: quia Deus nondum erat homo: sed postquam factus est homo, debet confessio fieri homini vicario Christi. In hoc enim quod ministris sacramentorum Christus dedit potestatem ligandi atque soluendi, insinuauit confessionem eis tamquam iudicibus fieri debere. Sic ergo Christus instituit confessionem tacite, sed Apostoli promulgauerunt eam expresse.

Quamvis igitur in contritione remittatur peccatum communiter, tamen confessio vocalis est necessaria vel in re, quando habetur opportunitas, vel in proposito, quando articulus necessitatis eam excludit, & non contemptus religionis. Et ista necessitas confitendi post contritionem, non est in tali casu propter necessitatem remedij, cum peccatum iam sit dimissum, sed propter obligationem præcepti.

Confessio & satisfactio necessaria est non solum propter reconciliationem in iudicio Dei: sed etiam in iudicio Ecclesiæ.

Quas etiam circumstantias teneamur confiteri. Nota quod circumstantiarum quædam sunt trahētes in aliud genus peccati ut coire cum muliere coniugata, & has tenetur homo confiteri. Quædam sunt aggrauantes in eadem specie, & harum quædam sunt non aggrauantes notabiliter, sicut scientia & huiusmodi: has non tenetur quis confiteri, quia sunt quasi venialia peccata. Quædam sunt aggrauantes notabiliter, & has secundum quosdam tenetur homo confiteri. Non enim sufficit illi, qui accepit centum marchas de alieno, dicere: Ego accepi alienum, cum hoc posset verificari si solum accepisset vnum denarium, secundum alios communius, sed non

Aug. lib. de
vera & fal.
pœnit. c. 13.
in s. dom. 4.

Mat. 16. e

Exo. 3. f
Mat. 9. d
Luc. 7. e
Ioan. 11. f

Hiero. 6. g

tutius opinantes, non oportet. Circumstantiæ aggrauantes peccatum notantur his versibus:

*Aggrauat ordo, locus, mora, causa, scientia, tempus,
Iuncta pusilla, modus, culpa, genus, & status altus,
Conditio, numerus, ætas, & scandala, sexus.*

Quamuis peccata alicuius nota sint sacerdoti, tamen oportet ea confiteri, quia non sunt ei nota vt iudici.

Quandiu possit quis differre confessionem, duæ sunt opiniones. Quidam enim dicunt, quod peccator debet statim confiteri habita opportunitate sufficienti. Alij communius dicunt, quod cum confessio sit inter præcepta affirmatiua, non obligat nisi pro loco & tempore Ecclesia autem determinat in decretalibus, quod omnis homo confiteatur semel in anno, quia tunc quilibet de necessitate communicare tenetur. In casibus tamen quatuor tenetur quis ante hoc tempus confiteri. Vnus est ratione sacramenti, quando quis vult communicare, vel celebrare. Alius ratione periculi, vt si est in periculo mortis. Tertius est ratione conscientie, vt si dicat sibi conscientia, quod statim teneamur. Quartus est ratione dubij, vt si non sperat illo anno amplius habere confesorem, quem modo habet, vel si habet casum de quo potest solus Papa absolvere, & modo habet copiam pœnitentiarum domini Papæ.

Si queratur vtrum confessio facta in peccato mortali valeat, dicendum est, quod confessio est in remedium, & in præceptum. In quantum est in remedium, non valet in mortali facta, tamen absoluitur homo à præcepto, sicut fide baptismum suscipiens.

Vtrum confessio sit iteranda? Nota quod regulariter nullus tenetur confessionem bona fide factam amplius iterare. Sunt tamen quatuor casus in quibus tenetur quis iterare confessionem, quorum duo sunt propter confessorem, & duo propter confitentem. Primus, si deficit confessori clauis potentie, eo quod non habet potestatem ab illo peccato absolvere. Secundus est, si deficit ei clauis scientie, quia nescit discernere. Tertius est si confitens dimidiavit confessionem, oportet enim quod vni fiat confessio integre omnium, quæ habentur in memoria. Si vero aliqua exciderant à memoria, non ideo debet reputari confessio dimidiata. Quartus est si contempsit, seu neglexit, & oblitus est satisfactionem, nam si sciret, & adimplere vellet, non deberet confessionem iterare.

Si vero aliquis cadat in peccatum postquam bona fide fecit confessionem, questio est, vtrum teneatur confessionem prius factam iterare, & est opinio quod non in specie, sed in genere: licet aliter dicant quidam.

Nota quod confessio facta per nuntium vel per epistolam, licet sit quoddam opus bonum & meritum, tamen in quantum est pars sacramenti pœnitentie, non potest sic fieri: quia determinatam habet materiam, scilicet actum sermonis, quo conscientia hominis manifestari consuevit. Vnde sine necessitate non licet aliter confiteri. In necessitate potest defectus per æquipollentem actum suppleri.

C A P V T XXVI.

De qualitate & effectu confessionis.

Qualis debeat esse confessio, notatur his versibus.

*Sit simplex humilis confessio, pura, fidelis,
Vera, frequens, nuda, discreta, libens, verecunda:
Integra, secreta, lacrymabilis, accelerata,
Fortis, & accusans, & sit parere parata.*

Ad multa valet confessio: A morte liberat, quia sicut confessio in foro contentioso damnat, sic in spiritali liberat. Vulnere mentis sanat. Hieronymus: Vulnus non intellectum tardius sanat. Deum homini manifestat. Augustinus: Si nollem confiteri, non me tibi absconderem, sed te mihi. Paradisum aperit. Augustinus: Q breue verbum, peccaui, quod portas aperit paradisi. Exem-

plum in latrone dextero. Peccata tegit. Vnde quædam Glossa: Si homo peccatum detegit, Deus tegit. Misericordiam diuinam emollit. Glossa super illud Psalmi: Delictum meum cognitum tibi feci. Si homo agnoscit, Deus ignoscit. Animum iacundat: In voce exultationis & confessionis, &c. Intercessores multiplicat. Sacerdotes enim pro suis confessis orant. Conscientiam mundat. Augustinus: Confitendo fit homo de sædo pulcher. Fœdus diaboli rumpit, sicut cum aliquis secretum alterius detegit. Deo hominem coniungit. Augustinus: Quid propius auribus tuis, quam confitens cor & vita, quæ est ex fide? In via salutis dirigit. Qui abscondit scelera sua non dirigitur, &c. Peccatum delet. Dixi confitebor aduersum me, &c. Satisfactionem supplet. Glossa super Matthæo: Iubemur confiteri peccata nostra, vt erubescantur patiamur pro pœna. Malum præcauet. Exemplum de dente putrido, qui extrahitur ne alij computrescant.

C A P V T XXVII.

Cui debeat fieri confessio.

Generaliter teneas, quod confessio debet fieri sacerdoti habenti clauis, quæ sunt scientia discernendi, & potestas ligandi, atque soluendi. Sciendum autem quod sicut baptismus est sacramentum necessitatis, ita & pœnitentia. Vnde sicut baptismus duplicem habet ministrum, vnum cui competit baptizare ex officio, scilicet sacerdotem: alium cui committitur dispensatio baptismi ratione necessitatis: ita & minister pœnitentie duplex est. Vnus est cui confessio fit ex officio, sicut est sacerdos. Alius qui audiendo confessionem vicem supplere potest sacerdotis in necessitate, vt est laicus. Dicunt tamen aliqui quod cum deest copia sacerdotis, non oportet confiteri laico, sed sufficit soli Deo.

Quamuis omnes sacerdotes clauis habeant, non tamen possunt omnes ligare & soluere, sicut excommunicati, suspensi, hæretici, & damnati. Hoc autem non est propter defectum ordinis, sed quia non habent materiam debitam, scilicet subditos, qui auferuntur ab eis cum excommunicantur. Possunt tamen tales baptizare, quia hoc est sacramentum necessitatis. Possunt etiam tales Eucharistiam consecrare, quia hoc substantialiter ad hæret ordinem.

Dicendum etiam quod nullus potest absolvere confitentem, nisi proprius sacerdos. Proprius vero sacerdos dicitur sex modis. Primo modo ipse Pastor Ecclesie. Secundo, per determinationem superioris, vt vicarij. Tertio, per privilegium quibusdam indultum, vt sunt fratres Prædicatores, & Minores. Quarto, per licentiam proprii sacerdotis, dum tamen non licentietur nisi vir discretus, & honestus, & vere sacerdos. Quinto propter necessitatem, quia instante mortis periculo quilibet sacerdos potest absolvere. Et peregrini absoluntur ab illis, apud quos sunt. Sexto propter defectum sui sacerdotis, quando scilicet est idiota, vel proditor confessionis, vel quando solet mulieres confitentes procarere: tunc enim si non inuenit aliquem qui auctoritatem habeat, efficitur ei sacerdos proprius, non quilibet, sed discretus, & honestus, & notus, vel ex ordine, vel ex persona.

C A P V T XXVIII.

De sigillo confessionis.

EA quæ geruntur exterius in sacramentis sunt signa rerum, quæ interius contingunt: & ideo confessio, qua quis sacerdoti se subiicit, signum est interioris, qua quis Deo subiicitur. Deus autem peccatum illius qui se sibi per pœnitentiam subiicit, tegit. Vnde oportet de necessitate sacramenti, quod sacerdos celet confessionem. Sunt & alie huius cælationis utilitates: quia per

homines

Ex de pœnitentia & remissione c. omnia v. res. que sexus.

Psalm. 31. b

Psalm. 41. a

Aug. enar. in

Psalm. 95. in

illa ver. con-

fessio. & pul-

chr. & c. in d.

Psalm. 31. b

Aug. lib. 10.

Confessio. c. 2.

rom. 1.

homines magis ad confessionem attrahuntur & simplicius peccata confitentur. Sacerdos autem non solum debet celare peccatum quod in confessione recipit, sed etiam omnia alia signa per quæ posset peccator, aut peccatum comprehendere. Potest autem poenitens facere, ut illud quod sacerdos per confessionem sibi factam sciebat ut Deus, sciat ut homo. Et hoc facit dum licentiar eum ad dicendum: & ideo si dicit, non frangit sigillum confessionis. Si autem queratur, utrum id quod scit sacerdos per confessionem, & scit alio modo, possit reuelare: super hoc diuersæ sunt opiniones, sed hæc est verior; quia sine sacerdos sciat illud peccatum ante confessionem sibi factam, sine post, non tenetur celare, quantum ad id quod scit, ut homo. Nota quod iste est modus dicendi, dico tibi in confessione: & non clauditur tale dictum sigillo confessionis, quia non seruatur ibi modus confessionis, vel ordo.

CAPVT XXIX.

De satisfactione.

Sicut in bellis & controuersis restituta amicitia non statim restituitur debitum illati damni: ita post remissionem culpæ in contritione, seu confessione, remanet debitum poenæ satisfactoriæ. Iniungit autem sacerdos quædam ad satisfactionis fundamentum, sicut abstinere à peccato, & restituere ablatum. Quædam ad satisfactionis expeditionem, ut est vitare confortia malorum. Quædam iniungit ad substantiam satisfactionis, ut ieiunare, vigilare, dare eleemosynam, peregrinari, & huiusmodi opera poenalia. Quædam iniungit ad perfectionem & securitatem satisfactionis, ut sunt opera supererogationis.

Satisfactio debet respondere culpæ in tribus, scilicet in numero. Lauabo per singulas noctes, &c. In pondere. Augustinus: Libenter debet facere immortalis futurus, quæcunque faceret pro differenda morte moriturus. In mensura. Gregorius: Tanto tempore debet esse amaritudo in poenitentia, quanto fuit in culpa. Ista tria requiruntur in poenitentia secundum convenientiam, non secundum necessitatem.

CAPVT XXX.

De singulis partibus satisfactionis in communem.

Satisfactionis quædam sunt partes principales, scilicet oratio, ieiunium, & eleemosyna: quædam vero secundariæ, quæ ad has reducuntur, ut vigilæ, peregrinationes, disciplinæ. Dicendum ergo quod omnia opera carnem affligentia reducuntur ad ieiunium, omnia opera vero spiritualia ad orationem, omnia autem opera misericordiarum ad eleemosynam.

Sufficiencia partium principalium potest accipi respectu termini à quo est motus satisfactionis, quia per ieiunium reuocatur à concupiscentia carnis, per orationem à superbia vitæ, per eleemosynam à concupiscentia oculorum. Alio modo sumitur ista sufficiencia ex parte termini ad quæ fit satisfactio, quia per ieiunium ordinatur homo in seipso, per eleemosynam ad proximum, per orationem ad Deum. Tertio modo sumitur hæc sufficiencia ex parte materiæ, de qua fit. Per eleemosynam enim fit satisfactio de bonis exterioris substantiæ, per ieiunium de bonis corporis, per orationem de bonis mentis. Quarto modo sumitur hæc sufficiencia ex parte modorum satisfaciendi. Fit enim satisfactio tribus modis, vel per punitionem, vel per redemptionem, vel per supplicationem. Primum facimus ieiunando, secundum eleemosynas dando, tertium orando. Quinto sumitur hæc sufficiencia ex parte effectus. Per satisfactionem enim tria magna bona nobis proueniunt, scilicet, impetratio gratiæ, remissio poenæ, expurgatio reliquiarum culpæ. Ad primum videtur valere eleemosyna pro-

pter multiplicationem intercessorum, ad secundum ieiunium, ad tertium oratio.

CAPVT XXXI.

De singulis partibus satisfactionis.

Eleemosyna dupliciter potest accipi, aut intentione subleuandi necessitatem proximi, & sic est opus misericordiarum, aut intentione recompensandi pro debito offensæ diuinæ, & sic est opus iustitiæ. Vnde primo modo proprie pertinet ad meritum vitæ. Secundo modo ad meritum dimissionis poenæ: quia eleemosyna sic data proprie est satisfactoria.

De ieiunio quoque sciendum est, quod in carne duo sunt, vnum natura, quæ debet sustentari, & aliud vitium, quod debet domari. Ieiunium ergo quod naturam seruat, vitium domat, bonum est, & satisfactorium, aliud vero non.

Oratio dupliciter habet fieri, aut pro impetratione bonorum, & sic est pars, vel opus contemplationis: aut pro amotione malorum, & sic est proprie pars satisfactionis.

CAPVT XXXII.

De iustificatione impij.

Iustificatio impij est motus ab iniustitia ad iustitiam. In iustificatione impij quatuor requiruntur, scilicet motus liberi arbitrij, contritio, infusio gratiæ, & remissio culpæ. Horum prima duo sunt ex parte suscipientis, alia vero ex parte agentis. Prædicta autem quatuor sunt simul tempore, non natura. Prioritas autem & posterioritas, quæ secundum ordinem naturæ est, reduci- tur aliquo modo ad ordinem causæ & causati. Inter ista vero videtur hic ordo causalitatis esse. Causaliter enim motus liberi arbitrij prior aliis tribus est, quia requiritur consensus voluntatis in huiusmodi mutatione. Voluntas autem & liberum arbitrium sumuntur hic pro eodem. Præterea motus iste appellatur motus liberi arbitrij. Iste quoque motus qui per liberum arbitrium consentit Deo, ut primo motori, vocatur motus fidei: quia habet aliquid cognitionis, & aliquid affectionis sicut fides. Dicamus ergo quod motus liberi arbitrij, siue motus fidei in Deum, causaliter est prior, quam motus quo de peccato quis conuertitur: quia sicut in generatione peccati prior est conuersio, quam auersio, cum conuersio causet auersionem: ita in eius destructione prior est conuersio ad Deum per liberum arbitrium, quæ auersio à creatura per contritionem de peccato. Quod enim primum est in compositione, vltimum est in resolutione. Isti vero duo motus liberi arbitrij, & contritionis sunt priores, quam gratia infundatur, quia sunt causa præparatoria ut gratia detur. Quamvis enim Deus sine vlla præparatione possit impium iustificare, tamen requiritur præparatio ex parte nostra: quoniam sicut requiritur præparatio ex parte materiæ in naturali mutatione ad recipiendam formam: ita in mutatione voluntaria, & hoc non est ex impotentia agentis, sed suscipientis. Alia ratio est, quæ in iustificatione peccatoris fit introductio vnius formæ & expulsio contrariæ: ideo requiruntur prædicta duo, scilicet motus liberi arbitrij disponens ad gratiæ susceptionem, & contritio, id est recessus à peccato disponens ad culpæ expulsionem. Gratiæ vero prius infunditur, quam culpa remittatur, quia per gratiam culpa remittitur, sicut in introductione formæ prior naturaliter est forma, quæ expellit à parte agentis, quam illa, quæ expellenda est, remoueri possit.

Qualiter autem iustificatio fiat in instanti, vel successive, nota distinctionem. Potest enim iustificatio dupliciter accipi, sicut & generatio. Vno modo, ut dicat motum ad iustitiam cum termino eiusdem, & sic fit succes-

sue, ut quando succedit successiva preparatio. Alio modo potest accipi, ut dicat solummodo mutationem sine motu: & hoc modo fit iustificatio in instanti, & hoc triplici ratione. Prima quia fit virtute infinita & simplici, quæ immediate operatur. Secunda est, quia fit in subiecto, simplici, scilicet in mente. Tertia est, quia ipsa forma tam quæ expellitur, scilicet culpa, quam quæ introducit, scilicet gratia, omnino simplex est. Ad illud quod dicit Augustinus, quod maius est iustificare impium, quam creare coelum & terram: dicendum est quod maius est, quantum ad id quod fit, quia melius est, sed non quoad modum faciendi. Quamvis enim in iustificatione impij sit resistentia formalis, scilicet contrarij ad contrarium: non tamen est ibi resistentia, qua aliquid resistat agenti, scilicet Deo, cuius virtuti nihil resistere potest. In iustificatione enim impij aliquid est ex parte Dei, & aliquid ex parte peccatoris, & aliquid ex parte Ecclesiæ. Ex parte Dei sunt duo, scilicet misericordia, quæ reatum indulget: & iustitia, quæ emendam aliquantulum exigit, vel hic, vel in futuro, scilicet in purgatorio, hæc significatur per binos discipulos, quos misit Dominus in omnem locum, quo erat ipse venturus; tunc quidem corporaliter, nunc autem per gratiam & spiritualiter. Ex parte peccatoris sunt etiam duo, scilicet amor, & dolor: & hi sunt duæ molæ quibus peccatum conteritur, quæ secundum legem non debent diabolo in pignore obligari. Ex parte Ecclesiæ similiter sunt duo, primum est meritum, præcipue Christi, quod est inexhaustibile, & aliorum sanctorum, qui fecerunt opera multa supererogationis, quæ omnia sub potestate clauium sunt posita, ut quod minus est in vno membro Ecclesiæ, compensetur in alio. Vnde si aliquis non est membrum Ecclesiæ, non influit in ipsum meritum prædictum. Secundum est indulgentia, quam dat Ecclesia per Papam & Episcopos: tamen ut ipsa indulgentia tantum valeat, quantum promittitur, exigitur auctoritas & causa, scilicet communis utilitas ex parte dantis, exigitur etiam fides formata, & obedientia ex parte recipientis, hoc est, ut soluat id propter quod datur.

CAPVT XXXIII.

De penitentia venialium.

Poenitentia est remedium institutum ad expiandum peccatum, cui debetur poena sensibilis, quæ cum debeat peccato non solum mortali, sed etiam veniali, patet quod poenitentia est remedium contra vtrumque, quia non est simpliciter de venialibus sed de mortalibus, quia poenitentia introducta est ad reconciliandum amicitiam quam mortale peccatum tollit. Licet igitur poenitentia non sit de venialibus simpliciter, tamen est per accidens, & hoc est tribus modis. Primo ratione dubij, ut quando creduntur esse mortalia. Secundo ratione statuti, ut quando homo, qui tenetur confiteri semel in anno, non habet nisi venialia. Tercio ratione periculi, ut quando venialis delectatio ad hoc producta est, quod nisi homo se auertat ab ea, trahit in mortale.

De remissione autem venialis peccati sciendum quod in duobus casibus non remittitur. Primus est, si talis habeat peccatum mortale: quoniam sine mortali nunquam dimittitur veniale: licet è conuerso possit fieri, scilicet quod mortale dimittatur sine veniali. Cum enim peccatum mortale tollat charitatem, quæ vniuersa delicta operit: constat quod existenti in peccato mortali nullum veniale remittitur. Secundus est, quando voluntas fixa manet in affectu alicuius peccati venialis determinati, quoniam illud idem tolli non potest, & hoc triplici ratione. Prima est, quoniam omne peccatum remissione indiget quoad duo, scilicet, quoad culpam, & quoad poenam: sed non potest esse remissio secunda sine prima, quia quandiu homo culpam habet, debitor est poenæ. Culpa autem consistit in deordinatione voluntatis,

A Vnde voluntas sic manens pertinax reordinari non potest. Alioquin duo opposita simul essent in eodem. Alia ratio est, quia manente causa non potest tolli effectus, sed voluntas inordinata ad aliquid, est causa venialis peccati, unde manente voluntate fixa in illo, non remittitur ipsum peccatum veniale.

Sciendum etiam quod vnum peccatum veniale bene potest dimitti sine alio, quia peccatum mortale quod maioris est adhaerentiae, potest etiam remitti sine veniali. Alia ratio est, quia peccatum mortale ita Deo displicet, quod facit ipsum peccatorem Deo displicere. Sed veniale licet Deo displiceat, cum inordinatum sit, tamen non facit peccatorem Deo displicere: quia per illud non priuatur gratia, sed obnubilatur, in quantum eius processus ad exteriora impeditur, & propter hoc vnum veniale non impedit, quin aliud remitti possit. Tertia ratio est, quia venialia non habent connexionem ad inuicem, nec ex parte auersionis: quia non auertunt à summo bono: nec ex parte conuersionis: & ideo vnum dimitti potest sine alio. Non est autem sic de mortalibus, ubi non dimittitur vnum sine alio, quia connexionem habent ad inuicem ex parte auersionis. Quodlibet enim mortale auertit à Deo, licet non habeant connexionem ex parte conuersionis.

Ex prædictis colligitur quod aliter se habent mortalia ad inuicem, & aliter venialia ad inuicem, & aliter mortalia ad venialia. Mortalia enim sic se habent, quod vnum non dimittitur sine altero: venialia vero sic se habent ad inuicem, quod vnum potest remitti sine altero. Mortalia autem sic se habent ad venialia, quod mortale remittitur sine veniali, sed non veniale sine mortali. Cuius duplex est ratio. Prima est; quia mortale & veniale se habent sicut habitus, & dispositio, sed ablato habitu potest manere dispositio, & non è conuerso. Secunda ratio est, quia mortale opponitur charitati: veniale autem feruori eius: sed sublata charitate tollitur feruor, & non è conuerso.

CAPVT XXXIV.

Propter quid dimittatur peccatum veniale.

AD peccati venialis remissionem non exigitur nouus charitatis habitus, sed sufficit nouus motus: quia peccatum veniale non tollebat virtutis habitum, sed impediabat ipsius actum.

Notandum autem quod peccatum veniale non dimittitur contritione, cuius hæc est ratio: quia quandiu voluntas in aliquo veniali fixa manet, nunquam dimittitur; sed voluntatem ab eo auertere quod quis prius volebat, est displicere ei quod voluit, talis autem displicentia dolor contritionis dicitur.

Sed sciendum quod contritio potest accipi tripliciter, scilicet vel in actu, vel in habitu, vel medio modo. Contritio in habitu non sufficit ad peccati venialis remissionem: quia tunc quicumque haberet poenitentiae virtutis habitum non posset habere veniale peccatum: & sic veniale peccatum non posset esse cum gratia. Contritio quoque in actu non semper requiritur, quia sequeretur quod peccatum quod quis in memoria non habet, remitti non posset: propter hoc requiritur contritio medio modo, scilicet ut peccatum displiceat actualiter vel explicitè, vel implicitè. Dico autem implicitè, quia talis actus sufficit, quia displiceret explicitè peccatum veniale, si cogitatio ferretur ad illud.

Notandum etiam quod tam feruens potest esse motus charitatis in Deum, quod omnia peccata venialia consummat, etiam sine actuali cogitatione ipsorum: quia quando quis feruenter in Deum fertur, displicet ei quicquid à Deo retardat: & ita licet explicitè de peccato veniali non cogitet, tamen in illo motu continetur implicitè displicentia peccati venialis, vel vnius, vel omnium.

Sciendum etiam quod in contritione de venialibus

non

non exigitur propositum non peccandi venialiter, sicut in contritione de mortali exigitur: sed sufficit quod displiceat ei peccatum præteritum, & infirmitas qua ad peccatum veniale inclinatur: quamvis ab eo omnino immunis esse non possit: ita tamen quod voluntas non maneat fixa in vno veniali, quia illud sic retentum non dimitteretur in contritione generali, nec speciali, & hæc est ratio: quia peccata mortalia sunt in potestate nostra, ut vitentur, non solum singula, sed etiam omnia: venialia vero etiam singula vitari possunt, non tamen omnia: quod ex infirmitate naturæ contingit.

Multa sunt per quæ tolluntur peccata venialia, quæ per tria comprehenduntur. Primo sunt omnia illa quæ gratiam conferunt, ut omnia sacramenta Ecclesiæ. Secundo, illa quibus impedimenta feruoris & gratiæ tolluntur, sicut est aqua benedicta, quæ virtutem inimici reprimat, & Episcopalis benedictio. Tertio est exercitiū humilitatis ex parte nostra, sicut est tussio pectoris, oratio Dominicalis, elemosyna, ieiunium, & huiusmodi. Ratio autem horum est, quia cum venialia dimittantur per feruorem charitatis, quæ implicite vel explicite continet omnia illa, quæ nata sunt de se feruorem charitatis excitare, dicuntur venialia peccata dimittere: talia vero sunt omnia, quæ prædicta sunt. Vnde cum secundum quantitatem feruoris sit quantitas remissionis, patet quod propter enumerata maior, vel minor excitatur feruor, qui implicite, vel explicite contritionem continet, plura vel pauciora venialia dimittuntur, non tamen semper omnia.

CAPUT XXXV.

De extrema unctione.

Mediator Dei & hominum non solum vocatur Iesus in quantum habet saluare, sed etiam Christus, in quantum habet vñctionis gratiam in alios diffundere. Tribus vicibus inunctus fuit David. Primo in domo patris sui in signum regni futuri, hæc significat vñctionem in baptismo. Secundo in Hebron super Iudam & postea multa bella habuit: hæc significat vñctionem in confirmatione. Tertio, iterum in Hebron super omnem Israel, post hanc autem in pace regnavit: hæc significat vñctionem in extremis.

De substantia huius sacramenti sunt quinque: Primum est, quod hanc vñctionem faciens sit sacerdos. Secundum est, intentio debita. Tertium est, materia debita, scilicet oleum infirmorum. Quartum est, forma verborum, hæc, scilicet. Per istam vñctionem, &c. quam formam dicere debet inungens. Quintum est, locus inungendus, quia fit ad oculos, ad aures, ad nares, ad os, ad lumbos, & ad manus, &c.

In hoc sacramento forma verborum est deprecatoria: quia istud sacramentum debet valere per orationem Ecclesiæ, & per modum suffragij. Datur enim ad effectum, quem homo per propria opera posset consequi, nisi infirmitas impediret. Vnde nota quod in aliquo sacramento verborum forma non est in sola oratione, nisi in isto. Dicit enim Iacobus: Si quis infirmatur, inducat presbyteros, & orent super eum. In quibusdam vero sacramentis consistit in sola enuntiatione verborum virtus, sicut in baptismo. Dixit enim Dominus: Baptizantes eos, non faciens mentionem de oratione. In aliquo autem sacramento secundum quosdam consistit forma in oratione, & enuntiatione: ut in sacramento poenitentiae. Consueverunt enim confessores primo orare, dicentes: Absolutionem, remissionem, &c. & postea dicere. Absoluo te. Cum enim in peccato offendatur Deus & Ecclesia, contra primum merito fit oratio, & contra secundum absolutio. Istud autem sacramentum non datur nisi adultis, qui peccata venialia videntur habere, contra quæ institutum est: nec datur aliis quam infirmis in periculo mortis constitutis. Sanis autem non datur hoc sacramentum: quia habent aliud remedium paratum, sci-

licet poenitentiam: nec datur nisi postulanti, qui deuotione sursum eriguntur. Et si sæpe infirmatur quis ad mortem, sæpe potest inungi, sed in vna infirmitate non debet quis bis inungi, nisi eadem infirmitas ultra annum protrahatur, ita quod in vno anno propter eandem infirmitatem nemo bis inungatur.

Effectus huius sacramenti multiplex est, vnus est sanitas, quæ est duplex: vna est principalis, scilicet liberatio ab infirmitate spiritali, quæ contrahitur per peccata venialia, quibus anima debilis efficitur ad exequendum actum gratiæ & gloriæ. Alia est secundaria sanitas, quæ est quasi effectus & signum prioris sanitatis, scilicet sanitas corporalis: & hoc est verum quando sanitas corporalis expedit sanitati spiritali. Tunc enim istud sacramentum causat vtrumque in suscipientibus digne. Interdum enim utilis est sanitas corporalis, scilicet ad meritum gloriæ cummandum. Valet etiam ad deuotionem excitandam, & velociorem transitum ad cælum.

In hoc sacramento, sicut in cæteris, tria sunt: Vnum est sacramentum tantum, scilicet vñctio exterior. Aliud est res tantum, scilicet effectus duplicis sanitatis, ut dictum est. Tertium est sacramentum, & res scilicet quædam vñctio spiritalis interior, id est, mentis iucunditas, & solatium.

CAPUT XXXVI.

De sacramento ordinis.

Quinque sacramenta, de quibus dictum est, pertinent ad statum personæ: sed duo, de quibus dicendum est, pertinent ad communem statum Ecclesiæ, quia ordo pertinet ad generationem spiritualem: matrimonium vero ad generationem carnalem.

Ordinem præcedit prima tonsura, quia in omni transitu de statu ad statum conuenienter interponitur aliqua dispositio media. Vnde in transitu à statu laicorum ad statum ministrorum Dei, conuenienter prima tonsura interponitur. Fit etiam in hac tonsura aliquorum capillorum resecatio in modum coronæ: quia in ministerium illius assumitur, cui seruire, regnare est.

Est itaque duplex signum distinctiuum in ordinatis, scilicet exterius tonsura, & interius character. Ad esse autem ordinis tonsura non præexigitur, sed ad bene esse: quia dispositio congruitatis est ipsa tonsura ad ordinem, non necessitatis.

Hugo de sancto Victore ordinem sic describit: Ordo est signaculum quoddam, in quo potestas spiritalis traditur ordinatis, & officium. Hic nota quod sicut in naturalibus dedit Deus superiora corpora in regimen inferiorum, sic & in spiritalibus quosdam posuit superiores, quosdam inferiores, ut illi potestatem habeant super istos: sicut sunt clerici, qui præstant in spiritalibus, & principes, ac iudices sæculares, qui præstant in temporalibus.

De substantia huius sacramenti sunt sex: Primum est potestas ordinis, quia oportet quod sit Episcopus. Secundum est materia, scilicet vñctio in sacerdotibus, & tactus illorum, quæ tangenda sunt in aliis. Tertium est forma verborum. Quartum est sexus virilis, quia mulier non recipit characterem ordinis. Quintum est intentio recta. Sextum est quod ordinandus sit baptizatus, quia baptismus est ianua omnium sacramentorum.

Quoddam est hic sacramentum tantum, ut visibile signum, quo potestas traditur. Quoddam est res tantum, scilicet gratia quæ confertur digne recipienti. Quoddam est res & sacramentum, ut character.

Septem sunt ordines, scilicet Ostiarius, Lector, Exorcista, Acolytus, Subdiaconus, Diaconus, & Presbyter, qui omnium ordinum est perfectissimus, & terminus aliorum. Illi autem sunt quasi septem gradus, quibus ascenditur ad thronum Salomonis. Actus ostiariorum est, custodire locum confectionis sacramentorum ab iis, qui immundi determinati sunt, id est, excommunica-

Actus lectorum est, legere prophetias. Actus exorcistarum est, arcere daemones, ne dominantur in corpore nondum baptizati, scilicet per coniurationes. Actus acolythorum est deferre lumen Euangelij in lumine corporali. Actus subdiaconorum est, accipere oblationes ab offerentibus, easque offerre diacono: legere autem epistolas, non est actus eorum principalis, sed consequens. Actus diaconorum est, ordinare hostias in altari; legere autem Euangelium, vel prædicare, est actus consequens. Actus presbyterorum est consecrare corpus & sanguinem Christi, & est actus principalis: alius est consequens, scilicet ligare & solvere: per quem actus corpus mysticum præparatur, ut sit aptum & idoneum ad perceptionem corporis Christi veri.

In quolibet ordine character imprimitur: sed quando fiat, nunc dicendum est. Ostiariis quidem character imprimitur, quando datur eis clavis, & dicitur: Sic agite tamquam rationem reddituri Deo de rebus, quæ clauibus istis recluduntur. Lectoribus character imprimitur, cum Episcopus porrigit eis librum, cum debita forma verborum. Exorcistis vero, cum dat eis librum exorcismorum cum debita forma verborum. Acolytis autem in verbis, quæ dicit Episcopus dum dat eis candelabrum. Subdiaconis imprimitur, quando Episcopus cum forma verborum dat eis calicem vacuum, & cetera vasa quorum usus est in consecratione Eucharistiæ. Diaconis & presbyteris imprimitur, quando Episcopus imponit manum capiti cum verbis ad hoc statutis.

Prædictos autem ordines Christus exercuit: Ostiariatum, quando euentes & vendentes de templo eiecit. Lectoratum, cum in medio seniorum librum Isaie aperiens, legit in eo. Exorcistatum, quando daemones sanauit. Acolytatum, quando dixit: Ego sum lux mundi. Subdiaconatum, quando linteo se præcinxit, & pedes discipulorum lauit. Diaconatum, quando in cena corpus & sanguinem suum ministravit discipulis, & dormientes Apostolos excitauit. Presbyteratum, quando se in ara crucis obtulit, & quando in cena panem, & vinum in corpus & sanguinem suum conuertit.

CAPVT XXXVII.

De qualitate ordinandorum.

Qualitas ordinandorum consistit in duobus, scilicet in faciendis, & in euitandis. Facienda sunt hæc: In moribus sit pudicus 43. dist. cap. 6. In habitu honestus 21. quæst. 4. per totum. Cibo & potu temperatus. Extra. de vi. & hon. cleric. A crapula. Competenter, quauis non eminenter litteratus. Extra. de elect. cum nobis. Mansuetus, & moderatus 41. dist. cap. 1. & 2. per totum. Tonsuram deferat clericalem. Extra. de vi. & hon. cleric. & dist. 42. Hospitalis 16. quæst. 1. Quoniam. Doctor in prædicatione, dist. 43. Sit rector. Corrector vitiatorum per virgam disciplinæ. 86. dist. cap. 3. Exemplum præbeat bonæ vitæ, distinct. 23. His igitur. Bonæ famæ distinct. 28. Priusquam. Residentiam faciat in ecclesia sua, vel beneficio, Extra. de cler. non residen. per totum. Vnicum sufficiat beneficium habens curam animarum, Extra. de præbendis. De multa. Bonus sit gubernator familiæ. 47. dist. in fi.

De necessitate clericis sunt hæc vitanda: Crimen mortalis peccati. Extra. de tempor. ordin. Extraordinarie. Non litigiosus 46. dist. Ecce, & cap. sequenti. Non cupidus 47. distinct. cap. 4. Nō lufor. Extra. de vi. & hon. cleric. Non negotiator. Extra. Ne clerici, vel mon. per totum. Non exercent venationes clamosas. Extra. de cler. venatore per totum. Non sit incontinens, nec mulieribus cohabitare. Extra. de cohabit. cler. & mulie. A nobis. Non sit in comestationibus, conuiujs & fabulis 44. distinct. Non interfit spectaculis, nisi honestis clericorum. Non immisceat se negotijs secularibus. Extra. Ne clerici, vel mon. cap. 2. Ne ioculatoribus, & histrionibus. Extra. de vi. & hon. cleric. Tabernas debet euitare, nisi in itinere.

Extra. de vi. & hon. cleric. Horas non debet negligere. Extra. de celeb. Miss. cap. 1. Iustum iudicium non debet vendere. 1. quæst. 1. Si quis Episcopus. Ecclesiastica sacramenta non pacto, sed gratis debet dare. Extra. de Simonia, Tuam & per totum. Non sit excommunicatus, vel suspensus, vel irregularis. Extra. de sent. excom. Cum illorum. Non apostata. Extra. de apost. cap. ult. Non simoniacus in ordine, vel beneficio. 1. quæst. 1. & Extra. de simonia per totum. Non sollempniter poenitens: de poenitentia dist. 1.

Ante ordinis susceptionem se quilibet per confessionem præparet 24. dist. cap. ult. In peccato mortali non accedat extra. de tempor. ordin. Ad aures. Primam tonsuram non negligat. Nullus ordinetur, nisi examinatio præcedat. 24. dist. per totum. Non accipiantur simul minores ordines cum subdiaconatu, nec etiam simul duo ordines sacri, sed gradatim. Extra. de temporibus ordin. litteras. Nec per saltum recipiat quis ordines 52. dist. cap. 1. Nec ab alieno Episcopo, sed à suo 30. distinct. Perlectis. Nec contra Episcopi prohibitionem, & sine titulo. Extra. de vi. & hon. cleric. Cum secundum Apostolum. Nec fortuite. Extra. de eo. qui furt. ordin. suscep. cap. 1. & ultim. Missam, in qua ordinatur, & audiat, & tangat omnia, quæ sunt tangenda, vniquisque in susceptione sui ordinis 25. distinct. Per dilectis. Non accedat non licentiatum, & præsentatum extra. de scruti. cap. vno. Ieiunus à ieiuno suscipiat ordines. extra. de tempor. litteras. Non recipiantur ordines, nec conferantur, nisi temporibus ab Ecclesia institutis. Extra. de tempor. ordin. c. 1. & 3.

Multa sunt, quæ impediunt promouendum etiam sine culpa, licet non sine causa. Non debet enim promoueri ignotus, extra. de peregrin. cap. 1. Bigamus 26. dist. A cunctis. Neophytus 48. dist. Quoniam. Corpore vitatus 16. quæst. 1. Legi. Qui non est de legitimo matrimonio natus. extra. de fil. presbyt. cap. Scrutis. extra. de seru. non ordin. cap. 1. & 2. Obligatus ad ratiocinia quandoque expellitur ab ordinibus. Ex prædictis patet, quod dignitas clericalis, nec ordines non conferuntur à quolibet, nec cuilibet, nec in quolibet loco, nec in quolibet tempore.

CAPVT XXXVIII.

De sacramento matrimonij.

Matrimonium est coniunctio maris & feminae, in diuiduam vitæ consuetudinem retinens. Matrimonium per sponsalia initiatur, per consensum animorum expressum per verba de presenti, ratificatur, per carnalem copulam consummatur, & perficitur.

Ad hoc autem sciendum quod duplex est perfectio. Prima est in esse simpliciter, secunda in esse completo: sicut patet in puero, in quo est perfectio, quantum ad esse hominis simpliciter, sed non est in eo perfectio quantum ad esse completum, secundum quantitatem, & operationem hominis. Eodem modo dicendum est de matrimonio, in quo duplex est perfectio: Prima est quæ facit matrimonium, scilicet consensus animorum per verba de presenti expressus: & ad hanc non exigitur copula carnalis. Secunda perfectio est quæ matrimonium consummat: & ad hanc exigitur carnalis copula.

Bonum matrimonij triplex est, scilicet fides, ut neuter alieno thoro maculetur. Proles, ut ad cultum Dei nutriatur. Sacramentum ut non dissoluatur. Licet enim Ecclesia possit dinortia propter impedimenta matrimonij facere, numquam tamen potest, nec debet matrimonium quod legitime celebratum est, dissolvere: quia quos Deus coniunxit homo non potest, quantumcunque auctoritatis sit, separare: tamen soluitur matrimonium per mortem.

Sciendum quod duplex est coniunctio in matrimonio, & duplex est mors correspondens illi. Est n. coniunctio spiritualis per consensum animorum, quæ soluitur

per

per mortem spiritualement, qua homo moritur mundo A
per religionis ingressum. Alia est coniunctio carnalis
per commixtionem sexuum, quæ soluitur per mortem
corporalem.

Est autem causa matrimonij quadruplex, scilicet ef-
ficiens, vt consensus animorum per verba de præfenti
expressus. Materialis vt ipsa personæ legitimæ. Forma-
lis, vt benedictio, annuli subarrhatio, & huiusmodi. Fi-
nalis duplex est vna principalis, scilicet prolis procrea-
tio, & fornicationis euitatio: quia matrimonium non
solum in officium, sed in remedium institutum fuit: li-
cet fuerit primo solum in officium. Alia est secundaria,
& illa est multiplex. Vnde versus:

Hosites conciliat, & eo discernitur heres;

Bis ligat, alma notat, ius transfert, auget honorem.

Quadruplex distinguitur matrimonium. Primum est B
carnale inter virum & mulierem. Secundum est morale
inter Deum & animam in Ecclesia militanti per gra-
tiam. Tertium est allegoricum inter Christum & Eccle-
siam. Quartum anagogicum inter Deum & animam in
Ecclesia triumphante per coniunctionem gloriæ.

Potest quis accedere ad uxorem suam quatuor de
causis, scilicet causa prolis, causa reddendi debitum, cau-
sa vitandæ incontinentiæ. Istis tribus causis non est pec-
catum. Quarto potest fieri causa explendæ libidinis: &
hoc modo peccatum est veniale, vel mortale, secundum
quod libido est venialis, vel mortalis.

Fit autem peccatum in coniugali coitu quinque mo-
dis. Vnde versus:

Quinque modis peccat vxore maritus abutens,

Tempore mente, loco, conditione, modo.

Nota quod vxor dimissa propter fornicationem, recon-
ciliatur viro multis modis. Vnde versus:

Vitimo machatur, retinet, nec conciliatur,

Absens prostituit, ius, fraus reuocant mulierem.

Tria sunt ornamenta sponsæ, scilicet annulus in digito,
monile in pectore, corona in capite. Primum significat
operis puritatem, quia in manu est opus. Secundum
affectus sinceritatem, quia in pectore est affectus. Ter-
tium contemplationis claritatem, quia in capite est per-
spicacitas intellectus.

Multis de causis beata Virgo fuit desponsata viro.
Primo, vt designaret Ecclesiam desponsatam Christo,
quæ similiter est virgo. Secundo, vt Ioseph testis esset
integerrimæ castitatis eius. Tertio, vt per Ioseph origo D
eius ostenderetur, quia per viros genealogia texitur.
Quarto, ne infamaretur, si generaret non habens mari-
tum. Quinto, ne velut incontinens damneretur, quia
de tribu erat sacerdotali, & tales comburebantur, aliæ
adulteræ lapidabantur. Sexto, vt virgo virili solatio sus-
tentaretur. Septimo, vt partus diabolo celaretur. Octa-
no, ne Iudæi Christum tanquam illegitimum iuste per-
sequi viderentur. Nono, ne legi, quæ commendat ma-
trimonium, contrariari Dominus videretur.

Notandum, quod duodecim sunt impedimenta ma-
trimonij Vnde versus:

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,

Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,

Si sis affinis, si forte coire nequibis,

Hac socianda vetant coniugia, iuncta retractant.

COMPENDII

Theologicæ veritatis,

LIBER SEPTIMVS.

De ultimis temporibus.

CAPITA HVIVS LIBRI.

De fine mundi.

De purgatorio.

Cap. I.

Cap. II.

De acerbitate purgatory.

De suffragiis Ecclesiæ.

Quorum suffragia prosint, & quibus.

Virum indulgentia prosint defunctis.

De aduentu Antichristi.

De vita Antichristi.

De quatuor modis quibus decipiet.

De sequentibus Antichristum.

De Gog, & Magog.

De Elia & Enoch.

De duratione huius persecutionis.

De morte Antichristi.

De conflagratione mundi.

De resurrectione generali.

De iudicio extremo.

De indicantibus.

De indicandis.

De innotatione mundi.

De pœnis inferni.

De diuersitate pœnarum.

De gloria Sanctorum.

De dotibus in communi.

De dotibus anime in generali.

De dotibus anime in speciali.

De dotibus corporis in generali.

De dotibus corporis in speciali.

De aureolis in genere.

De aureolis in specie.

Enumeratio cœlestium gaudiorum.

Cap. III.

Cap. IV.

Cap. V.

Cap. VI.

Cap. VII.

Cap. VIII.

Cap. IX.

Cap. X.

Cap. XI.

Cap. XII.

Cap. XIII.

Cap. XIV.

Cap. XV.

Cap. XVI.

Cap. XVII.

Cap. XVIII.

Cap. XIX.

Cap. XX.

Cap. XXI.

Cap. XXII.

Cap. XXIII.

Cap. XXIV.

Cap. XXV.

Cap. XXVI.

Cap. XXVII.

Cap. XXVIII.

Cap. XXIX.

Cap. XXX.

Cap. XXXI.

CAPVT I.

De fine mundi.

INALE iudicium quædam sunt antece-
dentia, quædam concomitantia, quædam
sequentia. Antecedentia iudicium tria
sunt, scilicet pœna purgatorij, Ecclesiæ
suffragia, persecutio Antichristi. Conco-
mitantia iudicium duo sunt, scilicet, conflagratio mundi,
& resurrectio corporum. Consequentia iudicium duo
sunt, scilicet pœna infernalis, & gloria cœlestis. De qui-
bus per ordinem dicendum.

CAPVT II.

De purgatorio.

Purgatorius ignis corporeus est, per quem tantum-
modo spiritus iustorum, qui in hac vita non imple-
uerunt pœnitentiam, neque satisfactionem condignam,
affliguntur. Hi qui sunt in purgatorio, spem habent
euasione, quia sciunt se non esse in inferno: & tamen
propter pœnarum magnitudinem hoc aliquando non
aduertunt.

Multæ rationes sunt, quare oportet esse purgatoriū.
Prima est, quia secundum Augustinum tria sunt genera
hominum. Quidam sunt valde mali, quibus non pro-
sunt Ecclesiæ suffragia. Quidam valde boni, quibus
non sunt necessaria. Quidam nec valde mali, nec valde
boni, qui habent venialia, & his debetur pœna purgato-
rij. Secunda est, quia sicut summa bonitas non patitur
quod bonum remaneat irremuneratum, ita summa iusti-
tia non patitur quod malum remaneat impunitum. Ter-
tia est, quia diuinæ lucis tâta est dignitas, quod eam soli
mundi oculi cernere possunt. Vnde oportet, quod qui-
libet veniat ad munditiam baptismalem antequam con-
spectui diuino præsentetur. Quarta est, quia culpa est
offensua diuinæ maiestatis, & damnosa Ecclesiæ, & de-
formatiua in nobis imaginis diuinæ. Sed offensa requirit
punitiōem, damnum requirit satisfactionem, & defor-
matio expurgationem, propter quod necesse est, quod
peccato pœna vel hic, vel alibi respondeat. Quinta est,
quia contraria contrariis curantur: sed peccatum ori-
tur ex delectatione: vnde debet per pœnam deleri. Sex-
ta est, quia nulli debet negligentia suffragari: sed si non

Aug. in En-
chir. cap. 10.
tom. 3.

puniretur talis, videretur in futuro commodum reportare de negligentia poenitentiae dilatae. Septima est, quia iustum est, ut spiritus, qui contempto summo subiecit se infimo, id est, peccato, subiiciatur postea inferioribus, id est, poenis.

Nota quod animae postquam fuerint in igne sufficienter purgatae, statim euolant ad gloriam, & hoc patet multiplici ratione. Primo, quia post purgationem nulla remanet ad gloriam dissimilitudo in anima, unde merito illi debet iungi. Secundo, quia ianua caeli illis semper est aperta, qui nullum habent obstaculum. Tertio, quia necesse est illos spiritus, in quibus est charitas sursum eleuans, & nihil retardans, sursum eleuari ad gloriam. Quarto, quia cum Deus sit prouisor ad miserendum, quam ad puniendum, merito debet purgatos coniungere gloriae, quos purgandos subiecit poenae. Quinto, quia non punit Deus bis in idipsum. Vnde cum ille sufficienter satisfecerit in poenis ignium, non amplius debet puniri in dilatione praemiorum. Sexto, quia post purgationem non debet talis esse in purgatorio, neque in limbo, quia non est de numero illorum puerorum, neque in inferno, quia non est de numero damnatorum: ergo debet esse in caelo, quia post mortem non sunt alia receptacula animarum. Septimo, quia efficacior est charitas quam iniquitas; sed iniquitas statim ducit ad supplicia, ergo charitas statim ducit ad praemium. Octauo, quia sicut cessante impedimento corpora graui feruntur deorsum, & leuia sursum: sic malorum spiritus, remoto carnis onere, statim feruntur ad locum suppliciorum, propter peccati grauitatem; spiritus vero bonorum, si non sit impedimentum alicuius culpae, vel poenae debita, statim feruntur ad locum praemiorum.

C A P V T I I I.

De acerbitate poenae purgatorii.

IN purgatorio duplex est poena. Vna est damni de carentia diuinae visionis. Alia sensus est, de afflictione ignis: & quantum ad utrumque, minima poena purgatorii maior est maxima poena mundi. Istud patet de poena damni: quia affectus quo desideratur summum bonum post hanc vitam ab omnibus sanctis, intensior est, quam aliquis affectus rei temporalis in vita, maxime cum iam tempus habendi aduenerit, ideo carentia eius molestius toleratur. Istud etiam patet de poena sensus: quia cum dolor non sit essentialiter laesio, sed laesionis sensus: tanto magis dolet anima, quanto magis sentit sensitiuum aliquid. Ideo ab igne in ipsam agente maxime affligitur.

Ratio acerbitatis poenae purgatorii haec est, quia cum Deus magis querat emendam, quam poenam, plus ponderat in poenitentia virtutem bonae voluntatis, quam poenam afflictionis. Vnde plus ponderat Deus modicam poenam voluntariam in praesenti, quam multo maiorem non ita voluntariam in futuro, sicut plus valet modicum auri, quam multum plumbi. Vnde oportet ut quod ibi deficit in voluntate, hic suppleatur in acerbitate.

De igne qui purgat animas, dupliciter est loquendum, vel quantum ad id, quod primo animas affligit, & sic est corporeus: vel quantum ad quod proxime affligit, & immediate, sic est incorporeus. Primo modo dicitur ignis vere, secundo modo similitudinarie, sicut leo verus, & leo pictus. Vtrumque tangit Gregorius, quando dicit: In eo ardent, dum ardorem vident. Ille autem ignis corporeus dupliciter potest considerari. Primo est instrumentum naturae, sic agere potest in corpus, & non in animam. Secundo prout instrumentum diuinae iustitiae, sic agit in animam, imprimendo illi speciem suam, per quam affligitur, quia violenter illa specie informatur. Sicut enim anima secundum ordinem naturae vnitur corpori, ut instituat vitam, sic merito secundum ordinem iustitiae vnitur igni, a quo suscipiat poenam.

Nota quod daemones non puniunt animas in purga-

torio, sed illic eas adducunt, vel etiam assistunt, ut communiter dicitur. Ex permissione tamen Dei daemones in hac vita quandoque bonos affligunt, sed haec est ratio: quia in praesenti durat pugna inter daemoneum & hominem, quia daemoneum habet in eo potestatem exercitij, sed post hanc vitam non sic. Vnde & a. r. iste caliginosus est assignatus daemoneibus magis propter tentandi officium, quam propter supplicium.

De locis poenalibus ubi sunt & quot require sup. lib. 4. cap. de descensu Christi ad inferos. Sciendum tamen de loco purgationis, quod dupliciter assignatur: aut secundum legem communem, & sic est in vno loco in parte inferni circa limbum patrum. Aut secundum dispensationem specialem, & sic purgantur animae aliquando in diuersis locis, in quibus peccauerunt. Hoc autem fit propter aliquam suam reuelationem per suffragia eorum, quibus apparent in illis locis, vel etiam propter aliquam aedificationem viuentium. Ignis autem ille plus, vel minus cruciat, secundum quod plus, vel minus de combustibili, seu cremabili quisque secum tulit. Oportet enim prius quam facies Dei videatur, sicut legimus, quod ligna, foenum, stipula, id est, maiora, minima, mediocria, & venialia totaliter per cremationem consumantur. Praedicta vero poenae diuersitas non est ex diuersitate ignis accidentis, seu agentis, sed subiecti patientis, sicut sub eodem Sole vnus plus aestuat, alter minus, ut dicit Gregorius. Necesse est autem, ut dicit Augustinus, quod tantum vrat dolor, quantum haeserat amor, tanto enim quisque torquetur diutius, quanto affectus eius venialibus adharebat fortius.

C A P V T I V.

De suffragiis Ecclesiae.

Sicut pertinet ad diuinam iustitiae seueritatem, bonos propter venialia puniri, ita pertinet ad bonitatem diuinae misericordiae eosdem per suffragia releuari. Pro sunt ergo suffragia defunctis, non ad meritum vitae aeternae, sed ad solutionem poenae, & hoc, vel ad poenarum mitigationem, vel ad celeriolem liberationem.

Sunt autem quatuor modi suffragiorum generales, ad quos omnes alij reducuntur, scilicet oratio, ieiunium, eleemosyna, & sacramentum altaris: quorum numerus sic accipitur: quoniam defuncti a poena absolui possunt duobus modis, scilicet per viam gratiae, & per viam iustitiae. Per viam gratiae dupliciter. Primo per intercessionem publicam capitis, quae est in oblatione sacramenti altaris. Secundo per intercessionem quasi priuatum membrorum, scilicet per orationes iustorum. Similiter per viam iustitiae dupliciter: primo per modum redemptionis poenae, scilicet in eleemosynarum largitione, secundo per modum solutionis poenae, scilicet in ieiuniorum afflictione. Si autem queritur, quando incipiat valere defuncto, id quod pro se fieri mandauit: Dicendum quod opus operans, id est, meritum auctoris statim obsequitur mortuum de bonis, quae praecipit pro anima sua fieri: sed non opus operatum, id est, fructus ipsius operis, usquequo fiant: quia primum valet ex merito absoluto, sed secundum ex merito conditionali.

C A P V T V.

Quorum suffragia proficiunt, & quibus.

AD hoc quod valeant suffragia, requiritur aliquid ex parte agentis, & aliquid ex parte mortui recipientis. Ex parte agentis requiritur quod sit in charitate, & quod intentione suam dirigat ad illos quibus vult, ut opera sua proficiant. Distinguedum est tamen quod suffragia per malum possunt fieri dupliciter, vel ut per auctorem, & sic non proficiunt nisi forte per accidens, scilicet in quantum per eleemosynas mali hominis excitantur boni pauperes ad orandum pro defunctis: vel ut per

ministerium, & hoc dupliciter, quia, vel facit ea minister publicus Dei & Ecclesie, sicut quando sacerdos malus celebrat Missam, vel agit exequias mortuorum, & talia semper profunt, quia malitia ministri non nocet operi boni auctoris: sicut patet in domino iusto dante electis mortuorum per seruum malum. Si vero facit ea, ut minister priuatae personae, existens tamen in charitate, siue defuncti, siue alterius, etiam talia profunt: quia opus illud licet sit mortuum quoad ministerium, non tamen quoad auctorem. Si vero malus minister facit aliqua de mandato eius, qui non est in charitate, non profunt.

Aliquid etiam exigitur ex parte accipientis ad hoc ut suffragia profint illi. Primum est, quod ipse sit in charitate. Vnde non valet his, qui sunt in inferno, quia sunt à corpore Christi mystico separati: unde nulla spiritualis influentia peruenit ad eos, sicut nec influentia corporalis valet membris à corpore amputatis. Secundum est indigentia: unde non valent beati, qui non sunt amplius in via, sed in termino, nec possunt ad altiora ascendere: sed potius econuerso illorum suffragia profunt nobis. Vtrumque autem est in his, qui sunt in purgatorio, scilicet charitas & indigentia. Vnde sicut potest homo satisfacere pro altero viuentem, qui per se non valet, ita potest etiam pro defuncto.

Nota quod suffragia profunt defunctis, sed magis aut minus pro diuersitate meritorum in mortuis, vel pro charitate viuorum, qui magis sollicitantur pro aliquibus, quam pro aliis. Illa enim suffragia, quae specialiter fiunt pro aliquibus, plus valent illis, quam aliis, licet etiam aliis aliquo modo comunicentur. Suffragia vero, quae communiter pro defunctis fiunt, quamuis pro modulo suo omnibus profint, illis tamen amolus qui dum essent in via, magis meruerunt, ut sibi prodesse. Quamuis autem, ut dictum est, suffragia non profint iis qui sunt in coelo, nec illis qui sunt in inferno, tamen aliquo modo profunt etiam illis. Vnde nota quod valent illis, qui sunt in purgatorio per modum purgationis: valent saluatis, qui sunt in coelo, per modum coniunctionis, quia multiplicatio saluandorum augmentat gloriam accidentalem. Valent & damnatis in inferno per modum diminutionis: quanto enim plures saluantur per meritum Ecclesie, tanto pauciores damnabuntur, & ita minor erit poena per subtractionem confortii illorum: valent etiam impiis facientibus per modum meriti: quia cum pro paruulis defunctis celebrantur Missae mortuorum, hoc non fit propter illorum indigentiam, cum statim euolent ad gloriam, sed propter gratiarum actionem.

CAPUT VI.

Utrum indulgentia profint defunctis?

Papales indulgentiae profunt defunctis in purgatorio: quod patet, quia crux aliquando datur pro duobus, vel tribus, vel quatuor, vel decem animabus. In Ecclesia enim est thesaurus meritorum tam Christi, quam perfectorum, de quo solus Papa, qui habet claves huius thesauri, pro necessitate Ecclesie potest accipere & dispensare. Alij autem sicut Episcopi, non habent in his potestatem generalem, sed limitatam, & non nisi per summi Pontificis dispensationem. Dicendum ergo quod Papa proprie non absoluit defunctos à poena, sed quasi pro eis de communi thesauro Ecclesie soluit: sicut aliter creditor liberat debitorem, dum cum à debito absoluit, sed viuentes utroque modo absoluit Papa. Illi autem quibus datur indulgentia, non possunt eam ulterius dare, neque viuis, neque defunctis: & hoc duplici ratione. Primo, quia indulgentia non est donum collatum gratiae, sed priuationum poenae, priuatio cum nihil sit, aliis communicari non potest. Secundo, quia dare indulgentiam auctoritatis est, & iurisdictionis, quam non habent laici, ex eo quod indulgentiam ab aliis recipiunt: unde non possunt defunctis impendere indulgentiam per au-

Auctoritatem, sed solum boni operis sui suffragium per charitatem, Papa vero potest vtrumque.

CAPUT VII.

De aduentu Antichristi.

Antequam Dominus veniat ad iudicium, regni Romani fiet destructio. Nam sicut dicit Glossa super Apostolum: Prius erit discessio ab utroque imperio, quae completa aderit Antichristus. Hic ex parentum seminibus concipietur: sed post conceptum descendet spiritus malignus in matris utero, cuius virtute & operatione deinceps puer nascetur, aletur, adolescet: propter quod & filius perditionis vocabitur. Nascetur autem in Babylonia de tribu Dan, sicut dicit Glossa super Apostolum. Post hoc veniet in Hierusalem, & circumcidet se, dicens Iudaeis, se esse Christum illis promissum, unde plebs Iudaea specialiter ei adhaerebit, sicut dicit Haymo super Apocalypsin, donec Enoch & Elia praedicantibus, qui ex illis fuerint saluandi, ad Christum reuertantur. Angelus bonus deputabitur primo Antichristo ad custodiam: sed quando ita obstinabitur in peccato, quod dicet se esse Deum, & extollet se super omne id, quod dicitur Deus, aut colitur, sicut dicit Apostolus: tunc primo deseret eum Angelus ex toto, nec habebit eum postmodum ad promotionem, sed ad accusationem.

CAPUT VIII.

De vita Antichristi.

Antichristus erit luxuriosus, & in concupiscentiis fornicarum, ut habetur in Daniele, in aperto tamen per hypocrisis simulabit sanctitatem, ut facilius decipere possit. Cor suum per superbiam magnificabitur, sicut dicit Daniel: Contra principem principum consurget, id est, contra Deum. Et ut dicit Glossa super Danielelem, in tantam eleuabitur superbiam, quod leges & caeremonias mutare conabitur, vel cursum temporum. Tante quoque praesumptionis erit, quod non putabit se à Deo peniendum, propter hoc quod iudicium differatur. Auferetur iudicia tua à facie eius. Erunt etiam blasphemus, sicut in Apocalypsi dicitur. Vnde Daniel: Aduersus Deum deorum loquetur magnificans: Item ad maiorem Dei contumeliam faciet imaginem suam adorari, & Iohannes suo charactere signari in manu dextera, & frontibus suis, sicut habetur in Apocalypsi: Confitebitur enim se verum filium Dei, & filium hominis, ita ut in templo Dei sedeat tanquam ipse sit Deus, & se faciet adorari. Iudei namque templum quod Romani destruxerunt, reedificabunt. Affirmabit autem se nullum fuisse Christum, sed Antichristos fuisse, ut dicitur in Glossa, quia sicut in Christo omnis plenitudo diuinitatis habitabat, ita & in Antichristo plenitudo omnis iniquitatis: quia in ipso erit caput omnium malorum diaboli.

CAPUT IX.

De quatuor modis quibus decipiet.

Merito comparatur Antichristus Cerasi, qui est serpens cornutus: quia quatuor cornibus armabitur, scilicet callida persuasione, miraculorum operatione, donorum largitione, & tormentorum exhibitione.

Primus ergo modus subvertendi homines erit callida persuasio. Praedicabit enim legem nouam prauam esse, & legem Christi pro posse destruet. Praedicatores enim sui discurrunt per vniuersas partes mundi. Impedient quoque Apostoli Antichristi, ne scriptura secundum veritatem exponatur à catholicis Doctoribus, vel fidelibus audiantur: ipsi autem bonos se simulabunt, & tamen mala suadebunt.

Secundus modus subvertendi erit per fallacia miracula,

2. Thes. 2. 4

2. Thes. 2. 6

Dan. 11. f

Dan. 8. g

Dan. 8. d

Isa. 10. 4

Apoc. 12. d

Dan. 11. f

Apoc. 13. d

2. Thes. 2. 6

Coloss. 2. 6

Gen. 49. c

2. Tim. 4.

cula, quia per artem magicam illa faciet. Vnde Glossa A
super Apocalypsi: Magica arte statim faciet loqui & fu-
tura prædicare, & faciet, sicut dicitur in Apocalypsi,
ignem de cælo descendere in terram. Glossa, id est, ma-
lignum spiritum faciet super eos descendere, ut loquan-
tur variis linguis. Spiritus enim malignus descendet in
eos in conspectu hominū, sicut Spiritus sanctus descen-
dit in Apostolos Christi. Vnde iactabūt se esse meliores
Apostolis Christi, qui spiritum acceperunt in conelau.
Item per artem magicam simulabit se mortuum, & fere-
tur à dæmonibus in aëra, quasi ascēdat in cælum: & sic
putabitur ab hominibus surrexisse, qui prius mortuus
putabatur: & tunc mirabuntur populi, & adorabunt
eum, atq; laudabunt. Ecclesia vero non faciet tunc mi-
racula. De hoc modo decipiendi dicitur in Psalmo: In-
fidiatur in abscondito, quasi leo in spelunca sua. Glossa, B
recte Antichristus comparatur leoni existenti in spelū-
ca: quia in eo vis & dolus operatur. Vis enim per leo-
nem, dolus per speluncam intelligitur. Gregorius: Pen-
sensus quæ erit humanæ mentis illa tentatio, quando
pius martyr corpus tormentis subicit, & tamen tortor
ante eius oculos miracula faciet. Sicut enim Antiehris-
tus finget se à mortuis resurgere, ita etiam finget se ad
cælum ascēdere. Et plaga mortis eius curata est. Glossa:
Arte magica ascendet Antichristus in aëra ferentibus
eum dæmonibus. Faciet arbores cito florere, arescere,
mare turbare, naturas in diuersas figuras mutari: mor-
tuos etiam in conspectu hominum suscitabit.

Tertio decipiet per munera. Ipse namque Antiehris-
tus inueniet thesauros absconditos, per quos ad se-
quendum se inclinabit plurimos, ditabit enim bonis di-
uites huius sæculi, & tunc eorum falsam felicitatem
ad decipiendum alios ostendet.

Quarto compellet per minas, & tormenta: quos ali-
ter vincere non poterit. Tanta vero, sicut ait Dominus,
tunc erit tribulatio, ut in errorem ducantur, si fieri po-
test, etiam electi: & hoc innuitur in Apocalypsi, ubi di-
citur: Pedes eius similes aurichalco, sicut in camino ar-
denti. Per pedes vltima Christi membra, per caminum
vero vehemens tribulatio designatur. Exhibebit enim
cuncta, quæ in præcedentibus martyribus impleta sunt
genera tormentorum, sed in illis regionibus, tunc fide-
les maxime sunt vexandi, & vehementius, ubi Domi-
nus fuit crucifixus. Et dicit Haymo super Apocalypsi:
Illa tentatio non per partes, sed simul totum examina-
bit mundum. Soluentur enim dæmones, qui modo ligati
sunt, ne possint nocere quantum vellent. Fideles quoq;
illo tempore non prædicabunt, quia tanquam excom-
municati habebuntur tunc boni. Nihil vendetur eis,
nec emetur ab eis, nisi habeant characterem, id est, si-
gnum aliquod ad literam, ut adherentes sibi cognos-
cantur, & alij interficiantur. Aut nomen bestię, id est,
confessionem oris: aut numerum nominis eius, id est,
multiplicationem operum; ut habetur in Apocalypsi.
Antichristus autem sicut erit crudelior omnibus perse-
cutoribus, ita sancti tunc temporis fortiores erunt om-
nibus retro martyribus.

CAPVT X.

De sequentibus Antichristum.

Prædictis quatuor modis Antichristus multos ad se
attrahet, vnde in Apocalypsi: Cauda eius trahet
tertiam partem stellarum cæli, & milit eas in terram.
Attrahet autem malos per munera, bonos per tormenta,
simplices per prædicationē & miracula. Qui enim san-
cti & iusti credebantur, adhærebunt ei pro sue arbitrio
voluntatis. Habebit secum magos & maleficos, reges
quoque, & principes. Vnde in Apocalypsi: Vidi de mari
bestiam ascendentem, &c. Glossa, id est, Antichristum
habentem capita septem, id est, principes vniuersos: cor-
nua decem, id est, eos qui impugnant decalogum. Nota
igitur, quod Antichristus primo veniet in benignitate,
& miraculorū operatione: & tunc à Iudæis suscipietur.

qui ei specialiter adhærebunt: ad quorum conuersio-
nem venient Elias & Enoch, & tunc Antichristus in
apertam persecutionem consurget.

CAPVT XI.

De Gog, & Magog.

DE Gog, & Magog dicunt quidam, quod sunt de-
cem tribus intra montes Caspios clausæ: non ita
tamen quin exire possent, si permitterentur, sed nō per-
mittuntur à regina Amazonum, sub cuius regno & di-
tione viuunt. Has dicunt Iudæi in fine sæculi exituras,
& venturas in Hierusalem, & cum suo Messia ecclesias
destruaturas. Alij dicunt, quod per Gog, & Magog in-
telligitur exercitus Antichristi, qui in fine sæculi veniet
ad expugnandam Ecclesiam. Per Gog enim secundum
Glossam illi, per quos latenter diabolus persequetur fi-
deles, designantur. Per Magog illi, per quos aperte Ec-
clesia opprimetur, vel illi, qui tempore Antichristi prius
occule, & postmodum aperte Ecclesiam persequuntur.
Secundum Augustinum, Gog refertur ad gentes, Ma-
gog ad diabolum: quia Gog interpretatur occultatio,
& Magog delectio, vel destitutio.

CAPVT XII.

De Elia, & Enoch.

Inter occultum aduentum Antichristi, qui est per na-
tuitatem, & manifestum eius aduentum, qui est per
prædicationem & apertam persecutionē, venient Elias
& Enoch, & conuertent, sicut dicit Malachias, corda pa-
trum in filios. Glossa, ad instructionem præditorum de
fide Saluatoris, in quantum & ipsi crediderunt: & cor fi-
liorum ad patres eorum. Glossa, quia suscipient fidem,
quam illi habuerunt. Vnde & Christiani, & Iudæi tunc
in Christum pari religione consentient. De eorum præ-
dicatione, & sancta conuersatione dicitur in Apocaly-
psi: Dabo duobus testibus meis, scilicet Elia & Enoch, &
prophetabunt, id est, prædicabunt 1260. id est, tribus an-
nis, sicut ipse Christus prædicauit, amici saccis. Glossa,
prædicantes poenitentiam, & exemplum ostendentes.
Hi sunt duæ oliuæ, & duo candelabra. Glossa, id est, lu-
men dantes alijs. Tandem Antichristus occidet eos in
Hierusalem: & iacebunt corpora eorū in plateis tribus
diebus, & tribus noctibus cum dimidio, quia nullus au-
debit corpora eorū sepelire, propter metum Antichristi.
Occisores autē eorum erunt valde læti propter mortem
eorum: post dies autem tres & dimidium resurgent, &
eorum occisores audient vocem talem, Elias & Enoch
ascēdite huc: & ascendent in cælū in nube. Antichristus
vero quindecim diebus post mortem illorum regnabit.

CAPVT XIII.

De duratione huius persecutionis.

Regnabit Antichristus, sicut dicit Glossa super
Apostolū, tribus annis cum dimidio. Vnde Daniel,
Iurauit angelus per viuentem in æternum, quod in tem-
pus, scilicet, vnius anni, & tempora, scilicet duorum an-
norum: & dimidiū temporis, id est, dimidij anni. Glos-
sa, hoc spatium dicitur duratura desolatio sub Antichristo.
Nisi autem, ut dicitur in Matthæo, breuiati fuissent dies
illi, non fuisset salua omnis caro. Gregorius: Quia enim
& superbos nos & infirmos aspicit Deus, dies quos
singular ter malos intulit, misericorditer breuiandos di-
cit, & Glossa super Matthæo: Hæc tribulatio quanto
ceteris grauior, tanto breuitate moderatior.

CAPVT XIV.

De morte Antichristi.

Potestate sua Dominus occidet Antichristum, sicut
dicit Glossa super Apostolū, siue per se, siue per Mi-
chaelem.

Gloss. in c. 12.
Dan.

chaëlem. Occidetur autem in monte Oliueti, in papilionem, & folio suo, in loco circa quem Dominus ascendit in celum. Interfecto autem Antichristo non statim veniet Dominus ad iudicium, secundum Glossam, super Daniellem, concedentur quadraginta quinque dies ad refrigerium Sanctorum, & ad conuersionem & poenitentiam subuersorum. Quantum autem spacium sit inter illos quadraginta quinque dies, & finem mundi, nemo scit. Ministri vero Antichristi post mortem illius gaudebunt, ducunt uxores, & dicentes: Licet princeps noster mortuus sit, habemus tamen potestatem, pacem, & securitatem: & cum talia dixerint, repentinus eis superueniet interitus. Iudæi vero tunc conuertentur ad finem: & S. Ecclesia vsque ad finem pacificata quiescet, quia tunc fraudulentia & seditio diaboli penitus vbiq; deficiet.

CAPVT XVI.

De conflagratione mundi.

Psal. 96. 8

1. Cor. 7. f

Gen. 7. 5

Mat. 24. 6

Ignis maximus precedet faciem iudicis, quia virtute diuina non solum ignis qui est in sphaera sua, sed etiam omnes ignes qui in terra & super terram sunt, concurrent ad mundi conflagrationem. Ignis autem iste habebit officium quatuor ignium, scilicet ignis infernalis, reprobos puniendo: & ignis purgatorij, bonos a venialibus purgando: & ignis terrestris, vegetabilia, & sensibilia consumendo, & omnium hominum corpora incinerando: & ignis elementaris elementa subtiliando, & ad inuolutionem disponendo. Per illum igitur ignem ita facies terræ exuretur, quod figura huius mundi peribit, sicut olim factum fuit per diluuium. Et merito primum Dei iudicium fuit per aquam, contra ardorem luxuriae, qui tunc viguit: vltimum vero iudicium per ignem erit contra torporem charitatis, quæ tunc quasi senescente mundo refrigeret. Istius autem ignis actio erit successiva: habebit enim initium, medium, & finem. Primo namque iudicis aduentum præueniet, & quasi simul per illum fiet purgatio iustorum, punitio malorum, & incineratio corporum cum consumptione terræ nascetium, sicut dictum est. Quo facto statim erit resurrectio corporum cum aduentu iudicis ad iudicium, & tunc inflammabitur totus mundus per circuitum. Terminato autem iudicio, tota caliditas illius ignis exequetur sententiam iudicis. Inuoluet enim peccatores, & trahet in infernum. Et ita patet, quod ignis ille aduentum iudicis præueniet & præcedet, & comitabitur, & sequetur.

Post prædicta fiet mundi inuolutio, sed inter purgationem & inuolutionem multiplex est differentia. Primo, quia purgatio erit qualitatum poenaliū detractio, sed inuolutio erit pulchrioris formæ inductio. Secundo, quia purgatio est elementorum ab impuritate, quam habent ex coniunctione, ad puritatem mutatio. Inuolutio vero est celorum à statu veteri in statum nouum commutatio, & hoc per cessationem à motu. In celis enim propter impermixtionem nulla impuritas est, sed tantum imperfectio mortis. Vnde non erit in eis purgatio per ignem, sed à motu cessatio. Ita autem purgabuntur elementa, quod præceditur ab igne vis combustibilis, ab aëre obscuritas, ab aqua glacialis frigiditas, à terra vero grauitas & opacitas.

CAPVT XVI.

De resurrectione generali.

Deus sicut est potentissimus in constitutione naturarum, ita est clementissimus in collatione gratiarum, & iustissimus in retributione stipendiorum. Quoniam igitur homo, vel meruit, vel demeruit in anima simul & corpore, punietur vel præmiabitur in utroque. Vnde in eisdem oportet eum resurgere.

Ad vocem autem tubæ resurgent mortui, sicut dicit Apostolus. Dupliciter autem intelligitur illa vox. Secundum enim quoddam vox tubæ est imperium Christi re-

A surgere imperantis: secundum alios vox tubæ est manifesta Christi apparitio. Vnde Gregorius: Tubam sonare, nihil aliud est, quam mundo Dei filium iudicem demonstrare. Resurgent igitur omnes, nulla in eis existente differentia, quantum ad ordinem temporis, sed magna, quantum ad ordinem dignitatis. Nam mali resurgent deformes & passibiles: in bonis autem natura seruabitur, & vitia detrahentur. Omnes vero tam boni, quam mali resurgent integri corpore, debita statura secundum ætatem plenitudinis Christi.

Resurrectio igitur tria corrigit in natura, scilicet defectum, sicut in pueris, & mutilatis, siue in diminuta natura membrorum, superfluum scilicet vnguium, crinium, & huiusmodi: errorem, sicut in monstruositate membrorum. Resurgent quoque corpora eadem natura, quæ prius erant, & eodem numero, ex eodem puluere in quem reducta fuerant: ita quod in quascunque auras, vel sinus puluis ille dispersus fuerit, ad eandem animam redeat, quæ ipsum primitus, vt viueret & cresceret, animauit. Nec solum resurgent corpora quantum ad membra principalia, sed etiam saluis capillis: & ceteris membris, quæ faciunt ad decorem. Resurgent etiam homines, quantum ad esse, & quantum ad integrum esse, & quantum ad decorem esse, & resurget vnumquodque corpus in optimo suo esse.

Et quia duplex est mors, animæ scilicet per culpam, & corporis, per poenam: his respondet duplex resurrectio, scilicet animæ per gratiam, & corporis, per gloriam. Et sicut in primis parentibus mors culpæ intulit mortem poenæ: ita resurrectio animæ per gratiam, causabit resurrectionem corporis per gloriam. In resurrectione concurrent quatuor causæ, scilicet efficiens, ipse Deus: materialis, scilicet pulueres: formalis, scilicet coniunctio corporis, & animæ: finalis, scilicet vt recipiat vnusquisque prout gessit, siue bonum, siue malum. Resurgent tunc homines velociter, integraliter, socialiter, æternaliter. Et erit ista resurrectio iusta quantum ad Deum: perfecta quantum ad resurgentes: miraculosa quantum ad ipsam resurrectionem.

CAPVT XVII.

De iudicio extremo.

Post resurrectionem statim erit iudicium. Ipsum vero iudicium præcedet trina citatio: Prima fuit per prophetas. Vnde illud: Vocati, & renuistis. Secunda per Apostolos, & prædicatores. Misit seruos suos hora tæne dicere inuitatis, &c. Tertia erit per vltimam vocem tubæ: & hæc citatio erit peremptoria.

Secundum Richardum triplex est iudicium. Primum est vniuersale, hoc est iudicium præsentis Ecclesiæ, quæ non iudicat, nisi de sola qualitate retributionum, & in genere tantum secundum quod bona bonis, & malis mala redduntur: sed numerum & quantitatem retributionum scit. Secundum dicitur multiforme, scilicet quod quilibet experitur in morte accipiendo sententiam de omnibus bonis & malis, quæ gessit: sed non omnia bona, vel mala statim recipit, quia in anima tantum, & non in corpore. Tertium dicitur omniforme, id est, vltimum iudicium, quando recipit vnusquisque secundum numerum & quantitatem siue bona, & mala, in corpore, & in anima.

Vltimum iudicium est horribile ex omni parte, quia supra erit index austerus, & iratus, subtus patēs infernus, intus conscientia remordens, extra mundus ardens, à dextris peccata accusantia, à sinistris dæmonia terrentia, circa illa boni angeli in inferna propellentes, ibidem omnes sancti iudicis sententiam approbantes, & omnes mali cum bonis peccata damnatorum cognoscentes.

De qualitate autem iudicii nota quod erit horribile. Virtutes celorum mouebuntur. Intolerabile: Quis mihi tribuat, vt in inferno protegas me? &c. Inevitabile. Apostolus: Omnes nos oportet manifestari ante tribunal

Christi.

Luc. 12. 8

Proph. 1. 8

Luc. 14. 8

Job. 14. 6

1. Cor. 9. 6

1. Thes. 4. d

1. Cor. 15. 6

1. Thess. 5. a
 Rom. 6. d
 Rom. 6. d

Dan. 15. e

Nabum. 3. b

Isai. 3. a

1. Cor. 6. a

Ioan. 17. a

Ioan. 20. f

Coloss. 2. a

Ioan. 8. f
 Isa. 53. e
 1. Pet. 2. d

Christi. Inopinabile, quia dies Domini sicut fur in nocte ita veniet. Inexorabile: Zelus & furor viri non parcat in die vindictæ. Erubescibile. Apostolus: Quem fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Prædicta vero erubescencia erit in duobus. Primo in veniendo ad iudicium, quia mali cum habeant corpora ponderosa oportet eos illuc portari ab Angelis, sicut Habacuc portatus fuit ad lacum leonum in Babylonem. Secundo in stando coram iudice: quia peccata eorum omnibus erunt manifesta. Vnde illud: Reuelabo pudenda tua in facie tua, &c.

Locus iudicii erit in valle Iosaphat: & hoc multiplici ratione. Primo, quia locum iudicii oportet esse communem: sed Hierusalem, & terra adiacens videtur esse communis, cum sit quasi medius nostræ habitationis locus. Secundo, quia debet esse publicus: sed locus prædictus est famosissimus propter opera nostræ redemptionis, quæ ibidem gesta sunt. Tertio competit locus ille, ratione negotij, quia tractandum est ibi opus misericordiæ & iustitiæ. Mons Oliueti, qui est apud ieram vallem, designat misericordiam: Iosaphat autem, quod interpretatur iudicium, designat iustitiam.

C A P V T XVIII.

De indicantibus.

Non solum secundum potestatem diuinam, sed etiam in forma humana Christus indicabit: quia in iurisdictione ordinaria iudicabit, ut Deus, cum tota trinitate: sed in iurisdictione delegata iudicabit, ut homo.

Vnde nota, quod quinque sunt modi iudicandi. Primus modus est primæ auctoritatis, quo iudicabit tota Trinitas. Secundus modus est secundæ auctoritatis, quo iudicabit Christus, ut homo. Tertius est accessoriæ dignitatis, quo iudicabunt Apostoli, & viri perfecti qui cum iudice eminentius residebunt vel iudicabunt, tanquam melius scientes leges & consuetudines regni Dei, quibus implendis, & sciendis operam dederunt. Quartus est approbationis, quo iudicabunt omnes sancti, & etiam Angeli. Quintus modus iudicandi est culpam iudicandorum manifestare, sic etiam mali iudicabunt.

In iudicando Christus habebit duos actus oppositos: vnum passive, & alium active. Primus vero est infirmitatis, & alius potestatis. In primo enim aduentu Christus venit ad iudicium passive, in secundo veniet ad iudicium active. In primo venit in forma infirma, in secundo apparebit in forma gloriosa. Hinc est quod Christum in iudicio videbunt iusti tam in natura diuinitatis, quam humanitatis, à malis autem nullo modo videri poterit in forma diuinitatis: & hoc duplici ratione. Primo, propter defectum dispositionis in ipso vidente, quia natura sine gratia non sufficit ad Dei visionem. Secundo, propter demeritum delectationis, quæ est in visione diuinitatis: quia videre Deum, secundum Ioannem, vita æterna est: quæ non potest communicari reprobis.

Ex prædictis patet, quod Christus apparebit blandus iustis, & terribilis iniustis, sicut dicit Gregorius: Quod figuratum est in columna nubis in die, & ignis in nocte. Videbunt mali humanitatem Christi, ut timeant: & non diuinitatem, ne gaudeant. Boni autem utramque Christi naturam videbunt. Stigmata quoque Christus monstrabit, & insignia passionis suæ, scilicet crucem, clauos, &c. Sedebit quoque Christus supra in eminentiori loco cum sanctis, mali vero subtus in terra, quam dilexerunt. Et merito tunc Christus iudicium exercebit, tum quia vere scit merita singulorum, in quo sunt omnes thesauri scientiæ & sapientiæ Dei absconditi: tum quia non est reus de aliquo illorum, de quibus iudicabit. Non enim fecit peccatum, nec inuentus est dolus in ore eius: & hæc duo præcipue decent iudicem.

C A P V T XIX.

De iudicandis.

Ordines quatuor erunt in iudicio. Quidam enim iudicabuntur, & damnabuntur, ut quorum merita damnabilia permixta sunt aliquibus bonis, sicut illorum, qui habuerunt fidem sine operibus. Quidam iudicabuntur & saluabuntur, ut quorum merita bona permixta sunt aliquibus venialibus malis. Quidam non iudicabuntur, & damnabuntur, ut quorum mala merita omnino impermixta sunt bonis, ut qui caruerunt fundamento fidei. Quidam vero non iudicabuntur, sed iudicabuntur & saluabuntur, ut quorum merita bona impermixta sunt malis, sicut perfectorum pauperum Christi, de quibus in Matthæo: Vos qui reliquistis omnia, & secuti estis me, &c.

De prædictis quatuor ordinibus nota, quod omnes homines iudicabuntur iudicio retributionis, sed non iudicio disceptationis. Infideles enim, quia non fuerunt ciues ciuitatis Dei, tanquam hostes sine vlla meritorum discussione, & audientia punientur. Fideles vero mali tanquam ciues cum meritorum discussione, & audientia punientur. Iusti vero non iudicabuntur, ut eorum merita de nouo discutiantur, an bona vel mala sint: sed ut bonorum præminencia omnibus manifestetur, & ut contra malos appareat iusta sententia damnationis.

Duæ sententiæ ferentur in iudicio: vna pro bonis, alia contra malos. Sententia pro bonis continet septem clausulas. Prima est amabilis vocatio, ibi: Venite. Secunda, diuina benedictio, ibi: Benedicti. Tertia, paterna dilectio, ibi: Patris mei. Quarta est, remunerationis retributio, ibi: Percipite. Quinta est regni assignatio, ibi: Regnum. Sexta est gloriæ præparatio, ibi: Quod vobis paratum est. Septima est æterna prædestinatio, ibi: Ab origine mundi.

Item sententia contra malos continet in ipsa sex clausulas. Primo, à Deo separationem, cum dicitur: Ite. Secundo, maledictionem, ibi: Maledicti. Tertio, incarcerationem, per hanc præpositionem: In, designatam. Quarto, pœnæ acerbiteriam, ibi: Ignem. Quinto, liberationis desperationem, ibi: Æternum. Sexto, dæmonum allocationem, ibi: Qui paratus est diabolo, & angelis eius.

C A P V T XX.

De innouatione mundi.

Terminato iudicio statim erit innouatio mundi, quæ non complebitur quamdiu peccator est in mundo, id est, quousque detrudatur in infernum. Sicut enim ille maximus ignis elementa purgabit, cum habeat virtutem expulsiuam formæ extrinsecæ: sic mundum innouabit, cum habeat virtutem subtiliatiuam.

Mundum autem innouari, id est, pulchriorē formam accipere, ostenditur multiplici ratione: Primo, quia sicut dignum fuit, quod elementa purgarentur pro eo, quod infecta erant, propter peccatum hominis, ita dignum est, ut mundus innouetur, propter glorificationem hominis. Secundo, ut creaturæ remunerarentur pro labore, quo homini seruiuerunt. Tertio, ut totus mundus, prout est possibile, conformetur homini glorificato. Quarto, quia mundus factus est, ut homo nunc per speculum creaturæ Deum cognosceret, quem in sua natura videre non potuit. Vnde in futuro oportet speculum meliorari, & purgari, ut in pulchritudine creaturarum amplius resplendeat species Creatoris: hoc autem non erit ad necessitatem, quasi Deus aliter videri non possit, sicut modo: sed ad iucunditatem, ut scilicet delectationi visionis intellectualis addatur delectatio visionis sensualis.

Orbes autem cœlestes & sidera propter impermixtionem nulla indigebunt purgatione sicut elementa, sed tantummodo motus cessatione, & ideo innouabuntur, sed non purgabuntur. Innouatio autem in illis duo

requi

requirit, scilicet morus cessationem & claritatem splendoris ampliore, quando stabit Sol in Oriente, & Luna in Occidente, ubi creati sunt. Huius dicti hæc est ratio, quia corpora superiora facta sunt ad vsum hominis duppliciter. Vno modo propter necessitatem corporis, scilicet statum generationis & corruptionis: & ideo cessante illo cessabit motus. Alio modo propter delectationem in pulchritudine creaturæ, & propter cognitionem Dei in illis, ideo lux illorum non cessabit, sed magis augebitur.

Circa elementa autem nota, quod terra erit sicut crystallus, & complanabitur. Aer erit clarior, nec habebit impressiones, quas modo habet, quia non erunt nubes, neque venti, neque pluuie, neque ros, neque nix, neque tonitrua, neque fulgura. Ignis etiam, & aqua fient puriores: & manebunt non solum secundum substantiam, sed etiam secundum suas qualitates, quas habebunt quantum ad habitum, sed non quantum ad vsum. quia cum in his duobus elementis magis vigeant qualitates actiue, scilicet frigiditas in aqua, & caliditas in igne, magis sunt generationis, & corruptionis principium: & talis effectus illorum non erit amplius, propter hoc dicuntur interire. Vel ideo secundum aliquos dicuntur hæc duo elementa interire, quia Dominus ea intereiderit in illis, teste Basilio super Psalmos: Vox Dñi intereidentis flammam ignis, ita quod calidum vltimum & frigidum glaciale tendent inferius, perspicuum autem in aqua, & lux in igne manebunt: quia de omnibus elementis ignobile tendet deorsum, sicut grossum, & terrosum, & opacum, ac tenebrosum, & huiusmodi.

Pater ergo quod cælum & terra transibunt quantum ad formam; sed non quantum ad substantiam. Pater etiam ex prædictis terminari transmutationes elementorum, & generationes animalium & plantarum, quia causæ illorum cessabunt, & propter ista dicuntur elementa interire, non quantum ad substantiam, sed quantum ad actionem & passionem. Corpora vero cælestia habita quiesce & lumine clariore, dicuntur renouari. Veruntamen illa, quæ sicut dictum est, intereunt, in homine saluabuntur, qui similitudinem habet cum omni genere creaturæ, & propter hæc in hominis in nouatione & glorificatione possunt dici omnia renouari.

CAPVT XXI.

De pœnis inferni.

Sicut pater diuina potentia in creâdo, sapientia in gubernando, clementia in reparando, sic patebit diuina iustitia in puniendo. Dignum est enim, vt non remaneat dedecus culpæ sine decore iustitiæ.

Licet autem peccatum sit transitorium, tamen erit pœna perpetua, multiplici ratione. Prima, quia homo peccauit in suo æterno, ideo punietur in æterno Dei. Secunda, quia materia ignis infernalis est æterna, sic & peccati macula: ideo & pœna. Tertia, quia peccatum est contra illum, qui est infinitus: vnde, & pœna debet ei esse infinita, non quidæ acerbitate, sed duratione. Quarta, quia homo per peccatum perimit in se bonum, quod posset esse æternum bonum: & ideo merito perpetuum incurrit malum. Quinta, quia mala voluntas reprobæ æterna est, vellent enim in peccato, si posset, perpetuo delectari: & ideo perpetuo debent puniri. Sexta, quia in infinitum errat rationalis, cum præponit finitum infinito in iudicando: similiter concupiscibilis in appetendo, & irascibilis in adhaerendo: vnde & merito pœna erit infinita. Septima, quia damnatus de peccato peccato, nunquam habebit veram penitentiam: ideo Deus nunquam mutabit punitionis illius sententiam. Octaua, quia peccatum à vita perpetua separat, scilicet à Deo: ideo mortem perpetuam peccator incurrit.

Post rationes inducam exempla de eadem materia. Videmus enim quod empirio momentanea dat ius possidendi perpetuum. Item vulneratio momentanea dat mortem perpetuam. Item casus in foueam temporalis est, detentio perpetua. Item crimen læsæ maiestatis tem-

porale est, seruitus perpetua. Item plaga temporalis est, liuor perpetuus.

Quoniam in peccato est delectatio cum contemptu Dei, merito præcipitatur peccator in locum infimum & despectum, & maxime à statu gloriæ Dei elongatum, scilicet in infernum, ubi à despectis rebus puniatur, scilicet à facibus corporum mundanorum, quia in innouatione mundi quidquid est est ignobile in mundo, ad locum pœnarum defluet, & ibi horrorem carceris multiplicabit.

CAPVT XXII.

De diuersitate pœnarum.

CVM in damnatis sit diuersitas peccatorum, oritur & diuersitas pœnarum. Vnde cum in peccato sit auersio à Creatore, & conuersio ad bonum commutabile, & deordinatio voluntatis contra dictamen rationis, merito pœna variabitur propter ista. Vnde propter auersionem erit carentia visionis diuinæ, sed propter conuersionem erit pœna materialis incendij, propter deordinationem autem rationis & voluntatis erit pœna vniuersalis: quæ consistit in afflictione varia, acerbæ, & æternæ.

Ignis autem infernalis non omnes æqualiter cruciabit, sed ab eodem igne alij plus, alij minus torquebuntur, secundum quod plus aut minus peccauerunt, sicut ab eodem igne aliter vritur palea, & aliter lignum.

Quamvis autem ignis ille sit corporeus, nec possit agere in spiritum, ipsum calefaciendo: agit tamen in ipsum, vt instrumentum diuinæ iustitiæ, ipsum lædendo: & ille dolor est maximus, tum propter potentiam diuinæ manus ipsum ignem mouentis, tum propter sensibilitatem patientis, tum propter immeditationem coniunctionis.

Infernus est locus tenebrosus, cum sit locus iustitiæ. Lumen autem cum sit delectabile, tamen ingerit tristitiam per accidens, scilicet in quantum offendit aliquid erisse. Vnde in inferno est aliquid obscuri luminis, quo damnati videre possint vnde doleant, & non vnde lætentur.

Reprobi vident vsque ad diem iudicij gloriam beatorum in vniuersali, non in particulari: quia vident eos in magna gloria, sed non in quali. De huiusmodi autem visione non lætantur, sed tristantur, tum propter inuidiam alienæ felicitatis tum propter carentiam propriæ beatitudinis. Post iudicium vero ad proprias pœnas ita deflectetur eorum consideratio, quod de Sanctorum gloria non cogitabunt.

In damnatis erit fletus spiritualis, scilicet dolor interior, & non fletus corporalis, qui est cum resolutione lachrymarum, quia cessante cæli motu, nulla iam erit generatio vel corruptio. Vermis autem, quem Dñs in Isaiâ comminatur, nequaquam materialis est: quia nullum animal præter hominem remanebit. Erit autem ibi vermis conscientia, rodens animam, & non corpus. In summo loco sola est lætitia. In loco infimo sola est tristitia. In medio, hoc est, in mundo, hæc sunt modo permixta.

Post diem iudicij tria tantummodo loca erunt habitata, scilicet cælum, infernus, & limbus. Quot sint loca pœnarum require in libro quarto, De descensu Christi ad inferos.

Octo genera pœnarum in legibus esse scripsit Tullius, scilicet damnum, vincula, verbera, rationem, ignominiam, exilium, mortem, seruitutem. Hæc omnia possunt pœnis infernalibus adaptari. Primum patet, quia damnati amiserunt Deum, & omnia bona tam gratiæ, quam gloriæ, non solum in re, sed etiam in spe. Non remanebit testa, vt hauriatur parum aquæ de fouea, scilicet diuinæ misericordiæ, aut deportetur igniculus de incendio, scilicet charitatis: quia secundum Ieremiam, transit æstas, consummata est messis. De secundo: Ligatis manibus & pedibus, &c. De tertio: Mallei percutientes impiorum corporibus. Istud autem non intelligitur de malleis materialibus, sed de diuersitate pœnarum, quibus impij malleantur. De quarto: Quantum glorificauit se, & in deliciis fuit, &c. De quinto: Facies combu-

stæ vultus eorum. Imò tam ignominiosum erit corpus A peccatoris, quod anima resumens ipsum stupebit, quando tam terribile illud videbit, & vellet habere tale sicut fuit, quando dimidium comestum fuit à vermibus. De sexto: Proiicite eum in tenebras, &c. De septimo, Gregorius: Ibi mors semper vivit: & hæc, sicut dicitur in Apocalypsi, erit mors secunda. De octavo: Princeps Provinciæ facta est sub tributo

Nota, quod damnati sub tributo pœnarum semper servient, & tamen nunquam persolvent. Ex prædictis collige, quod erit ibi calor ignis, stridor rigoris, tenebræ, fumus, lacrymæ, mœtores, aspectus dæmonum, clamor improprij, ariditas, sitis, fœtor sulphuris, vermis conscientia, vincula, carcer, timor, dolor, pudor, invidia, rancor, carentia visionis diuinæ, ablatio spei omnis salutis. Ipsum etiam esse quod omnis creatura appetit, erit eis pœna, quia quærent mortem naturalem, & non invenient. Ibi erit, sicut ait Dionysius, proterva phantasia, demens concupiscentia, & furor irascibilis.

CAPUT XXIII.

De gloria Sanctorum.

VNumquodque tantò perfectius est, quantò magis coniungitur essendi principio. Homo autem qui perfectum esse expectat, duplicem habet finem ultimum, vnum extrinsecum, qui est beatitudo creata, quæ nos in patria beatificabit formaliter; alium habet finem intrinsecum, qui est beatitudo increata, quæ nos beatificabit effectiue, scilicet ipsum Deum: Prima, scilicet beatitudo creata, est tanquam finis quo. Secunda verò, scilicet increata tanquam finis, in quo quiescitur.

Alio modo iudicabant Philosophi de beatitudine: sed male. Dicebant enim Stoici beatitudinem in virtute animi consistere. Peripaterici vero in cognitione veritatis, Epicurei autem in voluptate. Nos autem dicimus duplicem esse beatitudinem, sicut dictum est. Deus enim remunerat suos secundum merita. Apostolus: Vnusquisque propriam mercedem accipiet, &c. Propter merita: Gratiam pro gratia. Itæ & vos in vineam meam, &c. Supra merita, vnde illud: Mensuram bonam & confertam, & coagitatam, &c.

CAPUT XXIV.

De dotes in communi.

Dotes in patria est illud, quod immediate animam Deo coniungit: vt est visio, dilectio, & comprehensio. Sunt enim dona quædam patriæ, sicut est sapientia, & intellectus, quæ licet Deo animam coniungant, non tamen sine habitu medio: & propter hoc non dicuntur dotes, sed animæ præmiationes. Dotes enim non appellantur dona quælibet, quæ dantur animæ in introductione sui in gloriam, sed dona præcipua, per quæ ad actum vitæ gloriose disponitur: sicut in præsentia non appellatur proprie dos quodcumque donum datum sponsæ in sua translatione, sed donum præcipuum, de quo sustentari debeat.

Dotes sunt duplices. Quædam enim sunt à parte animæ, quibus Deo, tanquam principio vitæ suæ, sine habitu medio coniungitur: & per quas introducit in amplexus sponsi sui indissolubiles, & fruitionem eiusdem. Quædam verò dotes sunt ex parte corporis, quibus ipsum corpus subiicitur animæ suæ, tanquam principio vitæ suæ, ne per ipsum anima ab actu gloriæ retardetur.

Notandum autem quod dotes animæ sunt de præmio substantiali, dotes autem corporis de præmio accidentali. Christus dotes non habet, quia sponsus est, sed anima sponsa: & est dos possessio sponsæ, quæ vsum eius habebit post mortem viri. Similiter, nec Angeli dicuntur habere dotes, quia cum in nuptiis sit consensus animorum, & vnio corporum secundum non est in Angelis, licet primum habeant. Vnde Angeli non possunt dici sponsæ, vt homo: ergo nec dotes propriè habebunt.

Sponsis carnalibus dantur tria, scilicet dos, donatio propter nuptias, & parapherna. Dos autem est, donatio facta sponsæ ex parte patris, & ad hoc ad vsum sponsi propter onera matrimonij, sed ad possessionem sponsæ. In diuinis autem Deus Pater dat sponsæ dotem ad possidendum, sed sponso Christo ad gloriam & honorem, & non ad vsum: quia bonorum nostrorum non eger. Donatio autem propter nuptias est, quæ à sponso datur sponsæ, & hoc erit in futuro, gaudium quod habebit anima in visione Christi hominis. Parapherna sunt, quod habet sponsa præter dotem, sicut sunt munera, quæ ei dantur ab amicis, & huiusmodi. Istud erit in patria per gaudium, quod habebit anima de societate beatorum, & de congratulatione felicitatis eorum.

CAPUT XXV.

De dotes anima in generali.

Dotes animæ sunt tres, scilicet cognitio, dilectio, & inhæsiō, siue tentio, quæ à quibusdam, appellantur comprehensio, à quibusdam verò fruitio. Harum dorum numerus multipliciter accipitur: primo ex parte virtutum Theologicarum, quia cognitio succedit fidei, dilectio verò charitati, comprehensio autem spei. Accipitur alio modo ex parte potentiarum animæ. Cognitio autem potest appropriari intelligentiæ, dilectio voluntati, comprehensio memoriæ. Appropriantur etiam à quibusdam aliis tribus potentiis, scilicet rationali, concupiscibili, & irascibili. Sensitiua non possunt intelligi, quia Deus non est obiectum potentia sensitivæ, sed intellectivæ. Possunt etiam prædictæ dotes accipi secundum tria, quæ tribus personis appropriantur: ita vt comprehensio respiciat Patris potentiam, cognitio Filij sapientiam, & dilectio bonitatem Spiritus sancti. Circa istas dotes nota, quod cognitio rei visæ in se ponit præsentiam, comprehensio ponit rei contingentiam, dilectio ponit amantis ad rem amaram colligantiam.

CAPUT XXVI.

De dotes anima in speciali.

Prima dos animæ est cognitio, qua diuina essentia videbitur tota ab omnibus, sed non totaliter propterea est infinita. Videbitur tamen diuina essentia limpidius ab vno, quàm ab alio: & iste defectus erit ex parte videntis, non visi: quia idem erit visum. Beatitudo autem consistit in perfecta operatione potentia altissimæ, scilicet intellectivæ & circa obiectum altissimum, scilicet Deum. Ex parte igitur obiecti, cum sit vnum simplicissimum, nulla potest esse diuersitas, sed ex parte potentia. Nam in quantum vna potentia magis erit perfecta lumine gloriæ, quàm altera, tanto perfectius operabitur circa vnum & idem subiectum, siue obiectum, sicut idem Sol diuersimodè à diuersis aspicitur, vel eadem litera à diuersis legentibus, secundum quod oculus est magis, vel minus dispositus.

Tribus modis cognoscitur aliquid secundum quod est, vel sicut est. Primo modo cognoscitur Deus in via etiam à malis. Secundo modo videbitur in patria à bonis. Vnde Ioannes: Similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est, id est, suam maiestatem, claritatem, & bonitatem. Tertio modo nec à bonis videbitur, nec à malis, nec in via, nec in patria: quia finitum nunquam capiet infinitum. Videbimus tamen Deum in se, & Deum in nobis, & nos in Deo: & Deum in creaturis, & creaturas in Deo.

Cognoscere autem Deum in sua essentia, est visio meridiana: cognoscere verò creaturas in verbo, est visio matutina, sed cognoscere creaturas in se, hoc est, in proprio genere, appellatur visio vespertina. Videbit enim vnusquisque cogitationes alterius, propterea vult ipse cogitans manifestare. Vnde Gregorius: Vniuscuiusque mentem ab alterius oculis corpulentia non absconder. Videbunt itaque iusti Deum, vt gaudeant: videbunt gloriam Sanctorum, vt congaudeant: videbunt quoque pœnas reproborum, vt de euasione periculorum gratias agant.

Ad

Mat. 22. b
Luc. 20. b
Iren. 1. a

Apoc. 9. b

1. Cor. 3. e
Iacobi. 1. b
Mat. 20. a
Luc. 6. f

Iacobi. 3. d

Ad sciendum autem qualiter Deus sine medio videatur, nota quod triplex est medium, scilicet differens, obnubilans, & disponens. Sine medio igitur differente videbitur Deus: quia Dei visio non est per distantiam, sed per presentiam, cum ipse sit essentialiter ubique. Videbitur etiam sine medio obnubilante: quia tollitur speculum, & ænigma, quæ ambo sunt in via. Cum enim visus noster in presenti non possit propter debilitatem in excellentem lucem figi, necesse est habere medium, scilicet speculum creaturæ. Quia vero infinita est distantia inter speculum, & rem visam: propter hoc obscure relucet ibi similitudo: vnde videmus in ænigmate, id est, obscure, Videbitur quoque sine medio similiari: quia Deus cognoscitur in seipso, & non per aliquam abstractam similitudinem, alias creatura esset terminus, & Deus non esset verè finis omnium. Non autem videbitur Deus sine medio disponente, quod est gratia, & gloria. Oporteret enim proportionem esse inter videntem & visum: hæc autem dispositio erit ex parte videntis, & non rei visæ.

Sciendum autem quod multiplex est medium. Primum est medium peccati. Peccata vestra diuiserunt inter vos & Deum vestrum: istud est medium impiorum. Secundum est medium creaturæ. Apostolus: Inuisibilia Dei à creatura mundi, per ea, quæ facta sunt, intellecta, &c. hoc est medium Philosophorum. Tertium est medium figuræ. Apostolus: Omnia in figura contingebant illis, hoc est medium Prophetarum & Patriarcharum. Quartum est medium scripturæ: Declarationem sermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis, hoc est medium Theologorum. Quintum est medium fidei: Esto fidelis usque ad mortem, & dabo tibi, &c. hoc est medium fidelium, quotantum in ænigmate vident Deum.

Secunda dos animæ est dilectio, sed inter dilectionem & virtutem differentia est duplex: una est secundum habitum: quia virtus est propriè illud, quod transit de statu gratiæ: ad statum gloriæ. Dos autem est id, quod super meritum datur in inductione sponsæ. Alia est differentia, ut penes obiectum, quia licet obiectum utrobique erit Deus non tamen secundum quod Deus, sed erit obiectum virtutis in quantum est summa bonitas: obiectum autem dotis in quantum vnibilis in vno spiritu.

Nota quod fides & spes secundum rem euacuabuntur in patria: charitas vero neque secundum rem, neque secundum actum eius euacuabitur, sed solum secundum modum, quia imperfectio eius tollitur. Dicit autem Augustinus, quod fidei succedit spes, quam videbimus: spei vero succedit beatitudo, ad quam peruenturi sumus, sed charitati nihil succedet, sed potius augebitur.

Tertia dos animæ est comprehensio, quæ est tentio visi & amari, vel tentio veri boni & præmij: & istud verum est, prout comprehendere sumitur pro attingere, & non pro circumplecti diuinam immensitatem.

CAPVT XXVII.

De dotibus corporis in generali.

VNaquæque pars perfectius habet esse in suo toto, quam in se. Vnde sicut anima nunc à corpore corruptibili separata perfectius habet esse, quàm ei coniuncta, sic in futuro reconiuncta corpori incorruptibili perfectius esse habebit, quàm modo separata: maxime cum non impediatur tunc à corpore, sicut modo: quin potius de glorificatione corporis habebit tunc gaudium speciale.

Dotēs corporis sunt quatuor, quarum numerus sic habetur. Nam ad hoc quod corpus perfectè subiectum sit animæ, nec impediatur eam in operibus gloriæ, quatuor requiruntur: quorum duo pertinent ad sensum: alia duo pertinent ad motum. Quoad sensum duo requiruntur. Vnum, ut sit facile receptibile specierum sensibilium, ad quod disponit claritas. Alterum, ut non sit receptibile passionum ignobilium, ad quod disponit impassibilitas. Quoad motum etiam duo requiruntur. Vnum est, ut per contrariam inclinationem non resistat suo motori,

ad quod disponit agilitas. Aliud, ut corpora per quæ mouetur, non resistant ei, ad quod disponit subtilitas.

Alia sufficientia talis est, quia in homine quadruplex est compositio. Prima est qualitatum contrariarum: hæc compositio tunc erit perfecta, quando qualitates ita æquabuntur, ut nulla sit pugna vnus contra aliam: & hoc faciet impassibilitas. Secunda est compositio materiæ cum forma, hæc autem compositio tunc erit perfecta, quando materia vincitur à forma: penes hanc perfectionem sumitur subtilitas. Tertia est compositio corporis organici cum anima: perfectio istius compositionis est, quod omnia organa sine impedimento sint mobilia ab anima: penes hanc perfectionem sumitur agilitas. Quarta compositio est corporis cum spiritibus lucidis, quibus mouetur corpus ab anima: & huic compositioni secundum perfectum statum respondet claritas.

Tertio sumitur prædictarum dorum numerus secundum proprietates, quæ sunt in elementis. Nam penes aquæ transparentiam sumitur claritas, penes terræ soliditatem sumitur impassibilitas: penes tenuitatem ignis sumitur subtilitas: penes mobilitatem aeris sumitur agilitas.

Quarto sumuntur istæ dotes secundum quatuor defectus, quos habet corpus humanum à quatuor elementis, de quibus componitur. Habet enim corpus humanum ab igne caliditatem, & inde nigredinem: à terra grossiorem: ab aëre passibilitatem, ab aqua frigiditatem, & inde tarditatem. Sed tolluntur per quatuor dotes corporis.

Christus assumpsit quatuor dotes ante passionem suam, sicut dicit Hugo de sancto victore: Claritatem in transfiguratione. Agilitatem, quando ambulauit supra mare: Subtilitatem in natiuitate, quia salua virginali integritate matris natus fuit. Impassibilitatem in cœna, quando corpus suum discipulis suis manducandum dedit.

CAPVT XXVIII.

De dotibus corporis in speciali.

Prima dos corporis est claritas. Sed nota quod aliud dicitur clarum dupliciter, aut quia peruium, sicut dicitur vitrum clarum: aut quia lucidum, sicut dicitur stella clara. Corpus autem glorificatum erit & peruium & lucidum: vnde utroque modo erunt corpora clara. Duo enim sunt, quæ nunc causant obscuritatem in humano corpore: Vnum est materiæ impuritas: alterum luminis paucitas. Tunc vero tollitur utrumque, scilicet illa impura densitas, & obscuritas, quæ ex modicitate luminis est: & ideo erunt corpora clarissima.

Nota quod corpora glorificata, septies tunc erunt clariora, quàm Sol sit modo. sicut Dominus ait: Quia iusti fulgebunt sicut Sol. Sed teste Isaia: Erit lux Lunæ, sicut lux Solis: & lux Solis septemplex sicut lux septem dierum.

Sciendum quoque quod corpora Sanctorum non erunt æqualiter clara, quia melior anima habebit corpus lucidius. Vnde licet corpus Christi supra modum excedat claritatem aliorum, tamen in comparatione Sanctorum, potest claritas eius assimilari claritati Solis, secundum illud Malachiæ: Vobis timentibus nomen meum oriatur Sol iustitiæ, id est, Christus. Claritas Sanctorum potest respectu Christi comparari claritati stellarum. Vnde Apostolus: Stella differt à stella in claritate, hoc est, quod Sancti plus vel minus lucent, secundum differentiam meritorum. Claritas vero puerorum, qui post Baptismum moriuntur, antequam veniant ad annos discretionis, comparari potest luminis Lunæ: quia sicut Luna non habet lumen à se, sed à Sole, ita isti non habent gloriam ex merito proprio, sed ex merito Christi. Baptismus enim ex passione Christi habet efficaciam. Secunda dos corporis est impassibilitas, quæ resultat ex virtute animæ corpus suum potenter continentis, ita ut à nullo exteriori agente valeat immutari.

Præterea quamvis corpora Sanctorum sint compo-

sita ex contrariis, illa tamen contrarietas erit ad omnimodam æqualitatem, & concordiam redacta.

Dixerunt quidam, quod impassibilitas sanctorum corporum resultabit ex natura quinti corporis, id est, quintæ essentia. Sed hoc non est verum, quia nihil de quinto corpore venit in compositionem materialem corporum inferiorum.

Differentia est inter impassibilitatem Sanctorum, & Adæ in statu innocentia, & puerorum, quia impassibilitas Sanctorum erit non posse pati. Impassibilitas Adæ fuit posse non pati. Impassibilitas puerorum in limbo erit nihil pati: & hoc non est potentia resistendi læsionis extrinsecæ, quam non habebunt, sed ex ordinatione diuinæ misericordiæ, quæ non permittit aliquid eis adhiberi per quod possint lædi.

Ex quo patet, quod si tales pueri ponerentur ad ignem post resurrectionem, læderentur ab eo, nisi obstarat diuina misericordia. Secus est de corporibus glorificatis, quæ etiam si ponerentur in inferno, non sentirent aliquam læsionem.

Subtilitas est tertia dos, quæ aufert grossitiem corporis causatam ex materialitate elementi, & compositione elementarium qualitatum. Nota ergo, quod duplex est subtilitas: Vna ex raritate partium stantium non propinque, sed ex tali subtilitate efficitur corpus facile diuisibile, & ea non erit in corporibus glorificatis. Alia est ex perfecta victoria formæ super materiâ: & huiusmodi subtilitas est vnita substantiæ, sicut dicitur cælum subtile & hoc modo erunt corpora sanctorum subtilia.

Et est sciendum, quod sicut duo corpora non glorificata non possunt esse simul in eodem loco, sic nec duo glorificata. Alioquin sequeretur inconueniens, scilicet quod in vnoquoque corpore glorificato esset potentia agendi ac intrandi partes alterius corporis: in alio vero esset impotentia resistendi. Corpus vero glorificatum potest esse simul in eodem loco cum corpore non glorioso. Nam sicut in corporibus non gloriosis ipsa grossities impedit, ne duo corpora possint esse in eodem loco, quia vnum alteri resistit: ita grossities ista per gloriæ subtilitatem tollitur: adeo quod corpus non gloriosum non possit resistere glorioso, ita quod corpora gloriosa penetrabunt alia corpora, non ea diuidendo, sed subintrando, manente distinctione dimensionum vtriusque corporis.

g. lib. 22.
Ciuilas.
o. tom. 5.

Quarta dos corporis est agilitas, quæ tanta erit, sicut dicit Augustinus, quod protinus ubi volet spiritus, ibi erit & corpus. Veruntamen sicut melior anima habebit corpus lucidius, & ita & agilius: ita tamen quod voluntas Sanctorum erit omnino coniuncta rationi. Vnde voluntas eorum nunquam appetet, quod non debet. Sed enim voluntas animæ melioris volet rationabiliter citius moueri corpus suum, quàm alterius: & spiritus minoris gloriæ non volet corpus suum tam cito moueri, sicut alterius. Vnde patet quod in omnibus verificabitur dictum Augustini, quod ubi volet spiritus, protinus erit & corpus. Quare corpora modo sunt tarda, & tunc agilia, hæc est ratio, quia tunc in corpore duplex est motor, scilicet natura elementi prædominans, quæ mouet ad medium locum, & voluntas animæ, quæ mouet indifferenter ad quemlibet locum. Nunc autem corpora tarda sunt ex contraria inclinatione naturæ ad voluntatem, quia terra prædominans naturaliter deorsum trahit. In futuro autem natura erit totaliter subiecta voluntati, vnde & tunc corpus mouebitur ad imperium spiritus.

C A P V T XIX.

De aureolis in genere.

Aureola est mentis speciale gaudium, veniens ex opere præcellenti & privilegiato. Sciendum autem quod sicut ex gaudio præmij essentialis, quod est aurea, redundat in corpore quidam decor, qui est gloria corporis: ita & ex aureolæ gaudio resultat aliquid speciale in corpore, ut sic aureola non tantum principaliter sit

A in mente, sed per quandam redundantiam fulgeat etiam in carne.

Sciendum autem quod decor cicatricum, qui in martyrum corporibus apparebit, non potest dici aureola: quia martyres aliqui cicatrices non habebunt: vepotè qui submersi sunt, vel famis inedia, vel squalore carceris interempti: & tamen isti aureolam habebunt.

Tribus generibus hominum debetur aureola: quod patet multiplici ratione. Primo ex operibus excellentissimis trium animæ potentiarum. Excellentissimum autem opus concupiscibilis, est obseruatio castitatis virginalis. Excellentissimum vero opus rationalis, est prædicatio veritatis. Excellentissimum opus irascibilis, est perpassio mortis. Vnde patet quod virginibus, prædicatoribus, & martyribus debetur aureola.

Secundo patet horum numerus & sufficientia ex hostibus, quos per pugnas magnificas vincimus, qui sunt mundus, caro, dæmonia. Martyres enim vincunt mundum: Virgines carnem: Prædicatores diabolum: quem non solum de se, sed etiam de cordibus aliorum expellunt.

Tertio, patet id per victoriam triplicium passionum. Sunt enim passionnes innatæ, illatæ, & in cordibus alienis inflatæ. Sed passionnes innatas superant virgines: illatas martyres: illas autem quæ sunt in cordibus alienis, prædicatores.

Quarto, distinguuntur aureolæ secundum ea quibus Christo nobilissime conformamur. Christus enim fuit doctor, veritatem mundo manifestando: Martyr, à mundo passionem & mortem sustinendo, Virgo, puritatem seruando.

Quinto, sumuntur aureolæ secundum præfigurationem in Veteri Testamento. Tria namque habebant aureolas, ut legitur: scilicet altare incensi, arca fœderis, & mensa propositionis. Prima significat aureolam martyrum, qui corpora sua super altare passionis immolauerunt. Secunda significat aureolam virginum, quia sicut arca fœderis fuit intus & extra auro decorata: ita virginitas mentem & corpus decorat & ornat. Tertia significat aureolam prædicatorum, qui sunt in mensa propositionis ministrantes panes prædicationis & doctrinæ.

Aureola diminutiue dicitur, & hoc in comparatione ad auream. Vnde nota, quod inter auream, & aureolam, & palmam est differentia. Aurea enim præmium est substantiale, quod metaphoricè dicitur corona, tum ex parte meriti, quia non respondet generi operis, sed radici charitatis, tum ex parte præmij: quia per hoc efficitur homo particeps diuinitatis: & pro consequens regis potestatis: tum etiam ratione perfectionis, quod significat figura circularis. Aureola vero est præmium accidentale, non tamen quodlibet accidentale, sed illud quod respondet operi excellenti, & privilegiato, scilicet virginitati, martyrio, & prædicationi. Palma est præmium accidentale, quod nec radici, nec operi debetur, sed voluntati. Tale præmium habuit S. Martinus, eo quod martyrium desiderauit, licet opus non fuerit subsecutum: vnde de ipso cantatur. Quam, scilicet animam, etsi gladius persecutoris non abstulit: tamen palmam martyrij non amisit. Hæc autem palma, nec aurea, nec aureola debet dici.

C A P V T XXX.

De aureolis in specie.

Aureola prima debetur martyribus, in quibus est perfectissima victoria de impugnatione exteriori: & hæc perfectio victoriæ consideratur ex duobus: Primo, ex magnitudine passionis: quia inter omnes passionnes illatas exterius, mors supremum tenet locum. Et præterea dolor tactus omnibus aliis doloribus præeminet: & ideo in hoc gloriosior victoria est. Secundo, consideratur ex causa pugne, quæ ipse Christus est. Martyrem enim non facit poena, sed causa, id est, mors propter Christum suscepta.

Sciendum

Exod. 25. a
Exod. 37. d

Sciendum autem quod martyrio non debetur primum, secundum quod ab exteriori, sed secundum quod voluntarie pro Christi nomine sustinetur: quia non meremur nisi per ea, quæ sunt intra nos, non per ea, quæ sunt extra nos, sicut nec de meremur nisi per ea quæ sunt intra nos. Quanto autem id quod quis voluntarie sustinet, difficilius est voluntati sustinere, tanto voluntas quæ propter Christum id sustinet, ostenditur firmiter in Christo fixa: & ideo excellentius ei primum debetur.

Aureola secunda debetur virginibus, propter singularem victoriam, quam de carne obtinent, contra quam quotidie bellum geritur. Quamvis autem & viduæ pugnent contra carnem, perfectius tamen virgines triumphant, quia nobilissimum genus victoriæ est nunquam hosti cedere. Illis autem virginibus tantummodo debetur aureola, qui vel quæ habuerunt propositum seruandi virginitatem, quamvis hoc propositum sit interruptum, integritate tamen carnis manente: dummodo in fine vitæ inueniantur ad primum propositum rediisse: quia virginitas mentis reparari potest, sed non virginitas corporis, siue carnis. Si aliqua sit carne virgo, etiam si propositum non habuit perpetuo seruandi virginitatem, non est tamen dubium quin habitura sit speciale gaudium de incorruptione carnis, & superessentiale gaudium: sicut etiam innocentes de hoc gaudebunt, quod immunes à peccato fuerunt: quamvis peccati opportunitatem non habuerunt.

Nota quod aliqua potest corrumpi carne, nec tamen aureolam amittere: sicut illa, quæ violenter opprimitur. Vnde S. Lucia dixit: Si inuitam me corumpas, merces mihi duplicabitur ad coronam, quod non est intelligendum de aureola duplicata, sed quia duplex primum reportabit: vnum pro integritate seruata: aliud pro iniuria, quam passa est.

Insuper sciendum est, quod virginibus debetur fructus centesimus: & hoc quia cœlestem vitam ducunt, quæ significatur per centum: quia numerus ille de laeva transit ad dexteram. Viduis debetur fructus sexagesimus, quia tales exercere se debent in operibus misericordiarum, quæ significantur per sexaginta. Coniugatis autem debetur fructus tricesimus, quia talibus sufficit implere decalogum in fide Trinitatis. Ex ductu enim ternarij in denarium sunt triginta.

Aureola tertia est pugnantium seu prædicatorum, quia perfectissima victoria contra diabolum obrinetur, quando aliquis non solum diabolo impugnanti non cedit, sed etiam ipsum de regno eius expellit: & non solum à se, sed etiam ab aliis. Nec est dicendum, ut quidam voluerunt, quod hæc aureola debeatur tantummodo illis, quibus competit prædicare ex officio, & docere, sed quibuscumque exercentibus licite actum istum. Prælati autem non debetur hæc aureola, quamvis habeant officium prædicandi, nisi & actu prædicent: quia aureola non debetur habitui, sed actui pugne, secundum illud Apostoli: Non coronabitur, nisi qui legitime certauerit. Prædicare & docere, cum sint actus misericordiarum, inter spirituales elemosynas computantur.

CAPUT XXXI.

Enumeratio celestium gaudiorum.

Vltimo cœlorum gaudia sub epologo enumeremus, non quidem singula generum, sed genera singulorum. Tot enim sunt gaudia particularia, quæ quilibet habet in se vel in aliis, quot ea solius Dei notitia comprehendit, & illi quos summa sapientia voluerit ea scire. Tantum gaudebit quisque de bono alterius, quantum de bono proprio: quod tamen non est intelligendum de intensione gaudij, sed de numero gaudiorum.

A Tot igitur, & tanta sunt ibi gaudia, quot omnes Arithmetici huius mundi non possent ea numerare, nec Geometrici mensurare, nec Grammatici, Dialectici, Rhetorici, aut Theologi explicare: quia nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor, &c. Gaudebunt sancti supra se de Dei visione, infra se de cœli & aliarum creaturarum corporalium pulchritudine, intra se de corporis glorificatione: extra se de Angelorum & hominum associatione. Deus enim omnes sensus spirituales ineffabili delectatione reficiet, cum ipse sit obiectum omnium sensuum spiritualium futurus. Erit namque Deus speculum visui, cithara auditui, mel gustui, balsamum olfactui, flos tactui. Ibi erit candor lucis æstivalis, amoenitas vernalis, abundantia autumnalis, requies hyemalis. Ibi, teste Augustino, fulget quod non capit locus, sonat quod non capit tempus, olet quod non spargit flatus, sapit quod non minuit edacitas, non erit quod diuelat fatietas. Ibi, sicut ait Augustinus: Deus sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur. Ibi videbitur stultitia, sapientia Salomonis. Ibi erit deformitas, pulchritudo Absalonis. Ibi erit tarditas, velocitas Asælis. Ibi iudicabitur infirmitas, fortitudo Samsonis. Ibi erit mortalitas, longa vita Mathusalem. Ibi erit paupertas, regnum Augusti. Ibi, secundum Augustinum, nihil obest, nihil deest, nihil affluit, nihil est extra, quod appetatur, nihil intra, quod fastidiatur. Ibi, secundum Bernardum: Deus erit rationi plenitudo lucis, voluntati multitudo pacis, memoriæ continuatio æternitatis. Item Augustinus de corporis & animæ misera vita: O caro, illam vitam amplecti debuisti, ubi vita sine morte, ubi iuuentus sine senectute, ubi lux sine tenebris, ubi gaudium sine tristitia, ubi pax sine discordia, ubi voluntas sine iniuria, ubi regnum sine mutatione. Bernardus: Merces sanctorum tam magna est, quod non potest mensurari: tam multa, quod non potest numerari: tam copiosa, quod non potest finire: tam pretiosa, quod non potest æstimari. Item Augustinus: Illud quod promittit Deus, fide non capitur, spe non attingitur, charitate non comprehenditur, desideria & vota transcendit, acquiri potest. Ibi secundum Augustinum: Carmina non desunt, præmia non deficiunt: ibi nihil quod amabitur, deerit: ibi nihil desiderabitur, quod non adsit. Illa beatitudo, sicut ait Augustinus, in duobus consistit, scilicet, in necessaria præsentia omnis boni, & in necessaria absentia omnis mali. Item Augustinus: O vita vitalis, dulcis & amabilis, & semper memorabilis, ubi summa securitas, secunda tranquillitas, tranquilla iucunditas, iucunda felicitas, felix æternitas, ubi æterna beatitudo, ubi beata certitudo, ubi certa visio, & sine fine laudatio. Ibi affluentia diuitiarum, in affluentia deliciarum, & confluentia bonorum.

Denique de gaudiis cœlestibus nota hos versus:

*Mens cognoscendo datur amando fruendo
Est subtile, citum, clarum corpus, patiens nil.
Corpora Sanctorum cita, libera, fortia, sana.
Pulchra, voluptatis plena, sed absque pati pœna.
Sensu, amicitia, concordia plena potestas.
Pax secunda, decus, & gaudia sunt animabus
Gaudia, pax, requies, libera, ac secunda, iuuentus
Non peccat sapiens, sanus, duris, redolens lavas.
Aureolam Martyr, Doctor, Virgoque meretur.
Fructus centenus, sexagenusque tricenarius
Virginibus, viduis, & coniugibus tribuetur.*

Ex omnibus prædictis collige, spectare quoddam gaudium solum ad animam, quoddam ad corpus, quoddam ad totum coniunctum, quæ cum felici fine quisque beatus secundum merita recipiet sine fine. Amen.

Finis Compendij Theologicæ veritatis.

Isa. 64. b.
1. Cor. 2. b

Aug. de Ci-
uit. lib. 22.
cap. 30.
1. Reg. 3. d
& 4. d
2. Reg. 14. f
2. Reg. 2. d
Jud. 14. b
Gen. 5. d
Ber. jer. 11.
in Cant. post
med.

August. in
manuali 6. 7.
tom. 9.

Mat. 23. b

Mat. 23. b

1. Tim. 2. 3

ACTA CANONIZATIONIS S. BONAVENTURÆ, ORATIO IN VITAM.

ET MERITA S. BONAVENTURÆ, PER INSIGNEM IVRIS
vtriusque Doctorem disertissimum, Octavianum de Martinis Sueffanum, sacri
Palatij Apostolici clarum Aduocatū Consistorialem.

Visitatio sufragiorum, B. P. ad qua porrigenda desiderabar, harentem me concitauit, ad inditi mihi muneris Provinciam remota cunctatione capeffendam. Neque enim me alioquin fallebat, quam arduum, quamve anceps munus obirem, postulare ex merito, secundum Rom. Sed. Decretum referri ordinem siue catalogum celestium, qui cum Christo regnant, Sanctorum. Idque in hoc tremendo auditorio, sub aspectu sacri Reuerendissimorum Patrum Senatus, ac sapientum Prælatorum & virorum, quibus tua sanctitas celesti superum dono, in sua maiestate sapientissime præsidet, ubi non ego modo, qui in actione causarum forensium nostri saculi stilo versor, verum & alium quemlibet exercitatum, ac denique consummatum oratorem expauere quidem posse credendum sit. Nam per immortalem Deum, quis tam sapiens, aut disertus quidquam adeo elimatum, aut studiosa lucubratione excogitatum hic proferat, quo maiestatem loci dicendo vel mediocriter æquare possit? Quid porro tanto studio adinuemum, quod præmissum, ac triuim non fuerit apud tanta sapientia patres, ac te ante alios Sanctissime Princeps, qui cum ex multis iam annis diuinarum atque humanarum rerum, ac omnis denique Philosophia scientiam plenissime edidiceris, velut splendidissimum sidus in firmamento, in Dei Ecclesia ceteros illustrasti? Qua quidem reuoluenti non leuem animo timorem incussisse poterant, atque ab hac actione, qua nulla illustrior, penitus dehortari, nisi iustitia meritorum, ut præmiseram, S. Bonauentura, pro quo intercedimus, animum erexisset, atque confirmasset.

Accedebat præterea, quod Princeps non prophanus pro Religioso, aut indoctus pro literato rogandus erat, sed in profecto Pater Beatissime, qui diuinis obsequiis in B. Francisci religione, ex matris utero cœlius destinatus, in eadem omnipotenti Deo religiosus seruisti, ac demum ad eius principatum singularibus tuis meritis vectus, illam sapienter ac salubriter gubernasti, auxisti atque ampliasti, qui uel cum diuinorum ministeriorum scientiam per traditiones Patrum fueris nactus: tum vero ex operibus eiusdem S. Bonauentura, qua diuino spirante lumine edidit, conditoris diligenti certissime comparasti. Ita te namque præerat, qui conditoris vices gesturus in terris, in illius mandatis commissum gregem oportere erudire, neque enim illius fausse quis vices gerit, quem non penitus nouit, neque illius porro mandata recte alios edocet, qua non prius luculenter edidit. Quare cum pro diuina sapientia Patre, Ordinis Minorum generali ministro Episcopo Cardinali Albanensi intercessurus essem, apud te, Beatissime Pater, qui iisdem meritis clarus, eisdemue officiis gloriose perfunctus eras, & proinde ad hoc opus tibi in hos usque dies diuinitus seruatum electus, nequaquam mihi uicendum fuit: ne per insufficientiam tibi negligerer, qui citiam meritis fidelium Pastor imbecillitatem nostram clementissime compati dedisti. Iamque ego qui horrore quodam non sine titubatione occeperam perspecto tamen quam benigno vultu, ac clementi nutu audientiam indulgeas, erectus in spem meliorem, fidentiore prosequor, tui sacri affectus oraculo meis quibus illud propitium insonare uidetur: Dilata os tuum & ego implebo illud. Et rursus: Dabo tibi sermonem bene sonantem in os tuum, ut com-

placeas in ore principis, ac pium obsecro pari clementia uelis fauere, dum diuino munimine adiutus, ac tuo benigno fauore firmatus proferam qua ad ipsius creditoris Bonauentura, ac huius S. Sedis laudem perpetuam cedere possunt. Exoraturus à tua sanctitate, Pater Beatissime, D. Bonauentura canonizationem ingens mihi studium fuit, sacrarum literarum codices diligentius euoluere, ad dignoscendum quantum rei, de qua agimus, conueniunt. Quibus quidem curiosius perspectis, quantum colligere potui duo potissimum inspicienda, ac merito inquirenda fuisse intelligo, vitam, scilicet & miracula, qua si recitando monstrauerim, in hoc viro esse comperta, ualida ad canonizationem sufficiant, tua sanctitas, cuius arbitrio id subiicitur, benignè dignabitur potius supplicantium respondere. Et quoniam uita inuisa quod ex religione suscipio, miraculosum existit, nemo mihi uisio uertet, si vitam ante miracula relaturus, alterum cum altero recensendo permisceam. Nec rursus mirabitur, quod quemadmodum plerique, cuiusquam memoriam commendaturi, non ego primordiis natalium, ac pueritiæ D. Bonauentura insistant, aut eo altius à parentum ipsius dignitate exordiar. Prohibent namque crebra & clariora uiri facinora, ab illo in statu perfectiori agitata.

Nec tamen omitam, quod Bonauentura natione Tuscius patria Balneoreginus, Ioanne Fidanza, & Riella fidelibus coniugibus ortus, baptismatis unda respersus, qua ex Ioanne medicina magistro, & Felice Antonio, qui & ipsi ab illis maioribus origine trahunt, atque aliis testibus Balneoreginis probe comperta sunt. Caterum prætermissa longiore serie præmissorum, uita inde exordium capiet, ubi relicto mortalitatis statu, mundo moritur, ac omnipotenti Deo meritis B. Francisci, uictimam se perpetuam dedicauit. Gloriosus Deus in Sanctis suis, quos sibi ab aeterno prædestinavit electos, & secundum necessitatem temporis ad salutem humani generis producit in lucem, cum B. Bonauenturam uas electioni sibi delegisset, ac suis obsequiis in Religione S. Francisci distinasset, quo tamen illius conuersio, posset aliquanda à Deo disponente perfecta intelligi, & in illo sua maiestatis gloria reuelari eundem in extrema ualitudine periclitari permisit. Cuius salutis anxia sollicitudine timens charissima parens, ubi Physicorum, quos adhibuit, diligentiam frustra experta est, & medelarum vires ad illum leuandum minus ualere comperit, solius Dei opem, quem sancta timebat, & cui castos pueri mores, quos probe ut mater nouerat, intelligebat acceptos, humiliter in salutem pueri inuocauit, ac S. Francisci suffragia reuerenter implorans, illum si sanum recuperaret, ipsius religioni perpetuo deuouit. Exaudita est pro diuina clementia, & sua reuerentia, & sanitate recuperata integer puer euasit, non sine admiratione Physicorum præsertim, qui eum statum corporis probe in illo deprehenderant, ut humana ope agrum lenari posse penitus desperassent. Idem iam adolescens, ac porro aetate præuicta cum religioni maturum se, & illi ex parentis uoto debitum intelligeret, memorque diuini mandati per David Prophetam, humano generi prolari: Vouete & reddite Domino Deo uobis, anno sua ætatis circiter secundo & uigesimo, habitum Religionis S. Francisci deuotissime suscepit, in qua professionis emissionem beneficium illius his uerbis aperte testatus est: Voto enim pro me languente grauissime ad S. Fr-

ciscum

ciscum emisso à matre, cum adhuc essem puerulus, ab ipsis sum
 mortis faucibus eruius, & in robur vitæ incolumis restitutus,
 quod cum vix memoria teneam, vera nunc confessione pro-
 fiteor, ne tantum beneficium reticens, sceleris arguar ut ingra-
 tus, orationemque ad illum piissime is effundens, ait: Accipe
 igitur Pater beate, quasunque exiles meritisque tuis ac bene-
 ficiis impares gratiarum actiones, & cum susceperis vota cul-
 pas nostras sic orando excusa, ut à malis presensibus eruas, &
 ad bona sempiterna perducas. Iuor vir sanctus in eadē vo-
 catione progrediens, cum omnis ipsius vita in Dei certa cog-
 nitione ac contemplatione versaretur, ad quam assequendā, per
 sacram scripturarum assiduam perfectionem, orationes ac
 contemplationes intendens, docente illū Alexandro de Ales,
 sacra pagina magistro, tantam doctrinarum perfectionē bre-
 ui adeptus est, ut septimo sui ingressus anno, consono magi-
 strorum Ordinis iudicio delectus, librum sententiarum in Pa-
 risiensi universitate clarissime legerit, & cathedram magi-
 stralem receperit, admirabilis proinde cunctis, quod tam paruo
 spatio eam sufficientiam valuerit comparare. Sed admirentur
 sane, qui res humanas ex naturali tantum cursu, non autem ex
 divina sapientia metiuntur, qua duos discipulos literarum
 prorsus ignaros, Emaus oppidum contententes brevi itinere
 spatio comitata, diuinorum scientiam plenissime docuit. Idem
 diuus dona S. Spiritus pro suis assiduis meritis consecutus, ma-
 gna in dies doctrina accrementa recipiebat, qua magis diui-
 nitus inspirata, quam humanitus acquisita videbantur. Cum-
 que per tres annos sequentes cathedram magistralem rexisset,
 anno sua ætatis secundo & trigésimo, inter primos Religione
 & doctrina in ordine habebatur. Namque illi tanquam infini-
 tus thesaurus scientia erat, quo qui vti sunt participes facti
 sunt amiciis Dei. Et quod notabilis & admirabilis erat
 in illo, quod magis scientia & auctoritate emergerat, eo magis
 humilitate mentis deprimebatur. Nec ut plerique literarum
 scientia inflati, vilia ministeria domestica fastidiebat, sed qui
 vix nec nisi per obedientiam, agrè tamen, ab illorum execu-
 tione coerceretur, reputantibus Prælati indignum, si à talibus
 non, ut egregius, sequestraretur, in quo sancti Spiritus gratia
 habitare perspicue cernebatur. Nec tamen vir sanctus vlla
 charitatis officia ob literarias actiones prætermittebat, sed in
 omnes fratres oculos intendens, si quem forte tristem, aut pro-
 fessionis poenitentem intelligeret, tanta dulcedine in sermone
 conueniebat, consolabatur, monebat, ac confirmabat, ut nullus
 ab eo discederet quin libens ceptum Religionis iter prosequeretur.
 Infirmorum præterea cura, supra quam credibile sit, de-
 lectabatur, quorū grauioribus, aut contagiosis morbis graua-
 rentur, eo magis se totum illorum obsequio applicabat. Quibus
 officiis cum maiorem diē partem absumeret, non eo minor
 erat in publicis lectionibus & interpretationibus scripturarū,
 qua tanta claritate audientibus intelligenda reddebatur, ut ipse
 auctor illarum merito videri posset. In capitulis vero aut Pro-
 vincialibus, aut Generalibus, tanta sapientia ipsius responsa
 dabantur, ut iam Generalis minister perfecta magnitudine
 consiliorum illius, nil omnino graue exequendum putaret, in
 quo sancti viri iudicium non antea explorasset. Quibus donis
 & gratiis illustratus, cum iam in Religione esset omni merito
 clarus, defuncto generali ministro tertio decimo ipsius ingres-
 sus anno ex multis sanctis viris, quibus Religio in sua nouita-
 te florebat, unus omnium (sine contradictione) extitit subro-
 gatus. Hic vir sanctus accingens se grauioribus actionibus,
 cum iam religiosi cepissent à fundatoris disciplina paululum
 declinare, ubi monendo, instando, castigando, ac operosius la-
 borando, ad meliorem vitam frugem reduxisset: in capitulo ge-
 nerali, quod primum Narbona tenuit Regulam B. Francisci
 reformauit atque exposuit, ordinemque in Prouincias, & Cu-
 stodias laxauit, & duas addidit, ubi strenuè decertans aduer-
 sus venenosas oppugnationes temerarium, & obrectarium,
 qui in Religionem mendicantium, ac sanctum virum impru-
 dentius ora soluerant, atque artificiosis calumniis velut aban-
 tur, sola iustitia atque innocentia tuus permansit inuictus, tan-
 quam qui integer vix a scelerisque purus, non eget Mauri ia-
 culis, nec arcu, nec venenatis grauida sagittis, Fusce, Phare-
 tra. Expertus fructum sanctorum monitorum magni Basili
 diuini interpretis Homeric carminis, ubi Vlysses pro meritis
 ad cælum tollit, asserens Poëtam clara voce testatum. O homi-

nes sit vobis cura virtutis, qua cum naufrago enatat, & cie-
 tum in littore venerabilior ostendit. Vbi etiam libellum
 contra Minores perniciosissimum à Magistro Giraldo de Ab-
 batis villa (ut putant) per Apologiam editū, non minus elo-
 quenter quam subtiliter confutauit. Qui etiam Giraldo non
 longè post iusto Dei damnatus iudicio, meritis sui sceleris po-
 nas dedit, paralyticus ac miseranda lepra respersus, quibus
 ærumnis vitam finivit. Congregato vero capitulo generali
 Pisis, eo auctore institutum est, ut gloria tibi Domine qui na-
 tus es de Virgine, usque ad Epiphaniā continuaretur, eodem
 modo quo infra octauam Natī. Dominica cantatur, & alia
 rubrica in Breviario reformata, & alia addita. Idem etiam
 piissimus cultor gloriosa Virginis Mariæ IESV instituit, ut
 fratres populum hortarentur ad salutandum eandem, signo
 campana quod post Completorium datur, quod credendum sit
 eandem ea hora ab Angelo salutaram. Tunc translatum fuit
 venerabile corpus B. Antoni ad pregrandem Ecclesiam Pa-
 duanam, cuius lingua secundo & trigésimo sui obitus anno,
 recens & rubicunda reperta est, quam vir sanctus in mani-
 bus deuote recipiens, ac largioribus lachrymarum imbribus
 perfundens, talibus reuerenter affatus est: O lingua benedicta
 qua Deum semper benedixisti, & alios benedicere docuisti,
 nunc perspicue cernitur quam meriti fueris apud Deum. Cui
 oscula deuotè figens, illam honestè collocari curauit. Cuius
 etiam fama permotus Pontifex tunc Clemens IV. ut illum in
 partem sollicitudinis traheret, opulenta Eboracen. Ecclesia
 præfecit, nec tamen assequi potuit, ut vir sanctus eam promo-
 tionem acceptaret, qui propositi constans in Religione maluit
 permanere, ubi diuicias & dignitates sibi procuraret in cælis.
 Cuius constantiam Pontifex admiratus ad illum, Sta, inquit,
 in testamento tuo, & in illo colloquere, & in opere mandatorū
 tuorum veterasce. Nunc vero se offert numerosior cumulus di-
 uinorum scriptorum ipsius, cum Parisiis legisset primum librum
 Genesis, nobile opus quod de septem visionibus Bonauentura
 intituatur, editum est. In libros Sententiarum celebra com-
 mentaria edidit secundum & quartum præsertim, quos etiam
 metricè extitit profectus. Et incipiunt. O fons splendoris,
 vas dulcoris & amoris. Quibus ob sublime ingenium auctoris
 ibi inspersum, sententia sententiarum Bonauentura titulus
 inditus est. Super Euangelis compendiosè & utiliter scripsit,
 Luca præsertim cancellarij pia Mariæ IESV, quam pecto-
 ri impressam assidua meditatione semper extitit veneratus.
 Rursum contemplatione S. Ludouici Regis Francia officium
 de Cruce deuotissimum edidit, quod ab Ecclesia nullo immu-
 tato receptum, in ea solemnitate ubique legitur. Composuit &
 solemne officium in honorem B. Francisci, & de ipsius vita
 historiam feriofo tractatu primum, & secundo reductorie
 annotauit. Composuit & libellum de sex aliis Seraphin, in
 monte Aluerna duo nobilia opuscula edidit, piissimas con-
 templationes fragrantia, quorum alterum Itinerarium men-
 tis in Deum, & alterum in seipsum appellata sunt.
 Composuit & libellum approbatorum Religionis mendi-
 cantium, quod defensorium appellant. Composuit & libellum
 de vita Christi, siue meditationum passionum ipsius, quem ar-
 borem Crucis nominant. Composuit & breuiloquia. Item &
 sermones Dominicales, super Euangelis & Epistolis per to-
 tum anni circulum. Item compendium veritatis sacra Scri-
 ptura. Libellum ordinationis siue institutionis novitiorum.
 Item libellum de stimulo amoris. Item & libellum quem ap-
 pellat Pharetram, in auctoritatibus principalibus doctorum
 approbatorum, quem per Alphabetum extitit profectus. Et
 alia plura opuscula usque ad tricennarium numerum, que in
 partibus Galliarum frequentius habentur in manibus. Et
 cum B. Francisci Religio, quam annis octo & decem sancto
 regimini gubernauit, ipsius monitis & exemplis, in solidiori
 sanctitatis statu firmata esset, & viri claritas ob vitam sancti-
 tatem, doctrina eminentiam, atque operum diuinitatem ubi-
 que elucesceret. Tum fortè Romana Sedes plurimum labora-
 bat difficultatibus, qua in Concilio quod Lugduni congregaba-
 tur, inextricabiles emerferant. Gregorius tunc Papa X. & re-
 liquis sacer Senatus illecti studio viri, quem leuandis dictis
 difficultatibus, ac vniuersalis Ecclesia regimini intelli-
 gebant plurimum præstium, atque ob merita alioquin sub-
 leuandum in Cardinalem, quamvis reluctanter, promoue-

Luc. 24. d

Sap. 7. b

Horatius
 lib. 1. Oda
 22.

rum; & quod rarum est, & ex ipso initio ob vi i excellentiam A
Episcopū Albanen. constituerunt. Mox pertractandis arduis
rebus concilij, unus omnium deletus est, deputatis qui illi as-
sisterent Rothomagensi, & Tripolitano clavis Episcopis illius
temporis, qui & ipsi de Religione S. Francisci ad Episcopatū
ob meritum vocati fuerant. In quo Concilio de multis illius
sapientia sancte consultum atque decretum, & Gracorum
composita hereses, qui tum presente Palaeologo eorum Impe-
ratoris, qui in hoc Lugdunum venerant, libere ad Rom. Sedis
obedientiam redierunt. Ad quorum reductionem missi fuerant
Fr. Hieronymus de Esculo, & Fr. Bona gratia Dalmata Ord.
Minorum religiosi eximij meriti. Quibus cum literis reuer-
satis idem Gregorius, fratres ac Pralatos qui in Concilio
aderant in Lugdun. Ecclesia convocauit, ubi vir sanctus pra-
claram habuit orationem, proposito themate quod legitur in
Baruch. 4. g
Baruch: Exurge Ierusalem, & circumspice ad Orientem, &
vide collectos filios tuos ab Oriente usque ad Occidentem.
1. Timot. 4 b
Successive in ea vocatione, pari sanctitate, & operum fructu
perseuerans, cum in Dei Ecclesia diuinus laborasset, ita ut
cum Apostolo iure dicere posset. Bonum certamen certavi,
cursum consummaui, fidem seruauit. Anno salutis 1274. &
sua aetate tercio, & quinquagesimo, hora matutina diei Domi-
nici, qua mensis Iulij erat tertia & decima, ex humanis subla-
tus est, & sanctis Patribus ut credere debemus, in aeternū vi-
turus redditus. Qua die ipsius venerabile corpus sepulchro
reconditur in Ecclesia S. Francisci Lugdun. cum multis la-
chrymis & consternatione fratrum lamentantium se tanti
viri societate destitui, qui parem sibi in Dei Ecclesia relin-
quere non videbatur Gregorio Pontifice permaximè eum
reputante qui ibidem publice testis est, Ecclesiam Dei il-
lius morte magnam incurrisse iacturam. In cuius exequiis
1. Reg. 1 d
primū A. J. m. celebravit Fr. Petr. Tarantasiensis. Episc. Car-
din. Hostien. & sermonem habuit proposito themate: Doleo
super te mi Fr. Ionatha. Vbi inter ceteras commemorationes
gratiarum & donorum, qua illi Deus dedit, etiam fuit, quod
quicumque eum videbat, statim ipsius amore capiebatur, eius-
que munera libenter recipiebat, Graci praesertim, quibus redu-
cendis ipsius diuina eloquia & consilia plurimum comulerūt.
Benignus, affabilis, omnibus grauis, & nulli unquam scan-
dalo, pius, prudens, humilis, pudicus, sobrius, castus atque
quieta, quarum virtutum actiones & officia, semper strenuè
extitit exequutus. Quod & si nullo alio probante doceremur,
satis ex diuinis suis scriptis liquido patet, quibus tam inten-
so affectu, singula praemissa prospiciunt, ut nisi per assumptum
de illis habitum, adeo ardentè illis insisterè non valuisset.
Tum vero, quod Alexandri de Ales praeceptoris ipsius testi-
monio, mundus ab omni vitio probatus est, qui eius vita &
1. Cor. 11 g
motibus probe compertis de eo dicere solebat: Verus Israelita
est iste, in quo Adam non peccasse videtur. Cuius Doctores
auctoritatē tam apud Ecclesiam valuisse constat, ut de illius
dictis, aut scriptis, nefas putauerint dubitare. Consum-
matamque omnes testati sunt, diuinum Oraculum per B. Fran-
ciscum de illo editum, futurum cum magnum virum in Ec-
clesia Dei, Religionemque suam, magna per illum sanctitatis
accrementum recepturam. Iam intelligis Pater beatissime, quod
& per te planius intelligebas, quis, qualisve fuerit Bonauen-
tura, de quo agimus, cuius vita & exemplis B. Francisci Re-
ligio illustrata, & doctrina omnis terra repleta est. Nunc quod
secundo loco aggredimur, pari patientia audire digneris, dum
refero, qua memoranda omnipotens Deus in illo, & ipsius
virtute in alios monstrare dignatus est. Are miranda exor-
dior. Bonaventura adhuc in minoribus agens, demissa mentis
humilitate potius, quam ex iniustitia, pluribus diebus absti-
nuerat perceptione sacratissimi corporis Christi, veritus ne si
illud indignus sumeret, iudicium sibi mandicaret & liberet.
Ioa. 1. g
Cumque die quadam in Missa deuotus adisset, Deus respiciens
ad illius humilitatem, particulam consecratae Hostiae, de ma-
nu celebrantis per Angelum acceptam, illius ori clementer
immisit. Reflexit enim ad humilitatem serui sui, propter
quam beatus omnibus genibus predicatur. Rursus cum intenso
affectu studeret, contemplando & amotando vitam B. Fran-
cisci gloriosus Sanctus Thomas de Aquino, qui eadem tem-
pestate meritis claruit, & Bonaventura magna charitate con-
iunctus fuit, accedens ad illius cubiculum, per foramen ostij

illum introspexit in contemplatione raptum, & à terra mi-
rifice subleuatum. Tunc retrocedens ad suos: Sinamus, in-
quit, sanctum qui laborat pro sancto. Simona Lugdunen.
B. Bonaventuram viuente summa deuotione prosequeretur,
qua sicut Domino placuit mortuum peperit. Ad quam euoca-
tus vir sanctus, exposito cadauere ante illius pedes, & mater
qua in lecto coram ingemiscerat, & reliqua mulieres qua
aderant, sancti viri opè in salutem mortui deprecatae sunt. Tum
vir sanctus commiseratus, manibus atque oculis erectis in cae-
lum, deuotissime orauit: mox signo Crucis super puerum
facto viuente reddidit matri. Irruunt atque frequens apud
Lugdunen. Castrum villanum, ac totam Prouinciam, quod
mulieres utero laborantes, inuocatus exauditi & de periculo
eximit. Ioanna Lugd. octo dies continuos vtero distenta, at-
que assiduo enixu parituriendi cruciata, desperauerat de sa-
lute, monita à mulieribus, qua laboranti aderant, se Sancti
precibus & suffragiis commendauit, certum votum pro sa-
lute recuperanda faciens, & statim incolumis incolumem
peperit. Petrus filius Io. Aiusse Chaphellier, dextera sibia
notabiliter claudus, ita ut quatuor mensibus sine ba-
culo, nec ambulare, nec in vestigiis consistere posset, pre-
cibus, voto, & orationibus, in sepulchro ipsius factis,
ibidem nouennam facere cepit, & in fine sex dierum filius
melius habere cepit, & infra nouem dies salutem omnimo-
dam recuperauit. Eadem inuocatione, simili agitudine li-
beratus, filius Francisci Massodi notarij Lugdunen.

Nobilis miles Dominus locorum de Vincellis, & de Gro-
mellis, pestilenti febre attritus & exinanitus erat, quem
loquela, sensu & motu destitutum, extra salutis spem denun-
ciauerat Marcus de Ferrariis nobilis Physicus Papiensis, qui
in illo omnia mortalitatis signa probe compererat. Ceterum
Religiosus quispiam aderat, Fr. Matulinus biblicus Conuen-
tus S. Francisci Lugdun. qui commemorare cepit, qua mira
omnipotens Deus per inuocationem dicti Sancti operaretur.
Et propterea illius opem in salutem morientis poscendam per-
suasit. Tum uicina inuocatione per cognatos & dictum Reli-
giosum, & certo voto pro illius salute ad B. Bonaventuram
facto, qui moriturus videbatur, statim sentire, moueri, loqui,
& melius habere cepit, & breui salutem omnimodam recu-
perauit: Simili inuocatione de grauissimis febribus liberati
sunt, Fr. Ioan. Benedicti, Ordin. S. Francisci sacra pagina
Magister. Ludouica uxor Petri Romer. Gasparda filia Nobi-
lis viri Petri Carionis de Chamberiaco. Filius Richardi Ri-
dani, Soror Prinete uxor Claudij Pinol Antonius Catala-
nus, Lanzelotus Mercerius, Stephanus Gennes Chaphellier,
famulus Ioannis Aduisse de quariana, & Fr. Philippus La-
ueri. Francisca luem suae fornicam in collo patiebatur, cuius
ignis sensim in reliquam corporis partem se prorogabat, &
teneras puella carnes misere urebat atque vorabat: super
quam dolens Gilbertus Alerij infelix pater, ad venerabile
sepulchrum Bonaventurae se contulit, illiusque opem, & suf-
fragia in salutem filiae deuotissime inuocauit, ac certum vo-
tum in hoc fecit. Mox domum reuersus extincto igne, sanam
& liberam miraculose inuenit. Stepaneta relicta Ioan. Mi-
chaëlis casu trabis oculum percussa, graues dolores incurrit,
& in periculum perdendi oculum deducta fuit, Commenda-
uit se B. Bonaventura, atque ad illius sepulchrum virginem
filiam cum cerea imagine oculorum misit. Qua reuersa
doloribus liberata est, & breui integram oculorum sosti-
tem recuperauit: In qua & illud notabilius, quod cum Lug-
dunum peruenisset, religiosus quispiam predicator uerbi Dei,
indixissetque populo, quod quicumque sciret aliquid de mira-
culis B. Bonaventurae, quod sibi reuelare deberet, eadem Ste-
phaneta qua in oculorum suorum salutem etiam inuocauerat
auxilia Gloriosa Virginis Mariae, perplexa cuius beneficio
sostitatem oculorum consecuta fuerat, aliquandiu detestauit
quicquam predicatori referre. Tum in grauiorem oculorum
agitudinem incidit, mittensque etiam filiam denno, ut an-
tea fecerat ad idem sepulchrum, & facta oratione & voto,
miraculose extitit liberata. Tum suum reatum agnoscens, ad
eundem predcatorem accessit, & rerum seriem omnimodam
reuelauit. Simili inuocatione de doloribus & periculo oculo-
rum liberati fuerunt Dionysius de Foresta Mercator: Claudia
de Spicaria. Claudius Polet Corduernis. Margarita uxor

Ioan. petrus textoris Ioan. edouffe filius Ioan. aduiffe capobelier dira paralyfi repente percussus, amissa sensibus, & media sui corporis inferiori parte hebes factus cecidit. Cuius casum dolens pater, flexis genibus commendauit illum beato Bonauentura. Et statim qui ceciderat, sentire, loqui, & melius habere cepit. Tunc imponentes eum lectica. Pater, Mater, & Petrus, aliter filius, deculerunt eundem ad sancti sepulchrum, quem ibidem sistentes. J. is genibus inuocauerunt beatum Bonauenturam, & factis certis orationibus ac voto, sanum & liberum reduxerunt domum. Eadem inuocatione de simili agitudine liberati Francisus Dauegnier, alias Rauillon, Guillerimus de Blotena textor, Caterina de Bauline, Ioanna relicta Petri Rolini. Margarita relicta Ioan. de Vaulx auriga. Illustris Dux Aurelianen. à potenti magna Britannia sine Anglia Rege captiuus detinebatur, ubi veterem quartanam passus, intensos capitis & renum dolores incurrit, destitutus omni auxilio, opere beati bonauentura deuotissime inuocauit in illius suffragiis deuotissime sperans. Et statim miraculose doloribus & agitudinibus liberatus, in Gallias infra annum exitu restitutus. Mox Lugdunum petens uisitauit venerabile sancti sepulchrum, & orationibus factis, gratias Deo & sancto pro acceptis beneficiis egit, & qua per ius inuocationem fuerat confectus, reliquos dicti conuentus manifestauit. Laqued, uxor Nic. lai Culiceti Lugdunen. horrenda lepra respersa atque infecta suis uitalibus iam diu ius detractare non poterat, quam relicto laro, cognatis, & urbe miserabili consorcio leproforum se redderet. Quam cum semper nomen beati Bonauentura deuote coluisset, ad illius sepulchrum procubuit, intensius peccata ut misereretur soris sue, deuote oblatione ac voto factis, mundari atque à lepra liberari obtinuit. Michael de Cuel. alias de Gennes in cuius laus dextrum equum uehementi ictu validum calcem deo ferat atque impigerat, iuxta duabus costis pene attritis, cum magno anhelitus impedimento tres menses languidus iacuit, variis, ne iocundis, delinimentis ac cataplasmatibus frustra adhibitis, deesse a salute commendauit se Bonauentura, & certo voto in illius honorem facto, de periculo exemptus & saluti exitu restitutus. Simili inuocatione liberatus etiam de dolore costarum Ioan. Michaelis de Cienal seruientis curia Lugdunen & eadem Margarita Ioan. petri, qua de celsiori adium parte delapsa ceciderat. Ioannes Garboti Regius secretarius, uxorem perpetuo languore labidam siue hydropicam nullo medicorum iuuamine curari poterat, accessit ad venerabile sancti sepulchrum, salutem coniugis, imo communem illi reuerenter commendans, & facto certo voto in honorem sancti, sanam & liberam domum reuersus, exitu confectus Ioan. Dufolier Marefcalus Lugdun. putri ac marcidam titia quatuor menses languidus iacuit, cumque cruciabiles dolores diuini perpei non ualeat, in sola sibi amputacione spem coniecerat. Nolite forte per quietem monitus, commendauit se beato Bonauentura, atque uxorem cum cerea imagine illius ad illius sepulchrum deuotissime misit. Qua reuersa, doloribus penitus exemptus est, & salutem omnimodam breui recuperauit. Petrus Meyer ligneum molendinum habebat in flumine Rhodano, qui affluens aquarum collusione elatus & auctus, molendinum ipsum valida aliquin catena reientum uolenter rapuit & in se vorauit. Quo confecto idem Petrus qui semper coluerat beatum Bonauent, ad illius sepulchra confugit, ac procumbens reuerenter precatus est, ut à sui deuoto calamitosum iacturam auerteret. Mox egressus, inconcussum molendinum ad alteram Rhodani ripam in litore eiecit, & miraculose restitutum conspexit, & recuperauit. Stephaneta mater predicti Francis Dauegnier, alias de Romellon, de squillenlia in extremis laborabat, qua allatum Dominicum corpus, nec agnoscere nec recipere potuit. Quod agerrime ferens Franc. filius, qui probe nasebat matrem, magna deuotione beatum Bonauenturam semper coluisse, ad illius venerabile sepulchrum confugit, deuotissime precatus, ne sustineret sui deuotam, sine saluti uisita uita decedere. Domum reuersus, fidelissime sperans in beato Bonauentura, corpus Dominicum iterum afferri curauit. Quod statim agnitum mater, reuerenter recepit, Venerabilis religiosus pater Benedictus de Lulino ordinis sancti Antony Viennen. procurator domus sancti Antony Lugdunen. censuales libros domum amiserat, quos multa adhibita diligentia, reperire non ualuit cum magno scandalo & detrimento domus, accessit ad venerabile sepulchrum

A beati Bonauent. & ibidem accensis candelis commendauit se eidem, & domum reuersus liberos meruit inuenire. Patri inuocatione Richardus Ridani mercator amissa instrumenta probatoria, & alias res potestatem ualuit inuenire. Eadem & frater Petrus fabri, res ad sui usum deputatas amissas Margarita Gruella, uxor Hugonis, Francis Burgundi calceolarij habitatores Lugd. intenso podagra dolore cruciabantur, qua cum probe nosset, medicam artem in hoc parum ualere, confugit ad inuocationem suffragiorum beati Bonauent. virgunculamque filiam cum cerea pedis imagine ad illius sepulchra reuerenter misit, & statim a podagra exitu liberata, nec illa unquam de cetero grauata fuit. Eadem inuocatione liberata Caterina uxor Ioan. textoris de Hispania. Et filius Magistri Francis Magistredi notarij. Margarita uxor Benedicti Garrini, filium habuit in inuicibus ruptum, ac ulceribus misere putrescentem. Quam medica manu sectus, in deteriore statu ac certum mortis periculum deductus fuit. Quod in emiscens mater, qua speculatius beatum Bonauenturam venerabatur, ad illius sepulchrum reuerenter confugit, ibidemque deuotissime precata est, ut suo orbis a se misere eretur, nouennamque in illius honorem facere cepit, & octaua die sanum & liberum consequi meruit. Petrus morgeti domum uino plenum in cellarium ingerens, illius oneri impar, pressus succubuit, & illo super eum incumbente quassatus fuit, ac pene contritus, commendauit se beato Bonau. & salutem consequi meruit. Simili inuocatione liberata illius cognata, qua casu spaulam & brachium enormiter laferat. Sunt praeterea & alij innumeri, qui meriti eiusdem sancti de variis doloribus agitudinibus ac periculis miraculose liberati meruit: quorum singulos si recensere pergam, praesenti operi detrimentum potius quam usus, aut fauori indubie futurus erit. Hec tamen locis non committam ut silentio transcam stupendum ac memorabile quiddam quod omnipotens Deus ad perhibendum certum testimonium sancti a se uiri in illius venerabili corpore pro sua clementia monstrare dignatus est. Dum idem venerabile corpus transferretur ad nouam Ecclesiam, ad simulacrum sancti Francis Lugduni erectam, sensu suo & sexagesimo sui otitis anno, reliqua corporis parte aliquin excessu, atque corrosa caput tamen solidum, capillamentum barbam, labia, dentes & lingua, in nulla à uitali statu, aut colore demutata, reperta sunt. Erat profecto diuina clementia illud, ut à putrefactione seruare, quod ad salutem fidelium, atque in diuinis laudibus semper exitu operosum, nec dare sanctum suum uidere corruptionem. Extant praeterea crebra & memoranda beneficia, qua frequenter concines Balneoregini, & Vrbeneri per inuocationem eiusdem sancti meruerunt obtinere, de quibus iam multis uel unum aut porro duo recensere non piget. Laodamia Vrbeuana filiarum sarcina onerauerat domum, ac proinde Francisco Matthai Nebie viro quodammodo inuisa, qui rei familiaris angustia impar sarcina, matrimonio omnino abinebat, de qua non nisi feminam compererat proficisci. Eos coniuges consolatus venerabilis religiosus minorum magister Francis de aqua pendente, qui illis admodum cultus erat, affirmauit se habere documenta ex institutis sancti Bonauent. qua si moniti susciperent, masculinam prolem consequerentur. Auscultantibus. Sua mecum (inquit) uxoritas effundis preces ad gloriosum Bonau. & pie speretis assequi quod optatis. Qui parentes moniti, pauculis diebus gignenda proli operi induxerunt, & uxor gruida facta est, & statuto mense masculum peperit, cui nomen ex instituto eiusdem reliquos Bonau. impulerunt, laudantes Deum & sanctum, in cuius uirtute mirabilia seculum operatus est. Triennio post dum ea ciuitas Epidemia morbo, atque internecione grauiter affligeretur, domus omnis coniugum eo ueneno respersa est, & filius omnibus extinctis, Bonauentura extra spem salutis constitutus, credebat parum mortalitate iam sorores secuturus. Qui etiam immundorum spirituum praesentia instantia vexatus, nulla domus parie illorum persecutionem effugere poterat, clamans in infelix succurrite gladio & fuste, hos spiritus maligniores fugate. Parentibus praeterea afflictione & maestitia consternatis, atque omni prorsus remedio destitutis subit sancti recordatio, cuius munere filium iuerant consecuti, mox in spem adducti, illum hac prece precati sunt. Sancte gloriosissime qui benignus nobis hunc filium procurasti, eadem benignitate praestes, ut fatigatus malignis spiritibus à peste salutem reuocemus. Et

prece facta, spiritus extorres exclusi, febris cessauit, & breui A
puer omnino ab acriudine solutus surrexit, cum magna paren-
tum, & omnium ciuium letitia, gaudentium quod ad superan-
das mortuorum & spirituum malignitates, defensoris iam va-
lidi praesidio cognoscerent se munitos. Possem forte ineptius
videri, si studens cepto prosequar diem absumere recensendo
miracula, quorum relationi nec diem, nec certe dies sufficere sa-
tis scio. Sed quid ulterius exquirimus miracula, quasi verò Ba-
silium magnum, Hieronymum & Augustinum nostra fidei lu-
cida sidera: Thomam Aquinam & alios quamplures, quos in
Dei Ecclesia sanctos colimus ob miracula, non autem ex di-
uinitate doctrina miremur & veneremur. Quos tamen san-
cti atque timonium non ex alio certius consecutos probe in-
telligimus, quam ex eorum commentariis, quae ut diuinitatis
plena non nisi per infusam scientiam poterant edidisse, ex qui-
bus Spiritum sanctum in eis habuisse verius comprobatur. At
si porro miracula exigimus: non tam quae per illum in alios,
quam quae in eo ipso apparuerint consideremus. Si igitur bea-
tum Bonauenturam in suis operibus miraculosum iam constat,
si infusam dono sancti Spiritus obtinuisse scientiam diuina il-
lius commentaria profuerunt. Si charitatis officia ardentius
executum. Mundanos honores contempsisse. Affectus terrenorum
abiecit. In persecutionibus constanter mansisse. In Beati
Francisci, ac vniuersali religione fructuosum extitisse. Si su-
perna vocatione, ut Paulum in sortem Domini miraculose
conuersum. Si diuino beati Francisci praesagio sanctum pradi-
catum. Si Alexandri de Ales doctoris irrefragabilis eius
praeceptoris sedula obseruatione, sanctum comperit ac indica-
tum. Si religiosorum minorum voto qui sanctitate pollebant,
ut sanctior summus praelatus assumptus. Si Romana sedis iu-
dicio ut clarus meritis ad vniuersalis Ecclesiae regimen pro-
futurus assumptus. Si denique communi omnium opinione fidelium,
sanctus tenetur, & nominatur, & colitur. Si benignus succurrit
quotidie inuocantibus se. Poterat sanctitas tua (etiam nullo po-
tente) sancto quod unum deerat publicos honores decernere,
quanto magis id debes celsorum principum votis. Accedunt
pietissima preces serenissimorum, ac clarissimorum. Fiderici
Romanorum Regis semper Augusti, Ludouici Francorum. Chri-
stianissimi, Ferdinandi Siciliae & etiam Matthiae Hungariae
Regum Catholicorum, qui cum de republica Christiana bene
mereri consueverint, digni certe videri debent, qui a sanctitate
tuam sanctam rem impetrent. Rogant praeterea illustres du-
ces, ac populi, ac loco maximi muneris hoc petunt Calabria,
Veneriarum, Mediolani, Sabaudia, & Ducissa Calabria, &
Bortony, Florentini, Senens, Perusini, Lugd. & ciuiatis Bal-
neoregii, quae licet humilis, sic tamen clarissima & Deo grauis-
sima videri debet, cui contigit tantum fidus producere. Rogat
praeterea eius ordinis reuerendissimorum Patrum Ioan. de Ara-
gonia eiusdem Serenissimi Regis Ferdinandi illustris proles,
qui sanctos qui in eo ordine claruerunt, religiosius veneratur &
colit. Exigit denique suo iure beati Francisci sancta religio,
cuius alumnus vel iussu petenti deesse non potest. Exigit & ipse
sanctus ex promissione omnipotentis Dei nomine facta, strenue
militantis, quod illorum laudes canet Ecclesia. Cui oblatio-
ni ipsius Vicarius satisfaciendum necesse est. Tam multis igitur vin-
culis obligatum nullus iudex quamlibet fauorabilis, nisi soler-
tem soluere posset. Magnus ab inferis reuocetur Tullius um-
bris & te defendat. Serues usque licet non potes absolui. Com-
pertum praeterea quae dixi singulari studio, quod praeoscendis vi-
tae miraculis sanctis, exactissimum indulgentiarum reuerendissimi
patres Iulianus de Rouere sancti Petri ad vincula ordinis eius-
dem meritis Protector. Stephanus Mediolani, & Franciscus de
Gonzaga Mantuanus, sanctitatis in hoc Commissarij, Medio-
lanen. praesertim quem contra aduersam valetudinem, acri in-
stantia colluctantem a sancto proposito, nec propria salutis ra-
tio valuit retardare. Qui etiam Reuerendissimi patres ille
studio comperta sanctitatis viri, id instantissime poscunt. Quid
iur tua sanctitas ulterius differt, quid cunctatur, quid alte-
rius gloria id prorogat. Multa certe extant celebra tua gesta,
quae te ac tuos illustrant, atque perpetuo illustrabunt, nil tamen
sic aequae Romano Pontifici gloriosius meo capiti contingere posse
crediderim, quam ut sancto pro meritis publicam celebritatem
decernat. Quam & tu pater beatissime, qui omni iure necessitu-
dinis beato Bon. coniunctus es, auctoritate omnipotentis Dei.

quem semideus mortalibus in terris refert, supplicanti-
bus concedere, pro tua clementia benigne digneris.

RELATIO R. P. IOANNIS
Francisci.
DE PAVINIS,
Inter diuinos, & humanos Iurisconsultos
minimi.

BEATISSIME Pater: Circa canonizationem
beati Bonauent. de balneo regio ex patre nomine
Ioanne, cognomine Fidanfa, ex matre vero nomine
Ritella, Provinciae Tusciae. Doctoris Seraphici & ir-
refragabilis, &c. Olim generalis ordinis minorum septimus
post sanctum Franciscum, ac demum Cardinalis Episcopus
Albanen. Dico praecipue consideranda esse, & attendenda quae
dicturus sum, circa 20 puncta, siue fundamenta, quae infra per
ordinem subiiciam. Praemisso quodam vili valde ac necessario
praludio. Ex quo us concludendum videbitur, per vestram bea-
titudinem illum posse canonizari. Salua tamen semper. E. V. B.
emendatione. Non attento quod os loquentium iniqua loqua-
tur, dum tamen non recedamus a tramite veritatis. De illius
auctoritate securi, qui cum audisset a discipulis: Scis, quia Pha-
risaei audito hoc verbo scandalizati sunt, respondit: Sinite illos,
qui caci sunt & duces caecorum, ut dicit Immo. 3. in c. magna.
de voto, & in c. nisi cum pridem, de renunc. & 11. q. 3. inter ver-
ba c. senti. & c. non sunt. Et Xenophon Socraticus ait: Conscien-
tia te esse didici maledicta contemnere. Et Diogenes. Superat
conscientia, quidquid male confinxerint lingua. Et Ouidius
fastorum lib. 4. Conscia mens recti fama mendacia ridet. De
quo per Hieron. ad Eustochium de virginitate seruanda. Et
Iulius Africanus autem pro minimo est, ut a vobis iudicer, &c.
Nam labijs iniquis, & lingua dolosa apponentur sagitta po-
tentis acutae, cum carbonibus desolatorijs, iuxta prophetam.

Articuli prima partis hic subsequuntur.

Primo Religio ordinis mendicantium sancti Francisci
in primis eius exordiis, illius praecipuo feruore, iuncta
ordini Episcopali.

Secundò. Doctrina sacrarum literarum cum multitu-
dine librorum.

Tertiò. Contemptus dignitatum mundanarum & Ec-
clesiasticarum.

Quartò. Superexcellentes virtutes & merita eius insignia

Quintò. Regimen oeconomicum, atque politicum san-
ctum eius.

Sextò. Patientia in persecutionibus, propter zelum Dei.

Septimò. Labores multi, mores casti, & actus stren-
ui, &c.

Octauò. Multa gloria quam fecit Deus cum eo, &c.

Nonò. Sufficiens in operibus charitatis & innocentiae.

Decimò. Fama celebris beatitudinis eius & mors pre-
tiosa.

Articuli secunda partis.

Primò. Necessitas miraculorum sufficientium.

Secundò. Frequentia aduersitatis, & continuatio
eorundem.

Tertio. Miracula tam in morte, quam in vita.

Quartò. Modus probandi miracula arbitrarius.

Quintò. An debeant fieri in instanti.

Sextò. An debeant fieri sine dolore, & de his, quae non
sunt de ratione miraculi.

Septimò. De omnibus in canonizatione requisitis, tam
circa processum quam caerimonias.

Octauò. De fide chronicorum ordinis minorum.

Nonò. Quid si canonizetur non canonizandus per
errorem.

Decimò. An audiri debeant se opposcentes canoniza-
tioni.

Praemitto, quod canonizare sanctos est canonicè & regu-
lariter publicè, & solemniter declarare, diffinire, & pro-
nunciare, & statuere, quod aliquis ab omnibus honoratur, ut

sanctus

Eccli. 44. c

Mat. 15. b

Psalm. 119. a

Eccli. 44

Quid sit ca-
nonizare
sanctum.

sanctus, & pro eo tanquam pro sancto certa die fiat ubique
solemne officium, sicut fit pro aliis sanctis, qui sunt eiusdem con-
ditionis, ut si canonizetur confessor, fiat pro eo officium con-
fessorum: & si martyr, fiat pro eo officium martyrum, & sic de
virginibus, &c. & cum tanquam sanctum in catalogo sancto-
rum adscribere, secundum Innoc. & Ioan. And. & alios in c. 1.
de rel. & vene. sanctorum. An autem possit quis canonizari ad
ordinem Apostolorum, sicut martyr, confessorum, aut Vir-
ginum? Concludit Aug. de Anco, quod non, in lib. de Eccle.
pote. ar. 4. Et hinc inferitur, quod cui non potest appropriari offi-
cium commune sanctorum aliquorum, ille non debet canoniza-
ri, sicut & cui non potest competere diffinitio, non debet posse
competere & diffinitio. l. Mortis causa capitur, ff. de dona.
cau. mor. & l. Quintus. § cum aurum ff. de au. & arg. leg. l. La-
beo, §. idem Tiber off. de supel. lega. & Inst. de dona §. est &
aliud de praben. cum secundum. 1. §. q. 1. Clericus, cum si. Per
hanc ergo canonizationem consequitur canonizatus, quod Ec-
clesia ubique solemniter dicere & cantare publice potest officium
pro eo & Missam solemniter celebrare sicut pro sancto, & illum
innocare in letantiis & dulcia venerari de consecr. dist. 4. Vene-
rabiles, quia iniuriam facit mar. gr. i. qui orat pro martyre, ut
eius intercessionibus consequamur orantes veniam peccatorum,
& ut piis eius meritis inueniamur omne per auxilium, pro ut ex ora-
tionibus Missalis, Sacramentarij, & Breviarij patet. Orationi-
bus namque eorum indigemus nos, quos undique mala nostra
perturbant. Et ut etiam illis profutur oblationes ad gloriam & hono-
rem, & ad hoc ut magis ac magis a fidelibus glorificentur in
terris. Et reputant plerique non indignum sanctorum gloriam
usque ad iudicium augmentari. Et ideo Ecclesia interim san-
cto est augmentum glorificationis eorum optare cap. cum Mar-
tha. §. Tertio loco, de celeb. Missarum, ut patet in oratione S.
Leonis Papa, & in vigilia Apostolorum Petri & Pauli, & in
secreta beati Gregorii, & in offerenda ibi, ut illis proficiat ad
honorem. 38. dist. qua. i. ff. de Vnde Prosper. Semper super est san-
ctis quo crescere possunt, nota. 1. §. dist. omnes, quoad primum ac-
cidentalium augmentum secundum Aug. ut legitur in 4. sent.
45. dist. c. 2. in fi. & fertur eum hoc dixisse in sermone unius
Apostoli. 17. homil. Quod nota, pro generali allegatione, de quo
in c. vestra, de cohabit. cleri. & mulier. Et sic in numero san-
ctorum publice annuere eum, secundum illud Eccli. Sa-
pientiam sanctorum narrent populi, & laudem eorum annun-
ciat Ecclesia sanctorum. not. Ioan. And. in cap. primo de re-
liquiis & venera. sanctorum, libro sexto, & Innoc. in dicto c.
primo, de reliquiis & venera. sanctorum. Item consequitur quod
in eius honorem, & sub eius nomine, & cum eius reliquiis pos-
sunt Ecclesia & altaria erigi, edificari, consecrari, c. de iuri-
ca. & c. placuit, de consecr. dist. 1. & pingi & sculpi cum diade-
mate, c. prolatum, cum seq. de consecr. dist. 3. nec tamen de ca-
teris pro eo est orandum. Describendus est ergo etiam canoniza-
tus in catalogo sanctorum, qui est sermo nomina aliorum
continens ordinate, à nat. à quod est index, & λόγος quod est ser-
mo secundum Hugo. 19. q. 4. quoniam conscribendos & Host. in
summa, de reli. & vener. sanctorum, in ver. est autem catalo-
gus. Facit. 11. dist. c. quis nesciat. Secretè vero cuilibet licet,
alicui defuncto quem sanctum credit preces porrigere, ut pro
ipso ad Deum intercedat, & eius reliquias venerari, quamvis
solemnes preces publice porrigere, vel Missam aut solemne
officium publice dicere nequeat secundum Innoc. Host. & alios
in d. c. 1. de reliquiis & venera. sanctorum & not. in c. 1. eodem
tit. l. 6. quia fidem eius attendit Deus, &c. Et idem concludit
Aug. de Ancona in eodem lib. 6. de Ecclesiast. pote. etc. q. 14.
art. 5. tam per dictum c. 1. de reliquiis, & venera. sanctorum,
quod expresse prohibet Episcopis aliquid ut sanctum venerari
publicè absque auctoritate Sedis Apostolicæ: ergo multo for-
tius debet censeri prohibitum inferioribus. Item quia Missa
celebratio & communis oratio fit in persona totius Ecclesie
universali, in memoriam ergo illius debet talis solemnitas
celebrari, quando quis ab illo qui est caput totius Ecclesie etiā
immediatè & ordinarius sanctorum ca. cuncta. 9. q. 3. & c. per
principalem canonizatus & in sanctitate approbatus, & qui
solus debet posse, & nullus alius hanc venerationem indicare,
cum talis sanctus debeat ab omnibus venerari. Sed maior ra-
tio est periculum erroris incurrendi, quia Episcopus in hoc pos-
set facilius errare quam Papa, ut infra patebit in pen. q. 2.

A partis, quæ ratio fundatur etiam in dicto c. 1. Item ne contin-
gat alii quem canonizari turpis lucri gratia, vel humana lau-
dis pompâ seu instantia, quæ ratio sumitur ex c. 2. eod. tit. Item
& propter dubium incursum idololatriæ, ut probatur in clemen-
ti. 1. de Iudais. De quo plenè per sanctum Th. o. super 4. sent.
dist. 49. art. 4. q. 1. Item propter gaudium Angelorum, ideo can-
tat Ecclesia. Gaudeamus omnes, &c. de quorum solemnitate
gaudent Angeli, & collaudant filium Dei. Item propter plu-
res alias rationes, quas statim subdam, maxime quia generale
est, ut ubi periculum animæ vertitur, præsumatur in deteriore
partem c. Invenis. de sponsa. 68. d. presbyteri, & not. in c. 1. de
scrut. & quod ubi maius est periculum, ibi cautius est agendum
c. ubi maius. de elect. l. 6. d. 42. quiescamus. 7. q. 2. c. fi. l. 1. §. 1.
ff. ad Caronian. Ex his inferitur quod solus Papa de fratrum
tamen consilio, &c. vel in generali Concilio potest non solum
certos ex sanctis præ aliis extollere, ut ubique solemniter vene-
rentur, puta ut sub duplici officio per universum orbem
eorum solemnitas celebretur, ut patet in c. 1. de reli. & venera.
sanctorum l. 6. Et in solemnitate sacramenti corporis Christi,
de qua in clementi. Si Dominum, eodem tit. & in festo inuen-
tionis sanctæ Crucis, de consecr. dist. 3. c. crucis. Et generaliter
in eorum vigilia ieiunium indicare c. consilium, de observan.
ieiuniorum. Sed etiam consimiliter prout infra dicitur, potest
& debet canonizare quoslibet alios sanctos ad effectus, de qui-
bus supra. Quinimmo nec inueniamus reliquias de nouo quisquam
debet publice venerari absque Papa licentia, nec possunt passim
ostendi nec transferri. Sed si antiqua reliquia, de nouo inue-
niantur, licet eas venerari alias non, nisi scilicet prius au-
thoritate Rom. Pontificis fuerint approbatæ: ne variis simili-
ter figmentis, aut falsis documentis populi decipiantur, sicut
in plerisque locis occasione questus fieri consuevit. sicut inter-
dum faciunt questuarij, qui costam pecoris, vel asini ostendunt
loco sancti. Alii, ponunt oleum in oculo mærolæ suæ, ut videat-
ur lac ymari secundum Hostien. & Ioan. And. Et ne Chri-
stiana religio postea in posterum detrahatur, sicut sapiens
detrahitur est, quia nimia familiaritas parit contemptum cap.
& si Iudæos & Iudais. Sumunt enim ex hoc materiam de-
trahendi, & blasphemandi, & videntes ossa nuda, dicunt tru-
fasse, quasi consumptus non esset si sanctus esset, cum tamen
sit scriptum de omnibus: Cinis es & in cinerem reuerteris. Li-
cet excipiantur aliqui, sicut Christus & gloriosa domina &
beatus Ioannes Euangelista, & alij quidam hoc speciali pri-
uilegio decorati. De quibus Psal. Non dabis sanctum tuum vi-
dere corruptionem. d. c. fi. de reli. & vene. sanctorum. Et ne con-
tingat homines in ebrietate occisos quasi sanctos more infide-
lium venerari & colere: etiam si per eum miracula fierent, c. 1.
eod. tit. secundum Host. & Ioan. And. ibi. qui tamen dicunt hoc
male seruari propter auaritiam & insolentiam clericorum,
quod esse corrigendum. Quem namque ipse reprobat reprobandus
est, & quem approbat approbandus est. 24. q. 1. hæc est fides, &c.
quoniam vetus. 7. q. 2. c. sanè profertur. Et propter etiam nec
martyres nec reliquia vendi possunt, le. nemo martyres. cap. de
sacrofan. Ecclie. & not. in dicto c. fin. Nec venalitatis causa
extra capsam trahi, ut plures oblationes recipiantur. Hoc enim
facientes dici possunt venales sicut mulier farina, aduocatus
ignarus, & pugil, qui pro nummis passim se offerunt, ex hoc
enim vilipenduntur, cum omne rarum charum. 39. dist. legi-
mus. 27. q. 2. institutum. Item quia per id notabiliter redargui-
tur per laicos auaritia clericorum c. 1. de deci. secundum Hostien.
Solut etiam Papa potest statuere, quod tempore interdicti pos-
sint diuina solemniter celebrari in certis præcipuis solemnita-
tibus, ut patet in ca. alma mater. §. in festiuitatibus. de senten.
excom. l. 6. Item sine licentia Principis transferre non possunt
etiam laici patrem secundum Archid. dicto c. corpora. Et debent
illis loca condigna præparari c. fi. de cur. Euc. Nec etiam cor-
pora sanctorum de loco ad locum transferri sine Papa licentia,
vel Concilio generali, ut patet de consecr. dist. 1. d. c. corpora. &
not. Hostien. in sum. de reli. & vene. sanctorum. Possunt tamen
reliquia sanctorum & diuina verba ex deuotione ad collum
ligata portari, nisi sit superstitio secundum Th. om. 2. q. 96.
ad 4. & super 1. ad Corinth. 10. fin. & per Archid. 26. q. 7. c. non
obseruetis. Licet aliter loquatur Henricus de Gandano quoli-
beto. 8. q. 35. vide in Specu. de reliquiis & venera. sanctorum
& in l. nemo, de sacrosanct. Ecclie. & per Goffred. & Ho-

Ad Papam
spectat ca-
nonizare
sanctos.

Gen. 3. d

Psal. 15. e

Eccli. 44. c

Hostien.

stien. in sum. eod. ti. Adducuntur & plures alia efficaces rationes. videlicet quia hæc est una de maioribus causis, quæ inter Christianos proponi possit, & sic ad sedem Apostolicam merito referenda c. maiores de bapt. Et adeo maxima est, quod licet alias Papa vel saltem cum solo cœtu Cardinalium omnia possit statuere & diffinire, ut not. in capitul. ad Apostolica, de resid. & plenè per Doct. in ca. super eo. de hæret. l. 6. Hoc tamen casu Papa non potest saltem de congruo libere diffinire, etiam cum cœtu Cardinalium, nisi etiam adiunctis aliis prelati curia quod quis canonizetur, secundum Host. Ioan. And. & alios in dicto c. 1. de reli. quib. & venera. sanctorum. Et Aug. de Ancona, in dicto l. de Ecclesiast. potest. a. q. 1. art. 3. Item quia miracula attribuantur fidei, & quæst. fidei præcipue est ad sed. Apostolicam referenda. 2. q. 1. quæst. 1. quæst. 1. Subest enim periculum idololatriæ clement. 1. de Inda. Item quia ad Papam præcipue spectat declarare dubia scripturarum c. per venerabilem, qui si. sint legi. ergo multo fortius dubia sanctitatis in quibus maius periculum veritur & in quibus camius est agendum 4. 2. dist. quæst. 1. dist. in. miramur. 7. quæst. 2. c. vlt. l. prima. §. sed & si quis. ff. ad Carbon. c. vlt. periculum, de ele. l. 6. Est enim periculosum de sanctorum meritis disputare, secundum Hier. ad Damas. facis. c. non turbatur. 2. q. 1. quia soli Petro dicitur, Dux in altum, hoc est, in profundum disputationum & c. & c. cum aliud. ea causa. & q. quia solum Petro piscatori Dominus inter. Mire huiusmodi & eum piscem, & c. facit etiam ca. loquitur. ea causa. & q. cum multis aliis. Item ne propter multorum Episcoporum simplicitatem populus decipi contingat, & c. aut in infinitum sanctos multiplicari, & sic devotionem refrigerare, & sanctitatem vilescere. 80. dist. Episcopi, quia in multitudine sacrificiorum non propitiatur Deus, 1. q. 5. scriptum, de consecrat. dist. non mediocriter, & ar. in auct. ut determinatus sit numerus clericorum, in prin. colla. 5. & not. de etat. & quali. c. pen. & de rescrip. cap. cum in multis. l. 6. De sanctis vero iam canonizatis debent intelligi, c. 1. de consecrat. dist. 3. & c. fina. de fer. ut in illis not. & in d. c. 1. de reli. & vener. sanct. l. 6. Et ad hæc non debet legari de latere sine speciali mandato Papa & collegis extendere manus suas, sicut nec ad alia quæ in signum privilegij singularis suat tantummodo summo Pontifici reservata: c. quod translationum, de off. lega. c. mutationes, & c. temporis, & c. præcipimus, & c. frater noster, & §. sicut 7. q. 1. & de sum. Ti. i. c. 2. in fin. & de hæret. c. cum Cirsus, & de voto. cap. ex multa, & de indic. c. at si clerici, de si. presb. o. 1. de tempor. ordin. c. de eo & Cle. quia contingit, de reli. do. & pleno. in c. sicut unire, de excess. prelat. cum si. Ad solum ergo Papam qui est omnium universalis princeps, ut in cap. cuncta per mundum, & cap. per principalem. 9. q. 3. spectat diffinire cum consilio aliorum prelatorum curia, ut quis ut sanctus & canonizatus ubi que solemniter veneretur, secundum omnes & a canonizatis quam Theologos per prædicta. Et ne alias contingat posse diu, ego sum Pauli, & ego sum Cephe, & c. contra Apostolum. Ad Papam etiam solum spectat venerari, quod etiam in sola cetera Ecclesia ceteri loci solemniter venerari possunt aliquis beatus, ut refert Host. & Io. And. de Carolo Imperatore in Aquigiano dioc. Leodi. in c. 1. de reli. & vener. sanct. & in aliis pluribus locis. de quo Carolo & pulchris miraculis eius habetur in speculo historiæ lib. 2. cap. 5. Sic etiam fecit Calixtus I. de beato Alberto de Trapano ordinis Carmelitarum, ut patet per litteras testimoniales R. D. Rotomagen. Cardini. & ipsius ordinis Protectoris de anno 1457. 1. 5. Octob. anno ipsius tertio. Sic etiam fecit Sixtus IV. de beatis Gerardo, Petro, Citone, Accusio, & Adriano martyribus in Marochia de Ordine fratrum Minorum, prout patet per litteras in formabrenis de anno 1481. 7. Aug. anno ipsius 10. Di. i. Beld. in c. fin. de feriis, quod non valet si autum diston. quod diel us Veneris sint feriæ ob reverentiam cuiusdam Eremitæ non canonizati ab Ecclesia, cuius contra iuramentum Padua in processione beati Antonij peregrini. Dicitur etiam in c. 1. ut litem pend. quod surreptitia impetratio non tenet, etiam si sanctus sit ille qui impetrat, sicut erat ibi sanctus Thom. Cantuariensis unde propter meritum vite non est recedendum à iuris dispositione, quæ neque propter honestatem vite, aut probam fidem, relevari quis ab onere sat isdandi secundum eum in rubrica, de eo qui mis. in poss. licet in contrarium facit gloss. de ripa munita. da. leg. 1. §. his autem, quæ vult, quod virtus animi habeatur pre-

fatidatione, quam sequitur idem Bald. in cap. decernimus, de iudi. Item in eo non est timor subordinationis testium, salvo tamen statu causa, prout ipse Bald. dicit in cap. iuravit, de proba. faciunt not. in l. Tuso fundus, ff. de cond. & demonst. facio quod not. Ianoc. in cap. veniens, de prescrip. de illo Rege sancto, & c. Postquam autem Papa approbat reliquias, vel canonizat sanctum, licet ab omnibus publice venerari potest, veneratione dulcia in honorem Dei. Nam & servorum honor redundat ad dominum, ut dicit Hieron. contra Vigilantium. 1. & Ioan. Andr. in dicto c. 2. de reli. & vener. sanct. & probatur in cap. gloriosus, eodem tit. l. 6. & in cle. si Dominum, & c. Quid autem de sanctis veteris testamenti? Notat Belleme. in c. 1. de reli. & vener. sanct. & Aug. de Anco. in l. de Ecclesiast. potest. a. q. 17. artic. 2. & quicquid illi concludam, videtur probari contrarium ex publica veneratione, scilicet sanctorum septem fratrum Machabeorum cum matre; de quibus habetur 2. Mach. 7. & quorum festum celebratur Kalen. Aug. Et ut dicit Iaco. de Foragine in eorum legenda. Ecclesia Orientalis celebrat festum omnium sanctorum veteris testamenti. Ecclesia autem Occidentalis publice celebrat festum Machabeorum loco omnium aliorum sanctorum veteris testamenti, propter rationes de quibus ibi per eum. Item etiam sancti Hieremia, & sancti Danielis propheta, quibus sunt edificata Ecclesia & monasteria, & sancti Ioannis Baptista, & sancta Anna matris beatissime Mariæ Virginis. 26 Iuli, & alicubi sancti Ioseph mariti eiusdem, & Venetiis sanctorum Iob, Hieremia. Simeonis propheta & sancti Moysi, & sancti Zacharia propheta patris sancti Ioannis Baptista, huius caput benedictio etiam colitur Roma in Ecclesia Laterana & ex invocatione eorum, quæ fit in commendatione anime morientium, & per illud carmen Ambrosii. Te prophetarum laudat illic numerus. Et patet in officio omnium Sanctorum, de Patriarchis & Proprietis omnibus. Et in litaniis ubi omnes sancti Patriarcha & Propetia, & de Salomone no. 3. 2. q. 4. Salomon de pœnis. dist. 2. si enim in versi. Salomon. & per Doct. in c. ne inuisaris, de cons. d. Amb. in hexame. circa finem. & in lib. Apologia David. 2. fol. de quorum sanctitate vera non dubitatur, ergo.

ARTICULVS I. PRIMÆ PARTIS.

Circa primum articulum primæ partis principalis, dicendum concludendum, magnam excellentiam inesse operibus, & sanctitatem huius beati Patris, quoniam religiosus professus adveniente fuit religionis observantissima & ordinis sancti Francisci in ipsius religionis exordiis, votum implens maternum, pro obtenta miraculose sanitate, ob mortem sancti Francisci, ipse testatur in descriptione vite brevioris eiusdem, quam diligenter compilavit, circa finem eiusdem scribens, hæc verba Voto enim pro me languente gravissime, ad beatum Patrem Franciscum emisso à matre, cum adhuc essem puerulus ab ipsis sum mortis faucibus eruius & in robur vite incolamus restitutus, quod cum viva memoria teneam, vera nunc confessione confiteor, ne tantum beneficium reticens, sceleris arguar ut ingratus: & idem commemorat ad finem descriptionis vite maioris eiusdem. Ac tempore quo religio illa floruit in primitiva sua observantia fundata principaliter in consiliis Evangelicis ut patet in c. exiit qui seminat, de verb. sign. lib. 6. & in clem. exiit de Paradiso, eod. tit. & in extratrag. Ioan. 2. 2. quæ incipit, quorundam & ad conditor & quia quorundam, & c. Unde necessario est inferendum, tam secundum Theologos, quam secundum canonicos, quod omne idem opus meritorium, multo laudabilius & excellentius fuerit in eo post votum & professionem, quam in non vovente vel professo, quia vovete opus est lauria, quæ præcipua virtus est inter mortales. Opus autem nobilis virtutis est omnino melius & meritorium, ut de lauria, quæ est cultus & servitus soli Deo debita, de consecra. dist. 4. ca. venerabiles, not. in c. si canonici, de off. ordin. l. 6. Item quia vovens non solum quoad actum, sed etiam quoad potestatem est iusticiæ se Deo, ut de cetero aliud agere non possit, ergo plus dat (secundum Anselmum in lib. de similitudinibus) qui dat fructum & arborem quam qui dat solum fructum. Item quia propter votum nobiliter voluntas firmatur in bonum, ad perjectionem autem virtutis pertinet aliquid agere ex voluntate firmata in bono secundum Philosophum in Ethicis, & secundum

Luc. 5. a
Matt. 17. d

1. Cor. 1. c

Opus facti
ex voto est
magis meri-
torium, quæ
sine voto.

super verbo seipsum, de reli. & ven. sanct. ubi etiam per Paulū, & Stephanum, & Cardinalem Florent. quia proprium a viriū per professionem a nobis abdicatur. 12. q. 1. non dicatis. Necessitas enim ex anteriori inclinatione procedens, in habitu ad virtutem aut et de perfectione virtutis, ratione nobilioris finis, ut ibi per eos, & comprobatur Henri de Gan. quolibet. 13. q. 14. Sunt etiam in perfectione istatu religiosi mendicantes, quā aly: ut concludit Aug. de Anc. in lib. de Ecclesia. f. potest. e. q. 103. art. 1. Vita namque & mores, sanctos faciunt Sacerdotes. 40. dist. non nos, cum sequenti. Iuvenis namque pater iste B. Bonaventura ereptus de faucibus mortis miraculose meritis sancti Francisci, religionem eius professus est, cum esset ætatis circiter 22. annorum: in quo quidam ingressu tanta gratia recipi dicitur, quam a recipitu in baptismo, & remittitur omnis pœna secundum S. Thom. super 4. sent. & 2. q. 189. & habetur in c. 1. de filiis presbyter. 47. dist. quantumlibet, & in authent. de sanctissimis Episcopis. §. nullam, vers. 2. c. 1. de Apost. & cap. cum depuratis. de Iudais. Et inter cetera laudatur de summa bonitatis, & eminenti scientia, adeo quod Alex. de Ales magister eius sapē fuerit dicere solius, quod in illo videbatur Adam non peccasse, ut patet ex Chronicis. Et hinc est, quod Dionys. attribuit perfectionem religiosi; quos vocat Monachos vel de pœne eas therapeutas, id est cultores, a sincero Dei famulatu atque cultu, tanquam perfectos. Quæ quidem perfectio licet ex observantia preceptorum resultet: quia ordinatur ad remouendum ea quæ sunt charitati contraria, cum quis scilicet charitas esse non potest, perfectius tamen resultat ex observantia consiliorum, quæ ordinatur ad remouendum impedimenta actus charitatis, quæ tamen charitati non contrariantur, ut matrimonium, & occupatio negotiorum secularium, & similia. Unde dicit. Aug. in Enci. i. id. Quacumque mandat Deus (ex quibus unum est. Non mœchaberis) & quacumque non iubentur, sed specialis consilio monentur, ex quibus est, Bonum est homini mulierem non tangere: tunc recte fiunt, cum referuntur ad diligendum Deum, & proximum propter Deum, & in hoc sæculo & in futuro. Ideo dixit Abbas Moyses in collationibus patrum, ieiunia, vigilia, meditatio scripturarum, nuditas ac praua omnia facultatum, non perfectio, sed perfectionis instrumenta sunt, quia non in ipsis consistit disciplina illius finis, sed per ipsa peruenitur ad finem, cum prius promississet quod ad perfectionem charitatis illis gradibus conscendere mittimur. Et ad hoc optime facit c. dñe. 19. q. 1. etiam facta comparatione bonitatis & difficultatis, cum religiosus totam vitam suam obliget ad perfectionis studium, & attenta difficultate bene conservandi se in religione propter arduam observantiam regularis: propter quam tanquam in agone contendens, ab omnibus, se debet abstinere iuxta doctrinam Apostoli. Et ideo dixit idem Dionys. in 5. Eccles. hierarchia. Eos qui nominantur Dei famuli, ex Dei potentia, seruitio, & famulatu uniri ad amabilem perfectionem. Ad quod facit c. admonere, 33. q. 2. Et quia ad perfectionem charitatis primum fundamentum est voluntaria paupertas, iuxta illud Matth. Si vis perfectus esse, &c. & secundum Greg. in 4. moral. & August. in lib. 10. confess. ad Deum loquentem & dicentem. Animus te amat, qui tecum aliquid amat, quod non propter te amat. Et idem Aug. in lib. 38. 7. dicit, quod nutrimentum charitatis est immunitio cupiditatis, & ubi perfectio, ibi nulla cupiditas. Et hinc est, quod damnatus est Vigilantius, qui adequabat diuitias paupertati: sicut & Iovinianus, qui adequauit matrimonium virginitati. Facit & illud. Sunt eunuchi, & cap. facit etiam, quia per universalem obedientiam maxime imitantur Christum, qui, (ut ait Apostolus.) Factus est obediens usque ad mortem, &c. & ideo super his tribus votis etiam summus Pontifex dispensare non potest iuxta ea quæ plena habentur in cap. cum ad Monasterium, in fi. de sta. Monach. & per Io. And. in merc. Actus legumini & semel Deo, de reg. in. in 6. Votum autem huiusmodi requiritur ad statum perfectionis, iuxta Greg. super Num. 6. c. & super Ezech. 44. Cum quis omne quod habet, & c. namper votum paupertatis voluntaria, res exteriores totaliter Deo offert, per votum continentie offert totum corpus abrenunciando eius maximis delectationibus, per obedientiam offert in holocaustum totaliter animam, & propriam voluntatem, & c. per quam homo vitatur in omnibus potentiis & habitibus anima. Facit de pœn. dist. 2. c. si quis semel, & quod

plenius tradidit per S. Tho in 2. 2. q. 86. & 87. & de medicamentis precipue 87. q. art. 5. & q. 88. art. 7. maxime accedente ei dignitate Episcopali, &c. Et à religione non differt sanctitas secundu essentiam, sed solum ratione, ut plenè patet per S. Tho. 2. 2. q. 81. art. 8. & de reliq. not. Io. A. d. in cap. is qui. de regu. lib. 6. & de regul. iur. c. non est sine culpa. per Archid. de regul. cap. 2. eod. lib. & 85. dist. cap. 1. no. in l. 1. C. de summa Trinit. Et dicitur. quid summa ratio est, quæ pro religione facit, l. sunt persona. ff. de relig. Vnde cum B. Greg. Confidenter dicendum est, quod ostio salutari post mortem non indiget, qui ante mortem Deo hostia ipse fuerit, & hoc precipue ubi etiam concurrat status perfectissimus dignitatis Episcopalis, ut in hoc viro glorioso assumpto ad Episcopatum Cardinal. Alban. ut probat Thom. 2. 2.

PRIMÆ PARTIS.

ARTICULVS II.

AD secundum Articulum eiusdem primæ partis principalis, etiam dico concludendo, quod doctrina excellens ista huius B. Patris maximum affert testimonium sanctitatis, per quæ in Dei Ecclesia velut splendor fulget firmamenti, & velut stella in perpetuas æternitates mansura, ad iustitiam valens fideles erudire, ut probat, c. super specula de mag. & Hier. ad Paulin. & in prologo Biblia c. 4. & Dan. 12. Est namque Doctorum ordo precipuus in Ecclesia, c. ex iniuncto, de varet. Ipsius namque per lucida & salutaria documenta æternam matrem Ecclesiam illustrant, decorant virtutis & moribus informant, & per ea is quasi luminosa lucerna a densis super candelabrum in domo Domini posita, errorum tenebras proijcit, & totius corpus Ecclesia irradiat tanquæ sidus matutinum. Eius etiam fecunda facundia celestis riuus, gratia influente, scripturarum anigmata referat, nodos soluit, obscura dilucidat, dubiaque declarat. Profundis quoque ac decoris illius sermonibus ampla ipsius Ecclesia fabrica, velut gemmis vernantibus rutilat, & verborum elegantia singulari. gloriosius sublimata cornuscat, ut de aliis Doctoribus dicitur in 1. de reliq. & ven. sanct. lib. 6. ubi sacri DD. Eccles. adequantur in solennitate officiorum Evangelistis. Et hinc est, quod Dominus, Osee 6. c. se velle dicit scientiæ Dei plus quam holocaustum, & quod praevaleret testimonium doctrina etiam testimonio resurgens, ut patet Luc. 16. in fi. Et hinc dicit Zepherin Papa quod sicut stellas cali non exstinguit nox, sic mentes fidelium in harentes firmamento sacra Script. non obscurat mundana iniquitas cæ. sicut. 38. dist. & si fides Catholica ampliatur, & dilatato sui territorij loco funiculos suos facit longiores circumcingitur muro inextinguibili bellatorum, quibus resistere valet ascendentibus, ex aduerso, ut in cap. fin. de cleri. vel monach. Legitur autē de hoc B. Patre, quod cum per solū septennium in religione steteret, legat lib. sententiarum in universitate celebri Parisiis: Dñic post tres sequentes annos cum cattedrā magistralem rexisset, ann. ætatis eius. 32. de primariis in ordine habebatur. Fuit namque sibi tanquæ infinitus thesaurus scientiæ, quo qui vti sum, participes facti sunt amicitia Dei propter disciplinam dona commendat: ut dicitur Sap. 7. Omne etiam in eo imperfectum scientia supereminens, suppleuit perfectio charitatis non infantis c. nisi cum pridem. §. pro defectu. de renunciatio. & propter eam non est presumendum ipsum fuisse unquā immemorem propria salutis, capitulo cum in inuenire: de presumpt. quia ut ait Sapiens, in animā maleuolam non introibit Sapiensia &c. Spir. enim sanctus disciplina effugium fictum, & auerget se à cogitationib. quæ sunt sine intellectu, ut ibid. dicitur. Et hinc dixit Hier. Ama scripturarum studia, & carnis vitia non amabis. Et diuitias nihil feci in comparatione illius. Sapien. 7. & à cogitatione lasciuia auertit animum, & carnem maceravit propter studij laborem, Eccles. 31. Probatur 1. Mach. 12. ibi, habentes pro solatio sanctos libros. Veruntamen in hoc beato viro existimo eam fuisse infusam magis quā acquisitam. Est enim acquisitio sapientiæ per inspirationem velox & facilis, per studium vero difficilis & tarda, secundum sanctum Thomam. Psalm. 44. ex quinque signis quibus hoc à Theologis discerni consuevit. Primo auctoritate Apostoli, 1. ad Cor. 2. Secundo auctoritate Sapientis qui ait Cum simplicibus est sermocinatio eius Vbi sapientiā, ibi humilitas. Terrio quando in omnibus vera loquitur sine administratione alicuius falsitatis, ergo à Spiritu sancto, qui doctor est veritatis. Quarto quando in omnibus loquitur conformiter

De Eccles. hierar. c. 6.

Exod. 10. b

1. Cor. 7. a

1. Cor. 9. d

Matth. 19. c

Matth. 19. b

Phil. 2. b

Ad statum perfectionis requiritur votum.

Ofec 6. c

Sap. 7. b

Sap. 1. a

In Epistola ad Rusticā Monachum. Sap. 7. c Eccles. 1. a 1. Mac. 12. b

Prou. 3. d

ad sacram Scripturam, & sanctorum doctrinam: quia suspecta est omnis veritas, quam non confirmat scripturarum auctoritas, secundum Richardum. Quinto quando innatur, miraculis, & approbatione sanctitatis à Dei Ecclesia communi voto, per quod excluditur omnis error secundum quod hac omnia plene examinavit Ioannes de Tur. cre. olim magister sacri Palatii, ac demum Cardin. S. Sixti, & Episc. Sabinen. in suo defensorio revelationum S. Brigide, circa Principium: & ab Alphonso Eremita olim Episcopo Gien. in eius prologo, in libros revelationum eiusdem sanctæ: pro quibus est dictum, c. Cum ex iniuncto, de hereticis, iuncta multitudinem librorum per eum compilarum, & mira deuotione ex illis resultante, & paruo temporis spatio copia librorum, & maxime illius extrinsecis occupationibus, &c. Et dicendum quod licet secundum Theologos communiter concludatur, tres tantum fore aureolas, quæ sunt mentis spirituales: gaudium veniens ex corpore præexcellenti & privilegiato, quarum una datur martyribus, secunda prædicantibus, tertia autem virginibus ultra quatuor dotes anime glorificata, & quatuor corporis glorificati, iuxta illud Pauli, Stella enim differt à stella in claritate, sic, & resurrectio mortuorum, &c. De quibus plenè per magistrum 49. dist. in 4. & ibi plenè per S. Thom. & alios Theologos. Item ultra quatuor delicias quas habuerunt in presenti, scilicet lumen Dei, bona opera, virtutes, & quietem mentis, dicit Thom. Isai. 51. quod sancti in gloria habent plenam Dei visionem, perfectam dilectionem, copiosam refectionem, & eminentem auctoritatem, tamen secundum Ioannem de Tur. Cre. in lib. de quæst. Euangeliorum annuorum, quem dixerit cæui Cardinalium, dicendum est, quod eadem aureola quæ debetur prædicantibus, etiam debetur doctoribus, iuxta illud: Qui fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in Regno cælorum, & nota Gloss. super illud: Vis scias quàm sit eminens & c. quod clementum quoddam habebunt sancti Doctores, ultra id quod alij communiter habebunt. Item quia sicut per martyrium & virginitatem obtinetur perfectissima victoria, de carne, & mundo: ita etiam perfectissima contra diabolum obtinetur, quando aliquis non solum diabolo impugnanti non cedit, sed etiam eum repellit per doctrinam, ideo doctrina aureola pariter debetur, per quam non solum à se, sed etiam ab aliis repellit: quando scilicet doctrina est de pertinentibus ad salutem, ut in casu nostro & principaliter scribitur ad gloriam Dei, hoc enim inter spirituales elemosinas, & arma spiritualia computatur. Etiam quia usus doctrina ex voluntate procedit, quæ per charitatem informatur à Deo infusum. Nec exaltatio in hac vita diminet alterius vitam præmium, non querenti gloriam propriam, sed exaltationem in utilitatem aliorum conuertenti ex ea sibi mercedem in cælestibus acquirendo. Hoc vult in 1. q. de beato Thoma de Aquino. Dicit etiam Aug. Nemo (quantum puto) ausus fuerit virginitatem præferre martyrio, &c. & forte peruersitas secundum August. lectioni nolle obtemperare, dum vult ei vacare. Quod non solum debet intelligi, in doctrina & lectione eorum quæ sunt secundum pietatem, secundum Apostolum, sed etiam aliis doctrinis vacare possunt religiosi, quorum tota vita diuinis obsequiis mancipatur, in quantum ordinantur ad sacram doctrinam, secundum Augustinum dicentem: Nos dum negligentes esse non existimamus, quos hæretici notione & scientia fallaci pollicitatione decipiunt, tardius incedimus consideratione ipsarum viarum. Quod tamen facere non auderemus, nisi multos pios Ecclesia filios eadem refellendorum hæreticorum necessitate fecisse videremus. De quo per S. Thom. in opere aureo super quatuor libros Euangeliorum, 19. c. 5. & 2. 2. q. 85. art. 5. q. 81. & 82. per totam, quæ tamen omnia recipiunt determinationem, de qua in cap. non magnopere, & in c. si. ne cleri. uel Monach ne antiqui hostis inuidia in Angelum lucis se more solito transfigeret, & c. iuxta Apostolum & in c. licet, de regn. cum simi. & 36. dist. Florentinum, & per totas dist. plenè hac examinantur. Ad hoc autem præcipue attenduntur opera eius super lib. sententiarum super quatuor Euangel. Compendium Theologiae. Libellus instructionis nouitiorum minor. & libellus maioris introductorij nouitiorum. Apologia. Arbor vitæ. Item ad fratrem in nomenatum, & de partibus domus religiosæ. Dialogus, Centiloquium, & de vita Christi, de passione Christi. Epistola ad Milicem Imperatorem, ad suam sororem de Philomena. Aliud

compendium passionis Christi, Epist. ad sororem S. Clara. Item de consideratione Item de mediæ. Enchirid. seu cumulus orationum, de diuisione rerum uniuersi, de quatuor operib. religionum, sermones, sophismata, de decem præceptis. Item super Ecclesiasten. Item super Lucam in Appa. spiritus Domini super me. In quibus libris apparet tantus ardor eius in diuinum amorem, quod præcipue appropriatur sibi hoc nomen Seraphicus Doctor, ita quod non alteri cuiquam ex cunctis Doctoribus sacris. Itinerarius mentis in Deum & in seipsū. Pharatra, & de stimulo amoris. Defensorium Ordinis mendicantium. Legenda. Officia. Arbor crucis, & de septem visionibus, & de sex alis Seraphin, & quamplura alia, ut merito de illo cantare possit Ecclesia: Iste est qui magnas virtutes operatus est, & omnis terra doctrina eius repleta est, &c. Et si forte nonnulli Theologi asserantur tenere contrarium eius, quod ipse aliquando determinat: dico non esse faciendam viam aliquam, tum propter not. per Inn. Hostien. & Io. And. & alios in c. ne innitatis, & constitut. per not. in cap. literas, de restit. spol. tum etiam propter protestationes consuetas, &c. per c. damnatus, de sum. Trinit. cum ibi notatis.

PRIMÆ PARTIS.

ARTICVLVS III.

AD tertium dico concludendum cum B. Thom. in quolibet. 5. art. 22. & cum ad opus prælati maxima requiratur idoneitas: ut patet per Greg. dicentem, tantum actionem populi debet actio Prælati transcendere, quantum distare solet à grege pastoris vita, ad quod humana fragilitas secundum proprias vires sufficiens non est, secundum Apostolum. Et ob hoc quis etiam idoneus potest aliquando & debet laudabiliter, considerans proprium defectum, ex humilitate officium prælationis recusare, sicut Ieremias dixit: Nescio loqui, quia puer ego sum. Et hinc est, quod dicit Greg. 18. moral. quod prælatio propter meliorem intentionem fugienda est. Item quia valde difficile est, prælatum se quemlibet posse agnoscere, sicut agnovit Isaias: Prælationis officium cuius declinatur, non tamen pertinaciter, cum ad suscipiendum hoc superna voluntas agnoscitur. Vnde August. ait. Superior locus sine quo populus regi non potest, & sustineatur ut decet tamen indecenter appetitur. Otium enim sanctum quarit charitas, veritatis negotium iustum suscipit necessitas charitatis. Beatus igitur Bonaventura noster, ut patet ex chronicis, cum per Clemen. IV. fuisset ad Ecclesiam Eboracen. in Anglia opulentissimam promotus, ad pedes Papæ se contulit, & Episcopatu prædicto humiliter cessit, cuius Papa resignationem admittens, hac verba protulit: Sta in testamento tuo, & in illo colloquere, & in opere mandatorum tuorum veterasce: verum cum de anno MCCLXXIV. vocatus fuisset à Greg. X. coactus ad Cardinalatum, & Episcop. Alban. assumptus fuit, tempore quo Lugdun. Concilium generale celebratum fuit, ob cuius presentiam & scientiam multa de nouo statuta ac vetera reformata & renouata fuerunt, &c. præcipue, c. religionum diuersitas situatum in tit. de religio. domi. lib. 6. & iuxta sententiam S. Th. de qua supra determinatur, olim in scripturis, & ibi not. de Episc. Mutinen. qui dixit volens nolo, & nolens volo. c. sciendum, & c. qui Episcopatum 8. q. 1. cum si. & not. per Innocent. in cap. cum in iure de elect. & habetur cap. quam sit, eodem titulo, lib. 6. & 23. q. 4. difflicet & 40. dist. ante omnia. No. 1. quæst. 6. sicut. & 7. quæst. 1. scias. & 16. q. 1. nos autem. Et simulans renuere etiam causa humilitatis peccat. 22. q. 2. cum humilitatis, & cap. fin. de Præsumpt. & not. in d. cap. sicut. & per legistas in leg. si quemquam. C. de Episc. & Cleric. De his tamen plenius traditur per eundem S. Thom. in 2. 2. q. 86. art. 3. Fuit ergo status vite eius omni ex parte perfectus, tum quia Religiosus Ordinis mendicantium S. Francisci, & in primordiis quibus in omnimoda perfectione floruit ipse ordo: tum quia Episcopus Cardinalis Alban. & sic de summis: tum etiam quia religionem professus fuit ex voto, cum meritis S. Francisci, de faucibus mortis fuisset ereptus, ut ipsemet testatur in fine legenda eiusdem S. Francisci. Pro quibus allegare sufficit sanctum Thom. 2. 2. quæst. 184. usque ad fi. lib. & quæst. 88. art. 6. & simile de Samuele. 1. Reg. cap. 1.

Greg. in Pastor. c. 1. secundæ part.

1. Cor. 3. b

Hier. 1. a

Aug. lib. 19. de Civ. Dei. c. 19. tom. 1.

1. Cor. 15. e

Matth. 5. e

Aug. lib. de virginis. cap. 46. tom. 6. Ang. lib. de opere Monach. c. 17. tom. 3.

Aug. in fine texti libri Musicae suæ tom. 1.

2. Cor. 11. e

O. era à S. Bonavent. compolita.

PRIMÆ PARTIS.

ARTICVLVS IV.

AD quartum dico concludendum, sufficere eas virtutes quas exprimit hymnus confessorum (qui creditur fuisse Ambrosij) ut patet per Guilelmum in rationali diuinorum lib. 5. de diuinis officiis, in c. Est autem in tertia cartha. iii. Qui pius 86. dist. qui clementiam non habet, nec induit est viscera misericordiae, & lachrymarum: quamvis spiritualis sit, non adimplet legem Christi, &c. prudens sicut serpens, & simplex sicut columba. Matth. 11. Humilis, iuxta not. in Clem. 1. de relig. dom. & secundum illud Discite à me, &c. & per Arch. 22. q. 2. cum humilitatis, & eadem q. contra mores. 86. dist. quando. Pudicus. Impudicus oculus, impudici cordis est nunciu. 32. q. 5. nec solo, hac sola Deo cū fiducia, &c. in auth. de ten. §. scimus coll. 6. Sobrius c. a crapula. de vi. & hone. cleri. c. 1. de reliq. & vene. san. Ca. sius contra ligamiam, & numeratur inter prædictos Spiritus ab Apostolo. Fuit & quietus, id est non percussor sed modestus. Modestia vestra nota sit omnibus hominibus, inquit Paul. 41. dist. per totum, & numeratur etiam inter fructus Spiritus. Vita dum præfens, vegetatiu eius corporis aruit. Quid omnia ista concurrant in eo, innuit euidenter perfectus status eius, scilicet religio mendicantium sancti Francisci, de qua supra dixi licet Hostien. videatur plura requirere, in confirmando in Episcopu, & similiter in canonizando in sanctum, in sum. de elect. §. quis eligitur. vers. canon tamen antiquus, dicens quid confirmandus in Episcopum, debet esse natura prudens, docibilis moribus temperatus vita, castus, sollicitus suis negotiis semper cauens, humilis, affabilis, misericors, liberalis in lege Domini instructus, in scripturarum sensibus acutus, in dogmatibus Ecclesiasticis exercitatus, & ante omnia fidei documenta simplicitatis virtutis asserens id est. Patrem & Filium, &c. alle. ar. 23. dist. qui Episcopus 41. dist. cap. vlt. Et quia Petrus dicit quod talem oportet esse Episcopum, ut pro ingenio addiscentium semetipsum possit aptare, &c. Debet igitur valde esse eruditus & doctus, irreprehensibilis, & matius, & pauidus sicut fuit Clemens. Debet etiam singulos iuuare prout poterit, singulos portare, & singulos releuare. 8. q. 1. oportet, & c. seq. & ideo dicit August. nihil esse in hac vita, & maxime hoc tempore difficilius, & laboriosius, & periculosius Episcopi vel diaconi officio, sed nil apud Deum beatius, si comode minuetur, quo noxerit præcipit Imperator, id est Deus. Sed nil facilius, nilve leuius & acceptabilius, sed & nihil damnatilius si perfunctorie res agatur. 40. dist. ante omnia, & subdit. Hanc ultimam partem multum tenent. Deus adiua me & saluus ero, multa enim de prædictis, imò ferè omnia in multis deficiunt, consulo si talem habere poteris, ipsum eligas, sed qui talem voluerit, ipsum fabri et de nouo, quia res penè contra naturam est, ut homo sine peccato sit, tamen eligendus est is, cuius respectu ceteri de Ecclesia grex dicantur. 30. dist. Vnum. §. nunc autem. Tamen quicquid dicatur sufficit, quid bonus eligatur. 16. q. vlt. Monasterium. Sed ego dico, quid ex eo, quod iste B. Bonaventura fuit electus in Generalem ordinis à bonis, videtur sufficiens resultare notitia de meritis eius, tanquam de auditu à bonis 22. q. 5. hoc videtur, sed amplius quia fuit electus in Cardinalem à Papa Honor. & procedente ad hoc cum maxima maiestate per nos. in c. 1. de serui. sicut dicit etiam Ioan. Andr. de Audiuore Rotæ in c. quod sicut, de elect. Latius discurret in his idem Hostien. in sum. de temp. ordi. examinans singula, de quibus. 1. ad Tim. c. 3. & 2. ad Titum, & Graian. a 53. dist. vsque ad 50 & à 71. dist. vsque ad 87. Dignus enim reputatus ad unum ordinem, non debet ad alium indignus reputari, & accepimus de at. & qualia. 74. dist. gesta. 1. q. 1. scilicet. Christus, c. nonnulli, de accus. in presentia, de sentent. excommunic. leg. qui sciens. §. de lib. causa. leg. si uxor, in si §. de adul. & art. 1. leg. viro atque uxore. §. solut. matrim. Et dicendum est sufficere istas, quia qui habet has, alias omnes habet sicut contra de iuris dicitur, de pœn. dist. 5. c. defecit, & c. fratres, & capi. dolendum, de reg. iuris. c. de j. ear. 32. q. 1. cum renunciatur. Pletius patet per d. 1. n. 2. in pluribus locis. Et quantum ad pietatem attinet, dico, quod est specialis virtus in quantum parentibus, & paria, & his qui ad hoc ordinantur, officium, & cultum impendit, quia est conuiale principium producus in esse, & gubernans, ut declarat S. Thom. 2. 2. q. 101. art. 3. Dicitur ta-

men Ambrosius super Lucam, quod necessitudinis generis, diuina religionis pietas antefertur. Et Hier. in Epist. ad Euliodorum: Per calceum perge pauperem, &c. summum genus pietatis est, in hac re esse crudelem. An vero & quomodo occasione religionis, prætermittenda sint pietatis officia in parentes, plene dicit idem S. Thom. ubi supra, art. 4. Est etiam pietas deum Spiritus sancti, correspondens virtuti infirmitatis & beatitudini multitudinis disjundens corda miserationis ad proximum, contra crudelitatem. Et miris est semper qui prius pauper fuit, & possidet terram & seipsum. Et comp. ratio obseruantia ad pietatem, attenditur secundum diuersas habitudines diuersarum personarum ad nos, quos respiciit utraque virtus secundum eundem S. Thom. 2. 2. q. 102. art. 3. Dissert autem à misericordia & beneficentia, elemosyna, & charitate, ut plene deducit idem S. Thom. 2. 2. q. 30. & 31. sub tractatu de charitate, proprie sumendo, &c. quia misericordia est compassio aliena miseria: & beneficentia importat bonum facere proximo. Charitas autem est amor fundatus super communicatione hominum ad Deum, & est Spiritus sancti. mentem inhabitans. Elemosyna autem est actus misericordiae, & consequenter sunt diuersa licet connexa. Quantum autem attinet ad prudentiam, ad quam pertinet applicatio recta rationis ad opus, quod non fit sine appetitu recto, & non solum habet rationem virtutis, quam habent alia virtutes intellectuales, sed etiam quam habent virtutes morales quibus connumeratur, & cum prudentia sit in ratione, diuersificatur ab aliis virtutibus intellectuales, secundum materiale diuersitatem obiectorum. A virtutibus autem moralibus distinguitur secundum formalem rationem potentiarum distinctiuam, ut plene deducitur per S. Thom. 2. 2. q. 47. art. 4. & 5. & in art. 6. subdit: quid ad prudentiam pertinet, disponere de his quæ sunt ad finem, & qualiter & per quæ homo in operando, peringat medium rationis pertinet ad dispositionem prudentia, & ad illam bene consiliatur, non perinet præcipere. Et dicit August. in lib. de mori. Eccles. quid prudentia sunt excutia atque diligentissima vigilancia, ne subrepente paulatim mala suasio ne fallamur, & habet se ad bonum priuatum, & ad bonum commune multitudinis, & sic est tam politica, quam economica, & Monastica, & conuenit unicuique in quantum participat, de regimine & gubernatione, & est perfecta, quia ad bonum finem totius vite recte consiliatur, iudicat, & præcipit, quia in peccatoribus esse non potest. Unde Gregor. in 2. Moral. cetera virtutes nisi ea quæ agunt, prudenter agant, virtutes esse nequaquam possunt, & cum omnes virtutes sint connexæ, concurrant etiam cum gratia, & quia non est circa finem, sed circa ea quæ sunt ad finem, non est simpliciter naturalis. Et quia consistit principaliter in applicatione ad opera obliuio vaine glorie cognitionis, id quod principale est in ea non aufert, licet aliquid afferat impedimentum, ut patet per S. Thom. ubi supra. Huic correspondet donum consilij, & misericordia beatitudo: ideo illi congruit primum misericordia super abundans, & excedens salutem. Maxima profecto eluceat prudentia B. P. nostri Bonaventura, in sedando discordias inter Iradicat. & Minores in capitulo Parisiensi celebrato, de anno 1266. circa Inquisitores hereticæ prauitatis, & transitus de una religione ad aliam, & in quantum distinxit Prouincias, & quamlibet voluit habere suum præfidentem, & in statuendo Prouinciarum omnium numerum, &c. Magnum etiam consilium eius relucet; ex gestis Concilij Lugdunen. 2. &c. & in capitulo generali Narbonen. vbi constitutionibus ordinis formam dedit, &c. Et licet Philosoph. 5. Et hic dicitur impossibile esse prudentem non esse bonum, quandoque sumitur prudentia in malum, cap. de illis, de sponsa, impuber. Et 6. Et hic dicit idem Philosophus, prudentes illos existimamus, qui sibi & aliis possunt speculari Et Agid. de regimine principum, c. 7. & c. 8. ponit. 7. partes prudentia: improprie autem sumitur 2. 2. q. 1. quo casu, & in c. fin. de sponsa impuber. Et serpentina prudentia est cauere à supplicantiis insidiis 6. quæst. 1. ex merito, in fin. sicut simplicitas columbina est, cuiquam non machinari dolos. Sancti namque quacunque agunt, in conspectu Dei agunt, de pœn. dist. 1. cap. Verum. Circa humilitatem vero qua est de specietus modestia, qua modestia est pars temperantia, dico humilitatem esse virtutem temperantia, & refrenantem animam, ne immoderate tendat in excelsa, quæ sunt supra se, secundum regu-

Gal. 5. d
Phil. 4. d

Pal 103. a

Iam quam habet in cognitione: ut scilicet aliquis non se existimet esse supra id quod est, & sic iuxta illud. Neque ambulavi in magnis, neque in mirabilibus super me, &c. circa appetitum boni ardui præter rationem rectam, quod est cum homo considerans suum modum, tenet se in infimis secundum suum modum, & sic in sui ratione, reportat quandam laudabilem delectationem ad ima, in interiori motu anime, hoc est principaliter in interiori electione mentis. Et est moderatissima motus appetitus, & regula quadam directiva eius, ex cognitione proprii defectus. Respicit etiam propriè reuerentiam, qua homo Deo subicitur, & per quam homo secundum id quod est, debet se cuilibet proximo subycere, quantum tamen ad id quod est Dei in ipso, absque eius humiliatis praiudicio: possunt dona propria præferri donis Dei, quæ apparent aliis collata, & in ea fundantur omnia Ecclesiæ Sacramenta, & opponitur superbia vitiorum regine. Nec requirit humilitas, ut aliquis id quod suum est, in ipso subiciat, ei quod est hominis in proximo: licet possit reputari aliquid boni esse in proximo, quod ipse non habet, vel aliquid mali in se esse, quod in alio non est, & sic potest se ei subycere per humilitatem. Reprimit itaque humilitas motum spei, qui est motus spiritus in magna tendentis, & ideo rectè dicitur pars temperantis, contenta sub modestia, iuxta illud Petri. In incorruptibilitate quietis ac modesti spiritus. Facit autem hominem bene subiectum ordinationi quantum ad omnia, sicut qualibet alia virtus facit quantum ad aliqua, quibus est potior post virtutes Theologicas, intellectuales, quæ respiciunt ipsam rationem, ac post iustitiam præsertim legalem. In ea tamen principium, & radix est reuerentia, quam quis habet ad Deum. Ex cuius interiori dispositione, procedunt quadam exteriora signa in verbis, & factis, & gestibus, quibus id quod interius laet, manifestatur, sicut in ceteris virtutibus accidit, quæ signa in duodecim gradibus humilitatis convenienter distinguuntur, ut magistraliter deducit Thom. 2. 2. quæst. 161. artic. 6. & in regula sancti Benedicti, licet Ansel. in libro de similitudinibus, ponat tantum septem gradus. Aliqui ponunt tantum tres gradus, & decem indicia, ut Cassia. & gloss. Matth. 3. Qui quidem omnes gradus, & indicia, nedum sufficere, sed abundanter, & cum omni iustitia, in Beato Patre nostro Bonaventura floruerunt, ut ex gestis eius, & chronicis Ordinis, & libris per eum compilatis patet expressè. Et magna perfectio fuit huius parvis in adimplendo votum maris, & profitendo religionem, per ea quæ habentur, capit. licet, de votis, Circa pudicitiam autem, quæ secundum Augustinum, est quadam virtus anime, à pudore dicta, in qua verecundia significatur: dico eam propriè esse circa illa, de quibus homines magis verecundantur hoc est, de actibus venereis, secundum eundem Augustinum. Et attenditur propriè & præcipuè, circa signa venereorum, sicut sunt affectus impudici, oscula, & tactus & quia hæc solent magis reprehendi, ideo pudicitia magis respicit huiusmodi exteriora signa, quam mixtionem veneream: & ordinatur ad castitatem, non ut virtus ab ipsa distincta, sed sicut exprimens castitatis circumstantiam quandam, licet interdum unum præuatur pro alio, & est virtus refranans inobedientiam genitalium, membrorum, quæ non solum ciuntur imperio rationis, ut infra subiiciam, dum de castitate loquar. de quo. 33. quæst. 5. nec solo. cum se. & in clement. ad nostram. versic. 7. de heret. & per S. Thom. 2. 2. quæst. 154. art. 4. Alii tamen capiunt Impudicus in cap. cum decorem, de fid. Presbyt. & est pudor corporis, pudicitia mentis, secundum Papi. & Archid. 32. quæst. 2. pudor facit, cap. de adult. l. ita pudor. In præmio autem decreta. super versic. pudicus exponitur, id est castus: & dicitur in cap. 1. 43. dist. quod pudicus debet esse Sacerdos & Monachus, ut verbi pudorem indefinenter ostendant: habetur in auct. quomodo oportet Episcopos. §. neque autem & ff. de iniuriis. leg. sed & quæstionis. §. fin. ubi fit iniuria si autendatur pudicitia, facit. 37. quæst. 1. capit. ult. & in cap. 3. 22. quæst. 5. dicitur quod est virtus animi, quæ violentiam non sentit, facit iustitiam. de noxalius. §. fin. Circa sobrietatem, quæ est per se specialis virtus, conservans bonum rationis contra omnem potum, à quo posset impediri rationis usus, ex fumositate cerebri perturbante, sicut abstinentia conservat contra omnem cibum, ne per immoderantiam delectationis, bonum rationis absorbeat sua speciali ratione, non autem in quantum sunt nutritiva. Et sumitur à mensura, quasi biam seruans, id est men-

suram propriè iuxta illud Ecclesiast. Sanitas est anima & corporis sobrius potus. Vinum multum potatum irritationem, & iram, & ruinas multas facit. Sumitur etiam communiter nomen sobrietatis in quacumque re & materia per similitudinem quandam, in qua non tantum nocet excessus, sicut in potu, in quo mensura est maxime necessaria, & c. cuius oppositum est ebrietas. Dico tamen, quid nullus potus sicut nec cibus (secundum se consideratus) est illicitus, iuxta illud: Non quod intrat per os coquinat hominem: nisi per accidens, vel ex conditione bibentis, cum à vino de facili ladiur, vel ex speciali voto obligatur ad vinum non bibendum, aut ex modo bibendi, scilicet excedendo mensuram, aut ex parte aliorum qui ex hoc scandalizantur, aut ad perfectè sapientiam recipiendam, & c. ut clare deducitur per S. Thom. 2. 2. q. 149. per totum, & per Gratian. 35. dist. 1. Ecclesiæ, & cap. luxuriosa, & per totum, & dist. 44. per totum. Circa castitatem dico, quod in quantum est secundum rationem operans, concupiscentiam castigans & refranans, virtus est propria, & habens in venereis rationem virtutis: in quantum autem habet delectationem in suo actu, connumeratur inter fructus, cuius oppositum est luxuria. Communiter etiam sumitur in quantum abstinet se, ne delectabiliter alij coniungatur contra debitum divini Ordinis, probatur in c. Nicena. 30. dist. 1. uti ibidem not. de sobrietate, & tunc etiam dicitur castitas spiritualis, retrahens humanam mentem, ne rebus illicitis delectabiliter coniungatur: cuius ratio principaliter in charitate consistit, & in aliis virtutibus Theologicis, quibus mens hominis coniungitur Deo. Distinguitur ergo propriè ab abstinentia, quæ est circa delectationes pertinentes ad usum ciborum, quia ipsa refranat usum concupiscentiarum venerearum, quæ sunt vehementiores & magis opprimentes rationem, quam delectationes ciborum & potus, & sic secundum proprias & speciales rationes inter se differunt, abstinentia, sobrietas, & castitas, & temperantia ipsa, cuius ista sunt partes subiectivæ, sicut etiam & pudicitia, & c. Item & continentia quæ est pars potentialis ipsius temperantia, in quantum large accipitur nomen virtutis, pro quolibet principio laudabilis operum, & resistit concupiscentiis pravis, quæ in homine vehementes sunt, & est hac sola cum fiducia potens Deo hominum animas presentare, ut in auct. de lenonibus, sancimus, & est Deo placens, quam non necessitas sed voluntas facit. 24. q. 5. sed tunc, & non nisi Deo inspirante habetur. 28. dist. de his facit. l. di. quia tua, ubi dicitur paucos inveniri, facit de Episcop. & cle. si quemquam. Circa quietudinem dico, illam sumi posse pro modestia, quæ est pars potentialis temperantia, & est moderatissima eorum, quæ minus difficile est refranare secundum S. Thom. 2. 2. q. 160. per totum, & tam de illa quæ consistit in exterioribus motibus corporis, qui serio aguntur & ludis, quam de ea quæ consistit in apparatu, & c. & in hoc differt à temperantia quæ est moderatissima difficultium, & à clementia quæ est moderatissima penarum contra crudelitatem, & à mansuetudine quæ est moderatissima iracundia, & ab humilitate de qua supra, & à studiositate, quæ est pars integralis ipsius temperantia, quæ propriè dicitur circa cognitionem, & importat vehementem applicationem mentis ad aliquid secundum rationem virtutis, & sic differt à curiositate quæ, quis vitatur ad peccandum, & c. potest etiam sumi pro mansuetudine & clementia, quæ sunt partes integrales temperantia, de quibus per S. Thom. 2. 2. q. 152. per totum, potest etiam sumi pro pacifico in quantum est actus charitatis, ut patet per S. Thom. 2. 2. q. 160. art. 29. ut sic sumatur pars pro toto & concludatur. Omnis charitas iustitia, & omnis denique virtus in canonizatis, prout concurrunt in Beato Patre nostro Bonaventura, & c. Et secundum quod quies nobis appetenda est pro lucro multorum, aliquando tamen postponenda. 8. q. 1. in scripturis, & est quietas tranquillitas, ut pax unde quiescamus, & sine turbatione simus, secundum Archid. de off. leg. capit. 1. lib. 6. in vers. quiete, & in vers. quiescamus, & quieti esse debent servi Dei à strepitu causarum, cap. 1. de syndico. Merito ergo de hoc Beato Patre, Ecclesiæ sancta Dei cantare poterit, atque perlegere. Iste est qui ante Deum magnas virtutes operatus est, & omnis terra doctrina eius repleta est, ipse intercedat pro peccatis omnium populorum. Iste est qui contempsit vitam mundi, & peruenit ad celestia regna. Merito etiam de eo poterit Ecclesiæ solemniter & publice decantare. Qui pius prudens, & c. & hic vana terra gaudia & luculenta prædia, & c. Iste igitur membra deferens, d.

Math. 15. 6

1. Pet. 3. a

Aug. lib. 2.
de Civ. Dei.
10. tom. 5.Ibid. lib. 14.
cap. 13.

Eccl. 31. d

pes

pes supernas obtinet: & hic vir deficiens mundum, &c. & alia, in quibus in officio communi confessorum, praesertim maiorum inter quos enumerari debet, cum fuerit Episcopus Cardinalis Albanen. unus de sex maioribus Episcopis urbis Rom. &c. De quo reperitur in quibusdam memoriis lib. magistrorum carimoniarum antiquis, & idem per omnia habetur in Chronicis Ordin. S. Francisci, ubi tractatur de nono generali in prima columna anno Domini 1274. quadam die Luna qua erat 7. Mens. May. Dominus Greg. Papa X. coepit concilium generale celebrare in Ciuit. Lugdun. propter Saracenos principaliter, qui inuasent terram sanctam. In eodem Concilio Papa contra voluntatem Cardinalium promulgauit. c. ubi periculum, de electio. lib. 6. cum. 12. alius sequens. Eodem anno quadam die Dominica qua erat tertia Idus Iulij, hoc est 13. mensis Iulij, hora matutina obiit clara ac veneranda memoria B. Bonaventura, Ordinis S. Francisci, Cardinalis, & Episcop. Albanen. aetatis sua anno 53. & ad sanctos patres appositus, triumphantes, suo ut credimus, laudificauit consortio, sed incredibili affectu maestitia militantes: qui fuit vir eminentis scientia, sanctitate precipuus, vita, conuersatione, ac moribus excellentissime decoratus, benignus, affabilis, pius, misericors, virtutibus plenus, & ab omnibus dilectus Latinis & Grecis, Clericis & laicis. Qui eadem die sepultus fuit in Conuentu Fratrum Minorum Lugdun. in cuius exequiis interfuit Dominus Papa, cum omnibus Cardinalibus & Prelatis Concilij, & quasi tota curia, Fr. Petrus Ord. S. Dominici Cardinalis, & Episcop. Hostien. celebrauit primam Missam exequiarum, & predicauit, cuius thema fuit. Doleo super te Fr. mi Jonatha. Multa lachryma, & amari gemitus emissi fuerunt in eodem sermone. Hanc enim gratiam inter alias concesserat ei Deus, quia quicumque ipsum videbat, ipsius amore in continentem capiebatur in corde, tantaeque praeuocatae donorum dotatus fuit diuinorum, ut Ecclesia Dei nullum praeem sibi relinquere videretur. Et hoc tempore Graci ad obedienciam Sedis Apostolicae redierunt in quo 40. primates Gracorum subscripsisse dicuntur, cum eo qui tenebat imperium Gracorum, & nuncij Tartarorum baptizati fuerunt. Notitia autem dici obitus necessaria videtur, propter hymnum confessorum, in quo Hodie laetus meruit secreta, &c. ibi: Anni reuerso tempore dies illuxit lumine, &c. Et in serm. Ambrosij: Bene est iur ac congrue in hac die cuius hodie ad paradysum transitus, &c. Et adde. quidquid Dominus fecit in signe facit in die Dominica 65. dist. quod die 15. quast. 4. c. 1. Nota Arch. de confec. dist. 3. Prouinciam, & ideo Pius II. non attento vero die obitus sanctae Catharinae de Senis, in eius canonizatione statuit festum eius debere celebrari in prima Dominica mensis Maij annis singulis, ut patet in Bulla Canonizationis data 1461. 3. Kal. Iulij, Anno 3. Requiere etiam videtur Apostolus ultra praemissa, quid si reprehensibilis, i. sine crimine, ideo dicit Hieron. 25. dist. c. 1. itaq. & quomodo potest profes, &c. quia si in promouendo requiruntur huiusmodi, multo magis in canonizando, quod intelligo de crimine capitali & mortali. Nam non est credendum, possit ille fore etiam in Spi. iu. sancto confirmatos sine minimis peccatis reperiri, ut in c. criminis, ea. dist. iuxta Apostolum: Si dixerimus, quod peccatum non habemus, &c. & iund: Septies in die cadit iustus, quia si ceciderit iustus, non colliditur, quia Dominus supponit manum suam, ut dicitur in Psal. Item quia Deum diligentes omnia cooperantur in bonum, & adeo omnia prorsus ut etiam si qui eorum denuntiant, etiam hoc ipsum faciet eis proficere Deus in bonum, secundum Aug. & de poen. dist. 2. talitus: Et quia impossibile est in sensum hominis non irruere motum sensum, i. alicuius calorem, ideo ille demum laudatur & praedicatur Beatus, &c. & not. glo. in c. si qualiter 22. q. 2. quid veniale peccatum non tollit gratiam, nec eam impedit etiam si omnia peccata venialia aliquis commisset, &c. de quo per S. Tho. in 1. 2. q. 88. ubi facit triplicem dist. &c. Item quid sit unus aut nullius uxoris vir, quoniam etiam secundum Nicol. Papam in c. quorumdam 14. dist. debet vir ac etiam immoderatam familiaritatem coniugum uincularum, & abstinere a nuptiarum conuiuiis, nec his carius se miscere, ubi amatoria verba canuntur & turpia, aut obsceni motus corporum, &c. c. Presb. ca. dist. c. non oportet, de consecr. dist. 5. & c. de his 31. q. 1. Item ornatus in exterioribus, haberi videlicet & incessu, ita quid nec affectate sordes, nec exquisita delicia placeant secundum Hieron. 41. dist. quisquis, &c. Episcop. & sicut. Item quid fuerit hospitius, nam &

vidua in Ecclesia recipi prohibetur, qua pauperes non recipi hospitio &c. Et Ioan. Euangelista Diarephem excommunicauit, qui nec pauperes recipiebat sed recipientes de Ecclesia eiciebat 85. dist. Florent & c. si quis, & c. quiescamus, 42. dist. Item quod non facile irascibilis, aut per uicari sensas, alios percutiens, &c. quid autem, &c. qui sincerus cum seq. 45. dist. & licet nonnunquam, &c. Episcop. & c. cum beatus, & c. disciplina, &c. omnis, cum multis alijs. I. e. quid si doctus, non litigiosus nec cupidus, aut neophytus. Quibus omnibus uirtutibus B. noster Bonaventura clarus summaque doctrina fuit illustrissimus, paupertatis professor altissima, ex Christianissimis parentibus Christianissimae progenitus, ita ut in eo claueretur omnis uia mori perfectio, atque sanctorum, ut supra plenissime deducitur est, iuxtaque idem celebramus vir uerus Dei minister. Deoque sepe fideliter ministravit. Unde merito inferendum est, ipsum cum Deo cui ministravit, & quem secutus est in terris, fideliter regnare in caelis & gloriarum, dicenti Domino in Euangelio: Qui mihi ministrat, &c.

PRIME PARTIS.

ARTICVLVS V.

AD quantum dico concludendum, quod regimen sanctum aeconomicum atque politicum huius beati patris, maximum asert testimonium sancti uisus ipsius. Multi enim ad perfectionem hominis attenditur, quod domus sua fuerit bene praeparatus, illam regens honeste, iam exemplo, quam uerbo retrahendo a uitijs ad uirtutes, ut probatur 18. dist. §. necesse, & maxime integritatis est experientia, & probatio. Nam qui integer non est, non habet frontem reprehendendi alios, includitque euidenciam necessariam criminis negligentiae, quod quidem crimen magnum probatur in c. ea qua. §. si uero, de statu Monach. 86. dist. culpam. Nam qui non erit irabem de oculo suo, non potest festinam de oculo fratris eicere, ut patet in Luca, & 3. q. 8. §. porro, in fin. & c. iudicat, & 1. q. 1. multi. Nam a quo debet alius prohibere, multo fortius seipsum, arg. in leg. alius ff. si serui. vendi. cap. dudum. 2. de elect. cap. 1. de natis libero ventre, l. frater a fratre ff. de condit. indem. & quia quod quis debet exigere ab alijs, multo fortius tenetur exigere a seipso, l. si pupilli. §. uidemus ff. de neg. gest. l. tutor datus ff. de fideiusor. & ideo dicitur, quod non potest esse hortator uindictae, qui coniugia frequentat. 26. q. 6. uatantum facit ff. de administ. leg. quoties. §. 2. 42. dist. §. 1. 43. dist. §. necesse, l. cum in eo ff. de pact. Et quomodo potest quis alios corrigere, cum tacitus respondeat sibi, eadem qua corripit, ut commississe. 25. dist. 1. Nam cum de alio iudicaret, in se ferret sententiam, dict. c. iudice. & not. in c. Romana, de censib. & hinc dicit Greg. 7. moral. Nunquam pure maculam in membro considerat oculis, quem pulvis grauat: & superieetas sordes tergere non ualeat manus, qua lutum tenent, & 19. eiusdem. Qui ueraciter proximis misericordiam facere student, prius debent iuste uiuendo sibi ipsis misereri. Unde scribitur, Miserere anima tua placens Deo, & ideo perperam pater pius non est miserando, qui adhuc iniuste uiuendo sit sibi met impius. Unde dicitur in Eccles. Qui sibi nequam est, cui alij bonus erit? Qui itaq; proximo indigenti exteriorem substantiam praebebat, sed uitam suam a nequitia non custodit, rem suam Deo tribuit, & se peccato, quod minus est offerens auctori, & quod maius seruans iniquitati. Et hinc est, quod corrupta non potest eligi in Abbatissam 25. q. 1. iuuenctias, nec electa potest benedicere, facti 1. q. 12. c. 2. uersi. nouimus & not. 16. q. 1. qua uirginitas. Non enim posset corrupta uirginitati hortari, 26. dist. c. penult. & not. in c. indemitatib. de elect. lib. 6. Item Cyprian. c. si quis inquit. 1. q. 1. nec ququam Dominus per eius preces & orationes proferat, qui Deum ipse violauit, quomodo enim perficere qua agnat, & impetrare aliquid illi. is conatus a Deo possunt, qui contra Deum quod eis non licet moluntur: iuxta c. multi 40. dist. ubi dicitur: Si bene docueris, & male uixeris tui solius condemnator eris, quia bene dicendo & male uiuendo cum instruis, quomodo te debet condemnare, &c. Ex quib. planè & necessarè inferitur, quod qui bene praefuit domui suae, nec non toti ordini per annos 18. necessario concludendus est iustus, & ut sanctus habendus. Et maxime subiuncto eo quod dicit Augustin in c. quantumlibet. 17. dist. ibi: Difficile sum expertus meliores, quam qui in Monasterio profecerunt, &c. Nam ut patet in chronicis, cum 12. annis in religione sua strenuè profecisset: in totius ordinis generalem ministrum

3. Ioan. 6

Ioan. 12. d

1. Tim. 3. a

Luc. 6. f

Eccles. 30. d

Eccles. 14. a

nistrum concorditer suis suffragantibus meritis. 8. scilicet successu post S. Franciscum assumptus est, quem feliciter rexit annis circiter 18. tanquam arbor bona fructus bonos faciens, ut à fructibus eorum cognoscatur, &c.

PRIMÆ PARTIS.

ARTICVLVS VI.

Luc. 8. b
2. Cor. 11. c

AD sextum dico concludendo magnam patientiam Beati huius, per quam multum fructum attulit in Dei Ecclesia, quia verbum Dei retinuit in corde perfecto. Qui enim verbum Dei retinent in corde bono & optimo, multum fructum afferunt in patientia: ut patet ex ore veritatis. Cum esset etiam sapiens, libenter sufferebat insipientes. Sustinebat namque si quis deuorabat, si quis accipiebat, si quis extollebatur, si quis denique in pacem eum cadebat, iuxta Apostolum. Probatio enim fidei patientiam operatur. Cum etiam esset plenus charitate, quia patientis est, benigna est, non amulatur, non agit perperam, omnia sustinet, non quarit quæ sua sunt, omnia suffert, non inflatur, non est ambigua, iuxta Apostolum. 1. Corinth. 13. In omnibus itaque exhibitum semetipsum sicut Dei ministrum, in multa patientia, in tribulationibus in necessitatibus, in vigiliis, in ieiuniis in castitate, &c. 2. Cor. 6. iuxta Apostolum. Rom. 12. Spiritum semper feruens, Domino seruienti, spe gaudens, in tribulatione patientis, arumnis instans, ac necessitatibus sanctorum communicans, &c. & in patientia sua possidens animam suam, Luc. 21. non datis locum ira, quoniam scriptum sciebat: Mihi vindictam. & ego tribuam. iuxta eundem Apostolum. Rom. 12. & 5. & 15. tribulatio namque patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem. Sciebat ipse, quod quacumque scripta sunt, ad nostram doctrinam, &c. & quod patientia est fructus Spiritus sancti, ut patet per eundem Apostolum Gal. 5. ambulans in ea vocatione qua vocatus erat, cum omni patientia. Ephes. 4. Crescens in scientia Dei in omni patientia, & gaudio. Col. 3. Induens sicut electus Dei patientiam, &c. Hebr. 6. Imitator enim eius fuit, qui fide & patientia hereditauit promissiones. 1. Pet. 1. in virtute namque scientiam ministravi, in scientia abstinentiam, in abstinentia patientiam arguens, olsecrans, & increpans, in omni patientia & doctrina, iuxta Petrum Apostolum. Prou. 19. Nescitur verò doctrina viri per patientiam. Hebr. 10. Sciebat utique patientiam necessariam esse secundum Apostolum. Est namque patientia virtus per quam mala agio animo toleramus id est sine perturbatione iustitia, ne animo iniquo bona desiciamus per quæ ad meliora perueniamus. secundum Augustinum in libro de patientia. 2. Corinth. 7. & Eccles. 3. Conseruat ergo bonum rationis contra impetum passionis tristitia facili, quæ mortem multorum operatur, & non est utilitas in illa. De quo latius per S. Th. in 2. 2. q. 136. pertotum: & deficit à virtutibus Theologicis & Cardinal. quæ retrahunt à maioribus impedimentis, ut ibid. per eum art. 2. & causatur à charitate, non potest haberi sine auxilio gratiæ. Est etiam pars fortitudinis sicut potentialis & secundaria principalis, & potest conuenire cum longanimitate, duplici ratione. Et secundum Tull. est honestatis ac utilitatis causa voluntaria ac diffinitiva, per se propter rerum arduarum, ac difficilium. Experientia etiam resultat ex patientia super carminibus quæ ob inuidiam contra ipsum in Concilio Lug. diuulgata fuerunt, de quibus in chronicis. Nulla namque afflictio nulla amaritudo illum à pio mentis proposito coercuit recedere, iuxta capitulum suum 7. q. 1. sed beatus perseuerauerit usque in finem, quæ perseuerantia non est nisi de virtute patientia, ut ille dicitur, quia secundum Apostolum. Omnes qui volunt in Christo pie viuere, persecutionem patiuntur. 2. Timoth. 3. Et hac patientia sanctorum est qui custodiunt mandata Dei & fidem Iesu Christi, Apoc. 14. Et contra morem esset Ecclesiasticum, si non patientissime toleratur (quod à nobis abest) etiam correptio iniusta correptio. c. in diff. contra morem, & dicitur Prou. 14. Qui patientis est, multa gubernatur prudentia qui autem impatiens est exultat stultitia suam. & Augustinus in libro de questionibus. Euangel. ostendit Dominus filios suos sapientie in eligere, non in abstinendo, nec in manducando esse iustitiam sed in aquanimitate tolerandi inopiam. Vnde dicit Apostolus. Scio abundare & penuriam pati, & Phil. 4. Maxima autem huius patris patientia elucescit ex persecutione. N. qui libellum perniciosis, contra fratres mendicantes composuerat non erubescens asserere, eos in viam salutis non ambulare, &c.

PRIMÆ PARTIS.

ARTICVLVS VII.

AD septimum respondeo concludendum, quod illud quod dicit Leo Papa in cap. miranur. 61. distinct. videlicet quod ad honorem mundi sine suffragio temporis & sine merito laboris indignum est perueniri, & notari ambius solet quem probitas documenta non adiuvant, quam diligens & quæ prudens habenda est dispensatio diuinorum munerum & celestium dignitatum, ita ut nisi prior vita testimonium pertineat pro laboribus multis, pro moribus castis, pro actibus strenuis, celsioris loci primum nullum debeat. Et si discernere inter sanctum & non sanctum sit donum Spiritus sancti secundum Paulum dicentem. 1. Cor. 13. Alij discretio spirituum, &c. sufficit tamen per aliqua indicia Papam existimare sanctitatem vite illius qui est pro sancto venerandus, vel illius quem in sanctum intendit canonizare. Et sic dico intelligendam auctoritatem Leonis Papa, de qua supra primo cum per illam veritas fidei non perueniretur, sed magis confirmaretur, ampliaretur, & illustraretur, &c. Secundo cum per eum mandatum Ecclesia non contemneretur, sed magis obseruaretur. Tercio cum per eum nouus ritus viuendi non introduceretur, sed introductus sanctissime conseruaretur. Quarto, quod per eum charitas proximi non sperneretur, sed in dies augeretur. Quinto quod peccatum accusatione dignum, ex toto conatus vitaretur, ut eius exemplo ceteri possent proficere. Sexto quod per eum Dei verbum delectabiliter audiretur, & doceretur. Septimo quod per eum de operibus bonis gloria non quaereretur, sed omnia ad Dei laudem referrentur. Ex quo ergo sanctitas eius vite utilis fuit, ad aliorum informationem tam in vita quam post mortem, ita ut fideles Ecclesia eius sanctitatis patrocinio dona multa perceperint, satisfactum fore dicendum est auctoritati Leonis, de qua supra Matt. 7. A fructibus namque sanctorum hominum, docuit Dominus cognoscendam sanctitatem venientium ad nos in vestimentis ouium, cum scilicet abstineant, à malo & faciunt quod bonum est, qui fructus supra sunt enumerati: à quibus sunt cognoscendi, & quibus diligenter examinatis Papa Pont. aliquem canonizare, sine fructibus hi probentur facti in occulto, sine in manifesto. In occulto quidem, ut mundi gloriam non quaerent. In manifesto vero ut creator in creatura laudaretur, iuxta Augustinum super illo verbo Psalm. 150. Laudate Dominum in sanctis eius, dicentem quod ideo Deus laudatur in sanctis, quia quod sunt, non habent merito eorum & bonitate, sed Dei misericordia & pietate. Et sic exponit & intelligit auctoritatem Leonis Papa. Augustinus de Ancona. Sanctus vero Theodorus super Psalm. 150. dicit quod sanctitas consistit in tribus, scilicet carnis maceratione, spiritus deuotione, & affectus pietate. Item, 2. 2. q. 18. dicit quod sanctitas importat duo necessaria, applicationem mentis in Deum, scilicet munditiam, & firmitatem. Item super Iob dicit quod sanctus quilibet habet aliquam preminentiam, secundum specialem usum alicuius virtutis. Et alibi dicit quod sanctitas est ab omni immunditia libera, & perfecta, immaculata munditia, & proprie dicitur per respectum ad Deum, scilicet cum homo seruat iusta quo ad Deum. ad Rom. 12. etiam alibi dicit quod triplex gradus munditia requiritur ad sanctitatem scilicet libertas ab immunditia, perfectio, & immaculatio, &c. Sic & Chrysostomus ait: Tria sunt quæ sanctum faciunt, scilicet cordis munditia, Spiritus sancti presentia, bonorum operum affluentia, vel septem beatitudines, scilicet, persecutio propter iustitiam, paupertas spiritus, mititudo, esurire & sitire, luctus, misericordia, cordis munditia, & reliqua.

PRIMÆ PARTIS.

ARTICVLVS VIII.

AD octauum dico ad concludendum secundum Innocentium & Io. And. quod alias in c. 1. de rel. & ven. sanc. quod satis est, quod in eo, qui canonizatur concurrant ea, de quibus habetur & traditur in Eccl. 44. ubi dicitur. Laudemus viros gloriosos, & parentes nostros in gener. sua. Multam gloriam fecit Dominus, sua magnificentia à saculo. Dominantes in potestate suis homines magni virtute, & prudentia sua pradii, &c. Nam per hoc quod dicit laudemus viros gloriosos, ostendit quod canonizati erant, & quod de canonizatis loquatur, quia aliter non

mandare

mandaretur Eccl. quod eos laudet. per hoc autem quod dicit, parentes nostros, ostendi quod n. llius est canonizandus nisi fidem habeat. Soli enim parentes eius qui erant Iudæi & penes quos filius erat fides, canoizandi erant, & pro hoc hodie est textus. in clem. 1. de Iudæis. Fides etiam præ ceteris virtutibus in miraculis operatur, ut Dominus ait Luc. 17. Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis huic monti, transi hinc, & transibit. Per hoc vero quod sequitur. Multam gloriam fecit Dominus, supple cum eis apparet quod non sufficit, quod in uno fuerit gloriosus, vel semel tantum, sed requiritur quod in multis, & multis, imò quod cōtinuè vita eius fuerit gloriosa. Per hoc demum, quod subdit, sua magnificentia, id est sua magna potentia, siue suis magnis factis, ostendit quod excellentia vitæ, & miracula facta talia esse debent, quæ excedant vires & potentias naturales. Vnde sequitur à saculo dominantes, & c. q. d. à saculo conuersionis sua potenter, & multis continuauit bonam vitam, & fidem quam habebant operibus comprobant. Fides enim non sufficeret sine operibus, quæ tunc est moriua. Iacob. 2. Nec secundum omnes sufficiunt miracula, siue vitæ excellentia, licet S. Th. dicat quod ideo in Ecclesia aliqui canonizantur per testimonia miraculorum, quia Deus non potest esse testis falsitatis. Vnde tamen sine miraculis credit sufficere Innoc. quoad veritatem tamen Ecclesia non debet tales canonizare, quia in secreto potuerunt laxiorem vitam ducere, & c. cum determinatione tamen de qua in superioribus & inferioribus, dico tamen etiam quod licet non posset aperte probari, quod ille de cuius canonizatione agitur, fuisset re vera baptizatus, aut consecutus chrismatibus, & confirmationis Sacramentum: tamen ex quo de parentibus Christianis natus est, & in loco Christianorum, & inter eos semper conuersatus, attento voto Religionis emissio per matrem eius, violenter resultat præsumptio quod baptizatus, & chrismatibus sit. Quæ præsumptio pro certitudine est habenda, donec euidentissimis argumentis contrarium ostenderetur. per cap. veniens in fide. Presbytero non bapt. & de consecr. distinct. 4. paruulos. Et idem intelligendum de ordinibus secundum Hostien. in summa de Presb. non bapt. 6. 1. vers. sed si quis. Quinimò dico, quod in promotio in Episcopum & Cardinalem per Papam, & Cardinales ex certa scientia esset instar sacrilegij, dubitare an is fuerit dignus, aut habilis, & sic consecutus Sacramenta, & ordines Ecclesiasticos, per l. 4. C. de crimine sacrilegij, & l. quidam ff. de re iud. & l. 1. C. de domesticis, & protectoribus lib. 12. & l. sacri affectus. C. de diuersis rescriptis, & l. Imperialis. C. de nuptiis, & precibus imperatori offerendis. l. vniuersis, cum similib facit quod not. Ioan. And. in reg. in famibus de reg. iur. lib. 6. & Ant. de But. in cap. lator qui si sint legit. & Zenz. super extranaganti execrabilis in ver. Cardinales. Itē non noceret illi etiam si ex infidelibus natus fuisset, aut ipse alias fuisset ante susceptum baptismum infidelis, per c. eam te. de rescriptis, & ibi nota. & 61. d. c. neophytus, & 48. dist. quoniam in principio, & itē nota, postquam scilicet aliquandiu à latioribus epulis & spectaculis vel coniugiis abstinuerunt, cap. neophyti. de consecr. distinct. quinta, & c.

PRIMÆ PARTIS
ARTICVLVS IX.

AD nonum dico concludendum illum posse canonizari secundum omnes Theologos & canonistas, qui in singulis virtutibus excellit, seu excellentiam habet, & c. quod dicit Collectarius intelligendum iuxta status illius possibilitatem, ut patet de religioso claustrali, prout in casu nostro. Non enim potest Religiosus claustralis in elemosynis & aliis actibus charitatis, seu misericordie, se liberè & vniuersaliter exercere. Et sic quantum ad actus huiusmodi non potest probari excellentiam habuisse. Et idē de Eremitis, qui nullam molestiam malorum hominum passi sunt, & sic probari non possunt in persecutionibus patientiam propter Deum habuisse, sicque in actibus patientie probati non fuerunt, nec in actibus iustitiæ, cum nec materiam ad hoc suppositam habuerunt, & tamen Monachi Sancti dicuntur. 2. q. 7. sancta quæque rusticitas, & idem in Moniali sancta. 20. q. 1. vidua, & c. sanctimonialis, & habetur de regul. cap. Ioannes Et quod dicit Innoc. quod requiritur quod canonizandus fuerit gloriosus, non in uno sed in pluribus, non semel sed pluries, debet intelligi sic, ut patet de pœn. di. 2. §. querendum, ubi satis probatur supra dicta distinct. cum dicitur, quod sanctus manet semper ut possit habere virtutes, & quod sanctus videretur etiam dici posse terrenarum

rerum desertor, & Deo tota mente & cordis desiderio adhaerens, ut probatur de pœn. di. 2. §. hac qua de charitate in fin. Nec est dicendum secundum eundem Collectarium in cap. primo de rel. & ven. san. necessarium esse quod non peccauerit ad hoc, ut dicatur sanctus, ut probatur de pœn. di. 1. & venit in d. §. querendum de pœn. distinct. 1. & S. 7. hom. 2. 2. de contemptu iustitiæ cap. ad quartum. Nam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, his qui secundum propositum vocati sunt sancti, de pœn. di. 2. cap. sedialis. Iustus enim non cadit, ut patet in Psalm. ut iusti vocabulum amittat. de pœn. di. 3. §. hac auctoritate, & c. seq. Septies, & c. Illud vero, & c. Fortius enim postea resurgunt. l. dist. considerandum, & c. seq. virtute scilicet Sacramenti penitentia, quæ est secunda tabula post naufragium, & beneficio orationis dominicæ, itē, dimittite nobis debita nostra, & cap. de qua Matth. 6. & Luca. 11. & Marc. 6. Nec obstat, §. 7. Responsorium officij confessionis: um minorum, itē. Ecce homo sine querela, verus Dei cultor, abstinens se ab omni opere malo & permanens in innocentia sua, quia potest intelligi de innocentia reparata, vel quoad mortale, non quoad veniale, sicut nec quoad originale, à quo nemo liber reperitur salua Beata Virgine, etiam infans cuius vnus dici est vita super terram, ut ait Leo Sanctus in sermone Natiuitatis Domini, & Ioan. ait. 1. Ioan. 1. Si dixerimus, quia peccatum non habemus, & c. veritas in nobis non est, & Procu. 24. Septies enim cadet iustus & resurget, impius autem corruet in malum, de quo etiam per Bellemere in d. cap. 1. Potest etiam Sedes Romana facilius in examine huiusmodi pertransire, & merita beati huius ad canonizationem sufficientia reputare, ex ea notitia etiam aliquanti, quam per prius etiam dum in moribus ageret, semper habuit, ut probatur in Clem. Romani principes, de iureiur. Hac notitia namque etiam non plena excludit necessitatem tanti examinis, ut not. 24. dist. quando Episcopus, & 27. dist. de Petro facit de appell. cap. constitutus, & quod not. in d. Clem. Romani super ver. aliqualem. Nam qui notus est non examinatur. Nonagesima-quarta distinctio valde, trigesima-quinta, quæst. nono, veniam. Vnde & notus sine probatione recipitur, cap. ad Apostolica, de reg. & 23. distinct. qui Episcopus. Multum etiam facit testimonium populi, & c. ut patet in d. c. quando Episcopus ad fi. facit ad præmissa quod notat Ioannes Andreas in cap. scriptum de elect. & præcipue, quia nunquam legitur fuisse audiunt de hoc beato patre aliquod crimen, aut criminis suspicio, aut contra eum quod unquam vlla etiam minima laborauerit infamia, & c.

PRIMÆ PARTIS.
ARTICVLVS X.

AD decimum dico concludendum, famam celebrem canonizandi, multum & vehementissime adminiculari, quia secundum Hier. in cap. si quis hominem 11. quæst. 3. Qui sanctus non est secundum famam & opera quæ ostendit, si quis enim Sanctum esse crediderit, & eum Dei iunxerit societati, Christum violat cuius membra sumus. Valet namque homini bona fama quantum ad tria. Primo quia ex bona fama redditur qui idoneus ad exequenda opera virtuosa. Hinc dicitur in Ecclesiast. quadragesimo-primo. Curam habes de bona fama & bono nomine, hoc enim magis permanet tibi, quam mille thesauri magni & pretiosi. Item quia propter conseruationem bonæ famæ homo abstinet à peccatis, cuius signum est, quia quando homo videt se famam perdidisse, postmodum facit frontem meretricis, & reputat peccare pro nihilo, iuxta illud Hieron. 3. Frons mulieris meretricis iuxta est tibi, noluit erubescere. Et super Matth. Corripendus est frater seorsum, eo quod si semel pudorem, vel verocundiam amiserit, semper remaneat in peccato. Tercio ne & ipse & alii, de ordine suo contemnerentur sed venerarentur, propter ea quæ dicit August. in Epistola ad plebem Hipponensem super illud Psalmi 68. Super me insulant, qui sedebant in porta. Et dicendum, quod in fama alicuius non solum est credendum populo vel urbe, verum etiam requirendum est testimonium maiorum, qui sunt sanioris consilij, & verioris iudicij, quod concurret in casu nostro, prout dicit Gloss. super Exod. 22. Item ex bona fama non acquiritur fauor vel amicitia mundi in malum proximi, sed in bonum & deuotionem eorum, quia dilectus à Deo ab hominibus etiam diligitur, & non per operis imitationem, saltem propter diuinæ gratiæ manifestationem. Vnde dicitur in Epistola 2. Pet. 2. Qui aspectu

atque auditu Sanctus erat, habitans tamen apud eos, qui de die in diem animam iustam iniquis operibus cruciabant. Item per Sanctos bona extrinseca & intrinseca procreanda sunt. Nam iuxta Apostolum, Providenda sunt bona, non solum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus, 2. Corinth. 2. Et ita concludit Augustinus de Ancona in lib. de Eccles. potestate, questione 15. articul. 3. in casu nostro magis attendenda, quia etiam post mortem ad hac usque tempora semper perseveravit, unde à Spiritu sancto dici debet processisse: nam quæ non sunt ab eo non durant, ut probatur Actor. 5. cap. ad fin. maxime quia singularis fuit & est in eo, & non in aliis Doctoribus eiusdem vel alterius ordinis, & ideo non potest dici vana sed Dei, prout in l. decurionum. C. de penitent. maxime quando fundatur in imis presumptione, & probatissimis argumentis, leg. merito. ff. pro socio, & cap. dudum de presumpt. & cap. penult. eodem tit. & fama, opinio & estimatio eodem sumuntur, ut notatur in leg. prima. C. de infamibus. Et est fama quadam clara cum laude notitia, secundum Agidium de Roma de regimine Principum cap. nono, & ideo testes de bona fama p. valent illis de infamia, ut no. in cap. licet in beato Petro de acc. Concludo etiam, non solum celebrem famam vehementissime adminiculi, sed fore etiam necessariam in eo qui canonizandus est, quoniam oportet presenti testificatione predicari, & bona fama praconis non taceri. 12. questione secunda, quatuor, ut videntes bona opera, glorificent patrem qui in celis est. His sititio conveniens testimonium gloriosa mortis eius. Nam ut patet in Psal. 115. pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum, & in Apocal. 14. Beati mortui qui in Domino moriuntur. Impossibile namque est bene vivere & male mori, & secundum Aug. lib. 1. de Civit. Dei. Mors mala putanda non est, quam bona vita precessit. Et in Proffero, & in li. Sapientia dicitur. Iustus si morte preoccupatus fuerit, in refrigerio erit. Ideo dicitur in cap. illa in fi. 5. questione prima, quod mors non est mala, nec in sorte malorum, peccatorum autem mors pessima. Psal. 33. Obiit autem iste beatus pater anno ætatis eius circiter. 52. vigente concilio secundo Lugdunen. tempore Gregorii X. in Lugdunen. ibidemque sepultus est gloriose in Ecclesia Fratrum Minorum anno, die, & mense, de quibus supra articulo quarto, & locis. Quod quidem Concilium (ut referunt Franciscus Vercellen. & Ioann. Andr. in cap. nemo deinceps, de election. libro sexto, in novel. super secunda glos.) viguit anno Domini MCCCLXIV. & duravit à principio Maij usque ad Augustum. Prius etiam ibidem tempore Innoc. IV. viguit Concilium anno Domini MCCXLV. ut patet in speculo historiarm libro ultimo, in princ. Ratio vero quare commemoratio Sanctorum sit in die mortis, potius quam in natiuitate est, quia cum moritur, ascendit ad gloriam not. in l. cum quidam ff. de auctoritate tu. Et est mors pretiosa sanctorum, iuxta August. in lib. de Civit. Dei dicentem. Quid est pretiosius quam mors, propter quam debita dimittuntur, & merita cumulantur? Et super Ioannem: Pretiosus est sanguis Christi sine peccato: fecit tamen ipse etiam suorum sanguinem pretiosum, pro nobis dedit sanguinem in pretium. Nam si suorum sanguinem non faceret pretiosum, non diceretur, pretiosa in conspectu Domini, &c. Nam sancti omnes martyres dici possunt etiam sine sanguine, propter puritatem in veritate, quam habuit David, & largitatem in paupertate, quam exhibuit Tobias, & vidua, & castitatem in iuventute, qua usus est Ioseph in Aegypto secundum Bernard. Sumitur namque sanguis large pro quacunque passione, unde dicit Gregor. sine ferro martyres esse possumus, si patientiam animo veraciter custodimus. Item, dolorem exhibet in aliena necessitate, crucem portat in mente. Item, ferre contumelias, odientem diligere, martyrium est in occulta cogitatione, qua omnia de Beato nostro Bonaventura constanter affirmanda sunt, ut ex premissis, & infra dicendis patet evidentissime. Ad similitudinem eius quod canit Ecclesia de sancto Martino, O sanctissima anima, quam etsi gladius persecutoris non abstulit, palmam tamen martyrij, non amisit.

SECUNDA PARS.

ARTICVLVS I.

Quantum autem attinet ad quæsum secunda partis principalis, dico fore concludendum, quod licet largo modo miraculum dici possit omne quid magnum & novum, quod raro fit, sicut dicitur in authentico de consulibus. §. post illud columna tertia, & capite primo, de sacra unctione. §. hoc unguento. Et aliter sumitur in Cle. 1. §. 1. super hoc, de penit. & ff. de adilitio. leg. antepenult. & de suis & legit. leg. 1. §. 1. 12. questione nona, cap. miror, de penit. distinet. 1. miror. & no. auct. ut omnes obediam iudi. Pro-nuncia. §. nec nos super verbo present, & in cap. miramur, de servis non ordinandis. Item, quod quandoque miraculum sumitur æquivoce, pro quolibet prodigio & portento, & signo novo, aut monstruoso & insolito, &c. Quandoque vero sumitur proprie pro eo signo in quo concurrunt ea, de quibus infra dicam. Dicitur namque proprie prodigium, quod cælitus contingit. Portentum, quod à terra. Monstrum vero presens. Ostentum futurum. Et dicitur portentum à porto & tentum, quasi in futurum tentum, unde portentes, id est miraculis in terra factis, alias etiam dicitur divinatio, unde dantur versus. Prodigium cælum, portentum da tibi terra. Et monstrum presens, portentum s. p. futurum, leg. portentum. ff. de verbo. sign. leg. non sunt literi. ff. de sta. h. m. Et etiam aliquid significare de futuris, quasi portendere, unde portenta dicuntur, quæ significatio suo dicunt aliquid futurum, portentum est etiam quod ex formis diversis proponitur, secundum Papif. & Archi. in cap. nec mirum. 26. questione quinta, & secundum S. Thom. 2. 2. questione 127. artic. primo, qui dicit, quod hac signa dicuntur quandoque virtutes, attento quod sunt excedendo facultatem naturæ, & in quantum manifestant aliquid supernaturale dicuntur signum, & propter excellentiam dicuntur portenta vel prodigia, quasi procul illud ostendentia, &c. & dicit Aug. in sermone annunciationis Mariae. §. leiti. quod mirabilia sunt, quæ omnibus hominibus sunt impossibilia: ideo mirabilis partus est mulieris post quinquagesimum annum, l. si maior. C. de legit. hare. & mirabiliter loquebantur quidem linguis abscissis radicibus, leg. 1. C. de offic. pref. prat. Africa. Licet, S. Thom. in li. de fide. c. totus ordo, in fi. videatur dicere, quod miracula non sunt contra naturam, de quo per Albe. in l. quod certatum. C. de posthu. heredibus instit. & per Arch. 1. quæst. 1. teneamus, & 26. q. 5. nec mirum, & 61. d. §. his auctoritatibus, & per Goff. & Hostien. in sum. de rel. & ve. San. Aliter tamen sumitur in authentico de consulibus. §. videlicet quod raro fit, & in cap. 1. de sac. vno. §. hoc unguento, & Can. 5. cap. 12. & 12. q. 6. c. 1. & cap. miror. de pen. dist. 1. & in cle. 1. §. super hoc. de pen. Quantum vero ad propositum attinet, illud dicitur miraculum, siue signum, &c. in quo concurrunt quatuor. Primo quod ex Deo, non ex arte contingat, nec ex diabolo, nam miracula fiunt quandoque per malos, 1. q. 1. teneamus, & cap. Prophetavit, 2. q. 7. §. Item Balaam. Exod. 3. Num. 22. Est namque necesse martyres à Deo impetrasse, quæ mandant l. dist. si quis Protopheta. Secundo quod si contra naturam, sicut de virga Moysi mutata in colubrum, & de asina loquentem ad Balaam cum exiniuncto. de har. Tercio quod non ex vi verborum, sed hominis merito id contingat. Nam panis & vinum potestate & virtute verborum, transsubstantiatur in corpus & sanguinem, ut in c. cum Matth. §. quæsumisti, de celeb. Miss. & de consec. dist. 2. cap. quia corpus, &c. quia in quibusdam. Dicit autem Aug. in serm. de Annunciat. quod miracula sunt, quæ omnibus hominibus sunt impossibilia. Et dicit Leo, quod mirabilis est partus mulieris post 50. annum, l. si maior. C. de leg. hered. & quod mirabiliter loquebantur nobis, eorum linguis abscissis radicibus. C. de off. pref. prat. Africa. l. 2. Quartum quod sit ad corroboracionem fidei. Herba enim ministerio hominis transiit in vitrum, quod nil facit ad corroboracionem fidei. Et ideo ad canonizationem nisi hac quatuor concurrerent, non prodessent miracula, secundum Host. in sum. de rel. & ven. San. circa fi. & Goff. in sum. eo. ti. à Lau. quem refert. Archi. in d. c. teneamus, & not. in d. c. ve. de testi. bus, & gl. & alios in c. 1. de rel. & ve. San. lib. 9 & 26. q. 5. nec mirum, intellige etiam dummodo fiat cum charitate perfecta: cum s. p. fieri possint ex arte, scientia singulari, & fide nimia

etiam

etiam ex dono Dei, ut in Regibus Francia, & in Saul, & Balaam sine merito vitæ, & tales sunt potius puniendi quandoque, quia Sanctis vti sunt non sancte, d. c. prophetavit, & c. dictum, 1. q. 2. e. solet de consecr. dist. 4. ubi dicit Aug. quod tantum potest esse miraculose fides sine charitate, ut quis transferat montes, quod dicit Abbas no. in d. c. de contra quasdam venulas, quæ sine merito vitæ videntur facere miracula, & prædicere futura. Possunt enim habere spiritum prophetia ex dono Dei, sine merito vitæ, ut in dictis iuribus. Et nonnulla faciunt ex deceptione diaboli, arg. 26. q. 5. Epi. 7. q. 4. c. sciendum & refert magister historia scholastica super Euang. in historia quadam, multos facere ea quæ videntur miracula, cum fictione quadam diabolica, & cum quibusdam incantationibus & characteribus positis in subascellis; fingunt se infirmos curare, & suscitare mortuos, & eos facere comedere. Et legitur de quadam pythonissa quæ suscitavit Samuelem ad preces Saulis Regis, fide tamen ut refert Bald. in d. cap. venerabili. de test. probavit Act. 16. Nec obstat illud Ioan. 9. quod peccatores Deus non exaudit, quia secundum Aug. 8. exaudit, vel ex sua misericordia, vel propter salutem eius qui orat, ut patet in Luc. 18. vel propter salutem aliorum, & gloriam Dei, secundum Tho. Verum quoniam fundamentalis ratio, propter quam Doctores voluerant esse necessaria miracula in canonizatione Sancti, est, quia ignoramus sine miraculis, an fide vitam duxerit, & in secreto laxiorem, & an sic fuerit dignus, ex quo hæc ratio etiam, cum miraculis potest militare, si fiant ex scientia singulari etiam dono Dei, & fide plurima sine perfecta charitate ut est prædictum, & probat Apostolus, 1. Cor. 13. & probatur etiam in Matth. 13. & 16. Et ex vehementi imaginatione quæ facit casum, ut patet per August. in l. de Trin. referentem, quod quidam in tantum recogitabat alicuius mulieris imaginem, quod ei carnaliter commisceri videbatur. Aut ex vir. ut vehementis orationis secundum Ioan. Andr. in Clem. Si Dominum, de rel. & vener. Sanct. in fin. Gloss. magna, & Act. 6. cap. videtur non male dici posse, quod ubi vitæ canonizandi fuit adeo excellens ratio. Altissima religionis, & doctrina etiam, prout in casu nostro, quod tollatur contra suspicio etiam sine miraculis, & permaxime in tempore quo plantula Ecclesia erat iam firmata & non indigebat suffragio aquæ aut miraculorum, de quibus Marci ult. & ad Hebr. 2. teste. Hierem. super Isai. lib. 18. Non enim potuissent omnes gentes in tam brevi tempore credere; nisi signorum miraculis fides eorum quodam modo fuisset extorta. Clamantibus enim Apostolis, & Apostolicis viris Dominus signorum magnitudine respondebat, ut refert Ioan. Andr. in cap. cum ex iniuncto, de heret. Et præsertim cum tempore eius non vigerent hæreses graves, extinguenda etiam per miracula, prout vigeant tempore Sanctorum Dominici, & Francisci, & c. Luc. 16. Et quia non est gaudendum, quod spiritus nobis subiiciuntur, sed potius quod nomina nostra scripta sunt in cælis: & ne nobis dicatur Luc. 11. Generatio prava signum querit, & non dabitur ei, nisi signum Iona Propheta secundum August. 20. de civitat. Item quia in ipsis Deus tentari videtur, fin. de pur. ult. l. Hinc est, quod cum diceretur Achaz. Pete tibi signum, & c. Isai. 7. Respondit non Petam, & non teniabo Dominum. Et dicit S. Thom. in 3. part. q. 43. quod miracula minuunt meritum fidelis, volentem credere nisi per ea. Item Augustinus in sermone de martyribus, quia virtutes & mirabilia non omnibus datum est facere, & c. videntur namque sufficere debere miracula mystica. Satis enim linguis loquuntur nonis qui vitæ veteris sacralia verba derelinquentes sacra mysteria insonant, & conditoris sui laudem, & potentiam, quantum pravalent, narrant. Et serpentes tollunt, qui bonis suis exhortationibus malitiam ab alienis cordibus auferunt. Et dum pestiferas suasiones audiunt, sed tamen ad operationem pravam minime pertrahuntur. Morbiferum quidem est quod bibunt, sed non eis nocet. Item quod quotiens proximis suis in bono opere infirmari consueverunt, dum eis tota virtute occurrunt, & exemplo sua operationis illorum vitam roborant, qui in propria actione iisubabant, quid aliud faciunt, nisi quia super æros manus imponunt, ut bene habeant? Secundum Greg. qui subdit: Hæc miracula nimirum tantopere maiora sunt, quanto & spiritalia tanto maiora sunt, quæ per hæc non corpora, sed anime curantur, & sanctificantur. Facit quod dicit Apost. 2. Thessal. 2. de tempore Antichristi, & alibi: Lingua in signum sunt non fidelibus sed infidelibus, & c. Nam corporalia illa miracula ostendunt aliquando sanctitatem, non autem faciunt.

Hæc autem spiritualia non tantum ostendunt, sed etiam faciunt, & c. ut patet per Gregor. ubi supra. Item Gregorium: Miracula hominem Sanctum non faciunt sed ostendunt. Deus enim facit miracula per auctoritatem, Angeli per materia habitationem, demones per virtutes naturales insitas, Magi per occultos contractus cum demonibus, boni Christiani per publicam iustitiam, mali vero Christiani per signa publica iniustitiae. Et sciendum est quod August. de Ancona. in lib. de Eccles. potestate, q. 15. art. 16. diffinit hanc questionem, & dicit eam esse dubiam, concludit tamen, quod propter evidentiam miraculorum aliorum, cum sint signa testificationis sanctitatis, & doctrina veritatis Sanctorum, debet Papa aliquos canonizare, auctoritate August. 22. de civitate Dei, & in l. 83. quest. Dicit tamen S. Thom. in quodam suo libello, qui incipit: Actus litteris, quod potest fieri non solum virtute Angelis, sed etiam virtute hominis, quod aliqua pars terra per violentiam sursum feratur. Deinde subdit: Sunt tamen aliqua miracula non simpliciter, sed quoad aliquos, qui eorum causas ignorant, sicut quadam in arte humana facta, mira ignorantibus artem videntur, & multo magis arte Angelica, & talia fieri possunt virtute alicuius creature, sed non exclusa virtute divina, & c. vel etiam virtute demonum, secundum quod plenè declarat idem B. Bonaventura in 2. sentent. dist. 8. ibi. Tercio loco queritur, utrum demones possint sensus illudere, allegans Gloss. Rabani super Exod. 8. cap. Adde quod dicit Ambrosius in homilia super Lucam. Liberare à demone homines, sed in verbo Dei possunt, resurrectionem mortuis imperare. Dicitur solius est potestatis, & Chrysostomus, super Matth. Signanter dixit: In nomine tuo demonia, & c. Et non in spiritu, & c.

PRIMÆ PARTIS.

ARTICVLVS II.

AD secundum dico, etiam præsupposito, quod omnino de necessitate requirantur in canonizatione alicuius miracula, quod tamen in casu nostro sufficiunt aliqua, & non requiratur frequentia miraculorum, sicut nec in martyre, in quo sufficit constare de martyrio, & causa propter quam passus est, scilicet propter fidem Christi, aut libertatem Ecclesie conservandam, ut in S. Thoma Cantuarien. & S. Bellino quondam Episcopo Paduano, & S. Petro Martyre, Ordinis Fradicatorum, absque eo quod fiat multa alia examinatio de vita & miraculis, ubi tamen aliqua licet pauca miracula sufficerent, secundum Hostiens. in sum. de rel. & vener. in 8. & hac intelligas, arg. de consecr. distinct. 4. cap. Catechumenum, & c. baptismini vicem, quem sequitur Ioan. in directorio inris Rubric. 13. in 8. ad canonizandos, vers. Et hoc verum. De cuius Sancti Thom. Martyrio patet in cap. sicut dignum, de homicid. Pro qua sententia facit quod scribit Apostolus dicens, 1. Corin. 12. Alii gratia sanctorum in uno spiritu, & c. Et subdit: Hæc autem omnia operatur unus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Et probatur in cap. multa, 1. quest. 1. Nam etiam aequiparatur testimonium scripture miraculis, ut not. in cap. cum ex iniuncto, de heredit. & 50. distinct. si quis preposterat, & quod legitur Luc. 16. cap. Et quia nimia curiositas in hoc etiam est damnanda, & ratione dubitationis melius est ex abundanti aliquid facere, quam omittere, art. 11. quest. 2. nolite. 13. quest. 2. non extimemus, 23. quest. 3. corripiantur, eum simil. Pro hac etiam sententia facit, quia Ecclesia in officiis Martyrum nulli facit mentionem de miraculis, sicut in officiis Confessorum, de multis Martyribus non legitur ipsos aliqua miracula fecisse, licet sint canonizati ab Ecclesia, ut patet de Ioanne Baptista, & aliis pluribus. Sentit tamen Ioan. Andr. in dict. c. 1. de rel. & vener. Sanct. quod frequentia miraculorum requiratur in canonizando, quod Romanus Pontifex debet attendere, utrum miracula crebrescant & conuenerint antequam inquisitionem committat. Dicit tamen August. in lib. 83. q. quod boni Christiani per publicam iustitiam faciunt miracula, & admonet Dominus, ut intelligamus quadam miracula etiam sceleratos facere, quia sancti facere non possunt, & ideo non omnibus Sanctis ista attribuantur, ne perniciosissimo errore decipiantur infirmi, existimantes in talibus factis esse maiora dona, quam in factis iniustis, quibus

æterna

æterna vita comparatur, ut probatur *Matth. 7. cap. & 24.* unde Hieron. Prophetare, & virtutes facere, & demonia eiicere non est eius meriti, qui operatur, sed inuocatio nominis Christi, hoc agit, ut homines Deum honorent, ad cuius inuocationem fiunt. Et ab his qui veram doctrinam enunciant, fiunt quandoque vera miracula ad confirmationem doctrine, non autem ad testificationem sanctitatis, secundum Thom. 2. 2. quest. 128. art. 1. ergo nec de frequentia videtur facienda vis magna. Concludit etiam Augustinus de *Ancona* in lib. de *Eccles. potest. quest. 16. art. 2.* & in quest. an Papa debeat seruare eundem modum in canonizatione Martyrum, & Confessorum, affirmat, quod in canonizatione Martyrum non sunt necessaria miracula, sed tantum sufficit veritas causa & Martyrii. Pro quo facit, quod in officio Martyrum nullibi Ecclesia mentionem facit miraculi, sicut in officiis confessorum. Item quod Martyr etiam sine baptismo potest propterea canonizari, allegat Augustinum in Epistola ad Seleucianam dicentem: Quoscumque legimus in corpore Christi (quod est Ecclesia) pertinere ad regnum celorum, non nisi baptizatos intelligere debemus, nisi forte quos angustia passionis, & nolentes Christum negare, antequam baptizarentur occisi sunt, quibus iam passio pro baptismo deputata est, &c.

SECUNDÆ PARTIS.

ARTICVLVS III.

AD tertium dico, quod licet omnes Doctores videantur miracula requirere tam in vita, quam in morte, ut patet in Gloss. in capitul. unico, de rel. & vene. San. lib. 6. & per Bellemere in capitul. venerabili de testi. & Hostiens. in Sum. de rel. & vener. Sancti. tamen etiam sufficerent sola miracula post mortem, ut probat hymnus confessorum, ibi: Ad sacram cuius iumulum, &c. Ibi nihil dicitur de miraculis factis in vita, non obstat illud quod dicitur in 7. vers. & respons. ibi: Hic homo ab adolescentia sua partim meruit infirmos curare, dedit illi Dominus cecos illuminare, & demones effugare, tunc quia non dicitur in officio confessorum maiorum, de quibus futurus esse B. Bonaventura videtur, tunc quia non dicitur in non factis miracula, vel saltem talia, quia non omnes canonizati cecos illuminauerunt, ideo omittitur illud responsorium, & loco eius ponitur novum responsorium, quod alias videretur superfluum, propter Te Deum laudamus, &c. quod immediate cantatur, & incipit responsorium, Dominus qui elegit te, &c. Item respicit Sanctos, ut uniuersos, non ut singulos, & sicut genera singulorum, & non singula generum, quia etiam singuli non semper manserunt in adolescentia in innocentia sua, &c. ut subiicitur in vers. Sequenti illud responsorium, ibi: Ecce homo sine querela, &c. Satis namque dicendum est fecisse miracula in vita sua, qui inuentus est sine macula, & qui post aurum non abiit, nec sperauit in pecunia thesauris, &c. Et hoc sentit S. Thomas in 2. 2. quest. 178. art. 2. in quantum dicit: Ad demonstrationem autem sanctitatis alicuius in exemplum virtutis, non fiunt miracula siue per Sanctos in vita, vel post mortem, siue per eos siue per alios. Iuxta illud Act. 5. & 9. Et nihil prohibet per aliquem malum fieri miracula ad inuocationem alicuius sancti, qua tamen miracula non dicitur ille facere, sed is ad cuius sanctitatem demonstrandam hac fierent: Deum tamen principaliter operatur, secundum Gregorium in 2. Dialog. quia vitur instrumentaliter, vel interiori motu hominis, vel eius locatione, vel etiam aliquo contactu corporis mortui, & ita intelligitur in Ios. 10. & 4. Reg. 13. Potest etiam Deus operari per fidem hominis mali instrumentaliter, sicut homo operatur per baculum. Impetrant etiam mali interdum ex misericordia Dei, vel propter salutem suam sicut publicanus. Luc. 18. Vel etiam propter salutem aliorum, & gloriam Dei, quod esse non potest post mortem eorum & damnationem, & ideo magis requiritur post mortem, quam in vita. Sufficiens autem in vita videtur & stupendum miraculum in hoc patre nostro Bonaventura quod legitur in Chronica, quod cum ex nimia conscientia indignum se existima-

ret communionem Eucharistie, & ideo a celebrando abstineret, die quadam miraculose, & nemine ministrante nisi Angelo, una ex partibus Hostia consecrata, in os eius intravit, eumque cibo celesti repleuit. Circa quod notandum dico, quod corpora glorificata videri actualiter non possunt nisi per miraculum, secundum Archid. in capitul. sacrificium, de cons. distinct. 2. & ideo merito de ipso cantabit Ecclesia: Hic cognouit iustitiam, & vidit mirabilia magna, &c. Et inuentus est in numero Sanctorum. Ad veritatem autem conclusionis premissa multum faciunt littere Innocentij III. super canonizatione, SS. Homeboni, Cremonensis, & Vulsani quondam Episcopi Virgornien. in quibus non referuntur nisi miracula facta post mortem, ut ex tenore ipsarum litterarum constat euidenter. Adde qua habentur in legenda natiuitatis S. Joan. Bapt. & littere Calixti III. super canonizatione S. Osmundi de Anglia, qui etiam nulla refert miracula facta in vita.

SECUNDÆ PARTIS.

ARTICVLVS IV.

AD quartum dico primo concludendum, quod testu examinandi super miracula, examinentur per commissarios deputatos ad hoc à Sede Apostolica, & non per alios, unde non putat Boetius, ut refert Ioan. Andr. in cap. de testi. quod tales deputati commissarii possunt aliis committere hoc examen propter arduitatem negotij, & propter industriam electam per cap. fin. de off. dele. de quo per doct. in Cle. 1. cod. tit. Item quod examinentur sigillatim, id est, quilibet per se, non plures simul, aliter non valeret testimonium, secundum Ioan. Andr. & alios in cap. vener. de testibus per no. in c. cum causam cod. tit. probat l. Si quis inter, C. de bon. prescript. Item examinentur super omnibus circumstantiis, de quibus in dict. cap. cum causam. Item secreto, arg. C. de testi. nulli. & in cap. Inquisitionis, de accus. sicut, & vora eligentium scrutantur, cap. Quia propter, de elec. & ad similitudinem Danielis, 13. Ne unus habeat alium instruere, aut unus sequatur dictum alterius, & ita non posset falsitas illorum facile deprehendi. Facit cap. omnia, de pœ. & re. & ne forte ipsis contradicentibus vox contradictoria de foris audiat, & sic partes addiscant testificata, arg. in cap. in causis, de elect. Item examinentur cum ea diligentia, qua solet & debet in receptione testium adhiberi, ut dict. cap. venerab. in fine, imò etiam cum maiori, ut ibi nota. quia circa maiora maius periculum veritatis, & ideo cautius est agendum, 4. 2. dict. cap. quiescamus & c. ubi periculum, de elect. lib. 6. l. 1. §. 2. ff. ad carbon. Item quia deponentes potuissent facilliter decipi, ut in cap. 2. de reliq. & venerab. Sancti. etiam si forent obstricti, quia sapè manus fallitur, & oculus obstrictum, ut dicit canon. 27. quest. 1. nec aliqua, & in cap. causam matrimonij, de prob. & in cap. Fraternalitatis, de frigid. & cap. si per Sortarias, 33. quest. 1. & consequenter etiam iudicium iudicium, ut ibi patet. Et de hoc ordine iudicario debet intelligi illud quod dicit August. de *Ancona* in lib. de *Eccles. potest. quest. 16. art. 1.* Intelligo etiam sigillatim fieri debere examen, tam super specificatis in articulis, quam super omnibus circumstantiis, iuxta ea que habentur in cap. cum causam, de testi. ubi dicit Bald. l. Quod miracula non presumuntur quia sunt de impossibilibus natura, & in ea forma de qua per Ang. in l. si quando, l. 2. C. de bonis vac. lib. 10. & Bald. in l. Non possunt, ff. de legi. & not. in cap. exhibita, de iudic. & in cap. presentium, de testib. lib. 6. & in cap. penult. §. Porro, de elect. & in cap. damnamus, §. nos autem, de summa Trinitate licet aliter exponatur verbum sigillatim per Archid. in cap. si cui, de elect. lib. 6. de quo habetur in l. Sed & si per Praetorem, in fin. ff. ex qui. cau. ma. & in l. Cum quidam, Cod. de verbor. signific. Concludendum est etiam, quod miraculum est, quod est mirum factum, & verè est miraculum mirum, quia supra facultates siue vires natura, vel quoad factum, vel quoad modum. Quoad factum, scilicet ut quod ad preces Gregorij Neocæsariense legitur quidam mons retractus, & dedisse locum Basilice fabricanda, & ad preces Beati Benedicti quidam lapis translatus est de borto, ut habetur in historia scholastica super

euangelia. cap. in sequenti quoque die, &c. & quod cæcus factus est videns, & mortuus suscitatus, ut legitur Petrum resuscitasse, & 1. quæst. 1. senecæ. 3. quæst. 8. Petrus. Et Christus Luca. 8. in fi. de pæn. distinctione 1. §. ex his itaque, alias est. §. denique. vers. in Evangelio. cum si. Hoc enim est supra facultates, seu vires naturæ. quia via naturæ non datur regressus de privatione in habitum. Quo autem ad modum facti ut puta, si aliquis est febricitans via naturæ, per certas alterationes potest fieri sanus. pæn. distinctione 7. c. ult. in fin. 23. quæstione 4. cap. ipsa pietas in princ. & cap. quid facit, & cap. nimum, in princ. Sed si fiat in instanti ad invocationem Dei seu per Deum meritis aliquis Sancti invocati, & hoc supra vires naturæ, quoad modum naturæ, quæ operatur successive per alterationes diversas, non potest probari directa probatione, quia directa probatio est per rerum principia. Et sic etiam intelligi debet illud, quod negantis factum per rerum naturam (hoc est per rerum principia) nulla est probatio. leg. actor. cap. de probatione. 6. quæstione 3. actor, & de electio. bona mem. Magunt. versiculo. quamvis. cap. 1. de clandestina despon. quia quod non est, non habet principia, quia secundum philosophum Non entis non sunt species, neque differentia, ergo neque principia: quia superiora ad species, & ad differentias essent actualiter in ipsis, secundum Porphyrium. Cum ergo miraculum ex subiecto in quo fit, non habeat quod directè miraculum probari potest, ideo sequitur, secundum quod dicit Archid. in capitulo. nec mirum. 26. quæstione 5. quod indirectè probari potest. Nam cum reperitur miraculum quod vires naturæ excedat, vel quoad factum, vel quoad modum facti, ut præmissum est, & hoc constat esse factum, sed non ex causa naturali, habetur consecutivè, & indirectè illud miraculum tantum ex causa supernaturali, quia quod meum non est, scire debeo ad alium pertinere. lege cum quærebatur, capitulo unde vi. Unde natura videns hoc mirum factum non esse suum, nec à suis principiis derivatum, licet sit in se factum, habet ascribere causa maiori, & sic probatur indirectè, prout etiam firmaverunt Ioan. monachus, & Ioannes Andreas in novella. in capitulo. prima. de confessis. lib. sexto in versiculo, non possunt. Bartol. in tractatu. de test. in capitulo. qualitas sine substantia, dicit circa hoc magistraliter, quod cum agitur de aliquo comprobando in Sanctum, cuius vita & miracula sunt probanda, ut est sacris canonibus constitutum, vitam probare facile est, miraculum autem quod dicitur quasi admiratione plenum, & quod est id cuius affectus est manifestus, causa autem eius omnitus est occulta, quoniam solus Deus, unde quæ à Deo sunt propter causas nobis ignotas, quæ vires nostras excedunt, ideo miracula nuncupantur. Et Sancti doctores tradunt, hoc tribus modis contingere. Primo circa substantiam facti, ut dum Deus facit aliqua, quæ natura nullo modo facere potest, ut quod sol sit, ut fuit tempore Iosue, vel retrocedat tempore Ezechie regis, vel quod homo habeat corpus glorificatum, ut Christus post resurrectionem, & id quod in sacramento altaris fide cernimus. Et ista in miraculis summum gradum obtinent. Secunda quando illud fit, quod natura facere potest, non in illo in quo fit, sicut resurrectio mortuorum, illuminatio cæcorum, & similia. Potest enim natura dare vel secare vitam, sed non in mortuo: & potest prestare visum, sed non tamen in vera cæcitæte. Et hoc tenet secundum locum in miraculis. Tercio quando quod fit, natura potest facere, sed non in illo ordine, ut quando aliquis virtute divina à febre subito liberatur nullis adhibitis remediis, vel non cum consueto processu natura panis multiplicatur. Potest enim homo naturaliter facere panem, sed non illo ordine. Liqueat ergo, quod miraculum probari oportet probando aliquid naturæ, ut a quod vires nostra natura excedunt, vel in substantia eius quod fit, vel in subiecto eius quod fit, vel in subiecto eius in quo fit, vel in ordine faciendi, sed si illud potuisset per causas naturales reduci, non esse miraculum clare probatur: quod autem Deus fecerit per invocationem illius Sancti probata invocatione, vel voto ad illum Sanctum emissis, quibus probatis recte concluditur illam animam esse beatam. quia tamen in istis potest faciliter esse deceptio, istud est determinationi Ecclesiæ Romanæ reservatum, cui standum est. Et hinc est, quod Innocent. tertius in processu canonizationis Sancti Homo boni Cremonen. magnam fidem adhibuit testimonio Osberti presbyteri, Sancti Egidii Cremonen. qui parvulus fuerat ipsius Sancti Homoboni, &

per viginti annos, & amplius confessionem eius semper receperat, super obedientiam quam in orationibus, & vigiliis, & alijs pœnitentiæ fructibus, quæ sibi ab eo imposita erat plus in tanto satisfactionem exhibebat: licet videretur in suo dicto singularis, ut patet in litteris canonizationis ipsius. Non videtur tamen hoc casu nimium laxanda facultas argumen. in capitul. tua nos, de consang. & affi. Item Bonifacius nonus admisit testimonium filie Sanctæ Brigide, ad probanda miracula matris eius, quia etiam ab his qui foris sunt, oportet Sanctum habere testimonium, secundum Ambrosium in homil. latet, &c. Item Innocent. sextus in Bulla directæ per eum ex Avinion. Pontificatus sui anno sexto. Archiepiscopo Pragensi. & Episcopo Olomuncen. & cuidam Abbati, super inquisitione fienda pro canonizatione Lupulli, introcluit specificam formam circa examen testium per eos servandam, quæ non discrepat ab alijs communibus formis examinum aliarum causarum civilium, vel criminalium. Ex quo infero, sufficere diligentiam adhiberi in huiusmodi, quæ est adhibenda in alijs causis grautoribus. Dico & concludendum, quod licet Vincentius antiquus Doctor in capitulo. venerabili. de testim. dixerit, quod ad hoc quod quis tanquam Sanctus canonizetur, quod probanda est frequentia miraculorum, & per eosdem testes, & non sufficit per duos testes fore unum miraculum ad invocationem ipsius Sancti factum tali die, & aliud factum eadem die, vel sequenti per alios testes per invocationem eiusdem Sancti, quia diversaprobant, nec concordant in idem, nec in eundem. Insist. de duobus reis. §. primo & capitul. licet ex quadam, de test. ut refert Archid. vigesima sexta. quæstione quinta, capitul. nec mirum. Verius tamen esse credo de iure, quod firmat Collectarium in ca. primo, de reliquiis, & vener. San. dicens sententiam Vincen. esse mirabilem, & contra iura, qui dicunt, quod in ore duorum vel trium stat omne verbum, cap. in omnes, & ca. licet, de test. & quia satis est, quod conveniant omnes in facto miraculo, & Sanctitate eius de quo agitur, & satis est quod ex diversis actibus resultat frequentia miraculorum necessaria, sicut ex diversis iuribus una regula. ut not. de reg. iur. capite primo, & ex diversis actibus consuetudo, ut not. de constit. capitul. primo, & ex diversis gradibus cognatio, & in capitul. non debet, de cons. & affi. ex diversis actibus iurisdictionalibus iurisdictione: & tamen ad probandos singulos actus, ex quibus resultant prædicta, non sunt necessarij iidem testes, ut ipse not. in capitul. ex tenore, de test. faciunt not. in capitul. nihilominus, tertio, quæstione nona, & propterea concludit, quod sufficit probare unum miraculum factum tali die, in tali loco, per tales, & sic per diversos testes diversa miracula, alias concluderetur impossibile, & necessarii fuisset, quod ille de cuius canonizatione agitur, omnes testes semper secum duceret, & sic videretur una collusio, & falsitates fingi possent: arg. quarto, quæstione quarta, in testibus nec pauperes. qui nullos secum ducere possunt, canonizarentur, iuxta not. in capitul. licet, de testi. Cuius sententiam alias sum secutus, in voce contra Indeos Tridentinos, qui martyrizaverunt infantem Simonem, quinquimo etiam dico, quod etiam sufficeret probare miraculum per testes, quorum aliqui deponerent de infirmitate incurabili precedenti secundum naturam: aliqui vero deponerent, quod iam factus esset sanus, sicut dicitur de celebratione Missæ, in d. cap. nihilominus, quod satis probat. de. capitul. vener. de test. in fi. ubi sufficit quod interveniat diligentia, quæ solet & debet in receptione testium adhiberi. idem tenet Bellemere in dict. capitul. venerabili referendo Collectarium.

SECUNDÆ PARTIS.

ARTICVLVS V.

AD Quintum dico concludendum, quod non est necessarium, quod miraculum fiat in instanti, ut patet, tertia regula. decimo septimo capite, & Exod. decimo, & decimo quarto, & quart. Reg. quarto, & quimo, & Mar. 8. secundum Archid. in capit. nec mirum, vigesimo sexto, quæstione quinta, quem refert, & sequitur Mar. de laude, in allegationibus quas feci pro canonizatione sancti Bernardini, licet in contrarium videatur Act. 9. ubi patet, quod continuo surrexit, &c. Act. 3. iuxta prin. ubi dicitur, Et apprehensa manu eius dextra allecavit eum, &

proinus

proinus consolidata sunt brachia eius & planta, & in Luc. iuxta. fi. ubi dicitur, Et tetigit simbriam vestimenti eius, & confestim stetit fluxus sanguinis, & in cap. ad eius vero concubium. 5. distinct. nam apud Deum non est mora de pœn. di. 1. cap. multiplex alias accipit. c. his autem. Vnde Amb. Spiritus sancti gratia nescit tarda molimina. & in Luc. 8. iuxta prin. ubi dicitur. Adolescenti tibi dico surge, & resedit qui erat mortuus, & Io. XI. iuxta fi. dicitur, Lazara veni foras, & statim prodit, qui mortuus fuerat: & Mat. 9. ubi dicitur, Et facta est salua mulier ex illa hora, & 15. ultra med. ubi dicitur. Fiat tibi sicut vis, & salua facta est filia eius ex illa hora. & de pœn. distin. 1. §. ex his itaque aliis est. §. denique iuxta fi. ubi leprosus vero, ubi sequitur, quem postea tangendo mundavit, & §. hoc idem iuxta prin. ver. hinc etiam. & Luc. 5. iuxta prin. ubi dicitur, quo. confestim lepra discessit ab eo. Io. 5. circa prin. ubi dicitur quod statim sanus factus est homo, & Mat. 8. iuxta prin. ubi dicitur, Volo, mundare, & statim mundata est lepra eius. & Mat. 20. in fi. ubi Iesus tetigit oculos cæcorum & confestim viderunt & Mat. 10. dicitur, confestim vidit. & Mar. 7. ubi dicitur, Et statim aperta sunt aures. & c. Quibus omnibus responderunt auctoritate Gl posuæ in prædicto cap. 7. Matth. dicens, Quem uno verbo statim curare poterat, paulatim curat, ut magnitudinem humana cecitatis ostendat, quæ vix & quasi per gradus ad lucem redeat, & gratiam suam notis indicat, per quam singulæ perfectionis incrementa adiuvat. Et dicit Io. And. in d. c. de rel. & vene. San. aliquos dicere, quod si sit illusio, vix possunt continuari miracula ultra quadraginta dies, de quo tamen certi non sumus. & ex his dico, quod cum ex processibus factis in causa præmissis canonizationis, constet de multis miraculis post mortem eius beati patris Bonaueuenturæ factis, ut leprosis mundatis p. a. y. i. is, & aliis variis modis infirmis curatis miraculose, imputum esset denegare huiusmodi canonizationem, & maxime proprii miraculum lingua eius repertæ, tempore translationis corporis sui, ut patet ex multis conestibus de quibus in processu, & de lingua S. Antonij de Padua, de qua ipse testatur in chroniciis. Non enim voluit Deus, linguam Sancti sui videre corruptionem, iuxta illud Psal. 15. Et ne corpus quod corrumpitur aggrauaret animam, iuxta illud Sap. 10. quia custodit Dominus omnia ossa eorum, & unum ex eis non conteretur, qui etiam dissipat ossa eorum, qui hominibus placent, ut Psal. 33. & Psal. 52 dicit de omnibus dictum sit. Memento homo quod cinis es, & in cinerem reuerberis, & c. secundum Hostien. & Ioan. And.

SECUNDÆ PARTIS.

ARTICVLVS VI.

AD Sextum dico similiter concludendum non esse contra rationem miraculi, si in liberatione alicuius dolor interueniat, ut in Mar. cap. 9. Et ibi, exclamans & multum discerpens eum, exiit ab eo. Vbi nota quantus fuit dolor, quia sequitur, & factus est sicut mortuus, ita ut multi dicere, quia mortuus est, & c. Et hoc etiam satis apparet ex eo, quod scriptum est in vita B. Francisci, Rubrica de intelligentia scripturarum, ubi inter cetera dicitur, Signo itaque crucis super eum facto, statim qui contractus iacebat surrexit sanus, & in Dei laudem prorumpens, Ego inquit sum liberatus, inscruerunt autem ossa renum eius audientibus multis, veluti cum manu ligna sicca franguntur. Et sic concludit etiam Archi in d. cap. nec mirum 26. q. 5. Item non est contra rationem miraculi, quod fiat cum aliquo adiutorio naturæ, ut patet in 4. Reg. 5. de Eliseo, qui misit Naamam principem militia Regis Syriæ leprosum, ad lauandum septies in Iordane. Et de filio viduæ mortuo super quem se incuruauit Propheta, ut infunderet in eum calorem, sicut dicitur in 4. Reg. 4. Item in Io. 9 de luto facto ex spu. quo linxit Christus oculos cæci nati, & de eo quem misit ad lauandum ad natatorium Siloë, & de probatica piscina & similibus. Item, nec est etiam contra rationem miraculi, quod illud operans qui in ipsum operando peccet, unde dicit glos. Nu. 20. quod Moyses & Aaron cum percussione virga fecerunt effluere aquam de petra, habuerunt quamdam inanem gloriam, & ideo meruerunt audire. Quia non credidisti mihi, ut sanctificaretis me coram filiis Israël, ideo non introduciis hos populos in terram quam dedi eis. Et super illo verbo Luca 10. Nolite gaudere, quia sibi inuisciscimini vobis, dicit glo. quod latuit qua Christus disci-

pulos suos latos videbat, inanem gloriam sapiebat. Gaudebant enim, quod quasi sublimes terribiles homines, & demonibus erant, ideo Christus talem cordis elationem in eis reprehendit, iudicium ruina primi Angeli referens, & c. Non est etiam contra rationem miraculi, quod ad maximam instantiam etiam cum tarditate quadam fiat, ut patet de muliere Chananaea, & c. Sic etiam non est contra rationem miraculi; quod unus Sanctus illud faciat aut facere possit, & alius non, ut patet in Matth. 17. de lunatico demoniaco. Item etiam non est contra rationem miraculi, quod sanatus de proximo recidueret, ut patet in legenda S. Petronilla paralytica, iuxta no. in l. Marius ff. loca. & l. 1. C. de emen. seruorum, & in c. præerea, de cleric. perc. & in q. dominica. 83. de qua per Io. And. in merca. contra etiam de reg. in lib. 6. & in c. Presb. & c. significasti, de homicid. & per Bar. in l. 1. §. si in rixa, ff. de sica. Sufficit ergo, quod sanatus fuerit verisimiliter duratura, licet causa sit momentanea aut recidueret, & c. per aliquod accidens culpabile & inordinatum. Item, quia non est contra rationem miraculi, quod faciens miracula, adhuc sit in Purgatorio, ut patet de Pascasio diacono test. Gregor. in dial. & per Vin. in spe. hist. lib. 21. c. 94. Item non est contra rationem miraculi, quod fiat in inuitum, ut per eundem Vincen. eo. lib. cap. 54. Item quod etiam fiat in sideribus vel elementis, aëribus cæli, aut piscibus maris, vel animantibus terra, aut arboribus, aut lapidibus, aut aliis quibuscumque creaturis, & c. etiam ad damnationem & penam malorum, sicut de Anan. & Saphir. act. 5. & similitus.

SECUNDÆ PARTIS

ARTICVLVS VII.

Circa septimum concludo, quod primo requiritur, quod præcedat instantia aliqua, um personarum honestarum authenticarum apud Roma. Pont. & supplicatio non semel, sed pluries, & instanti. pro huiusmodi canonizatione fienda, & obtinenda, & c. & non tantum semel, sed pluries & instanti, sicut not. de concessi. & ae pallio. ut in c. quidam credendi, de renun. & in c. cum post petitionem, de elect. Non enim consuevit moueri Papa statim ad committendam hanc Inquisitionem, sed potius expectare quamdiu pulsetur, & c. propter rationes de quibus supra præmissi, facit clementina, quamvis de appellationibus. adde notata in capitulo prisca. dist. 10. & in capitulo importuna, de pœn. dist. 1. Circa quod dico, sufficere si fieret instantia per Episcopum & Capitulum loci illius, ubi sepultus est canonizandus, & vniuersorum Prælatorum, & generalis capituli illius Congregationis & Ordinis, cuius fuit ipse, de cuius canonizatione supplicatur. Possunt namque licite instare religiosi pro canonizatione alicuius Sancti, qui fuit ordine ipsius. Nam omnes hi de quibus in capitulo venerabili. in principio, de testibus, instabant & preces præstabant pro illius Abbatis S. Martini canonizatione, ad quorum petitionem Papa Alexander III. commisit testium receptionem, super vita & miraculis eius, ad quod signanter Abbas notat illum tex. possunt etiam tales supplicantes pro canonizatione, assumere ministerium partis auctoritatis indicis, & illam promouere, & testes producere, tam super vita quam super miraculis, ut ibi patet secundum Ioan. Andreæ & alios. In casu autem nostro multo maior præcessit instantia, videlicet & Regum, & Comitum, & aliorum magnatum, ut patet in processu, iuxta illud Apostoli. 1. Timoth. 2. & 24. distinctione §. 1. 78. distinctione quid est cito; de electio. cap. cum nobis olim, cap. fi. eo. tit. lib. 6. Secundo requiritur, quod expectato aliquo tempore Papa cum consilio Fratrum, in patria illius pro cuius canonizatione instatur, committat duobus Prælati vel aliis personis honestis, discretis, & incorruptilibus, ut inquirent de fama & de deuotione populi, & de aliis quæ sibi sunt nunciata in genere, quoad famam non quoad veritatem, & non in specie, & quod sibi describant quæ inuenerint, & an eis videatur, quod super veritate eandem, & causa in specie sit Inquisitio committenda de vita & miraculis eius. Circa quod dico, quod Inn. III. processum Inquisitionis Sancti. Vulfani quondam Episcopi Vigorn. in Anglia, commisit Cantuarien. Archiepisc. & Episcopo Helen. & S. Eadmund. & de Vibren. Abbatibus, & sic quatuor Prælati. Potest etiam qui facit instantiam pro canonizatione illius, de

depositionis ipsius, eiusdem jestitias deuote à Christi fidelibus annis singulis de cetero celebraretur, & apud Deum suffragia eius humiliter implorentur, & c. ut patet in eius literis datis Laterani secundo idus Ian. Pomij. sui anno primo. Hec etiam requisita ponit Aug. de Ancona, in lib. de Eccles. potestate, q. 15. ut. 1. & Marti. de laude, in allegatio. quas fecit in canonizatione S. Bernardini, per alium tamen modum, non tamen diuersum in effectu, & Ca. d. post Host. & Ioan. Andr. in dicto c. 1. de reliquijs & vener. Sanctorum. Reperitur etiam in gestis concilij. Constantien. de anno MCCCCXVI. 5. Kalend. Maij Apostolica Sede vacante pro unione Sancte matris Ecclesie procurandis & promouendis omnibus, que posteritatem religionis Christiane, & communem omnium mortalium utilitatem & salutem concernere possent & augere, speciali Dei providentia & in suo nomine congregato, commiserunt processum canonizationis duorum Episcoporum & unius Monialis Ordinis S. August. duobus Cardinalib. ut Cardinali Cameracen. tituli S. Chrysogoni, & Oddoni Cardinali Diacono tituli S. Gregorij ad velut aureum, & uni Episc. Lugdun. & quinque alijs Prælati secularibus & Religiosis presentibus in Concilio, & viue vocis oraculo, ad quorum omnium relationem commisit idem Concilium Constantiense tribus Episcopis in partibus Regni Sueriæ, (ubi corpora dictorum canonizandorum venerantur,) Inquisitionem specialem & solemnem faciendam, prout facta apparet ex processu eorundem. Postremo debet Papa ordinare, quod certa die omnes conueniant ad aliquam Ecclesiam que ornata sit pannis honorabilibus, & sternatur tapetis, & in qua illuminentur multi cerei, ubi Papa & totus clerus solemniter conuocati, & populus deuote assistant, & ad illos Papa sermonem habeat, processum recitans, & inducens clerum & populum ad orandum, quod Deus non permittat illum errare in hoc negotio. Posteaque flexis genibus fiat deuota oratio, & canentur successiue hymnus: Veni Sancte Spiritus, & c. vel alius huiusmodi, siue Antiphona conueniens. Deinde surgat Papa, ab oratione, & diffinat illum de quo agitur Sanctum esse, & Sanctorum Catalogo adscribendum, & tanquam Sanctum per omnes Christi fideles colendum in omni Ecclesia Dei, & per orbem uniuersum, ipsiusque festum solemnizandum certa die, & celebret Papa Missam solemnem in honorem canonizati post cantatum Psal. Te Deum laud. Vnde videtur esse Missa de substantia canonizationis, sicut in confessione chrisimatis, not. in c. te referente, de celeb. Missæ, & in collatione ordinum, art. de trans. Praela. c. inter corporalia, & in alijs multis casibus, & in consecr. Eccl. de consecr. dist. 1. omnes basilica & hoc ideo, quia fidelibus non est tam de sollicita quacumque inuentione fidentium, quam de instantia orationis humilis & deuota sperandum, ut in simili not. in cap. ubi periculum, in fi. de elect. lib. 6. facit. 23. q. 8. in qualibet, & laudat ille foret, ut quod ibi statuitur de elect. Pontificis super frequentia orationum, & obseruantia ieiuniorum etiam hoc casu seruaretur. Multum enim valent orationes iustorum, secundum Ioan. Mona. ibid. & Ioan. Andr. per c. disciplina, ad fi. 41. dist. & 16. q. 9. anima defunctorum, & plenè no. in cle. si Dominum, de rel. & vener. Sanct. in glossa magna ad fi. Instanter enim est orandum, quia tunc oratio impetrat, de pæn. dist. 1. importuna, per Archid. in d. cap. ubi periculum in fi. & in cap. de immu. Eccles. eo. lib. & ita reperi fecisse Innoc. III. in canonizatione S. Vulsani quondam Episcopi Vigornien. in Anglia. Vniuerso namque clero & populo ciuitatis illius ieiunium indixit triduanum in quibus omnes vnanimiter orarent, & peterent ab eo qui vita, veritas est & vita, aperiri super hoc viam veritatis ad vitam, cum diuinum sit iudicium huiusmodi potius quam humanum, & ideo maurius procedendum. Item quod ad conscribenda huiusmodi acta, semper adhiberentur tres notarij in consonantia, sicut etiam tres Cardinales, tres Capellani adhibentur, ut in ore duorum, & c. per cap. ut officium, §. verum, de heret. lib. 6. & c. licet, de test. 2. quest. 4. cap. 1. & Exod. 17. & Matth. 18. & ad Hebr. 5. & 1. ad Tim. ult. ubi numerus de test. & licet iniuriam faciat Sancto, qui orat pro eo, quia orationib. nostris non indigent, pro eo quod cum sint perfecte beati, omnia eis ad vota succedunt, sed nos miseri potius eorum orationibus indigemus, ut in cap. cum Matth. ver. 3. de celeb. Missæ, tamen secundum Prosper semper est Sanctis quo crescere possint, ideo ad augmentum gloriæ pro eis orare potest, & proderunt ora-

iones per modum suffragij, de quo per Thom. in 4. sententiarum dist. 45. art. 2. & scripsi super extrin. cle. 6. qua incipit, *Vnige ius, in ver. electorum, post Archid. in c. tempus, 13. q. 2. Sunt namq; accessiones gratiarum secundum Ray. in sum. de pen. 6. Item quatuor viri. Et eas forte non esset nisi causam absolueret animam eius de plenaria potestate clauis plenarie, ad abundantissimam cautelam resiliantem ex alienis periculis, ut nihil possit diu omissum per ea qua habentur in c. a notis de sent. exc. 11. q. 3. tunc vera & i. a fecisse videtur Calixtus III in canonizatione B. Osmundi Episc. Sarisberien. In Anglia dicens prefatum Osmundum, &c. benedicentes benedicamus in saculo, floreatque super eum sanctificatio nostra, &c. addit etiam idem Innoc. III. in canonizatione S. Vulfani propriam collectam, in eius commemoratione dicendam, & illius memoriam inter Sanctos Catholico Sanctorum adscriptos decreuit celebrandam &c. ut patet in eis literis datis Flor. 2. Idus Maij, &c. Hic autem ordo non semper ad unquam hactenus est seruandus secundum H. Ioan. Andr. Card. & alios ubi supra. In libro caeremoniarum apparent alia diuersa & plures solemnitates seruanda & laudabiles, qua de congruo videntur non debere pratermitti. Cum igitur in casu nostro omnia hactenus necessaria sint sufficienter & superabundanter circa processum obseruata, supplicantibus pro huiusmodi canonizatione pios ceterendus est, cum iuxta petentibus non sit denegandus assensus, per 1.2. ff. de his qui sunt sui vel alie. iur.*

SECUNDE PARTIS

ARTICVLVS VIII.

AD octauum dico concludendum esse adhibendam fidem chronicis, ad auctoritatem tamen Papa & Collegij D. Cardinalium, per c. unicum in fi. de sa. unc. & ibi not. & c. venerabilem, de elect. & in c. in nomine Domini. 23. dist. & in cle. 2. Dominus, de reli. & vener. Sancti in ver. Urbano, & in glos. magna in fi. & in c. inter dilectos, de fide instrum. ubi etiam not. Bald. quod quando sumus incerti de nomine Imperatoris, recurrimus ad chronicis anni & indictionem, &c. maxime ex quo non apparent alia veriores, quia tunc verioribus esset standum. Facit quod not. in cle. 1. de magist. in ver. Bononia, & praesertim ex quo maiores nostri eis crediderunt, ut not. in prima constitutione digestorum §. hac autem tria, maxime quoad personas & loca inter quas pro talibus habentur, sicut de nostris in Ord. S. Francisci sicut de libris Aristot. & Hippocratis not. Nic. de mai. & Bald. super Rub. C. de fi. instr. ad fi. & Ioan. Andr. in tit. de fi. instr. §. nunc dicendum, ver. priuatoriam ad fi. Ant. de But. in c. 2. eo tit. & in c. cum venerabilis de exc. & Bart. & Andr. in l. 1. §. si cert. petat. probat. l. si pater, §. de solis, & septimo mense ff. de sta. hom. & quod ibi per Bald. & l. in tantum, §. si cum cum, l. seq. ff. de acq. re. dom. & quod per Bar. post Odo. in dicta. 1. const. digestorum. §. hac autem tria super ver. iuratus per Bald. in l. in tantum, in fi. de re. diu. facit instr. de ter. di. si em pretium, & in Spec. de adu. §. nunc de exordis, & etiam per eundem Bart. in l. testamenta, C. de testam. &c. & dicitur chronica à chronos Græco vocabulo, quod Latine tempus interpretatur, quia chronica facta in suis temporibus recitantur. Item quia veritas illarum conuincitur alijs adminiculis ar. in c. cum causam, de probat. & in l. census & monumenta, de prob. Item propter earum antiquitatem, & quia conseruantur inter libros authenticos ar. in c. ad audientiam de prescrip. & 30. q. 5. c. veni, & in authen. de his qui ingre. de appell. & aliud, & C. de fide instr. auct. ad hac, & in c. cum ex literis, de sta. integ. re & l. vlt. C. ar. l. i. iure & l. scriptur. C. qui pot. in fig. & 24. q. 2. c. sane, ubi datur fides scripturis in col. om. is & lapidibus, &c. & l. census & monumenta, de probat. & c. cum causam, c. tit. per Dominum Agid. de Belle-mere in decis. 70. qua incipit adminicula. Nec est curandum, quod non constet de nomine eorum qui composuerunt dictas chronicas, quasi ex hoc videantur apoc. ypi. a ar. 15. dist. c. Sancta Romana. ver. que vero opuscula, quia cum Ordo S. Francisci in omnimoda humilitate fundatus fuerit, & ideo fratres sui minores nuncupantur, qui ne reprehendi possent eorum nomina subtraherunt, scribentes gesta generalium Ordinis ipsius successiue, ad quod optime faciunt quoniam plures auctoritates veteris & nouæ legis Canonum & Doctorum, & alia rationes

ad plenum adducta per Ioan. Andr. in fi. mercurialium super vltim. questio.

SECUNDE PARTIS.

ARTICVLVS IX.

AD nonum dico concludendum cum S. Th. quolibet. 9. ar. 6. quod Ecclesia canonizando aliquem ut Sanctum errare non potest, quoniam aliquid potest indicari possibile secundum se consideratum, quod relatum ad aliquod extrinsecum impossibile inuenitur, ergo licet iudicium eorum qui presunt Eccl. possit errare in quibuslibet, si persona eorum tantum respiciatur, quia innuitur in iudicando, medio fallibili, testimonio scilicet humano, cum inquirat per testes de vita & miraculis, & testimonium hominum sit fallibile. Item, quia nemo scire potest, an sit dignus odio vel amore, ut dicitur in Eccl. notatur in c. fin. de Purg. can. & Apostolus. 1. Cor. 4. Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum, &c. ergo multo minus Papa, tamen considerata diuina providentia qua Ecclesiam suam Spiritu sancto dirigit, ut non erret, sicut ipse promissit, Ioan. 14. quod spiritus adueniens doceret omnem veritatem, de necessariis, scilicet, ad filium, certum est, quod iudicium Ecclesia vniuersalis errare in his qua ad fidem pertinent, impossibile est, unde magis est standum sententia Papa, ad quem pertinet determinare de fide, quam in iudicio profert, quam quorumlibet sapientiam hominum in scripturarum expositione, cum Caiphas quamvis nequam, tamen quia Pontifex leg. aut etiam inficius propheta fuit, Ioan. 11. licet in his qua ad particularia facta pertinent, ut cum agitur de possessionibus, vel de criminibus vel similibus, possibile sit Ecclesie iudicium errare propter falsos testes. Canonizatio vero Sanctorum medium est inter hac duo. Sed quia honor que Sanctis exhibemus, quadam fidei professio est, qua Sanctorum gloria credimus, pie credendum est, quod nec etiam in his iudicium Ecclesia errare possit. Pontifex enim cuius est canonizare Sanctos, potest certificari de statu alicuius per Inquisitionem vitæ & attestationem miraculorum, & praecipue per instinctum Spir. sancti, quia omnia scrutatur etiam profunda Dei, & diuina providentia præsuet Ecclesiam, ne in talibus per fallibile testimonium hominum fallatur. Ecclesia namque auctoritas omnem excellit aliam auctoritatem, etiam Sanctorum Patrum, ut patet. 11. dist. ut veterum, & per totum, & not. 84. dist. c. 1. & 20. dist. in sum, & c. 1. & 30. q. vlt. c. fin. & per doct. in cap. ne innitatis, de const. Hinc etiam dixit Innoc. & Card. post eum, in c. 1. de rel. & vener. Sanct. quod si etiam Ecclesia erraret, quod non est credendum, tamen preces bonas Deus deceptaret. 32. dist. §. verum. 15. q. vlt. c. fi. Notat etiam Io. Andr. in gl. in c. gloriosus, de rel. & vener. Sanct. lib. 6. quod etiam si Eccl. in canonizatione erraret, quod dicit non esse credendum, licet accidere posset, c. a notis de sent. exc. 2. nilominus preces in honorem tales acceptæ & gratae sunt. Per fidem namque Christi omnia purgantur. cap. vestra. de coha. cle. & mul. & esto quod veritas canonizationis deficiat, non defect fides. cap. debitum de bapt. c. 2. & 3. de Presbyt. non bapt. & idem sequitur Ioan. in directorio iuris parte 1. tit. 13. ad fi. & ideo quod supra concludendo dicit S. Th. in suo quolibet. concludit etiam magistraliter Aug. de Anc. in lib. de Ecclesia potest. a. q. 14. principali art. 3. quasi per easdem rationes, & respondet ad contraria, & q. 17. art. 4. ubi querit. An omnes canonizati per Papam sint in vita eterna, licet videatur sibi contrarius, propter causam, si sine charitate 1. q. 1. & ideo solemniter disputando firmavit R. D. Io. de Tur. cre. quondam Card. S. Sixti per excellentes rationes in cap. hac est fides 24. q. 1. Ad auctoritatem autem Greg. videlicet. Multorum corpora Sanctorum, hoc verbum non debet esse in illa auctoritate, & debet intelligi in veneratione priuata, non publica, venerantur in terris, quorum anima cruciantur in inferno. Respondet veram in his tantum, qui martyrium sustinuerunt absque charitate, & c. iuxta sententiam Hieron. de qua in q. 1. c. vide quantum bonum dicentis. Si sine charitate martyrium recipiatur, & corpora eorum coram hominibus venerantur, per fidem magis sunt talia, quam corona victoria, & tali operi magis pena quam premium debetur, & 90. dist. neque & 1. ad Cor. 13. & c. transmissa de heret. & dicit Franciscus Mayronis puncto 33. Ecclesiastica hierarchia, quod Papa habet Angelum personalem, qui non dimittit ipsum unquam, & quod in rebus publicis respicit ad ipsum Sanct. Michael specialiter, sicut ad ducem sui exercitus. Item verisimiliter Deus per medium ali-

cuius veri Sancti reuelaret veritatem, ut legitur in legenda S. Martini Episcopi, de suspensio qui venerabatur ut martyr.

SECUNDA PARTIS.

ARTICVLVS X.

AD decimum dico concludendum secundum Dominum Agid. de Bellemere in decis. suis, decis. 677. que incipit extra totam, quod in informatione qua circa negotium canonizationis alicuius, & c. tria principaliter, & primo. Non fore necesse vocare illos quorum interest, & per generale edictum. Ratio, quia hoc casu non agitur contra aliquam personam certam vel incertam, nec in directum praiudicium alicuius certa vel incerta persona: & ideo non requiritur aliqua vocatio cuiuslibet, licet possint esse persona aliqua, que possint pretendere aliquod indirectum praiudicium vel interesse ut commune. Item quia talis actus non potest dici iudicialis, quia nullam habet partem, ut cap. foris. §. in omni de verborum signifi. & in extraiudicialibus non requiritur partis vocatio, & hinc est, quod licet superior habens per modum provisionis Ecclesiam ornare de bono Prelato, habet pramittere bonam informationem de persona electi, & qualitate Prælatu secundum Innocent. in cap. cum dilecti. & cap. nihil, & cap. statuimus, de elect. facit cap. cum olim de donat. & cap. constitutus, secundum de appellat. & probatur satis. 8. q. 2. c. 1. & 2. tamen non requirit informatio illa partis vocationem: imò nec tenetur promissor partem audire, ut not. idem Innoc. in cap. dudum, de præsumpt. & in cap. proposuit de concessio. prebend. & glo. ult. in c. fin. de elect. lib. 6. & hinc est etiam, quod cum Papa committit Inquisitionem faciendam de sufficientia certa persona nominata vel supplicata sibi ad certam Ecclesiam cathedralē reservatā & vacantem, in hoc non vocatur pars, imò nec auditur, nisi de gratia & speciali mandato, quia nec supplicatus habet aliquod ius propter quod faciat partem. Nec est negotium illud iudiciale, sed est potius quadam extraiudicialis executio officij ipsius superioris, quod est verum, etiam si superior procedit ad supplicationem alicuius sine proprio motu, ut probant iura præallegata, & quia superior viiur iure suo ex officio mero, & ita nemini iniuriam facit. l. iniuriarum. §. 1. ff. de iniur. nec est ipse medius, neque iudex & pars, iuxta nota. Innoc. in c. ex parte, de verborum signifi. & est simile in statutis, in quibus non requiritur vocatio subditorum, licet eis bene præiudicet, & sit cum bona informatione ad ea procedendum. l. humanum. C. de legibus, & quod non teneatur probationes admittere, nec se opponentem audire v. partem, & hoc melius colligitur ex not. Innoc. in glo. mag. in cap. vener. de cens. & in cap. ex parte alleg. de verborum signifi. 2. per ibi not. non expedit admittere quem ut partem, licet bonum sit audire ad sui ipsius informationem extraiudicalem, & ita dicit fuisse conclusum per Reuer. Dominos Cardinales commissarios in facto canonizationis Domini Caroli, videlicet per Dom. Albanensem & Floren. & S. Angeli, tunc Commissarios, quibus assentit d. Sancti Eusebii, dicens quod alij Dom. Cardinales in Consistorio in hoc etiam concordarunt, & secundum præmissa debent interpretari quæ dixit August. de Anco. in lib. de Eccles. potestate q. 16. art. 1. ubi querit, an Papa in canonizatione debeat seruare ordinem iudicium? Repe. iotamen D. Calixtum Tertium in canonizatione S. Osmundi de Anglia, per Dominos Cardinales deputatos ad faciendam Inquisitionem, monuisse omnes & singulos qui in his interesse aliquod habere prætenderent, ut ad diem certam tunc expressam legitime comparerent, prout etiam per Episcopos commissarios in hac causa factum fuisse ex actis constat ad abundantiorē cautelam, ne nihil quod ad cautelam pertineat, videretur omissum. 63. dist. quanto, & quia abundans cautela non nocet. l. testamentum. C. de testamen. l. si pupilli. §. 1. ff. de negot. gest. Subdit tamen idem Dom. Agid. in duabus decis. immediatè sequ. quod licet expediat audire se opposcentes canonizationi, non tamen debent admitti ut partem facientes, sed solum ad informandum extra iudicium ex officio, si tamen apparet, quod excipiens non excipit bono zelo, quem habeat ad Ecclesiam & ad fidem, sed potius ex odio quod habuit aduersus mortuum, vel ex inimicitia quam habet aduersus illos de genere mortui de cuius canonizatione agitur, ille non est aliquatiter audien-

das, sed potius totaliter repellendus, capitulo. 1. A. de re iudicia. cap. ex infirmatione, de appellatio. cap. repellantur, & cap. cum oporteat, de accusa. cum cap. seq. & per plura alia, de quibus per eum in dictis decisio. in quibus respondent ad omnia contraria, multum magistraliter, & etiam magistraliter refert idem Bellemere in lectura in dicto cap. venerab. de test. fuisse obientum in consiliis multorum. Ex præmissis itaque conclusio ad Dei optimi maximi gloriam & laudem per V. B. procedi posse atque debere, ad canonizationem beati P. Bonaventuræ præfati, ut sic amplius Deus gloriosus in sanctis suis etiam in ipso glorificetur, cap. gloriosus, de reliq. & veneratio. Sanct. lib. 6. per ampliusque etiam in ipso ingerit laudem, clem. si Dominum eo. iii. & Psal. 150. etiam sub duplici festo festum illius celebrari mandando, ad instar aliorum Doctorum quatuor, de quibus in dicto cap. gloriosus, aut saltem disponendo, ut festum illius ferietur, iuxta cap. pronuncian-dum, de consecr. dist. 3. & cap. si de feriis, & l. omnes. C. eod. tit. & ut vigilia eius ieiunetur cum premio indulgentiarum, iuxta cap. 1. de obser. ie. & prout fecit Bonif. IX. in translationis B. Brigide festiuitate, ut patet in Bulla canonizationis eius, & Nicolaus V. in canonizatione S. Bernardini, & Pius II. in canonizatione Sanctæ Catherine de Senis, & Calixtus III. in canonizatione S. Osmundi etiam per octauā. Fautor tamen secundum Hier. unam esse vitam Sanctorum, sed præmi. pro labore diuersa, & periculosum esse de Sanctorum meritis disputare, ut habetur in dicto cap. gloriosus, in nouella. Item ut propterea culius diuinus augmentetur cap. ex parte, de consuet. & honor Ecclesie augeatur, cap. vasa, de consecr. dist. inct. 1. & alij ad religionem & studia Theologia propere incrementum, cap. super specula, ne cleri, vel mora. Item propter ipsius beati gloriam. Vult enim Deus ut Sanctus innocens, & dum per eorum suffragia quod petimus impetramus, ipsos magnificemus, & glorificando collaudemus, & ut peccatores quasi non audentes ipsum in propria persona audere, amicorum possint patrocinia implorare, qui voto supplicantium scire possunt, quia in illo aeterno diuinitatis speculo intelligitur, quantum vel illis pertinet ad gaudium, vel notis ad auxilium, & propter inopiam quam habemus in merendo, ut ubi nostra non suppetunt merita, patrocinemur aliena, & ut qui non possumus summam lucem aspicere in se contemplando, saltem in Sanctis aspicere valeamus, & ut sic omnis nostra inopia quam habemus, etiam in amando suppleatur, quam plerumque imperfectus homo magis sentit se affici circa unum Sanctum, quam circa Deum, & ideo propter has causas generales ordinat Deus, ut Sanctos honoremus, & oremus, prout plenius habetur per Iacob. de voragine in legendis Sanctorum, in cap. de festo omnium Sanctorum. Exaudit namque Dominus orationes Sanctorum, Prou. 15. & 3. q. 7. in granibus Annuneriur computeturque inter filios Dei confidenter, & inter Sanctos fors illius, ut exultet cælum laudibus, & resulet terra gaudiis, & c. Cuius doctrina fulget Ecclesia, ut Sol Luna, & quem elegit Dominus in charitate non ficta, & dedit illi gloriam sempiternam.

Deo Gratias.

Et quoniam Innoc. Tert. in canonizatione sancti Vulstani quondam Episcopi Vigornien. in Anglia, fecit de eo specialem collectam & orationem dicendam in Missa eius, ut patet ex Bulla dictæ canonizationis. Ideo laudo in huiusmodi canonizatione S. Bonaventuræ fieri collectam & secretam & post communionem, ut sequitur & illas in Bulla canonizationis inscribi, & reliquum officium de confesso. maioribus Doctoribus fieri, prout etiam mandauit fieri Calixtus Tertius in canonizatione S. Osmundi, ut in Bulla canonizationis eius inscribitur.

Collecta, alia Oratio.

Exaudi quesumus Domine preces nostras, & intercedente beato Bonaventura confessore tuo atque Pontifice, salutaribus nos instrue disciplinis, & gaudiis fac perfui sempiternis. Per Dominum nostrum Iesum, & c.

Secreta.

Suscipe clementissime Deus hostiam laudis, quam tibi pro peccatis nostris offerimus, & intercedente beato Bonaventura Confessore atque Pontifice, preces nostras benignus exaudi. Per Dominum nostrum Iesum, &c.

Postcommunio.

Memor esto sacrificij nostri omnipotens Deus, & precibus & meritis beati Bonaventura confessoris tui atque Pontificis, vitam nobis & gloriam tribue sempiternam. Per Dominum nostrum Iesum, &c.

SERMO MAGISTRI ROBERTI
de laudibus Sancti Bonaventuræ
Ordinis Minorum.

Eccl. 50.

Vas stellæ maritima in medio nebula, & quasi Luna plena in diebus suis lucet, & quasi Sol refulgens, sic iste refulsit in templo Dei. Scribitur hac verba originaliter in Ecclesiastico ad laudem S. Bonaventuræ proposita. Præclarissimus Dominus & S. Bonaventuræ merita, Sixtus IV. Pontificem Maximum induxerunt, ut illum hoc felice tempore Catholico Sanctorum adscriberet. Res est vique grandis, & digna valde, quæ Dei gloriam pandit, sanctam Ecclesiam exornat, religionem laificat Christianam, ordinemque sacrum minorum succulat, & extollit. Quid enim præstantius excogitari potest, quam mortalem hominem post deictum triumphatumque mundum ad cælestia regna deduci, ibique immortalitæ perpetuæ gaudere cum Christo? Quis de beata vita promissæque nobis felicitate dubitare valeat, ad quam amicos Dei iam properasse certissimum est? Ibi Christus rex gloria, ibi immaculata Virgo regina calorum, ibi Propheta, Apostoli, Martyres, Confessores, & Virgines, omnesque electi, & amici Dei, ibi denique beatissimus Bonaventura. Cum vero hodierna die sit annueratus Catholico Sanctorum, aqua est & rationale, ut eius sanctitas omni populo fiat nota. Quæ de re stant in præsentem sermonem, laudibus eius incumbere, qui describitur in verbis propositis, illustrasse Ecclesiam sicut stellæ maritima, & sicut Luna plena, atque ut Sol fulgentissimus, per quæ splendores excellentiarum suarum possum denotari. Prima excellentia dicitur vita Secunda doctrinæ. Tertia refulgentia. Prima excellentia S. Bonaventuræ dicitur vita. Ex vita quippe munda & virtuosa indicantur homines sancti, hoc tamen indicium quantum ad publicam venerationem spectat ad Ecclesiam, unde Innoc. de rel. & cener. Sancto. dicit: Non abnegamus, quin liceat porrigere preces alicui defuncto, quem quis credat bonum virum, & nunc esse cum Christo, licet non sit canonizatus, quia fidem orantis Dominus attendit, sed facere pro eo officium, vel preces solennes non licet, ex quo in cap. primo, de reliquiis & vener. Sanctorum statutum est, ut nullus adoretur pro sancto absque auctoritate Romane Ecclesiæ, etiam si miracula faceret, quem enim Ecclesia reprobatur, reprobandus est, & quem approbat, approbandus, ut patet vigesimo-quarto questione prima. cap. Hac est fides Catholica, & cap. quoniam verus. Secundum autem Gosfredum. & Hostiensem in canonizatione Sanctorum inquirunt de vita canonizandi, si fuit in laboribus multis & iustis, si moribus castus, & strenuus, ut notatur distinctione sexagesima prima, cap. miramur, licet pro martyris non sit tam stricta fienda examinatio. Quod autem vita sancti Bonaventuræ fuerit munda, pura, sancta, probatur triplici modo. Primus dicitur reificationis. Secundus professionis. Tertius assumptionis. Primus modus quo probatur Sanctitas & bonitas vitæ S. Bonaventuræ, dicitur reificationis, habet enim testimonium à viris fide dignis, primo ab Alexandro de Ales viro bono & in sacra pagina probatissimo Doctore, De isto Alexandro scribitur in

Chronicis Ordinis Beati Francisci, quod illius opus quod scripsit in Theologia approbatum fuit ab Alexandro IV. & sexaginta Magistris Parisiensibus, ut apparet in Bulla ipsius Pontificis, quam puto esse Parisiis. Hic itaque Alexander de Ales videns in Bonaventura morum elegantiam, corporis pulchritudinem, venustatem aspectus, eloquij suavitatem, conversationisque affabilitatem, dicere sæpe solebat, Non videtur Adam in homine isto peccasse, quasi diceret, quod vita illius irreprehensibilis, potius Angelica erat, quam humana. Secundo bonitas vitæ S. Bonaventuræ habet testimonium à Domino Petro Cardinali Episcopo Hostien. qui fuit de Ordine Prædicatorum. Hic sermonem habuit in funere Bonaventuræ suscepto themate, Doleo super te frater mi Jonatha, in quo inter alia retulit, quod quicumque Bonaventuram videbat, ipsius amore capiebatur, eiusque piissima monita obedienter recipiebat, permaximè Græci & Tartari, quibus eius eloquia plurimum profuerunt. Quæ verba ultimo dixit, quoniam tempore generali, Concilij Lugduni celebrati, ut scribitur in Chronicis præallegatis, Frater Hieronymus de Esculo Ordinis Minorum, qui fuit postea Generalis, deinde Cardinalis Episcopus Prænestinensis, & tandem Papa Nicolaus IV. rediit ex partibus Orientalibus, ad quas missus fuerat cum solemnibus nuntiis Græcorum, & Tartarorum, & ipso Bonaventura suggerente, Græci tunc ad unitatem Ecclesiæ redierunt, & Tartari baptizati sunt. Tertio sanctitas vitæ Bonaventuræ testimonium habet à Poëta vulgari Dante, qui in tertia comœdia ita dixit:

2. Reg. 1.

*Io son la vita di Bonaventura
Da Bagnoregio, che in grandi officij
Semper posposi la sinistra cura.*

Secundus modus quo probatur sanctitas Bonaventuræ dicitur professionis. Professus quippe fuit Regulam sanctam Fratrum Minorum, in qua semper quandiu in ordine fuit irreprehensibiliter vixit. Hac autem Regula devotos professores suos ad Christi, Angelorum, atque Sanctorum societatem perducit. Quod ostenditur ex triplici eius prerogativa siue præminencia. Prima quia illa Regula à Spiritu sancto fuit inspirata. Secunda quia super Evangelio fuit fundata. Tertia quia supernaturali signo fuit confirmata. De quibus omnibus ita scribitur in extraneis Nicolai in sexto libro decretalium. Hi, scilicet Fratres Minores, sunt illius sanctæ Regula professores, quæ in Evangelico fundatur eloquio, vitæ Christi roboratur exemplo, & fundatorum militantis Ecclesiæ Apostolorum eius sermonibus ædificatur firmatur. Hac est apud Deum, & patrem munda & immaculata Religio, quæ descendens à Patre luminum, per eius Filium exemplariter & verbaliter tradita Apostolis, dein per Spiritum sanctum Beato Francisco, & cum sequentibus in spiritu, totius in se continet testimonium Trinitatis. Hac est cui attestante Paulo nullus de cætero debet esse molestus, quam Christus passionis suæ stigmatibus confirmavit, volens institutorem ipsius passionis suæ signis notabiliter insigniri, hac ibi. Hunc igitur Regulam divinitus inspiratus suscipere voluit Dominus Bonaventura, qui à teneris annis Beatum Franciscum singulari devotione est prosecutus. Meritis quippe illius dum tenellus erat, à mortali infirmitate liberatus extitit. Unde ipsemet in legenda B. Francisci ita scribit (ut habetur in cap. ultimo) innumera quoque per ipsum in diversis partibus orbis exuberare non cessant beneficia Dei, sicut & ego ipse qui superiorem descripsi, experientia teste in me ipso probavi. Voto enim pro me languente gravissimè ad beatum Patrem Franciscum emisso à matre, cum adhuc essem puerulus, ab ipsis sum mortis faucibus erutus, & in robur vitæ incolumis restitutus: Quodcumque vivam memoria teneam, veram nunc confessionem profiteor, ne tantum beneficium reiciens, scelus arguar ut ingratus. Hac ibi. Crescens itaque Dominus Bonaventura, de virtute in virtutem proficiens cum affectione, & reuerentia beati Francisci anno ætatis sua vigesimo secundo sacram eius Religionem ingressus est. In qua tantum profecit in omni devotione & studio literarum, quod septimo anno post ingressum religionis legit sententias Parisiis, & decimo anno scilicet trigesimo secundo ætatis suæ suscepit

cathedram

cathedram magistralem. Tertius modus quo probatur sanctitas Domini Bonaventurae, dicitur assumptionis Ob splendidiſſimamque virtutum eius famam, nomen clarissimum, assumptus fuit ad triplicem dignitatem, Generalatus, Archiepiscopatus, & Cardinalatus, primo fuit assumptus ad dignitatem Generalatus. Licet enim servus Dei Franciscus Praelatos suos, humiliter vocabulis decrevit nominari, tamen non parva dignitas est praestituta fratribus, quos sunt in Religione minorum, tam longe lateque diffusa per orbem. Fuit namque Dominus Bonaventura Ordinis minorum octavus Generalis. Primus fuit beatus Franciscus. II. frater Ioannes dictus parens, de Florentia. Tertius frater Elias de Assisio. Quartus frater Albertus de Pisis. Quintus frater Aimo Anglicus. Sextus frater Crescentius. Septimus frater Ioannes de Parma Octavus frater Bonaventura. Hic in capitulo generali Roma celebrato, Alexandro Papa Quarto praesente, anno ab incarnatione Domini 1246. & centidécimo post Religionis ingressum in festo Purificationis Beatae Virginis in generalem fuit electus, annis autem decem & octo ordinem laudabiliter exegit, serviens altissimo in paupertate, & humilitate, confortabat suavititer tentos & infirmos serviet libenter. In Cap. Generali Norbana celebrato per eum regulam reformavit, & exposuit ordinem in provincias, & custodius distinxit. Tempore vero sui Generalatus fuit iacta translatio corporis sancti Antony de Padua ad praegrandem illam Ecclesiam, in qua nunc est reconditum trigésimo tertio anno post eius obitum in octava Dominica Resurrectionis, & tunc lingua eius quae sub terra fuerat, reperta est ita recens & rationalis, quasi eadem hora sanctus ille gloriosus decessisset quam levius & devotius Bonaventura in manibus reverenter accipiens irrigatus prostratus lacrymarum, coram omnibus huiusmodi verbis assensu cepit: O lingua benedicta, quae semper benedixisti Dominum, & alios benedicere fecisti, nunc manifeste apparet quam fueris meriti apud Dominum. Secundo fuit assumptus ad dignitatem Archiepiscopatus, nam Clemens Papa Quartus, contulit ei Archiepiscopatum Eboracensem per nuntium, sed ipse de Parisiis ubi tunc erat, ad pedes Domini Papae se conferens, tam humiliter & efficaciter contempsit, & dignitatem cessit, quod Dominus Papa eius cessionem admisit, & ne quis miraretur, quod Clemens Archiepiscopum illum jecerit, cum in Generalem fuerit electus, Alexandro Quarto, praesidente ut diximus. Sciendum est, quod post Alexandrum praedictum creatus fuit Urbanus Quartus, & post Urbanum Clemens Quartus, & post Clementem Gregorius Decimus. Nam correctae sunt chronica ordinis ex quibus illa collegi. Tertio Bonaventura fuit assumptus ad dignitatem Cardinalatus, hac dignitas amplissima est in Ecclesia Dei. Quia ut dicitur glo. in cap. ministerium, extra. de off. archiep. pres. y. er. Cardinales dicuntur, quia per eos regitur universalis Ecclesia, sicut in cardine regitur ostium, ut ponitur. 71. dist. 1. in cap. fraternitatem, & dicit Augustinus de Aero. in lib. de potestate Ecclesiastica. Cardinales assunt Papa, sicut Apostoli Christo. Apostoli enim sunt nuncupati Christi fratres secundum illud Psal. 21. Narrabo nomen tuum fratribus meis, & principes mundi, secundum illud Psal. 44. Constitues eos principes super omnem terram. Sed Papa cum fecit aliquos Cardinales, insignit eos ista dupli. dignitate, dicens eis, Ego et fratres mei & principes mundi. Ipse autem Papa gerit personam Christi, & quamvis etiam Episcopi succedant loco Apostolorum, a ioh. tamen modo quam Cardinales. Apostoli enim dupli. modo se habuerunt ad Christum, uno modo ut praesentia, ut assistentes sicut fuit ante passionem & ascensionem. Secundo modo ut missi, ex precepto eius per orbem, quod fuit post advenum spiritus sancti, quando dispersi per orbem disseverunt se, accipiendo unusquisque provinciam vel Regnum in sortem suam praedicationis. Cardinales ergo representant personas Apostolorum ut Christo assistentes, quia ipsi assunt Papa praesentia, ut Vicarii Christi. Secundo modo representant personas Apostolorum Episcopi, qui in partem sollicitudinis vocati sunt regentes diversas ecclesias, vel provincias ut Archiepiscopi & istud est satis conveniens, ut sicut in Hierarchia ecclesiastica autem Anglicani assistentes, alij missi, reverenter ad nos, ita in nostra Ecclesia, ita Hierarchia, decet aliquos assistere ut Cardinales, aliis missi ut Episcopos, & hoc de lege communis, quia subiecta causa non tollitur

quin Cardinales aliquando mittantur ut legati, & Episcopi, aliqui etiam vocati a Papa sunt ei assistentes. Accisunt autem Cardinales a Papa pileum rubrum in signum ad domus charitatis quam debent habere, ita ut sint parati sanguinem suum fundere, mori pro bono & defensione Ecclesiae & profectui. Vide in c. Fundamenta, de electione, libro sexto, dicuntur Cardinales, fratres, coadiutores, consiliarii assistentes Domini Papae, ut igitur ad Bonaventuram redeamus, ipse Cardinalis effectus fuit. Nam Parisiis exiens vocatus fuit a D. Gregorio X. qui Penitex ipsum recipere Cardinalatum, & Episcopatum Albanensem coegit. Imposuitque ut Concilio regeretur ipse dirigeret. Sed cum iosi quidam nos impugnare non cessant, quarentes: Cur Bonaventura Archiepiscopatum recusavit, tamen Cardinalatum acceperit? Ad quod respondemus, quod potuit esse, quod Gregorius X. praefatus eum obedientia vel aliqua forti persuasione induxit, ut Cardinalatum susciperet, quod non fecit Clemens, dum ei Archiepiscopatum contulit, & ut scribitur in capitulo. Nisi cum pridem de renuntiatione: Tunc in te veram humilitatem custodies, cum per eam locum sublimem effugies per obedientiam non dimittes. Itaque non sine humilitate maxima & Dei timore, dignitatem Cardinalatus accepit. Nam tanta fuit humilitas, quod etiam Pontificatus maximi celsitudinem adipisci potuisset, quod noluit. Inquit enim Bartholomaeus de Pisis, in libro conformationum, quod post mortem Clementis cum per plures menses Cardinales in electione Papa convenire non possent, tanta opinionis erat apud eos Bonaventura tunc generalis minister, quod omnes Cardinales vota sua in eum compromiserunt, ut si se vel aliam Papam nominaret, illum Episcopi eligerent. Ipse vero nominavit Dominum Theobaldum Arcidiaconum Leodiensem sanctissimum virum, qui fuit Gregorius X. & multis coruscavit miraculis, & iacet Arety in Ecclesia maiori, canonizatus in Ecclesia Aretina. Quare Dominus Bonaventura probatus invenit est in omni vita sua, & cum plurimum laborasset pro animarum salute, tandem ex hac luce cessit, anno Domini 1274. Aetatis vero suae 53. hora matutina diei Dominicae, 13. die mensis Iulij. Eadem vero die sepultum corpus in Ecclesia Fratrum Minorum Lugduni fuit. Secunda excellentia S. Bonaventurae dicitur doctrina. Fuit quidem ipse Doctor, quod nec mirum haberi debet, cum dicatur extra. de hereticis, capitulo. cum ex iniuncto. Doctorum ordo precipuus est in Ecclesia Dei, & de Doctoribus scriptum est. Dan. 12. Qui ad iustitiam erudiunt plurimos, quasi stella fulgebunt in perpetuas aeternitates. Doctoribus insuper divinarum scripturarum aureola danda est, ut Doctores in quarto ponunt, & Albertus in compendio Theologiae. Doctrina ergo Domini Bonaventurae magnum lumen disjunctum in Ecclesia Dei propter triplicem illius conditionem. Primo quia fuit copiosa. Secundo quia devota. Tercio quia fructuosa. Prima conditio doctrinae Sancti Bonaventurae fuit copiosa. Multa quidem scripsit laude digna, & legentibus grata. Nam scripsit libellum apologiae contra Giraldum de Abbatis villa, qui multa falsa de Religiosis & Religionis statu differebat, qui Giraldus tandem leprosus mortuus est. Scripsit libellum de sex alis Seraphim, & super Genesim, opus quod intulatur de septem visionibus, & defensorium Religionis, & Regulam Novitiorum, & super quatuor libros sementiarum, & brevisloquium, & sermones dominicales per anni circulum, & super quatuor Evangelia, praecipue, super Lucam, de arbore vitae crucifixi, & plura alia opuscula edidit, inter quae omnia singularis fuit legenda Beati Francisci. Hanc videre voluit vir ille clarissimus Leonardus Aretinus, ut retulerunt mihi quidam patres Conventus Florentini, quam cum diligentissime legendo percussisset, restituit illam fratibus, asserens quod in illo dicendi genere nullus esset, qui Bonaventuram posset superare. Secundo doctrina Bonaventurae fuit devota, sapida, & verè de applica, quae legentes non solum illuminat, sed inflammat. Nec aliter esse posset cum de illo in Chronicis scribatur. Siquidem omnem veritatem quam percipiebat intellectu, ad formam orationis & laudationis divinae reducens, continuo ruminabat affectu. Narratur adhuc de eo, quod dum scribebat legendam Sancti Francisci quadam die S. Thomas

de aquino accessit ad visitandum eum, & cum familiariter (ut solebat facere) aperuisset ostium cellæ Bonaventuræ, vidit eum orantem ante crucifixum, & in ecstasi factum, mox S. Thomas dimisit eum, nec locutus est quidquam, sed socio suo dixit: Scimus sanctum, quia laborat pro sancto, quia scribebat gesta S. Francisci, quod ipse S. Thomas sciebat. Te rō doctrina sancti Bonaventuræ fuit fructuosa, non enim profuit illis tantum, qui eum viderunt & audierunt docentem, sed etiam omnibus, qui eius scripta legunt, ut patet per experientiam. Tertia excellentia sancti Bonaventuræ dicitur refulgentia. Voluit quippe Deus sanctum ipsum triplici splendore fulgere. Primus dicitur miraculosa coruscationis. Secundus solemnitis canonizationis. Tertius mundialis venerationis. Primus splendor dicitur miraculosa coruscationis. Fecit quidem Deus meritis eius miracula multa, ex quibus aliqua percurramus. Fertur de ipso quod dum in humanis agebat, tanta ad sacramentum Eucharistie deuotione mouebatur, quod dielus aliquibus prater morem eius abstinentiæ celebratio. Semel dum deuotus Missam audiret, & cum lacrymis passionem Dominicam medietur, cum Sacerdos celebrans communicare vellet, una particula hostiæ per seipsam ad os Domini Bonaventuræ aduolauit, quem ipse reuerenter suscipiens, intellexit timorem scrupulosum circa communionem debite factam fore deponendum. Quadam domina Lugdunensis, Simona vocata, cum filium mortuum peperisset, illum ad sancti viri pedes deuoluit, qui facto signo crucis uiuentem matri dedit. Post mortem eius multa miracula facta sunt ad inuocationem eius. Mulier quadam de castro Villano, octo diebus laborauerat in partu, emissu voto, quod visitaret sepulchrum Bonaventuræ mox libera peperit, unde in patria pia consuetudo inoleuit, ut mulieres taliter orantes in partu inuocent nomen Bonaventuræ, & sapissime à gravissimis periculis liberentur. Petrus filius Ioannis calzolari Lugdunensis, claudus dextera tibia, qui longo tempore sine baculo ambulare non poterat, voto emissu ad sanctum Bonaventuræ liberatus est. Dux Auerclianensis, alias Orlientz, carceratus à magna Britannia Rege detinebatur, ubi quartanam cum dolore capitis incurrat, hic audito nomine sancti Bonaventuræ votum emisit, si liber euadere posset, visitaturum se sepulchrum ipsius sancti. Immisit Deus cor illius Regi, prædictum ducem à carceribus liberatum, liberum abire permisit. Qui etiam à dolore & infirmitate liberatus, mox ut in Gallias rediit, ad sepulchrum sancti deuotus perrexit. Iaccheta uxor magistri Nicolai lepra percussa, inuocato Bonaventuræ, & piis votis per illam emissis mundata est. Uxor magistri Ioannis Garbrei Regij secretarij hydropica à medicis de sanitate desperata, accedente viro ad sepulchrum Bonaventuræ sanata est. In translatione corporis eius de Ecclesia veteri ad nouam Lugdunensium, corrodere reliqua parte corporis Bonaventuræ caput inuentum est integrum, capillaturam habens, ac labia & dentes, & lingua colorata & integra, ac si esset hominis uiui. Laodomia Vibenetana filias feminas multas periuens viro suo Francisco Matthai ingrata erat, tandem suauis cuiusdam Magistri Francisci Aquapendente, emissu voto ad Bonaventuram, inde ad paucos dies concedit filium, quem post salubrem partum vocauit Bonaventuram, & cum grandisculus esset effectus, superueniente peste, qua filia omnes mortua fuerunt, hic ad inuocationem crebram Bonaventuræ pestis periculum euasit. Sum & alia huius sancti miracula quæ omittimus, ne tedio, & prolixitate rerum audientes afficiantur. Secundus splendor dicitur solemnitis canonizationis. Non desunt plerique sublimitates huius sancti volentes minuire, ex eo quod Sixtus Pontifex maximus, qui illum catalogo Sanctorum ascripsit, eiusdem fuit ordinis & professionis. Illud idem obiciunt san-

cto Vincentio de ordine Predicatorum, quod scilicet Cuiusdam illum canonizauit quia eiusdem ciuitatis fuerat & patria. Ac etiam Pius sanctam illam gloriosam Catherinam de Senis, propterea canonizationis decorauit honore, quoniam ambo Senenses. O temeritas malorum mentium! o incrudelitas iniquorum hominum! Non canonizantur sancti absque solemnitate & publicis conditionibus requisitis, non fuerunt prædicti sancti publici ex aliqua affectione inordinata Pontificum præfatorum, sed quia inuenti fuerunt digni, ut publice à Christianis colerentur, ut n. habetur in Glossa de reliquiis & vener. Sancti. in ca. Gloriosi. Deus, Papa solus habet canonizare sanctos. Primo quia canonizatio est una de causis maximis fidei, ideo ad Papam referenda, extra. de Baptismo, c. maiores. Secundo quia Papa habet iudicare de miraculis fidei. 24. q. 1. c. quætiens. Tercio quia ad Papam spectat declarare dubia Scripturarum, multo fortius dubia sanctitatis, extra, qui flos sum legimus, c. per venerabilem. Quarto ne per multorum Episcoporum simplicitatem contingat populum decipi. Quinto ne in infinitum fieret multiplicatio Sanctorum, & sic reprecetur deuotio, & vilesceret Sanctitas. 80. dist. c. Episcopi. Papa vero in canonizandis sanctis multa vitæ grauitate, obseruatque tot ac tam as caeremonias, ut patet in dicta Glossa, quod nullus eum de passione reprehensibilis affectionis deprehendere possit. Quæcumque igitur requiruntur ad canonizationem sanctorum, omnia peracta sunt in canonizatione sanctorum, quos nominauimus. Et ut de sancto Bonaventura dicam, pro canonizatione illius supplicauerunt, instant & Pontifici Sixto, Imperator Federicus, Ludouicus Rex Francorum, Ferdinandus Rex Sicilia, Matthias Rex Vngarie, Dux Venetiarum, Dux Mediolani, Dux Calabria, Alphonsus, Ferdinandi primogenitus, Dux Sabaudie, Ducissa Calabria, Florentini, Perusini, & Balneo Regiani. De quorum ciuitate Bonaventura oriundus existit. Ipsa insuper religio sacra Minorum id postulauit fidentissime, cum pro viro digno apud Christi vicarium ex ipsa religione assumptum supplicaret: cui etiam totius religionis ex parte hoc assumptum supplicandi officium vir ille grauis integer in sacra pagina eruditissimus, ob suorum morum bonitatem Generalis Minorum effectus Magister Franciscus Samson, qui sancti Bonaventuræ cultor præcipuus, & Sixto Pontifici charissimus est, ac reuerendissimis Dominis Cardinalibus, & omni curia dilectus, rem hanc diuinam mirabiliter sollicitauit ac procurauit, cuius Deus mentem bonam & voluntatem rectam prospiciens exaudiuit preces, & vidit lacrymas ac suspiria deprecantis. Commissa fuit causa missi ad partes Lugduni Legati, inquisitiones de vita & miraculis sancti diu celebrata fuere. Tandem Commissarij deputati vltimo sunt reuerendiissimi Domini Cardinales Iulianus tituli sancti Petri ad vincula, Stephanus Cardinalis Mediolanensis, & Franciscus de Gonzaga. Interveniente ad hoc supplicatione feruenti Reuerendissimi Domini Cardinalis Ioannis de Aragonia, qui à teneris annis deuotus semper extitit ad diuina, post omniariu peracta secundum Patrum sanctiones, post relationem iam secretam quam publicam, post ieiunia & orationes, post Prælatorum omnium, qui in urbe reperti sunt exquisiitionem votorum, Sixtus Spiritu sancto eum dirigente in octaua Resurrectionis Domini, sanctum Bonaventuram publice in Ecclesia Dei à cunctis fidelibus statuit venerandum.

Anno Domini MCCCCXXXII.

Tertius splendor dicitur venerationis omnis Christianæ religio de cetero Sanctum ipsum publice venerari debet, cuius meritis potuerunt fideles à multis periculis liberari, impetrareque beneficia summi Dei, qui sit semper benedictus per infinita sæcula sæculorum. Amen.

FINIS.

BVLLA

BVLLA CANONIZATIONIS SANCTI BONAVENTURÆ.

*SIXTVS Episcopus servus servorum Dei,
Ad perpetuam rei memoriam.*

S VPERNA cœlestis patria ciuitas Hierusalem, cuius participatio eius in idipsum, ita omnium electorum saluatione lætatur, ut quorum præstantiora sunt merita; copiosiora etiam sumant gaudia præmiorum.

Quod in excessu mentis suæ posuit Isaias Propheta sensisse videtur, cum diceret: Exulta & lauda habitatio Sion, quia magnus in medio tui sanctus. Exultent igitur omnium Angelorum chori, qui de vacuum sedium habitatione solliciti conantur de virtute in virtutem, ad beatas illas mansiones, vnde superbi ruerunt spiritus, humilitate perducere. Exultent quoque omnes animæ iustorum, qui Christi vestigia sunt secuti, atque omnes tam veteris quam noui testamenti fideles amici Dei, qui contemptis huius sæculi vanitatibus, qui concuium numerositate congaudent. Exultet cœlum laudibus, resulet terra gaudiis, quorum Sanctorum editio lætitiā habet plurimorum. Vnde enim fidei pietas exigit, ut quod pro salute multarum geritur, communibus vbique gaudiis celebretur. Præcipue verò exultet Pontificum cœtus beatorum, & sacra Doctorum concla, qui fulgent in cœlo tanquam stellæ in perpetuas æternitates, quos inter sanctus Bonauentura, tanquam nouum sidus ex hac lacrymarum valle ad cœlestem, quæ sursum est, Hierusalem vocante eum Domino migrare emicuit. Nos autem, qui disponente Altissimo ad culmen Apostolatus enecti Christiani gregis curam gerimus, quem pro debito Pastoralis officij, iucundorum Sanctorum collegio conformare, ut debemus intensis desideriis affectamus, Ecclesiæ militari, pro cuius ædificatione & incremento ipsum Bonauenturam in catalogum Sanctorum referendum duximus, haud incongrue dicere possumus: Exulta hodie & lauda habitatio Sion, idest Christiana religio, in qua tanquam in monte Sion per veram fidem habitat verus Deus, quoniam magnus in medio tui sanctus. Quippe in medio Ecclesiæ aperuit os eius, & impleuit eum Dominus spiritu sapientiæ & intellectus, & stolam gloriæ induit eum, & coronauit ad portas paradisi, in qua vna cum Angelis gloria & felicitate lætatur. Lætetur itaque & exultemus, quia cœlestis illa curia ex nobis habet, cui sit cura de nobis, qui suis nos protegat meritis, quos informauit exemplis, illuminauit doctrinis, & miraculis confirmauit. Quem Deus dedit cunctis populis in gloriam & honorem, cuius memoria in benedictione est. Ea namque de diuinis rebus scripsit, ut in eo Spiritus sanctus locutus videatur. Ita piè, religiose & sanctè vixit, ut scriptis vita congrueret, & quod scribebat, doceret exemplo. In quo morum virtus, & signorum claritas ita comperta est, ut congruentibus maximis meritis, ac miraculis veræ sanctitatis testimonium, à militante Ecclesia debeatur eidem. Nam cum in flore virente iuuentutis humanis abiectis illecebris, diuino se addixisset seruitio, religionem beati Francisci, quæ per ardua tendit, ingressus, tantum sedula lectione, & assidua oratione perfecit, ut cum sapiente merito dicere posset: Oportui, & datus est mihi sensus. Illuminatus enim ab eo, qui illuminat omnem sensum, qui lux, via, veritas est, & vita, paucorum annorum spacio, incredibilem scientiam consecutus, usque talentum sibi à Domino creditum, sudario alligauit, aut

terræ infodit, sed ut sapientissimus dispensator in communem utilitatem conuerteret. In celebri enim Parisiensi Gymnasio Cathedram rexit, ubi abscondita Scripturarum enucleans, non solum vni voce profuit multis, sed etiam plurima librorum optimorum, tum in sacris literis, tum in maioribus scientiis monumenta reliquit, quæ essent omni tempore postremis profutura. Magnus doctrina, non minor humilitate & vitæ meritis, quem Alexander de Ales doctor clarissimus, cui se in disciplina sanctus Bonauentura tradiderat, tantæ innocentie, ac columbinæ simplicitatis expertus est esse, ut dicere solitus fuerit sibi videri, quod in eo Adam nunquam peccasset. Magnus etiam in ordine fratrum Minorum, cui vnus post Beatum Franciscum plurimum profuit. Ad eius enim gubernacula vocatus, & Generalis minister Domino inspirante creatus, talem se suis præbuit subditis, ut in illo Dominicum illud verbum videretur impletum: Qui maior est vestrum, sit minister vester. Nam sapientia & morum integritate maior, Prælationis officium cum tantâ exercuit charitate, quod sponte humilis, nunc doctrina, nunc monitionibus, nunc exhortatione fraterna, nunc etiam corporali seruitio satagebat, ut bonus Christi miles inferioribus ministrare. Nec solum quæ ab ipso Beato Francisco piè & sanctè fuerant instituta diligentissime custodiuit, sed multa etiam adiuuenta, quæ crescente fratrum numero necessaria videbantur, adiecit. Ordinem quoque ipsum in provincias, custodiasque diuisit. Magnus etiam dignitate in Romana fuit Ecclesia. Increbescente enim fama innocentie, doctrinæ, ac prudentie eius à felicis recordationis Gregorio Papa Decimo prædecessore nostro ad cardinalatus est vocatus honorem, ut eius opera in maximis & difficillimis rebus, quæ temporibus illis inciderant, vterentur, in quem Gregorius ipse ob ingentia viri merita, nouo est usus exemplo. Statim enim illi Albanen. commisit Ecclesiam, quæ non nisi vetustioribus Cardinalibus solet committi. Non fecellit expectationem summi Pontificis, ac sacri Senatus optimus ac Deo amissimus vir. Sed in Concilio Lugdunen. præsidens omniaque ad Dei laudem dirigens sedatis discordiis, difficultatibusque sublatis, ipsi Ecclesiæ maximo usui fuit & ornamento. Quibus rebus apertè cognoscitur, quod statuit illi Dominus testamentum pacis, & principem fecit eum, ut sit illi sacerdotij dignitas in æternum, quem inanis gloria non inflauit, non diuitiæ sinistrorsum egerunt, sed in fide lenitateque perseverans pius in Deum, in pauperes misericors, iustus in omnes; ita hoc corruptibile corpus exiit, ut cum Apostolo dicere posset: Bonum certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruavi, in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ. Qui & si ex sola perseverantia, poterat sanctus credi, iuxta illud: Esto fidelis usque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Subsecuta sunt tamen post etiam multa maximaque miracula, quæ certum sanctitatis eius probent iudicium, & nos ad ipsius venerationem inducunt, quod Deus meritis præcedentibus venerandum ostendat. Ipse enim Deus omnipotens, & suæ virtutis potentiam manifestet, & nostræ salutis causam pangat, fideles electos suos, quos coronat in cœlis, sæpè etiam honorat in mundo, ad eorum memoriam signa faciens, & prodigia, quo hæretica prauitas confun-

176. 12. 2

Mat. 23. 2

Sep. 7. 2

datur, & fides orthodoxa seruetur. Agimus igitur ipsi Deo quantas possumus grâtiâs, quod nos dignos duxerit per quos hæc canonizatio celebraretur, quæ licet diuinis litterarum monumentis exstantibus, conspiciantibusque miraculis, iam pridem potuerit ritè fieri, nunquam tamen antehac, vel à Principibus, vel ab aliis tanta diligentia fuit petita. Nostro tempore charissimi in Christo filij nostri Fredericus Romanorum Imperator semper Augustus Ludouicus Francorum Christianissimus, Ferdinandus Siciliæ, & Matthias Vngariæ Reges illustres. Dilecti quoque filij robiles viri Alphonsus Calabriæ, Ioannes Mozenico Veneriarum, Ioannes Haleam Mediolani, & Ioannes Barbon Duces insignes. Præterea ciuitates Florentium, Senensium, Lugdunensium, Perusium, & quod tale iubar tulit Balneoregium, tanto studio, tantaque perseverantia petierunt à nobis, vt durum & impium putaremus eis in re tam pia resistere, quam etiam Dei monitu petere videbantur. Accesserunt assidue venerabilis fratris nostri Iuliaci Episcopi Sabinensis ipsius ordinis protectoris, dilectorum quoque filiorum Francisci Samsonis generalis ministri, & Petri de Rudolphis Procuratoris dicti ordinis, sacræ Theologiæ professoris preces, quod nomine generalis eorum Capituli, id tanquam iustum & debitum reposcebant. Legimus studiosissime sancti huius diuina scripta, quibus, postquam per ætatem aliquod sapere licuit, semper fuimus delectati. Audieramus quoque ab antiquioribus præfate Religionis fratribus, & grauius quidem viris, quod & ipsi à maioribus natu acceperant de sancti monia vitæ eius constantem famam esse, sciebamus de multis maximisque miraculis, nec erat propterea apud nos dubium, quando in triumphanti Ecclesia triumpharet in cælo, & venerationem mereretur in terris. Sed memores nos eundem Minorum ordinem ex voto ingressos, in quo diuina assistente gratia in sacris litteris & Religiosis moribus, vtrumque profecimus, eademque ministeriatu officia exercuimus, atque infra ad Cardinalatus dignitatem, ita vt per Consistoriales gradus ad Pontificatus culmen subleuatos nos fuisse disponente Domino cognoscamus, per quos ipse Bonauentura sanctus ad triumphantis Ecclesiæ immarcescibilem gloriam euectus est, ne ad id videremur potius affectione propria, quam debita deuotione moueri, eam adhibuimus diligentiam ac grauitatem, quam rei magnitudo poscebat. Commisimus enim tribus ex venerabilibus fratribus nostris Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, vt de veritate miraculorum mandarent inquiri. Cumque vnus ex eis inchoato processu, vt Deo placuit, ab hac luce emigrasset. Alium in locum defuncti subrogauimus Cardinalem quo etiam decedente alium substituimus, nec his contenti, cum iam processus ipse penè perfectus esset, & hi qui delegati erant fidelissime retulissent, tamen quia non videbatur in procedendo tanta quanta requiritur obseruata solemnitas, illum reiterari iussimus. Demum cum ex vberiori relatione & fide dignorum testium super hoc receptione compertum fuisset multa & magna à Deo, per ipsum Sanctum, miracula fieri, quæ in conspectu multitudinis cernebantur. Nos ne Spiritui sancto resistere videremur, quo per os Prophetæ laudare Deum in sanctis suis iubet, in Consistorio nostro secreto huius rei causa habito, eorundem venerabilium fratrum nostrorum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium vota super huiusmodi Canonizatione sumus scrutati. Cumque omnium vna eademque fuisset sententia, videlicet vt in Sanctorum numero referri deberet. Consistorium publicum deinde habuimus, in quo magna multitudine astante in triduum orationes, ieiuniaque indiximus, vt Deus omnipotens nobis quod factum optimum in hac re esset, ostendere dignaretur, nec pateretur Ecclesiam suam militantem errare, quæ se triumphanti conformare studeat; triduo deinde elapso omnes qui in Romana curia erant, Prælatos iussimus conuenire, qui ad vnum interrogati quid faciendum videretur, in eandem sententiam conuenerunt, beatumque Bonauenturam eum

canonizandum censuerunt. Nos ergo Dei nutum & voluntatem sequentes, attendentesque iustum ac debitum esse, vt quos Deus honorat in cælis, nos venerationis officio laudemus & glorificemus in terris, cum ipse potius laudetur & glorificetur in illis, qui est laudabilis & gloriosus in sæcula; hunc diem canonizationis ipsius S. Bonauenturæ in medio Basilicæ principis Apostolorum de vrbe, quo maxima omnis generis ordinisque multitudo confluxerat, celebrandum statuiamus, ibi reliquis omnibus legitime peractis, prædictus ordinis Minorum procurator in medio stans dictum illud Beati Ioannis Apostoli clara voce proponens, videlicet: Tres sunt qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus, probauit etiam habito super præmissis processu ipsas beatissimæ Trinitatis personas testimonium, quodd B. Bonauentura in cælo sit, præstasse, Patrem, videlicet in miraculorum potentia, Filium in doctrinæ sapientia, & Spiritum Sanctum in vitæ ipsius bonitate. Et propterea non solum nominibus omnium quo hanc ipsam canonizationem fieri supplicauerunt, sed etiam ex parte indiuiduæ Trinitatis Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, vt ipsum B. Bonauenturam sanctum pronunciare dignaremur, instanter, instantius, & instantissime requisivit. Confidentes igitur quod in hac canonizatione non permittrat nos Deus errare, quo omnia in ea quomodolibet requisita etiam superabundanter, obseruari fecimus, & obseruauimus, de eorundem fratrum nostrorum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium, omniumque Prælatorum in Romana Curia existentium vnanimi consensu, & maturo consilio de omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri & Pauli Apostolorum, eius auctoritate consili beate memoriæ Bonauenturam Balneoregionensem, sacræ Theologiæ professorem, ex gremio sacri ordinis Minorum, & ex officio Generalatus in Episcopum Cardinalem assumptum, sanctum esse ac aliorum sanctorum Dei catalogo ascribendum, adiiciendum, & aggregandum fore, ac fideliter, firmiterque teneri debere decernimus, ipsumque sanctorum Confessorum, Pontificum & Doctorum, quos sancta Dei veneratur Ecclesia, consortio solemniter in præsentiarum ascribimus, aggregamusque per præsentem. Statuentes etiam & mandantes venerabilibus fratribus nostris Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, ac dilectis filiis dictorum, ac Patriarchalium, Metropolitanorum, & Cathedralium Ecclesiarum capitulis, & quorumvis ordinum, tam mendicantium quam non mendicantium professoribus, necnon quibuscumque Ecclesiasticis personis, vt festum ipsius S. Bonauenturæ secunda Dominica mensis Iulij, singulis annis solemniter & deuotè celebrent, diuinum officium, veluti pro vno Confessore, Pontifice, & Doctore, tam publicè quam priuatim, prout contigerit persoluentes. Dilectis vero filiis fratribus prædicti Minorum ordinis, quatenus huiusmodi officium sub festo duplici & octaua, eo modo quo aliorum dicti ordinis sanctorum celebrare festa & octauas consueuerunt, celebrandi concedimus facultatem. Insuper eadem auctoritate omnibus verè penitentibus & confessis, qui in eadem Dominica, Ecclesiam in qua sanctum eius corpus requiescit, deuota visitauerint annuatim, septem annos & totidem quadragenas: his vero qui aliis temporibus in singulis diebus Dominicis, centum dies. Illis autem qui Ecclesias fratrum Minorum vbilibet constitutas, tam ipsa die festi, quam in octaua diuinis officiis interfuerint conformes indulgentias, & peccatorum remissiones, quæ in singulis aliorum eiusdem ordinis Sanctorum festis ex indultis Apostolicis generaliter promulgatis Romani Pontifices concesserunt de iniunctis penitentis misericorditer in Domino relaxamus, & elargimur. Considerantes præterea quanta ab hoc ipso sancto Bonauentura ratione scientiæ, & sanctitatis vitæ, Episcopalisque & Cardinatus dignitatis, Sancta Romana Ecclesia suscepit incrementa, quantamque idem sanctus cum Beato Thoma de Aquino conuincit condiscipulo, & Commagistro suo familiaritatem, &

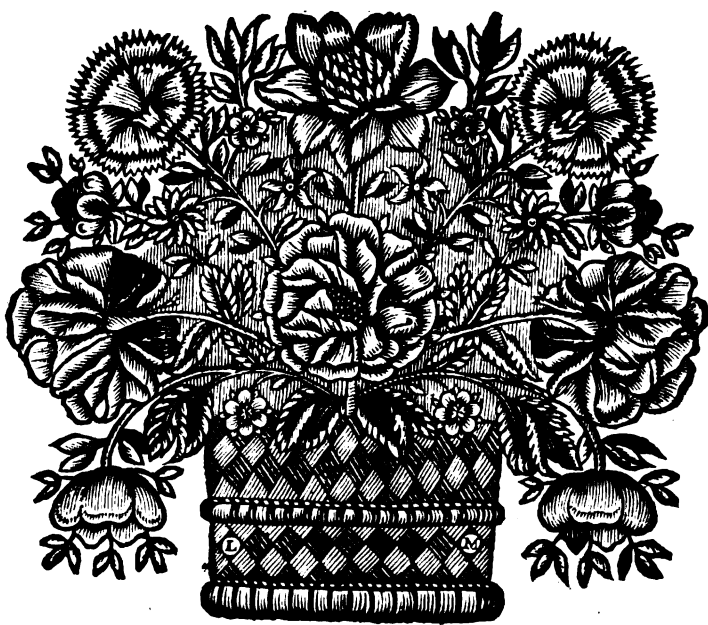
spiritualtem

Bulla Canonizationis S. Bonaventuræ. 825

spiritualem coniunctionem in hac vita seruauerit, ut quos in hoc sæculo fraterna iunxit charitas, & eadem in cælo præmia consecutos credimus, præsens Ecclesia pari veneratur honore prædictum festum inter festa sacri Palatii Apostolici assumentes, annumerantesque eandem indulgentiam in festo prædicto, in Ecclesia Sanctorum Apostolorum de vrbe, quæ in festo ipsius sancti Thomæ de Aquino in Ecclesia beatæ Mariæ Virginis vrbe, Minerva vulgariter nuncupata, habetur. Concedimus, pariterque decernimus fratres Minores, in alma vniuersitate Parisiensi, eisdem priuilegiis posse ac debere uti, & gaudere ob ipsius sancti Bonaventuræ merita, quibus ex Apostolicis indultis fratres Prædicatores, qui in eadem vniuersitate intuitu, & gratia eiusdem sancti Thomæ potiri & gaudere consueuerunt, & gaudent, aut potiri, & gaudere quomodolibet poterunt in futurum. Quocirca omnes & singulos indignitate constitutos requirimus, & monemus, quatenus vniuersis & clericis & populis suarum ciuitatum, diocesum, & parochiarum præsentibus nostras literas solemniter publicantes, eosdem hortentur. **DE V M** ipsum, à quo bona cuncta procedunt, humiliter deprecantur, ut ipsius sancti Doctoris & Confessoris Bonaventuræ meritis & precibus, exoratus militantem Ecclesiam, Apostolicam fidem, & cunctos Christi fideles, à Paganorum, & aliorum infidelium, & hæreticorum tueatur

incurſibus, & à periculis cunctis semper protegat ac defendat, & illam quam nobis mundus dare non potest pacem, hostium omnium sublata formidine summa tranquillitate concedat, utque post huius vitæ militiam, depositumque pastoralis officij ministerium, vna cum grege nobis credito ad sempiterna tandem gaudia, pervenire mereamur. Demum, quia difficile foret literas originales præsentibus ad vniuscuiusque notitiam deferri volumus, ac decernimus quod earum transumpto, sub sigillo Generalis Ministri ordinis antedicti, & manibus duorum Notariorum publicorum debite subscriptis fides adhibeatur indubia in omnibus, & per omnia, & illis vbique stetur, ac si originales litteræ huiusmodi essent exhibitæ, vel ostensæ. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ Constitutionis, ascriptionis, aggregationis, statuti, mandati, concessionis, relaxationis, largitionis, assumptionis, annumerationis, monitionis, ac voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis **DEI**, ac beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius, se noverit incursum.

Datum Romæ apud sanctum Petrum, Anno Incarnationis Dominicæ, Millesimo quadringentesimo octuagesimo secundo, decimo octavo Kalendas Maij, Pontificatus nostri Anno undecimo.

INDEX

INDEX LOCORVM

SACRÆ SCRIPTVRÆ,

QVI A SANCTO BONAVENTVRA.

In Tomo sexto & septimo suorum

Operum explicantur.

Ex Genesi.

Cap. 1

IN principio creauit Deus cælum, & terram, p. 15. col. 2. tom. 6. & p. 180. col. 1. tom. 7.
Diuisit Deus lucem à tenebris, pag. 433. col. 1. tom. 6.

Fecit Deus firmamentum in medio aquarum, & diuisit aquas ab aquis, p. 265. col. 2. tom. 7.

Congregationes aquarum appellauit Maria, p. 440. col. 2. tom. 6.

Sint in signa, & tempora, dies, & annos, p. 15. col. 1. tom. 6.

Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, pag. 235. col. 1. tom. 7.

Crescite, & multiplicamini, p. 19. col. 1. tom. 6.

Dominamini piscibus, & volucribus, p. 255. c. 2. tom. 7.

Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona, p. 316. col. 2. tom. 6.

Compleuit Deus die septimo opus suum, quod fecerat pag. 316. col. 1. tom. 6.

Fons ascendebat à terra, p. 311. col. 1. tom. 6.

Cap. 2

Fluuus egrediebatur de loco voluptatis, p. 447. c. 1. tom. 6.

De ligno scientia boni, & mali, ne comedas, pag. 19. col. 1. tom. 6.

De omni ligno paradisi comede, de ligno autem scientia boni, & mali, ne comedas, p. 293. c. 1. tom. 6.

Cap. 3

Cur præcepit vobis Deus ne comederitis, & c. pagina 20. col. 2. tom. 6.

Eritis sicut dii scientes bonum, & malum, pag. 359. col. 2. tom. 6.

Domine audiui vocem tuam, & timui, p. 233. c. 1. tom. 6.

Mulier quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, pag. 290. col. 1. tom. 6.

In dolore paries filios, pag. 455. col. 2. c. 1. tom. 6. & pag. 431. col. 1. tom. eod.

Maledicta terra in opere tuo, p. 21. col. 1. tom. 6.

Pulvis es, & in puluerem reuerteris, 274. col. 1. 301. col. 1. & 307. c. 2. & 431. col. 2. tom. 6. & p. 151. col. 2. tom. 7.

Collocauit Cherubim, & gladium flammeum, atque versatilem pag. 253. col. 2. tom. 7.

Cap. 4

Si recte offeras, non recte autem diuidas, peccasti, sec. lxx. pag. 90. col. 1. tom. 7.

Et interfecit eum, pag. 310. col. 2. tom. 6.

Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra, p. 320. col. 2. tom. 6.

Maledictus eris super terram, quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinem fratris tui de manu tua, p. 454. c. 2. c. 1. tom. 6.

Omnis, qui viderit me, occidet me, pag. 303. col. 2. tom. 6. & pag. 275. col. 1. eod.

Cap. 6

Pœnitet me fecisse hominem, p. 336. col. 1. tom. 6.

Cap. 7

Cataracta cæli aperta sunt, & facta est pluuia magna, pag. 271. col. 1. tom. 7.

Multiplicata sunt aqua, & eleuauerunt arcam in sublime, pag. 310. col. 2. tom. 6.

Cap. 8

Columba reuersa est, portans ramum oliuæ, p. 283. c. 2. c. 1. tom. 6.

Cap. 9

Cumque obduxero nubibus cælum, apparebit arcus meus, pag. 267. col. 2. tom. 7.

Dis ergo obsecro te, quod soror mea sis, ut bene sit mihi propter te, p. 439. col. 1. tom. 6.

Si ad sinistram ieris, ego dexteram tenebo, p. 301. c. 2. c. 1. tom. 6.

Da mihi animas, cætera tolle tibi, p. 272. c. 2. tom. 6.

Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, pag. 299. col. 1. tom. 6.

Eiice ancillam, & filium eius, p. 390. col. 1. tom. 6.

Reuertere ad dominam tuam, & humiliare sub manu illius, pag. 248. col. 1. tom. 7.

Ambula coram me, & esto perfectus, p. 251. col. 1. tom. 6.

Benedicam ei, & ex illa dabo tibi filium cui benedicturus sum, pag. 454. col. 2. tom. 6.

Afferam pauxillum aqua, & lauentur pedes vestri, p. 253. col. 1. tom. 7.

Absit à te, ut rem hanc facias, & occidas iustum cum impio pag. 167. col. 2. tom. 7.

Loquar ad Dominum meum cum sim pulvis, & cinis, p. 298. col. 1. tom. 6. & 309. col. 1. eod.

Veneruntque duo Angeli Sodomam, p. 251. col. 1. tom. 7.

Princeps Dei es apud nos, pag. 249. col. 1. tom. 7.

Nec stes in omni circa regione, p. 294. c. 2. c. 1. tom. 6. & 260. c. 1. c. 1. tom. 6.

Deditque Abraham cuncta, quæ possederat Isaac: filiis autem concubinarum largitus est munera, p. 294. c. 1. tom. 6.

Palestini omnes puteos, quos foderant serui patris illius Abraham illo tempore obstruxerunt, p. 310. c. 2. tom. 6.

Ecce odor filij mei sicut odor agri pleni, p. 297. c. 2. & 441. col. 2. & 425. columna. 2. & 456. c. 2. tom. 6. 159. col. 1. tom. 7.

In pinguedine, & in rore cæli desuper erit benedictio tua, pag. 269. col. 1. tom. 7.

Viditque in somnis scalam, & c. p. 292. c. 2. tom. 6. 317. c. 2. eod. & 248. col. 2. tom. 7.

Et os eius grandi lapide claudebatur, p. 310. c. 2. tom. 6.

Tetigit neruum femoris eius, p. 167. c. 1. tom. 7.

Vidi Dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea, 157. col. 1. tom. 7.

Anna inuenit aquas calidas, p. 280. col. 1. tom. 6.

Accusauit fratres suos apud patrem crimine pessimo, p. 16. col. 2. tom. 7.

Oderant eum, nec poterant ei quidquam pacifice loqui, pag. 34. col. 2. tom. 7.

Fera pessima deuorauit eum, p. 275. col. 1. tom. 6.

Scyphus argenteus in sacco Benjamin, p. 268. c. 2. tom. 7.

In consilio eorum non veniat anima mea, p. 305. c. 1. tom. 6.

Maledictus furor eorum, quia pertinax & indignatio eorum, quia dura, p. 454. col. 2. tom. 6.

Ex Exodo.

Apparuit Dominus in Flamma ignis de medio rubi, pag. 248. col. 2. tom. 7.

Solue calcamenta de pedibus, p. 170. c. 2. tom. 7.

Ego sum qui sum, pag. 4. col. 1. tom. 7.

Qui est misit me, p. 172. col. 1. tom. 7.

Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob, hoc nomen mihi est in æternum, p. 324. c. 1. tom. 6. & p. 171. col. 2. & pag. 173. col. 1. tom. 7.

Ibimus viam trium dierum, p. 126. col. 1. tom. 7.

Percussit Dominus omne primogenitum in terra Egypti, p. 289. col. 1. tom. 6.

Cap. 12

Cap. 13

Cap. 14

Cap. 15

Cap. 16

Cap. 17

Cap. 18

Cap. 19

Cap. 23

Cap. 25

Cap. 26

Cap. 27

Cap. 28

Cap. 29

Cap. 32

Cap. 36

Cap. 44

Cap. 49

Cap. 3

Cap. 12

Quid

Sacræ Scripturæ.

- Cap. 14 *Quid clamas ad me? p. 379. col. 1. tom. 6.*
Tollens se Angelus Domini, qui precedebat castra Israël,
& c. p. 247. col. 2. tom. 7.
- Cap. 15 *Fiant immobiles quasi lapis, p. 291. col. 2. tom. 6.*
Dominus regnabit in aeternum, & ultra, pag. 443. colum. 1.
tom. 6.
Reduxit super eos Dominus aquas maris, pag. 432. col. 2.
tom. 6.
- Cap. 17 *Cum eleuaret Moyses manus vincebat Israël, p. 284. col. 1.*
tom. 6.
- Cap. 18 *Ultra vires tuas est negotium, solus sustinere non poteris,*
pag. 256. col. 1. tom. 7.
Esse tu populo in his, quæ sunt ad Deum, pag. 91. colum. 2.
tom. 7.
- Cap. 19 *Vos ipsi vidistis quid fecerim Egyptiis, quomodo portau-*
erim vos super alas aquilarum, p. 324. c. 1. tom. 6.
Veniam ad te caligine nubis, ut audiat me populus loquen-
tem ad te, p. 259. c. 1. tom. 7.
- Cap. 20 *Non habebis Deos alienos, p. 293. col. 1. & 2. col. 2. & 4.*
col. 2. tom. 7.
Et faciens misericordiam in milia, his qui diligunt me,
pag. 4. col. 2. tom. 7.
Non assumes nomen Dei tui in vanum, p. 2. 3. & 4. per to-
tum. tom. 7.
Memento, ut diem Sabbati sanctifices, p. 8. col. 1. tom. 6. &
pag. 35. col. 2. tom. 7.
Honora patrem tuum, & matrem tuam, ut sis longæuus su-
per terram, quæm Dominus Deus tuus dabit tibi, p. 288.
col. 2. tom. 6. & 9. col. 1. & 9. col. 2. & 10. col. 1. tom. 7.
Non occides, Non mœchaberis, Non furtum facies, p. 10.
colum. 2. tom. 7. & p. 35. col. 2. tom. eod. & pagina. 289.
col. 2. tom. 6.
Ut probaret vos venit Deus, & ut terror illius esset in
vobis, & non peccaretis, p. 304. col. 1. tom. 6.
Non ascendes per gradus ad altare meum, pagina 79. col. 2.
tom. 7.
- Cap. 22 *Qui immolat diis, occidetur, præterquam Domino soli, pag.*
237. col. 2. tom. 6.
Maleficos non patieris viuere, pag. 11. col. 1. tom. 7.
Si pecuniam dederis mutuo populo meo pauperi, non vr-
gebis eum, quasi exactor, p. 36. col. 2. tom. 7.
Diis non detrahes, & principi populi tui non maledices,
pag. 259. c. 1. tom. 7.
- Cap. 23 *Si occurreris boui inimici tui, aut asino erranti, reduc ad*
eum, pag. 250. c. 2. tom. 7.
Nec accipias munera, quæ etiam excæcant prudentes,
pag. 257. c. 1. tom. 7. & 47. col. 1. tom. eod.
Præcedet Angelus meus, p. 248. c. 2. tom. 7.
- Cap. 24 *Sub pedibus eius, quasi opus lapidis Sapphirini, & quasi*
colum cum serenum est, p. 262. c. 2. tom. 7.
Ascende ad me in montem, & esto ibi: daboque tibi duas
tabulas lapideas, ibid.
- Cap. 25 *Duos quoque Cherubim facies ex utraque parte oraculi,*
pag. 252. col. 1. tom. 7.
Respiciantque se mutuo versis vultibus in propitiatorium,
pag. 133. col. 2. tom. 7.
Inspice & fac secundum exemplar, quod tibi in monte mon-
stratum est, p. 189. c. 1. tom. 7.
- Cap. 27 *Et tres cubitos in altitudine, p. 309. col. 2. tom. 6.*
- Cap. 28 *Ponesque in eo quatuor ordines lapidum, p. pag. 309. col. 2.*
tom. 6.
Et gestabis iudicium filiorum Israël in pectore suo in conf-
pectu Domini semper, p. 90. c. 1. tom. 7.
- Cap. 32 *Aut dimitte eis hanc noxam: aut si non facis, dele me de li-*
bro tuo, quem scripsisti, p. 167. c. 2. tom. 7.
- Cap. 33 *Loquobatur autem Dominus ad Moysen facie ad faciem,*
sicut solet loqui homo ad amicum suum, p. 310. c. 1. tom. 6.
& 93. col. 1. tom. 7.
Si ergo inueni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi faciem
tuam, ut sciam te, 249. col. 1. tom. 7.
Ego ostendam omne bonum tibi, p. 133. col. 1. tom. 7.
- Cap. 37 *Non enim videbit me homo, & viuet, p. 158. c. 2. tom. 7.*
Et facit illi coronam auream per gyrum, pag. 204. colum. 2.
tom. 6.

Ipsum autem altare non eras solidum, sed cauum, pag. 284.
col. 2. tom. 6.
Fecit & labrum aneum, p. 312. col. 2. tom. 6.

Ex Leuitico.

Cum autem obtuleris sacrificium coctum in clibano, de simi-
la, panes scilicet absque fermento consperso oleo, & la-
gana azyma oleo lita, p. 258. c. 1. tom. 6.
Omnis oblatio, quæ offertur Domino, absque fermento fiet,
pag. 286. c. 1. tom. 6.
Ignis est iste perpetuus, qui nunquam deficiet in altari, pag.
93. col. 2. tom. 7.
Omne, quod habet pinnulas, & squamas, tam in mari, quæm
in fluminibus, & stagnis, comedetis, pagina 241. col. 2.
tom. 6.
Anima carnis in sanguine est, p. 79. col. 2. tom. 7.
Non facies, quod iniquum est, nec iniuste iudicabis, p. 47. c. 1.
tom. 7.
Coram Cano capite consurge, p. 258. col. 2. tom. 7.
Sumetisque vobis die primo fructus arboris pulcherrima,
pag. 456. col. 2. tom. 6.
Qui blasphemauerit nomen Domini, morte morietur, pag. 7.
col. 2. tom. 7.
Dabo benedictionem meam vobis anno sexto, & faciet fru-
ctus irium annorum, p. 457. c. 2. tom. 6.
Quod si non audieritis me, nec feceritis omnia mandata
mea, & c. pag. 2. col. 2. tom. 7.

Ex Numeris.

Sed & altare mundabunt cinere, & inuoluent illud purpu-
reo vestimento, p. 260. col. 1. tom. 7.
Præcipe filiis Israël, ut eiciant de castris omnem leprosum,
& qui semine fluit, & c. pag. 91. c. 1. tom. 7.
Audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio, quod erat
super arcam testimonii inter duos Cherubim, p. 253.
col. 1. tom. 7.
Si quis autem & mundus est, & in ithere non fuit, & ta-
men non fecit phasæ, exterminabitur anima illa de popu-
lis suis, p. 68. col. 2. tom. 7.
Quid emularis pro me? Quis tribuat, ut omnis populus pro-
phetet, & det eis Dominus spiritum suum, p. 252. col. 2.
tom. 7.
Quomodo maledicam, cui non maledixit Deus? p. 344. c. 2.
tom. 7.
Orietur stella ex Jacob, & consurget virga de Israël, p. 433.
col. 1. tom. 7.

Ex Deuteronomio.

Non valeo solus negotia vestra sustinere, & pondus ac iur-
gia, p. 87. col. 1. tom. 7.
Nec accipietis cuiusquam personam, p. 40. c. 2. tom. 7.
Dominus Deus tuus ignis consumens est, p. 298. c. 1. tom. 6.
Ego sequester, & medius fui inter Dominum & vos, p. 93.
col. 2. tom. 7.
Audi Israël, Dominus Deus noster, Deus unus est, p. 132.
col. 2. tom. 7.
Non tentabis Dominum Deum tuum, p. 31. c. 1. tom. 7.
Rerum omnium abundantia perfrueris, pag. 321. c. 1. tom. 6.
Deditque mihi Dominus duas tabulas lapideas scriptas di-
gito Dei, p. 287. col. 1. tom. 6.
Et nunc Israël, quid Dominus Deus tuus petat à te, nisi ut
timeas Dominum Deum tuum, & ambules in viis eius?
pag. 1. col. 2. tom. 7.
Oculi vestri viderunt omnia opera Domini magna, quæ fe-
cit, ut custodiatis vniuersa mandata illius, p. 1. c. 1. tom. 7.
Omnis locus, quem calcaueris pes vester, vester erit: pag.
294. col. 1. tom. 6.
En propono in conspectu vestro hodie benedictionem, &
maledictionem, p. 2. col. 1. tom. 7.
Dominaberis nationibus plurimis, & tui nemo dominabi-
tur, pag. 255. col. 2. tom. 7.

Non

Index locorum

Cap. 16	<i>Nen accipias personam, nec munera: quia munera excacant oculos sapientum, pag. 257. col. 1. tom. 7. & p. 40. col. 2. tom. eod.</i>	<i>Terra mota est, cœlique ac nubes distillauerunt aquis, pag. 263. col. 2. tom. 7.</i>	Cap. 5
Cap. 17	<i>Iuste quod iustum est exequeris, p. 11. col. 2. tom. 7. Si difficile, & ambiguum apud te iudicium esse perspexeris inter sanguinem, & sanguinem, p. 46. c. 2. tom. 7. Postquam autem sederit in solio regni sui describet sibi Deuteronomium legis huius in volumine, accipiens exempla a sacerdotibus, p. 250. c. 2. t. 7. & 257. c. 2. tom. eod.</i>	<i>Cor meum diligit principes Israël, qui propria voluntate obulisti vos discrimini, p. 258. col. 1. & 259. c. 2. tom. 7. De cœlo dimicatum est contra eos; stella manentes in ordine, & cursu suo aduersus Sisaram pugnaverunt, p. 446. col. 1. tom. 6. & 264. col. 1. tom. 7. Extendit Angelus Domini summitatem virgæ, quam tenebat in manu, & tetigit carnes, & panes azymos, p. 247. col. 2. tom. 7. Quod me facere videritis, hoc facite, p. 88. c. 2. tom. 7. Nunquid possum deferere dulcedinem meam fructusque suauissimos, & ire, ut inter cœtera ligna promouear? pag. 461. c. 1. t. 6. & 84. col. 2. tom. 7. Egrediatur ignis de rhammo, & deuoret cedros Libani, pag. 275. col. 2. tom. 6. Abimelech inde proficiscens venit ad oppidum Thebes, &c. accedensque Abimelech iuxta turrim, p. 279. c. 1. t. 6. Obsecro Domine, ut vir Dei, quem misisti, veniat iterum, &c. pag. 248. col. 1. tom. 7. Ab omnibus, quæ locutus sum uxori tuæ abstineat se, p. 247. col. 1. tom. 7. Angelus Domini pariter in flamma ascendit, pag. 248. c. 2. tom. 7.</i>	Cap. 6 Cap. 7 Cap. 9 Cap. 13
Cap. 18	<i>Perfectus eris, & absque macula cum Domino Deo tuo, pag. 233. c. 1. t. 6. 167. col. 2. tom. eod.</i>		
Cap. 21	<i>Quando inuentus fueris in terra, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi, hominis cadauer occisi, & ignorabitur cadis reus; egredientur maiores natu, &c. p. 7. c. 2. tom. 7.</i>		
Cap. 23	<i>Non abominaberis Idumaum, quia frater tuus est; nec Egyptium, quia aduena fuisti in terra eius, pag. 46. col. 2. tom. 7.</i>		
Cap. 24	<i>Cum votum voveris Domino Deo tuo non tardabis reddere: pag. 85. c. 1. tom. 7. Quod autem semel egressum est de labiis tuis, obseruabis, &c. pag. 7. col. 2. tom. 7. Si acceperit homo uxorem, & habuerit eam, & non inuenierit gratiam ante oculos eius, &c. p. 249. col. 1. tom. 7. Non accipies loco pignoris inferiorem, & superiorem, molam, pag. 300. col. 2. tom. 6. Cum repeteris à proximo tuo rem aliquam, quam debet tibi, non ingredieris domum eius, &c. p. 47. col. 2. tom. 7. Pro mensura peccati erit & plagarum modus, p. 61. c. 2. t. 7. Maledictus qui dormit cum uxore proximi sui, p. 455. c. 2. tom. 6.</i>		
Cap. 25	<i>Aperiet Dominus thesaurum suum optimum, cœlum, ut pluuiam tribuat terra, &c. p. 267. c. 1. tom. 7. De cœlo descendat super te cinis, p. 268. c. 1. tom. 7. Mandatum hoc, quod ego precipio tibi hodie, non suprà te est, neque procul, nec in cœlo situm, p. 2. col. 2. tom. 7. Incrassatus, impinguatus, dilatatus dereliquit Deum factorem suum, p. 278. c. 2. t. 6. & p. 293. c. 2. tom. eod. Ipsi me pronocauerunt in eo, qui non erat Deus, p. 5. c. 1. t. 7: Vitam saperent, & intelligerent, & nouissima prouiderent, pag. 95. col. 2. tom. 7. Videte, quod ego sum felix, & non sit alius Deus præter me: pag. 155. c. 1. t. 7. & 229. col. 2. tom. 6.</i>		
Cap. 27	<i>Perfectio tua, & benedictio tua viro sancto, p. 251. col. 1. tom. 7.</i>		
Cap. 28	<i>Benedictio illius, qui apparuit in rubo, veniat super caput Iosaph, 454. c. 2. tom. 6. Benedictus in filiis Aser, sit placens fratribus suis, & tingat in oleo pedem suum, pag. 311. col. 2. tom. 6. & 308. col. 1. tom. eod. Sicut dies iuuentutis tuæ, ita & senectus tua, pag. 261. col. 2. tom. 7. Cœlique caligabunt rore, pag. 263. col. 2. tom. 7.</i>		
Cap. 30			
Cap. 32			
Cap. 33			
	Ex Iosue.	Ex Ruth.	
Cap. 1	<i>Confortare: & esto robustus, pag. 301. col. 2. tom. 6.</i>	<i>Ne vocetis me Noemi, idest pulchram; sed vocate me Mara, idest amaram; quia amaritudine valde repleuit me Omnipotens, p. 432. c. 2. tom. 6. Inueni gratiam apud oculos tuos domine mi, pag. 437. col. 1. tom. 6. Benedicta es à Domino filia, & priorem misericordiam posteriore superasti, p. 444. c. 2. tom. 6. & 452. c. 2. tom. eod. Sit virtutis exemplum in Ephraïma, & habeat celebre nomen in Bethlehem, p. 444. col. 1. tom. 6.</i>	Cap. 1 Cap. 2 Cap. 3 Cap. 4
Cap. 3	<i>Ingressis eis Iordanem, &c. Steterunt aque descendentes in loco vno, & ad instar mortis intumescerent apparebant, &c. pag. 269. c. 1. tom. 7.</i>	Ex primo Regum.	
Cap. 5	<i>Solve calceamentum de pedibus tuis, p. 380. c. 2. tom. 7.</i>	<i>Affligebat quoque eam amulacius, p. 63. c. 2. tom. 6. Cum esset Anna amaro animo orauit ad Dominum, p. 311. col. 1. tom. 6. Donec sterilis peperit plurimos, p. 286. c. 2. tom. 7. Nec poterat videre lucernam Dei, antequam extingueretur, p. 275. col. 2. tom. 6. Ut eruam omnium vestrum oculos dextros, p. 298. col. 2. tom. 6. Melior est obedientia, quam victima, p. 292. c. 2. tom. 6. Ne respicias vultum eius, neque altitudinem stature eius, pag. 257. col. 2. tom. 7. Pascet seruus tuus patris sui gregem, & veniebat Leo, vel ursus, &c. p. 257. col. 1. tom. 7. Si mundi sunt pueri maxime à mulieribus, manducent, pag. 259. col. 2. tom. 7. Benedicti vos à Domino, quia doluistis vicem meam, p. 86. col. 2. tom. 7. Erat mulier illa prudentissima, & speciosa, p. 442. col. 2. tom. 6. Homines isti boni satis fuerunt nobis, & non molesti, p. 84. col. 1. tom. 7. Ipse est filius Belial, ita ut nemo possit ei loqui, p. 88. col. 1. tom. 7. Benedictum eloquium tuum, & benedicta tu, quæ prohibuisti me hodie, ne irem ad sanguinem, 454. c. 2. tom. 6. Ecce famula tua sit in ancillam, ut lauet pedes seruorum Domini mei, p. 309. c. 2. t. 6. & 445. & 446. c. 2. tom. eod. Erunt David omnia, quæ tulerant Amalechita, &c. p. 257. col. 2. tom. 7.</i>	Cap. 1 Cap. 2 Cap. 3 Cap. 11 Cap. 15 Cap. 16 Cap. 17 Cap. 21 Cap. 23 Cap. 25
Cap. 7	<i>Da gloriam Domino Deo Israël, & confitere, &c. pag. 47. col. 1. tom. 7.</i>	Ex secundo regum.	
Cap. 10	<i>Non fuit ante, & postea tam longa dies obediens Domino voci hominis, pag. 293. columna 1. tom. 6. & pag. 259. c. 1. tom. 7.</i>	<i>Quomodo ceciderunt fortes in pralio? pag. 23. c. 1. tom. 7. Benedixit Dominus Obededom, & omnem domum eius, pag. 452. col. 1. tom. 6.</i>	Cap. 1 Cap. 6
Cap. 15	<i>Terram Australem, & arentem dedisti mihi, p. 310. col. 2. tom. 6.</i>		
	Ex Iudicum libro.		
Cap. 1	<i>Dam mihi benedictionem, &c. dedit ergo ei Caleb irriguum superius, & irriguum inferius, pag. 454. col. 1. tom. 6.</i>		
Cap. 2	<i>Ascenditque Angelus Domini de Galgalis ad locum flentium, pag. 249. col. 2. tom. 7.</i>		

Sacræ Scripturæ

Cap. 7

Si inique aliquid gesserit, arguam eum in virga virorum, & in plagis filiorum hominum, p. 88. c. 1. tom. 7.

Cap. 12

Quem reddet in quadruplum, 257. c. 2. tom. 7.
Dominus quoque transfudit peccatum tuum: non morieris, pag. 47. c. 1. tom. 7.

Cap. 14

Ne penitus pereat, qui abiectus est, p. 86. c. 2. tom. 7.
Sicut Angelus Domini, sic est Dominus meus rex, ut nec benedictione nec maledictione moueatur, p. 248. c. 2. tom. 7.

Cap. 16

Dimitte eum, ut maledicat me, p. 309. c. 2. tom. 6.

Cap. 18

Quis mihi mibuat, ut ego moriar pro te Absalon fili mi, pag. 124. c. 1. tom. 7.

Cap. 19

Tu autem Domine mi rex, sicut Angelus Dei es, p. 247. c. 2. tom. 7.

Cap. 23

Sicut lux aurora Oriente Sole, mane absque nubibus rutilat, pag. 237. c. 1. tom. 6. & 446. c. 2. tom. 6. & 272. c. 2. tom. 7.

Ex tertio Regum.

Cap. 1

Quæramus Domino nostro regi adolescentulam virginem, pag. 333. col. 2. tom. 6.

Cap. 3

Dabis ergo seruo tuo cor docile, ut populum tuum indicare possit, & discernere inter bonum, & malum, p. 89. c. 2. tom. 7.

Cap. 6

In ingressu oraculi fecit duo ostiola de lignis oliuarum, p. 312. col. 1. tom. eod.

Cap. 8

Intulerunt sacerdotes arcam fœderis Domini in locum suum, pag. 447. col. 1. tom. 6.

Impleuerat gloria Domini domum Domini, pag. 441. col. 1. tom. 6.

Dixit Dominus, ut habitaret in nebula, ibid.

Firmissimum solium tuum in sempiternum, ibid.

Si celum & celi celorum te capere possunt, quanto magis domus hæc, quæ adificauit, p. 436. c. 2. tom. 6.

Cap. 10

Ingressa Hierusalem multo cum comitatu, & diuitiis, camelis portantibus aromata, & c. p. 450. columna 1. tom. 6.

& 450. col. 2. eod.
Videns regina Saba omnem sapientiam Salomonis, & c. non habebat ultra spiritum, p. 263. col. 1. tom. 6. & 137. c. 1. tom. 7.

Fecit etiam Rex Salomon thronum de ebore grandem, pag. 294. col. 2. tom. 6. & 431. col. 2. tom. 6. & 272. c. 1. tom. 7.

Non est factum tale opus in vniuersis regnibus, p. 441. col. 2. tom. 6.

Cap. 11

Deprauatum est cor eius per mulieres, p. 279. columna 2. tom. 6.

Cap. 12

Derelicto consilio seniorum, quod ei dederant, locutus est eis secundum consilium iuuenum, p. 305. c. 2. tom. 6.

Cap. 18

Vinit Dominus exercituum ante cuius conspectum sto, p. 94. col. 1. tom. 7.

Vsq; quo claudicatis in duas partes, si Dominus est Deus, sequimini, pag. 446. col. 1. tom. 6.

Cecidit autem ignis Domini, & vorauit holocaustum & ligna, & lapides, p. 264. col. 1. tom. 7.

Cap. 19

Tetigi eum, & dixit illi: Surge, & comede, pagina 247. c. 2. tom. 7.

Grandis enim tibi restat via, p. 277. c. 2. tom. 6.

Et ambulauit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, 284. col. 2. tom. 6.

Zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituum, pag. 323. col. 2. tom. 6.

Ex quarto Regum.

Cap. 1

Percussit aquas, & diuisæ sunt hæc, atque illuc, & transit Eliseus, p. 269. col. 1. tom. 7.

Cap. 4

Cum plena fuerint, tolles, p. 441. c. 1. tom. 6.

Vir Dei Sanctus est iste, qui transit per nos frequenter. Faciamus ergo ei cenaculum, pag. 254. c. 2. tom. 7.

Cap. 5

Lauare sepius in Iordane, pag. 312. c. 2. tom. 7.

Melius est, ut accipias duo talenta, pagina 22. columna 2. tom. 7.

Cap. 7

Videbis oculis tuis, & inde non comedes, pagina 78. col. 2. tom. 7.

Transferam vos in terram fructiferam, & fertilem vini, seram panis & vinarum terram oliuarum, & olei, ac mellis, pag. 460. col. 2. tom. 6.

Quodcumque reliquum fuerit de domo Iuda, mittet radicem deorsum, & faciet fructum sursum, p. 458. c. 1. tom. 6.

Ex primo Paralipomenon.

Tonet mare, & plenitudo eius, p. 440. c. 2. tom. 6.

Te Domine benedicente benedicta eris in perpetuum, p. 454. col. 1. tom. 6.

Dauid & magistratus exercitus segregauerunt in ministerium filios Asaph, & Heman, & Idithun, qui prophetarent in citharis, & c. p. 93. c. 2. tom. 7.

Aurum purissimum dedit, ut ex ipso fieret similitudo quadrigæ Cherubim, p. 252. c. 2. tom. 7.

Omnia venerunt scripta manu Domini ad me, ut intelligerem vniuersa opera exemplaris, p. 249. c. 2. tom. 7.

Ex secundo Paralipomenon.

Roboratus eras rudis, & corde pauido pagina, 90. columna 1. tom. 7.

Vos ergo confortamini, & non dissoluantur manus vestra: eris enim merces operi vestro, p. 88. c. 1. tom. 7.

Non est apud Dominum Deum nostrum iniquitas, nec cupiditas munerum, p. 254. c. 2. tom. 7.

Cum ignoremus, quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te, p. 60. c. 2. tom. 6. & 94. col. 2. tom. 7.

Vocauerunt locum illum vallis benedictionis, pagina 454. col. 2. tom. 6.

Ex secundo Esdræ.

Nos ipsi faciemus opus, & media pars nostrum teneat lanceas ab ascensu aurora donec egrediantur astra, p. 447. col. 2. tom. 6.

Ex Tobia.

Nunquam concupiui virum, pag. 20. col. 2. tom. 7.

Nunquam cum ludentibus miscui me, p. 273. col. 2. tom. 6. 93. col. 1. tom. 7.

Elemosyna ab omni peccato, & à morte liberat, p. 83. c. 2. tom. 6.

Superbiam nunquam in tuo sensu dominari permittas, pag. 256. col. 1. tom. 7.

Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias, p. 289. c. 2. tom. 6. & 393. c. 1. eodem.

Consilia semper à sapiente perquire, p. 305. col. 1. tom. 6.

Quale gaudium mihi erit, qui in tenebris sideo, p. 267. c. 2. tom. 6.

Fumus eius extricat omne genus demoniorum, p. 93. col. 1. tom. 7. & 260. c. 1. tom. eod.

Raphaël Angelus apprehendit demonium, p. 257. columna 1. tom. 7.

Dicatur benedictio super uxorem tuam, p. 455. c. 2. tom. 6.

Benedico te, Domine Deus Israël, quia tu castigasti me, & tu sanasti me, p. 20. col. 2. tom. 7.

Qui faciunt peccatum, & iniquitatem hostes sunt animæ suæ, p. 289. c. 1. tom. 6.

Quando orabas cum lacrymis, pag. 283. c. 2. tom. 6. & pag. 93. col. 1. tom. 7.

Ego sum Raphaël Angelus unus ex septem, qui astamus ante Dominum, p. 261. col. 1. tom. 7.

Ex Sapphiro, & Smaragdo edificabuntur, & ex lapide pretioso, p. 254. c. 1. tom. 7.

Per vicos eius alleluia cantabitur, p. 263. c. 2. tom. 6.

Ex Iudith.

Non derelinquis presumentes de te, & de sua virtute gloriantes humilias, p. 322. c. 1. tom. 6.

Cap. 18

Cap. 19

Cap. 16

Cap. 17

Cap. 25

Cap. 28

Cap. 13

Cap. 15

Cap. 19.

Cap. 20

Cap. 4

Cap. 3

Cap. 4

Cap. 5

Cap. 6

Cap. 8

Cap. 9

Cap. 11

Cap. 12

Cap. 13

Cap. 6

Index locorum

Cap. 8

Habens super lumbos suos cilicium ieiunabat, p. 282. col. 2. tom. 6.

Et erat hac in omnibus famelissima, quoniam timebat Dominum valde, p. 444. col. 1. tom. 6.

Indulgentiam eius fufis lacrymis postulemus, pag. 311. c. 1. tom. 6.

Et nunc fratres, quoniam vos estis presbyteri in populo Dei, ex vobis pendet anima illorum, & c. p. 253. c. 1. tom. 7.

Humilium, & mansuetorum semper tibi placuit deprecatio, pag. 310. c. 1. tom. 6.

Cap. 9

Deus celorum, Creator aquarum, & Dominus totius creature, p. 442. c. 1. tom. 6.

Cap. 11

Non est talis mulier super terram in aspectu, in pulchritudine, & in sensu verborum, p. 426. c. 2. tom. 7.

Cap. 12

Bibe nunc & accumbe in iucunditate, quoniam inuenisti gratiam coram me, p. 436. c. 1. tom. 6. & 121. c. 1. tom. 7.

Cap. 13

Et accendentes luminaria congrauerunt circa eam, p. 205. col. 2. tom. 6.

Cap. 15

Benedixit te Dominus in virtute sua, quia per te ad nihilum redegit inimicos nostros, p. 453. c. 1. tom. 6.

Benedixerunt eam omnes una voce dicentes, Tu gloria Hierusalem, tu latitia Israël, tu honorificentia populi nostri, p. 453. c. 2. tom. 6. & p. 455. c. 2. tom. eod.

Ex Esther.

Cap. 2

Adamavit eam Rex plusquam omnes mulieres, & c. & posuit diadema regni in capite eius, p. 437. c. 2. tom. 6. & 439. col. 2. tom. eod.

Cap. 4

Non enim erat licitum indutum sacco aulam regis intrare, pag. 304. c. 2. tom. 6.

Cap. 13

Cum plurimis gentibus imperarem, & uniuersum orbem mea ditioni subiugassem, & c. p. 258. c. 1. tom. 7.

Et non est qui possit tne resistere voluntati, pag. 442. col. 2. tom. 6.

Cap. 15

Et super unam quidem innitebatur quasi pra delictis, pag. 433. col. 1. tom. 6.

Cap. 16

Vidite Domine quasi Angelum Dei, p. 248. c. 2. tom. 7.

Aures principum simplices, & ex sua natura alios astimantes callida fraude decipiunt, p. 92. c. 2. tom. 7.

Nec putare debetis si diuersa iubeamus, ex animi nostri venire lenitate sed pro qualitate, & necessitate temporum, pag. 92. col. 2. tom. 7.

Ex Iob.

Cap. 1

Et erat vir ille simplex, & rectus, p. 142. c. 2. tom. 7.

Ibant filij eius, & faciebant conuiuia, pagina 227. colum. 1. tom. 6.

Circuui terram, & perambulauit eam, pagina 273. col. 1. tom. 6.

Nudus egressus sum de utero matris meae, & nudus reuertar illuc, p. 276. c. 1. tom. 6.

Cap. 3

Obtenebrentur stella caligine eius, p. 446. c. 1. tom. 6.

Cap. 4

Antequam comedam suspiro, p. 164. c. 1. tom. 7.

Si ceperimus loqui tibi, forsitan moleste accipies, p. 88. s. 1. tom. 7.

Cap. 5

Porro ad me dictum est verbum absconditum, & quasi furtive suscepit auris mea venas susurrij eius, pag. 145. c. 2. tom. 7.

Cap. 6

Vtrum stultum interficit iracundia, p. 276. c. 1. tom. 6.

Increpationem Domini ne reprobes: quia ipse vulnerat, & medetur, p. 259. c. 2. tom. 7.

Cap. 7

Visitans speciem tuam non peccabis, p. 309. c. 1. tom. 6.

Et hac mihi sit consolatio, ut affligens me dolore non parcat, pag. 259. col. 2. tom. 7.

Cap. 9

Militia est vita hominis super terram, pagina 78. col. 2. tom. 7.

Cap. 10

Elegii suspendium anima mea, & mortem ossa mea, p. 334. col. 2. tom. 7. & 150. columna 2. & 188. & 190. col. 2. tom. eod.

Quis restitit ei, & pacem habuit, p. 313. c. 2. tom. 6.

Verebar omnia opera mea, p. 393. c. 1. tom. 6.

Tadet animam meam vita mea, p. 164. c. 2. tom. 7.

Loquar in amaritudine animae meae, pagina 146. columna 2. tom. 7.

Manus tua fecerunt me, pag. 1. c. 2. tom. 7.

Vbi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat, p. 319. col. 1. tom. 6. & 289. col. 1. eod.

Longior terra mensura eius, & latior mari, pag. 306. col. 2. tom. 6.

Auris verba diiudicas, & fauces comendentis saporem, pag. 282. c. 2. tom. 6. & 158. col. 2. tom. 7.

Si continueris aquas, omnia siccabuntur, pag. 269. col. 1. tom. 7.

Etiam si occideris me, in ipso sperabo, p. 190. c. 1. tom. 7.

Quasi flos putredo consumendus sum, p. 273. c. 2. tom. 6.

Quasi flos egreditur, & conteritur, p. 449. c. 1. tom. 6.

Qui enim mundus erit a sordibus? nemo, & si unus dies sit vita eius super terram, sec. lxx. p. 335. c. 1. tom. 6. & 80. col. 1. tom. 7.

Posui me quasi in prouerbum vulgi, pagina 350. colum. 2. tom. 7.

Tenebatur planta illius laqueo, p. 272. c. 2. tom. 6.

Attenuetur fame robur eius, & inedia inuadat costas eius, pag. 157. c. 1. tom. 7.

Consumat brachia illius primogenita mors, pag. 274. col. 1. tom. 6.

Obsederunt in gyro tabernaculum meum, pag. 205. colum. 1. tom. 6.

Gaudium hypocrite ad instar puncti, p. 126. col. 1. tom. 6. & 115. c. 1. tom. 7.

Caput aspidum suget, & occidet eum lingua vipera, p. 46. col. 2. tom. 7.

Non videat riuulos fluminis, torrentes mellis, & butyri, pag. 156. c. 2. tom. 7.

Excelsior celo est, & super stellarum verticem sublimatur, pag. 266. c. 2. tom. 7.

Acquiesce igitur ei, & habeto pacem, & per hac habebis fructus optimos, p. 458. c. 2. tom. 6.

Qui humiliatus fuerit, erit in gloria, p. 230. c. 2. tom. 6.

Oculus adulteri obseruat caliginem, pagina 46. columna 2. tom. 6.

Perfodit in tenebris domos sicut in die condixerant sibi, & ignorauerunt lucem, p. 447. c. 2. tom. 6.

Si subito apparuerit aurora, arbitrantur umbram mortis, pag. 298. c. 2. tom. 6.

Ad nimium calorem transeat ab aquis niuium, p. 319. c. 1. tom. 6.

Qui facit concordiam in sublimibus suis, pagina 266. col. 2. tom. 7.

Numquid est numerus militum eius? pagina 261. colum. 1. tom. 6.

Appendit terram super nihilum, p. 307. c. 1. tom. 6.

Spiritus eius ornavit celos, p. 263. c. 2. tom. 7. & p. 269. col. 1. tom. eodem.

Donec deficiam non recedam ab innocentia mea, p. 244. c. 1. tom. eod.

Iustificationem meam, quam capere tenere, non deferam, p. 22. col. 2. tom. 7.

Lapis solutus calore in as vertitur, p. 275. c. 2. tom. 6.

Omne pretiosum vidit oculus eius, profunda quoque fluminum scrutatus est, p. 250. c. 2. tom. 7.

Nescit homo pretium eius, p. 295. c. 2. tom. 6.

Nec inuenitur in terra suauiter viuentium, p. 252. colum. 1. tom. 7.

Senes assurgentes stabant. Principes cessabant loqui, & c. p. 249. c. 1. tom. 7. & 258. col. 2. eod.

Eo quod liberafsem pauperem vociferantem, & pupillum, cui non esset adiutor, p. 257. c. 1. tom. 7.

Oculus fui caeco, & pes claudus, p. 20. c. 2. tom. 7.

Qui me comedunt non dormiunt, p. 273. col. 1. tom. 6. & 289. col. 1. eodem.

Flebam quondam super eo, qui afflictus erat, & compatiiebatur anima mea pauperi, pag. 310. col. 2. tom. 6. & 23. col. 1. tom. 7.

Frater fui draconum & socius struthionum, p. 274. c. 2. tom. 6.

Pepigi foedus cum oculis meis, p. 20. c. 2. tom. 7.

Cap. 11

Cap. 12

Cap. 13

Cap. 14

Cap. 17

Cap. 18

Cap. 19

Cap. 20

Cap. 21

Cap. 24

Cap. 25

Cap. 26

Cap. 27

Cap. 28

Cap. 29

Cap. 30

Cap. 31

Ignis

Sacræ Scripturæ.

	Ignis est usque ad perditionem deuorans, pag. 279. col. 1. tom. 6. & 290. col. 1. eod.	Sedisti super thronum, qui iudicas iustitiam, p. 253. col. 2. tom. 7.	Psal. 9
	Si negasti quod volebant, pauperibus, pag. 20. colum. 2. tom. 7.	Annunciate inter gentes studia eius, pag. 297. colum. 2. tom. 6.	
	Ei oculos vidua expectare feci, p. 261. col. 2. tom. 7.	In laqueo isto, quem absconderunt, pag. 141. colum. 1. tom. 7.	
	Ab infantia mea crenis mecum misratio, pag. 261. col. 1. tom. 7.	Sciant gentes, quoniam homines sunt, pag. 308. colum. 1. tom. 6.	
Cap. 33	Semper enim quasi in mentes super me fluctus, timui Deum, & pondus eius ferre non potui, p. 304. col. 1. tom. 6.	Laudatur peccator in desideriis anime sue, pag. 61. col. 2. tom. 6.	
Cap. 34	Videbis faciem eius in nubilo, p. 157. c. 2. tom. 7.	Sedet in insidiis cum diuitibus, in oculis ut interficiat innocentem, p. 92. col. 2. tom. 7.	
Cap. 35	Si direxerit ad eum cor suum, spiritum illius, & flatum ad se trahet, p. 93. c. 2. tom. 7.	Desiderium pauperum exaudiuit Dominus: preparationem cordis eorum auris tua, p. 379. col. 1. tom. 6. & 146. col. 1. tom. 7.	Cap. 10
Cap. 37	Suspice caelum, & intueri, & contemplare aethera, quod altior te sit, p. 263. col. 1. & 2. tom. 7.	In Domino confido. p. 190. col. 2. tom. 7.	
	Frustrum desiderat nubes, p. 160. col. 1. tom. 7.	Ignis, sulphur, & spiritus procellarum pars Calicis eorum, p. 319. col. 1. tom. 6.	
	Tu forsitan cum eo fabricatus es caelos, qui solidissimi quasi are fusi sunt, p. 262. col. 2. tom. 7.	Iustus Dominus, & iustitias dilexit, p. 443. col. 2. tom. 6.	Psal. 11
Cap. 38	Inuoluimur tenebris, p. 267. col. 2. tom. 6.	Diminuta sunt veritatem a filiis hominum, p. 271. colum. 2. tom. 6.	
	Ab Aquilone aurum venit, p. 314. c. 1. tom. 6.	In corde, & corde locuti sunt, p. 146. col. 1. tom. 7.	Psal. 12
	Per quam viam spargitur lux, p. 251. c. 1. tom. 7.	In circuitu impij ambulant, p. 302. col. 1. tom. 6.	
	Nunquid coniungere valebis micantes stellas Pleiades, aut cyrum Arcturi pote: is dissipare? p. 205. c. 2. tom. 6.	Usquequo Domine obliuisceris me in finem, usquequo auertis faciem tuam a me, p. 119. col. 1. tom. 7.	Psal. 13
	Nunquid nosti ordinem caeli, & pones rationem eius in terra? p. 249. col. 2. tom. 7. & 262. c. 2. eod.	Venenum aspidum sub labiis eorum, p. 431. col. 1. tom. 6.	
Cap. 39	Quis enarrabit calorum rationem? p. 265. c. 2. tom. 7.	Conritio, & infelicitas in visis eorum, pag. 274. col. 2. tom. eodem.	
Cap. 40	Concennum caeli, quis dormire faciet? p. 266. c. 2. tom. 7.	Domine quis habitabit in tabernaculo? pag. 323. colum. 1. tom. 6.	
Cap. 41	Feruens & tremens sorbet terram, p. 250. col. 2. tom. 7.	Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus, p. 307. col. 2. tom. 6.	
	Abforbebit fluxum, & non mirabitur, pag. 268. col. 1. tom. 6.	Qui pecuniam suam non dedit ad usuram, p. 36. colum. 2. tom. 7.	
	Flatus eius prunas ardere facit, pag. 284. col. 1. tom. 6. & 562. col. 2. tom. 7.	Qui facit hac non commouetur in aeternum, p. 302. col. 1. tom. 6.	Psal. 15
Cap. 42	Omne sublime videt, ipse est rex super uniuersos filios superbiam, p. 274. c. 2. tom. 6. & 89. c. 1. tom. 7.	Dixi Domino, Deus meus es tu: quoniam bonorum meorum non eges. p. 30. col. 1. tom. 6. & 146. col. 2. tom. 7.	
	Audiu auris audiui te, p. 159. col. 1. tom. 7.	Prouidebam Dominum in conspectu meo semper, p. 94. col. 1. tom. 7.	
	Ago penitentiam in fauilla, & cinere, pagina. 282. col. 2. tom. 6.	Adimpletis me latitia cum vultu tuo, pag. 234. colum. 2. tom. 6.	
	Iob autem seruus meus orabit pro vobis: faciem eius suscipiam, &c. pag. 252. col. 1. tom. 7.	Oculos suos statuerunt declinare super terram, p. 231. col. 1. tom. 6. & 270. col. 2. & 276. col. 2. tom. eod.	Psal. 16
		Satiabor, cum apparuerit gloria tua, p. 244. col. 2. tom. 6. & 254. col. 1. & 262. col. 1. & 321. col. 1. & 325. col. 2. & 457. col. 2. eod.	Psal. 17
		Ascendis super Cherubim, & volauit, volauit super pennas ventorum, p. 279. col. 2. tom. 6. & 261. col. 1. tom. 7. & 248. col. 2. tom. eod.	
Psal. 1	Et erit tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, p. 320. col. 2. tom. 6. & 461. col. 1. tom. eod.	Tenebrosa aqua in nubibus aëris, p. 252. col. 2. tom. 6.	
	Et folium eius non defluet, p. 27. c. 1. tom. 7.	Cum sancto sanctus eris, p. 270. col. 1. tom. 6.	
	Non sic impij, non sic: sed tanquam puluis, quem proicit ventus a facie terra, p. 387. c. 1. tom. 6. & 307. c. 2. eodem.	Quoniam tu illuminas lucernam meam Domine, &c. p. 440. col. 2. tom. 6. & 433. col. 1. tom. eod.	
Psal. 2	Non resurgunt impij in iudicio, neque peccatores in concilio iustorum, pag. 246. col. 2. tom. 6.	Quoniam in te eripiar a tentatione, & in Deo meo transgrediar murum, p. 131. col. 1. & 148. col. 2. tom. 7.	
	Reges eos in virga ferrea, pag. 448. col. 2. tom. 6.	Qui perfecit pedes meos tanquam cernuum, p. 138. col. 1. & 148. 2. tom. 7.	
	Et nunc Reges intelligite, erudimini, qui iudicatis terram, ibid.	Vt lutum platearum delebo eos, p. 290. col. 1. tom. 6.	Psal. 18
Psal. 4	Sacrificate sacrificium iustitiae, p. 302. c. 2. tom. 6.	Non est, qui se abscondat a calore eius, pag. 320. colum. 2. tom. 6.	
	Signatum est super nos lumen vultus tui Domine, p. 271. col. 1. tom. 6. & 155. col. 2. tom. 7.	Præceptum Domini lucidum illuminans oculos, p. 247. col. 1. tom. 6. & 248. col. 2. tom. 7.	
	A fructu frumenti, vini, & olei sui multiplicati sunt, p. 457. col. 1. tom. 6.	Tinor Domini sanctus permanet in saculum sæculi, p. 304. col. 1. tom. 6.	
Cap. 5	In pacem in idipsum dormiam, & requiescam, p. 313. col. 2. tom. 6.	Desiderabilia super aurum, & lapidem pretiosum multum, & dulciora super mel, & fauorem, p. 2. col. 2. tom. 7.	
	Mane astabo tibi, & videbo, p. 251. col. 2. tom. 7. & 243. col. 2. & 246. col. 2. tom. 6.	Ab oculis meis munda me, & ab alienis parce seruo tuo, p. 9. col. 1. tom. 7.	
	Perdes omnes, qui loquuntur mendacium, p. 289. col. 2. tom. 6. & 37. col. 1. tom. 7.	Tunc immaculatus ero, & erunt, ut complacent eloquia oris mei, p. 145. col. 2. tom. 7.	Psal. 19
Cap. 6	Cor eorum vanum est, Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant, p. 13. col. 2. tom. 7.	Holocauftum tuum pingue fiat, pagina 93. colum. 1. tom. 7.	Psal. 20
	Scuto bona voluntatis tua coronasti nos, pag. 8. colum. 1. tom. 6.	Posuisti in capite eius coronam de lapide pretioso, pag. 294. col. 1. tom. eod.	
Cap. 8	Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum, pag. 86. col. 2. tom. 7.		
	Lauabo per singulas noctes lectum meum, p. 253. col. 1. tom. 6. & 312. col. 2. eod.		
	Turbatus est a furore oculus meus, p. 276. col. 1. tom. 6.		
	Gloria, & honore coronasti eum, p. 316. col. 2. tom. 6. & 320. col. 1. tom. eod.		

Index locorum

Ecco

Sacræ Scripturæ.

	<i>Ecce elongavi fugiens, & mansi in solitudine, pag. 148. col. 2. tom. 7.</i>	<i>Renui consolari animam meam, memor fui Dei, & delectatus sum, pag. 159. col. 1. tom. 7.</i>	Psal. 76
	<i>Expectabam eum, qui saluum me fecit à pusillanimitate spiritus, & tempestate, p. 149. col. 1. tom. 7.</i>	<i>Memor fui Dei, & delectatus sum, p. 243. col. 1. tom. 6.</i>	
Psal. 55	<i>Ab altitudine dici timeto, p. 300. col. 2. tom. 6.</i>	<i>Meditatus sum nocte cum corde meo, & exercitabar, & scopebam spiritum meum, pag. 94. col. 1. tom. 7. & 149. col. 1. tom. 7.</i>	
	<i>Vi placeam coram Deo in lumine viventium, pagina 80. col. 1. tom. 7.</i>	<i>Nunquid in æternum prouiciet Deus, &c. p. 335. col. 2. tom. 6.</i>	
Psal. 57	<i>Sicut aspidis surda, & obturantis aures suas, p. 301. col. 1. tom. 6.</i>	<i>Deduxit eos in nubem dici, p. 433. col. 2. tom. 6.</i>	Psal. 77
	<i>Latabitur iustus, cum viderit vindictam, p. 318. col. 2. tom. 6.</i>	<i>Panem Angelorum manducaui homo, pag. 69. col. 2. tom. 7. & 285. col. 2. tom. eod.</i>	
	<i>Si ulique est fructus iusto, ulique est Deus indicans eos in terra, pag. 460. col. 2. tom. 6.</i>	<i>Spiritus vadens, & non rediens, pag. 286. col. 1. tom. 6. & 309. col. 1. tom. eod.</i>	
Psal. 59	<i>Communisi terram, & conturbasi eam, sana contritiones eius, pag. 93. col. 2. tom. 6.</i>	<i>Ostende faciem tuam, pag. 337. col. 2. tom. 6.</i>	Psal. 79
Psal. 61	<i>Diuitia si affluant, nolite cor asponere, pag. 276. col. 2. tom. 6.</i>	<i>Non eris in te Deus recentis, neque adorabis Deum alienum, pag. 5. col. 2. tom. 7.</i>	Psal. 80
Psal. 62	<i>Deus, Deus meus ad te de luce vigilo, p. 190. c. 1. tom. 7.</i>	<i>Et non audisti populus meus vocem meam, & Israël non intendit mihi, pag. 2. col. 1. tom. 7.</i>	
	<i>Sicut adipe, & pinguedine repleatur anima mea, pag. 437. col. 2. tom. 6.</i>	<i>Nescierant, neque intellexerunt, in tenebris ambulam, p. 250. col. 2. tom. 6. & 253. col. 1. tom. eod.</i>	Psal. 81
Psal. 64	<i>Replebimur in bonis domus tua, pag. 451. c. 1. tom. 6.</i>	<i>Ego dixi dy estis, & filij excelsi omnes, p. 249. col. 1. tom. 6.</i>	
	<i>Benedices corona anni benignitatis tua, pag. 453. col. 2. tom. 6.</i>	<i>Quam dilecta tabernacula tua, p. 190. col. 2. tom. 7.</i>	
Psal. 65	<i>Transiimus per ignem, & aquam, & eduxisti nos in refrigerium, pag. 325. col. 1. tom. 6. & 148. c. 2. tom. 7.</i>	<i>Beati, qui ambulam in lege tua Domine in sacula saculorum laudabunt te, pag. 93. col. 2. tom. 7.</i>	Psal. 83
	<i>Iniquitatem si assexi in corde meo, p. 283. col. 2. tom. 6.</i>	<i>Beatus vir cuius est auxilium abs te, Ascensiones in corde suo disposuit, in valle lachrymarum, in loco quem posuit, pag. 126. col. 1. tom. 7.</i>	
Psal. 66	<i>Veritas de terra orta est, p. 460. col. 2. tom. 6.</i>	<i>Iuui de virtute in virtutem, videbitur Deus Deorum in Sion, p. 263. col. 2. tom. 6. & 152. col. 1. tom. 7.</i>	
	<i>Confiteamur tibi populi Deus, confiteamur tibi populi omnes, terra dedi fructum suum, pag. 458. col. 2. tom. 6. & 459. col. 2. tom. eod.</i>	<i>Melior est dies una in atriis tuis super millia, pag. 124. col. 1. tom. 7.</i>	
Psal. 67	<i>Praenerunt principes coniuncti Psallentibus, pag. 93. c. 2. tom. 7. & 249. col. 1. tom. 7.</i>	<i>Gratiam, & gloriam dabit Dominus, pag. 190. col. 1. tom. 6. & 437. col. 1. tom. eod.</i>	
Psal. 68	<i>Infixus sum in limo profundi, p. 228. c. 2. tom. 6.</i>	<i>Benedixisti Domine terram tuam, & aueristi captiuitatem Iacob, remisisti iniquitatem plebis tuae, &c. p. 452. col. 1. tom. 6.</i>	Psal. 84
	<i>Zelus domus tue comedit me, pag. 87. col. 2. tom. 7.</i>	<i>Audiam quid loquatur in me Dominus meus, quoniam loqueretur pacem in plebem suam, pag. 231. col. 1. tom. 7. 144. col. 1. tom. 7. & 143. col. 2. & 172. col. 1. tom. eod. & 248. col. 1. tom. 6.</i>	
	<i>In conspectu tuo sunt omnes, qui tribulant me, improprie in expectauit cor meum, & miseriam, p. 20. col. 2. tom. 7. & 86. col. 1. tom. eod.</i>	<i>Dominus dabit benignitatem, & terra nostra dabit fructus suos, pag. 456. col. 1. tom. 6.</i>	
	<i>Et dederunt in escam meam fel, p. 62. col. 1. tom. 7.</i>	<i>Tu Domine suauis, & miis, & multa misericordia inuocantibus te, p. 443. col. 2. tom. 6.</i>	Psal. 85
Psal. 71	<i>Quoniam quem tu percussisti, se sequuti sunt: & super dolorem vulnerum meorum addiderunt, p. 86. col. 1. tom. 7.</i>	<i>Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei, pag. 321. col. 1. tom. 6.</i>	Psal. 86
	<i>Suscipiant montes pacem populo, & colles iustitiam, p. 256. col. 2. tom. 7.</i>	<i>Misericordias Domini in æternum canabo, pag. 118. c. 1. tom. 7.</i>	Psal. 88
Psal. 72	<i>Quam bonus Israël Deus his, qui recto sunt corde, p. 220. col. 1. tom. 7.</i>	<i>Beatus populus, qui scit iubilacionem, p. 115. col. 2. tom. 7.</i>	
	<i>Zelau super iniquos pacem peccatorum videns, pag. 313. col. 2. tom. 6.</i>	<i>Domine in lumine vultus tui ambulabunt, &c. & in iustitia tua exalabuntur, pag. 257. col. 1. tom. 7.</i>	
	<i>Inflammatum est cor meum, & renes mei commutati sunt, pag. 97. col. 1. tom. 7.</i>	<i>Terroris eius sicut Sol in conspectu meo, & sicut Luna perfecta in æternum, pagina 432. columna 1. tom. 6. & pagina 312. columna 2. & 443. col. 1. tom. eod. & 254. col. 1. tom. 7.</i>	
Psal. 73	<i>Ut iumentum factus sum apud te, pag. 280. col. 2. & 282. col. 1. tom. 6.</i>	<i>Mane floreas, & transeat, pag. 449. col. 2. tom. 6.</i>	Psal. 89
	<i>Mis autem adhaerere Deo bonum est, pag. 238. c. 2. tom. 6.</i>	<i>Anni nostri, sicut aranæ mediabimur, pag. 281. col. 2. tom. 6.</i>	
	<i>Deus autem rex noster ante sacula operatus est saluam in medio terra, p. 453. col. 1. tom. 6.</i>	<i>Scuto circumdabit te veritas eius, pag. 8. col. 1. tom. 6.</i>	Psal. 90
	<i>Tuus est dies, & tua est nox, tu fabricatus es auroram, & Solem, pag. 447. col. 1. tom. 6. & 273. col. 1. tom. 7.</i>	<i>Cadent à latere tuo mille, & decem milia à dextris tuis, pag. 323. col. 1. tom. 6.</i>	
Psal. 74	<i>Ne tradas vestris animas confidentes tuis, pag. 335. col. 2. tom. 6.</i>	<i>Cum ipso sum in tribulatione, pag. 167. col. 2. tom. 7.</i>	
	<i>Confitebimur tibi Deus, confitebimur, p. 282. col. 2. tom. 6.</i>	<i>Delectasti me Domine in factura tua, pag. 270. c. 1. tom. 6. & 127. col. 2. & 156. col. 1. tom. 7.</i>	Psal. 91
	<i>Cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo, p. 218. col. 2. tom. 6.</i>	<i>Senectus mea in misericordia uberi, p. 261. c. 2. tom. 7.</i>	
Psal. 75	<i>Calix in manu Domini vini mei plenus mixto, p. 258. col. 2. tom. 6.</i>	<i>Iustus ut palma florebit, pag. 331. col. 1. tom. 6.</i>	
	<i>Factus est in pace locus eius, & habitatio eius in Sion, p. 308. c. 2. tom. 6. & 113. col. 2. & 446. col. 2. tom. eod. & 189. & 253. col. 2. tom. 7.</i>	<i>Dominus regnauit, decorum indutus est, pag. 251. c. 1. tom. 6.</i>	Psal. 92
	<i>Ibi confregit potentias, arcum, scutum, gladium, & bellum, pag. 314. col. 1. tom. 6.</i>	<i>Parata sedes tua ex tunc, pag. 272. col. 1. tom. 7.</i>	
	<i>Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis, turbati sunt omnes insipientes corde, pag. 330. col. 2. tom. 7.</i>	<i>Domum tuam dicet sanctitudo Domine, pag. 444. col. 2. tom. 6.</i>	
	<i>Viri diuitiarum, pag. 276. col. 2. tom. 6. & 310. col. 1. tom. eod.</i>	<i>Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolaciones tuae, &c. p. 190. col. 2. tom. 7.</i>	Psal. 93
	<i>Cum exurgeret in iudicium Deus, ut saluos faceret omnes mansuetos terra, p. 317. col. 1. tom. 6.</i>	<i>Praoccupemus faciem eius in confessione, in Psalm. p. 281. col. 2. tom. 6.</i>	Psal. 94
	<i>Reliquia cogitationis diem festum agent tibi, p. 181. c. 1. t. 2.</i>		

Index locorum

	<i>Quoniam ipse est mare, & ipse fecit illud, pag. 4. col. 1. tom. 7.</i>	<i>Tunc non confundar cum perpexero in omnibus mandatis tuis, p. 10. col. 2. tom. 7.</i>
Pfal. 95	<i>Nunciate de die in diem salutare eius, pag. 234. col. 2. tom. 6.</i>	<i>Revela oculos meos, & considerabo mirabilia, de laetitia, p. 172. col. 2. tom. 7.</i>
	<i>Omnes dis gentium demonia, Dominus autem caelos fecit, pag. 4. col. 2. tom. 7.</i>	<i>Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore, p. 15. col. 1. tom. 7.</i>
	<i>Confessio, & pulchritudo in conspectu eius, pag. 312. col. 2. tom. 6.</i>	<i>Increpasti superbos, maledixisti, qui declinant a mandatis tuis, p. 454. col. 1. tom. 6. & 2. col. 1. tom. 7.</i>
Pfal. 96	<i>Exultaverunt filie Iuda, propter iudicia tua Domine, pag. 18. col. 1. tom. 7.</i>	<i>Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum, pag. 4. col. 2. tom. 7.</i>
Pfal. 99	<i>Ipse fecit nos, & non ipsi nos, p. 309. col. 1. tom. 6.</i>	<i>Paratus sum, & non sum turbatus, p. 293. col. 1. tom. 6.</i>
Pfal. 100	<i>Intra porta eius in confessione, p. 282. col. 2. tom. 6.</i>	<i>Particeps ego sum omnium timentium te, p. 312. col. 1. tom. 6.</i>
	<i>Ambulans in via immaculata hic mihi ministrabat, p. 259. col. 2. tom. 7.</i>	<i>Bonum mihi, quia humiliasti me, p. 88. col. 2. tom. 7.</i>
Pfal. 101	<i>Tu autem Domine in aeternum permanes, pag. 443. col. 1. tom. 6.</i>	<i>Fiat cor meum immaculatum in iustificationibus tuis, ut non confundar, p. 18. col. 2. tom. 7.</i>
Pfal. 102	<i>Qui sanat omnes infirmitates tuas, pag. 321. col. 1. tom. 6.</i>	<i>Defecit in salutare tuum anima mea, pag. 263. col. 2. tom. 6. & 137. col. 2. tom. 7.</i>
	<i>Renouatur, ut aquila iuvenius tua, ibid.</i>	<i>Laetum mandatum tuum nimis, p. 321. c. 2. tom. 6.</i>
	<i>Misericordia Domini ab aeterno, & usque in aeternum super timentes eum, &c. pag. 7. col. 2. tom. 7.</i>	<i>Super senes intellexi, quia mandata tua quaesivi, pag. 1. col. 2. tom. 7.</i>
	<i>Dominus in caelo paravit sedem suam, pag. 436. col. 2. tom. 6. & 266. col. 1. tom. 7.</i>	<i>Quam dulcia faucibus meis eloquia tua super malum meum, pag. 145. col. 2. tom. 7.</i>
Pfal. 103	<i>Qui facit Angelos suos spiritus, pag. 247. col. 2. tom. 7. & 260. col. 1. tom. eod.</i>	<i>Inclinavi ad faciendas iustificationes tuas, propter retributionem, p. 142. col. 1. tom. 7.</i>
	<i>De fructu operum tuorum satiabitur terra, pag. 457. col. 2. tom. 6.</i>	<i>Declinate a me maligni, & servabor mandata Dei mei, pag. 3. col. 1. tom. 7.</i>
	<i>Exibit homo ad opus suum, & ad operationem suam usque ad vespertinam, p. 240. col. 1. tom. 6. & 253. col. 1. tom. eod.</i>	<i>Confige vinetis tuo carnes meas: a iudicio enim tuus sumus, pag. 393. col. 1. tom. 7.</i>
	<i>Quam magnificata sunt opera tua Domine, pag. 146. col. 2. tom. 7.</i>	<i>Servus tuus sum ego, da mihi intellectum, ut sciam testimonia tua, pag. 6. col. 2. tom. 7.</i>
	<i>Impleta est terra possessione tua, pag. 440. col. 2. tom. 6.</i>	<i>Os meum aperui, & astraxi spiritum, pag. 283. col. 2. tom. 6.</i>
	<i>Hoc mare magnum, & spatiosum manibus, p. 180. col. 2. tom. 7.</i>	<i>Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, pag. 279. col. 2. tom. 6. & 310. col. 1. tom. 6.</i>
Pfal. 104	<i>Latetur cor quarentium Dominum, quare faciem eius semper, p. 228. col. 2. tom. 6. & 158. col. 1. tom. 7.</i>	<i>Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum, pag. 443. col. 2. tom. 6.</i>
	<i>Expandit nubem, pag. 433. col. 2. tom. 6.</i>	<i>Tabescere me fecit zelus meus, p. 87. col. 2. tom. 7.</i>
Pfal. 105	<i>Ad videndum in hauriente electorum, ad latendum in latitia gentis tuae, p. 251. col. 2. tom. 7.</i>	<i>Ignitum eloquium tuum vehementer, & servus tuus dilexisti illud, pag. 145. col. 1. tom. 7.</i>
	<i>Ex irruerunt eum in adinventionibus suis, pag. 78. col. 1. tom. 7.</i>	<i>Longe a peccatoribus salus, p. 208. col. 2. tom. 6.</i>
Pfal. 106	<i>Ascendunt usque ad caelos, p. 302. col. 2. tom. 6.</i>	<i>Septies in die laudem dixi tibi, p. 80. col. 2. tom. 7.</i>
	<i>Fecerunt fructum natiuitatis, & benedixit eis, & multiplicati sunt nimis, p. 461. c. 2. tom. 6.</i>	<i>Servavi mandata tua, & testimonia tua, quia omnes viae meae in conspectu tuo, p. 1. col. 2. tom. 7.</i>
	<i>Errare fecit eos in initio, non in via, pagina 302. col. 1. tom. eodem.</i>	<i>Ad Dominum cum tribularet, pag. 283. col. 2. tom. 6.</i>
Pfal. 108	<i>Dilexit maledictionem, & veniet ei, & noluit benedictionem, & elongabitur ab eo, p. 451. col. 2. tom. 6. & p. 2. col. 1. tom. 7.</i>	<i>Heu mihi, quia inculatus meus prolongatus est, pag. 310. col. 2. tom. 6.</i>
Pfal. 109	<i>Virgam virtutis tua emittat Dominus ex Sion, pag. 434. col. 1. tom. 6.</i>	<i>Stantes erant pedes nostri in atriis tuis Ierusalem, p. 291. col. 2. tom. 7.</i>
	<i>Ex utero ante Luciferum genui te, pag. 456. columna 1. tom. 6.</i>	<i>Rogate quae ad pacem sunt Ierusalem, pag. 314. columna 1. tom. 6.</i>
Pfal. 110	<i>Confitebor tibi Domine in toto corde meo, pag. 281. col. 1. tom. 6.</i>	<i>Sicut oculi servorum in manibus dominorum suorum, p. 335. col. 2. tom. 6. & 92. col. 2. tom. 7.</i>
	<i>Initium sapientiae timor Domini, p. 304. c. 2. tom. 6.</i>	<i>Sicut oculi ancillae in manibus Dominae suae, p. 434. col. 1. tom. 6.</i>
	<i>Intellectus bonus omnibus facientibus eum, p. 306. col. 2. tom. 6.</i>	<i>Magnificavit Dominus facere nobiscum, facti sumus laetantes, p. 244. col. 1. tom. 6.</i>
Pfal. 112	<i>Sit nomen Domini benedictum, ex hoc nunc & usque in saeculum, p. 444. c. 1. tom. 6.</i>	<i>Qui seminant in lacrymis, in exultatione metent, p. 311. col. 1. tom. 6.</i>
	<i>Suscitans de terra inopem, & de stercore erigens pauperem, pag. 302. col. 2. tom. 6.</i>	<i>Euntes ibant, & sebant, p. 285. col. 2. tom. 6.</i>
Pfal. 113	<i>Facta est Iudea sanctificatio eius, pag. 312. col. 2. tom. 6.</i>	<i>Nisi Dominus adificaveris domum, &c. pag. 307. col. 2. tom. 6.</i>
	<i>Montes exultaverunt ut arbores, & colles sicut agni onium, pag. 151. col. 1. tom. 7.</i>	<i>Nisi Dominus custodierit civitatem, &c. pag. 93. col. 1. tom. 7.</i>
	<i>Omnia quaecumque voluit fecit, pag. 442. col. 2. tom. 6. & 315. col. 2.</i>	<i>Ecce hereditas Domini filij; merces fructus ventris, p. 457. col. 1. & 458. col. 2. tom. 6.</i>
	<i>Simulacra gentium argentum, & aurum, pag. 287. col. 2. tom. eod.</i>	<i>Beatus vir, qui implevit desiderium suum ex ipsis, p. 238. col. 2. tom. 6. & 138. col. 1. tom. 7.</i>
	<i>Oculos habent, & non videbunt, p. 175. col. 1. tom. 7.</i>	<i>Filij tui sicut novella olivarum in circuitu mensae tuae, p. 292. col. 1. tom. 6.</i>
Pfal. 114	<i>Pericula inferni inveniunt me, p. 275. col. 1. tom. 6.</i>	<i>Ecce sic benedicetur homo, qui timet Dominum, pag. 234. col. 2. tom. 6.</i>
Pfal. 115	<i>Preliosa in conspectu Domini, mors sanctorum eius, p. 96. col. 2. tom. 7.</i>	<i>Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores, p. 314. c. 1. tom. 6.</i>
Pfal. 118	<i>Tu mandasti mandata tua custodiri nimis, p. 290. col. 2. tom. 6.</i>	

Quia

Sacræ Scripturæ.

- Pfal. 129. Quia apud Dominum misericordia, & copiosa apud eum redemptio. p. 333. col. 1. tom. 6. & 244. col. 2. tom. 7.
- Pfal. 131. Surge Domine in requiem tuam, tu & arca sanctificationis tue. p. 431. col. 1. tom. 6.
- De fructu ventris tui, ponam super sedem tuam. p. 456. col. 1. tom. 6.
- Hæc requies mea in sacula saculi, hic habitabo, quoniam elegi eam. p. 257. col. 1. tom. 6. & 194. col. 1. tom. 7.
- Vidua eius benedicens benedicam. p. 455. col. 2. tom. 6.
- Pfal. 132. Ecce quam bonum, & quam iucundum, &c. pag. 251. col. 2. tom. 7.
- Sicut ros Hermon, qui descendit in montem Sion, p. 97. col. 1. tom. 7.
- Pfal. 134. Aures habent, & non audient. p. 145. col. 1. tom. 7.
- Pfal. 135. Qui fecit cælos in intellectu, p. 262. col. 2. tom. 7.
- Solem in potestatem diei, Lunam ad Stellæ in potestatem noctis. p. 258. col. 1. tom. 7.
- Pfal. 136. Super flumina Babylonis illic sedimus, & fleuimus, pag. 310. col. 2. tom. 6.
- Pfal. 138. Mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est, & non potero ad eam. p. 7. col. 1. tom. 6.
- Si ascendero in cælum, tu illic es, si descendero in infernum ades. p. 307. col. 1. tom. 6. & 149. col. 1. tom. 7.
- Si sumptero pennas meas diluculo, p. 251. col. 2. tom. 7.
- Nox illuminatio mea in deliciis meis, p. 36. col. 2. tom. 6. & 291. col. 2. tom. 7.
- Nonne qui oderunt te Domine oderam? pag. 85. col. 1. tom. 7.
- Pfal. 140. Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo, p. 283. col. 1. tom. 6.
- Pfal. 143. Domine inclina cælos tuos, & descende, pag. 431. col. 2. tom. 6.
- Sicut nouella plantationes in iuuentute sua, pag. 292. col. 1. tom. 6.
- Pfal. 144. Beatum dixerunt populum, cui hac sunt, p. 253. col. 1. tom. 7.
- Suauius Dominus uniuersis, & miserationes eius super omnia opera eius. p. 312. col. 1. tom. 6. & 18. col. 1. tom. 7.
- Fidelis Dominus in omnibus verbis suis, p. 443. col. 2. tom. 6.
- Iustus Dominus in omnibus viis suis, ibid.
- Pfal. 145. Dominus diligit iustos, p. 302. col. 1. tom. 6.
- Pfal. 146. Qui numerat multitudinem stellarum, & cernit eis nomina vocat, p. 261. col. 1. tom. 6.
- Magnus Dominus, & magna virtus, pag. 437. col. 1. tom. eodem.
- Suscipiens mansuetos Dominus, p. 317. col. 1. tom. 6.
- Pfal. 147. Lauda Hierusalem Dominum, lauda Deum tuum Sion, p. 106. col. 2. tom. 7.
- Mittit crystallum suum, sicut bucellas. p. 242. col. 1. tom. 6.
- Pfal. 148. Reges terræ, & omnes populi, principes, & omnes iudices terræ, p. 444. col. 1. tom. 6.

Ex Prouerbiis.

- Cap. 1. Audiens sapiens sapientior erit, & intelligens gubernacula possidebit. p. 258. col. 1. tom. 7.
- Audi fili mi disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tue. p. 288. col. 2. tom. 6.
- Pedes eorum ad malum currunt. p. 275. col. 2. tom. 6.
- Vocavi, & renuisti. p. 276. col. 2. tom. eodem.
- Ego quoque in interitum vestro ridebo, pag. 318. columna. 2. tom. 6.
- Cap. 2. Si quisieris sapientiam, quasi pecuniam, & sicut thesauros effuderis illam. p. 256. col. 1. tom. 6.
- Servauit te, ut eruaris à via mala, & ab homine, qui peruersa loquitur. p. 83. col. 2. tom. 7.
- Cap. 3. Inuenies gratiam, & disciplinam bonam coram Deo, & hominibus. p. 248. col. 2. tom. 7.
- Honora Dominum de tua substantia, pag. 286. columna 1. tom. 6.
- Preciosior est cunctis opibus sapientia, & omnia, quæ desiderantur huic non valent comparari. p. 255. col. 2. tom. 6.
- Omnes semitæ illius pacificæ. p. 113. col. 2. tom. 6.
- Lignum vitæ est his, qui apprehenderint eam, p. 255. c. 2. t. 6.
- Ne dicas amico tuo, Vade, & revertere, & cras dabo tibi, cum statim possis dare. p. 286. col. 2. tom. 6. & 261. col. 2. tom. 7.

- Stultorum exultatio ignominia, p. 315. col. 2. tom. 6.
- Iustorum semita quasi lux splendens procedit, & crescit usque ad perfectam diem. p. 237. col. 1. tom. 6. & 163. col. 1. t. 7.
- Palpebræ tuæ præcedant gressus tuos. p. 224. col. 1. tom. 6.
- Vias, quæ à dextris sunt, nouit Dominus: peruersa vero sunt, quæ à sinistris sunt. p. 324. col. 1. tom. 6.
- Ad inferos properat gressus eius. p. 187. col. 1. tom. 7.
- Sic venata tua benedicta. p. 455. col. 1. tom. 6.
- Iniquitates suæ capiunt impium. p. 415. col. 2. tom. 6.
- Vade ad formicam, & piger. p. 277. col. 2. tom. 6. & 300. col. 2. tom. 7.
- Homo apostata vir inutilis. p. 7. col. 2. tom. 7.
- Sex sunt, quæ odit Dominus, & septimum detestatur anima eius, &c. Et eum, qui seminat inter fratres discordias, pag. 33. col. 1. tom. 7.
- Pretium scorti vix est unus panis, mulier autem viri pretiosam animam capit. pag. 279. col. 1. tom. 6.
- Zelus, & furor viri non parces in die vindictæ. pag. 316. col. 2. tom. 6.
- Serua mandata mea, & viues, & legem meam quasi pupillam oculi tui. p. 2. col. 1. tom. 7.
- Indie plena Luna reuersurus est in domum suam, p. 250. c. 2. tom. 6. & 440. col. 1.
- Ignorat quod ad vincula futurus trahitur, pag. 273. col. 2. tom. 6.
- Timor Domini odit malum, p. 393. col. 2. tom. 6.
- Per me reges regnant, p. 262. col. 2. tom. 6.
- Ego diligentes me diligo. p. 140. col. 1. tom. 7.
- Melior est fructus meus auro, & lapide pretioso, & gemina mea argento electo. p. 461. col. 1. tom. 6.
- Dominus possedit me initio rerum suarum, pag. 205. col. 1. tom. 6.
- Nondum erant abyssi, & ego iam concepta eram, pag. 3. col. 2. tom. 6.
- Quando preparabat cælos, aderam, &c. quando aethera firmabat sursum, p. 263. col. 2. tom. 7.
- Delicia mea esse cum filiis hominum, p. 3. col. 2. 247. col. 1. tom. 6.
- Beatus homo, qui audit me, & qui vigilat ad fores meas quotidie. p. 256. col. 1. tom. 6.
- Qui me inuenerit, inueniet vitam, &c. pag. 256. col. 1. tom. 6. & 263. col. 2.
- Sapientia edificauit sibi domum. p. 127. col. 2. tom. 6.
- Da sapienti occasionem, & addetur ei sapientia, p. 83. col. 1. tom. 7.
- Egestatem operata est manus remissa, pag. 277. columna 1. tom. 6.
- In multiloquio non deerit peccatum, p. 22. col. 1. tom. 7.
- Salus ubi multa consilia, p. 305. col. 1. tom. 6.
- Mulier gratiosa inuenit gloriam. p. 437. col. 1. tom. eodem.
- Qui confidit in diuitiis suis corrumpet. p. 300. col. 1. tom. 6.
- Qui conturbat domum suam possidebit ventos, p. 90. c. 2. t. 6.
- Fructus iusti lignum vitæ. p. 457. col. 1. & 461. col. 2. tom. 6.
- Consilia impiorum fraudulenta. p. 305. col. 1. tom. 6.
- De fructu oculi sui unusquisque repletur bonis. p. 461. c. 1. t. 6.
- De fructu oris sui satiabitur bonis. p. 459. col. 1. tom. 6.
- Qui parci virga odit filium. p. 90. col. 1. tom. 7.
- Vener impiorum insatiabilis, p. 278. col. 1. tom. 6.
- Cur quod nouit amaritudinem animæ suæ, in gaudio eius non miscebitur extraneus. p. 310. col. 2. tom. 6.
- Est via, quæ videtur homini iusta, nouissima autem eius deducunt ad mortem. p. 225. col. 1. tom. 6.
- Extrema gaudij luctus occupat. p. 115. col. 1. tom. 7.
- Qui impatient est, exaltat iniustitiam suam. p. 88. col. 1. t. 7.
- Responsio mollis frangi: iram: sermo durus suscitatur furor, p. 310. col. 1. tom. 6. & 88. col. 1. tom. 7. & 454. col. 2. tom. 6.
- Os fatuorum ebullit: iusti, iam. p. 275. col. 2. tom. 6.
- Qui sequitur iustitiam, diligitur à Domino, p. 302. c. 1. t. 6.
- Seu a mens quasi inye coniuncta. p. 315. c. 1. t. 6. & 26. t. 7.
- Vir iracundus prouocat rixas: qui patiens est mitigat suscitatas. p. 64. col. 1. tom. 6. & p. 81. col. 1. tom. 7.
- Conturbat domum suam qui secatur autartiam. p. 277. c. 1. t. 6.
- Dulcedo animæ, & sanitas ossium. p. 252. col. 2. tom. 6.
- Verbosus dissipat principes. p. 259. col. 1. tom. 7.
- Melior est vir patiens viro forti: & qui dominatur animo

Cap. 4

Cap. 5

Cap. 6

Cap. 7

Cap. 8

Cap. 9

Cap. 10

Cap. 11

Cap. 12

Cap. 13

Cap. 14

Cap. 15

Cap. 16

Index locorum

Cap. 17	<i>fuos expugnare urbium pag. 213. col. 2. tom. 6. & 249. col. 1. tom. 7.</i>	<i>Qui corripit hominem, gratiam postea inueniet apud eum magis, quam ille, qui per lingua blandimenta decipit, pag. 259. col. 2. tom. 7.</i>	Cap. 19
Cap. 18	<i>Gemma gratissima expectatio prestolantis, pag. 300. col. 2. tom. 6.</i> <i>Impius cum in profundum veneris peccatorum contemnis, pag. 273. col. 2. tom. 6.</i> <i>Accipere personam impij in iudicio non est bonum, p. 254. col. 2. tom. 7.</i> <i>Pigrum desicit timor, p. 277. col. 2. tom. 6.</i> <i>Spiritus ad irascendum facilem quis poterit sustinere? p. 88. col. 2. tom. 7.</i> <i>Insuperior est accusator sui, pag. 282. col. 1. tom. 6. & 74. col. 1. tom. 7.</i>	<i>Viro, qui corripientem dura cervice contemnit, repentinus ei superueniet interitus, ibid.</i> <i>Princeps, qui libenter audit verba mendacij, omnes ministros habet impios, ibid.</i> <i>Qui indicat in veritate pauperes, thronus eius in aeternum firmabitur, p. 254. col. 2. tom. 7.</i> <i>Qui ad indignandum facilis est, erit ad peccandum proclivior, pag. 275. col. 1. tom. 6.</i> <i>Humilem spiritus suscipiet gloria, p. 304. col. 2. tom. 6.</i> <i>Sanguisuga dua sunt filia, dicentes: Affer, affer, p. 278. c. 2. tom. 6. & 290. col. 1. tom. 6.</i>	Cap. 30
Cap. 19	<i>Multi colunt personam potentis, & amici sunt dona tribuentis, pag. 254. col. 2. tom. 7.</i> <i>Sicut fremisus leonis, ita & regis ira: & sicut ros super herbam, ita & hilaritas eius, p. 258. col. 1. tom. 7.</i> <i>Qui negligit vitam suam mortificabitur, p. 42. col. 1. tom. 7.</i> <i>Fanetur Domino, qui miseretur pauperis, pag. 312. col. 1. tom. 6.</i> <i>Qui impatiens est, sustinebit damnum, p. 276. columna 1. & 310. c. 1. & 314. col. 1. tom. 6.</i>	<i>Quatuor sunt minima terra, & ipsa sunt sapientiora sapientibus, & c. p. 300. col. 2. tom. 6.</i> <i>Lepusculus collocat in petra cubile suum, p. 300. c. 2. tom. 6.</i> <i>Facta est, quasi nautis insitoris, p. 292. c. 2. tom. 6. & 297. col. 1. ibid.</i> <i>De fructu manuum suarum plantauit vineam, pag. 461. c. 2. tom. 6.</i> <i>Byssus & purpura indumentum eius, pag. 297. col. 2. tom. 6. & 301. col. 2.</i> <i>Fortitudo & decor indumentum eius, ibid.</i> <i>Multa filia congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas, p. 431. c. 2. & 442. c. 2. & 251. col. 1. tom. 6.</i> <i>Fallax gratia, & vana est pulchritudo, p. 270. col. 1. & 436. col. 1. tom. 6.</i>	Cap. 31
Cap. 20	<i>Pesilente flagellato sapientior erit paruulus, p. 85. c. 2. & 7.</i> <i>Luxuriosiores vinum, pag. 290. col. 1. tom. 6.</i> <i>Quicumque hic delectatur, non erit sapiens, p. 278. c. 2. & 1. & 6.</i> <i>Misericordia & veritas custodiunt regem, & roborabitur clementia thronus eius, pag. 36. col. 1. tom. 6.</i>	<i>De fructu manuum suarum plantauit vineam, pag. 461. c. 2. tom. 6.</i> <i>Byssus & purpura indumentum eius, pag. 297. col. 2. tom. 6. & 301. col. 2.</i> <i>Fortitudo & decor indumentum eius, ibid.</i> <i>Multa filia congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas, p. 431. c. 2. & 442. c. 2. & 251. col. 1. tom. 6.</i> <i>Fallax gratia, & vana est pulchritudo, p. 270. col. 1. & 436. col. 1. tom. 6.</i>	Cap. 31
Cap. 21	<i>Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur, p. 287. c. 1. tom. 6.</i> <i>Equus paratus ad diem belli, Dominus autem salutem tribuit, pag. 293. col. 1. tom. 6.</i>	<i>De fructu manuum suarum plantauit vineam, pag. 461. c. 2. tom. 6.</i> <i>Byssus & purpura indumentum eius, pag. 297. col. 2. tom. 6. & 301. col. 2.</i> <i>Fortitudo & decor indumentum eius, ibid.</i> <i>Multa filia congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas, p. 431. c. 2. & 442. c. 2. & 251. col. 1. tom. 6.</i> <i>Fallax gratia, & vana est pulchritudo, p. 270. col. 1. & 436. col. 1. tom. 6.</i>	Cap. 31
Cap. 22	<i>Melius est nomen bonum, quam diuitia multa, p. 33. c. 1. & 7.</i> <i>Super aurum, & argentum gratia bona, p. 248. c. 2. tom. 7.</i> <i>Qui diligit cordis munditiam, propter gratiam laborum suorum habebit amicum regem, p. 438. columna 2. tom. 6. & 249. col. 2. tom. 7.</i> <i>Stultitia colligata est in corde pueri, & virga disciplina fugabit eam, pag. 393. col. 1. tom. 6.</i> <i>Ecce descripsi eam tibi tripliciter, p. 55. col. 1. & 6. & 185. col. 1. tom. 7.</i>	<i>De fructu manuum suarum plantauit vineam, pag. 461. c. 2. tom. 6.</i> <i>Byssus & purpura indumentum eius, pag. 297. col. 2. tom. 6. & 301. col. 2.</i> <i>Fortitudo & decor indumentum eius, ibid.</i> <i>Multa filia congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas, p. 431. c. 2. & 442. c. 2. & 251. col. 1. tom. 6.</i> <i>Fallax gratia, & vana est pulchritudo, p. 270. col. 1. & 436. col. 1. tom. 6.</i>	Cap. 31
Cap. 23	<i>Vidisti virum velocem in opere suo, pag. 250. col. 2. tom. 7.</i> <i>Ne erigas oculos tuos ad opes, quas non potes habere, p. 267. col. 2. tom. 7.</i> <i>Tu virga percuties eum, & animam eius de inferno liberabis, pag. 85. col. 2. tom. 7.</i> <i>Verberauerunt me, sed non dolui: traxerunt me & ego non sensi, pag. 297. col. 1. tom. 6.</i>	<i>De fructu manuum suarum plantauit vineam, pag. 461. c. 2. tom. 6.</i> <i>Byssus & purpura indumentum eius, pag. 297. col. 2. tom. 6. & 301. col. 2.</i> <i>Fortitudo & decor indumentum eius, ibid.</i> <i>Multa filia congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas, p. 431. c. 2. & 442. c. 2. & 251. col. 1. tom. 6.</i> <i>Fallax gratia, & vana est pulchritudo, p. 270. col. 1. & 436. col. 1. tom. 6.</i>	Cap. 31
Cap. 24	<i>Erue eos, qui ducuntur ad mortem, p. 252. col. 2. tom. 7.</i> <i>Septies in die cadet iustus, p. 322. columna 1. tom. 6. & 24. col. 2. tom. 7.</i> <i>Per agrum hominis pigri transiui, & c. & ecce totum repleuerant vtrique, p. 277. col. 2. tom. 6.</i> <i>Utrique quoque piger dormies, ibid.</i>	<i>De fructu manuum suarum plantauit vineam, pag. 461. c. 2. tom. 6.</i> <i>Byssus & purpura indumentum eius, pag. 297. col. 2. tom. 6. & 301. col. 2.</i> <i>Fortitudo & decor indumentum eius, ibid.</i> <i>Multa filia congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas, p. 431. c. 2. & 442. c. 2. & 251. col. 1. tom. 6.</i> <i>Fallax gratia, & vana est pulchritudo, p. 270. col. 1. & 436. col. 1. tom. 6.</i>	Cap. 31
Cap. 25	<i>Calum sursum, & terra deorsum, cor autem regum inscrutabile, pag. 266. col. 1. tom. 7.</i> <i>Aufer rubiginem de argento, & egredietur vas purissimum, pag. 450. col. 1. tom. 6.</i> <i>Aufer impietatem de vultu regis, p. 254. col. 1. tom. 7.</i> <i>Aqua frigida anime sitienti, & nuntius bonus de terra longinqua, pag. 147. col. 2. tom. 7.</i>	<i>De fructu manuum suarum plantauit vineam, pag. 461. c. 2. tom. 6.</i> <i>Byssus & purpura indumentum eius, pag. 297. col. 2. tom. 6. & 301. col. 2.</i> <i>Fortitudo & decor indumentum eius, ibid.</i> <i>Multa filia congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas, p. 431. c. 2. & 442. c. 2. & 251. col. 1. tom. 6.</i> <i>Fallax gratia, & vana est pulchritudo, p. 270. col. 1. & 436. col. 1. tom. 6.</i>	Cap. 31
Cap. 26	<i>Vidisti hominem sapientem sibi videri? magis illo spem habebit insipiens, p. 92. col. 1. tom. 7.</i>	<i>De fructu manuum suarum plantauit vineam, pag. 461. c. 2. tom. 6.</i> <i>Byssus & purpura indumentum eius, pag. 297. col. 2. tom. 6. & 301. col. 2.</i> <i>Fortitudo & decor indumentum eius, ibid.</i> <i>Multa filia congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas, p. 431. c. 2. & 442. c. 2. & 251. col. 1. tom. 6.</i> <i>Fallax gratia, & vana est pulchritudo, p. 270. col. 1. & 436. col. 1. tom. 6.</i>	Cap. 31
Cap. 27	<i>Ira non habet misericordiam, nec erumpens furor, pag. 277. col. 1. tom. 10. 6.</i> <i>Meliora sunt vulnera diligentis, quam fraudulencia oscula odientis, pag. 71. col. 2. tom. 7.</i> <i>Anima saturata calcabit faenum, pag. 88. col. 1. tom. 7.</i> <i>Bonus amici consiliis anima dulcoratur, p. 270. col. 2. tom. 6.</i> <i>In fornace aurum probatur, p. 20. col. 2. tom. 7.</i> <i>Corona tribuetur tibi in generatione, & generationem, pag. 183. col. 2. tom. 7.</i> <i>Beatus homo, qui semper est pauidus, p. 303. col. 1. tom. 6.</i> <i>Dux indigens prudentia multos opprimeat per malissimam, pag. 300. col. 2. tom. 6.</i>	<i>De fructu manuum suarum plantauit vineam, pag. 461. c. 2. tom. 6.</i> <i>Byssus & purpura indumentum eius, pag. 297. col. 2. tom. 6. & 301. col. 2.</i> <i>Fortitudo & decor indumentum eius, ibid.</i> <i>Multa filia congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas, p. 431. c. 2. & 442. c. 2. & 251. col. 1. tom. 6.</i> <i>Fallax gratia, & vana est pulchritudo, p. 270. col. 1. & 436. col. 1. tom. 6.</i>	Cap. 31
Cap. 28		<i>De fructu manuum suarum plantauit vineam, pag. 461. c. 2. tom. 6.</i> <i>Byssus & purpura indumentum eius, pag. 297. col. 2. tom. 6. & 301. col. 2.</i> <i>Fortitudo & decor indumentum eius, ibid.</i> <i>Multa filia congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas, p. 431. c. 2. & 442. c. 2. & 251. col. 1. tom. 6.</i> <i>Fallax gratia, & vana est pulchritudo, p. 270. col. 1. & 436. col. 1. tom. 6.</i>	Cap. 31
		<i>De fructu manuum suarum plantauit vineam, pag. 461. c. 2. tom. 6.</i> <i>Byssus & purpura indumentum eius, pag. 297. col. 2. tom. 6. & 301. col. 2.</i> <i>Fortitudo & decor indumentum eius, ibid.</i> <i>Multa filia congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas, p. 431. c. 2. & 442. c. 2. & 251. col. 1. tom. 6.</i> <i>Fallax gratia, & vana est pulchritudo, p. 270. col. 1. & 436. col. 1. tom. 6.</i>	Cap. 31
		<i>De fructu manuum suarum plantauit vineam, pag. 461. c. 2. tom. 6.</i> <i>Byssus & purpura indumentum eius, pag. 297. col. 2. tom. 6. & 301. col. 2.</i> <i>Fortitudo & decor indumentum eius, ibid.</i> <i>Multa filia congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas, p. 431. c. 2. & 442. c. 2. & 251. col. 1. tom. 6.</i> <i>Fallax gratia, & vana est pulchritudo, p. 270. col. 1. & 436. col. 1. tom. 6.</i>	Cap. 31
		<i>De fructu manuum suarum plantauit vineam, pag. 461. c. 2. tom. 6.</i> <i>Byssus & purpura indumentum eius, pag. 297. col. 2. tom. 6. & 301. col. 2.</i> <i>Fortitudo & decor indumentum eius, ibid.</i> <i>Multa filia congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas, p. 431. c. 2. & 442. c. 2. & 251. col. 1. tom. 6.</i> <i>Fallax gratia, & vana est pulchritudo, p. 270. col. 1. & 436. col. 1. tom. 6.</i>	Cap. 31
		<i>De fructu manuum suarum plantauit vineam, pag. 461. c. 2. tom. 6.</i> <i>Byssus & purpura indumentum eius, pag. 297. col. 2. tom. 6. & 301. col. 2.</i> <i>Fortitudo & decor indumentum eius, ibid.</i> <i>Multa filia congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas, p. 431. c. 2. & 442. c. 2. & 251. col. 1. tom. 6.</i> <i>Fallax gratia, & vana est pulchritudo, p. 270. col. 1. & 436. col. 1. tom. 6.</i>	Cap. 31
		<i>De fructu manuum suarum plantauit vineam, pag. 461. c. 2. tom. 6.</i> <i>Byssus & purpura indumentum eius, pag. 297. col. 2. tom. 6. & 301. col. 2.</i> <i>Fortitudo & decor indumentum eius, ibid.</i> <i>Multa filia congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas, p. 431. c. 2. & 442. c. 2. & 251. col. 1. tom. 6.</i> <i>Fallax gratia, & vana est pulchritudo, p. 270. col. 1. & 436. col. 1. tom. 6.</i>	Cap. 31
		<i>De fructu manuum suarum plantauit vineam, pag. 461. c. 2. tom. 6.</i> <i>Byssus & purpura indumentum eius, pag. 297. col. 2. tom. 6. & 301. col. 2.</i> <i>Fortitudo & decor indumentum eius, ibid.</i> <i>Multa filia congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas, p. 431. c. 2. & 442. c. 2. & 251. col. 1. tom. 6.</i> <i>Fallax gratia, & vana est pulchritudo, p. 270. col. 1. & 436. col. 1. tom. 6.</i>	Cap. 31
		<i>De fructu manuum suarum plantauit vineam, pag. 461. c. 2. tom. 6.</i> <i>Byssus & purpura indumentum eius, pag. 297. col. 2. tom. 6. & 301. col. 2.</i> <i>Fortitudo & decor indumentum eius, ibid.</i> <i>Multa filia congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas, p. 431. c. 2. & 442. c. 2. & 251. col. 1. tom. 6.</i> <i>Fallax gratia, & vana est pulchritudo, p. 270. col. 1. & 436. col. 1. tom. 6.</i>	Cap. 31
		<i>De fructu manuum suarum plantauit vineam, pag. 461. c. 2. tom. 6.</i> <i>Byssus & purpura indumentum eius, pag. 297. col. 2. tom. 6. & 301. col. 2.</i> <i>Fortitudo & decor indumentum eius, ibid.</i> <i>Multa filia congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas, p. 431. c. 2. & 442. c. 2. & 251. col. 1. tom. 6.</i> <i>Fallax gratia, & vana est pulchritudo, p. 270. col. 1. & 436. col. 1. tom. 6.</i>	Cap. 31
		<i>De fructu manuum suarum plantauit vineam, pag. 461. c. 2. tom. 6.</i> <i>Byssus & purpura indumentum eius, pag. 297. col. 2. tom. 6. & 301. col. 2.</i> <i>Fortitudo & decor indumentum eius, ibid.</i> <i>Multa filia congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas, p. 431. c. 2. & 442. c. 2. & 251. col. 1. tom. 6.</i> <i>Fallax gratia, & vana est pulchritudo, p. 270. col. 1. & 436. col. 1. tom. 6.</i>	Cap. 31
		<i>De fructu manuum suarum plantauit vineam, pag. 461. c. 2. tom. 6.</i> <i>Byssus & purpura indumentum eius, pag. 297. col. 2. tom. 6. & 301. col. 2.</i> <i>Fortitudo & decor indumentum eius, ibid.</i> <i>Multa filia congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas, p. 431. c. 2. & 442. c. 2. & 251. col. 1. tom. 6.</i> <i>Fallax gratia, & vana est pulchritudo, p. 270. col. 1. & 436. col. 1. tom. 6.</i>	Cap. 31
		<i>De fructu manuum suarum plantauit vineam, pag. 461. c. 2. tom. 6.</i> <i>Byssus & purpura indumentum eius, pag. 297. col. 2. tom. 6. & 301. col. 2.</i> <i>Fortitudo & decor indumentum eius, ibid.</i> <i>Multa filia congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas, p. 431. c. 2. & 442. c. 2. & 251. col. 1. tom. 6.</i> <i>Fallax gratia, & vana est pulchritudo, p. 270. col. 1. & 436. col. 1. tom. 6.</i>	Cap. 31
		<i>De fructu manuum suarum plantauit vineam, pag. 461. c. 2. tom. 6.</i> <i>Byssus & purpura indumentum eius, pag. 297. col. 2. tom. 6. & 301. col. 2.</i> <i>Fortitudo & decor indumentum eius, ibid.</i> <i>Multa filia congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas, p. 431. c. 2. & 442. c. 2. & 251. col. 1. tom. 6.</i> <i>Fallax gratia, & vana est pulchritudo, p. 270. col. 1. & 436. col. 1. tom. 6.</i>	Cap. 31
		<i>De fructu manuum suarum plantauit vineam, pag. 461. c. 2. tom. 6.</i> <i>Byssus & purpura indumentum eius, pag. 297. col. 2. tom. 6. & 301. col. 2.</i> <i>Fortitudo & decor indumentum eius, ibid.</i> <i>Multa filia congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas, p. 431. c. 2. & 442. c. 2. & 251. col. 1. tom. 6.</i> <i>Fallax gratia, & vana est pulchritudo, p. 270. col. 1. & 436. col. 1. tom. 6.</i>	Cap. 31
		<i>De fructu manuum suarum plantauit vineam, pag. 461. c. 2. tom. 6.</i> <i>Byssus & purpura indumentum eius, pag. 297. col. 2. tom. 6. & 301. col. 2.</i> <i>Fortitudo & decor indumentum eius, ibid.</i> <i>Multa filia congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas, p. 431. c. 2. & 442. c. 2. & 251. col. 1. tom. 6.</i> <i>Fallax gratia, & vana est pulchritudo, p. 270. col. 1. & 436. col. 1. tom. 6.</i>	Cap. 31
		<i>De fructu manuum suarum plantauit vineam, pag. 461. c. 2. tom. 6.</i> <i>Byssus & purpura indumentum eius, pag. 297. col. 2. tom. 6. & 301. col. 2.</i> <i>Fortitudo & decor indumentum eius, ibid.</i> <i>Multa filia congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas, p. 431. c. 2. & 442. c. 2. & 251. col. 1. tom. 6.</i> <i>Fallax gratia, & vana est pulchritudo, p. 270. col. 1. & 436. col. 1. tom. 6.</i>	Cap. 31
		<i>De fructu manuum suarum plantauit vineam, pag. 461. c. 2. tom. 6.</i> <i>Byssus & purpura indumentum eius, pag. 297. col. 2. tom. 6. & 301. col. 2.</i> <i>Fortitudo & decor indumentum eius, ibid.</i> <i>Multa filia congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas, p. 431. c. 2. & 442. c. 2. & 251. col. 1. tom. 6.</i> <i>Fallax gratia, & vana est pulchritudo, p. 270. col. 1. & 436. col. 1. tom. 6.</i>	Cap. 31
		<i>De fructu manuum suarum plantauit vineam, pag. 461. c. 2. tom. 6.</i> <i>Byssus & purpura indumentum eius, pag. 297. col. 2. tom. 6. & 301. col. 2.</i> <i>Fortitudo & decor indumentum eius, ibid.</i> <i>Multa filia congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas, p. 431. c. 2. & 442. c. 2. & 251. col. 1. tom. 6.</i> <i>Fallax gratia, & vana est pulchritudo, p. 270. col. 1. & 436. col. 1. tom. 6.</i>	Cap. 31
		<i>De fructu manuum suarum plantauit vineam, pag. 461. c. 2. tom. 6.</i> <i>Byssus & purpura indumentum eius, pag. 297. col. 2. tom. 6. & 301. col. 2.</i> <i>Fortitudo & decor indumentum eius, ibid.</i> <i>Multa filia congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas, p. 431. c. 2. & 442. c. 2. & 251. col. 1. tom. 6.</i> <i>Fallax gratia, & vana est pulchritudo, p. 270. col. 1. & 436. col. 1. tom. 6.</i>	Cap. 31
		<i>De fructu manuum suarum plantauit vineam, pag. 461. c. 2. tom. 6.</i> <i>Byssus & purpura indumentum eius, pag. 297. col. 2. tom. 6. & 301. col. 2.</i> <i>Fortitudo & decor indumentum eius, ibid.</i> <i>Multa filia congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas, p. 431. c. 2. & 442. c. 2. & 251. col. 1. tom. 6.</i> <i>Fallax gratia, & vana est pulchritudo, p. 270. col. 1. & 436. col. 1. tom. 6.</i>	Cap. 31
		<i>De fructu manuum suarum plantauit vineam, pag. 461. c. 2. tom. 6.</i> <i>Byssus & purpura indumentum eius, pag. 297. col. 2. tom. 6. & 301. col. 2.</i> <i>Fortitudo & decor indumentum eius, ibid.</i> <i>Multa filia congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas, p. 431. c. 2. & 442. c. 2. & 251. col. 1. tom. 6.</i> <i>Fallax gratia, & vana est pulchritudo, p. 270. col. 1. & 436. col. 1. tom. 6.</i>	Cap. 31
		<i>De fructu manuum suarum plantauit vineam, pag. 461. c. 2. tom. 6.</i> <i>Byssus & purpura indumentum eius, pag. 297. col. 2. tom. 6. & 301. col. 2.</i> <i>Fortitudo & decor indumentum eius, ibid.</i> <i>Multa filia congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas, p. 431. c. 2. & 442. c. 2. & 251. col. 1. tom. 6.</i> <i>Fallax gratia, & vana est pulchritudo, p. 270. col. 1. & 436. col. 1. tom. 6.</i>	Cap. 31
		<i>De fructu manuum suarum plantauit vineam, pag. 461. c. 2. tom. 6.</i> <i>Byssus & purpura indumentum eius, pag. 297. col. 2. tom. 6. & 301. col. 2.</i> <i>Fortitudo & decor indumentum eius, ibid.</i> <i>Multa filia congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas, p. 431. c. 2. & 442. c. 2. & 251. col. 1. tom. 6.</i> <i>Fallax gratia, & vana est pulchritudo, p. 270. col. 1. & 436. col. 1. tom. 6.</i>	Cap. 31
		<i>De fructu manuum suarum plantauit vineam, pag. 461. c. 2. tom. 6.</i> <i>Byssus & purpura indumentum eius, pag. 297. col. 2. tom. 6. & 301. col. 2.</i> <i>Fortitudo & decor indumentum eius, ibid.</i> <i>Multa filia congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas, p. 431. c. 2. & 442. c. 2. & 251. col. 1. tom. 6.</i> <i>Fallax gratia, & vana est pulchritudo, p. 270. col. 1. & 436. col. 1. tom. 6.</i>	Cap. 31
		<i>De fructu manuum suarum plantauit vineam, pag. 461. c. 2. tom. 6.</i> <i>Byssus & purpura indumentum eius, pag. 297. col. 2. tom. 6. & 301. col. 2.</i> <i>Fortitudo & decor indumentum eius, ibid.</i> <i>Multa filia congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas, p. 431. c. 2. & 442. c. 2. & 251. col. 1. tom. 6.</i> <i>Fallax gratia, & vana est pulchritudo, p. 270. col. 1. & 436. col. 1. tom. 6.</i>	Cap. 31
		<i>De fructu manuum suarum plantauit vineam, pag. 461. c. 2. tom. 6.</i> <i>Byssus & purpura indumentum eius, pag. 297. col. 2. tom. 6. & 301. col. 2.</i> <i>Fortitudo & decor indumentum eius, ibid.</i> <i>Multa filia congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas, p. 431. c. 2. & 442. c. 2. & 251. col. 1. tom. 6.</i> <i>Fallax gratia, & vana est pulchritudo, p. 270. col. 1. & 436. col. 1. tom. 6.</i>	Cap. 31
		<i>De fructu manuum suarum plantauit vineam, pag. 461. c. 2. tom. 6.</i> <i>Byssus & purpura indumentum eius, pag. 297. col. 2. tom. 6. & 301. col. 2.</i> <i>Fortitudo & decor indumentum eius, ibid.</i> <i>Multa filia congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas, p. 431. c. 2. & 442. c. 2. & 251. col. 1. tom. 6.</i> <i>Fallax gratia, & vana est pulchritudo, p. 270. col. 1. & 436. col. 1. tom. 6.</i>	Cap. 31
		<i>De fructu manuum suarum plantauit vineam, pag. 461. c. 2. tom. 6.</i> <i>Byssus & purpura indumentum eius, pag. 297. col. 2. tom. 6. & 301. col. 2.</i> <i>Fortitudo & decor indumentum eius, ibid.</i> <i>Multa filia congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas, p. 431. c. 2. & 442. c. 2. & 251. col. 1. tom. 6.</i> <i>Fallax gratia, & vana est pulchritudo, p. 270. col. 1. & 436. col. 1. tom. 6.</i>	Cap. 31
		<i>De fructu manuum suarum plantauit vineam, pag. 461. c. 2. tom. 6.</i> <i>Byssus & purpura indumentum eius, pag. 297. col. 2. tom. 6. & 301. col. 2.</i> <i>Fortitudo & decor indumentum eius, ibid.</i> <i>Multa filia congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas, p. 431. c. 2. & 442. c. 2. & 251. col. 1. tom. 6.</i> <i>Fallax gratia, & vana est pulchritudo, p. 270. col. 1. & 436. col. 1. tom. 6.</i>	Cap. 31
		<i>De fructu manuum suarum plantauit vineam, pag. 461. c. 2. tom. 6.</i> <i>Byssus & purpura indumentum eius, pag. 297. col. 2. tom. 6. & 301. col. 2.</i> <i>Fortitudo & decor indumentum eius, ibid.</i> <i>Multa filia congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas, p. 431. c. 2. & 442. c. 2. & 251. col. 1. tom. 6.</i> <i>Fallax gratia, & vana est pulchritudo, p. 270. col. 1. & 436. col. 1. tom. </i>	

Sacræ Scripturæ

Cap. 12

Va tibi terra, cuius rex est puer, pag. 257. c. 2. tom. 7.
Spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum p. 297. c. 1. tom. 6.
Deum time, & mandata eius obserua, p. 4. c. 1. 7. & 180.
col. 2. ibid.

Ex Cantico Canticorum.

Cap. 1

Osculetur me osculo oris sui, pag. 253. col. 1. tom. 6. & 108.
col. 2. tom. 7.
Meliora sunt vbera tua vino, pag. 283. c. 2. tom. 6.
Oleum effusum nomen tuum, idem adolefcentula dilexerunt
te nimis, pag. 325. c. 1. tom. 6.
Trahe me, post te curremus in odorem vnguentorum,
pag. 456. c. 2. 1. 6. 437. & 36. col. 2. tom. cod. & 142. col. 1.
& 158. & 190. col. 2. tom. 7.

Introduxit me in collaria sua, p. 116. col. 1. tom. 7.
Super vinum recti diligunt te, p. 322. col. 1. tom. 6.
Filij matris mee pugnauerunt contra me, p. 166. c. 1. tom. 7.
Indica mihi quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes
in meridie, pag. 241. col. 1. tom. 6.
Si ignoras te à pulcherrima inter mulieres egredere, & ubi
post vestigia gregum, pag. 144. col. 2. tom. 7.
P. scē hados tuos iuxta tabernacula pastorum, p. 107. col. 1.
tom. 7.

Equitatus meo in curribus Salomonis assinnulaui te amica
mea, pag. 292. col. 2. tom. 6.
Nardus mea dedit odorem, pag. 307. c. 2. tom. 6.
Fasciculus myrrha dilectus meus mihi inter vbera mea
commorabitur, p. 403. c. 1. 1. 6. 103. & 147. col. 1. & 149.
col. 1. tom. 7.

Botrus Cyprī dilectus meus mihi, p. 315. c. 1. tom. 6.
Ecce tu pulchra es amica mea, & c. Ecce tu pulcher es di-
lecte mi, & c. pag. 145. col. 2. tom. 7.

Cap. 2

Lechulus voster floridus, p. 314. & 311. & 449. c. 1. tom. 6.
Ego flos campi, p. 308. col. 1. & 449. col. 1. tom. 6.
Sicut libanum inter spinas, sic amica mea inter filias, p. 281.
col. 1. & 294. c. 1. & 334. c. 1. 1. 6. & 108. c. 2. tom. 7.
Sub umbra illius, quem desideraueram sedis, & fructus eius
dulcis gutturi meo, pag. 258. c. 1. 1. 6. & 158. c. 1. & 174.
& 444. c. 2. tom. 7. & 308. col. 2. tom. 6.

Introduxit me rex in cellam vinariam, p. 258. col. 2. tom. 6.
& 93. col. 1. tom. 7.

Ordinaui in me charitatem, pag. 19. c. 2. & 40. c. 2. tom. 7.
Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo,
pag. 166. col. 2. tom. 7.

Amore langueo, p. 190. c. 2. 1. 7. & secund. lxx. vulnerata
charitate ego sum, p. 166. c. 1. tom. 7.

Lana eius sub capite meo, pag. 158. c. 1. tom. 7.

Vox dilecti mei, & c. p. 351. c. 1. tom. 7. & 197. c. 2. tom. 7.
Surge, prope amica mea, columba mea, formosa mea, &
veni, p. 121. c. 1. & 140. c. 1. & 148. c. 2. & 170. col. 1.
& 158. c. 2. 1. 7. & 182. c. 1. tom. cod.

Lam. hionis transiit, imber abiit, & c. Flores apparuerunt in
terra nostra, p. 448 & 449. c. 2. 1. 6. & 149. c. 1. tom. 7.

Tempus putationis aduenit, pag. 174. c. 1. tom. 7.
Ostende mihi faciem tuam, p. 159. c. 1. tom. 7.

Vas emittit tua dulcis, p. 146. c. 1. tom. 7.

Dilectus meus mihi, & c. illi, p. 190. c. 2. tom. 7.
In lectulo meo per noctem, quasi mi quem diligit anima mea,
pag. 169. c. 2. & 665. c. 1. tom. 7.

Surgam, & circuibo ciuitatem per vias, & plateas, p. 245.
col. 2. tom. 7.

Inueni quem diligit anima mea, tenui eum, nec dimittam,
donec introducam illum, & c. p. 169. c. 1. 1. 7. & 123. c. 1.
& 143. c. 2. & 158. c. 1. 1. cod. & 258. c. 1. tom. 6.

Qua est ista, qua ascendis per desertum, sicut virgula summi
ex aromatibus myrrha, & thuris, & uniuersi pulueris pig-
mentum, p. 307. c. 2. 1. 6. & 448. c. 1. & 455. c. 1. tom. cod.

Ferculum fecit sibi rex Salomon, p. 254. c. 2. tom. 7.

Ascensum purpureum media charitate construxit, p. 188.
col. 1. tom. 7.

Quam pulchra es amica mea, & c. p. 149. c. 1. tom. 7.

Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te, p. 431
col. 1. tom. 6. & 157. col. 2. tom. 7.

Veni de Libano sponsa mea, veni de Libano, & c. p. 293. c. 1.
tom. 6.

Vulnerasti cor meum soror mea, sponsa, vulnerasti cor meum
in uno oculorum tuorum, p. 150. col. 1. & 58. c. 1. & 166.
col. 1. tom. 7.

Fauus distillans labia tua, mel, & lac sub lingua tua, p. 441.
col. 2. 399 & 446. & 447. col. 1. 1. 6. & 146. columna 1.
tom. 7.

Odor vestimentorum tuorum, sicut odor thuris, p. 297. col. 2.
tom. 6.

Hortus conclusus soror mea sponsa, p. 294. c. 2. & 303. c. 1.
& 431. c. 1. 1. 6. & 665. c. 2. tom. 7.

Emissiones tua paradisi malorum puniceorum, p. 273. c. 1.
tom. 7.

Veni Aster perfla hortum meum, & fluent aromata illius,
pag. 183. c. 2. tom. 7.

Comedi fauum cum melle meo, pag. 183. c. 2. tom. 7. & 156.
col. 2. tom. cod.

Bibi vinum meum cum lacte meo, p. 259. c. 2. tom. 6. & 316.
col. 1. tom. cod.

Comedite amici mei, & bibite, & inebriamini charissimi,
p. 257. c. 1. & 316. c. 1. 1. 6. & 162. c. 2. & 145. c. 2. tom. 7.

Ego dormio, & cor meum vigilat, p. 241. c. 1. & 253. col. 2.
tom. 6. p. 190. & 157. c. 2. tom. 7.

Lau pedes meos, quomodo inquinabo illos? p. 137. c. 2.
& 48. col. 1. tom. 7.

Manus mea stillauerunt myrrham, & digiti mei pleni myr-
rha probatissima, pag. 311. c. 2. tom. 6.

Anima mea liquefacta est, ut dilectus meus lacuens est,
pag. 248. c. 2. & 253. & 301. c. 2. 1. 6. & pag. 145. c. 1.
& 215. col. 2. tom. 7.

Adiuua vos filia Hierusalem si inueneritis dilectum, ut nun-
ciatis ei, quia amore langueo, p. 112. col. 1. & 164. col. 2.
& 166. col. 1. & 162. col. 2. tom. 7. & 222. col. 2. & 168.
col. 1. tom. 6.

Qualis est dilectus tuus ex dilecto pulcherrima mulierum?
pag. 456. col. 2. tom. 6.

Dilectus meus candidus, & rubicundus, p. 324. c. 1. & 456.
col. 2. 1. 6. & 157. c. 2. & 190. c. 1. & 125. c. 2. tom. 7.

Caput eius aurum optimum, p. 203. c. 1. tom. 6.

Venter eius eburneus, p. 263. c. 2. tom. 7.

Vna est columba mea, p. 142. c. 2. tom. 7.

Qua est ista que progreditur quasi aurora confurgens, pul-
chra ut luna, electa ut sol, p. 440 & 446. c. 1. 450. c. 1. 1. 6.
Reuertere, reuertere Sion, & c. p. 273. c. 1. 1. 6. & 111.
col. 2. tom. 7.

Quam pulchri sunt gressus, & c. p. 142. c. 2. tom. 7.

Quam pulchra es, & quam decora charissima in delicijs
pag. 258. col. 2. tom. 6.

Statura tua assimilata est palma, p. 295. c. 1. tom. 7.

Ascendam in palmam, & apprehendam fructus eius, p. 324.
col. 1. tom. 6. & 163. c. 2. tom. 7.

Veni dilecto mi, pag. 184. col. 1. tom. 7.

Quis mihi det fratrem meum fugientem vbera matris mea,
ut inueniam te solum foris, p. 108. c. 2. tom. 7.

Da tibi poculum ex vino conditum, p. 261. c. 1. & 297. col. 1.
& 316. & 416. col. 1. tom. 6.

Qua est ista, que ascendis de deserto delicijs affluens, in-
nix super dilectum suum, p. 121. c. 1. tom. 7.

Fortis est ut mors dilectio, p. 233. & 296. c. 2. tom. 6. & 190.
col. 2. & 164. c. 1. tom. 7.

Lampades eius lampades ignis, atque flammarum, p. 248.
col. 2. tom. 7.

Aqua multa non potuerunt extinguere charitatem, p. 297
col. 2. tom. 6.

Vir affert pro fructu eius mille argenteos, pag. 459. col. 1.
& 460. col. 2. tom. 6.

Fac me audire vocem tuam, pag. 147. col. 1. tom. 7.

Ex libro Sapientię.

In maluiolam animam non introibit sapientia, nec habita-
bit in corpore subdito peccatis, pag. 68. col. 1. & 254. c. 2.
tom. 7.

Cap. 3

Cap. 6

Cap. 7

Cap. 8

Cap. 3

Cap. 4

Spiritus

Index locorum

	<i>Spiritus sanctus disciplina effugiet fictum, p. 261. colum. 1. tom. 7.</i>	<i>tem, quibus vultus nihil est, pag. 295. col. 2. & 302. c. 2. tom. 6.</i>	
Cap. 2	<i>Et auferet se à cogitationibus, qua sunt sine intellectu, pag. 231. col. 1. tom. 6.</i>	<i>Non habet amaritudinem conuersatio illius, nec radium conuictus illius, p. 253. col. 1. tom. 6. & 93. col. 1. tom. 7.</i>	
Cap. 3	<i>In cogitationibus impii interrogatio erit, p. 318. c. 1. tom. 6.</i>	<i>Scini quoniam aliter non possem esse comens, nisi, & c. pag. 325. c. 1. tom. 6. & 249. col. 1. tom. 7.</i>	Cap. 9
	<i>Iustitia perpetua est, & immortalis, p. 254. col. 1. tom. 7.</i>	<i>In sapientia constituisti hominem, ut dominaretur creatura, qua facta est, p. 255. col. 2. tom. 7.</i>	
	<i>Venite, fruamur bonis, qua sunt, & c. Coronemus nos rosis, antequam marcescant, p. 108. c. 1. tom. 7.</i>	<i>Da mihi sedum tuarum assidricem sapientiam, & c. p. 306. col. 2. tom. 6.</i>	
	<i>Inuidia diaboli mors introiit in orbem terrarum, pag. 274. col. 2. tom. 6.</i>	<i>Dixisti me adificare templum in monte sancto tuo, & in ciuitate habitationis tuae altare, similitudinem tabernaculi sancti tui, quod preparasti ab initio, p. 249. c. 2. & c.</i>	
	<i>Iustorum anima in manu Dei sunt, p. 269. c. 2. & 332. c. 1. tom. 6.</i>	<i>Cogitationes mortalium timida, & incerta prouidentia, nostrae, pag. 245. col. 1. tom. 6.</i>	
	<i>Tanquam aurum in fornace probauit illos, p. 88. c. 2. tom. 7.</i>	<i>Qua in prospectu sunt, inuenimus cum labore; qua autem in calis sunt quis inuestigabit? p. 267. c. 1. tom. 7.</i>	Cap. 10
	<i>Fulgebunt iusti, & tanquam scintilla in arundine discurrent, p. 54. c. 2. tom. 6. & 122. col. 1. tom. 7.</i>	<i>In sum deduxit per vias rectas, & ostendit illi regnum Dei, & dedit illi scientiam sanctorum, p. 239. & 333. col. 1. tom. 6.</i>	Cap. 11
	<i>Sapientiam, & disciplinam, qui abiicit, infelix est, & vacua est spes illorum, & labores sine fructu p. 457. c. 1. tom. 6.</i>	<i>Omnia in mensura, & numero, & pondere disposuisti, p. 13. col. 1. tom. 6. & 302. col. 2. tom. eod.</i>	Cap. 12
Cap. 4	<i>Felix est sterilis, & incoquinata, qua nesciuit thorum in delicto, habebit fructum respectu animarum, pag. 459. col. 2. tom. 6.</i>	<i>O quam bonus & suauis est Domine spiritus tuus in omnibus p. 231. col. 2. tom. 6.</i>	Cap. 13
Cap. 5	<i>Bonorum laborum gloriosus est fructus, p. 459. col. 2. tom. 6.</i>	<i>A magnitudine speciei, & creatura cognoscibiliter poteris horum auctor videri, p. 306. c. 1. tom. 6. & 126. & 247. col. 1. tom. 7.</i>	Cap. 16
	<i>O quam pulchra est casta generatio cum charitate, p. 225. & 331. col. 2. tom. 6.</i>	<i>Angelorum esca nutristi populum tuum, p. 247. c. 2. tom. 7. & 253. col. 1. eod.</i>	
	<i>Dicentes intra se penitentiam agentes, & pre angustia spiritus gementes: Hi sunt, quos habuimus aliquando in derisum, p. 319. c. 2. & c. & p. 100. & 253. col. 1. tom. 7.</i>	<i>Paratum panem de caelo praestitisti illis sine labore omne delectamentum in se habentem, & omnis saporis suauitatem, p. 254. col. 1. tom. 6. & 157. col. 1. tom. 7.</i>	Cap. 18
	<i>Sol intelligentia non est ortus nobis. Lapsi sumus in via iniquitatis, & perditionis, & ambulamus vias difficiles, viam autem Domini ignoramus, pag. 95. & 140. col. 1. tom. 7.</i>	<i>A regalibus sedibus prosiluit, p. 456. col. 1. tom. 6.</i>	
Cap. 6	<i>Quid nobis profuit superbia? p. 100. col. 1. tom. 7.</i>	<i>Vsq. ad calum attingebat stans in terra, p. 251. col. 2. tom. 7.</i>	
	<i>Iusti autem in perpetuum viuunt, & apud Dominum est merces eorum, p. 254. & 255. col. 2. tom. 7.</i>	<i>Proferens seruitutis suae scutum orationem, & c. restitit ira, pag. 283. col. 1. tom. 6.</i>	
	<i>Induet pro thorace iustitiam, & accipiet pro galea iudicium certum, p. 410. col. 1. tom. 9.</i>		
	<i>Acies diram iram in lanceam, p. 448. col. 1. tom. 6.</i>		
	<i>Audite ergo reges, & intelligite, discite indices finium terrae, & c. pag. 257. col. 1. tom. 7.</i>		
	<i>Cum essetis ministri regni illius non recte indicastis, nec custodistis legem iustitiae, p. 86. col. 1. tom. 7.</i>		
	<i>Potentes potenter tormenta patientur, p. 348. col. 1. tom. 6.</i>		
	<i>Ad vos ergo reges sunt hi sermones mei, ut discatis sapientiam, & non excedatis, p. 89. col. 2. tom. 7.</i>		
	<i>Incorruptio facit esse proximum Deo, p. 301. col. 2. tom. 6. & 261. col. 1. tom. 7.</i>		
	<i>Diligite lumen sapientiae, qui praestis populi, p. 257. col. 1. tom. 7.</i>		
	<i>Non abscondam à vobis sacramenta Dei, sed ponam in lucem scientiam illius, & non praeferibo veritatem, p. 252. col. 2. tom. 7.</i>		
Cap. 7	<i>Innocui, & venit in me spiritus sapientiae, pag. 256. col. 1. tom. 6.</i>		
	<i>Omne aurum in comparatione illius arena est exigua, pag. 307. c. 1. tom. 6. & 115. col. 2. tom. 7.</i>		
	<i>Inextinguibile est lumen illius, p. 237. col. 1. tom. 6.</i>		
	<i>Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, pag. 35. col. 1. & 260. col. 1. tom. 6.</i>		
	<i>Suauis & benignus spiritus sapientiae, p. 93. c. 1. tom. 7.</i>		
	<i>Omnibus mobilibus mobilior est sapientia, pag. 250. col. 2. tom. 7.</i>		
	<i>Candor est lucis aeterna, & speculum sine macula Dei maiestatis, p. 255. col. 1. & 298. col. 1. tom. 6. & 157. columna 2. tom. 7.</i>		
	<i>Neminem diligit Deus, nisi eum, qui cum sapientia inhabitat, p. 256. col. 2. tom. 6.</i>		
	<i>Est enim hac speciosior sole, & super omnem dispositionem stellarum luci comparata inuenitur prior, p. 306. col. 2. & 432. col. 2. tom. 6.</i>		
Cap. 8	<i>Attingit à fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter, pag. 230. col. 2. & 246. c. 2. tom. 6. & pag. 93. c. 1. & 181. col. 2. tom. 7.</i>		
	<i>Amator factus sum forma illius, p. 265. col. 1. tom. 7.</i>		
	<i>Omnium Dominus dilexit illam, p. 442. col. 1. tom. 6.</i>		
	<i>Sobrietatem, & prudentiam docet, & iustitiam, & virtutem, quibus vultus nihil est, pag. 295. col. 2. & 302. c. 2. tom. 6.</i>		
		<i>Ex Ecclesiastico.</i>	
		<i>Omnis sapientia à Domino Deo est, pagina 181. columna 2. tom. 7.</i>	Cap. 1
		<i>Altitudinem cali, & latitudinem terra, & profundum abyssi quis dimensus est? p. 436. col. 2. tom. 6.</i>	
		<i>Timor Domini delectabit cor, & dabit latitudinem, p. 247. c. 2. tom. 6.</i>	
		<i>Timentis Dominum bene eris in extremis, pagina 236. col. 1. tom. 6.</i>	
		<i>Initium sapientiae timor Domini, ibid. & 263. col. 2. & 304. col. 1. tom. eod.</i>	
		<i>Corona sapientiae timor Domini, replens pacem, & salutis fructum, pag. 236 & 457. col. 1. tom. 6.</i>	
		<i>Timor Domini expellit peccatum, pag. 303. col. 1. & 304. col. 1. tom. 6.</i>	
		<i>Qui sine timore est non poterit iustificari, pag. 235. col. 1. tom. 6.</i>	Cap. 2
		<i>Omne quod tibi applicitum fuerit, accipe, & in dolore sustine, & in humilitate tua patientiam habe. pag. 249. & 259. c. 2. tom. 7.</i>	
		<i>Qui timentis Dominum, diligite illum, & illuminabuntur corda vestra, p. 234. c. 2. tom. 6. & 159. col. 2. tom. 7.</i>	
		<i>Va duplici corde, & labiis scelestis, & manibus malefactoribus, 431. col. 1. tom. 6.</i>	
		<i>Qui timentis Dominum, preparabunt corda sua, p. 304. c. 1. tom. 6.</i>	Cap. 3
		<i>Filii sapientiae Ecclesia iustorum, & natio illorum obediens, & dilectio, p. 259. col. 2. tom. 7.</i>	
		<i>Quis honorat patrem suum, & incundabitur in filiis, & in die orationis suae exaudietur, p. 9. c. 2. tom. 7.</i>	
		<i>Honora patrem tuum, ut superueniat tibi benedictio à Deo, & benedictio illius in nouissimo maneas, pag. 9. c. 2. tom. 7.</i>	
		<i>Ne glorieris in contumeliis patris tui: non enim est tibi gloria, sed confusio, ibid.</i>	
		<i>Gloria hominis ex honore patris sui, ibid.</i>	

Fili

Sacræ Scripturæ.

	<i>Fili suscipe senectam patris tui: & non contristes eum in vita illius, ibid.</i>	<i>Nihil melius est, quam timor Dei, & nihil aulcius, quam respicere in mandatis Domini, p. 2. c. 2. tom. 7.</i>	Cap. 24
	<i>Quanto magnus es, humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam, p. 308. c. 1. & 436. & 458. col. 1. 2. 6. & pag. 20. col. 1. tom. 7.</i>	<i>In plenitudine sua admirabitur: p. 441. c. 2. tom. 6.</i>	
Cap. 4	<i>Qui amat periculum in illo peribit, p. 41. col. 1. tom. 7.</i>	<i>Thronus meus in columna nubis, p. 249. c. 1. & 254. 6. 1. 8. 7. & 159. c. 1. tom. eod.</i>	
	<i>Cor inopu ne afflixeris, & ne protrahas datum angustianti, pag. 261. col. 2. tom. 7.</i>	<i>Gyram cali circuiui sola, & profundum abyssi penetravi, pag. 204. c. 1. tom. 6. & 150. c. 2. tom. 7.</i>	
Cap. 6	<i>Responde illi pacifice in mansuetudine, p. 286. c. 2. tom. 6.</i>	<i>Qui creauit me requieuit in tabernaculo meo, p. 106. col. 2. tom. 7.</i>	
	<i>Eris tu velut filius Altissimi obediens, p. 259. c. 2. tom. 7.</i>	<i>Ab initio, & ante secula creata sum, p. 272. c. 1. tom. 7.</i>	
Cap. 7	<i>Est confusio adducens gloriam, & gratiam, p. 47. c. 1. tom. 7.</i>	<i>In Hierusalem potestas mea, p. 442. c. 2. tom. 6.</i>	
	<i>Pro iustitia agonizare pro anima tua, & vsque ad mortem certa pro iustitia, p. 256. col. 2. tom. 7.</i>	<i>In plenitudine sanctorum detentio mea, p. 441. c. 2. tom. 6.</i>	
	<i>Noli esse leo in domo tua euertens domesticos tuos, pag. 92. col. 1. tom. 7.</i>	<i>In plateis sicut cinnamomum, & balsamum aromatizans odorem dedi, p. 255. c. 2. & 307. c. 2. & 441. c. 2. tom. 6.</i>	
Cap. 8	<i>Audi fili, & accipe consilium intellectus, & ne abiicias consilium meum, p. 247. c. 2. tom. 6.</i>	<i>Quasi balsamum non mixtum odor meus, p. 436. c. 1. tom. 6.</i>	
	<i>Vincula illius alligatura salutis, p. 166. c. 2. tom. 7.</i>	<i>Ego quasi terebinthus extendi ramos meos, & rami mei honoris, & gratia, p. 436. c. 2. tom. 6.</i>	
Cap. 9	<i>Noli querere fieri index, nisi valeas irrumperre iniquitates, pag. 256. c. 2. tom. 7.</i>	<i>Ego quasi vitis fructificans suauitatem odoris, p. 456. c. 2. tom. 6. & 184. c. 1. tom. 7.</i>	
	<i>Honora patrem tuum, & gemitus matris tue ne obliuiscaris, p. 288. col. 2. tom. 6.</i>	<i>Et flores mei fructus honoris, & honestatis, p. 295. c. 2. & 296. c. 1. & 449. col. 1. tom. 6.</i>	
Cap. 10	<i>De negligentia tua purgato cum paucis, p. 251. c. 1. tom. 7.</i>	<i>Ego mater pulchra dilectionis, & timoris & agnitionis, & sancta spei, p. 445. c. 1. tom. 6.</i>	
	<i>Memorare nouissima tua, & in aeternum non peccabis, p. 213. col. 2. tom. 6.</i>	<i>In me gratia omnis vite, & veritatis, & c. p. 432. c. 2. & 437. c. 2. tom. 6. & 249. c. 1. tom. 7.</i>	
Cap. 11	<i>Cum fatuis consilium non habeas, non enim poterunt diligere, & c. p. 305. col. 1. tom. 6.</i>	<i>Transite ad me omnes, qui concupiscitis me, & a generationibus meis implemini, p. 124. c. 1. & 127. c. 1. tom. 7.</i>	Cap. 25
	<i>Non omni homini cor tuum manifestes, ne forte inferas tibi gratiam falsam, & conuittetur tibi, p. 436. c. 1. tom. 6.</i>	<i>Spiritus enim meus super mel dulcis, & hereditas mea super mel, & fauum, p. 306. c. 2. 2. 6. & 159. c. 1. tom. 7.</i>	Cap. 26
Cap. 12	<i>Terribilis est in ciuitate sua homo linguosus: & temerarius in verbo suo odibilis erit, p. 38. c. 1. tom. 7.</i>	<i>Qui edunt me adhuc esurient, p. 93. c. 1. tom. 7.</i>	
Cap. 13	<i>Principatus sensati stabilis erit, p. 249. c. 1. tom. 7.</i>	<i>Qui bibunt me adhuc sitient, p. 308. c. 2. tom. 6.</i>	
Cap. 14	<i>Secundum iudicem populi, sic & ministri eius: & qualis est rector ciuitatis, tales & inhabitantes in ea, p. 89. col. 1. & 256. col. 1. tom. 7.</i>	<i>Dixi, Rigabo hortum plantationum, p. 447. col. 1.</i>	
Cap. 15	<i>Avaro nihil est scelestius, p. 13. c. 1. tom. 7.</i>	<i>Quam speciosa veterans sapientia, & gloriosis intellectus, pag. 305. c. 1. tom. 6.</i>	
Cap. 16	<i>Initium omnis peccati superbia, p. 23. c. 2. tom. 6.</i>	<i>Timor Dei initium dilectionis eius, p. 259. c. 2. tom. 7.</i>	
Cap. 17	<i>Breuis in volatilibus est apis, & initium dulcoris habet fructus illius, p. 456. & 459. c. 1. tom. 6.</i>	<i>Gratia mulieris sedulo delectabit virum suum, & ossa illius impinguabit, p. 437. c. 1. tom. 6.</i>	
Cap. 18	<i>Fili ne in multis sint actus tui, p. 91. c. 2. tom. 7.</i>	<i>Gratia super gratiam mulier sancta, & pudorata, p. 459. col. 1. 2. 6. & 249. c. 1. tom. 7.</i>	
Cap. 19	<i>In die bonorum ne immemor sis malorum, p. 308. c. 1. tom. 6.</i>	<i>Omnis autem ponderatio non est digna continentis anima, pag. 294. c. 2. tom. 6. & 260. c. 2. tom. 7.</i>	
Cap. 20	<i>Bona in mala conuertens insidiatur, & in electis imponet maculam, p. 274. c. 2. 2. 6. & 33. c. 1. tom. 7.</i>	<i>Si non in timore Domini tenueris te instanter, cito subuertetur domus tua, p. 393. c. 2. tom. 6.</i>	Cap. 27
Cap. 21	<i>Benefac humili, & non dederis impio, p. 286. c. 1. tom. 6.</i>	<i>Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis, p. 275. c. 2. tom. 6.</i>	Cap. 29
Cap. 22	<i>Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea, p. 271. c. 1. tom. 6.</i>	<i>Conclude elemosynam in sinu pauperis, p. 285. c. 2. tom. 6.</i>	
Cap. 23	<i>Qui sibi nequam est, cui alij bonus erit, p. 286. c. 2. tom. 6.</i>	<i>Super scutum potentis, & super lanceam aduersus inimicum tuum pugnabit, p. 280. c. 2. tom. 6.</i>	
Cap. 24	<i>Nequam est oculus liuidi, p. 174. c. 2. tom. 6.</i>	<i>Gratiam fideiussorum ne obliuiscaris, p. 309. c. 1. tom. 6.</i>	
Cap. 25	<i>Ante mortem benefac amico tuo, p. 285. c. 2. tom. 6.</i>	<i>Viros potentes gyrams migrare fecit, p. 205. c. 1. tom. 6.</i>	
Cap. 26	<i>Dominus in terram respexit, & impleuit illam bonis suis, pag. 440. c. 2. tom. 6.</i>	<i>Non est census super censum salutis corporis: & non est oblectamentum super cordis gaudium, p. 315. c. 2. 2. 6. & 316. col. 1. tom. eod.</i>	Cap. 30
Cap. 27	<i>In unamquamque gentem prapropius rectorum, p. 247. col. 2. tom. 7.</i>	<i>Miserere anime tua placens Deo, pag. 286. c. 2. tom. 6.</i>	
Cap. 28	<i>Eleemosyna gratiam hominis quasi pupillam conseruauit, pag. 249. col. 2. tom. 7.</i>	<i>Intellige qua sunt proximi tui ex se ipso, p. 306. c. 1. tom. 6. & 312. c. 1. tom. 6.</i>	Cap. 31
Cap. 29	<i>Ante mortem confitere, p. 278. col. 1. tom. 6.</i>	<i>Rectorem te constituerunt, noli extolli: esto in illis, quasi vnus ipsis, p. 89. c. 1. & 449. c. 1. tom. 7.</i>	Cap. 32
Cap. 30	<i>Nec enim omnia possunt esse in hominibus, p. 87. c. 1. tom. 7.</i>	<i>Curam illorum habe, & c. p. 249. c. 1. tom. 7.</i>	
Cap. 31	<i>Virtutem altitudinis cali ipse conspiciat, p. 266. c. 1. tom. 7.</i>	<i>Sine consilio nihil facias, & post factum non poenitebis, pag. 226. & 231. & col. 1. 2. 6. & 91. col. 1. & 92. columna 1. tom. 7.</i>	Cap. 33
Cap. 32	<i>Qui viuunt in aeternum creauit omnia simul, p. 15. c. 2. tom. 6.</i>	<i>Timenti Dominum non occurrent mala, pagina 340. col. 1. tom. 6.</i>	Cap. 34
Cap. 33	<i>Cum consummaueris homo tunc incipies, p. 308. c. 2. tom. 6.</i>	<i>Cor tuum phantasias patitur, pag. 308. col. 1. tom. 6. & 147. col. 1. tom. 7.</i>	
Cap. 34	<i>Ante iudicium para iustitiam, p. 318. c. 2. tom. 6.</i>	<i>Qui timet Dominum nihil trepidabit, pag. 303. columna 2. tom. 6.</i>	
Cap. 35	<i>Post concupiscentias tuas non eas, p. 278. c. 2. tom. 6.</i>	<i>Panis egentium vita pauperum est: qui defraudat illum, homo sanguinis est, p. 289. c. 2. tom. 6.</i>	
Cap. 36	<i>Qui spernit modica, paulatim decidet, p. 90. c. 2. tom. 7.</i>	<i>Qui baptizatur a mortuo, & iterum tangit eum, quid proficit lauacro illius? pag. 230. c. 2. tom. 7.</i>	Cap. 35
Cap. 37	<i>Sapiens in verbis seipsum amabilem facit: gratia autem factorum effunditur, p. 248. c. 2. tom. 7.</i>	<i>Retribuet gratiam, qui offert similitudinem, pag. 249. col. 1. tom. 7.</i>	
Cap. 38	<i>Exigua dabit & multa improporabit, p. 34. c. 2. tom. 7.</i>		
Cap. 39	<i>Fatuo non erit amicus, & non erit gratia in bonis illius, pag. 249. c. 2. tom. 7.</i>		
Cap. 40	<i>In labijs sensati inuenietur gratia, p. 249. c. 2. tom. 7.</i>		
Cap. 41	<i>In lapide luteo lapidatus est piger, p. 277. c. 2. tom. 6.</i>		
Cap. 42	<i>Ante sanguinem maledicta, & contumelia & mina, p. 34. col. 2. tom. 7.</i>		
Cap. 43	<i>Iurationi non assuescat os tuum, p. 7. c. 1. tom. 7.</i>		
Cap. 44	<i>Nemo circumspicit me, quem vereor, p. 94. c. 2. tom. 7.</i>		
Cap. 45	<i>Rami eius non dabunt fructum, p. 459. c. 1. tom. 6.</i>		

Dominus

Index locorum

	<i>Dominus non elongabit se, sed iudicabit iustos, &c. p. 257. col. 1. tom. eod.</i>	<i>Va qui sapientes estis in oculis vestris, p. 252. c. 1. tom. 7.</i>	
Cap. 36	<i>Speciosa misericordia Dei in tempore tribulationis, quasi nubes pluvia in tempore siccitatis, pag. 254. c. 1. tom. 7.</i>	<i>Qui iustificatis impium pro muneribus, & iustitiam iusti auferitis ab eo, p. 47. & 60. c. 2. tom. 7.</i>	Cap. 6
Cap. 37	<i>Vbi non est sapes, diripietur possessio, p. 280. c. 2. tom. 6.</i>	<i>Vidi Dominum sedentem super solium eius excelsum, & eleuatum, & plena erat domus maiestate, p. 441. c. 1. tom. 6. & 271. col. 2. tom. 7.</i>	
Cap. 38	<i>Cor boni consilij statue tecum, p. 305. c. 1. tom. 6.</i>	<i>Clamabat alter ad alterum, & dicebat Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum, p. 325. c. 2. tom. 6. & 120. c. 1. & 260. c. 2. tom. 7.</i>	
Cap. 39	<i>In multis escis erit infirmitas, p. 278. c. 1. tom. 6.</i>	<i>Plena est omnis terra gloria eius, p. 442. col. 1. tom. 6.</i>	
Cap. 40	<i>Propter crapulam multi obierunt, ibid.</i>	<i>Volauit ad me unus de Seraphim, & in manu eius calculus ignitus, p. 250. col. 2. tom. 7.</i>	
	<i>Impingua oblationem, p. 93. c. 1. tom. 7.</i>	<i>Auferetur iniquitas tua, & peccatum tuum mundabitur, pag. 251. c. 1. tom. 7.</i>	
	<i>Qui minoratur actu sapientiam percipiet, p. 175. c. 2. tom. 7.</i>	<i>Et adhuc in ea decimatio, & conuertetur, & erit in offensionem, sicut terebinthus, p. 251. col. 1. tom. 7.</i>	
	<i>In omni corde, & ore collaudate, & benedicite nomen Domini, pag. 93. c. 2. tom. 7.</i>	<i>Nisi credideritis, non intelligemus, sec. lxx. pag. 246. c. 1. & 6. & 135. & 156. c. 2. tom. 7.</i>	Cap. 7
Cap. 41	<i>Gratia sicut paradysus in benedictionibus, p. 296. c. 1. & 437. col. 1. & 451. c. 2. & 455. c. 1. tom. 6.</i>	<i>Ecce Virgo concipiet, & pariet filium, p. 251. c. 1. tom. 6.</i>	Cap. 11
Cap. 42	<i>Gratiam & speciem desiderabit oculus tuus, & super hoc virides fationes, p. 307. c. 2. tom. 6. & 249. c. 1. tom. 7.</i>	<i>Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum Spiritus Domini, spiritus sapientia, & intellectus, p. 35. c. 1. & 127. c. 2. & 434. & 437. c. 2. & 448. c. 1. & 449. c. 1. & 458. c. 1. tom. 6. & 252. col. 2. tom. 7.</i>	
Cap. 43	<i>Timor Domini sicut paradysus benedictionis, pag. 303. c. 2. tom. 6.</i>	<i>Et replebit eum spiritus timoris Domini, p. 457. c. 1. tom. 6.</i>	Cap. 13
	<i>Va vobis viri impij, qui dereliquistis legem Domini altissimi, p. 431. col. 2. tom. 6.</i>	<i>Leuabit signum in nationes, p. 298. c. 2. tom. 6.</i>	Cap. 14
	<i>De vestimentis procedit tineas, & a muliere iniquitas viri, pag. 289. col. 1. tom. 5.</i>	<i>Pretiosior erit vir auro, & homo mundo obrizo, p. 260. c. 2. tom. 7.</i>	
	<i>Sol illuminans per omnia respexit, & gloria Domini plenum est opus eius, p. 433. c. 2. tom. 6.</i>	<i>Quomodo cecidisti de calo lucifer, qui mane oriebaris, pag. 266. col. 1. tom. 7.</i>	Cap. 16
	<i>Vas admirabile opus excelsi, pagina 308. col. 2. & 441. c. 2. tom. 6.</i>	<i>Sedebo in monte testamenti in lateribus Aquilonis, p. 248. col. 1. tom. 6.</i>	
	<i>Tripliciter Sol exurens montes, p. 226. col. 2. & 243. col. 2. & 447. col. 1. tom. 6.</i>	<i>Emitte agnum Domine, p. 237. c. 2. tom. 6.</i>	
	<i>Gyrauit calum in circuitu gloria sua, pag. 204. columna 2. tom. eodem.</i>	<i>Præparabitur in misericordia solium, & sedebit super eum in veritate, p. 443. c. 2. tom. 6.</i>	Cap. 18
	<i>Pulchritudinem candoris eius admirabitur oculus, p. 319. col. 2. tom. 6.</i>	<i>Ite Angeli veloces, p. 248. c. 1. & 250. c. 2. tom. 7.</i>	Cap. 19
Cap. 44	<i>Gelaui crySTALLUS ab aqua, p. 264. c. 1. tom. 7.</i>	<i>Sicut meridiana lux clara est, p. 240. c. 1. tom. 6.</i>	
Cap. 45	<i>Medicina omnium in festinatione nebula, p. 441. c. 1. & 6.</i>	<i>Tradam Aegyptum in manu dominorum crudelium, pag. 257. col. 1. tom. 7.</i>	
Cap. 47	<i>Pie agentibus dedit sapientiam, p. 237. c. 1. tom. 6.</i>	<i>Erit Israël benedictio in medio terre, cui benedixit Dominus exercituum, p. 453. c. 1. tom. 6.</i>	Cap. 21
Cap. 48	<i>Homines diuites, in virtute pulchritudinis studium habentes, pacificantes in domibus suis, p. 262. c. 1. tom. 6.</i>	<i>Recedite a me amare flebo, pag. 310. c. 2. tom. 6.</i>	Cap. 24
Cap. 50	<i>Corona aurea super mitram eius, pag. 316. col. 2. & 320. c. 1. tom. 6.</i>	<i>Coronans coronabit te tribulatione, p. 320. c. 2. tom. 6.</i>	Cap. 25
Cap. 51	<i>Offerre illi incensum, &c. p. 93. col. 1. tom. 7.</i>	<i>Secretum meum mihi, secretum meum mihi, pag. 136. col. 1. tom. 7.</i>	Cap. 26
	<i>Quasi adeps separatus a carne, p. 247. c. 2. tom. 7.</i>	<i>Præcipitabit mortem in sempiternum, p. 320. c. 1. tom. 6.</i>	
	<i>Dedit in celebrationibus decus, & ornavit tempora, p. 94. col. 1. tom. eod.</i>	<i>Anima mea desiderauit te in nocte; sed & spiritus meo in precordiis meis, p. 190. col. 1. tom. 7.</i>	Cap. 27
	<i>Surrexit Elias propheta quasi ignis, & verbum ipsius sicut facula ardebat, p. 323. c. 2. tom. 6. & 250. c. 1. tom. 7.</i>	<i>Omnia opera nostra operatus es nobis, p. 30. c. 1. tom. 6.</i>	
	<i>Quasi stella matutina in medio nebula, p. 441. c. 1. tom. 6.</i>	<i>A facie tua Domine concepimus, & quasi parturimus, pag. 289. c. 1. tom. eod.</i>	
	<i>Quasi thus redolens in diebus atais, p. 307. c. 2. tom. eod.</i>	<i>In mensura contra mensuram cum abiecta fuerit, iudicabit eam, p. 61. col. 2. tom. 7.</i>	
	<i>Confitebor tibi Domine rex, & collaudabo te, p. 282. c. 2. tom. 6.</i>	<i>Iste omnis fructus, ut auferatur peccatum eius, p. 460. c. 1. tom. 6.</i>	Cap. 28
	<i>Exaltasti super terram habitationem meam, p. 295. col. 2. tom. 6.</i>	<i>Audite illusores, qui dominamini super populum meum, pag. 256. col. 1. tom. 7.</i>	Cap. 29
		<i>Percussimus fadus cum morte, & cum inferno, pagina 289. col. 2. tom. 6.</i>	Cap. 30
		<i>Va qui profundi estis corde, ut a Domino abscondatis consilium, p. 430. c. 2. tom. 6.</i>	
Cap. 1	Ex Isaia.	<i>Loquimini nobis placentia, videte nobis errores, p. 273. c. 2. tom. 6.</i>	
	<i>A planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas, pag. 273. col. 1. tom. 6.</i>	<i>Comminuetur sicut conteritur lagena figuli contritione perualida, p. 276. c. 2. tom. eod.</i>	Cap. 31
Cap. 2	<i>Subuenite oppresso, iudicate pupillo, p. 257. c. 1. tom. 7.</i>	<i>Hæc est via, ambulæ in ea, & non declinetis ad dexteram, neque ad sinistram, pag. 270. c. 1. & 307. col. 1. tom. 6. & 144. col. 1. tom. 6.</i>	
Cap. 3	<i>Si volueritis, & audieritis me, bona terra comedetis, p. 323. col. 1. tom. 6.</i>	<i>Proteget Dominus exercituum Hierusalem protegens, & liberans, transiens, & saluans p. 83. c. 2. & 264. c. 1. tom. 6.</i>	Cap. 32
Cap. 4	<i>Vnum tuum mixtum est aqua, p. 315. c. 1. tom. 6.</i>	<i>Stultus fatua loquetur, p. 259. col. 2. tom. 7.</i>	
Cap. 5	<i>Omnes diligunt munera, p. 23. col. 1. tom. 7.</i>	<i>Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, 313. col. 2. & 321. c. 1. tom. 6. & 129. col. 2. 321. col. 1. tom. 7.</i>	
Cap. 6	<i>Ingrederi in petram, & abscondere in fossa humo, a facie timoris Domini, & a gloria maiestatis eius, pagina 271. col. 2. tom. 6.</i>		
Cap. 7	<i>Va anima eorum, quoniam reddita sunt eis mala, pag. 431. col. 2. tom. 6.</i>		
Cap. 8	<i>Dicite iusto, quoniam bene, quoniam fructum adinuentio- num suarum comedet, p. 459. c. 2. tom. 6.</i>		
Cap. 9	<i>Qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt, p. 92. c. 2. tom. 7.</i>		
Cap. 10	<i>Erit germen Domini in magnificentia, & gloria, & fructus terra sublimis, p. 456. col. 2. tom. 6.</i>		
Cap. 11	<i>Va qui dicitis malum bonum, & bonum malum, pag. 431. col. 1. tom. 6.</i>		

Timor

Sacræ Scripturæ.

Cap. 33	Timor Domini ipse est thesaurus eius, p. 304. c. 1. tom. 6. Angeli, pacis amare flebunt, p. 249. c. 2. tom. 7. Quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis, pag. 319. c. 2. tom. 6. [tom. 6.]	Oculus non vidit Deus absque te, qua preparasti expectantibus te, pag. 319. col. 2. tom. 6. Non est, qui innocet nomen tuum, qui consurgat, & teneat te, p. 441. c. 2. tom. 6.	Cap. 65.
Cap. 35	Dominus index noster, Dominus legifer noster, p. 443. c. 1. Exultabit solitudo, & florebit quasi lilium, p. 449. c. 1. tom. 6. Tunc aperientur oculi cæcorum, p. 320. c. 2. tom. 6. Tunc saliet sicut ceruus claudus, p. 304. c. 1.	Fumus erunt in furore meo, p. 319. c. 1. tom. 6. Servi mei comedent, & vos esurietis, ibid. Serpenti pulvis panis eius, p. 352. c. 2. tom. 6.	Cap. 66
Cap. 37	Venerunt filij usque ad partum, & virtus non est patiendi, pag. 289. c. 1. tom. 6.	Cælum & sedes mea, terra autem scabellum pedum meorum, p. 265. c. 2. tom. 7.	
Cap. 38	Vidi lachrymam tuam ecce ego, & c. p. 311. col. 1. Ego dixi in dimidio dierum meorum, vadam ad portas inferi, p. 304. c. 1. & 329. c. 2. tom. 6. Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine anime mee, 129. c. 1. & 249. c. 1. & 277. c. 1. tom. 6. Ecce in pace amaritudo mea amarissima, p. 281. c. 2. tom. 6. Quia non infernus confitebitur tibi, p. 291. c. 1. tom. 6.	Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilem & mansuetum, & timentem sermones meos, pag. 93. c. 1. & 252. c. 2. tom. 7. Ad vbera portabimini, & super genua blandientur vobis, pag. 233. c. 2. tom. 7. Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, p. 319. c. 1. tom. 6.	
Cap. 40	Omnis vallis exaltabitur, p. 454. c. 1. tom. 6. Exsiccatum est fœnum, & cecidit flos, p. 449. c. 2. tom. eod. Qui mensus est pugillo aquas, & ocelos palmo penderavit, pag. 263. c. 1. tom. 7.	Ex Ieremia.	
Cap. 43	Assument pennas sicut aquila, p. 159. c. 1. & 261. c. 2. tom. 7.	Vide, quia malum, & amarum est reliquisse te Dominum Deum tuum, p. 270. c. 1. tom. 6.	Cap. 1
Cap. 45	Narra si quid habes, ut iustificeris, p. 283. c. 1. tom. 7. Rorate cæli desuper, & nubes pluant iustum, pag. 78. col. 2. & 263. c. 2. & 269. c. 1. tom. 7. Aperiat terra, & germinet Salvatorem, p. 440. c. 2. t. 6. Vere tu es Deus absconditus, Deus Israël Salvator, p. 78. col. 2. tom. 7.	In alis tuis inuentus est sanguis animarum pauperum, p. 261. c. 2. tom. 7. Post me ingredi non cessabis, p. 259. c. 1. tom. 6. Et iurabis, Vivit Dominus, in veritate, & in iudicio, & in iustitia, p. 7. c. 1. tom. 6.	Cap. 3 Cap. 4
Cap. 46	Ego Dominus loquens iustitiam, p. 147. c. 2. tom. 7.	Sapientes sunt, ut faciant mala, p. 252. c. 1. tom. 7.	Cap. 5
Cap. 48	Mihi curvabitur omne genu, p. 318. c. 2. tom. 6. Reddite pravaricatores ad cor, p. 95. c. 2. & 216. c. 1. t. 7.	Aspexit cælos, & non erat lux in eis, p. 269. & 180. c. 2. t. 6. Forsitan pauperes sunt & stulti, ignorantes viam Domini, & iudicium Dei sui, & c. p. 257. c. 2. tom. 7.	
Cap. 50	Ego Dominus Deus tuus docēs te vitia gubernās te in via, qua ambulas. Vinā attendisses mādāz mea, p. 1. c. 2. t. 7.	Saturavi eos, & mœchati sunt, p. 278. c. 2. tom. 6. Unusquisque ad uxorem proximi sui hinniebat, p. 99. col. 2. tom. 7.	
Cap. 52	Induam cælos tenebris, & saccum ponam operimentum eorum, p. 268. c. 2. tom. 7. Corpus meum dedi percussentibus, & genas meas vellentibus, p. 293. c. 1. tom. 6. & 22. c. 2. tom. 7.	A minori usque ad maiorem omnes avaritiā student, p. 277. c. 1. tom. 6.	Cap. 6
Cap. 53	Inducere fortitudine tua Sion, induere vestimentis gloria tua, pag. 94. c. 2. tom. 7. Inquit tota die nomen meum blasphematur, p. 281. c. 1. t. 6.	Confusi sunt, quia abominationem fecerunt, p. 282. c. 1. tom. 6. State super vias, & videte, & interrogate de semitis antiquis, pag. 251. col. 2. tom. 7.	Cap. 6 8
Cap. 56	Languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portavit, pag. 214. c. 1. tom. 7. Omnes nos quæstiones erramus, unusquisque in viam suam declinavit, p. 272. c. 1. tom. 6.	Crudelis est, & non miserebitur, pag. 257. c. 1. tom. 7. A minimo usque ad maximum omnes avaritiā sequuntur, pag. 95. c. 2. tom. 7.	Cap. 9 Cap. 10
Cap. 57	Propter scelus populi mei, percussi eum, p. 370. c. 1. tom. 6. Nescierunt saturitatem: ipsi pastores ignoraverunt intelligentiam, p. 257. c. 1. tom. 7.	Transit messis, finita est æstas, & nos salvati non sumus, p. 319. c. 1. tom. 6.	Cap. 11
Cap. 58	Omnes in viam suam declinaverunt, unusquisque ad avaritiam suam à summo usque ad novissimum, p. 277. c. 1. tom. 6. Ego tacens, & quasi non vident, p. 91. c. 2. tom. 7.	Ascendit mors per fenestras, p. 303. c. 1. tom. 6. Leges populorum vana sunt, p. 268. c. 1. tom. 7.	Cap. 12
Cap. 59	Creavi fructum labiorum pacem, pacem ei, qui longè est, & qui propè est, pag. 460. c. 1. tom. 6. Noli te ieiunare sicut usque ad hanc diem, p. 299. c. 2. tom. 6. Hoc est magis ieiunium quod elegi, dissolve colligationes iniquitatis, p. 284. c. 2. tom. 6.	Non est similis tui Domine, magnus es tu, & magnam novomen tuum, p. 444. c. 1. tom. 6. Stultus factus est omnis homo à scientia sua, p. 5. c. 2. tom. 7. Va mihi super contritione mea, pessima plaga mea, p. 431. col. 1. tom. 6.	Cap. 17
Cap. 60	Cum videris nudum operi eum, p. 312. col. 1. Carnem tuam ne despexeris, pag. 286. col. 1.	Ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam, pag. 310. c. 1. tom. 6.	Cap. 23 Cap. 26
Cap. 61	Implebit splendoribus animam tuam, p. 174. o. 1. tom. 7. Suffollam te super altitudines terra, & cibabo te hereditate Iacob patris tui, pag. 254. c. 1.	Probasti cor meum tecum, p. 313. c. 1. tom. eod. Reliqui domum meam, dimisi hereditatem meam, p. 440. c. 1. tom. 6.	Cap. 31
Cap. 63	Telas aranea texuerunt, p. 274. c. 1. & 281. col. 2. tom. 6. Corruit in platea veritas, & aequitas non potuit ingredi, pag. 254. c. 2. tom. 7.	Maledictus homo, qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum, pag. 300. c. 1. tom. 6. & 322. c. 1.	Cap. 46 Cap. 48
Cap. 64	Qui sunt isti, qui ut nubes volant, p. 249. c. 2. tom. 7. Ego Dominus diligens iudicium, & odio habens rapinam, pag. 36. c. 1. tom. 7. Caudens gaudebo in Domino, & c. quia induit me vestimento salutis, & indumento iustitiæ circumdedit me, & c. 123. c. 1. tom. 7.	Ego ecce in manibus vestris sum: facite mihi, quod bonum, & rectum est in oculis vestris, p. 78. c. 2. tom. 7. Ierusalem in acervum lapidum erit, p. 297. c. 1. tom. 6. Inebriabo animam sacerdotum pinguedine, pag. 253. col. 2. tom. 6.	
	Quare rubrum est indumentum tuum, p. 322. c. 1. tom. 6. Miserationum Domini recordabor, & c. pag. 443. col. 2. tom. 6. & 93. c. 1. tom. 7. Vinam dirumperes cælos, & descenderes, p. 337. c. 2. tom. 6. & 74. c. 1. tom. 7.	Statue tibi speculam, p. 143. c. 1. tom. 7. Creavit Dominus novum super terram, Fœmina circumdabit virum, p. 437. col. 2. Benedicat tibi Dominus pulchritudo iustitiæ, mons sanctus, pag. 452. c. 1. tom. 6. Dabo legem meam in visceribus eorum, pag. 287. col. 1. tom. eod. Polite lanceas, induite vos loriceis, p. 446. c. 1. eod. Maledictus, qui fecit opus Domini fraudulentum, pag. 455. col. 1. tom. 6. & 68. c. 2. & 93. c. 2. tom. 7. Nec transfusus est de vase in vas, pag. 277. c. 2. tom. 6.	

Index locorum

Cap. 49

Arrogantia tua detegit te, & superbia cordis tui, pag. 274. col. 1. tom. 6.

Ex Threnis Hieremiæ.

Cap. 1

*Plorans ploravit in nocte, p. 310. c. 2. tom. 6.
Sordes eius in pedibus eius, p. 307. c. 2. tom. 6.
Peccatum peccavit Hierusalem, propterea instabilis facta est, pag. 265. c. 1. tom. 6.
Dederunt pretiosa quæque pro cibo ad refocillandas animas, pag. 278. c. 2. tom. 6. & 350. col. 1. tom. 7.
O vos omnes, qui transitis per viam attendite, & videte, pag. 311. c. 2. tom. 6.
De excelsu misit ignem in ossibus meis, p. 248. col. 2. & 271. col. 1. tom. 7.*

Cap. 2

*Succendit in Iacob, quasi ignem flamma deuorantis in gyro, p. 205. col. 2. tom. 6.
Magna est velut mare contritio tua, p. 280. c. 1. tom. eod.
Effunde sicut aquam cor tuum, p. 281. col. 1. & 281. col. 2. tom. 6.*

Cap. 3

*Misericordia Domini, quia non sumus consumpti, pag. 309. col. 1. tom. 6.
Saturabitur opprobriis, p. 317. c. 1. tom. eod.
Inundauerunt aqua super caput meum, p. 269. c. 1. tom. 7.
Dabis eis sicutum cordis laborem tuum, p. 314. c. 2. tom. 6.
Quomodo obscuratum est aurum, p. 271. c. 1. tom. 6.*

Cap. 4

Ex Baruch.

Cap. 1

*Non audiuius vocem Domini Dei nostri, ut ambularemus in mandatis eius, quæ dedit nobis, & c.
Et abinimus unusquisque in sensum cordis nostri malignum, p. 2. col. 1. tom. 7.*

Cap. 4.

Hic liber mandatorum Dei, & lex, quæ est in æternum, pag. 287. col. 2. tom. 6.

Ex Ezechiele.

Cap. 1

*Iunæque erant penna eorum alterius ad alterum, pag. 251. col. 2. & 260. c. 2. tom. 7.
Vbi erat impetui Spiritus, illuc gradiebantur, p. 297. c. 1. tom. 6. & 169. c. 1. tom. 7.
Ibant, & reuertebantur in similitudinem ignis coruscantis, pag. 263. c. 1. tom. 7.
Rota in medio rote, p. 6. col. 1. tom. 6.
Quocumque ibat Spiritus, illuc euntes spiritum, & rota pariter eleuabantur sequentes eum, p. 249. c. 2. tom. 7.
Et similitudo super capita animalium firmamenti, quasi aspectus crystalli horribilis, p. 262. c. 2. p. 264. c. 1. & 269. col. 2. tom. 7.
Quasi spectus lapidis sapphiri similitudo throni, pag. 253. col. 2. tom. 7.
Vidi quasi speciem electri velut aspectum ignis intrinsecus eius per circuitum, p. 271. c. 1. tom. 7.*

Cap. 2

Cap. 3

*Liber scriptus intus, & foris, p. 287. c. 1. tom. 7.
Vt adamantem, & ut silicem dedi faciem tuam: ne timeas eos, p. 302. c. 1. tom. 6. & 258. c. 1. tom. 7.*

Cap. 5

*Benedicta gloria Domini de loco suo, p. 453. c. 1. tom. 6.
Eris opprobrium, & blasphemia, exemplum, & stupor, pag. 251. c. 1. tom. 7.
Aurum eorum in sterquilinum erit, pag. 276. columna 1. tom. 6.*

Cap. 8.

Cap. 9

*Fili hominis, fode parietem, p. 47. c. 2. tom. 7.
Ecce sex viri veniebant de via porta superioris, p. 276. c. 1. tom. 6.
Signa Thau super frontibus virorum gementium, p. 76. c. 2. tom. 7.*

Cap. 10

*In firmamento, quod erat super caput Cherubim quasi lapis sapphirus, p. 270. c. 1. tom. 7.
Cherubim stabant à dextris domus, p. 253. c. 1. tom. 7.
Cum ambularent Cherubim, ibant pariter, & rota iuxta ea, & c. pag. 253. col. 1. tom. 7.*

Cap. 13

Non ascendisti ex aduerso, neque opposuisti murum pro domo Israël, p. 257. c. 1. tom. eod.

*Liniebant parietem cum luto absque paleis. Dic ad eos, qui liniunt absq; temperatura, quod casurus sit, p. 89. c. 2. tom. 7.
Si fuerint tres viri isti in medio eius, Noë, Daniel, & Iob, ipse si iustitia sua liberabit animas suas, p. 250. c. 1. tom. 7.
Fecit fuit iniquitas Sodoma sororis tuæ, superbia, saturitas panis, & abundantia, & otium, p. 294. c. 1. tom. 6.
Aquila grandis magnarum alarum, p. 296. c. 2. tom. 6.
In monte sublimi Israël plantabo illud, & c. p. 461. c. 2. tom. 6.
Sanctuarium meum spreuisti, & Sabbata mea polluisti, p. 288. col. 2. tom. 6.
Dua mulieres filia matris vnius, p. 275. col. 2.
Va ciuitati sanguinum, cuius ego grandem faciam pyram, pag. 431. c. 2. tom. 6.
Comportabit aggerem in gyro, p. 205. c. 2. tom. 6.
Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia, & perfectus decore, p. 248. c. 2. tom. 7.
Ego Dominus locutus sum, p. 443. c. 2. tom. 6.
Solem nube regam, p. 258. c. 1. tom. 6.
Si non fuerit locutus ut custodiat se impius à via sua, ipse impius in iniquitate sua morietur, p. 86. t. 1. tom. 7.
Quod infirmum fuit, non consolidaui, & quod egrotum non sanasti, pag. 87. col. 1. tom. 7.
Cum austeritate imperabatis eis, & cum potentia, & dispersa sunt oues meæ, eo quod non esset pastor, p. 92. c. 1. tom. 7.
Ecce ego ipse super pastores, requiram gregem meum de manu eorum, pag. 89. col. 2.
Terra illa inculta facta est, ut hortus voluptatis, pag. 460. col. 2. tom. 6.
Circumduxit me per ea in gyro, p. 205. c. 2. tom. 6.
Ego ero eis Deus, p. 120. c. 2. tom. 7.
Porta hac clausa erit, non aperietur, & vir non transiet per eam, p. 441. c. 1. tom. 6.
Non deficiet fructus eius, pag. 457. col. 2. tom. 6.*

Cap. 14

Cap. 16

Cap. 17

Cap. 22

Cap. 23

Cap. 24

Cap. 26

Cap. 28

Cap. 30

Cap. 32

Cap. 33

Cap. 43

Cap. 36

Cap. 37

Cap. 44

Cap. 47

Ex Daniele.

*Lapis abscissus de monte sine manibus, p. 452. c. 1. tom. 6.
Ferrum comminuit, & domat omnia, p. 302. c. 1. tom. 6.
Peccauimus, inique egimus recedentes à te, & deliquimus in omnibus, p. 2. col. 1. tom. 7.
Angelus autem Domini descendit cum Azaria, & sociis eius in fornacem, p. 248. c. 2. tom. 7.
Et fecit medium fornacis, quasi ventum roris flantem, p. 304. col. 1. tom. 6.
In ramis eius conuersabantur volucres celi, p. 436. c. 2. tom. 6.
Fructus eius nimis, & esca vniuersorum in ea, pag. 450. c. 2. tom. 6.
Cognoscant viuentes, quoniam dominatur Excelsus in regno hominum, & cuiusque voluerit dabit illud, & humillimum hominem constituit super eum, p. 258. c. 1. tom. 7.
Deus meus misit Angelum suum, & conclusit ora leonum, pag. 257. c. 1. tom. 7.
Thronus eius flamma ignis, pag. 253. c. 2.
Millia millium ministrabant ei, & decies centena millia, pag. 251. c. 2. tom. 6. & 248. col. 2. tom. 7.
Gabriel fac intelligere istam visionem, p. 249. c. 2. tom. 7.
Egressus sum, ut docerem te, & intelligeres, & ibid.
Vir desideriorum, p. 398. c. 1. tom. 6.
Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti, pag. 320. c. 1. tom. 6. & 251. c. 1. tom. 7.
Exarserunt in concupiscentiam eius, & euerterunt sensum suum, p. 261. c. 1. tom. 7.
Concupiscentia subuersis cor tuum, p. 267. c. 2. tom. 6.*

Cap. 2

Cap. 3

Cap. 4

Cap. 6

Cap. 7

Cap. 8

Cap. 9

Cap. 10

Cap. 12

Cap. 13

Ex Osee.

*Ducam eam in solitudinem, & loquar ad cor eius, pag. 146. col. 2. tom. 7.
Sponsabo te mihi in iustitia, & iudicio, & in misericordia, & miserationibus, p. 445. c. 1. tom. 6.
Sponsabo te mihi in fide, p. 298. c. 2. tom. eod.
In die illa, exaudiam, dicit Dominus exaudiam calos, & illi exaudient terram, p. 264. c. 2. tom. 7.
Vinum, & ebrietas auferunt cor, p. 278. c. 2. tom. 6.*

Cap. 1

Cap. 4

Spiritus

Sacræ Scripturæ.

Cap. 6 Spiritus fornicationum decipit eos, p. 161. col. 1. tom. 7.
Quasi diluculum preparatus est egressus eius, p. 272. col. 2. tom. 7.

Cap. 9 Facti sunt abominabiles, sicut ea, quæ dilexerunt, p. 262. c. 2. & 276. col. 2. tom. 6.

Cap. 10 Divisum est cor eorum, nunc interibunt, p. 266. col. 2. tom. 7.

Cap. 11 In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis, p. 166. col. 2. tom. 7.

Cap. 12 Circumdedit me in negotiatione Ephraim, p. 285. c. 1. & 31. col. 2. tom. 6.

Cap. 14 In fortitudine sua directus est cum Angelo, p. 248. col. 1. & 7. Ex me fructus tuus inuentus est, p. 456. col. 1. tom. 6.

Ex Ioële.

Cap. 1 Expergi scimi ebrj, p. 308. col. 1. tom. 6.

Cap. 2 Computruerunt iumenta in stercore suo, p. 279. col. 1. Ignis comedit speciosa deserti, ibid.

Cap. 2 Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & in fletu, & in planctu, p. 281. col. 2. tom. 6.

Scindite corda vestra, & non vestimenta vestra, p. 281. col. 2.

Quis scit si conuertatur? p. 84. col. 2.

Nolite timere animalia regionis, quia germinauerunt speciosa deserti, & lignum attulit fructum suum, pag. 460. col. 1. tom. 6.

Ex Amos.

Cap. 5 Odio habuerunt corripientem in porta, pag. 273. col. 2. tom. 6.

Cap. 6 Bibentes vinum in phialis, & optimo unguento delibui, & nihil pariebantur, p. 278. col. 2. tom. 6.

Conuertisti in amaritudinem iudicium, &c. p. 457. col. 1.

Cap. 6 & 460. col. 2. tom. 6.

Ex Michæa.

Cap. 4 Dole & satage filia Sion, quasi parturiens, &c. p. 22. col. 1. & 7.

Cap. 6 Indicabo tibi o homo, quod sit bonum & quid Dominus requirat à te, &c. p. 186. col. 1.

Humiliatio tua in medio tui, p. 20. col. 2. tom. 7.

Ex Habacuc.

Cap. 8 Facies eorum ventus urens, p. 46. col. 2. tom. 7.

Cap. 2 Totum id homo subleuauit, traxit illud in sagenam suam, p. 279. col. 2. tom. 6.

Super custodiam meam stabo, p. 258. col. 2. tom. 7.

Cap. 2 Si moram feceris, expecta illum: quia veniens ventet, & non tardabit, p. 279. col. 1. tom. 6.

Dilatauit quasi infernus animam suam, & ipse quasi mors, & non adimpletur, p. 276. col. 1. tom. 6.

Cap. 3 Incuruati sunt colles mundi ab itineribus eternitatis eius, p. 140. col. 2. tom. 7.

Ibunt in splendore fulgurantis hastæ tuæ, p. 264. col. 1. tom. 7.

Ex Sophonia.

Cap. 1 Scrutabor Hierusalem in lucernis, p. 100. col. 2. tom. 7.

Ex Aggæo.

Qui mercedes congregauit, misit eas in sacculum pertusum, p. 278. col. 2. & 290. col. 2. tom. 6.

Ex Zacharia.

Cap. 2 Angelus, qui loquebatur in me, egrediebatur, & Angelus alius egrediebatur in occursum eius & dixit ad eum, Curre & loquere ad puerum istum, p. 248. col. 1. tom. 7.

Cap. 6 Sedebit, & dominabitur super solio suo, & erit sacerdos super solio suo, & consilium pacis erit inter illos duos, p. 255. c. 2. & 7.

Cap. 8 Vineæ dabit fructum suum, & terra dabit germen suum, & cæli dabunt rorem suum, p. 265. col. 1. tom. 7.

Cap. 9 Ecce rex tuus venit, p. 336. col. 1. tom. 6.

Tu in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in

quo non est aqua, pag. 77. columna 1. tom.

Si bonum est in oculis vestris afferre mercedem meam, p. 458. col. 2. tom. 6.

Ponam duces Iuda sicut caminum ignis in lignis, & sicut faciem ignis in feno, pag. 263. col. 1. tom. 7.

Adam exemplum meum ab adolescentia mea, p. 252. c. 2. & 7.

Ex Malachia.

Si ego Dominus, ubi est timor meus, p. 20. col. 1. tom. 7.

Labia sacerdotis custodient scientiam, pag. 259. col. 2. & 252. col. 1. tom. 7.

Ex quis poterit cogitare diem aduentus eius, p. 318. c. 2. tom. 7.

Quasi ignis conflans. Et sedebit, conflans & emundans, &c. p. 251. col. 1. tom. 7.

Orietur vobis timentibus nomen meum sol iustitiæ, p. 446. col. 2. tom. 6.

Ex primo Machabæorum.

Persecutus est iniquos perscrutans eos; & qui conturbabant populum suum, eos succendit flammis, p. 258. c. 1. tom. 7.

De cælo fortitudo est, pag. 302. c. 1. tom. 6.

Accingimini, & estote filij potentes, pag. 249. c. 1. tom. 7.

Refulsit sol in clypeos aureos, p. 243. c. 2. tom. 6.

Ex secundo Machabæorum.

Videbat sine regali prouidentia impossibile pacem rebus dari, pag. 258. c. 1. tom. 7.

Domine, qui habes sanctam scientiam, manifeste tu scis, quia cum à morte possem liberari, duros corporis sustineo dolores, pag. 254. c. 1. tom. 7.

Ex Matthæo.

Ioseph fili David noli timere, pag. 435. c. 2. tom. 6.

Saluum faciet populum suum à peccatis eorum, pag. 460. col. 1. tom. 6.

Et intrantes domum inuenerunt puerum, pag. 435. col. 2. tom. 6.

Ioannes habebat vestimenta de pilis camelorum, pag. 313. col. 1. tom. 6.

Omnis ergo arbor, quæ non facit fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur, pag. 460. c. 2. tom. 6. & pag. 91. col. 1. & 30. c. 2. tom. 7.

Sine modo. Sic enim decet nos implere omnem iustitiam, pag. 307. c. 1. tom. 6. & 20. c. 1. tom. 7.

Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui, p. 78. tom. 7.

Cap. 4 Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias, pag. 4. col. 2. tom. 7.

Relictis retibus secuti sunt, pag. 292. c. 2. tom. 6.

Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum, p. 325. c. 1. tom. 6. & 145. c. 1. tom. 6.

Beati mites; quoniam ipsi possidebunt terram, p. 310. c. 1. tom. 6.

Beati qui lugent; quoniam ipsi consolabuntur, p. 116. c. 1. tom. 6.

Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam: quoniam ipsi saturabuntur, pag. 235. c. 2. tom. 6.

Beati misericordes: quoniam ipsi misericordiam consequentur, p. 230. c. 2. & 312. c. 1. & pag. 316. c. 2. tom. 6.

Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt, pag. 350. col. 2. tom. 6.

Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, p. 314. c. 1. & 321. col. 1. tom. 6.

Beati estis cum maledixerint vobis homines, p. 20. c. 2. tom. 7.

Vos estis sal terra, p. 325. c. 1. tom. 6. [tom. 7.]

Vos estis lux mundi, ibid. & p. 90. c. 1. & 251. c. 1. & 264. c. 2.

Donc transeat cælum, & terra, iota unum, aut vnus apex non prateribit à lege, donec omnia fiant, p. 8. c. 2. tom. 6.

Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam scribarum, & Phariseorum, non intrabitis in regnum cælorum, pag. 320. col. 1. & 321. col. 1. tom. 6. & 17. c. 1. tom. 7.

Cap. 5 Audistis, quia dictum est antiquis, Non occides, &c. Ego

Index locorum

Cap. 6

Cap. 7

Cap. 8

Cap. 9

Cap. 10

autem dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio, pag. 11. col. 1. tom. 7.
 Qui dixerit fratri suo raca, reus erit concilio, p. 33. c. 1. t. 7.
 Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo, p. 289. c. 1. tom. 6.
 Expedit tibi, ut pereat unum membrorum tuorum, &c. pag. 279. col. 1. tom. 6.
 Ego autem dico vobis non iurare omnino, p. 7. c. 1. tom. 7.
 Diligite inimicos vestros, benefacite hiis, qui oderunt vos, pag. 236. col. 2. & 458. col. 2. t. 6 & 163. col. 2. t. 7.
 Qui solem suum oriri facit super bonos, & malos, p. 285. c. 2. tom. 6. & 19. c. 2. tom. 7.
 Estote ergo vos perfecti, sicut & Pater vester celestis perfectus est, pag. 180. col. 2. tom. 7.
 Cum facis elemosynam, noli tuba canere ante te, &c. p. 142. col. 2. tom. 7.
 Receperunt mercedem suam, p. 285. c. 2. t. 6 & 28. c. 2. t. 7.
 Te autem faciente elemosynam, nescias sinistratua, quid faciat dextera tua, p. 286. c. 2. t. 6 & 251. c. 2. t. 7.
 Sic ergo vos orabitur, Pater noster, &c. p. 94. c. 1. t. 7. & 228. col. 2.
 Et ne nos inducas in tentationem, p. 265. col. 1. tom. 6.
 Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester celestis delicta vestra, pag. 312. col. 1. t. 6.
 Cum ieiunatis, nolite fieri sicut hypocrita tristes, p. 285. c. 1. tom. 6.
 Tu autem cum ieiunas, unge caput tuum, & faciem tuam laetam, pag. 285. col. 1. t. 6. & 311. col. 2. eod.
 Vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum, p. 164. c. 2. tom. 7.
 Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit, pag. 92. col. 1. tom. 7.
 Respiciite volatilia cœli, quæ non serunt, neque metunt, pag. 159. c. 1. t. 7.
 Considerate lilia agri, p. 319. c. 1. tom. 6.
 Sienim fanum agri, quod hodie est, & cras in clibanum mittitur, Deus sic vestris, &c. p. 320. c. 1. tom. 6.
 Querite primum regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adiciuntur vobis, p. 300. c. 1. tom. 6.
 Nolite iudicare, p. 60. col. 1. tom. 6.
 In quo iudicio iudicaveritis, iudicabimini, p. 60. col. 1. t. eod.
 Hypocrita eijce primum trabem de oculo tuo, & tunc videbis eicere festucam, p. 142. c. 2. t. 7.
 Lata porta, & spatiosa via est, quæ ducit ad perditionem, pag. 289. col. 2. tom. 6.
 Arcta via est, quæ ducit ad vitam, p. 245. c. 2. tom. 6.
 A fructibus eorum cognoscetis eos, p. 232. c. 2. & 307. col. 2. & 448. col. 2. tom. 6.
 Mala arbor malos fructus facit, p. 29. col. 2. tom. 7.
 Descendit pluvia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit, p. 446. c. 2. tom. 6.
 Vade, ostende te sacerdoti, p. 34. c. 2. tom. 7.
 Dimitte mortuos sepelire mortuos suos, p. 10. c. 1. t. 6.
 Navicula operiebatur fluctibus, p. 278. c. 2. tom. 6.
 Si eicis nos hinc, mitte nos in gregem porcorum, p. 278. c. 2. tom. 6.
 Vt quid cogitatis mala in cordibus vestris, p. 147. c. 2. t. 7.
 Messis quidem multa, operarii autem pauci, p. 426. c. 2. t. 7.
 Infirmos curate, mortuos suscite, p. 268. c. 2. tom. 7.
 Nolite possidere aurum, neque argentum, p. 402. col. 2. t. 7. & 317. c. 1. & 2. tom. eod.
 Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columba, pag. 301. c. 1. & 331. col. 1. t. 6. & 140. c. 1. & 143. c. 2. t. 7.
 Qui perseveraverit usque in finem, hic saluus erit, p. 244. col. 2. & 316. col. 2. tom. 6.
 Sufficit discipulo, ut sis sicut magister eius, & sermo sicut dominus eius, p. 309. c. 2. tom. 6.
 Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, p. 290. c. 2. & 303. c. 1. & 304. c. 2. t. 6.
 Timete eum, qui potest & animam, & corpus perdere in gehennam, p. 319. c. 1. tom. 6.
 Non veni pacem mittere, sed gladium, p. 314. c. 1. t. 6.
 Qui amat patrem & matrem plusquam me, non est me dignus, p. 40. c. 1. & 165. col. 1. tom. 7.

Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, p. 247. col. 2. tom. 7.
 A diebus Ioannis Baptista usque nunc regnum calorum vim patitur, p. 166. c. 1. tom. 6.
 Et violenti rapiunt illud, pag. 302. c. 1. tom. 6.
 Nemo novit Filium nisi Pater; neque Patrem quis novit, nisi Filius, & cui voluerit Filius revelare, p. 3. c. 1. tom. 6. & 172. c. 2. & 158. col. 1. tom. 7.
 Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos, p. 325. c. 1. t. 6. & 14. c. 2. & 138. c. 1. tom. 7.
 Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde, p. 307. c. 1. & 413. c. 1. tom. 6.
 Iugum enim meum suave est & onus meum leve, p. 297. c. 1. t. 6.
 Non remittetur ei, neque in hoc saculo, neque in futuro, pag. 43. col. 1. tom. 7.
 Omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent de eo rationem in die iudicii, p. 318. c. 1. tom. 6.
 Cum immandus spiritus exierit ab homine, ambulat, per loca arida querens requiem, & non invenit, p. 301. c. 2. t. 6.
 Et dabant fructum, aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud tricesimum, p. 284. c. 2. tom. 6.
 Qui habet aures audiendi audiat, p. 144. c. 2. & 157. c. 2. t. 7.
 Sinite viraque crescere usque ad messem, p. 91. c. 1.
 Simile est regnum calorum thesauro abscondito in agro, pag. 294. c. 2. tom. 6.
 Simile est regnum calorum homini negotiatori querenti bonas margaritas, p. 257. col. 1. tom. eod.
 Inventa una pretiosa margarita, abiit, & vendidit omnia quæ habuit, & emit eam, p. 320. c. 2. tom. 6.
 In consummatione sæculi exibunt Angeli, & separabunt malos de medio iustorum, p. 318. c. 2. tom. 6.
 Videns ventum validum timuit, &c. Et ait illi: Modice fidei, quare dubitasti, p. 299. c. 1. tom. eod.
 Sinite illos cæci sunt, p. 67. ibid.
 Cecus si reco ducatum præstet ambo in foueam cadunt, pag. 298. c. 2. tom. 6. & 74. c. 2. tom. 7.
 De corde exeunt cogitationes mala, p. 158. c. 2. t. 7.
 Mulier magna est fides tua, p. 147. c. 2. t. 6.
 Tu es Christus Filius Dei vivi, p. 317. c. 1. t. 6.
 Beatus es Simon Bariona, p. 293. c. 1. tom. 6.
 Caro & sanguis non revelavit tibi, &c. p. 174. c. 1. t. 7.
 Super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, p. 172. c. 1. & 300. col. 2. tom. 6.
 Quodcumque ligaveris super terram, &c. p. 47. c. 1. t. 7.
 Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, p. 305. col. 2. tom. 6.
 Quid enim prodest homini, si mundum universum lucretur, anima vero sua, detrimentum patiatur? p. 359. c. 2. t. 6. & 92. c. 1. tom. 7.
 Dñe bonū est nos hic esse, p. 96. c. 1. & 121. t. 1. & 187. c. 2. t. 7.
 Si habueritis fidem, sicut granum sinapis, p. 299. col. 1. t. 6.
 Hoc genus non eicitur nisi per orationem & ieiunium, p. 283. col. 1. tom. 6.
 Vt autem non scandalizemus eos, p. 68. c. 1. t. 6.
 Qui scandalizaverit unum de pusillis istius, &c. p. 90. col. 2. tom. 7. & 91. col. 1.
 Angeli eorum in calis semper vident faciem Patris mei, pag. 461. c. 2. t. 6. & 248. c. 1. t. 7.
 Si peccaverit in te frater tuus, vade & corripe eum, p. 33. col. 1. tom. 7.
 Quod Deus coniungit, homo non separet, p. 49. c. 1. t. 6.
 Non omnes capiunt verbum istud sed quibus datum est, pag. 305. c. 1. tom. 6.
 Si vis ad vitam ingredi serva mandata, pag. 287. c. 2. t. 6. & pag. 1. c. 1. & 74. c. 2. tom. 7.
 Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, p. 36. c. 1. & 305. c. 2. & 311. c. 2. t. 6.
 Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, p. 142. c. 2. t. 7.
 Vos qui secuti estis me, sedebitis, &c. p. 393. c. 2. & 247. c. 1. t. 6.
 Omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, &c. pag. 393. c. 2. tom. 6.
 An non licet mihi, quod volo facere? p. 50. c. 2. t. 7.
 An oculus tuus nequam est? p. 275. c. 1. tom. 6.
 Nescitis, quid petatis, p. 281. col. 1. tom. 6.

Cap. 11

Cap. 12

Cap. 13

Cap. 14

Cap. 15

Cap. 16

Cap. 17

Cap. 18

Cap. 19

Cap. 20

potestis

Sacræ Scripturæ.

- Cap. 22 *Potestis bibere calicem, quem ego bibimus sum, pag. 314. col. 2. tom. 6.*
- Cap. 23 *Ligatis manus, & pedibus eius mittite eum in tenebras exteriores, p. 287. c. 2. tom. 6. & 319. c. 1. tom. eod.*
- Cap. 24 *Reddere, qua sunt Casaris Casari qua sunt Dei Deo. p. 283 col. 1. tom. eod.*
- Cap. 25 *In resurrectione neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut Angeli Dei in celo, pag. 54. c. 2. & 292. c. 2. tom. 6. & 261. c. 2. tom. 7.*
- Cap. 26 *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua, p. 2. c. 2. & 112. c. 2. p. 235. c. 1. tom. 7.*
- Cap. 27 *In his duobus mandatis, p. 84. c. 2. tom. eod.*
- Cap. 28 *Omnia vero opera sua faciunt, ut videantur ab hominibus, pag. 308. c. 2. tom. 6.*
- Cap. 29 *Omnes autem vos fratres estis, pag. 312. c. 2. tom. 6.*
- Cap. 30 *Va vobis Scribae, & Pharisei hypocritae: quia clauditis regnum celorum ante homines, pag. 142. c. 2. tom. 7.*
- Cap. 31 *Va vobis Scribae, & Pharisei hypocritae, quia similes estis sepulchris dealbatis, pag. 430. col. 2. tom. 6.*
- Cap. 32 *Et quoniam abundavit iniquitas, refrigescet charitas multorum, p. 311. c. 1. tom. 6.*
- Cap. 33 *Va autem praeconantibus, & nutrientibus in illis diebus, p. 431. c. 1. tom. 6.*
- Cap. 34 *Orate, ut non fiat fuga vestra in hieme, vel Sabbato, p. 143. c. 2. tom. 7.*
- Cap. 35 *Ubi cumque fuerit corpus, illuc congregabuntur, & aquila, p. 76. c. 1. tom. 7.*
- Cap. 36 *Tunc parebit signum filii hominis, p. 310. ibid.*
- Cap. 37 *Calum, & terram transibunt, verba autem mea non preteribunt, p. 8. c. 1. & 287. c. 2. tom. 6.*
- Cap. 38 *Prudentes vero acceperunt oleum, p. 311. c. 2. tom. 6. & 290. c. 1. tom. eod.*
- Cap. 39 *Date nobis de oleo vestro, p. 441. c. 1. tom. 6.*
- Cap. 40 *Intra in gaudium Domini tui, p. 316. c. 1. tom. 6.*
- Cap. 41 *Tollite ab eo talentum, & date ei qui habet decem talenta, pag. 286. c. 1. tom. 6. & 277. c. 2. tom. eod. & p. 86. c. 1. tom. 7.*
- Cap. 42 *Congregabuntur ante eum omnes gentes, p. 319. c. 1. tom. 6.*
- Cap. 43 *Venite benedicti Patris mei possidete paratum vobis regnum, p. 320. c. 1. & 325. c. 2. & 447. c. 2. tom. 6.*
- Cap. 44 *Esuriui enim, & dedistis mihi manducare, p. 322. c. 2. tom. eod.*
- Cap. 45 *Quandiu fecistis uni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis, p. 283. c. 1. & 286. c. 1. & 312. c. 2. tom. 6. & 16. c. 2. 215. c. 2. & 285. c. 2. tom. 7.*
- Cap. 46 *Discedite a me maledicti in ignem aeternum, p. 317. & 454. c. 1. tom. 6. & 2. c. 1. tom. 7.*
- Cap. 47 *Ibunt hi in supplicium aeternum: iusti autem in vitam aeternam, pag. 318. c. 1. tom. 6.*
- Cap. 48 *Va homini illi, per quem Filius hominis tradetur, pag. 62. c. 1. & 91. c. 1. tom. 7.*
- Cap. 49 *Accipite, & comedite, p. 22. c. 2. tom. eod.*
- Cap. 50 *Hic est sanguis meus novi testamenti, p. 320. c. 2. tom. 6.*
- Cap. 51 *Transseat a me calix iste, pag. 30. c. 2. tom. eod.*
- Cap. 52 *Non sicut ego volo, sed sicut tu, p. 30. c. 1. & 292. c. 2. tom. 6.*
- Cap. 53 *Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma, pag. 301. c. 2. tom. 6.*
- Cap. 54 *Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt, pag. 11. col. 2. tom. 7.*
- Cap. 55 *Et egressus foras fleuit amare, p. 311. c. 2. tom. 6.*
- Cap. 56 *Sciebat, quod per invidiam tradidissent eum, p. 275. col. 1. tom. 6.*
- Cap. 57 *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem saeculi, pag. 67. c. 2. & 93. c. 2. tom. 7.*

Ex Marco.

- Cap. 4 *Sic est regnum Dei quemadmodum si homo iaciat sementem in terram, & dormiat, & exurgat nocte, & die, & semen germinet, & crescat, dum nescit ille, p. 88. col. 2. tom. 7.*
- Cap. 5 *Quis teigit vestimenta mea? p. 229. col. 2. tom. 6. & 175. col. 1. tom. 7.*
- Cap. 8 *Misereor super urbem, p. 21. c. 1. tom. 7.*
- Cap. 10 *Nemo bonus, nisi unus Deus, p. 132. c. 1. tom. 7.*
- Cap. 12 *Vineam pastinavit homo, p. 285. c. 2. tom. 6.*

Capit. pauere, & cadere, pag. 304. col. 2. tom. 6.

Ex Luca.

- Cap. 1 *Omnis multitudo populi erat orans foris hora incensi, p. 94. c. 1. tom. 7.*
- Cap. 2 *Ego sum Gabriel, qui asto ante Deum, p. 260. c. 2. tom. 7.*
- Cap. 3 *Aue gratia plena Dominus tecum, benedicta tu, pag. 326. col. 1. tom. 6.*
- Cap. 4 *Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui, pag. 436. c. 2. & 450. c. 2. & 452. c. 2. tom. 6.*
- Cap. 5 *Invenisti gratiam apud Deum, pag. 437. c. 1. tom. 6.*
- Cap. 6 *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? pag. 435. c. 2. & 438. col. 1. & 441. c. 1. tom. 6.*
- Cap. 7 *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum, p. 460. c. 1. tom. 6.*
- Cap. 8 *Vide hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me? p. 444. c. 2. tom. 6.*
- Cap. 9 *Beata, qua credidisti, quoniam perficiuntur ea, quae dicta sunt tibi a Domino, pag. 445. c. 1. tom. 6.*
- Cap. 10 *Ana, nificat anima mea Dominum, pag. 438. c. 1.*
- Cap. 11 *Exultavit spiritus meus in Deo salvatori meo, pag. 449. c. 1. & 452. c. 2. tom. 6.*
- Cap. 12 *Respexit humilitatem ancilla sua, p. 445. c. 1. eod.*
- Cap. 13 *Insuperandum, quod inveniit ad Abraham patrem nostrum daturum se nobis, p. 25. c. 1. tom. 7.*
- Cap. 14 *Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonae voluntatis, p. 404. c. 2. tom. 6.*
- Cap. 15 *Maria conservabat omnia verba hac conferens in corde suo, p. 435. c. 1. tom. 6.*
- Cap. 16 *Parturiturum, p. 291. col. 1. tom. eod.*
- Cap. 17 *Et in signum cui contradicetur, p. 293. c. 2. tom. 6.*
- Cap. 18 *Tuam ipsius animam pertransibit gladius, p. 435. c. 1. tom. 6.*
- Cap. 19 *Fili, quid fecisti nobis sic? p. 438. c. 2. tom. 6.*
- Cap. 20 *Non sum dignus solvere corrigiam calceamentorum eius, p. 380. c. 2. tom. 7.*
- Cap. 21 *Puleas autem comburet igni inextinguibili, p. 313. c. 1. tom. 6.*
- Cap. 22 *Et mirabamur de verbis gratia, quae procedebant de ore ipsius, p. 75. c. 1. tom. 7.*
- Cap. 23 *Medice cura teipsum, pag. 92. c. 1. tom. 7.*
- Cap. 24 *Duc in altum, & laxate vela vestra in captivam, p. 341. c. 1. tom. 6.*
- Cap. 25 *Exi a me, quia homo peccator sum Domine, p. 102. col. 1. tom. 7.*
- Cap. 26 *Erat pernoctans in oratione Dei, p. 94. c. 1. tom. 7.*
- Cap. 27 *Beati, qui nunc esuriis, quoniam saturabimini, pag. 459. col. 2.*
- Cap. 28 *Va vobis divitibus, quia habetis consolationem vestram, pag. 435. c. 2. tom. 6.*
- Cap. 29 *Si diligitis eos, qui vos diligunt, quae vobis est gratia? pag. 248. c. 2. tom. 7.*
- Cap. 30 *Animam date, nisi il inde sperantes, p. 36. c. 1. tom. 7.*
- Cap. 31 *Eratis filii Altissimi, quia ipse benignus est super ingratos, & malos, p. 312. c. 1. tom. 6. & 88. c. 1. tom. 7.*
- Cap. 32 *Estote misericordes, sicut & pater vester misericors est, p. 316. c. 2. tom. 6. & 8. c. 2. tom. 7.*
- Cap. 33 *Dimittite, & dimitemini, p. 312. c. 1. tom. 6.*
- Cap. 34 *Date, & dabitur vobis, p. 289. c. 2. tom. 6.*
- Cap. 35 *Eadem quippe mensura, qua mensi fueritis, remetietur, pag. 388. c. 2. tom. 6.*
- Cap. 36 *Ex abundantia cordis os loquitur, p. 254. c. 2. tom. 6.*
- Cap. 37 *Et ingressus domum Pharisei discubuit, p. 293. c. 1. tom. 6.*
- Cap. 38 *Stans retro secus pedes eius, lachrymus cepit rigare pedes eius, & c. p. 31. c. 1. & 311. c. 2. tom. 6.*
- Cap. 39 *Cui plus donavit, p. 280. c. 2. tom. 6.*
- Cap. 40 *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum, p. 280. c. 2. tom. 6.*
- Cap. 41 *Natum aruit, quia non habebat humorem, p. 436. c. 2. tom. 6.*
- Cap. 42 *A sollicitudinibus, & divitiis, & voluptatibus enimnes suocantur, & non referunt fructum, p. 459. c. 1. tom. 6.*
- Cap. 43 *Fructum afferunt in patientia, p. 458. c. 2. tom. 6.*
- Cap. 44 *Dedit illis virtutem, & potestatem super omnia demonia, & vi languores curarent, p. 83. c. 2. tom. 7.*
- Cap. 45 *Spiritus apprehendit eum & subito clamat, & elidit, & dissipat eum, p. 275. c. 2. tom. 6.*

Index locorum

Cap. 10	Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retro, apertus est regno Dei, p. 291. c. 2. tom. 6. Misit illos binos ante faciem suam, p. 251. c. 4. tom. 7. Curate infirmos, p. 316. c. 2. tom. 7. Diligas Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, pag. 297. col. 2. tom. 6. Porro unum est necessarium, p. 143. c. 1. tom. 7. Maria optimam partem elegit, p. 427. c. 1. tom. 7. Si perseverauerit pulsans, & si non dabit illi surgens, eo quod amicus eius sit, &c. p. 316. c. 2. tom. 6. Petite, & dabitur vobis, quarite, & inuenietis, pag. 70. col. 2. tom. 7. Cum fortis armatus custodit atrium suum, p. 284. c. 2. tom. 6. Beatus venter, qui te portauit, & ubera, qua suxisti, p. 288. col. 2. tom. 6. Sicut lucerna fulgoris illuminabit te, p. 141. col. 2. & 143. c. 2. tom. 7. Date elemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis, p. 312. c. 2. tom. 6. & 285. c. 2. tom. eod. Decimatis mentem, & rutam, & omne olus, & prateritis iudicium, & charitatem Dei, p. 85. c. 1. tom. 7. Homo quis me constituit iudicem, aut diuisorem super vos? pag. 91. col. 1. tom. 7. Anima habet multa bona, &c. pag. 37. c. 2. tom. 7. Stulte hac nocte animam tuam repereris a te, p. 276. c. 2. t. 6. Sint lumbi vestri praecincti, & lucerna ardens in manibus vestris, p. 283. c. 1. & 295. c. 1. tom. 6. Pracinetes se, & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis, pag. 310. c. 1. tom. 6. Estote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis veniet, p. 94. col. 2. tom. 7. Ignem veni mittere in terram, pag. 216. c. 2. & 293. col. 1. & 297. c. 2. 322. c. 2. tom. 6. & 162. c. 2. & 248. c. 2. tom. 7. Succide ergo illam, ut quid etiam terram occupat, p. 91. col. 1. tom. 7. Ibi erit fletus, & stridor dentium, p. 317. c. 1. & 2. tom. 6. Recumbe in nouissimo loco, p. 308. c. 2. tom. 6. Amice ascende superius, & erit tibi gloria, pag. 253. Qui se exaltat humiliabitur, p. 274. c. 2. tom. 6. Qui se humiliat, exaltabitur, p. 304. c. 2. Beatus, qui manducabit panem in regno Dei, p. 258. c. 1. t. 6. Homo quidam fecit cenam magnam, p. 293. c. 2. tom. 6. Pauperes, ac debiles, & caecos, & claudos introduc huc, ibid. Compelle intrare, p. 314. c. 2. tom. eod. Qui non odit patrem suum, & matrem & uxores, & filios, & fratres, & sorores, adhuc autem, & animam suam, non potest meus esse discipulus, p. 10. c. 1. tom. 7. Hic homo cepit adificare, & non potuit consummare, p. 291. c. 2. tom. 6. Accendit lucernam, & euertit domum, & quarit diligenter, donec inueniat eam, pag. 284. c. 1. tom. 6. Gaudium erit coram Angelis Dei super uno peccatore penitentiam agente, p. 322. c. 1. tom. 6. Fili, huius facili praedictores sunt filiis lucis, p. 252. c. 1. t. 7. Facite vobis amicos de munitione iniquitatis, p. 276. c. 2. t. 6. Nemo potest diuites dominis seruire, pag. 315. c. 2. tom. 6. Cum feceritis omnia, quae praecepta sunt vobis, dicite, Serui inutiles sumus, p. 292. c. 2. & 323. c. 2. & 335. c. 2. tom. 6. & 282. c. 2. & 348. c. 1. tom. 7. Ite, & ostendite vos Sacerdotibus, p. 24. c. 2. tom. 7. Regnum Dei intra vos est, p. 257. col. 2. tom. 6. & 160. col. 1. tom. 7. Erunt duo in lecto, unus assumetur, & alter relinquetur, &c. p. 100. c. 2. 251. c. 1. & 252. c. 1. tom. 7. Zachae festinans descende, quia hodie in domo tua oportet me manere, p. 447. c. 2. tom. 6. & 106. c. 2. tom. 7. Si quid aliquem defraudauit, reddo quadruplum, pag. 282. c. 2. tom. 6. Venit filius hominis quærere, & saluum facere, quod perierat, p. 110. c. 2. tom. 7. Ab eo, qui non habet, & quod habet aufertur ab eo, p. 86. col. 2. tom. 7. Quia si cognouisses & tu, p. 33. c. 1. tom. 7.	In patientia vestra possideatis animas vestras, pag. 244. c. 2. & 276. c. 1. tom. 6. Hoc facite in meam commemorationem, p. 69. c. 1. tom. 7. Qui maior est in vobis, fiat sicut minor: & qui praecessor est sicut ministrator, p. 89. c. 1. tom. 7. Vos estis qui permansistis mecum in tentationibus meis, pag. 324. c. 2. tom. 6. Ego dispono vobis sicut disposuit mihi Pater meus regnum: ut edatis, & bibatis, pag. 260. c. 1. & 261. c. 2. tom. 6. Domine tecum paratus sum, & in carcerem, & in mortem ire, p. 292. c. 2. tom. 6. Quando misit vos sine sacculo, & pera & calceamentis, pag. 380. c. 1. tom. 6. Filia Ierusalem nolite flere super me, sed super vos ipsas flete, p. 281. c. 2. tom. 6. Nos quidem iuste, nam digna factis recipimus, p. 80. c. 1. t. 7. Domine memento mei, dum veneris in regnum tuum, pag. 207. c. 2. tom. 7. Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso, pag. 96. c. 1. & 134. c. 2. tom. 7. Manc nobiscum Domine, quoniam aduersperascit, pag. 253. col. 2. tom. 6. Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via, p. 144. c. 2. & 158. c. 1. & 250. c. 2. tom. 7. Spiritus carnem & ossa non habet, p. 247. c. 2. & 261. c. 1. t. 7. Tunc aperuit illis sensum, ut intelligerent scripturas, pag. 246. c. 1. & 306. c. 1. tom. 6. & 155. c. 2. tom. 7.	Cap. 21 Cap. 23 Cap. 23 Cap. 23 Cap. 24 Cap. 1 Cap. 2 Cap. 3 Cap. 4 Cap. 5 Cap. 6
---------	--	--	---

Ex Ioanne.

Verbum caro factum est, & habitauit in nobis, pag. 3. c. 2. & 337. c. 2. & 460. c. 1. tom. 6.
Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, pag. 242. c. 1. & 243. c. 1. tom. 6.
Plenum gratia & veritatis, pag. 28. c. 2. tom. 6.
De plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia, p. 437. c. 2. tom. 6.
Ecce Agnus Dei, ecce qui tollis peccata mundi, p. 460. c. 1. t. 6.
Videbitis Angelos Dei, ascendentes, & descendentes super Filium hominis, pag. 248. c. 2. tom. 7.
Vinum non habent, p. 258. c. 1. & 438. c. 2. tom. 6.
Quid mihi & tui est mulier? p. 324. c. 1. tom. 6.
Quodcumque dixerit vobis facite, pag. 438. col. 1.
Nolite facere domum Patris mei domum negotiationis, p. 12. col. 2. tom. 7.
Nescis, unde veniat, aut, quo vadat, pag. 115. c. 2. tom. 7.
Qui autem non credit, iam iudicatus est, p. 412. col. 1. tom. 6.
Omnis enim, qui male agit, odit lucem, p. 46. cap. 2. tom. 7.
Qui facit veritatem venit ad lucem, ut manifestentur opera eius, quia in Deo sunt facta, p. 46. c. 1. tom. 7.
Qui est de terra, de terra est, & de terra loquitur, p. 147. col. 1. tom. 7.
Da mihi bibere, pag. 282. c. 1. tom. 6.
Omnis qui bibit ex aqua hac, sitiet iterum, p. 297. c. 2. tom. 6.
Aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aqua salientis in vitam aeternam, pag. 149. c. 1. tom. 7.
Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate, pag. 146. col. 1. tom. 7.
Spiritus est Deus, p. 301. c. 2. tom. 6. & 79. & 136. c. 1. t. 7.
Meus cibus est, ut faciam voluntatem eius, qui misit me, pag. 257. c. 1. tom. 6. & 252. c. 2. tom. 7.
Ecce sanus factus es: iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat, p. 304. c. 1. tom. 6. & 85. c. 2. tom. 7.
Ille erat lucerna ardens & lucens, p. 297. c. 2. tom. 6.
Scrutamini scripturas, pag. 253. c. 1. tom. 6.
Operamini non cibum, qui perit, sed qui permanet in vitam aeternam, pag. 249. c. 1. tom. 6.
Pater meus dat vobis panem de caelo verum, p. 156. c. 1. t. 6.
Eū, qui venit ad me, non ei ieiā foras, p. 135. c. 1. & 139. c. 2. t. 7.
Descendi de caelo, non ut faciam voluntatem meam, sed eius, qui misit me, pag. 292. c. 2. tom. 6. & 22. c. 2. tom. 7.
Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum, pag. 158. c. 1. tom. 7.
Qui credit in me, habet vitam aeternam, p. 139. c. 2. t. 7.

Sacræ Scripturæ.

	<i>Ego sum panis vivus, qui de cælo descendi, pag. 69. col. 2. tom. 7.</i>	<i>Vile vos docebit omnia, & suggeret, & cate. pag. 93. col. 1. tom. 7.</i>	
	<i>Nisi manducaveritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis, p. 68. c. 2. 1. 7.</i>	<i>Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis, pag. 313. c. 2. tom. 6. & 78. c. 1. tom. 7.</i>	
	<i>Sanguis meus verè est potus, p. 320. c. 2. tom. 6.</i>	<i>Omniem, qui fert fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat, p. 297. col. 1. & 460. c. 1. tom. 6.</i>	Cap. 15
	<i>Qui manducat hunc panem, vivet in æternum, pag. 156. col. 1. tom. 7.</i>	<i>Iam vos mundi estis, propter sermonem, quem locutus sum vobis, p. 312. c. 2. tom. 6. & 75. c. 1. tom. 7.</i>	
Cap. 7	<i>Domine ad quem itimus, verba vita æterna habes, p. 324. col. 2. tom. 6.</i>	<i>Si quis in me non manserit, mittetur foras, & arescet, &c. pag. 145. c. 1. tom. 7.</i>	
	<i>Totum hominem sanum feci in Sabbatho, pag. 282. col. 1. tom. 6.</i>	<i>Huc est praeceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexistis vos, p. 287. c. 2. & 331. c. 1. tom. 6.</i>	
	<i>Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aqua viva, pag. 270. c. 2. & 432. c. 1. tom. 6.</i>	<i>Maiorem hac dilectionem nemo habet, quam ut animam suam, ponat quis pro amicis suis, p. 330. c. 2. tom. 6. & 19. c. 2. & 163. c. 2. tom. 7.</i>	
Cap. 8	<i>Nunquam sic locutus est homo, sicut hic loquitur, pag. 75. col. 1. tom. 7.</i>	<i>Iam non dicam vos servos, p. 163. c. 1. tom. 7.</i>	
	<i>Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat, pag. 46. c. 2. tom. 7.</i>	<i>Vos dixi amicos, p. 173. c. 1. & 145. c. 2. eod.</i>	
	<i>Vade & amplius noli peccare, p. 287. c. 1. tom. 6.</i>	<i>Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, &c. p. 317. col. 1. tom. 6.</i>	
	<i>Ego sum lux mundi, qui sequitur me, non ambulat in tenebris, pag. 446. c. 1. tom. 6. & 97. c. 1. tom. 7.</i>	<i>Multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo, pag. 145. col. 1. tom. 7.</i>	Cap. 16
	<i>Quæ placita sunt ei facio semper, p. 22. c. 1. & 24. c. 1. tom. 7.</i>	<i>Cum venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem, p. 252. c. 2. tom. 6. & 172. c. 2. tom. 7.</i>	
	<i>Qui facit peccatum, servus est peccati, pagina 81. col. 1. tom. 7.</i>	<i>Modicum, & iam non videbitis me, & iterum modicum, & videbitis me, p. 124. c. 2. tom. 7.</i>	
	<i>Cum loquitur mendacium ex propriis loquitur, p. 148. col. 1. tom. 7.</i>	<i>Vsq; modo non petitis quidquam, p. 23. c. 1. tom. 7.</i>	
	<i>Qui ex Deo est, verba Dei audit, propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis, p. 245. c. 2. tom. 6.</i>	<i>Petite, & accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum, p. 442. col. 2. tom. 6.</i>	
Cap. 9	<i>Antequam Abraham fieret, Ego sum, pag. 171. col. 2. tom. 7.</i>	<i>Opus consummaui, quod dedisti mihi, ut faciam, p. 316. col. 1. tom. 6.</i>	
	<i>Veni nox, quando nemo potest operari, pag. 272. col. 1. tom. 6. & 300. ibid.</i>	<i>Hoc est vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum, p. 133. c. 2.</i>	
Cap. 10	<i>Abij, & laui, & video, p. 270. c. 2. tom. 7.</i>	<i>Manifestavi nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi, pag. 252. col. 1. tom. 6.</i>	Cap. 17
	<i>Qui non intrat per ostium in ouile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est, & latro, p. 125. c. 2. tom. 7.</i>	<i>Quos dedisti mihi, ego custodiam, & nemo ex eis perit, pag. 247. col. 2. tom. 7.</i>	
	<i>Ego sum ostium, per me si quis introierit, salvabitur, & ingredietur, & pascua inveniet, p. 309. c. 2. tom. 6. & 131. c. 1. & 135. col. 2. & 136. c. 1. & 156. c. 2. 1. 7.</i>	<i>Sanctifica eos in veritate, p. 251. c. 2. tom. 7.</i>	
Cap. 11	<i>Nonne duodecim sunt hora diei? p. 316. c. 1. tom. 7.</i>	<i>Vt sint unum, sicut & nos unum sumus, pag. 37. col. 2. tom. 6.</i>	
	<i>Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, & venient Romani, & tollent locum nostrum, & gentem, p. 304. col. 2. & 323. col. 2. tom. 6.</i>	<i>Pater quos dedisti mihi volo, ut ubi ego sum, & illi sint mecum, p. 70. c. 1. tom. 7.</i>	
Cap. 12	<i>Fur erat, & loculos habens, ea quæ mittebantur, portabat, pag. 71. c. 2. tom. 7.</i>	<i>Vi videant claritatem meam, quam dedisti mihi, pag. 24. col. 2. tom. 7.</i>	
	<i>Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, &c. p. 80. c. 2. tom. 7.</i>	<i>Regnum meum non est de hoc mundo, p. 95. c. 2. tom. 7.</i>	Cap. 18
Cap. 13	<i>Qui amat animam suam, perdet eam, p. 160. c. 2. tom. 7.</i>	<i>Mulier ecce Filius tuus, p. 441. c. 1. tom. 6.</i>	Cap. 19
	<i>Veni sum ego, illic & minister meus erit, p. 320. c. 1. tom. 6.</i>	<i>Sitio, p. 203. c. 2. & 207. c. 2. tom. 7.</i>	
	<i>Nunc princeps huius mundi eicietur foras, p. 272. col. 1. & 320. col. 2. tom. 6.</i>	<i>Inclinato capite tradidit spiritum, p. 79. c. 2. tom. 7.</i>	
	<i>Qui lotus est, non indiget, nisi ut pedes lauet, pag. 137. col. 2. tom. 7.</i>	<i>Domine, & omnia nosti, p. 422. c. 2. tom. 6.</i>	Cap. 21
	<i>Vos mundi estis, sed non omnes, p. 85. c. 2. eod.</i>	<i>Sic eum volo manere donec veniam, p. 157. c. 1. tom. 7.</i>	
	<i>Exemplum enim dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis, p. 88. c. 2. & 250. c. 1. 1. 7.</i>		
	<i>Si hac scitis: beati eritis, si feceritis ea, pag. 242. col. 2. tom. 6.</i>		
	<i>Post buccellam introiit in eum Satanas, pagina 68. col. 1. tom. 7.</i>		
Cap. 14	<i>In domo Patris mei mansiones multe sunt, pag. 260. col. 2. tom. 6. & 82. c. 2. tom. 7.</i>		
	<i>Ego sum via, veritas, & vita, p. 3. & 452. c. 1. tom. 6. & 135. c. 2. & 136. & 174. c. 1. tom. 7.</i>		
	<i>Philippe qui videt me, videt & Patrem meum, pag. 152. col. 2. tom. 6.</i>		
	<i>Verba, quæ ego loquor vobis à me ipso non loquor, pag. 20. col. 1. tom. 7.</i>		
	<i>Si diligitis me, mandata mea servate: & ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis, p. 1. c. 2. tom. 7.</i>		
	<i>Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere, p. 231. col. 1. tom. 6.</i>		
	<i>Si quis diligit me, sermonem meum servabit, p. 247. c. 1. tom. 6. & 145. c. 2. 163. c. 1. & 174. c. 1. tom. 7.</i>		
	<i>Ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus, p. 106. col. 2. tom. 7.</i>		
		<i>Ex Actis Apostolorum.</i>	
		<i>Cæpit Iesus facere, & docere, pag. 83. col. 2. & 88. col. 2. tom. 7.</i>	
		<i>Hi omnes erant perseverantes unanimiter in oratione cum mulieribus, & Maria matre Iesu, pag. 435. c. 1. tom. 6.</i>	Cap. 1
		<i>In omni tempore, quo intrauit, exiit inier nos Dominus Iesus, incipiens, &c. p. 88. c. 2. tom. 7.</i>	
		<i>Tanquam advenientis Spiritus vehementis, p. 301. c. 2. tom. 6.</i>	Cap. 2
		<i>Argentum & aurum non est mihi, quod autem habeo, hoc tibi do, p. 317. c. 2. tom. 7.</i>	
		<i>Non est in alio alioquo salus, p. 457. c. 1. tom. 6.</i>	Cap. 3
		<i>Nec aliud nomen est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri, p. 340. c. 2. tom. 6.</i>	Cap. 4
		<i>Obedire oportet Deo magis, quam hominibus, p. 91. c. 2. tom. 7.</i>	
		<i>Ibant gaudentes à constituta concilio, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati, p. 242. col. 2. & 261. c. 2. & 309. c. 2. tom. 6. & 163. col. 2. & 167. col. 2. & 188. col. 1. tom. 7.</i>	Cap. 5
		<i>Non est æquum nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensis, pag. 91. col. 2. tom. 7.</i>	Cap. 7
		<i>Viderunt faciem eius tanquam faciem Angeli, p. 248. c. 2. tom. 7.</i>	
		<i>Angelus Domini apparuit Moysi in igne flamma rubi, ibid.</i>	

Index locorum

Cap. 9	<i>Domine quid me vis facere ? p. 292. c. 2. tom. 6.</i> <i>Surge, & ingredere civitatem, & ibi dicitur tibi, quid te oporteat facere, p. 245. c. 2. tom. 6.</i>	<i>Si filij & heredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, p. 325. c. 2. tom. 6.</i>	
Cap. 12	<i>Petrus ad se reversus, p. 137. c. 2. tom. 7.</i>	<i>Existimo enim, quod non sunt condigna passionis huius temporis ad futuram gloriam, qua reuelabitur in nobis, p. 325. c. 1. tom. 6. & 328. c. 2.</i>	
Cap. 15	<i>Vobis oportebat primum loqui verbum Dei, sed quoniam repellitis illud, ecce conuertimur ad gentes, p. 75. c. 2. tom. 7.</i>	<i>Creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloria filiorum Dei, p. 321. c. 1. tom. 6.</i>	
Cap. 20	<i>Quomodo nihil subtraxerim vobis utilium, quominus annuntiarem vobis, & docerem, &c. p. 253. c. 2. tom. 7.</i> <i>Argentum, & aurum, aut vestem nullius concupiui, p. 21. c. 1. tom. 7.</i>	<i>Quid oremus, sicut oportet, nescimus, pagina 60. col. 2. tom. 6.</i>	
Cap. 21	<i>Beatius est magis dare, quam accipere, p. 450. c. 1. & 2. tom. 7.</i> <i>Non solum alligari, sed & mori in Ierusalem paratus sum propter nomen Domini Iesu, p. 22. c. 2. tom. 7.</i>	<i>Ipse spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus, p. 94. c. 1. tom. 7.</i> <i>Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, p. 296. col. 1. & 314. col. 2. & 461. col. 1. tom. 6. & 139. col. 1. tom. 7.</i>	
Cap. 27	<i>Neque sole, neque sideribus apparentibus per plures dies, p. 269. c. 2. tom. 7.</i> <i>Nisi hi in nauis manserint, vos salui fieri non potestis. p. 306 col. 2. tom. 6.</i>	<i>Qui etiam proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, p. 30. c. 2. tom. 6.</i> <i>Quis nos separabit à charitate Christi? tribulatio? &c. certus sum, quia neque mors, &c. pagina 297. col. 1. tom. 6. & 84. col. 1. & 90. 93. 139. 165. 167. 188. col. 1. tom. 7.</i>	
Ex Epistola ad Romanos.			
Cap. 1	<i>Qui factus est ei ex semine David secundum carnem, p. 291. c. 2. tom. 6.</i> <i>Sapientibus, & insipientibus debitor sum, p. 22. c. 2. tom. 7.</i> <i>Inuisibilia enim ipsius à creatura mundi per ea, qua facta sunt, intellecta conspiciuntur, p. 305. c. 2. tom. 6. & 156. c. 1. & 176. c. 1. & 246. c. 2. tom. 7.</i> <i>Et seruierunt creatura potius, quam Creatori, p. 4. c. 2. tom. 7.</i> <i>Tradidit illos Deus in passionem ignominiam, p. 5. c. 1. tom. 7.</i> <i>Detractores, Deo odibiles, p. 33. c. 2. tom. 7.</i> <i>Qui talia agunt digni sunt morte, & non solum qui ea faciunt, sed qui consentiunt facientibus, p. 40. c. 2. tom. 7.</i> <i>Nomen Dei per vos blasphematur inter gentes, pag. 85. col. 1. tom. 7.</i>	<i>Optabam enim ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis, p. 23. col. 2. tom. 7.</i> <i>Ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus, p. 28. c. 2. tom. 6.</i> <i>Non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei, pag. 34. col. 1. tom. 6.</i> <i>Amulationem quidem Dei habent, sed non secundum scientiam, p. 86. c. 1. tom. 7.</i> <i>Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem, p. 282. col. 2. 289. col. 2. tom. 6.</i> <i>Dominus omnium, diues in omnes qui inuocant illum, p. 442. col. 2. tom. 6.</i>	Cap. 9
Cap. 2		<i>Si radix sancta, & rami, p. 27. col. 2. tom. 7.</i>	Cap. 11
Cap. 3	<i>Omnes peccauerunt, & egent gloria Dei, p. 272. c. 1. & 325. c. 2. tom. 6.</i>	<i>O altitudo diuitiarum sapientiae, & scientiae Dei, &c. pagina 13. col. 2. 306. columna 2. tom. 6. & 146. columna 2. tom. 7. & 220. columna 2. & 220. col. 1. tom. eod.</i>	Cap. 12
Cap. 5	<i>Iustificati gratis per gratiam ipsius, p. 264. c. 2. tom. 6.</i> <i>Probatio operatur scilicet, p. 86. c. 1. tom. 6.</i> <i>Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis, p. 93. c. 1. & 161. c. 2. tom. 7.</i> <i>Sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, p. 262. c. 2. tom. 6.</i>	<i>Rationabile obsequium vestrum, p. 306. col. 1. tom. 6. & 90. col. 1. tom. 7.</i> <i>Nolite conformari huic saeculo, sed reformamini in nouitate sensus vestri, ut probetis quae sit voluntas Dei, bona, & beneplacens, & perfecta, p. 255. col. 2. & 322. c. 1. tom. 6. & 157. col. 1. tom. 7.</i> <i>Non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem, p. 326. col. 2. tom. 6.</i> <i>Odientes malum, adherentes bono, ibid.</i> <i>Honore inuicem praeuenientes, p. 10. c. 1. tom. 7.</i> <i>Gaudere cum gaudentibus, flere cum fientibus, p. 275. col. 2. & 310. col. 2. & 323. col. 1. tom. 6. & 21. col. 2. tom. 7.</i>	
Cap. 6	<i>Quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus, p. 4. c. 1. tom. 7.</i> <i>Si autem mortui sumus cum Christo, credimus, quia simul etiam viuemus cum Christo, p. 329. c. 1. tom. 6.</i> <i>Liberati autem à peccato, serui facti estis iustitiae, p. 254. col. 2. tom. 7.</i> <i>Quem fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis, p. 281. c. 2. tom. 6.</i> <i>Finis illorum mors, p. 301. c. 1. tom. 6.</i> <i>Habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam aeternam, p. 329. c. 1. tom. 6.</i>	<i>Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habemus, p. 313. col. 2. tom. 6.</i> <i>Non vosmetipsos dependentes, sed date locum ira, p. 326. col. 2. tom. 6.</i> <i>Vis non timere potestatem? p. 259. c. 2. tom. 7.</i> <i>Non sine causa gladium portat, p. 11. col. 2. tom. 7.</i> <i>Reddite omnibus debita, &c. Nemini quidquam debeatis, nisi ut inuicem diligatis, p. 10. c. 1. tom. 7.</i> <i>Qui diligit proximum, legem impleuit, p. 326. c. 2. tom. 6. & 265. col. 2. tom. eod.</i> <i>Plenitudo ergo legis est dilectio, p. 183. c. 1. tom. 7.</i> <i>Alacrius ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis, p. 257. c. 1. & 296. c. 1. & 325. c. 1. tom. 6.</i> <i>Induimini Dominum Iesum Christum, pag. 325. col. 2. tom. 6.</i> <i>Carnis curam ne feceritis in desideriis, pag. 40. col. 1. tom. 7.</i> <i>Tu quis es, qui iudicas alienum seruum? p. 60. c. 1. tom. 6. & 222. c. 1. tom. 7.</i> <i>Regnum autem Dei non est esca, & potus, p. 248. col. 1. tom. 6. Sed iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto, p. 235. col. 1. tom. 6.</i> <i>Debemus nos firmiores, imbecillitates infirmorum sustinere, p. 86. c. 2. tom. 7.</i>	
Cap. 7	<i>Stipendium peccati mors, p. 266. c. 2. tom. eod.</i> <i>Lex quidem sancta, & mandatum sanctum, & iustum, & bonum, p. 2. c. 2. tom. 7.</i> <i>Non enim quod volo bonum hoc ago, sed quod odi malum, illud facio, p. 70. c. 1. tom. 6. & 267. col. 1. tom. eod.</i> <i>Velle adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio, p. 163. col. 2. tom. 7.</i> <i>Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae, p. 267. c. 1. tom. 6.</i> <i>Infelix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius, p. 259. c. 2. tom. 6. & 122. c. 2. tom. 7.</i>		Cap. 13
Cap. 8	<i>Qui enim secundum carnem sunt, quae carnis sunt, sapiunt, p. 231. c. 1. tom. 6.</i> <i>Prudentia carnis mors est, p. 252. c. 1. tom. 7.</i> <i>Si secundum carnem vixeritis, moriemini, p. 329. col. 1. tom. 6. & 249. c. 2. tom. eod.</i> <i>Si spiritu facta carnis mortificaueritis, uiuetis, p. 145. c. 1. tom. 7.</i> <i>Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, p. 320. col. 1. tom. 6.</i> <i>Ipse enim spiritus reddit testimonium spiritui nostro, quod sumus filij Dei, p. 93. c. 1. tom. 7.</i>		Cap. 14

Sacra Scriptura.

Cap. 15	Deus autem spei repleat vos omni gaudio, & pace in credendo, ut abundetis in spe, & viriute Spiritus sancti, p. 461. c. 13. 6. & 325. col. 2. tom. eod.	Quotiescumque manducabitis, p. 69. c. 1. tom. 7.	
	Ex prima ad Corinthios.	Quicumque manducauerit panem, vel biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis, & sanguinis Domini, pag. 62. c. 1. tom. 7.	
Cap. 1	Confirmabis vos usque in finem sine crimine, p. 331. col. 1. tom. 6.	Qui enim manducat, & bibit indigne, iudicium sibi manducat, & bibit, p. 44. c. 2. 1. 6. & 101. c. 2. 1. 7. & 68. c. 2. tom. eodem.	
	Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobo, p. 359. col. 2. tom. 6.	Inter vos multi infirmi, & imbecillius, pagina 86. colum. 2. tom. 7.	
Cap. 2	Ubi sapiens? Ubi scriba? Ubi inquisitor huius seculi? p. 113. col. 2. tom. 7.	Si nosmetipsos diiudicemus, non utique iudicemur a Domino, pag. 92. c. 1. tom. 7.	Cap. 12
	Non iudicatis me scire aliquid inter vos, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum, p. 217. c. 2. tom. 7.	Cum iudicamur, a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur, p. 146. col. 2. tom. 7.	
	Sapientiam loquimur inter perfectos, pag. 252. columna 1. tom. 7.	Divisiones ministrarum sunt, idem autem Dominus, 329. col. 1. tom. 6.	
	Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, qua preparauit Deus his, qui diligunt illum, p. 317. col. 2. 1. 6. & 261. c. 2. 1. 6. & 25. c. 1. & 54. c. 2. 1. 7.	Alij quidem per Spiritum datur sermo sapientia, p. 88. c. 2. tom. 6.	Cap. 13
	Nobis autem reuelauit Deus per spiritum suum. Spiritus enim omnia scrutatur etiam profunda Dei, p. 251. c. 1. tom. 6. 172. c. 2. 250. c. 2. tom. 7.	Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, pag. 28. col. 1. tom. 7.	
	Animalis homo non percipit ea, qua sunt Spiritus Dei, pag. 231. c. 1. tom. 6.	Si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, & c. pag. 285. c. 1. tom. 6.	
Cap. 3	Spiritalis iudicat omnia, & ipse a nemine iudicatur, p. 281. col. 2. tom. 7.	Charitas patiens est, benigna est, non amatur, non agit perperam, p. 322. c. 2. 327. c. 1. tom. 6.	
	Vnusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem, p. 88. c. 2. tom. 7.	Non inflatur, non est ambitiosa, p. 308. c. 1. eod.	
Cap. 4	Dei enim sumus adiutores, p. 180. c. 2. tom. 7.	Non querit qua sua sunt, p. 84. c. 2. tom. 7.	
	Sic nos existimet homo, ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei, p. 37. c. 1. tom. 7.	Non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati, pag. 162. c. 2. tom. 7.	
	Nihil mihi conscius sum, p. 24. col. 2. tom. 7.	Omnia sustinet, p. 139. col. 1. & 163. c. 2. 1. 7.	
	Qui autem iudicat me Dominus est, p. 308. c. 2. tom. 6.	Videmus nunc per speculum in enigmate, tunc autem facie ad faciem, p. 296. c. 2. tom. 6.	
	Nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat Dominus, pag. 317. c. 1. & 326. c. 1. 1. 6. & 33. c. 1. 1. 7. & 222. c. 1. 1. eod.	Nunc autem manent, Fides, Spes, Charitas, tria haec, p. 295. col. 2. tom. 6.	Cap. 14
	Spectaculum facti sumus mundo, & Angelis, & hominibus, pag. 291. c. 2. tom. 6. & 247. c. 2. tom. 7.	Maior autem horum est Charitas, p. 296. c. 2. tom. 6.	
	In virga veniam ad vos, an in charitate, & spiritu mansuetudinis, p. 86. col. 1. tom. 7.	Omnia honeste, & secundum ordinem fiant in vobis, p. 18. col. 2. & 93. c. 2. tom. 7.	Cap. 15
Cap. 5	Auferse malum ex vobis ipsis, p. 91. c. 1. tom. 7.	Gratia Dei sum id quod sum, pag. 264. col. 1. tom. 9. & gratia eius in me vacua non fuit, pagina: 329. col. 1. 1. 6. & 148. col. 1. tom. 7.	
Cap. 6	Maledici regnum Dei non possidebunt, pag. 35. columna 1. tom. 7.	Sicut in Adam omnes moriuntur; ita & in Christo omnes viuificabuntur, p. 320. c. 2. tom. 6.	
	Qui autem adhaeret Domino unus spiritus est, pag. 4. col. 2. & 253. c. 2. & 263. col. 2. tom. 6. & 80. c. 2. 97. col. 1. 137. col. 1. tom. 7.	Vi sis Deus omnia in omnibus, p. 260. c. 2. & 262. colum. 2. tom. 6.	
	Omne peccatum quodcumque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat, p. 19. c. 2. tom. 7.	Nolite seduci, p. 294. col. 1. tom. 6.	
	Empti enim estis pretio magno, Glorificate, & portate Deum in corpore vestro, p. 279. c. 1. 290. 317. c. 2. 1. 6. & 320. col. 2. tom. 7.	Stella enim a Stella differt in claritate, sic & resurrectio mortuorum, pag. 294. col. 1. tom. 6.	
Cap. 7	Propter fornicationem unusquisque suam uxorem habeat, pag. 69. c. 1. tom. 6.	Seminatur corpus animale, & resurget corpus spirituale, pag. 54. col. 2. tom. 6.	
	Volo autem omnes homines esse, sicut me ipsum, sed unusquisque proprium donum habet ex Deo, p. 223. c. 1. 1. 7.	Caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt, p. 40. c. 1. tom. 7.	
	Mulier innupta & Virgo cogitat qua Domini sunt, pag. 81. col. 2. tom. 7.	Absorpta est mors in victoria, p. 31. col. 1. & 262. colum. 2. tom. 6.	Cap. 16
	Si vobis spiritualia seminauimus, p. 22. c. 2. tom. 7.	Deo gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Iesum Christum, pag. 264. col. 2. tom. 6.	
Cap. 9	Factus sum infirmus infirmis, p. 88. c. 2. tom. 7.		
	Sic currite, ut comprehendatis, p. 326. c. 2. tom. 6.	Ex secunda ad Corinthios	
	Omnis autem qui in agone contendit ab omnibus se abstinere, & illi quidem, ut corruptibilem coronam accipiant, pag. 316. c. 2. tom. 6. & 90. c. 2. tom. 7.	Sicut socij passionum estis, sic eritis & consolationis, p. 312. col. 1. tom. 6.	Cap. 1
	Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, p. 224. col. 1. 292. c. 1. 303. c. 2. 1. 6. & 254. c. 1. tom. 7.	gloria nostra haec est, testimonium conscientiae nostrae, p. 283. col. 2. & 294. col. 2. & 308. col. 2. tom. 6. & 47. columna 1. tom. 7.	
	Petra autem erat Christus, p. 301. c. 1. tom. 6.	Volui prius venire ad vos, p. 89. c. 2. tom. 7.	Cap. 2
Cap. 10	Non sumus concupiscentes malorum, p. 329. c. 1. 1. eod.	Nou ignoramus cogitationes eius, p. 254. col. 1. tom. 7.	
	Sine offensione estote Iudaeis, & gentibus, pag. 84. columna 1. tom. 7.	Deo autem gratias, qui semper triumphat nos in Christo Iesu, & odorem notitiae suae manifestat per nos in omni loco, p. 158. c. 1. tom. 7. & 186. col. 2.	
Cap. 11	Imitatores mei estote, sicut & ego Christi, pagina 89. col. 2. tom. 7.	Christi bonus odor sumus, p. 229. c. 2. 1. 6. & 93. c. 1. & 175. col. 1. tom. 7.	Cap. 3
	Mulier debet habere velamen supra caput suum, & propter Angelos, pag. 247. c. 2. tom. 7.	Non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est, p. 329. col. 2. tom. 6. & 147. c. 1. 148. c. 1. tom. 7.	
		Usque in hodiernum diem id ipsum velamen in lectione veteris testamenti manet non reuelatum, p. 252. col. 1. 1. 6. & 172. col. 2. tom. 7.	

Vbi

Index locorum

Cap. 4

Vbi spiritus Domini, ibi libertas, p. 315. col. 2. tom. 6.
Nos verò reuelata facie gloriam Domini speculantes, in eandem imaginem transformamur à claritate in claritatem tanquam à Domini spiritu, pag. 97. col. 2. 149. col. 1. 159. col. 1. tom. 7.

Cap. 5

Non enim nosmetipsos predicamus, sed Iesum Christum Dominum nostrum: nos autem seruos vestros per Iesum, pag. 89. col. 2. tom. 7.

Cap. 6

Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus, p. 294. col. 2. tom. 6.

Contendimus siue absentes, siue praesentes placere illi, p. 94. col. 2. tom. 7.

Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, pag. 324. col. 1. tom. 6.

In omnibus exhibeamus nosmetipsos, sicut Dei ministros, pag. 448. col. 1. tom. 6.

Per arma iustitiae à dextris, & à sinistris, pag. 312. col. 1. tom. 6.

Cap. 7

Vt castigati, & non mortificati, p. 327. col. 1. tom. 6.

Repletus sum consolatione, superabundo gaudio, p. 190. col. 2. tom. 7.

Cap. 8

Altissima paupertas eorum abundauit in diuitiis simplicitatis eorum, p. 254. col. 1. tom. 7.

Propter vos egenus factus est, cum esset diues, ut illius inopia vos diuites efficeret, p. 19. col. 2. tom. 7.

Cap. 9

Hilarem enim datorem diligit Deus, pag. 286. columna 2. tom. 6.

Cap. 10

Arma militia nostra non carnalia sunt, pag. 280. columna 1. tom. 6.

Destruentes & omnem altitudinem extolentem se aduersus scientiam Dei, p. 248. col. 1. tom. 7.

In labore, & arumna, in vigiliis multis, in fame & siti, in ieiuniis multis, p. 284. col. 1. tom. 6.

Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non uror? p. 285. col. 2. & 312. col. 1. 2. 6. & 23. col. 1. tom. 7.

Cap. 12

Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, pag. 327. col. 1. tom. 6. 167. col. 2. tom. 7.

Cum infirmor, tunc potens sum, p. 249. col. 2. tom. 6.

Non quero qua vestra sunt, sed vos, pagina 23. columna 1. tom. 7.

Libentissime impendam, & superimpendar ego ipse pro animabus vestris, p. 187. col. 2. 391. col. 1. tom. 7.

Ex Epistola ad Galatas.

Cap. 1

Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem, pag. 61. col. 2. tom. 6. & 28. col. 2. tom. 7.

Iacobus, & Cephas, & Ioannes, qui videbantur columna esse, dexteris dederunt mihi, & Barnaba, societatis, p. 87. col. 1. tom. 7.

Viuo autem iam non ego, viuit verò in me Christus, p. 98. col. 2. 164. col. 2. & 215. col. 2. tom. 7.

Cap. 3

Qui ex fide sunt, benedicentur cum fidei Abraham, p. 298. col. 2. tom. 6.

Quid igitur lex? propter transgressionem posita est, p. 329. col. 2. tom. 6.

Cap. 4

At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum, pag. 27. col. 2. & 316. col. 1. 457. col. 2. tom. 6.

Itaque iam non est seruus, sed filius, quod si filius, & heres per Deum, 326. col. 2. tom. 6.

Emulantur vos non bene, sed excludere vos volunt, ut illos emulemini, p. 89. col. 2. tom. 7.

Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis, ibid.

Illam autem qua sursum est Hierusalem, libera est, qua est mater nostra, p. 131. col. 1. tom. 7.

Eyce ancillam, & filium eius, p. 327. col. 2. tom. 6.

Fides, qua, per charitatem operatur, pagina 250. columna 2. tom. 7.

Caro concupiscit aduersus spiritum, p. 267. col. 2. & 329. col. 2. tom. 6. & 272. col. 1.

Vinam & abscondantur, qui vos conturbant, pag. 90. col. 2. tom. 7.

Cap. 5

Qui talia agunt, regnum Dei non consequentur, p. 38. col. 1. tom. 7.

Fructus autem spiritus, charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, &c. p. 315. col. 1. & 156. col. 2. & 458. col. 2. tom. 6.

Si praecipuus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, huiusmodi instruite, in spiritu lenitatis, considerans seipsum, p. 90. col. 2. tom. 7.

Alii aliter onera portate, & sic adimplebitis legem Christi, p. 301. col. 1. 311. col. 2. 329. col. 2. 1. 6. & 19. col. 1. tom. 7.

Nam si quis existimat se aliquid esse cum nihil sit, ipse se seducit, p. 359. col. 1. & 362. col. 2. tom. 6.

Vnusquisque onus suum portabit, p. 281. col. 2. tom. 6.

Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei, p. 447. col. 2. tom. 6.

Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce, p. 76. col. 2. tom. 7.

Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo, pagina 158 col. 2. tom. 7.

Ego stigmata Domini Iesu in corpore meo porto, pag. 314. col. 2. tom. 6.

Cap. 6

Ex Epistola ad Ephesios.

Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in caelestibus in Christo, p. 447. col. 2. & 451. col. 2. tom. 6.

Signati estis Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hereditatis nostrae, p. 296. col. 1. tom. 6. & 25. col. 1. tom. 7.

Eramus natura filij irae, p. 22. col. 1. 266. col. 2. & 431. col. 1. tom. 6.

Ipse est pax nostra, qui fecit utraque vnum, p. 460. col. 1. 1. 6.

Electo genua mea ad Patrem Domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis paternitas, in caelis & in terra nominatur, &c. pag. 4. col. 2. 1. 6. 297. col. 1. tom. 7.

In charitate radicati, & fundati, p. 297. col. 1. & 323. col. 1. & 329. col. 2. tom. 6.

Solliciti seruare unitatem Spiritus in vinculo pacis, p. 313. col. 2. & 329. col. 2. tom. 6.

Donec occurramus omnes in unitate fidei, & agnitionis filij Dei in virum perfectum, p. 321. col. 1. tom. 6.

Crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus: ex quo totum corpus compactum, & connexum, &c. p. 254. col. 2. 1. 7.

Deponere vos secundum pristinam conuersationem, p. 301. col. 1. tom. 6.

Qui furabatur iam non furetur, magis autem laboret, &c. pag. 330. col. 1. tom. 6.

Nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis, pag. 296. col. 1. tom. 6.

Estote ergo imitatores Dei, sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos, pag. 327. col. 1. 458. col. 2. 1. 6. & 89. col. 2. 1. 7.

Fornicatio autem & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominentur in vobis, sicut decet sanctos, p. 41. col. 1. 1. 7.

Aut auarus, quod est idolorum seruitus, p. 277. col. 1. 287. col. 2. tom. 6. & 5. col. 2. tom. 7.

Vi filij lucis ambulate, p. 251. col. 1. tom. 7.

Nolite inebriari vino, in quo est luxuria, p. 282. col. 2. & 330. col. 1. tom. 6.

Nemo enim umquam carnem suam odio habuit, p. 39. col. 1. tom. 7. & 160. col. 2. tom. 6.

Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, & Ecclesia, p. 79. col. 1. tom. 7.

Filij obedite parentibus vestris in Domino, hoc enim iustum est, p. 9. col. 2. tom. 7.

Educate illos in disciplina, & correptione Domini, p. 83. col. 2. tom. 7.

State ergo succincti lambos vestros in veritate, & induti loriceam iustitiae, p. 330. col. 1. tom. 6.

In omnibus sumentes scutum fidei, p. 298. col. 2. & 317. col. 1. 1. 6.

Cap. 1

Cap. 2

Cap. 4

Cap. 5

Cap. 6

Cap. 1

Quid

Sacræ Scripturæ.

Quid eligam ignoro. Coarctor autem est duobus, desiderium habens dissolui, & esse cum Christo, p. 259. col. 2. 298. c. 1. tom. 6. & 87. c. 2. tom. 7. & 23. c. 2. & 93. c. 1. t. eod. Humiliauit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, pag. 292. col. 2. & 309. c. 2. & 267. col. 1. tom. 6.

Cap. 2

In nomine Iesu omne genu flectatur, celestium, terrestrium, & infernorum, p. 6. c. 2. tom. 7.

Deus est enim qui operatur in vobis & velle, & perficere pro bona voluntate, p. 92. c. 1. tom. 7.

Inter quos lucetis sicut luminaria, pag. 251. col. 1. tom. eodem.

Cap. 9

Qua misificuerunt lucra, hac arbitratus propter Christum, detrimenta, p. 301. c. 1. tom. 6.

Qua quidem retro sunt obliuiscens, ad ea vero, qua sunt priora extendens semetipsum, p. 84. c. 1. tom. 7.

Quorum Deus venter est, & gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt, p. 268. c. 2. & 302. c. 2. & 288. c. 1. tom. 6. p. 5. c. 2. tom. 7.

Nostra autem conuersatio in cælis est, p. 293. c. 2. tom. 6. & 115. c. 2. & 136. c. 2. & 149. c. 1. tom. 7.

Qui reformatis corpus humilitatis nostre, configuratum corpori claritatis sue, p. 321. c. 1. tom. 6.

Cap. 4

Gaudete in Domino semper: iterum dico, Gaudete, p. 315. c. 2. tom. 6.

Modestia vestra nota sit omnibus hominibus, p. 326. col. 2. tom. 6.

Vbiq; & in omniis institutus sum, p. 84. c. 1. tom. 7.

Ex Epistola ad Colossenses.

Cap. 1

In opere bono fructificantes, & crescentes in scientia Dei, p. 352. c. 2. tom. 6.

Pacificans per sanguinem crucis eius, siue qua in terris, siue qua in cælis sunt, p. 461. c. 1. tom. 6.

Cap. 2

In quo omnes thesauri sapientia, & scientia absconditi, p. 226. c. 1. & 263. col. 1. tom. 6.

Cap. 3

Mortui enim estis, & vita vestra est abscondita in Deo, pag. 158. c. 2. & 164. c. 1. tom. 6.

Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria, p. 321. c. 1. tom. 6.

Expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, p. 303. c. 2. tom. 6.

Pax Christi exaltet in cordibus vestris, pag. 313. col. 2. 326. col. 2. tom. 6.

Patres nolite ad indignationem prouocare filios vestros, ut non pusillo animo fiant, p. 87. c. 1. tom. 7.

Cap. 4

Serui obedite per omnia Dominis vestris non ad oculum seruientes, p. 259. c. 1. tom. 7.

Dominum quod iustum est facite seruis vestris, scientes quid & vos dominum habetis in cælo, p. 249. c. 1. tom. 7.

Sermo vester semper in gratia, sale sit conditus, pag. 32. col. 1. tom. 6.

Cap. 2

Ex prima ad Thessalonicenses.

Facti sumus paruuli in medio vestrum, pagina 87. col. 1. tom. 7.

Cap. 4

Qua est nostra spes, aut gaudium, aut corona gloria? nonne vos ante Deum? pag. 98. c. 1. tom. 6.

Hac est voluntas Dei, sanctificatio vestra, pag. 389. col. 2. tom. 6.

Præcipimus vobis, ut honeste ambuletis ad eos, qui foris sunt, pag. 327. c. 1. tom. 6.

Cap. 5

Ipse Dominus in iussu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de cælo, pag. 317. col. 1. tom. 6. & 267. col. 2. tom. 7.

Cum dixerint, Pax & securitas, tunc repentinus superueniet interitui, pag. 303. c. 1. tom. 6.

Induti galeam spei salutis, p. 300. c. 2. tom. 6.

Sine intermissione orate, p. 284. c. 1. tom. 6.

Omnia autem probate, quod bonum est tenete, pagina 89. col. 1. tom. 6.

Ab omni specie mala abstinete vos, p. 22. c. 1. tom. 7.

Ex secunda ad Thessalonicenses.

Si quis non vult operari, nec manducet pag. 180. col. 1. tom. 7.

Cap. 3

Ex prima ad Timotheum.

Finis autem præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta, p. 262. c. 2. & 287. c. 1. & 297. c. 1. 322. c. 2. tom. 6. & 265. c. 2. ibid.

Cap. 1

Regi sæculorum immortalis, inuisibili, soli Deo honor, & gloria in sæcula sæculorum, Amen. p. 260. col. 2. tom. 6. & 235. col. 2.

Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pag. 81. col. 1. tom. 7.

Cap. 2

Si quis Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat, p. 88. col. 1. tom. 7.

Cap. 3

Hac tibi scribo, &c. ut scias quomodo oporteat in domo Dei conuersari, qua est Ecclesia Dei viui, pag. 83. col. 1. tom. 7.

Quod manifestatum est in carne, iustificatum est in Spiritu, apparuit Angelis, p. 248. c. 1. tom. 7.

Corporalis exercitatio ad modicum utilis est, p. 312. c. 1. tom. 6. & 84. c. 2. tom. 7.

Cap. 4

Pietas autem ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est & futura, p. 237. c. 1. & 285. c. 2. tom. 6. & 19. c. 1. & 181. c. 2. tom. 7.

Exemplum esto fidelium in verbo, in conuersatione, & charitate, in fide, in castitate, p. 150. c. 2. & 260. c. 2. tom. 7.

Si quis autem suorum, & maxime domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior, pag. 160. col. 2. tom. 6.

Cap. 5

Nil enim intulimus in hunc mundum; haud dubium, quod nec auferre quid possumus, p. 276. c. 2. tom. 6.

Cap. 6

Habent autem alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus, p. 296. c. 2. & 341. c. 1. tom. 6.

Radix omnium malorum est cupiditas, p. 36. c. 1. & 276. c. 2. & 292. c. 2. tom. 6. & 28. c. 2. tom. 7.

Præcipio tibi coram Deo, qui iustificat omnia, &c. ut serues mandatum sine macula, p. 2. c. 2. tom. 7.

Diuitibus huius sæculi præcipe facile tribuere, pag. 286. col. 1. tom. 6.

Ex secunda ad Timotheum.

Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus, p. 14. col. 2. tom. 7.

Cap. 2

Dabit tibi Dominus in omnibus intellectum, pag. 308. col. 1. tom. 6.

Si commortui sumus, & conuiuemus, pagina 325. col. 1. tom. 6.

Si sustinebimus, & conregnabimus, pag. 79. c. 2. tom. 7.

Cognouit Dominus, qui sunt eius, pag. 323. c. 2. tom. 6.

Reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus, pag. 302. col. 2. tom. 6.

Cap. 4

Ex Epistola ad Hebræos.

Qui est splendor gloria, & figura substantia eius, pag. 4. col. 1. tom. 6.

Cap. 1

Et cum iterum introducit primogenium in orbem terrarum dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei p. 340. c. 1. & 6.

Omnes sunt administratores spiritus in ministerium missi propter eos, qui hereditatem capiunt salutis, p. 248. c. 1. tom. 7.

Relinquitur Sabbatizans populo Dei, p. 293. col. 2. tom. 6.

Viuis est sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens usque ad diuisionem animæ, & spiritus, p. 136. c. 2. 146. c. 1. tom. 7.

Non habemus Pontificem, qui non possit comparari infirmitatibus nostris, p. 86. c. 2. & 214. c. 1. tom. 7.

Adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ eius, &c. p. 436. col. 1. tom. 6. & 15. c. 1. tom. 7.

Didicit ex iis, quæ passus est, obedientiam, p. 29. c. 1. & 81. c. 2. tom. 6.

Cap. 5

Indigetis,

Index locorum

	<i>Indigetis, ut vos doceamini, quia sunt elementa exordij sermonum Dei, p. 83. col. 2. tom. 7.</i>	<i>Si quis ex vobis errauerit à veritate, & conuerteris quis eum: scire debes, quoniam qui conuersifecerit peccatorem ab errore viae suae saluabit animam eius à morte, & operiet multitudinem peccatorum, p. 272. c. 1. & 6. 62. 248. col. 1. 250. col. 2. tom. 7.</i>	
Cap. 6	<i>Omnis controuersia eorum finis ad confirmationem est iuramentum, p. 7. c. 1. tom. 7.</i>	<i>Ex prima Petri.</i>	
	<i>Confugimus ad tenendam propositam spem, quam sicut anchoram habemus animae tutam, ac firmam, & incedentem usque ad interiora velaminis, p. 252. c. 2. & 300. c. 2. t. 6.</i>	<i>Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui secundum misericordiam suam magnam regenerauit nos in spem viuam, per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis, pag. 244. col. 1. tom. 6.</i>	Cap. 1
Cap. 7	<i>Affirmatus Filio Dei, manet sacerdos in aeternum, p. 332. col. 2. tom. 6.</i>	<i>In quem desiderant Angeli prospicere, p. 36. & 456. c. 2. t. 6.</i>	
Cap. 9	<i>Christus assistens Pontifex, p. 73. col. 1. tom. 7.</i>	<i>Animas vestras castificantes in obedientia charitatis, in fraternitatis amore, p. 248. c. 1. tom. 7.</i>	
	<i>Per proprium sanguinem introiit semel in sancta, p. 227. col. 2. tom. 6.</i>	<i>Si tamen gustatis, quoniam dulcis est Dominus, pag. 172. col. 2. 252. col. 2. tom. 7.</i>	Cap. 1
Cap. 10	<i>Voluntarie peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, iam non relinquitur pro peccatis hostia, p. 62. c. 1. & 7.</i>	<i>Vos autem genus electum, regale Sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, p. 325. c. 1. t. 6. & 256. c. 1. tom. 7.</i>	
Cap. 11	<i>Est autem fides sperandarum substantiarum, argumentum non apparentium, p. 317. c. 1. 321. c. 2. tom. 6.</i>	<i>Obsecro vos tanquam aduenas, & peregrinos abstinere vos à carnalibus desideriis, p. 327. c. 2. tom. 6.</i>	
	<i>Fide intelligimus aptata esse sacula verbo Dei, p. 127. col. 1. tom. 7.</i>	<i>Deum timeite, regem honorate, p. 10. c. 1. tom. 7.</i>	
	<i>Sine fide impossibile est placere Deo, p. 317. c. 1. tom. 6.</i>	<i>Serui subditi estote in omni timore dominis non tantum bonis, & modestis, sed etiam dyscolis, p. 19. c. 2. tom. 7.</i>	
	<i>Accedentem ad Deum credere oportet, quia est, p. 239. c. 1. tom. 6.</i>	<i>Hec est gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, & c. quia enim gratia est, si peccantes & colaphizati sufferitis, p. 20. c. 2. 249. c. 1. tom. 7.</i>	
Cap. 12	<i>Sancti per fidem vicerunt regna, p. 332. c. 2. tom. 6.</i>	<i>Christus passus est pro vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia eius, p. 327. c. 2. t. 6. & 79. c. 1. tom. 7.</i>	Cap. 3
	<i>Per patientiam curramus ad propositum nobis certamen, pag. 314. c. 2. tom. 6. & 391. c. 1. tom. 7.</i>	<i>Si quid patimini propter iustitiam beati, p. 328. c. 2. tom. 6.</i>	Cap. 4
	<i>Omnis autem disciplina in praesenti quidem videtur non esse gaudij, sed meroris, postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam, reddet iustitia, p. 378. c. 1. tom. 6. & 458. c. 2. tom. eod.</i>	<i>Christo igitur passo in carne, & vos eadem cogitatione armamini, p. 314. col. 2. tom. 6.</i>	
	<i>Pacem sequimini cum omnibus, & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum, p. 446. c. 2. tom. 6.</i>	<i>Charitas operit multitudinem peccatorum, p. 233. c. 2. t. 6. & 164. col. 1. tom. 7.</i>	
	<i>Sanguinis asperersionem melius loquentem quam Abel, pag. 320. c. 2. tom. 6.</i>	<i>Si quis loquitur, quasi sermones Dei, p. 292. c. 1. tom. 6.</i>	
Cap. 13	<i>Deus noster ignis consumens est, p. 322. c. 2. t. 6. & 446. c. 2.</i>	<i>Si quis ministrat, tanquam ex virtute, quam administrat Deus, pag. 328. c. 1. tom. 6.</i>	
	<i>Charitas fraternitatis maneat in vobis, p. 292. c. 1. t. 6.</i>	<i>Neque ut dominantes in clericis, sed forma facti gregum ex animo, pag. 249. c. 1. & 255. c. 2. tom. 7.</i>	Cap. 5
	<i>Honorabile connubium in omnibus, & thorus immaculatus, pag. 325. col. 2.</i>	<i>Humilibus dat gratiam, p. 249. c. 1. tom. 7.</i>	
	<i>Optimum est gratia stabilire cor, non escis, p. 435. c. 2. t. 6.</i>	<i>Humiliamini sub potenti manu Dei, ut vos exaltet in tempore visitationis, p. 309. & c. 1. 328. c. 2. tom. 6.</i>	
	<i>Obedite praepositis vestris, & subiaceite eis. Ipsi enim perui-gilant, quasi ratione pro animabus vestris reddituri, p. 253. c. 1. t. 6. & 10. c. 2. & 91. c. 2. & 248. c. 1. & 259. c. 2. tom. 7.</i>	<i>Tanquam Leo rugiens circueit, quarens quem deuoret, pag. 273. col. 1. tom. 6.</i>	
		<i>Cui resistite fortes in fide, p. 298. c. 2. 321. c. 2. tom. 6.</i>	
	<i>Ex Epistola Iacobi.</i>	<i>Ex secunda Petri.</i>	
Cap. 1	<i>Si quis vestrum indiget sapientia, postulet à Deo, pag. 256. col. 1. 360. c. 2. tom. 6.</i>	<i>Ciuitates Sodomorum, & Gomorrhaeorum in cinerem redigens, euerso, p. 251. c. 1. tom. 7.</i>	Cap. 1
	<i>Beatus vir qui sufferit tentationem, p. 22. c. 2. tom. 7.</i>	<i>Hi vero velut irrationabilia pecora, p. 248. c. 2. tom. 6.</i>	
	<i>Vnusquisque tentatur à concupiscentia sua abstractus, & illectus, p. 23. c. 1. tom. eod.</i>	<i>Cor exercitatum in auaritia habentes maledictionis filij, pag. 455. col. 1. tom. 6.</i>	
	<i>Omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est descendens à Patre luminum, p. 1. & 226. col. 1. tom. 6. & 104. c. 2. tom. 7.</i>	<i>Ex prima Ioannis.</i>	
	<i>Sit omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum, & tardus ad iram, p. 328. col. 1. tom. 6.</i>	<i>Si in luce ambulamus, sicut & ipse est in luce, societatem habebimus ad inuicem, p. 146. c. 2. tom. 7.</i>	Cap. 1
	<i>Ira enim viri iustitiam Dei non operatur, p. 276. c. 1. t. 6.</i>	<i>Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipse nos seducimus, p. 269. c. 2. & 272. c. 1. t. 6. & 85. c. 2. tom. 7.</i>	
	<i>Suscipite iustum verbum, p. 317. c. 1. tom. 6.</i>	<i>Advocatum habemus apud Patrem Iesum Christum iustum, p. 288. col. 1. tom. 6.</i>	Cap. 2
	<i>Estote factores verbi, & non auditores tantum fallentes vosmetipsos, p. 1. c. 2. tom. 7.</i>	<i>Qui seruat verbum eius, vere in hoc charitas Dei perfecta est, pag. 164. c. 1. tom. 7.</i>	
	<i>Comparabitur viro consideranti vultum natiuitatis suae in speculo. Considerauit enim se, & abiit, & statim oblitus est qualis fueris, p. 151. c. 2. tom. 7.</i>	<i>Qui diligit fratrem suum in lumine manet, & scandalum in eo non est, p. 238. c. 1. 332. c. 2. tom. 6.</i>	
Cap. 2	<i>Religio munda, & immaculata apud Deum, & Patrem hac est, visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum se custodire ab hoc saeculo, p. 328. c. 1. tom. 6.</i>	<i>Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo, quoniam omne quod est in mundo concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitae, p. 231. & 233. c. 2. 273. c. 1. t. 6. & 165. c. 2. t. 7. & 28. ibid.</i>	
	<i>Quicumque autem totam legem seruauerit, offendet autem in uno factus est omnium reus, p. 11. & 60. c. 1. tom. 7.</i>	<i>Vnctionem habetis à Sancto, & nostis omnia, p. 296. col. 1. tom. 6. & 93. c. 1. tom. 7.</i>	
	<i>Iudicium sine misericordia fiet illi, qui non facit misericordiam, p. 311. c. 2. & 316. c. 2. tom. 6.</i>	<i>Vnctione, quam accepistis ab eo maneat in vobis, p. 293. c. 1. t. 6.</i>	
Cap. 3	<i>Super exaltat autem misericordia iudicium, p. 311. & 2. t. 6.</i>	<i>Vnctio eius docet vos de omnibus, p. 232. c. 1. & 252. col. 1. tom. 6. & 172. col. 2. tom. 7.</i>	
Cap. 4	<i>In multis offendimus omnes, p. 81. c. 1. tom. 7.</i>	<i>Videbimus eum sicuti est, pag. 187. col. 1. tom. 7.</i>	Cap. 3
	<i>Resistite diabolo, & fugiet à vobis, p. 249. c. 1. tom. 7.</i>		
	<i>Scienti igitur bonum facere, & non facienti peccatum est illi, pag. 231. col. 2. tom. 6.</i>		
Cap. 5	<i>Infirmatur quis in vobis inducat presbyteros, p. 93. c. 2. t. 6.</i>		
	<i>Confitemini alterutrum peccata vestra, p. 47. c. 1. tom. 7.</i>		

Translati

Sacræ Scripturæ.

Translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres, p. 298. c. 1. tom. 6.

Qui non diligit, manet in morte, p. 250. c. 2. tom. 7.

Omnis, qui odit fratrem suum homicida est, pag. 289. c. 2. & 328. c. 2. tom. 6. & 11. c. 2. 82. c. 2. tom. 7.

Non diligamus verbo neque lingua, sed opere, & veritate, p. 332. c. 2. tom. 6.

Fiduciam habemus ad Deum, & quicquid petierimus, accipiemus, p. 93. c. 1. tom. 7.

Cap. 4. *Deus charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo, p. 3. c. 2. & 247. c. 1. 252. c. 2. tom. 6. & 78. col. 1. & 138. col. 2. tom. 7.*

Perfecta charitas foras mittit timorem, p. 233. col. 2. & 222. col. 1. tom. 6. & 163. col. 1. tom. 7.

Et hoc mandatum habemus à Deo, ut qui diligit Deum, diligat & fratrem suum, p. 328. col. 2. tom. 6.

Cap. 5. *Hæc est charitas Dei, ut mandata eius custodiamus: & mandata eius gratia non sunt, p. 2. c. 1. tom. 7.*

Hæc est victoria, vincit mundum, fides vestra p. 299. c. 1. & 6.

Ex secunda Ioannis.

Cap. 1. *Videte vosmetipsos, ne perdatis, quæ operati estis, sed ut mercedem plenam recipiatis, p. 92. c. 1. tom. 7.*

Ex tertia Ioannis.

Cap. 1. *Maiorem horum non habeo gratiam, quam ut audiam filios meos in veritate ambulare, p. 248. c. 2. tom. 7.*

Ex Epistola Iudæ.

Finitima ciuitates simili modo exornata & abeuntes post carnem alteram, p. 251. col. 1. tom. 7.

Va illis, qui in via Cain abierunt: & errore Balaam mercede effusi sunt, & c. p. 265. col. 1. tom. 7.

Sidera errantia, quibus procella tenebrarum seruata est, p. 1. col. 1. tom. 7.

Hos quidem arguite iudicatos p. 83. col. 2. tom. 7.

Ex Apocalypsi.

Cap. 1. *Dilexit enim nos, & lauit nos in sanguine suo, p. 320. col. 2. tom. 6.*

Fuit in spiritum in Dominico die, p. 137. col. 1. tom. 7.

Erat in medio septem candelabrorum aureorum, & c. & habebat in dextera sua stellas septem, p. 312. col. 2. tom. 6.

Habeo aduersus te pauca quod charitatem primam reliquisti, p. 450. col. 1. tom. 7.

Qui habet aures audiendi audiat, p. 229. c. 2. & 246. c. 1. & 6. & p. 175. c. 1. & 145. c. 1. tom. 7.

Cap. 2. *Nemo scit nisi qui accipit, pag. 247. col. 1. & 145. col. 2. tom. 7.*

Non inueni opera tua plena coram Deo meo, p. 183. c. 1. & 7.

Cap. 3. *Vitam effes calidus, aut frigidus, sed quia tepidus es, & c. p. 42. col. 1. tom. 7.*

Dives sum & locupletatus, & nullius egeo, & nescis, quia tu es, & c. p. 276. c. 2. tom. 6.

Suadeo tibi emere aurum ignitum & probatum p. 296. col. 2. tom. 6. & 145. col. 2. tom. 7.

Inunge oculos tuos collyrio p. 295. c. 2. tom. 6. & 260. c. 1. & 7.

Ego quos amo, arguo, & castigo, p. 145. c. 1. tom. 7.

Cap. 4. *Sedes erat posita in caelo, & supra sedem sedens, & aspectus eius, & c. p. 253. col. 2. tom. 7.*

Et in capitis eorum corona, p. 262. col. 2. tom. 6.

Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus omnipotens, p. 450. col. 2. tom. 6.

Fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotes, p. 323. col. 1. tom. 6.

Dignus est Domine Deus noster accipere librum, & c. p. 324. col. 2. tom. 6.

Aperire librum, & soluere septem signacula eius, p. 104. c. 1. & 189. col. 2. tom. 7.

Fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotes, p. 320. col. 1. tom. 6.

Numerus eorum millia millium, p. 261. col. 1. tom. 6.

Sol factus est niger tanquam saccus cilicinus, pag. 266. col. 1. & 267. col. 1. tom. 7.

Nolite nocere terra, neque mari, p. 280. col. 2. tom. 6.

Vidi urbem magnam quam dinumerare nemo poterat, p. 261. & 323. c. 2. tom. 6.

Benedictio, & claritas, & gratiarum actio, & c. pag. 324. col. 1. tom. 6.

Isti sunt qui venerunt ex magna tribulatione, p. 322. c. 1. & 6.

Non esurent, neque sitient, p. 81. col. 2. tom. 7.

Agnus, qui in medio throni est, reget eos, p. 324. col. 1. tom. 6.

Factum est silentium in caelo quasi media hora, p. 155. & 266. col. 2. tom. 7.

Stetit Angelus iuxta altare habensthuribulum aureum, p. 256 col. 2. tom. 6.

Audui vocem unius Aquila volantis per medium caelum, & c. p. 430. c. 2. tom. 6.

Desiderabunt homines mortem, & fugiet ab eis, p. 311. col. 1. tom. 7.

Vidi Angelum cuius facies erat ut sol, & pedes ut columna ignis, p. 252. col. 2. tom. 7.

Et erat in ore meo tamquam mel dulce, & pag. 93. col. 1. tom. 7.

Mulier amicta sole, & Luna sub pedibus eius, p. 320. c. 1. & 6.

Et in capite eius corona duodecim Stellarum, p. 262. col. 2. & 316. c. 2. tom. 6. & 183. col. 2. tom. 7.

Factum est praelium magnum in caelo, & draco pugnabat, p. 266. col. 1. tom. 7.

Data sunt mulieri dua ala, ut volaret in desertum locum, p. 293. col. 1. tom. 6. & 251. col. 2. & 261. col. 2. tom. 7.

Nemo poterat discere canticum nisi centum, & c. pag. 325. col. 1. tom. 6.

Hi sequuntur agnum quocumque ierit, p. 294. c. 2. & 324. c. 1. tom. 7.

Opera enim illorum sequuntur illos, p. 237. c. 1. tom. 6. & 182. col. 2. tom. 7.

Et vide de ore draconis, & de ore bestiae, & de ore, & c. pag. 6. col. 1. tom. 7.

Beatus qui vigilat, & custodit vestimenta sua, p. 269. col. 2. tom. 7.

Et post hæc vidi alium Angelum descendentem de caelo, habentem potestatem, & c. p. 421. c. 1. tom. 7.

Rex Regum, & Dominus dominantium, p. 260. c. 1. tom. 6.

Et indicati sunt mortui ex his quæ scripta sunt in libris, & c. pag. 318. c. 1. tom. 6.

Ciuitas in quadro posita est, & longitudo eius, & c. p. 321. c. 1. & 6.

Habes stadia duodecim millia, p. 321. c. 1. tom. 6.

Ipsa vero ciuitas aurum mundum, & c. p. 100. c. 2. tom. 7.

Fundamenta muri ciuitatis omni lapide pretioso ornata, p. 321 col. 2. tom. 6.

Et ostendit mihi fluxum aquæ viuæ, splendidum tanquam crystallum, p. 262. c. 2. tom. 7.

Lignum vitæ afferens fructus duodecim per menses singulos, p. 321. c. 1. & 458. c. 1. & 460. c. 1. tom. 6.

Qui in sordibus est sordescat adhuc, p. 91. c. 1. tom. 7.

Mercies mea mecum est, reddere unicuique & c. pag. 183. c. 1. tom. 7.

Beati qui lauant stolas suas in sanguine agni, pag. 125. col. 2. tom. 7.

Cap. 5.

Cap. 6.

Cap. 7.

Cap. 8.

Cap. 9.

Cap. 10.

Cap. 12.

Cap. 14.

Cap. 16.

Cap. 18.

Cap. 19.

Cap. 20.

Cap. 21.

Cap. 22.

Finis Indicis Locorum Sacra Scriptura.

INDEX

VERBORVM, ET RERVM,

Quæ Tomo sexto, & septimo, Operum
S. Bonaventuræ continentur.

A

- ABNEGATIO** sui triplex est, p. 300. col. 2. tom. 7.
Abrenunciatio in quo consistit, pag. 413. col. 2. tom. eodem.
Abstinentia quid, pag. 87. c. 1. tom. 6.
abstinentia laudatur, pag. 355. col. 2. tom. 6. & 394. col. 1. tom. 7.
abstinentia utilitas, pag. 62. col. 1. & 2. tom. 7.
abstinentia gradus varij, pag. 23. col. 2. tom. 7.
abstinentia & sobrietatis exempla ex sacris litteris, p. 499. col. 1. & 2. tom. eodem.
De abstinentia auctoritates Sanctorum varia, p. 195. col. 1. & 2. tom. 6.
Acceptio persone quid, p. 40. col. 1. & 2. & 47. col. 1. tom. 7.
De acceptione persone Sanctorum auctoritates, pag. 170. col. 2. tom. 6.
Accusatio, & de ea auctoritates Sanctorum varia, pag. 156. col. 2. tom. 6.
Acedia quid, p. 64. col. 1. & 277. col. 1. & 203. col. 1. tom. 6. & 42. col. 2. & 167. col. 2. tom. 7.
acedia quomodo sit peccatum mortale, pag. 737. col. 1. tom. 7.
acedia opponitur spei, fortitudini, charitati, & gaudio spiritui, p. 64. col. 1. tom. 6.
acedia fugienda est, eiusque damna, p. 519. col. 1. & 2. tom. 7.
acedia natura, & eius remedia, p. 28. col. 1. tom. 7.
acedia sex comparationes, pag. 277. col. 1. tom. 6.
acedia remedia, pag. 569. col. 1. tom. 7.
acedia species, p. ead. col. 2. tom. eodem.
acedia multa damna, pag. 277. col. 2. tom. 6. & 734. col. 1. & 2. tom. 7.
acedia filia, quot & quæ, pag. 64. col. 1. & 278. col. 1. tom. 6. & 734. col. 1. tom. 7.
De acedia quomodo penitens interrogandus, pag. 48. col. 1. tom. 7.
De acedia auctoritates Sanctorum varia, pag. 131. col. 2. tom. 6.
Acriſia quid, pag. 275. col. 1. tom. 6.
Actio principij perfectissimi, qualis esse debeat, pag. 14. col. 1. tom. 6.
De actione auctoritates Sanctorum varia, pag. 196. col. 2. & 197. col. 1. tom. 6.
In actione tria observanda, p. 579. col. 2. tom. 7.
Activa vita precedit contemplativam, pag. 368. col. 2. tom. 6.
activa & contemplativa officia, & proprietates, p. 89. col. 1. tom. eodem.
Actuum quadruplex differentia, p. 28. col. 1. tom. 7.
Ad duplex præceptum datum, p. 723. col. 2. & 724. c. 1. & 7.
Ad casus quomodo se habuerit, ibid.
Adiutorium quadruplex primo homini datum, p. 19. c. 1. & 6.
Adorationis, & cultus Dei exempla ex Sanctis, p. 452. c. 1. & 7.
adorationis Magorum solemnitas, pag. 414. col. 2. tom. 6.
De Adversitate auctoritates Sanctorum varia, pag. 198. col. 1. tom. eodem.
Adulatio quid, & quadruplex, p. 61. col. 2. & 202. col. 2. tom. 6.
adulatio quandoque mortalis & quandoque venialis, p. 32. col. 1. tom. 6.
adulationis exempla ex sacris litteris, p. 484. c. 1. & 2. & 7.
De adulatione auctoritates Sanctorum varia, p. 157. c. 2. & 6.
Adultera contra petentem diuortium excipere potest in septem casibus, p. 95. col. 1. & 2. tom. 6.
Adulterium quid, p. 65. col. 2. & 69. col. 1. tom. 6.
Aduocatio iniusta, quam frequenter peccata contineat, p. 37. col. 2. tom. 7.
De Aduocatis varia Sanctorum auctoritates, p. 116. c. 1. & 6.
Aegyptus quomodo interpretatur, p. 46. col. 2. tom. 7.
Aegyptia plaga decem transgredientibus decem præcepta ingeruntur, p. 13. col. 2. & 14. col. 1. tom. 7.
Aequitas quid, p. 88. col. 2. & 203. col. 2. tom. 6.
De aequitate dicta Sanctorum, p. 192. col. 2. & 193. c. 1. & 6.
Aëris proprietates, p. 706. col. 2. tom. 7.
Aëromantia quid, p. 203. col. 1. tom. 6.
Estimativa quid, p. 202. c. 1. tom. eod. & 714. col. 2. tom. 7.
Etates mundi quomodo primis diebus formidationis mundo respondeant, p. 6. col. 1. tom. 6.
etates mundi maioris correspondent decursui mundi minoris, ibid.
Eternitas quid sit, p. 73. col. 2. tom. 6. & 695. col. 2. tom. 7.
eiusque definitio explicatur, ibid.
Euiternitas quid sit, & cur sic dicatur, pag. 73. col. 2. tom. 6.
Euum ex Dionysio, & Damasceno quid, p. 139. c. 2. tom. 7.
Affectio carnalis quid, pag. 40. col. 1. tom. eodem.
affectiones sunt septem, pag. 50. col. 1. tom. eodem.
De affectionibus quatuor varia Sanctorum auctoritates, pag. 171. col. 2. & 193. col. 1. tom. 6.
Affectus anime quatuor, pag. 79. col. 1. tom. 6.
affectus quintuplex, p. 160. col. 2. & 161. col. 1. tom. 7.
affectus spiritalis triplex, ibid.
affectus carnalis exempla ex sacris litteris, p. 503. c. 2. & 7.
Affinitas quid, p. 96. col. 2. tom. 6.
affinitas contrahitur per coitum conjugalem, & fornicarium, p. 97. col. 1. tom. eodem.
affinitas contracta semper manet, ibid.
affinitatis quondam tria genera, pag. 96. col. 2.
In primo affinitatis gradu usque ad quartum, non licet contrahere, ibid.
Agilitas dos corporis quanta futura, pag. 796. col. 1. tom. 7.
ab Agni est tria hominum genera excludebantur, p. 778. col. 1. tom. 7.
Ala in Deo quid, pag. 641. col. 2. tom. 7.
Alexander Macedo summum Sacerdotem Iudeorum adoravit, p. 259. col. 1. tom. 7.
Alienationem mentis tribus de causis deuoti patiuntur, pag. 636. col. 1. & 2. tom. 7.
Alieni correctio tribus modis licite fit, pag. 769. col. 2. tom. 7.
Allegoria quid sit, pagina 7. col. 1. & 55. col. 1. tom. 6.
Alleluia quid significet, pag. 74. col. 2. tom. 7.

Tomi VI. & VII. S. Bonaventuræ.

Altaris mundiia procuranda, pag. 541. col. 2. & 542. col. 1. tom. 7.
altaris significatio, p. 75. col. 2. tom. 7.
Ambitiosorum ex sacris literis exempla, pag. 511. colum. 1. tom. 7.
De ambitiosis auctoritates Sanctorum pag. 114. colum. 2. & 115. col. 1. tom. 6.
Ambulare in Deo quid, pag. 642. col. 2. tom. 7.
Amen quid significat, pag. 81. col. 1. tom. 7.
Ametiysii proprietates, pag. 223. col. 1. & 2. tom. 6.
Amicitia quid, pag. 203. col. 2. tom. eod.
amicitia duo officia, pag. 88. col. 1. tom. eod.
amicitia ex sacris literis exempla, pag. 469. col. 2. & 470. col. 1. tom. 7.
De amicitia auctoritates Sanctorum, p. 181. col. 2. & 182. col. 1.
Amor quid, pag. 88. col. 1. tom. 6. & 203. col. 1. tom. eod.
amor triplex, pag. 760. col. 1. tom. 7. & 65. col. 2. tom. 6.
amor duplex, creatus, & increatus, p. 160. col. 1. tom. 7.
amor diuinus quid, ibid. col. 1. tom. 2.
amor angelicus quid, ibid. col. 1.
amor naturalis quid, ibid. col. 1.
amor Angelorum quis, pag. 167. col. 2. & 168. 169. 170. tom. eod.
amor naturalis, nec laudabilis, nec vituperabilis, pag. 760. col. 1. tom. 7.
amor intellectualis quid, pag. 160. col. 1. tom. 7.
amor carnalis detestandus, pag. 587. colum. 1. & 2. tom. 7.
amor sui quomodo causa omnis peccati, pag. 269. colum. 1. tom. eodem.
amor siue charitas tribus modis dicitur, pag. 760. colum. 1. tom. 7.
amor dilectio & charitas, quomodo differant, pagina 760. col. 1. & 2. tom. eodem.
amoris magna vis, pag. 215. col. 2. & 216. colum. 1. tom. 7.
amoris gradus qui, pag. 261. col. 2. tom. 7.
amoris gratuiti sex gradus, p. 165. col. 1. tom. eod.
amoris Seraphici quinque proprietates, pag. 168. colum. 1. tom. 7.
amoris fortitudo, & violentia, & amoris violenti gradus quatuor, pag. 166. colum. 1. & 2. & 167. colum. 1. & 2. tom. 7.
amoris carnalis indicia, pag. 587. col. 1. & 2. tom. eod.
In amore quid acumen, & superferendum dicatur, p. 137. col. 1. tom. eodem.
Anagogia quid sit, pag. 7. col. 1. & 55. col. 1. & 241. col. 1. tom. 6. & 662. col. 2. tom. 7.
anagogia triplex est, ibid. tom. 7.
Angelus quid ex Damasceno, pag. 76. colum. 1. & 201. col. 2. & 202. col. 1. tom. 6. & 708. col. 1. tom. 7.
angelus ex Dionysio, nomen officij, non natura, pag. 261. col. 1. tom. 7.
angelus quando ceciderit, p. 711. col. 2. tom. 7.
angelus ex tribus habet confirmationem, pag. 710. col. 1. tom. eod.
angelus & anima quomodo differant, pag. 708. colum. 1. tom. eodem.
angelus homini dupliciter loquitur, p. 711. col. 1. tom. eod.
angeli triplex status, p. 709. col. 2. tom. eodem.
angeli peccatum, p. 57. col. 2. tom. 6.
angeli cognitio matutina, & vespertina, pag. 76. colum. 1. tom. eodem.
angeli nomine quibus insus aliquando intelligitur, p. 247. col. 2. tom. 7.
angeli nomine gratia intelligitur aliquando, pag. 248. col. 2. tom. 7.
angelum candentem qua consecuta, pag. 75. col. 2. tom. 6. & 17. col. 1. tom. eodem.
angeli presunt regionibus, pagina 707. columna 2. tom. 7.
angeli propter tria seruiunt nobis, pag. 710. colum. 2. tom. eodem.

angeli quomodo pro nobis intercedebant ante Verbi incarnationem, p. 335 col. 1. tom. 6.
angeli agunt, & aguntur secundum ordinem hierarchicum, pag. 17. col. 2. tom. eod.
angeli boni ad Deum conuersi statim fuerunt confirmati per gratiam, & gloriam, p. 17. col. 1. tom. 6.
angeli cur inducuntur habentes in manibus instrumenta mensurandi, & ponderandi, p. 262. col. 1. tom. 7.
angeli in figura equorum sapius describuntur, ibid.
angeli cur in specie ignis apparuisse sape leguntur, p. 248. col. 1. & 2. tom. eod.
angelorum custodia varij effectus, pag. 710. colum. 1. tom. 7.
angelorum officia, & ministeria, pag. 709. colum. 1. tom. eodem.
angelorum puritas, celorum nomine in sacra Scriptura significatur, p. 262. col. 2. tom. 7.
angelorum actus tres ex Dionysio, pag. 710. colum. 2. tom. eodem.
angelorum quatuor nomina, cur tantum in scripturis reuelata, pag. 76. col. 2. & 77. col. 1. tom. 6.
angelorum conditio, cur secundum litteram exteriorem tacetur, p. 16. col. 1. tom. 6.
angelorum vis duplex, p. 76. col. 1. tom. eodem.
angelorum ruina per saluandos restauratur, p. 712. col. 2. tom. 7.
angelorum hierarchia tres, p. 76. col. 2. tom. 6.
angelorum actus circa hominum custodiam, p. 77. colum. 1. tom. eodem.
angelorum mutua actio, p. 76. col. 2. tom. eodem.
angelis à principio sue creationis quatuor attributa, & cur, p. 16. col. 2. & 75. col. 1. tom. 6.
angelorum proprietates, p. 708. col. 2. tom. 7.
angelis debetur à nobis reuerentia, pag. 363. colum. 1. tom. 6.
In angelis duplex cognitio, pag. 709. col. 2. tom. 7.
In angelis assistere, & ministrare, in quo differunt, ibidem.
De Angelis multa ex sacris doctoribus, pag. 106. col. 1. tom. 6.
De Angelis ex sacra Scriptura multa, p. 459. col. 1. & 2. tom. 7.
Anima quid, pag. 202. col. 1. tom. 6. & quid secundum nomen, pag. 713. col. 2. tom. 7. & quid secundum Philosophos, & veritatem, pag. 713. col. 2. tom. 7.
anima multis modis definitur, ibid. col. 1.
anima de quo fit, p. 79. col. 2. tom. 6.
anima hominis cur unita corpori, pag. 722. columna 2. tom. 7.
anima ex coniunctione ad corpus multa trahit incommoda, ibid.
anima in celo iuncta corpori, alium habebit modum intelligendi, quam in via, pag. 122. col. 2. tom. 7.
anima virtualiter quanta, p. 719. col. 2. tom. eodem.
anima quomodo loquatur, pagina 711. colum. 1. tom. eodem.
anima diuersis potentiis diuersas exercet operationes, pag. 719. col. 2. tom. eod.
anima habet quinque sensus spirituales, pag. 155. col. 1. tom. eodem.
anima per intellectum omnia cognoscit, pag. 717. col. 1. tom. 7.
anima rationalis non tantum est forma, sed hoc aliquid, pag. 18. col. 1. tom. 6.
anima rationalis beatitudinis capax, pag. 17. colum. 2. tom. eodem.
anima rationalis terrenorum vilitate contempta ad Deum se erigere debet, p. 217. col. 1. tom. 7.
anima triplici genere sanitatis indiget, pag. 46. colum. 2. tom. 6.
anima ut opera vite faciat à Sole & Luna illuminari debet, hoc est, à Christo, & eius matre, & quomodo, pag. 4. colum. 1. tom. eodem.
anima quoniam pacto se debet humiliare, pag. 659. col. 2. tom. 7.

Index verborum, & rerum,

anima peccando omnes creaturas post Deum offendit, p. 109. col. 2. tom. 7.
anima per culpam nimis fit deformis, pag. 107. colum. 2. tom. eodem.
anima mirabili modo reformat a est per gratiam, pag. 110 col. 2. tom. 7.
anima an sine praua cogitatione intellectus possit aspirando moueri in Deum, pag. 683. colum. 1. usque ad 787. per totum tom. 7.
anima per mentale exercitium ad qua se debeat conuertere, pag. 113. col. 1. usque ad 125 per totum tom. 7.
anima definitiones septem, p. 77. col. 1. & 2. tom. 6.
anima super ceteras creaturas excellentia, p. 110. col. 2. tom. 7.
anima portio superior, & inferior, quid, p. 202. colum. 1. tom. 6.
anima generositas, p. 106. col. 1. tom. 7.
anima immortalitas ratione, & auctoritate probatur, p. 720. col. 1. tom. 7.
anima triplex altus, p. 713. col. 2. tom. eod.
anima potentiarum diuisio secundum magistros, pag. 77. col. 2. & secundum naturales, & theologos, p. 77. col. 2. & 78. col. 1. tom. 6.
anima potentia cogitativa, & motiua, p. 716. colum. 2. tom. 7.
anima vegetatiua potentia tres, pag. 713. col. 2. & 714. col. 1. tom. 7.
anima appehensiuua quam sint potentia, 714. colum. 1. tom. eod.
anima potentia quadam separabiles à corpore, quadam inseparabiles, p. 716. col. 2. tom. 7.
anima potentiarum gradus sex, p. 126. col. 2. tom. 7.
anima tres potentia porta tres, p. 243. col. 1. tom. 6.
anima sanitas, in quo consistat, p. 579. col. 2. tom. 7.
anima fames, & sterilitas, qua sint, p. 240. col. 2. tom. 6.
anima desiderium nulla creatura satiare potest, pag. 106. col. 2. tom. 7.
anima accidentia transmutant corpus, pag. 720. colum. 2. tom. 7.
anima hostis pessimus caro, p. 108. col. 2. tom. 7.
anima pia recognitio de suo peccato, p. 107. col. 2.
in anima tria sunt, p. 716. col. 2. tom. 7.
de anima rationali, quid tenendum, secundum sacram doctrinam, p. 17. col. 2. tom. 6.
anima purgata statim euolat è purgatorio, pag. 50. col. 1. tom. 6. & quare, 788. col. 1. tom. 7.
Animalis virtus quid, p. 716. col. 1. tom. 7.
Anna mater Virginis fuit de tribu Leuistica, &c. pag. 324. col. 2. tom. 6.
Antichristus nascetur in Babylonia de Tribu Dan. p. 789. col. 2. tom. 7.
Antichristus in Hierusalem circumcidetur, ibid.
Antichristus primo veniet in benignitate, & miraculorum operatione, p. 790. col. 1. tom. eod.
Antichristus luxuriosus erit, occultè tamen, p. 789. col. 2. tom. 7.
Antichristus quatuor modis decipiet, pag. 789. colum. 2. tom. eodem.
Antichristus tribus annis cum dimidio regnabit, ibid. col. 2.
Antichristus interficietur à Domino in monte Oliueti, p. 790. col. 2. & 791. col. 1. tom. 7.
Antichristo deputabitur angelus custos, p. 789. colum. 2. tom. 7.
Antichristo interfecto non statim veniet Dominus ad iudicium, p. 791. col. 1. tom. 7.
Apertio librorum ad ostensionem diuina misericordia, & iustitia, p. 71. col. 1. tom. 6.
apertionis librorum doctrina, ibid. per totum.
Apostasia quid, p. 203. col. 1. tom. 6.
apostasia triplex est, p. 66. col. 2. tom. 6.
Apostoli sancti celorum nomine significari possunt, pag. 263. col. 2. tom. 7.
Apostoli ex praesentia Spiritus sancti consecuti sunt quadruplicem effectum, p. 691. col. 2. tom. eodem.

Apostoli Symbolum ediderunt, p. 759. col. 1. tom. 7.
apostoli singuli singulos Symboli articulos protulerunt, p. 299. col. 2. & 300. col. 1. tom. 6.
apostoli discalceati incesseunt, pag. 449. colum. 1. & seq. tom. 7.
Apparere in diuinis quid, p. 11. col. 1. tom. 6.
Apparitionum, qua Patriarchis facta sunt, ex sacris literis exempla, p. 458. col. 1. tom. 7.
de apparitionum pluralitate quid tenendum, pag. 10. col. 1. tom. 6.
Appetitus concupiscibilis cur datus homini, pag. 562. col. 2. tom. 7.
appetitus delectationis quorsum homini datus, pag. 564. col. 1. tom. eod. & cur appetitus honoris, 563. colum. 1. tom. 7.
Appropriare aliqua personis Diuinis quid, pag. 201. col. 2. tom. 6.
Appropriata diuinarum personarum multis modis assignantur, p. 699. col. 1. & 2. tom. 7. & qua sint, ibid.
Aqua aëstualis quid spiritualiter significet, p. 149. colum. 1. tom. 7.
aqua proprietates, p. 706. col. 2. tom. 7.
aqua in calice appositio quid significet, pag. 75. colum. 2. tom. 7.
aqua super caelos existentes quales sint, p. 16. col. 1.
aqua super caelos, qua, ut Sancti dicunt, sunt ad reprimendum calorem inferiorum, quomodo intelligenda, ibid.
Archangeli, qui dicantur, p. 260. col. 1. tom. 7.
Argutio, & de ea varia auctoritates Sanctorum, p. 169. col. 2. tom. 6.
Arrogantia quid, pag. 63. col. 1. tom. 6.
Aries mechanica septem, p. 1. col. 1. tom. 6.
Articuli fidei quomodo duodecim, & quatuordecim, pag. 36. col. 2. tom. 6.
articuli definitiones ex Richardo, & Isidoro, p. 84. col. 2. tom. 6.
articulorum fidei distinctio, p. 37. col. 1. tom. eod.
articulorum in Symbolo sufficientia, p. 85. col. 2. tom. 6.
Ascendere quid in Deo, pag. 642. col. 1. tom. 7.
ascendere volenti ad Deum per contemplationem, quid praestandum, p. 126. col. 2. tom. 7.
Ascensio, assumptio, & euolutio differunt, pag. 750. colum. 2. tom. 7.
ascensionis ad Deum gradus, pag. 127. col. 1. & 127. col. 2. tom. 7.
in ascensione octo consideranda maxime, p. 750. colum. 2. tom. 7.
de ascensione spirituali varia Sanctorum sententia, p. 187. col. 1. & 2. tom. 6.
Aspectus incauti damna, p. 502. col. 2. tom. 7.
Astutia praua exempla ex sacris literis, pag. 475. colum. 2. tom. 7.
Attentio triplex, p. 599. col. 1. tom. 7.
Attritio quid, p. 93. col. 2. tom. 6.
attritio, & contritio quomodo differant, pag. 304. colum. 1. tom. 6. & 781. col. 2. tom. 7.
attritio quomodo possit fieri contritio, siue ex attrito contritus, ibid.
Auaritia quid, pag. 276. colum. 1. tom. 6. & 734. colum. 2. tom. 7.
auaritia cur idololatria comparetur, p. 64. col. 2. tom. 6.
auaritia opponitur prodigalitati, & liberalitati, pag. ead. tom. 6.
auaritia quomodo venialis, p. 35. col. 1. tom. 7.
auaritia quomodo sit peccatum mortale, pag. 737. colum. 1. tom. eod.
auaritia unde in nobis generetur, pag. 564. colum. 1. tom. eod.
auaritia damna multa, pag. 276. colum. 2. tom. 6. & 734. col. 2. tom. 7.
auaritia differentia quinque, p. 64. col. 1. tom. 6.
auaritia filia secundum Gregorium septem, ibid. & 735. col. 1. tom. 7. item duodecim, p. 277. col. 1. tom. 6. Item ex Isidoro octo p. 65. col. 1. tom. 6.

auari

Tomi VI. & VII. S. Bonaventuræ.

avaritia varia definitiones, pag. 64. col. 2. tom. 6.
avaritia novem similitudines, pag. 276. column. 1. tom. eodem.
avaritia tres species, pag. 570. col. 1. tom. 7.
avaritia effectus cur datus fuerit homini, pag. 565. col. 1. & 2. tom. 7.
avaritia ex sacris literis exempla, pag. 487. col. 2.
avaritia remedia, pag. 27. col. 1. & 570. col. 1. tom. 7.
de avaritia quomodo penitens interrogandus, pag. 84. col. 2. tom. 7.
de avaritia varia sanctorum sententia, pag. 128. col. 1.
Auditores verbi Dei, & multa de eisdem ex Sanctis Patribus, pag. 112. col. 1. & 2. tom. 6.
Ane Maria, & super eam Meditatio, pag. 227. column. 1. tom. 7.
Augurium quid, pag. 67. col. 2. & 203. col. 1. tom. 6.
Aurea quid, & cur sic dicatur, pag. 96. col. 2. & 203. col. 2. tom. 6.
aurea in quibus consistat, pag. 320. col. 1. tom. 6.
aurea, aureola & palma differunt, p. 796 col. 2. tom. 7.
Aureola quid, & quoduplex, pagin. 97. column. 2. & 294. col. 2. tom. 6. & 796. column. 2. tom. 7. & 320. col. 1. tom. 6.
aureola quorum sit, pag. 203. col. 2. tom. 6.
aureola quibus reddenda, pag. 54. col. 1. tom. 6. & 796. col. 2. tom. 7.
aureola cui generi hominum debeatur, pag. 53. col. 2. & 54. col. 1. tom. 6.
aureola prima debetur Martyribus, pag. 796. col. 2. & 797. col. 1. tom. 7.
aureola secunda debetur virginibus & qualibus, ibid.
aureola tertia est predicatorum, ibid.
aureola non debetur Prelatis nisi predicent, ibid.
Aures in Deo quid, pag. 641. col. 1. tom. 7.

B

Baptismus quid, pag. 203. col. 2. tom. 6.
baptismus ianua Sacramentorum, p. 774. col. 1. to. 7.
baptismus triplex, & an quilibet sit Sacramentum, p. 91. col. 2. tom. 6. & pag. 774. col. 2. tom. 7.
baptismus triplex per quem figuratur, p. 313. col. 2. tom. 6.
baptismus Christi, & Ioannis conveniunt in materia, non in effectu, pag. 775. col. 1. tom. 7.
baptismus cur in aqua sit, pag. 43. col. 2. tom. 6. & 774. col. 2. tom. 7.
baptismus potuit dari in nomine Christi in primitiva Ecclesia, & quare, pag. 43. col. 2. tom. 6.
baptismi diversa definitiones, pag. 91. col. 1. tom. 6.
baptismi forma, pag. 43. col. 1. tom. 6. & 91. tom. eodem.
de baptismi integritate doctrina, ibid.
de baptismi solemnitate octo esse dicuntur, p. 774. col. 2. tom. 7.
baptismi effectus multiplex, ibid. tom. eod. & 91. col. 2. tom. 6.
de baptismi substantia quinque sunt, ibid.
in baptismo quid res, quid Sacramentum tantum, quid res, & Sacramentum, pag. 774. col. 2. tom. 7.
in baptismo triplex gratia datur, p. 43. col. 2. tom. 6.
Baptizandus in quatuor locis inungitur, pag. 774. col. 2. tom. 7.
Baptizatus transmittit in prolem originale peccatum, &c. quare, p. 23. col. 1. tom. 6. & 729. col. 2. tom. 7.
Beati gaudium habent de his, quæ sunt intra se, pag. 122. col. 1. tom. 7.
beati de evasione periculorum gaudent, p. 120. col. 1. tom. 7.
beatorum quinque privilegia, p. 262. col. 1. & 2. tom. 6.
de beatorum statu in cælesti Ierusalem aliqua dicuntur, p. 233. col. 2. & 234. col. 1. & 2. tom. 7.
beatorum septem Ordines, quomodo conveniunt spiritualia ad invicem in cælo unusquisque in die suo facit, p. 121. col. 2. tom. 7.
beatorum quinque privilegia, p. 323. col. 2. tom. 6.

Beatiudo quid, p. 126. col. 1. tom. 7.
beatitudinis descriptiones, p. 218. col. 1. tom. eod.
de beatitudine sententia varia Sanctorum Patrum, p. 152. 1. & 2. tom. 6.
Beatitudines sunt septem, p. 89. col. 2. tom. 6. Item octo. pag. 295. col. 2. tom. eod.
beatitudines quomodo septem, & quomodo octo dicantur, p. 766. col. 2. tom. 7. & 229. col. 2. tom. 6.
beatitudines tres contra triplex malum, p. 36. c. 1. tom. 6.
beatitudinum numeri quæ sit ratio, p. 766. col. 2. & pag. 767. col. 1. tom. 7.
de beatitudinibus, & fructibus doctrina, p. 35. col. 2. tom. 6.
Bellum in scriptura quadruplex, p. 314. col. 1. tom. 6.
bellum, ut sit iustum, tria requiritur, p. 34. c. 2. tom. 7.
Benedictio, quia Deus benedicit hominem, & quia homo benedicit Deum, p. 442. col. 2. & 443. col. 1. tom. 7.
benedictio, quam Deus dat, quæ, p. 442. col. 1. & 2. tom. eodem.
Beneficia Dei persolvere non possunt, p. 111. col. 1. & 2. tom. 7. circa beneficia Dei quomodo meditandum, p. 100. col. 2. tom. eodem.
Beneficiari, & de eis sanctorum dicta, p. 114. col. 1. & 2. tom. 6.
Benevolentia tripliciter Deo exhibenda, p. 187. c. 2. tom. 7.
Benignitas quid, p. 186. col. 1. tom. 7.
benignitatis partes septem, p. 88. col. 1. tom. 6.
ad benignitatem quatuor inducunt, p. 316. col. 2. tom. 6.
de benignitate Dei, p. 440. col. 2. tom. 7.
Blasphemia quid, p. 203. col. 1. tom. 6.
blasphemia contra Deum exempla, pag. 453. col. 1. & 2. tom. 7.
de blasphemia ex Sanctis Patribus multa, p. 158. col. 1. tom. 6.
Bonaventura Sanctus post Beatum Franciscum septimus sui Ordinis Generalis, p. 125. col. 2. tom. 7.
Bonitas & multa de ea ex Sanctis Patribus, p. 185. col. 1. tom. 6.
Boni homines quatuor modis dicuntur, pag. 84. column. 1. tom. 7.
boni latent inter malos, p. 516. col. 2. tom. 7.
Bonum triplex, p. 72. col. 2. tom. 6.
bonum multipliciter distinguitur, p. 753. c. 1. tom. 7.
bonum alacriter incipiendum, & perficiendum, p. 581. col. 2. tom. 7.
bonum propter vanam gloriam, non omittendum, p. 563. col. 2. tom. 7.
summum bonum, quomodo cogitari non potest sine emanatione personarum, p. 133. col. 1. tom. 7.
bonum est secundum nomen Dei pertinens ad novum Testamentum, p. 132. col. 1. & 2. tom. eod.
Brachia in Deo quid, p. 545. col. 2. tom. 7.

C

Carth quid significet, p. 260. col. 1. tom. 7.
Castitas quos religiosos significant, p. 560. col. 2. & 561. col. 1. tom. 6.
Cecilia quomodo Christi Evangelium portabat in pectore, p. 334. col. 2. tom. 6.
Cælum proprie dictum in quos orbis dividatur, p. 64. col. 2. tom. 6.
cælum dividitur in tres cælos principales, p. 104. col. 2. tom. 7.
cælum ex Rabano in septem cælos distinguitur, pag. 75. col. 1. tom. 6.
cælum aquarum perspicacitatis perfecta, & effectuum frigiditatis, ibid.
cælum crystallinum quid significet, pag. 705. col. 1. tom. 7.
cælum empyreum ex Damasceno quid, pag. 72. col. 2. tom. 6.
cælum & terra creata, ante omnem diem, p. 73. col. 2.
cælum & terra, quo pacto transibunt, pag. 793. col. 1. tom. 7.

Index Verborum.

Caeli natura quantum, pag. 705. col. 1. tom. 7.
 Caeli natura, & proprietates quomodo Beata Maria conveniat, pag. 271. col. 2. & 272. col. 1. per multas paginas. tom. 7.
 Caeli nomine Doctores sacra Scriptura significantur propter multas rationes, pag. 268. col. 2. tom. 7.
 Caelorum nomine in Scriptura sacra puritas Angelorum significatur, pag. 262. col. 2. tom. 7.
 item auctoritas iudicium, & Prælatorum ob multa, p. 264. col. 1. & 2.
 item Apostoli Sancti, pag. 263. col. 2. tom. eod.
 item religiosi, & contemplativi ob multas causas, p. 265. col. 2.
 Cælestis natura triplex, pag. 74. col. 2. tom. 6.
 cælestis chorea interminabilis circuitus, pag. 323. col. 2. tom. 6.
 in cælesti curia tria consideranda, pag. 320. col. 1. & 321. col. 1. tom. 6.
 in cælesti tripudio cætus infinitus, pagina 323. col. 2. tom. 6.
 cælestia quomodo influant inferiora, pag. 74. col. 2. tom. 6.
 cælestia non influunt super liberum arbitrium. ibid. & pag. 15. col. 1. tom. eod.
 cælestia corpora lumine, & motu distinguunt tempora. ibidem.
 cælestia corpora, quomodo remunerari dicuntur, pag. 51. col. 1. tom. 6.
 Calceamenta Christi quid, pag. 642. col. 1. tom. 7.
 Caliga, qua dicantur, pag. 379. col. 2. & 380. col. 1. & 7.
 Calix recreanter atrectandus, pag. 542. col. 1. tom. 7.
 Calumnia quid, pag. 34. col. 1. tom. eod.
 Canon Missæ cur à litera t, incipiat, pag. 76. col. 2. tom. 7.
 canonis sacri Missæ qui auctores, ibid.
 canonis Missæ expositio, pag. 76. usque ad 83. tom. eod.
 canones penitenciales, pag. 51. column. 1. usque ad pag. 59. tom. eodem.
 Caput, & capilli capitis, quid in Deo, pag. 541. col. 1. tom. 7.
 Cardinales virtutes, variis modis dicta, pag. 233. col. 2. tom. 6.
 cardinales virtutes hominem in omnibus instruunt, & contra vitia armant. ibid.
 cardinales virtutes quatuor, pag. 84. col. 2. tom. 6.
 Carnalitas & multa de ea ex sanctis Patribus, pag. 162. col. 2. tom. 6.
 Carnis questio, pag. 226. col. 1. & 2. tom. 7.
 Casti triplicem modum dilectionis habere debent, pag. 294. col. 2. tom. 6.
 Castitas quid & quodplex, pag. 87. col. 1. tom. 6.
 castitas virtus cælestis, pag. 595. col. 1. tom. 7.
 castitas flos dicitur, pag. 295. col. 1. tom. 6.
 castitas quibus indicatur, ibid.
 castitatis ingens pretium super omnes gemmas, pag. 294. col. 2. tom. 6.
 castitatis utilitates, pag. 597. col. 1. tom. 7.
 castitatis solium excelsum, pag. 294. col. 2. tom. 6.
 castitatis fructus uberrimus. ibid.
 castitatis gradus, pag. 20. col. 1. & 2. & 27. col. 1. & 7.
 & 597. col. 2. & 698. col. 1. tom. eod.
 ad Castitatis acquisitionem, qua sint vitia, pag. 294. col. 1. tom. 6.
 castitatis ex sacris literis exempla, pagina 501. col. 2. tom. 7.
 de castitate multa, pag. 294. col. 1. tom. 6.
 Catechismus quibus de causis instituitur, pag. 775. col. 1. tom. 7.
 Cautio quid, pag. 86. column. 2. & 203. column. 2. & 224. col. 1. tom. 6.
 Censura Ecclesiastica qua, pag. 66. col. 2. tom. 6.
 Certamen, & de eo multa ex sanctis Patribus, pagina 79. col. 1. & 2. tom. 6.
 Chalcedony proprietates, pag. 321. col. 2. tom. 6.
 Character per que Sacramenta imprimuntur, pag. 43. col. 1. tom. 6.
 character in quolibet ordine imprimuntur, pag. 94. col. 1. tom. eodem.

character baptismatis omnium characterum fundamentum, pag. 43. col. 2. tom. eod. & 773. col. 2. tom. 7.
 characteris conditiones, pag. 91. col. 1. tom. 6.
 Charitas quid sit, pag. 203. col. 1. & 268. col. 1. & 159. col. 2. & 160. col. 1. & 636. col. 1. & 296. col. 2. tom. 6.
 charitas cur dicatur forma virtutum, pag. 761. column. 1. tom. 7.
 charitas bonorum Principium, medium, & finis. ibid.
 charitas multa significat. ibid.
 charitas quantum ad actum quatuor modis definitur, pag. 760. col. 1. tom. 7.
 charitas, dilectio, & amor idem sunt, & in quibus consistant, pag. 585. col. 1. & 2. tom. 7.
 charitas ex Rabano laudatur, pag. 161. col. 2. tom. 7.
 charitas igni in decem comparata, pag. 297. column. 2. tom. 6.
 charitas in quibus virtutes excellat, pag. 761. column. 1. tom. 7.
 charitas ab habente eam, vel non habente an agnoscatur. ibidem.
 charitas per Chrysostomum, berillum, & topazium significatur, pag. 322. col. 2. tom. 6.
 charitatis definitio ex Apostolo explicatur, pag. 759. col. 2. & 760. col. 1. tom. 7.
 charitatis fructus, qui, pag. 113. col. 1. tom. eodem.
 charitatis multiplex effectus, p. 760. col. 2. tom. 7.
 charitatis tres sunt gradus, pagina 580. column. 1. & 2. tom. 7.
 charitatis definitio ex Prospero, p. 760. col. 1. tom. 7.
 charitatis perfecta signa intrinseca, p. 164. col. 1. & 7. tom. eod.
 charitatis gradus varij sunt, p. 19. col. 2. tom. 7.
 charitatis duplex perfectio, p. 233. col. 2. tom. 6.
 charitatis status triplex, 387. col. 1. & 2. tom. 7.
 charitatis comparationes, p. 761. col. 1. tom. 7. & 296. col. 2. & 297. col. 1. tom. 6.
 charitatis ordo quis, p. 40. col. 2. tom. 7. & 762. col. 1. tom. eod.
 charitatis perfectio, & cur non possit esse informis, p. 86. col. 2. tom. eod.
 charitatis diversæ diffinitiones, p. 87. col. 2. tom. 6.
 charitatis, amoris, & dilectionis differentia, p. 152. ibid.
 charitatis roborata, seu proficientis signa, p. 162. col. 2. tom. 7.
 charitatis vestis quatuor commendatur, p. 297. col. 2. tom. 6.
 charitatis perfecta signa extrinseca, que? pag. 163. col. 2. tom. 7.
 charitatis genita varia signa, pagina 161. column. 1. tom. eodem.
 ad charitatis dulcorem pervenitur septem gradibus, p. 190. col. 1. & 2. tom. 7.
 ex charitate qua diligenda ex Augustino, & Ambrosio, pag. 86. col. 2. tom. 6.
 de charitate multa ex sacris Doctoribus, p. 139. col. 2. tom. 6.
 charitativa affectio quantum æternitatis iter, p. 159. col. 2. tom. 7.
 charitativa affectio à naturali affectione, vel acquisita dilectione distinguitur, p. 160. col. 2. tom. 7.
 Cherubin quare plena oculis describuntur, p. 252. col. 2. tom. 7.
 Cherubin nomen, quid significat. ibid. col. 1.
 in Choro in quibus, & quomodo est uniformitas servanda, p. 541. col. 1. tom. 7.
 in choro dissolutio, aut in verbis, aut in risu vitanda, ibid.
 Christiani boni, & multa de his ex sanctis Patribus, p. 208. col. 1. tom. 6.
 Christiani mali, & multa de his, ibid. col. 2. tom. eod.
 Christus naturam humanam assumpsit, quinque modis, p. 742. col. 1. tom. 7.
 Christus circa humanam naturam assumpsit aliquos defectus, & eos tantum quos docuit, p. 30. col. 1. & 82. col. 1. tom. 6. & 747. & 2. tom. 7.
 Christus cur nec prius, nec posterus venerit in mundum, 741. col. 1. tom. 7.

Christus

Index Verborum.

- Christus est exemplar militantis Ecclesia*, pag. 386. col. 1. tom. 7.
- Christus rediit in Bethaniam, & ipsum unxit Maria Magdalenae*, pag. 293. col. 2. tom. 6.
- Christus Lazarum resuscitavit*, pagina 380. column. 1. tom. 6.
- Christus in Passione dedit exemplum efficacissimum*, pag. 30. col. 2. tom. 6.
- Christus Dominus in cena quinque magnarum virtutum fuit exemplum*, pag. 383. col. 2. tom. 6.
- Christus in fuga infirmis condescendebat*, pag. 391. col. 2. tom. 7.
- Christus venit in Ierusalem super asellum*, pag. 381. col. 2. tom. 6.
- Christus quibus nominibus vocetur*, pag. 743. col. 1. tom. 7.
- Christus ratione assumpta humanitatis Angelus dicitur*, pag. 247. col. 1. tom. 7.
- Christus in sua Passione duodecim fructus spiritus ostendit*, pag. 203. col. 2. tom. 7.
- Christus in cruce septem verba protulit*, pag. 749. col. 1. tom. 7.
- Christus duabus vicibus multiplicavit panes*, pag. 358. col. 1. tom. 6.
- Christus apparuit discipulis in Galilea*, pag. 397. col. 1. & 2. tom. eodem.
- Christus cur loculos habuit*, pag. 361. col. 2. & 362. col. 1. tom. 7.
- Christus non habuit Angelum custodem*, pag. 710. col. 1. tom. 7.
- Christus sex vicibus sanguinem fudit*, pag. 748. col. 1. tom. 7.
- Christus fuit de templo, & abscondit se, quando Iudei voluerunt eum lapidare*, pag. 379. col. 2. tom. 6.
- Christus passus est passione generali*, pag. 747. column. 2. tom. 7.
- Christus in sua passione beatitudines octo perfecte habuit*, pag. 203. col. 2. tom. 7.
- Christus quomodo intravit domum Zachari*, pag. 379. col. 1. tom. 6.
- Christus quomodo apparuit Ioseph, Iacobo minori, & Petro*, pag. 395. col. 2. tom. 6.
- Christus suscepit personam infirmorum condescendens ipsis*, pag. 383. col. 1. tom. 7.
- Christus multis de causis surrexit*, pagina 750. column. 1. tom. 7.
- Christus apparuit plusquam quingentis fratribus simul*, pag. 397. col. 2. tom. 6.
- Christus voluntate rationis in omnibus se conformavit voluntati divinae*, pag. 747. col. 1. tom. 7.
- Christus ascendit regressus ad caelum multipliciter*, pag. 750. col. 2. tom. eod.
- Christus resurrectionem suam probavit multis modis*, p. 750. col. 1. tom. 7.
- Christus cum Samaritana loquitur*, pag. 357. col. 2. tom. 6.
- Christus de templo eiecit ementes, & vendentes*, pag. 364. col. 2. tom. eod.
- Christus in Iericho caecum illuminat, & alia facit*, pag. 378. col. 1. & 2. tom. 6.
- Christus secundum viramque naturam est caput Ecclesia*, pag. 745. col. 2. tom. 7.
- Christus nomine firmamenti significatur*, pag. 269. col. 2. & 270. col. 1. tom. 7.
- Christus relinquenti omnia retributionem promittit*, p. 363. col. 2. tom. 6.
- Christus ad locum inferiorum descenderit*, pag. 749. col. 2. tom. 7.
- Christus maledixit ficui*, pag. 380. col. 2. tom. 6.
- Christus cur circumcissus*, pag. 744. col. 2. tom. 7.
- Christus sub parabola cultorum vineae Ecclesiam devolvendam ad Gentiles docuit*, pag. 378. col. 1. tom. 6.
- Christus decies post resurrectionem apparuisse legitur*, pag. 72. col. 1. tom. 7.
- Christus quomodo apparuit discipulis euntibus in Emmaus*, pag. 396. col. 1. tom. 6.
- Christus quomodo apparuit discipulis, & erat in eis Thomas*, pag. 397. col. 1. tom. 6.
- Christus quomodo apparuit tribus Mariis*, pag. 395. col. 1. tom. eodem.
- Christus Chananaeam exaudivit*, pagina 362. column. 2. tom. 6.
- Christus cur tertia die resurrexit*, pag. 31. col. 2. tom. 6.
- Christus sedet ad dexteram Dei Patris, non quantum ad situm, sed quantum ad excellentiam honorum*, eadem pagina tom. 6.
- Christus exaltatus fuit tripliciter*, pag. 751. col. 1. tom. 7.
- Christus fugit, quando voluerunt eum facere regem*, pag. 357. col. 2. tom. 6.
- Christus quomodo de omni statu aliquid habuit in se*, pag. 30. col. 1. tom. 6.
- Christus à discipulis quaesivit quid de eo diceretur*, pag. 364. col. 1. tom. 6.
- Christus quomodo apparuit reclusis in die resurrectionis*, pag. 396. col. 2. tom. 6.
- Christus nihil poterat pati invite secundum rationem*, p. 30. col. 1. tom. 6.
- Christus apparuit discipulis ad mare Tiberiadis*, pag. 397. col. 2. tom. 6.
- Christus meruit tribus modis*, pag. 81. col. 2. tom. 6.
- Christus mortem suam matri prae dixit*, pagina 382. col. 1. tom. 6.
- Christus transfiguratus in monte*, pag. 364. col. 1. tom. 6.
- Christus liber intus & foris scriptus*, pag. 19. col. 1. tom. eod.
- Christus caelesti gloria cantabit canticum dulcissimum singulis sanctis*, pag. 324. col. 2. tom. 6.
- Christus pro nostra infirmitate medicinas accepit in se*, pag. 748. col. 1. tom. 7.
- Christus quomodo cenavit, & de modo sedendi in mensa*, pag. 382. col. 2. tom. 6.
- Christus totus indinatus est sub specie panis, & vini*, p. 45. col. 2. tom. 6. & 776. col. 1. tom. 7.
- Christus in Sacramento, cur sub speciebus panis, & vini lateat*, pag. 77. col. 2. tom. 7. & 67. col. 2. tom. eod.
- Christus cur corpus suum dare voluit velatum*, pag. 67. col. 2. tom. 7.
- Christus veraciter continetur in Eucharistia Sacramento*, pag. 45. col. 1. tom. 6.
- Christus cur non statim post resurrectionem caelos ascendit*, pag. 751. col. 1. tom. 7.
- Christi Passionis septem suavitates notanda*, pagina 748. col. 2. tom. eod.
- Christi Passio quomodo septem vitia capitalia tollit, ubi c. 1.*
- Christi corpus multis de causis in Missa elevatur*, pag. 78. col. 1. tom. 7.
- Christi humanitas latificat viatores*, pag. 72. col. 1. tom. 7.
- Christi vita meditatio quantum prodest*, pag. 334. col. 1. & 2. tom. 6.
- Christi Passionis ad primam Meditatio*, pag. 386. col. 2. tom. 6.
- Christi Domini Passio in generali considerata*, pagina 384. col. 2. tom. eod.
- Christi Domini nostri baptismus*, pag. 347. col. 1. usque ad pag. 350. tom. 6.
- Christi discipulorum vocatio*, pag. 352. col. 2. tom. 6.
- Christi Domini in monte sermo à paupertate inchoatus*, pag. 353. col. 2. tom. 6.
- Christi Incarnationem tota Trinitas operata est*, pag. 81. col. 1. tom. 6.
- Christi circumcisio quomodo facta fuerit*, pag. 340. col. 2. tom. 6.
- Christi oratio in orto*, pag. 385. col. 1. tom. eod.
- Christi Passionis ad horam sextam Meditatio*, pag. 388. col. 1. tom. 6.
- Christi ex sermone post cenam quinque meditanda praeputa*, pag. 383. col. 2. tom. 6.
- Christi passionis effectus multiplex*, pag. 748. col. 1. tom. 7.
- Christi Ascensio, & Resurrectio, & de eis quae sunt in meditatione consideranda*, pag. 104. col. 2. tom. 7.
- Christi coronatio, & crucifixio, & quae de illis meditanda*, pag. 103. col. 2. tom. 7.
- Christi Passionis contemplatio*, pag. 110. col. 2. tom. 7.

Index verborum, & rerum.

- Christi Ascensio fuit tam ad locum, quam ad dignitatem*, p. 751. col. 2. tom. 7.
- Christi anima cur ad inferos descenderit*, pag. 659. col. 1. & 2. tom. 7.
- Christi anima per triduum mortis in limbo*, pag. eadem, col. 2. tom. 7.
- Christi vita quo pacto meditanda*, pag. 403. column. 1. tom. 6.
- Christi sepultura ad horam Completorij meditatio*, p. 390 col. 1. tom. eod.
- Christi natiuitas triplex*, pag. 744. col. 1. tom. 7.
- de Christi oratione in monte, & ambulatione ipsius super aquas*, p. 358. col. 1. tom. 6.
- Christi natiuitas utilis nobis valde*, pag. 744. column. 2. tom. 7.
- Christi dignitas in baptismo per vocem Patris notatur*, p. 745. col. 2. tom. 3.
- de Christi Ascensione Meditatio*, p. 384. col. 2. tom. 7.
- Christi opus omne interius, & exterius, quo pacto perfectissimum*, p. 384. col. 1. tom. 7.
- Christi ex Aegypto reditus*, p. 341. col. 2. tom. 6.
- Christi hominis scientia limpidissima est inter scientias creatas*, p. 746. col. 2. tom. 7.
- Christi Domini fuga in Aegyptum*, pag. 343. column. 1. tom. 6.
- Christi passio in memoria habenda*, pag. 736. column. 2. tom. 7.
- de Christi in horto oratione, & captione quomodo meditandum*, p. 103. col. 1. & 2. tom. 7.
- Christi Domini ieiunium, & tentationes*, p. 350. col. 1. tom. 6.
- Christi corpus ex sanguine Beatae Virginis*, p. 743. col. 1. tom. 7.
- Christi meritum quantum ad omnem modum perfectissimum fuit*, p. 746. c. 2. & 747. col. 1. tom. 7.
- Christi Deus beatificat Angelos, & sanctos*, pag. 72. col. 1. tom. 6.
- Christi ante matutinum passio, qualis fuerit*, pag. 385. col. 1. tom. 6.
- Christi passio ad horam Nonam Meditatio*, pag. 388. col. 2. & 389. col. 1. tom. 6.
- ad Christi corpus suscipiendum, qualis esse debeat preparatio*, p. 101 col. 2. tom. 7.
- Christi Passio ad horam tertiam Meditatio*, p. 387. col. 1. tom. 6.
- de Christi lateris apertione Meditatio*, p. 389. col. 1. & 2. tom. 6.
- Christi vita fundamentum adificij spiritualis*, pag. 400. col. 2. tom. 6.
- de Christi operibus à duodecimo anno usque ad trigesimum*, p. 346. col. 2. tom. 6.
- Christi corpus quatuor modis sumitur*, p. 778. column. 1. tom. 7.
- ex Christi verbis aliqui fuerunt scandalizati*, pag. 363. col. 1. & 2. tom. 6.
- de Christi in nauicula dormitione*, p. 345. col. 1. tom. 6.
- Christi Domini apertio libri in synagoga*, p. 352. col. 1. tom. eodem.
- Christi corpus sumitur velatum accidentibus ob multas rationes*, p. 778. col. 1. tom. 7.
- Christi remansio in Ierusalem anno duodecimo*, pag. 345. col. 2. tom. 6.
- Christi resurrectio causa, & figura nostra resurrectionis*, p. 750. col. 1. tom. 7.
- in Christi baptismo ipsius humilitas, & nostra utilitas notatur*, p. 745. col. 2. tom. 7.
- de Christi corporis depositione de cruce ad horam vespertinam Meditatio*, p. 390. col. 1. tom. 6.
- de Christi illusionem coram Anna, & Caipha, & Herode, qua consideranda in Meditatione*, p. 103. col. 2. tom. 7.
- Christi Ascensio nos ad spem gloriae celestis erigit*, pag. 31. col. 2. tom. 6.
- in Christi aduentu cur esse dicatur plenitudo temporis*, pag. 28. col. tom. 6.
- de Christi Passione doctrina*, p. 30. col. 1. tom. 6.
- de Christi Passiois fructibus doctrina*, p. 31. col. 1. & 2. tom. 6.
- Christi Passio fuit maxima*, p. 82. col. 1. tom. 6.
- de Christi Passiois modis*, p. 30. col. 2. tom. eod.
- in Christi intellectu fuit plenitudo sapientiae*, p. 28. col. 2. tom. 6.
- de Christi merito doctrina*, p. 29. col. 2. tom. 6.
- Christo quantum homines debeant*, p. 188. col. 2. tom. 7.
- Christo crucifixo homo compati debet*, pag. 194. col. 2. tom. 7.
- Christum ad patiendum septem mouerunt*, p. 35. col. 1. & 2. tom. 6.
- Christum in quibus actibus debeamus imitari*, pag. 386. col. 2. tom. 7.
- Christum in Nazareth, de supercilio montis voluerunt precipitare*, p. 357. col. 2. tom. 6.
- in Christo dum orat in horto quadruplex voluntas, quomodo*, pag. 386. col. 1. tom. 6.
- in Christo fuit triplex cognitio*, p. 81. c. 2. tom. eod.
- in Christo triplex gratia*, ibid. col. 1. tom. 6.
- in Christo septem modi merendi*, p. 29. col. 2. tom. 6.
- in Christo ab instanti suae conceptionis plenitudo omnis gratiae fuit*, p. 81. col. 1. tom. 6.
- in Christo quinque modi sciendi*, ibid. col. 2. tom. 6.
- in Christo tantum est una persona*, p. 742. c. 2. tom. 7.
- à Christo filius viduae suscitatur*, p. 355. col. 1. tom. 6.
- in Christo duplex voluntas creata, & increata*, p. 741. col. 1. tom. 7.
- à Christo puella suscitatur*, p. 344. col. 2. tom. 6.
- in Christo fuit omnis plenitudo sapientiae quantum ad omnes sapientiae modos*, p. 746. col. 1. tom. 7.
- in Christo Trinitas essentialium in unitate persona, quomodo*, p. 744. col. 1. tom. 7.
- in Christo quomodo fuit triplex unio*, pag. 742. col. 2. tom. 7.
- in Christo cur sit ratio influendi respectu omnium*, p. 28. col. 2. tom. 6.
- in Christo est omnis plenitudo meriti*, p. 81. col. 1.
- in Christo voluntas creata duplex*, p. 747. col. 1. tom. 7.
- in Christo triplex gratia*, p. 28. col. 2. tom. 6.
- in Christo à sui conceptione plenitudo gratiae, quantum ad triplicem gratiam*, p. 745. col. 2. tom. 7.
- in Christo unio naturarum quacis*, pagina 80. col. 2. tom. 6.
- in Christo à conceptione fuit omnis gratiae plenitudo*, p. 28. col. 1. tom. 6.
- de Christo in cruce pendente, & emittente spiritum, qua sint meditando*, p. 104. col. 1. tom. 7.
- de Christo multa ex Sanctis Patribus*, pagina 15. col. 1. tom. 6.
- à Christo Centurionis seruus, & Reguli filius liberati*, p. 354. col. 1. tom. 6.
- à Christo curatur habens manum aridam*, p. 357. col. 2. tom. 6.
- à Christo Paralyticus missus per lectum curatur*, p. 358. col. 1. & 2. tom. 6.
- à Christo socrus Simonis liberatur*, pagina 354. col. 2. tom. 6.
- Chrysolitici proprietates*, p. 322. col. 2. tom. 6.
- Cirryoprasus virtus*, p. 323. col. 1. tom. 6.
- Circumcisio spiritualis duplex*, p. 745. col. 1. tom. 7.
- Circumcessio in diuinis personis quid*, pag. 205. in argumento. tom. 6.
- Circumspectio quid*, pag. 86. col. 2. & 203. col. 1. & 214. col. 1. tom. 6.
- Circumstantia definitio*, pag. 69. col. 2. tom. 6.
- circumstantia quot sint*, pag. ead.
- circumstantia peccatum qua*, p. 647. col. 1. tom. 7.
- circumstantiae praesentes participantes cum excommunicatis*, p. 67. col. 1. tom. 6.
- circumstantia qua dicantur*, p. 28. col. 1. & 2. tom. 7.
- de circumstantiis quomodo patiens interrogandus*, p. 50. col. 1. tom. 7.

Tomi VI. & VII. S. Bonaventuræ.

- Claritas est dos prima corporis*, p. 795. col. 2. tom. 7.
clarum aliquid dupliciter dicitur. *ibid.*
- Clementia quid*, p. 203. col. 2. tom. 6.
de clementia multa ex Sanctis, p. 113. col. 2. tom. eod.
- Clerici*, pag. 339. col. 2. tom. 7.
de Clericis multa ex sanctis, p. 114. col. 1. tom. 6.
- Cogitatio morosa quomodo*, & *quando sit confitenda*, pag. 652. col. 2. tom. 7.
Cogitatio, & *speculativa*, & *practica*, p. 59. col. 2. tom. 6.
de cogitatione multa ex sanctis Patribus, p. 128. col. 1. tom. 6.
- Cognatio triplex*, p. 97. col. 1. tom. 6.
cognatio legalis quid, p. 97. col. 2. tom. 6.
cognatio legalis triplex. *ibid.*
cognatio spiritualis quid, p. 97. col. 1. tom. 6.
cognatio spiritualis quibus modis contrahitur, *ibi*. tom. eodem & *quomodo per catechismum*, *ibid.*
Cognitionis spiritualis tres differentie, *ibid.* col. 2.
- Cognitio triplex est*, p. 679. col. 1. & 2. tom. 7.
cognitio diuina, & *immutabilis*, pag. 13. col. 1.
cognitiones omnes famulantur Theologia, pag. 4. col. 2. tom. 6.
ad cognitionem sui ipsius quomodo veniendum. p. 631. col. 2. tom. 7.
- Cognoscere Dei quid significet*, p. 642. col. 2. tom. 7.
Cognoscendi se ipsum modus, p. 654. c. 2. & 655. c. 1. to. 7.
- Coitus coniugalium iustum qui sit*, p. 69. col. 1. tom. 6.
coitus coniugalium quando sit peccatum mortale, *ibid.*
coitus coniugalium, qui *fragilis* dicatur, *ibid.* tom. 6.
coitus coniugalium impius quid, & *quot modis fiat*, *ibid.*
Comedere anima spirituale quid, p. 157. c. 2. & 158. c. 1. to. 7.
- Cometes quid*, pag. 707. col. 1. tom. 7.
- Comminatio quid*, pag. 34. col. 2. tom. 7.
- Commisum quid*, pag. 58. col. 2. & 178. col. 1. tom. 6.
commisum contra naturam, & *contra legem*, pag. 59. col. 2. tom. eodem.
commisum aliquid contra consuetudinem, *ibid.*
- Commotio totius creatura in fine mundi*, p. 51. col. 1. tom. 6.
- Communicatio idiomatum*, & *de ea regula*, pag. 26. col. 2. tom. 6.
- ad Communicandum*, vel *celebrandum quibus affectibus trahamur*, pag. 612. col. 2. tom. 7.
non communicans suo tempore multa mala incurrit, pag. 778. col. 2. tom. 7.
- ad Communionem qualiter accedendum*, p. 778. col. 1. to. 7.
circa Communionem tribus modis committitur peccatum, pag. 778. col. 1. tom. 7.
- Communitas & multa de ea ex Sanctis*, p. 183. col. 2. tom. 6.
Communitas rerum temporalium quadruplex, p. 421. col. 1. & 2. tom. 7.
- Compassionis gradus varij*, p. 23. col. 1. tom. 7.
compassionis ad proximum exempla ex sacris literis, p. 468. col. 2. tom. eodem.
- Complacentia triplici modo Deo exhibenda*, pag. 187. col. 2. tom. 7.
- Compunctio & satisfactio*, in quo differant, p. 645. c. 1. to. 7.
- Conceptio Verbi ex Maria cur de Spiritu sancto dicatur*, pag. 26. col. 2. tom. 6.
- Concordia quid*, p. 88. col. 1. & 203. col. 2. tom. 6.
concordia gradus varij, pag. 23. col. 2. tom. 7.
de concordia multa ex Sanctis, p. 158. col. 1. tom. 6.
- Conditio corporis humani*, & *de ea quid tenendum*, p. 18. col. 2. tom. 6.
- Conditionis impedimentum quid*, p. 96. col. 1. tom. 6.
- Concupiscentia quid*, p. 70. col. 1. tom. 6.
concupiscentia prohibita in nono, & *decimo decalogi precepto*, quæ, p. 769. col. 2. tom. 7.
concupiscentia carnis ob triplicem rationem prohibetur, pag. 382. col. 2. tom. 6.
concupiscentia quasi vulnus insanabile, p. 267. col. 2. tom. 6.
concupiscentia similis animali enhydro, *ibid.*
concupiscentia quando, & *quomodo in religioso viuatur*, pag. 631. col. 2. tom. 7.
- Confessor qualis esse debeat*, p. 695. col. 1. & 2. tom. 7.
confessor qualiter in generali interrogare debeat, p. 47. col. 2. tom. 7.
confessor non respiciat vultum penitentis, pag. 46. col. 2. tom. eodem.
confessor alloqui debet penitentem pio, & *suavi alloquio*, & *ad confessionem & compunctionem allicere*, pag. 47. col. 1. tom. 7.
confessor in iudicio penitentia, personam non accipiat, *ibid.* col. 1.
confessor non adiget iuramento penitentem ad abrenunciandum peccato, nisi in casibus à iure expressis, p. 50. col. 1. & 2. tom. 7.
confessor à nouitio religioso non mutandus, pag. 538. col. 1. tom. 7.
confessor non abhorreat peccata penitentium, pag. 46. col. 2. tom. 7.
confessio duplex est, p. 643. col. 2. tom. 7.
confessio fidei in Christiano qualis requiratur, pag. 44. col. 1. tom. 6.
confessio debet esse pura, & *vera*, p. 646. col. 2. tom. 7.
confessio in quatuor casibus iteranda, p. 93. col. 1. tom. 6.
confessio quid sit, p. 781. col. 2. tom. 7.
confessio mentalis, & *vocalis*, *ibid.*
confessio ad remissionem peccatorum necessaria in re, vel *in voto*, *ibid.*
confessio quando possit differri, pag. 782. col. 1.
confessio quando iteranda, *ibid.* tom. 7.
confessio non potest fieri per nuntium, nec *per epistolam*. *ibidem.*
confessio pura, quæ dicatur, p. 538. col. 1. tom. 7.
confessio simulata quid, p. 63. col. 1. tom. 6.
confessionis conditiones, & *effectus*, p. 784. c. 1. & 2. to. 7.
confessionis utilitates, p. 47. col. 1. tom. 7.
confessionis sigillum quomodo sit de necessitate Sacramenti, pag. 783. col. 1. tom. 7.
confessionis peccati ex sacris literis exempla, pag. 512. col. 1. & 2. tom. 7.
confessionis septem conditiones, p. 281. col. 2. & 282. col. 1. tom. 6.
confessionis duplex minister quomodo, p. 784. c. 2. tom. 7.
confessionis gradus varij, p. 24. col. 2. tom. 7.
confessionis quinque penne, p. 643. col. 2. tom. 7.
in confessione publica ordo seruandus, & *in eo cautela*, p. 538. col. 2. tom. 7.
de confessione multa ex sanctis Patribus, p. 137. col. 1. & 2. tom. 6.
confitens in quinque casibus ad Episcopum mittendus, pag. 93. col. 1. & 2. tom. 6.
- Confidentia*, & *multa de ea ex Sanctis Patribus*, p. 172. col. 1. tom. 6.
- Confirmatio quid*, p. 203. col. 2. tom. 6.
confirmatio à solo Episcopo dispensatur, p. 91. col. 2. to. 6.
confirmationis materia, *ibid.* tom. 6.
confirmationis forma, *ibid.*
confirmationis effectus multiplex, p. 775. col. 1. & 2. to. 7.
de Confirmationis Sacram. doctrina, p. 44. col. 1. tom. 6.
de Confirmationis substantia sex sunt, pag. 775. col. 1. tom. 7.
in Confirmatione quænam gratia conferatur, pag. 92. col. 1. tom. 6.
in Confirmatione quid Sacramentum, quid *res*, *ibid.*
- Congratulationis gradus varij*, p. 23. col. 1. tom. 7.
- Coniugati*, & *de his multa ex Sanctis Patribus*, p. 122. col. 2. tom. 6.
- Coniugij tria bona*, p. 95. col. 2. tom. 6.
- Consanguinitas quid*, pag. 97. col. 1. tom. 6.
consanguinitatis, & *affinitatis differentia triplex*, p. 96. col. 2. tom. 6.
intra consanguinitatis gradus quatuor, non licet contrahere, p. 97. col. 1. tom. 6.
in consanguinitate triplex linea, *ibid.* tom. 6.
- Conscientia quid*, p. 202. col. 2. to. 6. & 719. col. 1. tom. 7.
conscientia duo dicit, p. 719. col. 1. tom. 7.

conscientia

Index verborum, & rerum,

- conscientia quomodo liget*, pag. 60. col. 1. tom. 6.
conscientia erronea qua, p. 61. col. 1. tom. 6.
conscientia quandoque respicit prateritum, quandoque futurum, quandoque praesens, p. 719. col. 1. tom. 7.
conscientia quot modis sumatur, p. 60. col. 2. tom. 6.
conscientia, & conscientia timor differunt, pag. 719. col. 1. tom. 7.
conscientia error quis, p. 43. col. 1. tom. 7.
conscientia error octo modis accidit, p. 719. col. 2. tom. 7.
De conscientia remorsu multa ex Sanctis Patribus, p. 720. col. 1. tom. 6.
conscientia qualis discussio ad sacram communionem requiratur, & quale propositum, p. 67. col. 2. tom. 7.
Consensus quid, p. 202. col. 2. tom. 6.
consensus duplex, & quando peccatum mortale, p. 730. col. 1. tom. 7.
consensus mutuus in matrimonio exprimendus, pag. 48. col. 1. tom. 6.
De consensu multa ex Sanctis Patribus, p. 128. col. 2. to. 6.
Consilium, & praeceptum, in quibus differant, pag. 769. col. 2. & 770. col. 1. tom. 7.
consilium, prout distinguitur contra praeceptum, quid sit & quoduplex, ibid.
consilium quid ex Damasceno, & Arist., p. 247. col. 1. to. 6.
consilium tripliciter sumitur, p. 166. col. 1. tom. 7.
consilium proprium, ex voluntate propria oritur, p. 245. col. 2. & 246. col. 2. tom. 6.
consilij donum quid, p. 245. col. 1. tom. 6.
consilij donum, ubi coniuiuium celebret, p. 247. col. 2. & 248. col. 1. tom. 6.
consilij doni qua sit necessitas, p. 245. col. 1. tom. 6.
consilij doni qua sit dies, p. 246. col. 2. tom. 6.
consilij diei spiritualis mane quid, p. 247. col. 1. tom. 6.
consilij diei, qua sit vespera, ibid. tom. 6.
consilij, do. ii doctrina, p. 89. col. 2. tom. 6.
consilij diei, qua sit meridies, p. 247. col. 2. tom. 6.
Per consilij donum dies spiritualis in anima oritur, ibid.
Per consilij donum anima coniuiuium preparatur, ibid. col. 2.
In consilio quatuor necessaria, p. 305. col. 1. tom. 6.
In consilio quatuor laudabilia, ibid.
Consilia Evangelica tria, p. 38. col. 2. tom. 6.
consilia Evangelica, qua Christus adiecit praeceptis, sunt duodecim, & qua, p. 770. col. 1. tom. 7.
consilia diuina qualiter audienda, p. 246. col. 1. tom. 6.
consilia Dei qua, & qualia, ibid.
consilia abicienda qua, p. 412. col. 2. & 413. col. 1. tom. 6.
consiliorum malorum exempla ex sacra Scriptura, p. 456. col. 2. tom. 7.
consiliis bonis acquiescendum est, p. 477. col. 1. tom. 7.
Consolatio coelestis qualis sit, p. 115. col. 2. tom. 7.
De consolatione multa ex Sanctis, p. 188. col. 2. to. 6. & 163. col. 2. tom. eod.
De consolatione diuina, p. 454. col. 2. tom. 7.
Constantia quid, p. 87. col. 2. & 103. col. 2. tom. 6.
constantia in quo a perseverantia differat, p. 87. col. 2. to. 6.
constantia gradus varij, p. 22. col. 2. tom. 7.
constantia, & perseverantia in proposito ex sacris literis exempla, p. 484. col. 1. tom. 7.
de constantia multa ex Sanctis, p. 140. col. 1. tom. 6.
Constitutio quid, p. 59. col. 2. tom. 6.
Consuetudo quid proprie, ibid. tom. 6.
De consuetudine multa ex Sanctis, p. 161. col. 1. tom. 6.
Contendere non est religiosorum, p. 544. col. 1. & 2. tom. 7.
Contentio quid, 202. col. 2. tom. 6. & 34. col. 2. tom. 7.
De contentione multa ex Sanctis Patribus, p. 156. c. 2. to. 6.
Contemplatio quid, p. 90. col. 1. & 203. col. 2. tom. 6.
Contemplatio differt a cogitatione, meditatione, speculatione, & intuitiva visione, p. 150. col. 2. tom. 7.
contemplatio, & speculatio, & si differant in Scripturis, tamen unum pro altero ponitur, p. 151. col. 1. tom. 7.
contemplatio tertium Aeternitatis iter finis est meditationis, p. 149. col. 2. tom. 7.
contemplatio maiestatis Dei, p. 373. col. 1. tom. 6.
contemplationis tria genera, p. 371. col. 2. tom. 6.
contemplationis descriptiones, p. 150. col. 1. tom. 7.
contemplationis vtilitates multa, p. 156. col. 2. & 157. col. 1. tom. 7.
contemplationis impedimenta quatuor, p. 376. col. 1. & 2. tom. 6.
contemplationis gradus sex, p. 126. col. 2. tom. 7.
Totidem ex Bernardo, p. 90. col. 1. tom. 6. totidem ex auctore de Spiritu & anima, p. 154. col. 1. & ex Richardo, 153. col. 2. & ex Origine, 156. col. 1. tom. 7.
contemplationis gradus varij, p. 22. col. 2. & 23. c. 1. tom. 7.
contemplationis gradus ex Augustino VII. p. 90. col. 1. tom. 6. & 97. col. 1. & 97. col. 2. per totum. tom. 7. ex Vercellensi novem, p. 152. col. 2. tom. 7.
Ad contemplationis quietem tria inducunt, p. 219. col. 2. tom. 7.
Per contemplationem pervenitur ad veram sapientiam, p. 189. col. 1. tom. 7.
De contemplatione multa ex Sanctis Patribus, pag. 187. col. 2. tom. 6.
In contemplatione mens illustratur, p. 462. col. 2. & 463. col. 1. tom. 7.
In contemplatione anima inebriatur a Creatore suo, p. 220. col. 2. tom. 7.
A contemplatione, propter quas causas liceat subtrahi, p. 376. col. 1. tom. 6.
In contemplatione quot gradus sint necessarij, pag. 152. col. 1. tom. 6.
Contemplativa vita praefertur activa, p. 376. col. 2. tom. 6.
Contemplativus debet gaudere de bonis proximi, pag. 222. col. 2. tom. 7.
contemplativus non debet reputare alios impares sibi, p. 222. col. 2. tom. 7.
contemplativus non iudicat alios, propter defectus in ipsis apparentes, p. 221. col. 2. tom. 7.
contemplativus quatuor sunt necessaria, pag. 150. col. 1. tom. 7.
Contemptus mundi. Vide Mundus.
Continentes Archangelis comparantur, pag. 260. col. 2. tom. 7.
Continentia quid, pag. 178. col. 2. tom. 6. & 767. c. 2. to. 7.
continentia triplex differentia, p. 65. col. 1. tom. 6.
continentia vidialis ex Apostolo sex opera, p. 98. col. 1. tom. 6.
De continentia, & abstinencia ex Sanctis Patris multa, pag. 196. col. 1. tom. 6.
De continentia & humilitate ex eisdem, p. 196. col. 2. tom. eodem.
De continentia tactus ex eisdem, p. 147. col. 1. tom. eodem.
De continentia gustus ex eisdem, p. 146. col. 2. tom. eod.
De continentia visus, & audiens ex eisdem, pag. 147. col. 2. tom. eod.
De continentia, & verecundia ex eisdem, p. 196. c. 1. tom. eod.
Contingentia cognoscit Deus infallibiliter, & quomodo, pag. 12. col. 2. tom. 6.
Contritio tripliciter accipitur, p. 784. col. 2. tom. 7.
contritio cordis quid, p. 93. col. 1. tom. 6.
contritionis definitio exponitur, p. 781. col. 1. tom. 7.
contritionis gradus varij, p. 24. col. 2. tom. eod.
In contritione duplex est dolor, p. 781. col. 1. tom. 7.
De contritione multa ex sacris Doctoribus, pag. 136. col. 2. & 137. col. 1. tom. 6.
Contritus non vere dicitur aliquis quatuor modis, pag. 60. col. 1. tom. 7.
Contumelia quid, p. 202. col. 2. tom. 6. & 34. col. 2. tom. 7.
Conviuiatio, & de ea multa ex Sanctis Patribus, pag. 156. col. 2. tom. 6.
Conviuium quid, p. 34. col. 2. tom. 7.
Cor in Deo quid, p. 641. col. 2. tom. 7.
cor triplici baptismo mundatur, p. 313. col. 1. tom. 6.
cor tribus modis obduratur, p. 701. col. 2. tom. 7.
Cordis sanitas in quibus consistat, p. 580. c. 2. & 581. c. 1. to. 7.
Corona quadruplex in scriptura laudatur, p. 316. col. 2. tom. 6.
Corona Sanctorum duplex, p. 320. col. 1. tom. 6.

Tomi VI & VII. S. Bonaventuræ.

- Corporalia in altari, quomodo explicanda, pagina 543. col. 1. tom. 7.*
corporalia munda esse debent, p. 167. col. 1. tom. eod.
Corpus primi hominis quale fuerit, p. 724. col. 1. tom. 7.
corpus humanum quale in statu innocentie, pag. 18. col. 2. tom. 6.
corpus humanum anima proportionabile, pag. 80. col. 2. tom. 6.
corpus humanum ex quatuor elementis, pag. 720. col. 2. tom. 7.
corporis humani partes habent similitudinem totius mundi, ibid.
corpora duo glorificata non possunt esse simul in eodem loco pag. 796 col. 1. tom. 7.
corpora Sanctorum non erunt equaliter clara, pag. 796. col. 1. tom. 7.
Correctio proximi omnitus est in precepto, p. 40. c. 2. tom. 7.
correctionis fraterna ex sacris literis exempla, p. 467. col. 1. & 2. tom. 7.
De correctione multa ex Patribus, pag. 192. col. 1. tom. 6.
Cotus quid, pag. 202. col. 2. tom. 6.
Creationis mundi doctrina, p. 74. col. 1. tom. 6.
creationis primi hominis quanta sit dignitas, pag. 239. col. 1. tom. 7.
Creatori nostro totaliter quidquid sumus, debemus, p. 189. col. 1. tom. 7.
Creatura à Deo producta triplex, p. 73. col. 1. tom. 6.
creatura triplex est, pag. 704. col. 2. tom. 7.
creatura cur sit triplex, p. 73. col. 2. tom. 6.
creatura ad Creatorem tripliciter possunt comparari, pag. 19. col. 2. tom. 6.
Credere Deo, Deum, & in Deum quid, & quomodo differant, pag. 82 c. 2. tom. 6 & 759. c. 1. tom. 7.
ad credendum firmiter duo sunt necessaria, p. 37. col. 1. tom. 6. & 758. col. 2. tom. 7.
Credulitas & multa de ea ex Sanctis Patribus, p. 168. col. 2. tom. 8.
Criminis impedimentum quid, p. 96. col. 1. tom. 6.
Crudelitas quid, p. 34. col. 1. tom. 7.
De crudelitate multa ex Sanctis Patribus, p. 165. c. 2. tom. 6.
Cruce Christi duplex, p. 311. col. 2. tom. 6.
cruce multis rebus comparatur, p. 749. col. 1. tom. 6.
crucis sacra encomium, p. 76. col. 1. tom. 7.
crucis trina signatio in Missa, quid Mysterij habeat p. 47. col. 1. tom. 7.
crucis quatuor brachia quid significant, p. 749. col. 1. & 7.
De cruce multa ex sanctis, p. 104. col. 1. tom. 6.
De cruce spiritali ex Sanctis, p. 178. c. 2. & 179. c. 1. & 6.
In cruce quatuor ligna fuisse, & quid significant, pag. 749. col. 1. tom. 7.
In cruce supplicium, premium, & mysterium notantur, pag. 748. c. 2. & 749. col. 1. tom. 7.
Culpa primorum parentum, & quid de ea tenendum, pag. 21. col. 1. tom. 6.
culpa grauius consideratur, p. 49. col. 2. tom. 6.
vide plura, verbo peccatum.
Cupiditas radix omnium malorum, p. 782. col. 1. tom. 7.
Curiositas quid, p. 63. col. 1. tom. 6.
curiositatis humana incommoda, p. 332. col. 1. tom. 7.
De curiositate multa ex sanctis Patr. p. 159. c. 1. & 2. & 6.
Cultus duplex exterior, & interior, p. 237. c. 2. tom. 6.
cultus disparis, impedimentum in matrimonio, p. 96. col. 1. tom. 6.
- D**
- D***emonum proprietates, p. 712. col. 1. tom. 7.*
De demonibus multa ex sanctis Patribus, pag. 126. col. 2. tom. 6.
Damnati usque ad diem iudicii, quomodo, videant gloriam beatorum, p. 793. col. 2. tom. 7.
damnatis inest dolor à diuersis causis, p. 315. col. 1. tom. 6.
In damnatis erit diuersitas poenarum, p. 793. c. 2. tom. 6.
In damnatis erit fetus spiritalis, & dolor interior, & vermis conscientie immaterialis, ibid. 2.
- Damnatio, & multa de ea ex sanctis Patribus, pag. 174. col. 2. tom. 6.*
Damnificatio quid, p. 34. col. 1. tom. 7.
Datum, donum, & datio quid differant ex Linconensi, p. 227. col. 2. tom. 6.
Dauid fuit tribus vicibus inunctus, p. 785. col. 1. tom. 7.
De proposito quid significet, p. 690. col. 1. tom. 7.
de proposito multipliciter sumitur, pag. 777. col. 1. tom. eodem.
Decalogi mandata, quomodo breuissime, & clarissime traduntur, p. 3. col. 2. tom. 7.
decalogi transgressores sunt decem, pag. 290. col. 2. t. 6.
decalogi precepta cur decem, p. 768. col. 2. tom. 7.
decalogi mandatorum ratio, p. 3. c. 1. tom. eod.
De decalogo multa, p. 768. col. 1. tom. 7.
Defuncto quando pro fit, id quod pro se fieri mandauit, p. 788. col. 2. & 789. col. 1. tom. 7.
Delectatio in re conuenienti sequitur apprehensionem, p. 128. col. 1. tom. 7.
delectatio duplex est, p. 730. c. 2. tom. 7.
delectatio carnalis morosa peccatum est mortale. ibid.
De delectatione ex sanctis Patribus, p. 128. c. 1. tom. 6.
Delictum quid, p. 58. col. 2. & 202. col. 2. tom. 6.
Delinquentium tria genera, & qualis circumscriptio ad horum correctionem requiratur, p. 90. col. 2. tom. 7.
Deordinationis libidiosa poena, p. 53. col. 1. tom. 7.
deordinationis perpetua poena, ibid.
deordinationis multimoda poena, p. 52. col. 2. tom. 6.
Derisionis, & conuictorum exempla ex sacris literis, p. 484. col. 2. & 485. col. 1. tom. 7.
De derisione multa ex sanctis Patribus, p. 157. col. 1. tom. 6.
Descendere quid in Deo, p. 642. col. 2. tom. 7.
Desiderium, & de eo multa ex sanctis, pag. 185. col. 2. & sequentib. tom. 6.
Desidia quid, p. 59. col. 1. tom. 6.
Desperatio grauissimum peccatum, p. 43. col. 1. tom. 7.
desperatio quid, p. 203. c. 1. tom. 6.
De desperatione multa, p. 161. c. 1. & 162. c. 2. tom. eod.
Detractio quid sit, pag. 61. col. 2. & 202. col. 2. tom. 6.
& 33. col. 1. tom. 7.
detractio sex modis committitur, p. 61. col. 2. tom. 6.
Item duobus, p. 33. col. 1. tom. 7.
A detractioe valde abhorrebat S. Franciscus, pag. 286. col. 2. tom. 7.
De detractioe multa, p. 157. col. 1. tom. 6.
Detractores, & maledici, & eorum exempla ex sacris literis, p. 485. col. 1. tom. 7.
Deotio quas habeat condiciones, p. 531. col. 1. tom. 2.
deotio triplex est, p. 93. col. 2. & 94. col. 1. tom. 2.
deotio specialis, in quo consistat, pag. 94. col. 2. tom. eodem.
deotio quos effectus habeat, p. 93. col. 1. tom. 7.
deotio docti, & indocti inter se conferuntur, pag. 608. col. 1. tom. eod.
deotionis gratiam cur Deus, quandoque subtrahat à bonis, pag. 611. col. 2. tom. 7.
deotionum septem genera, pagina 608. col. 1. & 2. tom. 7.
deotionum contemplationis species, pag. 607. col. 1. & 2. tom. eod.
Deus est Sphæra intelligibilis, cuius centrum est ubique, & circumferentia nusquam, p. 133. c. 1. tom. 7.
Deus est ineffabilis, p. 698. col. 2. tom. 7.
Deus immutabilis, p. 696. col. 2. tom. eod.
Deus respectu quorum actuum, & quomodo omnipotens, pag. 291. col. 2. tom. 6.
Deus incomprehensibilis est, pag. 694. col. 1. tom. 7.
Deus est immensus, p. 693. col. 2. tom. eodem.
Deus maximè simplex est, p. 696. col. 2. tom. 7.
Deus unus est, p. 688. col. 1. & tom. eodem.
Deus est in omnibus rebus tripliciter, p. 72. col. 2. tom. 6.
& 695. col. 1. tom. 7.
Deum quando dicatur fieri nobis presens, pag. 72. col. 1. tom. 6.

Index verborum, & rerum,

Deus intra omnia, & extra omnia dici potest, pag. 694. col. 2. & 695. col. 1. tom. 7.
Deus in quibus habitat, p. 72. col. 2. tom. 6.
Deus in quibus apparere dicatur, ibid. tom. 6.
Deus quomodo dicatur mittere, & mitti, ibid.
Deus quomodo condescendat, & nos per gratiam eleue-
mur, p. 32. col. 1. & 2. tom. 6.
Deus quomodo ostendere, & abscondere dicatur faciem,
p. 642. c. 1. tom. 7.
Deus in quibus sedere dicatur, p. 72. col. 2. tom. 6.
Deus omnia simul creauit, p. 704. col. 1. tom. 7.
Deus causa efficiens, exemplaris, & finalis mundi,
pag. 201. c. 2. tom. 6.
Deus propter tria fecit animam rationalem, p. 3. col. 2.
tom. 6.
Deus interdum tentat homines, seu probat, p. 446. c. 2.
tom. 7.
Deus plus attendit ad operantem, quam ad opus, & quo-
modo, p. 445. col. 2.
Deus aliter relucet in viatoribus, aliter in beatis, p. 692.
col. 2. tom. 7.
Deus solus potuit genus humanum redimere, & homo de-
buit, & quomodo, p. 26. col. 2. tom. 6.
Deus scit omnia presentialiter, simul, perfecte, & im-
mutabiliter, p. 700. col. 1. & 2. tom. 7.
Deus quomodo cognoscat mala, ibid. col. 2.
Deus quantum, & quomodo diligendus, p. 112. col. 2.
& 637. col. 2. tom. 7.
Deus super omnia diligendus, p. 761. col. 2. tom. 7.
Deus propter se, & summe diligendus, p. 236. col. 2.
usque ad pag. 238.
Dei nomen scriptum S. Franciscus summo in honore ha-
beri voluit, p. 291. col. 1. tom. 7.
Dei nomen tripliciter accipitur, p. 689. col. 2. tom. 7.
Dei excellentia quanta sit, p. 697. col. 1. tom. 7.
Dei sapientia quomodo scientia, siue cognitio, pag. 72.
col. 2. tom. 6.
Dei voluntas recta, & efficax, p. 73. col. 2.
Dei sapientia quomodo dicatur visio, dispositio, prade-
stinatio, & reprobatio, p. 73. col. 1. tom. 6.
Dei cognitio accidentalibus modis habetur, pag. 758.
col. 2. tom. 7.
Dei duplex habetur cognitio, ibid.
Dei nomen tribus modis assumitur in vanum, p. 7. col. 2.
& tribus modis non assumitur in vanum, ibid. col. 1.
& 2.
Dei voluntas qua sit, p. 247. col. 1. tom. 6.
Dei omnipotentia qui actus non conueniant, p. 11. c. 2.
tom. 6. & 699. c. 2. tom. 7.
Dei notitia triplex, p. 73. col. 1. tom. 6.
Dei dilectionis ex sacris literis exempla, p. 465. col. 2.
tom. 7.
Dei unitatem speculamur per eius primum nomen
quod est esse, p. 232. col. 1. & 2. tom. 7.
Deo qui actus non tribuantur, p. 73. c. 1. tom. 6.
Deo gratias salutandi modus à B. Maria Virgine iniunctus
duxit, p. 336. col. 2. tom. 6.
Deo gratia agenda pro beneficiis acceptis, p. 480. col. 2.
tom. 7.
Deum esse sex probant, p. 688. col. 1. tom. 7.
Deum habitare, apparere descendere, mitti, & sedere
in beatis, quid, pag. 201. col. 2. tom. 6.
Deum speculamur per suam imaginem, triplicem, sci-
licet anima potentiam, p. 129. c. 2. & 130. c. 1. tom. 7.
Deum speculamur per suam imaginem donis gratuitis in-
formatam, p. 131. c. 1. tom. eod.
In Deo tres persona, & una natura, p. 72. c. 1. tom. 6.
De Deo multa ex sanctis patribus, p. 101. c. 1. & 2. t. 6.
Dextera, & sinistra, quid significant, p. 641. col. 1. & 2.
tom. 7.
per dexteram Dei Patris duo intelliguntur, p. 751. col. 1.
tom. 7.
Diabolus quomodo predicat futura ex Augustino, p. 75.
col. 2. tom. 6.

diabolus cur intentione primi parentis speciem serpen-
tinam assumpsit, p. 20. c. 2. tom. 6.
diabolus superatus an tenet ipsum victorem, p. 712. c. 2.
tom. 7.
diabolus in effectu sua malitia multis modis impeditur.
ibid.
diabolus dupliciter homini loquitur, p. 711. c. 2. tom. 7.
diabolus multipliciter nocet homini, ibid.
diabolus crudelis hostis anima, p. 109. c. 1. tom. 7.
diaboli miracula, quomodo à veris Dei miraculis discer-
nantur, p. 75. c. 2. tom. 6.
diaboli peccatum quare fuerit irremissibile, p. 712. c. 1.
tom. 7.
diaboli ministerium cur interdictum hominibus, pag. 75.
col. 2. tom. 6.
diaboli astutia in tentatione primorum parentum, expen-
ditur, p. 20. c. 2. tom. 6.
diaboli casus duplex, p. 711. c. 2. tom. 7.
Diaconus eiusque potestas, & officium, p. 91. c. 1. tom. 6.
diaconus offerens thuribulum quid significet, p. 94. c. 2.
tom. 6.
Difficultas triplex in opere, pag. 389. col. 1. tom. 7.
Digitus in Deo quid, p. 641. c. 2. tom. 7.
Dignitas & multa de ea ex sanctis Patribus, p. 191. col. 1.
& 2. tom. 6.
Diudicatio quid, p. 128. c. 1. & 2. tom. 7.
De diudicatione multa ex sanctis Patribus, p. 160. c. 2.
tom. 6.
Dilatio & multa de ea ex variis auctoribus, p. 162. c. 1.
tom. 6.
Dilectio quid, p. 203. c. 1. tom. 6. & 160. c. 1. tom. 7.
dilectio duplex, p. 645. c. 2. tom. 7.
dilectio Dei quot habeat pennas, pag. 646. col. 1. tom.
eodem.
dilectio proximi multiplex, p. 587. c. 1. tom. 7.
dilectio proximi quot habeat pennas, pag. 645. col. 2.
tom. 7.
dilectionis proximi gradus, pag. 588. col. 1. & 2.
tom. 7.
dilectionis qua sint signa, 761. c. 1. & 2. tom. 7.
dilectionis affectus, p. 565. c. 2. & 566. c. 1. tom. 7.
dilectionis proximi ex sacris literis exempla, pag. 465.
col. 2. tom. 7.
In dilectione ordo seruandus, p. 37. c. 2. tom. 6.
Diligenda ex charitate quatuor, & de his doctrina, p. 37.
col. 2. tom. 6.
diligenda sunt tria, p. 761. c. 2. tom. 7.
diligendus aliquis alio magis multipliciter, ibid.
diligendi sunt omnes homines mutuo, ibid.
diligere melius est, quam diligere, ibid.
Diligentia, & eius utilitates, 531. c. 2. tom. 7.
Disciplina quid, & qualis esse debeat, p. 203. c. 2. tom. 6.
& 537. c. 2. tom. 7.
disciplina quid secundum diuersos, pag. 88. columna 1.
tom. 6.
disciplina Monacho quam utilis, pag. 531. c. 2. & 532.
col. 1. tom. 7.
De disciplina multa ex sanctis, p. 178. c. 2. tom. 6.
Discordia quid, p. 63. c. 2. tom. 6.
discordia & rixa ex sacris literis exempla, p. 472. c. 1.
tom. 7.
De discordia multa ex sanctis, pag. 164. columna 2.
tom. 6.
Discretionis gradus varij, p. 25. c. 1. tom. 7.
Discussio, & multa de ea, p. 178. c. 1. tom. 6.
Distinctio sex dierum, & de ea doctrina, pag. 74. col. 2.
tom. 6.
Diuinatio quid, & quatuorplex, pag. 67. col. 2. & 203.
c. 1. tom. 6.
diuinatio omnis quare damnabilis, pag. 68. columna 1.
tom. 6.
diuinationis modi varij à diabolo inueni, pagina 67.
col. 2.
diuinationis quinque species, ibid.

Tomi VI. & VII. S. Bonaventuræ.

in *Divinis dicendi*, & *querendi modi* quinque, pag. 201. col. 1. & 2. & 10. col. 2. tom. 6.
 in *divinis quomodo duotantum sunt predicamenta*, p. 693 col. 2. tom. 7.
 In *Divinis duo modi predicandi*, p. 698. c. 1. tom. 7.
 In *Divinis tres modi differendi*, p. 10. col. 2. tom. 6.
 In *Divinis notiones quinque*, p. 72. col. 1. tom. 6.
Divitia quas ob causas contemnenda, p. 594. col. 1. tom. 7.
divitiarum duplex contemptus, p. 593. col. 2. tom. 7.
divitiarum contemptus triplex gradus, p. 594. col. 2. tom. 7.
 De *divitiis multa ex Patribus*, p. 124. col. 1. & 2. tom. 6.
Docilitas quid, p. 86. col. 1. 203. col. 1. tom. 6. 224. col. 2. tom. 6.
Doctor verus quis ex Augustino, p. 3. col. 1. tom. 6.
Doctorem bonum septem precedere debent, p. 369. c. 1.
Doctores sacra Scriptura ob multas rationes celi nomine significantur, p. 268. col. 2. tom. 7.
Doctrina, & multa de ea ex Sanctis Patribus, pag. 169. col. 1 & 190. col. 1. & 2. tom. 6.
Dolor duplex est, sensualis & rationalis, p. 779. col. 2. 780. col. 1. tom. 7.
dolor anima qualis debeat esse, p. 18. col. 2. tom. 7.
doloris gradus varii, p. 25. col. 2. tom. 7.
doloris Beata Maria in parascene, compassio, p. 196. columna 1. tom. 7.
 De *dolore multa ex Sanctis Patribus*, p. 172. col. 1. & 193. c. 2. tom. 6.
Domina. Vide Maria Virgo.
Dominationis nomen quid significet, p. 260. col. 2. tom. 7.
Dominus qui est cum B. Maria Virgine qualis, p. 443. c. 1. & 6.
 De hoc vide *plura, Verbo Deus, & Verbo Christus.*
Dominica diei dignitas, p. 707. c. 2. tom. 7.
Dominica diei observatio quomodo moralis, & quomodo carimonialis, pag. 35. c. 2. tom. eod.
Dominica diei observatio est de iure divino, ibid.
Dominica orationis dilucida explicatio, p. 598. c. 2. tom. 7.
Dominica orationis anagogica explicatio, pagina 662. col. 2. tom. eod.
Dona Spiritus Sancti, cur sint septem, p. 765. col. 2. tom. 7.
dona Spiritus Sancti, cur appellantur radii ignei, p. 226. c. 2. tom. 6.
donorum generalis differentia, p. 89. col. 2. tom. 6.
 De *donis multa ex sanctis Doctoribus*, p. 152. c. 1. tom. 6.
Dormire quid in Deo, p. 643. c. 2. tom. 7.
Dos prima anima est cognitio, p. 794. col. 2. tom. 7.
dos in patria quid sit, ibid.
dos anima comprehensio dicta quid sit, pag. 795. col. 1. tom. 7.
dotes corporis quatuor sunt, & cur tot sint, p. 795. col. 1. & 2. tom. 7. & 98. c. 2. & 53. col. 1. tom. 6.
dotes tres anima gloriosa, p. 99. col. 1. tom. 6.
dotes quadam ex parte anima, quadam ex parte corporis, p. 794. col. 2. tom. 7.
dotes anima sunt de premio substantiali, dotes corporis de accidentali, ibid. col. 2.
Duellum est peccatum mortale, & plura de eo, p. 34. c. 2. tom. 7.
Dulia quid, pag. 178. col. 2. tom. 6. & 768. col. 1. tom. 7.
dulia quibus modis sumatur, & quid sit, p. 88. col. 1. tom. 6.
Duodenarius numerus, quid significet, p. 321. c. 2. tom. 6.

E

Ebrietas quando peccatum mortale, p. 38. col. 2. & 39. col. 1. tom. 7.
ebrietas mentis duplex, p. 220. col. 2. tom. eod. & seq.
 De *ebrietate sobria spiritali multa*, p. 259. col. 1. tom. 6.
Ebrius aliquid perpetrans, an novam culpam committat, p. 66. col. 1. tom. eod.
Ecclesia Sancti Petri Roma videtur alia translatione Psalmi quam ea, qua est communis, p. 315. col. 1. tom. 7.
Ecclesia potestas ad moderanda iura matrimonij, p. 48. col. 2. tom. 6.

Eclipsis quomodo fiat, p. 705. col. 2. tom. 7.
Ecclesiis in contemplatione quid, p. 97. col. 2. tom. 7.
Electio ex sacris literis exempla, pag. 508. columna 1. tom. 7.
Electio virtutis operatio attenditur in consilio, iudicio & desiderio, p. 130. col. 1. tom. 7.
Eleemosyna, & est opus iustitia, & misericordia, p. 783. col. 2. tom. 7.
eleemosyna triplicem habet motum stimulantem, p. 286. col. 1. tom. 6.
eleemosyna habet triplicem modum regulantem, ibid. c. 2. tom. 6.
eleemosyna similia, p. 285. col. 1. & 2. tom. 6.
 De *eleemosyna accepta, multa ex Sanctis Patribus*, p. 153. col. 1. & 2. item de *inaccepta*, p. ead. tom. 6.
Elias & Enoch venient ad predicandum, p. 790. c. 2. tom. 7.
Elementa, & elementata in iudicio, quomodo innovabuntur, p. 793. col. 1. tom. 7.
elementa in fine mundi, quomodo dicantur interire, pag. 51. col. 2. tom. 6.
 In *elementis contrarietas duplex*, p. 14. c. 2. tom. 6.
elementaris natura quadruplex, p. 74. c. 2. tom. 6.
Ens multis modis consideratur, p. 130. col. 1. tom. 7.
Emanationes in divinis due, p. 9. c. 2. & 72. c. 1. tom. 6. 690. c. 2. tom. 7.
Epistolites quid, p. 79. c. 1. tom. 6.
Epiphania quid, pag. 76. col. 2. tom. 6.
Epiphania, qua considerari debeant, pag. 341. col. 1. tom. 6.
Episcopatus non est ordo, p. 95. c. 1. tom. 6.
Episcopi quomodo dominationibus conformentur, pag. 255. c. 2. tom. 7.
Episcopi in concedendo indulgentias habent potestatem limitatam, p. 789. c. 1. tom. 7.
Episcopi ad populum salutatio quid significet, pagina 74. col. 2. tom. 7.
Episcopis qua referuntur, p. 47. col. 2. tom. 6.
 De *Episcopis multa ex Sanctis Patribus*, p. 112. col. 2. tom. 6.
Epistola quid significet, & unde sumatur, pag. 74. col. 2. tom. 7.
Error quid, pag. 31. col. 2. tom. 7.
error quod duplex, & quis sit peccatum, p. 59. col. 2. & 60. col. 1. tom. 6.
erroris impedimentum quid, p. 96. col. 1. tom. 6.
Esse est primum quod occurrit intellectus, & quomodo intelligi debeat, p. 132. col. 2. tom. 7.
Essentia divina quando essentia, quando substantia dicatur, pag. 196. col. 2. tom. 6.
essentia divina quatuordecim proprietates, p. 195. col. 2. tom. 6.
 Inter *essentiam, & personam quam sit differentia*, p. 693. col. 2. tom. 7.
Esurire iustitia quid, pag. 767. col. 1. tom. 7.
Euangelium quid significet, & de modo, & loco ipsum dicendi, pag. 75. col. 1. tom. 7.
Euangelia quatuor qualitatibus contextuntur, pagina 82. col. 2. tom. 6.
Euangelica, & Moysaica legis differentia, pag. 82. c. 2. tom. 6.
 In *Euangelica lege quatuor conditiones nobilissima*, ibid.
Eucharistia quid, pag. 203. col. 2. tom. 6.
Eucharistia est sacrificium, & Sacramentum, & viaticum, pag. 45. col. 1. tom. 6.
Eucharistia cur sub panis & vini speciebus instituta, ibid.
Eucharistia an raro, an saepe sit sumenda, p. 612. col. 1. tom. 7.
Eucharistia nomen quid significet, pag. 70. col. 1. tom. 7.
Eucharistia forma, p. 92. col. 1. tom. 6.
Eucharistia Sacramentum ob quas causas recipiendum, p. 69. col. 2. tom. 7.
Eucharistia varia figura, pag. 777. col. 1. tom. 7.
Eucharistia materia alia necessaria, alia delicta, p. 776. col. 1. tom. 7.

Index verborum, & rerum,

Eucharistia Sacramentum recipiendi necessitas, pag. 60. col. 1. tom. eod.
Eucharistia susceptionis effectus multi p. 777. col. 2. t. 7.
Eucharistia efficacia, seu operatio, p. 92. col. 1. tom. 6.
Eucharistia integritati quatuor necessaria, p. 92. col. 1. tom. eod. & 775. col. 2. tom. 7.
Eucharistia materia, ibid.
Eucharistia dignitas, & excellentia, in quibus, p. 776. col. 2. tom. 7.
De eucharistia integritate doctrina, p. 44. col. 2. tom. 6.
Eucharistiam manducandi modi duo, p. 93. col. 1. tom. 6.
Ad Eucharistiam suscipiendam tria requiruntur, p. 101. col. 2. tom. 7.
Ad Eucharistiam suscipiendam qualiter, & per qua homo accendatur, p. 68. col. 2. tom. eod.
Ad Eucharistiam qua fide accedendum, pag. 67. col. 1. tom. eod.
Ad Eucharistiam quanta charitas, & fervor requirantur, p. 68. col. 1. & 2. tom. eod.
Ad Eucharistiam qualis munditia corporis requiratur, ibid.
In Eucharistia quid Sacramentum, quid res, quid res, & Sacramentum, p. 92. col. 1. & 2. tom. 6. & 776. col. 2. tom. 7.
De Eucharistia multa ex sanctis Doctoribus, pag. 103. col. 2. tom. 6.
In Eucharistia multa mirabilia, pag. 776. col. 2. & 777. col. 1. tom. 7.
In Eucharistia quoddam est secundum naturam, & quoddam supra naturam, p. 777. col. 1.
Exaltationis quatuor species, p. 63. col. 1. tom. 6.
Excessus mentalis, & mysticus, & quomodo in eo requies datur intellectui affectu totaliter in Deum transeunte, pag. 134. col. 1. tom. 7.
Excommunicati poena multiplex, pag. 67. col. 1. tom. 6.
excommunicatio iniusta, in quibus casibus non ligat, pag. 344. col. 2. tom. 7.
excommunicatio quid, & quotuplex, p. 67. col. 1. tom. 6.
Ab excommunicatione in percussione clerici casus excepti, p. 67. col. 1. tom. 6.
Excusatio, & multa de ea ex sanctis Patribus, pag. 156. col. 1. & 177. col. 2. tom. 6.
Executio finalis sententia, & tria in ea annotanda, p. 318. col. 2. tom. 6.
Exemplar, liber vita, speculum in quo differant in Deo, pag. 698. col. 1. tom. 7.
Exemplum, & multa de eo ex sanctis, p. 197. col. 2. tom. 6.
Exercitatio mentalis, & quadruplex eius obiectum, ipsiusque comparatio, p. 105. col. 2. tom. 7.
Exercitia septem quibus bonum promoveatur, & malum cavetur, p. 581. col. 2.
De exercitio multa ex sanctis, p. 176. col. 2. tom. 6.
Exorcismus cur institutus, p. 775. col. 1. tom. 7.
Experientia quid sit, p. 174. col. 1. tom. 7.
experimentalis notitia quarum potentiarum sit, p. 175. c. 1.
Extra prapositio, cum dicitur, Deus est extra omnia, quid denotet, p. 695. c. 1. tom. 7.
Extrema-unctio quibus & quando danda, pag. 93. col. 2. & 94. col. 1. tom. 6.
Extrema-unctio non nisi adultis conferenda, pag. 46. col. 2. tom. 6.
Extrema-unctio cur in oleo simplici consecrato, & oratione deprecatoria conficiatur, ibid.
Extrema-unctionis materia, pag. 93. col. 2. & 94. col. 2. tom. 6.
Extrema-unctionis, & confirmationis septiformis differentia, p. 94. cpl. 1. tom. 6.
Extrema-unctionis efficacia, pag. 46. col. 2. tom. 6. & 94. col. 1. tom. eod.
Extrema-unctionis forma, p. 93. col. 2. tom. 6.
Extrema-unctionis dispensator quis, p. 93. col. 2. tom. 6.
De Extrema-unctionis Sacramento doctrina, p. 45. c. 2. tom. 6.
In Extrema-unctione quid res, quid Sacramentum, quid res, & Sacramentum, pag. 94. col. 1. tom. 6.

F

Acies in Deo quid, 641. c. 1. tom. 7.
Fallacia quid, p. 203. col. 1. tom. 6.
Fama, & de ea multa ex sanctis Patribus, pag. 198. col. 1. tom. 6.
Familiaritas, & de ea multa ex sanctis Patribus, pag. 166. col. 1. tom. 6.
Favor mali quot modis fiat, p. 40. col. 2. tom. 7.
Fellea passio quid, p. 202. col. 2. tom. 6.
Fæminarum familiaritatis pericula, p. 652. c. 1. tom. 7.
Vide Verbo, Mulier.
Fæneratores, & multa de illis ex Sanctis, pag. 126. col. 1. tom. 6.
Fervor & de eo multa ex Sanctis, p. 186. col. 1. & 2. t. eod.
Ficus quid in Scriptura significet, p. 159. col. 1. tom. 7.
Fidelitas servari debet ex sacris literis, p. 462. col. 1. & 2. tom. 7.
Fidelium triplex status, p. 773. col. 2. tom. eod.
Fidentia quid, p. 87. col. 2. 203. col. 2. & 244. col. 1. tom. 6.
Fides quid, pag. 203. col. 1. 298. col. 2. tom. 6. & 758. col. 1. tom. 7.
fides multis modis dicitur, pag. 758. col. 1. tom. 7.
fides tritus magnifica ostenditur, p. 299. col. 1. tom. 6.
fides est sicut instrumentum ad scandendum, pag. 315. col. 2. tom. 6.
fides, & spes quo pacto differant, p. 759. col. 2. tom. 7.
fides tribus commendabilis redditur, pag. 298. col. 2. tom. 6.
fides una in præteritis, præsentibus, & futuris, pag. 758. col. 2. tom. 7.
fides inter scientiam, & opinionem media, pag. 758. col. 1. tom. 7.
fides dicitur altissime, & piissime sentiendum de Deo, pag. 9. col. 1. tom. 6.
fides innuitur auctoritati magis, quam rationi, pag. 758. col. 1. tom. 7.
fides Christi infusa totius Scriptura lucerna, ianna, & fundamentum, p. 2. col. 1. tom. 6.
fides per Iaspidem, Sapphirum, & Chalcedonium, quomodo significetur, p. 314. col. 1. tom. 7.
fidei variae definitiones, p. 84. col. 2. tom. 6.
fidei decem significata, ibid.
fidei effectus qui sint, p. 758. col. 2. tom. 7.
fidei multa comparationes, pag. 298. col. 2. tom. 6.
fidei quatuor similitudines, pag. 317. col. 1. tom. eod.
fidei, & spei differentia, p. 86. col. 1. tom. 6.
fidei articuli, quomodo dicantur duodecim, & quomodo quatuordecim, p. 758. col. 2. tom. 7.
fidei articuli, qui spectant ad divinitatem septem, p. 759. col. 1. tom. 7.
fidei articuli, qui spectant ad humanitatem Christi, septem, ibid. col. 1.
fidei Catholica professio continet duodecim articulos fidei, qui sunt in Symbolo, p. 299. col. 2. tom. 6.
In fidei doctrina, qua sint ad modum suppositionum, qua ad modum conclusionum, p. 758. col. 1. tom. 7.
super fidei fundamento multa possunt adificari, p. 757. col. 2. tom. 7.
Ad fidei perfectionem septem pertinent, pag. 758. col. 1. tom. 7.
fidem magnam debet homo habere ad Deum, ex sacris literis, p. 461. col. 1. & 2. & 462. col. 1. tom. 7.
De fide multa ex sanctis Patribus, p. 134. col. 2. tom. 7.
Filius Dei multipliciter dicitur, p. 689. col. 2. tom. eod.
Filius Dei triplicem excellentiam habet, pag. 690. col. 1. & 2. tom. 7.
Filius est imago Patris, p. 690. col. 1. tom. 7.
Filius Dei est ars Patris, ex Augustino, p. 4. col. 1. tom. 6.
Filij nomina, & ipsorum rationes, p. 201. c. 1. tom. 6.
Filij Dei condescensiones decem, ut nos liberaret à peccatis, pag. 14. col. 1. tom. 7.

filio

Tomi VI. & VII. S. Bonaventuræ.

filio qua approprietur, p. 73. col. 1. tom. 6.
 filium incarnari convenientius fuit, p. 26. col. 2. tom. 6.
 filij à parentibus erudiendi, pag. 476. col. 2. tom. 7.
 Finis tripliciter dicitur, pag. 694. col. 1. tom. 7.
 Firmamentum nomine Christus significatur, p. 269. c. 2. & 270. col. 1. tom. 7.
 in firmamento continentur septem artes, pag. 83. column. 2. tom. 6.
 Fleus triplex est, pag. 310. col. 2. tom. 6.
 fletus impedimenta sunt sex, ibid. col. 2.
 fletus emolumentum a sex, 311. col. 1.
 fletum sex incitant, ibid.
 Formica prudentia in decem consistit, p. 360. col. 2. tom. 6.
 Fornicatio quid, pag. 65. col. 2. & 68. col. 2.
 Fornicatio septem modis committitur, p. 111. col. 2. tom. 7.
 Fornicationis species sex, pag. 41. col. 2. tom. 7.
 Fortitudo quid, p. 203. col. 2. & 301. col. 2. tom. 6. & 181. col. 2. tom. 7.
 fortitudo duplex est, pag. 242. col. 2. tom. 6.
 fortitudo in quinque consistit, p. 767. col. 2. tom. 7.
 fortitudo quorundam ad malum faciendum Scriptura exemplis ostenditur, pag. 497. c. 2. tom. eodem.
 fortitudo qua sit donum Spiritus Sancti, p. 242. column. 2. tom. 6.
 fortitudo purgati animi, pag. 243. col. 2. tom. 6.
 fortitudo tam politica, quam purgatoria, purgati animi & exemplaris, pag. 764. col. 1. tom. 7.
 fortitudinis partes ex Tullio quatuor, ibid.
 fortitudinis effectus multiplex, ibid.
 fortitudinis similitudines, pag. 301. col. 2. tom. 6.
 fortitudinis gradus varij, pag. 21. col. 2. tom. 7.
 fortitudinis exempla ex sacra Scriptura, pag. 490. col. 1. & 2. tom. 7.
 fortitudinis varia definitiones, pag. 87. col. 2. tom. 6.
 fortitudinis, prout est virtus humana, quatuor partes, pag. 244. col. 1. tom. 6.
 fortitudinis partes iuxta diversos, pag. 87. col. 1. tom. 6.
 fortitudinis donum quid, pag. 89. col. 1. tom. 6.
 fortitudinis donum facit meridiem diei spiritualis, pag. 243. col. 2. tom. 6.
 fortitudinis donum facit horam vespertinam diei spiritualis, ibid.
 item mane diei spiritualis, ibid.
 fortitudinis donum menti convivium spirituale preparat, pag. 244. col. 1. tom. 6.
 per fortitudinis donum, quomodo Patri & Filio & Spiritui Sancto, memoria, intellectus, & voluntatis nostra porta aperitur, pag. 243. col. 1. tom. 6.
 per fortitudinis donum dies spiritualis in anima oritur, ibid. col. 2.
 ad fortitudinem, qua inuenit, pagina. 764. column. 1. & 2. tom. 7.
 de fortitudine, & ipsius gradibus multa, pag. 225. col. 2. tom. 6.
 de fortitudine multa ex sanctis Patribus, pag. 144. col. 1. & 2. tom. 6.
 Franciscus sanctus prius Ioannes vocatus, pag. 310. column. 2. tom. 7.
 Franciscus sanctus in habitu seculari, quomodo fuerit conuersatus, p. 275. col. 1. tom. eod.
 Franciscus sanctus, vita Christi mediator assiduus, p. 334. col. 2. tom. 6.
 Franciscus sanctus per Angelum ascendentem ab ortu Solis habentem signum Dei vini significatur, pag. 274. col. 2. tom. 7.
 Franciscus sanctus post perfectam ad Deum conuersionem accessit ad reparationem trium Ecclesiarum, pag. 276. col. 1. tom. eod.
 Franciscus sanctus quo pacto sacra stigmata acceperit, & diuersa miracula per ipsa patrauerit, pag. 295. col. 1. & 2. tom. 7.
 Franciscus sanctus efficax in predicando, & gratia sanitarum clarus, pag. 283. col. 2. tom. 7.
 Franciscus sanctus, quam austera vita fuerit, quantumque

solatium ei præberent creatura, p. 281. col. 1. tom. 7.
 Franciscus sanctus cur suos, tam longo, & prolixo officio oneravit, pag. 315. col. 1. tom. 7.
 Franciscus sanctus in Ecclesia Virg. Maria regulam instituit, & ipsius approbationem ab Innocentio III accepit, p. 277. col. 2. tom. 7.
 Franciscus sanctus tot existentibus approbatis regulis, cur nouam regulam fecerit, pag. 329. c. 2. 1. eod.
 Franciscus sancti regula duodecim habet rubricas per duodecim lapides Iosue significatas, pagina 309. column. 1. tom. eod.
 sub Francisci manu multum regula proficit, eademque ab Honorio confirmatur, pag. 279. col. 1. tom. 7.
 Francisci sancti quam magna pietas, & quomodo ratione carentia ad ipsam afficerentur, pag. 286. column. 1. tom. 7.
 Francisci S. quam magnus fuerit paupertatis amor, p. 284. col. 2. tom. eod.
 Francisci S. canonizatio, & translatio, p. 298. column. 1. tom. 7.
 Francisci S. quantum studium, & virtus orationis, p. 290. col. 1. tom. eod.
 Francisci S. quam mira fuerit humilitas, & obedientia, p. 282. col. 2. tom. eod.
 Francisci sancti quantum fuerit ardor charitatis, & quam feruens desiderium martyrij, pagina. 288. column. 2. tom. eodem.
 Francisci sancti miracula diuersa referuntur, pag. 299. c. 1. tom. 7.
 Francisci sancti quanta fuerit intelligentia scripturarum, & qualis prophetia spiritus, pagina 291. column. 2. tom. 7.
 Fratres sancti Francisci, librorum, utensilium, ac donorum non sunt domini, pag. 357. col. 1. tom. 7.
 Fratres sancti Francisci cur non sustineant viros, & feminas ipsorum habitum pro libito induere, pag. 350. column. 1. tom. eod.
 fratres cur aliquando contra voluntatem Episcoporum, plebanorum, & dominorum terra domos recipiant, p. 351. c. 1. tom. 6.
 fratres à quibus cauere debent, pagina. 432. column. 1. tom. 7.
 fratres cur scripta sua, libros, & quaternos difficulter alijs præsent, p. 354. col. 2. tom. 7.
 fratres cur populis non predicant in plebanorum, p. 354. col. 1. & 2. tom. 7.
 fratres Franciscani cur recipiant domos, & arceas non contingas ipsorum arceis, pag. 350. col. 2. tom. eod.
 fratres ydem cur impediunt alios religiosos circa suam habitationem monasterium construere, pagina 349. column. 2. tom. 7.
 fratres cur faciant magnos conuentus, & non potius terni, vel quaterni, sed in multitudine, in domibus habitent, pag. 352. col. 2. tom. 7.
 fratres cum sint serui, utuntur rebus in aliena potestate positis, pag. 321. col. 2. tom. 7.
 fratres sancti Francisci, an teneantur manibus laborare, p. 357. col. 2. tom. 7.
 fratres cur habeant curam ordinis sanctæ Clare, p. 353. col. 1. & 2. tom. 7.
 fratres cur de loco ad locum sæpe mutantur, pag. 349. col. 1. tom. eod.
 fratres cur in bonis ciuitatibus, & oppidis frequentius prædicent, p. 351. col. 2. 354. col. 1. tom. 7.
 fratres cur à sede Apostolica obtinent iudices, & conseruatores, pag. 351. col. 2. tom. 7.
 fratres Franciscani regulam non violant, dum per deuotos amicos pecuniam suis necessitatibus erogari recipiunt, p. 319. col. 1. tom. 7.
 fratres iidem à calumniis liberantur, pag. 428. column. 1. tom. eod.
 fratres qui promouendi ad confessiones, & prædicationes, p. 348. col. 1. tom. 7.
 fratres Franciscani, an quarumcumque, & quantarum-

Index verborum, & rerum,

cumque rerum possint habere usum, pag. 321. columna 2. tom. 7.
 fratres iidem cur recipiant aliqua, qua postea pro pecunia venduntur, p. 352. col. 1. tom. 7.
 fratres S. Francisci an eiecerint aliquos religiosos, vel clericos violenter de propriis Ecclesiis, p. 351. col. 2.
 fratres iidem cur tantum acquirant saepe de una specie, ut necesse sit unum pro alio commutare, pag. 352. col. 1.
 fratres hospites cum charitate excipiendi, pag. 354. col. 2. tom. 7.
 fratrum Franciscanorum expropriatio, & in communi, & in particulari, ab aduersariis impugnata defenditur, p. 321. col. 1. tom. eodem.
 Inter fratres S. Francisci cur non exhibeatur meritis reuerentia ipsi, qui in ordine sunt priores ingressi, p. 354. col. 1. tom. 7.
 Fraus quid, p. 59. col. 2. & 203. col. 1. tom. 6.
 Fructus triplex, p. 98. col. 1. tom. 6.
 fructus Spiritus Sancti non sunt nani habitus, sed status consolationum, p. 767. col. 2. tom. 6.
 fructus spiritus duodecim, p. 90. col. 2. tom. 6.
 fructus crucis, & passionis Christi sunt duodecim, pag. 320. col. 2. tom. 6.
 Furtum quid, p. 68. col. 2. tom. 6. & 35. col. 2. tom. 7.
 furtum tripliciter fit, p. 12. col. 1. tom. 7.
 furtum est contra triplicem legem, pag. 289. columna 2. tom. 6.

G

Gabriel quid significet, pag. 77. col. 1. tom. 6. & 711. col. 2. tom. 7.
 circa Gabrielis Archangeli missionem meditatio, pag. 327. col. 1. tom. 7.
 gaudium spirituale derivatur à quinque bonis celestibus, ibid. col. 2.
 gaudium spirituale à celesti gaudio quomodo pigmentatum, ibid.
 gaudium beatorum, vel est substantiale, vel consubstantiale, vel accidentale, p. 123. col. 1. tom. 7.
 Idem ineffabile, & ex tribus provenit, ibid. col. 2.
 gaudium beati de his, qui iuxta se sunt, pag. 120. col. 1. tom. 7.
 gaudij magni beatorum materia est conspectus Beatæ Virginis exaltatæ super choros Angelorum, p. 124. columna 1. tom. eodem.
 gaudij affectus omni homini datus, pag. 565. columna 1. tom. 7.
 gaudij gradus varij, p. 25. col. 2. tom. 7.
 gaudia celestia quot, & quanta sint, pag. 797. col. 1. tom. eodem.
 Generatio divina, & qua circa eam propositiones sint notanda, p. 689. col. 2. tom. eodem.
 Geomantia quid, p. 203. col. 2. tom. 6.
 Gersonita quos religiosos significet, pag. 360. col. 1. & 2. tom. 7.
 Gloria quam speramus, sibi vendicat vitam nostram, p. 189. col. 1. tom. 7.
 gloria celestis honor inseparabilis, pag. 320. columna 1. tom. 6.
 gloria celestis valor impetibilis, pag. 315. columna 2. tom. 6.
 glorie immortalis sunt duodecim fructus, pag. 321. col. 2. tom. eodem.
 gloria celestis decor inestimabilis, p. 319. col. 2. tom. 6.
 De gloria celesti quomodo meditandum, pag. 100. col. 2. tom. 7.
 De gloria multa ex sanctis Patribus, pag. 199. col. 2. tom. 6.
 Gog & Magog, & de hac varia sententia, pag. 790. col. 2. tom. 7.
 Graduale quid significet, p. 74. col. 2. tom. 7.
 Gradus quid, p. 97. col. 1. tom. 6.
 Grati esse debemus hominibus pro acceptis ab ipsis beneficiis,

pagina 481. col. 1. tom. 7.
 Gracia quid, p. 88. col. 1. & 203. col. 1. tom. 6. & 764. c. 2. & 7.
 gratia strictè sumpta, quomodo dividatur in prænitionem, & subsequenter, p. 264. col. 2. tom. 6.
 gratia gratum faciens origo, & forma omnium habituum, pag. 228. col. 1. tom. eodem.
 gratia tripliciter dicitur, p. 32. col. 2. tom. 6.
 gratia iustitia quid, pag. 203. col. 2. tom. 6.
 gratia quomodo non desit ei, qui se ad eam non preparat, pag. 752. col. 2. tom. 7.
 gratia considerata secundum principium, à quo procedit, quomodo dividatur, pag. 264. col. 1. tom. 6.
 gratia largè dicta, quomodo in prænitionem, & subsequenter dividatur, & quomodo minus largè eadem divisione dividatur, ibid. col. 2.
 gratia dividitur in gratiam protectionis, liberationis, & saluationis, ibid. col. 2.
 gratia gratum faciens est à tribus, p. 752. col. 2. tom. 7.
 gratia gratis data, & gratum faciens quid, pag. 203. col. 1. tom. 6.
 gratia tripliciter dicitur, generaliter, specialiter, & proprie, pag. 752. col. 2. & 752. col. 2. tom. 6.
 gratia expellit vitia, pag. 566. col. 2. & 567. col. 1. tom. eod.
 gratia prænitiens, & subsequens, p. 84. col. 2. tom. 6.
 gratia non cadit sub merito de condigno, pag. 33. col. 2. & 756. col. 2. tom. 7.
 gratia ramificatur in habitus virtutum, donorum, & beatitudinum, pag. 84. col. 1. & 34. col. 1. & 35. col. 1. & 228. col. 2. tom. 6.
 gratia ramificatur in actus beatitudinum, pag. 229. col. 1. tom. eodem.
 gratia multi effectus, pag. 753. col. 1. tom. 7.
 gratia diuersa definitiones, pag. 81. col. 2. & 84. col. 1. tom. 6.
 gratia diuersa nomina, p. 83. col. 2. tom. eodem.
 gratia plenitudo quintuplex, p. 746. col. 1. tom. 7.
 gratia novem genera ex comparatione ad novem Angelorum ordines, p. 248. col. 2. tom. 7.
 gratia diuersa divisiones, p. 82. col. 2. & 264. columna 1. tom. 6.
 gratia Spiritus Sancti quadruplex consideratio, p. 32. col. 1. & 2. tom. 6.
 Ad gratia augmentum quomodo Deus, gratia, & liberum arbitrium concurrant, p. 33. col. 1. tom. eodem.
 De gratia, quatenus donum, doctrina, pag. 32. columna 1. tom. 6.
 De gratia in comparatione ad liberum arbitrium doctrina, ibid. col. 2.
 De gratia in quantum est remedium peccati, p. 33. col. 2. tom. eodem.
 Absque gratia liberum arbitrium potest in aliquod bonum morale, pag. 265. col. 2. tom. 6.
 Absque gratia homo non potest vincere aduersarium, pag. 264. col. 2.
 Absque gratia gratis data non potest homo preparare se ad gratiam gratum facientem, p. 265. col. 1.
 Absque aliqua gratia non potest homo tentationibus resistere, ibid.
 Absque gratia non potest homo detestari culpam, ut offensam maiestatis, & equitatis diuinæ, ibid. col. 2.
 Quali gratia indigeat homo, ut resurgat à peccato, p. 264. col. 2. tom. 6.
 Absque gratia mandata secundum substantiam operis possunt impleri, & non secundum intentionem iubentis, p. 265. col. 2. tom. 6.
 De gratia multa ex sanctis Doctoribus, pag. 135. col. 1. tom. 6.
 Ad gratiam triplex est preparatio, p. 752. col. 2. tom. 7.
 Per gratiam gratis datam quid intelligatur, p. 265. col. 1. tom. 6.
 Ad gratiarum actionem septuplex consideratio accendit, p. 600. col. 2. tom. 7.
 Gratiudinis gradus varij, p. 24. col. 1. tom. 7.
 Gressus in Deo quid, p. 642. col. 2. tom. 7.

Tomi VI. & VII. S. Bonaventuræ.

Gula quid, pag. 65 col. 1. & 203. col. 1. & 278. col. 1. tom. 6. & 26. col. 2. & 38 col. 1. tom. 7.
gula quomodo su peccatum mortale, p. 737. c. 1. tom. 7.
gula damna p. 273. col. 1. tom. 7.
gula comparationes octo, p. 278. col. 1. tom. 6.
gula filia dua p. 273. col. 1. tom. 7.
gula filia ex Gregorio quinque, ex Isidoro dua, p. 65. column. 1. tom. 6.
gula quatuor species p. 571. col. 1. tom. 7.
gula parsunonia, & sobrietas opponuntur, pag. 65. column. 1. tom. 6.
circa gulam quinque modis peccatur p. 735. c. 1. tom. 7.
de gula penitens quomodo interrogandus, pag. 48. columna 2. tom. 7.
de gula multa ex sanctis Parib p. 132. col. 2. tom. 6.
Gustus, & multa de eo ex sanctis, p. 186. col. 1. tom. 6.
gustu interiori spiritali quomodo eterna prægustantur, pag. 156. col. 1. tom. 7.
Gyrus celi quadruplicem intelligentiam habet, pag. 204. col. 2. tom. 6.
gyrus triplex in primo sententiarum libro reperitur, p. 205. col. 1. & eod. item in secundo, ibid. item in tercio, ibid. col. 2. item in quarto, ibid.
gyrus celi quomodo designat materiam primi libri sententiarum, p. 205. c. 1. & 6. & quomodo materiam secundi, ibid. quomodo item materiam tertii, ibid. col. 2. quomodo materiam quarti, ibid.
gyrus Arcturi quid, ibid.

H

Habere Deum in aliquo, quid significet, pagina 11. c. 1. tom. 6.
Habitus religiosi, & qua circa eundem disciplina servanda, p. 547. col. 2. & seq. tom. 7.
Heresis quid, pag. 31. col. 2. tom. 6.
heresis proprie, & minus proprie dicitur, pag. 66. columna 2. tom. 6.
Hæreticus multipliciter dicitur, ibid.
hereticorum intensio saepe est reddere clerum despectum, & contemptum dignum, p. 346. col. 2. tom. 7.
Hesitatio quid, pag. 31. col. 2. tom. 7.
Hierarchia divina quid p. 76. col. 1. & 202. c. 1. tom. 6.
hierarchia Angelica quid, ibid.
hierarchia Angelica in qua dividitur, pagina 76. columna 2. tom. 6.
hierarchia Ecclesiastica quid, pag. 76. columna 1. & 202. c. 1. tom. 6.
hierarchia triplex, p. 76. c. 1. & 77. c. 2. tom. 6. & 249. col. 2. & seq. & 708. c. 2. tom. 7.
hierarchia ultima continet Principatus, Archangelos, & Angelos, p. 258. col. 2. tom. 7.
hierarchia quos ordines Angelorum contineant, p. 709. col. 2. tom. 7.
Hodie in oratione Dominica quid significet, pag. 665. col. 1. tom. 7.
Holocaustum quid ex Papia, p. 263. col. 1. tom. 6.
Homicida triplex, p. 299. col. 1. tom. 6.
homicidarum triplex poena, ibid.
Homicidium quid, & quod duplex, p. 68. col. 1. tom. 6.
homicidium aliud verum, aliud interpretarium, p. 769. c. 1. & 2. tom. 7.
homicidium spirituale committitur duobus modis, ibid.
homicidii ex sacris litteris exempla, pag. 498. col. 1. & seq. tom. 7.
Homo cur ad imaginem Dei dicitur creatus, pag. 723. column. 1. tom. 7.
homo quomodo cor suum debet Deo dare, pagina. 212. col. 1. tom. 7.
homo qualiter possit in Deum mutari, & quam sit hac gloriosa mutatio, p. 219. col. 2. tom. 7.
homo qui Deum degustavit, mirabile est, quomodo possit ab eo separari, p. 220. col. 1. tom. 6.
homo qualiter se debet odio habere, ut Deum perfecte dili-

gat, pag. 213. col. 2. tom. 7.
homo quomodo ad operandum plus in Deo ferueat, p. 213. col. 1. tom. 6.
homo debet dirigere cogitationes suas ad Deum, ut ipsum semper habeat in corde, p. 212. col. 2.
homo debet se quantum potest ad Dei amorem excitare, p. 210. col. 2. tom. 7.
homo quomodo diversimode inebrietur, pag. 220. col. 2. & 221. col. 1. tom. 6.
homo debet esse ordinatus in cogitatione, locutione, & operatione, p. 216. col. 1. tom. 7.
homo dicitur minor mundus, p. 128. col. 1. tom. 7.
homo promptior est ad malum, quam ad bonum, p. 730. col. 1. tom. 6.
homo quare secundum duplicem naturam operari teneatur, pag. 180. col. 1. tom. 7.
homo secundum dona naturalia potest appetere perfectionem intra limites naturæ, pag. 265. col. 2. tom. 6.
homo quomodo debet esse ordinatus ad premium, pag. 216. col. 1. & 2. tom. 7.
homo in brevi potest esse perfectus per contemplationem, p. 220. col. 1. tom. 6.
homo quomodo in omni actione debet contemplatione frui, pag. 215. col. 1. tom. 7.
homo solus ex inferioribus creaturis potest peccare, p. 269. col. 2. tom. 6.
homo per se cadit, non tamen surgit, p. 33. col. 1. tom. 6.
homo absque auxilio Dei non potest resurgere a peccato, p. 264. col. 2. tom. 6.
homo ab homine occiditur tripliciter, p. 11. col. 2. tom. 7.
hominis proprietas quæ, p. 723. col. 1. tom. 7.
hominis primi peccatum quod, & quomodo se habuerit, p. 57. col. 2. tom. 6.
hominis duplex ultimus finis extrinsecus, & intrinsecus, & quomodo, p. 794. col. 1. tom. 7.
hominis statura directa duplex ratio, pag. 720. columna 2. tom. 7.
hominis primi quinque fuerunt status, pag. 743. columna 2. tom. 6.
homini à principio duplex præceptum datum, pag. 80. c. 2. tom. 6.
homini à principio quæ data, ibid.
homini primo quadruplex adiutorium datum, pag. 723. c. 2. tom. 7.
homini circa se tria circumspicienda, pagina 185. col. 2. tom. 7.
homini decem observanda, ut possit magis proficere, p. 210. col. 1. tom. 7.
de homine in paradiso collocato quid sentiendum, p. 19. c. 1. tom. 6.
in homine anima una, p. 78. col. 1. tom. 6.
de homine multa ex sacris doctoribus, pag. 107. col. 2. & 6.
Honestas quid, pag. 87. col. 1. tom. 6.
honestas publica iustitia quid, p. 96. col. 2. tom. 6.
Honestum quid, pag. 59. col. 2. tom. 6.
Honor duplex in quarto decalogi præcepto intelligitur, p. 769. col. 1. tom. 7.
honor quæ Prælati & senioribus à religiosis deferri debeat, p. 536. c. 2. & 537. c. 1. tom. 7.
de honore multa ex sanctis Doctoribus, p. 169. col. 1. & 2. tom. 6.
Hospitii alias libenter exhibenda, p. 469. c. 2. tom. 7.
in hospitio à fratribus quæ disciplina servanda, pag. 550. col. 1. tom. 7.
Hostia cur in tres partes dividatur, p. 776. c. 2. tom. 7.
hostia fractionis doctrina, p. 91. c. 2. tom. 6.
Hugo de sancto Victore in quo excellat, pagina 2. columna 2. tom. 6.
Humilitas quid, p. 599. col. 2. tom. 7.
humilitas describitur, p. 307. c. 1. tom. 6.
humilitas in decem meliorem partem eligi, p. 308. c. 2. & eod.
humilitas ad Deum quæ, p. 589. c. 2. tom. 7. item quæ ad proximos, ibid. col. 1. item quæ ad nos ipsos, ibid.
humilitas falsa quid, p. 32. col. 1. tom. 7.

Index verborum, & rerum,

humilitatis gradus, pag. 310. col. 1. tom. 6. & 20. col. 1. & 589. col. 2. tom. 7.
 humilitatis similitudines, 306. col. 1. & 2. tom. 6.
 humilitatis quinque precipua signa, pagina. 302. col. 1. tom. 7.
 humilitatis quatuor actus, pag. 63. col. 1. tom. 6.
 humilitatis effectus, pag. 307. col. 2. tom. eod.
 humilitatis in nobis dua causa, pag. 589. col. 2. & sequen. tom. 7.
 humilitatis ex sacris litteris exempla, pag. 504. col. 2. tom. 7.
 ad humilitatem incitant cause quinque, pag. 301. col. 2. tom. 7.
 ad humilitatem quibus gradibus pervenitur, pag. 632. col. 1. tom. 7.
 de humilitate multa ex Sanctis, pag. 179. col. 2. & 180. col. 1. tom. 6.
 Hyacinthi proprietas, pag. 323. col. 1. tom. 6.
 Hydromantia quid, pag. 20. col. 1. tom. eod.
 Hymnus Angelicus quid significet, & à quo sit editus, pag. 74. col. 1. tom. 7.
 Hyperdulia quid, pag. 203. col. 2. tom. 6.
 hyperdulia debetur B. Maria, pag. 88. col. 1. tom. eod.
 hyperdulia cui debeatur, pag. 768. col. 1. tom. 7.
 Hyperphania quid, pag. 76. col. 2. tom. 6.
 Hypocrisis quid & quotuplex, pag. 63. col. 1. & 68. c. 1. 202. col. 2. tom. 6. & 32. col. 1. tom. 7.
 hypocrisis species quatuor ex Gregorio, & Richardo, pag. 68. col. 1. tom. 6.
 hypocrisis & simulationis exempla ex sacris litteris, pag. 489. col. 1. tom. 7.
 Hypophania quid, pag. 76. col. 1. tom. 6.
 Hypostasies in divinis tres, pag. 9. col. 2. & 201. col. 1. tom. 6.

I

Iactantia quid, pag. 63. col. 1. & 202. col. 2. tom. 6.
 iactantia quandoque mortalis, quandoque venialis, pag. 32. col. 1. tom. 7.
 iactantia ex sacris litteris exempla, pagina 507. col. 1. tom. 7.
 de iactantia multa ex sanctis Patribus, pag. 151. col. 2. tom. eod.
 Iahel quid significet, p. 455. col. 1. tom. 6.
 Iaspis quid significet, p. 254. col. 1. tom. 7.
 iaspidis virtus, pag. 321. col. 2. tom. 6.
 Ieiunare imunde quis dicatur, pag. 48. col. 2. tom. 7.
 Ieiunium in Sanctis commendatum triplex, pag. 284. c. 2. tom. 6.
 ieiunium frangens peccat mortaliter, pag. 38. col. 2. tom. 7.
 ieiunij comparatione, pag. 277. col. 1. tom. eod.
 ieiunij laus & commendatio, pag. 398. col. 2. tom. 7.
 in ieiunio quatuor reprobantur, p. 284. col. 2. tom. 6.
 Idea ratio, & exemplar, in quo differant, pag. 698. col. 2. tom. 7.
 Idea quomodo dici possint plures esse in Deo, pag. 698. col. 2. & 699. col. 1. tom. 7.
 Idololatria quid, & quotuplex, pag. 66. col. 2. & 203. col. 1. tom. 6.
 Idololatria triplex est, pag. 179. col. 2. tom. 6. & 5. col. 2. tom. 7.
 Idololatria exempla ex sacris Scripturis, pag. 453. col. 1. tom. 7.
 Idumeus quid significet, pag. 46. col. 2. tom. 7.
IESVS ex Deo genitus, pag. 403. col. 2. tom. 6.
 Iesus emissus calitus, 404. col. 1.
 Iesus Maria natus, ibid.
 Iesus praefiguratus, ibid.
 Iesus conformis Patribus, ibid. col. 2.
 Iesus tribus Magis monstratus, ibid.
 Iesus submissus legibus, ibid.
 Iesus baptista calitus, pag. 405. col. 1. tom. eod.
 Iesus signis mirificus, ibid.
 Iesus transfiguratus, ibid. col. 1. & 2.
 Iesus Pastor sollicitus, ibid.

Iesus fletu rigatus, ibid.
 Iesus rex orbis agnitus, ibid.
 Iesu panis sacramentus, ibid.
 Iesus dolo venundatus, 406. col. 1.
 Iesus orans prostratus, ibid.
 Iesus turba circumdatus, ibid. col. 2.
 Iesus vinculis ligatus, ibid.
 Iesus notis incognitus, ibid.
 Iesus vultu velatus, ibid.
 Iesus Pilato traditus, 407. col. 1.
 Iesus morte damnatus, ibid.
 Iesus spreus ab omnibus, ibid.
 Iesus cruci clauatus, ibid. col. 1. & 2.
 Iesus iunctus latronibus, ibid.
 Iesus felle, & aceto potatus, ibid. tom. 6.
 Iesus Sol morte pallidus, pag. 408. col. 1.
 Iesus trans lanceatus, ibid.
 Iesus cruore madidus, ibid. col. 2.
 Iesu intumescens, ibid. tom. 6.
 Iesu triumphans mortuus, pag. 408. c. 2. & 409. col. 1.
 Iesus resurgens beatus, ibid.
 Iesus decor precipuus, 409. col. 1.
 Iesu orbi praelatus, 409. col. 1.
 Iesus ductor exercitus, ibid. col. 2.
 Iesus caelo levatus, ibid. tom. 6.
 Iesus largitor spiritus, ibid.
 Iesu laxans reatus, 409. col. 2. & 410. col. 1.
 Iesu sponsus ornatus, 410. col. 1.
 Iesus testis veridicus, ibid.
 Iesus Iudex iratus, ibid.
 Iesu victor magnificus, ibid. col. 1. & 2.
 Iesus Rex Regis filius, ibid. col. 2. tom. 6.
 Iesus liber signatus, ibid.
 Iesus fontalis radius, 411. col. 1.
 Iesu finis operatus, ibid.
 Iesu nominis dignitas, pag. 745. col. 1. tom. 7.
 De Iesu nominis impositione, pagina 414. col. 1. tom. 6.
 Iesu spiritualis conceptionis solemnitas, pag. 410. col. 2. tom. 6.
 Iesu spiritualis natiuitatis in anima solemnitas, pag. 413. col. 1. tom. 6.
 Iesu Christi humanitatis contemplatio, pag. 372. colum. 1. tom. eod.
 Iesu ieiunium, & tentatio in deserto, pagina 407. col. 1. tom. 6.
 Iesu peregrinatio in Aegyptum, 404. col. 2.
 Iesu Christi ad inferos descendens meditatio, pag. 392. col. 1. tom. 6.
 Iesu Christi natiuitas multis signis comprobata, pag. 413. col. 2. tom. eod.
 Iesu pueri praesentationis spiritualis solemnitas, pag. 416. col. 2. tom. eod.
 Ignis quomodo agat in animas, pag. 788. col. 1. tom. 7.
 ignis elementaris in iudicio quid faciet, pagina 71. col. 2. tom. 6.
 ignis conflagrationis mundi quatuor ignium habebit officium, pag. 791. col. 1. tom. 7.
 ignis, & cetera elementa reprobos affligent, pagina 71. col. 1. tom. 6.
 ignis inferni non cruciabit aequaliter omnes damnatos, pag. 793. col. 2. tom. 7.
 ignis in contemplatione quid sit, pag. 96. col. 2. tom. 7.
 ignis proprietates, pag. 706. col. 2. tom. 7.
 ignis conflagrationis actio successiva, pagina 791. col. 1. tom. 7.
 de igne conflagrationis doctrina, pag. 71. col. 1. tom. 6.
 de igne infernali doctrina, p. 52. col. 2. & 53. c. 1. tom. eod.
 Ignorantia quid, pag. 70. col. 1. tom. 6.
 ignorantia quotuplex, pag. 42. col. 2. tom. 7.
 & qua culpabilis, ibid.
 ignorantia vincibilis duplex, pag. 58. col. 2. tom. 6.
 ignorantia alia facti, alia iuris, pag. 58. col. 2. & 66. col. 1. tom. 6.

ignora

Tomi VI. & VII. S. Bonaventuræ.

- ignorantia inuincibilis iuris duplex*, pag. 66. colum. 1. tom. eodem.
- ignorantia iuris positivi indices accusat*, pag. 58. col. 2. tom. 6.
- ignorantia inuincibilis duplex*, 59. col. 1.
- ignorantia fidei quatuorplex*, 58. col. 2. & 66. col. 1.
- ignorantia iuris diuini quos accusat*, 65. col. 2.
- ignorantia iuris duplex*, pag. 66. col. 1. tom. 6.
- ignorantia iuris vincibilis duplex*, ibid.
- ignorantia iuris communis morales constitutiones Ecclesiæ quos accusat*, pag. 58. col. 2. to eod.
- ignorantia alia simplex, alia affectata*, ibid.
- ignorantia triplex negationis, priuationis, & praua dispositionis*, pag. 58. col. 2. tom. 6.
- ignorantia negationis, priuationis, dispositionis, simplex, crassa, siue suprema, & affectata quid*, pag. 202. col. 2. tom. 6.
- ignorantia secundæ plagæ*, pag. 267. c. 2. to. 6.
- de ignorantia multa ex sanctis Patribus*, pag. 167. col. 2. tom. 6.
- Imaginatio quid*, pag. 77. col. 2. & 106. col. 2. to. 6. & 153. col. 1. to. 7. & quid ex August. p. 79. col. 1. to. 6.
- imaginatio duplex, rationalis, & bestialis*, pag. 153. col. 2. tom. 7.
- imaginationis varia nomina*, pag. 78. col. 1. to. 6.
- imaginatiua virtus quid*, p. 714. c. 2. to. 7.
- Imago & similitudo quomodo differunt*, p. 79. c. 2. to. 6.
- imago & similitudo creationis, & recreationis in quibus consistat*, pag. 202. col. 1. & 2. to. 6.
- imago tripliciter dicitur*, pag. 690. col. 1. to. 7.
- imago quid ex Hilario*, pag. 79. col. 2. to. 6.
- imago glorificationis quid*, pag. 202. col. 1. & 2. to. 6.
- imago Dei in naturæ rationali quid*, p. 202. c. 1. to. 6.
- & quid in eadem scriptura*, p. 641. c. 2. tom. 7.
- imagines Sanctorum adoranda*, p. 237. col. 2. to. 6.
- Imber spiritaliter quid significet*, pag. 151. col. 2. tom. 7.
- Immensitas in Deo quatuor compleretur*, pag. 693. colum. 2. tom. 7.
- Immisericordia quando peccatum*, pag. 37. col. 2. tom. 7.
- Immodestia quid*, pag. 38. col. 2. tom. 7.
- Impassibilitas Sanctorum in gloria, Ade in statu innocentie, & pueros in limbo quomodo differunt*, pag. 796. col. 2. tom. 7.
- Impenitentia duplex*, pag. 43. c. 2. tom. eod.
- impenitentia finalis duo significat*, pag. 25. col. 2. tom. 6.
- Impotentia cœundi impedimentum matrimonij*, pag. 48. col. 2. tom. 6.
- Improperium quid*, pag. 34. col. 2. tom. 7.
- In præpositio quid notat*, pag. 689. col. 2. tom. 7.
- Inanis gloria quid*, pag. 63. col. 1. & 2. & 202. col. 2. tom. 6. & 31. col. 2. tom. 7.
- inanis gloria septem sunt filia*, pag. 63. colum. 2. tom. 6. & 732. col. 2. tom. 7.
- inanis gloria differentie formales, & materiales*, pag. 63. col. 1. tom. 6.
- Incestus quid*, pag. 65. col. 2. tom. 6.
- Incarnatio cur sic dicta, & non animatio*, pag. 26. col. 2. tom. 6. & 742. col. 3. tom. 7.
- incarnatio Verbi fuit opus totius Trinitatis*, p. 337. c. 1. to. 6.
- incarnatio, creatio, & transsubstantiatio tria mirabilia, & quomodo unum mirabilius altero*, pag. 777. col. 1. tom. 7.
- incarnationis rationes traduntur*, p. 741. c. 1. & 2. tom. 7.
- incarnationis mysterium multa figura præferunt*, ibid. tom. 7.
- incarnationis utilitas, & fructus*, pag. 743. col. 1. tom. 7.
- incarnationis decentia exponitur*, pag. 25. col. 2. tom. 6.
- de incarnationis opere doctrina*, ibid.
- incarnationis modus quam conueniens*, pag. 27. col. 1. tom. 6.
- de incarnationis temporalis plenitudine*, pag. 27. col. 2. tom. eod.
- circa incarnationem Domini multa mirabilia*, pag. 743. col. 2. tom. 7.
- de incarnatione Verbi septem consideranda*, pag. 529. c. 2. & 530. col. 1. tom. 7.
- Incessus in religiosis qualis esse debeat*, pag. 546. col. 2. tom. 7.
- Incipientes ob multas causas indigent magistro*, pag. 83. col. 1. tom. 7.
- de incipientibus multa ex sanctis Patribus*, pag. 119. col. 2. tom. 6.
- Incontinentia quid*, pag. 63. col. 1. tom. 6.
- ex incontinentia que oriuntur*, pag. 41. col. 1. tom. 7.
- Incuria quid*, pag. 32. col. 1. tom. 7.
- Indigentia hominis septuplex*, pag. 38. col. 1. tom. 6.
- Indulgentia profuit defunctis in purgatorio*, pag. 789. c. 1. tom. 7.
- Indurare in Deo quid*, pag. 643. col. 2. tom. 7.
- Industria valet ad expellenda vitia adiuvante gratia*, pag. 567. col. 1. tom. 7.
- Infamia, & multa de ea ex sanctis Patribus*, pag. 171. col. 1. tom. 6.
- Infernalis locus absque dubio sub terra*, p. 171. c. 1. tom. 6.
- infernalis pœna intolerabilis*, pag. 121. col. 2. tom. 7.
- de infernalibus pœnis quomodo meditandum*, pag. 100. col. 1. tom. 7.
- Infinium tripliciter dicitur*, pag. 694. col. 1. tom. 7.
- Infirmetas tertia plaga animæ*, pag. 267. col. 2. tom. 6.
- Infirmetas animæ vulnus quid*, pag. 70. col. 1. tom. eod.
- infirmorum corpore tria genera*, pag. 86. col. 1. tom. 7.
- & infirmorum mente alia tria*, ibid. pag. 86. col. 2.
- Ingenium quid*, pag. 78. col. 2. tom. 6.
- Ingratitudo, & de ea varia exempla ex sacris litteris*, p. 481. col. 2. tom. 7.
- de ingrati tudine ex sanctis Patribus multa*, pag. 164. col. 1. & 2. tom. 6.
- Inhonestas quid*, pag. 39. col. 2. tom. 7.
- inhonestas habitus*, ibid.
- Inimicitia exempla ex sacris litteris*, p. 470. c. 1. & 2. tom. 7.
- Inimicus qua dilectione diligendus*, pag. 762. col. 2. tom. 7.
- inimicus duplex, & de viroque*, pag. 762. col. 2. tom. eod.
- inimica persona optare bona temporalia, perfectionis est*, ibid.
- inimicum diligere magis est meritum, & si diligere amicum magis sit debitum*, ibid. quando committatur, pag. 37. col. 1. tom. 7.
- Iniuria, & quid in ea statim teneamur remittere*, pag. 737. col. 1. & 2. tom. eod.
- Iniustitia in contractibus quando committatur*, p. 37. c. 1. to. 7.
- Innascibilitas quomodo innoscatur Patrum*, p. 201. c. 1. to. 6.
- Innocentia quid*, pag. 203. col. 2. tom. 6.
- in statu innocentia non poterant esse peccata venialia*, pag. 23. col. 2. tom. 6.
- de innocentia multa ex sanctis Patribus*, pag. 177. col. 1. & 2. tom. 6.
- Innotatio, & purgatio mundi in quo differant*, pag. 791. col. 1. tom. 7.
- Inobedientia quid*, pag. 63. col. 1. & 202. col. 2. tom. 6.
- inobedientia duplex*, pag. 31. col. 1. tom. 7.
- Inopia duplex*, pag. 362. col. 2. tom. 7.
- Insidia quid*, pag. 32. col. 2. tom. 7.
- Insomnium quid*, pag. 79. col. 1. & 202. col. 1. tom. 6.
- Intellectiua a sensitiua cognitione quomodo differat*, pag. 250. col. 2. tom. 6.
- Intellectus quid sit*, pag. 77. col. 2. & 202. col. 1. tom. 6. & 155. col. 2. tom. 7. & quid ex Aug. pag. 79. col. 1. tom. 6.
- intellectus possibilis quid*, pag. 717. col. 2. tom. 7.
- intellectus agens quid*, ibid.
- intellectus speculatiuus, & practicus quid*, pag. 202. col. 1. tom. 6. item in quo differant, pag. 718. col. 1. tom. 7. quomodo etiam agens, & possibilis, ibid.
- intellectus, & sapientia quomodo à prudentia, & consilio differant, & inter se*, pag. 305. col. 2. tom. 6.
- intellectus donum ad quid necessarium*, p. 347. c. 2. tom. 6.
- intellectus, ut donum Spiritus sancti quid*, ibid.
- intellectus donum cur sexto loco ordinetur*, pag. 350. col. 1. tom. eod.

Index verborum, & rerum,

- intellectus pro vi naturali, & pro virtute intellectuali habi-
bitur scilicet principiorum, pag. 250. c. 2. tom. 6.
intellectus operatio qua fit, p. 130. c. 2. tom. 7.
intellectus varia divisiones, p. 717. c. 1. tom. 7.
intellectus doni actus, p. 89. c. 1. tom. 6.
intellectus doni hora vespertina qua, p. 253. c. 2. tom. eod.
intellectus doni mane quomodo oritur in mente, p. 253.
col. 1. tom. eod.
intellectus doni merides qua, ibid.
Per intellectus donum veritates divina abscondita in sa-
cra Scriptura manifestantur, p. 251. col. 2. tom. 6.
Per intellectus donum dies spiritualis in anima oritur,
pag. 253. col. 1. tom. eod.
Per intellectus donum convivium spirituale menti prepa-
ratur, pag. 254. c. 1. tom. eod.
Per intellectus donum penetrantur velamina Sacramento-
rum, p. 252. c. 2. tom. 6.
Per intellectus donum qua subtiliter penetranda, p. 305.
col. 2. tom. eod.
Intelligentia quid, p. 203. c. 1. tom. 6. & quid ex Augu-
stino, p. 70. c. 1. tom. eod.
intelligentia qua vis anima ex auctore de spiritu, & ani-
ma, p. 151. c. 2. tom. 7.
intelligentia, & multa de ea ex sanctis Patribus, p. 143.
c. 1. & 2. tom. 6.
intelligimus tantum unum, & scimus plura, pag. 717.
c. 2. tom. 7.
Intentio nostra quomodo moveri soleat, p. 598. c. 2. tom. 7.
intentio proprie, & principaliter est actus voluntatis,
pag. 141. c. 1. tom. eod.
intentio recta haberi debet in opere, p. 519. c. 1. tom. 7.
intentio actualis maioris est meriti, quam habitualis,
pag. 516. c. 1. tom. 7.
intentio finis actionis debet actionem precedere, ibid. c. 1.
intentio prava in confessione explicanda, pag. 648. c. 2.
tom. 7.
intentio recta & simplex, per qua signa exteriora cognos-
catur ex Origene, pag. 142. c. 2. tom. 7.
intentio consecrationis requiritur in Eucharistia, p. 775.
c. 2. tom. 7.
intentionis recta & simplicis signa interiora, pag. 142.
col. 2. tom. 7.
intentiones diversa, pag. 141. col. 2. tom. eod.
Interdictum Ecclesia, & qua possint, & debeant fieri in
eo, pag. 66. c. 2. & 67. c. 1. tom. 6.
Introitus Missa quid significet, pag. 74. c. 1. tom. 7.
Inventa rei retentio quando peccatum, p. 36. c. 1. tom. 7.
Invidia quid, pag. 63. col. 2. & 202. col. 2. tom. 6. & 32.
col. 2. & 733. col. 1. tom. 7.
invidia quibus nominibus dicatur, p. 63. c. 2. tom. 6.
invidia multa mala facit, p. 733. c. 1. tom. 7.
invidia quomodo sit mortale, p. 736. c. 2. tom. 7.
invidia triplex est, p. 568. c. 1. tom. 7.
invidia differentia materiales, p. 63. col. 2. tom. 6.
invidia affectus cur naturaliter homini insit, pag. 565.
col. 2. tom. 7.
invidia quinque damna, pag. 275. col. 1. tom. 6.
invidia novem similitudines, pag. 274. col. 2. tom. 6.
invidia filia quinque, pag. 63. col. 2. tom. 6. & 733.
col. 1. tom. 7. item dua, p. 275. c. 2. tom. 6.
invidia exempla ex sacris literis, p. 466. col. 2. & 467.
col. 1. tom. 7.
invidia remedia, pag. 27. col. 2. & 568. c. 2. tom. 7.
De invidia quomodo poenitens interrogandus, p. 48. c. 1.
tom. 7.
De invidia multa ex sanctis Patribus p. 130. c. 2. & 131.
col. 1. tom. 6.
Ioannes Baptista quomodo in utero sanctificatus, p. 450.
col. 2. tom. 6.
Ioannes mittit discipulos ad Iesum, pag. 356. col. 1.
tom. 6.
Ioannis Baptista laus, pag. 345. col. 1. tom. 6.
Ioannis Baptista obitus, pag. 356. col. 2. tom. 6.
Ioseph quid significet, pag. 454. col. 2. tom. 6.
Circa Ioseph volentem dimittere Mariam meditatio,
pag. 338. col. 2. tom. eod.
Iouis Planeta proprietates, p. 706. c. 2. tom. 7.
Ira quid, p. 63. c. 2. & 64. c. 1. & 202. col. 2. & p. 275. col. 2.
tom. 6. & 27. c. 1. & 33. c. 2. & 733. col. 1. tom. 7.
ira quadruplex, pag. 33. col. 2. tom. 7.
ira quomodo sit mortale peccatum, pag. 736. col. 2. &
sequent. tom. 7.
ira opponitur mansuetudini, & patientia, p. 64. col. 1.
tom. 6.
ira octo similitudines, pag. 275. c. 2. tom. 6.
ira affectus cur datus homini, pag. 565. col. 1. tom. 7.
ira species tres, pag. 64. col. 1. tom. 6.
ira damna, p. 275. c. 2. tom. 6. & 276. c. 1. tom. eod.
ira triplex est qualitas, p. 568. c. 2. tom. 7.
ira filia sex, & qua, p. 64. c. 1. & 276. c. 1. tom. 6. & 733.
c. 2. tom. 7. item tres ex Damasceno, p. 64. c. 1. tom. 6.
ira remedia, p. 27. c. 1. & 569. c. 1. tom. 7.
ira, qua est vitium, exempla ex sacris literis, pag. 504.
col. 1. tom. 7.
De ira, & furore Dei, p. 262. col. 1. tom. 7.
De ira quomodo poenitens interrogandus, pag. 48. col. 1.
tom. 7.
De ira multa ex sanctis Patribus, p. 131. c. 1. & 256.
Ira in Deo quid, pag. 643. c. 1. tom. 7.
Iris quid sit, pag. 707. col. 1. tom. 7.
Irreconciliatio quid, pag. 35. col. 1. tom. 7.
Irregularitas, & de eius dispensatione, p. 62. c. 1. ad p. 66.
tom. 7.
Irreuerentia quomodo, & circa qua vitari debeat à religio-
so, pag. 536. col. 1. & 536. c. 1. & 2. tom. 7.
Irritatio quid, pag. 34. col. 2. tom. 7.
Iudaei volunt capere Iesum in sermone, p. 378. col. 1. tom. 6.
Iudaei in festo encaniorum voluerunt Christum lapidare,
p. 379. col. 2. tom. 6.
Iudaei in iudicio adultera Dominum decipere voluerunt,
pag. 380. col. 2. tom. 6.
Iudaorum decem obiectiones adversus nos in observatione
primi mandati decalogi, p. 6. c. 1. tom. 7.
Iudicandi quinque modi dantur, p. 792. col. 1.
Iudices ob multas rationes virtutes dicuntur, p. 257. c. 1. & 7.
Iudicium & pralatorum auctoritas eorum nomine signifi-
catur ob multa, p. 264. col. 1. & 2. tom. 7.
De iudicibus multa ex sanctis Patribus, p. 125. c. 1. & 6.
Iudicium triplex est secundum Richardum, pag. 787. c. 2.
tom. 7.
iudicium iustum quid sit, p. 559. col. 1. tom. 7.
iudicium perversum quid, p. 33. col. 1. tom. 7.
iudicium pravi quid & quadruplex, p. 60. c. 1. tom. 6.
iudicium temerarium quid sit, pagina 559. columna 1.
tom. 7. 364. tom. 6.
iudicia hominum quandoque recta, quandoque prava,
pag. 205. col. 2. tom. 7.
iudicia vitanda, pag. 628. col. 1. tom. 7.
iudicium finale quamformidabile, p. 117. col. 2. tom. 7.
iudicium fiet in valle Iosaphat, pag. 792. col. 2. tom. 7.
Quale futurum, ibid. cur futurum, p. 49. col. 1. tom. 6.
Iudicium precedet trina citatio, pag. 791. col. 1. tom. 7.
De eo, quomodo meditandum, pag. 100. col. 2. tom. 7.
Tria in eo scripta aperientur, p. 319. col. 1. tom. 6.
In eo iusti videbunt Christum, tam in natura divinita-
tis, quam humanitatis, pag. 792. col. 1. tom. 7.
In ea quatuor erunt ordines iudicandorum, ibid. col. 2.
In eo aperientur libri conscientia, & liber vite, p. 49.
col. 1. tom. 6.
In eo erit concursus ignis quadruplicis, p. 71. col. 1. tom. 6.
Quanta futura in eo iudicis severitas, p. 319. c. 2. tom. 6.
De eo multa ex sanctis Patribus, pag. 173. c. 2. & 174.
col. 1. tom. eod.
Iuramentum duplex est assertorium, & promissorium, pag. 7.
col. 1. & 37. col. 2. tom. 7.
iuramentum promissorium fit tribus modis, pag. 7. col. 1.
tom. 7.
iuramentum promissorium quando obliget, p. 37. c. 1. tom. eod.

Tomi VI. & VII. S. Bonaventuræ.

iuramenti tres comites, pag. 61. col. 1. tom. 6. & pag. 7. col. 1. & 37. col. 1. tom. 7.
iuramenti dua differentia, pag. 61. col. 1. tom. 6.
iuramenti exempla ex sacra Scriptura, p. 463. col. 2. tom. 7.
Iurare quid, pag. 61. col. 1. & 202. col. 2. tom. 6.
iurare propter quem liceat, pag. 61. col. 1. tom. 6.
Iuratio, & multa de ea ex Sanctis, p. 158. col. 1. tom. 6.
Iustificatio impij quid, pag. 783. col. 2. tom. 7.
iustificatio duobus modis sumitur, ibid. col. 2.
iustificatio quo pacto sumpta dicatur fieri in instanti, ibid.
iustificatio magnum Dei beneficium, p. 111. col. 2. tom. 7.
iustificanti unamquamque sed diversimode, pag. 772. col. 2. tom. eodem.
iustificatio impij quatuor requirit, p. 33. col. 2. & 97. col. 1. tom. 6. & 783. col. 2. tom. 7.
In iustificatione impij quid faciat Deus, pag. 33. col. 2. tom. eodem.
In iustificatione impij concurrunt gratia gratis data, & gratum faciens, pag. 34. col. 1. tom. 6.
In iustificatione duplex charitas nobis datur, pag. 691. col. 1. tom. 7.
Iustitia quid, p. 81. col. 2. & 203. col. 2. & 302. col. 1. tom. 6. & 182. col. 2. & 764. col. 2. tom. 7.
iustitia & specialis, & generalis virtus, p. 34. c. 2. tom. 6.
iustitia in quibus consistat, p. 764. c. 2. & 765. c. 1. & 7.
iustitia cur dicatur perpetua, 764. col. 2.
iustitia tripliciter pervertitur, ibid.
iustitia originalis in quo consistebat, p. 267. col. 1. tom. 6.
iustitia generalis ex Anselmo est relictio voluntatis, pag. 4. col. 2. tom. 6.
iustitia ordinans ad proximum duplex est, p. 3. c. 1. tom. 6.
iustitia, & misericordia reperiuntur in omnibus operibus Dei, pag. 702. col. 2. tom. 7.
iustitia seu aequitas generalis per Chrysoprassum, Hyacinthum & Amethyllum significatur, p. 323. c. 1. tom. 6.
iustitia Dei tribus modis sumitur, p. 702. c. 2. tom. 7.
iustitia partes ex Tullio sex, pag. 764. col. 2. tom. 7.
iustitia quatuor species ex Damasceno, pag. 627. col. 2. tom. 7.
iustitia gradus varij, p. 21. col. 2. & 22. col. 1. & 627. col. 2. tom. 6.
iustitia comparationes, pag. 302. col. 1. tom. 6.
iustitia effectus, & actus, pag. 88. col. 2. tom. 6.
iustitia effectus multiplex, p. 764. col. 2. tom. 2.
iustitia severitas, pag. 52. col. 2. tom. 6.
iustitia, & aequitatis exempla ex sacris literis, p. 378. col. 1. tom. 7.
Ad iustitiam que moueant, pag. 764. col. 2. tom. 7.
De iustitia & eius gradibus multa, pag. 225. col. 1. & 6.
De iustitia multa ex sanctis Patribus, pag. 148. col. 2. & 149. col. 1. tom. 6.
Iustus pro quatuor maximis datis Deo, ab eo recipit maxima dona, pag. 98. col. 2. tom. 6.

K

Krie eleison, quid significet. pag. 74. col. 1. tom. 7.

L

Labor seu exercitium Fratrum Minorum qualis esse debeat, pag. 320. col. 1. tom. 7.
Lachryma debet habere tria, pag. 312. col. 2. tom. 6.
lachrymarum seu fletus exempla, pag. 449. col. 1. & 2. tom. 7.
Latitudo inepta, pag. 63. col. 2. tom. 6.
Latitudo inepta fructus gula, quando peccatum mortale, pag. 39. col. 1. tom. 7.
de latitudo multa ex sanctis Patribus, pag. 172. col. 2. & 194. col. 2. tom. 6.
Laicus laico in extremis non debet confiteri, p. 345. c. 2. & 7.
laici cur non communicent sub utraque specie, pag. 778. col. 2. tom. eodem.

Lamech qui occidit Cain, putans occidere feram non excusatur, pag. 43. col. 1. tom. 7.
Languor triplex, pag. 167. col. 1. tom. eodem.
Largitatis gradus varij, p. 22. col. 2. & 23. col. 1. tom. eodem.
Latitudo, longitudo, & profunditas in Deo metaphoricè dicuntur, p. 693. col. 2. tom. 7.
Latitudo quid sit, & quid comprehendat, pag. 88. col. 1. & 203. col. 2. tom. 6. & 70. col. 1. & 768. col. 1. tom. 7.
latitudo officia qua, pag. 88. col. 1. tom. 6.
latitudo exhibitio debet habere tria, p. 187. col. 2. tom. 7.
Laudatio Dei orationis effectus, pag. 601. col. 1. tom. 7.
laudis Dei septuplex consideratio, ibid. col. 2. tom. 7.
Ad laudes quinque Psalmi, quid significet, p. 315. c. 2. & 7.
Leitio, & multa de ea ex sanctis Patribus, p. 189. col. 2. tom. 6.
Leitio Evangelica, & Mosaiica, quomodo differant, p. 38. col. 1. tom. 6. & 770. col. 1. tom. 7.
Leuitas mentis quid, pag. 63. col. 1. tom. 6.
Liber vita quid ex Augustino, pag. 49. col. 1. tom. 6.
liber vita Verbum incarnatum, pag. 71. col. 1. tom. 6.
liber scriptus intus & foris, p. 202. col. 1. tom. 6.
liber duplex est legendus, p. 305. col. 2. tom. eodem.
liber vita duas habet paginas, p. 701. col. 1. tom. 7.
libri curiores seruandi, p. 555. col. 1. tom. 6.
Liberalitas quid, pag. 88. col. 1. & 203. col. 2. tom. 6.
liberalitatis ex sacris literis exempla, pag. 486. col. 1. tom. 7.
Libertas liberi arbitrij triplex est, p. 720. col. 2. tom. 7.
libertas peccandi quid, p. 63. col. 1. tom. 6.
libertas à coactione quid, p. 202. col. 3. tom. 6.
libertas voluntatis creata quomodo stet cum infallibilitate predestinationis diuina, p. 12. col. 2. tom. 6.
Liberum arbitrium quid, p. 720. col. 1. tom. 7.
liberum arbitrium quomodo dicitur liberum à coactione sufficienti, p. 719. col. 1. tom. 7.
liberum arbitrium reperitur in Deo & Angelis, p. 720. col. 2. tom. 7.
liberum arbitrium variè definitur, p. 79. col. 2. tom. 6.
Libido causa omnis peccati, p. 732. col. 1. tom. 7.
libidinis fluxus, qui vigilantibus accidit, causa, p. 651. col. 1. tom. 7.
Ligaminis impedimentum quid, p. 96. col. 2. tom. 6.
ligamur multis modis, & quibus, p. 768. col. 1. tom. 7.
Liliifolia, & grana castitatem notant, pag. 294. col. 2. tom. 6.
Limbus duas partes habet, p. 70. col. 2. tom. 6.
In limbo anime existentes consolationes receperunt ab his, qui de nouo venerant, pag. 260. col. 1. tom. 6.
Linea in consanguinitate quid, pag. 97. col. 1. tom. 6.
Lingua, & labia Dei quid, pag. 641. col. 1. tom. 7.
lingua frenum Religionis iniunctum, p. 554. col. 1. tom. 7.
lingua peccata viginti duo, p. 288. col. 2. tom. 6.
lingua peccata quomodo constituenda, p. 653. col. 2. tom. 7.
lingua peccatorum comparationes, p. 290. col. 1. tom. 6.
Loculos ad quos usus, & quas ob causas Dominus habuerit, p. 325. col. 2.
Locus, & in loco esse aliquid multipliciter, pag. 695. col. 1. tom. 7.
Locusta cibus Ioannis quale animal, pag. 397. col. 1. tom. 7.
Longanimitas seu perseverantia coronatur, p. 316. col. 1. tom. 7.
longanimitatis effectus, ibid.
longanimitatis laudes, ibid. col. 1.
Loquacitas vitium pessimum, p. 341. col. 1. tom. 7.
Loqui in Deo quid, p. 642. col. 2. tom. 7.
loquutio Dei quomodo multipliciter, ibid.
In loquutione qua obseruanda, p. 580. col. 1. tom. 7.
Lucifer primus Angelorum quomodo peccarit, p. 75. col. 2. tom. 6.
Lucifer idem tumens de priuato bono priuatam appetit excellentiam, pag. 16. col. 2. tom. 6.
lucifer cuius ordinis fuerit, & quid appetierit, p. 712. col. 2. tom. 7.
Lucus, ut est una ex beatitudinibus, quid sit, p. 767. col. 1. tom. 7.

Index verborum, & rerum,

Ludus alcarum seu taxillorum, quando peccatum, p. 36. c. 2. tom. 7.
Lumen quadruplex, interius, exterius, superius, inferius. p. 1. c. 1. tom. 6.
lumen artis mechanica septuplex, & quare, ibid.
lumen sensitiva cognitionis quintuplex, ibid. col. 2.
lumen cognitionis philosophica triplex, & cur triplex, p. 2. col. 1. tom. eodem.
lumen sacra Scriptura superius dicitur, ibid. col. 2.
lumen desursum descendens, & sex eius differentia, ibid.
Luna qua conueniant, p. 705. c. 2. & 706. c. 1. tom. 7.
Lux quid sit, ibid.
Luxuria quid, p. 65. c. 1. & 2. & 279. c. 1. & 203. col. 2. tom. 6. & 30. col. 1. & 735. col. 2. tom. 7.
luxuria continentia opponitur, p. 65. col. 2. tom. 6.
luxuria ex Cassiano radix omnis peccati, p. 732. c. 1. tom. 7.
luxuria quadruplex est, p. 572. col. 1. tom. 7.
luxuria quomodo sit peccatum mortale, p. 737. c. 2. tom. 7.
luxuria ob triplicem causam prohibetur, p. 289. c. 1. tom. 6.
luxuria species sex, vel octo dici possunt, & quomodo, p. 65. c. 2. tom. 6. & 49. col. 2. tom. 7.
luxuria tentatio quatuorplex, p. 65. col. 2. tom. 6.
luxuria damna, p. 279. c. 2. tom. 6. & 736. c. 1. tom. 7.
luxuria indicia, & remedia, p. 26. col. 2. & 573. col. 1. tom. 7.
luxuria & incontinentia exempla ex sacris literis, p. 502. col. 1. tom. 7.
luxuria filia quinque, p. 279. col. 2. tom. 6. & octo ex Gregorio, p. 65. col. 2. tom. eod. & 735. c. 2. & 736. col. 1. tom. 7.
ex Isidoro quatuor, pag. 65. col. 2. tom. 6.
luxuria comparationes nouem, pag. 279. col. 2. tom. 6.
De luxuria multa ex sanctis Patribus, pag. 133. col. 1. tom. 6.
De luxuria quomodo penitens interrogandus, pag. 48. col. 2. tom. 7.

M

M *Achina mundialis sex diebus fuit producta, p. 74. col. 2. tom. 6.*
machinatio quid, pag. 32. c. 2. tom. 7.
Magdalena, & alia dua Maria veniunt ad monumentum, pag. 394. col. 2. tom. 6.
Magdalena conuersio, pag. 355. c. 2. tom. eod.
Magistro non indigentes quales esse debent, pag. 762. c. 2. & 763. col. 1. tom. 7.
Magnificencia quid, p. 303. col. 2. tom. 6. & 768. col. 1. tom. 7. item ex Tullio, p. 244. col. 1. tom. 6.
magnificencia dua definitiones, p. 87. c. 2. tom. eod.
Magnanimitas quid, ibid. & 203. col. 2. tom. eod.
magnanimitatis, & confidentia exempla ex sacris literis, p. 491. col. 1. tom. 7.
Magorum fides quanta, pag. 341. col. 2. tom. 6.
Maledicere quid, pag. 202. c. 2. tom. 6.
Maledictio quid, pag. 35. c. 1. tom. 7.
De maledictione qua Deus maledixit, p. 444. col. 1. tom. 7.
De maledictione qua homo maledixit, ibid.
De maledictione multa ex sanctis Patribus, p. 157. c. 1. tom. 6.
Maledictum quadruplex, p. 61. col. 2. tom. 6.
Maleficium quid, p. 67. col. 2. & 203. c. 1. tom. 7.
Mali timere solent bonos, p. 464. c. 1. tom. 6.
mali quomodo resurgent, p. 52. c. 1. tom. 6.
malorum innumerabilis semper numerus, p. 516. col. 2. tom. 7.
Malitia quid, p. 69. c. 2. tom. 6.
malitia quarta plaga anima, p. 268. col. 1. tom. 6.
De malitia multa ex sanctis Patribus, p. 165. c. 1. tom. 6.
Malum quid sit, p. 55. col. 2. & 202. col. 2. tom. 6. & quid in se, & secundum se, p. 202. c. 2. tom. eod.
malum ex circumstantia, quid, ibid.
malum culpa & poena quid, ibid.
malum poena quid, ibid.
malum triplex est, p. 55. col. 2. & 91. col. 1. tom. 6.
malum culpa quatuorplex, p. 56. col. 1. tom. 6.

malum quomodo utile, p. 125. col. 2. tom. 7.
mali introductio qua, pag. 56. col. 1. tom. 6.
Mandata omnia duobus modis clauduntur, p. 38. c. 1. tom. 6.
mandata prima tabula ordinant nos in Deum, secunda vero in proximum, p. 3. c. 1. tom. 7.
mandata ut obseruentur, timore & amore opus est, p. 4. col. 1. tom. 7.
Ad mandata obseruanda quatuor nos movent, p. 1. c. 1. tom. 7.
In mandatorum obseruatione triplex est utilitas, ibid. col. 2.
Ad mandatorum plenam explanationem tria concurrunt, p. 3. col. 2. tom. 7.
mandatorum duo genera, p. 4. c. 1. tom. 7.
mandatum primum decalogi, & de eo sermo, p. 3. col. 1. tom. 7.
mandatum secundum decalogi, & de eo sermo, p. 6. c. 1. tom. eod.
mandatum tertium decalogi, & de eo multa, p. 7. col. 2. tom. eod. habet aliquid merè morale, merè ceremoniale, & mixtum, 8. col. 1. obiectiones Iudaorum contra Christianos soluuntur, ibid.
mandatum quartum decalogi, & de eo sermo, p. 8. c. 2. tom. 7.
mandatum quintum, sextum, & septimum, & de his sermo, p. 10. c. 2. tom. 7.
mandatum octauum, nonum, & decimum decalogi preceptum, & de his sermo, p. 12. c. 1. tom. 7.
Mania quid, p. 203. c. 2. tom. 6.
Manichaorum haeresis de iuramento, p. 7. c. 1. tom. 7.
Manfuetudo, & patientia, in quo differant, p. 767. c. 2. tom. 7.
mansuetudo à natura, à figura, & à scriptura demonstratur, p. 310. c. 1. tom. 6.
Manfueti cum Deo familiaritatem habentis signum triplex, p. 309. col. 2. tom. 6.
mansuetis qua conueniant, p. 317. col. 1. tom. 6. habent hereditatem in caelo, p. 310. c. 1. tom. eod.
Mantia unde dicta, p. 67. col. 2. tom. 6.
mantia quinque species habet, ibid.
Manuale opus quomodo exercendum à religiosis, p. 545. c. 2.
Manus in Deo quid, p. 641. col. 2. tom. eod.
M A R I A *Virgo stella maris, p. 432. col. 2. tom. 6. à triplici va originalis miseria immunis, p. 431. c. 1. & seq. tom. eod. habuit gratiam privilegiorum, p. 438. c. 2. tom. eod. comparatur regina in palatium cum rege ingrediens, p. 450. col. 1. tom. eod. plena fuit expressione diuina gloria, pag. 441. c. 2. tom. eod. celestium, terrestrium, & infernorum Domina, p. 433. c. 2. tom. eod. plena fuit resperione odorifera fama, p. 441. c. 2. tom. 6. habuit gratiam pramiorum, p. 439. c. 1. & sequent. tom. eodem interpretatur illuminata, & illuminatrix, p. 433. c. 1. tom. 6. habuit gratiam labiorum, p. 438. c. 1. tom. eod. plena possessionibus bona vita in effectu, p. 440. c. 2. tom. eodem, benedicta dicitur per septem virtutes contra septem capitalia vitia, p. 454. c. 1. tom. 6. immunis à triplici va, p. 430. c. 2. tom. eodem, immunis à triplici va poena, pagina 431. c. 2. tom. eod. beata corpore, & anima assumpta in caelum, p. 449. c. 2. tom. 6. plena fecundatione prolis diuina, p. 441. c. 1. tom. eodem, fuit virga, & virga florens, p. 448. c. 1. tom. eodem, plena illuminatione sapientia, & intellectus, p. 440. c. 1. tom. eodem, habuit gratiam donorum Spiritus sancti, p. 437. col. 2. tom. 6. plena fuit fruitione laetitia aeterna, p. 442. c. 1. tom. eod. plena vnctione misericordia, p. 440. c. 2. tom. eod. per charitatem affectuosa, p. 434. c. 2. tom. eod. Aurora comparatur, pagina 445. columna 2. tom. eodem, plena perfectione vniuersalis Ecclesiae, pag. 441. col. 1. & 2. tom. eodem, plena inundatione gratia, pagina 440. columna secunda, tomo sexto, aurum à Magis oblatum pauperibus erogauit, pagina 341. columna 1. tom. 6. amarum mare, pag. 441. col. 2. tom. 6. in Euangelio septem verba locuta est, pag. 740. col. 1. tom. 7. multis de causis fuit desponsata, pag. 787. col. 1. tom. 7.*

signi

Tomi VI. & VII. S. Bonaventuræ.

- significatur per scalam Iacob, pag. 272. col. 2. tom. eod. etiam nominata accendit, pag. 110. col. 1. tom. 7. eius virginitas, pag. 435. col. 2. tom. 6. purificatio, p. 352. col. 2. tom. 6. paupertas, ibid. c. 1. ventris eius qui & quibus fructus, p. 456. c. 1. tom. eod. quomodo eius gratia immensa, p. 436. c. 2. tom. eod. eius post Epiphaniam mora ad presepe, p. 342. c. 1. tom. 6. septem habuit privilegia, p. 438. c. 2. tom. eod. Maria nomen quomodo beata Virginis convenientissimum, p. 434. c. 2. tom. eod. eius humilitas quanta, ibid. Maria Virginis salutatio quinque sententias continet, in quibus quinque dulcissima eius laudes continentur, p. 430. c. 1. tom. 6. Maria nomen qua significat, p. 413. col. 1. & 432. c. 1. tom. eod. eius mansuetudo & patientia, p. 435. c. 1. tom. eod. vita & eius septem petitiones, p. 336. c. 1. t. 6. gratia utilis, p. 437. c. 1. tom. eod. gratia eius multiplex, p. 436. c. 2. item verissima, p. 436. c. 1. tom. eod. Maria Virginis corpus surrexit gloriosum ante omnem purificationem, p. 431. c. 2. tom. 6. eius diligentia indefessa, p. 435. col. 1. tom. 6. quomodo ei conveniat celi natura, & proprietates, p. 371. col. 2. tom. 7. responsio eius Angelo data expenditur, pag. 739. col. 2. & 740. c. 1. tom. 7. de Beata Maria ex sanctis Patribus multa, p. 104. col. 2. tom. 6.*
- Martha, & Maria quomodo Christo ministrabant, p. 368. col. 1. tom. 6. & quid per eas significetur, ibid.*
- Martis planeta proprietates, p. 706. col. 1. tom. 7.*
- Martyrium fugere an sit imperfectorum, pag. 291. col. 2. tom. 7.*
- martyrij desiderium perfectio est, p. 391. col. 1. tom. 7.*
- De martyrio multa ex sanctis Patribus, p. 199. col. 1. tom. 6.*
- Matrimonium quid, p. 48. col. 1. & 95. col. 1. & 203. col. 2. tom. 6.*
- matrimonium cur ab initio institutum, p. 48. c. 1. tom. 6. & cur ante omnia alia Sacramenta, p. 40. columna 2. tom. eod.*
- matrimonium, & in officium, & in remedium institutum, p. 47. col. 2. tom. 6.*
- matrimonium à Deo quibus modis institutum, p. 95. c. 1. tom. 6.*
- matrimonium quando initietur, ratificetur, & consummetur, p. 47. col. 2. tom. 6.*
- matrimonij sunt tria bona, ibid.*
- matrimonij contractus per qua initietur, ratificetur, & consummetur, p. 95. col. 1. tom. 6.*
- matrimonij impedimenta duplicia, p. 95. col. 2. tom. 6. item duodecim impedimenta, pag. 48. columna 1. & 2. tom. eod.*
- matrimonij ex sacris literis exempla, pag. 501. col. 1. tom. 7.*
- matrimonio coniuncti tripliciter separantur, p. 95. c. 1. tom. 6.*
- In matrimonio rato, & consummato quid res, quid Sacramentum, quid res, & signum, ibid.*
- In matrimoniali actu quibus modis possit contingere peccatum, pag. 41. col. 2. tom. 7.*
- Mechanica opera, seu servilia sunt septem, p. 8. c. 2. tom. 7.*
- Meditando debet se homo exercere ad igniculum sapientie, p. 186. col. 2. tom. 7.*
- meditando quomodo se debet homo exercere ad conscientie stimulum, p. 185. col. 1. tom. 7. & quomodo ad radium intelligentie, p. 186. col. 1. tom. eod.*
- Meditatio quid sit, & quomodo à cogitatione distinguatur, pag. 144. col. 1. tom. 7.*
- meditatio necessaria orationi, p. 539. col. 1. tom. 7.*
- meditatio studiosa eternorum est secundum iter eternitatis, & de ordine huius itineris, p. 144. col. 1. tom. 7.*
- meditatio post Completorium, p. 391. col. 1. tom. 6.*
- In meditationis itinere Deus quomodo spiritum humanum illuminat, p. 144. col. 2. tom. 7.*
- De meditatione multa ex sanctis Patribus, pag. 176. col. 2. tom. 6.*
- meditationes infra Missarum solemnias, p. 188. col. 2. tom. 7.*
- Membra corporis triplicia, p. 720. col. 2. tom. 7.*
- membra inter se quomodo se habeant, p. 721. col. 1. tom. 7.*
- membra corporea cum Deo in scripturis tribuuntur, quid significant, p. 640. col. 2. tom. 7.*
- Circumembrorum estum, qua disciplina à religioso servanda, p. 547. col. 1. & 2. tom. 7.*
- Memoria quid, p. 202. col. 1. & 203. col. 1. tom. 6. & 715. col. 2. tom. 7.*
- memoria nostra quinque modis Deo inharere docetur, p. 598. col. 2. tom. 7.*
- memoria quo pacto reformari debeat, p. 162. col. 2. tom. 7.*
- memoria, & reminiscencia, quomodo differant, p. 715. col. 2. tom. 7.*
- memoria mortis scilicet in homine bona facit, pag. 307. col. 2. tom. 6.*
- memoria peccatorum quomodo fieri debeat, p. 99. c. 2. tom. 7.*
- memoria operationes indicant animam esse imaginem Dei, p. 129. col. 2. tom. 7.*
- De memoria multa ex sanctis Patribus, p. 142. col. 2. & 143. col. 1. tom. 6.*
- Memorialia viginti quinque ad bene viuendum, p. 15. col. 1. tom. 7.*
- Mendacium quid, p. 61. col. 1. & 202. col. 2. tom. 6. & 13. col. 1. tom. 7.*
- mendacium triplex est, p. 61. col. 1. tom. 6. & 12. c. 2. & 37. col. 1. & 769. col. 2. tom. 7.*
- mendacium octuplex, pag. 61. col. 1. tom. 6.*
- mendacij ex sacris literis exempla, p. 482. col. 2. tom. 7.*
- De mendacio multa ex sanctis Patribus, p. 152. col. 2. tom. 7.*
- Mendicare licitum est fratribus, & argumentorum quorundam contra hoc solutio, pag. 322. col. 1. tom. 7.*
- Mendicatio pro Christo suscepta est perfectionis Christiana, p. 363. col. 1. tom. 7.*
- Mendicitas quintuplex est origine, modo, & efficacia differens, pag. 429. col. 2. tom. 7.*
- mendicitas triplex est modus, p. 367. col. 1. tom. 7.*
- Mens nostra tribus vi tutius Theologicis, superflui debet, pag. 131. col. 1. tom. 7.*
- mens nostra tripliciter appellata, pag. 126. col. 2. tom. 7.*
- Mensa, & quomodo in ea religiosi oculos custodire debeant, & servare silentium, p. 544. col. 2. tom. 7.*
- In mensa à religiosis specialia non sunt quærenda, ibid. col. 1. circa mensam qua disciplina servanda, p. 545. c. 1. tom. 7.*
- Mensura durationis tres sunt, pag. 73. col. 2. tom. 6.*
- Meravita quos religiosos designent, pag. 551. col. 2. tom. 6.*
- Mercurij planeta proprietates, p. 706. col. 2. tom. 7.*
- Meretricium quid, pag. 69. col. 1. tom. 6.*
- Meritum triplex est, pag. 755. col. 1. tom. 7.*
- meritum, vel demeritum, quomodo circa finem actionum attenditur, pag. 756. col. 1. tom. eod.*
- Ad meritum tria valent, ibid. tom. 7.*
- Ad meritum ex parte subiecti tria requiruntur, ibid. r. 7.*
- meritos indigni nullus meretur primam gratiam, p. 755. col. 2. tom. 7.*
- mereri quis tripliciter dicitur, pag. 81. col. 2. tom. 6.*
- meritoria opera quomodo sint à gratia, & à libero arbitrio, pag. 756. col. 2. tom. 7.*
- meritoria operatio quomodo sit septimum iter eternitatis, pag. 159. col. 2. tom. 7.*
- Meus quid, & quoduplex, p. 97. col. 1. tom. 6.*
- meus quis sit impedimentum matrimonij, p. 96. col. 2. tom. 6.*
- Michael quid significet, p. 77. col. 1. tom. 6. & 711. col. 1. tom. 7.*
- Michael Angelus Christum in agone confortat, p. 385. col. 2. tom. 6.*
- Milites, & multa de illis ex sanctis Patribus, pag. 125. col. 2. tom. 6.*
- Millenarius quid significet, p. 321. col. 2. tom. 6.*
- Ministri altaris, & illorum officium, p. 542. col. 1. & 2. tom. 7.*

Index verborum, & rerum,

Minores fratres cur habeant magnos Conuentus, p. 331. c. 2. tom. 7. cur non degant in deserto, p. 331. c. 2. tom. eod. cur colligant plura, quam sufficiant ad unius diei victum, p. 332. c. 1. tom. eod. cur non laborent manibus pro victu, p. 334. c. 1. tom. 7. cur populo predicent, & confessiones audiant, p. 330. c. 1. tom. 7. cur literarum studio vacent, ibid. col. 2. tom. eod. cur nihil habeant proprium in communi, & in speciali, ibid. cur plura nunc petant, quam olim, p. 332. col. 2. tom. eod. cur videantur esse impatientes penuria, ibid. tom. 7. quomodo possint hortos, libros, domos, &c. possidere, p. 338. col. 1. tom. 7. an recipiant eleemosynam ab his, qui iniusta lucra sectantur, pag. 339. col. 1. tom. eod. an transgrediantur regulam cum pecuniis, quae siti per eleemosynam erogantur, per alios recipi & conservari faciant, p. 338. c. 2. tom. 7. an omnes ad illorum ordinem recipiendi, p. 335. c. 1. tom. 6. inter eos cur non omnes dyscoli religione eyciantur, p. 335. c. 2. tom. eod. an de illorum religione eyciantur, p. 335. c. 2. tom. eod. an de illorum religione, possit quis facta professione, ad aliam transire, p. 334. c. 1. tom. eod. cur non omnes recipiantur ad illorum religionem, ibid. illorum ordo ob qua tempore S. Bonaventura deformari coepit, p. 433. c. 1. tom. eod. cur in Minorum religione aliqui pravis moribus inueniantur, p. 335. c. 1. tom. eod. an ad Minorum religionem de qualivet religione sit transitus, p. 334. c. 1. tom. 7. an Minoribus liceat eycere aliquem pro demeritis, & egresso poenitenti & petenti receptionem denegare, ibid. tom. 7.

Miraculum quid, pag. 85. c. 1. tom. 6. *miraculum*, & *mirum*, in quo differant, pag. 700. col. 1. tom. 7. *Ad miraculi rationem qua requirantur*, ibid. *Miracula in quibus fiunt*, pag. 672. col. 1. tom. eod. *De miraculis divina providentia factis*, pag. 454. c. 2. tom. 7.

Miseria, & multa de ea ex sanctis Patribus, p. 173. c. 1. tom. 6. *Misericordia quid*, p. 88. col. 1. & 203. col. 2. tom. 6. *misericordia ceteras virtutes superat*, pag. 312. col. 1. & sequent. tom. 6. *misericordia tribus modis dicitur*, p. 703. c. 1. tom. 7. *misericordiae comparationes*, p. 311. c. 1. & 2. tom. 6. *misericordiae gradus varii*, p. 20. c. 2. & 21. c. 1. tom. 7. *misericordiae beatitudo definitur*, p. 766. c. 2. tom. eod. *misericordiae opera quae*, pag. 236. col. 2. 312. col. 2. tom. 6. & 767. col. 1. tom. 7. *misericordiae laudes*, p. 311. c. 2. tom. 6. *Ad misericordiam quibus meditationibus moveamur*, p. 311. col. 1. tom. 6. *De misericordia multa ex sanctis Patribus*, pag. 195. col. 2. tom. 6. *misericordiae opera spiritalia, & eorum sufficientia*, p. 90. col. 1. tom. 6.

Missa unde dicta, & eius significatio usque ad offertorium, p. 73. c. 2. tom. 7. *Missa quae prerogativas habeat*, p. 211. c. 1. tom. 7. *Missa mysteria multa sunt*, p. 779. col. 1. tom. 7. *Missa ritus & significationes, quae in Missa fiunt, quid significant*, p. 91. col. 1. tom. 6. *Missa officium moraliter exponitur*, p. 779. c. 2. tom. 7. *In Missa officio qua negligentia occurrant*, p. ead. tom. 7. *Missam celebrantis qua intentio*, p. 70. c. 2. tom. 7. *Missam celebrans quomodo se habere debeat post communionem*, p. 71. c. 1. tom. 7. & quomodo infra sacrum canonem, ibid. *Ad Missam celebrandam conscientia discutienda, & passio Christi meditanda*, p. 71. c. 2. tom. 7. *A Missam celebrante quomodo confessio fieri debeat*, p. 70. col. 2. tom. 7. *Ad Missam celebrandam sex in celebrante requiruntur*, pag. 71. col. 1. tom. 7. *Missile in loco honesto reponendum*, p. 542. c. 1. tom. 7. *Mitis quis sit*, p. 767. c. 1. tom. 7. *Mittere & mittere quibus personis in divinis competat*, p. 111. col. 2. tom. 6. *Moderantia quid*, p. 86. col. 2. tom. 6.

Modestia quid, ibid. & 203. c. 2. tom. eod. & 763. c. 2. 1. 7. *De modestia multa ex sanctis Patribus*, p. 148. c. 2. tom. 6. *Monachorum tria genera*, p. 392. c. 1. tom. 6. item quatuor genera, p. 378. c. 1. tom. 7. *de Monachis bonis multa ex sanctis Doctoribus*, p. 118. c. 2. tom. 6. item de monachis malis, ibid. *Moniales cur recipiantur constituta pecunia*, p. 353. c. 2. tom. 7. *Montes quatuor mala habent, & valles quatuor bona*, p. 308. col. 2. tom. 6. *Mores in Religiosis quales esse debeant*, pag. 580. col. 1. tom. 7. *Mors semper meditata*, pag. 117. c. 1. tom. 7. *mors malorum horrenda*, p. 526. col. 2. tom. 7. *mors iustorum pretiosa*, p. 527. c. 2. & 528. c. 1. tom. 7. *A morte quomodo mediandum*, p. 99. c. 2. tom. eod. *De morte multa ex sacris literis*, p. 526. c. 1. tom. 7. *De morte multa ex sanctis Patribus*, p. 173. c. 2. tom. 6. *Mortificatio, & multa de ea ex sanctis Patribus*, p. 178. col. 1. & 2. tom. 6. *Motiva vis in qua diuidatur*, p. 716. c. 1. & 718. col. 2. tom. eod. *motiva sensitiva quid*, p. 718. c. 1. tom. 6. *Motus triplex, & nullus eorum in Deo*, p. 696. col. 1. tom. 7. *motus primi mobilis dicitur rationalis*, p. 705. col. 2. tom. 7. *motus firmamenti & planetarum dicitur irrationalis*, ibid. tom. 7. *Mulier, & multa de ea ex sanctis Patribus*, p. 107. col. 2. tom. 6. *mulierum fallacia multa*, p. 525. c. 1. tom. 7. *mulierum stultiloquium*, p. 525. c. 1. tom. 7. *mulierum ornatus superfluus*, p. ead. c. 2. tom. 7. *mulierum auditas magna*, p. 524. c. 2. tom. 7. *mulierum pietas*, ibid. *mulierum fortitudo*, ibid. col. 1. *mulierum magna fides*, p. 522. c. 2. tom. eod. *mulierum magna sapientia*, p. 523. col. 1. tom. 7. *Multiloquium, & otiosa verba fugienda*, pag. 617. col. 1. tom. 7. *De multiloquio multa ex Sanctis*, p. 155. c. 2. tom. 6. *Munditia carnis, quid & quot sunt eius penna*, pag. 644. col. 2. tom. 7. *munditia cordis quid*, pag. 767. c. 2. tom. 7. *munditiam cordis tria faciunt*, pag. 312. c. 2. tom. 6. *Ad munditiam cordis qua disponunt*, ibid. *Mundus in natura caelesti, & elementari consistit*, p. 14. col. 2. tom. 6. *mundus triplex est*, p. 704. col. 2. tom. 7. *mundus cur purgandus per ignem*, p. 55. c. 2. tom. 6. *mundus innovabitur transacto iudicio*, pag. 792. col. 2. tom. 7. *mundus cur igne conflagrationis consumendus, & non aquarum inundatione*, pag. 71. col. 1. tom. 6. *mundus incepit esse à Deo per creationem*, pag. 13. c. 2. tom. 6. *mundi innovationis ratio*, p. 792. c. 2. tom. 7. *mundi aetates septem*, pag. 707. col. 1. tom. 7. *Munerum acceptio, qua non est peccatum, suspecta tamen est*, pag. 36. c. 1. tom. 7. *munerum acceptio ex sacris literis exempla*, pag. 489. col. 2. tom. 7. *Murmuratio quid*, pag. 31. col. 1. tom. 7. *Mutabilitas, & multa de ea ex sanctis*, p. 158. c. 2. tom. 6. *mutatio triplex est*, p. 777. col. 1. tom. 7. *mutatio substantialis quadruplex*, ibid. tom. 7. *Myrrha fasciculus quid sit*, pag. 147. col. 1. tom. 7.

N

Nares in Deo quid, pag. 641. col. 1. tom. 7. *Nativitas Christi, & circa eam meditatio*, pag. 339. col. 1. tom. 6.

Natu

Tomi VI. & VII. S. Bonaventuræ.

- Natura corporalis quomodo anima unitur*, pag. 14. col. 1. tom. 6.
natura celestis quomodo, ibid. col. 2. tom. eodem.
natura corporea, & quid de ea tenendum, quantum ad fieri, p. 14. col. 1. tom. eodem.
naturalis philosophia triplex, p. 2. col. 1. tom. eodem.
naturalis virtus quid, pag. 716. col. 1. tom. 7.
Nazareth flos interpretatur, p. 75. col. 2. tom. 6.
Necessitas duplex, & utraque valet ad fuganda vitia, p. 566. col. 2. tom. 7.
Negligentia quid, p. 59. col. 1. tom. 6. & multa de ea ex sanctis Patribus, p. 159. col. 2. & 160. col. 1. tom. eodem.
Negotiatores, & multa de illis ex sanctis Doctoribus, p. 126. col. 1. tom. 6.
Nescire in Deo quid, p. 643. col. 1. tom. 7.
Necromantia quid, p. 203. col. 1. tom. 6.
Nobiles, & de illis multa ex sanctis Patribus, p. 125. col. 2. tom. 7.
Nomen Dei assumitur in vanum multipliciter, p. 769. col. 1. tom. 7.
nomina quot modis de Deo dicantur, p. 698. col. 1. tom. eod.
nomina ipsius Dei, aut essentialia, aut notionalia, aut personalia, p. 697. col. 2. tom. 7.
Notio quid, p. 201. col. 1. tom. 6.
Notiones in divinis quinque, p. 9. col. 2. 201. col. 1. tom. 6. 697. col. 2. tom. 7.
De notionibus regula observanda, ibid.
Notitia approbationis quid, p. 201. col. 2. tom. 6. & quid notitia visionis, ibid.
Novitatum presumptio quid, p. 63. col. 2. tom. 6.
Novitatus in religione duplex, p. 530. col. 1. tom. 7.
Novitius quomodo se habebit cum socio in via, p. 618. col. 2. tom. 7.
novitius seipsum corrigat, p. 623. col. 1. tom. eodem.
novitius ad Eucha-ristiam quomodo se debeat preparare, p. 625. col. 2. tom. 7.
novitius fugiat rumores, & iactantiam, p. 616. col. 2. tom. eodem.
novitius non habeat res curiosas, p. 622. col. 1. tom. eod.
novitius quomodo debeat confiteri, p. 625. col. 1. tom. 7.
novitius desideret semper esse in cella, pag. 615. col. 2. tom. 7.
novitius vitare debet curiositatem, p. 620. col. 1. tom. 7.
novitius otium fugiat, p. 617. col. 2. tom. 7.
novitius circa dormitionem quomodo se geret, p. 626. col. 2. tom. 7.
novitius quando à superiori corripitur, genua flectat, p. 614. col. 1. tom. 7.
novitius ad Missas libenter ministret, p. 615. col. 1. tom. eodem.
novitius extra domum non circumspiciat per loca, p. 618. col. 2. tom. 7.
novitius predicationis, & confessionis officium non desideret, p. 615. col. 2. eodem.
novitius qualiter se gerere debeat in dormitorio, pag. 614. col. 1. tom. 7.
novitius capiat horas ad meditandum, & orandum, p. 618. col. 2. tom. 7.
novitius pacificum habeat auditum, p. 617. col. 1. tom. 7.
novitius det bonum exemplum in conversatione, pag. 618. tom. eodem.
novitius quomodo se gerere debeat circa comestionem, p. 626. col. 1. tom. 7.
novitius in omnibus semper habeat honestatem, pag. 627. col. 1. tom. eodem.
novitius confiteatur ter in septimana, pag. 615. col. 1. tom. 7.
novitius in Capitulo qualiter se gerere debeat, p. 613. col. 2. tom. 7.
novitius qualiter in mensa se gerere debeat, ibid. col. 1. & 2.
novitius humilis verecundia praeclusus esse debet, p. 616. col. 1. tom. 7.
novitius proponat sibi in omnibus exemplum Christi, p. 617. col. 2. tom. 7.
novitius in religione debet omnia transitoria abdicare, p. 630. col. 1. tom. 7.
novitius literas ad se missas non aperiat aliusque licentia superioris, p. 535. col. 1. tom. 7.
novitius peccantibus debet compari, p. 621. col. 2. tom. 7.
novitius qualiter cantare debeat, p. 618. col. 1. tom. 7.
novitius odium, & deiractionem contra se patienter sustineat, p. 622. col. 2. tom. 7.
novitius quatuor cautelae observare debet, pag. 558. col. 1. tom. 7.
novitius in omnibus unam gloriam fugiat, p. 618. col. 1. eodem tom.
novitius confessionem generalem, quam primum faciat, p. 533. col. 1. tom. 7.
novitius su voluntarie subiectus, p. 619. col. 2. tom. 7.
novitius in proposito bono non fluctuet, p. 533. col. 1. & 2. tom. 7.
novitius lectio qualis, p. 615. col. 2. tom. 7.
novitius modus loquendi qualis, pag. 617. col. 2. tom. 7. & qualis eius conversatio inter fratres, p. 616. col. 1. eod. qualis incessus, & sessio, ibid. qualis risus, ibid. col. 2. qualia verba, ibid.
novitio, cui & quoties sit confitendum, pag. 538. col. 1. tom. 7.
novitio in colloquio mulierum qua vitanda, p. 619. col. 1. tom. 7.
novitio otium vitandum, p. 620. col. 2. 7. & male cogitationes, ibid. col. 2.
novitio familiaritates secularium vitanda, p. 628. col. 1. tom. 7.
novitio qua memoriter discenda ex divino officio, pag. 540. col. 1. tom. 7.
novitio qualis debet esse religionis fervor, p. 617. col. 1. tom. 7.
novitio de absente quomodo loquendum, pag. 616. col. 2. tom. 7.
novitio qua orationes discenda, & quomodo, p. 624. col. 1. tom. eodem.
novitio in egressu foras qua observanda, pag. 618. col. 1. tom. 7.
novitiorum bonorum qua signa, & qua praeiorum, pag. 555. col. 2. tom. 7.
novitiis quid semper considerandum, pag. 613. col. 1. tom. 7.
novitiis, & noviter conversis sapè prodest loci mutatio, p. 251. col. 2.
novitiis quomodo à somno surgendum, p. 613. col. 1. tom. eod.
novitiis necessaria humilitas, p. 533. col. 2. tom. 7.
De novitiis multa ex sanctis Patribus, pag. 117. col. 2. tom. 6.
Nubes quomodo fiant, p. 707. col. 1. tom. 7.
Nuga, & de his multa ex sanctis Patribus, p. 155. col. 2. tom. 6.
Numerorum septem differentiae, p. 129. col. 1. tom. 7.
Nuntii divini ad animam, quomodo à falsis distinguantur, p. 157. col. 2. tom. 7.

O

- O** Bed Edom, quid significet, p. 452. col. 1.
Obedientia quid, p. 88. col. 1. tom. 6.
Obedientia mera qua dicatur, pag. 19. col. 1. & 202. col. 1. tom. 6.
Obedientia duplex est, p. 300. col. 2. tom. 7. i. e. triplex, 592. col. 2. tom. eodem.
Obedientia qualis esse debeat, p. 530. col. 2. tom. 7.
Obedientia perfecta, sua imperfecta relinquit, p. 534. col. 1. tom. 7.
Obedientia praelatis debita, pagina 613. columna 1. tom. 7.
Obedientia in operibus, in locutione, & in usu rerum, p. 534. col. 1. tom. 7.
Obedientia laudes, p. 628. col. 2. tom. 7.
Obedientia ratio qua, p. 592. col. 1. tom. 7.
Obedientia sex auxilia, p. 293. tom. 6.

E E c c

Obedien

Index verborum, & rerum,

- obedientia praconia. p. 292. col. 2.
obedientia exempla ex sacra Scriptura, pag. 454. col. 1. tom. 7.
obedientia necessitas, & merium p. 158. col. 1. tom. 7.
obedientia compunctiones p. 292. col. 2. tom. 6.
obedientia exemplum mirabile. p. 225. col. 1. tom. 7.
obedientia gradus varij. p. 19. col. 2. tom. 7.
obedientia gradus septem, pag. 292. col. 2. tom. 6. & qui, p. 593. col. 1. tom. 7.
De obedientia bona, ex sanctis Patribus multa, pag. 149. col. 1. & 2. tom. 6. item de inaccepta, p. 150. col. 1. tom. eodem.
Obliuio quatuorplex, & qualis, sit peccatum, pag. 43. col. 1. tom. 7.
De obliuione multa ex S. Patribus p. 167. col. 1. tom. 6.
Obliuisci in Deo quid, ibid.
Obseruantia quid, p. 88. col. 1. 203. col. 2. tom. 6. 764. col. 2. tom. 7.
Obstinatio, & duritia malorum exempla ex sacris litteris, p. 512. col. 2. tom. 7.
De obstinatione multa ex sanctis Patribus p. 161. col. 1. tom. 6.
Occasiones peccandi confitenda p. 650. col. 1. tom. 7.
Occasio tripliciter est iniusta. p. 769. col. 1. tom. 7.
Oculus triplex, carnis, rationis, & contemplationis, pag. 150. col. 1. tom. 7.
oculus cordis habet suam noctem, & diem, p. 234. col. 2. tom. 6.
oculi quid in Deo p. 641. col. 1. tom. 7.
Occupatio, & multa de ea ex sanctis Patribus, p. 158. col. 2. tom. 6.
Odium quid p. 202. col. 2. tom. 6.
Ofertorium unde dicatur. p. 75. col. 1. & 2. tom. 7.
Officium diuinum ob quinque causas in Ecclesia institutum ab Spiritu sancto p. 93. col. 2. tom. 7.
officium diuinum quam diuotissime persoluendum, p. 553. col. 1. tom. 7.
officium diuinum quomodo recitandum p. 623. col. 2. tom. 7. & quomodo persoluendum etiam extra chorum, pag. 541. col. 1. tom. 7.
officia Religiosorum quomodo aliis committenda p. 536. col. 2. tom. 7.
In officiis monasterij quae disciplina à Religiosis seruanda, p. 548. col. 2. tom. 7.
Omisso quid. p. 59. col. 1. tom. 6.
omisso quatuorplex, & qualis sit peccatum mortale, pag. 42. col. 1. tom. 7.
Operatio Dei in productione mundi triplex. p. 74. c. 1. tom. 6.
operatio hominis tam spiritalis, quam corporalis, quomodo Deiformis efficiatur. p. 180. col. 2. tom. 7.
operationis bona exempla ex sacris litteris, p. 523. col. 2. tom. 7.
Oppressionis bonorum per malos ex sacris litteris exempla, p. 514. col. 2. tom. 7.
Opus manuale quibus ab Apostolo praecipitur, p. 377. col. 2. tom. 7.
operis triplex genus. p. 377. col. 1. tom. 7.
opera sex dierum moraliter explicantur, pag. 704. col. 2. tom. 7.
opera bona quomodo sunt trium meritoria, pag. 756. col. 2. tom. 7.
opera extra charitatem facta ad quid valeant, pag. 757. col. 1. tom. eod.
opera misericordiae corporalia. p. 89. col. 2. tom. 6. & eorum sufficiencia. ibid.
operum quatuor sunt genera p. 727. col. 2. tom. 7.
Oraculum quid p. 79. col. 1. tom. 6. & 202. col. 1. tom. eodem.
Orandi tres modi. p. 599. col. 1. tom. 7.
orandi modus à nouitijs seruandus, p. 538. col. 2. tom. eod.
orandum est mane & vespere. p. 539. col. 2. tom. 7.
orantis forma varia. p. 604. col. 2. tom. eodem.
orantis affectio ad impetrandum quomodo debet esse praeparata. p. 115. col. 2. tom. 7.
orantes quare, quandoque non exaudiantur. p. 605. c. 2. t. 7.
Oratio quid, p. 90. col. 1. 283. col. 1. 203. col. 2. tom. 6.
oratio duplex mentalis, & vocalis. p. 39. col. 1. tom. eodem.
oratio mentalis quid. p. 61. col. 1. tom. 7.
oratio brevis sit, & pura. p. 539. col. 1. tom. 7.
oratio dualis alis subleuatur, ibid.
oratio pascit hominem interiore, p. 539. col. 2. tom. 7.
oratio quomodo pars satisfactionis. p. 783. col. 2. tom. 7.
oratio commendatur, p. 351. col. 1. & 2. tom. 6.
oratio cur collecta dicatur. p. 74. col. 2. tom. 7.
oratio deuota dicenda ante communionem. p. 72. c. 1. tom. 7.
Item alia post communionem, ibid. col. 1. & 2.
orationis Dominica petitiones septem. p. 39. col. 1. tom. 6. & earum sufficiencia, 90. c. 1. tom. 6. & de eisdem doctrina, 38 col. 1. tom. eodem, eiusdem brevis expositio, 315. col. 1. & 2. tom. 7. item de eadem mediatio, p. 228. col. 2. tom. 7.
orationis partes tres, seu gradus tres. p. 187. col. 1. tom. 7.
orationis figura triplex. p. 283. col. 1. & 2. tom. 6.
orationis uisitates. p. 603. col. 2. tom. 7.
orationis effectus. p. 602. col. 2. tom. 7.
orationis comparationes. p. 283. col. 1. tom. 6.
orationis uirtus quanta. p. 635. col. 1. tom. 7.
orationis exempla ex sacra Scriptura, p. 447. col. 1. & 2. tom. 7.
orationis perfectio. p. 607. col. 1. tom. 7.
Ad orationem tria requiruntur, p. 635. col. 2. tom. 7.
In oratione varij affectus formantur p. 599. col. 1. tom. 7.
Oratione quomodo peruenitur ad ueram sapientiam p. 187. col. 1. tom. 7.
De oratione accepta multa ex sanctis Patribus pag. 159. col. 2. tom. 6. item de inaccepta p. 151. col. 1. & 2. eodem.
Orationes speciales quibusdam expediunt, & de ipsis multa, p. 605. col. 2. tom. 7.
Orbes coelestes quomodo distent inter se, & à terra, pag. 705. col. 1. tom. 7.
Ordo quid. p. 203. col. 2. tom. 6. item quid & quatuorplex p. 94. col. 2. tom. eod. & quomodo à Gregorio definitur, pag. 76. col. 1. tom. eod. & 47. col. 1. tom. 6.
Ordo hierarchia ecclesiastica. p. 144. col. 1. tom. 6.
ordo in Angelis quid ex Gregorio, pag. 201. columna 1. tom. eodem.
ordo diuina iustitia in poena iniusta primis parentibus pro peccato. p. 21. col. 2. tom. eodem.
ordo viuendi tria continet, & quae. p. 3. col. 2. tom. 6.
ordo quomodo desinitur p. 785. col. 2. tom. 7.
ordo sacer impedimentum matrimonij. p. 96. col. 1. tom. 6.
ordinis septem gradus. p. 47. col. 2. tom. 6.
ordinis quae debita dispensatio. p. 94. col. 2. tom. 6.
De ordinis substantia sunt sex p. 785. col. 2. tom. 7.
In Ordine aliquid est sacramentum, aliquid res, & sacramentum, ibid. & 94. col. 2. tom. 6.
In ordine quolibet character imprimatur, ibid. & quando imprimatur, 786. col. 1. tom. 7.
ordine iniusti duplex habent finem distinctum, p. 785. col. 2. tom. eodem.
Ordines quomodo dispensandi p. 47. col. 2. tom. 6.
Ordines sex sunt tanquam subministrati, & quae. p. 47. col. 2. tom. 6.
Ordines cur praecedat tonsura, ibid.
Ordines sui septem p. 785. c. 2. tom. 7. item eorum officia, ibid.
Ordines suscipiendi quos debeant habere qualitates, p. 786. col. 1. tom. 7.
Ordines uidetur Christus exequisse, & quomodo, ibid.
Ordines suscipere multa impediunt, ibid. col. 2.
Ordines suscipientium conditiones p. 94. col. 2. tom. 6.
Ordinum minorum potestas, & officium, ibid. col. 2.
Ante ordinum susceptionem praeparare nos debemus per confessionem. p. 786. col. 2. tom. 7.
Originale peccatum est unum in omnibus, pag. 266. col. 2. tom. 6.
Originale peccatum habet communitatem, & quare, ibid. tom. 6.
Originale peccatum, qualitatem habet ab alijs peccatis differentem, & quomodo. p. 267. col. 1.

Tomi VI. & VII. S. Bonaventuræ.

Originale peccatum habet aequalitatem, ibid.

*Originale peccatum, cur post hanc vitam non puniatur
pœna sensus, pag. 22. col. 1. tom. 6.*

*Originale peccatum ex carentia iustitiæ, & morbo con-
cupiscentiæ integratur, ibid. col. 2.*

*Originale peccatum humanam naturam dupliciter infe-
cit, pag. 126. col. 2. tom. 7.*

*Originale peccatum quomodo in carne, & in anima,
pag. 229. col. 2. tom. 7.*

Originalis peccati quadruplex pœna, pag. 21. col. 2. t. 6.

Eius curatio, p. 22. col. 2. & 57. col. 1. tom. eod.

*Originalis culpa personam & naturam inficit, & quomo-
do, p. 22. col. 1. tom. 6.*

Originalis peccati effectus, p. 267. col. 2. tom. 6.

*Originalis culpa transfusa est à peccato primi hominis,
pag. 729. col. 1. tom. 7.*

Eius multa sunt nomina. ibid. col. 2.

*In Originali peccato infectio, quæ est culpa, debetur per
baptismum, ibid. col. 1.*

Vide de hoc plura verbo peccatum.

*Ornatus, & de eo multa ex sanctis Patribus, p. 163. col. 1.
& 2. tom. 6.*

Os Dei quid in sacra Scriptura, p. 641. col. 1. tom. 7.

Osanna vox Hebræa quid significet, p. 76. col. 1. tom. 7.

Ostentatio quid, p. 32. col. 2. tom. 7.

Ociositas fugienda, pag. 627. col. 1. tom. 7.

otij damna, pag. 734 col. 2. tom. 7.

P

P*acificus rex propter tria dicitur, p. 314. col. 2. tom. 6.*

Palæstra quid significet, p. 90. col. 2. tom. 7.

Pallium Christi quid, p. 642. col. 1. tom. 7.

Palpebra in Deo quid, p. 641. col. 1. tom. 7.

*Paradisus qualis locus sit, p. 296. col. 1. tom. 6. & 724.
col. 1. tom. 7.*

Parapherna quid sint, p. 794. col. 2. tom. 6.

Parcitas quid, p. 87. col. 1. tom. 6.

Parentes sunt honorandi, p. 480. col. 1. tom. 7.

*Passio Domini quomodo Clavis Davidica, pag. 204. col. 1.
tom. 7.*

*passio Domini qualiter adaptetur quatuor affectibus ani-
mi, pag. 178. col. 1. tom. 7.*

*Circa passionem Domini quomodo meditandum, pag. 102.
col. 2. tom. 7.*

Sex item consideranda circa eandem, ibid.

*In passione Domini relucet summa sapientia, potentia,
& clementia, p. 205. col. 2. tom. eod.*

*In passione Christi referantur signacula septem, pag. 104.
col. 1. tom. 7.*

*In passione Domini, cor hominis inflammatur ad septem
opera misericordiæ, pag. 207. col. 1. tom. 7.*

*In passione Domini datur septuplex ascensus in contem-
platione secundum septiformem gratiam Spiritus sancti,
pag. 104. col. 1. tom. 7.*

*In passione Domini speculari possumus decem mandatorum
Decalogi exemplum, & quomodo, pag. 203. c. 2. tom. 7.*

*In passione Domini relucet omnis Angelica hierarchiæ
officia, pag. 204. col. 1. tom. 7.*

*Passionis Christi meditatio quàm sit utilis, pag. 193. col. 1.
tom. 7.*

*Circa passionem Christi oratio valde deuota, pag. 208.
col. 1. tom. 7.*

*passiones seu affectiones sunt septem, pag. 583. col. 2.
tom. 7.*

Pater multipliciter dicitur, p. 689. col. 2. tom. 7.

*Pater in quarto Decalogi præcepto qui dicatur, pag. 769.
col. 1. tom. 7.*

Pater in Divinis non dicitur muti, p. 71. col. 2. tom. 6.

*Patri æterno quatuor sunt appropriata, & quæ, pag. 73.
col. 1.*

Patrem æternum esse probatur, p. 689. col. 2. tom. 7.

*In Patrem, Filium, & Spiritum sanctum peccare, qui
dicantur, pag. 43. col. 2. tom. 7.*

*Patientia quid, pag. 87. col. 2. 203. col. 2. tom. 6. & 590.
col. 1. & 764. col. 1. tom. 7.*

Item quid ex Tullio, 244. col. 1. tom. 6.

patientia laudes, pag. 314. col. 1. tom. 6.

patientia gradus qui, pag. 591. col. 2. tom. 7.

patientia probatio quæ sit, pag. 590. col. 2. tom. 7.

*patientia, & mansuetudinis exempla ex sacris literis,
pag. 295. col. 1. tom. eod.*

patientia utilitates quot, pag. 591. col. 1. tom. 7.

*De patientia multa ex sanctis Patribus, pag. 145. col. 1.
tom. 6.*

patientis scutum quale, pag. 315. col. 1. tom. 6.

patientis strenuitas in irivus, 314. col. 2. tom. 6.

*Pauperes, & multa de illis ex sanctis Patribus, pag. 123.
col. 2. tom. 6.*

Paupertas multiplex, pag. 593. col. 2. tom. 7.

*paupertas alia in communi, alia in particulari, pag. 310.
col. 2. tom. 7.*

*paupertas quantum ad abrenunciationem, an sit Chri-
stiana perfectionis, disputatur, pag. 358. col. 2. tom. 7.*

*paupertas penuriosa ad quatuor potissimum valet, p. 415.
col. 2. tom. 7.*

*paupertas voluntaria fundamentum Evangelicæ perfe-
ctionis, pag. 402. col. 1. tom. eod.*

*paupertas quæ alia, quæ alior, & quæ aliissima, p. 254.
col. 1. tom. 7.*

*paupertas à religiosis amanda, pag. 633. col. 1. & 2.
tom. eod.*

*paupertas Apostolica contra impugnatores asseritur, p. 317.
col. 2. tom. eod.*

paupertas spiritus quid significet, pag. 767. col. 1. tom. 7.

paupertatis tria bona, pag. 292. col. 2. tom. 6.

paupertatis gradus varij, pag. 21. col. 1. tom. 7.

paupertatis utilitas, pag. 629. col. 1. tom. 7.

paupertatis Evangelicæ ratio quæ sit, p. 402. col. 2. tom. 7.

*paupertatis ex sacris literis exempla, pag. 488. col. 2.
tom. 7.*

*paupertatem profitenti quæ sint necessaria, p. 364. col. 2.
tom. 6.*

Pax ut est beatitudo quid sit, pag. 767. col. 2. tom. 7.

*pacis, & concordia ex sacris literis exempla, pag. 471.
col. 1. tom. 7.*

pacis gradus varij, pag. 22. col. 2. tom. 7.

pacis triplex gradus, pag. 231. col. 1. tom. 6.

pacis multiplices effectus, ibid. col. 1. & 2.

pacis præconia, pag. 313. col. 2. tom. 6.

pacis contraria quæ, ibid. col. 2. tom. 6.

*Ad pacis soporem pervenitur septem gradibus, pag. 189.
col. 1. tom. 7.*

Ad pacem tria ducunt, pag. 313. col. 2. tom. 6.

*pacem dedit. Christus discipulis suis triplici iure, ibid.
tom. 6.*

Peccatum quid, pag. 273. col. 2. tom. 6. 226. c. 1. tom. 7.

peccatum æternale quid, p. 202. col. 2. tom. 6.

peccatum ex ignorantia quid, p. 66. col. 1. tom. 6.

*peccata ex deordinatione nutritiva duo, pag. 68. col. 1.
tom. 6.*

peccata in seipsum duo, ibid.

*peccatum triplex ex infirmitate, ignorantia, & malitia,
pag. 65. col. 2. tom. 6.*

peccatum ex industria quid, pag. 203. col. 1. tom. 6.

peccatum quàm grave malum, p. 33. col. 2. tom. eod.

*peccatum propter quæ deestandum, pag. 372. col. 2.
tom. 6.*

peccatum est sicut ludus aleatoris, p. 273. col. 2. tom. 6.

peccatum ex infirmitate, quid, p. 203. col. 1. tom. 6.

peccatum est sicut vinculum, p. 273. c. 2. tom. 6.

*peccatum unum altero maius potest dici duodecim modis,
pag. 57. col. 2. tom. 6.*

peccati divisiones quæ, pag. 56. col. 2. tom. 6.

*peccatum quantum placeat diabolo, pag. 272. columna 2.
tom. 6.*

*peccatum originale, veniale, & mortale, in quo disti-
guuntur, p. 266. col. 2. tom. 6.*

Index verborum, & rerum,

peccatum est quasi putredo in pomo, pag. 273. col. 2. tom. 6. & sicut falsitas in panno, ibid. & sicut taberna diaboli, ibid.

peccatum in Deum & proximum, p. 203. c. 1. tom. eod.

peccatum non vitatur nisi prius cognoscatur, pag. 270. col. 1. & 2. tom. 6.

peccata principalia seu capitalia sunt septem, pag. 273. col. 1. tom. eod.

peccatum ignorantia, & ex ignorantia quid, p. 203. c. 1. tom. 6. & quomodo distinguantur, p. 66. c. 1. tom. eod.

peccatum contra naturam, p. 65. col. 2. tom. 6.

Idem duobus modis dicitur, pag. 59. col. 2. tom. eod.

peccatorum recordatio quomodo fieri debeat, pag. 185. col. 1. & 2. tom. 7.

peccata operis quae, pag. 738. col. 2. tom. 7.

peccata oris quae, pag. 738. col. 2. tom. eod. & 59. col. 2. tom. 6.

peccati cordis definitio, & differentia, p. 59. c. 2. tom. 6.

peccatum sicut vultus in corpore, pag. 273. c. 2. tom. eod.

peccata poenalia quae dicantur, & quae sint, pag. 24. c. 2. tom. 6.

peccati ob causam quatuor mala nolus iniuncta, quae sunt omnium malorum materia, p. 303. col. 2. tom. 6.

peccatum momentaneum iuste à Deo aternaliter puni-
tur, p. 702. col. 2. tom. 7. & quare, p. 118. c. 1. eod. tom.

peccatum multis nocet, p. 728. col. 2. tom. 7.

peccatum infirmitas est, p. 273. col. 1. tom. 6.

peccata quot modis peccata, & poena peccatorum dicantur, p. 70. col. 1. tom. 6.

peccatorum circumstantiae quae, pag. 726. c. 2. tom. 7.

peccata omnia trifariam committuntur, p. 631. tom. 7.

peccati deformitatem quantum deestetur Deo, p. 274. col. 2. tom. 6.

peccata capitalia septem bestiis comparantur, p. 732. col. 1. tom. 7.

peccatum quot modis faciat indignum communione, pag. 779. col. 1. tom. 7.

peccatum quae antecedant, pag. 69. col. 1. tom. 6.

peccatum post mortem qualiter hominem premit, p. 728. col. 1. tom. 7.

peccatorum origo quae, pag. 656. col. 1. tom. 7.

peccatum corrumpit modum, speciem, & ordinem, p. 728. col. 2. tom. 7.

peccatum multa habet nomina, p. 726. col. 1. & 2. tom. 7.

peccatum multis diuiditur modis, pag. 727. col. 1. tom. 6.

peccata cordis, quae, pag. 738. col. 2. tom. 7.

peccatorum in proximum tria genera, pag. 68. col. 2. tom. 6.

peccati origo, & processus, pag. 726. col. 2. tom. 7.

peccatum quantum noceat peccatori, pag. 228. col. 1. tom. 7.

peccatum unum quomodo maius altero, pag. 726. col. 2. tom. 7.

peccata lingua sunt viginti quatuor, p. 50. col. 2. tom. 7.

peccatum formaliter, & materialiter dicitur, pag. 56. col. 2. tom. 6.

peccatum quinque modis committi potest, pag. 9. col. 1. tom. 7.

circa peccata finalia, seu irremissibilia quid tenendum, pag. 25. col. 1. tom. 6.

peccata in seipsum ex deordinatione generatiua quot sint, pag. 68. col. 2. tom. 6.

peccati materialiter sumpti definitiones variae, pag. 56. col. 2. tom. 6.

De peccato quamdiu sit dolendum, pag. 781. col. 2. tom. 7.

peccatorum tres generales diuisiones, p. 265. col. 2. tom. 6.

peccati descriptio, & diuisio, p. 656. col. 2. tom. 7.

peccatum publice committens, quomodo dupliciter peccet, pag. 563. col. 2. tom. 7.

peccatum, ut dicit priuationem, variè definitur, p. 56. col. 2. tom. 6.

peccatorum brevis per epilogum enumeratio, pag. 43. col. 2. tom. 7.

peccati multi sunt effectus, pag. 727. col. 2. tom. 7.

peccati unum initium, duplex radix, triplex fomentum, & caput septiforme, pag. 23. col. 2. tom. 6.

peccatum operis quid, pag. 203. col. 2. tom. 6. & quid peccatum cordis, ibid. & de peccato operis multa, p. 62. col. 1. tom. eod.

peccati actualis differentia materiales, p. 57. col. 2. tom. 6.

peccata in Deum, pag. 66. col. 2. tom. 6.

peccata omissionis quae, p. 738. col. 2. & 739. col. 1. tom. 7.

Ad peccatum duo subsequuntur, p. 69. col. 1. tom. 6.

peccati actualis definitio, pag. 57. col. 2. tom. 6.

De peccato multa ex sanctis Patribus, pag. 129. col. 1. tom. eod.

peccatum variè definitur, pag. 726. col. 1. tom. 7.

peccatum non est essentia aliqua, sed defectus, pag. 20. col. 1. tom. 6.

De peccati actualis ortu quae tenenda in summa, pag. 23. col. 2. tom. 6.

peccati origo quae, & quod subiectum, pag. 20. col. 1. tom. 6.

peccatum ex infirmitate quid, pag. 65. col. 2. tom. 6.

Circa peccatorum capitalium ortum quae tenenda, pag. 23. & 24. col. 1. & 2. tom. eod.

peccati originalis ex Augustino definitio, pag. 65. col. 2. tom. 6.

peccatum originale quid, pag. 202. col. 2. tom. eod.

Item, p. 57. col. 1. tom. eod. Item ex Anselmo, ibid.

peccati originalis varia nomina, ibid.

peccatum originale quid faciat, ibid.

peccatum primi hominis corripit naturam, p. 729. col. 1. tom. 7. originalis culpa transfusio à quo, ibid.

Ex peccato originali quadruplex provenit effectus, p. 564. col. 1. tom. 7.

peccatum mortale quid, p. 59. col. 1. & 202. c. 2. tom. 6.

corrumpit modum, speciem, & ordinem, p. 55. c. 2. eod.

Circa consensum non committitur, p. 23. col. 2. tom. 6.

peccati mortalis remedia septem, p. 58. col. 2. tom. eod.

peccatum mortale, & veniale quomodo differant, p. 266. col. 2. tom. 6. & 7. 731. col. 1. tom. 7.

peccati mortalis effectus, pag. 268. col. 1. & 731. col. 2. tom. 6.

peccatorum mortalium septiforme caput, & ratio huius, pag. 731. col. 1. tom. 7. eorumdem unum initium, duplex radix, triplex fomentum, ibid. col. 2.

peccatum veniale quid, & quod triplex, p. 58. c. 1. tom. 6.

quando committatur, p. 23. col. 2. tom. eod. quid ex Augustino, p. 730. col. 2. tom. 7. tribus modis sit, ibid. tripliciter dicitur, p. 268. col. 2. tom. 6. triplex est, p. 58. col. 1. tom. eod.

Ad poenam obligat, p. 731. col. 1. tom. 7. animam maculat, ibid. non potest fieri mortale, p. 730. col. 2. tom. 7.

peccati venialis actus quomodo potest fieri mortale peccatum, ibid.

Sine peccato veniali an possit quis esse in hac vita, pag. 731. col. 1. tom. 7.

peccati venialis remedia undecim, pag. 58. col. 1. t. 6.

Multi sunt eius effectus, p. 371. col. 1. tom. 7.

peccata venialia in Purgatorio etiam quoad culpam quomodo purgantur, ibid. per quae remittantur, pagina 269. col. 1. tom. 6.

peccatorum venialium tres differentiae, ibid.

peccati venialis poena in Ecclesia levis, in Purgatorio grauior, in inferno grauissima, pagina 731. col. 1. tom. 7.

peccatum in Spiritum sanctum quid, pag. 737. col. 2. tom. 7. & 656. columna 2. tom. 2. eod. & 66. c. 1. tom. 6.

peccata in Spiritum sanctum sunt sex, pag. 303. col. 2. tom. 6. & 738. col. 1. tom. 7. & 25. col. 1. tom. 6. & 66. col. 1. tom. 6.

peccatum in Spiritum sanctum quomodo irremissibile, p. 738. col. 1.

Pecunia duobus modis dicitur, p. 317. col. 1. tom. 7.

pecunia fratribus Franciscanis largita semper est dantis, & si ad centesimam personam peruenerit, donec in usus fratrum expensa sit, pag. 319. col. 2. tom. 7.

Tomi VI. & VII. S. Bonaventuræ.

- pecunia qua cautela accipi debeat à fratribus, pag. 355. col. 1. tom. 7.
- pecunia prohibitionis Apostolis facta septem rationes, pag. 317. col. 1. tom. eod.
- pecuniam quomodo recipiant fratres Franciscani, p. 424. col. 1. tom. 7.
- Pedagogy defraudare principes, peccatum est, pag. 378. col. 1. tom. 6.
- Pedes in Deo quid, pag. 642. col. 1. tom. 7.
- pedes ex Dionysio in sacra Scriptura significant virtutem moriam acutè penetrantem, & velocem, id est, semper in diuina tendentem, pag. 137. col. 2. tom. 7.
- Percussor clerici in quibus casibus sedem Apostolicam adire non tenetur, pag. 67. col. 2. tom. 6.
- Perfectio multiplex est, pag. 753. col. 2. tom. 7.
- item triplex est, 387. col. 2. & 753. col. 1. tom. 7.
- item duplex, 163. col. 1. eod. tom.
- perfectio & imperfectio quomodo differant, pag. 386. col. 2. tom. 7.
- perfectio Evangelica, quid sit, p. 387. col. 2. tom. 7.
- perfectioris integritas quibus constat, pagina 35. col. 2. tom. 6.
- perfectioris actus duplices, & qui, p. 400. col. 1. tom. 7.
- Ad perfectionem sex sunt gradus, pag. 188. col. 1. tom. 7.
- Perfektum & imperfectum tribus modis dicitur, pag. 383. col. 2. tom. 7.
- De perfectis multa ex sacris doctoribus, p. 120. col. 1. tom. 6.
- Periurium quid, pag. 202. col. 2. tom. 6. quid, & quomplex, pag. 61. col. 2. eod.
- In periurio tribus modis peccatur, pag. 768. col. 2. tom. 7.
- Perplexitas quid, pag. 202. col. 2. tom. 6.
- perplexitas triplex, pag. 60. col. 2. tom. 6.
- De perplexitate multa ex sanctis Patribus, pag. 133. col. 2. tom. 6.
- Perseuerantia quid, pag. 87. col. 2. 203. col. 2. tom. 6.
764. col. 1. tom. 7. & quid ex Tullio, pag. 244. col. 2. tom. 6.
- perseuerantia necessitas, pag. 638. col. 2. tom. 7.
- De perseuerantia multa ex sanctis Doctoribus, pag. 146. col. 1. tom. 6.
- Persona definitiones tres assignantur, pag. 693. col. 2. tom. 7.
- personarum acceptio quid, & quomplex, pag. 60. col. 1. tom. 6.
- Perinacia quid, p. 31. col. 2. tom. 7. & 63. col. 2. tom. 6.
- Phantasia quid, pag. 202. col. 1. tom. 6.
- Item quid, & qua eius munera, p. 715. col. 1. tom. 7.
- phantasia quis locus in capite, pag. 715. col. 2. tom. 7.
- Phantasma quid, pag. 79. col. 1. 202. col. 1. tom. 6.
- Philosophia triplex, & quid representet, pag. 130. col. 2. tom. 7.
- philosophia moralis triplex, monastica, æconomica, & politica, pag. 2. col. 2. tom. 6.
- Physiognomia diuersos affectus, ac mores indicat in homine, pag. 721. col. 1. tom. 7.
- physiognomia regula generales, pag. 722. col. 1. tom. 7.
- physiognomia ratio singulis membris corporis, pag. 721. col. 1. tom. 7.
- Pietas quid, pag. 88. col. 1. & 203. col. 2. tom. 6. & 764. col. 2. tom. 7.
- Item quid ex Hugone, 236. col. 2. tom. 6.
- pietas innata quid sit, pag. 236. col. 2. tom. 6.
- Item quid acquisita, ibid.
- pietas qua sit donum Spiritus sancti, pag. 236. col. 2. tom. 6.
- pietas impietatem expellit à coniugio suo, pag. 237. col. 2. tom. 6.
- pietatis donum exponitur, pag. 89. col. 1. tom. 6.
- pietatis donum in mente coniugium preparat, pag. 238. col. 1. tom. 6.
- pietatis donum in anima facit meridiem, pag. 237. col. 2. tom. 6.
- pietatis in die tres hore distinguuntur, pag. 237. col. 1. tom. 6.
- pietatis donum in quibus consistat, p. 766. col. 1. tom. 7.
- pietatis donum non solum vires mentis, sed externas inuitat, pag. 238. col. 1. tom. 6.
- item vires mentis multipliciter reficit, ibid. col. 2.
- per pietatis donum dies spiritualis anima oritur, p. 237. col. 1. tom. 6.
- Pigrizia in decem casibus reprehensibilis, pag. 277. col. 2. tom. 6.
- Pisces maris, fluminis, & stagni qui dicantur, pag. 241. col. 1. tom. 6.
- Plaga Egypti decem, pag. 290. col. 2. tom. 6.
- Planetis qua conueniant, pag. 706. col. 1. tom. 7.
- Elebanus bonus qui dicatur, pag. 341. col. 2. tom. 7. & qui nullus, 342. col. 1.
- Item insufficiens quis, pag. 341. col. 1. tom. 7.
- Pluvia, grando, & nix, quomodo fiant, pag. 707. col. 1. tom. 7.
- Pœna peccati cur aterna, pag. 71. col. 1. tom. 6. & 793. col. 1. tom. 7.
- pœna damnatorum quomodo finita, & infinita, p. 268. col. 2. tom. 6.
- pœna damnatorum triplex, & cur p. 68. c. 2. tom. 6.
- pœna non honorantium parentes triplex, pag. 288. col. 2. tom. 6.
- pœna peccati temporalis ex Orosio, qua, pag. 71. col. 1. tom. 6.
- pœna nouem in sacra Scriptura inueniuntur, pag. 317. col. 1. tom. 6.
- pœnarum inferni diuturnitas, pag. 317. col. 2. tom. 6.
- pœna triplex, acta, inflicta, & contrita, pag. 70. col. 1. tom. 6.
- pœnarum inferni diuersitas, pag. 317. col. 1. tom. 6.
- pœnarum octo genera, pag. 793. col. 2. tom. 7.
- pœnarum inferni acerbitas, pag. 317. col. 1. tom. 6.
- pœna peccati personales, pag. 70. col. 2. tom. 6.
- pœna peccati naturales ex Gregorio septem, pag. 70. col. 2. tom. 6.
- pœnarum inferni vniuersitates, pag. 317. col. 2. tom. 6.
- Pœnalis locus post hanc vitam triplex, p. 70. col. 2. tom. 6.
- Pœnitentia quid, pag. 93. col. 1. & 203. col. 2. tom. 6.
779. col. 2. tom. 7.
- pœnitentia secunda tabula post naufragium, pagina 780. col. 2.
- pœnitentia falsa sex modis dicitur, p. 60. col. 2. tom. 7.
- pœnitentia duplex est, pag. 779. col. 2. tom. 7.
- pœnitentia per accidens est de venialibus, pag. 784. col. 2. tom. eod.
- pœnitentia quomodo imponenda, & adimplenda, p. 280. col. 2. tom. 6.
- pœnitentia quomodo debet esse perpetua, pag. 779. col. 2. tom. 7.
- pœnitentia à maiori quibus iniungi possit, pag. 61. col. 1. tom. 7.
- pœnitentia laudes, & triplex eius comparatio, pag. 280. col. 1. tom. 6.
- pœnitentia qualitas secundum qualitatem culpa iniungenda, col. 2. tom. 7.
- pœnitentia impedimenta, pag. 780. col. 2. tom. 7.
- pœnitentia quilibet exponitur, ibid. col. 1.
- pœnitentia partes integritates, 781. col. 1. & 93. col. 2. tom. 6.
- pœnitentia diuersa vocabulâ, pag. 93. col. 1. tom. 6.
- pœnitentia ex sacris literis exempla, pag. 479. col. 1. tom. 7.
- pœnitentia effectus, pag. 780. col. 2. tom. eod.
- De pœnitentia sacramento doctrina, pagina 45. col. 2. tom. 6.
- pœnitentia imponenda arbitraria sunt, pag. 50. col. 2. tom. 7.
- Per pœnitentiam opera mortificata requiescunt, pag. 780. col. 2. tom. 7.
- Ad pœnitentiam quatuor moxerit, ibid.
- In pœnitentia ostenditur summa Christi clementia, prudentia, & iustitia, pag. 45. col. 2. tom. 6.
- In pœnitentia quid res, quid sacramentum, quid res & sacramentum, pag. 93. col. 2. tom. 6.

Index verborum, & rerum,

- De penitentia multa ex sanctis Patribus, p. 133. col. 2. tom. 6.*
- Pœnitere, & non pœnitere quid in Deo, pag. 643. columna 1. tom. 7.*
- Pollutio quot modis accidat, p. 41. col. 1. tom. 7.*
- pollutionis nocturna tres sunt causa, pag. 650. columna 1. tom. 7.*
- post pollutionem an ad Eucharistiam accendendam, pag. 650. col. 2. tom. 7.*
- Pontifex summus, & eius primatus, p. 47. col. 2. tom. 6.*
- Pontifex qualis esse debeat, p. 390. col. 2. tom. 7.*
- Pontifices ex causa possunt amovere reges, & deponere imperatores ex causa, p. 256. col. 2. tom. 7.*
- Posteriora in Deo quid, p. 641. col. 2. tom. 7.*
- Potentes, & de eisdem multa ex sanctis Patribus, pag. 124. col. 2. tom. 6.*
- Potentia diuina quid, p. 201. col. 2. tom. 6.*
- potentia Dei ordinata qua, p. 73. columna 1. tom. 6.*
- Item tripliciter dicta p. 12. col. 1. tom. eod.*
- potentia duplex, pag. 201. col. 2. tom. 6. 699. columna 2. tom. 7.*
- potentia motiva duplex, pag. 78. col. 2. tom. 6.*
- potentia regitua corporis triplex, ibid.*
- potentiarum diuisio ex Augustino, p. 79. col. 1. tom. 6.*
- Potestas ligandi, & soluendi quibus, & quomodo collata in Ecclesia, p. 46. col. 1. tom. 6.*
- Potestates ex Dionysio qua dicantur, p. 257. c. 2. t. 7.*
- Præceptum triplex, p. 93. c. 1. tom. 6. & 83. c. 1. eod.*
- præcepta omnia decalogi negationem, & affirmationem in se continent, p. 13. col. 2. tom. 7.*
- præcepta Decalogi ubi, & quomodo scripta, p. 286. c. 2. tom. 6.*
- præceptorum decem sufficientia, pag. 83. col. 1. tom. eod. & 38. col. 1. eod.*
- præceptum, quid, & quomodo, p. 768. col. 1. tom. 7.*
- præcepta secunda tabulæ explicantur, p. 289. col. 2. t. 6.*
- de præceptis diuina legis doctrina, p. 38. col. 1. t. 6.*
- præceptis diuinis dupliciter obtemperare contingit, ibid.*
- præcepta Decalogi dicuntur data, & innata, p. 768. c. 1. tom. 7. quo ordine in tabulis scripta, pag. 287. columna 2. tom. 6.*
- præcepta prime tabulæ, ibid.*
- circa præceptorum editionem, vel promulgationem qua notanda, p. 290. col. 2. tom. 6.*
- præceptorum Dei observationis exempla ex sacra Scriptura, p. 454. col. 1. tom. 7.*
- præceptum affirmatiuum, & negatiuum quid, p. 202. c. 2. tom. 6.*
- præceptorum Decalogi ordinatio varia, p. 82. c. 2. t. 6.*
- præceptorum scriptura quatuor genera, ibid.*
- præceptum natura duplex, 53. col. 1.*
- præcepta veteris legis in magno numero, ibid.*
- præceptum primum decalogi literaliter, & allegoricè exponitur, p. 768. c. 2. tom. 7. de eo quomodo pœnitens interrogandus, pag. 49. col. 1. & 2. tom. eod.*
- de præcepto secundo quomodo pœnitens interrogandus, ibid. col. 1.*
- præceptum tertium decalogi tripliciter potest intelligi, pag. 768. c. 1. tom. 7. continet aliquid morale, & aliquid carimoniale, ibid. cur per Memento proponatur, p. 288. col. 1. t. 6. de eo quomodo pœnitens interrogandus, pag. 49. col. 1. tom. 7.*
- præcepti honorandi parentes triplex ratio, p. 289. col. 1. tom. 6. de eo quomodo pœnitens interrogandus, pag. 49. col. 1. tom. 7.*
- de præcepto quinto quomodo pœnitens interrogandus, pag. 49. col. 2. tom. 7. Item de sexto, ibid. Item de septimo, octauo, nono, & decimo, p. 49. col. 2. tom. 7.*
- Prædicare per modum substantia quid, p. 201. col. 2. tom. 6. & quid per modum relationis, ibid.*
- prædicandi duo modi in diuinis, ibid. & 72. col. 2. eod. tom. 6.*
- Prædicamenta de Deo dicta quomodo transeunt in substantiam excepta relatione, pag. 72. col. 2. tom. 6.*
- prædicamenta quinque prima quomodo reducta ad duo sint in Deo, p. 201. col. 1. t. 6. & quomodo quinque prima, & quinque postrema Deo attribuantur, p. 11. c. 1. t. 6.*
- Prædicatio, & de usurpantibus eam multa ex sanctis Patribus. Item de negligentibus eam, p. 111. col. 1. tom. 6.*
- prædicationis, & exhortationis exempla ex sacra Scriptura, p. 455. col. 2. tom. 7.*
- Prædicatores boni, & mali, & multa de illis ex sanctis Patribus, p. 110. c. 2. & 111. col. 1. tom. 6.*
- Prædestinatio variè definitur, pag. 700. c. 2. tom. 7.*
- prædestinatio non infert rebus necessitatem, ibid.*
- prædestinatio quo pacto inuenitur precibus sanctorum, ibid.*
- prædestinatio, magnificatio, & alia que Paulus enumerat, in quo differant, ibid.*
- prædestinationis qua causa assignentur, ibid.*
- Prælatus deuotione prælatus esse debet, p. 93. c. 1. tom. 7.*
- prælatus quadam per se expedire debet, alia aliis committere, p. 93. col. 2. tom. 7.*
- prælatus debet esse exemplaris in vita, pagina. 88. col. 2. tom. 7.*
- prælatus debet habere patientiam, p. 87. col. 1. tom. 7.*
- prælatus debet aliorum consilia audire, pag. 92. col. 2. tom. eod.*
- prælatus cur dicatur habere rationem capitis in corpore communis, pag. 91. col. 2. tom. 7.*
- prælatus triplici circumspectione seipsum circumspicere debet, 92. col. 1. tom. eod.*
- prælati inter fratres cur sæpè mutantur, p. 347. colum. 1. tom. 7.*
- prælati præcepta quomodo accipienda, p. 555. columna 1. tom. 7.*
- prælati propter multa Archangelis conformes dicuntur, pag. 260. col. 1. tom. 7.*
- prælatorum negligentia, p. 580. col. 2. tom. 7.*
- De prælatis bonis & malis multa ex sanctis Patribus, pag. 108. & 109. per tot. tom. 6.*
- Premium bonorum triplex, aureola, fructus, & aurea, p. 97. col. 2. tom. 6. & 53. col. 1. tom. eod.*
- premium aliud substantiale, aliud consubstantiale, aliud accidentale, pag. 99. columna 1. tom. eod. & in quo consistant ibid.*
- premium iustorum quod corpus, & quoad animam, p. 53. col. 2. tom. 6.*
- Præstigium quid, pag. 68. col. 1. tom. 6. & 203. columna 2. eod. tom.*
- Præsumptio quid, pag. 63. col. 2. tom. 6.*
- præsumptio interior & exterior vitanda à religioso, pag. 535. col. 1. tom. 7.*
- præsumptio in usurpatione officij alieni potissimè religioso vitanda, p. 535. col. 2. tom. 7.*
- præsumptio in gestibus, & locutione vitanda religioso, pag. 35. col. 2. tom. 7.*
- Præsumptiosi que indicia sint p. 536. col. 1.*
- Prima tonsura dispositio ad ordinem, pag. 785. c. 2. tom. 7.*
- prima tonsura signaculum distinguens & instruens, p. 94. col. 2. tom. 6.*
- Primus motus quomodo definiatur, & diuidatur, pag. 729. col. 2. tom. 7.*
- primi motus triplici ratione sunt peccata venialia, pag. 720. col. 1. tom. 7.*
- primi motus qui sint peccata, ibid.*
- Principatus qui dicantur ex Dionysio, & Isidoro, pag. 258. col. 2. tom. 7.*
- Principium unum solum, p. 689. col. 2. tom. 7.*
- Principes saculares ob multas causas potestatibus comparantur, p. 257. col. 2. tom. 7.*
- Principum & prælatorum exempla ex sacris litteris, pag. 508. col. 1. & 2. per tot. & seq. tom. 7.*
- Processiones in Diuinis quot sint, & quid, pag. 201. col. 1. tom. 6.*
- Prodigalitas quid, p. 203. col. 1. tom. 6.*
- Proditio quid, p. 32. col. 2. tom. 7. & 302. col. 1. t. 6.*
- proditionis ex sacris litteris exempla, p. 483. c. 2. t. 7.*
- Profectus & ab eo, qua retrabant, p. 604. c. 2. tom. 7.*

Tomi VI. & VII. S. Bonaventuræ.

Proficientes, & multa de eis ex sanctis Patribus, pag. 119. col. 2. tom. 6.
Propheta, & triplex in eis visio, p. 90. col. 2. tom. 6.
Propinquitatis, & multa de ea ex sanctis doctoribus, p. 166. col. 2. tom. 6.
Proprietas personalis in diuinis quid, & quod duplex, p. 72. col. 1. & 201. col. 1. tom. 6.
Proprius sacerdos qui dicatur, p. 784. col. 2. tom. 7.
Prosperitatis mundana damna, p. 321. col. 2. tom. 7.
De prosperitate multa ex sanctis Patribus, pag. 163. c. 1. & 2. tom. 6.
Providentia quid pag. 86. col. 2. tom. 6. & 202. columna 1. tom. 6.
De providentia multa ex sanctis Doctoribus, pag. 144. col. 1. tom. 6.
Proximo tripliciter quis nocet p. 11. col. 1. tom. 7.
Prudentia quid, p. 181. col. 1. tom. 6. & 225. col. 1. 203. col. 2. tom. 6. & 181. col. 2. tom. 7.
prudentia, & consilium quomodo differant, pag. 300. c. 2. tom. 6.
prudentia ut est virtus politica, purgatoria, purgati animi, & exemplaris quid, p. 224. col. 1. tom. 6. 763. colum. 1. tom. 7.
prudentia triplex est, ibid.
prudentia regit alias virtutes, ibid.
prudentia alia diuina, alia humana, alia mundana, ibid.
prudentia officium, pag. 763. col. 2. tom. 7.
prudentia partes quot, & qua, pag. 763.
prudentia comparationes, pag. 300. col. 2. tom. 6.
prudentia actus ex Augustino, & Macrobio, p. 86. c. 2. tom. 6.
prudentia diuisio in sex partes, p. 224. col. 2. tom. 6.
Item in tres pag. 86. col. 2. tom. 6.
prudentia gradus varij, pag. 21. col. 2. tom. 7.
prudentia secundum philosophos quatuor species, p. 86. col. 2. tom. 6.
prudentia diuersa definitiones, ibid. tom. 6.
prudentia, & discretionis exempla ex sacris litteris, pag. 474. col. 1. tom. 7.
De prudentia multa ex sanctis Patribus, p. 142. c. 1. 1. 6.
Item ex Seneca, p. 224. col. 1. tom. 6.
Psalmi status non est ordo, pag. 96. col. 1. tom. 6.
Psallendum cum timore, pag. 540. col. 1. tom. 7.
Psallendi modus debitus, pag. 258. col. 2. tom. 7.
Puerorum bona indolis ex sacris litteris exempla, pag. 519. col. 2. tom. 7.
Pudicitia quid, pag. 87. col. 1. tom. 6.
Ad pudicitiam necessaria sunt sex, pag. 294. columna 1. tom. 6.
Pudor cur datus sit homini, pag. 566. col. 1. & 2. tom. 7.
Pulcritudo quid, pag. 128. col. 1. & 2. tom. 7.
Punitio primorum parentum, & quid de ea tenendum, p. 21. col. 1. tom. 6.
Purgatorius locus ubi, secundum legem communem, & ubi secundum diuinam dispositionem, pag. 71. col. 1. tom. 6. & 788. col. 2. tom. 7.
purgatorius ignis corporeus, pag. 41. col. 1. tom. 6. & 787. col. 2. tom. 7.
purgatorij pœnarum grauitas, pag. 52. col. 1. 1. 6. & 788. col. 1. tom. 7.
purgatorij ignis quomodo corporeus cum sit, dici possit incorporeus, p. 788. col. 1. tom. 7.
purgatorij pœna cur sit, p. 49. col. 2. tom. 6.
in purgatorio duplex pœna, p. 788. col. 1. tom. 7.
in purgatorio quomodo ab igne materiali spiritus patiantur, pag. 49. col. 2. tom. 6.
purgatorij ignis quo pacto plus vel minus cruciet, pag. 788. col. 2. tom. 7.
De purgatorio doctrina summaria, p. 49. col. 1. tom. 6.
in purgatorio Angeli visitant animas sibi commissas, & consolantur, p. 260. col. 1. tom. 6.
Puritas Matris Dei fuit quadruplex, pag. 740. col. 2. tom. 7.
Puritas mentis ad confessionem necessaria, & ipsius quot sunt penne, pag. 645. col. 1. tom. 7.

Pusillanimitas quis dicatur, pag. 41. col. 2. tom. 7.
Pusillanimitas quid, pag. 203. col. 1. tom. 6.
pusillanimitatis ex sacris litteris exempla, pag. 497. c. 1. tom. 7.
Pyromantia quid, pag. 203. col. 1. tom. 6.

Q

Quatuor fuerunt primo creata, pagina 73. columna 2. tom. 6.
Qui est, quomodo primum Dei nomen, p. 132. col. 1. tom. 7.
Quies contemplationis gradus quid, p. 97. col. 2. tom. 7.

R

Rancor quid, pag. 33. col. 2. tom. 7.
Raphaël quid significet, p. 77. c. 1. tom. 6. & 711. col. 1. & 2. tom. 7.
Rapina quid, pag. 68. col. 2. & 203. c. 1. tom. 6. 36. col. 1. 1. 7. & eius species, ibid.
Raptus mirabilis S. Bonaventura, pagina 193. col. 2. 1. 7.
Ratio quid, p. 78. col. 1. tom. 202. col. 1. tom. 6. 156. col. 1. 1. 7. & quid ex Augustino, pag. 79. col. 1. tom. 6.
Ratio alia superior, alia inferior, p. 718. col. 1. tom. 7.
ratio primordialis, seminalis, & casualis quid, pag. 202. col. 2. tom. 6.
ratio quomodo reformari debeat, p. 562. col. 2. tom. 7.
rationis quinque actus, pag. 78. col. 2. tom. 6.
rationis iudicium discretiuium & definitiuum, p. 763. col. 1. tom. 7.
De ratione seminali doctrina, p. 80. col. 1. tom. 6.
rationalis natura ad quid condita, p. 180. col. 1. tom. 7.
Rebellio quid, pag. 63. col. 1. tom. 6.
Recidivatio, & multa de ea ex sanctis Patribus, p. 160. c. 2. tom. 6.
Rectitudo duplex, necessitatis & supererogationis, pag. 73. col. 2. tom. 6.
Rektor debet habere zelum iustitie, pagina 84. col. 1. tom. 7.
Item pietatem, & maxime in infirmos, p. 86. c. 1. 1. 6.
Item discretionem & circumspectionem maxime circa quatuor, pag. 89. col. 2. tom. 6.
Redemptionis mysterium expenditur, p. 239. col. 2. tom. 7.
obredemptionis beneficium quanto amore sit Deo diligendus, pag. 238. col. 2. tom. 7.
Regimini in officio que spectanda, pag. 349. c. 2. tom. 7.
Regratio, & multa de ea ex sanctis Patribus, p. 188. & 189. col. 2. & 1. tom. 6.
Regula S. Francisci & eius expositio, pag. 308. col. 2. tom. 7.
Relatio in Deo quomodo ratione subiecti transit in substantiam, & ratione termini manet, pag. 72. c. 2. tom. 6.
Relationes in Diuinis sunt quatuor, pag. 9. c. 2. & 72. c. 1. & 201. col. 1. tom. 6.
Religio quid, p. 88. col. 1. tom. 6. 764. col. 2. tom. 7.
religio bona, in quibus altera melior inducitur, p. 336. c. 1. tom. 7.
religio fratrum minorum verè caret, & appropriatione rerum mobilium, seu immobilium, & proprietate pecuniarum, pag. 422. col. 1. tom. 7.
religio carentia loculis ab errore defenditur, p. 418. col. 2. tom. 7.
religionis ortus varij, pag. 24. col. 1. tom. 7.
religionis ortus, pag. 292. col. 1. tom. 6.
religionis habitus observatio exterior vilis est, pag. 584. col. 1. & 2. tom. 7.
religionis nodus sue votum triplex, pag. 292. columna 2. tom. 6.
in religione tria commendantur, pagina 291. columna 1. tom. 6.
De religione multa ex sanctis Patribus, pag. 144. col. 2. tom. 6.
religiones in vita religiosa quas ob causas deficient, pag. 336. col. 1. tom. 7.
Religiosus non affectet placere hominibus, p. 622. colum. 1. tom. 7.

Index verborum, & rerum,

religiosi perfectio summa qua, p. 554. col. 1. tom. 7.
religiosi perfectus septem progressus habet, p. 574. col. 1. tom. 7.
religiosi comparationes, p. 291. & 292. col. 1. & 2. tom. 6.
religiosi ordinatio respectu Dei qualis, pag. 553. col. 1. tom. 7.
religiosi in tribus votis non sunt pares, pag. 310. col. 2. tom. 7.
religiosi & perfecti viri propter nouem Cherubim dici possunt, pag. 252. col. 1. tom. 7.
religiosi cur prius tempore non fuerint ab Ecclesia missi ad officia predicationis, & confessionis, p. 341. col. 2. tom. 7.
religiosi qua facta sua celare debeant, p. 337. c. 2. tom. 7.
religiosi quomodo in loquendo se debeant gerere inter saeculares, pag. 551. col. 1. & 2. tom. 7.
religiosi cum secularibus quomodo debeant conuersari, pag. 549. col. 1. tom. 7.
religiosorum tria genera, p. 560. col. 1. tom. 7. 561. col. 1. & 2. tom. eod.
religioso sex documenta assidue recolenda, p. 629. col. 1. tom. 7.
de religiosis bonis multa ex sanctis, patrilus, pag. 116. col. 2. tom. 6. item de malis, ibid.
religiosi S. Francisci cur ad mensas diuitum accedant, pag. 337. col. 2. tom. 7.
religiosi viri varias ob causas Seraphin dicuntur, p. 250. col. 1. & 2. tom. 7.
religiosi, & contemplativi celorum nomine ob multa significantur in sacra scriptura, pag. 265. col. 2. tom. 7.
In religioso tria reprobantur, & quae, pag. 284. col. 2. tom. 6.
religiosi in quibus casibus audire debeant confessiones, pag. 342. col. 2. tom. 7.
Inter religiosos cur dissensiones sint, pag. 337. col. 2. tom. 7.
religiosorum gestus quales esse debeant, pag. 543. c. 2. tom. 7.
religioso tria praestanda, pag. 284. col. 2. tom. 7.
religiosi in faciendo iuvenire quomodo se debent gerere, pag. 549. col. 1. tom. 7.
religiosi, si comedunt cum secularibus, qua debeant observare, pag. 551. col. 2. tom. 7.
religiosi nil il comedere debent extra refectorem communem, pag. 554. col. 1. tom. 7.
religiosi in retentione proprii quando peccant, pag. 36. col. 1. tom. 7.
religioso alphabetum religiosorum in memoria habendum, pag. 528. col. 2. tom. 7.
Remedia generalia contra vitia qua, pag. 567. col. 1. & 2. tom. 7.
Remissio, & multa de ea ex sanctis Patribus, pag. 170. col. 1. tom. 6.
Renuntiatio, & multa de ea ex sanctis Patribus, pag. 182. col. 2. tom. 6.
Reprobatio ex Augustino quid, pag. 701. col. 2. tom. 7.
In reprobatione tria reperiuntur, ibid.
Restitutio est satisfactionis fundamentum, p. 785. col. 1. tom. 7.
restitutio dilatio, & irrecompensatio quando peccatum, pag. 37. & 38. col. 2. tom. 7.
Resurrectio tria in natura coarctat, pag. 791. col. 2. tom. 7.
de resurrectione corporis doctrina, pag. 51. col. 2. tom. 6.
In resurrectione quatuor causa concurrent, pag. 791. col. 2. tom. 7.
De resurrectione generali quid tenendum, pag. 99. col. 1. tom. 6.
Revelatio unde dicatur, pag. 172. col. 2. tom. 7.
revelatio aeternorum quare dicatur occulta, pag. 171. col. 1. tom. 7.
revelatio superintellektualis aeternorum quali modo a nobis acquiratur, pag. 173. col. 1. & 2. tom. 7.
revelatio occulta aeternorum est secundum iter aeternitatis, pag. 171. col. 1. tom. 7.
Per revelationem sensibilem spiritus noster ad accessum aeternorum allicitur, pag. 171. col. 2. tom. 7.

Per revelationem superintellektualis quali modo Spiritus noster aeternitati uniuersatur, p. 172. col. 2. tom. 7.
Per revelationem intellectionalem Spiritus noster ad aeterna introducitur, pag. 172. col. 1. tom. 7.
revelationes diuina multipliciter fiunt, pag. 171. col. 1. tom. 7.
revelationum seu visionum quatuor genera, pag. 608. col. 2. tom. 7.
revelationum modi multi, pag. 609. c. 2. tom. eod.
Reuerentia quid, pag. 88. col. 1. 203. col. 2. tom. 6.
reuerentia tripliciter Deo exhibenda, pag. 187. col. 2. tom. 7.
reuerentia templo exhibenda quanta ex sacra Scriptura, pag. 451. col. 2. tom. 7.
reuerentia exterior in diuino officio requiritur, pag. 258. col. 1. tom. 7.
ob reuerentiam tripliciter excluduntur quidam a communionem, pag. 778. col. 2. tom. 7.
Rixa quid, pag. 202. col. 2. tom. 6.
Rota quatuor facierum apud Ezechielem, quomodo libros sacra scriptura significet, pag. 6. col. 1. tom.

S

S *Abbatii observationis exempla ex sacra Scriptura*, p. 451. col. 1. tom. 7.
Sabbathi dies cur attribuntur Beatae Virgini, pag. 292. col. 1. tom. 6.
Sacerdos debet discere canones poenitentiales, pag. 51. col. 1. tom. 7.
sacerdos audiens confessiones cauere debet ab illicita deletionem, pag. 46. col. 2. tom. 7.
sacerdos qui non possit iniungere poenitentias, pag. 60. col. 2. tom. 7.
sacerdos proprius alicuius sex modis dicitur, p. 60. col. 2. tom. 7.
sacerdos per obliuionem omittens aliquid ex sacerdotalibus indumentis grauiter peccaret, pagina, 73. col. 2. tom. 7.
sacerdos toto tempore vita debet iniungere, ut subditi poeniteant, & quomodo, pagina. 61. columna secunda, tom. 7.
sacerdotes ob multas rationes Dominationes dici possunt, pag. 255. col. 2. tom. 7.
sacerdotes in altari, vel circa altare, quomodo a ministris honorandi, pag. 542. col. 1. tom. 7.
De sacerdotibus bonis & malis ex sanctis Patribus, p. 113. col. 1. tom. 6.
In sacerdotibus nimius defectus ex quinque notatur, p. 60. col. 2. tom. 7.
Sacerdotalia indumenta, qua & quid significant, pag. 73. col. 2. tom. 7.
Sacerdotium quomodo se habeat cum regia potestate, p. 255. col. 2. tom. eod.
Sacramentum quid, pag. 90. col. 2. & 203. col. 2. tom. 6. & 772. col. 1. tom. 7.
sacramentum unum quomodo aliud praecellere dicatur, pag. 91. col. 1. tom. 6.
sacramentum unde dicatur, pag. 772. col. 2. tom. 7.
sacramenta cur instituta, pag. 90. col. 2. tom. 6.
sacramenta legis gratia Christus instituit, pag. 772. col. 2. tom. 7.
sacramenta cur non a felis bonis dispensentur, pag. 42. col. 1. tom. 6.
sacramenta multis de causis instituta, pagina 772. col. 2. tom. 7.
sacramenta in omni lege plura fuerunt, pag. 40. col. 2. tom. 6.
sacramenta non semper habent efficaciam curationis ob indignè accedentes, p. 772. col. 2. tom. 7.
sacramenta cur instituta in verbis, & elementis, p. 772. col. 1. tom. 7.
sacramenta noua legis cur septem sint, pag. 773. col. 1. tom. 7.

Tomi VI. & VII. S. Bonaventuræ.

sacramenta a quibus possunt dispensari, p. 777. col. 2. tom. 7.
& cur tantum in iis imprimant characterem, ibid.
sacramenta quatuor possunt iterari, p. 90. col. 2. tom. 7.
sacramenta, cur quaedam iterabilia, quaedam non, p. 43.
col. 1. tom. 6.
sacramenta Ecclesiastica à Passione Domini trahunt vir-
tutem, p. 204. col. 2. tom. 7.
sacramenta legis natura, scripta, & gratia, pagina 40.
col. 1. tom. 6.
sacramenta vasa, & causa gratia, p. 40. col. 1. tom. 6.
sacramentorum legis natura, scripta, & Evangelica dif-
ferentia, p. 774. col. 1. tom. 7.
sacramentorum nova legis dignitas, & eorum sufficientia,
p. 40. col. 1.
sacramentorum nova legis effectus qui, p. 772. c. 2. tom. 7.
De sacramentorum institutione, doctrina, p. 41. col. 1. to. 6.
Item de sacramentorum origine, p. 39. col. 1. eod. tom.
Item de eorum varietate, p. 40. col. 1. tom. eod.
sacramentorum differentia exponitur, p. 90. col. 2. tom. 6.
De eorum dispensatione, p. 42. col. 1. tom. eod.
Item de eorum iteratione, p. 43. col. 1. tom. eod.
In sacramentorum dispensatione quoad substantialia non
plus valet operatio boni ministri, p. 770. col. 1. tom. 7.
sacramentaliter manducare quid, p. 92. col. 2. tom. 6.
Sacrificia quae Deo offerri debent quinque, p. 773. col. 2. tom. 7.
Sacrilegium quid, p. 65. col. 2. tom. 6.
Item quid, & quibus modis committitur, p. 68. c. 1. tom. 6.
Quid & quotuplex, p. 36. col. 1. tom. 7.
Salvandorum tres sunt status, p. 250. col. 1. tom. 7.
Salve Regina, & super ea meditatio, p. 231. c. 2. tom. 7.
Salvatio Angelica tres habet partes, p. 739. col. 2. tom. 7.
In eadem sex notanda, ibid.
Sandalia quae dicuntur, p. 379. col. 2. tom. 7.
sandalia quodnam calcamenti genus, p. 313. c. 2. tom. 7.
Eis uti possunt S. Francisci fratres, ibid.
Sancti complures prius existerunt peccatores, pag. 110. c. 1.
tom. 7.
Sanctificatio triplex est, p. 740. col. 1. tom. 7.
sanctificationes matris Dei tres, ibid. col. 1. & 2.
Sapientia quid sit, & quotuplex, p. 156. col. 1. & 669.
col. 1. tom. 7.
sapientia multiplex, p. 255. col. 1. tom. 6.
sapientia communiter, minus communiter, & propriè
dicitur, p. 88. col. 2. tom. eod.
sapientia ex Dionysio quid, & ipsius laudes, pag. 679.
col. 2. tom. 7.
sapientia creata est duplex, p. 255. col. 1. tom. 6.
sapientia Dei multipliciter dicitur, p. 201. col. 2. tom. 6.
sapientia Dei varia sortitur nomina, p. 12. col. 1. tom. 6.
& 201. col. 1. tom. eod.
sapientia est donum profundissimum, p. 306. c. 2. tom. 6.
sapientia quae est donum qualis, p. 255. col. 1. tom. 6.
sapientia, & intellectus, ut sunt dona Spiritus sancti disse-
rum, p. 766. col. 2. tom. 7.
sapientia mystica quomodo differat ab aliis scientiis,
pag. 658. col. 2. tom. 7.
sapientia mystica à Deo edocta, à Paulo tradita, à Dio-
nyso stylo anagorico, & occulto conscripta, p. 679. c. 1.
tom. 7.
sapientia donum est splendidissimum, pag. 306. col. 1.
2. tom. 6.
sapientia coniunx charitas, & societas, p. 261. c. 2. tom. 6.
sapientia donum, anima à corpore separata quale coniu-
nium praearet, p. 259. col. 2. tom. 6.
sapientia donum quâ ratione inveniri possit, p. 256. col. 1.
tom. 6.
sapientiae coniunx societas beata, p. 262. col. 2. tom. eod.
sapientiae coniunx vinum quale, ibid.
sapientiae coniunium aeternum, p. 261. col. 2. tom. 6.
sapientia donum, cur septimum sit annatur, pag. 255. c. 2.
tom. eodem.
sapientia coniunium quam abundans, p. 261. c. 2. tom. 6.
sapientia coniunij gaudiosa incunditas, pag. 261. col. 1.
& 2. tom. 6.

ſapientia coniunium quàm excellens p. 261. c. 2. tom. 6.
ſapientia donum eſt ſapidiffimum, p. 306. col. 2. tom. 6.
ſapientia doni utilitas, & neceſſitas, p. 256. col. 1. tom. eod.
ſapientia donum anima poſt reſurrectionem quale coniunium praparet, p. 260. col. 1. & 2. tom. eod.
ſapientia donum ad quod vinum potandum inuiet.
Per ſapientia donum anima coniunium praparetur, p. 257. c. 1. tom. 6.
*Per ſapientia donum quomodo dies ſpiritualis in anima oriatu*r, p. 256 col. 2. tom. 6.
De ſapientia primo coniunio, quod anima in corpore exiſtenti praparetur, p. 257. col. 2. tom. eod.
Ad ſapientiam veram quomodo conſurgendum, p. 261. col. 1. & 2. tom. 7.
Ad eandem duplex via, p. 658. col. 1. eod. tom.
Ad eam acquirendam quid oporteat amovere, pag. 679. col. 2. tom. eod.
In ſapientia coniunio qui ſint chariſſimi, & qua ſit ſobria ebrietas illorum, p. 258. col. 2. tom. 6.
Ad ſapientia coniunium qua familia, & conſuantes inuiſentur, p. 260. col. 2. tom. 6.
De ſapientia multa ex ſanctis Patribus, pag. 168. col. 2. p. 190. col. 1. tom. 6.
Sapientia quid ſignificet, p. 253. col. 2. tom. 7.
Eius proprietates, p. 321. col. 2. tom. 6.
Sardis virtus, ibid. tom. 6.
Sardonycis virtus, ibid. col. 1.
Sauis facere ex Auguſtino, & Anſelmo quid, pag. 93. col. 2. tom. 6.
Satisfactio quid, & quot eius penna, pagina 644. col. 2 tom. 7.
Satisfactio debet culpa reſpondere, p. 783. col. 1. tom. 7.
Satisfactionis partes, p. 50 c. 1. 93. c. 2. tom. 6. 783. c. 1. & 7.
Satisfactionis ſeptem conditiones, p. 282. col. 2. tom. 6.
Satisfactionis gradus varij, p. 24. col. 2. tom. 7.
De ſatisfactione multa ex ſanctis Patribus p. 137. & 138. col. 1. & 2. tom. 6.
Saturni planeta proprietates, p. 706. col. 1. tom. 7.
Scandalum quid, p. 32. col. 2. tom. 7.
Item quid, & quot modis dicatur, p. 68. col. 2. tom. 6.
ſcandali duplex differentia, ibid. tom. 6.
De ſcandalo multa ex ſanctis Patribus, p. 170. col. 2. & 171. col. 1. tom. 6.
ſcapula in Deo quid, p. 641. col. 2. tom. 7.
ſciſma quid, pag. 203. c. 2. tom. 6. 31. c. 2. tom. 7.
ſciſma quomodo ab hereſi diſerat, p. 66. c. 2. tom. 6.
ſcientia, qua ſit donum Spiritus ſancti, p. 239. c. 2 tom. 6.
ſcientia, qua eſt donum, & prudentia quo pacto diſſerant, p. 766. col. 1. tom. 7.
ſcientia Dei diuerſa habet nomina, pagina 700. col. 2. tom. 7.
ſcientia Dei, & ſcientia Chriſti, & Angelorum diſſerunt, ibid.
ſcientia tribus modis dicitur, p. 87. col. 2. tom. 6.
ſcientia donum quid ſit, p. 239. col. 2 tom. 6.
ſcientia donum extendens ſe ad ſcientias acquiſitas cauſat mane, 240. col. 1.
ſcientia donum multipliciter reſcit conuiſantes, per ſerulorum diuerſorum deliciſſam exhibitentem, pag. 240. col. 2. tom. 6.
ſcientia donum pronocat anima appetitum per manifeſtationem dulciſſimarum veritatum, ibid.
ſcientia donum extendens ſe ad lumen ſcientia moralis facit horam veſterinam, p. 240. col. 1. tom. 6.
ſcientia donum extendens ſe ad lumen ſcra Scriptura, & ad credibilia cauſat meridiem, ibid.
Per ſcientia donum in anima dies oritur diſtinctus tribus horis, p. 230. & 240. col. 1. & 2. tom. 6.
Per ſcientia donum menti humana coniunium praparetur, p. 230. & 240. col. 2 tom. 6.
ſcientia, ut eſt donum, quod ſit officium, pag. 766. col. 2. tom. 7.
Ad ſcientia donum tria requiruntur, pag. 766. col. 1. tom. 7.

Index verborum, & rerum,

- De scientia multa ex sanctis Patribus*, pag. 197. c. 1. & 2. tom. 6.
- Scientiarum fructus quis*, pag. 4. col. 2. tom. eod.
- Scriptura sacra de quibus agit*, p. 82. col. 2. tom. 6.
- Scriptura sacra cur longissima*, p. 6. col. 2. tom. 6.
- Scriptura sacra cur triplicem habet sensum præter litteralem*, p. 7. col. 1. tom. eod.
- Scriptura sacra quomodo exponenda*, pag. 8. columna 1. tom. eod.
- Scriptura sacra tria docet, & quæ*, p. 2. c. 2. tom. 6.
- Scriptura sacra est cognitio sublimis, & salutaris*, p. 15. col. 2. tom. eod.
- Scriptura sacra triplicem habet intellectum*, p. 185. c. 1. tom. 7.
- Scriptura sacra de fide, spe, & charitate præcipue agit*, pag. 131. col. 1. tom. 7.
- Scriptura similis est fluuiio latissimo*, p. 6. col. 1. tom. 6.
- Scriptura sacra quo fine persequenda*, p. 5. col. 2. tom. 6.
- Scriptura sacra aliquando cibis, & aliquando potus*, pag. 241. col. 1. tom. 6.
- Scriptura sacra docet purgari, illuminari, perfici*, p. 131. col. 1. & 2. tom. 7.
- Scriptura sacra modus procedendi authenticus esse debuit, & quare*, p. 7. col. 2. tom. 6.
- Scriptura sacra profunditas, in quo consistat*, p. 7. col. 1. tom. eod.
- eius auditor qualis esse debeat*, ibid.
- Scriptura sacra latitudo quæ*, p. 6. col. 1. tom. eod.
- Scriptura sacra quatuor partes*, p. 8. col. 1. tom. 6.
- Scriptura sacra longitudo quæ*, p. 6. col. 2. tom. 6.
- Scriptura sacra quæ reuerentia debeat*, p. 455. col. 1. tom. 7.
- Scriptura sacra tres mensa ex Hugone*, pag. 241. c. 2. tom. 6.
- Scriptura tripliciter monet ad præceptorum obseruantiam*, p. 186. col. 2. tom. 6.
- Scriptura sacra sublimitas, in quo consistat*, p. 7. c. 1. & 6.
- In Scriptura sacra mensa qui apposuerint fercula*, p. 241. col. 2. tom. 6.
- Circa Scripturam diuinam, quomodo dicta, & facta Saluatoris meditari debemus*, p. 335. col. 1. tom. 6.
- Scriptura sacra triplex mensa ad reficiendum legentes*, pag. 240. col. 2. tom. 6.
- Ad scripturam sacram perficere exponendam, quæ præcognoscenda*, p. 8. col. 2. tom. 6.
- In scriptura sacra non tantum verba, sed facta significant, & quare*, p. 7. c. 1. & 2. tom. 6.
- Securitas quid*, p. 203. col. 2. tom. 6.
- De securitate multa ex sanctis Patribus*, pag. 160. col. 1. tom. 6.
- Secretum intrinsecum in Christo quid dicatur*, p. 139. col. 2. tom. 7.
- Ad secretum intrinsecum, quomodo admittatur homo*, pag. 140. col. 2. tom. 7.
- In secreto ipsius Christi varia sunt mansiones*, p. 140. c. 1. tom. 7.
- Sedere in Deo quid*, p. 642. col. 1. & 2. tom. 7.
- Seminales rationes quæ dicantur*, p. 700. col. 1. tom. 7.
- Senior quis in Religione dicendus*, p. 535. col. 2. tom. 7.
- Seniores honorandi à fratribus*, p. 554. col. 2. tom. 7.
- Sensibile quomodo moueat potentiam*, p. 2. col. 2. tom. 6.
- Sensibilia alia particularia, alia communia, & de utrisque*, p. 128. col. 1. tom. 7.
- Sensualitas quid*, p. 77. col. 2. & 201. col. 2. tom. 6. & 716. col. 1. tom. 7.
- Sensus quid*, pag. 77. col. 2. & 201. col. 2. tom. 6. & 154. c. 1. tom. 7. quid item ex Augustino, p. 78. col. 2. tom. 6.
- Sensus communis quid*, pag. 202. col. 1. tom. 6. & 714. col. 2. tom. 7.
- Sensus in homine duplex interior & exterior*, p. 78. col. 1. & 229. c. 2. tom. 6. & 235. col. 2. tom. 7.
- Sensus interior triplex*, p. 78. col. 1. tom. 6.
- Sensus interiores in anima quinque*, p. 320. c. 1. & seq. tom. 6. & 165. col. 1. tom. 7.
- Sensus spirituales in anima qui*, p. 767. col. 2. tom. 7.
- Sensus spirituales potentiarum, quomodo ab experimentalis notitia impediuntur*, p. 155. col. 1. & 2. tom. 7.
- Sensus interior spiritualis quali modo aterna experitur*, pag. 157. col. 1. tom. 7.
- Sensus spirituales quali modo reparantur & reformantur*, p. 155. col. 2. tom. 7.
- Sensus exteriores quinque sunt, & quomodo inter se differunt*, p. 714. col. 1. tom. 7.
- Sensus omnes corporis in calo erant in actibus suis*, p. 122. col. 2. tom. 7.
- In sensu quæ sint necessaria ad sentiendum*, p. 78. col. 1. tom. 6. & 715. col. 2. tom. 7.
- Sententia sententiarum carmine digesta*, pag. 110. columna 2. tom. 6.
- Sententiarum libri quantum præsent*, pag. 205. columna 2. tom. 6.
- Sententia contra bonos, & malos quales*, pag. 792. col. 2. tom. 7.
- In sententia iniusta multa sunt, quæ rationem habent mortalis*, p. 37. col. 2. tom. 7.
- In sententia ultima tria annotanda*, p. 318. col. 1. & 6.
- Sepulchri Dominici ex Beda forma*, p. 391. col. 1. tom. 6.
- Sepultura curanda*, pag. 256. col. 2. tom. 7.
- Sequentia cur sic dicta, & à quo facta*, p. 74. col. 2. tom. 7.
- Seraphin sunt purgatini*, p. 251. col. 1. tom. 7.
- & illuminatiui*, pag. 251. col. 1. tom. eod. item sunt inferiorum reductiui, p. 250. col. 2. tom. 7.
- Seraphin cur Sanctus, ter clamabant*, p. 251. c. 2. tom. 7.
- De Seraphim apud Isaiam sexto capite sex dicuntur*, ibid. tom. 7.
- Seraphim sunt acuti, & penetratiui*, pag. 250. columna 2. tom. 7.
- Seraphim nomen quid significet*, pag. 168. col. 1. & 7.
- Sermo religiosus grauius esse debet*, p. 544. col. 1. tom. 7.
- Item modestus, humilis, & rarus*, 543. col. 2. tom. eod.
- Serpens quinque astutiis vititur*, p. 301. col. 1. tom. 6.
- Seruitia coacta Deo non placent*, p. 255. col. 1. tom. 7.
- Seruitas quid*, pag. 203. col. 2. & 190. col. 2. & 87. c. 1. & 2. tom. 6.
- De seueritate Dei erga delinquentes*, p. 444. c. 1. tom. 7.
- Sidera, & orbis celestes, quo pacto in fine mundi innouantur*, pag. 792. col. 2. tom. 7.
- Signum duplex, naturale & positum*, p. 306. col. 1. tom. 6.
- Signa præcedentia vniuersale indicium qualia*, pag. 317. col. 2. tom. 6.
- Silentium omnibus religiosi necessarium*, pag. 634. columna 2. tom. 7.
- Silentij utilitates*, p. 531. col. 1. tom. 7.
- Silentij laudes*, p. 629. col. 1. tom. eod.
- Silentij & loquacitatis ex sacris litteris exempla*, p. 502. col. 2. tom. 7.
- Similitudo Dei quid*, p. 202. col. 2. tom. 6.
- Simonia quid*, p. 68. col. 2. & 203. col. 1. tom. 6. & 37. col. 1. ibid.
- Simonia tres differentia*, p. 68. col. 1. tom. 6.
- Simplicitas, & multa de ea ex sanctis Patribus*, pag. 180. & 181. col. 1. & 2. tom. 6.
- Simulatio, & de ea ex sanctis Patribus multa*, pag. 165. c. 2. tom. 6.
- Singularitas quid*, p. 32. col. 1. & 7. 63. col. 1. tom. 6.
- Sisara quid significet*, p. 455. col. 1. tom. 6.
- Smaragdus quid significet*, p. 254. col. 1. tom. 7.
- Smaragdi proprietates*, pag. 322. col. 1. tom. 6.
- Sobrietas quid*, p. 87. col. 1. tom. 6. Item quid, & quod duplex, pag. 595. col. 1. tom. 7. & 26. col. 2. tom. 7.
- Sobrietas in quibus consistat*, p. 595. col. 2. tom. 7.
- Sobrietatis gradus tres*, p. 594. col. 2. tom. 7. & utilitates eiusdem, ibid. col. 2.
- Societas, & multa de ea ex sanctis Patribus*, p. 185. col. 1. tom. 6. societatis bonorum utilitates, p. 520. col. 1. & malorum incommoda, p. 520. col. 2. tom. 7.
- Solis proprietates*, p. 706. col. 1. tom. 7.
- Sollicitudo, & multa de ea ex sanctis Patribus*, p. 191. c. 2. & 192. col. 1. tom. 6.

Tomi VI. & VII. S. Bonaventuræ.

Solitudo, & de ea multa ex Sanctis, p. 144. col. 1. tom. 6.
Somnium quid, p. 79. col. 1. & 202. c. 1. tom. 6.
Sortilegium quid, pag. 67. col. 2. & 203. col. 1. tom. 6. & 31. col. 2. tom. 7.
Speculatio contemplationis gradus quid, p. 97. c. 1. tom. 7.
Spes quid sit, p. 203. col. 1. & 300. col. 1. tom. 6. & 759. c. 1. & 2. tom. 7.
Spes duplex, pag. 779. col. 2. tom. 7. item triplex, p. 322. col. 1. tom. 6.
Spes gratie quid, p. 322. col. 1. tom. 6.
Spes glorie quid, ibid.
Spes eorum qui sunt in purgatorio qualis, pag. 759. col. 2. tom. 7.
Spes cur data sit homini, p. 566. col. 1. tom. 7.
Spes significatur per Smaragadum, Sardonychem, & Sardonium, p. 332. col. 1. tom. 6.
Spes gradus varij, p. 25. col. 1. tom. 7.
Spes comparationes, p. 300. col. 1. tom. 6. & 760. colum. 1. tom. 7.
Spes & longanimitas ex sacris litteris exempla, p. 463. col. 2. tom. 7.
Spes proprium obiectum est beatitudo, p. 238. c. 2. tom. 7.
Spes diuersæ definitiones, p. 85. col. 2. tom. 6.
Spes in suo actu excellentia, p. 86. col. 1. tom. 6.
Spes significata quot, p. 86. col. 1. tom. 6.
Spes viatorum est cum certitudine opinionis, p. 759. c. 2. tom. 7.
Spes effectus multiplex, p. 759. col. 2. tom. 7.
de spe multa ex sanctis Patribus, p. 139. c. 1. & 2. t. 6.
Sphæra cælestes influunt in inferiora, p. 705. col. 1. t. 7.
Spiritus Sanctus charitas, siue donum Sanctorum, p. 791. c. 1. tom. 7.
Spiritus Sanctus quo tempore descendit ad Apostolos, pag. 692. c. 1. tom. 7.
Spiritus Sanctus per sua dona vires anima disponit, ut ad cælestia per gradus ascendant, p. 230. c. 2. tom. 6.
Item vires mentis erudit, & munis, pag. 231. col. 1. tom. 6. eod. m.
Spiritus Sanctus & unica dictione, & duabus pronuntiari potest, p. 692. col. 1. tom. 7.
Spiritus Sancti donorum, qui capaces sint, pag. 230. col. 2. tom. 6.
Spiritus Sancti dona septem, p. 88. col. 2. tom. 6.
& eorum sufficientia, ibid. & 35. col. 2. tom. 6. eod. & 227. col. 1. tom. 6.
Spiritus sancti dona, quomodo à doctores ordinantur, tam in ascendendo, quam in descendendo, pag. 231. col. 2. tom. 6.
in Spiritum Sanctum sex modis peccatur, pag. 43. col. 1. tom. 7.
Spiritus S. quomodo fuit missus, p. 400. c. 2. tom. 6.
Spiritus sanctus dat lumen vera cognitionis, & feruorem veri amoris, p. 226. col. 2. tom. 6.
Spiritus sanctus multiplicem effectum causat in homine, pag. 20. col. 2. tom. 6.
Spiritus sanctus per sua dona domum mentis in incundum habitaculum sibi praparat, pag. 229. col. 2. tom. 6.
Spiritus Sancti dona vires anima ad expedite ministrandum Deo habitant, ibid.
Spiritus Sanctus amor Patris, & filij est, p. 690. c. 2. t. 7.
Spiritus Sancto qua appropriantur, p. 72. c. 1. t. 6.
Spiritus Sancti missio duplex est, p. 691. col. 1. tom. 7.
Spiritus Sancti nomina, & ipsorum nominum ratio, p. 201. col. 1. tom. 6. & 792. col. 1. tom. 7.
Spiritus Sanctus non dicitur mittere, p. 72. col. 2. t. 6.
Spiritus Sanctus quibus modis datus si in signo visibili, pag. 69. col. 2. tom. 7.
Spiritus, os, & lingua quid, p. 146. col. 1. tom. 7.
Spiritus quali modo per iter contemplationis æternum Christianerium ingreditur, p. 157. c. 2. tom. 7. ut ad contemplationis perfectionem ingreditur, debet temporalia facere, p. 148. c. 1. & 2. t. 7. quali modo per vitamque vitam, actiuam scilicet, & contemplatiuam, æterna ingreditur, p. 182. col. 1. tom. 7.

Spiritus humanus quali modo ad veniendum per iter contemplationis inuitatur, p. 159. col. 1. tom. 7.
Item quali modo per intentionem simplicem, & rectam ad intrinsecum æternale ingreditur, pag. 143. col. 1. tom. 6. eod. Item ad veniendum per iter meditationis quali modo à Iesu inuitatur, p. 148. c. 2. tom. 7. quomodo etiam per iter charitatis affectionis æternum manerium ingreditur, p. 170. col. 1. tom. 6. eod. qualiter ad veniendum per iter meritorie operationis à Deo inuitatur, p. 182. col. 2. tom. 7. quomodo per iter meditationis æternitatem ingreditur, p. 148. col. 1. tom. 7.
Spiritus humanus diuiditur, & alienatur à corpore, p. 137. col. 1. tom. 7.
Spiritus & anima in suis meditationibus septem potissimum modis Deum alloquitur, p. 146. col. 1. tom. 7.
Spiritus noster in meditationis itinere Deum se alloquentem alloquitur, p. 145. col. 2. tom. 7.
Spiritus noster in intrinseco secreto existens quali se habeat modo, p. 138. col. 1. tom. 7.
Spiritus noster in secreto arcano per veram fidem collocatur, & per sanctam charitatem in eodem perpetuatur, pag. 138. col. 2. tom. 7.
Spiritus noster ad veniendum per iter pragustationis experimentalis à Domino inuitatur, p. 158. col. 2. t. 7. idem quam dulciter à Iesu inuitatur ad veniendum per iter recte intentionis, p. 143. col. 1. t. 7. idem qualiter ad veniendum per iter charitatis affectionis ad æterna à Domino inuitatur, p. 170. col. 1. tom. 7.
Spiritus & anima verba qua sint, pagina 146. colum. 1. tom. 7.
de spiritibus malis multa ex sacris litteris, pag. 460. c. 1. tom. 7.
Spiritalia exercitia tredecim, p. 97. col. 2. tom. 7.
Spirituales sensus quinque, p. 90. col. 2. tom. 6.
Spoliatio gratuitum quid, p. 70. col. 1. tom. 6.
Sponsa ornamenta tria, p. 787. col. 1. tom. 7.
Sponsis carnalibus tria dantur, dos, donatio, & parapherna, p. 794. col. 2. tom. 7.
Sponsalia octo modis soluantur, p. 93. col. 1. tom. 6.
Sponsalia quando valeant, & quibus modis contrahantur, p. 95. col. 1. tom. 6.
Sponsalium duplex effectus, p. 95. col. 1. tom. 6.
Stadium quid, p. 321. col. 1. tom. 6.
Stare in Deo quid, p. 642. col. 2. tom. 7.
Status tres, virginum, conjugatarum, & viduarum, & multa de illis ex sanctis Patribus, p. 123. col. 2. tom. 6.
Item de tribus statibus, incipientium, proficientium, & perfectorum, p. 120. c. 1. & 2. tom. 6. eod.
Stella duodecim corona beatorum qua, p. 262. col. 2. tom. 6.
Strenuitas quid, p. 186. col. 1. tom. 7.
Studentes, & multa de eis ex sanctis Patribus, p. 115. c. 2. tom. 6.
Stultiloquium, & de eo ex Sanctis, pagina 155. col. 1. & 2. tom. 6.
Sultricia, & de ea multa ex sanctis Patribus, p. 168. col. 1. tom. 6.
Suprum quid, p. 65. col. 2. tom. 6.
Subdiaconi potestas, & officium, p. 94. c. 2. tom. 6.
Subditi & obediens quibus similes, p. 258. c. 2. tom. 7.
subditi plebanorum in sex casibus licet aliis, quam ipsi plebanis consuevi, p. 341. col. 2. tom. 7.
de subditis multa ex sanctis Patribus, p. 110. col. 1. t. 6.
Subtilitas dos corporis, p. 796. col. 1. tom. 7.
subtilitas duplex, ibid.
Sufficientia, & multa de ea ex sanctis Patribus, pag. 145. col. 1. tom. 6.
Suffragia Ecclesia quibus profint, pag. 98. col. 2. t. 6. & cuius sit id scire, p. 50. col. 2. tom. 6. eod.
suffragia Ecclesia qua, p. 50. col. 1. tom. 6. eod.
suffragia Ecclesia, quomodo profint defunctis, p. 788. c. 2. tom. 7. diuersimode dicuntur pios prodesse, qui in purgatorio, ijs qui in calo sunt, & damnatis, p. 789. col. 1. t. 6. eod. profint defunctis magis aut minus pro diuersitate meritorum, ibid. ut profint quid requiratur, ibid.

suffragio

Index verborum, & rerum,

Infirmitas effectus, pag. 98. col. 2. tom. 6.
Infirmitas pro moribus ratio, p. 50. col. 1. tom. 6.
Infirmitas quatuor genera, pag. 788. col. 2. tom. 7.
Suggestio, & de ea multa ex sanctis Patribus, p. 154. col. 1. tom. 6.
Superbia quid, p. 62. col. 2. & 202. col. 2. tom. 6. & 732. col. 1. tom. 7.
Superbia triplex est, p. 563. col. 1. & 2. tom. 7.
Et duplex, spiritalis & carnalis, p. 28. c. 2. tom. eod.
Superbia multa mala facit, p. 732. col. 2. tom. 7.
Superbia triplici ratione initium omnis peccati, ibid. col. 1. tom. 7.
Superbia quomodo sit mortale, p. 736. col. 1. tom. 7.
Superbia quinque damna homini infert, pag. 274. col. 1. tom. 6.
Superbia summopere à religiosis fugienda, pag. 554. col. 1. tom. 7.
Superbia signa ex Prospero, pag. 556. col. 1. tom. 7.
Superbia filia septem, pag. 274. col. 2. tom. 6. & 733. col. 1. tom. 7.
Superbia remedia, pag. 27. col. 1. tom. 7. & 567. col. 2. tom. eod.
Superbia quatuor species, p. 63. col. 1. tom. 6. & 732. col. 2. tom. 7.
Superbia duodecim gradus, p. 63. col. 1. tom. 6.
Superbia novem comparationes, p. 274. col. 1. tom. 6.
Superbia ex Bernardo duodecim gradus, p. 732. col. 2. tom. 7.
In superbia tumentes, & de se praesumentes multa dicuntur, pag. 224. col. 1. tom. 7.
De superbia poenitens, quomodo interrogandus, pag. 47. col. 2. tom. 7.
De superbia multa ex sanctis Patribus, pag. 129. col. 2. tom. 6.
Suspicio quid, pag. 32. col. 2. tom. 7.
Suspicio tentationes generat, p. 560. col. 1. tom. 7.
Suspicio, & timor in quo differant, pag. 559. col. 1. tom. 7.
Suspicionis falsa ex sacris literis exempla, pagina 477. col. 1. tom. 7.
Susurratio quid, pag. 202. col. 2. tom. 6.
Susurrum diuinum quid, p. 146. col. 2. tom. 7.
Sustinentia perfectionum octava beatiitudo quid, pag. 767. col. 2. tom. 7.
Symbolum quod triplex, pag. 77. col. 1. & 78. col. 2. tom. 6. & 759. col. 1. tom. 7.
Symbolum Apostolorum dicitur maius, pag. 85. col. 1. tom. 6.
Symbolum Nicani concilij, cur diebus Dominicis, & festis, & cur post Euangelium, & ante communionem dicatur, pag. 85. col. 1. tom. 6.
Symbolum Apostolorum cur submissa voce, & in principio, & fine diei dicitur, p. 85. col. 1. tom. 6.
Ad Symbolum condendum singuli Apostoli singulas particulas apposerunt, ibid.
Symbolum Athanasij cur recitetur nocte finita, prima diei hora, pag. 85. col. 1. tom. 6.
Synderesis quid sit, pag. 718. col. 2. tom. 7.
Et quod eius officium, pag. 19. col. 1. tom. 6.

T

T*Actiurnitas*, & multa de ea ex sanctis Patribus, p. 176. col. 2. tom. 6.
Talibus peccata quæ, p. 41. col. 1. tom. 7.
Talibus imponere sine causa ad extorquendas pecunias, rapina est, p. 36. col. 1. tom. 7.
Temperantia quid, p. 203. col. 1. & 301. col. 1. tom. 6. & 182. col. 1. tom. 7.
temperantia quid sit ut virius politica, purgatoria, purgati animi, & exemplaris, p. 763. col. 2. tom. 7.
temperantia species tres, p. 736. col. 2. tom. 7.
Et quot eius partes, ibid.
temperantia gradus varij, p. 22. col. 1. tom. 7.
temperantia actus qui, pag. 87. col. 1. tom. 6.
temperantia partes, & earum definitiones, ibid.

temperantia definitiones diuersæ, ibid.
temperantia dignitas, & effectus, p. 764. col. 1. tom. 7.
temperantia similitudines, p. 301. col. 1. tom. 6.
De temperantia multa ex Sanctis, p. 146. col. 1. & 2. & 6.
De eadem, & ipsius gradibus, p. 224. col. 2. tom. eod.
Tempus quid sit, pag. 73. col. 2. tom. 6. & 707. col. 2. tom. 7.
Tentare quid, p. 56. col. 1. tom. 6.
Tentatio alia diabolica, alia humana, p. 56. col. 1. tom. 6.
tentatio tritus modis perficitur, ibid. tom. 6.
tentatio triplex est, 724. col. 2. tom. 7.
tentatio carnis, quomodo confitenda, pag. 651. & 652. col. 1. & 2. tom. 7.
tentatio ex Richardo in septem membra diuiditur, p. 56. col. 1. tom. 6.
tentatio multiplex est, pag. 725. col. 1. tom. 7.
tentatio quadam leuis, & occulta, quadam grauis, & manifesta, quadam grauis, & occulta, p. 56. col. 1. tom. 6.
tentationis diuisio, ibid. col. 1.
tentatio de predestinatione reprimi debet, p. 205. & 206. col. 1. & 2. tom. 7.
tentationis diaboli exempla ex sacris literis, p. 510. col. 2. tom. 7.
Ob tentationes diaboli quomodo nec laxa facienda, p. 725. col. 1. tom. 7.
tentationis quomodo resistendum, p. 570. col. 1. tom. 7.
tentationes deuorum dua, & earum remedia, p. 611. col. 2. tom. 7.
tentationis remedia, p. 575. col. 2. tom. 7.
tentationes quatuor sunt, & quæ, p. 559. col. 1. tom. 7.
tentationum initiis resistendum, p. 533. col. 2. tom. 7.
tentationes blasphemie, p. 560. col. 1. tom. 7.
tentationum quatuor species, p. 753. col. 2. tom. 7.
tentationis in nobis quis ordo, ibid. col. 1.
tentationes quomodo vincenda, p. 559. col. 2. tom. 7.
tentationis multa sunt species, p. 575. col. 1. tom. 7.
tentationes viles sunt seruus Dei, p. 205. col. 2. tom. 7.
De tentatione multa ex sanctis Patribus, p. 127. c. 2. & 6.
De tentatione primorum parentum quatenenda, p. 20. col. 2. tom. 6.
In tentatione ad Christum recurrendum, pag. 627. col. 2. tom. 7.
Tentio seu obligatio multiplex, p. 59. col. 1. tom. 6.
Terra proprietates, p. 706. col. 2. tom. 7.
Testamentum nouum & vetus, & eorum differentia, p. 6. col. 1. tom. 6.
testamenti noui libri qui, p. 82. col. 1. & 2. tom. 6.
testamenti utriusque libri sibi respondent, pag. 6. col. 1. tom. 6.
Testis falsus tritus personis est obnoxius, pag. 289. col. 2. tom. 6.
Textus Biblia ad quid memoria mandandus, pag. 8. col. 1. tom. 6.
Theologia est scientia, & sapientia perfecta, p. 9. col. 1. tom. 6.
Theologia una est, & quod sit eius subiectum, ibid.
Theologia in uniuersum de septem praeceptis agit, & cur, ibid.
Theologia assumit exempla, & utitur vocabulis omnis generis cognitionis, p. 4. col. 2. tom. 6.
Theologia mystica quid, p. 558. col. 1. tom. 7.
Thesauros congerere, quomodo licitum, p. 734. col. 2. tom. 7.
Throni cur sic dicti, & ipsorum proprietates, pag. 26. col. 2. tom. 7.
Timor quid sit ex Augustino, p. 233. col. 1. tom. 6.
timor cur datus sit homini, pag. 566. col. 1. tom. 7.
timor triplex, p. 66. col. 1. tom. 6.
timor est fundamentum aliorum donorum Spiritus sancti, pag. 233. col. 1. tom. 6.
timor seruilis quid, & quomodo à Deo sit, p. 133. col. 1. tom. 7.
timor inialis duos oculos habet, 765. col. 2. tom. 7.
timor, ut donum quid ex Augustino, p. 765. col. 1. tom. 7.
timor Domini septem habet effectus, p. 354. col. 1. tom. 6.
timor quis maneat cum charitate, pag. 234. columna 1. tom. 6.

timor

Sacræ Scripturæ.

timor naturalis quid, p. 233. col. 1. tom. 6.
 timor mundanus quid, ibid.
 timor filialis quid, pag. 233. col. 2. tom. 6. & 766. col. 1. tom. 7.
 timor initialis quid, p. 233. col. 1. tom. 6.
 timor quintuplex, pag. 233. col. 1. tom. 6. & 42. col. 1. tom. 7.
 timor servilis denuum est Spiritus sancti, pag. 765. col. 2. tom. 7.
 timoris species sunt sex, & cur sint sex, p. 304. col. 2. tom. 6. & 765. col. 1. tom. 7.
 timoris differentia, p. 89. col. 1. tom. 6.
 timoris gradus varii, p. 25. col. 2. tom. 7.
 timoris donum menti coniunium præparat, p. 235. col. 1. tom. 6.
 timoris servilis effectus, p. 765. col. 2. tom. 7.
 timoris Domini utilitates, p. 530. col. 2. tom. 7.
 Et eiusdem similitudines, p. 302. col. 1. tom. 6.
 Eiusdem effectus, p. 765. col. 2. tom. 7. eiusdem ex sacris litteris exempla, p. 464. col. 1. tom. 7.
 De timore multa ex sanctis Patribus, p. 171. col. 2. & 193. col. 2. & 194. col. 2. & 195. col. 1. tom. 6.
 Topazii proprietates, p. 322. & 323. col. 2. & 1. tom. 6.
 Torpor, siue tepor quid dicatur, p. 42. col. 1. tom. 7.
 Quid sit & quotuplex, p. 59. col. 2. tom. 6.
 Tractus in officio Missæ quid significet, p. 74. col. 2. tom. 7.
 Tranquillitas, & multa de ea ex sanctis Patribus, pag. 175. & 176. col. 2. & 1. tom. 6.
 Transire in Deo quid, p. 642. col. 2. tom. 7.
 Tribulationum & bonorum, & utilitatum quæ ex ipsis sequuntur exempla ex sacris litteris, p. 515. col. 2. tom. 7.
 Trinitas in Scripturis multiplex invenitur, pag. 693. col. 1. tom. 7.
 Trinitas tribus modis, p. 692. col. 2. tom. 7.
 Tristitia duplex, & utriusque remedia, p. 28. col. 2. tom. 7.
 tristitia animum deiciens cito depelli debet, p. 533. col. 2. tom. 7.
 tristitia affectus cur datus fuerit homini, pag. 565. col. 1. tom. 7.
 Tropologia quid, p. 7. col. 1. & 55. col. 2. tom. 6.
 Tuba dicitur omnis actus, quo operis iactantia demonstratur, p. 142. col. 2. tom. 7.
 tuba vox apud Paulum duo potest significare, p. 791. col. 2. tom. eodem.
 Turpilium, & multa de eo ex sanctis Patribus, pag. 157. col. 2. tom. 6.
 Tyrannorum nequitia exempla ex sacris litteris, p. 513. col. 2. tom. 7.

V

Væ culpa triplex, p. 430. col. 2. tom. 6.
 Vagatio, & multa de ea ex sanctis Patribus, pag. 159. col. 1. tom. 6.
 Vana gloria caute confitenda, p. 648. col. 1. tom. 7.
 vana gloria natura, & ipsius remedia, p. 27. col. 2. tom. 7.
 De vana gloria multa ex sanctis Patribus, p. 130. col. 2. tom. 6.
 Vegetabilia in fine mundi in propria natura consumuntur, p. 51. col. 2. tom. 6.
 Veneris planeta, quæ conveniant, p. 706. col. 1. tom. 7.
 Veniale peccatum in duobus casibus non remittitur, pag. 784. col. 1. tom. 7.
 venialia peccata inter se non habent connexionem, ibid. col. 2.
 venialia & mortalia, quoad remissionem quomodo differant, ibid.
 Ad venialis remissionem, quomodo requiratur contritio, ib.
 venialium peccatorum multa sunt remedia, ibid.
 venialia gravia confitenda, p. 70. col. 2. tom. 7.
 Vide plura verbo, Peccatum.
 Venter in Deo quid, p. 641. col. 2. tom. 7.
 Ventus quid sit, & quot sunt venti, p. 707. col. 1. tom. 7.
 ventorum proprietates, p. 707. col. 1. tom. 7.

Verbum triplex est, p. 710. & 711. col. 2. tom. 7.
 Verbum caro factum est quinque modis, p. 742. col. 2. tom. 7.
 Verbi divini incarnatio, p. 404. col. 1. tom. 6.
 Verecundia quid, p. 87. col. 1. & 203. col. 2. tom. 6.
 verecundia laudes, p. 531. col. 2. tom. 7.
 De verecundia multa ex sanctis Patribus, p. 181. c. 1. tom. 6.
 Veritas quid, p. 88. col. 1. 203. col. 2. 252. col. 1. tom. 6. 764. c. 2. tom. 7.
 veritas triplex est, p. 252. col. 1. tom. 6.
 veritas odium parit, p. 482. col. & 2. tom. 7.
 veritatis gradus varii, p. 21. col. 1. tom. 7.
 Ad veritatis splendorem perveniuntur septem gradibus, p. 189. col. 2. tom. 7.
 Vestigium Dei quid, p. 203. col. 1. tom. 6.
 Vestimenta Filii Dei quid, p. 642. col. 1. tom. 7.
 Vexatio quid, p. 34. col. 1. tom. 7.
 Via illuminativa duplex est, p. 668. col. 1. tom. 7.
 De ea similitudines traduntur, p. 661. col. 2. tom. eodem.
 via purgativa quorum sit, p. 659. col. 1. tom. 7.
 via unitiva quid sit, & in quibus consistat, p. 668. & 689. col. 2. & 1. tom. 7.
 In via unitiva quomodo mens, ad gaudia dilecti per rationales, & irracionales creaturas promovatur, p. 673. col. 2. tom. 7.
 Victoria in bellis quomodo divinitus, ut in plurimum obtineatur, p. 495. col. 2. tom. 7.
 Victualium appetitus cur datus sit homini, p. 656. c. 2. tom. 7.
 Videre Dei quid, p. 642. col. 2. tom. 7.
 Vidua, & de eis multa ex sanctis Patribus, pag. 122. col. 1. tom. 6.
 Vindicatio quid, p. 88. col. 1. & 203. col. 2. tom. 6. & 764. col. 2. tom. 7.
 Vindicta genus magnum, & honestum ignoscere, p. 224. col. 2. tom. 6.
 Virgines, & multa de eis ex sanctis Patribus, p. 121. c. 1. i. 6.
 Virginitas quid, p. 87. col. 1. tom. 6.
 Virginitas triadicat, respectu quorum ipsi tria premia debentur, p. 99. col. 1. tom. 6.
 Virtus quid, pag. 56. col. 2. tom. 7. & 295. columna 2. tom. 6.
 virtus unde dicitur, pag. 248. col. 2. & 753. col. 2. tom. 7.
 virtus varie definitur, p. 84. col. 1. tom. 6. & 753. col. 1. tom. 7.
 virtus multis rebus comparatur, p. 84. col. 1.
 virtus est bona multipliciter, p. 754. col. 2. tom. 7.
 virtus in medio consistit, pag. 595. col. 2. & 753. col. 2. tom. 7.
 virtus commendabilis est ob multa, pag. 754. columna 2. tom. 7.
 virtus paradisi celesti, & terrestri comparatur, pag. 295. & 296. col. 2. & 1. tom. 6.
 virtus multa operatur mira, p. 755. col. 1. tom. 7.
 virtutis tres bonæ conditiones, p. 753. col. 2. tom. 7.
 virtutum varia nomina, & ipsorum ratio, pag. 763. col. 1. tom. 7.
 virtutes quodammodo æquales, & inæquales dici possunt, p. 754. col. 1. tom. 7.
 virtutes connexæ sunt una charitas, pag. 585. col. 2. tom. 7.
 virtutes omnes possunt esse informes charitate exceptæ, p. 34. col. 2. tom. 6.
 virtutum matres quatuor dicuntur, p. 754. col. 2. tom. 7.
 virtutis unus usu illius magis, quam alius pollet ob multas rationes, p. 754. col. 1. tom. 7.
 virtutes inter se connexæ sunt ob multas rationes, ibid. col. 1. & 2.
 virtutum divisio ex Aristotele, p. 757. col. 1. tom. 7.
 Item ex Macrobio, ibid. col. 1.
 virtutum, donorum, & beatitudinum officium, p. 34. col. 2. tom. 6.
 virtutes ex Dionysio sic dictæ, p. 256. col. 2. tom. 7.
 virtutum quatuor genera, p. 181. col. 2. tom. 7.
 virtutes sunt septem, p. 295. col. 1. & 2. tom. 6.

Index verborum, & rerum,

- De virtutum, & vitiorum confectu multa ex sanctis Patribus* p. 133 col. 2. tom. 6.
virtutis comparationes p. 295 col. 2. tom. 6.
De virtute multa ex sanctis Patribus p. 138. col. 1. tom. 6.
virtutes Cardinales quæ p. 295. col. 2. tom. 6.
virtutum Cardinalium definitiones, & gradus, pag. 181. col. 2. tom. 7.
virtutum Cardinalium effectus p. 762. & 763. col. 1. & 2. tom. 7.
virtutes quatuor cur dictæ Cardinales p. 223. col. 2. tom. 6.
De virtutibus quatuor Cardinalibus multa ex sanctis Patribus p. 142. col. 1. tom. 6.
virtutes Theologica quæ p. 295. col. 2. tom. 6.
virtutes Theologica inter se multipliciter differunt p. 757. col. 2. tom. 7.
virtutes Theologica & Cardinales quomodo differant p. 757. col. 2. tom. 7.
De tribus virtutibus Theologicis multa ex sanctis Patribus p. 138. col. 2. tom. 6.
Vis seu violentia quid p. 96. col. 1. tom. 6.
vis naturalis, animalis, generativa, & nutritiva quid p. 202. col. 1. tom. 6.
vis naturalis triplex p. 78. col. 2. tom. 6.
vis vitalis quid sit ibid. col. 1. tom. 7.
vis spiritalis divisiones ibid.
vis nutritiva quatuor virtutes deseruiunt ibid.
Viso quid p. 79. col. 1. 202. col. 1. tom. 6.
visio meridiana, visio vespertina, & visio matutina p. 795 col. 1. tom. 7.
visiones seductorum spirituum quadam pag. 643. col. 2. tom. 7.
Visitatio B. Mariae, & circa eam meditatio pag. 338. col. 1. tom. 6.
Vitium peccata quæ p. 41. col. 1. tom. 7.
Vita, & multa de ea ex sanctis Patribus p. 172. & 173. col. 2. & 1. & 197. col. 2. tom. 6.
vita activa, & quis in ea viuendi modum seruare debet p. 373. col. 2. tom. 6.
vita activa exercitia p. 358. col. 1. tom. 7.
vita contemplatiua, & quis in ea viuendi modum seruare debet p. 374. col. 2. tom. 6.
vita contemplatiua exercitia p. 370. col. 2. tom. 6.
vita Hierarchica, & ad eam res actus necessary p. 35. c. 2. tom. 6.
Vitium quid p. 566. col. 2. tom. 7.
vitia communia apud homines tria p. 627. col. 2. tom. 7.
vitia capitalia quomodo ordinentur p. 62. col. 1. tom. 6.
vitia mentiuntur se esse virtutes p. 596. col. 2. tom. 7.
vitiorum capitalium numerus p. 62. col. 1. tom. 6.
De vitii capitalis doctrina ibid. col. 1. & 2.
Vivere secundum naturam quid sit p. 115. col. 1. tom. 7.
vivere rectè quis dicatur p. 4. col. 2. tom. 6.
Vnctio in contemplatione quid sit p. 97. col. 1. tom. 7.
Vnctio extrema quid p. 203. col. 2. tom. 6.
vnctio extrema datur adultis, qui habent venialia p. 785. col. 1. tom. 7.
De eius substantia sunt quinque ibid. eius forma deprecatoria, ibid. inter eam & confirmationem est sepiiformis differentia, p. 46. col. 1. & 2. tom. 6.
Vnguentum triplex p. 311. col. 2. tom. 6.
vnguentum vnctionis sacerdotum in veteri testamento ex quinque rebus conficiebatur, & quid significaret pag. 313. col. 1. tom. 6.
Vniuersale duplex est p. 717. col. 2. tom. 7.
Vnum duobus modis dicitur p. 688. col. 1. tom. 7.
Voluntas diuina regula rectitudinis p. 13. col. 1. tom. 6.
voluntas Dei quid p. 201. col. 2. tom. 6.
voluntas diuina ratione regulata dicitur providentia p. 13. col. 1. tom. eodem.
voluntas Dei una, efficax, & recta ibid.
voluntas beneplaciti per voluntatem signi significatur ibid.
voluntas in Deo duplex dicitur prima, & secunda p. 701. col. 1. tom. 7.
Item beneplaciti, & signi ibid. col. 2. tom. eodem.
voluntatis diuina quinque signa p. 702. col. 1. quomodo retineatur conformari, ibid. eius conformitas quadrupliciter considerari potest, ibid. col. 1. & 2.
voluntas nostra quando bona p. 55. col. 2. tom. 6.
voluntas propria grande malum p. 534. col. 1. tom. 7.
voluntas propria quid, & multa de ipsa p. 245. col. 2. tom. 6.
voluntas dicitur dupliciter strictè & largè p. 718. col. 2. tom. 7.
voluntas propria, & proprium consilium duplex lepra ex Bernardo p. 245. col. 2. tom. 6.
voluntas dicitur potentia, actus, & volitum p. 78. col. 2. tom. 6.
voluntas inter vires motivas præcipua p. 718. col. 2. tom. 7.
voluntas cogi non potest p. 17. col. 2. tom. 6.
voluntatis sex actus ex Damasceno p. 78. col. 2. tom. 6.
voluntatis propria abdicatio est religionis perfectio p. 533 col. 2. tom. 7.
voluntas quomodo reformanda sit p. 562. col. 1. tom. 7.
voluntas diuiditur in thelpsin, & bulpsin pag. 718. col. 2. tom. 7.
De voluntate multa ex sanctis Patribus pag. 154. col. 1. & 2. 177. col. 1. tom. 6.
Voluptas, & multa de ea ex sanctis Patribus pag. 162. col. 1. & 2. tom. 6.
Votum quid p. 42. col. 1. tom. 7. & vniuersæ eius definitiones, p. 96 col. 1. tom. 6.
votum duplex est ibid.
votorum exempla in sacra Scriptura pag. 447. col. 1. tom. 7.
Vrius quid significet p. 77. col. 1. tom. 6.
Vsura quid p. 68. col. 1. 203. col. 2. tom. 6. & 36. columna 2. tom. 7.
Vti quid sit p. 71. col. 2. tom. 6.
Vulnus mobile p. 236. col. 1. tom. 7.
Vulnera anima propter peccatum sunt quatuor ex Beda, & quare p. 69. col. 2. tom. 6.
Vxor, & ad eam quomodo vir quinque modis potest illicitè accedere p. 787. col. 1. & 7. & quatuor de causis, licitè, ibid.

Z

- Z** Elare in Deo quid p. 643 col. 1. tom. 7.
Zelator animarum qualiter se debet gerere ad earum profectum p. 217 col. 1. tom. 7.
Zelus, & multa de eo ex sanctis Patribus p. 169. col. 2. & 191 col. 2. tom. 6.
Zeli boni contra peccatores ex sacris litteris exempla p. 473. col. 1. tom. 7.
Zeli indiscreti exempla ex sacra Scriptura p. 473. col. 2. tom. eodem.
Zodiacus circulus qui sit, & unde dicatur pag. 705. col. 2. tom. 7.

Finis Indicis verborum & rerum, quæ sexto & septimo Tomo Operum Sancti Bonauenturæ continentur.

n. 6.

in p. 13.

et ibid.

da, p. 701.

modo et

dupli-

n. 7.

2. tom. 6.

8. col. 2.

lepra ex

8. col. 2.

2. tom. 7.

tom. 6.

io, p. 133

m. 7.

8. col. 2.

4. col. 1.

2. col. 1.

isiones,

col. 1.

tema 2.

da, &

in p. 13.

et ibid.

et ibid.

et ibid.

et ibid.

et ibid.

et ibid.

et ibid.

et ibid.

et ibid.

et ibid.

et ibid.

